Anno 1828 li 9 8bre alle ore mattutine 3 $\frac{3}{4}$ si sentì una scossa di terremoto, per tremore, da Villafranca di Piemonte.

Anno 1794. Die 23 aprilis horâ X + $\frac{3}{4}$ matut.

terrae motus. Villaefr. ped.

Anno 1801 die 10 aug. hora 6 matut. terrae motus

persensimus in oppido Villae francae pedem.

Anno 1808. Die 2da aprilis terraemotus incepit

ac die 16. ejusdem mensis: primus per tremorem

alius per undulationem. Ac an. 1807 mense

[illegible] cometes visus.

Nunquam alium vidi ante cometam.

Anno 1811 septembri mense ingens cometes visus, ac octobri longa

cauda; anno subsequenti mensibus octobri, septembri, novembri ingens

gallorum strages facta bello, frigore, inedia, prope Moscuam in Regno

Poloniae, ac Borussiae, Bonaparte Duce ac Imperatore.

Figura prioris cometae sic se habebat

Figura posterioris haec fuit

an 1819 mense julio ac augusto cometes prope polum arcticum visus fuit in nocte

per dies nonnullos hora 10. vespertina, ac fuit similis praecedenti nonnihil

[illegible], sed cauda lata non fuit, et minoris longitudinis. Eius motus cum

admirabili velocitate non ex Astronomorum observatione 2000000000 millia passuum

per hor. 24. considerabatur.

Anno 1825 cometes visus, qui ab oriente, ad occidentem vergebat, mense [illegible]

cauda lata, ac nigricante. Mense novembri, imperator Alexander

moritur, deinde eorum Rex Lusitaniae. Ejusdem anni

mense novembri cometes sine cauda observatus fuit ab Astronomis, ac mense

aprili die 29. forti gelu in pedemontio suborto, vites, ac frumenti periere.

LAZARI
RIVERII
OPERA MEDICA.

4 no 1828 l. 9 8bre alle ore ...
... primo ...

Ex Lib. Hier. Magg. M.D. C.M.C.S.

20. 1790

LAZARI RIVERII

CONSILIARII, MEDICI,

ac Profeſſoris Regii,

NECNON

REGIORUM IN UNIVERSITATE MONSPELIENSI
Medicinæ Profeſſorum Decani,

OPERA MEDICA OMNIA;

QUIBUS,

PRÆTER EA QUÆ IN CÆTERIS QUIBUSCUMQUE
prioribus Editionibus reperiuntur,

ACCEDUNT

FABRITII BARTHOLETI,

MEDICI CLARISSIMI,

DE DYSPNŒA,

SEU DE RESPIRATIONIBUS

LIBRI QUINQUE.

Ex libr. Hieronymi Blaggio M. D. 6

VENETIIS,
EX TYPOGRAPHIA BALLEONIANA.
MDCCLXXII.

Superiorum Permiſſu, ac Privilegiis.

B. y. 9
long

JACOBI GRANDII
IN UNIVERSA RIVERII OPERA
PRÆFATIO.

INTER Auctores, qui ſcriptis, & obſervationibus Artem Medicam locupletarunt, plurimi quidem omni ævo, qua Græci, qua Latini, qua Arabes, cum univerſam Medicinam, tum aliquas ejus partes editis voluminibus explicarunt. Antiquiſſimis uſque temporibus Apollo, ſeu Serapis, Chiron, Æſculapius, Bacchus, Pæon, quod primi laborioſæ mortalitati præſidia adverſus morbos communicarunt, a poſteris tantam gratiam inivere, ut pro Diis habiti, & exculti fuerint. Secundum ab his locum tenuerunt Podalirius, atque Machaon Homeri verſibus celebrati; a quibus longo intervallo floruerunt Democedes & Melampus, uterque ſcientiæ fama clariſſimus, ille propter Regem Perſarum a pedis luxatione ſanatum, ejuſque Uxorem ſerpente mamillarum ulcere liberatam; hic ob Preti filias a furore melancholico, dimidia Regni parte, curatas. Hos ſecutus magnus Hippocrates divino ingenio ſparſas medendi regulas ordinavit, ſcientia altis Philoſophiæ principiis innixa in hæreditatem poſteris relicta; Jecit fundamenta medendi, tradita ſcriptis immortalibus morborum omnium curatione; & ſignatis remediorum viis. Errores etiam, quibus deceptus, confeſſus, & ne quid Artis perfectioni deeſſet, remediorum formulas peculiari volumine exaravit, cui Medicamentarii nomen indidit: qui liber magno humani generis detrimento, injuria temporis intercidit.

Coævus Hippocrati fuit Democritus, illius teſtimonio optimus Naturæ, & Mundi interpres, ut inquit Plinius, qui tradente Arbitro, omnium herbarum ſuccos expreſſit, & ne lapidum, virgultorumque vis lateret, ætatem inter experimenta conſumpſit. Græcorum primus Chymica Arte Metalla reſolvit, quam longis ad Ægyptios, Gymnoſophiſtas, Magos peregrinationibus didicerat, plus ſexcentis aureorum millibus in experimenta conſumptis; unde arcanis remediis Artem Medicam ditavit. Verum Scripta tanti Philoſophi luctuoſo mortalitatis fato omnia perierunt. Subſequentibus ſæculis Artem illuſtravit Herophilus, herbarum cognitione, pulſuum notitia, & Anatomes peritia incomparabilis: qui miranda arte Arteriarum pulſus in modulos certos, legeſque metricas deſcripſit: & ſcribente Tertulliano, ut Naturam ſcrutaretur, ſeptingentos homines exſecuit; nonnulloſque etiam vivos, ut interna liquido exploraret, morte non ſimplici, ſed ipſa inter artificia exſectionis errante Artifice.

Ab hoc ſua ſinguli tempora decorarunt plurimi Medicinæ, & Philoſophiæ connubio inſignes, Ariſtoteles, Eraſiſtratus, Theophraſtus, Serapion, Aſclepiades, Themiſon, Dioſcorides, Archigenes, Theſſalus, Andromachus, Aretæus, Theon, Ruphus, Soranus: & inter Latinos Celſus, Macer, Scribonius, & Plinius.

Succeſſit poſtea Galenus, maximum Medicinæ decus, & Medicorum Princeps, cujus doctrinam Fama canit, & doctiſſima, quæ extant, ſcripta teſtantur. Cedro digna ſunt Opera ejus, ſed quæ de Uſu partium, Anatomicis adminiſtrationibus, locis affectis, & Compoſitione medicamentorum conſcripſit, nimium quantum ceteris antecellunt.

Auctam tantis Auctoribus medendi ſcientiam ſequi potuerunt Cælius Aurelianus, Oribaſius, Paulus Ægineta, Aetius, Marcellus, Alexander Trallianus, Actuarius, Myrepſus.

Hos excepit ſequioribus ſæculis Arabum ſchola; Græcis & Latinis Muſis ab Europa barbarie obſita fugatis, Medicinam invadentium; quorum Illuſtriſſimus Avicenna, ſive Abenſina, universam Artem medendi a Græcis Scriptoribus mutuatam patrio ſermone complexus eſt. Scripſere, & Averrhoes, Avenzoar, Rhaſis, Albucaſis, Meſue, Iſaac, & Halyabas; quorum libris, licet rudibus, & omnis litteraturæ expertibus, non deeſt doctrina, non deeſt ingenium; ex illiſque, quod de Ennii Annalibus dixit olim Virgilius, velut aurum de ſtercore colligi poteſt.

Tandem Europa exuente barbariem, floruere multi, præſertim Truſianus, & Petrus Aponenſis, ille pluſquam Commentatoris, hic Conciliatoris cognomento notiſſimus. Sed Arnaldus Villanovanus, ingenio, & ſcriptis, & experientia medendi, nulli Medicorum ſecundus eſt. Docte quoque ſcripſerunt præ aliis Conſtantinus Aphricanus, Joannes Arculanus, Savonarola, Gordonius, Valeſcus de Taranta, Campegius, Carpenſis, quibus eruditiores Marſilius, Linacrus, Leonicenus, Manardus, Ruellius, Montanus, Landus, Vidius, Trincavellius cultiorem Scholis Medicinam invexerunt.

Sed Joannes Fernelius, Gallus, ingenio, eloquentia, felicitate, & ſermonis elegantia, omnes a Galeno illuſtrem in medendi ſcientia famam conſecutos, ſuperavit. Ipſe interfuit gloriæ ſuæ, &, quod nemini mortalium contigit unquam, vivens vidit in Academiis Galliæ opera ſua publice prælegi, atque explicari.

Enim vero Fernelii ſæculum, ſi quod aliud, magnorum Medicorum feraciſſimum fuit, quos enim, ut quamplurimos taceam, proferent alia ſæcula Veſalio, Fallopio, Valleſio, Ingraſſiæ, Mercuriali, Capi-Vaccio, Argenterio, Rondeletio, Jouberto, Lemnio, Junio, Dodonæo, Fabricio ab Aquapendente, Guilandino, Hollerio, Andernaco, Maſſariæ, Saxoniæ, comparandos.

Quid de noſtro ſæculo dicam, in quo clara fulſerunt, adhucque fulgent Capita Medicorum, qui pari cum veteribus paſſu conſecuti ſunt immortalitatem, nempe VVillis, Boylæus, Zyvelferus, Charleton, Van der Linden, Blaſius, Moebius, & alii doctiſſimi Profeſſores, quos futura nominabit ætas.

Verumtamen eorum, qui Praxim docendo, & medendo juvere Philiatros, optime de humano genere meritus eſt LAZARUS RIVERIUS Medicus Monſpelienſis, & FRANCISCUS SYLVIUS DE LE BOE Batavus; ſi tamen hic, ut ille, incœptam, favente Apolline, Praxin abſolviſſet.

Quippe poſt Hippocratem, qui obſcuritate, & brevitate ſermonis, oraculi inſtar, non omnibus, ſed ſolis Naturæ Myſtis Artem aperuiſſe videtur, Medicina omnis in varias ſectas, & factiones diviſa eſt, pro ingenio, & libidine Profeſſorum; Hinc magno ægrotantium malo orta illa nomina, & turbæ Jatralepticorum, Empiricorum, Herophileorum, Aſclepiadeorum, Theſſaleorum, Galeniſtarum, Rationalium, Methodicorum, Dogmaticorum, Chymicorum & tot immania diſſidia, & contrariæ medendi rationes: aliis fame & ſiti, imperioſaque inedia, aliis cibo, & largiore potu, aliis ſudoribus, aliis purgantibus medicamentis, aliis copioſa, & crebra miſſione ſanguinis, aliis ad ſyderum obſervationem collectis herbis, aliis per vomitoria, aliis per quæ non alia remedia, ſubtiliori, & penitiori ratione a metallis, & mineralibus elicita, confeſſa audacia morbos omnes aggredientibus? Unde juſta querela Plinii, nulla Artium Medicina inconſtantiorem fuiſſe, cum ſit fructuoſior nulla. Sane ſupra Avorum noſtrorum memoriam Teophraſtus Paracelſus, ut olim Theſſalus, cuncta Medicorum placita delevit, & rabie quadam in omnes Artis ſcriptores debacchatus eſt, celebri fama ob ſanatos feliciter ægrotos arcano remedio a Chymia petito. Ejus dogmata ſecutus Helmontius cautiori ingenio alia principia rimatus, novum condidit Medicinæ progreſſum, ſcriptaque edidit profutura mortalibus.

Illud in primis ſciendum eſt, quod ante Harvæum quotuſquiſque Artem exercuit, ſi Hippocratem, & Hærophilum excipias, circulationem ſanguinis per totum corpus ignoravit. Ignoravit etiam maxima pars Auctorum principia Chymica, & efficaciſſima pharmaca, quæ ea Arte parantur maximo ſalutis hominum compendio. Inſuper per inſcitiam putaverunt cum Galeno maſſam ſanguinis ex quatuor humoribus componi; vitalibus & nutriciis ſuccis excrementorum nomina tribuentes. Denique eos latuerunt Chyli viæ per meſenterium, ductuſque Thoracicos, vaſa lymphatica, ſuccus pancreaticus, ejuſque cum bile mixtio, uſus, moduſque nutritionis.

Propterea cum in tanta Scriptorum varietate, & confuſione hæreant ingenia ſtudentium, ac deterreantur longitudine Artis, & immenſitate voluminum, varia, & contraria inter ſe dogmata complectentium, viam certam, ac regiam hoc volumine præſtatum ivit RIVERIUS, qua vera Medicinæ ſcientia, ex veterum, & recentium Profeſſorum placitis comparari poſſit.

Praxim medicam facturis, non inutilem rudiori ſæculo navarunt operam inſigniores Valeſcus, Gordonius, Savonarola, Gariopontus. At Ædepol, quam craſſa Minerva?

nerva? quam jejuna ſcriptione? Utilius & doctius rem perfecerunt VVeckerus, Mercurialis, Platerus, Bruelos, Beverovicius, Zacutus, Horſtius, Blaſius, M.A. Severinus, Maſſaria, Saxonia, & Centonariorum Coryphæus, Sennertus. Verum Hollerii, & Cæſalpini Practicæ, frequentius ceteris elegantiorum Medicorum manus triverunt; Donec RIVERII opus abſolutiſſimum, ſtudentium neceſſitatem, & vota docentium intercepit. Hujus commentariorum lectioni, ſi ſtudentes conjunxerint ANTONII MENIOTII Pathologicas diſſertationes doctiſſimas quidem, & eruditiſſimas; GUALTERII CHARLETON exercitationes Phyſico-Anatomicas totius OEconomiæ Animalis Syſtema complectentes, necnon quæ de Urinis, Pulſibus clara & hactenus deſiderata methodo nuper edidit LAURENTIUS BELLINUS abſolutiſſimam Medicæ praxeos Ideam comparabunt, eamque ſtabilius ornabunt; ſi MARCELLI MALPIGHII Anatomicorum oculatiſſimi, & FRANCISCI REDI naturalium experimentorum conſultiſſimi, ſcripta perlegerint. Neque hoc loco ſilendum eſt practicas Rhapſodias concinnius in ordinem non pœnitendo labore digeſſiſſe THEOPHILUM BONETUM, PAULUM DE SORBAIT, & THOMAM BURNET Viros experientiſſimos, ac veteris & novæ Medicinæ ornamenta.

Et quoniam Scholaſticorum morbus, quibus garrulitate diſputandi inſtructis, mos eſt Artibus, & Scientiis, inutiles ſubtilitates prætendere, corripuit etiam Medicos, arcanis Naturæ relictis, Logicas, & Metaphyſicas tricas ſectantes, in eorum gratiam ſobrie quædam attingit Auctor in præcognitis ad univerſam Medicinam.

Mirum, & indignum protinus ſubit, tam multa multos diſputare, ut quærant Medicina ſitne Ars, an vero Scientia? ceu magni eſſet momenti iſta indagatio, & ab ea Medici laus, & perfectio dependeret: ceu idem non ſit, ac urente domo, loco aquam flammis injiciendi, contentioſe perquirere, an Ignis ex Atomis Democriti, an vero ex forma ſubſtantiali Ariſtotelis componatur. Mavult Auctor Scientias propius, quam Artes nobiliſſimam Artium collocare. Hæc tamen leviora ſunt, quam ut iis diſtineri velit diutius Medicæ ſtudioſos. Libri Praxeos, Libri Obſervationum ſunt qui requirunt ſtudentis diligentiam, & ingenium: ii ſunt qui nocturna, ſunt qui diurna manu verſandi ſunt: In illis qualis fuerit medicus, quantum ceteris præſtiterit RIVERIUS, Philiatri, qui legerint & didicerint, nullo opinionum præjudicio occupati judicabunt.

FILIO JOH. OTTONI
In Accademia Gieſſenſi ſtudiis operam locanti
JOH. DANIEL HORSTIUS
S. P.

CUM non ita pridem Tibi commendarem RIVERIUM, & hujus rei gratia illum partim interpolarem, atque aliquot novis notatu dignis, variiſque Pharmacis, RIVERIO olim uſualibus, augerem, opportune accidit, ut Bibliopola ZUBRODIUS novam editionem RIVERII meditaretur, atque a me peteret exemplar LUGDUNENSE, in tuum uſum, ut dixi, horis ſucciſivis pro tenuitate mea, meorumque laborum ratione, ex parte politum: Nolui autem deeſſe illius precibus, quod hoc pacto non tantum tuis, ſed & aliorum ſtudiis aliqualem opellam ferre valerem. Commiſi itaque BUBRODIO huic RIVERIUM in tuum commodum adornatum, eundemque jam typis exſcriptum, & recuſum, tibi etiam atque etiam commendo, ut diligenter illum volvas, & evolvas. Ipſe enim RIVERIUS Auctor doctus, expertus, candidus, & perſpicuus, quem feliciter ſequi poſſis, & cum tempore imitari, modo quoad doſin PURGANTIUM, maxime SCAMMONIATORUM, his in oris, RIVERIO in Prax. & Obſ. aliquando largiori, parcior ſis, nec ultra pondus in ipſius RIVERII Inſtitutionibus deſignatum, aſcendas. Evolve itaque hoc volumen penitius, non perfunctorie, AVIQUE Tui, & JOELIS ſcripta, laboreſque VESLINGII, & BARTHOLINI, p. t. huic adjunge, ut legas aliquando majorum tuorum veſtigia. FRATER Tuus, Tuuſque Patruus GREGORIUS invitant Te ad Anatomica. Avus Tuus GREGORIUS ad Praxin. Hujus Patruus JACOBUS cum Filio HENRICO ALPHONSO, ſenexque GISBERTUS lucernam præbent pedibus tuis, modo ores, & labores. Labores inquam, & diligenter ſtudiis lites, DEO confiſus, cujus protectioni Te commendo.

FRANCOFURTI Kal. Auguſti 1668.

LECTORI BENEVOLO, ET MEDICINÆ STUDIOSO

Anonymus S.

PRæfari neceſſum eſt mihi, & veluti colloqui cum Lectore, ut præmonitus, niſi probare velit, æquiori ſaltem animo in Animadverſiones haſce meas animadvertat, & recto judicio æſtimet ſupplementa. Moneo itaque me Tyronibus, Alumniſque meis hæc qualiacunque ſcripſiſſe, ut cum, quorum gratia ſcripſerim, intellexerit, intelligat quoque cauſſam, qua ejuſmodi ſcribendi rationem inierim. Hi enim, quibus eſt indoles, & ingenium ad bonas artes, & medicam præſertim effictum, illudque præterea excolunt ſtudio, & ſeſe exercentes medendo, cum hoc opus Riverii, quod tanquam probatum omnibus diurna, nocturnaque manu pervolvunt, novis typis excuderetur, coegerunt me multis precibus, ut vellem pro eo, quo ſum in eorum ſtudia propenſus ardore, quæ ſeſe in eodem auctore deſiderare, ſufficerem, falſo vero dicta, ſi quæ ſint, detergerem, & emendarem: & quæ tandem obſcura viderentur, exponerem. Hæc quidem ſunt bono animo, & ſine ambitione quæſita: at quod ad me attinet, imparia valde homini occupatiſſimo. Accedit præterea eſſe nimiæ fiduciæ, & libertatis, in aliena ſcripta manum immittere, & receptum ab omnibus, gravemque auctorem ad examen revocare. Longe tamen mei nominis curam, ac dignitatem poſthabeo profectui diſcipulorum, eorumque multitudine, & conſuetudine me defendo, quibus licuit ſemper, nec injuria, aliorum opera examinare. Cum enim nemo tanti ſit, ut ſimul valeat invenire, & perficere; nec ita ad amuſſim ſingula ſcribere, in re potiſſimum medica, in abdito poſita, & tot, tantiſque difficultatibus implicata, quin aliquis, vel inſcio Auctore, irrepat interdum error, jure licet, ne latius ſerpat, & teneris adhuc diſcentium animis inhæreſcat, expungere, & unius auctoris offenſæ (quæ tamen nulla eſſe poteſt) præferre poſterorum utilitatem. Hoc nobili ſtudio, & inter cetera perquam utili uſi ſunt hactenus omnes, & ceteri deinceps utentur, ex quo magnum provenit ſcientiis, & artibus incrementum. Niſi Hippocrates Antiquorum ſcripta acri judicio recenſuiſſet, niſi item addidiſſet plurima; niſi Galenus, & alii Hippocratem elimaſſent; niſi denique ceteri ſuccedentium temporum, & in primis neoterici Galenum ipſum, & quæ ante ſe repererunt edita, ſeveriori limæ ſubjecerint, quot nobis adhuc imponerentur falſa, & immania, quot careremus bonis, niſi rejectis antecedentium erroribus, plurima, & longe potiora ſubſtituerent? Propterea dolanda ſunt merito rudia Antiquitatis inventa, & quemadmodum ſculpentes efficiunt, qua detrahendo, qua addendo in bonam juſti operis ſpeciem reformanda; Ita ergo ab aliorum cenſura tutus utor ſtylo conſueto, & ea quam ſuomet exemplo docuit Hippocrates 1. de diætæ moderatione. Non enim ego, ut nec ille, quæ non recte dicta ſunt, & cognita redarguere inſtitui, ſed qualia eſſe debeant oſtendere. Ideo in Præcognitis multum immoratus ſum, & fuſius plura, quæ Alumni deſiderabant, adjeci. Et ſi enim quæ de natura medicinæ dicuntur, provectioribus forte videantur levia; ad inſtituendos tamen maxime pertinent, qui artem ſuam debent noſce prius, quam eam familiariter tractantes exerceant, recteque inſtituti operis ratio poſtulat, ut ea, quæ de re, quam agimus, dicenda ſunt, quam optime etiam dicamus. Laxiori autem, molliorique oratione conſcripſi, quia delicatulis, necdum validis coquendo ſolidiorem, cibus ideo offerendus bene tritus, & fermentatus. Poſt hæc autem in ceteros inſtitutionum libros paulo altius inquiſivi: cum ut Alumni, qui pluribus medicorum hactenus hærent, errores agnoſcerent: tum etiam ut mentem ad ſublimiores contemplationes paulatim aſſueſcant attollere, eorum quodammodo ingenia acrioribus ſtimulis urgeo, præbendo materiam contemplandi. Eo vero potiſſimum conſilio nonnullas ſententias fortius exagitavi, non quod tantummodo videantur falſæ, ſed quia adeo ſitum contraxerint, ut nulla amplius ſuperſit detergendi ſpes: & quod maxime dolendum, incuria, & negligentia Profeſſorum diſcentibus affiguntur. Velim denique ut Lector intelligat, quare aliquot duntaxat inſtitutionum capita, eaque veluti punctim attigerim, cum antea circa Præcognita latius evagatus ſim: nimirum delectum habui graviorum, in quibus ingenium ſeſe poteſt exercere cum laude: ſtupiditatem vero profeſſorum oſtendi, & medelam ſimul adhibui, qua ſeſe excitent a lethargo, ſi velint deinceps ultra corticem ſapere: atque adeo Animadverſiones, non juſtum opus, quod alias polliceor me editurum eſſe, confeci. Lector ergo non neſcius conſilii mei hæc qualiacunque modo libere judicet, dum ego poſt tabulam poſitus judicia, utcunque fuerint, libens excipiam: interim ut ex bonis me doctum, ita ex malis nequicquam offenſum iri, profeſſus.

ANIMADVERSIONES IN PRÆCOGNITA IN UNIVERSAM MEDICINAM.

LAPSUS videtur auctor in conſtituendo juxta & probando genere medicinæ. Dicit enim, medicinam eſſe ſcientiam, & multis probat: deinde, ne videatur nimius ſuæ opinionis aſſertor, concludit: *Attamen, ne nimis rigide ſententiam noſtram tueri videamur dicimus, medicinam ſcientiam appellari latiori paululum ſignificatione, quæ proponitur ab Ariſt. 1. Metaph. c. 2. prout ſcientias ſpeculativas, & factivas comprehendit*. Tum hic ego, ergo fallitur; quia ſi medicina latiori ſignificatione eſt ſcientia, proprie eſt ars: atque adeo primum ars dicenda eſt; deinde vero analogice ſcientia, quemadmodum docet Ariſt. loco citato. Ibi enim nonnullas artium activarum quodammodo ſcientias appellat, quia inſtar ſcientiarum operis faciendi cauſſam, rationemque cognoſcunt; ideoque architectonicæ ſunt, quæ docendo præſidentiis, qui, ut inquit idem, *neſcientes manibus operantur*, quales ſunt vulgo manuales appellati, & mere empirici.

Lapſus eſt etiam in probando, dum inquit: *At vero cum ſua habeat principia, axiomata, & demonſtrationes ex naturæ demonſtratione petitas: immo nonnullas ipſius phyſicæ demonſtrationibus certiores, utpote a ſenſuum fide deductas: cum unicum habeat ſubjectum reale, per ſe exiſtens, ac præſtantiſſimum: nempe corpus humanum illiuſque proprietates doceat, inter ſcientiarum numerum videtur potius referenda*. Lapſus inquam eſt, quia nondum certo conſtant hujuſmodi principia, & axiomata medicinæ. Etenim ſi talia forent, non eſſet ars in tot ſectas diducta, nec tot difficultatibus obnoxia, & ſi aliqua axiomata forte videntur inculpata, & certa, ea tamen practica ſunt, & artificem ad opus ducentia: cujuſmodi circumferuntur illa, *contraria contrariis curantur, morbos quos repletio facit, curat evacuatio, & e contra*. Quibus etiam vel artes mechanicæ minime carent. Sed eſto talia ſint, qualia Riverius admittit: non ideo tamen medicina ab iis obtinet nomen ſcientiæ; a fine enim, ut docet idem Ariſt. artes, & ſcientiæ conſtituuntur; quippe ſcientiæ finis eſt veritas, ſeu mera ſubjectæ materiæ contemplatio: artium vero eſt opus. Medicina ergo, quantumcunque ſuorum principiorum, & axiomatum certa foret, nihilominus, ars dicenda eſt, quia non in contemplatione, ſed in efficiendo opere tandem verſatur, & quieſcit.

Hinc, quod de demonſtrationibus addit, nec omnino conſtat, & ſi conſtaret; adhuc tamen minime probat: vel enim demonſtrationes univerſales ſunt, vel particulariter concludunt: ſi univerſales, omnino phyſicæ habentur, & ideo nec certiores phyſicis: ſi particulares, quales medicinæ conveniunt, (omnis enim ars, quæ ratiocinio de agendo deliberat, utitur majori propoſitione univerſali, & minori particulari, unde particulariter concludit) minor hujuſmodi demonſtrationum ſemper de errore periclitatur, quia ſingulare tantummodo cognoſcitur experientia: propterea non eſt omnino libera a ſuſpicione falſitatis: tales potiſſimum ſunt demonſtrationes, quibus vel quantitatem remedii, vel tempus adhibendi concludimus: quæ duo in arte quam difficillima cognitu ſint, & fere incomprehenſa, nemo non novit, ut jure dicat Hippocr. 1. aph. 1. *experimentum fallax, & judicium eſſe difficile*. Hæc ergo cum ita ſint, quis audeat unquam aſſerere ejuſmodi demonſtrationes medicinam ad ſcientiæ faſtigium evehere? tanto magis, quod ad operationem, non ad contemplationem factæ ſunt.

Nec minus improbabilis eſt altera, quam ſubjicit ratio, inquiens: *Cui opinioni nos magis aſſentimur, artes enim ex frequenti tantum operatione comparantur, & totæ in operatione verſantur; at medicinæ habitus comparatur ex frequenti librorum inſpectione, & doctorum inſtitutione, quemadmodum veræ ſcientiæ*. Falſum eſt enim, medicinam hac ratione fuiſſe acquiſitam, & nunc etiam acquiri; ea enim fit, quemadmodum cæteræ artes, experientia: experientia vero cum in ſingularibus occupetur, in exercitatione tota eſt: ideo qui ex libris evadunt medici, nec ſingularia norunt, nec hilum queunt agere. Hinc docto medico in agendo longe præſtat expertus, & Celſus apposite dicit, *nec agricolam quidem, aut gubernatorem diſputatione, ſed uſu fieri*, & de medicina ſpeciatim ſcribens ait, *ſapientiæ ſtudioſos maximos medicos eſſe ſi ratiocinatio hos faceret: nunc illis verba ſupereſſe, deeſſe medendi ſcientiam*. Et infra clarius, *ne inter initia quidem ab iſtis quæſtionibus deductam eſſe medicinam, ſed ab experimentis*. Hac de re plura dicta ſunt ab Hippocr. & Galen. & dicentur etiam a poſteris, dicentque præterea ii, quicumque medici futuri ſunt. Quod ſi medicina ideo ſcientia eſt, quia ex libris, & doctore poteſt addiſci, eodem prorſus modo quæcunque artes ſcientiæ forent; quia & tradi poſſunt a docente, & qui valet ingenio, per ſe poteſt ex aliorum ſcriptis addiſcere. Idcirco hæc ratio inanis eſt, futilis, & nihili omnino facienda. Quæcumque enim, vel ſcripta ſunt, vel a magiſtris traduntur, ortum habent ab experientia, & in eam pariter reſolvuntur, ut inferius oſtendam ex Hippocr. *lib. præceptionum, & de arte veteri, & de diæta*, ubi inquit, *magis credere oportet oculis, quam opinioni*, & tandem *lib. de elegantia*.

Item falſum eſt, corpus humanum eſſe ſubjectum, cujus paſſiones, & proprietates conſiderat: hæc enim conſideratio univerſim accepta phyſica eſt, non medica: deinde medicina eſt magis contracta, & medicus non quaſcunque cauſſas, & paſſiones corporis humani cognoſcit, ſed tot, & tales, a quibus ſcilicet vel ſanum eſt, vel ægrum, quod in ſupplementis ex Hipp. luculenter exponam.

Hinc patet non corpus humanum, ſed hominem eſſe medicinæ ſubjectum; præterea enim animi paſſiones medicus contemplatur, amorem, iram, timorem, & cætera hujuſmodi, quæ influunt in corpus, illudque vi ſua a naturali ſtatu ſæpe dejiciunt. Cum ergo ejuſmodi paſſiones non ſolius corporis, nec animi, ſed conjuncti, ut inquit Ariſt. communes ſint, non corpus humanum, ſed homo jure medicinæ ſubjectus eſt, hinc medici in potentiarum animalium, quatenus ad rem ſuam facit, cognitione verſantur.

Nec minus abeſt a vero, quod poſtremo dicit his verbis. *Finis denique, ad quem dirigitur ab illius doctrina, & tractationis modo diſtinguitur, & ut certe adnotavit Alexander Aphrodiſæus. Medicina enim dupliciter conſiderari poteſt, vel primario, quatenus docetur ex certis, firmis, & indubitatis principiis &c.* Abeſt inquam a vero, quia Aphrodiſæus eo loci annotat diſcrimen inter facultates conjecturales, & eas, quas ipſe definitas appellat; quippe in definitis idem eſt finis, & opus: in conjecturalibus vero opus a fine diſtinguitur, & oſtendit exemplo Rethoricæ; opus enim rethoris quod dicitur etiam officium, eſt apte dicere ad perſuadendum: finis vero eſt perſuaſio; at quia non ſemper Rethor apte dicendo perſuadet;

ideo hæc duo ad invicem diſtinguuntur. Idem accidit medicinæ. Opus, ſive officium medici eſt omnia facere apposite ad ſanandum; at quia medicus etiam bene medendo aliquando minime ſanat; *recte enim*, inquit Ariſtotel. *curamus etiam inſanabiles*, ideo aliud eſt officium medici, aliud finis. Hinc tamen non deducit Aphrodiſæus, medicinam eſſe ſcientiam, ſi conſideretur primario, quemadmodum Riverius affirmat, eo enim pacto factiva eſt; neque ſecundario, ut idem falſo putat, ad uſus hominum revocatur; ſed ex natura ſua humanæ ſanitatis cauſſa comparata eſt, & inventa, ut egregie Hippocr. notat lib. de veteri medicina, inquiens: *Porro huic invento quodnam juſtius, magiſque aptum nomen quis impoſuerit* (loquitur de humanæ diœtæ, & victus inſtitutione) *quam medicinæ? quandoquidem gratia ſanitatis humanæ, nutricatuſque ac ſalutis inventum eſt*. Immo ex eodem auctore hactenus dicta confirmantur: ille enim oblitus ſui, ſuæque ſententiæ, aſſerit, *ſanitatem eſſe finem medicinæ, ad quam omnia medici opera diriguntur, quave adepta medicus conquieſcit*: ergo ſi ſanitas eſt ejuſmodi, medicina primario, non ſecundario ad uſum hominum comparatur; ſiquidem omnia opera huc dirigit, factiva eſt, non activa, ac contemplativa; atque adeo tandem eſt ars, non ſcientia; ſed de his in ſupplementis.

SUPLEMENTA.

Ex dictis conſtat, medicinam non eſſe ſcientiam, modo paucis, eſſe artem, oſtendo. Facile autem demonſtratur, ſi recolantur ea, quæ docet Ariſt. 3. ethic. ubi diſcrimen, quod artem, & ſcientiam intercedit, optime tradit. Differunt ergo ars, & ſcientia fine, materia, modo, & agendi principio. Materia differunt, quia ſcientia circa univerſalia, & neceſſaria verſatur: ars vero circa ſingularia & contingentia. Fine, quoniam ars efficiendo aliquid, quærit bonum extra ſe, & in externo ſubjecto, ſcientia vero contendit ad bonum ejus, qui ſciens eſt, ſive ad perfectionem intellectus ſcientis; ideoque ſibi tanquam finem proponit contemplationem, & veritatem: e contra ars affectionem, & opus: ac tandem ars non eſt in eo, quod efficitur, ſed in efficiente. Hinc patet, quod ſuperius probandum ſuſcepi, medicinam ſcilicet eſſe artem, quæ verſatur circa materiam contingentem, & ſingularem; non enim ſanat hominem, ſed Socratem, & Calliam, contenditque ad bonum ejus, quem ſanat: eſt in medico curante, dum utitur regulis, & inſtrumentis, ut opus recte fiat, iiſque male uſa aliquando non recte faciat: at ubi alia recte, alia non recte fiunt, ut inquit Hipp. lib. de arte, ibi ars eſt: quo circa antiquiores omnes Ariſtot. & Galen. medicinam artem ſemper appellant. Et hæc ſatis dicta ſint tanquam de re nota, & ab omnibus fere recepta.

Cum ſuperius in animadverſionibus judicaverim ex Ariſtot. 1. Topic. artes bifariam dici, ſcilicet, alias eſſe definitas, alias vero appellari facultates; præſtat hic intelligere, cujus generis ſit medicina. Artes definitæ dicuntur, quarum ita ſunt certa, ac determinata media, ut, iis poſitis, ſequatur opus, quod propterea idem eſt etiam finis: nec pendet a fortuna, & a caſu, v. gr. Architecturæ ita certæ ſunt regulæ, ita media determinata, ut, iis poſitis, domus fiat ſemper, & eodem modo; ideoque non diſtinguitur opus a fine, ſed eadem domus opus eſt, & finis architecti. Facultates vero duobus etiam modis dicuntur: vel enim Facultas ejuſmodi eſt, quia contraria poſſit, & faciat: v. gr. orator poteſt defendere Milonem, & accuſare: medicus ſanare, & occidere: vel dicitur etiam facultas, quia cum conjecturalis ſit, nec in aliquo determinato poſita, opus habet conſilio & ratione, ut de agendi modo de inſtrumentis & tempore ratiocinando decernat. Propterea, quemadmodum in artibus definitis, quia media certa ſunt, non diſtinguitur opus a fine: e contra in hujuſmodi artium genere, quia peractis omnibus, quæ ex artis inſtituto facienda erant, finis tamen non conſequitur aliquando: aliud eſt opus artificis, aliud finis. Medicina igitur non dicitur facultas primo modo, quia ſcilicet contraria poſſit, & faciat, ſicuti dialecticus & orator; ſed altero, quia utitur conſilio, & ratione perveſtigandi cauſſas, & media, & tempus, & modum utendi, &c. ut peregregie notat Aphrodiſæus con. 1. Topic. cujus ideo verba refert huc adducere; ac ita loquentem audire. *His duabus artibus* (ſcilicet dialecticæ, & oratoriæ) *commune eſt ſimili modo potentiis ſuis uti ad utraque contrariorum. At qui in ſcientiis verſantur, licet habeant contrariorum cognitionem tamen ſcopus, quem illa ſcientia ſibi propoſuerunt, eſt ut alteram partem contrariorum quæ melior eſt, definite conſequantur: medicus, ut ſanet aliptes, ut firmam corporis conſtitutionem tueatur, & cæteri alterum contrariorum, quod melius eſt propoſitum habent, in quo ſe exerceant. Nam cognitio contrariorum, quam aſſequuntur, non eſt apud eos principalis, ſed ex cognitione unius ſequitur alterius cognitio; quemadmodum ex ſcientia eorum: quæ ſanitatem inducunt, ſequitur etiam cognitio eorum, quæ morbos gignunt*. Quibus oſtendit Aphrodiſæus, medicinam non eſſe facultatem priori modo ſuperius propoſito. Pergit deinde oſtendere, quo pacto medicina facultas dicenda ſit; nimirum quia, cum ſit conjecturalis, *non eſt in aliquo determinato, ſed opus habet propria intelligentia ad coaptanda accidentia, & ordinanda ea, quæ fiunt, ut ita ordinata utilia ſint*: quare cum medicina talis facultas ſit, indicat quale etiam ſit ejus opus, inquiens: *ideo medici opus eſt, omnia facere, quæ ad corpus pertinent, non ſanare, Quod ſi hoc ad medicum ſpectaret, certo, & non medicus erit medicus, & medicus non erit medicus, quia, & illi qui medici non ſunt, plerumque ægrotos ſanant, cum aliquid ſalutare adhibent; & medici plerumque non ſanant, quod faciunt, quando malum majus eſt, quam auxilium medicum*; id eſt, qui non medici ſunt, & ſanant, faciunt opus medicum non medice, ſeu non ex habitu medicinæ, quo carent, ſed caſu, vel aliorum conſilio, &c. qui autem medici ſunt, faciunt opus medicum medice, ex arte nimirum, non fortuito, vel aliena ope; quæ duo valde differunt, & medicum a non medico apprime diſtinguunt; quemadmodum dicebat Ariſtot. 3. eth. de juſtis, *quod aliud eſt facere opus juſtum juſte, aliud opus juſtum non juſte*.

Ceterum, ne videatur hoc diſcrimen nullius eſſe uſus, & allatum fruſtra, ac ut explicentur uberius, quæ antea indicata ſunt, addo etiam, quæ hac de re ſcribit Aphrodiſæus, nimirum ex his ſequi, *in hujuſmodi artibus non fieri judicium ab advenientibus finibus, ut fit in arte domus ædificandæ, aut telæ texendæ, & in aliis artibus factivis, in quibus per quaſdam vias definitas, & ordinatas proceditur, & actio fit in omnibus pari modo, & eorum opus non poteſt fieri a fortuna. In his autem finis eſt, propoſitum opus ſequi ex iis, quæ ejus cauſſa facta ſunt. Quocirca cum bene, & artificioſe fiant, quæ ante ipſa ſunt opus, ipſam declarant. In artibus autem conjecturalibus non omnino cum iis, quæ arte fiunt, conveniunt ea, quorum cauſſa illa fiunt. Cauſſa eſt, quia in his aliqua fiunt a fortuna, & non ſunt determinata ea, ex quibus fiunt illa, quæ ſunt eis ſubjecta. Quamobrem id, quod fit ab iis artibus, non eſt illarum artium finis, ut fit in iis, in quibus, cum ſint aliquæ definitæ, aliquid efficitur, & ſine illis nihil fieret; at in his opus eſt finis, & ſignum, omnia ex arte eſſe facta: neque enim aliter eſſet factum. In conjecturalibus vero opus non eſt finis; quia non ſemper ſequitur finis ex iis, quæ gratia ejus fiunt*: ideo Aphrodiſæus recte diſtinguit finem ab officio medici, inquiens, *medici officium eſt ut omnia agat quæ poſſit, quo ægroti corpus ſanet; finis vero ſanatio, cujus gratia illa facit, eo quod indiget aliis quibuſdam præter ea, quæ facta ſunt, ut ſecundum medicinam ſit. In definitis enim ſimili modo ſe habet, finis in ipſis, ut facere ſecundum artem: in conjecturalibus non eſt finis in artifice, ut neque beari improbis hominibus, ſi non ſolum bonum, & honeſtum ſit*. Sic in medico non eſt ſanare, & ideo curare ſecundum artem, & ſanare diſtincta ſunt.

Diſpiciamus modo, quanti ſit hæc noſſe, quantum referat medicum, quantum ægros. Medicum quidem, quia antea monitus, officium a fine eſſe diſtinctum, nec idem eſſe mederi, & ſanare, polliceatur, tantummodo ſuum ſe præſtiturum officium quam diligenter, non ſanitatem, quæ in eo non eſt, & ab aliis etiam extrinſecus pendet, refert etiam ægrum, quia operam medici, quæ ab eo ſolum eſt, non ſanitatem debet exigere, nec propterea artem, & artificem calumniari, quoties eventus improſpere cadit, dummodo non defuerit officio ſuo.

Non videtur abs re hic amplius examinare ſententiam quorundam magni nominis medicorum, dicentium, medicinam, vel eſſe prudentiam, vel non ſine prudentia. Legi jamdiu apud Hofmanum dictum a Scherbio: audivi etiam Patavii ex primo ſuggeſtu profeſſorem theoricæ medicinæ affirmantem, medicinam eſſe prudentiam: ac denique ea eſt omnium vox, medico opus eſſe prudentia: idcirco accurate diſcutiendum eſt, an ſimpliciter, vel quadantenus ejuſmo-

ejuſmodi ſententia recipienda ſit, hinc enim nonnulla ab Hippocr. præclare dicta intelligamus: aliaque medicinæ tribuimus, quæ integre, & luculenter ejuſdem naturam omnino circumſcribunt.

Ut igitur, quæ propoſita ſunt, facile abſolvam, adnoto prudentiam bifariam accipi, nimirum ſimpliciter, & ſecundum quid. Prudentia ſimpliciter eſt unus ex habitibus intellectus: quos in eth. enumerat Ariſt. a ceteris longe diverſus, cujus propterea materia ſubjecta diſtincta eſt, & finis pariter alius. Materia prudentiæ ſunt actiones humanæ, & quæcumque agi poſſunt ab homine: finis vero eſt felicitas hominis in quantum homo eſt: Medicina non eſt prudentia hac ratione, & ſimpliciter explicata, verſatur enim circa hominem, quatenus, a cauſſis externis, & internis a ſanitate ad morbum, & a morbo ad ſanitatem mutatur. Hinc finis medicinæ non eſt bonum principaliſſimum hominis, ut homo eſt, ſed particulare, id eſt ſanitas. Hinc etiam prudentia, & medicina circa eundem hominem diverſo modo verſantur; prudentia enim verſatur agendo, medicina faciendo: actio autem, & factio differunt; quod factio tendit ad finem, & bonum rei factæ, & principium faciendi eſt in eo, quod facit, non in eo, quod fit, ut dixi etiam ſuperius: v. gr. principium artificiale ſanandi eſt in medico, non in eo, qui ſanatur, & ſanitas quoque eſt in homine ſano, non in medico ſanante. Actio e contra non eſt ſemper a fine diſtincta, ſed ipſa plerumque eſt finis: & principium actionis eſt in eo, qui agit, quemadmodum contemplatio veritatis eſt finis contemplantis, & principium contemplationis eſt in eo, qui contemplatur.

Prudentia ſecundum quid ea eſt, quæ circa aliquam ſingularem materiam alicujus facultatis occupata, bonum ejus particulare, quod fieri poteſt, acquirendum ſibi proponit; & hoc pacto medicina apte dicitur prudentia ſecundum quid, quod tota eſt in facienda ſanitate, quæ eſt bonum hominis particulare. Si prudentiam ergo ſecundum quid citati doctores accommodent medicinæ, admittendi ſunt, eorumque ſententiam ſic emendatam recipio: qua ratione Ariſtot. etiam errorem Socratis, dicentis, *virtutes morales eſſe prudentiam*, emendavit inquiens, *eas non eſſe prudentiam*, hoc eſt ſimpliciter, *ſed non ſine prudentia*, ſive ſecundum quid. Cum igitur medicina aliquam prudentiæ ſpeciem præ ſe ferat; ea etiam, quæ prudentiæ propria ſunt, quodammodo ſibi vendicat. Quocirca non eſt ab hac tractatione remotum, medicinam cum prudentia comparando, ejuſmodi ſimilitudinem late proſequi: hoc enim plurimum facit ad naturam ejus, ac dignitatem illuſtrandam, ac oſtendendum etiam, quanti ſit verum eſſe medicum; hoc eſt quot, & qualia ſint ea, quibus futurum medicum oportet eſſe inſtitutum.

Quemadmodum ergo prudentia conſultat de iis, quæ felicitatis gratia agenda ſunt, quoniam agibilia habere ſe aliter poſſunt: ſic medicina conſultat circa factibilia contingentia; quoniam ſanitatis inſtrumenta non ſunt definita, ac certa: ſicuti prudentia ex pluribus mediis eligit conſultando, quæ efficaciora ſunt, & cito, ac tuto ad finem perducunt: ita medicina per conſultationem eligit, ex remediis, quæ facilia ſunt, tutiora, & minus moleſta comparandæ cauſſa ſanitatis; atque adeo in utraque facultate eadem eſt ratio conſultandi. *Conſultatio enim eſt quædam rectitudo conſilii per media congrua fini, & tempore convenienti*: in prudentia quidem gratia boni ſimpliciter; in medicina vero cauſſa boni particularis, id eſt ſanitatis.

Amplius ſicuti de materia prudentiæ non eſt cujuslibet conſultare; ſed viri longo rerum uſu periti, qui mores hominum multorum vidit, & urbes, quod de Ulyſſe canebat Homerus; quique ex memoria præteritorum, & cognitione præſentium futuris proſpiciat: ſic etiam in medicina non eſt cujuslibet conſultando deliberare, at ſenioris, plurima rerum experientia a multo tempore inſtructi, qui præterita cum præſentibus componendo, non ſolum quid hic, & nunc fieri opus ſit, ſed quoque quid faciendum in poſterum recte decernat.

Tandem ſimilitudo inter prudentiam, & medicinam maxime cognoſcitur ex virtutibus, quæ prudentiæ conjunctæ ſunt, eædem enim etiam medicinæ conveniunt, ut clare patet ſingulas recenſenti. Virtutes ergo annexæ prudentiæ ſunt, Syneſis græce, latine Sagacitas, vel Perſpicacia; altera vero, quæ græce dicitur Gnome, latine Sententia vocatur.

Syneſis ſeu perſpicacia eſt vis quædam bene judicandi quid recte, & opportune fieri poſſit ad finem comparandum; ideo hujuſmodi virtute præditi perſpicaces appellari ſolent, & perſpicaciæ contraria eſt hebetudo; quia mente hebetes nequeunt bene judicare facienda.

Gnome, vel ſententia eſt vis quædam cognoſcitiva; qua quis recte indicat, quæ præter ordinem cauſſarum inferiorum eveniunt, & quid agere conveniat, dum caſus aliqui inſueti contingunt, vel ubi conſueta media non conferunt: quod exemplo ſingulari facile declaratur. Sicuti præter juſtitiam legalem, qua quid faciendum, & non faciendum conſtitutum eſt, datur æquitas, per quam in quibuſdam caſibus, & circumſtantiis, vel facimus adverſus legem, vel corrigimus, ſi non expediat, & congruat, vel addimus, ſi deficiat: unde definitur judicium æqui, ac boni viri, quo judicat quid ſit faciendum, & addit ubi lex deficit, aut corrigit, vel benigne interpretatur, ubi non congruit tempori, & circumſtantiis: ſic Gnome utitur prudens qua judicat quid hic, & nunc agere conveniat, vel in caſibus non antea viſis, vel ubi non eædem circumſtantiæ, & accidentia concurrunt. Hinc nemo eſt, qui non videat, vel ex ſola ejuſmodi virtutum explicatione, quo jure eas quoque medicinæ tribuam, & proinde quanta ſit inter utramque facultatem analogia. Primo itaque medico neceſſaria eſt perſpicacia, qua judicet, & cognoſcat non facienda tantummodo; ſed etiam opportunitatem faciendi. Secundo ſolertia quædam, qua cito non ſolum quidquid ſenſibus occurrit apprehendit, ſed ex ſenſibilibus obſcura conjectat, unum ex alio colligit, & hinc feſtine convolat ad inventionem remedii. Solertas enim, ut bene definit Ariſt. *eſt inventio, in non perfecto tempore medii*. Tertio neceſſaria eſt Gnome, vel ſententia; niſi enim medicus bene ſentiat de rebus ſuis, ſi quid accidit, præter conſuetudinem, nec amplius viſum, de quo nulla extet lex medica, vel ſi adeſt, non ſit tamen apta tempori, & circumſtantiis, nec ex tempore conſulere, nec remedium invenire, nec ad cauſſas effectus revocare ſubito valet, ſed rei faciendæ, ac deliberandæ inſcius eſt, & incertus, niſi mente valeat, & judicio. Quamobrem tunc medico maxime convenit æquitas, qua ſicuti juriſprudentes in juſtitia civili, ſic in re ſua aliquando ſecus, ac præceptum eſt, medetur, vel præceptis addit, vel corrigit, vel moderatur; nulla enim lex, nullumque præceptum adeo commune eſt, ut omnia ſingularia comprehendat, quæ cum infinita ſint, & multiplicium accidentium concurſu varia, nec a legis conditore, nec ab omnibus ſimul acceptis hactenus cognita ſunt. Ideo quo magis hoc arduum eſt, ſic opus eſt medico perſpicaci, bene ſentiente, & boni, æquique judicii, qui rem præſentem intime cognoſcat, & quantum, & quomodo differat, vel conveniat cum iis, quæ ipſe, & alii obſervarunt, & olim, prudenter æſtimet, & quod maximum eſt, ex tempore valeat decernere, quæ circa hoc ſingulare, hic, & nunc facere magis expediat. Hanc ob cauſſam Ariſtot. 3. Polit. improbat Ægyptios, qui rata, ſtataque lege præcipiebant medico, *ne moveret ante tertiam diem*; ſiquidem ex vario accidentium concurſu ſæpe fit, ut aliquando ante, aliquando multo poſt tertiam diem, nonnunquam etiam nulla movere medico liceat; unde Div. Thom. in commento ſcite dicit, *non eſſe ſemper tutum, & certum ex ſcripto mederi*.

Ceterum ejuſmodi virtutes maxime pendent ab imaginatione, quam Ariſt. ideo appellat intellectum ſingularium; quemadmodum enim eſt intellectus, qui fingit, & componit univerſalia, ita etiam in facultatibus practicis eſt intellectus, qui ſingularia cognoſcit, invicem comparat, & diſtinguit, de quo egregie Ariſt. multa tradit 3. *Ethic.* Neceſſitatis autem ratio ea eſt, quia facultates practicæ utuntur ſyllogiſmo, qui conſtat duplici propoſitione, prima univerſali, & altera particulari. Univerſale cognoſcitur intellectu, particulare vero imaginatione, ſeu intellectu practico particulari, ut idem eodem loco fuſe.

Ex dictis nonnulla Hippocr. loca modo facile intelliguntur. Primo cum lib. de lege ait, *ad artem medicam comparandam maxime omnium opus eſſe natura; cum enim natura ad optima viam demonſtrat, artis doctrina facile contingit*: & lib. de elegantia, *principaliſſimum omnium eſſe naturam; nam ſi hæc affuerit iis, qui animum applicant, per omnia penetrare poterunt*. Et tandem lib. de arte eos medicos poſſe morbos in profundo corporis latentes cognoſcere, *quibus natura non infelix liberaliter acceſſit*: cum hæc, inquam, dicit Hippocr. conſtat, nomine naturæ non intelligere partem illam hominis, quæ circa alimenta occupatur, & vel dormien-

tibus nobis, ſemper in actu eſt: ſed alteram longe ſuperiorem, nimirum cognoſcitivam, qua apprehendimus primo res, quales ſunt in ſe, deinde invicem comparando, an conveniant vel differant ſine errore diſcernimus, & ex ſimilibus univerſale componimus. Denique ex cognitis ad ignota, & obſcura diſcurrimus; atque adeo ea eſt hujuſmodi natura, qua medicus ſagax, perſpicax, ſolers, & juſtus rerum æſtimator evadit. Hinc fit, ut hujuſmodi facultates dicantur eſſe a natura, quia, ut docet Ariſt. non comparantur uſu, ſed ex naturali organorum inſtitutione reſultant, deinde exercitatione perficiuntur.

Supereſt, ut aliqua amplius, quæ ſpectant naturam medicinæ, dicamus, ut hujuſmodi ſupplementa omnino ſint abſoluta, nimirum de officio, & fine medicinæ, quandoquidem hæc duo ab invicem antea ſejunximus: de ſubjecto, de partibus, ſeu diviſione, de ordine, & inſtrumentis & alia addamus etiam, quæ ad rem noſtram facere videbuntur.

De officio medici, & medicinæ cum plurima ſuperius dicta ſint, pauca hic, repetendo potius, dicemus. Officium ergo medici primum eſt, morbum, quoad licet, cognoſcere; ex hac cognitione deinde procedere ad inventionem remedii, inventio autem, quæ methodo, & ratione perficitur, ut inquit Galen. 1. meth. med. conſtat qualitate, quantitate remedii, & utendi opportunitate; ubi hæc invenerit, fecit ſatis officio ſuo, & remedia, alioquin per ſe indifferentia, medici induſtria ſalutaria fiunt. Hac de re extat aurea Galen. doctrina com. in 6. epid. quam propterea huc afferre non dedecet: docet ergo ibi, aliud eſſe materiam medicam, aliud præſidium. Materia medica eſt v. gr. venæ ſectio, cucurbitulæ, frictiones, purgantia, clyſteres, &c. hujuſmodi. Auxilia medica ſunt hæc eadem, non abſolute, & qua talia, ſed auxilia fiunt a medico, cum iiſdem utitur opportune, inquit enim: *quæ eſt igitur cauſſa generationis auxilii; qui tempus reperit*. Quod vere maxime eſt officium medici, & medicinæ: Sanitas deinde ſita extra medici poteſtatem.

Officio ſuccedit finis, quem facile ſtatuo, eſſe ſanitatem, & eadem facilitate quoque demonſtro; nam acquiſita ſanitate, ceſſat actio medentis, ſuppoſita vero impoſſibili, nemo de agendis cogitat; at in hoc poſita eſt ratio finis, ergo ſanitas eſt finis. Amplius ex præcognita ſanitate, quæ facienda ſunt medicus inveſtigat; unde tota medicinæ inſtitutio ab hac cognitione pendet; & Ariſtot. 7. metaph. diſerte ait, *ex ſanitate fieri ſanitatem*, ſeu ex ſanitate a medico præcognita fieri ſanitatem in ægris; & in eth. finem eſſe menſuram, & regulam ceterorum, ideoque ejuſmodi ſententia ſancita eſt, præeunte Hipp. lib. præcept. ubi aperte dicit, *recte autem, & convenienter ægrorum cura ſuſcipitur ſanitatis cauſſa: ac ſanorum, ut ſine morbis vivant: quin etiam elegantiæ ergo*. Quibus indicat non ſolum communiſſimum medicinæ finem, ſed etiam medicinæ partes, quæ ad eundem, non eadem tamen via perveniunt; nimirum conſervatricem, quæ, tuendo naturalem partium conſtitutionem, ſanitatem conſervat; curatricem, quæ depellendo morbos, recuperat: & Coſmeticen, quæ ornatum corporis naturalem, vel redintegrat, vel tuetur.

Hoſmannus, quia timet, ne unicus ſit finis, atque adeo ne periclitetur unitas medicinæ, ſi diverſa procedamus via, aſſerit ſanitatem unicum eſſe finem, quia ad illam eodem modo contendimus. Sive enim ſanos tueamur, ſive curemus ægros, ſemper procedimus corrigendo, emendando, & detrahendo, iiſdemque propterea utimur inſtrumentis, venæ ſectione, purgatione &c. verum in ſanis corrigimus leviores lapſus, in ægris vero graviores; quippe ea eſt latitudo ſanitatis, ut corpus adhuc ſanum ſit, quamvis deflectat ab integra, & omnino perfecta corporis conſtitutione, tunc autem ægrotat, cum ille receſſus ſic intenditur, ut erectum ſtare, & agere quæ ſani agunt, minime poſſit. Hæc quidem vera ſunt & docte, ac ſubtiliter dicta, quia vere ſemper etiam conſervando adhibemus contraria, licet minora, & vacuamus pariter, vel purgando, vel mittendo ſanguinem, quemadmodum facere, ægros curando, ſolemus. Nihilominus, etſi diverſa vere ſit ratio medendi in utraque parte conſervatrice, & curatrice: finis tamen ſemper eſt idem; ſanitas enim ſive conſervata, ſive recuperata, ſemper eſt eadem, ut patet; ideoque ars in univerſum eſt una, licet ex diverſis partibus conflata: quemadmodum corpus eſt unum, quamvis partes diverſæ ſint, quæ diverſis funguntur officiis, quoniam agunt gratia totius, & a communi principio moventur.

Hic quæret aliquis, quid nomine ſanitatis intelligatur, an forma illa, quæ ex optima partium, & corporis conſtitutione reſultat, vel ipſamet corporis conſtitutio. Brevi dico, ſanitatem hic non intelligi formam illam ſuperinductam corpori bene conſtituto, ſed eademmet conſtitutionem: ſiquidem finis ille vere dicitur, qui agendo acquiritur; at ad ſanitatem, ut inquit Ariſtot. in phyſ. non eſt motus, nec a ſanitate, ut relatio eſt, accipimus rationem agendi: e contra a corporis conſtitutione deducimus inventionem remedii, & per eadem remedia, vel corporis conſtitutionem ſervamus, vel reſtituimus, quo, ubi ventum eſt, ab agendo ceſſamus. Hinc rejicimus eorum ſententiam, qui putant integritatem, & robur actionum eſſe finem; hæc enim reſultant; cum enim corpus bene conſtitutum eſt, integra, & perfecta vis agendi conſequitur, & propterea nullam nobis præbent utilem indicationem medendi, ſed tota ab ea, quæ phyſice, & vere ſanitas eſt, corporis conſtitutione dependet.

Sanitati ergo recte ſubjectum conjungitur, de quo aliqua dicit Riverius, ſed communia, nimirum, *eſſe reale, per ſe exiſtens, cujus paſſiones, & proprietates medicina conſiderat*: ſed omittit potiora, & magis neceſſaria, Vere enim corpus humanum reale eſt, & per ſe exiſtens, paſſionibus & proprietatibus præditum; at cum ſit aliis etiam facultatibus ſubjectum, præſertim utrique philoſophiæ, naturali, & morali, erat amplius explicandum, qua ratione ſpectet ad medicinam; ut enim dixi ſuperius ex Ariſtot. medicatur non ſimpliciter oculum, ſed uſque ad aliquid contemplatur. Nobis ergo ſupplenda ſunt, quæ Riverius inconſulto prætermittit. Quocirca, ut quæ a me dicenda ſunt, clare, & facile percipiantur,

Dico, unamquamque artium mutuari ſubjectum ſuum a natura: ſtatuarius ex. g. accipit marmor, faber ferrum, & æs, architectus ligna, lapides, & cæmenta: illi tamen non conſiderant ea, ut omnino cognoſcibilia ſunt, ſed quatenus apta nata ad ſuſcipiendam formam artificialem, & ideo cognoſcunt, ut agant; & quamvis ſubjecta realia ſint, & per ſe exiſtant, &c. nunquam tamen eas nomine ſcientiæ donamus. Ita medicina circa corpus humanum verſatur, quatenus ſanabile eſt, ſeu quatenus capax ſanitatis ope ſua inducendæ, & conſervandæ. Quare afferenda eſt particularis ea cognoſcendi corporis ratio, quæ apprime pertinet ad medicinam, quæque inſinuet intentiones medendi.

Multi hac de re multa dixerunt, ſed nemo, niſi me ipſum fallo, corporis humani conſiderationem attingit; nam qui dicunt corpus, ut ſanabile, vel ut ſubjectum ſanitatis, & ægritudinis tradi medicinæ conſiderandum, afferunt phyſicam conſiderationem, non medicam: phyſicus enim contemplatur etiam ſanitatem, & morbum quæ ſunt paſſiones corporis naturalis, ut naturale eſt. Ideo miſſis, quæ dicuntur ab illis, Hippocr. optime omnium, & clariſſime docet quouſque ſit homo a medico cognoſcendus; inquit enim lib. de vet. med. refellens primo nonnullos ejus temporis medicos; *ceterum & medici & ſophiſtæ quidam ajunt, quod non potis ſit medicinam cognoſcere eum, cui exploratum non ſit, quid ſit homo, & quomodo primum factus, & conſociatus ſit. Ego vero hæc, quæ ita de natura dicuntur, aut ſcribuntur, ſive a ſophiſta, ſive a medico, minus conſentanea medicæ arti exiſtimo, quam pictoriæ*. Vera enim etiam nihil intereſt, medicum ſcire ex quibus principiis, athomis ne, aut alia quapiam materia compoſitus ſit; unde Gal. in lib. meth. ait inanem eſſe hujuſmodi perveſtigationem, quia ex athomis nulla nobis indicatur ad medendum via. Item neque refert cognoſcere, qui ſit opifex corporis, qua arte lineamenta ducat, & partium formam affingat, & alia hujuſmodi, quæ mere phyſica ſunt, & nulli ſunt uſui medenti. His refutatis, pergit Hippoc. definiendo legem, ac modum, quo medicum oportet hominem noſſe, inquiens: *Verum mihi maxime, medici eſſe videtur, ut is in naturæ rebus exercitatus ſit* (in iis ſcilicet, quæ hominem afficiendo ab uno ad alterum ſtatum ſanitatis, vel ægritudinis mutant) *ut que omni ſtudio annitatur* (*ſi quid, quod facto opus eſt, præſtabit*) *ut percipiat, quid ſit homo, collatione facta ad ea, quæ eduntur, & bibuntur, & quid a ſingulis cuique eventurum ſit; nec ita abſolute putare, quod malum edulium ſit caſeus, verum etiam explorandum, quodnam incommodum afferat, & quamobrem, & cui humani corporis parti incommodus habeatur*; & poſt multa in eundem ſenſum ſcripta addit etiam: *Ceterum præter hæc neceſſe fuerit, ut recte dignoſcat quænam paſſiones dimanent ex ſuccorum exſuperantibus qualitatibus, & viribus: quæ item ex figuris eveniant*. Præclare quidem his verbis nobis Hipp. indicat

medi-

medicam hominis, quæ differt a phyſica, conſiderationem: quippe phyſicus in univerſum tantummodo cognoſcit hominem, ut ſanabilem, & ægrotabilem hanc ob cauſſam, quia ab inſito principio mobilis eſt ad utrumque: at medicus cognoſcit hominem a cauſſis ſingularibus internis, & externis ſanari, & ægrotare: item cognoſcit ſingularem morbi ſpeciem, & partem quoque cui talis morbus infligitur; ut patet exemplis ab eodem propoſitis. Unde phyſicus hominem abſolute, medicus vero comparate ad particulares cauſſas afficientes, & alterantes cognoſcit. Hinc intelligimus, cur medicus craſſus, & ſenſatus artifex appelletur; quia nimirum non in abſtractis, & a ſenſibus longe remotis, at in ſenſibilibus, & materialibus, totus eſſe debet; & propterea nimia ſubtilitas, qua ab illis diſtrahimur, vel inanis eſt, vel obeſt.

Illud notatu dignum ſupereſt, quod de hujuſmodi ſubjecto dicamus, nimirum quo differat a ſubjectis artium ceterarum. Diſcrimen itaque eſt hujuſmodi quod aliarum artium ſubjecta mere paſſive ſe habent ad operationem artificis: at homo non tantummodo paſſivus eſt, ſed coagit, immo principaliter agit. Sanatio enim eſt naturalis affectio, quæ per ſe, & primum eſt a natura, a medico vero per accidens; ut inquit Ariſt. 2. phyſ. Hic dicta egregie multa ſunt ab Hipp. ſcilicet *naturæ morborum medici*, quia propria cujuſque natura, non autem communis aliqua ſingulis medetur. Item *natura ſibi ipſi vias invenit, non ex intellectu; cum enim a nemine docta ſit, nec quidquam didicerit, tamen facit, quod debet*; aliaque præterea a Galen. & ab aliis dicuntur, quæ tædio foret ſingula recenſere. Ceterum, quæ ſit iſta natura, varie explicatur: aliqui enim temperamentum, alii calidum innatum intelligunt; mihi vero alia mens eſt, quam fuſe alio in opere patefaciam.

Hic etiam multa intelliguntur, primo cur medicus ſit imitator, 2. contemplator, & 3. auxiliator naturæ. Eſt enim imitator, quia natura eſt primum agens, quod per ſe ſanat, medicus vero per accidens, ergo ſequi debet nutus ejus, & motum, & attente obſervare, quo it natura, cum ſui juris eſt, & dominetur morbo, non autem vel immatura medicina exaſperare, vel aliorſum impellere; deſtinatæ enim ſunt naturæ viæ, & tempus alterationum fatale. Quare nec ab iis declinare licet, nec intempeſtive movere, & excitare. Hac de cauſſa Hipp. propoſitis exemplis docet, quando naturam debet medicus imitari; inquit enim 1. aphor. 2. *In perturbationibus ventris, & vomitibus ſpontaneis*, &c. (quod eſt naturæ recte operantis) deinde deducit imitationem, addens. *Sic & vaſorum inanitio ſi talis fiat* (hoc eſt a medico) *confert*, &c. eadem etiam ſectione aphor. 21. *Quo natura vergit, eo ducere oportet* &c. ſimul enim proponitur exemplum, & imitatio; & aphor. ſequenti ait, *concocta medicari atque movere cruda*, &c. ſic enim agere natura ſolet, quæ ex Ariſt. ubique ſervat ordinem conſtantiſſimum; nimirum primum coquit humores, deinde præcipitando ſeparat excrementa, & tandem excernit; ideo ſic etiam medicus, & peracta coctione vacuare debet. Hinc intelligitur etiam dictum Hipp. lib. de flatibus *medicinam maxime eſſe ſecundum naturam*, quoniam obſervat leges naturæ, & illud facit, quod per ſe, ſi poſſet natura, faceret; quod alias recte, & non impedita fecit. Et jure quidem medicus naturam ſequitur, ac imitatur, cum enim ſanatio ſit motus naturalis, ſanandi ratio accipienda eſt a natura, quæ per ſe ſanat. Quo loco monendi ſunt ii, qui novas excogitant medelas, & inſolentem curandi modum longe diverſum ab eo, quem dogmatica medicina, præmonſtrante natura, confecit. Et hæc ſpectant ad medicum imitantem.

Spectator amplius medicus eſt, cum natura per ſe recte operatur, & integre ſanat: tunc enim non eſt opus medico, cum per ſe ſufficit agens principale. Huc ſpectat aphor. 20. ejuſdem ſectionis: *Quæ indicantur, & judicata ſunt integre, neque movere, neque novare, ſed ſinere*, &c. ne tamen ſit medicus vel eo tempore ſpectator otioſus; ſpectare enim debet naturæ motus, ut diſcat imitari aliquando, cum nequit eos per ſe impedita peragere.

Poſtremo medicus eſt auxiliator naturæ, cum ab inſolentiis materiæ, vel oppreſſa, vel exagitata, vel quod movendum eſt minime movet, vel ſecus movet, ac expediat movere. In hanc rem optime cadit aphor. 29. ſecundæ ſectionis, *incipientibus morbis, ſi quid movendum videatur, move*, in quo multa attente perpendenda ſunt.

Primo Hippocr. non abſolute pronunciat, ſed hypothetice, quod ſcilicet verſetur medicus circa materiam contingentem, & ſingularibus circumſtantiis perſonæ, loci, temporis, ætatis, ſexus, aliorumque ſymptomatum circumſcriptam, quæ prorſus comprehendi non poſſunt, quod bene idem ſignificavit lib. de eleg. inquiens, *uſus* ſeu particularis exercitatio, *non docetur*: & ideo quamcunque deliberationem medici prudentiæ relinquit, ita ſcribens, *ſi quid videtur movendum, move*, &c. & propterea ſuperius dixi præter ceteras virtutes prudentiæ conjunctas, opus eſſe æquitate, ſeu boni, æquique viri judicio, qui hic, & nunc æſtimet, an, deinde quid, quomodo, & quantum movendum.

Secundo dicit, *in principiis*, quia tunc temporis natura ab humorum copia laborans, velut onere preſſa, nequit peragere motus ſuos, vel humor irregulariter motus naturam exſtimulat, & ad movendum, quo non decet impellit: ideo a principio naturæ laboranti ſarcina detrahenda, & aberrans reducenda eſt in viam, antequam materia commota in aliquam partem decumbat, cui jam affixa; nulla arte, vel difficillime evocatur. Quamobrem Hipp. 1. aphor. humores turgentes purgare jubet; & lib. de rar. vic. in ac. monet, ut vacuemus ſanguinem in pleuritide, *antequam fixa ſunt omnia, quæ contriſtant*, & paulo inferius *donec elevati fuerint ſpiritus*, quia ubi ille fixus eſt, & omnino impeditus, nequit ducere humores, quantumcunque impulſus, & excitatus.

Poſtremo inquit, *augeſcentibus morbis, & in vigore quieſcere melius eſt*; quoniam eo tempore natura molitur coctionem: coctio autem quiete fit, & a medicamento, vel quacumque alia operatione, commotis humoribus, impeditur. Et hæc ſpectant ad medicum auxiliantem naturæ.

Alia etiam ſequuntur ex eo, quod natura primum ſit ſanitatis efficiens, quando enim a morbo victa eſt, non ſunt admovenda remedia, quæ illa, vel repugnante, vel minime agente, irrita fiunt: deinde neque vulgus exigat a medico, ut cito curet, ne criminetur, ſi lente, & tarde curatio contingat; in morbis enim jam factis, naturæ ductum ſequi oportet; ordinemque quo illa procedere ſolet, imitari. Hac de cauſſa Celſus lib. 3. de re med. non admittit ſententiam Aſclepiadis aſſerentis, officium eſſe medici, *ut tuto, ut celeriter, ut jucunde curet*; *fere enim perículoſa eſſe* (ſubdit ille) *nimia & feſtinatio, & voluptas ſolet*. In aliis autem artibus quarum ſubjecta paſſiva ſunt, ſpectatur tarditas artificis, ut celeritas, ex quibus prout opus ceſſerit, laudem ſibi comparet, vel calumniam, quoniam in ejuſdem poteſtate ſitum eſt, ut tarde, vel feſtinanter, bene, vel male rem ſuam ipſe conficiat: in medico vero quidquid ſolum opportune fit, commendatur; hujuſmodi autem opportunitas cum celeritate, ut in acutis, aliquando cum tarditate, ut in chronicis juncta eſt. Quare nec illos lente, nec iſtos celeriter curare oportet.

De medicinæ diviſione non eſt hic quidquam dicendum; illa enim, quam affert auctor, vulgatiſſima eſt, & recepta communiter: tantummodo adnoto: partem Semioticam non videri ab illis diſtinctam. Phyſiologia enim, & Pathologia cum nequeant in materiam propriam tuto penettare, niſi præeuntibus ſignis, non videtur apte alia pars, quæ de ſignis agit, diſtinctim ab iſtis eſſe ponenda. Dicendum tamen, ſigna particularia rerum ſecundum naturam, & præter naturam propria ad eaſdem medicinæ partes ſpectare, quibus ipſæmet res, de quibus agunt, ſubjectæ ſunt. Ars autem inveniendi ſigna diſtincta eſt, & a ceteris ſeparatim, tractanda: eam propterea appello topicam medicam, quia nimirum oſtendit locos, & fontes, unde hauriuntur ſigna diagnoſtica, & prægnoſtica, ſingularibus deinde ſubjectis, utriuſque partis theoricæ, & therapeuticæ tandem applicanda. Et eodem prorſus modo ſe habet hæc pars Semiotica quemadmodum methodus medendi. Sicut enim alia eſt methodus univerſalis, quæ generatim docet rectam medendi per indicationes viam: alia particularis, quæ propriam cujuſque morbi curationem inſtituit: ita quoque præter ſingulares morborum notas, & rerum naturalium ſigna, alia eſt ars, quæ docet in univerſum inveniendi modum; eaque in diagnoſtica, & prognoſtica diſtinguit, & rurſus dividit in propria, & communia, aliaſque differentias tradit, quas Riverius infra luculenter enumerat. Itaque ars inveniendi ſigna, ſive topica medica, eſt pars medicinæ diſtincta, qua multo ante informandus eſt medicus, ne cum ad ſingulares materias accedit, eadem repetere ſæpe cogatur, quod accidit iis, ut monet Ariſtotel. qui prætermiſſis communibus, a ſingularibus primum ordiuntur.

De ordine, quo inventa eſt, quo traditur, & quo exer-

exercetur medicina dicamus; nimirum an ſit reſolutivus, vel compoſitivus: at quid uterque ſit, primo dicendum.

Ordo compoſitivus definitur ab Ariſt. *a primis, ſeu principiis*: quoniam ab iis capientes initium ad principia proxime componentia, ac tandem contendimus ad ultimas ſpecies compoſitas, vel quod idem eſt, a cauſſis ad effectus, & a ſimplicibus ad compoſita. Ejuſmodi ordine ab Ariſtot. tradita eſt philoſophia naturalis, quæ a communiſſimis principiis ad minus communia, & per hæc ad proxima, & poſtremo ad ultimas corporum naturalium ſpecies accedit.

Reſolutivus e contra definitur, *ad prima*; vel quia compoſitum primum confuſe cognoſcitur, deinde in partes dividitur, donec perveniamus ad prima, ſive principia ſimplicia: unde quemadmodum compoſitivus eſt a ſimplicibus ad compoſita; ita reſolutivus eſt a compoſitis ad ſimplicia. Vel dicitur, *ad prima*, quia incipit ab eo, quod primo quæritur, & deſinit in idem probatum, & cognitum, quemadmodum mathematici ſolent. Quare ejuſmodi reſolutivi ordinis rationem libentius accipio, accommodo medicinæ. Siquidem, ut inquit Blancanus, vera reſolutionis ratio ex penitiori mathematicorum eruditione petenda eſt, penes quos reſolutio eſt via a quæſito, tanquam conceſſo, per ea, quæ in ipſo conſequuntur, ad aliquod certum, & conceſſum; quod ſic ab eodem auctore optime declaratur. In reſolutione id, quod quærimus, tanquam verum primo ſupponimus: deinde quid ex hoc ſequitur, conſideramus, donec incidamus in aliquid jam cognitum, quod prius erat ignotum; idcirco mathematici hujuſmodi proceſſum appellant reſolutivum: & hic etiam medicinæ, tum conſtituendæ, tum exercendæ mihi videtur eſſe maxime accommodatus, quemadmodum duplici exemplo demonſtrabo.

Exemplum ordinis reſolutivi in medicina conſtituenda eſt hujuſmodi. Primo ſupponimus, ſanitatem eſſe corporis affectionem, qua homo bene valens rite obit munia ſibi a natura conceſſa: tum conſideramus conſequenter bonum quid eſſe: ex hac cognitione ſequitur deſiderium conſervandi, cum adeſt, & quando abeſt, recuperandi, & ideo conſtituendi artem, quæ utrumque faciat. Cum vero neutrum poſſit unquam fieri, ſi ignoremus, quid illa ſit, primum naturam ſanitatis inveſtigamus: ab hac ad morborum inveſtigationem procedimus: & ex utraque cognitione ſanitatis, & morbi invenimus remedia: tandem, inventis remediis, redimus ad eamdem ſanitatem, vel conſervandam, vel recuperandam. Quocirca ejuſmodi ordo reſolutivus eſt ab eodem in idem, ab eodem ſuppoſito in idem, vel demonſtratum, vel factum: demonſtratum in ſcientiis, factum vero in artibus: in medicina enim a ſanitate ad ſanitatem procedimus, a ſanitate primum ſuppoſita, deinde cognita, ad ſanitatem conſervatam, vel recuperatam.

Hinc patet ex ordine reſolutivo, neceſſario ſequi compoſitum. Poſtquam enim per reſolutionem invenimus, quæ facienda ſunt, & quibus, aut quomodo faciendum, mediis ipſis inventis, veluti componendo, facimus, quod primum inquirebamus: in ſcientiis autem ſpeculativis, principiis per reſolutionem inventis, oſtendimus concluſionem, componendo demonſtrationem. Quare mathematici inveſtigationem principii, & medii appellant reſolutionem, compoſitionem vero diſcurſum, ſive concluſionis demonſtrationem.

Alterum methodi reſolutivæ exemplum in exercendo medicinam, tale ſit. Laboret quis febre, v. gr. febris vero, quia mala eſt, ſtatim excitat intentionem curandi, & expellendi: cum autem expulſio fiat per contraria, accedit altera, ſcilicet inveniendi remedia: remedia vero quia inveniri non poſſunt, niſi præcognita febris natura, ideo in hujus primum inquiſitione medicus occupatur; & a ſymptomatis, ac forma dignoſcit, febrem eſſe paſſionem calidam: deinde vero, quoniam hic calor ex ſanguine ab aliquo ſucco turbato, & commoto reſultat, qualis ſit hic humor, & ubinam hoſpitetur, ſedulus inveſtigat. His igitur primo cognitis, ſtatim occurrit remedium, & quid agendum ſit, invenitur: & hic eſt terminus methodi reſolutivæ, nimirum inventio remedii per reſolutionem; ideo conſultatio, quæ reſolutione hujuſmodi uti ſolet, definitur ab Ariſt. 3. eth. *medii idonei ad finem in rebus agendis inquiſitio*. Tandem applicando remedium ad id, quod primo propoſitum fuit, ordine compoſitivo procedimus.

Cum ex dictis manifeſte pateat, præcipuum medentis officium in veſtigatione poſitum eſſe, par eſt, ut inſtrumenta quoque critica, ſive judicatoria, quibus medicus inquirendo utitur, proponamus, & explicemus: In primis itaque ſtatuo quandoquidem medicinam dogmaticam profitemur, eſſe duo, rationem, & experientiam, quibus longo intervallo diſtamus ab empiricis, qui ſola experientia nituntur. Verum cum experientia ratione ſit natura prior, de ea primo multa dicenda ſunt: primum ſcilicet oſtendenda experientiæ neceſſitas, 2. modus, quo fit, 3. quam difficilis, & unde oritur difficultas, 4. quid ſit, 5. quomodo ſola experientia conferat ad agendum: quo loco comparabo breviter empiricum cum dogmatico, & experientiam cum arte.

Quod primum ſpectat, experientiæ neceſſitas conſtat ex eo, quod ſicuti nec imaginari, nec intelligere quidquam poſſumus, niſi ſenſibus primum ſenſibilia exteriora cognoſcimus, ita nec artes, nec ſcientias condimus, niſi præeunte experientia; artes enim, & ſcientiæ, ut inquit Ariſt. 1. metaph. 1. *fiunt, cum ex multis experimentalibus conceptionibus una de ſimilibus opinio fit*. Hinc natura ea arte organa ſenſuum externorum compoſuit, ut vel invitis nobis a ſenſibilibus pulſentur, & afficiantur: idcirco, Hipp. lib. præcept. ſcite ait, *ſtatuendum eſt, naturam a plurimis, ac omnigenis rebus moveri, & doceri neceſſitate quadam*; ſenſibilia enim præſentia non poſſunt non movere, & afficere ſenſus; hi autem moti, & affecti docentur quodammodo, dum ſpecies ab objectis impreſſas ad interiores potentias tanquam ſemina futurarum cognitionum tranſmittunt.

Hinc ſequitur modus, quo experientia fit, clare traditus & explicatus ab Hipp. primum, deinde ab Ariſtot. 2. poſter. & 1. metaph. 1. qui propterea viſus eſt a Franciſco Patritio ab eodem Hipp. ſuppreſſo tamen nomine acceptus fuiſſe. Docet ergo Hipp. loco citato, rationem, ſive judicium ſimplex, aut diſcurſivum; memoriam quandam eſſe, non formaliter; eſt enim ratio quiddam majus, & memoria ſuperius; ſed quia ex memoria ſumit materiam judicandi, & diſcurrendi: idcirco addit, *componere ea, quæ ſenſu fuere percepta*. Memoria autem fit, cum ab imaginatione ſuſcipit rerum ſpecies; imaginatio vero a ſenſibus externis; unde hic eſt ejuſmodi cognitionum ordo. Senſus externus *primam perpeſſionem externam ſuſtinet*, ſeu primum a ſenſibilibus afficitur. *Deinde vero veluti delegator ſpecies rerum, quæ ſenſui ſubjiciuntur ad imaginationem traducit: hæc vero receptas ſpecies diu retinens, & conſervans evadit memoria: qua tandem utitur intellectus*: tunc enim, ut inquit idem, *ſi ex iiſdem ſenſibilibus ratiocinatio*, vel *intellectus initium duxerit, in ejuſdem poteſtate eſt, diſcurrere, & judicare, & ad veritatem perducere, recte diſcurrendo, & judicando*. Verum minime ſufficit ſemel, & bis eadem ſenſibilia percipere, ut veram experientiam aſſequamur: ſed amplius neceſſe eſt eadem ſæpiſſime cognoviſſe, & omnino ſimilia ſecundum ſpeciem, & circumſtantias temporis, modi, & alias hujuſmodi; obſervareque diligenter inter ſe comparando, ut ſimilia a diſſimilibus ſegregemus, quibus denique in penu memoriæ propoſitis, & aſſervatis, fit experientia, quæ ſuggerit intellectui materiam judicandi, & diſcurrendi. Idem fere, compendio tamen repetit Ariſt. 2. poſter. & 1. metaph. citato, ubi ait; *ex plurimis ejuſdem rei memoriis experientiam unam confici*; cum enim intellectus per experientiam conficiat univerſale, quod eſt unum, & omnibus ſingularibus commune; neceſſe eſt prius ab iiſdem ſingularibus ſimilibus fuiſſe deductum; cum ipſa ſimilitudo ſit cauſſa unitatis, & communitatis.

Hinc conſtat veram rationem, cum ortum habeat ab experientia, experientiæ quoque jungendam eſſe; *ſi enim non ex ſenſibus comperta obſervatione*, inquit Hippocr. *ſed ſolum ex probabili rationis figmento proficiſcatur, frequenter gravem, & triſtem diatheſim affert, quoniam viam inviam ingrediuntur*: (loquitur enim de medicis imperitis;) ideoque lib. de eleg. in eundem ſenſum rectiſſime ſcribit, *pulcra, ac decora eſt ex opere, quod quis uſu*, hoc eſt experientia, *didicit, manans oratio; quidquid enim artificioſe actum eſt, ex ratione perfectum eſt: quod vero artificioſe dictum eſt, at non ita factum, methodi ab arte alienæ ſymbolum exiſtit; nam putare quidem non autem facere, ignorantiæ, & imperitiæ argumentum eſt*. Cum enim ratio ab experientia ſejungitur, *opinio quadam eſt: quæ maxime in medicina in crimen vertitur iis, qui ea utuntur; in calamitatem vero iis, qui ejus opera fruuntur*. Hinc fit, ut ratio deſinat quoque in experientiam, hoc eſt, ut diſcurſus, & judicia rationis eo ipſo probentur vera, quod experientiæ congruant, & ſingularibus conveniant; quocirca pergit Hippocr. & pulcherrimo exemplo demon-

monſtrat, *nam cum ob ſcientiam ſermonum univerſalium ſibi ipſis perſuadeant, ſeſe ipſum etiam artis opus ſingulare noviſſe, non aliter, ac aurum adulterinum ab igne examinatur; ita eorum ignorantia hac profeſſione arguitur.* Concludamus itaque rationem per experientiam ſua ſibi conficere univerſalia, eademque ad experientiam collocata probare. Idem etiam ſentit Galen. 5. meth. inquiens, *experientia rationi atteſtatur*; quod idem ſonat, ac experientiam rationi jungendam eſſe; niſi enim quod ratio dictat, ac docet experimento verum eſſe deprehendimus, ratio ipſa falſa eſt, ac nulla.

Tertium ex propoſitis facile declaratur: nimirum difficillimum eſſe perfectam experientiam conficere ex qua ſubinde intellectus componat univerſale.

Experientia pendet a tribus; ab homine, a tempore, & a rebus, quorum unum ſi deſit, vel alterum, experientia nulla comparatur. Homo quidem requiritur, qui per ſenſus externos, & internos ſenſibilia cognoſcens, eſt cauſſa efficiens, & veluti experientiæ architectus. Verum quia experientia eſt plurimarum ſimilium cognitionum collectio, hinc unus homo non ſufficit; immo nec plures, ſed omnes ſimul conſentire debent; at impoſſibile eſt, ut omnes ſimul conſentiant; ideo difficilimum quoque eſt, ut perfectam habeamus ab hominibus experientiam. Ad cognoſcendum enim neceſſaria eſt quædam proportio, & diſpoſitio cognoſcentis ad cognoſcibile; ſed omnes homines non ſunt æque diſpoſiti, vel natura ſua, vel ob conſuetudinem: natura quidem ſua, quia non eſt eadem in ſingulis hominibus organorum aptitudo; hinc non fit eadem in ſingulis objectis impreſſio, nec propterea idem omnium judicium; ea enim ratione homines de rebus judicant, qua primum organa affecta ſunt. Patet exemplo viſus, & guſtus: prout enim oculus affectus eſt, ita de viſibilibus ſentimus, & ſæpe fit, ut plures homines circa idem viſibile, non idem tamen ſentiant, & judicent. Idem accidit in guſtu; ſicut enim lingua affecta eſt, ita judicamus ſapores; unde ſæpe accidit, ut qui uni dulcis eſt, aliis videatur amarus, & e contra. Hinc Ariſt. optime 2. metaph. dicebat, *difficultatis cognoſcendi cauſſam in rebus aliquando, aliquando vero in nobis ipſis ineſſe. Quemadmodum enim veſpertilionum oculi ad lumen diei ſe habent; ita, & intellectus animæ noſtræ ad ea quæ manifeſtiſſima omnium ſunt.*

Conſuetudine etiam homines non ſunt æque affecti ad idem eodem modo judicandum; *quemadmodum enim*, inquit Ariſt. *conſuevimus, ita judicamus dici debere, & quæ præter hæc nobis accidunt, non apparent ſimilia, ſed quia non conſuevimus, ignotiora, & magis peregrina videntur eſſe; quantam vero vim conſuetudo habeat*, ſubdit idem, *leges declarant, in quibus fabuloſa, ac puerilia plus poſſunt propter conſuetudinem, quam ſi cognoſceremus ea*: ex quibus conflatur ratio; quare unuſquiſque judicet magis verum, quod eſt ſibi magis proportionatum; eo nempe pacto, quo propter variam affectionem guſtuum, quibus proportionati ſunt varii ſapores, unuſquiſque ſaporem judicat, eodem modo & unum admittit, ceteros reſpuit.

Hinc patet homines alicui ſectæ addictos, & præoccupatos ineptos prorſus eſſe ad veritatem ab aliis, vel etiam per ſeipſos addiſcendam; & propterea qui ſunt bonarum artium, & ſcientiarum cupidi, hujuſmodi præjudiciis mentem exuant, neceſſe eſt.

Ex his patet experientiam a tempore etiam pendere; cum enim experientia vera ex ſenſibilium, quæ nobis occurrunt, obſervatione tota ſit; nec res omnes, effectuſque ſenſibiles uno, eodemque tempore nobis ſeſe offerant, opus eſt longa die, anniſque ſeris, quibus non ſemel, ſed iterum, iterumque noſcantur. Hinc dicitur tempus ſapientiſſimum, & juvenes inexpertos eſſe: experientiam vero ſenum eſſe propriam, qui multa quidem viderunt, multa item audierunt; unde Euripides ſcribit, *non omnia adeſſe ſenectuti mala, ſed hoc præcipuo bono frui, quod ob experientiam ſenes ſapientius juvenibus loqui poſſunt*: & eadem ex cauſſa, cum de agibilibus, & contingentibus deliberandum eſt, ſenes, non juvenes conſuluntur.

Poſtremo difficultas pendet etiam a rebus ipſis, quippe experientia cum ſit multarum, ne dicam omnium, ſimilium notionum per ſenſus exteriores in phantaſia, & memoria collectio; neceſſe eſt, ut res eædem omnino nobis occurrant: at non eſt ſemper eadem omnium ſpecies, & facies; quod non eſt quoque ſemper idem concurſus temporis, loci, ſubjecti, circumſtantiarum, & accidentium; adeo ut, ſi unum; vel alterum ex his mutetur, accidat, ut effectus, qui ſæpe viſus eſt, aliquando tamen non reſpondeat. Immo quæ quandoque videntur ſimilia, a cauſſa tamen contraria proveniunt; unde Hippocr. ſcite dixit, *ſimilitudinem eſſe errorum cauſſam*, & Galen. *ſimilitudines, vel peritos decipere*. Quamobrem ubi vel ſimilia occurrunt, non ideo ſtatim fides habenda eſt, ſed ſi illa, vel a contraria cauſſa provenire ſoleant, cauſſa ipſa introſpicienda: tum vero, an vere ſimilia ſint, judicandum, ex. gr. Colicus dolor, & a calidis, & a frigidis excitatur; propterea ſi aliquod remedium uni profuit, vel etiam pluries, ubi novus accidat dolor, non eſt protinus ad ſimile remedium confugiendum: ſed deſpiciendum primo diligenter, an a ſimili quoque cauſſa naſcatur. Quare conſtat empiricam veram non ſine aliquo rationis uſu conſtare, atque adeo arduum eſſe, experientiam componere, quæ tandem viam muniat intellectui ad ſcientias, & artes conſtituendas.

Quarto, experientiæ definitio, quæ ſuperius quarto loco propoſita eſt, plane conficitur. Ea vero mihi videtur aptiſſime allata a Sexto Empirico his verbis. *Experientia eſt diuturnus quidam uſus, & operans abſque arte, & ratione poſitus in ſola obſervatione, & exercitatione*: licet enim non ſit vere uſus, qui tranſit: attamen eſt habitus quidam permanens uſu diuturno comparatus; quoniam ut inquit Galen. 3. meth. *Experientiæ longo uſu opus eſt*; Ideoque additur, *poſitus in ſola obſervatione, & exercitatione*. Hinc enim gignitur experientia, cum circa ſingularia verſantes, & pluries, ac pluries obſervantes ſimilia, eorum tandem omnium meminimus; ex memoria autem ſtabili, ac firma demum reſultat habitus experientiæ, qui propterea ineſt imaginationi, non intellectui. Dicitur autem, *operans*, quia experientia, ut inferius oſtendam, maxime facit ad agendum: Additur, *abſque arte & ratione* quia, ut vere docuit Galen. 1. meth. *nec arte ulla, nec ratione nititur experientia: immo unius fortunæ favorem ad ea, quæ quærit, invenienda, requirit.* Ars autem, & ratio ab univerſalibus ad minus univerſalia, & uſque ad particularia diſcurrit, nec quid ſit res, ſed propter quid ſit, cauſſaſque demonſtrat.

Poteſt etiam ex his ita definiri. *Experientia eſt habitus imaginationis relictus ex plurimis memoriis ſingularium ſimilium, quorum dum recordamur, procedimus ad judicandum, quid hic, & nunc ſit agendum.* Unde conſtat, qui vere expertus eſt, plurimum valere memoria. Deinde experientiam non eſſe ſine diſcurſu a ſingulari ad ſingulare, qui vocatur ratio particularis, quotieſcunque enim facimus aliquid, ſola experientia freti, a ſingularibus ad ſingulare diſcurrimus, dicendo, hoc, hic, & nunc facimus: quoniam in ſimili occurſu alias eodem modo fecimus.

Poſtremo conſtat, quanti ſit uſus experientiæ. Primo enim facit ad condendas ſcientias, & artes, quatenus intellectus per experientiam efformat univerſale, quod artis eſt, ſicuti ſingulare eſt experientiæ. *Ex. gr. quod ex bile laboranti huic homini proſit rhabarbarum, quod ſimiliter alteri, & aliis ſingillatim, experientiæ eſt: quando vero dicimus, quod omnibus confert, hoc eſt artis proprium.*

Confert etiam experientia ad agendum, ut enim agamus optime, opus eſt cognoſcere ſubjectum particulare circa quod, & præterea inſtrumentum, quo agimus; actiones enim ſunt circa ſingularia, hæc vero ſola experientia noſcuntur. Hinc fit, ut experientiam cum arte, & empiricum cum dogmatico comparemus.

Ars, ut docet Ariſt. 1. metaph. citato, excellentior eſt experientia, ſi tantummodo cognitionem ſpectemus, & modum, quo ad agendum illa procedit: *quippe*, inquit ille, *& cognoſcere magis ineſt arti, quam experientiæ. Ideo qui arte præditi ſunt, ſapientiores putamus iis qui ſolum experientiam habent. Artifices enim propter quid, & cauſſam cognoſcunt; experti vero ſciunt quidem quod eſt, propter quid autem ignorant*, Ratione etiam modi ars differt ab experientia; quoniam hæc a ſingulari ſimili ad ſimile, illa vero a principio univerſali, & cauſſa ad agendum diſcurrit.

Verum ſi referamus experientiam ad operationem, non differt ab arte, ut indicat idem Philoſophus: immo magis valet experientia, quam ars. Ideo fit ut medicus practicus, & empiricus aptior ſit ad medendum, quam mere theoricus, & dogmaticus; ſiquidem huic ille præſtat, quia ſingularia, circa quæ actiones verſantur, magis cognoſcit empiricus, quam dogmaticus; adeo ut tandem conſtet empiricam multi eſſe faciendam, tanquam primam, ac magnam rationalis medi-

medicinæ partem. Dico, *primam*, quia, ut paulo ante explicavi, ſcientiis, & artibus univerſalium principiorum materiam ſuppeditat. Dixi etiam, *magnam*, quia multo plura ſunt experientia cognita, quam ratione: & ſæpe ſæpius nobis ad medendum viam magis aperit experientia, quam ratio. Verumque eſt ex Celſo, *ad ipſam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam*. Propterea Hipp. multa de empiricis præclare dicit lib. præcept. quæ huc afferre operis pretium duco: inquit enim, non eſſe cum empiricis ineundum de medendi ratione conſilium, quia vere non utuntur ratione in medendo: ſed ſolum confidenter petendum, ut remedia ſua proferant. Hujus autem dicti cauſſam quam pulcherrimam ſubjicit ipſe his verbis: *Inquiſitionis enim elegantis ſcientia apud hos diſperſa reperitur. Et quamvis hi neceſſario ſint indocti: affirmo tamen, exercitationem horum utilem eſſe poſteaquam præceptorum cognitione fraudantur. Quis enim præceptorum multifidam varietatem ſe indagare poſſe ſperet, citra exercitationis conſtantiam?* Quibus plane demonſtrat, quouſque nobis utilis ſit empirica, qualis pariter eſſe debeat exercitatio, quæ ad uſum artis traducenda eſt, & qua demum ratione agendum nobis ſit cum Empiricis. Utilis ergo eſt Empirica, quia diſperſas nobis offert ſingularium obſervationes, ex quibus nobis eſt ampla ad comparandam artem via; cum e ſingularibus univerſales præceptiones, & axiomata elicere valeamus: quibus carent empirici, qui minime utuntur ratione, ſed experientia: ideo Hippocr. prudenter adnotat, hujuſmodi obſervationes, per quas ad univerſalia conſcendimus, neceſſario eſſe conſtantes ſeu pluries factas, & æquales; hoc eſt oportet, quæ diſperſæ ſunt apud empiricos, ad univerſale revocare, ſimilia a diſſimilibus ſegregando, quod nequeunt facere empirici, qui ſolis ſingularibus hærent. Propterea concludit. *Quare hoc moneo dicentibus quia de iſtis auſcultandum eſſe; at operantibus reſiſtendum*: hoc eſt accipiendæ ſunt ab ipſis obſervationes, non autem permittendum, ut agant, quia nec ex obſervationibus ipſi ſuis præcepta conſtituunt, iiſdem utendo, carent.

Galen. vero non tantummodo fatetur experientiam utilem eſſe, & empiricos aliquid conferre, quod medicinam locupletet, & juvet, quemadmodum ſuperiori ſententia docuit Hipp. ſed amplius tanti facit, ut hortetur eos, qui minus ingenio pollent, ut ſola experientia contenti ſint, per quam poſſunt evadere in bonos medicos: ait enim 2. meth. cap. 6. *licere ex empiricorum inſtitutione bonis eſſe medicis: & ſi enim ratio ſemper quærenda ſit, eaque experientiam ornet, vel corrumpatur; cum tamen eam ſemper aſſequi nequeamus*, (concludit) *conſulo igitur his omnibus experientiæ animum intendant: cum non leve inſtet periculum iis, qui ſupra vires aliquid moliuntur, ne & id non conſequantur, & quæ intelligere alias poſſent, omnino amittant*. Et hæc de experientia, & empirica ſcripta ſatis. Qui plura deſiderat Galen. adeat & ex recentioribus Verulamium, & Boyle, qui de experientia, & experiendi ratione quam præclare multa, & ſubtiliter docent.

Alterum cognoſcendi, & judicandi inſtrumentum eſt ratio: hæc autem ex Hipp. 1. aph. 1. difficilis eſt: ideo ante omnia, cum ſit opus mentis, & intellectus; quænam illa ſit, deinde quænam ſit cauſſa difficultatis, oſtendam, ut eam tandem diſcamus evincere, & enodare.

Cum ergo triplex ſit mentis operatio, ſimplex nimirum apprehenſio: ſecunda judicium ſimplex, quo res apprehenſas, vel conjungimus affirmando, vel negando ſejungimus: tertia diſcurſus, quo unum ex alio ratiocinando deducimus: Ratio magis in ſecunda, maxime vero in tertia conſiſtit, hac enim potiſſimum, & effectuum ſenſibilium cauſſas, & medendi rationem inveſtigamus: quippe ex præcognitis morborum, & ſymptomatum cauſſis, remedia, & methodum utendi cognoſcimus, unde intelligitur illud Hippocr. lib. de art. pronunciatum: *medicus ſiquidem ſuffecerit ad cognoſcendum, ſufficiet ad ſanandum*. Verum non eſt eadem ſemper in omnibus cognoſcendi difficultas: immo aliqua facile, & certo, alia difficulter, aliqua nullo unquam modo capiuntur: propterea Hippocr. optime dividit morbos in eos, qui in ſuperficie, & alios qui in profundo corporis latent. Qui in ſuperficie ſunt, ſeſe manifeſte produnt, quoniam ſenſibus, maxime vero tactu, & viſu deprehenduntur: quales præſertim a chirurgis tractari ſolent: ideo lib. de medio idem ait, *turpe eſt non contingere a chirurgia, quod velis*: quippe cum tales exiſtant, curatio facilis, ac tuta contingit. E contra ſe habent alii, cum enim ſint a ſenſibus longe remoti, vix, & raro longa inveſtigatione, & ratiocinio attinguntur. Quocirca Hippoc. præter ea, quæ lib. de art. dicit, lib. de flat. etiam addit, *de non apparentibus, & difficillimis ægritudinibus opinio magis, quam ars judicat*. Cauſſam autem difficultatis affert idem lib. de arte citato; quoniam morbi intrinſecus latentes ſignis tantummodo deprehenduntur. Signa autem hæc non ſunt propria, quæ per ſeſe primo rem manifeſtent, ſed plerumque communia, vel extranea: cum aliis item confuſa, nec eadem perpetuo facie occurrentia: unde aliquando cum ad diverſa comparata, diverſa etiam demonſtrent, ſero ad morborum cognitionem pervenimus, & interim per longas inveſtigationis moras tempus ad medendum opportunum elabitur: quod Hippoc. his verbis complexus eſt. *Alia itaque ad alia & alia per alia ſunt, tum quæ corpus pervadunt, tum quæ judicanti, ut proinde non mirum ſit, & cognitioni multum temporis impendi, & actioni multum temporis decedere; quandoquidem tam peregrinis, & obliquis probationibus ad medendi ſcientiam medici perveniunt*.

Ceterum ut adverſus hæc impedimenta aliquod ſibi auxilium medicus paret, nonnulla hic adnoto breviter, & quæ maxime tyronibus uſui futura eſſe cognoſco.

Primum ergo multum ſeſe exerceant oportet: exercitatio autem utilis eſt cum attentione perpetua, obſervatione attenta, & reflexione continua, qua præſertim comparent effectus ſenſibiles, quos ſæpe viderunt, & obſervarunt, non ſolum inter ſe, ſed etiam cum ſubjectis ipſis, in quibus apparent, & occaſionibus, a quibus proveniunt, & referant tandem ad ea quæ ex his conſequuntur; quando enim vel in diverſis ſubjectis, ab eadem tamen occaſione producti, idem ſemper afferunt, habebimus loco ſigni genuini: at e contra, ſi vel in eodem ſubjecto ſæpe apparent, vel in diverſis, & ab eadem etiam occaſione ſint, non tamen idem ſemper ſequatur malum, ſigna prorſus communia cenſentur: ideo ſicuti ex propriis certo nobis ratiocinari; ita minime ex communibus licet. Quamobrem communia cum aliis jungenda ſunt, & ex plurium concurſu facta ſyndrone, ut ſæpe medentibus accidit, poterunt, aut verum, aut veroſimile ſaltem attingere. Ideo in duo genera ex Hippoc. dividuntur ſigna; alia enim dicuntur Τεκμήρια, ſive indicia: alia σημεῖα, ſive ſimpliciter ſigna.

Τεκμήρια, certa ſunt, & per ſe idem perpetuo ſignificant; aliqua autem ex his ſunt bona, alia mala: quæ bona, ſemper & ubique bona ſunt: quæ vero mala, ſemper, & ubique mala, ut inquit Hippoc. in prognoſt. Semper bona ſunt ſigna coctionis: ſemper autem mala ſunt ſigna cruditatis. Alia ſunt ſigna communia, quæ quandoque bonis, quandoque malis junguntur. Ex. gr. rigor aliquando malignus eſt: aliquando criticus: malignus eſt lethalis; ægro exiſtente jam debili, ut ait Hippocrates in Aphoriſ. criticus ex eodem febrem ardentem ſolvit. Itaque ex primis ſolis tuto; ex aliis nonniſi conjunctim, & in ſyndronem collectis probabiliter ratiocinamur. Itaque Tyro, vel quicunque ſit, diligenter obſervet quid in quo, quid ex quo, & quid cum quo appareat, & conſequatur. Verum, quoniam aliquando unum magis, vel minus ſignificat; vel plures interdicunt aliquando ejuſdem effectus cauſſæ, ut cum v. g. in eodem morbo vel plura apparent indicia, vel multa adhibentur remedia (quorum, dicebant empirici interpretantes Hippocrat. ex Galeno 1. Aphor. 1. judicium eſſe difficile) ut certo internoſcamus quodnam ex illis morbum evicerit, & ex ſignis quale nam magis ſignificet, utendum hac arte: nimirum obſervanda attente ſunt ſeparatim eadem remedia, & ſigna; hinc enim eorum vis clarius apparet, eaque quanti valeant certius cognoſcimus. At quia nemo ſibi ſatis eſt, ut antea dixi cum de experientia tractarem, legat amplius oportet probatos auctores, quia experimenta multa, & obſervationes ſuas redegerunt in commentarios, perpetuo tamen ſive per ſe obſervando, ſive aliorum obſervationes legendo recogitet, & utatur comparatione. Hoc enim potiſſimum eſt quod judicium in rebus medicis ſæpe fallit ac reddit incertum; cum nihil eorum quæ agimus abſolutum ſit, ſed ad aliquid; Hippocr. lib. de alim. ſcilicet evariat reſpectu corporum, ætatum, ſexus, &c. & præſertim Idioſincriſiæ: Sic etiam Avicen. lib. 1. can. fen. 1. &c. docet alimentum, & medicamentum eſſe ad aliquid, quod idem Hippocrat. etiam ſingulari exemplo indicavit lib. de vet. med. inquiens, *non eſſe abſolute putandum quod malum edulium ſit caſeus*,

quia

quia non omnibus hominibus injurius eſt, ſed ſunt, qui eo plane nihil, & ne tantillum quidem incommodi ſentiunt, immo tenuibus mirum in modum conferre animadverſum eſt, ſunt iterum alii, qui ægre ejus defunguntur moleſtiis; & hinc propterea fit, ut nonniſi multo labore, & tempore ad qualemcumque rei medicæ cognitionem perveniamus & nemo tam validæ mentis ſit, & fortis judicii, ut in tanta varietate, ſemel, & bis, ne dicam pluries deceptus, alios etiam male judicando non fallat.

Alterum rationis adverſus impedimenta, & difficultates auxilium eſt Analogia; quotieſcumque enim, vel in phyſicis inſolens aliquod phænomenon, vel in medicis incidit novum aliquod morbi genus, tunc ratio incerta judicii ad analogiam ſeſe recipit, ſeu a ſimili ad ſimile tranſitum. Eam in primis in uſu habuit Hippocr. & docuit amplius lib. de diæta, quam apta ſit ad cognoſcendum. In ea Democritus plurimus fuit, Ariſtot. etiam paſſim uſus eſt in phyſicis, eth. & polit. Neotherici tandem nihil potius habent analogia; cui propterea Keplerus nobilis mathematicus multa ſe debere ultro profeſſus eſt. De ejus uſu in rebus medicis aliqua non contemnenda tradidit Dominicus Sala profeſſor olim medicinæ theoricæ Patavinus lib. de arte med. Hic ergo, & ego indico tantum methodum, qua bene poteſt inſtitui, & qua quiſque per ſe commode utatur in praxi.

Primo medicus obſervet attente effectus, & paſſiones, quæ ex morbo accidunt corpori humano, occaſionem, unde, & modum, quo fiunt, ſæpe enim effectuum, occaſionis, & modi ſimilitudo, cauſſæ quoque ſimilitudinem arguit. Item conſideret exitum, & rationem, qua morbus, vel ſolvitur, vel occidit; hinc enim non tantummodo cauſſa mali, ſed remedium etiam apparere ſolet.

Secundo operationes artium mechanicarum, & modum, quo illæ operantur, ſpectare oportet, ex quorum ſimilitudine ſæpe quoque opera naturæ cognoſcimus, ideo ſæpe Ariſtot. & neoterici frequentiſſime exemplo artificialium, quæ a natura ſunt, & fiunt, minime inconcinne, & inepte declarant: ea autem eſt hujuſmodi analogiæ ratio, quia ars, ut inquit Philoſoph. 2. phyſicor. imitatur naturam. Quidni ergo ex operibus artis, quæ imitando naturam fiunt, licet de naturalibus etiam ratiocinari? Lege Hippocr. lib. de diæta, ex quo habebis primum elegantiſſimam hujus analogiæ cauſſam, & plurima artium exempla quibus medicas operationes demonſtrat.

Poſtremum, & omnium, maxime ab experimentali philoſophia analogia petenda eſt, quæ lucem plurimam medico, & ad cognoſcendum, & ad agendum accendit, ut infra late monſtrabo. Verum quia ſimilitudines ſæpe decipiunt, ut ſuperius indicavi; ideo non eſt cujuſque analogia, & ſimilitudine uti: ſed opus eſt viro perito, & exercitato, qui præſertim combinationem, & comparationem calleat, quibus ſi forte caret, nunquam ſe poſſe ſperet ex analogia, tuto, ac certo ratiocinari; non enim perpetuo ſecurus eſt uſus analogiæ: nec tamen ſemper inanis, ut optime Celſus, loco citato in procemio inquiens: *neque ſemper ſimilitudo aliquid confert, & ſi quando confert, tamen idipſum rationabile eſt inter multa ſimilia genera, & morborum, & remediorum cogitare, quo potiſſimum medicamento ſit utendum.*

DE CERTITUDINE MEDICINÆ.

ARiſtot. 1. eth. dicit non eſſe perpetuo exquiſitam omnino in ſingulis facultatibus certitudinem expetendam, ſolummodo eam, qualem patitur ſubjecta materia; ideo 2. metaph. docet diverſos eſſe gradus certitudinis, & unamquamque facultatem habere ſuum, non autem eundem, & omnino æqualem; propterea non eſt abs re hic diligenter æſtimare, & veluti ponderando metiri certitudinem medicinæ. At quærenti forte, quorſum hæc inquiſitio? Reſpondeo, gratia Tyronum, quibus hæc potiſſimum ſcribo, ut antea commoniti, quanti debeant rem medicam æſtimare, ne plus, quam par eſt confidentes omnia arti tribuant, & ſupra vires moliantur: nec vanis pollicitationibus ſpem erigant ægrotantis: vel e contra ne omnia pro incertis habentes omnino deſperent. Eſt enim ſua medicinæ vis, & ſæpe mirabiles ſucceſſus habet, quibus ſuam hominibus facultatem oſtentat, ideo ſeduli ſtudiis incumbant multo labore, & diligentia continua, ut difficillimam alioquin artem, quoad licet, adipiſcantur.

Primum ergo, ut rem propoſitam abſolvamus, diſtinguendus eſt triplex gradus certitudinis: alia enim eſt certitudo moralis; alia phyſica; alia mathematica. Certitudo moralis omnium minima eſt, ut egregie docet, & explicat Ariſtot. 1. eth. 3. cum enim primum oſtenderit, non eſſe exactam in ſingulis diſciplinis certitudinem, ſe propterea moralem minime exquiſite tractaturum, indicat his verbis. *Contenti igitur erimus, ſi nos, cum de talibus, & ex talibus diſſeramus, pingui quadam minerva, atque adumbrata figuratione verum oſtendamus; cumque de iis, quæ plerumque eveniunt, atque ex iis ratiocinemur ſimilia etiam concluſerimus*: quod idem eſt, ac ſi diceret, materia moralis ſolum capax eſt certitudinis imperfectæ: quia res morales variantur ſecundum circumſtantias particulares; illæ enim actiones, quæ in aliquibus circumſtantiis ſunt honeſtæ, ac juſtæ, in aliis ſunt inhoneſtæ, atque injuſtæ; adeo ut de honeſtis, ac juſtis; de bonis, ac malis apud varias ſectas, & nationes tanta ſit opinionum diverſitas, ut quidam putaverint, nihil eſſe honeſtum vel inhoneſtum, juſtum vel injuſtum ex natura rei, ſed ſolum ex lege, per quam quædam fuerunt prohibita, alia vero præcepta. Phyſica major eſt, ſed Mathematica minor: res enim phyſicæ non perpetuo, ſed plerumque certæ ſunt. Mathematica tandem omnium maxima eſt: ideo explicemus utramque, ut noſcamus tandem, utri certitudo medica accedat.

Ariſtot. loco citato docet, res phyſicas non eſſe perpetuo veras, & certas, quia ſunt in materia; mathematicas vero, quia abſtrahunt a materia, ſemper eſſe eaſdem omnino. Ratio diſcriminis eſt, quia materia varie afficitur, & mutatur; unde non reſpondet ſemper agenti eodem modo diſpoſita, ac parata, ut ex ea perpetuo ſimilem producat affectum. Amplius, cum efficiens verſetur inter contraria, aliquando a fortiori ita impeditur, ut nequeat, in materiam, quantumcumque bene diſpoſitam, ſimiliter agere. Hinc fit ut aliquando aliter, & præter naturam eveniat, ac ſæpe ſoleat accidere. Ex gr. ex inſtituto naturæ naſcitur homo, quoties ſemen virile in uterum projectum recipitur, & fovetur: aliquando tamen oritur monſtrum, vel quia male uterus ſit affectus, aut ſanguis maternus inquinatus: vel tandem quoniam, his etiam bene ſe habentibus, ſpiritus gignitivus aliqua ex cauſſa impotens fiat, adeo ut non ſit perpetuo verum, ex ſemine virili, & materno ſanguine permixtis in utero hominem naſci. Idem dicendum de reliquis, quoniam commune eſt omnibus corporibus naturalibus, ut paſſiones non competant eis præciſe ratione eſſentiæ, ſed amplius pendeant a materia, & moventibus, ac efficientibus cauſſis. Secus autem ſe res habet in mathematicis; paſſiones enim ſubjectis mathematicis conveniunt eſſentiæ, & independenter a motu; ideo neceſſario, & perpetuo conveniunt.

Modo conſtat ex his, medicinam, cum ſit genus quoddam phyſicæ, eamdem quoque certitudinem habere communem; nullumque propterea cujuſvis auctoris, vel etiam Hippocr. pronunciatum adeo firmum, ac ſanctum eſſe, ut aliquando ſucceſſu non careat ſuo. Medicus enim (quod ſuperius etiam de phyſico diximus) verſatur circa materiam, utiturque materialibus inſtrumentis; pendet amplius a tempore, & a circumſtantiis loci, tempeſtatum anni, ætatis, & ſexus, quæ omnia ita mutantur, & varia ſunt, ut nequeat idem ſemper, & eodem modo de ſingularibus ſubjectis ſentire, & prædicere, ac etiam agere: nec eadem remedia ubique ſunt in ſingulis æque ſalutaria, & efficacia: quoniam efficiens ſanitatis, ſive principale, cujuſmodi eſt natura, ſive artificiale, qualis eſt medicina, ſæpe impedita non idem, quod alioquin facerent, ſemper, & ſimiliter faciunt.

Quod hactenus, & in univerſum, ſumptis ab ipſa rei natura argumentis, & de certitudine medica diſſeruimus. Hippocr. mirum in modum confirmat inquiens lib. de locis in homine. *Medicina cito addiſci nequit, propterea quod ſtata, ac certa doctrina in ipſa tradi non poteſt: v. g. qui ſcribere didicit eodem modo quo omnes docent, omnia novit, & qui ſciunt omnes, ſimiliter noverunt.* Addit rationem elegantiſſimam; *propterea quod idem eſt, & ſimiliter fit, & nunc, & non nunc: neque contrarium fieri poteſt, ſed ſemper, & jure quid ſimile eſt, neque indiget occaſione: medicina vero, & nunc, & paulo poſt non idem facit & in eodem contraria facit, & hæc etiam ſibi ipſi contraria. Primum alvum ſubducentia non ſemper hoc faciunt, & alvum ſubducentia utrumque faciunt, &c.* Ratiocinatio itaque Hippocr. eſt hujuſmodi. In aliis artibus, ut in ſcriptoria v. g. doctrina certa eſt, ac firma, quia ſubjectum, nempe papyrus, vel id genus alia materia ſemper eadem eſt, & ratio quoque

ſcri-

ſcribendi eadem: nec ad ſcribendum expectamus tempus idoneum. Quamobrem qui ſemel didicit artem ſcribendi, ſemper & eodem modo ſcribit: At ſecus ſe res habet in medicina, cujus ſubjectum, ſive corpus humanum non eſt ſemper idem, ac agendi etiam ratio non eſt abſoluta, ſed cum exerceatur in ſingularibus, & pendeat e tempore, eſt alligata occaſioni: occaſio autem quam breviſſima eſt, ut ait idem loco citato: *& qui hoc novit, illi ſtata, ac certa eſt ars; ſcit enim quæ ſimilia ſint, quæ diſſimilia, in quibus cognoſcendis occaſio medica conſiſtit*: at hæc noſſe, ſubjicio ego, ſemel, aut bis, ac ne vix quidem exacte, nulli fere conceſſum.

Inquiet vero aliquis. Idem Hippocr. loco citato ait, *medicina mihi jam tota inventa eſſe videtur ita ſe habens, ut doceat ſingulas, & conſuetudines, & occaſiones, &c.* & lib. de vet. med. *medicina autem jam cuncta ab antiquo inſunt, & ejus principium, & via inventa eſt, per quam & multa, & vitæ utiliſſima longa die deprehenſa ſunt, & reliqua deinceps invenientur, ſi modo quis aptus fuerit, & inventorum gnarus, hinc ad reliqua perveſtiganda proſiliat. Quicumque vero omnibus his rejectis, ac reprobatis, alia via aliaque forma inveſtigare conatur, & quid inveniſſe ſe gloriatur, fallit, & fallitur; fieri enim nequit, &c.*

Reſpondeo hæc quidem eſſe veriſſima: iis tamen non probari unquam medicinam eſſe omnino certam: Hippocr. enim tantum demonſtrat, medicinam ex ratione, & experientia, quæ ſunt duo comparandarum artium inſtrumenta fuiſſe conſtructam, quia ex ſingularibus obſervationibus ſæpe ſæpius factis univerſalia principia, & axiomata compoſita ſunt: propterea, addit, quicumque aliam viam ineuntes, ſe artem compoſituros eſſe præſumunt, & fallere, & falli: quemadmodum imperite ſatis nonnulli ejus tempeſtatis Sophyſtæ putabant, hypotheſes malas ſibi proponentes, quibus medicinam inædificabant, ut eo loci videre eſt. Hinc tamen non ſequitur: ergo medicina perpetuo certa eſt: ſolummodo ejus eſt certitudinis, qualem dare poteſt ſubjecta eidem materia. Eodem quoque modo moralis, & prudentia habitus quidam eſt, e ſuis ipſe principiis compoſitus, & formatus, non ideo tamen omnino certus. Recole dicta ſuperius, quæ præſentia plene ac plane confirmant.

Replicabit forte etiam; Aphor. Hippocrat. quibus innixa eſt medicina, certiſſimi ſunt, & nemine contradicente, veluti oracula admittimus: ideoque eorum auctor tanti habitus, & habetur ab omnibus, ut eis repugnare nullus unquam audeat. Quod ſi Hippocr. auctoritas ſuſpecta eſt, & incerta doctrina, de arte medica actum eſſe videtur, cum auctore careat ſuo, & principiis parum tutis, & nutantibus innitatur.

Hoc argumentum imperitorum eſt, qui nequeunt res medicas & phyſicas æſtimare ignorantque intellectus humani naturam, qui cum ſit imbecillimus, nec ſemper certus, non poſſunt non ejus etiam opera, cujuſmodi ſunt artes, & ſcientiæ, aliquo vitio laborare. Ideo paulo fuſius reſpondebo, ut antea moniti deinceps melius ſentiant, & boni rerum medicarum judices fiant. Aphoriſmi itaque ut de iis primo dicam, certi quidem ſunt; ac certitudine phyſica, eoſque propterea plerumque, ut inquit Scaliger, ad aſſenſionem noſtram non admittimus, quod aliquando fruſtrantur voto ſuo. Ne vero gratis a me dictum eſſe videatur, uno, & altero exemplo confirmo. *Mulier gravida*, inquit Hippocr. *vena ſecta abortit* 4. Aphor. attamen pluries detrahimus ſanguinem gravidis, non modo laborantibus morbo, ſed etiam abortum impediendi cauſſa; præcavetur abortus, & gravidæ calamitatibus liberantur. Item *mulier, ni menſtrua defecerint, & eunuchi quoque podagra non capiuntur*: nihilo tamen minus, & mulieres, & eunuchos podagra correptos vidi, & ex iis unum podagra tandem obiiſſe convulſum. Idem de ſingulis omnino dicendum; quoniam Aphoriſmi ſunt propoſitiones phyſicæ, quarum veritas, cum non pendeat omnino, & præciſe ab eſſentia rei, quemadmodum mathematicæ, ſed ab efficiente, & materia, ſuo ſæpe deſtituuntur eventu.

Quod ſpectat auctoritatem, dico, eam duplicem eſſe divinam, & humanam. Divina infallibilis prorſus eſt, quia Deus nec falli poteſt, nec fallit: e contra autem humana, quoniam eſt ab homine, *cujus oculi*, ut dicebat Ariſtot. *inſtar veſpertilionum, vel ad manifeſtiſſima natura ſe habent*: propterea, & fallit, & fallitur. Hinc argumentum ab auctoritate humana ductum probabile tantum eſt, & omnium probabilium infirmiſſimum: Hippocrat. ergo auctoritas cum humana ſit, non eſt ſemper expers erroris, & ideo, & ipſe ſe deceptum fuiſſe ingenue profeſſus eſt, aliique ejuſdem auctoris errata notarunt, correxerunt, aut interpretamentis ſuis, gratia tanti viri, ad bonum ſenſum revocare conati ſunt. Parvi ne igitur, dicet aliquis, faciemus Hippocratem? minime ego, ſed magni, immo maximi, & ubi non repugnat ratio, vel experientia omnibus anteferendus; ut enim inquit Ariſtot. 3. ethic. *in practicis non minus habenda eſt ratio de opinionibus prudentum, & expertorum, quam de demonſtrationibus; quia prudentes, & experti adepti ſunt firmam de principiis agibilibus cognitionem, adeoque de agendis*. Hippocr. vero ejuſmodi fuit qualem nobis Vetulanus lib. hiſt. vitæ, ac mortis præclare commendat: nimirum *medicus inſignis, qui artem ſuam tam longa vita comprobavit, & honeſtavit. Vir cum prudentia quadam doctus: in experientia, & obſervatione multus: non verbo aut methodo captans, ſed nervos tantum ſcientiæ ſeparans, & proponens*, Ceterum quantumcumque hæc vera ſit, non præſtat tamen ad ejus ſemper auctoritatem noſmet recipere, quamvis enim medicinæ veram inveniendæ, confirmandæ, & perficiendæ methodum ſciſſime nobis tradiderit, plura item invenerit; non omnia tamen ipſe novit, nec potuit ex naturæ obſcuritate veritatem omnem eruere, ſed plurima poſteris invenienda reliquit; dummodo methodi a ſe traditæ gnari ſint; & obſervatores egregii, loco citato de vet. med. immo non ſolummodo multa ignoravit, ſed etiam (quod commune hominum vitium eſt) erravit aliquando, & declinavit a vero. Hic ergo velim, homines intelligere, quod fieri non poſſit unum, & invenire, & perficere, atque adeo noviſſe omnia ejus facultatis, cujus auctor habetur. Eorum omnium, quæ ſunt, alia a natura ſunt, alia vero ab arte: quæ ſunt a natura ea tota ſemel, & perfecte fiunt; quoniam auctor eſt Deus, ut inquit Galen. 1. de uſu part. optimus, ſapientiſſimus, & potentiſſimus: quæ vero ab arte ſunt, imperfecte primum ab uno, deinde paulatim, accedentibus ſtudiis, augentur, donec progreſſibus multis tandem perficiantur, non tamen omnino; nulla enim ars adeo ſuis numeris abſoluta eſt, ut nihil addi, nihilve unquam detrahi poſſit. Ideo non tanti facere debemus eos, qui nos præceſſerint, ut nihil nobis relictum eſſe putemus; ideoque velimus ultro amittere poteſtatem judicii: at cum homines pariter ſimus, nemini ſerviamus, ſed utamur eadem intellectus facultate, & libertate, nam, ut ad hanc rem appoſite Seneca epiſt. 27. *non ſumus ſub rege, quiſque ſibi ſe vindicat*. Hujus autem ſententiæ ea eſt potiſſima ratio, quod artes, & ſcientiæ duobus maxime inſtrumentis fiunt, experientia, & judicio; experientia vero fallax eſt, & judicium difficile; quare ut eis invenimus, ita iiſdem quoque & fallimur, & fallimus: propterea opus eſt tempore, nec uno, ſed pluribus qui experiantur, & judicent, & ut ſupra late probavi; & ideo diſciplinæ omnes filiæ temporis appellantur; cum enim, ut idem Senec. *natura nobis ſemina ſcientiæ dederit, ſcientiam non dederit*, ſemina hæc multo tempore fæta ſeros poſtremo partus emittunt. Quæ hactenus dicta ſunt eleganter oſtendit Ariſtoteles 2. metaph. 1. qui probat a ſigno ſpeculationem de veritate eſſe difficilem, quia *neque ſatis eam aliquis conſequitur, neque aberrant omnes ab ea, ſed quiſque aliquid de natura dicit, & ſinguli quidem nil, aut parum ei addunt: ex omnibus vero collectis aliqua magnitudo fit*. Itaque nemo per ſe ſolum poteſt veritatem rerum inveſtigare, ſed parum de ſuo addere ſcientiis, & artibus, ut tandem ex omnibus ſimul magnum proveniat incrementum. Propterea idem Ariſt. paulo infra dicit, *non ſolum illis agendas eſſe gratias; quorum opinionibus quis acquieſcet, ſed illis, qui ſuperficie tenus dixerunt, conferunt enim aliquid etiam iſti, habitum namque noſtrum exercuerunt, & fuerunt in cauſſa, ut quam ipſi non potuerunt aſſequi, poſteriores veritatem aſſequerentur*. Ut ergo eo redeamus, quod ſuperius demonſtrandum ſuſcepimus, Hippocr. non tamquam dominum, ſed ducem ſequamur, veneremurque ut inquit Galen. tamquam auctorem bonorum omnium, non abſolute, ſed eorum quæ ab antiquitate profecta ſunt. Ipſe enim primus, ut inquit Celſus in procemio de re medica, *ex omnibus memoria dignis ab ſtudio ſapientiæ diſciplinam hanc ſeparavit vir, & arte, & facundia inſignis. Vel* ex Plinio lib. 29. *medicinam revocavit in lucem, cum multo antea in nocte denſiſſima latuiſſet*; ut jure plurimum illa, & nos quoque debeamus Hippocr. qui omnium optime viam, qua ad medicinam eundum eſt, præmonſtravit; ſolidiſſimaque ſuperſtruendæ arti funda-

fundamenta jecit. Nihilo tamen minus pro ea, qua præditi ſumus ingenii vi, & libertate exercere licet ſtudia noſtra, addendo ſi fieri poteſt, quæ adhuc inter deſiderata ſunt; & ſi quos errores offendimus, corrigendo, & emendando.

Inſtabis, tandem Galen. 1. meth. cap. 4. docet medicinam inſtar mathematicarum ſcientiarum procedere, *& in his omnibus, quæ in eadem monſtrantur, ad primas, & indemonſtrabiles propoſitiones, & quæ ex ſe fidem faciant, omnia eſſe perducenda*. Ergo, niſi Galen. nos fallit, non ſolum medicina certa eſt, ſed plus, quam phyſica, certa.

Reſp. Galen. medicinam cum mathematicis comparare, non quoad certitudinem ſubjectæ materiæ, ſed quoad ordinem procedendi. Debet enim medicus ſuas concluſiones uſque ad primas propoſitiones per alias medias interpoſitas, probatas & demonſtratas revocare: alioquin, niſi aliquid ſit primum quoquo modo certum, & firmum, non eſt, quo medica concluſio nitetur. Ceterum hæc nunquam demonſtratur ea certitudine, & evidentia, ac mathematicæ demonſtrari ſolent; nec primæ propoſitiones medicæ, multo minus intermediæ, adeo certæ ſunt, & inconcuſſæ, quemadmodum mathematicæ.

Etenim ſi forent hujuſmodi, eædem reciperentur ab omnibus, nec adhuc nobis illud inculcarent ex Celſo in proœmio; nimirum, *incomprehenſibilem eſſe naturam. Non poſſe vero comprehendi patere ex eorum, qui de his diſputarunt, diſcordia: cum de iſta re neque inter ſapientiæ profeſſores, neque inter ipſos medicos conveniat. Cur enim potius aliquis Hippocr. credat, quam Erophilo? cur huic potius, quam Aſclepiadi? ſi rationes ſequi velit, omnium poſſe videri non improbabiles: ſi curationes, ab omnibus his ægros perductos eſſe ad ſanitatem. Itaque neque auctoritati cujuſquam fidem derogari oportuiſſe &c.*

Hic licet oſtendere, medicinam eſſe conjecturalem; cur enim res medica non omnino certa ſit, id potiſſimum evenit, quod eam non certa ſcientia, ſed conjectura comprehendimus. Ideo quotupliciter conjecturalis evadat, dicamus.

Primum ergo conjecturalis eſt circa morbos, ac eorum cauſſas internas, quorum cum medicina inſpectione ſenſata privata ſit, ut docet Hippocr. lib. de art. (*quod ipſum apud omnes in confeſſo eſt*) *alias tamen facultates coadjutrices invenit*, nimirum ſyllogiſticam ex ſignis: ſigna autem ſunt peregrina, & obliqua; ideoque non certam nobis pariunt ſcientiam, ſed conjecturam.

Secundo conjecturalis eſt circa particularia remedia, quæ ſunt inſtrumenta medendi; nemo enim unquam medicamentorum vires perfecte cognovit, quorum cum ſæpe obſervemus effectus, cauſſam nihilominus ignoramus.

Tertio quantitas etiam remedii efficit artem conjecturalem; hæc enim bifariam æſtimanda eſt, & quæ morbo v. gr. conveniat, & quam vires ægri perferre queant: ac tandem etiam quanta moles medicamenti eſſe debeat, ex qua exquiſita ejuſdem quantitas virtutis habetur. Singula autem ſcitu impoſſibilia ſunt, unde Galen. dicere ſolebat, ſi exactam quantitatem remedii noſſe poſſet, ſe talem futurum eſſe, qualem fuiſſe ferunt Æſculapium. De hujuſmodi etiam quantitate egregie nonnulla tradit Hippocr. quæ ut referam e re noſtra maxime eſſe videtur. Inquit lib. de vet. med. cum duo præcipua ſint medendi remedia, nimirum repletio, & evacuatio, addit tamen adeo eſſe difficile exactam cognitionem habere; quin medicus in neutram partem, magis, vel minus replendo, aut vacuando, declinet; propterea hujus menſuræ regulam ſenſum corporis, ſeu bonam ægrotantis tolerantiam conſtituit; eumque medicum laudat, non qui minime peccet, ſed qui minus, unde ait, *decet enim dimenſionem aliquam* (*intellige repletionis, & vacuationis*) *collineare; dimenſionem autem nullam aliam reperies, neque pondus, neque menſuram, cujus intuitu exacta diætæ inſtituendæ ſcientia haberi queat, quam corporis ſenſum. Quapropter negotioſum eſt, id ita accurate cognoſcere, ut tantum tenuiter in alterutram partem delinquas. Certe eum ego medicum vehementer laudarim, qui leviter delinquat. Quod enim exacte abſolutum eſt, raro videre contingit.*

Quarto conjecturalis eſt ob occaſionem, ſeu tempus medendi opportunum, quoniam hoc fluens eſt, & breve, ideoque vix, ac ne vix quidem comprehenditur, & opus eſt medico, inquit Galen. lib. ad Glauc. perito, & in arte plurimum exercitato.

Poſtremo Idioſyncriſia, ſeu ſingularis cujuſque individui natura omnium maxime conjecturalem, & incertam efficit medicinam, cujus quidem affectus varii, & mirabiles nobis occurrunt; origo tamen in abdito ſemper eſt. Quis enim unquam novit, cur huic v. g. vinum infenſum ſit, & vel olfactum ſyncopem afferat, quo fere univerſum genus hominum oblectatur? cur alius abhorreat a caſeo, quod plurimis cedit in alimentum? Idcirco Hippocr. & Galen. cum præceperint, ut utramque naturam univerſalem, & particularem cognoſceremus, hujus difficultate perterriti, communi tantummodo cognitione contenti ſunt. Et hæc de ratione conjecturæ medicinalis ſatis dicta ſint, quæ nihil artis dignitati, & neceſſitati, nec medentibus, nec egentibus medicina fidem, & ſpem ullo modo detrahunt. Audiant propterea Celſum lib. 2. de remed. hac de re diſerte, & vere loquentem; nimirum, *conjecturalem artem eſſe medicinam, rationemque conjecturæ talem eſſe, ut cum ſæpius aliquando reſponderit, interdum tamen fallat. Non itaque ſi quid vix milleſimo in corpore aliquem decipit, id finem non habet, cum per innumerabiles homines reſpondeat. Idque non in his tantum, quæ peſtifera ſunt dico: ſed in his quoque, quæ ſalutaria. Siquidem etiam interdum fruſtratur, & moritur aliquis, de quo medicus ſecurus primo fuit. Quæque medendi cauſſa reperta ſunt, nonnunquam in pejus aliquibus vertunt. Neque id evitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum poteſt. Sed eſt tamen medicinæ fides, quæ multo ſæpius, perque multo plures ægros prodeſt.*

Hæc ſunt, quæ adjicienda videbantur PRÆCOGNITIS RIVERII, ut plane conſtaret Alumnis Medicinæ natura.

INDEX

INDEX
LIBRORUM ET CAPITUM
In hoc Volumine contentorum.

Præcognita in univerſam Medicinam, pag. 1.

LIBER PRIMUS.

Phyſiologiam continens.

PROOEMIUM.

SECTIO PRIMA.

De Elementis.

Cap. 1. De elementorum natura. 2
2. De numero elementorum. ibid.
3. De qualitatibus elementorum. ibid.
4. De Mixtione elementorum. 3

PHYSIOLOGIÆ SECTIO II.

De Temperamentis.

Cap. 1. De temperamentorum natura. 4
2. De temperamentorum differentiis. ibid.
3. De εὐκράτῳ temperamento. ibid.
4. De temperamentorum κριτηρίῳ. 5
5. De ætatum temperamentis. ibid.
6. De ſexuum temperamento. 6
7. De temporum anni temperamentis. ibid.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO III.

De Humoribus.

Cap. 1. De humorum natura. ibid.
2. De humorum differentiis. ibid.
3. De ſanguine proprie dicto. 7
4. De pituita alimentaria. ibid.
5. De bile alimentaria. ibid.
6. De melancholia alimentaria. 8
7. De humoribus ſecundariis. ibid.
8. De bile excrementitia. ibid.
9. De melancholia excrementitia. 9
10. De ſoro. ibid.
11. De pituita excrementitia. 10

PHYSIOLOGIÆ SECTIO IV.

De ſpiritibus & calido innato.

Cap. 1. De ſpirituum natura. ibid.
2. De ſpirituum differentiis. 11
3. De calido innato. ibid.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO V.

De Partibus.

Cap. 1. De partium natura. 13
2. De partium differentiis ac primum de partibus ſimilaribus. ibid.
3. De partibus diſſimilaribus & organicis. ibid.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VI.

De facultatibus & functionibus.

Cap. 1. De facultatum, & functionum natura. 14
2. De facultatum & functionum differentiis. ibid.
3. De facultate, & functione naturali, ejuſque ſpeciebus, ac primum de nutritione. ibid.
4. De auctrice facultate, & de accretione. 16
5. De generatrice facultate, & de generatione. ibid.
6. De facultate vitali. 17
7. De facultate, & functione animali, ac primum de principalibus facultatibus. ibid.
8. De ſomno, & vigilia. ibid.
9. De inſomniis. 18
10. De facultatibus minus principibus. ibid.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VII.

De hominis procreatione.

Cap. 1. De ſemine utriusque ſexus. ibid.
2. De ſanguine menſtruo. 19
3. De Conceptione. ibid.
4. De ſingularum partium delineatione, earumque perfectione. 20
5. De partu. ibid.
6. De ſimilitudine cum Parentibus. ibid.

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER SECUDUS.

Pathologiam continens.

Præcognita in Pathologiam.

PATHOLOGIÆ SECTIO I.

De morbi natura & differentiis.

Cap. 1. De morbi natura. 20
2. De morbi generibus, & differentiis. 22
3. De ſpeciebus morbi ſimilaris. ibid.
4. De ſpeciebus morbi organici. 23
5. De morbi communis ſeu ſolutionis continui differentiis. 24
6. De differentiis accidentalibus morborum. 25

PATHOLOGIÆ SECTIO II.

De mutationibus morborum & præcipue de criſibus.

Cap. 1. De mutationibus, quæ in morbis contingunt. 26
2. De natura criſis. ibid.
3. De criſium differentiis. ibid.
4. De ſignis criſium. 28
5. De diebus criticis. ibid.
6. De cauſſis criſium, & dierum criticorum. 30

PATHOLOGIÆ SECTIO III.

De morborum cauſſis.

Cap. 1. De cauſſæ morbificæ natura. 31
2. De cauſſarum differentiis. ibid.
3. De cauſſis morborum ſimilarium. 32
4. De cauſſis morborum organicorum. 33
5. De cauſſis morborum communium. ibid.
6. De cauſſis & differentia accidentariorum morborum. ibid.

PATHOLOGIÆ SECTIO IV.

De ſymptomatum natura, differentiis, & cauſſis.

Cap. 1. De ſymptomatum natura. ibid.
2. De ſymptomatum differentiis. ibid.
3. De actionis læſæ differentiis. 34
4. De excrementorum differentiis. ibid.
5. De qualitatis mutatæ differentiis. ibid.
6. De ſymptomatum cauſſis in genere. ibid.
7. De cauſſis actionum læſarum. ibid.
8. De cauſſis ſymptomatum, quæ ſunt in excrementis. 35
9. De cauſſis qualitatis mutatæ. ibid.

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER TERTIUS

Semejoticem continens.

Præfatio.

SECTIO PRIMA.

De ſignis in genere.

Cap. 1. De ſigni natura, & definitione. 25
2. De ſignorum differentiis. ibid.
3. De fontibus ſignorum generalibus, a quibus omnia ſigna deſumuntur. ibid.

SEMEJOTICÆ SECTIO II.

De ſignis diagnoſticis.

Cap. 1. De ſignis botioſi humoris in corpore prædominantis. 37
2. De ſignis humoris pituitoſi in corpore prædominantis. ibid.
3. De ſignis ſanguinis in corpore prædominantis. 38

4. De ſi-

4. De ſignis melancholiæ in corpore prædominantis, *ibid.*
5. De ſignis partis affectæ. 39
6. De ſignis partis primario, & per conſenſum laborantis. 40
7. De ſignis ſpeciei morbi. 41
8. De ſignis morbi magni, & parvi. 42
9. De ſignis morbi maligni, & benigni. 43
10. De ſignis morbi acuti, vel chronici. 44
11. De ſignis cauſſarum morbificarum, ac primo de ſignis bilis præternaturalis. *ibid.*
12. De ſignis pituitæ præternaturalis. *ibid.*
13. De ſignis ſeri redundantis. 45
14. De ſignis flatuum. *ibid.*
15. De ſignis temporum morborum. *ibid.*

SEMEJOTICÆ SECTIO III.

De ſignis prognoſticis.

Cap. 1. De ſignis morbi longi aut brevis futuri. 46
2. De ſignis morbi ſalutaris, & lethalis. 48
3. De modo quo finietur morbus, an ſcilicet per criſin, vel paulatinam ſolutionem. 68
4. De tempore quo finietur morbus, ubi dies & hora futuræ criſeos prænunciantur. *ibid.*
5. De loco per quem futura eſt criſis. Ac primum de ſignis futuræ criſeos per vomitum. *ibid.*
6. De ſignis futuræ criſeos per alvi fluxum. *ibid.*
7. De ſignis futuræ criſeos per ſudores. 69
8. De ſignis futuræ criſeos per urinas. *ibid.*
9. De ſignis futuræ criſeos per hæmorrhagiam. *ibid.*
10. De ſignis futuræ criſeos per menſes aut hæmorroidas. 70
11. De ſignis futuri abſceſſus. *ibid.*
12. De ſignis eorum quæ ſuperventura ſunt in his qui jam ægrotant, vel in morbos prolabuntur. Ac primum de ſignis futuri delirii. *ibid.*
13. De ſignis futuræ convulſionis. *ibid.*
14. De ſignis futuræ recidivæ. 71

INSTITUTIONUM MEDICARUM
LIBER QUARTUS.

Qui eſt de Ὑγιεινῇ, ſeu de conſervanda valetudine.

PROOEMIUM.

Cap. 1. De cibo, & potu, ſeu de alimentis: 72
2. De alimentorum ſubſtantia. *ibid.*
3. De alimentorum quantitate. *ibid.*
4. De qualitate alimentorum. 74
5. De ordine alimentorum. *ibid.*
6. De tempore, & hora ſumendi alimenta. *ibid.*
7. De præparatione alimentorum. 76
8. De conſuetudine, & delectatione in alimentorum uſu. *ibid.*
9. De victu ſingulis ætatibus congruo. 77
10. De victu ſingulis anni temporibus idoneo. *ibid.*
11. De pane. *ibid.*
12. De ordeo, oryſa, avena, fabis, piſis, ciceribus, & lentibus. 78
13. De oleribus uſitatioribus, eorumque facultatibus. 79
14. De radicibus eſculentis. *ibid.*
15. De fructibus eſculentis uſitatioribus. 80
16. De cibis, qui ex animalibus petuntur. Ac primum de carnibus in genere. 81
17. De carnibus quadrupedum. *ibid.*
18. De interaneis, & extremitatibus animalium. 82
19. De alimentis, quæ in partibus quadrupedum continentur. *ibid.*
20. De cibis ex volatilibus deſumptis. *ibid.*
21. De piſcibus. 83
22. De condimentis. *ibid.*
23. De melle. 84
24. De potu, & materia potulenta. *ibid.*
25. De aere. 85
26. De temporibus anni. 87
27. De motu, & quiete. 89
28. De ſomno, & vigilia. *ibid.*
29. De excretis, & retentis. *ibid.*
30. De animi pathematis. *ibid.*

INSTITUTIONUM MEDICARUM
LIBER QUINTUS.

Θεραπευτικὴν continens.

PRÆFATIO.

THERAPEUTICES.

PARS PRIMA.

De methodo generali medendi.

PROOEMIUM.

SECTIO PRIMA.

De methodo medendi, & indicationibus.

Cap. 1. Quid methodus medendi, quid curatio, & quæ illius conditiones. 91
2. De indicationibus, & illarum differentiis. *ibid.*
3. De indicationibus. 92
4. De coindicantibus, contraindicantibus, & correpugnantibus. *ibid.*
5. De indicatis. 93
6. De primo, & generaliſſimo curationis principio. 94
7. De inventione remediorum. *ibid.*

SECTIO II.

De indicationibus a cauſſa.

Cap. 1. De evacuatione in genere, & illius differentiis. 95
2. De revulſione, derivatione, & particulari evacuatione. *ibid.*
3. De ſanguinis miſſione. 97
4. De purgatione. *ibid.*
5. De humorum præparatione, & concoctione. 100
6. De evacuatione per urinas. *ibid.*
7. De evacuatione per ſudores. *ibid.*

SECTIO III.

De indicationibus in morbo.

Cap. 1. De indicationibus a morbo ſimilari. 100
2. De indicationibus a morbo organico. *ibid.*
3. De indicationibus a morbo communi, ſeu ſolutione continui. 101

SECTIO IV.

De indicationibus a viribus.

Cap. 1. Quid diætam in ægris indicet, aut coindicet. *ibid.*
2. Quæ ad diætam, ſeu victus rationem ſpectent. *ibid.*
3. Quænam ſunt diætæ ſpecies, & quibus morbis conveniant. *ibid.*
4. De quantitate victus. 102
5. De tempore victus exhibendi. *ibid.*

THERAPEUTICES
PARS SECUNDA.

De Inſtrumentis Medicis.

PRÆFATIO.

Therapeutices Partis ſecundæ.

SECTIO PRIMA.

De materia Medica.

Proœmium, quid medicamentum, quæ illius differentiæ, & ſectionis diviſio.

SECTIONIS PRIMÆ.

Particula prima.

De materia Medica interna.

PRÆFATIO.

Cap. 1. De medicamentis bilem refrigerantibus, & attenuantibus. 103
2. De medicamentis bilem refrigerantibus, & incraſſantibus. *ibid.*
3. De medicamentis pituitam alterantibus. *ibid.*
4. De medicamentis melancholiam alterantibus. *ibid.*
5. De medicamentis atram bilem alterantibus. *ibid.*
6. De medicamentis aperientibus. *ibid.*
7. De medicamentis purgantibus. 105
8. Chologoga medicamenta. *ibid.*
9. Phlegmagoga medicamenta. *ibid.*
10. Melanagoga medicamenta. *ibid.*
11. Hydragoga medicamenta. 106
12. De vomitoriis medicamentis. *ibid.*
13. De ſudorificis medicamentis. *ibid.*
14. De diureticis medicamentis. 107
15. De errhinis medicamentis. 104
16. De ſternutatoriis. *ibid.*
17. De maſticatoriis. 108.
18. De Cephalicis medicamentis. *ibid.*
19. De ophthalmicis medicamentis. *ibid.*
20. De thoracicis medicamentis. *ibid.*
21. De cardiacis medicamentis. 109
22. De hepaticis medicamentis. *ibid.*
23. De ſtomachicis medicamentis. 110
24. De Splenicis medicamentis. *ibid.*
25. De nephriticis medicamentis. *ibid.*
26. De hyſtericis medicamentis. 111
27. De arthriticis medicamentis. *ibid.*

28. De

28. De medicamentis lac generantibus idemque minuentibus. 112
29. De medicamentis ſemen generantibus, idemque extinguentibus. ibid.
30. De medicamentis flatus diſcutientibus. ibid.
31. De aſtringentibus medicamentis. ibid.
32. De medicamentis lumbricos enecantibus. ibid.
33. De vulnerariis medicamentis. ibid.

SECTIONIS PRIMÆ.

Particula II.

De materia Medica externa.

Cap. 1. De refrigerantibus & repellentibus medicamentis. ibid.
2. De emplaſticis medicamentis. 113
3. De anodynis medicamentis. ibid.
4. De narcoticis medicamentis. ibid.
5. De emollientibus medicamentis. ibid.
6. De reſolventibus medicamentis. ibid.
7. De epiſpaſticis, ſeu attrahentibus medicamentis. 114.
8. De ſuppurantibus medicamentis. ibid.
9. De medicamentis detergentibus. ibid.
10. De ſarcoticis medicamentis. ibid.
11. De epuloticis, ſeu cicatricem inducentibus medicamentis. ibid.
12. De medicamentis ſanguinem ſiſtentibus. 115
13. De glutinantibus medicamentis. ibid.
14. De veſicantibus medicamentis. ibid.
15. De cathæreticis, ſeu excedentibus medicamentis. ibid.
16. De cauſticis medicamentis. ibid.

THERAPEUTICES PARTIS SECUNDÆ,

SECTIO SECUNDA.

De compoſitione medicamentorum.

Sectionis ſecundæ prooemium, & diviſio in tres articulos. ibid.

ARTICULUS PRIMUS.

De compoſitione Medicamentorum internorum.

Cap. 1. De Apozemate alterante. ibid.
2. De Apozemate purgante. 116
3. De Potione purgante. ibid.
4. De Potione corroborante. 117
5. De Julepis. ibid.
6. De Syrupis ac primum de alterante. ibid.
7. De Syrupo purgante magiſtrali. ibid.
8. De Vomitoriis. ibid.
9. De emulſione. ibid.
10. De lacte. 118
11. De ſero lactis. ibid.
12. De decoctis ſudoriferis. ibid.
13. De decocto galli veteris. ibid.
14. De Juſculis. ibid.
15. De Bolo. ibid.
16. De Opiata. 119
17. De Conditis. ibid.
18. De Eclegmate ſeu Looch. ibid.
19. De Tabellis. ibid.
20. De Pilulis. ibid.
21. De Trochiſcis. ibid.
22. De Pulveribus. ibid.

ARTICULUS SECUNDUS.

De compoſitione Medicamentorum mediorum.

Cap. 1. De ſuppoſitoriis. ibid.
2. De Clyſtere. 120
3. De injectionibus. ibid.
4. De peſſariis. ibid.
5. De Errhinis. ibid.
6. De ſternutatoriis. ibid.
7. De gargariſmate. ibid.
8. De maſticatoriis. ibid.
9. De collyriis. ibid.

ARTICULUS TERTIUS.

De compoſitione Medicamentorum externorum.

Cap. 1. De Epithemate. 121
2. De fomento. ibid.
3. De balneo. ibid.
4. De ſemicupio. ibid.
5. De creis. ibid.
6. De linimentis. ibid.
7. De unguentis. ibid.
8. De emplaſtris. 122
9. De cataplaſmate. ibid.
10. De veſicatorio. ibid.
11. De ſacculis. ibid.
12. De cucupha. ibid.
13. De frontali. ibid.

INDEX LIBRORUM ET CAPITUM PRAXEOS MEDICÆ.

LIBER PRIMUS.

De affectibus capitis.

Cap. 1. De frigida cerebri intemperie. 123
2. De affectibus ſoporoſis comate, lethargo, caro, & apoplexia. 126
3. De comate vigili. 129
4. De catoche ſeu catalepſi. 130
5. De Paralyſi. ibid.
6. De convulſione. 133
7. De Epilepſia. 135
8. De epilepſia puerorum. 137
9. De Vertigine. 138
10. De tremore. 139
11. De phrenitide. 140
12. De Cerebri abſceſſu, & ſphacelo. 142
13. De Mania. 143
14. De melancholia. 144
15. De catarrho. 146
16. De dolore capitis. 149

LIBER II.

De affectibus oculorum.

Cap. 1. De gutta ſerena. 151
2. De humoris vitrei affectibus. 153
3. De humoris cryſtallini affectibus. ibid.
4. De humoris aquei affectibus ac præcipue de ſuffuſione. 154
5. De dilatatione pupillæ. 157
6. De anguſtia pupillæ. ibid.
7. De albugine, ſeu macula, & aliis corneæ coloribus mutatis. 158
8. De ophtalmia. ibid.
9. De hypopyo, ſeu pure ſub cornea. 162
10. De phyctænis. ibid.
11. De corneæ & adnatæ ulceribus. 163
12. De corneæ cancro. ibid.
13. De ruptura corneæ. ibid.
14. De Uveæ procidentia. 164
15. De Ægylope & fiſtula lacrymali. ibid.
16. De Rhyade & Encanthide. ibid.
17. De epiphora. 165
18. De pterygio ſeu ungue oculorum. ibid.

LIBER III.

De affectibus aurium.

Cap. 1. De ſurditate, & gravi auditu. 166
2. De ſonitu aurium. ibid.
3. De dolore aurium. 169
4. De exeuntibus præter naturam, ab aurium cavitatibus. 172

LIBER IV.

De affectibus narium.

Cap. 1. De narium ulcere & Ozæna. 172
2. De Sarcomate & polypo. 173
3. De læſo olfactu. ibid.
4. De fœtore narium. 174
5. De coryza. ibid.
6. De ſternutatione. ibid.
7. De hæmorrhagia narium. 175

LIBER V.

De affectibus linguæ.

Cap. 1. DE linguæ inflammatione, aliiſque ejuſdem tumoribus. 179
2. De ranula ſub lingua. 180
3. De guſtu læſo. *ibid.*
4 De paralyſi linguæ, ejuſque motu læſo. 187

LIBER VI.

De affectibus dentium, gingivarum, faucium, uvulæ, & laryngis.

Cap. 1. DE dolore dentium. 182
2. De dentium nigredine & eroſione. 184
3. De gingivarum eroſione & exulceratione. *ibid.*
4. De fluxu ſanguinis ex gingivis. 185
5. De oris, & faucium ulceribus. *ibid.*
6. De uvulæ relaxatione. 186
7. De angina. *ibid.*

LIBER VII.

De morbis thoracis.

Cap. 1. DE aſthmate. 190
2. De pleuritide. 192
3. De peripneumonia. 195
4. De empyemate. 196
5. De hydrope pectoris. 198
6. De hæmoptyſi, ſeu ſanguinis ſputo. *ibid.*
7. De phthiſi. 200

LIBER VIII.

De affectibus cordis.

Cap. 1. DE ſyncope. 205
2. De palpitatione cordis. 207
3. De imbecillitate virium. 208

LIBER IX.

De affectibus Ventriculi.

Cap. 1. DE inappetentia & cibi faſtidio. 210
2. De fame canina. 213
3. De pica & malacia. 214
4. De ſiti morboſa. 215
5. De ventriculi concoctione læſa. *ibid.*
6. De ſingultu. 217
7. De nauſea & vomitu. 218
8. De vomitu ſanguinis. 220
9. De cholera morbo. 222
10. De dolore ventriculi. 223
11. De inflammatione, abſceſſu, & ulcere ventriculi. 224

LIBER X.

De affectibus inteſtinorum.

Cap. 1. DE dolore colico. 226
2. De Iliaco affectu. 228
3. De adſtrictione alvi. 229
4. De linteria & cæliaca paſſione. 230
5. De diarrhœa. 231
6. De dyſenteria. 233
7. De teneſmo. 237
8. De fluxu hepatico. 238
9. De lumbricis. 239
10. De hæmorrhoidum fluxu. 242
11. De dolore hæmorrhoidum. 243

LIBER XI.

De affectibus hepatis.

Cap. 1. DE calida hepatis intemperie. 245
2. De hepatis inflammatione, & abſceſſu, & ulcere. 246
3. De obſtructione hepatis. 248
4. De Ictero. 251
5. De ſcirrho hepatis. 252
6. De hydrope. *ibid.*

LIBER XII.

De affectibus lienis.

Cap. 1. DE inflammatione lienis. 257
2. De dolore lienis. 258
3. De obſtructione & tumore, ſeu inflammatione lienis. *ibid.*
4. De ſcirrho lienis. *ibid.*
5. De melancholia hypochondriaca. 259
6. De ſcorbutica affectione. 262

LIBER XIII.

De affectibus meſenterii, pancreatis, & omenti.

Cap. 1. DE obſtructione meſenterii. 265
2. De inflammatione meſenterii. *ibid.*
3. De abſceſſu, ulcere, & ſcirrho meſenterii. 266
4. De morbis pancreatis. *ibid.*
5. De affectibus omenti. 267

LIBER XIV.

De affectibus renum & veſicæ.

Cap. 1. DE dolore nephritico, & calculo renum. *ibid.*
2. De calculo veſicæ. 273
3. De inflammatione renum & veſicæ. 275
4. De mictu ſanguineo. 227
5. De ulcere renum & veſicæ. 278
6. De diabete. 279
7. De urinæ incontinentia. 280
8. De Iſchuria & ſtranguria. 281
9. De dyſuria, ſeu ardore urinæ. 283

LIBER XV.

De morbis mulierum.

Cap. 1. DE cholorofi, ſeu pallidis virginum coloribus. 285
2. De ſuppreſſione menſium. 286
3. De fluxu menſium immodico. 289
4. De fluore muliebri. 291
5. De furore uterino. 293
6. De hyſterica paſſione. 294
7. De uteri inflammatione. 299
8. De ulcere uteri. 300
9. De ſcirrho uteri. 301
10. De cancro uteri. 302
11. De uteri gangræna & ſphacelo. 303
12. De uteri inflatione & hydrope. *ibid.*
13. De uteri procidentia. 305
14. De uteri clauſura. 306
15. De ſterilitate. 307
16. De morbis acutis & chronicis prægnantium. 309
17. De abortu. 311
18. De partu difficili. 313
19. De fœtu mortuo. 314
20. De ſecundina retenta. *ibid.*
21. De fluxu lochiorum immodico. 315
22. De ſuppreſſione lochiorum. *ibid.*
23. De torminibus a partu. 316
24. De morbis acutis puerperarum. 317

LIBER XVI.

De affectibus articulorum & Rheumatiſmo.

Cap. 1. DE arthritide. 318
2. De dolore iſchiadico. 324
3. De rheumatiſmo. 325

LIBER XVII.

De Febribus.

SECTIO PRIMA.

De Febribus ſimplicibus

Cap. 1. DE febre Ephemera. 327
2. De ſynocho ſimplici. 328
3. De febre ethica. *ibid.*

SECTIO II.

De Febribus putridis.

Cap. 1. DE febribus putridis continuis. 330
2. De ſymptomatis febres putridas comitantibus. 337
3. De febre tertiana intermittente. 339
4. De febre quotidiana intermittente. 341
5. De febre quartana intermittente. 342
6. De febribus compoſitis ſeu complicatis, & de hemitritæo. 345

SECTIO III.

De Febribus peſtilentibus.

Cap. 1. DE febre peſtilenti. *ibid.*
2. De variolis & morbillis. 358

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova

Concediamo Licenza agli Eredi Baglioni Stampatori di Venezia, di poter riſtampare il Libro intitolato *Lazari Riverii Opera Medica, &c. cum Fabricio Bartholeto de Diſpnœa, ſeu de Reſpirationibus, &c.* oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite Copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 1. Ottobre 1772.

(
(Alviſe Vallareſſo Rif.
(Franceſco Moroſini 2do Caval. Proc. Rif.

Regiſtrato in Libro a Carte 111. al Num. 924.

Davidde Marcheſini Segretario.

Adi 5. Ottobre 1772. Regiſtrato al Magiſtrato Eccell. contro la Beſtemmia a Carte 47.

Andrea Grattarol Segretario.

LAZA-

LAZARI RIVERII DOCTORIS MEDICI, INSTITUTIONES MEDICÆ.

PRÆCOGNITA IN UNIVERSAM MEDICINAM.

Medicina eſt ſcientia, qua humani corporis diſpoſitiones cognoſcuntur, ut ſanitas præſens conſervetur, & amiſſa recuperetur.

MAGNA perpetuo fuit inter Auctores diſceptatio in Medicinæ genere conſtituendo. Cum enim ea magna ex parte conjecturalis ſit, & ad certum finem dirigatur, ſanitatem nempe acquirendam, vel conſervandam; inter artes omnino videtur recenſenda. At vero, cum ſua habeat principia, axiomata, & demonſtrationes, ex naturæ demonſtratione petitas, immo nonnullas ipſius Phyſicæ demonſtrationibus certiores, utpote a ſenſuum fide deductas; cum unicum habeat ſubjectum reale per ſe exiſtens, ac præſtantiſſimum; nempe corpus humanum, illiuſque proprietates doceat, inter ſcientiarum numerum videtur potius referenda. Cui opinioni nos magis aſſentimur; artes enim ex frequenti tantum operatione comparantur, & totæ in operatione verſantur; at Medicinæ habitus comparatur ex frequenti librorum inſpectione, & Doctorum inſtitutione, ſicut veræ ſcientiæ. Neque ulla pars poteſt reperiri, quæ ſubjecti ſui paſſiones & proprietates per axiomata & principia demonſtret, ſicut Medicina. Licet autem aliqua ex parte conjecturalis ſit, & aliqua tradat præcepta non omnino certa; hoc tamen non efficit, ut ad artes debeat referri, hac enim ratione ipſa Phyſica ad artes etiam eſſet referenda, cum multa probet per conjecturas tantum, ex eo quod veræ cauſſæ non ſint perfecte cognitæ. Finis denique ad quem dirigitur, ab illius doctrina & tractationis modo diſtinguitur, ut recte annotavit Al. Aphrodiſæus. Medicina enim dupliciter conſiderari poteſt: Vel *primario*, quatenus docetur ex certis, firmis, & indubitatis principiis; & tunc Scientia haberi debet, non minus quam Aſtrologia, Geometria, aut Arithmetica, ſeipſa, ſuique cognitione contenta: Vel *ſecundario*, quatenus ad uſus hominum revocatur, ut Aſtrologia, ad horarum conſtitutionem; Geometria, ad terras dimetiendas: Arithmetica, ad numeros computandos. Et hoc modo accepta Medicina habet finem omnium præſtantiſſimum & utiliſſimum. Attamen ne nimis rigide ſententiam noſtram tueri videamur, dicimus Medicinam ſcientiam appellari latiori paululum ſignificatione, quæ proponitur ab Ariſtotele, 2. *Metaph. capit.* 2. prout ſcientias ſpeculativas & factivas comprehendit: ita tamen, ut ſcientiæ factivæ a veris & illiberalibus artibus diſtinguantur.

Subjectum illius eſt corpus humanum, quatenus eſt ſanabile.

In omni Scientiarum ſubjecto quatuor requiruntur conditiones, duæ ſcilicet ex parte ipſius ſubjecti, & duæ ex parte ſcientiæ. Ex parte ſubjecti primo requiritur, ut contineat ea omnia, quæ tractantur in ea ſcientia: ſecundo, ut det unitatem & ſpeciem ſcientiæ, & per illud ſcientia definiri poſſit. Ex parte vero ſcientiæ requiritur, ut nihil ſcientia conſideret, quod non ſit objectum, vel ad illud referatur: Deinde, ut tradat cauſſas ſui ſubjecti, ac paſſiones & proprietates ejuſdem, ut probat Ariſtoteles 4. *Metaph. cap.* 1. Quæ omnia in corpore humano tam manifeſte reperiuntur, ut verum Medicinæ ſubjectum, abſque dubio dici mereatur.

DICES, non ſolum corpus humanum in Medicina conſiderari, ſed etiam res naturales, non naturales, & præternaturales, atque ita res omnes fere creatas, plantas, animalia, mineralia, & quæcunque univerſo mundi ambitu continentur, ſubjecta Medicinæ dici poſſe. Reſpondeo: Medicum ea omnia conſiderare non per ſe & ſimpliciter, ſed quatenus ad corpus humanum referuntur, prout videlicet ei commodum aliquod vel incommodum afferre poſſunt; & res illæ *ſubjectum contemplationis* appellantur; corpus vero humanum, *ſubjectum reductionis*, ad quod videlicet reliqua omnia reducuntur.

Finis vero eſt Sanitas.

Finem appellat Galenus eum, quo acquiſito conquieſcit artifex, quia in nulla actione datur progreſſus in infinitum, ſed ad aliquam tandem perfectionem pervenitur, in qua agens conquieſcit, quamque perpetuo acquirere intendit, & ad quam omnes præviæ actiones diriguntur, & illa perfectio finis appellatur, qui in Medicina eſt Sanitas; illa enim eſt, ad quam omnia Medici opera diriguntur, quave adepta, Medicus conquieſcit.

Dices, cum Medicina ſit de genere ſcientiarum factivarum, illarum autem finis ſit actio, ſicut ſpeculativarum contemplatio, non debere finem Medicinæ in quiete conſtitui. *Reſpondeo*, Unicum dari *finem ultimum*, ad quem reliqua ordinantur; plures vero dari *intermedios*, qui quidem actiones ſunt præviæ ad ultimum illum finem acquirendum: & de illis audiendum eſt cum actio dicitur finis ſcientiarum factivarum.

Partes Medicinæ ſunt quinque φυσιολογικὴ, παθολογικὴ, σημειωτικὴ, ὑγιεινὴ, καὶ θεραπευτικὴ.

Prima & generalis Medicinæ diviſio bimembris tantum eſt, unam Medicinæ partem *theoricam* conſtituens: alteram *practicam*. In theorica præcepta quædam traduntur & theoremata, quæ in cognitione tantum verſantur, & ab actione ſunt valde remota, ſuique ſubjecti naturam conſiderant, ejuſque conſtitutionem & paſſiones varias, quatenus ſcilicet mutatur ſanitas in morbum, & contra: vel etiam oſtendunt ſigna, quibus variæ illæ diſpoſitiones a Medico percipi poſſint. Unde tres emergunt Medicinæ theoricæ partes, *Phyſiologia*, *Pathologia*, & *Semejotica*. At vero, quoniam hæc omnia ſpeculamus in Medicina, ut Sanitas præſens conſervetur, vel amiſſa recuperetur, duæ aliæ conſtituuntur partes ad practicam pertinentes, quibus operationum ratio & modus traditur, nimirum ὑγιεινὴ ad Sanitatem conſervandam, & θεραπευτικὴ ad morbos expellendos. Totum igitur Inſtitutionum opus *in quinque libros* dividitur, omnes Medicinæ partes continentes. Quinque hæ partes reſpiciunt *Prolegomena* & *Præcepta*, ut in *Manuduct.* fuſius expoſitum.

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER PRIMUS,

PHYSIOLOGIAM CONTINENS.

PROOEMIUM.

In Phyſiologia conſiderantur ea omnia, quæ ad corporis humani conſtitutionem naturaliter concurrunt.

CUM ſubjectum Medicinæ ſit corpus humanum, primo illius natura accurate eſt conſideranda, ut poſtmodum affectus præternaturales, qui illi ſolent contingere, facile intelligantur, ac tandem via inveniatur, qua illos poſſimus profligare, & naturalem ſtatum conſervare. Ideo in prima iſta parte traduntur ea omnia, quæ ad corporis humani conſtitutionem concurrunt, & ad omnes illius functiones obeundas ſunt neceſſaria.

Ea in ſeptem ſectiones diſtribuitur, quarum prima eſt de Elementis: ſecunda, de temperamentis: tertia, de humoribus: quarta, de ſpiritibus & calido innato: quinta de partibus: ſexta, de facultatibus & functionibus: ſeptima, de hominis generatione.

Prima principia ſenſibilia, ex quibus corpus humanum conſtituitur, ſunt prima rerum elementa, ex quorum varia permixtione varia exurgunt temperamenta; ex temperamentis autem varii humores dependent, & ex humoribus ſpiritus, qui calidum innatum reficiunt & conſervant: Ex humoribus, & ſpiritibus, & calido innato, partes omnes producuntur & ſuſtinentur; quæ omnia fieri non poſſunt ſine animæ miniſterio, quæ multis prædita facultatibus, iſtas omnes perficit operationes, primumque agens eſt in totius hominis conſervatione, & prima illius generatione. Atque hic *ordo* eſt, quem ſervat Phyſiologia in rebus naturalibus edocendis, qui vere *compoſitivus* eſt, a primis principiis ad ea, quæ inde oriuntur, ſigillatim procedens, donec totum illud naturæ opificium perfectum & abſolutum repræſentet.

LIBRI PRIMI

SECTIO PRIMA.

De Elementis.

CAPUT PRIMUM.

De Elementorum Natura.

Elementa ſunt corpora ſimplicia ex quibus reliqua omnia componuntur, & in quæ ultimo reſolvuntur.

ELementa *corpora ſimplicia* dicuntur, quia ex aliis corporibus ſpecie diverſis non componuntur, ſed tantum ex materia & forma; quæ prima rerum omnium principia exiſtunt, corpora tamen non ſunt. Ideo elementa ſunt prima corpora ſimplicia, ex quibus reliqua omnia componuntur; nullum enim corpus perfecte mixtum poteſt reperiri, quod quatuor elementorum ſubſtantiam in ſe non contineat, quod in corporibus noſtris manifeſte apparet, quæ componuntur ex quatuor humoribus, ad quatuor elementorum naturam maxime accedentibus. Sed multo clarius illud apparet ex mixtorum diſſolutione, quæ in elementa denuo reſolvuntur, ut propoſitum eſt in definitione. Nam in combuſtione ligni, v. g. pars in aerem convertitur, ut per fumum apparet, qui ab eo magna copia exhalat, & in aerem commutatur; pars in aquam tranſit, quæ a ligni extremitatibus reſudat, pars vero in terram abit per cineres, qui terreæ ſunt naturæ: pars denique in ignem, ex carbonibus & flamma maxime conſpicuum. Licet vero multa corpora in ſui corruptione non ſtatim & immediate in elementa convertantur, ſed in alias ſubſtantias viciſſitudine quadam commutentur; attamen ipſa tandem in ultima reſolutione, in elementa, ex quibus conſtant reſolvuntur; ut patet in alimentis, quæ in corpore humano prius in chylum commutantur, deinde in ſanguinem, ac tandem in corporis ſubſtantiam, quæ poſt animalis interitum in elementa reſolvitur: portio vero alimentorum in excrementa degenerat, quæ partim terream naturam repræſentant in fæcibus; partim aqueam in ſudore & urina; partim vero igneam & aeream, in fuliginibus, quæ per habitum corporis in inſenſibilem tranſpiratum quotidie abire ſolent.

CAPUT II.

De Numero Elementorum.

Elementa quatuor ſunt, terra, aqua, aer, & ignis.

QUidam ex Antiquis Philoſophis infinita voluerunt eſſe elementa, quod refutat Ariſtoteles 1. *de Cælo*: alii unicum tantum conſtituebant, quod refellit Hipp. *lib. de natura humana*, hac ratione ſolidiſſima: *Si homo* (inquit) *ex unico elemento conſtaret, non doleret*. Cujus conſequentiæ ratio eſt, quia quæ dolent, ſenſu participant, & alterabilia ſunt; omnis autem alteratio fit a contrario. Si ergo unicum tantum eſſet elementum, nullum daretur contrarium, quia nihil ſibi ipſi contrarium eſt; & quidquid patitur, ab alio patitur.

Quod autem quatuor præciſe dentur elementa oſtenditur primo ex qualitatibus primis, quæ quatuor ſunt, maxime invicem diſtinctæ, nempe caliditas, frigiditas, humiditas, & ſiccitas, quæ cum ſint accidentia, ſuum unaquæque ſubjectum primum, diſtinctum, & ſeparatum habere debent. Nec dicas inde tantum concludi, duo eſſe elementa, quia caliditas cum ſiccitate in uno eodemque corpore eſt conjuncta, & humiditas cum frigiditate: Nam ſi inde duo colligantur elementa, cum etiam caliditas cum humiditate conjungatur, & frigiditas cum ſiccitate, duo alia colligentur. Deinde quaternarius ille elementorum numerus ſenſibiliter probatur ex corporum mixtorum diſſolutione, quæ in quatuor illa prima corpora reſolvuntur, ut ſuperiori capite oſtenſum eſt.

CAPUT III.

De Qualitatibus Elementorum.

Elementorum qualitates ſunt vel primæ, vel ſecundæ.
Primæ qualitates ſunt, quæ primo elementis inſunt, & a quibus reliquæ dependent.
Suntque Activæ, vel Paſſivæ.
Activæ ſunt, quæ in ipſa elementorum mutua alteratione, tum etiam in mixti conſtitutione principalem obtinent efficaciam.

ACtivæ appellantur, non *ſimpliciter* & abſolute, ut voluerunt quidam, quod nimirum ſolæ agant, reliquæ vero ſint pure paſſivæ: ſed *comparate* tantum, quod ſcilicet magis efficaciter agant, quam reliquæ. *Paſſivæ* nuncupantur, quod magis patiuntur, quam agant, licet agendi vi non ſint omnino deſtitutæ: humiditas enim agit in ſiccitatem, & ſiccitas in humiditatem.

Et illæ ſunt caliditas & frigiditas.

Caliditas eſt qualitas prima activa, cujus effectus eſt congregare homogenea, & diſgregare heterogenea. Ariſtoteles 2. *de generat.*

Homogenea apud Logicos dicuntur ea, quæ ſunt ejuſdem naturæ & ſpeciei: *heterogenea* vero, quæ ſunt diverſarum ſpecierum, quæ non ſunt hoc modo hic accipienda. Nam in generatione mixti calor non ſolum homogenea, ſed etiam heterogenea congregat, nimirum humidum cum ſicco, quæ ſunt diverſæ ſpeciei. Sic etiam diverſi generis alimenta in ventriculum ingeſta, a calore ſimul congregantur, ex iiſque chylus efficitur. Dicendum ergo, per *homogenea* hic intelligi ea, quæ illam habent inter ſe ſimilitudinem, ut apta ſint rem ejuſdem naturæ conſtituere, in eamque converti. Atque ita humidum & ſiccum ſimul unita ad generationem mixti, homogenea dicuntur. Sic etiam in coctione, alimenta ſpecie etiam diſtincta, ſunt homogenea: illa vero quæ in chylum mutari non ſunt idonea, ut excrementa, ſunt vere heterogenea, ac proinde ſecernuntur.

Sunt & alia caloris proprietates, nempe reſolvere, aperire, incidere, maturare, & attenuare.

Harum exempla infinita habentur in rerum natura, ſed magis illuſtria in medicamentorum materia, quæ vires illas poſſident efficaciſſimas. *Vide Schroderi Pharm.*

Frigiditas eſt qualitas prima activa, quæ homogenea & heterogenea ſimul congregat.

Sic aquam cum aqua, ceram cum cera, & quaſcumque res in illis contentas, ſtipulas ſcilicet, lapillos, ligna, arenam, paleas, & reliqua, conglaciando cogit, donec a calore, coagulationem ſolvente, ſegregentur.

Illius officium eſt calorem temperare, ne nimia caliditate mixtum diſſolvatur.

Et non ſolum homogenea cum heterogeneis congregat, ſed etiam adſtringit, condenſat, obſtruit, & incraſſat.

Cum frigus calori ſit contrarium, neceſſe eſt contrarios producere effectus. Nec recipienda eſt Cardani ſententia, qui putat frigus eſſe meram caloris abſentiam & privationem, non autem aliquid poſitivum, quod voluiſſe videtur Avicenna, qui dicit frigus non ingredi opus naturæ. Sed utique doctiſſime reſpondet Scaliger *Exercit.* 22. & ante ipſum Averroes, qui oſtendit duplici ratione frigus ingredi opus naturæ, primo temperando calorem; deinde conciliando rebus conſiſtentiam, ſive partium cohærentiam, quæ ſane non eſt a calore, cujus proprium eſt diſſolvere.

Et hac de activis qualitatibus.

Paſſivæ ſunt, quæ minus agunt, atque adeo activis in mixtione corporum ſubſerviunt. Suntque humiditas & ſiccitas. Humiditas eſt qualitas paſſiva, faciens ut res ſuo termino difficulter, alieno facillime includantur. Ariſtoteles 2. *de generat.*

Sic aqua, vinum, oleum, & alia corpora humida undequaque difluunt, & nonniſi intra vaſorum terminos poſſunt cohiberi.

Siccitas eſt qualitas paſſiva, faciens ut res ſuo termino facile, alieno difficulter includantur.

Sic ligna, lapides, & alia hujuſmodi propriam figuram pertinaciter ſervant, nec alienam facile recipiunt.

Dices ex Theleſio, ignem, qui ſicciſſimus eſt, proprio termino non coerceri, ſed potius alieno, quod etiam de pulvere & cineribus eſt aſſerendum. *Reſpondeo*, In igne hoc contingere non per ſe, ſed per accidens, ſcilicet propter ſubſtantiæ tenuitatem, quæ difficile ſuis terminis poteſt cohiberi, aliqua enim ſubſtantiæ craſſities cum ſiccitate conjungi debet, ut ei deſcriptio hæc competere poſſit. Pulvis vero & cineres propriam retinent figuram, quando coacervantur: Non ſunt enim unum continuum, ſed minutiſſimarum terræ partium congeries, quæ propter exiguitatem quævis ſpatia occupant.

Quatuor iſtæ qualitates primæ in elementis reperiuntur ſecundum quatuor combinationes poſſibiles: Caliditas nempe & ſiccitas in igne: Caliditas & humiditas in aere: frigiditas & humiditas in aqua: frigiditas & ſiccitas in terra.

Hæ primarum qualitatum inhærentiæ & combinationes, fuſe controverſæ, & variis opinionibus exagitatæ, habentur apud Hippocr. de Vet. Med. tit. 1. de Diæt. Confer Gregorium Horſtium in Phyſ. & alios Phyſicæ Profeſſores, ad quos lectorem relegamus, brevitatis cauſſa.

Hactenus de qualitatibus primis.

Secundæ ſunt, quæ a primarum qualitatum temperie & mixtione immediate oriuntur.

Hac deſcriptione a ſecundarum qualitatum ſenſu removentur colores, odores, & ſapores, quæ non immediate a primis oriuntur, nec modo ita manifeſto, ſed magis remote & obſcure ab iis dependent: Ideoque nonnulli eas ad tertium qualitatum ordinem referunt, non parum appoſite. Illarum autem expoſitio ad doctrinam ſenſuum referri debet, quod ſine illorum intelligentia recte percipi nequeant.

Et ſunt quatuordecim, nempe raritas, & denſitas; gravitas, & levitas; durities, & mollities; ſubtilitas, & craſſities, ariditas, & lubricitas; friabilitas & lentor; aſperitas & lævitas.

Raritas eſt qualitas ſecunda, a calore potiſſimum orta, per quam res extenuantur & diſſipabiles fiunt.

Sic aqua, calore Solis attenuata, rara eſt & diſſipabilis: ſic nubes, per quas facile tranſeunt radii ſolares, raræ dici ſolent. *Nota*; duplicem eſſe raritatem, unam ſcilicet, quæ conſiſtit in tenuitate ſubſtantiæ: Et hæc proprie eſt in categoria qualitatis, & calorem ſequitur tamquam effectus illius, atque ita aer rarus dicitur, & terra denſa: alteram, quæ non in tenuitate ſubſtantiæ conſiſtit, ſed in diſtantia partium inter ſe; quemadmodum ſpongiam raram dicimus, quia partes habet invicem diſtantes, per vacuum ſpatium interpoſitum, in quo aer eſt incluſus: & hæc raritas eſt in categoria ſitus, & magis improprie raritas appellatur, licet magis hominibus cognita.

Denſitas eſt qualitas ſecunda, a frigore orta, per quam res fiunt compactiores & firmiores, minuſque diſſipabiles.

Sic aqua frigore congelata, lapides, & metalla denſa appellantur.

Gravitas eſt qualitas a frigore & denſitate orta, per quam res deorſum feruntur, lapis v. g.

Levitas eſt qualitas orta a calore & raritate, per quam res ſurſum feruntur, ut vapores.

Durities eſt qualitas a ſiccitate orta, per quam res tactui difficile cedunt, ut terra.

Mollities eſt qualitas ab humiditate orta, per quam res tactui facile cedunt, ut cera.

Subtilitas eſt qualitas orta a calore, ſiccitate, & raritate, per quam res fiunt admodum tenues, & penetrantes, ut ſpiritus.

Differt a raritate tamquam effectus a ſua cauſſa; nam ex raritate oritur ſubtilitas. Et non omnia rara ſunt ſubtilia; nam omnis aer rarus eſt, ſed non ſubtilis, quidam enim dicitur craſſus; ſic in multorum morborum therapeja aerem craſſum fugiendum eſſe conſulimus.

Craſſities eſt qualitas orta a frigore & denſitate, per quam res fiunt ſolidiores, & minus penetrantes, ut aurum.

Differt etiam craſſities a denſitate, tamquam effectus a ſua cauſſa; non enim omne denſum ſtatim craſſum dici poteſt.

Ariditas eſt qualitas orta a ſiccitate, per quam res fiunt humoris fere expertes, ut arena.

Lubricitas eſt qualitas orta ab humiditate, per quam res fiunt tactum effugientes, & elabentes.

Sic anguilla lubrica dicitur, & via glacie obſita.

Friabilitas eſt qualitas ex ſiccitate orta, per quam res fiunt parum cohærentes, & attritu faciles.

Sic ſal & ſaccharum friabilia dicuntur.

Lentor eſt qualitas ab humiditate orta, per quam res fiunt tenaces & glutinoſæ.

Sic pix, gluten, & alia hujuſmodi, lenta appellantur.

Aſperitas eſt qualitas ex ſiccitate orta, per quam res fiunt in ſuperficie prominentes, & tactum offendentes.

Sic cortices arborum, & pumices aſperitatem præ ſe ferunt.

Lævitas eſt qualitas orta ab humiditate, per quam res fiunt in ſuperficie æquales, & tactum oblectantes.

Hæc qualitas non ſolum ex humiditate, ſed etiam ab arte produci poteſt, dum ſcilicet res ſolidæ, & denſæ poliuntur & dedolantur, ut vitrum, marmor. (*Conf. Lind. Melent. III.* §. 20. 38.)

CAPUT IV.

De mixtione Elementorum.

Mixtio eſt miſcibilium alteratorum unio. Ariſtoteles 1. de generat. cap. 10.

Per *miſcibilia* intelligit elementa, quæ naturalem illam habent diſpoſitionem, ut ſimul miſceri poſſint, ſeſe prius invicem alterando, & ad talem temperiem reducendo, ut ex his unum quid fieri poſſit. Ex qua unione nova forma oritur, quæ forma mixti appellatur. Et illa unio, mixtio vere & proprie dici debet. Nam cum ſemina, verbi gratia, diverſarum plantarum inter ſe commiſcentur, ut iterum ſeparari poſſint, *appoſitio* dicitur; cum vero vinum & aqua, aut alia hujuſmodi miſcentur, quæ ſeparari rurſum nequeunt, ſed tamen novam formam non producunt, *confuſio* appellatur: Et utraque, mixtio improprie dicta nuncupatur.

Ad mixtionem autem efficiendam quatuor requiruntur conditiones.

1. Miſcibilia contrariis qualitatibus debent eſſe prædita, ut in ſe invicem agere, & a ſe invicem pati queant.

Si ea quæ miſcentur, in ſe invicem non agerent, non poſſent ad moderatam temperiem reduci, ex qua oritur mixtio, eaque ita in eodem ſtatu remanerent.

2. Certa miſcibilium debet eſſe proportio, tam in quantitate, quam in qualitate.

Si enim unum ex his reliqua quantitate, vel qualitate nimis ſuperet, illa prorſus interimet, & in ſuam naturam convertet, atque ita fiet unius generatio, & corruptio aliorum, non autem mixtio.

3. Elementa dum miſcentur, in minutiſſimas particulas dividi debent, ut qualibet mixti particula quatuor elementa in ſe contineat.

Illa conjunctio a natura fit, quæ elementa reddit penetrabilia, & apta ut ſe mutuo ſubeant, atque hoc modo melius tranſmutari poſſint.

4. Elementa formaliter in mixto remanere debent.

In hoc differt *generatio a mixtione*, quod in generatione, adveniente nova forma, priores corrumpantur; in mixtione vero etiamſi nova mixti forma producatur, formæ tamen eorum ex quibus conſtitutum eſt, ſimul remaneant. Quod veriſſimum inde comprobatur, quod omnis actio fit a forma, pugna autem quæ in mixtis fit inter contrarias qualitates, unde illorum deſtructio tandem ſequitur, non poſſit fieri a forma mixti, alioqui ſui ipſius deſtructionem moliretur, quod adverſatur veræ Philoſophiæ. Ergo neceſſe eſt a formis Elementorum dependere, atque adeo elementa eſſe formaliter in mixto.

Sed *dices*, ſi plures formæ remaneant in mixto, mixtum non erit unum ens per ſe; nam ex pluribus entibus in actu, non poteſt fieri unum ens per ſe, ex Ariſtotele 2. *Metaph.* ſed tantum aggregatum per accidens: unumquodque autem eſt actu per ſuam formam. *Reſpondeo*, hoc verum eſſe, ſi omnes formæ ſint æque nobiles, & nulla reliquis prædominetur, ſed in mixto eſt una forma nobilior, nempe forma ipſius mixti, cui formæ elementorum ſubjiciuntur tamquam imperfectiores, & illius imperio parent, atque ita ad illam ſe habent inſtar materiæ, licet reſpectu materiæ ipſorum elementorum, ſint veræ formæ. Quod ut facilius intelligatur, ſciendum eſt, Elementa ad duo referri poſſe, vel ad *materiam primam*, ex qua componuntur, una cum propriis formis; vel *ad ipſum corpus*, cujus ipſa ſunt materia. Ratione materiæ primæ, dicuntur eſſe in actu, ratione vero mixti tantum in potentia.

Quemadmodum enim in prædicatione logica, genus intermedium reſpectu inferiorum dicitur genus, & reſpectu ſuperiorum ſpecies, ita in ipſa rerum eſſentia ſunt actus quidam medii, qui reſpectu materiæ anterioris dicuntur actus; reſpectu vero perfectioris compoſiti, dicuntur potentiæ.

Licet igitur elementorum formæ reſpectu formæ mixti ſe habeant inſtar materiæ, & ſint tantum in potentia, tamen reſpectu materiæ, ex qua elementa componuntur, ſunt ſemper in actu, eamque continuo conantur alterare, ut ad priſtinam naturam revertantur, & ſui juris omnino efficiantur; illarum tamen actionem frænat & cohibet forma mixti, quantum poteſt, ad ſui conſervationem, donec illæ a cauſis externis varie adjutæ, nobilioris illius formæ jugum excutiant, & corporis mixti diſtinctionem efficiant. Multo plura dicenda forent pro difficillimi hujus, & valde intricati theorematis expoſitione, quam in pauca hæc contraximus, ex eo quod ad rem medicam parum faciat, ut ipſe Galenus affirmat 1. *de Elementis*. Hic igitur *primæ hujus ſectionis finis eſto*.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO II.

De Temperamentis.

CAPUT PRIMUM.

De Temperamentorum natura.

Temperamentum eſt proportio quatuor qualitatum principalium, ex elementorum mixtione orta, ad functiones rite obeundas.

TEmperamentum a mixtione dependet tamquam effectus a ſua cauſſa, oritur enim ex mutua illa qualitatum primarum contemperatione, quæ proportionem illam efficit actionibus obeundis neceſſariam. Vocatur autem *proportio* quæ eſt relatio, quam habent qualitates inter ſe hoc modo contemperatæ; non autem qualitas a quatuor illis primis diverſa, ut voluit Avicenna, cujus opinionem fuſe confutat Fernelius.

Dices, Si temperamentum eſt relatio, actiones ab eo non dependebunt, quia relatio nullam habet agendi vim, neque temperamentum poterit dici unum alteri contrarium, quia relata non habent contrarium. *Reſpondeo*, Temperamentum non agere ratione proportionis, quæ relatio eſt, ſed ratione fundamenti, cui relatio illa inhæret; qualitates enim primæ ſunt fundamentum illius proportionis, & ab illius actione eſſentialiter dependent: non enim tota temperamenti eſſentia in ipſa porportionis relatione conſiſtit, ſed hujuſmodi relationem quaſi connotatam neceſſario importat, ac ſi diceremus, temperamentum eſſe primas qualitates ſub certa proportione.

CAPUT II.

De Temperamentorum differentiis.

Novem ſunt temperamenta, quatuor ſimplicia, calidum, frigidum, humidum, & ſiccum: quatuor compoſita, calidum humidum, calidum & ſiccum, frigidum humidum, frigidum ſiccum: & unum moderatum, quod εὔκρατον appellatur.

COrpora quæ ita ſunt temperata, ut una qualitas reliquas excedat, ſimplici temperamento prædita eſſe dicuntur: cum vero duæ qualitates æqualiter ſuperant, compoſitum habent temperamentum, cum denique nullus in iis eſt qualitatum exceſſus, perfecte temperata judicantur.

Dices, priores octo temperamentorum differentias fieri ab aliquo elemento prædominante, vel ſaltem in corporibus noſtris ab aliquo humore prædominante, unde biliosum dicitur temperamentum, vel pituitoſum, & ita de ceteris. At unumquodque elementum duabus pollet qualitatibus, quæ illo excedente, neceſſario excedent: humores etiam duas habent qualitates prædominantes. Ergo nullum dari poterit ſimplex temperamentum, ſed omnia erunt compoſita.

Reſpondeo In mixtione aut alteratione elementa ita poſſe concurrere, ut una qualitas retundatur, altera remanente in exceſſu, v. g. ſi aer & ignis excedant, humiditas unius, alterius ſiccitatem temperabit. Sed cum ambo ſint calida, exceſſum in calore efficient. Idem dicendum eſt de humoribus, bilis enim ſiccitas ſanguinis humiditatem temperabit; ſed uterque calidus cum ſit, calidam efficiet intemperiem.

Illa autem temperamenta talia dicuntur, vel abſolute, vel comparate.

Abſolute talia dicuntur, cum unam, vel duas habent qualitates vere prædominantes, a quibus accipiunt denominationem.

Sic ignis calidus dicitur abſolute, & aqua frigida; ſic etiam omnia perfecta animalia, calida abſolute dicuntur, quia caloris habent prædominium, vita enim eſt a calido.

Comparate talia dicuntur, cum qualitates iſtas habent magis vel minus excedentes, quam ea, cum quibus comparantur.

Sic homo dicitur calidus reſpectu piſcis, frigidus vero reſpectu leonis: cerebrum dicitur frigidum reſpectu cordis: unde patet unum & idem dici frigidum comparate, quod tamen abſolute eſt calidum.

Et illa comparatio tripliciter poteſt fieri, vel ad genus, vel ad ſpeciem, vel ad individuum.

Comparatio ad genus illa dicitur quæ fit inter res diverſi generis.

Ut cum temperiem animantis cum plantæ vel mineralis temperie conferimus.

Comparatio ad ſpeciem illa eſt, quæ fit inter res diverſæ ſpeciei.

Ut cum hominis temperiem cum leonis vel canis temperie comparamus.

Comparatio ad individuum eſt, cum individua ejuſdem ſpeciei inter ſe comparantur.

Ut cum Socratis temperamentum cum Platonis temperamento conferimus, & alterum altero calidiorem, vel frigidiorem pronuntiamus.

Variæ etiam fiunt comparationes temperamenti in ipſo individuo cum ſeipſo comparato, eoque vel integro, ut cum Socrates ſenex cum ſeipſo juvene comparatur; vel cum illius partes conferuntur invicem; ut quando temperamentum hepatis cum ventriculi temperamento confertur, & alia hujuſmodi, quæ per ſe facile innoteſcunt.

CAPUT III.

De εὐκράτῳ Temperamento.

Temperamentum εὔκρατον *ſeu moderatum duplex ſtatuitur, unum ad pondus, alterum ad juſtitiam.*

Moderatum ad pondus illud dicitur, in quo primæ elementorum qualitates ad tam exactam proportionem ſunt redactæ, ut nulla alteri dominetur.

QUidam corpus temperatum ad pondus appellant, in quo non ſolum qualitatum, ſed etiam elementorum æqualis menſura reperitur, quod non ſolum in rerum natura dari nequit, ſed ne cognitione quidem concipi poteſt, quia eſſet prorſus immobile, cum omne mixtum ad modum elementi prædominantis moveatur: neque etiam proprium locum inveniret, unumquodque enim eo in loco ſiſtitur naturaliter, qui elemento vincenti propius exiſtit. Ergo de ſolis qualitatibus æqualiter permixtis eſt audiendum, quod etiam non dari in rerum natura multi contendunt, ſed ab Auctoribus fuiſſe conſtitutum, tamquam ideam perfecti temperamenti, & normam ac regulam reliquorum, ad quam illa referri poſſent, eorumque exceſſus melius judicari, quemadmodum Plato perfectam Rempublicam, Cicero Oratorem, & Stoici Sapientem deſcripſerunt, quales nunquam extiterunt. Et Gal. ipſe *de ſanit. tuend. cap.* 5. tale medium vix reperiri ait: Et ſi inveniatur, ne momento quidem ſubſiſtere, propter varias mutationes. Quare imaginatione potius concipiendum eſt quam revera ſubſiſtat: præſertim, cum ad actiones varias perfecte exercendas non ſit tam utile, ac illud, quod ad juſtitiam appellatur, ut inferius patebit.

Dicitur temperamentum ad pondus, quod ex æquali elementorum menſura, & veluti pondere conſtituatur: quod hac ratione non valde apte ita denominatur. Philoſophi illud vocant *temperamentum proportionis Arithmeticæ*, quia ut in proprietate Arithmetica eſt paritas numerorum, ſive intervallorum in numeris, ita ut non majus ſit intervallum a 2. ad 3. quam a 3. ad 4. ſic in hoc temperamento eſt paritas quædam in qualitatibus, ut nulla alias excedat.

Moderatum ad juſtitiam illud eſt, in quo primæ elementorum qualitates ad eam proportionem ſunt redactæ, quæ proprium cujuſque rei in ſua ſpecie functionibus obeundis eſt neceſſaria.

Cum res diverſæ ſpeciei diverſas habeant functiones, & omnes rerum omnium functiones pendeant a temperamento, neceſſe fuit eas pro diverſis ſuis functionibus obeundis diverſa obtinuiſſe temperamenta, ita ut in hac calidum frigido, in illa humidum ſicco prædominetur; alia enim temperies homini neceſſaria eſt ad proprias functiones obeundas, alia leoni, alia equo, & ita de ceteris. Et illa temperies dicitur ad juſtitiam, quia quemadmodum juſtitia pœnas & præmia non omnibus pariter, æqualiterque diſtribuit, ſed unicuique largitur quod ex ratione promeretur, aliis plus, aliis minus, in hac tamen inæquali diſtributione ſumma elucet æqualitas: ſic juſta natura diverſis rerum ſpeciebus diverſa temperamenta adhibuit, quorum ope omnibus muniis, ad quæ fuerant deſtinatæ, integre & perfecte fungerentur. A Philoſophis vocatur hoc *temperamentum proportionis Geometricæ*, quia quemadmodum in Geometrica portione non reſpicitur ad differentiarum, ſed tantum ad rationum æqualitatem: ita in hoc temperamento non conſideratur qualitatum ad pondus & æquilibrium æqualitas, ſed potius talis qualitatum inter ſe conſenſio, ut uniuſcujuſque ſpeciei naturæ optime congruat. Optimum autem judicat Hipp. 1. de Diæt. in quo ignis & aqua prævalent. *Confer. Lindan. Melet. I. §. 107.*

CA-

CAPUT IV.

De Temperamento Κριτηρίῳ.

Omnes Temperamentorum differentiæ tactu dignoſcuntur.

OMnes illæ differentiæ pendent ab exceſſu primarum qualitatum, quæ ſunt objectum Tactus, ſicut colores Viſus, ſapores Guſtus, & odores Olfactus.

Illius autem inſtrumentum eſt Cutis, potiſſimum ea, quæ extremis manuum digitis ineſt.

Inſtrumentum quod omnium qualitatum exceſſum debuit percipere, ex omnium qualitatum mediocritate conſtitui oportuit, neque potius in unam, quam in alteram partem inclinare. Ejuſmodi eſt cutis hominis temperati, quæ ex æquali ſeminis & ſanguinis portione conflata, moderatum ideo obtinuit temperamentum, cum partes omnino carnoſæ ſint calidæ & humidæ, ſpermaticæ, frigidæ & ſiccæ. Ut autem cutis qualitatum exceſſus percipere poſſit, in naturali temperamento debet conſtitui, omnis alienæ qualitatis expers; ſi enim a frigore v. g. ſit vere congelata, munus illud obire nequit. Ex omnibus vero partibus cutis manuum eſt omnium aptiſſima, non ea, quæ tegit volam, illi enim durus tendo ſubtenditur, & attritu continuo denſatur, & calloſa evadit; ſed illa quæ digitorum extremitatibus ineſt, naturalem ſuam conſtitutionem magis retinere ſolet.

Cutis vero temperamenta inæqualia & excedentia percipit poſitive, æquale vero & moderatum privative.

Omnis ſenſus paſſione fit, & omnis paſſio a contrario: temperamenta autem exſuperantia reſpectu moderati, habent rationem contrarii, atque ita cutem quæ temperata eſt, vere & poſitive afficient: temperamentum vero moderatum quia nullum habet qualitatum exceſſum, ideo tactum non afficit, ſed cognoſcitur tantum privative. Quæcunque enim neque calida, neque frigida, neque humida, neque ſicca ſentiuntur, ita ut nullo modo tactum afficiant, propter ſimilitudinem quam cum illo habent, temperata judicantur.

COROLLARIUM

Circa judicium Temperamentorum.

Licet tactus temperamentorum judex ſtatuatur, non tamen ita abſolute, quin aliqua egeat reſtrictione. Galenus enim *lib. de temperamentis*, aſſerit tactum eſſe quidem calidi & frigidi judicem abſolute, humidi vero & ſicci non ſimpliciter, ſed cum ratione conjunctum: quia humidum nonniſi per mollitiem, & ſiccum per duritiem cognoſci poteſt: at multa tactui dura occurrunt, quæ ſicca non ſunt, & plurima mollia, quæ minime humida. Durum enim trifariam dicitur, ex Gal. *5. de ſimpl. medic. facult. c. 4.* ſiccitate, ut in oſſibus apparet: concretione, ut in glacie, & reliquis rebus frigoris vi condenſatis: & repletione, ut in utre, & ventre hydropicorum. Unde patet multa dura eſſe, non tamen ſicca. Sic etiam multa natura ſicca, ut plumbum, dum liquantur, mollia apparent. Unde patet qualitates iſtas tactui imponere poſſe, niſi ratio in conſilium vocetur.

Verum *objici* poteſt, de caliditate & frigiditate idem dici poſſe; ex rebus enim calidis vel frigidis aliæ per accidens temperatæ aliter ſunt, ut piper potentia calidiſſimum eſt, tamen aeri hyberno expoſitum frigidum ad tactum apparebit; & aqua, quæ per ſe frigida eſt, ſi calefacta fuerit, calida æſtimabitur, quia talis tactui apparet: unde non minores errores poterunt contingere in iſtis judicandis, niſi convocata ratione ſecernantur, & naturalis cujuſque conſtitutio exploretur. *Reſpondeo*, dum dicimus ſolum tactum eſſe judicem frigoris & caloris, hoc eſſe potiſſimum intelligendum de temperamento totius corporis, & ſine ulla comparatione, quæ proprie ad rationem pertinet. Item de iis quæ talia ſunt per ſe, non per accidens; actu, non potentia: ſemper enim in omnibus iſtis verum eſt dicere, tactum eſſe verum judicem frigoris & caloris, prout jam in præſenti ſunt, ipſumque afficiunt: quod in humido & ſicco non contingit, quia non per ſe & immediate, ſed per alias qualitates, mollitiem ſcilicet & duritiem, tactui ſeſe repræſentant.

CAPUT V.

De Ætatum temperamentis.

Ætas eſt ſpatium vitæ, quo actione caloris nativi in humidum primogenium corporis conſtitutio manifeſte mutatur.

VIta noſtra a calore nativo conſervatur, qui humido primogenio utitur, tamquam pabulo, idque ſenſim depopulatur, & ipſe etiam agendo repatiens, ſenſim debilitatur, & ad humidi diminutionem, etiam minuitur: ita ut corpora noſtra in vitæ primordiis calida valde humidaque ſint, & temporis progreſſu frigida ſiccaque evadant, atque ſpatium illud temporis, per quod mutationes illæ fiunt, & quod vitæ noſtræ circulum menſurat, Ætas nominatur.

Illius principales differentiæ quatuor ſunt, 1. Pueritia. 2. Juventus. 3. Conſtans ætas. 4. Senectus.

In toto illo vitæ ſpatio quatuor inſignes mutationes contingunt, ſicut in omnibus rebus conſpicimus, principium, incrementum, ſtatum, & declinationem, ideo tota hominis ætas in quatuor partes fuit ab Hippocrate diſtributa, ut numero elementorum, anni tempeſtatum, & corporis noſtri humorum, eorumque temperamento reſponderet: quod uſui Medico maxime eſt commodum. Licet enim Jureconſulti, & Aſtrologi ad ſuarum ſcientiarum præcepta magis accommodati, ætates aliter diviſerint, hoc parum moramur, quamvis apud noſtros Authores, quædam quatuor illarum ætatum ſubdiviſiones reperiantur, ut poſtea monebimus. Vide Paul. Zacch. q. Med. legal.

Pueritia a primo ortu ad 25. annum extenditur, eſtque calida & humida.

Hæc Veri aſſimilatur, & ex humoribus ſanguini: utrumque enim calidum & humidum cenſemus.

Et in quatuor partes rurſum diſtribuitur, quarum prima dicitur Infantia, *ad annum quartum, vel ex nonnullis, ad ſeptimum: ſecunda,* Pueritia, *ad annum decimum quartum: tertia,* Pubertas, *ad annum decimum octavum: & quarta,* Adoleſcentia, *ad vigeſimum quintum ſe extendens.*

In illo ſpatio, quod ad vigeſimum quintum annum extenditur, magna fit humidi conſumptio, ideo pro majore vel minore illius copia, hæ ſubdiviſiones fuerunt inſtitutæ: Magis tamen inſignis mutatio fit in pubertate, quam in reliquis differentiis, tunc enim pubes lanugine exornatur, unde illa ætas ſuum nomen accepit, mammæ virginibus intumeſcunt, menſes efferri incipiunt, & maribus vox plenior, & aſperior efficitur, unde ἐκλαμφειν id eſt *hircire*, Hippocrati dicuntur, qui etiam tum temporis Venerem agnoſcere incipiunt; quæ omnia ita contingunt propter caloris τραγίζειν, quæ tunc maxime apparet, & antea humoris copia obruebatur.

Juventus ad trigeſimum quintum vel quadrageſimum annum extenditur, eſtque calida & ſicca.

Æſtati & humori bilioſo aſſimilatur, caliditas enim tunc temporis maxime viget, & maxima ſua vehementia humidum abſumit, unde ſiccitas oritur.

Hic *quæri* ſolet, an juvenes pueris ſint calidiores. *Reſpondetur.* Pueros eſſe calidiores extenſive, juvenes vero intenſive, vel pueros eſſe calidiores ratione quantitatis, juvenes vero ratione qualitatis. Cum enim calor hic, ſeu calidum potius, de ſubſtantia ſimul & qualitate intelligatur, ex parte quantitatis, ſeu copioſioris ſubſtantiæ, major calidi copia reperitur in puero, quam in juvene: quia quo propius accedimus ad vitæ noſtræ principia, eo magis calido, humidoque abundamus. Ex parte vero qualitatis, certiſſimum eſt, juvenibus calorem eſſe intenſiorem propter ſiccitatem, quæ eſt lima caloris, unde calor puerorum eſt mitis, blandus, & halituoſus, utpote multo humido naturali perfuſus; juvenum vero mordax, acer, & inſuavis propter acres vapores, qui ex ſicciore corpore elevantur.

Conſiſtens ætas ad quadrageſimum quintum, vel quinquageſimum annum extenditur, eſtque frigida & ſicca.

Conſiſtens appellatur, quia etſi virium robur paululum minui incipiat, illa tamen mutatio in habitu vel actionibus non eſt evidens, ſed qui ſunt in ea ætate, in eodem ſtatu conſiſtere videntur. Autumno hæc ætas comparatur, & humori melancholico, qui etiam in ea abundat, quia bilis in juventute exaſſata, in melancholiam vertitur.

Senectus ad extremum vitæ extenditur, eſtque frigida & humida.

Senum temperies dupliciter conſideratur, vel ſecundum partium ſolidarum temperiem, vel ſecundum excrementorum proventum. Ratione partium ſolidarum ſunt frigidi & ſicci, quia in illis humidum primigenium eſt valde depopulatum, unde magna partium ſiccitas exſurgit. Ratione vero excrementorum, quæ propter caloris inopiam magna copia in iis cumulantur, & frigida humidaque exiſtunt, frigidi & humidi dicuntur, qui reſpectus potius retinetur, ut illa ætatum ad anni tempora & humores analogia ſervetur, atque ita ſenectus hyemi aſſimilatur, & etiam pituitæ, qua maxime abundat.

Et illa in tres partes ſubdividitur, quarum prima dicitur prima ſenectus, *ab anno quinquageſimo ad ſexageſimum; ſecunda,* ætas ingraveſcens, *a ſexageſimo anno ad ſeptuageſimum; tertia dicitur* decrepitudo, *ab anno ſeptuageſimo uſque ad finem vitæ.*

In *prima ſenecta* conſtituti, corpore ſunt adhuc ſatis valido, & civilia munia obire poſſunt. In *ingraveſcente*, imbecilliores ſunt, & delicatiori vitæ genere indigent, non tamen omnimoda quiete. In *decrepita* denique, viribus omnino deſtituti, ab omni opere ceſſare debent, & genio tantum, ac quieti indulgere, & de futura vita cogitare. *Notandum eſt*, has omnes ætates magnam habere latitudinem, pro robuſtiore, vel imbecilliore hominum conſtitutione, ita ut quidam ſeniores ſint anno quinquageſimo, quam alii ſexageſimo, vel ultra. *Conſ. Meletem. l. p. 69.*

CAPUT VI.

De Sexuum Temperamento.

Mares in univerſum ſunt calidiores & ſicciores: Feminæ frigidiores & humidiores.

Hujus theorematis veritas facile demonſtratur ex ſignis calidiorem & ſicciorem temperaturam indicantibus, quæ ex cauſſis & effectibus deſumuntur. Ac primum, quod ad cauſſas ſpectat, ſemen (quod efficientis & materiæ rationem obtinet in generatione,) ex quo mares generantur, calidius eſt eo ex quo fœmellæ producuntur. *Mares*, inquit Hippocrates, *in dextris, & a dextris oriuntur*. Ut patet ex anatome, vas dextrum quod materiam ſeminalem ſuppeditat, a trunco venæ cavæ exoriri, unde ſemen calidius; ſiniſtrum vero non ab ipſo trunco, ſed ab emulgente ramo, qui ſerum ad renem defert; unde ſemen frigidius, & magis ſeroſum.

Inter effectus recenſentur actiones, excrementa, & quæ in habitu contingunt.

Actiones autem animales, mares eſſe calidiores, facile demonſtrant, cum illi robuſtiores multo ſint, & laboribus ferendis aptiores; mulieres vero ſegnes, & otioſæ, ac nonniſi vita umbratili delectentur. Quod ad vitales ſpectat, certum eſt, pulſum & reſpirationem maribus vehementiores, vocem graviorem, & intenſiorem, majorem arguere caliditatem. Naturales etiam functiones melius exercent, quod ab excrementis innoteſcit.

Excrementa autem pauca quantitate generari ſolent in maribus: in feminis vero copioſa, ut in menſtruis purgationibus apparet, quæ ideo fiunt, quoniam calor non eſt ſatis efficax, ut totum illum ſanguinem diſcutere poſſit, qui generatur: in mare vero ita omnia digeruntur, ut nihil ſuperflui remaneat.

Ex habitu denique corporis manifeſte elucet, mares eſſe multo calidiores, illi enim hirſuti ſunt, non ſolum barba, ſed etiam toto corpore; duram & aſperam habent cutem, venas latas & amplas, ac muſculos firmos & compactos. Illæ vero ſunt omnino glabræ & debiles, cutem habent mollem & laxam, atque etiam muſculos & vaſa anguſtiora.

Nota: in theoremate dictum eſſe, *mares in univerſum eſſe calidiores*, quia ſexus hi univerſaliter ſunt conſiderandi, audiendumque eſt, mares ex majori parte eſſe calidiores; quædam enim inveniuntur mulieres calido admodum temperamento prædita quibuſdam viris valde frigidis calidiores. Sed quia utrique extra ordinariam ſui ſexus conſtitutionem ſunt poſiti, ideo aſſertio noſtra non infringitur.

Hipp. quoque *l.* 2. *de morbis mulier.* loquitur de ſanguine tantum, non de toto. (*conſ. Melet. Lind. I.* §. 70.)

CAPUT VII.

De Temporum anni temperamentis.

Quatuor ſunt anni tempeſtates, ver, æſtas, autumnus, & hyems.

Harum tempeſtatum cauſſa potiſſima eſt Sol, qui annuo ſuo motu varias in aere efficit mutationes. Duo autem motus in ſole obſervantur, unus *diurnus*, qui raptu primi mobilis fit ab ortu ad occaſum ſpatio viginti quatuor horarum, quo diem naturalem deſcribit. Alter *proprius*, qui fit ab occaſu ad ortum ſpatio 365. dierum, quo duodecim Zodiaci ſigna peragrat, & annum integrum deſcribit: & quia propter Zodiaci obliquitatem varie verſus noſtrum Zenith accedit, varieque ab eo recedit, ideo varias efficit mutationes frigoris & caloris, quibus tempora anni notantur.

Ver eſt calidum & humidum.

Tunc incipit, cum Sol Arietis ſignum ingreditur, & aerem mediocriter calefacere incipit, quia calor mediocris nondum deſtruit humiditatem a prægreſſa hyeme relictam, eam tamen ſenſim domat, ita ut ver in ſui medio fere temperatum exiſtat. Symbolum habet cum aere, & temperamento ſanguineo, ac fere temperamento. Omnium tempeſtatum ſaluberrima, ex Hipp. atque etiam fœcundiſſima quia rerum omnium vigor, & fœcunditas in calore & humiditate conſiſtit. Quamvis enim Hipp. III. *Aphoriſm.* 20. multos, eoſque pernicioſos morbos recenſeat, qui veris tempore ſolent contingere, non tamen ideo ſalubritas illius tollitur, quoniam hoc per accidens contingit in corporibus cacochymis, magnam pravorum humorum copiam per hyemem colligentibus, qui ſuccedente veris tempore funduntur, & aliquando putreſcunt: Salubria autem & bene conſtituta corpora nihil eſt quod magis conſervet, & in propria retineat temperie, quam vernum tempus illis ſimillimum.

Æſtas eſt calida & ſicca.

Illius initium eſt, cum ſol ingreditur ſignum Cancri, qui tunc maxime ad nos accedit, ac radios habet valde directos, dieſque ſunt longiſſimi, unde ingens æſtus producitur, a quo humiditas, ex vere relicta, conſumitur, & ſiccitas magna introducitur. Symbolum habet cum elemento ignis, & humore bilioſo.

Autumnus eſt frigidus & ſiccus.

Tunc vigere incipit, cum Sol ingreditur ſignum Libræ; ubi fit *æquinoctium*, quod ideo *autumnale* appellatur, ſicut initium veris *æquinoctium vernum*; tantum enim ſol a nobis receſſit, ut noctes diebus ſint æquales, illoſque longitudine ſuperare incipiant; unde propter illum ſolis receſſum frigiditas in aerem introducitur, quæ juncta ſiccitati a prægreſſa æſtate relictæ, frigidum & ſiccum temperamentum inducit, unde autumnus elemento terræ & humori melancholico dicitur analogus. Quia tamen Sol vires ſuas adhuc mediocriter exercet; ideo, dum eſt in ſuo vigore, ſcilicet in meridie, aerem calefacit, quo fit ut illa tempeſtas circa meridiem ſit ſatis calida, mane autem & ſero frigida, dum ſcilicet Sol non exercet ſuas vires, immo in eodem die non raro tunc temporis frigus & calorem ſatis intenſum percipimus, quod fit propter ſiccitatem, quæ eſt lima primarum qualitatum; illa vero aeris inæqualitas graves morbos & pernicioſos ſolet inducere ex Hipp. III. *Aphoriſm.* 21.

Hyems eſt frigida & humida.

Illa die ſumit initium, qua Sol ingreditur ſignum Capricorni, tunc contingit *ſolſtitium hybernum*, ſicut in principio æſtatis *ſolſtitium æſtivum*: tantus enim eſt ſolis receſſus a nobis, ut per radios valde obliquos non intueatur, & dies ſint breviſſimi, noctes vero longiſſimæ, unde magna frigiditas contingit, quæ ſibi comitem acceſſit humiditatem, ex eo quod vapores elevati non diſſipantur: ſed a frigore coguntur in nubes, pluvias, & nives: unde hyems elemento aquæ, & humori pituitoſo aſſimilatur. *Atque hactenus de temperamentis.*

PHYSIOLOGIÆ SECTIO III.

De Humoribus.

CAPUT PRIMUM.

De Humorum natura.

Humor eſt corpus fluidum, quod ex alimenti coctione fit in nobis nutritionis cauſſa, vel ad alia corporis commoda.

Humoris nomen dupliciter uſurpatur: *primo* quidem communiter, & generatim pro omni re, qua ſuis terminis difficile cohibetur, ſed tantum alienis, ſive in corpore noſtro generetur, ſive non, atque ita liquores omnes ſub illa acceptione continentur. *Secundo* vero ſumitur magis proprie, & ſtricte apud Medicos, pro corporibus liquidis, quæ ex ſecunda & tertia coctione oriuntur, ut ex definitione patet: in qua primum humor dicitur *corpus fluidum*, quia inſtar aliorum liquorum facile diffluit, & propriis terminis non continetur. Dicitur etiam *fieri in nobis ex alimenti coctione*, ut excludantur aliæ humiditates, quæ in corpus noſtrum irrumpere per varios meatus poſſunt, abſque ulla alteratione aut mutatione; & ut oſtendatur, quomodo humores illi in corpore noſtro generantur. Natura enim animantium, & hominis potiſſimum, conſervationis ſollicita, varia produxit alimenta variis qualitatibus prædita, quibus nutrimentum, & incrementum capeſſeret, non quidem immediate, ſed præcedentibus multis mutationibus; atque ita prius in ore atteruntur, mox in ventriculum ingeſta permiſcentur, concoquuntur, & in ſubſtantiam quandam convertuntur cremori ſimilem, quæ chylus appellatur: qui quidem chylus in ventriculo optime elaboratus in inteſtina detruditur, ibidemque utilis illius portio ſeparatur a materia terrena & inutili, ex qua fæces generantur; ſubſtantia vero illa purior ab hepate per venas meſaraicas attrahitur, in quo denuo concoquitur & immutatur, unde maſſa ſanguinaria exſurgit; in qua variæ humorum differentiæ continentur, ſecundum communem veterum opinionem, a recentioribus aliis atque aliis novis inventis illuſtratam, qua de re *Deuſius*, & alii de nutrit. (*Melet. I.* 120. *&c.*)

CAPUT II.

De humorum differentiis.

Omnes humores dividuntur in alibiles & excrementitios.

Alibiles dicuntur illi, qui apti ſunt in corporis noſtri ſubſtantiam faceſſere.

Et rurſum duplices ſtatuuntur; primarii, & ſecundarii.

Primarii dicuntur illi, qui in venis continentur, & formam in hepate receptam adhuc retinent, nullique membro peculiariter ſunt addicti.

Primarii dicuntur, quia ex illis generantur alii, qui *Secundarii* appellantur: tum, quia ſtatim ac geniti ſunt in hepate, tunc primo humorum nomen ſortiri incipiunt: chylus enim apud Medicos humoris nomine nunquam donatur. Quamdiu autem humores illi in venis continentur, formam in hepate receptam, idemque nomen ſemper retinent, donec ad ſingulas partes delati, ab iis immutari inci-

incipiant ; tunc enim alias formas , aliaque nomina recipiunt, ut ſuo loco dicetur.

Et quatuor ſunt, ſanguis, pituita, bilis, & melancholia. Purior chyli portio ad hepar per venas meſaraicas delata, calore illius concoquitur & immutatur , ejuſque naturam quodammodo ſortitur; non ſolum enim rubedinem, ſed etiam temperiem, hepatis temperaturæ quodammodo ſimilem acquirit: Illa autem ſubſtantia, ita ab hepate immutata, *maſſa ſanguinaria* appellatur, quod ſanguine plurimum abundet, non quod eo ſolo conſtet. Cum enim omne agens, licet eodem modo ſemper agat, varios tamen producat effectus, pro varia diſpoſitione patientis, ſicut Sol eodem calore linteum dealbat, & cutim denigrat; lutum indurat, & ceram emollit. Ita, cum alimenta quævis quatuor conſtent elementis; calor hepatis, qui eſt cauſſa efficiens a qua humores generantur, aeream alimentorum portionem in ſanguinem commutat, igneam in bilem, aqueam in pituitam, & terream in melancholiam. Licet negandum non ſit, efficientem etiam multum conferre ad majorem hujus vel illius humoris copiam generandam. A calidiori enim hepate ex iiſdem alimentis multo major bilis ejuſque calidioris copia producetur, quam a frigidiore; quod contra frigidius majorem pituitæ copiam generabit. Attamen tantus nunquam exceſſus dari poteſt, quin ex quovis alimento quatuor humores perpetuo gignantur, licet non ſervata debita proportione, quæ talis debet eſſe naturaliter, ut major ſit ſanguinis copia, minor pituitæ, minor adhuc melancholiæ, omnium minima bilis portio exiſtat. Quod autem quatuor illi humores in maſſa ſanguinaria contineantur, ſatis apparet ex partium corporis noſtri varietate, quæ diverſis temperamentis præditæ cum ſint, non poſſunt omnes uno eodemque humore nutriri; ſimile enim a ſimili tantum nutritur. Atque ita ex ſola partium conſideratione facile judicamus, lienis, v. g. ſubſtantiam melancholico humori ſimillimam, pulmonum bilioſo; hepatis, ſanguineo; & cerebri, pituitoſo, ex iiſque nutriri. Confer. *Manuduct.*

CAPUT III.

De Sanguine proprie dicto.

Sanguis proprie dictus, eſt portio totius maſſæ ſanguinariæ, magis temperata, ad calidum & humidum vergens, & colore rubro perfuſa.

POrtio chyli magis temperata, & in ſubſtantia mediocris, in ſanguinem proprie dictum convertitur, qui ad hepatis naturam & temperiem maxime accedit; quod quidem cum ſit calidum & humidum, ſimilem etiam ſubſtantiæ ſibi analogæ tribuit temperiem; & non ſolum hanc, ſed etiam calorem, qui ruber eſt, iſque reliquorum humorum in maſſa permixtorum colorem ſuperat, unde tota maſſa humorum rubra conſpicitur, & ſanguinis ipſius nomen abſolute ſortitur. Illius proventum faciunt alimenta temperata, & boni ſucci, ætas florens, verna tempeſtas, & calida humida jecoris temperies.

Licet ex omni alimento ſanguis generetur, ex his tamen majori copia, ex aliis minori: Ideo cauſſis hiſce omnibus ſimul concurrentibus ſanguineum efficitur temperamentum, ex magno ſcilicet ſanguinis prædominio.

Illius uſus eſt, in partium carnoſarum alimoniam faceſſere: hujuſmodi ſunt carnes omnium muſculorum, & viſcerum, quæ ſanguine proprie dicto nutriuntur. Ejuſdem vero effectus eſt, reddere homines hilares, & jucundos, ad riſum & amorem propenſos, ac florido colore perfuſos, quia maxima caloris temperati copia abundant, unde jucunda illa pathemata exſurgunt: hinc videmus omnia animalia in prima ætate eximia hilaritate perfundi, quia tunc calore nativo plurimum abundant.

Sanguis autem quicunque in venis continetur, fibris quamplurimis eſt perfuſus, quarum beneficio concreſcit, & partibus aſſimilatur.

Fibræ illæ, quæ magna copia in ſanguine continentur, manifeſte apparent, dum ſanguis multa aqua diluitur, vel dum manu agitatur, ut in ſanguine ſuillo ſolet fieri, qua agitatione fibræ omnes auferantur, ut impediatur concretio: tanta enim eſt harum fibrarum vis ut ſanguinem e venis emiſſum ſtatim coagulent, quibus alioquin ablatis nunquam coagulatur, ut in exemplo propoſito apparet. Atque harum beneficio ſanguis dum ad varias partes defertur, nutritionis ergo condenſatur, & ſolidior efficitur, ut facile queat partibus aſſimilari; alioqui fibris illis deſtitutus liquidior permaneret: Non eſt enim credibile quod Ariſtoteles aſſerit, cervos, damas, & camelos illis carere; ſed potius intelligendum eſt, pauciſſimas habere fibras, quæ tamen ad mediocrem concretionem ſufficiant. Fibræ autem illæ albæ omnino ſunt & nerveam ſubſtantiam referentes; unde arbitrandum eſt, eas non in jecore fuiſſe genitas, ſed potius in ventriculo, qui totus nervoſus eſt, & ſubſtantiæ ſuæ naturam chylo quodammodo impertit. (*V. Melet. l.* 50. 71. 140. 7.)

Sanguis vero duplex eſt, venoſus & arterioſus.

Venoſus craſſior eſt, frigidior, rubicundior, & ſubſtantiæ partium ſolidæ nutriendæ deſtinatus.

Arterioſus vero tenuior eſt, calidior, ſubflavior, & ſubſtantiæ partium ſpirituoſæ nutriendæ deſtinatus.

Qui in venis eſt ſanguis, ab hepate immediate proficiſcitur, illiuſque naturam & temperiem omnino refert; atque adeo arterioſo frigidior, qui in corde elaboratur, ubi tenuior evadit, coloremque ſubflavum adipiſcitur propter aeream portionem, quæ cum eo in ſiniſtro cordis ventriculo permiſcetur, coloremque illum ſaturatum diluit. Tanto ergo eſt calidior venoſo, quanto cordis temperies jecur caliditate ſuperat.

COROLLARIUM.

Quidam negare auſi ſunt, dari ſanguinem proprie dictum, ſed totam humorum maſſam ex bile, pituita, & melancholia tantum conſtitui voluerunt, illoſque tres humores, ſimul mixtos, ſanguinis nomine donari, quod demonſtrare conantur exemplo lactis, quod ex ſanguine immediate producitur; in eo enim tres tantum ſubſtantiæ homogeneæ reperiuntur; nimirum butyroſa, ſeroſa, & caſeoſa, quæ tribus illis humoribus reſpondent. Verum hæc opinio refutatur inde, quod maſſa humorum rubrorum aliunde quam a ſanguine vero ſortiri nequeat: Bilis enim flava eſt, pituita alba, & melancholia nigra. Deinde partes carnoſæ, quæ maxima copia ſunt in corpore noſtro, colore & temperie ſanguini analogæ, peculiariter demonſtrant, hunc adeſſe humorem, ex quo illæ nutriuntur. Ad lactis vero exemplum *Reſpondemus*, non eſſe neceſſe res omnes eaſdem habere partes ac illæ ex quibus fuerunt genitæ: nam ſemen quod ex ſanguine generatur, duas tantum habet partes, ſcilicet ſpiritus & craſſamentum. Adde, exemplum illud potius adverſus bilem, quam adverſus ſanguinem concludere: butyrum enim eſt ſanguini analogum, puta calidum & humidum, ſicut caſeus melancholiæ, ſerum vero non omnino etiam pituitæ reſpondet, ſed potius liquoribus qui per urinas & ſudores excludi ſolent, & ipſum ſeri nomen obtinuerunt.

Maxime autem advertendum eſt, axioma illud, quo fertur, rem in ea reſolvi, ex quibus componitur, intelligendum eſſe tantum de ultima reſolutione, quæ fit in elementa. Res enim in ea tandem reſolvuntur, ex quibus primo fuerunt genitæ. Elementa autem ſunt prima corpora, ex quibus omnia mixta componuntur, atque adeo in illa ultimo reſolvuntur, ſed nunquam in ea, ex quibus ſecundario producuntur: verbi gratia, caro & oſſa reſolvuntur quidem in elementa poſt animantis interitum, non autem in panem & alia alimenta, ex quibus per nutritionem producuntur; aut in ſemen & ſanguinem, ex quibus fuerunt genita in conceptione.

CAPUT IV.

De Pituita alimentaria.

Pituita alimentaria eſt ſanguinis crudior portio, frigida & humida, ac fere inſipida, aut ſubdulcis.

POrtio maſſæ ſanguinariæ frigidior & humidior, Pituita appellatur, quæ ex crudiori chyli portione generatur; unde ſanguis crudus vel ſemicoctus a Galeno appellatur, qui & aſſerit, per inedias in ſanguinem proprie dictum ulteriori coctione faceſſere, idque in ipſis venis per vim αἱματοποιητικὴν illis ab hepate communicatam.

Magnum illius proventum ſolent efficere frigida & humida alimenta, ætas ſenilis, hybernum tempus, & frigida humidaque jecoris temperies.

De tempore hyberno eſt difficultas, quia cum ventres ſunt hyeme calidiores, ex Hipp. propter concentrationem caloris nativi, quæ fit tunc temporis, melius fieri debent concoctiones, atque adeo pauca humoris crudi copia generari. *Reſpondetur*, magnam pituitæ copiam hyeme generari, non ratione efficientis, ſed materiæ, ſcilicet alimenti: alimenta enim tunc temporis ſunt frigida, & compacta, & concoctu difficiliora. Adde tunc temporis plurimum vigere appetentiam, & magna quantitate aſſumi alimenta, ita ut præ nimia copia non poſſint perfecte elaborari; ſed crudior chylus remaneat, unde crudior ſanguis; nam primæ coctionis vitium non corrigit ſecunda, ex Galeno.

Illius uſus eſt partes frigidiores & humidiores nutrire.

Cerebrum & ſpinalis medulla magnam habent cum pituita analogiam, illa ideo nutriuntur, ut apparet in excrementis quæ a cerebro quotidie manant. Illa pituita alibilis vulgo dicitur ſanguis pituitoſus, ſicut bilis & melancholia, ſanguis bilioſus, vel melancholicus; quod ſedulo advertendum, ne error contingat in authorum lectione, dum aſſerunt, omnes partes ſanguine nutriri.

Effectus vero illius eſt reddere homines, in quibus dominatur, ſtupidos, ſegnes, & ſomnolentos, toto corpore molles, & albeſcentes.

Frigiditas cum humiditate conjuncta reddit ſpiritus craſſos, & parum mobiles, unde hæc accidentia contingunt.

CAPUT V.

De Bile alimentaria.

Bilis alimentaria eſt tenuior ſanguinis portio calida & ſicca nonnihil amara & flaveſcens.

SIcut quatuor humores quatuor elementis reſpondent, ſic bilis igneæ naturæ, ex calidiore & ſicciore chyli portione genita, aliquo amarore prædita, non tamen in-

ſigni, ſicut bilis excrementitia, alioqui non eſſet ad alendum idonea. Certum enim eſt, amara non nutrire, quæ ſcilicet ſunt vehementer talia. Nam hyſſopus, cichorium, & alia multa, levem habent amarorem, tamen nutriunt. Sic etiam bilis alimentaria leviter tantum amara eſt, ita ſcilicet, ut partes illum amarorem non averſentur. Dicitur etiam ſicca, poteſtate, non actu, quia omnes humores fluidi ſunt, & actu humidi, poteſtate tamen exſiccat, ſicut aqua maris, vel maria ſicca dicuntur.

Magnum illius proventum facit calida & ſicca alimenta, pinguia & oleoſa, ætas virilis, tempus æſtivum, & calida ſiccaque hepatis temperies.

Non videtur rationi conſonum, pinguia, & oleoſa in bilem converti, cum illa ſint calida & humida, atque ita ſanguini producendo potius apta. *Reſpondetur*, Iſta quidem ex ſua temperie ſanguini potius gignendo eſſe apta; ſed quia ſubſtantiam habent valde inflammabilem, ideo in corporibus præparatis ac diſpoſitis ad bilioſi ſucci generationem, in eum facile convertit. Unde pervulgatum eſt apud Medicos: dulcia facile bileſcere, quod ſemper intelligendum eſt ita fieri in corporibus calidis & bilioſis, in aliis enim frigidioribus, vel temperatis, ſanguis potius producitur, quod in melle & lacte manifeſte apparet; mel enim Senibus, & lac Pueris accomodatiſſimum eſt ad alimoniam, utrumque vero in ætate florentibus aut calidioribus facile bileſcit.

Illius uſus eſt, partes conſimiles nutrire, & ſanguini eſſe inſtar ſalis, & condimenti, cujus beneficio partes ſanguinem avidius attrahant.

Inter partes, quæ a ſanguine bilioſo nutriuntur, pulmo præcipue recenſetur, qui ſubſtantiam habet valde raram, ut facile ingredientem aerem recipere poſſit, ideo tenui ſanguine debuit nutriri.

Levi autem bilis amarore cum reliquorum humorum dulcedine permixto, gratus ſapor toti maſſæ conciliatur, unde partes alimentum avidius prolectant.

Ejuſdem vero affectus eſt, reddere homines, in quibus redundat, promptos, vigiles, iracundos & macilentos.

Hi omnes ſunt caliditatis & ſiccitatis effectus. (*Melet. l.* 113.)

CAPUT VI.

De Melancholia alimentaria.

Melancholia alimentaria eſt craſſior ſanguinis portio, frigida & ſicca, ſapore acerbo, & nigro colore prædita.

CRaſſior chyli portio in melancholiam convertitur, quæ eſt limoſa & veluti fæculenta ſanguinis pars, fæcibus vini ſimilis, quæ in dolii fundo reſidere ſolent, ideo elemento terræ aſſimilatur, *v. Milet. l.* 112.

Magnam ejus copiam congerunt craſſa & terrena alimenta, conſiſtens ætas, autumnus, & mœrores diuturni.

Uſus vero illius eſt partibus conſimili temperamento præditis nutrimentum præbere.

Hujus naturæ potiſſimum eſt lien, deinde oſſa, quæ licet colore contrario ſint; ſimile tamen habent temperamentum, albedinem autem acquirunt ulteriori coctione.

Illius denique effectus eſt, homines in quibus dominatur, efficere timidos, mœſtos, aſperis moribus, & coloris nigricantis.

Quia Melancholici ſpiritus habent obſcuros & tenebricoſos, ideo triſtia phantaſmata menti repræſentant, illamque reddunt obtuſiorem.

Neque obſtat dictum illud Ariſtotelis, apud Medicos etiam valde pervulgatum: melancholicos eſſe ingenioſos. Non eſt enim intelligendum de iis melancholicis, qui tales *natura* ſunt, ac frigido ſiccoque temperamento præditi, ſed de illis qui *per accidens* tales evadunt, fueruntque a nativo temperamento ſanguinei, vel bilioſi, ac progreſſu temporis portio quædam tenuioris ſanguinis exuritur & craſſeſcit, & naturalis melancholiæ conditiones æmulatur: ſed calidior multo & lucidior, quia ſanguis ex ſe eſt valde lucidus: unde, cum ex illo humore ſpiritus lucidi & ſatis calidi generentur, iique ſint ſatis craſſi, & conſtantes, utpote ex craſſo humore geniti, aptiſſimi ſunt ad prudentiam efficiendam: hic igitur eſt humor melancholicus, qui homines ingenioſos facit, artium & ſcientiarum inventores, & cultores egregios: non autem naturalis illa melancholia frigida & ſicca, quæ bardos & ſtolidos reddit homines, unde *melancholia aſinina* vulgo appellatur.

CAPUT VII.

De humoribus ſecundariis.

Hactenus de humoribus alimentariis primariis, ſequuntur ſecundarii. Illi autem dicuntur ſecundarii, quod a primariis immediate oriantur, & alicui membro peculiari ſint inſerti.

HUmores primarii, qui in venis continentur, & ſanguinis nomine donantur, ad ſingulas partes deferuntur; ut in illarum nutrimentum faceſſant: dum autem a ſingulis partibus immutari incipiunt, ſecundarii appellantur. Multi humiditates eos potius quam humores malunt appellare, ex eo quod eorum pars ad ſubſtantiæ partium naturam potius, quam humorum accedat; atque quatuor partium ſiccitatibus, a Galeno propoſitis, opponantur: quod non eſt a ratione alienum. Poſſunt tamen nominari humores, cum primariis humoribus immediate ſuccedant, nec adhuc ſint veræ partes.

Et quatuor ſunt, primus dicitur humor innominatus, ſive inſitus, ſecundus ros, tertius gluten, quartus cambium.

Quatuor iſtorum humorum ſecundariorum auctor fuit Avic. *fen.* 1. *primi canon. doct.* 4. *cap.* 1. quos elicit ex Gal. qui *lib.* 7. *meth. cap.* 6. quatuor ſiccitates enumerat, quæ partibus corporis noſtri ſolent contingere, propter quatuor diverſarum humiditatum conſumptionem: quæ quidem humiditates ex ſanguine generantur, dum ut dictum eſt, ille in partium ſubſtantiam faceſſit; & antequam ſit omnino converſus, quatuor inſignes ſubit mutationes, quarum unaquæque peculiare obtinuit nomen.

Humor innominatus ſive inſitus eſt ille, qui in exilium venarum extremitatibus continetur, & levem a particularibus membris mutationem ſuſcipere incœpit.

Sanguis ſimul atque e vaſis amplioribus defertur in anguſtiora, quæ unicuique parti naturaliter ſunt infixa, particulæ illius qualitatibus ſenſim perfunduntur, eaque commutatione partis naturam aſſumere incipiens, fit primus humor ex quatuor ſecundariis, cui nullum nomen fuit impoſitum, ideo *Innominatus* appellatur; Recentiores tamen nonnulli *inſitum* nominarunt.

Ros vero tunc appellatur, cum prima illa humiditas ab extremitatibus vaſorum excidit, & in membrorum ſubſtantiam diſperſa eſt.

Ideo Ros appellatur, quod roris inſtar partium ſubſtantiam irriget, & in tenuibus earum ſpatiis excipiatur. Fit ex humore innominato, ſed multo magis alteratus eſt, & ad partis naturam magis accedit.

Gluten tunc dicitur, cum roridus ille humor partibus unitur, & agglutinatur.

Cambium denique, cum gluten illud in partis ſubſtantiam omnino convertitur, & aſſimilatur.

Harum duarum poſtremarum humiditatum diſcrimen innoteſcit ex differentia, quæ inter unionem & aſſimilationem intercedit. Illa autem luculentiſſimis exemplis demonſtratur. Nam in ſcabie, elephantiaſi, & ſimilibus, appoſitio quidem fit ſeu agglutinatio copioſi humoris, qui tamen non aſſimilatur, ſed propter pravas qualitates quæ ei inſunt, corrumpitur; unde patet unionem valde differre ab aſſimilatione.

CAPUT VIII.

De Humoribus excrementitiis, ac primum de bile excrementitia.

Hactenus de humoribus alimentariis. Excrementitii dicuntur illi, qui nullam habent corpori alendo aptitudinem, ſed a corpore expelluntur & ſeparantur.

Et quatuor ſunt, 1. *bilis,* 2. *melancholia,* 3. *ſerum,* 4. *pituita.*

Bilis excrementitia eſt excrementum tenue ſecundæ coctionis, calidum & ſiccum, colore flavum, & ſapore amarum, quod ad veſiculam felleam expurgatur.

OMnes coctiones ſua habent excrementa, quoniam non omnes alimenti partes ſunt nutritioni aptæ; ideo portio inutilis ab utili ſeparatur, & foras excluditur. Sic primæ coctionis excrementa ſunt fæces, quæ per alvum deturbantur. Secundæ vero, excrementa tria ſunt, quæ quoniam ad humores referuntur, jam a nobis veniunt exponenda.

Primum igitur ſecundæ coctionis excrementum, eſt tenuis quidam humor, calidus & ſiccus, valde amarus, ideo nutritioni ineptus, qui ad veſiculam felleam defertur, partim jecoris expultrice, partim veſiculæ illius attractrice, quæ idcirco familiaritate quadam & ſympathia cum humore illo fuit a natura donata, ut eo gauderet, & oblectaretur. V. Laurемb.

Illius uſus eſt, expultricem inteſtinorum facultatem ad ſuum officium impellere, & pituitam lentam inteſtinorum tunicis adhærentem detergere.

Poſtquam veſicula fellea bilem ad ſe attraxit, ea aliquandiu fruitur, & gaudet; donec per moram acrior facta, cyſtidem illam irritet ad ſui expulſionem: tunc enim a cyſtide propellitur ad duodenum inteſtinum, per meatum quendam huic rei deſtinatum, qui potus cholidochus appellatur; Bilis autem ad inteſtina delata, acrimonia ſua irritat, & facultatem eorum expultricem movet; unde fæces commodius excluduntur; quæ ut plurimum flavo vel ruſo colore tinctæ apparent, propter bilis permixtionem. Quia vero inteſtina pituita multa viſcida & lenta abundare ſolent, hoc etiam commodum bilis præſtat, quod ſcilicet pituitam illam incidat & detergat, illiuſque excluſionem juvet.

Differentiæ vero illius dupliciter conſtituuntur, vel quatenus in naturali conſtitutione ſita eſt, vel quatenus naturæ limites excedit.

In naturali conſtitutione ſita duplex eſt, flava & pallida.

Flava eſt illa, quæ in ciſtide continetur pura & impermixta, quæ jam fuit commemorata.

Pallida

Pallida vero fit, cum ſeroſus quidam humor flavæ permiſcetur.

Serum bili permixtum, flavum illius colorem diluit, & pallidiorem reddit, necnon frigidiorem & humidiorem.

Dum autem naturæ limites excedit, quatuor illius ſunt ſpecies, vitellina, porracea, æruginoſa & glaſtea.

Vitellina bilis colore & conſiſtentia crudos ovorum vitellos refert, flava multo calidior, ac ea quæ fit, calore vehementiori alterata & incraſſata.

Dum caloris præternaturalis acrimonia bilis naturalis torretur, partes illius tenuiores diſſipantur, unde craſſior evadit, & colorem acquirit magis ſaturatum, caloremque intenſiorem. Non enim audiendus Avic. qui vult bilem flavam in vitellinam tranſire per admixtionem pituitæ, nam hoc modo pallidior evaderet & frigidior.

Porracea bilis porri colorem referens, vitellina calidior eſt, & in ventriculo ut plurimum ex pravis alimentis producitur.

Viridis illa eſt inſtar porri, taliſque ſæpe efficitur ex pravis alimentis, qualia ſunt allia, cepæ, porrum, naſturtium, braſſica, & ſimilia; quæ dum in ventriculo concoqui non poſſunt, & in chyli naturam converti, exuruntur, colorem tamen ſuum magna ex parte retinent; unde porracea illa bilis generatur. Notandum tamen eſt, hoc non fieri niſi in ventriculis calidiſſimis. Fit etiam interdum in aliis corporis noſtri partibus ex bile vitellina a calore exurente magis calefacta, unde illius color in viridem convertitur.

Æruginoſa bilis, æruginis colorem referens, fit ex porracea, majori aduſtione.

Dum bilis porracea diutius commoratur in ventriculo, calore præternaturali eoque intenſiore facto, magis aduritur, & in æruginoſam mutatur. Interdum etiam in venis fit a calore valde intenſo, ſuperiores bilis ſpecies torrefaciente: eſtque valde acris & maligna, unde apud Hipp. dejectiones æruginoſæ lethales æſtimantur. (*Progn. 3. ad* 10. *Coac.* 330.)

Glaſtea bilis, Iſatidis ſeu glaſti colorem referens, ex reliquis fit majori incendio, iiſque omnibus deterior.

Hæc ad bilis atræ naturam accedit, & colore magis fuſco & obſcuro quam reliquæ, quam torrefactione majore acquirit, ideo illis deterior eſt magis pernicioſa.

COROLLARIUM.

Galenus *lib. de atra bile*, bilem rubram commemorat, unde plures ſpecies videntur referendæ; at illa non eſt proprie bilis, ſed ſerum ſanguinis, ut ipſe Galenus explicat. *comment. 5. in 9. Epid.*

CAPUT IX.

De Melancholia excrementitia.

Melancholia excrementitia eſt excrementum craſſum ſecundæ coctionis, frigidum & ſiccum, colore nigro, ſapore acido præditum, quod ad lienem expurgatur.

POrtio chyli craſſior & magis fæculenta, quæ in ſubſtantiam alibilem non potuit ab hepate commutari, a maſſa ſanguinea ſeparatur, ut illa omnis impuritatis expers remanere poſſit: quæ quidem materia craſſa & terrena, melancholia excrementitia nominatur, atque ut commode expurgari poſſit, peculiaris pars fuit constructa, maximam cum illo humore habens ſimilitudinem, quem ideo ad ſe illicit; & intra ſubſtantiam ſuam mollem & laxam recondit, interea tamen ſanguinem melancholicum ei permixtum ad ſui nutritionem ſeparat, ſibique aſſimilat.

Illius uſus eſt, ventriculi coctionem adjuvare, & naturalem in illo excitare appetentiam.

Poſtquam lien humorem illum aliquandiu retinuit, ejuſdem onere gravatus, ad ventriculum eum expellit per meatum, qui ad fundum illius terminatur, & vas breve appellatur. Inutilis autem omnino non eſt, ſed coctionem & retentionem ventriculi juvat, ex Galeno 5. *de uſu part.* Ventriculum enim contrahit, & cogit cibos ad unguem complecti, & retinere quouſque fuerint concocti, levi enim adſtrictione præditus eſt iſte humor. Addit Avicenna naturalem appetentiam excitare propter levem aciditatem, quam præ ſe ferre ſolet; quemadmodum acida omnia illud idem præſtant; unde uſu ordinario venit in menſarum principiis acetaria apponere, ad provocandum appetitum. Hinc fit ut melancholici omnes famelici eſſe ſoleant, propter copiam hujus humoris, qui in ventriculum effunditur.

Hæc etiam opinio ex Galeno colligi poteſt, qui 1. *de ſympt. cauſſis*, vult caninam appetentiam fieri, cum ſuccorum acidorum copia in ipſo ventriculo gignitur, aut in ejus os aliunde influit. Si igitur ſuccus melancholicus, qui acidus eſt, nimia copia & præter naturam congeſtus, facit famem præter naturam, non eſt dubium, quin modicus ille, & ſecundum naturam ſe habens, naturalem famem poſſit excitare.

Dices, pituitam acidam excitare etiam appetentiam caninam, non minus quam melancholiam; poſſe igitur in modica quantitate famem naturalem efficere. *Reſpondeo*, non ſequi, propterea quod pituita acida eſt perpetuo præternaturalis, & a morbo fit; melancholia vero naturalis eſt, & ſecundum naturam ſingulis diebus in ventriculum ejicitur, ideo affectum naturalem producere poteſt, non autem acida pituita, nec melancholia illa redundans ac morboſa, quæ præternaturales ſunt, & famem tantum præternaturalem producere poſſunt. Alio etiam modo humor melancholicus ciborum appetentiam & coctionem juvant, prout nimirum eorum diſſolutionem promovet, ſicut videmus acida omnia, ut acetum, ſuccum limonum, lapides diſſolvere, & ſpiritus vitrioli, nitri, ſulphuris, duriſſima metalla. De his plura diximus in *Praxi medica noſtra, cap. de concoctionibus læſa.*

Dum vero melancholia excrementitia præter naturam ſe habet, atra bilis appellatur, quæ ferventiſſima eſt & acerrima.

Omnium humorum pernicioſiſſimus eſt atra bilis, quæ perpetuo præter naturam ſe habet, & omnibus corporis noſtri partibus infeſtiſſima, ac ſumme exitialis propter maximam acrimoniam, quæ partes, quibus adhæret, rodit, ulcerat, & exurit, immo in terram effuſus, inſtar aceti acerrimi, vel potius aquæ fortis, eam fermentat, & bullas fervendo producit. Fit a calidiſſima partium intemperie, quæ contentos ſuccos extorret & incinerat, vel e putredinoſo calore in humoribus introducto, cujus vi conſumptis tenuioribus & humidioribus partibus, craſſiores remanent, tamquam fæces exuſtæ & incineratæ. Illa tamen incineratio tanta fieri nequit in humoribus quin adhuc fluidam conſiſtentiam, & propriam humoris formam retineant.

Illius vero atræ bilis quatuor enumerantur differentiæ, a cauſſarum differentiis deſumptæ, quatenus ſcilicet ex melancholia, bile, ſanguine, vel pituita falſa generatur.

Prima atræ bilis ſpecies fit ex melancholia naturali putrefacta & exuſta, ab eaque differt, ut fæx uſta a non uſta, pruna a carbone, ferrum candens a non candente. *Secunda* fit ex flava bile valde aduſta, ut enim minori uſtione fit vitellina, porracea, æruginoſa, & glaſtea; ſic majori tandem fit atra omnium pernicioſiſſima, quæ illa vere eſt, quæ muſcas abigit, & terram fermentat. *Tertia* fit ex ſanguine ſupra modum putreſcente aut exuſto; tunc enim pars illius ſubtilior in bilem flavam, craſſior vero in atram commutatur, ſi quidem magna fuerit aduſtio; alioqui tetri illius humoris naturam nequit aſſumere, ſed tantum in melancholiam frigidam & ſiccam tranſibit. Cum vero ita a caloris incendio torretur, ut Empyreuma retineat, veram atræ bilis naturam poſſidet. Mitior tamen eſt reliquis, cum priſtinam naturam perpetuo aliquantulum redoleat. Eſſe tamen atram bilem, patet in tumoribus carbunculoſis, qui a craſſiori ſanguine & fervidiori contingunt, ſæpeque in veros cancros degenerant. *Quarta* & ultima fit ex falſa pituita, quæ longiori uſtione tam mordax & infeſta evadit, ut ad confinium atræ bilis proxime accedere videatur; licet rariſſima ſit iſta atræ bilis ſpecies, immo multi illam nullo modo dari firmiter aſſeverent. Cum enim pituita alba ſit, in nigrum colorem tranſire nequit, niſi per alios medios, ut flavum, viridem, & reliquos. Deinde, ſi pituita exuratur, partes illius tenuiores reſolvuntur, craſſior vero in gypſeam mutatur, quæ ſuam etiam albedinem retinere ſolet. Exiſtimamus tamen pituitam falſam, ubi vehementius exuritur, tantam malitiam, & erodendi vim acquirere, ut quoad qualitates ſpectat, nihil ab atra bile differat; quoad colorem vero album, non eſt abſurdum affirmare, illum in nigrum poſſe commutari aliquando violenta & inæquali uſtione, per fumos & fuligines, quæ cum illa permiſcentur, quemadmodum videmus ligna candidiſſima in carbones immediate commutari: quando vero ſenſim & æqualiter concoquitur, ut dum gypſea fit, propriam albedinem non amittere.

CAPUT X.

De Sero.

Serum eſt excrementum tenue & aquoſum ſecundæ concoctionis, quod partim per urinas, partim per ſudores expurgatur.

ALimentorum coctiones elixatione fiunt, ideo quemadmodum in artificioſis elixationibus magna humiditate opus eſt, ne res potius aſſentur, quam elixentur, ſic in naturalibus coctionibus magna humiditatis copia cum alimentis debet permiſceri, quæ illa eſt, quam largo potu circa paſtus aſſumimus, & illa materia potulenta cum cibis in ventriculo ita miſcetur, ut una veluti ſubſtantia fiat, eaque adeo tenuis, ut lactis vel cremoris ſpeciem repræſentet, chylus, id eſt, ſuccus ideo appellata: quod quidem ita fieri neceſſum fuit, ut alimenta in illa prima coctione præparata, anguſtas illas venas pervadere poſſint, per quas ad hepar ferri ſolent, tum etiam venulas illas, quæ per ſubſtantiam hepatis diſperguntur. Poſtquam vero hematoſis in hepate peracta eſt, non tanta amplius opus eſt humiditate, ideo majorem illius partem natura ſecernit, quæ a renibus attrahitur, & inde ad veſicam amandatur, ubi urinæ nomen ſortitur: prius vero dum in venis continetur, ſerum appellatur. Portio vero ſeri, quæ in venis adhuc remanet cum ſanguinea maſſa permixta eſt, ut fit humorum vehiculum; iique tenuiores facti & magis fluxibiles, ad ſingulas corporis noſtri particulas facilius ferri poſſint; poſtquam vero hæc ſeri portio officio ſuo omnino perfuncta eſt, partim ad renes remeat, & cum reliqua urina permiſcetur: partim vero ad habitum corporis fertur, & per ſudorem expurgatur. (*v. Melos. l. 13.* 116.)

Illius uſus eſt, eſſe vehiculo humorum alibilium, ut facile per corpus transferantur.

Hunc uſum præſtat, quandiu in venis continetur: poſtquam enim ab eis excidit, nullum habet uſum in corpore, ſicut bilis, & melancholia.

Ejuſdem differentiæ quatuor ſunt, nimirum ſanguineum, bilioſum, pituitoſum, & melancholicum.

Unuſquiſque humor proprium & peculiare ſerum habere æſtimatur, naturæ & temperiei propriæ analogum. Sic ſerum ſanguinis calidum & humidum, & ſubrubrum cenſetur: ſerum bilis calidum & ſiccum, & ſubflavum: ſerum pituitæ frigidum & humidum, & albicans: ſerum denique melancholiæ frigidum & ſiccum, ac fuſco colore præditum.

CAPUT XI.

De Pituita Excrementitia.

Pituita excrementitia eſt excrementum tertiæ concoctionis frigidum & humidum, colore album, ſapore inſipidum vel ſubdulce, quod in variis partibus, cerebro potiſſimum generatur.

PArtes frigido humidoque temperamento donatæ, ſanguine pituitoſo nutriuntur, unde multa excrementa producuntur, tum propter ipſius partis frigiditatem, quæ perfectam concoctionem præſtare nequit, tum etiam propter humorem ipſum, qui cum ſit crudior ſanguinis portio, difficilius concoquitur, & magna ejus pars in excrementum commutatur, quod in cerebro valde eſt manifeſtum. Illud enim magnam pituitæ excrementitiæ copiam continuo ſolet colligere, quæ per os & nares expurgatur. Cerebrum autem pituitam illam colligit, non ſolum per concoctionem proprii alimenti, ſed etiam propter ſitum ſublimem, cujus ratione multi vapores a ventriculo, hepate, & aliis viſceribus ſurſum ad caput feruntur, & a frigiditate cerebri condenſantur in aqueam materiam, quæ hujuſmodi pituitam conſtituit. Hinc propter magnam illam pituitæ copiam quæ duobus hiſce modis in cerebro colligitur, Hipp. aliique Medici cerebrum *Metropolim pituitæ, omniumque fluxionum auctorem* appellarunt.

Illius differentiæ ex ſapore & conſiſtentia deſumuntur.

Ratione ſaporis quadruplex ſtatuitur: inſipida, dulcis, acida, & ſalſa.

Hæc maxime naturalis eſt, taliſque in corporibus bene diſpoſitis per ſputum quotidie rejicitur.

Dulcis ex inſipida fit, a calore nonnihil alterata.

Quando inſipida a calore moderato concoquitur, dulcis evadit: dulcedo enim a calore: non eſt tamen inde colligendum, pituitam dulcem eſſe calidam, quia dulcedo quidem intenſa caliditatem arguit, non autem levis & moderata: ſic poma frigido temperamento ſunt prædita ſicut & lac, attamen quavis pituita multo dulciora.

Acida fit a frigiditate intenſiori, aciditatem inducente.

Cum exiguus pituitæ calor extinguitur, vel diſſipatur, tunc illa neceſſario aceſcit: non ſecus ac multorum fructuum ſucci, qui exiguo calore præditi, poſtea quam deferbuerint facillime aceſcunt, quod calidioribus non contingit, qui diutius in integritate ſua permanere ſolent, ut de vino generoſo patet.

Salſa pituita fit vel ex putredine, vel ex permixtione ſalſæ humiditatis ſeroſæ. Ex Gal. *lib. 2. de diff. febr. cap. 9.*

Ob putredinem ſalſa fit, quoniam cum per putredinem ſiccum ab humido ſeparetur, & ſiccum illud a calore putredinoſo exaſſetur, dum humidæ ſubſtantiæ denuo permiſcetur, ſalſum inducit ſaporem. Fit vero ex permixtione ſalſæ humiditatis ſeroſæ, dum illa a calore intenſo ſalſedinem adepta, dulci pituitæ permiſcetur: humiditas autem ſeroſa ſalſedinem acquirit, dum calor in illam agens, exuſtos vapores producit, qui ei permixti ſalſedinem efficiunt.

Nota, duas iſtas pituitæ ſpecies, ſcilicet acidam & ſalſam, præter naturam ſe habere: dulcem vero & inſipidam ſecundum naturam.

Ratione conſiſtentiæ quadruplex etiam ſtatuitur: tenuis, craſſa, vitrea, & gypſea.

Tenuis eſt, quæ aqueam ſortitur conſiſtentiam, fluidaque valde eſt, & facile in varias partes illabitur.

Talis eſt ea, quam videmus per nares ſtillare e cerebro, & ex ore profluere: tum etiam in plurimas partes, per media muſculorum intervalla effundi.

Craſſa eſt, cum tenuis illa craſſitiem quandam & lentorem a calore acquiſivit.

Calor tenuiores partes reſolvendo incraſſat, unde pituita illa, lentorem adepta, *mucus* proprie appellatur.

Vitrea pituita craſſa etiamnum eſt, ſed pellucida, inſtar vitri liquefacti, aut albuminis crudi ovi.

Dubium valde eſt, nec ab auctore ullo, quod ſciam, reſolutum, cur cum *pituita vitrea*, & ea quæ *craſſa* appellatur, ſimilem fere craſſitiem habeant, una tamen ſit valde pellucida & diaphana, altera vero opaca. Putarem vero illud fieri propter diverſitatem cauſſæ efficientis, quod ſcilicet craſſa pituita fit a calore, vitrea vero a frigiditate: in craſſa calor reſolvit partes tenuiores, magiſque aereas & aqueas, quæ diaphaneitatem efficiunt; unde remanet opaca; in vitrea vero, quia illa a frigore incraſſatur, nihil reſolvitur, ſed partes diaphanæ remanent, unde pellucida apparet: quod in glacie eſt manifeſtum.

Verum *Dices*, Pituitam in corpore noſtro tantam acquirere non poſſe frigiditatem, ut illius vi denſior craſſiorque evadat, cum omnia ſint actu calida in corpore noſtro; quidquid enim frigidum eſt, a parte, in qua continetur, calefieri eſt neceſſe. *Reſpondeo*, Pituitam illam, ex qua vitrea producitur, ſummam obtinere cruditatem, ita ut a natura nequeat edomari, ideo a regimine illius deſtituitur, tamquam indomita & inſuperabilis, tuncque ad propriam naturam redit, nimirum frigiditatem, quam ab aqua participat, & quæ non poteſt vinci exiguo calore partium, in quibus continetur, qualia ſunt inteſtina in quibus potiſſimum vitrea illa pituita colligitur, & acerbiſſimos dolores colicos non raro ſolet excitare, quia lentore ſuo inteſtinis adhæret, & frigiditate ſua vellicat & mordet, frigidum enim mordax, ex Hipp. tanta autem frigiditate pollet, ut actu frigida excernatur, quod ipſe Gal. in ſeipſo expertus teſtatur *4. de loc. aff.*

Gypſea pituita ex craſſa fit, ad gypſi vel lapidis fere craſſitiem indurata.

Hæc humoris naturam non amplius retinet, quam in ſolitam ſubſtantiam concrevit, ideo inter humores improprie recenſetur. Fit autem a calore omnes partes humidas abſumente, ita ut partes tantum terreſtres remaneant, & indurentur in tophaceam materiam, gypſo fere ſimilem: talis ſæpe deprehenditur in articulis, in quibus podagram efficit nodoſam.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO IV.

De Spiritibus & Calido innato.

CAPUT PRIMUM.

De Spirituum natura.

Hactenus de humoribus: conſequens eſt, ut de ſpiritibus agamus, qui ex illis, ſanguine potiſſimum, generantur.

QUia corporis noſtri ſpiritus tam tenuem ſubſtantiam obtinuerunt, ut ſenſuum aciem effugiant, atque adeo illorum exiſtentia ratione tantum poſſit confirmari: idcirco conveniens eſt oſtendere, illos corporibus noſtris adeſſe, antequam eorumdem naturam & eſſentiam proponamus.

Primo, igitur luculentiſſimus eſt contextus Hippocratis, VI. *Epidemiorum*. VIII. 25. ubi ait, tria eſſe quæ corporis noſtri compoſitionem conſtituunt, nimirum *continentia, contenta, & impetum facientia*. Per continentia, Partes intelligit: Per contenta, Humores: & per impetum facientia, Spiritus: Galeno ipſo explicante. Tanta enim eſt ſpirituum tenuitas, mobilitas tanta, ut celerrime quoquoverſum ferantur, & in omnia corporis membra ſeſe inſinuent.

Secundo, ex Platonicis ſpirituum neceſſitas ita demonſtratur; natura non ſolet duo contraria, vel plurimum inter ſe diſtantia conjungere, niſi per medium: ſed anima & corpus toto genere diſſident; illa enim eſt incorporea, & immortalis; hoc vero corporeum, caducum & mortale: non poſſunt ergo naturæ tam diſcrepantes uniri, niſi per medium quoddam & vinculum, quod mediam quodammodo naturam inter illa duo obtineret; quales ſunt ſpiritus, qui materiales quidem ſunt, ſed tanta tenuitate præditi, ut rerum immaterialium naturam æmulentur.

Tertio, idem oſtendit ſemen prolificum, quod totum ſpumoſum eſt, ſpiritibuſque turgidum apparet, quibus evaneſcentibus, remanet quidam liquor aquoſus & infœcundus.

Quarto. Ex iiſdem nutrimur, quibus conſtamus; ſed ad noſtri conſervationem neceſſaria eſt ſpiritus ſive aeris attractio: ergo talis aliqua ſubſtantia in nobis continetur.

Denique. Idem patefaciunt magnæ illæ cavitates, quæ in ventriculis cerebri & arteriis vacuæ reperiuntur in demortuis: in viventibus vero diſtinctæ & palpitantes conſpiciuntur; quod indicat illas non potuiſſe alia re impleri, quam hujuſmodi ſpiritibus.

Eſt autem Spiritus ſubſtantia tenuis, lucida, & ætherea, ab exhalatione ſanguinis benignioris & aeris inſpiratu genita, ad univerſas corporis functiones obeundas neceſſaria.

Dicitur *ſubſtantia tenuis*; quia ſubtilitate maxima & celeritate incredibili totam molem corpoream penetrat & pervadit, ac minutiſſimos particularum poros & interſtitia muſculorum ſubit. Dicitur *lucida* & illuſtris, non ex opinione vulgi, ut putat Argenterius, ſed quia ſplendoris, & perſpicuitatis maxime eſt particeps, quæ luculenter apparet in oculi pupilla admodum lucida, & probari poteſt ex eo, quod ubi vapores quidam humoris melancholici, aut ingeſtæ crapulæ in ebriis dominantur, accedat ſtatim mentis perturbatio, ex obſcuritate ejuſmodi halituum ſpiritibus permixtorum. Hujus etiam rei luculentum dat ſignum Avicenna, *propterea quod*, inquit, *anima noſtra*, quæ omnes ſuas actiones per ſpiritus exercet, *gaudeat luce, non tenebris, & ſpiritus longe ſint alacriores die ſerena quam nubiloſa*. Unde patet a ſimili ſuſcitari. Dicitur etiam *ſubſtantia ætherea*, quia ſpirituum materia per longam elaborationem ita depuratur, ut ſuperioris illius elementi naturam æmuletur, quod cæleſtibus corporibus eſt propinquius, & elementum ignis ſive æther appellatur.

Quod autem ex ſanguinis & aeris permixtione producantur, in differentiarum explicatione patebit.

Uſus

Uſus denique ſpirituum in fine exprimitur; non poteſt enim anima ullam operationem in corpore exercere ſine ſpirituum adminiculo, quia ſunt prima & immediata illius inſtrumenta. (*Melet. I. 51. 59. 96. 104. 140.*)

CAPUT II.

De Spirituum differentiis.

Spiritus duplex eſt, inſitus & influens. Inſitus eſt, qui in ſingulis partibus ex primis principiis relictus eſt.

DIcitur & *ingenitus*, *innatus*, ſeu *implantatus*, Græcis σύμφυτος: dum autem ex primis generationis noſtræ principiis, ſemine ſcilicet & ſanguine, partes componuntur; ſpirituoſa ſubſtantia, quæ in ſemine continetur, inſitum illum ſpiritum conſtituit. Illum autem ſingulis partibus adeſſe, hac ratione demonſtratur, quod ſine illius opera influens non poſſit generari, cum ſimile a ſimili producatur. Tum etiam ſemen prolificum, quod ex ſingulis partibus derivatur, ſatis oſtendit, materiam quandam ſpirituoſam ex ſingulis partibus derivari, & a ſanis ſanam, a morboſis morbidam, quæ illarum diſpoſitiones in prole repræſentat.

Influens eſt, qui aliunde manat & immittitur, inſitumque fovet ac conſervat.

Inſitus ſpiritus, dum in partium functionibus obeundis perpetuo occupatur, facile diſſiparetur, ni continuo influentis adventu conſervaretur, & reſtauraretur, ideo natura quaſdam partes produxit, in quibus magna ſpirituum copia generatur, ut per vias deſtinatas, in omnes corporis partes influeret, ad ſpiritus inſiti tutelam.

Et triplex eſt: Naturalis, Vitalis, & Animalis; *Naturalis in jecore producitur ex tenuiore ſanguinis portione, cum pauco aere permixta, & per venas influit in totum corpus, ut naturales facultates debite exerceantur*, cui addendus *Genitalis*, ratione ſpeciei conſervandæ.

Magna apud auctores diſceptatio reperitur de ſpiritu iſto naturali, ex eo quod multi eum non dari aſſeverant, multis rationibus commoti.

Primo, quod Galenus de eo dubitaverit, *lib. 12. method. c. 5.* ubi ſic loquitur: *Quod ſi ſpiritus aliquis, naturalis eſt, utique is in jecore tamquam in fonte; & venis tamquam inſtrumentis continetur*; & primo de locis affectis, cap. ult. naturales facultates ab animalibus diſtinguit, quod naturales partibus ſint inſitæ, animales vero a principio influant in illas, tamquam lumen a ſole; unde ſit, ut actiones animales in partibus non raro pereant, licet illæ non lædantur, ſed tantum læſo principio; naturales vero nunquam lædantur, ipſis partibus illæſis.

Secundo, Aer eſt omnium ſpirituum materia: ex eo enim & benigniore ſanguinis exhalatione ſpiritus generantur. At nullæ ſunt viæ, per quas aer ad hepar ferri poſſit: Ergo ſpiritus in hepate non poteſt generari.

Tertio, Spiritus ab Hippocrate dicuntur impetum facientes, ergo venæ deberent pulſare, ſi ſpiritum continerent, non ſecus ac arteriæ.

Dari tamen ſpiritum naturalem hac ratione potiſſimum conficitur. Tres in corpore noſtro actiones exercentur ſpecie diſtinctæ, nimirum Animalis, Vitalis, & Naturalis. At omnis actio per ſpiritus exercetur, ut Galenus affirmat mille in locis. Ergo tres etiam dabuntur ſpiritus ſpecie diſtincti, nimirum Animalis, Vitalis, & Naturalis. Si *dicas*, actiones naturales a ſpiritu inſito exerceri: *Reſpondeo*, inſitum indigere influente ut conſervetur, qui conſimilis naturæ ſit, & is ab hepate prodire debet.

Ad *Primam* ergo rationem, in contrarium illatam, quæ Galeni auctoritatibus nititur, *reſpondeo*, Galenum aliquando de hoc ſpiritu dubitaſſe, quoniam rudis ille eſt, nec adeo purus, & manifeſtus, ut vitalis, ſed caliginoſus & magis terreſtris, actionique, cui inſervit, proportionatus. Licet vero facultates partibus ſint inſitæ, indigent tamen ſpirituum influxu, ut commode poſſint exerceri, & inſiti ſpiritus diſſipatio impediatur.

Ad *ſecundam Reſpondeo*, ſpiritum naturalem pauco aere indigere, qui per inſenſibilem tranſpirationem, per arterias venis hepatis conjunctas, & per continuam diaphragmatis ventilationem hepati facile communicatur.

Ad *tertiam Reſpondeo*, pulſationem arteriarum a ſpiritibus non dependere; ſed a virtute pulſifica, illis a corde communicata. Cum autem talis facultas in hepate non ſit; venæ quæ ab illo dependent, pulſum non edunt; qui etiam non fuit neceſſarius, quoniam ſanguis & ſpiritus, quia ritus naturalis tanta non indigent ventilatione, ſed ſola tranſpiratione ſatis conſervantur.

Vitalis in corde generatur ex ſpiritu naturali & aere, inſpiratione attracto, & per arterias influit in univerſum corpus, ad calorem nativum conſervandum, vitamque tuendam.

Magis rationi eſt conſonum, ſpiritum vitalem, qui tenuiſſimus eſt, ex ſpirituoſa illa ſubſtantia, in hepate præparata & attenuata generari, quam ex ſolo ſanguine venoſo, ſpiritibus deſtituto: quemadmodum enim ex vitali animalis producitur; ſic etiam ex naturali vitalem generari, eſt credendum. Naturalis igitur ille ſpiritus, ad ſiniſtrum cordis ſinum cum puriori ſanguinis portione delatus, cum aere permiſcetur, quia a pulmone ad eundem ſinum inſpiratione defertur per arteriam venoſam, unde inſita cordis vi & calore innato, jugi elaboratione vitalis ſpiritus generatur, qui poſtmodum in arterias delatus, per totum corpus tranſmittitur, ut ſuo calore vivifico totum corpus foveat & conſervet.

Animalis in cerebro generatur ex ſpiritu vitali, & aere per os & nares attracto, & per nervos influit in univerſum corpus, ad functiones animales exercendas.

Spiritus vitalis portio ad cerebrum defertur per carotidas arterias, quæ per cervicem decurrunt, & in ventriculis ejus permiſcetur cum aere, qui ad cerebrum attrahitur per patentes oris & narium ductus, ibique per cerebri idioſyncraſiam commutatur, novamque formam adipiſcitur, fitque ſpiritus animalis, actionibus animalibus obeundis idoneus. Dum enim in ipſo cerebro adhuc continetur, principes actiones exercet, eſtque proximum illarum inſtrumentum. Dum vero per nervos in varias corporis partes influit, motus ſenſuumque perfectionem complet. Revera autem unicus eſt ſpiritus, qui pro ſubjecti diverſitate diverſimode agit, & virtutem naturalem, vitalem, animalem, genitalem exercet. (*Melet. I. 53. 54. 59. 142.*)

COROLLARIUM.

Spiritum animalem non dari, ſequentibus rationibus confici poteſt.

Primo. In cerebri ſubſtantia frigida & humida ſpiritus, qui calidi ſunt & tenues, non poſſunt generari, cum ſimile nonniſi a ſimili producatur.

Secundo. Vapores omnes, qui ad cerebrum feruntur, a frigiditate illius & denſitate concreſcunt, & in aquam convertuntur: Ergo ſi ſpiritus, qui ſunt hujuſmodi naturæ, in cerebro continerentur, eodem modo concreſcerent.

Tertio. Si talis ſpiritus daretur, potiſſimum in cerebri ventriculis reperiretur: ſed hoc eſſe non poteſt, illi enim ventriculi excrementis perpetuo ſcatent, quorum expurgationi ſunt dicati, iiſque ſpiritus inficerentur.

Quarto. Si ſpiritus in ventriculis illis cerebri continerentur, facile evaneſceret per meatus illos per quos excrementa expurgantur.

Quinto. Si ſpiritus ille in cerebro contineretur, perpetuæ fierent ſenſationes, & cognitiones, quia animæ facultates ſemper adſunt, quæ ſemper operantur, quamdiu ſuppetunt inſtrumenta.

Ad *primam reſpondeo*, Non eſſe tantam frigiditatem in cerebro, quin actu illud calidum exiſtat, quæ caliditas ſufficit ad ſpiritus animales generandos, qui non ſimpliciter e calore producuntur, ſed ab ipſius cerebri ἰδιοσυγκρασίᾳ, quæ ad frigiditatem vergere debuit, ut vitalium ſpirituum fervor reprimeretur, cogitationibuſque, & ſenſationibus noſtris firmitas quædam & conſtantia compararetur, quæ alioqui, præ nimio ſpirituum calore, deliræ forent, ac furibundæ, quales ſunt phreneticorum.

Ad ſecundum reſpondeo, Non concreſcere ſpiritus in cerebro, ut vapores, quia non ſunt aqueæ naturæ participes, ſed potius aereæ, aut æthereæ.

Ad *tertiam reſpondeo*, cum Ariſtotele 2. *de Anima*, *c. 8.* Naturam ad plura munera eadem re uti poſſe: ut lingua ad guſtum primario, & ſecundario ad locutionem: naribus primario ad odoratum, & aeris inſpirationem, ſecundario vero ad mucoſæ pituitæ expurgationem. Sic cerebri ventriculi primario ad ſpirituum generationem, ſecundario ad excrementorum expurgationem facti ſunt. Cum vero illa excrementa continuo effluant expurgenturque, non poſſunt inficere ſpiritus animales, quamdiu cerebrum ſecundum naturam ſe habet.

Ad *quartam reſpondeo*, per meatus illos ſpiritus non evolare, per quos excrementa effluunt, quia ab amica partis natura & familiaritate ſubſtantiæ retinentur.

Ad *quintam reſpondeo*, ad cogitationem efficiendam tria concurrere: facultatem, inſtrumentum, & objecta, quæ omnia quamdiu ſuppetunt, nunquam ceſſant mentis operationes. Non ſolum enim vigilantes, ſed etiam dormientes non raro cogitationes exercemus, quia licet objecta ſenſuum externorum deficiant, ſuppetunt tamen objecta ſenſuum internorum. Utriſque vero deficientibus, ceſſant cogitationes: ſicut etiam propter defectum inſtrumenti, ſcilicet ſpiritus animalis, quæ propter multas operationes exſolvitur, inde provida natura animantibus ſomnum conceſſit, cujus beneficio, veluti factis induciis, actiones animales feriantur, ſpirituſque identidem reparantur.

CAPUT III.

De Calido innato.

Calidum innatum eſt humidum primigenium, per omnes corporis partes ſparſum, ſpiritu inſito & calore nativo undique perfuſum.

CAlidi nomen concretum eſt, quod non ſolum accidens denotat, ſed etiam ſubjectum, cui illud inhæret: Tria igitur concurrunt ad calidi innati conſtitutionem; nimirum Humidum primigenium, Spiritus inſitus, & Calor nativus. In ſpiritu eſt calor perpetuo, ſpiritus autem inſitus cum humido primigenio perpetuo junctus eſt, eique permixtus. Ex his itaque unitis calidum innatum conſtituitur: Hiſce igitur tribus rite intellectis, calidi innati natura facile innoteſcet. Sed cum ſpiritus inſitus ſatis ſupra

fuerit

fuerit explicatus, ſupereſt tantum, ut de humido primigenio, & calore nativo agamus.

Humidum primigenium eſt ſubſtantia humida, pinguis, oleoſa, per omne corpus effuſa, qua calor nativus tamquam proprio pabulo conſervatur.

Vita ab Ariſtotele definitur permanſio caloris nativi in certo humido. Ut igitur calor ille, vitæ auctor & conſervator, in partibus diu perdurare poſſit, certo indiguit pabulo, non ſecus ac ignis noſter continuo indiget fomento, ut conſervetur. Cum autem humidum duplex ſit in corpore noſtro, unum aqueum, aliud vero pingue & aereum, non poteſt calor ille vivificus in humido aqueo ſuſtentari, ſed pingui & aereo. Quemadmodum ellychnium vel candela accenſa non liquore aqueo ſubſtentatur, ſed oleo vel pinguedine, aut alia hujuſmodi ſubſtantia: ſic arbores & reliquæ plantæ, quæ multum ſunt hujus ſubſtantiæ pinguis participes, longiſſimæ ſunt durationis, & ignem præbent luculentum, dum comburuntur: Contra vero ligna viridia, quæ plurimum habent aquæ humiditatis, vel nimis vetuſta, quæ humidum iſtud pingue amiſerunt, vix comburi poſſunt. Cum autem oleoſam & pinguem ſubſtantiam dicimus; non audimus adipem vel ſevum, quæ frequentiſſime in mulierculis aut iis, qui multo otio fruuntur, circa cutem & membranas colliguntur, oſſium vero nervorumque ſubſtantiam vix attingunt; hæc enim non ſunt vitalis caloris ſubjectum, vel potius impedimentum actionum, ubi nimium excreſcunt. Nativus vero ille & genitalis humor, quanto magis abundat, tanto utilior eſt, & commodior ad omnes functiones exercendas, vitamque producendam.

Illius origo eſt a primis generationis noſtræ principiis, ſemine nimirum & ſanguine materno.

Prima generationis noſtræ principia humido illo radicali plurimum abundant, unde cum in illam partium corporis noſtri ſubſtantiam tranſeant, fit ut totum corpus in primo vitæ exordio, humido iſto plurimum abundet, quod poſtmodum, caloris nativi continua actione, ſenſim ætatum decurſu abſumitur & exſiccatur, donec ad ultimum exſiccationis terminum pervenerit, unde extremum ſenium & mors naturalis contingunt.

Conſervatio vero á pingui & oleoſa alimentorum humiditate.

Dum humidum illud continuam caloris actionem patitur, citiſſime abſumeretur, ni novo adveniente pabulo illud quod deperditum eſt, repararetur. Illa autem reparatio fit ex alimentis idoneis, variis coctionibus præparatis, in quibus duplex humiditas reperitur, una quidem pinguis & aerea, quæ ad humidi primigenii naturam proxime accedit, illiuſque jacturam reſarcit; alia vero aquoſa, quæ communem partium humiditatem ſuſtentat, & impedit, ne caloris vis tam cito depopuletur humidum illud pingue & aereum; quemadmodum videmus in ſaccharo, melle, oleo, dum coquuntur, permixtam aquam externi ignis vim excipere, & abſumi, illis integris permanentibus, aut parum imminutis. Licet vero quod a calore abſumitur, alimenti appulſu continuo reparetur; tamen illud, quod reponitur in locum deperditi, multo deterius eſt, magiſque impurum; atque adeo in quantitate & qualitate deficiens, alioqui vita in æternum poſſet prorogari: ſed cum ſenſim minuatur humidum illud primigenium, & impoſſibile ſit quibuſvis alimentis æquale reponere illi, quod antea fuit deperditum, abſolutam moriendi neceſſitatem adfert.

Calor nativus eſt qualitas omnibus animalibus propria & familiaris, cujus beneficio vivunt & actiones ſuas exercent.

Duplex in corporibus noſtris calor reperitur: unus, qui primam corporis & partium mixtionem ſequitur, quive adhuc remanet poſt interitum animantis, quamdiu mixtio adhuc remanet, quæ eſt ex quatuor elementis, ſuis qualitatibus ſtipatis; alter, qui animantibus tantum proprius eſt, & vivificus appellatur, quia illo nutrimur, augemur, conſervamur, & vivimus, quamdiu præſens eſt; unde vita ab Ariſtotele definitur, ut dictum eſt, conſervatio illius caloris in certo humido.

Illius origo eſt a primis principiis, ſicut & humidi primigenii.

Prima generationis principia, ſemen potiſſimum, multis ſpiritibus, multoque calore referta ſunt; unde calor ille in prima conceptione partes omnes delineat, eaſque poſtmodum auget & conſervat, quamdiu in corpore perdurat.

Conſervatio vero ab humido primigenio, aere ambiente, calore influente.

Humidum primigenium eſt caloris nativi ſubjectum, & pabulum ordinarium, quod hic continuo abſumit, ut ſeipſum tueatur, quemadmodum lucerna oleo perpetuo indiget ut conſervetur, & ignis, continua lignorum appoſitione. Et quemadmodum ignis augeri ſolet, aucta lignorum copia, & minui illa imminuta; ſic calor nativus, aucto vel imminuto humido primigenio, augetur, vel imminuitur. Cum autem humidum primigenium nunquam augeatur, ut diximus, ſed ab ipſo vitæ exordio ſenſim minuatur, fit ut calor etiam continuam ſui patiatur imminutionem, uſque ad extremum vitæ. Quemadmodum etiam ignis noſter non ſolum lignis indiget, ut ſuſtentetur, ſed etiam aere ambiente, quo reficitur ac fovetur: in anguſto enim conclavi coercitus, licet ſufficientem habeat pabuli materiam, ſtatim ſuffocatur, ut in medicis cucurbitulis eſt manifeſtum: ſic color noſter nativus continuo indiget aeris appulſu, ut commode ventiletur. Ille autem aer per pulmones defertur ad cor, quod eſt præcipuus caloris focus: ad alias vero partes per inſenſibilem tranſpirationem, quibus deficientibus ſtatim calor ſuffocatur, ut in ſuſpenſis apparet.

Quia vero calor ille nativus exiguus eſt in plurimis partibus corporis noſtri, ideoque facile in illis extingueretur; fecit provida natura, ut a calore influente continuo foveretur, & ſuſtentaretur. Unde duplex calor a Medicis conſtituitur, inſitus ſcilicet, & influens. Influens autem ille e duobus caloris fontibus influit, corde ſcilicet, ac hepate; idque cum ſanguine & ſpiritibus.

COROLLARIUM.

Doctiſſimus Fernelius caloris iſtius nativi effectus præſtantiſſimos admiratus, eo commotus fuit, ut crederet, eum non eſſe ex numero qualitatum elementarium; ſed ſublimiorem quandam habere originem, eſſeque prorſus divinum ac cæleſtem; quod ne impræmeditato effutire videatur, ſequentibus rationibus evincere contendit.

Prima. Omnis actio pendet a qualitate prædominante: ſed dantur multæ plantæ, ut papaver, cicuta, mandragora; & animalia, ut ſalamandra, quæ frigida in quarto gradu cenſentur, & tamen vivunt, vita autem eſt a calore; neceſſe ergo eſt alium calorem ab elementari (qui in illis perexiguus eſt) diverſum eſſe, cujus beneficio vivant, & actiones ſuas exerceant.

Secunda. Si calor elementaris eſſet auctor vitæ, ſulphur, arſenicum, aliaque hujuſmodi, quæ intenſum habent hunc calorem, potiſſimum viverent; ſed non vivunt, quia cæleſti illo calore, & vivifico deſtituuntur: cadavera etiam habent adhuc calorem illum elementarem, nullam tamen vitam.

Tertia. Si calor noſter eſſet elementaris, non haberet contrarium calorem elementarem, febrilem puta, qui eum maxime diſſolvit.

Quarta. Idem confirmat Fernelius auctoritate Ariſtotelis *lib. 2. de generat. animal. cap.* 3. ubi ait, calorem nativum nullo modo igneum eſſe, ſed aliquid divinius, *proportione reſpondens elemento ſtellarum*.

Verum licet ſumma ingenii vi magnoque artificio inventa ſit hæc opinio, illi tamen non poſſumus acquieſcere. Non ſunt enim qualitatum corporis noſtri ſpecies ſine neceſſitate multiplicandæ, ſed exiſtimamus caloris nativi naturam eſſe prorſus elementarem, quod ſequentibus probamus.

Primo, corpora cæleſtia non habent qualitates primas, quia eſſent corruptibilia. Omnis enim corruptio a qualitatibus dependet, & ſic probant Philoſophi, cælos eſſe incorruptibiles, quia non habent qualitates; Solem etiam probant calorem non in ſe habere, ſed eum producit in hæc inferiora ἐνεργητικῶς & virtualiter, motu ſcilicet, lumine, influentia.

Secundo, Si calor nativus eſſet cæleſtis, non haberet contrarium, ut ipſe vult Fernelius. Sed habet contrarium frigus elementare, a ſummo enim frigore aliquando intereunt homines, ob caloris nativi extinctionem: Ergo, non eſt cæleſtis.

Tertio, Si eſſet cæleſtis, non indigeret pabulo, & licet indigeret, non haberet in corpore noſtro ſibi proportionatum; cæleſte enim ab elementari foveri nequit. Ad hoc *reſpondent*, calorem illum, licet cæleſtis ſit propter communionem, quam habet cum elementaribus, fieri quodammodo elementarem, aut ſaltem ſe habere elementari modo; quod non videtur ſufficiens, quia cæleſtia, cum nullo modo patiantur ab elementaribus, non poteſt eorum natura ita immutari, ut redoleat rerum elementarium conditiones. *Quarto*. Calor nativus ex ſemine ducit originem. Semen autem a ſanguine ortum ducit, & ſpiritibus, qui etiam a ſanguine generantur; ſanguis autem eſt elementaris: ergo & nativus calor.

Argumenta vero Fernelii, licet quandam veri ſpeciem præ ſe ferant, a nobis tamen ita reſolvi poſſunt.

Ad *primum Reſpondeo*, calorem in corpore vivente eſſe duplicem: unum quatenus mixtum eſt: alterum quatenus vivens. Quatenus mixtum, habet quatuor qualitates primas invicem contemperatas, atque adeo calorem, qui tantum eſt in potentia, cum mixta inanimata ad tactum calida non ſentiantur. Quatenus vivens, habet calorem actualem, cujus beneficio vitæ functiones exercet. Et ille calor licet mixtionem non ingrediatur, & operationes exerceat, e caloris mixti operationibus diverſas; ab illo tamen ſpecies non differt, ſed numero tantum: quemadmodum ſi piper in igne calefiat, calor ille actualis quem acquirit, erit diverſus a calore, quem habet a mixtione; tamen uterque eſt elementaris.

Ad *ſecundum Reſpondeo*. Sulphur, arſenicum & alia non vivere defectu animæ, quæ vera & principalis eſt vitæ cauſſa, calor vero eſt tantum illius inſtrumentum: cauſſa autem inſtrumentalis per ſe nihil agit, ſed pro arbitrio cauſſæ principalis, licet calor ille mixti non concurrat ad operationes vitæ, ut diximus, ſed tantum calor viventis, quo etiam deſtituuntur. Cadavera etiam neque animam habent, neque calorem illum actualem, immo nuperrime mortua calorem illum ſervant per aliquod tempus, tamen non vivunt defectu animæ. Sic ſemen calore illo nativo copioſe

abun-

abundat, & ſi non vivit, hoc fit defectu animæ: quamquam Neuterici doctiores cenſeant eſſe animatum, de quo ſuo loco dicitur.

Ad *tertium Reſpondeo*, Calorem febrilem eſſe contrarium nativo, quatenus intenſior eſt. Ejuſdem enim qualitatis gradus intenſus, cum remiſſo collatus, habet rationem contrarii, quia illum deſtruit, intenſiorem efficiendo. Deinde calor febrilis eſt contrarius nativo, ratione qualitatis paſſivæ ſibi adjunctæ: febrilis enim ſiccus eſt, nativus vero humidus.

Denique ad *auctoritatem* Ariſtotelis *reſpondemus*, eum ad effectus caloris nativi reſpexiſſe, non autem ad naturam illius. Effectus autem hujus caloris, divini fere ſunt, qui tamen animæ potius & illius facultatibus ſunt adſcribendi. Licet calor etiam noſter igneus, artificioſe contemperatus, effectus prodat admirabiles in arte chymica, immo & in culinaria, quemadmodum & in Ægypto (ſicut narrat Scaliger) ova excludi ſolent in quibuſdam furnis ea arte conſtructis, ut ignis calor in illis maxime temperetur, & idoneus reddatur generationi efficiendæ.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO V.

De Partibus.

CAPUT PRIMUM.

De Partium Natura.

Pars eſt corpus toti coherens, communique vita conjunctum, & ad illius functionem uſumque comparatum.

HÆc *partis* definitio a Fernelio ingenioſiſſime conſtructa, a doctiſſimis viris poſtmodum fuit comprobata. Partem enim ſtatuit id, quod ſanitatis vel morbi capax. Vultque ea omnia partis nomen non mereri, quæ licet ad corporis conſtitutionem concurrant, in iis tamen morbi non poſſunt contingere. Ab hac igitur definitione excluduntur humores & ſpiritus, quia toti non cohærent, nec communi vita fruuntur (*conf. in Lind. Melet. I. 50. 51.*) Excluduntur etiam pili, ungues, adeps, & medulla oſſium: quia licet toti cohæreant, communi tamen vita non fruuntur, neque vere nutriuntur, ſed augentur tantum per juxta poſitionem. Ea etiam, quæ corpori præter naturam adnaſcuntur, ut tophi, calli, verrucæ, licet toti adhæreant, vita tamen non fruuntur. Immo neque carnoſæ excreſcentiæ partes ſunt, licet toti cohæreant, & communi vita fruantur, quia ad nullam actionem, nullumve uſum ſunt deſtinatæ.

Dices, Galenum & Ariſtotelem pilos, ungues adipem & medullam non raro partes appellare. *Reſpondeo*, Eos tunc temporis nomen partis *late* accipere, prout ſignificat ea omnia quæ ad corporis conſtitutionem concurrunt: nos vero *ſtricte* hic accipimus, pro iis tantum quæ animata ſunt, & ſunt morborum ſubjecta.

Non levis tamen eſt dubitatio de pilis, & unguibus, quos inter partes viventes enumerant Neoterici non pauci: de qua controverſia videantur Tardinus in *tractatu de pilis* elegantiſſimo, & Plempius.

CAPUT II.

De Partium differentiis, ac primum de partibus ſimilaribus.

Omnes partes dividuntur in ſimilares & diſſimilares. Partes ſimilares ſunt, quæ in partes ejuſdem naturæ, & ſpeciei non differentes dividuntur.

HÆc diviſio ex partium materia ſumitur. Cum enim pars aliqua eandem & undique ſimilem habet materiam, *Similaris* appellatur: ſi vero materia ſit diverſa, *Diſſimilaris* erit æſtimanda. Similem autem undique materiam dicimus habere, quæ ſcilicet talis ad ſenſum primo intuitu appareat, qualis nervi ſubſtantia eſt, quæ ad ſenſum omnino ſimilis apparet. Attamen ſubtilius inquirenti partes quædam diſſimiles in eo reperiuntur; ſubſtantia enim illius interior mollis & medulloſa: interna vero durior & membranoſa. Illa tamen differentia tanta non eſt nec adeo conſpicua, quin ad ſimilarium partium ordinem nervus referatur. Avicenna partem ſimilarem definit, *cujus partes idem nomen, eamdemque definitionem retinent cum toto.* Sic quælibet pars oſſis os eſt, quælibet pars nervi nervus. Intellige autem perpetuo de partium materia tantum hic ſermonem haberi, non autem de figura, aut uſu: Nam, horum reſpectu, quælibet earum particula totius definitionem non retinet. V. g. nervus definitur pars ſimilaris alba, a cerebro, vel ſpinali medulla orta, ad motum & ſenſum toti corpori communicandum comparata: quæ definitio cuilibet illius particulæ non convenit.

Et illæ ſunt duplices: Spermaticæ, & carnoſæ.

Spermaticæ ex ſeminis craſſamento fiunt in prima corporis conformatione.

Duo ſunt principia generationis noſtræ, Semen ſcilicet & Sanguis menſtruus, ex quibus omnes corporis noſtri partes efformantur. Ex ſemine enim conſtituuntur prima illa ſtamina, quæ ſunt totius corporis veluti fundamenta, nimirum oſſa, ligamenta, tendines, membranæ, & alia hujuſmodi.

Carnoſæ vero ex ſanguineo componuntur.

Partes carnoſæ a ſpermaticis facile diſtinguuntur, quod illæ rubræ ſint & molles, hæ vero albæ, atque ut plurimum ſolidæ & duræ: quia vero ſanguis calidus eſt & humidus, ideo partes carnoſæ calidam etiam & humidam temperiem obtinuerunt. Non perinde tamen ſe habet de ſpermaticis, quæ, licet ſemen ſit calidum & humidum, ſunt tamen frigidæ & ſiccæ, quia ſeminis caliditas a ſpiritibus illius dependet, qui non mutantur in ſubſtantiam partis, habent enim tantum nomen efficientis in generatione, humiditas vero ſeminis abſumitur, ut partes ex eo genitæ ſiccæ & duræ evadant: unde cum calor in humido conſiſtat, eo abſumpto, ille etiam imminuitur, (*Conf. Melet. I. 79. 80. 81.*)

Caro autem partium ſimilarium triplex eſt, muſculorum, viſcerum, & caro proprie dicta.

Maxima omnium quantitas eſt carnis muſculoſæ. Tota enim fere corporis moles ex muſculis componitur, eorumque ſubſtantia *caro* vulgo ſimpliciter appellatur. Viſcerum vero ſubſtantia caro etiam appellatur, & major quidem eorum pars ex ſanguine ſolo componitur; nonnulla tamen ex ſemine etiam cum ſanguine permixto conſtituuntur: qualis eſt ſubſtantia ventriculi, inteſtinorum, uteri, & ſimilium.

Ad partium ſimilarium actiones rite exercendas, una tantum requiritur conditio: Earum nempe debita temperies.

Partes ſimilares, quatenus ſimilares ſunt, & ab organicis diſtinguuntur, unicam tantum actionem habent, nempe nutritionem, cujus gratia proprium, & conveniens alimentum attrahunt, retinent, & ſibi aſſimilant, quod nonniſi per temperiem fieri poteſt; prout enim pars aliqua varie temperata eſt, varium poſcit alimentum, idque varie immutat: unde ſimilaris actio definitur, quæ a ſola partis temperie inchoatur, ab eadem perficitur, & a qualibet partis portiuncula integra & perfecta editur.

CAPUT III.

De partibus diſſimilaribus, & organicis.

Partes diſſimilares ſunt, quæ in partes diſſimilis naturæ, & diverſæ ſpeciei dividuntur.

SIc cor, hepar, renes, & reliquæ partes diſſimilares appellantur: quia ex multis ſimilaribus, ſcilicet membranis, venis, arteriis, nervis, & parenchymate componuntur. Sic manus & brachium ex oſſibus, nervis, carne muſculorum, cute, & reliquis conſtituuntur.

Omnis pars diſſimilaris eſt organica, ſed non omnis pars organica eſt diſſimilaris.

Multi diſſimilare cum organico confundunt, ita ut perinde eſſe exiſtiment, partes dividere in ſimilares & organicas, ac in ſimilares & diſſimilares. Falſo tamen, cum multæ partes ſimilares ſint etiam organicæ. Oſſa enim, venæ, & arteriæ, ſunt partes ſimilares; cum tamen ſint varie conformatæ, & actiones organicas exerceant, organicæ etiam dici ſolent: atque ita *ſimilares* ſunt ratione materiæ, & *organicæ* ratione formæ & figuræ.

Pars autem organica ea eſt, quæ determinatam edit actionem, vi propriæ conformationis.

Si partes ſimilares ſimpliciter conſideremus & ſtricte, quatenus ex unica tantum materia conſtant, quatenus unicam tantum edunt actionem, nempe nutritionem; tunc organicis recte apponi poſſunt: hinc enim omnes corporis noſtri actiones in ſimilares, & organicas paſſim dividi ſolent. Et licet unica tantum ſit actio ſimilaris, ut dictum eſt, organicæ tamen pene infinitæ; ut prout variæ ſunt; earumque unaquæque organo indiget varie conformato, ſic quamplures inſtrumentarias partes conſtitui neceſſarium fuit. Hinc ortus eſt ingens ille partium numerus tanto artificio conſtructarum, ut admiranda corporis noſtri compages inde oriatur.

Ad partium organicarum actiones exercendas, tres requiruntur conditiones, magnitudo, numerus & conjunctio.

Conformationis nomine quatuor comprehenduntur, figura, meatus, cavitas, aſperitas & lævitas.

Non poteſt pars organica actionem ſuam rite exercere, niſi primo debite ſit conformata, atque adeo debitam in primis figuram nanciſcatur. Sic enim caput, v. g. debuit eſſe rotundum, brachium oblongum, & ita de aliis. Deinde partes ad ſua officia exercenda certos meatus & certas cavitates habere debuerunt. Sic venæ & arteriæ ſuos habent meatus: ventriculi meatus eſt œſophagus, cavitas vero totum illud ſpatium, quo alimenta comprehendit. Tertio, nonnullæ partes ut commode operentur, læves eſſe debent, ut aſpera arteria, quæ interiori ſuperficie lævis eſt & polita, ad vocem ſuaviter modulandam: *aſpera* enim non appellatur, quod inæqualis ſit & rugoſa (ut nos hic aſperi nomen accipimus) ſed quod inæquali conſtet ſubſtantia, cartilaginea ſcilicet membranoſa: Nonnullæ vero partes aſperæ & rugoſæ eſſe debuerunt qualis eſt ventriculus interiori ſua ſuperficie, ut cibos melius contineret.

Magnitudo etiam certa & determinata unicuique parti tributa eſt, quæ actioni ſuæ exercendæ ſit neceſſaria.

Sic jecur majus eſt corde, cerebrum oculo, & ita de aliis.

Certæ vero actiones unica tantum ejuſdem generis parte indigent, aliæ vero pluribus.

Sic ad loquelam unica lingua ſufficit, ad comprehenſionem vero plures digiti deſiderantur.

Conjunctionis nomine duo comprehenduntur, ſitus ſcilicet, & connexio.

Sic jecur in dextro hypochondrio ſitum eſt, lien vero in ſiniſtro, inteſtina in medio abdomine, uterus inter veſicam, & inteſtinum rectum. Sic oſſa ad motum efficiendum in articularibus invicem connectuntur: contra vero labra & palpebræ ad ſua munia exercenda connecti ſimul non debuerunt, ſed disjuncta, & ſeparata relinqui.

Duplices autem ſunt partes organicæ, principes, & ignobiles.

Principes ſunt, quæ ad individui conſervationem abſolute ſunt neceſſariæ, & toti corpori facultatem & ſpiritus largiuntur.

Et illæ ſunt tres, Cerebrum, Cor, & Hepar.

Tres ſunt facultates in corpore noſtro, ut infra docebimus, animalis, vitalis, & naturalis: & unaquæque facultas peculiarem ſedem obtinuit in peculiari membro in quo clarius elucet, & a quo univerſum corpus cum ſpiritibus influit, qui etiam in ea generantur: inde partes illæ *principes* fuerunt appellatæ. Hæc eſt antiqua, & in ſcholis trita Medicorum doctrina, quam in gratiam tyronum proponimus, ab eaque in ſchola medica nefas eſt receſſiſſe: licet cum Peripateticorum dogmatibus nequeat conſiſtere, qui volunt animam cum ſuis omnibus facultatibus eſſe totam in toto, & totam in qualibet parte, unde non opus videtur facultates influere, cum in qualibet parte ſint, & ubique operentur, ſi convenientia nactæ fuerint inſtrumenta, unde Ariſtoteles, ſi *oculus eſſet in pede, pes videret*, (*Melet. lib. 57. &c.*)

Ignobiles ſunt, a quibus facultates, & ſpiritus non promanant, quæve principalibus inſerviunt, & famulantur.

Sic ſenſuum organa ſolius cerebri gratia ſunt conſtructa; ſic pulmo, diaphragma, & arteriæ, ſoli cordi temperando, expurgandoque dicatæ ſunt: ſic ventriculus, inteſtina, lien, renes, utraque veſica, propter hepar ſunt condita. Uno verbo omnes totius corporis partes *ignobiles* dicuntur, exceptis tribus principibus nuper enumeratis. Gal. tamen *in arte parva*, Teſtes inter principes partes enumerat, quia ad ſpeciei conſervationem ſunt neceſſarii. Diſtinguamus ergo, eſſe partes principes *ratione ſpeciei*, non autem ratione invividui.

Corollarium.

Quæ de ſingularum partium nomine, ſubſtantia, temperamento, figura, ſitu, connexione, uſu, aliiſque jam dicenda forent, tam accurate, & perſpicue docentur a doctiſſimo Laurentio in ſua *Hiſt. Anatom.* & Gregor. Horſtio *de nat. hum.* ut eamdem crambem denuo recoquere ſuperfluum nimis videretur. Conjungi tamen debent quoad vaſa ſalivalia, lymphatica, lactea, ſanguinis circul. & alia nuper demonſtrata, ab *Anatomicis* recentioribus maxime Barthol. Veſlingio, & Charleton. (*Melet. l. 83. ad 89.*)

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VI.

De Facultatibus, & functionibus.

CAPUT PRIMUM.

De Facultatum, & Functionum natura.

Quia Facultates, & Functiones ab anima dependent, tamquam prima cauſſa, ideo quid illa ſit, prius eſt dicendum. Anima igitur eſt forma ſubſtantialis corporis viventis, per quam vivimus, ſentimus, nutrimur, intelligimus, & loco movemur.

Eam definit Ariſtoteles *ἐντελέχειαν corporis organici, poteſtate vitam habentis*, quæ definitio terminis obſcuris concepta eſt, & exquiſita indiget explicatione. Nos ideo hanc noſtram magis perſpicuam, & ad rei cognitionem magis accommodatam æſtimamus, quia cum homo conſtet materia, & forma ſicut corpora omnia phyſica, & materia illius ſint omnes partes, jam anima debet eſſe illius forma. Cum enim actiones omnes dependeant a forma, & anima ſit cauſſa, & principium omnium actionum corporis viventis, anima forma illius debet conſtitui. Hinc, abſente anima, nulla actio in corpore poteſt exerceri. Unde illa per actiones tantum dignoſcitur, quia ſubſtantiæ immateriales nonniſi per effectus dignoſci poſſunt. Variæ autem illæ actiones ab anima exercentur per potentias, & proprietates diverſas, quæ illius eſſentiam proxime ſequuntur, ab eaque immediate dependent, & illæ proprietates facultates appellantur, de quibus nunc agendum.

Facultas eſt accidens proprium, & inſeparabile ab anima, per quod certas functiones in corpore exercet.

Facultates ſunt accidentia, quæ ad ſecundam qualitatis ſpeciem referuntur. Earum ſubjectum eſt anima, cui inhærent, non tamquam accidentia communia, ſed tamquam propria, & inſeparabilia: unde male Fernelius illas ab anima ſeparari poſſe affirmat, quod tamen conatur oſtendere exemplo auctricis facultatis, quam aboleri vult, poſt ætatis vigorem. Attamen facultas illa numquam aboletur, ſed feriatur tantum propter defectum inſtrumentorum: totum enim alimentum abſumitur in nutritione, quia corpus grandius factum amplius vult nutriri; & calidum innatum debilius non poteſt incumbere accretioni, quam etiam natura negligit, dum ad juſtam proportionem corpus perduxit: non tamen periit illa facultas, ſicut nec facultas procreandi in puero deperdita eſt, ſed quieſcit tantum uſque ad pubertatem, donec ſemen elaboratum inveniat, functioni ſuæ exercendæ idoneum.

Functio eſt motus activus, ſeu effectus facultatis in aliqua corporis parte.

Quemadmodum facultas formam, ſeu animam immediate ſequitur, ita functiones a facultatibus dependent, tamquam effectus a ſuis cauſſis. In hoc tamen actiones a facultatibus diſtinguuntur, quod facultates animæ ſint propriæ, functiones vero toti compoſito. Proinde ut actio exerceatur, non ſolum debet adeſſe anima ſuis facultatibus ſtipata, ſed etiam recta organi ad agendum diſpoſitio, qua male conſtituta actiones etiam male vel nullo modo exercentur.

Notandum autem eſt, in partibus, præter actionem proprie dictam, duo alia ſpectari, nempe *opus*, & *uſum*. Opus eſt actionis effectus, cum ſcilicet illa objectum habeat reale, & permanens. Verbi gratia, chylus in ventriculo, qui ex illius concoctione fit, *opus* nominatur: item & ſanguis in hepate. Uſus vero partis eſt cum pars actionem ex ſe non edit, ſed alterius actionem adjuvat, eique commoditatem affert, ut meſenterium, quod eſt tantum venarum meſeraicarum fulcimentum. Sic Epiploon ſeu Omentum ventriculi calorem fovet, eumque contegit, tamquam veſtimentum. Itaque *uſus* ab *actione* diſtinguitur, quod hæc in perpetuo motu conſiſtat, nec ſine eo concipi poſſit; ille vero in otio partis ſit conſtitutus; immo in mortuis aliquando permanet, ut patet uſu cutis, qui eſt ad tangendum totum corpus, & de uſu calvariæ ad cerebrum continendum. (*Melet. lib. 66. ad 60. 5. ad 98.*)

CAPUT II.

De Facultatum, & functionum differentiis.

Facultates, & functiones ſunt triplices, naturalis, vitalis & animalis.

Tres ſpirituum differentiæ ſupra fuerunt inſtitutæ, quorum unuſquiſque in peculiari parte producitur, ab eaque influit in univerſum corpus, unde tres etiam partes fuerunt enumeratæ, illorum ſpirituum officinæ. Supereſt jam, ut tres etiam facultates conſtituantur, quæ in illis partibus præcipuam ſedem habeant propter inſtrumentorum diſpoſitionem, in iiſque potiſſimum actiones ſuas exerceant. Hæ actiones totidem eſſe debent, quot facultates, cum earum ſint effectus, immo cum facultates nonniſi per functiones innoteſcant, ut dictum eſt, triplex earum numerus inde fuit conſtitutus, quod tria actionum genera invicem maxime diſtincta in corpore appareant, quorum unumquodque in ſuas etiam ſpecies ſubdividitur, ut infra apparebit.

Quod autem tres iſtæ functiones, atque adeo facultates omnino inter ſe diſtinguantur, multis experientiis patet.

Primo enim animalem facultatem a naturali diſtingui ſatis ex eo conſpicuum eſt, quod multæ partes, ut oſſa & cartilagines, ſenſu motuque privatæ ſint, & tamen vivant & nutriantur.

Deinde vitalem ab animali diſtinctam eſſe, hoc indicat, quod nobis dormientibus, aut ab omni opere ceſſantibus, cor tamen pulſat cum arteriis, neque ſequitur ullo modo imperium voluntatis. *Denique*, vitalem a naturali diſtingui oſtendit pars a trophia laborans, aut totum corpus in maraſmo, quod jam alimenti defectu contabuit, vivit tamen per facultatem a corde, quæ illud tuetur & conſervat.

Objiciet aliquis, Galenum in *libris de ſymptomatum differentiis* duas tantum facultates conſtituere, nempe animalem & naturalem, vitali omiſſa. *Reſpondeo*, Galenum *ibi* naturalis nomen late accipere, pro eo omni, quod non eſt voluntarium, atque ita facultatem vitalem ſub naturali includere: reſpicit enim ibi accuratam dividendi legem, quæ fit per oppoſita membra, ita ut hoc modo voluntarium involuntario opponatur. Cum autem functio animalis voluntaria ſit, vitalis vero & naturalis involuntaria, & utraque vi naturæ tantum perficiatur, ideo ſub nomine naturalis ibi utramque expreſſit, quamvis alibi diſtinguat multis in locis.

CAPUT III.

De Facultate, & Functione naturali, ejuſque ſpeciebus, ac primum de nutritione.

Facultas naturalis eſt illa animæ vis, qua corpus per calorem nativum nutritur, augetur, & ſimile ſecundum ſpeciem generat.

Et triplex eſt, nutrix, auctrix, & generatrix.

Illinc triplex eſt functio, nutritio, auctio, & generatio.

In animatis corporibus tria maxime ſunt neceſſaria: conſervatio individui; ejuſdem quantitas idonea, & conſervatio ſpeciei. Subſtantia individui variis ex cauſſis tam internis quam externis, continuo diſſipatur, deque ea ſemper aliquid decedit: quod niſi reparetur alimento, anima cito interiret. Ut itaque illud corpus aliquo temporis intervallo conſervetur, prima facultas, quæ *Nutrix* dicitur, eſt ne-

eſt neceſſaria. Quoniam autem natura rebus ſingulis certam definivit magnitudinem, ut ſua munera obire poſſet, ſecundo loco *Auctrix* facultas erat neceſſaria, cujus beneficio corpus animatum ad illum terminum perducitur: unde hæc potentia non formæ in materia conſervationem, ſed ad viventis opera veluti finem reſpicit. Tandem cum animata ſint caduca, corruptionibus obnoxia, ne illorum ſpecies deficerent, *Procreatris* erat neceſſaria, qua ſpecies ipſa conſervatur, licet individua corrumpantur.

Nutrix facultas eſt illa animæ vis, qua alimentum vi caloris innati in corporis ſubſtantiam convertitur, ut reparetur id quod abſumitur.

Illius actio dicitur nutritio, quæ eſt deperditæ corporis noſtri ſubſtantiæ inſtauratio.

Calor nativus nunquam in corpore otioſus manere ſolet, ut ſupra fuit propoſitum, ſed continuo in humidum agit, illudque abſumit & diſſolvit. Ne igitur contabeſcat animal & intereat, quod deperditum eſt, debet inſtaurari: unde ex ſententia Hippocratis, homo ultra ſeptem dies vivere non poteſt ſine alimento. Atque ita nutritio ſolis viventibus erit propria: licet enim ignis ab ipſo Ariſtotele nutriri dicatur & augeri materia combuſtibili, non eſt tamen vera nutritio, ſed tantum impropriè dicta. Ad veram enim nutritionem, & accretionem tria requiruntur ex Ariſtotele. *Primo*, ut ex materia extrinſecus accedente res nutriatur & augeatur; *Secundo*, ut idem numero ſervetur id quod augetur; *Tertio*, ut non ſolum toti, ſed ſingulis etiam particulis ſit acceſſio magnitudinis. Jam vero in ignis nutritione non manet idem numero ignis, ſed ratione materiæ, quæ comburitur, fit alius atque alius: neque omnibus ejus particulis fit additio magnitudinis, ut propterea vera & propria nutritio igni non competat, ſed per analogiam tantum nutritio dicatur.

Dices: ſi in nutritione alimentum convertitur in ſubſtantiam partium, nutritio non differt a generatione. *Reſpondeo*, non re quidem diſtingui, ſed ratione tantum, ſcilicet ſecundum diverſitatem totius & partis. Nutritio enim eſt partis ſubſtantiæ generatio, exiguæ portionis carnis jam conſumptæ, generatio vero totius carnis & totius ſubſtantiæ. Ideoque illa *adgeneratio partium*, hæc vero ſimpliciter *generatio* a Philoſophis appellatur.

Nutrici facultati quatuor alia ſubſerviunt, attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix.

Earum vero actiones ſunt attractio, & retentio, concoctio, & expulſio.

Illaque unaquæque duplex eſt: Officialis & privata.

Officialis eſt, quæ non ſolum partis, in qua exercetur, ſed etiam totius corporis nutritioni inſervit. Privata vero, quæ partis tantum in qua exercetur, nutritioni inſervit.

Partes, quæ actiones edunt officiales, publicum munus habere dicuntur, reliquæ vero privatum. Sic ventriculus & hepar actionem edunt officialem, quia non ſibi ſolum, ſed & toti corpori alendo alimentum attrahunt, retinent, concoquunt, & expellunt. Os vero caro, & ſimilia privatam actionem edunt, quia alimentum tantum attrahunt, quod ſufficit ad ſui nutritionem.

Attractrix facultas eſt ea vis animæ, per quam partes familiare attrahunt alimentum.

Quia omnes partes non una eademque ſubſtantia ſunt præditæ, neque temperamento eodem: ideo quodvis alimentum illis nutriendis non eſt æque aptum, ſed unaquæque pars ad ſe attrahit illud, quod magis ſibi eſt familiare per facultatem illam nutricis famulam, quæ auctrix appellatur.

Attractio privata per calorem, & ſiccitatem ſit.

Officialis vero tum per illas qualitates, tum etiam per fibras rectas.

Omnes actiones naturales fiunt a temperie, non tamen eadem omnes; ſed prout diverſæ ſunt, diverſo gaudent temperamento. Certum tamen eſt, omnes a calore adjuvari, ſed nunc cum humiditate, nunc cum ſiccitate junctas. Atque ita attractio partium ſingularum calore & ſiccitate adjuvatur, & per eas ſolas perficitur, quod de tractione privata eſt audiendum. Officiales enim actiones non ſola temperie perficiuntur, ſed organis etiam indigent certo modo diſpoſitis. Et ſic attractio officialis non modo per dictas qualitates, ſed etiam per fibras rectas exercetur, quæ dum ſeſe contrahunt, alimentum alliciunt.

Retentrix facultas eſt ea vis animæ, per quam partes attractum retinent alimentum.

Partes alimentum attrahunt, tamquam ſibi familiare & amicum, illudque ideo attrahunt, ut eo fruantur. Non poſſunt autem eo frui, niſi aliquamdiu retineant: ideo alia neceſſaria fuit facultas, cujus beneficio alimentum in ſingulis partibus retineatur.

Retentio privata a caliditate, & ſiccitate adjuvatur, ſicut & attractio.

Officialis vero non ſolum illis qualitatibus, ſed etiam fibris obliquis exercetur.

Partes naturales, quæ officialem actionem exercent, tribus fibrarum generibus intertextæ ſunt, rectis, obliquis, & tranſverſis. Rectarum beneficio fit attractio, obliquarum retentio, tranſverſarum expulſio, ut mox dicetur. Illæ enim omnes fibræ illa munera exercent ſeſe contrahendo: ſicut omnes muſculi, dum partes variis motibus agitant, ſeſe contrahendo verſus ſuum principium, illud præſtare ſolent.

Concoctrix facultas eſt illa animæ vis, per quam partes alimentum immutant, ſibique aſſimilant.

Sic cibum tum dicimus concoctum eſſe in ventriculo, hepate, & aliis partibus, quando in colore, odore, ſapore, & primis qualitatibus, tum etiam in ſubſtantia, partibus eſt aſſimilatus. Quod ipſe Galenus voluit *lib. 8. de compoſitione medicamentorum*, ubi concoctionem vocat alterationem, quæ eo uſque procedit, donec alimentum in partis ſimilitudinem ſit tranſmutatum. Ubi etiam docet quomodo differat *concoctio a nutritione*, nam concoctio eſt aſſimilatio: nutritio vero unio illius quod aſſimilatum eſt. Ariſtoteles concoctionem definivit *perfectionem a calore naturali, & proprio ex oppoſitis paſſivis*: quæ nimis philoſophica eſt, & nimis lata, nec coctionum naturam, quæ in corporibus noſtris fiunt, proxime declarat.

Concoctio qualibet, corporis noſtri calore & humiditate perfici ſolet.

Tres apud Philoſophos proponuntur concoctionis ſpecies: *Maturatio*, quæ eſt concoctio, quæ fit in fructibus; *Aſſatio*, quæ fit ab igneo calore; & *Elixatio*, quæ fit a calido & humido. Concoctio quæ fit in corpore noſtro, eſt elixatio quædam, vel alteratio elixationi ſimilis. Fit enim a nativo noſtro calore, qui multo humore eſt temperatus; tum etiam alimenta, ut bene concoquantur, multo humore perfuſa eſſe debent.

Nota, concoctionem officialem ab his qualitatibus tantum perfici, nec ullis fibris indigere, quemadmodum reliquæ tres actiones nutritioni ſubſervientes.

Triplex autem ſit concoctio in corpore noſtro, nimirum chyloſis, hæmatoſis, & ὁμοίωσις. Chyloſis fit in ventriculo; hæmatoſis in hepate, ὁμοίωσις in ſingulis partibus.

Harum coctionum modus, earumque excrementa, in *ſectione de humoribus* fuerunt propoſita. Si quis tamen pleniorem earum expoſitionem deſideret, & controverſias, quæ circa illas excitari ſolent, conſulat Andream Laurentium in *Hiſtoria anatomica*, ubi hæc omnia fuſe, & perſpicue more ſuo exponit.

De concoctione in genere hoc peculiare notetur Theorema, a Philoſophis, & Medicis conceſſum, quod ſcilicet omnis concoctio fiat incraſſando.

In laudabili concoctione humidum cum ſicco permiſcetur, & partes humidæ, ad alendum magis aptæ, cum terreis alimentariis uniuntur; portio vero humida tenuior magiſque diſſipabilis, actione caloris abſumitur, unde coctio procedit incraſſando.

Verum ſequentia contraria videntur demonſtrare. *Primo* enim chylus ex pane confectus, eo tenuior eſt, ſanguis chylo, ſpiritus ſanguine, qui ex iis conſequenter generantur.

Deinde, urinæ crudæ appellantur, ſi tenuiores ſunt vel craſſiores: ergo cōctio in certa ſubſtantiæ moderatione conſiſtit, non autem in craſſitie.

Ad *Primum reſpondeo*, in ſingulis coctionibus craſſa excrementa ſecerni, quæ reliquam maſſæ alimentariæ partem relinquunt tenuiorem. Illa tamen, ex ſe & ab excrementis diſtincta, craſſior evadit: & hæc etiam ſola dicitur concocta, reliqua vero ſecreta ut inutilis. Illa enim quæ ſecernuntur, non ſunt proprie materia coctionis ſubjecta, ſed illud tantum coctionis ſubjectum dici debet, quod ſecretis excrementis idoneum eſt ad concoctionem, a quo facta omni excrementorum ſecretione, conſtat aliquid neceſſario toto tempore coctionis vi caloris actum effluere, atque ita rem ipſam, quæ coquitur, craſſeſcere.

Ad *ſecundum reſpondeo*, urinas illas, quæ ob nimiam craſſitiem crudæ appellantur, craſſitiem illam non habere ex propria ſubſtantia, ſed ex alterius rei craſſæ permixtione, quæ non potuit ſeparari propter defectum concoctionis, quæ beneficio caloris hæterogenea ſeparare ſolet.

Facultas expultrix ea eſt, per quam partes poſt concoctionem res ſibi inutiles expellunt.

Quidquid a partibus fuit attractum, in illarum ſubſtantiam totum tranſmutari nequit, ſed ſemper alienum remanet quippiam, quod concoctionem accipere non poteſt: ideo tamquam alienum, & ſuperfluum expelli debet, quod *Excrementum* hac ratione appellatur. Neceſſaria idcirco fuit illa facultas, qua aliena foras expelluntur, ne quid naturæ noceant. Immo partes officiales non ſolum excrementa, ſed etiam ſubſtantias utiles expellunt, dum ſcilicet totum alimentum non poſſunt in ſuam naturam convertere, poſtquam illud aliquamdiu retinuerunt, eoque oblectatæ ſunt, tamquam onus ſuperfluum, & inutile pondus ad alias partes deponunt. Et hac ideo ratione ipſæ ſubſtantiæ alimentariæ excrementa utilia appellantur, ratione partium, quæ eas expellunt, quia quodcumque expellitur vel excernitur, excrementum communi vocabulo ſolet nuncupari.

Expulſio privata per calorem & ſiccitatem ſit.

Officialis vero tum per illas qualitates, tum etiam per fibras tranſverſas.

Nulli debet eſſe mirum, cur attractio, retentio, & expulſio, cum ſint actiones valde diverſæ, ab iiſdem qualitatibus perficiantur, nempe calore & ſiccitate; nam hoc peculiariter demonſtrat, ſuperiorem actionum cauſſam eſſe agnoſcendam, quam temperiem; quæ eſt tantum inſtrumentum formæ. Sic uno & eodem inſtrumento artifex diverſa admodum opera perficere ſolet, licet negandum non ſit, diverſos caloris vel ſiccitatis gradus ad hanc vel illam actionem magis requiri, qui tamen nobis ſunt incogniti.

Fibræ vero tranſverſæ expulſionem officialem valde juvant,

vant, quia illæ potiſſimum dum contrahuntur, ſpartem comprimunt. Per compreſſionem autem fit expulſio.

COROLLARIUM.

Facultatum, & functionum nutritioni miniſtrantium numerus mancus, & deficiens quamplurimis videtur, qua præter functiones jam allatas multæ aliæ proponuntur a Galeno, & aliis auctoribus; at quot functiones reperiuntur, tot etiam facultates earum cauſſæ erunt agnoſcendæ.

Primo igitur Galenus appetentiam in ventriculo conſtituit, non ſolum animalem, quæ ſenſu percipitur, & fames appellatur; ſed etiam naturalem, qua conveniens alimentum naturali appetitu deſiderat, qua etiam præditæ ſunt ſingulæ corporis partes.

Secundo, idem Galenus, præter jam dictas facultates, ſecretivam, & diſtributivam enumerat. *Primo* enim *de facult. nat.* cum docuiſſet concoctricem in venis, & partibus adeſſe: addit, opus eſſe ſecretrice, ut ea quæ ſuperflua vel inutilia ſunt, ab utilibus ſeparentur, deinde expellantur, & 5. *de ſymptomatum cauſſis*, ſymptomata recenſet, quæ ſecretionis & diſtributionis vitio contingunt. Icterus enim ſecretionis defectu fit, atrophia vero diſtributionis.

Tertio, appoſitio, & aſſimilatio a reliquis prædictis differunt: ergo plures ſunt conſtituendæ.

Ad *primum reſpondeo*, Appetentiam ab attractione non differre reipſa, ſed tantum ratione. Eſt enim inſita illa attrahendi vis non promiſcue, ſed cum delectu; illius ſcilicet, quod partibus familiare exiſtit.

Ad *ſecundum reſpondeo*, diſtributionem & ſecretionem non eſſe diſtinctas facultates, ſed potius mixtas, quæ ad aliarum operationes conſequuntur. Diſtributio enim alimenti per corpus univerſum fit, aliis partibus expellentibus, in quibus humor redundat, aliis vero trahentibus, in quibus deficit, ut ipſe Galenus teſtatur. Atque ita partim ab attractrice, partim vero ab expultrice dependet. Sic etiam ſecretio tum ſolet fieri, cum retentrix partium facultas illud, quod ſibi utile eſt, ſervat; expultrix vero inutile expellit.

Ad *tertiam reſpondeo*, appoſitionem, & aſſimilationem non eſſe ab aliqua facultate peculiari, ſed varios tantum eſſe concoctionis gradus, ita ut a primo alterationis motu uſque ad perfectam ὁμοίωσιν, per intermedia progrediatur.

Quod autem a Galeno iſta omnia propriis, ac diſtinctis nominibus doceantur, hoc factum eſt clarioris doctrinæ gratia, non autem, quod ſint revera diſtinctæ ab aliis actionibus.

CAPUT IV.

De Auctrice facultate, & de Accretione.

Auctrix facultas eſt illa vis animæ, qua corpus ex alimento in ſuam ſubſtantiam converſo, in omnem dimenſionem extenditur, & juſtam magnitudinem conſequitur, ad actiones convenientes exercendas.

Hinc Auctio, ſive Accretio eſt corporis in quamvis dimenſionem, ſcilicet longum, latum, & profundum, ampliatio.

Hinc diſtinguitur accretio *naturalis* ab ea, quæ *arte* fit. Illa enim, quæ artificioſe augentur, vel extenduntur, tantum amittunt in longitudine, v. g. quantum illis accedit in latitudine, & contra. Diſtinguitur etiam hoc modo vera accretio a *pinguefactione*, quia pinguefactio non fit ſecundum omnes dimenſiones, ſed maxime tantum ſecundum profunditatem. Diſtinguitur etiam ab accretione lapidum, & metallorum, quæ fit per *juxta poſitionem*, non autem per internam partium amplificationem, ex alimento per nutritionem converſo. Eadem enim via procedit ac nutritio, eademque materia partes augentur, qua nutriuntur.

Licet accretio fiat per viam nutritionis, ab ea tamen realiter diſtinguitur.

Auctrix iſta facultas ita conjuncta eſt nutrici, ut citra illius opem nequeat compleri. Unde multi unam eamdemque facultatem eſſe aſſeruerunt, propterea auctricis nulla eſt propria actio, diverſa a nutrice. Sed quando tantum reparatur ex alimento confecto, quantum quotidiano effluvio perierat, tunc corpus ſimpliciter nutriri dicitur; quando vero plus reponitur, tunc augetur & accreſcit. Sed magis & minus non variant actionis ſpeciem, quare facultas auctrix a nutrice non erit diverſa, cum unum & idem habeat objectum, nempe nutrimentum.

Certum tamen eſt, has duas facultates plurimum inter ſe differre, idque multis modis: *Primo* enim fine inter ſe differunt. Nutricis enim finis eſt inſtauratio partium conſumptarum; Auctricis vero, juſtæ magnitudinis acquiſitio. *Secundo* differunt forma. Nutritionis enim forma eſt unio alimenti, accretionis vero motus extenſionis. *Tertio* differunt modo mutationis. In nutritione enim nulla fit mutatio corporis ſecundum locum; at quod augetur, locum mutat: quod enim augetur, majorem occupat locum. *Quarto* differunt ratione temporis, nutritio enim omni tempore fit, accretio vero definitum habet durationis tempus.

Accretionem autem non fieri ex redundantia alimenti, peracta ſcilicet nutritione, inde patet, quod creſcere & augeri videantur, qui pauca admodum utuntur nutritione, ut patet in pueris, & adoleſcentibus morbo detentis, qui licet valde emaciati, continuo tamen creſcunt, propterea quod auctrix facultas ea potiſſimum ætate operatur, & ita potens eſt, ut ipſi nutrici alimentum ſubripiat, ad partes ſolidas agendas. Accretio enim fit circa ſolidas partes potiſſimum, oſſa nimirum, ad quorum extenſionem totum corpus extenditur. Ideo auctricis vi alimentum ad illas partes rapitur, & carnoſæ debito ſuo nutrimento defraudantur: unde qui creſcunt, ut plurimum macilenti apparent. Contra vero multi conſpiciuntur pingues, & bene ſaburrati, atque opipare viventes, qui tamen debitam, & decentem corporis proceritatem non attingunt.

Licet autem auctrix facultas, & nutritiva idem habeant objectum, ſcilicet nutrimentum: eo tamen utuntur diverſo reſpectu. Nutritiva enim facultas eo utitur, quatenus ſubſtantiam partis conſervat ſimpliciter; Auctrix vero quatenus ſubſtantiæ magnitudinem, & juſtam quantitatem intendit. Nam quamvis ſubſtantia, quæ nutritione acquiritur, quanta ſit; quoniam materialis ſubſtantia abſque quantitate conſiſtere nequit; nutritio tamen ſubſtantiam non reſpicit, quatenus habet quantitatem, ſed tantum, quatenus eſt ſubſtantia. Accretio vero eam ſubſtantiam reſpicit, non quatenus eſt ſubſtantia, ſed quatenus habet quantitatem. Sic quatenus mutatur ſanguis in carnem, v. gr. eatenus eſt nutritiva, quæ ſolam carnis reſpicit ſubſtantiam: quatenus vero mutatur in carnem majorem, eatenus eſt accretio, quæ non reſpicit ſubſtantiam carnis, ſed tantum illius quantitatem.

Terminus accretionis non eſt continuus uſque ad finem vitæ, ſed ut plurimum ad vigeſimum quintum, vel trigeſimum ætatis annum extenditur.

Unicuique corpori viventi certus magnitudinis terminus eſt a natura conſtitutus, ideoque tamdiu creſcit corpus vivens, quamdiu ad terminum illum non pervenit. Cum vero debitam ſuam magnitudinem aſſecutum eſt, ex præſcripto naturæ in ea acquieſcit, neque ulterius in creſcendo progreditur. Deinde, cum accretio pendeat immediate ab extenſione ſolidarum partium ſecundum trinam dimenſionem, ſequitur, corpus tamdiu creſcere, quamdiu ſingulæ illius partes poſſunt hoc modo extendi. Jam autem progreſſu ætatis ob continuam humidi primigenii conſumptionem ita tandem indurantur, & exſiccantur, ut amplius non ſint idoneæ ad extenſionem.

Quamvis autem poſt dictum tempus auctrix facultas non amplius operetur, non tamen corrumpi, aut otioſam manere dicendum eſt, ut voluerunt quidam; quia non eſt neceſſe animæ facultates ſemper eſſe in actu ſecundo, & operari; non enim ſemper intelligimus, actu generamus, aut loco movemur, & propterea quoque non eſt neceſſe nos ſemper augeri, ſed facultates feriantur, cum finem propoſitum ſunt adeptæ. Sic etiam auctrix ceſſat adepto fine, nimirum juſto magnitudinis termino. Deinde eſt impedita, quia non habet ſubjectum diſpoſitum, ſcilicet corpus extenſioni aptum. Eſt igitur duplex cauſſa, una a fine, altera a ſubjecto deſumpta.

COROLLARIUM.

Hinc ſeſe offert problema ſcitu dignum: cur omnes homines ad eamdem magnitudinem non perveniant, ſed quidam ſint aliis multo procerioris, quidam vero brevioris ſtaturæ? *Reſpondeo*, triplicem eſſe hujus rei cauſſam: *prima* deſumitur ex diverſa corporum diſpoſitione: quo enim corpora ſunt humidiora & calidiora, eo ſunt aptiora ad extenſionem, magiſque & citius creſcunt, quam frigida & ſicca; quorum partes non ita ſunt extenſioni aptæ. *Secunda* ſumitur ex nutritione; quo enim perfectius & copioſius nutritur corpus; eo etiam magis & velocius creſcit, & quo imperfectius & parcius, eo minus & tardius. *Tertia* ſumitur a ſimilitudine parentum: ex proceris enim parentibus filii proceri, ex parvis parvi oriuntur, quia ſemen omnium partium ideam, omneſque earum conditiones transfert a parentibus.

CAPUT V.

De Generatrice facultate, & de Generatione.

Generatrix facultas eſt ea vis animæ, qua homo ſibi ſimile producit, ad perpetuam ſpeciei conſervationem.

Generatio eſt ſui ſimilis productio.

Generatio apud Philoſophos duplex eſt, univoca & æquivoca. *Univoca* dicitur ea, in qua unumquodque ſibi ſimile generare ſolet: talis eſt generatio omnium animalium perfectorum. *Æquivoca* vero eſt, in qua res diverſæ & diſſimilis naturæ generantur: talis eſt generatio animalium imperfectorum, quæ ex putredine oriuntur. Ergo perfectis animalibus potiſſimum competit generatio univoca: unde muli & eunuchi non ſunt apti ad generandum. Hinc patet, generationis nomen non ita late uſurpati apud Medicos, quemadmodum apud Philoſophos, qui omnem formæ in materiam introductionem, generationem appellant: hic vero tantum ſumitur pro ſui ſimilis productione, & *procreatio* appellatur.

Generatrici facultati duæ aliæ ſubſerviunt: alteratrix, & conformatrix.

Alteratrix eſt, quæ ſubjectam generationis materiam alterat, & immutat.

Subjecta generationis materia eſt ſemen, quod in variarum partium naturam tranſire nequit, niſi prius omnes illius qualitates, tam primæ quam ſecundæ, varie immutentur: ideo tributa eſt animæ peculiaris facultas, quæ munus iſtud perficiat, alteratrix ſeu immutatrix ideo appellata.

Confor-

Conformatrix eſt quæ toti corpori & ſingulis ejus partibus debitam formam & figuram largitur.

Seminalem materiam alteratam & præparatam excipit facultas conformatrix, ex eaque omnes corporis partes] effingit, & unicuique harum debitam magnitudinem, figuram, ſitum, connexionem, & alia omnia commode aſſignat, quæ ad cujusque peculiares actiones commode exercendas requiruntur.

COROLLARIUM.

Reliqua omnia quæ a facultate generante dependent, fuſius exponentur in *ſequenti ſectione*, in qua de hominis procreatione agetur.

CAPUT VI.

De Facultate Vitali.

Facultas Vitalis eſt ea vis animæ, per quam ſpiritus vitales in corde generantur, & vita in toto corpore conſervatur.

Peculiarem eſſe in corde facultatem a reliquis diſtinctam, indicant ſpiritus, qui magna copia a corde influunt in arterias. Omnis autem ſpiritus eſt alicujus facultatis inſtrumentum. Facultas autem illa ſpiritus vitales generat in corde, qui ſpiritus ſunt ſubjectum caloris influentis, quæ duo in ſingulas corporis partes diffunduntur, earumque calorem & ſpiritum inſitum conſervant. Cum autem in calore inſito vita conſtituatur, illius conſervatio erit vitæ conſervatio; unde hæc facultas Vitalis ſeu vitam conſervans, recte appellatur. Atque adeo vita erit actio ab illa facultate, tamquam effectus a ſua cauſſa, dependens.

Vitali facultati miniſtrant pulſus, & reſpiratio.

Male aſſerunt quidam, pulſum eſſe præcipuam actionem vitalem, eamque a facultate vitali dependere immediate; nam vita, ut diximus, ab illa proxime dependet; pulſus vero eſt tantum actio illi miniſtrans, oriturque a facultate pulſifica, cujus tantum vis eſt, cor & arterias dilatare & conſtringere: quo modo facultati vitali inſervit.

Pulſus eſt functio cordis & arteriarum, compoſita ex ſyſtole & diaſtole, cum intermedia quiete, orta a facultate pulſifica cordis, ad ſpirituum vitalium generationem adjuvandam, eorumque diſtributionem per totum corpus efficiendam.

Pulſus cordis & arteriarum, ex tribus partibus componitur: diaſtole nimirum, ſyſtole, & intermedia quiete. Per *Diaſtolen* cor & arteriæ implentur. Cor quidem dum dilatatur, aerem attrahit a pulmonibus per arteriam venoſam & ſanguinem a vena cava, ut ex illis in ſiniſtro ſinu commixtis, ſpiritus generetur. Arteriæ vero dum dilatantur, ſpiritus attrahunt a corde, iiſque implentur, tum etiam aerem externum per orificia, quæ ad cutem deſinunt. Et hoc modo fit *tranſpiratio*, quæ aeris externi intromiſſione calorem internum contemperat & fovet, omne enim calidum frigido moderato conſervatur, ex Hippocrate.

Per *ſyſtolen*, ſive conſtrictionem, cor fuliginoſa excrementa, ex ſpirituum generatione orta, per arteriam venoſam, ad pulmonem expellit. Arteriæ etiam fuliginoſos vapores in ipſis contentos per inſenſibilem tranſpirationem expellunt, & ſpiritus ad partes majori copia amandant.

Denique inter ſyſtolen & diaſtolen *intermedia* quies contingit, quia non poteſt fieri tranſitus ab imo contrario ad aliud, niſi per medium.

Dubium eſſe poteſt, quo feratur ſanguis & ſpiritus in corde contentus, dum illud conſtringitur? *Reſpondeo*, duas eſſe auriculas in corde, unam ſcilicet in dextro ſinu, alteram vero in ſiniſtro: illæ autem dilatantur, dum cor conſtringitur, atque ita implentur, dextra nimirum ſanguine in dextro ſinu contento; ſiniſtra vero ſpiritibus, qui in ſinu ſiniſtro continentur.

Ad pulſum autem efficiendum tria requiruntur: facultas, inſtrumenta, & uſus.

Primo requiritur facultas pulſifica, quæ eſt primarium agens & principale. Secundo inſtrumenta requiruntur pulſui apta, nimirum cor & arteriæ, quæ a facultate illa commoventur. Tertio denique requiritur uſus & neceſſitas, facultatem ad agendum impellens, nimirum ſpirituum generatio, caloriſque nativi conſervatio.

Reſpiratio eſt actio partim animalis, partim naturalis, qua per os ducitur aer ad pulmones, diſtento thorace, & vapor fumidus excluditur eodem contracto ad nativi caloris conſervationem, & ſpiritus vitalis generationem.

Reſpirationis ſicut & pulſus tres ſunt partes, *inſpiratio, exſpiratio, & intermedia quies*. Inſpiratione thorax dilatatur per muſculos huic rei deſtinatos, & ad thoracis dilatationem pulmo etiam dilatatur, ne vacuum detur in illa a cavitate, atque pulmo aere impletur, tamquam follis, eoque aere inſpirato cordis æſtus temperatur, & ſpiritus vitales generantur, ut dictum eſt. Exſpiratione vero thorax & pulmo contrahuntur; ſeſeque contrahendo, aerem calidum & fuliginoſos vapores a corde emiſſos, foras excludunt.

Ad reſpirationem etiam efficiendam tria concurrunt: facultas, inſtrumentum & uſus.

Primo, concurrit facultas animalis, muſculos thoracis movens, tum etiam naturalis inſita, quæ pulmonem impellit ad motum, ut cordi auxilietur.

Secundo, concurrunt inſtrumenta, ſeu partes omnes reſpirationi dicatæ. Ac denique uſus, ſeu neceſſitas reſpirandi, ad calorem cordis ventilandum. (*conſ. Melet. I.* 103. *&c.*)

COROLLARIUM.

Maxime controvertitur, an reſpiratio ſit pure animalis an vero mixta, ſcilicet partim animalis, partim naturalis? Cujus rei elegantem diſputationem vide apud Laurentium q. 20. lib. 9. Horſtium de natur. human.

CAPUT VII.

De Facultate & Functione animali, ac primum de principibus facultatibus.

Facultas animalis eſt ea vis animæ, per quam homo ſenſum, motus, & principes animi functiones exercet.

Principes ſunt tres, imaginatio, ratiocinatio & memoria.

Imaginatio eſt illa actio animæ, qua omnium objectorum ſpecies, quæ ſenſibus externis offeruntur, percipiuntur, & a ſe invicem diſcernuntur.

Unuſquiſque ſenſus proprium & peculiare habet objectum, (ut infra apparebit) cujus ſpeciem recipit in proprio organo: eum tamen non dijudicat; hoc enim pertinet ad ſolam imaginationem, ad quam feruntur ſpecies per ſpiritus, qui a cerebro influunt per nervos, ad ſenſuum inſtrumenta. Cum igitur cerebrum ſit ſedes principum facultatum, dum ſenſuum diverſorum objecta illi communicantur, primo illa in imaginatione repræſentantur, & a ſe invicem diſtinguuntur, quod ſenſus peculiares nequeunt præſtare: viſui enim, v. gr. lactis albedo ſola repræſentatur, non autem dulcedo; guſtui vero contra dulcedo; & non albedo. At imaginatio utrumque ſimul percipit, & recte diſtinguit cujus ſenſus ſint objecta. Præterea imaginatio non ſolum res præſentes, ſicut ſenſus, ſed etiam abſentes percipit, & in animo repræſentat, multaque inde componit; quæ ex ſe nunquam extiterunt, ex analogia tamen eorum, quæ ſenſibus ſunt conſpicua.

Philoſophi eas animi operationes, quas nos ſub imaginatione, cum Galeno, complectimur, in duas ſpecies diſtinguunt, ſcilicet in ſenſum communem, & phantaſiam, ſive imaginationem; voluntque ſenſum communem ſpecies tantum percipere objectorum præſentium, imaginationem vero etiam res abſentes ſibi proponere, ac ſi præſentes eſſent, nec non res quæ non ſunt, quæ etiam ſunt impoſſibiles, ſibi proponere. Cum autem hæc tantum differant modo operandi, non eſt neceſſe a facultatibus ſpecie diverſis dependere.

Ratiocinatio eſt illa animæ actio, per quam homo diſcurrit, intelligit, & ratiocinatur.

Hæc homini eſt peculiaris, cum reliquæ ſint etiam brutis communes. Illa autem ſpecies rerum ab imaginatione recipit, easque dividit ac componit, earumque naturam & eſſentiam inveſtigat, diſcurſus beneficio, necnon bona a malis, & vera a falſis diſtinguit, ex iiſque multa elicit, quæ ſub ſenſum non cadunt, quæ tamen vera eſſe mens certo cognoſcit. Hinc ortæ ſunt omnes ſcientiæ, quæ adhuc ſublimioris hujus facultatis vi addiſci, & edoceri ſolent.

Memoria eſt illa animæ operatio, quæ receptas rerum ſpecies retinet & conſervat.

Rerum ſpecies ſemel in animo receptæ, diu conſervantur: ita ut longo etiam tempore, poſtquam a ſenſibus ſunt perceptæ, menti & imaginationi repræſentantur. Ideo conſtituta eſt tertia facultas, a reliquis diſtincta, quæ omnes illas ſpecies conſervet, tanquam horreum quoddam, ex quo illæ depromantur, quando opus fuerit.

Philoſophi aliam operationem conſtituunt, diſtinctam a memoria, ſcilicet *reminiſcentiam*, qua illa reducit quæ memoria exciderunt, ea colligendo ex iis quæ adhuc retinentur. Putamus tamen, cum Galeno, reminiſcentiam eſſe opus memoriæ, cum ſe reflectit in ſe ipſam. Memoriæ enim opus non eſt, rerum ſpecies ſolum retinere, ut multi putant: (ita enim non eſſet potentia cognoſcens; ſed ſervans tantum ſpecies) ſed memoriæ eſt recordari rerum abſentium, ut res ſunt actæ: atque ita *reminiſci* eſt memoriæ ulterior quidam motus, non actio diverſa. (*conſ. Melet. I.* 131. 132.)

COROLLARIUM.

Celebris quæſtio inter Medicos ſolet agitari, an facultates principes in cerebro locis diſtinguantur? quam vide apud Laurentium *quaſt.* 2. *lib.* 10. egregie pertractatam.

CAPUT VIII.

De Somno, & Vigilia.

Ad functiones cerebri internas referuntur Somnus & Vigilia de iis ergo nunc agendum.

Omnes Philoſophi Somnum, & Vigiliam referunt ad ſenſum communem. Volunt enim ſomnum eſſe illius, atque adeo ſenſuum exteriorum ceſſationem; vigiliam vero actum & exercitationem eorundem: Unde, cum nos ſenſum communem ſub imaginatione complectamur, cum & inſomnia (de quibus acturi ſumus) ad imaginationem ſpectent, etiam ſtricte ſumptam, ideoque aptus hic erit de his agendi locus.

Eſt autem ſomnus quies, ſive ceſſatio ſenſuum interiorum & exteriorum, ad corporis recreationem inſtituta.

Vigilia vero nihil aliud eſt, quam eorundem ſenſuum liberum exercitium.

Per ſenſus interiores hic intelligimus potiſſimum actionem illam internam, per quam fit receptio ſpecierum, quæ a ſenſibus externis feruntur ad imaginationem: illa enim operatio per ſomnum ceſſare ſolet, non autem imaginandi actio, ratiocinandi, aut memorandi, quæ inter dormiendum non raro exercetur. Immo ipſorum ſenſuum non eſt omnimoda ceſſatio: dormientes enim violenta percipiunt objecta, ut clamores, concuſſiones, & alia hujuſmodi, atque ita licet ſomnus dicatur privatio, Vigilia vero habitus; non eſt tamen privatio totalis, ſed hujuſmodi, ut ab ea ad habitum facilis ſit regreſſus, atque ita veræ privationis eſſentiam non complet.

Cauſſa ſomni proxima & immediata eſt ſpirituum detentio & prohibitio, ne influant in organa ſenſus & motus.

Prohibetur autem influxus ſpirituum a vaporibus cerebrum opplentibus, illiuſque meatus obſtruentibus.

Somnus naturalis & quietus tunc ſolet fieri, quando vapor benignus & veluti roridus ex alimentis in cerebrum fertur, ejuſque ventriculos & meatus perfundit, ut ſpiritus retineantur, & animales actiones conſopiantur. Quod autem ex hujuſmodi vaporibus in cerebrum delatis ſomnus excitetur, inde patet, quod ex copioſo cibo & potu, meri potiſſimum, ſomnus longus & profundus excitetur, ut ex his multi vapores ad cerebrum feruntur. Qui vero ſobrii valde ſunt, aut inedias patiuntur, parum dormiunt: quia pauci vapores ad cerebrum feruntur, qui cito diſſipantur. Tunc enim ſomnus ceſſare ſolet, poſtquam vapores illi a calore nativo fuerunt reſoluti.

Prohibent etiam ſpirituum influxum ea, quæ illos multum diſſipant vel obtundunt, aut alio quovis modo ſiſtunt.

Præcipua ſomni cauſſa, ſpirituum influxum prohibens, eſt vaporum copia ad cerebrum delata. Sunt tamen multæ aliæ, quæ minus efficaciter, aut ſaltem minus naturaliter idem præſtare ſolent. Verbi gratia, quando ſpiritus animales ſunt ita exſoluti per diuturnos labores, intenſiores animi cogitationes, ſtudia & curas, ut non ſuppetat ſufficiens eorum copia ad influxum ordinarium efficiendum, ſed natura eos retineat, & calorem influentem, ad deperditorum reparationem. Sic etiam a rebus frigidis aſſumptis, vel admotis ſpiritus quaſi congelati ſubſiſtunt & intercipiuntur. Siſtuntur etiam non raro ſpiritus ab iis, quæ animum demulcent, & in quiete conſtituunt, qualia ſunt ſuavis cantus, ſtrepitus aquarum, ceſſatio cogitationum, animi ſecuritas, & alia hujuſmodi.

Finis denique ſomni eſt virium animalium & totius corporis inſtauratio.

Per ſomnum vires animales primario inſtaurantur, quia illæ longa & multiplici ſenſatione defatigatæ, ſomni beneficio reſtituuntur, & ſpiritus per vigilias exhauſti inſtaurantur, membraque motu defatigata, ad priſtinam naturam & functiones redeunt. Deinde ſomnus quoque conducit ſecundario ad actiones naturales felicius perficiendas, quæ per animales operationes in vigilia quodammodo impediuntur: Tempore enim ſomni, calore intus ſe recipiente, coctiones melius fiunt, novaque materia ſpiritibus gignendis ſuggeritur, excrementa mitigantur & minuuntur, meliuſque concoquuntur. (*Melet. I.* 242.)

CAPUT IX.

De inſomniis.

Inſomnium eſt phantaſma rei alicujus ſenſibilis, animali inter dormiendum occurrens.

DUm animal vigilat, & exercet ſenſus exteriores, deferuntur ab objectis ſenſibilibus ſimulacra ad cerebrum, & vi ſpiritus animalis impreſſa, ibi conſervantur. Quando igitur idem animal dormit, & ceſſat a ſenſibus exterioribus, tunc ſimulcra illa, niſi impuritate aut turbulento motu ſpiritus animales obſcurentur & obliterentur, rurſus animali in ſomno occurrunt & apparent: quo fit, ut animal judicet, ſe revera ſenſibus externis res illas cognoſcere, quæ a ſimulacro repræſentantur.

Contingunt autem ut plurimum inſomnia horis matutinis, quia mane peracta digeſtione, purior eſt ſpiritus animalis, propter vaporum craſſorum reſolutionem & abſumptionem a calore nativo: ideoque tunc clarius & perfectius ſpecies rerum imaginationi offeruntur & repræſentantur. Quemadmodum enim in aqua turbata nulla penitus effigies, aut valde deformis repræſentatur; ita in cerebro magna halituum copia detento, aut nulla penitus inſomnia formantur, aut valde indiſtincta, & minime cohærentia.

Inſomnia autem ſunt vel ſupernaturalia; vel naturalia.

Supernaturalia ſunt vel divina, vel diabolica.

De his agere non eſt locus, ſed ea ad Metaphyſicos, vel Theologos relegamus.

Naturalia fiunt, vel ex relictis veſtigiis imaginum, interdiu formatarum, vel ex certa quadam corporis diſpoſitione.

Pleraque ſomnia oriuntur ex imaginibus earum actionum, quas interdiu exercuimus: illæ enim, quia nuper in ſpiritus animales impreſſæ ſunt, ideo etiam firmius hærent, & per operationem imaginationis nocturnæ, facilius renovantur.

Fiunt etiam ut plurimum ex varia corporum diſpoſitione, varioque eorum temperamento. Sanguineis enim colores rubri, convivia, muſici concentus, nuptiæ, oſcula, res veneteræ, horti, & id genus alia, ad voluptatem pertinentia, per ſomnum repræſentari ſolent: Bilioſis colores flavi, rixæ, bella, homicidia, incendia, volatus, & ſimilia: Pituitoſis, colores albi, aquæ, navigationes, natationes, ſubmerſiones, piſces, & alia hujuſmodi: Melancholicis colores nigri, tenebræ, cadavera, ſepulcra, & ſpectra diabolica.

Nota tamen, aſtrorum influxum non raro concurrere cum corporis diſpoſitione ad inſomnia efficienda, & illa potiſſimum aliquam habere ſolent ſignificationem. (*Meteletem. I.* 144.)

CAPUT X.

De facultatibus minus principibus.

Facultates minus principes duæ ſunt: Sentiens & movens.

Sentiens facultas eſt ea vis animæ, per quam objecta externa, per medium idoneum delata, in propriis organis percipiuntur.

Illius vero actio ſenſus, ſive Senſatio appellatur.

AD ſenſum autem efficiendum quatuor requiruntur: primum, inſtrumentum bene diſpoſitum: ſecundum, objectum proportionatum; tertium, medium per quod fit multiplicatio ſpecierum a re ſenſibili: quartum, conveniens diſtantia inter objectum & ſenſum, ut recta illius perceptio fieri poſſit.

Ejus ſpecies ſunt quinque, viſus, auditus, olfactus, guſtus, & tactus.

Viſus eſt ſenſus, quo homo objectum viſibile, per medium diaphanum actu illuminatum oculis percipit.

Auditus eſt ſenſus, quo homo objectum viſibile, per medium διηχὲς id eſt *ſonis deferendis aptum*, auribus percipit.

Olfactus eſt ſenſus, quo homo objectum olfactibile per medium διοσμόν naribus percipit.

Guſtus eſt ſenſus, quo homo objectum guſtabile, per medium διάχυμον, lingua percipit.

Tactus eſt ſenſus, quo homo objectum tactile, per medium διαφὲς, quamvis corporis parte carnoſa & nervoſa percipit.

Facultas movens eſt illa animæ vis, qua homo virtute propria ſe movet localiter.

Hæ omnes facultates & functiones minus principes tam exacte edocentur in Phyſicis, ut in iis tempus non eſſe terendum exiſtimemus. (*Melet. I.* 121. *&c.*)

PHISIOLOGIÆ

SECTIO VII.

De Hominis procreatione.

CAPUT PRIMUM.

De ſemine utriuſque ſexus.

Ad hominis procreationem duo ſexus requiruntur, mas nimirum & femina: ex quorum mutuo congreſſu ſemen prolificum ab utroque effunditur; ex quo, in uteri ſinum recepto, prima fœtus rudimenta componuntur.

Eſt autem ſemen humanum ſubſtantia humida, & ſpirituoſa, in teſtibus elaborata, ex reſiduo tertiæ coctionis alimento, hominis formam poteſtate continens & ad fœtus partes producendas, non ſolum virtualiter, ſed & materialiter concurrens.

MUlti ſolent aſſerere ſemen ex ſolo ſanguine, in hepate confecto generari; ex eo commoti, quod videantur vaſa ſpermatica deferentia ſanguine turgida, ſicut aliæ venæ; & per nimios coitus ſanguis ſoleat effluere. Verum cum illa materia vim & ideam totius corporis referre debeat, ita ut ſimilitudinem liberorum cum parentibus illi potiſſimum adſcribere ſoleamus; ſatius eſſe ducimus aſſerere, illam a ſingulis partibus derivari, ex reſiduo ſcilicet alimenti tertiæ concoctionis, quod, quia a partibus non fuit valde immutatum, non eſt mirum, illud ideam ſanguinis adhuc retinere. Non eſt tamen exiſtimandum, ex minimis quibuſvis particulis, quæ cogitatione potius quam ſenſu poſſunt comprehendi, materiam illam derivari, ſed ex ſingulis partibus ſimilaribus, quæ ſenſibilia corporis noſtri elementa vocantur, potiſſimum vero a principiis, quæ ſpiritus illos viviſicos, totius ideam & characterem referentes, ſuppeditare poſſunt.

Ad id vero, quod *objiciunt*, ſanguinem per nimios coitus excerni: *Reſpondeo*, materiam ſeminalem, antequam in teſtibus elaboretur, ſanguinis ideam referre, quia ex illo facta eſt, in partibus tamen aliquatenus immutato, & quandam in iis elaborationem adepto.

In ſemine ſunt partes, Spiritus & Craſſamentum.

Spirituum beneficio ſemen turget & ſpumeſcit. Turget quidem, quia ſpiritus ſunt valde mobiles, & impetum facientes: ſpumeſcit vero, quia ab iiſdem ſpiritibus tamquam aere impletur, & eorum motu agitatur. In materia autem illa ſpirituoſa reſidet formatrix illa facultas, per quam homo ſibi ſimile

ſimile generare poteſt. Craſſamentum vero eſt ſubſtantia humida & aquea, quæ talis maniſeſte apparet, cum ex ſemine ſpiritus evanuerunt, tunc enim illud ſpumoſitatem, & albedinem ſuam amittit, & illa humida ſubſtantia eſt omnium partium ſolidarum materia, primumque earum rudimentum.

Et in parte ſpirituoſa eſt cauſſa generationis efficiens, in craſſamento vero materialis.

Philoſophi *objiciunt*, unum & idem non poſſe eſſe agens & patiens, efficiens & materiam, atque adeo in ſemine utramque cauſſam non poſſe reperiri. *Reſpondeo*, illud verum fore, ſi ſeminis ſubſtantia eſſet omnino homogenea, ſed cum in illo ſint diverſæ partes, non eſſe inconveniens, diverſa munera præſtare: quatenus enim ſpirituoſum eſt, agit & informat humidiorem illam & craſſiorem ſubſtantiam, quæ illi pro materia & quaſi ſubjecto admota eſt, ut videre eſt in ſeminibus plantarum, & in ovis, in quibus poſt ſuſceptum a terra vel incubante gallina calorem, ſpiritus ille prolificus ſuſcitatur, qui in ejuſdem ſeminis aut ovi materiam agens, partium conformationem aggreditur & perficit. In artefactis quidem efficiens vel opifex non ingreditur rem factam, ſeu opus, quia extrinſeca tantum attingit; natura vero uniuſcujuſque rei, intus poſita, interiora & exteriora perficit, totamque operis ſui ſubſtantiam pervadit, in eaque conſiſtit, tamquam proprio domicilio: ac proinde nihil impedit, quin ſemen tum efficiens, tum materiam generando præſtet.

Licet vero ſemen ex ſe fœtus generationem præſtet, non eſt tamen actu animatum, ſed tantum potentia.

Quidam exiſtimarunt, ſemen eſſe actu animatum, & formam illam habere, quæ deinceps compoſitum organizatum eſt informatura. Nos vero exiſtimamus, poteſtate tantum ſemen humanum hominis formam continere. Nam, cum hominis anima extrinſecus ipſi adveniat, non poſſumus dicere, ſemen animam humanam habere, niſi potentia, quatenus aptum natum eſt eas diſpoſitiones inducere, quæ ad ſuſcipiendum nobilioris formæ adventum ſunt neceſſariæ: immo neque in aliis animantibus ſemen eſſe actu animatum eſt arbitrandum, ſed tantum potentia, quia eam habet vim conformatricem in ſpiritu poſitam, quam ſimile producit animatum, ubi ſemen in convenientem locum projectum, ſubjectamque materiam nactum fuerit. Illam autem vim ſeminis formæ inſitam eſſe, quæ tamen non ſit anima, nihil eſt abſurdum: cum etiam in multis inanimatis, ut magnete, rhabarbaro & ſimilibus, multæ eæque inſignes facultates abſque anima reperiantur. Hæc tamen doctrina inſignes patitur diſficultates, quas apud Sennertum *in hypomnematis phyſicis* videre eſt.

Corrumpitur itaque ſeminis forma, ubi primum anima advenit corpori jam diſpoſito & delineato: & vitam plantæ vivere dicitur, quamdiu ſimpliciter nutritur. Ubi vero organa ſenſus & motus fuerint perfecta, animalem vitam, ſeu ſenſitivam agit; ac tandem rationalis animæ opera exercet, poſtquam recta cerebri temperies & ſpirituum diſpoſitio fuerit comparata.

Corollarium.

Antiqua eſt controverſia inter Medicos & Peripateticos, an ſcilicet mulieres ſemen prolificum emittant? Medici enim omnes, poſt Hippocratem, partem affirmantem defendunt: ad cujus tutelam primo communem afferunt mulierum experientiam, quæ referunt, ſe aliquid majori cum voluptate emiſiſſe in coitu, quo conceperunt. Quod etiam confirmatur ex partium muliebrium ſtructura, quæ teſtibus valde conſpicuis ſunt a natura donatæ, ad ſeminis elaborationem, quo albicante & bene concocto ſæpe refertæ in diſſectionibus inveniuntur. Unde concludere licet, ex virilis & muliebris ſeminis commixtione fieri aliquid tertium, quod aptum eſt fœtui generando.

Peripatetici vero cum Ariſtotele putant ſemen muliebre per analogiam tantum & homonymice ſemen appellari, illudque non ad fœtus generationem concurrere, ſed tantum irritando coitui, aut irrigandis uteri lateribus inſervire, quod validis rationibus confirmare videntur.

Prima. Si mulier ſemen haberet prolificum, ſola ſine viri congreſſu poſſet generare: ſemen enim, ac ſanguinem menſtruum haberet, quæ tantum duo ad fœtus generationem requiruntur. *Secunda.* Ex duobus entibus in actu, non poteſt geri unum ens per ſe, ſed tantum aggregatum per accidens. Ergo ex duobus ſeminibns fœtus produci nequit.

Quibus objectionibus, & aliis quæ eodem recidunt, *reſpondeo*, utrumque ſemen tum maris, tum feminæ, licet ſit prolificum, eſſe tamen inſufficiens, ut ex ſe ſolo fœtus generetur; ſed requiri debitam utriuſque commixtionem in utero, ex qua fœtus delineatio perficitur: atque ita ex pluribus entibus completis non fit unum ens per ſe, ex variis tamen entibus incompletis unum fieri ens completum, nihil habet abſurdi. Conjungenda hic Harvei Com. Generat. (*Melet. I.* 52. 55. 71. 141. 146. 147. 149.)

CAPUT II.

De ſanguine menſtruo.

Non ſolum ſemen ad fœtus generationem concurrit, ſed etiam ſanguis menſtruus, qui eſt alterum principium, idque materiale tantum, non efficiens, ſicut ſemen.

In ſanguine materno nulli aut pauciſſimi ſunt ſpiritus, ideo nullam habet efficiendi vim, ſed tantum materiam ſuppeditat, ex qua omnes partes carneæ componuntur, ſicut ex ſemine ſpermaticæ. Sanguis autem ille *menſtruus* appellatur, quia in mulieribus bene affectis, quæ nec gravidæ ſunt, nec lactantes, ſingulis menſibus ſolet effluere.

Eſt autem ſanguis menſtruus excrementum ultimi alimenti partium carnoſarum, quod certis temporibus & ſtatis periodis, moderata quantitate per uterum expurgatur, ad fœtus generationem & nutritionem.

Hinc patet, menſtruum ſanguinem eſſe excrementum, idque utile ſecundum ſubſtantiam, cum in fœtus partes, earumque nutritionem convertatur. In mulieribus autem ſanguis iſte redundare conſuevit, tum ob debilem earum calorem, qui totum ſanguinem in hepate confectum, nequit digerere, tum ob mollem & humidam earum temperiem, quæ humorum copia ſolet acervare: unde fit ut ſanguis iſte, quantitate nimia luxurians, a carnibus jam expletis & quaſi ſaturatis in venas majores refundatur, & ab his per uteri venas excernatur.

Tempus, quo ſanguis iſte excernitur, duplex eſt, univerſale & particulare.

Tempus univerſale eſt a decimo ſecundo, vel decimo quarto ætatis anno, ad quinquageſimum, vel quinquageſimum quintum.

Ante decimum ſecundum, vel decimum quartum annum, mulierum vaſa anguſtiora ſunt, & calor humoris copia pene obrutus, reliquias pellere nequit; immo ante illam ætatem maxima ſanguinis copia ad corporis augmentum abſumitur. Poſtea vero a decimo ſecundo, vel decimo quarto anno calor incipit effulgere, vaſa amplificantur, mammæ turgent, corpus libidine titilatur, & nova lanugine inſperguntur genitalia. Contra vero poſt quinquageſimum, vel quinquageſimum quintum annum ceſſant menſtrua, propterea quod calor debilitatus tantam ſanguinis copiam non amplius generat; ut quædam reliquiæ ſuperſint; vel ea, ſi adſint, commode expellere non poteſt.

Tempus particulare uno menſe definitur, idque trium vel quatuor dierum ſpatio.

Hæc ſanguinis menſtrui vacuatio ſingulis menſibus contingere ſolet, quod omnes tribuunt motui Lunæ, quæ humoribus dominatur, & docet experientia, junioribus hanc purgationem ut plurimum contingere circa novilunium, ſenioribus vero circa plenilunium: unde pervulgatus ille verſiculus.

Luna vetus vetulas, juvenes nova luna repurgat.

Corollarium.

Hinc celebris quæſtio ſolet agitari, an ſanguis menſtruus ſit qualitate noxius? Quam vide apud Laurentium *quæſt.* 8. *lib.* 8. *ſuæ Anatomiæ* diligenter excuſſam (*conſ. Melet. I.* 147. *&c.*)

CAPUT III.

De Conceptione.

Tunc dicitur fieri conceptio quando ſemina utriuſque ſexus in uteri cavitate ſimul permiſcentur & foventur, eorumque virtus formatrix in actum deducitur.

Mas & femina, dum ſuſcipiendæ prolis gratia, rei venereæ incumbunt: ſimul & eodem tempore ſemina ſua effundunt, mas quidem in cervicem uteri; femina vero in proprium uteri ſinum: qui quidem uterus mira proprietate præditus eſt ſeminis virilis attrahendi: illud ideo ſtatim ac e pene virili emiſſum eſt, avide allicit & in proprium ſinum recondit: Ibique duo illa ſemina exquiſite uniuntur & permiſcentur, & ab ipſo utero arctiſſime comprehenduntur, ita ut totum uteri corpus conſtringatur, & corrugetur, illiuſque orificium internum tam exquiſite claudatur, ut ne ſpecilli apicem admittere queat. Tunc ſemina illa a calore uteri foventur, eorumque calor & ſpiritus ſuſcitantur, ac divina illa virtus plaſtica in actum reducitur, unde fœtus partes incipiunt delineari.

Conceptionis ſigna potiſſima hæc ſunt.

Primum, levis totius corporis horror ſtatim a coitu.

Quia tunc temporis uterus contrahitur, & ſeſe contrahendo horrorem illum parit.

Secundum, Seminis retentio, & pudendi muliebris ſiccitas.

Si poſt coitum ſemen non excidat, ſignum eſt mulierem concepiſſe.

Tertium, uteri oſculi exquiſita occluſio.

Quartum, menſium ſuppreſſio.

Quintum, mammarum tumor, dolor, & durities.

Sextum, languidus Veneris appetitus.

Septimum, cibi faſtidium. Non ſunt tamen hæc ultima

vera πυμάτια: cum hæc & alia gravidationis ſigna ſuppreſſio menſium non raro quoque excitare ſoleat.

CAPUT IV.

De ſingularum partium delineatione, earumque perſectione.

Prima partium ſpermaticarum rudimenta ſeptimo conceptionis die incipiunt apparere.

VIrtus formatrix, a calore uteri ſuſcitata, totam ſeminis materiam duabus tunicis contegit, quas ex ipſo ſemine efformat, & illæ tunicæ chorion & amnios appellantur, quarum uſus vide apud anatomicos. Reliqua vero ſeminis materia in partes ſpermaticas mutatur, illarumque prima lineamenta apparere incipiunt die ſeptimo. Si enim genitura poſt ſeptimum diem emiſſa, in aquam conjiciatur, in ea apparebunt tres bullæ, quæ ſunt partium principum rudimenta, & infinita pene filamenta, quæ ſunt reliquarum partium ſpermaticarum ſtamina.

Omnes autem partes ſpermaticæ in maribus triginta diebus; feminis vero quadraginta perficiuntur.

Cum mares ſint calidiores & ſicciores, ideo citius conformantur. Minor enim femellarum calor tardius concoquit, & major humiditas majori indiget tempore, ut condenſetur in partium ſolidarum conſiſtentiam.

Partes vero carnoſæ tertio menſe perficiuntur in maribus, in feminis vero quarto, & moveri incipiunt.

Poſtquam omnes partes ſpermaticæ fuerunt conformatæ, ſanguis menſtruus in eas influit, earumque omnia ſpatia intermedia implet, unde virtus formatrix omnes partes carnoſas producit, quæ tunc abſolutæ ſunt, cum fœtus incipit moveri: indicat enim hos muſculos, a quibus motus fit, eſſe abſolutos.

CAPUT V.

De Partu.

Partus eſt fœtus in utero perfecti & abſoluti debito tempore facta excluſio.

POſtquam fœtus in utero debitam conformationem, nutritionem, & accretionem acquiſivit; ſufficiens alimentum non recipiens, & calorem habens majorem, qui aeris inſpiratu indigeat, ut ventiletur, liberiorem locum quærere incipit, & calcitrando membranas quibus includitur, diſrumpit, uterumque diſtendit; unde ille irritatus, onus ſibi moleſtum excludere nititur. Hinc duplex motus, unus ipſius fœtus exire intendentis, alter vero uteri fœtum excludere conantis. Partus vero *naturalis* eſt cum infans in caput ruit, eoque prius foras incipit prominere, reliqui vero ſunt præternaturales.

Tempora vero, in quibus partus poſſunt contingere, ſunt menſis ſeptimus, nonus, & undecimus.

Excluditur octavus, quia ſeptimo menſe perpetuo fœtus ſolet conatum aliquem edere: & ſi robuſtus ſatis ſit, foras egreditur; ſi vero ſit imbecilior, diutius ibi manet, eſt tamen ab illo conatu valde debilitatus, ita ut duobus egeat menſibus ad vires fractas reſtaurandas. Si igitur ſeptimo menſe excludatur, novo illo labore prorſus labefactatur, unde mors neceſſario contingit. Aſtrologi cauſſam hujus rei referunt ad infelicem Saturni influxum, quem volunt octavo menſi dominari: de qua opinione, & reliquis ad partus varia tempora ſpectantibus, conſule Laurentium *q. 19. lib. 8. Anat. Zacchiam, Carranzam,* (*Melet. I. 151. &c.*)

CAPUT VI.

De ſimilitudine natorum cum parentibus.

Similitudo triplex eſt apud Medicos; Speciei, Sexus, & Individui.

Similitudo ſpeciei eſt, dum res genita eſt ejuſdem ſpeciei cum generante.

SIc homo hominem generat, canis canem, & ita de reliquis.

Similtudo ſexus eſt, cum res genita eſt ejuſdem ſexus cum alterutro parente.

Sic infans maſculus patri quoad ſexum ſimilis eſt, femella vero matri.

Illa autem ſimilitudo ſexus pendet a ſeminis maſculi vel feminæ prædominio.

Vult Hippocrates ſemen quod a dextris partibus, tam maris, quam feminæ decidit, eſſe validius & maribus generandis aptius; unde ſi ſemen illud maſculinum a dextris deciſum prædominetur, mas generabitur: ſi vero femineum in partibus ſiniſtris genitum magis abundat, femella generatur.

Similitudo individui eſt, cum natus aliquod alіud ejuſdem ſpeciei individuum ſecundum corporis conformationem repræſentat.

Sic natus alias patris, alias matris, alias avi, alias alterius cujuſvis effigiem repræſentat.

Et illa ſimilitudo pendet non ſolum a virtute formatrice ſemini inſita, ſed etiam interdum ab imaginatione.

Virtus formatrix, cum omnes corporis partes effingat, eiſque formam illam largiatur, quæ ſemini eſt inſita, quæ nimirum a ſingulis parentis partibus ei fuit impreſſa: neceſſe eſt, ut illis etiam ſecundum effigiem ſimilis evadat, patri quidem, ſi paternum ſemen ſuperet; matri vero, ſi maternum prædominetur. Quia vero in ſemine parentum latet non raro quædam avorum aut proavorum facultas, quæ illorum partibus fuerat impreſſa; fit interdum, ut illa in nepotibus ſuſcitetur, illoſque avis aut aliis conſanguineis ſimiles efficiat: Unde putatur hæc vis ad quartam generationem extendi.

Denique imaginationis vis plurimum poteſt ad ſimititudinem inferendam. Si enim femina dum concipit, intentam habeat imaginationem ad alicujus effigiem, huic ſimilem edet fœtum. Sic femina quædam Æthiopis effigiem in cubiculo habebat, & filium peperit nigro colore præditum. Sic multæ prægnantes, dum aliquid avide expetunt; illius effigiem fetui imprimunt, quia a ſummo illo deſiderio conturbatur Imaginatio, & rei appetitæ effigies ſpiritibus imprimitur, qui quidem ſpiritus illam effigiem tenello fœtui facillime inurunt. Fuſius hæc explicantur a *Gr. Horſtio de ſimil. & diſſim. natorum.*

INSTITUTIONUM MEDICARUM
LIBER SECUNDUS,
PATHOLOGIAM CONTINENS.

PRÆCOGNITA
in Pathologiam.

In Pathologia conſideratur corpus humanum præter naturam ſe habens, & in morboſo ſtatu conſtitutum.

DUplex eſt *Natura* apud Philoſophos: univerſalis, & particularis. Univerſalis naturæ leges poſtulant, ut fiant in corporibus generationes, corruptiones, & alterationes variæ, quæ idcirco ſecundum illam naturam univerſalem ſe habent. At vero natura particularis, humana verbi gratia, peculiares habet ſuæ conſtitutionis leges, eaſque a naturæ univerſalis legibus diverſas, quæ ſi excedantur, præter naturam ſe habere homo æſtimabitur, ſcilicet præter naturam illam particularem. Sic corporis humani conſtitutio ſita eſt in certa primarum qualitatum ſymmetria, debita partium conformatione, unione earumdem, in quibus quoties vitium aliquod contingit, corpus præter naturam ſe habet, ut infra latius exponetur. *Nota*, nonnullos (inter quos præcipuus eſt Fernelius,) res *præter naturam* diſtinguere ab iis quæ ſunt *contra naturam*, ita ut illud præter naturam ſit, quod tametſi ex naturæ præſcripto non eſt, illi tamen nullam vim infert, ut faciei lentigines, & color ille, qui ex Solis ardore contrahitur: contra naturam vero quod vim infert, ejuſque actiones manifeſte lædit. Attamen hæc duo apud Medicos vulgo confunduntur, & pro uno & eodem uſurpantur.

Corporis humani ſtatus triplex eſt, ſalubris, inſalubris, & neuter.

Diviſionem iſtam non agnoſcunt Philoſophi, aſſerentes, inter morbum, & ſanitatem, nullum dari medium: at Medici inſalubrem ſeu morboſum ſtatum appellant, cum nonnullæ corporis actiones ſunt manifeſte læſæ: ſalubrem, quando ſunt omnino integræ, neutrum vero quando nec manifeſte læſæ, nec omnino integræ apparent. Talis diſpoſitio manifeſte conſpicitur in iis, qui in morbos labi incipiunt, vel ab iis convaleſcunt. Neceſſe namque fuit, tres iſtas conſtitutiones in artem Medicam invehere, duabus potiſſimum de cauſſis. *Prima* deſumpta eſt ex operationibus medicis, & diætæ modo unicuique inſtituendo. Ægris namque debetur curatio, ſanis conſervatio, neutris vero corporibus, ſi ſint decidua verſus morbum præſervatio, & convaleſcentibus a morbo, refectio ſeu reſtauratio. *Secunda* cauſſa deducta eſt a diebus decretoriis,

iis, qui non ſunt computandi a principio cujuſvis infirmioris valetudinis, ſed ab eo tempore, quo ægrotans manifeſtas & ſatis inſignes paſſus eſt actionum læſiones, ita ut decumbere fuerit coactus, quod non poſſet ita diſtingui, ni ſtatus neuter ab inſalubri diſtingueretur. Poſſumus tamen Philoſophos cum Medicis conciliare, ſi dixerimus, Philoſophos lata ſignificatione Morbi & Sanitatis nomen uſurpare, quo modo etiam ea accipit aliquando Galenus, ut neutrum etiam ſtatum comprehendat; Medicos vero ſtrictius, prout ad artis uſum eſt neceſſarium. Trium horum ſtatuum fuſiorem explicationem vide apud Galenum *in arte parva*. (*Melet. II. 13.*)

De inſalubri ſtatu jam agere incumbit, & ratione illius tria veniunt conſideranda: 1. Morbus, 2. Cauſſa morbi, 3. Symptoma.

Tota iſta tractatio verſatur circa illam corporis diſpoſitionem, quæ Morbus appellatur. Ut enim perfecta illius notitia habeatur, primo natura illius eſt proponenda, mox omnes illius differentiæ inquirendæ, deinde cauſſæ, quæ illos morbos producunt, inveſtigandæ, ac denique effectus contemplandi, qui ab illis producuntur; effectus enim morborum ſymptomata apud Medicos appellantur. Illorum ratione univerſa Pathologia in tres *ſectiones* vulgo diſtribuitur, in quarum *prima*, morbi natura, ejuſque differentiæ; in *ſecunda*, cauſſæ morborum; in *tertia* vero ſymptomata explicantur. Sed quia criſium conſideratio nullibi melius quam in Pathologia collocari poteſt, cum per mutationem in morbo factam definiantur; ideo nos *quartam* ſectionem Pathologiæ noſtræ addere decrevimus, quæ totam criſium, & dierum criticorum doctrinam contineat, eamque ordine ſecundam faciemus, ita ut *prima* morbi naturam, & differentias; *ſecunda*, mutationes, quæ in morbis contingunt, quarum præcipuæ ſunt criſis; *tertia* cauſſas morborum; & *quarta* denique ſymptomata contineat. (*Melet. II. 2. 3. 14. 142. 143.*)

PATHOLOGIÆ

SECTIO PRIMA.

De morbi natura, & differentiis.

CAPUT PRIMUM.

De morbi natura.

Morbus eſt diſpoſitio corporis præter naturam, primo & per ſe actiones lædens.

GAlenus *primo methodi medendi, & lib. de differ. morb.* pulcherrima & valde dilucida methodo morbi naturam inveſtigavit, quam nos hic paucis imitabimur. Primo igitur actio ipſa venit conſideranda, quæ ſi læſa ſit in humano corpore, illud dicimus ægrotare; ſi vero integra & illæſa, ſanum eſſe. Actionem læſam dico, quæ manifeſte talis & ſenſibiliter apparet; nam minimæ, & ſenſibus occultæ actionum noxæ, nullum hic debent habere locum. Præterea, cum actio ſit motus, & eſſentiam non habeat permanentem, quia tantiſper eſt, dum fit ac celebratur: ideo cauſſam aliquam habeat neceſſe eſt conſtantem & permanentem. Illa autem cauſſa eſt inſtrumentum corporeum, quod actionem exercet, puta oculus videt, ventriculus concoquit. Cum autem unum & idem inſtrumentum non uno & eodem ſemper modo ſuas exerceat operationes, ſed nunc illæſas, & ſecundum naturam, nunc læſas, & præter naturam: vario ſeſe habeat modo, & varie ſit diſpoſitum neceſſe eſt. Unde ſi illius diſpoſitio ſit ſecundum naturam corpus erit naturaliter diſpoſitum, & actiones edet ſecundum naturam; ſi vero diſpoſitio ſit præter naturam corpus erit præter naturam diſpoſitum, & actiones edet præternaturales. Si igitur ſanitas eſt, quando corpus naturaliter diſpoſitum, integras actiones profert; morbus erit, quando corpus præter naturam diſpoſitum edit actiones, atque ita actionum læſio a diſpoſitione illa præter naturam dependebit. Hæc igitur definitio morbi rem perfecte declarat, & ſuis numeris eſt abſoluta; cum genere, ſubjecto, & cauſſa ſit prædita, immo etiam effectu. Genus eſt diſpoſitio, quæ nulla differentia reſtricta, non ſolum de morbo, cauſſa morbi, & ſymptomate prædicatur, ſed etiam de ſanitate. Subjectum eſt corpus humanum; cauſſa morbum efficiens, eſt partium corporis ametria, ſeu exceſſus a propria & naturali conſtitutione, quod per illud, *præter naturam*, deſignatur. Denique effectus morbi immediatus definitioni additur, qui eſt actionum læſio, quæ morbum perpetuo conſequitur, & ſenſibus noſtris obvia, illum nobis manifeſtat, qui alioqui non raro ſenſuum aciem refugit. Hac poſita definitione, morbi naturam ſequentia theoremata clarius illuſtrabunt. (*Melet. II. 4. &c.*)

Morbus in prædicamento qualitatis collocatur, & prima illius ſpecie.

Prima ſpecies qualitatis eſt habitus & diſpoſitio. Licet enim morbum *diſpoſitionis* nomine enuntiemus, quæ quidem fugax eſt qualitas, & facile mobilis a ſubjecto, ſecundum Ariſtotelem; eam tamen hic latiori paullo ſignificatu uſurpamus, ut habitum etiam, atque adeo totam illam primam qualitatis ſpeciem comprehendat.

Verum *objici* poteſt, morbum in diverſis categoriis debere collocari: nam magnitudo aucta ad quantitatem videtur referenda, calculus & lumbricus ad ſubſtantiam & ita de reliquis: At hæc omnia morbi appellantur ab ipſo Galeno. Ad hoc *reſpondetur*, morbos omnes formaliter in prædicamento qualitatis collocari: fundamentaliter vero ad alia reduci poſſe, quatenus ſcilicet a cauſſis, illis propinquis, quæ ſub aliis categoriis continentur, (cujuſmodi ſunt calculus, lumbrici, magnitudo aucta, numerus excedens vel deficiens, aliaque ejuſmodi, quæ ſunt morborum veluti fundamenta,) introducitur quædam diſpoſitio, quæ veram morbi formam conſtituit, at ex forma ſumitur ratio categoriæ.

Illa enim quæ ſub aliis categoriis continentur, nimirum calculus, lumbrici, &c. morbi a Galeno, & reliquis clarioris doctrinæ gratia appellantur, & quia non ſuppetunt nomina, quibus iſtas diſpoſitiones ſignificare poſſint: tum etiam, quia ſufficiebat Medico curationem inſtituenti naturam illius rei tenere, ex cujus ſublatione tota diſpoſitio præter naturam & noxa functionum tollebatur; non quod accurate philoſophantibus veri morbi eſſe videantur, ſed potius cauſſæ, quia ſæpe in nobis ſunt, abſque ulla manifeſta functionum læſione, & non prius calculi, lumbrici, & ſimilia, actionibus vim inferre poſſunt, quam aliquam diſpoſitionem, ut obſtructionem, aut divulſionem in noſtris corporibus excitarint.

Rurſum *objici* poteſt, Morbum in prædicamento relationis collocari debere, quod colligitur ex Galeni dictis in *principio libri, de morb. different.* ubi *Sanitas* (inquit) *ſymmetria quædam eſt, & morbus ametria*: ſymmetria autem & ametria meras dicunt relationes: quod & aperte confirmare videtur Ariſtoteles *7. Phyſic. cap. 3.* ubi morbum & ſanitatem ad aliquid eſſe dicit. Ad id *Reſpondeo*, quod licet morbus ametria, ſeu immoderatio appelletur; hinc tamen non probatur eſſe relationem. Nam quemadmodum deformitas eſt quædam partium improportio, tamen pulcritudo & deformitas veræ ſunt qualitates: ita morbus eſt improportio calidorum, frigidorum, humidorum aut ſiccorum, aut partium, relatio tamen non eſt, ſed qualitas quædam, aut diſpoſitio, qua male afficitur totum corpus. Si tamen aliquam in morbis reperiri relationem eſt fatendum, ut demus aliquid dictis Ariſtotelis, dicimus illud fieri, quatenus qualitates illæ, nimirum ſanitas, & morbus, habent quamdam inter ſe comparationem, prout ad mediocritatem accedunt, vel ab ea recedunt, qualis reſpectus reperitur inter colores extremos, & inter virtutes & vitia quæ tamen nemo dixerit eſſe ſimplices relationes, quæ ſubjectis accidere poſſunt ſine ulla eorum mutatione. (*Melet. II. 9. 10.*)

Omnis morbus habet permanentiam in parte, & permanentia eſt eſſentia morbi.

Morbus per diatheſin, ſeu diſpoſitionem definitur, quo nomine quandam innuit eſſentiæ ſuæ ſeu partium poſitionem, ſive conſtantiam in corpore, qua diſtinguitur a ſimplici affectione, quæ patibilis qualitas appellatur, & eſt tertia ſpecies qualitatis. Et hæc conſtantia permanentia appellatur, diſpoſitio ſcilicet ita impreſſa in partem, ut eſſentiam ſuam habeat a cauſſa eam producente diverſam & ſeparatam, ab eaque independentem: & illæ res, quæ habent permanentiam, dicuntur a Medicis eſſe *factæ*, ſive in *facto* eſſe; quæ vero non habent permanentiam, eſſe in *fieri*.

Verum *objici* poteſt, febrem ephemeram, alioſque leviores affectus, immo & graviores nonnullos, ut epilepſiam, & apoplexiam, exiguo tempore in corpore permanere, atque ita non videri habere permanentiam. *Reſpondeo*, permanentiæ nomen ad duo referri poſſe, vel *ad tempus*, quod durationem ſignificat: atque ita non eſt de eſſentia morbi, quia morbi quamplurimi exiguam habent durationem; vel referri *ad exiſtentiam* firmam & ſtabilem, quæ innuit quamdam eſſentiæ, & partium poſitionem, quam habent in corpore omnes morbi, licet nonnulli exiguo tempore perdurent.

Rurſus *objicitur*, Morbi per conſenſum ſunt in fieri, & a ſimplici humorum vel vaporum communicatione ſuam habent exiſtentiam, qua ceſſante ſtatim ceſſant; at illi inter veros morbos a Galeno recenſentur: ergo non omnes morbi habent permanentiam. *Reſpondeo*, morbos per conſenſum non poſſe diu perdurare, quin ab eorum cauſſis idiopathia parti inferatur, quæ, vel exigua, habet ſemper aliquid facti, quod eſt ſufficiens verum morbum conſtituere. Si tamen adhuc tam levis ſit ſympathicus affectus, ut nullam habeat in parte conſiſtentiam, neque ullam peculiarem poſtulet curationem, ſed primario morbo ſublato ſtatim omnino auferatur, certe tunc a vera morbi ratione excluditur ab ipſo Galeno.

Objicitur denuo, morbos ex omnium Medicorum conſenſu; quatuor habere tempora, quæ perpetuo decurrunt; nimirum principium, augmentum, ſtatum, & declinationem. Cum ergo ſint in perpetuo motu, non poterunt habere permanentiam. *Reſpondeo*, ætates ſeu tempora morborum reſpicere eorum motum, & varias conſtitutiones, non autem generationem & eſſentiam, quæ fixa & ſtabilis permanet: ſicut hominis natura eadem perpetuo conſervatur, licet ille per diverſas ætates varias ſubeat mutationes; ſic morbi, jam

facti & geniti, ſua percurrunt tempora, in quibus varie afficiuntur.

Denique ſic *arguitur*: habere permanentiam & eſſe in facto, idem eſt apud Medicos, ut ſupra admonuimus: At inter omnes febres ſola hectica eſt in facto, hac enim conditione diſtinguitur a reliquis, quæ in fieri tantum eſſe dicuntur: Ergo reliquæ febres non habent permanentiam. *Reſpondeo*, in omnibus morbis eſſe aliquid, per quod morbi illi tales ſunt, & generationem ſuam adipiſcuntur. Sed quoniam cauſſa morbifica, v. gr. humor putridus in febribus perpetuo agit, & multiplicat qualitatem illam morboſam, ideo dicuntur in fieri, donec in hecticam evadant, cauſſa ſcilicet agere ceſſante, propter introductam æqualem intemperiem, & tunc facti ſimpliciter appellantur, reliqui vero, partim facti, partim fientes.

Omnem morbum neceſſario ſequitur actio læſa per ſe, & immediate.

Morbi non raro ſenſibus ſunt incogniti, omnes tamen per ſymptomata innoteſcunt, quæ ſunt illorum effectus, & potiſſimum per actionem læſam, quæ a morbo dependeat immediate & per ſe, atque ita eſſentialiter ut poſita actione læſa, neceſſario ponatur morbus a quo illa dependet.

Verum hic *objici* poteſt, ab ipſis cauſſis morbificis ſæpe læditur actio immediate, nimia enim alimenti copia ingeſta ventriculi concoctionem lædit, nullo intercedente morbo; Ergo non omnis actio læſa dependet a morbo.

Reſpondeo, coctionem ventriculi non eſſe idcirco læſam, quod magnam alimenti copiam nequeat concoquere; cum enim certa inter agens & paſſum debeat eſſe proportio, ut actio recte exerceatur, ſi alimentum quantitate nimia exſuperet, vel ſit qualitate moleſtum, ventriculi actio non dicetur læſa, etiamſi illud nequeat ſubigere; ſicut non dicetur laborare, etiamſi ferrum nequeat concoquere. Dicimus igitur, vitium dependere ab objecti improportione.

Rurſum ſic *objicitur*: Quædam ſymptomata poſſunt primo & per ſe lædere actionem; ut qualitas mutata in oculo, color ſcilicet flavus corneæ tunicæ ictericorum, a flavæ bilis in illam effuſione contractus, qui viſionem immediate lædit; illis enim omnia apparent flava, at nullus poteſt accuſari morbus qui viſionem hoc modo lædere queat. Ergo color ille qui ſymptoma eſt, actionem lædit immediate. *Reſpondeo*, in oculo peculiariter colorem præternaturalem poſſe dici morbum; oculus enim naturaliter conſtitutus debet eſſe omnis coloris expers, ut objectorum ſpecies puras & impermixtas, eorumque colores varios recipere poſſit; color enim ille oculi referri poteſt ad morbos in numero, quia auctus eſt numerus qualitatum, quæ naturaliter in oculo eſſe debent. Idem dicendum videtur de ſapore extraneo in lingua, & ſono in aure, quia ſcilicet impediunt, ne ſapores & ſoni ab iis rite percipiantur; unde patet in peculiaribus illis ſenſoriis, peculiari conſtitutione donatis, peculiarem etiam morbi rationem eſſe admittendam.

Denuo ſic *objicitur*. In affectibus ſympathicis actiones partium læduntur abſque ullo morbo: nam ſi in partibus per ſympathiam laborantibus eſſet morbus, illis remedia adhiberentur, quod tamen non evenit: neque dum obſtructo cerebro nervorum actio læditur, poſſumus dicere morbum eſſe in nervis, ſed in cerebro tantum. *Reſpondeo* affectus ſympathicos in cenſu morborum non reponi a Medicis therapeuticis; quia illis remedia non adhibentur: ſi quis tamen attente conſideret, illos ad aliquod morbi genus referri poſſe reperiet. V. gr. obſtructo cerebro non influit in nervos ſpiritus animalis, ex cujus defectu motus & ſenſus abolentur. At defectus ille inter morbos in numero deficientes poteſt recenſeri, & ita de aliis quamplurimis eſt dicendum.

CAPUT II.

De morbi generibus, & differentiis.

Hactenus de morbi natura: conſequens eſt, ut de illius differentiis agamus.

GEnera, ſpecies, & differentiæ morborum confunduntur a Galeno, 2. *methodi*, & pro uno & eodem uſurpantur; non enim ſolet exactam illam & logicam conſiderationem conſectari, licet diverſo reſpectu utrumque vere dici poſſit: ratione nimirum ipſius morbi, qui genus ſummum eſt, *ſpecies* ſeu differentiæ debent appellari: & ratione ſpecierum inferiorum, in quas dividuntur, *genera* dici poſſunt.

Sunt autem morborum differentiæ aliæ eſſentiales; aliæ accidentales.

Eſſentiales ſunt quæ ab ipſa morbi eſſentia deſumuntur, & aliter ſpecificæ appellantur, quia ex iis genera, & ſpecies conſtituuntur.

Illæ autem ſunt tres, nimirum ſimilaris, organica, & communis.

Tota eſſentia accidentium a ſubjectis dependet, ideo eorum eſſentiales differentiæ a ſubjectorum differentiis ſumi debent: morborum autem ſubjecta ſunt corporis noſtri partes, quæ proprie tales appellantur, quæ nimirum toti cohærent, communique vita fruuntur: nam quamvis ab Hipp. partes dividantur in *continentes*, *contentas*, & *impetum facientes*, ubi per continentes partes viventes & actionibus exercendis deſtinatas intelligit; per contentas, humores, & per impetum facientes, ſpiritus; nunc latiſſime accipitur nomen partis, neque humores, aut ſpiritus morborum ſubjecta eſſe poſſunt, nec communi vita fruuntur, ſed cauſſæ potius ſunt morborum, dum qualitate, vel quantitate peccant. Cum igitur partes iſtæ viventes ſub duplici contineantur differentia, ſimilarium ſcilicet & organicarum, morbi etiam in ſimilares & organicos dividuntur: ſed quia in utriſque dictis partibus, communis alia requiritur diſpoſitio, præter debitam temperiem & conformationem, ut ſecundum naturam ſe habere dicantur, naturalis ſcilicet illarum partium continuitas ſeu unio; ideo, dum illa ſolvitur, alia oritur ſpecies morbi, quæ communis appellatur. (*Melet. II. 12. 14. &c.*)

CAPUT III.

De ſpeciebus morbi ſimilaris.

Omnis morbus ſimilaris intemperies appellatur.

PArtes ſimilares ex elementis tantum componuntur, & earum actiones a quatuor primarum qualitatum ſymmetria & debita cum moderatione perficiuntur. Partes enim ſimilares, qua ſimilares ſunt, nullam edunt actionem præter nutritionem, propter quam conveniens alimentum ad ſe attractum retinent, concoquunt, & ſuperflua expellunt, quæ omnia a ſola temperie in iis abſolvuntur. Igitur quamdiu partes ſimilares debitam ſervant temperiem, ſecundum naturam ſe habent. Dum vero intemperatæ ſunt, in morboſo ſtatu ſunt conſtitutæ, atque ita omnis morbus partes ſimilares afficiens, erit intemperies.

Intemperies autem in alias differentias ſubdividitur, quarum nonnullæ ſunt eſſentiales, reliquæ vero accidentales.

Eſſentiales rurſum aliæ ſunt ſimplices, aliæ compoſitæ. Simplices ſunt quatuor, 1. Calida, 2. Frigida, 3. Humida, 4. Sicca.

Compoſitæ ſunt totidem, 1. Sicca & humida. 2. Calida & ſicca, 3. Frigida & humida, 4. Frigida & ſicca.

Illæ temperies morboſæ appellantur, quoties tantus eſt earum exceſſus, ut manifeſtam inferant actionum læſionem, alioqui intra ſanitatis limites erunt conſtitutæ, v. gr. licet quis bilioſo temperamento donatus, calidior ſicciorque exiſtat, quam par ſit ad juſtam temperamenti moderationem efficiendam; quamdiu tamen actiones ſuas ſecundum innati ſui temperamenti conditionem exercet, intemperie morboſa affectus non dicetur, donec proprios ſanitatis limites excedens, in febrem, v. gr. aliumve calidum affectum inciderit.

Accidentales intemperierum differentiæ deſumuntur a cauſſa, vel a ſubjecto.

Licet accidentales morborum differentias ad finem hujus ſectionis remiſerimus tractandas; quia tamen hæ ad intemperiem ſolam peculiariter ſpectant, ideo de illis hic agere non erit inconveniens.

Ratione cauſſæ alia intemperies dicitur materialis; alia immaterialis.

Materialis intemperies ea eſt, cui conjungitur interna quædam cauſſa, humor ſcilicet, vapor aut flatus: ut in febribus humoralibus, partium inflammationibus, & infinitis aliis contingit, & illa a Galeno appellatur intemperies cum humoris affluxu. Immaterialis vero, quæ nuda intemperies etiam appellatur, ea dicitur, quæ ab exteriori tantum cauſſa profecta eſt ſine interioris concurſu. Hæc minus frequens eſt quam ſuperior, & raro admodum contingit, eam tamen videre eſt in maraſmo, ſumma partium refrigeratione, in aqua gelida, vel ſub Aquilone gelidiſſimo contracta, in cephalalgia a vehementi æſtu contracta & ſimilibus.

Ratione ſubjecti alia intemperies eſt in habitu, alia in habitudine.

Intemperies quæ eſt in habitu, ſeu quæ habitum contraxit & confirmata eſt, *hectica* etiam appellatur, quæ tam firmiter inhæret, ut ſit indelebilis, & dicitur etiam omnino facta: hujus generis ſunt febris hectica, & elephantiaſis. Ea vero quæ eſt in habitudine, ſeu diſpoſitione, eſt tantum *inchoata*, & adhuc in fieri, aut ſaltem partim fiens, & partim facta, aut facile delebilis, ut febres vulgares, & alii morbi curatu faciles.

Ratione etiam ſubjecti, alia eſt intemperies æqualis, alia inæqualis.

Æqualis intemperies eſt, quæ in ſingulas corporis noſtri partes eſt æqualiter diſperſa: ſic febris hectica eſt æqualis intemperies, quia idem caloris gradus in omnes partes eſt introductus. *Inæqualis* vero intemperies eſt, quæ partibus corporis noſtri non eſt æqualiter inſita: ſic febres putridas inæquales morbos appellamus, quod in iis partes ſolidæ non ſunt plane calefactæ, ſicut humores quos calor penitus occupavit: ſic febres epialæ & lipyriæ inæquales intemperies appellantur; quoniam in epiala calor & frigus ſimul in toto corpore perſentitur, in lipyria vero exteriora rigent, & interiora uruntur. (*Melet. II. 18. &c.*)

COROLLARIUM

Circa morbos ſimilares.

Objicitur *primo*, non dari poſſe ſimplicem intemperiem, quia illa vel eſſet cum materia, vel ſine materia. Non cum mate-

materia, quia talis intemperies ab aliquo humore pendet : at unuſquiſque humor duplici præditus eſt qualitate. Immaterialis vero a cauſſis externis excitatur, illæ autem vel ſunt elementa, quorum unumquodque duas habet qualitates; vel mixta, quæ duas etiam habent qualitates ab elemento prædominante. *Reſpondeo*, unicam tantum qualitatem poſſe excedere, reliquis bene contemperatis, cum duæ cauſſæ internæ vel externæ conjunguntur, quæ in una qualitate conveniant, in alia ſint contrariæ. Ut dum ex ſanguine & bile morbus generatur, ſiccitas bilis retunditur a ſanguinis humiditate, & ibi nullus eſt exceſſus, ſed utriuſque caliditas, ſimul juncta, efficit calidam intemperiem. Idem evenit in cauſſis externis: ſi enim aer ſit temperatus, ad calidam humidamque temperiem, & alimenta frigida & humida, frigiditas ipſius cum alterius caliditate contemperationem efficient, ſed humiditas utriuſque humidam pariet intemperiem.

Objicitur denuo, calidam & humidam intemperiem non dari, quod caliditas & humiditas ſint vitæ noſtræ principia, ac proinde ſimul juncta non poſſint eſſe morboſa. Deinde, quod caliditas debeat eſſe valde intenſa, ut morboſa eſſe poſſit; at calor intenſus potenter abſumit humiditatem, & citiſſime ſibi comitem accerſit ſiccitatem, atque ita intemperies calida & humida non poterunt ſimul ſubſiſtere. Idem dicas de frigida intemperie, quæ magnas generans cruditates, copioſas cumulat in corpore humiditates : unde non videtur poſſe cum ſiccitate reperiri. Ad hæc *Reſpondeo*, caliditatem & humiditatem eſſe quidem vitæ noſtræ principiis conſentaneas, ſi tamen ita redundent, ut humores non poſſint a natura gubernari, nec commode ventilari, neceſſario putredinem concipient, unde calor præter naturam introducitur, qui nimiæ humiditati junctus, calidam & humidam intemperiem efficit. Deinde, calor excedens abſumit quidem humiditatem, ſed non illico ac proinde illud temporis ſpatium ſufficit ad morborum etiam ſæviſſimorum generationem, ut patet in febribus ſanguineis, in quibus maxima initio humiditas luxuriat, ſi tamen diutius perdurent, ſiccam intemperiem accerſunt. Eodem prorſus modo frigida & ſicca intemperies diutius perſiſtit, antequam per cruditates humida acquiratur. Immo etiamſi copioſa cumulentur excrementa, partes tamen ſolidæ ſic eam ſervant intemperiem, ut in ſenibus apparet. Propoſitas morborum differentias, eaſque ſolas tota recipit antiquitas, omneſque fere neoterici, præter Fernelium, & alios nonnullos illius ſequaces. Fernelius enim nova duo morborum genera commentus eſt, quorum unum vocat materiæ, alterum vero formæ, ſeu totius ſubſtantiæ. Cum enim (inquit) in partibus ſimilaribus tria ſpectentur, materia, forma, & temperamentum, quorum naturalis conſtitutio ſanitas eſt, ſic uniuſcujuſque immoderatio erit morbus. Atque hinc tres morborum differentiæ exoriuntur, nimirum intemperies ex primarum qualitatum exceſſu; materiæ immoderatio; dum pars mollior aut durior, laxior aut adſtrictior, tenuior aut craſſior, rarior aut denſior evadit; & formæ corruptela, dum vel a morbis manifeſtis, ut a putredine, vel ab occultis, venenatis ſcilicet, contagioſis, & peſtilentibus tota corporis ſymmetria corrumpitur.

Hanc ſuam opinionem nude propoſuit Fernelius *lib.* 1. *ſuæ Pathologiæ, cap.* 7. quam longa tamen diſputatione confirmavit, 2. *de abditis rerum cauſſis, cap.* 9. & quia celebris valde eſt propter tanti viri auctoritatem, multoſque non mediocriter exercuit; illam idcirco brevi diſputatione diſcutiemus. Rationes igitur, quæ a Fernelio afferuntur pro ſua opinione confirmanda, quatuor ſequentibus poſſunt comprehendi.

Primo. Morbi in iis eſſe ſolent, a quibus actiones perficiuntur: ſed tria ſunt in parte ſimilari quæ actiones illius perficiunt, materia ſcilicet, forma & temperamentum: ergo & circa illa erit morbus.

Secundo. Idipſum confirmatur ex varia actionum læſione, in una eademque parte. Ventriculus enim, ut pars ſimilaris, ſæpe laborat imbecillitate, a qua imminuitur concoctio; ſed illa imbecillitas nunc fit ab immodice refrigerantibus, ut nimio aquæ potu, lactucarum, & ſimilium uſu: nunc a relaxantibus, ut olei, tepentium, & ſimilium hauſtu; nunc denique ab extraneis quibuſdam & venenatis qualitatibus, a quibus formæ ſuæ robur dejicitur. Ergo tria erunt morbi genera diſtincta.

Tertio. Ab ipſis remediis hoc etiam evinci poſſe videtur. Tria enim ſunt remediorum genera ab ipſo Galeno conſtituta: alia nimirum quæ primis tantum qualitatibus alterant, & hæc in morbis intemperiei locum habent; alia vero quæ adſtringunt, relaxant, attenuant, incraſſant, & hæc morbis in materia medentur; alia denique ſunt, quæ agunt a tota ſubſtantia & occulta proprietate, & hæc in morborum totius ſubſtantiæ curatione uſurpantur.

Quarto. Denique in gangræna, elephantiaſi, & ulceribus malignis, tota partium ſubſtantia corrumpitur. Ergo non poſſunt negari morbi totius ſubſtantiæ.

Nos vero exiſtimamus rationes iſtas non eſſe tanti momenti, ut nos cogere valeant antiquas morborum ſimilarium differentias multiplicare. Dicimus ergo illam Fernelii opinionem eſſe rejiciendam: atque antequam allatis objectionibus ſatisfaciamus, ſequentibus erit confutanda.

Primo. Morbus eſt affectus totius partis ſimilaris, quatenus talis eſt: ergo materia & forma non poſſunt dici affici morbo, ſed totum compoſitum, ſola enim intemperies eſt affectus totius partis ſimilaris.

Secundo. Omnis actio partis ſimilaris eſt naturalis: ſed actiones naturales quatuor tantum ſunt, attractio, retentio, concoctio, & expulſio, quæ a temperie ſola dependent: Ergo unicus tantum erit morbus partis ſimilaris, nimirum intemperies.

Tertio. Morbus omnis habet agendi vim, nimirum actionem lædendi. At materiæ nulla eſt actio; eſt enim principium paſſivum & potentiale: ergo nullus dabitur morbus materiæ.

Quarto. Si daretur morbus formæ, male ab omnibus, tum veteribus, tum neotericis definiretur morbus, quem volunt eſſe corporis diſpoſitionem: At forma eſt incorporea. Ergo non poteſt pati morbos.

Quinto. Si darentur morbi formæ, infinita ſequerentur abſurda, formam ſcilicet per ſe pati poſſe, generari & corrumpi magis & minus recipere, & habere contrarium, quæ abhorrent a philoſophia.

Denique. Si formæ, vel totius ſubſtantiæ corruptela ſit morbus; conſideranda erit, vel in termino & abſoluta, vel in via, & in fieri. Si abſoluta, nihil aliud eſt, quam animantis interitus, & integra pernicies: ſi vero ſit in fieri, & in motu, erit tantum alteratio corruptioni prævia, ac proinde qualitas in temperie conſtituta.

Atque ita ſatis manet confutata hæc Fernelii opinio. Ad *rationes* in illius ſubſidium allatas, ita *reſpondemus*. Ad *primam* dicimus: Materiam & formam non concurrere ad perfectionem actionum, ſed tantum ad compoſiti conſtitutionem; actiones enim ſunt compoſitorum, non componentium; compoſitum autem operatur ſecundum diſpoſitionem, quæ in illo reperitur: hæc autem diſpoſitio in parte ſimilari eſt ſola temperies.

Ad *ſecundam reſpondeo*, actionem ventriculi non eſſe pure ſimilarem, ſed fieri partim a temperie, partim a conformatione & ſtructura illius, alteratio enim & coctio alimentorum recte perfici non poſſunt, quin debite illa contineantur & coarctentur a ventriculo. Retentio vero illa, ſive complexus dependet a ventriculo, hoc, vel illo modo conformato. Quoties igitur refrigeratur ventriculus, ut non poſſit concoquere, eſt intemperies ſeu morbus ſimilaris: dum vero ita relaxatur, ut non poſſit continere, eſt morbus organicus: cum denique actio ventriculi dejicitur a rebus venenatis, eſt quædam intemperies, quia corrumpitur temperamentum inſitum illius partis, & illa intemperies maligna ſeu venenata appellatur, ut infra dicetur.

Ad *tertiam reſpondeo*, qualitates illas ſecundas a primis immediate dependere. Sic adſtringentia frigida ſunt & ſicca, relaxantia calida & humida, & ita de ceteris: quæ vero a tota ſubſtantia operari dicuntur, id præſtare per qualitates occultas, quæ ad temperiem referuntur.

Ad *ultimam reſpondeo*, intemperiem eſſe duplicem, vulgarem unam, alteram malignam, ut in differentiis accidentalibus oſtendetur: propoſiti autem affectus ad intemperiem malignam facillime referri poſſunt.

An dentur morbi totius ſubſtantiæ, & an Fernelius recte eos deſcribat, & quid de Riverii ſententia ſtatuendum ſit, diſcere licet ex Gr. Horſt. oper. T. 1. *pag.* 239.

CAPUT IV.

De Morbi organici ſpeciebus.

Morbi organici ſpecies quatuor ſunt, 1. *In conformatione*. 2. *In magnitudine*. 3. *In numero*. 4. *In conjunctione*.

QUemadmodum a partibus ſimilaribus actiones ſimilares, ita ab organicis organicæ exercentur, quæ ut ſecundum naturam ſe habeant, quatuor deſiderant conditiones, debitam nempe conformationem, magnitudinem, numerum, & conjunctionem, a quibus ſi fiat receſſus, morbi ſtatim oriuntur: unde totidem morbi organici differentiæ reſurgunt.

Conformationis morbi rurſum tres habent ſpecies. 1. *In figura*, 2. *In aſperitate & lævitate*, 3. *In meatu & cavitate*.

Morbus in figura eſt, cum naturalis partium figura ita immutatur, ut inde actionum læſio contingat.

Multis modis partium figura poteſt immutari, dum ſcilicet quæ rectæ natura eſſe debent, incurvantur, ac curvæ eriguntur, aliæ inflectuntur, diſtorquentur, rotundæ quadratæ fiunt, & ita de ceteris.

Morbus in aſperitate & lævitate eſt, cum partes quæ naturaliter aſperæ aut rugoſæ eſſe ſolent, læviores evadunt, vel contra læves aſperiores.

V. gr. Cum ventriculus & inteſtina mucoſa pituita obducta lienteriam patiuntur, fit morbus in lævitate; cum vero trachea arteria a diſtillatione e cerebro exaſperata contrahit raucitatem, eſt morbus in aſperitate.

Morbus in meatu & cavitate eſt, cum naturalis meatuum & cavitatum conſtitutio evertitur.

Ejus rurſum tres ſunt ſpecies, 1. *adſtrictio*, 2. *obſtructio*, 3. *dilatatio*.

Adſtrictio fit, cum meatus, vel cavitas ab externa cauſſa comprimitur, & anguſtior evadit.

Sic dum œſophagus & aſpera arteria coarctantur ex angina, & veſica comprimitur ex grandiore fœtu in utero concluſo, morbus ille fit, qui adſtrictio appellatur.

Obſtructio fit, cum materia aliqua præternaturalis internas cavitates occupat, vel meatus occludit.

Sic calculus in veſica; materia craſſa, viſcida, & lenta hepatis, lienis, aliarumque partium venas interiores, liberumque humorum commeatum impediens, & reliqua hujuſmodi, obſtructionem pariunt.

Dilatatio fit, quando cavitates & meatus nimis ampli & patentes efficiuntur.

Dilatatio eſt adſtrictioni & obſtructioni contraria: illius exemplum habemus in dilatatione pupillæ, & varicibus, tum etiam in venarum anaſtomoſi & diapedeſi. Anaſtomoſis enim fit quando orificia vaſorum nimis dilatantur, diapedeſis vero quando tunicæ eorum nimis relaxantur & rareſcunt, ut humores effluant. Ad dilatationem etiam refertur nimia ventriculi laxitas, ut non poſſit commode amplecti alimentum, quam perperam Fernelius ad morbos materiæ ſupra revocabat.

Magnitudines morbi vel ſunt in magnitudine aucta, vel imminuta.

Utrique, vel in toto corpore, vel in aliqua ejus parte. In toto corpore eſt magnitudo aucta, vel imminuta, dum tota illius moles præter modum augetur, vel imminuitur.

Magnitudinis auctæ in toto corpore exemplum affert Galenus de quodam Nicomacho Smyrnæo, qui præ nimia craſſitie ſeſe non poterat commovere. Eadem vero imminuta ſatis apparet in atrophia & febri hectica, in quibus totum corpus macie contabeſcit.

In aliqua parte magnitudo augetur, vel imminuitur, dum naturaliter ſibi conſtitutas dimenſiones excedit, vel ab iiſdem recedit.

Sic tumor præter naturam in parte eſt magnitudo aucta: ſic etiam partis defectus in longitudine, latitudine, vel profunditate, ut linguæ, naſi, digiti, teſtis, vel alterius partis parvitas inſignis, eſt magnitudo imminuta. Illa enim parvitas contingit vel ab ipſa generatione, ex defectu materiæ; vel poſt generationem, idque rurſum dupliciter; defectu ſcilicet alimenti, unde partis atrophia & conſumptio; vel ablatione ſubſtantiæ partium, ut cum portio naſi, linguæ, vel digiti amputatur.

Morbi in numero ſunt vel in numero excedente, vel in deficiente.

Ad partes organicas conſtituendas certus ſimilarium numerus requiritur, & in majoribus, magiſque compoſitis, certus minorum organorum, & minus compoſitorum numerus concurrit. Quomodocumque autem iſta redundent vel deficiant, vitium faciunt, quod numeri aucti, vel imminuti appellatur.

Numerus excedens vel eſt eorum, quæ ſunt ſecundum naturam, vel toto genere præter naturam.

Secundum naturam dicuntur, ratione ſubſtantiæ, ex qua componuntur, quæ naturalis: & peccant tantum in eo, quod non ſint neceſſaria ad membri functiones exercendas; immo illas impediant, ut ſextus digitus, carnis excreſcentia in ulcere, & ſimilia. At vero toto genere præter naturam ſunt ea, quæ ex ſubſtantia omnino præternaturali componuntur, ut lumbrici, calculi, &c. quæ ad morbos in numero referuntur, quatenus res præter naturam ſuperadditæ, organi ſtructuram vitiantes, & functiones illius ſua præſentia impedientes. Alioqui ſi actiones non lædant quatenus numero redundant, ſed obſtructionem, aut ſimilem affectum producant, cauſſæ morbi potius cenſebuntur, ut ſupra annotavimus.

Numerus deficiens perpetuo in rebus naturalibus, ſive corporis partibus conſiſtit, iſque vel ab ipſo utero, vel poſt exitum ab eo eſt contractus.

Morbus in numero deficiente ab ipſo ortu contractus dicitur, cum quis v. gr. pede, manu, oculo, teſte, aut alia quavis parte mancus in lucem procedit: poſt ortum vero, quando pars aliqua amputatur: ut cum pes, vel brachium gangrena laborans, amputantur, teſtis in hernia eximitur, dens carioſus evellitur, & ſic de ceteris.

Morbi in conjunctione ſunt duplices: in ſitu, & in connexione.

Morbi in ſitu ſunt, quando partes quæ ſimul cohærere debent, a propriis ſedibus recedunt.

Hujuſmodi morbos videre eſt in hernia: cum inteſtinum, vel omentum in ſcrotum deſcendit; item in procidentia ani, uteri, & ſimilium.

Morbi in connexione ſunt, quando partes quæ debent ſimul cohærere, non coaleſcunt: vel contra, quæ cohærere non debent, ſimul coaleſcunt.

Tales affectus apparent in luxationibus, quando oſſium connexio pervertitur, & in imperforatis, necnon dum oculorum palpebræ, vel oris labra coaleſcunt, quæ naturaliter debent eſſe disjuncta.

Corollarium

Circa morbos Organicos.

Objicitur primo, Deficientem eſſe morborum organicorum numerum jam allatum, quia eorum differentiæ non deſumuntur ab iis omnibus, quæ neceſſaria ſunt ad actiones organicas obeundas. Sed præter jam dicta alia multa concurrunt: partes enim inſtrumentariæ indigent calido a corde influente, nimirum ſanguine, & ſpiritibus bene affectis, quandoquidem iis læſis, aut abſentibus, totius corporis actiones offenduntur: syncope, tremore, rigore, &c. Ergo ab illis quædam morbi organici ſpecies erit conſtituenda. *Reſpondeo*, In propria cujuſque partis conſtitutione diſtinguenda eſſe communia inſtrumenta, quæ in omnibus actionibus, tum ſimilarium, tum organicarum partium ſunt neceſſaria: illa enim in neutris peculiarem obtinent conſiderationem, ſed tamquam vaga & fluxa in partium corporis viventis numero non habentur. Vel certe dicendum, affectus, qui ab horum vitio contingunt, non eſſe idiopathicos, ſed debere tantum referri ad ſympathiam negatæ materiæ vel facultatis.

Objicitur ſecundo, præter adductas conditiones ad partium organicarum conſtitutionem requiri ſymmetriam, ſi enim pes verbi gratia vel manus oſſibus, nervis, & ligamentis conſtare debeant, tota ſint oſſea vel carnea; mala redditur illarum partium ſtructura, quamvis recte ſe habeant ſuperius numerata. *Reſpondeo*: ſi pars organica, quæ pluribus inſtrumentis conſtare debet, ex unico tantum ſit conflata, eſſe tunc morbum in numero deficiente, nec aliud genus diverſum eſſe inquirendum.

Objicitur denique, ab ipſis qualitatibus, tam primis quam ſecundis, actiones partium organicarum lædi: partes enim verbi gratia, duriores, vel molliores, craſſiores aut tenuiores, ad ſenſum vel motum redduntur ineptiores, ſicut Galenus cerebri craſſitiem ad ingenii acumen plurimum obeſſe exiſtimat, tenuitatem vero prodeſſe; ſic ventriculus laxior male concoquit, cornea oculi tunica rarior aut denſior viſui officit: & ita de reliquis. Unde patet, iſtas etiam qualitates inter morbos organicos debere recenſeri. *Reſpondeo*, morbos illos, qui ſequuntur mutationes qualitatum, non poſſe tribui partibus organicis, quatenus ſunt organicæ, ſed quatenus ex ſimilaribus tamquam materia quadam componuntur: ad partis enim inſtrumentariæ conſtitutionem debita partium ſimilarium ſymmetria, earumque temperies, tam in primis quam ſecundis qualitatibus eſt ſupponenda; non igitur earum improportio parti organicæ eſt adſcribenda, quamvis illius actiones lædat, quia id fit ex accidenti, ſicut domus corruit, ubi ligna vel lapides ſunt putrida vel carioſa, quamvis illa non ad domum ſpectent, ſi formalem illius rationem intueamur.

Contra iſtam *reſponſionem* denuo *objici* poteſt, ſecundas illas qualitates, duritiem, mollitiem, & reliquas, non minus debere ad partium organicarum morbos referri, quam aſperitatem & levitatem, quæ etiam inter qualitates ſecundas numerantur, & a nobis inter conformationis morbos recenſitæ fuerunt. *Reſpondeo*, non eſſe eandem rationem, quandoquidem durities, mollities, & reliquæ non mutantur, niſi per ipſam temperiem ſimul immutatam, aſperitas vero & levitas, quæ ſunt affectus ſuperficiei tantum, ita dependent a formatrice facultate, ut ſine ulla temperamenti diverſitate quaſdam læves & æquales, alias aſperas & inæquales producat, ut patet in oſſibus, quæ ſicciſſima ſunt, & tamen maxime æqualia in ſua ſuperficie: & in ventriculo, qui ſuperficie ſua externa eſt æqualis; interna, aſper & rugoſus: & ſic de ceteris. (*Melet. II. 37. ad 60.*)

Caput V.

De morbi communis, ſeu ſolutionis continui differentiis.

Morbi communis ſeu ſolutionis continui differentiæ deſumuntur a cauſſa, vel a ſubjecto.

Cauſſæ continuum ſolventes quatuor ſunt: ad primam referuntur ea quæ ſunt tenuia, & ad ſecundum idonea; ad ſecundam, acria & erodentia: ad tertiam, gravia, dura, & obtuſa: ad quartam, rumpentia, & divellentia.

Quæ a tenuibus & ſecantibus fit ſolutio continui, ſectio appellatur.

Sub hac comprehenduntur omnes ſolutiones continui, quæ fiunt ab externis cauſſis incidentibus, ſive punctim, ſive cæſim, in quavis corporis parte.

Quæ ab acribus & erodentibus fit ſolutio continui, eroſio nuncupatur.

Ut plurimum fit eroſio in corporis partibus a cauſſis internis, ut acribus, & mordacibus ſuccis, ulcera efficientibus. Aliquando etiam fit ab externis admotis, vel actu exurentibus, ut igne, candente ferro; vel potentia, ut cauſticis medicamentis & ſimilibus.

Quæ a gravibus, duris, & obtuſis fit ſolutio continui, contuſio appellatur.

Hæc ſolutio continui ut plurimum manifeſta non eſt, ſed occulta; in ea enim partes colliduntur, & violenter compriment, ex qua compreſſione occulta fit continui ſolutio.

Quæ a rumpentibus & divellentibus fit ſolutio, ruptio ſeu divulſio appellatur.

Hæc ſæpiſſime contingit in tortura in qua digiti pedum vel manuum ita divelluntur, ut eos ab aliis partibus omnino ſeparari contingat: ex nimio etiam conatu peritonæum diſrumpi ſolet, unde hernia ſolet exoriri. Aliquando etiam ex nimia plethora venarum tunicæ diſrumpuntur, unde copioſæ hæmorrhagiæ producuntur.

Ratione ſubjecti, ſeu corporis noſtri partium, varia ſolutionis continui differentiæ conſtituuntur, & varia illis nomina adſcribuntur.

In

In carne enim facta inciſio, vulnus appellatur, eroſio vero ulcus.

In oſſe facta inciſio tranſverſa, fractura: recta, fiſſura dicitur; eroſio vero, caries.

In venis, arteriis, nervis, & cartilaginibus facta inciſio tranſverſa, idem inciſionis retinet nomen; & recta fiſſura.

Peculiares ſolutionis ſpecies, punctura dicta, nervis potiſſimum attribuitur: membranis vero ruptura.

Apud Chirurgicos auctores omnes iſtæ ſolutionis differentiæ ſub vulnerum, ulcerum, & luxationum nomine comprehenduntur, & pulchre exponuntur a Joele & Sennerto. (*Melet. II. 36. 51. 58.*)

CAPUT VI.

De Differentiis accidentalibus morborum.

Accidentales morborum differentiæ ſunt, quæ genera & ſpecies morborum non conſtituunt, ſed tantum nonnullas eorum proprietates declarant.

INfinitæ propemodum ab auctoribus proponuntur accidentales differentiæ, quas omnes perſequi nimis longum, & forſan minus utile futurum arbitramur. Nos igitur eas tantum hic proponemus, quæ ad uſum artis magis ſunt neceſſariæ, & frequentius occurrunt in morborum tractatione.

Illæ autem deſumuntur vel a morborum eſſentia, ſeu proprietatibus eam comitantibus, vel a cauſſis morborum.

Ab ipſa morbi eſſentia eſſentiales illius differentiæ deſumuntur, ut ſupra demonſtratum fuit: accidentales vero differentiæ a nonnullis proprietatibus, eſſentiam morbi comitantibus, tum etiam a cauſſis & effectibus. Nos tamen, reliquis omiſſis, ut per ſe notiſſimis, vel minus utilibus, eas tantum hic proponimus, quæ ab eſſentia & cauſſis deſumuntur.

Proprietates morborum eſſentiam comitantes, ſunt prima, magnitudo: ſecunda, motus; tertia, mos; quarta eventus.

1. Ratione magnitudinis, morbus dicitur magnus, vel parvus.

Morbus magnus is dicitur, qui intenſus valde eſt, & magna vi corpus noſtrum affligit.

Parvus vero, qui a naturali conſtitutione parum recedit, & vires noſtras parum labefactat.

Galenus tribus de cauſſis morbum magnum dici debere affirmat. *Primo* ratione partis, ſi nimirum partem principalem afficiat, vel ad vitam neceſſariam: *Secundo* ratione cauſſarum; ſi nimirum illæ ſint admodum vehementes, & magno impetu ſæviant; *Tertio*, ratione ſymptomatum, ſi nimirum illa violentia & atrocitate corpus valde moleſtent.

2. Ratione motus conſiderantur quatuor tempora morborum: Principium, augumentum, ſtatus, & declinatio.

Principium morbi eſt, quando eundem tenorem ſervat, quem a principio accepit, nulla auctione inſigni adveniente.

Augmentum eſt, cum morbus ſenſibiliter increſcit.

Status eſt, cum morbus non amplius increſcit, eamdemque retinet vehementiam a ſummo incremento relictam.

Declinatio denique eſt, cum morbus manifeſtam ſuæ vehementiæ patitur diminutionem.

Diviſio temporum morborum non ſolum ab eſſentia ipſius morbi deſumitur a Galeno, ſed etiam a cauſſis, & ſymptomatis, cum ſcilicet illa vehementiora fiunt a principio ad ſtatum, & in declinatione miteſcunt, ac potiſſimum ab excrementis, quæ in principio omnino cruda ſtatuuntur, in agumento quodam coctionis rudimentum præ ſe ferre, in ſtatu maxima coctionis indicia oſtendere, & in declinatione abſolutam concoctionem, ſuique in melius commutationem.

Tempora autem morborum vel ſunt univerſalia, vel particularia.

Tempora univerſalia ſunt partes totius morbi, a principio ad finem conſiderati.

Tempora vero particularia ſunt partes paroxyſmorum, qui in morbis intermittentibus apparere ſolent.

Sic unuſquiſque morbi paroxyſmus habet principium, augmentum, & declinationem; ſicut univerſus morbus in toto ſui decurſu conſideratus.

Nota non omnes morbos habere quatuor tempora, ſed tantum ſalutares, lethales enim ante declinationem perpetuo interimunt.

In motu conſideratur quantitas & modus.

Ratione quantitatis motus, ſeu durationis, alius morbus dicitur longus, alius brevis.

Sic febris emphemera eſt morbus brevis, quia citiſſime finitur: hydrops vero longus, quia diutiſſime perdurat.

Ratione etiam quantitatis motus ſeu durationis, alius morbus dicitur acutus, alius chronicus.

Acutus morbus eſt, qui cum brevitate junctam habet magnitudinem.

Ideo celeriter movetur cum vehementia & periculo. Huic vulgo chronicus opponitur: licet illi non ſit omnimode contrarius. Chronicus enim & longus idem eſt, taliſque appellatur ex eo ſolum, quod diuturnus ſit, licet plerumque magnus exiſtat: ut paralyſis, hydrops, & ſimilia, quibus vere & proprie breves opponuntur.

Nota, nonnullos morbos chronicos eſſe ratione propriæ eſſentiæ, & acutos ratione paroxyſmi, ut epilepſia, quæ morbus eſt longiſſimus, & paroxyſmos habet acutiſſimos.

Morbus acutus triplex eſt, primus peracutus, ſecundus acutus ſimpliciter, tertius eſt acutus ἐκ μεταπτώσεως, ſeu ex decidentia.

Peracutus rurſum dividitur in extreme peracutum, & ſimpliciter peracutum.

Extreme peracutus eſt, qui tam vehementer, & velociter movetur, ut tertio vel quarto die ad ſalutem vel ad mortem terminetur.

Peracutus ſimpliciter ad ſeptimum diem terminatur.

Acutus vero ſimpliciter dictus, vel eſt exacte talis, vel non exacte.

Exacte talis ad decimum quartum diem terminatur.

Non exacte talis ad vigeſimum vel ultra producitur.

Acutus denique ex decidentia ad quadrageſimum uſque diem ſe extendit: & ultra illum longus & diuturnus morbus appellatur.

Et hæ ſunt differentiæ, quæ a quantitate motus deſumuntur: ſequitur ut eas proponamus, quæ a modo motus emanant.

Ratione igitur modi motus, alius morbus dicitur continuus, alius intermittens.

Continuus morbus eſt, qui continuo affligit, & in tota ſua duratione ad intermiſſionem aliquam non pervenit.

Intermittens vero, qui integras in ſuo decurſu habere ſolet intermiſſiones.

Atque ita de motu: jam de more morbi eſt agendum.

3. Ratione moris, morbus dicitur benignus, vel malignus.

Benignus morbus dicitur, qui mitis valde eſt, & nulla ſæva infert ſymptomata.

Malignus vero is appellatur, qui magnam quandam & venenatam qualitatem adjunctam habet, & ſæviſſima infert ſymptomata.

Malignus rurſum triplex eſt: primus venenatus, ſecundus peſtilens, tertius contagioſus.

Venenatus morbus eſt, qui qualitatem habet vitæ noſtræ penitus adverſam, ex veneno aſſumpto, admoto, vel ex peſſimis humoribus intus genito productam.

Peſtilens morbus eſt, qui malignam & deleteriam qualitatem poſſidet, ac in omnes communiter graſſatur.

Contagioſus denique eſt; qui ſeſe valde multiplicat, & alios quam plurimos eodem affectus genere inficere ſolet.

Atque ita de more morbi; jam de illius eventu.

4. Ratione eventus, alius morbus dicitur ſalutaris, alius lethalis, alius periculoſus.

Salutaris morbus eſt, qui nullum vitæ periculum minatur.

Lethalis morbus eſt qui certiſſimam infert perniciem.

Periculoſus denique, qui dubium exitum pollicetur; & aliquando ad ſalutem, aliquando ad interitum terminatur.

Atque hæ ſunt differentiæ, quæ a proprietatibus eſſentiam comitantibus deſumuntur: jam illas, quæ a cauſſis petendæ ſunt, proponamus.

Iſtæ autem cauſſæ ſunt vel materiales, vel efficientes, vel ſine quibus non.

Ad materiales ſubjectum referimus; ad efficientes, humores; & ad eas ſine quibus non, locum.

Multa alia ſunt genera cauſſarum, quæ hic non proponimus, quia ab his tantum differentias morborum accidentales deſumere decrevimus, immo neque omnes proponemus, quæ ab illis elici poſſunt, ſed tantum utiliores.

1. Ratione ſubjecti, alius morbus dicitur idiopathicus, alius ſympaticus.

Idiopathicus eſt, qui primari in parte a ſua cauſſa producitur, in eaque habet permanentiam.

Sic pleuritis, peripneumonia, phthiſis, aliique idiopathici appellantur.

Sympathicus vero eſt, cum ab una parte idiopathice laborante, affectus alteri communicatur.

Ita tamen affectus parti per conſenſum laboranti communicantur, ut priore, ſcilicet idiopathico ſublato, ſympathicus auferatur; alioqui ſi ex ſe permanet, idiopathicus factus eſt, & tunc a Medicis *Deuteropathicus* appellatur, ſive ſecundarius; Primus vero dicitur *Prothopathicus*, quod primo in illa parte productus fuerit affectus.

Morbus autem ſympathicus propter quinque cauſſas ſolet generari. Primo, *propter viciniam*: Secundo, *propter generis ſocietatem*: Tertio, *propter officii communionem*: Quarto, *propter ſitum*: Quinto, *& propter connexionem.*

Propter viciniam manus brachio compatitur, os carni vicinæ, ventriculus hepati, pleura pulmoni, pulmo cordi, & viceverſa.

Propter generis ſocietatem partes nervoſæ nervoſis compatiuntur, & carnoſæ carnoſis, quia ſub eodem genere ſunt conſtitutæ, eandemque poſſident naturam.

Propter officii communionem mammæ utero, veſicæ renes compatiuntur, quia ſimile in corpore officium exercent.

Propter ſitum caput partibus inferioribus facile compatitur ut ventriculo, hepati, utero, & ſimilibus: quia illis e directo ſuperjacet, atque ita vapores ab iis ſurſum elevatos facile recipit. Sic etiam ventriculus & pulmo capiti facile compatiuntur; quia illi e directo ſubjiciuntur, atque ita humores ab eo defluentes facile recipiunt.

Propter connexionem nervi cerebro compatiuntur; arte-

tiæ cordi, venæ hepati, & vice verſa, quia illis connectuntur.

Rurſum omnis morbus ſympathicus duobus modis fit, poſitive ſcilicet, vel privative.

Poſitive fit, quando aliquid ab una parte in aliam defertur.

Sic a ventriculo ad cerebrum elevari vapores, dolorem, vertigines, alioſque hujuſmodi affectus ſympathicos producunt, qui poſitivi appellantur.

Privative fit, quando id non influit, quod debeat influere.

Sic in apopleſia perit ſenſus & motus in toto corpore, quia facultas & ſpiritus animales non influunt e cerebro propter obſtructionem ventriculorum ejus. Atque ita dicitur fieri propter privationem materiæ vel facultatis.

2. *Ratione cauſſarum efficientium, ſive humorum morbos committentium, alii dicuntur legitimi, alii ſpurii.*

Legitimus eſt, qui propriam ſuæ ſpeciei naturam maxime retinet, & cauſſam habet, a qua ſolet produci, integram & ſinceram.

Spurius vero eſt, qui neque naturam ſuam puram retinet, neque cauſſam, a qua fit, habet ſinceram.

Febris tertiana, quæ a bile ſincera excitatur, vera & legitima appellatur; ſicut quartana, quæ a pura melancholia producitur: illæ autem febres nothæ, ſpuriæ, & illegitimæ nuncupantur, cum alios humores habent permixtos, præter jam dictos.

3. *Ratione loci, ſive regionis in qua morbi generantur; alii dicuntur endemii, alii epidemii, alii ſporadici.*

Endemii morbi dicuntur, qui ſunt alicui Regioni peculiares, in eaque communiter graſſantur.

Vernaculi & gentilitii aliter appellantur, qui eandem regionem perpetuo obſident, ob aerem patrium, alimenta, &c. Sic alpinorum montium incolis Brochocele, ſtrumæ Hiſpanis, tabes Luſitanis, Borealibus ſcorbutus endemii morbi æſtimantur.

Epidemii morbi ſunt, qui in regione qualibet populariter graſſantur.

In hoc conveniunt morbi Endemii & Epidemii quod multos invadant, & populariter graſſentur. Differunt vero in eo quod endemii eandem perpetuo regionem occupent; epidemii vero minime, ſed quaslibet indifferenter invadant. Et ratio eſt, quia endemii a peculiari aeris patrii aquarum, vel ciborum diſpoſitione oriuntur: epidemii vero cauſſam habent in ſolo aere, non ex loci ratione, ſed potius ex maligna cæli influentia infecto.

Sporadici morbi ſunt, qui nec communiter graſſantur, nec alicui regioni ſunt peculiares.

Diſperſi etiam appellantur, & endemiis ac epidemiis opponuntur, quia ſcilicet varii ſunt, & contingenter, nunc huic, nunc illi accidunt: Sic in regione hac vel alia qualibet hic pleuritide laboravit, ille febre continua vel tertiana, alius catarrho, nephritide, podagra, hydrope, aut alio quovis alterius naturæ, pro varia individuorum natura & conſtitutione. *Melet. II. 6.*

Atque hactenus de morborum natura & differentiis tam eſſentialibus, quam accidentalibus: ſupereſt jam ut de eorum mutationibus agamus.

PATHOLOGIÆ SECTIO II.

De mutationibus morborum, & præcipue de Criſibus.

CAPUT PRIMUM.

De mutationibus, quæ in morbis contingunt.

DUæ inſigniores fiunt in morbis mutationes, vel dum in alium morbum commutantur, vel dum abſolute & ſimpliciter ſolvuntur, ſive alterius morbi interventu.

Commutatio unius morbi in alium frequenter apparet, dum apoplexia in paralyſiam degenerat; febris tertiana in quartanam: quartana, hepatis, aut lienis tumor, & alii quamplurimi affectus in hydropem degenerant.

Abſolute ſimpliciter ſolvuntur morbi, dum ſine alterius morbi interventu, ad ſalutem, vel mortem terminantur.

Terminantur vero ad ſalutem vel mortem dupliciter: Senſim videlicet atque paulatim; aut ſubito & derepente.

Dum ſenſim & paulatim terminantur ad mortem, maraſmus nominatur: dum vero ſenſim terminantur ad ſalutem, olutio ſimpliciter, λύσις Græcis nominatur.

Dum ſubito, criſis nominatur, quæ lyſi vulgo opponitur, cum paſſim auctores dicunt, omnes morbos terminari per criſin aut lyſin.

CAPUT II.

De natura Criſis.

Criſis eſt ſubita & repentina mutatio in morbo, ad ſalutem, vel ad mortem.

CRiſis nomen multis modis uſurpatur apud Hippocratem & Galenum. *Interdum* enim per criſin nihil aliud quam humorum ſecretionem ſignificant, quemadmodum Galenus *comment. in aph. 13. ſect. 2.* inquit, *criſis natura ſecernente humores noxios a bonis, & ad excretionem præparante.* Interdum vero Criſin ipſam excretionem ſignificare volunt, quod optima criſis excretione perficiatur. Sic Hippocrates *lib. in arte*, corrupti oſſis excretionem criſin nominat. Vel *denique* pro certamine accipitur, quod inſtante criſi inter morbum & naturam ſolet accidere. Sed magis frequens & uſitata eſt illius acceptio pro judicio, quæ ab ipſius Galeni temporibus ad nos uſque fuit a plurimis recepta. Galenus enim *comment. in 1. progn.* judicationem in morbis factam e foro judiciali derivatam, & in artem medicam translatam fuiſſe atteſtatur, nec quidem admodum improprie, licet enim res, a quibus translationes deſumuntur, non ſint omnino conſimiles, attamen judicium quod fit in morbis, cum judicio forenſi non exiguam habet ſimilitudinem. In foro enim judiciali, dum capitalis cauſſa agitur, concurrunt primo actor & reus, actor cum reo dimicat, eumque pertinaciter accuſat, teſtes profert, eique mortem vel ſupplicium intentat; Reus vero, ſi inſons accuſationis fuerit, ſe ſtrenue defendit, & in actorem ipſum pœnam rejicit; ſi vero contra accuſatoris vim ſiſtere non poſſit, ſuccumbere cogitur. Hæc omnia aguntur coram judice, qui res omnes perpendit, ac tandem certa die univerſaliter judicium profert. Pari quadam ratione in criſibus morbus actoris partes agit, natura vero rei: cauſſa morbifica naturam laceſſit, eamquem funditus evertere conatur. Hujus invaſionis teſtes ſunt ſymptomata, quæ totius certaminis progreſſum patefaciunt. Natura vero, quæ rei quodammodo rationem habet, adverſus actorem ſuum, morbum videlicet, ſeſe pro virili defendit: & ſi viribus illa conſtet, morbi conatus eludit, eumque tamquam iniquum actorem rejicit, & foras excludit; ſi vero imbecilla ſit, illius actioni ſuccumbit. Hæc omnia accurate rimatur Medicus; & utriuſque partis penſitatis viribus, tamquam judex ſententiam profert, diemque notat judicii, in quo futura eſt vel morbi, vel naturæ victoria. Patet igitur hinc non omnino abſurdam atque rejiciendam eſſe criſis cum judicio comparationem.

Ut vero ad ipſam Criſis definitionem propius accedamus, cum illa per mutationem definiatur, ſciendum eſt, in omni motu, ſecundum Philoſophos, multa conſiderari, terminum a quo, terminum ad quem, medium per quod fit motus, movens, & mobile. Hæc omnia in criſi perpetuo reperiuntur. *Movens* enim eſt ipſa natura, quæ coctiones perficit, humores ſecernit, ac tandem die critico expellit. *Mobile* ſunt cauſſa morbifica & humores præternaturales, in quos tantum poteſt cadere criſis. *Terminus a quo* incipit criſis, eſt morbi augmentum: fit enim criſis in morbo; & pro varia morbi natura, tardiores, vel celeriores criſes exercentur: Acuti enim morbi celerius, longi tardius judicantur.

Terminus ad quem deſinit criſis, eſt ſanitas, vel mors vel ſtatus illis proximus, aut tranſitus ad aliam morbi ſpeciem. *Medium* vero *per quod*, eſt totum illud ſpatium, quod a morbi augmento ad ſolutionem uſque extenditur, & in quo natura concoctioni, ſecretioni, & excretioni incumbit.

Motus autem ille criſis ſimplex non eſt, ſed compoſitus: idque dupliciter, ex locali ſcilicet & alterativo, & ex naturali & violento. *Localis motus* in criſibus fit ratione cauſſæ morbificæ, quæ a natura commovetur & agitatur, ac per vias conſuetas excernitur. *Alterativus* vero *motus* fit ratione corporis patientis, ſive *corruptivus* ille ſit, ut apparet in criſi lethali, ſive *perfectus*, ut in ſalutari eſt manifeſtum. Secundo motus ille eſt *naturalis*, ratione naturæ, quæ internum eſt principium & movens, criſin primo & per ſe efficiens: *violentus* vero eſt ratione certaminis, perturbationis, & velocioris illius mutationis. Optime igitur criſis dicitur mutatio, eaque velox & repentina, ut hoc modo diſtinguatur a coctione, certamine & ſecretione, tum etiam a ſolutione lenta & paulatina diuturnorum affectuum. Unde velocitas illa propriæ & peculiaris differentiæ rationem habet. Reliquæ vero definitionis partes tam per ſe ſunt manifeſtæ, ut nulla indigeant explicatione.

CAPUT III.

De Criſium differentiis.

Criſis alia eſt perfecta, alia imperfecta.

Perfecta eſt, quæ ægrum perfecte & integre a morbo liberat Eſtque vel ſalutaris, vel lethalis.

Ut criſis perfecta ſit & ſalutaris, ſex requiruntur conditiones. Debet enim eſſe, Primo, *optimis ſignis indicata.* Secundo, *manifeſta.* Tertio, *die critico contingere.* Quarto, *fida.* Quinto, *ſecura.* Sexto, *conveniens morbo & ægrotantis naturæ.*

PRimo igitur criſis perfecta ſalutaris concoctionis ſignis die indice debet præmonſtrari. Unuſquiſque enim dies criticus ſuum habet indicem, quartus videlicet eſt index ſepti-

ſeptimi, undecimus decimi quarti, & decimus ſeptimus vigeſimi. In illis, inquam, diebus apparere debent concoctionis ſigna, ut criſis perfecta & ſalutaris conſequatur. *Secundo* debet eſſe manifeſta, id eſt, cum inſigni aliqua evacuatione conjuncta, ſcilicet excretione vel abſceſſu. *Quæ enim ſine manifeſta excretione levant, recidivam facere ſolent*, (inquit Hippocrates in *prognoſticis*) id ipſum confirmat idem Hippocrates quamplurimis hiſtoriis in *epidemiis*, e quibus inſignis hæc inſtar omnium erit. *Sect. 7. lib. 3. Epid. Ægr. 2.* Hermocrates decimoquarto die liberatur a febre, non ſudavit, decimoſeptimo rurſus febre corripitur, vigeſimo febris expers non ſudavit, vigeſimo quarto die rurſum febricitavit, tandem vigeſimoſeptimo die moritur. Si enim ſine cauſſis criticis ſolvatur morbus, periculo non vacat; & ſi cum inſigni excretione vel abſceſſu terminetur, ſalutaris criſis cenſenda eſt. *Tertio*, die critico debet contingere: in illis enim diebus ſolet natura, dum commode operatur, humores noxios ἀθρόως, & confeſtim expellere, utileſque moliri excretiones, quæ ſi alio die contingant, ſignum eſt naturam eſſe conturbatam & tumultuarie operari. *Quarto*, debet eſſe fida, atque ita nullas morbi reliquias poſt ſe relinquere, unde recidivæ periculum ſupereſſe poſſit. *Quinto*, debet eſſe ſecura, id eſt, cum facili ægri tolerantia, & ſine ullis periculoſis ſymptomatis. *Denique* talis criſis eſſe debet ſpeciei conveniens & ægrotantis naturæ, atque adeo illis ætati, & temperiei congener. Acuti morbi per excretionem, diuturni per abſceſſum judicari ſolent. Febris ardens in juvene hæmorrhagia, in ſene alvi fluxu ut plurimum indicatur.

Criſis perfecta lethalis, contrarias habet conditiones ei, quæ ſalutaris eſt.

Conditiones illas ex ſupra dictis eruere facile eſt, ſi nimirum eas, quæ pro ſalutari criſi propoſitæ ſunt in contrarium uſurpemus. Ex his autem prima inter reliquas maximi momenti eſt: cum ea criſis lethalis maxime cenſenda ſit, quam non præceſſerunt concoctionis ſigna. Si enim, nulla apparente concoctione, aliqua fiat perturbatio, & humorum evacuatio, certiſſimum eſt indicium naturæ irritatæ, & ab humorum malignitate laceſſitæ. Unde fit, ut citius properet ad ſtatum, quam coctionis gradus ferre queat, & tunc temporis criſim minime tutam fore, audacter pronunciandum: idque eo magis, quo morbus natura fuerit periculoſior. In modo ſalutari, & minus periculoſo, tunc etiam verendum eſt, ne diminute judicetur, & cum gravioribus periculoſiſque ſymptomatis morbus deinceps revertatur, vel tandem diuturnior factus, in mortem degeneret. *Coctiones* enim (inquit Hippocrates) *celeritatem judicii, & morbi ſecuritatem oſtendunt: cruda vero & incocta, atque in malos abſceſſus converſa, dolores, aut diuturnitatem, aut acriſias, aut mortem, aut recidivam.* Hæc enim mala evenire ſolent, dum criſis nullo modo antea indicatur, unde oſtenditur, naturæ conditiones & conſuetudines eſſe funditus everſas atque labefactatas a vi morbi, neque illam in criſi morbum eſſe debellaturam, ſiquidem in pugna nullum præſtitit ſpecimen victoriæ, quod perpetuo evenire ſolet in iis, qui invicem pugnant. Ille enim, qui adverſus ſuum antagoniſtam victoriam eſt reportaturus, omnibus motibus ſtatim oſtendit, ſe inferiorem habere inimicum, licet ipſe aliquid ab inimico repatiatur. Verum nullum oſtendere roboris potentioris ſignum, neceſſario ſignificat collapſam ruere facultatem.

Criſis imperfecta eſt, in qua morbus imperfecte non judicatur, ſed tantum ſecundum partem; & alterius criſis futuræ locum poſt ſe relinquit.

Eaque duplex eſt, altera ad melius, altera vero ad deterius.

Ad melius ea eſt, quæ non omnino tollit morbum, ſed facit, ut eum æger alacris ferat.

Ad deterius eſt, quæ morbum facit vehementiorem, & magis periculoſum.

COROLLARIUM.

Propoſitæ criſium differentiæ aliquas patiuntur difficultates, quæ hic paucis diluendæ ſunt. *Primo* enim non dari poſſe criſim perfectam, ſalutarem, aut lethalem, ſequentibus argumentis probari poteſt.

Primum. Si daretur criſis perfecta ſalutaris, ea abſoluta ſtatim perfecta ſanitas ſuccederet: ſed poſt criſim languida admodum eſt ſanitas, & imperfecta; omneſque actiones debiles & infirmæ, morboſam potius indicant conſtitutionem, quam ſanitatem.

Secundum. Non poteſt fieri tranſitus ab uno extremo ad aliud niſi per medium. Sed medium inter morbum & ſanitatem, eſt ſtatus neuter. Ergo in quavis criſi fiet mutatio ad ſtatum illum neutrum, non autem ad perfectam ſanitatem.

Tertium. Convaleſcentes, qui ex morbo per criſim evaſerunt, eodem modo ut ægri conſervantur. At illud non fieret, ſi criſis perfecta fuiſſet & ſalutaris.

Quartum. Criſis etiam lethalis perfecta dici non poteſt, cum mors illi ſuccedens deſtructio mera ſit, & perfectionis contraria.

Quintum. Omnis criſis a natura perficitur. At omnes naturæ actiones ad bonum perpetuo diriguntur. Ergo nulla criſis poterit eſſe lethalis.

Ad primum, ſecundum, & tertium, dicendum eſt, criſim perfectam ſalutarem appellari, cum ab ea nulla portio materiæ morbificæ relinquitur in corpore, quæ morbum conſtituere poſſit. Licet vero ſtatim per criſim non ſit perfecta ſanitas, ſed tantum ſtatus neuter convaleſcentiæ; ille tamen a præternaturali materia nullo modo dependet, ſed tantum a partium languore & imbecillitate, quæ a prægreſſi morbi violentia neceſſario fuit introducta. Ideo dicere poſſumus, perfectam tunc temporis eſſe ſanitatem, ſaltem ratione cauſſæ morbificæ, quæ tota fuit vacuata. Et hoc ſufficit, ut criſis dicatur perfecta.

Ad quartum dicimus, in criſi lethali fieri deſtructionem ratione individui, & corporis ægrotantis: hoc tamen non impedire, quin aliqua in iis ſit perfectio ratione ipſius criſis, quæ quamvis lethaliter exerceatur, tamen dum integre abſolvitur perfecta quoddammodo dici poteſt.

Ad quintum reſpondeo, naturam perpetuo ſibi finem optimum proponere, ab eo tamen ſæpius aberrare, cum debilis admodum eſt, ut præ nimia virium exſolutione intentum aſſequi non poſſit, & oneri ſuccumbere cogatur.

Secundo, adverſus primam conditionem criſis perfectæ ſalutaris objici poſſunt duæ Hippocratis hiſtoriæ, quarum prima habetur 1. *Epid. ſect.* 3. ubi refert; Metonem abſque concoctionis ſignis, perfecte ad ſalutem fuiſſe judicatum. Altera habetur 3. *Epid. ſect.* 3. ubi etiam affirmat, Lariſſæam virginem ſine coctionis ſignis perfecte judicatam. Verum huic objectioni duplex *reſponſio* ſatisfacit. *Primo* enim dicimus cum Galeno, hiſtorias illas raras eſſe, & extra ordinem naturæ, atque ideo ab Hippocrate obſervatas. Miratur enim Galenus *in commentario*, iſtas criſes nullam ſequutam fuiſſe recidivam, cum præter naturæ conſuetudinem, & præter leges ordinarias ſalutaris criſeos apparuerit. *Secundo* dicimus, illas criſes fuiſſe ſalutares propterea, quod in principio multæ præceſſerant vacuationes, eæque ſatis laudabiles, multæque criſim fuerant conſequutæ, ut ex hiſtoriis apparet. Licet autem illæ ſymptomaticæ quodammodo fuerint, ex eo quod in principio prodierint ſine coctionis ſignis, tamen criticæ quodammodo cenſendæ ſunt, quia vi naturæ oppreſſæ factæ fuerunt, & materia turgente. Vel ſaltem dicamus, illas fuiſſe mixtas, partim ſcil. criticas, partim ſymptomaticas, quæ tamen materiam morbificam minuendo, potuerunt efficere, ut criſis poſtea ſuperveniens, ad ſalutem fuerit terminata; cum eam præſertim aliæ ſubſequutæ fuerint evacuationes. Metoni enim poſt judicium crebro ſanguis a naribus exiit. Lariſſæ vero virgini menſtrua poſt judicium prodierunt, quæ nunquam apparuerant, & ideo nulla ſubſequta eſt recidiva.

Objici etiam poteſt, naturam humores noxios, dum turgent, ſine coctionis ſignis poſſe critice vacuare, cum Medico liceat, ex divini ſenis præcepto, purgationes celebrare, turgente materia, nulla expectata concoctione. *Reſpondendum* eſt, in principiis morborum naturam oppreſſam a materia turgente, mixtas ſaltem vacuationes celebrare poſſe, partim ſcilicet criticas, & partim ſymptomaticas: perfectas criſes non poſſe, propter concoctionis defectum.

Tertio, adverſus quintam conditionem ſalutaris criſeos quod ſcilicet debeat eſſe ſecura, nempe cum facili ægri tolerantia, & ſine periculoſis ſymptomatis, *opponi* poteſt auctoritas, ratio, & experientia. Nam Hipp. *aph.* 13. *ſect.* 2. noctem difficilem & gravem, imminentem criſim præcedere teſtatur; & Galenus *cap. 7. l. 3. de criſibus*, varia ſymptomata, eaque acerbiſſima: ut perturbationem, delirium, difficultates reſpirationis, jactationes, pulſus inæqualitates, criticas vacuationes antecedere affirmat.

Deinde, non poteſt accidere criſis, niſi poſt certamen naturæ cum morbo; & contentio illa non poteſt fieri ſine ſymptomatum exacerbatione. Natura enim & morbus agunt invicem & patiuntur: unde ægrotantis corpus neceſſario affligitur: *Denique* oſtendit experientia, nullam criſim (quantumvis ſalutaris illa ſit,) ſine ſymptomatum vehementia & ſumma ægrorum agitatione exerceri. Ad hæc *Reſpondemus*, in criſi quidem multa apparere ſymptomata, ſed illa non eſſe periculoſa. Ubi enim vires ſunt validæ & robuſtæ, ſymptomata, quæ in criſi ſalutari ſunt perpetuo mitiora, nullum poſſunt afferre periculum. Nam quando illa ſunt admodum vehementia, lethalem criſim portendunt, vel ſaltem imperfectam, quæ ad deterius vergit.

Quarto, adverſus ultimam conditionem ſanitatis Criſeos, quod ſcil. debeat eſſe conveniens morbo, & ægrotantis naturæ, ita ut acuti morbi per excretionem, longi per abſceſſum judicentur; Febris ardens in juvene per hæmorrhagiam, in ſene per alvi fluxum terminetur, hæc *objici* poſſunt; quod morbi acuti per excretiones, aut per abſceſſus judicantur, ex Galen. *c. 7. lib. 3. de Criſibus*. Deinde Febres peſtilentes, quæ ſunt extreme peracutæ, per bubones & carbunculos ſolvuntur. Morbi etiam longi non ſolum per abſceſſus, ſed etiam per excretiones ſæpe judicantur. Neque criſes illæ ægrotantis naturam ſequi ſolent, febres enim acutæ juvenibus, non ſolum per hæmorrhagiam, ſed etiam per ſudores, urinas, & alvi fluxum terminantur, quod etiam in ſenibus abſque ullo diſcrimine contingit. His omnibus *Reſpondendum* eſt, propoſitam conditionem veram quidem eſſe, non perpetuo & neceſſario, ſed ut plurimum; habet enim natura ſuos motus ordinarios quos aliquando immutat, pro varia materiæ conditione & diſpoſitione ejuſdem; ita ut materia, quam natura in tali ætate per hæmorrhagiam vacuare eſt conſueta, ſi non in partibus inferioribus ſit ſita, commodius per urinas, aut alvi fluxum vacuetur.

CAPUT IV.

De ſignis criſium.

Signa Critica in tres claſſes dividuntur, quorum alia antecedentia, alia concomitantia, alia denique ſubſequentia nominantur.

Antecedentia rurſum duorum ſunt generum, alia tempus criſium prænuntiant, alia ſpeciem ſignificant.

Tempus futuræ criſeos ex duobus innoteſcit, acuti morbi, & concoctionis ſignis: quæ a nobis expoſita ſunt, ſect. 3. Simiotices, cap. 4.

Speciem criſis ſignificant ea ſigna, quæ oſtendunt, per quem locum criſis adventura ſit, videlicet per vomitum, alvi fluxum, ſudores, urinas, hæmorrhagiam, menſes, hæmorrhoidas, vel abſceſſum. Quæ omnia fuerunt a nobis expoſita ſect. 3. Simioticæ, c. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

Signa criſim comitantia ſunt, quæ cum ipſa ſpecie criſis ſimul apparent, criſimque ipſam dum fit, bonane ſit, an mala; perfecta, an imperfecta, indicant.

Suntque ipſamet cauſſæ, & ſpecies criticæ quæ duæ omnino ſunt, excretio & abſceſſus.

Excretio ea ſalutaris & bona dici debet, quæ commode fit. Ut autem commode fiat, quatuor requiruntur, qualitas laudabilis, quantitas moderata, tempus opportunum, & excernendi modus naturæ familiaris.

Qualitas humoris qui excernitur, laudabilis eſt, ſi peccans, & coctus humor vacuetur.

Quantitas moderata eſt, quæ neque exigua, ſed ſufficiens, neque immodica eſt. Nam exigua damnatur, & ſuſpecta eſt, qualis eſt ſub ſtillum ſanguinis, ſudatiuncula, vomitus exigui: immodica periculo non vacat.

Tempus opportunum eſt dies criticus, quæ enim excretiones aliis diebus contingunt, ſuſpectæ ſunt.

Excernendi modus eſt naturæ familiaris, ſi excretiones primum fiant confertim, non ſenſim & paulatim, deinde ſi fiant per loca conferentia, & legi naturæ commoda.

Ut vero per loca convenientia fiat evacuatio, tria ſunt neceſſaria. Primum, *ut locus non ſit loco morbi dignior;* Deinde, *ut habeat rectitudinem;* Poſtremo, *ut tranſitus patentes habeat.*

Abſceſſus ut legitimus ſit, tria ſpectanda, quo, unde, & propter quid.

Quo, *partem denotat, in quam decumbit, quæ debet eſſe inferior, ignobilior, remota ab affecta parte, & totius materiæ morbificæ capax, alioqui periculum eſt reflexus.*

Unde, *partem denotat ex qua, dextrane an ſiniſtra: debet enim fieri decubitus ſecundum rectitudinem.*

Propter quid, *cauſſam deſignat, ob quam oritur abſceſſus, id eſt, num a natura cocto morbo, aut a materia cogente, & divexante adhuc humore crudo. Nam ſi crudo exiſtente morbo fiat, parvus erit abſceſſus, & morbum perfecte non judicabit.*

Hæc omnia ſpeciatim a nobis exponentur *Sect. 3. Simiotices, cap. 2.* dum ſigna examinabimus, quæ deſumuntur ab excrementis per varias corporis partes profluentibus.

Signa criſim conſequentia, oſtendunt an criſis perfecta fuerit, & an inde perfecta ſanitas expectanda ſit; an vero fuerit imperfecta, & metus ſit recidivæ. Illa autem deſumuntur ab actionibus, excrementis, & qualitatibus corporis, quæ ſi ad ſtatum naturalem plurimum accedunt, ſalutaris fuit excretio: ſi vero ab eo valde recedant, fuit imperfecta criſis, & periculum eſt recidivæ. Hæc etiam erunt a nobis explicanda cap. ultimo partis prognoſticæ, *in quo agitur de ſignis futuræ recidivæ in convaleſcentibus.*

CAPUT V.

De diebus criticis.

Dies critici illi dicuntur, in quibus criſes ſolent contingere.
Eorum tres ſunt differentiæ: Alii dicuntur vere & perfecte critici, alii indices, alii intercidentes.
Perfecte critici, principes, aut radicales appellantur: quoniam quæ his diebus contingunt criſes, omnes perfectæ criſeos notas habent: ejuſmodi ſunt ſeptenarii tres, nimirum ſeptimus, decimus quartus, & vigeſimus.

Hiſce diebus frequentius perfectæ ac ſalutares criſes ſolent contingere, quia natura in illis, præcipue quando utiliter operatur, & abſolutum ſupra morbum dominium obtinet, ſingulare adverſus cauſſam morbificam certamen aggreditur, eamque per ductus convenientes excludit. Illi autem ſunt ſeptenarii tres, quia natura ſeptenario numero gaudet. Nam ſeptimo menſe fœtus vitales edit, ſeptimo ætatis anno dentes prodeunt, decimo quarto menſes erumpunt, & per ſingulos annorum ſeptenarios, magnæ mutationes in omnibus contingunt. Horum primus eſt ſeptimus, non ſolum ordine, ſed etiam poteſtate & viribus, ut teſtatur Gal. 1. *de dieb. decret. c.* 4. Eumque cum Rege clementiſſimo confert, qui multos a pœna liberat, eoſque ſalvos dimittit; ut plurimum enim, quæ illis diebus contingunt criſes, bonæ & ſalutares ſunt. Si vero quædam malæ contingant non pernicioſæ ſunt, quemadmodum futuræ eſſent, ſi alio die contingerent.

Secundus eſt decimuſquartus, in quo judicantur morbi, qui ſeptimo judicari nequiverunt, nondum ſatis concocta materia; at ſi ante decimumquartum criſis contingat, non eſt perfecta; ſed fit, natura irritata, aut copia, aut qualitate materiæ. Cum enim dies critici per ſeptimanas numerentur, decimuſquartus eſt finis ſecundæ ſeptimanæ, unde factum eſt, ut ab Hippocrate appelletur impar quandoquidem non conſideratur a primo die morbi, ſed a primo die ſecundæ ſeptimanæ. Eſt porro terminus morborum acutorum ut teſtatur Hipp. *aph. 23. ſect. 2. Acuti morbi in quatuordecim diebus judicantur.* Quod etiam confirmat *in Coacis: Ardenter febricitantes judicant quatuordecim dies, vel ad interitum, vel ad ſalutem.* Cujus tamen ſententiæ veritatem labefactare videntur plures hiſtoriæ, quæ habentur in *Epid.* eorum, qui cum acute febricitarent, ultra decimumquartum producti ſunt. Herophon decimoſeptimo judicatur; uxor Philini vigeſimo interiit; Chærion vigeſimo judicatus eſt: hi autem omnes acuta febre correpti. Cui *objectioni Reſpondendum* eſt; acutos morbos vere dici ex Hipp. & Galeni doctrina, qui celeriter, continenter & vehementer moventur, neque acutorum nomen obtinere, donec vehementiam ſumpſerint; licet igitur quidam morbi judicentur decimoſeptimo, & vigeſimo, quoad morbi initium, ſemper tamen judicantur decimoquarto, quoad morbi vehementiam, & impetum. Nam hujuſmodi morbi, decimoſeptimo & vigeſimo judicati, non ſtatim a principio ſumunt impetum & vehementiam, ſed paullo poſt. Sic qui in fine quaternarii vehementiam ceperunt, licet decimoſeptimo finiantur, proculdubio decimoquarto ſuæ vehementiæ judicati ſunt: & qui ſeptimo vehementiores apparuerunt, vigeſimo judicati, decimoquarto ſuæ vehementiæ ſolvuntur. Unde Galenus *commentario in prædictum Aphoriſmum: Nullus*, inquit, *inventus eſt uſquam, qui ab initio velociter movetur, hunc tranſgredi terminum, qui aliquam ex dictis non acceperit mutationem.*

Quamvis enim aliquando decimo ſeptimo, aut vigeſimo deſinat morbus acutus: tamen intra ſuum decimumquartum judicatum eſſe comperimus, ſi computationem incipiamus ab eo die, quo citatior, & vehementior morbus fieri incipit. Quod patet ex Hipp. hiſtoria adoleſcentis in Melibœa, qui decima die deliravit, vigeſima valde inſanivit, & vigeſima quarta obiit, quo conſtat, decimoquarto vehementiæ obiiſſe, quandoquidem illa incœpit tantum die decima morbi. Quamvis autem apud Hippocratem quidam morbi acuti nominentur, qui ad quadrageſimum aut ſexageſimum diem extenduntur, tamen illi vere & proprie acuti non ſunt, quia non habent vehementiam & impetum: ſed lente progrediuntur: ideoque acuti ex decidentia vulgo nominantur, quandoquidem ex acutis producti ſunt per criſim imperfectam judicatis vel inæqualiter procedunt, ob inæqualem viciſſitudinem remiſſionis, & exacerbationis.

Tertius ex diebus principibus eſt vigeſimus, qui ſeptimus eſt a decimoquarto; quandoquidem decimus quartus bis numeratur: eſt enim ultimus ſecundæ ſeptimanæ, & primus tertiæ, ut docuit Hipp. aph. 25. ſect. 2. *ubi dies indices præcipue obſervat.* Contemplabilis, *inquit*, eſt decimus ſeptimus; eſt enim quartus a decimoquarto: *Unde neceſſario ſequitur, vigeſimum eſſe ſeptimum a decimoquarto.*

Idipſum confirmat idem Hipp. pluribus hiſtoriis in *Epidemiis*, ut Chærionis, uxoris Philini, filiæ Euryanactis qui judicati ſunt die vigeſimo. In aliis vero, qui judicati ſunt poſt vigeſimum, contigerunt criſes in quaternionibus & ſeptimanis, computando a vigeſimo. Sic Abderitana virgo vigeſimoquarto judicata; Anaxion vere vigeſimo quarto.

Attamen, adverſus hanc doctrinam *opponi* poteſt, quod idem Hippocrates *aph. 36. ſect.* 4. vigeſimumprimum inter decretorios enumerat, omiſſo vigeſimo. *Sudores*, inquit, *febricitantibus boni, qui manare cœperunt die tertio, quinto, ſeptimo, nono, undecimo, decimoquarto, decimo ſeptimo vigeſimoprimo.* Quod etiam confirmat *in epid. & libello de diebus decretoriis*, in quibus vigeſimum primum refert, omiſſo vigeſimo.

Cui difficultati *Reſpondendum* eſt, criſes, quæ in tertia ſeptimana contingunt, ut plurimum partem vigeſimi & vigeſimiprimi occupare: unde fit, ut aliquando ab Hipp. criſis ad vigeſimum, aliquando vero ad vigeſimumprimum referatur. Fuit tamen magis conſentaneum, criticum appellare diem a quo incipit, quam quo finitur criſis.

Indices, qui contemplabiles & internuntii nominantur; ſunt qui criſin ſeptenario futuram indicant: ſuntque numero tres, quartus, undecimus, ſeptimus.

Contemplabiles appellantur, quod ex eorum contemplatione criſis futura ſoleat prævideri: ideoque etiam internuntii nominantur, & frequentius indices, quod indicent & prænuntient diem futuræ criſeos; idque fit per concoctionis ſigna, quæ in urinis præcipue apparent. Unde Hippoc. *in prognoſticis & aphoriſmis;* Urina, quæ quarto die hypoſtaſim habet albam, lævem & æqualem, ſolutionem morbi ſeptimo fieri oſtendit. Ex principibus autem diebus unuſquiſque ſuum habet indicem: quartus nimirum eſt index ſeptimi, undecimus decimiquarti, & decimus ſeptimus vigeſimi. Iſti vero dies inter criticos etiam recenſentur, quod non ſimpliciter indices ſunt, ſed quod in iis etiam non raro criſes ſoleant contingere, quamquam minus perfectæ.

Horum igitur primus eſt dies quartus, qui primo & per

ſe, &

[illegible], & ex ſui natura index eſt ſeptimi, ut diligenter annotavit Gal. *cap.* 11. *lib.* 2. *de diebus decretoriis*, ubi docet, criſim quarto indicatam per ſigna concoctionis die ſeptimo contingere, ſi nihil impediat. Multa etenim poſſunt naturæ motum inhibere, non ſolum in ſeptimo, ſed etiam in omni die critico, ex parte ſcilicet vel ægri ipſius, vel Medici; vel aſtantium, a quibus multi errores committi poſſunt. Ut ſi Medicus die ſeptimo catharticum exhibeat, ſi æger aut aſtantes Medico non obſequantur, & legitimum tum remediorum, tum rerum non naturalium uſum pervertant. Eſt autem quartus dies inter decretorios collocandus, indicat enim morbos extreme peracutos, ut teſtatur Hippocrates *in prognoſticis. Mitiſſimæ*, inquit, *febres & ſignis firmatæ ſecuriſſimis, quarto die aut citius deſinunt; maligniſſimæ vero, & horrendis comitatæ ſymptomatis, quarto die, aut citius interimunt.* Sic in *Epidemiis*, Pericles quarto die prorupto univerſali ſudore, acutiſſima febre defunctus eſt. Calvo Lariſſæo femur dextrum doluit, quarto die circa meridiem mortuus eſt celerrime & acutiſſime. Attamen rariſſimæ ſunt illæ criſes, quæ in quartum diem incidunt: frequentius enim tertio aut quinto die contingunt, quia acutorum morborum exacerbationes diebus fiunt imparibus. At iiſdem diebus indicantur morbi, quibus exacerbantur, ut docuit Hippocrates *in Epidemiis*, ac proinde teſtatur Galenus, ſe ſemel tantum, Archigenem vero bis criſim die quarto obſervaſſe.

Secundus ex Indicibus eſt undecimus qui tamen non tam perfecte decimumquartum indicat, ut partus ſeptimum. Quemadmodum enim dierum perfecte judicantium vis ſenſim minuitur: ita & indicantia, quandoquidem quo citius criſes perficiuntur, eo majorem oſtendunt naturæ potentiam ſupra cauſſam morbificam: & quo magis protrahuntur, eo majorem oſtendunt imbecillitatem, aut ſaltem materiæ contumaciam, ut ideo non tam firmiter & ordinate judicia obeantur. Non ſolum autem indicat dies undecimus, ſed etiam judicat; At non tam perfecte & frequenter, quemadmodum vere critici: plurima tamen exempla apud Hippocratem referuntur in *Epidemiis* eorum, qui undecimo die judicati ſunt. Et Gal. *cap.* 7. *lib.* 1. *de diebus decretoriis*, ſe uno autumno omnes dies undecimo obſervaſſe ſcribit.

Tertius ex indicibus eſt decimus ſeptimus, qui non tam firmiter indicat quemadmodum quartus & undecimus ſed potentius multo decernit, & inter criticos validiores a Galeno, aliiſque auctoribus numeratur. Attamen Archigenes, & alii, qui integros dies numerant, atque adeo vigeſimum primum, non vigeſimum, vere criticum ſtatuunt, decimumoctavum proinde admittunt, non decimum ſeptimum, quos Galenus prolixe impugnat 2. *de diebus decretoriis*, *cap.* 4.

Intercidentes, qui & intercalares ſeu irrepentes, vel provocatorii nominantur, ſunt qui inter principes & indices intercidunt, criſeſque imperfectas moliuntur, ſuntque tertius, quintus, nonus, decimus tertius, & decimus nonus.

Provocatorii dicuntur, quod naturam interdum provocent ad excretionem, unde criſis in illis aliquando contingit ſed imperfecta, quia fit natura irritata ante tempus ſibi ordinarium & maxime conſentaneum. Unaquæque ſeptimana habet dies ſuos intercidentes. Prima enim habet duos, tertium & quintum: Secunda habet itidem duos nonum, & decimum tertium. Tertia vero ſeptimana unicum tantum habet, nimirum decimumnonum. Sunt autem illi dies quodammodo critici; quia impares. At morbi acuti diebus imparibus exacerbantur, & in illis exacerbationibus ſolent contingere criſes, quia tunc temporis natura irritatur ad excretionem. Attamen illæ criſes, quæ fiunt ab irritatione, imperfectæ ſunt, ut antea dictum eſt.

Reliqui vero dies, qui neque principes ſunt neque indices, neque intercidentes, vacui & medicinales nominantur. Suntque ſextus, octavus, decimus, duodecimus, decimus ſextus, & decimus octavus.

Vacui dicuntur; quia nec decernunt, nec indicant, nec provocant, neque ullo modo critici ſunt: & ſi quando criſis in illis contingat, mala eſt. *Medicinales* vero appellantur, quia in illis omnia medicamentorum genera, atque adeo purgantia tuto exhiberi poſſunt, quod docuit Hipp. *quarto de morbis*, inſigni contextu; *Quicumque*, inquit, *febre continua correpti, cathartico diebus paribus uſi ſunt, hi nimium purgati ſunt nunquam: At qui diebus imparibus cathartico ſunt uſi, nimium ſunt purgati, & multi perierunt*, Decretorii etiam quodammodo dici poſſunt, non ſimpliciter, ſed cum adjectione, ut ſcilicet mali ſint decretorii, nunquam enim ſalutariter indicant, ſed peſſime, infide, & peculoſe: quoniam quæ in illis diebus contingunt criſes, a morbi malignitate ſimpliciter fiunt, non a natura aut vincente aut ſaltem irritata, quemadmodum in provocatoriis contingit. Horum peſſimus eſt ſextus, qui tyrannus a Galeno nuncupatur, ſeptimo pure contrarius, qui Rex ab eodem vocatur. Ideo quæcumque criſes in ſextum diem incidunt peſſimæ cenſendæ ſunt. *Sudores ſexto die manantes, peſſimi*, inquit Hipp. *Coac.* & in *Aphoriſmis*, *icterus ſexto die lethalis eſt*. In *Epidemiis* vero quamplurimæ hiſtoriæ repeRiuntur, ut Dromeadæ conjugis, Hermocratis, Philiſci, & aliorum, quibus die ſexto infelices criſes contigerunt. Verum *objici* poteſt ex *ſect.* 3. *lib.* 3. *Epid.* Lariſſæam virginem die ſexto ſalutariter fuiſſe judicatam. *Reſpondemus* cum Galeno rariſſimum eſſe iſtum caſum, & præter naturæ conſuetudinem accidiſſe, neque enim die critico accidit hæc criſis, neque ſignis concoctionis fuerat præmonſtrata, ut antea dictum eſt. Sed cauſſa ſalutaris criſeos referenda eſt ad rarum & extraordinarium naturæ conatum, quæ triplicem in hac virgine evacuationem molita eſt, ſcilicet per menſtruam purgationem, largam hæmorrhagiam, & copioſum ſudorem. Idem fere aliquorum dierum parium, qui uſque ad vigeſimum inveniuntur, eſto judicium. Quamquam enim quidam Neoterici cenſuerint, morbos ſanguineos diebus paribus judicari, quia paribus moventur, tamen rariſſime illud fit, tum quia in febribus acutis, quæ ex ſanguine fiunt, ſanguis facile in bilem degenerat, aut ſaltem ea illius portio, quæ putredinem contrahit: tum quia criſes non ſimpliciter exacerbationes ſequuntur, ſed multo magis cauſſam ſuperiorem, quæ *capite de cauſſis* fuſius illuſtrabitur.

Critici etiam dies nuncupantur a vigeſimo ad quadrageſimum per ſeptenarios, vigeſimus ſeptimus, trigeſimus quartus, & quadrageſimus. A quadrageſimo ad centeſimum & vigeſimum per vicenarios, ſexageſimus, octuageſimus, centeſimus & vigeſimus: poſt hunc vero perit dierum criticorum vis, & criſes menſibus anniſque fieri dicuntur.

Dies critici præcipui & magis ordinarii ſunt illi, qui in morbis acutis ſolent contingere. Illi autem morbi acuti, ſi ab initio ſumant vehementiam, decimoquarto die, aut citius judicantur. Si vero non incipiant moveri celeriter & vehementer, niſi in fine primæ ſeptimanæ ad vigeſimum extenduntur, qui ea ratione terminus eſt morborum acutorum. Morbi vero, qui ultra vigeſimum extenduntur, acuti ex decidentia nominantur, & in illis criſes ſolent contingere, ſed minus frequenter, atque adeo non antea per quaternarios, ſed tantum per ſeptenarios numerantur uſque ad quadrageſimum; in quo perit eorum vis, & dies per vicenarios tantum numerantur uſque ad centeſimum & vigeſimum, & in quo etiam criſes tum ſalutares, tum lethales contigiſſe legimus apud Hipp. *Epid. ſect.* 3. ubi Heropytus centeſimo vigeſimo perfecte & ſalutariter judicatus eſt. Et Pacius in Thaſo centeſimo & vigeſimo moritur. Ultra illud tempus vis dierum criticorum non extenditur, ſed poſtea menſibus & annis criſes, vel potius corporum mutationes contingunt, ut teſtatur Hippocrates *aph.* 28. *ſect.* 3. *Plurimi*, inquit, *morbi puerulis judicantur, nonnulli quidem in quadraginta diebus, nonnulli in ſeptem menſibus, quidam vero jam ad pubem accedentibus.*

Dierum Criticorum computatio debet fieri ab ea hora, in qua æger percipit manifeſtam actionum læſionem.

Nulla poteſt fieri dierum criticorum computatio, quin certo ſtatuatur totius morbi principium, & ipſa notetur hora, qua patiens cœpit ægrotare. Ab illa enim hora ad ſimilem ſequentis diei, primus dies computatur, & ſic conſequenter. Sed admodum difficile eſt, horam illam ſtatuere, & in eo multi errores ſæpe committi ſolent, quandoquidem vulgares Medici principium morbi computare ſolent ab hora decubitus, quod quidem poteſt locum habere in delicatulis & mollioribus hominibus, qui ex leviori affectu ſtatim ſolent decumbere: at in robuſtioribus & laboribus aſſuetis fallaciſſimum eſſe conſuevit, quandoquidem illi plerumque morbum adhuc incipientem, neque tantopere gravem, erecti etiam per plures dies aliquando ferre conſueverunt; neque in lecto retinentur, donec a morbi vehementia fere opprimantur. Vera igitur computatio debet inſtitui ab ea hora, qua in ægro primum percepta eſt ſenſibilis actionum læſio, qua videlicet vel non potuit prandere, vel cœnare, vel conſueto modo ambulare, & ſolita officia exercere: uno verbo ab eo tempore, quo febricitare cœpit, ſi febris ſit primaria, & non ſymptomatica. Sed quia febris raro ab ægro vel aſtantibus dignoſcitur, ideo Medicus ex ſymptomatum relatione, primaque eorum invaſione, facile ipſam febrem ipſiuſque principium conjicit. Unicum tamen indicium verum & facile febris incipientis ſæpiſſime occurrit, quod videlicet morbi acuti frequenter cum rigore vel horrore incipiant. Si igitur æger Medico referat, ſe dum cœperit male habere, frigus aut horrorem tali hora percepiſſe, illa certe hora erit morbi principium, a quo dies critici debent computari.

In puerpera muliere, febre acuta laborante, ſi partus naturalis fuerit, computatio dierum Criticorum debet fieri a febre, & non a partu: ſi vero partus fuerit præternaturalis, computatio facienda eſt a partu, non autem a febre.

Hoc Theorema difficillimam quæſtionem continet admodum intricatam, utpote quæ ipſum Hippocratem habet ſibi ipſi repugnantem, & rationum momenta utrinque graviſſima patiatur. Hippocrates 3. *progn. aph.* 12. *pari modo*, inquit, *in vulneribus judicationes fiunt a partu.* Et Gal. *in comment. ejus loci*, eamdem ſententiam confirmat, his verbis: *Principium enumerationis tibi fiat, non quo die cœperint febricitare, ſed quo pepererint: in quibuſdam igitur, circa ſecundum aut tertium incipiunt diem a partu, ex quo multi numerant futuram judicationem; ſed res non ita ſe habet, eam ex quo pepererint, numerationem oportet fieri dierum.* Quod quidem præceptum in praxim revocavit idem *Hipp.* 3. *Epid. ſect.* 2. *Ægr.* 10. 11. & 12. & *ſect.* 3. *ejuſdem libri*. *Ægr.* 14. In quibus locis proponit hiſtorias diverſarum mulierum enixarum, acuto morbo laborantium, in quibus dies computantur ab ipſo partus die. Id ipſum confirmari poteſt ratione validiſſima. Ab eo enim die numerandum videtur morbi principium, quo incipit moveri humor: At in die

par-

partus humor moveri incipit: fit enim maxima naturæ contentio, & humorum agitatio: ergo ab illa humorum exagitatione debet fieri computatio. Contra vero idem Hipp. 1. *Epid. Ægr.* 4. in uxore Philini, quæ die a partu decimoquarto febre correpta eſt, dies computat a die febris, non a die partus. Item *Ægr. 5. ſequenti*, in Epicratis uxore, quæ ſecundo a partu die febricitare cœpit, computationem inſtituit a febre, non a partu. Tum etiam *Ægr.* 11. *ejuſdem libri*, in Dromeadæ conjuge, quæ ſecundo a partu die rigore & febre acuta correpta eſt, eandem computationem facit a die febris, non a die partus. Ratio etiam pro hac ſententia efficaciter militat. Si enim aliqua ratione computatio deberet fieri a die partus; eſſet maxime propter motionem materiæ, quæ in partu fit: ſed hæc motio non eſt cauſſa ſufficiens, quantumcumque enim materia ante febrem ex occaſione aliqua moveatur, computatio nihilominus incipit ab ipſa febre, non a commotione: Sic in vehementiſſima corporis exercitatione, ex qua febris oritur, non fit commotio ab ipſa exercitatione in qua fuit humorum commotio; ſed febre tantum, quæ poſtea ſubſequuta eſt. Hæc controverſia propoſito Theoremate reſolvitur. Partus enim vel naturalis eſt vel præternaturalis. Differunt inter ſe ſymptomatum gravitate, & lævitate, ac præcipue expurgatione, quæ in naturali rite procedit, in præternaturali vero ſupprimitur. Si igitur naturalis fuerit partus; non poteſt femina intra terminum expurgationis, niſi forte ex aliqua procatarctica cauſſa, febre corripi, ut quæ ab omnibus excrementis rite expurgatur. Si vero partus præternaturalis ſit, conſtat ipſum morbi naturam induere, cum ſatis multas operationes lædat; atque ita febris, quæ huic morboſo partui ſuccedit, ex ipſo partu cenſenda eſt pendere, atque ita rationem habet febris ſymptomaticæ, & computatio dierum cum debeat fieri a principio morbi, facienda erit a partu, qui morboſus eſt. Hoc obſervavit Hippocrates in ægrotis ſupra propoſitis. Mulieres quarum fit mentio *hiſtor.* 10. 11. *&* 12. *ſect.* 2. *l.* 3. *Epid.* partum habuere præternaturalem: duæ enim priores abortum paſſæ ſunt. Tertia vero laborioſe peperit. Tum illa, quæ habetur *hiſt.* 14. *ſect.* 3. cum difficultate peperit, & non valde purgata eſt. Ideo in illis quatuor Hippocrates computationem inſtituit a die partus, in aliis vero quæ continentur *hiſt.* 4. 5. *&* 11. *lib.* 1. partus fuit naturalis. Uxor enim Philini femellam pepererat, ſecundum naturam facta purgatione, & alioqui leviter degebat: Uxor Epicratis pepererat filiam, & alia omnia ſecundum rationem prodibant. Et Dromeadæ conjux filiam etiam pepererat, aliaque omnia ſecundum rationem fiebant. Ideo Hippocrates in illis computationem inſtituit a die febris, non a die partus. Unde liquido conſtat, computationem in partu naturali debere fieri a die febris; & in partu præternaturali ab ipſo partus die. Verum adverſus hanc deciſionem inſurgit Amatus Luſitanus, auctor alioqui graviſſimus, in *ſcholio obſer.* 34. *centur.* 1. *Revera*, inquit, *hoc reſponſum ad Hippocratis mentem ficulneum eſt, & nullius valoris*: idque oſtendere nititur ex *hiſt.* 2. *ſect.* 3. *lib.* 3. *Epid.* quæ eſt de muliere, quæ cum filiam peperiſſet, & purgata non eſſet, eam febris acuta horrida tertia die corripuit. In ea autem exiſtimat Amatus, computationem fieri a die febris; cum tamen conſtet, partum fuiſſe præternaturalem, quandoquidem purgata non fuerat. Hanc autem computationem a die febris colligit ex ſequentibus Hippocratis verbis, quæ in hiſtoria continentur. *Poſtquam autem riguiſſet, febres continuæ*, &c. *Ut ex iis*, inquit, *Lector intelligat, a tertia die poſt partum connumerationes feciſſe*. Sed bonus ille vir male interpretatur verba Hippocratis, ex quibus nihil aliud colligi poteſt, niſi quod febris continua a tertia die partus conſequuta eſt, & ſymptomata illam comitantia. Immo vero ex toto hiſtoriæ diſcurſu ſatis liquet, computationem fieri a die partus, non a die febris; quemadmodum Valeſius & Mercurialis, graviſſimi librorum Epidemiorum Interpretes, id ipſum aperte aſſerunt. Et ita propoſita diſtinctio, quæſtionis deciſionem continens, Hippocratis doctrinæ erit conſentanea. Sed unus adhuc remanet ſcrupulus, ubi ſcilicet abſolute Hipp. 3. *progn.* velut regulam generalem proponens, præcipit ſimpliciter a die partus eſſe computandum. *Reſpondendum eſt*, Hippocratem in *lib. Epid.* varia annotaſſe experimenta, & multos caſus obſervaſſe, prout eveniebant, ex quibus deinde regulas & canones concinnavit, qui in libris Prognoſticon, & Aphoriſmorum continentur, ut docet Gal. *lib.* 1. *de diebus decretoriis*, *c.* 3. Canones autem illi ex iis deprompti ſunt, quæ ut plurimum eveniunt, fit autem ut plurimum, ut febris, quæ partum proxime ſequitur, ab ipſo partus vitio dependeat; ideo etiam ut plurimum a partu computatio inſtituenda eſt. Raro autem fit, ut partu naturali exiſtente, febris exoriatur, quæ tunc temporis non poteſt aliunde, quam a cauſſa procatarctica & externa provenire.

In vulneribus capitis & aliis quibuſcumque, computatio dierum criticorum debet inſtitui a die vulneris, non a die febris. Eadem eſt ratio vulneris, quæ partus præternaturalis; febris enim quæ ei ſupervenit, ſymptomatica eſt; vulnus vero eſt morbus primarius, a quo dierum criticorum numerus eliciendus eſt.

In morborum recidivis debet fieri computatio dierum criticorum ab initio ipſius morbi, non a recidiva.

Recidiva fit ex reliquiis prioris morbi, quæ non fuerunt integre vacuatæ, atque ita idem morbus cenſendus eſt, cum ſit eadem materia, in quo contingit quidem remiſſio febris inter radicem & recidivam, ſed non vera intermiſſio, ut oſtendunt ſymptomata ab Hippocrate annotata, dum inquit, *ſi quid ejus quod effunditur, intus relinquitur, promptum; ſitis intus relicta, oris exſiccatio, & inſuavitas, eadem ratione, quæ omnia morbi non integre ſoluti ſunt indicia*. Quia igitur is, cui ſupervenit recidiva, nondum erat plane liberatus ab illis accidentibus, computatio debet eſſe unica, ex eo, quod prior affectus non erat vere ſolutus, ſed tantum ex aliqua ſui parte. Sic Hipp. in *Epid.* perpetuo dies numerat a priori morbo, nunquam autem a recidiva, ut videre eſt in hiſtoriis Hermocratis, Anaxionis, Herophontis, Cleanactidis, uxoris Epicratis & aliorum.

CAPUT VI.

De cauſſis criſium, & dierum criticorum.

Criſis quoddam quaſi compoſitum eſt, conturbationem, evacuationem, & ſubitam mutationem ad ſalutem continens.

Conturbatio eſt congeries criticorum ſymptomatum, quæ ex agitatione materiæ morbificæ oriuntur. Illa autem agitatio fit vel a cauſſa externa, qualis cæli aſtrorumque motus & influxus, vel interna, ſcilicet natura ipſa.

QUomodo influxus ſyderum motiones criticas efficiant inferius explicabitur. Jam vero natura in conturbatione critica humores morbificos exagitat: quia dum illi ſecreti ſunt a laudabili & benigniori materia, magis naturam irritant: ideoque illa ad expulſionem accingitur. Licet enim humores illi concocti ſint, tamen acrimonia & maligna quadam qualitate naturam moleſtant, eamque ad excretionem impellunt.

Evacuationis cauſſa eſt facultas expultrix, quæ vel copia vel qualitate materiæ irritata, id quod moleſtum eſt, critice expellit.

Facultas expultrix una eſt ex iis, quæ naturales ſubſervientes nominantur, ſuumque opus exercet beneficio caloris nativi & ſpirituum, tum per fibras ſingulis partibus ingenitas.

Cur vero criſis, ſeu critica evacuatio, in ſeptenariis potius & quaternariis diebus contingat, quam aliis temporibus, id quidem a motu Lunæ tamquam cauſſa principali dependet.

Cauſſa criſeos, & cauſſa dierum criticorum omnium diſtinguendæ ſunt, cum ſint res toto genere diverſæ. Nam cauſſa criſeos eſt facultas expultrix, quæ quod moleſtum eſt expellit. At cauſſas dierum criticorum inveſtigare, non eſt quærere quid humores vitioſos e corpore expellat, ſed cur facultas expultrix non in omnibus, ſed certis quibuſdam diebus, quæ ſibi moleſta ſunt, frequentius & facilius ſoleat expellere; id autem a motu Lunæ pendet, quæ variis ſuis aſpectibus has motiones efficere ſolet.

Luna maximum habet dominium in hæc inferiora, præſertim in corpora humida, in iiſque inſignes efficit mutationes, præcipue in conjunctionibus, oppoſitionibus, & quadraturis, in quibus etiam criſes ſolent contingere.

Quas Luna variis ſuis aſpectibus in hoc inferiori mundo mutationes efficiat, & quomodo hinc venti & tempeſtates mutentur, ſata felicius vel infelicius creſcant, cancri & conchylia nunc plena ſint, nunc vacua, ſatis compertum eſt nautis, agricolis, & ipſis mulierculis. Præcipuum autem hic planeta dominium in corpora humida obtinet, unde non mirum eſt, ſi eam in humores noſtri corporis poteſtatem habeat, ut eos certis diebus commovere, & inde criſim excitare valeat. Id autem maxime præſtare ſolet in ſuis aſpectibus, ad quorum rationem dies critici numerantur: Primus enim Lunæ aſpectus a conjunctione eſt ſextilis, ſeu hexagonus ſiniſter, qui quarto die contingit. Secundus, quadratus, ſeu tetragonus ſiniſter, die ſeptimo. Tertius, trigonus ſiniſter appellatus, die undecimo. Quartus, qui oppoſitus, ſeu diameter dicitur, die decimo quarto. Quintus trigonus dexter, die decimo ſeptimo. Sextus tetragonus ſeu quadratus dexter, die vigeſimo. Septimus, ſextilis ſeu hexagonus dexter, die vigeſimoquarto. Octavus, in conjunctione, die vigeſimoſeptimo. Iſti autem dies aliquam habent latitudinem, ut infra docebitur: ſufficit nunc annotare, aſpectuum Lunæ computationem eandem eſſe cum dierum criticorum computatione, quæ *cap. ſuperiore* fuit propoſita.

Motus dierum criticorum non pendent ab aſpectibus, quos habet Luna cum Sole; ſed ab aſpectibus quos habet cum ſigno Zodiaci & loco cæli, in quo erat in principio morbi.

Si criſes moverentur a phaſibus Lunæ cum Sole, nulla eſſet dierum criticorum ratio, quia omnes ægroti, quocunque die ægrotare cœperint, uno eodemque criſin paterentur. Verbi gratia, in principio plenilunii, ubi fit oppoſitio Lunæ cum Sole; vel in novilunio, ubi fit conjunctio, vel in quaternionibus. Ideo exiſtimandum eſt, criſes ab hujuſmodi aſpectibus non dependere; ſed potius ab aſpectibus Lunæ ad illud ſignum, & ad eum locum Zodiaci, in quo erat in principio morbi, & ſic ſeptimo die morbi luna eſt in quadrato aſpectu ad eum locum, & decimo quarto eſt in oppoſito, atque ita de ceteris.

Computatio dierum criticorum non eſt inſtituenda juxta menſem ſynodicum, qui & conjunctionis appellatur, neque juxta menſem apparitionis, ſeu illuminationis; nec juxta

men-

menſem medicinalem: ſed juxta menſem periodicum, ſeu peragrationis.

Menſis *Synodicus* eſt illud tempus, quod inter unam atque alteram Solis & Lunæ conjunctionem intercedit, eſtque dierum 29. hor. 13. atque ita tres ſeptimanæ non viginti, ſed viginti duos dies, & horas tres conſtituunt, ideoque juxta illum menſem non poteſt fieri computatio dierum criticorum. Menſis *illuminationis*, ſeu *apparitionis*, eſt intervallum a primo Lunæ novæ conſpectu ad diem uſque evaneſcentis, eſtque dierum 26. hor. 12. neque juxta illum menſem poteſt fieri computatio, quia tres ſeptimanæ ſunt tantum dierum 19. hor. 12. Menſis *perioditus* ſeu *peragrationis* eſt illud tempus, quo Luna totum zodiacum peragrat, & ab uno puncto profecta ad diem redire ſolet, eſtque dierum 27. & hor. 8. Atque ita tres ſeptimanæ dies viginti, & horas duodecim efficiunt. Hunc etiam noluit Galenus ordinem dierum criticorum poſſe conſtituere, ideo novum menſem commentus eſt, quem *medicinalem* appellavit, ex menſe periodico, & illuminationis compoſitum, qui duo ſi conjungantur, faciunt dies 53. & horas 20. cujus ſummæ dimidium facit dies 26. horas 22. & illud dimidium conſtituit menſem medicinalem Galeni, cujus tres ſeptimanæ faciunt dies viginti, & 4. horas. Sed hunc Galeni menſem omnes, tum Medici, tum Aſtrologi, tamquam commentitium, portentoſum, & ab omni veritate alienum rejiciunt ac contemnunt. Quorum rationes brevitatis cauſſa omittimus, quia notiſſimæ ſunt. Sufficiat monuiſſe, dies decretorios a vero Lunæ motu deſumendos eſſe, qui menſem *peragrationis* conſtituit, & a quo prædicti aſpectus conſtituuntur. Ille autem menſis *peragrationis*, ut antea dictum eſt, conſtat diebus 27. & hor. 8. ac ſi in quatuor ſeptimanas dividatur, & prima finietur diebus 6. hor. 20. Secunda, diebus tredecim, horis ſexdecim. Tertia diebus 20. hor. 12. Neque menſis iſte periodicus negligendus eſt ea ratione, quæ Gal. impulit ad menſem medicinalem comminiſcendum, quin potius eo magis retinendus eſt, quod ex eo ratio reddi poteſt, cur vigeſimus & vigeſimus primus inter criticos numerentur. Licet enim vigeſimus frequentius decernat, tamen vigeſimus primus plane rejiciendus non eſt. Atque ea de cauſſa Archigenes & Diocles, qui ipſius Galeni teſtimonio, *lib. 1. de diebus decretoriis, c. 2.* in operibus artis erant verſatiſſimi, vigeſimum primum inter criticos retulerunt. Cauſſa autem, ut uterque dies ſit criticus, hæc eſt, quod ambo dies ad abſolvendam tertiam ſeptimanam concurrunt, cujus ultimus dies duodecim horas mutuatur a vigeſimo & totidem a vigeſimo primo. In vigeſimo tamen frequentiores criſes accidunt, quia Natura tranſacto acuti morbi termino, oneris diuturnioris quaſi pertæſa, in ipſo diei critici principio certamen cum morbo aggreditur, criſimque molitur. Illud autem diei critici principium eſt in medio diei vigeſimi, quemadmodum finis ejuſdem incidit in medium ſeu horam duodecimam vigeſimiprimi. *Annotandum* etiam eſt, Lunæ motum nunc tardiorem, nunc velociorem exiſtere, & prout velocior eſt, criſim citius contingere, prout vero tardior, tardius criſim apparere, atque adeo non poteſt aſſignari certus horarum numerus, in quo criſis contingat, ſed lata determinatione dies ſeptimus, decimus quartus, & vigeſimus annotandi ſunt. Quemadmodum innuere voluit Hipp. *in 6. Epid.* ubi dierum numero præpoſitionem *circa* addidit, ſcilicet circa vigeſimum, circa quadrageſimum, & ita de aliis. Deinde, non ſemper criſis uno eodemque die incipit ac deſinit, interdum enim ad plures dies extenditur, & perturbatio vigeſimo incipit, criſis vero vigeſimoprimo deſinit: At tota duratio perturbationis, pugnæ & excretionis, tempus criſis ſolet appellari.

Præter cauſſam principalem, quæ eſt motus Lunæ, duæ aliæ dierum Criticorum cauſſæ minus principales agnoſcendæ ſunt, nimirum motus & diſpoſitio humorum; tum etiam ipſius ægrotantis natura.

Quamvis Lunæ in diebus criticis conſtituendis vis maxima ſit, ſola tamen non ſufficit, alioquin in omnibus ægrotantibus eædem criſes eodem dierum numero contingerent: Secus tamen accidit, cum alii die ſeptimo, alii decimoquarto, alii aliis diebus criſim pati ſoleant, & quidem aliis bona, aliis mala criſis contingat. Itaque aliæ cauſſæ adjungendæ ſunt, diverſitatem illam efficientes. Primum enim motus & diſpoſitio humorum in cauſſa eſt, ut criſis nunc citius, nunc tardius, aliquando etiam intercalaribus diebus, aut indicibus accidat. Si enim humorum concoctio celerius vel tardius abſolvatur, humoreſque benignam vel malignam qualitatem acquiſierint, naturam celerius vel tardius irritare poterunt. Tum etiam, ſi hoc vel illo die moveantur, unde febrium exacerbationes oriuntur, in quibus plerumque criſis ſolet contingere; quemadmodum Hip. 1. *Epid. Morbi acuti*, inquit, *iiſdem diebus indicantur, quibus exacerbantur.* Poſtremo natura corporis ægrotantis, quæ ut antea dictum eſt, cauſſa principalis eſt ipſius criſis, ſeu criticæ excretionis, eſt etiam cauſſa dierum criticorum minus principalis, prout enim robuſta eſt, vel debilis, citius, vel tardius materiam morbificam concoquit, & ex celeri tardaque coctione criſis tarditas vel celeritas dependet. Sic quando materia morbifica non eſt concocta die ſeptimo, criſis differtur ad decimumquartum, vel vigeſimum. Movet enim Luna humores ſingulis diebus criticis, & naturam ad excretionem excitat; ſed illa fruſtra commovetur, neque excretionem molitur, ſi non inveniat materiam præparatam, & evacuationi diſpoſitam, niſi id aliquando ex maxima irritatione contingat, ob materiæ malignitatem, quam natura totis viribus etiam adhuc crudam, interdum expellere nititur. Sed infelix eſt illa criſis, quia ordinarias naturæ leges prætergreditur. Atque hæc de criſium & dierum criticorum cauſſis dicta ſufficiant. (*conſ. Melet. II. 143. &c.*)

PATHOLOGIÆ SECTIO III.

De morborum cauſſis.

CAPUT PRIMUM.

De cauſſæ morbificæ natura.

Cauſſa morbi eſt, quæ quocumque modo aliquid morbo confert.

Generaliſſima eſt hæc cauſſæ morbificæ definitio, vel potius explicatio, quæ alia eſſe non potuit, ut omnes cauſſas amplecteretur, quæ in Medicina conſiderantur: eo enim cauſſarum nomine donantur ea omnia, quæ aliquid ad morbi generationem conferunt, quomodocunque fit, ſive per ſe, ſive per accidens, mediate, vel immediate; tum quæ morbum conſervando, augendo, aut alio quovis modo aliquid præſtant, ut in differentiis apparebit.

Omnes morborum cauſſæ ad efficientem referuntur.

Omnes rerum cauſſæ ſub quaternario numero a Philoſopho comprehenduntur, ſub formali nimirum, materiali, efficiente, & finali: ad quarum ſeriem cauſſæ omnes morbificæ ſunt referendæ. Non tamen quatuor illa cauſſarum genera poſſumus hic inveſtigare: propterea quod primo cauſſa formalis nihil aliud eſt, quam propria cujuſque rei eſſentia: at morborum naturam & eſſentiam ſatis abunde ſuperius expoſuimus. Deinde cauſſa materialis in morbis non datur: cum enim morbus ſit accidens, non habet materiam ex qua fiat, ſed tantum in qua exiſtat, quæ nihil aliud eſt, quam illius ſubjectum, ſeu corporis noſtri partes: Quod ad cauſſam finalem attinet, quamvis actionis læſio talis quodammodo dici poſſit, id tamen fit per accidens; quatenus illa morbi generationem ſequitur, ſed nullam habens morbi cauſſam finalem proprie, & per ſe, ſicut nec ea omnia, quæ in imperfectione quadam ſunt conſtituta. Supereſt igitur ſola efficiens cauſſa hic a nobis conſideranda, quæ non tantum hic ſumitur, ut a Philoſopho, pro eo, a quo primo producitur effectus, ſed latiori ſignificato, ut ex noſtra deſcriptione patet, pro eo omni, quod quocumque modo ad morbi generationem confert.

CAPUT II.

De Cauſſarum differentiis.

Cauſſa morbi alia eſt per ſe, alia per accidens
Cauſſa per ſe eſt, cum propria & inſita vi, nullius alterius interventu, id præſtat.
Cauſſa vero per accidens eſt, quando aliquid aliud excitatur cujus interventu diſpoſitio morboſa producitur.

Sic acqua frigida, corpori noſtro affuſa, per ſe ex natura ſua refrigerat; per accidens vero, denſata cute, & coercitis intus vaporibus, calefacit. Sic ſcammonium, medicamentum calidiſſimum, viſcera impenſe calefacit per ſe; ſed quia bilem calidoſque humores potenter expurgat, ex accidente refrigerat, & febrem tollit.

Eſt & cauſſa morbi alia principalis, alia adjuvans, alia ſine qua non.

Cauſſa principalis eſt, quæ vel dedit primum effectui motum, vel ſola illum excitare valet.

Cauſſa adjuvans eſt, quæ ſola effectum non producit, ſed principali auxiliatur,

Cauſſa ſine qua non, ea eſt, quæ affectionem ipſam non præſtat, nec quicquam efficit, ſed ſine qua actio fieri non poteſt.

Harum trium cauſſarum exemplum dari poteſt in arthritide. Frigida enim aeris conſtitutio & humorum excrementitiorum copia eſt cauſſa principalis fluxionis in articulos; cauſſa adjuvans eſt humorum tenuitas, cauſſa vero ſine qua non, eſt articulorum imbecillitas & meatuum laxitas.

Eſt & cauſſa morbi alia remota, alia proxima.
Remota, eſt inter quam & morbum alia intercedunt.
Proxima vero eſt, quæ immediate morbum parit.

Propoſitæ cauſſarum differentiæ in arte Medica ſunt valde frequentes & uſitatæ: frequentes tamen uſitatiſſimæ, & majoris momenti in omnium morborum explicatione, ideo iis paulo attentius immorabimur.

Cauſſa morborum aliæ ſunt externæ, aliæ internæ.

Cauſſæ externæ ſunt, quæ vel exterius poſitæ, vel a rebus corpus noſtrum conſtituentibus diverſæ, morbos ſolent efficere.

Cauſſæ *externæ* nomen non videtur omnino oppoſitum, quia ſomnus, vigilia, & animi pathemata ſub illis comprehenduntur, quæ tamen inter res internas videntur contineri: tamen quia receptiſſimum eſt apud Medicos, ideo nos etiam illud admittimus, dicentes, cauſſas illas *externas* dici, quod plurimæ earum ſint exterius poſitæ, ut aer, cibus, potus, &c. reliquæ vero, ut ſomnus, vigilia, & animi pathemata ita ſint manifeſta, ut quaſi exterius poſitæ ſine ulla ratiocinatio-

natione percipiantur. Ideo Celſus *evidentes* illas appellavit nomine valde apposito. Alii procatarcticas, prægreſſas, & primitivas, quod ab illis prima morborum origo ſoleat emanare. *Vide Bartholin. quæſt.*

Earum autem aliæ ſunt neceſſariæ, aliæ non neceſſariæ.

Neceſſariæ ſunt, quæ neceſſario nos afficiunt, & quas evitare non poſſumus.

Licet neceſſario nos afficiant, non tamen neceſſario morbos inferunt, ſed indifferentes ſunt ad ſanitatem, vel ad morbum: nam legitimo earum uſu ſanitas conſervatur, abuſu vero & immoderato earum regimine deſtruitur.

Illæ autem ſunt ſex. 1. aer. 2. cibus & potus. 3. motus & quies. 4. excreta & retenta. 5. ſomnus & vigilia. 6. animi pathemata.

Vulgo ſex res non naturales appellantur, quia per ſe nec ſecundum, nec præter naturam humani corporis ſunt, ſed naturæ utiles aut noxiæ efficiuntur, pro bene vel male utentium ratione. Earum peculiaris tractatio habetur in ea Medicinæ parte, quæ diætam inſtituit, eamque idcirco hic committimus. *Vide Bacimiſterum.*

Non neceſſariæ ſunt, quæ fortuito contingunt, & ad ordinarium vitæ uſum non concurrunt.

Sub his continentur res omnes fortuitæ, ut gladiorum vel lapidis ictus, ferarum morſus, &c.

Cauſſæ internæ ſunt, quæ intra corpus latent, & non ſenſibus, ſed artificioſa conjectura cognoſcuntur.

Sic humores, ſpiritus, excrementa, flatus, vapores, ipſarum partium particulæ, & quidquid in illis continetur aut adnaſcitur, cauſſæ internæ morbificæ naturam ſubire poſſunt.

Illæ autem vel ſunt antecedentes, vel conjunctæ.

Cauſſa antecedens eſt quæ conjuncta prior eſt, eamque movet, ac mediate per eam morbum efficit.

Sic in continuis febribus cauſſa antecedens dicitur materia, quæ apta eſt ad concipiendam putredinem; conjuncta, quæ actualiter putreſcit. Sic in tumoribus, qui ab humore fiunt, humor fluens, cauſſæ antecedentis: fluxus conjunctæ rationem habet.

Cauſſa conjuncta eſt, quæ immediate & per ſe morbum producit.

Illius exempla proxime ſunt propoſita in antecedentis cauſſæ explicatione.

Notandum tamen, cauſſas etiam externas aliquando eſſe conjunctas, ut gladius, qui immediate vulnus efficit, & ideo non raro cauſſæ omnes dividuntur in procatarcticas, antecedentes, & conjunctas, omiſſa internarum & externarum conſideratione.

Cauſſa conjuncta rurſus vel eſt conjuncta ſimpliciter, vel continens.

Conjuncta ſimpliciter eſt, qua poſita ponitur morbus, ſed ea ſublata morbus non aufertur.

Sic poſito actu vulnerante, ponitur vulnus: ſed eo ſublato, non tollitur.

Continens cauſſa eſt, qua poſita ponitur morbus, & ſublata tollitur.

Sic, poſito calculo, aut alia materia obſtructionem pariente, ponitur obſtructio; & ſublatis iis, illa etiam aufertur. Sic etiam, ſublato ſexto digito numerum excedentem efficiente, vitium quod ex illo pendebat, protinus aufertur.

Ex his patet, non omnes morbos habere cauſſam continentem, ſed nonnullos tantum; reliquos vero omnes conjunctam neceſſario habere (*conſ. Melet. II.* 84. *ad* 94.)

CAPUT III.

De cauſſis morborum ſimiliarium.

Hactenus de morborum cauſſis in genere, jam de iis in ſpecie eſt agendum.

Calidæ intemperaturæ cauſſæ quinque ſtatuuntur. 1. Motus. 2. Putredo. 3. rei calidæ vicinia. 4. Conſtipatio. 5. Cibus potuſque calidior. Galenus cap. 2. lib. 2. de cauſſis morborum.

Primo, motus, humores & ſpiritus attenuando & violenter commovendo, corpus calefacit.

Motus non ſolum animata, ſed etiam inanimata calefacit, ex Ariſtotele 2. *Mathem. cap.* 3. Inanimata quidem per rarefactionem, quia illa prævia eſt ad calorem diſpoſitio, quæ ſcilicet materiam ultimo diſponit, ut ex illius potentia calor educatur. Animata vere facilius motu incaleſcunt, non ſolum propter illam attenuationem, ſed etiam quia ſpiritus & calor qui illis actu ineſt, per totum corpus expanditur, & ad illius ſuperficiem fertur. Unde ſi motus immoderatus ſit, calidam producit intemperiem. Ad motum etiam referuntur ira, vigiliæ, & alia omnia, quæ humores & ſpiritus poſſunt commovere.

Secundo, putredo corpus calefacit, propter calorem externum, qui ſub ea ſemper introducitur.

Putredo ab Ariſtotele definitur, *corruptio caloris nativi in unoquoque humido a calore extraneo.* Neceſſe eſt calorem illum extraneum eſſe valde vehementem in corporibus noſtris, ut calidam producat intemperiem.

Tertio, vicinia rerum calidarum corpus calefacit per contactum phyſicum & mathematicum.

Sic ab igne vel Sole æſtivo corpus calefit per contactum phyſicum: e rebus calidis admotis, emplaſtris, balneis, &c. per contactum mathematicum.

Quarto, conſtipatio calidam intemperiem inducit per accidens, propter ſcilicet impeditam tranſpirationem.

Eam potiſſimum creant natatio in aqua aluminoſa, emplaſtica medicamenta & obturantia admota: & reliqua, quæ per antiperiſtaſin calorem augent, dum illius impediunt diſſipationem.

Quinto alimenta calida, humores calidos in corpore producendo, illud calefaciunt.

Ut ceparum, alliorum, aromatum, & ceterorum uſus.

Frigidæ intemperaturæ cauſſæ ſex ſtatuuntur. 1. Vicinia corporum frigidorum. 2. Aſſumptorum qualitas & quantitas. 3. Conſtipatio. 4. Raritas. 5. Otium immodicum. 6. Motus immoderatus. Gal. cap. 3. de morb. cauſſis.

Primo, a frigido externo corpus refrigeratur, ſi patientis diſpoſitio, &c. concurrant.

Sic in hyeme ob nimiam frigiditatem ſæpe corpus congelatur: ſic balneum aquæ frigidæ totum corpus refrigerat.

Secundo alimentorum exceſſus, defectus, & aliena qualitas, frigidam intemperiem inferre poſſunt.

Exceſſus alimentorum calorem nativum ſuffocat, unde frigida intemperies excitatur: ſic a crapula frequenti excitatur epilepſia, vel apoplexia.

Defectus alimentorum efficit, ut caliditas partium diſſipetur, quod non habeant ſufficiens pabulum ad eam conſervandam.

Quæcumque natura frigidiora aſſumuntur, ut lactuca, papaver, mandragora, & reliqua, per ſe corpus maxime refrigerant.

Tertio, conſtipatio maxima calorem nativum ſuffocat, unde frigida intemperies.

Conſtipatio lævis calidam intemperiem efficit, & impediendo caloris diſſipationem: maxima vero & immodica contrariam affectionem inducit, calorem ſuffocando.

Quarto, raritas calorem diſſipat & reſolvit, unde per accidens frigiditatem inducit.

Quinto, otium corpus refrigerat, ex eo quod langueſcit calor nativus defectu exercitationis.

Sexto, a motu immoderato calor nativus diſſipatur, unde per accidens refrigerat.

Siccæ intemperaturæ duæ ſunt cauſſæ: 1. Alteratio: 2. Reſolutio.

Primo, alteratione exſiccant, quæcumque exſiccandi vi præſtant.

Sic alimenta & medicamenta exſiccantia, ſic aeris conſtitutio, corpus exſiccare ſolent.

Secundo reſolutione corpus exſiccant, quæcunque efficiunt, ut corporis noſtri humidum plus diſſipetur, quam reſtauretur.

Sic exercitatio violenta, æſtus nimius aeris ambientis, vigiliæ immoderatæ, humiditatem corporis reſolvunt. Sic humiditas diſſipatur, cum debita reparatio illius impeditur, quod fit a curis & ſollicitudinibus, inedia, uſu alimentorum parum nutrientium, qualia ſunt valde excrementoſa, & adſtringentia, quia impediunt humoris alibilis per membra diſtributionem.

Humidæ intemperaturæ duæ ſunt cauſſæ: 1. Alteratio: 2. Retentio humidorum.

Primo, alteratione humidam intemperiem inducunt, quæcunque plurimum corpus humectare valent.

Sic ciborum humidorum uſus immodicus, largus aquæ potus, aeris conſtitutio humida, balneum aquæ tepidæ, & reliqua, quæ humidam intemperiem inferre ſolent.

Secundo, retentione humidorum intemperies humida dicitur introduci, cum vacuatio aliqua conſueta ſupprimitur.

Inter vacuationes conſuetas recenſemus non ſolum eas, quæ ſenſibiliter fiunt, ſed etiam, quæ inſenſibiliter ſcilicet per inſenſibilem tranſpirationem.

Et hæ ſunt cauſſæ ſimplicium intemperierum.

Compoſitarum vero intemperierum cauſſæ facile colligi poſſunt ex ſuperioribus, conjungendo ſcilicet cauſſas omnes, quæ duas qualitates peccantes producere poſſunt.

Cauſſæ tamen immediatæ compoſitarum intemperierum ſunt ut plurimum humores peccantes, & illæ intemperaturæ humori peccanti ſimiles fiunt. Nam calida & ſicca a bile inducitur, frigida & humida e pituita, & ita de ceteris.

Humores autem illi in partibus duobus modis cumulantur 1. per fluxionem. 2. per congeſtionem.

Fluxio duobus modis fit, vel dum humores a partibus mittentibus expelluntur, vel a recipientibus attrahuntur.

In fluxione quæ fit per expulſionem, duæ requiruntur conditiones, ſcilicet partis mittentis robur, & recipientis imbecillitas.

Sic hepar humores præternaturales robore ſuo ad inguina vel cutem (partes naturaliter debiles) expellit, in iiſque tumores, ſcabiem, alioſque affectus producit.

In fluxione, quæ fit per attractionem, duæ potiſſimum concurrunt conditiones, partis ſcilicet attrahentis calor, vel dolor.

Calidi proprium eſt attrahere, ideo partes calidæ potenter attrahunt: dolore vero afflictæ ſuppetias quærunt, ideo humores & ſpiritus attrahunt ad ſui tutelam, quos poſtmodum quantitate nimia laborantes, commode regere nequeunt, unde varii affectus oriuntur.

Secundo, per congeſtionem humores in partibus cumulantur ex vitio nutritionis earumdem.

Sic dum in aliqua parte non bene fit alimenti aſſimilatio, vel expulſio excrementorum, quæ in ὁμίωσμι generantur, tunc in ea ſuperfluitates per congeſtionem cumulantur.

CAPUT IV.

De cauſſis morborum organicorum.

Naturalis partium figura pervertitur, aut in prima generatione, aut poſt ipſam.

In prima generatione, cum virtus formatrix ſingulas partes recte nequit effingere, quod a tribus cauſſis contigit.

1. Propter virtutis formatricis imbecillitatem, 2. Propter materiæ vitium, 3. Propter diſpoſitionem hæreditariam.

Primo propter virtutis formatricis vitium partes male figurantur, cum quis a parentibus debili admodum natura præditis eſt oriundus.

Secundo, propter materiæ vitium, cum ſcilicet peccat quantitate, vel qualitate:

Quantitate peccat, cum redundans eſt, vel deficiens.

Qualitate peccat, cum ſiccior eſt, vel humidior, &c.

Tertio, propter diſpoſitionem hæreditariam, cum quis a parentibus male figuratis eſt oriundus.

Et ita in prima generatione fiunt morbi in figura.

Poſt primam generationem contingunt vel in partu, vel poſt partum.

In partu, dum præpoſtere ſeſe commovet, vel non bene educitur.

Verbi gr. Dum infans ab utero exiens pedem unum vel brachium exerit, vel latera oſtendit, dum ob ſui craſſitiem nimiam vel partium obſcœnarum anguſtiam diutius in exitu laborat, vel ab imperita obſtetrice imperite tractatur.

Poſt partum læditur partium figura a cauſſis externis & internis quamplurimis.

Cauſſæ externæ figuram vitiant; cum molliores adhuc infantes congrue faſciis non excipiuntur; vel alio quovis modo temere coarctantur: cum ſic fracta vel luxata membra male a chirurgo deligentur, vel reponantur; aut ſi ipſius ægri errore bene reſtituta diſtorqueantur; ſi denique caſu, percuſſione, motu, & agitatione nimia invertantur.

Ab internis vero cauſſis vitiatur figura, dum humores copioſe in partibus colliguntur, ut in tumoribus præter naturam, elephantiacorum facie, hydropicorum ventre, & aliis hujuſmodi eſt manifeſtum.

Adſtrictio, obſtructio, & dilatatio, ab infinitis pene cauſſis producuntur, quæ meatus vel cavitates coarctandi, obſtruendi, vel dilatandi vim habent, quas ſigillatim enumerare eſt fere impoſſibile.

Aſperitas & lævitas a quamplurimis cauſſis internis vel externis producitur.

V. g. oſſa vulnerata, fracta, vel eroſa naturalem lævitatem amittunt, aſperæ arteriæ pars interna inæqualis redditur, vocemque raucam & clangoſam efficit, imbuta humore nimio, exſiccata, deterſa, vel ulcerata, quod de aliis etiam eadem ratione dici poteſt. Partibus vero natura aſperis aut rugoſis lævitatem inferunt humores viſcidi & glutinoſi, tunicis interioribus impacti, ut in lienteria: tum etiam vulnerantia & erodentia per accidens, dum ulcere curato inducitur cicatrix, quia interna illa ſuperficies lævior redditur, & ad continendum minus apta.

Magnitudo augetur in toto corpore propter nimiam ſanguinis & adipis copiam.

In parte augetur magnitudo, vel affluxu ſanguinis laudabilis, vel humore vitioſo per fluxionem aut congeſtionem collecto.

Sic in nonnullis mulieribus, omentum valde pingueſcit a copioſo ſanguinis affluxu, & in tantam molem accreſcit, ut uteri os comprimendo, ſterilitatem inducat. Sic ex vitioſis humoribus varia tumorum genera oriuntur.

Magnitudo in toto corpore ob alimenti defectum diminuitur.

Ut in phthiſi, maraſmo, inſigni macie.

In parte magnitudo imminuitur, cum alimentum conveniens non ſuſcipit, vel non conficit.

Numerus partium augetur in ortu, vel poſt ortum. In ortu, ex redundantia materiæ ſeminalis.

Ut quando ſex digiti, aut tres teſtes generantur. *Poſt ortum, ex vitioſa materia.*

Ut apparet in verrucis, pterygio, &c.

Numerus imminuitur in ortu, ex defectu materiæ; poſt ortum, ab iis omnibus, quæ partem aliquam amputare, vel aliter deperdere valent.

Situs partium immutatur vel vitio earundem, vel partium continentium eas, vel ligamentorum connectentium.

Ipſarum partium vitio ſitus immutatur ob earum craſſitiem, vel gravitatem nimiam.

Sic omentum, vel inteſtina, craſſiora vel pinguiora reddita, ſuo pondere rumpunt aut dilatant peritonæum, & in ſcrotum devolvuntur.

Partium continentium vitio ſitus immutatur, cum illæ rupta vel laxata debite continere nequeunt.

Sic dum peritonæum ab aliqua cauſſa rumpitur, vel laxatur, partes contentas nequit ſuo loco cohibere.

Ligamentorum defectu ſitus immutatur, quoties laxiora vel infirmiora efficiuntur, ita ut connexas ſibi partes in naturali ſtatu nequeant cohibere.

Sic uterus, rectum inteſtinum, aliæque partes procidere ſolent, præ extenſione nimia, aut imbecillitate ſuorum vinculorum.

Connexio partium pervertitur a multis cauſſis internis & externis.

In articulationibus peculiariter connexio immutatur tribus de cauſſis: 1. Defectu excipientis, ſcilicet acetabuli. 2. Defectu oſſis, quod excipitur. 3. Vinculi, quod articulationem continet & firmat.

Primo, in excipiente vitium eſt, vel cum cavitas illa excipiens eſt nimis lata, vel ſuperficiaria, vel cum ſupercilia auferuntur, aut margines labefactantur.

Secundo, in oſſe, quod excipitur, vitium eſt, quando majus vel minus eſt quam par ſit, vel alio quocumque modo male figuratur.

Tertio, in ligamentis vitium eſt, cum illa ſunt laxiora vel infirmiora.

Ex his omnibus cauſſis luxationes ſolent exoriri, quibus addantur motus violenti & inordinati.

CAPUT V.

De cauſſis morborum communium.

Cauſſæ morborum communium propoſitæ fuerunt in eorum differentiis recenſendis, quia hæ ab illis deſumebantur: ideo ne hic fruſtra repetantur, ex *c. 5. primæ ſectionis* erunt deſumendæ.

CAPUT VI.

De cauſſis differentiarum accidentalium morborum.

Eædem cauſſæ, quæ morbos ſimilares, organicos, & communes excitare ſolent, ſunt etiam cauſſæ differentiarum accidentalium, prout variis conditionibus ſunt præditæ: ſi nimirum intenſæ vel remiſſæ, leves vel contumaces, benignæ vel malignæ, aut alio quovis modo affectæ fuerint, morbos magnos vel parvos, acutos vel chronicos, benignos vel malignos, & alios hujuſmodi producunt.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO IV.

De Symptomatum natura, differentiis & cauſſis.

CAPUT PRIMUM.

De Symptomatum natura.

Symptoma eſt affectus præter naturam, qui morborum, velut effectus ſuam cauſſam ſequitur, & ſine eo ſubſiſtere nequit.

Affectus nomen hic paulo largiore ſignificatione ſumitur, quam in definitione morbi, quandoquidem non omnia ſymptomata habent permanentiam, aut partium poſitionem in ſubjecto, ſed maxima eorum pars eſſentiam habet poſitam in fieri: actiones enim ſive integræ, ſive laxæ, in motu partium conſiſtunt, & fientes perpetuo ſunt. Excreta & retenta tamdiu ſunt, quamdiu fiunt, ſi formalem eorum rationem ſpectes. Qualitates vero ſimplices, ſeu patibiles, fixæ aliquando ſunt, & permanentes. Dicuntur etiam ſymptomata morbum ſequi, quia ab eo (ut diximus) efficiuntur, effectus vero poſterior eſt ſua cauſſa, unde etiam patet a cauſſa differre, quia cauſſa morbum præcedit, ſymptoma vero ſequitur. Ad clariorem vero ſymptomatum naturæ intelligentiam ſequentia theoremata proponantur.

Omne ſymptoma a morbo dependet mediate vel immediate.

Præcipuum ſymptoma eſt actio læſa, a morbo immediate dependens; quod quidem aliud excitare poteſt in excretis & retentis, & illa etiam qualitates mutatas inducere poſſunt: quæ tam a morbo dependent tamquam a vera cauſſa, alia quidem mediate, alia immediate, ut dictum eſt.

Symptomata cauſſarum rationem habere poſſunt, nunquam morborum.

Sic læſa nutritio eſt cauſſa conſumptionis partium marcoris: Sic retenta excrementa in corpore febres generant, obſtructiones, tumores, & alia hujuſmodi, atque ita ſymptomata fiunt cauſſæ morborum, nunquam vero morbi naturam poſſunt aſſumere, quia actiones per ſe lædere non poſſunt. Licet enim quidam morbi ſymptomatici appellentur, quod alios conſequantur: ut febris, quæ pleuritidem ſequitur, aut aliam quamvis inflammationem, quæ in ſe vere morbus eſt, ratione tamen morbi, a quo dependet, ſymptoma appellatur; attamen certum eſt, eos morbos improprie ſymptomata appellari, quia alios morbos quidem inſtar ſymptomatum conſequuntur, non tamen immediate ab iis generantur, ſed mediate per quædam vera ſymptomata, (per humorem, v. g. aut vaporem) quæ poſteriores morbi cauſſæ fiunt.

CAPUT II.

De ſymptomatum differentiis.

Tria ſymptomatum genera: actio læſa, excrementorum vitium, & qualitas mutata.

Actio læſa primum eſt & præcipuum ſymptoma, quod morbum ſequitur immediate, & a quo reliqua dependent & generantur. Excretorum vitium ſequitur læſionem actionum naturalium, qua prave conficiuntur alimenta, corrumpuntur, aut aliam pravam obtinent qualitatem, vel denique diverſam quandam & corpori infeſtam obti-

obtinent naturam. Excretorum autem nomine hic intelligimus non ſolum vera excrementa, ſed etiam ea omnia, quæ præter naturam e corpore educi ſolent, ut arenulæ, partium ipſarum excrementa, &c. Qualitas vero mutata prædicta ſequitur ſymptomata, & ſub illa continentur omnes qualitates patibiles, quæ a ſenſibus percipiuntur, & ipſi corpori, vel alicui parti inhærent: ut colores, ſapores, & aliæ, quæ omnia fuſius ſuis locis exponentur.

CAPUT III.

De actionis læſæ differentiis.

Actionis læſa differentia deſumitur vel a læſionum differentiis, vel ab ipſarum actionum diviſionibus.

A læſionum differentiis actio læſa triplex ſtatuitur: 1. *Abolita.* 2. *Imminuta.* 3. *Depravata.*

1. *Actio abolita dicitur, quæ nullo modo amplius fit, vel fieri poteſt.*

Ut viſio in cæcitate, & auditus in ſurditate aboleri dicuntur, quia nullo modo poſſunt exerceri. Attamen dicitur etiam actio abolita, quantum ſenſus poteſt judicare, ut motus & ſenſus in apoplexia, & uterina ſuffocatione.

2. *Imminuta actio dicitur, quæ debilis eſt, & vix fit, longiorique indiget tempore, ut perficiatur, aut nunquam debitam aſſequitur perfectionem.*

Sic debilis concoctio ventriculi, aut cujuſvis partis functio, quæ imperfecte exercetur, imminuta appellatur.

3. *Depravata actio dicitur, vel quoties corrupta eſt, vel quoties non exercetur, ut debet.*

Corrupta dicitur actio, quando objectum in alienam qualitatem tranſmutat, ut quando ventriculi alimenta convertit in nidoroſos ſuccos, aut bilem porraceam, aut omnino putridam materiam. Non exercetur, ut debet, in rigore, palpitatione, ſingultu, &c. quia in iis affectibus partes perperam agitantur, vel nimis violenter ab objecto præternaturali irritantur.

Ab actionum differentiis actio læſa triplex ſtatuitur: 1. *Animalis,* 2. *Vitalis,* 3. *Naturalis.*

Illarum rurſus tot differentia, quot actionum animalium, vitalium, & naturalium differentiæ proponuntur in Phyſiologia.

Actiones animales in Phyſiologia dividuntur in ſenſitivas, motivas, & principes. Senſitivæ actiones ſunt quinque Viſus, auditus, guſtus, olfactus, & tactus. Hæ omnes, ut dictum eſt, abolentur, imminuuntur, & depravantur. Viſus aboletur in cæcitate; imminuitur in viſus obtuſione & hebetudine; depravatur in hallucinatione ejuſdem. Auditus aboletur in ſurditate; imminuitur in gravi auditu; depravatur in aurium tinnitu. Et ita de aliorum ſenſuum ſymptomatis facile eſt conjectari. Motus aboletur in paralyſi; imminuitur in ſtupore; depravatur in convulſione, tremore, rigore, &c. Sic actiones principes, ratiocinatio, & memoria abolentur in caro & apoplexia; imminuuntur in ſtultitia & lethargo; depravantur in phrenitide & mania.

Vitales actiones in pulſibus conſiſtunt, qui etiam frequenter abolentur, imminuuntur, vel depravantur.

Actiones denique naturales, concoctio, retentio, attractio, & expulſio, tot ſymptomatis afficiuntur. Concoctio ventriculi aboletur in ἀπεψία, imminuitur in βραδυπεψία, & depravatur in δυσπεψία. Sic de aliis actionum differentiis eſt judicandum, quæ omnes tot læſionum differentias patiuntur, quarum multæ propria nomina nondum obtinuerunt.

COROLLARIUM
circa actionis læſæ differentias.

Inter actiones læſas recenſetur ea, quæ præter naturam aucta dicitur, qualis eſt canina appetentia, ſitis maxima, &c. At dubium eſt, ſub qua ſpecie collocetur. Reſpondetur vulgo ſub depravata contineri: quia perperam, & perverſe exercetur, quæ eſt conditio actionis depravatæ. Sed objicitur, ſecundum hoc decretum actionem imminutam ſub depravata debere etiam collocari, cum actio aucta & imminuta ſint contrariæ, atque adeo ſub eodem genere debeant collocari. Reſpondetur, in ratione morborum & ſymptomatum Medicos non conſiderare Logicas contrarietates, ſed tantum diverſitates, quibus corpora noſtra præter naturam afficiuntur: atque ita, cum actio aucta diverſiſſima ſit ab imminuta, tum ratione modi operandi, cum, ut diximus, perperam & perverſe exerceatur, jure ſub depravata continetur, & diſtinguitur toto genere ab imminuta, medice eas conſiderando.

CAPUT IV.

De excrementorum differentiis.

Excrementa quatuor modis peccare poſſunt: 1. *In ſubſtantia.* 2. *In quantitate.* 3. *In qualitate.* 4. *In excernendi modo.*

Primo, in ſubſtantia peccant excrementa, cum ſubſtantiam habent a vulgarium excrementorum ſubſtantia omnino alienam.

Et illa dicuntur eſſe toto genere præter naturam. *Eaque ſunt duplicia, vel ſcilicet omnino aliena, vel ex rebus naturalibus conſtantia.*

A natura omnino aliena ſunt calculus, lumbricus, &c. Ex rebus naturalibus conſtant excrementa; cum ſanguis, adeps, caruncula, aut quidvis ſimile excernitur, quod nullo modo debeat excerni.

Secundo, in quantitate peccant excrementa, ratione exceſſus vel defectus.

Cum ſcilicet vel nimis copioſe effluunt, ut in diarrœa, dyſenteria, diabete, ſudore copioſo, & hæmorrhagia profuſiori; vel parcius quam par ſit, aut nullo modo evacuantur, ut in conſtipatione alvi, urinæ ſuppreſſione, &c.

Tertio, in qualitate peccant excrementa, vel prima, vel ſecunda, vel tertia.

In prima, dum ſunt calidiora, frigidiora, humidiora vel ſicciora.

In ſecunda, dum ſunt tenuia vel craſſa, dura vel liquida, viſcida vel ſpumoſa.

In tertia, dum ſunt alieno colore, odore, vel ſapore prædita.

Quarto, in excernendi modo peccant excrementa, quando non excernuntur debito tempore, vel per partes conſuetas, aut cum nimis ſubito, vel paulatim vacuantur.

CAPUT V.

De qualitatis mutatæ differentiis.

Qualitates corporis mutatæ vel ſunt primæ, vel ſecundæ, vel tertiæ.

Illæ autem ut ſymptomata dicantur, ab aliquo morbo debent dependere.

Primæ qualitates ſunt caliditas, frigiditas, humiditas, & ſiccitas.

Secundæ, durities, mollities, gravitas, levitas, raritas, denſitas, lævitas, aſperitas, & reliquæ.

Tertiæ ſunt colores, odores, ſapores, ſoni.

COLOLLARIUM
circa qualitates mutatas.

Inter qualitates mutatas collocamus caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & ſiccitatem, quæ ad morbos ſimilares fuerunt ſupra relatæ. Unde gravis oritur difficultas, quam nos ita diluimus, dicentes, leves intemperies, quæ ſunt tantum in fieri, & nullam habent in parte permanentiam, inter morbos non poſſe cenſeri, ſed potius ſymptomata appellari, & qualitates mutatas, quæ ab aliqua partium vicinarum, aut ſympathiam habentium intemperie facta & morboſa generentur & foveantur.

Deinde, aſperitas & lævitas inter qualitates mutatas recenſentur, quæ ad morbos organicos fuerunt relatæ. *Reſpondetur*, aſperitatem & lævitatem, ſi ſint valde inſignes, ita ut partium, quas occupant, actiones lædant manifeſte, eſſe veros morbos: ſi vero tam leves ſint, ut nullo modo actionibus incommodent, a cauſſa tamen præternaturali producantur, intemperie puta humida vel ſicca, certiſſimum eſt, veri ſymptomatis rationem obtinere.

CAPUT VI.

De ſymptomatum cauſſis in genere.

Omne ſymptoma ab aliquo morbo dependet, tamquam a propria cauſſa.

Hoc primo demonſtratur in actione læſa, quæ eſt effectus morbi immediatus, ut ex ipſius definitione patet. Deinde, qualitates mutatas certum eſt a primis proficiſci, quæ temperamentum conſtituunt, quod ſecundum naturam exiſtens, non poteſt efficere qualitates ſecundum naturam mutatas, quas patet ab intemperie perpetuo proficiſci. Denique, cum in excrementis vitium non contingat, niſi aut concoctrix, aut expultrix, aut retentrix fuerint vitiatæ, certiſſimum eſt, illa perpetuo ab aliquo morbo proficiſci.

Cauſſæ autem ſymptomatum in ſpecie, & ſingulorum morborum hiſtoria *in Pathol. particular. cap.* 7. exacte proponuntur. Nos tantum hic quædam exempla ad clariorem doctrinam proponemus.

CAPUT VII.

De cauſſis actionum læſarum.

Actiones animales a variis intemperierum differentiis, morbis organicis, & continuis ſolutionibus lædi ſolent.

Sic a frigida & humida cerebri intemperie excedenti actiones animales abolentur, ut patet in amentia & oblivione; & a remiſſiori imminuuntur, ut in fatuitate, & ſtupiditate: tum a calida intemperie nonnunquam ſimplici, alias cum ſiccitate juncta, depravantur, ut in phrenitide & mania. Læduntur etiam actiones iſtæ aliquando a morbis organicis, ut obſtructionibus, & tumoribus variis, & a continui ſolutionibus, ut ab inſignibus capitis vulneribus.

Actiones vitales, quæ in pulſibus conſiſtunt, ab intemperie calida & frigida, potiſſimum obſtructione & ſolutione continui abolentur, depravantur, vel imminuuntur, pro varia cauſſarum intenſione vel remiſſione.

Sic in febribus pulſus depravatur, in ſyncope aboletur, & in lipothymia imminuitur.

Actiones naturales privatæ a morbis ſimilaribus tantum læduntur, officiales vero etiam ab organicis.

Actiones naturales privatæ, quæ ad nutritionem ſpectant, nimirum attractrix, retentrix, & expultrix a ſola temperie perficiuntur, ergo ſola intemperies eas poterit lædere: officiales vero varia etiam indigent partium a quibus exercentur, conformatione, ideo a morbis organicis etiam læduntur. Sic ventriculi, hepati, alteriuſque inſtru-

inſtrumenti actio, ab eryſipelate phlegmone, aliiſque tumoribus præter naturam interdum pervertitur, hincque depravata, aut imminuta fit coctio. Sic etiam attractio officialis læditur, dum a tuberculo carnoſo, vel alio quovis tumore in gulla ſuborto, cibis via præcluditur, vel ſaltem eorum difficillime in ventriculum fit attractio. Retentio pariter ex cauſſis ſimilibus & flatuum copia impeditur: Ac denique expulſio ex viarum anguſtia & obſtructione impeditur; vel etiam ex dilatatione, aut partis vellicatione nimium irritatur & acceleratur.

CAPUT VIII.

De cauſſis Symptomatum, quæ ſunt in excrementis.

Excrementorum vitia perpetuo a morbis dependent, ſed utplurimum mediate, per actionum læſiones: Eo modo,

Nimia excrementi quantitas vel dependet a partis a qua fit excretio, retentrice imbecilli, vel expultrice, irritata a prava aliqua humoris qualitate, vel quantitate nimia.

SIC ab acribus & bilioſis humoribus diarrhææ contingunt, tum etiam a nimia cujuſvis humoris copia naturam aggravante.

Fit etiam nimia excrementorum vacuatio ob continens partis vitium, propter quod illa nequit continere.

Hoc evenit quando vaſa aperiuntur in ſuis orificiis, vel produntur a cauſſa interna vel externa, vel debilitantur tantum, ut patet in ſanguinis excretione, quæ fit per venarum ἀναςόμωσιν, διάβρωσιν, ϗ διαπήδησιν.

Excrementorum quantitas minuitur, quoties illa parcius generantur, vel cum facultas retentrix robuſtior evaſit, aut expultrix imbecillior, vel ob viarum anguſtiam & obſtructionem.

Parcius generantur excrementa, vel ob alimentorum paucitatem, craſſitiem, ſiccitatem, vel ob evacuationes contrarias, quæ conſuetas impedire ſolent, vel ob totius corporis nimiam reſolutionem.

Aliarum cauſſarum ratio ſatis eſt manifeſta.

CAPUT IX.

De cauſſis qualitatis mutatæ.

Symptomata, quæ in primis qualitatibus conſiſtunt, ſiunt a partium vicinarum, vel ſympathiam habentium intemperie, ut dictum eſt.

Quæ vero ad ſecundas qualitates ſpectant, a vario humorum vitio aut partium intemperie dependent.

SIC durities a ſiccitate, tenſione, congelatione oritur; mollities ab humiditate, & ita de ceteris.

Tertiarum denique qualitatum hæ ſunt cauſſæ.

Color in parte immutatur, vel ob intemperiem, vel propter humorem quendam ad ejus ſuperficiem delatum.

Sic ab intemperie calida partes rubeſcunt, a frigida liveſcunt: ſic a bile in corpus effuſa, color flavus ictericorum.

Odores pravi ab humorum vel partium putredine oriuntur. Sapores alieni ab excrementis linguam imbuentibus: Soni præternaturales a flatu fiunt, in aliqua parte incluſo, pro varia illius agitatione, partium anguſtia, amplitudine, & caloris elevantis potentia, vel impotentia.

Hi ad excrementorum qualitates videntur referendi, qui tamen ita diſtinguuntur, ut ſcilicet eæ qualitates, quæ ad hoc ſimplicis affectus genus referuntur, in ipſis partibus eſſe debeant, & ab iis dependere; quæ vero ad excretorum genus referuntur, in ipſis excrementis tamquam ſubjecto proprio eſſe debeant, & ab ipſis omnino dependere, ut qualitas, quantitas, & ſubſtantia eorum.

INSTITUTIONUM MEDICARUM
LIBER TERTIUS,
SIMEIOTICEN CONTINENS.

PRÆFATIO.

IN legitima & rationali affectuum præter naturam curatione hac methodo ſemper procedere debet Medicus: Primo morbi propoſiti natura, cauſſæ, & ſitus ſeu pars affecta accurate inveſtiganda. Secundo, diligenter inquirendum, an illius morbi curationem ſperare debeamus, an vero ſit incurabilis, ut inde moneamur, vel debita remedia nobis eſſe uſurpanda ad pollicitam ſalutem acquirendam, vel in deſperata ab iis abſtinendum; ne temere infamentur ea, quæ multis fuere ſaluti, quæ tamen cum ſalis grano accipienda.

Neceſſaria ergo eſt Signorum doctrina, quæ ſummum illud nobis confert beneficium, ut præſentes corporis diſpoſitiones cognoſcere, & futuros earum eventus prævidere valeamus. Semeoſin univerſam in tres ſectiones dividemus, quarum prima de ſignis in genere: Secunda, de ſignis diagnoſticis: Tertia vero, de ſignis prognoſticis erit.

SECTIO PRIMA.

De Signis in genere.

CAPUT PRIMUM.

De Signi natura & definitione.

Signum apud Medicos *definitur, quod ſenſibus obvium aliquod aliud in corpore noſtro latens ſignificat.*

UBI notandum eſt, hic ſigni nomen latius quam apud Ariſtotelem uſurpari. Ille enim ea tantum ſigna appellanda eſſe docet, quæ ab effectis deſumuntur. Nos vero ea omnia, quæ aliquid ex iis, quæ in corpore noſtro fiunt indicare poſſunt, ſigni nomine donamus: quæ quidem ad certa quædam genera, ſeu fontes ſignorum generales ſunt referenda, ſi prius communes quaſdam eorum differentias paucis tradiderimus.

CAPUT II.

De Signorum differentiis.

Omnia Signa medica a Galeno dividuntur in Arte parva, *in ſalubria, inſalubria, & neutra.*

DE Signis ſalubribus pauciſſima ſumus acturi, cum ex bona corporis temperie, recta partium conformatione, unione earundem, atque ex actionum omnium integritate, quæ ex illis reſultat, ſalubris ſtatus facile innoteſcat; cum etiam ex inſalubri, tamquam contrarii cognitione ſatis eluceſcat. Neutra vero diſpoſitio, tamquam inter ſalubrem & inſalubrem media, per cognitionem extremorum facile innoteſcet.

In ſignis ergo inſalubribus potiſſimum nobis eſt inſiſtendum. Illa autem dividuntur in παθογνωμονικὰ, & συνεδρεύοντα.

Pathognomica, ſeu paſſionem ſignificantia *ea ſunt, quæ morbum perpetuo comitantur, & cum eodem incipiunt & deſinunt: ac pro magnitudine morbi augentur & minuuntur, propriamque morbi eſſentiam conſequuntur.*

Sic in pleuritide dolor lateris pungitivus, difficultas ſpirandi, tuſſis, ſputum cruentum, & febris aſſidua ſigna pathognomica nominantur.

Συνεδρεύοντα *ſeu* aſſidentia *ea ſunt, quæ neceſſario morbis non cohærent, nec eorum eſſentiam indicant, ſed alia, quæ accidentario iis eveniunt, ut magnitudinem, morem, aut eventum morbi.*

Et ea ratione illa triplicia ſtatuuntur: Alia ſcilicet quæ coctionem & cruditatem indicant: Alia, quæ ſalutem & mortem: Alia denique, quæ criſin & ſolutionem morbi.

Illa autem ſigna plerumque non ab initio morbi prodeunt, ſed paulo poſt incipiunt apparere. Et hac ratione ἐπιφαινόμενα, *id eſt,* poſt apparentia, *nuncupantur, vel etiam* ἐπιγενόμενα, *id eſt,* poſt genita*: licet hæc duo nomina apud auctores non raro diſtinguantur.*

Rurſus ex his omnibus ſignis, alia præſentem corporis ſtatum indicant, & diagnoſtica, ſeu demonſtrativa *appellantur; alia futura prænunciant; & prognoſtica dicuntur; alia denique præterita commemorant, &* ἀναμνηςικὰ, *ſeu* commemorativa *nuncupantur.*

Quia vero præterita ideo in memoriam revocantur, ut vel præſentes diſpoſitiones melius innoteſcant, vel futuri earum eventus prævideantur: commode idcirco ſigna commemorativa ſubdiagnoſticis & prognoſticis comprehenduntur. (*Conf. Meler. III. 22. 23.*)

CAPUT III.

De fontibus ſignorum generalibus, a quibus omnia ſigna deſumuntur.

UT methodo facillima ſigna omnia medica elidere valeamus, ſtabiliendi primo ſunt fontes quidam generales, ad quos omnia ſigna de qualibet re propoſita poterunt revocari, & a quibus eadem artificioſe deducentur.

Cum igitur eſſentia & natura uniuſcujuſque rei, quocumque modo fuerit perſpecta, non ſolum quid reipſa ſit, ſed & multa alia, quæ ad rem ipſam pertinent, nobis patefaciat, primum ſignorum genus a natura rei, de qua agitur, erit deſumendum. Deinde cum duobus modis ad rei cujuslibet cognitionem deveniamus, uno ſcilicet a priori, id eſt

id eſt per cauſſam, altero vero a poſteriori, ſcilicet per effectum, duo alia ſignorum genera proponere neceſſe eſt, unum a cauſſis, alterum ab effectibus.

Tres igitur in univerſum debent conſtitui ſignorum fontes: Eſſentia ſcilicet, cauſſa, & effectus.

Eſſentiam hic Medice ac late accipimus, & illius nomine, non ſolum rei ipſius formam, ſed etiam genera, differentias, partes, & proprietates uſurpamus, ſive eſſentiales illæ ſint, ſive accidentales.

Cauſſarum vero nomine omnia cauſſarum genera, quæ in Medicina conſiderantur.

Effectus vero varii ſunt pro varietate cauſſarum.

Qui omnes ſignorum fontes minutim excutientur in particulari ſignorum inquiſitione, prout eorum uſus poſtulabit. (*Conf. Melet. III. 7. &c.*)

Notandum autem hic eſt *Primo*, in ſingulis rebus dignoſcendis ab omnibus fontibus ſigna capi non poſſe. Non raro enim eſſentia rei eſt incognita: cauſſæ vero aliquando non exquiſite indicant, alias effectus ſunt confuſi. Sed tamen ex propoſitis ſignorum capitibus ſemper invenies, quod rem quam inveſtigamus, quantum Medicina præſtare poteſt, certo demonſtret, ita ut nunc ex ſolis effectibus ſigna neceſſaria deſumamus, nunc a cauſſis, nunc ab omnibus, quod ipſa exercitatio ſtatim patefaciet.

Nota *ſecundo*, perpetuo fere ab effectis multo plura & certiora ſigna deſumi, quam a reliquis duobus fontibus.

Nota *tertio*, ex ſignis, quæ proponentur, alia magis, alia minus efficaciter indicare, ſed tamen ex omnium collectione rem, quam inquirimus, certo demonſtrari.

Nota *quarto*, ut a propoſitis fontibus vera ſigna deſumi poſſint, eorum omnium, quæ corpori noſtro inſunt, vel ei poſſunt contingere, naturam, cauſſas, & effectus optime debere innoteſcere. Atque adeo Phyſiologiæ & Pathologiæ præcepta ita ad manum haberi debere, ut illa hic in uſum facile poſſimus revocare: Alioqui hæc Semeioticæ præcepta, licet prolixius multo fuerint pertractata, forent inutilia.

A. *Tabula fontes omnes continens, a quibus ſigna humorum in corpore prædominantium deſumuntur.*

Signa, humorem in corpore dominantem indicantia deſumuntur vel ex

- Cauſſis, quæ ſunt vel
  - Materiales
    - Aſſumpta
      - Alimenta in quibus conſideratur
        - Qualitas,
        - Quantitas,
        - Ordo,
        - Tempus,
      - Medicamenta,
    - Excreta & Retenta,
  - Efficientes
    - Temperies varia
    - Hæreditaria diſpoſitio,
      - Ventriculis,
      - Hepatis,
      - Ordo,
      - Tempus,
    - Ætas,
    - Sexus,
    - Non Naturales.
      - Aer, ad quem
        - Regio,
        - Anni tempus,
      - Cibus & potus.
      - Motus ad quem
      - Quies,
        - Exercitatio,
        - Ventus,
      - Somnus,
      - Vigilia.
      - Animi pathemata,
    - Juvantes & lædentes.
- Effectibus in quibus conſiderantur
  - Actiones
    - Animales
      - Principes
        - Imaginatio, ad quam referuntur
          - Ingenii varia diſpoſitio,
          - Animi paſſiones variæ.
        - Ratiocinatio,
        - Memoria
      - Minus principes
        - Senſus
          - Communis
            - Somnus,
            - Vigilia,
            - Inſomnia.
          - Privatus
            - Quinque ſenſus naturales.
        - Motus
    - Vitales, unde pulſus.
      - Magnus, Parvus, Frequens,
      - Tardus, Mollis, Durus, &c.
    - Naturales.
      - Nutritio, cui inſerviunt
        - Atractio ad quam
          - Fames,
          - Sitis.
        - Retentio.
        - Concoctio.
        - Expulſio,
  - Paſſiones.
    - Excrementa, quæ excluduntur per
      - Os,
      - Aures,
      - Nares,
      - Alvum,
      - Veſicam,
      - Uterum,
      - Habitum corporis,
      - Accretio, quæ vel eſt in
        - Quantitate
          - Magna
          - Parva,
        - Tempore
          - Celer,
          - Tarda.
      - Generatio unde
        - Veneris appetitus,
        - Averſio ejuſdem,
        - Noxa ex illa,
        - Emolumentum.
    - Habitus, in quo conſiderantur
      - In iiſque conſideratur
        - Conſiſtentia,
        - Color,
      - Cutis ejuſque qualitates
        - Sapor,
        - Odor,
        - Caliditas,
        - Frigiditas,
        - Humiditas,
        - Siccitas,
      - Partes a cute exortæ, ſc. pili, & in his
        - Quantitas
        - Qualitas
          - Primæ
            - Durities,
            - Mollities,
            - Aſperitas,
          - Secundæ
          - Tertiæ
            - Levitas,
            - Color,
          - Continua
            - Longitudo,
            - Brevitas.
          - Diſcreta
            - Multitudo,
            - Paucitas,
        - Paſſio.
          - Patibilis
            - Secunda
            - Tertia.
            - Rectitudo.
            - Criſpitudo
              - Color.
                - Durities,
                - Mollities,
                - Aſperitas,
                - Lævitas,
                - Tenuitas,
                - Craſſities,
          - Figura
          - Ortus
          - Incrementum
          - Caſus
      - Partes cuti ſubjectæ, & in his
        - Vaſa, in quibus
        - Carnes, & in his
          - Anguſtitia,
          - Latitudo,
          - Graſſilitas,
          - Obeſitas,
          - Carnoſitas,

SEMEIO-

SEMEIOTICÆ SECTIO II.

De Signis prognoſticis.

CAPUT PRIMUM.

De ſignis bilioſi humoris in toto Corpore prædominantis.

COgnitio temperamenti & humoris in toto corpore prædominantis, neceſſaria eſt ad affectus Speciem dignoſcendam, & cauſſam illum producentem. Ideo antequam de illis diſſeramus, primo nobis proponenda ſunt ſigna humoris in corpore prædominantis, a bile ſumpto exordio.

Notandum tamen prius eſt, duos tantum eſſe fontes ex quibus humorum ſigna deſumuntur, nempe cauſſas & effectus; eſſentia enim hac in re nihil præſtat.

Ut igitur duos hoſce ſignorum fontes penitus exhaurire valeamus: illorum genera & ſpecies ordine ſunt proſequendæ: omnes ſaltem illæ, quæ ad humorum notitiam aliquid præſtare poſſunt, quæ ad faciliorem memoriam in præcedentem tabulam ſunt relatæ.

Huc refer tabulam notatam littera A.

Hunc igitur ordinem obſervando, bilem in corpore dominantem judicabunt.

Cauſſæ materiales.

Alimentorum qualitas. Uſus ciborum calidorum & ſiccorum, vini generoſi aut meri potio, quæ facile convertuntur in bilem.

Quantitas. Defectus alimentorum: ut inedia, victus valde tenuis & parcus.

Odor. Dulcia in finem menſæ aſſumpta, quia longiori coctione in bilem vertuntur, ſicut experientia patet illa in diuturna coctione artificiali amareſcere.

Medicamenta. Uſus medicamentorum calidorum, & aromatum, &c. quæ in bilem degenerant.

Retenta. Bilis evacuatio conſueta per alvum, urinas, vomitum, vel ſudores, ſponte, vel per medicamenta, ſuppreſſa, vel intermiſſa.

Cauſſæ efficientes.

Partes. Calida & ſicca temperies ventriculi, hepatis & cordis. Quia hæ partes corpus univerſum afficere valent.

Hæreditas. Parentes bilioſo prædití temperamento.

Ætas. Ætas juvenilis, qualis potiſſimum ab anno decimo octavo ad trigeſimum quintum.

Sexus. Sexus virilis. Illi enim bilioſi magis, ſicut feminæ pituitoſæ cenſentur.

Regio. Regio calida & ſicca.

Tempus. Tempus æſtivum.

Alimenta. Cibi & potus calefacientes & exſiccantes, ut allia, cepæ; ſalſa omnia & piperata, quæ hepar plus æquo calefaciendo faciunt, ut nimiam bilis copiam progeneret.

Exercitatio. Vita laborioſa, & multis exercitationibus dedita.

Venus. Nimius ad venerem impetus, quo totum corpus incandeſcit.

Vigiliæ. Vigiliæ nimiæ, quibus ſanguis & ſpiritus inflammantur.

Animi pathemata. Iræ, curæ, & omnes vehementes animi commotiones.

Juvantur a frigidis & humidis, læduntur a calidis, ſiccis, & jejunio.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Ingenium. Ingenium acre, & ſolers, promptum & expeditum.

Animi paſſiones. Iracundia: furor, audacia, jactatio, appetitus vindictæ.

Somnus & vigiliæ. Somnus paucus admodum & levis, ac vigiliæ maximæ.

Inſomnia. Inſomnia ignium, incendiorum, rixarum, & tumultus.

Senſus. Senſus vegeti, acuti, veloces, expediti, auditus potiſſimum, qui maxime juvatur a ſiccitate.

Actiones vitales.

Pulſus magnus, frequens, & durus.

Actiones naturales.

Appet. Inappetentia, & cibi faſtidium, æſtate potiſſimum.

Frigidorum appetitus.

Inediæ difficilis tolerantia.

Sitis. Sitis magna, & potus frequens.

Accretio cita & prompta, ac matura ſenectus, quia humidum radicale prompte abſumitur.

Ad venerem proclivitas maxima, propter ſeminis acrimoniam.

Venus. A venere cita exſolutio, quia bilioſorum ſpiritus ſunt valde diſſipabiles propter tenuitatem.

Paſſiones.

Per os. Morbis bilioſis proclivis diſpoſitio, ut febribus ardentibus & tertianis, phrenitidi, pleuritidi, vomitui bilioſo, diarrhœis, eryſipelati, herpetibus, puſtulis faciei, &c.

Excrementa.

Vomitus humoris tenuis, pallidi, vel flavi, & amari, aut ſapor amarus in lingua.

Aures. Aurium excrementa copioſa & valde rufa.

Alvum. Fæces maxime flaveſcentes.

Veſicam. Urina tenuis & rufa, vel etiam rubra & flammea.

Purgamenta uteri ſubflava, aut citrina.

Habitus corporis.

Cutis ad tactum calida & ſicca, & calor illius acris & mordax, in manibus potiſſimum. *Cutis qualitates. Prima.*

Cutis dura & aſpera. *Secunda.*

Color cutis, faciei potiſſimum & oculorum, pallidus & ſubflavus.

Capillorum paucitas, a pororum raritate, quæ materiam pilorum effluere permittit.

Capilli flavi, bilis colorem referentes, aut ſubnigri, a majori exuſtione, & nonnunquam criſpi; propter ſiccitatem, quæ pilos intorquet: ac calvi fiunt, propter cutis ſiccitatem, & materiæ pilorum conſumptionem. *Pili qualitas.*

Pili cito oriuntur, & cito decidunt.

Latitudo vaſorum, Calidi enim proprium eſt dilatare; & venæ in oculis conſpicuæ. *Vaſa.*

Habitus corporis gracilis & macilentus. *Carnes.*

CAPUT II.

De ſignis humoris pituitoſi in corpore prædominantis.

PItuitam in corpore dominantem indicant.

Cauſſæ materiales.

Uſus conſuetus alimentorum frigidorum & humidorum, ut fructuum, olerum, piſcium, lacticiniorum, aquæ potio, &c. Illa enim facile in pituitam abeunt. *Alimentorum qualitas.*

Nimia alimentorum quantitas, quæ calorem nativum obruit & cruditates gignit. *Quantitas.*

Cibi aſſumpti ſtatim a ſomno, vel ante ſomnum, aut antequam priores ſint concocti. *Tempus.*

Diuturnior uſus medicamentorum frigidorum & humidorum, quæ ut alimenta in pituitam degenerant. *Medicamenta.*

Omiſſa naturalis conſuetudo pituitam evacuandi per vomitum vel ſeceſſum, vel artificialis per exercitationes, aut uſum aquarum thermalium, laconicorum, vel medicamentorum purgantium, aut diureticorum ex quorum intermiſſione pituitæ copia cumulatur. *Retenta.*

Cauſſæ efficientes.

Frigida humidaque temperies ventriculi, hepatis, cordis, & cerebri. *Partes.*

Ortus ex parentibus pituitoſo temperamento præditis. *Hæreditas.*

Ætas ſenilis, quæ propter caloris inopiam multam coacervat pituitam, tum etiam puerilis, propter ingluviem & incautam vivendi rationem. *Ætas.*

Sexus muliebris. *Sexus.*

Regio frigida & humida, quales ſunt quæ ſtagnis, paludibus, aut majoribus fluminibus ſunt vicinæ, aut Boreæ, nivibus, imbribuſque expoſitæ, & quæ ſunt magis ſeptentrionales, unde fit, ut Germani omnes fere pituitoſi ſint. *Regio.*

Tempus hyemale. *Tempus.*

Cibi & potus refrigerantes, humectantes, ut lactucæ, portulacæ, & fructuum hortorum uſus, & aquæ potio quæ ventriculum & hepar refrigerando faciunt, ut multam pituitæ copiam producant. *Cibi & potus.*

Vita otioſa & ſedentaria. *Quies.*

Somni longi & profundi, præſertim a cibo. *Somnus.*

Vita ſine curis, ſtudio, mœrore, aut cum his valde excedentibus, quia calorem nativum diſſipando corpus refrigerant. *Pathemata.*

Uſu calidorum & ſiccorum juvantur, & frigidis & humidis læduntur.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Imaginatio ſatis bona, ac facilior rerum perceptio, ſed prompta oblivio, quia in rebus humidis facile fiunt impreſſiones, ſed prompte delentur. *Principes.*

Mens torpida & hebes, ingenium tardum & obtuſum.

Ira remiſſa & facile placabilis.

Maxima ad ſomnum propenſio. *Somnus.*

Inſomnia frigoris aquarum pluviarum, nivium, ſubmerſionis, fluminum, ſtagnorum, marium, & rerum albarum. *Inſomnia.*

Senſuum hebetudo. *Senſus.*

Motus tarditas, ſed in eo duratio, quia ſpiritus craſſiores minus diſſolvuntur. *Motus.*

Actiones vitales.

Pulſus parvus, tardus & mollis. *Pulſus.*

Actiones naturales.

Appetentia dejecta, unde apud Hipp. ſenes facile jejunium ferunt. *Fames.*

Sitis nulla, aut ſaltem perexigua. *Sitis.*

Tarde adoleſcunt, quia nonniſi longo tempore calor debilis, multam humiditatem poteſt edomare. *Accretio.*

Ad venerem tardi. *Venus.*

Ex moderato illius uſu juvantur, quia calore pituita concoquitur, & temperatius corpus evadit. At frequentiori illius uſu corpus redditur frigidius.

Paſſiones.

Cælo ſereno melius habent, frigido & pluvioſo pejus.

Morborum frigidorum frequens occurſus, ut catarrhi, hydropis, cachexiæ pituitoſæ, lethargi, paralyſis, & ſimilium.

Excrementa.

Per os & nares. Humoris craſſi, albicantis, & inſipidi excretio per os & nares.

Alvum. Fæces albicantes & mucoſæ.

Veſicam. Urina alba, vel pallida, eaque tenuis, ſi adſint obſtructiones; alioqui turbida & craſſa, cum copioſo ſedimento.

Alba uteri profluvia in mulieribus.

Habitus corporis.

Cutis. Qualit. Prima. Cutis ad tactum frigida, pedes potiſſimum & manus frigidiſſimæ hyemis tempore.

Secunda. Cutis mollis & lævis.

Tertia. Color ejuſdem albus.

Pili. Pili molles & læves, ac tenues ab initio.

Ruſi capilli, quia pituita ulteriori coctione talem colorem adipiſcitur.

Qualit. Secundæ. Tertiæ. Figura. Capilli recti, quia cum in cute nulla ſit ſiccitas, faciles in ea ſunt meatus, quos excrementa libere permeare poſſunt.

Paſſiones. Pili tarde oriuntur, & nunquam calveſcunt.

Vaſa. Vaſorum anguſtia, & nullæ venæ in oculis apparent.

Fames. Habitus corporis mollis & obeſus, non tamen carnoſus.

CAPUT III.

De ſignis ſanguinis in corpore prædominantis.

Alimenta. Sanguinem in corpore prædominantem indicant.

Cauſſæ materiales.

Uſus ciborum euchymorum & eupeptorum, quales ſunt panis recens albiſſimus & probe coctus, ova tremula, carnes juniorum animalium; & laudabilis alimenti, ut gallinarum, perdicum, phaſianorum, vitulorum, hœdorum, &c. Aqua purior fontana, vinum generoſum ſalubriter dilutum.

Retenta. Suppreſſiones evacuationum ſolitarum; ut hæmorrhagiæ in junioribus, hæmorrhoidum in ætate provectis, aut muliebris.

Cauſſæ efficientes.

Partes. Calida & humida hepatis & cordis temperies.

Hæreditas. Ortus ex parentibus ſanguineis.

Ætas. Ætas a pueritia uſque ad pubertatem.

Regio. Regio meridionalis, & auſtrinis ventis perflata.

Tempus. Verna tempeſtas.

Exercitatio. Otium vel levis exercitatio, quæ appetitum intendat, & corpus non reſolvat.

Venus. Veneris uſus rarus.

Somnus. Somnus dulcis & moderatus.

Pathemata. Vita ſine curis, gaudio & lætitia plena, ac deliciis affluens.

Juvantes. Juvantur ex larga ſanguinis miſſione, vel ſpontanea ejuſdem profuſione, iiſque omnibus, quæ ſanguinis copiam minuere valent.

EFFECTUS.

Actiones Animales.

Imaginatio. Felix imaginatio & rerum comprehenſio, quia in humido promptæ fiunt impreſſiones.

Ratiocinatio. Mentis hebetudo & ſtoliditas, ad riſum profuſio, imprudentia, continentia in valde ſanguineis. In aliis jucunditas animi & hilaritas, cum diſcurſu facili & libero; ac magna ad amorem propenſio.

Memoria. Memoria parum debilis.

Somnus profundus, minus tamen quam in pituitoſis.

Inſomnia. Inſomnia rerum rubrarum & jucundarum, amœnitatum; nuptiarum, hortorum, muſicorum concentuum, Regum, Principum & Magnatum.

Motus. Motus quidem moderati, ſed graves & laſſitudinibus pleni.

Actiones vitales.

Pulſus. Pulſus magnus, tardus, plenus.

Actiones naturales.

Fames. Appetitus mediocris, niſi adſit multitudo humoris, quæ ſatietatem pariat.

Sitis. Sitis etiam mediocris.

Venus. Propenſio ad Venerem, ſed non tanta ut in bilioſis.

Facilius Veneris tolerantia propter copiam ſeminalis materiæ.

Paſſiones.

Facilius lapſus in febres ſynochos, phlegmonas, furunculos, &c.

Excrementa.

Per varias partes. Frequentes aut copioſæ ſanguinis excretiones per nares, uterum, & hæmorrhoidas.

Per veſicam. Urinæ copioſæ, laudabili colore & conſiſtentia præditæ, & contentorum multitudine aliquando refertæ.

Alvum. Fæces ſubruſæ, & conſiſtentia mediocres.

Habitus corporis.

Qualitates. Cutis ad tactum calida & mollis perſentitur.

Secundæ. Color faciei floridus, & rubicundus.

Tertiæ. Pili. Pilorum copia mediocris, color ſubflavus, & prompta eorum generatio.

Vaſa. Vaſorum amplitudo mediocris.

Habitus corporis carnoſus, & bene compactus.

COROLLARIUM.

Vera plethora, & cacochymiæ expers, iiſdem fere ſignis indicatur, ſi vaſorum tenſionem addas & laſſitudinem ſpontaneam.

CAPUT IV.

De ſignis melancholiæ in corpore prædominantis.

Melancholicum humorem in corpore redundantem monſtrant.

Cauſſæ materiales.

Alimenta. Uſus alimentorum craſſiorum, duriorum & terream ſubſtantiam poſſidentium, qualia ſunt panis ater & furfuraceus, vinum nigrum & craſſum, aquæ turbidæ & limoſæ, legumina, caſeus antiquus, carnes bubulæ, leporinæ, ſuillæ, avium paluſtrium; præcipue ſalitæ, aut fumo induratæ, piſces cetacei, duri, & ſalſi, braſſicæ, paſtinacæ, &c.

Retenta. Retenta melancholiæ vacuatio conſueta, ſponte, vel arteſacta per hæmorrhoidas, alvum, varices, ſcabiem, &c.

Cauſſæ efficientes.

Partes. Hepatis & cordis temperies frigida & ſicca, cum lienis imbecillitate vel obſtructione, ob quam non poteſt humorem melancholicum attrahere, & convenienter ſecernere.

Hæreditas. Ortus ex parentibus melancholicis.

Ætas. Ætas conſiſtens, a quadrageſimo ad ſexageſimum.

Regio. Regio, in qua inæquales fiunt aeris conſtitutiones.

Tempus. Tempus autumnale.

Vigiliæ. Vigiliæ immenſæ, quia corpus exſiccant, & calorem nativum diſſolvunt.

Pathemata. Vita ſtudiis, curis, ſollicitudinibus, & mœrore plena.

Juvantes, & lædentes. Juvantur calidis & humidis, tum etiam temperatis: læduntur frigidis & ſiccis, ut aceto.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Imaginatio. Timor & mœſtitia ſine cauſſa manifeſta in valde melancholicis. Ii vero, qui ex levi ſanguinis aduſtione fiunt melancholici, ſunt aſtuti, cauti, prudentes, conſtantes, ingenioſi.

Atrabilarii vero, ubi melancholia eſt aduſta, oſores, proditores.

Melancholici difficulter ad iram excitantur, ſed poſtea difficulter placantur.

Rerum perceptio difficilis.

Memoria. Memoria firma propter ſiccitatem.

Vigilia. Vigiliæ maximæ, & ſomni turbulenti interrupti.

Inſomnia. Inſomnia rerum nigrarum, horrendarum, cadaverum, ſepulchrorum, dæmonum, &c.

Senſus. Senſuum hebetudo, aſpectus inconſtans, triſtis & horridus.

Motus. Motus tardus, gravis, & compoſitus.

Actiones vitales.

Pulſus. Pulſus tardus & durus.

Actiones naturales.

Fauces. Voracitas maxima propter aciditatem melancholiæ, quæ excitat appetentiam; interdum dejecta appetentia.

Sitis. Sitis exigua propter ſeri & ſalivæ abundantiam, quæ in melancholicis redundat.

Expulſio. Ructus acidi, qui a cruditatibus excitantur, quibus melancholici abundant.

Accretio. Tarda accretio, & cita ſenectus.

Venus. Tarde ad Venerem excitantur, & illius uſu plurimum læduntur, ad eam tamen promptiores ſunt ii melancholici, qui plurimis flatibus abundant; neque his perinde inimica eſt Venus, cum ſæpius ſemen emittant, utpote ex flatu ad coeundum excitati.

Paſſiones.

Frequens morborum melancholicorum incurſus, quales ſunt quartana, tumor lienis, & durities, lepra, fœda ſcabies, varices, hæmorrhoides, &c.

Excrementa.

Humoris melancholici vomitio frequens.

Per os. Frequens ſpuitio, & copioſa ſalivæ ejectio, unde melancholici ſputatores dicuntur.

Alvum. Alvus ut plurimum ſicca, & conſtipata, dejectiones nigricantes.

Hæmorrhoides. Sanguinis atri excretio per hæmorrhoidas.

Veſicam. Urina tenuis & alba, interdum craſſa & livida.

Habitus corporis.

Cutis. Qualit. Primæ. Cutis ad tactum frigida, ſicca, dura & aſpera.

Secundæ. Calor faciei fuſcus, plumbeus, aut nigricans.

Tertiæ. Pili. Capilli multi duri & aſperi, craſſi, nigri, tarde oriundi, & cito caneſcentes.

Vaſa. Venæ anguſtæ.

Carnes. Habitus gracilis & macilentus.

Atque hæc de ſignis humorum in toto corpore prædominantium.

COROLLARIUM.

Hac protinus methodo, & iiſdem omnino ſignis, ſingularum partium temperiem inveniemus, ea ſcilicet eodem modo

modo illis partibus applicando, earumque potiſſimum actiones & excrementa contemplando.

CAPUT V.

De ſignis partis affectæ.

Naturali corporis diſpoſitione rite perſpecta ad ea, quæ præter naturam corpori inſunt, eſt deveniendum. Primo igitur jam partis affectæ indicia inquiremus. Deinde ſpeciem affectus, qui illam partem occupat, ac tandem cauſſas, a quibus affectus ille dependet. Partis affectæ ſigna a tribus fontibus deſumi poſſunt: eſſentia, cauſſis, & effectibus, quorum ſeries propoſita eſt in tabula notata littera B.

Ergo ſecundum illam ſeriem partem affectam indicat.

B. *Tabula ſignorum partis affectæ.*

Signa partis affectæ deſumuntur vel ab
- Eſſentia, quæ Medicis eſt vel
  - Temperies, quæ conſiſtit in qualitatibus.
    - Primis, quæ ſunt: Caliditas, Frigiditas, Humiditas, Siccitas.
    - Secundis, ut ſunt: Durities, Mollities,
  - Magnitudo: Aucta, Imminuta
  - Situs.
  - Figura.
- Cauſſis: Externis, Internis.
- Effectibus, qui ſunt vel
  - Actiones
    - Animales
      - Principes, nempe: Imaginatio, Ratiocinatio, Memoria.
      - minus principes,
        - Senſus
          - Communis, ad quem: Somnus, Vigilia.
          - Privatus: Viſus, Auditus, Olfactus, Guſtus, Tactus, Sub quo dolor, qui eſt vel: Pungitivus, Tenſivus, Gravativus, Pulſativus.
        - Motus
    - Vitales, quæ ex pulſu dignoſcuntur.
    - Naturales, quæ ſunt
      - Nutritio, cui inſerviunt: Attractio, Retentio, concoctio, Expulſio.
      - Generatio maris & feminæ.
  - Excrementa, in quibus conſiderantur
    - Subſtantia, quæ eſt vel: De eſſentia ipſius partis, Naturaliter in parte contenta, Præter naturam contenta,
    - Qualitas
      - Prima: Caliditas, Frigiditas, Humiditas, Siccitas.
      - Secunda: Tenuitas, Craſſities, Viſciditas, Spumoſitas,
      - Tertia.: Color. Sapor,
    - Quantitas, Modus exercendi, Ordo,
  - Qualitas mutata in: Colore, Sapore, Sono.

Eſſentia.

Qualitates. Tempus partis; ſi enim illam præter modum calidam, frigidam, humidam, aut ſiccam percipiamus, præter naturam affectam eſſe judicabimus.

Secundæ. Durities & mollities; ſi enim in hypochondriis v. g. duritiem & renitentiam percipiamus, partes illis ſubjectas, hepar, aut lienem obſtructum vel inflammatum eſſe judicabimus: Sic nimia alicujus partis mollities, eam œdematoſo aliquo affectu laborare, eſt indicium.

Magnitudo aucta. Tumor præter naturam, iſque vel externus, qui viſu percipitur, vel internus, qui tactu perſentitur, quales ſunt tumores ventriculi, hepatis, lienis, veſicæ, &c.

Imminuta. Maxima partium conſumptio & atrophia.

Situs. Situs partis, qui maximi eſt hac in re momenti: ſi enim ex anatome nobis conſtet, quem unaquæque pars in corpore noſtro ſortiatur locum, facile ex humore, intemperie, aut quovis alio ſenſibili affectu illum locum occupante, eam partem laborare conjiciemus.

Figura. Figura partes in eodem loco ſitas a ſe invicem diſcernit. Sic tumor in dextro hypochondrio lunarem obtinens figuram, gibbam hepatis partem affectam eſſe indicat; ſi vero oblongam habeat figuram, & externus magis ſit, muſculos abdominis rectos affectos oſtendit.

Cauſſa externa.

Externæ cauſſæ aliquid indicare valeant; ſi quis enim v. g. cantharides aſſumpſerit, veſicam laborare conjiciemus, quod illæ peculiarem habeant vim veſicam alterandi. Sic ſi quis ab inſolatione laboraret, caput affectum indicatur, quod eam partem præ ceteris ſol afficere conſuevit; tum & ſi ab immodica venere prodit affectus, ſpirituoſam ſubſtantiam nervoſaſque partes male habere arbitrandum, quod illis partibus ſit inimica venus.

Cauſſa interna.

Inter cauſſas internas affectus ipſos poſſumus recenſere: ſiquidem ubi tertiana infeſtat; hepar affectum indicat; quotidiana ventriculum; & quartana lienem; quia earum cauſſæ in his partibus cumulari ſolent.

Nota, in uſu practico dum partem affectam inquirimus, ab eſſentia & cauſſis non eſſe incipiendum, ſed prius ab actionibus excrementis, & qualitatibus mutatis ſigna eſſe deſumenda, ac tandem ab eſſentia & cauſſis.

EFFECTUS.

Actiones.

Actionis læſio partem affectam indicat, a qua dependet, v. g. *Animales. Principes.*

Delirium & vigilia, ſenſus & motus abolitio, cerebrum affectum ſignificant. *Senſus privatus.*

Senſus particularis læſio, ut viſus, vel auditus, illius organum affectum indicat. *Dolor pungitivus, tenſivus, gravativus.*

Dolor pungitivus indicat membranam affectam, potiſſimum a materia acri, & erodente. Tenſivus autem fit aliquando in membranis a flatibus, & in venis a nimia repletione.

Pulſatorius. Dolor gravativus ſignificat parenchyma alicujus viſceris affici, omnia enim parenchymata obtuſum habent ſenſum. Sic dum calculus renum ſubſtantiam comprimit, dolor fit gravativus; dum vero in caput ureteris fertur, dolorem efficit pungitivum. Sic etiam in pleuritide, materia membranam ſuccingentem occupante, fit dolor punctorius, dum vero fit metaſtaſis in pulmonem, mutatur in gravativum.

Dolor pulſatorius affectam arteriam indicat, aut partem ei vicinam; ideo in omnibus inflammationibus partium arterias poſſidentium fit dolor pulſatorius.

Excrementa.

Illa vero, quæ per corporis partes excernuntur, partem affectam indicare ſolent hoc modo.

De ſubſtantia partis. Subſtantia cartilaginoſa per tuſſim excreta aſperam arteriam affectam indicat, vel bronchia pulmonum; carnis vero fungoſæ fruſtulum excretum, pulmonem ipſum affectum indicat; craſſa vero ex craſſis educitur.

Naturaliter contenta. Si cibus, aut urina, aut fæces per vulnus excernuntur, ventriculum, veſicam, aut inteſtina vulnerata pronuntiamus.

Si lapilli, vel arenulæ per urinam excernuntur, renes vel veſica laborant.

Præter naturam contenta. Lumbrici per os aut anum excreti inteſtina affecta indicant.

Qualitates excrementorum. Aer calidior expiratione emiſſus, cor vel pulmonem indicat calidiorem, frigidior vero cor valde refrigeratum, & morti proximum.

Primæ, ſecundæ, tertiæ. Sanguis calidior, tenuior, flavior, ac cum quodam ſaltu exſiliens; arteriam indicat vulneratam.

Tenuitas & color, Spumoſitas & modus. Tenues alvi dejectiones, rubentes, ac loturæ carnium ſimiles, hepatis indicant imbecillitatem.

Spumoſæ ſanguinis excretiones, ac tuſſiendo rejectæ, pulmonem affectum indicant.

Quibus in alvi profluviis excrementa ſpumoſa ſunt, iis ex capite pituita defluit. *Aph. 20. ſect. 7.* Pituita enim e cerebro defluens, & cum flatibus permixta in inteſtinis, ſpumoſa efficitur.

Ructus acidus oſtendit ventriculum cruditate laborare.

Sapor. Si ſanguis tuſſiendo expuatur magna quantitate, vaſa pulmonis affecta eſſe oportet; cum ea, quæ ſunt in aſpera arteria, anguſtiora exiſtant, quam ut poſſint multum ſanguinis effundere.

Sanguis mejendo excretus, ſi paucus ſit, ex veſica proficiſci eſt conjiciendum, ſi multus, ex renibus aut ſuperioribus partibus, ubi majori copia continetur. *Quantitas.*

Excrementa ſpuendo rejecta, os affectum ſingnificant; ſcreando fauces; tuſſiendo pulmones, vel aſperam arteriam; vomendo ventriculum.

Si pus mingitur ante urinam, in pene ipſo ulcus eſt; ſi poſt, in veſica aut renibus. *Modus.*

In dyſenteria, ſi pus aut ſanguis affluat purus ante fæces, credibile eſt rectum inteſtinum eſſe potius ulceratum quam reliqua: ſi vero poſt fæces, aut illis valde permixtus; ſuperiora, vel media inteſtina affecta eſſe indicat. *Ordo.*

Qualitates mutatæ.

Qualitates mutatæ aliquando partem affectam indicant, e. g. qua parte corporis calor aut frigus eſt, ibi morbus eſt. *Aph. 39. ſect. 4.*

Plumbeus aut liveſcens totius corporis color, hepar indicat refrigeratum, citrinus cyſtidem felleam eſſe obſtructam; nigricans lienem obſtructum. *Color.*

Rubor pertinax & ſaturatus in genis, pulmonem indicat inflammatum.

Amarus ſapor in lingua, bilem in ventriculo redundare ſignificat.

Salſus vero, pituitam ſaltem a cerebro fluere.

Tinnitus & Sibilus aurium eas affectas indicat.

Borborygmus in ventre ſignificat flatus in inteſtinis. (*Melet. III. 14. &c.*)

CAPUT VI.

De ſignis partis primario, vel per conſenſum laborantis.

In omni præternaturali diſpoſitione perpetuo fere ſolet evenire, ut plures partes afficiantur, quod ſcilicet ea quæ primario afficitur; alias omnes cum quibus aliquam habet communionem, trahat in conſenſum, ubi acri Medici ſolertia opus eſt, ut affectus ſympathici ab idiopathicis diſtinguantur.

Ad hoc autem præſtandum ex prædictis fontibus ſigna deſumuntur, ex quibus alia levem tantum conjecturam afferunt, alia vero certiorem: omnium tamen collectio rem certiſſime indicabit.

Horum ergo Signorum fontes ex ſequenti tabula, notata littera C. deſumentur.

C. *Tabula ſignorum partem primario, vel per conſenſum affici indicantium.*

Signa partem primario, vel per conſenſum affici indicantia petuntur vel ab
- Eſſentia ad quam refertur.
  - Temperies, quæ eſt in qualitatibus,
    - Primis,
      - caliditate,
      - frigiditate,
      - humiditate,
      - ſiccitate.
    - Secundis,
      - duritie,
      - mollitie,
      - raritate,
      - denſitate,
  - vicinia,
  - genus,
  - officium,
  - connexio.
- Cauſſis, quæ ſunt vel
  - Juvantes
  - Lædentes.
- Effectibus ſeu ſymptomatis, in quibus conſideratur
  - magnitudo,
  - tempus,
  - ordo,
  - duratio.

Qualitates primæ. Quorum ſignorum ſeriem clarius patefacient ſequentia theoremata exemplis ſuis illuſtrata.

Eſſentia.

Partes calidiores aliis facilius compatiuntur, quam frigidæ: quoniam humores noxios & vapores facile ad ſe trahunt; attractio enim fit a calore: Sic cor & hepar aliis partibus facilius compatiuntur, quam ventriculus, veſica, uterus, &c.

Qualitates ſecundæ. Partes raræ & molles aliis facilius compatiuntur, quam denſæ & duræ, quia facilius cauſſas noxias recipiunt, eiſque minime reſiſtunt. Sic cutis ob raritatem facile recipit fluentes a partibus interioribus humores: ſic pulmo fluentibus a capite humoribus ſæpe tentatur.

Vicinia. Partes vicinæ aptiores ſunt aliis compati, quam remotæ. Sic manus brachio vicino mala ſua communicat, os carni vicinæ, ventriculus hepati, pleura pulmoni, pulmo cordi, & ita de ceteris.

Officium. Quæ ſub eodem genere poſitæ ſunt partes, eandemque poſſident naturam, ſibi invicem facile compatiuntur: Sic partes nervoſæ nervoſis compatiuntur, ut carnoſæ carnoſis.

Partibus publicum in corpore munus exercentibus affectis, totum corpus per conſenſum afficitur: Sic cerebro, corde, vel hepate laborante, totum corpus laborat.

Situs. Quæ partes ſimile in corpore officium exercent, ſibi invicem compatiuntur. Sic mammæ utero, veſicæ renes compatiuntur.

Connexio. Quæ partes aliis directe ſuperjacent vel ſubjiciuntur, earum affectus facile recipiunt. Sic caput vapores a partibus inferioribus aſcendentes facile recipit, ventriculus & pulmo humores a capite defluentes.

Quæ ſimul connectuntur partes, ſibi mutuo compatiuntur. Sic nervorum affectus cerebro communicantur, arteriarum cordi, venarum hepati, & vice verſa.

Cauſſæ.

Secundo, a cauſſis juvantibus & lædentibus ſigna partis ſympathice laborantis deſumuntur, ex quibus ſequens theorema conſtituitur:

Si duabus partibus ſimul laborantibus, admotis uni juvantibus aut lædentibus, altera juvetur aut lædatur, ea cui juvantia vel lædentia admoventur primario laborat; altera vero per conſenſum. *Magnitudo.*

Sic adhibitis ventriculo remediis, ſi dolor capitis ceſſet, vel remittat, caput per conſenſum laborat.

Effectus.

Effectus etiam ſeu ſymptomata, ad hoc ipſum demonſtrandum maximam habent efficaciam, ut ex ſequentibus theorematis apparet.

Ex pluribus partibus ſimul laborantibus, ea quæ gravioribus tentatur ſymptomatis, primario afficitur, reliquæ vero per conſenſum.

Ex multis partibus ſimul affectis ea primario laborat, in qua ſymptomata prius apparuerunt. Sic ventriculo laborante, ſi capitis dolor poſtea ſuboriatur, ſymptomaticus eſt ille dolor. *Tempus.*

In affectuum exacerbatione ea pars primario laborat, in qua ſymptomata incipiunt exacerbari. *Ordo.*

Affectus idiopathici continui ſunt, & nunquam intermittunt, ſympathici vero ſolent intermittere. Sic delirium a febre exortum miteſcere ſolet inclinante febre, nunquam vero intermittit, cum a cerebri inflammatione producitur. (*Mel. III. 40. 41.*) *Durat.*

CAPUT VII.

De Signis ſpeciei morbi.

Signa affectus ſpeciem indicantia cum ſignis partis affectæ ſimul fere innoteſcunt: clarioris tamen doctrinæ gratia ea hic ſeorſum annotabimus, ne in tractatu iſto confuſio aliqua ſuboriatur.

Illa ergo ſigna a tribus fontibus deſumi poſſunt, morbi nimirum ipſius eſſentia, cauſſis eum producentibus, & effectibus, ſeu Symptomatis ab eo emanantibus.

Quæ omnia in ſequenti tabula ordine diſponentur.

Huc refer tabulam notatam littera D.

Horum autem ſeries ſequentibus theorematis breviter innoteſcet.

Eſſentia.

Morbi eſſentia nihil aliud eſt quam morbus ipſe: ideoque ſi ſenſibus poſſumus detegere intemperiem parti alicui impreſſam, vel quandam morbi organici ſpeciem, aut continui ſolutionem, non opus erit aliis, quibus indicetur.

Cauſſa.

Cauſſæ omnes, quæ humores in corpore prædominantes ſignificant, poſſunt etiam morbi ſpeciem indicare, illæ enim quæ bilem generant, morbos etiam calidos & ſiccos ſolent producere, quæ pituitam, frigidos & humidos, & ita de ceteris; & hæ rationes morborum ſimilarium, a priori Tabula notata A, erunt deſumendæ.

Quibus tamen humorum periodi erunt adjiciendæ, in hunc modum.

Humores qui tertio quoque die moventur, febrem tertianam indicant; qui ſingulis diebus, quotidianam; qui quarto quoque die, quartanam.

Illæ vero cauſſæ, quæ morbos organicos aut communes indicare valent, in hunc modum ſe habent.

Uſus alimentorum & medicamentorum aſtringentium internos meatus & cavitates ſolent aſtringere, & morbum in aſtrictione fuiſſe genitum ſuſpicionem afferunt.

Alimenta vel medicamenta incraſſantia multas obſtructiones ſolent generare.

Alimenta & medicamenta valde detergentia aſperitates ſolent producere in lingua, œſophago, aſpera arteria, ventriculo, & inteſtinis.

D. *Tabula ſignorum affectus ſpeciem indicantium,*

Signa affectus ſpeciem indicantia deſumuntur vel ab

- Eſſentin, ratione cujus morbus eſt vel
  - Similaris, ſeu intemperies
    - Simplex,
      - Calida,
      - Frigida,
      - Humida,
      - Sicca.
    - ſeu Compoſita.
      - Calida humida,
      - Calida ſicca.
      - Frigida humida,
      - Frigida ſicca.
  - Organicus, quæ eſt vel in
    - Conformatione, quæ eſt vel in
      - Figura,
      - Meatu & Cavitate
        - Adſtrictio,
        - Obſtructio,
        - Dilatatio,
      - Aſperitate & Lævitate.
    - Magnitudine
      - Aucta,
      - Imminuta.
    - Numero
      - Excedente,
      - Deficiente,
    - Situ, qui eſt vel in
      - Poſitu,
      - Connexione.
  - Communis, ſeu ſolutio continui, in
    - Carne
      - Vulnus,
      - Ulcus,
      - Contuſio.
    - Oſſe
      - Fractura,
      - Fiſſura,
      - Caries.
    - Nervo
      - Punctura,
      - Sectio.
    - Venis & arteriis
      - Ruptio,
      - Anaſtomoſis,
      - Diapedeſis,
      - Eroſio.
    - Membrana (Ruptura.
    - Cute (Excoriatio.
- Cauſſis quæ vel indicant morbum
  - Similarem, quales ſunt
    - Cauſſæ omnes, quæ indicant humorem in corpore prœdominantem, quibus adde humorum periodos.
  - Organicum & communem, & hæ ſunt vel
    - Materiales
      - Ex quibus
        - Alimenta,
        - Medicamenta.
      - in quibus peculiaris partium diſpoſitio.
    - Efficientes
      - Naturales
        - Varia partium temperies.
        - Hæreditaria diſpoſitio.
      - Nonnaturales.
        - Exercitatio,
        - Venus.
- Effectibus ſeu ſymptomatis, quæ ſunt vel
  - Actiones læſæ.
    - Animales.
      - Principes (Delirii ſpecies variæ.
      - minus principes
        - ſenſus
          - Communis
            - Somnus immodicus,
            - Vigiliæ immodicæ.
          - privatus.
            - 5. ſenſus naturales.
              - Aboliti,
              - Imminuti,
              - Depravati,
              - ſub quibus dolor
                - Pulſatorius
                - Stupidus,
                - Erodens.
        - Motus
          - Abolitus,
          - Depravatus
          - Imminutus.
    - Vitales, unde pulſus
      - Magnus,
      - Parvus,
      - Frequens,
      - Rarus.
    - Naturales
      - Nutritio, cui inſerviunt
        - Attractio
        - Retentio.
          - Fames,
          - Sitis.
        - Concoctio,
        - Expulſio.
      - Generatio.
  - Excrementa quæ rejiciuntur per
    - Os,
    - Nares,
    - Alvum.
    - Veſicam (in quibus conſideratur
      - Subſtantia.
      - Qualitas,
      - Quantitas,
      - Excernendi modus,
    - Uterum.
  - Qualitates mutatæ ſunt.

Alimen-

Alimenta pinguia ſi oleaginoſa, lævitates inteſtinorum, & lienterias generant.

Medicamenta acria & erodentia aſſumpta, partes internas erodunt & exulcerant.

Diſpoſitio partis. Hepar & lien ſæpiſſime tentantur obſtructionibus, ideo ſi illæ partes afficiantur, de obſtructionibus erit ſuſpicio.

Trachea arteria a fluxionibus ſæpiſſime exaſperatur, vel lævior efficitur; ideoque ſi in ea ſit affectus, de aſperitate, aut lævitate conjiciendum.

In inteſtinis lumbrici paſſim producuntur. Ergo inteſtinis affectis lumbricorum erit ſuſpicio.

Qui frigidum habent ventriculum, & hepar calidum, obſtructionibus ſunt obnoxii; quia hepar cruda attrahit alimenta, ex quibus obſtructiones generantur.

Temperies partium. Qui ventriculum habent frigidum, & renes calidos, calculos in renibus generare ſolent, quia pituita in ventriculo frigido genita, a calore renum induratur, & in lapidem convertitur.

Hæreditas. Nati a parentibus lienoſis, nephriticis, podagricis, etiam talibus affectibus ſunt obnoxii.

Exercitatio ſtatim a paſtu obſtructiones generat, quia alimenta a ventriculo deturbat, antequam ſint concocta.

Venus. Venus immodica calculoſam efficit diſpoſitionem, quia renes debilitat.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Principes. Delirium cum furore calidam indicat cerebri intemperiem.

Delirium cum timore, aut triſtitia, & fatuitas frigidam indicant cerebri intemperiem.

Somnus. Somni immodici frigidam & humidam cerebri intemperiem ſignificant.

Vigiliæ. Vigiliæ immoderatæ calidam & ſiccam indicant intemperiem.

Senſus & motus. Omnimoda ſenſus motuſque abolitio, qualis in apoplexia apparet, omnimodam indicat ventriculorum cerebri obſtructionem, ſecundum veterum opinionem.

Motus omnium partium depravatus, qualis in epilepſia apparet, dimidiatam indicat ventriculorum cerebri obſtructionem.

Motus privatio in aliqua parte, ſignificat nervorum, qui ad illam partem feruntur, obſtructionem, reſolutionem aut inciſionem.

Dolor. Dolor pulſatorius inflammationem indicat in parte dolente.

Dolor ſtupidus frigidam indicat intemperiem.

Dolor acer & erodens exulcerationem indicat.

Actiones vitales.

Pulſus magnus & frequens calidam indicat intemperiem; parvus & rarus frigidam.

Actiones naturales.

Attractio. Dejecta appetentia, & ſitis maxima, calidam indicant intemperiem.

Expulſio. Appetentia maxima, ſitis exigua, frigidam arguit intemperiem.

Ructus nidoroſus calidam intemperiem ſignificat; acidus vero frigidam.

Generatio. Vomitus frequens, & fæcum excretio impedita, obſtructionem indicat in inteſtinis.

Deperdita coeundi libido frigidam intemperiem ſignificat.

Ardens coeundi deſiderium, cum erectione perpetua & dolorifica, affectum indicat inflammatorium.

Excrementa.

Sanguis copioſus per os affatim tuſſiendo rejectus, vaſis ruptionem indicat; paucus vero & cum pure permixtus, exulcerationem. *Per os.*

Ramenta per alvum ejecta, exulcerationem indicant in inteſtinis. *Alvum.*

Urinæ rubram & arenoſam hypoſtaſim habentes, calculum indicant, aut ſaltem calidam renum intemperiem humores exurentem. *Veſicam.*

Sudatiunculæ, & rigoris crebra viciſſitudo, emphyema ſignificant, 10. *Conc.* 1. Ex puris acrimonia partes internæ vellicantur, unde horror; ſudatiunculæ vero ex facultate debili. *Habitum.*

Alimenta eodem modo excreta, quo aſſumpta ſunt, lienteriam ſignificant. Potus, ſi per urinam emittatur non immutatus, diabetem ſignificat. *Subſtantiæ.*

Bilis flava in principio paroxyſmi excreta, tertianam febrem ſignificat.

Sanguis copioſe fluens e naribus in principio febris ſynochum indicat.

Sanguis ex quacumque parte confertim fluens, venarum ruptionem vel anaſtomoſin ſignificat, ſenſim vero reſudans, diapedeſin. *Modus.*

Qualitas mutata.

Rubor intenſus in aliqua parte phlegmonoſam indicat inflammationem. Sic rubedo in genis peripneumoniam ſignificat.

Flaveſcens color eryſipelatoſam indicat affectionem; ſic in exquiſita pleuritide oculi ſæpe croceo colore apparent infecti; ſic febribus bilioſis icterus non raro ſupervenit.

Color flavus totius corporis, ſine febre, veſiculam felleam indicat obſtructam.

Cutis totius corporis ſubnigro colore præter naturam infecta, lienem indicat obſtructum.

CAPUT VIII.

De ſignis morbi magni & parvi.

NOn ſufficit Medico morborum curam aggredienti eorum differentias eſſentiales per propria ſigna cognoviſſe, nam differentiæ etiam accidentales ſunt inveſtigandæ ut certum de illis judicium ferre queat. Nos ideo hic præcipuarum ſigna proponimus, earum ſcilicet, quæ magis ad uſum artis ſunt accommodatæ, ratione quarum omnis morbus dicitur magnus vel parvus, benignus vel malignus, acutus vel tardus, & ita de ceteris.

Magnum morbum appellamus eum, qui intenſus valde eſt, & magna vi corpus noſtrum affligit. Illius ſigna a tribus prædictis fontibus deſumuntur; ſiquidem morbum illum magnum judicamus, qui eſſentia magnus eſt, a cauſſis magnis & intenſis fuit productus; ac magna habet & vehementia ſymptomata, quæ omnia clarioris doctrinæ gratia ordine ſunt perſequenda, juxta ſequentem tabulam littera E. notatam.

E. Tabula ſignorum magnum vel parvum morbum indicantium.

Signa magni vel parvi morbi, deſumuntur vel ab
- Eſſentia
- Cauſſis,
  - Efficientibus
    - Externis;
    - Internis;
    - Juvantibus & lædentibus.
  - Materiali, ſive ſubjecto.
- Effectibus ſeu ſymptomatibus quæ ſunt vel
  - Actiones,
    - Animales,
    - Vitales.
    - Naturales.
  - Excrementa
  - Qualitates mutatæ.

Ut igitur ſecundum tabulæ iſtius ſeriem ſigna morbi magni proponamus, ſequentia inſtituentur theoremata.

Eſſentia.

Magnæ intemperies, aut inflammationes, tumores magni, magnæ obſtructiones, magna vulnera aut ulcera in longum, latum, aut profundum protracta, magnos oſtendunt morbos.

Cauſſa.

Externa. Quæcumque cauſſæ externæ maximam vim obtinent corpus noſtrum afficiendi, magnos morbos ſolent producere, eoſque indicare. Sic diuturna & violenta exercitatio, in aere calidiſſimo habita, magnam febrem excitare ſolet.

Interna. Humores, ii, qui in corpore noſtro continentur, quique ordinariæ ſunt omnium fere morborum cauſſæ, ſi quantitate, vel qualitate maxime peccent, morbos magnos efficiunt, eoſque indicant. Sic ſanguis, magna quantitate luxurians, aut ferventiſſimus, bilis utraque copioſa, acris, vel putrefacta, magnum morbum indicat.

Quibus morbis nulla, vel pauca proſunt remedia, multa vero nocent, magnus judicetur.

Quicumque morbi partes principes, vel publicum munus obtinentes afficiunt, ratione illarum partium magni judicantur, ſi modo aliquod aliud ſignum magnitudinis habuerint conjunctum. Sic vulnus licet exiguum ex ſe, ſi cordi, hepati, pulmoni, aliiſque partibus fuerit inflictum, magnum cenſetur propter partem affectam, & quia etiam propter eandem partem affectam magna ſymptomata producit.

EFFECTUS.

Actiones Animales.

In quocumque morbo delirium, ſopor ingens, vigiliæ maximæ, ſenſus aut motus privatio, vel dolor vehementiſſimus extiterit, magnum morbum judicato.

Actiones Vitales.

Quotieſcumque in aliquo ægrotante reſpiratio, magna, fre-

frequens, vel difficilis, pulſus magnus frequens, vel admodum exiguus percipitur, hunc magno detineri morbo pronuntiato.

Actiones Naturales.

Anorezia, aut apoſitia, vel contra fames canina, aut ſitis inexhauſta, apepſia, vel alvi fluxus diuturnus, & urinæ ſuppreſſio, aut diuturna & copioſa illius profuſio, magnum morbum ſignificant.

Excrementa.

Excrementorum nimia quantitas, vel omnimoda ſuppreſſio, vel pravus color, aut odor fœtidiſſimus, & ſubſtantia, a naturali valde remota, magnum indicant morbum.

Qualitates mutatæ.

Color in corpore valde ruber, flavus, vel lividus; aut ſapor amarus in lingua, color illius niger, & ſiccitas maxima, magnum morbum declarant.

COLOLLARIUM.

Ex his, quæ jam allata fuerunt, ſatis apparet, quinam morbi parvi dici mereantur, ii ſcilicet omnes, in quibus dicta ſigna non reperiuntur. (*Conſ. Mel. A.* 62. *III.* 50.)

CAPUT IX.

De Signis Morbi maligni & benigni.

Malignos morbos appellamus eos, qui malignam quandam, & venenatam qualitatem adjunctam habent: atque eorum ſigna ex iiſdem fontibus deſumi poſſunt.

Quæ omnia in ſequenti tabula nota F. ordine proponentur.

F.

Signa morbum malignum vel benignum indicantia deſumuntur vel ab

- Eſſentia
- Cauſſis, quæ ſunt vel
  - Materiales
    - Ex quibus
      - Alimenta,
      - Medicamenta,
    - In quibus
      - Partium diſpoſitio.
  - Efficiens
    - Externæ
      - neceſſariæ (Aer.
      - non neceſſariæ (Venus.
      - fortuitæ (Vulnera.
    - Internæ
      - ſanguis,
      - pituita,
      - bilis variæ ſpecies.
    - Juvantes & lædentes.
- Effectibus, qui ſunt vel
  - Actiones
    - Animales,
    - Vitales,
    - Naturales.
  - Excrementa, quæ rejiciuntur per
    - Vomitum,
    - Alvum.
    - Urinas,
    - Habitum Corporis.
  - Qualitates mutatæ, & accidentia propria.

Hujus ergo tabulæ ſeriem ſequentia, hæc proponimus theoremata.

Eſſentia.

Quidam morbi ſua natura perpetuo maligni ſunt, ut cancer, elephantiaſis, lues venerea, carbunculus, peſtis; alii perpetuo benigni, niſi in peſtilenti accidant conſtitutione, ut tertiana febris, ephemera, ſynochus ſimplex, & ſimiles.

Cauſſæ materiales.

Uſus ciborum cacochymorum, aut corruptorum, potus aquarum paluſtrium, turbidarum, aut corruptarum, malignos morbos ſolent producere.

Medicamenta venenata, & deleteria qualitate prædita, aſſumpta malignos morbos generant.

In corporibus cacochymis & male affectis, maligni ut plurimum morbi generantur.

Cauſſæ efficientes.

Aer peſtilens & corruptus malignos morbos ſolet efficere.

Venus cum impuro ſcorto inita, morbum inde ortum malignum atteſtatur.

Vulnera a gladiis intoxicatis inflicta, vel morſus venenatorum animalium, venenatos pariunt effectus, eoſque indicant.

Sanguis & pituita benignos morbos generant: bilis vero atra, porracea, æruginoſa, & interdum flava, malignos ſolet producere.

Quicumque ægrotantes a nullis cauſſis ſalutaribus juvantur, ſive illæ a natura procedant, ut vacuationes ſpontaneæ, ſive ab arte, in recta remediorum adminiſtratione, & ab iis tantum, quæ alexipharmaca vi præſtant, ſublevantur; a reliquis autem omnibus fere læduntur, morbo maligno laborant.

Actiones Animales.

Delirium, & maxima mentis perturbatio, vigiliæ, inquietudines, ſine vehementi febre, morbum malignum indicant.

Actiones Vitales.

Subita pulſuum & virium dejectio, animi deliquia & ſyncope, malignum morbum teſtantur.

Actiones Naturales.

Sitis magna ſine vehementi febre, vel abolita cibi potuſque appetentia, malignum morbum ſignant.

Excrementa.

Si per vomitum, alvum, aut urinas, livida, nigra, æruginoſa, aut aliam qualitatem a naturali valde remotam poſſidentia excernantur, malignum morbum ſignificant.

In febre ſatis inſigni, & pravis comitata ſymptomatis, urinæ ſanorum ſimiles, morbi malignitatem indicant.

Oſtendit enim talis urina morbum a vulgari putredine minime generari, ſed ab intenſiori, profundiori, & occulta ſeu maligna qualitate, quæ in urinis non apparet.

Sudores pauci & frequentes, per frontem tantum, & cervicem emanantes, morbi malignitatem oſtendunt.

Qualitates mutatæ.

Color lividus in facie, aut aliis partibus per febres, malignitatem earum ſignificat.

Color niger in lingua, ſiti non infeſtante, malignum morbum indicat.

Accidentia propria.

Quibus in febribus exanthemata, puſtulæ variæ, carbunculi, bubones in alis & inguinibus, parotides, & ſimilia ſuperveniunt, maligna judicantur.

Ulcera circum glabra, maligna. *Aphor.* 40. *ſect.* 6.

COROLLARIUM.

In quibus morbis prædicta malignitatis ſigna non reperiuntur, benigni cenſetur. *Conf. Melet.* II. 63. III. 50.)

CAPUT X.

De ſignis morbi acuti, & chronici.

Quicumque morbi breves ſunt, ac celeriter moventur, conjunctamque habent brevitatis magnitudinem; acuti appellantur & vehementes: quibus apud Medicos chronici vulgo opponuntur, licet iis non ſint omnimode contrarii. Chronici enim, ſeu longi morbi appellantur ex eo ſolum, quod diuturni ſint, licet plerumque magni exiſtant, quales ſunt paralyſis, hydrops, & ſimiles quibus vere & proprie opponuntur ii, qui breves ſimpliciter appellantur, ut febris ephemera.

Morborum ergo acutorum ſigna ex ſuperioribus fontibus deſumentur, ſecundum ordinem tabulæ ſequentis notatæ littera G.

G.

Signa morbum acutum vel chronicum indicantia, deſumuntur vel ab
- Eſſentia, ſeu ſpecie morbi.
- Cauſſis internis, ſeu humoribus morbum comitantibus.
- Effectibus, ſeu ſymptomatis quæ ſunt vel
  - Actiones,
    - Animales,
    - Vitales,
    - Naturales.
  - Excrementa quæ rejiciuntur per
    - Alvum,
    - Veſicam.
  - Qualitates mutatæ.

Hujus autem tabulæ ſeriem ſequentia theoremata clarius patefacient.

Eſſentia.

Omnes partium interiorum inflammationes, febres ardentes & continuæ, propria natura perpetuo acutæ eſſe ſolent. Sic ubi quempiam phrenitide, pleuritide, aut ſimili affectu laborare conſpicimus; acuto morbo affligi pronuntiamus.

Cauſſa.

Quicumque morbi a ſanguine, bile flava, vel atra producuntur, acuti eſſe conſueverunt. Atque ita cognito humore morbum efficiente, facile cognoſcimus, an inter acutos ſit numerandus.

E F F E C T U S.

Actiones Animales.

Delirium, ſenſus, motuſque abolitio, vel dolor vehementiſſimus in aliqua parte, morbum acutum indicant.

Actiones Naturales.

Sitis ingens, magnus alvi fluxus, aut omnimoda alvi vel urinæ ſuppreſſio, morbum acutum ſignificant.

Excrementa.

Alvi excrementa flaviſſima, porracea, æruginoſa, livida, aut nigra, morbum acutum ſignificant.

Urinæ rubræ, virides, aut æruginoſæ, morbum acutum indicant.

Qualitates mutatæ.

Rubor in vultu ægrotantis, æſtus in toto corpore, nigredo & ſapor amarus in lingua, morbum acutum ſignificant.

C O R O L L A R I U M.

Signa differentiarum morborum acutorum ſumes ex *c.* 4. *ſect.* 4. quæ eſt de ſignis prognoſticis. (*Melet. II.* 64. 72. *III.* 50.)

Morbi vero chronici facile dignoſcuntur prædictorum ſignorum abſentia, & præſentia contrariorum, ut non ſit opus illa hic recenſere.

CAPUT XI.

De Signis cauſſarum morbificarum.

AC PRIMO

De Signis Bilis præternaturalis.

MOrbi fere omnes a variis humoribus, naturalem conditionem non ſervantibus, producuntur. Solent autem morbos efficere humores ii, qui in toto corpore, vel parte affecta prædominantur; atque ita, ſi probe noverimus humorem redundantem, cauſſa etiam morbi ſimul innoteſcet. Repetenda ergo erunt hujuſce ſectionis capita prima quatuor. Et quoniam humores ibi conſideramus in ſtatu naturali conſtitutos, ideo quatuor tantum primas humorum differentias propoſuimus: jam vero aliæ nonnullæ quæ præternaturales omnino ſunt, breviter veniunt proponendæ, atque eadem opera nonnullæ aliæ morborum cauſſæ, ab humoribus oriundæ, erunt inquirendæ, ne quid tractatui huic noſtro deeſſe videatur.

Ut igitur a Bile exordiamur, naturalem eam diximus, quæ flava, vel pallida appellatur, licet eadem non raro præter naturam ſe habeat, & multorum morborum cauſſa exiſtat. Eadem tamen ſigna perpetuo illam indicare valent, ſi hoc unum tantum ei, quæ præter naturam ſe habet, & putredinem quandam adepta eſt, addiderimus, quod nimirum illa tertio quoque die moveatur, ut in tertianæ febris paroxyſmis luculenter apparet.

Aliæ autem ſunt bilis ſpecies, quæ perpetuo præternaturales ſunt, & quoties in corpore cumulantur, morbos ſolent producere. Illæ autem ſunt vitellina, porracea, æruginoſa, glaſtea, & atra.

Vitellina ex flava producitur a calore præternaturali, qui partes tenuiores diſſipando, craſſiorem illam efficit, ut conſiſtentia & colore vitellos ovorum repræſentet.

Ea non aliis ſignis indicatur, quam flava: niſi quod excrementorum color vitellinum illum colorem referat, aut quod materia illa vitellina per vomitum aut ſeceſſum in morbis excernatur.

Porracea, æruginoſa, & glaſtea duobus modis generantur: uno quidem ex pravis alimentis, & vitioſo ſucco præditis, qualia ſunt allia, cepæ, porrum, naſturtium, & ſimilia: Altero, ex bile vitellina, calore vehementiori exuſta, cujus vi varios acquirit colores, pro vario exuſtionis gradu. Porracea enim ex minori aduſtione fit, æruginoſa majori, & glaſtea adhuc intenſiori, prout enim color magis ad nigrum accedit, eo majorem arguit aduſtionem.

Illarum igitur bilis ſpecierum ſigna erunt, omnia ea quæ bilem flavam indicant, & multo intenſiora: ac præter illa, hæc duo potiſſimum, nimirum alimentorum pravorum ſupra enumeratorum uſus diuturnus, & excretiones illis coloribus infectæ.

Bilis atra ex ſuperioribus bilis ſpeciebus majori exuſtione producitur. Cognoſcitur ex cauſſis prægreſſis, humores exurentibus & torrefacientibus: tum etiam præcipue ex effectis. Illa enim dum excernitur, atro calore & ſumma acrimonia dignoſcitur, partes quas attingit exulcerat, & in terram effuſa eam fermentat.

Accidentia denique nonnulla ſolet producere, ut cancroſos tumores, ſcabiem malignam, fœda ulcera & ſimilia. Fit etiam nonnunquam atra bilis ex melancholia putrefacta, ſed paulo mitior ſupra dicta, & eadem parit, ſed minus vehementia ſymptomata.

C O R O L L A R I U M.

Sanguinis nullæ ſunt ſpecies: ſed dum a naturali conditione deficit, & a calore nimium alteratur, in bilis varias ſpecies commutatur. Sic etiam melancholia exuſta, vel putrefacta, in atram bilem degenerat, atque adeo de illis non eſt ulterius inquirendum.

CAPUT XII.

De ſignis pituitæ præternaturalis.

NAturalis pituita dulcis, vel inſipida ſolet appellari, ex qua tamen quantitate, motu, aut alio quovis modo naturæ limites excedente, multi affectus ſolent generari.

Aliæ vero illius ſunt ſpecies quæ perpetuo præter naturam ſe habent: & illæ ſunt ſalſa, vitrea, gypſea.

Salſa pituita duobus modis fit, ſecundum Gal. *lib.* 2. *de differentiis febrium*, *lib.* 6. uno ex putredine; altero ex permixtione ſalſæ humiditatis ſeroſæ. Illa autem his ſignis dignoſcitur, nimirum uſu diuturno ſalſorum eduliorum, ſiti maxima, dyſenteria cum excrementis pituitoſis, ſcabie fœda & pruritu immenſo, ac potiſſimum ſapore ſalſo, ex catarrho in os delabente percepto.

Vitrea vero pituita in inteſtinis tantum colligitur, & propter intenſam frigiditatem mordens admodum cenſetur, ita ut colicos dolores non raro efficiat, qui hoc ſigno diſtinguitur ab iis qui a flatu ducunt originem, quod ſcili-

ſcilicet a pituita vitrea dolores fixi, & terebræ inſtar perforantes generentur; a flatibus vero vagi, aut loco mutabiles producantur.

Gypſea denique pituita eſt illa, quæ in duritiem fere lapideam concrevit, & in tophis ſeu nodoſitatibus podagricorum apparet, aut etiam aliquando e pulmonibus grandinis inſtar per validam vim rejicitur.

CAPUT XIII.

De Signis ſeri redundantis.

SEroſus humor multos, eoſque non leves affectus ſolet producere, quales ſunt deſtillationes in varias partes; hydropes, & ſimiles; ideoque illius indicia breviter ſunt proponenda, quæ quidem ex duobus fontibus deſumuntur, cauſſis ſcilicet & affectibus, juxta tabulam ſequentem.

H.

Signa ſeri redundantis deſumuntur a

- Cauſſis quæ ſunt vel
  - Materiales
    - Aſſumpta
      - Cibus,
      - Potus,
    - Excreta & retenta.
  - Efficientes
    - Naturales, Partium diſpoſitio varia.
    - Præternaturales, Morbi varii.
- Effectibus, qui ſunt vel
  - Excrementa.
  - Accidentia propria.

Cujus ordinem ſequendo, ſerum in corpore redundans ſequentibus theorematis demonſtrabitur.

Cauſſæ materiales.

Ciborum humidorum uſus frequens, ut fructuum horariorum atque olerum, magnam aquoſi humoris copiam ſolet acervare, eumque in corpore redundare, ſuſpicionem affert.

Larga & frequens aquæ potio magnam ſeri copiam cumulare ſolet.

Urinæ vacuatio conſueta ſuppreſſa, vel ſudores intermiſſi, ſerum intra corpus cumulari ſignificant.

Cauſſæ efficientes.

Frigida & humida ventriculi & hepatis temperies, seroſi humoris copiam ſolet producere.

Qui melancholico temperamento ſunt præditi, plurimo abundant ſero.

Obſtructiones hepatis, lienis, & renum magnam ſeri copiam in corpore coacervant, quod nimirum illud liberum non habeat effluxum, viis ſolitis obſeratis.

EFFECTUS.

Actiones animales.

Sudores frequentes, & madores totius corporis, ſeri copiam atteſtantur.

Quicumque ſero abundant, ii ſalivæ copiam per ſputum ſolent excernere.

Quorum ſanguis per phlebotomiam eductus majori parte in ſerum commutatur, totam ſanguinis maſſam eo ſignificat eſſe refertam.

Accidentia.

Quicumque macilenti tumidum habent abdomen, his ſeri copia cumulatur.

CAPUT XIV.

De ſignis flatuum.

FLatuum copia ſolet generari ex materia cruda & craſſa, a calore debili alterata. Illorum ſigna a duobus fontibus deſumentur, cauſſis nimirum & effectibus, quorum ſeriem ſequens tabula indicabit.

I.

Signa flatus indicantia deſumuntur vel a

- Cauſſis, quæ ſunt vel
  - Externæ, Alimenta.
  - Internæ, Corporis temperies.
- Effectibus, qui ſunt vel
  - Actiones animales læſæ, quæ conſiſtunt vel in
    - Senſu
      - Communi, inſomnia.
      - privato, qui reſpicit
        - tactum.
        - auditum.
    - Motu depravato.
  - Excrementa.
  - Qualitates.

Hujus autem tabulæ ſeriem obſervando, hæc proponi poſſunt theoremata.

Caſtaneæ, napi, rapæ, fabæ, piſa, & omnia fere leguminum genera, flatus copioſos producunt.

Qui obſtructum habent lienem, aut melancholico temperamento præditi ſunt, flatibus ut plurimum abundant.

Inſomnia rerum lævium & celeriter moventium, flatus in corpore abundare ſignificant.

Dolor tenſivus & mobilis, ſine gravitatis ſenſu a flatibus excitantur.

Tinnitus aurium a flatibus per aures erumpentibus producitur.

Palpitatio & concuſſio partium, oſcitatio, & pandiculatio, flatuum copiam indicant.

Ructus & crepitus ventris flatuum copiam ſignificant.

Rugitus ventris & borborygmi, tum ſonus, qui tumidum abdomen percutiendo editur, flatus abundare demonſtrant.

CAPUT XV.

De Signis temporum morborum.

MOrborum tempora nunc partes morborum, nunc ætates, nunc motiones, cauſſæ morbificæ a Galeno appellantur, unde patet eorum notitiam cum rerum præternatura-

naturalium diagnoſi eſſe proponendam, quæ ex prædictis fontibus facile elicitur, ut ex ſequentibus theorematis apparebit.

Quorum morborum natura ſub ſenſum cadit, eorum etiam tempora ſenſibus facile dignoſcuntur. Sic febrem cognoſcimus eſſe in principio, cum calorem per totum corpus effuſum, eum tenorem ſervare percipimus, quem a principio accepit, nulla auctione inſigni adveniente. In augmento vero eſſe, cum calor evidenter creſcit. In ſtatu, cum calor eandem retinet vehementiam, a ſummo incremento relictam: Et denique in declinatione, cum remiſſior ſit calida intemperies.

In morborum principio læviores ſunt actionum noxæ, in augmento deteriores, in ſtatu deterrimæ, & diu tales perſeverant, in declinatione denique meliores actiones efficiuntur.

Excrementa omnino cruda, quæ nullum coctionis rudimentum acceperunt, morbum eſſe in principio ſignificant, cum autem coctionis principium in iis apparet, morbus eſt in augmento; & cum maxima ſunt coctionis indicia, morbus eſt in ſtatu.

Ac denique abſoluta concoctio, & excrementorum in melius commutatio, declinationem ſignificant.

K. *Tabula ſignorum morborum brevem vel longum futurum ſignificantium.*

Signa longitudinis & brevitatis morbi deſumuntur vel ab

- Eſſentia, ad quam referuntur morbi acceſſiones, in quibus conſideratur
  - Magnitudo,
  - Motus,
  - Tempus,
  - Modus ſolutionis morbi.
- Cauſſis
  - Efficientibus, quæ ſunt vel
    - Nonnaturales
      - Regio,
      - Anni tempus,
      - Prægreſſæ vitæ conditio, &c.
    - Præter naturam, ſeu humores varii, in quibus conſideratur
      - Qualitas,
      - Quantitas.
  - Materiali, ſive ſubjecto, in quo conſideratur
    - Ætas,
    - Temperies,
    - Varia partium diſpoſitio.
- Effectibus, qui ſunt vel
  - Actiones
  - Concoctiones, & in his
    - Tempus quo apparent,
    - Incrementum,
    - Duratio.
  - Excrementa, in quibus conſiderantur.
    - Qualitates
      - Primæ,
        - Calidita,
        - Frigiditas,
        - Humiditas,
        - Siccitas.
      - Secundæ
        - Tenuitas,
        - Craſſities,
      - Tertiæ.
        - Color,
        - Odor,
        - Sapor,
    - Quantitas excretionis.
    - Modus excernendi,
    - Locus, per quem fit excretio, in quo conſideratur.
      - Aptitudo,
      - Rectitudo,
      - Latitudo.
    - Tempus, quo perficiuntur.
    - Contenta in iis, pili, calculi, &c.
  - Qualitates corporis quæ ſunt vel
    - Primæ,
      - Caliditas,
      - Frigiditas,
      - Humiditas,
      - Siccitas,
    - Secundæ,
      - Tenuitas,
      - Craſſities,
    - Tertiæ, color, &c.

SEMEIOTICÆ SECTIO III.

De Signis prognoſticis.

CAPUT PRIMUM.

De Signis morbi longi aut brevis futuri.

MOrborum brevitas & longitudo multis indiciis poteſt prævideri, quæ ex iiſdem fontibus eadem methodo deſumuntur, juxta præcedentem tabulam, notatam littera K.

Acceſſionum magnitudo. Motus. Cujus tabulæ ſeriem obſervando, ſequentia conſtituentur theoremata.

Eſſentia.

Morbi calidi breviores perpetuo eſſe ſolent, niſi ἕξιν contraxerint, frigidi vero longiores.

In morbis, qui acceſſiones habent, quanto illæ longiores fuerint, eo longiorem morbum pronunciant, breviores vero, breviorem.

Quacumque morborum acceſſiones celerrime perficiuntur, cito deſiturum morbum ſignificant, ut ait Galen. lib. de Criſibus cap. 4. quia vehemens ille motus criſin brevi futuram portendit.

Tempus. *Quacumque acceſſionem unam vel duas horas anticipant, morbum cito finitum iri ſignificant.*

Anticipatio enim illa a materiæ tenuitate atque mobilitate exoritur. Advertendum tamen eſt, anticipationem illam, ut morbi brevitatem ſignificet, non debere eſſe ordinatam, ut ſcilicet eodem temporis ſpatio ſingulis diebus anticipet, nimirum una hora aut duabus. Ordo enim ille firmitatem morbi, & materiæ morbificæ contumaciam ſignificat. Sed tempus anticipationum debet eſſe inæquale; ut inde pateat, materiam non eſſe ſtabilem, & facile a natura poſſe edomari. Melius in tertiana, v. g. ſi paroxyſmi non anticipent, ſed ſerius ingruant.

Quæ tardius redeunt acceſſiones, morbis longitudinem pronunciant.

Inde enim oſtenditur, materiam morbificam incraſſari, & contumaciorem fieri. Aliquando tamen id fit ab ejuſdem materiæ imminutione, quando ſenſim confunditur: quod ex ſymptomatum remiſſione etiam facile innoteſcet.

Quibuſcumque acceſſiones fiunt, quacumque hora febris dimiſerit, ſi eadem cras occupaverit, judicium habet difficile. Aph. 30. ſect. 41.

Dum enim paroxyſmi eadem hora conſtanter redeunt, materiam firmam & ſtabilem ſignificant, ut nonniſi longo tempore poſſit edomari; quia ordo in rebus omnibus ſignificat fixitatem & potentiam cauſſarum, atque adeo difficilem ſolutionem. Sic quotidiana apparet experientia, febrium quartanarum paroxyſmos ut plurimum eadem hora recurrere, quia cauſſam habent admodum firmam, & ſtabi-

ſtabilem ; unde etiam fit, ut longiores contumacioreſque ſint.

Difficultatem etiam ſignificat, non ſolum ſi eadem hora ſemper accidat paroxyſmus, ſed etiam, ſi paribus ſemper horis, eademque proportione anticipet aut retardet.

Ut ſi hodie hora prima, cras ſecunda, mox tertia accidat paroxyſmus : in his enim non eſt minor ordo quam in præcedentibus, qui ordo perpetuo ex materiæ fixitate & contumacia dependet.

Quicumque morbi tertio quoque die exacerbantur, breviores ſunt, quam qui quotidie: longiſſimi, quarto quoque die.

Tertiana enim febris, quæ a bile generatur, humore nempe tenuiori, facilius diſſolvitur. Quotidiana vero a pituita generatur, quæ media eſt inter bilem & melancholiam, ratione craſſitiei & contumaciæ. Quamvis autem tertianæ duplices quotidianæ habeant paroxyſmos ; tamen propter materiæ copiam, quæ major multo in iis eſt, quam in tertiana ſimplici, fit ut illis longiores eſſe conſueverint. De cauſſis periodor. febr. vide problem. Greg. Horſtii, deciſ. 1.

Qui morbi circa meridiem exacerbantur, breviores ſunt, quam qui matutino tempore.

Omnium longiſſimi, qui circa veſperam, aut de nocte ſuas habent exacerbationes.

Quatuor enim humores in quatuor diei partibus commoveri ſolent, videlicet ſanguis mane, bilis meridie, melancholia circa veſperam, & de nocte pituita. Cum igitur hora exacerbationis in febribus continuis dominium oſtendat, eadem etiam morbi longitudinem aut brevitatem, quæ ab humoris natura dependet, poterit ſignificare.

[Motus ſolutionis.] *Qui morbi per excretionem ſolvuntur, citius finiuntur, quam qui per abſceſſum.*

Quia tenues humores per excretionem vacuantur, craſſi vero per abſceſſum.

Cauſſa.

[Non naturales.] *Regio, anni tempus, & pragreſſa vita conditio calida, breves morbos pranunciant, frigida vero diuturnos.*

[Præter naturam.] *Quicumque morbi a ſanguine, bile flava, & quovis humore tenui & pauco fiunt, breviores ſunt : a pituita vero, melancholia, & atra bile, ac quovis humore multo & craſſo, longiores.*

In ætate juvenili breves ut plurimum fiunt morbi, in ſenili vero diuturni, in aliis mediocres.

[Ætas.] *Qui calido ſunt temperamento, brevibus morbis afficiuntur, qui frigido, diuturnis.*

[Temperies.] *In corporibus bene affectis breviores fiunt ægritudines, in male affectis, longiores.*

[Varia corporum diſpoſitio.] *In Partibus durioribus & denſioribus morbi fiunt diuturniores, tum etiam in melioribus, & laxioribus; breviores autem in his, quæ mediocrem habent conſiſtentiam.*

Sic affectus oſſium & nervorum diuturni ſunt: ſic etiam affectus articulorum & ſimilium diuturni ſunt : Partium vero carnoſarum affectus breves ut plurimum exiſtunt.

E F F E C T U S.

Actiones.

Magna actionum læſiones longitudinem morbi ſignificant.

Propterea quod tantus a naturali ſtatu receſſus nonniſi longo tempore ad priſtinum ſtatum poſſit revocari.

Excrementa.

[Coctionis tempus.] *Quantum temporis intercedit a principio morbi uſque ad manifeſta ſigna coctionis, tantum etiam temporis conſumitur ad omnimodam morbi ſolutionem.*

Juxta legitimam morborum conſtitutionem, morbi principium æquale eſt duobus ſubſequentibus temporibus : at principium augmenti computatur a die, qua incipiunt apparere ſigna manifeſtæ concoctionis. Hujuſmodi autem eventus exempla leguntur apud Hipp. ut 1. *Epid. cap.* 3. *Ægr.* 3. ubi dicit, illum fuiſſe judicatum 17. die, qui manifeſtæ coctionis ſigna habuit in nono, & *lib. cap.* 3. Epicratis uxor 27. fuit judicata, & hæc habuit decimo quarto, ſigna manifeſtæ coctionis: & Cleanactides 40. habuit ſigna manifeſtæ coctionis & 80. fuit liberatus: 3. *Epid.* Anaxion 17. cœpit concocta exſpuere, & 34. fuit liberatus a febre & pleuritide. Multa etiam hujus rei exempla ſe vidiſſe refert Epiphanius *hiſtor.* 86.

In quibus morbis coctiones ab initio in excrementis apparent, illorum brevitatem prænuntiant ; ubi vero tarde ſe ſe produnt, longitudinem ſignificant.

Excrementorum coctiones, quæ in die inclinante apparent, brevem morbum prænuntiant: longiorem vero ſi alio die apparuerint.

[Coctionis incrementum.] *In quibus morbis magna excrementorum mutationes fiunt, & magnum coctionis incrementum, breviores illos æſtimato : longos vero, ſi parva, & paulatim fiant.*

[Coctionis duratio.] *In quibus morbis coctiones diu perſeverant, cito finituros arbitrandum : tarde vero ſi poſtquam apparuerint rurſus deliteſcant.*

Calida excrementa, & quacumque parte miſſa, brevitatem morbi ſignificant; frigida vero longitudinem.

[Excrementorum qualitates.] *Excrementa tenuia morbi brevitatem ſignificant, craſſa vero longitudinem: ſi tamen a coctione craſſa evaſerint, brevitatem etiam prænuntiant.*

Adverte tamen hoc non eſſe perpetuum, quia in quibuſdam morbis tenuitas excrementorum melior eſt; in aliis vero craſſities. Sic

[Prima.] *Urina tenuis & decolor, morbi longitudinem ſignificat.*

[Secunda.] *Urina valde tenuis, & nullum, aut valde tenue ſedimentum habens, evarianſque modo in melius, modo in deterius, diuturnitatem morbi ſignificat.*

[Tertia. Color.] *Quæ unicum habent colorem excrementa, breviorem morbum ſignificant ; quæ vero plures referunt, longiorem. Illi enim varias oſtendunt diſpoſitiones, quæ difficilius vincuntur.*

[Fœtor.] *Maximus excrementorum fœtor morbi longitudinem ſignificat, quoniam ea a ſtatu naturali recedunt.*

[Sapor.] *In diſtillationibus humor a capite defluens vehementer ſalſus, diuturnam indicat diſtillationem, quoniam ea a graviſſima fit intemperie.*

In quo morbo excrementa pauca & paulatim emittuntur, longitudinem ſignificant: multa vero & confertim emiſſa, brevitatem.

[Excrementorum quantitas & modus.] *Excretiones, quæ cum fieri cœperint, ſiſtuntur, ut cum ſudores retrocedunt, ſi non mortem, ſaltem morbi longitudinem prænunciant.*

Quæ cum vehementi ſtrepitu emittuntur excrementa, morbi longitudinem ſignificant.

Ut ſputum, quod tuſſi moleſta excluditur, quia magnam arguit difficultatem, quæ longitudinem parit.

Morbi omnes longiores ſunt, qui per abſceſſum ſolvuntur : breviores, qui per excretionem.

[Loca Aptitudo.] *Excretiones quæ per loca conferentia fiunt, & partibus affectis expurgandis idonea, brevem morbum efficiunt.*

Si caput per nares & palatum expurgatur, partes ventris inferiores per alvum & veſicam.

[Rectitudo.] *Partes per vias rectitudinem habentes, facilius expurgantur, & morbum breviorem efficiunt.*

Sic hepatis inflammatio per hæmorrhagiam dextræ naris facile ſolvitur: non autem per ſiniſtram.

[Latitudo.] *Quæ per latiores meatus fluunt excretiones, brevius morbum finiunt quam per anguſtiores.*

Sic capitis affectus citius per palatum & nares ſolvuntur, quam per aures. Sic febres citius per alvum finiuntur, quam per veſicam.

[Tempus excretionis.] *Quæ in morbis acutis die critico fiunt excretiones morbi brevitatem indicant; quæ vero alio die, longitudinem.*

Quibus febricitantibus in urinis bullæ apparent longum ſignificant morbum.

[Contenta in excrementis.] Bullæ enim, ut ait Galenus *in comm.* fiunt circumtenſo humore ſpiritui flatuoſo: ſolet autem hoc magis accidere, quando humor aliquid tenacitatis habet; tunc enim bullæ ipſæ ſunt ſtabiles, & difficulter ſolubiles. Cum igitur ſpiritus flatuoſus una cum urinis excluditur, ſignum eſt frigidæ ægritudinis renum; hæc enim aggregat ſpiritum flatuoſum, atque ideo ait ægritudinem fore longam. Frigidum enim omne eſt difficulter ſolubile, & vix coctionem admittit, atque adeo diu durat.

Quibuſcumque febricitantibus fiunt in urinis ſedimenta, veluti farina craſſior, longam ægritudinem fore ſignificant, Aph. 31. ſect. 7.

Significat enim febrem fieri ab humoribus craſſis, qui nonniſi longo tempore poſſunt concoqui & edomari. Sic apud eundem Hipp. 3. *Epid. ſect.* 2. *ægr.* 5. qui decumbebat in horto Dealcis, febri magna laborans, urinas habebat tenues ; enæorema habentes minutum, inſtar farinæ craſſioris, & quadrageſima die judicatus eſt. Hæc tamen ſententia ita intelligenda eſt, ut talis urina morbi longitudinem ſignificet, ſi æger ab eo evaſurus ſit : nam aliquando lethalis eſſe ſolet, & cum ea plurimi morte præripiuntur, antequam ægritudo diutius protrahatur, ut apud eundem Hipp. videre eſt, *lib.* 1. *Epid. ægr.* 2. ubi Silenus qui habitabat in Platamone prope filios Evalcidis, ex laſſitudinibus, & potibus, & exercitationibus intempeſtivis, febri magna correptus eſt, decima minxit acervatim ſubcraſſum in materia depoſitum, ſubſidentia farinacea, extrema rurſus frigida, undecima interiit. Dicendum igitur eſt cum Gal. hujuſmodi ſedimentum vel mortem, vel morbi longitudinem ſignificare.

[Qualitates Primæ.] *Ubi in toto corpore mutationes fiunt, ſi corpus refrigeretur, vel rurſus calefiat, vel calor alius ex alio oriatur, longitudinem morbi ſignificat.* Aph. 40. ſect. 4.

Illæ enim mutationes multos & varios humores in corpore abundare ſignificant, qui varias diſpoſitiones efficiunt: Natura autem longo indiget tempore, ut multas conficiat diſpoſitiones ;

Frigidi ſudores cum acuta quidem febre, mortem ; cum mitiori autem, longitudinem morbi ſignificant. Aphor. 37. ſection. 4.

Nam frigidi ſudores, ut docet Gal. *in comment.* a parte aliqua frigida, & ab humore frigido oriuntur : cum autem proprie ab ipſa cute prodeant, neceſſe eſt, ut ea in omni frigido ſudore frigida ſit, & frigidos humores in ſe contineat, aut partibus ſibi ſubjectis. Cum autem putredo febrium acutarum ſit intra majora vaſa, contingit interdum, ut incendium magnum, exiſtens in partibus intimioribus, calorem nativum depopuletur in cute & partibus ei ſubjectis exiſtentem : atque adeo cum illæ partes una cum humoribus ſibi inexiſtentibus refrigerentur, non eſt mirum, ſi ſudores per ipſas tranſeuntes, frigidos reddant,

dant, qui tamen ex frequentiſſimis humoribus intus concluſis ſuſcitentur, Eſt igitur ſudor frigidus lethale ſignum in acutis febribus, quia oſtendit calorem nativum frigidis illis humoribus dominari non poſſe, atque adeo oneri ſuccumbere. In mitioribus vero febribus longitudinem ſignificat, quia febris exigua non ita diſſolvit vires ut mortem afferre valeat; attamen humores frigidi copioſi non niſi longo tempore concoqui & edomari poſſunt.

Secundæ. *Summa totius corporis extenuatio longum morbum ſignificat.*

Si ei, qui non omnino leviter febricitat, permanet, nec extenuatur corpus, longus morbus ſignificatur, Aphor. 8. ſection. 2.

Permanere enim & non extenuari, ex denſitate cutis & craſſitie humorum dependet, & propterea longitudo morbi ſignificatur.

Corpus vehementer pallidum, aut citrinum, morbi longitudinem pronuntiat.

Ille enim color maximum oſtendit a ſtatu naturali receſſum, qui non niſi longo tempore poteſt revocari. (*conſ. Melet. III. 65. &c.*)

CAPUT II.

De ſignis morbi ſalutaris & lethalis.

Salutaris morbus appellatur, qui nullum infert vitæ periculum, lethalis vero, qui mortem ægro minatur. Illorum ſigna prognoſtica e tribus fontibus ſumuntur, eſſentia nempe, cauſſis, & effectibus; juxta tabulam ſequentem, notatam littera L.

L. *Tabula ſignorum ſalutis & morbis.*

Signa morbi ſalutaris & lethalis deſumuntur vel ab illius

- Eſſentia, ratione cujus eſt, vel
  - Similaris,
  - Organicus,
  - Communis
  - illique vel
    - Simplices,
    - Complicati
- Cauſſis, quæ ſunt vel
  - Efficientes, ſeu humores varii.
  - Materiales, ſive ſubjectum.
  - Juvantes, & lædentes.
- Effectibus, qui ſunt vel
  - Actione.
    - Principes,
    - Animales
      - Minus principes, quæ ſunt
        - Senſus
          - Interni
            - Somnus,
            - Vigilia,
            - Inſomnia.
          - Externi
            - Viſus,
            - Auditus,
            - Tactus, &c.
        - Motus, ad quem refertur
          - Voluntaria membrorum commotio,
          - Decubitus,
          - Tremor,
          - Convulſio,
          - Rigor & horror,
          - Sternutatio.
    - Vitales, ad quas
      - Reſpiratio
      - Pulſus
    - Naturales, ad quas
      - Attractio ad quam
        - Fames,
        - Sitis.
      - Expulſio, ad quam ſingultus, &c.
  - Excrementa quæ rejiciuntur per
    - Oculos,
    - Aures,
    - Nares,
    - Os,
    - Alvum,
    - Veſicam, & In his urinæ
      - Liquor,
      - Contenta.
    - Sudores,
    - Abſceſſum
    - & poſtulas.
    - & in his omnibus
      - Subſtantia,
      - Quantitas,
      - Qualitas,
      - Excernendi modus,
  - Qualitates
    - Primæ
      - Caliditas,
      - Siccitas,
      - Frigiditas
      - Humiditas
    - Durities
    - Mollities,
    - Color,
    - Odor,
    - Sapor,
    - Sonus,
  - Accidentia propria, quæ potiſſimum conſiderantur in
    - Oculis,
    - Auribus,
    - Dentibus,
    - Temporibus,
    - Labiis,
    - Lingua,
    - Faucibus,
    - Hypocondriis.

Cujus

Cujus tabulæ ſeriem obſervando morbum ſalutarem aut lethalem patefacient ſequentia theoremata.

Eſſentia.

Febres ephemeræ, & omnes vere intermittentes ſalutares ſunt, & omni carent periculo.

Apoplexiam fortem ſolvere eſt impoſſibile; levem vero non facile. Aph. 42. ſect. 2.

Fortis Apoplexia vocatur ea, quæ omnimodam habet ſenſus & motus privationem cum maxima reſpirationis læſione: Levis vero, in qua non eſt omnimoda ſenſus & motus deperditio, aut reſpiratio non eſt tam vehementer læſa.

In forti tanta eſt cerebri oppreſſio, ut non poſſit ullo modo ab ea ſe eximere; immo neque in levi, niſi maxima cum difficultate, ita ut perpetuo, cum ſolvitur, in paralyſin degeneret, ob naturæ impotentiam, nequeuntis materiam morbificam longius expellere.

Quicumque tetano corripiuntur, intra quatuor dies moriuntur, ſi vero hos effugerint, ſani fiunt. Aph. 6. ſect. 5.

Tetanus, ex Gal. *in comm.* eſt morbus compoſitus ex emproſthotono & opiſthotono, in quo corpus adeo rigidum manet & immobile prorſus, ut ſolum pectus ægre moveatur. Cum igitur ſit morbus adeo violentus, primo quatriduo hominem interimit: quod ſi ſuperaverit, ſignum eſt morbum eſſe remiſſum, alioqui non fuiſſet ferendus.

Qui frequenter ac fortiter abſque cauſſa manifeſta deficiunt animo, derepente moriuntur. Aph. 41. ſect. 2.

Magnam enim ſignificat virtutis vitalis imbecillitatem, vel oppreſſionem, propter quam natura ſubito ſuccumbit.

Omnis fere hydrops ex ſua natura lethalis eſt.

Quia hepatis & lienis temperies vehementer læſa non videtur reparabilis.

Omnes febres continuæ & ardentes, tum partium internarum inflammationes, ut phrenitides, anginæ, pleuritides, peripneumoniæ, hepatitides, & ſimiles, ſunt ſua natura periculoſæ.

Non tamen omnino lethales, ſed pro varia ægrotantis conditione nunc ad ſalutem, nunc ad interitum terminantur. Neque Medico licet in affectuum iſtorum principio de ſalute aut morte ægrotantis pronuntiare, ſed expectandi ſunt dies critici, qui nobis commode ſolent demonſtrare, an morbus ad ſalutem, vel interitum tendat.

Dum febris in periculoſo morbo citra manifeſtam cauſſam ceſſat, mors non ſalus expectanda eſt.

Febres quæcumque non intermittentes, tertia die fortiores fiunt, magis periculoſæ. Quocumque autem modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificant. Aph. 43. ſect. 4.

Febres continuæ vel ſemper manent in eodem ſtatu, vel augentur, vel minuuntur. Quæ augentur & exacerbantur, deteriores ſunt iis, quæ non exacerbantur, quia malum in exacerbatione multo deterius fit, & magis affligit ægrotantem: At vero exacerbantur vel ſingulis diebus, vel tertio quoque die. Illæ vero quæ tertio quoque die exacerbantur, periculoſiores ſunt, quia fiunt e ſuccis bilioſis, atque adeo calidioribus, quorum proprium eſt tertio quoque die moveri. Hujus generis ſunt febres ardentes, & hæmitritæi, quæ periculoſiſſimæ eſſe ſolent.

Illæ vero febres quæ intermittunt, carent periculo: quia, ut ait Gal. *in comm.* non ex inflammatione aliqua, neque ex maligna putredine occaſionem habent; neutra enim harum ad quietem pervenit febre vacantem. Conſtat tamen experientia, in his ſaltem regionibus, febres tertianas intermittentes apparuiſſe ſummæ malignitatis participes, quæ tertio aut quarto paroxyſmo ægrotantes de medio tollebant. Dicendum igitur eſt, hanc ſententiam eſſe de iis, quæ ut plurimum, non vero perpetuo contingunt, vel poſſumus dicere, ad Hippoc. & Gal. defenſionem, tertianas illas intermittentes non habere perfectam apyrexiam, & tempore intermiſſionis aliquid febris, quamvis obſcure, ſemper latitare; & malignas eſſe.

Quicumque ex aſthemate vel tuſſi gibbi fiunt, ante pubertatem moriuntur. Aph. 46. ſect. 6.

Cum enim cor atque pulmones adhuc augeantur, nec locus ipſorum poſſit ſecundum proportionem augeri, quia thorax a gibboſitate impeditus eſt, fit ut viſcera augeſcentia non poſſint diu anguſtiori loco contineri, ita ut brevi poſt gibboſitatem interitum inducant; non quod neceſſarium ſit ſtatim perire ægrotantes; ſed quod longe ab eo vitæ ſpatio, quod alioqui attingerent, recedant.

Hydrops febri conjunctus, aut illi ſuperveniens, lethalis eſſe conſuevit, ex Hipp. 2. progn.

Quia febrem non ſolvit, ſed caloris nativi reſolutionem ſignificat. Diſtinguendus autem Hydrops a tumore abdominis, poſt febres ſæpe familiaris.

Quartanæ intermittentes, in continuas converſæ, ut plurimum lethales.

Oſtendunt enim humorum incinerationem, quæ propemodum irreparabilis eſt.

Aſthmati pleuritis aut peripneumonia ſuperveniens, lethalis eſt.

Quia repletis pulmonum bronchiis ab humore pituitoſo, & pulmonibus debilitatis, nulla fieri poteſt anacatharſis: & reſpiratio ab utroque affectu ita impeditur, ut ægrotantem perire fit neceſſe. Si tamen anacatharſis facile fiat, & alia ſymptomata non ſint vehementiora, curari poteſt.

A pleuritide peripneumonia, malum. Aph. 11. ſect. 7.

Hæc ſententia nititur generali axiomate, propoſito ab Hippocr. *lib. de morbis*, quod nimirum malum ſignum ſit, morbum morbo adjungi. Pejus vero eſt, ubi morbus qui adjungitur, eſt priore deterior: peſſimum, ubi id fit viribus jam fractis. Cum igitur peripneumonia ſit pleuritide multo deterior, & quando illa huic ſupervenit, jam vires ſint admodum attritæ ab antecedente gravi morbo, peſſimum id eſſe ſolet, atque ut plurimum lethale. Ideoque cum Hipp. *in aph.* in caſibus minus periculoſis ſoleat dicere, *malum*; & in maxime periculoſis, *lethale*: hic certe lethalis nomine uſus eſſe debuerat, ut non immerito dubitet Galen. an verbum iſtud, *malum*, fuerit ab Hipp. poſitum, cum in quibuſdam codicibus, ut ipſe teſtatur, non reperiatur.

Lues venerea elephantiaco difficillime curatur.

Quia remediis exſiccantibus, qualia ſunt ſudorifica, elephantiaſis valde exacerbatur, & deterior multo efficitur.

Cauſſa.

Morbi qui a ſanguine oriuntur, ſalutares ſunt niſi malignitatem acquirant, aut ſummam putredinem. Efficientes.

Bilis vitellina, porracea, æruginoſa, & atra, lethales morbos inferre ſolent. Materiales.

In corporibus bene habitis, & laudabili temperamento donatis, morbi ſalutares ut plurimum generantur.

Veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut præcordiis, aut aliquo ex tenuioribus inteſtinis, aut ventriculo, aut jecore lethale. Aph. 17. ſect. 6.

Diſciſſas vocat partes, quæ magnum & profundum vulnus acceperunt. Sic tota veſicæ tunica diviſa uſque ad ſpatium interitus, non poteſt coaleſcere; neque tale vulnus magnum ſcilicet ac profundum, in partibus præcordiorum nervoſis, aut in tenuibus inteſtinis. In ventriculo vero aliquando ut vult Gal. ſed raro ſanatur. Horum autem ratio eſt, quia veſica nervoſa eſt, quia tenuis, & exſanguis, unde fit ut in cervice ejus vulnera ſanentur qua carnoſa eſt. Hepatis vero vulnera, propter magnam ſanguinis profuſionem, lethalia ſunt, ſi modo venæ ejuſdem dividantur alioqui vulnera in ſumma hepatis ſuperficie ſanabilia ſunt. Sic cerebri vulnera non admodum profunda interdum ſanantur; ſi vero ad ventriculos aliquatenus pervenerint, lethalia ſunt. Vid. Galandrop. Sennert.

Quibus morbis nulla proſunt remedia, lethales arbitrandi; & contra, quibus multa proſunt, ſalutares.

Effectus, Actiones animales.

In quovis morbo mente conſtare, & bene ſe habere ad ea quæ offeruntur, bonum; contra vero ſe habere, malum. Juvantes & lædentes. Aph. 33. ſect. 2.

Nam mente integra exiſtente, ſignum eſt, bene ſe habere cerebrum, ejuſdem membranas, & ſpinalem medullam, totumque nervoſum genus, & maxime, quod ipſi cerebro eſt proximum. Sic quando æger bene ſe habet ad cibum & potum & reliqua quæ ipſi offeruntur, ſignum eſt, ventriculum, hepar, & reliquas partes naturales commode ſe habere. Contra vero ægros quovis modo delirare, ſeu non recte ſecundum conſuetudinem ſapere, malum ſignum cerebri perpetuo eſſe ſolet. Sic apud Hippocr. 1. *Epid. ſect.* 3. *ægr.* 1. Philiſcus tertia die in omnibus deliravit & ſexta die obiit. Item *ægr.* 2. *ejuſdem ſect.* Silenus ſecunda die aliquantulum deliravit. Tertia nocte nihil dormivit, ſermones multi, riſus, cantus continere non poterat: undecima interiit. Sic etiam *ægr.* 4. *ejuſdem ſectionis*, in Thaſo uxorem Philini, cum fæmellam pepeiſſet, ſecundum naturam, facta purgatione, & alioqui leviter degentem in decima quarta exiſtentem poſt partum, febris magna cepit cum rigore; ſexta die ad noctem deliravit multum, & rurſus ſapiebat: octava, multa obloquebatur, exſurrexit; decima, parum intelligebat: undecima dormivit, omnium recordata eſt, celeriter autem rurſus deliravit. Decima quarta palpitationes per totum corpus, ſermones multi, parum intelligebat, celeriter autem rurſum deliravit. Circa vero decimam ſeptimam exiſtens, voce privata eſt: vigeſima obiit. Ita & *ægr.* 8. *ejuſdem ſectionis*. Eraſinum, qui habitabat ad Bootæ torrentem, febris magna corripuit poſt cœnam, noctem turbulentius tranſegit, diem primam quiete, noctem laborioſe. Secunda omnia ſunt exacerbata in noctem deliravit. Tertia, laborioſe deliravit multa. Quinta mane recreatus eſt, & intelligebat omnia, multum autem ad meridiem furore agitatus eſt; continere ſe non poterat, extrema frigida ſublivida; urinæ ſubſtiterunt: interiit circa Solis occaſum. Similes caſus videre eſt in *ægr.* 12. *ejuſdem ſect.* & *ægr.* 13. *ſect.* 3. *lib.* 3. Ex quibus tamen colligere non licet, delirium in omnibus ægrotis eſſe neceſſario lethale; dixit enim tantum Hipp. *in prædicto Aph.* eſſe malum, id eſt, vitæ periculum inferre; quamvis multi ex eo frequenter evadant, ut apud eundem Hippocr. videre eſt in 1. *Epid. ſect.* 3. *ægr.* 3. ubi Herophon febri acuta laborans, quinta die mente motus eſt: ſexta deliravit, in noctem ſudor, refrigeratio, delirium perſeverabat: ſeptima deſipuit; nocte ad mentem rediit, dormivit: nona ſudavit, judicatus eſt, intermiſit.

(Margin: Principes. — Delirium.)

Quinta poſt die reverſus eſt, judicatus eſt decima ſeptima, neque deliravit in recidiva, & in *ægr.* 5. *ejuſdem ſect.* ubi Epicratis uxorem, quæ decumbebat apud Archigenem, ſecunda poſt partum die corripuit febris acuta: ſexta deliravit: ſeptima omnia ſunt exacerbata: vigil deliravit: deci-

decima ſexta exacerbata ad noctem, & moleſte habuit, non dormivit, deliravit. Decima octava ſiticuloſa, lingua exuſta eſt, non dormivit, deliravit multa, Judicata eſt perfecte abſque febre, octuageſima. Similes hiſtorias videre eſt *lib. 3. Epid. ſect. 1. agr. 3. & ſect. agr. 7.* Ideoque quamvis delirium perpetuo malum ſit, ex eo tamen ægrotantis interitus non eſt perpetuo prædicendus, niſi cum eo alia ſigna mala & lethalia concurrant: ut ex ſequentibus theorematis clarius apparebit.

Ubi febre non intermittente difficultas ſpirandi & delirium acciderint, lethale eſt, Aph. 50. *ſect.* 4.

Fit utrumque ſymptomata interdum ex læſione cerebri, & tunc apparet ſpiritus, ut ait idem Hipp. *in progn.* magnus, & ex multo intervallo, hoc eſt magnus & rarus. Fit etiam difficultas ſpirandi ex affectu partium ſpiritalium, ut pleuritide, peripneumonia, & ſimilibus. Hæc autem omnia ſunt valde periculoſa.

A profluvio ſanguinis, ileo, pleuritide, vel peripneumonia delirium, malum. Aph. 9. 10. 11. & 12. *ſect.* 7.

Cum autem profluvium ſanguinis ſuccedit, ab inanitione fit, quæ eſt admodum periculoſa, dum partes principes tantopere debilitat. In aliis vero affectibus, quando cerebrum trahitur in conſenſum, graviſſimus affectus & periculoſus ſignificatur.

Si quis ea faciat, quorum ſit inſolens, graviſſimum habet malum. 1. Coac. aph. 50.

Indicat enim mentem non conſtare, & eſt ſpecies delirii.

A prudenti viro ferox reſponſum, atque a feroci modeſtum, & garrulitas in taciturno, atque taciturnitas in garrulo, malum. Hipp. in Prorrhet.

Significant enim hæc ſummam judicii everſionem.

Plangere vel lachrymari involuntarie, ſpecies delirii eſt, & mortis periculum intendit.

Significat enim humoris atrabilarii dominatum: ſic apud Hipp. 1. *Epid. ſect.* 13. *agr.* 1. Silenus inter alia ſymptomata, quæ ibi recenſentur, mœrebat cum dolore die octava, & undecima interiit.

Deliria, quæ circa initium morbi apparent, magis periculoſa.

Inde enim oſtenditur morbi vehementia, qui primo congreſſu, & natura adhuc valida exiſtente, tanta ſymptomata producit.

Delirium cum notabili oblivione, ignavia & ſtupiditate apparens, exitii eſt indicium. 2. Prorrhet.

Quod enim non cognoſcant familiares, neque recordentur, ex cerebri refrigeratione fit. Illa autem refrigeratio, quæ calorem ſequitur, eſt pernicioſa. Si vero cum his rigeant ægroti, & frigeſcant, inevitabile fatum judicatur, ex Gal. 2. *Prorrhet.*

Quæ circa res neceſſarias verſantur deliria, peſſima, indeque ſi ingraveſcant, mortifera, 1. Coac. aph. 103.

Ut ſi quis cibum & potum averſatur, in maximo eſt periculo: quemadmodum in 1. *epid. ſect.* 1. *agr.* 2. videre eſt ubi is, qui potum decima die reſpuebat, undecima interiit.

Deſipientiæ, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores; quæ vero cum ſtudio, periculoſiores. Aph. 53. ſect. 6.

Phrenitis enim, quæ cum riſu fit, a ſanguine producitur; cum ſtudio vero & furore a bile. Utraque autem periculoſa eſt, ſed quæ a ſanguine multo minus. Non tamen ſtatim, delirio cum riſu apparente, ſalus prædicenda eſt; nam & per ſe phrenitis a ſanguine non caret periculo, & perſeverante morbo, ſanguis ille exuritur, atque ita atræ bilis naturam induit, quod ex ſymptomatis ſupervenientibus oſtenditur, & ex riſu in furorem & mœſtitiam converſo; quemadmodum videre eſt *in* 1. *Epid. ſect.* 1. *agr.* 2. ubi Silenus ſecunda morbi die aliquantulum deliravit: tertia ſermones multi, riſus, cantus continere nequibat: octava mœrebat cum dolore. Jam igitur ille humor, qui tertia die ſanguinis naturam retinebat, & riſum, atque cantum efficiebat, octava in atrabilarium converſus eſt, nam mœror cum dolore fit ab atrabile. Ideoque undecima interiit. Igitur dicendum eſt, deliria cum riſu quandam ſecuritatem polliceri, ſi toto morbi decurſu perſeverent.

Qui cum ſilentio e poteſtate mentis exeunt, nec voce ſunt capti; mortiferum habent malum. Lib. 1. Coac. aph. 79.

Illa enim eſtaſis melancholica producitur ab humore attrabilario, cerebri ſubſtantiæ infixo, & furori ſæpiſſime ſuccedit; tuncque fit pro clamore, ſilentium; pro jactatione, quies; pro vigiliis, coma & cataphora veternoſa. Sic *in 3. epid. ſect. 2. agr. 6.* Euryanactis filia febre magna laborans, a qua interiit, toto morbi decurſu, inquit Hippocrates, abhorrebat omnes cibos; ſine ſiti, ſilens, nihil loquebatur, mœror & deſperatio ſtatim ipſam habuit. Sic etiam *ſect. 3. ejuſdem libri*, in Thaſo Dealcis uxorem, quæ decumbebat in plano, febris horrida, acuta, ex triſtitia corripuit: a principio autem contegebatur, & uſque in finem ſemper taciturna manibus palpabat, evellebat, ſcalpebat, floccos legebat, lacrymæ, & denuo riſus; nona, multa obloquebatur, & rurſus quievit ſilens: vigeſima prima interiit. Erat huic uſque in finem ſpiritus magnus & rarus; inſenſibiliter ſomnium habebat, ſemper contegebatur, vel ſermones multi, vel taciturnitas uſque in finem, phrenitis.

In phrenitide ſubitanea reſipiſcentia, febre acuta perſeverante, & nulla criſi prægreſſa, mortem in propinquo eſſe ſignificat.

Accidit enim aliquando, phreneticos ita reſipiſcere, ut adſtantes de rebus ſeriis & graviſſimis admoneant, & quæ iis eventura ſunt, prævideant, & repente moriantur, proſtrato ſcilicet jam calore nativo cerebri, & ultimos conatus exerente, ſicut lucernam, dum extinctioni eſt proxima, majores ſubinde flammas videtur eructare.

In delirio memoriæ abolitio funeſta.

Ea inde manifeſtatur, cum matulam ægri petunt, & poſtea mingere obliviſcuntur, aut aquam flagitantes oblato poculo non bibunt, aut primis tantum labris deguſtant.

Ex deliriis ea minus mala cenſenda, quæ mitia deviaque ſunt, & non perpetuo ægrotos tenent, ſed parvo tempore, atque cum bonis ſignis; vel ſaltem non lethalibus perdurant.

Hujuſmodi deliria contingunt frequentiſſime in febrium bilioſarum paroxyſmis; vel exacerbationibus, quibus commota bilis & exagitata calidos vapores ad cerebrum tranſmittit, delirium excitantes, qui tamen facile & brevi diſcutiuntur, neque ullum vitæ periculum minantur, niſi alia ſigna lethalia ſimul apparuerint. Mitia autem & levia eſſe oportet hujuſmodi deliria: nam quæ cum ferocitate conjuncta ſunt, quamvis levia exiſtant, mala eſſe conſueverunt, quemadmodum dicit Hippoc. 1. *Prorrheth. aphor.* 25. *Quæ parvo tempore feroces fiunt deſipientiæ, ferinum.* Et Galen. eandem ſententiam exponens: *Cum videris quempiam cum ferocitate deſipientem, etſi paullo poſt ſedetur, cognoſces mentem ejus non febris ratione læſam eſſe, ſed phreneticam ſubali affectionem, quæ poſt adaucta, ferina tibi videtur.*

Phrenitis lethargo ſuccedens ſalutaris, quia materiam concoctam eſſe ſignificat.

Delirium die critico cum virium robore & aliis bonis ſignis contingens, minime periculoſum.

Denotat enim inſtantem criſin, qua morbus ſolvi conſuevit. Sic apud Hipp. 3. *Epid.* in muliere moroſa, tertia die convulſiones conquieverunt, coma & in ſomnum inclinatio, rurſuſque vigiliæ excitaverunt eam, continere ſe non potuit, multum deliravit, febris acuta, ſub hanc noctem ſudor multus toto corpore, & calidus prorupit, libera febre dormivit, plane mente conſtitit.

Somnus & vigilia, utraque ſi modum exceſſerint, malum, aph. 3. ſect. 2.

Significant enim receſſum a ſtatu naturali & diſpoſitionem morboſam in parte principe, quæ perpetuo mente conſtitit.

In quolibet morbo, ſi ſomnus & vigilia eodem modo ſe habeant, quo antea conſueverant, cum æger bene valeret, bonum.

Impoſſibile enim videtur, hominem ex morbo aliquo interire, qui ſomno & vigilia inculpatis, & nullatenus immutatis utatur.

Vigilia in morbi augmento vel ſtatu, cum ſignis concoctionis apparentes, bonæ.

Criſin enim inſtare ſignificant, quam præcedunt vigiliæ, aliaque ſyptomata ex perturbatione critica oriunda, quæ tamen apparentibus concoctionis ſignis, tamquam ſalutaris criſis prodromis, minime pertimeſcenda ſunt.

Vigilia immoderata in juvenibus magis periculoſa, ſomni vero in ſenibus.

Quia major fit receſſus a ſtatu naturali. Juvenes enim naturaliter plus dormiunt, quia copiſiori humido abundant, ſenes vero ſicciores, ideoque naturaliter vigiles.

Quicumque ægrotantes neque noctu neque interdiu dormire poſſunt, valde periclitantur. Hipp. 2. progn.

Illæ enim continuæ vigiliæ maximam cerebri intemperiem calidam & ſiccam ſignificant, tum etiam vires vehementer diſſolvunt, cruditates ingeminant, calore nativo reſoluto, & tandem deliria convulſioneſque accerſunt.

Somnus comatoſus in febre acuta pernicioſus.

Sic apud Hippocr. 3. *Epid. ſect.* 1. *agr.* 2. Hermocratem, qui decumbebat prope novum murum, febris magna corripuit, & poſt varia ſymptomata, undecima die comate laborare incepit, quod in ſequentibus perſeveravit, ac tandem vigeſimaſeptima mortuus eſt. Ratio autem, cur affectio comatoſa in morbis acutis ſit adeo pernicioſa, deſumitur ex Gal. *Comentario in prædictam hiſtoriam;* ubi ſic habet: *Reliquum ergo eſt, perfrigerationem inſignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Hermocrati coma induxiſſe die undecimo, utrum autem ſit horum, extreme eſt pernicioſum, nam demonſtratum eſt, inſanabilia ea eſſe frigora, cum calidis morbis & ſiccis ſuccedunt.* Sed quod virium imbecillitas facit, exitium proximum notat: quando vero hujuſmodi coma diuturnis vigiliis ſuccedit, magis pernicioſum eſt, ſignificat enim omnimodam caloris nativi extinctionem. Sic quando phrenetici comatoſi evadunt, jam morti ſunt proximi.

In quo morbo ſomnus laborem facit, mortale: ſi vero juvat, non mortale. Aph. 1. ſect. 2.

Non exiſtimandum eſt, quemcumque laborem a ſomno eſſe lethalem. Si enim levis ſit, ut quando ægroti a ſomno ſuſcitati, anxii & magis inquieti fiunt, malum quidem illud, at non neceſſario lethale: ſed ſi a ſomno graviſſima ſymptomata adveniant, ut delirium, convulſio, virium imbecillitas, frigus extremorum, & ſimilia, tunc certe lethale affectum eſſe cenſendum eſt.

Ubi ſomnus delirium ſedat, bonum. Aph. 2. ſect. 2.

Significat enim, vaporum & humorum, delirium efficien-

tium,

tium, calorem & acrimoniam mitigari per ſomnum, & ad quandam mediocritatem reduci.

Quibus, incidente rigore, nocturna exacerbatio ſomni vacuitatem affert, periculoſum, lib. 1. Coac. aph. 20.

Significat enim materiæ anadromen ad cerebrum.

Si quis in laborioſa febre obſtupeſcat, & veluti catoche afficiatur, morbo laborat peſſimo. Coac. aph. 7.

Sicut antea diximus, coma in febribus acutis eſſe periculoſum; ſic catoche multo periculoſior eſt, quæ fit a tranſlatione materiæ ſiccioris in cerebrum & nervos, unde contentio nervorum. Atque ideo, qui hac affectione laborant, eodem in ſtatu manent, & apertis atque inconniventibus oculis ſtupidi conſiſtunt, & ita a comatoſis differunt, qui perpetuo clauſos oculos habent.

Excitationes a ſomno, quæ cum pavore fiunt & turbulentiæ, periculoſa.

Significant enim humoris atrabilarii copiam, quæ hujuſmodi pathemata producit.

Si per ſomnum candida partis, oculorum dimiſſis palpebris aliquid apparet, nec alvi fluor, nec inedia in cauſſa eſt, nec ita æger dormire conſuevit, vitioſum indicium, lethaleque admodum eſt. Gal. in 1. progn.

Illud enim facultatis, palpebras moventis, extinctionem ſignificat.

Quæ in phrenitide memorantur inſomnia, bonum denuntiant. 2. Coac. aph. 95.

Nihil optabilius eſt in phrenitico, quam ut ſomnum ineat, ſuaviterque dormiat. At ſuavis ſomni indicia ſunt inſomnia, non illa quidem turbulenta ac tumultuoſa, ſed placida atque tranquilla, quæ poſtea ab ægrotante memorantur; hoc enim oſtendit mentem ad ſe redire, & cerebrum ad moderatam intemperiem revocari.

In eo, qui periculoſe ægrotat, inſomnia mortuorum, ſepulchrorum, & ſacerdotum, futuram mortem prænunciant.

In morituris aliquando anima ſuam a corpore ſeparationem præſentit, eamque corpori per inſomnia repræſentat, per ſpecies eorum, quæ mortem ſignificare valent, ſed non ſemper.

Oculi caligantes, vel lumen refugientes, in morbis acutis periculum minantur.

Magnam enim indicat ſpirituum diſſipationem.

In febre non intermittente, ſed æger non videat, vel non audiat, jam debili exiſtente corpore, mors in propinquo eſt. Aph. 49. ſect. 4.

Significat enim virtutis ſenſibilis ſummam debilitatem, & maximam ſpirituum exſolutionem.

Surditas, quæ ex critica perturbatione procedit, aliiſque ſignis decretoriis comitata eſt, ſalutaris eſſe conſuevit.

Signa decretoria, quæ ſurditatem comitari debent, ut ſalutaris dici poſſit, ſunt præcipue concoctionis ſigna, quæ in excrementis apparere ſolent, & bona perpetuo eſſe conſueverunt. Sic *epid.* 3. *ſect.* 2. *ægr.* 7. de virgine Abderitana, quæ ab octavo die uſque ad 12. in quo multum ſanguinis e naribus fluxit, ſurditate affecta eſt, quæ ſequentibus etiam diebus perſeverans, priorem criſin imperfectam denotabat, aliamque pro morbo reſolvendo futuram prænuntiabat, quæ iterata ſanguinis eruptione, ſudore, & humoris tranſlatione ad pedes, poſtea die 20. eſt ſubſecuta: Quibus evacuationibus cum morbus non fuerit penitus ſublatus, die 24. rediit ſurditas cum aliis ſymptomatis, quæ criſis abſolutiſſimæ die 27. futuræ fuit prænuntia, quod ex ipſius hiſtoriæ contextu clarius innoteſcit. *Septima die* inquit, *urina tenues quidem, ſed boni coloris, quæ ad alvum pertinent, non turbabant. Octava ſurditas, febris acuta, vigil, anxioſa, horrida, mente conſtabat, urinæ ſimiles. Nona per eadem: & ſequentibus, ſic ſurditas perſeverabat. Decima ſeptima e naribus fluxit multum, ſurditas parum remiſit, at ſequentibus ſurditas inerat & delirium. Vigeſima pedum dolor, ſurditas, delirium, fluxit ſanguis parum e naribus, ſudavit ſine febre. Vigeſima quarta febris revertitur, ſurditas iterum, pedum dolor perſeveravit, mentis alienatio, vigeſima ſeptima ſudavit multum ſine febre, ſurditas defecit, pedum ſubmanebat dolor, in aliis autem perfecte judicata eſt.*

Surditas morbi acuti turbulentique ſuccedanea, grave malum. 2. Coac. cap. 3. aph. 2.

Quemadmodum ſurditas, cum bonis ſignis juncta, bona eſt; ita cum malis mala eſſe conſuevit: ideo ſi morbus acutus ſit atque turbulentus, id eſt, cum delirio & gravibus aliis ſymptomatis conjunctus, ſurditas ei ſuperveniens mortis periculum minatur. Sic apud Hipp. *lib.* 3. *epidem. ſect.* 1. *ægr.* 2. Hermocratrem, qui decumbebat prope novum murum, febris magna corripuit, incœpit autem dolere capite & lumbis, hypocondrii tenſio molliter, lingua vero incipienti exuſta eſt, ſurditas ſtatim, ſomni non aderant, ſiticuloſus non valde, urinæ craſſæ, rubræ, ſepoſitæ non ſubſidebant, ab alvo autem non pauca combuſta egrediebantur. Quinta minxit tenuia, habebat enæorema, non ſubſidebant, ad noctem deliravit. Septima & vigeſima mortuus eſt. Huic ſurditas uſque in finem permanebat. Sic etiam Ægr. 4. *ejuſdem ſect.* in Thaſo Philiſtes, prima die vomuit bilioſa, pauca, flava primum, poſtea æruginoſa, multa ab alvo autem ſtercora prodierunt, nocte moleſte. Secunda, ſurditas. Quinta mane extinctus eſt. Advertendum tamen eſt, ſurditatem, etiam cum pravis ſignis conjunctam, non eſſe perpetuo lethalem, ſed tantum periculoſam, & cum ea nonnullos evadere. Ut apud eundem Hipp. videre eſt in 1. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 3. ubi Herophonti febris acuta, ab alvo pauca, qualia in teneſmo ſecundum principia. Poſt hæc autem tenuia prodibant, bilioſa, ſubcontinua, ſomni non aderant, urinæ nigræ, tenues. Quinta mane ſurditas, exacerbata ſunt omnia, lien intumuit, hypochondrii contenſio, ab alvo pauca nigra exierunt, mente motus eſt: nona, ſudavit, judicatus eſt, intermiſit: quinta poſt die reverſus eſt, ſtatim autem lien elevatus eſt, febris acuta, ſurditas rurſum. Poſt recidivam autem tertia lien fuit imminutus, ſurditas minus, crura doloroſa, nocte ſudavit, judicatus eſt decima ſeptima, neque deliravit in recidiva.

Si poſt phrenitidem, aut gravem alium capitis morbum ſurditas ſuccedat, priori morbo ceſſante, aut alleviato, & facultate non debilitata, bonum.

Quia fit, abſcedente materia ab interno cerebro ad externas ejus partes, expectabunturque tunc temporis a ſurditate parotides.

Bombus in acutis, & ſonitus aurium, eſt lethalis. 1. Coac. cap. 3. aph. 5.

Aurium tinnitus, & aliæ ſonorum ſpecies, quæ ab ægrotantibus percipiuntur in morbis acutis, difficillimum & periculoſiſſimum morbum oſtendunt, propterea quod a flatibus craſſioribus producuntur, qui pariter a craſſiori materia elevantur. Et cum illa materia contumax ſit atque rebellis, neque in exiguo morbi acuti ſpatio poſſit edomari; fit ut natura prius onere oppreſſa concidat, & ita æger ad interitum perducatur.

Cibos & potus atque medicamenta oblata putria atque graveolentia videri, malum.

Denotat enim ſumme putridos & graveolentes humores in corpore abundare, quandoquidem odoratus ac guſtus vaporibus a variis humoribus putridis ad linguam & nares ſeu cerebrum exhalantibus, vitiatur; intuſque quod eſt vel odoris, vel ſaporis, prohibet extraneum, ut Philoſophi docent, ejuſque receptionem impedit. Hinc fit, ut cum nares & lingua a putridis vaporibus, & inferioribus partibus elevatis inficiuntur, omnia quæ tum odorantur, tum guſtantur, putrida videantur.

Dolores partes ignobiles, & a viſceribus longe remotas occupantes, eaſque diu exercentes, apparentibus concoctionis ſignis, & qui præcipue decretorio die cœperint, ſalutares.

Significant enim naturam præcipua membra exonerare, atque noxios humores procul a ſe depellere. Partes autem ignobiles, & a viſceribus longe remotæ ſunt, inguina, crura, genua, tibiæ & pedes, nec non brachia & manus. Advertendum tamen eſt, hujuſmodi dolores morbos perpetuo non perfecte judicari, ſed interdum imperfecte ut poſtea recidiva ſuccedat. Perfecte autem diſcutiuntur morbi, ſi hujuſmodi doloribus convenientes evacuationes ſuccedunt, v. g. per ſudores, alvi fluxum, & ſimiles, quæ univerſam materiam morbificam exhauriunt. Si vero nullæ evacuationes hujuſmodi doloribus adjungantur, aut ſufficientes, imperfecta fit morbi ſolutio, & recidivæ obnoxia; propterea, quod cauſſa morbifica univerſa in partem ignobilem detrudi minime poſſit, ideoque neceſſe eſt, ut per alias evacuationes morbus tandem finiatur; ut videre eſt apud Hipp. 3. *epid. ſect.* 3. *ægrot.* 9. ubi Heropytus, gravi & contumaci morbo laborans, poſt varia ſymptomata, immo & hæmorrhagiam, quæ morbum quidem imminuit, non tamen ſolvere potuit: doloribus inferiorum partium afflictus eſt, & denique per alvi fluxum omnino liberatus. Hipp. verba hæc ſunt: *Quadrageſima die a naribus ſanguis fluxit multum, & ſapiebat magis: ſurditas intererat quidem: minus autem febres remiſerunt, ſanguis fluxit ſequentibus, ſæpe & paulatim. Circa vero ſexageſimam ſanguinis quidem fluxiones ceſſarunt, coxæ autem dexteræ dolor fortis, & febres intendebantur, non multo autem tempore poſt, dolores inferiorum omnium: contingit autem vel febres eſſe majores & ſurditatem multam; vel hæc quidem remittere & alleviari, inferiorum autem circa coxas majores eſſe dolores. Circa vero centeſimam alvus multis bilioſis ſuperturbata eſt, & procedebant tempore non exiguo multa talia; & rurſum dyſenteria cum dolore, aliorum autem commodus ſtatus, in totum vero & febres defecerunt, & ſurditas ceſſavit. In centeſima perfecte judicatus eſt.* Sic etiam *ægr.* 7. *ejuſdem ſectionis*, Abderitanæ Virgini decima ſeptima e naribus fluxit multum, vigeſima pedum dolor, ſurditas, delirium, fluxit ſanguinis parum e naribus, ſudavit, ſine febre; vigeſima quarta febris revertitur, ſurditas iterum, pedum dolor perſeveravit, mentis alienatio; vigeſima ſeptima ſudavit multum, ſine febre, pedum ſubmanebat dolor, in aliis autem perfecte judicata eſt.

Dolores a partibus ſuperioribus ad inferiores deſcendentes, ſalutares.

Oſtendunt enim materiam morbificam a partibus præcipuis ad ignobiliores deferri, quemadmodum voluit Hippocr. 3. *prorrhet. Dolores*, inquit, *ſi ad infernas dilabuntur partes, facile ab his feruntur*: & confirmatur hiſtoria Herophontis, quæ habetur in 1. *Epid. ſection.* 1. *ægr.* 3. Huic quinta die lien intumuit cum hypochondrii tenſione, octava lien imminutus eſt, doluit ſecundum inguen, tumor primum lienis ſecundum rectitudinem; deinde dolebat ſecundum utraque crura, noctem faciliter, urinæ coloratiores, ſubſidentiam habebant paucam. Nona ſudavit, judicatus eſt, intermiſit. Quinta reverſus eſt, ſtatim autem lien elevatus eſt, febris acuta, ſurditas rurſum; poſt recidivam autem tertiam lien fuit imminutus; ſurditas minus,

minus, crura doloroſa, nocte ſudavit, judicatus eſt decima ſeptima.

Capitis dolores vehementes & continui cum febre acuta, alioque ſigno difficili, lethale. 3. *progn.*

Quando enim vehementes ſunt & continui, oſtenditur eos non fieri e vaporibus ſublatis a partibus inferioribus, neque a perturbatione critica, ſed ab intemperie calidiſſima, meningibus impreſſa, tenſione & gravitate in iiſdem, producta a materia morbifica, cerebrum ipſum occupante, quæ ſi febrem acutam pariat, bilioſa eſt & mordax partique admodum moleſta; & talis etiam ſignificatur, ſi cum doloribus, & febre acuta alia ſigna mala & pericoloſa appareant, ut vigiliæ, deliria, difficultates ſpirandi: urinæ tenues aut confuſæ; & ſimilia quæ eo pericoloſiorem morbum oſtendunt, quo plura ex iis apparuerint.

Dolores capitis, poſt ſudores criticos evenientes, mortem ut plurimum præſagiunt.

Cervicis dolores, in principio vel augmento morbi affligentes, mali.

Significant enim humorum copiam in poſteriori parte capitis abundantem, & in ſpinalem medullam, aut illius membranas ex parte diffuſam, quæ a natura diſſolvi aut concoqui nequeat. Sic in 1. *epid. ægr.* 2. Silenus ſtatim ab initio cœpit dolere lumbos, & caput habuit gravitans, colli aderat contentio, vigeſima interiit. Sic etiam 3. *epid. ſect.* 3. *ægr.* 4. Phreneticus, cui prima die capitis & colli gravitas aderat cum dolore, quarta die mortuus eſt. Sic etiam *ægr.* 14. *ejuſdem ſectionis*, in Cyzico mulieri filias enixæ gemellas, & quæ difficulter pepererat, & non modicum purgata fuerat, primum quidem contigit febris horrida, acuta, capitis & colli gravitas cum dolore; decima ſeptima mortua eſt. Advertendum tamen eſt, ex hoc ſigno mortem abſolute non eſſe prædicendam, quia nonnulli cum eo ſolent evadere, ut videre eſt 1. *Epid. ſect.* 3. *ægr.* 5. ubi Epicratis uxorem ſecunda die capitis & colli lumborum dolor affligebat, & multis gravibuſque ſymptomatis divexata eſt; uſque ad octuageſimam, in qua perfecte judicata eſt. Et *ægr.* 14. *ejuſdem ſectionis*, Melidiæ, quæ decumbebat apud Junonis templum, incœpit capitis & colli & pectoris dolor fortis, cum aliis ſymptomatis, & judicata eſt perfecte die undecima. Ubi igitur hoc ſignum in morbi principio apparet, poſſumus ex eo morbum graviſſimum & valde periculoſum pronunciare, ex eoque ægrotum aut moriturum, aut periculoſiſſime laboraturum, ut patet ex Hiſtoriis ſupra citatis eorum qui evaſerunt, cum gravibus tamen ſymptomatis, & maximo vitæ periculo.

Auris acutus dolor cum febre continua & vehementi, gravius eſt.

Periculum enim eſt, ne homo deſipiat & moriatur. Hipp. 3. 3. *progn.* Cum ab ipſo Hipp. ſignum hoc fallax cenſeatur, accurate diſtinguendum eſt: Meatui auditorio vicina eſt dura meninx, ita ut vitium unius in alterum transferri valeat; ſed ita inter ſe differunt, ut ſi affecto cerebro dolor prædicto meatui ſuperveniat, non erit delirii aut mortis ſignum, ſed utriuſque præſidium; oſtendit enim materiam morbificam a partibus interioribus ad exteriores transferri. At ſi dolor in febre acuta citra cerebri affectionem exoriatur, ſignum eſt humorem per eam partem in cerebrum irruere, phrenitidem, & inde mortem effecturum, maxime ſi vehemens ac difficilis fuerit. Moriuntur autem ex tali morbo (ut docet Hipp. *loco citato*) juniores homines ſeptimo die aut citius: ſeniores vero multo tardius. Febres enim & deliria minus ipſis accidunt, atque adeo aures poſſunt ſuppurari. Verum his ætatibus recidivæ accidentes plurimos interimunt: Juniores autem, antequam auris ſuppuretur, moriuntur. Si autem fluat pus album ex aure junioris, ſpes eſt eum ſupervicturum, ſi aliud etiam optimum ſignum ipſi accidat.

Fauces dolorificæ in acuta febre periculoſæ. Hippocr. in Coacis.

Hic faucium dolor in febribus malignis & peſtilentibus ſæpiſſime contingit, & eſt unum ex ſignis demonſtrativis illius affectus, fitque vel ex defluxione tenui & maligna, e cerebro in fauces irruente; vel a malignis vaporibus e partibus inferioribus elevatis, & partes illas vellicantibus.

Dolor affixus pectori cum corpore, peſtiferus; ſuperveniente acuta febre, crudeliter moriuntur. 2. Prorhet. text. 36.

Significat enim ſanguinis bilioſi copiam in pectus effuſam, quæ dolorem & febrem acutam pariat: his ſi torpor & veluti totius corporis exſolutio adjuncta ſit, oſtenditur jam collabi facultatem animalem, cerebro per conſenſum graviter affecto.

In acutis febribus convulſiones, & circa viſcera dolores fortes, malum. Aph. 66. ſect. 4.

Quemadmodum convulſiones in febribus acutis fiunt a calida & ſicca intemperie nervos exſiccante & diſtendente: Sic etiam in eodem affectu dolores fiunt intra viſcera, propter incendii vehementiam atque ſiccitatem. Et quo fortiores ſunt hujuſmodi dolores, eo impenſius cauſſæ magnitudinem oſtendunt, atque adeo majus periculum. Fiunt etiam dolores intra viſcera, propter inflammationem, vel eryſipelas, vel fortem obſtructionem, vel abſceſſum. Sed de his non loquitur Hipp. *hoc aphor.* Quamquam non minus ſit in iis periculum, ſed non habent neceſſario comitem convulſionem, & agitur hic de febribus primariis, non de ſymptomaticis, quæ dictos affectus comitari ſolent. Hujuſmodi dolorum exemplum habetur 1. *Epid. ſect.* 1. *Ægr.* 11. Ubi Dromeadæ conjux febre acuta laborans, prima die cœpit dolere circa hypochondrium. Tertia ſuper meridiem ſuperriguit, febris acuta, urinæ ſubtiles, hypochondrii dolor, ſexta vero interiit.

Quæ ex dolore dorſi principia morborum ducuntur, difficilia ſunt. 1. Coac. cap. 12. aph. 5.

Nam in febribus plerumque lumborum dolores atque gravitates fiunt ex pondere peccantis materiæ, illabentis in venam cavam, quæ dorſo & lumbis adjacet, eaque materia ſuccenſa, dolores & ardores lumborum excitantur, qui periculoſum morbum oſtendunt, tum propter materiæ morbificæ copiam vel acrimoniam, tum etiam propterea, quod facilis ſit materiæ morbificæ recurſus ab illis locis ad partes principes. Adde quod calor hepati & renibus propter viciniam communicatus, varia ſymptomata producat.

Dolores partium ignobilium, in principio apparentes, aut cum aliis malis ſignis, lethales.

Quemadmodum antea dictum eſt, hujuſmodi dolores eſſe ſalutares, cum die critico contingunt, & ſignis concoctionis, propterea quod ſignificent naturam ſeſe exonerare ad partes ignobiles; ſic contra, ſi in principio contingant, in quo nulla poteſt fieri a natura expulſio ſalutaris, aut etiam aliis temporibus cum aliis malis ſignis, mortis periculum minantur. Sic apud Hipp. 1. *Coac. Aph.* 13. manuum ac pedum labores terrifici, nec a genuum dolore levatio ulla ſperabilis. Hæc ſententia confirmatur hiſtoria luculenta, quæ habetur 3. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 5. in Lariſſa Calvo femur dextrum caluit repente, eorum autem, quæ adhibebantur nihil juvabat, perſeveravit dolor uſque ad tertiam, & quarta extinctus eſt.

Dolores, qui primo a longinqua parte incipientes poſtea ad viſcera aſcendunt, mali.

Oſtendunt enim humores ad nobilia membra transfluere, quod confirmavit Hipp. 3. *prog. Dolores*, inquit, *qui cum febre fiunt circa lumbos & inferas ſedes, ſi præcordia attigerint, inferas relinquentes ſedes, exitiales admodum ſunt.* Et 1. *Coac.* 1. *aph.* 23. *Terrifica etiam eſt doloris a femore ſurſum irruptio*, Et *aph.* 76. *ejuſdem capitis: Doloris acerbitas pauliſper in jugulo fixa, ſi ad ſuperiora vertatur, mortiferum affert malum.*

Dolores ignobilium partium, qui cito evaneſcunt, atque occultantur ſine cauſſa manifeſta, pericoloſi.

Sine cauſſa manifeſta occultari dicuntur, cum ſine Medici auxilio, evacuatione vel abſceſſu, ſubito deſinunt. Vel enim ſignificant mentem ægrotare, quæ dolorem non ſentiat; vel materiæ metaſtaſin ad interiora, vel partis corruptionem, in qua ſenſus perierit. Sic in prædicta Calvi hiſtoria, dolor femoris die tertia occultatus eſt propter metaſtaſim materiæ ad cerebrum; vel etiam propter delirium dolorem non ſentiebat, hæc ſunt verba Hippocratis, *Tertia die femoris quidam dolor ceſſavit, alienatio vero mentis, & turbatio, & multa jactatio; Quarta circa meridiem extinctus eſt.*

In quovis morbo ſi æger facile ſurgat, & erigat ſe, ſi de latere in latus facile convertatur, ſalutare; ſi contra vix ſeſe commovere poſſit, malum. Motus.

Quemadmodum cujuſlibet functionis integritas leviorem morbum oſtendit, ſic inter animales ea, quæ motum voluntarium ſpectat, ſi parum læſa ſit, bene ſperandum eſt; contra vero, ſi valde labefactata ſit, ut vix ægri ſe ſe commovere valeant, non caret periculo.

Multa corporis jactatio, anxietas, & inquietudo in febre acuta, mala.

Oſtendit enim humorum fœditatem & turgentiam, qui cum tenues ſint, valde mobiles & vehementer in corpore agitentur; fit ut maximum immineat periculum, ne in partes princeps irruant, & pernicioſum aliquem affectum producant. Sic apud Hipp. 3. *Epid. ſect.* 2. *Ægr.* 12. Mulier, quæ decumbebat in medio foro, ſtatim incipiens ſiticuloſa, anxioſa. Septima ſuperriguit, febris acuta, ſitis, multa jactatio. Octava, circa meridiem ſiticuloſa, comatoſa, anxioſa. Decimaquarta mortua eſt.

Illa demum ratio decumbendi eſt optima, quam unuſquiſque ſervat, dum valet bene, Hipp. 3. Coac. tract. 1. aph. 9.

Ille autem decubitus ſanorum ſimilis deſcribitur ab eodem Hippocr. 1. *progn.* his verbis: *Deprehendendus eſt æger decumbens in latus dextrum, vel ſiniſtrum, brachiis, cervice, & cruribus paululum reductis, & reliquum corpus molliter jacens*. In hoc enim corporis ſitu omnibus membris quies comparatur, & omnes muſculi relaxantur, tum reſpiratio liberior efficitur, atque ſomnus placidior obtinetur. Si igitur æger, morbo acuto laborans, talem decubitum obſervet, ſignum eſt inſigne vegetæ facultatis: quæ alacriter & ſine calore onus portat, & facillime gubernat. Decumbens.

Gravitas totius corporis, manuum item ac pedum, peſtifera. Hipp. 3. Coac. tract. 1. aph. 3.

Totius corporis gravitas cognoſcitur ex eo, quod æger in lecto vix ſe commovere queat, & ad latera convertere, & quando a miniſtris movetur, plumbeam molem atque ſarcinam repræſentet. Manuum vero ac pedum gravitas ex eo facile apparet, quod ad cibum potumque capiendum, aut alia quævis opera manus ægre attollere valeat; aut ſi, cum ægre tolluntur, contremiſcant, vel ſi a Medico

dico ſublatæ ſurſum deinde demiſſæ, lapidis inſtar decidant. Pedum vero gravitas cognoſcitur, quam extenſi, & minime reflexi, ad extremam ſpondam delabuntur. Hæc omnia indicia ſunt maxime debilitatæ, ac pene emorientis facultatis.

Supinum autem jacere extenſis cruribus, manibus, & cervice, malum. Hipp. 3. Coac. tract. 1. aph. 10. & 1. progn. text. 2.

Magnam enim ſignificat facultatis animalis imbecillitatem, quæ non poſſit corpus in alio ſitu continere. Ille autem decubitus ſupra ſpinam tum fit, quando corpus proprio pondere collabitur, ut in moribundis apparet, qui perpetuo ſupini jacere conſueverunt: idque magis confirmatur ex membrorum extenſione, quæ ab eorum gravitate procedit.

Si ſeipſum æger continere non valens, ſubinde ad pedes delabitur, funeſtum. Hippoc. libro 3. Coac. tractat. 1. aph. 11.

Significat enim virtutem animalem eſſe propemodum extinctam, ut non poſſit corporis pondus regere aut ſuſtinere, ſed illud gravitate propria ad inferiora prolabatur.

Si æger, acuto morbo laborans, hiante ore dormiat, funeſtum. Hippocr. 1. progn. text. 20. & 3. Coac. tractat. 1. aph. 11.

Fit enim oris hiatus, vel propter facultatis, maxillam moventis, imbecillitatem & exſolutionem, vel propter ingens cordis & aliarum partium incendium: unde tam copioſi vapores effunduntur, ut ad continuam eorum excluſionem ægri hiante ore dormire cogantur. Fit autem illud præcipue in ſomno, quia tunc temporis calor partium interiorum intenditur, unde major fuliginum copia elevatur. Si autem æger non ſolum in ſomno; ſed etiam in vigilia hiante ore conſiſtat, multo magis funeſtum eſt. Adverte tamen, quoſdam ex conſuetudine, etiam in ſanitate, hianti ore dormire, quod ſi Medico innoteſcat, nullum inde prognoſticum elicere oportet.

In ventrem cubare, qui non eſt ſolitus ita dormire, malum. Hipp. 2. Prorrh. text. 9. & 3. Coac. tract. 1. *aph.* 13. Nam præpoſterus ille decubitus, aut delirium & errorem mentis, aut gravem aliquam circa ventris ſedes affectionem ſignificat.

Sin autem nudis pedibus, nec adeo calentibus deprehendatur jacens, tum manibus & cervice, & cruribus item disjectis inæqualiter, atque nudis, peſtiferum; anxietudinem enim denunciat. Hipp. 3. Coac. tract. 3. aph. 14.

Quando ægri in ſummo exacerbationis febrilis rigore, toto corpore valde incaleſcentes, corpus aut membra denudant ad captandum frigus, nihil eſt ſiniſtri judicii. At ſi nulla cogente neceſſitate, & corpore ſatis temperato exiſtente, membra denudaverint, & totum corpus hinc agitaverint valde periculoſum eſt. *Alyſmon enim*, inquit Hipp. *ſeu anxietudinem ſignificat*. Illius autem ἀλυσμὸν duplex omnino cauſſa eſt; una quidem ſtomachi proritatio atque morſus, a feritate humoris cum æſtu; altera autem, virtutis oppreſſio a corporis gravitate, ut nulla locatio in ea anxietudine ſit gratioſa. Cauſſæ utriuſque ſigna ſunt ſyllogiſtica: prioris quidem nauſea & vomendi appetitus; alterius autem crebra jactatio, moræ impatiens, ſine nauſea. Attamen præcipua jactationis cauſſa eſt virtus languida & oppreſſa; nudandi vero corporis, febris ardens & lipyria.

Perniacioſum etiam eſt, pervolvere ſe ad margines lecti, ac primum pedes excludere, deinde corpus erigere, & niſi cohibeatur, vel excidere, vel ſurgere.

Obſcurum enim delirium oſtendit, & adeo funeſtum, ut teſtetur Hollerius in *ſuo ad Coacas prænotiones commentario*, ſe ex hoc ſigno, qui convaluerit, vidiſſe neminem.

Quicumque ægrotantes erecti & ſedentes manere deſiderant in morbi acuti vigore, & potiſſimum in peripneumonia, periclitantur. Hipp. 3. Coac. tract. 1. aph. 16.

Illud enim vel inſtantem phrenitidem minatur, propter quam ita exſiliunt, vel incondite jactantur & ſine fructu; vel indicat magnum cordis incendium, quod hoc modo per liberiorem aeris inſpiratum ſedare cupiunt; vel denique magnam partium ſpiritalium oppreſſionem, ab ingenti inflammatione eaſdem occupantem, ut ægerrime reſpiratio exerceri valeat, nec niſi corpore erecto.

Quicumque ægrotantes manus in vanum jactant, feſtucas carpunt, floccos a veſtibus, aut paleas a parietibus evellunt, lecti ſtragula quaſi ſarcinas colligunt, lethale. Hipp. 1. progn. text. 23.

Sunt enim hæc ſymptomata imaginationis læſæ & phrenitidis indicia maxime lethalia. Sic apud eundem Hippochr. 3. *Epid. ſection.* 3. *ægr.* 15. in Thaſo Dealcis uxor principio contegebatur, & uſque in finem ſemper taciturna, manibus palpabat, evellebat, ſcalpebat, floccos legebat; vigeſima prima interiit. Sed *dubium* eſt, quomodo Hipp. ſymptomata lethalia pronunciaverit, cum Gal. 4. *de locis affect. cap.* 2. de ſe ipſo narret; cum laboraret febre ardente, animadvertiſſe, ſe feſtucas colligere, & floccos evellere, amiciſque præcepiſſe, ut curarent, ne in phrenitidem laberetur; a quo tamen morbo ipſe convaluit. Dicendum eſt, hujuſmodi ſymptomata vel fieri in vera phrenitide, & cerebro eſſentialiter affecto: vel per conſenſum a vaporibus ad cerebrum elevatis, a quibus paraphrenitis ſolet generari; Si primo modo, lethale eſt; ſi ſecundo, minime, licet ſit indicium futuri majoris mali.

Quibuſcumque, morbo jam fractis atque extenuatis, tremores accidunt, funeſtum, Hipp. 3. Coac. tractat. 2. cap. 4. aph. 63.

Tremor perpetuo fit, docent Galen. *libr. de tremore, rigore, palpitatione & convulſione*, a virtutis animalis imbecillitate, quæ vel fit ab oppreſſione, vel ab exſolutione. Quæ ab oppreſſione fit, etiamſi periculum minetur, non tamen lethalis eſt, quia oppreſſio illa, quæ fit ab humorum multitudine, vacuationibus auferri poteſt. At tremores, qui in principio morbi contingunt, ab oppreſſione plerumque fiunt, ideoque non ſemper lethales ſunt, ut patet exemplo Pythionis apud Hipp. 3. *Epid.* 3. *ſect.* 1. *Ægr.* qui ab initio morbi tremorem in manibus patiebatur, ab eo tamen liberatus eſt. Cum vero tremor in morbi progreſſu contingit; ægro jam debili & extenuato exiſtente, non eſt dubium quin ab exſolutione procedat; ideo proximam mortem ſignificat. *Tremor.*

Febrem convulſioni ſupervenire melius eſt, quam febri convulſionem. Aph. 29. ſect. 2.

Convulſio, ex eodem Hipp. *aut ex repletione, aut ex inanitione fit*. Cum igitur aliquem ſanum contigerit repente convelli, hujuſmodi convulſionem fieri ex repletione eſt neceſſarium: tunc enim nervi replentur frigidis & glutinoſis humoribus, unde convulſionem patiuntur. Hiſce igitur febris ſuperveniens, magna ex parte ſolita eſt calefacere, extenuare, & digerere, atque adeo ſolvere convulſionem. Si vero in febribus convulſio contingat, ut plurimum ea fit ab inanitione & ſiccitate, quæ a febre ardente, & exurente producitur: quod quidem maximum eſt malum ac pene inſanabile: quoniam longum tempus exigitur ad ſiccitatem nervorum removendam; morbi autem acerbitas tempus non expectat, quin cito vires diſſolvit & exitium affert. *Convulſio.*

Convulſiones, quæ in principiis morborum acutorum apparent, minus periculoſæ, quam quæ in ſtatu contingunt.

Non omnis convulſio, quæ febribus ſupervenit, lethalis eſt; ſed interdum minus periculoſa, ſi in principio contingat: tunc enim multitudinem humorum ſignificat, qua partes nervoſæ contunduntur ſeu convelluntur. Et multo etiam minus periculoſa eſſe ſolet, ſi non diu perſeveret; quia a ſtabili cauſſa tunc minime producitur, oſtenditque interdum tranſlationem materiæ morbificæ a genere venoſo in habitum corporis factam per concuſſionem & violentam corporis commotionem, quæ in convulſione fit. Sic apud Hipp. 3. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 11. in Thaſo mulier moroſa, ex mœrore cum occaſione excitata degens, evaſit vigil, & cibum averſans & ſitibunda erat, & anxioſa: prima inchoante nocte timores, ſermones multi, ægritudo animi, febricula tenuis; mane convulſiones multæ, obloquebatur, obſcœna dicebat, multi dolores, magni, continui; ſecunda die per eadem, nihil dormivit, febris acutior. Tertia convulſiones quidem defecerunt, ſopor autem & delatio in ſomnum, & rurſum expergefacta exſiliit, continere ſe non poterat, obloquebatur multa, febris acuta, ad noctem vero hanc ſudavit multa calida per totum, ſine febre, dormivit: omnia intelligebat, judicata eſt. Circa judicationem vero muliebria multa deſcenderunt.

Ex hac hiſtoria colligitur, convulſionem in principio apparentem fuiſſe ex repletione, non ſolum Galeni ſententia, in *commentario hujus loci*, ubi dicit hanc mulierem paſſam eſſe ſuppreſſionem menſium, ſed etiam ex vacuationibus, per quas liberata eſt, nimirum per ſudores copioſos & univerſales, nec non per copioſum menſium profluvium, juxta hoc commune axioma: *Morbi, qui ex repletione fiunt, inanitione ſanantur*. At vero ſi in ſtatu morbi appareat convulſio, magis periculoſa eſt; vel enim a ſiccitate fit per febrilem aduſtionem introducta: vel a tranſmutatione humoris morbifici ad partes nervoſas.

Quæ a ſiccitate fiunt, omnino pernicioſæ & lethales habendæ ſunt: quæ vero a permutatione, ſunt aliquando ſanabiles, ut quæ ex morſibus oris ventriculi proveniunt, & in hyſtericis feminis, & quæ critice accidunt. Attamen perpetuo difficiles eſſe ſolent; & valde periculoſæ: ut videre eſt in hiſtoriis, quæ proponuntur apud Hipp. in Epidem. Nam in 1. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 4. in Thaſo uxor Philini febre acuta laborans, poſt varia ſymptomata, octava die ſuperriguit, convulſiones multæ cum dolore: nona convulſiones, undecima urinam reddidit cum convulſionibus affatim multam. Circa vero decimam ſeptimam exiſtens, voce privata eſt. Vigeſima interiit. Item *ægr.* 8. *ejuſdem ſect.* Eraſinus, qui habitabat ad Bootæ torrentem, ex gravi morbo quinta die interiit, circa ſolis occaſum. *Huic* autem, inquit Hipp. *convulſiones multæ cum ſudore circa mortem contigerunt*. Item *ægr.* 11. *ejuſdem ſect.* Dromeadæ conjux, poſt varia ſymptomata, ſexta die mane ſuperriguit, velociter autem incaluit, ſudavit per totum, extrema frigida, deliravit. Reſpiratio magna, rara, paullo poſt convulſiones a capite incœperunt, & celeriter interiit.

Denique 3. *Epid. ſect.* 2. *ægr.* 4. in Thaſo Philiſtes febre acutiſſima laborans, quarta die convulſiones paſſus eſt, quinta mane extinctus eſt.

In febribus acutis convulſiones, & circa viſcera dolores fortes, malum. Aph. 66. ſect. 4.

Convulſionem in febre acuta eſſe malam, ſupra oſtenſum eſt in expoſitione *Aph. 26. ſect. 2.* At ſi dolores fortes viſcerum ipſi conjungantur, peſſima ſine dubio eſt. Fiunt enim illi dolores, aut ob ingentes in illis partibus inflammationes, aut ob calidam ſiccamque intemperiem ab ardore febrili impreſſam, quæ maxima eſſe debet, ut tam inſignes dolores poſſit concitare, atque adeo interitum ægro minari: ut videre eſt in hiſtoriis ſupra propoſitis uxoris Philini, Eraſini, & Dromeadæ conjugis, illi enim ægrotantes non ſolum convulſiones, ſed etiam hypochondriorum dolores patiebantur, & de medio ſublati ſunt.

Quæ in phreneticis convulſiones ſunt, proximum exitum ſignificant.

Gal. 12. *meth. cap. ult.* ſe nullum horum convulſorum ſanatum vidiſſe teſtatur, neque alium quempiam narrantem idipſum audiviſſe. Etenim ab inflammatione cerebri, ſiccatis nervis, hujuſmodi convulſio exoritur, quæ idcirco incurabilis eſt.

In pueris convulſiones minus periculoſæ, quam in adultis.

Quia, ut refert Gal. *comm. in 3. Aphor.* pueri magis abundant crudis humoribus, unde fit convulſio a repletione, quæ minus periculoſa eſt illa, quæ fit ab inanitione, qua adultiores frequenter laborant, tum quia pueri infirmas habent partes nervoſas; ideoque a leviori cauſſa convulſione afficiuntur.

Quicumque tetano corripiuntur, quatuor diebus pereunt: ſi vero hos effugerint, ſani fiunt. Aph. 6. ſect. 5.

Tetanus fit ex emproſthotono, id eſt, ad anteriora tenſione, & opiſtotono, id eſt, extenſione ad poſteriora. In eo enim fit muſculorum antagoniſtarum æqualis convulſio, quæ ideo naturam tam vehementer affligit, ut eos labores diu tolerare nequeat, præcipue quando totum corpus, & maxime cervix obriguit. Tunc enim præter dolores acerbiſſimos, quibus vires citiſſime diſſolvuntur, diaphragma etiam per conſenſum afficitur: quandoquidem a quarta vertebra cervicis producuntur nervi ad diaphragma; ſicque cervice convulſionem patiente, reſpiratio impeditur, & ſuffocati moriuntur intra quatuor dies. Si vero hos effugerint, miteſcente morbo, & diſſoluto per judicationem, quæ quarto die contingit in morbis extreme peracutis, a gravi illo morbo liberantur.

Convulſio ex vulnere lethalis eſt. Aph. 2. ſect. 5.

Convulſio vulneri ſuccedit propter quatuor cauſſas. *Primo*, quando vulnus in magnas incidit venas & arterias, & ſequitur magna hæmorrhagia, a qua convulſio & animi deliquium; ſed ab hac convulſione & ſyncope non moriuntur. *Secundo*, quando vulnus infligitur in nervoſum genus, cujus vulneris ratione ſequitur convulſio partium nervoſarum, qui dicitur ſpaſmus. *Tertio*, quando in vulnere fit inflammatio, quæ ſi ad nervos extendatur, fit convulſio. *Quarto*, quando non bene purgatur ulcus, aut cum ante tempus clauditur: aut vulneris orificium nimis anguſtum eſt, ut in punctura nervi; tunc enim ſanies acris retenta vellicat nervos, & convulſionem excitat. Lethalis autem eſt hæc convulſio, quia cerebrum in conſenſum trahitur, nervis vehementer affectis, & quia putris ſanies, in vulnere retenta, interdum tranſmittitur in partes nobiles. Lethalis etiam eſt hæc convulſio, inquit Gal. *in comm. hujus aph.* non tamquam ex neceſſitate, ac ſemper mortem afferens, ſed tamquam admodum crebro. Quod ipſe Hipp. agnoviſſe viſus eſt, qui in *Coacis prænotionibus*, eandem ſententiam proponens, loco θανάσιμον, ſcripſit κακόν.

Confer Sennert. de vulner. lethal.

A copioſo ſanguinis fluxu convulſio, aut ſingultus, malum. Aph. 3. ſect. 5.

Convulſio ad immodicam ſanguinis evacuationem ſequitur, vel quod venæ & arteriæ cum moderata ſanguinis, quem continent, proportione deſtitutæ depleantur, depletæ contrahantur, & contractæ contrahant nervos; vel quod venæ exhauſtæ a vicinis partibus trahunt, & velut mutuum beneficium repoſcunt, indeque exſiccatæ longa profuſione ſanguinis, a nervis alimentum repetunt: quo fit, ut nervi ſiccati ac contracti, ad ſuum principium, quaſi ſuppetias petentes, convellantur. Vel quia venæ & arteriæ immodice exhauſtæ, totum ſpiritum, nedum ſanguinem ab extremis partibus intro rapiunt, unde refrigeratio nervis ſubito accidit, ac proinde convulſio extemporanea eſt, non diuturna, non a cauſſa præter naturam, ſed potius orta ab agente naturæ; & noxam ex inanitione depellente: ideoque ſupra dictum eſt, convulſionem ex hæmorrhagia non eſſe perpetuo lethalem, quamvis tamen periculoſa ſit, cum nulla convulſio ab inanitione facta careat periculo.

Superpurgationi convulſio aut ſingultus ſuperveniens, malum. Aph. 4. ſect. 5.

In ſuperpurgatione humores non ſolum inutiles, ſed etiam utiles vacuantur, ideoque convulſio quæ illi ſupervenit, ab inanitione eſt, atque adeo periculoſa. Ita *Aphoriſm. ejuſdem ſect. Convulſio ab helleboro lethalis eſt*, propter nimiam purgationem, quæ aſſumpto helleboro ſuccedit.

Ex vigiliis convulſio & deſipientia, malum. Aphor. 18. ſection. 7.

Vigiliæ, inquit Galen. *in comm.* ex iis ſunt quæ maxime evacuant & exſiccant, atque adeo convulſionem ex ſiccitate faciunt: ac præterea, quia in longis vigiliis bilioſior redditur ſanguis, & per conſequens aptior ſtimulandis partibus nervoſis.

Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres ſolvuntur. Aph. 63. ſect. 4.

Non ſolum in quotidianis, ſed etiam in tertianis & quartanis circuitibus verum eſt, febres ſolvi præcedente rigore; indeque colligitur, rigores febrium intermittentium carere periculo, & non eſſe pertimeſcendos.

Rigores in febribus continuis ſupervenientes die critico, cum præcedentibus coctionis ſignis & inſigni evacuatione ſubſequente, ſalutares.

Bonæ evacuationes, ejuſmodi rigores ſubſequentes, ſunt ſudores copioſi, aut vomitiones, aut dejectiones, aut hæmorragiæ, ex quibus febres aut prorſus tolluntur, aut maxime minuuntur. De quibus Hipp. *Aph. 58. ſect. 4. A febre ardente habito, rigore ſuperveniente, fit ſolutio.* Quod ita intelligendum eſt, ſi nimirum cum prædictis conditionibus contingat. Ita apud Hip. 3. *Epid. ſect. 2. Ægr. 5.* Chærionem, qui decumbebat apud Demænetum, ex potione febris magna corripuit: tertia die febris acuta, capitis tremor maxime vero labii inferioris, paulo poſt autem rigor, convulſiones, in omnibus deliravit, nocte moleſte. Quarta quiete, modicum dormivit, obloquebatur. Quinta laborioſe, omnia exacerbata ſunt, delirium, nocte moleſte, non dormivit. Sexta per eadem. Septima, ſuperriguit, febris acuta, ſudavit per totum, judicatus eſt; huic uſque in finem ab alvo dejectiones bilioſæ, paucæ, ſinceræ; urinæ tenues, boni coloris, enæorema nebuloſum habentes. Circa octavam mixit melius, magis colorata, habentia ſedimentum album, exiguum: mente conſtabat, ſine febre, intermiſit. Circa vero decimam quartam febris acuta, ſudavit. Decima ſexta ſuperriguit, febris acuta, ſudavit, ſine febre judicatus eſt. Urinæ poſt recidivam & criſin melioris coloris, ſedimentum habentes, neque deliravit in recidiva. Decimaoctava calefactus eſt parum, ſitivit, urinæ tenues, enæorema nebuloſum, parum mente motus eſt. Circa decimanonam ſine febre, collum doloroſe habebat, in urinis ſedimentum, perfecte judicatus eſt vigeſima. In hoc ægrotante rigor primum accidit die tertia ſine fructu, tum quia illa dies raro decretoria eſt, tum quia nulla tunc apparebant ſigna concoctionis, neque ulla ſequuta eſt excretio: atque ita omnes conditiones boni rigoris ſupra propoſitæ defecerunt. Atqui ſeptimo die contigit rigor, fuit ſalutaris, quia die critico apparuit, & præcedentibus coctionis ſignis: urinæ enim erant quidem tenues, ſed boni coloris, enæorema nebuloſum habentes, & cum evacuatione copioſa, ſudavit enim per totum; ideo die octava, quæ criſin conſequuta eſt, fuit ſine febre, attamen morbus non omnino ſublatus eſt, ſed valde imminutus: Diximus enim ſupra, per hujuſmodi rigores febres vel auferri, vel maxime imminui; & non ſublata ex toto cauſſa morbifica, per dictum ſudorem: contigit recidiva, quam rigor denuo ſubſequutus eſt die decima ſeptima, dictis conditionibus ſtipatus, nimirum ſudoribus, & urinis concoctis; idcirco febris expers iterum evaſit, & vigeſima die perfecte judicatus eſt. In hac etiam hiſtoria advertendum eſt, quod notatur ab Hippocrate, in utroque rigore, qui ſeptimo & decimoſeptimo die contingit, febrem incanduiſſe: dicit enim utrobique, *ſuperriguit, febris acuta*; quandoquidem in omni rigore critico quanto magis corpus incaleſcit, tanto melius perfectiuſque judicium ſequitur, oſtendit enim naturam eſſe robuſtam, ac potenter inſurgere ad materiæ morbificæ excluſionem.

Rigores, a quibus corpora minime aut parum incaleſcunt, mali.

Naturam enim prælanguidam ſignificant, & adverſus cauſſam morbificam inſurgere nequeuntem, unde Hipp. *in 1. porrhet. A rigore refrigeratio non recaleſcens, malum.* Id enim, ut ſcribit Gal. *in comm.* caloris extinctionem ſignificat. Quod idem Hipp. obſervavit in 3. *Epid. ſect. 2. Ægr. 12.* ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, die ſeptima ſuperriguit, febris acuta, ſitis multa, jactatio, circa veſperam ſudavit, per totum frigida; refrigeratio extremorum, non amplius recaleſcebat; & rurſum ad noctem ſuperriguit, extrema non recaleſcebant. Decimaquarta mortua eſt.

Si rigori aut horrori, die critico venienti, coma ſuperveniat, mors expectanda.

Rigores, qui die critico non contingunt, aut quos nulla, vel mala ſequitur evacuatio, pernicioſi.

Sic in prædicta muliere, quæ in mendacium foro habitabat, rigor ſæpe apparuit; vel diebus non criticis ſine ulla excretione, vel cum rigido ſudore, quæ mala eſt evacuatio. Sic etiam *hiſtoria undecima, ſect. 1. lib. 1. Epid.* Dromeadæ uxor tertio die ſuperriguit cum ſudore univerſali, ſed frigido. Sexto iterum ſuperriguit cum ſudore univerſali, quem tamen ſequuta ſunt extremorum frigiditas, delirium, convulſiones: & eadem die interiit, quia ille rigor die critico non contigit, ſed ſexto, qui tyrannus appellantur a Gal. ut merito dixerit Hipp. *Aph. 29. ſect. 4. Quibus febricitantibus ſexto die rigores fiunt, difficile judicium ſequitur.* Objici tamen poteſt, Lariſſæam virginem, cujus hiſtoria deſcribitur in 3. *Epid. ſect. 3. Ægr. 12.* die ſexta, adveniente rigore, quem copioſa hæmorrhagia & ſudor univer-

univerſalis calidus exceperunt, perfecte fuiſſe judicatum. Cui *reſpondendum* eſt cum Gal. *in comm.* hoc eſſe ex miris exemplis, quibus obſervavit Hippoc. diebus imparibus fieri interdum judicationes, quod quidem tam raro contingit, ut communem bonarum criſium regulam infringere non debeat. Adde quod menſtrua, tum primum ei profluentia, ſolutionem morbi quamplurimum adjuvarunt.

Si rigor incidat, febre non intermittente, ægro jam debili, lethale eſt. Aph. 46. ſect. 4.

Gal. *in comment.* dicit, non idem eſſe, ſi quis dixerit, ſi inciderit, & ſi incidat: verbum enim *inciderit*, unum ſignificat rigoris inſultum; *incidat* vero plures. Semel igitur rigore incidente, nunc bonum, nunc malum eſſe poteſt, ut ex præcedentibus theorematis apparet; ſæpius vero fieri rigorem, febre non deficiente, cum alioqui bonum non ſit, in virium imbecillitate eſt pernicioſum. Nam ſi aliqua evacuatio rigorem ſubſequatur, quæ nullam faciat intermiſſionem, propter utrumque diſſolvi hominem par eſt, tum quia vis imbecillis ferre non poteſt rigoris agitationem, tum quia ab evacuatione diſſolvitur. Si vero ſolus accidat rigor, nulla evacuatione ſubſequente, utroque modo caſus caret bonitate: nam tamquam mala cauſſa vires hominis tentat, & malum ſignum erit, illarum indicans imbecillitatem, quæ ſolitæ erant noxios humores in rigoribus evacuare, nunc vero hoc non poſſunt efficere.

Rigores in morbo diuturno ſæpe advenientes, vel potius horrore ſine ordine & typo, ſuppurationem internam ſæpe ſignificant. Hippoc. in Coac. *Vel ſignificare poſſunt humorum pravorum copiam, a quibus vapores acres excitari ſolent. Vide Hippocratem*, Coac. aphor. 10. 13. 15.

Horrores, qui in principio febrium acutarum frequenter apparent, mali.

Maximam enim humorum pravitatem oſtendunt partes ſenſibiles vellicantem, & naturæ infirmitatem, humores movere fruſtra tentantis. Hujuſmodi horrores apparere ſolent plerumque in principiis febrium malignarum & peſtilentium.

Crebri ex lumbis horrores cum cita caloris viciſſitudine, calamitoſi: nam acerbiſſima ruina ſuppreſſio denuntiatur, atque his inſudare, peſtiferum. 1. Coac. aph. 8.

Significat enim inflammationem ſpinalis medullæ, aut membranarum ejus quæ partes vi caloris præternaturalis exardent, nativi autem caloris paupertate refrigerantur, quemadmodum fit in repentina & frequenti partium extremarum in utrumque mutatione: In empyemate etiam hoc non raro contingit. Succedit vero urinæ ſuppreſſio, quia a frequenti rigore calor veſicæ nativus extinguitur, atque ita virtus illius expultrix labefactatur, & ſenſus irritationis adimitur.

A ſudore horror non bonum, Aph. 4. ſect. 7.

Judicatoria, quæ non judicant, mala ſunt. Sic ſudor die critico erumpens, ſi ægrum non juverit, ſed inde horror ſequutus ſit, malum eſt ſignum. Significat enim, vel humores tantum utiles vacuatos eſſe per ſudores, & inutiles ac noxios intus manere; vel portionem tantum hujuſmodi pravorum humorum per ſudorem eſſe vacuatam; reliquum vero intro recurrere, ac partes ſenſibiles vellicare, horroremque efficere. Indicatur itaque vel naturam eſſe debilem, quæ non poſſit materiam morbificam excutere, vel humores eſſe contumaces; qui naturæ conatum eludant.

Sternutatio. *Obſervatum eſt ſi ægrotans vir ſemel dumtaxat ſternutet, quod is morbi ferocia ſuccubiturus ſit; ſi vero bis ſternutet, profligato morbo revaliturus. Contra in feminis, ſi qua graviter habens bis ſternutat, funeſtum & exitiale; ſi ſemel ſternutet, ſalubre ſignum exiſtit.* Foreſt. obſerv. 487.

Coryzas & ſternutamenta in morbis pulmonum præceſſiſſe, vel ſubſequi, malum. In aliis vero morbis etiam exitialibus, & ſternutamenta ſpem ſolutionis adferunt. Hipp. 2. in prog. cap. 16.

In phthiſi, pleuritide, & peripneumonia, ex concuſſione iſta ſternutantis cerebri, lacerantur & violenter divelluntur partes thoracicæ, unde inflammatio valde augetur, & nulla propterea fit materiæ morbificæ vacuatio. In aliis vero morbis cauſſa morbifica poteſt diſſipari, & excuti vi naturæ adverſus eam motu illo violento inſurgentis; ideoque ſternutamentum ſignificat naturam jam vires reſumere & ad expellendum excitari, unde convaleſcentiæ initium conjectari licet, Gal. *in comm. hujus loci*, ſternutationem ſine rheumate in declinatione, vel poſtquam præceſſit ægritudo, ſemper eſſe bonum ſignum, etſi ægritudo ſit pericuLoſa, affirmat.

Mulieri, quæ hyſtericis tenetur paſſionibus, aut difficulter parit, ſuperveniens ſternutatio bonum, Aph. 35.

Sternutamentum in hyſtericis ſuffocationibus, partu difficili, & ſecundinis retentis, convenientiſſimum eſt, ut ſignum, & ut cauſſa. Ut ſignum, quia naturam oſtendit propriarum meminiſſe motionum, & quæ prius torpebat excitari & reviviſcere, quandoquidem aliquam ejicit ſuperfluitatem. Ut cauſſa, quia vehementiore concuſſu atque fervore partim quidem naturam excitat, partim vero excernit quæ partibus corporis infixa adhærent.

Bona & facilis reſpiratio maximam habet vim ad ſalutem in morbis acutis. Hipp. in prog.

Actiones vitales. Reſpiratio. Nam, ut docet Gal. *in comment.* bona reſpiratio thoracem, cor, pulmones, pleuram, diaphragma, & denique omnes partes reſpirationi inſervientes bene valere ſignificat. Iis autem bene valentibus, nullum ex morbo acuto debet timere periculum; niſi ille malignus ſit & peſtilens. Febres enim hujuſmodi ita ſæpe per inſidias corpus aggrediuntur, ut nulla in reſpiratione læſio appareat, quamvis in progreſſu lethaliter afficiant.

Ubi in febre non intermittente difficultas ſpirandi & delirium acciderit, lethale. Aph. 50. ſect. 4.

Quia duo vitæ principia ſcilicet Cor, & Cerebrum, vehementer læſa ſunt, & ad interitum conſentiunt. Utrumque autem paſſio, nimirum delirium & difficultas ſpirandi, diu durare debent, ut lethalia dici poſſint: nam in perturbatione critica utrumque ſalutariter interdum contingit.

Reſpiratio magna & rara cum febre acuta peſſima eſt.

Delirium enim vel præſens, vel imminens oſtendit. Mens ſiquidem valde occupata a multitudine ſpecierum, quæ in delirio repræſentantur, facultatem muſculos thoracis moventem alio avertit, ita ut non fiat reſpiratio, niſi maxima cogente neceſſitate, unde rara efficitur, ſed raritas illa magnitudine compenſatur. Eadem etiam ratione melancholici & amantes habent non raro hujuſmodi reſpirationem magnam & raram, quia in profundis cogitationibus defixi, obliviſcuntur reſpirare. Hujus autem reſpirationis magnæ & raræ periculum, in morbis acutis, colligere licet ex Hipp. 1. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 2. Ubi Silenus, qui undecima die interiit, habebat a principio & per totum, ſpiritum magnum & rarum. Item *Ægr.* 11. *ejuſdem ſect.* Dromeadæ conjux prima die circa hypochondrium anxioſa, horrida, inquieta, ſequentibus non dormivit, ſpiratio rara, magna ſtatim reſtricta. Sexta mane ſuperriguit, velociter autem incaluit, ſudavit per totum, externa frigida, deliravit, reſpiratio magna, rara. Paulo poſt convulſiones a capite incœperunt, & celeriter interiit.

Magna & frequens reſpiratio periculoſa.

Magnum enim incendium ſignificat & putredinem cordi partibuſque vicinis proximam, quæ multa indigens ventilatione, magnam & frequentem reſpirationem efficit.

Parva & frequens reſpiratio periculoſa.

Significat enim, teſte Hipp. *in Epid.* organi alicujus dolorem, quod animalis facultas, dolori providens, nolit partes illas, quæ ſunt ſupra ſeptum traſverſum, & reſpirationi inſerviunt, plurimum dilatare, quo minus doleant, ac motu violentur. Ideo parvam efficit reſpirationem. Sed quia parva illa reſpiratio non ſufficit incendio intus concepto ventilando, natura idcirco compenſare cogitur quod a magnitudine detrahit. Ille autem dolor, talem reſpirationem efficiens, producitur ab inflammatione, abſceſſu, ulcere vel a copioſis, crudiſque humoribus, quæ omnia periculum minantur.

In febribus ſpiritus offendens, malum, convulſionem enim ſignificat. Aph. 68. ſect. 4.

Per ſpiritum offendentem intelligit reſpirationem interruptam ſeu interciſam, quæ in medio ſuo ſubſiſtit. Idque poteſt contingere tum in inſpiratione, & vocatur ab Hipp. duplex intro revocatio, veluti ſuper inſpiratio, ut frequenter pueris plorantibus contingit: tum in expiratione, ſed rarius, & vocatur ab Hipp. ſpiritus offendens, cum ad exteriora fertur. De utroque intelligendus eſt hic aphoriſmus, quod ſcilicet in febribus convulſionem ſignificet, quod nimirum muſculi ac nervi, jam convulſioni parati ita moveant thoracem, qua diſpoſitione inſuper aucta, & plures occupante partes, manifeſta convulſio hominem apprehendit.

In acutis paſſionibus, quæ cum febre fiunt, luctuoſa ſuſpiria, mala. Aph. 54. ſect. 6.

Hic aphor. ſuperiori ſimilis eſt in eo, quod per ſuſpiria intelligenda ſit illa reſpiratio interrupta & reduplicata, quæ ſupra fuit expoſita: Nunc vero pejor & lethalis ut plurimum efficitur hujuſmodi reſpiratio, quando luctuoſa eſt, id eſt, cum luctu & gemitu quodam editur. Significat enim quandam doloroſam diſpoſitionem, vel potius humoris atrabilarii copiam, in mœrorem quendam inducens, hujuſmodi etiam luctus, nolentibus ægris, exprimere ſolet.

Nocturna dyſpnœa in chronico morbo hydropem minatur. Plater.

Reſpiratio, quæ maxime naribus editur, in qua pinnæ narium moveri videntur, exitioſa.

Significat enim omnimodam virium infirmitatem. Nam progreſſo jam morbo, & non ſufficiente ad reſpirationem diaphragmate, veniunt in ſubſidium muſculi intercoſtales: ac ſi ne hi quidem ſuffecerint uſui, cartilagines illæ a natura diducuntur, plus aeris attrahere conante: ſed fruſtra fit ille conatus, haud ſecus quam hiatus, ut in morientibus fit.

Frigida ſpiratio in morbis acutis proximam mortem ſignificat.

Oſtendit enim caloris innati extinctionem, & humidi primigenii conſumptionem, ab urente calore.

Pulſus magnus, vehemens, & æqualis, in quovis morbo ſalutaris eſſe conſuevit.

Significat enim facultatis vitalis robur, a qua reliquæ fulciuntur, ut cauſſa morbifica facile devinci queat.

Pulſus inconſtans, inæqualis, & languidus, peſſimum eventum prænunciat.

Significat enim magnam pravorum humorum copiam,

quæ naturam valde conturbet, unde illa inconſtantia & inæqualitas in pulſu. Quod ſi virium infirmitas adſit, qui ex languido pulſu colligitur, non poterit grave illud onus excurere.

Pulſus minutus & frequens, qualis eſt formicans aut μυώρος, lethalis.

Vires enim paullatim deficere, & in proximam ruinam delabi ſignificant.

Pulſus intermittens ſeu intercidens, perniciosus.

Gal. 2. *de præſag. ex pulſibus* dicit, cum pulſu intermittente multos ſenes & pueros evadere. Juvenem vero ab eo incolumen ſe vidiſſe neminem: Et ratio hujus rei eſt; quia in juvenibus maximum a ſtatu ſalubri receſſum declarant: illi enim ob validum virium robur non niſi a fortiſſima cauſſa in tales effectus incidunt, quæ difficile ſuperari queat, immo potius ægrotantem obruat. At ſenes & pueri ob invalidum a leviori cauſſa magis afficiuntur, quæ tamen facilius eliminari queat. Experientia tamen Gal. ſententiæ refragari videtur, cum nullus fere Medicorum reperiatur, qui non viderit etiam juvenes nonnullos, cum pulſu intermittente liberatos. Ut autem Gal. auctoritas defendatur, dicimus, pulſum intermittentem dupliciter fieri, vel cum æqualiter intermittit, ut ſcilicet inter duas intermiſſiones idem perpetuo ſit pulſationum numerus; & ille pulſus intermittens eſt perpetuo lethalis, de quo Gal. ſententia intelligenda eſt. Vel cum intermittit inæqualiter, & tunc ægri poſſunt liberari. Pulſus intermittens æqualiter ſignificat conſtantiam cauſſæ morbificæ, ejuſque victoriam ſupra naturam.

In febribus pulſus, ſanorum pulſibus ſimiles, periculoſi.

Nam febrem malignam & peſtilentem ſignificant, in qua ſæpiſſime ſolent contingere, ut præter experientiam docuit Gal. 3. *de præſag. ex pulſib.* & tales pulſus fieri vult, quo in hujuſmodi febribus præcipue malignioribus, vel cordis ſubſtantia calidior fiat, humores autem contenti frigidiores, vel contra cordis ſubſtantia frigidior ſit, humores autem calidiores: ex quibus contrarietatibus quædam veluti ſymmetria in pulſu exſurgit. Vel certe dicamus, in principio potiſſimum febris malignæ & peſtilentis pulſus fere connaturales apparere, quia cor magis afficitur a veneno, quam a calida intemperie, quæ ſolet efficere inſignes illas in pulſibus mutationes: cum tamen in progreſſu morbi pulſus frequens, parvus, debilis, ac diverſus apparere ſoleat. Vide Horſtium in obſervat. de peſte.

Corollarium.

Reliqua repetantur ex Gal. luculentiſſime conſcripta in *libro de præſagitione ex pulſibus*. Sufficiat hic præcipue & in praxi frequentiores pulſuum differentias annotaſſe.

Bona & laudabilis in morbis appetentia, ſalutaris.

Actiones naturales Fames.

Illa appetentia bona & laudabilis cenſenda eſt, quæ ad bene valentium appetentiam accedit, eique maxime eſt ſimilis quæ quidem optima eſt, juxta ſententiam Hippocratis *aphor. 3. ſect. 2. In quovis morbo mente conſtare, & bene ſe habere ad ea, quæ offeruntur, bonum.* Hic enim facultatem naturalem, & partes illi ſervientes, ac præcipue ventriculum bene valere colligitur.

Dejecta omnino in morbis appetentia valde periculoſa.

Magnam enim a ſtatu naturali perverſionem ſignificat, oriturque, ut docet Gal. *comm. in 3. Epid.* aut a pravis malignisque humoribus, ventriculi orificium occupantibus, aut ab ipſius facultatis extinctione, cujus munus erat alimenti indigentiam ſentire, idque conſequenter appetere. Sic Hip. *in 1. Epid.* de tabidis, in epidemica conſtitutione mortuis, ait; *Cibos quoſvis perpetuo faſtidiebant, non ſitiebant.* Sic etiam Gal. *in comm. in 3. Epid.* multos ſe vidiſſe affirmat in quadam peſtilenti conſtitutione, qui nihil quicquam ciborum aſſumebant, & de medio tollebantur: quidam tamen, ut ipſe ait, fortiores quippe, qui vim ſibi ipſis afferentes cibum oblatum aſſumpſerunt, ſuperſtites fuerunt. Ita apud Hipp. 3. *Epid. ſect. 1. Ægr. 2.* Hermocrates, qui die 27. mortuus eſt, cibum averſabatur toto morbi tempore, & ultimis diebus ne deguſtare quidem poterat. Et *ſect. 2. ejuſdem libr. Ægr. 6.* Eurianactis filia abhorrebat omnes cibos toto tempore, neque appetebat quicquam ſine ſiti, neque aliquid bibebat effatu dignum, ex quo morbo interiit poſt diem duodecimam.

In morbo diuturno faſtidium cibi, & dejectiones ſinceræ, malum. Hipp. Aph. 6. ſect. 7.

Cibi faſtidium per ſe ipſum pravum eſt ſignum in morbis diuturnis; (nam in iis, qui a talibus morbis ſunt evaſuri contrarius effectus ſolet accidere; vehemens ſcilicet ciborum appetentia) ſed dejectiones ſinceræ iis ſupervenientes deterius multo præſagium efficiunt; quandoquidem per ſinceras dejectiones intelligit Hip. impermixtas aquoſæ humiditati quando ſolus humor ſuo ſero deſtitutus ejicitur; ſive is bilioſus ſit, ſive melancholicus: nam dejectiones hujuſmodi exuſtam eſſe omnem nativam humiditatem a calore febrili demonſtrant.

In longis difficultatibus inteſtinorum cibi faſtidium, malum: & cum febre, pejus. Aph. 3. ſect. 6.

Dyſenteria fit ab humoribus acribus inteſtina exulcerantibus, primum quidem ſumma ſuperficie abraſa, progreſſu autem temporis profundiora omnino habent & putrida ulcera, quo maxime tempore etiam ventriculus, ipſis compatiens, non bene concoquit: qua offenſione, magis ac magis ad ſuperiora pervenire, quando os ventriculi una afficitur, tum ægrotantes cibi faſtidio laborant. Sunt quidem ab initio nonnunquam cibum faſtidientes propter malos humores fluentes ab hepate, a quibus abraduntur inteſtina, præſertim cum hujuſmodi humores bilioſam naturam obtinent: nam pars eorum ſuperflua ad os ventriculi effertur. In longis vero difficultatibus inteſtinorum, cum hic caſus evenerit, mortem quandam ipſi adveniſſe ventriculo, compatiendi ratione ſignificat, in quo omnino interiit appetentia, opus ad vitam neceſſarium. Si vero una cum inappetentia febris adveniat difficultati inteſtinorum, eſt vel putredo aliqua circa ulcera, vel magna inflammatio, quorum utrumque admodum eſt exitioſum.

Fames intenſa, ac bulimia in morbis, mala.

Vel enim appetitus ille depravatus ſequitur evacuationes inſignes, quas fruſtra magnis illis repletionibus reſarcire conatur; vel acrimoniam caloris immenſi, velut fornacis, quæ omnia alimenta ſubito abſumit, & quaſi in favillas convertit, ut in multis hecticis macilentis videre eſt, in quibus etiam ſæpe contingit hæc bulimia, propter inſignes obſtructiones venarum meſaraicarum, quæ impediunt chili commeatum ad hepar, unde nulla vel exigua fieri poteſt nutritio, quandoquidem illa chyloſa materia, cum non poſſit præterfluere ad hepar, in inteſtinis corrumpitur, & per alvum excernitur, unde fit ut hectici hujuſmodi perpetuo & immedicabili alvi fluxu teneantur. Ideo partes ſuo genio defraudatæ, perpetuo trahunt alimentum ab hepate, hepar vero a ventriculo, ex qua tractione fit continuo in ventriculo, & præcipue in orificio illius ſuperiori illa divulſio, quam fames neceſſario conſequitur. Vel etiam appetitus ille intenſus dependet ab humoribus acidis, ventriculi orificio affixis, qui perpetuo vellicant illam partem exquiſitiori ſenſu præditam. Hæc igitur fames immenſa, ut eſt rara & portentoſa in morbis, ſic nihil boni indicare poteſt, ut eſt *Aph. 4. ſect. 3. Non ſatietas, non fames, non aliud quicquam, quod modum natura exceſſerit, bonum.* Nam perpetuo nimia illa ciborum ingeſtio cauſa exiſtit peſſimorum excrementorum, quæ in ægrotantibus colliguntur, ut eſt *Aphr. 17. ſect. 2. Ubi cibus præter naturam ingeſtus eſt, ibi moram facit.* Et ut habetur *Aph. 8. & 13. ſect. 2. Comedentes, & nihil proficientes, malo ſunt loco.*

Depravata appetentia, quæ pica ſeu malacia dicitur, in morbis chronicis, mala.

Hujuſmodi appetitus qui ad abſurda aut aliena fertur, gravidis familiaris eſt, ut ſuppreſſionem menſium, quæ pravorum excrementorum multitudinem colligit, eorumque refluxum ad ventriculum parit; & in his non eſt valde periculoſus, quia partu omnia illa recrementa expurgantur. At in morbis chronicis peſſimus habetur, tam ratione cauſſæ, quam ſigni; dum enim ſe ingurgitant cacochymis iſtis cibis, cauſſæ morbificæ multiplicantur, & denotat everſionem temperamenti partium & humorum, propter quam ſimilia illi expetere ſolent. Sapienter itaque dixit Hipp. *Aph. 37. ſect. 2.* paulo quidem deteriorem cibum, valde expetitum, ægro quandoque concedendum, ſed cum ea moderatione, ut non poſſit ratione quantitatis aut qualitatis graviorem illi noxam afferre.

Sitis præter rationem ſoluta in morbis acutis, malum. Hipp. 1. prorrh.

Si enim non ſit cauſſa aliqua ſitim ſedans, ut fluxio pituitoſa a capite, quæ ventriculum irriget: vel caloris nativi extinctionem ſignificat, vel errorem mentis. Non minus enim iis, qui ſitiunt, & ſitim non ſentiunt, qui dolent & dolorem non ſentiunt, mens ægrotare ſolet. Hoc theorema confirmatur hiſtoriis ſupra propoſitis, in dejectæ appetentiæ explicatione.

Sitis inexauſta, quæ nullo potu expleri poteſt, mala.

Summam enim indicat dyſcraſiam, & intenſiſſimum partium internarum incendium, aut humidi primigenii conſumptionem. Sic apud Hipp. *in 2. Epid. Ægr. 1.* Philiſcus inter alia ſymptomata valde ſiticuloſus erat, & ſexta die obiit. Ita & 3. *Epid. ſect. 3. Ægr. 3.* Pythion toto morbi decurſu ingenti ſiti torquebatur, & decima interiit.

Depravata admodum ſitis, quæ circa liquores abſurdos & potui minime idoneos verſatur, mala.

Nonnulli ægrotantes reperiuntur, qui neque aqua, neque ſyrupo, aut vino diluto, vel ſimili liquore conſueto recreantur, ſed alienam potionem expetunt, quæ parum naturæ & morbo conſentanea eſt v. g. qui acetum, aut ſuccum limonum, aut aquam vitæ, aut alium quempiam liquorem potui parum idoneum bibere deſiderant. At qui ita affecti ſunt, in magno verſantur vitæ periculo, quia natura tantum jam a ſuo limite receſſit, ut non poſſit deinceps ad convenientem ſtatum revocari.

Si quis in laborioſa febri ſingultiat, morbo laborat peſſimo. 1. Coac. aph. 47.

Fit enim ille ſingultus ab humoribus acribus & malignis, tunicam ſtomachi interiorem vellicantibus, & facultatem illius expultricem ſtimulantibus. Et dicit Valleſius ſe nullum vidiſſe ſervatum in extenuatis, aut febre ardente, vel maligna correptis, cui ſingultus ſupervenerit. Sic apud Hipp. 1. *Epid. ſect. Ægr. 11.* mulier, quæ in mendacium foro habitabat, die duodecima frequentes ſingultus patiebatur, & decima quarta interiit. Obſervavit Platerus, in febribus ardentibus ſupervenientem ſingultum, & perſe-

perſeverantem, plerumque mortis eſſe prænuntium; at in ſemitertiana febre eundem vidit non lethalem. Idem in dyſenteria lethalem eſſe obſervavit.

A vomitu ſingultus, & oculorum rubor, malum. Aph. 3. ſect. 7.

Duo hæc ſigna ſi vomitui ſuperveniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perſeverent; ideo lethalia habenda ſunt, quia inflammationem cerebri vel ventriculi denunciant: quæ inflammatio non modo ipſius ſingultus ac ruboris oculorum cauſſa ſit, ſed & vomitus. Si enim vomitus cieretur ab acribus humoribus, os ventriculi ejuſque tunicas mordentibus, expulſis per vomitum illis humoribus, ceſſaret vomitus & ſingultus, nec a vomitu ullus vapor acer ad oculos deferretur, qui oculos rubros efficeret. At cum vomitus non ſolum non profuerit, ſed etiam poſt ſe ſingultum & oculorum ruborem invexerit, certiſſimum eſt, illa tria, vomitum, ſingultum, oculorum ruborem pendere ab inflammatione cerebri, vel ventriculi. Cerebrum enim inflammatum ſanguinem ad oculorum venulas exprimit præ copia, & effundit in extimam tunicam oculi, quam adnatam vocant, unde oculorum rubor: cui ventriculus conſentiens per nervos qui a ſexta conjugatione in ejus os feruntur, ab ea cerebri inflammatione facile in vomitum ac ſingultum impellitur. Ventriculus quoque inflammatus vomitum, & a vomitu ſingultum, & una cum ſingultu ruborem oculorum invehit, facto concurſu ſanguinis fervidioris ad oculos propter maximum conſenſum, qui inter iſtas partes intercedit, quem facile oſtendunt ſuffuſionum initia, imaginum ante oculos apparitiones, quæ plerumque vitiato ventriculo contingunt. Unde merito Hipp. *in libro de locis in homine*, dixit a vomitu oculos maxime lædi. Hujus ſingultus vomitui ſuccedentis exemplum habemus in hiſtoria ſupra citata mulieris, quæ in mendacium foro habitabat, in qua ventriculi inflammationem ex pravorum humorum affluxu in illam partem fuiſſe genitam, veriſimile eſt: nam octava die vomuit bilioſa, exigua, ſubflava: nona vomuit exigua, bilioſa: undecima vomuit virulenta bilioſa, ſuperriguit non multo poſt, extrema frigida, ad veſperam ſudor, rigor; vomuit multa; noctem laborioſe. Duodecima vomuit multa nigra, graveolentia, ſingultus multus, ſitis, laborioſe: decimaquarta mortua eſt.

A jecoris inflammatione ſingultus, malum. Aph. 17. ſect. 7.

Singultus tum jecoris inflammationi ſupervenit, ut docet Galen. *in comm. hujus Aphoriſmi*, quando inflammatio auctior & deterior evaſit. Tunc enim magna inflammatio in hepate eo uſque accrevit, ut vehementer ſuperiori ventriculo incumbat, ac ſingultum inducat. Immo vero affluente materia nonnunquam inflammatio, aut eryſipelas in ventriculo gignitur; ſin minus, ab ea ventriculi tunicis imbibita, morſus excitatur.

Ructus: *In diuturnis levitatibus inteſtinorum ſuperveniens ructus acidus, qui prius non erat, ſignum bonum.* Aph. 1. ſect. 6.

Lyenteria fit ut plurimum a frigida ventriculi intemperie, qua coctio ventriculi aboletur, & alimenta neque colore, neque odore, neque alia quavis qualitate mutata celeriter excernuntur. Si vero in hujuſmodi lyenteria jamdiu contracta ructus acidus ſuperveniat, qui prius non exiterit, bonum erit ſignum. Hinc enim apparebit, intemperiem jam incipere reſtitui, caloremque nativum iterum excitari, qui per talem lyenteriam adeo debilitatus erat, ut ne tentaret quidem alimentum mutare. Licet enim ructus acidus inſignem ſignificet ventriculi refrigerationem; tamen flatus aliquos etſi acidos elevare, minoris perfrigerationis eſt, quam omnino nihil.

Excrementa per oculos. *Quibus in febribus, aut aliis morbis voluntarie illacrymant oculi, nihil abſurdi eſt; quibus vero non voluntarie, abſurdius.* Aph. 52. ſect. 4.

Lacrymæ voluntariæ dicuntur quæ a cauſſa manifeſta & externa, puta triſtitia & mœrore, immo interdum lætitia excitantur, & in iis nihil periculi. Involuntariæ vero vel fiunt ab inflammatione oculorum, aut acri in eoſdem fluxione, & in iis etiam nihil eſt periculi: vel fiunt a perturbatione critica, & criſin per hæmorragiam præcipue præſagiunt, quæ etiam nullum minantur periculum: & tales cognoſcuntur ex præcedentibus concoctionis ſignis, & pravorum ſymptomatum carentia; vel denique oriuntur ex reſoluta virtute retentrice, quæ eſt in cantho, & ceteris oculi partibus, & illæ ſunt exitioſæ, de quibus loquitur Hipp. *in hoc aphor.* & a reliquis diſcernuntur ex oculorum cavitate & extenuatione, aliiſque ſymptomatis, quæ ipſa neceſſario comitantur.

Per aures. *In gravi capitis affectu, ſi pus ex naribus effluat, ſolutio fit.*

Hoc theorema deſumptum eſt ab Hipp. *Aph. 10. ſect. 6. Dolenti capite & valde ſonanti, pus aut aqua, aut ſanguis fluens per aures, aut per os, aut per nares, ſolvit morbum.* Hi enim ſunt ductus & meatus ordinarii, per quos cerebrum ſeſe exonerare ſolet. At præcipua atque graviſſima cerebri affectio eſt inflammatio, quæ ſi ad ſuppurationem veniat, & pus per aures, quæ magis ordinaria in hoc caſu via eſt, vacuatur, fit morbi ſolutio.

In pueris humiditates per aures diu effluentes, ſalutares.

Hujuſmodi humiditates pueris familiares ſunt, *Aph. 24. ſect. 2.* & ſalutares: quia in illa ætate cerebrum humidiſſimum & excrementis ſcatens, ſalutariter ſeſe non ſolum per aures ſed etiam per alios ductus expurgat.

Aurium ſordes, quæ natura ſua flavæ, & amaræ exiſtunt, dulceſcere, aut colorem mutare, peſſimum. Hipp. 6. Epid.

Galen. *in comment.* dicit, illud accidere per colliquationem cerebri in febre acuta. Vel dicere poſſumus, quod debilitato valde calore nativo, profluant aquoſæ illæ humiditates, quæ in cerebro continebatur, ſordibuſque iſtis permixtæ, illarum ſaporem & colorem immutent.

Sanguis bene ac largiter fluens e naribus die critico, ſalutaris.

Fit enim tunc temporis illa evacuatio a natura bene operante, & cauſſam morbificam expellente. Sed diligenter advertendum eſt, utrum præceſſerint ſigna concoctionis, & nulla in morbo lateat malignitas; ſiquidem in morbis malignis hujuſmodi hæmorrhagia ſæpe ſolet inutiliter contingere.

Hæmorrhagiæ nimis copioſæ & vehementes, peſſimæ; nam ad convulſionem deferunt.

Fit enim aliquando, ut natura copia ſanguinis gravata, & ad excretionem concitata, modum tenere nequeat, & ſupercriſin efficiat; quam Medici ſæpe cohibere coguntur.

Hæmorrhagia in principio morbi, mala.

Quia in principio morbi nulla evacuatio poteſt eſſe critica, ſed mere ſymptomatica eſt; non tamen idcirco lethalis eſt, ſed tantum inutilis & nihil ægro conferens: quemadmodum contigit Pericli in 3. *Epid. ſect.* 2. *Ægr.* 6. cui prima die ſanguis fluxit ex ſiniſtro, poſtea vero febris multum intenſa eſt, & perſeveravit uſque ad quartum diem, in quo per copioſum calidum ſudorem judicatus eſt.

Hæmorrhagia, quæ e directo partis affectæ accidit, bona: contra vero, mala.

In hepatis inflammatione hæmorrhagia critica ſalutaris eſt, ſed hanc debet habere conditionem, ut per dextram narem ſanguis evacuetur; ſi enim per ſiniſtram effluat, non ſervabit rectitudinem tantopere laudatam ab Hippocrate, & oſtendit naturam perturbatam præpoſtere operari. Sic in lienis inflammatione ſanguis per ſiniſtram narem debet effluere, non vero per dextram.

Stillæ ſanguinis paucæ per nares effluentes, malæ.

Significant enim naturæ imbecillitatem, & malignitatem morbi. Omnis ſiquidem excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantum, & non perficitur, maxime damnatur ab Hip. quia major eſt ſecuritas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quam in quibus pauca & inutilia: ſiquidem coctioni eſſe intentam tunc temporis arguitur. Adde quod nulla apparente ſtilla, materiæ benignitas eluceat, quæ inepta eſt ante tempus naturam irritare. Sic apud Hipp. 1. *Epid. Ægr.* 1. Philiſco quinta die parum e naribus ſtillavit, ſincerum, & ſexta die obiit. *Ægr. undecima ejuſdem ſectionis*. Dromeadæ conjugi quarta die diſtillarunt pauca e naribus, ſexta vero interiit. Non tamen ex hoc ſigno mors abſolute conjicienda eſt, nam *in* 3. *Epid. ſect.* 1. *Ægr.* 3. in eo qui decumbebat in Dealcis horto, ſecunda die ex nare ſiniſtra paucus & ſincerus effluxit ſanguis, quadrageſima die judicatus eſt. Attamen graviſſimo morbo conflictatus eſt; ut ex tota hiſtoria apparet, ideoque ſi non mortem, ſaltem maximum vitæ periculum portendit hujuſmodi ſtilla ſanguinis, ſi aliis pravis ſymptomatis adjungatur. Nam hoc etiam advertendum eſt, quod videlicet excretio ſanguinis excretio die judice apparens, ſine gravioribus ſignis vel antecedentibus, vel ſubſequentibus, tantum abeſt, ut periculoſa ſit, quin potius criſin per eandem viam adfuturam denuntiet: ut Metoni accidit *in* 1. *Epid. ſect.* 1. *Ægr.* 7. cui quarta die, non prægreſſis gravioribus ſymptomatis fluxit e dextra nari ſanguis bis, parum: quinta fluxit largius ex ſiniſtra ſincerum, ſudavit, judicatus eſt, & cum recidivam paſſus eſſet, ſanguine iterum ac ſæpe profluente, liberatus eſt.

Per os Sputum & excreatio. *Sputa alba, levia, æqualia, non admodum tenuia, vel craſſa, quæve prompte facileque excernuntur, & ſine dolore ullo vehementi aut multa tuſſi, ſalutaria.*

Significant enim, naturam materiæ morbificæ dominari, eamque laudabiliter concoquere, & concoctam ſufficienter excernere. Dictæ enim qualitates, in ſputo apparentes, optimæ concoctionis indicia ſunt.

Sputum ſtatim initio morbi pectoris aut pulmonis apparens, bonum. Aph. 12. ſect. 1.

Significat enim concoctionis rudimentum; quod ſi ſtatim ab initio morbi fiat, ſperandum eſt, brevi tempore morbum ſolutum iri.

Sputum leviter rubeſcens ex ſanguine & pituita permixtione, ſalutare.

In pleuritide hæc ſputa rejiciuntur, cum natura materiam morbificam aggreditur; hanc etenim paulatim attenuat & liquat, ac proinde laxatis viis, quo vapor exhalet, tenuior pars & vicina vapori, per raritatem pororum elabitur in interna ac vicina ſpatia, ac pituitæ permiſcetur, unde tuſſi ſublata, & ſputo excluſo, vitium coctionis demonſtratur, ac proinde Gal. *comment. in* 6. *Epid.* has mitiſſimas pleuritides eſſe ſtatuit.

Sputum flavum pauco permixtum ſanguine, in pectoris aut pulmonis inflammationibus, ineunte morbo editum, ſalutare eſt, multumque confert: ſeptimum vero diem agenti, aut provectioribus, ſecuritatis minus eſt. Hipp. in Coac. & progn.

In in-

In inflammationibus, quæ a bile & ſanguine producuntur, hujuſmodi ſputa ſolent contingere: quæ ſi ab initio morbi appareant, oſtendunt naturam partem oneris deponere; unde laxitas in parte & doloris remiſſio exoritur, ac proinde ſanationis initio. At ſi provecto jam morbo, id eſt, ſeptimo vel undecimo die tantum hoc ſputum appareat, minus ſecuritatis eſt; quandoquidem facultates ad anacatharſin neceſſariæ a morbo magis opprimuntur, quod minus laudabiles operationes ex iis ſperare poſſimus: tum materia morbifica magis rebellis eſt, cujus ne tenuior quidem pars, & magis obediens, primis diebus potuit educi: tum mora diuturniori in partis ſubſtantiam penitus defixa eſt, ut ægrius multo poſſit eradicari.

Omnia ſputa mala ſunt, quæ dolorem non ſedant. Hipp. in prognoſt.

Omnes evacuationes bonæ vel malæ cenſentur ex conſerentia, quæ ex iis ægrotanti accidit. Si ergo ex anacatharſi nullum doloris levamen accidat, mala ſine dubio cenſenda eſt. Aut enim materia, quæ morbum immediate producit, non ejicitur, aut ſi quædam portio illius evacuetur nova aliunde ſuppetit, quæ morbi imminutionem impedit.

Sputa pauca etſi concocta, ſi non pro ratione morbi excernantur, mala.

Quia nihil paucum criticum eſt, nec aliquod levamen afferre poteſt. Ideo ab hujuſmodi ſputis timendum eſſe in peripneumonia nos docuit Hipp. *in Coac.* qualia fuere in uxore Euxeni ab Hipp. obſervata 7. *Epid.* quæ ex eo morbo interiit.

Nihil omnino exſpuere in pleuritidi aut peripneumonia, progreſſo jam morbo, exitioſum.

Quamvis in principio nihil excernatur, non adeo periculoſum eſt; ſed ſi in augmento vel ſtatu ſputum non appareat, ſummam morbi cruditatem ſignificat, & inflammationem contumacem ac concoctu difficilem oſtendit. Hinc Hipp. *in Coac.* ſiccas pleuritides, in quibus nihil expuitur, merito fecit periculoſiſſimas: & Gal. 2. *de Criſibus*, c. 1. *Cum paſſio*, inquit, *exquiſite anguſta fuerit, & veluti alligans in ſeſe univerſum fluxum cohibuerit, tum facit morbos lethales.* Et *in libro de totius morbi temporibus*, nihil omnino exſpuere cum ingenti dolore, & ſpirandi difficultate, eſſe exitiale ſtatuit.

Si ſputum, poſtquam apparuerit, ſupprimatur, & plenus pulmo ferveat in gutture, ac ſtertorem, ebullitionemque patiatur; omnino lethale.

Vel enim ſignificat maximam inflammationem, quæ ſputum exurendo tam viſcidum efficiat, ut nequeat expectorari; ſed bronchiis pulmonum adhærens, eaque obſtruens, ſuffocationem inducat; vel oſtendit virium exſolutionem, quæ non poſſet anacatharſim promovere, unde fit, ut omnes, qui ex pleuritide vel peripneumonia moriuntur, jam morti proximi hujuſmodi ſtertorem patiantur. Hujuſmodi ſtertorem obſervavit Hipp. 7. *Epid.* in Metone, de quo ait, *Arteria ſubſtiebat cum ſtertore:* & de uxore Theodori: *Arteriæ & pectoris ſtridula quædam aſperitas, ſtrepitus, & fluctuatio puris:* & de uxore Polychratis: *intus circa arteriam & fauces ſibilus erat & κέγχιος*, vel ut tradunt interpretes, *aſperitas rancida*. In quibus & multis aliis, qui *in eodem libro* recenſentur, illud ſymptoma partim in naturæ impotentiam, partim in multitudinem aut lentorem puris, pituitæ, aut alterius humoris fuerat referendum. At licet perpetuo quidem malum ſit, & ſummopere timendum; ſumme tamen pernicioſum eſt poſt morbi principium, prælanguidis viribus redditis. Id enim oſtendit, præ imbecillitate naturam quicquam non poſſe excernere, ſed ſuffocari; quod etiam indicabunt alia ſigna exitialia, quæ cum iſto copulata neceſſario apparebunt. In principio vero nonnunquam fit, ut præ copia humoris, & lentore ejuſdem, ferveat in gutture, quo humore poſtea concocto, & per ſputum purgato, ceſſat illa ebullitio. Tale vero non eſſe pernicioſum ex eo dignoſcitur, quod una adſint alia ſigna bona, & nullum pernicioſum, ut in Piſiſtrato contigit, de quo ait Hippoc. 7. *Epid.* ſtertoroſum in faucibus, bene autem ferebat morbum, mente conſtabat, calor remiſit, ſimulque excretio, & ſtertor evaſit. Denique in aſthmaticorum paroxyſmis hujuſmodi ſtertor, iſque valde intenſus cum ſibilo ſolet contingere ſine ullo periculo: quod diligenter annotandum eſt, ne in prognoſtico decipiamur.

Sputa alba & mere pituitoſa, in pleuritide & peripneumonia, mala.

Hujuſmodi ſputa incautos Medicos poſſunt decipere, quandoquidem in iis, quæ in ſtatu naturali excernuntur, admodum ſimilia cum ſint, ſalutem prima fronte videntur polliceri. Attamen admodum mala ſunt, quia oſtendunt nihil humoris, inflammationem facientis, expurgari: propterea & morbum crudiſſimum, & ſumme pernicioſum demonſtrant. Quod Hipp. obſervavit 7. *Epid.* in uxore Euxeni, quæ pleuritica obiit, ea enim per ſputum pauca candida, & tenuia excernebat.

Sputa flava, pallida, aut rufa in ſanis apparentia, ſive amara illa ſunt, ſive dulcia, phthiſin adfuturam, & inde mortem prænuntiant.

Hujuſmodi enim colores bilem in pulmonibus deliteſcentem ſignificant, quæ quidem in ſputo amarorem magna ex parte interdum depoſuit, ſed ob pituitæ permixtionem & dulcedinem ejus acrimonia retunditur. In quo medicos errare ac decipi facile eſt, qui bilioſum humorem intus in pulmone deliteſcentem non agnoſcunt ex eo, quod ſputa, etſi flava, vel pallida, vel rufa appareant, minime acria, vel amara obſervent. In iis tamen ægrotantibus, exeſis pulmonibus, cruenta ſputa vel purulenta poſtea redduntur, atque inde tabes. De his loquitur Galen. 4. *de loc. affect. cap.* 9. inſigni contextu, & ita ad hanc rem conducente, ut illius verba huc merito transferenda ſint. *Quidam*, inquit, *humorem repente exſpuit, liquida bili in colore perquam ſimilem, medium videlicet inter flavum ac pallidum, ac nulla acredine infectum, atque ita quotidie majorem ejus quantitatem exſpuit; deinde levi oborta febricula, tabeſcere incæpit, adeo ut purulenta ſcrearet. Poſtea tractu temporis, quatuor videlicet menſium, exiguum cum parte cruorem rejecit, atque ſic acuta febri magis conſumebatur: ac iterum atque iterum plus exſpuebat, adeo ut magnam ſputi quantitatem redderet: quocirca magis increſcente febre, ac reſolutis viribus, eorum qui tabe marceſcunt, extemplo mortem obiit. Deinde alium vidi eodem fere morbo ſex menſibus, ac alium quoque diutius laborantem. Igitur qui primus nobis occurrit, initio quidem nihil mali habere, ſed tandem peſſime affici viſus eſt. Alterum vero cum conſpiceremus, ei ſtatim ab initio cognito malo, præſenti medicamento ſuccurrere tentavimus, ac multo magis etiam tertio. At quamvis multo negozio utrumque liberare conaremur, nihilominus neque horum ullus, neque alius poſt alios ſervari potuit, cum enim jam morti proximi eſſent, pulmonis ipſius putres quaſdam partes expuebat.* Hæc Gal. Ceterum mirum eſt cur ſputis flavis aut pallidis apparentibus, acri, amaro, aut ſalſo ſapore vacantibus, homines ad tabem ducantur. Hoc vero fit, quod pituitoſi humoris mixtione in ipſis ſapor facilius quam calor occultetur, quæ quidem pituita in bronchiis pulmonum continetur, ibidemque cum bile permiſcetur: at bilis in pulmonibus colligitur tam acris & copioſa, ut eos exedat, putrefaciat, & ad tabem perducat.

A ſanguinis ſputo puris ſputum, a puris ſputo tabes, cum vero ſputum ſupprimitur, moriuntur. Aph. 15. 16. ſect. 7.

Non ab omni ſanguinis ſputo puris ſputum conſequitur; nam & e cerebro, & e gingivis, & e gutture ſanguis educitur ſine noxa. Immo nec a ſputo ſanguinis quod in pleuritide & peripneumonia contingit, puris ſputum neceſſario generatur; ſed de illo tantum ſputo ſanguinis intelligendus eſt hic aphoriſmus, quod a pulmone procedit, per eroſionem illius partis, aut ruptionem alicujus venæ, per illius ſubſtantiam diſperſæ. Huic enim ſanguinis ſputo puris ſputum, & tabes, & mors neceſſario ſuccedunt. Hujuſmodi autem ſputum, quod in puris ſputum degenerat, a prædictis diſtinguitur, quod in eo ſpumoſus ac valde floridus ſanguis per tuſſim excernatur; quæ conditiones omnes in aliis non reperiuntur.

Sputa viridia, æruginoſa, livida, nigra, ſincera, vel fœtida, mala.

Viridia & æruginoſa magnum caloris incendium, & bilis æruginoſæ copiam ſignificant. Livida, aut ab atra bile, aut a caloris extinctione fiunt. Nigra fiunt ab iiſdem cauſſis, ſed multo potentioribus: nam & major aduſtio, & refrigeratio, ſeu caloris extinctio, ex livore nigredinem conciliat. Sincera ſputa ea dicuntur quæ fiunt ab unico humore puro & impermixto, ſuoque ſero deſtituto, quod ſerum a calore conſumptum eſt. Fœtida ingentem putredinem in partibus ſpiritualibus conceptam ſignificant. Illa igitur omnia ſputorum genera eſſe valde mala, eorum cauſſæ jam recenſitæ ſatis ſuperque indicant.

Sputa admodum craſſa, viſcida, & glutinoſa, in pleuritide vel peripneumonia, mala.

Quia ſignificant magnum incendium & ardorem intus deliteſcentem, qui materiam iſtam valde incraſſat, & viſcidam reddit, ut difficillime poſſit pugnari, necnon cum tuſſi moleſta & laborioſa excretione; quæ plus affert detrimenti, quam emolumenti.

Sputa viſcida & glutinoſa cum raucedine, peſſima. 1. Coac. cap. 16.

Simpliciter viſcida & glutinoſa mala ſunt, ut in *præcedenti theoremate* dictum eſt. At ſi hujuſmodi ſputa raucitatem inducant: oſtenditur viſciditati junctam eſſe acrimoniam, quæ materiam exaſperando hujuſmodi raucitatem inducat. Quanto igitur deterior eſt materia, tanto deteriorem affectum producit; atque adeo quicunque pleuritici & peripneumonici hujuſmodi ſputum cum raucedine emittunt, lethaliter laborant. In aliis vero qui hiſce affectibus non tenentur, talia ſputa cum raucedine glutinoſa & ſalſuginoſa phthiſin prænuntiant.

Sputum rotundum, aut grandinis formam referens, exitioſum.

Primum enim ſputum rotundum neceſſario craſſum & viſcidum eſt, atque ea ratione vitioſum, ut jam annotavimus. Immo vero incoctibilem arguit materiam, quæ ad uſtionem deducta, craſſior & viſcoſior reddita, hanc figuram nacta eſt. Ideo quicunque pleuritici, vel peripneumonici hujuſmodi ſputa rejiciunt, brevi moriuntur. Tum etiam ſine morbo præſenti tale ſputum phthiſin prænuntiat, ut teſtatur Galen. *comm. in* 6. *Epid.* ubi refert, ſe hujuſmodi ſputum in quibuſdam febre vacantibus vidiſſe, qui per longum temporis intervallum nihil mali pati videbantur: attamen iſti omnes poſtea phthiſici contabuerunt. Illa vero ſputa, quæ grandinis granis ſimilia ſunt, quia rotundi ſolidiorem conſiſtentiam nanciſcuntur, ideo a majori pulmonis calore fiunt, & certius phthiſin prænuntiant.

tiant. Gal. 5. *de locis affectis cap.* 9. Hiſtoria luculenta hujuſmodi ſputorum periculum oſtendit his verbis: *Præterea alium hujuſmodi affectum in pulmone notavi. Quidam diuturna tuſſi vexatus, & exiguum, lentumque pus exſpuens, fruſtum quoddam parvo grandinis grano haud abſimile excreavit, ac deferens illud mihi oſtendit, atque rurſus non adeo multo poſt aliud quoque attulit; unde conjeci lentum illum humorem, & quem antea exſpuere ſolebat, ſiccatum induratumque ad hujuſmodi ſubſtantiam perveniſſe. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi, quod aſtmaticis auxiliatur, atque ita factum eſt, ut minorem exſpueret grandinem atque longiori quam antea intervallo; neque pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Cæterum grandines ipſa magna ex parte ervi magnitudinem æquabant, quamvis interdum majores eſſe, interdum minores viderentur. Atque alios quoque ſimiliter quidem exſpuere, ſed nihilominus multos in annos vitam extendere vidimus, quorum alii aliam ob cauſſam; alii vero ob ſpiritualium inſtrumentorum affectum mortui ſunt, quamvis nihil cruoris excrearent.*

Spuma. *Qui ſuffocantur & a vita deficiunt, nondum tamen mortui ſunt, non referuntur in vitam, quibus ſpuma circa os apparent.* Aph. 43. ſect. 3.

Spuma generatur vel a vehementi calore, multos vapores excitante, eoſque cum ſaliva permiſcente, ut videre eſt in iis, quæ igni apposita fervent, & bulliendo ſpumam emittunt; vel fit a motu violento, qui eodem modo ſtatus cum aquoſa ſubſtantia permiſcet, ut patet in albumine ovi diutius agitato, & in mari ventis vehementer commoto. Qui igitur ex vehementi ira, aut curſu, vel exercitatione violenta incandeſcunt, ii poſſunt habere ſpumam in ore ſine periculo; quia excitatur a cauſſa procatarctica. Ita etiam epileptici circa finem acceſſionis ſpumam emittunt ex ore, ob motum illum violentum & convulſorium, qui attenuat exagitando, diſſolvitque materiam illam pituitoſam in cerebro contentam, a qua paroxyſmus ille excitabatur: ideo nullum etiam in ea periculum, qui fit materiæ morbificæ excluſione. At in iis, qui ſuffocantur, ſive illud laqueo fiat, ſive demerſione in aqua, a gravi angina, vel apoplexia, ſpuma in ore apparens peſſimum eſt ſignum, & proximam mortem oſtendit; ſignificat enim extremum naturæ conatum, fuligines in pulmone contentas magna vi excludere conantis, cum quibus etiam aliquid propriæ ipſius pulmonis humiditatis exprimit, & cum dictis fuliginibus permiſcet. Cum his confert Theatrum Tabidorum Bennetti.

Per vomitum ſubſtantia. *Vomitus ex bile flava & pituita mixtus, qui nec valde craſſus eſt, nec admodum copioſus, & qui duos iſtos humores habet exquiſite permixtos, bonus.*

Talis enim vomitus non ſolum in ſubſtantia, ſed etiam in quantitate & qualitate laudabilis eſt. Ex omnibus enim humoribus excrementitiis pituita & flava bilis ſunt omnium mitiſſimi: Si autem quantitate & conſiſtentia mediocri, ac bene invicem permixti per vomitum efferantur, omnes laudabilis vomitus conditiones obtinebunt.

Vomitus bilioſi aut pituitoſi die critico erumpentes, boni.

Non ſolum vomitus permixti utroque humore boni ſunt; ſed etiam qui fiunt ſeorſim ex alterutro humore, ſi talis humor morbum committat, quo æger detinetur. Sic in bilioſis febribus bilis critice erumpens, aut pituita, in pituitoſis, morbi ſolutionem afferunt, aut ſaltem maximam ſalutis ſpem pollicentur.

Longo alvi profluvio laboranti ſpontaneus vomitus ſuperveniens, morbum ſolvit. Aph. 15. ſect. 6.

Fit enim revulſio materiæ morbificæ in contrariam partem, & illa revulſio oſtendit naturam refici, ac vires ſumere. Ut enim Medicus facit, eorum quæ in partem aliquam fluunt, retractionem; ita natura facit, cum prævalere incipit, repulſionem: ut cum ex ſurditate facit dejectiones bilioſas: ita etiam ex profluvio ventris vomitum. Nimirum cum inteſtina laborarent fluxione, potentis naturæ indicium eſt, id quod in inteſtina male affecturum influebat, aliam in partem repellere.

Sanguinem ſuperne efferri, qualiſcumque ſit, malum, Aph. 25. ſect. 4.

Sanguis, qui per vomitum rejicitur, a ventriculo vel hepate proficiſcitur, & alicujus venæ apertionem, ruptionem, aut eroſionem in iiſdem partibus ſignificat. Ideo talis vomitus malus cenſendus eſt. Et de eo loquitur Hipp. *in hoc aph.* Tum etiam de ſanguine, qui rejicitur per tuſſim, & a thorace vel pulmone educitur. *Advertendum* tamen eſt, cruentam vomitionem aliquando bonam ſalubremque exiſtere, ſi nimirum critice perficiatur, quamvis hoc valde raro contingat. Hoc tamen teſtatur Gal. 7. *meth. c.* 11. 3. *de ſympt. cauſſ. cap.* 2. & 5. *de locis affectis, cap.* 7. & nos vidimus aliquando pleuritidem, in juvene robuſto, per ſanguinis vomitum die ſeptimo perfecte & ſalubriter judicatam. Alium etiam vidimus, qui longo morbo detentus, & velut tabe confectus, cum difficultate ſpirandi, oborto repente vomitu copioſo ſanguinis atri, fuit liberatus. Hic igitur aphoriſmus ita diſtinguendus eſt, quod videlicet ſanguinis vomitus perſeverans & frequenter repetens, malus ſit: ſi vero ſemel tantum accidat, nec iterum revertatur, cumque morbi alicujus ſolutio conſequatur, bonus ſine dubio cenſendus eſt.

Quantitas. *Vomitus paucus & laborioſus in acuta febre, malus.*

Nihil enim eorum, quæ decretoria ſunt, exigue ſecerni convenit, ſed quæ ita vacuantur omnia, ſignificant aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequeat; ſed ex ea aliquid ſymptomatice affundat; vel naturæ imbecillitatem quæ ſuperflua expellere fruſtra nitatur.

Vomitus variegati, ex multis humoribus conſtantes, mali. Qualitas.

Significant enim varios humores in corpore latitare, qui eo majus negotium naturæ faceſſunt, quo difficilius eſt pluribus inimicis reſiſtere. Si enim adverſus varia alimenta pugnare graviſſimum efficitur; quanto difficilius erit, & periculo plenum, tentare varios humores, præter naturæ morbum exiſtentes, concoquere & edomare; Præcipue in morbis acutis, in quibus breve eſt tempus pugnæ, quod deberet eſſe longiſſimum, ut major ſpes victoriæ ex parte naturæ haberi poſſet.

Vomitus porraceus, æruginoſus, lividus, niger, aut fœtidus, lethalis.

Significat enim hujuſmodi vomitus bilem porraceam, æruginoſam, aut atram in corpore redundare. At hæ omnes bilis ſpecies malignos morbos, atque lethales ſolent producere: his vero ſi fœtor adjunctus ſit, inſignem humorum corruptelam ſignificat, cum qua natura non poſſit diu conſiſtere. Vomitus æruginoſi exemplum habetur apud Hipp. 3. *Epid. ſect.* 2. *Ægr.* 4. Ubi Philiſtes prima die vomuit bilioſa, pauca, flava primum, poſtea æruginoſa multa. Quinta mane extinctus eſt. Tum etiam *ſect.* 3. *ejuſdem libri Ægr.* 4. ubi phreneticus, qui prima decubuit, vomuit æruginoſa multa, tenuia: quarta mortuus eſt. Nigræ vero vomitionis exemplum habemus in 1. *Epid. ægr.* 12. qui die octava circa veſperam evomuit nigra, pauca, bilioſa, & undecima obiit. Attamen *objici* poteſt, anceps eſſe hujuſmodi ſignum, quia Epicratis uxor, ut habetur in 1. *Epid. Ægr.* 5. vigeſima die vomuit bilioſa, pauca, nigra, & judicata eſt perfecte ſine febre, octuageſima. *Reſpondendum* eſt, eum morbum fuiſſe adeo gravem, & adeo ſævis comitatum ſymptomatis, ut mirum ſit quomodo ex eo ægrotans potuerit evadere, cum octuaginta dies eam occupaverit. At interdum contingit, ut quidam morbi etiam lethaliſſimi præter Medicorum ſpem feliciter terminentur, qui tamen judicia artis nequaquam debilitant, ſed cenſenda ſunt ex iis, quæ ut plurimum contingunt, non autem ſemper aut neceſſario. Præterea hoc etiam annotandum eſt, pravos hujuſmodi humores certe interdum excerni, quamvis rariſſime hoc contingat. Denique fœtidi vomitus cum aliis pravis qualitatibus conjuncti, exemplum habemus in 1. *Epid. ſect.* 3. *ægr.* 12. Ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, die octava & nona vomuit exigua bilioſa; undecima vomuit virulenta bilioſa: duodecima & decimatertia vomuit multa, nigra, graveolentia; decimaquarta mortua eſt.

Vomitus ſinceri & impermixti in acutis febribus, mali. 12. Prorrhet.

Nam humor ſincerus non ſolum crudus eſt, ſed etiam incoctilis, quippe qui excludat, tum actum coctionis, tum poteſtatem. Hippocr. ἄκρητον vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod ſuo ſero dilutum non eſt. Cujus generatio vel partis alicujus vitio fit, vel fervore & incendio febrili exhauſta aquoſa & ſeroſa parte, ideoque in acuta febre magnum intus incendium latere oſtendit, plerumque a natura noſtra invincibile.

Morbis quibuslibet incipientibus, ſi atra bilis vel ſuperne vel inferne exierit, lethale. Aph. 22. ſect. 4.

Talis excretio lethalis eſt, ut ſignum, & ut cauſſa. Nihil enim ineunte morbo ſalutariter poteſt excerni, malaque eſt cujuſvis humoris a corpore evacuatio, quæ fit ante coctionis ſigna. Indicium enim eſt, cauſſam valde movere aut gravare, aut omnino facultatem languere: cum naturæ œconomia hoc modo conturbetur, quæ primum concoquit, deinde ſecernit ac ſeparat inutilia ab utilibus, poſtremo excernit. At cum materia peccans & hoc modo natura conturbans deterrima eſt, lethaliter affici ægrotantem arbitrandum eſt. Verum ſi in progreſſu morbi atra bilis excernatur, poterit aliquando bona eſſe illius evacuatio, ſi nimirum concoctionis ſigna ſimul apparuerint.

Quibuſcumque per morbos acutos, vel diuturnos, aut vulnera, aut quemvis alium modum extenuatis, atra bilis, aut veluti ſanguis nigor per inferiora ſubſederit, poſtridie moriuntur. Aph. 23. ſect. 4.

Extenuatio magna debilitatem ſignificat; talis dejectio magnum morbum, qui ægrum valde debilem cito interimit. Quando igitur ita extenuatis talis vacuatio contingit, ſignificat naturam omnino proſtratam humores illos amplius continere non poſſe, ſed veluti laxatis habenis, per inferiora demittere.

Dejectiones ſinceræ in morbis acutis, peſſimæ.

Sinceras dejectiones appellavit Hippocr. (ut docet Gal. *in aph.* 6. *ſect.* 7.) quæ impermixtæ ſunt aquoſæ humiditati, quando ſolus humor, qui vacuatur, dejicitur; ſive ſit bilioſus, ſive melancholicus, ſive porri colorem præ ſe ferat, ſive bilis, quæ æruginoſa nominatur. Nam dejectiones hujuſmodi exuſtam eſſe omnem nativam humiditatem a calore febrili demonſtrant: unde maximum imminet vitæ periculum. Sic apud Hipp. *Epid. Ægr.* 1. Sileno prima die bilioſa, ſincera, ſpumoſa, ſaturata multa prodierunt; quinta dejectiones ſinceræ, bilioſæ, leves, pingues: undecima

inte-

interiit. Ejuſmodi etiam ſinceræ dejectiones in Eurynactis filia, Paro Pythione, & aliis contigerunt, qui lethalibus morbis conflictabantur.

Pingues & viſcoſæ dejectiones, lethales.

Pingues in acutis dejectiones fiunt, ut docet Gal. *comm. in text. 22. lib. 2. prorrh.* quoties pinguedo ab igneo calore abſumitur. At ubi etiam viſcoſæ ſunt, ſignificant non ſolum pinguedinem colliquari, ſed etiam ſolidas corporis partes, unde neceſſario contabeſcunt. At vero quia dejectiones pingues & viſcidæ interdum generantur ex alimentis pinguibus & lentis, tum etiam a pituita multo calore viſcida reddita; ita invicem diſtinguendæ ſunt, ut nimirum quæ ab alimentis aut pituita copioſiores ſint, & minime fœtidæ: quæ vero a colliquatione, paucæ ſint & graveolentes. Et graveolentia imprimis, ut Gal. docet, colligationis indicium eſt. Hæ igitur pingues dejectiones magnum incendium ſignificant, & certum exitium, ſi aliquod ex pravis indiciis ſimul illuxerit, atque adeo ſi morbus magnus, vehemenſque fuerit, veluti in mitiori morbo longitudinem pro exitio præmonſtrabunt, cujuſmodi in eo, qui in Dealcis horto habitabat, Hipp. obſervavit, de quo ait, ſexto die dejectiones fuiſſe nigras, pingues, ſpumoſas, viſcoſas, graveolentes, qui die tantum quadrageſimo fuit judicatus. Verum hæ non colliquatione partium ſolidarum factæ fuerunt, ſed a pinguetudine, & ab humoribus viſcidis putrefactis, quandoquidem eæ multæ extiterunt. Quæ vero etiam ſolida partium ſubſtantia tabeſcente fiunt, prorſus exitiales exiſtunt, quales in Sileno obſervavit Hippoc. & nos *in præcedenti theoremate* notavimus.

Spumoſæ dejectiones in febribus acutis, malæ.

Illæ enim aut caloris incendium ſignificant, quo excrementa ferveſcentia ſpumam contrahunt, ut in lebete præ copia caloris fit; aut flatuoſum ſpiritum humori commixtum, ut videre eſt in ſpumis maris incurrentibus ventis. Utrumque autem malum eſt, quia illud calorem arguit colliquantem, hoc vero inæqualem perturbationem. Pejores tamen ſunt, quæ caloris incendium colliquans denotant, & cognoſcuntur ex acuta febre; & ab excrementis calidioribus ſpumoſis redditis, tum etiam quod ſincera ſpectentur. De his legitur 2. *Prorrhet. In bilioſis ſinceriſque dejectionibus ſpumoſa efflorescentia, mala.* Quæ vero ex ſpiritus flatuoſi commixtione fiunt, malæ etiam ſunt, quia in excrementis cruditatem ſignificant.

In morbis acutis, ſi ea quæ aſſumuntur, inalterata rejiciantur, lethale eſt.

Hujuſmodi lienteria abolitas in ventriculo functiones naturales oſtendit, propter maximam caloris nativi exſolutionem, quæ proximam mortem denuntiat: ut videre eſt apud Hippoc. *in 3. Epid. ſect. 3. Ægr. 15.* in Dealcis uxore; cui accidit die decima ſeptima ab alvo irritatio turbulenta, deinde ipſæ potiones exibant: & vigeſima prima interiit.

Lumbrici. *In morborum principio vermes prodire, malum, tam vivos, quam mortuos: potiſſimum ſi ſoli & ſine ſtercore exeant.*

Vivi enim ſummam cruditatem, aut alimenti penuriam ſignificant, mortui vero magnam putredinem, a qua enecantur.

Lumbrici in declinatione morbi cum excrementis exeuntes; & jam coctione apparente, bonum.

Oſtenditur enim tunc naturam excrementis dominari, fitque ſæpius poſt dyſenteriam.

Quantitas. *Copioſior alvi dejectio in quolibet morbo, mala. At ſi eam ventre ſubtumido & creſcente efferatur, peſſima.*

Alvi fluxus copioſior vires maxime reſolvit, & naturam proſternit, ut *in 2. progn.* Hipp. habet. At ſi univerſim & ſæpe dejiciatur, periculum imminet animæ defectionis; quod etiam confirmat in *Coacis prænot.* his verbis: *Liquida dejectio, & confertim ſemelque effluens paullatim, mala: altera enim vigilat, & altera exſolutionem invehit.* At vero ſi copioſa dejectio cum ventre tumido conjuncta ſit, ſignificat magnam caloris nativi exſolutionem, unde cruditates & flatus multi generantur, quibus venter intumeſcit.

Paucæ dejectiones, vel quæ ſtatim ubi incœperint, ſiſtuntur, malæ.

Omnes excretiones paucas inutiles eſſe, alibi demonſtratum eſt, tum quod ad morbi cauſſam tollendam non ſufficiant, tum etiam, quod vel humorum multitudinem vires opprimentem, vel earundem imbecillitatem ſignificant. At ſi alvi fluxus ſtatim ubi incœperit, cohibeatur, ſignificat pravos humores, qui per inteſtina ferebantur, alio eſſe converſos, ubi gravem noxam inferre poſſint. De his loquitur Hippocrates *in 7. Epid.* his verbis: *Ventres, etſi forte humectati eſſent, ſtatim maligno modo ſiſtebantur.* Hinc non abſimili ratione diarrhœæ & dyſenteriæ, quæ ſubito cohibentur, maximum vitæ periculum ægris afferre ſolent.

Qualitas. *Liquida dejectio, quæ cum morbo acuto incipit, & cum eodem perſeverat, mala.*

Significat enim magnam materiæ morbificæ copiam, vel malignam qualitatem, quæ naturam coegit ad præcocem iſtam diarrhœam. Sic apud Hip. 3. *Epid. ſect. 2. Ægr. 8.* in adoleſcente, qui decumbebat in mendacium foro, cui prima die venter turbatus eſt bilioſis, tenuibus multis; ſecunda dejectione plures, intempeſtiviores, ſeptima mortuus eſt. *Ægr. 10. ejuſdem ſect.* Mulier, quæ circa Pantimedem, prima die alvus turbata tenuibus multis, crudis, ſecunda ab alvo multa, ſeptima obiit, alvus ſemper humida dejectionibus multis, tenuibus, crudis.

Pleuritide & peripneumonia correpta, alvi profluvium adveniens, malum. Aph. 16. ſect. 7.

Cum inſtrumenta reſpirationi inſerventia vehementer afficiuntur, hepar & ventriculus in conſenſum trahuntur, eiſque labefactatis contingit alvi fluxus, qui ea ratione lethalis eſſe conſuevit. Ideo ut verum ſit hoc prognoſticum, pleuritis aut peripneumonia debet eſſe graviſſima. Quod innuit Hip. (docente Gal. *in comment. hujus aphor.*) cum non ſimpliciter dixit, in pleuritide aut peripneumonia alvum turbatam eſſe, malum ſignum, ſed adjecit, *correpto*, ac ſi vixerit detento atque vexato homini a talibus paſſionibus, profluvium alvi ſuperveniens, malum eſſe ſignum, quoniam ita ſe habentibus profluvium alvi ſolet advenire, non potente hepate ad ſe trahere alimentum, neque convertere in ſanguinem; & quandoque ventriculo idem alimentum corrumpente: in mediocri autem pleuritide aut peripneumonia profluvium alvi ſuperveniens prodeſſe potius, ratione evacuationis, præcipue ſi morbus non ſit gravis, & nullum timeatur ex eo periculum; tum etiam concoctionis ſigna in ſputis & urinis apparuerint. Interdum etiam in recenti pleuritide & peripneumonia divertitur materia antecedens ad inteſtina, & utilem ſalubremque alvi fluxum producit.

Opthalmia laborantem alvi profluvio corripi; bonum. Aph. 17. ſect. 6.

Nam per hujuſmodi alvi fluxum fit revulſio ad diſtantiſſima oppoſita, & a ſuperioribus ad inferiora, quæ omnium efficaciſſima atque utiliſſima eſt.

Alvi excrementa liquida, quæ in progreſſu morbi craſſeſcunt, bona.

Omnis concoctio incraſſando progreditur, & quæ concoquuntur, craſſiora evadunt; ideo excrementa tenuia, ſeu liquida, quæ ſenſim craſſeſcunt, virtutem naturæ bene operantis ſignificant.

Albæ dejectiones, in morbis quibuslibet apparentes, malæ.

Vel enim albæ dejectiones ſunt ex cibis ingeſtis, utpote pane puro, lacte, ptiſana, alica, amygdalis, aliiſque, aut ut Gal. docet *in proph.* cum bilis nullo modo pervenit ad inteſtina, idque vel obſtructo canali, per quem a veſica fellis ad inteſtina fertur, ut in ictero contingit, vel eadem ſurſum cum ſanguine in caput inflammatum attracta: aut denique fiunt albæ dejectiones a colliquatione pinguedinis mollis & recentis. At hæ paucæ, viſcidæ, & valde fœtidæ exiſtunt. Quocunque autem modo fiant, exceptis iis, quæ a cibis albeſcunt, in acutis morbis non parum damnantur, omniumque maxime, quæ cerebro inflammato contingunt, de quibus Hipp. *in prorrhet. In phreniticis alba dejectio, malum:* quandoquidem univerſa bilis in cerebrum attrahitur. Propterea in bilioſis febribus albæ dejectiones malæ etiam ſunt, quia excrementa cauſſæ morbificæ reſpondere debent; ideoque vel canalis obſtructionem ſignificat; quo bilis ad inteſtina deferri conſuevit, quæ obſtructio affectum plerumque etiam in non febrientibus lethalem facit, de quo Hipp. *in Coac. Regio morbo admodum fœdati, moriuntur, & his alba dejectio præcedat;* vel cerebri, aut convexæ jecoris partis ſuperioris incendium, quod bilem univerſam ad ſe proliciat. Denique albas paucas, viſcidas, & male olentes dejectiones malas eſſe, ſupra oſtendimus, quod malignam colliquationem denotent.

Alvi dejectiones vitallinæ, virides, æruginoſæ, lividæ, nigræ, variegatæ, aut valde fœtidæ, malæ. 2. prognoſt.

Hæ omnes dejectiones malæ ſunt, propter eaſdem rationes, quas de ſimili vomitu ſupra retulimus. Aliquando tamen poſſunt critice & utiliter affundi, ſi antea ſigna concoctionis in urinis apparuerint, ut videre eſt apud Hipp. *in 1. Epid. ſect. 1. Ægr. 14.* ubi Melidiæ, quæ decumbebat apud Junonis templum, incipit capitis & colli & pectoris dolor fortis, ſtatim autem febris acuta corripuit, ſexta die comatoſa, anxioſa, horrica, rubor in gena, parum deliravit: ſeptima ſudavit, febris defecit, dolores permanebant, rediit: ſomni parvi, urinæ uſque in finem bene coloratæ quidem, ſed tenues. Dejectiones tenues, bilioſæ, mordaces, valde paucæ, nigræ, fœtidæ prodierant, urinis ſubſidentia alba, levis; ſudavit, judicata eſt perfecte undecima.

Fluida alvi excrementa cum dolore & dyſenteria, aut laborioſa & frequenti dejectione, mala. Excernendi modus.

Significant enim maximam humorum acrimoniam, quæ inteſtina vehementer vellicet, pungat, & erodat. Quod obſervavit Hipp. in 1. *epid.* in multis, qui ex febribus malignis interibant, de quibus ait: *alvi turbatæ erant, bilioſis, paucis, ſinceris, tenuibus, mordacibuſque & frequenter deſidebant*: & paulo poſt, *quæ hos infeſtabant, hæc erant: dyſenteriæ, teneſmi, lienteriæ, & fluxiones alvi.* Quod etiam obſervavit in 3. *Epid. ſect. 2. ægr. 6.* in Euryanactis filia cui die duodecima alvus turbata eſt bilioſis, paucis & ſinceris, tenuibus, mordacibus, crebro deſidebat, ex quo morbo interiit, interdum tamen quidam morbi difficiles per dyſenteriam judicantur, ut docuit Hipp. *aph. 48. ſect. 6. Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperveniens, bonum:* Quod ita intelligendum eſt, modo illa dyſenteria diuturna admodum non ſit, alioqui erit mala, juxta *aph. 43. ejuſdem ſectionis, qui lienoſi difficultate inteſtinorum corripiuntur, iis ſupervenientem longam difficultatem inteſtinorum, aqua inter cutem,*

cutem, aut inteſtinorum levitas excipit, & moriuntur. Alii etiam morbi per fluxum dyſentericum finiuntur, ut videre eſt in 2. *Epid. ſect.* 1. *agr.* 10. ubi Hipp. de Clazomenio ita ſcribit: *Circa diem trigeſimam primam fluxus alvi multis aquoſis cum dyſentericis: & quadrageſima die a morbo liberatus.* Hæ autem dejectiones quando ſalutares ſunt, nulla pernicioſa ſigna cum iis apparent, plerumque vero hæmorrhagia bona, aut copioſus ſudor, aut aliquod aliud bonum ſignum ſimul contingit.

Liquida dejectio, qua non ſentientibus effertur, valde mala.

Aut enim errorem mentis & delirium ſignificat: aut caloris nativi exſolutionem, quam ſenſus abolitio conſequuta eſt.

Alvi fluxus, qui cum facili tolerantia contingit, & ex quo æger levamen aliquod percipit, bonus.

Oſtendit enim naturam noxios humores excernere, unde ſolutio morbi ſperanda eſt.

Per veſicam. *Urina illa optima eſt, quæ in ſubſtantia eſt mediocris, quantitate aſſumptæ potioni reſpondens, colore ſubrufo aut ſubflavo, cum hypoſtaſi alba, lævi, & æquali,* Gal. 1. de Criſ. cap. 22.

Ut omnia urinæ vitia facilius innoteſcerent, decuit ab initio omnes bonæ urinæ conditiones ſimul exponere, ut hoc theorema ſit veluti regula, ad quam ſequentia omnia revocari queant. Urina igitur laudabilis debet eſſe ſubſtantia, ſeu conſiſtentia mediocris, id eſt, media inter tenuem & craſſam, colore ſubrufo aut ſubflavo, quia in multis urinæ ſunt coloratiores, in aliis minus coloratæ, & nihilominus optime concoctæ, quod e diverſis corporum diſpoſitionibus ſolet dependere, nimirum a temperamento hepatis & aliorum viſcerum præcipuorum, ætate, ſexu, victus ratione, & vitæ inſtituto. Corpora etenim calidiora coloratiores urinas habent, & frigida pallidiores. Juvenes urinas habent pueris tenuiores & coloratiores, pueri craſſiores: ſenes tenuiores & minus coloratas. Mulieres urinas habent viris craſſiores & minus coloratas, cum multis contentis, & qui crapulis indulgent, mingunt urinas cum multo ſedimento crudo; & qui inedia uſi ſunt, vigiliis aut laboribus, habent urinas coloratiores cum pauco ſedimento. Contra qui in otio vitam agunt, urinas habent minus coloratas cum multo ſedimento. In temperatis vero corporibus urina optima erit, ut docet Galen. colore modice croceo, ad quam reliquæ differentiæ quo magis accedunt, eo meliores cenſendæ ſunt. Sufficit tamen in morbis, ad ſalutem prædicendam, ut urina maxime accedat ad eas conditiones, quas habere ſolebat, dum æger optima fruebatur valetudine. Ideo optimum eſſet, illius urinam, dum bene valebat, ſæpe conſpexiſſe, ut quantum a ſtatu naturali receſſerit, facile dignoſci queat. Sedimentum denique ſeu hypoſtaſis eſſe debet alba, levis, & æqualis, quod confirmat Hipp. 2. *progn. text.* 26. additque hujuſmodi hypoſtaſim debere conſiſtere per omne tempus, donec morbus judicetur, ſi enim intermittat, & interdum urina ſedimenti expers effundatur, morbus diuturnior futurus eſt, ac minus ſecurus. Hic vero *annotandum* eſt Hippocratem *loco citato* ſolam hypoſtaſin attendere, qua concoctio denotetur, non autem conſiſtentiam, aut colorem, quia illa ut antea dictum eſt, maxime variant in variis individuis; tum etiam quia urina optimum habens ſedimentum, & optimum colorem, & ſubſtantiam mediocrem habeat neceſſe eſt. Illud igitur ſedimentum, quod in fundo matulæ reſidet, album, leve & æquale, puri optime concocto ſimile; eſt perfectæ concoctionis indicium. Enæorema vero, ſive ſuſpenſum, ſeu ſublimamentum, quod in medio matulæ ſuſpenditur, minus bonum cenſendum eſt, & imperfectiorem concoctionem ſignificant. Nebula vero, quæ in ſummo urinæ innatat, adhuc minus bona eſt. Quamquam, ut docet Gal. in 3. *epid.* aliquando bonum enæorema, & aliquando bona nebula ſat ſit ad ſalutem prædicendam, quod diſerte expreſſit Hipp. *aph.* 71. *ſect.* 4. *Quibus ſeptima die fit criſis, iis nubecula rubea quarto die in urina apparet, & alia ex ratione.* At vero inquit Gal. in *comm.* non ſolum rubra aliqua nubes apparens, antea non viſa, judicationem ſignificat, ſed & alba multo magis quam ipſa; adhuc autem magis & enæorema album, æquale, atque conſiſtens.

Urinæ tenues cum bono colore in morbis acutis ſalutares.

Urinæ liquor ejuſque qualitas. De his loquitur Galen. *comment. in* 1. *epid.* his verbis: *Planum ergo eſt tenues, ſed boni coloris urinas, coloris bonitate promittere ſalutem; quatenus vero erant tenues, hactenus tempus requirebant concoctionis.* Hæ quidem urinæ ſalutem prænuntiant, ſed longiori tempore futuram, quod obſervavit Hipp. in 1. *epid. ſect.* 1. *ægr.* 6. qui Cleonactides appellatur. Huic die ſexageſima urinæ tenues quidem, at boni caloris apparuerunt: Octuageſima perfecte judicatus eſt. Item *ægr.* 10. *ejuſdem ſect.* Clazomenio ab initio uſque ad decimam ſextam urinæ erant tenues quidem, at boni coloris, & multum habebant enæorema diſperſum, non ſubſidebant, & quadrageſima liberatus eſt. Ita & 3. *Epid. ſect.* 2. *Ægr.* 5. Chærioni uſque in finem urinæ erant tenues, boni coloris, enæorema nebuloſum habentes: & die vigeſima perfecte judicatus eſt.

Urinæ tenues, albæ, & aquoſæ, in morbo difficili, exitioſæ.

Vel enim hujuſmodi urinæ ſignificant bilioſum humorem ſurſum in caput ferri, unde Phrenitis & delirium exoritur, de quibus Hippocr. *aph.* 72. *ſect.* 4. *Quibus urina alba, perſpicua, mala, præſertim ſi in phreniticis appareant.* Gal. vero *in comment.* dicit, ſe nullum phreniticum ſervatum vidiſſe, in qua talis urina apparuiſſet. Vel ſignificant ſummam cruditatem, quæ aut mortem, aut morbi longitudinem portendit; longo enim tempore natura indiget ad illam ſummam cruditatem tollendam; idcirco ſi febris non admodum ſit vehemens & acuta, & vires validæ ſint, aliquando ſalus, longo tamen tempore ſuccedit. In vehementi vero morbo, cum viribus prælanguidis, prorſus exitiales exiſtunt. At multo certius perniciem denotant, quæ poſt principium incœperunt, & diu perſeverant, quales fuerunt, quæ in muliere apud frigidam aquam decumbente apparuerunt; nam undecima die habuit urinas tenues aquoſas, quæ tales uſque ad diem quadrageſimam perſeverarunt. Si vero poſt criſin peractam diu talis urina reddatur, recidivæ certiſſimum eſt ſignum. In aliis denique morbis, ut febribus intermittentibus, aut mitioribus, & diuturnis, urina tenuis deſignat magnas lienis, hepati, meſenterii, & ſimilium partium obſtructiones, per quas urina veluti percolata tenuitatem adipiſcitur.

Quibus urina craſſa, grumoſa, pauca, non ſine febre multitudo veniens ex his tenuis, juvat: maxime vero tales veniunt, quibus ab initio vel celeriter ſedimentum ineſt. Aph. 69. ſect. 4.

Per *craſſas* urinas oportet intelligere eas, quæ ſunt valde tales, quæve ſemper ſunt perturbatæ; per *grumoſas*, quæ multos continent grumos. Tales urinæ fiunt incipientibus febribus pituitoſis; nam craſſities fit ex multitudine craſſorum humorum; grumi fiunt ex fruſtulis quibuſdam pituitæ, calore febris exſiccatis. Hæ tunc temporis *paucæ* fiunt; quia natura eſt converſa ad retinendum: cum vero jam coctus eſt humor, urina apparet facta tenuior, ceſſante videlicet perturbatione; & multa excernitur, natura converſa ad evacuandum; & quo copioſius prodit, eo plus juvat, ſicut in omnibus criticis evacuationibus. Ergo hoc loco *tenuis urina* dicitur, non quæ revera talis eſt, ea enim non juvat; ſed quæ turbationem concoctione depoſuit: hæ maxime fiunt in pituitoſis febribus, in quibus etiam ſolent urinæ in principio, habere ſedimentum quoddam fallax, quod non fit concoctione, ſed deſcendentibus ſuccis crudis.

Quæ urina craſſa, turbida, & confuſa mejitur, deinde per ſe ipſam clara evadit, & limpida, bona.

Oſtendit enim victoriam naturæ heterogenea ſecernentis, & quod ſibi noxium eſt, expellentis: idque magis, ſi poſt hujuſmodi ſeparationem craſſior pars in fundo ſubſideat alba, levis, & æqualis.

Urina, quæ clara mejitur primum, deinde vero poſt aliquod tempus conturbatur, bona.

Significat enim naturam jam inchoaſſe concoctionem, & illius inſigne rudimentum edidiſſe.

Urina craſſa, turbida, taliſque permanens, ut igni appoſita clareſcere non poſſit, mala.

Talis enim urina, ut docet Galen. *in aph.* 70. *ſection.* 4. ſi vires affuerint, longum fere morbum oſtendit, ſi imbecillitas adſit, ægri mortem prænuntiat. Fit enim ex multitudine crudorum & craſſorum humorum, quos multi flatus iis permixti conturbant & exagitant: atque ita ſi vires ſint debiles, periculum eſt, ne ab hujuſmodi humorum copia ſuffocentur. Si vero validiores ſint, longo indigent tempore, quo materia illa concoquatur & edometur. Hujus urinæ exemplum habetur apud Hippocr. 1. *Epid. ſect.* 3. *ægr.* 4. in uxore Philini, quæ die undecima urinam reddidit cum convulſionibus affatim multam, illis qui aſſidebant parum admonentibus, craſſam, albam, qualis fit in ſubſidentibus, quando ſepoſitæ multo tempore turbantur, non ſubſidebant, color & craſſities qualis jumentorum, vigeſima interiit. Item *Ægr.* 11. *ejuſdem ſectionis*, in Dromeade conjuge ſecunda die urinæ erant craſſæ, albæ, turbidæ, quales fiunt ex ſubſidentiam habentibus, quando conturbantur, ſepoſitæ multo tempore, non ſubſidebant: ſexta die interiit. Ita & in Hermocrate & in eo, qui caleſcens cœnavit & potavit largius, eædem urinæ turbidæ non reſidentes fuerunt obſervatæ.

Urinæ quæ turbidæ minguntur; & tales permanent cum fœtore inſigni, peſſimæ.

Gangrænam enim in veſica, aut partibus vicinis ſignificant.

Urina, rubra, vel rufa & tenuis, talis diu perſeverans, mala.

Significat enim magnum caloris incendium & inflammatoriam quandam diſpoſitionem in hepate, aut ventriculo, aut ſepto tranſverſo reſidere, a qua nulla concoctio, ſed aduſtio potius humoris introducatur. Ideoque talis urina diutius perſeverans cum virium imbecillitate, mortem; cum robore vero illarum, morbi longitudinem, vel abſceſſum in partibus inferioribus prænuntiat.

Nigræ urinæ in morbo acuto apparentes, pernicioſæ.

Significant enim inſignem humorum torrefactionem, quæ in atræ bilis naturam eos degenerare faciant, unde lethales affectus producuntur, quemadmodum videre eſt in Philiſco, 1. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 1. qui tertia & quinta die nigra minxit, ſexta vero obiit. Item in Eraſino, *Ægr.* 8. *ejuſdem ſect.* qui quinta die obiit: *Huic*, inquit Hipp. *febres*

bres

bres per totum cum ſudore; hypochondria elevata, contentio cum dolore; urinæ autem nigræ, habentes enæoremata rotunda non ſubſidebant. Item in Pythione, 3. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 3. in quo prima & quarta die urinæ nigræ notantur, & decima extinctus eſt. At vero ſi urinæ nigræ tenues etiam extiterint, deteriores cenſendæ ſunt, quia majorem cruditatem ſignificant. Hinc Hippocr. *in* 1. *Epid.* tenues, nigras & paucas urinas, quæ in principio febrium ardentium apparebant, unum ex ſignis fuiſſe, quæ annuntiare ſolebant, quibus exitium impenderet. At vero ſive multæ, ſive paucæ exierint urinæ, tenues & nigræ, perpetuo lethales ſunt. Tum etiam quæ cum initio nigræ apparuerint, poſtea in tenues & aquoſas mutantur: quod confirmatur hiſtoria Sileni, *in* 1. *Epid.* in quo urinæ uſque ad quartum diem nigræ cum fuerint, quinta tenues & tranſparentes exire incœperunt. Et *hiſt.* 2. *ſect.* 3. *lib.* 3. mulieris, quæ prope frigidam aquam decumbebat, quæque octuageſima die interiit. Huic die undecima *urinæ erant multæ, tenues, & nigræ*, vigeſima vero *urinæ aquoſæ multæ*. Quod Galen. *in comment.* annotavit: videlicet urinas nigras in aquoſas verſas, eſſe lethales. Denique peſſimæ omnium ſunt nigræ cum nigro ſedimento, de quibus Gal. 1. *de Criſ. cap.* 12. ita habet: *Peſſima igitur eſt tota urina denigrata, adeo ut neminem unquam ſervatum viderim ex iis, qui talem urinam minxerunt. Minus vero pernicioſa, ſi ſolum id, quod ſubſidet, nigrum fuerit, atque adhuc minus, ſi ſolum id, quod in medio jacet; & multo minus etiam, ſi nebula.* Advertendum tamen diligenter eſt, nigras urinas non eſſe perpetuo malas. *Vid. Zacut.* Nam *primo*, in melancholicis tales poſſunt critice excerni, quemadmodum Galen. *in comment. in* 3. *Epid. ſect.* 3. *text.* 74. dicit, ſe noviſſe quandam mulierem, quæ his urinis magna copia evacuatis, plurimum fuit juvata. *Secundo*, in lienoſis urinæ nigræ ſalutariter excerni poſſunt, quando nimirum lien ſe per illam regionem exonerat; quemadmodum Herophonti contigit, in 1. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 3. cui febre acuta detento, ab initio uſque ad quintam diem urinæ fuerunt nigræ & tenues, quinta lien intumuit, octava lien imminutus eſt, urinæ coloratiores, ſubſidentiam habebat paucam, decima ſeptima judicatus eſt. *Tertio* cum hæmorrhagia conjunctæ hujuſmodi urinæ minime periculoſæ ſunt, quia tenuior & calidior pars ſanguinis, ex qua periculum impendebat, per hæmorrhagiam vacuatur, ut videre eſt in 1. *Epidem. ſection.* 3. *Ægr.* 7. ubi Metoni magna febre correpto, quarta die fluxit e dextra nare ſanguis bis, parum, urinas ſubnigras habuit, enæorema ſubnigrum exiſtens, diſperſum, non ſubſidebat: quinta fluxit largius ex ſiniſtra ſincerum, ſudavit, judicatus eſt: poſt criſin vigil, obloquebatur, urinæ tenues, ſubnigræ, dormivit, reſipuit, huic non redit, ſed ſanguis ſæpe & poſt criſin. *Quarto* denique, ex ſuppreſſione menſium urinæ nigræ apparentes, copioſo eorumdem menſium fluxu ſuperveniente, morbi ſolutio fit: ut videre eſt in *Epid. ſect.* 3. *ægr.* 12. ubi mulier moroſa, quæ tertia die judicata eſt, urinas tenues & nigras emittebat, circa judicationem vero muliebria multa deſcendebant.

Qualitas. *Urinæ multæ & concoctæ, decretorio die apparentes, bonæ.*

Significant enim materiam morbificam devictam eſſe a natura, & convenienter expelli per loca conſentanea. Tales urinas in Nicodemo obſervavit Hippoc. de quo ait: *Die vigeſimo quarto multam urinam & albam reddidit, in qua multa ſubſidebant, & cum ſudore fuit judicatus.* Et de Pericle ait idem Hippoc. *Tertio febris emollita fuit, urinæ multæ concoctæ, in quibus multa ſubſidebant.* Tum etiam Chærionem ait multis urinis bilioſis fuiſſe ſervatum.

Urinæ multæ, tenues, aquoſæ, ſine contentis, nihil juvantes malæ.

Sequuntur enim humoris excrementitii & crudi multitudinem, ut renum calidiorem intemperiem, quæ exiſtimatur diabetem parere, aut totius corporis colliquationem, unde ſumma caloris nativi exſolutio conſequitur. Sic 3. *Epid. ſect.* 2. *Ægr.* 12. mulier, quæ in mendacium foro decumbebat, octava die multam urinam ſine fructu reddidit, decimaquarta mortua eſt.

Urinæ paucæ & tenues, & aſſumpto potui non reſpondentes, quolibet in morbo, malæ.

Vel enim ſignificant ſecretricis & excretricis facultatis imbecillitatem, vel calorem internum humiditates corporis exurentem, quales apparuerunt in uxore Dromeadæ, & in adoleſcente Melibœo, & in Euryanactis filia, & in illa muliere, quæ apud Tiſamenum, & in ea, quæ apud Pantimedem decumbebat, qui omnes ægroti urinas paucas & tenues emittebant, & paullo poſt obierunt.

Urinæ ſubſidentes in morbis acutis, perniciosæ.

Fit enim urinæ ſuppreſſio in acutis, ut Galen. docet. *comment. in* 3. *Epid.* vel ab igneo calore ſerum ſanguinis prorſus abſumente, vel ab extinctione functionum naturalium, ut Sileno contigit, cui ſexto die urinæ reſtiterunt, atque die ſeptimo nihil minxit, undecimo interiit. Item in muliere Cyzici anguinoſa, apud Bironem agente, atque adoleſcente Melibæo, paulo ante interitum urinæ reſtiterunt. At deterrima etiam eſt urinæ ſuppreſſio, quæ rigorem conſequitur, ut docet Hipp. 1. *Coac. ſect.* 1. *aph.* 5. *Ex frigore*, inquit, *peſtifera eſt urinæ ſuppreſſio, quæ rigorem præcedit*: quandoquidem ſignum eſt evacuationis criticæ, quæ præſertim per ſudorem futura eſt. Ita contra, cum rigorem ſubſequitur, peſſima omnino eſt, quia ſignificat deſtructam omnino fuiſſe veſicæ actionem, & calorem illius extinctum ab illa perfrigeratione.

Urinæ, quæ nullum aut ſedimentum, aut enæorema, aut nubeculam habent, malæ.

Illæ urinæ, contentis carentes, malæ ſunt, ſi id non dependeat ab inedia, laboribus aut vigiliis, aut nephritica renum diſpoſitione, aut corpora non fuerint admodum bilioſa. Significant enim magnam humorum cruditatem, aut corruptionem aut viſcerum debilitatem, aut inflammationem, aut obſtructiones vehementes.

Urinæ paucam ſubſidentiam habentes, malæ.

Minus quidem malæ ſunt, quam quæ contentis omnino carent, quandoquidem fiunt quidem ab iiſdem cauſſis, ſeu paulo minoribus. De his loquitur Hippocr. *Epid. Urinæ tenues & incoctæ, decolores, paucæ, aut craſſitiem habentes, parvam ſubſidentiam, malæ.*

Farinacea in urinis ſedimenta, mala; his ſunt deteriora laminea; his autem ſunt deteriora furfuracea, Hippoc. 2. *progn.*

Hujuſmodi ſedimenta ſecundum Galen. 1. *de Criſib. cap.* 12. fiunt a calore immenſo, liquante & exurente pinguedinem, & ipſam carnis ſubſtantiam. Ubi autem calor adurens agit in partes ſolidas primum pinguedinem molliorem & recenter concretam aggreditur, mox ſolidiorem: & ubi omnis pinguedo eſt colliquata & conſumpta, tum aggreditur primo carnem teneriorem, & recenter concretam: poſtremo carnem ſolidiorem, & tandem partes ſolidas. Ex pinguedine itaque recenti, ab ingenti febris calore colliquata, urinæ fiunt oleagineæ. Ex pinguedine vero ſolidiori colliquata, necnon a carnibus inæqualiter liquatis aut ex aſſato ſanguine craſſo, ut docet Galen. *in comm. hujus prognoſtici*, fiunt farinaceæ. Ex ſolidis denique inæqualiter eliquatis fiunt lamineæ, tunc etiam furfuraceæ a calore intenſius adurente. Unde facile videre eſt, ſedimenta laminea eſſe farinaceis deteriora, furfuracea vero lamineis. Quantum vero pernicioſa ſint illa ſedimenta, ſatis liquebit ex Galen. judicio, de farinaceo reliquis minus malo, quod ab eo prolatum eſt *comment. in Aph.* 31. *ſect.* 7. ubi ſic habet: *Tales urinæ exitiales ſunt, ſicuti etiam in prognoſtico dictum eſt, & plurimi morte præripiuntur, antequam ægritudo diutius protrahatur, & quicumque ex ipſis ſunt liberati, iis omnibus in longum producta eſt ægritudo, cum diſpoſitio multam requireret coctionem, in qua talis urina mingitur.* Ita Hipp. *in epid. ægr.* 2. inquit: *Minxit affatim, craſſum erat quod ſubſiderat, ſedimentum inſtar farinæ craſſioris album, extrema rurſus frigida, undecima mortuus eſt.* At in 3. *epid. ſect.* 1. *ægr.* 3. de eo, qui in Dealcis horto decumbebat, *urinæ*, inquit, *tenues, variæ, habentes ſublimenta varia inſtar farinæ craſſioris*: hunc autem dicit quadrageſimo die fuiſſe judicatum. Liquet igitur ex his exemplis, quod quicumque mingunt urinam ſimilem farinæ craſſiori, ſi ſalvari debeant, tarde liberentur; quicumque vero exitialiter ſe habent, contingat hos quam cito interire. Urinæ farinaceæ ſunt, quando hypoſtaſis apparet in fundo urinæ inſtar puris; & ſunt valde exitiales, ut ego expertus ſum.

Sedimentum in urinis divulſum, & inæquale, malum.

Cruditatem enim ſignificat, quæ ſi in eodem ſtatu perſeverat, neque ſedimentum in progreſſu morbi ad melius mutetur, oſtendit naturam non poſſe materiam morbificam ſuperare; ſi vero corrigatur in dies, ſolutionis ſpes eſt, ſed tardius acceſſuræ.

Sedimentum tenue, initio morbi apparens, & in dies ſenſim craſſeſcens, bonum.

Significat enim naturam ab initio coctionem aggredi, eamque in dies ulterius perficere.

Sedimentum craſſum in quovis morbi tempore apparens, malum.

Fiunt ſedimenta, craſſis, & crudis humoribus, qui cum urina permixti, ab ejuſdem liquore ſeparantur, & gravitate ſua matulæ fundum petunt. Cum igitur craſſi illi humores & crudi difficile admodum a natura vincantur, ideo periculum minantur, præcipue quando vires ſunt debiles. Si vero cum virium robore appareant, ſaltem morbi longitudinem ſignificant. Poſſunt autem hujuſmodi humores crudi & craſſi, matulæ fundum petentes, junioribus Medicis imponere, ut pro vera & laudabili hypoſtaſi accipiantur: ab illa igitur exacte diſtinguendi ſunt. Ac *primum* humores illi crudi plerumque in principio morbi apparere ſolent; bona vero hypoſtaſis nonniſi in ſtatu aut declinatione. Et contingit plerumque, ut poſt principium morbi, attenuato illo humore crudo nullum amplius appareat in fundo ſedimentum; ſed illius loco aut nebula, aut enæorema, quo progrediente concoctione a ſuperioribus matulæ partibus ad inferiores in dies prolabitur, quæ eſt vera ratio bonæ concoctionis, ut ſcilicet ex nebula fiat enæorema, & ex enæoremate ſedimentum. At contra quando ex ſedimento fit nebula aut enæorema, ſedimentum illud non erit laudabile, ſed crudus humor & craſſus, qui poſtea concoctione attenuatus eſt. *Secundo*, crudus humor ſibi ipſi non cohæret; neque omnino levis & æqualis eſt, ſed viſcidus & nimis craſſus. At laudabile ſedimentum læve & æquale eſt, & moderate craſſum. *Denique* crudus humor gravior eſt, & in matulæ fundo omnino ſubſidet. At bona hypoſtaſis non reſidet, ſed potius ſubſidet in fundo, ab eoque tantillum ſublevatur, & glo-

boſam

boſam quodammodo figuram obtinet : quod non facit humor crudus, qui magis diffuſus eſt. Cum quis morbo defunctus videtur, urinas tamen reddit decolores ; cum ſedimento valde albo inſtar nivis, ex recidiva moritur, ut obſervavit ter aut quater D. Pachecus.

Urinæ ſedimenta livida aut nigra, peſſima.

Idque propter rationes, quæ in urinæ liquore nigro fuerunt propoſitæ.

Enæorema divulſum, inæquale, aut nigrum, malum.

Sedimentum hiſce conditionibus præditum, malum eſſe, ſupra oſtenſum eſt; reliqua vero contenta propter eaſdem rationes etiam mala ſunt, ſed minus mala quam ſedimentum.

Nebula, juxta urinæ ſuperficiem, circuli modo evecta, in morbis acutis peſſima.

Inſtantem enim phrenitidem, & ex ea mortem ſignificat.

Urina oleoſa, & cui pinguia aranearum telis ſimilia innatant, mala. Hipp. *in progn.*

Significant enim calorem immenſum, pinguedinem colliquantem, quæ eſt in renibus, aut in toto corpore. Quomodo autem diſtinguatur, an hujuſmodi colliquatio procedat a renibus, an vero a toto corpore, docuit Hipp. *Aph.* 35. *ſect.* 7. his verbis: *Quibus autem ſummum eſt pingue & confertum, his renum malum acutum ſignificatur.* Per *acutum malum* calidam intemperiem ſignificat, quæ facit mictum acervatum pinguedinis, quia adjacet renibus multa acervataque pinguedo, & eſt ab eo loco brevis expeditaque via urinæ, ut quod liquatum eſt, minus viis hæreat. Itaque ſi acervatim excernitur pingue, eſt ex malo acuto renum, ſed ſi non acervatim, ſed telis aranearum ſimilia exeant, ex conſumptione communi eſt. Hujuſmodi urinæ oleoſæ exemplum habetur apud Hip. 1. *epid.* *ægr.* 11. in Dromeadæ conjuge, in qua quarta die urinæ apparuerunt tenues, oleoſæ; quinta urinæ ſimiles; ſexta vero interiit. Ita & 3. *Epid.* *ſect.* 3. *ægr.* 1. in filio Parionis, qui ſeptima die minxit oleoſum, centeſima vigeſima mortuus eſt, & in eo ſine dubio tales urinæ diu perſeverarunt, quod videtur innuere Hipp. his verbis: *urinæ uſque in finem malæ.* Ita & *ægr.* 16. *ejuſdem ſect.* Melibææ adoleſcens ab initio morbi minxit oleoſum, vigeſima quarta interiit. Quamvis autem hujuſmodi urinæ oleoſæ peſſimæ ſint, tamen farinaceæ, lamineæ, & furfuraceæ adhuc multo deteriores ſunt, ut ſupra oſtenſum eſt.

Urinæ, quæ inſciis ægrotis, & non recordantibus minguntur, peſſimæ.

Hæc ſententia habetur apud Hipp. *in* 1. *prorrhet.* *text.* 28. his verbis: *urinæ excretio in non recordantibus pernicioſa.* Denotat namque aut cerebrum valde læſum, & ingenti delirio ægrotantem affici, aut extinctum eſſe partium naturalium robur, ut functiones ſuas amplius exercere nequeat.

Urinæ in febribus malignis atque peſtilentibus, ſubſtantia, colore, & contentis urinæ ſanorum ſimiles, exitioſæ.

Hoc innuere videtur Hipp. *in Coacis*, dum ait: *urinæ de repente & extra rationem coctæ, pravæ, & quidquid in urinis præter rationem coctum, peſſimum.* Morbi autem maligni & peſtilentes a venenata quadam qualitate producuntur, quæ ipſi cordi, & ſpiritibus bellum peculiariter indixit, quorum integritas ſubito deſtrui poteſt ab hoſte illo potentiſſimo, quantumcumque bene ſe habeat reliqua naturalis œconomia. Vel etiam hujuſmodi urinæ, apparenter laudabiles in morbis acutis, & pravis ſymptomatis ſtipatis, oſtendunt, bilem, qua alias colorantur, aut cerebrum, aut aliquod aliud viſcus invaſiſſe, nihilque ſuccorum noxiorum cum urinis excerni, quod ſumme pernicioſum eſt. Vid. Tom. 1. Oper. Horſt.

Ne te decipiat, ſi veſica vel renes, morbum habentes, vitioſas urinas reddiderint, non enim totius corporis ſignum eſt, ſed tantum illarum partium, Hipp. 2. *progn.*

Hoc inde dignoſcitur, quia ſi urina pravis contentis referta, & bene cocta fuerit, conſtat ex malo peculiari renum aut veſicæ eſſe; nam ſi ex febre urente eſſet, urina non eſſet bene cocta. Hoc innuit Hippocrates *Aphoriſm.* *ſect.* 4. *Quibus cum urina craſſa carunculæ parvæ, aut veluti capilli una exeunt, iis a renibus excernitur.* Et *Aphoriſ.* 77. *ejuſdem ſect.* *Quibus cum urina craſſa furfurea quædam ſimul exeunt, iis veſica ſcabie laborat.* In his Aphoriſmis urinam bene coctam appellat Hippocrates *craſſam*, ut teſtatur Gal. *in comm.* quod eſt peculiare indicium, contenta illa a renibus aut veſica provenire.

Sudores, qui cum manifeſtæ concoctionis ſignis die critico, & rigore præcedente, ex toto corpore, calidi, copioſi, ſtillantes, & cum vapore erumpunt, & quibus febris vel perfecte ſolvitur vel admodum imminuitur, boni.

Libuit omnes boni ſudoris conditiones hic ſimul congerere, tum ut ille facilius internoſci queat, tum ut omnes mali ſudoris differentiæ, ad hanc veluti regulam collatæ melius innoteſcant. Sex igitur *conditiones* requiruntur, ut ſudor aliquis bonus dici mereatur, quarum *prima* eſt ex Gal. 1. *de Criſ.* *cap.* 2. quod ante ſudoris eruptionem concoctionis ſigna debeant apparere. *Coctiones* enim, ut inquit Hipp. 1. *epid.* *criſis celeritatem ſalutiſque ſecuritatem ſignificant. Cruda vero & incocta, & in malos abſceſſus converſa, dolores, longitudinem, acriſias, mortem, vel recidivas.* *Secunda* conditio eſt, ut boni ſudores die critico erumpant, quod teſtatur Hipp. *Aph.* 36. *ſect.* 4. qui ſic habet: *Sudores febricitantibus ſi incœperint, boni, & tertio die, & quinto, & ſeptimo, nono, & undecimo, & decimoquarto & decimoſeptimo, & vigeſimo, & vigeſimoprimo, & vigeſimoſeptimo, & trigeſimo primo, & trigeſimoquarto. Hi enim ſudores judicant morbos; qui vero non ita fiunt, laborem ſignificant, morbi longitudinem, & recidivam.* Notandum obiter in hunc Aphoriſmum, quod Galen. *in comm.* anxie inquirit, cur quartus dies in eo omiſſus ſit, cum tamen ſit primus judicatorius? *Reſp.* vero, hunc diem vel eſſe prætermiſſum ab ipſo Hipp. vel ab eo, qui primus librum tranſcripſit. *Si autem*, inquit, *omnino Hippoc. illum præteriit, hanc ob cauſſam exiſtimo illum feciſſe, quoniam morbi plurimi peracuti, qui cum ſudore judicantur, tertio & quinto die magis quam quarto judicium ſuſcipiunt. Rariores enim ſunt, qui die quarto judicantur, & hoc a me fuit inventum per experientiam, ob hoc ipſum plurimum quærente, cur dies quartus fuerat ab Hipp. in Aph. prætermiſſus.* Hoc deinde dicit accidere, *quoniam morbi peracuti diebus imparibus moventur, & criſes iiſdem diebus ſolent accidere, quibus morbi exacerbantur:* atque ita tertio vel quinto die potius criſis contingit quam quarto, quia morbi, qui diebus paribus moventur, tardius ſolent judicari. *Tertia* conditio eſt, quod boni ſudores criticum aliquem rigorem ſequantur; natura ſiquidem cum e venis tenues acutoſque humores detrudit, & in ambitum corporis propellit, vellicatis partibus ſenſibilibus, quas illi humores prætergrediuntur, rigorem concitat, cum extremarum partium refrigeratione, rigorem vero & refrigerationem, ſi natura robuſta ſatis fuerit, calores foras erumpens, febris acuta & magna conſequitur, cujus calore humores extenuati, in ſudorem copioſum reſolvuntur: unde Hippocr. *Aph.* 58. *ſection.* 4. *febre ardente laboranti, rigore ſuperveniente, ſolutio fit.* Ita & 3. *epid.* *ſect.* 2. *ægr.* 5. loquens de Chærione ait: *decimaſeptima ſuperriguit, febris acuta, ſudavit, ſine febre, judicatus eſt.* *Quarta* conditio eſt, ut ſudores copioſi ſint & calidi, atque ex toto corpore prorumpant. Tunc enim facultatem robuſtam denotant, cum æque per omnes partes corporis ea calorem diffundit, ipſoſque ſuperfluos humores in ſudorem digerit, & æque per omnes partes reſolvit; quod ei quidem prælanguidæ non ſuccedit, aut cum maligno morbo laborat. Sudores enim tunc inæqualiter vacuantur, in quibuſdam partibus plus, in quibuſdam parum, vel nihil. Multa talis ſudoris exempla propoſuit Hippocr. in *epid.* ut in Pericle, de quo ait: *Quarta circa meridiem ſudor prorupit toto corpore multus, & calidus, ſine febre, judicatus eſt, neque rediit.* Et de Nicodemo: *ſudor ei toto corpore copioſe calidus emanavit, ſine febre, judicatus eſt.* Et de muliere moroſa: *ſub hanc noctem ſudor multus toto corpore, & calidus prorupit, liberata febre dormivit.* Et de Virgine Lariſſæa: *Inhorruit, & mox ſudavit toto corpore multum & calidum, ſine febre eſt judicata.* *Quinta* conditio eſt, ut ſudor ſtillans effluat, & cum vapore, quemadmodum propoſuit Hippocr. 1. *progn.* *cap.* 8. Illa autem oſtendit naturam pravis humoribus dominari, eoſque valide ad ſuperficiem expellere. *Sexta & ultima* conditio eſt, ut ex eo ſudore morbus tollatur, aut admodum minuatur. Ideo Hippocr. in *Epid.* optimos ſudores proponens, qui morbos integre ſuſtulerint, ſæpius dixit, *febre liber*, aut *febris ceſſavit*, aut *ſine febre judicatus eſt*. Eos vero, quibus morbus tantum imminutus eſt, propoſuit in hiſtoria illius, qui in Dealcis horto decumbebat, de quo ait *decimo ſeptimo extrema frigida, cooperiebatur, acuta febris, toto corpore ſudavit, alleviatus eſt, melius ſapiebat, non tamen febre liber, & vigeſimo dormivit, plane mente conſtabat, ſudavit, liber erat a febre, non ſitiebat, quæ poſtea rediit. Et nonniſi die quadrageſimo cum alvi ſubcrebra pituitoſaque dejectione, cum multo ſudore ex toto corpore abſolute eſt judicatus.*

Sudor multus in febre acuta apparens, eamque non imminuens, malus.

Quantitas.

Oſtendit enim humorum multitudinem, quam natura difficile ſuperare queat, & nonniſi longo tempore, quod in morbis acutis non conceditur; ideo periculum eſt, ne natura ſuccumbat, antequam coctionem perficere poſſit. Unde Hipp. *Aph.* 43. *ſect.* 4. *Sudor multus calidus vel frigidus, ſemper fluens, frigidus graviorem, calidus minorem morbum ſignificat.* Quia, ut inquit Gal. *in comm.* *uterque copiam humorum ſignificat, quippe frigidus frigidorum, quæ eſt pejor; calidus calidorum, quæ priore minus eſt pericloſa.* Hi autem neque febrem ſolvunt, neque imminuunt, crudoque morbo erumpunt; ideo longitudinem ſaltem recidivas, atque laborem ſignificant.

Sudores aſſidui, ſive modici illi ſint, ſive copioſi, in febre acuta mali.

Significant enim naturæ imbecillitatem, quæ non poſſit humores retinere, donec per concoctionem ad excretionem præparati fuerint. Ideo qui continenter ſudant, ſed modice, ſi evaſerint, diu ſaltem ægrotare ſolent. At ſi crebro magnam ſudoris copiam profundant, palam eſt, non multo poſt eorum virtutem reſolutam iri. Adde quod ſudores, quicumque per plures dies perſeverant, ſymptomatici ſint, quia critici intra unum abſolvuntur.

Sudatiuncula omnis, præcipue quæ circa caput & cervicem apparet, mala.

Contingit enim plerumque hæc ſudatiuncula, quam ἰδρώτια Hippoc. nominat, ob magnam virium imbecillitatem,

tatem, quæ humores circa cutem exiſtentes continere nequit: ut videre eſt in ſyncope, ubi ſudor exiguus circa caput, collum aut pectus emanat; aut etiam in moribundis talis ſudor ſæpe numero contingit, qui *diaphoreticus* vulgo ſolet nominari. Sic apud Hipp. *epid. ſect.* 1. *ægr.* 1. Silenus circa caput modicum ſudavit: undecima interiit. Ita & 3. *epid. ſect.* 2. *ægr.* 11. mulier, quæ poſt abortum febre magna tenebatur, quarta die ſudavit circa caput exiguo frigido; ſeptima interiit:

Sudor, qui cum cœperit erumpere, ſtatim deſinit, malus.

Significat enim naturam excretionem moliri, & præ imbecillitate non poſſe opus abſolvere.

Sudatiuncula, & rigoris crebra viciſſitudo, funeſta, 1. *Coac. Aph.* 10.

Dicit Hipp. hanc ſudatiunculam, cum rigore frequenti, emphyema ſignificare. Et certe humores in vaſis contenti hæc non poſſunt producere, quandoquidem tum ſudatiuncula in capite tantum & thorace ſolet apparere. Sed ex concepto empyemate fit vellicatio partium thoracicarum a puris acrimonia, unde levis ille rigor, quem ſudatiuncula ſequitur, facultatis infirmitate, ob quam ſucci alibilis reſolutio fit.

Frigidi ſudores cum acuta quidem febre mortem, cum mitiori autem, morbi longitudinem ſignificant. Aphor. 37. *ſect.* 4.

In febribus putridis humores putreſcunt interdum in vaſis ſolis, interdum vero in toto corpore; ita ut in partium ſubſtantia, & juxta cutem, atque adeo in toto habitu corporis humores noxii contineantur; cum vero hæc duo contigerint, tum humores, qui ſunt in vaſis, putreſcere; tum etiam calorem nativum vel extingui omnino in habitu corporis vel proximum eſſe extinctioni; quæ quidem ex his partibus evacuantur, frigida ſentiuntur. Eam vero, quæ fit ex putredine in vaſis caliditatem, nihil prohibet vehementiſſimam eſſe, atque adeo ſignum exitiale, offendens in hominis corpore humorum multitudinem, tantam habentium frigiditatem, ut neque a calore nativo, neque a febrili calefiant. Si igitur in febre acuta frigidi ſudores contingant mortem prænuntiant, quandoquidem illa humorum crudorum & frigidorum multitudo non poteſt tam exiguo tempore concoqui, calore admodum debili exiſtente. At ſi cum mitiori febre contingant, non quidem mortem, ſed morbi longitudinem prænuntiant; quia non tantopere vires labefactantur a mitiori febre, & eo longius tempus protrahitur, in quo natura poteſt illam humorum multitudinem concoquere. Hæc eſt doctrina Galen. in *comm. hujus Aph.* Attamen fiunt etiam frigidi ſudores, vel ob ſummam inflammationem, vel ob ſimplicem caloris nativi exſolutionem. Cum enim ſumma aliqua ineſt internis partibus inflammatio, univerſus calor exteriorum partium retrahitur ad interiora, unde externæ partes manent omnino refrigeratæ. Atque ita fit, ut cum ex interno illo incendio magna fiat effumatio, vapores illi in cute condenſentur, & in ſudorem abeant, eumque frigidum, quia a cute refrigerata refrigerantur, ut in lypiria febre ſolet evenire. Cum etiam in morituris calor nativus ſit valde exſolutus, cogitur ille præ nimia paucitate totus in corde colligi & partibus interioribus, unde externæ partes manent refrigeratæ. Calor autem ille concluſus aliquam adhuc efficit evaporationem, quæ tota in ſudorem concreſcit, eumque frigidum, propter dictam partium externarum frigiditatem. Quocumque autem horum duorum modorum contingat hujuſmodi ſudor, lethalis proculdubio cenſendus eſt. Multa ſudorum frigidorum exempla proponuntur ab Hippocr. in *Epid.* quæ hujus prognoſtici veritatem luculenter patefaciunt, v. g. in *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 1. Philiſcus die quinta ſudavit frigidum: ſexta vero obiit. Et *ægr. ejuſdem ſect.* Silenus octava die ſudavit per totum frigidum, undecima interiit. Idem & 3. *Epid. ſect.* 2. *ægr.* 11. mulier, quæ ex abortu febre magna correpta eſt, quarta die ſudavit circa caput exiguo frigido, ſeptima interiit. Et *ægr.* 12. *ejuſdem ſect.* mulier, quæ in mendacium foro decumbebat, ſeptima ſudavit per totum frigida, decima quarta mortua eſt.

Fœtidi ſudores in morbo acuto peſſimi.

Summam enim humorum putredinem ſignificant, quæ naturalem corporis œconomiam deſtruit & evertit.

Excernendi modus.

Si inter ſudandum horror vel rigor ſæpius reccurrat, malum.

Quia novus iſte naturæ conatus magnam indicat illius perturbationem, quæ non poteſt propoſitam evacuationem perficere convenienter, ſed denuo inſurgit cum magno virium & vitæ periculo. Unde Hipp. *Aph.* 4. *ſect.* 7. *a ſudore horror, non bonum.*

Sudor, qui non effluit, ſed inſtar granorum milii in cute apparet, malus.

Hujuſmodi ſudor in capite aut cervice tantum ſolet apparere per ſyncopas, aut alias virium exſolutiones, quæ non poſſunt copioſum ſudorem effundere, ſed exiguum tantum, qui in tales globulos granis milii ſimiles efformatur.

Sudores, qui die non critico contingunt, mali.

Symptomatici enim ſunt & a vi morbi concitati, Qui enim fiunt a naturæ motu bene operantis, diebus tantum criticis contingunt. Sic apud Hippocr. *Epidem. ſect.* 1. *ægr.* 11. Dromeadæ conjux ſexta die ſudavit per totum, & eadem die interiit. Et 3. *Epidem. ſection.* 3. *ægr.* 3. Pythioni decima die multus ſudor accidit, & eadem die interiit.

Sudores in principio morbi apparentes, mali.

Quia in principio omnia ſunt cruda, & nihil poteſt ſalutariter excerni, niſi prius debite concoctum ſit. Idcirco verum eſt hoc theorema de omni evacuationum genere, quæ in principio morbi nunquam poſſunt eſſe ſalutares. Ita Philiſcus die prima ſudavit, tertia circa veſperam febri acuta cum ſudore, ſexta die obiit. Ita & Dromeadæ conjux tertia die ſudavit per totum, ſexta vero interiit. Et phreneticus, cujus hiſtoria habetur 3. *Epid. ſect.* 3. *ægr.* 4. prima die multum ſudorem per totum effudit, ſecunda ſudavit, quarta mortuus eſt.

Quicumque abſceſſus poſt ſigna concoctionis apparent, & ſecundum rectitudinem partis affectæ & in loco ab illa valde remoto, declivi & capaci, non valde exquiſito ſenſu donato, & qui citiſſime ad ſuppurationem perveniunt, ſalutares: qui contrario modo ſe habent, periculoſi.

Loca abſceſſui recipiendo maxime idonea ſunt crura, tibiæ, brachia, inguina, axillæ & articuli. Sunt enim a partibus internis remota, aut ſaltem earum excrementis recipiendis idonea & ſatis capacia, ac calore nativo prædita, ut materia in illis contenta facile concoqui valeat; ſi vero fiant in abdomine, periculoſiſſimi.

Quicumque abſceſſus foras vertuntur, optimi ſunt, qui parvi, & maxime egrediuntur, atque ad exteriora eminent, & in acumen elevantur. Qui vero majores ſunt, plani & omni acumine deſtituti, mali, tum etiam quicumque ad interiora vergunt, vel intro rumpuntur.

Optimi ſunt, qui interioribus partibus nihil communicant; ſed ſunt adducti, & parum doloris inferunt, & cutis colorem non mutant. Hipp. Prog. cap. 10.

Abſceſſuum bonitas vel malitia ex triplici ſumitur differentia, ſcilicet loci, in quem erumpunt, figuræ, quam retinent, & loci in quem rumpuntur. Quod ad *primam* ſpectat, quo magis abſceſſus aliquis vertitur ad exteriora, eo melior eſt, tum ut ſignum, quia robuſtiorem facultatem expultricem ſignificant; tum ut cauſſa, quia minus lædit partes interiores. Quod attinet ad *figuram, qui parvi ſunt*, inquit Hipp. *meliores* (quod non intelligendum eſt ſimpliciter de quantitate abſceſſus, quandoquidem abſceſſuum magnitudo quantitati materiæ reſpondere debet; ſed de magnitudine ſecundum baſin, ſcilicet qui minorem habent in baſi circumferentiam, ſint meliores,) tum etiam qui maxime egrediuntur, ſurguntque in acutam. Nam robur expultricis facultatis ſignificant. Qui vero magni ſunt ſecundum baſin, hoc eſt, lati, & minime acuti, contrariis de cauſſis mali ſunt. Quod *rupturam attinet*, omnium optimi ſunt, qui rumpuntur extra ſolum, quia ita fit ulcus magis idoneum ad curationem, & commodius multo eſt pus extra erumpere, quam ad interna membra labi. Optimi denique ſunt, qui partibus internis nullum dolorem, aut inflammationem, aut aliam quamvis malam diſpoſitionem communicant, tum & ipſi exiguum dolorem inferunt, & colorem cutis naturalem parum immutant, quia ſignificant partes circa ulcus bene temperatas, atque adeo curationem ſui ſe prompte promovere.

Omnis abſceſſus, qui ad ſuppurationem venit, ſi pus effundat laudabile, ſalutaris eſt; ſi non laudabile, periculoſus.

Dictum fuit antea; pus laudabile, eſſe debere album, leve, & æquale, & minime fœtidum. Quod contrarias habet conditiones, malum eſt: ſignificat enim potius materiæ putredinem, quam veram concoctionem.

Si abſceſſu in aliqua parte apparente æger non ſublevetur, ſed eadem ſymptomata perſeverent, lethale.

Significatur enim, hunc abſceſſum fieri potius ex decubitu materiæ in illam partem, quam ex critica expulſione, ex qua perpetuo æger melius habere ſolet.

Abſceſſus in principio morbi apparens; peſſimus.

Nulla evacuatio, quæ fit morbo crudo exiſtente, poteſt eſſe utilis: ſed in abſceſſibus præſertim hoc peculiariter obſervandum eſt, quod morbi, in quorum principio contingunt, ut plurimum maligni ſint atque peſtilentes, unde maximum vitæ periculum præſagire licet.

Abſceſſus minores vel majores, quam par ſit, apparentes, mali.

Minores non recipiunt ſufficientem materiæ morbificæ copiam, qua morbus ſolvi, aut multum imminui poſſit, ideoque inutiles. Majores vero nimiam humoris morbifici copiam denotant, unde periculum eſt, ne natura oneri ſuccumbat, tum etiam, ne præter cutem & muſculos pars aliqua interna, aut ex principibus, aut ex neceſſariis obſideatur.

Quicumque abſceſſus, poſtquam apparuerint, cito recurrunt & occultantur, funeſti.

Significant enim naturam eſſe prælanguidam excretionem quidem aggredientem, ſed eam præ imbecillitate perficere nequeuntem. Hoc tamen ita intelligendum eſt, modo illa retractio non fiat ab aliqua evacuatione, ab arte, vel a natura procurata.

Quæ dolenter ad aures aſſurgunt, peſtifera. 2. Coac. c. 4.

Omnes parotides a præſtantioribus Medicis ſemper fere ſuſpectæ haberi ſolent, propter loci anguſtiam, qui non eſt capax totam ſuſcipere materiam: tum etiam propter viciniam cerebri, ad quod fit refluxus materiæ morbificæ. Si vero parotides gravem dolorem inferant, magis periculoſæ ſunt, quia ſignificant humorum multitudinem,

quæ

quæ tenſionem parit, ex qua dolor concitatur. Attamen ſi parotidum eruptionem copioſus ſequatur alvi fluxus, vel multa profluat urina, ſolent ægri liberari, ut Clazomenio contigit in 1. *epid. ſect.* 2. *ægr.* 10. in quo die decimaſeptima, prope ambas aures facta eſt elevatio cum dolore: & vigeſimaſeptima tumores circa aures magis elevati ſunt neque ſubſtiterunt, neque ſuppurati ſunt. Trigeſima prima fluxus alvi, multi, aquoſi, cum dyſenteria: urinas craſſas minxit, ſubſtiterunt quæ circa aures, & ad quadrageſimam ſecundam a morbo liberatus eſt.

Parotides, quæ cum urina cruda apparent, malæ.

Oſtendunt enim naturam non potuiſſe ſuperare cauſſam morbificam, & ad convenientem evacuationem diſponere.

Parotides, quæ fractis jam viribus contingunt, mortiferæ.

Maxime enim tunc temporis natura viribus opus habet ad expellendam materiam morbificam, & parotidum ſuppurationem moliendam: ſi igitur & illo motu deficiant, nulla ſalutis ſpes ſupereſſe poteſt.

Parotides, quæ non ſuppurentur, malæ, niſi larga hæmorrhagia, aut copioſus alvi fluxus ſuccedat, aut urina craſſa & concocta profundantur.

Non tamen omnis alvi fluxus parotides diſſipat, nam in febre peſtilenti ſæpe cum parotidibus ægros de medio tollit: ſed oportet alvi fluxum eſſe criticum, & laudabilem, quod ex ſignis ſupra de alvi fluxu propoſitis facile innoteſcit. Hinc Hippocrates in *Coac. diutius hypochondrio afflicto, & alvo graviter olente abſceſſus ad aures, interfecit.*

Parotides, quæ magnitudine moderata, ſine dolore, integris viribus aliquo die critico, & antegreſſis coctionis ſignis erumpunt, bonæ.

Quamvis parotides, ut plurimum ſuſpectæ eſſe ſoleant, ut antea dictum eſt; tamen utiliter aliquando erumpunt; ſi nimirum dictis conditionibus appareant, ex quibus dignoſcitur naturæ dominium ſupra cauſſam morbificam. Sic in Clazomenio, cujus hiſtoria ſupra relata eſt, urinæ toto morbi decurſu tenues quidem, ſed bene coloratæ apparuerunt: & die decima ſeptima, quæ critica eſt, parotides apparuerunt.

Per puſtulas. *Puſtulæ in principio morborum acutorum, toto corpore, aut nonnullis partibus apparentes, periculoſæ.*

Apparere ſolent plerumque hujuſmodi puſtulæ in morbis malignis & peſtilentibus, & eorum ſunt indicia, atque vitæ periculum minantur: præcipue vero ſi in principio morbi erumpant, quod majorem malignitatem ſignificat, quæ naturam irritet ante ullam concoctionem ad excluſionem ichorum acrium & venenatorum, a quibus hujuſmodi puſtulæ produci ſolent. Unde Hippocr. in *Coac. quibus in febribus puſtulæ per totum corpus erumpant, lethale, niſi purulentus abſceſſus illi ſuccedat.* Et alibi: *Qui circa artus rotundas in ſuperficie puſtulas habent, inſuperque rigorem, illis tandem circa inguina, & ventrem rubores & nigredines exoriuntur & intereunt.* Quod etiam confirmat idem Hippocrates in 1. *Epid.* exemplo Sileni, in quo die octava exanthemata cum ſudore rubra, rotunda, parva, veluti variolæ prodierunt, & undecima interiit. Quamvis autem variolæ & morbilli, qui in pueris frequenter apparere ſolent, ex hoc genere eſſe videantur; ſolent tamen non raro ſalutariter erumpere, ſi nimirum fiant ſimpliciter ab ebullitione, & motu naturæ ſecernentis purum ab impuro. Quando vero a maligno & venenato aeris contagio dependent, tunc magnum periculum invehunt, & magnam ſæpe puerorum ſtragem efficere ſolent.

Puſtulæ admodum rubentes, vel præcipue liventes, aut nigricantes, exitioſæ.

Valde rubræ intenſum humorum fervorem ſignificant, quales in Sileno apparuerunt. Lividæ aut nigræ humorum aduſtionem ſignificant, & maximam malignitatem, unde puſtulæ carbunculoſam naturam nanciſcuntur. Sic in variolis & morbillis, quibuſcumque exanthemata livida, aut nigra apparent, omnes moriuntur.

Qualitates corporis primæ. *Calor in febribus optimus eſt, temperatus, ſuavis, æqualis in omnibus corporis partibus cum quodam humido, qui maxime nativo calori ſit ſimilis, & æquali totius corporis mollitie.*

Primo, bonus iſte calor per humiditatem, quam habet comitem, ab igneo diſtinguitur, qui ſiccus eſſe conſuevit. *Secundo*, per mollitiem in toto corpore æqualem diſtinguitur ab eo calore, qui in febribus malignis reperiri ſolet, qui Medicos plerumque fallere ſolet; blandus enim & mitis eſt, calori naturali ſimillimus, intus nimirum concluſo calore intenſiori, nec foras libere diffuſo. Quamobrem bono illi calori corporis una totius æqualem mollitiem conjungi oportet, ut docet Hippoc. 2. *progn. Optimum*, inquit, *eſt ſi corpus omne æquale calidum*, molleque eſt, æqualis enim totius corporis mollities diſtinguit bonum calorem ab aliis, qui boni non ſunt. Atque ita calor mitis & blandus, qui in febre maligna reperitur, dignoſci poterit ex inæquali totius corporis mollitie, quod videlicet hypochondria dura utplurimum & tenſa appareant. Aut ſaltem illa caliditas in toto corpore æqualis non erit, quod nimirum partes extremæ minus calidæ ſentiantur, at circa ventrem intenſior caliditas percipiatur. Ita caliditas temperata æqualiter in toto corpore, cum æquali quoque mollitie, ſemper bonum ſignum erat; ſiquidem fieri non poteſt, quod corpus tali caliditate & mollitie præditum exitioſe ægrotet: id enim certo demonſtrat, viſcera inflammatione, obſtructionibus, & inſigni putredine carere.

Flammans cum ſudore facies in febre acuta, mala 2. *Prorrhet. text.* 33.

Intenſa enim illa caliditas internam cerebri inflammationem ſignificat, & ſudor pariter eamdem partem laborare oſtendit, quandoquidem ut teſtatur Hippocr. in *Aphor. ubi ſudor, ibi morbus eſt.*

In febribus circa ventrem fortis æſtus, & morſus oris ventriculi, malum, Aphor. 65. *ſect.* 3.

Significat enim magnam inflammationem, vel multam bilem, eamque acerrimam circa ventriculum ebullientem, aut putreſcentem, quæ interni eryſipelatis metum faciat.

In morbis acutis frigus partium extremarum, malum. Aphor. 1. *ſect.* 7.

Fit enim illa refrigeratio extremorum in morbis acutis: vel ob internam inflammationem, cujus calor adeo vehemens eſt, ut ad ſe trahat totum ſanguinem inſtar cucurbitulæ; unde fit, ut iis, qui ita ſe habent, viſcera perurantur, extremæ autem partes frigeſcant, propter defectum ſanguinis ad viſcera ſe recipientis. Confirmavit idem Hippocrates *Aphor.* 48. *ſect.* 4. *In febribus non intermittentibus, ſi partes exteriores ſint frigidæ, interiores vero urantur, & ſitim habeant, lethale eſt.* Hæ autem febres, in quibus exteriora frigent & interiora uruntur, Lipyriæ nominantur, fiuntque præcipue ex inflammatione partium nervoſarum, veluti ventriculi & inteſtinorum, ſuntque perpetuo lethales, & paucis diebus interimunt. Vel fit illa refrigeratio extremorum ex maxima exſolutione caloris nativi, cujus reliquiæ perexiguæ, in corde & præcipuis viſceribus collectæ, non poſſunt uſque ad partes exteriores exporrigi. Idcirco qui ita refrigerati ſunt maxima laborant imbecillitate virium, nec amplius recaleſcunt, & morti ſunt proximi, quod teſtatur Hippocr. in *Prorrhet. Quoties a rigore refrigeratur quis, nec denuo incaleſcit, malo eſt loco.* Et confirmatur in *epid. ſect.* 2. *ægr.* 1. ubi Philiſcus quinta die habuit extrema undequaque frigida, & non amplius recaleſcentia: ſexta die obiit. Ita & *ægr.* 2. *ejuſdem ſect.* Silenus ſexta die extrema habuit frigida, livida; ſeptima extrema, non amplius recaleſcebant, undecima interiit. Ita & *ægr.* 8. *ejuſdem ſect.* Eraſinus quinta die circa meridiem extrema habuit frigida, ſublivida & eadem die interiit circa ſolis occaſum. Ita & 3. *Epid. ſect.* 2. *ægr.* 11. mulier, quæ ex abortu febre magna correpta eſt, habuit extrema frigida a quarta die uſque ad ſeptimam, qua interiit. Attamen interdum extremorum frigiditas non perſeverans, nec frequenter revertens, bona eſſe conſuevit; criſin etiam advenientem ſignificat, in qua calor retrahitur ad interiora, ad excludendam materiam morbificam: ut contigit illi, qui decumbebat in Dealcis horto, 3. *epid. ſect.* 1. *ægr.* 3. qui die decima ſeptima habuit extrema frigida, poſtea febrem acutam, & ſudavit per totum, & alleviatus eſt.

Frigiditas narium perſeverans toto fere morbi decurſu in puerulis, lethalis.

Frigiditas linguæ per aliquot dies perſeverans, lethalis: ut in tribus ægrotantibus animadverſum fuit, in quibus alia ſymptomata gravia non apparebant, præter quemdam virium languorem.

Qui frequenter refrigerantur, & viciſſim incaleſcunt, ſunt in periculo. 2. Prorrhet. text. 32.

Significatur enim materiæ morbificæ multitudo vel malignitas, adverſus quam natura certamen fruſtra aggrediatur, unde caloris nativi exſolutio mors tandem conſequitur, ut annotavit Hippocrates in 3. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 12. Ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, a ſeptima die ſubriguit, febris acuta, circa veſperam refrigeratio extremorum, non amplius recaleſcebat, & rurſum ad noctem ſuperriguit, extrema non recaleſcebant. Decima extrema recaluerunt. Undecima rurſum extrema frigida. Decima quarta mortua eſt. Ita & 3. *epid. ſect.* 3. Pythio die ſecunda habuit refrigerationem extremorum, & poſt multum tempus recaluit. Tertia ſubrefrigeratus eſt parum. Quarta iterum refrigeratio, & recaluit poſt tempus. Octava mane refrigeratio, ſero autem rurſus recaluit. Decima multa refrigeratio, febris acuta, multus ſudor, interiit.

Cutis faciei & aliarum partium dura, ſcabra aut ſqualida, mala. *Secundæ Durities.*

In morbis enim acutis magnam indicat exſiccationem a calore febrili factam. In diuturnis vero magnam humidi primigenii conſumptionem, ut in febribus hecticis. Sic 3. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 3. in Dealcis uxore, die decimaſeptima, erat cutis circumtenſio arida, & vigeſima prima obiit. Et *ægr.* 19. *ejuſdem ſect.* in Melibæo adoleſcente, die decima cutis fuit arida & circumtenſa, & vigeſima quarta interiit.

Summa totius corporis mollities in quolibet morbo, mala.

In morbis enim acutis inſignem quamdam putredinem ſignificat, propter quam partes corporis noſtri flacceſcunt, ut patet in cadaveribus peſtilenti febre peremptis. In chronicis vero magnam pituitæ copiam, in univerſum corpus diffuſam, ut in leucophlegmatia contingit.

Rubor faciei intenſus cum mœſtitia, malus. 2. *Prorrhet.*

Faciei rubor ſimpliciter conſideratus non perpetuo malus eſt: ſignificat enim interdum criſin inſtantem per hæmorrhagiam, quemadmodum Galen. in Romano juvene coram aliis Medicis ex hoc ſigno prædixit. Et tunc ſigna concoctionis ſimul debent apparere: ſi vero crudo morbo exiſtente, facies valde rubra appareat; timenda erit capitis inflammatio, & cerebri præſertim; cum hoc ſigno demonſtretur ſanguinem ſurſum in caput agi, ipſumque inflammare; unde fit, ut triſtitia phrenitidem præcedat, quia ille ſanguis a nimio calore aduſtus eſt, & ad bilis atræ naturam vergit, ut docet Galen. in *commen. hujus ſententiæ*: his verbis: *Cum itaque florida quidem apparuerit facies, æger autem valde triſtis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio eſſe videtur, quæ ſanguinem exurit, ob eamque cauſſam bilem atram, ut demonſtratum eſt, gignit.*

Rubores intenſi, & quaſi eryſipelatodes in manibus & pedibus apparentes, per morbos acutos cum bonis ſignis boni, cum malis mali eſſe conſueverunt.

Si enim cum bonis ſignis appareant, ſignificant naturam fortem eſſe, longius humores noxios ad ignobiles partes propellere; unde bona illa metaſtaſis cenſenda eſt, quam allevatio ægri neceſſario conſequitur. Si vero cum malis ſignis appareant hujuſmodi rubores, & nullum ex iis levamen ægrotanti ſuccedat, cenſendum eſt per epigeneſim eos excitari, videlicet per multiplicationem qualitatis illius phlegmonoſæ, quæ jam viſcera firmiter occupavit.

Pallor ingens, in facie potiſſimum, malus.

Quia ſignificat vel retractionem caloris violentam ad interiora, vel ejuſdem extinctionem, aut ſanguinis inopiam: unde fit, ut ille calor in demortuis ſoleat apparere.

Lividitas & nigrities totius corporis, faciei, vel partium extremarum, mala.

Fit enim propter caloris extinctionem in illis partibus, ut docuit Hipp. 2. *prog. Si corpus adeo grave eſt, ut ungues ac digiti lividi ſint, expectanda continuo mors eſt.* Illa autem lividitas cum frigiditate extremorum perpetuo conjuncta eſt, ut videre licet in exemplis Philiſci, Sileni, & aliis, ubi de frigiditate extremorum ſupra agebatur, propoſitis.

In oſſe ægrotante caro livida, malum. Aph. ſect. 7.

Per *os ægrotans*, intelligit Hipp. quod vulnere vel ulcere, ſeu carie affectum eſt. At liveſcit caro in vulneribus aut ulceribus, vel ob caloris extinctionem, vel ob gangrænam, ſeu ſyderationem, ex inflammationis magnitudine vel ob contuſionem. Si ergo in oſſe corrupto, aut violato liveſcat caro, nullaque adſit contuſio, aut ſyderatio, certiſſimum ſignum erit, pravam ſubeſſe putredinem, quæ calorem nativum extinguit: proinde illud os exſcindendum eſt aut eximendum.

Colorem ſubinde mutare in morbis acutis, malum.

Corpora *colorem mutare* dicimus, cum ex proprio colore nativo in pallidum, aut album, aut flavum, aut æruginoſum, aut viridem, aut plumbeum, aut denique nigrum mutantur. Hæc autem colorum mutatio frequens ſignificat naturam valde opprimi, & magnam adeſſe pravorum humorum redundantiam.

Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malus. Si vero ſeptimo, vel nono: vel undecimo, vel decimoquarto ſupervenerit, bonum: niſi dextrum hypochondrium induruerit. Aphor. 62. & 64. ſect. 4.

Hæc verba Hippoc. non ſic ſuperficie tenus intelligenda ſunt, cum plures viſi ſint ante ſeptimum regio morbo affecti, ſani & liberi evaſiſſe. Intellige igitur *ante ſeptimum*, id eſt, ante materiæ morbificæ concoctionem, quam ſi aurigo antevertat, malum eſt, ut inquit Hippoc. quia motus ille eſt ſymptomaticus. At ſi ante ſeptimum materiam morbificam concoqui & edomari contingat, quam poſtea natura ad cutim propellat, unde morbus regius fit, bonis ægri rebus id fieri neceſſe eſt. Quod ipſe confirmavit Hippocrates 4. *de ratione victus in morbis acutis*: *In bilioſa*, inquit, *febre morbus regius cum rigore ante ſeptimum diem enatus, ſolvit morbum; ſi vero abſque rigore præter occaſionem evenerit, lethale*. Sciendum tamen eſt, ideo Hippocratem ſeptimum diem annotaſſe, tamquam primum terminum boni icteri, quia raro admodum contingit, ut febrium bilioſarum materia ante ſeptimum diem bene concocta ſit, cum præſertim ad cutem expellitur; & iterum facit; hinc enim oſtenditur, bilem eſſe craſſiorem, quæ non potuit per ſudores vacuari. Tradit igitur Hippocr. *in hoc Aphor.* id quod frequentius accidit, quamvis aliter interdum poſſit contingere. At vero icterus, qui ſeptimo nono, undecimo, aut decimoquarto die, videlicet critico contingit, bonus eſt; quia tunc bonæ concoctioni ſuccedit; ſignum autem oſtendens icterum in illis diebus laudabili concoctioni ſuccedentem, eſt, ſi nulla durities ſit in hypochondrio dextro: nam durities illa oſtendit humorem in hepate, qui vaſa bilem expurgantia comprimit, vel obruit; unde fit transfluxus humoris bilioſi ad habitum corporis. Si vero nullus adſit tumor in hepate, icterus fit per expulſionem bilis febrem efficientis ad habitum corporis. Huic demum ſigno ſequentia adjungenda ſunt, quod in ictero critico urinæ non ſint coloratæ, ut lintea croceo colore inficiant, neque fæces candidæ appareant, ut in ictero morboſo: tum etiam quod ex eo febris ſoluta, aut ſaltem admodum imminuta ſit.

Fœtor intenſus ab ægrotantis corpore exhalans, malus.

Magnam enim ſignificat humorum corruptelam, quæ tetros vapores undequaque expirat.

Olor.

Quando æger in morbis acutis odores non conſuetos ſentit, odorabili re nulla præſente, qualis eſt odor piſcium, luti, butyri, aut ſimilium, mala ſigna adſunt, mors in propinquo eſt, teſte Avicenna.

Sonus.

Stertor in acutis, qui & dormientibus & vigilantibus inter reſpirandum fit, lethalis eſt.

Stertor ſeu ſtertoroſus ſpiritus fit, quando inter reſpirandum ſentitur in gutture quædam veluti ebullitio, & fervor, ſeu ſtrepitus, cujuſmodi in ſtertentibus. Et ille in omnibus fere morituris ex morbo acuto apparere ſolet per unum, aut alterum diem ante obitum, præcipue in iis, qui ex pleuritide, aut peripneumonia intereunt. Significat enim extinctam omnino facultatem, quæ non valeat excrementa ab aſpera arteria & faucibus expellere. Quicumque igitur morbo ingraveſente hunc ſtertorem patiuntur, morti ſunt proximi. At vero interdum contingit hujuſmodi ſtertor in principio morborum, verb. gr. pleuritidis, peripneumoniæ & febris catharralis, ob humorum defluxum ad pulmonem & aſperam arteriam; & tunc non eſt neceſſario lethalis, quia in progreſſu morbi ille humor poteſt excerni vel diſſipari, ut in aſthmaticis fit, qui hunc ſtertorem ſine ullo vitæ periculo frequenter patiuntur. Et quia hujuſmodi ſtertor in principio apparens, interdum lethalis eſt, interdum vero minime, ita diſtinguendum eſt: quod videlicet, qui minime lethalis eſt augeſcente morbo ſenſim minuatur, & tandem prorſus deſinat, humore aut per tuſſim excreto, aut a calore febrili reſoluto; ille vero, qui lethalis eſt, pertinaciter perſeveret & ſenſim intendatur: quod oſtendit naturam a multitudine humorum opprimi, eoſque non poſſe excerni, ſed ab iiſdem ægrotantem ſuffocari.

Quibus cum ſtrepitu alimenta in ventriculum deſcendunt, ut in puteum projici videantur, malum.

Significant enim fibras œſophagi eſſe reſolutas, ut deſcendentia alimenta continere nequeat, & ad ventriculum veluti manu ducere, ut in naturali deglutione fit: fitque frequentius in puerulis agonizantibus.

Dolores ex hypochondriis, & tumores ſi ſint recentes, & ſine phlegmone ſolvit murmur factum in hypochondrio, maxime erumpens cum ſtercore & urina & flatu: ſi vero non effluat, confert etiam ſi devolvatur ad inferna. 2. Progn.

Inflammationes hypochondriorum, quæ ſæpe cum morbis acutis jungi ſolent, ſi recentes & abſque phlegmone ſint, (phlegmon autem ex partis ardore & pulſu innoteſcit,) a flatibus producuntur, & contumaciam quidem oſtendunt, ſi dolorem habeant firmum inſtar fixi pali; ſed maximum tamen jamjam futuræ ſalutis ſignum exhibent, cum homo incipit ſurſum, aut deorſum in ructo & per ſedem, cum dejectione & ſine ea, & cum urina flatum emittere. Flatum autem cum urina emitti, oſtendit ſpuma illi ſupernatans. Licet vero flatus non emittatur, ſi tamen cum murmure incipiat deorſum repere, bonum eſt; principium ſiquidem ſalutis eſſe ſolet, quia calor membri jam incipit flatum diſſipare, & membra non ſunt jam adeo extenſa, ſed conſtringentur ad flatum expellendum, unde principium eſt victoriæ.

Accidentia propria in facie.

Facies cadaveroſa mortifera, ſed ea minus tamen, quæ ob vigilias, aut ventris ſolutionem ejuſmodi eſt. Atque talis corruptio his de cauſſis orta, uno die finitur. 2. Coac. cap. 5.

Hæc facies, quam Hipp. vocat *cadaveroſam*, quod ſimilis ſit ei, quæ apparet in cadaveribus, & iis, qui morti ſunt proximi, vulgo vocatur *facies Hippocratica*, quia ad amuſſim, & veluti penicillo deſcribitur ab Hipp. 2. *Coac.* & in 1. *prog.* his verbis: *Fuerit autem ſane facies hujuſmodi, oculi concavi, nares acutæ, collapſa tempora, aures frigidæ & contractæ, cutis in fronte dura, lenta & arida, calor pallidus vel niger, lividus aut plumbeus*, quæ omnia ex peſſimis cauſſis ſolent contingere. Partes enim faciei, aut revera gracileſcunt, conſumpta earum ſubſtantia; aut gracilitate quadam apparenti magis quam vera, quam facit ſubtractio ſpirituum & ſanguinis: hi enim tribuunt particulis vividum colorem, & mediocrem humorem, qui concidit illis ſubtractis; acceditque tunc frigus externum particulas comprimens; majoris extenuationis cauſſa. Ut conſumatur ſubjecta cuti caro, facit calor qui malignus eſt, aut intenſiſſimus. Ut vero ſanguis & ſpiritus ab iis particulis ſubtrahantur, facit aut debilitas tanta innati calidi, ut non poſſit emergere, aut tantum interius incendium, ut trahatur intro velut a cucurbitula. Omnes igitur cauſſæ extenuationis maximæ, quæ in facie apparent, peſſimæ ſunt: illæ autem particulæ, quæ ab Hippocrate enumerantur, ſunt maxime extenuationis capaces. Oculi enim multa pinguedine referti ſunt, & copioſis ſpiritibus abundant, qui tumere & prominere eos faciunt. Si igitur pinguedo illa conſumatur, aut ſpiritus exhauriantur, oculos ſubſidere, & locum quem antea occupant, vacuum majori ex parte fieri neceſſe eſt, unde oculi concavi apparent. In naſo ſola illa particula eſt craſſiuſcula, quæ eſt extrema, ac veluti quædam cuſpis; nam reliqua ſunt oſſa, cartilagines & cutis ſine carne: In ſolis pinnulis ſunt fibræ quædam carnoſæ, tenues, ex muſculis buccas moventibus productæ: ergo merito ea in parte naſi apparet magis ex morbo facta extenuatio. Temporum cavitates muſculis valde humidis plenæ ſunt, unde fit, ut canities plerumque a temporibus incipiat,

Eſſentia.

Cauſſæ efficientes. Aer.

Humores.

Cauſſæ materialis corporis ægrotantis. Effectus.

quæ

Actiones animales. Rigor. Vitales. Pulſus. Naturales. Suppreſſio urinæ. Excrementa.

quæ humiditas facile abſumitur a cauſſis ſupra dictis. Aures merito refrigerantur per debilitatem, aut retractionem caloris nativi, tum quod extremæ ſint a caloris fonte, longeque remotæ, tum etiam quod excarnes; ex ſola enim cute & cartilagine compoſitæ ſunt. Contractæ etiam fiunt earum pinnulæ, & cutis frontis intenta, dura & arida per exſiccationem, ex conſumptione humidarum partium, ut coria, quæ exſiccata contrahuntur & contorquentur. Color denique pallidus, niger, aut lividus, ex coloris nativi & ſpirituum retractione, aut exſolutione dependet, unde illæ partes refrigeratæ talem colorem nanciſcuntur. Poſtremo *advertendum eſt*, faciem cadaveroſam, quæ ſignis propoſitis innoteſcit, eſſe pernicioſam, ſi a cauſſis internis jam recenſitis producatur: nam ſi a cauſſis procatarcticis talis reddita ſit minus periculoſa eſt, ut notat Hipp. in hoc theoremate, ubi tantum vigilias & alvi fluxum enumerat. Sed his addere etiam poſſumus alias cauſſas procatarcticas, aut defectum alimenti, mœrores, & timores. Et facile cognoſcetur, cum ab hujuſmodi cauſſis procatarcticis dependet, quia uno die finitur, & poſtea æger ad priſtinum ſtatum revertitur.

Oportet vero conſiderare oculorum in dormientibus ſuſpectiones. Nam ſi quid album commiſſis palpebris ſubinſpiciatur, neque alvi profluvio, aut medicamenti potione iſtud contingat, malum eſt ſignum & lethale valde. Aph. 52. ſect. 6.

Cum ægri ſemiapertis oculis dormiunt, ut album ſubappareat, maxima imbecillitas facultatis animalis ſignificatur. Cum enim oculi ex minima facultate claudantur, ſi in ſomno claudi nequeant, ſummam ſpirituum animalium depauperationem denunciant. Signum igitur lethale eſt, ſi vi morbi talis reſolutio producta ſit. At vero ſi ab evacuatione vel ſpontanea, vel arte facta, aut aliqua alia cauſſa procatarctica talis ſpirituum reſolutio producta ſit, reparabilis illa eſt, ideoque conniventia oculorum ab ea producta non tam periculoſa. Addit etiam Hippocr. aliam cautionem, *in* 1. *prog.* Si nimirum æger hoc modo dormire non aſſueverit: Sunt enim quidam qui oculis] ſemiapertis dormire conſueverunt. Habet autem maximam vim hoc prognoſticum in acutis capitis morbis, ſive cum febre conjuncti ſint, ſive ſine febre; quia oculi cerebro proximi ſunt, & veluti conjuncti, illius ideoque paſſiones certiſſime declarant: ex aliis vero morbis non tam certum periculum denunciant. Nam pueruli vermiculoſi ſæpe non omnino claudunt oculos inter dormiendum; & facile liberantur. Non ſolum autem ab exſolutione virium hæc conniventia producitur, ſed etiam interdum a convulſione oculos moventium muſculorum, ut docet Gal. *in comm. hujus aphoriſmi.*

Si in morbo acuto oculus unus altero minor fiat, lethale eſt. Hipp. 1. progn.

Fit enim tunc temporis ob facultatis regentis imbecillitatem, quæ illum oculum incipit deſerere. Gravius quidem ambos oculos extenuari, ob ejuſdem facultatis imbecillitatem; ſed illa extenuatio apparere incipit in alterutro oculorum, quippe rarum eſt, utrumque eſſe ſimul eodem omnino apparatu. Nam & atropia, quæ eſt afflictura totum corpus, ab uno vel duobus membris ſolet incipere, illincque ad alia ſerpere, rurſumque ad alia, prout magis vel minus diſpoſita ſunt. *Advertendum* tamen eſt an hujuſmodi oculi extenuatio a peculiari morbo dependeat, non ab imbecillitate facultatis: tunc enim ex eo nullum imminet periculum.

Si in morbo acuto album oculi rubrum appareat, periculoſum. Hipp. in progn.

Significat enim ſanguinem, aut bilem transferri ad cerebrum; unde inflammatio, indeque phrenitis expectanda eſt, quæ magnum vitæ periculum minatur. Cum autem tunica adnata, quæ album oculi conſtituit a meningibus cerebri exoriatur, facile fit, ut earum inflammatio ipſi communicetur.

Si in morbo acuto venæ oculorum lividæ, aut nigræ apparuerint, lethale eſt. Progn.

Vel enim ſignificant humores aduſtos & atrabilarios abundare in cerebro, vel caloris nativi extinctionem, unde ſanguis nativum ſuum calorem amiſerit, & concretionem aliquam acquiſiverit.

Si in morbo acuto oculi pervertantur, malum. 1. *prog.*

Oculi *perverti* dicuntur, quando indecore moventur, id eſt, vel magis ſurſum quam deberent vel deorſum, vel in obliquum: tum etiam ſi unus ſurſum, alter deorſum: unus in unum, alter in alterum angulum torqueatur. Quæ quidem oculorum perverſiones fiunt ob convulſionem muſculorum oculos moventium: quemadmodum fieri ſolet in epilepſia, in qua quidem periculoſæ non ſunt. At convulſiones quæ fiunt in morbis acutis, ſunt maxime periculoſæ.

Oculi tenebroſi, turbidi, ſqualidi, ac minime ſplendentes, mali.

Tales enim fiunt ex defectu, atque extinctione ſpirituum animalium, qui ſplendidi ſunt, & luciditatem oculis conciliant: tum etiam ex arefactione tunicarum oculos componentium, & corneæ potiſſimum, ut docet Gal. 1. *de ſympt. cauſ.*

In palpebris naribus & labiis.

Si autem perverſa fiat, aut livida, aut pallida palpebra, aut labrum, aut naſus, cum aliquo aliorum ſignorum, ſcire oportet, morti proximum eſſe. Lethale etiam eſt labra reſoluta & pendentia, & frigida & alba eſſe reddita. Hippocrates in prognoſt.

Eamdem fere ſententiam habet idem Hippocr. *Aphor.* 49. *ſect.* 4. his verbis: *In febre non intermittente, ſi labium, aut palpebra, aut ſupercilium, aut oculus, aut naſus pervertatur, aut non videat, aut non audiat æger, jam debili exiſtente corpore, mors proxima eſt.* Fiunt autem omnes iſtæ perverſiones ex muſculorum has partes moventium convulſionibus, quæ in morbis acutis lethales ſunt, ut ſæpe inculcatum eſt. At lividæ aut pallidæ palpebræ fiunt ab extinctione calidi innati. Labia vero pendentia, & reſoluta & frigida, & alba manifeſte indicant facultatis moventis imbecillitatem, & extinctionem calidi innati.

Nares præter modum dilatatæ in morbo acuto, periculum portendunt.

Significant enim magnam facultatis animalis imbecillitatem, quæ cum nequeat thoracem ſufficienter dilatare, ad ſummum incendium temperandum dilatatis naribus conatur compenſare, ut per illas aer copioſior attrahatur.

In dentibus.

Dentibus ſtridere in febribus, quibus non eſt aſſuetum a pueritia, furibundum & mortale. Hipp. in progn.

Hanc eamdem ſententiam repetit Hipp. *in* 2. *prorrhet.* his verbis: *Dentium ſtridor pernicioſus, quibus non eſt ſanitatis tempore conſuetus.* Galenus vero *in* 1. *prognoſt. Stridere, inquit, dentibus, quibus ab initio non erat conſuetum, futuri delirii accidens eſt; ſi vero interdum ægrum offendas utrumque perpeti, delirare & ſtridere dentibus, hunc jam eſſe prope mortem arbitrare.* Fit autem ſtridor dentium muſculis, qui maxillas movent, convulſivos motus patientibus: aut facultate movente admodum debilitata. Quodcumque horum fit, per morbos acutos multum pati cerebrum, ſuſpicionem facit: magnæ cerebri læſioni dementiam ſuccedere veriſimile eſt, cum dementia ſit facultatis, quæ in cerebro viget, actio læſa, qua partis principis læſione plurimum aucta, mortem fieri neceſſe eſt. Magis autem ſuccedere ſolet furor illi ſtridori, qui cum maximo dentium ſonitu fit quam qui cum exiguo; hic enim fieri poteſt ob debilitatem, quæ ſine dementia afferre poteſt mortem; ille vero fit ob motus convulſivos, qui excitantur a malignis fuliginibus, quales ex atra bile ſunt cerebrum & nervoſas partes impetentibus.

Quibus in febribus lentores & nigredines circa dentes apparent, periculoſum.

Significant enim maximam crudorum & craſſorum humorum copiam; & maximum febris incendium, quod humores illos craſſos exſiccet & exurat.

In lingua.

Lingua nigra cum ſiccitate, ſcabritie, ſciſſuris, & uſtione, lethalis.

Hæc enim omnia a febre ardente & valde exurente ducunt originem, cujus vi lingua impenſe exareſcit, & aduſtas fuligines a viſcerum incendio elevatas recipiens, camini inſtar, nigredine illa tingitur; A minori quidem uſtione ſiccitas & ſcabrities efficiuntur: a vehementiori vero ſciſſuræ producuntur, quemadmodum terra valde exſiccata æſtatis tempore, rimas undique & fiſſuras patitur. Lingua ab initio exuſta ſignificat viſceris alicujus inflammationem, quæ ex hypochondriorum dolore, duritie, tumore, aut calore dignoſcitur.

Lingua tremula in acutis, mortifera.

Significat enim maximam animalis facultatis imbecillitatem, & ſummam cerebri læſionem, ideo phreniticis, jam morti proximis, lingua hoc modo ſolet contremiſcere. Quod dilucide exponit Galenus *in* 1. *prorrhet. textu* 19. his verbis: *Tremor igitur linguæ accidit, debilitata propter ſiccam intemperiem animali facultate. Convulſiones vero ſiccitatem muſculorum ipſius, una cum capite affectorum, conſequuntur: ſicut & vox obtremiſcit propter infirmitatem, quæ ab horum intemperie contracta eſt. Prædicta autem hæc omnia ſymptomata, quæ a ſiccitate capitis interiore fiunt, mentis motionem fieri quoque indicant.*

In faucibus.

Fauces exulcerari cum febre, malum; verum ſi aliud ſignum ſuperveniat eorum, quæ diximus peſſima eſſe, prædicere oportet, cum periculo eſſe hominem. Hippocr. in prognoſt.

Fauces exulcerari ſolent, vel ab acri deſtillatione a capite defluente, vel cum totum corpus laborat magna cacochymia, in febre ardente aut maligna. Quo fit, ut pleriſque eorum, qui lue venerea aut elaphantiaſi tenentur, in faucibus ulcuſcula fiant. At in morbis acutis, de quibus hic tantum agimus, ut plurimum mali ſedes eſt, aut in thorace, aut in hypochondriis. Cum ergo fauces incumbant viæ quæ venit a pulmone, & quæ venit a ventriculo, excipiunt fumos omnes, qui ab illis locis adſcendunt qui ſi acres ac erodentes ſint, eas exulcerant. Oportet ergo locum hunc per eas febres aſſidue intueri, eadem prorſus cauſſa, qua linguam. Eodem enim modo repræſentat febris vehementiam, nimirum, ut per febrem maxime ardentem lingua fit arida, & multis fiſſuris affecta, ſi ingens ſit, ita etiam fiunt faucium ulcera, maxime ſi Medicus non fuerit diligens per febris ardorem, in uſu eorum, quæ ſitim ſedat. Verum cum Medicus hæc auxilia non omiſerit, exulcerari fauces, multo majoris ardoris indicium eſt. Merito ergo Hippocrates dicit, malum eſſe, non tamen adeo malum eſt, ut vel ſine ullo alio ſigno poſſimus mortis periculum prædicere. Nam fieri poteſt, ut ob deſtillationem, quæ cum febre conjuncta eſt, exulcerentur fauces, quod non adeo malum eſt, ut hac una de cauſſa mortis periculum prædici poſſit. Si vero a ſumma partium inferiorum intemperie procedat faucium exulceratio, periculoſa quidem eſt: ſed cum illa non poterunt non apparere ſigna alia prava.

Oportet ergo ſigna alia conſiderare, & ſi aliquod aliud pravum appareat, mortis periculum prædicere. Valeſius hoc ſignum gravi hoc elogio commendat: *Ego*, inquit, *teſtari poſſum, me ſignum hoc magnificare, vidiſſeque multos, quibus febris ardens jam videbatur inclinare, cum hac affectione perire. Quod accedit graviſſimum, eſt faſtidium quoddam maximum, adeo ut nihil poſſint accipere, ſed potum etiam deteſtentur, quamvis exurantur. In his conjectavi ſemper internas gulæ partes uſque ad ipſum ventriculum ulcere exedi.* Hæc Valeſius. Nos vero faucium inflammationes, & exulcerationes millies obſervavimus in febribus illis malignis, quæ annis elapſis populariter graſſatæ ſunt, & caſtra Regia potiſſimum infeſtabant. Illæ autem ab ipſo morbi initio in omnibus fere ægrotantibus apparebant, ut inter ſigna hujus morbi pathognomonica vulgo haberentur, unde colligere licet, eas a prava malignaque cauſſa plerumque generari.

In hypochondriis

Hypochondria optima ſunt, quæ ſine dolore, mollia & æqualia ſunt, dextera ac ſiniſtra parte. Hipp. 1. progn.

Hypochondriorum nomine vulgo intelligitur tota illa regio, quæ eſt inter ſeptum tranſverſum & umbilicum, in qua hepar, lien, & ventriculus continentur. Harum partium attrectatio nunquam eſt contemnenda a Medico per morbos; plurimum enim facit ad prænotionem. Immo vero ſingulis diebus Medico diligenti, & ſedulo attrectanda ſunt hypochondria, imitatione Hippocratis, quem hoc in uſu habuiſſe apparet ex 1. *Epid. Ægri.* 2. ubi ait. Sileno tertia die hypochondriorum tenſionem apparuiſſe, quo innuit, ſe eadem aliis etiam diebus attrectaſſe. Unde exiſtimandum eſt, Medicos in cognoſcendo quotidie hypochondriorum ſtatu debere eſſe diligentiſſimos, quandoquidem ibi eſt ſedes facultatis naturalis, hoc eſt, viſcerum naturalium, in quibus fere tota vis ſalutis, aut interius poſita eſt, & in quibus tamquam in palæſtra quadam omnes fere morbi & naturæ fiunt conflictus, quos maxime omnium ſemper Medicus obſervat. Itaque in morbis acutis hypochondria bene ſe habere, non leve eſt optimi præſagii argumentum: nam impoſſibile eſt, aliquam partium illarum læſam eſſe, & hypochondria mollia eſſe, & abſque dolore. Tum æqualitas iiſdem locis ſecundum dextras & ſiniſtras partes neceſſaria eſt, quæ quidem æqualitas in omnibus accidentibus intelligenda eſt, ſcilicet in calore, mollitie & mole. Talia enim hypochondria ſunt, quæ in hominibus bene valentibus ſolent apparere.

Hypochondrium exæſtuans, aut dolens, aut tenſum, aut inæqualiter affectum, a dextris partibus ad ſiniſtras, morbi eſt non manſueti. Hipp. 2. Coac. & 1. progn.

Hypochondrium ardens & multo calore abundans fit ex calidorum humorum multitudine, ibidem putreſcentium. Dolor & tenſio ab eadem cauſſa producuntur, partes replente & malam intemperiem in iis producente; vel etiam a nimio calore ſiccitas introducitur, quæ tenſionem facit. Inæqualiter afficitur parte alterutra, vel utraque, quando ſcilicet hic calidius, illic frigidius eſt, hic durius, illic mollius, hic levius, illic aſperius, alibi doloris expers, hic dolens, denique magis minuſve diſtentum; quæ omnia aliquam earum partium deterius habere ſignificant, & aliqua inflammatione affici, quæ in febribus acutis ſæpiſſime ſolet contingere.

Hypochondria ſurſum revulſa, nullis criſeos per hæmorrhagiam futuræ ſignis apparentibus, mala.

Contingit aliquando, inſtante hæmorrhagia critica, hypochondria ſurſum revelli, humoribus ſurſum irruentibus vi jecoris ſe contrahentis & excutientis humores illos; quod tamen ſine dolore fit, & parum durat, & alia ſigna apparent futuræ hæmorrhagiæ. Si vero diu perſeveret illa hypochondriorum revulſio, cum dolore & ſine ullis futuræ hæmorrhagiæ ſignis, peſſima eſt lethalis; fit enim ab inflammatione vel exſiccatione, ex ardore febrili diaphragmatis, aut membranæ coſtas ſuccingentis, quæ partes contractæ & revulſæ attrahunt ſecum peritonæum & hypochondria, quæ illis annectuntur. Hujus rei etiam ſignum erit certiſſimum vox acuta, quæ antea fuerat gravis; illa enim immutatur ex diaphragmatis contractione, unde Hippocrates *in Coacis*: *Quibus acuta vox, hypochondria intro ſurſum iis revulſa ſunt.*

Tumor in hypochondrio durus & dolens peſſimus, ſi totus eſt in hypochondrio. Si vero ſit in alterutra parte, minus periculoſus eſt in ſiniſtra. Hipp. 1. *progn.*

Tumor durus & dolens ab inflammatione fit, quæ ſi totum occupat hypochondrium, maximum impendet periculum; ſi ſolum dextrum, minus; & ſi ſolum ſiniſtrum, adhuc multo minus. Ratio uniuſcujuſque evidentiſſima eſt. Etenim inflammata eſſe ſimul plura viſcera in febre acuta, exitioſiſſimum eſt. At cum in dextra parte collocatum ſit jecur; in ſiniſtra lien; certiſſimum eſt, affectum eumdem multo eſſe graviorem in jecore, quod nobilius eſt viſcus, quam in liene, multo ignobiliori.

Tibiarum inflatio veſpere apparens, & mane diſcuſſa, cum bonis ſignis bona, cum malis mala eſt.

Hæc tibiarum inflatio contingit ſæpe in convaleſcentibus. At ſi convaleſcentiæ ſigna non appareant, ſed alia quædam ſigna mala, hydropem minatur, aut pravam aliquam hepatis diſpoſitionem ſignificat. Aliquando enim apparuit, cum abſceſſus eſſet in hepate. (*Conſ. ad hæc omnia Melet. III.* 27. 28. 29. 60. 61. 62.)

CAPUT III.

De modo, quo finietur morbus: An ſcilicet per criſin, vel paulatinam ſolutionem.

Omnes morbi vel per criſin, vel per paulatinam ſolutionem finiri conſueverunt.

Per criſin finiuntur, qui magni ſunt & acuti, paulatim vero finiuntur, qui inter chronicos recenſentur, aut nullam habent magnitudinem.

Signa igitur morbum acutum & magnum, vel chronicum & parvum indicantia, etiam per criſin, vel paulatinam ſolutionem, utrum ſit finiendus, pronunciabunt, quæ quidem in diagnoſi fuere propoſita, indeque repetenda. (*Melet. II.* 143. *III.* 68.)

CAPUT IV.

De tempore, quo finietur morbus: ubi dies & hora futuræ criſeos pronunciantur.

Tempus futuræ criſeos ex duobus potiſſimum innoteſcit, acumine nimirum morbi, & concoctionis ſignis: quæ omnia ex ſequentibus theorematis patent.

Morbi acuti ſimpliciter decimo quarto die ſolent judicari; peracuti die ſeptimo, & perperacuti die quarto. Acutorum differentiæ.

Has morborum acutorum differentias dignoſcemus ex vehementia & celeritate ſymptomatum. Si enim primo ſtatim die ſymptomata ingraveſcant, ſumantque vehementiam & impetum, erit perperacutus, ſeu extreme peracutus, & quarto morbi die judicabitur. Si vero impetum ſumant & vehementiam primo quidem quaternario, ſed non primo ſtatim die, erit ille peracutus, & ſeptimo judicabitur. Si vero vehementia illa ſecundo tantum quaternario, idque in illius principio apparuerit, decimo quarto criſis erit ſperanda. Si denique poſt ſeptimum tantum impetus ſæviat; vigeſimo tantum, vel vigeſimo primo judicium apparebit.

Notandum autem eſt, criſes illas dies judicatorios non raro prævertere, aut retardare, pro materiæ mobilitate, aut contumacia, & in diebus indicibus perfici, qui etiam ſunt nonnihil judicatorii: quod tamen inde poterit dignoſci, cum vehementia & impetus morbi paullo citius, vel tardius incipiunt, ex. gr. cum impetus incipit in principio ſecundi quaternarii, nimirum die quinto, criſis decimo quarto erit ſperanda. At ſi ſexto vel ſeptimo tantum impetus incipiat, decimo ſeptimo futuram criſin erit conjiciendum. Quæ quidem ſolerti admodum indigent exercitatione, ab uſu artis comparata.

Si primo ſtatim morbi die concoctionis ſigna apparuerint, quarto morbus judicabitur: ſi quarto tantum appareant, ſeptimo finietur. Si ſeptimo appareant, undecimo judicabitur. Si undecimo, fiet criſis decimo quarto: & ita de aliis per quaternarios vel ſeptimanas, computando juxta naturam morbi.

Concoctionis ſigna aliunde ſunt repetenda. Ex his tamen præcipuum eſt in febribus, hypoſtaſis urinarum. *Notandum* autem eſt, concoctionis ſigna cum vehementia ſymptomatum perpetuo eſſe conjungenda, ut certam prognoſin efficias.

At vero jam futura criſis facile dignoſcitur ex perturbatione, quæ illam ſolet præcedere: cum enim fieri incipit certamen morbi & naturæ, omnia ſymptomata maxime exacerbantur, quod innuit Hipp. *Aphor.* 13. *ſect.* 2. *Quibuſcumque criſis fit, iis nox gravis ante acceſſionem exiſtit.*

Hora denique futuræ criſeos inde artificioſe erit præſagienda, ſupponendo primum omnem criſin in morbi vigore, ſeu ſtatu fieri. Cum ergo vigoris tempus cognovimus, criſeos etiam tempus cognoſcemus. Rurſus ſi morbus aliquas habere ſolet exacerbationes, prius animadvertimus, quæ hora fieri ſoleant exacerbationes, & quantum temporis perdurent, ac poſtremo quæ hora vigor exacerbationis ſoleat apparere: cum enim certum ſit criſes in vigore morbi & in vigore exacerbationis fieri, illis ſedulo præcognitis, non ſolum diem, ſed ipſiſſimam etiam horam futuræ criſeos prævidebimus. (*Conſ. Joelem. Melet.* 66. 68. 69.)

CAPUT V.

De loco, per quem futura eſt criſis. Ac primum de ſignis futuræ criſeos per vomitum.

Omnis critica vacuatio fit per vomitum, vel alvi fluxum, vel ſudores, vel urinas, vel hæmorrhagiam, vel menſes, vel hæmorrhoides, vel abſceſſum: quorum ſigna, e prædictis fontibus deprompta, ſequentibus patefient theorematis, a vomitu incipiendo.

Tenebricoſæ apparitiones oculis obverſantes, futurum vomitum pronunciant. Actiones viſus.

Indicant enim materiam morbificam in ventriculo cumulari, quæ halitus copioſos ad caput emittit, & hujuſmodi apparitiones tenebricoſas efficit.

Capitis dolor acris & mordens, futurum vomitum ſignificat.

Ille enim dolor a dictis halitibus excitatur, qui acrimonia ſua meninges cerebri vellicant.

Oris

Oris ventriculi morſus inſtantem vomitum ſignificat.

Fit enim a dictis halitibus partes illas vellicantibus.

Motus. *Rigor & frigus hypochondriorum inſtantem vomitum ſignificant.*

Fit enim etiam a dictis halitibus, partes illas vellicantibus.

Labri inferioris tremor inſtantem vomitum ſignificat.

Fit enim ob communicationem tunicæ interioris ventriculi cum ore & palato.

Sputationes frequentes imminentem vomitum ſignificant.

Excrementa. Fiunt enim ob dictam tunicæ communionem; & ventriculi compreſſionem, ſeſe ad vomitum accingentis. (*Melet. III. 70.*)

COROLLARIUM.

Nota, ut plurimum poſt vomitionem criticam ſubſequi diarrhœam; quæ morbo finem ſolet imponere, & reliquias ex vomitu expurgare.

CAPUT VI.

De ſignis criſeos futuræ per alvi fluxum.

CRiſis, quæ per alvi fluxum perficitur, non admodum certis, & manifeſtis ſignis indicatur. Illa tamen erit prænoſcenda partim ex ſignis, quæ proponentur, partim etiam ex ſignorum privatione, quæ alias criſes indicare ſolent. Ad eam igitur prænoſcendam ſequentia proponentur theoremata.

Quibus adſunt frequenter ructus, eiſque ſuccedunt multi flatus, & crepitus ventris cum borborygmo, & quadam illius inflammatione, eos inſtantem alvi fluxum expectare oportet.

Hæc enim omnia ſignificant translationem materiæ morbificæ ad inteſtina.

Lumborum dolor, cum aliis ſignis potiſſimum conjunctus, alvi fluxum prænunciat.

Quando enim per venas meſaraicas humor noxius fertur ad inteſtina, dolor lumbis communicatur per continuationem meſenterii; quod a ligamentis, lumborum vertebras contrectantibus, ducit originem.

Quibus hypochondria ſuſpenſa murmurant, dolore lumborum ſuperveniente, alvi iis humectantur, niſi flatus erumpant, aut urinæ multitudo procedat: in febribus autem hæc. Aph. 73. ſect. 4.

Cum regio hypochondriorum intumeſcit, & murmurat, conſtat humorem cum flatu eo loci redundare. Quibus ſi dolor lumborum ſuccedit, humor ille aut flatus deorſum repit, unde alvi fluxus ſequitur, aut ſaltem flatuum eruptio per ſedem, niſi ille humor per urinas evacuetur. (*Melet. III. 70.*)

COROLLARIUM.

Nota, majorem fieri conjecturam, ſi toto morbi decurſu alvus libera valde fuerit, aut die indice apparuerit fluidior, quam alio tempore.

CAPUT VII.

De ſignis futuræ criſeos per ſudores.

MOrbi acuti frequentius multo per ſudores, quam aliam quamvis evacuationem ſolent judicari. Ideo exactiores paullo erimus in futuri ſudoris ſignis inveſtigandis, quorum facilem intelligentiam ſequens Tabula præſtabit, notata littera M.

M

Signa indicantia futuram criſin per ſudores deſumuntur vel ab
- Eſſentia.
- Cauſſis quæ ſunt vel
  - Efficientes
    - Externæ (Aer.
    - Internæ (humores.
  - Materiales (corpus ægrotantis.
- Effectibus qui ſunt vel
  - Actionees
    - Animales, (Rigor.
    - Vitales, (Pulſus.
    - Naturales (Supreſſio urinæ
  - Excrementa,
  - Qualitates mutatæ.

Cujus Tabulæ ſeriem obſervando, ſequentia proponentur theoremata.

Morbi acutiſſimi per ſudores, ut plurimum judicantur.

Eſſentia. Fiunt enim ab humore bilioſo, calido & tenui, qui facile per habitum corporis excluditur.

In calida & humida aeris conſtitutione morbi, ut plurimum per ſudores terminantur.

Cauſſa efficientes. Aer. Quandoquidem a calida & humida aeris ambientis temperie pori & meatus totius habitus laxantur & aperiuntur, humores liquantur, & fluidiores efficiuntur, ut facile per ſudores expurgari valeant.

Quicumque morbi ab humore tenui & calido producuntur, per ſudores ſolent judicari. Humores.

Sic febres bilioſæ plerumque per ſudores judicantur, quia illius humoris tenuitas & calor facit, ut a natura commode per habitum excernatur.

Quicumque ægrotantes carne molli & cute laxa ſunt præditi, his per ſudores criſis facile perficitur. Cauſſa materiales. Corpus ægrotantis.

Sive illa habitus laxitas & mollities a nativa diſpoſitione ſit, ſive a cæli conſtitutione, ut dictum eſt, perpetuo maxime confert ad criſin per ſudores efficiendam.

Rigor aut horror in febribus continuis apparens, criſin per ſudores imminere ſignificant. Effectus Actiones animales. Rigor.

Quia humores illi tenues dum e venis ad habitum feruntur, partes membranoſas vellicant acrimonia ſua, atque ita rigorem pariunt.

Pulſus mollis & undoſus in febribus, ſudorem adfuturum demonſtrat. Naturales. Supreſſio urinæ.

Quando enim tenuiores humores partes ad habitum affectant viam, arterias humectant & emolliunt; unde fit pulſus mollis & undoſus ſudoris futuri prænuncius.

Urinæ ſupreſſio in febribus criſin per ſudorem futuram oſtendit.

Quia cum eadem ſit materia ſudoris & urinæ, nimirum ſeroſi humores, dum illi ad habitum feruntur, neceſſe eſt urinam ſupprimi, aut maximam pati imminutionem. Excrementa.

Si calidus quidam vapor e corpore ægrotantis elevari præſentiatur, aut levis quidam mador percipiatur, per ſudorem futura eſt criſis.

Si præter conſuetudinem in ægrotante partes corporis externæ incaleſcant, aut facies rubeſcat, criſis per ſudorem futura judicatur.

Poſtrema hæc duo ſigna oſtendunt naturam ad habitum corporis viam affectare, per quam humores noxios & præternaturales expellat. (*Meleth. c. I.*)

CAPUT VIII.

De ſignis futuræ Criſeos per urinas.

SIgna futuræ criſeos per urinas, pauca admodum proponuntur: illa tamen licet prævidere partim ex quibuſdam ſignis poſitis, partim vero ex abſentia aliorum. Si enim ſigna apparuerint, quæ criſin futuram in genere demonſtrent; & nulla vomitus, diarrhææ, ſudoris, aut hæmorrhagiæ ſigna apparuerint, per urinas eam futuram, erit colligendum.

Signa vero, quæ illam futuram peculiariter demonſtrant, hac ſerie proponuntur, quæ tamen ſimul ſunt colligenda, ut aliquam in judicando certitudinem habere valeamus.

Illa autem hæc ſunt.

Hyberna conſtitutio.

Senilis ætas.

Cutis denſitas.

Frequens micturitio, vel urinæ copioſiores die indice apparentes.

Ardor vel pruritus in extremo pudendi.

Gravitas in hypochondrio,

Tria priora ſigna continent impedimenta, quæ in habitu reperiri poſſunt & efficere, ne ſeroſus humor per ſudores expurgetur. Cum autem eadem materia, quæ per ſudores effluit, per urinas facile poſſit expurgari, poſito impedimento in via ſudoris, conjicere poſſumus, per urinas futuram excretionem. At tria ſigna poſteriora oſtendunt jam humores deſcendere ad urinæ meatus. (*Melet. III. 76.*)

CAPUT IX.

De ſignis futuræ Criſeos per hæmorrhagiam.

FUturam hæmorrhagiam ſequentia theoremata demonſtrant.

Inflammationes hypochondriorum hæmorrhagia, ut plurimum ſolvuntur. Eſſentia

Et in hoc ſolutionis modo tota ſalutis ſpes eſt conſtituta, quia ſi non accidat, mors prædicenda eſt.

Hæmorrhagiæ ſæpius ſolent contingere uſque ad vigeſimum quintum annum, quam ultra hunc, & quidem temperamento ſanguineo, aut bilioſo, verna tempeſtate, & auſtrina conſtitutione. Cauſſæ adjuvantes.

Ex effectibus, qui ab actionibus læſis, excrementis, & qualitatibus mutatis deſumuntur, ſequentes futuram hæmorrhagiam prænunciant. Effectus.

Inſomnia & imagines rerum rubrarum.

Capitis & cervicis dolor ſubinde obortus.

Temporum gravitas & pulſatio magna in arteriis illorum.

Tinnitus, vel ſonitus aurium.

Oculorum hebetudo & marmaryges illis obverſantes.

Rubor eorumdem, ac totius fere faciei.

Lucis averſio.

Lachryma involuntaria.

Pruritus naſi.

Sanguinis ſtilla die indice.

Spirandi difficultas.

Tenſio hypochondriorum ſine dolore.

Quando ſanguis ad caput deferri incipit, parit in cerebro phantaſmata rerum rubrarum, tum per inſomnia, tum etiam inter vigilandum, ut juveni Romano contigit, cujus mentionem facit Gal. *lib. de Præſag. ad Poſthamum*: is enim morbo acuto laborans, rubrum ſerpentem ad cubiculi laquea-

Jaquearia oberrantem videre viſus eſt, quo perterritus, e lecto ſubinde exſiliit, unde Gal. adventantem hæmorrhagiam prædixit, & ſanguinis miſſionem impedivit; quam alii Medici præſcripſerant. Dolor capitis & cervicis, ex eadem ſanguinis translatione ad partes ſuperiores exoritur, qui membranas divellens diſtendenſque doloris ſenſum parit. Pulſant arteriæ temporum extraordinario motu propter earum compreſſionem, quæ a venarum repletione fit. Aurium tinnitus fit ex vaporibus ad cerebrum magna copia aſcendentibus. Viſus hebetudo fit, quia copioſi & craſſi vapores, ad ſuperiora elati, meatus obſtruunt: unde fit, ut denegato aditu ſpiritui animali, hebeſcat viſus. Marmaryges oculis obverſantes, nihil aliud ſunt, quam tenuia quædam, & divulſa corpuſcula variorum colorum intra corneam tunicam & cryſtalloidem contenta, ex vaporibus ſurſum elatis producta, quæ licet interius ſint, exterius tamen poſita deceptione viſus, apparent; quandoquidem oculus externæ aſſuetus viſioni, quæcumque intus ſunt, extra eſſe judicat. Rubor faciei & oculorum ex ſanguine fit, qui majori copia ad illas partes cumulatur. Lucis averſio ex eo proficiſcitur, quod diſtenti oculi humorum copia, & ex nimia luce magis diſtendantur; quia lux diſgregat ſpiritus, unde oculi dilatatio, quam dolor conſequitur, quem ut evitent ægrotantes, lucem refugiunt. Lacrymæ involuntariæ fiunt ex repletione oculorum, & partium adjacentium, quæ præter modum diſtentæ comprimunt glandulas illas humorem continentes, ex quo lacrymæ generentur. Pruritus narium fit ex vaporibus ſurſum aſcendentibus & nares vellicantibus. Sanguinis ſtilla die indice apparens, ut quarto vel undecimo, oſtendit futuram hæmorrhagiam die judicatorio, verb. gr. ſeptimo, vel decimo quarto, quia diebus indicibus natura incipit transferre humores ad eas partes. Difficilis redditur reſpiratio, quia dum ſanguis ad ſuperiora transfertur, diaphragma comprimitur. Tenſio denique hypochondriorum fit, quia ſanguis in ſuo fonte, & radicibus venarum moveri incipit, ſed fugax eſt ea diſtenſio, & ſine dolore; quemadmodum & difficilis reſpiratio: ſi enim diutius, & contumaciter perſeverarent, ſigna eſſent potius hepatis inflammati. (*Melet. III. c. I.*)

CAPUT X.

De ſignis futuræ criſis per menſes, aut hæmorrhoidas.

Menſium, & hæmorrhoidum fluxus futuri iiſdem ſignis dignoſcuntur; in eo tamen diſtinguuntur, quod ſi in muliere appareant, menſtruas purgationes pati conſueta, per uterum perficiantur: Si vero in viro prodant, hæmorrhoides pati ſolito, per eas futuram criſin arbitrandum ſit. Illa autem ſigna, utrique vacuationi communia, ſunt hæc.

Dolor & gravitas lumborum, ac æſtus eorumdem.

Dolor & tenſio in hypogaſtrio.

Oris ventriculi moleſtia.

QUando ſanguis ad partes inferiores deſcendit venam cavam admodum replens, atque diſtendens, dolorem & gravitatem, necnon æſtum in eis efficit, quandoquidem vena cava deſcendens lumbis ſuperjacet; a qua inſignes rami ad hypogaſtrim deferuntur, qui dolorem etiam, atque tenſionem in iis partibus efficiunt: unde etiam moleſtia in ore ventriculi perſentitur, propter magnum conſenſum, quem habent partes hypogaſtricæ, & lumbares cum ventriculo. (*Melet. III. c. I.*)

CAPUT XI.

De Signis futuri abſceſſus.

ABſceſſus in aliquo morbo eventurus, ſequentibus aphoriſmis breviter ſignificatur.

Quos febres longe exercent, iis tubercula, vel labores in articulis fiunt. Aph. 44. Sect. 4.

Febres longæ eæ dicuntur, quæ ultra quadraginta dies exporriguntur, & fiunt ex materia frigida, craſſa & contumaci: quoniam igitur illa materia non facile per excretionem poteſt vacuari, ideo ſæpiſſime ad partes debiliores a natura expellitur, ibique abſceſſum producit.

Quicumque urinas tenues & crudas multo tempore mingunt, ſi alia omnia ſigna, ut in ſupervicturis, ſint, in his oportet expectare abſceſſus in regionibus infra ſeptum tranſverſum. Hipp. 2. *progn.*

Dictum fuit ſupra, ſigna cruditatis longo tempore durantia, ſi vires ſint debiles, mortem præſagire, eo quod metus ſit, ne æger poſſit durare, donec materia concocta ſit. At vero ſi vires ſint validæ, & reliqua ſigna convaleſcentiam polliceri videantur, ſperandum eſt fore, ut homo liberetur, non quidem perfecta ſolutione, ſed permutatione vel abſceſſu.

Quæ cum rigore ſiſtuntur urinæ, iis qui ſapore tentantur, parotidas fore ſperabile. Hipp. in Coac.

Sopor magnam cerebri oppreſſionem ſignificat, quæ rigore ſuperveniente abſceſſum producit, aut magnam convulſionem.

Febricitantibus, laſſitudinem habentibus in articulis, & circa maxillas potiſſimum, abſceſſus fiunt. Aphoriſm. 31. Sect. 4.

Laſſitudo ſpontanea in febribus fit ex craſſorum, & crudorum ſuccorum multitudine, & illæ febres difficillimi ſunt judicii, atque ut plurimum per abſceſſus judicantur.

Quibus convaleſcentibus ex morbo aliquid laboraverit, illis abſceſſus fiunt. Aph. 32. Sect. 4.

Non ſolum dolor aliquam partem affligens circa morbi declinationem, in ea futurum abſceſſum præmonſtrat, ſed etiam ea omnia, quæ partem debilem eſſe oſtendunt.

Nota ex Hippocr. *Aphor. 74. Sect. 4.* quod dum ſigna futuri abſceſſus apparent, a metu abſceſſus liberet, ſi urina multa, craſſa, & alba appareat, idque multo certius & citius, ſi cum his urinis hæmorrhagia contingat. (*Melet. c. I.*)

CAPUT XII.

De ſignis eorum, quæ ſuperventura ſunt his, qui jam ægrotant: vel in morbos prolabuntur. Ac primum de ſignis futuri delirii.

MUlta in morbis præter criſin ſupervenire ſolent, tum ſymptomata gravia, tum etiam, quando unus morbus in alium commutatur; quæ omnia ſi a Medico prævideri poſſint, ſummum illi honorem & ægrotanti utilitatem afferre ſolent. Eorum igitur ſigna juxta prædictam methodum proponere aggredimur, a ſignis futuri delirii incipientes, quæ quidem ſequentibus theorematis innoteſcent.

Actiones animales Principes

Oblivio de repente contingens in acutis, phrenitidem prænunciat.

Oſtendit enim cerebrum jam affici, & materiam morbificam ad ipſum a partibus inferioribus irrumpere.

Minus Principes.

Somni perturbati atque tumultuoſi, delirium portendunt.

Somnus & vigiliæ.

Hoc docuit Hipp. *in Coac.* his verbis: *Turbulentæ feroceſque excitationes e ſomno, delirium afferunt.* Et oſtendunt cerebrum valde affici, & a naturali ſuo ſtatu dimoveri.

Vigiliæ indeſinentes delirium afferunt. Hipp. *in prognoſt.*

Utraque enim affectio ab eadem cauſſa producitur: calida nimirum & ſicca cerebri intemperie, ut docet Galenus 4. *de præſ. expulſib.* Ideo remiſſior intemperies facit vigiliam. Quando vero intenditur, in delirium commutatur.

Auditus.

Tinnitus & ſonitus aurium, vel etiam ſurditas, inſaniam ſæpe præcedit, præſertim ſi cum urinis appareat, habentibus ſuſpenſionem claram, & ſublimem. Hippocr. 1. *prorrhet.*

Significant enim hæc materiam transferri ad cerebrum, a qua delirium excitatur.

Exquiſitus nimium odoratus futuram inſaniam prænunciat.

Significat enim inſolitam cerebri exſiccationem, & ſpirituum attenuationem, quæ cerebrum ad phrenitidem diſponit.

Tactus.

Dolor capitis vehemens & aſſiduus, in acutis febribus, delirium portendit, præſertim qui in auribus obverſatur, aut qui cum præcordiis revulſis conjungitur.

Significat enim humores magna copia transferri ad cerebrum, idque vehementer afficere.

Lateris dolor, qui cum ſputo bilioſo ſine cauſſa manifeſta evanuit, exceſſum affert mentis.

Significat enim translationem humoris bilioſi a latere ad cerebrum.

Surarum dolores mentem præcipitant, idque tum alias tum ſi in urina parvum ſit enæorema. Hipp. *in Coac.*

Tanta eſt ſurarum communio cum partibus principibus, ut quemadmodum in calcis fractura accidunt febres peracutæ, tremulæ, ſingultuoſæ, paucorum dierum, mortiferæ denique, ita quoque in ſurarum doloribus, qui fiunt a cacochymia maligna, febris excitetur in corde, & delirium in cerebro, quandoquidem humores maligni facile cerebrum invadunt. Quamquam vero hujuſmodi dolores non modo ſurarum, ſed & femorum, dorſi, & aliarum partium ignobilium, ſua præſentia delirium portendant, attamen multo certius id præſtant, ſi poſtquam apparuerint, occultentur. Significant enim materiæ morbificæ translationem ad cerebrum; ut videre eſt apud Hipp. in 3. *Epid. Sect. 3. ægr. 5.* ubi Calvus in Lariſſa femur dextrum doluit repente, eorum vero quæ adhibebantur, nihil juvabat. Prima die febris acuta, ardens, dolores autem pergebant. Tertia femoris quidem dolor ceſſavit, alienatio vero mentis, & turbatio, & multa jactatio. Quarta circa meridiem extinctus eſt acutiſſime.

Actiones vitales.

Reſpiratio magna & rara delirium ſignificat.

Spiritus magnus & rarus proprius eſt delirantium Hipp. 1. *progn.* 24. illi enim, ob febris ardorem plurima reſpiratione indigentes, atque ob mentis errorem reſpirare obliviſcentes, raro reſpirant, & raritatem magnitudine compenſant. Hæc ſententia eſt etiam Gal. *de difficultate reſpirationis, c. 3.* Ubi oſtendit hujuſmodi reſpirationem eſſe deliris propriam. Et *c. 10. ejuſdem libri* dicit, Philiſcum, & Silenum non habuiſſe alias cauſſas talis reſpirationis, quam delirium. De Philiſco & Sileno agitur apud Hipp. *epidem. Sect. 1. hiſtor.* 1. & 2. Utrique a principio reſpiratio magna & rata fuit, in progreſſu vero manifeſta deliria contigerunt.

Excrementa.

Urina alba, & lucida in acutis, phrenitidem prænunciant.

Significant enim bilem, quæ per urinas effundi ſolebat, eaſque coloratiores efficere, ad cerebrum transferri.

Qualitates mutatæ.

Si in morbo acuto album oculi rubrum appareat, phrenitidem protendit.

Significat enim membranas cerebri inflammari, quæ inflammatio facile communicatur tunicæ adnatæ, quæ ab ipſis ducit originem.

Accidentia propria.

Si pulſus inſint in hypochondrio, tumultum ſignificant, aut delirium: verum oculos horum conſpicari oportet. Si enim obtutus cerebro movetur, fore ut furiant, expectandum eſt.

Cum arteria pulſat vehementer in eo loco, in quo non ſolet ſentiri, calidam ſignificat intemperiem, & multum flatus calidi per arterias delati, quæ ipſa cauſſa tentans cerebrum, delirium facit. Iis enim quæ per arterias meant, expeditiſſima via eſt ad cerebrum per carotidas & jugulares, quæ penetrant in ipſos cerebri ventriculos. Cum vero delirium cum furore eſt, accidit menti magna varietas imaginationum & inquietudo; movet ergo varie oculos, quaſi requirens res varias, quæ illi obverſantur per cerebrum.

CAPUT XIII.

De ſignis futuræ convulſionis.

Effectus actiones Principes.

Ex frigore cum adeſt metus, & mœror immerito, convulſione finis eſt. Hipp. *in Coac.*

Metus & mœror fiunt ex contractione ſpirituum verſus ſua principia, a copia humoris melancholici obrutorum, unde cum frigore conjuncta ſunt; atque ita humor ille cerebrum afficiens convulſionem excitat, niſi hæmorrohidibus, varicibus, aut menſium profluvio vacuetur.

Minus Principes. Somnus, & vigilia.

Deliria immaniſſima in convulſionem deſinunt. Hipp. *in Coac.*

Fiunt enim a calidiſſima, & ſicciſſima cerebri intemperie, quæ principium nervorum afficiens, convulſionem inducit a ſiccitate.

Quibus incidente rigore, nocturna exacerbatio ſomni vacuitatem affert, cum facultate conjunctam, ſi nonnunquam in ſomnis urina excidit, convulſione finis fit. Hipp. *in Coac.*

Hæc omnia ſymptomatica ſignificant materiæ anadromen ad cerebrum, quæ convulſionem minatur.

Dolor capitis ingens, & perſeverans cum alvo ſuppreſſa convulſionem minatur.

Tactus.

Significat enim materiam morbificam in cerebrum defigi, quæ ad nervorum principium tandem delata, convulſionem efficit.

Dolores cubitorum & cervicis graves & profundi convulſiones accerſunt.

Procedunt enim ab oppreſſione partium poſteriorum cerebri, & humorum diffuſione in ſpinalem medullam, aut membranas ejus, ob copiam materiæ, aut malignam qualitatem, quæ extenditur per dorſum & ad cubitum: eo quod natura cauſſam diſſolvere, aut concoquere non valeat.

Excrementa Urina.

Urina cum rigore ſuppreſſa, prava, convulſionem enim invehit, tum alias, tum ſi antea ſopor invaſerit, Hipp. *in Coac.*

Rigores ſymptomaticos cum urinæ ſuppreſſione, convulſio facile excipit: quandoquidem oſtendunt anadromen humorum ad cerebrum, & principium nervorum; idque magis, ſi æger ſopore afficiatur, quia evidentiſſimum eſt affecti cerebri indicium.

Urina, quæ in ſomnis excidit præter conſuetudinem, convulſionem minatur.

Significat enim muſculum cervicem occludentem, debiliorem eſſe redditum, cujus motus dependet a nervo, cujus principium & origo in vitio eſt, niſi peculiari morbo pars illa afficiatur.

CAPUT XIV.

De ſignis futuræ recidivæ.

Futura recidiva, in convaleſcentibus, ſequentibus theorematis poterit prævideri.

Morbi maligni, & mali moris non raro ſolent recidere.

Illi enim naturam admodum debilitant, ut vix poſſit a cauſſa morbifica ſe ita perfecte liberare, quin aliquæ ſuperſint reliquiæ, recidivam producturæ.

Morbi quanto longiores ſunt, tanto magis obnoxii recidivæ: quanto vero acutiores, minus revertuntur.

Morbi diuturni fiunt a materia craſſiori, & frigidiori, quæ difficilius concoquitur, & evacuatur. At morbi acuti ex materia tenuiori, quæ facilius præparatur atque excernitur.

Quibus die non critico febres ſolvuntur, iis revertuntur.

Quemadmodum dies critici maximam habent vim ad perfectam morborum curationem, quandoquidem tunc temporis natura utiliter excernit humores morbificos; ita quæ die non critico contingunt ſolutiones, infidæ perpetuo eſſe conſueverunt, quandoquidem naturæ bene operantis legibus non reſpondent.

Eſſentia.

Morbi, qui ab atra bile, variis & mixtis humoribus, viſcidis, craſſis, & perverſis oriuntur, recidivas facere ſolent.

Illi enim humores maxime rebelles ſunt, & a natura perfecte ſubigi, & edomari nequeunt, unde recidivæ ſolent exoriri.

Cauſſæ internæ.

Morbi, qui a ſanguine, pituita dulci, aut bile pallida producuntur, aut aliis humoribus, qui nullam malignitatem acceperunt, ſimpliceſque exiſtunt, & qui neque copia hominem gravant, nec craſſitie aut lentore ſunt præditi, nullam recidivam minantur.

Quia natura facillime ſe liberat a ſarcina hujuſmodi humorum, qui nullam contumaciam præ ſe ferunt.

Externæ

Qui morbi in hyeme, vere, aut prima æſtate contingunt, non ſolent facere recidivas: Qui vero autumno ſolent contingere, illis maxime obnoxii ſunt.

Hyeme enim, & vere calor nativus potentiſſimus eſt, & noxios humores efficaciter diſſolvit. Autumno vero maxime debilis eſt, exhauſtus ex prægreſſæ æſtatis exſolutione; ideo vix poteſt cauſſas morbificas integre diſcutere.

Subjectum.

Qui bona corporis conſtitutione præditi ſunt, a morbo ſemel curati, non patiuntur recidivas: at male conſtituti, ut plurimum relabuntur.

Robur partium cauſſam morbificam perfecte diſſolvit; at quando eſt imbecillitas, ut in male habitis, imperfecta fit humorum excretio.

Juvantes & lædentes.

Quicumque ægrotantes perfectam ſanitatem nequeunt adipiſci, & a paucis rebus juvantur, læduntur vero a plurimis, ſunt in periculo recidivæ.

Hæc omnia ſignificant cauſſæ morbificæ reliquias in corpore latitantes, quæ recidivas facere conſueverunt.

Effectus.

In quibus convaleſcentibus actiones, excrementa, & qualitates plurimum a naturali conſtitutione evariant, nec ad priſtinum ſtatum reducuntur, in his metuenda eſt recidiva.

Quibus febres ceſſant ſine ſignis concoctionis, recidivam in his expectare oportet. Hippocrates *in prognoſt.*

Non poſſunt humores morbifici convenienter excerni, niſi prius concocti fuerint: ideo, quamvis febris ceſſet, ſi cruditatis ſigna appareant, oſtendunt materiam morbificam adhuc intus retineri; recidivam effecturam.

Si poſt criſin peractam urina tenuis diu reddatur, & parum colorata, recidivam prænunciat.

Significat enim naturæ imbecillitatem, quæ concoctiones ſuas rite non exercet; unde novorum excrementorum proventus, ex quibus recidiva expectanda eſt. *Melet. III. 56.)*

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER QUARTUS,

Qui eſt de Υγιεινῆ, ſeu valetudine conſervanda.

PROŒMIUM.

Finis Medicinæ duplex eſt, ut ſcilicet ſanitas præſens conſervetur, & amiſſa recuperetur. Priori debetur Υγιεινῆ, poſteriori θεραπευτικῆ.

Υγιεινῆ, in ſex rerum non naturalium adminiſtratione tota verſatur. Illæ autem ſex res nonnaturales ſunt Aer, cibus & potus; motus & quies; ſomnus & vigilia, excreta & retenta, & animi pathemata.

NON naturales dicuntur, quaſi mediæ inter naturales, & præternaturales. Illæ enim proprie, & abſolute naturales dicuntur, quæ corporis viventis conſtitutionem ingrediuntur, & tractantur *in Phyſiologia*. Hæ vero dicuntur nonnaturales, quandoquidem rectus, ac legitimus earum uſus ſanitatem conſervat, & tunc ad cauſſas naturales referuntur: præpoſterus vero & illegitimus, morbos producit: & tunc præternaturales fiunt, omniumque propemodum morborum cauſſæ, ut *in Pathologia* docetur. Sunt tamen earum nonnullæ, quæ in rerum vere naturalium ſerie continentur, ut motus corporis, & animi pathemata, prout functiones ſunt a facultatibus ſuis profectæ: conſideratæ vero, prout earum uſus corpus afficit, nonnaturales appellantur.

Dicuntur etiam neceſſaria, quia iis carere, earumque vim effugere non poſſumus; ſed continuo, & neceſſario corpus noſtrum afficiunt.

Objici poteſt, alia adhuc eſſe non pauca, quæ corpus noſtrum alterant; & ideo ad res nonnaturales eſſe referenda, nempe cælum, aquam, ignem, terram, & regiones; ac proinde ſenarium earum numerum eſſe multiplicandum. *Reſpondemus*, Cælum, ignem, terram, & regiones ad aerem reduci, quia, non agunt in nos, niſi per aerem. Aquam vero, ſi aſſumatur, ad potum eſſe referendam; ſi vero admoveatur, ut in balneo & lotionibus, negamus eſſe neceſſariam: ſiquidem ea facile carere poſſumus, atque hoc reſpectu e rerum nonnaturalium cenſu eſt expungenda.

Totus igitur hic liber in ſex rerum nonnaturalium explicatione verſabitur: in eoque oſtendemus, quo modo iis utendum ſit ad ſanitatem tuendam, vitamque incolumem, & a morbis immunem diutiſſime conſervandam: a cibo & potu incipiendo, quod majoris ſint momenti, & multo plurima in iis conſideranda veniant.

CAPUT PRIMUM.

De Cibo, & Potu, ſeu de alimentis.

Alimentum eſt id, quod a calore nativo commutatum in corporis noſtri ſubſtantiam convertitur, illudque nutrire poteſt.

In eo differt a medicamento, quod medicamentum definiatur a Galeno 1. ſimpl. *quod corporis noſtri ſubſtantiam alterare, neque in eam, quatenus tale, converti poteſt.*

Datur tamen medium quoddam inter illa duo, utriuſque naturæ particeps, quod & nutrire & alterare poteſt, vocaturque alimentum medicamentoſum, vel medicamentum alimentoſum.

Varia autem ſunt alimentorum genera, ex diverſis rebus petita, quæ tamen omnia ſub plantarum, & animalium generibus continentur.

RES omnes ſublunares, quibus in Medicina utimur, ſub triplici genere comprehenduntur, plantarum, animalium, & mineralium. Omne autem mixtum, nutriendi facultate præditum, vitam (*ſuccumque nutritium*) habuiſſe neceſſe eſt, ſicque mineralia (*& non paucæ etiam plantæ*) ex alimentorum ſerie prorſus excluduntur.

In eorum vero uſu conſideranda ſunt ſubſtantia, quantitas, qualitas, ordo, tempus, & hora ſumendi; præparatio, conſuetudo, & delectatio, ætas, & anni tempus. De quibus omnibus ſigillatim agemus. Iiſque conſequenter præcipuorum, ac magis uſitatorum ciborum, ac condimentorum facultates ſubjiciemus. Ac tandem potulentorum materiam, & vires excutiemus.

CAPUT II.

De alimentorum ſubſtantia.

Per alimentorum ſubſtantiam intelligimus formam, & materiam, ex qua illa componuntur.

Sub formæ nomine comprehendimus illam totius ſubſtantiæ proprietatem, qua alimentum idoneum redditur, ut in corporis noſtri ſubſtantiam convertatur. Unde vulgo dici ſolent, alimenta nos nutrire propter ſubſtantiæ ſimilitudinem, quam habent cum corporibus noſtris.

Hinc cibi dicuntur boni, vel mali ſucci, multum vel parum nutrientes, quatenus habent ſubſtantiam corpori noſtro magis vel minus analogam, eamque puriorem, aut multis partibus heterogeneis permixtam.

Ad materiam referuntur, durities, mollities, raritas, denſitas, gravitas, levitas, craſſities, tenuitas, lentor & friabilitas.

Quæ licet ſub qualitatum ſecundarum claſſe contineantur, quia tamen materiam proxime ſequuntur, & ideo qualitates materiales nominantur (propterea quod ex varia permixtione humidi cum ſicco oriuntur) ad ſubſtantiam, vel ſubſtantiæ modum reducuntur.

Ergo ratione ſubſtantiæ, bona & laudabilia alimenta vocantur, quæ bonum & laudabilem ſuccum, ac pauca excrementa generant, & mediocrem obtinent conſiſtentiam, nempe quæ neque nimis dura, craſſa, aut denſa; neque nimis mollia, rara, aut tenuia. E quorum genere ſunt panis ex puriſſima tritici farina confectus, recens, bene coctus & fermentatus, caro vervecina, hædina, vitulina, caponum, gallinarum, pullorum, pipionum, perdicum, aliarumque avicularum montanarum, aliaque ſequentibus fuſius explicanda.

Prava vero, & dyſpepta, ac male nutrientia, multaque excrementa generantia, dicuntur ea, quæ duram, gravem, denſam, ac craſſam ſubſtantiam obtinent, ut panis furfuraceus, caro bovina, caprina, hircina, legumina, caſeus antiquus, & ſimilia.

Hæc tamen bona vel mala alimenta ſalubria, aut inſalubria generaliter dicenda non ſunt omnibus hominibus; ſed pro diverſa eorum natura, vitæ genere, & exercitiis illa quibuſdam magis conveniunt, hæc vero aliis commodiora ſunt. Sic quibus calor fortior eſt, iis dyſpepta alimenta, qualia ſunt carnes bubulæ, cervinæ, leporinæ, infumatæ, & ſimilia bene concoquuntur: contra vero eupepta, ut carnes agninæ, vitulinæ, ova tremula, piſces ſaxatiles, & ſimilia, deterius concoquuntur: ſiquidem illa corrumpuntur, & aduruntur a calore fortiori: prout enim alterantur facile, ſic prompte vitiantur ac corrumpuntur. Alia vero quæ communiter dyſpepta nominantur, ſicut difficulter alterantur, ita ægre ad ſtatum deteriorem perducuntur.

HUjus rei exempla deſumere poſſumus ex iis, quæ exterius coquuntur, v. g. melle, quod ſua natura dulciſſimum, ſi ulterius coquatur, amaritudinem contrahit. Contra vero carnes bubulæ, & porcinæ, diutius coctæ, ſapidiores evadunt. Idem mel juvenibus eſt noxium, quoniam a mordaci eorum calore aduritur, & in bilem convertitur: ſenibus vero ſalubre eſt, quoniam a modico eorum calore probe concoquitur. Propter eamdem cauſſam agricolæ, foſſores, bajuli, nautæ, aliique artifices laborioſam artem exercentes, carnibus hædinis, vitulinis, pullis gallinaceis, columbinis, & ovis ſorbilibus non probe nutriuntur: non ſolum quod a fortiori eorum calore alimenta illa citius conſumantur, ac diſſipentur; ſed etiam, quod ab eodem calore nimis concoquantur, & corrumpantur. Contra vero leguminibus, braſſica, caſeo, carne bubula, & ſimilibus commode aluntur.

CAPUT III.

De Alimentorum quantitate.

Quantitas alimentorum debet eſſe moderata quæ ſcilicet corpori nutriendo, & viribus reficiendis ſufficiat. Et ſi hos limites plurimum excedat, varios producit morbos, ac vitam abbreviat.

Quemadmodum autem ciborum multitudo plurimos morbos generat, ſic eorumdem parſimonia, quæ ſobrietas vulgo ac frugalitas nominatur, multorum morborum curationi, & præcautioni inſervit, vitamque longam efficit.

SUmma ac præcipua diætetices ratio in moderata quantitate conſiſtit. Licet enim alimenta in ſubſtantia, qualitate, aliiſque conditionibus aliquantulum aberrent; ſi tamen pauca ſit eorum quantitas, bene concoquuntur, & optime nutriunt. Itaque in primis quantitati attendere oportet, quæ ut plurimum nimia eſſe ſolet. Hoc ex ſe ſatis patet, quod omnes fere morbi venæ ſectione, purgatione, aliiſque evacuationibus curentur, quibus ſuperflua humorum copia auferenda eſt, quæ ex nimia ingeſtorum ducit originem. Hinc ſobrietas, & ciborum parcimonia, ſanitatis & vitæ longæ parens dici conſuevit. Unde Hipp. 6. *epid. ſect.* 4. *Aphoriſm.* 20. *ſanitatis ſtudium eſt, non ſatiari cibis, & impigrum eſſe ad labores.* Item *Aphor.* 17. *ſect.* 1. *ubi plus cibi quam pro natura ingeſtum eſt, hic mor-*

Hic morbum facit. Plato intemperantem civitatem hoc ſigno patefacit, quod multos Medicos alat. Hinc natum proverbium: *Intemperantia Medicorum nutrix*. Tum etiam illud: *plures occidit gula, quam gladius*. Galenus vero: *Majores noſtri*, inquit, *paucioribus morbis laborabant, quia frugalius vivebant*. Et Seneca luxum & ingluviem ſui temporis, mendacem feciſſe Hippocratem ſcribit, qui Eunuchos & feminas artrithicis doloribus non vexari aſſeruerat. Ariſt. vero *in problematis* dicit ſaluberrimum eſſe cibum minuere, & laborem augere. Diogenes Cynicus dicere ſolebat, inſanum eſſe ea a Diis petere, quæ in noſtra eſſent poteſtate; dum ſcilicet pro obtinenda bona valetudine Deum oramus; deinde nos cibo, potuque ingurgitamus. His omnibus ſacræ Scripturæ auctoritatem ſubnectamus. Eccleſiaſtes *cap. 37. Noli*, inquit, *avidus eſſe in omni epulatione, non te effundas ſuper eſcam; in multis enim cibis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit uſque ad coleram: propter crapulam multi obierunt; qui autem abſtinens eſt, adjicit vitam*.

Idipſum exemplis luculentis confirmari poteſt. Sanctus Paulus, primus Eremita, referente Divo Hieronymo *in ejus vita*, ad annos 115. ætatem produxit, ex quibus centum egit in Eremo, quadraginta quidem primos cum paucis dactylis, & hauſtu aquæ; reliquos vero, poſtquam dactyli defeciſſent, pane dimidio, quem corvus ei quotidie ſubminiſtrabat. Sanctus Antonius, teſte Athanaſio, vixit annos 105. ex quibus 90. egit in Eremo, ſolo pane & aqua corpus ſuſtentans, quibus interdum aliquid oleris addebat in extrema ſenectute. Arſenius, præceptor Arcadii Imperatoris vixit annos 120. quorum 55. tranſegit in deſerto, abſtinentia mirabili. At noſtro ſæculo Ludovicus Cornarus, Nobilis Venetus, cum ad 35. ætatis annum vitam inſalubrem duxiſſet, licet multis remediis fruſtra uſus eſſet, variis frequenter morbis conflictatus: tandem conſilio cujuſdam Medici ſola diæta morbos illos oppugnare cœpit; cibi & potus quantitatem ſenſim imminuens donec ad uncias quatuordecim cibi, computando panem, carnes, ova, & alia quævis edulia, & ſexdecim potus ad ſingulos dies perveniſſet: in quo regimine perſeverans, vitam incolumem, & a morbis liberam, atque vegetam ultra centeſimum annum produxit, ut ipſemet teſtatur *in libello de vita ſobria commodis* inſcripto, ab eo Italice edito; qui poſtmodum in Latinam, & Gallicam linguam converſus eſt. Ex quibus colligere poſſumus, ciborum parcimoniam non ſolum ad ſanitatem in eodem ſtatu conſervandam, ſed etiam profligandos morbos contumaces & diuturnos maxime conferre. Poſtquam enim calor nativus paucam illam alimentorum quantitatem cito concoxit, circa humores ſuperfluos occupatur, eoſque digerit, diſſipat, & per varia corporis emunctoria ſenſim eliminat, ut tandem corpus purum, & a cauſſis morbificis liberum evadat. Perſeverando autem in eodem victus regimine, corpus ab omnibus morbis liberum redditur, ſaltem ratione cauſſarum internarum, quarum congeries ab eodem præcavetur. Si vero a cauſſis externis corpus offendatur, multo minor læſio ſequitur, quia corpus ſuperfluitatibus vacuum magis reſiſtit. Unde videbimus in magnis mutationibus temporum, v. g. quando conſtitutione auſtrina, calida & humida, ſubita & repentina fit mutatio in Aquiloniam, frigidam & ſiccam, multos homines affici catarrho, pleuritide, aut peripneumonia, in quorum ſcilicet corporibus morboſus apparatus latitabat; alios vero minime, quorum ſcilicet corpora magis vacua ſuperfluis humoribus reperiuntur. Et ſi tales homines interdum cauſſarum externarum vehementia in aliquem morbum præcipitentur, citius liberantur, ob paucitatem cauſſæ internæ ab externa commotæ, qui ideo facile vincitur ac reſolvitur.

Præterea, ſi exacta illa diæta morbos incurabiles auferre nequit, eos ſaltem multo leviores & tolerabiliores reddit facitque, ut ægri cum iis diu vivere poſſint. Sic multos quotidie videmus cum ulcere pulmonis, cum ſcirrho hepatis, vel lienis, cum calculo in renibus, aut veſica, diu vitam producere. Sic teſtatur Ariſtoteles *in Problematis* quendam fuiſſe ſuo tempore Philoſophum, Hærodicum nomine, qui cum tabe laboraret, tamen arte τῆς διαιτητικῆς ad centeſimum pervenerat.

Vulgo *objici* ſolet, multos ad extremum ſenium pervenire, qui multis cibis quotidie ſeſe ingurgitant. *Reſpondemus*, rariſſimos eſſe illos, & eximio partium robore ac temperamento præditos, qui ſi ſobrie viverent, vitam diutius protraherent, & ad animi actiones melius diſpoſiti eſſent. Neceſſe eſt enim eos qui non frugaliter vivunt, multis pravis humoribus impleri, & ſæpe morbis tentari, nec poſſe, ſine detrimento valetudinis, arduis mentis functionibus diu intendere: tum quia in illis tota vis naturæ & ſpirituum concoctioni ciborum mancipata eſt, a qua ſi violenter per animi contentiones abſtrahatur, prava fiet concoctio, & multæ naſcentur cruditates: tum quia illis opus eſt crebra corporis exercitatione vel medicamentis, quibus corpus expurgetur: atque adeo etſi diu videantur vivere corpore, tamen animo & ingenio parum vivunt, cum exiguo tempore ad functiones animi ſint idonei, & major pars temporis debeat impendi obſequio corporis. His adde, quod ſi aliquando contingat, eos qui fortiori natura præditi ſunt, diu vitam producere, licet plurimis cibis ſeſe ingurgitent; nullum tamen unquam videre eſt ex iis qui debilioris ſunt naturæ, tali victu utentem, qui ad ſenectutem pervenire potuerit. Contra vero ſi temperate vivant, longius vitam producunt, quam robuſti intemperate viventes.

Moderata autem & neceſſaria ciborum quantitas regula generali determinari nequit, cum diverſitas temporum, ætatum, & temperierum eam multum evariet.

Hoc theoremate oſtenditur, Ludov. Cornari exemplum ſupra propoſitum, quibuslibet hominibus, tamquam exemplar imitandum objici non debere. Multi enim homines reperiuntur robuſto ac valido calore nativo præditi, qui a tam parco victu maxime læderentur. Scribit enim Hippoc. *Aphor. 5. lib. 1.* tenuem victum, eumque admodum exquiſitum paulo pleniori eſſe periculoſiorem; quia facilius eſt cauſſis replentibus ſubvenire, quam exhauſtum humidum primigenium, & exhauſtas partes ſolidas alimento reficere. Victus ratio triplex inſtituitur ab Hipp. & Gal. *tenuis*, quæ vires imminuit; *mediocris*, quæ conſervat; & *plena*, quæ auget. Tenuis nunquam ſanis, ſed ægris tantum competit, nam *ſicut ſanis cibus robur eſt, ita ægrotanti morbus: & impura corpora quo plus nutries, eo magis lædes*. In ſanis vero ſemper ſervandum eſt naturæ robur, vel augendum alimentis, non frangendum; quod in ægris non poteſt fieri, quia victus mediocris vires conſervans in ſanis, eas imminuit in ægris, morbum augendo, quia quo magis nutrias, eo magis lædas. Tam exacta igitur victus ratio, qualis a Cornaro obſervata eſt, omnibus hominibus convenire non poteſt, ſed tantum iis qui valetudinarii ſunt, & calorem nativum habent admodum debilem, multis cibis coquendis minime capacem: tum etiam iis, qui corpus habent multis humiditatibus refertum, inedia enim corpus exſiccat: ac denique iis qui parum exercitiis indulgent & vitam agunt ſedentariam: ſimulque contemplationi, aut magnis animi contentionibus dediti ſunt. Nonnulla tamen theoremata ſtabiliri poſſunt, quibus unuſquiſque ſibi convenientem ciborum copiam circumcirca determinare poterit.

Primum theorema eſt: *Nunquam bene ſano ad ſatietatem eſſe comedendum, ſed a menſa, vigente adhuc appetitu eſſe recedendum*.

Hoc theorema reſpondet *Aphor.* Hipp. *ſupra citato, non ſatiari cibis*; in bene valentibus enim viget appetitus, donec ventriculus valde repletus ſit, quæ repletio admodum noxia eſt, ut ſupra monuimus.

Secundum theorema eſt: *Si tantum ordinario ſumas cibi & potus, ut poſtea ſentias torporem quendam, gravitatem & laſſitudinem corporis, cum antea eſſes agilis & alacrior: ſignum eſt menſuram congruentem excedi, & quantitatem alimentorum eſſe minuendam: donec prædicta incommoda non amplius appareant*.

Tertium Theorema eſt: *Si a paſtu parum aptus ſis actionibus mentis, ut ſtudio, meditationi, aut contemplationi, aliiſque tum animi, tum corporis functionibus; perſpicuum eſt, te juſtam menſuram excedere*.

Quartum theorema *deſumitur ab* Hipp. *3. de diæta, ubi ſigna repletionis proponit; quæ quidem repletio ex nimia alimentorum copia procedit, & ideo minuenda eſt. Immo vero ſi multum exſuperet, ut morbum minari videatur, cum victus parſimonia nonniſi lente humores ſuperfluos conſumat; evacuationibus confeſtim auferenda eſt*.

Signa ergo repletionis ab Hippocrate *propoſita hic ſummatim deſcribenda ſunt, juxta ſemejotices noſtræ methodum, ut melius percipiantur, in ordinem a nobis redacta. Talia igitur ſunt, capitis dolor & gravitas, ſomni longiores & perturbati, inſomnia turbulenta, ut videatur homo cum aliquo pugnam committere; ſomnus etiam diurnus, præcipue poſt paſtus. Segnities totius corporis, laſſitudines & dolores, vel toto, vel aliqua parte. Appetitus dejectio aut imminutio, cruditates in ventriculo, ructus acidi vel nidoroſi, alvi conſtrictio, aut tarditas inſolita. Deſtillationes frequentes, nares a cœna repletæ, e quibus tamen nihil aut parum emungitur mane cum exerceri incipiunt, multum emungitur & exſpuitur. Flatuum copia præter conſuetudinem, alvi profluvia interdum a corruptis alimentis, & interdum dyſenteria*.

Quintus theorema eſt: *Ab inordinata vivendi ratione non eſt immediate tranſeundum ad exactam regulam, ſed ſenſim id faciendum, minuendo modicis ſubtractionibus conſuetam quantitatem, donec ad eam perveniatur menſuram, quæ non amplius corpus gravet, aut animi functiones offendat*.

Hoc theorema fulcitur *Aphoriſmo* Hippocratis *51. lib. 2. Plurimum atque repente evacuare vel replere, refrigerare vel calefacere, ſive quovis alio modo corpus movere, periculoſum: omnis enim mutatio ſubita eſt periculoſa*.

Ad quantitatem diſcretam ſpectat ciborum varietas, quæ ſanitati noxioſiſſima eſt. Cum enim diverſorum ciborum diverſa ſit natura; fit ut alii celerius & alii tardius conficiantur, inde prava ſequitur concoctio. Si enim cibi concoctu faciliores, poſtquam perfecte concocti ſunt, ulterius in ventriculo detineantur, corrumpuntur citiſſime. Si vero quamprimum concocti ſunt ad inteſtina detrudantur, reliquos cibos nondum concoctos ſimul abripiunt unde cruditates emergunt.

Hoc theorema intelligendum eſt de varietate ciborum, natura, & temperie plurimum inter ſe diſcrepantium. Nullum enim eſt inconveniens, in una & eadem menſa, pullos, pipiones, perdices, aliaſque carnes delicatiores comedere, ſed ſi carnes cum piſcibus, oleribus, fructibus, aliiſque edulis heterogeneis miſceantur, prava inde ſequitur concoctio. Hippocrates *lib. de flatibus*: *Diſſimilia*, inquit,

quit, *ſeditionem movent*, aliaque celerius, alia tardius, & ægrius concoquuntur. Et Seneca eleganter: *Diverſa cibaria inquinant, non alunt.*

CAPUT VI.

De qualitate alimentorum.

Alimenta ratione qualitatis, vel temperata ſunt, vel intemperata.

Temperata dicuntur, in quibus nulla qualitas manifeſta ſuperat: & illa omni hominum generi, præſertim vero temperatis conveniunt. Ex eo genere ſunt panis & carnes, quas euchymas nominavimus: & illa ſimpliciter Alimenta *vocantur.*

Intemperata ſunt, quæ manifeſte aliqua qualitate nos immutant, & Alimenta medicamentoſa *dicuntur.*

Illa autem alimenta medicamentoſa corpora noſtra immutant calefaciendo, refrigerando, humectando, vel exſiccando; obſtruendo, vel aperiendo; alvum laxando, vel conſtringendo; ſemen vel lac generando.

MAnifeſte calefaciunt, vinum, piper, & alia aromata, cepa, allium, porum, naſturtium, hyſſopus, mentha, petroſelinum, & ſalſa omnia; eadem etiam exſiccant. Refrigerant vero panis ex farina hordei, aut ſecalina, acetum, lactuca, portulaca, acetoſa, cucurbita, cucumeres, melones & fructus horarii; quæ etiam humectant, ſi acetum excipias. Obſtruunt alimenta craſſa ſupra enumerata, & reliqua ejuſdem generis: quæ maxime vitanda ſunt omnibus hominibus, quia omnes fere morbi fiunt ab obſtructione. Aperiunt obſtructiones aromata prædicta, apium, petroſelinum, capparis, aſparagus, paſtinaca ſylveſtris, fœniculum marinum, cicera rubra, & alia quamplurima. Semen & lac generantia ex materia medica deſumenda ſunt: in qua etiam multo plura prædictis facultatibus prædita reperiuntur, præterea, quæ ſupra, tantum exempli gratia propoſita ſunt.

CAPUT V.

De ordine Alimentorum.

Si ultimum theorema cap. 2. propoſitum, rite obſervetur, ut ſcilicet ciborum varietas in una & eadem menſa tamquam noxia vitetur, huic capiti nullus erit locus: ſed quia hominum intemperantia ſtrictioribus vivendi legibus ſubmitti non vult; cogimur etiam præcepta docere, quibus noxam illius imminuere valeant.

Communis igitur atque generalis circa ordinem regula habenda eſt, ut alimenta tenuia, liquida, concoctu facilia, laxantia, & quæ facile deſcendunt, prius aſſumantur; craſſa vero, ſolida, concoctu difficilia, & aſtringentia poſterius.

HOC theorema deſumitur a Gal. 2. de *Alim. facult. c. 2. & 3. de victus rat. in morbis acutis, text. 22.* Et ratio id ipſum maxime confirmat. Nam quæ celerius concoquuntur, qualia ſunt humida & liquida citius e ventriculo deſcendunt, & ſi diutius retineantur, poſtquam concocta ſunt, facile putreſcunt. Adde quod poſtquam concocta ſunt, & ad duodenum detruſa, reliquis nondum concoctis locum cedant, ut ad fundum ventriculi devoluta, melius concoquantur.

Quamvis autem hæc doctrina receptiſſima ſit, nonnulli tamen contrarium probare conati ſunt ex eo, quod ſolida & dyſepta alimenta majori calore indigeant, qualis eſt in fundo ventriculi magis carnoſo, atque adeo prius ingeſta eadem temporis diſtantia concoquentur, qua eupepta ſuperiorem partem minori calore præditam occupantia. Verum non tanta eſt in ſuperiori & inferiori ventriculi parte caloris differentia, ut in una eupepta, in alia dyſpepta eodem tempore concoqui valeant. Sed potius dicendum eſt, alimenta in ventriculo eandem ſedem toto concoctionis tempore non ſervare, quam dum ingeſta fuerant, obtinuerunt; ſed per coctionem, quæ elixatione fit, ſimul commiſceri, cum caloris ſit congregare homogenea. Et conſtat experientia, chylum uniformem, & omnibus ſuis partibus ſimilem, ex omnibus alimentis generari. Adde quod potus, qui per prandii & cœnæ decurſum partitis vicibus ingeritur, exacte cibis miſceatur: quod etiam de juſculis, aliiſque liquidis alimentis dicendum eſt. Non eſt igitur magni momenti hæc regula ciborum ordinem ſpectans. Sed multo majoris momenti eſt, huic ciborum varietati non indulgere, cum unicus cibus, aut ſaltem plures valde analogi, ſimul rite concoquantur, nullumque cruditatis metum inferant, ſi modica quantitate ſumantur. Aſſerendum tamen eſt, alimenta humida & laxantia, prius aſſumpta, ventriculi tunicas laxare, & alvum molliorem reddere: contra vero aſtringentia eandem comprimere, ſi priori loco ſumantur.

In principio menſæ juſculum, aut oſſa, aut quodvis aliud alimentum actu calidum ſumatur. Nunquam tamen paſtus a potu eſt inchoandus.

Huic theoremati repugnare videtur vulgaris ille verſiculus ſcholæ Salernitanæ:

Ut vites pœnam, de potibus incipe cœnam.

Ille tamen non intelligendus eſt de potu aquæ, & vini, alioqui pure & ſimpliciter rejiciendus eſſet; ſed de alimento liquido audiendus eſt: in quo ſenſu etiam Hippoc. nomen potus uſurpavit *Aphor. 11. ſect. 2.* ubi *facilius eſt*, inquit, *impleri potu quam cibo*, per potum intelligens liquidum alimentum, quod potu hauritur, quale febricitantibus vulgo exhiberi ſolet idque alibi victum humidum appellans. Illa ſiquidem facilius concoquuntur & diſtribuuntur, ſicque facile corpus impletur ac reficitur. Potus autem ordinarius, qui ex aqua & vino componitur, priori loco aſſumptus, crudus rapitur a venis, præſertim exiſtentibus famelicis, nervoſque ferit, maxime ſi vinum bibatur. Nam aquam bibere ante paſtum, iis qui ventriculum habent calidum & ſitibundum, præcipue æſtatis tempore, incommodum non eſt; illa enim aqua cito rapitur ab hepate ſitibundo, unde ipſi refrigerium aliquod accedit.

Neque obſtat veterum conſuetudo, a quibuſdam allata, quæ apud Athenæum reperitur *lib. 4. Dipnoſophiſt.* ubi refert donatas fuiſſe convivis aſſidentibus argenteas phialas viginti, biſque evacuatis, panem demum carneſque appoſitas eſſe. Idem *loco citato* frugalitatem deſcribens Cleomenis Lacedæmoniorum Regis, notat convivis datum eſſe cyathum unum ante cœnam. Hæc bibendi ratio προπίμα, καὶ προποποτισμὸ vocabatur. Apud Latinos etiam hic mos obſervatus fuit, quemadmodum refert Plinius *lib. 12. cap. 22.* Tiberio Claudio Principe, ante annos 40. inſtitutum, ut jejuni biberent, potuſque vini cibos antecederet. Verum prava fuit & damnoſa illa conſuetudo, in conviviorum luxu, non apud homines ſobrios uſitata. Quod ipſe Plinius innuit inquiens, hunc morem introductum fuiſſe externis artibus, & placitis quorumdam Medicorum novitate aliqua ſeſe commendantium. A Plutarcho etiam improbatur *lib. ſympoſ. q. 9.* ubi inter cauſſas novorum morborum, προπόμαμα recenſet; *Antiqui*, ait, *ne aquam quidem biberunt antequam comediſſent; nunc ante cibum captum vino oppleti humectato & fervente corpore, cibum aggrediuntur.* Saluberrimum autem eſt ante potum cibos ſolidos aſſumere; donec ſitis excitetur, eoſque actu calidos, calorem ſtomachi offendant, ſed ſint veluti fundamentum ſtabile totius paſtus.

Paſtum vero potu claudere inconveniens non eſt.

Non eſt res magni momenti, ſi paſtus potu vel cibo claudatur; ſed hoc tantum advertendum eſt, ne nimia copia potus ingeratur, fluctuationem enim in ventriculo efficeret. At ſi in fine paſtus ſitis aliqua ſuperſit, commode potus aſſumitur. Celſus optimum eſſe aſſerit, in fine paſtus, aquæ frigidæ parum aſſumere, quod a ratione alienum non eſt; illa enim ſtomachi orificium frigiditate ſua leviter conſtringit, calorem cogit antiperiſtaſi, & vaporum aſcenſum prohibet, quemadmodum experientia docet, gravem quorundam eduliorum halitum, ut ceparum, alliorum, caſei antiqui, & ſimilium aquæ frigidæ potu in fine menſæ prohiberi; aut plurimum imminui, ut proinde aquam potius & cereviſiam poſt caſeum, &c. ſumant doctiores.

CAPUT VI.

Tempus & horam ſumendi alimenti a conſuetudine deſumere oportet. Si quis enim bis aut ter in die, & ſtatis horis alimenta ſumere conſueverit, & cum his bene habeat, in eo modo perſeverare debet, donec aliquid contingat, quod eum immutare cogat.

NON poteſt certa regula ſtatui circa cibandi tempus, ſed illud imprimis a conſuetudine deſumendum eſt, cui natura tantopere inhæret, ut adventante hora prandii, in bene ſanis ventriculus plurimum appetat, & novum famelicus appetat alimentum. Qua hora prætergreſſa, languet plurimum appetentia, & fames dejicitur.

Adventante vero prandii aut cœna hora, neceſſe eſt, ut appetitus vigeat, & cibus in priori paſtu ingeſtus optime concoctus fuerit, alioqui ſatius eſt horam illam differre, aut paſtum omnino intermittere, aut pauciſſimam alimentorum copiam aſſumere.

In eo univerſim hæc regula verſatur, ut cibus non aſſumatur antequam prior, antea ingeſtus, ſit omnino concoctus, & ad inteſtina detruſus; tunc enim appetentia redintegratur, & coctio poſtmodum egregie perficitur. Si vero cibus aſſumatur priori nondum concocto male concoquetur, & inſignem cruditatem pariet. Hoc tantum in iis habet locum, qui uſu aliquo extraordinario, ut in convivio lautiori, ſeſe præter modum epulis ingurgitarunt: tunc enim ſaluberrimum eſt ſequentem paſtum omnino præſcindere, aut unico hauſtu vini diluti, & tantillo cibi abſolvere. Si enim in victu ordinario illud contingeret, ut hora paſtus ordinaria appetentia non vigeret, & alia nondum concocti prioris ſibi ſigna apparerent, indicio eſſet, nimiam alimenti copiam aſſumi, eamque eſſe minuendam.

Cum autem tempus aliquid ſumendi cibi univerſum præfigi debet, quod majori hominum parti conveniat: ſtatuimus, bis in die cibum ſumere convenientiſſimum eſſe. Frequentiores enim epulæ cruditatis metum aſſerunt. Jejunia vero longiora corpus debilitant, & pravos humores

ad ventriculum deducunt, unde multi affectus exoriri poſſunt.

Maxima pars hominum prandio & cœna contenta eſt: multi tamen jentaculum addunt, alii etiam merendam: quod præcipue pueris & ſenibus convenit: illis, quia ut docuit Hipp. *Plurimum habent calidi innati, & plurimo egent alimento.* His vero, quia cum habeant calorem debilem, paucum alimentum ſingulis vicibus ingerere debent, ut bene concoqui valeat, & illud frequentius aſſumendum, ut toti corpori nutriendo ſufficere poſſit. Jejunia vero longiora picrocholis præſertim noxam afferre ſolent, quia ventriculus vacuus bilioſis impletur humoribus, qui cardialgias, colicas bilioſas, & alios affectus pariunt. Ceteris autem hominibus ventriculus vacuus non habens quod concoquat, a vicinis locis trahit quod invenit, ſicque pravis impletur humoribus, qui etiam multorum morborum cauſſa eſſe poſſunt. Satius ergo eſt in ſingulis paſtibus quantitatem ciborum minuere, quam poſt lautas epulas longum jejunium exercere.

Cœna in nonnullis, optima ſanitate præditis, & in florenti ætate conſtitutis, prandio æqualis aut largior eſſe poteſt. At in reliquis omnibus parcior eſſe debet.

Nulla res in tota arte magis controverſa reperitur, quam ubi quæritur, an cœna prandio largior eſſe debeat, aut contra? Quæ aliam etiam graviſſimam quæſtionem includit: an coctio melius noctu quam interdiu, in ſomno melius quam in vigilia perficiatur. Utrinque enim auctoritates & rationes efficaciter militant.

Ac primum cœnam largiorem eſſe debere, probatur ex Hippocrate 3. *de diæta*, ubi hyeme ſemel tantum in die cibum ſumere præcipit, niſi quis ventrem valde ſiccum habeat: Quod ſi id fieri minime poſſit, modicum prandere jubet. Unde facile colligitur, per unicum illum paſtum, quem hyeme præcipit Hipp. cœnam eſſe intelligendam.

Celſus vero Hippocratem ſecutus, *Hyeme*, inquit, *oportet ſemel in die cibum capere, niſi venter nimis aſtrictus ſit.* Poſtea addit: *Si prandeat aliquis, utilius eſt exiguum aliquid, & ipſum ſiccum, ſine carne, ſine potione ſumere.*

Galenus 7. *meth. cap.* 6. cœnam prandio liberaliorem eſſe debere, diſerte pronunciat: rationem addit, quod cibum veſpertinum ſequantur quies & ſomnus, ac tempus diuturnius, ac duplum fere ad illud quod inter cœnam & prandium intercedit. Ex his Gal. dictis triplex ratio elici poteſt.

Primo, In quiete corpus non movetur, nec agitatur, ita ut cibus in ventriculo aperte reſideat, non fluctuet, non dimoveatur; ſicque melius concoquitur, quia concoctio indiget quiete.

Secundo, In ſomno, cum animales ſpiritus magna ex parte ferientur, vitales & naturales fortiores ac vegetiores evadunt, unde melius fiunt concoctiones.

Tertio, Cum duplum ſit tempus a cœna ad prandium, duplum debet eſſe alimentum.

Quarto, His addit Galenus exemplum Athletharum, qui multas carnes comedebant in cœna, in prandio vero ſolum panem. His Galeni rationibus ſequentes adduntur.

Quinto, Noctis frigiditas cibi concoctionem juvat. Hæc enim perinde ut hyems, ventres calidiores reddit, calorem pellendo ad interiora, ut melius concoctionem perficiat.

Sexto, In ſomno calorem concentrari, probatur tum auctoritate Hippocratis 7. *Epid. ſect.* 4. dicentis: vigilantem calidiorem eſſe circa exteriora, frigidiorem circa interiora; dormientem contra: tum ex pulſu ac reſpiratione, validiore in ſomno, quam in vigilia.

Contra vero prandium largius eſſe debere, ſequentibus auctoritatibus & rationibus conficitur.

Auctoritates deſumuntur ab Actuario & Avicenna, qui præcipiunt, cibum in tres partes eſſe diſtribuendum, & duas ſumendas eſſe in prandio, tertiam vero in cœna: quibus accedunt ſcholæ Salernitanæ verſiculi.

Ex magna cœna ſtomacho fit maxima pœna.
Ut ſis nocte levis, ſit tibi cœna brevis.

His rationes validæ ſubnectuntur.

Primo, Inter prandium & cœnam ſeptem vel octo tantum horæ intercedunt; inter cœnam vero & prandium circiter ſexdecim. Si vero per ſomnum coctio melius perficeretur, circa mediam noctem illa abſoluta eſſe deberet, & ſtatim fames urgeret. At contra videmus mane e lecto ſurgentes minus fame tentari, quam ante cœnam; unde facile videre eſt, coctionem tardius perfici in ſomno, quam in vigilia.

Secundo, Somnus a prandio facit in non aſſuetis, ut hora cœnandi appetitus non vigeat, & ventriculus cibis gravatus ſentiatur, quod oſtendit coctionem imperfectius fieri in ſomno. Si enim ſomnus coctionem adjuvaret, eſſet utilior omnibus.

Tertio, vigilantes fame laborant, unde Hipp. 6. *Epid. ſect.* 4. *Aphor.* 20. *aqua vorax, vigilia vorax.* Sic qui noctu præter ſolitum vigilant, citius famem percipiunt. Sic vinum & oleum exprimentes, quia perpetuo vigilant, multum & frequenter comedunt.

Quarto, ſi per ſomnum melior fieret concoctio, ſtatim a paſtu eſſet dormiendum; quia tunc cibus ſolidior majori ventriculi actione indiget, & primarum horarum actio difficilior eſt, quæ tamen vigilando tranſigitur, alioqui ſtomachus gravatur.

Quinto, Qui ventriculum habent debilem, & βραδυπεψίᾳ laborant, magis torquentur noctu poſt primum ſomnum, quam interdiu poſt meridiem: quo arguitur coctionem difficilius perfici in ſomno.

Sexto, Celſus præcipit in longis diebus ſatius eſſe meridiari ante cibum, cujus rei non poteſt eſſe alia ratio niſi quia ſomnus coctionem retardat.

Septimo, Per ſomnum calor recurrit ad ſuos fontes; reliquæ vero partes illo magis deſtituuntur, quam in vigilia, per vigiliam vero ad omnes partes magis diffunditur. Ergo minor eſt calor in ventriculo per ſomnum, quam per vigiliam.

Octavo, Interdiu calor Solis coctionem adjuvat: Sol enim Ariſt. 2. *Phyſ.* 2. eſt vitæ principium. Ergo Concoctio diurna duplex habet calidum; nocturna vero minime.

Nono, Situs ventriculi in vigilantibus magis facit ad concoctionem, quia erecta figura facit, ut cibi melius deſcendant ad fundum ventriculi, qui carnoſior eſt; cubantibus vero latera ventriculi magis attingunt, unde os illius non ſufficienter clauditur. Hinc fit ut ſomnus meridianus minus noceat, ſi ſedendo capiatur, quam cubando.

Decimo, Pituita, quæ interdiu per nares & ſputum rejicitur, noctu in ventriculum defluit, & coctionem retardat, quo incommodo carent vigilantes.

Denique, experientia huic veritati maxime favere videtur; ſiquidem pauciſſimi homines reperiuntur, qui libere non fateantur, ſe a leviori cœna longe melius habere. Et Cardanus teſtatur, ſe multos interrogaſſe, qui ad centeſimum annum pervenerant, & omnes parciori cœna uſi fuerant. His addere poſſumus Telephi Grammatici exemplum a Gal. relatum 5. *de ſanitate tuenda*, qui ad annum fere centeſimum acceſſit. Illius autem verba ita ſe habent: *Mel crudum alicæ cum aqua coctæ permixtum edebat hora diei tertia, ferme ſeptima prandebat, oleribus primo ſumptis, inde piſcibus ſaxatilibus, aut avibus. Veſpere autem pane cum vino permixto contentus erat.*

Nos igitur poſterioris ſententiæ rationibus, & multo magis quotidiana experientia convicti, cenſemus cœnam prandio parciorem eſſe debere. Concedimus tamen (ut in *theorem.* dictum eſt) eos, qui perfecta fruuntur valetudine, & ventriculum habent validum, poſſe aut æqualiter cum prandio, aut etiam copioſius cœnare: modo tota utriuſque paſtus quantitas mediocritatem non excedat, in iis enim & noctu & interdiu optima fit concoctio. Et hic locum habet ſententia Celſi, *Homo bene ſanus nullis ſeſe debet obligare legibus.* Immo vero in debiliori etiam conſtitutione, ſi quis pauco utatur alimento, & minimam illius quantitatem ſumat in prandio, poterit ſine dubio lautius cœnare, ut tota ciborum quantitas, quæ una die ſumitur, corporis nutritioni ſufficiat. Sed is hodiernorum hominum morem intueamur, qui in prandio comedunt ad ſatietatem, certum eſt eos maxime gravari, ſi in cœna adhuc largius comedant, & tunc verificatur ille verſiculus ſcholæ Salernitanæ ſupra citatus.

Ex magna cœna ſtomacho fit maxima pœna.
Ut ſis nocte levis, ſit tibi cœna brevis.

At præcipue locum habet hoc theorema in iis qui fluxionibus & catharris obnoxii ſunt. Noctu ſiquidem humor pituitoſus e cerebro defluit in ventriculum, & coctionem perturbat. Contra vero, ſi paucus in cœna cibus aſſumatur, pituitoſus humor conſumitur a calore nativo, nec tam facile multiplicatur, ut in copioſe cœnantibus: cum ex illa alimentorum copia multi vapores per ſomnum in cerebrum exhalent. Et ita affecti poſt levem cœnam placide dormiunt: ſi vero lautius cœnaverint, ſomnum habent inquietum & interruptum, ita ut eorum maxima pars in cœna parce comedere, nonnulli etiam a cœna plane abſtinere cogantur. Hinc ſapienter dictum a Manardo, *Epid.* 4. *lib.* 6.

Exiguam cœnam capiti & oculis conferre.

Ut autem veritas iſta clarius eluceſcat, auctoritatibus & rationibus in contrarium allatis ſatisfaciendum eſt.

Ac *primum* ad Hippocratis, Celſi, & Galeni auctoritates dicimus: ex iis quidem convinci, morem apud Antiquos fuiſſe, parum comedere in prandio, multum vero in cœna: Attamen cum parciſſime pranſi eſſent, majorem cibi copiam in cœna ferre potuerunt. Interim ille cibus in cœna ingeſtus, longiore tempore ad coctionem indiguit, quam ſi in prandio ſumptus fuiſſet. Noſtris autem temporibus, cum prandium lautius eſſe ſoleat, Antiquos in cœna imitari non poſſumus. Et melius proculdubio ſeſe geſſiſſent Antiqui, ſi quod in cœna ingerebant, in prandio ſumpſiſſent: & quod in prandio ſumebant, cœnæ loco habuiſſent. Adde, quod non eadem fuerit apud Antiquos hora cœnæ, quemadmodum apud nos, ſiquidem Romani, cum parciſſime pranſi eſſent ſatis mane, tribus horis ante Solis occaſum cœnare ſolebant; ita ut coctio fere peracta fuerit antequam ad ſomnum ſeſe componerent.

Ad *primam* vero *rationem* pro adverſa ſententia allatam *dicimus*, omnimodam quietem ad coctionem juvandam non eſſe utiliſſimam: ſiquidem motus levis & moderatus a paſtu facit ut cibi in fundum ventriculi melius deſcendant,

& calo-

& calorem nativum aliquantulum excitat, ut facilius coctioni incumbere valeat. Hinc vulgaris ille verſiculus: *Poſt cœnam ſtabis, aut paſſus mille meabis.*

Ad *ſecundam dicimus*, vitales quidem ſpiritus fortiores fieri in ſomno, ſed non influere in ventriculum & alias partes ea copia qua in vigilia, quia per ſomnum retrahuntur ad ſuum fontem; in vigilia vero magis diffunduntur.

Ad *tertiam reſpondemus*, quod duplum tempus inter cœnam, & prandium intercedens, duplum requireret alimentum, ſi coctio in utroque paſtu æqualiter fieret. Sed cum illa tardius a cœna perficiatur, ut a nobis demonſtratum eſt, longius illud tempus fuit neceſſarium.

Ad *quartam dicimus*, Athletarum conſtitutionem non probari a Galeno 1. *Aph.* 3. *& in libro de bono corporis habitu, & in ſuaſoria ad artes:* quinimmo & brevis vitæ, & morboſæ illos accuſat. Ad corpus quidem inſtaurandum & impinguandum magis confert cibus in cœna ſumptus, quia minor fit illius reſolutio per ſomnum; ſed copia ſuperfluitatum, quæ inde emergit, morbos producit. Hinc etiam convaleſcentes ex paulo lautiori cœna citius quidem reficiuntur, ſed majus recidivæ periculum incurrunt.

Ad *quintam & ſextam dicimus*, in ſomno quidem calorem concentrari & ad ſuos fontes recurrere, nempe cor & hepar; hinc meliores fiunt concoctiones in venis & arteriis: unde nihil utilius ſomno, ad coctionem pravorum humorum in febribus continuis perficiendam, quam vigiliæ continuæ. Hinc etiam ebrioſi crapulam edormire dicuntur, quæ ex potu nimio in venis cumulata eſt. Sed coctionis, quæ fit in ventriculo, longe alia eſt ratio, quæ imperfectius exercetur, quando natura intenta eſt alimentorum antea coctorum diſtributioni, & pravorum humorum concoctioni, a quo opere viciſſim non parum avertitur coctione ciborum, quæ fit in ventriculo, præſertim ſi illa magna copia ingerantur.

Hora prandii tempeſtiva, nempe duabus aut tribus horis ante meridiem, longe ſalubrior eſt ea, quæ ad meridiem, aut ulterius differtur.

Ex prandio tempeſtivo tria lucramur. *Primo*, tempus longius uſque ad cœnam, quo melius coctio perfici valeat. *Secundo*, cum homo ſit frigidior (quod in æſtate potiſſimum locum habet) illa frigiditas coctionem juvat. *Tertio*, quod homo ſit robuſtior, quia vicinior ſomno præcedenti, ex quo multi ſpiritus geniti ſunt, qui totum corpus robuſtius & alacrius reddunt. Hinc paſſim videmus eos, qui diutiſſime vixerint, tempeſtive cibum ſumpſiſſe: contra vero eos, qui tardius pranſi ſunt, morboſos fuiſſe, & brevioris vitæ.

CAPUT VII.

De præparatione Alimentorum.

Ciborum alii præparatione artificiali indigent, ut alendis corporibus noſtris idonei reddantur: alii ab ipſa natura ſufficienter præparantur, ut aſſumi valeant, qualiter nobis a natura exhibentur. Prioris generis ſunt carnes, piſces, & ſimilia; poſterioris, fructus fere omnes maturi.

Præparatio ciborum coctione potiſſimum perficitur, eaque triplici; dum ſcilicet elixantur, aſſantur, aut friguntur, ſeu torrentur.

Elixatio dupliciter fit, vel cum res in aqua decoquuntur, & tunc idem elixationis nomen retinet, ſicque hoc modo paratæ carnes elixæ nominantur: vel ubi cum proprio ſucco lento igne decoquuntur, & carnes hoc modo paratæ, jurulentæ appellantur.

Scribit Celſus, carnes jurulentas magis alere quam aſſas: & has magis quam frixas. Addimus nos elixas omnium minime nutrire, quia bonam partem ſucci alibilis in juſculum depoſuerunt.

Magis tamen laudatur elixatio vulgari uſu familiaris, quia quod ex carne amittitur, in juſculo reperitur. Deinde cum elixatione carnes molliores evadant, in ventriculo facilius diſſolvuntur & concoquuntur.

Aſſatio carnis vervecinæ melius procedit, ſi prius malleo aut piſtillo ligneo contundatur, ut vulgo coqui & ancillæ facere ſolent: ſic enim tenerior redditur, & laxior evadit, ut a calore ignis melius penetrari valeat.

Reliquæ ciborum præparationes, ſanitati inſervientes, in particularibus eorum deſcriptionibus proponentur. Quæ vero ad lautitias & conviviorum luxus ſpectant, ad coquos releganda ſunt.

CAPUT VIII.

De conſuetudine, & delectatione in alimentorum uſu.

Cibi conſueti, licet paulo deteriores, utiliores ſunt inſuetis aliquantulum melioribus.

HOC theorema ab Hippocrate ſancitum eſt. *Aph.* 50. *ſect.* 1. qui ſic habet: *Quæ longo tempore conſueta ſunt, etſi deteriora ſint inſuetis, minus moleſta eſſe ſolent.*

Conſuetudo enim eſt altera natura, ſiquidem alimenta, longo tempore conſueta, naturam immutant, eamque ſibi ſimilem reddunt. Per *naturam* autem temperamentum intelligimus quod redditur ſimile alimentis, quibus longo tempore uti conſuevimus. Illius autem conſuetudinis efficacia quamplurimis hiſtoriis ab auctoribus relatis comprobatur. Nobis unicam propoſuiſſe ſufficiet, a Solenandro relatam, *Conſilior. Medicinal. ſect.* 5. *conſil.* 15. de quodam ruſtico, qui ad hoſpitale perductus, nullis remediis curari potuit. Tandem a brevi morituro quæſivit Medicus quid peteret, & qua victus ratione antea uſus eſſet. Reſpondit, ſe plane ab iſto cibo & potu, ſyrupis ac id genus aliis, ut & lecto, quod nimis molle eſſet, abhorrere; cum non dormiviſſet intra annos novendecim in lecto, atque uſus fuiſſet caſeo & ſimilibus, & ſub dio in ſtramine veſtitus dormiviſſet. Medicus permiſit, ut una nocte in ſtramine dormiret, & uteretur ſale, cepis, & aqua frigida. Etſi vero arbitraretur eum inde citius moriturum: tamen poſtridie præter omnium opinionem eum foco adſtantem invenit. *Conſuetudinis autem ratio habenda eſt, non ſolum circa ſubſtantiam ciborum, ſed etiam circa qualitatem, quantitatem, & tempus exhibendi.*

Hoc etiam theorema ab Hippocrate mutuatum eſt, qui *Aphor.* 17. *ſect.* 1. *Et quibus*, inquit, *ſemel aut bis, & quibus plura aut pauciora & particulatim oporteat offerre, conſiderandum. Concedendum autem aliquid tempori, regioni, conſuetudini, & ætati.*

Quando cibi conſueti deteriores propter aliquam occaſionem, corpori noxam inferunt, commutandi, & ad meliores tranſeundum eſt, modo id ſenſim, & paulatim fiat. Omnis ſubita mutatio periculoſa eſt.

Propter varias cauſſas ciborum mutationes interdum neceſſariæ ſunt, e quarum numero ſunt morbi, qui a cibis conſuetis foveri vel augeri poſſunt: ætas, quæ jam provecta, cibos concoctu difficiles ita ſubigere non poteſt ut in juventute ſolebat, & aliqua quamplurima. Si igitur propter aliquam cauſſam neceſſarium videatur, victus rationem mutare, id ſenſim & paulatim faciendum eſt. Quod docuit Hipp. *Aph.* 51. *ſect.* 2. *Plurimum*, inquit, *atque repente evacuare, vel replere, vel calefacere, vel frigerare, ſive quovis alio modo corpus movere, periculoſum, omne enim nimium naturæ inimicum, ſed quod paulatim fit, tutum eſt; cum alias, tum cum ab altero ad alterum tranſitus fit.* Id ipſum multis exemplis confirmari poteſt, ſed inſtar omnium ſit hiſtoria Dionyſii Siciliæ tyranni, qui ebrietati & luxui valde deditus fuerat. Cum vero ab hoſte aliquando obſideretur, & neceſſitate coactus a ſolita potandi conſuetudine ſibi deſiſtendum eſſe animadverteret, ſubito ab ea abſtinuit, quod cum aliquandiu feciſſet, tabifico morbo corripi cœpit, nec eo liberari potuit, priuſquam ad priſtinum potandi morem ebrietatemque rediiſſet. Quod ſi ſenſim & paulatim pravam illam conſuetudinem deſeruiſſet, nihil incommodi paſſus eſſet.

Illi cibi ſemper præferendi ſunt quibus aliquis maxime delectatur, etiamſi paulo deteriores ſint iis, quos aliquantulum averſatur.

Hoc docuit Hipp. conceptis verbis *Aphor.* 38. *ſect.* 2. in hunc modum: *Paulo deterior cibus & potus, qui tamen ſit ſuavior, melioribus quidem, ſed minus ſuavibus anteferendus.* Qui enim cum voluptate cibi aſſumuntur, eos ventriculus avidius amplectitur, promptiuſque & expeditius concoquit. Contra, eos, qui diſplicent, averſatur; quo fit, ut neque avide illos amplectatur, neque probe conficiat. Et hoc Hipp. Aphoriſmo multi aſſentatores ſibi patrocinium quærunt, qui ut ægrotantibus gratificentur, omnia ab iis expetita liberaliter concedunt. Verum ii turpiter errant, & a Gal. damnantur *lib.* 12. *method. cap.* 1. *Quemadmodum*, inquit, *crudelis hominis officium facit, qui una cum morbo vitam quoque homini aufert; ſic qui cubantis deliciis perpetuo ſuſcribit, ejuſque voluptatem, non ſanitatem pro meta gerendorum habet, adulatoris.* Et 1. *meth. cap.* 1. graviter in iſtos adulatores invehitur, *qui frigidam exhibent, ſi hanc ægri popoſcerint: qui lavant, cum juſſerint, nivem vinumque porrigunt, quando hæc poſtularint, qui denique quidquid optarint, mancipiorum ritu faciunt: Contra quam veteres illi Medici ab Æſculapio oriundi, qui tamquam duces militibus, & ut Reges ſubditis imperarunt; nequaquam vero Getarum, Libiorum Phrygum, & Thracum emptitiorum more parere & obſecundare voluerunt.*

Ut igitur certa quædam menſura ſtatuatur eorum, quæ ægris concedi poſſunt, conſulendus Hipp. 6. *Epid. ſect.* 4. ubi ſic loquitur: *Hæc ſunt, in quibus gratificandum ægris ut ſcilicet cibus ac potus pure conficiantur; grata ſint etiam, quæ viderint, & mollia, quæ attigerint, ſed non admodum lædant, & facile reparabilia ſint veluti frigidæ exhibitio, ubi opus fuerit illa, & alia.* Ubi hæc verba præcipue notanda ſunt, *quæ non admodum lædant, & facile reparabilia ſint*: Si enim ea, quæ ab ægris expetuntur, ſatis inſignem noxam inferre valeant prorſus abdicanda.

CA-

CAPUT IX.

De Victu ſingulis ætatibus congruo.

Victus puerorum ad frigidum & humidum inclinare debet. Et ideo vinum illis inimicum eſt.

CUM puerorum corpora multo calore prædita ſint, victu refrigerante opus habent. Hinc vinum illis noxium eſt, quia calorem auget, & præterea caput eorum multo halitu replet, qua ratione iis interdicitur a Gal. 1. *de ſanit. tuenda, cap.* 9. & Plato 2. *de legib.* præcipit ne pueris uſque ad duodevigeſimum annum vinum concedatur, *quia*, inquit, *ignem igni addere non oportet*. Humidum vero cibum illis competere docuit Hipp. *Aphor.* 16. *ſect.* 1. *victus humidus febricitantibus convenit, maxime vero pueris.* Et ratio idipſum ſuadet. Cum enim in hac ætate corpus admodum creſcat & augeatur, incrementum illud exſiccantibus cibis inhibendum non eſt. Deinde puerorum ſubſtantia valde reſolubilis eſt, & ideo humidis alimentis quæ cito diſtribuuntur, reparanda.

Quantitas etiam ciborum major eis concedenda eſt, quam reliquis ætatibus, ob caloris copiam, & corporis incrementum. Hoc theorema ab Hippocr. ſancitum eſt: *Aphor.* 16. *ſect.* 1. *Qui creſcunt plurimum habent calidi innati, plurimo igitur egent alimento, alioqui corpus abſumitur.* Ratio Aph. eſt, quia a multo calore in corpore molli & raro ſubſtantia illius multum abſumitur, quæ plurimo alimento reparanda eſt.

Puberibus & adoleſcentibus victus medius, cum ratione qualitatis, tum ratione quantitatis exhibendus eſt.

Puberes & adoleſcentes moderatum habent temperamentum, ideo temperatis alimentis nutriendi ſunt quæ ſcilicet moderatam primarum qualitatum proportionem habeant. Quantitas etiam eorum debet eſſe moderata, minor ſcilicet quam pueritiæ, & major quam aliarum ætatum.

Juvenes, quia impenſe calidi, & ſicci, contrario victu, ideſt, frigido & humido indigent.

Licet victus iſte juvenibus præſcriptus, puerorum victui ratione qualitatum ſimilis eſſe debeat: ratione tamen ſubſtantiæ diſſimilem eſſe oportet. Siquidem alimenta humida pueris, actu & potentia talia præſcribenda ſunt, id eſt, liquida majori parte & ſorbilia, aut ſaltem mollia, & concoctu difficilia, ut olera, fructus, & ſimilia, quæ a ventriculis eorum robuſtioribus facilius concoqui valent. Imprimis vinum iis maxime noxium eſt, præcipue meracum: hoc enim, ut Plato loquitur, habitum eorum furioſum reddit. Et Galenus ait, eos vinum præcipitare ad iram & libidinem.

Senibus victus calidus & humidus convenit, quia corpora eorum refrigerata & exſiccata ſunt.

Inter alimenta calefacientia & humectantia, vinum ſenibus maxime convenit, & ideo *lac ſenum* nominari ſolet. Debilem enim eorum calorem fovet, vires infirmas reficit, cruditates quibus abundant, concoquit, humiditates excrementitias abſumit & exſiccat, ac per urinas evacuat, triſtitiam depellit, & hilaritatem inducit. Quod a Platone eleganter traditum eſt 2. *de legibus*, *Deus*, inquit, *vinum hominibus, quaſi auxiliare adverſus ſenectutis auſteritatem pharmacum largitus eſt, ut rejuveneſcere videantur, & mæſtitia nos oblivio capiat, atque ipſe hominis habitus mollis e duro factus, ut ferrum igni impoſitum, tractabilior fiat.* Cavendum tamen, ne nimia ejus copia aſſumatur, humidum enim primigenium citius abſumeret, caput tentaret, & catarrhos excitaret. Eligendum autem eſt vinum potens, tenue, fragrans, ſapore bono, ætate medium, colore fulvum. Craſſa vero ſenibus non competunt, quia obſtructiones pariunt, alvum conſtringunt, urinas non provocant, ſicut prædicta. Utile quoque eſt ſenibus hydromel ad vitam diutius producendam, ſicut narrat Plinius *lib.* 22. *hiſt. nat. cap.* 4. de Pollione Romano annum centeſimum excedente, qui cum ab Imperatore Auguſto interrogaretur, quanam maxime ratione vigorem illum animi & corpor tandiu cuſtodiviſſet, reſpondit, intus mulſo, foris oleo. Mel crudum etiam (modo optimum ſit ut Narbonenſe,) ſenibus multum convenit, cum pane in jentaculo vel cœna comeſtum.

Ciborum quantitas ſenibus minor eſſe debet, quam aliis ætatibus.

Calor enim ſenum debilis eſt, ut magnam alimentorum copiam concoquere non valeat. Hoc docuit Hipp. *Aph.* 14. *ſect.* 1. *Senibus*, inquit, *parum innati calidi ineſt, paucis propterea fomitibus egent, quia a multis extinguitur, ſicut enim*, inquit Gal. *in comment. Lucernarum flamma quarum oleum eſt alimentum, ſi quis id totum ſimul ſuperinfundat, extinguuntur potius quam nutriantur; eodem modo & in ſenibus calidum ſui fomentum quidem habet alimenta; ſi vero multis & confertis cumuletur, ac quodammodo ſtranguletur, periculum eſt ne extinguatur; ſicuti etiam, ſi parva ſcintilla ignis lignorum multitudinem ſuperacerves.* V. Ranch.

CAPUT X.

De victu ſingulis anni temporibus idoneo.

Hyeme alimenta calidiora, ſicciora, & copioſiora uſurpanda ſunt, quam aliis temporibus. Potus vero parcior eſſe debet, ac vinum paulo meracius.

CAlidiora & ſicciora debent eſſe alimenta, ut frigiditati atque humiditati aeris hyberni reſiſtatur, & pituita quæ hyemis tempore congeritur, abſumatur. Copioſiora vero debent eſſe alimenta, quia naturalis calor hyeme maxime viget, ut docuit Hipp. (*Vid. Gal. in comm.*) *Aph.* 15. *ſect.* 1. *Ventres Hyeme & Vere natura calidiſſimi ſunt, & ſomni longiſſimi, quare per ea tempora alimenta copioſiora ſunt exhibenda. Etenim tunc calor nativus plurimus eſt, unde & pluribus egent alimentis.*

Potus vero parcior eſſe debet, quia tunc temporis corpus humiditatibus abundat. Et vinum paulo meracius bibendum eſt, ut noxias a temporis frigiditate allatas, corrigere valeat. *Vere cibi debent eſſe qualitate & quantitate mediocres: calidiores tamen & copioſiores, quam æſtate; minus vero quam hyeme.*

Cum ver ſit omnium temporum anni temperatiſſimum, ideo temperatiſſima requirit alimenta, & quantitate mediocria. Attamen quia ventres etiam vere ſunt calidiſſimi, ut docuit Hipp. *Aphor. ſupra citato*, copia ciborum debet eſſe major, quam aliis temporibus, excepta Hyeme: advertendum tamen, in principio Veris, quod aliquid adhuc retinet de natura Hyemis, victum hyemali ſimiliorem eſſe debere: in progreſſu vero ſenſim immutandum eſſe, ut ad æſtatem proxime accedens, quantitate minor ſit, & frigidior atque humidior reddatur.

Æſtate cibi refrigerantes atque humectantes conveniunt, & pauca eorum quantitas aſſumenda. Potus vero copioſior eſſe debet.

Caliditas, aere æſtivo corporibus noſtris indita, refrigerantibus atque humectantibus cibis ac multo potu corrigenda eſt. Cui rei natura ipſa incumbere videtur, quæ fructuum atque olerum copiam tunc temporis nobis ſuppeditare ſolet. Cum autem calor nativus tunc temporis debilior ſit, pauciora alimenta ingerenda ſunt, ut commodius concoqui valeant.

Autumno paulo pleniori, calidiori, ac ſicciori victu utendum quam æſtate: ſed in principio ab eo, qui æſtati conveniens eſt, parum declinet: in fine vere ad hyemalem magis accedat.

Dictum fuit antea, mutationem victus ſenſim eſſe faciendam, ut ei natura facilius aſſueſcat, quod in Autumno, ſicut aliis temporibus obſervandum eſt.

CAPUT XI.

De Pane.

Panis ad corporis nutritionem & ſanitatis conſervationem utiliſſimus eſſe debet, ex puriſſima tritici farina confectus; fermentatus, bene coctus, levis, oculatus, mediocri ſale conditus, recens, ſed ante 24. horas coctus.

POſtquam generalia theoremata circa ciborum uſum propoſuimus, jam peculiaria quædam, & magis neceſſaria, ad præcipuos & magis uſitatos cibos ſpectantia, paucis exponere aggredimur, reliqua omittentes, quibus opus nimium excreſceret, & quæ apud auctores, qui de alimentorum facultatibus ex profeſſo ſcripſerunt, fuſe exarata inveniuntur.

A pane igitur incipientes, tamquam primario nutritionis fundamento, dicimus primum illum ex puriſſima tritici farina confici debere. Ex omnibus autem cerealibus, pani conficiendo idoneis, triticum maxime prævalet, cujus plurimæ ſpecies enumerantur; unicuique tamen regioni notiſſima eſt, etiam apud plebeculam, illa tritici ſpecies, quæ meliori pani conficiendo magis idonea eſt. Matthiolus *in Dioſcoridem*, optimi tritici conditiones deſcribit, ut nempe ſit fractu contumax, denſum, grave, colore aureum, lucidum, leve, trium menſium, maturum, mundum, pinguique terra ortum.

Ex puriſſima illius farina panis confici debet, quæ ſcilicet repurgata ſit ab omni furfuracea materia, & flos farinæ ſive ſiligo nominatur, unde panis ex ea confectus, ſiligineus dicitur.

Panis autem ſiligineus omnium maxime nutrit, quamvis ille, qui furfur habeat admixtum, magis ventrem ſubducat, propter vim detergendi, quæ in furfure reſidet. Ideo quidam, alvum ſtrictam habentes, aliquid furfuris farinæ admiſcent, ut alvus laxior ſervetur, alii ſecalem admiſcent, quod cum humidius ſit, alvum molliorem reddit.

Fermentatus etiam debet eſſe panis optimus quia paſta viſcida & lenta fermenti admiſtione inciditur, attenuatur, & in aeream ſubſtantiam (ut loquitur Plato *in Timæo*) quodammodo immutatur, atque in ampliorem magnitudinem intumeſcit; unde panis fit leviſſimus & oculatus, quæ ſunt aliæ optimi panis conditiones. Qui vero fermento caret, aut non ſatis habet fermenti, difficile coquitur, ſto-

machum

machum gravat, validas parit obſtructiones. Neque obſtat Celſi ſententia, qui *lib. 2. cap.* 28. dicit, panem fermentatum corruptioni eſſe facillimum, non fermentatum vero minus intra corpus vitiari, putredinique minus eſſe obnoxium: illa enim ſententia, tamquam falſa & erronea, a Rhonſæo Bruyerino, Mercuriali, & Silvatico rejicitur. Excuſari tamen poteſt, ſi unicum vocabulum ſententiæ addatur dicendo, panem nimis fermentatum facile intus corrumpi, minime vero, qui nimis fermentatus non eſt. Quamvis forte ea non fuerit auctoris mens. Et profecto neſcio, quomodo ab errore excuſari valeat, quando, *in eodem c.* mel enumerat inter ea, quæ facile corrumpuntur, cum mel incorruptibile ſit, & omnia, quibus admiſcetur, quantumvis corruptibilia, a putredine præſervet, ut in frictibus horræis videre eſt, qui melle conditi putreſcere non poſſunt. Audacter Mercuriaris, ſummus auctorum criticus, qui etiam librorum Hipp. cenſuram elegantem edidit, de Cornelio Celſo ſuam ſententiam profert, eum ſcilicet Medicum non fuiſſe. Propria illius verba referre lubet, quæ habentur *tom. 4. conſult. medicinal. conſil.* 20. ad Bernardinum Caſtellanum ſcripto, ubi ſic habet: *Celſi locus de pane non fermentato ſemper mihi ſuſpectus fuit, nempe quem medicinam non feciſſe, ex eo conjicere licet, quod Plinius eo poſterior ſcriptum reliquerit, neminem Romanum uſque ad ſua tempora artem medendi exercuiſſe, ac ob id multos errores in rebus, ad exercitationem artis ſpectantibus, commiſiſſe. Etenim experientia ipſa docet, fermentum, moderate adhibitum, panem reddere leviorem, ac propterea coctu faciliorem, minuſque ſtomacho moleſtum, & niſi aliud poſſet hoc confirmare, unus omnium pene gentium mos & conſenſus ſat eſſet ad oſtendendum, panem fermentatum pro ſanitatis uſu non fermentato præſtantiorem eſſe.*

Debet etiam panis eſſe bene coctus: nam ſi male coctus ſit, ventriculum gravat, & male concoquitur: quod docuit Alex. 2. *Canone tract.* 2. dicens: panem, qui probe coctus non fuerit, plurimum quidem nutrire, ſed ſi quis privatus, & ab exercitatione alienus, eo uti voluerit, celerrime eum in obſtructiones incurrere.

Mediocri debet eſſe ſale conditus, ſal enim, quemadmodum fermentum craſſam & viſcidam illius ſubſtantiam attenuat, efficitque ut minus obſtructionibus generandis obnoxius ſit. Modica tamen illius quantitas eſſe debet, ſi enim ſalſior panis ſit, nimium exſiccat.

Recens etiam eſſe debet, & ante 24. horas coctus: vetus enim durus eſt ac ſiccus, difficilius concoquitur, ſtomachum gravat, alvumque cohibet, attamen nimis recens, nuper e furno extractus, lentorem adhuc retinet, vehementer inflat, viſcera obſtruit, & ſi adhuc e furno caleat, empyreuma retinet, quod perturbat ſpiritus, & calori naturali nocet, ut loquitur Arnaldus Villanovanus *lib. de iis, quæ juventutem inducunt.*

Panis medulla nutritioni aptior eſt, cruſta vero nimium exſiccat, & humores aduſtos atque melancholicos procreat.

Hoc theorema confirmatur vulgariſſimo ſcholæ Salernitanæ verſiculo:

Non comedas cruſtam, choleram quia gignit aduſtam.

Attamen qui ventriculum habent humidiorem, ea uti poſſunt, modo exuſta non ſit. Potiſſimum vero in fine menſæ omnibus hominibus utile eſt cruſtæ fruſtum comedere; os enim ventriculi conſtringit, & concoctionem adjuvat.

Omnis repletio mala, panis peſſima.

Licet panis præ ceteris omnibus alimentis corpus optime nutriat: ſi tamen nimia quantitate ſumatur, inſignem noxam afferre conſuevit. Cum enim ſubſtantiam habeat glutinoſam, cujus etiam ratione plurimum nutrit; ſi nimia copia ſumatur, non concoquitur ſufficienter, ac per conſequens non ſatis attenuatur in ventriculo: unde fit, ut in venis meſenterii hæreat, ac graves obſtructiones pariat. Hoc docuit Avicenna 3. *can. lib.* 1. *doct.* 2. *cap.* 7. in hunc ſenſum: panis impedimentum, ubi non percoquit venter, maximum cenſeri debet; carnis vero non ita. In ſtomacho quippe reſidet diu, onere imprimis moleſto: quod ſi non concoctus ſatis, tandem dilapſus fuerit, hepar obſtruit ac meſaraicas. Caro autem majorem ducit cum humano corpore ſimilitudinem; proinde ex ea minus provenit nocumenti, & hepatis aut meſaraicarum obſtructio minor ac curationi minus obſiſtens imbibentibus membris longe facilius carnis ſuccum, ob cognationem quandam, quam panis.

CAPUT XII.

De hordeo, oriza, avena, fabis, piſis, ciceribus & lentibus.

Hordeum eſt in primo gradu frigidum & ſiccum. Cortex tamen exterior medulla interiori ſiccior eſt. Abſtergendi vis eſt utrique, ſed multo major cortici.

Ex eo interdum panis fit, qui frigidior eſt, & minus firmum ac ſtabile nutrimentum ſuppeditat.

Fit etiam ex eo hordeatum, ex hordeo decorticato in aqua decocto, addendo amygdalas contuſas, & ſaccharum.

Coquitur etiam interdum cum fruſtulo colli vervecini, & colatura ſumitur inſtar panatellæ, vel etiam interdum ſaccharo adjecto.

Hæc autem hordeata calido ac ſicco temperamento præditis plurimum conferunt, tum etiam macilentos reficiunt, & ad tabem propenſos præſervant, humorum acrimoniam temperando, & corpus reficiendo atque impinguando.

HIC tantum proponimus eſculenta, quæ in ſtatu ſano uſitata ſunt. Quæ enim ægrotis conveniunt, non ſunt hujus loci. Ideo ptiſanam antiquorum, & illius differentias, quæ apud antiquos maximo in uſu erant, ad diætam ægrorum remittimus.

Oriza in primis qualitatibus temperata eſt, ad calidum & ſiccum aliquantulum declinans. Multum nutrit cum lacte, vel jure carnium decocta, at paulo difficilius concoquitur, craſſiuſque alimentum præbet. Ideo juvenibus ac laborioſis magis convenit frequens illius uſus, propter ſubſtantiæ craſſitiem, obſtructiones parere poteſt. Propter incraſſandi & adſtringendi vim qua prædita eſt iis qui ſanguineis profluviis diarrhœæ, dyſſenteriæ, aliiſque affectibus, ex tenujum humorum ſaburra oriundis obnoxii ſunt, plurimum conducit.

Avena non ſolum jumentorum, ut quidam cenſent, ſed etiam hominum cibo inſervire ſolet. Ex ea enim decorticata & in aqua decocta, addendo lac amygdalarum & ſaccharum, optimum fit ferculum, quod Avenatum *nominatur, hordeato levius & ideo facilius concoquitur; urinas movet, ob ſubſtantiæ tenuitatem, & temperamentum ad calidum inclinans.*

Fabæ dupliciter uſurpantur: aridæ, quæ a plebis tantum & vilioris fortunæ hominibus uſurpantur: & virides, quæ menſis etiam delicatioribus apponuntur, tum elixæ cum juſculo, tum frixæ in ſartagine.

Quoquo modo parentur, male concoquuntur ac diſtribuuntur, craſſos flatulentoſque ſuccos generant, ventrem inflant, ſpirandi difficultatem augent, alvum adſtringunt, hepar, lienem, venaſque meſaraicas obſtruunt, vapores multos ad cerebrum tranſmittunt unde viſum hebetant, & inſomnia turbulenta inducunt, frigido & ſicco temperamento præditæ ſunt, virides tamen humidiores.

Quamvis fabæ inter eſculenta infimum locum obtineant ex iis tamen præſtantiſſima medicamenta eliciuntur, quorum enumeratio licet hujus non ſit loci, ubi alimentorum materiam tantum exponimus, lubet tamen ea extra theorematum ſeriem tamquam utiliſſima ſummatim attingere, quæ certa ac frequenti experientia nobis cognita ſunt.

Ac primum ex corticibus fabarum recentibus, aqua per deſtillationem elicitur calculoſis utiliſſima. Renes enim abſtergit & mundificat; ſicque calculorum generationem prohibet, ſi ejus unc. ij. vel iij. mane ſumantur per intervalla. Iis qui calida renum intemperie laborant maxime convenit, quia frigida eſt & humida: cum omnia fere nephritica medicamenta impenſe calefaciant.

Ex corticibus fabarum exſiccatis & ſtipitibus combuſtis cinis conficitur, qui in aqua parietariæ decoctus in formam lixivii, ſicque ad unc. v. vel vj. mane exhibitus per aliquot dies, cum unc. j. ſyrupi capillorum veneris in forma julepi, contumaces gonorrhœas efficaciſſime curat. Idem julepus præſtantiſſimus eſt ad calculos in ureteribus hærentes, & graves dolores concitantes, confeſtim deturbandos. Eundem effectum præbet ſal ex prædictis cineribus elicitus & Drachm. j. pondere cum aqua parietariæ exhibitus.

Exterius etiam farina fabarum utiliter admovetur in multis affectibus, præſertim in teſtium inflammationibus, quæ male curatæ gonorrhœæ ſæpe ſuccedunt. Chirurgi plerique omnes, qui a ſtolidis ægrotantibus in morbis venereis frequentius conſuluntur, quam Medici, ſummam teſtium inflammatorum duritiem advertentes, cataplaſmata emollientia ſtatim admovent, unde inflammatio plurimum augetur, quandoquidem pars mollis & ſpongioſa; relaxantibus hiſce aptior redditur ad ſuſcipiendam fluxionem. Ideo aſtringentibus ac diſcutientibus tumores iſti curandi ſunt: cui uſui mirabiliter conferet cataplaſma confectum ex farina fabarum cocta in oxycrato, quod cataplaſma ſæpe mutandum eſt ac renovandum, quia cito exſiccatur ob pinguium ingredientium defectum, quæ in omnibus aliis cataplaſmatis miſcentur. Sed hic non conveniunt, quia partem inflammant. Poteſt tamen addi huic cataplaſmati, ut prompta illius exſiccatio prohibeatur, parum oxymelitis ſimplicis, quod utraque facultate, adſtringendi ſcil. ac diſcutiendi præditum eſt.

Piſa omnibus leguminibus præferenda ſunt, & quodam modo media inter euchyma & cacochyma, eupepta & dyſpepta, ut teſtatur Gal. 1. de alim. facult. cap. 21. *& nulla excedente qualitate prædita: atque adeo ad medium temperamentum accedentia. Attamen frigiditas & ſiccitas aliquantulum prædominantur, variis modis præparantur, tum viridia, tum ſicca.*

Facilius coquuntur in ſtomacho a corticibus ſuis exuta, quando ſcilicet poſt coctionem tranſcolantur, & inde puls conficitur (Puree) *nominata. Cortices enim dyſpepti ſunt, cacochymi & aſtringentes. Sicca viridibus præferuntur, quæ magis flatulenta ſunt, & concoctu difficiliora. Utraque tamen, quemadmodum & reliqua omnia legumina, melancholicis, & iis qui craſſis abundant ſuccis, aut obſtructionibus laborant, noxia ſunt.*

Cicera craſſiorem habent ſubſtantiam, quam piſa, & difficilioris ſunt coctionis, tum intra, tum extra corpus; longiori enim tempore elixanda ſunt, antequam molleſcant, neque optime co-

me co-

ne coquuntur in aqua puteali, ſed pluviali, aut fontana tenuiſſima opus eſt.

Juſculum tamen eorum præſtantiſſimum eſt: facultate ſiquidem abſtergendi, aperiendi, urinas & menſtrua provocandi prædita ſunt: ad quos uſus nigra præcipue commendantur, quæ ideo apud vulgus dicuntur medicamenta.

Noſtrates mulierculæ juſculum vulgo parant, ad cienda menſtrua ex ciceribus nigris, radicibus petroſelini, & croco, quod per triduum exhibent, inſtante aut incipiente illa evacuatione.

Lentes omnium leguminum peſſimæ: frigido & ſicco temperamento præditæ, difficile concoquuntur, ſuccum melancholicum generant; obſtructiones pariunt, viſui nocent, ſomnia excitant tumultuoſa, capiti, nervis, & pulmonibus nocent, alvum aſtringunt, menſes & urinas cohibent. Quæ omnia a craſſa & aſtringente earum ſubſtantia dependent. Decoctum tamen probatur in Variolis.

C A P U T XIII.

De Oleribus uſitatioribus, eorumque facultatibus.

Lactuca, Galeno teſte, meliorem ceteris oleribus ſanguinem generat, ſed paucum; frigida eſt & humida, ſomnum conciliat, lac generat, alvum emollit, ventriculi ardorem extinguit, omniumque humorum acrimoniam reprimit: bilioſis, ſanguineis, & juvenibus convenit, præſertim in æſtate: Cruda comeditur in acetariis, tum etiam cocta in juſculis, & magis convenit iis, qui debilem habent ſtomachum. Crebrior illius uſus oculorum claritati officit, inquit Dioſcorides.

REferunt multi (*Gal. III. ſimpl.* 13.) lactucæ ſuccum epotum, trium aut quatuor unciarum pondere, reliquorum venenorum more interimere: attamen ſi tanta lactucæ copia edatur, a qua eadem ſucci copia elici valeat, nullam inferre noxam. Cujus eventus ratio duplex afferri poteſt. Prima eſt, quod lactuca integra diutius maneat in ventriculo, ſicque frigiditas illius coctione longiori corrigatur: ſuccus vero citius penitiora pervadat. Secunda eſt, quod lactuca coctione, aut ſalis, olei, & aceti, atque interdum ſacchari admixtione corrigatur.

Braſſica, ex Galen. ſimpl. cap. 15. *duplicem habet ſubſtantiam: ſucculentam, & terreſtrem. Illa calida eſt ordine primo, atque nitroſa; hæc frigida & ſicca.*

Succus nitroſus eſt, acer, & abſterſorius, ideoque alvum movet. Ipſum vero corpus craſſum eſt, ſiccum, terrenum, aſtringens, ac proinde alvum ſupprimit.

Succi pars tenuior prima ebullitione braſſicæ extrahitur: ideo primum illud juſculum alvum movet; ſecunda vero, aut tertia ebullitio idem non præſtat.

Paucum braſſica præbet alimentum, neque probum ſuccum generat, ut lactuca, ſed vitioſum & graveolentem.

Pravum illius ſuccum oſtendit primum illius decoctum, quod effuſum graviter olet, præcipue quod ex braſſica capitata elicitur, tum etiam in hortis braſſica putrefacta abominabilem ſpirat odorem.

Braſicca, ante cibos ingeſta, ebrietatem arcet; ac ſummo cibo ſumpta, crapulam diſcutit, ac vini noxam reſtinguit.

Hæc braſſicæ facultas ebrietatem arcendi, ſecundum quoſdam ex antipathia colligitur, quæ inter eam & vitem vinumque intercedat. Vites enim minime aut debiliter adoleſcere dicuntur, ſi in eodem ſolo braſſicæ ſerantur, ſed falluntur.

Eſt vero concoctionis difficilis, & craſſum melancholicumque ſuccum generat. Halituoſa quoque eſt, ideoque craſſis ad caput miſſis vaporibus mentem turbat, ſomnumque efficit turbulentum.

Quandam habet cum pulmone analogiam, ideo morbis pulmonum laborantibus illius uſus minus noxius eſt. Braſſica vero rubra inter herbas vulnerarias recenſetur.

Pulmonum affectibus conferre braſſicam oſtendunt medicamenta, quæ ex iis componuntur, Pharmacopœjarum ſcriptores Looch de caulibus commendant. Nos præſtantiſſimos vidimus effectus in aſthmate, aliiſque pulmonum vitiis, ex ſucco caulium rubrorum cum ſaccharo, in julepi vel ſyrupi formam redacto. Ulcera vero contumacia optime ſanantur fotu aquæ catapultarum vulgo dictæ, poſtmodum vero admovendo folium braſſicæ rubræ, in eadem aqua calente madefactum. Aqua catapultarum fit ex *rad. ariſtoloch. rotund. gentianæ, raphan. zedeoar. an.* Unc. j. coctis in libris tribus vini albi ad medias, poſtea diſſolvendo ſacchari albi Unc. iiij.

Beta ad braſſicæ naturam accedit, illius enim ſuccus nitroſa qualitate præditus eſt; abſterſoria, & quodammodo acri, unde alvum ſtimulat; atque adeo ad calidum & ſiccum temperamentum vergit. Corpus vero terreſtre, frigidum & ſiccum eſt, ventremque conſtipat.

Eſt ruſticorum & plebejorum edulium, unde Martialis betas *fabrorum prandia* nominat. Illarum autem cum braſſicis ſimilitudinem, in laxanda & conſtringenda alvo, propter ſubſtantiarum diverſitatem, colligere poſſumus ex duobus verſiculis, quorum prior de beta ſic ſe habet.

Sicla parum nutrit, ventrem conſtipat, & urget.

Alter vero de braſſica, Scholæ Salernitanæ, *cap.* 57.

Jus caulis ſolvit, cujus ſubſtantia ſtringit.

Spinachia refrigerat & humectat ordine fere ſecundo, ſubſtantiam habet aquoſam ac fere inſipidam. Ideo cito deſcendit, alvumque emollit: Pectus inſuper expedit, aſperam arteriam lenit, & tuſſi medetur: parum alit, multum ſeri producit, flatus generat, & nauſeam parit, niſi aromatibus condiatur.

Endivia refrigerat, aperit, & abſtergit: ideo inter olera maximi eſt uſus, tum cruda, tum cocta. Confert eximie calido, debili, obſtructoque jecinori: ſtomachum debilem ac bilioſum juvat, ſanguinem purificat, ſcabiem ſanat, ſitim ſedat, ſtomachi ardoribus ſubvenit, appetitum conciliat, ictericos juvat.

Cichorium eaſdem vires obtinet, quas endivia, ſed multo efficaciores, propter amaritudinem, cujus ratione magis aperit, & abſtergit, magiſque ſtomacho placet, & hepati ſimul.

Acetoſa frigida & ſicca eſt in gradu ſecundo. Incidit, aperit, & modice adſtringit, parum nutrit, viſcerum intemperiem calidam emendat, ſitim ſedat, appetentiam excitat, bilis acrimoniam temperat, cor exhilarat, venenis reſiſtit.

Borrago in activis qualitatibus temperata eſt, in paſſivis melancholico adverſatur, & cor exhilarat.

Portulaca frigida eſt tertio gradu, humida vero in ſecundo: parum alit, ſanguinem refrigerat & incraſſat, bilis acrimoniam atque fervorem temperat, ſitim ſedat, appetitum excitat, lumbricos interimit, viſum hebetat & actus venereos infringit, quod omnibus plantis refrigerantibus commune eſt, ſi quis iis copioſe utatur.

Petroſelinum calidum & ſiccum eſt gradu ſecundo. Aperit, urinas movet, menſes provocat, flatus diſcutit, ideoque colicis doloribus obnoxiis plurimum confert.

Eruca calida & ſicca eſt ordine tertio. Ideo ſola non comeditur, ſed cum lactuca aliiſque herbis refrigerantibus miſcetur inſtar correctivi. Concoctionem juvat, urinas movet, venerem ſtimulat largius aſſumpta.

Naſturtium cum Eruca temperamento & facultatibus convenit. Aperit, attenuat, & incidit, arenulas expellit, propterea renibus & veſicæ confert. Hortenſe & aquaticum in acetariis uſurpantur, utrumque imprimis lienoſis conducit, & inter ſcorbutica remedia recenſetur, ut nonnulli exiſtiment, cochleariæ ipſum, ac becabungæ non cedere.

Pimpinella refrigerat mediocriter, aſtringit & exſiccat. Uſus illius in acetariis, ſapida eſt ac bene odorata: tum etiam cordialis eſt, & hilaritatem inducit; ideo etiam vino maceratur.

In Medicina maximus eſt pimpinellæ uſus, ita ut in julepis & apozematis frequenter præſcribatur, præcipue in febribus malignis, propter vim aſtrictoriam ad omnes ventris fluores, & ſanguinis profluvia utiliter uſurpatur. Leve illius decoctum in potu ordinario uſurpatum cito dyſenteriam curat. Ad pulmonum ulcera ſananda utiliter exhibetur aqua pimpinellæ ſtillatitia, in qua conſerva roſarum diſſoluta fuerit, & colata. Ejuſdem pulvis frequenter exhibitus multum confert.

C A P U T XIV.

De Radicibus eſculentis.

Rapæ & napi ejuſdem ſunt naturæ; moderate calefaciunt & humectant.

Cum carnibus elixæ comeduntur, tum etiam in aqua ſimplici; addendo Butyrum vel oleum, exiguum præbent alimentum, ſuccum generant mediocriter craſſum, inflationem pariunt, quia flatuoſæ ſunt, lac & ſemen augent, veneris ſtimulos incitant; urinas movent, fauces & pulmonem leniunt, humorem melancholicum contemperant, ideo ad quartanam a Cratone commendantur.

Paſtinacca calida eſt & ſicca ordine ſecundo: craſſum ac melancholicum præbet alimentum, & difficile concoquitur. Attamen diuretica eſt, venerem ſtimulat, & menſtrua ciet.

Raphanus calidus eſt ordine tertio, & ſiccus ſecundo. Eſt tamen aliqua differentia inter illius ſpecies. Acrior enim calidior eſt, dulcior vero magis temperatus: paucum, & vitioſum præbet nutrimentum: & magis obſonium eſt quam alimentum. Nam ut ciborum condimentum, & appetentiæ incitamentum adhiberi ſolet.

Difficile concoquitur, flatus generat, ructus olidos parit, gravitatem capitis infert, vaporibus illud replendo: menſes & urinas provocat, arenulas renum deturbat. Ac denique aperiendo, incidendo, attenuando, lienoſis prodeſt. Verum oculis nocet propter halitus acres & mordaces. Salernitani addunt, venenis adverſari.

Allium calefacit & exſiccat fere ordine quarto; exterius enim admotum cutem exulcerat. Coctum tamen debilius eſt, quam crudum: alvum & urinam movet, menſes evocat, flatus parit, & oculis nocet. Ventriculi concoctionem adjuvat, quando is frigida intemperie laborat, ſi aliquot bulbi integri pilularum inſtar mane devorentur.

Viſcerum obſtructiones aperit, craſſos lentoſque humores incidit & abſtergit, bronchia pulmonum ab eorum infractu liberat, & vocem clariorem reddit: lumbricos enecat, & venenis reſiſtit, unde theriaca ruſticorum *nominatur.*

QUærit Galen. *lib.* 3. *de temperam. cap.* 3. cur allium, cepa, & ſinapi cuti impoſita eam exulcerent; devorata vero interiora non erodant? Reſpondet, quia concoquuntur in ven-

in ventriculo & aliis partibus: in eodem loco non manent, ſed per partes diſperguntur; & quia multis cibis & potibus, (quæ ratio præcipua eſt) permiſcentur.

Cepa calefacit & exſiccat ordine quarto. Acris enim eſt, atque mordax; eſt tamen aliqua differentia, ſecundum magis & minus, ut de Raphanis diximus; & inter illius differentias longa acrior eſt rotunda, rubra, alba, ſicca, viridis, cruda, cocta. Paucum & pravum alimentum præbet, flatulentos gignit ſpiritus, hinc largiori uſu capitis dolores invehit, ſomnia facit turbulenta, oculis nocet, ut & gingivis, propter acrimoniam. Incidit, attenuat, aperit, & menſes movet.

Quamvis cepa parvum ſit alimentum, optimum tamen eſt medicamentum, & in multorum morborum curationibus mirabiliter conducit. Ac primum cepæ ſub cineribus coctæ, tuſſientibus & aſthmaticis proſunt, cum butyro comeſtæ. Idem beneficium conferunt cum juſculo carnium elixæ. Calculoſis plurimum conferunt mane comeſtæ, & aceto prius intinctæ. Aqua illarum deſtillata in B. M. cum ſaccharo, in eodem affectu miranda præſtat. Si in orbiculos ſcindantur, & in aqua per noctem macerentur, aqua illa pueris exhibita, lumbricos potenter enecat. Exterius etiam admotæ ſuppreſſam urinam promovent. In hunc uſum ex cepis conciſis & in ſartagine frixis, cum ol. communi, deinde additis ovis, placenta conficitur, pubis regioni applicanda ad urinam retentam provocandam; vel pelliculæ earum, in ſacculum conjectæ, & in vino albo decoctæ, eidem parti admoventur. Felicius operantur, ſi pars oleo ſcorpionum prius inungatur. Cepæ excavatæ & ol. amygdal. amar. repletæ ac ſub cineribus coctæ, denique expreſſæ, ejuſmodi liquorem fundunt, qui ſedi illitus hæmorrhoidum fluxum promovet.

Eædem coctæ ſub cineribus, & in mortario marmoreo cum piſtillo ligneo contuſæ, addita butyri recentis æquali portione, dolores hæmorrhoidum ſedant, & tumentes hæmorrhoides emolliunt, ac breviter diſcutiunt.

Porrum ſimilem cum cepis habet naturam & temperiem, eaſdemque facultates, ſed paulo debiliores. Ab Hipp. commendatur, 1. de morb. mulier. *ad juvandam conceptionem non ſolum intus aſſumptum, ſed etiam exterius admotum per fomenta, ſemicupia, & cataplaſmata.*

Hoc præcipue dependet a vi abſterſoria, qua uterum expurgat a mucoſis humoribus, qui ſeminis retentionem & actuationem prohibent.

CAPUT XV.

De Fructibus eſculentis uſitatioribus.

Poma omnia refrigerant & humectant. Differunt tamen inter ſe variæ eorum ſpecies, ſecundum magis & minus. Acidiora enim frigidiora ſunt, & alvum aſtringunt. Dulcia ſunt magis temperata, & alvum laxant.

Cruda difficilis ſunt concoctionis, cocta vero non item: cardiacam vim obtinent, præſertim redolentia, ideo melancholicis admodum utilia.

Pomorum facultates adverſus morbos melancholicos animadverti poſſunt ex ſyrupis, qui in Officinis habentur, hujuſmodi morbis deſtinatis, quales ſunt ſyrupus de pomis regis. Sapor, & ſyrupus de pomis redolentibus. Præterea in ſyrupis magiſtralibus, qui ad prædictos morbos præſcribuntur, nunquam omittitur ſuccus pomorum redolentium. Vis laxandi alvum ex eo dignoſcitur, quod iis, qui eam adſtrictam habent, poma cocta præſcribantur, per horam ante cibum uſurpanda.

Pyrorum (ut etiam de pomis dictum eſt) variæ ſunt ſpecies, & varia temperamenta. Inſipida enim frigida & humida ſunt. Acida, auſtera, & acerba, frigida & ſicca. Dulcia ad aliquem calorem inclinant. Omnia aſtringendi vim obtinent: ſed majorem auſtera & acerba, minorem dulcia, minimam inſipida. Cocta crudis utiliora ſunt, & ventriculo convenientiora.

Cydonia terrenæ ſunt naturæ, valde aſtringunt, refrigerant & ſiccant gradu ſecundo. Vomitum & alvi fluxum curant, cor exhilarant, eique robur addunt, venenis reſiſtunt, & ventriculi concoctionem adjuvant, in menſa fine ingeſta, quia orificium illius claudunt.

Pruna recentia refrigerant, humectant, alvum emolliunt, & parum nutriunt. Facile corrumpuntur, unde largiore eſu febres putridas, diarrhœas, & dyſenterias pariunt, præſertim ſi non ſatis matura comedantur. Ab iis abſtinendum, quibus ventriculus frigidus, humidus, ac debilis eſt: tum etiam ſenibus, & multa pituita refertis. Conveniunt autem juvenibus, bilioſis, & ſanguineis, æſtuoſa maxime aeris conſtitutione. Siccata ſtomacho ſalubriora ſunt, nec tam facile corrumpuntur: ventrem inſuper ſubducunt in aqua cum ſaccharo decocta.

Mala Perſica frigida & humida ſunt gradu ſecundo. Pravum generant ſuccum, & facile corruptibilem. Ideo monet Gal. 2. de alim. facult. cap. 19. *poſt alios cibos non eſſe comedenda. Dicit enim corrumpi in ſuperficie natantia. Sumenda igitur ante fercula alia, ſic enim fiet, ut facile egerantur, & aliis cibis viam muniant; ſi enim ſumpta fuerint poſtrema, una ſecum alia quoque corrumpunt. Prava eorum qualitas corrigitur vino & ſale. Quidam decoquunt ſupra cineres calidos, ut poma, & ſaccharo conſpergunt, quæ correctio omnium optima eſt.*

Præceptum Galeni de malis Perſicis, ut ante alios cibos ingerantur, omnibus fructibus convenit, qui frigidi & humidi, valdeque corruptibiles ſunt. Illi enim diu retenti in ventriculo, corrumpuntur, & aliis cibis innatantes eos quoque corrumpunt.

Mala Armeniaca, Perſicorum temperiem æmulantur, ſed paulo minus humida, illa tamen bonitate ſuperant, Galeno teſte, neque tam facile aceſcunt, aut corrumpuntur. Sunt enim ſuaviora ideo magis grata ventriculo, cujus mos eſt, ſibi gratiora melius concoquere.

Ceraſa cum prunis maxime conveniunt, cum ratione temperiei, tum ratione facultatum. Non levis tamen eſt in variis eorum ſpeciebus differentia. Acida enim magis refrigerant & difficilius corrumpuntur; dulcia vero magis corruptibilia ſunt.

Ficus recentes in activis qualitatibus temperatæ, in paſſivis humidæ ſunt. Satis laudabilem ſuccum generant, ſi perfectam maturitatem adeptæ ſint. Si vero ſatis maturæ non fuerint (quod ex eo cognoſcitur, cum ex arbore decerptæ lac in extremo pediculi emittunt) tunc pravum & corroſivum ſuccum producunt, unde febres putridæ, ac præſertim dyſenteriæ oriuntur. Facile in ventrem deſcendunt, & primo cibo aſſumptæ, eum laxant, abſtergendi vim obtinent.

Ficus ſiccæ, caricæ vulgo dictæ, calidæ ſunt in primo gradu; attenuandi, atque abſtergendi facultate præditæ.

Vires fovent, alvum ſubducunt, renes mundificant, frigidis pulmonum vitiis opitulantur, hepatis & lienis obſtructiones reſerant. Largius ingeſtæ ſitim excitant, quia æſtuoſæ. Sanguinem impurum, & putredini obnoxium generant; unde ex illarum uſu crebro pediculorum proventus, aut ſcabies exoriuntur.

Venenis reſiſtere non pauci auctores referunt, & Plinius narrat, Mithridatem, Regem Ponti, alexipharmacum in parato habuiſſe, contra venena præſentiſſimum, quod ex ficubus, nucibus juglandibus, foliis rutæ, & ſale confectum erat. Quintus Severus ingredientium doſin notat, dicitque componi ex foliis rutæ 20. ſalis grano 1. nucibus duabus, & totidem ficubus.

Uvæ inter autumnales fructus principatum obtinent, ut teſtatur Gal. 2. de alim. facult. cap. 9. *eo quod plus nutriant quam reliqui fructus, minimumque pravi ſucci contineant, modo ad perfectam maturitatem pervenerint. Bene eas nutrire oſtendit exemplo eorum, qui vineas cuſtodiunt: illi enim poſtquam per duos menſes cuſtodiæ præfuerunt, & ſolis uvis ac ficubus paſti ſunt, corpulenti admodum evadere ſolent. Caro tamen, quæ inde progignitur, minus firma denſaque eſt illa, quæ ex carnibus generatur.*

Bonitas uvarum in omnibus regionibus eadem non eſt. Quæ enim in frigidis locis proveniunt, & perfectam maturitatem non adipiſcuntur, acidæ ſunt, auſteræ, vel acerbæ, & ſanitati plurimum infenſæ. Contra vero, quæ in calidis regionibus adoleſcunt, gratam habent dulcedinem, corpus reficiunt, & humectant egregie. Pueris maxime conveniunt, propter magnam temperamenti analogiam: ſunt enim calidæ & humidæ. Nonnullos puerulos, febre hectica laborantes, & maraſmo conſumptos, ſolo uvarum uſu reſtitutos vidimus, quas in omnibus paſtibus copioſe cum pane comedebant. Sed perpetuo cavendum eſt, ut ſint bene maturæ, & iis, qui admodum debilitati ſunt, a pellibus exuendæ, ne illæ deglutitæ ſtomachum gravent; incoctiles enim ſunt. Recenter e vite decerptæ calidiores ſunt, & empyreuma retinent, a radiis ſolaribus impreſſum, ſi autem per biduum aut triduum aſſerventur, frigidiores evadunt. Uvæ penſiles inter cibos refrigerantes enumerantur.

Uvæ paſſæ calidiores ſunt, & æſtuoſæ ab Hipp. dicuntur, bili enim generandæ idoneæ ſunt, quemadmodum omnia dulcia, in corporibus ſcilicet bilioſis: nam frigida & temperata corpora bene nutriunt. Ex iis præſtantiores ſunt pingues, & tenui folliculo veſtitæ, pleniuſque nutriunt. Alvum laxant & abſtergunt, ſed paulo minus, quam caricæ; magis tamen ſtomachum juvant. Pectori, renibus, & veſicæ plurimum proſunt. Scribit Galen. 2. κατὰ τόπους, uvam paſſam hepati tota ſubſtantia familiarem eſſe.

Hæc cum hepate familiaritas locum dedit electuario de paſſulis, quod & electuarium de vino appellatur, hepati roborando convenientiſſimum eaque ratione ad hydropem maxime commendatur. Illius deſcriptio reformata habetur in *Praxi medica noſtra, cap. de hydrope*. Nos aliquot puerulos ab hydrope liberatos vidimus uſu electuarii ſimplicius parati. Coquebantur paſſulæ in vino albo ad conſumptionem vini, & per ſetaceum trajiciebantur, atque iterum recoquebantur ad cydoniati conſiſtentiam, eoque utebantur in omni paſtu, interjectis aliquot purgationibus ſpecificis.

Valde uſitatæ ſunt in Germania, multiſque aliis locis paſſulæ laxantes, iis qui aſtrictam habent alvum, utiliſſimæ puerulis, iiſque qui medicamentorum ſapores ingratos abhorrent, convenientiſſimæ. Harum deſcriptio habetur in *Pharmacopœa Auguſtana*, in hunc modum.

♃. *Sennæ Alexandrinæ* ℥. iiij. *cinnamom. electi, zinziberis,* an. ℈. iiij. *aquæ endiviæ, & vini albi,* an. ℥. iiij. Infundantur per hor. vj. aut viij. deinde bulliant, & leniter exprimantur: huic decocto poſt colaturam adde *ſacchari* albi ℥. iiij. Coquantur fere ad conſiſtentiam ſyrupi; tum injice *paſſularum minorem repurgatar.* ℥. xij. Coquantur iterum lege artis, ad juſtam menſuram.

Amygdalæ dulces moderate calidæ ſunt, & pinguem atque oleoſam humiditatem habent. Attenuant, & detergunt,

urinas

urinas movent, & pulmones in primis ab infarctu liberant, bronchiorumque aſperitates leniunt, copioſe nutriunt; & alimentum euchymum, ſed craſſum præbent, genituram augent, ſomnum conciliant, quia halituoſæ, ſed difficile concoquuntur, propter ſubſtantiæ craſſitiem. Infinitis pene modis præparantur ad rem cibariam a coquis, piſtoribus, & dulciariis.

Nuclei pinei ad naturam amygdalarum maxime accedunt, ſunt enim calidi & humidi, craſſumque ſuccum generant, ac difficile concoquuntur. Lac & ſemen augent, ac venereos ſtimulos irritant. Detergunt, humectant, reficiunt, & impinguant: unde tuſſientibus, phthiſicis & tabeſcentibus conferunt.

Nuces avellanæ ad pineorum & amygdalarum temperiem accedunt, ſed difficilius concoquuntur, & ventriculum gravant. Largius comeſtæ in ventriculo cibis ſupernatant: vomitum, flatus, capitiſque dolores creant. Nephriticis conferunt ante paſtum eſitatæ, & a calculo præſervant.

Nuces juglandes calidæ & ſiccæ ſunt, parum nutriunt, & difficile concoquuntur, ſtomacho nocent, bilem generant, capitis dolorem inferunt, & pulmoni noxiæ ſunt; lumbricos expellunt. Virides cum ſaccharo conditæ, cortice priori detracto, ſtomachum corroborant. Siccæ venenis reſiſtunt; ut in ficuum explicatione de Antidoto Mithridatis dictum eſt.

Præcipit ſchola Salernitana, poſt piſces nuces eſſe comedendas: cujus præcepti ratio eſt, quia piſces frigidi ſunt & humidi, phlegma generant, facile corrumpuntur & putreſcunt, præſertim in debili, frigido, humidoque ſtomacho. Nonnulli etiam, præſertim ii, qui in cœnoſis ſtagnantibuſque aquis habitant, maligni aliquid habent. At nuces aridæ calefaciunt & exſiccant, putredinem arcent, & malignitati reſiſtunt.

Caſtaneæ in activis qualitatibus temperatæ ſunt, ad calidum vergentes, in paſſivis vero ſiccæ. Satis copioſum præbent nutrimentum, ſed difficile concoquuntur, ſuccum producunt craſſum, flatus excitant, alvum aſtringunt. Elixæ cum fœniculo minus flatuoſæ ſunt quam aſſæ, quæ illico ſtomachum inflant; variis tamen modis corrigi poſſunt, quod ex culinis petendum eſt.

Melones frigidi & humidi ſunt, ſitim ſedunt, urinas movent, facillime corrumpuntur, & corrupti naturam veneni induunt, unde cholera morbus, aut febris maligna excitari ſolet.

Eorum noxa aliquatenus evitatur, ſi multo ſale corrigantur, in prima menſa modica quantitate ſumantur, ut melius concoquantur, & facilius ad inteſtina deſcendant, ſi merum ſuperbibatur, & cibi euchymi poſtmodum ingerantur.

Quidam volunt vinum poſt melonum eſum aſſumptum magis nocere, quod pravum illorum ſuccum citius deferat ad penitiora corporis, ubi noxam graviorem inferre ſolet. Verum id quidem locum habere poteſt, ſi vinum debile, aquoſum, & minus potens, vel in nimis exigua quantitate bibatur; ſed ſi generoſum, & ſatis copioſe ſumptum, omnem melonum noxam corrigit, & bona fit illorum concoctio, ubi poſtmodum eorum ſuccus ad venas tranſlatus ſuam malitiam depoſuerit.

Cucumeres ſunt frigidi & humidi fere in tertio gradu: pravum ſuccum corpori ſuppeditant, ac facile putreſcibilem, unde febribus malignis, diarrhœæ, ac diſenteriæ materiam ſuppeditare poſſunt.

Cucurbita frigida & humida eſt in gradu ſecundo. Parum alit, ſuccum gignit improbum, cucumeribus tamen ſalubriorem, & in juſculis, commode æſtuante cælo uſurpatur: refrigerat enim, & humectat, biliſque fervorem contemperat.

Atticoca, quam Gal. Cynaram, recentiores ſcolymum vocant, calida eſt in gradu ſecundo, ſicca in primo. Flatus generat, venerem ſtimulat, caput gravat. Hanc Gal. vocat edulium cacochymum, præſertim cum pluſculum obdurit. Tunc enim habet ſuccum bilioſum in copia majori, totamque ſubſtantiam liguoſiorem: adeo ut ex hac quidem ſuccus gignatur melancholicus; ex ipſo vero ſucco tenuis ac bilioſus.

CAPUT XVI.

De cibis, qui ex Animalibus petuntur; ac primum de carnibus in genere.

Carnes animalium plurimum inter ſe differunt, non ſolum ratione diverſarum ſpecierum, ſed etiam in una & eadem ſpecie, ratione ætatis, regionis, pabuli, habitus, caſtrationis, ſexus, præparationis.

Juniorum animalium caro, & præſertim recenter genitorum mucoſa eſt, mollis, humida, & excrementis referta, eorum maxime, quæ natura ſunt humidiora: facilius tamen concoquitur, alvum fluidam reddit.

Vetuſtorum animalium caro, dura eſt, ſicca, nervoſa, concoctu difficilis, paucique ac pravi alimenti.

Eorum vero animalium caro, quæ in media ætate ſunt conſtituta, medio modo ſe habet.

Quæ humida & paluſtria incolunt loca, carnes habent humidas, & ſuperfluitatibus plenas: quæ ſicca & montoſa, excrementis vacuas, concoctu faciliores, & ad nutriendum aptiores.

Animalia ſylveſtria carnes ſicciores & magis excrementis vacuas largiuntur domeſticis & urbanis, quæ carnes habent humidiores, magiſque excrementitias.

Carnes macilentæ & extenuatæ duræ ſunt ac ſiccæ, concoctu difficiles, & parum nutrientes: pingues vero & obeſæ perhumidæ ſunt, & ventriculo infenſæ, nauſeamque parientes ſi pinguedo admodum exceſſerit. Si vero medio modo ſe habeant, hoc eſt, neque macriores, neque pinguiores, ſubſtantiæ bonitate & ſaporis ſuavitate reliquis ſunt præferendæ.

Animalia, quæ in locis nutriuntur optimis paſcuis refertis ſapidiora ſunt, & melius nutrientia. Sic verveces in dumetis noſtris, thymo, lavendula, roremarino, aliiſque plantis aromaticis refertis enutriti, longe ſuaviorem carnem habent iis, qui in montibus, hiſce plantis deſtitutis, aluntur. Sic etiam perdices montanæ noſtratibus inſipidiores ſunt.

Caſtratorum animalium carnes teneriores, ſapidiores, & concoctu faciliores ſunt, ut in vervecibus, bobus, ſuibus, & caponibus apparet.

Maſculorum carnes laudabiliores ſunt carnibus fœminarum: quandoquidem mares calidiores ſunt, & ſicciores, laborioſiores, & excrementis minus onerati, ut in pecore bovino & ovillo conſpicuum eſt.

Aſſæ vero ſicciores, quia humiditas & pinguedo igne abſumpta eſt. Frixæ etiam ſicciores & acriores. Sale & aromatibus conditæ calidiores & ſicciores.

Circa carnes aſſas & elixas eſt *dubitatio*, quæ elicitur ex Ariſtot. *prob.* 54. *ſect.* 1. ubi aſſerit, carnes aſſas, eſſe humidiores elixis, quod theoremati propoſito, & ſenſibus ipſis repugnare videtur. *Solvitur* tamen dicendo carnes aſſas eſſe humidiores humiditate propria & congenita; elixas vero humiditate adventitia, quæ ab ipſis imbibitur, dum in aqua decoquuntur; aſt vero ſicciores eſſe elixas ratione humiditatis propriæ, quæ in juſculum extrahitur, unde fit ut magis nutriant, quam aſſæ, ſi ſeorſum, & ſine juſculo ſumantur.

Carnes elixæ magis competunt iis, qui ſunt adhuc in incremento corporis, qui ſicco ſunt temperamento præditi, & qui calidis ſicciſque laborant ægritudinibus, idque magis in regionibus & anni temporibus calidis & ſiccis. Aſſæ vero magis conveniunt iis, qui frigido & humido temperamento præditi ſunt, quibus alvus fluida eſt, & qui morbis frigidis & humidis obnoxii ſunt.

CAPUT XVII.

De carnibus quadrupedum.

Caro vervecina in noſtris (Galliæ) regionibus omnium præſtantiſſima, & uſitatiſſima eſt, omni ætati, complexioni, & tempori convenientiſſima. Temperata eſt, aut ſaltem moderate calida & humida. Optima tum aſſa, cum elixa, quæ ex vervecibus anniculis aut bimulis, mediocriter pinguibus, puro in aere, & bonæ notæ paſcuis enutritis provenit.

Caro ovilla mali ſucci eſt, & excrementitii; difficile concoquitur ob ſubſtantiam viſcidam ac lentam, & partus frequentiam.

Agnina caro valde humida eſt, muſcoſa & pituitoſa, & ob hanc cauſſam declinanda, Galeni judicio lib. de victu attenuante, cap. 8. *Quod tamen de agnis recens natis intelligendum, non vero de adultioribus, qui optimum præbent alimentum, & facile concoquuntur. Hinc caro eorum convenientiſſima eſt iis, qui natura ſunt delicatioris, ac debilioris, & qui parum exercentur. Præterea diſtinguendæ ſunt regionibus, in quibus adoleſcunt. Lutetiæ enim caro agnina magno eſt in pretio, & hœdinæ longe præfertur. Apud nos vero hœdina agninæ præferri conſuevit.*

Caro hœdina carnem habet humidam, ſed minus agnina. Ideo præfertur ſaltem apud nos; moderate nutrit, ſanguinem gignit tenuem & humidum, alvum emollit, & melior eſt aſſa quam elixa, ſicut & agnina.

Caro bovina calida eſt & humida, abſolute conſiderata, quia omnis caro tale habet temperamentum, utpote ex ſanguine calido & humido genita. Comparate tamen, reſpectu aliorum animalium, ſicca eſt ac dura, concoctu difficilis, & alvum ſiſtens. Sanguinem procreat ſicciorem & melancholicum firmum tamen præbet alimentum, ſi bene concoquatur: ideo robuſtioribus corporibus, & valido exercitio utentibus utilis.

Vitulina caro in activis temperata eſt, in paſſivis humida, boni ſucci, concoctu facilis, ſanis atque ægrotantibus conveniens. Magis tamen competit iis, qui in otio ac deliciis vivunt, quique mollioris ac delicatioris ſunt conſtitutionis, quam bajulis, nautis, foſſoribus, & aliis, qui duros ſubeunt labores, quibus bubula caro eſt convenientior.

Suilla caro in activis temperata eſt, in paſſivis humida, Galenus humanæ carni ſimilem eſſe aſſerit, & ſi bene coquatur, omnium ciborum potentiſſime nutrire. Craſſum & lentum habet ſuccum, & ideo nutrimentum præbet firmum ac durabile, quod diſſipari facile nequit.

Porcellorum caro præhumida eſt & mucoſa, plurimumque gignit pituitæ; magis excrementoſa, quam ſuilla, quia humidior: minus autem nutrit. Alimentum, quod præbet, facile quidem ob tenuitatem ſubſtantiæ diſtribuitur; ſed prompte diſcutitur.

Leporina caro ſicca eſt dura & craſſa, ſanguiniſque melancholici parens. Quod de vetuſto animali audiendum; ſiquidem lepuſculorum caro delicatiſſima eſt, & inter conviviorum lautitias cum perdicibus æquiparatur. Laudantur vero bimeſtres, trimeſtres, & quadrimeſtres.

Cuniculorum caro ad leporinam proxime accedit: in eo tamen diſtinguuntur, quod cuniculi mediæ ætatis reliquis præſtantiores ſunt. Vetuſti autem duriores, ſicciores ſque: juniores vero, & nuper in lucem editi mucoſiores. Sylveſtres

altilibus præferuntur, utpote minus excrementoſi, minuſque humidi. Altiles, qui domi educantur, pinguiores quidem, corpulentioreſque ſunt, at ſapore & ſalubritate ſylveſtribus longe inferiores. Illud pabulum ſapiunt, quo nutriti fuerunt, atque adeo, ſi braſſicis alantur, (ut ſæpe fit) abominabilem ſaporem habent. Si vero triticum tantum comedunt, valde impinguantur, & delicatiſſimum præbent edulium; quod in Apitiorum gratiam ſit dictum. Sylveſtres, qui in dumetis noſtris, thymo, lavendula, origano, aliiſque herbis aromaticis nutriuntur, ſapidiſſimum & ſaluberrimum alimentum præbent.

CAPUT XVIII.

De interaneis, & extremitatibus Animalium.

Hepatis ſubſtantia generice conſiderata, craſſum præbet alimentum, concoctu difficile, gignendiſque obſtructionibus idoneum: magna tamen differentia reperitur ratione animalium, a quibus deſumitur: ſiquidem hepar gallinarum, caponum, anſerum, pipionum, & pullorum gallinaceorum præſtantiſſimum eſt. Ideo prior ſententia de quadrupedum hepate audienda eſt: inter quæ hœdi, vituli, & ſues ſatis laudabilis ſucci jecinora exhibent.

Lien pravum alimentum ſuppeditat, & melancholicum ſuccum producit, difficile concoquitur, & tarde diſtribuitur.

Renes difficile concoquuntur, ob ſubſtantiæ ſoliditatem qua præditi ſunt, ſuccum pariunt craſſum & malum, propter varios & excrementitios humores, qui eos continuo pervadunt.

Cor fibroſam carnem obtinet, ſolidam, & duram; atque adeo difficile concoquitur, tarde diſtribuitur, & craſſum ſuccum producit. Si tamen bene concoquatur, non paucum corpori alimentum præbet, neque id mali ſucci.

Pulmo, hepate, ac liene concoctu facilior eſt, quia utroque rarior & mollior; longe tamen hepate, quoad alendum, inferior.

Glandulæ omnes hoc commune habent, ut ſuaves in cibo & teneræ ac friabiles appareant. Craſſum dant alimentum, & ſi bene animal habitum ſit, multum ac boni ſucci: & probe in ventriculo concoctæ non minus nutriunt, quam carnes muſculoſæ. Minus vero quam par ſic digeſtæ ſuccum pituitoſum & crudum generant. Hæc de glandulis mammarum præcipue audienda. Ex aliis vero glandulis molliores ſanguinem pituitoſum generant, duriores vero crudum.

Lingua vitulina, hœdina, agnina, ſuilla, & vervecina concoctu facilis eſt, & laudabilem ſuccum generat; bovina paulo craſſior, ſed nutritioni ſatis idonea: modo ſale non condiatur, nec fumo induretur.

Cerebrum cibum præbet phlegmaticum, craſſi ſucci: concoctu difficilem, craſſum & tarde permeabilem. Appetitum proſternit, & nauſeam parit.

Pinguedo & adeps pauci ſunt nutrimenti, & potius carnium nos nutrientium condimenta, quam alimenta, ventriculi tunicas laxant, ejuſque tonum diſſolvunt, ac propterea nauſeam pariunt, & appetentiam dejiciunt. In bilioſis corporibus facile in bilem vertuntur, difficillime concoquuntur.

Ventriculi ſubſtantia membranoſa eſt, atque adeo frigida & ſicca, dura & glutinoſa. Difficile concoquitur, pituitam generat, obſtructiones parit, multorumque morborum cauſſa eſſe poteſt, mollibus & otioſis hominibus vitanda, & bajulis, foſſoribus, nautis, & ſimilis naturæ hominibus tantum exhibenda.

Inteſtinorum eadem eſt ratio, ſiquidem eorum ſimilis eſt natura. Juniorum tamen animalium, ut agnorum, & hœdorum inteſtina molliorem habent ſubſtantiam, & facilius concoquuntur.

Pedes, aliæque extremitates quadrupedum, ex membranis, ligamentis, tendinibus, venis, arteriis, & cartilaginibus compoſitæ; frigidæ ſunt, & ſiccæ, lentæ, viſcoſæ, pauci nutrimenti, & difficilis concoctionis; juniorum tamen & lactantium animalium extremitates excipimus, ut de ventriculo & inteſtinis annotatum eſt.

CAPUT XIX.

De Alimentis quæ in quadrupedum partibus continentur.

Sanguis calidus eſt & humidus, & concoctu difficilis, & plurima excrementa generans. Licet enim dum in venis continetur, facile in ſubſtantiam corporis noſtri convertatur, tamen poſtquam ab iis eductus eſt, & calorem atque ſpiritus amiſit, concreſcit, & in pravam ſubſtantiam degenerat.

Medulla calida eſt & humida; optime nutrit ſi bene concoquatur. Nimia quantitate aſſumpta ſtomachum relaxat, & nauſeam parit.

Lac integrum in activis qualitatibus temperatum eſt, ad frigidum aliquantulum vergens; in paſſivis vero humidum, ratione pinguis & aquoſæ ſubſtantiæ; emplaſtrum & incraſſans, ratione caſeoſæ, abſterſorium, ratione ſeroſæ, contemperatorium ſeu mitigatorium, ratione butyroſæ.

Optimi electio eſt, ut ſit candidum, clarum, purum atque ſincerum, dulce, omniſque amaritudinis, acrimoniæ, aciditatis & ſalſedinis expers, odore ſuaveolens, aut ſaltem boni odoris exiguum quid ſpirans: conſiſtentia moderatum, hoc eſt, neque nimis craſſum & caſeoſum, neque nimis tenue & ſeroſum, ſibi ipſi continuum, & ungue inſtillatum cohærens, & non diſfluens, recens mulctum & ab animali bene paſto & habito petitum.

Lac optimum prædictis conditionibus ſtipatum, omnium fere alimentorum eſt præſtantiſſimum, facile concoquitur, & levi negotio vertitur in ſanguinem, ſufficienter alit, corpus roborat, atque impinguat, alvum emollit, ſed ſtomacum & inteſtina inflat. Quæ omnia locum habent in corpore temperato, & ſuperfluitatibus vacuo; nam in ventriculo pituitoſo aceſcit, in bilioſo nidorem contrahit. Corrigitur ſale, vitello ovi, ſaccharo, aut melle. Lac vero vitioſum nocentiſſimum eſt, & tantum abeſt, ut ad ſuccum laudabilem generandum conferat, ut etiam corpora ſumentium cacochyma reddat.

Pravos vitioſi lactis effectus oſtendit Galenus *lib. 3. de alim. fac. cap.* 15. exemplo nutricum, quæ ob annonæ caritatem uſæ ſunt ſylveſtribus oleribus; pueri enim, earum lac ſugentes, pravis ulceribus aliiſque affectibus inficiuntur. Item exemplo caprarum, ſcammonio aut tithymalo paſtarum, quarum lac catharcticum eſt.

Inter lactis differentias, ad ſanorum alimoniam magis uſitatas, vaccinum omnium craſſiſſimum & pinguiſſimum eſt, nam caſeoſæ ſubſtantiæ habet plurimum, ſeroſæ vero, ſi cum aliis comparetur, minimum. Hinc alvum minus ſubducit, magis autem nutrit. Difficilius concoquitur, citius in ventriculo coagulatur, tardius deſcendit, difficilius diſtribuitur, & obſtructionibus generandis magis eſt idoneum. Caprinum mediæ eſt conſiſtentiæ, quemadmodum & ovillum, quod tamen caprillo craſſius eſt, plus enim caſei habet, minus vero ſeri: ideoque minus dejicit, & valentius nutrit. Aſininum omnium tenuiſſimum & maxime ſeroſum eſt. Verum illius uſus ad Therapeuticem magis, quam ad Hygienem ſpectat.

Butyrum calidum & humidum eſt gradu primo, & ejuſdem fere naturæ cum oleo olivarum maturarum teſte Avicenna. Magis tamen humidum, quam calidum. Vetuſtum calidius eſt atque tenuius, recens fere temperatum in activis. Nutrit impinguat, ventrem laxat, tuſſi obnoxiis confert. Nimius illius eſus ventriculi tonum diſſolvit, nauſeam parit, appetitum aufert. Proinde iis vitandus, qui humidiorem laxioremque habent ventriculum. Vitandus & calidioris complexionis hominibus, in quibus facile accenditur, & in bilem mutatur. Apponendum eſt prima menſa, citius enim exit, cibiſque ingeſtis quaſi viam ſternit. Si autem poſt alios ſumatur, ventriculum relaxat, & in complectendo cibo, conſtringendoque orificio ſuperiori, eum impedit.

Cremor lactis butyro ſimillimus eſt, & cum eo viribus ac qualitatibus maxime convenit. In eo differunt, quod butyrum arte extrahatur, cremor vero ſponte ſupernatet. Lac bubulum præſertim eo maxime abundat. Ob pinguedinis copiam ventriculum relaxat, cibo ſupernatat, alimenta aſſumpta ejicit, priuſquam concoquantur, vapores mittit ad caput, ſuccum generat craſſum.

Recocta eſt ſubſtantia recenti caſeo ſimilis, ex ſeroſa lactis parte per ebullitionem extracta. Minus ſtomacho nocet, quam caſeus recenter preſſus. Calidis confert defluxionibus, ſitim ſedat, ſomnum conciliat: ſed frigido ventriculo & nervorum morbis obeſt. Vetuſta & indurata difficile concoquitur, ſitim parit, parum nutrit, alvum ſiſtit, flatus generat.

Caſeus omnis eandem non habet naturam & temperiem, ſed pro diverſitate animalium ex quibus deſumitur, & pro ſui ipſius etiam ætate, odore, ſapore, aliiſque circumſtantiis, plurimum variat.

Caſeus vaccinus multum alit, ſed difficile concoquitur. Ovillus minus craſſam habet ſubſtantiam, & facilius concoquitur, parcius alit vaccino, ſed melius alimentum præbet. Caprinus utroque eſt deterior, ſed ob acrimoniam facilius dejicitur.

Antiquus calidus eſt, propter acrimoniam, & aliquando putredinem quam contrahit, vel propter coaguli, & ſalis, dum paratur, admixtionem. Et quo antiquior, eo acrior, ac per conſequens calidior & ſiccior, adeo ut Avicenna talem gradu tertio calidi, & ſicci, pronunciet. Hinc ob caliditatem & ſiccitatem concoctu difficilior, & calculo gignendo aptiſſimus, præſertim ſi ſit plus æquo ſalitus. Vitandus igitur eſt, cum docente Galeno, Dioſcoride, & Avicenna, male concoquatur & diſtribuatur, ſiccum & pravum alimentum generet, alvum conſtringat, & in atram bilem vertatur. In pauca tamen quantitate ſumptus, præſumptorum alimentorum, præcipue carnis concoctionem juvat, quanquam ipſe difficilius concoquatur.

Recens, qui adhuc mollis & nuper coagulatus eſt, frigidus & humidus eſt, duro & ſicco flatuoſior, propter humiditatem: minus tamen ſiticuloſus, minuſque ventrem ſiſtit, bene nutrit & impinguat, ſtomacho utilis, facile in membra diſtribuitur: non tam craſſi, aut pravi ſucci, ut antiquus. Attamen concoctu difficilis eſt, calculum, obſtructiones, alioſque affectus producit.

Putridus, aut fœtidus omnium peſſimus eſt: qui vero bonum ſpirat odorem, ſalubrior. Acer & ſalſus, calidus eſt & ſiccus, ſiticuloſus, & cacochymus. Acidus, cacochymus & frigidus eſt. Dulcis & pinguis, modice calidus, magis nutriens, & ſucci melioris.

Caſeus pinguis & butyroſus, cui nihil aut parum butyri ademptum eſt, melior eſt: macer vero, & oculatus, omni fere butyro privatus, longe deterior.

CAPUT XX.

De cibis ex volatilibus deſumptis.

Gallinarum caro in activis temperata eſt, in paſſivis humida: concoctu facilis, boni ſucci, & multum nutrientis.

Scri-

Scribit Avicenna, eam augere intellectum & ingenium, clarificare vocem, & ſeminis copiam generare. Quę omnia de juvenibus, mediocriter obeſis, & quę nondum pepererunt, audienda ſunt; annoſę enim, utpote durę & nervoſę, macrę, glocientes, & incubantes, damnantur.

Caponum & pullorum gallinaceorum caro, ejuſdem eſt naturę & temperiei, cum carne gallinarum juniorum: hac tantum differentia, quod pulli, tenujorem ſubſtantiam habentes, minus alant, & minus ſolidam ſubſtantiam prębeant, ideo corporibus multum laborantibus minus aptum.

Pulli columbini inter laudatiſſima reponuntur alimenta, optime concoquuntur, ſuccum generant neque craſſum, neque tenuem, ſed inter hunc medium.

Galli Indici caponibus & gallinis non cedunt, ſi juniores ſint, & ante aliquot dies jugulati: Si enim veterani ſint, aut recenter mactati, carnem habent duriorem, & concoctu difficilem.

Anſerum caro calida eſt & humida, craſſa, concoctu difficilis, & excrementitia. Quo autem ſunt annoſiores anſeres, eo ſicciores, duriores, & ad alendum ineptiores, viſcera obſtruunt, & pravum ſuccum generant. Qui vero ętatis ſunt medię, & bene ſaginati, meliores ac teneriores ſunt, unde in multis regionibus inter cupedias habentur.

Pulli juniores inſalubres ſunt, quia muco & excrementitia carne referti.

Perdices inter alites principatum obtinent, ſine illis ſumptuoſa convivia gratiam & ſplendorem amittunt, carnem habent ſapidiſſimam, pręſertim juniores, cum aliquandiu in aere fuerint ſuſpenſę; bonum ac laudabilem generant ſanguinem, eumque copioſum & excrementis vacuum: memoriam augent, ſemen multiplicant, ventris ſtimulos excitant. Cardanus aſſerit, continuo perdicum uſu luem veneream curari, quandoquidem ab iis maſſa ſanguinea & totum corpus renovantur.

Palumbi, turtures, coturnices, turdi, merulę alaudę, & reliquę montanę aviculę, ſecundum a perdicibus locum obtinent: optimum ſuccum generant, bene nutriunt, & excrementorum pauciſſimam copiam obtinent.

De Coturnice eſt controverſia, ſiquidem Galenus, Plinius, & Avicenna referunt, eos qui coturnicibus frequenter aluntur, ſpaſmo eſſe obnoxios. Cujus rei cauſſam deſumit Galenus ex veratro ſeu helleboro, quo coturnices paſci conſueverunt. Avicenna addit, ſubſtantiæ illarum quandam ineſſe facultatem occultam, quæ ſpaſmum inducere poſſit. Contra ab aliis improbatur hæc ſententia, quorum anteſignanus eſt Averroes, aſſerens coturnicum carnem eſſe ſaluberrimam & optimam, ac laudabilem ſanguinem generare. Quod rationi maxime conſentaneum eſt. Pauciſſimæ enim ſunt regiones, in quibus helleborus adoleſcat: ſed paſſim veſcuntur coturnices optimis herbis & cerealibus. Neque experientia docet, eos, qui coturnices comedunt, obnoxios eſſe epilepſiæ. Adde quod ſingulari Dei beneficio, Iſraelitis olim in deſerto conceſſæ ſunt, quod factum non fuiſſet, niſi optimum præberent alimentum. Etiamſi enim Iſraelitis graves morbi inde exorti ſunt, hoc ex abuſu illius cibi proveniſſe conſtat, quo ſe plurimum ingurgitabant, ut ſufficienter eum concoquere non poſſent. Hinc cruditates & putredines maximæ exortæ ſunt.

De quadrupedum & volatilium carnibus hoc theorema univerſale annotandum eſt: illas plurimum inter ſe differre, ratione ętatis, modi prępárationis, & loci in quo habitant. Siquidem juniorum, adhuc augeſcentium caro longe pręſtantior eſt ętate provectiorum & declinantium. Eorum vero, quę in ętate florenti conſtituta ſunt, mediam naturam obtinet. Ac recenter editorum caro prava eſt, quia mucoſa, humida & excrementis plena.

Aſſa & in ſartagine frixa, ſiccior eſt: elixa vero humidior. Animalium, quę in ſtagnis, paludibus, & locis humidis vivunt, carnes humidę & excrementitiæ ſunt, ac concoctu difficiles: quę vero in montibus, dumetis, & locis ſiccis degunt, carnes habent ſicciores, concoctu faciliores, & excrementis vacuas.

Ova ex variis animalibus petuntur: at ſola gallinacea in uſum quotidianum veniunt. Ex duplici ſubſtantia conflata ſunt, temperie diverſa prędita, vitello ſcilicet & albumine. Vitellus moderate calidus eſt & humidus, optimum prębet alimentum, ſanguini maxime vicinus eſt; in eumque leviſſima coctione convertitur: unde vulgo dicitur, tantum gignere ſanguinis, quantum habet ponderis, atque adeo excrementis vacuus eſt. Albumen vero frigidum eſt ac moderate ſiccum, Galeno teſte.

Ova optima eligenda ſunt quę candida, larga, nova: nam recentia ejuſdem diei aurea dicuntur, duorum dierum, argentea, trium vero ferrea.

Ova tremula dicuntur, quę in aqua modice elixantur, eatenus ut in manu detenta tremere videantur. Ad corporis alimoniam omnium ſunt accommodatiſſima, Galeno teſte, & magis alunt quam ſorbilia.

Ova ſorbilia, quę in aqua cum putamine eo uſque elixa ſunt, ut ſorberi valeant, minus nutriunt quam tremula, ut dictum eſt, propter ſubſtantię tenuitatem. Facilius autem ſubducuntur, ac probe alvum emolliunt, pręſertim mane jejuno ſtomacho ſumpta: vocem reddunt claram, tuſſim ſedant, partum facilitant & venenis in peſte adverſantur. Illa, ut & tremula, convaleſcentibus, ſenibus, infantibus, phthiſicis, & hemorrhagia, aliaque inſigni evacuatione debilitatis plurimum conferunt.

Ova longiori elixatione indurata difficile concoquuntur, ſuccum craſſum generant, & alvum conſtipant. Alia ſub cineribus magis conſtipant, ſuccique pejoris ſunt, craſſioriſque: vim enim ignis patiuntur majorem, & plus naturę humiditatis amittunt, quam elixatione indurata.

Ova frixa omnium peſſima ſunt, ęgre concoquuntur, lente permeant, pravum craſſumque ſuccum gignunt, & humores ſibi admixtos in corruptelam perducunt. Quod tamen intelligendum eſt de ovis ad integram duritiem frixis.

Placenta ex ovis, parata in ſartagine, cum butyri ſatis bona quantitate, & ad mollem adhuc conſiſtentiam coctę, ſaluberrimę ſunt. Idem dicendum eſt de ovis ſuffocatis, quæ ſcilicet conquaſſata, in patina concoquuntur ad mediocrem conſiſtentiam, cum butyro vel lacte, ſaccharo poſtmodum adjecto. Illa enim facile concoquuntur, & probe nutriunt.

CAPUT XXI.

De Piſcibus.

Piſces in genere, frigido & humido temperamento prę̨diti ſunt, alii tamen plus, alii minus. Quoad ſubſtantiam etiam plurimum variant, ut alii concoctu faciles ſint, ac ſuccum laudabilem generent, alii vero difficile concoquantur, & magnum faciant excrementorum proventum.

Piſces qui in limoſis, ſordidis, graviterque olentibus aquis degunt, inſaluberrimi ſunt. Improbantur etiam qui in paludibus, ſtagnis, fluminibus parvis atque ſtagnantibus, aut cœnoſis & turbidis, aut magnarum civitatum, quas perfluunt excrementis, & ſordibus inquinatis verſantur.

Maxime probantur piſces ſaxatiles, qui in ſaxoſis aquis ſeu limpidiſſimis deliteſcunt. Facile enim concoquuntur, & medię conſiſtentię ſanguinem, hoc eſt, neque nimis tenuem neque nimis craſſum producunt.

Squammoſi piſces, & carnem teneram atque friabilem habentes, ſalubriores ſunt iis, qui ſquammis carent. Illi enim ſubſtantiam habent ſicciorem: hi vero lentam, glutinoſam, & humidiorem.

Piſces in alto mari degentes, meliores ſunt, quia ab undis agitantur, motuque continuo ſicciores redduntur. Litorales his cedunt, quia mare in litore minus agitatur, eſtque ibi impurius.

Ex generalibus hiſce theorematis facile erit ſingularum piſcium ſpecierum naturam, ſalubritatem, aut inſalubritatem diſtinguere, ut in ſingulis enumerandis tempus inſumere non ſit opus.

CAPUT XXII.

De Condimentis.

Cinnamomum calidum eſt ordine tertio, ſiccum ſecundo: Urinas movet, menſes provocat, viſum acuit, attenuat, incidit, digerit, concoctionem juvat, flatus diſcutit, parteſque corroborat, leviter aſtringit.

Caryophylli ſunt calidi & ſicci ordine tertio, cerebro, cordi ventriculo, & utero appropriati. Cerebrum roborant, materiam diſtillationum abſumunt, mentem erigunt, memoriam firmant, frigidam humidamque cerebri intemperiem corrigunt, morbis ex ea oriundis medentur, ſpiritus vitales reficiunt, ſyncopem arcent, ventriculi concoctionem promovent, nauſeam tollunt, flatus diſcutiunt, uterum recreant, illius affectus leniunt, viſum acuunt, & venerem ſtimulant.

Zinziber calidum eſt ordine tertio, & humidum primo: facile cariem contrahit propter humiditatem. Ventriculum roborat, flatus diſcutit, inappetentiam a frigidis humoribus oriundam curat.

Piper calidum & ſiccum eſt ordine tertio. Longum minus habet ſiccitatis, quo fit, ut carioſum evadat. Album acrius & calidius eſt nigro. Ventriculi concoctionem juvat, appetentiam movet, flatus diſcutit, tuſſi & pectoris vitiis medetur, partum adjuvat, & oculorum caliginem diſcutit.

Nux moſchata calefacit & ſiccat gradu ſecundo, aſtringit & propterea ventriculum roborat, flatus diſcutit, oris halitum emendat, alvi fluxum cohibet, frigidis cerebri, nervorum, & uteri affectibus medetur.

Crocus calefacit gradu ſecundo, ſiccat primo, leniterque aſtringit, concoctionem adjuvat, urinam movet, venerem ſtimulat, vim habet cardiacam, venenis inimicam, putredini adverſam. Tuſſientibus, aſthmaticis, phthiſicis & pleuriticis mirabiliter ſubvenit: unde anima pulmonum appellatur. Elegantem, *inquit Dioſcorides faciei* colorem præſtat, *obſtructa viſcera aperiendo, & concoctionem ventriculi promovendo, ſi moderate uſurpetur.*

Menſes etiam retentos, fœtum, & ſecundinas potenter educit. Nimio vero uſu aut aſſidua odoris inſpiratione, caput lędit: id enim replet, mentemque perturbat, ſpiritus attenuat, diſſolvit, ut in magna quantitate ſumptus mortem inferre valeat.

Mulierem novimus, quæ ad provocanda menſtrua eam croci quantitatem ſumpſerat, quam ei ſeplaſiarius

quinque aſſibus dederat. Inde tanto impetu menſes prorupere, ut intra triduum e vivis ſublata fuerit.

Ad pulmonis affectus tam efficax eſſe remedium ſcribit Dodonæus, ut ſubinde phthiſicis, in ſummo vitæ diſcrimine & animam prope agentibus, ſpiritum reducat, vitamque ad dies aliquot proroget, ſcrupuli dimidii, aut ad ſummam ſcrupuli unius pondere, cum paſſo aliove dulci vino exhibitus. Eodem modo oblatum aſſerit graviſſimas diſpnœas ſubito citra febrem irruentes, momento temporis auferre, idque non ſemel fuiſſe obſervatum.

Bellarium ſinapis, quam moſtardam *vulgo vocant quaſi muſtum ardens, frigidam & humidam ventriculi intemperiem corrigit, pituitam illius parietibus hærentem, detergit, concoctionem adjuvat, & dejectam appetentiam excitat.*

Sal calidum eſt ordine ſecundo, & ſiccum tertio. Abſtergit, digerit, aſtringit, condenſat, putredinem arcet, torpentem appetitum excitat, ventriculi concoctionem adjuvat, alvum ſubducit, & omnibus eduliis gratum ſaporem conciliat. Nimia quantitate uſurpatum, calculum gignit, pruritum parit, ſcabiem inducit, impetiginem accerſit, ſcorbotum generat, quod nationes ſalſis tum piſcibus, tum carnibus quotidie utentes experiuntur. Aciem oculorum obtundit, genituram minuit, bilioſis, & melancholicis nocet.

Cibi ſale conditi frequentius aſſumpti eaſdem noxas inferunt: præterea duriores & concoctu difficiliores redduntur, quia nativa eorum humiditas abſumitur, unde ſubſtantia eorum condenſatur & induratur, quo nomine coctioni fit rebellior.

Oleum recens & dulce, ex maturis olivis expreſſum, modice calidum eſt & humidum: Emollit, laxat, lenit, acrimoniam omnem contemperat, lumbricos enecat, & venenis reſiſtit.

Saccharum calidum & ſiccum eſt in gradu primo, putredinem arcet, abſtergit, & ideo ſtomachum juvat, quia detergendo illius phlegma eluit. Attamen ſi ſtomachus bile inquinatus fuerit, nocebit, quia in bilem convertitur: Renibus & veſicæ confert; arenulas, & mucoſam pituitam abſtergendo: pectus lenit & mundificat, alvum laxat, optime nutrit: verum nimio uſu obſtructiones generat, ut alia dulcia, quia prompte rapiuntur ab hepate, ſicque alia edulia admixta nondum ſatis concocta attrahuntur. Dentibus eſt inimicum quos denigrat, & ad cariem perducit, ideo poſt illius eſum os colluendum.

CAPUT XXIII.

De Melle.

Mel calidum & ſiccum eſt gradu ſecundo; eſt tamen quædam differentia ratione locorum, ex quibus mel ab apibus colligitur. Calidius enim & ſiccius eſt quod in locis provenit calidioribus, thymo, lavendula, roremarino, aliiſque herbis aromaticis refertis: in regionibus vero frigidis, hujuſmodi herbis deſtitutis, minus calidum eſt. In genere flavum calidum ſicciuſque eſt albo: & ſenſus oſtendunt, aliud alio eſſe odoratius & acrius, atque adeo viribus & qualitatibus potentius. Abſtergit, alvum movet, urinam provocat, tuſſi medetur, putredini mirum in modum adverſatur, & fructus horti maxime corruptibiles, ſi cum melle aut ſaccharo condiantur, incorrupti permanent ad plures annos. Utile eſt ſenibus, frigidi temperamenti hominibus præſertim hyemali tempeſtate: noxium vero juvenibus, bilioſis, & tempore æſtivo. Calculoſis, aſthmaticis, aliiſque pulmonum affectibus obnoxiis maxime conducit, purum homini nutrimentum exhibet; corporis, animæque vires reficit, ſenſus omnes recreat, eoſque acutiores reddit.

MEllis naturam & facultates capite proprio & ſeparato explicare voluimus, tum propter illius præſtantiam, tum, quia non ſolum inter condimenta, ſed etiam inter alimenta locum habet; ac denique quia Gal. II. *ſimpl.* ſcribit, mellis naturam ſeparatum quid eſſe a plantis & animalibus.

Illius præſtantia multis auctoritatibus & exemplis confirmatur. Plinius enim mel, divinum nectar appellavit. Idem ex Ariſtæo, mella non minima hujus vitæ munera vocavit. Maximo autem in uſu fuiſſe apud antiquos, & plurimam, ad ſanitatem conſervandam, utilitatem attuliſſe, hiſtoriæ plurimæ teſtantur. Pythagoras (referente Laertio) cum frugaliſſime viveret, ſolo ſæpe melle contentus fuit & ad annum nonageſimum vitam perduxit. Eoſque ſine morbo vivere poſſe affirmabat, qui mel crebro comederent. Refertque Athenæus, Pythagoricorum cibum panem fuiſſe cum melle. Galen. 5. *de ſan. tuenda, cap.* 4. refert hiſtorias Antiochi Medici, & Telephi Grammatici, quorum ille ſingulis diebus tertia diei hora panem ſumebat cum melle Attico, rarius crudo plerumque cocto, & ſic cum alia victus ratione ibi deſcripta annum octuageſimum exceſſit. Hic vero pro jentaculo mel crudum eſitabat, cum alica in aqua cocta, & ad centeſimum annum vitam protraxit. *Plin. lib.* 22. *cap.* 24. de Pollione Romano, annum centeſimum excedente, refert: cum Auguſtus Imperator illius hoſpes interrogaſſet, quanam ratione maxime vigorem illum animi corporiſque ſervaſſet, reſponſum tuliſſe: foris oleo, intus melle. Quod a Democrito didicerat, qui aliquando interrogatus, quomodo quis in ſanitate vitam traducere valeret; reſpondit, ſi exteriora oleo, interiora melle rigaret. Idem Democritus: cum in ſenectute vitæ eſſet pertæſus, eam ſubtractione alimenti finire conabatur. Sed cum ingruerent Themophoria ſeu ſacrorum cerealium dies, rogantibus mulieribus ne per id tempus domum funeſtaret, vas melle plenum adferri juſſit, & ſola illius anaphora, hoc eſt evaporatione, aliquot dies vitam produxit. Scribit etiam Athenæus, Cyrnios, qui Corſicam inſulam habitant, ideo eſſe longævos, quod mellis cibo utantur aſſidue, cujus maxima copia ibi colligitur. Denique ſacri Codicis teſtimonio, mellis præſtantia confirmatur, ubi de Joanne Baptiſta loquens, *Butyrum*, inquit, *& mel comedet, ut ſciat eligere bonum & reprobare malum.* Cum enim boni & laudabiles humores ex melle generentur, ex bonis humoribus boni ſpiritus, a quibus functiones corporis omnes, atque adeo functiones cerebri principes exercentur; conſequens eſt, illius uſu ingenium & intellectum acui, cujus tota operatio in boni & mali exquiſita dignotione conſiſtit.

Mellis natura ſatis recondita eſt, quandoquidem incertum eſt, ad quam rerum claſſem revocari debeat, cum ſcripſerit Galen. *loco ſupra citato*, illius naturam ſeparatum quid eſſe a plantis & animalibus. Et auctores in hac re maxime variant, aliis ab aere pure & ſimpliciter provenire, & ab apibus in eſcam colligi, atque in favos transferri aſſerentibus, aliis vero dicentibus, ex plantarum ſucco ab apibus generari. Prior ſententia ab Ariſtotele, Galeno, aliiſque innumeris magis probatur: Et confirmatur experientia, quod in regionibus melle abundantibus, verna tempeſtate, matutinis horis, folia plantarum melle referta comperiantur, quod ex aere promanavit. Eſt igitur mel ros quidam aereus & pinguis, ex pinguibus quibuſdam vaporibus e terra elevatis, & in aere condenſatis genitus, ab apibus ſupra flores præſertim, tum etiam folia plantarum collectus, & ad cibum in favis reſervatus. *Dubium* tamen aliquod remanet, num ex ipſo florum ſucco aliquod etiam mellis generari poſſit, quandoquidem nemini dubium eſt, quin cera ab ipſis apibus ex plantarum ſuccis generetur, quæ cum maximam habeat analogiam cum melle, veriſimile videtur, mel etiam ex iiſdem ſuccis in roris penuria generari poſſe. Hoc ſaltem certiſſimum eſt, mel qualitates plantarum referre, e quibus colligitur. Sic, quod in thymo colligitur, thymum redolet, quod in Sardinia provenit, ubi abſinthii magna copia creſcit, amarum eſt; in Ponto vero eſt venenatum, propter Rhododendron, quod in eo magna copia adoleſcit. *Verum* qualitates plantarum melli facile communicari poſſunt, dum in eas ſpargitur, iiſque tenaciter adhæret, & aliqua ex parte imbibitur.

Mellis optimi electio ab auctoribus propoſita eſt, ut ſi colore flavo odore ſuavi, nullum nec florum, nec herbarum odorem aut ſaporem referens, guſtu jucundum. Album tamen, quale eſt noſtrum Narbonenſe, & quale Atticum olim fuit, præſtantius eſt ratione alimenti, quia magis temperatum. Flavum vero præferri poteſt ratione medicamenti. Omne tamen mel eſt alimentum medicamentoſum, quia non ſolum perfecte nutrit, utpote puriſſimum & incorruptibile alimentum, ac excrementis vacuum; ſed etiam corpus calefacit, pituitam ventriculo & inteſtinis hærentem abſtergit, alvumque laxat. Aliaque commoda non pauca corpori ſuppeditat.

Mel vernum præſtantius eſt autumnali, quia e cera nova exemptum, novelliſque ſtirpibus genitum. Æſtivum deterius eſt verno, quia calidius & acrius. Hybernum omnibus deterius; *halitum enim ceraginis exſpirat, inquit Dioſcorides, &* craſſius exiſtit.

CAPUT XXIV.

De Potu & materia potulenta.

Aqua ſimplex frigida eſt & humida. Omnium vero optima quæ limpida & clara eſt, pura, minimeque cœnoſa, & ab omnibus, quæ innatare ſolent, ramentis liberata, omnis ſaporis, omniſque odoris expers: tenuis & levis, quæ hypochondria celeriter permeat, & per corpus cito diſtribuitur, cito caleſcit & refrigeratur. His optimæ aquæ notis ab auctoribus propoſitis duæ aliæ addi poſſunt non adeo vulgares, ut ſcilicet duo lintei fruſta ejuſdem ponderis ſumantur, & in aquis diverſis humectentur, ac poſtmodum ad ſolem exſiccentur: ſi alterum prius exſiccetur, melior erit aqua, in qua illud humectatum fuerit. Deinde, poſtquam ambo exſiccata fuerint, iterum ponderentur, & ſi alterum altero levius ſit, melior erit aqua, in quam leve demerſum fuit.

Ratione locorum, ex quibus aquæ deſumuntur, Fontana reliquis præferenda eſt, modo conditiones habeat ſuperiori theoremate *propoſitas: ſi enim iis deſtituatur, improbanda eſt.* Hipp. lib. de aere, loc. & ap. *alias proponit conditiones, ut ſcilicet verſus ortum ſolis, præcipue æſtivum ſcaturiat: per terram mundam, minimeque lutoſam vel argilloſam, ſed per arenas & lapillos fluat; quæve hyeme ſit calidior, æſtate vero frigidior. Hoc enim ſignificat ex profundis terræ viſceribus eam ſcaturire, quæ propter antiperiſtaſin hyeme calent, æſtate vero frigent, ut in puteis ſolet contingere. Quæ ad Septentrionem aut Occidentem oriuntur, & Solem averſum habent, deteriores ſunt, ut puta crudæ, graves, & tarde permeantes.*

Aqua

Aqua pluvialis poſt fontanam omnium optima cenſetur, immo vero a quampluribus auctoribus fontanæ præfertur, ſi conditionibus requiſitis ſtipata ſit. Illæ autem conditiones ſunt, ſi fictilibus tubis in contectam ciſternam deducatur: ſi per locum arena repletum transfundatur: ſi verno tempore blande & pacate, non autem procelloſe decidat: ſi in munda ciſterna pura & incorrupta ſervetur, neque ſordes aut vitium aliquod contrahat ex tegulis, quas eluit.

AQuæ fontanæ primum locum conceſſimus, juxta ſententiam Hipp. Gal. & Avicennæ. Multa tamen aſſerri poſſunt, quæ pluvialem cum ea de dignitate certare poſſe oſtendant. Ac *primum* Celſus, *lib.* 2. *cap.* 18. *leviſſima*, inquit, *pluvialis eſt, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo poſt hanc ex nive, aut glacie: gravior his ex lacu, graviſſima ex palude.* Aetius *tetrabib.* 1. *ſermone* 3. *c.* 165. *Aqua pluvialis*, inquit, *omnium leviſſima cenſetur, & facile transmutatur.* Hippocrates *lib. de aere, locis, & aq.* aquam pluvialem laudat, quod levis, dulcis, limpida, & tenuis ſit, ex eo quod a Sole tenuiſſimum trahatur & leviſſimum. Vitruvius *lib.* 8. *c.* 9. *Quæ ex imbribus*, inquit, *aqua colligitur, ſalubriores habet virtutes, eo quod eliciatur ex omnibus fontibus leviſſimis, ſubtilibusque raritatibus, deinde per aeris exercitationem percolata, tempeſtatibus liqueſcendo pervenit ad terram.* Averroes *in Canticis*, diſerte aſſerit, aquam pluviam optimam eſſe, & fontana ac fluviali longe excellentiorem. His auctoritatibus accedunt rationes ab experientia deſumptæ: ſiquidem aqua pluvialis ad ſtateram omnium leviſſima eſt, promptiſſime caleſit atque refrigeratur, hypochondria non gravat, ſed facile permeat; nullam in calore, odore, vel ſapore inſignem qualitatem obtinet: ejuſque tenuitas ex eo potiſſimum apparet, quod legumina in ea melius coquantur quam in fontana. Præterea aquæ pluviæ ſalubritatem oſtendunt olera, & omne ſtirpium genus, quæ imbrium depluvio melius, quam irrigatione nutriuntur & incrementum capiunt. Immo *& arundines in palude prognatæ, ſine imbribus non adoleſcunt*, ut Plin. affirmat. Et Ariſtot. 8. *de hiſtor. animal.* dicit, piſces ipſos, qui in aqua continuo degunt, non bene vivere ac ſoboleſcere iis annis, quibus pluviæ deficiunt. Diceres, humorem in vapores ſolutum, & inſita levitate ſurſum delatum, e cælo & ſyderibus vivificam vim mutuari, quam poſtmodum hiſce inferioribus impertitur.

Objici poteſt, nivem & grandines ex pluviæ materia generari, attamen aquas ex iis eliquatas rejici ab omnibus, cum tamen eandem cum pluvia naturam participent. *Reſpondet* Paulus, aquam nivalem & glacialem omnium vitioſiſſimam eſſe, quod aquarum congelationes omnes tenuiſſimæ partes exprimantur.

Secundo objici poteſt ex Galeno aquam pluviæ facile putreſcere, & aſtringendi facultate præditam eſſe. *Reſpondet* iterum Paulus, his verbis: *Nemo citius putreſcibilem aquam deterrimam eſſe judicet, cum alterationis mutationiſque proclivitas virtuti magis, quam vitio deſcribenda ſit.* Et Galenus ipſe 1. *de aliment. facultatibus*, ait, ea quæ facile concoquuntur, facile item alterari & corrumpi, & contra, quæ concoctu ſunt difficilia, difficilius alterari & corrumpi. Ad adſtrictionem vero, aquæ pluviali tributam a Galeno, *reſponſio* elicitur ex Avicenna, qui dicit, aquam pluvialem ea ratione videri aſtringentem, quod mox diſtribuatur, & ad vias urinæ penetret: hinc enim fit, ut fæcibus minus humiditate dilutis, factiſque ſiccioribus, alvus aſtrictior evadat. Per ſe autem aqua pluvialis aſtringere non poteſt, cum tenuiſſima ſit & aerea, aſtrictoria autem vis a terrea materia dependeat.

Ex iis quæ dicta ſunt, aqua pluvialis fontanæ videretur præferenda. Nos tamen fontanam cum graviſſimis auctoribus prætulimus, quia ſi debitis conditionibus, in theoremate propoſitis, ſtipata ſit, eodem ſtatu ſemper remanet, neque facile a cauſſis externis immutatur. Contra vero pluvialis tot conditionibus indiget a rebus externis petitis, ut difficillimum ſit omnes concurrere ſimul: ſed aliqua earum deficiente, non parum illam de perfectione ſua amittere neceſſe eſt; ſi nimirum a tegulis non diligenter ablutis, ſed ſordibus inquinatis excipiatur, vel in ciſterna non bene mundata ſervetur, & tempore minus apto colligatur.

Eſt autem *dubitatio* circa tempus aquæ pluviali colligendæ magis idoneum. Siquidem non pauci ex Hipp. cenſent, æſtivo tempore collectam: & cum tonitru deſcendentem, eſſe præferendam: quod illa tenuiſſima & leviſſima ſit. Verum licet talis aqua ratione tenuitatis & levitatis, aliquam habeat prærogativam; tamen cum tempore æſtivo variæ exhalationes e terra eleventur, quæ mineralium naturam quodammodo æmulantur, & cum vaporibus miſcentur, ex quibus pluviæ conſtantur, non tam laudabiles videntur illæ aquæ: cujus rei evidens eſt indicium quod facile putreſcant, & vermiculi frequenter in iis generentur. Fulgura enim & tonitrua a ſulphureis exhalationibus oriuntur, quæ etiam aliquando aerem odore ſuo inficiunt. Adde quod æſtatis tempore aquæ ſtagnorum, lacuum, & paludum contrahant putredinem, ex iiſque vapores elevati pluviæ materiam ſuppeditent, quæ ideo vitioſa & facile putreſcibilis eſt. His rationibus ducti, eam aquam prætulimus in theoremate, quæ verno tempore colligitur; quandoquidem ſtagna, lacus, & paludes aquam habent copioſam, eamque puram ex pluviarum copia, quæ toto hyeme deciderunt. Deinde impoſſibile eſſet, eam aquæ copiam colligere, quæ uſui annuo ſufficere valeret, cum rariſſimæ ſint, & pauciſſimæ pluviæ æſtivæ, ad aliquot tantum horas perdurantes. Et docet nos experientia hic Monſpelii, ubi aquæ pluviæ uſus frequentiſſimus eſt, quæ vulgo per hyemis & veris decurſum colligitur, eam eſſe optimam, & omnes habere prærogativas ſupra deſcriptas. In decoctione leguminum præſertim, hæc ſola uſurpari ſolet, in qua mollitiem eam inſignem adipiſcuntur: cum in aliis aquis duritiem aliquam retineant, quantumvis decoquantur.

Aqua putealis craſſa eſt & gravis: unde in viſceribus diutius hæret, & obſtructionum generationem promovet. Magna tamen eſt inter aquas puteales differentia, ita ut nonnullæ cum fontanis de bonitate certent: ſi nimirum ſequentibus conditionibus ſtipatæ ſint. 1. *Si fontes vicinos habeant, ex quibus aquæ laudabiles ſcaturiunt; (conjiciendum enim eſt, ab illis fontibus aquas ſuas qualitates mutuari,) vel flumini puro ac rapido vicinæ ſint.* 2. *Si ex profundis puteis hauriantur, tales enim æſtate frigidæ, hyeme calidæ ſunt, & externis injuriis minus patent.* 3. *Si cælum ſpectent, & aeri libero, a Sole illuſtrato, expoſitæ ſint: Solis namque lumine depurantur & ſerenantur, vitaliſque cujuſdam auræ redduntur participes.* 4. *Si frequenter moveantur & hauriantur: attenuantur enim, & minus putreſcunt.* 5. *Si earum putei ſæpe ac diligenter expurgentur, unde puriores redduntur.* 6. *Si a cloacis aut ſterquiliniis ſint remotæ, a quibus pravam aliquam qualitatem mutuari poſſunt. Si vero contrarias haberent conditiones, illaudabiles cenſendæ ſunt, Quæ enim profundæ non ſunt; niſi a fontis cujuſdam ſcaturigine oriantur, injuriis patent externis, hyeme algent, æſtate calent, paluſtrium & ſtagnantium aquarum more. Concluſæ ſub tectis, locisque concameratis, caleſti lumine privantur, & ſitu mucido inquinantur. Immotæ craſſeſcunt, crudæ manent, putredinis quid concipiunt, ventriculum offendunt, ægre permeant, viſcera lædunt. Cloacis & ſterquiliniis vicinæ, viroſo ſapore & odore imbuuntur.*

Aquæ fluviales cum putealibus bonitate certant, & in quibuſdam locis præferendæ ſunt, in aliis poſtponendæ. Magnas tamen habent aquæ fluviales inter ſe differentias. Meliores enim ſunt, quæ dulces ac limpidæ ſunt, & e magnis ac rapidis fluminibus petuntur, per laudabiles terras fluunt, & felici cæli aſpectu fruuntur. Malæ autem ſunt, quæ ex pravis & ſtagnantibus, aut cænoſis ac turbidis fluviis hauriuntur; vel ex magnis quidem ac currentibus, ſed latrinas expurgantibus, ſordeſque culinarum, veſtium, & linteorum recipientibus.

Hinc flumina, quæ magnarum civitatum mœnia alluunt, multas habent impuritates admiſtas, & multos morbos generant, ni cautio adhibeatur, quæ in eo præcipue verſatura ut loca hauriendæ aquæ deſtinata ſupra civitatem poſita ſint, ubi aqua civitatis ſordibus nondum infecta eſt. Si vero aqua civitatem præterlapſa uſurpetur, ſalubris eſſe non poteſt. Hæc etiam cautio in aquæ fluvialis uſu adhibenda eſt, ut in hydriis per aliquot dies aſſervetur; ibi enim quieſcens, terreſtres ac limoſas partes, omneſque impuritates ad fundum deponit.

Aquæ ſtagnantes & paluſtres omnium peſſimæ ſunt: Cum enim nullo aut exiguo motu cieantur, facile putreſcunt. Craſſæ ſunt, crudæ, & ſæpe malignæ ac peſtilentes.

Aquæ Nivales & Glaciales peſſimæ etiam ſunt: Dum enim a frigore congelantur, tenujores partes exhalant; præterea inſigni frigiditate præditæ ſunt, quæ ventriculum offendit. Quod de vinis & aquis, nive & glacie refrigeratis, intempeſtive & præpoſtere uſurpatis, etiam dicendum eſt. Licet enim juvenes robuſtiores earum noxam ſtatim non percipiant, progreſſu tamen ætatis eam ſentiunt, & varios articulorum, viſcerum, & partium nervoſarum morbos incurrunt.

Noſtra ætate, & paucis annis, apud nos maxime invaluit potus aquæ nive aut glacie refrigeratæ, æſtatis tempore uſurpatus; immo non pauci vinum hoc modo refrigerant. Quæ res inter Medicos, immo & apud vulgus maxime controvertitur; aliis hunc uſum plurimum laudantibus, aliis improbantibus. Quandoquidem igitur opportuna occaſio hic ſeſe offert ſententiam noſtram aperiendi paucis eam explicabimus. Ac primum, in theoremate, aquæ nive aut glacie refrigeratæ potum damnavimus; ſed cum hac additione, ſi intempeſtive & præpoſtere uſurpentur, quod accurata explicatione indiget. Nam primo potus iſte admodum frigidus, in genere conſideratus, damnandus abſolute videtur, juxta ſententiam Hippocratis, *Aphor.* 51. *ſect.* 2. *Plurimum atque repente evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, vel alio quovis modo corpus movere, periculoſum. Omne enim nimium naturæ inimicum, ſed quod paulatim fit, tutum eſt.* Cum igitur in magno æſtatis ardore corpus plurimum æſtuet; periculoſum eſſe videtur, illud ſubito & derepente glaciali illo potu refrigerare. Hujus periculi effectus confirmari poteſt plurimis exemplis eorum, qui ex hujuſmodi potu in graviſſimos morbos præcipitati ſunt, quorum non paucos ipſimet vidimus & curavimus. Ex altera vero parte infiniti reperiuntur, qui hunc uſum ad cælum efferunt, & plurimis tum rationibus, tum experimentis confirmant.

Prima ratio ex eo deſumitur, quod calor noſter nativus a duobus validis & potentiſſimis hoſtibus oppugnari & extingui conſuevit; frigore nimirum extinguente, & calore diſſipante. Sic in vehementiſſimo æſtatis ardore corpora languida

guida & effæta redduntur, ab æſtuante aere, partes corporis veluti inflammante, earumque calorem exſolvente. Quæ exſolutio impediri non poteſt, niſi refrigerantibus aſſumptis & admotis. Quemadmodum igitur ab omni ævo balnea & natationes in aquis frigidis convenienter uſurpatæ fuerunt, ad fervorem illum corporis temperandum; ſic etiam potus frigidus aſſumptus, ad hoc ipſum efficiendum maxime valebit.

Secundo, Potus in genere neceſſarius eſt ad reſtaurandam humiditatem, quæ a calore nativo indeſinenter abſumitur ac diſſipatur; potus autem ille quatenus humidus, id præſtat: ſi autem cum humiditate juncta eſſet caliditas, illa plurimum humiditatis reſolutionem adjuvaret, ideo communis eſt omnium hominum inſtinctus, ut frigidum potum appetant, etiam hyemis tempore, ad calorem illum internum temperandum, & humidi diſſipationem remorandam. Potiori ergo jure æſtatis tempore, ubi magna fit humiditatis diſſipatio a calore viſcerum intenſo, potus ille refrigerans neceſſarius eſt.

Denique, frigidiſſimum potum æſtatis tempore uſurpatum, maxime conferre, infinitorum hominum teſtimoniis conſtat, qui ſe a plurimis incommodis, potu, nive aut glacie refrigerato, liberatos eſſe teſtantur. Tum etiam in Hiſpania & Italia pro certo habetur, ab eo tempore, quo hujuſmodi potus invaluerit, minus graſſari æſtatis tempore febres continuas & malignas, quæ antea eos maxime infeſtabant.

Nos vero hac de re ita ſtatuendum cenſemus. *Primo* de potu mediocriter frigido nulla eſt dubitatio, quin omnibus hominibus maxime conveniat. Hinc ab antiquo ſolent omnes (quantum fieri poteſt) vinum in cellis ſubterraneis pro æſtitis uſu aſſervare, aquas e profundis putei haurire iiſque vinum diluere, ſi potabiles ſint; ſin minus, in iis vinum & aquam meliorem refrigerare. Atque adeo ſaluberrimum cenſemus, vigente æſtu, vulgaribus & antiquis hiſce modis vinum & aquam refrigerare; quibus etiam ulteriorem frigiditatis gradum conciliare poſſumus, ſi lagenæ iis repletæ in puteum demittantur, ita tamen ut aquam non attingant: aer enim, aquæ vicinus, ab ea frigiditatem contrahit, & magis penetrat quam aqua: lagenaſque ſuſpenſas potentius refrigerat. Sed de potu, nive aut glacie refrigerato, qui longe intenſiorem ac propemodum glacialem frigiditatem contrahit, major eſt difficultas. De ea enim maxime valet citatus Aphoriſmus, *plurimum atque repente refrigerare vel calefacere, periculoſum*. Ad cujus reſolutionem dicimus: in regione & tempeſtate calidiſſima poſſe uſurpari ab iis, qui in juvenili ætate conſtituti ſunt, calidiori temperamento præditi, & pravis humoribus vacui; tum etiam viſcera omnia valida ac robuſta obtinent, & in primis, qui hujuſmodi potui ſunt aſſueti, & ſeſe plurimum exercent. Aliis vero, qui nempe in ſenili aut puerili ætate conſtituti, debilia habent viſcera, vel obſtructa, pituitoſo aut melancholico temperamento præditi ſunt, plurimos habent humores excrementitios, otioſam vitam agunt, pauco exercitio & plurimo coitu utuntur, noxioſiſſimum eſſe. Cum igitur tot circumſtantiæ requirantur ad hujuſmodi potum impune uſurpandum, & illæ in paucisſimis hominibus reperiantur, ſatius eſt ab eo abſtinere, & potu modis propoſitis refrigerato uti, qui ad ſanitatem conſervandam ſufficere poteſt.

At vero, quia tantopere invaluit hoc tempore potus glacie refrigeratus; ut multi, ei non aſſueti, in conviviis aut aliis locis eo uti cogantur, alio potus genere deſtituti, unde nonnullos vidimus in graviſſima pericula conjectos: operæpretium duximus præceptum aliquod excogitare, quo minorem noxam ex eo incurrere valeant. Atque adeo præcipimus, ut ante omnem potum plurimos cibos ingerant, eoſque calidiores, ut offam calidam, ſalſa & piperata, quibus excalefactus ventriculus vehementi potus frigiditati melius reſiſtat: mox potum aſſumant pauciſſimum, eumque non multum dilutum, ſed ſolito meraciorem: vinum enim tantum frigus non concipit ut aqua, ac promptius incaleſcit in ventriculo, quem poſtmodum actutum calefacit. Atque ut ſiti omnino ſatisfiat, potuum ſingulorum paucitas frequentia compenſetur: Sic enim potus illius frigidioris noxa ſaltem majori parte evitari poterit. Eandem cautionem obſervare poſſunt ii, qui calidiori temperamento præditi, ardente Sirio plurimum æſtuant & febribus ardentibus obnoxii ſunt, aliaſque conditiones præ ſe ferunt, quibus innoxii tali potu uti valent, & ſe ex eo haud exiguum fructum percepturos ſperant, ut ſcilicet ei paulatim aſſueſcant, per aliquot dies, ab initio pitiſſando, ſed parum & frequenter bibendo.

Vinum in genere conſideratum in activis qualitatibus calidum eſt, in paſſivis vero ſiccum. Calorem noſtrum fovet, cor maxime roborat, ſpiritus auget, vires reficit, concoctiones juvat, pituitam attenuat, bilem per urinas expurgat, omniumque excrementorum expulſionem promovet.

Per vinum in genere conſideratum, intelligimus illud, quod principaliter vinum dici meretur, & quod in regionibus calidis, aut ſaltem temperatis provenit, quod ex uvis maturis expreſſum eſt, in dolio probe confectum, cum inſigni tamen differentia, ut aliud in primo, aliud in ſecundo, aliud in tertio gradu calidum ſit & ſiccum. Illud vero quod ex uvis immaturis exprimitur, quodque acidum eſt, auſterum, vel acerbum, vini nomen proprie non meretur, ſed potius omphacium appellandum eſt.

At vero circa paſſivas vini qualitates, gravis eſt difficultas propter pugnantes invicem auctoritates & rationes. Nam *Primo*, Ariſtoteles *problem.* 17. *ſect.* 3. vinum diſerte calidum & humidum pronunciat.

Secundo, *Gal.* 3. *de cauſ. pulſ. cap. ultimo*, vinum propter humiditatem celeriter nutrire aſſerit, eoque magis, quia ſimul calidum; calorem enim ducem humoris nominat.

Tertio, idem Galenus 1. *de ſanit. tuenda, cap.* 11. pueris vinum interdicit: tum alias ob cauſſas, tum præcipue, quia eos nimis humectat, & copioſo halitu replet. *Eodemque loco* ſcribit, vinum humectare quidquid immodice ſiccatum eſt.

Quarto idem Gal. 5. *de ſentent. tuenda, c.* 5. vinum ſenibus aptiſſimum cenſet non modo propter calorem, quem ſenes habent debilem, verum etiam propter humiditatem.

Quinto, Plato 2. *de legibus* dicit: Dionyſium hominibus vinum largitum eſſe, quaſi remedium adverſus duritiem ſenectutis, ut rejuveneſcere videantur: & non ſecus ac igne ferrum, ita vino ſenum corpora molliri.

Sexto, Hippocrates 2. *de diæta*, vina dulcia nigra, dulcia tenuia, & acida humectare aſſerit.

Septimo, ſuccus uvarum maturarum, ex quo vinum conficitur, calidus eſt & humidus, teſte Hippoc. 2. *de diæta*.

Octavo, Vinum humanæ naturæ, quæ calida eſt & humida, gratiſſimum eſt & amiciſſimum.

Nono, Vinum melancholicis maxime confert, qui humectatione indigent, unde illud; quamdiu humectantur, tamdiu curantur.

Contra vero, ſiccitatem in vino prævalere, ſequentibus auctoritatibus & rationibus oſtenditur.

Primo, Galenus 8. *ſimplic. de vino*, in eo ſiccitatem caliditati proportione reſpondere dicit.

Secundo, idem confirmat Paulus Ægineta *lib.* 7. *c.* 3. & Galeni mentem ſequitur.

Tertio, Aetius *terrabibl. ſect. cap. de vino*, vinum antiquum tertio ordine ſiccum ſtatuit.

Quarto lib. 2. *Synopſ. c.* 15. vinum gradu ſecundo ſiccum eſſe aſſerit, & *c.* 16. ponit in gradu tertio, ſi nempe valde ſit vetuſtum.

Quinto, Vinum multum ſpirituum continet, qui igneæ eſt naturæ, & facile inflammabilis.

Sexto, Phlegmaticis naturis confert, & immoderate ſumptum ſitim excitat, ac viſcera torrefacit, unde color rubicundus, & puſtulæ præcalidæ in ebrioſorum facie apparent.

Septimo, ad ulcerum curationem utiliſſimum eſt, docente Galeno 4. *meth. capit.* 5. At ulcera deterſione & exſiccatione curantur.

Pro hujus controverſiæ deciſione, duplex diſtinctio adhibenda eſt; una humiditatis, altera vini.

Humiditas duplex eſt, actualis & potentialis. Et utraque nativa, vel aſcititia.

Vinum vel immaturum eſt, acidum, & imperfectum: vel maturum, perfecteque coctum. Iterum, vel recens, val antiquum: & utrumque vel generoſum ac potens, vel debile & infirmum.

His poſitis, dicimus vinum actu eſſe humidum, quandoquidem omne corpus fluidum actu humidum eſt. Potentialiter vero ſiccum eſt, ſi ſit maturum generoſum, neque valde recens: quemadmodum in theoremate poſuimus.

Quod vero crudum & acidum eſt, valde recens, & adhuc muſti naturam redolens, tum etiam dulce, humidum eſt a prædominio. Crudum abundat phlegmate & aquoſa humiditate, tam propria, quam aſcititia: recens multa abundat humiditate, quæ ſenſim in dolio per fermentationem abſumitur.

Præmiſſis igitur hiſce diſtinctionibus, auctoritatibus & rationibus acquieſcimus, quibus vini ſiccitas confirmatur. Iis vero, quæ pro illius humiditate allatæ ſunt, ita reſpondemus.

Ad *primam dicimus*, Ariſtotelem vinum vocare humidum actuali humiditate, non autem potentiali.

Ad *ſecundam Reſpondemus*, Galenum vinum conſiderare, ut alimentum eſt, qua ratione actu humidum eſt, & propter illam actualem humiditatem celeriter diſtribuitur, & facile immutatur, unde etiam celeriter nutrit.

Ad *tertiam dicimus*, Galenum pueris vinum interdicere, non quod potentialiter, ſed actualiter eos humectet, quod calefaciat, quodque halitibus caput repleat ſicque variis morbis, & in primis convulſionibus anſam præbeat.

Ad *quartam Reſpondemus*, Galenum ſenibus vinum commendare, non quod humectet, ſed quod calorem eorum debilem reficiat, ſeroſoſque humores, quibus abundant per urinas evacuant. Qua de cauſſa vinum tenue ac flavum iis accomodatum eſſe monet.

Ad *quintam Reſpondemus*, Platonem, cum vinum dicit remedium eſſe adverſus duritiem ſenectutis, non intelligere duritiem corporis, ſed animi, inquit enim, ſenioribus bibendum eſſe vinum, ut rejuveneſcant, & mœſtitiæ eos capiat oblivio, ipſaque animi affectio, velut ferrum in igne, ex duritie in mollitiem deducta, flexibilior fiat. Quod etiam clarius explicat in ſequentibus, dicens bibentium animos, ſicut in igne ferrum, molliores junioreſque evadere.

Ad *ſextam dicimus*, Auctoritatem Hippocratis ſententiæ noſtræ minime repugnare, qui in controverſiæ deciſione dicimus, vinum acidum & dulce eſſe humidum a prædominio.

Ad *ſeptimam Reſpondemus*, Hippocratem loqui de muſto ſeu

ſeu vino recenti, quod vocat ſuccum uvarum maturarum; & illud etiam humidum eſſe a prædominio fatemur.

Ad *octavam Reſpondemus*, Vinum humanæ naturæ amicum eſſe, quia celeriter nutrit, ſpiritus reficit; qui effectus non impediuntur ab exſiccandi vi quæ valde moderata eſt, & ab humana temperatura non admodum recedens.

Ad *nonam Reſpondemus*, Vinum melancholicis conferre, non quatenus humectat, ſed quatenus ſpiritus recreat, cor exhilarat, & lætitiam inducit

Variæ autem ſunt vinorum differentiæ, a propria natura, ſapore, odore, colore, & ætate deſumptæ, quæ viribus etiam ac facultatibus multum inter ſe variant.

Ratione propriæ naturæ, vinum aliud vocatur ὀλιγόφορον, *ſeu* pauciferum, *quod in diluendo paucam aquæ admixtionem fert: aliud vinoſum ac generoſum, quod potentius eſt, & plus aquæ ferre poteſt; & quo generoſius eſt, eo magis ad caliditatem & ſiccitatem vergit.*

Ratione ſaporis, vina dulcia bene nutriunt, & a viſceribus avide arripiuntur. Quia tamen ſunt craſſiora, obſtructiones pariunt, hypochondria inflant, flatus generando propter eandem craſſitiem, & facile in bilem vertuntur. Pulmonibus conferunt, neque nimis calida ſunt, neque caput tentant, aut nervos feriunt. Quæ omnia relata ſunt ab Hipp. 2. de rat. vict. in acut. tetx. 2.

Vina auſtera & acerba calorem habent debiliorem, in ventre diutius morantur, neque facile venas permeant, & ad vias urinæ penetrant: pulmonis affectibus nocent, alvi fluxui conferunt, utpote aſtringendi vi prædita.

Ratione odoris, vina odorata & fragantia maxime commendantur, vires inſtaurant, ſpiritus reficiunt, totum corpus recreant & exhilarant, ſenibus utilia ſunt, niſi quod caput repleant nervoſque feriant: ideo noxia ſunt iis, qui catarrhis aliiſque capitis affectibus obnoxii ſunt.

Ratione coloris non adeo certa facultatum indicia deſumi poſſunt. Sunt enim vina quædam alba, aquoſa, & minus potentia: alia generoſa, & impenſe calida. In univerſum tamen alba fulvis & flavis minus calefaciunt. Inter fulva generoſiſſima ſunt Rhenanum, Creticum, & Moſchatellinum. Ex rubris etiam alia magis, alia minus generoſa. Ut plurimum tamen quæ intenſiorem habent rubedinem, & quo magis ad nigredinem accedunt, minus potentia ſunt, & quo craſſiora, eo magis obſtructionibus generandis idonea ſunt. Tenuia vero meatus aperiunt, ſudores & urinas movent: paucioris tamen ſunt nutrimenti, quam craſſa.

Ratione ætatis, vina nova & recentia, quæ muſteam adhuc dulcedinem ſervant, aquoſiora debilioraque ſunt, quam vino conveniat; excrementoſa ſunt, & coctionis difficilis, alimenti diſtributionem ſufficienter non adjuvant, ſe diu in ventre retinent, unde hypochondria inflant & diſtendunt: gravia inſomnia excitant, viſcera obſtruunt, & calculum generant, præcipue quæ dulcia ſunt, craſſa, turbida, & parum defœcata, muſtique naturam adhuc retinentia.

Vina antiqua, quæ ab ortu ſuo & propria natura generoſa ſunt, acriora ac vinoſa evadunt, ac plus juſto calefaciunt. Caput nervoſque lædunt, facile inebriant, & corpus uſu quotidiano attenuant; calidis temperaturis noxia, niſi modice, ac bene diluta bibantur: In quibuſdam tamen regionibus frigidioribus, vina quæ acerba & auſtera eſſe ſolent, ſecundo vel tertio anno meliora & ſalubriora evadunt, & longiori coctione quæ fit in doliis, auſteritatem deponunt.

Vina, ætate media victui ſanorum & ægrorum accommodatiſſima ſunt; ſiquidem tunc temporis optime defæcata ſunt, & calore mediocria. Vini enim calor ſucceſſu temporis magis ſeſe exerit, & minus potens eſt in novo, magis in ætate media, maxime in annoſo.

Licet autem varia vinorum genera variis naturis ac temperiebus magis vel minus opportuna ſint; in univerſum tamen optimi vini & omnibus propemodum hominibus convenientiſſimi, conditiones ſunt: ut ſaporem habeat inter dulcem & auſterum medium, ut ſit odoratum & fragrans, ſit clarum & nonnihil fulvum, non nimis tenue, aut craſſum, ad tenuitatem tamen magis accedat, neque nimis potens, neque nimis debile, ætatis mediæ.

APPENDIX.

Multa alia potuum genera ob vini penuriam in variis regionibus cummuniter uſurpantur, ut cereviſia, pomaceum, pyraccum, &c. quæ quoniam apud nos incognita & inuſitata ſunt, iis qui dictas regiones incolunt, examinanda relinquimus. Præterea varia etiam potuum genera vulgo uſurpantur, & a Medicis præſcribuntur, ad multorum morborum curationem & præcautionem, ut ptiſana ex hordeo, liquiritia, ebore, cornu cervi, variiſque radicibus & herbis confecta; bochetum ex China, ſalſaparilla, ſantalo, buxo, rhabarbaro, hydromel, & infinita alia, quæ conſulto omittimus, potui ſanorum tantum inhærentes. Videantur Sennert. Joel, Horſtius & alii de his potibus Scriptores.

CAPUT XXV.

De Aere.

Aer omnibus hominibus ſaluberrimus, eorumque ſanitati conſervandæ maxime idoneus, debet eſſe in primis qualitatibus temperatus, purus, nitidus, tenuis, patens & liber, nullo vapore malo, nullis inquinamentis, nulla uligine aut corruptela perfuſus: ſed blandis, ac ſuaviter ſpirantibus ventis difflatus, & ut plurimum ſerenus.

Inſalubris vero eſt, qui ſtagnantium aquarum, aut paludum halitu inficitur, aut e profundo quodam ſpecu peſtilentem auram recipit: qui e cloacis, vaſtam urbem purgantibus, vitium contrahit, aut ex animalium laniena, coriariorum officinis, fimique putredine: Qui ex ſtagni, aut magni fluminis vicinia craſſus, nebuloſus, & caligine plenus eſt: qui editis undique montibus ſeptus, demiſſoque loco ac cavo arctatus, nullum recipit perflatum.

AEr duobus modis corpora noſtra afficit, vel quatenus ea extrinſecus ambit, & per cutis poros ac ſpiracula ſeſe inſinuat; vel quatenus inſpiratione attrahitur. Utroque modo magnam corpora noſtra afficiendi atque alterandi vim habet, dum omnes ſuas qualitates ſpiritibus (qui ex eo aluntur ac generantur,) continuo communicat & per ſpiritus ſingulis corporis noſtri partibus. Quæ ſi corpori conſervando idoneæ ſint, ad tuendam ſanitatem plurimum conferunt; ſi vero illius temperiei ac conſtitutioni ſint adverſæ, ad morbos procreandos inſignem vim obtinent.

Galenus 1. *de ſanit. tuend.* ſaluberrimum eſſe ait hominibus, optimum in pulmones aerem attrahere, ut puri ex eo ſpiritus generentur, uti peſtilentiſſimum, noxio aere uti. Et Columella 1. *de re ruſtica cap.* 3, in emendo agro cæli ſalubritatem in primis ſpectandam cenſuit; neminem enim ſanum debere facere ſumptus in peſtilenti, quamvis feraciſſimo pinguiſſimoque agro, cum incertum ſit, an dominum ſinat ad fructus pervenire. Nam ubi ſit cum orco ratio ponenda, ubi non modo perceptionem fructuum, ſed & vitam colonorum eſſe dubiam, vel potius mortem quæſtu certiorem. Petatur igitur aer calore & frigore temperatus, quem fere medius obtinet collis, qui neque depreſſus hyeme pruinis torpet, nec torret æſtate vaporibus, neque, elatus in ſumma montium perpetuis ventorum motibus aut pluviis, omni tempore anni ſævit.

Aer exquiſite temperatus & quaſi mediam, inter calorem ac frigus, humiditatem ac ſiccitatem, conſtitutionem ſortitus, optime temperatis corporibus ſaluberrimus eſt. Intemperatis vero, aer contraria qualitate præditus longe ſalubrior eſt.

Sic calido temperamento præditi in aere frigido melius degunt: qui frigidiorem temperiem nacti ſunt, iis calidior aer utilior eſt; humidiores, ſicciori; ſicciores, humidiori aere gaudent.

Cum vero unuſquiſque proprium, & ſuæ temperaturæ maxime idoneum aerem invenire aut eligere nequeat, arte ſupplendum eſt, quod natura beneficio denegatur. Atque adeo frigidior aer arte calefaciendus eſt, calidior refrigerandus, humidior exſiccandus, & ſiccior humectandus.

Si regendo corpori calido, aere frigido egeamus, qui talis vel regionis vel ſitus ædium culpa non fuerit, præparare ipſum ad frigidum oportet frequenti ædium irrigatione, florum & plantarum refrigerantium uſu, patentium ad Septentrionem luminum apertione, quo inde ſpirans aura ædes refrigeret. Si aer frigidior ſit, accenſo igne luculento calefaciendus eſt, ædium meatus omnes occludendi, ut frigidi aeris ingreſſus prohibeatur: vel in hypocauſto, ut plurimum degere oportet, ut apud Germanos, omneſque Septentrionalis plagæ incolas fieri ſolet. Humidior aer igne multo ac ſuffitibus ſiccabitur: ſiccior, aquarum perfuſionibus humectandus erit.

Aer calidior corpora reddit calidiora, humores liquat, attenuat & diſſolvit; vires dejicit, ſi immodica fuerit illius caliditas: coctionem debilitat, vitam inſuper brevem facit. Ariſtoteles Æthiopes, & qui Lybiam Sole exuſtam incolunt, ideo brevioriotis ævi eſſe voluit, quod nimio Solis ardore nativus eorum calor brevi diſſipetur, citoque ſenium accedat, ſiccatis eorum corporibus.

Frigidior aer corpora refrigerat, denſat, aſtringit, coctionem adjuvat, urinæ copiam auget, catarrhos alioſque capitis morbos excitat, ſi frigiditas fuerit intenſior.

Calor, vi frigoris ambientis ad interiora repercuſſus, validior ac vegetior fit: unde Hippocrati, *ventres hyeme calidiores*, & a calore illo potentiori coctio alimentorum melius perficitur. Urinæ copiam auget frigidus aer, quia condenſatis cutis poris maxime impeditur diaphoreſis, & vapores, qui per tranſpirationem excludebantur, interius retenti condenſantur, ac ſeri formam adepti ad urinæ vias transferuntur, Sic vulgo dicitur eandem eſſe materiam ſudoris & urinæ; ita ut profluentibus ſudoribus, pauca ſit urinæ copia; & contra, iiſdem ſuppreſſis, magnus ſit urinæ proventus. Sic vulgaris docet experientia, hyemis tempore, & flante Borea, majorem urinæ copiam profundi; Æſtate vero & in conſtitutione Auſtri, longe minorem. Si vero intenſior fuerit frigiditas, catarrhi excitantur cerebro refrigerato, quandoquidem frigidum cerebro valde inimicum eſt, ut docet Hipp. in *Aphoriſmis*.

Humidus aer cutem emollit, & corpus humectat, excremen-

mentiſque obnoxium reddit, idque pigrum ac deſes efficit, & ingenii torporem ac tarditatem inducit.

Siccus aer totum corporis habitum ſiccat, excrementa minuit, corpori agilitatem, ſenſibus & ingenio claritatem inducit.

Aer turbidus, nubilus, ac nebuloſus, corpora pravis humoribus & inquinatiſſimis ſpiritibus implet, in pituitoſis naturis pituita copiam acervat, quæ nubi ac nebulæ ſimilis eſt.

Quotidiana docet experientia, in locis paluſtribus, ſtagnis, lacubus, aut magnis fluminibus vicinis, aut qui propter aliam cauſſam craſſo ac turgido aere fruuntur, febres putridas, tum ſimplices, tum malignas, eſſe frequentiores.

CAPUT XXVI.

De Temporibus Anni.

Ad aerem anni tempora referuntur, quoniam in eo magnas mutationes faciunt.

Aſtrologi quatuor anni partibus æqualibus illius tempora definiunt; nempe Ver ab ingreſſu Solis in principium arietis, uſque ad finem geminorum; Æſtatem, a principio cancri ad finem virginis: Autumnum, a principio libræ ad finem ſagittarii: & Hyemem, a principio capricorni ad finem piſcium.

Medici vero, & populi diverſi, juxta aeris temperiem anni tempeſtates menſurant; & prout aer in quibuſdam locis ex nativa conſtitutione calidior, in aliis frigidior eſt; ita his hyemem, illis æſtatem longiorem efficiunt. Sic Hippoc. in Tarſo, ubi habitabat, hyemem definit. 3. de Diæta, *a Vergiliarum occaſu, ſed initio menſis Novembris, uſque ad æquinoctium vernum; ver autem, ab æquinoctio ad vergiliarum exortum, hoc eſt circiter diem ſeptimam Maji; æſtatem, a vergiliarum exortu ad Arcturi exortum, qui incidit in medium fere Septembris; Autumnum ab Arcturi exortu ad vergiliarum occaſu. Qua computatione tribuuntur hyemi quatuor menſes, & dies decem: totidem æſtati, veri duo ſolum menſes, & aliquot dies; Autumno vix duo menſes. In regionibus Septentrionalibus frigus maxime viget in æquinoctio, ut brumalis tempeſtas longe ulterius progredi, & ad quinque menſes durare cenſeatur.*

PRoſper Alpinus *lib.* 1. *de med. Ægyptior. cap.* 7. ſcribit in Ægypto aerem eſſe temperatum, & ver vigere menſibus Januario & Februario: Æſtatem Martio incipere, & ad finem Auguſti durare: Autumnum Septembri & Octobri: hyemem vero Novembri & Decembri abſolvi. Ab aeris ergo temperie anni tempora, juxta Medicorum doctrinam metiendo, ſequentibus theorematis erunt definienda.

Ver inter alias omnes anni tempeſtates temperatiſſimum eſt, & inter primas qualitates medium quoddam obtinet, ut neque, ſicut in hyeme, maxime polleat frigido & humido, neque, ſicut in æſtate, calido & ſicco.

Hippocrates, non uno loco, Ver calidum & humidum eſſe dixit, quod intelligendum eſt comparatione facta ad alias tempeſtates. Hyemi enim collatum, calidum dici poteſt; æſtati vero humidum ſtatuetur: ſed in ſeipſo, ſine ulla relatione ad alias tempeſtates conſideratum, temperatum dicendum eſt.

Quod Galen. oſtendit 1. *de temperam.* proprio cujuſque experimento. Etenim, cum neque propter frigus in vere, nativam ſuam conſtitutionem ſervante, algere nox perinde atque in hyeme contingat; neque æſtu, perinde atque in æſtate, premi; nec humore diffluere, aut ſiccitate torqueri, neque ullum inſignem harum qualitatum ſentiamus exceſſum; temperatum omnino ver merito judicabimus. Illa autem moderata temperies in toto veris decurſu non reperitur, ſed principium illius hyemis naturam redolet, finis vero ad æſtatis temperiem accedit.

Ver inter alias anni tempeſtates ſaluberrimum eſt, dicente Hipp. Aph. 9. *ſect.* 3.

Adveniente vere, corpora, quæ hyberno tempore conſtringebantur, laxari & rarefieri incipiunt, ſanguis augetur, ſpiritus recreantur, poſt hybernas glacies omnia quaſi exhilarantur. Neque obſtat *dicere*, Vere morbos multos produci: ſiquidem ver ex propria natura ſalubritatem, non morbos inferre ſolet; & ſi corpus bonis humoribus præditum reperit, illud in ſanitate conſervat. Verum, ſi pravorum humorum, prægreſſa hyeme collectorum congeries adfuerit, illi verno tempore funduntur, commoventur, & aliquando putreſcunt, unde varii morbi excitari poſſunt. Sicque ver per accidens tantum, non ex ſe, & ex propria natura, morborum ferax dici poteſt.

Objicies rurſum, Ver ex Hippoc. calidum & humidum eſt; At calida & humida conſtitutio inſalubris eſt, & ad producendos morbos, ex putredine maxime, idonea. Ergo ver ſaluberrimum dici non poteſt.

Reſpondemus, id habere locum in magno caliditatis & humiditatis exceſſu. Verum ubi moderate caliditas frigiditatem, & humiditas ſiccitatem excedit, tunc temporis ſaluberrima eſt temperies & maxime laudata, ac pro temperata habetur, id eſt temperiei humanæ maxime congrua, quæ ad caliditatem & humiditatem inclinat. Adde quod vita in calido & humido conſiſtat quod ſimilibus conſervandum eſt.

Æſtas calida & ſicca corpora calidiora, & ſicciora ſqualida, ſiticuloſa, imbecillaque reddit: humores attenuat & accendit: bilis proventum efficit, unde febres ex ea genitæ illo tempore graſſantur.

Autumnus frigidus eſt & ſiccus, morborum maxime ferax propter inæqualitates, quæ in eo contingunt: mane enim frigus viget, circa meridiem æſtus, ac demum circa veſperam aer frigidus evadit. Tunc temporis denſantur corpora, & humores diſſlari prohibentur, & ad interiora aeris frigiditate trahuntur: unde etiam multi morbi oriuntur, maxime periculoſi, propter atram bilem, quæ autumno in corpore redundat.

Hyems frigida eſt & humida: corpora firmat, eaque vegetiora & multo calore nativo referta efficit, ſomnoſque, ob longitudinem noctium, prolixiores reddit. Pituitæ procreatrix eſt, & corpora fluxionibus facit obnoxia.

CAPUT XXVII.

De Motu & quiete.

Motus & exercitatio, ad ſanitatis conſervationum, ſupra omnes alias res non naturales, principem locum obtinent, ſi ſobrietatem exceperis.

HIc locum habet vulgatiſſima Hippoc. ſententia, *ex lib.* 6. *Epid.* deſumpta: *Sanitatis ſtudium eſt, non ſatiari cibis & impigrum eſſe ad labores.* Galen. vero, pluribus in locis, exercitationem maxime commendat. Unus ſit inſtar omnium, in quo exercitationem etiam ciborum parſimoniæ anteponit. Is habetur *lib. de ſuccorum bonitate & vitio, cap.* 2. *Niſi quis*, inquit, *ſatis exerceatur, nulla ciborum parſimonia ſe a morbis immunem tueri poterit, niſi per intervalla inopiam exercitii purgatione, vel ſanguinis miſſione compenſet. Sin integre exercetur, etiam aliquando in alimenti ratione peccans, duravit ſine morbis.* Ariſtoteles vero *probl.* 47. *ſect.* 1. quærens cur cibum minuere & laborem augere ſalubre ſit; *An* inquit, *quia cauſſam ægrotandi excrementorum habet nimietas, quæ tum certe exultat, cum aut cibus, aut labor deeſt.*

Motus & exercitatio calorem nativum excitant, ſpiritus movent & exagitant: unde corpus fit robuſtius, ut externis injuriis minus pateat, & ad omnes actiones obeundas aptum evadat. Coctiones præcipue ex caloris augmento melius perficiuntur: & ſpirituum commotio tranſpirationem uberiorem facit, cujus defectus omnium fere morborum cauſſa eſſe ſolet.

Plures autem ſunt motus & exercitationis ſpecies, nempe ambulatio, curſus, ſaltus, equitatio, vectio, geſtatio, & infinita aliæ, quorum aliæ magis, aliæ minus corpus exercent: aliæ totum corpus, aliæ quaſdam tantum partes.

Galenus ludum parvæ pilæ præcipue commendat, in quo omnes corporis partes exercentur. Curſu & ambulatione potiſſimum crura exercentur, armorum tractatione & remigatione brachia, & partes ſuperiores: cantu, vociferatione & clara lectione thorax, equitatione ventriculus.

Commodior & uſitatior exercitationis ſpecies eſt ambulatio mediocris, per amœna & virentia loca, placido & ſereno cælo ſuſcepta. Qui vero pedibus ire ſatis libere non poſſunt, aut propter virium infirmitatem nimis fatigantur, equitationi indulgere ſaluberrime poterunt.

Ambulatio moderata probe univerſum corpus exercet, appetentiam excitat, calorem nativum exſuſcitat, corpus roborat, & evacuationem excrementorum maxime juvat.

Ut exercitatio corporis ſit utilis & fructuoſa, duo obſervanda ſunt: tempus & menſura.

Tempus commodum eſt ante cibum, & præcipue ante prandium.

Ante cibum commodior eſt exercitatio; quia coctione ſuperioris paſtus peracta, excrementa reſidua per exercitationem evacuantur & diſſipantur; ſicque corpus melius diſponitur ad novum cibum recipiendum & concoquendum; unde Gal. *de ſan. tuenda cap.* 2. eum qui non concoxit, jubet ex toto conquieſcere. Exercitatio vero quæ fit a paſtu, peſſima eſt, crudos enim humores in venas rapit, unde jecur obſtruitur, caput gravatur, & morbi multiplices excitantur. Hac de cauſſa Scholaſtici plerumque ſcabie laborant, quia ſtatim a prandio ut plurimum ſeſe exercere ſolent: unde cibi e ventriculo ante debitam concoctionem rapiuntur, hincque crudorum humorum copia cumulatur, quæ vehementibus exercitationibus ad cutem rapitur, ſcabiei materiam ſuppeditat. Idem enim illis accidere ſolet, quod iis qui in cachymia & humorum vitio ſe exercent, in iis enim ad cutem pravi humores evocantur, unde ulcera & ſcabies procreantur, ut docuit Hipp. *6. Epid. ſect.* 5. *Si impurgatus laboraverit, ulcera erumpent.* Melior autem eſt exercitatio ante prandium, quam ante cœnam; quia matutinis horis ventriculus vacuus eſt, & per longius tempus, quod a pridiana cœna interceſſit, concoctiones melius abſolutæ ſunt; contra vero ante cœnam cibi in prandio ingeſti, nondum perfecte elaborati ſunt.

Poſt cibum tamen levis deambulatio utiliter uſurpatur, ut quæ neque calorem revocet, neque cibum rapiat, ſed eum ad fundum ventriculi melius deſcendere faciat, ubi promptius concoquitur, & jam concocti diſtributionem adjuvat.

Menſura exercitationis ſtabilitur a Gal. 2. de ſanit. tuenda, c. ultimo, *quæ ad quatuor capita referri poteſt: primo ut continuetur exercitatio, donec corpus intumeſcit;* ſecundo

donec

donec corpus floridum appareat; tertio, *donec corpus laſſitudine affici incipiat*; quarto, *donec ſudor modicus, aut ſaltem calidus vapor erumpat. Quorum aliquo apparente ab exercitatione deſiſtendum eſt.*

CAPUT XXVIII.

De Somno & vigilia.

Somnus ad vitæ conſervationem abſolute neceſſarius eſt, & ſi moderatus ſit concoctiones adjuvat; vires ex vigilia reſolutas inſtaurat; internas corporis partes humectat; ac ſenibus præſertim maxime conducit.

OMnia, quæ ex ſomno omnibus eveniunt commoda, uni caloris ad interiora retractioni adſcribenda ſunt. Calor enim, in viſceribus auctus, copioſos ſpiritus generat, & per vigilias diſſipatos reparat, & inſtaurat; unde concoctiones melius perficiuntur, præſertim in hepate, & ſingulis partibus, & excrementorum expulſio adjuvatur. Et cum virium reſolutio, quæ vigilando inducitur, ex ſpirituum reſolutione oriatur, iis inſtauratis vires reficiuntur, & laſſitudo fugatur. Per coctiones autem copia humoris alibilis partibus internis ſuppeditatur, unde illæ plurimum humectantur: quemadmodum docuit Hippoc. 6. *Epid. Labor articulis cibus eſt: ſomnus vero viſceribus*. At denique ſenibus plurimum conducit, quia nihil æque eorum corpora frigida & ſicca calefacit & humectat, atque adeo deperditam humidam ſubſtantiam inſtaurat. Unde illud Homeri a Galen. citatum, *de ſan. tuenda. Ut lavit, ſumpſitque cibum, dat membra ſopori*: Nam*que hæc juſta ſeni.*

Somnus vero immodicus membra omnia laxat; colorem, habitumque corporis deteriorem reddit, caput gravat, multiſque vaporibus atque humoribus implet, calorem nativum hebetiorem, parteſque omnes ad motum pigriores reddit.

Hæc omnia dependent ex nimia excrementorum retentione, quæ ex ſomno immodico contingit. Notiſſimum enim eſt, ſomnum omnes evacuationes cohibere, præter ſudores: atque adeo, poſtquam concoctiones peractæ ſunt, quas ſequi debet excrementorum evacuatio, ſi illa in corpore præter modum retineantur, omnia mala in theoremate recenſita producunt.

In ſomno ſalubriter ineundo tria ſpectanda ſunt: tempus, ſpatium, & decubitus.

Tempus ſomno convenientiſſimum eſt nocturnum, poſt horam unam aut duas a cœna, præmiſſa levi deambulatione, ut cibus ad inferiora deſcendat.

Nox propter ſuam humiditatem & tranquillitatem ſomno eſt aptiſſima, & longum illius ſpatium ſatis temporis ſuppeditat ad coctionem abſolvendam: ita ut ſomnum interrumpere negotiorum cauſſa, non ſit neceſſe, quemadmodum in diurno ſomno plerumque ſolet contingere.

Somnus meridianus maxime noxius eſt, præcipue non aſſuetis.

Tempus enim, quo quis interdiu dormit, ad perfectam concoctionem non ſufficit, hinc fit, ut ii qui a prandio dormiunt, excitati a ſomno, propter interruptam coctionem gravitatem ſentiant in ſtomacho, acidos edant ructus, flatibus impleantur, & hora cœnæ inappetentia laborent. Adde, quod ſomnus diurnus, nimia humiditate cerebrum implens, catarrhos, alioſque capitis morbos procreat. Implet autem cerebrum humiditate, quod nox cerebrum abunde ſatis humectabit, ut non opus ſit illud denuo [per ſomnum diurnum humectare, quin potius per vigilias humiditas, quæ plerumque nimia eſt, diſcutienda.

Si quis tamen propter labores matutinos, aut corporis debilitatem, ut in convaleſcentibus contingit, laſſitudine teneatur, ut nocte prægreſſa non dormierit: ſomno indulgere poſt meridiem innoxie poterit.

Immo vero utilis eſſe poterit ſomnus meridianus, ſi breviſſimus ſit, qui tantum caloris revocet ab externis partibus ad interiores, ut concoctio melius perficiatur.

Cum enim minimo temporis ſpatio duret, vaporibus caput replere nequit, & tamen vires recreat, vaporeſque in cerebro potius diſſipat, quam colligit; calore intus tantiſper revocato.

In longiſſimis etiam & calidioribus diebus meridiari licet, iis præſertim, qui aſſueti ſunt.

Cum enim noctes breves, & ſæpe inquietæ, ſomnum ſufficientem interdum non concedant, defectus ille ſomno meridiano reparari poteſt. Adde, quod ſpiritus reſoluti a nimio æſtu, per ſomnum reſarciantur. Talis autem ſomnus aſſuetis magis prodeſt, quod Itali experiuntur, qui per æſtatis decurſum meridiari conſueverunt, & inde maximum ſolatium percipiunt.

Quoties ob prædictas cauſſas ſomno meridiano indulgendum eſt, ille ſomnus aut longiſſimus eſſe debet aut breviſſimus.

Quod breviſſimus eſſe debeat, ratio reddita eſt. Longiſſimi vero hæc eſt ratio, etiam ſupra allata, quia ſi ante abſolutam coctionem ſomnus interrumpatur, perturbatur ea, & inde multæ orientur cruditates.

Minus vero nocet ſomnus meridianus, ſi erecto corpore capietur, quam decumbente: ſic enim facilior aſcendentibus vaporibus exitus patet.

Neque ſtatim a prandio dormiendum, ſed aliqua mora eſt neceſſaria, & levis deambulatio, ut cibi ad fundum ventriculi deſcendant.

Spatium ſomni definitur ex perfecta concoctione, quæ in ventriculo & hepate abſolvitur; eaque ex coctis urinis & actionum claritate dignoſcitur.

Cum igitur in quibuſdam promptius, in aliis tardius coctiones perficiantur, in his longior, in illis brevior ſomnus concedendus eſt.

Sic de helluonibus, repletis, pituitoſis, mulieribus, & ventriculum debiliorem habentibus, ſomnus longior neceſſarius eſt, quia longiori caloris retractione indigent: Brevior vero craſſis & obeſis, ſobriis, & valide concoquentibus competit: mediocris denique ſanis ac bene temperatis, qui vulgo ſeptem vel octo horarum ſpatio definitur.

Decubitus debet eſſe capite ſublimiori, in latere alterutro: primum quidem in dextro, poſtmodum vero in ſiniſtro. Pronus decubitus ad coctionem confert, viſui tamen nocet. Supinus excrementorum evacuationem per conſuetos meatus prohibet, calculoſis imprimis noxioſiſſimus eſt. Vid. Plemp.

Erectior decubitus facit, ut caput ab excrementis facilius liberetur. In latere dextro facit, ut cibus facilius in imum deſcendat & reſpiratio ſit facilior: in ſiniſtro, ut melius concoquatur, ob jecur ventriculo incubans. His addit Ariſtoteles *in problematis*, non recto, ſed inflexo corpore, ut venter incaleſcat.

Vigiliæ moderatæ omnes ſenſus excitant, ac vegetiores reddunt, ſpiritus & calorem in omnes corporis partes diffundunt; alimenti diſtributionem adjuvant; excrementorum evacuationem promovent. Immoderatæ vero ſpiritus abſumunt, & diſſipant corpus univerſum; imprimis cerebrum exſiccant, bilem augent, acuunt, inflammant, ac morborum calidorum ſæpe cauſſa exiſtunt; interdum etiam frigidorum, calore diſſipato & abſumpto.

CAPUT XXIX.

De Excretis & Retentis.

Ad excreta & retenta referuntur fœces alvi, urina, inſenſilis tranſpiratio, menſes, & ſemen. Quæ ſi tempeſtive egerantur, ſanitatem conſervant, ſi vero retineantur diutius, quam par ſit, morbos pariunt.

Alvi excrementa, ſi debito tempore non ejiciantur, coctionem impediunt, inappetentiam excitant, & nauſeam pariunt, quia vapores putidi, a retentis excrementis elevati, ad caput exhalant, dolores colicos excitant, & flatibus exitu prohibitis vertiginem & cephalalgiam afferunt.

Dum vero ſecundum naturam ſe habent, mollia ſunt, mediocrem tamen conſiſtentiam habentia, colore ſubrufa, nec admodum fœtida: copia autem aſſumptis reſpondere debent.

Urina naturalis, mediocris eſſe debet conſiſtentiæ, coloris fulvi, ſine ſedimento, aut cum ſedimento, albo, lævi, & æquali: quantitate liquidis aſſumptis reſpondens.

Tranſpiratio inſenſilis ſi prohibeatur, vel occluſione porrorum externorum, a frigore ambiente; vel internorum, a pravis humoribus retentis: graviſſimi morbi excitantur, ut pleuritides, peripneumoniæ, febres putridæ. Quando vero legitima fit & conveniens tranſpiratio, corpus ſanum ac bene diſpoſitum conſervatur.

HIc diligenter advertenda ſunt, quæ de inſenſili tranſpiratione prodidit Sanctorius *lib. de ſtatica medicina*; ubi dicit, tranſpiratione inſenſili multo plura & copioſiora excrementa vacuari, quam omnibus aliis evacuationibus ſimul ſumptis: quod quidem omnium ſæculorum Medicos latuit. Id tamen ſibi compertum aſſerit Sanctorius, experimentis triginta annorum, in corporibus innumeris ante & poſt paſtus, & poſt excrementorum rejectiones exacte ponderatis: Quæ omnia apud auctorem videnda ſunt, aut apud Sennertum, *in febrium putridarum theoria*, fuſiſſime tranſcripta.

Menſium fluxus debet eſſe moderatus, mulieris temperaturæ & conſuetudini conveniens; certa intervalla, certaſque periodos obſervans. Alioqui dum ſupprimitur, vel parce aut immodice fluit, multorum morborum cauſſa eſſe ſolet.

Ad ſeminis excretionem refertur Veneris uſus: qui ſi moderatus ſit, valetudini non officit. Eo tamen homines plerumque impune carere poſſunt, ut experientia docet in monachis, & cœlibem vitam agentibus: in iis enim materia ſeminalis ad partes diverſas tranſmittitur, in earumque alimoniam inſumitur; partes vero ſeminales areſcunt, & ad munus ſuum ineptæ redduntur. In quibuſdam tamen mulieribus magis noxia eſt Veneris abſtinentia, quibus ſemen retentum corrumpitur, & hyſtericos affectus parit.

Immodicus autem Veneris uſus viros magis quam fœminas lædit: ſpiritus diſſolvit, totum corpus refrigerat, cerebrum, nervos, ventriculum, oculos, & articulos debilitat: mentem, ſenſuſque obtundit; cruditates, & oris fœtorem parit.

Ætas Veneris aptiſſima, eſt juvenilis & virilis: reliquis nocet, potiſſimum ſenibus & naturis ſiccis ac debilibus.

Intervalla autem talia adhiberi debent (docente Galeno in arte parva) *ut homo poſt coitum levior ſeipſo & agilior factus videatur.*

Vernum tempus veneri magis idoneum eſt, deinde hyems, minus autumnus, omnium minime æſtas, quo tempore melius eſt omnino abſtinere.

Quoad partes diei ſpectat, mane aut poſt primum ſomnum opportune venus inſtituitur, peracta concoctione ciborum in ventriculo: non ſtatim poſt cibum. Importuna vero & noxia

poſt

poſt crapulam exercitia valida, tempore inedia, aut poſt immodicas evacuationes.

CAPUT XXX.

De Animi Pathematis.

ANimi Pathemata ad immutandam totius corporis conſtitutionem maximam vim habent: Ita ut non ſolum graviſſimi morbi, ſed etiam mors interdum ex immodico eorum exceſſu oriatur. Si vero in moderatione contineatur, ad ſanitatem conſervandam plurimum conferunt.

Quiſquis igitur ſanitatis conſervationi ſtudere cupit, animi tranquillitatem aucupari debet, & vehementibus paſſionibus reſiſtere. Sic enim corpus in ſtatu naturali conſervatur, & nulla in eo, ex parte pathematum, mutatio contingit. Quia vero impoſſibile eſt ab omnibus pathematis ſeſe immunem reddere: enitendum ſumma rationis vi, ut illis abſiſtamus, eorumque impetus frænemus. Horum autem pathematum, aut ſaltem pracipuorum effectus, paucis exponendi ſunt.

Gaudium moderatum, inter reliquos animi affectus, ad ſanitatem conſervandam principem locum obtinet: ex eo enim calor, ſpiritus, & ſanguis ad totum corpus diffunduntur, unde, facultatum vigor excitatur, habitu corporis alitur, humectatur, & vivido colore diffunditur, hinc illud ſapientis; animus gaudens ætatem floridam reddit. *Gaudium vero immodicum ſpirituum ſubſtantiam diſſipat, & vitalis facultatis robur diſſolvit: unde ſyncope, & interdum mors repentina ſuccedit, pracipue in ſenibus, mulieribus, & naturis imbecillioribus.*

Triſtitia calorem nativum debilitat, corpus refrigerat & exſiccat, & faciem reddit decolorem, pulſumque imminuit, propter cordis conſtrictionem interdum febrim incendit, ob diſflationem prohibitam, ex quo putredo in humoribus accenditur. Avicenna lib. de viribus cordis, *cap. 6. Duo ex triſtitia conſequi teſtatur: naturalis facultatis imbecillitatem, ob caloris extinctionem, & ſpirituum humorumque incraſſationem a frigiditate, unde humor melancholicus exaggeratur.*

Timor ſubito calorem ad cor revocat: unde partes extima algeſcunt, pallent, contremiſcunt, dentes ſtrident, vox interrumpitur, vires concidunt: interdum alvus ſolvitur, & urina profunditur, ob retentricis imbecillitatem, & muſculorum reſolutionem: mors interdum ſuccedit, revocato magna copia ſanguine ad cor, a quo opprimitur & extinguitur facultas vitalis.

Ira calorem & ſpiritum vehementer exagitat; pulſum auget, accelerat ſpiritus & ſanguinem inflammat, bilem acuit, febres diarias & putridas accendit: ſi valde effranis ſit rationem ſubigit, & interdum de ſede ſua dimovet, frigidis naturis interdum utilis eſt; calor enim debilior inde exſuſcitatur, & vegetior redditur.

INSTITUTIONUM MEDICARUM

LIBER QUARTUS,

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΝ CONTINENS.

PRÆFATIO.

Quinta Medicinæ pars, quæ *Therapeutice* nominatur, in duas principales dividitur.

Prima continet methodum generalem medendi, & indicationes omnes proponit, quæ ad morborum curationem ſunt neceſſariæ.

Secunda inſtrumenta docet, quæ ad illas indicationes adimplendas ſunt neceſſaria.

Ideo quintus iſte liber duas partes continebit. In prima methodus generalis medendi; in ſecunda, inſtrumenta Medici exponentur.

THERAPEUTICES

PARTIS PRIMÆ.

De Methodo generali medendi.

PROOEMIUM.

METHODUS medendi duplex ab auctoribus proponitur: generalis ſcilicet & particularis. Generalis eſt, quæ communia tradit præcepta, quibus ſingula morborum genera curari debeant: & oſtendit, quæ remedia morbis ſimilaribus, quæ organicis, quæve communibus idonea ſint. Particularis vero docet, quomodo ſingulæ morborum ſpecies, in ſingulis partibus, a capite ad pedes curandæ ſint. Quæ quidem methodus obſervatur in auctorum operibus, quos Practicos vulgo vocant: & hæc morborum particularium curatio univerſa dependet ex communibus præceptis, quæ in methodo generali propoſita ſunt. Immo vero nihil aliud eſt, quam methodi generalis, per omnes morborum ſpecies, & ſingulas corporis partes exercitatio. Quia vero dogmatica medendi methodus per indicationes perpetuo procedit, ideo noſter hic Tractatus quatuor comprehendetur Sectionibus; *Prima* erit de methodo medendi, & indicationibus. *Secunda*, de indicationibus a cauſſa. *Tertia*, de indicationibus a morbo. *Quarta* denique, de indicationibus a viribus. Et ſic nullum erit præceptum morborum curationi inſerviens, quod quatuor hiſce Sectionibus non explicetur.

SECTIO PRIMA.

De Methodo medendi, & Indicationibus.

CAPUT PRIMUM.

Quid methodus medendi, quid curatio, & quæ illius conditiones?

Methodus medendi eſt pars Medicinæ, qua per indicationes auxilia inveniuntur, ut deperdita hominis ſanitas reſtituatur.

Curatio eſt præſentis in corpore vitioſi affectus in naturalem habitum mutatio. Galen. 9. meth. cap. 15.

Debet autem inſtitui curatio, quantum fieri poteſt, cito & tuto, & jucunde.

METHODUS medendi, & curatio morborum, parum inter ſe differunt, ſi quidem methodus medendi nihil eſt aliud, quam rationalis via, qua Medicus in morborum curatione debet incedere. Et hac medendi methodo quæ per indicationes progreditur, Medici dogmatici a reliquis ſectis diſtinguuntur; quia illi ſoli indicationibus, tamquam propriis inſtrumentis, uti conſueverunt: reliqui vero minime. In omni autem curatione propoſitæ conditiones perpetuo obſervandæ ſunt, iiſque tamquam firmiſſimis fundamentis inniti debet vera atque rationalis medendi methodus. *Tuto* itaque curatio progreditur, ſi morbum expellat, quantum fieri poterit, ſine metu recidivæ, & nullam vel quam minimam ægrotanti noxam attulerit, adhibitis nimirum remediis, frequenti uſu & longa experientia cognitis. *Cito* vero fiet curatio, ſi nulla agendorum occaſio prætermiſſa fuerit, & remedia efficacia, ac morbo æqualia, vel etiam potentiora fuerint uſurpata. Denique *Jucunde* curatio exercebitur, ſi inter remedia, morbo expugnando aptiora, ea in primis eligantur, quæ & guſtui gratiora ſunt, & cum minori ægrotantis moleſtia uſurpantur: quemadmodum docet Hippocrates. Primum diæta curationem eſſe tentandam, mox pharmaceuticis remediis, priuſquam ad ferrum & ignem deveniatur, tum ſic accidentia, morbos conſequentia ut ſitis, dolor, vigiliæ, blande leniantur, atque demulceantur.

CAPUT II.

De Indicationibus, & earum differentiis.

Indicatio eſt comprehenſio juvantis, una comprehenſione nocentis, quæ ſimul cum re indicante adveniat ſine ulla experientia, ac ratiocinio. Galen. lib. de opt. ſect. cap. 11.

INdicatio Græce ἔνδειξις dicitur, quæ nihil aliud, quam oſtenſionem ſeu delationem ſignificat; atque ita, cum in methodo medendi uſurpatur, ſignificat oſtenſiones auxiliorum. Indicantia enim indicata quaſi deferunt, & ad curationem utilia eſſe indicant, ac veluti digito demonſtrant. Indicationem definit Galenus 2. *meth. cap.* 7. agendi inſinuationem, quæ fere nominis explicatio eſt, quoquo modo illius naturam adnumerans. Perfectior habenda eſt illa, quæ proponitur in theoremate, deſumpta ex eodem Galeno *lib. de optima ſecta*, in qua Galenus *primum* genus conveniens proponit, dum ait eſſe comprehenſionem ſeu notionem quandam Medico atque ægrotanti inſitam a natura, ex rei moleſtæ ſenſu, ad ejus expulſionem: *Deinde* propriam differentiam addit, dum vult, hanc notionem proficiſci ex rei nocentis natura cognita ad juvantis auxilii perceptionem, id eſt, a cognitione effectus præternaturalis, in ordine ad quem, ſive cujus gratia ſequitur cognitio juvantis auxilii. *Denique* indicatio advenit ſine experientia aut ratiocinio, quia ubi primum patuit natura rei moleſtæ, ex inſito quodam principio ſtatim indicatur ſeu infertur genus ipſius auxilii. Nam percepto frigore calorifica inquirimus, infixam acum evellimus ſimiliaque abſque diſcurſu præſtamus. Advertendum enim eſt, res præter naturam remedia indicare, non per ſe; ſic enim ſui deſtructionem molirentur: ſed per accidens, quatenus moleſtiam animanti inferentes ſui depulſionem inſinuant, & per communem quamdam notitiam contrarii uſum.

Adverſus propoſitam doctrinam *objici* poteſt. Si inventio remedii ex communi quadam notitia & inſito principio dependet, ſequetur idiotas quoslibet a peritis artificibus nihil differre, & rei medicæ æque eſſe peritos, ac ipſos Medicos. *Reſpondendum* eſt, maximum eſſe diſcrimen, non quidem in primis ac generaliſſimis indicationibus, quæ in ſublatione rei præternaturalis & contrario uſu verſantur, illæ enim omnibus communes ſunt; ſed in ipſo progreſſu, & ſpecialibus indicantibus, ad quas adimplendas neceſſe eſt genera remediorum, ſeu materiam medicam habere perfectam: tum enim morbos, eorumdem cauſſas atque ſymptomata recte diſtinguere, nec non remedii formam, qualitatem, quantitatem, locum, tempus, & exhibendi modum accurate indagare, in quibus omnibus maxime ratiocinatio expetitur, & varia inter ipſos Medicos peritia eluceſcit. Ex quibus concludendum eſt, quamvis indicatio primario & generatim ſine ratiocinio eliciatur, attamen ſecundario & ſpeciatim eo maxime indigere, ita ut quamplurimi auctores, non exigui nominis, indicationem retulerint ad tertiam mentis operationem, quæ ſyllogiſmus nominatur. Sennertus corrigit in textu Græco, ſine λογισμῶ id eſt, *ratiocinio*, & ponit ἀναλογισμῶ: & ſic omnis ambiguitas tollitur.

Hæc autem indicatio quadrifariam dividi poteſt.

Primo, alia eſt indicatio conſervatoria; alia curatoria.

Indicatio conſervatoria reſpicit res naturales, quæ conſervandæ ſunt per ſimilia.

Indicatio curatoria reſpicit res præternaturales, quæ auferendæ ſunt per contraria.

Secundo, indicatio alia eſt generica, alia ſubalterna, alia ſpecifica.

Generica indicatio ea eſt, quam communis & generica indicantis natura ſuppeditat.

Subalterna, quam ſubalterna indicantis natura ſuggerit.

Specifica quæ a ſpeciali indicantis natura petitur.

In hac indicationum ſerie totum Medici Dogmatici artificium conſtituitur, cui inſiſtens methodum ſequi dicitur, progrediendo nimirum a generica indicatione per ſubalternas, ac ſpecificas & determinatas, ut docetur a Galen. 2. *meth. cap.* 7.

cap. 7. *Quiſquis*, inquit, *condere methodum parat, huic a primis indicationibus eſt auſpicandum, atque hinc ad eas, quæ deinceps ſunt, tranſeundum, rurſuſque ab his ad proximas: Itaque pergenti non prius conſiſtendum, quam ipſius compos ſit finis. Finis autem eſt invenire cuique morbo remedia.* Hujus methodi & ſeriei indicationem exempla deſumi poſſunt ab omnibus morbis. Proponatur verbi gratia curanda frigida ventriculi intemperies in ſecundo gradu: *primum* adeſt morbus, a quo ſumitur indicatio generaliſſima, eum eſſe tollendum. *Secundo* eſt morbus intemperiei, a quo ſumitur indicatio ſubalterna, eſſe alterandum. *Tertio* eſt intemperies frigida, a qua ſumitur indicatio itidem ſubalterna, eſſe calefaciendum. *Denique* eſt intemperies frigida in ſecundo gradu, a qua petitur indicatio ſpecifica, eſſe adhibendum medicamentum calefaciens in ſecundo gradu: & ultra ars non progreditur, nec ultra infimas ſpecies methodus deſcendit.

Tertio indicatio alia eſt inartificioſa, alia artificioſa.

Inartificioſa eſt, quæ aliis, quam artificibus, & ipſi vulgo innoteſcit.

Eadem omnino eſt hæc inartificioſa indicatio cum ea, quam ſupra genericam appellavimus, quemadmodum docet Gal. 3. *method. cap.* 7. *indicatio*, inquit, *quæ a morbo ſumitur, eſt velut principium, vel carcer, unde medendi ratio promitur: nulla prorſus ipſius medicæ artis adhuc portio, aut certe nec magna, nec propria, ſed quæ etiam ſit communis.*

Artificioſa indicatio eſt, quæ non omnibus, ſed artificibus tantum nota eſt, & ut cognoſcatur, magno artificio indiget.

Quemadmodum indicationes genericæ inartificioſæ ſunt, ita ſubalternæ magis artificioſæ ac multo magis ſpecificæ: quia difficilius, & cum magno artificio cognoſcuntur, ideo medendi methodo propriæ.

Quarto, alia eſt indicatio utilis, alia inutilis.

Utilis indicatio illa eſt, cui aliqua reſpondet materia, ſeu quæ tale auxilium indicat, cujus materiam reperire licet, quæ primo, & per ſe affectum tollere poſſit.

Inutilis indicatio eſt, quæ tale auxilium indicat, cujus non invenitur materia, quæ affectum primo & per ſe tollere poſſit.

Quidam affectus præter naturam utiles præbent indicationes; alii vero inutiles. Verbi gratia in calida, vel frigida temperie indicatio utilis eſt, quia multæ dantur materiæ, quibus eam poſſimus corrigere: at obſtructio quæ indicat aperiendum eſſe, inutilem indicationem ſuppeditat; quia nullum datur medicamentum, quod per ſe obſtructionem tollat; ſed obſtructionis apertio ſequitur ad alia, nempe inciſionem, attenuationem, detentionem, & evacuationem materiæ obſtruentis.

CAPUT III.

De Indicantibus.

Indicans eſt agens aliquod in corpore permanens, quod per propriam naturam & eſſentiam auxilium aliquod indicat, atque indicatum, quod expoſtulat, ad ſeſe dirigendum eſſe monſtrat, ut ſanitas hominis amiſſa reſtituatur.

HÆc definitio indicans tantum curatorium comprehendit, non autem conſervatorium, cujus finis eſt ſanitatem conſervare, ut hujus amiſſam reſtituere.

Veri indicantis quatuor ſunt conditiones.

Prima, *ut ſit agens aliquod, & corpus afficiat.*

Sic morbus, quia corpus afficit, idque deſtruit & corrumpit, indicans eſt ſuique inſinuationem inſinuat.

Secunda *conditio eſt, ut indicans maneat in corpore.*

Prout enim ſui ablationem indicat per remedia corpori adhibenda, ſic etiam eidem corpori debet inhærere.

Tertia *conditio eſt, ut Indicans ſit notum intellectui.*

Explicatur: quidquid enim indicat, in alterius cognitionem nos deducit, puta indicati, ſeu remedii; quod autem ignotum eſt, alterius cognitionem inſinuare nequit. Ideo Gal. 3. *meth. cap.* 6. & paſſim alibi, quæ occulta qualitate agunt, & ideo intellectui nota non ſunt, a methodo medendi, quæ indicationibus perficitur, ſolet excludere.

Quarta *conditio eſt, ut indicans unum indicet, quemadmodum unum tantum ab uno indicatur.*

Hoc axioma traditur a Galen. 11. *meth. & lib. de optima ſecta:* & illius ratio eſt, quod indicans perpetuo ſui contrarium indicet, a quo auferatur: at unum uni tantum contrarium eſt. Adverte tamen effectum, qui unus appellatur, ſæpe compoſitum eſſe; ideo quatenus compoſitus eſt, plura indicare poteſt, ſeu ut Galen. loquitur, 9. *meth. cap.* 11. *Quod ſimplex eſt, ſimplicem indicationem habet; quod non ſimplex, etiam non ſimplicem.* Adverte etiam, unum indicans habere eſſe genericum, ſubalternum, & ſpecificum, & prout diverſam habet naturam, plura indicare poſſe: ſed tamen per unam eſſentiam unum tantum, per genericam remedium genericum, per ſubalternam ſubalternum, per ſpecificam ſpecificum indicat.

Indicantia vera & propria duo ſunt: morbus, & cauſſa morbi.

Indicans eſt res præter naturam, quæ auferenda eſt contrariis remediis: Remedia autem cauſſæ morbificæ & morbo adhibenda ſunt. Primo quidem cauſſæ, quandoquidem, ut docet Galen. 7. *meth. cap.* 12. impoſſibile eſt ullum affectum ad perfectionem ſanari, manente adhuc affectrice ejus cauſſa. Quamvis autem idem Galenus præſervationem cauſſis proprie deberi aſſerat, unde nonnulli cauſſam indicans præſervatorium nominant: hoc tamen audiendum eſt de præcautione cauſſarum imminentium & futurarum, non earum, quæ jam actu morbos in nobis producunt, in quarum averſione & curatione verſatur plerumque tota curationis vis; nemo enim unquam febrem a putredine profectam, niſi illa ſublata, curaverit. Si velis igitur cum Gal. loqui, ſit hæc præſervatio curatoria, cum aliis ſimpliciter præcautio dicatur in ſtatu ſalubri & neutro. Morbo etiam curatio debetur, quia ille, ſublata cauſſa, ſæpiſſime adhuc permanet, immo vero intemperies interdum nuda & per ſe, ſine ullius cauſſæ præſentia, diutiſſime perſeverat, ut in febre hectica videre eſt: tum in pleriſque morbis contraria eſt indicatio, quæ ab affectu morboſo petitur, illi quam cauſſa ſuppeditat: ut in quotidiana febre, quæ in propria eſſentia refrigerari vult, at ratione cauſſæ, quæ pituita eſt, calefacientia requirit. Porro ex definitione indicantis, ſupra propoſita manifeſte apparet, errare eos, qui vires inter vera indicantia numerandas eſſe contendunt: quandoquidem omne indicans therapeuticam ſui ſublationem expoſtulat, ſed vires perpetuo conſervandæ ſunt, igitur magis appoſite coindicantibus annumerandæ ſunt, cum in morbo conſiderantur: quamvis in ſtatu ſalubri, & in ea parte, quæ ὑγιεινὴ nominatur, vires proprie & vere indicent, quia omnis indicatio, quæ in illa parte conſideratur, conſervationem reſpicit. Ergo uno verbo concludendum eſt, vires in parte Medicinæ conſervatoria eſſe verum indicans: in curatoria vero tantum coindicans.

Symptoma inter indicantia non poteſt numerari.

Licet indicationes a rebus præter naturam deſumantur, hæ vero ternario numero comprehenduntur, prout morbum, cauſſam morbi, ſymptoma continent, omnes tamen indicationes a morbo & cauſſa morbifica tantum deſumuntur, nullæ vero a ſymptomate: quia ſymptomata ita dependenter a morbo eſſentiam ſuam atque exiſtentiam mutuatur, ut eo ſublato confeſtim evaneſcat. Et quamvis ſymptomati mitigatio debeatur; quæ curationi ſubalterna eſt; tamen id fit, non quatenus ſymptoma eſt, ſed quatenus cauſſæ rationem obtinet, & morbum ſua præſentia vel producere, vel augere poteſt. Sic hæmorrhagia ſiſtenda eſt, quia frigidæ intemperiei, & mortis cauſſa eſſe poteſt; aquæ hydropicorum educendæ, quia jecoris intemperiem augent; dolor in vulnere, aut inflammatione ſedandus eſt, quia impetum auget fluxionis, & vires proſternit.

CAPUT IV.

De coindicantibus, contraindicantibus & correpugnantibus.

Coindicantia ſunt, quæ proprie remedii uſum non indicant ſed indicationis tantum id ſuadentis efficaciam augent vel faciliorem reddunt.

Ea vero ſunt res naturales, & non naturales.

Ad res naturales referuntur vires, temperamentum, ætas, ſexus, conſuetudo, & vitæ genus: tum pars affecta, ejuſque ſubſtantia; temperamentum, actio, figura, ſitus connexus, ſenſus exquiſitus, vel obtuſus.

Ad res non naturales referuntur ſex illæ res hoc nomine donatæ: nimirum aer, cibus & potus, motus & quies, ſomnus & vigilia, excreta & retenta, & animi pathemata.

Ad aerem vero refertur domus, regio, anni tempus, dies, hora, venti, Luna quadra, & varii cœli aſtrorumque poſitus.

QUemadmodum veræ & propriæ indicationes a rebus præter naturam deſumuntur, ſic coindicationes a rebus naturalibus & non naturalibus peti debent. Et quantumvis remedia primario non indicent; ſecundario tamen id præſtant, & ſine diligenti earum animadverſione rectus eorum uſus conſtare nequit. Ideo Galenus ſæpe *in libris methodi*, quæ vere ſunt coindicantia, ſimpliciter indicantia nominat, latiori tamen nominis acceptione: quod diligenter obſervandum eſt, ne Galeni lectio confuſionem pariat. Primo igitur rerum naturalium vera & propria indicatio eſt conſervatio, quatenus autem natura morbos curat, & remediis utitur tanquam inſtrumentis, eaque reducit de potentia in actum: illius vires expendendæ ſunt, ut pro modo earum æſtimetur remedii efficacia: atque ita ſi morbus vehemens poſtulet remedium, & vires ſint validæ, illiuſque vim ferre queant, tunc coindicare dicuntur. Sic etiam temperamentum calidum, in morbo calido coindicat remedia refrigerantia, & contra. Tum vero qui plurimum a naturali ſtatu diſtat morbus, vehementioribus eget remediis; qui vero a ſtatu naturali minus recedit, ægrique naturæ & temperamento naturali cognatus eſt, mitioribus remediis curandus eſt. Idem præſtare ſolent ætas, ſexus, conſuetudo, idioſyncraſia, & vitæ genus, quæ particularem virium & temperamenti ſtatum patefaciunt. Deinde, poſt conſiderationem totius, partis etiam affectæ habenda eſt ratio, quæ in uſu remedii potenter coindicat; conſiderando nimirum illius ſubſtantiam, temperamentum, figuram, ſitum, connexionem, & actionem, nec non ſenſum exquiſitum vel obtuſum, pro quorum varietate uſus auxilii immutandus eſt. Deinde res non naturales coindicant, quia varius earum ſtatus uſum remedii varie immutare ſolet. Sic aer æſtivus in morbo calido remedii refrigerantis indicationem adjuvat, & fortius adhibendum

bendum eſſe demonſtrat, quam ſi aere frigidiori vel temperato exiſtente, morbus contigiſſet; & ita de reliquis eſt ſentiendum; quamquam aer cæteris rebus non naturalibus majorem in coindicando habeat potentiam.

Contraindicantia ſunt, ea quæ vere & ex diametro indicantibus opponuntur.

Nomen ipſum ſatis oſtendit contraindicantia indicantibus eſſe contraria. Cum autem contraria ſub eodem genere collocari debeant, & indicantia propria atque primaria ſint res præternaturales; ita contraindicantia ſunt etiam res præternaturales, quæ indicantibus opponuntur; ut quando morbus morbo contrarius eſt, vel cauſſa cauſſæ, item morbus cauſſæ, vel cauſſa morbo, & contrarium remedium indicat; Sic calida hepatis intemperies indicat refrigerantia: huic autem frigida ventriculi intemperies contraindicat, cum ambæ in eodem individuo reperiuntur, quod ſæpiſſime contingit. Sic etiam febris quotidiana ratione ſui refrigerantia indicat: cauſſa vero contraindicat, quæ eſt humor pituitoſus, & calefacientia potius expoſcit.

Correpugnantia ſunt ea, quæ coindicantibus oppoſita ſunt.

Quemadmodum vera indicantia dicuntur indicantia primaria, & coindicantia indicantia ſecundaria: ita contraindicantia vera vocantur contraindicantia primaria, & correpugnantia vocantur contraindicantia ſecundaria. Hæc autem correpugnantia ſunt eadem genere cum coindicantibus, nimirum res naturales, & non naturales; ſed quatenus remedio a morbo vel cauſſa morbifica indicato reſiſtunt, & illius uſum adhortantur; ut quando purgatio vel venæ ſectio a cauſſa morbifica indicatur, vires autem ſunt debiles, tum illæ correpugnare dicuntur, vel contraindicare contraindicatione iſta ſecundaria. Sic etiam febris putrida in diebus canicularibus purgationem indicat ratione cauſſæ, aer vero calidior repugnat, vel contraindicat: & ita de aliis eſt ſentiendum. Hic autem *advertendum* eſt, Correpugnantiæ nomen raro eſſe in uſu apud auctores, ſed contraindicationis nomen pro primaria & ſecundaria indiſcriminatim uſurpari.

CAPUT V.

De Indicatis.

Indicatum eſt iſtud, quod a natura indicantis ſecundum demonſtratur, ut illius efficacia, diſpoſitio præter naturam auferatur.

Hinc patet Indicatum nihil aliud eſſe, quam remedium: quod Galenus *lib. de conſtit. art. med. cap.* 4. dicit eſſe quidquid corpus juvat, dum affectum ad naturalem ſtatum revocamus. Variis autem nominibus uſurpatur a Galeno aliiſque auctoribus. Vocatur enim utile; poſtulatum, auxilium, præſidium, ſcopus, & intentio: quamquam ſcopi nomen in alio etiam ſenſu uſurpetur, ut quando a Galeno ſcopi venæ ſectionis proponuntur, magnitudo morbi, & virium robur: tunc enim ſcopi indicationes ſignificant. Immo vero indicans primus ſcopus appellari conſuevit, & indicatum ſcopus ſecundus.

Omnis indicati conſideratio verſatur circa genus remedii, & rectam illius adminiſtrationem.

Ad genus remedii ſpectat primus ſcopus: quo quæritur, quid ſit agendum?

Ad rectam remedii adminiſtrationem ſpectant quatuor ſcopi: quibus quæritur, quantum agendum, quo modo, quando, & ubi?

Quid agendum, ſeu genus remedii, ab eſſentia indicantis ſeu rei præternaturalis deſumitur.

Sic morbus frigidus indicat eſſe calefaciendum, calidus refrigerandum; repletio vacuandum; ſolutio continuo, conjungendum; & ita de cæteris. Per genus autem remedii non ſolum genus ſummum intelligimus, ſed etiam ſubalternum & ſpecificum, ut remedia inveniantur; quæ ſatisfaciant indicationibus genericis, ſubalternis, & ſpecificis, quæ ſupra *cap.* 2. expoſitæ fuerunt. Verbi gratia febris ratione generis ſummi, quod eſt affectus præter naturam, indicat remedium auferens ſeu removens febrem; ratione generis ſubalterni, quod eſt calor præter naturam, indicat remedium frigidum; & ratione generis ſpecifici, quod eſt verbi gratia calida intemperies in ſecundo gradu, indicat remedium frigidum in ſecundo. Ex quibus facile videre eſt, qualitatem remedii, & gradus ejuſdem, ad genus remedii pertinere: quamvis a nonnullis hæc perperam diſtinguantur, & male ab iiſdem gradus remedii ad illius quantitatem referatur. Rejiciendum quoque eſt, quod a nonnullis, & a Galeno ipſo traditur: genus remedii a partis natura, dignitate, actione, ſubſtantia, ſitu, ægri viribus, aliiſque indicari. Nam ut antea dictum eſt, unum tantum ab uno indicatur, & omne indicans eſt res præter naturam. At partis natura, actio, & ſimilia, ſunt res naturales: ideo juxta fundamenta ſuperius poſita, illa tantum coindicant, vel correpugnant. Atque ut Galeni mentem ad exactam doctrinæ normam revocemus, dicendum eſt, eum Coindicantia nominare, non ut vera & propria indicantia, ſed tantum ut indicantia ſecundaria, qua ratione ſedulo obſervanda ſunt, velut ad curationem maxime conferentia. Sic hepar, cor, & aliæ partes præſtantiores non fuerunt vehementiora remedia, quæ illorum uſui repugnant. Sic etiam, quæ frigidæ naturæ ſunt partes, dum calido affectu laborant, remedia deſiderant, quæ validius refrigerent: cum in pari affectu longius a naturali temperie, quam quæ calidæ ſunt, recedant. Eodem modo, quæ ſenſu exquiſito prædita ſunt membra, dolorifica remedia non ſuſtinent, qualia illorum affectus ſæpe poſtulant. Quæ item longius ab externa ſuperficie in profundo corporis ſunt collocata, validiora, quam affectus ipſe natura ſua deſiderat, requirunt auxilia. Et internæ partes non admittunt, quæ erodentem, aut venenoſam vim obtinent, quibus earum mala ſæpe gaudent: ea autem tolerant externæ.

Quantum agendum, remedii quantitatem ſignificat; illius ſcilicet doſin, quæ a morbi quantitate ſeu receſſu a naturali ſtatu indicatur.

Quantitas remedii ſæpe etiam pro gradu & vehementia uſurpatur, ſed exactius philoſophantibus ad quantitatem ſola doſis referenda eſt, cum gradus ad genus remedii reducatur, ut ſuperiori theoremate dictum eſt. Prout autem morbus magis vel minus a naturali ſtatu recedit, doſis major vel minor exhibenda eſt, quia in majori quanto eſt majus quale, & ſic in majori exceſſu major doſis præſcribenda eſt, ut morbum ſuperare poſſit. Multum etiam conferunt ad quantitatem remedii definiendam, indicantia ſecundaria: quæ tamen vere non indicant, ſed tantum coindicant, aut correpugnant. Sic naturalis temperies partis indicat remedii quantitatem, prout oſtendit quantus ſit ab ea receſſus. Sic partes, quæ in profundo corporis ſunt ſitæ, majorem doſin remedii poſtulant, ut facultas eo uſque facilius penetrare queat. Sic eriſypelas pollicis, minore ſecundum quantitatem eget exycrato, quam cruris aut brachii. Sic inflammatio plurium partium internarum majorem medicamenti frigidi quantitatem expoſcit, quæ huic incendio ſedando ſufficere poſſit.

Quo modo, ſeu utendi modus, nihil aliud ſignificat, quam an ſemel, aut bis, partite vel confertim adhibenda ſint remedia; Illa autem a modo affectus præter naturam indicantur.

Sic quando morbus affligit continuo & violenter, remedia ſubito & confertim adhibenda ſunt. Si cauſſa morbi turgeat, & orgaſmo teneatur; ſi bene ſit concocta; tenuis & ſequax, ſubitaneam evacuationem poſcit. At vero ſi lente tantum & per intervalla, & longitudinem potius ex cruditate, quam periculum minetur, tunc repetitis alterationibus & purgationibus materia alteranda & concoquenda erit.

Ad modum etiam utendi indicandum non parum conferunt indicantia ſecundaria, quatenus coindicant, vel correpugnant.

Sic vires robuſtæ facile aſſentiuntur repentino remedio: infirmæ vero ac debiles non niſi benignas & partitas ferre poſſunt mutationes. Sic etiam tenuis & rara partium ſubſtantia, vel exquiſitior ſenſus, vix ferre poteſt vim præcipitem vacuantis aut alterantis auxilii, quam ſolida & denſa, vel obtuſioris ſenſus facile ſubſtinet. Situs etiam valde remotus per vices id præſtandum ſuadet, ut tandem remedium euſque penetrare poſſit, ſalva interjectarum partium temperie. In parte etiam nobili caute agendum, partitis vicibus, ne graviorem noxam ex illius ſubita mutatione toti corpori inferamus.

Quando agendum, eſt tempus opportunum, & occaſio conveniens adminiſtrationi remediorum.

Illud autem duplex eſt, generale & particulare.

Tempus generale eſt unum ex morbi quatuor temporibus, quæ vocantur principium, augmentum, ſtatus & declinatio.

Sic Gal. *lib. de opt. ſect. cap.* 37. docet, quo morbi tempore frigida portio ſit adminiſtranda: an ſcilicet in principio, vel augmento, vel ſtatu, vel declinatione. Sic in principio inflammationum docent Practici repellentia eſſe applicanda; in augmento, reſolventia cum repellentibus: & ita de cæteris.

Tempus particulare, ſunt dies & hora exhibendi remedii.

Sic idem Gal. *eodem loco* docet, quo die & qua diei hora aqua frigida ſit exhibenda. Sic purgans medicamentum ſexto die, vel alio pari, & matutinis horis exhibendum.

Ad tempus etiam revocatur ordo remediorum, ut male nonnulli ordinem a tempore diſtinguant, illiuſque ratione diverſum ſcopum conſtituant.

In affectu ſimplici vel compoſito, ſi plura remedia ſunt uſurpanda, ut perpetuo fere contingit, videndum eſt, quo tempore unumquodque adminiſtrandum ſit, & hoc ad ordinem ſpectat. Verbi gratia ratione febris, aqua frigida eſt exhibenda; ratione cauſſæ, vena ſecanda: dum autem tempus cuique opportunum præfinitur, ordo ſimul ſtabilitur, qui in eorum celebratione eſt obſervandus.

Tempus autem, & occaſio, & ordo remediorum indicantur a præſentia urgentioris indicantis.

Quando & quoties malum urget, perpetuo ei occurrendum eſt. Ideo præſentia morbi, vel cauſſæ morbificæ, indicat tempus & occaſionem remedii adhibendi. At vero quando plura urgent occurrendum eſt urgentiori. In horum autem uſurpatione habenda perpetuo ratio coindicantium, & contraindicantium. Licet enim affectus præſentia remedium hoc tempore eſſe uſurpandum ſuadeat, tamen virtus aut natura particularis ægrotantis, aut aliquid aliud prohibere poſſunt.

Ubi agendum, ſignificat locum in quo, & per quem remedia adminiſtranda ſint: & indicatur a loco indicantis.

Si morbus vel cauſſa morbi totum corpus occupet, toti corpori remedia adhibenda: ſi unam tantum partem obſideat, ei tantum parti remedia convenient: ſi extremæ partes afficiantur, exterius erunt adhibenda: ſi internæ, interius

erunt

erunt aſſumenda: & ſi per utramque viam remedii vis ad locum affectus ferri poſſit, utrumque admovendum.

Ad locum etiam remedii indicandum non parum conferunt Coindicantia, ſeu res naturales, & præcipue partium conformatio, ſitus, & connexio.

Si ventriculus per vomitum, & ſeceſſum, hepatis cava dejectione; convexa, urinarum provocatione potiſſimum expurgantur. Affectis inteſtinis remedia per anum infundimus.

Eodem modo correpugnantiæ conſideranda ſunt, quæ impediunt remedii uſum.

Verbi gratia orificium ventriculi inflammatum exterius eſſet refrigerandum, ni diaphragmatis vicinia impediret; quemadmodum ejuſdem refrigerati calefactionem hepatis lobus ei ſuperjacens prohibere ſolet.

CAPUT VI.

De primo & generaliſſimo curationis principio.

Omnis curandi methodus a primo hoc & generaliſſimo principio deſumitur: contraria contrariis curantur.

Quamvis de principiis minime diſputandum ſit, ſed ea tamquam vera & indubitata ſupponenda ſint: quemadmodum Galenus de hoc ipſo *artis curativæ principio* refert, in Medicina tam certum eſſe, contraria contrariorum eſſe remedia, quam in mathematicis, bis duo quatuor efficere; & hoc principium non tantum hominibus, ſed etiam brutis eſſe a natura inſitum. Nonnullæ tamen *objectiones* illius veritatem prima fronte convellere videntur.

Prima. Tetanus morbus frigidus eſt, & frigidæ affuſione curatur, dolor dolore tollitur, vomitus vomitu, alvi fluxus alvi fluxu.

Secunda. Omne contrarium contrarii adventu magis intenditur: quemadmodum torpentem gelu manum ſi quis igni exponat, magno vexatur cruciatu: ſi ambuſtum digitum frigidæ immittat, crudelius torquetur, quam ſi igni admoveat, aut aqua vitæ perfundat.

Tertia. Purgantia medicamenta ſunt humorum peccantium propria remedia: ſed illa humores purgant familiaritate ſubſtantiæ, quam habent cum iis; non autem contrarietate.

Quarta. Natura morbos tum calidos, tum frigidos curare ſolet, cum quibus nulla ipſi intervenire poteſt contrarietas.

Quinta. Morbi magnitudinis, numeri, & figuræ, nihil habent contrarium, quo auferri valeant.

His ut ſatisfiat, dicendum eſt: Contrarietatis nomen latius patere apud Medicos, quam apud Philoſophos, & contrarietatem non ſolum ſpectari ſecundum formam, ſed etiam ſecundum effectum & operationem. Quidquid enim eum præter naturam auferre poteſt, vel contrarium effectum inducere, ſive per ſe, ſive per accidens id præſtet, contrarium nominatur. Sic rhabarbarum bilioſæ cacochymiæ contrarium dicitur, quatenus eam expurgat: ſic ferrum vel ignis carni ſuperfluæ contraria ſunt, quatenus eam extirpant. Quibus ita ſuppoſitis, ad *objectiones* facile eſt reſpondere.

Ad *primam* enim dicendum eſt. Tetanum affuſione frigidæ curari per accidens, aucto per antiperiſtaſin calore in partibus inferioribus: dolorem dolore tolli etiam per accidens, dum novus dolor cauſſam prioris doloris, ad ſe revellit: vomitum curari vomitu, & alvi fluxum alvi fluxu, vacuata cauſſa, quæ eos committebat.

Ad *Secundam* dicimus, contrariorum conflictum naturæ moleſtum eſſe, ſi repentinus ſit & vehemens, ſi vero moderatus & conveniens, maxime amicum. Sic manus frigore torpeſcens igni expoſita cruciatur, quia ſubita fit eorum pugna: at in tepidam conjecta, vel linteolis calidis involuta, reſtituitur. Et digitus combuſtus, igni admotus, aut aqua vitæ perfuſus levatur, ratione cauſſæ; quia ejuſmodi calidis conſumuntur vel avocantur foras ſcintillæ parti penitus infixæ, quas frigida in profundum depellebat.

Ad *tertiam reſpondeo*, quod licet purgantia ſint humoribus peccantibus ſimilia, ratione ſubſtantiæ: tamen contraria effective dicenda ſunt, quatenus eos expurgant, & extra corpus educunt.

Ad *quartam reſpondeo*, naturam morbis omnibus contrariam eſſe, quatenus eorum cauſſam vel coquit, vel expellit, vel alio quovis modo expugnat.

Ad *quintam* dicimus, magnitudini, numero & figuræ effective contraria eſſe quæcunque ea auferre vel immutare poſſunt: ut ferrum, ignis, ligaturæ & ſimilia.

Illa autem contraria, quantum fieri poteſt, debent eſſe invicem æqualia.

Æqualitas illa indicatur a natura morbi & cauſſæ morbificæ, qui etiam ſui ablationem indicant. At vires, pars affecta, tempus morbi, & aliæ circumſtantiæ huic æqualitati repugnant. Ideo addita eſt theoremati hæc particula *quantum fieri poteſt*; quia æqualitas contrariorum ad curationem ſimpliciter neceſſaria non eſt, ſed tantum ad commodius curandum, ſi reliqua conſentiant.

Æqualitas vero remedii reſpectu morbi dupliciter conſideratur, vel ſecundum gradum, vel ſecundum copiam & molem.

Æquale remedium ſecundum gradum dicitur, quod parem cum morbo receſſum a mediocritate obtinet. Sic remedium frigidum in ſecundo gradu æquale eſt morbo calido in ſecundo.

Æquale remedium ſecundum molem & copiam illud eſt, quod præter gradum ſuæ qualitatis ea eſt quantitate, ut una, duabus, vel pluribus vicibus exhibitum, expugnare poſſit morbum.

Hoc ſenſu & mediocre & vehemens remedium adverſus eundem morbum æqualitatem obtinere poteſt, quandoquidem vehemens ſemel aut bis uſurpatum, mediocre vero frequenter morbum tollere poteſt.

Præterea, æqualitas in gradu vel actu & realiter exiſtit; vel tantum conſideratur reſpectu operationis.

Sic in morbis ſimilaribus datur gradus contrarietatis actu exiſtens, ut calidum remedium in ſecundo, appoſitum morbo frigido in eodem: at in morbis conformationis, magnitudinis, & numeri dicuntur remedia æqualia juxta operationem, quia ſcilicet eo uſque agere poſſunt, donec naturalis conformatio, magnitudo & numerus reſtituantur.

Ex ſupra propoſitis diſſolvi facile queunt omnes *objectiones*, quæ adverſus æqualitatem contrariorum afferri ſolent, quarum præcipuæ ſunt ſequentes.

Prima: Hippocrates 5. *Epid.* contraria præcipit ſenſim uſurpanda, & intermiſſionibus adhibitis.

Secunda: Galenus *ſecundo* κατὰ γένη, ſtatim ab initio efficaciſſima prohibet, & a debilioribus inchoandum præcipit.

Tertia; Frigoris minor eſt efficacia quam caloris, humiditatis, quam ſiccitatis: non ergo pari gradu hæc opponenda.

Quarta: Morbis calidis vel frigidis in quarto gradu non poſſunt adhiberi remedia calida vel frigida in quarto, quæ venena ſunt.

Quinta: Si omnes morbi curarentur contrariis æqualibus, par eſſet in omnibus agentibus proportio ad id, quod patitur. Atque ita eadem velocitas mutationis, ac proinde eodem temporis intervallo omnes ægri ſanarentur.

Sexta: Reductio, ex Galeno, debet fieri in corporibus ſanis per contraria æqualia: ergo in ægrotis validiora erunt uſurpanda, quia citius oportet morbum tolli, quam temperamentum naturale.

Denique Paulus *initio lib.* 4. *Recte*, inquit, *mea ſententia: Cappadox Aretæus memoriæ prodidit, auxiliorum vim morbis fortiorem eſſe oportere, eoque, elephantiam nunquam curari ut qua nulla fortior medicina reperitur.*

Ad *primam & ſecundam reſpondendum eſt:* Hippoc. contraria adhibere ſenſim, & Galenum a debilioribus incipere, habita circumſtantiarum ratione, ne ſcilicet vires frangantur, aut ratione contradicentium: ne cruda materia vehementioribus fruſtra agitetur, cum tamen ipſe morbus æqualia reſpectu ſui ſemper indicet.

Ad *tertiam* dicendum eſt: quamvis minor ſit frigoris vis quam caloris, humiditatis quam ſiccitatis; quia tamen æqualitatem in ultimo actionis termino ſpectamus, ideo non minus hæc dicentur æqualia, ſiquidem exceſſum morboſum ad mediocritatem reducere poſſunt.

Ad *quartam reſpondeo:* etiam venena in uſum medicum vocari, ſi ea morbi natura poſtulet, idonea tamen præparatione præmiſſa.

Ad *quintam reſpondeo:* non eſſe par in omnibus morbis curationis tempus, quia non licet in omnibus eodem tempore uti contrariis æqualibus, propter variam ſubjecti & circumſtantiarum diſpoſitionem: quamvis eorum uſus admitteretur, non eſſet par in omnibus curationis velocitas, ob multas circumſtantias cum affectus, tum corporis affecti.

Ad *ſextam* dicendum eſt, quamvis reductio debeat fieri per contraria æqualia; tamen ea non eadem efficacia operatur, quemadmodum in curatione morbi, qui cum in diſpoſitione ſit, facilius aufertur contrariis æqualibus, quam temperamentum naturale, quod in habitu eſt, & ideo difficilius corrumpitur. Denique *ad auctoritatem* Pauli & Aretæi dicimus: Remedia morbi æqualia eſſe ratione intentionis, eſſe tamen valentiora ratione effectus, quæ adjuvantur a natura, quæ ſemper contra morbum cum iis pugnare conſuevit.

CAPUT VII.

De inventione remediorum.

Remedia morborum curationi apta triplici via inveniuntur: ratione, & experientia, & analogiſmo.

Ratione inveniuntur remedia per indicationes, quando morbi & remedii natura nobis cognita eſt.

Sic febrem refrigerantia indicare dicimus, quia ſcimus, illius naturam eſſe calidam, & nobis inimicam, quæ ſibi contraria & ſui ablationem demonſtrat.

Experientia inveniuntur remedia, quando pluribus exemplis obſervatum eſt, aliquod remedium alicui morbo prodeſſe, etſi effectus illius cauſſa ignoretur.

Scribit Galenus, artem medicam duplici crure innixam incedere: ratione & experientia. Quod quidem intelligendum eſt, non de rudi illa experientia, qua Empyrici & idiotæ in omnibus morbis ſumma cum temeritate utuntur; ſed tantum illa, quæ circa eos morbos, & ea remedia verſatur, quorum natura & cauſſa incognita eſt. Quamadmodum antidota venenis & morbis venenatis opitulari, nulla docente ratione, ſed ipſo duntaxat uſu novimus.

Ana-

Analogiſmo remedia inveniuntur, quando morbo incognito ea adhibentur remedia, quibus alius affectus cognitus, qui cum eo aliquam habet ſimilitudinem, curari ſolet.

Sic in lue venerea, cum primum graſſari cœpiſſet, & adhuc ignota eſſet, remedia quæ in elephantiaſi & fœda ſcabie utilia ſunt, non inutiliter uſurpata fuerunt.

SECTIO SECUNDA.

De Indicationibus a cauſſa.

CAPUT PRIMUM.

De Evacuatione in genere, & illius differentiis.

In legitima curatione cauſſa morbifica primo auferenda eſt, ſecundo ipſe morbus, ſi poſt cauſſæ ablationem ſuperſtes maneat.

LEGITIMÆ curationi opponitur illegitima & extraordinaria, quam aliquando uſurpare cogimur, cum urgens aliqua intemperies corrigenda eſt, priuſquam cauſſæ demolitionem aggrediamur, aut etiam aliquod ſymptoma prius eſt mitigandum.

Cauſſa autem morbifica multiplex eſt ut docetur in pathologia. *Præcipua tamen & magis ordinaria eſt humor, quia morbi ab humoribus multo frequentius quam ab aliis cauſſis producuntur.*

Humorum autem peccantium præcipuum atque uſitatiſſimum remedium eſt evacuatio, quæ nihil aliud eſt, quam humoris vitioſi eductio.

Ea vero duplex eſt, univerſalis & particularis.

Univerſalis eſt, quæ communiter ab univerſo corpore, & tribus illius dictis regionibus materiam ſubtrahit.

Harum autem regionum prima *eſt, quæ ventriculum, inteſtina, venas meſaraicas, & reliquos venæ portæ ramos, cavæ hepatis, lienem & pancreas continet.*

Secunda *regio hepatis convexa, omnemque venam cavam, atque illi comitem arteriam magnam, & aliquid inter alas & inguina comprehendit.*

Tertia *regio muſculos complectitur, membranas, oſſa, omnemque corporis molem, uſque ad extimam cutem.*

Præter communes illas regiones aliæ multæ ſunt quæ particulares appellantur, in quibus etiam aſſervantur excrementa, ut cerebrum, pulmones, renes, & uterus.

Univerſalis evacuatio fieri conſuevit per venæ ſectionem alvi dejectionem, vomitum, & ſudorem. Harum ſiquidem quæcumque primum obtigerit, quamquam plurimum ac valide regionem unam; cæteras tamen conſequutione quadam, licet parcius, evacuat.

Venæ ſectio primum venas exhaurit & arterias illis ſtomoſi conjunctas, deinde corporis molem ipſaque viſcera, ad primas uſque venas progreſſu.

Alvi dejectio primum inteſtina, ventriculum, viſcera, primaſque vias expurgat: deinde venas, habitumque corporis.

Vomitus primum ventriculum expurgat: deinde viſcera, venaſque majores, poſtremo corporis habitum.

Quæ per ſudores fit evacuatio, proxime quidem e corporis habitu diſſolvit; ſecundo e venis arteriiſque grandioribus ac poſtremo viſceribus, & ex intima corporis regione materiam pellit.

Particularis evacuatio eſt, quæ a parte quadam peculiari excrementa educit.

Hujus generis eſt cerebri per palatum & nares expurgatio, thoracis per anacatharſin, renum & veſicæ per urinas.

Omnis porro evacuatio, vel ſpontanea eſt, vel artificioſa.

Spontanea evacuatio eſt, cum citra illius remedii opem quippiam e corpore effunditur.

Eaque rurſum duplex: naturalis, & ſymptomatica.

Naturalis eſt, quando vi ſolius naturæ bene operantis, vitioſi humores excluduntur.

Symptomatica rurſum fit, vel ratione facultatis, vel ratione materiæ.

Ratione facultatis, quando ea imbecillior humores corporis regere atque retinere nequit, eoſque prorſus diffluere ſinit.

Ratione materiæ, quando humor quantitate aut qualitate peccans naturam ita irritat, ut eum e vaſis receptaculiſque ſuis excludere cogatur.

Utraque irrita eſt, præter naturam, nulloque uſui, quod benignus atque ſalutaris humor pariter cum pernicioſo promiſcue, nulliſque legibus prorumpat.

Artificioſa evacuatio eſt, quæ remediorum ope perficitur.

Eaque duplex eſt, univerſalis, & particularis.

Univerſalis eſt, quæ ab univerſo corpore humores educit.

Particularis quæ ab aliqua tantum parte.

Rurſum evacuatio ad duplicem præcipue finem inſtituitur: revulſionem, & derivationem.

Quamvis propter alios fines ſæpe vacuationes inſtituantur, ut in progreſſu patebit; quia tamen revulſio & derivatio frequentius uſu veniunt, & majores habent difficultates; ideo ſequenti capite ſeorſim explicandæ ſunt cum particulari evacuatione, propter ſummam quæ inter eas intercedit affinitatem.

CAPUT II.

De revulſione, derivatione, & particulari evacuatione.

Revulſio eſt humoris in aliquam partem fluentis averſio ad oppoſita diſtantiſſima, habita fluxus originis, communitatis vaſorum, & rectitudinis ratione.

EVacuatio quæ humori debetur, vel eum reſpicit quatenus eſt in motu, vel quatenus quieſcit. Humori moventi, ſeu in aliquam partem fluenti, debetur revulſio aut derivatio: quieſcenti vero, vacuatio ſimplex. Revulſionem vero fieri debere longiſſime a parte, quæ fluxione tentatur, conſtat ex Galeni præcepto, 13. *meth. cap.* 11. & 2. *ad Glauconem, cap.* 2. Et ipſa revulſionis natura id ipſum inſinuat: quærimus enim, ne quod ſemel revulſum eſt, retrocedat, quod facilius obtinere licet, ſi revulſio in contraria & longinqua fiat, neque enim facile motus contrarii ſibi invicem ſuccedunt. Id tamen non ſimpliciter & abſolute accipiendum eſt, ſed tantum ſuppoſitis conditionibus quæ ſequentibus theorematis exponuntur.

Oppoſitio partium, ſeu contrarietas, quæ in revulſione obſervatur, tribus conditionibus ſtipata eſt.

Prima *conditio eſt, ut revulſio fiat ad fluxionis originem.* Quotieſcumque fluxionis origo cognita eſt, illi perpetuo revulſio opponenda eſt, & ad eam humores retrahendi ſunt. Verbi gratia ſi ab hepate ad uterum fluxio deferatur, vena cubiti dextri aperienda eſt, ut ad fluxionis exordium humor revocetur.

Huic conditioni adverſari videtur illa Galeni ſententia, quæ habetur *lib. de curandi ratione per venæ ſectionem, c.* 8. qua vult utero inflammatione laborante, venas crurum eſſe aperiendas. Cui *Reſpondendum* eſt, venas inferiores ſecari in uteri inflammatione, non ad ſimplicem revulſionem, cujus ratione melius foret a partibus ſuperioribus ſanguinem mittere, ſed ad derivationem ſimul cum revulſione celebrandam. Qua reſponſione ſolvuntur etiam alia Galeni loca, in quibus docet, affectis partibus infra renes poſitis, venas inferiores eſſe ſecandas: quod ideo fit, ut derivatio ſimul cum revulſione fiat, cum alioqui ſæpe ad ſimplicem revulſionem, in affectibus earum partium, venæ ſuperiores aperiri ſoleant.

Secunda *conditio eſt, ut ſervetur vaſorum communitas.*

Si fluxionis origo teneatur, primam conditionem obſervare ſatis eſt, ut ſcilicet ad partem mittentem fluxio retrahatur. Sed quando pars illa mittens cognoſcitur, quod ſæpiſſime contingit, tunc duæ poſteriores conditiones obſervandæ ſunt, quæ reſpiciunt partem recipientem, ut ſcilicet illius ratione ſervetur vaſorum communitas, & partium rectitudo. Communia autem vaſa ſunt, quæ cum parte affecta communicationem habent. Sic in fluxu ſanguinis e naribus, venæ brachii aperiuntur, non autem crurum; quamvis hæ majorem habeant diſtantiam a parte recipiente, quia minorem habent communicationem. Sic Galenus 13. *meth.* in phlegmone hepatis internam brachii venam ſecat, eo quod, inquit, cum jecinore ampla & recta via communicet. Sic etiam *lib. de tremore*: *Si*, inquit, *venas quæ nullum cum affecta parte conſortium habent, ſecueris, ipſam quidem non juvabis, & ſanam lædes, e qua ſanguinem hauris utilem.*

Tertia *conditio eſt, ut ſervetur rectitudo partium.*

Hæc conditio maximi eſt momenti, & diligenter obſervanda in omni revulſione: Fundatur enim in conſortio & conſenſu mutuo, quod maximum reperitur inter partes ejuſdem lateris, & vocatur illa rectitudo κατ' ἴξιν ab Hippocrate, & ἰθυωρία a Galeno, quæ confirmatur multis experimentis: Uteri enim pars dextra tanto eſt ſiniſtra calidior, ut caloris aucti nomine mares formet, ſiniſtra feminas. Sic dexter teſtis, ad ſiniſtrum collatus. Eſt autem caloris acti cauſſa rectitudo hepatis: vicinitas enim & vaſorum communitas, non ſunt utrique parti diſparia. Paralyſis medietatem corporis exactam corripit illæſa reliqua, & tamen humor illabitur a tertio & quarto cerebri ventriculis, in quibus non eſt dextri a ſiniſtro ſecretio. Si inflammato hepate, ex dextra nare ſanguis erumpit, ſanatur; ſi ex ſiniſtra, non juvatur, cum una ad utramque narem ex jecinore vena pertingat. Si cubitus ſiniſter ſecatur, vacuatur lien inflammatus, & pleura ſiniſtra: quæ omnia ex dextra axillari non ſuccedunt. Siniſtra tamen, ſi venarum communionem ſpectes, non niſi interventu hepatis ex ſiniſtro exhaurit. Ac denique dicebat Hippocrates *ſexto Epid. per rectum fiunt morborum permutationes, & criſis, & abſceſſus.*

Cur vero tantum poſſit rectitudo, adeo difficile eſt reſpondere, ut multi varia commenti ſint, quibus omiſſis, probabilius videretur illud, quod a graviſſimis quibuſdam auctoribus ſancitum eſt, multos nimirum eſſe canales corporis longitudinem perceptantes, & diſtinguentes, per quos ſurſum deorſum promptus eſt omnium in corpore contentorum commeatus, qui tamen non perinde per latera diſtribuitur. Illi autem ductus quoniam ſenſibus conſpicui non ſunt, duabus rationibus firmantur præter experimenta ſuperius propoſita. *Prima* a fine deſumpta eſt, quod ſcilicet natura conſervationis individuorum ſollicita, ea veluti gemina conſtituit, ut dimidia illius parte læſa, altera minus pateretur. Sic dum aliquo infortunio unus oculus, auris, brachium perit, altero

oculo,

oculo, aure, brachio vita ſervatur. Ita duo quaſi animalia, dextrum ſiniſtrumque, in unum animal conjungens diuturniorem illis vitam comparavit. *Secunda* ratio ab eventu petitur: repente enim & frequenter commutatio fit a dextro pede, ad dextrum vel brachium, vel humerum & contra, quemadmodum etiam laborante dextra capitis parte, & deſcendente humore, potius intumeſcit pars dextra cervicis, ſi illic ſiſtitur humor, aut ſi ad thoracem deſcendit, potius dextrum latus, quam ſiniſtrum repletur: vel denique ſi ad partes inferiores labitur, dexteram potius podagram efficit quam ſiniſtram. Eadem ratione laborante pede in epilepſia, ſubito aſcendit materia aliqua ad caput, quod non poſſet fieri, niſi ductus illi concederentur, qui ut demortuo homine occulti ſunt, ſic in vivendi manifeſti; & per eos humores, qui recta feruntur aſcendendo, vel deſcendendo, facilem viam inveniunt, ſi attrahantur, & aliis remediis hinc inde dimoveantur.

Ex ſupra propoſitis facile confutatur ſententia Arabum qui revulſiones moliuntur, omiſſa illa rectitudine, ad quoslibet contrarietatis terminos, cujus tres faciunt ſpecies: videlicet a ſuperioribus ad inferiora, ab anterioribus ad poſteriora, & a dextris ad ſiniſtra. Unde Avicen. *fen.* 10. *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 1. in pleuritide & aliis internis inflammationibus, primo jubet ſecari venam in malleolo ejuſdem lateris, ſecundo communem in brachio contrarii lateris: ultimo internam ejuſdem lateris. Quæ doctrina adverſus τὸ κατ' ἴξιν Hippocratis, & legitimam curandi methodum manifeſte pugnat. Adde quod in diametris, ſeu quadris corporis enumerandis, deficiunt Arabes, cum tres tantum conſtituant: illis enim quarta adjungenda eſt, quæ ſcilicet ab internis eſt ad externa, quam proponit Galenus *lib. de revulſione*, & illa obſervatur in pleuritide, quando vena ſecatur in eodem latere; fit enim tunc revulſio a partibus interioribus ad exteriores.

Revulſio autem duplex eſt, univerſalis una, particularis altera.

Univerſalis eſt, quæ contrarietatem obſervat reſpectu totius corporis, & in eo contrarios terminos reſpicit, undecunque humores prolabantur.

Hæc potiſſimum celebratur, quando majores venæ ſecantur, & ipſum hepar fluxionum origo exhauritur, atque adeo uſitatiſſima & ſecuriſſima eſt, ut nimirum quando fluxionis origo propria ignoratur, ab ipſo hepate per majores venas revulſio ineatur: ſic enim exinanitæ venæ reliquum ſanguinem arctius retinent, neque eum fluere permittunt. Unde Galenus 1. *ad Glauconem* 14. inflammationum defluxum revocari vult, vel ad commune vas, vel ad originis fontem. Ita 2. *acut. cap.* 10. *quæcumque*, inquit, *venæ ſecatur, univerſa exhauriuntur: quia omnium in corpore una eſt confluxio & commeatus.* Hac tantum differentia, quod quædam venæ exhauriant certas partes aliis celerius.

Revulſio particularis, quæ & localis nominatur, eſt quæ in uno membro tantum contrarios terminos reſpicit.

Hæc præcipue fit venis minoribus apertis, quæ a parte tantum revellunt, & revulſionis nomen ſimpliciter non merentur, ſed tantum revulſionis localis. Immo vero ad derivationem proprie referenda eſt, ideo tantum revulſionis nomen retinens, ut hæc præcepta conſentanea ſint cum Galeni doctrina, qui hujuſmodi derivationes revulſionum nomine uſurpat. Explicans enim aphoriſmum Hippocratis 68. *ſect.* 5. qui ſic habet: *Dolente parte capitis poſteriori, in fronte vena inciſa prodeſt*, dicit revulſionem fieri ſecundum longitudinem, ſupra, infraque; ſecundum latitudinem, ad dextram & ſiniſtram: ſecundum profunditatem, ad anteriora & poſteriora: ac proinde, dolente parte capitis poſteriori, revulſionem fieri ſecta vena frontis, quæ quidem revulſio particularis & localis eſt, nec niſi poſt univerſalem fieri debet in corpore plethorico.

Derivatio eſt humoris ad aliquam partem fluentis, per vicinas partes averſio.

Quoniam derivatio revulſioni particulari finitima eſt, ideo ex ſuperioris theorematis explicatione derivationis natura ſatis innoteſcit.

In derivatione vaſorum communio perpetuo obſervanda eſt.

Derivatio in eo differt a revulſione, quod illa ad oppoſita & remota fieri debeat, hæc vero ad vicina. Cum ea vero convenit, quod in utraque vaſorum communio requiratur. Sic in fluxione, quæ ad dentes vel oculos labitur, veſicatorium pone aures admovemus, derivationis gratia.

Particularis evacuatio eſt, quæ humorem alicui parti impactum evacuat.

Hæc autem poſt revulſionem & derivationem celebranda eſt.

Et fit dupliciter: nimirum ſenſibiliter, aut inſenſibiliter.

Senſibiliter rurſum, vel per ductus a natura in eum uſum conformatos, vel parte ferro aut cauſtico aperta.

Sic cerebrum per nares & palatum evacuatur, pulmo per aſperam arteriam, veſica per uretram, per ductus ſcilicet naturales. Abſceſſus vero materiam, & alia hujuſmodi in parte ductibus carente præter naturam contenta, artificioſa apertione educimus.

Inſenſibiliter fit per poros & inſenſibiles partium meatus: & hæc reſolutio proprie nominatur.

Sic materia in aliqua parte contenta, tumores, alioſque affectus pariens, citra manifeſtam evacuationem reſolvitur fomentis, linimentis, emplaſtris, & ſimilibus remediis.

In revulſionis, derivationis, & particularis evacuationis recta adminiſtratione, ſequentia theoremata obſervanda ſunt.

Cum fluxio maxime urget, revulſione utendum eſt: cum vero ſedata eſt magna ex parte, derivatione: cum denique non amplius influit humor, ſed parti impactus eſt; particulari vacuatione.

Quando materia fluens eſt venenata, nequaquam revellenda eſt, ſed ab initio per partem ipſam recipientem vacuanda.

Sic in carbunculis, puſtulis malignis, variolis & bubonibus peſtilentibus aut venereis, non licet ſecare venam, revulſionis gratia, ſed tantum ſimplicis evacuationis: ſi corpus ſit valde plethoricum.

Revulſio, derivatio, & particularis evacuatio, ſimul & ſemel una & eadem evacuatione celebrari poſſunt.

Quamvis revulſio, derivatio, & particularis evacuatio contrariæ quodammodo videantur, quod una ad longinqua fieri debeat, aliæ vero ad vicina, multæ tamen poſſunt inſtitui vacuationes, omnium participes: ſi nimirum media diſtantia inter propinquam & remotam eligatur. Ut in pleuritide, cum vena brachii ſecatur, quod fluit, revellitur; quod jam parti recipienti proximum eſt, derivatur; & quod partis ipſius anguſtis meatibus impactum eſt, evacuatur. Has autem evacuationes, ſimul & ſemel factas, utiliſſimas eſſe, colligitur ex Galen. præcepto, vulgo Medicorum incognito, quod habetur 6. *Epid. ſect.* 2. ubi docet, non eſſe inſiſtendum toto fluxionis tempore revulſoriis, ſed interponendum eſſe medium tempus evacuationi humoris in parte contenti. Ita enim demum fluxio ceſſabit, ſi longe revellentibus evertatur confluens materia, & proxima vacuatione dolor, calorque partis tollantur fluxionis cauſſæ. Si ergo confluente humore ſimul detur, unica ſectione, modice remota, revellere ſimul & vacuare, non eſt dubium, quin illa amplectenda ſit; quod Galenus in jecore inflammato, & alibi perpetuo ſequitur: quemadmodum & in pleuritide vulgo fieri conſuevit, ut antea oſtenſum eſt. Denique ex eodem Galeno 13. *meth. cap.* 10. *Si ſolus fluxus curandus, ſecanda diſtantiſſima pars eſt; ſi ſola partis plenitudo, viciniſſima.* Ex hoc conficitur, ubi duo ſcopi pariter junguntur, mediam quandam diſtantiam obſervare neceſſum eſſe.

Quando ex communi vena revulſio & derivatio ſimul & ſemel fiunt, illa adhibenda moderatio eſt, ne vacuatio ſit exigua quæ agitandi magis augeat fluxum, quam extractione ſedet. Dandaque opera eſt, ut eodem die, ſi natura patitur: ſin minus, poſtero repetatur ejuſdem venæ ſectio.

Hoc præceptum utiliſſimum eſt, & maximi momenti in uſu practico, quod tamen multi cum ægrorum incommodo ſurda aure pertranſeunt. Si enim primum parca manu ſanguis mittatur, ille magis exagitatus, nec ſufficienti quantitate eductus, vehementius in partem irruit. Deinde, cum prima ſectione non liceat exhaurire totum, quod inflammato loco vitioſum continetur; ſed tantum uſque ad coloris mutationem, ex Hippocratis ſententia; neque enim ampliorem virtus evacuationem ferre poteſt; ſupereſt, ut quod prior tranſpoſuit, ſequens inaniat; & cum inanitus locus affectus ex vicinis vaſis ſanguinem ſugat, eumque vitiet, niſi ab eo beneficio repetitæ vacuationis brevi extrahatur, puteat neceſſe eſt, & rurſum ingraveſcat malum.

Quantitas revulſionis & derivationis fluxionis quantitati reſpondere debet, modo vires ferre queant.

Sic quando fluxio magna eſt, ſi revellenda ſit, atque derivanda per venæ ſectionem, ea copia mitti debet ſanguis, ut univerſam fluxionis materiam educere poſſit, habita ſemper virium ratione, ut ſcilicet totam evacuationem ferre queant. Ubi notandum eſt inſigne præceptum, quod habetur apud Hippocr. 2. *de victus ratione in acutis, text.* 10. docens modum & terminum venæ ſectionis, in inflammationibus, & præſertim in pleuritide, ſcilicet uſque ad coloris mutationem. Illa autem coloris mutatio ab ipſa parte affecta ſanguinem educi ſignificat, quemadmodum docet Galen. *in commentario hujus loci*, his verbis: *Quidquid ſanguinis in phlegmone continetur, id caloris abundantia, colore permutatur; reliquum autem in partibus omnibus ſimul manet. Eam ob cauſſam ſanguine, qui in totum ſpargitur corpus, pituitoſiore exiſtente, rubicundior ſane erit, qui in eo, quod phlegmone obſidetur, latere continetur. Quod ſi ſanguis in totum corpus diffuſus, rubicundior extiterit: is procul dubio qui ad phlegmonem eſt, aduſtus aſſatuſque in nigrum converteretur.* Coloris itaque mutatio ſanguinis tranſlationem ex parte affecta certo ſignificat; ſed unam eam ſemper, ut *ibidem* docet Galenus, non expectare oportet, ob virium imbecillitatem.

Dum humor cum impetu fluit, majores venæ aperiendæ ſunt, modo id loci natura & ſitus partium permittant.

Quia per majores venas prompta & ſubita fit revulſio, ac plerumque derivatio, quæ fluxionis celeritati obſiſtere poſſit.

CAPUT III.

De Sanguinis miſſione.

Humorum vitium duplex eſt: in quantitate, & in qualitate.
Illud vocatur Plethora; hoc cacochymia.
A plethora indicatur ſanguinis miſſio, a cacochymia purgatio.

HOc theoremate graviſſima includitur controverſia de indicationibus mittendi ſanguinis, quæ auctorum ingenia varie torſit, & multis difficultatibus intricavit; A quibus ut nos breviter expediamus, propoſita in *ſuperiori ſectione* principia ſequemur, quibus indicantium & indicatorum natura recte conſtituitur; & a coindicantibus, ac correpugnantibus exacte diſtinguuntur.

Primum igitur ſupponendum eſt, nos hic ſanguinis miſſionem uſurpare, prout eſt ſpecies evacuationis, & remedium ſanguinem evacuans. Quo poſito dicimus, ſanguinis miſſionem indicari a ſola plethora, ſeu plenitudine, quæ ſanguinis redundantiam ſignificat; propterea quod unum tantum ab uno indicetur; & indicatum debeat eſſe contrarium indicanti: at copiæ ſanguinis directe opponitur illius imminutio; quod quidem agnovit Galen. 2. κατὰ τόπους, & *alibi* ſanguinis miſſionem a multitudine ſanguinis indicari docet. Cum vero 4. *method. c.* 6. plenitudini adjungit magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem, *& lib. de venæ ſectione*, tum multis aliis locis, tres jam dictas indicationes mittendi ſanguinis ſimpliciter proponit, nempe magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem, non proprie & ſtricte intelligendum eſt indicationis nomen, ut ex ſequentibus demonſtrabitur.

Primo, unum tantum ab uno indicatur, ut ſupra oſtenſum eſt, *cap.* 3. *ſect.* 1. Ergo ſanguinis miſſio a tribus indicari nequit.

Secundo, vires & ætas, cum ad res naturales referuntur, nunquam poſſunt vere indicare, ſed tantum coindicant, ut ſupra demonſtratum eſt, *cap.* 4. *ſect.* 1.

Tertio, Magnitudo morbi, ſervata lege contrarietatis, quæ debet intercedere inter indicans & indicatum, non poteſt indicare, niſi magnitudinem remedii. Atque ita, cum purgatio æque magnum remedium ſit ac venæ ſectio, æqualiter utraque a magno morbo indicabitur, non autem ſpeciatim venæ ſectio. Quod videns Galen. 4. *meth.* magnitudinem morbi nunc ſanguinis miſſionem, nunc purgationem indicare ſcribit: quo oſtenditur magnitudinem morbi non eſſe verum indicans venæ ſectionis, quia non eſt unum, neque perpetuum.

Quarto, ex eadem contrarietatis lege, cum ſanguinis miſſio ſit ſpecies evacuationis, inter morbum magnum & evacuationem vera contrarietas deberet intercedere. Quæ cum nulla omnino ſit, unum ab alio non poteſt indicari. Neque eſt quod dicas eſſe contraria per accidens; nam vera indicantia debent indicare per ſe contrarium remedium.

Quinto, multi ſunt morbi magni, quibus non convenit ſanguinis miſſio, ut febris hectica, & quicumque ab inanitione fiunt; ergo magnitudo morbi non eſt vera indicatio venæ ſectionis.

Dicimus igitur Galenum morbi magnitudinem proponere, quaſi ſanguinis miſſionem indicet, non quod proprie, & revera id præſtet, quod nonnulli recentiores ſummis viribus defendere conantur; ſed quod ſit ſignum, vehemens ſanguinis vitium oſtendens, quoties ab eo producitur: & illud ſanguinis vitium poſtulat venæ ſectionem. Vires vero & ætas coindicant ſolummodo, latiorique verbi acceptione indicare dicuntur, ut ſupra oſtenſum eſt, coindicantia ſimpliciter indicantia ſæpe a Galeno nominari. Magnitudo morbi venæ ſectionem indicat, quatenus eſt conditio ſine qua non, juncta multitudini ſanguinis. Nam ea, abſente plethora, ſolvi poteſt aliis viis, pura inedia, exercitio, &c.

Plethora alia eſt ad vaſa, alia ad vires.

Plethora ad vaſa fit, vel omnibus humoribus æqualiter adauctis, & appellatur ſimpliciter plethora: vel ſolo ſanguine copioſius redundante, & vocatur plethora ſanguinea.

Quando alius humor a ſanguine ſua quantitate ſymmetriam excedit, & omnes alios exuperat ipſis etiam adhuc adauctis, illius humoris appellatur plenitudo.

Cum denique unus tantum humor excedit, reliquis in æquilibrio poſitis vocatur cacochymia.

Cacochymia eſt vitium in qualitate, quemadmodum plethora in quantitate: quia ſanguis abſque vitio qualitatis poteſt augeri, alii vero humores nequaquam.

Plethora ad vires ea eſt, quæ licet vaſa præter modum non repleat, corporis tamen facultates premit, & præcipue naturales: ita ut cum ab illis regi nequeat, in corruptelam degeneret.

Rurſus plethora alia levis eſt, alia gravior, alia præſens, alia futura, alia communis, alia propria.

Confert etiam ſanguinis miſſio ad revulſionem, derivationem, & totius corporis refrigerium, non quidem per ſe, ſed tantum per accidens.

Sanguinis miſſio per ſe multitudinem humorum, qui continentur in venis, educit: per accidens vero revellit & derivat humores ad aliquam partem confluentes. Totum vero corpus refrigerat etiam per accidens, videlicet humoris calidi partem educendo, & illi qui relinquitur liberam tranſpirationem conciliando.

Ex prædictis theorematis facile deſumi poſſunt ſolutiones omnium argumentorum, quæ a multis afferri ſolent, ut probent ſanguinis miſſionem non indicari a plethora: nam iis, qui ex alto ceciderunt, licet nulla adſit manifeſta plethora, ſecatur vena, quia eſt plethora ad vires: illæ enim ex caſu debilitatæ, non poſſunt regere humores, quia antea ſub regimine naturæ rite coercebantur, dum ſanitas erat integra. Deinde fit illa ſanguinis miſſio ad revulſionem humorum, qui fluere incipiebant ad partes contuſas. Sic in immodico ſanguinis fluxu venæ ſectio celebratur, non quatenus eſt evacuatio, ſed quatenus eſt remedium revellens. Sic in febribus putridis & quandoque etiam malignis ſecatur vena ad corporis refrigerium, aut quia adeſt plethora ad vires. Levata enim natura portione oneris quo premebatur, quod reliquum eſt facilius ſuſtinet, minoreque negotio domat, atque conficit. Denique plethora levis, quæ ſolo exercitio & frictionibus curari poteſt, non indiget venæ ſectione; ſed tantum ea, quæ gravior eſt, & morbum magnum producit, aut brevi productura eſt.

Interea quæ venæ ſectionem coindicant, vires primum locum occupant: quæ ſi validæ ſunt, & robuſtæ, eam permittunt; ſi vero debiles, ac languidæ, eamdem prohibent.

Vires ſub triplici facultatum numero continentur, præcipue tamen in facultate vitali virium robur conſtituitur. Si enim illa ex pulſu magno & æquali, necnon reſpiratione libera, conſtans & robuſta comperiatur, ſanguinis miſſionem permittit. Si vero ex contrario pulſus & reſpirationis habitu imbecilla appareat, venæ ſectionem dehortatur; etſi cauſſa morbifica, vel morbus hoc remedii genus expoſtulet, aut certe parca manu, & per dilucida intervalla ſanguis educendus eſt. Hic enim diligenter vires languidæ ab oppreſſis diſtinguendæ ſunt. Opprimuntur a cauſſis internis, ut obſtructione, & humorum copia, & tunc vacuatione recreantur. Exſolvuntur & diſſipantur a cauſſis evidentibus, ut aeris fervore, & maligna corruptione, labore, vigiliis, inedia, vacuatione quavis immodica, doloris atrocitate, morbi violentia & diuturnitate, aliiſque hujuſmodi: tunc vero refectioni potius, quam evacuationi danda eſt opera. In languidis & oppreſſis viribus pulſus fere ſimilis eſt: ſed hoc diſcrimen afferri poteſt, quod oppreſſis morbi initio exilis pulſus & ſepultus percipiatur: languentibus autem & dejectis in incremento & vigore, cum quibus cauſſæ commemoratæ concurrunt.

Coindicat etiam ſanguinis miſſionem ætas florens, quæ inter pueritiam & extremam ſenetutem media eſt. At pueritia & ultima ſenectus eamdem prohibent; aut certe nonniſi maxima urgente neceſſitate, & ſumma cum cautione celebrandam eſſe ſuadent.

Ætas non coindicat, aut correpugnat, niſi ratione virium, quæ in puero & ſene ſunt tam debiles, ut vix ferre queant venæ ſectionem. Pueri enim corpus habent molle, tenerum & patens, quod ſponte ſua aſſiduo digeritur, ac diffluit; ſenes vero ſpiritu & caloris inopia laborare ſolent, Ideo Hippocr. 4. *de victus ratione in morbis acutis*, ætatem florentem cum magnitudine morbi & virium robore, ad ſanguinis miſſionem requiri præcipit. Quem ſecutus Galenus 11. *meth. c.* 14. *& lib. de curandi ratione per venæ ſectionem*, ante annum 14. & poſt ſeptuageſimum venam ſecare vetat. Quod de pleniori illa veteribuſque conſueta vacuatione audiendum eſt: nam moderatam, quæ viribus & plenitudini aut par, aut inferior ſit, omnis fere ætas ferre poteſt, ſi vegeta & robuſta ſit. Ætas ſiquidem non tam annorum numero, quam habitus & virium robore metienda eſt. Quod eleganter Celſus confirmavit *lib.* 2. *c.* 10. *Antiqui*, inquit, *primam, ultimamque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilii genus judicabant: perſuaſerantque ſibi, mulierem gravidam, quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturam. Poſtea vero uſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliaſque potiores obſervationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium debet. Intereſt enim non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus generatur, ſed quæ vires ſint: ideo firmus puer, & robuſtus ſenex, & gravida mulier valens tuto curantur.* Sic Rhaſis in ætate decrepita, quæ gravi urgenteque pleuritide laborabat, ſanguinem miſit: Sic Avenxoar filio ſuo trimo ſe utiliter venam ſecuiſſe commemorat. Et nos plerumque experimur pueros quarto, aut quinto ætatis anno (*in Gallia*) a graviſſimis morbis venæ ſectione liberari.

Quantitas venæ ſectionis a magnitudine vitii a ſanguine dependentis indicatur. Atque ita magnus morbus copioſam indicat ſanguinis miſſionem, mediocris moderatam, parvus denique exiguam aut nullam.

Quantitatem vero coindicant vires ægrotantis, quæ ſi validæ fuerint, quantum morbus deſiderat, fidenter vacuandum.

Minus validis, parcius; proſtratis, nihil prorſus educendum.

In magno ſanguinis vitio, viribus conſtantibus antiqui ſanguinem mittebant uſque ad lipothymiam, ſeu animi deliquium, quo non intelligendum eſt illud, quod nonnullis, venæ ſectionem expaveſcentibus, aut alia de cauſſa, citra inſignem evacuationem accidit, ſed illud, quod ratione evacuationis contingit. Talem adhibebant ſanguinis miſſionem in magnis inflammationibus, febribus ſynochis vel ardentiſſimis & doloribus vehementiſſimis, aſſertque Galen. ſe experientia comperiiſſe, ſi in ardentiſſimis febribus uſque ad animi delirium ſanguis mittatur ſtatim corporis habitum refrigerari, & febrem extingui, pluri-

pluτimoſque alvo ſoluta, & ſudoribus erumpentibus, plane ſanitati reſtitui. Hæc tamen uſque ad lipothymiam vacuatio noſtris temporibus rariſſime uſurpatur, & apud vulgus temeritatis maxime ſuſpecta eſſe conſuevit. Satius igitur eſt infra ſubſiſtere, & ſanguinis quantitatem, quæ una vice lipothymiam induceret, duabus potius, tribus aut vicibus educere, abſque ullo lypothymiæ metu, & minori virium jactura.

Coindicant etiam quantitatem mittendi ſanguinis cauſſæ interna & externa.

Internæ ſunt corporis temperamentum, habitus, ætas.

Temperamentum calidum, & humidum copioſiorem patitur venæ ſectionem, quam frigidum & ſiccum.

Habitus corporis extenuatus, mollis, & rarus, magnam ferre nequit ſanguinis evacuationem: contra vero carnoſus, firmus atque denſus.

Habitus præpinguis & obeſus difficile ſuſtinet venæ ſectionem.

Quamvis hujuſmodi habitus minime reſolubilis ſit, quia tamen anguſtas, & exiles habet venas, quas exinanitas pinguedo facile ſtringit, ut inde metus ſit, ne nativum calorem extinguat, ideo difficile ferre poteſt venæ ſectionem.

Juvenilis ætas largiorem patitur venæ ſectionem, quam puerilis aut ſenilis.

Cauſſæ externæ ſunt regio, anni tempus, cæli ſtatus, vacuatio ſuppreſſa, vel immodice procedens, conſuetudo victus, vel generis vitæ, vel vacuationis.

In regione calida, & ſicca ſanguis minori copia educendus eſt.

Quia talis regio multo innati calidi, ſanguinis, & ſpirituum abſumit; hinc vires comminuuntur, & minor ſanguinis quantitas relinquitur in venis.

Regio frigida & humida ſatis largam patitur venæ ſectionem, minus vero, quæ eſt frigidiſſima: at temperata largiſſimam profuſionem tolerat.

Frigida & humida aeris temperies innatum calidum humoreſque intus coercet, horumque minimum diſſolvit. In extreme frigida ſanguis, veluti frigore conglaciatus, vacuationi vix cedit: tum partes internæ, ſi a ſuo calore deſtitutæ maneant, ambientis frigoris injuria, extinctionis periculum ſubibunt.

In anni temporibus per ſanguinem largius profundi permittit: poſt autumnus, deinde hyems, omnium vero minime æſtas.

In cæli ſtatu calidiſſimo & frigidiſſimo parce ſanguis mittendus eſt, in temperato, copioſius.

Conſueta aliqua vacuatio ſuppreſſa largiorem patitur ſanguinis miſſionem.

Vacuatio ſpontanea, materiæ morbi nihil detrahens, venæ ſectionem non excludit, modo illa vires valde attrita non fuerint. Harum tamen ratione ſanguis parcius mittendus eſt, & ſiſtenda vacuatio, ſi magis vires offenſura eſt.

Spontanea vacuatio, quæ materiam morbificam educit, ſi jam ægrotum levet, poſſitque, quantum requiris, vacuare, prorſus eſt naturæ committenda. Sin minus id poſſit, tantum ipſe detrahes, quod conjunctim perficiatur, quod poſtulas.

Qui frugaliter, ſive ex conſuetudine, ſive ex morbi impedimento victitant, parcius vacuandi, quam qui liberalius pleniuſque vivunt.

Qui venæ ſectioni ſunt aſſueti, alacrius ac levius eam proferunt; quam non aſſueti.

In quibus morbis convenit venæ ſectio, iis ab initio eſt celebranda.

Tempus ſanguinis mittendi definitur a præſentia eorum indicantium, quæ tale remedium poſtulant. In principio enim morbi illa indicantia maxime concurrunt, tum ratione ſui, tum ratione virium, quæ tunc temporis validiores ſunt: tum quia in progreſſu morbi natura, coctioni, & pugnæ cum morbo intenta, ab opere non eſt avocanda.

Si morbi principium fuerit prætermiſſum, aut in eo ſufficiens ſanguinis quantitas detracta non ſit, aliis etiam temporibus educendus eſt, ſi plenitudinis atque cruditatis ſigna perſeverent, & vires ferre queant, aliaque coindicantia concurrant, aut ſaltem non prohibebunt.

Ex iis quæ venæ ſectionem prohibere ſolent in principio morbi, aliiſque temporibus, non infima eſt cruditas ventriculi, aut cibi incocti in primis viis.

Hoc præceptum proponitur a Galeno 9. *meth. capit.* 5. ideo ſemper, niſi ſanguinis vitium ſit vehementiſſimum, differenda eſt venæ ſectio, donec humores ii concoquantur, ne ad hepar attracti obſtructiones pariant, & plus damni inferant, quam ex venæ ſectione poſſit ſperari commodi.

In iis morbis, quorum certa eſt vel remiſſio, vel intermiſſio, venæ ſectio in remiſſione, aut intermiſſione celebranda eſt.

In febrium acceſſionibus & exacerbationibus maximus eſt naturæ cum morbo conflictus, in quo nihil movendum eſt, neque vires ad pugnam neceſſariæ, venæ ſectione imminuendæ ſunt, quod eleganter a Celſo proditum eſt, *cap.* 10. *lib.* 2. his verbis: *Si vehemens febris urget, in ipſo impetu ejus ſanguinem minuere, hominem jugulare eſt.*

Quando affectus vehementer urget, quacumque hora ſanguis mittendus eſt, in iis vero, qui dant inducias, hora ſanguinis mittendi aptior eſt matutina, maxime ſecunda vel tertia ab exortu ſolis.

Tum enim cibus heſternus probe coctus eſt, & vires plerumque magis vigent, necnon matutinis horis ſanguis magis dominatur, & ipſo diei lumine quodammodo tenuior, & ad fluendum aptior efficitur.

CAPUT VI.

De Purgatione.

Purgatio eſt humorum qualitate peccantium evacuatio.

HÆc definitio proponitur a Galeno *comm. in* 2. *Aphor. ſect.* 1. quæ ut recte intelligatur, ſciendum eſt, per qualitatis vitium non audiendam eſſe meram intemperiem, quia illi ſola alteratio deberetur, ſed potius cacochymiam, ſeu humorum nutritioni ineptorum redundantiam. Hujus generis ſunt humores omnes excrementitii, qui in venis cum ſanguine permixti, vel extra venas continentur. Illi autem duorum ſunt generum, ut ex Phyſiologia conſtat. Alii ſcilicet naturales, alii præternaturales. Naturales ſunt, qui ex naturæ inſtituto generantur, ut pituita dulcis, bilis, melancholia, & ſerum. Hi ſi debita proportione, ac quantitate generentur, vacuatione non indigent: ſi vero majori quantitate abundent, cacochymiam conſtituunt, & purgatione educendi ſunt. Humores vero excrementitii præternaturales ſunt, qui præter naturæ leges producuntur, ut bilis vitellina, porracea, æruginoſa, glaſtea, & atra, necnon pituita acida & ſalſa, & ſerum ipſum acidum vel ſalſum factum: quod humorum vitium cum nullo modo eſſe debeat in corpore, ſed minima quantitas cacochymiam conſtituat, purgationem indicet, ſi diæta, exercitio, aut levioribus remediis auferri nequiverit.

Unicuique autem humoris peccantis ſpeciei propria medicamenti purgantis ſpecies reſpondere debet. Atque ita pituitæ, phlegmamogum; bili, cholagogum; melancholiæ, melanagogum; ſero, hydragogum; mixtis humoribus mixtum medicamentum adhibendum eſt.

Purgationem vero coindicant ægrotantis vires, temperamentum, habitus, ætas, ſexus, naturæ conſuetudo, & aeris ſtatus.

In omni purgatione ægrotantis vires validas, ſaltem mediocres eſſe neceſſe eſt.

Purgatione vires aliquatenus infringuntur; ideo ſi valde labefactatæ fuerint, non eſt tenenda purgatio, ne ab ea plene dejiciantur.

Corpora calida & ſicca, tum frigida, ſive humidiora ſint, ſive ſicciora, difficilius purgationem ferunt: calida vero & humida facilius.

Qui calidiori & ſicciori temperamento præditi ſunt, ex purgatione facile poſſunt incaleſcere, areſieri, exſiccari necnon in convulſiones incidere, ſi purgatio nimia extiterit. Frigidi & humidi tum frigidi & ſicci, calorem habent languentem, & ſpiritus exiguos, qui facile a purgatione diſſipantur. Calidi vero & humidi calidiora habent naturæ principia, quæ purgationis impetum eludunt.

Habitus gracilis, tenuis, & laxus facile exſolvitur; carnoſus vero & bene compactus commode purgationem tolerat, pinguis non æque bene.

Pingues a carnoſis ſedulo ſunt diſtinguendi: licet enim utrique ferre poſſint purgationem; tamen multo minus pingues, quia frigidiores ſunt, ſpiritus habent pauciores, & vaſa anguſtiora.

Pueri & ſenes benigniora tantum ferre poſſunt medicamenta: in ætate media conſtituti vehementiora.

Gravidæ mulieres quarto, quinto, & ſexto menſe, magna urgente neceſſitate, & ſumma cum cautione purgandæ ſunt.

Hæc ſententia deſumpta eſt ab Hippocrate *Aphor.* 1. *ſect.* 4. & illi ratio evidens ſuffragatur. Cum enim natura a purgante medicamento irritata, humores excrementitios, & ipſum pharmacum expellere nitatur; uterum concutit, & fœtum ſimul expellit, niſi fortiter adhæreat. Si tamen prægnans morbo affligatur, qui purgationem maxime deſideret, illa nihilominus tentanda eſt, ſed blandis atque benignioribus medicamentis, quæ corpus parum concutiant: & illis inſuper menſibus fidentius ineunda, quibus fœtus utero fortius alligatus eſt, quod quarto, quinto, & ſexto menſe contingit. Similis enim eſt, ut docet eleganter Galenus, *in comm. prædicti Aphoriſmi* fœtus cum utero, ac fructuum cum arboribus adhæſio. Fructus in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facile decidunt, quando vehementior ventus ipſos concuſſerit: poſtea vero aucti difficilem habent a plantis diſſolutionem: ſicuti rurſus cum perfecti ſunt, ſponte ſua ſine vi extrinſeca decidunt. Eodem modo conceptus, in principio ſuæ formationis, & quando jam perfecti ſunt, ex leviori commotione facile diſrumpuntur, tempore vero intermedio firmiorem habent coalitum.

Ægrotantis natura particularis diligenter obſervanda eſt: quidam enim a mitioribus medicamentis facillime & copioſiſſime purgantur, alii vero fortioribus vix commoventur.

Qui purgationibus aſſueti ſunt, facilius eas tolerant; in iis vero, qui nunquam, aut rariſſime purgati ſunt, cautius procedendum.

In cali-

In calidiori aut frigidiori aere purgationes difficiliores : in temperato, faciliores.

Calidior aer vires debilitat, & morbos calidos gignit : ideo purgantia, & quæ vires magis debilitant, & corpus calefaciunt, non adeo facile admittit. Unde Hippocrates *Aphor.* 5. *ſect.* 3. In cane, & ante canem, purgationes difficiles.

Frigus humores condenſat, & meatus conſtipat, atque ita corpus minus fluxile reddit, unde laborioſæ ſuccedunt purgationes. Recte igitur Hipp. Aph. 27. ſect. 6. *purgationes verno tempore magis convenire, quam reliquis temporibus, aſſeruit.*

Purgationis quantitatem humoris peccantis quantitas oſtendit. Univerſus enim expurgandus eſt, ut corpus a morbo vindicetur.

Si noxius humor totus non auferatur, vel non curatur morbus vel ſi curatus appareat, recidivæ obnoxius eſt : unde Hippoc. *Aph.* 10. *ſect.* 2. *Quæ relinquuntur in morbis recidivas facere conſueverunt.* Si tamen exigua humoris illius portio derelicta eſt, exquiſita vivendi ratione, & naturæ caloriſque vi domari ac vinci poterit.

Pauca cacochymia univerſe detrahi poteſt, conſtantibus viribus, præſertim ſi concocta ſit, aut tenuis. Imbecillis autem viribus non modo multa, ſed & pauca cacochymia partite eximenda eſt.

Huic theoremati ſuffragatur *Hipp. Aphor.* 36. *ſect.* 2. *Qui pravo utuntur cibo, medicamenta purgantia aſſumentes, ſtatim debilitantur.* Et ratio eſt, quia multis vitioſis corruptiſque ſcatent humoribus, & pauco fruuntur bono ſucco, unde vires debiles a fortiori medicamento dejiciuntur; tum ſentina illa pravorum humorum, purgantibus mota, putres, tetros, ac pernicioſos humores ad cor & ventriculum emittit, unde lipothymia, vertigines, & alia accidere poſſunt. Non tamen hi humores in corpore relinquendi ſunt, ſed ſenſim & per intervalla, ac per epicraſim ſine magna agitatione evacuandi.

Tempus morbi, purgationi aptiſſimum, eſt morbi ſtatus aut declinatio, in quibus humores concocti ſunt, & ad evacuationem præparati.

Fundatur hoc theorema *Aphor. Hipp.* 22. *ſect.* 1. *Concocta medicari oportet, non cruda.* At in ſola morbi declinatione, aut ſaltem in fine ſtatus, integre humores concocti ſunt. Hac tamen reſtrictione limitandum eſt hoc theorema, videlicet ſi natura per ſe evacuationem non aggrediatur; quando enim humores critice vacuantur, purgatio nulla inſtituenda eſt, niſi criſis fuerit imperfecta : tum enim reliquiæ materiæ morbificæ medicamentis educendæ ſunt, ne recidivam pariant.

In principiis etiam morborum purgationes convenire poſſunt, ſi nempe materia turgeat.

Turgere dicuntur humores, quod ὀργᾶν Græci nominant, quando cum impetu in corpore agitantur, parteſque laceſſunt & vellicant. Hæc autem turgentia humoribus bilioſis proprie competit, qui calidi ſunt, tenues, atque mordaces, morbos acutos gignere aptiſſimi. Craſſi vero humores atque frigidi, ex quibus morbi diurni generantur, orgaſmi capaces minime eſſe ſolent. Si itaque tales humores turgeant, eos non expectata coctione purgare licet. Metus enim eſt, ne vires ex illa materiæ agitatione dejiciantur, vel humores, impetu illo concitati, in partem aliquam principem ruant. Tum vero ſatis facile purgantur illi humores, licet concocti non ſint, quia tenues & mobiles, & ipſa natura ab iis ſtimulata & laceſſita, purganti medicamento auxiliatrices manus porrigit, ut ita ex hac turgentium humorum ante coctionem purgatione plus utilitatis, quam damni æger percipiat. Unde Hippoc. *Aph.* 10. *ſect.* 4. *Medicandum in valde acutis, ſi materia turget, eadem die : tardare enim in talibus, malum eſt. Hoc tamen ſumma cautione; & cum diligenti præmeditatione exequendum eſt, ut plurimum enim materia non turget,* ut eſt *Aphor.* 22. *ſect.* 1. & docuit idem Hipp. *Aphor.* 24. *ſect.* 1. *In acutis morbis raro, & in principio medicamentis purgantibus utendum; & hoc cum præmeditatione faciendum.* Purgantia enim caliditate ſua & acrimonia morbos acutos augent : & acuti morbi ſæpius critica evacuatione, quam purgatione ſolvi ſolent. Illæ autem criſes haud temere turbandæ ſunt : quin potius, ſi aliqua earum ſpes, a purgatione abſtinendum, viæque potius ad illam evacuationem præparandæ. Conſiderandæ etiam vires & reliqua coindicantia; tum etiam corpus ipſum, an ſcilicet vias habeant patentes, & ab obſtructionibus liberas, & æger multitudine craſſorum humorum atque cruditatum non ſcateat; tum vero, num inflammatione aliqua interna conflictetur, quæ purgatione ingraveſceret.

Humores ad partes nobiliores, aut ad eas, quæ nobiles in conſenſum trahere poſſunt, fluentes, aut quamprimum fluxuri, in morbi principio purgatione educendi ſunt.

Sic in magnis vulneribus, ulceribus, inflammationibus, aliiſque tumoribus, capitis doloribus, aliiſque aliarum partium affectibus, ſi pravorum humorum copia in corpore luxuriet, non eſt dubium, quin purgatio conveniat : ſi nihil aliud eam prohibet, ut materia, quæ affectum augere poſſet, minuatur, & a parte affecta evocetur. Quod quidem & in praxi ordinaria uſurpatur, & a Galen. ſancitum eſt *lib. de curandi ratione per venæ ſect. cap.* 8. *In iis* (inquit) *quibus pars quædam graviter icta eſt, aut utcumque aliter incipientem habet phlegmonem, eam ſi magnam fore ſuſpicamur, curationem ab evacuatione incipimus, aut purgatorio medicamento exhibito, aut vena inciſa prout nimirum alterum altero magis convenire judicamus.*

Quando humores copia luxuriant, & ideo commode coqui nequeunt, eorumdem portio catharſi detrahenda eſt, ut natura portione liberata, quod reliquum eſt, facilius expellat.

Quia hujuſmodi purgatio materiam morbificam imminuit, dempta aliqua illius portione; ideo *minorativa* vulgo nominatur, quæ noſtris temporibus in omnibus fere morbis uſurpari ſolet.

Neque pericula, quæ hujuſmodi purgationes minorantes, in morborum principiis inſtitutas; averſantes in medium afferre ſolent, admodum reformidanda ſunt. Metuunt enim, ne commota ſaltem, & non evacuata materia, ob multitudinem æger in grave aliquod diſcrimen conjiciatur, & humores mali cum bonis magis commiſceantur.

Quæ pericula evitare facillimum eſt, ſi benigniora medicamenta, ut vulgo fieri ſolet, uſurpentur, quæ ſine ulla, aut ſaltem minima humorum commotione, primam regionem expurgant, & eam materiæ morbificæ portionem educunt, quæ evacuationi magis diſpoſita eſt.

Quod ſi forte Hippocratis & Galeni temporibus minus uſitatæ erant hujuſmodi purgationes in morborum principiis uſurpatæ; ideo factum eſſe certiſſimum eſt, quod illis temporibus vehementia tantum, acria, & maligna medicamenta propinari conſueverant. Neque mitiora illa atque benigniora, noſtris temporibus familiariſſima, illis nota erant, quæ ſine ulla fere moleſtia uſurpari poſſunt. Ideo Celſus præſente febre pharmacum ſemper abdicat, quia ſua ignea caliditate & acredine, ſui temporis pharmaca febrilem calorem intendebant. Et ob eamdem rationem Hippoc. vigente æſtate hujuſmodi medicamenta exhorrebat ut *Aph.* 5. *lib.* 4. *ſub cane & ante canem, purgationes difficiles*; quia exuſti tunc temporis humores illam purgantium acrimoniam ferre nequeunt. Eadem omnino ratione nos hoc ſæculo medicamenta illa, quæ vulgo *diagrydiata* nominantur, temporibus illis calidioribus, & in corporibus febre affectis averſamur : ſed mitiora alia quæ parum calida & fere temperata, immo vero nonnulla eorum refrigerantia ſunt, & in febribus continuis, & in earum principiis, & æſtatis tempore, ipſis etiam diebus canicularibus tuto, & feliciter uſurpamus, ut ſunt Manna, Caſſia, Tamarind. &c.

Certum tamen eſt, antiquos in morborum principiis purgationi indulſiſſe, præſertim in morbis febre vacantibus, & in quibus non aderat humorum cruditas ex putredine oriunda; quemadmodum Galenus 4. *de victus ratione in morbis acutis*, interdum prima, interdum ſecunda, interdum quarta, & quandoque quinta die pharmacum ſe exhibuiſſe tradit, tum etiam *lib. de compoſ. medic. ſecundum loca*, nulla præcedente coctione, aliave præparatione, utramque bilem & pituitam purgat in alopecia, & paulo poſt in multis capitis morbis idem facit. Denique 13. *methodi*, refert multos, quibus inflammatio in oculis cœperat, ſola per inferiorem ventrem purgatione una die liberatos.

In morbis, qui exacerbationes habent vel paroxyſmos, tutius eſt, remiſſionis aut intermiſſionis die, purgans medicamentum exhibere.

Quando enim morbus minus fatigat, vires robuſtiores ſunt, & morbi impetum facilius ferre poſſunt. Certum tamen eſt, in exacerbatione, vel acceſſione promptiorem fieri evacuationem, quia tunc temporis humores ſunt in motu, & veluti turgentes, ſicque facilius educi poſſunt. Ideo Empirici non raro febres intermittentes curare ſolent, exhibito medicamento, quod per vomitum vel ſeceſſum, utramque regionem evacuat. Quia tamen hoc modo natura valde conflictatur, ideo prudens Medicus raro & nonniſi ſumma cum cautione hujuſmodi curationes experietur.

Purgationi libera & electiva dies temperata, Auſtrina potius, quam Aquilonia, & benevola ſyderum commixtione ſalutaris.

Auſtrina tempeſtate corpora laxiora ſunt, & humores fluidiores; unde melius purgatio ſuccedit. At ſyderum influxus eſſe advertendos in purgatione inſtituenda, docent Aſtrologi, eorumque de hac re præcepta in unum caput collecta, videnda ſunt apud Joann. Ant. Maginum, *lib. de legitimo Aſtrologia in Medicina uſu, cap.* 26. In primis autem obſervandum eſt, ne in conjunctione & oppoſitione Lunæ cum Sole catharſis inſtituatur : quamvis enim cum aliis Aſtrologorum dogmatis etiam hoc præceptum a non paucis derideatur; obſervatum tamen perſæpe eſt, illis temporibus purgationem non ita feliciter procedere : idcirco ſatius eſt in purgatione electiva eos aſpectus evitare.

Locus, per quem debet fieri purgatio, duplex eſt; ſcilicet per vomitum, & per ſeceſſum.

Et indicatur a loco humoris, & naturæ ejuſdem.

Humores in ventriculo reſidentes per vomitum commode expurgantur; tum etiam non raro ii, qui in liene, cavis hepatis, & pancreate continentur. Illi vero, qui in partibus inferioribus, aut a ventriculo remotis continentur, per alvum facilius educuntur.

Evacuatio, quæ fit per vomitum, præcipue competit humori in ventriculo contento. Certum tamen eſt, partes

ventriculo vicinas: ut lienem, cava hepatis, & pancreas, per vomitum aliquando utiliter expurgari; ita ut interdum contumaciſſimi humores morbos diuturnos committentes ex iis locis utiliter per hanc viam evacuati fuerint, qui aliis remediis eradicari nequiverant.

Humores tenues, calidi, & bilioſi, per vomitum, craſſi vero, pituitoſi, & melancholici, per alvum facilius educuntur.

Bilioſi ſunt ἀναῤῥόποι, quia leviores; pituitoſi & melancholici καταῤῥόποι, quia graviores.

Locum vero, per quem debet fieri purgatio, coindicant tempus anni, ægrotantis habitus, natura, & conſuetudo.

Æſtate commodius per ſuperiora purgatio inſtituitur: hyeme vero per inferiora.

Hoc præceptum habetur apud Hippocratem, *Aphor.* 4. *ſect.* 4. & ratio illius eſt, quia æſtate bilis flava, calidique humores abundant, qui facilius ſurſum feruntur: hyeme vero contrarium accidit. Neque huic ſententiæ obſtat, quod habetur apud eumdem Hippocratem, *lib. de ſalubri diæta*, ſex hybernis menſibus vomendum eſſe: id enim a Galeno *in commentario* explicatur, tantum intelligendum eſſe de pituita, quæ in ventriculo colligitur: ea enim per vomitum expurganda eſt, reliquum vero corpus per ſeceſſum.

Qui habitu ſunt gracili, per ſuperiora facilius expurgantur, craſſi vero carnoſi, per inferiora.

Deſumitur hoc theorema ex *Aphor.* 6. & 7. *ſect.* 4. illiuſque ratio ex eo deſumitur, quod graciles bile magis abundent; carnoſi vero pituita. Adde quod hi, propter omenti & muſculorum abdominis pondus, nonniſi laborioſe, cum violentia, ac vaſis alicujus in thorace rupturæ periculo vomere poſſunt.

Quorum natura ad vomitum prona atque facilis eſt, illis tuto vomitus excitari poteſt, qui vero difficulter vomunt, a vomitu arcendi ſunt.

Difficulter vomentes nonniſi vehementiſſimis medicamentis ad vomitum excitari poſſunt: unde metus eſt, ne exagitatione alicujus venæ in pectore ruptio contingat.

Qui vomitionibus aſſueti ſunt, facilius per vomitum expurgantur; qui vero non aſſueti, difficilius.

Vomendi conſuetudo antiquis erat uſitatiſſima, qua de cauſſa vehementiora vomitoria ferebant. Noſtris autem temporibus vomendi illa ratio fere obſolevit, ideo etiam in ciendo vomitu cautius agendum & diligenter advertendum, quando utiliter moveri poſſit, quando vero adhibenda per alvum purgatio: quæ certe plerumque commodior eſt. Natura enim ipſa viam hanc, per inteſtina ſcilicet, ad excrementorum ejectionem paravit, eaque idcirco ignobiliora fecit. Immo etiam brevior & rectior a corpore univerſo ad inteſtina via eſt, quam ad ventriculum: plures enim & potentiores venæ ad inteſtina, quam ad ventriculum feruntur.

CAPUT V.

De humorum præparatione & concoctione.

Humores noxii antequam expurgentur, præparandi & concoquendi ſunt.

Præparatio humorum fit ab arte, coctio vero a natura.

Eſt autem concoctio mutatio ſubſtantiæ in meliorem ſtatum, quæ caloris vi perficitur.

IN hoc concoctio ab alteratione differt, quod in alteratione ſolæ qualitates mutentur; in concoctione vero ipſa etiam ſubſtantia.

Eaque duplex eſt; una quæ vocatur pepſis, altera vero pepaſmus.

Pepſis eſt illa vera & propria concoctio, alias alimentum in corporis noſtri ſubſtantiam commutatur.

Pepaſmus vero eſt, quando vitioſus ac putridus humor, qui in corporis ſubſtantiam faceſſere non poteſt, in aliud melius & naturæ convenientius, ut in pus, aut quidpiam puri finitimum deducitur.

Tumores a ſanguine oriundi in verum pus commutantur, quemadmodum & ſanies, quæ in ulceribus generatur. At humores putreſcentes, qui in venis continentur, non quidem in verum pus, ſed in quippiam aliud puri finitimum convertuntur, quemadmodum illius idea in urinæ hypoſtaſi apparere ſolet.

Humorum vero præparatio, quæ fit ab arte, vel ipſos humores reſpicit, vel vias, per quas illi humores expurgandi ſunt.

Humores calidiores refrigerandi, frigidiores calefaciendi, craſſiores incidendi & attenuandi; lenti ac glutinoſi detergendi; tenuiores incraſſandi ſunt.

Quamvis multi exiſtiment, contra Avicennam, humores quo tenuiores ſunt, eo facilius expurgari, neque unquam eſſe incraſſandos, attamen rationi magis conſonum eſt, moderatam craſſitiem iis magis competere. Ut enim palea vento agitata huc illuc impellitur, ait Avicenna, ſic humor bilioſus interdum, præ tenuitate ſua hinc inde agitatus, non tam facile trahitur a medicamento, vel a natura expellitur, quam ubi mediocritatem ſubſtantiæ per leviter incraſſantia fuerit adeptus.

Viæ per quas humores expurgandi ſunt, liberæ & patentes reddantur; atque ventriculus humorum copia minime ſit nauſeabundus; ne hauſtum pharmacum magnopere averſetur, ac revomat, inteſtina etiam ſatis vacua ſint, & curſui humorum non obſiſtant, tum venarum atque viſcerum obſtructiones reſerentur.

Quælibet præparatio, quæ artis & remediorum opera perficitur, non ſolum ad juvandas purgationes, ſed etiam coctionem humoris morbifici promovendas uſurpatur.

Quia hujuſmodi remediis præparantibus ſubactus humor morbificus, facilius a calore noſtro vincitur, & ad pepaſmum perducitur: ideo hæc medicamenta præparantia, a Medicis concoquentia, quamvis improprie, nominantur, quia ad juvandum concoctionem, & humorum morbificorum mutationem conferunt.

CAPUT VI.

De evacuatione per urinas.

Per urinas evacuari ſolent humores ſeroſi, bilioſi, & pituita tenuior ab univerſo corpore.

LIcet in operibus naturæ ordinariis humor tantum aquoſus vacuetur, qui ex potu ſupereſſe ſolet; tum etiam commodius per eas vias gibba hepatis pars, renes, veſica, & vaſa his inſervientia purgentur, quam reliquæ corporis partes: interdum tamen & totum corpus per eas vias humores quoslibet tenuiores evacuat, ut videre eſt in criſibus, quæ per urinas frequenter & utiliter contingunt: ideo etiam Medicus hujuſmodi evacuationes aptis remediis promovebit.

In iis præcipue morbis evacuatio per urinas molienda eſt, quorum materia ſenſim & paulatim evacuanda eſt.

Diuretica enim medicamenta nonniſi ſenſim & paulatim corpus evacuant: ideo in illis morbis parum proſunt, qui ſubita evacuatione indigent.

Quando per urinas inſtituitur vacuatio, cavendum eſt, ne humor educendus multus atque copioſus ſit; periculum enim eſt, ne dum ad vias anguſtas impellitur, eas copia obſtruat, ſibique & aliis exitum præcludat.

Ideo Medici ante uſum diureticum, purgatione per alvum inſtituta, bonam humoris peccantis quantitatem educunt, ac illius poſtmodum reliquias per urinas evacuant.

Si renes, veſica, & huic evacuationi deſtinata vaſa exulcerata, vel inflammata ſint, aut ſimili vitio laborent, urinæ provocatio ſuſcipienda non eſt.

Quia minime conſentaneum eſt, humores ad partem affectam & debilem deducere.

CAPUT VII.

De evacuatione per ſudores.

Per ſudores expurgari poſſunt quicumque humores tenues, aut tenuitatis capaces in habitu corporis & venis continentur, aut ad eas partes deduci poſſunt.

IN hac evacuatione contraria videtur eſſe naturæ & Medici operatio: natura enim morbos tantum acutos per ſudores critice reſolvit; at Medicus chronicorum tantum curationem per hoc evacuationis genus tentare conſuevit. Ratio hujus rei eſt, quia non poſſunt ſudores arte procurari, quin corpus univerſum impenſe calefiat: quod in morbis acutis eſſet periculoſiſſimum. Illud tamen in morbis longis & frigidis utiliſſimum eſſe ſolet, quandoquidem hac ratione humores pituitoſi, partibus pertinaciter infixi, attenuantur, & paulatim educuntur.

Evacuationem illam, quæ per ſudores perficitur, diſſuadere ſolent vires languidæ, temperamentum calidum & bilioſum, & materiæ multitudo.

Sudorificorum uſu cutis ſpiracula reſerantur, & multa fit ſpirituum caloriſque nativi deperditio, unde vires maxime atteruntur. Per eadem ſudorifica corpus vehementer incaleſcit, unde metus eſt, ne calidior temperies in febrem, aut marcorem conjiciatur. Denique ſi materia ſit multa, dum tota ſimul commovetur & potenter attenuatur, metus eſt, ne in partem aliquam principem irruat, aut poros ipſius habitu occludat; unde putredines, tumores, & alia vitia contingunt. Ideo conſultiſſimum eſt, ante ſudorum provocationem univerſali purgatione materiam morbificam imminuere.

THERAPEUTICES PARTIS PRIMÆ.

SECTIO TERTIA.

De indicationibus a morbo.

CAPUT I.

De indicationibus a morbo ſimilari.

Omnis intemperies alteratione per contraria corrigenda eſt.

SIc calida intemperies indicat medicamentum refrigerans; frigida calefaciens; humida exſiccans; ſicca humectans. Sic etiam in compoſitis intemperiebus calida humida medicamentum poſtulat frigidum & ſiccum, calida ſicca frigi-

frigidum & humidum, frigida & humida calidum & ſiccum; frigida & ſicca calidum & humidum.

Intenſior intemperies, & a naturali ſtatu valde recedens, intenſioribus indiget contrariis; remiſſior vero & a ſtatu naturali minus recedens, remiſſioribus.

In corrigenda qualibet intemperie, partis affectæ ratio maxima habenda eſt, ut illi appropriata & ſpecifica, ſeu peculiarem quamdam cum ea affinitatem, & naturæ convenientiam habentia remedia præſcribantur.

Sic quando cerebrum calefaciendum, non ipſi quælibet calefacientia, indiſcriminatim adhibenda ſunt, ſed ea, quæ Cephalica dicuntur. Sic thoraci thoracica; cordi cardiaca; ventriculo ſtomachica; hepati hepatica; lieni ſplenica; utero hyſterica, & quælibet parti appropriata medicamenta adhibenda ſunt, iis qualitatibus primis donata, quas dictarum partium intemperies requirit.

CAPUT II.

De indicationibus a morbo organico.

Morbi organici plures ſunt ſpecies: nimirum in conformatione, magnitudine, numero, & ſitu, quorum indicationes, ſigillatim proponendæ ſunt.

Morbi conformationis verſantur in figura, meatu & cavitate, aſperitate & levitate.

Figura vitiata vel ab utero contracta eſt, vel a partu genita.

Quæ ab utero contracta eſt, tamquam incurabilis omittenda.

Quæ poſt partum genita eſt, ſi diuturna facta ſit, difficillime curatur, recentior multo facilius.

Si figuræ vitium ex humorum affluxu procuratur, aut aliqua alia cauſſa, vel interna vel externa; illarum cauſſarum ſublatione protinus emendabitur.

SIc depravata figura, quæ in hydrope, tumoribus, præter naturam, elephanticorum facie, & ſimilibus apparet, humorum eos affectus committentium revulſione, derivatione, & evacuatione reſtituenda.

Si figuræ vitium abſque humoris affluxu contingat, ut iis ſit, qui obtorta habent crura, vel dorſi ſpinam convexam, aut coſtas nimis elevatas: in pueris quidem correctio tentanda eſt contrectatione longa & frequenti manuum in oppoſitam partem; poſtea decubitu & deligatione convenienti, cum faſciis, clitellis, & chartulis: In adultioribus vero emollientibus medicamentis pars prius demulcenda eſt, deinde in loco debito continenda prædictis inſtrumentis. Quod ſi ex fractura, & male genito callo, ob indebitam membri collocationem vitium figuræ acciderit; denuo callus frangendus eſt, ut deinceps commodius regignatur, modo illud ſine periculo fieri poſſit, nimirum in corpore robuſto, bene habito, & temperato.

Morbi meatus & cavitatis, ſunt dilatatio, aſtrictio, & obſtructio; quæ ab innumeris cauſſis produci ſolent, & ſecundum cauſſarum varietatem, quam plurimas exhibent indicationes, quæ nonniſi in methodo particulari exacte tradi poſſunt.

Aſperitates etiam & levitates præternaturales fiunt ab innumeris cauſſis, tam internis, quam externis, vulnerantibus, erodentibus, abſtergentibus, ſiccantibus & ſimilibus, quarum ablatio nonniſi in particulari methodo doceri poteſt.

Morbi in numero deficiente a ſola natura curabiles ſunt. Quidquid enim deeſt, vel eſt caro, vel os, vel alia quædam pars, quam Medicus nequit reponere. Illius tamen generationem promovere poteſt, removendo impedimenta, quæ naturam in hoc opere remorari poſſunt. Tum etiam quando membra deperdita a natura regenerari nequeunt, in eorum locum quippiam aliud Medicus ſubrogare poteſt, quod partis amiſſæ uſum quodammodo præſtare poſſit, ut quando brachium ferreum, aut crus ligneum, aut nares artificiales Taliacotii in amiſſorum locum adaptari ſolent.

Quæcumque numero excedunt, protinus reſcindenda ſunt, modo id ſine periculo, & cum ægrotantis commodo fieri poſſit. Prout autem eorum maxima eſt varietas, ſic diverſiſſimus eſſe ſolet extirpationum modus, cum tamen omnes ferro, igne, vel medicamentis perficiantur.

Magnitudo aucta, imminutione, imminuta, additione ſanatur, iiſdem propemodum inſtrumentis, quibus numerus auctus & imminutus curari ſolent.

Quando partes ſitum & connexum naturalem amittunt, in priſtinum locum reponendæ ſunt, ea præſertim methodo, quæ in luxationum & herniarum curatione proponitur.

CAPUT III.

De Indicationibus a morbo communi, ſeu ſoluta unitate.

Omnis ſolutio continui unionem deſiderat, quæ a natura perficitur, cujus tamen miniſter eſt Medicus, cujus præcipua hac in re officia quinario numero continentur.

Primum *eſt, ut videat, ne quid incidat in partem affectam, quod conglutinationem impedire poſſit.*

Secundum, *ut extrema ſoluta unitatis recte iterum conjungantur, & ſibi mutuo applicentur.*

Tertium, *ut extrema conjuncta conſerventur.*

Quartum, *ut eorumdem unio, & mutuus coalitus promoveatur.*

Quintum, *ut ſymptomata, quæ ſupervenire poſſunt, præcaveantur & corrigantur: quorum præceptorum exercitatio in vulnerum, ulcerum, & fracturarum curationibus fuſe oſtenditur.*

THERAPEUTICES PARTIS PRIMÆ.

SECTIO QUARTA.

De Indicationibus a viribus.

CAPUT I.

Quid diætam in ægris indicet ac coindicet?

Vires in quocumque corporis ſtatu ſui conſervationem indicant. Illa autem conſervatio a diæta, ſeu victus ratione perficitur, quæ ut a viribus proprie indicatur, ſic a morbo ſeu cauſſa morbifica coindicatur, vel prohibetur.

QUemadmodum ſupra dictum eſt remedium, prout eſt curationis inſtrumentum, indicari a rebus præter naturam, & coindicari a rebus naturalibus; ſic etiam contra pro certo habendum eſt, alimenta, utpote conſervationis inſtrumenta, a rebus ſecundum naturam indicari, & coindicari a rebus contra naturam. Sunt autem vires ipſæ facultates, ſeu potius eorum inſtrumenta, nimirum caloris, ſpirituum, & partium ſolidarum robur, quo firmo ac vegeto exiſtente, vires eſſe dicuntur validæ, & contra. Quia igitur partium ſolidarum & ſpirituoſarum conſervatio fit beneficio alimenti, ideo illius uſus, qui diæta nominatur, vires conſervare dicitur. Morbus vero, & cauſſa morbifica coindicant vel prohibent alimenti uſum, quatenus ab ea augeri vel foveri poſſunt, vel natura pepſi intenta, a pepaſmo avocari. Quando enim ea in concoctione alimentorum occupatur, a materiæ morbificæ concoctione diſtrahitur: unde fit, ut ex conſideratione morbi cibationi modus ſit adhibendus.

CAPUT II.

Quæ ad diætam ſeu victus rationem ſpectent?

In omni corporis ſtatu diæta ſeu victus ratio in rebus non naturalibus verſatur, præcipue vero in morbis cibi & potus conſideratio principem locum obtinet.

CIbus & potus, prout ſunt vera nutritionis objecta, ſic vera ſunt inſtrumenta, quibus vires conſervantur; reliquæ vero res non naturales ſunt tantum cauſſæ adjuvantes, quæ bene vel male diſpoſitæ faciunt, ut nutritio ex alimento melius aut pejus procedat. Nam ſomnus & vigilia, ſi modum exceſſerint, calori & ſpiritibus officiunt; ſi vero intra ſanitatis limites conſtiterint, eadem conſervant, ac proinde coctionem juvant. Somnus enim immodicus cerebrum refrigerat & humectat, unde calor innatus marceſcit, ſpiritusque animales humiditate obruuntur, atque ita facultas animalis labefactatur, cui facile vitalis & naturalis compatiuntur. Nimiæ vero vigiliæ ſpiritus & calorem diſſipant. At moderatus ſomnus, & moderatæ vigiliæ, calorem & ſpiritus conſervant, atque ita coctionem juvant. Sic etiam motus & quies, quæ intra modum conſtiterint, calorem nativum excitant & fovent. Tum etiam repletio & inanitio, in ſymmetria poſitæ, optimæ coctioni inſerviunt. Animi vero pathemata, & ipſa moderata faciunt, ut calor nativus vigeat, & hinc bona fiat concoctio: contra vero eorum exceſſus, calorem & ſpiritus vel diſſipat, vel ſuffocat. Ac denique aer ambiens, bene temperatus, omnes corporis functiones recreat: intemperatus eaſdem inſigniter lædit, morborumque curationem impedit.

CAPUT III.

Quotnam ſint diætæ ſpecies, & quibus morbis conveniant?

Diæta triplex eſt; plena, mediocris, & tenuis.

Plena eſt, quæ non ſolum vires præſentes conſervare, ſed etiam augere poteſt.

Eaque rurſum triplex eſt: ſimpliciſſima, quæ & ægrotantibus convenit, fitque ſecundum Hippocratem per ptiſanam hordeaceam integram: alia plenior & craſſior, quæ fit per piſces & ova; alia pleniſſima, quæ carnes ſolidiores complectitur.

Diæta tenuis eſt, quæ vires quidem conſervat, nonnihil tamen imminutas.

Eaque etiam triplex, alia ſimpliciter talis, quæ fit per ptiſanæ ſuccum; alia tenuior, in qua melicratum exhibeatur; alia tenuiſſima, quæ erat inedia.

Diæta mediocris eſt, quæ vires in eodem ſtatu conſervat, & fiebat olim per panem in jure lotum, vel etiam per carnes pullorum.

Noſtris temporibus diæta ægrorum valde diverſa eſt, & victus non magis tenuis quam per juſcula caponum, gallinarum, aut pullorum inſtituitur; Mediocris vero per hordeata, panatellas, & cetera perficitur; Ac denique plenior, uſu alimentorum euchymorum & ſolidorum, ut perdicum, caponum, columbarum, & aliorum ejuſdem naturæ.

Qualibet diæta ægrorum ex virium & morbi collatione metienda eſt, ita ut quo magis natura in morbo expugnando occupata eſt, eo tenuior diæta imperanda ſit; quantum ſcilicet vires eam ferre poſſunt; & quo minus natura occupata eſt, eo uberiorem victum adhibere liceat.

In morbis longis, mediocri vel pleno victu opus eſt, & tanto quidem pleniore, quanto morbus longior eſt.

Vires enim ita conſervandæ ſunt, ut uſque ad ſtatum durare poſſint, & totius morbi expugnationi ſufficere, qui cum diu duraturus ſit, vires tenui victu non imminuendæ ſunt.

In acutis morbis tenuis victus requiritur, & quo acutior eſt morbus, eo tenuior victus eſt exhibendus.

In acutis morbis natura expugnationi cauſſæ morbificæ maxime occupata eſt, ideo alimentis, quantum fieri poteſt, ab opere ſuo non avocanda. Ideo tenuis victus convenit, qui quamvis aliquantulum vires imminuat; illæ tamen totius morbi decurſui, qui breviſſimus, ſufficere poterunt.

Si vires non adeo Medico perſpectæ ſint, ut juſtam alimenti formam præſcribat, ſatius eſt, juſto pleniorem victum præſcribere, quam tenuiorem.

Hoc præceptum depromptum eſt ab Hippocr. *Aphor. 5. ſect.* 1. qui ſic habet; *In tenui victu ægri delinquunt, quo fit ut magis lædantur. Quicumque enim error committitur magnus, major in hoc fit, quam in paulo pleniori victu. Propterea etiam ſanis periculoſus exiſtit valde exquiſitus victus, quoniam errores gravius ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquiſitus, eo qui ſit paulo plenior, magis periculoſus.* Cui tamen ſententiæ contrarium attuliſſe viſus eſt idem Hippocr. *2. de vict. rat. in acut. Adjectioni*, inquit, *ciborum attendendum multo minus, ſubtrahere autem omnino expedit.* Hanc tamen contrarietatem conciliare poſſumus, *dicentes*; in priori ſententia loqui Hippocr. de forma victus, quæ ſi ſit juſto tenuior, majora affert incommoda, quam paulo plenior; in poſteriori vero loqui de quantitate victus, in quo eadem forma obſervata, ſatius eſt nos eſſe parciores.

CAPUT IV.

De quantitate victus.

Quantitas victus triplex eſt; ſumma, media & minima: qui in omni victu, ſive pleno, ſive tenui, ſive mediocri adhiberi poteſt.

Quemadmodum in medicamentis triplex quantitas, ſeu doſis conſideratur, nimirum ſumma, media, & infima, quæ tum in vehementioribus, tum mitioribus, tum etiam mediis conſideratur; ſic in alimentis idem fit, poſtquam enim Medicus judicabit, an in morbo propoſito victus tenuis conveniat, vel plenus, vel mediocris, advertere debet, an in quantitate mediocri, ſumma, vel minima exhibendus ſit, quod ex morbi acuti, & majori vel minori naturæ cum morbo certamine diſtinguere poterit.

In principio morbi, victus qui ei competit, in ſumma doſi exhibendus eſt.

Quia tunc temporis natura cum cauſſa morbifica non valde pugnat, neque adhuc in illius coctione & evacuatione occupata eſt, ideo majorem alimenti copiam conficere poterit.

In augmento morbi, victus mediocri quantitate exhibendus eſt.

Quia tunc temporis natura circa materiæ morbificæ concoctionem magis occupata eſt, quam in principio.

In ſtatu morbi, victus in minima doſi eſt exhibendus.

Quia tunc temporis naturæ pugna cum morbo vehementiſſima eſt, & natura in concoctione ac evacuatione materiæ occupatiſſima, ab inſtituto ſuo minime eſt revocanda.

Si vires ſint debiles, & cauſſa morbifica valde urgeat, parva cibi quantitas, & ſæpius iterata exhibenda eſt.

Ratione cauſſæ, quæ vehemens eſt, parum cibi exhibere oportet, ne illa cauſſa morbifica augeatur: at ratione virium ſæpe iterare convenit, ne ipſæ deficiant, in quo magna Medici prudentia opus eſt, quia omnia indicantia, coindicantia, & prohibentia diligenter debet circumſpicere, quod annotavit Hippocr. *Aphor. 17. ſect.* 1. quibus inquit, *etiam ſemel aut bis, & plus minuſve, & partitis vicibus cibum præbere convenit, ſpectandum eſt, dandum vero aliquid regioni, & conſuetudini.*

CAPUT V.

De tempore victus exhibendi.

In morbis continuis, & qui acceſſionum, aut exacerbationum differentias non habent, victus exhibendus eſt ſecundum conſuetudinem, eo potiſſimum tempore, quo prius æger cibum aſſumere conſuevit.

In morbis, qui acceſſiones vel exacerbationes habent, in tempore majoris quietis cibus eſt offerendus.

Cum enim in paroxiſmo vis morbi ſit maxima, & naturæ cum morbo pugna acerrima, naturæ alimentis oneranda, & ab opere ſuo ad cibi concoctionem evocanda non eſt; ne inferior evadat. Tum etiam cibus exhibitus tunc temporis non coquitur, ſed crudus manet, & a materia putrida, quæ tempore acceſſionis agitatur, contaminatur & corrumpitur, atque ita morbus augetur, & mala ſymptomata inducuntur.

Quando maxima eſt virium jactura, etiam in paroxyſmo cibum exhibere convenit.

Si febris ſit ab humore acri & mordaci, accenſo a Sole, inedia, laboribus; & æger ſit habitu gracili, temperatura calida & ſicca; præſertim æſtatis tempore, in ipſo paroxyſmo, vel paulo ante ipſum, æger cibandus eſt.

Si enim hujuſmodi ægrotantes diutius a cibo abſtineant periculum eſt, ne febris magis incandeſcat, ſyncope vel convulſio excitetur, aut etiam febris hectica, ut docet Galenus 10. *meth. cap.* 2.

THERAPEUTICES

PARS SECUNDA.

De Inſtrumentis Medici.

PRÆFATIO.

Omnia Medici opera tribus inſtrumentis perficiuntur: Diæta, Chirurgia, & Pharmacia.

Remediorum ſylva, quibus Medicus utitur ad morborum vel præſentium curationem, vel imminentium præcautionem, ſub tribus hiſce inſtrumentis omnino comprehenditur. Quorum *primum* debitam victus rationem, ſecundum legitimum ſex rerum nonnaturalium uſum inſtituit. *Secundum* circa ea verſatur, quæ manu periti artificis in corpore humano exercentur. *Tertium* denique omnia medicamentorum genera, quibus humores noxii præparantur & expurgantur, partium intemperies emendatur, earumque robur intenditur, ac reliquæ omnes indicationes curativæ implentur, gremio atque ambitu ſuo complectitur.

De Diæta & Chirurgia, quantum ad medicas inſtitutiones attinet, ſatis abunde egimus in methodo generali medendi. *Supereſt jam, quæ ad Pharmaciam ſpectant, diligenter inquirere.*

Eſt autem Pharmacia illa Medicinæ pars, quæ materiam medicamentorum, eorumque facultates, uſus, & componendi modos complectitur.

Quæ ut ſigillatim explicentur, totus iſte Tractatus in duas ſectiones *erit diſtribuendus.*

In prima, *omnis medicamentorum materia, eorumque facultates & uſus exponentur.*

In ſecunda *vero, componendorum medicamentorum ratio docebitur.*

THERAPEUTICES

PARTIS SECUNDÆ.

SECTIO PRIMA.

De Materia Medica.

PROOEMIUM.

Quid medicamentum, quæ illius differentiæ, & ſectionis diviſio.

Medicamentum, ex Gal. 1. de ſimpl. med. facultatibus, c. 1. & 3. *eſt quod naturam noſtram alterare poteſt, & a ſtatu præternaturali ad naturalem reducere.*

Differt ab alimento, & veneno, quod alimentum a natura vindicatur, & in corporis ſubſtantiam commutetur: Venenum vero corpus noſtrum corrumpat.

Et ideo medicamentum eſt veluti medium inter alimentum & venenum, quod neque a corpore noſtro vincitur, neque illud corrumpit; ſed tantum alterat & immutat.

Omnia vero medicamenta vulgo dividi ſolent in ſimplicia & compoſita.

Simplicia ſunt, quæ a ſola natura nobis ſuggeruntur, & nihil ab arte permixtum habent. Eaque ex tribus fontibus deſumuntur, plantis, animalibus, & mineralibus.

Compoſita ſunt, quæ ex pluribus ſimplicibus ſimul mixtis conflata ſunt, aut quæ artis miniſterio in aliam formam commutata fuerunt.

Utraque rurſum duplicia ſunt, interna & externa.

Interna hic vocamus, quæ internorum affectuum rationi ſunt accommodata.

Ne quis ægre ferat, nos internorum medicamentorum catalogo illa etiam admiſcere, quæ foris admoventur: ſciat nos hic interna appellare non ſolum, quæ intra corpus aſſumuntur; ſed etiam, quæ foris admoventur, dummodo affectuum internorum curationi inſerviant, quod magno tyronum commodo factum eſt, ut ad eamdem indicationem adimplendam materiam internam, & externam ſimul congeſtam reperire poſſint.

Externa vero, quæ curandis affectibus externis inſervire ſolent.

Ideo Sectio iſta prima in duas particulas dividenda eſt.
Prima materiam medicamentorum internorum proponet.
Secunda vero externorum materiam continebit.

SECTIONIS PRIMÆ
PARTICULA PRIMA.

De materia Medica interna.

PRÆFATIO.

In morborum internorum curatione præcipuæ indicationes reſpiciunt vel cauſſas morbificas, vel morbos, vel ipſas partes affectas.

Cauſſæ morbificæ majori ex parte ſunt varii humores, qui prout variis qualitatibus peccare ſolent, ita varia requirunt medicamenta, contrariis qualitatibus donata. Verbi gratia, frigidi humores calida expoſcunt remedia; calidi, refrigerantia; tenues, incraſſantia; craſſi, attenuantia; corrupti, expurgantia; & ita de cæteris.

Morbi quandoque ſublatis ſuis cauſſis adhuc permanent, & peculiarem expoſcunt curationem per contraria remedia, ut in methodo generali medendi luculenter docetur.

Partes denique corroborantia requirunt roborantia & alterantia ſpecifica, qualia ſunt Cephalica, Thoracica, Cardiaca, Stomachica, Hepathica; &c. quæ omnia ordine ſuo proponentur.

Porro omnis hæc materia vel ſumitur ex plantarum radicibus, lignis, corticibus, foliis, ſeminibus, fructibus, floribus, gummis, reſinis, liquoribus, ſuccis; vel ex animalibus integris, aut ipſorum partibus, tam viventibus, quam non viventibus & excrementitiis; vel denique ex mineralibus, qualia ſunt Terra; ſucci concreti, lapides & metalla, ex quibus omnibus varia compoſita parantur in officinis, ut aquæ, ſyrupi, conſervæ, pulveres trochiſci, confectiones, electuaria, pilulæ; &c.

CAPUT I.

De Medicamentis bilem refrigerantibus & attenuantibus.

Bilioſus humor, quoties morbum aliquem producit, refrigerantia medicamenta poſtulat. Quando autem craſſior eſt; & alicui parti impactus, tum medicamenta non ſolum refrigerantia, ſed etiam leviter attenuantia eſſe debent.

Refrigerantia medicamenta in uſum revocantur, ſumpta indicatione a morbo & a morbi cauſſa. Bilis enim propria natura calida eſt, & morbos calidos producit; unde utrique refrigeratio eſt conſentanea. Attenuantia vero eſſe debent in omnibus propemodum febribus, præſertim iis, quæ ab humorum putredine ducunt originem. Siquidem omnis putredo a prohibita tranſpiratione fit, prohibita tranſpiratio ab obſtructione, obſtructio ab humorum craſſitie, vel multitudine. Quemadmodum ergo nonnullæ febres putridæ fiunt ab humorum multitudine, ita maxima pars earum humoris craſſitiem ſolet habere comitem: quæ ſi tanta non fuerit: in bile potiſſimum, ut patentes meatus poſſit obſtruere; ſufficiens ſaltem eſt, poros inſenſibiles partium internarum occludere: qui ut aperiantur leviter ſaltem attenuantibus humor eſt præparandus. Adde, interdum parti alicui bilem eſſe impactam, quæ ut auferatur, attenuanda eſt, iiſque uſibus medicamenta bilem refrigerantia & attenuantia, deſtinata fuerunt. Quæ licet frigida ſint, tamen ſubſtantiæ tenuitate ſint prædita, quam levi aciditate, aut amarore patefaciunt: hincque humores attenuant.

Illorum autem medicamentorum ſeries hæc eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *Acetoſæ, graminis, cichorii, lapathi acuti.*

Folia, *Endiviæ, cichorei, acetoſæ, capillorum Veneris, ſcariolæ, dentis leonis.*

Semina, *Quatuor frigida majora, endiviæ, acetoſæ, hordeum.*

Fructus, *Poma, pruna acida, ceraſa acida.*

Flores *Cichorei*, præſertim quibus adduntur *flores borraginis, bugloſſi, & violarum*, qui licet non habeant attenuandi vim, quia tamen refrigerant, humectant, & corroborant, ideo in omni fere refrigerationis indicatione ſive attenuandum ſit, ſive incraſſandum, frequenter præſcribi ſolent.

COMPOSITA.

Aqua, *acetoſæ, cichorei, graminis, endiviæ, hordei*, quæ non deſtillatione, ut aliæ; ſed ſola decoctione fit.

Succi *limonum, granatorum, pomorum, acetum, omphacium.*

Syrupi, *de limonibus, acetoſus ſimplex, cichorei ſimplex, de ſucco acetoſæ, capillorum Veneris, de pomis, de granatis acidis, de agreſta, exyſaccharum.*

Conſervæ, *Florum cichorei, foliorum acetoſæ, capillorum Veneris, ceraſa condita.*

Pulveres & electuaria, *Diamargariti frigidi, diatraſantali.*

Chymica, *Spiritus ſulphuris & vitrioli, ſal prunellæ.*

CAPUT II.

De medicamentis bilem refrigerantibus & incraſſantibus.

Interdum bilis ſua tenuitate multa parit incommoda, quibus opitulantur incraſſantia medicamenta, quæ ſimul refrigerant & ferocientis humoris impetum coercent.

Bilis calida, & tenuis ſæpe in morbis acutis facit orgaſmum, unde periculum eſt, ne vehementer commota, in partem aliquam nobilem irruat, eamque inſigniter lædat. Alias, ad inteſtina delata, moleſtas parit diarrhœas, nonnunquam etiam, aliis humoribus permixta, iiſque tenuitatem concilians, graves excitat fluxiones, unde poſtquam catharticis quædam illius portio vacuanda eſt, reliqua incraſſanda, ut ferox illius motus coerceatur. Qua ratione uſurpari ſolent medicamenta incraſſantia, quæ neceſſario frigida ſunt, cum incraſſatio a frigiditate communiter dependeat.

Illa autem medicamenta incraſſantia ſunt hujuſmodi.

SIMPLICIA.

Radices, *Altheæ, plantaginis.*

Folia, *Portulacæ, plantaginis, malvæ, altheæ.*

Semina, *Lactucæ, portulacæ, papaveris albi, malvæ, pſyllii, cydoniorum, bombacis.*

Fructus, *Jujubæ, ſebeſten, cydonia.*

Flores, *Nympheæ, papaveris rhœados, violæ, roſæ rubræ.*

Gummi, *Arabicum, tragacanthum.*

Animalia, *Ebur, ſpodium, cornu cervi.*

Mineralia, *Terra ſigillata, bolus armena.*

COMPOSITA.

Aquæ, *Lactucæ, portulacæ, papaveris rhœados, nympheæ, roſarum.*

Syrupi, *Violaceus, jujubarum, papaveris rhœados, roſarum ſiccarum, papaveris albi.*

Succi, *Cydoniorum; amylum.*

Conſervæ, *Roſarum, violarum, florum nenupharis, lactucæ condita, cydonia condita.*

Electuaria, *Diatragacanthum frigidum, diapenidion ſine ſpeciebus.*

Trochiſci *de ſpodio.*

Chymica, *Laudanum opiatum, ſal prunellæ.*

Licet ſal prunellæ inter attenuantia fuerit recenſitum; hic tamen locum habere debet, quia ſumme refrigerando humorum motum cohibet, & mira quadam natura contrarios veluti effectus parit: Siquidem humores tenuiores & mobiliores incraſſat, eorumque impetum mirabiliter cohibet. Unde fit, ut ad quamlibet hæmorrhagiam potentiſſime conducat. Tum etiam diaphoreticum eſt, ut pleuritidi, peripneumoniæ, & febribus malignis multum proſit, necnon urinas provocat; & calculoſis efficaciſſime confert.

CAPUT III.

De Medicamentis pituitam alterantibus.

Pituita excrementitia frigida eſt & humida, craſſa, viſcida, & lenta, ideo medicamenta illam præparantia calefaciendi, exſiccandi, attenuandi, incidendi, & detergendi facultate prædita eſſe debent.

Non poteſt pituita catarticis commode expurgari quin prius alterantibus convenienter præparetur, & purgationi idonea reddatur. Ideo medicamenta ei deſtinata, quoad primas qualitates frigidum humidumque humorem calefaciunt & exſiccant; quoad ſecundas craſſum attenuant, viſcidum incidunt, lentum detergunt, eumque ita diſponunt, ut purgantium tractationi facile obſequatur.

Nota, pituitam ſalſam tantopere calefacientibus non indigere, ſed tantum temperatis admixtis etiam frigidis, quæ bilem incraſſare valent, quando præſertim a pituita ſalſa catarrhi generantur.

Medicamenta vero pituitam alterantia ſunt.

SIMPLICIA.

Radices. *Enulæ campanæ, cyperi, calami aromatici, galangæ, apii, petroſolini, fœniculi, zedoariæ, ireos florentinæ, chinæ ſalſæ parillæ, zinziberis.*

Ligna, *Xyloaloes, guajacum, ſaſſafras.*

Cortices, *Citri ſicci, guajaci, cinnamomum.*

Folia, *Salviæ, betonicæ, roriſmarini, majoranæ, thymi, origani, calamenthi, pulegii, abſynthii, menthæ, chamædrios, chamæpityros.*

Semina, *Aniſi, fœniculi, apii, petroſelini, citri, cardui benedicti, ameos, dauci, ſeſeleos.*

Fructus, *Piper, cubebæ, cariophylli, cardamomum.*

Flores, *Salviæ, ſtœchados, anthos, lavendulæ, betonicæ, ſchœnantes, macis.*

Animalia, *Moſchus, zibeta, caſtoreum.*

Mineralia, *Ambra gryſea, chalybs præparatus.*

COMPOSITA.

Aquæ, *Salviæ, betonicæ, fœniculi, hyſſopi, abſynthii, meliſſæ, cardui benedicti, cæleſtis, Imperialis, theriacalis, cinnamomi, aqua vitæ.*

Syrupi, *de ſtœchade, de hyſſopo, de mentha, de abſynthio, de quinque radicibus, oxymel ſimplex, oxymel compoſitum, ſyrupus conditura corticis citri, mel roſatum.*

Conſervæ & condituræ, *Florum ſalviæ, ſtœchados, anthos foliorum abſynthii, zinziberis, radicis enulæ campanæ, radicis acori, corticis citri, myrobalanorum, nucis moſchatæ.*

Confectiones, *Theriaca, mithridatum, aurea Alexandrina, confectio Alkermes.*

Pulveres & electuaria, *diambra, diamoſchi, de gemmis, dianthos, diaireos, di galange.*

Trochiſci, *Galliæ moſchatæ, aliptæ moſchatæ, de myrrha, de abſynthio, de eupathorio.*

Chymica, *Oleum, ſeu eſſentia aniſi, fœniculi, thymi, ſalviæ, cinnamomi, caryophyllorum.* Ex his elæoſacchara, & multa alia.

CAPUT IV.

De medicamentis melancholiam alterantibus.

Humor melancholicus frigidus & ſiccus, craſſus & terreſtris eſt. Ideo medicamenta, quæ illum præparant, calefacere, humectare, attenuare, & incidere debent.

IMpoſſibile eſt aliquod reperire medicamentum, quod calefaciat & attenuet, ſimulque humectet: illa enim quæ calefaciunt & attenuant, neceſſario exſiccant. Non poſſumus igitur hunc humorem ſecundum omnes ſuas qualitates alterare, niſi attenuantibus admiſcendo ea, quæ peculiarem humectandi vim præ ſe ferunt, prout in ſequentibus fiet.

SIMPLICIA.

Radices, *Enulæ campanæ, eryngii, apii, petroſelini, bugloſſi, fœniculi.*

Cortices, *Radicum capparum, medianus fraxinis, tamariſci, ſambuci, citri.*

Folia, *Fumariæ, lupulorum, ceterach, cuſcutæ, meliſſæ, borraginis, pimpinellæ, capillorum Veneris.*

Semina, *Aniſi, fœniculi, apii, citri, cardui benedicti.*

Fructus, *Paſſulæ, cappares, poma redolentia, uvæ Corinthiacæ, grana Kermes.*

Flores, *Geniſtæ, tamariſci, borraginis, bugloſſi, calendulæ, ſambuci, violarum, crocus.*

Gummi, *Bdellium, ammoniacum.*

Mineralia, *Chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *borraginis, bugloſſi, fœniculi, cardui benedicti.*

Syrupi, *de pomis redolentibus, fumariæ, de quinque radicibus, Byzantinus, capillorum Veneris.*

Conſervæ & conditura, *Florum borraginis, bugloſſi, geniſtæ, violarum, radicis enulæ campanæ, corticis citri, myrobalani condita.*

Confectiones, *Alkermes, theriaca.*

Pulveres & electuaria, *Diambra, lætificans Faleni, de gemmis, diamoſchum dulce.*

Chymica, *Sales fraxini, tamariſci, tartari, cremor tartari, chalybs præparatus.*

CAPUT V.

De medicamentis atram bilem alterantibus.

Atra bilis aduſtione generatur, unde calida eſt & ſicca, nec non craſſitiei particeps: unde medicamenta, quæ eam præparant, frigida humidaque eſſe debent, & ſimul attenuantia.

HÆc ab iis, quæ bilem flavam præparant, fere non diſtinguuntur, niſi quod ea tantum ſeligantur, quæ majori pollent humiditate, atque adeo, quæcumque acida ſunt, hic non uſurpantur, propterea quod ſiccandi facultate quadam prædita cenſeantur. Igitur quæ bilem flavam alterant, hic uſurpari poterunt: attamen proprie & directe ſequentia medicamenta atram bilem oppugnant.

SIMPLICIA.

Radices, *bugloſſi, borraginis, liquiritiæ.*

Folia, *borraginis, bugloſſi, fumariæ, lupulorum.*

Semina, *quatuor frigida majora.*

Fructus, *poma redolentia.*

Flores, *borraginis bugloſſi, violarum, nymphea.*

COMPOSITA.

Aquæ, *borraginis, bugloſſi, nymphea.*

Syrupi, *violaceus, pomorum redolentium.*

Conſervæ, *violarum, borraginis, bugloſſi, nymphea, lactuca.*

Chymica, *ſpiritus ſulphuris, vitrioli, (etſi acidi ſint) prunellæ, Saturni, Martis, tartari.*

CAPUT VI.

De medicamentis aperientibus.

In multis corporis meatibus, venis potiſſimum hepatis, lienis, meſenterii & uteri, obſtructiones generantur a craſſis viſcidiſque humoribus, vaſorum tunicis adhærentibus, ac reliquorum humorum tranſitum præpedientibus.

IN frigidioribus naturis, vita ſedentaria, & pravis alimentis utentibus, humores crudi generantur, qui per anguſtiora vaſa delati, propter craſſitiem non poſſunt tranſfluere, ſed magis ac magis incraſſantur, lenti ac glutinoſi evadunt, venarum tunicis adhærent, in iiſque obſtructiones generant, a quibus infinita incommoda ſolent exoriri.

Solvuntur autem illæ obſtructiones aperientibus medicamentis, quæ ex Galeno 5. de ſimpl. medic. facult. c. 11. *nitroſa ſunt & amara, quarum qualitatum ope attenuant, incidunt, & abſtergunt, atque adeo pituitam præparantibus ſunt finitima.*

Aperientia medicamenta a Galeno appellantur ἐκφρακτικὰ, ſeu ἐκκαθαρτικὰ, quaſi expurgantia & ab infarctu liberantia, qua facultate ea omnia præſtant, quæ ad tollendas obſtructiones ſunt neceſſaria: quatenus enim attenuant, humoris craſſitiem auferunt: quatenus incidunt, viſciditatem tollunt, quæ in partium tenuitate conſiſtit, quatenus denique abſtergunt, humorem partibus adhærentem excutiunt.

Quæcumque igitur vero atque efficaciter aperientia ſunt, calida eſſe neceſſe eſt. Dantur tamen aperientia frigida minoris virtutis, & minus proprie ita dicta, levioribus obſtructionibus, & calidioribus naturis idonea.

In febribus putridis, aut alioqui calidioribus naturis, obſtructiones ſæpe contingunt, quæ niſi ſint valde contumaces, aperientibus frigidis ſunt auferendæ, aut ſaltem calidioribus frigida hæc miſcenda; quæ tamen non tam abſolute frigida dicuntur, quam aliis comparata. Ex ſe enim vel temperata ſunt, vel remiſſe frigida. Non poteſt ſiquidem aperiendi vis cum eximia frigiditate conſiſtere.

Illa autem medicamenta aperientia ſunt hujuſmodi.

APERIENTIA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *apii, petroſelini, fœniculi, ſilicis, cyperi, enulæ campanæ, gentianæ, eryngii, ononidis, ariſtolochiæ utriuſque, aſari.*

Cortices, *radicis caparum, mediani fraxini, mediani amariſci.*

Folia, *origani, calamenthi, pulegii, chamædryos, chamæpityos, centaurii minoris, betonicæ, hyperici, abſynthii romani, capillares omnes,* quæ temperatæ ſunt.

Semina, *apii, petroſelini, fœniculi, cardui benedicti, urticæ, agni caſti, aniſi, dauci, ammeos, ſeſeleos, cicera rubra.*

Flores, *ſtœchados anthos, geniſtæ, ſambuci, tamariſci, hyſſopi, betonicæ.*

Gummi, *ammoniacum, bdellium, aloes, terebinthina, myrrha.*

Mineralia, *chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *fœniculi, betonicæ, abſynthii, hyſſopi, cardui benedicti, cinnamomi.*

Syrupi, *Byzantinus, de quinque radicibus; de abſynthio oxymel ſimplex, oxymel compoſitum.*

Conſervæ, *florum geniſtæ, tamariſci, foliorum abſynthii.*

Electuaria, *aromaticum roſatum, diarrhodon abbatis.*

Confectiones, *Alkermes, Theriaca.*

Trochiſci, *de capparibus, de abſynthio, de eupatorio, de myrrha.*

Chymica, *chalybs præparatus, ſal abſynthii, tamariſci, fraxini, tartari, & Cremor ejuſdem. Oleum aniſi, fœniculi, cinnamomi, ſpiritus terebinthinæ, balſ. ſulph.*

APERIENTIA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices, *cichorei, graminis, aſparagi, acetoſæ, bruſci, oxylapathi.*

Folia, *endiviæ, cichorei, cucurbitæ, acetoſæ, hepaticæ, agrimoniæ, capillares omnes.*

Semina, *quatuor frigida majora, acetoſæ.*

Flores, *chichorei.*

COMPOSITA.

Aquæ, *endiviæ, chicorei, graminis, acetoſæ, agrimoniæ.*

Syrupi, *acetoſus ſimplex, de limonibus, de cichoreo ſimplex, de ſucco acetoſæ, capillorum veneris.*

Electuaria, *triaſantalon, diarrhodon abbatis* temperatum.

Chymica, *ſpiritus ſulphuris, vitrioli, ſal prunellæ, cremor & liquor tartari.*

CA-

CAPUT VII.

De Medicamentis purgantibus.

Hactenus medicamenta propoſuimus, quæ humores noxios præparant, & purgationi ſubeundæ idoneos efficiunt: jam de purgantibus agendum.

Solent autem humores evacuari purgantibus medicamentis, quæ ſubſtantiæ familiaritate, quam habent cum illis, eos ad ſe attrahunt, ut magnes ferrum.

Tot igitur erunt purgantium medicamentorum genera, quot ſunt humores in corpore purgationi idonei: nimirum chologoga, phlegmagoga, melanagoga, & hydragoga.

HUmores, qui catharticorum ope vacuari ſolent, vulgo ſunt bilis, pituita, melancholia & ſerum, ſeu aquoſus humor. Unicuique horum peculiaria competunt remedia, elective purgantia. Sic quæ bilem purgant, *cholagoga* nuncupantur; quæ pituitam, *phlegmagoga*; quæ melancholiam, *melanagoga*; quæ ſeroſos humores, *hydragoga*.

Illa iterum dividi ſolent in mitiora, mediocra, & vehementia.

Medicamenta purgantia non æquali virtute operantur; ſed alia minori, alia majori, pro varia agendi vi ſibi a natura inſita. Ideo ut facilius poſſint in uſum revocari, in tres claſſes diſtribuuntur, mitiorum ſcilicet, mediocrium, & vehementium. *Mitiora* uſurpari ſolent in debilioribus naturis, vel ubi a prima tantum regione eſt vacuandum. *Mediocria*, in mediocri virium robore, & ubi a ſecunda regione vacuandum. Denique *vehementia*, in robuſtioribus corporibus, & quando a remotioribus partibus humores attrahendi, cerebro puta, articulis, &c. Plerumque tamen in eodem pharmaco vehementia cum mitioribus & mediocribus a prudenti Medico permiſceri ſolent, ut felicius invicem permixta operentur.

Atque ut facile in uſum revocari queant, juſta ſingulorum doſis erit proponenda.

Maximi eſt momenti, cujuslibet medicamenti doſin recte tenere, ſine qua nemo unquam medicinam facere audeat, niſi cum certo ægrotantium vitæ diſcrimine. Quia tamen purgantium doſis ubique immutanda eſt pro varia corporum diſpoſitione, quod quidem a judicio Medici omnino dependet, ideo cujuslibet medicamenti majorem & minorem doſin proponemus, quatenus ſcilicet in ætate mediocri uſurpantur, ut ex earum latitudine quantitas magis conſentanea elici poſſit.

Illa autem doſes ita accipiendæ ſunt, prout ſcilicet medicamenta per ſe, aut in ſubſtantia (ut vocant) aſſumuntur: nam in infuſione vehementiora dupla quantitate exhibentur; in decocto vero, tripla. Mitiora vero, & mediocria, tripla fere in infuſione; & quadrupla in decocto.

Virtus medicamentorum infuſione & decocto deperditur; illa etenim in tenujori ſubſtantia reſidet, quæ a calore facile diſſipatur. Ideo cum in decoctione multo major ſit caloris vis, quam in infuſione, neceſſe eſt vim purgatricem magis minui, atque adeo majori doſi medicamenta erunt præſcribenda.

Ab hoc tamen generali theoremate excluduntur rhabarbarum & myrobalani, *quæ magis purgant in infuſione, quam in ſubſtantia, propterea quod non ſolum vim purgatricem præ ſe ferant, ſed etiam adſtrictoriam, quæ infuſioni non communicatur.*

Hæc duo medicamenta purgandi & adſtringendi vim obtinent, ratione diverſæ ſubſtantiæ, tenuis ſcilicet, & craſſæ ſeu terreſtris. In tenui enim ſubſtantia vis purgatrix reſidet; in terreſtri vero adſtrictoria. Jam infuſione tenuis ſubſtantia in liquorem transfertur, terreſtris vero rejicitur, unde in infuſione purgans tantum remanet. Vide M. M. Fernelianam Gr. Horſtii.

CAPUT VIII.

Cholagoga medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

CAſſia, ab ℥. j. ad ℥. j. ß.
Manna, ab ʒ. j. ad ℥. ij. & ʒ. ij. ß.
Succus roſarum, ab ℥. j. ß. ad ℥. iij.
Tamarindi. ab ℥. ij. ad ℥. iij.

MEDIOCRIA.

Aloe, a ℈. j. ad ʒ. j. Corrigitur *maſtiche*, *tragacantho*.
Rhabarbarum, ʒ. j. ad ʒ. ij. tam in ſubſtantia, quam in infuſione. Corrigitur *ſpica nardi*, *cinnamomo*.

Myrobalani citrini, a ʒ. ij. ad ʒ. iij. magis adſtringunt, quam purgent. Vis illorum adſtrictoria minuitur infuſione & frictione cum *oleo amygdalarum dulcium*.

VEHEMENTIA.

Scammonium, a g. iiij. ad viij. Corrigitur *ſucco cydoniorum*; & quando correctum eſt, *diacrydium* appellatur.

Corrigitur etiam *vapore ſulphuris*, ut in pulveris Cornachini deſcriptione videre eſt; tum etiam *ſucco limonum* per infuſionem & evaporationem: Ac denique extractum illius paretur cum *ſpiritu vini*, quod *reſina ſcammonii* vocatur, blande admodum purgans, ad ℈. ß. exhibitum.

COMPOSITA.

SYRUPI.

Roſatus ſolutivus *De cichoreo cum Rheo*	ab ℥. ij. ad iij.

OPIATÆ.

Catholicum, *Diaprunum ſimplex* *Diacaſſia*.	ab ℥. ad ℥. j. ß.
Diaprunum ſolutivum Electuarium de ſucco roſarum Tryphera perſica.	ab ℥. ß. ad ʒ. vj. & vij.

PILULÆ.

Aureæ. Sine quibus De Rhabarbaro	a ʒ. ß. ad ʒ. j.

CHYMICA.

Extractum rhabarbari, *ſcammonii mercurius dulcis*, *mercurius vitæ*, *crocus metallorum*, aliæque Antimonii præparationes purgantes; de quarum doſi V. Schroder. pharm.

CAPUT IX.

Phlegmagoga medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

Semen carthami, ab ℥. j. ad ℥. ij. Corrigitur *aniſo* & *cinnamomo*.

MEDIOCRIA.

Agaricus ʒ. j. ad ʒ. ij. Corrigitur *Zinzibere* & ſale *gemmæ*.

VEHEMENTIA.

Turbith, a ℈. ij. ad ℈. iiij. Corrigitur *zinzibere*.
Hermodactylus, eadem doſi & correctione qua turbith.
Colocynthis non exhibetur, niſi correcta & præparata in trochiſcis, qui *alhandal* appellantur, ad grana octo vel decem.

COMPOSITA.

OPIATÆ ET ELECTUARIA.

Catholicum *Diaphœnicum* *Hiera picra* *Electuarium diacarthami* *Decitro ſolutivum*.	ab ℥. ß. ad ʒ. vj. aut ℥. j.

PILULÆ.

Cocchiæ majores. De Agarico. Sine quibus. Stomachicæ.	a ℈. j. ad ℈. iiij.
Cocciæ minores. Fœtidæ majores. Lucis majores. Arthriticæ. De Hermodactylis.	a ℈. iij. ad ʒ. j.

TROCHISCI.

Agaricus trochiſcatus, a ℈. j. ad ℈. iiij.

CHYMICA.

Extractum agarici, *caloeynthidis*, *mercurius dulcis*; *mercurius vitæ*, *crocus metallorum*, aliæque antimonii præparationes. V. Schroder.

Hæc purgantia, e mineralibus petita, omnes humores purgant: ideo in variis capitibus enuntiantur.

CAPUT X.

Melanagoga medicamenta.

SIMPLICIA.

SEnna, a ʒ. j. ad ß. ad ʒ. ij.
Polypodium, a ʒ. ij. ad ℥. ß.
Epithimium, eadem doſi.
Elleborus niger, a g. x. ad ʒ. ß. præſtat infundere vel decoquere, a ʒ. ß. ad ʒ. ij.

COM-

COMPOSITA.

OPIATÆ.

Catholicum, } a ʒ. vj. ad ʒ. x.
Diaſenna, }

Confectio Hamech, a ʒ. iiij. ad ʒ. vj.

CHIMICA.

Extractum ſennæ, *Ellebori nigri*, *Antimonii*, varie præparatum.

CAPUT XI.

Hydragoga medicamenta.

SIMPLICIA.

MITIORA.

E*Buli ſemen*, ad ʒ. j.
Cortex medianus ejuſdem, ad ʒ. ij.
Succus ejuſdem, ab ℥. j. ad ℥. x.
Succus ireos noſtratis, ab ℥. j. ad ℥. ij.
Sambucus, idem cum prædictis, ſed minus efficaciter.

MEDIOCRIA.

Radix mechoacan, a ʒ. j. ad ʒ. ij. non coquitur; ſed infunditur in vino albo, & liquor cum pulvere ſimul exhibetur in infuſione ad ℥. ʒ.
Radix jalappæ, ad ʒ. ß.

VEHEMENTIA.

Soldanella pulverata, a ʒ. j. ad ʒ. iij.
Succus ejuſdem, ab ℥. ß. ad ℥. j.
Elaterium, a g. viij. ad g. xvj.
Eſula, a g. viij. ad g. xij.

Thymelæa. }
Chamelæa. } a g. v. ad ℈. ß.
Gutta gummi. }

COMPOSITA.

Diaturbith, ad ʒ. j.
Diacarthamum, ad ʒ. ß. ℥. j.
Pilulæ de ſagapeno, ad ℈. iij.

CHYMICA.

Reſina jalappæ, *ſcammonii*, *pulvis Cornachini*, *Mercurius & antimonium* varie præparatum: (de doſi dictarum ſpecierum, tam ſimplicium quam compoſitarum, vide Simonis Pauli appendicem ad Quadripartitum.)

CAPUT XII.

De vomitoriis medicamentis.

Humores noxii in ventriculo & partibus ei vicinis contenti facilius vacuantur per vomitum, quam per ſeceſſum, ſi æger ad eum fuerit propenſus; cui uſui uſurpantur medicamenta, Vomitoria *nuncupata*.

IN ventriculo ſæpe humores excrementitii natant, qui breviori via per vomitum excluduntur, præcipue ſi ægrotans nauſea infeſtetur, & vomitum non ægre ferat. Facile enim vomitum patiuntur, ex Hipp. doctrina, bilioſi, graciles, & qui amplo ſunt pectore: Contra vero lædi ſolent a vomitu melancholici, valde carnoſi, & ſtricto pectore præditi, idque magis, ſi phthiſi, aſthmate, aut alio pulmonum affectu laboraverint. His addere oportet tempus anni, æſtate enim per ſuperiora purgatio facilis, hyeme vero minime. Licet vero horum remediorum uſus non ſit valde frequens, certum tamen eſt opportune uſurpata præſtantiſſimos effectus producere. Multas enim febres intermittentes videre eſt, quæ ceterorum remediorum vim eludentes, ſolis vomitoriis eradicantur, quod frequenti experientia nobis innoteſcit.

Illa autem vomitum provocant, vel qualitate manifeſta, ventriculum relaxando; vel ſpecifica proprietate, quemadmodum cathartica.

Quæcunque pinguia ſunt & oleoſa, magna quantitate hauſta, ventriculum relaxant, eumque ſubvertunt, unde vomitus ſequitur, quo ea tantum vacuantur, quæ in ventriculo continentur. At vero proprie dicta vomitoria, qualitate occulta humores attrahunt ad ventriculum, eumque ad expulſionem excitant per ſuperiora. Et ſic feliciter humores in hepate, liene, & partibus ventriculo vicinis contenti, non raro vacuantur.

Præcipuorum & magis uſitatorum ſeries hæc eſt.

MITIORA.

Aqua tepida, *aqua hordei tepida*, *juſcula pinguia tepida*, *butyrum*, *oleum ſimplex*, *oxymel ſimplex*, *ſyrupus acetoſus*, Quæ omnia magno hauſtu ſunt exhibenda.

MEDIOCRIA.

Semen atriplicis, *anethi*, in decocto, ab ʒ. ß. ad ʒ. j.
Flores anethi geniſtæ, in decocto, a p. j. ad p. ij.
Semen raphani, in decocto, ab ʒ. ß. ad ʒ. vj.
Raphani ſuccus, ad ℥. iij.
Radix peponis, ad ℥. j. in decoctione.
Agaricus, a ʒ. j. ad ʒ. ij.
Radix aſari, a ℈. j. ad ℈. iiij.

VEHEMENTIA.

Nux methell. balanus myrepſica, *cataputia*, *æs uſtum*, *helleborus albus*. (*Aqua Nicotiana*, *ſuccus Ireos noſtratis*.

Doſis eorum non proponitur, quia ſatius eſt illis nunquam uti, propter vitæ periculum, quod ex nimia vehementia inferre poſſunt, aut ſaltem nonniſi diligentiſſima præparatione & correctione adhibenda.

Chymici vomitoriis medicamentis nimium abundant, iiſque majori parte adeo vehementibus, ut eorum cauſſa omnia ſpargyrica remedia apud vulgus ſuſpecta evaſerint. Ex eorum genere ſunt, quæ ex antimonio componuntur, præcipue vero *vitrum & flores antimonii*, quibus ego nunquam uti hactenus auſus ſum, licet aliquando medicamentorum ſpargyricorum uſum tentare voluerim, & quid in medicina poſſint, experiri. Verum enim vero, negandum non eſt e ſpargyricis medicamentis, nonnulla interdum, rite a prudenti Medico adminiſtrata, optatos producere effectus, qui a vulgaribus remediis obtineri nequiverant. Ideo non abs re facturus videor, ſi quæ propria experientia comprobata ſunt, ſpargyrica vomitoria ſummatim expoſuero.

Ea autem quatuor omnino ſunt, viribus & efficacia maxime diverſa, quæ omnia in manibus habere debet quicunque caute hujuſmodi remediis uti voluerit, ut nimirum a minus vehementibus incipiat, & ad fortiora progrediatur, ſi illa ſatis efficacem operationem non ediderint.

Primum eſt *vitriolum album præparatum*, prout a Crollio & Beguino deſcribitur, quod tam blandum eſt vomitivum, ut etiam puerulis tuto exhiberi valeat a ℈. ß. ad ʒ. ß. adultioribus vero ad ʒ. j. in aqua communi (*cereviſia calida butyrata*) diſſolutum: humores tantum ventriculo contentos evacuat, ab aliis vero partibus nihil educit.

Secundum eſt *ſal vitrioli*, ex vitriolo Cyprio calcinato extractum, quod priori vehementius operatur: at vero ex ventriculo ſimiliter tantum humores educit. Doſis a gr. x. ad xx. in aqua communi, deſcribitur a Beguino ſub nomine *ſalis colchotaris*, & ab Angelo Sala *in triumpho Emeticorum*, tum etiam *in anatomia vitrioli*.

Tertium eſt *Aqua benedicta*, quæ deſcribitur a Quercetano *in pharmacopœa*: hæc componitur ex Antimonio, & prioribus multo vehementior eſt, nec niſi robuſtioribus hominibus, & ſumma cum cautione exhibenda. Si tamen opportune uſurpetur, præſtantiſſimos ſæpe effectus parit. Doſis ejus aquæ eſt ℥. j. ad (℥. ij.) ℥. iij. humores non ſolum e ventriculo, ſed etiam e toto corpore educit.

Quartum denique eſt *pulvis Emeticus*, qui vulgo nominatur *mercurius vitæ*, & e Beguino & Crollio deſcribitur. Omnibus prædictis vehementior eſt, ſuos tamen in medicina uſus habere poteſt in cura morborum contumacium, quique remediis vulgaribus non cedunt; caute tamen & nonniſi in ſumma virium fiducia eo utendum eſt. Humores e toto corpore eradicat potentiſſime, doſis a g. iij. ad v. in juſculo, conſerva roſarum, vel alia quavis re. Corrigi tamen poteſt illa mercurii vitæ vehementia, ut majori doſi exhiberi valeat innoxie, & vix aut leviter vomitum moveat, totamque ut plurimum operationem ſuam perficiat per inferiora. Corrigendi modi varii proponuntur ab Hartmanno *in comment. ad Crollium*.

Nos hanc addimus uſu noſtro comprobatam, quæ in multis ægrotantibus per inferiora tantum purgat, in nonnullis vero ſemel tantum aut bis vomitum movet. Facillima autem eſt hæc correctio noſtra, quæ fit ponendo mercurium vitæ, ſeu pulverem emeticum bene lotum in patina terrea vitreata ſupra foculum menſarium, aut furnulum exiguum, ſemper movendo. Fumus exhalat ater & fœtidus, qui venenoſitatem intus latentem continet, & illam operationem continuando, per duas vel tres horas, tota abſumitur. Peractæ ſufficienter operationis ſignum eſt, quando nullum amplius fumum emittit. Si poſt iſtam operationem adhuc vomitum moveat, iteranda erit, & optatum habebis effectum. Pulvis albiſſimus coctione iſta griſeum colorem acquirit. Dari poteſt a g. iiij. ad g. viij. in tabellula cum ſaccharo & mucilagine tragacanthi redactus, ut ſine ullo faſtidio exhiberi valeat. Adde Tartarum Emeticum & alia Antimonialia a Schrodero deſcripta.

CAPUT XIII.

De ſudorificis medicamentis.

In morbis chronicis & contumacibus ſudorifica medicamenta frequenter uſurpantur.

ILli morbi, qui alterantibus & purgantibus medicamentis curari nequiverunt, ſed radices habent altius infixas, quales ſunt epilepſiæ, paralyſes, contumaces catarrhi, hydropes, arthritides, & quilibet frigidi affectus, tum imprimis lues venerea, potentioribus medicamentis eradicandi, qualia ſunt ſudorifica, quæ per plures dies, ut moris eſt, uſurpata, non ſolum tertiam corporis regionem, cui peculiariter deſtinata ſunt, ſed etiam totum corpus a recrementis expurgant.

Illa autem, calefaciendi & attenuandi vi prædita humores colliquant, eóſque per inſenſibiles meatus excutiunt.

Humores, diuturnos morbos efficientes, frigidi & graſſi ut plurimum eſſe ſolent; ideo ſudorifica illis rite conveniunt, quæ eos calefaciunt, colliquant, attenuant, inſenſibiles corporis meatus recludunt, per eoſque evacuant.

Multa tamen non tam manifeſtis qualitatibus, quam ſpecifica proprietate ſudores promovent.

Apud antiquos Medicos hoc dogma non habetur, quia illi omnem ſudorificorum vim ad manifeſtas qualitates retulerunt. Neque enim præſtantiora ſudorifica, quibus hodie utimur, illis nota fuerunt. Attamen neceſſe eſt, occultam qualitatem in iis agnoſcere, qua ſudores provocant: cum piper & pyrethrum, valde calida & attenuantia, ſudores non moveant; & radix Chinæ in primis qualitatibus fere temperata, id potenter efficiat. Inter omnia ſudorif. eminet Opium, teſte Vvalvo, (correctum.)

Illa autem ſudorifica medicamenta ſunt.

SIMPLICIA.

Lignum guajacum, & cortex ejuſdem, lignum ſaſſafras, radix Chinæ, radix ſalſeparillæ.

Hæc efficaciter ſudores movent; minus vero ſequentia.

Radices, *carlinæ, angelicæ, zedoariæ, ſcorzoneræ, fœniculi, apii, petroſelini, bardanæ, pimpinellæ, tormentillæ.*

Folia, *ſcordii, ulmariæ, cardui benedicti, capilli veneris, bardanæ.*

Semina, *cardui benedicti, milium vulgare, lentes.*

Flores, *chamæmeli, cyani, papaveris rubri.*

COMPOSITA.

Aquæ, *papaveris rhœados, cardui benedicti, ſcabioſæ, theriacalis.*

Opiata, Theriaca vetus.

CHIMICA.

Sal cardui benedicti, mater perlarum calcinata, bezoardicum minerale Beguini, Antimonium diaphoreticum Crollii, Bezoardicum joviale Hartmanni, in commentariis ad Crollium; & alia pene infinita a Chymiatris deſcripta. Nos prædicta tantum in uſum revocavimus, & præſtantiſſimos effectus ex iis obtinuimus, quorum exempla nonnulla in *Obſervationibus noſtris* videri poſſunt in febrium præſertim malignarum curationibus.

CAPUT XIV.

De Diureticis medicamentis.

Diureticis medicamentis convenienter expurgantur gibba hepatis partes, renes, veſica, uterus, & univerſum venoſum genus.

QUemadmodum affectus venoſum genus occupantes, ex urinis dignoſcuntur; quia portio materiæ in venis contentæ ad illas transfertur, necnon iidem affectus criſi, quæ per urinam fit, ſæpe terminantur; ita humores noxii diureticorum ope non difficili negotio expurgari ſolent.

Ex his quædam calida ſunt, quædam vero frigida.

Calida, humores fundendo, partes magis aqueas & ſeroſas ſeparant, quæ poſtmodum a renibus attrahuntur.

Quæ vere & proprie *Diuretica* nominantur, acria ſunt vehementer calida & ſicca, ideo ſanguinem fundunt, & ſeroſum humorem ab eo ſeparant, tum etiam pituitam & craſſos humores colliquant, eoſque in aquoſum humorem commutant, qui cum ſero facile commiſcetur, ſimulque ad renes attrahitur, & cum urinis excernitur.

Frigida vero vel abſtergendo, vel aquoſam materiam ſuppeditando, urinas movent.

Nonnulla medicamenta humores, qui in vaſis & renibus continentur, abſtergunt, eoſque nonnihil attenuant; quia licet frigida ſint, tenues tamen habent partes, atque ita urinas promovent. Talia ſunt *gramen, aſparagus, parietaria, capillares herbæ, &c.* Alia multa humiditate ſunt prædita quæ venis ſuppeditatur, deinde a renibus attrahitur, & cum ea humores in venis contenti ſimul rapiuntur. Hujus naturæ ſunt *althea, cucurbita, ſemina frigida majora.*

Horum autem diureticorum medicamentorum, tam calidorum, quam frigidorum materia talis eſt.

DIURETICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *apii, petroſelini, fœniculi, eryngii, valerianæ, aſari, ononidis, raphani.*

Cortex, *medianus geniſtæ, & medianus tamariſci.*

Folia, *Saxifragiæ, pimpinellæ, apii, urticæ, fœniculi, chamædrios, centaurii minoris, ſiſymbrii, naſturtii aquatici, ſabinæ.*

Semina, *ſeſeleos, Maſſilienſis, petroſelini Macedonici, apii, raphani, urticæ, leviſtici, milii ſolis, paliuri, ciceræ rubræ.*

Fructus, *baccæ lauri, juniperi.*

Flores, *geniſtæ, chamomillæ.*

Gummi, *terebenthina.*

Animalia, *ſanguis hirci præparatus, cantharides.*

Mineralia, *carabe.*

COMPOSITA.

Aquæ, *fœniculi, apii, ſabinæ.*

Syrupi, *de quinque radicibus, capillorum veneris, Byſantinus, oxymel ſimplex, & compoſitum.*

Conſervæ, *florum geniſtæ.*

CHYMICA.

Spiritus *ſulphuris, vitrioli, tartari, ſalis terebinthinæ.*

Sales *tartari, baccarum hederæ, ſiliquarum, ſtipitum fabarum.*

DIURETICA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices *aſparagi, graminis, ruſci, altheæ, oxylapathis acetoſæ.*

Folia *capillorum veneris, acetoſæ, parietariæ, herniariæ, biſmalvæ ſummitates, aſparagi.*

Semina *quatuor frigida majora, acetoſæ, alkekengi, hordeum.*

Fructus *cucurbitæ, pepones, cucumeres, fraga.*

Flores *altheæ, cichorei.*

Gummi *caphuræ.*

Succi *limonum granatorum acidorum.*

CHYMICA.

Sal prunellæ, ſpiritus ſulphuris & vitrioli, qui licet inter diuretica calida relati ſint, refrigerandi tamen facultate inſigni præditi ſunt, & nihilominus in affectibus tum calidis, tum frigidis conveniunt, propter ſummam tenuitatem, & penetrandi vim, cujus ratione vehicula ſunt aliorum remediorum.

COMPOSITA.

Aquæ *parietariæ, graminis, acetoſæ, hordei.*

Syrupi *capillorum veneris, de limonibus, de althea.*

Conſervæ *capillor. veneris, radicum eryngii, carnis cucurbitæ.*

Trochiſci *de Caphura.*

COROLLARIUM.

Ad horum vacuantium genus ſpectant menſes moventia, quæ tamen ad hyſtericorum claſſes melius referuntur: inde ergo erunt repetenda.

CAPUT XV.

De Errhinis Medicamentis.

In affectibus capitis diuturnis, a pituita productis, poſt univerſales vacuationes, errhina uſurpantur, quæ illam per nares attrahunt & expurgant.

VAcuationes illæ, quæ humores a toto corpore expurgare ſolent, *univerſales* appellantur: quibus ſuccedunt, quæ peculiarem tantum partem evacuant, *particulares* nuncupatæ, qualis eſt illa, quæ pituitam per nares e cerebro elicit, multis illius affectibus convenientiſſima. Poſtquam enim major excrementorum pars univerſali vacuatione educta eſt, poſtmodum per vicina emunctoria reliquæ commode educuntur.

Utque facile humorem illum craſſum & frigidum attrahant, calida eſſe debent, attenuantia, & detergentia: Qualia ſunt, quæ ſequuntur.

Radices *ireos, cyclaminis, cucumeris agreſtis.*

Folia *betæ rubræ, braſſicæ, anagallidis, majoranæ, ſalviæ, betonicæ, pulegii, origani, praſſii, hederæ, nicotianæ.*

Gummi *euphorbium.*

Succi *radicum & foliorum prædictorum, elaterium.*

CAPUT XVI.

De Sternutatoriis.

STernutatoria medicamenta ſua acrimonia expultricem cerebri facultatem irritando, pituitam a cerebro eliciunt, tum etiam in affectibus comatoſis ſopitum cerebrum exſuſcitant. Talia ſunt quæ ſequuntur.

Radices, *zinziberis, pyrethri, ireos Florentinæ, hellebori albi & nigri.*

Folia, *betonicæ, majoranæ, ſalviæ, nicotianæ.*

Gummi, *euphorbium.*

Animalia, *caſtoreum.*

CHYMICA.

Spiritus ſulphuris, vitrioli, ſal vitrioli.

CAPUT XVII.

De Maſticatoriis.

Ἀποφλεγματίζοντα medicamenta ſunt, quæ pituitam per os e cerebro educunt, idque præſtant ſua caliditate & acrimonia, qua humorem attenuant, & facultatem irritant expultricem. Illa autem ſunt hujuſmodi.

SIM-

SIMPLICIA.

Radices, *zinziberis*, *pyrethri*, *angelicæ*.
Folia, *ſalviæ*, *majoranæ*; *hyſſopi*, *origani*, *tabaci*.
Semina, *naſturtii*, *ſinapi*, *ſtaphiſagriæ*, *nigellæ*, *piper album*, & *nigrum*.
Fructus, *paſſulæ*, *cubebæ*.
Gummi, *maſtiche*.

COMPOSITA.

Acetum ſcilliticum.
Oxymel ſcilliticum.
Theriaca, *confectio anacardina*.

CAPUT XVIII.

De Cephalicis medicamentis.

Cephalica medicamenta dicuntur, quæ cerebrum roborant, ejuſque intemperiem emendant.

MUlta dantur medicamenta, quæ ſpecifica proprietate & ſympathia, quam habent cum certis corporis noſtri partibus, earum robur intendunt, & peculiares earum affectus oppugnant. Talia ſunt *Cephalica*, quæ vires ſuas peculiariter in cerebro exercere creduntur.

Eaque duplicia ſunt; calida ſcilicet, & frigida.

Calida cerebrum calefaciunt & exſiccant, ac pituitam in eo contentam incidunt & attenuant.

Frigida partim calidam cerebri intemperiem contemperant, partim pituitam acrem & ſalſam, alioſque humores tenujores graves fluxiones efficientes, incraſſant.

Cum cerebrum nunc frigidis, nunc calidis affectibus tentetur, medicamenta illam partem reſpicientia duorum generum eſſe debuerunt, ut omnibus hiſce affectibus ſuccurrere poſſemus.

Horum autem omnium materia talis eſt.

CEPHALICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *ſpicæ nardi*, *calami aromatici*, *valerianæ*, *ireos Florentinæ*, *acori*, *galangæ*, *zedoariæ*, *pæoniæ*.
Ligna, *viſcus quercinus*, *xyloaloes*.
Cortices, *cinnamomum*.
Folia, *betonicæ*, *majoranæ*, *ſalviæ*, *roriſmarini*, *lauri*, *calamenthi*, *polii montani*.
Semina, *pæoniæ*; *cardamomi*; *ſileris montani*, *nigellæ Romanæ*.
Fructus, *baccæ lauri*, *juniperi*, *gariophylli*, *nux moſchata*, *cubebæ*, *granakermes*.
Flores, *betonicæ*, *ſtœchados*, *anthos*, *ſalviæ*, *macis chamomillæ*, *lilii convallium*, *tiliæ arboris*.
Succi & liquores, *opobalſamum*, *vinum*.
Gummi, *thus*, *maſtiche*, *ſtorax*, *benzoinum*.
Marina, *ſuccinum*, *ambra*.
Animalia, *caſtoreum*, *moſchus*, *zibetta*.

COMPOSITA.

Aquæ, *betonicæ*, *ſalviæ majoranæ*, *naphæ*, ſeu florum arantiorum, *cinnamomi*, *theriacalis*, *imperialis*, *cæleſtis*, *aqua vitæ*.
Syrupi, *de ſtœchade*, *mel roſatum*.
Conſervæ, *acori zinziberis*, *florum ſtœchados*, *anthos*, *ſalviæ*, *myrobalanorum conditarum*, *nux condita*, *nux moſchata condita*, *corticis citri*.
Confectiones, *alkermes*, *theriaca*, *mithridatum*, *aurea alexandrina*.
Electuaria, *dianthos*, *diambræ*, *diamoſchi dulcis*, *diaireos*, *aromatici roſati*.
Trochiſci, *de Galliâ moſchat. de carabe*.

EXTERNA.

Olea, *de caſtoreo*, *chamæmelimum*, *irinum*, *laurinum*, *nardinum*, *rutaceum*, *de ſpica*, *vulpinum*.
Unguenta, *martiatum*, *aregon*.
Emplaſtra, *de betonica*, *de baccis lauri*, *de meliloto*, *de mucilaginibus*.

CHYMICA.

Olea deſtillata, *ſuccini*, *roriſmarini*, *lavendulæ*, *ſalviæ thymi*, *fœniculi*, *aniſi*, *cinnamomi*, *nucis moſchatæ*, *caryophillorum*, *balſamus vitæ*.

CEPHALICA FRIGIDA SIMPLICIA.

Folia, *lactucæ*, *portulacæ*, *plantaginis*.
Ligna, *ſantali omnes*.
Semina, *lactucæ*, *papaveris albi*, *quatuor frigida majora*, *pſyllii*, *hordei*.
Flores, *roſarum*, *violarum*, *nymphæ*, *papaveris rœados*.
Succi, *limonum*, *granatorum*, *acetum*, *omphacium*, *opium*.
Lacrymæ, *camphora*.

COMPOSITA.

Aquæ, *portulacæ*, *lactucæ*, *plantaginis*, *roſarum*, *papaveris Rhœados*, *nymphææ*.
Sirupi, *violaceus*, *roſarum ſiccarum*, *de papavere*.
Conſervæ, *roſarum*, *violarum*, *nymphææ*, *lactucæ*, *cucuphitæ*.
Electuaria, *trium ſantalorum*, *diamargariti frigidi*.
Confectiones, *philonium*, *requies Nicolai*.
Trochiſci, *de caphura*.
Pilulæ, *de cynogloſſo*, *laudanum opiatum*.

CHYMICA.

Sal prunellæ, *ſpiritus ſulphuris*, & *vitrioli*.

EXTERNA.

Olea, *violaceum*, *nymphæa*, *roſaceum*, *caphuræ*, *omphacinum*.
Unguenta, *roſaceum*, *populeum*, *refrigerans Galeni*, *ceratum ſantalinum*.

CAPUT XIX.

De Opthalmicis medicamentis.

Opthalmica proprie dicta ſunt, quæ proprietate ſpecifica oculos corroborant, eorumque viſum acuunt, oxydorcica appellata.

Alia tamen ſecundario referuntur, quæ variis oculorum affectibus curandis ſunt neceſſaria, videlicet anodyna, repellentia, exſiccantia, digerentia, detergentia.

OCuli, ſenſu exquiſitiſſimo donati, in plurimis affectibus dolore acerbiſſimo cruciantur, ut omni arte is mitigandus ſit anodynis medicamentis. Sæpe etiam inflammationibus laborant, quibus in principio repellentia conveniunt, ut alio tempore reſolventia. Denique lacrymis, ulceribus, aliiſque affectibus tentantur, quibus exſiccantia & detergentia conveniunt. Illa autem omnia exquiſite ſelecta eſſe debent, ob delicatiorem partis naturam & exquiſitum ſenſum. Qualia ſunt quæ ſequuntur.

OXYDORCICA, SEU VISUM ACUENTIA.

Radices, *fœniculi*, *chelidoniæ*, *raphani*.
Folia, *chelidoniæ*, *verbenæ*, *rutæ*, *euphraſiæ*, *fœniculi*.
Semina, *fœniculi*, *raphani*, *ormini ſativi*.

ANODYNA.

Lac muliebre, *albumen ovi* agitatum in aquam converſum. *Aqua roſarum*, *mucilago ſeminis pſyllii*, *mucilago ſeminis cydoniorum*, *medulla panis* macerata & in lacte cocta, addito pauco croco. *Poma dulcia cocta* ſub cineribus. *Pomorum putridorum pulpa. Trochiſci albi Rhaſis cum opio.*

REPELLENTIA.

Aqua, *roſarum*, *plantaginis*, *portulacæ*.
Succus, *cydoniorum*, *pomorum acidorum*, *albumen ovi*, *Alumen*.

EXSICCANTIA.

Ceruſa lota, *tuthia lota*, *antimonium lotum*, *unguentum de tuthia*, *Trochiſci albi Rhaſis ſine opio.*

DIGERENTIA, SEU RESOLVENTIA.

Sarcocolla cum lacte nutrita, *crocus*, *lac muliebre*, *decoctum fœnugraci*, *ſanguis columborum juniorum*, e pennis majoribus in oculum expreſſus.

DETERGENTIA SINE MORSU.

Saccharum cantum, *ſyrupi roſarum ſiccarum*, *tuthia*, *pompholix*, *plumbum uſtum & lotum*, *antimonium lotum*.

DETERGENTIA CUM MORSU.

Fella piſcium mitiora: *Quadrupedum* media, *avium* fortiſſima, & inter illa, *fel perdicis* omnium validiſſimum; *gallinæ* mitiſſimum. *Succus chelidoniæ*, *fœniculi*, *aqua mellis compoſita*.

CAPUT XX.

De Thoracicis medicamentis.

THoracica medicamenta dicuntur quæ pulmoni familiaria ſunt, & humores in eo contentos præparant ad anacatharſin.

Ut autem hi humores per anacatharſin facile expellantur, non debent eſſe nimiæ craſſitiei aut tenuitatis participes; unde craſſiores præparantur attenuantibus, incidentibus, & detergentibus medicamentis, quæ calida ſunt; tenujores incraſſantibus, quæ frigida ſunt. Horum omnium materia talis eſt.

THO-

THORACICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *enulæ campanæ ireos Florentinæ, ariſtolochiæ utriuſque, liquiritiæ, zinziberis, ſquillæ.*
Folia, *tuſſilaginis; praſſi albi, hyſſopi, thymi, ſatureja, origani, calamenthi; pedis cati, hederæ terreſtris, roris ſolis, nicotianæ,* pauca doſi, quia vomitiva.
Semina, *urticæ, lini, braſſicæ, ſeſeleos maſſilienſis.*
Fructus, *ficus pingues, peſſulæ dulces, amygdalæ, nuclei pini, baccæ lauri.*
Flores, *Chamomillæ.*
Aromata, *crocus,* qui eximius.
Gummi, *Terebinthina, myrrha.*
Animalia, *mel, pulmo vulpis præparatus.*
Mineralia, *flores ſulphuris.*

COMPOSITA.

Aquæ, *hyſſopi, tuſſilaginis.*
Syrupi, *de tuſſilagine, de hyſſopo, de liquiritia, capillorum veneris, oxymel ſimplex, oxymel ſcilliticum, ſaccharum cantum.*
Conſervæ, *capillorum veneris, radicis enulæ campanæ, zinziberis.*
Electuaria, *diaireos ſimplex, diaireos Salomonis.*

EXTERNA.

Olea, *irinum, amygdalarum dulcium, chamomillæ, liliorum alborum.*
Adipes, *axungia gallinæ, anatis, vitulinæ, butyrum.*
Medullæ, *cervina, vitulina.*
Unguenta, *de althea, reſumptivum.*
Emplaſtra, *de ſulphure, de baccis lauri, filii Zachariæ.*

THORACICA FRIGIDA

EXTERNA.

Radices, *altheæ, liquiritiæ.*
Folia, *capillorum veneris, pulmonariæ.*
Semina, *quatuor frigida majora, malvæ, altheæ, papaveris albi, pſyllii, bombacis, hordeum.*
Fructus, *jujubæ, ſebeſten, amygdalæ dulces, pruna dulcia.*
Flores, *violarum, nympheæ papaveris rhœados.*
Gummi, *Arabicum, tragacanthum.*
Succi, *amylum, ſuccus liquiritiæ.*
Animalia, lac muliebre, aſininum, caprinum, caro teſtudinum, cancri fluviatiles.

COMPOSITA.

Aquæ, *lactucæ, portulacæ, nymphæ papaveris rhœados, hordei.*
Syrupi, *jujubinus, violaceus, capillorum veneris, papaveris albi,* narcoticus.
Sacchara, *roſaceum, penidiatum.*
Conſervæ, *roſarum, violarum, borraginis, lactucæ, caro cucurbitæ, condita.*
Electuaria, *diatragacantum frigidum, diamargaritum frigidum, diapenidium ſine ſpeciebus.*

EXTERNA.

Oleum, *violaceum, nymphæa, amygdalarum dulcium.*
Axungiæ, *gallinæ, anatis, vituli, butyrum recens.*
Axungiæ iſtæ temperatæ ſunt, & ideo in affectibus tam calidis, quam frigidis uſurpantur.

CAPUT XXI.

De Cardiacis medicamentis.

Medicamenta *Cardiaca* nominantur, quæ proprietate ſpecifica corroborant, ſpiritus vitales reficiunt, ac venenis & malignis affectibus reſiſtunt.
Et quia interdum ab intemperie calida, interdum a frigida cor debilitatur: ideo Cardiaca medicamenta alia calida, alia frigida eſſe debuerunt.

CARDIACA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *dictamni ſeu fraxinellæ, angelicæ, pentaphylli, ſcorzoneræ, zedoariæ, gentianæ, imperatoriæ, doronici.*
Cortices, *cinnamomum, cortex citri ſiccus.*
Ligna, *xyloaloes.*
Folia, *meliſſæ, ſcabioſæ, cardui benedicti, ocymi,* ſeu baſiliconis, *polii, abrotani, roriſmarini, lavendulæ.*
Fructus, *grana tinctorum, baccæ juniperi, nux moſchata, garyophylli.*
Gummi, *thus, myrrha, maſtiche.*
Succi, *meliſſæ, ſcabioſæ, borraginis.*
Animalia, *moſchus, zibetta, lapis bezoar, ſericum crudum.*
Mineralia, *ambarum ſuccinum.*

COMPOSITA.

Aquæ, *florum arantiorum, meliſſæ, roriſmarini, cardui benedicti, ſcabioſæ, aqua vitæ, imperialis, theriacalis, cæleſtis cinnamomi.*
Olea Chymica, *cinnamomi, garyophyllorum, nucis moſchatæ.*
Syrupi, *conditura corticis citri, byzantinus.*
Conſervæ, *florum anthos, cortex aurant. conditus, nux moſchata condita, myrobalani conditæ.*
Confectiones, *alkermes, theriaca.*
Electuaria, *aromaticum roſatum, diambræ, de gemmis, lætificans Galeni, diamoſchum dulce.*

CARDIACA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices, *acetoſæ, bugloſſi, biſtortæ, tormentillæ.*
Ligna, *ſantali omnes.*
Folia, *borraginis, bugloſſi, acetoſæ, oxylapati.*
Semina, *cydoniorum, plantaginis acetoſæ.*
Flores, *roſarum, violarum, borraginis bugloſſi nenupharis.*
Fructus, *citra, limones, ceraſa acida, ribes, granata acida, poma odorata, cydonia.*
Gummi, *Camphora.*
Animalia, *perlæ, unicornu, os de corde cervi, ebur, ſpodium, corni cervi, lapis Bezoar.*
Mineralia, *terra ſigillata, bolus armena, fragmenta pretioſa, aurum, corallium.*

COMPOSITA.

Aquæ, *roſarum, borraginis, bugloſſi, acetoſæ.*
Syrupi, *granatorum, de limonibus, violaceus, de ſucco acetoſæ, roſarum ſiccarum, de pomis redolentibus.*
Conſervæ, *florum borraginis, bugloſſi, roſarum, violarum, foliorum acetoſæ.*
Confectio, *de hiacyntho.*
Electuaria *diamargariti frigidi, diatriaſantalior.*

CAPUT XXII.

De Hepatis medicamentis.

Hepatica medicamenta hepati roborando, ejuſdemque intemperiebus corrigendis ſunt deſtinata: unde alia calefaciunt, alia refrigerant.
Quia tamen omnes humores in eo generantur, & ob venarum anguſtiam obſtructionibus eſt valde obnoxium, idcirco omnia fere medicamenta hepati convenientia ſunt etiam aperiendi facultate donata.

HEPATICA CALIDA

SIMPLICIA.

Radices, *calami aromatici cyperi, enulæ campanæ.*
Folia, *agrimoniæ, abſynthii, mentæ, chamædryos, chamæpityos, betonicæ, centaurii minoris.*
Semina, *aniſi, fœniculi, carvi, ammeos.*
Flores, *anthos, macis, ſchænanthos, ſpica nardi.*
Fructus, *garyophylli, nux moſchata, paſſulæ.*

COMPOSITA.

Aquæ, *abſynthii, menthæ, betonicæ.*
Syrupi, *de abſynthio, de mentha, byſantinus, de quinque radicibus.*
Conſervæ, *florum ſalviæ, anthos, cortex citri conditus, radix enulæ condita, aconus conditus, nux condita, nux moſchata condita, myrobalani conditæ.*
Confectiones, *theriaca, mithridatum.*
Electuaria, *aromaticum roſatum, diambræ, diarrhodon* temperatum.
Trochiſci, *de abſynthio, de rhabarbaro, de eupatorio.*

EXTERNA.

Olea, *de abſynthio, de menta, nardinum.*

HEPATICA FRIGIDA.

Radices, *graminis, aſparagi, cichorei, acetoſæ, bruſci.*
Ligna, *ſantali omnes.*
Folia, *endiviæ, cichorei, ſcariolæ, chondrillæ, hepathicæ, adianti, acetoſæ, portulacæ.*
Semina, *quatuor frigida majora, quatuor frigida minora,* nempe, *lactucæ, portulacæ, endiviæ, cichorei, ſemen acetoſæ.*
Flores, *roſarum, nympheæ, cichorei.*
Fructus, *pruna acida, granata acida, cucurbitæ, ribes, cucumeres.*
Succi, *limonum, granatorum, cydoniorum, endiviæ, acetoſæ, cichorei, acetum, omphacium.*
Animalia, *ebur, ſpondium.*
Mineralia, *corallium.*

COMPOSITA.

Aquæ, *cichorei, endiviæ, graminis, acetoſæ, roſarum, agrimoniæ.*

Syru-

Syrupi, *de cichoreo ſimplex & compoſitus, de ſucco acetoſæ, de granatis, de limonibus, roſarum ſiccarum.*

Conſervæ, *florum cichorei, foliorum acetoſæ, roſarum, fructuum berberis, ceraſa acida condita.*

Electuaria, *diatriaſantalum, diarrhodon abbatis, diamargaritum frigidum.*

Trochiſci, *de ſpodio, de caphura.*

EXTERNA.

Olea, *roſaceum, omphacium, nenupharis.*

Unguenta, *roſaceum, ceratum, ſantalinum: refrigerans Galeni.*

CAPUT XXIII.

De Stomachicis medicamentis.

Ventriculi actio multis modis offenditur, vel quatenus alimentum non appetit, vel male concoquit, vel denique probe non retinet.

Appetentia dejicitur, quando ventriculus, & præſertim ſuperioris illius orificium, aliquando humore excrementitio obducitur, qui partis illius ſenſum obtundit. Concoctio læditur imminuto ventriculi calore. Retentio denique labefactatur ex partis laxitate, quam ſequitur vomitus & alvi fluxus.

Appetentiam exſuſcitant medicamenta, quæ humores noxios detergunt, partis robore ſervato, partemque plane vellicando, divulſionis ſenſum efficiunt: qualia ſunt acida & ſalſa. Concoctionem juvant nonnulla proprietate ſpecifica, alia calore moderato & aromatica vi. Retentio denique adſtringentibus appropriatis confirmatur.

Illa autem omnia ſtomachica medicamenta ad calidorum vel frigidorum claſſes referri ſolent.

Ventriculi, quemadmodum & aliarum partium functiones, a variis intemperiebus lædi ſolent, quæ generaliter ſui ablationem indicant: Ideo ſemper in ſtomachicorum claſſe ea erunt ſeligenda, quæ cum partem roborent generali etiam indicationi inſerviunt, hanc ſcilicet vel illam intemperiem corrigendo.

STOMACHICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *zinziberis, ciperis, calami aromatici, galangæ.*

Cortices, *citri ſicci, cinnamomi.*

Lignum, *xiloaloes.*

Folia, *menthæ, abſinthii, utriuſque ſalviæ, betonicæ, roriſmarini.*

Semina, *aniſi, fœniculi, coriandri, citri: piper.*

Fructus, *Caryophylli, nux moſchata.*

Flores, *ſalviæ, anthos, betonicæ, macis, crocus.*

Gummi, *maſtiche.*

Mineralia, *ſuccinum, ambra.*

COMPOSITA.

Aquæ, *betonicæ, abſynthii, menthæ, ſalviæ.*

Syrupi, *de mentha, de abſynthio pontico.*

Conſervæ, *florum ſalviæ, anthos, foliorum abſynthii, cortex citri conditus, nux moſcata condita, myrobalani conditæ, zinziber conditum, acorus conditus.*

Confectiones, *theriaca, mithridaticum, alkermer.*

Electuaria, *aromaticum roſatum, diambræ, diagalangæ.*

Trochiſci, *de abſynthio, de rhabarbaro.*

EXTERNA.

Olea, *nardinum, de abſynthio, de mentha, nucis moſchatæ, maſtichinum, myrrhinum.*

Emplaſtra, *pro ſtomacho, de maſtiche.*

STOMACHICA FRIGIDA, SIMPLICIA.

Radices, *plantaginis, acetoſæ.*

Ligna, *ſantalum rubrum.*

Folia, *plantaginis, myrti.*

Semina, *plantaginis, cydoniorum.*

Flores, *roſæ rubræ, balauſtia.*

Fructus, *cydonia, pyra, meſpela, myrtilli.*

Succi, *acaciæ, hypociſtidis.*

Mineralia, *corallus.*

COMPOSITA.

Aquæ, *roſarum, plantaginis.*

Syrupi, *roſarum ſiccarum, cydoniorum, granatorum, myrtinus, de ſucco acetoſæ, de agreſta.*

Conſervæ, *roſarum rubrarum, foliorum acetoſæ.*

Electuaria, *diatriaſantalon.*

EXTERNA.

Olea, *roſaceum, lentiſcinum, omphacinum.*

Unguenta, *ceratum ſantalinum, roſaceum.*

CAPUT XXIV.

De Splenicis medicamentis.

Lieni dicata medicamenta fere ſunt, quæ melancholicum humorem præparant, propterea quod lien dicatur melancholiæ conceptaculum.

At vero quandoque illa melancholia naturalem ſortitur conditionem, eſtque frigida, craſſa, & terreſtris, obſtructiones efficiens, tumque medicamenta poſtulat aperientia, incidentia, & detergentia; immo & interdum emollientia, quando humor induratus ſcirrhum producit.

Interdum nimio calore aduritur, & atræ bilis conditiones acquirit, tumque eadem requirit medicamenta, quæ ſupra atræ bili præparandæ idonea eſſe diximus.

SPLENICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *apii, enulæ campanæ, ireos, calami aromatici, ariſtolochiæ.*

Cortices, *radicum capparum, cortex medianus fraxini, medianus tamariſci, cinnamomum.*

Folia, *chamædryos, cuſcutæ, ceterach, ſummitates lupuli, tamariſci, pulegii, thymi, naſturtii, fumariæ, centuarii minoris, meliſſæ.*

Semina, *agni caſti, naſturtii, aniſi, apii, cardui benedicti.*

Flores, *geniſtæ, calendulæ, tamariſci, crocus.*

Fructus, *cappares.*

Gummi, *ammoniacum, bdellium, myrrha.*

Mineralia, *chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *fœniculi, fumariæ, meliſſæ, cardui benedicti, cinnamomi.*

Syrupi, *de fumaria, de quinque radicibus, oxymel ſimplex, oxymel ſcilliticum.*

Conſervæ, *florum tamariſci, geniſtæ, acorus conditus, zinziber conditum, cortex citri conditus.*

Confectiones, *alkermes.*

Electuaria, *de gemmis, lætificans Galeni.*

Trochiſci, *de capparibus, de eupatorio.*

EXTERNA.

Olea, *de capparibus, tamariſci, irinum, rutaceum.*

Unguenta, *de arthanita, de althea.*

Emplaſtra, *de mucilaginibus, de meliloto, diachylum cum gummis, de ammoniaco.*

SPLENICA FRIGIDA.

Eadem fere ſunt ac bilem attenuantia, quæ ideo, ne hic fruſtra repetantur, inde erunt depromenda quibus addenda erunt, quæ bilem aduſtam præparare valent.

CAPUT XXV.

De Nephriticis medicamentis.

Medicamenta renum affectibus curandis idonea dicuntur, vel quatenus urinas promovent, vel quatenus renum ardorem contemperant, vel quatenus calculos frangunt, aut comminuunt, vel denique, quatenus arenulas viſcidoſque humores in renibus contentos, detergunt.

Urinas moventia ſupra fuerunt propoſita, iis tamen quædam addenda ſunt, renibus magis peculiariter appropriata.

Renum ardorem contemperant diuretica frigida, tum alia nonnulla ſimpliciter refrigerantia, quæ nephritica frigida appellantur.

Ad calidam renum intemperiem corrigendam non ſemper utendum eſt diureticis: quantumvis refrigerent. Nam quando immoderatum urinæ profluvium illam intemperiem conſequitur, aliis refrigerantibus eſt utendum, quæ potius incraſſent, aut leniter adſtringant, qualia ſunt lactuca, portulaca, ſemen pſylli, gummi tragacanthum, &c.

Lithontriptica, ſeu calculum frangentia medicamenta id præſtant vel ſpecifica proprietate, vel quatenus incidunt & attenuant, ſine admodum inſigni calore: alioquin calculum magis excoquerent, vel denique aſperitate ſua ſummam calculi faciem abſtergunt & attritu comminuunt.

Arenulas viſcidoſque humores detergentia ex diureticis aut lithontripticis deſumuntur.

Horum omnium materia talis eſt.

URINAS MOVENTIA.

Hæc ſupra fuerunt propoſita tam calida, quam frigida, c. XIV.

URINÆ RENUMQUE ARDOREM

Temperantia & lenientia.

SIMPLICIA.

Radices, *altheæ, liquiritiæ.*

Folia, *malvæ, lactucæ, portulacæ, endiviæ, cucurbitæ, ſcariolæ.*

Semina, *melonum, cucurbitæ, cucumeris, altheæ, malvæ, lactucæ, papaveris albi, pſyllii, hordeum.*

Fructus, *pruna dulcia, paſſulæ, jujubæ, amygdalæ.*

Flores, *violarum, nenupharis.*

Gummi, *tragacantum.*

Animalia, *lac, butyrum.*

COMPOSITA.

Aquæ, *lactucæ, portulacæ, nenupharis.*

Syrupi, *de liquiritia, althea, jujubarum, violarum.*

Conſervæ, *violarum, nymphæa, lactucæ condita.*

Electuaria, *diatragacanthum frigidum.*

EXTERNA.

Olea, *violarum, roſaceum; nenupharis.*

Unguenta, refrigerans Galeni, unguentum roſaceum.

LITHON-

LITHONTRIPTICA, SEU CALCULUM FRANGENTIA.

SIMPLICIA.

Radices, *ononidis, lappæ majoris, ſaxifrigæ, virgæ aureæ, calcitrapæ.*
Ligna, *lignum nephriticum.*
Cortices, *fabarum ſiccarum, radicis lauri.*
Folia, *ſaxifragiæ, calcitrapæ, argentiæ, fragariæ, parietariæ, fœniculi marini.*
Semina, *milii ſolis, urticæ, raphani.*
Fructus, *nuclei ceraſorum, perſicorum, meſpilorum, baccæ juniperi, hederæ.*
Gummi, *terebinthina.*
Animalia, *millepedes, ſanguis hircinus præparatus, oculi cancrorum fluviatilium.*
Lapides, *Judaicus, nephriticus, cryſtallus præparatus.*

COMPOSITA.

Aquæ, *ſaxifragiæ, calcitrapæ, nicotianæ.*
Syrupi, *nephrocatharticus Jouberti, de Raphano Fernelii, oxymel ſimplex, oxymel ſcilliticum.*
Electuaria, *lithontripticon.*

ARENULAS ET VISCIDOS HUMORES DETERGENTIA.

Eadem ſunt, quæ diuretica, & calculos expellentia.
Terebintina, parietaria, raphanus, apium, cicera rubra.

CAPUT XXVI.

De Hyſtericis medicamentis.

Quæ in uteri affectibus uſurpantur medicamenta vel ipſum corroborant, & conceptionem adjuvant: vel partus & ſecundinarum excluſionem promovent, vel menſtruas purgationes educunt; vel nimium earundem fluxum cohibent; vel uterum ab excrementorum illuvie expurgant.

Conceptum juvantia moderato calore uterum reficiunt, aromatica vi recreant, & quadam adſtrictione firmant.

Quæ fœtum & ſecundinas excludunt, menſes etiam promovent, ſed fortiora ex his uſurpantur.

Menſes moventia, calida ſunt & tenuium partium, nec tamen vehementer exſiccant, neque ſolum ſanguinem attenuant, ſed etiam vaſorum oſcula aperiunt.

Maxima eſt menſes moventium & diureticorum affinitas. In eo tamen diſtinguuntur ſecundum Galen. *de ſimpl. med. fac. cap. 22.* quod ambo quidem ſint calida, ſed diuretica potenter exſiccent, menſes moventia minime. Illa enim quæ validius exſiccant, ſanguinem abſumunt, & ſic menſtruis materiam ſubripiunt, necnon eundem incraſſant, & fluxui minus idoneum efficiunt; eandem tamen urinarum profuſionem juvant, quia dum ſanguis a calore fuſus cogitur a ſiccitate, oportet fieri ſeroſæ ſubſtantiæ ſecretionem, quæ urinæ materiam ſuppeditat.

Menſes cohibentia medicamenta, vel adſtrictoria vi meatus occludunt, vel humores incraſſando eorum fluxum impediunt.

Omnis fluxio immodica vel ex nimia meatuum laxitate, vel humorum tenuitate, ac mobilitate dependet: hinc meatus illos adſtringendo, ac humoribus craſſitiem & lentorem conciliando, facile cohibetur.

Uterum expurgantia ex menſes moventibus deſumuntur, ea præſertim ſeligendo, quæ ſunt detergendi facultate donata.

Horum omnium materia talis eſt.

CONCEPTUM JUVANTIA SIMPLICIA.

Radices, *calami aromatici, biſtortæ, galangæ, cyperi.*
Folia, *betonicæ, ſalviæ, roriſmarini, majoranæ.*
Fructus, *nux moſchata, caryophylli.*
Flores, *ſalviæ, roſmarini, betonicæ, macis, ſpica nardi.*
Gummi, *ſtyrax, benzoinum, thus, maſtix.*
Animalia, *moſchus, zibetum.*
Mineralia, *ſuccinum, corallium, ambra.*

COMPOSITA.

Aquæ, *ſalviæ, betonicæ, majoranæ.*
Conſervæ; *florum betonicæ, ſalviæ, anthos, acorus conditus, nuces juglandes conditæ, nuces moſchatæ conditæ, myrobalani conditæ, radix ſatyrionis condita.*
Confectiones, *theriaca, mithridatium.*
Electuaria, *diamoſchum, diambra, de gemmis, hiagalanga, aromaticum roſatum.*
Trochiſci, *gallina moſchata, alipta moſcata.*

EXTERNA.

Olea, *nardinum, myrthinum.*

PARTUM ET SECUNDINAS EXCLUDENTIA.

Quæ menſes movent, etiam fœtum & ſecundinas educunt: peculiariter autem hæc.
Dictamnus creticus, arthemiſia, ariſtolochia, crocus aqua cinnamomi, Confectio alkermes, borax officinarum, ſabina, opopanax, ſagapenum, myrrha, teſticuli equorum, hepar anguillæ, caſtoreum, aſſa fœtida.
Poſteriora duo ſecundinis tantum conveniunt, quia gravi odore fœtum enecarent.

MENSES MOVENTIA SIMPLICIA.

Radices, *ariſtolochiæ utriuſque, rubiæ tinctorum, valerianæ, cyperi, ireos, gentianæ.*
Cortices, *cinnamomum.*
Folia, *arthemiſiæ, mercurialis, matricariæ, nepetæ, ſalviæ, calamenti, pulegii, origani, ruthæ, abrotani, praſſii, dictamni cretici.*
Semina, *ſeſeleos, aniſi, dauci, fœniculi, rutæ, carvi.*
Flores, *chamomillæ matrichariæ, crocus.*
Gummi, *myrrha, aſſa fœtida, opopanax, ſagapenum, galbanum.*
Animalia, *caſtoreum.*
Mineralia, *borax officinalis.*

COMPOSITA.

Aquæ, *arthimiſiæ, cinnamomi.*
Syrupi, *de arthemiſia, de hyſſopo.*
Conſervæ & electuaria, *repetenda ex diureticis.*
Trochiſci, *de myrrha.*

EXTERNA.

Olea & unguenta repetenda ex emollientibus, quæ in *ſecunda ſectione* traduntur.

MENSES SISTENTIA SIMPLICIA.

Radices, *ſymphyti, biſtortæ, tormentillæ.*
Folia, *plantaginis, lentiſci, equiſeti rubi, portulacæ, myrti, centinodiæ, menthæ.*
Semina, *plantaginis, acetoſæ.*
Fructus *myrtilli.*
Flores, *roſarum, balauſtiorum.*
Gummi, *maſtiches, ſanguis draconis.*
Animalia, *coagulum hedi, leporis, cornu cervi uſtum, ebur, ſpodium.*
Mineralia, *bolus armena, terra ſigillata, corallium.*

COMPOSITA.

Aquæ, *plantaginis, roſarum, nymphea, portulacæ, mentæ.*
Syrupi, *myrtinus, de mentha, cydoniorum, roſarum ſiccarum.*
Conſervæ, *roſarum, cydonia condita.*
Confectiones, *philonium Romanum.*
Trochiſci, *de ſpodio, de terra ſigillata.*

EXTERNA.

Olea, *myrtinum, roſaceum, cydoniorum.*
Unguenta, *Comitiſſæ.*
Emplaſtra, *de maſtiche, contra rupturam.*

UTERUM EXPURGANTIA.

Eadem, quæ menſes moventia, & præcipue.
Broyna, ariſtolachia utraque, gentiana, mercurialis, arthemiſia, matricaria, marrubium, chamædrys, &c.

CAPUT XXVII.

De Arthriticis medicamentis.

Articuli ex nervoſis partibus maxime componuntur. Cum vero nervorum ac cerebri eadem ſit portio, quæ ſupra propoſita ſunt Cephalica, interius uſurpanda, eadem arthritica cenſebuntur.

Quando humor in articulis contentus, apozemate aliquo alio interno medicamento præparandus eſt, eadem omnino præſcribenda remedia, quæ in affectibus capitis conveniunt: ex quibus tamen ea ſeligenda erunt, quæ magis ſpecifice articulis convenire credidit antiquitas.

Quia vero articulorum affectus topicis remediis maxime curari ſolent, ea hic proponenda ſunt, quæ illis peculiariter conveniunt, atque ita diſtinguenda, ut illa ſtatim initio ardorem, ſi quis ineſt, compeſcant, & fluxiones arceant, nec tamen humores in partem inflammatam altius impingant; alia dolorem, qui citra inflammationem fuerit, compeſcant: alia denique dolore ſedato humorem impactum digerant: quæ omnia ſingillatim ſunt proponenda.

FLUXIONEM INHIBENTIA.

Folia, *hyoſcyami, cicutæ, ſolani, mandragoræ, ſempervivi.*
Succi, *hyoſcyami, ſolani, lactucæ, acetum, opium.*
Gummi, *caphura.*
Mucilagines, *ſeminis pſyllii, cydoniorum.*
Aquæ, *roſarum, plantaginis, ſolani.*
Olea, *roſaceum.*

DOLOREM SEDANTIA.

Radix, *althea, lac vaccinum, ſtercus vaccinum,* œſipus, *thus ovi albumine ſubactum, vitellus ovi, flos chamæmeli meliloti, crocus,* & quamplurima alia ex practicis repetenda.

DIGERENTIA.

Radices, *enulæ campanæ, hermodactyli.*
Folia, *verbaſci, chamæpityos, urticæ, ebuli, ſalviæ, centaurii minoris.*
Semina, *urticæ, naſturtii.*
Gummi, *opopanax, bdellium, ammoniacum, ſagapenum galbanum, euphorbium.*
Animalia, *caſtoreum, catuli admoti.*
Liquores, *vinum, aqua vitæ, aqua marina, aqua thermarum ſulphurearum.*
Olea Chymica, *vitrioli, ceræ, de lateribus.*
Emplaſtra, *de mucilaginibus, de meliloto, oxycroceum, diapalma, diaphoreticum.*

CAPUT XXVIII.

De Medicamentis lac generantibus, idemque minuentibus.

Medicamenta lacti generando idonea, ex Gal. 5. de ſimpl. ſac. cap. 22. *modice calefaciunt, & non exſiccant, quia calefaciendo ſanguinem attenuant, ut facilius ad mammas ferri poſſit: neque exſiccando illius copiam minuant, quæ magna eſſe debet ad lactis generationem.*

LAC generantia iiſdem qualitatibus videntur eſſe prædita, quibus menſes moventia: cum tamen hæc illis maxime videantur eſſe contraria quoad effectus. Quoties enim menſium fluxus proritatur, toties lactis generatio impeditur. In eo tamen differunt, quod menſes moventia calidiora ſint lac generantibus, & magis attenuent: nam in lactis generatione fit expulſio ſanguinis ad mammas, & attractio ab iiſdem; at in menſium vacuatione fit tantum expulſio ad uterum: unde oportet ſanguinem magis attenuari, & remedia eſſe calidiora, ſiccioraque. Sic Galen. *cap. 21. lib. 5. de med. fac.* vult anethum, fœniculum, & rutam, illas, inquam, herbas virentes & humidas, lacti generando convenire: ſiccas vero, menſes movere; quia tunc temporis magis calefaciunt & exſiccant.

Lactis copiam minuunt, quæ exſiccando, ſanguinem abſumunt, vel eundem refrigerando & incraſſando ineptum efficiunt, ut ad mammas referatur.

Horum omnium materia talis eſt.

LAC GENERANTIA.

Fœniculum viride, ſemen ejuſdem, anethum viride, apium, Amaranthus, lac Lunæ, cryſtalli pulvis, braſſicæ decoctum, butyrum, cum lacte & fœniculo ſumptum.

LAC MINUENTIA.

Menta, chelidonium majus, calamenthum, coriandrum, ocymum, acetum, oxymel, camphora.

CAPUT XXIX.

De Medicamentis ſemen generantibus, idemque extinguentibus.

SEmen generant, & ad libidinem provocant medicamenta, quæ calida ſunt & flatuoſa ſine exſiccatione.

Minuunt vero ſemen, & veneris ſtimulos obtundunt, quæ vel impenſe refrigerant, vel admodum exſiccando, materiam ſeminalem abſumunt.

Horum materia talis eſt.

SEMEN GENERANTIA.

Semina, *erucæ, napi, urticæ, ſinapi, piper.*

Fructus, *piſtaccia, nuclei pinei.*

Animalia, *ſchincus, cerebella paſſerum, teſticuli galli.*

SEMEN EXTINGUENTIA.

Lactuca, portulaca, camphora, mentha, ruta, ſemen agni caſti, anethi.

CAPUT XXX.

De Medicamentis flatus diſcutientibus.

MEdicamenta flatus diſcutientia calefaciunt & attenuant, vaporeſque a materia frigida productos per diaphoreſin reſolvunt.

Hæc ab iis, quæ pituitam calefaciunt & attenuant, fere non diſtinguuntur: ideo hic non erunt repetenda.

CAPUT XXXI.

De Adſtringentibus medicamentis.

Adſtringentia medicamenta frigida ſunt, & ſicca, ſubſtantiæque terreſtris, unde partes contrahunt, conſtipant & condenſant.

HOC theorema veriſſimum quidem eſt de ſimpliciter adſtringentibus, quæ illas qualitates præ ſe ferunt: attamen dantur alia medicamenta, quæ cum aliis facultatibus habent etiam adſtringendi vim, ob variam ſubſtantiæ conditionem: ſeu dantur multa adſtringentia, quæ calida ſunt, ut *abſynthium, maſtiche, vitriolum,* & alia hujuſmodi.

Quæcumque ad menſes ſiſtendos ſupra fuerunt propoſita, eadem ſunt adſtringentia; quare inde illa erunt repetenda.

CAPUT XXXII.

De Medicamentis lumbricos enecantibus.

Quæcumque medicamenta amara ſunt, acria, acida, adſtringentia, oleoſa, lumbricos enecare valent.

AMara, acria, & acida, tenuitate ſua lumbricorum ſubſtantiam penetrant, eamque diſſolvunt. Adſtringentia, lumbricos conſtipando: oleoſa eorumdem poros obturando, tranſpiratione impediunt, qua ſola vivunt, ſicque eos ſuffocant. Certum tamen eſt, nonnulla dari medicamenta, quæ non ſolum qualitatibus manifeſtis, ſed ſpecifica proprietate lumbricos enecant. Exemplo ſit Mercurius qui ventri tantum admotus, cum unguentis, lumbricos in inteſtinis contentos potenter enecat, ac interius aſſumptus, convenienter adminiſtratus, ac debite præparatus, miranda præſtat. Immo vero Mercurius crudus, cum aqua ſimplici aliquandiu agitatus, virtutem ſuam ei aliquatenus communicat, ut puriſſima illa aqua, nulla ſenſibili qualitate prædita, pro potu ordinario exhibita, lumbricos etiam efficaciter enecet.

Horum autem lumbricos enecantium materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *graminis, primulæ veris, zedoariæ, dictamni albi, gentianæ, angelicæ, rhabarbarum.*

Folia, *portulacæ, cichorii, acetoſæ, abſynthii, Corallinæ, ſcordii, hyperici, centaurii minoris, verbenæ, marrubii, dictamni cretici.*

Semina, *citri, tanaceti, braſſicæ, lupini, ſemen contra vermes, amygdalæ amaræ.*

Succi, *limonum, granatorum, portulacæ, aloes.*

Animalia, *raſura eboris, cornu cervi.*

COMPOSITA.

Pulvis contra vermes, hiera picra.

Chymica, *ſpiritus ſulphuris, vitrioli, Mercurius dulcis.*

CAPUT XXXIII.

De Vulneris medicamentis.

Vulneraria medicamenta ea ſunt, quæ leviter adſtringendo & exſiccando, vulnerum conglutinationem promovent.

NON ſolum externis & topicis medicamentis vulnera curari ſolent, ſed etiam internis, quæ conglutinationem aſſumpta promovent, ex iiſque potiones vulnerariæ frequenter componi ſolent.

Horum materia talis eſt.

Radices, *ſymphyti, ariſtolochiæ rotundæ, zedoariæ, tormentillæ.*

Folia, *vincæ pervincæ, pimpinellæ, ſaniculæ, bugulæ, piloſellæ, veronicæ, agrimoniæ, centaurii minoris.*

Semina, *cardui benedicti.*

Animalia, *cancri fluviatiles.*

LIBER QUINTUS.

PARTIS SECUNDÆ

SECTIONIS PRIMÆ.

PARTICULA SECUNDA.

De Materia Medica externa.

CAPUT PRIMUM.

De refrigerantibus, & repellentibus medicamentis.

IN partibus externis ſæpe contingunt inflammationes, eryſipelata, herpetes, carbunculi, & ſimiles affectus calidiores, quos refrigerantium admotione compeſcere neceſſe eſt, potiſſimum in eorum principio.

Et quandoquidem hi affectus ut plurimum a fluxionibus ducunt originem, ideo illa medicamenta in principio repellentia eſſe debent, ut humorum fluxum impediant, eoſque a parte affecta eliminent.

Repellunt autem medicamenta, quatenus prædita ſunt adſtringendi vi, quæ ſupra fuit explicata, cum de adſtringentibus internis ageretur.

Quia vero refrigerantia & repellentia externa ab internis maxime differunt, ideo illorum ſeries hic exponenda eſt.

REFRIGERANTIA MEDICAMENTA.

SIMPLICIA.

Cortices, *radicis ſolani, mandragoræ.*

Folia, *lactucæ, intybi genera quatuor, hyoſcyami, lenticulæ paluſtris, umbilici veneris.*

Prædicta ſimpliciter refrigerant. Sequentia vero refrigerando leniter adſtringunt.

Portulaca, polygonum, plantago, liguſtrum, ſolanum, ſempervivum, mandragora.

Semina, *pſyllii, hyoſcyami albi, papaveris albi, frigida majora & minora.*

Flores,

Flores, *roſarum*, *violarum*, *nimphea*.
Succi, *granatorum*, *lactuca*, *portulaca*, *ſempervivi*, *ſolani plantaginis*, *limonum*, *acetum*, *omphacium*.

COMPOSITA.

Aquæ, *ſolani*, *nymphea*, *roſarum*, *plantaginis*, *polygoni*.
Olea, *roſaceum*, *violatum*, *nymphea*, *papaveris*, *hyoſcyami*, *mandragora*.
Unguenta, *roſaceum*, *ceratum ſantalinum*, *refrigerans Galeni*, *populeum*.

REPELLENTIA ET

Adſtringentia.

SIMPLICIA.

Radices, *biſtorta*, *ſymphyti*, *tormentilla*, *rhapontici*.
Cortices, *medianus*, *ſumach*, *granatorum*, *juglandium viridium*, *calices glandium*.
Folia, *vitis & capreoli ejuſdem myrti*, *expreſſi*, *quercus*, *oleaſtri*, *ſumach*, *centinodia*, *burſa paſtoris*, *ecquiſeti*, *plantaginis*, *abſynthii*, *mentha*, *verbaſci*, *ſummitates rubi*.
Semina, *portulaca*, *plantaginis*, *burſa paſtoris*, *grana tinctorum*, *acini uvarum*.
Flores, *roſæ rubra*, *fæx roſarum ſtillatarum*, *balauſtia*.
Fructus, *myrtilli*, *nuces cupreſſi*, *galla immatura*, *meſpilla*, *ſorba*, *ſydonia*.
Succi, *plantaginis*, *& herbarum prædictarum*, *acacia*, *hypociſtis*.
Gummi, *maſtiche*, *ſanguis draconis*, *thus ſandaracha*, *tragacanthum*, *ſarcocolla*, *gummi arabicum*.
Mineralia, *bolus armena*, *terra ſigillata*, *alumen*, *corallium*.

COMPOSITA.

Aquæ, *roſarum*, *plantaginis*, *ſolani*, *corticis nucum ferrata*.
Olea, *roſarum*, *omphacinum*, *myrthinum*, *maſtichinum*, *lentiſcinum*, *de abſynthio*, *de mentha*.
Unguenta, *comitiſſa*.
Emplaſtra, *contra rupturam*, *de cruſta panis*.

CAPUT II.

De Emplaſticis medicamentis.

Repellentibus & adſtringentibus emplaſtica ſunt finitima, & in fluxionum principiis ac ſanguinis eruptionibus, ex quacunque etiam parte, conveniunt. Sunt enim glutinoſa & pingui ſubſtantia prædita, qua parti tenaciter adhærent, illiuſque poros implent & obſtruunt, ne humor influens eas pervadere poſſit: tum etiam partem comprimendo humorem illum alio impellunt.

Ex his quædam ſimpliciter talia ſunt, nec ulla alia qualitate inſigni prædita, quædam vero ſimul exſiccant, aut etiam adſtringunt: immo maxima eorum pars duas haſce qualitates ſolet habere conjunctas.

Horum autem materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Farinæ, *tritici*, *fabarum*.
Succi, *amylum*.
Gummi, *maſtiche*, *ſanguis draconis*.
Animalia, *album ovi*, *mumia*.
Mineralia, *lapis hæmatites*, *corallium*, *terra ſigillata*, *bolus armena*, *gypſum*, *lithargyrus*, *ceruſſa*, *pompholyx*, *cadmia*, *lapis calaminaris*, *antimonium*, *alumen*, *plumbum*.
Unguenta, *album Rhaſis*, *de lithargyro*, *nutritum*, *diachalciteos*, *diapompholigos*, *deſiccativum rubrum*.

CAPUT III.

De Anodynis medicamentis.

Dolor corporis partes affligens tribus modis ſedari ſolet: vel cauſſam dolorem efficientem auferendo, vel ſenſum ſtupefaciendo narcoticis medicamentis, vel iis medicamentis, quæ anodyna proprie appellantur.

Illa autem anodyna, ſeu paregorica, dicuntur, quæ cauſſa & morbo remanentibus, dolorem mitigant.

Idque præſtant blando & moderato calore, quo pars affecta fovetur, & ad quandam æqualitatem reducitur, cutis relaxatur, ejuſque pori aperiuntur, ut per eam quædam materiæ portio reſolvatur.

Horum autem materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *althea*, *malva*, *liliorum*.
Folia, *malva*, *althea*, *branca urſina*.
Semina, *lini*, *fœnugræci*, *altheæ*.
Flores, *liliorum*, *chamomilla*, *meliloti*.
Farinæ, *ſeminis lini*, *fænugræci*.

COMPOSITA.

Olea, *commune*, *amygdalarum dulcium*, *liliorum chamamelinum*, *anethinum*, *irinum*, *ex vitellis ovorum*.
Unguenta, *dialthea*, *reſumptivum*.

CAPUT IV.

De Narcoticis medicamenſis.

Narcotica dolorem ſedant, ſtupefaciendo partem, eique ſenſuum auferendo, vel ſomnum conciliando, quo ſenſus toti corpori adimitur.

Hunc effectum producere creduntur ſumma frigiditate, quam habent in quarto gradu. Hæc eſt antiqua Galeni doctrina. Recentiores tamen non pauci exiſtimant, non frigiditate ſimpliciter, ſed peculiari facultate, & proprietate ſpecifica, quam vim narcoticam appellant, ea ſenſum adimere, & ſomnum conciliare.

Horum uſus non admittitur, niſi poſt anodyna fruſtra tentata.

SIMPLICIA.

Radices, *mandragoræ*, *hyoſcyami*.
Folia, *hyoſcyami*, *cicuta*, *mandragoræ*, *papaveris albi*.
Semina, *hyoſcyami*, *papaveris albi*.
Succi, *lactuca*, *cicuta*, *hyoſcyami*, *opium*.

COMPOSITA.

Opiatæ, *philonium Romanum*, *Requies Nicolai*.
Olea, *mandragora*, *hyoſcyami*, *papaveris albi*.
Chymica, *laudanum opiatum*.

CAPUT V.

De emollientibus medicamentis.

Durities omnis a tribus cauſſis produci ſolet: ſiccitate, tenſione, concretione.

Quæ exſiccantur, duriora evadunt: quæ vero repleta ſunt diſtenduntur, & renitentia fiunt, ita ut contactui reſiſtant, & dura appellentur: illa etiam, quæ a frigore concreſcunt, duritiem acquirunt, ut in glacie apparet. Omnes iſtæ duritiei ſpecies corpori noſtro contingunt. Humores enim ſiccitatem contrahunt, diuturna caloris aut reſolventium medicamentorum actione, quia tenujores humidioreſque partes diſſipantur, craſſiores ſicciorefque remanent. Ab humorum multitudine partes replentur & diſtenduntur: ac denique humores natura frigidi, proprio calore deſtituti, vel in parte intemperie frigida laborante, reſidentes, ſponte concreſcunt & indurantur.

Quæ a ſictitate oritur durities, humectatione curatur, quæ a repletione & humorum multitudine, vacuatione ſolvitur, quæ a concretione, proprie dictis emolientibus aufertur.

Sunt autem vere emollientia anodynis finitima, moderato calore & ſiccitate prædita, ſecundum Galenum 5. de ſimpl. medic. fac. c. 8. *omni acrimonia & excedente qualitate deſtituta: unde concretum frigore humorem fundunt & colliquant, ſicque illius duritiem auferunt.*

Horum autem materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *malva*, *althea*, *liliorum*, *iridis*, *brionia*, *ebuli*, *cucumeris agreſtis*.
Folia, *violaria*, *parietaria*, *acanthi*, *malva*, *althea*, *atriplicis*, *ebuli*.
Semina, *lini*, *fœnugræci*, *malva*, *althea*.
Flores, *chamameli*, *meliloti*, *liliorum*.
Fructus, *ficus pingues*.
Gummi, *terebinthina*, *ammoniacum*, *bdellium*, *ſtyrax galbanum*, *opopanax*.
Animalia, *butyrum*, *adeps ſuillus*, *gallinaceus*, *anſerinus*, *œſypus*, *medulla cervina*, *vitulina*.

COMPOSITA.

Olea, *commune*, *liliorum*, *violaceum*, *lumbricorum*, *chamamelinum*, *lini*, *irinum*, *catulorum*.
Unguenta, *de althea*, *reſumptivum*.
Emplaſtra, *diachylum magnum*, *de mucilaginibus*, *de meliloto*, *filii Zacharia*, *ceroneum*, *oxycroccum*, *de ranis*.

CAPUT VI.

De reſolventibus medicamentis.

Reſolventia medicamenta emollientibus ſunt calidiora, necnon tenuem habent ſubſtantiam, unde facile penetrant, cutis poros dilatant, humores attenuant, & in vapores convertunt, ut per inſenſibilem tranſpirationem ſeu diaphoreſin vacuentur.

Eorum materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices: *enulæ campanæ, ireos, ariſtolochiæ, galangæ.*
Folia, *majoranæ, abſynthii, hyſſopi, calamenti, pulegii, origani, lauri, rutæ, ſatureiæ, ſalviæ, roriſmarini.*
Semina, *dauci, cumini, anethi; fœnugræci, lini, nigellæ, aniſi, fœniculi.*
Fructus, *baccæ lauri, juniperi, piper.*
Flores, *ſtœchados, hyſſopi, lavendulæ, anachi, chamomillæ, meliloti.*

COMPOSITA.

Olea, *anethinum, rutaceum, amygdalarum amararum, de capparibus, ſcorpionum, nardinum, hyperici, vulpinum, terebinthinæ, de ſpica.*
Unguenta, *Agrippæ, Aregon martiatum.*
Emplaſtra, *de ſulphure, de baccis lauri, diachylum ireatum.*

CAPUT VII.

De Epiſpaſticis, ſeu attrahentibus medicamentis.

ATtrahentia medicamenta reſolventibus ſunt calidiora, & humores in profundo corporis contentos cuti admota, foras evocant, eoſque diſcutiunt.

Licet autem ut plurimum a caliditate & partium tenuitate vim illam obtineant; nonnulla tamen proprietate inſita id præſtant, quemadmodum dictamnus infixa corpori ſpicula trahere creditur: alia ſimilitudine ſubſtantiæ, ut ſcorpius, vulneri a ſe inflicto impoſitus, venenum ad ſe trahit.

Attrahentium autem medicamentorum materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *ariſtolochiæ utriuſque, pyrethri, thapſiæ, hermodactyli, iridis, hellebori, cyclaminis, anacardii.*
Folia, *anagallidis, calaminthæ, iberidis, ſaponariæ, urticæ, zedoariæ.*
Semina, *thlaſpi, ſinapi, naſturcii, urticæ.*
Fructus, *colocynthis.*
Succi, *elaterium.*
Gummi, *pix, euphorbium, ammoniacum.*
Animalia, *caſtoreum, fimus columbinus, gallinaceus, ſtercus caprillum.*
Mineralia, *ſulphur.*

COMPOSITA.

Olea, *balaninum, ſinapinum.*
Amplaſtra, *de meliloto, de baccis lauri, de ſulphure, oxycroceum.*

CAPUT VIII.

De ſuppurantibus medicamentis.

Suppurantia medicamenta moderato calore & humiditate prædita ſunt, ac partis, cui admoventur, temperaturæ ſimillima, ſicque nativum illius calorem augent, quo ſanguis putreſcens concoquitur, & in verum pus commutatur.

IN corporibus noſtris tres omnino fieri ſolent alterationes, ſecundum Galen. 5. *de ſimpl. medic. fac. cap. 6. Prima* plane ſecundum naturam eſt, cum videlicet in ventriculo, hepate, & ſingulis partibus alimentum concoquitur ad nutritionem. *Secunda* eſt omnino præter naturam, cum ſubſtantiæ in corpore contentæ putredinem contrahunt. *Tertia* denique media exiſtit: partim naturalis, partim vero præternaturalis, & *ſuppuratio* appellatur. Cum enim ſanguis, in parte contentus putredinem contrahens, calorem præternaturalem acquiſivit, a partis calore nativo alteratur & concoquitur, ita ut calore utroque ſimul operante, nec perfecta concoctio, nec putredo abſoluta producat; ſed media quædam operatio, *Suppuratio* dicta, qua humor non quidem nutritioni idoneus redditur, ſed ad quandam ſubſtantiæ & qualitatum moderationem, naturæ magis conſentaneam, reducitur. Jam vero medicamenta, ſuppurationem promoventia ea ſunt quæ calorem nativum augent, ut melius vires ſuas poſſit exercere. Talia ſunt, quæ calorem habent, partis cui imponuntur, calori conſimilem, ſicque eum fovent, & vegetiorem efficiunt.

Illa vero emollientibus medicamentis ſunt valde ſimilia: in eo tamen diſtinguuntur, Galeno teſte, quod emollientia calidiora ſint & ſicciora, atque adeo nonnihil humoris in parte contenti abſumant, ſuppurantia vero magis temperata totam humiditatem ſervent.

Porro ſuppurantia exacte talia, emplaſtica eſſe debent: ut enim calor in parte retineatur, pori illius obſtrui debent ut per eoſdem fiat diſſipatio: emplaſticis vero medicamentis proprium eſt poros partium occludere.

Suppurantium autem medicamentorum materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *altheæ, liliorum, cepa* ſub cineribus cocta, in tumoribus, qui ægre ſuppurant, efficax.
Folia, *malvæ altheæ, acanthi, tuſſilaginis, oxalidis.*
Semina, *altheæ, lini, fœnugræci.*
Flores, *chamomillæ, meliloti.*
Gummi, *pix, liquida, terebinthina, reſina, amoniacum bdellium.*
Farinæ, *tritici, lini, fœnugræci.*
Animalia, *butyrum, œſypus, adeps ſuillus, vitulinus, gallinaceus, anſerinus, medullæ cervina, vitulina, vitellum ovi.*

COMPOSITA.

Olea *liliorum, chamæmelinum, irinum, commune, hydrelæum.*
Unguenta, *Baſilicum, de althea, Agrippæ, reſumptivum.*
Emplaſtra, *diachylum magnum, de mucilaginibus.*

CAPUT IX.

De Medicamentis detergentibus.

Ad abſceſſum diſrumptorum, vel ulcerum ſordidorum ſaniem, aliaſque ſordes expurgandas, detergentibus utimur medicamentis, quæ aſperitate ſua, vel nitroſa vi materias illas impactas eliciant.

DEtergendi facultas a primis qualitatibus non dependet, cum dentur calida & frigida detergentia, ſed a quadam aſperitate & nitroſa vi, quæ nihilominus calori conjuncta potentius operatur; propterea quod materia lenta, & parti adhæreſcens, calore attenuata facilius detergatur.

Horum autem detergentium materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *apii, ireos, ariſtolochiæ utriuſque, gentianæ.*
Folia, *abſynthii, centaurii minoris, marrhubii, apii, agrimoniæ, plantaginis, anagallidis.*
Semina, *apii, plantaginis.*
Succi, *foliorum prædictorum, vinum.*
Farinæ, *fabarum, lupinorum, fœnugræci, hordei, lini.*
Gummi, *terebinthina, aloes, thus, myrrha.*
Animalia, *mel, urina.*
Mineralia, *vitriolum uſtum, ærugo, ſalpetra.*

COMPOSITA.

Syrupi, *de roſis ſiccis, mel roſaceum.*
Olea, *de myrrha, de tartaro, ex vitellis ovorum, ſambucinum.*
Unguenta, *aureum, enulatum, Apoſtolorum, Ægyptiacum, mundificativum de apio.*
Emplaſtra, *de janua, gratia Dei, divinum.*

CAPUT X.

De Sarcoticis medicamentis.

Sarcotica medicamenta dicuntur, quæ carnis in vulnere aut ulcere deficientis generationem promovent.

Id præſtant moderate exſiccando, & ulcerum ſordes blande detergendo. Ideo moderate calida & ſicca eſſe debent, omniſque acrimonia expertia. Si enim calidiora, & acriora forent, carnem colliquarent; ſi frigidiora, & adſtringentia, citius cicatricem inducerent, antequam ulcus carne foret repletum.

PRoprium naturæ munus eſt, carnem generare per alimenti aſſimilationem. Medicamenta vero, quæ *ſarcotica*, ſeu carnem generantia nominantur, non poſſunt per ſe id efficere; ſed tantum naturæ actionem adjuvant, impedimenta auferendo. Solent enim carnis generationem impedire ſordes in ulcere contentæ, & humiditates ſuperfluæ, in eo luxuriantes; hinc leviter exſiccantibus & detergentibus medicamentis ulcus purum efficitur, & actioni naturæ, carnem deficientem reparare ſtudentis, ſuſcipiendæ diſpoſitum.

Sarcoticorum autem materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Farinæ *fœnugræci, orbi, lupinorum.*
Gummi, *thus, pix utraque, terebinthina, ſarcolla, aloe myrrha.*
Mineralia, *plumbum uſtum, ceruſa.*

COMPOSITA.

Unguenta, *Baſilicum, aureum, pompholygos, Apoſtolorum.*
Emplaſtra, *de janua, gratia Dei, divinum, de betonica.*

CAPUT XI.

De Epuloticis, ſeu cicatricem inducentibus medicamentis.

Epulotica medicamenta dicuntur, quæ ulceris carnem cuti conſimilem efficiunt eam valde exſiccando & adſtringendo.

UT cute nuda caro cicatrice obducatur; extima illius ſuperficies debet maxime adſtringi, contrahi, & exſiccari: unde cicatricem inducentia medicamenta, exſiccantia & adſtringentia cum ſint, glutinantibus finitima eſſe videntur, quæ iiſdem qualitatibus prædita eſſe, ſupra annotavimus.

mus. In eo tamen differunt, quod epulotica potentius exſiccent & adſtringant, neque enim id ſolum, quod in carnem influit & excrementitium eſt, humidum abſumunt; ſed ipſam carnis ſubſtantiam valde exſiccant, eamque in cutis naturam fere convertunt.

Epuloticorum autem materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Plantæ, *malicorium, plantago, myrtus balauſtia, roſa.*

Mineralia, *bolus armena, terra ſigillata, lithargirus, ceruſa, lapis hæmatites, calaminaris, cadamia, pompholyx, ſcoria ferri, plumbum uſtum, ſquama æris, æs uſtum, antimonium uſtum, calx, alumen uſtum, vitriolum uſtum.* Sex iſta poſteriora ſæpius lota, donec acrimoniam depoſuerint, ſunt uſurpanda.

COMPOSITA.

Unguenta, *album Rhaſis, deſiccativum rubrum, diapompolygos.*

Emplaſtra, *de ceruſa, de lapide calaminari, diaphalma Paracelſi.*

CAPUT XII.

De Medicamentis ſanguinem ſiſtentibus.

EA medicamenta, quæ ſanguinem ex quacunque parte fluentem prohibent, trium generum eſſe ſolent. Vel enim proprietate peculiari id præſtant, vel quatenus emplaſtica ſunt venaſque apertas infarciunt & occludunt; vel denique quatenus partem vulneratam urunt, eamque cruſta obducunt.

Præcipuorum autem materia talis eſt.

Radices, *ſymphyti, pentaphylli.*
Folia, *centinodiæ, pimpinellæ, equiſeti, plantaginis, vincæ, pervincæ, urticæ.*
Fructus, *gallæ.*
Flores, *balauſtiæ.*
Succi, *acetum, omphacium, acacia, hypocyſtis.*
Gummi, *maſtiche, ſanguis draconis, thus, mirrha.*
Animalia, *gluten, mumia, albumen ovi.*
Mineralia, *bolus armena, terra ſigillata, lapis hæmatites, jaſpis, corallium, alumen, vitriolum.*

Idipſum præſtant emplaſtica omnia, ſed minus efficaciter.

CAPUT XIII.

De Glutinantibus medicamentis.

Κολλητικὰ, *ſeu glutinantia medicamenta ſunt, quæ vulnerum labra diducta conjungunt, & ad perfectam unionem perducunt.*

Eaque omnia adſtringentia & exſiccantia eſſe debent.

QUando pars diviſa conſtringitur, unio illius facilius perficitur: ad quam etiam neceſſe eſt, ut non id ſolum quod influit, ſed quod in ipſa carne conſiſtit liquidius abſumatur; atque ita magna exſiccatione opus eſt, quæ tamen calorem non habeat tam excedentem, ut vel partem colliquet vel acrimonia feriat: inde enim nova humiditas ſuccreſceret, quæ conglutinationem impediret.

Horum materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *ſymphyti, tormentillæ, pentaphylli.*
Folia, *arnogloſſi, cynogloſſi, millefolii, verbennæ, piloſellæ, betonicæ, ſcabioſæ, bugulæ, hyperici, prunellæ.*
Gummi, *ſarcocolla, myrrha, thus, aloe, terebinthina, pix liquida.*
Animalia, *lumbrici, mumia, pili leporis* minutim diſſecti.
Mineralia, *lithargyrus auri.*

COMPOSITA.

Olea, *Myrrhæ, nicotianæ, balſama varia.*
Unguenta, *aureum, deſiccativum rubrum.*
Emplaſtra, *contra rupturam, triapharmacum, nigrum.*

CAPUT XIV.

De Veſicantibus medicamentis.

VEſicantia medicamenta ſummam cutem valde calefaciunt, ſeroſos humores ad ipſam attrahunt, ac cuticulam urendo a ſubjecta cute divellunt, unde veſiculæ excitantur.

Sunt etiam ſumme calida, tenuis & fere igneæ ſubſtantiæ ut partem, cui admoventur, facile inflamment, in eaque veſiculas excitent: unde nomen ſortita ſunt.

Horum materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *thapſia, pyrethri.*
Semina, *ſinapi, ſtaphiſagriæ.*
Gummi, *euphorbium.*
Animalia, *ſtercus columbinum, cantarides.*

COMPOSITA.

Emplaſtrum, *veſicatorium.*

CAPUT XV.

De Cathariticis, ſeu excedentibus medicamentis.

CAthæretica medicamenta carnes ſuperfluas in ulceribus excreſcentes, polypos, & tubercula quævis abſumunt.

Calidiſſima ſunt, etiam in quarto gradu, necnon tenuis ſubſtantiæ, ac fere adurentis, qua omnes illas excreſcentias obliterant. Veſicantibus paulo minus vehementia, quod inde patet, quod cathæretica, cuti admota, illam non alterant; ſed tantum carnem denudatam, quæ mollior multo exiſtit. At veſicantia partem, cui admoventur, facile inflammant.

SIMPLICIA.

Pumex crematus, ſal torrefactus, alumen uſtum, vitriolum uſtum, antimonium uſtum, crocus metallorum, ærugo, ſquama æris, mercurius præcipitatus, cinnabaris, pulvis Sabinæ.

COMPOSITA.

Oleum vitrioli & ſulphuris, aqua ſecunda, ungentum Apoſtolorum, Ægyptiacum.

CAPUT XVI.

De Cauſticis medicamentis.

CAuſtica medicamenta non ſolum cuticulam, ſed etiam ipſam veram cutem & carnem ſubjectam uſtione ſolvunt, in eaque eſcharam efficiunt, quæ a parte ſeparatur & decidit, in eaque profundum ulcus relinquit.

Hæc vere *pyrotica* appellantur, quia prorſus igneam obtinent naturam, craſſamque ſubſtantiam, qua impenſius urunt: ignis enim in denſiori materia magis urit.

Horum materia talis eſt.

Calx viva, æs uſtum, mercurius ſublimatus, arſenicum, cauſticum vulgare chirurgorum, liquor gummoſus, qui ad mercurii vitæ confectionem elicitur, de quo vide Zappatam.

THERAPEUTICÆ

PARTIS SECUNDÆ

SECTIO SECUNDA.

De Compoſitione Medicamentorum.

PROŒMIUM.

Compoſita medicamenta triplicia ſunt interna, media & externa. Interna ſunt, quæ intra corpus aſſumuntur.

TAlia ſunt apozemata, potiones, julepi, ſyrupi, emulſiones, boli & opiatæ, tabellæ, pulveres, trochiſci, pilulæ, &c.

Media ſunt quæ neque intra corpus aſſumuntur, nec corporis ſuperficiei admoventur, ſed in certas corporis cavitates immittuntur.

Talia ſunt ſuppoſitoria, clyſteres, injectiones, peſſaria errhina, gargariſmata, maſticatoria, collyria, &c.

Externa vero quæ partibus exterioribus admoventur.

Cujuſmodi ſunt epithemata, fomenta, balnea, olea, unguenta, emplaſtra, cataplaſmata, ſacculi, &c.

Ideo hæc Sectio ſecunda tribus articulis comprehendetur.

In primo, internorum medicamentorum componendorum regulæ tradentur; in ſecundo, *mediorum; in tertio deinde externorum.*

SECTIONIS SECUNDÆ

ARTICULUS PRIMUS.

De Compoſitione Medicamentorum internorum.

CAPUT PRIMUM.

De Apozemate alterante.

APozema eſt forma medicamenti liquida, multorum ſimplicium decoctione conflata, ſaccharo, vel melle dulcorata, clarificata, & aromatizata, in tres, quatuor, aut quinque doſes, ad alterandum vel purgandum comparata.

Ideo duplex eſſe ſolet, alterans ſcilicet & purgans.

Apozema alterans componitur ex radicibus, corticibus, lignis, foliis, ſeminibus, fructibus & floribus, quorum quantitas talis eſſe ſolet.

Radicum ℥. iv. vel vij.
Corticum ℥. j. vel ij.
Lignorum, eadem quantitas.
Foliorum m. v. vel viij.
Seminum ℥. j. vel ℥. j. ß.

Fructuum minorum, ut paſſularum, ℥. j. interdum numero menſurantur, ad paria xij. vel xvj. Majores vero fructus tantum numero menſurantur, eoque pari, ut ficus, ad paria vij. vel octo: maximi vero, impari numero, ut poma.

Florum pugill. iv. vel vj.

Hæc omnia decoquuntur in liquore idoneo, qui vulgo eſt aqua fontis, interdum etiam aqua hordei in affectibus bilioſis, vel hydromel tenue in pituitoſis. Nonnunquam etiam in obſtructionibus fit decoctio in æquis partibus aquæ fontis & vini albi, ſub finem additi, vel duabus partibus aquæ fontis, & una vini albi, arbitrio Medici.

Liquoris quantitas non definitur, ſed hac præſcribitur formula: *Fiat decoctio in aqua Fontis, verbi gratia, ſufficienti quantitate.*

Decocti tamen colati quantitas determinari debet; ſcilicet ad ℔. j. pro tribus doſibus, ad quartaria quinque pro quatuor doſibus, ad ℔. j. ß. pro quinque doſibus hac formula: *de colatura cape* ℔. j. ß.

Poſtea diſſolvuntur ſyrupi, ea quantitate, ut pro unaquaque doſi apozematis, ſit ℥. j. ſyrupi, hac formula: *in qua* (ſcilicet colatura) *diſſolve ſyrupi*, v. g. violacei, & capillor. ven. ana ℥. ij.

Interdum, ſaccharum præſcribitur eadem doſi, præcipue quando ſucci aliqui diſſolvuntur, qui apozema reddunt efficacius.

Illi autem ſucci utiliſſime præſcribuntur in apozemate, ad ℥. ij. hac formula: *in colatura diſſolve ſuccorum depuratorum*, borraginis, v. g. & acetoſæ, ana ℥. j. ſacchari albi ℥. iv. ut plurimum vero ſacchari quantitas non definitur, ſed dicitur; ſacchari albi quantitate ſufficienti.

His præſtitis, apozema condiri ſolet aliquo aromate, quo jucundius evadat. Frequentiſſima autem & magis grata aromata ſunt ſantalum citrinum, vel electuarium trium ſantalorum in apozemate refrigerante, cinnamomum vero in calefaciente: & horum aromatum doſis eſt ʒ. j. ß. ij. hac formula: *Fiat apozema clarificatum & aromatizatum*, v. g. ʒ. ij. cinnamomi electi, pro iv. doſibus (matutinis.)

CAPUT II.

De Apozemate purgante.

Apozema purgans eſt, quod humores non ſolum præparat, ſed etiam una eademque opera evacuat: purgantibus medicamentis cum alterantibus admixtis.

HOdie uſitatiſſimum eſt hoc apozematis genus, & ſolum fere in uſum revocatur. Illud enim quod ſimpliciter alterat, Julepi nomine ut plurimum uſurpari ſolet.

Et quadruplex eſſe ſolet pro quadruplici catharticorum differentiæ. Cholagogum ſcil. phlegmagogum, melanagogum & hydragogum.

Componitur ex eadem alterantium materia, eademque forma, qua alterans apozema. Ac præterea cathartica adduntur, cum ſuis correctivis, & inter fructus & flores collocantur ea proportione, ut totidem ſint catharticorum doſes, quot apozematis.

Uſitatiſſimum autem eſt in omni apozemate ſennam pro baſi præſcribere, fere ad ℥. *ij. cui adduntur polypodium & ſemen chartami, eadem quantitate, vel ſaltem ad* ℥. *j. utriuſque. Deinde alia præſcribantur catartica, pro humoris peccantis ratione, quorum alia decoqui ſolent, ut turbith, hermodactyli, agraricus epithymus, helleborus niger, ſemen ebuli: alia vero infunduntur, ut rabarb. agaricus, tamarindi.*

Illa autem, quæ non decoquuntur, ſed tantum infunduntur, hac formula præſcribi debent: Rhabarb. verbi gratia, ſeorſim infuſi ℥. ß. *ea vero quæ decoquuntur, ſimpliciter enunciari. Doſium vero computatio ita fieri debet, ut unica ſennæ doſis in decoctione, ſit* ℥. *j. turbith hermodactyl. & agarici* ℥. ß. *rahabarb. infuſi etiam* ʒ. ß. *polypodii vero, ſem. carthami, & Epithymi nulla ferre habetur ratio, quia ſunt exiguæ virtutis.*

Sic, quando apozema componimus in quatuor doſes, poſſumus præſcribere, ſennæ ℥. ij. turbith. & agarici, ana ℥. ß. Ita enim erunt quatuor doſes purgantium, videlicet duæ ſennæ, una turbith, & una agarici, quorum loca alia ſubſtituere poſſumus, prout indicatio exigit, eadem ſemper methodo obſervata.

Correctiva ſtatim poſt omnium purgantium enumerationem præſcribuntur, quæ ut plurimum ſunt zingiber & garyophylli, utriuſque ʒ. *j.*

In decocto colato diſſolvuntur iidem propemodum ſyrupi, qui in alterantibus apozematis præſcripti fuerunt. Interdum vero, quando apozema ſufficienter purgans non æſtimatur, ſyrupi purgantes diſſolvuntur, & frequentiſſime ſyrupus roſatus ſolutivus. Aliquando ſyrupus de cichorio compoſitus cum rheo, in affectibus bilioſis, & ſyrupus de fumaria cum rheo, in affectibus melancolicis.

Nonnunquam etiam veris tempore diſſolvitur ſuccus roſarum pallidarum, vel infuſio earundem completa, ad ʒ. *iv. in affectibus bilioſis, & tunc nulli præſcribuntur ſyrupi, ſed ſacchari q. ſ.*

In uſu autem omnium apozematum hoc obſervandum, ut initio humores, in prima regione contenti medicamento cathartico vacuentur, & in fine illius omnes humorum reliquiæ expurgentur, quod ſæpiſſime fit ipſo apozemate, ſi prima & ultima, illius doſis validius purgans efficiatur; diſſolvendo in illa opiata vel electuarii purgantis ʒ. *iij. plus, minus, pro diſpoſitione ægrotantis, ſyrupi purgantis* ℥. *j. hac formula:* In prima & ultima doſi diſſolve *electuarii diacarthami v. g.* ʒ. *ſyrupi roſati ſolutivi.* ℥. *Miſce, fiat potio, capiat æger cum regimine.*

Aliquando minorans medicamentum præſcribitur ante Apozema, & tunc in ultima tantum doſi purgantia illa diſſolvuntur.

Nonnunquam etiam in affectibus capitis & partium a ventriculo valde remotarum, pilulæ præſcribuntur poſt apozema, & tunc nihil diſſolvitur in ultima doſi.

CAPUT III.

De Potione purgante.

POtio eſt medicamenti forma liquida, in unicam doſim præſcribenda, ex variarum rerum decoctione, infuſione, aut diſſolutione, in liquore idoneo compoſita.

Eaque multiplex eſt ſecundum varias indicationes, in quibus uſurpatur, videlicet purgans, corroborans, ſomnum conciliana, lumbricos enecans, partum promovens, &c.

Potio purgans multis modis parari ſolet, & in ea tria conſiderantur: 1. decoctio. 2. infuſio. 3. diſſolutio.

Decoctio magis uſitata præſcribitur ex ſenna ad ℥. ß. vel ʒ. vj. ſem. aniſi ʒ. j. ad correctionem ſennæ, vel ſem. aniſi & garyophill. ana ʒ. ß. herbarum affectui propriarum M. j. ß. vel manip. ij. liquiritiæ raſ. & paſſular. mundat. ana ʒ. iij. (in omnibus fere potionibus hæc duo præſcribuntur, præterquam in nonnullis mulieribus, quæ a dulcedine abhorrent) florum appropriatorum purg. j. vel ij. & fit decoctio ad ℥. vj.

Vel ſumitur decoctum commune medicinæ purgans, quod in officinis haberi ſolet.

Interdum etiam in affectibus pectoris præſcribitur decoctum commune pectorale purgans, eadem methodo.

Infuſio fit ex rhab. in affectibus bilioſis: agarico, in pituitoſis: vel utroque, in mixtis; & illorum quantitas eſt a ʒ. j. ad ʒ. j. ß. addito correctivo, ſcilicet ſpica nardi, vel cinnamomo, vel ſantalo citrino, a gran. vj. ad ℈. ß. Spica ſoli rhabarbaro correctivum eſt, cinnamomum utrique ſed in affectibus minus calidis; ſantalum citrinum in febribus vehementiſſimis.

Liquor autem, in quo ſolet fieri infuſio, eſt aqua ſtillatitia, affectui appropriata, vel etiam decoctum purgans prædictum.

In diſſolutione præſcribuntur compoſita purgantia, opiatæ, vel electuaria, varia doſi pro majori vel minori quantitate purgantium, quæ in decoctione vel infuſione præſcripta fuerunt, & ſyrupus aliquis purgans, ut roſatus ſolutivus, frequentiſſime. Interdum ſyrupus de cichorio compoſ. cum rheo, vel de fumaria compoſitus, qui minus purgant quam prædictus. Syrupi autem quantitas perpetuo eſt ℥. j. nonnunquam vero in affectibus pulmonum, manna diſſolvitur, ab ℥. ß. ad ℥. j. & tunc ſyrupi quantitas minuitur ad ʒ. ß.

His variis modis potiones catharticæ componuntur; ſcilicet vel tribus hiſce præparationibus, vel duabus tantum vel unica.

Ex tribus præparationibus variæ etiam componuntur formulæ, pro varietate decoctionis vel infuſionis.

Si enim fiat decoctio magiſtralis cum infuſione in eadem decoctione, ita præſcribitur. ♃. fol. ſennæ &c. *Fiat decoctio ad* ℥. v. *in colatura infunde* rhabarb. v. g. ʒ. j. ß. ſpicæ nardi gr. vj. *expreſſione facta diſſolve* diaprun. ſolut. v. g. ʒ. iij. ſyrup. roſat. ſolut. ℥. j. *miſce, fiat potio, quæ detur cras mane, cum cuſtodia & regimine artis.*

Si vero fiat decoctio magiſtralis, cum infuſione in aqua ſtillatitia, hac forma præſcribitur: ♃. &c. *fiat decoctio* ad ℥. v. *in colatura diſſolve* rhab. v. g. in aqua cichorii cum ſpica infuſi & expreſſi ʒ. j. electuarii de ſucco roſarum ʒ. iij. ſyrupi de cichorio compoſ. cum rheo ℥. I. i. *Miſce fiat potio, quæ detur*, &c.

Si fiat ex decocto officinali cum infuſione in aqua ſtillatitia, hac formula præſcribitur: ♃. v. g. rhab. elect. & agaririci trochiſcat. ana ℈. ij. cinnamom. ℈. ß. *Infundantur in aqua* betonicæ, *expreſſione facta diſſolve* electuarii diacarthami & diaphœnic. ana ʒ. j. ʒ. j. ß. ſyrupi roſat. ſolut. ℥. j. decocti communis med. purgantis ℥. vj. vel decocti commun. pectoral. purgant. ℥. vj. *Miſce, fiat potio quæ detur*, &c.

Nota interdum nulla electuaria præſcribi; quando ſcilicet benignius eſt purgandum; ſed tantum decoctum commune, & ſyrupum.

Ex duabus tantum præparationibus conflatæ potiones, duplices ſunt: vel ſcilicet ex decoctione & diſſolutione: vel ex infuſione & diſſolutione.

Ex decoctione & diſſolutione fiunt potiones hac formula. ♃. &c. *fiat decoctio* ad ℥. iv. *in colatura diſſolve* electuarii, &c. ſyrupi, &c. *Miſce, fiat potio.*

Ex infuſione & diſſolutione fiunt potiones hac formula: ♃. Rahab. &c. *Infundantur*, &c. *expreſſione facta diſſolve electuarii*, &c. *ſyrupi*, &c. *Miſce, fiat potio.*

Ex

Ex unica tantum præparatione fiunt potiones, quæ ſimplici diſſolutione conſtant, quod fit in caſibus valde urgentibus ubi decoctionibus vel infuſionibus tempus non ſuppetit: & tunc electuaria purgantia diſſolvuntur cum juſculo vel aqua appropriata, ad ℥. vj. aut ℥. j. hac formula. ℞. *Electuarii*, verbi gratia, diacarthami ℥. j. *detur cum juſculo*, vel ℞. *elect.* &c. *ſyrupi* roſar. ſolut. ℥. j. *aqua*, v. g. betonicæ, q. ſ. *Miſce, fiat potio*.

Interdum diſſolvitur rhab. pulverat. cum juſculo, in diarrhœa vel diſenteria, hac formula. ℞. Rhab. pulverat. ʒ. j. *detur cras mane cum juſculo*. Datur etiam Rhab. cum juſculo ad ʒ. ß. puerulis, qui ferre nequeunt vehementiora cathartica.

Pueris etiam exhibetur manna cum juſculo diſſoluta ad ℥. j. & grandioribus, in affectibus pulmonum, ad ℥. ij. & ℥. ij. ß.

CAPUT IV.

De potione corroborante, ſomnum conciliante, lumbrico enecante, & ſimilibus.

POtiones iſtæ, quia unica tantum doſi præſcribuntur, ſub potionum titulo exponuntur; licet hodie uſus invaluerit in Medicina facienda, ut frequenter vocentur Julepi pro unica doſi, ad differentiam vulgarium Juleporum, qui pro tribus doſibus ut plurimum præſcribuntur.

Fiunt autem potiones cardiacæ ex aquæ cardiacæ ℥. iv. ſyrupi cardiaci ℥. j. confectionis cardiacæ ʒ. j. pulverum cardiacorum ℈. j. hac formula. ℞. &c. *Miſce, fiat potio* (vel fiat Julep. pro unica doſi) *quam capiat* tali hora, omnis enim hora apta quidem eſt huic remedio propinando; ſed potiſſimum mane & ſero uſurpatur.

Somnifera potio fit ex ſyrupi de papavere ℥. j. aquæ cardiacæ ℥. iv. confecta. alkermes ʒ. ß. vel ʒ. j. hac formula. ℞. &c. *Miſce, fiat potio, qua detur hac nocte, hora ſomni.*

Potus contra vermes fit ex aqua portulacæ vel graminis ℥. iij. ſyrupi de limonibus ℥. j. confect. de hiacyntho, ʒ. j. pulveris contra vermes ℈. j. vel alio modo conſimili.

Ad reliquas indicationes adimplendas, eadem ingredientium proportio perpetuo erit obſervanda, ut ſint aquarum ℥. iij. aut iv. ſyrupi ℥. j. confect. ʒ. j. pulver. ℈. ʒ. ß. vel ℈. ij. ad ſummum.

CAPUT V.

De Julepis.

JUlepus duobus modis componi ſolet, nimirum vel ex aquis ſtillatitiis, vel ex ſimplicium decoctione, aut aqua fontana.

Præſcribitur autem ut plurimum pro tribus vel quatuor doſibus, ea proportione, ut pro unaquaque doſi ſint aquarum ℥. iij. vel iv. ſyruporum ℥. j. hac formula. *Aquarum*, &c. *Miſce, fiat Julep. pro tribus doſib. mane & ſero ſumendis*. Interdum ſucci aquis admiſcentur, ea proportione, ut pro unaquaque doſi ſint ſuccorum ℥. ß. vel ʒ. vj.

Nonnunquam etiam in julepis refrigerantibus præſcribuntur ſpiritus vitrioli guttæ aliquot, quæ non definiuntur, ſed hac formula uſurpatur, *ſpiritus vitrioli q. ſ. ad gratam aciditatem*.

Ex decoctione julepi componuntur eadem methodo, qua apozemata alterantia, minori paulo ſimplicium doſi. In eo tamen differunt; quod in fine non præſcribitur clarificatio & aromatizatio, ſed talis eorum ſit formula; ℞. *Rad.* &c. *fiat decoctio ad* ℔. j. *In colatura diſſolve* ſyruporum ℥. iij. *Miſce, fiat Julep. pro tribus doſibus, mane & ſero ſumendis.*

CAPUT VI.

De Syrupis, ac primum de alterante.

SYruporum duo ſunt genera, alterantium ſcilicet, & purgantium.

Alterantes ſyrupi raro componuntur a Medicis, quia quam plurimi habentur in officinis, ad omnes indicationes adimplendas idonei.

Ideo nunquam, aut rariſſime ſyrupi magiſtrales alterantes præſcribuntur; ſed ſoli officinales uſurpantur, idque dupliciter, vel enim in aliis liquoribus diſſolvuntur; vel ſoli per ſe exhibentur.

Quomodo in aliis liquoribus diſſolvantur, ſupra monſtratum eſt in apozemate, potione, & julepo.

Sed præterea diſſolvi ſolent nonnulli ſyrupi cum aqua communi, vel ptiſana, ad reſtinguendam ſitim. Tales ſunt ſyrupus capill. ven. de limonibus, cydoniorum in alvi fluxu, & hac formula præſcribi ſolent. ℞. *Syrupi*, verbi gratia, capill. ven. ʒ. iv. *utatur cum aqua potabili, ſitis tempore, extra paſtum*.

Soli & per ſe exhibentur in affectibus ventriculi & pulmonum. Potiſſimum in imbecillitate ventriculi frequentiſſimus eſt ſyrupus de abſynthio, qui mane per ſe exhibetur hac formula. ℞. *Syrupi de abſynthio* ʒ. j. *capiat mane duabus horis ante paſtum, continuando per triduum*.

In affectibus pulmonum bechici ſyrupi præſcribuntur hac formula. ℞. *Syrupi de tuſſilag.* v. g. ʒ. iv. *utatur frequenter ex cochleari, ſenſim lambendo*.

CAPUT VII.

De ſyrupo purgante magiſtrali.

SYrupus magiſtralis eodem modo componitur, quo apozema purgans, & ex eadem materia, parique ſimplicium alterantium doſi. Purgantia vero dupla fere apozematis quantitate præſcribuntur, cum ſuis correctivis dupla etiam doſi.

Interdum efficaciſſimi componuntur ſyrupi ex ſuccis herbarum & fructuum depuratis, quibus purgantia infunduntur & decoquuntur, & illi ſucci ad ℔. iv. v. vel vj. præſcribi debent, quod decoctione, & infuſione catharticorum plurimum abſumantur.

Decoctio fieri ſolet ad ℔. j. vel ℔. j. ß.

Et in ea diſſolv. ſaccar. quantitate circiter decocto pari.

Interdum ſyrupi diſſolvuntur purgantes, vel alterantes, ad ʒ. v. vel vj. & tunc ſacchari quantitas minuta præſcribitur; ad ſyrupi quantitatem proportionata, quia ſyrupus pro ſaccharo habetur.

Aliquando ſucci diſſolvuntur ad ℥. vj. vel vij. quando ex aqua ſimplici facta fuit decoctio, & tunc nulli ſyrupi diſſolvi debent, ſed ſolum ſaccharum.

Nonnunquam in affectibus pulmorum frigidis mellis portio ſaccharo conjungitur; ſed valde raro. Poſtea coquitur in ſyrupum, qui in uſum aſſervatur.

Doſis eſt ab ℥. j. ß. ad ℥. ij. pro majore vel minore ſyrupi efficacia, idque ſemel, aut bis in menſe.

Sumitur tandem cum juſculo, herbis convenientibus alterato, vel a melancholicis cum ſero lactis, aut decocto florum & fructuum cordialium.

Quæ omnia hac formula præſcribi ſolent. ℞. &c. *fiat decoctio ad* ℔. j. *in qua diſſolve* ſacchari albiſſimi ℔. j. *fiat ſyrupus perfecte coctus, clarificatus, & aromatizatus cum* ʒ. ij. verbi gratia, cinnamomi, *qui ſervetur in vaſe vitreo, de quo capiat* ℥. j. ß. vel ℥. ij. *bis in menſe, cum Juſculo*, foliis, verbi gratia, borraginis, bugloſſi, capill. ven. & ſcabioſæ alterato.

Si ex ſuccis fiat ſyrupus, hac formula præſcribitur. ℞. *Succorum depuratorum*, &c. *in quibus decoque* folia ſennæ, &c.

CAPUT VIII.

De Vomitoriis.

VOmitorium compoſitio tam varia & multiplex eſt, ut vix certas eorum componendorum regulas proponere valeamus; ſed variæ eorum formulæ ex variis auctoribus ſunt mutuandæ. Præcipue tamen ſequentes eſſe ſolent, quæ ex triplici vomitoriorum genere, ſcilicet mitiorum, mediocrium, & vehementiorum deſumuntur.

Mitiora fieri ſolent ex aquæ tepidæ ℥. viij. cum olei vel butyri ℥. iij. vel ex aquæ hordei tepidæ, aut juſculi valde pinguis bono hauſtu.

Vel ex radicis peponis ʒ. ij. contuſæ & infuſæ in ℥. viij. aquæ hordei, vel hydromelitis.

Vel ex decoction. ſem. 2 triplic. ℥. ß. florum anethi P. j. ad ℥. viij. diſſolvendo oxymel. ſimpl. vel ſyrupi acet. ß. ij.

Uſus horum omnium hac formula præſcribitur. ℞. &c. *Fiat vomitorium quod ſumatur tepide: deinde poſt paucam deambulationem indatur digitus in fauces; aut penna oleo intincta vomitus proritetur.*

Mediocria fieri poſſunt ex radicis raphani ʒ. j. agarici ℥. ß. coctis in ℥. x. aquæ hordei, addendo oximel. ſcyllit. ℥. ij. ſi craſſa pituita luxuriet, vel ſyrupi acetoſi ſimpl. ſi bilis exſuperet.

Vel ex radicis aſari ʒ. ij. ſem. urticæ ʒ. ß. flor. geniſtæ p. ß. coctis in ℥. viij. hydromelitis.

Vel ex radicis aſari pulverati ʒ. ß. in aqua hyſſopi, aut menthæ diſſoluta, vel ex foliis Aſari infuſis.

Vehementia fiunt ex vitrioli albi præparati ℥. ß. aut ℈. ij. in juſculo diſſolutis: vel ex croco metallorum, (quod *hepar antimonii* appellant quidam) infuſo in vini albi, vel aquæ cardui benedicti ß. cum pauco cinnamomo.

CAPUT IX.

De Emulſione.

EMulſio fit ex amygdalis dulcibus excorticatis ad ℥. j. ℥. j. ß. quatuor ſeminum frigidorum majorum ℥. ß. vel ℥. j. ſeminum lactucæ & papaveris albi, ubi adſunt vigiliæ, ʒ. ß. contunduntur omnia & diſſolvuntur cum aquæ hordei ℔. j. ß. pro iij. doſibus, & dulcorantur vel ſaccharo ſolo ad ℥. iij. vel iv. aut ſyrupis gratioribus, ut violaceo & capillorum veneris.

Formula autem præſcribendi talis eſt, ℞. &c. *contundantur in mortario marmoreo, ſenſim affundendo*, aquæ hordei ℔. j. ʒ. *in colatura diſſolve* ſyrupi violacei, & capillor. Ven. ana ℥. ij. *fiat emulſio pro* ʒ. doſibus, *mane & ſero ſumendis*.

Interdum nuclei pinei prædictis adduntur, in affectibus thoracis.

Aliquando decocto hordei additur aquæ roſarum ℥. j. quæ ſuaviorem reddit emulſionem.

CAPUT X.

De Lacte.

LAC exhibetur phthiſicis, & febre hectica conſumptis; reliquis præſtat aſininum, ubi refrigerandum & detergendum; caprillum vero, ubi nutriendum & reficiendum.

Præſcribitur illius uſus per menſem integrum, menſe Majo præſertim, corpore prius purgato, & exhibetur prima die ad ℥. iv. cum ſacchari roſacei ℥. j. augendo ſingulis diebus ℥. j. donec ad ℥. viij. perveneris, ſacchari quantitatem proportionaliter augendo ad ℥. ij. in eadem quantitate poſtmodum perſiſtendo.

Hora aſſumendi eſt matutina, quatuor horis ante cibum quibus neque dormiat, nec ſeſe vehementius commoveat æger.

Formula autem, qua præſcribitur, talis eſſe poteſt: *Utatur lacte aſinino, recenter ab ubere extracto, per menſem integrum: ſumendo prima die* ℥. iv. ſacchari ℥. j. *augendo ſingulis diebus lactis quantitatem ad* ℥. j. *donec pervenerit ad* ℥. viij. *ubi poſtmodum ſubſiſtat, eandemque aſſumat quantitatem quotidie mane,* quatuor *horis ante cibum, quibus neque dormiat, nec ſeſe vehementius commoveat.*

CAPUT XI.

De Sero lactis.

SErum lactis præſcribitur etiam verno tempore, per quindecim dies, aut menſem integrum.

In eo macerantur per noctem herbæ refrigerantes, ut fumaria, cichorium, acetoſa, ad M. j. ß. vel frequenter epithymum in melancholicis, ad ʒ. ß. in quo caſu etiam diſſolvitur interdum ſuccus pomorum redolentium, ad ℥. j.

Doſis eſt ℥. viij. vel ℔. j. mane, quator horis ante paſtum.

Tali autem formula præſcribitur. ♃. *Seri lactis* q. ſ. *bulliat leviter & coletur*, & in ejus libra una *macerentur per noctem fol.* &c. *coletur mane addendo* ſacchari albi ℥. j. *capiant mane quatuor horis ante paſtum ſingulis diebus, continuando per menſem integrum.* Vid. Rod. Caſtrenſ.

CAPUT XII.

De decoctis ſudorificis.

DEcocta ſudorifica vulgo componi ſolent ex quatuor illis præcipuis ſudorificis, ligno guajaco, ſaſſafras, radicibus Chinæ, & ſalſæ parillæ, ex quibus diætæ tam ſudorificæ quam ſimplices inſtituuntur.

Quantitas ſudorificorum præſcribitur ad ℥. iv. vel vj. eaque unius tantum, vel duorum Menſium, pro varia ægrotantis diſpoſitione; hac perpetua obſervatione, ut guajacum in frigidioribus naturis; radix chinæ, in calidioribus magis conveniat.

Poſtea infunduntur in ea aquæ fontis quantitate, ut pro ſingulis unciis ſudorifici, ſint totidem aquæ libræ. Infuſio autem fit per viginti quatuor horas ſupra cineres calidos, ac tandem decoquuntur ad mediæ partis conſumptionem.

Doſis decocti eſt ʒ. viij. mane, corpus tegendo plus ſolito, ut facilius ſudores eliciantur.

Formula vero præſcribendi, talis eſſe poteſt. ♃. v. g. *Raſuræ ligni guajaci* ℥. iv. *corticis ejuſdem* ʒ. ij. *infundantur per horas viginti quatuor in* ℔. vj. *aquæ fontis, ſupra cineres calidos coquantur in vaſe duplici, lento igne & ſine fumo, ad mediæ partis conſumptionem, colentur per manicam Hippocratis, colatura ſervetur in vaſe vitreo, de qua capiat* ʒ. viij. *ſingulis diebus mane, corpus tegendo plus ſolito, ut excitentur ſudores, continuando per viginti aut triginta dierum ſpatium.*

Aliquando in delicatioribus dulcoratur ſacchari ℥. iij. vel iv. cinnamomi ʒ. ij.

Totum illud tempus, quo æger decocto ſudorifico utitur, *Diæta* appellatur; propterea quod victus obſervetur valde exquiſitus, attenuans & exſiccans, & pro potu ordinario præſcribatur *decoctum ſecundarium*, ex prioris reſidentia paratum, quod etiam *Cochetum* appellatur.

Illa autem reſidentia vel ſumitur ſola, vel ut efficacior decoctio evadat, additur ſudorifici recentis ℥. j. Infunditur per horas octo in ℔. xij. aquæ fontis, coquitur ad quartæ partis conſumptionem, dulcoratur, & aromatizatur hac formula. ♃. *Reſidentiam prædictæ decoctionis, infundatur in* ℔. xij. *aquæ fontis ſupra cineres calidos per octo horarum ſpatium, coquatur ad quartæ partis conſumptionem, coletur per manicam Hippocratis, addendo ſacchari & cinnamomi* q. ſ. *ad ſaporis gratiam. Fiat Bochetum, quo utatur pro potu ordinario toto diætæ tempore, utendo interea pane biſcocto & aniſato, carnibus aſſis & non elixis, aviculis montanis garyophillis; aut cinnamomo transfixis, paſſulis, amygdalis torrefactis, nucleis, pineis, &c.*

Si diæta ſimplex inſtituenda ſit, in qua potiones ſudorificæ non exhibentur, ſed victus tantum exſiccans cum uſu bocheti præſcribitur, componitur bochetum ex ℥. ij. ſudorifici, infuſi & decocti in ℔. xij. aquæ fontis, & reliqua eodem modo præſtando, ut in decocto ex reſidentia, hac formula. ♃. v. g. *Radicis chinæ in tabellas diviſæ* ʒ. ij. *infundantur per horas xij. in* ℔. xij. &c. *fiat bochetum, quo utatur pro potu ordinario æger per ſpatium viginti vel triginta dierum, utendo interea pane biſcocto.*

Interdum etiam decoctum ſecundarium eodem modo paratur ex recentis ſudorifici ℥. ij. rejecta reſidentia prioris decoctionis, cujus virtus eſt fere deperdita.

In omni diæta ſudorifica hoc *obſervandum*: Alvum perpetuo fere eſſe adſtrictam, quæ laxanda eſt quarto quoque die, injecto clyſtere emolliente. Ac propterea quia per ſudores tenuior tantum materia vacuatur, craſſior vero remanet; ideo conſultiſſimum erit octavo quoque die purgans medicamentum exhibere, abſtinendo tunc temporis ab uſu potionis ſudorificæ.

CAPUT XIII.

De decocto galli veteris.

USurpatur non raro hujuſmodi decoctum in morbis chronicis, ut melancholia hypocondriaca, aſthmate, obſtructionibus diuturnis.

Et duplex parari ſolet: alterans ſcilicet & purgans.

Alterans componitur ex materia eadem, quæ fuit propoſita in apozemate alterante, & præterea adduntur ſudorifica, ad ℥. ij.

Maxime tamen differunt præſcribendi modo, nam in hoc decocto ſudorifica, ſemina, & fructus prius præſcribuntur, iiſque venter galli veteris impletur: poſtea vero radices, folia, & flores in decocto adduntur, hac formula ♃. *Radicis chinæ*, v. g. ℥. ij. *ſeminum*, &c. *contundenda contundantur, & miſceantur omnia ſimul, iiſque impleatur venter galli veteris eviſcerati, & antequam juguletur, curſu & verberibus fatigati, fiat decoctio in ſufficienti quantitate aquæ fontis,* vel quando ſunt obſtructiones, *in tribus aquæ partibus, & in una vini albi, addendo radicum,* &c. *florum,* &c. *Coquantur, donec galli caro ab oſſibus ſeparetur, coletur decoctum, & fortiter exprimatur, ſerveturque in vaſe vitreo, in loco frigido, omni pinguedine detracta: de quo capiat* ℥. viij. *omni mane per multos dies.*

Purgans eodem modo præſcribitur, addendo prædictis purgantia ſimplicia, eadem doſi, qua in apozemate purgante: & illa miſcentur iis, quibus venter galli impletur. Vulgo autem in hoc decocto præſcribi ſolent ſenna, poſypodium, carthamum, epithymum, agaticus, turbith.

Formula hujus decocti talis eſt, ♃. &c. *coquantur donec galli caro ab oſſibus ſeparetur: de colatura cape* ℔. ij. *quæ ſervetur in vaſe vitreo in loco frigido, omni pinguedine detracta: de quibus capiat* ℔. ß. *mane per quatriduum, ſingulis menſibus repetendo.*

CAPUT XIV.

De Juſculis.

JUſcula duplicia ſunt: alterantia, & purgantia.

Alterantia fiunt ex herbis convenientibus, cum pullo gallinaceo, vel juſculo communi; ita ut herbarum ſint manipuli iij. vel iv.

Omnium vulgariſſima ſunt juſcula refrigerantia, in febribus bilioſis, & calidis hepatis intemperiebus, hac formula. ♃. *fol.* &c. *coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat juſculum, quod capiat mane, continuando per 8. vel 9. dies.*

Fiunt etiam interdum in affectibus calidis pectoris, ex thoracicis ſimplicibus, cum pullo decoctis, quarta tantum parte, apozemata thoracis, quibus additur red. Chinæ ad ℥. j. antea alia ſimplicia præſcribenda. Sæpe etiam uſurpantur juſcula aperientia ex radicibus, herbis, & ſemin. aperientibus, dicta quantitate cum juſculo communi ſemi confecto decoctis.

Juſcula *Reſtaurantia* conficiuntur ex capone pingui exenterato & in fruſtula conciſo, qui ponitur ſine ullo liquore in ollam vitream accurate clauſam, & lutatam, ne quid exſpiret: idem coquitur in balneo Mariæ ad putrilaginem. Exprimitur ſuccus, e quo pinguedo ſeparatur, ſervaturque in vaſe vitreo, & loco frigido ad uſum.

Nonnunquam juſculi ſingulis libris adduntur ſucci cardiaci ℥. ij. vel iij. ſacchari tantundem. Eo utitur æger per ſe, vel cum juſculo.

Juſculi hujus reſtaurantis formula peculiaris non proponitur, propterea quod ab iis, qui ægro miniſtrant, parari ſoleat, & Medici illius componendi modum verbo tenus tantum docere ſint aſſueti.

CAPUT XV.

De Bolo.

BOlus duplex eſt; *purgans, & corroborans.*

Purgans fit interdum ex caſſia ſola ad ℥. j. qui lenitivus tantum eſt.

Vel ex caſſiæ ℥. ß. cum alterius opiatæ purgantis ʒ. ij. iij. vel ℥. ß.

Vel ex opiatis purgantibus, una vel pluribus, ad ℥. ß. ʒ. vj. ℥. j.

Vel ex opiatis electuariis purgantibus, ea proportione ut perpetuo major opiatæ quantitas quam electuarii, & omnia ſimul ℥. j. quantitatem nunquam excedant.

Formula omnium illorum talis eſt: ♃. v. g. *Caſſiæ recenter extractæ*, &c. *cum ſaccharo fiat bolus, quem cap. mane cum ſyrup. capill. ven.* vel alio convenienti & palato grato.

Interdum fiunt boli ex terebinthina ad ℥. ß. vel ʒ. vj. ad

renes

renes detergendos. Ea vero abluitur vino albo, at aqua aliqua aperiente. Formula talis eſt: ♃. *Terebinth. Veneta*, *lata* &c. *fiant boli*, *qui nebulis involvantur*, *& in cochleari cum ſyrupo capill. devorentur mane* 4. *aut* 5. *horis ante prandium*, *continuando per triduum*.

Bolus *corroborans* fit ex conſervæ alicujus ʒ. iij. vel ℥. ß. confect. ß. vel ℈. ij. pulveris ℈. j. hac formula, ♃. &c. *cum ſaccharo fiat bolus*, *quem capiat mane*, *duabus horis ante paſtum*.

Præſcribi ſolet paſſim bolus corroborans, poſtridie purgationis, ad ventriculum, aliaſque partes roborandas, quæ purgatione moleſtiam ſubierunt.

CAPUT XVI.

De Opiatis.

OPiata duplex eſt: *purgans*, & *corroborans*.

Purgans componitur ex opiatis purgantibus officinalibus, electuariis purgantibus, pulveribus ſimplicium purgantium, & ſyrupo purgante idoneo hac proportione, ut pro ſingulis opiatæ ℥. ij. ſint electuarii ij. vel iij. pulveris ſimplicis purgantis ʒ. j.

Interdum fit tantum ex opiatis & electuariis, pulveribus ſimplicibus omiſſis.

Alias ex opiatis & pulveribus ſimplicibus tantum; electuariis omiſſis.

Alias ex opiatis ſolis.

Frequenter etiam, ubi benignior efficienda eſt opiata, caſſiæ portio opiatis permiſcetur, vel ſolis, vel etiam electuariis & pulveribus permixtis.

Quantitas vero opiatæ totius, ℥. iv. non excedat.

Doſis vero ab ℥. ß. ad ℥. j. per ſe in forma boli, vel cum decocto herbarum appropriatarum, ſemel in hebdom. vel bis in menſe.

Formula autem præſcribendi talis eſt, ♃. &c. *cum ſyrupo* roſatio ſolut. v. g. *fiat opiata*, *de qua capiat* ℥. ß. v. g. *per ſe*, *vel diſſolvendo in decocto* borraginis, fumariæ, & cichorii, *ſemel in ſeptim. cum cuſtod.* & *regimine artis*.

Roborans opiata componitur ex conſervis ad ℥. j. ℥. j. ß. condituris ad ℥. ß. ℥. j. ß. confectionibus ad ʒ. ij. ℥. ß. pulveribus ad ʒ. iij. ℥. ß. ʒ. vj. cum ſyrupo idoneo.

Interdum ad ornatum permiſcentur foliola auri N. ij. vel iij. poſt pulveres præſcribuntur. Doſis ij. vel ʒ. iij. aut quod frequentius, ad magnitudinem caſtaneæ, ſuperbibendo liquorem convenientem, ut aquam ſtillatitiam appropriatam, vel vinum album, vel vinum rubrum dilutum.

Quæ omnia hac forma præſcribi ſolent, ♃. &c. *cum ſyrupo*, &c. *fiat opiata*, *de qua capiat magnitudinem caſtaneæ ſingulis diebus mane*, *duabus horis ante prandium*, *ſuperhauſto vini diluti momento*: *vel ſuperbibendo parum aquæ* borraginis, v. g.

Interdum præſcribi ſolet aſſumenda duabus horis ante cœnam, ſi horis matutinis aliquod aliud remedium ſit aſſumptum.

CAPUT XVII.

De Conditis.

COnditum eodem modo fit, quo Opiata corroborans, eadem ſcil. conſervarum, confectionum, & pulverum quantitate, addendo ſacchari albi, vel roſacei ad pondus omnium, hac formula. ♃. *Conſervarum*, *&c. ſacchari roſacei*, *ad pondus omnium. Fiat conditum auro coopertum*, *quo utatur frequenter*, *per ſe*, *ex chochleari*, vel diſſolvendo in juſculis, vel cum aqua potabili, ſitis tempore, extra paſtum.

In hoc tamen differt conditum ab opiata, quod hæc ad omnes partes præcipuas corroborandas, vel etiam alterandas præſcribatur; illud vero ad cordis & pulmonum affectus tantum uſurpetur.

CAPUT XVIII.

De Eclegmata, *ſeu Looch.*

ECIegmata ſolis affectibus Thoracis conveniunt, ad humorem in pulmone contentum expectorandum, aſperitates leniendas, & hæmoptyſin compeſcendam.

Fiunt paſſim ex pulveribus bechicis ad ʒ. iij. ℥. ß. ſacchari canti, vel penidiati, vel roſati tabulati ad ʒ vj. ℥. j. ſyrupi convenientis, q. ſ.

Vel prædictis addi ſolent frequenter pulpæ fructuum, ſcil. paſſularum, ficuum, vel jejubarum, ad ℥. ß.

Multis etiam aliis modis eclegmata parari ſolent; ſed minus uſitate, quæ tamen apud Auctores varios videri poſſunt. Sequenti vero formula præſcribuntur. ♃. &c. *cum ſyrupo*, &c. *fiat looch*, *quo utatur frequenter cum baculo liquiritiæ*, *ſenſim lambendo*.

CAPUT XIX.

De Tabellis.

TAbellæ duplices ſunt: *purgantes*, & *corroborantes*.

Purgantes in officinis habentur, & nunquam, aut rariſſime magiſtrales præſcribuntur.

Roborantes fiunt ex pulveris ſimplicis aut compoſiti ℥. ß. v. ſacchari in aqua appropriata diſſoluti ℥. iv. vel vj. hac formula: ♃. &c. *Fiant tabellæ ponderis* ʒ. ij. *quarum unam capiat ſingulis diebus*, *duabus horis ante paſtum*, *ſuperbibendo*, &c. eodem modo ac in opiata corroborante.

Fiunt etiam frequenter tabellæ ad effectus pulmon. ex pulver. appropriatis, eadem methodo.

CAPUT XX.

De Pilulis.

PIllulæ duplices ſunt: *Officinales* & *magiſtrales*.

Officinales paſſim præſcribuntur in affectibus frigidis præſertim, & hyemis tempore, ad partes a ventriculo remotas vacuandas.

Formula ea præſcribendi talis eſt, ♃. *Maſſæ pilul.* &c. *malaxentur cum*, &c. aqua vel ſyrupo idoneo, *formentur pilulæ*, *vj. vel vij. deauratæ*, *quas capiat poſt primum ſomnum*.

Si pilulæ infirmiores videantur, adduntur diacridii, vel trochiſ. alhandal; ℥. iv. vel v.

Magiſtrales, quæ a Medicis ad varias indicationes frequenter componi ſolent, uſuales etiam vulgo nuncupantur, quia earum uſus frequens eſt, nempe ſemel in ſeptimana, vel bis in menſe.

Componitur ex variis purgantibus, nempe Senna, agarico turbith, hermod. rhab. diacrydio, trochiſcis alhandal, cum correctivis, omnibus in pulverem redactis, & ſyrupo convenienti exceptis.

Omnium harum pilularum perpetuo fere aloe baſis eſſe ſolet, & præſcribitur fere ad ʒ. iij. vel ℥. ß. reliqua vero purgantia ſimul ſumpta, ℥. ß. quantitatem non excedant; correctiva vero ad ℥. j. ß. ſyrupi quantitas non definitur. Doſis pilularum metienda eſt pro purgantium efficacia, ita ut non admodum vehementer purgent, a ʒ. ß. ℈. ij. non exdant.

Interdum ad obſtructiones purgantibus admiſcetur gummi ammoniacum vel bdellium, aceto diſſoluta, ad ʒ. ij. vel ʒ. iij.

Hac autem formula præſcribi ſolent. ♃ *aloes*, *hepaticæ*, &c. *fiat omnium pulvis*, *& cum ſyrupo*, v. g. Roſat. ſolut. *fiat maſſa pilularum*, *ex cujus* ʒ. j. *formentur pilulæ* vj. *deauratæ*, *capiat nu.* iij. *vel* iv. *mane duabus horis ante prandium ſemel in ſeptimana*. Præſtant maxime Marocoſtinæ, & Francofurt. ℈. ß. pondere.)

CAPUT XXI.

De Trochiſcis.

TRochiſci raro præſcribuntur a Medicis, qui a officinalibus ſunt contenti. Si quis tamen componere voluerit, id facile præſtabit: ſumendo pulveres ſuæ intentioni aptos, ad ℥. j. vel ij. eoſque excipiendo liquore convenienti aut mucilagine, ex quibus permiſtis fiat paſta, & ex illa orbiculi, in umbra exſiccandi, v. g. Trochiſci Gordoni in Gonorrhœa.

CAPUT XXII.

De Pulveribus.

PUlveres ad purgandum, corroborandum, & alias intentiones præſcribi ſolent.

Purgantes ex ſimplicibus gratioribus guſtui, cum correctivis & ſaccharo, in delicatioribus: quorum doſis erit metienda pro purgantium efficacia.

Sumuntur vero illi pulveres, cum juſculo vel alio liquore diſſoluti, mane cum cuſtodia & regimine.

Inter pulveres roborantes frequentiſſimi ſunt ſtomachici, qui vulgo *digeſtivi* appellantur. Fiuntque ex ſtomachicis ſuavioribus, ut coriandro, aniſo, fœniculo, cinnamomo & ſimilibus ad ℥. ij. cum ſacchari æquali vel dupla quantitate, hac formula. ♃. &c. *ad pondus omnium duplum*: *Miſce*, *fiat pulvis*, *de quo capiat cochlear unum poſt ſingulos paſtus*, *nihil inſuper edendo vel bibendo*.

SECTIONIS SECUNDÆ

ARTICULUS SECUNDUS.

De Compoſitione Medicamentorum mediorum.

CAPUT PRIMUM.

De ſuppoſitoriis.

SUppoſitoria ad alvum laxandam vulgo uſurpantur: interdum vero, licet valde raro, ad quoſdam ani & recti inteſtini affectus.

Alvum laxantia componi ſolent ex melle ad ℥. j. cocto & indurato, additis pulveribus idoneis ad ʒ. j. vel ℈. iv. Pulveres autem illi ſunt ſal commune, hiera picra, vel ubi fortius

eſt agendum, ſal gemmeum, ammoniacum, hiera diacolocynth. helleborus pulveratus.

Formula eorum talis eſt. ℞. &c. *Fiant ſuppoſitoria, quorum unum oleo vel butyro illitum immitatur in anum, quoties* opus videbitur. His add. globul. ſacchar.

CAPUT II.

De Clyſtere.

Clyſteres alii ſunt mollientes & laxantes, alii detergentes, alii adſtringentes, alii anodyni, & ad alias intentiones parati.

Mollientes & laxantes fiunt ex decocto herbarum emollientium, ad ℔. j. opiatis laxantibus ad ℥. j. ß. interdum melle, melle mercuriali, roſaceo, aut violaceo, ad ℥. ij. oleo liliorum communi aut violaceo, ad ℥. iij. ſale communi, aut gemmeo, ad ʒ. ij.

Quia decoctum emolliens in officinis paratum haberi ſolet, ideo nunquam fere præſcribitur, ſed abſolute enunciatur.

Hujus ergo clyſteris formula erit. ℞. *Decocti communis emollientis clyſteris,* ℔. j. *in quo diſſolve,* &c. *Miſce: fiat clyſter, qui injiciatur hora commoda.*

Detergens clyſter componitur ex decoctione hordei, furfuris macri, & roſar. rubr. ſingulor. pugillo uno, ſi ſimul leniendum ſit, flores chamamillæ & meliloti præſcribuntur, ad p. j. vel ij. Si vero lumbrici ſint eliciendi in pueris, adduntur paſſulæ & liquiritia, ad ℥. j. ſingulorum.

Quantitas decoctionis clyſteris non excedat ℔ j. & in ea diſſolvatur ſaccharum rubrum ad ℥. ij. vel cum eo mel roſaceum, diminuta ſacchari doſi. Diſſolvatur etiam vitellus ovi N. j. pro pueris, duo vero pro adultis.

Pueris etiam decocti quantitas minuitur a ℔ ß. ad quartaria iij.

Adſtringentes clyſteres fiunt ex decoctione ſimplicium adſtringentium, doſi apozematis paulo minoris, & in decocti ℔ j. diſſolvuntur ſaccharum, mel roſaceum, & vitelli ovorum doſi prædicta.

Anodyni clyſteres fiunt ex lacte caprillo, aut ovillo, vel decocto capitis & inteſtinorum vervecis ad ℔ j. diſſolvendo ſaccharum & vitellos ovorum dicta quantitate.

Interdum in graviſſimis doloribus inteſtinorum, aut partium adjacentium, renum v. g. etiam diſſolvitur Philonium Romanum ad ʒ. j. vel ij. aut laudanum opiatum ad g. v. aut vj.

Fiunt etiam aliquando clyſteres nutrientes ex juſculo, ſaccharo, & vitellis ovorum; quibus interdum ad corroborandum diſſolvitur confect. Alkerm. aut de hyacinth. ad ℥. ij.

Ad colicum dolorem præſcribuntur clyſteres carminantes, ex decocto ſimplicium flatus diſcutientium, qualia ſunt quæ pituitam attenuat, eodem modo, ut diximus in adſtringente; diſſolvendo in decocto oleum rutaceum, laurinum, ad ℥. iv. Vel fiunt clyſteres ad eundem ſcopum ex vini generoſi & olei nucum, utriuſque ℔. ß.

Ad calculum renum expellendum fiunt clyſteres ex decocto ſimplicium aperientium, diſſolvenda olea aperientia ad ℥. iij. vel iv. quorum præcipuum eſt oleum ſcorpionum: additur etiam terebinthina, vitello ovi diſſoluta, ad ℥. j.

CAPUT III.

De Injectionibus.

Injectiones in varias partes fieri ſolent, uterum, veſicam, aures, & alias partium cavitates, natura vel morbo factas, ut fiſtulas, & ſimiles.

In utero fiunt injectiones ad menſes movendos, ſordes detergendas, dolorem & inflammationem ſedandum, & multas alias intentiones.

Fiunt autem hujuſmodi injectiones decocti ſimplicium idoneorum, doſi apozematis paulo minore. Fit decoctio ad ℔. j. quæ frequenter in uterum injicienda per ſyringam, quam *metrenchytam* vulgo appellant.

Vel fiunt tales injectiones ex ſuccis herbarum depuratis, vel ex aquis ſtillatitiis.

Et non raro prædictis liquoribus quædam diſſolvuntur, ut ſyrupi, electuaria, trochiſci, pulveres, & ſimilia.

Reliquæ vero injectiones eadem fere methodo præſcribuntur: quæ tamen, ſicut, & prædictæ, quia ſunt particularia remedia, ex praxi particulari erunt mutuandæ.

CAPUT IV.

De Peſſariis.

Peſſaria ad varios uteri affectus in illius cervicem immittuntur, & in craſſioris longiorisque digiti figuram efformantur: nonnunquam tamen inſtar globuli effinguntur pro virginibus; ut facilius ab iis admittantur, & *naſcalia* appellantur. Fiunt autem peſſaria, *Primo,* vel ex unguentis aut opiatis ſolis, ad ℥. j. ß. ℥. ij. ſtupis mollioribus exceptis, & panno ſerico vel lineo involutis. *Secundo,* vel ex pulveribus idoneis ad ℥. j. ℥. ij. melle cocto exceptis, inſtar ſuppoſitorii, unde peſſarium efformatur. *Tertio,* vel ex ſuccis herbarum cotone exceptis, quibus pulveres pro arbitrio poſſunt admiſceri ad ℥. ß. ʒ. vj.

Hac denique formula præſcribi ſolent. ℞. &c. *Fiat peſſarium magnitudine digiti craſſioris, quod panno ſerico involutum, & filo alligatum, in uteri cervicem immittatur.*

CAPUT V.

De Errhinis.

Errhinum eſt medicamentum liquidum, quod naribus attractum, humores a cerebro, pituitam potiſſimum evacuat, & ad multos etiam narium affectus uſurpatur.

Componitur ex ſuccis herbarum errhinarum, qui extrahuntur ex fol. contuſis Milii, cum vini albi ℥. iv. vj. vel viij. His ad correctionem folia cephalica adduntur, ac aquæ vitæ nonnunquam ad penetrandum. ℥. j.

Vel ex decocto ſimplicium idoneorum, doſi dimidia apozematis, ad ʒ. viij. in quo diſſolvuntur interdum ſucci ad ℥. ij. vel iij. mel, aut ſyrupus ad ℥. j. vel ij. pulveres ad ʒ. ß. vel ʒ. j. Hac vero formula præſcibi ſolet. ℞. &c. *Fiat errhinum, quo utatur tepido mane, duabus horis ante paſtum, ore prius aqua repleto.*

CAPUT VI.

De Sternutatoriis.

Fit etiam ſternutatorium, ad pituitam e cerebro eliciendam, & cerebri ſopitam facultatem expultricem irritandam, in affectibus comatoſis.

Componitur ex pulveribus rerum acrium, quales ſunt piper, pyrethrum, ſemen ſinapi, ſtaphiſagriæ ſemen, radix hellebori albi, euphorbium, tabacum.

Quantitas horum omnium, ʒ. ij. non excedat, quibus addere poteris, ad cerebri defenſionem, majoranæ ſiccæ ℈. j.

Adverte, euphorbium eſſe vehementiſſimum nec ultra gran. iij. iv. eſſe præſcribendum, aceto correctum.

Formula præſcribendi talis eſt. ℞. &c. *Miſce, fiat pulvis tenuiſſimus, qui pennula ſuffletur in nares.*

CAPUT VII.

De Gargariſmate.

Gargariſma fiat ad varios oris & partium ci adjecentium affectus.

Componitur ex decoctione ſimplicium, doſi apozematis, ad ℔. j. in qua diſſolvuntur ſyrupi convenientes ad ℥. iij. vel iv. Quia vero frequentiſſime parantur gargariſmata adſtringentia ad fluxiones repellendas; ideo uſitatiſſime in eis diſſolvuntur diamorum, dianucum; ſyrupus, myrthinus, & de roſis ſiccis; non raro etiam mel roſaceum, ubi detergendum.

Fit etiam interdum ex aquis ſtillatitiis ab ℔. j. diſſolvendo in iis ſyrupos prædictos.

Hac denique formula præſcribitur; ℞. &c. *Fiat gargariſma, quo utatur omni hora.*

CAPUT VIII.

De Maſticatoriis.

Maſticatoriis etiam pituita e cerebro copioſe attrahitor. Fiunt autem ex rad. pyrethri ſola, in fruſtula inciſa, & in aceto macerata.

Vel ex multorum ſimplicium pulveribus, cera exceptis, ut inde globuli conficiantur. Illa autem ſimplicia magis uſitata ſunt, ad pyrethri, zinziberis, iridis ſem. ſinapi, ſtaphiſagriæ, piper longum, maſtiche, quibus adduntur cephalica, caryophylli, nux moſchata.

Pulveris quantitas non excedat ʒ. ß. ceræ quantitas non definitur.

Formula præſcribendi talis eſt. ℞. &c. *Fiat omnium pulvis, qui cera alba expiatur, fiantque plures globuli. Maſticetur unus mane, prono capite, frequenter ſpuendo.*

CAPUT IX.

De Collyriis.

Collyria pluribus formis componi ſolent; ſcil. vel liquoris forma, vel linimenti, vel cataplaſmatis.

Uſitatiſſima tamen ſunt liquida, quæ vere & proprie collyria appellantur.

Componuntur, ex aqua ſtillatitia ad ℥. iij. vel iv. cui admiſcetur pulvis conveniens, v. g. tuthia præparata, trochiſci albi Rhaſis, antimonium lotum, ſarcocolla in lacte muliebri nutrita, &c. ʒ. j. vel ʒ. j. ß.

Interdum ſucci permiſcentur, vel albumen ovi agitatum, ad ℥. j. vel ij.

Formula præſcribendi talis eſt. ℞. &c. *Fiat collyrium, quod inſtilletur oculis, mane & ſero.*

Reliquæ collyriorum formulæ ex praxi peculiari ſunt deſumendæ: propterea quod exquiſitum remediorum delectum & exactam præparationem ac doſin deſiderent, ob eximium partis ſenſum.

SECTIONIS SECUNDÆ
ARTICULUS TERTIUS.
De Compoſitione Medicamentorum externorum.

CAPUT PRIMUM.
De Epithemate.

EPithema cordi & hepati potiſſimum admoveri ſolet, ad partes illas alterandas & corroborandas.

Et duplex eſt: liquidum & ſolidum.

Liquidum fit ex aquis ſtillatitiis, ad ℥. viij. vel ℔. j. ſuccis fructuum v. g. limonum, granatorum, pomor. redolent. ad ℥. ij. vel iij. aceti roſacei ad ℥. j. aut ℥. j. ß. pulverem cardiacorum, ad ʒ. ij. vel iij. *Nota*, quando præſcribuntur ſuccidi acidi limonum, vel granatorum, non eſſe opus aceto.

Nota etiam, in epithemate cordis, ſi pulmones ſint peculiariter affecti, acida non eſſe præſcribenda, quia ſunt pectori noxia.

Item in epithemate hepatis majorem quantitatem ſuccorum acidorum vel aceti eſſe præſcribendam, quam in epithemate cordis.

Interdum præter pulveres cardiacos permiſcentur confectiones cardiacæ, alkermes, vel de hyacintho, ad ʒ. j. vel ij. trochiſci de caphura, in epithemate refrigerante, ad ℈. ß. Crocus, in calefaciente, ad gr. v.

Formula præſcribendi talis eſt. ℞. &c. *Fiat Epithema liquidum, applicandum regioni cordis tepide, frequenter, cum pannis ſcarlatinis, hoc liquore imbutis & expreſſis.*

Solidum cordi tantum admovetur, & componitur ex conſervis cardiacis, ad ℥. iij. confectionibus, ad ℥. ß. pulveribus, ad ʒ. j. ß. aut ʒ. ij. cum aqua cardiaca convenienti.

Formula illius talis eſt, ℞. &c. roſatum v. g. *Fiat Epithema ſolidum, applicandum regioni cordis, cum panno ſcarlatino.*

Solidum hoc Epithema ſolum non raro præſcribitur, ubi major roborandi, quam alterandi neceſſitas apparet. At vero liquidum nunquam uſurpatur, quin poſt uſum illius ſolidum ſtatim admoveatur; ideo ſolent Medici in illo caſu liquidum & ſolidum conſequenter præſcribere, & in fine formulæ addere: *Fiat epithema ſolidum, applicandum regioni cordis, ſtatim poſt liquidum.*

Ad epithemata referuntur juniora animalia per medium ſecta, pulvere cardiaco conſperſa, & cordis regioni admota. Illa autem animalia ſunt pullus columbinus, vel catellus. Horum vero præſcribendorum formula talis eſt. *Admoveatur regioni cordis pullus columbinus, per medium ſectus, & pulvere electuarii diamarg. frigidi ſinapizatus.*

Vel ℞. *pulv. electuarii diamarg. frigidi* ʒ. ij. *ſinapizetur pullus columbinus per medium ſectus regioni cordis applicandus.*

Interdum ea animalia ſyncipiti raſo admoventur, pulvere cephalico conſperſa, ad cerebrum corroborandum, v. g. gallina in Phrenitide.

CAPUT II.
De Fomento.

FOtus fit in variis partibus, ſed frequentius in latere, ad dolores pleuriticos; in ventriculo, ad corroborandum; in hypochondriis, ad ſolvendas obſtructiones.

Pro latere fiunt decocta ex ſimplicibus emollientibus, additis anodynis & reſolventibus, quæ omnia doſi apozematis fere præſcribuntur, hac formula, ℞. &c. *Fiat omnium decoctio, qua foveatur latus dolens calide, frequenter, cum veſica ſuilla hoc decocto ſemiplena.*

Pro ventriculo præſcribuntur ſimplicia ſtomachica, doſi apozematis minori, quibus adduntur aromata vel caryophylli, nux moſchata, ſpica nardi, ſatis magna doſi, nempe ſingulorum ʒ. ij. iij. vel ℥. ß. *fiat decoctio in aquis partibus aquæ fontis, & vini rubri adſtringentis, ſub finem additi.* Vel ubi magis adſtringendum, loco aquæ fontis, aqua ferrata præſcribenda.

Formula hujus talis eſt. ℞. &c. *Fiat decoctio in aquis partibus, &c. qua foveatur regio ventriculi calide, longe a paſtis, duobus ſacculis prædictis ſimplicibus ſemiplenis.*

Pro hypochondriis fiat decoctio ex ſimplicibus aperientibus, in doſi dicta, admiſtis quibuſdam emollientibus, in æquis partibus aquæ fontis & vini albi, ſub finem additi, dummodo callida intemperies non impediat.

Formula hujus talis eſt. ℞. &c. *Fiat decoctio, &c. qua foveantur hypochondria calide frequenter, cum filtris imbutis & expreſſis.* Si alterum tantum hypochondrium laboret, præſcribendum eſt, ut foveatur regio hepatis vel lienis, prout hæc vel illa pars fuerit affecta, admixtis in decoctione iis ſimplicibus, quæ partes illas peculiariter reſpiciunt.

CAPUT III.
De Balneo.

BAlnea parari ſolent ad multas intentiones, ſcil. ad refrigerandum & humectandum, menſes movendos, conceptum juvandum, & ad externos affectus, ſcabiem, & elephantiaſin.

Componuntur ex radicibus tribus, quatuor, aut quinque, ad ℔. j. ℔. j. ß. herbis 5. 6. vel 7. ſingularem faſc. j. ſeminibus, a ℔. ß. ad ℔. j. fructibus, a ℔. j. ad ℔. j. ß. floribus ad M. iij. vel iv.

Formula præſcribendi eſt. ℞. &c. *Fiat decoctio pro balneo, quod ingrediatur tepide, ſine ſudore, bis in die, per biduum aut triduum.*

CAPUT IV.
De Semicupio.

SEmicupium nihil aliud eſt, quam dimidium balneum, quo immergitur æger umbilico tenus.

Componitur ex iiſdem balnei ſimplicibus dimidia tantum doſi, & ſequenti formula præſcribitur. ℞. &c. *Fiat decocti pro ſemicupio, cui æger inſideat a genibus uſque ad umbilicum, mane & veſperi, longe a paſtu per biduum aut triduum,* vel *urgente neceſſitate,* ſi ad dolores ſedandos præſcribatur.

CAPUT V.
De Oleis.

OLea rariſſime componuntur a Medicis, quia in officinis ad omnes fere intentiones parata habentur. Si quis tamen olea componendi rationem deſideret, ita progrediatur.

Præſcribatur primo olei vel communis, vel officinalis, unius vel plurium, v. g. ℔. ß. ſimplicium pulverat. ℥. j. ſucci, vini, vel alterius liquoris, ad ſcopum facientis, ʒ. ij. vel iij. coquantur, ad ſuccorum conſumptionem, fortiter exprimantur, fiatque oleum uſui reſervandum.

Si olea officinalia ſola, (ut frequenter fit) præſcribantur, ſive a Medico ſeorſim componantur; talis erit formula. ℞. &c. *Miſce, inungatur talis pars calide, vel tepide, admotis linteis tepidiuſculis.*

Vel ℞. &c. *Miſce, fiat embrocatio ſupra talem partem, admotis,* &c.

CAPUT VI.
De Linimentis.

LInimenta vulgo fiunt ex oleis officinalibus, cum axungiis, butyro, medullis, aut mucilaginibus, ea proportione, ut ſit olerum quantitas ad reliqua, dupla unde linimenti conſiſtentia emergit, quæ eſt media inter oleum & unguentum.

Vel loco butyri, aut axungiarum, cera præſcribitur ea quantitate, ut pro olei ℥. j. ſit ceræ ʒ. j. Paſſim tamen ceræ quantitas non definitur, ſed præſcribitur in fine, ceræ q. ſ. Interdum pulveres admiſcentur ad ʒ. ß. pro olei ℥. j.

Vel denique fit linimentum ex unguentis officinalibus, cum oleis, dupla quantitate, additis etiam pulveribus, ſi lubet, proportione dicta.

Quantitas linimenti præſcribitur pro partis affectæ magnitudine, paſſim tamen ad ℥. iv. vel vj.

Formula illius talis eſt. ℞. &c. *Fiat linimentum, quo illinatur pars affecta calide, admotis linteis calidiuſculis.*

CAPUT VII.
De Unguentis.

COmponuntur vulgo unguenta ex oleis, pulveribus & cera, ea proportione, ut pro olei ℥. j. ſit pulveris ʒ. j. vel ʒ. j. ß. ceræ ʒ. ij. ut plurimum tamen ceræ quantitas non definitur; ſed dicitur q. ſ.

Quantitas totius maſſæ pro partis inungendæ magnitudine, & temporis diuturnitate præſcribenda eſt, ad ℥. v. vj. vij. Formula vero talis eſt, ℞. &c. *Fiat unguentum, quo inungatur pars affecta.*

Frequenter etiam fiunt unguenta efficaciſſima ex oleis, ad ℥. iv. v. vel vj. pulveribus, ad ℥. ß. ʒ. vj. ſuccis dimidia oleorum quantitate, vel majore: ita ut bulliant ad ſuccorum conſumptionem, addendo poſtea ceræ q. ſ. vel aliquando unguenti officinalis ad ℥. j. ß. q. ſ.

Hujus formula talis eſt. ℞. &c. *bulliant ad ſuccorum conſumptionem: expreſſione facta diſſolve ceræ,* &c. *fiat unguentum,* &c. *Nota*, prædictis unguentis ſæpiſſime miſceri pinguedines, medullas, butyrum, & mucilagines, loco olei: gummata vero, ut ammoniacum, bdellium, &c. ceræ locum obtinere.

Fiunt etiam unguenta ex unguentis officinalibus, ad ℥. ij. olei, eadem plus minus quantitate: pulveribus, ad ʒ. ij vel iij. ceræ q. ſ.

Vel interdum unguentum officinale ſolum ſine ulla additione præſcribitur.

CAPUT VIII.

De Emplaſtris.

Emplaſtra vulgo componuntur ex oleo, pulveribus, & cera, aut iis quæ olei conſiſtentiam fere habent, ut ſunt axungiæ, medullæ, butyrum, mucilagines; aut iis quæ ceræ naturam referunt, ut gummata, pix, reſina.

Horum talis eſt proportio, ut pro olei ℥. j. ſint pulveris ʒ. vj. ceræ ℥. ß. Quantitas totius maſſæ eadem, quæ unguenti.

Fiunt etiam emplaſtra ex emplaſtris officinalibus ad ℥. j. aut ℥. ß. pulveribus, ad ℥. ß. vel ʒ. vj. oleo, ad ℥. j. cera, q. ſ. addendo terebinthinæ parum.

Vel ex ſolis emplaſtris officinalibus, quantitate Parti affectæ proportionata.

Formula præſcribendi talis eſt, ♃. &c. *Fiat emplaſtrum quod extendatur ſuper alutam, & parti applicetur.*

Nota, figuram emplaſtri in multis partibus deſignari ut in ſincipite, ad formam litteræ T. vel etiam ovalis figuræ: in ventriculi regione, in formam ſcuti: lienis, ad formam linguæ bovis: uteri, rotundum: renum, quadratum. In aliis partibus non definitur ſed dicitur: *Fiat emplaſtrum magnitudinis debitæ.*

CAPUT IX.

De Cataplaſmate.

Cataplaſma vulgo fit ex radicibus, foliis, ſeminibus, fructibus, doſi Fotus. Hæc decoquuntur in liquore idoneo, poſtea contunduntur, & trajiciuntur per ſetaceum addendo pulverum, vel farinarum ℥. ij. iij. vel iv. oleorum, vel axungiarum ℥. iij. vel iv.

Hac autem formula præſcribi ſolent, ♃. &c. *decoquantur omnia, piſtentur in mortario marmoreo, & per ſetaceum trajiciantur, addendo,* &c. *fiat cataplaſma, applicetur parti affectæ.*

Sæpiſſime poſt uſum fomenti cataplaſma admovetur, & ex illius reſidentia paratur, quando ſcilicet intentio eſt emolliendi, reſolvendi, &c. hac formula, ♃. *Reſidentia prædicti fomenti, contundatur in mortario, &c.*

Interdum fit ex fructibus ſub cineribus coctis, ut in alvi fluxu & dyſenteria, ex cydoniis coctis ſub cineribus, N. iij. vel iv. pro eorum magnitudine, vel certius ad ℔. j. ℔. ß. contuſis & trajectis, addendo pulveres adſtringentes, doſi dicta, & tantillum vini rubri, ſi lubet.

Fit etiam in alvi fluxu ex cruſta panis in vino macerata ad ℔. ß. aut quartar. iij. cui adduntur pulveres roborantes & adſtringentes ad ʒ. j. vel ij.

Vel ad dolorem ſedandum in inflammationibus fit cataplaſma *de mica panis*, vulgo dictum, ex mica panis albi, in lacte macerata ad ℔. ß. vitellis ovorum duobus, & croci ℈. j. nonnunquam olei roſacei q. ſ.

CAPUT X.

De Veſicatorio.

Veſicatorium duplex eſt: officinale, & magiſtrale. In officinis habetur emplaſtrum veſicatorium, quod frequentiſſime præſcribitur a Medicis hac formula. ♃. *Maſſa emplaſtri veſicatorii* ʒ. j. vel ℥. j. ß. *extendatur ſupra alutam, fiat emplaſtrum magnitudinis dimidia volæ manus, applicandum* poſteriori parti cervicis, vel alteri parti, ſi opus videbitur.

Magiſtrale præſcribitur ex fermenti acrioris ℥. j. cantharidum pulveratarum ʒ. ij. cum aceto roſaceo, fiat caplaſma veſicatorium.

Interdum ad affectus oculorum vel dentium applicantur veſicatoria pone aures, in formam Semilunæ, hac formula. ♃. *Maſſæ emplaſtri veſicatorii* ℥. j. *formentur duo emplaſtra ad formam ſemilunæ, applicanda pone utramque aurem.*

CAPUT XI.

De Sacculis.

Sacculi duabus potiſſimum intentionibus præſcribi ſolent: vel ſcilicet ad humorem frigidum, craſſum, & impactum in aliqua parte reſolvendum, ut in capite frequenter per diætas ſudorificas tales ſacculi admoventur, poſt aſſumptam ſudorificam potionem, vel ad roborandum, cor præſertim & ventriculum.

Reſolventes ſacculi fiunt ut plurimum ex milio ad ℔. j. ſale communi ad ℔. ß. ſeminibus diſcutientibus, aut aniſi, fœniculi, fœnugræci, baccis lauri ad ℔. ß. iij.

Illi autem hac formula præſcribuntur: ♃. &c. *torreſiant in ſartagine, ſenſim affundendo vini generoſi, q. ſ. includantur duobus ſacculis, qui viciſſim applicentur, aqua vitæ prius irrorati.*

Roborantes fiunt ex pulveribus radicum, lignorum, corticum & aromatum, ad ℥. ij. ℥. iij. ß. quibus aliquando pulvis cyprius aut violaceus adjungitur, ad ℥. ß. item moſchus, ambra, ad grana iv. v. ℈. ß.

Hac autem formula præſcribi ſolent, ♃. &c. *Fiat omnium pulvis, qui excipiatur cotone moſchato, & cum panno ſerico rubro interpuncto fiat ſacculum, qui collo appenſus geſtetur ſupra regionem cordis, vel ſtomachi.*

CAPUT XII.

De Cucupha.

Sacculos roborantes æmulatur cucupha, cerebro laborando & calefaciendo dicata.

Fit ex cephalicis magis odoratis, radicibus ad ℥. j. foliis ad M. ij. vel iij. floribus ad P. ij. vel iij. aromatis ad ℥. ß. quibus addi poſſunt pulvis violaceus & cyprius, ad ʒ. ß. ſtorax benzoinum ad ʒ. i. vel ij. moſchatus ad ℈. ß.

Formula autem talis eſt, ♃. &c. *Fiat pulvis, qui excipiatur cotone moſchato, & cum panno ſericeo interpuncto fiat cucupha, ſupra caput geſtanda vel pileo aſſuenda.*

Interdum duæ præſcribuntur cucuphæ, una interdiu, altera de nocte geſtanda. Et tunc pulveris quantitas eſt duplicanda, atque ita præſcribuntur: *Fiant duæ cucuphæ, quarum unam pileo aſſuat, alteram de nocte geſtet.*

CAPUT XIII.

De Frontali.

Admovetur frequenter frontale, ad capitis dolorem ſedandum, & ſomnum conciliandum, ex ſeminibus quatuor frigid. major. lactuc. & papav. albi, ad ℥. ß. aut ʒ. vij. floribus roſar. violar. & nymphææ ad p. iij. adduntur ſæpe ad robur grana chermes, ad ʒ. ß. vel pulvis trium ſantalor. ad ʒ. j. interdum florum chamom. & meliloti ana p. ß. qui dolorem ſedant, nec valde calefaciunt.

Formula horum talis eſt: ♃. &c. *Fiat omnium pulvis craſſior, qui includatur duobus pannis lineis, & vapore aceti irroratus fronti applicetur hora ſomni.*

Fit etiam frontale forma humida, quod ad oxyrrhodini naturam accedit, & intentius refrigerat, ac ſomnum conciliat in phrenitide & febribus ardentibus, aut diuturnis vigiliis.

Componitur ex unguento populeone ad ℥. j. oleo roſaceo ad ℥. ß. parte dimidia albuminis unius ovi, addendo parum aceti roſacei, hac formula, ♃. &c. *agitentur omnia ſimul, excipiantur ſtuppis cannabinis, ac fronti applicentur duobus linteis incluſa.*

Aliquando adduntur conſervæ roſarum, violarum, &c. ad ℥. ß. aut ʒ. vj.

Finis Inſtitutionis Medicæ.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER PRIMUS.

DE AFFECTIBUS CAPITIS.

PRÆFATIO.

IN capitis affectuum ſerie illos tantum comprehendimus, qui cerebri ſubſtantiam aut meninges occupant. Licet enim oculi, aures, lingua, dentes, gingivæ, ſauces, & columella, capitis conſtitutionem ingrediantur: earum tamen partium affectus, clarioris doctrinæ gratia, ſeparatis libris exponere viſum eſt, & cerebri ac meningum morbos, capitis affectuum nomine per excellentiam inſignire. Illi autem affectus ex cerebri actionum læſionibus erunt deſumendi, quæ quidem actiones ſenſum & motum reſpiciunt; tum etiam actiones naturales, quæ ad illius nutritionem ſpectant. Senſus vero dividuntur in internos, & externos. Interni principes actiones comprehendunt; imaginationem, ratiocinationem, & memoriam; tum etiam ſomnum & vigiliam. Ad quarum functionum ſymptomata referuntur phrenitis, mania, melancholia, coma, lethargus, carus, apoplexia, catochus, & coma vigil. Senſus vero externi quinque vulgo ſtatuuntur: viſus, auditus, olfactus, guſtus, & tactus. Quia tamen quatuor prioribus partes peculiares, tamquam propria eorum organa, deſtinatæ ſunt, quæ varios patiuntur morbos, in propriis libris explicandos; ideo in hoc libro ſymptomata tantum exponemus, quæ ſenſum tactus reſpiciunt; quandoquidem illa a cerebro affecto, vel illius membranis immediate procedunt: & vel paralyſin in ſenſu tactus abolito, aut imminuto; vel dolorem capitis in depravato reſpiciunt. Motus autem voluntarii læſiones reperiuntur in convulſione, epilepſia, paralyſi, apoplexia, vertigine, tremore. Denique affectus, ad actiones cerebri naturales ſpectantes, vel in intemperie conſiſtunt, vel in excretorum vitio, quo catarrhus generatur. Nos omnes illos affectus ad propria capita reducimus, eo tamen ordine, qui ad therapeiam inſtituendam magis conveniens eſt. Atque ita primum frigidam cerebri intemperiem, mox omnes affectus, qui ab illa oriuntur, ſubjungimus, quia eorum curationis fundamentum ab illius curatione deſumi debet: Poſtmodum vero affectus a calida intemperie, & calidis humoribus oriundos exponimus. Quæ omnia in ſingulorum capitum perluſtratione clarius apparebunt.

CAPUT PRIMUM.

De frigida cerebri intemperie.

OMnes intemperies vulgo dividuntur in pathologia in ſimplices & compoſitas, materiales, immateriales. Simplices raro inveniuntur, tum etiam immateriales; nec niſi a cauſſis procatarcticis producuntur: & vel ſponte, vel leviſſimis remediis evaneſcunt. Materiales vero, omnes capitis affectus producunt: illarum ideo tractationi ſedulo incumbendum eſt; quod tamen ſeorſim pauciſſimi auctores præſtiterunt, propterea quod in expoſitione affectuum, qui ab illis intemperiebus producuntur, earum etiam explicatio ſufficienter proponatur. Nos itaque eorum veſtigiis inhærentes, calidæ cerebri intemperiei, tum etiam humidæ & ſiccæ theoriam, ad affectuum, qui ab iis producuntur, tractationes remittimus. Sed quia maximus capitis affectuum numerus a frigida & pituitoſa cerebri intemperie dependet; operæ pretium cenſuimus, illius theoriam in hujus tractationis limine ſeorſim proponere, ut poſtmodum illius curatio ſit veluti baſis curationum omnium, quæ dictis affectibus erunt adſcribendæ, & remedia, quæ eorum cauſſæ debebuntur, ex hoc capite depromi valeant: atque ita inanis eorum repetitio, (qua omnes propemodum practicæ Medicinæ ſcriptores laborare ſolent, & inde ſua volumina inutiliter augere, artemque difficiliorem, ac magis tyronibus laborioſam atque tædioſam reddere,) a nobis evitetur.

Frigida igitur cerebri intemperies compoſita, & cum materia conjuncta, ut plurimum pituitoſa eſt: quia cerebrum eſt metropolis pituitæ, & frigiditas diu durans ſibi accerſit humiditatem. Quamvis enim interdum humori melancholico copulata ſit, raro tamen ille humor in cerebro gignitur, quemadmodum pituita, ſed in hypochondriis ut plurimum cumulatur, & ad cerebrum tranſmittitur, in eoque graviſſima ſymptomata producit.

Cauſſæ frigidæ ac pituitoſæ cerebri intemperaturæ ſunt. Alimenta frigida & humida, quæ facile in pituitam abeunt: tum etiam, dum coquuntur, Ventriculum & hepar refrigerando, faciunt ut multam pituitam producant, & poſtmodum magna copia ad cerebrum tranſmittitur.

Nimia alimentorum, non ſolum frigidorum, ſed etiam laudabilium quantitas: quæ calorem nativum obruit, & cruditates gignit.

Cibi aſſumpti ſtatim a ſomno, vel ante ſomnum, vel antequam priores ſint concocti: ex iis enim cruditates plurimæ oriuntur, quæ materiam pituitoſam cerebro ſuppeditant.

Omiſſa naturalis conſuetudo pituitam evacuandi per vomitum, aut ſeceſſum, vel artificialis per medicamenta purgantia, diuretica, ſudorifica, vel frequentes exercitationes. Ortus ex parentibus frigida cerebri intemperie laborantibus.

Ætas ſenilis, quæ propter caloris inopiam multam generat pituitam, tum quoque puerilis, propter ingluviem & incautam victus rationem.

Regio frigida & humida: quales ſunt, quæ ſtagnis paludibus, aut majoribus fluminibus ſunt vicinæ, ac boreæ, nivibus, imbribuſque expoſitæ, & quæ ſunt magis ſeptentrionales.

Somni longi, & præſertim a cibo.

Vita ſedentaria, otioſa, ſine curis, ſtudio, mœrore, aut cum his valde excedentibus, quia calorem nativum diſſipando, præcipue in cerebro, illud reſtrigerant.

Ad has cauſſas etiam referri poteſt hepar calidum & humidum, quod multos vapores tranſmittit ad cerebrum, qui in eo concreſcunt, & in materiam pituitoſam abeunt.

Signa frigidæ intemperaturæ cerebri deſumuntur tum a cauſſis ſupra propoſitis, quarum præſentia intemperiei hujus magnam conjecturam faciet, tum præcipue ab effectibus, qui ut ſigillatim examinari queant, a ſuis fontibus illos mutuabimur, nempe ab actionibus, paſſionibus, excrementis, & habitu corporis.

Actiones animales, frigidam cerebri intemperiem indicantes, ſunt mens torpida & hebes, ingenium tardum & obtuſum, infelix memoria; maxima ad ſomnum propenſio, & ſomni longiores ac profundiores, niſi, catarrhus, dolor capitis, aut animi pathemata obſtiterint.

Inſomnia frigoris, aquarum nempe, pluviarum, nivium, fluminum, ſtagnorum, marium, & rerum albarum.

Senſuum omnium inertia & hebetudo.

Motus tarditas, ſed in eo duratio, qua ſpiritus craſſiores minus diſſolvuntur.

Paſſiones frigidam cerebri intemperiem indicantes, ſunt morbi frigidi, ut paralyſis, lethargus, catarrhus, & alii quamplurimi: quibus ſi æger antea obnoxius fuerit, eum hac intemperie laborare conjiciendum eſt.

Idipſum confirmabit, ſi æger cælo ſereno, & in calida & ſicca aeris conſtitutione melius habeat; in frigida vero & humida, hyemali nempe, pluvioſa & auſtrina, pejus.

Excrementa pituitoſa, per os & nares frequenter & copioſe rejecta, manifeſtiſſime humoris pituitoſi redundantiam in cerebro oſtendunt.

Ex habitu corporis deſumuntur ſigna tam generalia, quam ſpecialia hujus intemperiei.

Gene-

Generalia ex toto habitu corporis deſumuntur. Si enim totus corporis habitus frigidus ſit & humidus, cerebrum procul dubio, omnium corporis partium frigidiſſimum & humidiſſimum, tale futurum eſt.

Cutis ergo ad tactum frigida, mollis, levis & alba, totius corporis habitus mollis & obeſus, non autem carnoſus, & venarum anguſtia, frigidam temperiem ſignificant.

Signa ſpecialia, frigidam cerebri temperiem indicantia, in capite conſiderantur, ut ſunt faciei pallor, venarum carentia in oculis: capilli molles, leves, ac tenues ab initio, tarde orientes, deinde rufi ac minime criſpi, ac tota vita ſine calvitie perſeverantes; a frigore externo capitis facilis læſio, a calefacientibus juvamentum.

Quod ad prognoſin attinet, hæc intemperies curatu difficilis eſt, ſæpe graviſſimos capitis affectus producit. Quæ a longo tempore contracta eſt, difficilius curatur; quæ a nativitate nunquam; tum etiam quæ eſt hæreditaria, & quæ in corpore ſenili reperitur, ſi per longum tempus illud obſederit. Tempus hybernum huic curationi idoneum non eſt, æſtate vero melius curatio ſuccedit.

Curatio duabus indicationibus perficitur, nimirum pituitæ redundantis evacuatione, & ipſius intemperiei per contraria correctione. Quibus indicationibus debet ſatisfieri triplici inſtrumento, diætetico, chirurgico, & pharmaceutico.

Diæta calefaciens & exſiccans inſtituenda eſt. Ac primum eligatur aer purus, ad calidum & ſiccum vergens, qui tamen in caliditate non multum excedat; humores enim capite contentos fundere ac liquare poſſet, ſicque catarrhos, alioſque affectus producere; quod ſæpe contingit iis, qui ſub Solis radiis morantur, vel caput ad ignem calefaciunt. In ſiccitate vero non poteſt nimium excedere modo in activis qualitatibus ſit temperatus; ad calidum magis tamen, quam ad frigidum deflectat. Cubiculum, in quo æger degere conſuevit, non anguſtum ſit, nec depreſſum, nec humeſcens, aut aliquo ſitu obductum; ſed pervium & perflatum, ſiccioribus ventis expoſitum. Temporibus humidis, nebuloſis, ac frigidis, alterari interdum poterit aer cubiculi herbis calidis ac odoratis, pavimento ſtratis: ut ſalvia, majorana, lavendula, roremarino, thymo, ſerpillo, vel etiam iiſdem in ignem conjectis, aut etiam lignis ſiccioribus accenſis, ac præcipue juniperino. Ignis autem ſit luculentus, qui aerem conclavis ſufficienter exſiccet. Suffitus in ædibus excitati, niſi admodum graves ſint, ſiccando abſumendoque humiditatem, non parum conferre poſſunt. In eorum tamen uſu cautio magna adhibenda eſt, tum ut moderatiſſimi excitentur. Si enim nimii ſunt, quoſcunque homines offendunt, & humores fundendo, graves catarrhos excitant. Tum etiam, ut patientis conſtitutio advertatur: nonnullorum enim capita tam facile replentur, & a ſuffitibus alterantur, ut quilibet odor capitis dolorem indicat. Suffitus temperatus & utilis parabitur ex ſuccino puriore, cujus tenuia ramenta carbonibus erunt injicienda. Minus gravis eſt, & optime ſiccat roboratque cerebrum ſuffitus ex Indico ſuccino; quod *gummi anima* nominatur, vel magis compoſitus ita præſcribi poterit.

℞. Ligni aloes & benzoini, ana ℥. ij. ſtyracis calamitæ ℥. j. ß. thuris & ſandaracæ, an. ℈. ij. gummi anima & caryoph. an. ʒ. ß. Fiat pulvis craſſior, ſupra prunas injiciendus.

Vitetur aer auſtrinus & pluvioſus, tum quoque nocturnus, & imprimis caput non exponatur radiis lunaribus, qui cerebro mirum in modum ſunt infenſi. Vitandus eſt quoque aer valde frigidus & aquilonaris; præcipue quando ſubito ad eum ab auſtrino fit mutatio. Is enim cerebrum, humidis excrementis refertum, non minus quam manu comprehenſam madentem ſpongiam, exprimit, & in partes ſubjectas deturbat.

Secundo alimentorum ratio maxime adhibenda eſt: quandoquidem (ut docet Hipp. *lib. de natura humana*) morbi fiunt partim a victu, partim a ſpiritu, cujus attractione vivimus. Itaque cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis, nec frigidi, nec excrementitii. Atque adeo in frequenti uſu erunt carnes vervecinæ, hœdinæ, vitulinæ. Has vero præcedunt pulli columbini, gallinacei, capones, gallinæ, perdices, turdi, omne genus avicularum montanarum, & ovorum recentium vitelli, prædictæ carnes magis aſſæ, quam elixæ uſurpentur. Vitentur autem carnes duræ & concoctu difficiles, ut bovinæ, porcinæ, cervinæ, leporinæ, anſerum, anatum, aliarumque avium aquatilium. Ad hoc genus referuntur capita, inteſtina, extrema, & interanea animalium. Piſcium uſus ſit rariſſimus, iique eligendi, qui carnem habent ſolidam & friabilem; in rivis rapide fluentibus, aut juxta ſaxa viventes, ſaxatiles ideo dicti, in vino præcipue decocti, addendo acetum, butyrum, & aromata, quorum uſus etiam in aliis cibis concedendus eſt, niſi calida hepatis intemperies contraindicet. Ex his præcipue ſunt nux moſch. macis, caryophyli, cinnamomum. Herbarum refrigerantium & humectantium, ut lactucæ, portulacæ, ſpinachiæ, nullus aut rariſſimus ſit uſus. Æſtivo tamen tempore earum, quæ mediocriter refrigerando ſiccare aliquantulum, & membris robur addere, maſſæque ſanguinis, quo minus evaporet, firmitudinem qualemcunque conciliare valeant, mediocris uſus concedi poteſt. Tales ſunt endivia, cichorium, acetoſa, quæ tamen coctæ, non crudæ uſurpandæ ſunt. Conveniunt autem radices petroſelini, dauci, apii & paſtinacæ; folia menthæ, hyſſopi, naſturtii. Vitanda quoque omnia, quæ facile caput tentant, illudque replent. Ea vero duorum ſunt generum. Unum eorum, quæ acrimonia ſua humores fundunt, ut cepæ, allium, ſinapi, eruca, raphanus. Alterum eorum, quæ craſſis vaporibus caput replere ſolent, ut lac & lacticinia omnia, & legumina. Ex quibus tamen minus nocent cicera rubra, propter eximiam aperiendi & detergendi vim, qua prædita ſunt. Ideo concedentur præcipue juſcula eorum. Fructus omnes recentes, & præcipue fugaces, multa aquea humiditate præditi, ut frequens cruditatum materia, vitandi. In bellariis fructus ſicciores uſurpari poterunt, ut paſſulæ, amygdalæ, nuclei pinei, dactyli, & ſimiles, quorum tamen uſus parcus eſſe debet, quia majori ex parte difficile concoquuntur. Pyra cocta ſaccharo contecta, vel conditura corticis citri, limonis, arantii, in fine menſæ uſurpari poterunt. Sed multo utilis erit pulveris digeſtivi cochlear unum ſumere poſt paſtum, cujus vapor aromaticus, & cerebro amicus, cum alimentorum vaporibus ſurſum elevatur, ſicque cerebrum roborat & exſiccat. Parabitur ex coriandro, fœniculo, aniſo, cinnamomo, nuce moſchata, cum dupla quantitate ſacchari roſacei. Panis ex optima tritici farina conflatus, ſit bene coctus & fermentatus, cui etiam aliquid ſalis & aniſi aut carvi utiliter addi poterit. In majori intemperie biſcoctus erit utilior. Potus ſit vinum tenue, ac oligophorum, quod caput vaporibus non replet, & aqua multa dilutum. Tum etiam valde confert, per horam ante paſtum, vinum aquæ miſcere, ut illius vapores infringantur; nec non coriandri tantillum in aqua decoquere, quo vis roborandi cerebrum & ventriculum ipſi conciliabitur. In graviori affectu, ſi vinum etiam cum prædictis cautionibus uſurpatum, ſuſpectum eſſe videatur, illius loco hydromel tenue ſubrogari poterit. Hoc autem in omni cibatione ſemper obſervandum, ut cibi moderata quantitate ſumantur, & cœna ſit levior prandio. Sobrietas, ut in omnium morborum curatione & præcautione magni momenti eſt, ſic præcipue in omnibus capitis affectibus maxime commendatur. A plurimo enim ingeſto alimento caput vaporibus & humoribus repletur, & contra ab ejuſdem penuria plurimum inanitur.

Tertio, corporis exercitatio moderata eſſe debet, & ſingulis diebus, quantum fieri poterit, continuari. Otium enim, & quies corporis nimia, calorem nativum debilitant, ac torpidum reddunt, ita ut coctiones ſuas non rite peragat, & corpus excrementis repleat. Contra vero motus & exercitatio calorem nativum ſuſcitant, concoctiones adjuvant, excrementa diſcutiunt, ſpiritus purificant & exhilarant. Debet autem fieri exercitatio ante ſingulos paſtus: & utilius eſt, a paſtu per aliquot horas quieſcere, aut ſaltem non valde concitato motu corpus movere.

Quarto in ſomno & vigilia modus adhibendus eſt. Ut enim ſomno mediocri reficiuntur vires: ita longiore torpeſcit corpus, refrigeratur, & oneratur excrementitiis humoribus, præcipue vero cerebrum. Nimia vero vigilia corpus extenuat, ſpiritus abſumit, & quod in corpore ſanum eſt, depaſcitur. Somnus itaque longior non ſit: is tamen metiendus pro conſuetudine, & rebus incidentibus. Vulgo ſeptem horis determinatur. Quod ſpatium produci vel abbreviari poteſt, pro ægrotantis ætate vel conſuetudine. Si in alterutro peccetur, præſtat in vigilia immodica, quam in ſuperfluo ſomno delinquere. Non ſtatim a cœna ſomno indulgendum eſt, ſed duabus ſaltem horis interjectis, in quibus levis deambulatio prodeſt. Capite altiore & in alterutrum latus dormiendum. Supinus decubitus improbatur.

Quinto, omnium corporis partium excrementa ſuis temporibus ſunt evacuanda; cerebri potiſſimum. Atque adeo quotidie mane ſcreando e palato, emungendo e naribus, pectinando, & linteo aſpero vel ſpongia caput confricando, e ſuturis cerebri ſuperfluitates evocandæ. Alvus libera & mollis ſervanda eſt: & ſi ſponte non obediat, glande vel enemate ſollicitanda, vel etiam interdum levia medicamenta purgantia per os exhibenda, v. g. pilulæ Francof. aut Marocoſt. ad ℈. ß. Non ſolum enim alvi excrementa iſtis auxiliis evocantur; ſed etiam paulatim & ſucceſſive revellitur aliquid a capite: aut ſaltem retinetur, derivaturque, quod eo, tamquam ad partem imbecilliorem, amandabatur.

Denique animi affectuum maxima ratio habenda eſt: utpote a quibus corpus noſtrum mirum in modum alteratur, & de ſede ſua dejicitur. Inter ceteros maxime cavendæ ſunt triſtitia & ira. Illa calorem nativum imminuit, & ſpiritus conterit; unde concoctiones infeliciter obeuntur, & multus fit excrementorum proventus: hæc vero magnam ſanguinis ebullitionem, & ſpirituum agitationem efficit; unde humores funduntur, liquantur, commoventur, & ſi quæ pituitoſa excrementa in cerebro fuerint, affatim in partes debiles infirmaſque præcipitantur, quæ graviſſimos affectus parere conſueverunt.

Reliqua duo inſtrumenta medica, nempe chirurgia & pharmacia, hujus affectus curationis in ſequentem modum aptari poterunt.

Generalis evacuatio, in omnibus fere morbis humoralibus fieri ſolet venæ ſectione & purgatione.

Sanguinis evacuatio ratione pituitæ conſentanea non eſt. Si tamen in reliquo corpore ſanguis abundet, hepar ſit calidius, ætas florens aut conſiſtens, eum detrahere convenit. Sic enim vaporum ad caput effumatio impeditur, & ſuperfluum alimentum demitur, ut natura poſtea, quidquid crudum & pituitoſum in ſanguine eſt, facilius concoquat; & purgantia medicamenta tutius poſtea uſurpari valeant.

At vero, niſi plethora vehementer urgeat, melius erit venæ ſectioni præmittere potionem phlegmagogam, bolum, pilulas aut pulverem. Quorum formulæ tales eſſe poterunt.

℞. Sen-

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. ſem. aniſi & caryophyll. ana ʒ. ß. fol. menthæ & betonicæ, ana M. ß. ſummitatum thym. P. ß. Coquantur ad ℥. iv. In colat. infunde agarici recenter trochiſcati ℈. ij. cinnamomi ℈. ß. In expreſſo diſſolve diaphœn. ʒ. iij. ſyrupi roſat. ʒ. j. Fiat potio, quæ detur cum regimine. Vel

℞. Catholici duplicati, & diaphœn. ana ℥. ß. Cum ſaccharo fiat bolus. Cui poteſt etiam addi electuar. diacarth. ad ʒ. j. vel iij. detrahendo partem diaphœn. tum etiam catholicum pro arbitrio detrahi, & bolus ex diacharthamo & diaphœnico componi poterit. Vel

℞. Maſſæ pilular. cochiar. min. ℈. ij. Malaxentur cum aqua betonicæ. Formentur pilulæ x. vel xj. deauratæ, quas capiat ſummo mane, præcedente levi cœna.

Pilulæ de agarico, & cochiæ majores, huic etiam uſui accommodari poterunt. Vel

℞. Sennæ mundat. turbith, hermodactyl. ana ℈. j. diagrydii gr. v. caryophyll. n. j. Fiat pulvis, qui detur cum juſculo.

Poſt venæ ſectionem, ſi quidem neceſſaria fuerit; aut ea omiſſa, ſi minus utilis videatur, ſtatim ad humoris præparationem & purgationem veniendum eſt, quod fiet apozemate ſequenti.

℞. Rad. cyperi, ireos Florent. angelicæ, zedoariæ, & enulæ campanæ ana ℥. j. fol. beton. majoran. meliſſæ, pulegii, origani, calamenthi, ana M. j. ſummitatum thymi & ſalviæ, ana M. ß. ſem. aniſi, ſeſeleos, & fœniculi, ana ʒ. iij. liquiritiæ raſæ, & paſſularum mundat. ana ℥. j. ſennæ mundatæ, aqua vitæ irrogatæ ℥. ij. ſem. carthami contuſi, & polypod. querc. recentis, ana ℥. j. agarici recenter trochiſcati, turbith. hermodactyl. ana ʒ. iij. zinziberis & caryoph. ana ʒ. iij. flor. ſtœchados, anthos. ſalviæ, & lavendulæ, ana P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura diſſolve ſacchari albi ʒ. iv. Fiat apozema, clariſ. & aromatiza ʒ. ij. cinnam. electi pro iv. doſibus matutinis.

In prima & ult. doſi diſſolve electuarii diacarthami vel diaphœnici ʒ. iij. Capiat cum regimine.

Vel ſi nihil addatur ultimæ doſi, poſtridie illius pilulæ purgantes exhiberi poterunt, quales ſupra deſcriptæ ſunt.

Poſt purgationem, cerebrum alteretur & roboretur, & purgantium noxa corrigatur, capiat æger bolum ſequentem.

℞. Theriacæ veter. ʒ. j. conſervæ anthos & roſarum, ana ℈. ij. Cum ſaccharo fiat bolus, quem capiat mane duabus horis ante paſtum; ſuperhauſto vini diluti momento.

Quia vero malum hoc ſæpe pertinax eſt, & generoſis etiam remediis non ſemper cedit, ad potentiora præſidia confugere neceſſe eſt. Ac primum, corpore purgato, diæta ſudorifica inſtituenda eſt, quæ cerebrum & totum corpus calefacit & exſiccat, crudos humores concoquit, craſſos attenuat, viſcidos incidit, lentos abſtergit, & quidquid aquoſum eſt, per urinam educit ac per ſudores aut inſenſibilem tranſpirationem diſcutit. Ad quæ omnia multum etiam facit tenuior illa victus ratio, quæ tempore diætæ adhiberi ſolet.

Illa autem diæta componi poterit vel ex decocto guajaci ſolius, vel addendo lignum ſaſſafras, aut radicem ſalſæparillæ, aut etiam cephalica ſpecifica, prout videbitur Medico prudenti, varias corporum diſpoſitiones, variaque temperamenta ſedulo contemplanti. Quorum etiam reſpectu longiorem aut breviorem illius uſum imperat, v. g. per xv. xx. vel xxx. dierum ſpatium.

Decoctum vero ſudorificum in hunc aut ſimilem modum componi poterit.

℞. Raſuræ ligni guajaci & radic. ſalſæparillæ, ana ℥. ij. Infundatur per 24. horas in ℔. iv. aquæ fontis, ſupra cineres calidos. Bulliant lento igne, & ſine fumo, ad mediæ partis conſumptionem. Colentur per manicam Hippocratis. Colatura ſervetur in vaſe vitreo, de qua capiat ℔. calide mane, corpus tegendo plus ſolito, ut excitentur ſudores.

℞. Radic. ſalſæparillæ ℥. ij. Infundantur per horas xij. in ℔. xij. aquæ fontis. Bulliant ad quartæ partis conſumptionem. Colentur per manicam Hippocratis, addendo coriandri & liquiritiæ, vel ſacchari & cinnamomi, quantum ſatis ad ſaporis gratiam. Fiat bochetum, quo utatur pro potu ordinario, toto diætæ tempore, utendo interea pane biſcocto & aniſato, carnibus aſſis, & non elixis, amygdalis torrefactis, paſſulis, nucleis pineis, prunis cum ſaccharo coctis, & ſimilibus.

In uſu decocti ſudorifici hoc perpetuo obſervandum eſt, ut ſemel in ſeptimana purgans aliquod medicamentum propinetur, omiſſa ea die potione ſudorifica. Quandoquidem per ſudores tenuior humorum portio tantum educitur, remanente craſſiore, quæ per alvum expurganda eſt. Præterea, quia ut plurimum in uſu diætæ alvus conſtringitur, clyſter tertio aut quarto quoque die injiciendus.

Si adhuc pluribus machinis morbus iſte oppugnandus videatur, durante diæta, ſacculi ſequentes capiti admoveri poterunt.

℞. Sem. aniſi, fœniculi, baccarum lauri contuſ. ana ʒ. iij. milii ℔. j. ſalis communis ℔. ß. Torrefiant omnia in ſartagine, ſenſim affundendo vini generoſi quantum ſatis. Iiſque impleantur duo ſacculi, qui applicentur ſincipiti raſo, calide, per vices, poſt aſſumptam potionem ſudorificam.

Deterſo ſudore, emplaſtrum caput roborans capiti admoveatur, in ſequentem modum compoſitum.

℞. Succini pellucidi, thuris, maſtiches, ana ʒ. j. ß. galbani, opopanacis, ana ℈. j. viſci quercini ʒ. ij. ſem. pœoniæ maris ʒ. ß. olei nucis moſchat. q. ſ. Fiat ex omnibus maſſa emplaſtri, quæ extendatur ſuper alutam in formam ovalem, & applicetur ſyncipiti raſo, poſt deterſum ſudorem.

Vel admoveri poteſt emplaſtrum caput roborans, quod in officinis Monſpel. Pharmacopœorum habetur, licet in diſpenſatoriis non reperiatur; cujus deſcriptio talis eſt.

℞. Storacis, benzoini, laudani, ana ʒ. iv. radic. pœoniæ, ireos Flor. viſci quercini, maſtiches ana ℥. j. ſtyracis liquid. q. ſ. Fiat emplaſtri maſſa de cujus ℥. j. fiat emplaſtrum ovalis figuræ, applicandum ſuturæ coronali.

Si vero emplaſtrum magis attrahens & reſolvens habere cupias, quod epiſpaſticum vulgo nominatur, in hunc modum parari poterit.

℞. Maſſæ emplaſtri de mucilag. ℥. ij. rad. ireos florent. hermodact. pyrethri, ſem. ſtaphiſagriæ, cubebarum, ſtercoris columbini, & ſem. ſinapi, ana ℥. j. nucis moſchat. caryophyl. cinnam. piperis longi & nigri, ana ℈. ß. ſtyracis liquidæ q. ſ. Fiat maſſa emplaſtri, cujus portio extendatur ſuper alutam in formam ovalem, & ſyncipiti applicetur.

Poſt univerſales evacuationes, particulares etiam commode uſurpari poterunt: quæ fiunt per errhina, ſternutatoria, & apophlegmatiſmos, quorum formulæ in hunc modum componi poterunt.

℞. Fol. majoranæ, ſalviæ, & betonicæ, ana M. j. Terantur in mortario marmoreo, ſenſim affundendo aquæ betonicæ & vini albi, ana ℥. ij. Exprimatur ſuccus & fiat errhinum, quod paullo acrius efficietur, ſi radic. ireos ℥. ß. prædictis adjiciatur.

Uſus hodie invaluit, folia nicotianæ ſicca & digitis contrita in nares immittere, vel pulverem eorum naribus attrahere, ſicque paratum facile errhinum habetur, quo magna humoris copia e cerebro elicitur.

Sternutatoria vero ſic parari poterunt.

℞. Fol. majoranæ, ſalviæ, & roriſmarini ſiccorum, ana ʒ. ß. radic. pyrethri & hellebori albi; ana ℈. j. moſchi grana iij. Fiat pulvis, qui pennæ tubulo ſuffletur in nares. Vel

℞. radic. zinziberis & ireos Florent. ana ℈. j. caſtorei ℈. ß. euphorbii gr. vi. Fiat ſternutatorium. Præſtantiſſimum ſternutatorium fit ex helleboro nigro, cum parte æquali ſacchari canti in ſubtiliſſimum pulverem redacti. Quod etiam ad catarrhi curationem plurimum confert.

Apophlegmatiſmi componuntur in formam maſticatorii, vel gargariſmatis. Maſticatorium ita parari poterit.

℞. Rad. pyrethri ʒ. ij. ſem. ſinapi, ſtaphiſagriæ, ana ʒ. j. Excipiantur cera alba, & formentur globuli, quorum unus maſticetur, prono capite mane continuo ſpuendo.

In vulgari uſu habetur radix ireos Florentinæ maſticata, quæ in levioribus affectibus poteſt ſufficere. Mitior adhuc eſt maſtiche ſola, quæ humorem attrahit ad os citra illius calefactionem; quod reliqua præſtat.

Gargariſma vero in hunc modum erit præſcribendum.

Sem. ſtaphiſ. ℥. ß. ſem. ſinapi ʒ. iij. rad. pyrethri ʒ. j. Coquantur in hydromelite ad ℥. vj. in quibus diſſolve oxyme. ſcyllit. ℥. ij. Fiat gargariſma.

In uſu tamen horum remediorum hoc obſervandum eſt, eam evacuationem, quæ per palatum fit, eſſe commodiorem, quandoquidem illa a natura cerebri expurgationi ſimpliciter deſtinata eſt. At naſus odoratus & reſpirationis gratia factus eſt, eoque natura abutitur, quando humores in cerebro majori copia redundantes, per hanc viam expurgat. Præterea per palatum via ſecurior eſt, neque ea excretione tantopere cerebrum concutitur, quemadmodum illa, quæ fit per nares. Attamen errhina humores potentius educunt, quia non ſolum medicamenti qualitas, aut vapor, ut in apophlegmariſmis; ſed & ipſa ejus ſubſtantia cerebrum ſtimulat.

Obſervandum etiam, errhinorum uſum eſſe ſuſpectum dum oculi ſunt affecti, vel nares ulceribus obnoxiæ, vel æger in hæmorrhagiam facile incidit, aut etiam vertiginem, quam ſternutatoriæ in primis excitare valent, cerebrum vehementius concutiendo.

Errhina liquida in nares ex vola manus attrahuntur vel ſupino corpore naribus infunduntur: ore tamen prius aqua vel vino repleto, ne liquor per palatum in os influat, quamquam quod ſic influit, etiam humores efficaciter per fauces educit.

Apophlegmatiſmi caute uſurpandi ſunt iis, qui fluxion. in pectus, & tabi ſunt obnoxii.

Ad particularem etiam capitis evacuationem utiliter adhibentur veſicatoria poſteriori parti cervicis, in formam emplaſtri quod à Parmacopæis Monſpellienſibus compoſitum habetur, licet in ordinariis diſpenſatoriis non habeatur. Illius autem formula talis eſt.

℞. Galbani, ammonic. ana ℥. v. pulveris cantharid. ℔. j. ß. ſinapi, piperis, ana ℔. ß. viridis æris, pyrethri, an. ℥. ij. ß. euphorbii ℥. j. ß. ceræ ℔. j. picis, reſinæ terebinth. ana quartaria iij. olei parum. Fiat maſſa emplaſtri, cujus ʒ. j. vel ij. extenduntur ſuper alutam, & poſteriori parti cervicis admovetur.

Exterius capiti admoventur pulveres & cucuſæ, quibus cerebrum roboratur, ejuſque calor intenditur, ac humoris reliquiæ diſcutiuntur.

℞. Pul-

℞. Pulveris ireos Florent. ℔. ß. ſtoracis & benzoini, ana ℔. ij. Fiat pulvis tenuiſſimus capillis inſpergendus in lecti introitu, & mane pectine decutiendus.

Hic pulvis eſt odore gratiſſimus, cerebrum roborat, & capillos valde exſiccat, ita ut delicatioribus in uſum revocari valeat. Si tamen illius efficaciam intendere volueris, caryophyllos, nucem moſchatam, & cinnamomum addere licebit.

℞. Flor. ſtœchados, anthos, & roſar. rub. ana P. ß. betonicæ ſiccæ ℈. ij. ſem. coriandri, ligni rhodii, thuris, maſtiches, nucis moſchatæ, ireos Flor. ana ℈. j. benzoini, vernicis, macis & caryophyl. ana ℈. ß. (ij.) Fiat omnium pulvis, qui excipiatur raſura ſcarlatæ, vel cotone moſchato, & cum panno ſerico rubro fiat cucufa interpuncta, pileo aſſuenda, vel in formam calantinæ perpetuo geſtanda.

Sequenti etiam ſuffumigio caput non parum exſiccari poterit.

℞. Ligni aloes, thuris, maſtiches, ſuccini pellucidi, ſantali citrini, roſar. rubr. & fol. betonicæ ſiccorum, ana ʒ. j. cinnamomi, macis, caryophyl. ſtyracis calamitæ, ana ℈. j. Fiat ex omnibus pulvis craſſior, aſpergatur ſuper prunas, & fumum hauriat mane, jejuno ſtomacho, ore & naribus apertis, capite linteo circumvoluto, ne fumus tam facile exhalet, eoque utatur bis aut ter in ſeptimana.

Vel ſi a ſuffumigio dolor capitis excitetur, eo ſaltem ſuffumigentur ſingulis noctibus operimenta capitis. In quem uſum poteſt etiam præſcribi ſequens paratus facilius.

℞. Thuris, maſtiches, ſtyracis calamitæ, benzoini, & ſandaracæ, ana ʒ. ß. macis & caryoph. ana ʒ. ij. Fiat pulvis craſſior pro ſuffitu.

Quia vero hujuſmodi intemperies contumaciſſima eſt, novumque pituitæ proventum, etiam poſt univerſales & particulares evacuationes, ſolet efficere, uſualia etiam remedia præſcribenda ſunt; quibus per intervalla humor educatur, & in cerebro melior illa diſpoſitio, quæ prædictis remediis inducta eſt, diutius conſervetur. In hunc finem ſyrupus magiſtralis componi poterit, ex materia in apozematis ſupra propoſitis, triplicata purgantium doſi, quo utetur bis, aut ter in menſe ad ℥. ij. vel iij. cum decocto betonicæ & majoranæ.

Vel in locum ſyrupi, ſequentibus pilulis uſualibus aſſueſcere poterit.

℞. Aloes optime ℥. ß. turbith gummoſi, hermodactyl. & agarici recenter trochiſcati, ana ʒ. ij. diagrydii ʒ. j. zinziberis & caryophyl. ana ℈. ß. croci & ſalis gemmei, ana gr. vij. Pulverentur omnia, & perfundantur ſucco majoranæ, ac denuo exſiccentur in umbra. Poſtea excipiantur oxymelite ſcillitico, & fiat maſſa pilularum, de qua capiat ʒ. ß. vel ℈. ij. ſemel in ſeptimana duabus horis ante prandium.

Poſtridie ſyrupi, aut pilularum, etiam bis aut ter in ſeptimana capiat doſin opiatæ ſequentis.

℞. Conſerv. rad. acori, aut zinzib. & cort. citr. condit. ana ℥. j. conſerv. flor. ſalviæ & roriſm. ana ʒ. vj. nucis moſchatæ condit. ℥. ß. myrobal. condit. N. j. theriacæ veteris & confectionis alkermes, ana ʒ. iij. pulveris electuarii diambræ & diamoſchi dulcis, ana ʒ. j. Cum ſyrupo condituræ corticis citri fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem caſtaneæ, mane, duabus horis ante paſtum, perbibendo parum vini generoſi mediocriter diluti.

Potentius cerebrum roborabit balſamum ſequens, cujus guttæ iij. vel iv. per intervalla ſumi poterunt, cum vino vel juſculo.

℞. Ol. nucis moſchatæ ʒ. iv. pulv. majoranæ, anthos & carabes, an. ʒ. ß. moſchi, ambræ griſeæ, an. ℈. j. Cum ſufficienti quantitate olei cranii humani, reducantur ad balſami conſiſtentiam.

Oleum cranii humani huic uſui idoneum parabitur ponendo raſuram cranii non humati in retorta cum vini albi ſ. q. ut digerantur in B. M. per aliquot dies poſtea diſtillentur in arena ad ſiccitatem: prodibit oleum aquæ ſupernatans.

Hoc balſamo poſſunt etiam inungi nares interiores hora ſomni, ad cerebrum efficaciter roborandum. Aliud tamen balſamum paratu facilius, ad nares ſaltem interius mungendas, & valde efficax, componi poterit in hunc modum.

℞. Ol. e flor. arantiorum ʒ. iij. ceræ albæ ʒ. j. Liquentur leviſſimo calore. Deinde add. ol. ſuccini puriſſimi ʒ. ß. olei ſtillatitii ſalviæ & roriſmarini, ana gutt. xu. olei ſpicæ gutt. v. Fiat Balſamum.

Utiliſſimum etiam erit cauſticum inurere poſteriori parti cervicis, ut materia, quæ in cerebro ſenſim colligitur, per hanc etiam viam ſenſim evacuetur.

Denique ad cerebrum exſiccandum atque roborandum efficaciſſimæ ſunt aquæ thermales ſulphureæ, nitroſæ ac bituminoſæ, quales ſunt noſtræ Bellilucanæ, & German. Uvisbadenſes potiſſimum, Ex quibus fiunt ebrocationes ſeu irrigationes capitis, per aliquot dies, præmiſſis vacuationibus univerſalibus. Harum enim uſu graviſſimos capitis affectus diſcuti, quotidiana docet experientia.

Utiliſſimæ etiam erunt aquæ thermales (maxime Emſenſes, & Aquenſes) in potu uſurpatæ, ad roborandum ſtomachum, qui cerebro maxime compatitur. Ad eundem finem præſcribendus erit pulvis digeſtivus in hunc modum.

℞. Coriandri præpar. ʒ. j. ſem. aniſi, fœniculi dulc. ana ʒ. iij. cinam. & nuc. moſch. ana ʒ. ij. coralli præpar. raſuræ eboris, & marg. præp. ana ℈. j. ſacchari roſat. ad pondus omnium, vel pro delicatioribus ad pondus omnium duplum, fiat pulvis, de quo capiat cochl. j. poſt ſingulos paſtus, nihil deſuper comedendo, vel bibendo.

CAPUT II.

De affectibus ſoporoſis, comate, lethargo, caro, & apoplexia.

Somni præternaturalis quatuor præcipuæ proponuntur differentiæ: coma, lethargus, carus, & apoplexia. Quæ cum plurimum ab iiſdem cauſſis oriantur, eamdem curationem poſtulant; Ideo unico hoc capite comprehendi poſſunt.

Differunt autem inter ſe quatuor iſti affectus, quod in comate, ſeu cataphora, ſeu ſubetha Avicennæ, eſt quidem ſomnus profundus; ſed a quo æger excitatur, & oculos aperit & reſpondet, moxque iterum profunde dormit; in lethargo fit ſomnus comati ſimilis, ſed cum febre, & delirio: in caro æger febre caret, aut in comate, ſed in eo ſomnus ſit profundior: ita ut æger excitatus oculos vix aperiat: & non reſpondeat, ſicuti in prædictis; attamen vellicatus ſentiat, & integra maneat reſpiratio: In apoplexia ſomnus ſit profundiſſimus, & omnimoda ſenſus & motus privatio, excepta reſpiratione; atque ita ægri neque oculos aperiant, neque reſpondeant, neque ſentiant, & reſpirationem habeant difficilem.

Cauſſæ horum affectuum plurimæ aſſignari poſſunt.

Prima & potiſſima eſt humor pituitoſus, vel aquoſus, in cerebro præternaturaliter contentus, qui in minori copia cumulatur, & cerebri ſubſtantiam irrorans ac refrigerans, ejuſque meatus inſenſibiles obturans, coma generare ſolet. Si vero in eadem copia collectus putredinem concipiat, ſive in tumorem collectus ſit, ſive per totam ſubſtantiam diſperſus, lethargum producit. Quando vero majori copia collectus & ſine putredine, & toti propemodum cerebri ſubſtantiæ imbibitus, carum efficere conſuevit. Ac denique ſi copia adhuc majori affluens, non ſolum cerebri ſubſtantiam, ſed etiam ventriculos oppleat, aut ſaltem mole cerebri concidente comprimat & anguſtet; necnon principium nervorum, in baſi calvariæ a cerebro prodiens, premat & ſpiritui animali tranſitum præcludat, apoplexiam facit. Conjungantur Recentiores hac de re, maxime Schneiderus de Catharris.

Secundo, a ſanguine etiam redundante in cerebro ſoporoſi affectus generari ſolent. Si nimirum nimia copia illius vaſis contentus, crudior, ſeroſior, ac frigidior fuerit; ſpiritus animales condenſat, & motus ineptos efficit, tum copia cerebrum gravando, liberum eorum commeatum impedit, ac pro majori vel minori copia, majori vel minori frigiditate, graviorem aut leviorem affectum producit. Sicque tum coma, tum carus, tum apoplexia ab hac cauſſa generari poſſunt.

A ſanguine etiam extravaſato, & cerebri ventriculos opplente vel comprimente, affectus ſoporoſi, præſertim apoplexia, generari ſolent. Id autem contingit, rupta vena in cerebro, vel ob plethoram ad vaſa, vel ob contuſionem capitis inſignem, vel etiam ob vulnus, punctim aut cæſim factum, quo venæ in cerebro dividi, multumque ſanguinem profundere conſueverunt. Sola etiam cranii fractura, cerebrum comprimendo, ſtuporem ac comatoſum affectum producere poteſt.

Tertio, a tumore in cerebro genito, & pondere ſuo gravante, comatoſum affectum generari poſſe, dubium non eſt. Et hujus rei exemplum refertur a Platero, in Barone quodam obſervatum, qui longo tempore attonitus & ſomnolentus, nihil ſecundum rationem agebat, cibum nec petebat, nec niſi per vim intruſum capiebat, nec lectum niſi coactus accedebat; ſed ad menſam tota die, brachio innixus, oculiſque clauſis, veluti dormiens ſedebat, nec niſi interrogatus, ſæpiuſque admonitus, quicquam, & hoc quoque ad rem minime pertinens, reſpondebat. At poſt obitum illius, aperta calvaria, inventa eſt in cerebro glandula magna, dura, ſupra colloſum corpus genita, cujus cauſſa eſſe potuit ictus, quem in capite longe ante morbi principium acceperat.

Quarto, vapores immodici ad cerebrum delati, comatoſi affectus ſympathici cauſſa eſſe poſſunt. Si enim copioſi & halituoſi ſint, ſpiritus animales aggravant, & veluti caligine ſuffundunt; quemadmodum nubes in majori mundo Solis radios obtenebrant. Si vero erudiores fuerint cerebrum adeo humectant, ut languidum ad actiones obeundas fiat. Sic ebrii ſopore profundiſſimo, a vaporum, ex vino & crudis alimentis elevatorum copia detinentur. Sic pueri lumbricis laborant, comatoſis affectibus corripiuntur, a craſſis & copioſis vaporibus, ex crudorum & pituitoſorum humorum copia elevatis. Sic in febribus nonnullis intermittentibus ſopor inexpugnabilis acceſſionis initio contingit, ob crudorum & putreſcentium in venis humorum, præſertim meſeraicis contentorum copiam qui a calore febrili paroxyſmi attenuati multos vapores ad caput tranſmittunt, talemque ſoporem inducunt, qui interdum, ceſſante frigore vel rigore, ceſſat; interdum

terdum vero uſque ad finem paroxyſmi permanet, prout vapores craſſiores aut tenuiores, magis aut minus copioſi, facilius aut difficilius diſcutiuntur.

Quinto a medicamentis narcoticis, nimia copia aſſumptis, ſomnus tam profundus excitatur, ut multi ex imprudenti opii uſu in ſomnum perpetuum demerſi fuerint. Talis etiam vis narcotica in quibuſdam animalibus reperitur, ut in torpedine. Sic etiam ex morſu Aſpidis ſoporem lethalem induci, refert Plutarchus in Cleopatræ interitu. In humanis etiam corporibus qualitas hæc narcotica generatur ex maligna humorum putredine, quæ in malignis ac peſtilentibus febribus reperitur, unde comatoſus affectus in hujuſmodi febribus ſæpiſſime contingit, qui malignitatis certiſſimus eſt index, & futuræ mortis non raro prænuncius.

Signa diagnoſtica, varias ſoporoſorum affectuum differentias indicantia, in eorum diſtinctione, in principio hujus capitis fuere propoſita. At ſigna cauſſarum hos affectus producentium, ita ſe habent.

A pituitoſis humoribus, in cerebro reſtagnantibus, affectus ſoporoſos produci, teſtantur habitus pituitoſus, ætas ſenilis & puerilis, regio & tempeſtas frigida & humida, conſuetæ per os & nares pituitoſæ excretionis ſuppreſſio, & quod æger ante invaſionem capitis gravitate, oculorum obtenebratione, & totius corporis ſegnitie affectus fuerit, quodque non raro in ipſo morbo pituita per os & nares effluat, aut in gulam defluens, ab ægro frequenter deglutiatur.

A ſanguine vero ſoporoſum affectum generari, ſignificant plethorica diſpoſitio, rubor faciei, & capitis dolor, affectum præcedens.

Tumor in cerebro genitus vix ullis indiciis internoſci poteſt: ſed ſola calvariæ apertione poſt obitum ægrotantis detegitur: ut in caſu ſupra propoſito oſtenditur.

Sympathicum affectum, & a vaporibus ad cerebrum elevatis oriundum oſtendunt primo, abſentia eorum ſignorum, quæ idiopathicum affectum ſignificant. Secundo, ſigna indicantia peculiarem affectum partium, a quibus vapores ad cerebrum tranſmittuntur. Sic a ventriculo vapores hujuſmodi elevari, teſtantur crapula præcedens, ructus acidi aut nidoroſi, aliaque crudorum humorum, in ventriculo aliiſque partibus ventris inferioris redundantium indicia. Si vero a lumbricis oriantur, propria eorum ſigna apparebunt, proprio capite deſcripta.

Quod ad prognoſin attinet, omnis ſoporoſus affectus periculoſus eſt; ſed quo major & profundior eſt ſomnus, a quo æger difficilius expergiſcitur, eo majus portendit vitæ periculum. Atque ita carus comate & lethargo periculoſior eſt, apoplexia caro, quæ ſi fortis fuerit, omnino incurabilis cenſetur ab Hipp. *Aphor.* 42. *ſect.* 2. qui ſic habet: *Apoplexiam fortem ſolvere, eſt impoſſibile: debilem vero, non facile*. Fortis vero dicitur apoplexia, in qua reſpiratio inæqualis, inordinata, & interdum intermittens eſt. Si vero ita ſe habens reſpiratio, magna vi exerceatur, fortior cenſenda eſt: ſi autem reſpiratio penitus prohibeatur, fortiſſima eſt. Contra vero, ubi reſpiratio aliquem ſervat ordinem, debilior exiſtit, quæ doctrina proponitur a Gal. *Comment. Aphor. prædicti*.

Valde periculoſus eſt comatoſus affectus, qui acutiſſimo morbo ſupervenit. Vel enim caloris nativi extinctionem ſignificat, vel malignam & venenatam qualitatem, quæ in febribus malignis cerebrum plerumque ſolet impetere. Qui per conſenſum partium inferiorum fit comatoſus affectus, & a vaporibus ex iis elevatis, minus infert periculum.

Lethargo affecti ſeptem diebus moriuntur; ſi vero hos effugerint, evadunt. Hipp. *ſecundo de morbis*.

Affectus comatoſi in ſenibus ut plurimum lethales eſſe conſueverunt. Cum enim propter caloris nativi inopiam, debilem habeant facultatum concoctricem & expultricem, fit ut materiam morbificam ſuperare & expellere nequeant, eam in primis, quæ in cerebro redundat. Si quidem cerebrum, cum ſit pars corporis frigidiſſima, adventante ſenio, caloris imminutionem, tandem extinctionem, facilius quam reliquæ, pati conſuevit.

In lethargo parotides ſupervenientes, vel plus ex auribus effluens, cum imminutione ſymptomatum, ſalutare. Significat enim dominium naturæ ſupra cauſſam morbificam, quam vel expellit ad emunctoria nondum perfecte concocta, vel in pus converſam per ductus naturales evacuat.

Qui ex lethargo ſervantur, empyici fiunt, ex Hipp. *in Coac. & 3. de morbis*. Hæc ſententia, ut ſonat, & ut plerique eam interpretantur, experientiæ non reſpondet. Vix enim verum empyema, ex lethargo genitum, ulli videre contingit. Sed veritati eſt conſentanea Mercurialis interpretatio, quæ empyicos ſeu ſuppuratos hoc loco intelligit, quibus per aures vel nares materia purulenta evacuatur. Docuit enim Galen. *comm. Aphor.* 7. *ſect.* 5. *& aphor.* 44. *ſect.* 7. per empyema Hippocratem non ſolum quæ in thorace ſed quæ etiam in ſingulis partibus fit, ſuppurationem intelligere.

Soporoſo affectui, a cauſſa frigida oriundo, phrenitidem ſuccedere, bonum: quandoquidem a calore retenſiore, phrenitidem efficiente, materia pituitoſa, affectum ſoporoſum producens, concoquitur.

Apoplectici in ſeptem diebus pereunt; niſi febris apprehenderit. Hipp. 12. *de morbis*, *Aphor.* 52. *ſect.* 6. Illa autem febris acuta eſſe debet & eſſentialis, ab humorum & ſpirituum efferveſcentia oriunda, ut poſſit materiam morbificam diſcutere. Si autem remiſſior fuerit, & ſimptomatica, qualis apparere conſuevit in apoplexia, quæ a diſpoſitione inflammatoria cerebri, & nimia ſanguinis copia, in venis illius contenta exoritur, morbum non imminuit, quin potius phrenetica quædam ſymptomata accerſit, quæ facultates animales debilitant. Et in hac cauſſa phrenitis, ſoporoſo affectui ſuperveniens, non eſt bona, ut in ſuperiori prognoſtico dicebatur. Præterea febris morbum ſolutura, alia conditione indiget, ut nimirum a principio morbi accidat, dum natura, adhuc in ſuo robore conſiſtens, validos conatus exercere poteſt. Quæ enim progreſſo morbo ſupervenit, ſalutaris non eſt, ut docuit Hipp. in Coacis. *Apoplectica, inquit, affectiones, de repente exulatorio modo fientes, febre temporis progreſſu accidente, perniciosa*.

Apoplecticis ἐφίδρωσις ſuperveniens mala; illa enim ſudantiuncula ſummam naturæ oppreſſionem ſignificat.

Ad horum affectuum curationem, ſicut & reliquorum omnium, tria inſtrumenta medica neceſſaria ſunt; diæta, chirurgia & pharmacia.

Diæta in horum affectuum principio tenuiſſima eſt imperanda, quia morbi ſunt acutiſſimi. Ideo ſolis juſculis ægri nutriendi ſunt, per dilucida intervalla uſurpatis. In declinatione vero, & curatione, prophylactica eadem diæta convenit, quæ in frigida cerebri intemperie deſcripta eſt.

Reliqua duo inſtrumenta ſequenti methodo ſunt uſurpanda.

Quandoquidem hujuſmodi affectus ſoporoſi præcipites ſunt, & periculo pleni, ſedulam Medici diligentiam poſtulant & in talibus caſibus remedia feſtinanter adminiſtranda ſunt.

Primo igitur medicus, ad effectum aliquem ſoporoſum vocatus; ægrum confeſtim a gravi illo ſomno excitare conabitur, omnibus ſenſibus objecta vehementia offerendo. Atque adeo oculi radiis ſolaribus & luci ſplendidæ objiciendi.

Aures clamoribus, ſtrepitu, & ſonitu concutiendæ & in primis æger proprio nomine magna voce ſæpe appellandus eſt.

Naribus acria, ut ruta, caſtoreum, acetum objicienda, in os & palatum itidem acria injicienda.

Tactus frictionibus, vellicationibus, pilorum evulſionibus, ligaturis, digitorum complicationibus, & aliis hujuſmodi, irritandus.

Clyſter laxans præſcribatur, primum ex decocto communi, ut citius paretur, in hunc modum.

♃. Decocti communis clyſteris ℔. j. hieræ picræ, & diaphoen. ana ℥. j. ol. lilior. & rutac. ana ℥. j. ß. mellis anthoſati ℥. ij. ſalis ʒ. j. Fiat clyſter injiciendus ſtatim.

Dum hæc fiunt ſerio apud ſe meditari debet Medicus an venæ ſectio celebranda ſit, quandoquidem in hiſce affectibus, quod dixit Celſus de apoplexia, ſanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Convenit autem venæ ſectio, niſi ſanguis cauſſæ principalis, adjuvantis, vel ſine qua non rationem habeat, vireſque ferant.

Vires autem non actionum animalium ablatione æſtimandæ ſunt, ſed quales ante morbi invaſionem fuerant. Si enim tum ſatis fortes fuerunt, etiam nunc permittunt, ſi plane fortis ſit apoplexia. Neque vires ſunt debiles per reſolutionem, ſed per oppreſſionem.

Si vero nullo modo ſanguis peccet, aut vires ſint vere dejectæ, aut æger admodum ſenex, venæ ſectio omittenda.

Statim vero & ſine omni mora, ſive noctu, ſive interdiu affectu quis corripiatur, venæ ſectio inſtituatur, & quidem ante clyſterem, ſi quamprimum injectus non fuerit. Fricetur tamen prius corpus, & aperiatur vena in brachio.

Hoc etiam advertendum eſt, utilius ac tutius eſſe, non una vice mittere, quantum opus eſt ſanguinis, ſed per vices, intra tamen paucarum horarum ſpatium. Nam per iteratam illam ſanguinis miſſionem & materia facilius movetur, & vires non dejiciuntur. Inſpiciatur poſt primam venæ ſectionem ægri facies, & pulſus exploretur. Et ſi color faciei vividior reddatur, & reſpiratio facilior, ac pulſus bene habeat, optime ſperandum, & confidentius venæ ſectio repetenda.

Vulnus in venæ ſectione fiat ampliori foramine: alias enim ſanguis, qui craſſior eſt, ſtatim ſubſiſtit.

Quo magis abundat ſanguis, eo liberalius detrahi debet. Si vero pituita magis luxuriet, parciori manu mittendus eſt: ne calor nativus, ad hunc affectum diſcutiendum tantopere neceſſarius, quandantenus infringatur.

Copioſæ & frequentis ſanguinis detractionis in apoplexia exemplum ſingulare proponitur a Zacuto Luſitano, *lib.* 1. *hiſtoria Medicorum principium*, *hiſt.* 33. his verbis: *Nobilis quædam femina juvencula, in omnium rerum oblivionem, deinde in veram apoplexiam, cum menſtrui effluvio incidit. Cui cum plurima tam in ſuperioribus, quam in inferioribus partibus eſſent celebrata auxilia, per ligaturas, acres clyſteres, ſacrificatas cucurbitas, dorſo applicatas, neglecta indicatione, quæ a menſtruo actu fluente deſumitur, ob urgens ex procraſtinatione periculum, cum viribus eſſet valentibus, factis frictionibus crurum, & cucurbitulis femoribus appoſitis, octo horarum ſpatio quater e cephalica copioſe ſanguinem mitto, a quo præſidio loqui cœpit, & convaluit.*

Qui-

Quidam practici recentiores audent in apoplecticis jugulares venas aperiri, ſicque omnes propemodum liberari affirmant, in eaque apertione hac methodo progrediuntur. Primo collum leviter conſtringunt linteo, apertione facta ſtatim laxant. Sanguis ſponte fluit ſine ligatura, quæ poſſet ſanguinem ad caput attrahere. Vulnus poſtea occludunt emplaſtro glutinante, ſine ligatura, eoque facile ſanguinem cohiberi aſſerunt. Quod confirmat Zacutus Luſitanus, qui tamen ligaturam adhibet, *obſervat. 79. l. 1. Praxeos Medicæ admirandæ*; ubi refert hiſtoriam anginæ acutiſſimæ, in qua peritiſſimorum Medicorum conſilio venæ jugulares apertæ fuerunt: unde ſequutus eſt irreparabilis (ut ipſe loquitur) ſanguinis fluxus, quo æger in omnimodam virium jacturam lapſus eſt. Vocatus Zacutus accurrit, emplaſtrum Galenicum ſuperimpoſuit, quo ipſe *lib. 5. meth. 4.* ad arteriarum & jugularium hæmorrhagias feliciter utitur: ſicque collo commode ligato, æger jam exhauſtus reficitur & e morbo liberatur. Emplaſtrum vero componitur ex thure, aloe & pilis leporinis, albumine ovi ſubactis, dupla thuris ad aloen quantitate, ut docet Gal. *loco citato;* aliquando vero æquali utriuſque quantitate, in durioribus ſcilicet corporibus ſuperiorem operationem Gal. comprobat, cum dicit, hoc emplaſtrum venarum jugularium profluvium citra vinculum ſiſtere. Hoc etiam animadverti velim, in apoplexia ſanguinem ex vena aperta tanto impetu non profluere, quemadmodum in angina, quia in illa ſanguis eſt refrigeratus, ac veluti congelatus, ut docuit Hipp. 2. *de morbis*, & ea ratione creditur venas & arterias carotides obſtruere, in hac vero fervidus eſt ac tenuis, cum anginoſi febre acutiſſima laborare ſoleant.

Purgatio inſtituatur paucis horis poſt venæ ſectionem, neglecta temporum electione. Neque enim in purgando cunctabundus nimis aut timidus eſſe debet Medicus: cum morbus valde urgeat, & brevi ſua percurrat tempora. Et illa purgatio forti medicamento debet fieri, quia humor contumax eſt, & obruta facultas, nec niſi vehementioribus irritatur.

Illud autem medicamentum vulgo fieri ſolet ex ʒ. j. electuarii diacarthami, diſſoluta cum aqua betonicæ, addendo caſtorei ℈. ß. Vel

♃. Turbith. electi ℈. iv. agarici recenter trochiſc. ʒ. ij. zinzib. ℈. ij. ſem. fœniculi ℈. j. caſtorei gr. vj. Infundantur in ſufficienti quantitate aquæ betonicæ. In colat. ℥. iv. diſſolve electuarii dicarthami ʒ. iij. ſirupi roſ. ℥. j. fiat portio. Vel

♃. Maſſæ pilul. coch. min. ʒ. j. caſtorei gr. iij. Malaxentur cum aqua betonicæ, formentur pilulæ ſeptem, & ſi æger non poſſit glutire, diſſolvantur in aqua ſalviæ, lavendulæ; vel betonicæ, Vel

♃. Maſſæ pilul. coch. maj. & de agarico, ana ʒ. ß. trochiſ. alhandal, diacridii & caſtorei, ana gr. iij. Fiat maſſa cum melle anthoſato, quæ diſſolvatur in aqua ſalviæ. Vel fiat talis portio,

♃. Fol. ſennæ ℥. ß. agar. albi ʒ. j. ß. turbith. elect. ʒ. j. zinzib. & galangæ, an. ʒ. ß. Coquantur in aqua ſalviæ & roriſmar. Colat. ℥. iv. ß. adde electuarii diacharthami ʒ. ij. caſtorei ℈. ß. oxymelitis ſimplicis ℥. ß. Fiat potio.

In lethargo purgatio ab initio mitior eſſe debet propter febrem continuam conjunctam, ex agarico; cui aliquid rhab. addi poteſt, vel ſcammonii, aut pilulis de hiera cum agarico, cum bilis plerumque humorum ad caput vehiculum ſit. In morbi tamen progreſſu, cum jam materia ad caput fluxit, & in eo hæret, purgantibus etiam prædictis utendum eſt.

Trallianus ſcammonii ℈. ß. cum caſtorei ℈. ij. in oxymelite exhibet, quo multos lethargicos deploratos ſe reſtituiſſe refert. Et Oribaſius ex Ruſſo Epheſio refert, nullum aliud eſſe lethargo correptis æque utile, atque efficax medicamentum ad purgandam pituitam, quam bilis admixta in caput detulit, ac ſcammonium cum caſtoreo exhibitum. Sæpe vero facultates tam ſunt oppreſſæ, ut medicamenta in actu minime deducantur, atque adeo etiam nihil operentur, quod mali ominis eſt, & ita affecti ut plurimum pereunt. Attamen, ut inquit Celſus, quando hujuſmodi tempeſtates ingruunt, remedia etiam cum aliqua temeritate rapienda ſunt, & omnino periculum in hoc morbo aliquid tentare permittit. Nam ut Serenus habet, *Medici hæc potiora putant, quam dulci morte perire*. Et ut idem Celſus, *multa in præcipiti periculo recte fiunt, quæ alias eſſent omittenda*. Ideo propoſitis remediis non proficientibus, ad ea quæ ex antimonio parantur, licet tranſcendere, præſertim minus vehementia: quale eſt aqua benedicta, ex croco metallorum compoſita, quæ per ſuperiora & inferiora potenter expurgans, tantam pituitæ copiam non ſolum e ventriculo, partibuſque inferioribus, ſed etiam e cerebro educit, ut hac evacuatione interdum ægri liberentur. Et bona fide teſtari poſſum, me virum nobilem ex primoribus hujus civitatis vidiſſe, ter intra biennium ab apoplexia hoc ſolo remedio liberatum. Quamvis autem nonnulli etiam viri doctiſſimi, vomitoriorum uſum in hiſce affectibus improbent; tamen experientiæ magis credendum eſt, quæ etiam nos docet quotidianis experimentis, pueros comate affectos, tali vitrioli vomitivo promptius & tutius, quam nullo remedio liberari.

Tintura nicotianæ aqua vitæ extracta, ad ʒ. ij. cum melle excepta, & in os infuſa, potenter educit.

Interim, medicamento purgante exhibito, antequam operari incipiat, & dum etiam operatur, revellentia omnium generum in uſum revocanda ſunt, non ſolum frictiones & ligaturæ antea propoſitæ; ſed etiam cucurbitulæ dorſo, ſcapulis, brachiis, femoribus affixæ, ſine ſcarificatione, ſi ſanguinis miſſio ſufficiens celebrata ſit: cum ſcarificatione, ſaltem earum aliquæ ſi phlebotomia fuerit omiſſa.

In apoplexia non admoveantur cucurbitulæ poſteriori thoracis parti, aut hypochondriis, ne contractis thoracis & abdominis muſculis, reſpiratio adhibeatur.

Summum & unicum remedium habentur, præſertim in apoplexia, cucurbitulæ capiti impoſitæ. Quod remedii genus inſignis ille Medicus Fracaſtorius, apoplexia correptus nutibus ſuis indicaſſe fertur; ſed non intellectus periit.

Zacutus Luſitanus *hiſt. 21. lib. 1. de Medic. princ. hiſtor.* refert deſperatam apoplexiam, cucurbitula bis occipiti admota cum profundis ſcarificationibus, a ſe curatam fuiſſe.

Veſicatorium poſteriori parti cervicis & ſcapulis admoveatur.

Clyſteres acres injiciantur, duo vel tres, eadem die.

♃. Fol. parietar. hyſſopi, calamenthi, origani, ſalviæ, rutæ, & centaurii minoris, ana M. j. ſem. carthami ℥. B. ſem. fœniculi & cumini, ana ʒ. iij. agarici albi in nodulo incluſi ʒ. ij. pulpæ colocinth. in eodem nodulo incluſæ ʒ. j. ß. Coquantur ad ℔. j. In colar. diſſolve hieræ picræ ʒ. ß. diaphœnici ℥. j. olei rutacei ℥. ij. Fiat clyſter.

Chymici clyſteribus admiſcent aquæ benedictæ ℥. ij. vel iij. & ſic potenter purgant.

Aquæ autem hujus doſis augeri poteſt ad ℥. iv. & ℥. v. Immo vero, antequam e phiala educatur, aliquantulum agitari debet, ut nonnihil pulveris in fundo reſidentis admiſceatur, unde vires efficaciores evadunt. Ideo ut plurimum clyſteres ex aqua benedicta, ſeu vino Emetico, hac formula præſcribere ſoleo, qui in multis affectibus, præſertim colici doloris miranda præſtant.

♃. Decocti emollientis ℔. j. diaphœnici ℥. j. aquæ benedictæ turbidæ ℥. iv. Fiat clyſter.

Si clyſter debito tempore non reddatur, glande alvus proritetur.

♃. Pulv. hieræ picræ Gal. ʒ. ij. pulpæ colocynthidos, agarici albi, ana ʒ. ß. diagridii ℈. j. ſalis gemmei ʒ. ij. mellis ad debitam conſiſtentiam cocti quantum ſatis, fiant ſuppoſitoria.

Sæpe tamen accidit, ut ſpincter ani reſolvatur, unde anus plane pateat, ac clyſteres ſine fructu injiciantur, cum retineri non poſſunt, qui caſus plerumque deſperatus eſt.

Naribus admoveatur caſtoreum cum aceto, quod ſpecifica proprietate ſomnum excutere creditur.

Efficax etiam remedium eſt, ſi acetum acerrimum ſupra laminam candentem effundatur, & vapor ab ægro naribus excipiatur. Adhuc efficacius erit, ſi aceto addatur ſemen nigellæ, rutæ, & caſtoreum, ipſum etiam acetum modice calefactum & naribus adhibitum excitat potenter ſi acerrimum ſit, & adhuc potentius, ſi ei piper & caſtoreum admiſceantur; excitat etiam a ſomno ſuffitus ſulphuris.

Pili capræ uſti, & cornu cervi & capræ uſtum & naribus admotum, potentiſſima ſunt ad excitandum altiſſime dormientem.

Succini albi fumus ad apoplecticos excitandos præſtantiſſimus eſt: item ſi illius oleo tempora & nares ſæpe illinantur.

Fiant etiam frictiones in plantis pedum cum ſale & aceto, manibus inunctis oleo rutaceo & de caſtoreo: linguæ palatum inungatur theriaca veteri, in aqua cæleſti, aut apoplectica diſſoluta. Sed advertendum eſt, ne theriaca recens adhuc ſit. Nam ratione opii ſomnum inducit. Ad eundem uſum revocari poterit aurea Alexandrina, & confectio anacardina. Sinapi etiam poteſt coqui in vino forti, & eo palatum inungi. Pyrethri radices in oxymelite coctæ idem præſtant. Omnibus vero hiſce caſtoreum utiliter admiſcetur.

Univerſali evacuatione peracta, & purgato corpore, caput evacuandum eſt, tam ſenſibiliter, quam inſenſibiliter.

Senſibiliter, per nares & palatum, errhinis, & ſternutatoriis, in curatione frigidæ intemperiei cerebri propoſitis, & inunctionibus palati ſupra deſcriptis. Hiſce omnibus addantur ruta, caſtoreum, acetum.

At de ſternutatoriis hoc advertendum, ſi affectus perſeveret, & æger difficulter excitetur, eorum uſum commodiſſimum eſſe. Non tamen diutius iis inſiſtendum, ne caput impleant, humores commoveant, ac fundant.

Sed initio morbi ab intempeſtivo ſternutatoriorum uſu abſtinendum, cum magis ab iis tum materia fundatur, & partibus impingatur: unde morbus fit contumax, vel interdum levior affectus in apoplexiam degenerat.

Tandem inſenſibiliter reſolventia applicanda, quæ in ſequentem modum componi poterunt.

♃. Baccarum lauri & juniperi, ana ℥. j. ß. radic. angelicæ, zedoariæ, imperatoriæ, ana ℥. j. fol. beton. ſalviæ, roriſmar. an. M. j. rutæ, ſatureiæ, majoranæ, flor. lavendulæ, ana M. ß. Coquantur in aceti ſufficienti quantitate. Hoc decocto ſpongia, aut linteum, aut ſtupa imbuta, capiti calide applicentur. Mirum quantum auxilii ſoporoſis affectibus hoc remedium afferat. Brachia quoque & manus eo abſtergantur, eoque crura & pedes fricentur.

♃. Caſtorei ℥. ß. capill. hominis uſtorum ʒ. iij. ſucci rutæ, aceti & olei communis, ana ℥. ij. Coquantur ad unguenti conſiſtentiam, quo illinatur caput calide poſt fotum. Vel

♃. Olei coſtini, caſtorei, & de euphorbio, ana ℥. j. pulv. ſinapi, euphorbii, ana ʒ. j. aceti cohlear j. ceræ quantum ſatis. Miſce. Fiat unguentum.

Si

Si prædictis remediis non ceſſerit affectus, veſicatorium magnum vertici & ſincipiti erit applicandum.

Efficacius multo evadet veſicatorium, ſi euphorbium ei addatur, quod e profundioribus capitis partibus humores attrahit ad ſuperficiem.

Nonnulli etiam, cum morbi vis maxima eſt, cauterium actuale occipiti inter primam & ſecundam vertebram applicant.

Zacutus Luſitanus plura eodem tempore applicuit cum felici ſucceſſu, ut teſtatur *lib. 1. praxeos admirandæ, obſervat. 14.* his verbis: *Vocatus ut inviſerem ægrum, qui poſt dies triginta inexpugnabili dormiendi neceſſitate correptus, cum febriculæ lenta, ægre palpebras attollere poterat, profundo ſomno immerſus. Hic varia revellentia & vacuantia erat expertus, quibus cum non levaretur, ad cauterium acceſſi, cum utilitate. Quare cadenti fermento cruſtas in vertice capitis excitavi, in occipite unam, & circumcirca multas: ex quibus cum excitaretur æger, & ichores effluerent, expergefactus ad mentem rediit. Hoc auxilio, præter omnium ſpem, omnibus tentatis, memini me bis caroticos perſanaſſe. His enim ignis ope, liquata & per multos dies per os & nares excreta, convaluere.*

Alii, ex antiquorum præſcripto, ſartaginem candentem capiti admovent, ea diſtantia, ut pilos, non cutim capitis poſſit comburere.

Commode quoque in hujuſmodi affectibus, aliquid aquæ cæleſtis, vel apoplecticæ ægro infunditur. Aquæ enim hæ, ob ſummam penetrandi vim, præſtantiſſimum ſæpe afferunt auxilium, & multos ab imminente apoplexia, vel etiam jam præſente liberarunt, modo ſanguis non valde abundet, qui aquarum iſtarum uſu poſſet fundi.

Aquarum autem apoplecticarum multæ deſcriptiones habentur apud Langium, Uveceherum, Quercetanum, Crollium, & alios. Unam tantum, exempli gratia, ex ſelectioribus ſimplicibus, a nobis compoſitam, hic afferre lubet.

℞. Radic. pœoniæ, viſci quercini, ana ℥. ij. calami aromat. galang. cyperi, ana ℥. j. fol. beton. ſalviæ, majoranæ, ana M. j. ſem. pœoniæ, aniſi, fœniculi, carvi, ana ʒ. iij. flor. lavendulæ, ſtœchados, & roriſm. ana. P. j. nucis moſchat. macis, caryophyll. cubebat. granor. paradiſi, cardamomi, ana ℥. ß. cinnamomi ℥. ij. croci ʒ. ß. ſpecierum diambtæ, & diamoſchi, ana ʒ. ij. Contundantur & incidantur, ut artis eſt, & reponantur in alembico vitreo, deſuper effundendo ſpiritum vini optime rectificati q. ſ. ut tribus digitis materia ſuperemineat. Digerantur in B. M. per octo dierum ſpatium, poſtea diſtillentur, & aqua ſervetur in vaſe vitreo bene clauſo.

Si tandem morbus ad declinationem translatus eſſe videatur, ſomnuſque ille profundus jam diſcuſſus fuerit, omiſſis prædictis remediis, ſoli roborationi cerebri incumbendum eſt. Quod ſatis commode fiet uſu quotidiano opiatæ cephalicæ, pro frigida intemperie cerebri deſcriptæ. Vel ſi potentius agendum, aqua apoplectica uſurpari poterit.

Imprimis vero caſtorei uſus continuetur, ſi malum protrahatur, & mane per aliquot dies ejus gr. iij. vel iv. cum oxymelite ſimplici, vel ſcill. exhibeantur. Teſtatur Trallianus, multos iſto morbo victos, hoc ſolo remedio mortem evaſiſſe.

Exterius etiam utiliter admoventur balſama apoplectica, quorum variæ extant formulæ apud Chymiatros. Nos unicam, e. g. hic tantum ſubjiciemus.

℞. Olei nucis moſchat. per expreſſionem parati ℥. ß. ambræ griſeæ, moſchi optimi & zibetæ, ana ℈. j. ol. deſtillati lavandulæ, ſuccini, cinnamoni, roriſmar. caryophyll. ana ℈. ß. Miſce, fiat balſamum, quod naribus & auribus inſtilletur palatoque illinatur ſingulis diebus mane. Ad hanc rem etiam valde commendatur oleum nucis moſchatæ deſtillatum, eodem modo uſurpatum.

Denique in horum affectuum generali curatione diligenter advertendum eſt, in iis qui fiunt a ſanguine, minus calefacientia medicamenta eſſe adhibenda, at phlebotomiam largiori manu celebrandam, poſtea venam frontis aperiendam: tum etiam purgantibus phlemagogis cholagoga eſſe admiſcenda.

Qui hiſce affectibus ſemel affecti, ab iiſque liberati ſunt, in eos ut plurimum ſolent recidere. Quod ut præcaveatur, frigidior cerebri intemperies corrigenda eſt, eademque illius cura inſtituenda, quæ ſupra fuit propoſita. Eademque via & methodo imminens apoplexia, vel carus, vel lethargus, vel coma præcavebitur. Et ſi cerebrum valde refrigeratum eſt, poſt univerſales vacuationes, aqua apoplectica in uſu frequenti eſſe poterit. Vel etiam uti poterit æger tabellis in ſequentem modum compoſitis.

℞. Ambræ griſeæ ℈. ß. olei deſtillat. aniſi, cinnamomi, nucis moſchat. ana guttulas iij. olei caryophyll. gutt. j. ſacchari in aqua flor. arantiorum diſſoluti ℥. iv. Fiant tabellæ, capiat ʒ. j. vel duas mane.

Pilulæ caput roborantes etiam uſurpari poterunt, in hunc modum compoſitæ.

℞. Cubeb. maſtiches, nucis moſch. caryophyll. ana ʒ. j. ambræ griſeæ ʒ. ß. moſch. g. vj. Cum ſucco majoranæ formentur pilulæ, capiat ℈. j. hora ſomni, bis in ſeptimana.

Commendatur etiam, & apud multos in uſu eſt hic pulvis.

℞. Succini albi ʒ. ß. pulv. electuar. diarrhod. abbatis ʒ. ij. radic. pœoniæ ʒ. j. ß. Fiat pulvis, de quo capiat ʒ. j. aqua conveniente, ante novilunium.

Utile quoque eſt nucem moſchatam ſæpe ore detinere & maſticare.

Tum etiam odoramenta ſæpe naribus admovenda ſunt, & in primis balſama apoplectica.

Aromata in cibis uſurpantur: poſt paſtus pulvis digeſtivus, in curatione frigidæ intemperiei cerebri deſcriptus.

Si e ſanguinis copia affectus ſoporoſus metuitur, illius imprimis quantitas imminuenda eſt, dandaque ſedulo opera, ut hæmorrhoides profluant, quibus nihil utilius eſſe poteſt.

His etiam purgationes inſtituendæ ſunt ex ſenna & rhabarbaro: eaque remedia eligenda, quæ minus calefaciunt.

Si denique ab humore melancholico metuatur apoplexia, fluxus hæmorroidum etiam utiliſſimus eſt. Purgantia iterata humoris melancholici, & medicamenta propoſita ad roborandum cerebrum, præcipue vero pulvis ex ſuccino, diarrhodone, & pœonia ſupra deſcriptus, etiam conducunt.

CAPUT III.

De Comate Vigili.

Licet coma ἄγρυπνον ſeu vigil ad ſoporoſos affectus referri ſoleat; tamen quia longe diverſam a ceteris conditionem obtinet, ſeorſim in hoc capite explicandum eſt.

Eſt autem coma vigil affectus, in quo ægri clauſis oculis decumbunt, ut dormire videantur, cum tamen vigilent & delirent, ac ſi eos tetigeris, ſtatim oculos aperiant, & torve aſpiciant, & iterum delabantur in ſomnum, quia variis imaginibus & deliramentis impediuntur, ita ut vigilare cogantur. Hunc affectum Gal. medium conſtituit inter phrenitidem & lethargum, & typhomaniam appellat.

Cauſſa hujus affectus vulgariſſima eſt bilis, pituitæ permiſta, a quibus humoribus cerebrum, vel tantum irrigatur, vel tumorem atque inflammationem concepit, unde eryſipelas œdematoſum, vel œdema eryſipelatoſum exoritur. Cum autem ea humorum miſcella variis modis & proportionibus fieri valeat, variis in diverſis ægrotantibus iſti etiam affectus apparent. Si enim bilis in mixtione prævaleat, delirium majus eſt; & ægri, licet clauſos habeant oculos, minus dormiunt. Si vero pituita prædominetur, ægri magis dormiunt, minus delirant, & expergefacti minus vociferantur ac deſipiunt.

Fit etiam coma vigil per ſympathiam, a vaporibus bilioſis & pituitoſis ſimul mixtis, in cerebrum translatis quod non raro ſolet contingere in febribus ex humorum miſcella oriundis, præcipue hemitritæis, ex tertiana & quotidiana compoſitis. Non eſt tamen inconveniens aſſerere, vapores ſimpliciter calidos & humidos in febribus ſatis intenſis hunc affectum producere, quia ab humiditate fit ſomnus, a calore autem vigilia.

Diagnoſis hujus affectus ex iis, quæ antea dicta ſunt; ſatis eluceſcit. Eo enim laborantes clauſis oculis permanent, & ſomnum capere videntur: attamen dormire nequeunt, & ſe variis modis exagitant, ſeſe ſubito erigunt, a lecto ſurgere nituntur, & iterum in ſomnium relabuntur. Cauſſarum varietas ex prædictis etiam facile dignoſcitur.

Periculoſus affectus maxime cenſendus eſt. Sive enim tumore & inflammatione cerebrum afficiatur, grave malum eſſe conſuevit: ſive alio quovis modo a prædictis humoribus obſideatur, ſive a vaporibus ex febrium malignarum materia oriundis afficiatur.

Deliria vehementiora in comate vigili convulſionem efficiunt. Fiunt enim ab humore vel vapore acerrimo, qui partes nervoſas feriendo, convulſionem facile concitare poteſt.

Curatio comatis vigilis idiopathici iiſdem inſtrumentis perficitur, quibus phrenitis & lethargus curari conſuevit. Quod ſi magis ad phrenitidem deflectat, illius remedia magis adhibentur. Si vero magis ad lethargum inclinet, ejuſdem remedia magis uſurpantur. Sympathici vero comatis curatio a febris malignæ curatione dependet, a qua ſumit originem. Peculiariter tamen remedia, vapores illos a cerebro revellentia & repellentia, uſurpanda ſunt in principio: ut phlebotomia ex brachio & malleolo, & cyrrhodina fronti & ſyncipiti admota; quibus accedent clyſteres frequenter injecti, cucurbitulæ, tum ſiccæ, tum humidæ, ſcapulis, dorſo, naribus, & cruribus affixæ, veſicatoria cervici, brachiis, & femoribus admota: & ſi quid cerebro infixum videatur, derivatio per apertionem venæ frontis, aut hirudines, pone aures & temporibus affixas molienda erit, ſimulque reſolutio procuranda animalibus tenellis calentibus, capiti admotis.

CAPUT IV.

De Catocho, ſeu Catalepſi.

Quædam apud auctores confuſio reperitur circa catochi nomen, quod alii pro comate vigili, alii pro catalepſi uſurpant. Illis autem occaſionem dedit Paulus, qui *lib.* 2. *cap.* 8. de duplici catocho agit, & primum ſub illius nomine de comate vigili tractat: in fine vero ſub eodem nomine, catalepſin explicat. Uſu tamen invaluit, ut catochus & catalepſis pro uno & eodem morbo apud omnes propemodum auctores habeantur. Latini vulgo congelationem appellant.

Rariſſimus eſt affectus, & admiratione digniſſimus, & quicumque ex auctoribus aliquem ejus caſum viderunt, obſervatione digniſſimum cenſuerunt, ejuſque hiſtoriam deſcripſerunt. Primus omnium Gal. *comment. in* 1. *prorrhet. ſect.* 2. *p.* 56. ejuſdem condiſcipuli ſui hiſtoriam proponit, qui cum aſſiduo ſtudio ſe fatigaret, catalepſi correptus eſt, *Jacebat*, inquit, *veluti lignum, prorſus reflexus, rigiduſque, atque extenſus. Videbaturque oculis apertis ita nos intueri, ut ne conniveret quidem, nihil tamen loquebatur. Is quoque eodem tempore quæ loqueremur audire ſe dixit, quamquam non evidenter, clareque. Nonnulla item & memoria tenens referebat, præſenteſque omnes ſe conſpicere dixit: ita ut quorundam actiones recordatus exponeret; ſed neque poſt loqui poterat, neque membrum ullum movere.* Fernelius vero *lib.* 3. *de morborum partibus, cap.* 2. duas refert hiſtorias, quæ ſic habent. *Unus dum litteris & chartis ſedulo invigilaret, repente hoc vitio percuſſus, ita quidem obriguit, ut ſedens calamumque digitis premens, oculis in libro defixis, putaretur in eadem ſtudia incumbere, donec vocatus ac impulſus deprehenſus eſt, omni ſenſu atque motu carere. Alterum mortui ritu jacentem inviſi, qui neque cernebat, neque audiebat, neque compunctus ſentiebat quicquam. Facilis tamen inerat reſpiratio, & quicquid in os ingerebatur, prompte vorabat, e lectulo ſublatus ſolus inſiſtebat, impulſuſque incedebat, & quocunque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quaſi fixum vel ſtabile permanebat. Expreſſam quamdam dixiſſes larvam, aut arte progredientem ſtatuam.*

Similes hiſtorias videre eſt apud Schenkium, Marcellum, Donatum, Rondeletium, Jacotium, Tulpium, & alios. Ex quibus colligitur, in hoc affectu ſenſuum internorum & externorum abolitionem, cum membrorum rigiditate ut plurimum reperiri: interdum tamen ſenſus non eſſe prorſus abolitos, ita ut ægri colloquentes audiant; interdum etiam membra non eſſe rigida, ſed ab obſtantibus flecti poſſe, & in varios ſitus moveri.

Cauſſæ hujus affectus variæ aſſignari poſſunt. Galen. *comm. Aphor.* 3. *ſect.* 2. frigidæ & ſiccæ cerebri intemperiei catalepſis generationem tribuit, quæ quidem intemperies partem cerebri poſteriorem præcipue occupat, conſtipat, & condenſat; unde nervi ab ea oriundi etiam condenſantur, & tenſi ac rigidi evadunt. Talis etiam intemperies totum nervoſum genus occupare poteſt, ab externa, vel interna cauſſa producta. Hanc tamen cauſſam nonnulli in dubium revocant, exiſtimantes, talem frigiditatem in vivente corpore reperiri non poſſe, quæ talem nervis congelationem inferat. Verum hoc tacite redarguit Galen. *lib. de diff. morb. cap.* 5. ratione ab experientia deſumpta, his verbis. *Nam ii quos in itinere uſque ad mortem frigus oppreſſit, talibus rigoribus corripiuntur, quales Græci emproſthotonos, opiſthotonos, tetanoſque appellant, nonnulli vero his paſſionibus, quas congelationes nominant affliguntur.* Docet igitur Galen. a frigore externo catalepſin generari poſſe. Et ratio facile perſuadet in iis, qui in itinere ex intenſo frigore rigeſcunt & intereunt, rigiditatem mortem præcedere, atque adeo minorem frigiditatem eam poſſe inducere, quam ſit illa, quæ mortem inducit. Sicque congelatio nervorum, ſeu catalepſis a frigida intemperie produci poterit, quæ citius talem affectum pariet, ſi ſiccitatem comitem habuerit.

Frequentius tamen generatur hic affectus ab intemperie frigida & ſicca, cum materia conjuncta. Illa autem materia eſt humor aut vapor melancholicus, a quibus conſtipatio partibus cerebri poſterioribus, & nervorum tenſio, atque rigiditas inducitur, non ſolum qualitate ſua frigida & ſicca; ſed etiam quantitate, quæ replendo diſtenſionem facit.

Aetius *lib.* 6. *cap.* 4. a ſanguine etiam fieri poſſe catalepſim aſſeruit, cui ſubſcribit Rondeletius, dicens: illud contingere, quando venæ & arteriæ cerebri opplentur, unde rigeſcit corpus, & diſtentum, in modum corporum a frigore congelatorum conſpicitur. Hanc ſententiam confirmat hiſtoria nobilis mulieris febre ſynocho laborantis, quæ 16. die catalepſi correpta eſt, ſed largo tandem fluente e naribus ſanguine, liberata.

Sennertus novam excogitavit cauſſam, quam dicit eſſe ſpiritum quendam congelantem, a quo ſpiritus animales figuntur & immobiles redduntur. Illam autem vim congelativam & fixativam ab intemperie frigida & ſicca dependere negat; ſed a qualitate quidem occulta exoriri aſſerit, cujuſmodi ſpiritus congelantes in Macrocoſmo reperiuntur, ut in fulmine, a quo interdum homines rigidi, & veluti congelati redduntur; quemadmodum refert Cardan. octo meſſores ſub quercu cœnantes fulmine percuſſos fuiſſe, & eandem figuram corporis ſervaſſe, ut unus comedere videretur, & alter manum poculo admovere, alius bibere, licet omnes eſſent exanimati. Vulgo etiam aſſeritur, vinum in dolio a fulminis ſpiritibus interdum congelari; in terræ motibus aliquando ſpiritus quoſdam e terra erumpere, a quibus homines & reliqua animalia repente conſiſtunt & rigida manent. Addit Sennertus, vim congelandi in nitro & pluribus mineralibus inſignem reperiri. Exempla eorum non aſſert. Nos unum proponibus ex plumbo deſumptum, cujus vapor mercurium ita figit & congelat, ut malleabilis evadat. Hoc Sennerti inventum non eſſe prorſus recipiendum; niſi ille hanc unicam catalepſeos cauſſam ſtatuens, reliquas omnes expungeret. Quæ enim a Galeno, aliiſque præſtantiſſimis Medicis ſtabilita ſunt, temere non ſunt rejicienda. Neque ulla neceſſitas cogit ad cauſſas occultas confugiendi, quando manifeſtæ habentur, talem affectum producendi capaces, ut in earum enumeratione ſatis demonſtratum eſt. Et cum Sennertus hujuſmodi ſpiritum congelantem ab humore melancholico excitari dicit, illius ſententia a communi parum diſtat, quæ humori aut vapori frigido & ſicco, atque adeo melancholico, catalepſis generationem tribuit.

Diagnoſis hujus affectus ſatis manifeſta eſt ex hiſtoriis ſupra ex Galen. & Fernel. propoſitis. Malum enim ſubito hominem invadit, eumque in ſtatu detinet, in quo primo eum offendit. Sicque immotum ſervat, ac ſi congelatus eſſet. Diverſitas vero ſymptomatum, in differentiis propoſita, ſenſibus diſcernitur.

Prognoſis hujus affectus eadem propemodum inſtituenda eſt, qualis in ſoporoſis affectibus fuit propoſita. Nempe affectum eſſe periculoſum, & pro majori aut minori intenſione ſymptomatum, majus aut minus portendere periculum.

Curatio autem duplex inſtituenda eſt: una in paroxyſmo, altera extra paroxyſmum. In paroxyſmo ad ægrum excitandum conveniunt ea remedia, quæ in ſoporoſis affectibus deſcripta ſunt. Extra paroxyſmum curatio melancholiæ hic omnino conveniet, ſi catochus ab humore aut vapore melancholico generetur: quæ quidem cauſſa frequentiſſima eſt. Si autem frigida intemperies ſola, a cauſſa externa vel interna producta, huic malo originem dederit; quæ illam emendant remedia, e capite primo hujus libri erunt depromenda. Ac denique, ſi copia ſanguinis hunc affectum generet, vel foveat, illius imminutio per venæ ſectionem erit conſentanea.

Victus ratio calefaciens & humectans præſcribenda erit, ſicut in affectibus ab humore melancholico oriundis.

CAPUT V.

De Paralyſi.

Paralyſis eſt privatio motus & ſenſus, in quibuſdam partibus, ob impeditum influxum ſpirituum animalium.

Variæ ſunt illius differentiæ: Vel enim omnes, quæ ſub capite ſunt, partes occupat & παραπληγία dicitur, vel dimidiam tantum corporis partem, & ἡμιπληγία nominatur: vel unicam tantum particulam obſidet, & paralyſis particularis appellari ſolet. Quamvis nonnulli auctores paralyſin, hemiplegiam, paraplegiam, pareſim & reſolutionem pro una & eadem motus & ſenſus privatione, quæ dimidiam corporis partem occupat, indiſcriminatim uſurpent.

Duplex iterum paralyſis conſtituitur. Una perfecta, in qua ſenſus & motus omnino abolentur. Altera imperfecta in qua functiones illæ tantum imminuuntur. Et ſi levis ſit earum imminutio, nondum paralyſis, ſed torporis vel ſtuporis nomen obtinet: quia via eſt ad veram paralyſin, & prodromus illius.

Alia eſt ſpecies imperfectæ paralyſis, quando motus læditur illæſo ſenſu; vel vice verſa.

Cauſſæ paralyſis in genere ſunt omnes, quæ ſpirituum animalium influxum in nervos, & muſculos impedire poſſunt.

Omnium frequentiſſima eſt humor pituitoſus, qui nervos obſtruendo, comprimendo, denſando vel refrigerando, dictum ſpirituum animalium influxum prohibere ſolet.

Humor ille pituitoſus influit a cerebro in nervos & medulam ſpinalem. Sic apoplexia levis degenerat in paralyſin, quia humor illam efficiens, e cerebro excutitur in medullam & principium nervorum, ſicque vel in eorum ſubſtantiam ſe inſinuat, meatuſque inſenſibiles, per quos ſpiritus influunt, occludit; vel per cavitatem vertebrarum dorſi deſcendens, & ſpinalis medullæ ac nervorum ductus ſequens eos comprimit & anguſtat, ſicque ſpirituum animalium commeatum etiam impedit. Poteſt etiam idem humor frigiditate ſua nervi ſubſtantiam denſare, ut deinceps ſpiritibus animalibus pervia non ſit. Ac denique ſimplici intemperie frigidiorique humidiori, ſpirituum influxum impedire poteſt, quandoquidem dum nativum nervi temperamentum, & calor illius inſitus, a nimia refrigeratione deſtruuntur, ſpiritus animalis officio ſuo fungi non poteſt. Calor enim illius influens, cum partis calore inſito conjungi debet, ad propriam illius actionem obeundam.

De aliis humoribus controvertitur, num paralyſis cauſſæ eſſe poſſint? Attamen licet infrequentiores ſint, non ſunt omnino abdicandæ.

Tral-

Trallianus *lib.* 1. *cap.* 6. refert quemdam in paralyſin ex mœrore incidiſſe: deinde ſumpta hiera adeo læſum, ut totus immobilis fieret, & propemodum interiret, niſi in contrarium mutatus fuiſſet, & humectantibus omnibus tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipſum redderent, uſus fuiſſet: maxime vero balneis compluribus, & unctionibus ex hydrelæo.

Paulus *lib.* 3. *cap.* 28. & 43. paralyſin proponit ex colica bilioſa, cui refrigerantia maxime conferunt. Et noſtro ſæculo notiſſima eſt colica Pictonum, quæ in paralyſin ut plurimum degenerat, eamque ab humore bilioſo produci apud omnes in confeſſo eſt, de qua fuſius agetur in colici doloris theoria.

Ejuſdem rei exemplum proponitur a Foreſto *obſerv.* 97. *lib.* 19. cujuſdam adoleſcentis cum earundem partium extenuatione & atrophia. Qui cum calefacientium & exſiccantium medicamentorum uſu ab aliis Medicis præſcriptorum, in pejus continuo rueret, tandem ſolis humectantibus aſſumptis & admotis ab eo reſtitutus eſt.

Ratio id ipſum convincit. Bilis enim melancholica, & quivis alius humor in nervos influens, meatus eorum inſenſibiles occludere poteſt, ſi eorum interiora petat, vel eoſdem comprimere, ſi extrinſecus ambiat.

Neque rationes Rondeletii, contrarium ſentientis, ullo modo convincunt, dum ait, bilem & melancholiam ſiccare potius quam emollire nervos, bilem ad convulſionem magis, mordendo & vellicando, quam ad paralyſin faciendam eſſe idoneam: ſiquidem emollitio nervorum ut in paralyſi a pituita concedi poteſt, in omni tamen paralyſi neceſſaria non eſt; licet vulgo paralyſis nervorum reſolutio nominetur, cum illius eſſentia a ſola privatione influxus ſpirituum animalium dependeat, quæ dum a compreſſione nervorum, aliiſque cauſſis producitur, eorundem emollitio ad illius generationem minime concurrit. Hujus autem relaxationis & emollitionis nervorum opinio inde exorta eſt, quod partes paralyticæ, tenſione deſtitutæ emollitæ videantur. Motus enim membrorum fit per tenſionem muſculorum & contractionem verſus ſuam originem: qua tenſione ceſſante, reſoluta dicuntur, licet nulla humectatio aut emollitio extraordinaria illis acciderit. Deinde cum bilis variæ ſint ſpecies, variique gradus, non eſt neceſſe ut omnis talem habeat acrimoniam quæ convulſionem efficere valeat. Adde quod varia ſit humorum permixtio: & pituita, aut ſeroſus humor bili paralyſin producenti miſceri poſſit, quæ illius acrimoniam contemperet. Talis permixtio in febribus tertianis nothis præcipue contingit, quales eſſe credibile eſt eas, quas dicit Fernelius in paralyſin migrare.

Denique res manifeſta evadit ex paralyſi ſcorbutica, quæ convulſionem ſæpe habet comitem, ut docet Eugalenus multis in locis, & Sennertus *lib. de ſcorbuto*, *cap.* 5. Et licet verus ſcorbutus Gallis pene ignotus ſit, non raro tamen ſcorbuticas quaſdam affectiones nobis videre contigit, in quibus nonnulla hujus morbi ſymptomata elucebant. Unde duo exempla paralyſis ſcorbuticæ, cui convulſiones frequenter ſuperveniebant, recenſuimus in obſervationibus noſtris, nempe obſervatione 74. cent. 1. & obſervatione 98. cent. 2.

Aliæ cauſſæ paralyſeos, minus frequentes, variæ eſſe poſſunt. Ac primum, frigida & humida intemperies nuda & ſine materia, tum ſpiritus congelando, eorum influxum impedire poteſt, tum nervi temperiem deſtruendo eum reddere poteſt ineptum ad ſpiritum animalem recipiendum. Eaque excitari poteſt ab aere ambiente frigidiore, & cujuſvis rei frigidæ contactu, quemadmodum docet Galen. 4. *de locis aff. cap.* 4. quendam tempore frigido ac pluvioſo, cum madidum pallium collo diutius obvolviſſet, in manus paralyſin incidiſſe, nervis nimirum, qui a ſpinali medulla ad manum feruntur, refrigeratis & humectatis.

A vi etiam narcotica, medicamentis, venenis, & ipſis interdum humoribus inſita, paralyſin generari poſſe, Neoterici nonnulli cenſuerunt: & ab hac cauſſa produci paralyſin exiſtimant, quæ ex contactu torpedinis exoritur, quamvis ab hoc animali ſtupor quidam potius, quam vera paralyſis excitari ſoleat. Ejuſdem generis eſt, quæ a contactu hydrargyri contingit auri fabris, & iis artificibus, qui ſpecula parare ſolent, quod Venetiis frequenter conſpicitur. Vinum etiam virtute narcotica cenſetur a Platero ſtuporem & paralyſin inducere, licet alii aliter ſentiant. Fernelius tamen huic ſententiæ favere videtur, aſſerens loco ſupra citato, ſe vidiſſe aliquando univerſam corporis cutem, ex crapula & vinolentia ſtupore affectam. Et Petrus Fabius Diverſus *in notis in Altimarum*, *cap.* 24. refert hiſtoriam cujuſdam tonſoris, qui cum vino & gulæ nimium indulſiſſet, nocte media expergefactus, incidit ſubito in paralyſin omnium corporis partium intra faciem exiſtentium: in qua adeo motus & ſenſus erant deperditi, ut nec acu profunde perforatus, nec gladiolo ſcarificatus quicquam ſentiret. Hic tamen ſolutus in totum ebrietate & crapula, intra tertium diem omnino ſanatus eſt, factis tantummodo nonnullis revulſionibus ac inunctionibus quibuſdam reſolventibus ad ſpinam. Attamen hic auctor non virtuti narcoticæ, ſed vaporibus craſſis, ex crapula oriundis, & nervos obſtruentibus, paralyſis hujus generationem adſcribit. Quam cauſſam ſupra propoſitis addere, non eſt a ratione alienum. In humoribus etiam corruptis, & malignam qualitatem adeptis, vim narcoticam reſidere, in ſoporoſorum affectuum expoſitione oſtenſum eſt: qui humores, ſi ad nervos deferantur, actionem eorum labefactare poſſunt. Et cum humores ſcorbutum producentes malignam qualitatem adepti ſint, vis illius narcoticæ poſſunt eſſe participes, quæ etiam ad paralyſin ſcorbuticam efficiendam concurrere poteſt, quamvis ſola obſtructio, vel compreſſio, ad eum affectum producendum ſufficiat, ut antea monuimus.

Tumores etiam, juxta ſpinam aut nervos concreti, eos comprimendo, paralyſin ſine dubio efficere poſſunt.

Sic etiam præciſio nervorum, & quæcunque continuitatis ſolutio eundem effectum parit.

Luxatio vertebræ, aliorumque articulorum, ſpinam & nervos comprimendo, idem præſtat.

Ac denique condenſatio nervorum ſpirituum influxum impedire poteſt; eaque fit, vel exſiccatione nimia, vel ab humore craſſiori terreſtriori, eorum ſubſtantiæ imbibito. Sic in elephanticis perit ſenſus multarum partium, propter earum denſitatem nimiam, quæ inducitur ab alimento craſſo & terreſtri, quo illæ nutriuntur.

Cauſſæ differentiarum ita ſe habent. In perfecta paralyſi, quæ integram motus & ſenſus privationem ſupponit materiæ morbificæ copia major eſt, quæ integram nervi obſtructionem, vel adſtrictionem producit: in imperfecta vero minor, quæ ſpirituum animalium influxum penitus non impedit, ſed aliquam eorum portiunculam commeare ſinit.

Motus læditur interdum illæſo ſenſu, quia ad motum efficiendum major virtus requiritur, quam ad ſenſum. Sentire quippe eſt quoddam pati; motus vero in actione omnino conſiſtit. Senſus autem læditur illæſo motu, quia in aliquibus partibus nervi, aut eorum remuli, ſenſui inſervientes, motui non inſerviunt, quemadmodum illi, qui ad cutem feruntur. Si igitur illi nervi tantum afficiantur, ſolus ſenſus læditur. Quod tantum contingit in paralyſi particulari, quæ unicam particulam occupat. Si enim afficiantur nervi inſigniores, qui ad muſculos feruntur, non poteſt lædi ſenſus, illæſo motu.

Diagnoſis hujus affectus ad tria dirigenda eſt; affectus ſpeciem, partem affectam, & cauſſam affectum producentem. Affectus ſpecies per ſe notiſſima eſt, cum motus impotentia, & ſenſus privatio, aut imminutio, oculis ipſis pateant.

Partis affectæ dignotio difficilior eſt; ea tamen univerſa ex anatome deſumitur, in qua nervorum origines & inſertiones docentur.

Si enim pars faciei dextra vel ſiniſtra reſolvatur, reliquis partibus illæſis; cerebrum tantum afficitur ſecundum eam partem, a qua nervi ad partes eas deferuntur. Si vero partes capiti ſubjectæ una cum facie lædantur; ſpina dorſi & cerebrum afficiuntur. Et ſi partes ſubjectæ lædantur facie illæſa, in ſola ſpina vitium conſiſtit. Et quidem in principio illius; ſi omnes ſimul lædantur. Si vero dimidia pars corporis paralytica ſit; dimidia tantum ſpinæ portio obſidetur. Cruribus reſolutis, affectio eſt circa finem ſpinalis medullæ, juxta vertebras oſſis ſacri. Sic in ceteris inquirendus eſt locus, quo nervi exoriuntur, qui ad partem paralyticam deferuntur.

Aliquando etiam cauſſæ externæ inquiſitio ad loci affecti dignotionem plurimum confert: cujus rei exempla duo apud Galenum inveniuntur, quorum unum ſupra propoſitum eſt *ex* 4. *de loc. affect. cap.* 4. cujuſdam hominis qui cum tempore frigido ac pluvioſo madidum pallium collo diutius obvolviſſet, in manus paralyſin incidit. Alterum habetur 1. *de loc. affect. cap.* 5. de Pauſania Syro, qui in tribus digitis ſenſum amiſerat. Quem cum Galenus e vehiculo in dorſum prolapſum cognoſceret, conjecturam fecit, in primo exortu nervi poſt ſeptimam vertebram prodeuntis, partem quamdam ab ictu fuiſſe læſam. Ideoque medicamentum digitis fruſtra admotum, huic parti appoſuit; & curatio ſubſequuta eſt.

Cauſſarum diagnoſis ex cauſſis procatarcticis, morbis prægreſſis, & temperamento ægrotantis eruitur. Atque adeo, cauſſæ externæ refrigerantes & humectantes prægreſſæ, ætas ſenilis, aut temperamentum pituitoſum, tempus hyemale, victus frigidus & humidus, apoplexia præcedens a frigida intemperie & humore pituitoſo, morbum exoriri ſignificant.

Paralyſin vero a bilioſo humore, aut melancholico exoriri, teſtantur febres prægreſſæ, & interdum præſentes; temperamentum bilioſum, aut melancholicum, tempus æſtivum vel autumnale, uſus aromatum, ſalſorum, aliorumque ciborum calidiorum: animi pathemata gravia & diuturna; humorum bilioſorum aut melancholicorum, vel ſeri acidi aut acris excretio. Fluxiones acres in varias partes decumbentes, & dolores in iis concitantes; ac denique cum motus & ſenſus imminutione adſunt dolor & convulſio; & laborantes a calefacientibus & exſiccantibus remediis læduntur: a frigidis & humidis juvantur. Tumores, luxationes, & ſolutiones continui, paralyſin efficientes, per ſe ſatis innoteſcunt.

Quod ad prognoſin attinet, paralyſis ab humore pituitoſo, nervorum ſubſtantiæ impacto genita, curatu difficilis eſt: quia ægerrime diſcutitur, propter frigiditatem partis & ſitum ſpinæ nervorumque profundum, ita ut ad eas partes vis remediorum integra pervenire non

poſſit. Et cum diuturnus eorum uſus neceſſarius ſit, ægri ut plurimum tædio affecti, curationi adeo protractæ ſubjicere ſe nolunt.

Paralyſis apoplexiæ ſuccedanea rariſſime curatur, & plerumque in apoplexiam iterum degenerat, ex novo ejuſdem materiæ ad cerebrum affluxu, quod ex priori morbo debilitatum eſt.

Tremor paralyſi ſuperveniens, ſalutaris. Significat enim meatus nervorum aliquo morbo aperiri, per quos aliquid ſpiritus animalis, ad muſculorum motum efficiendum, tranſire incipit.

Si pars paralytica calore actuali prædita ſit, ſanitatis ſpes eſt, ſi vero actu frigida continuo ſentiatur, difficillime curatur.

Atrophia, aut inſignis extenuatio, parti paralyticæ adveniens, & pallor ingens, curationis ſpem adimunt. Non ſolum enim ſpiritus animalis defectum, ſed & calorem naturalem propemodum extinctum arguunt.

Si reſoluti lateris oculus imminuatur, exigua curationis ſpes eſt; ſummam enim ſpirituum penuriam in ea corporis parte ſignificat.

Crurum & pedum reſolutio facilius curatur, quam partium ſuperiorum: quia illi nervi duriores ac robuſtiores ſunt.

In ſenibus paralyſis incurabilis eſt, ob caloris nativi inopiam.

Hyemis tempore paralyſis curari nequit; vere autem & æſtate curatio obtineri poteſt: ſi cetera conſentiant.

Paralyſi febris valida ſuperveniens, bona: materiam enim morbificam abſumere poteſt.

Paralyſi debili & recenti diarrhœa ſuperveniens, bona; dicit enim Rhaſis 1. *contin.* ſe multos paralyticos ex diarrhœa ſuperveniente curatos vidiſſe.

Curatio paralyſis juxta varietatem cauſſarum varianda eſt. Et cum ut plurimum fiat a pituita & frigida intemperie, hujus cauſſæ ablationi præcipue incumbendum eſt. Hæc autem ab univerſali totius corporis evacuatione inchoanda eſt.

Et quidem quod ad venæ ſectionem attinet, vix ea conferre poteſt, cum ſanguis non peccet, ſed pituita: & plerumque hoc malum ſenibus, pituitoſis, natura frigidis accidere ſoleat: Si tamen crudi ſanguinis copia humorem pituitoſum producere videatur, eumque fovere, venam in brachio partis ſanæ aperire licet: attamen parca manu, ne languidus calor extinguatur.

Prætermiſſa igitur phlebotomia, aut parca manu, ut dictum eſt, celebrata: reliqua curatio inchoanda eſt a ſublatione cauſſæ antecedentis, quæ eſt frigida cerebri intemperies. Ejus curatio eadem omnino inſtituenda eſt, quæ antea fuit propoſita, per apozemata, pilulas, diætam ſudorificam, ſacculos, emplaſtra, errhina, ſternutatoria, apophlegmatiſmos, veſicatoria, pulverem cephalicum, cucufam, ſuffumigium, ſyrupum magiſtralem, pilulas uſuales, opiatam roborantem, cauſticum, pulverem digeſtivum, & aquas thermales.

Diæta ad hunc affectum parari debet ex decocto guajaci ſolius & corticis ejuſdem. Poſt cujus hauſtum admovendi partibus paralyticis lateres igniti, extincti in decocto cephalico, facto in vino albo cum pauco aceto, & involuti linteo, ut partium calor languidus excitetur. Et quarto, aut quinto quoque die purgatio repetenda. Melius tamen erit, ſi decocto ſudorifico purgans præmittatur ad xv. dies, ut tota humorum crudorum ſaburra melius educatur, ac poſtmodum illorum reliquiæ per habitum corporis diſcutiantur. Illud autem ita parari poterit.

♃. Raſuræ ligni guajaci ℥. iii. cort. ejuſdem ℥. j. aquæ fontis ℔. viij. Infundantur per xxiv. horas. Deinde ebulliant ad mediæ partis conſumpt. addendo ſub finem, ſennæ mund. ℥. j. turbith, hermodact. ana ʒ. ij. Colaturæ capiat. ℔. ß. mane, ſine ſudore per xv. dies.

Cauſticum applicetur occipiti vel brachio ſano, ſi alterum ſit affectum, utrique, ſi tibiæ tantum laborent.

Poſt diætam utatur, pro potu ordinario, bocheto ex guajaco, vel hydromelite, in quo tantillum roriſmarini bullierit, a vino abſtinendo, quod in hoc affectu valde nocivum eſt. Si tamen ægrum vini cupiditas teneat, betonica & ſalvia in eo infundantur. Et longe efficacius erit ſi tempore vendemiarum prædictæ herbæ in dolium vino recenti plenum conjiciantur.

Si affectus ſit contumax, poſt diætæ uſum, omiſſis ſyrupo magiſtrali, & pilulis uſualibus prædictis, fortiores uſurpandæ ſunt, in hunc modum compoſitæ.

♃. Maſſæ pilul. fœtidar. major. & cochiar. min. ana ʒ. ß. trochiſ. calhandal. gran. iv. Capiat ſemel in ſeptimana.

Sed quia humor ante quamlibet purgationem præparatione indiget; ideo per biduum, aut triduum, ante ſingulas doſes pilul. capiat ℥. iij. vel iv. aquæ ſequentis, mane duabus horis ante paſtum.

♃. Raſur. ligni guajaci ℥. iv. corticis ejuſdem ℥. i. radic. ſalſæ paril. ℥. i. ß. rad. chinæ ʒ. 1. ligni ſaſſafras ʒ. v. ligni aloes, galang. an. ʒ. i. ß. rad. angel. pæoniæ, fæniculi, an. ʒ. iiij. ſem. pæoniæ ʒ. ij. Infundantur per 24. horas in aquæ fontis ℔. vi. vini albi ℔. iv. Poſtea adde fol. betonicæ ivæ art. ſalviæ, an. M. i. flor. tiliæ, primulæ veris, ſtæchad. & anthos, an. P. ij. lavendulæ P. i. theriacæ ver. ʒ. ß. ſem. & cortic. citri. an. ℥. ii. ʒ. polypod. ℥. ß. cinnamomi ʒ. v. Fiat ſecundum artem deſtillatio in B. M. pro ℔. ij. ß. liquoris deſtillati, adde manus Chriſti cum oleo cinnam. paratæ ℥. iv. Vel loco illius aquæ, opiata caput roborans, in frigida cerebri intemperie deſcripta, uſurpari poterit. Sed multo efficacius, & cum majori fructu, opiata Montagnanæ, in epilepſiæ curatione deſcripta.

Ceteris purgantibus parum proficientibus, haud erit inutile ad vomitoria chymici tranſcendere, ſi æger ſatis robuſtus ſit; qualia in ſoporoſis affectibus fuere propoſita. Illa enim humores contumaces ex alto trahunt, & morborum interdum, qui vulgaribus remediis extirpari nequiverunt, curationem abſolvunt.

Diebus vacuis ab uſu aliorum remediorum, utatur opiata cephalica, deſcripta in curatione frigidæ intemperiei cerebri, vel aqua apoplectica, vel tabellis pro ſoporoſis affectibus propoſitis.

Poſt univerſales evacuationes ad topica veniendum eſt, quæ & parti reſolutæ applicanda ad calorem & ſpiritus revocandos; & ſpinali medullæ, ubi ut plurimum mali cauſſa hæret, ad eam exſiccandam & diſcutiendam.

Pars ergo affecta pannis calentibus quotidie fricetur ſed leniter: ne quod de naturali calore & ſpiritibus attractum eſt, iterum diſſipetur.

Cucurbitulæ etiam applicentur capitibus muſculorum partis affectæ, eæque ſint anguſtioris orificii & cum multa flamma adhibeantur; nec tamen diu affixæ maneant, ne quod attractum eſt, diſſipetur. Poſtea emplaſtr. ex pice & reſina pini applicetur, ut quod attractum eſt, ibi conſervetur. Vel membrum reſolutum urticis viridibus leniter percutiatur, aut ipſi ſinapiſmi imponantur, donec pars tubeſcere incipiat, ea tamen non ſunt tamdiu in parte relinquenda ut veſicas excitent, ſic enim ſpiritus & ſanguis diſſiparentur; ſed tamdiu ſolum donec pars rubicunda digito preſſa non albeſcat, ſed rubicunda permaneat.

Poſtea inunctiones fiant & parti affectæ, & ſpinali medullæ, oleis, unguentis & balſamis, quorum deſcriptiones apud Auctores numeroſæ habentur. Ad hanc rem peculiaris eſt efficaciæ balſamum Guidonis quod apud Pharmacopœos noſtros perpetuo paratum invenitur. Hoc vel ſolo utimur, vel cum aliis permixto in hunc modum.

♃. Ol. vulpini, lumbricorum & de caſtoreo, ad ʒ. i. balſami Guidonis ℥. iij. aquæ vitæ ℥. ß. olei roriſmar. deſtill. ℥. i. ß. Miſce, fiat linimentum, quo inungatur tota ſpina dorſi, & partes reſolutæ calidiſſime, ſupertegendo eas linteis calidiuſculis. Sequens etiam unguentum a Valeriola in obſervationibus plurimum laudatur.

♃. Fol. ſalviæ, majoranæ, betonicæ, lauri, roriſm. & primulæ veris, an. M. i. radic. acori veri, & ireos recentis, an. ℥. iij. olei vulpini, de nuce indica, & rutacei, an. ℔. i. olei terebinthiæ ℔. ß. vini potentiſſimi ℔. i. aquæ vitæ ℔. ß. Coquantur ſimul ad vini conſumptionem, & colentur. Colaturæ adde ſerapini, opopanac. bdellii, an. ʒ. ij. caſtorei ℥. ß. macis nucis moſchat. ſtyracis calamitæ, benzoini, an. ʒ. iij. piperis longi, pyrethri, an. ʒ. i. axungiæ cati pinguioris, axungiæ ſerpentis, & anſeris, an. ℥. i. medullæ cruris bovis ʒ. ij. ſuccorum ebuli, ſalviæ, & Meliſſæ, an. ℥. iv. ceræ propoleos ℥. ij. Miſce, & cum ceræ ſ. q. in prædictis oleis liquatæ reducantur omnia ad formam unguenti mediocris conſiſtentiæ, quo univerſa dorſi ſpina calide inungatur, deſuper admotis lanis mollibus, vel linteis calidis.

Majoris etiam efficaciæ, & minoris operæ unguentum parari poteſt in hunc modum.

♃. Succi ſcillæ ℥. iv. ſucci cucumeris ſylveſtris, ſucci rutæ, an. ℥. i. euphorbii, caſtorei, ſagapeni, ammoniaci, bdellii in aceto ſolutorum, ad. ʒ. i. ß. myrrhæ, thuris, pyrethri, nitri, an. ʒ. i. olei ſambuci, terebinthinæ, & de euphorbio, an. ℥. ß. ceræ q. ſ. Fiat unguentum ſecundum artem.

Hujuſmodi linimentis præcipue utendum eſt tempore diætæ, poſt deterſum ſudorem, & in uſu thermarum etiam poſt ſudorem; quia tunc temporis pori cutis & partium reſerati, unguenti penetrationem facilius admittunt.

Lintea poſt inunctiones applicanda ſuffumigentur, & incaleſcant ſuffitu ſequenti.

♃. Succini, maſtiches, myrrhæ, an. ʒ. i. thuris ℈. ii. caryophyll. nucis moſchat. cinnam. macis, an. ʒ. ß. ligni aloes ℈. ß. Pulverizata irrorentur ſpiritu vini, poſtea exſiccentur, & iterum irrorentur quinquies, & exſiccentur. Et fiat pulvis, qui injiciatur prunis pro ſuffumigio.

Si his malum non cedat, cerata & emplaſtra ſupra ſpinam dorſi erunt applicanda.

♃. Maſſæ empl. de beton. de melilot, & de baccis lauri, an. ℥. i. thuris ℥. ß. caſtorei, euphorbii, an. ʒ. i. ſem. nigell. naſturtii, ſinapi, redic. pyrethri, ſalis nitri, ana ℥. ß. Cum oleo de lateribus redigantur in formam emplaſtri, quod ſuper alutam extenſum applicetur. Longe majoris erit efficaciæ emplaſtrum in hunc modum compoſitum.

♃. Picis navalis, galbani, ſagapeni, & gummi ammoniaci, an. ℥. i. radic. Pyrethri, & ſem. ſinapi, an. ℥. ß. euphorbii. ʒ. ii. ceræ flavæ ʒ. iii. olei terebinth. q. ſ. Fiat maſſa emplaſtri.

Sudores quoque in parte provocare utile fuerit, per evaporationes ex decocto herbarum & radicum cephalicarum, cum vino albo ita parato, ut halitus partem affectam attingant. Si nimirum decoctum calens in vas aliquod infundatur, in quo æger jejunus ita ſedeat

conte-

contectus, nec decoctum attingat, ſed vaporem tantum excipiat. Vel in balneo ſicco, quod ſtupham vulgo appellant, vapor ex decocto prædicto, ſilicibus candentibus inſperſo, excipiatur.

Ad ſudores hujuſmodi movendos, valde commendatur decoctum rad. barbanæ, ſeu lappæ majoris. At noſtrates mulieres ad hos affectus, & dolores artuum diuturnos, utuntur decocto ebuli, quo ſudores copioſi eliciuntur. Ubi æger ſatis ſudarit, in lecto componatur, exhibita theriacæ ʒ. i. cum aqua conveniente. Ejuſmodi autem balneis bis, aut ter in ſeptimana utendum eſt. Autumni quoque tempore, vinaceis effervescentibus membra per horam unam aut longius ſpatium immergere, & poſtea linimento convenienti inungere, toto vindemiarum tempore, ſumme utile fuerit.

Denique thermæ ſulphureæ, nitroſæ, & bituminoſæ ſupra recenſitæ, maxime conveniunt, & reliquorum remediorum vires plerumque ſuperare ſolent, ſi iis æger utatur per aliquot dies in potu, balneo, & lotione capitis, & poſt ſudorem, ungatur linimentis prædictis.

Chymici commendant multa remedia ad hujus morbi curationem. Ex quibus non infimum locum obtinet elixir proprietatis, ſpiritus tartari, & balſamum galbani.

Toto morbi decurſu partes reſolutæ probe muniantur pellibus vulpinis, leporibus, agninis, & ſimilibus.

Paralyſis vero, quæ, a bilioſo humore, aut melancholico producitur, eandem curationem poſtulat, quæ ad melancholiam hypochondriacam præſcripta eſt: ita tamen ut in affectu magis bilioſo, remedia magis ad frigiditatem inclinantia eligantur.

CAPUT VI.

De Convulſione.

SPaſmus, ſeu convulſio, eſt nervorum muſculorumque, verſus ſuam originem, involuntaria & perpetua retractio.

Duplex autem eſt convulſio. Altera proprie dicta, cui jam propoſita definitio competit: Altera improprie, quæ potius motus convulſivus dici debet. Eæ ita diſtinguuntur, quod in vera convulſione retractio muſculorum ſit perpetua, ſeu continua & indeſinens; in motu vero convulſivo interpolata. Præterea in vera convulſione membrum eſt immobile; in motu convulſivo varie agitatur ut in epilepſia, quæ inter motus convulſivos principem locum obtinet.

Differunt etiam inter ſe ratione cauſſarum. Vera enim convulſio fit a repletione & inanitione: motus vero convulſivus ab irritatione. Denique in eo diſtinguuntur quod convulſio a ſolo morbo fit; motus vero convulſivus a ſola facultate. Quæ ut recte a junioribus intelligantur, ſciendum eſt ex Gal. 2. *de ſympt. cauſ. c.* 1. depravati motus ſymptomata inter ſe diſtingui, quod alia ſolius naturæ ſint opera, quæ tamen a morboſa quapiam cauſſa violenter moveri ſit coacta: alia morboſos comitentur affectus, natura ad eorum generationem ſuppetias minime ferente: alia denique concurrente ſimul natura & morbo fiant. Naturæ autem nomine Galenus facultatem intelligit. Facultatis ergo opera ſunt ſternutatio, tuſſis, oſcitatio, pandiculatio, & ſingultus. Unius autem morbi opera ſunt palpitatio, & convulſio. Utriuſque vero, morbi ſcilicet & facultatis opera ſunt, tremor & imperfecta reſolutio.

Ex Galeni dictis ſupra poſitis gravis difficultas emergit, cum ille ſingultum recenſet inter opera, quæ a facultate fiunt: Fit enim perpetuo ab irritatione, & eſt motus convulſivus: convulſionem vero inter opera, quæ a ſolo morbo fiunt, Gal. recenſet. Attamen Hippoc. *Aphor.* 39. *ſect.* 6. convulſionem & ſingultum a repletione & inanitione fieri affirmat; cum tamen repletio & inanitio veram tantum convulſionem efficiant. Ad cujus difficultatis reſolutionem dicendum eſt repletionis nomen late ſumptum, irritationem etiam comprehendere, juxta multorum auctorum ſententiam; quia cauſſæ irritantes materiales ſunt, atque adeo replent aliquo modo partes, in quibus continentur. Sed hoc modo repletio non eſt cauſſa proxima ſingultus; ſed tantum mediata, quatenus partem, in qua eſt, quantitate vel qualitate ſua irritat ad expulſionem.

Denique ſciendum eſt, & diligenter annotandum, Hippocratem & Galenum motum convulſivum communi & generico convulſionis nomine ſimpliciter enunciare: ita ut nonniſi per ſupra poſitas differentias, invicem diſtingui poſſint.

Vera autem convulſio rurſum dividitur in univerſalem, qua totum fere corpus contrahitur; & particularem, qua certum aliquod membrum convellitur.

Univerſalis, vel cauſſam habet in cerebro; quando nimirum cum univerſo tempore, muſculi etiam faciei convelluntur, vel in exortu ſpiritualis medullæ, cum muſculi caput & ſpinam moventes, vel anteriores, vel poſteriores, vel utrique convelluntur: unde tres exurgunt convulſionis differentiæ. Prima Emproſthotonos dicitur, quando corpus cum cervice & capite violenter ad anteriora contrahitur, ut mentum pectori annectatur, & corpus carinam navis referre videatur, immo vero interdum in arcum contorqueatur, quandoque in orbem, ægrique caput genibus annexum habeant. In hac differentia duo muſculi, caput ad anteriora flectentes, præcipue afficiuntur. Secunda Opheſtotonos nominatur, quando corpus ad poſteriora convellitur, & in ea muſculi duodecim caput extendentes, aut eorum nonnulli convelluntur. Tertia Tetanos dicitur, quando muſculi & nervi, tam anteriores, quam poſteriores contrahuntur æqualiter, parteſque ab oppoſitis muſculis extractæ, velut in æquilibrio poſitæ, rigidæ & erectæ permanent, & ille motus Tonicus appellatur; qui omnium violentiſſimus eſt, cum ex omnium muſculorum contentione oriatur.

Particularis convulſio fit ex contractione muſculi partis alicujus, a nervo illius motioni deſtinato, male affecto & interdum ab affectu vel ſymptomate particulare nomen ſortitur. Sic convulſio muſculorum oculos moventium, ſtrabiſmus nominatur: mandibularum & muſculorum temporum, τρισμὸς dicitur: oris convulſio, ex contractione lati muſculi, ex una tantum parte oriunda, ſpaſmus cinicus, convulſio canina, & oris tortura nominatur, ſi vero in utraque parte contractio fiat riſus ſardonicus appellatur. Interim tamen oris tortura ſine convulſione contingit; nempe ex paralyſi alterius muſculi, quo relaxato, ejus antagoniſta os ad partem ſanam contrahit, & diſtortio in ea apparet, quæ convulſio improprie nominatur. Muſculorum penis convulſio, ſatyriaſis vel priapiſmus dicitur. Reliquæ vero convulſiones propriis nominibus deſtituuntur.

Cauſſæ veræ convulſionis immediatæ, juxta Hippocratis, & Gal. placita ad repletionem & inanitionem referuntur, ut antea dictum eſt. Et confirmatur hæc doctrina exemplo chordarum, quæ in lyris & citharis tendi conſueverunt: quod ſæpe & elegantiſſime inculcatur a Galeno, nempe *lib. de tremore, palpit. & convulſ. cap.* 8. *tertio de locis affectis, cap.* 6. *ſecundo de ſymptom. cauſ. cap.* 2. *& comment. Aphor.* 39. *ſect.* 6. Dum enim chordæ ab humore replentur, quod in auſtrinis conſtitutionibus ſolet contingere, tenduntur & diſrumpuntur. Si vero præter modum areſcant, ut in conſtitutione Aquilonia fit, contrahi, & diſrumpi etiam contingit. Eodem modo lora, prope ignem ſicceſcentia, tenduntur & contrahuntur. Idem nervis omnino ſolet contingere, qui vel ab humore repleti, vel nimium arefacti, tenduntur & contrahuntur, & muſculos ſimul, ad quos inſeruntur, retrahunt ad ſuum principium, unde totum membrum convellitur.

Cauſſæ mediatæ convulſionis, quæ repletionem aut inanitionem efficere poſſunt, variæ ſunt. Ac primum cauſſæ repletionis referuntur a Galeno, *lib. de tremore, capite ultimo*, ad humoris pituitoſi affluxum & inflammationem. Humor pituitoſus ad nervos influens eos diſtendere cenſetur ſecundum latitudinem, unde ſecundum longitudinem contrahi neceſſe eſt.

Verum hic graviſſima ſeſe offert difficultas, quænam ſcilicet differentia ſit conſtituenda inter cauſſam paralyſis & convulſionis; Et quando utraque ſit ab humore pituitoſo, in nervos influente: cur materia paralyſin efficiens, nervos ita replendo, ut omnes illius meatus occludantur unde ſpirituum animalium tranſitus impeditur, non faciat nervi diſtenſionem in latitudinem, atque adeo convulſionem; Et cur materia convulſionem efficiens, nervos replendo, meatus illorum obſtruat, ut paralyſin efficiat, cum tamen in convulſione ſenſus integer maneat, & pars affecta ut plurimum graviſſimo dolore torqueatur. In hoc dubio reſolvendo auctores varie ſe torquent, & qui inter ſubtiliſſimos principem locum obtinent, ingenii ſui captum ſuperare fatentur. Acutiſſimus Averroes *tertio collige* in hæc verba erumpit: *Utinam ſcirem, cur diſtendantur in latum nervi, & non in longum.* Mox ſubjicit: *Scias, Medicorum verba in hoc ſymptomate inverſe pro priora eſſe verbis muſicorum, ſeu fabellas canentium, quam demonſtratorum.* Et ſubtiliſſimus Argenterius *comment. Aphor.* 26. *ſect.* 2. ſic loquitur. *Non eſt facile profecto reddere omnium rationem, & præſertim, cur pituita, quæ reſolutionis nervorum, & convulſionis cauſſa dicitur, nunc unum nunc aliud ex iis malis inferat: cum enim eadem materia ſit eadem pars affecta, nempe nervus, cur idem non ſemper ſit affectus?* Hæc Argenterius. Summa rei difficultas in varias ſententias Auctores diſtraxit, ita ut nonnulli ab Hippoc. & Gal. doctrina omnino deſciverint, inter quos recenſeri poſſunt Averroes, Eraſtus, Platerus, Cæſalpinus, Sennertus, aliique quorum varias cogitationes, & prolixas hac de re diſputationes recenſere, inſtituti noſtri ratio non patitur, qui ſummam brevitatem in hoc opere affectamus, & omnes controverſias ablegamus, iis tantum inhærentes, quæ ad medicinam faciendam maxime neceſſaria ſunt. Saniorum deciſio, a Galeni placitis recedere nolentium, eo revolvitur: convulſionem fieri ab humore craſſiori, qui nervos ſecundum latitudinem extendit, & ſecundum longitudinem coarctat, paralyſim vero ab humore tenui, qui per nervi ſubſtantiam decurrit, eamque emollit, poros autem illius non extendit. Hæc tamen animum veritatis avidum omnino non explent. Si enim humor craſſus, nervum replendo, eum in latitudinem extendit, cur poros illius, & meatus inſenſibiles non implet, & ſpirituum animalium influxum non impedit, atque adeo paralyſin inducit? Et cur paralyſi, ſaltem ſucceſſu temporis, non ſuccedit convulſio, cum humor tenuis, in parte diu hærens, neceſſario craſſeſcat, ita ut etiam ſeroſa materia, arthritidem efficiens, longa

longa mora in parte tophaceam materiam acquirat. Alii dicunt, in convulſione partem tantum nervi exteriorem & membranoſam ab humore obſideri, in paralyſi vero medullarem. Sed hoc multo minus ſatisfacit. Cum enim nervi majori parte exiles admodum ſint, non eſt facile concipere, quomodo humor partem tantum nervi exteriorem occupet, illæſa interiori, aut vice verſa. Vel ſaltem, ſi hoc ita poſſet contingere, paralyſi ut plurimum convulſio ſuccederet, & convulſioni paralyſis, multiplicata materia morbifica, & quæ exteriorem partem ſolum, vel interiorem tantum ab initio occupabat, ſucceſſu temporis totum nervum invaderet.

Nos igitur licet in tanta difficultate nobis ipſis ſatisfacere nequeamus, nec certiora ab aliis proponantur, exiſtimamus prædictas objectiones dilui poſſe dicendo, convulſionem & paralyſin in eo differre, quod paralyſis ab humore pituitoſo puro & impermixto generetur, qui quidem humor tenſionem non efficit in partibus, ſed eas potius relaxat, ut in œdemate videre eſt: convulſio vero ab eodem humore fiat, non quidem ſincero ſed plurimis flatibus permixto, a quibus flatibus præſertim tenduntur nervi ac muſculi, & verſus ſuam originem contrahuntur. Nulla enim cauſſa excogitari poteſt aptior ad tam vehementem contractionem efficiendam, quam ſpiritus flatuoſus, quam etiam agnovit Galen. 2. *de ſympt. cauſſa cap.* 1. & docet experientia, maximas diſtenſiones a flatibus præſertim fieri, ut videre eſt in hydrope tympanite, & colico dolore. Adde, quod in convulſione ut plurimum graviſſimi dolores reperiantur, quos a flatibus diſtendentibus fieri credibile eſt. Hac deciſione dilui poſſunt omnes objectiones ſupra propoſitæ. Si enim quæratur, cur pituita convulſionem efficiens, paralyſin non afferat, ſpiritus animalis influxum impediendo? dicere poterimus, eam eſſe in perexigua quantitate, ut meatus nervi inſenſibiles occludere non poſſit, & multis flatibus permixtam ita attenuari, ut obſtructionem parere non valeat. Vel certe dicamus, ſpiritum flatuoſum præcipuam eſſe cauſſam convulſionis, quam Galenus *loco citato*, & *lib. 6. de loc. aff. cap. ult.* priapiſmi (qui a membri virilis convulſione fit) cauſſam unicam propoſuit ſpiritum flatuoſum.

Altera cauſſa convulſionis a repletione factæ, quam proponit Galen. *loco citato*, eſt inflammatio partium nervoſarum, præcipue in nervorum principio, aut prope ipſum, qua nervi tenduntur & contrahuntur. Et excitatur illa inflammatio vel a cauſſa interna ſola; nempe a fluxu ſanguinis in partem; vel a cauſſis externis, ut vulnere, contuſione, punctura nervi.

Cauſſæ convulſionis ab inanitione ſunt omnes immodicæ evacuationes per hæmorrhagiam, vomitum, alvi fluxum, ſudores, tum etiam maximæ humidi primigenii conſumptiones, quæ contingunt in febribus ardentibus & colliquantibus, laboribus immodicis, vigiliis, ſollicitudinibus, venere immodica, fame & ſiti, & uſu diuturno alimentorum & medicamentorum calefacientium & exſiccantium.

Hæc etiam convulſio ab inanitione a non paucis rejicitur, exiſtimantibus, tantam ſiccitatem in corpore vivente reperiri non poſſe, ut inde nervi contrahi valeant; illa quippe in febre hectica & maraſmo præcipue contingeret. Quibus tamen abunde ſatisfieri poteſt, dicendo non omnem inanitionem aut ſiccitatem idoneam eſſe convulſionem efficere; ſed eam tantum, quæ confertim & inæqualiter fit. Quandoquidem ſubita interni humidi facta inanitione, partes connivent, & in ſe concidunt, vacuum fugientes. Si vero æqualiter undique & ſenſim exhauriatur humiditas, nulla fit contractio quia inanitæ partes ingreſſu aeris occupantur.

Motus convulſivus fit a materia ingente, vellicante & irritante partes nervoſas: eſtque ut plurimum humor, vel vapor, acrimonia aut alia quavis maligna qualitate præditus, qualis in febribus malignis ſæpiſſime contingit. Fiunt autem iſti motus convulſivi plerumque, cerebro & nervis per ſimpathiam affectis, & convulſio ſympaticha nominatur. Compatiuntur autem vel per nudam condolentiam, & generis, officii aut viciniæ ſocietatem; vel a prava qualitate, aut aura venenata ad initium nervorum tranſmiſſa; Sæpiſſime autem fit per conſenſum oris ventriculi, a bile æruginoſa, vermibus, veneno, aut alia materia acri & vellicante: tum etiam per conſenſum uteri, ſicut in hyſtericis affectibus contingit.

Diagnoſis convulſionis ex iis, quæ in principio hujus capitis propoſita ſunt, facile elicitur. In vera enim convulſione pars contrahitur, ac rigida & immota manet, ut flecti aut moveri pro arbitrio non valeat. In motu vero convulſivo pars varie concutitur & agitatur.

Quod ad prognoſin attinet, convulſio, quæ multas partes, & præſertim cerebro vicinas occupat, periculoſior eſt: Tum etiam, quæ muſculos thoracis obſidet. Metus enim eſt, ne ob difficilem reſpirationem æger ſuffocetur.

A copioſo ſanguinis fluxu vel hypercatharſi convulſio, lethalis, ex Hippocr. in Aphoriſmis, quia, ut docet Galenus in commentariis, talis convulſio ab inanitione fit. Attamen fieri poteſt, ut talis convulſio interdum ab irritatione fiat, commotis humoribus acribus bilioſiſque, & ad partes nervoſas translatis, vel a qualitate maligna venenati medicamenti, ut ex aſſumptione hellebori contingit.

A phrenitide convulſio lethalis. Aetius affirmat ſe neminem ex iis, qui ita convulſi ſunt, ſervatum vidiſſe, neque qui vidiſſet, audiviſſe.

Febrem convulſioni ſupervenire, melius eſt, quam febri convulſionem. *Aph. 5. ſect. 2.* Febris enim convulſioni ſuperveniens, illius cauſſam abſumit. Convulſio autem febris ſuperveniens, a materia maligna oritur, quæ vitæ periculum minatur.

Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: ſi vero effugerint, ſani fiunt *Aph. 6. ſect. 5.* Maxima enim tenſio omnium muſculorum reſpirationem impedit, ita ut ægri ſuffocati moriantur. Et notanda eſt cauſſa interitus in convulſione, quæ non videtur alioqui periculoſa ratione cauſſæ nervos obſidentis, quemadmodum paralyſis a ſimili fere cauſſa oriunda, ad multos annos producitur. Sed lethalis evadit convulſio ex eo ſolum, quod ſuffocationem inducat, convulſis muſculis reſpirationi dicatis.

Curatio hujus affectus varia eſt pro varietate cauſſarum. Quæ ab inanitione fit, rariſſime contingit, & incurabilis eſt, ideo illius therapejæ non immorandum. Auctores humectantia omnis generis præſcribunt, & inunctiones ex oleis chalaſticis. Ea vero, quæ fit ab irritatione, ab aliis morbis dependet, & illorum curationi ſubjicitur. Supereſt igitur ut convulſionis a repletione curationem proponamus: quæ cum a pituita & flatu potiſſimum dependeat, ad illorum ſublationem dirigenda eſt. Eaque primum a venæ ſectione auſpicanda, ſi ſanguis abundet, & vires ſint validæ. In qua tamen evacuatione ſatius eſt peccare in defectu quam in exceſſu; cum illa cauſſæ principali, quæ pituita eſt, contraria ſit.

Poſt venæ ſectionem, aut ea omiſſa, ſi conveniens non ſit, purgatio inſtituenda eſt per pilulas, quæ ſatis potenter evacuant, (habita tamen virium ratione) juxta formulas in frigida cerebri intemperie deſcriptas. His vero adjungenda ſunt caſtorei gr. iii.

Si pilulas faſtidiat æger, potionis, pulveris, aut alterius medicamenti forma uſurpari poterit, prout dicto capite habentur.

Poſt purgationem admoveantur cucurbitulæ cum ſcarificatione, ſi ſanguis non fuerit detractus, alioqui ſiccæ, primo quidem partibus remotioribus, poſtea affectæ parti vicinæ. At ſi crura ſint convulſa, natibus & lumbis applicentur: ſi brachia, collo & ſcapulis. Hoc in omnibus obſervando, ut fluxio verſus originem retrahatur.

Veſicatorium etiam partibus affectæ oppoſitis utiliter admovetur.

Interim poſt primam purgationem materia præparanda eſt apozemate deſcripto in curatione intemperiei frigidæ, Purgante quidem, ſi vires & reliqua conſentiant: ſin minus, detractis purgantibus.

Finito apozemate, iterum pilulæ exhibendæ, caſtoreum illis & omnibus purgantibus adjiciendo.

Si apozema tantum alterans uſurpetur, durante illius uſu, clyſteres acres frequenter injiciendi, & quales in ſoporoſis affectibus fuerunt propoſiti.

Fiant etiam inunctiones ſupra partem affectam, linimento convenienti,

♃. Unguenti de althæa ʒ. vi. ol. terebinth. & chamæmel. an. ℥. i. ol. lavendulæ ʒ. iii. ol. vulpini ℥. ß. ſtyracis liquidæ ℥. ii. Fiat linimentum, quo inungatur pars affecta calide frequenter, & ſpina dorſi. Vel

♃. Ol. anethini & chamæm. ana ℥. i. unguenti martiati ℥. ß. ol. petrolei & de ſpica, ana ʒ. i. ſpiritus vini ʒ. iii. Miſc.

Maxime laudatur axungia anſeris, aut anatis, in ſequentem modum parata.

♃. Anatem aut Anſerem pinguem deplumatum, & exenteratum, quem reple materia ſequenti.

♃. Fol. ſalviæ, majoranæ, & ſtœchad. an. M. i. gummi ammoniaci & bdellii, ana ℥. i. calami arom. nucis moſchat. macis, caryophyl. ana ℥. ß. Contundantur in mortario, & malaxentur cum ol. lumbricorum, poſtea includantur ventri anſeris, qui bene conſuatur, ne quid effluat, & in veru aſſetur. Pinguedo exſtillans excipiatur vaſe aceto ſemipleno, eaque illinantur partes affectæ.

Efficacius operabitur, ſi uſurpetur in ſequentem modum.

♃. Pinguedinis prædictæ ℥. vi. oleor. ceræ, nucis moſchat. & ſalviæ arte chymica extractorum, ana ʒ. iii. Miſce, fiat linimentum.

Poſt inunctionem partes convulſæ contegantur pelle arietis adhuc calente, & cum refrixerit, ſi novarum non ſit copia, recaleſcat oleo anethino, aut ſimili valde calente.

Utiliter etiam parti convulſæ adhibentur pulmones vervecini calentes, tum etiam pulli columbini, catuli, galli, gallinæ per medium ſectæ.

Pars etiam affecta in intima bovis, aut vervecis, aut majoris alius animalis recens cæſi, immittitur: Et ibi tandiu detinetur, quamdiu animal calet.

Balnea decocto herbarum cephalicarum etiam conveniunt, addita olei tertia parte, vel inunctis mox a balneo partibus convulſis.

Alii hoc emplaſtrum commendant.

♃. Co-

℞. Colophoniæ ℥. ii. reſinæ, picis navalis, ana ℥. i. thuris, maſtiches, ceruſſæ, ana ℥. ß. ſanguinis draconis, ſalis communis, ſalis ammoniaci, terebinth. ana ʒ. ii. ceræ novæ ℥. ii. vitrioli albi ʒ. ii. matris perlarum ʒ. ii. lapidis magnetis ʒ. ß. ſuccini flavi ʒ. i. ß. ol. ovor. roſac. ana ℥. ii. Fiat ſecundum artem emplaſtrum, quod alutæ inductum imponatur.

Præſtantiſſima vero ſunt balnea ſulphurea in diuturnis præcipue convulſionibus. Conveniunt etiam balnea ſicca, ſeu vaporoſa ex decocto ſalviæ, roriſmar. ſtæchados, chamæp. origani, & ſimilium, cum vino albo lapidibus ignitis, cupro, aut ſcoriis ferri ignitis infuſo.

Optimum etiam eſt fovere occiput & cervicem aqua vitæ calente.

Penotus ſequens linimentum mere prædicat, ad convulſionem brevi tempore diſſolvendam.

℞. Ol. terebinth. ℥. ß. ol. caryophyll. gutt. vi. mucilaginis bryoniæ, q. ſ. ad conſiſtentiam linimenti. Miſce, inunge locum affectum cum radice ſui nervi.

Alii oleum ſeu ſpiritum ſalis cum oleo terebinthinæ, ceræ, chamæmeli & ſimilium commixtum, membra convulſa cito reſtituere aſſerunt.

Linimentum ſequens eximiæ eſt efficaciæ.

℞. Butyri rancidi, & laridi veteris, an. quart. i. bdellii, ammoniaci, an. ℥. i. myrrhæ, caſtorei, an. ʒ. ii. flor. ſtœchad. & anthos, P. i. nucis moſchat. & garyophyl. an. ʒ. i. catum parvum exenteratum, excoriatum, & in fruſta diviſum. His inferciatur anſer, & conſuatur, ac torreatur in veru. Primus qui ſtillabit ſuccus magis aqueus, abjiciatur; ſecundus vero pinguior, colligatur in vaſe aqua ſemipleno, eoque illinantur partes convulſæ & tota dorſi ſpina.

Interdum vero dolor tam intolerabilis ſentitur, ut ad eum prius cura dirigenda ſit. Illi igitur convenit ſequens linimentum.

℞. Olei violacei, lilior. & chamæmeli, an. ℥. i. ß. olei amygdalarum dulcium, maſtiches, & roſac. ana ℥. i. Miſce, inungatur pars affecta. Si potentius agendum ſit, paretur ſequens balneum.

℞. Rad. altheæ, & liliorum, ana ℔. ß. fol. malvæ, violariæ, origani, ſalviæ, abſinthii, M. ii. ſem. lini & fœnugr. ana ℔. i. Decoquantur pro balneo, in quo diu non immoretur æger, ſed dolore ſedato confeſtim egrediatur. Sufficiet autem partes convulſas tantum immergere.

Alii parant balneum ex oleo puro, & ſi æger ſit dives, in eo decoquunt vulpem unam, aut alteram.

Dum hæc fiunt, cerebri expurgationi incumbendum eſt apophlegmatiſmis & errhinis, ſuis capitibus deſcriptis.

Tum etiam eadem pars roboranda eſt opiata cephalica, aqua apoplectica, theriacali aut alia earundem virium.

Rondeletius de aqua ſua hirundinum hæc habet: *Aqua ex hirundinibus & caſtoreo parata, exhibita, convulſionem a repletione ſubito ceſſare facit.* Ejus deſcriptio eſt in cap. de epilepſia, apud Auctorem dictum.

C A P U T VII.

De Epilepſia.

Epilepſia eſt convulſio totius corporis, non perpetua, ſed interpolata, cum mentis & ſenſuum læſione.

Convulſionis nomen hic proprie & ſtricte non ſumitur pro vera convulſione; ſed improprie pro motu convulſivo. Sed convulſionis nomen retinere voluimus, imitatione Galeni, qui eam paſſim convulſionem appellat.

Hac autem definitione ex Gal. deſumpta 3. *de loc. aff. c.* 7. *& lib. de diff. ſympt. c.* 3. perfectam & integram Epilepſiam proponimus, in qua totum corpus convellitur, & omnes ſenſus, tum interni, tum externi abolentur. Dantur tamen imperfectæ Epilepſiæ, in quibus caput tantum, vel brachium, vel tibia, & femur, vel dimidia corporis pars convellitur. Datur etiam epilepſia, in qua integra mens remanet, ſenſus etiam exteriores vigent, necnon quarundam partium motus voluntarius. Vidi Monialem, quæ in paroxyſmis epilepticis contractiones varias patiebatur, nunc brachiorum, nunc crurum, nunc capitis, nunc trunci totius corporis; videbat tamen adſtantes, & loquebatur: immo vero contra motum partium, quæ convellebantur, motu voluntario obnitebatur, ita ut motum involuntarium quodammodo minueret. In paroxyſmo leviori interdum ſtabat; & in cubiculo ambulabat, ſed motu admodum inordinato, ſaltando ſcilicet, & motus præpoſteros edendo, inſtar hiſtrionum: quibus reliquis Monialibus riſum concitabat, & cum illis etiam ridebat, & pro arbitrio loquebatur.

Omnis motus convulſivus, ut ſuperiori capite dictum eſt, fit ab irritatione. Irritatio autem fit a materiæ quantitate, vel qualitate. Quantitas, materiæ morbificæ naturam gravans, eam irritat ad expulſionem ejus, quod ſibi moleſtum eſt. Unde ſtabilitur, me judice, Galeni doctrina, a quam plurimis neotericis varie exagitata, qua ſancitum eſt ab obſtructione imperfecta ventriculorum cerebri Epilepſiam generari. Si enim humor obſtruens naturæ moleſtus eſt, quidni cerebrum inſurgere poterit ad illius excluſionem? De qualitate nulla eſt difficultas. Omnes enim id conſentiunt, facultatem expultricem ſingularum partium irritari ab acrimonia, & prava quavis qualitate, naturæ infenſa.

Cauſſæ irritantes vel in ipſo cerebro continentur, & Epilepſiam idiopaticam efficiunt; vel aliunde ad cerebrum tranſmittuntur, & ſympathicam Epilepſiam generant.

Illa autem irritatio Epilepſiam facit, quandoquidem cerebrum, dum rem noxiam expellere conatur, ſeipſum concutit, & conſequenter nervos ſibi adnexos.

Triplex a Galeno conſtituitur Epilepſiæ differentia & ab omnibus propemodum auctoribus recipitur. Prima, qua cerebrum afficitur, conſiſtente in ipſo affectu. Secunda, in qua cerebrum per ventriculi conſenſum afficitur. Tertia cum aliis corporis partibus ad cerebrum affectus tranſmittitur. Et propria etiam nomina, apud nonnullos, ſortitæ ſunt iſtæ differentiæ. Prima enim tanquam præcipua, generis nomine, Epilepſia nominatur; ſecunda, analepſia; tertia, catalepſia. Verum (pace Galeni, aliorumque dixerim,) ſuperflua eſt illa diviſio, & fruſtra ſeparatur Epilepſia a ventriculo genita, ab aliis, quæ per aliarum partium ſympathiam oriuntur: cum omnes uno ſympathicæ Epilepſiæ nomine comprehendi debeant. Neque ſatisfacit, dicere, Epilepſiam a ventriculo ſeorſim enuntiari, tanquam frequentiſſimam: ſiquidem ea, quæ ex uteri aut lienis conſenſu oritur, non minus frequens, aut certe frequentior eſſe conſuevit.

Dividatur ergo Epilepſia in idiopathicam & ſympathicam. Sympathica rurſum juxta varias partes, a quibus vapores acres aut maligni ad cerebrum tranſmitti poſſunt. Nulla autem propemodum pars in toto corpore reperitur, a qua malignus vapor ad cerebrum tranſmitti nequeat. Harum hiſtoriæ duæ proponuntur a Galeno *loco citato*. Una de puero decimum tertium ætatis annum agente, in quo paroxyſmus a tibia initium capiebat, mox illinc recta aſcendebat per femur & ſuperpoſita illa, ac per latera ad cervicem, donec ad caput perveniret, quod cum primum tangeret, ipſe haudquaquam ſibi conſtabat. Altera eſt de adoleſcente, qui invadentis paroxyſmi initio, veluti frigidam auram aſcendere ſentiebat.

A ventriculo autem, inteſtinis, & materia verminoſa, tum etiam ab utero, aliiſque partibus, Epilepſiam plerumque generari notiſſimum eſt, & variorum auctorum hiſtoriis confirmatum.

Conſtat igitur ex prædictis, quomodo defendi poſſit Galeni doctrina, ab imperfecta ventriculorum cerebri obſtructione idiopathicam Epilepſiam generari aſſerentis, quam tamen cauſſam perpetuam eſſe, defendere non poſſumus, ut Galenus innuere videtur, nullam aliam proponens; quin potius, eam ceteris infrequentiorem eſſe confiteri cogimur.

Neque tamen argumenta adverſus Galenum propoſita ullo modo convincunt: quorum præcipua hæc ſunt.

Primo enim inquit Fernelius, ſi Epilepſia ab humoris copia fieret, in ſopore ea maxime contingeret, in quo magna humoris copia reperitur. Reſpondeo, humorem, a quo ſopor excitatur, eſſe in ſubſtantia cerebri, non in ventriculis; & ideo facultatem expultricem non irritare, quæ in ventriculis magis reſidet.

Secundo, ex eodem Fernelio, cum Epilepſia cito ſolvatur, deſineret in paralyſin, ut apoplexia, excuſſo in nervos humore. Reſpondeo, in apoplexia humores acuti ad partes viciniores, propter debilitatem expultricis, a copia humoris oppreſſæ: quæ cum liberior ſit in Epilepſia, ad vias naturales, expurgationi dicatas humores amandat. Falſum tamen eſt, quod aſſerit Fernelius, nunquam Epilepſiam deſinere in paralyſin; nos enim paralyſin Epilepſiæ ſuccedaneam vidimus. Et non raro apoplectici in prima invaſione convulſionibus Epilepticis corripiuntur, nondum perfecta obſtructione ventriculorum cerebri, tum etiam multi Epileptici tandem apoplexia pereunt, quando dimidiata obſtructio in integram degenerat.

Tertio, contra Galenum nonnulli ita argumentantur, Sicut completa ventriculorum obſtructio functiones penitus tollit in apoplexia, ita incompleta eas tantum imminueret, non depravaret, neque motus illos convulſivos ederet, ſanis plerumque validiores. Reſpondeo, naturam omnino oppreſſam ab integra obſtructione non excitari ad expulſionem: in dimidiata vero obſtructione ſatis habere virium, ut cerebrum commoveat, & exagitet ad expulſionem. Confirmatur doctrina exemplo catarrhi in pulmonem delabentis, qui ſi totum pulmonem repleat, ſummam ſpirandi difficultatem efficit ſine ulla tuſſi, ut in aſthmate contingit. Si vero minor fluentis humoris copia extiterit, pulmo irritatur ad expulſionem, unde tuſſis excitatur.

Signa Epilepſiæ diagnoſtica in tres ordines diſtribuenda ſunt, quæ ſcilicet imminentem Epilepſiam ſignificant, quæ præſentem demonſtrant, & quæ illius differentias patefaciunt.

Imminentis Epilepſiæ ſigna dupliciter conſiderari poſſunt; vel prout primam morbi invaſionem præſagiunt: vel prout imminentem paroxyſmum ſignificant. Eadem autem ſigna utrique indicio inſerviunt, ſed multo certius in iis, qui ab Epilepſia actu poſſidentur, imminentem inſultum indicant. In iis enim, qui nunquam hactenus morbo affecti ſunt, æquivoca majori ex parte ſunt hujuſmodi ſigna, & multos alios capitis affectus prænuntiare poſſunt. Integra tamen eorum congeries aliquam certitudinem afferre poteſt.

Omnia igitur imminentis Epipleſiæ ſigna proponenda

ſunt : hac præmiſſa admonitione , non omnia in omnibus Epilepticis concurrere , ſed nonnulla in his , alia in illis pro varia cauſſarum & corporum diſpoſitione . Ut autem ea debito ordine proponantur , fontes ſignorum percurrendi ſunt, qui ab actionibus animalibus, vitalibus, & naturalibus excrementis , qualitatibus immutatis , & propriis accidentibus ſcaturiunt.

Ratione functionum animalium, Epilepſiam minantur animi & corporis inſueta conturbatio , capitis gravitas, cephalalgia, vertigo, vigiliæ, aut plurimus ſomnus, a quo nullum levamen emergit, inſomnia turbulenta, mentis torpor vel anxietas, oblivio, mœſtitia, pavor, formido, ſegnities, artuum gravitas. Saltus & tremores membrorum, ſenſuum habetudines; obtutus defixus, ſcintillæ oculis obverſantes, & interdum nubeculæ , aut marmatyges . Aurium tinnitus, fœdi odoris perceptio, lingua inflexibilis, ejuſque inordinata motio, oſcitatio, ſternutatio.

Ratione functionum vitalium, Epilepſiam minantur, cum aliorum ſignorum concurſu, iracundia, cordis palpitatio , pectoris conſtrictio, anhelitus mutatio.

Ratione functionum naturalium, Epilepſiæ prodromi ſunt cibi faſtidium, aut appetitus immodicus, nauſea moleſta , cardiogmos, ſeu oris ventriculi morſus.

Ratione excretorum, Epilepſiam portendunt, ſalivæ per os effluvium, urinæ tenues & crudæ, pollutio nocturna frequentior.

Ratione qualitatis mutatæ, & propriorum accidentium, Epilepſiam portendunt faciei pallor , & præcordiorum inflatio.

Præſens Epilepſia etiam vulgo notiſſima eſt , ſi omnibus ſuis numeris abſoluta ſit. Multas tamen habet differentias, quæ difficilem interdum faciunt diagnoſin , ut ex ſequentibus videre eſt.

In paroxyſmo Epileptico integro & abſoluto ſenſus omnes, tum interni, tum externi intercipiuntur. Æger ſubito in terram concidit, & totum corpus , aut partes tantum nonnullæ variis motibus concutiuntur: adeſt præterea oculorum prominentia, ſtridor dentium, reſpiratio ſuffocatoria, velut in iis, qui laqueo ſtrangulantur; ſemen, ſtercus & urina involuntarie aliquando profunduntur; & circa finem acceſſionis ſpuma per os & nares effluit: quæ nonniſi in vehementi Epilepſia contingunt, & finita acceſſione, rerum omnium, quæ in paroxyſmo actæ ſunt, oblivio remanet.

Antiquorum nonnulli tres Epilepſiæ differentias faciunt ; unam quæ ſomno ſimilis altiſſimo videtur : aliam quæ variis motibus corpus exagitat ; tertiam denique, ex utriuſque commixtione conflatam . Primam ſpeciem recentiores quidam admittere nolunt, dicentes: illam coma potius aut carum eſſe, quam Epilepſiam : & non alia ratione diſtingui inter ſe hos duos affectus, quam ex eo, quod in comate ſit ſomnus profundus ſine convulſione, convulſio autem ſit ſignum pathognomonicum Epilepſiæ. Verum aliter docet Avicenna, dicens: ſæpe evenire epilepſiam ſine ſpaſmo ſenſato, id eſt, nulla convulſione apparente. Et docet experientia multos Epilepticos habere paroxyſmos comati perſimiles. Eſſe autem Epilepſiam, non coma, vel carum, ex eo tantum cognoſcitur, quod ſopor ille per intervalla periodice recurrat, cum coma ſemel tantum invadat, neque periodico recurſui obnoxium ſit.

Idiopathica epilepſia a ſympathica diſtinguitur: quod in idiopathica multa appareant cerebri affecti indicia. Mentis torpor vel tarditas, memoriæ imminutio, inſomnia turbulenta, ſenſuum hebetudo , corporis gravitas & ſegnities , capitis dolor , aliaque : præterea æger venientem paroxyſmum non percipit , ſed ab eo incautus ſubito opprimitur . Tum paroxyſmus in coitu Solis & Lunæ ut plurimum contingit . Hanc diagnoſin confirmat bona partium inferiorum diatheſis , & nullum vitium in iis apparens.

Dextram vero, aut ſiniſtram capitis partem magis affici & mali mineram continere, ex eo dignoſcitur, quod viſio alterius oculi obtuſior ſit , vel auditus in altera aure hebetior, aut tinnitus eam afficiat, & partes dextræ vel ſiniſtræ ad motum, aliaſque actiones ignaviores ſint.

A quo vero humore præſertim Epilepſia generetur , ex ſignis pituitam, bilem, aut melancholiam in toto corpore, & capite præſertim redundantem, indicantibus dignoſcere poterimus.

Simpathica vero Epilepſia inde dignoſcitur, quod nulla appareant cerebri affecti ſigna ; æger venientem paroxyſmum percipiat, & interdum veluti auram quandam, a partibus inferioribus ad cerebrum aſcendentem: aut pars aliqua inferior peculiari quodam vitio labefactata eſt, aut tempore invaſionis gravi aliquo ſymptomate affecta.

Sic a ventriculo communicari Epilepſiæ cauſſam, oſtendunt cibi faſtidium , difficilis inediæ tolerantia, nauſea , vomitus, ventriculi dolor, eroſio, compunctio, vel diſtenſio, vel etiam interdum cordis palpitatio, ventriculo cordi affectum communicante.

Ab hepate , vel liene malum oriri , ſignificant flatuum frequens & copioſa excretio , ventris inflatio , rugitus, borborygmi , ructus acidus, præcordiorum moleſta coarctatio, eorumque dolor ad dorſum uſque interdum procedens . Quibus addere licet vitia peculiarem ventris inferioris partem obſidentia.

Ab utero affectum procedere indicat hyſterica paſſio , convulſionibus epilepticis implicita ; tum ſi menſium aut ſeminis retentio præceſſerit.

Si a parte aliqua externa Epilepſia oriunda ſit , aura quædam percipitur a parte illa elevari , & minera morbi in ea deliteſcens, vellicat interdum, aut titillat, quod imminentem paroxyſmum prænuntiat . Et ſi pars illa conſtringatur vinculo, impeditur paroxyſmus.

Denique a lumbricis procedere affectum oſtendunt ſigna lumbricos indicantia, ut anhelitus, fœtor acidus, narium pruritus, ventris dolor, fæces cineritiæ, ſtridor dentium, ſopor, & ſimilia, tum præcipue ſi lumbrici per alvum interdum excernantur.

Rariores vero cauſſæ & extraordinariæ , ut abſceſſus , oſſis caries, urinæ ſuppreſſio, anadrome, & ſimilia , ex propriis ſignis mutuari poterunt.

Quod ad prognoſin attinet : Epilepſia morbus eſt diuturnus, & contumaciſſimus, & infantibus ut plurimum lethalis.

Epilepſia hæreditaria incurabilis eſt, quæ vero a cauſſis externis, & prava victus ratione ducit originem, curationem admittit.

Epilepſia ante pubertatem eveniens , curabilis eſt ; eadem vero poſt 25. annum, curationem non admittit , ex Hipp. *Aphor.* 8. *ſect.* 5. Siquidem in pubertate magna fit caloris nativi eclampſis, quæ cauſſas morbificas diſcutere potenter valet. Adde quod tunc temporis in feminis menſtrua erumpere incipiant, per quæ impuritates corporis expurgari ſolent. Licet autem poſt 25. annum incurabilis dicatur Epilepſia ab Hipp. hoc tamen non eſt perpetuæ veritatis. Multos enim ætate provectos , ab hoc morbo liberatos fuiſſe , plurimis obſervationibus , relatum eſt , quamvis tamen hoc raro contingat ; ſicque Aphoriſmum prædictum ut plurimum, & fere ſemper verum eſſe ſtatuendum eſt.

Vehemens Epilepſia ſæpe in paroxyſmo ægrotantem abripit, & de medio tollit, vel etiam in apoplexiam degenerat, vel propter pravitatem ſymptomatum & violentam cerebri concuſſionem , tota illius œconomia vertitur , ut interdum particulæ illius diffringantur ; & contigerit aliquando, proceſſuum mammillarium particulas per nares exploſas fuiſſe.

Epilepſia a melancholico humore oriunda, in melancholicam inſaniam nonnunquam degenerat : quando videlicet ille humor a ventriculis cerebri in ſubſtantiam ejuſdem tranſmittitur. Idem etenim humor, dum cerebrum afficit, ut partem inſtrumentalem, ventriculos illius obſtruendo , aut tunicas eorum divellendo , epilepſiam efficit. Dum vero ipſam cerebri ſubſtantiam, quæ functionum principium ſedes eſt , ut ſimilarem partem offendit , naturale ipſius temperamentum vitiando, & animales ſpiritus corrumpendo, atque obtenebrando, delirium melancholicum inducit. Unde apud Hipp. *6. epid. ſect.* 8. *textu* 40. melancholici plerumque fiunt epileptici, & epileptici fiunt melancholici. Degenerant autem iſti affectus in ſe invicem dupliciter: vel per materiæ morbificæ tranſpoſitionem, ſede derelicta, & ſic uno exoriente alter deſinit ; vel per materiæ propagationem, & tum uterque affectus permanet.

Epilepſia pituitoſa in apoplexiam vel paralypſin degenerat.

Quartana febris, Epilepſiæ ſuperveniens, & diu perſeverans, eam ſolvit: quandoquidem a calore febrili materia morbifica ſenſim abſumitur, ſi pituitoſa ſit; vel ſi melancholica fuerit, a parte affecta tranſmittitur in locum, ubi minera morbi reſidet, ut novis paroxyſmis materiam ſuppeditet.

Curatio Epilepſiæ duplex inſtituitur, alia in paroxyſmo, alia extra paroxyſmum.

Ad paroxyſmi curationem raro vocantur Medici, niſi ipſe interdum longius protrahatur. Quo in caſu conveniunt eadem remedia, quæ pro ſoporoſis affectibus fuere propoſita. Præſertim vero aqua apoplectica, cinnamomi , aqua vitæ & aliæ multum ſpirituoſæ, ad paroxyſmi materiam diſcutiendam efficaciſſimæ.

Extra paroxyſmum curatio varianda eſt pro varietate cauſſarum. Ac primum Epilepſiæ idiopathicæ curatio proponenda eſt, quæ in totius corporis evacuatione, materiæ morbificæ diſcuſſione, pravæque illius qualitatis emendatione, cerebri roboratione conſiſtit . Cum autem materia peccans , in idiopathica epilepſia ut plurimum pituitoſa ſit, nos ad illius oppugnationem curationem univerſam dirigemus, tyrones alioqui admonentes , ut ſi humores bilioſi, aut melancholici in vitio eſſe videantur, medicamenta illos præparantia & expurgantia ſubſtituantur . Specifica vero remedia, a quacunque cauſſa morbus oriatur, eadem perpetuo uſurpanda ſunt.

Ad integram ergo curationem ſequenti via procedendum eſt . Primo portio phlegmagoga erit propinanda, aut aliud medicamentum, ægrotantis naturæ accommodum, ex iis , quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt propoſita , injecto prius clyſtere, ſi alvus non ſit libera.

Poſtea ſi plenitudinis notæ appareant, aut æger ſit ſanguineo temperamento præditus, phlebotomia erit celebranda: ſin minus, omittenda.

Mox cura univerſalis frigidæ intemperiei cerebri ſupra propoſita ſigillatim celebranda erit , hoc obſervando : ut decoctis apozematis, diætæ ſudorificæ & ſyrupo magiſtrali , tum etiam maſticatoriis , & pulveribus cephalicis

addan-

addantur radix & ſemen pœoniæ, & viſcus quercinus, quæ proprietate ſpecifica epilepſiam curare tota credidit antiquitas.

In diæta vero ex ſudorificis guajacum præferant: cujus uſu ſe multos epilepticos curaſſe refert Jachinus. Continuetur autem per triginta, vel quadraginta dies.

Singulis doſibus decocti ſudorifici aliquot guttæ ſpiritus vitrioli addantur, qui etiam ſpecificus creditur ad epilepſiam.

Notandum eſt, purgantia uſualia, nimirum pilulas, aut ſyrupum magiſtralem, in frequenti uſu habenda, nempe ſemel aut bis in ſeptimana, prout vires ægrotantis ferre poterunt: & per plures menſes purgationes eſſe continuandas: immo ad fortiora interdum purgantia eſſe tranſeundum, juxta præceptum Maſſariæ, qui hinc fieri dicit, quod epilepſia raro curetur, quod Medici ſemper levioribus inhæreant.

Hac ratione Chymici purgantia mineralia uſurpare ſolent, quæ a remotiſſimis partibus humores attrahunt: at non ſine periculo; præſertim ſi a peritiſſimo artifice præparata non fuerint. Si tamen in hoc caſu felix eventus ex hujuſmodi remediis aliquando contingat; ille in primis ſperandus eſt ex mercurio, per ſe, vel cum auro calcinato, in furno arenæ, longo ignis regimine: probe cavendo, ne qua illius portio cruda adhuc, & volatilis maneat, quæ ſummam vehementiam medicamento conciliaret, alioqui ſatis blande purganti, ſi cum pilulis cochiis, aut quod melius erit, cum extracto aliquo phlegmagogo, vel panchymagogo, pondere gr. iv. vel v. uſurpetur.

Recens autem epilepſia ſale vitrioli aliquando curatur quemadmodum refert Angelus Sala, ex hoc remedio, quarto quoque die exhibito, ſe epilepſiam tertia exhibitione curaſſe. Poſterius vero *curat.* 77. *cent.* 2. gloriatur ſe ſtibio calcinato ter exhibito puellam undecim annorum ab epilepſia hæreditaria liberaſſe.

Syrupus de peto Quercet. maximam vim habet ad curandam epilepſiam. Sed nonniſi a prudenti Medico uſurpandus, quia vehementiſſimum eſt medicamentum.

Loco opiatæ, dicto loco propoſitæ, ſequens, magis huic affectui ſpecifica, erit ſubroganda.

℞. Conſervæ flor. anthos, pœoniæ, bugloſſi, ana ℥. ß. corticis citri ſaccharo conditi ʒ. ii. pulv. viſci querni, ſem. pœoniæ, decreſcente luna collecti, & ungulæ alcis, ana ʒ. ß. cranii humani non humati; ad albedinem calcinati ʒ. i. ß. corall. præp. marg. præp. & cornu cervi præp. ana ℈. iv. lapid. bezoard. veri ℈. i. diaſmoſchi dulcis, diatriaſant. ana ℈. ii. theriac. vet. & confect. de hiacinth. ana ʒ. i. ſpiritus vitrioli gut. xv. Cum ſyrupo conditur æ corticis citri, fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem avellanæ, ſuperbibendo aquæ cinnamomi parum.

Sequens vero efficaciſſima eſt ad morbum radicitus tollendum, poſt diligentem corporis purgationem.

℞. Conſervæ flor. betonicæ & roriſm. ana ℥. ii. ß. rad. eryngii conditæ, & mithridatii, ana ℥. i. pulv. ligni ſaſſafras ℥. vi. caſtorei ʒ. iii. cranii humani non humat. ungulæ alcis, ana ʒ. ii. rad. & ſem. pœoniæ, nigellæ, rutæ ſylveſtris; & rad. pyrethri, ana ʒ. i. oxymel. q. ſ. Fiat opiata, de qua capiat ʒ. ii. & iii. Reliquas omnes efficacia ſuperat opiata Montagnanæ, cujus beneficio multi epileptici liberantur, illius deſcriptio talis eſt.

℞. Rad. pœoniæ maris, ſtæchados, coſti an. ʒ. x. agarici ʒ. v. pyrethri, carvi, ſem. anethi, aſſæ fœtidæ, & ariſtol. rot. ana ʒ. ii. ß. ſucci ſcillæ, & mellis electi, ana ℔. i. & ℥. ii. Scilla & mel ſimul coquantur lento igne, uſque ad bonam conſiſtentiam; deinde ſuperadditis ſpeciebus fiat electuarium, de quo capiat æger ʒ. ii. vel iii. pro ætatis ratione, continuando per 20. aut 30. dies.

Poſt uſum emplaſtri epiſpaſtici, veſicatorium etiam ſincipiti erit admovendum, & cauterium poſteriori parti cervicis.

At ſetaceum multo efficacius humores extrahit a cerebro. Refertque Fabricius Hildanus ſe juvenem, quotidie epilepſia laborantem, & cui fruſtra alia remedia adhibita fuerant, & puellam 18. annorum, ab ipſa infantia epilepticam, ſolo ſetaceo reſtituiſſe.

Si conjectura ſit, vapores ad cerebrum exhalantes a partibus inferioribus affectum producere, vel fovere, utiliſſimum erit, cauſticum ſincipiti admovere, vitatis futuris: refert enim Carolus Piſo, duos epilepticos hoc cauterio fuiſſe curatos. Tum etiam ſi a partibus inferioribus affectus producatur, aquæ acidulæ mirabiles ſæpe effectus producunt, & morbum interdum radicitus tollunt; ſi prius evacuationes univerſales, & venarum inferiorum ſectiones celebrentur.

Peculiariter vero, ab utero procedens epilepſia, curationem ſortitur, pulvere granorum actes a Quercet. deſcripto in Pharmacop. reſtit. per triduum exhibito ad ℥. i. cum aqua quadam hyſterica.

Si cetera non profuerint, extremum remedium erit ſinciput terebello perfodere, vitatis futuris, ut hoc veluti ſpiraculo aura maligna exhalare poſſit. Hoc remedio aliquando deſperatæ epilepſiæ curatæ ſunt. Et ſine periculo celebrari poteſt, ſi periti Chirurgi manus adhibeatur. Utatur æger pro potu ordinario hydromelite, vel bocheto ex guajaco, & rad. pœoniæ.

Sacculus de collo ſuſpenſus continuo geſtabitur, in ſequentem modum paratus.

℞. Rad. pœoniæ, viſci querc. ana ℥. i. ungulæ alcis ʒ. ii. nucis moſch. caryophyll. macis, ana ʒ. ii. fol. rutæ & hyſſopi, anna ʒ. i. ß. Pulverizentur, & rubro ſindone excipiantur. Fiat ſacculus, deferat appenſum collo, ſæpe illum odorando.

Poſt univerſales evacuationes inter aliorum remediorum uſum, ſpecificis præſertim morbus oppugnandus eſt, quorum infinitus fere numerus reperitur apud Auctores. Nos ex ſelectioribus nonnulla proponemus, præter opiatas ſupra deſcriptas, quæ ad hunc morbum expugnandum non infimum obtinent locum.

Rondeletius maxime commendat aquam hirundinum, quam etiam ab eo mutuatus eſt Quercetanus in pharmacopœa. Non minoris eſt pretii aqua theriacalis cephalica, ſyrupus antepilepticus, ab eodem Quercetano dicto loco deſcriptus.

Radix valerianæ ſylveſtris a Fabio Columna tantopere celebratur, ut ſemel, aut bis exhibitam ab epilepſia liberare affirmet. Refertque ſe hanc multis amicis dono dediſſe, qui deinde divino prius numine & fautore glorificato, pulvere hujus radicis ſibi reſtitutam ſanitatem affirmarunt: Doſis autem eſt cochleare ſemis cum vino, aqua, lacte, aut quovis liquore appropriato. Pueris vero in minore doſi cum lacte datur.

Chymici valde commendant mixturam ſpiritualem, qua in epilepſia nullum medicamentum præſtantius exoptari poſſe aſſerunt. Illius autem compoſitio talis eſt.

℞. Spiritus vitrioli partem unam, ſpiritus tartari partes tres, aquæ theriacalis camphoratæ partes quatuor. Miſceantur, & vitro bene clauſo, per tres, aut quatuor ſeptimanas digerantur. Doſis eſt ʒ. i. in connienti vehiculo.

Rulandus oleum ligni heraclei (quod corylinum eſſe affirmant Chymiatri,) in frequenti uſu habebat; & nonnullas hiſtorias refert in centuriis eorum, qui hujus medicamenti uſu ab eo morbi liberati ſunt. Doſis autem eſt trium, vel quatuor guttarum, cum liquore idoneo per quinque dies.

Huic nullo modo cedit, aut forte multo præſtantius eſt oleum ſuccini albi, a perito artifice extractum, quod nullum empyreuma redolet, immo vero fragrantiſſimum expirat odorem. Doſis a ℈. ß. ad ℈. i.

Oleum buxi ad gutt. iv. cum pari quantitate ſpiritus ſulphuris, & aquæ flor. tiliæ arboris ℥. iiii. per aliquot dies exhibitum inſignis eſt efficaciæ, & a multis creditur verum ligni hæraclei oleum, & per deſcenſum elicitur.

Crato cinnabarim nativam epilepſiæ magnetem vocat, ex eaque talem pulverem parat.

℞. Cinnabaris nativæ pellucidæ limatæ, & in tenuiſſimum pulverem tritæ ℥. ß. coralli rubri & margarit. præparat. ana ℈. ii. croci orientalis ℈. i. fol. auri n. xv. Terantur omnia ſubtiliſſime ſuper lapidem. Doſis in ipſa acceſſione a granis vi. ad ℈. i. in aquis appropriatis.

At non minoris virtutis cenſetur a non paucis Chymiatris cinnabaris antimonii, quæ poſt mercurii vitæ extractionem elicitur. Si enim æquali pondere jungatur cum magiſteriis perlarum, corallorum, & cranii humani, ſpecificum eſſe ajunt in epilepſia etiam inveterata. Doſis a granis x. ad xv. in liquore idoneo.

Sympathicæ epilepſiæ curatio ad partem primario affectam dirigenda, eaque remediis convenientibus, e propriis capitibus deſumendis, evacuanda, & roboranda eſt: non omiſſis ſpecificis & antepilepticis, quæ in omni epilepſia perpetuo uſurpanda ſunt. Attamen ſi a parte aliqua externa concitetur epilepſia, præter curationem univerſalem ad eam peculiariter reſpiciendum eſt, & materia maligna in ea contenta educenda, cucurbitulis ſcarificatis, veſicatoriis, & cauteriis admotis. Et ſi malum perſeveret, ſupra cauterium, poſt eſcharæ caſum, cucurbitula frequenter admoveatur; ac tandem, urgente neceſſitate, ad cauterium actuale confugiendum eſt. Si a cranii carie malum oriatur, trepano, & uſtione illa auferenda eſt.

CAPUT VIII.

De Epilepſia puerorum.

Quia iſte morbus pueris familiaris, in iiſque plerumque acutus, & valde perĩculoſus eſſe conſuevit; ideo peculiaris illius curatio hic ſeorſum ſubnectenda eſt, utpote ab adultiorum curatione valde diverſa.

Primo igitur ſuppoſitorio, vel clyſtere alvus ſolvenda eſt.

Poſtea, & fere eodem tempore, purgans medicamentum exhibendum, ſalis validum, pro ætatis robore, ita ut non dubitemus in puerulis unius anni electuarium diacarthami ad ʒ. ii. exhibere, ſi ſit affectus ex lacte corrupto. Vel

℞. Hieræ picræ ℈. ß. i. pulv. de gutt. ℈. ß. Cum liquore ſpecifico, vel cum melle roſato, fiant pilulæ, quæ dentur.

Cucurbitulæ ſcapulis, & lumbis admoveatur, & cum ſcarificatione, ſi puer ſit grandior.

Veſi-

Veſicatorium applicetur poſteriori parti cervicis.

Si purgatio non recte proceſſerit, aut parum profecerit, vomitus provocandus eſt vitriolo albo præparato, vel etiam ſale vitrioli. Quod bis, ter aut quater exhiberi poterit, ſi effectus protrahatur. Pulvis epilepticus, *de gutteta* vulgo nominatus, frequenter exhibeatur cum lacte, juſculo, & panatellis, ℈. ß. ad ℈. i.

Ille autem pulvis de gutteta in vulgaribus Pharmacopœis deſcriptus non habetur; ſed in Monſpelienſibus officinis vulgo componitur ex traditiva deſcriptione, quæ talis eſt.

℞. Rad. pœoniæ, ſem. ejuſdem, dictamni albi, viſci querc. ana ʒ. ß. ſem. atriplicis ʒ. ii. cranii humani ʒ. iii. corall. rubr. præparati, hyacinthorum præpar. ʒ. i. ß. ungulæ alcis præp. ʒ. ß. moſch. ℈. i. fol. auri ʒ. i. Miſce, fiat pulvis.

Exhibeatur etiam aquæ alicujus antepilepticæ cochlear exiguum, vel ejus defectu aqua cinnam. vel imperialis; vel guttulæ aliquot mixturæ ſpiritualis cum liquore idoneo.

Occipiti admoveatur emplaſtrum de ammoniaco, deraſo capillitio, fluxionem enim impedit, a capite in ſpinam ruentem, per partes exteriores.

Sinciput vero ſequenti pulvere ſinapizetur.

℞. Nucis moſc. ʒ. ß. granor. pœoniæ ʒ. i. flor. lavendulæ P. i. ſuccini ℈. ii. Fiat pulvis.

Vel roborans emplaſtrum applicetur, in curatione frigidæ intemperiei cerebri deſcriptum.

Olei ſuccini guttæ ii. vel iii. cum pari quantitate ſpiritus vitrioli, in qua betonicæ exhibitæ, puerulos a paroxyſmo epileptico ſtatim plerumque liberant. Idem oleum naribus illitum multum confert. Loco olei ſuccini, oleum buxi per deſcenſum paratum, utiliter exhibetur, tum etiam aqua flor. tiliæ arboris; aquæ betonicæ utilior in hoc caſu cenſetur.

Fumus tabaci pueros ab inſultu epileptico liberat, ſi miniſter eum, tubulo attractum, in os pueri apertum frequenter ſufflaverit.

Spina dorſi, & membra quæ contrahuntur, inungantur ſequenti linimento.

℞. Ol. rutacei, lumbricorum, ana ʒ. ii. ol. de caſtoreo ʒ. i. aquæ vitæ parum. Fiat linimentum.

℞. Theriacæ vet. ʒ. i. confect. alkermes, & de hyacintho, ana ℈. i. aquarum betonicæ, ſalviæ, majoranæ, & cinnam. ana ʒ. ß. Miſce, foveantur nares, tempora, & aures.

Ejuſdem aquæ conchlear i. per os poterit exhiberi.

Majori tamen efficacia inunguntur nares, tempora, & vertex capitis, balſamo apoplectico, ad ſoporoſos affectus deſcripto.

Interim etiam os & palatum, urgente neceſſitate, eodem balſamo inungi poſſunt.

Schenchkius exotericorum experimentorum cent. 5. numero 85. ex Georgio Kufnero hæc habet. *De epilepſia puerorum expertum medicamentum. Detur de moſcho fino ex mero ſubtili, bis vel ter in die parum, & ſic perfecte curantur.*

Dum hæc omnia fiunt, clyſteres ſemel, aut bis in die injiciendi ſunt, in hunc modum compoſiti.

℞. Rad. ariſtol. rotundæ, polypodii quercini, ſem. carthami, ana ʒ. ß. ſem. pœoniæ, cumini, ana ʒ. iii. flor. chamomil. & anthos, ana P. i. Coquantur ad ℔. i. De colat. cape ℔. ß. hieræ picræ ʒ. iii. mellis anthoſati ʒ. j. olei rutacei & liliorum, ana ʒ. iii. Fiat clyſter.

Inter ſpecifica duo ſunt maxime laudata, quæ ideo merentur ad experimentum revocari.

Unum eſt radix valerianæ ſylveſtris, ſupra a Columna commendata, quam ipſe aſſerit in pulverem redactam, & cum lacte exhibitam, multos puerulos liberaſſe.

Alterum eſt fel catelli lactentis, quod ab Untzero hiſce verbis prædicatur. *Sume catellum parvum nigrum, adhuc ſugentem (pro fœmella vero epileptica ſume catellam) eumque ſtrangula ac interfice. Ex interfecti, & per ſectionem aperti corpore, extrahe totam cyſtim felleam vix iii. vel iv. guttas ſinceræ bilis in ſe habentem. Illum bilioſum ſuccum omnem puerulo, in paroxyſmo epileptico, cum pauxillo aqua flor. tiliæ propina, & miraculi inſtar videbis illum ab hoc morbo e veſtigio ſanari & curari.*

Si puer epilepticus adhuc lac ſugat, habenda eſt cura nutricis: illiuſque lac diligenter examinandum, ne vitio aliquo laboret. Victu nihilominus attenuante utatur, & laudabili: vino interdicatur, bibat aquam, vel hydromel, vel bochetum ſalſæparillæ.

Pueri denique nonnulli adeo huic morbo obnoxii ſunt, ut ſemel curari, tamen ſoleant recidere. Immo vero in quibuſdam familiis omnes liberi hoc morbo ſolent interfici. Ideo tum iis, qui nuper in lucem editi ſunt, tum qui a morbo convaluerunt, debetur prophylaxis.

Primo igitur recens natis, antequam lactari incipiant, detur pulveris de gutteta ℈. i. cum pauco lacte, eademque doſis ter repetatur intra duos dies.

Iiſdem vero poſt aliquot dies a partu, tum etiam iis, qui ſemel epilepſia correpti ſunt, cauſticum occipitio inurere utiliſſimum eſt. At multo utilius cauterium actuale quod apud noſtrates neutiquam uſurpatur, a vehementioribus remediis, ut terrorem aliquem incutientibus, abhorrentes. Rondeletius tamen hujuſmodi cauterium actuale Florentiæ tum uſitatum eſſe affirmat, ut ipſæ mulieres illud, ut torrem ignitum, plerumque applicare ſoleant. Idipſum teſtatur Aquapendens in operationibus chirurgicis & modum applicandi docet cap. proprio de exuſtione occipitii in infantibus & puerulis.

Purgetur puer bis in menſe, cum manna, ſyrupo roſaceo, aut de ciborio cum rhabarbaro.

Singulis interluniis capiat doſin pulveris epileptici, de gutteta dicti.

Paretur cucufa cerebrum roborans, & ſuffumigium pro tegumentis capitis juxta deſcriptiones in curatione frigidæ intemperiei cerebri propoſitas. Tum etiam poterit inſpergi capillis pulvis ad curationem hujus affectus ſupra deſcriptus.

Nonnulli denique ad præſervationem hoc remedium commendant.

℞. Spiritus vini ℔. iv. caſtorei, ʒ. i. rad. pœoniæ ʒ. iii. Macerentur, & colentur. Colatura totum corpus infantuli abluatur calidiuſcule.

CAPUT IX.

De Vertigine.

Vertigo eſt falſa imaginatio, in qua omnia objecta, & caput ipſum rotari, ac circumagi videntur, ut æger ſæpe in terram decidat, niſi propinquis adminiculis nitatur.

Objici poteſt, in vertigine non eſſe læſam imaginationem: quia ſi hoc eſſet, vertiginoſi putarent objecta vere in gyrum verti: quemadmodum phrenetici & melancholici vere putant illud eſſe, quod imaginantur. Reſpondemus, in vertigine rationem manere integram, quæ cognoſcit imaginationis errorem: in phrenitide vero & melancholia rationem cum imaginatione affici.

Duæ illius proponuntur differentiæ. Una vertigo ſimpliciter, δῖνος, Græcis nominatur, in qua viſio illæſa permanet. Altera σκοτωμα, tenebricoſa vertigo nominatur, in qua oculi ſimul obtenebrantur, iiſque veluti fumus, aut nubes quædam aufertur.

In utraque vertiginis ſpecie viſio aliquantulum læditur, quia ſpiritus, qui ad oculos tendere recta ſolent, per nervos viſorios tranſverſum moventur, unde oculus illis non adeo commode fruitur. Sed in vertigine tenebricoſa vehementior eſt ſpirituum commotio, ita ut minus ad oculos ferantur, unde viſio obtenebratur.

Cauſſa proxima vertiginis eſt circumvolutio ſpirituum, producta a materia vaporoſa vel flatulenta, quæ in cerebri ventriculos, ac plexum choroidem irruens, ſpiritus animales exagitat, & in gyrum commovet, unde ſpecies objectorum, per ſpiritus illos delatæ pari motu cientur, atque ita objecta ipſa eodem motu cieri videntur.

Verum hic dubitare licet, cum vertigo ſit ſymptoma actionis læſæ, & omnis actio læſa ab aliquo morbo immediate dependeat: quomodo circumvolutio ſpirituum poſſit eſſe cauſſa proxima vertiginis, cum illa ad nullum morbi genus referri valeat? Cui dubitationi reſpondendum eſt, circumvolutionem ſpirituum eſſe morbum in ſitu; tunc enim ſpiritus non ſervant eum ſitum, quem debent naturaliter obtinere, ſed perperam & præternaturaliter moventur.

Hæc tamen reſponſio gravem patitur inſtantiam. Morbus enim eſt affectus veræ partis, ſpiritus autem non ſunt veræ partes. Reſpondemus, axioma illud verum eſſe, ut plurimum, non autem perpetuo. Et ut conſiſtere poſſit Galeni doctrina, qua ſancitum eſt, illud quod primo & per ſe actionem lædit, eſſe verum morbum: dicendum eſt nomen partis latius paullo uſurpari debere, ut ea omnia comprehendat, quæ ad corporis conſtitutionem concurrunt, & quæcumque alicujus partis actionem lædunt, morbi nomine eſſe afficienda. Sic color flavus in oculo viſionem lædit immediate, & ideo dicitur eſſe morbus in numero. Sic ſapor amarus in lingua, & ſonitus aurium ſunt morbi in numero excedente, quatenus in iis partibus eſt aliquid præter illa ex quibus naturaliter conſtituuntur, quod actionibus officit. Eodem modo circumvolutio ſpirituum in ventriculis cerebri eſt morbus in ſitu, propter rationem dictam.

Vapores autem illi ex pravis humoribus elevantur, non continenter & aſſiduo, ſed per circuitus & intervalla, quoties a cauſſa aliqua externa excitantur. Illi autem humores ſunt, quicumque vapores vel flatus emittere nati ſunt; ſanguis nimirum, bilis, pituita, melancholia, & humor ſeroſus; cum tam calidus, quam frigidus vapor vertiginem excitare poſſit, ut docet Gal. *de loc. affect. c.* 8. *& comment. Aphor.* 25. *ſect.* 3.

Humores illi pravi vel continentur in cerebro, vel in partibus inferioribus. Hinc duplex emergit vertiginis differentia: idiopathica ſcilicet & ſympathica.

Humores aquei & pituitoſi in cerebro cumulati, flatus & vapores emittunt a ventriculo ejuſdem, qui in iis rotantur, & vertiginem excitant. Atque adeo vertigo idiopathica plerumque eſt epilepſiæ, aut apoplexiæ prænuncia.

In partibus vero inferioribus, ventriculo præſertim & lienæ, humores contenti facile ad cerebrum vapores tranſmittunt, qui ſi ventriculos & arterias ſubeant, vertiginem efficiunt.

Cauſſæ

Cauſſæ externæ ſunt, quæcumque humores ſubito fundere, & in vapores diſſolvere, vel flatibus illis & ſpiritibus motum inordinatum conciliare poſſunt. Inter illas recenſetur ab Hippocrates *Aphoriſ.* 17. *ſect.* 2. auſtrina conſtitutio, & ſubita aeris mutatio. His addantur Solis ardor, cibi vaporoſi & flatulenti, allium: ſinapi, raphanus, legumina, tum etiam ebrietas, ingluvies, exercitia immodica & intempeſtiva, evacuatio ſolita ſuppreſſa, ira, balneum, inedia, maxime in picrocholis; frequens ac diuturna corporis circumgyratio, diuturnus rotarum, & rerum in circulum motarum intuitus, & aquarum præcipiti curſu labentium, proſpectus ex loco altiſſimo in profundum, caſus, ictus & percuſſio capitis vehemens: fractura, vel depreſſio cranii, cerebri compreſſionem inducens.

Diagnoſis hujus affectus in genere nulla proponenda eſt, quandoquidem affectus per ſe ſatis patet. Attamen in ſpecie ſigna partem affectam, & morbi mineram continentem, tum etiam humorem peccantem indicantia, proponenda ſunt.

Idiopathicam vertiginem ex cerebri affectione ortam oſtendunt capitis dolor & gravitas alicujus ſenſus oblæſio, ut viſus caligo, ſeu habetudo, aurium tinnitus, & gravis auditus, olfactus, guſtuſque imminutio. Arteriarum capitis pulſatio, & aliarum partium incolumitas.

Materiam peccantem ſigna indicantia hæc ſunt. Pituitam exuberantem ſignificant ſenſuum interiorum, & exteriorum hebetudo, capitis gravitas, ad motum pigrities, ſomnolentia, ſputio multa, inappetentia, ſitis carentia, urina alba & cruda, & reliqua pituitæ redundantis indicia.

Bilioſam vero materiam peccare oſtendunt vigiliæ, iracundia, actionum promptitudo, ſitis, oris amaror, pulſus celeritas, urina tenuis & flava, & ſimilia.

Atrabilarium humorem ſignificant timor, mœſtitia, cogitationes turbulentæ, vigiliæ importunæ, inſomnia horrenda, ructus acidi, & ſimilia.

Sanguinem vero redundare oſtendunt venarum tenſio & rumor, faciei rubor & calor; pulſatio temporum, capitis gravitas ac tenſio, ſomni longiores, inſomnia rerum rubrarum, laſſitudo, pandiculatio, urina rubra & craſſa, aliquando tenuis & perſpicua, ex translatione ſanguinis ad caput.

Vertigo ſympathica dignoſcitur ex abſentia ſymptomatum a capite manantium, & quod nullum vitium in cerebro appareat, quin aliqua pars inferior ſenſibilem noxam patiatur.

A ventriculo procedere vertiginem oſtendunt inappetentia, nauſea, ructus acidi, vel nidoroſi, dolor ventriculi, aut inflatio.

Jecoris, lienis, aut uteri conſenſu fieri vertiginem, oſtendunt eadem ſigna, quæ pro Epilepſia ſympathica ab iiſdem partibus oriunda, ſuperiore capite fuere propoſita. Prognoſis hujus morbi in hunc modum inſtituenda eſt.

Vertigo recens, & raro invadens, quæ nonniſi a cauſſis externis excitatur, levior eſt, ac curatu facilior: contra vero, quæ gravior eſt, frequentior, & antiqua, in Epilepſiam, aut in apoplexiam plerumque degenerat.

Vertigo in ſenibus magis periculoſa; quia ipſorum cerebrum frigidius, ac debilius eſt, pituitaque abundans.

Vertigo, in qua non ſolum res externæ, ſed etiam caput, & totum corpus circumagi videntur, & quæ cum viſus læſione accidit, periculoſior: majorem enim cauſſæ vehementiam ſignificat. Et ſi æger in terram concidat, imminentem Epilepſiam, aut apoplexiam prænunciat.

Vertigo a calidis humoribus oriunda citius ſolvitur, quam quæ a frigidis; quia humores calidi facilius diſcutiuntur.

Curatio vertiginis cum epilepſiæ curatione multum convenit, cum ab iiſdem propemodum cauſſis uterque affectus oriatur. Unde fit, ut vertigo ſæpe in epilepſiam degeneret. Attamen cum vertigo ſit levior affectus, non tanto indiget remediorum apparatu, ut epilepſia; ſed ea ſufficient, quæ nos hic ſummatim indicabimus, ubi ſimul, quid hic morbus peculiariter deſideret, breviter exponemus.

Primo itaque ſi ſanguis in toto corpore, vel in capite abundet, phlebotomia celebranda eſt, & ſanguis per intervalla educendus, clyſtere præmiſſo aliquantum acriori.

Deinde purgatio ſollemnis inſtituatur apozemate propoſito in curatione frigidæ intemperiei cerebri.

Poſtea ad particulares cerebri evacuationes veniendum eſt per errhina, ſternutatoria, & apophlegmatiſmos dicto loco propoſitos.

Cucurbitulæ tum ſiccæ, tum ſcarificatæ; frictiones partium extremarum, & apertio hæmorrhoidum celebrentur revulſionis gratia.

Veſicatoria & cauteria ad derivationem applicentur; tandemque adhibenda, quæ cerebrum roborant, vapores & humores diſcutiunt, tam interna, quam externa, ut opiata, pulvis & cucufa, ſecundum formulas loco dicto deſcriptas.

Neque omittatur pulvis digeſtivus, quia ventriculi imbecillitas etiam idiopathica, ad hujus morbi generationem ſæpiſſime concurrit.

Ac denique uſurpanda ea remedia, quæ proprietate ſpecifica vertiginem curare æſtimantur: qualia ſunt, quæ pro epilepſia curanda fuerunt propoſita. Nimirum aqua antepileptica, balſamum pro inunctione narium, temporum, & verticis capitis, oleum ſuccini pulvis cinnabari, & alia permulta.

Laudatur etiam a Quercetano in Pharmacopœa *c.* 20. remedium ex ſtercore pavonis, cujus præparationem, & utendi modum apud Auctorem videre eſt.

Si morbus pertinaciter obſiſtat remediis propoſitis, ad diætam ex guajaco veniendum eſt.

Conſerva florum calendulæ a nonnullis tamquam ſpecificum vertiginis maxime commendatur.

Cauterium ſyncipiti admotum maxime laudatur a Zacuto Luſitano *lib.* 1. *Praxis admiranda*, *obſ.* 28. his verbis. *Vir quidam tenebricoſa vertigine adeo vexabatur, ut illi cerebrum fere continuo in gyrum ageretur. Cumque plura expertus eſſet auxilia, & de futura apoplexia timor eſſet, nullo alio præſidio (præter vacuationes univerſales, & particulares celebrataſque in variis partibus fontanellas, ſetonemque nuchæ affixum) quam cauterio bregmati impoſito, potuit perſanari. Quo ſolo plurimos, cerebri morbis exitialibus correptos, præter Medicorum votum, ad ſanitatem, ulceribus diu fluidis permanentibus, perduxit.*

CAPUT X.

De Tremore.

TRemor, Græcis τρόμος dictus, eſt motus involuntarius depravatus, quo membrum per vices elevatur, & deprimitur, ex mutua facultatis & gravitatis membri contentione.

Dicitur motus depravatus a Gal. 2. *de ſympt. cauſ. c.* 1. idemque repetit *lib. de ſympt. different. cap.* 3. Sibi tamen videtur contradicere, dum *lib. de tremore, cap.* 4. tremorem recenſet inter motus diminutos. Verum conciliari poteſt illa contradictio dicendo, motum dupliciter conſiderari poſſe; vel ſecundum ſeipſum, vel ratione facultatis. Si conſideretur ſecundum ſeipſum, eſt depravatus: quia non fit eo pacto, quo deberet. Si ſecundum facultatem, eſt motus diminutus: quia fit a facultate debili, quæ ſatis fortes motus edere non poteſt.

Inſtabit aliquis: a facultate debili ſemper imminutam actionem fieri, non autem depravatam. Reſpondeo, id verum eſſe, ſi tota actio a ſola facultate dependeat. Sed tremor fit partim a facultate, partim a gravitate partis, ideo eſt motus depravatus.

Facultas motrix membrum attollere, & in eo ſitu continere nititur, gravitas vero membri illud deorſum deprimit, unde motus ille tremulus contingit.

Cauſſa proxima tremoris eſt imbecillitas facultatis motricis, ſeu potius inſtrumenti proximi illius, nempe ſpiritus animalis, qui non ſufficit ad motum voluntarium perfecte exercendum.

Debiliores fiunt ſpiritus, vel ob vitium proprium ipſorum, vel ob nervorum defectum, qui ſunt canales, per quos illi deferuntur, & actiones ſuas exercent.

In ſpiritibus vitium reſidet, vel quando ſufficienti copia non generantur, vel geniti diſſipantur.

Non generantur in ſufficienti copia, vel ob frigidam cerebri intemperiem, ut ſenibus plerumque contingit; vel ob inopiam vitalium ſpirituum, qui ſunt materia animalium.

Diſſipantur vero ſpiritus a multis cauſſis externis, ut immodicis evacuationibus, venere immoderata & intempeſtiva, dolore magno, diuturno jejunio, mœrore, & morbis vehementioribus diuturnis.

Nervorum defectu vitiantur ſpiritus, ac debiliores fiunt, cum illi vel frigida intemperie laborant, vel maligna quadam qualitate inficiuntur, vel obſtruuntur, vel comprimuntur.

Frigida intemperie afficiuntur ab aere valde frigido, uſu alimentorum frigidorum, & largo frigidæ potu, natatione frequenti in aqua frigida, & aliis hujuſmodi.

Maligna qualitate afficiuntur ab uſu opii, hyoſchyami, papaveris, vel ab hydragyri vapore, ut in aurifabris contingit, vel ab lue venerea affectis, qui per cinnabaris ſuffitum curati ſunt. Sic in febribus malignis tremores eadem cauſſa ſæpe contingunt, qui tamen ad motus convulſivos potius referendi, ab irritatione partium nervoſarum frequenter oriuntur.

Obſtruuntur non totaliter, ut in paralyſi, ſed multo levius, ab eadem tamen cauſſa humore nempe pituitoſo nervos leviter irrigante, qui a crapula, vinolentia, aliiſque cauſſis produci ſolet.

Denique a nervorum compreſſione poteſt interdum fieri tremor, quando humores excrementitii, in toto ambitu redundantes, nervos comprimunt, & liberum ſpirituum animalium influxum impediunt.

Hercules Saxoniæ, præter cauſſas propoſitas, a Galeno mutuatas, alium tremorem agnoſcit a flatibus excitatum: Cardanus alium, qui a vellicatione partium nervoſarum fiat. Verum in eo decipiuntur, quod motus ab illis cauſſis oriundi, ad palpitationem, aut motum convulſivum referri debeant.

Diagno-

Diagnoſis hujus affectus nulla alia neceſſaria eſt, ſiquidem tremor per ſeipſum, patet. Cauſſæ vero illum producentes, ex propriis ſignis dignoſcendæ ſunt: tum cauſſæ externæ, quæ præceſſerunt, diligenter inveſtigandæ.

Quod ad prognoſin attinet, tremor per ſe periculoſus non eſt, ſed inclinante ætate adveniens, ad mortem uſque ægrum comitatur. Per accidens tamen lethalis eſſe poteſt, quatenus paralyſin, aut apoplexiam ſæpe præcedere ſolet.

Curatio tremoris eadem inſtituenda eſt, quæ pro paralyſis curatione fuit propoſita, ut eam hic fruſtra repetere non opus ſit.

CAPUT XI.

De Phrenitide.

PHrenitis eſt inflammatio cerebri, & membranarum ejus, cum delirio perpetuo, & febre acuta continua. Inflammationis nomine verum tumorem intelligimus, qui vulgo ſyſtrophica inflammatio nominatur, ex ſanguine extravaſato, in partis ſubſtantiam effuſo, oriunda. Ille autem ſanguis calidus, atque bilioſus eſt, & in cerebri membranis, ipſaque ſubſtantia eryſipelas exquiſitum, vel eryſipelas phlegmonodes, vel phlegmonem eryſipelatodem inducit.

Per delirium autem, ratiocinationis errorem præcipue intelligimus. Nam imaginationis ſolius errorem ſine vitio ratiocinatricis in phrenitide contingere non poſſe cenſemus, quidquid alii ſentiant, Galeni auctoritate perſuaſi, qui *lib. de ſympt. different. c.* 3. exemplum proponit Theophyli Medici, qui tibicines quoſdam angulum domus, ubi decumbebat, occupaſſe, aſſidueque ſonare, putabat; atque illos ſe intueri rebatur partim ſtantes, partim vero ſedentes, & continuo exclamabat, ut foras ejicerentur. In eoque dicit Galenus imaginationem fuiſſe læſam, illæſa ratiocinatione. Primo enim dicere poſſemus Theophylum illum phrenitide non fuiſſe affectum. Galenus enim hunc morbum ipſi non adſcribit, cujus verba hæc ſunt, de delirio verba faciens, *quod genus Theophylo Medico ægrotanti contingit*, ſed eum potius melancholia morbo affectum fuiſſe, quandoquidem melancholici non raro errant tantum circa unum objectum, & in reliquis conſtant & bene habent. Sic de Theophylo dicit Galenus, quod in reliquis illi prudentia fuerit, & diſputandi, & præſentes exacte noſcendi. Verum ulterius dicimus, in Theophylo non ſolum imaginationem, ſed etiam ratiocinationem fuiſſe læſam. Quia vere putabat tibicines adeſſe, eoſque ejici cupiebat. Nam quando ſola imaginatio læditur, ratio illæſa illum imaginationis errorem agnoſcit, ut in vertigine contingit, in qua ægris videntur omnia circumvolvi. Attamen ratio agnoſcit, non revera ita fieri, ſed in eo imaginationem errare.

Neque tamen recipienda eſt in hoc caſu Euſtachii Rudii ſententia, qui ſtatuit nunquam fieri poſſe, ut imaginatio lædatur, ratiocinatione illæſa. Quia ratiocinatio circa phantaſma operatur ab imaginatione decepta. Atque adeo ſi ratiocinationi abſurda phantaſmata offerantur, neceſſe eſſe putat, ut intellectus prava illa phantaſmata ſpeculando, prave quoque & abſurde ſpeculetur. Et hinc colligit Euſtachius Rudius, in vertigine non eſſe imaginationem depravatam, ſed meram fieri & ſimplicem viſionis hallucinationem. Dicimus enim intellectum ab uno ad aliud diſcurrere, & circa ſpecies memoria retentas etiam occupari. Atque adeo licet phantaſia aliquid abſurdi menti offerat; attamen ſi ſpecies antea perceptæ in memoria adhuc retineantur, & rationi offerantur, errorem illum phantaſiæ cognoſcere & corrigere poteſt: ſi nempe judicet abſurda illa phantaſmata, quæ illi ab imaginatione depravata offeruntur, neque loco, neque tempori, neque aliis circumſtantiis, quæ adhuc in memoria habentur, & vera eſſe ſcit convenire. Sic in vertigine ratio ſe bene habens rerum omnium externarum, quæ viſui offeruntur, ut parietum, laquearium, & pavimentorum circumvolutionem impoſſibilem eſſe judicat, atque adeo falſo imaginationem repræſentari. Sic Philoſophus ille, qui a cane rabido demorſus fuerat, dum illi imaginatio lædi incipiebat, balneum ingreſſurus, falſam canis imaginem in balneo percipiebat, quem tamen imaginationis errorem ratio adhuc integra redarguens, hæc illi verba ſuppeditavit: *quid cani cum balneo?* Et ſtatim in balneum ſe conjecit, cujus opera morbi imminentis, nempe hydrophobiæ periculo liberatus eſt.

Phrenitidis ſpecies duæ ſunt præcipuæ. Vera nempe & legitima, quæ propoſita definitione exprimitur, alia non vera, ſed ſpuria, quæ paraphrenitis appellatur. Vera phrenitis alia eſt in diſpoſitione, quæ frequentiſſima eſt: alia vero in habitu, quæ hectica nominatur: in hac bilioſi humores altius cerebro infiguntur; & plures illius partes occupant, ac tincturæ inſtar adhærent. Paraphrenitis vero fit, dum calida intemperies cerebro communicatur, vel a toto corpore, ut in febribus ardentibus contingit; vel ex cujuſdam partis inflammatione, ventriculi v. g. hepatis, pulmonis, & potiſſimum diaphragmatis; quod inflammatione delirium, veræ phrenitidis æmulum, ſcilicet perpetuum excitari ſolet. Quod fit ex magno conſenſu, qui inter cerebrum & diaphragma intercedit, propter nervos inſignes, qui ad illud feruntur, & ex motu perpetuo diaphragmatis, cujus ratione perpetuos vapores ad cerebrum tranſmittit.

Cauſſa vero phrenitidis eſt ſanguis bilioſus, cui etiam bilis excrementitia ut plurimum admixta eſt; & pro variis illius gradibus, majori ſcilicet, vel minori fervore, aut aduſtione, graviorem aut leviorem phrenitidem producit. Sic bilis pallida omnium mitiſſimam, aduſta vero ferinam excitat phrenitidem.

Ut vero fiat inflammatio cerebri, & membranarum, oportet ſanguinem illum bilioſum extravaſatum, & in dictarum partium ſubſtantiam effundi: quod duobus præcipue modis fieri conſuevit, vel cerebro primario affecto, vel ſecundario.

Primario afficitur cerebrum, quando immediate a cauſſa aliqua externa incaleſcit; ut radiis ſolaribus, meri potu, ira, & ſimilibus, ut ſanguis in venis cerebri commotus extra vaſa feratur; quod etiam a vulnere, percuſſione, contuſione capitis fieri poteſt. Et phrenitis hoc modo genita primaria phrenitis dici poteſt.

Secundaria vero phrenitis illa eſt, quæ febribus ardentibus, vel malignis ſuccedit, quando humoris morbifici portio ad cerebrum detruditur.

Fit enim portio plerumque in hujuſmodi febribus, ut natura, a cauſſæ morbificæ malitia perturbata, illius portionem ad viſcus aliquod deponat. Unde videmus pleuritides, peripneumonias, anginas, hepatitides, aliarumque partium inflammationes, illis febribus ſupervenire. Ita ſi humores illi ad cerebrum tranſmittantur, veram phrenitidem efficiunt; & tunc febris delirium præcedit: in primariis vero delirium ab initio cum febre apparet.

Signa phrenitidem imminentem indicantia ſunt, vigiliæ, ſomni turbulenti, ſermo immodicus, urina primum craſſa, mox tenuis, & diaphana, calor capitis. Hæc enim indicant materiam calidam ad caput ferri. Oculi immutantur, quia læſo cerebro, ſpiritu animali deſtituuntur. Dolor circa occiput perſentitur, quia venæ jugulares ad eam partem feruntur, & ſanguinem bilioſum refundunt.

Præſentem vero Phrenitidem indicant delirium aſſiduum, quia cerebrum indeſinenter afficitur: vigiliæ turbulentæ, ab intemperie calida cerebri productæ, reſpiratio magna & rara, quia phrenitici reſpirare obliviſcuntur. Cum enim per oblivionem, aut maximam mentis occupationem, infinitis phantaſmatis, quæ in imaginatione delira repræſentantur, & ſpiritus animales evocant, rara fiat reſpiratio, magnitudine raritas compenſatur. In phrenitide etiam ſitis nulla eſt, aut ſaltem perexigua, quamvis præſentes ſint intenſæ ſitis cauſſæ, quia mens ægrotat, & quia animales ſpiritus ob læſum cerebrum non mittunt radios ſufficientes ad os ventriculi ſuperius, ad quod ſitis pertinet. Pulſus parvus eſt, quia cor compatitur, durus, ob membranam inflammatam; celer & frequens, propter magnam neceſſitatem; nonnihil undoſus, quia cerebrum afficitur. Febris etiam eſt continua; quia inflammatio cerebri neceſſario febrem acceſſit. Lingua denique aſpera, & admodum nigra vel citrina; propter vapores bilioſos, illius humiditates abſumentes.

Hectica phrenitis ex eo dignoſcitur, juxta Hippocrates præceptum 2. *prorrhet. text.* 3. quod in ea delirium ſit mite & obſcurum, ægri non loquantur, ſed quieti maneant, atque dormire videantur.

Phrenitis vera a paraphrenitide diſtinguitur ex eo, quod affectus, qui hanc producit, multo citius manifeſtetur, quam delirium, & eo ingraveſcente vel miteſcente, delirium intendetur vel minuatur; immo per vices intermittit, & non eſt continuum. At vero paraphrenitis, ex ſepti traſverſi inflammatione orta, in qua delirium eſt continuum, aliis ſignis diſtinguitur: Quod nimirum in vera phrenitide reſpiratio ſit magna & rara, in iſta vero parva & frequens. Parva quidem, quod diaphragma inflammatione obſeſſum, non poſſit facile extendi & dilatari: frequens vero, propter neceſſitatem, ut frequentia parvitas compenſetur. Deinde in vera phrenitide vox eſt gravis, & in ea ægrotantes admodum vociferantur; in hac vero vox acuta, quia reſpirationis organum eſt impeditum. Ac denique in ſepti tranſverſi inflammatione hypochondria ſunt rurſum revulſa, ſecundum Hippocratem *in Coacis*. Et ratio eſt, quia diaphragma inferiori parte regitur membrana a peritonæo mutuata, atque ita dum inflammatur, peritonæum retrahit, & cum peritonæo hypochondria.

Cauſſarum denique ſigna ex humoris in toto corpore prædominio, tum etiam ex modo delirii mutuari poterunt. Pallida enim bilis phrenitidem efficit mitiorem; flava ferociorem, aduſta ferociſſimam. Sanguis vero bilioſus, omnium mitiſſimam & cum riſu conjunctam.

Prognoſis hujus affectus, ut plurimum lethalis eſt, pauci enim evadunt, quia pars nobilis graviſſime afficitur.

Maximam tamen ſolutionis ſpem præbent delirium cum riſu, omnium ſymptomatum vehementia minor, virium conſtantia, tum ſi poſt ſummum morbi vigorem inſignis aliqua evacuatio contingat, per ſudores, hæmorrhagiam, aut alvi fluxum.

Lethalem vero affectum oſtendit, lingua & manus tremulæ, ſtridor dentium, convulſio, rigor in principio morbi apparens, & quando ægri floccos & ſarcinas colligunt, & feſtu-

& feſtucas carpunt. Ejuſdem efficaciæ ſunt ad prognoſin lethalem efficiendam, ſtilla ſanguinis nigri e naribus emanans, albæ dejectiones, urinæ albæ & pellucidæ. Hæc enim omnia ſignificant magnam cerebri oppreſſionem, vel bilis a toto corpore in partem affectam translationem.

Ad hujus affectus curationem ſanguis ad caput affluens, evacuandus, revellendus, derivandus, repellendus, intercipiendus; qui jam affluxit evacuandus & diſcutiendus eſt, partis intemperies corrigenda, robur illius & totius corporis obſervandum.

Hæc omnia præſtari poterunt ſequentibus remediis.

Ante omnia mox ab initio, & quacumque diei hora, quia morbus eſt acutiſſimus, venæ ſectio inſtituenda eſt, præmiſſo clyſtere, ex cephalica: vel ſi magna adſit ſanguinis copia, ex baſilica, vel mediana primum, & poſt aliquot horas ex cephalica.

Si ex menſium, vel lochiorum, vel hæmorrhoidum ſuppreſſione malum oriatur, ſaphena in pede aperienda. Poſtea ad cephalicam veniendum, ut quod in capite receptum eſt, vel proxime in id movetur, educi valeat.

Unica phlebotomia ad hujus affectus curationem, ut plurimum non ſufficit; ſed bis, ter, & amplius principio, vel augmento morbi, pro humoris copia & conditione, ægrotantis ætate, temperie, viribus, repetenda.

Si febre continua laboranti phrenitis ſupervenerit, (ut non raro fit in earum febrium augmento vel ſtatu, quibus naturam errantem, & materiæ morbificæ malignitate perturbatam, bilioſos humores ad caput tranſmittere videmus,) licet antea ratione febris ſanguis detractus fuerit; repetenda eſt venæ ſectio. Sed quia vires a febre & prægreſſa evacuatione debilitatæ ſunt, parcius ſanguis detrahendus eſt. Ideo tunc temporis una cephalica aperiatur, vel ſi vires id non ferant, ſaphena, in alterutro pede, vel utroque, cujus venæ in talibus morbis apertio plurimum utilitatis affert. Neque minoris tamen eſt efficaciæ, hæmorrhoidum apertio per hirudines.

In omni autem venæ ſectione, quæ præſente delirio fit, hoc obſervandum: ut foramen non amplum fiat. Sic enim vulnus cito coaleſcit; quod etiam accurate obligandum eſt, ne ab ægro diſſolvatur: Tum ad promptiorem coalitum utile erit emplaſtrum ex aloe, albumine ovi, & pilis leporis paratum applicare.

Poſt venæ ſectionem provocetur ſomnus. Nam ſi a ſanguine evacuato procedunt vigiliæ, de novo accenſis humoribus, æger ferocior evadit. Conciliatur vero ſomnus tum repellentibus remediis ſincipiti admotis, tum etiam refrigerantibus & hypnoticis, quorum ſeriem infra proponemus.

Cum venæ ſectioni non eſt locus, cucurbitulæ cum ſcarificatione profunda applicentur, primo partibus inferioribus, poſtea ſuperioribus. Tum etiam cucurbitulæ non ſcarificatæ cruribus & aliis partibus applicentur.

Frictiones in iiſdem partibus, ligaturæ in tibiis celebrentur, revulſionis gratia. Veſicatoria etiam ſcapulis & brachiis utiliter admoveri poterunt.

Clyſteres ſingulis diebus injiciantur, ex refrigerantibus, & humectantibus parati. His enim humorum acrimonia temperatur, eorumque motus ad inferiora promovetur. Eorum autem formula talis eſſe poterit.

♃. Radicum althææ ℥. i. foliorum malvæ, violarum, lactucæ, parietariæ, betæ, an. M. i. florum nymphææ, & ſummit. anethi, an. P. i. prunorum par. vi. Coquantur in aqua hord. In colaturæ ℔. i. diſſolve caſſiæ recenter extractæ, & diaprun. ſimpl. an. ʒ. vi. ſacchari rubri ʒ. i. Fiat clyſter.

Hujuſmodi clyſteribus ne miſceantur olea; quia facile inflammantur.

Purgatio in phrenitide primaria, quæ ſcilicet alteri morbo non ſuccedit, nullo modo convenit. In ea vero, quæ febri continuæ ſupervenit, aliquando confert. Si nimirum magna ſit cacochymia, & phrenitis incipiens: tunc etiam materia eſt errabunda, & pro turgente habetur, atque adeo ex conſilio Hippocr. *Aphor.* 22. *ſect.* 1. per initia ſtatim evacuanda eſt.

Purgatio etiam debet inſtitui ex decocto refrigerante, cum purgantibus benignioribus, ut ſenna, rhab. caſſia, tamarindis, catholicone, & ſyrupo roſaceo.

Statim vero poſt venæ ſectionem ad repellentia veniendum eſt, quæ humorum acceſſum impediunt, caputque refrigerant. In hunc finem oxyrrhodina uſurpantur, quæ ex oleo roſaceo & aceto ab antiquis componebantur. Recentiores vero aquas ſtillatitias, & ſuccus herbarum adjiciunt; & magis vel minus refrigerantia ac repellentia fiunt, prout magis vel minus fluxio & inflammatio urget, cui rei diligenter attendendum eſt. Ideo plures eorum formulas hic deſcribamus, ut caſibus particularibus aptiores eligi poſſint.

♃. Ol. roſac. ℥. iiii. aceti roſac. ℥. i. aquæ roſar. & plantaginis, ana ℥. ii. Admoveantur ſincipiti raſo, & temporibus cum quadruplicatis. Vel

♃. Aquæ roſar. ℥. iv. olei roſac. ℥. ii. aceti roſac. ℥. ß. albumina ovorum n. ii. Conquaſſata miſceantur. Vel

♃. Ol. violar. roſar. nimphææ, ana ℥. ß. aquæ roſar. lactucæ, ſempervivi, ana ℥. ii. aceti ℥. ß. Miſce. Vel

♃. Succi lactucæ, portulacæ, ſolani, umbilici Vener. ana ℥. ii. ol. roſac. ℥. iii. aceti roſac. ℥. ß. Miſce. Vel

♃. Ol. roſac. omphac. ℥. i. ß. unguenti popul. recentis, (nam vetus calefacit) ℥. i. aceti roſac. ℥. ß. albumen ovi n. i. Agitentur omnia ſimul, excipiantur ſtupis cannabinis, & applicentur.

Lac mulieris quæ puellam peperit, cum ſucco lactucæ, & oleo roſaceo ſubactum, inſtar oxyrrhodini admotum, mire delirium ſedat.

Circa hujuſmodi refrigerantia hoc obſervandum, ut caute, & cum judicio uſurpentur, cum cerebrum ſuapte natura frigidum ſit, & membrum princeps, ac metus ſit, ne diuturniori horum remediorum uſu æger in contrarium affectum, ſcilicet comatoſum, inducatur, præſertim ſi ſenex fuerit, aut admodum debilis. Ac licet nunc longiori, nunc breviori tempore eorum uſus continuandus ſit: tamen circiter ad dies tres poteſt extendi.

Ut vero iſta medicamenta haud facile diffluant, neque oculos & faciem, aliaſque partes inquinent, corona ex panne lineo, vel lana convoluta, anteriori capitis parti imponatur, ut caput circumdet parte anteriore in media fronte ex lateribus ſupra aures: Parte poſteriore verſus occiput, & in medio coronæ remedia applicentur. Iſta vero remedia, juxta Gal. præceptum 2. *de compoſ. med. c.* 2. hyeme actu calida vel tepida; æſtate frigida applicanda ſunt. In ſene tamen aut debili melius eſt actu frigida non admovere.

Si inflammatio ad cutem, & partes exteriores vergere videatur, quod nonnunquam accidit, tunc temporis a repellentibus præſertim fortioribus, abſtinendum eſt: ne materia ad cerebrum repulſa, gravius malum efficiat.

Ad humoris quoque ad caput fluentis impetum intercipiendum, faſciæ, aqua roſar. & aceto madidæ, inter initia collo circumjiciendæ.

Cauſtica & veſicatoria, tibiis admota, humorum revulſionem ad inferiora plurimum adjuvant.

Interim dum hæc fiunt, quæ totum corpus & præcipuas partes refrigerant, tum interna, tum externa, in uſum revocanda ſunt.

Interius uſurpari poterunt julepi, emulſiones, & electuar.

♃. Aquar. lactucæ: portulac. roſar. & papav. rhœados, an. ℥. iiii. ſyrupi violac. & granat. an. ℥. i. ß. ſalis prunellæ ʒ. iii. fiat julep. pro iii. doſib. bis, aut ter in die ſumendi. Vel

♃. Fol. lactucæ, portulacæ, plantag. ana M. ii. flor. nymphææ, & violar. ana P. i. Coquantur in aqua hord. ad ℔. i. ß. In colat. diſſolve ſyrupi violac. ℥. iii. ſalis prunellæ ʒ. iii. Fiat julep. pro iii. doſibus.

Julepis perpetuo, præter ſalem prunellæ, optimum erit ſpiritum ſulphuris, aut vitrioli admiſcere, his enim bilis fervor optime temperatur.

♃. Quatuor ſeminum frigidorum maj. mundat. ʒ. vi. ſem. papav. albi ʒ. ii. aquæ hord. ℔. ß. aquar. lact. & nymphææ, an. ℥. ii. aquæ roſar. ℥. i. Fiat emulſio ſecundum artem, pro duabus doſibus, addendo ſyrup. violac. ℥. ii.

♃. Conſervæ viol. & roſar. an. ℥. j. conſervæ flor. nymphææ, & caulium lactucæ condit. an. ℥. ß. pulv. electuarii diamarg. frig. ʒ. ß. Cum ſyrupo violaceo fiat electuar.

Parari etiam poteſt electuarium ex ſem. papav. albi in mortario marmor. contuſo, & cum ſaccharo permixto, quod diacordium album poteſt nominari. Humores enim calidos & acres temperat, & ſomnum conciliat. Fit ex ſem. papav. ℥. i. contuſo, cum tantillo aquæ roſar. deinde addit ſacchari ℥. ii. vel utriuſque partes æquales.

Exterius vero admoventur epithemata refrigerantia cordi & hepati.

♃. Aquæ roſar. ℥. iv. aquar. borrag. bugloſſ. & acetoſ. ana ℥. ii. aceti vini albi ℥. ß. pulv. trium ſanta. ʒ. i. ß. ſpodii ʒ. ß. ligni aloes ℈. i. croci g. viij. camphoræ, g. vi. Fiat epithema cordi.

♃. Aquar. lactuc. & roſac. ana ℥. iii. aquarum endiviæ & portulac. ana. ℥. ii. aceti roſac. ℥. i. ſantali albi, rubri, ſpodii, ana ℈. i. camphoræ, & ſpicæ nard. ana g. v. pulv. electuarii diarrhod. abbat. ʒ. i. Fiat epithema hepati.

Item hepatis & lumborum regio inungatur ſequenti linimento.

♃. Unguenti roſac. ℥. j. ß. cerati ſantal. ℥. i. ſucci lactuc. & olei roſac. ana ℥. ß. Fiat linimentum.

Pectus etiam oleis relaxantibus, ut violaceo, inungantur.

Teſtes linteis exycrato madidis involvantur, vel quod erit præſtantius, aqua roſarum cum tantillo aceti uſurpetur.

Lotio pedum ex decocto refrigerante actu calido commendatur: nam calore humido eas partes relaxat, & humorum motum ad inferiora promovet. Frigiditas vero illius potentialis per nervos toti corpori, & cerebro in primis communicatur, ſomnuſque conciliatur. Illius autem formula talis eſt.

♃. Fol. violar. malvæ, ſalicis, vitis; nymphææ, an. M. ii. flor. nymphææ, roſar. ana M. ii. cap. papaverum n. x. fiat decoctio ad uſum dictum.

Aqua pura ad lotiones pedum ſufficere poteſt, in aqua ſubrigida ſi pedes ægrotantis mergantur per tres, aut quatuor horas, a delirio liberatur, ſomnuſque conciliatur.

Simi-

Similem effectum præſtat ſedum majus contuſum inſtar cataplaſmatis, & plantis pedum admotum; tum etiam cucurbita contuſa, & eodem modo apposita.

Odoramenta etiam naribus frequenter admota cerebrum refrigerant, in ſequentem modum parata.

℞. Florum violarum, nymphææ, ana P. roſar. P. ii. ſantali citrini ℈. Ligentur in nodulo raro, qui aqua roſar. adſperſus naribus offeratur. Vel

℞. Santali citrini flor. roſar. nymphææ, ana ʒ. camphoræ ℈. ß. Includantur in vaſe anguſti orificii cum aqua roſar. & ſupra ignem ebulliant, vaporque naribus excipiatur.

Quia vero in hoc affectu vigiliæ maxime urgent, omni arte ſomnus conciliandus eſt, ab ipſo morbi initio. Cui uſui non parum conferunt repellentia medicamenta antea propoſita. Præſertim, ſi ante oxyrrhodini admotionem caput oleo violaceo frigido perfundatur: quod in vigiliis maxime proficuum eſt, tum etiam convulſionibus ex hoc morbo oriundis. Idipſum tamen efficacius ſequentia præſtare poterunt.

℞. Capit. papav. albi cum ſem. n. vi. florum nymphææ P. ii. Contundantur omnia, & cum aqua roſar. & lactucæ q. ſ. Fiat inſtar cataplaſmatis, quod fonti applicetur duobus linteis incluſum.

Nota, medicamentis ſomnum conciliantibus acetum non eſſe permiſcendum, niſi quantitate pauciſſima, quia vigilias excitat.

℞. Flor. lact. M. j. ß. roſ. M. ß. ſem. papav. albi ʒ. 3. Coquantur in aqua ad mollitionem. Contuſis adde farinæ hordei, lact. mulieb. an. ℥. ß. ol. viol. q. ſ. Miſceantur pro frontali. Vel

℞. Ol. violac. nymphææ, unguenti popul. recent. an. ʒ. iii. opii, olei nuc. moſch. gr. iii. miſc. Fiat linimentum, quo frons & tempora inungantur.

Sedum majus contuſ. & cum lacte muliebri mixtum, ſyncipiti admotum, mire ſedat phrenitidem & ſomnum conciliat. Sed ſtatim ac dormire cœperit æger, detrahendum ne in come præcipitetur. Ramenta cucurbitæ recentis idem præſtant, & minori periculo.

Penotus ſequens epithema miris laudibus effert, quod ſic habet.

℞. Moſchi gr. xii. camphoræ gr. xx. aquæ roſar. rubrarum, tinctura ſantalorum rubror. imprægnatæ ʒ. xx. Miſce. Capite deraſo madefiant lintea duplicata in hoc liquore, & tepida, per omnes capitis ſuturas applicentur. Ubi reſiccata fuerint, iterum imbibe, & per 24. horas applicationem continua, & ſomno conciliato, cerebroque confirmato, ægrum mirifice convaleſcentem proſpicies, niſi ipſamet cerebri ſubſtantia fuerit corrupta.

Interius vero cum julepis, aut emulſionibus interdum exhiberi poterit ſyrup. de papav. ſimp. ℥. i.

Vel ladani opiati gr. ii. aut iii. exhiberi poterunt, quod etiamnum in clyſteribus uſurpatum, ſatis potenter & tutius ſomnum conciliat.

Attamen in narcoticorum uſu cautus eſſe debet Medicus. Exhiberi enim non debent, ſi vires ſint valde debiles, ne ſpiritus, & calor ab iis extinguatur.

Celebratis ſufficienter prædictis materiæ fluentis evacuationibus, revulſionibus, derivationibus, & interceptionibus, ad materiæ fluxæ eductionem veniendum eſt.

Ac primum vena frontis aperienda, ſi manifeſta ſit, & ſecari poſſit, faſcia collum non adſtringendo, ut vulgo ſolet fieri; ſic enim ſanguis ſurſum impellitur.

Utiliſſime etiam aperientur venæ narium, & ſi ullo modo morbus eſt ſanabilis, hoc præcipue curabitur: ſanguiſque ſatis copioſe per eas emittendus, idque ſatis mature, & ſtatim poſt univerſales evacuationes faciendum eſt. Aperiuntur autem hujuſmodi venæ, nares interius ſeris aliiſque aſperis frequenter pungendo, atque lancinando. Vel adhibitis poſt aures, naribus, fronti, podici hirudinibus, ſanguis exſugendus eſt.

Capiti vero applicentur reſolventia ſimul cum repellentibus, ea proportione, ut primo parum addatur de reſolventibus; quo vero morbus magis ad declinationem vergit, eorum quantitas urgeatur, ut tandem ſola reſolventia uſurpentur, ad materiæ morbificæ reliquias diſcutiendas. In hunc finem uſurpari poterit oleum chamæmel. vel anethinum, cum oleo roſac. permixtum.

Sed inter reſolventia primas obtinent animalia tenella mactata capiti ſtatim admota, vel eorum partes, ut Gallinæ, pulli columbini, & gallinacei, catelli per ſpinam ſecti, & pulmo vervecinus: ſuo enim calore naturali partem roborant, humorem diſcutiunt, illiuſque acrimoniam contemperant.

Quibus uno aut altero die tentatis, ſi nihil commodi conſequaris, docet Mercatus ſummo capiti cucurbitulam affigere, ut per ſuturas aliquid expiret, evoceturque ad cutem: ac ſi rubor compareat ac tumor ſubtus cucurbitulam ipſam ſcarificare. Quo auxilio aſſerit Medicum conſequi poſſe, quod reliquis omnibus non valuerit, maxime ſi mox adhibeatur lavacrum aquæ dulcis, in quo aliquid ex diſcutientibus coctum ſit. Hoc tamen monet, in ea ſolum inflammatione faciendum eſſe, quæ per ſe inceperit, non aliis autem febribus ſupervenerit.

Hoc remedium confirmat Zacutus Luſitanus referens, ſe deſperatam phrenitidem curaſſe, admota ſyncipiti cucurbitula cum ſcarificatione.

Quidam majori audacia veſicatorium ſyncipiti admovent, quod aliquando ſucceſſiſſe ajunt; ſed maxima indiget præmeditatione.

Pro potu utatur æger decocto hordei, vel rad. acetoſæ, cum ſyrupo granatorum, berberis, aut limonum. Vel ſequens infuſum propinetur.

℞. Aquæ fontis ℔. ij. fol. acetoſæ, & papav. rhœados an. M. ß. flor. borrag. nymphææ, viol. an. P. ß. ſpiritus vitrioli ʒ. j. ſantali rubri limati ℈. ij. Stent in infuſione per aliquot horas frigide. Colentur per chartam emporeticam, addendo ſacchari albi, q. ſ. ad ſaporis gratiam.

Urina in hoc morbo, ut plurimum ſupprimitur, quia ægri eam emittere negligunt, unde partes illæ diſtenduntur, ac tandem inflammationem concipiunt, quæ vel ſola interitum ægro afferre poteſt. Itaque ægri ad urinam reddendam ſæpius incitandi ſunt. Mox veſicæ regio fovenda aqua tepida. Dein manu comprimendo urina propellenda, aut ea elicienda penem contrectando. Et ſi levioribus hiſce ſymptoma non cedat, ad ſequentia veniendum erit.

℞. Fol. parietariæ M. ij. petroſel. cum rad. M. j. Fiat decoctio. In colatura diſſolve olei ſcorpionum ℥. iij. Fiat fotus ſupra pectinem.

Hujus decocti reſidentia frigatur in ſartagine cum oleo ſcorpionum, & poſt fotum applicetur.

Si decoctum efficacius deſideretur: adde ſem. apii, petroſelini, milii ſolis, ſeſeleos, an. ʒ. ij.

Utiliter etiam poſt fotum, ſequens unguentum poteſt applicari.

℞. Pinguedinis cuniculi, olei ſcorpionum, ana ℥. ii. ſem. apii, petroſ. aſari, & ſeſeleos ſubtiliſſ. pulverat. an. ʒ. ß. Fiat unguentum.

CAPUT XII.

De Cerebri abſceſſu, & ſphacelo.

CErebri abſceſſus & ſphacelus a pauciſſimis Auctoribus deſcribitur, licet ab Hippocrate annotatus fuerit 3. *de morbis*, & in uſu practico interdum occurrat, minuſque exercitatos Medicos alterius morbi ſpecie deludat.

Eſt autem cerebri ſphacelus ſubſtantiæ cerebri ſuppuratio, vel corruptio, quæ gangræna, vel ſyderatio etiam nominatur.

Cauſſa illius immediata eſt cerebri ſubſtantiæ inflammatio, quæ tamen a phrenitide diſtinguitur eo quod in ea membranæ potiſſimum inflammentur, & ab iis inflammatio parti tantum exteriori & contiguæ communicetur. In hac vero inflammatio partes cerebri interiores, ac totam propemodum illius ſubſtantiam occupat. Magna autem illa inflammatio, in parte molliſſima & humidiſſima, brevi ſphacelum accerſit.

Hujus inflammationis cauſſa eſt ſanguis ſupercalefactus, vel admodum bilioſus, in cerebri corpus, & partes ejus internas affatim irruens.

Cauſſæ procatarcticæ ſunt illæ omnes, quæ ſanguinem calidum copioſum in toto corpore cumulare, & ad caput transferre valent, ut exercitatio vehemens, inſolatus, vel capitis ad ignem calefactio, ita & ſimilia. Sed frequentius hunc affectum inducere ſolent vulnera capitis gravia, & contuſiones. Ab hac tamen cauſſa oriundus abſceſſus, vel ſphacelus, a dicto diverſus aliquo modo eſt. Quia ex contuſione factus abſceſſus, tot cerebri partes, ut plurimum, non occupat, ſed uni præcipue adhæret. Unde ſymptomata leviora, ſaltem ab initio eſſe ſolent, & affectus ad plures dies prorogatur.

Signa abſceſſus & ſphaceli, qui ſine vulnere, aut contuſione producitur, ita ſe habent.

Invadente affectu ingens capitis dolor ægrotantem adoritur, qui per occiput collo, & univerſæ ſpinæ communicatur. Cui mox ſuccedit ſenſuum omnium, tum internorum, tum externorum abolitio, ſicut in apoplexia contingit; a qua tamen ſignis infra deſcribendis diſtinguitur.

Variis motibus & inordinatis ſeſe ægri exagitant, ut vix uno loco contineri valeant. Manibus interdum partes ſuperiores invadunt, eaſque divellere ac laniare conantur, faciem unguibus dilacerant, crines avellunt. At procedente morbo corpus langueſcit, & ad motum impotens efficitur.

Febris acutiſſima & intenſiſſima hunc perpetuo comitatur affectum, quæ ab ingenti cerebri inflammatione procedit.

Denique in hoc affectu ægrotantes neque cibum, neque potum admittunt, vixque aliquid ſtomacho illorum quocumque artificio ingeri poteſt: unde cita advenit virium exſolutio.

Abſceſſus, ex vulnere aut contuſione genitus, ſequentibus ſignis dignoſcitur. Poſt acceptam contuſionem capitis torpor quidam & mœſtitia apparet, animalibus ſpiritibus a materia extravaſata labefactari incipientibus. Morbo invaleſcente, febricula exoritur, materia putreſcere incipiente. His capitis dolor ſuccedit, & ſomnolentia. Mox aucta putredine omnia ſymptomata ingraveſcunt. Febris intenſior evadit, æger e profundiori ſomno emergens, ſubito vociferatur, ſurgit e lecto, ſtatimque iterum decumbit. Frequenter manum ad caput adducit. Ex his

plerique ante obitum purulentam materiam, & vireſcentem ore, aut naribus rejiciunt.

Quod ad prognoſin ſpectat, affectus iſte periculoſiſſimus eſt, & utplurimum lethalis, immo intra triduum ægrotantes interimit, ut docet Hippocr. *Aphor. 31. ſect. 7. Quibus*, inquit, *cerebrum ſphacelatum eſt, in tribus diebus pereunt, ſi vero hos evaſerint, ſani fiunt* Galenus *in comment.* docet, per ſphacelum hic non eſſe intelligendam factam, & completam partis corruptionem, quoniam hæc ſanationem non admittit, ſed quæ eſt in fieri, imminetque, ob inflammationis magnitudinem.

In iis, qui convaleſcunt (quod rariſſime contingit,) nulla eſt præteritorum memoria: ægri enim nec morbi, nec alterius rei ad morbum pertinentis, meminerunt.

Ad curationem hujus affectus magna feſtinatione opus eſt. Niſi enim in principio illius remedia ſtatim adhibeantur, nullus amplius ſupereſt curationi locus.

In prima igitur morbi invaſione ſtatim ſanguis detrahendus eſt magna copia, & iteratis vicibus, bis, ter, quater eadem die, quantum vires ferre poſſunt, in hoc enim unico remedio tota curationis ſpes reſidet. Cum enim magna ſanguinis copia cerebri ſubſtantiam occupet, quæ magna eſt, mollis & humidiſſima, ab ea ſufficienter revelli, ac derivari nequit, niſi totus fere ſanguis in venis contentus educatur. Et in hoc caſu locum habet vulgaris illa Celſi ſententia; *Multa in præcipiti periculo recte fiunt, quæ alias eſſent omittenda.*

Poſt venæ ſectiones clyſteres acriores injiciendi ſunt, ut humores ſuperiora petentes, ad inferiora revellantur, iique ſingulis diebus iterandi.

Eodem tempore oxyrhodina admovenda ſunt ſyncipiti & fronti, qualia in phrenitide deſcripta ſunt.

Ad majorem revulſionem, & derivationem cucurbitulæ ſcapulis & dorſo cum profundis ſcarificationibus admovendæ ſunt, frictiones & ligaturæ extremorum celebrandæ; venæ primum malleoli, poſtea frontis, & arteriæ temporum aperiendæ; hirudines pone aures, & hæmorroidibus applicandæ; veſicatoria cervici & brachiis admovenda, & reliqua remedia uſurpanda, quæ in phrenitidis curatione a nobis propoſita ſunt.

Ac tandem ſi morbus ad declinationem vergat, leniter reſolventia capiti admovenda ſunt, inter quæ pulmones vervecini, ex animali ex tempore mactato calentes principem locum obtinent.

CAPUT XIII.

De Mania.

MAnia eſt delirium ſine febre, cum furore, & audacia. A phrenitide diſtinguitur, quia in ea febris acuta viget, a cerebri & membranarum ejus inflammatione oriunda. Mania vero febre caret, ſaltem ratione propriæ eſſentiæ; nihil enim impedit, quin febris cum mania complicari poſſit; ſed ab alia cauſſa oriunda, non autem ab ea, quæ maniam producit. Atque ideo in phrenitide febris eſt ſymptomatica; in mania eſſentialis & primigenia, ab alia cauſſa procedens, & ſic Gal. 3. *de loc. affect. cap. 7.* explicandus eſt. *Quemadmodum*, inquit, *alter atræ bilis ſuccus, qui ex præaſſata flava bile naſcitur, ferina deliramenta inducit, modo ſine febre, modo cum febre.*

A melancholia diſtinguitur per ſymptomata pathognomonica; ſiquidem mania eſt cum furore & audacia; melancholia vero cum timore & mœſtitia.

Cauſſa maniæ proxima & immediata, juxta Galeni mentem, eſt calida & ſicca intemperies, ab humore atrabilario oriunda; quæ tamen graviſſimis urgetur difficultatibus.

Si enim tanta eſſet intemperies in cerebro, ut mentem de ſua ſede dejicere valeret, febrem deberet parere, cum calor remiſſior, delirium efficere non valens, febrem pariat, qualis eſt, quæ ab inſolatu exoritur.

Ad hoc dubium varii varia reſpondent: Solidiorum reſponſio eſt, calorem, qui febrem excitat, debere eſſe fuliginoſum, ut ad cor delatæ fuligines febrem efficiant; calorem fuliginoſum autem in materia humida conſiſtere debere, qualis eſt materia febrium putridarum: in mania vero humores eſſe aduſtos & incineratos, ita ut ab iis nullæ eleventur fuligines. Uno verbo ajunt, calor in mania eſt, velut in pruna; in febribus vero, ut in flamma.

Hæc tamen reſponſio fortiſſima urgetur inſtantia: Quod nimirum in febre hectica major fit humiditatum conſumptio, quam in mania; attamen febris uſque ad integram & abſolutam omnium humiditatum, & ipſius humidi primigenii conſumptionem, ægrique interitum perſeveret.

Platerus hac ratione, aliiſque nonnullis perſuaſus, exiſtimat, præter calidam & ſiccam intemperiem, adeſſe quoque malignam & venenatam quamdam qualitatem, quæ ſit præcipua cauſſa delirii. Magna hujus ſententiæ probabilitas inde elici poteſt, quod furor uterinus a ſemine corrupto, & malignam ac venenatam qualitatem adepto exoriatur: Quod hydrophobia, quæ eſt ſpecies maniæ, a morſu venenato canis rabidi, in quocumque temperamento, ſine atræ bilis concurſu inducatur; quod morbus, qui a morſu Tarantulæ exoritur, quædam etiam maniæ ſpecies appelletur; ac denique venena quædam maniam inferre poſſint, ut de cerebro muſtelæ & ſolano maniaco referunt. Ideo veriſimile eſt, peculiare quoddam venenum, in corpore humano genitum, maniæ cauſſam eſſe præcipuam: cum etiam febres malignæ, quæ non raro mitiſſimæ ſunt, ut in iis pulſus, ac urinæ ſanis ſimillimæ appareant, deliria producere ſoleant potius, quam febres ardentes, malignitatis expertes. Et docet experientia, maniam contingere frequenter, non tantum atrabilario temperamento præditis; ſed etiam omnibus naturis & ætatibus, præſertim ſi hæreditario jure contigerit: ac denique illam calidioribus medicamentis, ſpecifica virtute præditis, non raro curari. Etſi diffiteri minime oporteat, in melancholicis, & atrabilariis hunc morbum frequentius & utplurimum produci; quia ille humor tali veneno ſuſcipiendo magis idoneus eſt. Et Galenus ipſe malignitatem iſtam, humori atrabilario advenientem, agnoſcere videtur *Comment. Aphor. 56. ſect. 6.* ubi dicit maniæ cauſſam eſſe melancholicum humorem, non ſemper; ſed cum ſupra modum exuſtus, aut putrefactus malignam induerit acritudinem.

Sed manet adhuc difficultas, ex eo deſumpta, quod maniaci frigus externum etiam hyemis tempore nudato corpore innoxie patiantur, & præterea ad tactum calidi ſentiantur, quod indicat calorem intenſiſſimum in iis vigere.

Verum reſpondemus, hoc in omnibus maniacis minime contingere, & multos hybernum frigus averſari, veſtibuſque plurimis gaudere. Alios vero ab aere externo non affici, propter conſuetudinem, quia ab aſſuetis non fit paſſio. Sic videmus puellas delicatulas hyemis tempore pectus denudatum habere, quod tactu calidum ſentitur: quamvis ex Hippocrate frigus ſit pectori valde inimicum.

Materia hunc affectum producens, in venis & arteriis continetur, vel totius corporis, vel cerebro propioribus, vel ipſis cerebri vaſis: unde ex locorum varietate varia ſymptomata, eaque graviora vel leviora emergunt. Non raro etiam in uteri vaſis, ex ſanguine vel ſemine corrupto, materia morbifica continetur, ex qua furor uterinus generatur.

Si materia peccans eſt in omnibus venis, aut cerebro vicinis, inſania fit perpetua & indeſinens. Si vero in parte tantum aliqua concluditur, delirium quaſdam habet intermiſſiones, & per intervalla recurrit.

Signa diagnoſtica alia imminentem, alia præſentem maniam ſignificant.

Ad imminentem vel futuram maniam dignoſcendam primo conſiderata eſt ægrotantis nativa diſpoſitio, quæ ſcilicet ad bilioſam, ſeu atrabilariam temperiem accedit. Sic apud Hippocratem 2. *Epid. 5. Cui vena in cubito pulſat, furibundus eſt, & ad iracundiam præceps: cui vero ſenſim movetur, torpens eſt ac ſtupidus.* Arterias nomine venarum Hippocrates afficit. Non autem ſimplicem pulſationem intelligit, ſed vehementem, cui opponit illud *quando ſenſim movetur*, ut ſenſus hujus ſententiæ ita ſe habeat. Qui habent pulſum magnum, velocem, & vehementem, a nativa conſtitutione, ad iram & furorem maxime proclives ſunt: qui vero tardum habent pulſum, torpidi ſunt, & ſtupidi.

Secundo; ſexus ratio habenda eſt. Viri enim frequentius furore exagitantur, quam mulieres. Quod intelligendum eſt de affectu primigenio: ex utero enim mulieres non raro in furorem aguntur.

Tertio ætas conſideranda eſt. Juvenibus enim frequentius mania contingit, quam pueris & ſenibus.

Quarto, anni tempus advertendum. Sæpe enim verno tempore contingit hic affectus, ſæpius æſtate, ſæpiſſime autumno, ex Hippocrate & Galen. *ſententiis Aphor. 20. 21. & 22. ſect. 3.* Vere humores aliis temporibus geniti, & per hyemem aſſervati ac quieſcentes, commoventur & exagitantur, morboſque analogos pariunt. Æſtate multa bilis non ſolum flava, ſeu etiam atra in diſpoſitis gignitur, quæ maniam efficit eodem tempore, vel ad autumnum uſque, majori copia cumulata, morbum producit.

Hæc ſigna remotiora ſunt, & in genere tantum diſpoſitionem ad hunc morbum ſignificant. Proxime vero imminentem affectum oſtendunt, dolor capitis aſſiduus, vigiliæ contumaces, ſomni leviſſimi atque breviſſimi, inſomnia turbulenta, curæ & ſollicitudines moleſtæ, terrores ex levi cauſſa, præceps & frequens iracundia ex minima, vel nulla occaſione, ſplendores oculis obverſantes, aurium ſonitus, proclivitas ad Venerem inſueta, pollutio nocturna frequentior, riſus præter aſſuetudinem & rationem, loquacitas inſueta, & fere aſſidua, & interdum taciturnitas meditabunda. Poſteriora hæc incipientem maniam ſignificant.

Factum vero, & præſentem maniam oſtendunt ea, quæ in definitione prolata ſunt: nempe delirium ſine febre, cum furore & audacia. Varia tamen ſunt hujuſmodi deliria in variis ægrotantibus, tum etiam in iiſdem, diverſis temporibus, pro majori vel minori cauſſæ vehementia. Alii enim feroci iracundia rapiuntur, & obvios quoſque invadunt, proprias veſtes proſcindunt, & ſibi interdum violentas manus inferunt, ſibique vitam eripere conantur. Alii vero mitiores & pacatiores ſunt, nullamque adſtan-

tibus noxam inferunt, ſed tantum varios ſermones & ridiculos proferunt; interdum canunt & rident, & variis deliramentis afficiuntur, ac ſymptomata patiuntur iis aliquo modo ſimilia, quæ in melancholia & ſtultitia ſolent contingere.

Ex illa autem varietate ſymptomatum, cauſſarum varietas dignoſcitur. Riſus enim immodicus, hilaritas, & cantillatio, materiam peccantem multo ſanguine dilui ſignificant. Iracundia vero, inquietudo, clamor, percuſſio, pallidus & flaveſcens faciei color, bilem flavam in vitio eſſe oſtendunt: Inſania vero admodum furioſa, ut ægri obvios impetant, & aliquando interficiant, a flava bile exuſta, quæ atra bilis dicitur, ducit originem. Si vero atra bilis non ex flava bile, ſed a melancholia exuſta & præaſſata generetur, ægri truculento vultu præditi ſunt, manent interdum in diurno ſilentio, quod nonnunquam in ſermonem importunum erumpit, immites ſunt, pertinaces, ingenti mœrore interdum ac luctibus afficiuntur.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtituenda eſt. Mania graviſſima eſt affectus, & non ſolum per menſes, ſed per annos aliquando & uſque ad mortem perſeverat: præſertim ſi hæreditaria ſit. Cum omnes morbi ab atra bile ſint curatu difficillimi, iſte præ ceteris difficilior eſt, quod ægri Medicis non obtemperent, & neceſſaria remedia uſurpare minime velint.

Facilius curatur mania, quæ cum riſu, & mitioribus ſymptomatis copulata eſt, quam quæ cum ſtudio, ac furore.

Brevi ſucceſſuram morbi curationem oſtendunt quæcumque evacuationes, ex motu naturæ contingentes, per ſudores, alvi fluxum, hæmorrhagiam, per nares, aut hæmorrhoides, aut ſi varices ſupervenerint: unde Hippocr. *Aphor. 21. ſect. 6. Si inſanis varices, aut hæmorrhoides contigerint, morbi ſolutio fit.*

Dyſenteria, aut hydrops, aut febris tertiana, vel quartana maniæ ſuperveniens, eam tollit; fit enim metaſtaſis humorum a cerebro ad partes inferiores, in quibus novum morbum producunt.

Ab hujus morbi curationem materia peccans evacuanda, revellenda, & repellenda eſt; calida intemperie corrigenda, cerebrum aliæque partes principes roborandæ. Quæ omnia ſequentibus præſidiis adimpleri poterunt.

Primo ſanguinis miſſio celebranda eſt, præmiſſo clyſtere, ex vena brachii inſigniori: poſtridie vero iteranda ex altero brachio, idemque remedium frequenter uſurpandum. Aſſerit enim Platerus, innumeros hac ratione curatos fuiſſe a Chirurgis & aliis, qui ex profeſſo hiſce morbis curandis operam dabant, qui vigeſies, immo ſexageſies venas aperiebant. Non ſolum enim venæ brachii utriuſque, ſed etiam malleoli, frontis, narium, hæmorrhoidum, etiam varices, ſi appareant, & ſalvatellæ; idque per intervalla, interjectis clyſteribus, & medicamentis purgantibus infra deſcribendis. Cucurbitulæ etiam, ſcapulis & dorſo cum ſcarificatione admotæ, poſt multas venæ ſectiones: tum etiam hirudines temporibus, & pone aures utiliſſimæ ſunt.

At frequentibus illis phlebotomiis materiæ peccantis præparationes & purgationes intejiciendæ ſunt: eæque diu, multumque continuandæ. Cui uſui conferent omnia, quæ ad bilis & melancholiæ præparationem, & expurgationem uſurpari ſolent, quibus & ſequentia, utpote ſelectiora, adjicere poſſumus.

♃. Lapid. Lazuli ʒ. i. ß. diagryd. ʒ. ß. turbith. ʒ. i. ſennæ ℥. ß. epithymi, cremor. tartari, ana ʒ. ii. cinnam. & cort. citri, an. ℈. i. croci ℈. ß. Fiat pulvis, cujus doſis erit ʒ. j. vel ℈. iv. cum juſculo, vel liquore appropriato.

♃. Rament. helleb. nigri ℥. j. Infundantur per triduum in aquæ pluviæ ℥. iv. Decoquantur lento igne ad tertias. Colaturæ adde mellis optime deſpumati ℥. ii. Miſce, capiat cochlear i. cum juſculo pingui. Vel

♃. Extracti hellebori nigri ℈. ß. ſyrupi violac. ℥. i. Miſce pro una doſi.

Omnia medicamenta, ex helleboro confecta, ut vinum, ſyrupus & oxymel, ad hujus affectus curationem plurimum conferunt. Unde olim ferunt Melampum, Amythaonis Medici filium, vino helleborato, Prœti Argivorum regis filias, quæ ſe boves exiſtimabant, liberaſſe.

Antimonium in hoc morbo non ſolum a Chymiatris, ſed etiam a Galenicis omnibus commendatur: cum quod humorem atrabilarium e toto corpore evacuet: tum quia eo ægrotantes commode falli poſſunt, remedia alioqui inſuavia renuentes. Doſis varia eſt pro variis illius præparationibus.

Balnea aquæ tepidæ frequenter & poſt ſingulas purgationes uſurpanda ſunt.

Ordo medicamentorum purgantium in hoc morbo talis eſt: ut primo apozema alterans & purgans per tres, aut quatuor dies exhibeatur, poſt venæ ſectionem in utroque brachio celebratam. Deinde purgantia mediocria ex potionibus, pulveribus, aut ſyrupo magiſtrali bis in ſeptimana exhibeantur. Vehementia vero bis in menſe interjectis continuo venæ ſectionibus, ut antea dictum eſt.

Diebus vero intermediis balnea, julepi præparantes, aut juſcula alterantia, tum etiam opiatæ roborantes exhibeantur.

Præter julepos vulgares, ſequens ex ſuccis paratus erit utiliſſimus.

♃. Succorum borrag. bugloſſ. & pomo. redol. an. ℥. iii. aquar. fumariæ & cichor. an. ℥. iv. ſacchari albi ℥. vi. Coquantur, depurentur, & aromatizentur ſantalo citrino. Capiat ℥. vi. mane & ſero.

Opiata etiam in ſequentem modum concinnari poterit.

♃. Conſervæ Roſar. violar. & bulgoſſ. an. ℥. i. conſervæ flor. tamariſci, caryophylli hortenſis, caulium lactuc. cond. & cortic. citri condit. an. ℥. ß. myrobal. emblic. condit. n. i. conf. alkerm. & de hyacinth. an. ʒ. iij. pulv. elect. diamarg. frig. & lætif. Galen. an. ʒ. i. coral. præpar. & margarit. præpar. an. ʒ. ß. Cum ſyrupo de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſuperbibendo parum julepi, aut aquæ cujuſdam appropriatæ.

Tabellæ etiam uſurpari poterunt in hunc modum compoſitæ.

♃. Confect. alkerm. ʒ. ii. pulv. electuar. de gemmis, & diamarg. frig. an. ʒ. ß. ſacchari in ſucco pomorum diſſoluti ℥. iv. Fiant tabellæ pond. ʒ. ii. Capiat unam pro doſi.

Interdum etiam tentari poterunt ſpecifica & amuleta, quorum non exiguum numerum collegit Sennertus. Nos vero unum adjiciemus, quod in illuſtri quadam familia Monſpelienſi, pro ſecreto gentilitio & hæreditario habetur, illiuſque deſcriptio talis eſt.

♃. Fol. meliſſæ M. i. Incidantur minutim, & infundantur in ſpiritus vini ℥. iv. Deinde adde margarit. præp. ʒ. ß. Miſc. Doſis eſt cochlear. ii.

Interim dum hæc fiunt, ſomnus omni arte conciliandus eſt, & ſomnifera per intervalla uſurpanda. Quæ non alia eſſe debent, quam quæ in phrenitidis curatione propoſita ſunt, tam interna, quam externa.

Ac præter ſomnifera externa admovenda quoque capiti ſunt topica medicamenta, quæ æſtum ac furorem vehementem temperent ac demulceant. Illa vero non ſolum refrigerantia, ſed multo magis humectantia ſint & in principio morbi nonnihil repellentia.

Ideo in principio morbi oleum roſac. convenit, cum violac. anethino, & chamæmelino: poſtea vero eadem olea detracto roſac. Ubi vero magis refrigerandum eſt, oleæ ex ſemine cucurbitæ & papav. addenda erunt. Ac denique ut in formam linimenti reduci queant, mucilagines ſem. lini, fœnugr. & butyrum addi poterunt.

Plurimum etiam confert epithema in ſequentem modum compoſitum.

♃. Aquæ nymphææ ℔. i. ſalis prunellæ ℥. i. camphoræ ℈. i. Miſce, & cum linteis complicatis admoveantur tepide ſyncipiti.

Epithema ex ſale Saturni, & aqua roſarum utiliſſimum eſt.

Utiliſſimum quoque erit epithema ex aqua roſarum, ſantali rubri tinctura impregnata, cum moſcho & camphora compoſita, quæ ſuperiori capite deſcripta eſt.

Chimici vero balſamo Saturni palmam tribuunt, eoque caput inungunt inſtar linimenti.

Maxime etiam conveniunt, in ſummo furore, animalia tenella per medium ſecta, vel eorum partes, ac præſertim pulmo vervecinus. Ubi ſemel refrixerit, iterum poteſt calefieri in aqua fervente.

In declinatione nonnulli diſcutentia validiora adhibent. Immo vero in ipſo vigore morbi, poſt evacuationes ſufficientes, fomentum ſequens admirandæ creditur efficaciæ.

♃. Herbarum cephalicarum cum floribus q. ſ. Decoquantur in aqua fontana. Deinde ♃. baccarum lauri & rad. hellebori nigri veri, an. q. ſ. Contundantur craſſiuſculæ, & inſuantur ſacculo oblongo interbaſtato. Sacculus parum bulliat in prædicto decocto.

Tandem per novem dies continuos ♃. iſtius decocti ℔. ij. Eoque calefacto foveatur caput raſum per integram horam, cum linteis duplicatis. Poſtea ſacculum iſtum applica ſuturæ coronali cum bona ligatura, linteis calidis involvendo. Patiens decumbat in lecto, & ſi fieri poteſt, quieſcat. Tum mire expurgatur per omnia capitis emunctoria, & alvus ſimul aliquantulum fluit. Sic enim fuligines inhærentes cranio & cerebro mirabiliter diſſolvuntur, quod vix alia remedia præſtare poterunt.

Denique cauterium ſuturæ coronali applicatum maxime probatur a Gordonio, ejuſque utilitatem confirmat hiſtoria cujuſdam maniaci, cui cum eſſet inflictum vulnus capiti cum cranii fractura, quamdiu fuit vulnus apertum, tamdiu bene habuit; vulnere ſanato, reverſa eſt mania.

Quamvis autem cerebrum in hoc affectu præcipue laboret; tamen aliæ etiam partes alterandæ præcipue cor & hepar, epithematis & linimentis, in phrenitidis curatione propoſitis.

CAPUT XIV.

De Melancholia.

Melancholia eſt delirium ſine febre cum timore & mœſtitia.

A phrenitide diſtinguitur per carentiam febris; & a mania, per timorem & mœſtitiam, quia hæc eſt cum furore & audacia.

Dici-

Dicimus autem febrem abeſſe ab hoc affectu, quod intelligendum eſt ex propria natura, & per ſe; attamen ex accidenti febris cum illa copulari poteſt. Nihil enim impedit, quin febris continua, vel intermittens, melancholia laboranti contingat; ſed illa febris non erit de eſſentia melancholiæ, quemadmodum in phrenitide febris eſt de eſſentia illius.

Dubitare licet, quomodo timor & mœſtitia dicantur eſſe de eſſentia melancholiæ cum in multis melancholicis gaudium & lætitia maxime vigere videantur. Alii enim continuo rident, alii canunt, alii ſe ditiſſimos, alii Reges & Monarchas eſſe putant.

Reſpondemus, varios eſſe melancholiæ gradus, & varias humoris melancholici cum aliis humoribus permixtiones, indeque maximam deliriorum varietatem emergere. Ita ut qui multum ſanguinis, aut pituitæ, cum humore melancholico permixtum habent, gaudio & lætitia affici poſſint. Aſt ille affectus tunc temporis non eſt vera & legitima melancholia; ſed potius ad ſtultitiam & fatuitatem accedit.

Ex varia autem humoris melancholici diſpoſitione maxima deliriorum varietas emergit: unde alii ſe Reges, Principes, vates, alii vitreos, teſtas fragiles, grana tritici a gallinis devoranda; alii ceram igne liquabilem; alii ſe canes, feles, lupos, cuculos, luſcinias, gallos eſſe putant, horumque aut aliorum animalium voces imitantur. Alii ſe mortuos, nec quicquam edendum, aut bibendum eſſe imaginantur. Alii mingere non audent, ne diluvium inde oriatur. Alii ſe capite, vel membris truncatos eſſe, vel orbem digito ſuſtinere, vel paſſeres in capite, ſerpentes, ranas, mures, aliaque animalia in ventre habere arbitrantur.

Cauſſa melancholiæ proxima, & immediata eſt ſpiritus tenebricoſus, & (ut Galeni verbis utar) nigro colore infectus. Cum enim ſpiritus animales, natura ſua puri, tenues & perſpicui eſſe debeant, ad actiones cerebri alacriter exercendas, & alacritatem ac lætitiam inducendam; ſi ab ea conſtitutione dejiciantur, & opaci, ac tenebricoſi evadant, mœſtitiam & timorem inducunt. Unde Galenus 2. *de ſymptom. cauſ. cap. 6.* a tenebris exterioribus mutuato exemplo rem explicat. *Eorum*, inquit, *quæ extra corpus ſunt, nihil videmus quod nos perinde terreat, ac tenebræ: ergo cum tenebræ rationalis animæ parti ſunt circumfuſæ, neceſſe eſt hominem timere, qui ſemper, una cum corpore, ſui timoris cauſſam circumferat.*

Cauſſa vero pravæ hujus ſpirituum diſpoſitionis eſt humor melancholicus: qui craſſitie, opacitate, & colore nigro præditus, ſpiritus animales inficit, & tenebricoſos reddit. Et cum humor melancholicus frigida & ſicca temperie donatus ſit; ad fingendos & denſandos ſpiritus maxime conducit, quæ quidem denſatio & fixatio ſpirituum ad mœrorem, & triſtitiam neceſſaria eſt. Si enim humor tenuis ſit & calidus, qualis eſt atra bilis, a qua mania producitur, furorem potius & audaciam excitat. Ergo cauſſa proxima melancholiæ eſt opacitas, & tenebroſitas ſpirituum animalium. Conditio vero neceſſaria, & ſine qua non, eſt frigida & ſicca intemperies.

Si quis vero inſtet, in melancholia hypochondriaca, ex Galeno 3. *de locis affect. capit.* 7. eſſe inflammationem in hypochondriis, atque adeo calidam intemperiem prævalere.

Reſpondebimus, illam inflammationem, ſeu potius phlogoſin hypochondriorum fieri ex eo, quod ſanguis melancholicus, in liene & venis meſaraicis diutius retentus, propter obſtructiones incaleſcat, unde multi vapores elevantur ad cerebrum: qui licet calidi ſint, vincuntur tamen a frigiditate cerebri, & facile ad temperiem, humori melancholico propriam, nempe frigidam & ſiccam, reducuntur. Si vero tantus ſit illorum vaporum calor, ut cerebri temperiem invertat, & in calidam & ſiccam permutet; tunc mania, non melancholia generatur. Ita ut mania & melancholia in eo præſertim differant, quod in illa ſit calida & ſicca intemperies; in hac vero, frigida & ſicca.

Prædicta ſpirituum tenebroſitas, a Galeno ſancita rejicitur ab Averroe: ex eo, quod tenebræ ſpiritibus animalibus inductæ, & color niger humoris melancholici non poſſunt afficere ſenſus internos, juxta vulgatum illud axioma: *Nihil eſt in intellectu, quod prius non fuerit in ſenſu.* Atque adeo, cum color ille niger, aut tenebræ interiores oculis non offerantur, a ſenſibus externis percipi non poſſunt.

Reſpondemus, colorem nigrum humoris melancholici, aut ſpirituum tenebroſitatem, non afficere ſenſus internos ſub ratione coloris; ſed quatenus aliquid præter naturam exiſtens in cerebro, quod actiones illius lædat. Quia nimirum ſpiritus animales ad actiones cerebri perfecte obeundas debent eſſe puri, tenues, & perſpicui. Si contra impuri, craſſi, & tenebroſi extiterint, actiones cerebri vitiant, quatenus ſpecies a ſenſoriis tranſmiſſus inficiunt veluti & inquinant, ſicut vitrum coloratum, aut aliter infectum, ſpecies objectorum eodem modo infectas oculis repræſentat.

Frigida etiam & ſicca intemperies, quæ tamquam conditio neceſſaria propoſita eſt ad melancholiam efficiendam, hoc argumento impugnari poteſt, ab Avicennæ auctoritate deſumpto, qui *fen.* 1. *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 18. *Balbi*, inquit, *ſunt plurimum diſpoſiti ad melancholiam*. Sed balbi ſunt valde humido temperamento donati: quod probatur ex Gal. *comment. Aphor.* 52. *ſect.* 6. ubi Hippocrates ſic habet, *Balbi ab alvi profluvio maxime capiuntur*. Galenus vero dicit, Balbos habere humidiorem temperaturam, quemadmodum & pueros, ratione cujus alvi profluvio ſunt maxime obnoxii.

Reſpondemus, contextum Avicennæ non de vere balbis eſſe intelligendum, qui litteram R. pronunciare non poſſunt, de quibus loquuti ſunt Hippocr. & Galenus *Aphr. prædicto*, & illi quidem humidiori temperie præditi ſunt, ſed de illis, qui trauli nominantur, qui ſcilicet eamdem ſyllabam ſæpius repetunt, antequam verbum integrum pronunciare valeant. Quod fit ex præcipitatione mentis, cum celerius loqui contendunt, tunc enim lingua ſeſe implicat, & in verborum prolatione hæſitare cogitur. Et illi trauli ſunt melancholico temperamento donati.

Denique dubitare licet, quomodo tenebroſitas ſpirituum ſit cauſſa immediata delirii melancholici, cum omnis actio læſa dependeat immediate ab aliquo morbo; hæc autem tenebroſitas ad nullum morbi genus referri valeat.

Reſpondemus, tenebroſitatem illam eſſe morbum in numero, quatenus illius acceſſu augetur numerus eorum, quæ neceſſaria ſunt in cerebro, ad actiones animales obeundas. Inſtantia vero, quæ contra hanc reſponſionem afferri poteſt, quod ſcilicet morbus ſit affectus veræ partis, in vertiginis explicatione reſoluta eſt.

Signa melancholiæ pathognomonica in definitione propoſita ſunt, timor nempe & triſtitia, ſine cauſſa manifeſta, quæ in omni melancholiæ ſpecie reperiuntur. At vero ſingulæ melancholiæ ſpecies propriis ſignis innoteſcunt. Sicque primariam in ſolo capite reſidentem melancholiam ſignificant, cerebri vitioſa conſtitutio, aut morbi calidi prægreſſi, quibus ſanguis in venis illius contentus, exuſtus & torrefactus eſt, tandemque in humorem melancholicum converſus. Somni breves & interrupti, inſomnia turbulenta, vertigines, aurium tinnitus, & ſymptomatum in reliquo corpore, ac præſertim ventre inferiori abſentia.

A toto corpore provenire hunc affectum, oſtendunt habitus totius corporis melancholicus, vel naturalis; qui ex colore nigro, hirſutie, macilentia, aliiſque dignoſcitur: vel aſcititius, ex curis, laboribus, vigiliis, victu craſſo, & ſimilibus contractus.

Ab hypochondriis procedere hunc affectum, teſtantur æſtus in præcordiis ſine ſiti, ſputatio frequens, ructus acidi, flatus per ſuperiora, vel inferiora frequenter emiſſi, ventris rugitus, compreſſio interdum diaphragmatis, anxietas, nauſea, appetitus interdum inſatiabilis, cordis palpitatio, tumor aliquando & renitentia in hypochondriis. Et reliqua, quæ fuſius in affectione hypochondriaca exponentur.

Ab utero affectum procedere, indicant ea ſigna, quæ hyſtericas affectiones præcedere ſuo loco dicentur.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtituenda eſt.

Chronicus eſt iſte morbus, & contumaciſſimus, ſi ſemel alias in corpore radices egerit. Humor enim melancholicus, præcipue qui per aduſtionem genitus eſt, & ad atræ bilis naturam accedit, vim remediorum eludit, mitiora contemnit, & a fortioribus efferatur. Unde humor melancholicus flagellum Medicorum, crux ſeu opprobrium Medicorum, vulgo nominari conſuevit.

Recens tamen melancholia, & a cauſſis procatarcticis oriunda, facile curatur. Refert enim Gal. 3. *de loc. affect. cap.* 7. ſe melancholiam incipientem ſolo aquæ dulcis balneo frequenter curaſſe.

Melancholicis hæmorrhoides, aut varices ſupervenientes, curationem interdum afferunt; ſi critice a natura humores ad illas partes inferiores detrudantur. Interdum enim ſymptomatice contingunt, & per epigeneſin, multiplicata materia morbifica, indeque ad plures partes diffuſa.

Solvitur etiam interdum melancholia per fluxum hæmorrhoidum, & per ſcabiem, alioſque cutaneos affectus.

Quoad curationem ſpectat, undecumque morbus primam traxerit originem, duo perpetuo advertenda ſunt. Primum, ut totum corpus ab humore melancholico, omnique aliorum humorum illuvie liberetur. Rariſſime enim contingit, ut unica pars hoc humore obſideatur. Secundum, ut ad hypochondria curatio præcipua ſemper dirigatur: quandoquidem in hepate & liene prima humoris melancholici generatio, & in iiſdem partibus, totaque hypochondriaca regione, illius collectio fieri conſuevit: Ideo curatio, pro affectione hypochondriaca propoſita, ad reliquarum melancholiæ ſpecierum curationem ſufficere poterit. Vix enim hypochondria ab illius humoris redundantia, & nova ejuſdem generatione liberari poſſunt, quin totum corpus conſequenter ab eodem immune fiat.

Pro omnium igitur melancholiæ ſpecierum curatione, ſufficient remedia, quæ in affectionis hypochondriacæ curatione propoſita ſunt.

CAPUT XV.

De Catarrho.

Catarrhus eſt humoris excrementitii e capite in ſubjectas partes præternaturalis effluxus.

Eſt ergo ſymptoma tertii generis, nempe vitium in excretis.

Cerebri ſubſtantia, eximia mole prædita, multo indiget alimento, ex quo neceſſario copioſa generantur excrementa, concurrente potiſſimum frigida humidaque partis temperie: quæ ſi naturalem & modicam quantitatem ſervaverint, in prioribus cerebri ventriculis excipiuntur, & per choanam ſeu infundibulum ad glandem pituitariam transmittuntur; ac per palatum quotidie excernuntur. Si vero paulo uberius redundaverint, in ſtatu tamen naturali conſtituta, circa cerebrum, & meninges diſperguntur, commode tamen, non ſolum per palatum, ſed etiam per nares expurgantur.

Cum vero cerebrum intemperie, atque imbecillitate affectum eſt, vel alimentum copioſius & improportionatum recipere cogitur, quod ſufficienter concoquere nequeat, magnus fit excrementorum proventus. Adde quod cerebrum (ut inquit Hippocr.) tamquam cucurbitula corpori impoſita, humores & vapores a partibus inferioribus attrahere non deſinat: hinc non parum adaugetur excrementorum cumulus, quæ quantitate & qualitate ſua facultatem expultricem ſtimulantia, & retentricem ſuperantia, qua data porta, ruunt immodice & inordinate, per vias & loca non conferentia, magna cum corporis afflictione.

Cum igitur fluxio ſit motus materiæ ab una parte in aliam, in ea perpetuo (ut in omni motu) quinque conſideranda ſunt. Terminus a quo, terminus ad quem, movens, mobile, & viæ, per quas ipſa movetur. Terminus a quo, eſt cerebrum; terminus ad quem, partes cerebro ſubjectæ; movens, eſt facultas expultrix irritata, vel retentrix debilitata: mobile eſt humor excrementitius, viæ per quas movetur, ſunt ductus patentes, nempe palatum, nares, oculi, aures, & meatus inſenſibiles, tum etiam venæ, arteriæ & nervi.

In termino a quo, ſeu parte mandante, duo cauſſarum genera conſideranda ſunt. Unum eſt earum, quæ humoris pituitoſi copiam in corpore gignunt & cumulant: alterum earum, quæ fluxum ejuſdem excitant & promovent. Illæ generantes, hæ impellentes dici poſſunt.

Generantes, conſiſtunt in fruſtratione facultatis concoctricis: quæ contingit vel vitio ipſius facultatis, vel alimenti.

Concoctrix cerebri facultas læditur potiſſimum ab intemperie, eaque frigida vel calida.

Frigida intemperies efficit, ut alimentum ad cerebrum delatum male concoquatur, & in pituitam commutetur: tum etiam, ut vapores a partibus inferioribus tranſlati, ſufficienter non diſcutiantur; ſed in aqueum humorem condenſentur.

Calida vero intemperies copioſius alimentum & copioſiores vapores allicit, ut non poſſint a natura ſufficienter diſcuti ac reſolvi.

Vitio alimenti concoctrix cerebri fruſtratur; cum illud vel nimia copia cerebro ſuppeditatur, vel alienis qualitatibus infectum difficilius concoquitur. Sic frigida, craſſa, & viſcida alimenta, immoderatius ingeſta, perfecte concoqui nequeunt, ſed crudum alimentum cerebro ſuppeditant. Sic alimenta acria & vaporoſa multos vapores ad cerebrum tranſmittunt.

His adjungendæ ſunt cauſſæ externæ, quæ ſuperflua humiditate caput replere ſolent, ut auſtrina conſtitutio, ſomnus longus, præcipue meridianus; vita deſes & otioſa, & alia hujuſmodi.

Licet autem cerebrum pars mandans præcipue dici ſoleat; non eſt tamen perpetuo cauſſa fluxionis præcipua, ſed plerumque fluxionis materia aliunde ad cerebrum tranſmittitur. Poſtquam enim vitioſi humores (vel in toto venoſo genere, vel in aliqua parte peculiari, ventriculo nimirum, hepate, liene, meſenterio, utero, aliiſque collecti ſunt: non ſolum ab iis ad caput vapores multi aſcendunt; ſed etiam ipſi humores vitioſi ad caput feruntur, & inde ruſum ad ſubjectas partes deſcendunt. Iſtorum autem viſcerum vitia præcipua, ad catarrhos generandos idonea, ſunt intemperies variæ & obſtructiones.

Calida viſcerum intemperies copioſam facit anathymiaſin, ex qua velut in alembico diſtillationes generantur. Frigida vero, propter concoctionis defectum, humores crudos generat, qui data occaſione ad caput transferuntur.

Obſtructiones vero partium infimi ventris liberam excrementorum expurgationem impediunt: unde fit, ut illa ſenſim cumulata, cum liberum exitum non inveniant per vias naturales & ordinarias, ad ſuperiora refluant, & ad cerebrum transferantur. Ad hoc autem opus eo modo perficiendum, concurrere neceſſario debet cerebri imbecillitas, horum excrementorum receptioni idonea, quandoquidem (ut antea dictum eſt,) partes robuſtiores ad debiliores ſeſe exonerant. Frequentiſſime autem contingit, ut cerebrum ſit debilius reliquis partibus, propter ſubſtantiam ſuam mollem & laxam, quæ compactis & ſolidioribus minorem habet reſiſtentiam.

Cauſſæ impellentes ſunt nimia cerebri calefactio, vel refrigeratio, aut alia quævis humorum commotio. Nimia cerebri calefactio humores in eo contentos attenuat, & fundit, meatuſque reſerat, per quos illi fluere conſuevere. Talis eſt capitis calefactio a ſole, igne, nimio capitis tegumento, olfactu aromatum calidiorum, ira, alioque animi pathemate excedente.

Refrigeratio vero cerebrum comprimit, & humores in eo contentos exprimit, ut in ſpongia aqua repleta & manu compreſſa contingit. Talis alteratio hyeme frequens eſt; ſed præcipue contingit in ſubitis aeris mutationibus; quando ſcilicet conſtitutio auſtrina calida, & humida in aquiloniam frigidam, & ſiccam convertitur, vel quando aliquis e loco calido egrediens, aeri frigido ſubito ſe exponit. His annumeranda eſt pedum refrigeratio, quæ ſympathice per nervos cerebro communicatur.

Prædictam cerebri compreſſionem, a frigore factam, multi negant; quia frigus humores denſat & incraſſat, minuſque fluidos reddit. Neque quadrare videtur exemplum ſpongiæ aqua repletæ, quæ aeri expoſita nullo modo comprimitur.

Verum hæc ſententia ab Hippoc. tradita *lib. de locis in homine*, veritati conſentanea eſt. *Fluxiones*, inquit, *propter frigus fiunt, cum caro in capite & venæ tenſa fuerint; hæ enim horrente carne & ad anguſtias perveniente adſtrictaque ac excludente, humiditatem exprimunt. Et ſimul carnes ipſæ contra exprimunt, ad anguſtias provenientes, & capilli ſurſum erecti fiunt, utpote ſimul undequaque fortiter compreſſi. Quicquid igitur inde expreſſum fuerit, idipſum quocumque contigerit, fluit.*

Ex quibus coarctationem, & compreſſionem partium a frigore fieri, indeque humorem exprimi, manifeſtum eſt.

Neque obſtat denſatio humorum & incraſſatio a frigore ſupra propoſita; ſiquidem hæc locum habere poteſt, quando totum corpus ſenſim, & æqualiter refrigeratur. At cum a frigore ſubito irruente partes externæ offenduntur, tunc illæ ſubito coarctantur, & humores intus coercitos exprimunt.

Multo minoris eſt efficaciæ, quod de ſpongia dicebatur, eam nimirum a frigore aeris non exprimi. Alia enim eſt ratio partium viventium, quare calor & ſpiritus ad frigoris ſenſum refugiunt; unde partes iis deſtitutæ conſequenter coarctantur, quod in ſpongia aqua repleta, fieri nequit.

Attamen confiteri oportet, non hunc unicum eſſe modum, quo fluxio a frigore excitatur. Etenim refrigeratio pedum catarrhum inducit, intemperie frigida cerebro communicata per nervos inſignes, qui ab eo ad pedes deferuntur per ſpinæ medullam. Illa autem refrigeratio intimas cerebri partes petit, non vero externas, ut frigiditas aeris caput immediate afficiens, facere conſuevit. Ideo potius exiſtimandum eſt, in hoc caſu retentricem cerebri facultatem debilitari, quæ ex refrigeratione non poteſt humores ſuperfluos in eo contentos (ſi quidem illi copia luxurient,) amplius retinere, ſed eoſdem effluere patitur.

Eſt & alius modus admodum efficax & frequens, quo catarrhus a frigore generari conſuevit, nempe pororum externorum conſtipatio, eo præſertim tempore facta, quo maxima fieri ſolet per corporis habitum diaphoreſis. Hinc fit, ut excalefacti, frigidum aerem ſubito incurrentes, catarrhis maxime afficiantur. Sic in primis autumni frigoribus catarrhi maxime fiunt, quia per æſtatis decurſum, habitu corporis rarefacto, & poris valde apertis, multa fit per tranſpirationem inſenſilem excrementorum diſſipatio: quæ ſi derepente, conſtricto corporis habitu, cohibeatur, vapores & humores in centrum cerebri & corporis repercuſſi fluxionibus materiam ſuppeditant; ita ut circa autumni initia non ſolum catarrhi contingant, ſed etiam copioſa fiat in omnibus fere hominibus ſeroſæ materiæ per urinas excretio, & in nonnullis per alvum, unde alvi fluxus dictis temporibus frequentes eſſe conſueverunt.

Si quis vero quæſierit, cur per totum hyemis decurſum catarrhi non perſeverent, cum perpetua fiat a frigore ambiente pororum externorum conſtrictio? Reſpondebimus, naturam per alias vias ſuperfluitates expurgare hyemis tempore magis, quam per diaphoreſin; nempe per alvum, urinas & ſputa.

Quam copioſa autem ſit evacuatio illa, quæ per inſenſilem tranſpirationem fieri conſuevit, luculenter docetur a Sanctorio, *libello de Statica medicina*, ubi dicit per ſpirationem inſenſilem eſſe longe pleniorem omnibus evacuationibus ſenſilibus ſimul unitis, ita ut ſi cibus & potus unius diei ſit ponderis octo librarum: tranſpiratio inſenſilis ad quinque circiter libras aſcendat. Curioſa & laborioſa iſthæc circa tranſpirationis menſuram ſpeculatio, quantam lucem in morborum cauſſis introſpiciendis, eorumque curationibus inſtituendis afferre valeat, peritioribus & ſolertioribus quibuſque judicandum relinquo.

In parte recipiente conſideranda eſt imbecillitas, vel alia quævis diſpoſitio, fluxioni recipiendæ vel attrahendæ idonea. Ratione imbecillitatis vulgatiſſimum eſt Medicorum axioma, partes robuſtiores in debiliores perpetuo onus ſuperfluum deponere, ſicut in Republica Magnates & potentiores in debiliorem plebem gravia onera deponunt.

Imbe-

Imbecillitas vero partium, vel inſita eſt & nativa, vel adventitia. Inſita pendet a mollitie, & laxitate partium: unde glandulæ & pulmo fluxiones facile recipiunt. Adventitia vero fit ab intemperie, vel ſolutione continui.

Frigida intemperies calorem nativum debilitando facit, ut pars minorem habeat reſiſtentiam, ſicque facilius humorem influentem recipiat.

Solutio continui partem etiam debilitando, fluxioni recipiendæ magis reddit idoneam. Hinc ortus eſt cauteriorum uſus, quia in partem ulcere debilitatam humores ab aliis partibus decurrunt. Sic etiam pulmo in phthiſi ulceratus, humores a cerebro & toto corpore influentes recipit.

Inter alias vero diſpoſitiones fluxioni attrahendæ idoneas, calor præcipue annumerandus eſt. Unde videmus partes inflammatas copioſos humores attrahere. Sic etiam in phthiſi non ſolum propter ulcus, ſed etiam propter calidam humoris intemperiem humores copioſi a capite projiciuntur. Unde Hippocr. *de morbis* agens de phthiſi, ſic loquitur; *Pulmo a calore ad ſe trahit pituitam ex toto corpore, & maxime ex capite. Caput vero calefactum ex corpore hanc putreſcentem ſubcraſſam exſpuit.*

Viæ per quas humores feruntur a capite in partes ſubjectas, duplices ſtatuuntur, internæ & externæ. Internæ ſunt, cum e partibus ſub calvaria contentis, potiſſimum e ventriculis cerebri, humor defluit per vias interiores, & pro natura partium, ad quas defertur, varios morbos, variaque ſymptomata producit, quorum nonnulla propria nomina ſortiti ſunt, juxta vulgares illos verſiculos Scholæ Salernitanæ.

Si fluat ad pectus, dicatur rheuma, catarrhus:
Si ad fauces, bronchus: ſi ad nares, eſto coryza.

In pectus defluente humore, affectus generis nomen retinet; ad fauces vero & aſperam arteriam, bronchus, ſeu raucedo generatur: ſi vero ad nares defluat, non ſolum coryzam, ſed etiam ozænam, polypum efficit, ſi humor inſignior eſt malignus.

In aliis etiam partibus varios producit affectus: in nervis torporem, paralyſin, convulſionem, tremorem; in auribus ſurditatem, tumorem; in oculis ophthalmiam, lachrymas, cæcitatem; in uvula tumorem, laxitatem, ulcus; in gutture anginam; in pectore & pulmone pleuritidem, peripneumoniam, tuſſim, aſthma; hæmoptoen, phthiſin; in ventriculo vomitum, inappetentiam; in inteſtinis diarrhœam & dyſenteriam, ita ut maxima morborum corpus humanum infeſtantium pars a capite ortum ducere jure merito cenſeatur.

In venas etiam cum ſanguine humor a cerebro defluit, unde febris catarrhis generatur; quando ſcilicet natura ad humoris ſuperflui expulſionem acrius commovetur, unde commoti vehementer ſpiritus accenduntur, & febrem Ephemeram efficiunt: hinc catarrhus inter febris Ephemeræ cauſſas recenſetur. Sic ante invaſionem arthritidis, aut eryſipelatis eruptionem, tales ſæpiſſime contingunt.

Externæ autem viæ, per quas humor a capite defluit, ſunt illæ, quæ calvariæ adjacent, & ſub cute continentur. Unde cenſuit Fernelius inter carnem & cutem humores utplurimum deferri: quamvis etiam per continuitatem muſculorum, membranarum & nervorum, tunc etiam per venas & arterias defluere ſoleant in oculos, dentes, maxillas, cervicem, ſcapulas, brachia, articulos, & alias partes externas.

Differentiæ catarrhi nonnullæ ab Auctoribus proponuntur: quarum præcipue ſunt, quod alius dicatur ferinus, alius ſuffocans, alius epidemicus.

Catarrhus ferinus eſt, qui ſua acrimonia pulmonem exulcerat, & tabem inducit: fitque ab humore acri & ſalſo, in hepate fervido genito, & in cerebrum tranſlato, unde in pulmones propellitur. Suffocans vero catarrhus fit, quando fluxio in bronchia pulmonis confertim irruit, ac ſubinde renovatur: unde ſuffocationis impendet periculum. Catarrhus denique epidemicus maligna qualitate præditus eſt, & populariter graſſatur, a vitio aeris dependens.

Diagnoſis hujus affectus ad tria dirigitur, ſubjectum, morbum, & cauſſam.

Subjectum vel corpus catarrhis obnoxium indicant rara corporis & capitis textura, facilem aeri frigido, vel calido penetrationem præbens: tum etiam eadem textura nimis denſa; liberam tranſpirationem impediens: cerebrum frigidum & debile, vapores ad ſe tranſmiſſos diſcutere non valens, vel proprium alimentum ſufficienter non concoquens: cerebrum ita calidum, vapores copioſos attrahens ventriculi & hepatis ἀντιπραξία, ut unum ſit calidum, alterum vero frigidum.

Signa morbum indicantia, vel imminentem prænunciant, vel præſentem oſtendunt.

Imminentem catarrhum prænunciant cauſſæ prædictæ, ſed magis præciſe capitis gravitas, ſenſuum hebetudo & torpor, ſomni longiores, ſternutatio frequens, emunctio narium, & exſpuitio ſolito copioſior, alvi ſegnities, & flatuum copia.

Præſentis vero catarrhi indicia manifeſta ſunt. Humor enim e cerebro defluens, vel manifeſte percipitur, vel tumoribus ac doloribus in partibus, quas invadit, ſatis manifeſtatur.

Signa cauſſarum ſatis etiam conſpicua ſunt. Si enim ab humore frigido catarrhus excitetur, aderit ſenſus frigoris, faciei pallor, ſapor pituitæ dulcis, ructus acidus, materia viſcoſa vel aquoſa, & univerſum temperamentum corporis pituitoſum.

Calidum vero humorem diſtillantem oſtendunt rubor faciei, ſitis, ſalſedinis vel acrimoniæ ſenſus in ore, inflammationes, dolores, & ulcera in partibus affectis, & temperamentum totius corporis bilioſum.

Fluxio vero externa ab interna dignoſcitur, quod in illa dolor magis externus ſit, in primis ſub cute verticis, ubi interdum tumor mollis percipitur, ſæpius vero pilorum inverſio dolorifica eſt, ſæpe ægri humorum deſcenſum per partes exteriores cum dolore, calore aut frigore perſentiunt.

Prognoſis hujus affectus a Cornelio Celſo eleganter proponitur his verbis: *Si ex capite in nares deſtillat humor, leve eſt; ſi in fauces, pejus: ſi vero in pulmonem, peſſimum eſt.* Hippocr. vero in valde ſenibus catarrhum difficillime concoqui aſſeruit.

Ubi magna humorum copia redundat, ſive ea a plethora ſit, ſive a cacochymia, periculoſus inducitur catarrhus. Metuendum enim eſt, ne affatim irruens copioſus humor ſuffocationem, aut grave aliquod aliud malum inducat.

Hujus affectus curatio duplex inſtituenda eſt, alia quæ frigidum catarrhum, alia quæ calidum reſpiciat.

Tota catarrhi frigidi curatio in eo conſiſtit, ut materia peccans præparetur & evacuetur, & ſi ad pectus aliamve partem influat, revellatur, illiuſque motus inhibeatur, tandemque intemperies cerebri corrigatur.

Primo itaque ſi materia copioſa ſit, aut nimio impetu ruat, & metus ſit ne a reliquo etiam corpore affluat, præſertim ſi hepar ſit calidum; (contingit enim non raro, ut catarrhis obnoxii habeant cerebrum frigidum, & hepar calidum,) ſanguis mittendus eſt, ſed parciori manu. Si vero materia ſit pauca, & lente moveatur, ætas vero ſenilis, aut temperamentum hepatis minime calidum, unde nulla ſit ſuſpicio, humorem aliunde cerebro ſuppeditari, venæ ſectio omittenda eſt.

Materia vero peccans plurimum imminuenda eſt potione, aut pilulis, vel alio quovis medicamento purgante, ex his, quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt propoſita.

Mox reliquæ humoris præparandæ apozemate dicto loco deſcripto; aut ſi nimia humoris exagitatio non metuatur, apozema purgans poterit inſtitui.

Ac tandem pilulis fortioribus, aut alio cathartico, integra purgatio erit abſolvenda.

Si catarrhus admodum contumax fuerit ad vomitoria confugiendum eſt, quæ illius materiam potenter eradicant.

Colocynthis ad cerebrum potenter expurgandum efficaciſſima eſt; ſed ſummo amarore infenſa eſt, vehemenſque illius eſt operatio. Corrigitur utrumque infuſione in urina, ſic enim amaritudinem deponit, & fere inſipidum remedium evadit, tum vehementia illius infringitur, ut ad ℥. j. tuto exhiberi valeat, fitque excellens ad omnes capitis morbos a cauſſa frigida oriundos remedium.

Interdum vero contingit, ut humores excrementitii, a partibus inferioribus ad cerebrum ſublati, catarrhum efficiant. Motum autem illum præternaturalem nanciſcuntur, obſtructis meatibus ordinariis, per quos humores illi expurgari ſolebant. Et tunc temporis opportuniſſime curatur catarrhus apertione viarum, tum etiam blanda, miti, & continua purgatione, quia humores ἀνάῤῥοποι ad partes inferiores deturbantur, iiſque motus contrarius ſenſim conciliatur.

Hujuſmodi autem purgationes blandæ fieri poſſunt per decocta vel juſcula, ad multos dies uſurpata. Interim tamen roborantia medicamenta non erunt omittenda.

Ad revulſionem vero admovebuntur cucurbitulæ, & veſicatorium ſcapulis & cervici; tum etiam cauteria occipiti, vel brachio. Zacutus Luſitanus *lib. Praxis admirandæ, obſerv. 160.* cauterium retro aures, tamquam præſtantiſſimum ad omnes diſtillationes a capite manantes, remedium plurimum commendat. Et nos in fluxionibus, oculorum præſertim, laudabiles effectus vidimus. Errhina, ſternutatoria, apophlegmatiſmi, & maſticatoria erunt uſurpanda, ea tamen adhibita cautione, ut quando catarrhus in fauces, pulmones, aut ventriculum decumbit, errhina & ſternutatoria tantum uſurpentur; quando vero in oculos & nares influit, maſticatoria & apophlegmatiſmi.

Horum omnium formulæ capite prædicto fuerunt propoſitæ. In his tamen advertendum, quando materia tenuitate cujuſdam particeps eſt, ne fortius reſolventia uſurpentur: his enim humoris impetus ad pectus & pulmonem, aliaſque partes adaugeri poteſt. Sed nonnulla incraſſantia, aut humoris impetum cohibentia erunt admiſcenda, ut roſæ rubræ; maſtice, coriandrum, nux moſcata, aliaque in catarrho calido fuſius proponenda. In hunc ſenſum errhinum in ſequentem modum componi poterit.

℞. Aquæ majoranæ ℥. iv. ſucci betonicæ ℥. j. ſem. nigellæ pulverat. ʒ. ß. nuc. moſchat. ℈. i. Fiat errhinum. Pro ditioribus addi poterunt moſchi & ambræ griſeæ ana g. ij. Vel

℞. Ligni guajaci limati ℥. j. aquæ puræ ℔. j. Infundantur per noctem ſupra cineres calidos, deinde coquantur ad mediæ partis conſumpt. addendo ſub finem majoran. & roſarum rubr. an. P. ij.

Sic etiam maſticatorius, ſubtenui exiſtente materia, vel fiet ex maſtiche ſola, vel in hunc modum.

♃. Nucis moſch. ʒ. j. maſtices, gummi Arabici, an. ʒ. ß. Redigantur in pulverem, & cum aqua roſar. fiant trochiſci maſticatorii.

Præſtans ſternutatorium componitur ex hellebori nigri, & ſacchari partibus æqualibus, quod cerebrum potenter expurgat.

Extractum nicotianæ cum aqua vitæ paratum, linguæ impoſitum ad piſi magnitudinem, magnam pituitæ copiam inſtar apophlegmatiſmi per os educit. Verum ſi nimia copia uſurpetur, aut ſi in ventriculum effluere ſinatur, vomitum excitat etiam vehementem.

Supra dictum eſt cauteria brachiis, occipiti, & pone aures inuſta plurimum conferre, quod etiam efficaciter præſtant poſteriori parti cervicis & inter ſcapulas admota, quæ hodie in maximo uſu ſunt, & a Practicis noſtris paſſim uſurpantur. Notus etiam locus a quibuſdam inventus eſt, nempe in cervice prope venas jugulares, in muſculorum interſtitio; hujus cauterii beneficio catarrhus inveteratus, raucedinem efficiens, in duobus curatus eſt.

Tandem poſt convenientes evacuationes, cerebrum roborantia & exſiccantia, tam interna quam externa, erunt utiliſſima, ut opiatæ, pulveres, cucufæ, ſuffitus, prout in curatione frigidæ intemperiei cerebri deſcripta fuerunt.

Notandum eſt opiatæ prædictæ, aut aliis ſimilibus, in catarrhi curatione conſervam roſarum, nucem moſchatam, & thus albiſſ. utiliter admiſceri.

Decoctum ligni lentiſcini, in modum decocti ſudorifici uſurpatum, cerebrum exſiccat, & fluxionem cohibet.

Præterea ſequentes morſuli ad hunc uſum utiliſſimi ſunt.

♃. Sem. coriandri præparati ʒ. ß. nucis moſch. thuris an. ʒ. iii. glycyrrhizæ, maſtices, an. ʒ. ij. cubebar. ʒ. j. conſervæ roſar. rubr. ℥. j. ſacchari albi in aqua roſar. diſſoluti ℥. x. Fiat confectio in rotulis, pond. ʒ. iij. Capiat unam mane & veſperi.

Trochiſci ſequentes valde commendantur a Solenancro *conſ.* 10. *ſect.* 4. quos ab antiquis, tum Græcis, tum Arabibus mutuatur.

♃. Thuris maſculi, ſucci liquiritiæ, an. ʒ. j. opii, croci myrrhæ, an. ℈. j. Cum ſyrupo papav. forma trochiſcos, vel pilulas, urgente catarrho exhibendas per intervalla. Doſis erit ℈. ij. vel ʒ. ß.

Tabellæ ſequentes etiamnum uſui eſſe poterunt.

♃. Pulver. electuar. diamb. & diamoſchi dulcis an. ʒ. j. ſuccini albi ʒ. j. ol. aniſi gutt. iij. ſacchari in aqua lavendulæ diſſoluti ℥. iv. Fiant Tabellæ pond. ij. Capiant unam mane & ſero.

Inter remedia interna, capite de intemperie frigida cerebri deſcripta, ſummæ eſt efficaciæ, ad catarrhi inveterati curationem, balſamum cephalicum ibidem, poſt opiatam deſcriptum, quod intus aſſumi poterit, & in narium cavitates immitti.

Lac ſulphuris, & flores ejuſdem, ad catarrhum exſiccandum maxime laudantur a Chymiatris, tum etiam Galenici in Tabellis flores ſæpiſſime uſurpant.

Recentem catarrhum aqua nucum, cum hydromelite exhibita hora ſomni per triduum, valde imminuit.

Ad cohibendum catarrhum utiliter admovetur ſyncipiti raſo cataplaſma ex fermenti ℥. ij. & carabes ℥. ij. compoſitum. Si vero æger caput radere noluerit, ſupra ipſum capillitium aliqua ex parte detonſum, ſacculus ex chamæpit. & carabe conflatus apponi poterit.

Præter ſuffitus prædictos, qui ex gummi Tacamahaca fit, ſummæ eſt efficaciæ: catarrhum enim exſiccat, ejuſque motum cohibet, neque vehemens eſt illius odor, ita ut conclave ægrotantis eo ſine moleſtia perfundi valeat.

Commodiſſimum eſt etiam caput exſiccare ſacculis ex furfure, milio, ſale, foliis ſalviæ, betonicæ, ſtœchados, ſem. fœniculi, aniſi, & ſimilibus.

Denique ſi affectus ſit contumax, omnia conveniunt remedia, quæ pro frigidæ cerebri intemperiei curatione fuerunt propoſita.

Calidus catarrhus curatur remediis materiam peccantem evacuantibus, incraſſantibus, & revellentibus; tum etiam partium mandantium, & recipientium intemperiem corrigentibus.

In hunc finem primo phlebotomia inſtituenda eſt, ſi cetera conſentiant; qua humor fluens revellitur, ejuſque acrimonia temperatur.

Deinde humoris ejuſdem portio educenda eſt blando cathartico, quod humores nullo modo commoveat, in hunc aut ſimilem modum.

♃. Rhab. electi ℈. iv. myrobolan. citrinor. ol. amygdal. dulc. confricat. ʒ. ß. ſantali citrini ℈. ß. Infundantur, in aqua lactucæ & portulacæ. In expreſſione diſſolve mannæ granat. & ſyrup. roſar. ſolut. an. ℥. j. Fiat potio.

Vel loco aquarum prædictarum poteſt fieri decoctio ex herbis refrigerantibus & tamarindis, cui purgantia prædicta permiſceantur.

Deinde humor alterandus & incraſſandus eſt julepis convenientibus.

♃. Fol. lactuc. portulac. & plantag. an. M. j. ſem. quatuor frig. maj. & papaveris albi, an. ʒ. ij. flor. violar. nymphææ, & papaveris rhœados, an. P. j. Coquantur ad ℔. j. In col. diſſolve ſyrupi violac. & roſar. ſiccar. an. ℥. j. ß. Fiat julep. pro tribus doſibus, bis in die ſumendis.

Vel loco decocti, aquæ ſtillatitiæ prædictarum herbarum, vel emulſiones quatuor ſem. frig. maj. ſubſtitui poterunt.

Deinde purgatio paulo fortior uſurpanda, addendo purgantibus prædictis ſennam, catholicum, diaprunum, & ſimilia.

Lene ac blandum remedium incraſſans, humoriſque acrimoniam demulcens, deſumitur ex vitellis ovorum recentium, quorum duo in unciis quinque vel ſex aquæ fontis diſſolvantur binario numero, addendo ſacchari albi ℥. j. Coquantur parum ſine ebullitione, ſemper movendo, & capiat calide quantum ferre poterit, mane & ſero per triduum.

Ac tandem majori humorum incraſſationi & fluxus cohibitioni incumbendum eſt: quod fiet ſyrupo ſequenti.

♃. Syrupi violac. & de roſ. ſiccis, an. ℥. j. ſyrupi de papavere ℥. ß. Detur ex cochleari ℥. j. hora ſomni.

In eundem finem uſurpari poterit opiata ſubſequens.

♃. Conſervæ roſar. antiquæ ʒ. vj. pulveris electuar. diafrag. frig. ʒ. ij. boli armen. loti in aqua roſar. ℈. ij. Cum ſyrupo roſar. ſiccarum fiat opiata; capiat ad magnitudinem avellanæ hora ſomni.

Hordeatum ſequens utiliſſimum etiam eſt.

♃. Hord. mundat. q. ſ. Maceretur per horas vj. poſtea coquatur perfecte, & trajiciatur. Deinde accipe amyg. dulc. excort. ℥. iij. ſem. cucurbitæ mund. ℥. j. ß. ſem. melon. ℥. j. papav. albi, & lactuc. ana ℥. ß. Contuſis omnibus cum aqua hord. ejiciatur lac, quod cum ℔. ij. pulpæ hord. permixtum coquatur parum, addendo ſacchari portionem. Bibat ℥. x. aliquot matutinis, ſuperdormiendo, & nonnunquam in introitu lecti. Tum etiam trochiſci ſequentes in ore frequenter erunt detinendi.

♃. Gummi tragacanthi & Arabici, ana ʒ. ij. boli Armen, terræ ſigillat. lotor. in aqua roſac. ana ʒ. j. ſem. papav. albi, ſucci liquiritiæ, ana ʒ. ß. ſacchari penidiat. ℥. j. Cum mucilag. ſem. cydon. extract. cum aqua roſar. fiant orbiculi parvi, quos diu noctuque in ore detineat.

Spiritus ſulphuris vel vitrioli ad gutt. iij. vel iv. exhibitus mane & ſero, cum liquore idoneo, contra omnes fluxiones magnas vires habet, præſertim vero eas, quæ a calida viſcerum intemperie ducunt originem. Poteſt etiam in minori doſi potui permiſceri, quia cum eo venas omnes pervadit, & motum humorum cohibet.

Cryſtallum etiam minerale, ad eundem uſum, julepis aliiſque remediis admiſceri poteſt.

His nihil proficientibus, neceſſitas cogit uti narcoticis. Inter quæ principatum obtinet laudatum opiatum, a gr. j. ad ij. aut iij. hora ſomni exhibendum. Vel ſyrupi de papav. ℥. ß. vel ℥. j. exhiberi poteſt. Hæc ab initio morbi uſurpata, miranda præſtant. Eamdem habet vim theriaca recens, ad ℥. j. vel ʒ. ß. noctu exhibita.

Benedictus Faventinus ſequentibus pilulis uſus eſt in catharro ſalſo, feliciſſimo cum ſucceſſu.

♃. Succi glycyrrhizæ ʒ. ij. aloes lotæ ʒ. j. pilul. de cynogloſſo ʒ. ß. Cum ſyrup. violac. fiat maſſa pilularum, de qua capiat ℈. ß. hora ſomni. Trochiſci Solenandri, ſupra deſcripti, erunt utiliſſimi.

Huic uſui etiam maxime conferre poteſt diacodium album, in curatione phrenitidis deſcriptum.

Interdum revellenda eſt materia fluens per clyſteres, cucurb. frictiones, & ligaturas extremorum, omniumque potentiſſime per veſicatoria, poſteriori cervicis parti admota, ac denique cauterium occipitio vel brachio, ſi catarrhus ſit diuturnus.

Ad caput etiam roborandum, fluxionem retinendam, ejuſque reliquias abſumendas, conveniunt pulveres cucufæ & emplaſtra.

♃. Succini albi, ſandarac. Arab. (*Gum. junip.*) maſtiches, bezoini, nucis moſchatæ, ana ℥. j. thuris, grano. Kermes & roſar. rubrar. ana ℥. ß. ſantalor. omnium. myrtill. & balauſt. ana ʒ. ij. Fiat pulvis, qui inſpergatur capiti, hora ſomni, mane pectine decutiendus.

♃. Gummi juniperi ℈. ij. roſar. rubrar. P. ij. myrtill. ʒ. j. macis, nucis moſchat. ana ℈. j. thuris, ſem. pœoniæ, cortic. papav. ana ℈. ij. nuc. cupreſſ. ℈. ß. Pulverizentur, & cum floccis panni coccinei, ac ſindone rubra, fiat cucufa interpuncta, perpetuo geſtanda.

♃. Maſtiches, cortic. thuris, ana ʒ. ß. ſandaracæ, coralli rubri, roſar. rubrar. myrtill. balauſt. cortic. granar. an. ʒ. j. ladani ʒ. ij. ceræ, & olei roſacei q. ſ. Fiat emplaſtrum, applic. ſuturæ coronali.

Quia vero hujuſmodi catarrhus a calida plerumque hepatis intemperie ducit originem; ideo remedia, quæ illius intemperiem emendant, erunt etiam uſurpanda.

Denique hoc in primis notatu digniſſimum eſt, quod etiamnum ſupra in catarrhi frigida curatione propoſitum eſt; nimirum, non raro humores excrementitos, a partibus inferioribus ad cerebrum ſublatos, catarrhos efficere, & motum acquirere præternaturalem, obſtructis meatibus ordinariis, per quos expurgari ſolebant. Et tunc temporis opportune curatur catarrhus apertione viarum, ſimulque, blanda & continua purgatione per juſcula, aut alia decocta, ad multos dies inſtituta. His omnibus jungenda ſunt, quæ tradit Suciderus de Catarrhis.

CAPUT XVI.

De dolore Capitis.

Cephalalgiæ nomen pro omni dolore capitis generaliter uſurpatur. Sed in ſpecie, & magis ſtricte recentem capitis dolorem ſignificat; cephalæa vero inveteratum; & hemicrania eum qui dimidiam tantum capitis partem occupat.

Sunt & aliæ doloris capitis differentiæ, quibus dividitur in internum & externum, ſympathicum, & idiopathicum, & ex his denuo alius pungitivus, alius tenſivus, alius gravativus, alius pulſatorius.

Dolor capitis internus in meningibus locum habet, qui profundus eſt, & ad radices oculorum pertingit: externus vero in pericranio ſitus, pilorum radices inverti non ſinit, & ad capitis compreſſionem exacerbatur. Hæc eſt Galeni doctrina, quam proponit 3. *de loc. aff. cap.* 1. & *lib.* 1. *de comp. med. ſecundum locos, cap.* 3. ubi diſerte aſſerit, dolorem capitis internum hoc peculiari ſigno diſtingui ab externo, quod internus ad radices oculorum pertingat, externus vero minime. Et rationem reddit, quia tunicæ oculorum a cerebri meningibus prodeunt, unde dolor eo uſque facile propagetur.

Attamen Fernelius huic doctrinæ contradicit *lib.* 5. *ſuæ Pathologiæ, cap.* 1. aſſeritque, externos etiam dolores ad radices oculorum pertingere, quod pericranium, cui inſident, ad oculorum cavum pertingat.

Huic reſpondet Rondeletius *lib.* 1. *meth. med. cap.* 5. *ad* dolorem pericranii oculi cavum non dolere, licet illud eo uſque pertingat; quod pericranii dolor a frigore externo ut plurimum oriatur, quia pars frigida a ſimili facillime patitur qualitate. Illud autem frigus ad oculi cavum non poteſt pervenire, quia a calore oculorum, ſpiritibus, & ſanguine conſervatur. Si vero interdum ab æſtu, aut ſimili cauſſa, dolor capitis externus excitetur; tunc cutem capitis tantum affici affirmat, non autem pericranium in profundiori loco ſitum.

Verum hæc Rondeletii doctrina non omnem omnino tollit difficultatem. Licet enim omnia, quæ ille adſtruit, ipſi concederentur; tamen ſi dolor excitetur ab aliquo humore juxta pericranium collecto, aut ab alia cauſſa continuum ſolvente, nulla ratio erit, cur dolor ad oculi cavum non feratur.

Dicere poſſumus ad Galeni defenſionem, duplici ratione hoc ſignum fuiſſe a Galeno propoſitum. Primo, quia membrana, quæ in pericranio ad oculi cavum fertur, eſt hebetioris ſenſus, atque ita non compatitur dolori pericranii, niſi admodum obtuſe: tunicæ vero oculi, quæ prodeunt a meningibus, ſunt exquiſitiſſimi ſenſus, atque adeo inſigniter dolent. Deinde membrana illa, quæ a pericranio oritur, non adeo intrinſece & profunde attingit oculum verſus nervos opticos, ſicut tunicæ quæ a meningibus procedunt. Unde dolor ille externus non poteſt ſeſe extendere ad fundamenta oculorum, ut loquitur Galen.

Idiopathicus dolor ſtabilis & permanens eſt, nec aliarum partium ſequitur affectus: Sympaticus vero ab alterius partis affectu dependet, ita ut dum affectus ille ſuſceperit incrementum, dolor capitis intendatur, dum vero remittitur, conquieſcat. Ille autem ſympathicus dolor fit vel ex conſenſu totius corporis, ſicut in febribus contingit; vel determinatæ partis, puta ventriculi, hepatis, lienis, vel uteri.

Quænam vero ſit illa pars, quæ dolorem capiti communicet, ex cujuſque partis affectæ propriis indiciis facile innoteſcet.

Dolor pungitivus ab acri & bilioſo humore vel vapore, membrana feriente excitatur. Gravativus a copioſo humore craſſo, frigido, pituita ſcilicet, vel melancholia partes ſenſibiles comprimente. Tenſivus fit a flatibus, aut humoribus mitioribus intra membranas ſeſe inſinuantibus, eaſque diſtendentibus. Pulſatorius denique fit a tenui bilioſoque ſanguine, vel ſpiritu redundante, quo turgentes, ac diſtentæ arteriæ vehementius pulſant, membranaſque concutiunt: ſicque partes vicinas percutiendo ſenſum pulſationis in iis efficiunt, ut fuſius docetur a Galeno 2. *de loc. aff. cap.* 3.

Ex ſupra propoſitis cauſſæ præcipue doloris capitis ſatis declarantur, quæ in univerſum ad ſolutionem continui, tamquam ad cauſſam proximam, & immediatam referuntur. Quæcumque igitur continui ſolutionem manifeſtam, vel occultam inferre poſſunt, ea capitis dolorem etiam inducere apta nata ſunt.

Signa etiam diagnoſtica, tum ſpecierum doloris capitis, tum cauſſarum eas producentium, ex ſuperioribus deſumi poſſunt, ut prognoſtica tantum exponenda ſuperſint.

Dolor capitis externus perpetuo minus periculoſus, & curatu facilior eſt interno.

Dolor capitis in febre acuta, cum urina tenui & alba, periculoſus. Significat enim raptum materiæ bilioſæ ad cerebrum, unde phrenitidis periculum impendet.

Dolor capitis fortis, ſubito deliteſcens, nulla ſubſequente evacuatione, aut morbi imminutione, lethalis. Significat enim facultatis animalis abolitionem, quæ objectum dolorificum amplius non ſentiat.

In vehementi capitis dolore extrema frigeſcere, malum; ex doloris enim vehementia magna fit caloris retractio ad partem affectam, unde periculum imminet inflammationis.

Quibus ex morbo partium inferiorum convaleſcentibus dolor capitis vehemens ſupervenerit, ſi non præcedat excretio manifeſta, iis in cerebro futurus eſt abſceſſus; materiæ enim morbificæ translationem ad cerebrum ſignificat.

Qui in doloribus capitis æruginoſa vomunt, & cum ſurditate vigilant, ii cito vehementer inſaniunt. 1. *Prorrh.* Significat enim bilis aduſtæ in cerebro collectionem, quæ ventriculum in conſenſum trahat.

Capitis dolores, & ſonitus aurium ſine febre, aut vertigo, aut ſurditas, aut manuum torpor imminentem apoplexiam, aut epilepſiam ſignificat. Hippocr. *in Coacis.* Fiunt etiam iſta ſymptomata e pituitæ craſſæ copia, in cerebro cumulata.

Utero gerentibus capitis dolores ſoporoſi cum gravitate fientes, mali. 1. *Prorrh.* Significant enim humorum transfluxum ad cerebrum, qui cum multi & copioſi ſint in muliere gravida, ob purgationis menſtruæ defectum, hinc gravius malum metuendum eſt.

Dolor capitis, qui a morbi principio non apparuit, agitato & perturbato corpore obortus, imminentem criſin per hæmorrhagiam, aut vomitum ſignificat.

Cum igitur capitis dolor tum a frigida cauſſa, tum a calida dependeat: ad utriuſque ablationem curatio dirigenda eſt.

Ad prioris curationem materia pituitoſa primum evacuanda eſt convenienti præparatione adhibita, ut ſuperiori capite dictum eſt. Deinde intemperies cerebri frigida corrigenda, ac reliquiæ humoris diſcutiendæ ſacculis, ſuperiori etiam capite propoſitis, vel iis, qui in frigida cerebri intemperie deſcripti ſunt. Quibus calentibus confricetur caput deraſum mane per ſeſqui horam, ſingulis diebus, dum doloris cauſſa fuerit exhauſta.

Poſt frictionem capitis per ſacculos, inſpergatur pulvis ſequens, cotone, aut lana ſuperpoſita.

℞. Nuc. moſchat. caryophyll. piperis, pyrethri, ana ℥. ß. fol. ſalviæ, baccarum lauri, ana ʒ. ij. ſem. ſinapi, naſturtii contuſ. an. ʒ. vi. Fiat pulvis, capiti inſpergatur, ut dictum eſt, & mane pectatur ante uſum ſacculorum, ut pulvis pridie inſperſus excidat.

Utilia etiam erunt errhina, ſternutatoria, & apophlegmatiſmi: quorum deſcriptiones ſupra fuerunt propoſitæ.

Utilis etiam erit ſyrupus magiſtralis, in hunc modum compoſitus.

℞. Raſ. ligni guajaci, & rad. chinæ in taleolas diviſæ, an. ℥. j. ß. Infundantur per horas xii. in ℔. iv. aquæ fontis. Bulliant ad mediæ partis conſumptionem addendo ſub finem fol. verbenæ M. j. flor. ſtœchados & major. ana P. j. In colatura diſſolve ſacchari albi ℔. ß. Coquantur in ſyrupum, & antequam ſit perfecte coctus, in eum conjice in nodulo, ſennæ mundat. ℥. iij. agarici recenter trochiſcati ℥. ij. rhab. opt. ℥. iij. Capiat ℥. ij. vel iij. ſemel in ſeptimana.

Conferent etiam plurimum pilulæ ſequentes, quæ in Italia olim magno in pretio habitæ ſunt tempore Euſtachii Rudii, in Academia Patavina profeſſoris Practicæ primarii, qui earum auctor prædicabatur, & pro magno ſecreto habebat; ideoque uni dumtaxat Pharmacopœo conficiendas dederat, ne aliis innoteſceret earum deſcriptio, quam tamen mutuatus fuerat a Weckero, qui eam proponit ex Andernaco. Illa autem talis eſt.

℞. Colocinth. ʒ. vi. agarici troch. diacrydii, hellebor. nigri, turbith. an. ℥. ß. aloes ℥. j. ſpecier. diarrhod. abbatis ℥. ß. Contundantur purgantia, & ponantur in vaſe vitreo cum ſpiritu vini, ut octo digitos ſuperemineat, & digerantur per octo dies in loco calido, poſtea adjiciatur pulvis diarrhod. Et infundantur adhuc per quatuor dies. Mox colentur omnia & fortiter exprimantur. Liquor expreſſus deſtilletur in balneo, donec in fundo alembici extractum redeat ad eam craſſitiem, quæ pilulis efformandis idonea ſit: quarum doſis eſt ℈. i.

Sequentes vero pilulæ Fernelio tribuuntur, quarum ſe tantam vim experiendo cognoviſſe affirmabat, ut nullam cephalalgiam, aut hemicraniam offenderit, quam non curaverit.

℞. Aloes opt. ℥. ß. pulv. electuar. de gemmis, trium ſantal. roſar. rubrar. ana ʒ. iij. Cum ſyrupo abſinthii vel roſat. fiat maſſa. Detur ʒ. j. bis in hebdomada hora j. vel ij. ante cœnam.

Ac denique in contumaci dolore, & inveterato omnia convenient remedia, quæ pro curatione frigidæ intemperiei cerebri fuerunt propoſita. Inter quæ non infirmum locum obtinent emplaſtra epiſpaſtica. Quibus etiam non conferentibus, nonnulli auſi ſunt capiti admovere emplaſtrum de ranis Vigonis cum mercurio, quo multis pituitoſis humoribus per ſputa evacuatis, inveteratos capitis dolores interdum ceſſaſſe aſſerunt.

Thermæ ſulphureæ, ac bituminoſæ in hoc caſu efficaciſſimæ ſunt, tum balneo, tum lotione capitis.

Plurimum etiam conferunt in dolore inveterato decocta ſudorifica, quibus multos fuiſſe liberatos, apud celeberrimos Auctores legere eſt.

Quibus non conferentibus Mercatus ad ſtibii uſum audet confugere, eumque cum elogio commendat *lib. 1. de intern. morb. curatione, cap. 8.* In dolore autem diurno plus præſtat caput frequentius roborare, quam pertinaciter vacuationibus inſiſtere, ideo conferent pulveres & cucufæ, aliaque topica, in frigidæ intemperiei cerebri curatione propoſita.

Magis tamen probantur pulveres, quia virtus pilei non ita cerebro communicatur, & ex ejuſdem ſorditie dolor excitari poteſt.

Præterea fieri poterit inunctio ex ol. amyg. in quo ſerpillum, lauri folia, maſtiche, ſpica, mentha, majorana, thymus, pulegium, nux moſchata, caryophylli, & cinamomum, aut horum nonnulla bullierint, addendo, dum fit ebullitio, vini rubri parum.

Vel ſequens oleum arte chymica paratum componi poterit.

℞. Terebinth. ℔. j. maſtices, nucis moſchatæ, cinnamomi, ana ʒ. j. caryophyll. zedoar. galangæ, ladani, ana ℥. j. ʒ. ſucci ebuli, & cucum. agreſt. ana ʒ. j. ol. chamom. & liliorum, ana ℔. ß. vini rubri ℔. j. ß. ſerpilli virid. M. i. Pulveranda pulverentur & conjiciantur in retortam vitream, extrahaturque oleum, quo deraſum caput illinatur.

Oleum ſuccini ad idem eſt efficax, eoque tempora inungere ſufficiet. (Efficacior Balſ. vitæ Bilgens.)

Dum prædicta remedia adminiſtrantur, ab ipſo etiam curationis initio ſpecifica remedia uſurpari poterunt, quale eſt hoc epithema.

℞. Pulv. zedoar. ʒ. j. aquæ betonicæ; verbenæ, ſambuci ana ℥. i. Miſce, applicentur calide parti dolenti cum pannis ſcarlatinis.

Inter ſpecifica doloris capitis a quocumque cauſſa oriantur, principem locum obtinet verbena, cujus aqua deſtillata, & capiti admovetur, & intus aſſumitur ad ʒ. iv. cum ſpiritus ſalis gut. iii. Immo vero ipſa verbena viridis, de collo tantum ſuſpenſa, duos ægros ſanavit apud Foreſtum, cum multa remedia fruſtra uſurpata fuiſſent.

Zacutus Luſitanus *lib. 1. Praxis Med. mirab. obſerv. 7. 8. & 10.* quatuor proponit remedia experimentis ibid. enarratis confirmata: nempe fonticulum in ſumma manu, hirudines temporibus affixas, apertionem venæ frontis, & juxta canthum oculi, quorum hiſtorias dictis locis videre eſt.

Circa illas obſervationes hæc notanda. Primo, fonticulus inter pollicem, & indicem admotus, aliis experimentis comprobatus eſt, & rebellem capitis dolorem curavit.

Secundo, in curatione quæ per hirudines fit, Zacutum non eſſe contentum duas, vel tres admovere, ut vulgo ſolet fieri; ſed decem aut duodecim circulariter temporibus affigere: unde maxima ſequitur ſanguinis attractio, quæ totam materiam morbificam exhaurire poteſt.

Tertio, in curatione quæ fit ſecta vena frontis, notandum eſt, eam venam bis ſectam fuiſſe; unde innuitur primam ſectionem ſatis non profuiſſe: cum tamen practici noſtri raro eam operationem repetant, ſi prima vice non ſucceſſerit.

Cauſſa calida, dolorem capitis primarium & eſſentialem efficiens, eſt ſanguis aut bilis. Eademque utique conveniunt remedia, ſed magis minuſve potentia, pro majori, vel minori cauſſæ efficacia.

Primo igitur a phlebotomia incipiendum eſt, præmiſſo clyſtere. Major tamen ſanguinis copia educenda eſt, cum dolor fit a ſanguine, minor bile redundante.

Deinde medicamentum purgans bilem exhibendum eſt, non ſolum quando bilis cauſſæ principalis rationem obtinet, ſed etiam quando ſanguis luxuriat, cujus portio tenuior facile in bilem vertitur.

Si unica evacuatione materia peccans ſufficienter educta non videatur, repetenda erit purgatio per debita intervalla.

Poſtea admoveantur capiti repellentia, & oxyrrhodina, qualia in curatione phrenitidis fuerunt propoſita, mitiora eligendo.

Ac conſequenter animalia recenter mactata, aut eorum partes, ad materiæ morbificæ reliquias diſſolvendas & dolorem demulcendum erunt utiliſſima.

In dolore capitis, qui per febres continuas affligit, pulmo vervecinus ex recens mactato animali extractus; & calide admotus, dolorem potenter demulcet.

Ad idem valet cataplaſma ex cucurbita contuſa, vel ſempervivo majore plantis pedum admotum.

Apertio ſaphænæ, præmiſſa ſufficienti phlebotomia in brachio, capitis dolorem in febribus ſæpe in momento fugat.

Interim revulſiones per cucurbitulas tam ſiccas, quam ſcarificatas, & frictiones extremorum erunt celebrandæ.

Ac toto morbi decurſu, ſi alvus non ſit fluida, clyſteres emollientes, refrigerantes, & leniter purgantes alternis diebus erunt injiciendi.

Tum enim derivatio recte & utiliter celebratur poſt generales evacuationes & revulſiones, ſecta vena frontis, aut eidem admotis hirudinibus, & veſicatoriis cervici applicatis.

Dum hæc fiunt, tota humorum maſſa erit temperanda julepis, emulſionibus, & juſculis, in curatione phrenitidis propoſitis.

Si denique dolor valde urgeat, ad narcotica veniendum eſt, tam externa, quam interna: prout in dicta curatione phrenitidis uſurpata ſunt.

Apertio venarum frontis, & hirudines temporibus, ex Zacuto Luſitano ſupra commendatæ, hic etiam conferre poterunt.

Paræus *lib. 16. cap. 4.* hemicraniam deſperatam arteriotomia in temporibus celebrata curatam eſſe refert, nullumque in ea periculum eſſe teſtatur. Aperitur arteria, ut in phlebotomia, & ſanguinis impetu, ac ſaltu proſilientis, ℥. vi. detrahendæ. Mox appoſitis, ut decet, plagulis deligatio facienda, & per quatriduum detinenda.

Eamdem dicit Botallus in vetuſtis capitis doloribus, quaſi miraculo conferre. Nos etiam illius uſu atrociſſimam hemicraniam curavimus, & nullum in ea arteriarum apertione periculum eſſe advertimus.

Vulneri emplaſtrum admovendum eſt ex thure, maſtiche, bolo armeno, & pilis leporinis, albumine ovi ſubactis. Deinde faſcia admovenda, qualis in vulneribus capitis concinnari ſolet.

In omni dolore capitis, a quacumque cauſſa fiet, ſi aliis remediis non ceſſerit, & doloris atrocitas ad extrema confugere cogat, veſicatorium toti capiti admotum, deraſo capillitio, curationem abſolvere poterit.

Cauterium ſuturæ coronali admotum, doloris capitis contumaciam aliquando radicitus abſtulit.

Multo majoris eſt efficaciæ ſi temporibus admoveatur, de quo vide Poterium *obſervationum centur. 3. cap. 8.* & obſervationes noſtras publico communicatas.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ LIBER SECUNDUS.

DE AFFECTIBUS OCULORUM.

PRÆFATIO.

OCULORUM affectus tam varii ſunt atque multiplices, ut difficillimum ſit eos perſpicue ac delucide enarrare, ab invicemque diſtinguere. Quod tamen ut nos, (quantum fieri poterit,) aſſequi nitamur, & tractationem iſtam praxeos uſui maxime accommodemus, eos ita partiemur, ut morbi a quibus viſio immediate læditur, primum exponantur: poſtmodum vero reliqui morbi explicentur, qui partibus oculum componentibus, aut illi adjacentibus, citra ullam, aut ſaltem perexiguam viſionis læſionem contingunt. Læditur autem viſio imminute, abolite, depravate. Abolita viſio, τυφλότης *Græcis; Cæcitas Latinis nominatur. Imminuta vero, pro variis imminutionis gradibus & modis, varia nomina ſortita eſt, quorum præcipua ſunt, Amblyopia, Myopia, Nyctalopia & acies ſive acuties veſpertina.*

Cæcitas vel a nervorum opticorum obſtructione abſoluta (& tunc Amauroſis nominatur) vel a ſuffuſione integra, vel aliis humorum & tunicarum vitiis gravioribus exoritur. Amblyopia, quæ Latinis viſus obſcuritas, hebetudo, vel caligo nominatur, in qua objecta non ſatis clare & perſpicuo cernuntur, in quacumque diſtantia poſita, ab iiſdem cæcitatis cauſſis producitur, ſed levioribus & imperfectis, ut nervorum opticorum obſtructione imperfecta, ſuffuſione levi, ſpirituum inopia, vel craſſitie, & aliis hujuſmodi. Myopia Latinis luſcioſitas dicitur, in qua objecta nonniſi propinqua & fere oculis admota cernuntur; diſſita vero minime, vel ſaltem imperfecte, ut ita affecti notos, & amicos prætereuntes non agnoſcant. Fitque ſecundum Galeni & omnium fere recentiorum doctrinam, paucitate & tenuitate ſpiritus viſorii, qui non eget medii illuminati copia, ad perfecte viſionem efficiendam; ſed ab ea diſſipatur. Contra vero, qui ſpiritus habent craſſos, remota melius vident, quia ſpiritus ille craſſus majori indiget colluſtratione, quæ in majori medii illuminati copia reperitur. Verum hæc doctrina falſiſſima ex Optica ignorantia oriunda, ex illius theorematis aperte demonſtratur, & ex humoris cryſtallini ſitu diverſo, has viſionum diverſitates emergere. Cum enim ſpecies objectorum per pyramidem recipiantur in cryſtallino humore, ad quem conus pyramidis protenditur: ſi cryſtallinus ad anteriora & verſus pupillam magis vergat, objecta remotiora melius videntur, quia ut conus pyramidis ad cryſtallinum perveniat, & in eo terminetur, objecta remotiora eſſe neceſſe eſt. Si enim ad oculum magis accedunt, conus pyramidis cryſtallinum tranſgreditur, & objecta magis confuſa percipiuntur: contra vero ſi cryſtallinus in profundo oculi magis ſitus ſit, & ab uvea tunica magis remotus, objecta debent oculis eſſe viciniora, ut conus pyramidis ad eum accedere valeat. Unde patet myopiam non aliter fieri, quam ex ſitu cryſtallini profundiori, atque ita affectum hunc eſſe connaturalem, neque remediis ſuperabilem. Affectus vero myopiæ contrarius in quo nimirum objecta remotiora melius videntur, plerumque ſolet contingere, in quibus humoris aquei portio conſumpta eſt, ut cryſtallinus ad pupillam accedat. Adde quod a longa capitis inclinatione, quæ vitæ decurſu fit, vel in legendo, ſcribendo, vel alia negotia tractando, humor cryſtallinus ſenſim ad anteriora vergit. Hæc demonſtrantur uſu ſpecillorum, ſiquidem myopia laborantes juvantur ſpecillis concavis, a quibus radii ſpecierum viſibilium diſperguntur, ſicque efficiunt, ut conus pyramidis longius protendatur, atque adeo res, quæ ob diſtantiam majorem a myopicis percipi non poterat, poſtmodum percipiatur; protenſo nimirum pyramydis cono uſque ad cryſtallinum, qui antea in pupilla, vel humore aqueo, ſeu albugineo deſinebat. Senes contra juvantur ſpecillis convexis, quibus radii uniuntur & conus pyramidis abbreviatur, atque ita res propinquæ melius cernuntur, quarum conus antea cryſtallinum pupillæ propiorem tranſgrediebatur.

Nyctalopia, ſeu nocturna cæcitas, fit quando interdiu quidem ſatis vident occidente ſole obſcurius, noctu vero nihil. Fitque a ſpiritibus, humoribus, aut tunicis craſſioribus, vel pupilla anguſtiore. In iis enim omnibus majus lumen neceſſarium eſt ad recte videndum, quo deficiente, ſub Solis occaſu, vel noctu ad lucernam, parum aut nihil vident.

Veſpertina acies ſive acuties eſt, quando obſcurius interdiu, noctu vero melius vident. Hæc etiam aliquando nyctalopia nominata eſt, ut videre eſt apud Hippocr. 2. prorrhet. *Uſus tamen retinuit apud recentiores Græcos, ut nyctalopia pro nocturna tantum cæcitate uſurpetur. Fitque a tenuitate nimia ſpirituum, qui multo ſplendore diſgregantur, vel a pupillæ dilatatione, in qua nimium luminis interdiu oculum ingreditur, & viſionem lædit, noctu vero exiguum lumen magis illuſtrat, quam in eis, qui minus dilatatam pupillam ſortiti ſunt.*

Quomodo imminute, & abolite & depravate viſio lædatur, diligentius exponemus, dum omnium oculi partium morbos ſigillatim explicabimus. Cum enim omnes particulæ oculum conſtituentes, ad actionem illius, puta viſionem, conferant, iiſdem partibus vitiatis, viſionem etiam male affici neceſſe eſt.

Componitur autem oculus ex tunicis, humoribus, & nervo optico, ad quarum partium actionem ſpiritus animalis tamquam agens principale & univerſale concurrit. Atque ut earum partium morbos percurramus, a nervi optici vitiata conſtitutione ordiemur: mox ad humorum & tunicarum affectus progrediemur.

Spirituum autem vitia, vel a cerebro male affecto dependent, & tunc alii ſenſus quoque læduntur; vel ab ipſius oculi vitiis, quibus curatis, priſtinam atque debitam conſtitutionem ſpiritus recipiunt, ut peculiaris eorum tractatio neceſſaria non ſit. Sed in oculorum affectibus curandis, quibus viſio læditur, ea quæ ſpiritus viſivos reficiunt, & viſum confortare dicuntur, reliquis remediis perpetuo admiſcenda ſunt. (Conſ. Melet. l. 40. II. 105.)

CAPUT PRIMUM.

De gutta ſerena.

QUando viſio aboletur, nullo ſenſibili vitio in oculis apparente, Amauroſis, ſeu Gutta ſerena, affectus ille nominatur. Fitque dum ſpiritus animales a cerebro ad oculum tranſmeare nequeunt. Cum autem ſpiritus animales a cerebro per nervos opticos in oculos influant, influxus illius impedimentum in nervis opticis quærendum eſt. Multis autem modis affici poſſunt nervi optici, potiſſimum vero obſtructione, adſtrictione, & ſolutione continui.

Obſtructio communiſſima eſt, & maxime ordinaria guttæ ſerenæ cauſſa, quæ ab humore pituitoſo generatur, a cerebro in nervos illabente, non ſecus ac alii nervi in paralyſi ab eodem humore obſtruuntur, ita ut conſimiles affectus, ratione illius obſtructionis, dici poſſint.

Certum tamen eſt, ab adſtrictione & compreſſione nervorum opticorum hunc affectum etiam generari, quæ quidem compreſſio fieri poteſt tum ab humore pituitoſo circa nervos opticos collecto, eoſque comprimente, tum etiam a ſanguine, pure, aliave materia in eodem loco cumulata. Unde tumores quilibet in iis partibus geniti, ſimilem affectum poſſunt producere. Docet enim experientia, cerebri inflammationi, tum etiam phrenitidi, in febribus malignis cæcitatem interdum in uno oculo, interdum in utroque ſupervenire. Et refert Platerus *lib.* 1. *obſervationum*; cæcitatem a ſe viſam, quæ a tumore globoſo, in cerebro enato, & nervos opticos comprimente, ortum duxerat, quod per diſſectionem cadaveris poſt ægri obitum innotuit.

Denique vulnera capiti inflicta, in quibus nervi optici præſcinduntur, ſine controverſia efficiunt, quod ſpiritus animales ad oculos amplius influere nequeant.

Dignoſcitur hic affectus, quod oculi in ſtatu naturali conſtituti videantur, nullumque vitium in iis conſpiciatur, niſi quod pupilla nigrior & amplior appareat. Verum in cauſſarum differentiis diſtinguendis maxima difficultas eſt. Licet enim a ſanguine, aut pure genitus affectus ex inflammatione, abſceſſu, aut vulnere prægreſſo dignoſcatur, nullum tamen ſignum certum dari poteſt, per quod compreſſionem ab humore pituitoſo factam, ab obſtructione diſtinguere poſſimus. Conjectura tamen id quodammodo aſſequi poſſumus, quandoquidem in obſtructione ſola nervi optici ſolus oculus afficitur. Si vero ejuſdem nervi compreſſio fit ab humoribus pituitoſis, circa oculorum radices & proceſſus mammillares collectis, vel illa materia alias etiam cerebri partes occupet; tunc reliqui ſenſus læduntur, aut eorum nonnulli. Si vero nervos tantum opticos obſideat, materia pituitoſa ſolito copioſior per nares excernitur, & gravitatis ſenſus in anteriori capitis parte præſertim circa ſupercilia percipitur.

Quod ad prognoſin ſpectat, hic affectus, ſi abſolutus ſit: id eſt, ſi integra ſit viſus abolitio, ab obſtructione nervi optici præſertim oriunda, plerumque incurabilis eſt. Quemadmodum etiam videmus obſtructiones aliorum nervorum, a quibus generatur paralyſis, vix aut nunquam curari, præcipue in iis, qui ætate provecti ſunt. Si vero imperfecta tantum ſit obſtructio, quæ viſus tantum imminutionem, non autem cæcitatem efficiat, major ſalutis ſpes eſt: licet ea nonniſi magno labore & longiſſimo remediorum uſu obtineri poſſit.

Si vero hic affectus fiat ab humoribus in anteriore cerebri parte collectis, & nervos comprimentibus, facilius curari poteſt. Sic refert Fabricius Hildanus *obſervat.* 19. *cent.* 5. virum quemdam, ex aſſumpto vomitorio vehementi viſum amiſiſſe, eumque ejuſdem medicamenti beneficio recuperaſſe: quandoquidem vehementi vomitorio humores nimium exagitati, & verſus nervos opticos propulſi, eoſdem comprimendo, ſpirituum ad oculos commeatum impediebant, iiſdem vero eodem medicamento evacuatis, morbus ſolutus eſt. Similis fere hiſtoria refertur a Sennerto de quodam ſtudioſo, cui cum medicamentum purgans fortius exhibitum fuiſſet, ſubito obcæcatus eſt. Idem etiam teſtatur, fœminas quaſdam, cum in utero concepiſſent, ex nervorum opticorum anguſtia obcæcatas fuiſſe, malumque hoc poſt quatuor, aut quinque menſes; vel tempore partus, omnino deſiiſſe. Nos etiam nonnullos vidimus, qui ſubito in maximam viſus imminutionem inciderant, vacuationibus univerſalibus & revulſionibus quibuſdam, intra quindecim dies reſtitutos. Ex facilitate curationis conjecimus, humorem non intra nervi ſubſtantiam impactum, ſed in cerebro tantum circa eoſdem nervos congeſtum fuiſſe.

Ad hujus morbi curationem, materia nervis impacta vel adhærens, quæ obſtructionem vel adſtrictionem efficit, evacuanda eſt. Quod fieri non poteſt, niſi prius univerſum corpus evacuetur, quemadmodum docuit Galen. 4. *meth.* oculum non eſſe ſanandum ante totum caput; neque caput ante totum corpus.

Atque ut remedia convenienti methodo deſcribantur, victus ratio huic morbo conveniens primum inſtituenda eſt, quæ quidem attenuans & moderate ſiccans eſſe debet. Ac primum aer ad calidum & ſiccum inclinare debet; craſſus vero, frigidus, nebuloſus ac pluvioſus omnino vitandus. Cibi laudabiles ac boni ſucci uſurpentur, vitando eos, qui craſſum ſuccum generant, quale ſunt caro porcina, anſerina, piſces, legumina, caſeus, & ſimilia; tum etiam, quæ vaporoſa cum ſint, caput replent, ut lacticinia, & aromata calidiora, piper nimirum, zinziber, &c. Panis conficiatur cum aqua fœniculi, aut ejuſdem ſemen permiſceatur, ſedulo cavendo, ne tritico, ex quo panis conficitur, lolium admiſtum ſit, quod viſui maxime obeſſe tota credidit antiquitas. Unde apud Comicum ille, qui alteri viſus defectum exprobrat, *lolio*, inquit, *credo evitare te*. In ciborum condimentis & juſculis utatur iis, quæ extenuandi vim habent, ut hyſſopo, fœniculo, majorana, betonica, ſalvia, euphraſia, ac præſertim nuce moſchata, quæ cerebrum roborat, viſumque clarificat. Raparum uſus frequens eſſe debet, quia oculos acutiores reddere creduntur. Idem etiam præſtant paſſeres & columbæ, frequenter uſitatæ. Vitandæ herbæ frigidiores, ac in primis lactuca, quæ oculis infenſa eſt.

Ciborum quantitas moderata ſit, neque unquam æger iis ſe immodice repleat. Cœna ſit parcior prandio; & ſemel, aut bis in ſeptimana, a cœna abſtinere utiliſſimum eſt. In paſtu loco ſalis conferet uti pulvere ſequenti.

♃. Salis communis ℥. ii. euphraſiæ ſicc. ʒ. ii. nuc. moſc. ʒ. i. cinnamom. ℈. ii. M. fiat pulvis. Poſt ſingulos paſtus capiat æger pulveris ſequentis cochl. i.

♃. Sem. coriand. præparati ℥. ß. ſemin. aniſi, fœniculi, ana ʒ. ii. cinamom. noc. moſch. ana ʒ. i. euphraſiæ ſiccæ ʒ. iii. ſacchari roſac. duplum pondus omnium, fiat pulvis.

Vinum in hoc affectu non convenit, quia vaporoſum eſt, & caput replet, fluxionibuſque promovendis maxime idoneum. Ideo decoctum ſalſæparilæ, liquiritia dulcoratum, & coriandro aromatizatum, erit utiliſſimum. Sed quia diuturnus admodum eſt affectus, & omnes tam longam vini abſtinentiam ferre nequeunt, ſi illius uſus concedendus ſit, eligatur oligophorum, quodque minus generoſum minuſque potens eſt. Multoque utilius erit, ſi euphraſia ſicca in eo ante maduerit. Atqua ut ad longum uſum paretur vinum eupraſiatum, doliolo muſto repleto, vindemiarum tempore, euphraſia immittatur, eoque vino utatur æger pro potu ordinario.

Somnus conſueto brevior ſit, & decubitus ſupinus quantum fieri poteſt, ſomnuſque fugiatur meridianus, tamquam maxime noxius. Exercitia moderata ſint, eorumque loco frictiones inferiorum partium celebrentur. Alvus laxa perpetuo ſervetur; & gravia animi pathemata fugiantur.

Inſtituta hoc modo victus ratione, curatio ab univerſali evacuatione incipienda eſt. Ac primum purgatio inſtituenda eſt ſequenti medicamento.

♃. Sennæ mund. ℥. ß. ſemin. fœnic. ʒ. i. folior. beton. euphraſ. & verben. ana. M. ß. liquiritiæ ʒ. iii. Coquantur ad ℥. v. In colatura diſſolve diaphœnici ʒ. iii. ſyrup. roſar. ℥. i. Fiat potio, quæ detur mane cum regimine.

Poſt primam illam purgationem, ſerio apud ſe cogitare debet Medicus, an phlebotomia uſurpanda ſit. Quandoquidem ea ab omnibus fere practicis in hoc caſu rejicitur, cum affectus ſit chronicus a frigida intemperie, & materia pituitoſa oriundus. Unde metuunt, ne per ſanguinis evacuationem cerebrum magis refrigeretur, ſicque majorem pituitæ copiam generet, & ne cauſſa morbi conjuncta magis incraſſetur, atque ita difficilius diſcuti, ac diſſipari valeat. Verum, ut eorum ſententia in ſenibus, & pituitoſo temperamento præditis locum habere debet; in iis tamen, qui aut in juvenili ætate conſtituti, aut calido temperamento præditi ſunt, admittenda non eſt, præſertim ſi ſanguinis redundantis notæ manifeſtæ appareant, tunc dubium non eſt, quin phlebotomia mature uſurpata plurimum conferre valeat. Immo vero, ubi ſanguinis mittendi indicationes prædictæ reperiuntur, utile erit ex Pauli & Aetii ſententia, poſt venæ ſectionem in brachio celebratam, venas capitis particulares, & oculis vicinas aperire, nempe venam frontis, temporum, & eas quæ ſunt in angulis oculorum juxta naſi radicem. Temporibus tamen commodius hirudines applicabuntur, quæ etiam pone aures admotæ, non parum conferre poterunt. Referunt practici nonnulli, ob frontis vulnera nonnullos a cæcitate fuiſſe liberatos. In quibus cæcitatis cauſſam veriſimile eſt fuiſſe nervorum opticorum compreſſionem, a venis & arteriis vicinis ſanguine turgentibus, quas dicta vulnera deplevere. Unde Spigelius, referente Plempio *in ophthalmographia*, in gutta ſerena non ſine fructu mediam frontis venam pertundere ſolebat, ſanguinemque tandiu evacuabat, donec ſua ſponte erumpere deſineret.

Si vero menſium ſuppreſſio hunc affectum præceſſerit, ex venis inferioribus ſanguis detrahendus eſt: aut hirudines hæmorrhoidibus affigendæ, ſi æger earum fluxum antea paſſus fuerit, qui tunc temporis ſuppreſſus ſit, vel ſi hepate calidiori, aut melancholico temperamento donatus ſit.

Poſtmodum vero totum corpus exactius vacuandum eſt apozemate ſequenti.

♃. Rad. fœnic. ſalſæ paril. ireos Florent. & enulæ camp. ana ℥. i. folior. beton. majoranæ, meliſſæ, euphraſ. fœn. verben. & chelidon. major. ana. M. i. liquiritiæ raſæ & paſſular. mund. ana ℥. i. ſemin. aniſi & fœnic. ana ʒ. iii. ſennæ mund. ℥. ii. turbith. gummoſi & agarici recenter trochiſc. ana ʒ. ii. zinzib. & caryophyllor. ana ℈. i. flor. ſtœchad. anthos, & lavendulæ, ana P. i. Coquantur ad ℔. ii. ß. In colatura diſſolve ſacchari albi ℥. iiii. Fiat apozema clarificat. & aromatizat. ʒ. ii. cinnamomi electi, pro iii. doſib. matutinis. Finitis apozematis, exibeantur pilulæ ſequentes.

♃. Maſſæ pilular. lucis maj. & cochiar. min. ana ℥. ß. Malaxentur cum aqua betonicæ, formentur pilulæ ſex (vel xii.) deauratæ, quas capiat ſummo mane.

Præmiſſa hac univerſali evacuatione, cauſſa antecedens revellenda eſt, conjuncta vero derivanda ac diſcutienda.

In hunc finem frictiones partium extremarum, & præcipue inferiorum, matutinis horis celebrandæ ſunt.

Cucurbitulæ ſcapulis & dorſo ſine ſcarificatione admovendæ. Ac præſertim cucurbitula occipiti cum ſcarificatione admota, tanta efficacia humores a partibus anterioribus & nervorum principio detrahit, ut nonnulli, poſt illius applicationem, quaſi momento viſum recuperaverint.

Eodem tempore veſicatorium poſteriori parti cervicis admoveatur, & veſiculæ excitatæ ſerventur diu apertæ, betæ aut braſſicæ foliis frequenter admotis.

Exſiccato veſicatorio, admoveatur cauſticum occipiti, inter primam & ſecundam vertebram; (vel quod jam apud nos in frequenti uſu eſt) duo cauſtica applicentur poſteriori parti cervicis, juxta quartam & quintam colli vertebram, ita ut ſpina dorſi utrique cauterio intermedia ſit, & utrumque eodem emplaſtro curari valeat.

Loco cauteriorum, ſetaceum eidem parti admotum efficaciſſimum eſt; ſed noſtrorum hominum mollities illius uſum pene abolevit.

Si prædicta cauteria non profuerint, ſuturæ coronali admoveri poteſt cauſticum potentiale, quod aliquando profuit, reliquis non conferentibus.

Dum hæc fiunt, ſtatim poſt purgationem univerſalem diæta ſudorifica inſtituenda eſt ex decocto ligni guaiaci, ſaſſafr. & rad. ſalſæ paril. juxta methodum, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione a nobis propoſita eſt. Hoc tamen advertendo, ut decocto ſudorifico, & circa finem illius addantur ea, quæ oculos peculiariter reſpiciunt, ut verbena, fœniculum, euphraſia, & chelidonia major.

Et ad cerebrum potentius exſiccandum, ſacculi loco prædicto deſcripti, tempore ſudoris, capiti admovendi ſunt, ſi nimia illius calefactio non metuatur.

Immo vero, poſt diætam ſudorificam, uſus thermarum ſulphurearum & bituminoſarum, tum balneo, tum capitis irrigatione erit convenientiſſimus; cum hujuſmodi aquæ ad frigidam, & humidam intemperiem corrigendam, pituitam abſumendam, & cerebrum roborandum efficaciſſimæ ſint.

Præter univerſales totius corporis & capitis evacuationes, peculiares etiam inſtitui poſſunt per apophlegmatiſmos, quibus pituita per palatum e cerebro elicitur, qui quidem forma gargariſmatis, aut maſticatorii præſcribi poſſunt juxta formulas in cerebri frigidi intemperiei curatione deſcriptas.

Errhina & ſternutatoria ab omnibus propemodum practicis damnantur in hoc affectu, quia humores ad oculos attrahunt. Si tamen poſt exactam totius corporis, & capitis evacuationem minora & benigniora per aliquot dies uſurpentur, utilia eſſe poterunt: ſiquidem materiam morbificam, nervis opticis impactam ſenſim educere, ac derivare poterunt, neque ex profundioribus cerebri partibus quicquam eliciant ad partes interiores. Alioquin omni derivatione, quæ eſt evacuatio per partem affectam,

aut ipſi

aut ipſi vicinam, perpetuo metuendum eſſet, ne ad ipſam partem affectam fieret attractio, quæ tamen ab univerſalibus evacuationibus, quæ ipſam debent præcedere, facile impeditur. Illa autem errhina componi poterunt ex ſucco betæ & majoranæ, cum vino albo extracto, in quo manna diſſoluta fuerit.

Potentius autem & nihilominus tutum errhinum parari poteſt ex pulvere nicotianæ, præcipuis cephalicis & oxydorcicis correcto. Ab eo enim per palatum magis, quam per nares pituita educitur, & cerebrum ita roboratur, ut non adeo facile humorum influxum ab aliis partibus recipiat. Illius igitur compoſitio talis erit.

℞. Nicotianæ ſiccæ ℥. i. fol. ſalviæ majoran. beton. euphraſ. Flor. caryophyll. noſtratis roſar. rub. an. ℥. i. Fiat pulvis, qui naribus attrahatur mane per aliquot dies.

Neque ſufficit purgatione univerſali totum corpus ab humoribus excrementitiis ſemel liberare: ſed in eo ſtatu conſervandum eſt toto curationis decurſu, atque adeo purgationibus interpolatis, quæ in dies congeruntur excrementa, educenda ſunt. Quod fiet pilulis uſualibus in hunc modum compoſitis.

℞. Aloes optimæ ℥. ß. ſennæ mund. turbith. hermodactyl. & agar. recenter trochiſc. an. ʒ. ii. diacrydii. ʒ. i. macis, caryophyl. & croci Oriental. an. gr. vii. Irrorentur ſucco majoranæ & chelidoniæ maj. Deinde iterum exſiccentur in umbra, & cum oxymelite ſcillit. fiat maſſa pilularum, de qua capiat ʒ. ß. vel ℈. ii. bis aut ter in menſe.

Dum hæc fiunt, cerebri & oculorum roborationi perpetuo inſiſtendum eſt, & varia medicamenta per vices uſurpanda: ne æger unum & idem continuo ſumendo, nimium faſtidiat, neve natura eidem remedio aſſueſcat: inter ea vero, quæ hac dote prædita ſunt, recenſetur theriaca vetus, quæ ʒ. i. pondere ſumi poteſt hora ſomni, cum aqua fœniculi, euphraſ. & chelidoniæ, bis aut ter in ſeptimana.

Commendatur etiam nux moſchata mane, jejuno ſtomaco comeſta, & dentibus diu attrita, ut vapor illius ad oculos deferatur. Si illius deglutitio metuatur, propter viſcerum calorem, exſpui poteſt poſt comeſtionem.

Myrobalani conditæ, mane aſſumptæ, viſum maxime clarificare exiſtimantur.

Opiata etiam uſualis ita componi poterit.

℞. Conſervæ flor. beton. & antho, ana ℥. ii. myrobalanos conditos num. ii. theriacæ veter. ʒ. ii. pulveris ſolior. euphraſ. ʒ. iii. ſem. fœn. ʒ. ii. nucis moſcat. cinnam. & cariophyl. ana ℈. ii. Cum ſyrupo ex ſuccis fœnic. rutæ, chelidon. cum melle confecto, fiat opiata, de qua capiat æger ad magnitudinem caſtaneæ, ſuperhauſto vini aqua fœniculi diluti momento.

Neque omittenda ſunt externa remedia, quæ caput roborant, calefaciunt, & exſiccant: qualia ſunt pulvis cephalicus, capillis inſpergendus, cucufa & ſuffitus, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione a nobis tradita ſunt.

Denique topica roborantia, oculis admovenda, ab Auctoribus paſſim proponi conſueverunt, quæ tamen nullius aut exiguæ ſunt efficaciæ, quod eorum vis ad nervos opticos penetrare non poſſit. Si quis tamen eorum nonnulla uſurpare deſideret, ex ſuffuſionis curatione (ubi ingens copia eſt) deſumere poterit.

In caſu deſperato, poſtquam omnia remedia fruſtra uſurpata ſunt, veſicatorium toti capiti raſo inſtar cucuphæ admotum, multum aliquando profuit, etiam bis aut ter admotum, ubi priores veſiculæ & excoriationes exſiccatæ fuerint.

C A P U T II.

De humoris vitrei affectibus.

Humor vitreus cryſtallino ſubjectus eſt; & ideo diaphanus a natura factus, ut ſpecies puræ ac limpidæ ad nervum opticum deferri poſſint. Si igitur perſpicuitas illius, humoris cujuſvis admixtione turbetur, eique opacitas inducatur, pro majori vel minori illius gradu, viſum imminui aut aboleri neceſſe eſt.

Præterea iſte humor laborare poteſt ſitu vitiato, ſi nimirum quædam illius portio per ictum & contuſionem ante cryſtallinum transferatur: tunc enim viſus obtenebratur, quandoquidem humor vitreus aqueo craſſior eſt, atque ita ſpecies objectorum puræ & ſinceræ ad cryſtallinum deferri nequeunt.

Prior affectus nullis ſignis cognoſcitur, ſed ſola ratione fieri poſſe judicatur. Vitreus enim humor introſpici non poteſt, neque illius diſpoſitio internoſci, coguntur que praxim medicam exercentes, cum nullum vitium in oculis appareat, eum cum gutta ſerena confundere, idque ſine ullo ægrotantium damno: cum humores extranei, in vitreum effuſi, iiſdem remediis diſcuti debeant, quibus gutta ſerena curari conſuevit.

Situs vero vitrei vitiatus ex eo cognoſci poteſt, quod ſub pupilla albuminis inſtar appareat. A ſuffuſione tamen non facile diſtinguitur, niſi cauſſæ antecedentes & procatarcticæ diligenter advertantur. Fit enim ſuffuſio a ſimplici humorum influxu: hæc vero vitrei humoris transpoſitio ab ictu & vulnere ſolet generari.

Incurabilis eſt iſte affectus, neque artis opera vitreus humor ad priſtinum locum reduci poteſt. Id tamen a natura fieri contingit, atque adeo totum negotium illi eſt committendum.

C A P U T III.

De Humoris cryſtallini affectibus.

Cryſtallinus humor, præcipuum viſionis inſtrumentum, præ ceteris oculi humoribus ſuam puritatem & perſpicuitatem retinere debet, ut viſio perfecte exerceri valeat. Et ſi ab ea puritate deflectat, viſio plurimum læditur.

Præcipuus autem cryſtallini affectus, quo illius puritas turbatur, eſt glaucoma, ſeu humoris cryſtallini in glaucum colorem mutatio. Fitque hic affectus quando humor cryſtallinus condenſatur per exſiccationem, quæ in ſenectute contingit, concurrente tamen cauſſa aliqua exſiccante & condenſante.

Cognoſcitur hic affectus, quod circa pupillam inſignis & profunda appareat albedo, & omnia tanquam per fumum & nebulam videantur. Difficile tamen a ſuffuſione diſtinguitur, quæ talem albedinem in pupilla repræſentat. Unde factum eſt, ut auctores quamplurimi glaucoma cum ſuffuſione confundat. Verum diligenter introſpicientibus ex eo diſtingui poſſunt illi duo affectus, quod in ſuffuſione albedo in ipſa pupilla, & fere juxta corneam; in glaucomate vero profundior appareat.

Incurabilis eſt hic affectus, præcipue in ſenibus, in quibus ſiccitas partium emendari non poteſt. Si tamen non ſatis conſtet, in cryſtallino affectum reſidere, ſed ſuffuſionis quædam conjectura ſit, illius remedia in uſum revocari poterunt.

Præterea laborare poteſt humor cryſtallinus ſitu vitiato, cum nimirum latiori ſua parte, quæ lentis inſtar compreſſa eſt, pupillæ foramini non recta opponitur; ſed vel ſurſum declinat, vel deorſum, tuncque res geminæ ſolent apparere, ſi unus tantum oculus hoc vitium patiatur; quia amittitur parallelus, qui in utroque oculo idem eſſe debet, ut res a duobus oculis percepta eadem appareat. Et ſi in eadem planitie conſtituti non ſint, res geminæ apparent, quod facile experitur, quicunque alterum oculum digito deprimit, vel attollit: tunc enim amiſſo parallelo res duplices apparent. Hæc tamen viſionis depravatio, qua objecta duplicia apparent, non ſolum ex cauſſa propoſita exoritur, ſed etiam a vaporibus, aut tenui pituita, cryſtallinum inficientibus, a quibus ſpiritus viſorii diſcinduntur. Unde fit, quod ejuſdem rei ſpecies in duobus locis recipiatur: quod etiam in ebriis ſæpe ſolet contingere.

Secundo, ſitus cryſtallini vitiatur quando verſus anteriora aut poſteriora inclinat. Si verſus anteriora & pupillam, tunc res propinquæ non recte percipiuntur, melius vero diſſitæ, quod in ſenibus plerumque contingit. Si vero verſus poſteriora & nervum opticum magis ſitus ſit, propinqua recte videntur, diſſita vero minime: & tunc fit Myopia, quæ in præfatione explicata eſt, dictumque eſt ibidem, hos affectus ſolis ſpicillis eſſe reparabiles.

Tertio ſitus cryſtallini vitiatur, quando ad dextram vel ad ſiniſtram nimium inclinat. Hic affectus Strabiſmus nominatur, cum pupilla rebus videndis non directe, ſed oblique opponitur, neque ipſa in medio oculi apparet, ſed ab eo declinat: ita ut in una oculi parte plus albi appareat, quam in alia.

Fit tamen hic affectus non ſolum a cryſtallini ſitu vitiato, ſed etiam ex prava muſculorum oculos moventium diſpoſitione, quæ vel naturalis eſt, vel a dictorum muſculorum paralyſi, aut convulſione oriunda.

Verum a quacumque cauſſa producatur, ſi connaturalis eſt, incurabilis cenſendus. Si vero a prædictorum muſculorum paralyſi aut convulſione fiat, eorum morborum curatio a capitis affectuum curationibus deſumenda eſt.

Denique ex majori vel minori inverſione cryſtallini, aliæ viſus depravationes poſſunt contingere, quando nimirum quæ recta ſunt, curva apparent, vel quando objecta quaſi inverſa videntur. Hoc contigit Medico cuidam, ut refert Sennertus, qui cum ſcalam, librum aliquem e forulis petiturus aſcenderet, & oculos fortius ſurſum converteret, accidit ut omnia ei poſtea inverſa apparerent, & homines in platea capite ambulare viderentur; quod ex ſitu cryſtallini mutato contigit, ſiquidem poſt anni quadrantem, cum forte iterum oculos ſurſum converteret, naturalis viſio rediit, & omnia in recto ſitu vidit. Unde patet, violento oculi motu cryſtallinum e ſua ſede dejectum, ſimili poſtmodum motu ad eundem iterum transmiſſum fuiſſe. Eam autem cryſtallini mutationem ita contigiſſe exiſtimo, ut cryſtallinus humor ſic fuerit inverſus, ut pars illius anterior, quæ reliquis depreſſior eſt, pupillæ directe oppoſita non fuerit, ſed potius pars illius lateralis: quæ cum gibboſior & magis convexa ſit, ſpecies objectorum inverſas repræſentare potuit, quemadmodum videmus in ſpeculis rotundis, objecta inverſa apparere. Idque ea ratione contingere, ex Opticæ præceptis docetur, ubi in medio convexo & denſiores radii ſpecierum viſibilium ita refranguntur ut ſeſe cruciatim interſecent, & qui a parte objecti ſuperiori feruntur, eam tanquam inferiorem repræſentent, & vice verſa.

Si vero minor fuerit humoris cryſtallini inverſio, ita ut cum pars cryſtallini depreſſa, tum ejuſdem convexa, pupillæ aliquatenus opponatur, objecta incurva apparere poſſunt. Quamvis etiam alia ratione fieri poſſit illa viſus depravatio, qua objecta incurva apparent: nempe ſi portio humoris cryſtallini pituitoſo humore ſuffundatur. Tunc enim, propter diverſam cryſtallini tenuitatem & craſſitiem, diverſæ fiunt refractiones, quæ cauſſæ ſunt illius viſus depravationis, qua objecta incurva apparent. Hoc dilucido exemplo demonſtrari poteſt, ſcilicet baculi, cujus media pars in aquam demerſa ſit; tunc enim incurvus apparet, ex eo, quod portionis in aquam demerſæ ſpecies, quando ex aqua in aerem defertur, utpote a medio denſiori ad tenujus, refrangatur a perpendiculari: portio vero quæ eſt in aere, non refrangatur, quia non tranſit per diverſa media, quemadmodum ea, quæ eſt in aqua; inde fit, ut baculus incurvus appareat. Eodem modo ſpecies objecti, quæ fertur in portionem cryſtallini denſiorem, magis refrangitur, quam dum fertur ad portionem illius tenujorem, quæ ſcilicet in ſtatu naturali conſtituta eſt, pituitoſo humore minime ſuffuſa, atque ita propter varias refractiones objecta incurva apparent.

Cum autem in horum affectuum curationibus remedia non conferant, in iis inquirendis fruſtra laborandum non eſt.

CAPUT IV.

De Humoris aquei affectibus, ac præcipue de ſuffuſione.

HUmor aqueus a ſua naturali conſtitutione dejicitur, cum quantitate vel qualitate peccat. Dum quantitate peccat, augetur, vel imminuitur præter modum, & pupillæ dilatationem aut conſtrictionem efficit, qui affectus ſuo loco erunt exponendi. Dum vero qualitate peccat, craſſior evadit, quod fit ab humore extraneo in eum effuſo, & Suffuſio nominatur, quæ hic explicanda eſt. Licet enim Galenus 1. *de ſympt. cauſ. cap.* 2. ab ipſius humoris aquei condenſatione fieri interdum ſuffuſionem doceat, ſine humoris excrementicii affluxu: tamen quia rariſſime id contingit, & imaginatione potius, quam artis uſu dignoſcitur; & ſi talis affectio detur, prorſus incurabilis eſt: illa omiſſa, de ea, quæ fit humoris excrementitii affluxu, tantum agemus. Hæc autem ἀπόχυμα Græcis, Latinis ſuffuſio, Arabibus aqua, vulgo *cataracta* nominatur, Auctores quidam hæc nomina inter ſe diſtinguenda eſſe volunt ut varios hujus morbi gradus ſignificent. Incipiens enim affectus, in quo levis quædam viſus obtenebratio contingit, ſuffuſio ab iis nominatur. Cum vero ulterius progreſſus eſt morbus, & aliquid in pupilla collectum, aquæ inſtar apparet, aquam peculiariter nominant. Cum denique materia in pupilla omnimode concreta eſt, viſionemque prorſus aufert, cataracta ab iis nominatur. Fit igitur ſuffuſio ex ſeroſi vel pituitoſi humoris, in illud ſpatium, quod inter corneam & cryſtallinam eſt, affuſione. Cum autem in illo ſpatio humor aqueus contineatur, jure merito inter aquei humoris affectus recenſetur.

Hæc quidem veræ ſuffuſionis cauſſa eſt. Alia tamen datur ſuffuſio ſpuria, quæ fit a vaporibus a ventriculo aliiſque partibus in oculos translatis. A capite etiam vapores ad oculos tranſmitti, & ſuffuſionem ſpuriam efficere poſſe, docuit Galen. 4. *de loc. aff. cap.* 2. Quamvis autem duæ ſuffuſionis differentiæ, inter ſe diſtinctæ, ab Auctoribus proponantur, ut plurimum tamen complicatæ ſunt. Saltem legitimæ ſuffuſioni ſpuria complicari ſolet: quia vapores a partibus inferioribus ad cerebrum translati, facile deferuntur ad eas capitis partes, quæ a morbo aliquo debilitatæ ſunt. Id quidem ex eo docetur, quod omnes ſuffuſione laborantes, minus lædantur, ac perſpicacius videant matutinis horis, quam meridianis & veſpertinis; quia nimirum a prandio & cœna multi vapores a ventriculo ad oculos elevantur, & viſum conturbant. Immo docet experientia, in dictis laborantibus viſum eſſe hebetiorem & caliginoſiorem ſtatim a paſtu, quam paucis poſt horis ab ipſo. Præterea omnes ſuffuſione laborantes, referunt ſibi videri in aere corpuſcula quædam volitantia, velut culices, muſcas, pilos, telas aranearum, & ſimilia, quæ non fiunt, niſi a vaporibus craſſis ad oculum translatis, & in eo ſeſe commoventibus. Licet enim Auctores exiſtiment, hujuſmodi repræſentationes dependere a particulis craſſioribus humoris pituitoſi, in oculo contenti & ſuffuſionem efficientis, hoc tamen credibile non eſt, quia oporteret humorem illum pituitoſum, ſuffuſionem efficientem, perpetuo moveri in oculo, ut ſpecies illas corpuſculorum in aere volitantium repræſentare poſſet: quod quidem rationi penitus adverſatur. Quin potius haud dubium eſt, vapores eſſe in perpetuo motu, atque adeo phantaſmata illa volitantia repræſentare poſſe.

Humor quidem pituitoſus præcipua eſt ac magis ordinaria ſuffuſionis cauſſa: alii tamen humores, exigua ſaltem portione ei commiſceri poſſunt: & ſi bilis miſceatur, citrina; ſi melancholia, nigricans ſuffuſio apparet.

Humores autem iſti ad oculos confluere ſolent, quando aliqua debilitate affecti ſunt, ſeu nativa, ſeu adſcititia.

Ad nativam debilitatem pertinet oculorum prominentia. Qui enim tales oculos habent, ſuffuſioni obnoxii ſunt. Oculi ſiquidem prominentes magni eſſe ſolent, atque adeo virtus diffuſa in iis debilior eſt; tum etiam magni & prominentes oculi humores & vapores facile ſuſcipiunt. Debilitatem vero adſcititiam faciunt cauſſæ externæ, ut ictus, contuſio, balneum, auſtrina & pluvioſa conſtitutio, inſolatio, fumus, lectio aſſidua, præſertim ad lucernam, & alia hujuſmodi. Quæ etiam cauſſæ humorum fluxionem ad oculos commovere poſſunt.

Fluunt autem humores a cerebro ad oculos per venas, uveam tunicam, & nervum opticum. Venæ, per quas humores deferri poſſunt ad eas partes multiplices ſunt, quæ ſcilicet vel feruntur a pericranio ad conjunctivam tunicam, inde ad corneam, & uveam; vel a meningibus cerebri, a quibus rami ad oculi membranas derivantur. A quibus membranis, præcipue vero uvea tunica, ad humorem aqueum ſibi contiguum, excrementitii humores facile inſtillari poſſunt.

Denique per nervos opticos facile deferri poſſunt humores e cerebro per tunicam rectiformem & araneam ad humorem cryſtallinum, tumque materia ſuffuſionis cryſtallini ſuperficiei adhæret. Licet autem ut plurimum ſuffuſio per fluxionem fiat, poteſt tamen aliquando per congeſtionem fieri; quando nimirum oculi nutrimentum probe non immutatur, & facultas expultrix debilis illius reſidua excrementa ſufficienter non expurgat, ita ut ſenſim congeſta circa pupillam ea excrementa ſuffuſionem efficiant. In quo caſu, alii etiam humores plerumque labefactantur, & difficillimi affectus producuntur.

Suffuſionis differentiæ deſumuntur ex humoris eam efficientis craſſitie, quantitate, & loco, in quo humor ille reſidet.

Ratione craſſitiei majoris vel minoris, major vel minor viſionis læſio efficitur. Si enim tenuis & ſeroſus humor exiſtat, a quo ſuffuſionem fieri, & punctione evacuari docuit Gal. *lib.* 14. *meth. cap. ultimo*, viſio parum minuitur, & ſuffuſio incipiens nominatur. Si craſſior paulo fuerit, viſionis obſcuritas major. Si vero craiſſiſſima, cæcitas omnimoda emergit.

Ratione quantitatis & loci, vel humor totam pupillam occupat, & tunc viſio æqualiter læditur, quocumque modo ad objecta dirigatur, vel unam partem pupillæ magis quam aliam occupat, & objecta directo intuitu integra non cernuntur, nec uno tempore multa. Si vero humor perexiguus ſit, & medium pupillæ occupet, objecta feneſtrata apparent. Si vero materia divulſa fuerit, & in varia corpuſcula, varias pupillæ partes occupantia, diſtincta; culicum ſpecies ante oculos verſari videbuntur: quæ omnes differentiæ exacte diſtinguuntur a Galen. 1. *de ſympt. cauſſis, cap.* 2.

Ratione loci etiam, vel ſitus materiæ, aliæ poſſunt deſumi differentiæ: quod ſcilicet aliquando materia in ipſo uveæ foramine, juxta corneam tunicam ſita ſit; aliquando juxta uveam, & inter hanc & humorem aqueum; aliquando ipſi humori aqueo permiſta; ac denique interdum inter criſtallinum & aqueum.

Poſſunt & quædam differentiæ a figura materiæ deſumi quas recenſet Gal. 1. *de ſympt. cauſſis, cap.* 2. & 4. *de loc. affect. cap.* 2. Prout enim varia eſt humoris pupillæ adjacentis figura, ægris repræſentantur in aere volitantes culices, pili, telæ aranearum, circa candelam, & alia quamplurima.

Diagnoſis hujus affectus primo dirigenda eſt ad legitimam ſuffuſionem a ſpuria diſtinguendam; poſtea vero variæ legitimæ ſuffuſionis differentiæ internoſcendæ ſunt.

Vera ſuffuſio alterum tantum oculum plerumque occupare ſolet, aut utrumque, non tamen ſimul, nec ſimiliter, quod in ſpuria accidit.

Secundo, in legitima ſuffuſione tenebroſum quiddam in pupilla apparet, quod in ſpuria non contingit. Hoc tamen ſignum perpetuum non eſt. Si enim a tenui & ſeroſo humore ſuffuſio generetur, cum ille humor aqueo fere craſſior non ſit, nulla in oculo immutatio apparet. Quo decepti plerumque Medici, eam ſuffuſionem non agnoſcentes, guttam ſerenam eſſe exiſtimant, cum nempe nullam in pupilla mutationem percipiant. Sed facile diſtinguitur hæc ſuffuſio a gutta ſerena. Primo, quod in gutta ſerena viſio vel abolita, aut valde imminuta ſit, nulla in oculo læſione apparente. Contra vero in ſuffuſione, quæ ſenſui non patet, eſt levis tantum viſus immutatio, quia humor ſeroſus a quo illa producitur, tenuis eſt & diaphanus, ita ut a ſpeciebus objectorum, vitri inſtar, penetrari poſſit. Secundo, ex eo, quod ut plurimum in ſuffuſione viſio in omnibus pupillæ partibus æqualiter non lædatur; ſed objecta aliquando directe oculis oppoſita, aliquando verſus angulum collocata, melius videantur: quia nimirum major eſt ut plurimum humoris craſſities vel tenuitas in una pupillæ parte quam in alia.

Tertio, in vera ſuffuſione ſymptomata ſunt continua, nec ulla habent intervalla. In ſpuria vero per intervalla augentur & remittuntur, prout vaporum anathymiaſis major vel minor ad cerebrum effertur. Sicque jejuno ſtomacho multo minora ſunt, quam eo cibis repleto, præcipue paulo poſt paſtus; tunc enim plus vaporum ſurſum attollitur. Qui vapores ad oculos translati, muſcas, culices, aranearum telas, & alia hujuſmodi corpuſcula viſui quidem repræſentant, non continuo, ſed tantum per intervalla quædam. Quæ quidem exigua corpuſcula, in aere repræſentata, a vaporibus dependent, ut antea di-

ctum eſt, attamen quia dum oculi a vera ſuffuſione debilitati ſunt, continua fere fit ad eos vaporum tranſmiſſio, ideo continua eſt propemodum hujuſmodi corpuſculorum in aere volitantium apparitio. Præterea in vera ſuffuſione viſus obtenebratio, qua omnia objecta veluti per nebulam aut vitrum denſum conſpiciuntur, (quod eſt primum ſymptoma & pathognomonicum hujus affectus,) continua eſt, & ſemper eodem modo ſe habet. In ſpuria vero ſuffuſione nunc major, nunc minor, & aliquando fere nulla eſt viſus obſcuritas, prout vapores vel majori copia, vel minori, vel nullo modo transferuntur ad oculos.

Denique vera ſuffuſio brevi tempore incrementum ſuſcipit, & plerumque intra ſex menſes confirmata evadit. Interdum etiam paucis diebus creſcit: & refert Fernelius 5. *pathol. cap.* 5. conſummatam ſuffuſionem uno die ſubortam; quod nobis etiam non ſemel videre contigit. Spuria autem per multos annos ſine incremento perſeverat.

Veræ autem ſuffuſionis differentiæ ſequentibus ſignis erunt diſtinguendæ.

In ſuffuſione incipiente corpuſcula quædam, ut pili, culices, muſcæ volantes lanarum, aut aranearum fragmenta oculis obverſantur.

Dum vero incrementum ſumit, aer nebuloſus apparet, & objecta veluti per vitrum denſius conſpiciuntur: color pupillæ immutatus eſt, eaque vel turbida, vel nebuloſa, aut vitro contaminato ſimilis, aut colore cæruleo infecta apparet. Quando ſuffuſio perfecta eſt, viſio omnino perit, pupillæ color albus apparet, aut alio colore infectus.

Ex colore etiam quædam ſigna deſumuntur. Color enim margaritæ ſimilis, pituitam adhuc fluidam & diaphanæam ſignificat; gypſeus craſſam & compactam, citrinus pituitam cum bile mixtam; niger cum humore melancholico.

Locus ſuffuſionis dignoſcitur ex eo, quod materia inter uveam & corneam ſita ſit, & pupilla magis obtenebrata conſpiciatur, quia materia oculis intentis propinquior eſt. Denique pupilla dilatata apparet, ab humore enim contento diſtenditur. Et in affectu confirmato albæ & virides fibræ, aut ſtriæ ſupra itidem protenſæ conſpiciuntur, aut puncta quædam albicantia circa pupillam apparent.

Si materia inter cryſtallinum & uveam contineatur, contraria prædictis apparebunt ſymptomata, tum etiam pupilla anguſta apparebit, ſi profundior materia ſit; amplior vero, ſi minus profunda.

Prognoſis hujus affectus, pro variis illius temporibus varia ſtatuenda eſt. Incipiens enim ſuffuſio, in qua ægri objecta poſſunt diſcernere, eaque per nebulam conſpicere videntur; curabilis eſt, juxta Gal. ſententiam 14. *meth. cap. ult.* & Celſi *lib.* 6. Quæ tamen ſententia reſtrictione indiget, modo ſcilicet æger in ætate florenti ſit conſtitutus; in ſenibus enim hi affectus incurabiles ſunt, etſi oculi ex nativa conſtitutione debiles non fuerint. Nos enim nonnullos in ſuffuſionis principio, etiam quinquageſimum annum prætergreſſos, ſola evacuatione univerſali, diæta ſudorifica, & veſicatorio ſine ulla topicorum applicatione, infra quindecim dies curatos vidimus.

Curatio autem felicius ſuccedit in aere calido, & tempore æſtivo; quia pori aperiuntur, materia morbifica mobilior & obſequentior redditur; ita ut ſponte ſua ſæpe ad alvum deferatur. Qui motus quantum momenti habeat ad hujus morbi ſolutionem, docuit Hipp. *Aph.* 17. *ſect.* 9. his verbis: *Lippientem alvi profluvio corripi, bonum.*

Si ex febre acuta, peripneumonia, phrenitide, aut dolore capitis intenſo ſuffuſio proveniat, difficillime curatur.

Suffuſio confirmata, in qua materia jam contracta eſt, diſcuti medicamentis non poteſt, & ſola compunctione curabilis eſt.

Hæc tamen operatio, quæ compunctione perficitur, & acu in oculum immiſſa ad inferiores oculi partes ſuffuſio deprimitur, tuta non eſt, & ſæpe male ſuccedit. Vel enim uvea tunica laceratur, vel ex dolore & inflammatione nova fluxio in oculum jamdiu debilitatum influit, & alia contingunt incommoda, quibus viſio in perpetuum afficitur. Cum tamen aliquando ſuccedat, hæc operatio tentari poteſt ab iis, quibus nulla alia curationis ſpes ſupereſt. Satius enim eſt, ut docet Celſus, anceps experiri remedium quam nullum.

In confirmata ſuffuſione, ſi altero oculo clauſo pupilla dilatetur, curatio per acus immiſſionem ſperabilis eſt: ſi vero non dilatetur, viſus non recipitur, docente Gal. 1. *de ſympt. cauſſis, cap.* 2. quia nervus opticus obſtruitur, & ſpiritus ad pupillam, licet aperta foret, pervenire nequit. Licet autem altero oculo clauſo pupilla dilatetur, æger acu immiſſa viſum non recipiet, ſi lumen non percipiat, quia ſpiritus viſivus turbidus & obſcurus redditus eſt, atque adeo viſioni ineptus.

Suffuſio nigra, & omni ſplendore orbata, neque medicamentis, neque chirurgia curari poteſt, quia ſpiritus viſorii deſtructi ſunt. Pellucida vero & ſplendorem aliquem oſtentans curabilis eſt.

Curationem etiam plerumque non admittit viridis, obſcura & multum citrina, dura & quæ hydargyrum colore & mobilitate repræſentat.

Suffuſio, quæ objecta feneſtrata repræſentat tentanda non eſt. Cum enim materia in centro pupillæ conſiſtat, periculum eſt, ne acu immiſſa, tota pupilla impleatur, & integra viſionis jactura fiat.

Operatio, quæ per acus immiſſionem fit, felicius ſuccedit in oculo pleniore, & naturalem magnitudinem ſervante. Si vero oculus minor & marcidus evaſerit, ſuccedere non poteſt.

In ſenili ætate prædicta operatio tentanda non eſt, neque in puerili. In illa morbus eſt incurabilis; in hac vero humor mollior eſt, & non ſatis maturus. Curationi aptiſſima ætas eſt juvenilis, & conſiſtens.

Si operatio exerceatur, quando oculo digito compreſſo ſuffuſio nonnihil diffluit, & latior aliquantulum apparet, poſtmodum vero ad priſtinam magnitudinem & figuram revertitur, non ſuccedit: quia ſuffuſio nondum matura eſt, ſed adhuc tenuis & cruda. Si vero digito compreſſa nullam patiatur figuræ mutationem, matura eſt, & acu decuti poteſt.

Notandum tamen, iſtam ſuffuſionis, quam vocant, maturitatem ſeu concretionem, moderatam eſſe debere, ut deponi facile poſſit. Debet enim eſſe inſtar pelliculæ, quæ acu circumvolvitur, & ad inferiora oculi deponitur. Si enim craſſior & ſolidior ſit, diſcuti non poteſt: quod inde dignoſcitur, quando gypſi aut grandinis ſpeciem colore præ ſe fert. Contra vero quæ mediocrem maturitatem nacta eſt, colorem cæli, aut maris, ferri, aut plumbi non admodum nigri repræſentare ſolet.

Suffuſionis curatio non ſolum ad cauſſam conjunctam, ſed etiam antecedentem dirigenda eſt. Atque ita primo totum corpus, & præcipue cerebrum exacte evacuandum eſt. Mox humor pupillam obſtruens diſcutiendus, aut alio quovis modo amoliendus eſt.

Quæ indicationes, cum eædem ferme ſint, quæ ad guttæ ſerenæ curationem fuerunt propoſitæ, eadem remedia quæ victus rationem, totius corporis evacuationem, humoris peccantis revulſionem, & capitis atque oculorum roborationem reſpiciunt, hic etiam aptari poterunt, ut non opus ſit eadem hic fruſtra repetere.

Præmiſſa igitur tota illa curatione, quæ pro gutta ſerena inſtituta eſt, ad ea remedia veniendum eſt, quæ peculiarem materiæ juxta pupillam contentæ eductionem reſpiciunt. Et quamvis topica remedia non multum conferre exiſtimentur, juxta Gal. ſententiam 2. κατάτόπος, qui dicit ea plus promittere, quam præſtare: attamen legitimus eorum uſus rejiciendus non eſt. Et docuit experientia probatiſſimorum auctorum fide confirmata, ſuffuſiones incipientes, præmiſſis univerſalibus, uſu topicorum fuiſſe diſſipatas.

Primo igitur a mitioribus reſolventibus incipiendum eſt, quæ non valde exſiccent, ne materia ſuffuſionis induretur, & reſolutioni inepta evadat. Tum reſolventibus emollientia admiſcenda ſunt, ut prædicta induratio impediatur, & reſolutio facilius perficiatur. In hunc finem fotus ſequens ab initio uſurpari poterit.

♃. Fol. rutæ, fœnic. euphraſ. chelidon. major. ana. M. i. ſem. fœnugr. ℥. i. flor. chamom. & melilot. ana. P. i. Coquantur in tribus partibus aquæ font. & una vini albi, ſub finem additi. Colatura foveantur oculi mane & ſero, cum ſpongia molli.

Ex eodem decocto ſuffitus parari poterit, fumum illius excipiendo oculis, undique capite contecto.

In ipſo morbi principio, dum fluxio fieri incipit, dumque revellentia remedia uſurpantur, utile eſt fovere oculos ſimpliciter vino rubro auſtero, quod aſtrictione ſua fluxionem impedit, parte vero ſpirituoſa diſcutit ac reſolvit.

In proceſſu morbi, fotus ex vino albo, cui crocus metallorum infuſus fuerit, utiliſſimus eſt.

Non parum etiam utilis eſt pueri halitus mane oculis exceptus, ſi prius aliquandiu puer ſemen fœniculi maſticaverit.

Neque minus conducibile eſt, oculos lingere per longum tempus, matutinis horis, lingua pueri aut catelli.

Ad ſuffitum etiam referri poteſt panis cum ſemine fæniculi contuſo ſubactus, & dum calens e furno extrahitur, per medium ſectus: ſi ejus vapor oculis recipiatur, panem ſcilicet ita oculis admovendo, ut fixo intuitu in panem oculi vapore illius madeſcant.

Remedia prædicta matutinis horis præcipue uſurpanda ſunt. Noctu vero ſequens cataplaſma admoveri poterit.

♃. Farinæ fœnugr. ℥. i. aloes ℥. ß. croci ʒ. i. Fiat pulvis ſubtiliſſimus, excipiatur vino albo, in quo crocus metallorum infuſus fuerit, & fiat cataplaſma applicandum calide hora ſomni.

Multi laudant ſanguinem columbinum, in oculum calide inſtillatum. Eo enim calore nativo animalis perfecta pars valde corroboratur, & materia excrementitia diſſolvitur. Sed quia in illo ſanguine calor cito evaneſcit, multo conducibilius foret pullum columbinum juniorem, & nondum plumis contectum, ac per ſpinam ſectum oculo applicare.

Prædictis remediis, præſertim materiæ conjunctæ diſſipatio obtineri poteſt, ſi illa ſeparabilis eſt. Topica enim varia, quæ oculis inſtillantur, collyria vulgo dicta, exiguæ ſunt efficaciæ, & illa ſunt de quibus dixit Galenus, ea plus promittere, quam præſtare. Tota enim eorum virtus in cornea tunica fere abſumitur, neque poteſt ad interiores partes penetrare, niſi ea inſigni acrimonia prædita ſint, qua dolores in oculis excitantur, & fluxio ad illos magis promovetur; unde non pauci immodico eorum uſu ex

levio-

leviori affectu, in omnimodam cæcitatem perducti ſunt. Quia tamen multæ reperiuntur apud auctores collyriorum deſcriptiones, quibus præſtantiſſimi affectus ab iis tribuuntur, ne hic aliquid deficere videatur, nos ſelectiſſimas nonnullas proponemus, ut unuſquiſque eorum effectus explorare valeat.

♃. Mellis optimi ℔. ii. rad. fœnic. ariſtoloch. long. & rotund. ana. ℔. i. fol. rutæ, emphraſ. chelidon. major. & ſummit. fœnic. ana M. vi. cent. min. M. iii. roſar. recent. P. iii. urinæ pueri impuberis ℔. ii. Miſceantur omnia ſimul in vaſe vitreo, & deſtillentur in balneo Mariæ. Hæc aqua inſtilletur oculis frequenter.

Vel parari poteſt panis ex tota farina cum rutæ, chelidon. euphraſ. betonic. & fœnic. pulveribus, addito melle, qui recenter ex furno extractus, in parteſque diſſectus, intra vaſa duo ſtannea vel argentea concluditur, inde aqua quædam colligitur, quam guttatim in oculos inſtillatam mirifice conducere Zechius affirmat. Sequens etiam collyrium ab eodem auctore miris effertur laudibus.

♃. Fol. viol. alb. ſeu leuconii, M. i. ſem. raphani horrenſis ʒ. i. ammoniaci ʒ. ß. Miſceantur, & pulverata macerentur per horas 24. in aquæ fœnic. ℔. i. Deinde bulliant unica ebullitione levi. Poſtea colaturæ adde ſucci fœniculi depurati ℥. i. balſami Peruviani ʒ. ii. Fiat collyrium, quod mane & veſperi inſtillatum (inquit Zechius) corpore (ut decet) prius evacuato, antiquas oculorum ægritudines ita detergit ac diſſipat, ut cataractam, etiam citra ferrum, mirabiliter auferat.

Hollerius aquam deſcribit, quam dicit reſtituiſſe viſum cæco novem annorum, quæ talis eſt.

♃. Succi apii, fœnic. verben. chamedor. pimpinellæ, caryophyllatæ, ſalviæ, chelidon. rutæ, centinod. morſus gallinæ, caryophillorum, farinæ volatilis, ana ℥. i. piperis craſſiuſcule triti, nucis moſchat. ligni aloes, ana ℥. iii. Omnia immergantur urinæ pueri incorrupti, & ſextæ parti vini malvatici. Bulliant brevi tempore. Tum exprime, percola, & repone in vaſe vitreo obturato: hora ſomni ſingulas guttas ſingulis oculis inſtilla.

Succus anagallidis aquaticæ ſolus in oculos per aliquot dies inſtillatus curavit aliquando ſuffuſionem incipientem; cui tamen plurimum adjumenti attulit cauterium ſuturæ coronali inuſtum.

Non minoris ſunt efficaciæ ſucci chelidoniæ & calcitrapæ ſimul mixti.

Quercetanus in Pharmacopœa aquam ex infuſione croci metallorum paratam valde commendat, quæ in hunc modum componitur.

♃. Aquar. chelidon. maj. ℥. v. croci matallor. ℥. i. Infundantur ſimul. Et hujus aquæ tepidæ guttas tres vel quatuor infunde intra oculos ter aut quater in die per longum tempus. Hanc aquam ſe expertum eſſe dicit Fonſeca, viſionem reſtituiſſe cuidam, qui eam offuſcatam habebat per plures menſes. Habet autem hoc egregii, ut ſine morſu validiſſime abſtergat, quod vix in alio medicamento reperitur.

Idem Fonſeca aquam ſequentem tamquam mirabilem prædicat.

♃. Plures hirundines. Contundantur integræ cum ſuis pennis in mortario, illarum cuilibet libræ adde medullæ panis ℥. iv. vini albi maturi ℔. iv. Infundantur per ſex dies & deſtillentur per balneum uſque ad ſiccitatem. Deinde expone illam aquam in vaſe vitreo ad ſolem per dies viginti, & inſtilla in oculos mane & ſero.

Ex floribus roriſmarini liquor elicitur, nebulis diſcutiendis admodum idoneus, qui in hunc modum paratur.

♃. Flor. roriſmar. q. ſ. Impleatur ampulla vitrea, quæ probe obturetur, & ſoli meridiano exponatur ad parietem. Inde liqueſcit oleoſus quidam humor, quo oculi penna illinantur.

Auctores fella animalium commendant, quod potentiſſime abſtergant & diſcutiant. Sed acrimonia ſua dolorem excitant, & ideo raro in uſum revocantur.

Foreſtus *obſer.* 53. *lib.* 11. piſciculum quendam patriæ ſuæ familiarem commendat, ex cujus jecore ſuccus quidam elicitur, quo ſuffuſiones quaſi momento & miraculo curari teſtatur; ejus hiſtoriam & utendi modum vide loco citato. Guillelmus Lozellus ſe plures curaſſe refert nulla lucis uſura fruentes, aqua ſequenti, poſt univerſalia remedia uſurpata.

♃. Hepatis hirci ſani & recentis ℔. ii. calami aromat. & mellis, ana ℥. ß. ſucci rutæ ʒ. iii. Aquæ chelidoniæ, verbenæ, fœniculi, euphraſiæ, ana ℥. iv. piperis longi, nucis moſch. caryophyll. ana ʒ. ii. croci ℈. i. flor. roriſmarini aliquantulum contritor. M. ß. ſarcocollæ, aloes hepaticæ, ana ʒ. iii. fellis avium rapacium, vel caponum, aut perdicum ℥. i. Incidenda incidantur, terenda terantur, deinde omnia ſimul miſceantur, addendo ſacchari albiſſ. ℥. ij. mellis roſ. ʒ. vj. ponantur in alembico vitreo. Deſtillentur in B. M. igne lento. Hæc aqua ſervetur in vaſe vitreo bene obturato, tanquam pretioſa, quæ in oculum laborantem inſtilletur bis aut ter in die.

Zacutus Luſitanus aquam ſequentem maxime commendat his verbis. *Ophthalmiæ diuturnæ, noctiſque oculorum affectionibus, quæ ex nimia humiditate craſſiſque humoribus & caliginoſis ſcaturiunt, ut denſitati, albugini, ungui, & ſuffuſioni. Et hanc aquam principatum obtinere diutino experimento compertum habeo, ſi corpore exquiſite vacuato, non ſolum tribus horis poſt paſtum juxta oculum ſex guttas ejus inſtilles, actu frigidas. Poſt duas horas tanquam e fonte perenni, manabunt ichores in copia multa.*

♃. Aloes ʒ. iii. rutæ fœniculi, betonicæ, ana M. ii. verbenæ, tormentillæ, ana M. i. ſarcocollæ ʒ. iii. ſpumæ nitri ʒ. ii. ß. ſacchari candi ℥. iii. ſyrupi roſac. ℥. iv. urinæ pueri impuberis ℔. ß. ſtercoris lacerti ʒ. iii. marrubii M. iii. euphraſiæ M. i. ß. zinzib. ſpicæ nardi, piperis longi caryophyll. tuthiæ, ana ʒ. ii. balſami ʒ. iii. mellis roſari ʒ. i. viridis æris ʒ. i. licii. ℈. ii. fol. raphani M. i. Pulveranda pulverentur, miſceantur omnia & infundantur in vino albo generoſo, in vaſe diſtillatorio, addita quarta parte mellis optimi, decem dierum ſpatio, dummodo quotidie agitentur, & deinde deſtillentur, & aqua, quæ exierit, reſervetur.

Idem Zacutus ſequens unguentum maxime commendat his verbis: *Ad ſiccandas humiditates, ad oculos a capite confluentes, ſimulque valentiſſime per canthos expurgandas, unguentum ſit magiſtrale nulli ſecundum, applicitum poſt totius corporis, capitis, & oculorum vacuationem univerſalem. Eo bis in die, mane & noctu, tribus horis poſt cœnam, palpebræ ſuperiores leviter illinantur. Poſt horam humoris ſeroſi rivuli per angulum præſertim majorem effluunt ubertim.*

♃. Ol. roſac. ℥. iii. aquæ roſ. ℥. ix. camphoræ ʒ. i. tuthiæ ℈. i. mellis ℥. ii. mellis hirci ℥. ß. farinæ lupinorum ʒ. ß. aloes ſocotrinæ ʒ. i. ſacchari candi. ʒ. ß. ſucci marrubii, fœniculi, rutæ, ana ℥. ß. myrrhæ ℈. i. ammoniaci ʒ. ß. ſarcocollæ ʒ. i. ß. Pulverata pulveranda miſce, & lento igne eoque modice, & cum pinguedine hircina & arietina, & momento ceræ, fiat ſecundum artem unguentum.

Denique reliquis remediis non conferentibus morbo propemodum ad deſperationem verſo, ad experimentum reduci meretur inunctio ex hydrargyro, quam a ſe excogitatam ait Fonſeca, non tamen in uſum revocatam. *Conſultatione* enim 19. *lib.* 1. ſic loquitur: *Aliquando cogitavi inunctionem argenti vivi, ea ratione, qua adhibetur in morbo Gallico, magna efficacia poſſe extirpare cataractas incipientes & increſcentes, quod viſum eſt in ophthalmiis gallicis, ubi humorum reſidua viſionem impediunt; ſed etiam in non gallicis. Iſto remedio caput ita expurgari poterit; ut diſſolvantur veſtigia cataractæ, & aliquando experiri decrevi.* Hinc ſuæ cogitationi maxime applauſiſſet Fonſeca, ſi Schenckii obſervationem 309. *lib.* 1. vidiſſet quæ ex Alexandri Trajani Petronii *lib.* 5. *de morbo Gallico*, *cap.* 2. deſumpta eſt. *Quidam*, inquit, *qui antequam morbo Gallico afficeretur, altero oculo cæcus erat, ſuffuſione denſiſſima (vulgo cataractam vocat) oculum occupante, hydrargyri inunctione & a morbo Gallico, & a ſuffuſione, quod maxime mirum eſt, evaſit. Neque a ratione alienum eſt, inunctione illa cataractas poſſe diſſolvi, cum frequens experientia doceat, præduros tumores ex pituita craſſa & concreta genitos, illitu hydrargyri potenter diſſolvi.*

Cum nullis medicamentis diſſolvi poteſt cataracta, ultimum remedium eſt Chirurgica operatio, qua acu in oculum immiſſa, materia pituitoſa ſuffuſionem efficiens, condenſata, & in pelliculam converſa, ad inferiores oculi partes decurritur, & aperta veluti feneſtra viſus recuperatur. Quæ operatio aliquando ſuccedit feliciter, pluries vero infeliciter, ita ut ex ea non pauci viſum in perpetuum amiſerint. Quando tamen res eo devenit, ut nulla alia ſuperſit viſionis recuperandæ ſpes, ſatius eſt, juxta Celſi ſententiam prius laudatam, anceps experiri remedium, quam nullum. Hæc autem operatio propter incertum eventum a Chirurgis ordinariis non ſolet exerceri, ſed ab Operatoribus vulgo dictis, qui per varias urbes vagantes, frequentius ſeſe in operationibus exercent; atque ita operandi tempus & modus illis prorſus committuntur. Quia tamen a medico ignorari non debent, apud Practicos non paucos exacte deſcripta inveniri poterunt.

Curata ſuffuſione, ſive reſolventibus medicamentis, ſive operatione Chirurgica, prophylaxi per longum tempus incumbendum eſt, quia recidivæ maximum eſt periculum: oculi enim ex longo affectu debilitati, admodum diſpoſiti ſunt ad fluxiones e cerebro denuo excipiendas. Idcirco purgationibus uſualibus incumbendum eſt, fonticuli ad fluxionis averſionem continuo geſtandi, & oculo roborantia frequenter uſurpanda, qualia in guttæ ſerenæ curatione propoſita ſunt. Quibus addi poteſt ablutio oculorum, quæ ſingulis diebus mane uſurpanda eſt in hunc modum. Ab exitu lecti maſticetur ſemen fœniculi aliquandiu, deinde os vino repleatur, eoque vino tantillum in ore calefacto, abluantur oculi, donec acrimonia ſua eos vellicet, & dolorem aliquem inferat, qui ceſſante ablutione ſtatim etiam ceſſare conſuevit.

Præterea viſus conſervationi plurimum conferunt ſpecilla, quæ objecta, prout naturaliter ſe habent, nempe neque majora neque minora repræſentant. Nec non utile eſt per vices ſpecillis viridibus aut cæruleis viſum recreare.

Ac denique ea omnia vitanda, quæ viſui nocent, & uſurpanda, quæ ipſi conferunt, prout in victus ratione pro guttæ ſerenæ curatione inſtituta, annotata ſunt.

CAPUT V.

De Dilatatione pupillæ.

Uvea tunica, ex Galeno 1. *de ſymptomatum cauſſis, capite* 2. variis morbis obnoxia eſt, ac præcipue ruptionem, diſtorſionem, dilatationem, & conſtrictionem pati conſuevit.

Ruptio fieri poteſt, tum a cauſſa externa, ut percuſſione & contuſione; tum ab interna, humore ſcilicet copioſo tunicam uveam diſtendente & rumpente. Cum autem ea arte reparabilis non ſit, medicam tractationem non poſtulat.

Diſtorſio uveæ tunicæ non poteſt contingere niſi a prima conformatione, cum illa corneæ tunicæ undique adhæreat. Ideo Galenus ipſe, *hoc citato*, nudam illius enumerationem facit, inter differentias ſymptomatum uveæ tunicæ; in ea autem explicanda non immoratur, quia nullius eſt uſus in praxi medica. Nos etiam prioribus duabus differentiis prætermiſſis, dilatationis & conſtrictionis pupillæ explicationi tantum incumbemus.

Dilatatio igitur pupillæ, quæ eſt uveæ tunicæ foramen, per quod ſpecies objectorum oculum ingrediuntur, Mydriaſis Græcis appellata, viſionem lædit, quod lumen nimia copia oculum ingrediatur: unde fit ut ea laborantes in obſcuriori loco magis videant, quam in lucidiori. Quod oſtendunt naturales & ordinariæ pupillæ mutationes, quæ in locis ſplendidis & obſcuris contingunt. Dum enim viſio fit in loco ſplendidiori & multum illuminato pupilla conſtringitur, ut minori copia lumen oculos ingrediatur & ne majori copia viſionem lædat, ſpiritus diſſipando ac diſgregando. Et hinc fit, ut qui e loco valde lucido obſcuriorem ingrediuntur, primo ingreſſu nihil fere videant; quandoquidem pupilla conſtricta in loco lucido, non ſatis luminis recipiat ad viſionem integre perficiendam. Poſtea vero cum aliquandiu in loco obſcuro morati fuerint, pupilla ſenſim dilatatur, ut majorem luminis copiam recipiat, quæque primo ingreſſu non videbantur, clare percipiantur. Contra vero, qui a loco obſcuro in valde lucidum tranſeunt, lumen ferre non poſſunt ab initio, & eorum oculi graviter perſtringuntur. Quia cum pupilla magis dilatata fuerit in loco obſcuro, ut ſufficiens luminis copia oculum ingrediatur, ſi hoc modo dilatata, ſubito magno lumini objiciatur, nimiaque copia lumen oculum ingrediatur, eum perſtringit, ac viſionem turbat. Unde patet, lumen viſioni neceſſarium, copia mediocri oculos ingredi debere, & ad illius receptionem, pupillæ latitudinem moderatam eſſe neceſſariam.

Fit autem dilatatio pupillæ præternaturalis, vel a primo ortu, quæ immedicabilis eſt, vel poſt ortum a cauſſis præternaturalibus & adventitiis, quæ vel internæ ſunt, vel externæ.

Internarum proxima eſt & immediata, tenſio uveæ tunicæ: illa autem tenſio vel a ſiccitate fit, vel a repletione.

Siccitas uveam tendit, & foramen pupillæ amplius efficit, quemadmodum coria perforata cum exſiccantur, patentiora foramina efficiunt. Fit autem ſicca illa intemperies a vigiliis diuturnis, febribus, aliiſque cauſſis exſiccantibus.

Repletio uveæ tunicæ, dum eam omni ex parte diſtendit, ampliorem pupillam efficit, eaque producitur vel a flatibus & vaporibus in oculum tranſmiſſis, vel ab humoribus in eundem confluxis; vel ab aqueo humore ſupra modum aucto, vel denique a tunicæ ipſius uveæ tumore. His cauſſis addere poſſumus convulſionem uveæ tunicæ, quæ in paroxyſmis epilepticis præcipue apparet. Cum enim tunc omnes partes nervoſæ & membranoſæ diſtendantur; uvea etiam tunica ſuam diſtenſionem patitur. Et hæc præcipue ac manifeſte apparet in puerorum convulſionibus epilepticis, in quibus tanta fit pupillæ dilatatio, ut totam fere iridem occupet, & illius ratione viſio prorſus aboleatur.

Cauſſæ externæ ſunt percuſſio vel caſus ab alto, vel ſpiritus retentio ut in parturientibus & tibicinibus. Percuſſio & caſus fluxionem ad oculos promovent, unde diſtenſio pupillæ. Spiritus retentio, flatus & humores ad oculos impellit, a quibus etiam diſtenſio producitur.

Diagnoſis hujus affectus difficilis non eſt. Siquidem pupillæ dilatatio oculis eſt conſpicua, præſertim ſi ante morboſam conſtitutionem pupillæ amplitudo naturalis Medico innotuerit: tum etiam ſi cum latitudine, pupillæ mediocritatem excedente, viſionis læſio adfuerit.

Præterea naturalis amplitudo pupillæ dignoſcitur ex eo quod clauſo uno oculo, alterius pupilla magis dilatetur: quod non fit in dilatatione morboſa, quia tunica uvea a cauſſa præternaturali diſtenſa amplius diſtendi nequit.

Si denique dilatatio pupillæ in uno tantum oculo appareat; & præternaturalis eſt, & unicum tantum oculum affici ſignificat.

Quod ad prognoſim ſpectat, pupillæ dilatatio ab ortu contracta incurabilis eſt: quæ vero poſt ortum accidit, difficile curatur, maxime vero quæ a ſiccitate producitur. Quæ vero ab aliis cauſſis fit, ſi adhuc recens fuerit, curabilis eſt, cum affectus oculorum recentes, juxta Gal. doctrinam, curationem recipiant; inveterati vero nunquam, aut ſaltem difficillime tollantur.

Curatio pro varietate cauſſarum varianda eſt. Si a ſiccitate fiat, cum vix illud valeat contingere a cauſſa interna, quin totum etiam corpus eadem intemperie afficiatur; ideo remediis atque alimentis humectantibus & analepticis totum corpus reficiendum eſt, qualia in febre hectica uſurpari conſueverunt. Peculiariter vero corpus humectandum eſt balneo aquæ tepidæ, & lactis recenter mulcti, quod etiam in oculos frequenter inſtillabitur, præſertim muliebre.

Si fiat ab humore oculum replente, cum ille a capite defluat, etiam caput & totum corpus erit vacuandum, mox humor oculis impactus diſcutiendus. Quæ quidem, cum ſufficienter perfici valeant remediis pro ſuffuſionis curatione propoſitis, ea hic fruſtra repetenda non ſunt, ſed in curatione prædicta deſumenda.

Quæ etiam ea remedia ſuppeditabit, quæ humori in oculo contento diſcutiendo ac diſſipando idonea ſunt. Iis tamen ſuccedere poſſunt quædam aſtringentia, quæ pupillam nimis dilatatam anguſtiorem efficiant. In hunc finem collyrium ſequens uſurpari poterit.

℞ Roſar. rub. ſiccar. ℈. ii. croci, ſpicæ nardi, corticis thuris, an. ℈. ß. tuthiæ præparatæ, ſpodii, acaciæ, ana ℈. i. In pulverem redacta includantur panno lineo raro, & fiat nodulus, qui infundatur in aquæ roſar. ℥. iii. & illa aqua inſtilletur in oculum frequenter, toties nodulum exprimendo, quoties aqua uſurpabitur.

Si fiat a flatibus, poſt univerſales evacuationes, ea medicamenta erunt uſurpanda, quæ flatus diſcutiunt in toto corpore & ipſis oculis. Atque ita illi foveri poterunt decocto fœniculi, rutæ, anethi, roſar. rub. myrtillorum, facto in aqua poculi roſarum, cum quarta parte vini albi.

Si denique a percuſſione fiat, pro contuſionis magnitudine varianda curatio eſt; & ſi adſit inflammatio, inſtar ophthalmiæ curanda eſt. Si vero inflammatio non ſit, admovebitur in principio cataplaſma ex farina fabarum, foliis plantaginis, & roſis rubris, cum aqua roſarum paratum. Poſtea vero ſanguis columbinus ex pennis expreſſus frequenter inſtillabitur, qui in omnibus oculorum vulneribus ac contuſionibus excellens eſt remedium.

CAPUT VI.

De Pupillæ anguſtia.

Pupillæ anguſtia viſui etiam officit, quemadmodum dilatatio, ut dictum eſt capite ſuperiori, quandoquidem moderata pupillæ amplitudo neceſſaria eſt ad ſpecies viſibiles perfecte recipiendas. Sic quando in ſtatu naturali, oculo in loco ſplendidiori poſito, pupilla conſtringitur, ne lumen nimium recipiat, ſi ſubito in obſcuriorem locum transferatur, res in eo contentæ primo ingreſſu vix aut parum videntur, propter dictam anguſtiam. Poſtea vero quando pupilla dilatata eſt, omnia rite percipiuntur. Igitur in loco mediocri lumine affecto, pupillæ latitudo mediocris eſſe debet, ut mediocre lumen recipiat, ad viſionem recte efficiendam. Si vero pupilla debito anguſtior ſit, ſufficiens lumen non recipit. Ideo in iis qui hoc vitio laborant, viſio imminuta eſt. Illi tamen in loco valde lucido recte viſionem exercent, quia ſufficiens lumen tunc temporis per anguſtum foramen ingreditur, niſi alii oculorum morbi cum hoc affectu conjungantur.

Fit autem pupillæ anguſtia, vel ab ortu & prima formatione, & tunc parum nocet. Si enim ea affecti minus videant in loco obſcuro, aut mediocriter lucido, quam mediocri pupillæ latitudine præditi: in loco tamen lucido melius & perſpicacius vident. Unde dixit Gal. *de ſympt. cauſſis, cap.* 2. eos, qui a nativitate pupillam anguſtam habent, acutius videre.

Vel fit anguſtia pupillæ a cauſſis præternaturalibus, nempe nimia humiditate, ſiccitate, defectu humoris aquei, & ſpirituum inopia.

Ab humiditate fit anguſtia pupillæ, quando ab eadem tunica uvea relaxatur, & relaxata foramen anguſtius efficit. Licet enim ab eadem humiditate fiat pupillæ dilatatio; non tamen contrarii effectus ab eadem cauſſa fiunt: quia ut cauſſa eadem dici poſſit, debet eodem modo ſe habere ad ſuum effectum. At non eodem modo ſe habet humiditas, quando facit dilatationem. Eam efficit ſiquidem replendo & diſtendendo membranam; anguſtiam vero efficit relaxando. Diſtendit, quando in illius capacitate continetur: relaxat, quando ſubſtantia illius imbibitur.

De ſiccitate eadem eſt difficultas, quandoquidem illa inter cauſſas dilatationis pupillæ recenſita eſt. Hæc autem eſt differentia. Quando uvea tunica exſiccatur, humoribus in debita quantitate permanentibus, tunc facit pupillæ dilatationem, quandoquidem tenſionem ſuam, quam antea habebat, non amittit, quemadmodum (ut ſuperiori capite dictum eſt) coria tenſa, quæ exſiccantur, foramina ſua ampliora reddunt. Si vero uvea tunica, dum exſiccatur, corrugetur & concidat, tenſionemque priorem amittat, propter defectum & imminutionem humorum oculi; tunc pupillæ foramen anguſtius efficitur.

Et ſic conſtrictio pupillæ a ſiccitate eadem ferme erit, quæ a defectu humoris aquei contingit; quamvis etiam poſſit fieri ſine exſiccatione, dum humore aqueo effuſo tunica uvea concidit.

Deni-

Denique ex ſpirituum defectu vel paucitate fit anguſtia pupillæ, quando propter obſtructionem nervi optici, aut aliam cauſſam, ſpiritus viſivus non poteſt confluere ad oculum qui eo repletus, tunicarum ſuarum tenſionem conſervat, eoque deficiente, illæ laxantur & concidunt, unde pupillæ conſtructio evenire ſolet. Hoc apparet in valde ſenibus, in quibus pupilla anguſtior efficitur propter ſpirituum defectum.

Hic affectus ex ſe facile dignoſcitur, & ſenſui patet. Si enim unus tantum oculus afficiatur, alterius comparatione anguſtia pupillæ dignoſcitur. Si vero uterque oculus laboret, aliorum hominum recte ſe habentium oculos inſpiciendo, laborantes pupillæ anguſtiores comperiuntur.

Quoad prognoſin ſpectat, pupillæ anguſtia, quæ ab humoris aquei jactura procedit, incurabilis eſt: quandoquidem ille ſemel effuſus regenerari nequit, præcipue in grandioribus. In pueris tamen aliquando per vulnus effuſus humor aqueus reparatus atque regeneratus eſt. A ſiccitate etiam producta pupillæ conſtrictio, vix aut difficillime ſaltem curari poteſt. Illa vero quæ ab humiditate fit in ſuo principio adhuc recens, facile curari poteſt, inveterata vero difficillime.

Curatio hujus affectus a præcedente non variat, quandoquidem ab iiſdem cauſſis producitur, nimirum ſiccitate vel humiditate: quæ intemperies, quamvis contrarios effectus pariant, modo ante explicato, iiſdem tamen remediis auferendæ ſunt.

CAPUT VII.

De Albugine, ſeu macula, & aliis corneæ coloribus mutatis.

Naturalis corneæ conſtitutio evertitur, quando perſpicuitatem ſuam amittit, vel colore alieno inficitur.

Perſpicuitatem ſuam amittit, quando craſſior evadit. Craſſeſcit autem cornea tunica vel per exſiccationem, ut in ſenibus, quæ affectio irreparabilis eſt; vel ab humoribus craſſis in eam impactis, quod contingit frequenter in ophthalmia, quando vel a nimio reſolventium medicamentorum uſu tenuiores humoris partes diſcutiuntur, craſſæ vero remanent; vel cum importuno refrigerantium uſu humores incraſſantur. Et non ſolum craſſior evadit cornea tunica in ea parte, cui humor ille impactus eſt, ſed etiam album colorem contrahit, unde Leucoma, ſeu Albugo nominatur. Fit enim talis affectus a cicatrice ex ulcere relicta, in qua cornea denſior redditur, & diaphaneitatem ſuam amittit.

Variæ ſunt illius differentiæ, prout alia magis, alia minus craſſa eſt. Alia corneæ ſuperficiem tantum occupat, alia in profundo conſiſtit, & totam corneam penetrat; alia major eſt, & totam pupillam obſidet, vel maximam illius partem, alia minor, & exiguum pupillæ ſpatium comprehendit; tuncque propriè macula nominatur.

Colore etiam alieno inficitur cornea, quando ſanguis in eam effunditur, qui affectus Sigillatio nominatur, & tunc omnia objecta rubra apparent: vel quando bilis ſeſe in eam inſinuat, quod in ictericis contingit, & tunc objecta flava apparere ſolent, juxta Galeni doctrinam. Quod tamen intelligendum eſt de magna bilis effuſione in corneam. Si enim leviter tantum tincta fuerit cornea, quod plerumque contingit; (major enim bilis receptio in tunica adnata fit quam in cornea;) tunc objecta colore flavo minime infecta, ſed prout naturaliter ſe habent conſpiciuntur.

Hi affectus peculiari non indigent diagnoſi, quia ſenſibus conſpicui ſunt. Speciatim vero albugo, quæ craſſior eſt, magis albicat, & magis viſum offendit. Sic etiam quæ magis ſuperficiaria eſt, magis albicat: quæ autem profundior, ad nigredinem declinat, utpote uveæ tunicæ propior. Quæ cum nigra ſit, aliquid ſui coloris illi communicat. Cauſſæ eam producentes ex iis, quæ præceſſerunt, facile dignoſcuntur: ſi nempe ophthalmia, vulnus aut ulcus præceſſerit.

Quod ad prognoſin ſpectat, albugo, quæ a pituita ſit, humoreve craſſo ex ophthalmia relicto, ſatis facile curatur, præſertim ſi inveterata non ſit. Quæ vero a cicatrice relicta, difficillime quandoquidem in parte exquiſito ſenſu donata, remedia acriora, exercendæ cicatrici idonea, vix tolerari poſſunt.

Curatio albuginis, ab humore pituitoſo in cornea concreto productæ emollientibus, attenuantibus, & diſcutientibus remediis perficitur, præmiſſis tamen univerſalibus, quæ cauſſæ antecedenti ſublationem reſpiciunt, & novum humorum influxum ad oculos perhibent, qui facile proritari poſſet a topicis remediis, præcipue iis quæ acrimonia quadam, aut calefaciendi vi prædita ſunt, niſi illius materia prius ſubmoveretur.

Itaque primum univerſales evacuationes uſurpandæ ſunt, tum etiam pervulſiones & derivationes, quæ in cura ſuffuſionis & guttæ ſerenæ traditæ ſunt.

Poſtmodum vero, ad materiam concretam emolliendam, fotus admovendus eſt, cum ſpongiis mollioribus, ex decocto fœnugræci, meliloti, chelidoniæ, & fœniculi paratus.

Vel ejuſdem decocti vapor oculis excipiatur, & in hunc finem ſequens etiam decoctum parari poterit.

℞. Rad. alth. ℥. i. fol. malvæ, euphraſ. chelid. maj. ana M. i. ſemin. lini & fœnugr. ana ℥. iii. flor. melilor. P. i. Fiat decoctio in aqua fontis, cujus vapor recipiatur in oculum mane & ſero.

Mox diſcutientia remedia uſurpanda ſunt, qualia in ſuffuſionis curatione deſcripta fuerunt. Illa enim hic etiam plurimum conferre poterunt, atque ita collyria attenuantia, & humorem oculo impactum reſolventia inde erunt deſumenda, præcipue ea, quæ ex melle cum oxydorcicis remediis deſtillato componuntur. Aqua enim mellis deſtillata, etiam ſola uſurpata, multum præſtat ad omnes oculorum maculas extergendas, ſi illius uſus diu continuetur.

Ad idem præſtat ſaccharum candidum, in aqua euphraſiæ, chelidoniæ, aut fœniculi diſſolutum.

Tum etiam valde conferet, ſi oculus lingua pueri vel puellæ quæ fœniculum maſticaverit, frequenter lambatur.

Amatus Luſitanus nubeculas craſſas, in puella duodecim annos nata ſe curaſſe refert, poſt decocti ſalſæ parillæ exhibitionem per viginti dies, ſequenti collyrio.

℞. Mellis in ipſo favo ℔. ii. ſummitatem fœniculi, flor. ſambuci, euphraſ. ana P. ii. ſacchari candi ℥. iv. Deſtillentur in B. M. & aqua inſtilletur in oculos.

Semen hormini oculo impoſitum hora ſomni, purgat oculum a ſordibus, eumque abſtergit, ſicque albuginis curationi conducit.

Potenter etiam albuginem diſcutit ſuccus fœniculi recenter extractus, cui balſami Peruviani gutta una admiſta ſit.

Idem præſtat oleum ex linteis combuſtis, cum ſaliva pueri mixtum, & penna illitum. Elicitur hoc oleum, lintea accendendo, & inter duas patinas ſuffocando, materia refrigerata, guttæ illius olei patinæ adhærentes inveniuntur.

Albugo vero ſeu macula a cicatrice producta, curatur iis remediis, quæ cicatricem emollire, attenuare, ac diſſolvere poſſunt. Cum autem ea quæ cicatricem conterunt, acrimonia non careant; majori cura univerſales evacuationes ac revulſiones præmittendæ ſunt, ut fluxio humorum attrahatur ad partem. Illis igitur, ut ſupra dictum eſt, uſurpatis, primum fotus emollientes, aut ſuffumigia adhibere convenit, quæ ſupra propoſita ſunt. Deinde abſtergentia & diſcutientia remedia admovenda ſunt: Primo leniora, qualia ſunt ſupra propoſita, præſertim aqua mellis compoſita. Poſtea vero ad fortiora veniendum eſt, qualia ſunt fella piſcium, ut uranoſcopi, paſtinacæ, lucii; tum etiam aliorum animalium, ut perdicis, galli, anſeris, bovis, & aliorum. Eodem modo uſurpari poterunt ſucci chelidon. maj. centaur. minor. anagallidis, & ſimilium, quæ melli permiſcenda ſunt, tum quod mel abſtergendi & diſcutiendi vi præditum ſit; tum quia liquores in oculum infuſi, diffluunt ad canthos, nec in pupilla morantur, in qua eorum actio deſideratur, ſed cum melle inſpiſſato facile pupillæ adhærent: Si tamen eorum mordacitas tolerari nequeat, dicti ſucci aut fella inſpirari poterunt mucilagine gummi tragacanthi, pſyllii, aut cydoniorum, extracta cum aqua fœniculi, euphraſ. aut alia ophthalmica. Formula collyrii ex ſuccis talis eſſe poterit.

℞. Succi fœniculi, chelidon. & anagallidis, ana ℨ. iii. ſucci centaur. min. ℥. ß. mellis albi. ℥. i. M. inſtar linimenti. Si cum albugine adſit oculorum rubor, utile erit collyrium ex vino albo, ſale, & tritico paratum, in ophthalmia deſcriptum. Vel ſequens.

℞. Aloes & agarici, ana ℈. i. Pulverentur, & includantur nodulo, qui maceretur in aqua euphraſiæ vel fœniculi, & confricentur oculi mane & ſero. Aloe abſtergit, roborat & fluxionem ſiſtit, agaricus potenter abſtergit.

Sigillatio, ſeu color oculi rubeus, ex ſanguine in eum effuſo productus, ſi recens adhuc fuerit, optime curatur ſanguine columbino in eum inſtillato. In illius vero defectu lac muliebre inſtillari poterit cum pauco thure & croco: vel ovi vitellus cum vino admovebitur, quod remedium a Gal. laudatur 4. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 8. Si vero contumax fuerit affectus, fovendus erit oculus decocto fœnugr. althææ, fœniculi, rutæ, chelidon. vel illius decocti fumus oculo excipiendus eſt. Ac denique ea omnia, quæ pro ſuffuſione deſcripta ſunt, ad hujus affectus curationem poterunt eſſe idonea. Speciatim vero in malo inveterato, quando rubor ad nigredinem declinat, a Gal. commendatur hyſſopi coma trita, linteo incluſa, in aquam ferventem demerſa, & oculo admota. Et docet experientia, hoc remedium tantæ eſſe efficaciæ, ut cruor ſenſibiliter attrahatur, & linteo adhæreat.

Ac denique color flavus ictericorum, qui in oculis maxime apparet, curato morbo, ſponte diſcutitur. Si tamen illius diſſipationem accelerare lubeat, ſuffitu aceti oculis excepto, id præſtari poterit.

CAPUT VIII.

De Ophthalmia.

Tunica adnata ita corneæ conjuncta eſt, ut quamplurimi affectus utramque tunicam occupent. Sicque oculorum inflammatio, licet tunicæ adnatæ propria ſit, ad corneam tamen non raro extenditur, in eaque varios affectus

ctus producit, ulcera nimirum, hypopyon, albuginem, & alia. Sic etiam poſtulæ aliique tumores, vulnera & ulcera, utrique tunicæ communia ſunt. Ita ut omnes harum tunicarum affectus ſeorſim tractari nequeant. Ideo nos adnatæ tunicæ affectus aggredi cogimur priuſquam corneæ morbos ulterius perſequamur.

Ab Ophthalmia igitur incipientes dicimus, illam quæ ut verbum ſonat, nihil aliud eſt, quam oculi inflammatio, ab omnibus auctoribus pro tunicæ adnatæ ſeu conjunctivæ inflammatione uſurpari. Lippitudo a Latinis poſt Cornelium Celſum nominatur.

Hæc autem inflammatio prout major vel minor eſt, triplicem differentiam ſortita eſt. Prima, πάραξις Græce, Latinis conturbatio dicitur, quæ juxta Pauli ſententiam, a cauſſa extrinſeca oritur, nempe ſole, fumo, pulvere, oleo, & ſimilibus. Sed nihil impedit fieri etiam a cauſſa interna, vitio ſcilicet ventriculi, poſt vini potationem, vel alios errores; eſtque levis inflammatio, ſeu phlogoſis, cum exiguo rubore & dolore miti, quæ tamen in veram ophthalmiam non raro degenerat, & eſt illius principium.

Vera autem ophthalmia a cauſſa externa perpetuo producitur, eſtque vera inflammatio cum tumore, rubore, & dolore. Lippitudo a Celſo nominatur, quia in ea craſſum excrementum, quod lippa vocatur, oculis adhæret.

Tertia χήμωσις Græce, Latine etiam chemoſis appellata eſt, quando inflammatio ita ingraveſcit, ut magna ſit cum dolore vehementi, & utraque palpebra inverſa ſit, ut vix ab eis oculi contegantur, & album oculi ſublimius evaſerit, rubrumque magna ex parte itidem occupet. In pueris oculos prominentes habentibus, ſæpius contingit, fitque a magna plethora & pituitoſis humoribus.

Alia deſumitur differentia ophthalmiæ ex Hippocr. *Aph.* 14. *ſect.* 3. qua nimirum ophthalmia dividitur in humidam, & ſiccam. Humida illa eſt, quæ jam fuit propoſita, & lacrymarum effuſionem ſecum habet conjunctam. Sicca vero, quæ ex eodem Hipp. ξηροφθαλμία nominatur, & in ſicciori æſtate & autumno contingit. Fit a bile aut melancholia exaſſata, cujus pars humida & aquoſa abſumpta eſt, ideo nullas humiditates, aut lacrymas emittit. Alias etiam patitur ſubdiviſiones ab adjunctis. Si enim fit cum prutitu, ψωροφθαλμία dicitur: ſi cum duritie palpebræ σκληροφθαλμία nominatur.

Alia etiam deſumi poteſt differentia ophthalmiæ ex Gal. 1. *de diff. febr. cap.* 11. ubi quandam dicit ophthalmiam eſſe periodicam, quæ ſcilicet per intervalla repetit in iis, qui illi valde obnoxii ſunt, & qui caput habent calidum & humidum, oculoſque debiles, fluxioni recipiendæ idoneos. In iis autem poſtquam frequenter per multos annos ophthalmia affecti ſunt, oculi tandem contabeſcunt, & viſus prorſus amittitur, unde tabida ophthalmia nominatur; vel potius ophthalmia in oculi tabem degenerat.

Alia denique deſumitur differentia a cauſſa proxima & immediata, quæ eſt fluxio, vel congeſtio. Per fluxionem ut plurimum fieri ſolet ophthalmia: Aliquando tamen per congeſtionem generatur, ſi nimirum aliqua intemperies ſeu imbecillitas conjunctivæ acciderit, ex qua ὁμίωσις in parte recte non exercetur, ſed multa excrementa in ea congeruntur, a quibus pars ſeſe eximere ſufficienter non poteſt, unde inflammatio ſuccedit.

Cauſſa ophthalmiæ conjuncta eſt ſanguis bilioſus, pituitoſus, aut melancholicus, in oculos defluens, vel in iis per congeſtionem cumulatus.

Fluxionis cauſſæ ſunt multiplices, tum externæ, tum internæ, etiam vulgo notiſſimæ.

Congeſtionis vero cauſſæ ſunt illæ omnes, quæ oculos intemperie aut imbecillitate afficiunt; ita ut, quæ a ſola fluxione initium duxerat, ſucceſſu temporis partem debilitans, illius coctionem vitiet, & ophthalmia partim a fluxione, partim a congeſtione fiat, quod in chronica ophthalmia plerumque ſolet contingere.

Cum autem ophthalmia per vim fluxionis generatur, a capite ut plurimum fluxionem eam derivari certum eſt, & omnes propemodum auctores hanc unicam fluxionis originem agnoſcunt. Verum docet experientia, contumaces ophthalmias ab hepate non raro exoriri, & humoribus ab eo in oculos confluentibus; ita ut tunc temporis cauteria occipitio admota, morbum foveant, quæ alioqui fluxioni a capite oriundæ maxime conducunt: tunc enim humorum motum ad partes ſuperiores magis promovent. Et vidimus ſæpe veteres ophthalmias, nulliſque cedentes remediis, clauſo fonticulo, qui diu in occipitio geſtatus fuerat, brevi & ſponte deſiiſſe, ceſſante nimirum humorum motu a partibus inferioribus ad ſuperiores, qui a cauterio continuo fovebatur, natura humores emendante ad illum emiſſarium, quorum portio ad oculos, tanquam partes vicinas, & a longo affectu debilitatas ferebatur.

Quæ a capite fit fluxio, vel a partibus inferioribus ad oculos defertur, per venas ſcilicet quæ ſub cranio exiſtunt, vel per partes externas, quod frequentius eſt, per venas ſcilicet & arterias, quæ a pericranio per ſe frontem, & tempora ad conjunctivam deferuntur.

Diagnoſis ophthalmiæ facillima eſt, quandoquidem ſanguis in conjunctivam effuſus, oculis objicitur. Et ſi rubor ſine tumore appareat, atque ab externa cauſſa genitus fuerit παραξις ſeu conturbatio dicetur. Si vero præter rubo-rem, tumor & calor cum lacrymis adfuerunt, vera erit ophthalmia. Ac tandem, ſi adeo ingraveſcat, ut nigrum oculi occupet, & palpebræ invertantur, χήμωσις erit appellanda.

Signa cauſſarum inde repetenda erunt, quod ſi fiat a plethora & ſanguine proprie dicto, non ſolum in adnata tunica, ſed etiam in tota facie rubor apparebit: tum etiam venarum latitudo, ſenſuum gravitas, & totius corporis tumor erit.

Si a ſanguine bilioſo oriatur; aderit lacrymarum acrimonia, ut non ſolum oculorum anguli, ſed etiam genæ ipſæ erodantur: dolor aderit pungitivus & intolerabilis: tumor parvus cum rubore ad citrinitatem vergente: exercitationes immodicæ, inſolatus, ira, & acrium eſus præceſſerint, temperamentum erit bilioſum, ætas florens, & tempus æſtivum.

Si fiat a pituita, aderit dolor gravans, calor exiguus, non intenſa rubedo, dolor parvus, lacrymæ non acutæ ſed cum multa lippitudine & viſcoſitate.

Si fiat a melancholia, tumor erit exiguus, rubor ad fuſcum vergens, lacrymæ paucæ, pauca viſcoſitas, ſed denſa, temperamentum melancholicum, & alia melancholiam indicantia.

Si ab interioribus capitis partibus fluxio oriatur, dolor capitis apparet, iſque magis internus, & ad radices oculorum pervenit. Si vero per vaſa exteriora fluxio in oculos irruat, dolor capitis externus eſt, frontis venæ diſtenduntur, & pulſatio in temporibus perſentitur.

Prognoſis reſpicit ophthalmiam imminentem, vel præſentem.

Imminens lippitudo cognoſcitur ex eo, quod pruritus quidam aut puncturæ in oculis cum calore percipiantur. Illiuſque præſagium auget diſpoſitio oculorum ob fluxiones recipiendas. Sic qui oculos prominentes habent, huic affectui ſunt magis diſpoſiti. Malo etiam huic generando maxime conducit conſtitutio temporum, quemadmodum docet Hipp. *Aph.* 11. *ſect.* 3. *Si hiems fuerit ſicca & aquilonia, ver vero pluvioſum & auſtrale: æſtate lippitudines fieri conſueverunt, præcipue in mulieribus, & viris natura humidioribus.*

Alvi fluxus ophthalmiæ ſuperveniens, bonus: ex eodem Hipp. *Aph.* 17. *ſect.* 6. quia humorum abundantia evacuatur, & ad inferiora retrahitur.

Dolor oculorum valde diuturnus, malus eſt. Cauſſæ enim contumaciam arguit, & periculum eſt, ne ſuppuratio aut exulceratio ſuccedat.

Ophthalmia in uno oculo incipiens, ad alterum ut plurimum tranſire conſuevit.

Ad ophthalmiæ curationem cauſſæ externæ primum ſubmovendæ ſunt; tum antecedens evacuanda, revellenda, ac repellenda; conjuncta derivanda ac diſcutienda, & pars affecta roboranda. Quibus adimplendis indicationibus tria medica inſtrumenta de more optanda ſunt.

Victus itaque ſit refrigerans & humectans, ex alimentis euchymis, elixis potius quam aſſis, ſorbilibus potius quam ſolidis, quia mandendo oculi exagitantur. Vitet æger acria, ſalſa & piperata; tum etiam vaporata, quæ caput replent; tum quæ in bilem facile convertuntur, ut lac, ſaccharum, mel, & omnia dulcia. Vinum in principio non convenit: cujus loco ptiſana ex hordeo & liquiritia, aut alia refrigerans uſurpanda eſt.

Somnus valde utilis eſt, quia oculus quieſcit a motu qui dolorem & fluxionem irritat; tum ſomno dolor ſedatur, & materia morbifica concoquitur. Æger dormiat elevato capite, & in latus magis ſanum.

Motus omnis corporis vitandus eſt, & quies imperanda: quæ tantopere utilis, ut Celſus primo die a ſermone quoque abſtinere jubeat, ne motu illo materia ad caput attrahatur.

Alvus fluida ſervanda eſt, lippientem enim (ait Hipp.) alvi profluvio corripi, bonum.

Vitentur animi pathemata, & præ ceteris ira.

Aer ſit temperatus ac purus, expers fumi, pulveris, & ventorum: obſcurior etiam & tenebricoſior. Lux enim fluxiones commovet, ſpiritus agitando. Linteolum nigrum, viride aut cæruleum oculo obducatur, habeatque æger non ſolum oculum ægrum, ſed etiam ſanum clauſum, vel rectum: quia ſanus oculus, dum ad objecta movetur, ægrum etiam commovet, unde doloris incrementum. Et hæc ratio eſt, cur uno oculo tantum inflammato majores fiant dolores, quam utroque affecto.

Victus ratione hoc modo inſtituta, Taraxis curatio primum exponenda eſt. Et cum ea a cauſſis externis plerumque oriatur; illæ ſtatim ſubmovendæ ſunt, ne morbum foveant, & in ophthalmiam convertant. Mox collyrium paretur ex aqua roſarum, plantaginis, albumine ovi, & lacte muliebri, idque inſtilletur in oculum pluries in die, tum pannus linteus in eo madefactus applicetur. Eodem tempore æger ſomno indulgeat quantum poterit: plurimum enim valet ſomnus ad materiam morbificam concoquendam & diſcutiendam. Si his non ſedetur affectus, ad veræ ophthalmiæ remedia confugiendum eſt, quæ hac ſerie uſurpanda ſunt.

Statim ab initio morbi vena ſecanda eſt, præmiſſo clyſtere: eaque e directo partis affectæ aperienda, ſæpeque iteranda phlebotomia, donec ſufficiens evacuatio, & revulſio facta fuerit; docetque Avicenna in ve-

ra ophthalmia ſanguinem mittendum eſſe uſque ad lipothymiam. Galen. vero *lib. de curatione per ſanguin. miſſ. cap.* 1. refert hiſtoriam cujuſdam œconomi, qui a graviſſima ophthalmia liberatus eſt, ſanguine detracto, primum ad ℔. iii. deinde vero poſt quatuor horas ad ℔. i. & cap. 16. *ejuſdem libri*, teſtatur ophthalmias ſæpe ſola phlebotomia intra unam horam fuiſſe curatas: quod non potuit contingere, niſi magna ſanguinis copia detracta fuerit, quemadmodum eo tempore paſſim fieri conſueverat. Moderanda tamen eſt iſta ſanguinis miſſio, juxta temperamenti, ætatis, ſexus, virium, & ſpeciei ophthalmiæ rationem. Major enim quantitas ſanguinis detrahenda eſt in ophthalmia, quæ fit a ſanguine, & in corpore plethorico: minor vero in ophthalmia biliosa, melancholica, aut pituitoſa, aliis circumſtantiis magnam ſanguinis detractionem dehortantibus. Si ſanguis in toto corpore redundet, primum baſilica, vel mediana aperienda eſt, poſtea vero cephalica. Si vero minori copia ſanguis mittendus eſſe videatur, ſtatim cephalica erit aperienda.

In iis autem, quibus aliqua ſanguinis evacuatio conſueta ſuppreſſa eſt per menſes aut hemorrhoidas, venæ inferiores aperiendæ ſunt, hirudines hæmorrhoidibus affigendæ.

Poſtquam vero ſufficiens ſanguinis copia per venæ ſectionem detracta eſt, ulterius molienda eſt revulſio per cucurbitulas, ſcapulis & dorſo affixas, tum ſiccas, tum ſcarificatas.

Ad eandem revulſionem non parum etiam conferent frictiones & ligaturæ, in partibus inferioribus celebratæ. Revulſionibus prædictæ derivationes quoque adjungendæ ſunt, quæ fiunt per apertionem venarum frontis & temporum, quibus addunt nonnulli apertiones venarum, quæ ſunt in angulo oculi. Alii hirudines temporibus admovent, alii pone aures. Quæ omnia derivationum genera poſt ſufficientes evacuationes utiliſſima ſunt.

Galenus 13. *meth. cap.* 22. arteriotomiam laudat in arteriis temporum celebratam, quando ophthalmia fit a ſanguine valde calido & ferventi, Et quamvis hoc remedii genus noſtris temporibus fere obſoletum ſit; præſtantiſſimum tamen atque utiliſſimum eſt, omnis expers periculi, Sola enim ligatura impeditur ſanguinis arterioſi effluxus in minoribus illis arteriis. Neque neceſſarium eſt emplaſtrum a Galeno propoſitum *loco citato* ex bolo armeno, thure, maſtiche & pilis leporinis cum albumine ovi compoſitum: quod tamen ad majorem cautelam, qui hanc arteriarum apertionem reformidant, in uſum revocare poterunt. Quæ de hac arteriarum apertione a nobis ſunt dicta, in doloris capitis curatione videri poterunt.

Veſicatoria quoque in hoc affectu utiliſſima ſunt, tum poſteriori parti cervicis, tunc pone aures admota.

Sanguine ſufficienter detracto, purgatio etiam celebranda eſt, ut bilioſi humores, præſertim qui ſanguini fervorem & impetum conciliant, evacuentur. Eam autem maxime convenire, docuit Hipp. *Aphor.* 17. *ſect.* 6. ubi ait: *Lippientem alvi profluvio corripi, bonum.* Galenus 13. *meth. capit.* 11. *Ex his*, inquit, *quibus oculi tentari phlegmone cœperant, nonnullos ſola purgatione per alvum uno die ſanatos vidimus.* Debet autem fieri purgatio ex medicamentis blandioribus ac ſanguinis fervorem cohibentibus, vititatis diacrydiatis, quæ in ſequentem aut conſimilem formulam reduci poterunt.

℞. Tamarindor. ℥. ß. ſennæ mund. ʒ. iii. ſemin. aniſi ʒ. ß. folior. endiv. cichor. fumar. ana M. ß. Coquantur ad ℥. vi. In colatura infunde rhabarb. electi & myrobolanor. citrin. oleo amygdalar. dulcium confricatorum, an. ʒ. i. ſantali citrin. ʒ. ß. In expreſſione diſſolve mannæ & ſyrupi roſ. ana ℥. i. M. Fiat potio. Vel in forma boli.

℞. Caſſiæ recenter extractæ ʒ. vi. cathol. dupl. ʒ. iii. rhabarb. pulverati ʒ. i. Cum ſaccharo fiat bolus.

In ophthalmia pituitoſa pilulæ non raro præſcribuntur, nempe locis majores, de agarico, & aliæ hujuſmodi: quæ quidem, licet in ſtatu morbi commodiſſimæ ſint; ſatius tamen eſt in principio ab iis abſtinere, ne vehementi medicamento humores commoti magis in partem irruant.

Neque unica purgatio ſufficit; ſed ea per intervalla repetenda, ſi morbus in longitudinem abeat, præmiſſis præparationibus convenientibus per apozemata, vel julepos, humori peccanti appropriatos. In primis vero ab initio morbi humorum fervor temperandus eſt julepis refrigerantibus & incraſſantibus, vel emulſionibus, ſemin. quatuor frig. major. lactucæ, & papaver. albi, in decocto refrigerante, addita aqua roſacea.

Præmiſſis univerſalibus evacuationibus & revulſionibus, ad topica veniendum eſt: quæ quidem ab initio repellentia eſſe debent. Monent tamen ſeniores Practici, ne primis ſtatim diebus collyria repellentia oculis admoveantur, quia plerumque humorem in oculos impetu irruentem in parte retinent, & dolorem atque inflammationem augent. Galenus enim *comment. Aph.* 31. *ſect.* 6. Ocularium quendam reprehendit, qui hiſce remediis ab initio inflammationis uti propoſuerat. Suſpecta enim eſſe ait ab initio, quod vehementer fluxiones non reprimant, ſed ne excernantur, prohibeant. Unde, ſi acres humores extiterint, corneam exulcerari accidit: ſi vero multi, diſtendi, & irritari vehementer, & interdum diſrumpi. Avicenna vero *fen.* 3. *tract.* 1. *cap.* 9. ſic loquitur: *Et oportet, quartum poſſibile eſt, ut retardetur in ophthalmia collyriorum adminiſtratio, uſque ad tres dies.* Et paulo poſt: *Oportet*, inquit, *ut in principio non adhibeantur inſpiſſantia fortia: & quæ ſint vehementer ſtyptica; quoniam inſpiſſant tunicas, & prohibent reſolutionem, & augent dolorem.* Non tamen tam exacte dierum numerus præfiniendus eſt, cum morborum tempora in quibuſdam breviora, in aliis longiora eſſe ſoleant. Utiliter tamen adſtringentia fronti & temporibus ſtatim a principio admoveri poterunt; illis enim venæ, per quas humores defluunt ad oculos comprimuntur, humorque influens repellitur. Horum formula talis eſſe poterit.

℞. Boli armenæ, ſanguin. dracon. thuris, maſtiches, ana ʒ. i. roſar. rubr. balauſtior. & farinæ lentium, ana ℈. ii. Excipiantur albumine ovi & aceto roſaceo. Fiat cataplaſma fronti & temporibus applicandum.

Ad fluxionem etiam cohibendam plurimum valere creditur cataplaſma ex ſucco urticæ & farina tritici, fronti & temporibus applicatum, quandoquidem urticæ ſuccus ſpecifica vi omnem ſanguinis fluxum cohibet, & narium hæmorrhagiam iiſdem partibus admotus potenter ſiſtit; tum ore ſumptus eamdem hæmorrhagiam, aliaque ſanguinis profluvia efficaciter cohibet.

Interim tamen, ſi dolor valde urgeat, qui fluxionem ad oculos magis ac magis promovere conſuevit, anodyna medicamenta ipſi oculo admovenda ſunt. Inter quæ lac recens, præſertim mulieris bene ſanæ, primum locum obtinet, idque ex ipſo ubere in oculos emulgendum & ſæpe mutandum. Cito enim aceſcit, ſicque oculo infenſum eſt. In ejus locum ſuffici poterit caſeus ovillus recens, qui etiam ſæpe mutandus eſt, ne butyreſcat, ſicque oculum inflammet.

Ovi albumen diu agitatum, & in aquam converſum maxime commendatur a Galeno; quia dolorem lenit, & fluxionem leniter cohibet.

Pomum ſub cineribus coctum, dolorem oculorum etiam valde temperat.

Mucilagines ſeminum pſyllii, cydoniorum, fœnugr. extractæ cum aqua roſar. dolorem valde leniunt. Illæ tamen biduo quoque renovandæ, quia diutius ſervatæ acorem contrahunt.

Ex his variæ formulæ in rem præſentem concinnari poterunt. V. g.

℞. Medullæ pomi dulcis ſub cineribus coctis ℥. i. mucilagin. ſemin. pſyllii & cydoniorum extractæ aqua roſar. ana ʒ. vi. liquoris albuminis ovi recentis, & lactis mulieris ana ℥. i. Fiat cataplaſma oculo applicandum. Vel

℞. Pulpæ pomi cocti ℥. i. micæ panis albiſſ. ℥. ß. ovum num. 1. Cum lacte muliebri fiat cataplaſma.

Laminæ carnis recentis, hœdinæ, vitulinæ, aut vervecinæ oculis frequenter admotæ, dolorem potenter demulcent.

Simplicius cataplaſma parari poteſt ex medulla panis, in lacte muliebri, & aqua roſarum macerata.

Si dolor vehementiſſimus ſit atque intolerabilis ad narcotica confugiendum eſt; quibus tamen parce & cum religione utendum; quia ſpiritus viſorios condenſant, humores & tunicas incraſſant, ſicque viſum hebetant. Inter narcotica ocularia primas tenent trochiſci albi Rhaſis cum opio, qui in hunc modum præſcribi poſſunt.

℞. Aquæ roſar. ℥. ii. liquoris albuminis ovi fortiter agitati ℥. i. trochiſcor. alb. Rhaſis cum opio ʒ. i. Fiat collyrium in oculum inſtillandum.

Sedato aliquantulum dolore, ad repellentia veniendum eſt, quæ tamen mitiora eſſe debent, & iis anodyna quædam perpetuo admiſcenda; in hunc finem collyrium ſequens præſcribi ſolet.

℞. Aquar. Plantag. roſar. (vel ad magis repellendum) pediculi roſar. ana ℥. i. ß. liquoris albuminis ovi ℥. i. trochiſc. alb. Rhaſis ſine opio ʒ. i. Fiat collyrium, in oculos frequenter inſtillandum.

Si dolor ſit acerbior, poſſunt addi collyrio lac muliebre, & mucilagines prædictæ.

Remedium ſequens inflammationem potenter ſedat, & fluxionem cohibet.

℞. Albumen ovi unius. Agitetur cum fruſto aluminis ſatis magno in patina ſtannea, & tandiu moveatur, donec unguenti conſiſtentiam adeptum ſit, quod extendatur ſupra linteum, & oculis tepide applicetur. Poſt duas aut tres horas auferendum eſt remedium, ne longiori mora & adſtringendi vi ſatis inſigni, quam ex alumine habet, humores in oculo retineat.

Aqua etiam aluminis, diſtillata in alembico ſupra cineres, & oculo cum linteis madidis admota, inflammationem efficaciter temperat.

Sal Saturni in aqua roſarum vel oxycrato diſſolutum, vel cum pomata permixtum, oculorum inflammationes potenter extinguit.

In augmento morbi, digerentia repellentibus miſcenda ſunt; atque ita collyriis prædictis addi poterunt aquæ euphraſiæ, fœniculi, chelidoniæ, & mucilagines ſeminum lini, althææ, fœnugræci. Gal. 13. *meth.* decoctum fænugræci præcipue commendat, quod digerit, concoquit, & modice repellit. Debet autem fœnugræcum, antequam decoquatur, vel ex eo mucilago extrahatur, excuti per cribrum, ut pulvis, quo abundat, auferatur, poſtmodum vero aqua frequenter ablui. Collyrii formula talis eſſe poterit.

℞. Mu-

℞. Mucilagin. ſemin. fænugr. & cydoniorum, extractæ aqua roſarum & euphra. ana ℥. ß. trochiſchor. albor Rhaſis ſine opio ʒ. j. tuthiæ præparatæ ʒ. ß. Fiat collyrium.

Quando morbus ad ſtatum magis vergit, ſarcocolla etiam collyriis additur, quæ paulo potentius digerit. Sed cum ſiccitate ſua & acrimonia quadam oculos lædere poſſit; prius lacte nutrienda eſt, macerando ſcilicet in lacte per dies aliquot, lacte frequenter mutato. Et parva illius quantitas una vice præparanda eſt: diu enim aſſervata aceſcit, & oculis infenſa eſt. Illius uſus talis eſſe poterit.

℞. Florum chamomil. melil. roſar. rubr. ana P. j. ſem. fænugr. optime mundati ʒ. j. Coquantur in aqua plantaginis. In colatura ℥. iv. diſſolve ſarcocollæ nutritæ ʒ. j. tuthiæ præparatæ & trochiſcorum albor. Rhaſis ſine opio, ana ʒ. ß. Fiat collyrium.

Aquæ etiam nonnullæ ab auctoribus commendantur tamquam efficaciſſimæ.

Quercetanus in Parmacopœa laudat infuſionem croci metallorum in aqua euphraſiæ & fœniculi, quæ ſatis efficax eſt, & nullo morſu oculum afficit, quemadmodum reliquæ fere omnes.

Crollius & reliqui Chymici miris laudibus efferunt ſal Saturni in aqua roſarum diſſolutum, qui etiam ſalis ammoniaci grana aliquot addunt. Hujus formula talis eſſe poterit.

℞. Salis Saturni gr. xij. ſalis ammoniaci gr. iij. aquæ roſar. ℥. ij. M. Inſtillentur in oculum mane & ſero.

Ex plumbo etiam calcinato, vel lythargyro, aut minio in aceto infuſo paratur aqua, quæ cum primo linteo oculis admota, eorum inflammationibus citiſſime medetur.

In vulgari uſu habetur aqua ex vitriolo albo, in aqua roſar. aut plantag. diſſoluto, quæ inflammationes temperat, diſcutit & fluxionem arcet. Eorum proportio talis eſt.

℞. Vitrioli albi ℈. j. aquæ roſar. vel plantag. ʒ. iv. Vitriolum pulveratum in aqua ad ignem diſſolvatur. Coletur aqua per linteum, & in oculos inſtilletur. Si acrimonia ſua nimium eos vellicet, additione aquæ roſac. vel plantag. ad libitum temperabitur. Sequens minoris acrimoniæ particeps eſt, & magis reſolvit.

℞. Radic. ireos Flor. & roſar. rubr. ana ʒ. j. aquæ roſar. & plantaginis, ana ℥. iv. Bulliant lento in igne ad tertias. Colaturæ adde vitrioli albi pulverati gr. viij. Fiat collyrium.

Unguenta etiam quamplurima ad ophthalmiæ curationem uſurpari ſolent, ex quibus tria ſequentia cetera longe ſuperant, & mirabiles non raro effectus producunt. Primum deſcribitur a Renodæo in Pharmacopœa, titulo unguenti ophthalmici in hunc modum.

℞. Boli armenæ aqua roſar. lotæ ℥. j. lapidis calaminaris aqua euphraſiæ abluti, tuthiæ præparatæ ana ʒ. ij. margaritarum tenuiſſime lævigatarum ʒ. ß. camphoræ ℈. ß. opii gran. v. butyri q. ſ. Fiat unguentum ſecundum artem, ad oculorum angulos, & palpebrarum oras adhibendum.

Secundum eſt Joannis Cratonis, quod proponitur in conſiliis Medicis a Laurentio Scholzio collectis, conſilio 6. in hunc modum.

Accipiatur butyrum, ſi haberi poteſt, menſe Majo factum, aut aliud recentiſſimum diligenter elotum, vel loco illius medulla bovina e cruribus, vel cervina: atque huic admiſceatur lapidis calaminaris in tenuiſſimum pulverem triti quantum excipere poterit. Fiat unguentum.

Tertium habetur apud Penotum in denario in hunc modum compoſitum.

℞. Tuthiæ præparatæ ℥. j. ß. camphoræ ʒ. j. viridis æris gr. xij. Tuthiam cum camphora ſimul contere in mortario, æs ſeorſim, omnia vero ad pulveris impalpabilis conſiſtentiam. Tum ℞. Butyri recentis ℥. j. aquæ roſar. ʒ. j. Bulliant leniter ſimul, & ab igne remotis, primum tuthiam cum camphora, deinde æris viride ſenſim immiſce, agitato optime, & in vaſe vitreo reconde. Fiet unguentum, quod per ſericum transcoletur. Inunge interiores palpebras, præſertim circa angulos, & breviſſime ſanabitur. Probatiſſimum eſt ad oculorum inflammationes, tam materiales, quam ſiccas, & palpebrarum pruritus, & lacrymas ſingulare remedium.

Aliud unguentum habetur magnæ efficaciæ in ciſta medica, quod tamen acrimoniæ valde particeps, idcirco palpebris tantum admovetur. Illius deſcriptio talis eſt. Ceteris omnibus nihil conferentibus, hoc remedium profuit in rebelli ophthalmia. Quod fit ex ſucco nicotianæ & butyro majali, ſimul coctis ad unguenti conſiſtentiam, quod clauſis palpebris admoveatur in loco obſcuro, quamprimum patiens oculos aperit, ſtatim mordicare incipit, & feliciter curat.

In ſtatu reſolventia remedia repellentibus prævalere debent. Ideo eadem remedia, quæ pro augmento deſcripta fuerunt in ſtatu etiam convenient, ſi reſolventium quantitas augeatur, repellentium vero minuatur. Præcipue vero unguenta duo poſteriora non ſolum in ſtatu, ſed etiam in ipſa declinatione, & uſque ad perfectam curationem uſurpari poterunt.

Fotus in primis ad diſcutiendum materiam morbificam, in ſtatu idonei ſunt, qui in hunc modum parari poſſunt.

℞. Florum chamomil. meliloti & roſar. ana P. j. ſem. fœnug. ut ſupra dictum eſt, præparati ʒ. ij. Fiat decoctio, qua foveantur oculi cum pannis lineis tenuibus quadruplicatis. Hic fotus in fine augmenti, & principio ſtatus conveniet, & calide applicabitur hyeme, æſtate vero tepide, aut ſubfrigide.

In fine ſtatus & declinatione magis reſolvens fotus efficietur, ſi prædictis ſimplicibus addantur folia euphraſiæ, majoranæ, betonicæ, & tantillum vini albi.

Præſtantiſſimum etiam, & paucis notum ad diſcutiendas ophthalmias remedium paratur ex oleo, ſeu liquore, qui ex linteis accenſis, & inter duas patinas ſuffocatis elicitur; cujus liquoris gutta una cum ſaliva pueri permiſcetur, & pennæ apice oculis admovetur.

In declinatione non ſolum remedia prædicta, ſed etiam collyria magis reſolventia uſurpari poterunt, in hunc modum.

℞. Thuris & aloe ana ʒ. ß. ſarcocollæ nutritæ in lacte muliebri ʒ. j. ß. croci ℈. ß. mucilagin. fœnug. ℥. ß. aquæ fœniculi, & euphraſiæ an. ℥. j. ß. Fiat collyrium. Vel ſi magis ſiccandum & ſimul digerendum eſt,

℞. Sarcocollæ nutritæ ʒ. j. ß. tuthiæ præpar. ʒ. ß. aloes ℈. j. myrrh. ℈. ß. mucil. ſem. fœnugr. ℥. ß. aquar. verbenæ & chelidoniæ ana ℥. ß. Fiat collyrium.

In fluxione pituitoſa, potenter reſolventia, non ſolum in declinatione, ſed etiam in ſtatu & augmento audacius uſurpari poſſunt.

Præterea in declinatione, duo inſignia remedia ab auctoribus proponuntur, nempe balneum & vini uſus: quæ primum ab Hipp. tradita ſunt *Aph.* 31. *ſect.* 6. his verbis: *Dolores oculorum, vini potio, aut balneum, aut fomentum: aut vena ſectio, aut medicamentum epotum ſolvit.* Galen. *in commentario hujus Aphoriſmi*, diſtinguit caſus & tempora, in quibus prædicta remedia conferunt: quæ etiam a nobis expoſita ſunt, quod venæ ſectionem, purgationem & fomentum ſpectat. Balneum vero docet Galenus *dicto loco, & cap.* 22. *lib.* 13. *Meth.* tunc temporis convenire, quando ophthalmia fit ab humoribus acribus, & corpus ſufficienter per phlebotomiam & purgationem evacuatum eſt. Quandoquidem humorum acrimoniam temperat, eorumque motum atque fluxionem ſiſtit, maxima eorum parte per inſenſibilem transpiratum excreta; ſic quod ſupereſt humoris bilioſi, contemperatum facilius vincitur a natura. Convenit etiam balneum ex Galeno in ophthalmia pituitoſa, præmiſſis perpetuo evacuationibus idoneis, quandoquidem humores craſſi oculis impacti per balneum attenuantur, ſicque facile diſcutiuntur.

Vini autem meracioris potio, ex eodem Galeno *com. prædicto*, utilis eſt, in quibus ſanguinis copia craſſioris in oculorum venulis continetur, ſine plethorica in toto corpore diſpoſitione, quia ſanguinem illum craſſiorem liquat, fundit ac diſcutit, tum etiam obſtructionem aperit.

Ad ruboris & inflammationis reliquias auferendas, fotus ſequens parari poterit.

℞. Folior. euphraſ. pulegii, ana M. j. flor. chamomil. meliloti, roſar. rubr. & paleæ avenæ, P. j. ſemin. fœnugr. ʒ. ij. ſemin. fœniculi ʒ. j. Fiat decoctio in ſ. q. aquæ, addendo ſub finem parum vini albi, qua foveantur oculi cum pannis lineis, aut ſacculis prædictis ſimplicibus ſemiplenis.

Aqua fœniculi ſola, vino aſtringenti permiſta, utiliter admovetur pro fotu, ad reliquias diſcutiendas: & oculum roborandum.

Ovum ad duritiem coctum, detracta teſta, & per medium ſectum, calide oculo admotum, ruboris reliquia abſumit.

Fotus ex decocto hyſſopi ſolius, ruboris reliquias etiam efficaciter diſcutit.

Ophthalmia inveterata, & quæ per multos ſæpe annos perſeverat, diverſam aliquantulum, & longiorem curandi rationem poſtulat, & illa non raro magnum Medico curanti faceſſit negotium; cum difficillime impedire poſſit, quo minus pars nobiliſſima & delicatiſſima, a longo tempore debilitata, fluxionem recipiat. Adde quod non ſolum per fluxionem foveatur hic affectus, ſed etiam ſæpenumero per congeſtionem, ex intemperie in parte contracta, quæ difficillime corrigi poteſt.

Ad illius curationem primo advertendum eſt, num a calidiori hepatis intemperie, quod non raro fit, affectus iſte foveatur; & tunc remedia calidam illam intemperiem corrigentia, primum adminiſtranda ſunt. Et in primis poſt phlebotomiam & purgationes convenientes, maxime conferunt balnea, ſerum lactis, & aquæ minerales vitriolatæ, tum etiam hirudines hæmorrhoidibus affixæ.

Si vero ophthalmiæ materia a ſola cerebri intemperie oriatur, cujus ratione humores pituitoſi ad oculos defluant, cum aliqua ſanguinis portione permiſti; tunc temporis cerebri expurgationi incumbendum eſt per pilulas uſuales (poſt evacuationes univerſales per apozemata, aut alia hujuſmodi remedia) bis, ter, aut quater in menſe uſurpatas; quæ ſimiles eſſe poterunt iis, quæ pro frigida cerebri intemperie præſcriptæ ſunt.

Si purgationes prædictæ, cum aliis remediis infra deſcriptis, ad curationem non ſufficiant, ad purgationes mercuriales per intervalla repetitas, tamquam ad ſacram anchoram confugiendum eſt.

Tum etiam ad humoris influentis diverſitatem, cauterium occipitio admotum erit utiliſſimum. Cujus loco ſetaceum poſteriori cervici infixum, multo felicius operabitur in iis qui hoc remedii genus ferre poterunt. Veſicatorium ſyncipiti admotum mirifice profuit in vetula quadam, lippitudine contumaci laborante, ut refert Foreſtus *obſ.* 11. *lib.* 11.

Rondeletius vero cauterium ſuturæ coronali affixum magis prodeſſe aſſerit, quam in aliis partibus.

Maſticatoria etiam ad fluxionis derivationem proficua futura ſunt, minime vero errhina, quæ propter partium viciniam, humores ad partem affectam attrahere poſſunt.

Si autem cerebrum majori exſiccatione indigere videatur, ad diætam ſudorificam confugiendum eſt, ex china, ſalſa parilla, & aliis etiam ſudorificis confectam.

His accedunt topica reſolventia & oculos roborantia, qualia ſunt in primis fotus & unguenta pro ſtatu & declinatione ophthalmiæ ſupra propoſita, quæ etiam inveteratas ophthalmias diſcutere plurimum valent.

Neque omittenda eſt ablutio oculorum ſupra memorata, ex aqua fœniculi & vino rubro, ad ruboris reliquias diſcutiendas, & oculos roborandos, quæ ſingulis diebus mane iteranda eſt. Ad hujuſmodi etiam ophthalmias inveteratas aqua ſequens magnæ eſt efficaciæ.

℞. Aloes opt. & tuthiæ præparatæ, ana ʒ. vi. ſacchari albiſſimi ℈. j. aquæ roſar. & vini albi non acidi, an. ℥. vi. infundantur in ampulla vitrea bene clauſa ad ſolem per 40. dies. Hujus aquæ non colatæ inſtillentur guttæ aliquot in oculum.

Vel ℞. vini alb. ℔. iij. aquæ roſ. ℔. ß. tuthiæ præpara. ʒ. iij. caryophyl. pulver. ʒ. j. camphoræ ʒ. ß. Miſceantur omnia in vaſe vitreo bene clauſo, & agitentur per duas horas, ac ſoli exponantur per menſem integrum, ea cautione, ut ſingulis diebus ante ſolis occaſum ab aere removeantur, nec illi unquam, niſi a ſole illuminato, exponantur. Hujus aquæ per filtrum trajectæ guttæ duæ, vel tres in oculum inſtillentur hora ſomni, vel etiam hora una aut altera ante exitum e lecto vel cubiculo. Ruborem oculorum etiam inveteratum tollit; lacrymantes oculos, & fiſtuloſos ſiccat; omnem ſuperfluam humiditatem circa membranas exteriores abſumit, viſum acuit.

Sequens etiam præſtantiſſima eſt. ℞. Tritici M. ij. ſalis triti M. j. Ponantur in vaſe cupreo, & effundatur vinum album, ut materia ſupernatet altitudine duorum digitorum tranſverſorum, Tegatur vas & ſimul ſtent in umbra per 5. aut 7. dies donec liquor colorem viridem acquirere incipiat, movendo pluries in die cum ſpatula lignea. Liquor tandem effundatur per inclinationem, & coletur ſi opus fuerit, per chartam emporeticam. Ejus gutta una inſtilletur in oculum. Ruborem diſcutit, fluxionem arcet, oculos abſtergit a maculis, omnibuſque ſordibus, & viſum acuit.

Solenander plurimum laudat decoctum foliorum cotoniorum quæ primo vere integra & illæſa colligenda ſunt & diligenter aſſervanda, ne ſitu, pulvere, aliiſque inquinamentis oblædantur & uſus tempore eorum manipulus incoquatur aqua puriſſima; eaque ſæpenumero oculi abluantur. Mirum (inquit,) oculos præſervant, ruborem diſcutiunt, & influentem humorem arcent.

Aliquando cum ophthalmia pertinaci, ſordes quam plurimæ, puris inſtar, in oculis colliguntur, quæ vix collyriis aliiſque remediis curari poſſunt. Attamen hoc caſu maxime confert goſſipium optime carptum, aut digitis diſcerptum, & ad prunas diligenter exſiccatum, cujus pauca quantitate inſtar plumaceoli oculi contegantur, faſcia ſuperinducta. Mane goſſipium aufertur dictis ſordibus imbutum, hocque remedio per plures noctes continuato, morbus curatur, qui aliis remediis non ceſſerat. Et præcipue ſuccedit in pueris & infantibus, tali morbo laborantibus.

Pro hujus capitis coronide, non erit abs re, Zacuti Luſitani experimentum proponere, qui ophthalmiam deſperatam, & omnibus remediis per annum integrum pertinaciter obſiſtentem, unguento mercuriali curavit. Quamvis enim nulla luis venereæ apparerent indicia, Mercurialis admonitione perſuaſus, qui *lib. De morbo Gallico*: *Cum videritis*, inquit, *morbum quempiam communibus remediis non curari, putate eſſe morbum Gallicum cognominatum*; ægrotantem interrogavit, num eſſet paſſus aliquando luem veneream, aut cum fœda obſcænaque femina concubuiſſet, omnia negavit, unum ſolum confeſſus, ſe per noctem in lecto, hujus contagioſi morbi ſuſpicione non carente, decubuiſſe. Hac ſola fretus conjectura, diætam ſudorificam ex decocto ſalſæ parillæ per viginti dies præſcripſit, attamen citra fructum; quamobrem licet in ſuperis partibus premeret affectio, ut timor eſſet, ne vacuato humore per os, mercurii vi fluxio rueret in oculos, & ingraveſceret amplius affectus; tamen cum eſſet diuturnus, & confluentis humoris impetus ſedatus, unguentum mercuriale corpore exquiſite purgato præſcripſit, eoque admoto ſeptem dierum curriculo, poſt copioſam ſputi vacuationem, dolores ceſſarunt, evanuit inflammatio, mitigatus pruritus, qui antea percipiebatur in palpebris cum acrimonia multa: & relicto ſolo in brachio ſiniſtro fonticulo, ut ſpiraret cerebrum, & ſervato victu, priſtinam recuperavit ſanitatem.

Idem Zacutus Luſitanus in praxi ad hiſtorias, ad ophthalmiam inveteratam, admodum contumacem valde commendat aquam & unguentum, quæ a nobis deſcripta ſunt cap. de ſuffuſione.

CAPUT IX.

De Hipopyo, ſeu pure ſub cornea.

Oculorum inflammationes, quando inſignes ſunt, & in magnum tumorem elevatæ, aliquando per reſolutionem terminari nequeunt, ſed in ſuppurationem abeunt, quod maxime metuendum eſt, & omni ratione avertendum. Inde enim ulcera ſuccedunt, & aliquando pus ſub cornea colligitur, qui affectus ὑπόπυον dicitur. Contuſionibus etiam oculorum non raro ſuccedit, & ſugillationibus inde ortis. Interdum totam pupillam contegit, & viſionem impedit. Interdum vero iridis circuitum amplectitur, & unguis reſecti figuram refert, eaque ratione ὄνυξ, ſeu unguis nominatur.

Cognoſcitur hic affectus non ſolum ex colore albicante, puris naturam referente, ſed etiam ex præcedente inflammatione, aut ſugillatione. Commoto etiam oculo, pus ſub cornea commoveri videtur: adeſt color rubeus in oculo, & dolor pulſans, aut ſaltem præceſſit.

Ad curationem, præmiſſis univerſalibus remediis, ſi inflammationis reliquiæ ſuperſint, auferendæ ſunt remediis in ophthalmia deſcriptis. Poſtmodum leviter diſcutientia admovenda ſunt mollientibus permiſta, ne tenuiori parte reſoluta, craſſior materia fiat, & reſolutioni minime idonea. Fiant igitur fomenta ex decocto florum chamomil. meliloti, ſemin. pſyllii, & fœnugr. cum pannis lineis, vel ſacculis applicanda. In progreſſu vero addi poterunt decocto folia euphraſ. chelidon. & ſemin. fæniculi: vel ſequens collyrium uſurpari poterit.

℞. Aquar. verbenæ, rutæ, chelidon. roſar. fæniculi, ana ℥. ß. aloes opt. tuthiæ præparatæ, ana ʒ. ß. ſacchari canti ʒ. j. Pulveriſentur & miſceantur, addendo lactis muliebris tantillum; & fiat collyrium; de quo bis terve in die guttæ aliquot oculis inſtillentur.

Sequens erit valde efficax.

℞. Croci, aloes, myrrhæ ana ʒ. j. vini ʒ. iij. mellis ʒ. vi. Diſſolvatur crocus in vino. Deinde cum aloe & myrrha miſceantur. Tandem mel addatur. Hoc remedio oculi illinantur.

Denique ea remedia, quæ in declinatione ophthalmiæ, in oculorum maculis, & ſuffuſione præſcripta ſunt, hic etiam conveniunt.

Si reſolventibus medicamentis materia diſcuti nequeat, ad alia remedia confugiendum eſt. Gal. 14. *meth.* refert, Ocillatium quemdam ſui temporis Medicum, cui Juſtus nomen erat, concuſſione capitis multos hypopyos ſanaviſſe. Collocans enim eos in ſella rectos, ac capita eorum utrimque a lateribus apprehendens, mox quatiebat adeo ut manifeſte deſcendere pus ipſi videretur.

Si neque hac ratione pus viſum impediens dimoveri valeat; Galen. *loc. cit.* ad chirurgiam confugit, (quem ſequitur Aetius & alii quamplurimi) quæ oculi punctione perficitur, qualis in ſuffuſione conſuevit. Quæ quidem operatio ut parum noſtris temporibus uſitata eſt; ſic peritiſſimi Chirurgi manum deſiderat, & verendum maxime eſt, ne aperta cornea, cum pure humor aqueus effluat.

CAPUT X.

De Phlyctenis.

In cornea & adnata tunica, quemadmodum in reliquis corporis partibus, generari ſolent veſicæ parvæ, aqua repletæ, bullis ſeu veſiculis ſimiles, quæ a combuſtione aquæ ferventis excitantur, φλυκταιναι Græcis, Arabibus *Bothon* nominantur: ſuntque tumores quidam parvi inſtar granorum milli, acri quodam aut ſeroſo humore oriundi.

Harum puſtularum cognitio facillima eſt, cum ſenſibus pateat. Quæ in adnata oriuntur, rubrum colorem referunt: quæ autem in cornea, ſubnigrum, ſi in illius ſuperficie conſiſtant; album vero, ſi in parte corneæ profundiore ſitæ ſunt.

Quod ad prognoſin ſpectat, phlyctænæ in adnata minus periculoſæ ſunt, quam in cornea. Superficiariæ puſtulæ, minus periculoſæ; profundiores vero magis. Metuendum enim eſt, ne tota corneæ denſitas erodatur, & vel humor aqueus effluat, vel uveæ procidentia contingat.

Curatio in materiæ conjunctæ reſolutione tota verſatur, & cauſſæ antecedentis averſione. Et omnimodo puſtularum ſuppuratio prohibenda eſt, quæ in ulcus degenerat.

Univerſales igitur evacuationes, revulſiones, ac derivationes, quæ in ophthalmiæ curatione propoſitæ fuerunt hic etiam celebrandæ ſunt.

Poſtmodum topica adminiſtranda, quæ leviter repellant in principio, tum etiam diſcutiant, qualia in ophthalmiæ augmento propoſita ſunt, quæ magis convenient, quando inflammatio puſtulas comitatur, quod plerumque fieri conſuevit.

In progreſſu vero, magis exſiccantia & reſolventia erunt uſurpanda, qualia in ſtatu & declinatione ophthalmiæ deſcripta ſunt, ac præſertim unguenta ibidem propoſita, quæ puſtulis illis diſcutiendis & exſiccandis aptiſſima ſunt.

CA-

CAPUT XI.

De Cornea & adnata ulceribus.

OPhthalmiæ ſuccedere ſolent ulcera, in cornea tunica & adnata, quando in ſuppurationem verſa eſt. Succedunt etiam phlyctænis, ſeu puſtulis, in cornea oriundis, iiſque diſruptis. Fieri etiam ſolent ab humoribus acribus & erodentibus, in oculos confluentibus.

Variæ eorum differentiæ ab auctoribus proponuntur, ex variis circumſtantiis deſumptæ, prout ſcilicet vel ſuperficialia ſunt, vel profunda, lata, vel anguſta, varias figuras habentia, & alia hujuſmodi. Sic ulcus cavum, anguſtum, & durum βόθριον, foſſula nominatur. Latum & minus profundum ἕλκωμα dicitur. Quod in iridis circulo ſitum eſt, ἄργεμον appellatur, & a nonnullis *ulcus coronale*. Quod denique profundum, ſolidius, aſperum, quaſi cruſtoſum eſt ἐπίκαυμα & ἔγκαυμα vocatur.

Cognitio ulcerum non eſt difficilis, cum per ſe oculis pateant. Si ulcus ſit in cornea, ulcuſculum album apparet in nigro oculi: ſi in tunica adnata, punctum veluti rubicundum in albo oculi conſpicitur, ob illius tunicæ venas ſanguine refertas.

Ulcera oculorum curatu difficilia & periculoſa ſunt: multo magis tamen in cornea, quam in adnata. Ulcus quod e regione pupillæ ſitum eſt, magis periculoſum, quia in eo ſanato relinquitur cicatrix, quæ corneæ diaphaneitatem auſert, ſicque viſionem lædit. Quod ſi tota tunica erodatur, fit effluxus humoris aquei, & uveæ procidentia.

Curatio hujus affectus, quemadmodum & reliquorum ulcerum, detergentibus & exſiccantibus perficitur, quæ tamen mitiſſima eſſe debent, propter partis mollitiem, & exquiſitum ſenſum. Præmittenda tamen ea, quæ fluxionem ab oculis revellunt, eamque reprimunt; qualia in ophthalmia, tum recente, tum antiqua fuere propoſita. Et ſi inflammatio ulceri conjuncta ſit, remedia illam reſpicientia prædictis erunt permiſcenda. Quibus etiam dolorem lenientia addere conveniet, quoties ille partem infeſtaverit.

Detergentia & exſiccantia moderata ſunt, ſaccharum, mel, crocus, myrrha, thus, aloes, ſarcocolla, tuthia, & ceruſſa, ex quibus formulæ ſequentes componi poterunt.

℞. Decocti hordei & fœnugr. ℥. iv. mellis optimi ℥. ß. vel ſyrupi de roſis ſic. ℥. j. Fiat collyrium, quo oculi ſæpe abluantur. Vel

℞. Aquar. verbenæ, & plantag. ana ℥. ij. ſacchari canti ℥. ß. Miſce pro collyrio. Vel

℞. Aquæ Mellis B. M. deſtillatæ, & aquæ roſar. ana partes æquales. Vel

℞. Ovum coctione induratum & a putamine mundatum. Dividatur in duas partes, & detracto vitello repleatur fovea ſaccharo cando pulverato. Optime ligetur & ponatur in cella vinaria. Extillabit liquor, qui detergendis ulceribus ſine morſu valde idoneus eſt. Et ſi potentius remedium deſideres, myrrha pulverata ſaccharo cando admiſcenda eſt.

Montanus pulverem ſequentem valde commendat.

℞. Albumina ovorum recentium n. xx. Ponantur in vaſe ſtanneo ad ſolem, donec exſiccentur, poſtea pulverentur ſubtiliſſime cum æquali pondere ſacchari, & pulvis immittatur in oculos, qui ſine eroſione plurimum adjuvat.

In progreſſu morbi, ſi potentius detergendum ſit & exſiccandum, adde collyriis prædictis trochiſcos albos Rhaſis, thus, aloen, myrrham, ſarcocollam, & alia hujuſmodi, in parva tamen doſi, ne oculos exaſperent, quibus etiam lac, albumen ovi, mucilagines, aliaque anodyna addi poterunt.

Tuthia præ cæteris valet, quia minime dolorifica eſt, & ſine morſu ſiccat, ac cicatricem inducit, ideo collyria & unguenta ex ea parata, utiliſſima ſunt. Et præ cæteris unguentum in ophthalmiæ curatione deſcriptum, quod magnam tuthiæ quantitatem recipit, erit utiliſſimum.

Collyrii valde detergentis & exſiccantis, ac cicatricem inducentis formula talis eſſe poterit.

℞. Sarcocollæ nutritæ in aqua roſar. ceruſſæ & aloes lotæ, myrrhæ, tuthiæ præparatæ ana ʒ. ß. ſacchari candi ʒ. j. cum mucilagine gummi tragacanthi extracta in aqua roſar. Fiat collyrium, quo palpebræ illinantur.

CAPUT XII.

De Cornea cancro.

UT ſingulis corporis partibus cancer ſolet accidere, ſic etiam oculis aliquando contingit. Et cum, quæ communem cancri theoriam & praxim reſpiciunt, e morborum externorum tractatibus deſumenda ſint, nos hic tantum ea, quæ ad oculum peculiariter tali morbo affectum pertinent, paucis attingemus.

Cancer vel occultus eſt, vel ulceratus. Occultus ad tumorum genera refertur, & in oculo tumor cancroſus, ſeu cancer oculi nominatur. Ulceratus vero, ulcus cancroſum oculi dicitur.

In utroque tamen adeſt durities inæqualis & renitentia, color plumbeus & liveſcens, dolor intenſus & pungitivus, caput & tempora præſertim occupans, venæ lividæ & varicoſæ, in tumore & partibus vicinis apparent. Sanguis acerrimus & aduſtus a parte affecta non raro effluit, quando cancer ulceratus eſt. Ac denique medicamentis tantillum calefacientibus dolor admodum exaſperatur.

Incurabilis eſt affectus in oculo, quemadmodum in reliquis corporis partibus, quando jam radices egit, niſi operatione chirurgica radicitus exſtirpetur.

Curatio duplex ab auctoribus proponitur, vera ſcilicet, & palliativa. Vera, ut dictum, in cancro jam genito, & parti valde radicato, non poteſt obtineri, niſi chirurgia. Recens tamen cancer, ac fere incipiens, curari poteſt frequentibus evacuationibus humoris atrabilarii, præmiſſa venæ ſectione convenienti, ut docet Galen. 2. *ad Glauconem*, *cap.* 10. ubi gloriatur, ſe hunc morbum per initia ſæpe ſanaſſe, adjungendo remediis prædictis optimam victus rationem.

Curatio palliativa, quæ ad ſymptomatum mitigationem dirigitur, non ſolum per dictas evacuationes, ſed etiam topica convenientia perficitur.

Primum igitur victus ratio refrigerans & humectans, qualis humori atrabilario debetur, inſtituenda eſt.

Poſtea ſanguis detrahatur e directo oculi affecti, hirudines pone aurem ejuſdem lateris applicentur: tum etiam hæmorrhoidibus, ſi aliquantulum tumeant. Cucurbitulæ ſcapulis admoveantur, & reliqua revulſionum genera celebrentur.

Purgationes & præparationes humoris atrabilarii fient per potiones, apozemata, juſcula medicata, ſyrupos magiſtrales, & alia hujuſmodi. Sed præ cæteris multum confert ad humorem atrabilarium evacuandum, helleborus niger rite præparatus: ejuſque extracto bis aut ter exhibito, cancer incipiens aliquando a nobis ſanatus eſt.

Hæc remedia humoris affluxum ad oculos, dolores, & reliqua ſymptomata vehementia valde imminuunt. Ad id tamen non parum etiam conferunt topica remedia, qualia ſunt in ophthalmia, ad dolorem leniendum deſcripta. Præcipue autem collyria cum mucilaginibus, trochiſcis albis Rhaſis, & tuthia præparata, cum aqua roſarum, ſolani & plantaginis.

Aqua ſequens pro collyrio & oculi ablutione erit præſtantiſſima.

℞. Radic. ſcrophulariæ maj. & geranii Robertiani, an. M. ij. anogloſſæ, ſolani, borragin. bugloſ. portul. euphraſ. beton. ana M. j. ranarum viridium, & albuminum ovorum, ana num. xij. ſem. fœnugr. & cydonior. ana ℥. j. Radices & ſemina contundantur, & folia incidantur. Deinde affunde aquæ roſar. & euphraſ. ana ℔. j. Miſceantur omnia, & diſtillentur in alembico plumbeo.

Pullorum caro ad doloris ſedationem plurimum poteſt, & morbum ipſum aliquando hoc ſolo remedio curatum fuiſſe, a nonnullis creditur. Sic Mauritius Cordæus, *Comment.* 7. *in lib.* 1. *Hipp. de morbis mulierum*, refert hiſtoriam nobilis cujuſdam feminæ, cui tota pars dextra faciei cancro, eoque ulceroſo obſeſſa fuit diutiſſime, quæ cum variis auxiliis, a Medicis Italis, Gallis, Germanis, Hiſpanis petitis uſa eſſet, tandem vulgari hoc barbitonſoris remedio ſanata eſt. Pullos gallinaceos in partes tenues & latas concidebat, quas ſæpiuſcule commutando interdiu admovebat parti affectæ. Alii admovent carnes pullorum columbinorum, ſectas & adhuc tepidas.

Denique curatio vera cancri confirmati, ſola exſtirpatione obtineri poteſt, quæ fit omnimoda oculi extractione, quam tuto, & ſalutariter fieri poſſe, docet Fabricius Hildanus, & extractionis modum, omneſque illius circumſtantias fuſiſſime deſcribit *obſerv.* 1. *cent.* 1. ut eas hic fruſtra repetere non opus ſit.

CAPUT XIII.

De Ruptura corneæ.

COrnea tunica tantam aliquando patitur continui ſolutionem, ut humor aqueus interdum tunica uvea egrediatur, & illa ſolutio ruptura corneæ ab auctoribus nominatur.

Hujus cauſſa eſt ulcus, aut vulnus illius membranæ, aut magnus humorum affluxus, a quo dicta membrana ita diſtenditur, ut media crepet, & contenti humores effundantur: ut in muliere quadam Pariſienſi contigiſſe refert Paræus *lib.* 16. *cap.* 13.

Incurabilis eſt plerumque hæc affectio, & viſus privationem relinquit, quandoquidem humores oculi effuſi regenerari nequeunt. Si tamen vulnus ſit exiguum, ex quo portio tantum humoris aquei effluat, curationem ſuſcipere poteſt, quandoquidem aqueus humor interdum generari poteſt, ut docuit Galen. 4. *de ſympt. cauſ. cap.* 2.

Curatio hujus affectus glutinantibus remediis tentanda eſt. Et præmiſſis univerſalibus evacuationibus, venæ ſectione ſcilicet, & purgatione, ſi eæ neceſſariæ ſint, adſtringentia & glutinantia oculo admoveantur, & in oculum inſtilletur albumen ovi, cui trochiſci albi Rhaſis admiſceantur.

Eadem pars foveatur decocto roſar. rubr. fol. polygoni, rubi, burſæ paſtoris, & plantag. in vino adſtringente parato, ſi non adſit inflammatio, alioquin in ſimplici. Vel

℞. Carnis cydoniorum ℔. ß. roſar. rubr. P. iij. acaciæ

ciæ ʒ. ij. croci ℈. j. decoquantur in vino adſtringente, & fiat cataplaſma parti applicandum.

Ad integram conſolidationem ſequens collyrium adhibeatur.

℞. Aloes lotæ, tuthiæ præparatæ, & ſarcocollæ nutritæ in lacte muliebri, ana ℈. ß. croci gr. v. cum mucilagine gummi tragacanti, fiat collyrium.

CAPUT XIV.

De Uvea procidentia.

UVeæ procidentia corneæ rupturæ non raro ſuccedere conſuevit, quæ Græcis προπτωσις ῥαγοειδῆς nominatur. Quatuor illius differentiæ ab auctoribus, & præſertim Paulo, proponuntur: quarum prima μυοκέφαλον dicitur, quod formam capitis muſcæ habeat; & contingit quando exigua portio uveæ egreditur. Secunda σταφύλωμα dicitur; & fit, quando major portio uveæ excidit, ut acini uveæ figuram repræſentet. Tertia vero μῆλον nominatur, quando maxima eſt uveæ eruptio, ut ad pomi magnitudinem accedat. Quarta denique ἧλος, id eſt, clavus dicitur, quando uveæ procidentia inveterata eſt, & calloſa reddita.

Curatio hujus affectus difficillima eſt, & eo difficilior, quo major eſt uveæ procidentia. Si vero minor ſit, ut in myocephalo, curationem admittit, quæ adſtringentibus moderatis perficitur, qualia in corneæ ruptura ſupra fuere propoſita.

Antiqui, ut Paulus, Aetius, & Celſus, procidentias inveteratas, quæ medicamentis non cedunt, chirurgia perficere tentant. Hæc tamen noſtris temporibus obſoleta eſt, propter ſummam illius difficultatem, & ancipitem eventum. Si quis tamen eam tentare cupierit, exacte deſcriptam inveniet apud Hieron. Fabric. ab Aquapend. *cap. de ſtaphylomate.*

CAPUT XV.

De Ægylope & fiſtula lacrymali.

HActenus affectus oculorum, qui in humoribus, & tunicis eorum contingunt, expoſiti ſunt. Supereſt jam ut angulorum & palpebrarum morbi explicentur.

Ac primum ſeſe offert tumor, inter majorem angulum & naſi radicem apparens, qui ægylops & anchylops nominatur. Anchylops quidem, ſi nondum ſit ruptus; ægylops vero, poſtquam ruptus eſt.

Tumor iſte, ſeu potius tuberculum, duplici modo ſe habet, cum inflammatione ſcilicet, vel ſine ea.

Quando inflammationem habet comitem, eſt veluti phlegmone parva, furunculo ſimilis, rubore in ambitu perfuſus, cum dolore lancinante. Fitque a ſanguine tenui & bilioſo, per temporum, frontis, facieique venas in partem delato. Unde in abſceſſum plerumque degenerat, qui apertus ulcus producit, quod ſinuoſum brevi efficitur, unde fiſtula lacrymalis nominari conſuevit.

Si autem fiſtula per annum perſeveret, cariem in oſſe producere conſuevit, juxta Aph. Hipp. 45. *ſect. 6. in ulceribus annuis os abſcedere neceſſe eſt.* Et inſuper caries jam facta dignoſcitur ex cavitate, quæ digito comprehenditur, ſaniei ex ulcere manantis fœtore, & aſperitate, ſpecillo demonſtrata.

Sine inflammatione etiam dictum tuberculum ſeſe prodit, tuncque generatur ab humore craſſo & viſcido, pulti, aut melli perſimili, & ad tumores illos accedit, qui atheromata, ſteatomata, & melicerides nominantur, quique doloris expertes eſſe conſueverunt.

Curatio ægylopis valde difficilis eſt, tum quod medicamenta difficile admoveri poſſint, propter oculi viciniam; tum quod ob partium mollitiem abſceſſus in ulcus ſinuoſum facile degeneret, ut ante dictum eſt. At multo adhuc difficilius curatur, ſi abſceſſus ad nares rumpatur, & pus per illas effluat, quia ſubjectorum oſſium corruptio utplurimum conſequitur.

Aliquando vero ægylops ad cancri naturam accedit, quod dignoſcitur ex dolore pungitivo, venarum tenſione, cutis duritie, atque lividitate, tuncque ſatius eſt omnino non attingere, quia remediis magis efferatur, doloreſque acerbiores excitat.

Fiſtula lacrymalis recenter genita, & quæ orificium habet extrinſecum ac manifeſtum, medicamentis curabilis eſt: quæ vero profunda & inveterata, ac cum oſſis carie conjuncta, vix ſine cauterio auferri poteſt.

Varia horum affectuum tempora, variam remediorum adminiſtrationem deſiderant. Ac primum ægylope incipiente, fluxio, quæ ad partem fit, revellenda eſt phlebotomia & purgatione: ſimulque repellentia fronti admovenda, quibus aliquando morbi progreſſus prohibetur, & ſuppuratio impeditur. In hunc finem ceratum ſequens concinnari poterit.

℞. Cortic. malor. granator. acaciæ, balauſtior. gallar. nuc. cupreſſi, aluminis rochæ, boli armenæ, ana ℥. j. ceræ albæ ℥. iv. terebinthinæ ʒ. iij. Fiat ceratum.

Poſt uſum repercutientis remedii, per aliquod tempus reſolventia parti affectæ admovenda ſunt, quale eſt hoc decoctum.

℞. Mellis puri, aloes, ana ℥. ij. myrrhæ ℥. j. croci ʒ. j. ß. aquæ ℔. ij. Coquantur lento igne ad mediæ partis conſumptionem. Hoc decocto imbuatur fruſtulum ſpongiæ mollioris, & mediocriter exprimatur, ac parti applicetur calide. Poſtea faſcia deligando, & ſæpe iterando.

Amatus Luſitanus ceratum contra ægylopas deſcribit *curatione 60. cent. 5.* & multis laudibus effert, quod ita ſe habet.

℞. Pulver. teſtar. cochlearum ʒ. ij. myrrhæ, aloes, lotæ, thuris, ana ℥. ß. ſarcocollæ, ſanguin. dracon. ceruſſæ, ana ʒ. iij. opopanacis aceto ſoluti, & lapidis hæmatitis, ana ʒ. j. ß. croci ℈. ij. ceræ & reſinæ, ana ℥. iij. M. ſimul ad ignem ſecundum artem, & fiat ceratum angulo oculi applicandum.

Si prædictis remediis tumor reſolvi nequeat, ſed ad ſuppurationem tendat, illa juvanda eſt emplaſtro diachylo ſimplici: aut ſi dolor & inflammatio urgeatur, cataplaſma de mica panis utiliter admovebitur. Si ſponte abſceſſus non rumpitur, ferro aperiendus eſt, idque quamprimum; ſi enim apertio differatur, pus partes vicinas erodit, & fiſtulam incurabilem ſæpe producit. Multi cauterio aperiunt; ſed ferrum non ignitum tutius eſt.

Aperto abſceſſu ulcus detergendum eſt, & ad cicatricem ducendum, more aliorum abſceſſuum. Si vero ulcus pertinacius evadat, & in fiſtulam abeat, curatio ſequens illi adhibenda eſt.

Ac primum vacuatio univerſalis per phlebotomiam & purgationem repetenda. Fluxio a capite avertenda per cucurbitulas, veſicatoria, & cauſtica, idoneis locis appoſita, quibus ſuccedere poterit decoctum chinæ, vel ſalſæ parillæ, per plures dies exhibitum. Eodemque tempore cerebrum exſiccandum ſuffumigiis, pulveribus cephalicis, & aliis in catarrhi curatione propoſitis.

Cauterii loco ſetaceum cervici utiliter admovebitur: eo enim ſolo curatam fuiſſe fiſtulam lacrymalem refert Fabr. Hildanus *obſ.* 41. *cent.* 1.

Si jecoris intemperies fluxionis cauſſa antecedens (ut ſæpe fit) eſſe videatur; illi peculiariter eſt providendum remediis idoneis.

Ad topica veniendo, ulceris orificium aperiendum & dilatandum eſt lente & paulatim, cum penicillo ex medulla ſambuci, ſpongia præparata, vel radice gentianæ confecto. Eoque ſatis aperto, ſequens medicamentum a Foreſto commendatum, *obſ.* 17. (15.) *lib.* 11. apponatur.

℞. Mellis communis ℥. ij. viridis æris ʒ. j. aquæ rutæ ℥. iv. Æs viride pulverizetur, & cum aliis lento igne decoquatur ad tertiæ partis conſumptionem, & colatura per ſyringam tepide ac ſuaviter imponatur. Si acrius medicamentum videatur, aqua rutæ ulcus abluatur quotidie, & poſt lotionem exiguum unguenti apoſtolorum admoveatur. Hæc remedia per vices ad tres ſeptimanas continuanda, ſuperponendo emplaſtrum conveniens, & oculum aqua roſacea defendendo.

Ulcere ſatis repurgato, ad incarnandum & cicatrizandum, ſequens collyrium uſurpabitur.

℞. Thur. ſarcocoll. aloes, ſanguin. draconi. balauſtior. alumin. antimonii. ana ʒ. j. viridis ægris gr. v. Subtiliter pulverizentur, cum aqua rutæ fiat collirium, ſatis liquidum, inſtillandum leviter cum ſtipite rutæ ter in die, & torunda in eo madefacta immittatur, ſuperimpoſito emplaſtro diapalmæ. Turunda paulatim minuatur, & circa finem omnino auferatur, abluendo tantum partem collyrio prædicto, & diapalma imponendo. Hac methodo fiſtulas recentes curatas fuiſſe, refert Foreſtus *loco citato*, ab inſigni quodam ſui temporis chirurgo.

Si os carie affectum manifeſte appareat, ſolo cauterio actuali curari poteſt, cujus adhibendi modus exacte deſcribitur a Paræo, Fallopio, & Aquapendente *in operibus chirurgicis*; Fabric. tamen Hildanus *obſ.* 22. *cent.* 5. ſe fiſtulam lacrymalem cum oſſis carie, a quatuor annis infeſtantem, & pro deplorata habitam, in puero tredecim annorum, ſolis medicamentis feliciter curaſſe gloriatur, eam dilatando cum ſpongiis præparatis uſque ad ipſum os, poſtea euphorbium per ſe fiſtulæ inſpergendo, & quidem in copia, deinde emplaſtrum ex ſolo gummi elemi applicando. His ea, qua fieri potuit diligentia, per ſeptimanas aliquot adhibitis remediis, ſquamula oſſis ſe obtulit, quæ exacta eſt, & poſtquam per paucos dies ſemiguttulam balſami Tolurani, ſemel in die cum filamentis ulceri impoſuiſſet, fiſtula brevi pleniſſime conſolidata eſt.

CAPUT XVI.

De Rhyade, & Encanthide.

FIſtulis lacrymalibus ut plurimum ſuccedit alius affectus, qui Rhyas nominatur, & carunculæ anguli majoris aſſumptio vel imminutio, a qua & angulus latior evadit. Fit tamen ab aliis cauſſis, nempe ab humoribus acribus & erodentibus in eam partem decumbentibus; vel a medicamentis cathæreticis, pro fiſtulæ curatione adhibitis.

Rhyadi opponitur Encanthis, quæ eſt ipſius carunculæ immodica excretio & eminentia, eaque generatur a ſanguine redundante ad partem tranſlato, & ulcere ejuſdem partis non ſatis mature exſiccato.

Rhyadis curatio ſarcolicis & conſolidantibus medicamentis perficitur, qualia ſunt quæ ſequuntur.

℞. Roſ.

℞. Roſ. rubr. P. j. nucum cupreſ. & myrtillor. ana ʒ. ij. aloes ʒ. j. ß. vini auſteri ℔. j. Coquantur ad quartæ partis conſumptionem. Hoc decocto abluatur pars frequenter. Vel

℞. Aloes, thuris, ana ʒ. j. ſanguin. dracon. ʒ. ß. roſar. rubr. & granor. ſumach, ana ℈. j. aquæ roſar. ℔. j. Bulliant ad quartæ partis conſumptionem. Fiat inſtar collyrii.

Enchanthis curatur ablatione carnis ſuperfluæ, oculi angulo adnatæ, quod perficitur excedentibus medicamentis, a mitioribus ad potentiora progrediendo. Igitur alumen uſtum prius admovendum eſt; quod ſi non ſufficiat, ad unguentum Apoſtolorum, vel ægyptiacum, vel vitriolum uſtum progrediendum. Quod ſi ne hæc quidem ſufficiant, ferro abſcindenda eſt caruncula, vel cauterio actuali abſumenda.

Antequam autem hæc fiant, corpus prius præparandum eſt evacuationibus convenientibus, ne nova fluxio ad partem attrahatur.

In exciſione autem & cauterii adminiſtratione, vel etiam in abſumptione carunculæ, quæ medicamentis fit, hoc diligenter obſervandum, ne tota caruncula abſumatur, ſed illud tantum, quod ſuperfluum eſt, auferatur; alioquin in contrarium affectum, rhyadem puta, deducetur.

CAPUT XVII.

De Epiphora.

Epiphoræ nomen, humoris fluxum generatim ſignificat, in quamcumque partem irruat. Uſus tamen obtinuit, ut pro tenuis humoris per oculos effluxu ſpeciatim accipiatur, unde lacrymæ involuntariæ etiam nominantur, quæ per oculorum angulos aſſidue defluere conſueverunt.

Ad harum autem lacrymarum præternaturaliter effluentium generationem, concurrunt pravæ partis mandantis & recipientis diſpoſitiones. Pars mandans eſt cerebrum, quod frigidiori aut calidiori intemperie præditum, ſeroſos humores congerit, eoſque ad partes inferiores, & fluxioni recipiendæ idoneas tranſmittit. Pars recipiens eſt glandula, juxta oculi angulum majorem conſtituta, & caruncula eidem angulo ſuperpoſita, quarum partium raritas; aut denſitas, aut alia quævis imbecillitas efficit, ut humorum influentium decubitum facile recipiant. Ideo ſæpe ſolet contingere epiphora in ægylope, fiſtula lacrymali, rhyade, & encanthide; quod nimirum humores ſuperflui ad partes laborantes facile tranſmitti ſoleant.

Fertur hujuſmodi humor a cerebro in oculorum angulos, interdum per venas internas, & interdum per externas, ut propriis ſignis paullo inferius diſtinguemus.

Ille autem humor, epiphoram efficiens, aliquando frigidus eſt, & nullum aliud incommodum ægrotanti adfert, præter fluxionis moleſtiam: aliquando vero acrimoniæ & ſalſedinis particeps, dolorem, ardorem, ruborem, tum etiam exulcerationem palpebris afferre ſolet.

Signa præſentium lacrymarum nulla ſunt, cum ipſa ſatis per ſe pateant. Apparet etiam ex prædictis, num lacrymæ frigiditatis, an caliditatis acrimoniæ ſint participes. Supereſt tantum diſtinguere, an per interna vaſa, an per externa efferantur. Cum per internas venas humores defluunt, dolores in intimo capitis præſentiuntur, & acres ſternutationes nonnunquam excitantur. Si vero per venas externas, quæ extra calvariam poſitæ ſunt, humores defluant, vaſa in fronte & temporibus diſtenta apparent, & caput veluti revinctum ſentitur, & ab adſtringentibus remediis exterius applicatis ægri juvantur.

Quod ad prognoſin ſpectat, recentes epiphoræ, & a cauſis externis præcipue oriundæ, facile curantur, maxime vero in juvenili ætate. Antiquæ & in ſenibus difficillime curationem recipiunt. Quæ vero ex aliis morbis procedunt, ut ægylope, fiſtula lacrymali, & ſimilibus, ab illorum affectuum curationibus omnino dependent.

Curatio hujus affectus in fluxionis ablatione, & partis recipientis roboratione conſiſtit.

Fluxio auferenda eſt humoris peccantis evacuatione, revulſione, derivatione, & partis mandantis roboratione.

Humor peccans, ſeu ſeroſus humor, in cerebro redundans evacuabitur venæ ſectione & purgatione.

Venæ ſectio in frigida cerebri intemperie non convenit, niſi manifeſta plethoræ ſigna adfuerint. In calida vero intemperie, quando humores acrimonia præditi ſunt maxime convenit, eaque bis, aut ter, ſi opus videatur, iterari poterit.

Purgatio fieri poteſt per potiones, apozemata, pilulas, & alia hujuſmodi, quæ ægrotantis naturæ aptari poterunt.

Revulſio humoris affluentis fit per cucurbitulas, ſcapulis frequenter admotas: veſicatoria, poſteriori parti cervicis appoſita, & cauteria occipiti aut brachiis inuſta.

In contumaci affectu veſicatorium ſincipiti admotum mirifice prodeſt, ut narrat Foreſtus *obſ.* 11. *lib.* 11. de vetula quadam, quæ cum oculos haberet lippientes lacrymantes, & ſanioſos, cum intenſo dolore, & prurigine, & nullis remediis curari poſſet; admoto capiti raſo emplaſtro, ex pulvere cantharidum, fermento, & melle, perfecte curata eſt.

Rondeletius vero cauterium, ſupra commiſſuram admotum, magis conferre aſſerit, quam ſi aliis partibus applicetur.

Ad derivationem conferunt hirudines pone aures admotæ, & maſticatoria horis matutinis uſurpata.

Ne vero humores ſemel evacuati de novo generentur, cerebrum roborandum atque exſiccandum eſt. Et quidem, ſi frigida fuerit illius intemperies, omnia remedia, quæ pro intemperiei frigidæ cerebri curatione à nobis propoſita ſunt, uſurpari poterunt. In calidiori vero ea, quæ in calidi catarrhi curatione præſcripta ſunt, præcipue cerebrum reſpicientia, hic convenient.

Dum prædicta remedia uſurpantur, parti recipienti providendum eſt topicis remediis. Ac primum ſi humor fluat per venas externas, adſtringentia fronti & temporibus admovenda ſunt, & ſi fluxio fiat ab humore calido, & acri, ſequens cataplaſma admovendum eſt.

℞. Boli armen. ſanguin. dracon. balauſtior. & myrtillor. ana ʒ. j. ß. acaciæ & hypociſtidos, ana ʒ. j. thur. maſtich. ana ℈. ij. roſar. rubr. P. j. Pulverentur & excipiantur albumine ovi, & pauco aceto. Fiat cataplaſma, quod linteo inductum, dictis partibus applicetur, & quoties exſiccatum fuerit, renovetur.

Si fiat ab humore frigido, ceratum ſequens admoveatur.

℞. Thur. maſtich. ana ʒ. j. ß. gummi animæ, tacamahacæ, & lapidis hæmatitis, ana ʒ. j. gummi juniper. ℈. ij. terebinthinæ, & ceræ q. ſ. Fiat ceratum.

Ipſi vero parti affectæ collyria adſtringentia & exſiccantia admovenda ſunt, in ſequentem modum compoſita.

℞. Tuthiæ præparatæ ʒ. j. ſarcocollæ nutritæ ʒ. ß. thur. maſtich. ana ℈. ß. ſpicæ nardi gr. vj. Fiant trochiſci, qui ovi albumine vel ſucco cydoniorum excepti, cantho oculi applicentur.

Vel tuthia præparata linteo raro excipiatur, & filo alligetur, in vino auſtero immergatur, eoque oculus ſæpe abluatur. Vel

℞. Tuthiæ præparatæ, cortic. ovorum pulverizator. aloes optimæ, ana ℥. j. Involvantur in panno lineo, & fiat pila; quæ infundatur in aqua fœniculi ſuſpenſa cum filo, poſtea ſæpe in die exprimatur pila in oculos.

Sola aloe pulverata, & in pilam, ut dictum eſt, concinnata, & in aqua roſar. poſita, non parum conducibilis eſt. Vel

℞. Aloes, nucis cupreſ. thur. maſtich. myrrhæ, ana ʒ. ij. tuthiæ præparatæ, ſarcocollæ nutritæ, ana ℥. j. ß. ſanguin. dracon. berberis, ſumach. roſar. rubrar. ana ℈. j. Pulverentur tenuiſſime, & excipiantur aqua fœniculi, fiatque collyrium.

In calida fluxione ſequens præcipue convenit.

℞. Trochiſcorum albor. Rhaſis ſine opio, ſarcocollæ nutritæ, lycii, acaciæ, olibani, ana ʒ. j. ß. oſſium myrobalan. aduſtorum, coralli albi & rubri, ana ʒ. ß. margaritar. ℈. ß. ſucci mali punici, ad medietatis abſumptionem cocti, quantum ſatis. Fiat collyrium.

Si rubor oculorum epiphoræ conjunctus ſit, ſequens erit utile.

℞. Granor. ſumach. contuſor. ℈. j. aquæ plantagin. calidæ ℥. j. Macerentur aliquandiu, deinde fortiter exprimantur, addendo aquæ roſar. euphraſ. aquæ album ovi diu concuſſi, ana ℥. ß. ſacchari candi ſubtiliſſime triti, & cum pauca aqua colati ℈. j. Fiat collyrium.

Denique ea collyria, quæ pro ophthalmia inveterata præſcripta ſunt, hic etiam aptari poterunt.

CAPUT XVIII.

De Pterygio, ſeu ungue oculorum.

Unguis oculi eſt membranula dura & nervoſa, quæ ex angulo oculi majore prodiens, album oculi primum contegit, mox & ſucceſſu temporis ad nigrum tenditur, & pupillam tegendo viſionem impedit.

Aliquando tenuis eſt hæc tunica, colore albicante prædita: interdum vero carnoſa evadit, venis multis cruentis contexta, diciturque *panniculus*, & *ſebel* ab Avicenna. Quamvis nonnulli panniculum ab ungula diſtinguant, quod ſcilicet ungula ſit nervea quædam tunica, ſine venarum repletione, & tunicam tantum adnatam contegat: Sebel vero, ſeu panniculus tantum oculum cooperiat, & rubro colore præditus ſit, ac venulis intertextus.

Oritur hic affectus ab exulceratione carnis, quæ eſt in angulo oculi, aut tunicæ adnatæ, unde ſcabrities parti & inæqualitas emergit, quam dum facultas nutriens adæquare, & complanare nititur, copioſiorem ſanguinem effundit, eique incrementum præternaturale producit, aut quoddam veluti tegumentum ei generat. Quia tamen in oculum male affectum quamplurima excrementa confluunt; ideo non ex ſanguine puro, ſed pluribus excrementis permixto unguis generatur. Unde variæ illius differentiæ exſurgunt, quod alius durus, alius mollis, alius albo, alius citrino, alius rubro, alius fuſco colore præditus ſit. Alius facile ſeparabilis ab adnata & cornea, alius tenaciter adhærens. Alius ſimplex & pravæ qualitatis expers, alius putridus & cancroſus.

Hujus affectus diagnoſis ex dictis facile intelligitur. Tum cauſæ illum producentes, humores ſcilicet ex quibus generatur, ex colore internoſci poterunt: rubra enim ungula fit a ſanguine puro, citrina a bile, alba, a pituita, fuſca ac nigricans, a melancholia.

Quod ad prognoſin attinet, malum hoc difficile curatur, & non niſi longiſſimo tempore: ſiquidem remedia acria, ungulæ conterendæ neceſſaria, non niſi ſenſim & paulatim uſurpari poſſunt, propter exquiſitum oculorum ſenſum.

Si oculus affectus minor evaſerit, malum eſt ſignum: partis enim debilitatem arguit.

Recens ungula & magnitudine mediocris, pharmaceuticis remediis curari poteſt. Quæ vero aucta eſt, ad nigrum oculi ſe extendens & jam inveterata, non niſi manuali operatione curari poteſt.

Ungula, quæ craſſa eſt, everſa, eminens, indurata & nigricans, curari non poteſt, cancroſam enim naturam obtinet.

Curatio ad cauſſam morbi antecedentem & conjunctam dirigenda eſt.

Ratione antecedentis, primum victus ratio idonea præſcribenda eſt, qualis in aliis oculorum affectibus a fluxione oriundis ſupra propoſita eſt.

Simulque evacuationes ac revulſiones, in dictorum affectuum curationibus præſcriptæ, etiam hic uſurpari poterunt: nempe purgationes, phlebotomiæ, cucurbitulæ, veſicatoria, & alia hujuſmodi.

Ac ſufficienter corpore purgato, ad topica veniendum eſt, quæ ungulam abſumere valeant, a minoribus incipiendo; qualia ſunt omnia, quæ pro macularum curatione ſupra propoſita ſunt. Quæ ſi non ſufficiant, ad fortiora veniendum eſt, quæ ab auctoribus paſſim deſcripta inveniuntur. Foreſtus collyrium ſequens maxime commendat.

℞. Succi fœniculi ℥. iv. ſucci chelidon. ℥. iij. ſucci rutæ ʒ. ij. ſucci malvæ ℥. ij. ß. aloes ʒ. j. vitrioli ℈. ij. æruginis æris ℈. j. zimziberis & cinnamomi, ana ʒ. ß. fellis anguillæ ℥. ß. fellis tauri, bovis, aut porci ʒ. ij. ſacchari candi ℈. ij. bulliant ſucci, addendo reliqua, & depurentur. Fiat collyrium.

Sequens etiam ab eodem commendatur.

℞. Lapid. hæmeritis Drach. ij. vitrioli albi, viridis æris, uſtorum ana ʒ. iij. myrrhæ & croci ana Drach. j. piperis longi Drach. ß. ſacchari candi ℥. ß. Pulverizentur ſubtiliſſime ut alcohol. Hujus pulveris ℥. j. miſceatur Drach. ij. aquæ raphani, & applicetur bis, terve in die prout æger tolerare poterit.

Ante uſum horum remediorum, pars fovenda eſt decocto emolliente, quod etiam poſt eorum applicationem iterandum eſt, ad dolorem leniendum.

Inter remedia minus vehementia, ſequens cum fructu uſurpari poterit.

℞. Oſſis ſepiæ ℈. ij. ſacchari candi Drach. j. vetrioli ℈. ß. tuthiæ præparatæ Drach. ß. M. Fiat pulvis ſubtiliſſimus, ungulæ inſpergendus.

Si topicis hiſce remediis ungula abſumi nequeat, ad chirurgicam operationem veniendum eſt, quæ fit hamulo perforando ungulam ad baſim, deinde filum lineum duplicatum acu trajiciendo, utrinque ad baſim arcte deligando, atque ſic apprehenſam inciſorio inſtrumento abſcindendo, prout fuſius docetur a Celſo, Paulo, Aetio, Hieronymo ab Aquapendente in operationibus chirurgicis, aliiſque quampluriniis.

Facta inciſione, linteum aqua roſacea & albumine ovi imbutum, eſt apponendum, ad dolorem ſedandum, & inflammationem prohibendam. Ac denique ſiccantibus medicamentis, collyriis ex tuthia, thure, aloe, trochiſcis albis Rhaſis, aliiſque ſiccantibus medicamentis cicatrix inducenda.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER TERTIUS.

DE AFFECTIBUS AURIUM.

PRÆFATIO.

AURES pluribus morbis conflictari ſolent; ſimilaribus, organicis, & communibus, ut docet Galenus 1. de ſympt. cauſ. cap. 2. *qui cum nonniſi per ſymptomata cognoſcantur, ad ſymptomatum ſeriem eos reducere eſt animus. Symptomata vero quæ auribus contingunt, ad actiones læſas, aut vitia excretorum referuntur. Actio læſa, vel eſt auri propria, vel communis omnibus ſenſoriis. Actio auri propria, nimirum auditus, læditur abolite, imminute, & depravate. Abolite, in ſurditate: imminute, in gravi auditu: depravate in ſonitu aurium. Actio communis omnibus ſenſoriis eſt ſenſus tactus, cujus ratione doloribus obnoxiæ ſunt. Vitia denique in excretis ea omnia continent, quæ ab auribus præternaturaliter egrediuntur. Sicque totus hic tractatus quatuor concludetur capitibus. Primum erit de ſurditate, & gravi auditu. Secundum, de tinnitu aurium. Tertium, de dolore aurium. Quartum, de exeuntibus præter naturam ex aurium cavitatibus.*

CAPUT PRIMUM.

De ſurditate, & gravi auditu.

SUrditatem & gravem auditum eodem capite complectimur, quia fiunt ab iiſdem cauſſis, ſecundum magis & minus tantum; differentibus: ita ut valde excedentes auditum prorſus auferant, remiſſiores vero eum tantum imminuant. Immo vero uterque affectus vulgo ſurditas nominatur; qui enim alios audire nequeunt, niſi alta voce loquentes, ſurdi eſſe dicuntur.

Surditas autem proprie dicta κώφωσις Græcis nominatur, cum nempe auditus omnino aboletur, adeo ut ea affecti vel nullum penitus ſonum audiant; vel ſi ſonum aliquem auribus percipiant, illius tamen differentias percipere nequeant. Hi etiam ſæpe muti ſunt, ſi nimirum ab ortu ſurdi naſcantur; non ſolum ex eo, quod per auditum homines loquendi formulas addiſcunt; ſed etiam propter maximum conſenſum, qui eſt inter auditus & loquelæ inſtrumenta, per nervum quintæ conjugationis, cujus rami præcipui ad aures quidem feruntur, nonnulli tamen ad linguam & laryngem protenduntur. Unde fit, ut aurem interiorem vellicando, tuſſis excitetur. Et ratio evidens eſt. Siquidem ſurdi a nativitate, ſi loquelæ inſtrumenta non haberent vitiata, aliquam vocem articulatam ex naturali inſtinctu ederent: quemadmodum reliqua animalia, etiamſi a nativitate ab aliis ejuſdem ſpeciei animalibus ſegregentur, ut nunquam ea audire valeant, vocem tamen ſibi connaturalem proferunt. At ſurdi a nativitate nullam vocem articulatam edunt, ſed ſonum tantum confuſum, qui partium loquelæ inſervientium læſionem manifeſtam arguit. Læſio autem illarum partium potiſſimum eſt ab humiditate, quæ cum nervum illum afficiat, qui ad aures, linguam, & laryngem protenditur, auditum & loquelam ſimul affici neceſſe eſt.

Gravis auditus βαρυηκοΐα Græcis appellatur, eoque affecti ægre ſonum percipiunt, nec loquentes intelligunt, niſi alta voce clamantes. Alii vero ne ſic quidem audire ſatis poſſunt, nec niſi colloquentes in aures ipſis loquantur, ac vociferentur.

Uterque affectus a cerebri, vel auris vitio exoritur.

Cerebri intemperies frigida, aut repletio, aut imbecillitas, aut alia quælibet læſio, in ea præcipue parte, quæ nervi auditorii exortum aut progreſſum occupat, ſurditatem, aut gravem auditum poteſt efficere.

Auris affectus vel in exteriore, vel in interiore auris parte verſantur.

In exteriore cavitate auditus defectum efficit obturatio perfecta, vel imperfecta, a tumore, abſceſſu, ſanguine, pure, pituita, aliiſque rebus tum intrinſecus, tum extrinſecus incidentibus. Advertendum tamen eſt, meatus exterioris obturationem, integram & abſolutam ſurditatem non poſſe efficere, ſed tantum gravem auditum: quandoquidem per os etiam ſoni ad aures deferri poſſunt. Etenim meatus patens eſt ab auris interna cavitate ad palatum, per quem ſoni facile ingrediuntur & ad aures ſeſe inſinuant, qui etiam meatus aurium expurgationi dicatus eſt. Et ſonum per os apertum excipi, multa oſtendunt experimenta. Videmus enim ſurdaſtros, ut melius loquentes audiant, aperto ore ſermones eorum excipere. Et ſi utraque aure diligenter obturata, muſica inſtrumenta baculo contingas, quem dentibus apprehenderis, exquiſitius audiuntur. Ut in via noctu alicujus procul advenientis ſtrepitum captamus, & e longinquo magis audimus, ſi baculi aut enſis alterum extremum terræ affigamus, alterum vero dentibus apprehendamus.

In parte auris interiore, ſurditatem, aut gravem auditum efficiunt humores in cavitate interiori collecti, & a capite præſertim defluentes: qui plerumque pituitoſi ſunt, nonnunquam tamen bilioſi, ut patet *Aphor.* 28. *ſect.* 4. ubi Hipp. bilioſas dejectiones ſurdis prodeſſe aſſerit; interdum etiam ſanguinei, ſiquidem ſurditatem, quæ criſim comitatur, ex ſanguinis fluxu per aures fieri compertum eſt. Illi autem humores a toto corpore interdum ad aures tranſmittuntur, ut in febribus continuis, & præcipue malignis. Eundem affectum producit mala auditus organorum conformatio, qualis eſt, ſi tympanum nimis laxum evaſerit a ſono violento vel humectatione: (Ea ratione ſurdaſtri quamplurimi in conſtitutione auſtrina graviorem habent auditum: quia membrana aeris humiditate relaxatur) aut nimis tenſum exſiccatumque, poſt morbos acutos, vigilias, aut jejunia, aut diſruptum ab iiſdem motibus ingentibus, aut eroſum a pure. Egrediuntur tamen aliquando pus, ex ſuppurata aure, & ſanguis, in magnis concuſſionibus, ſine læſione auditus, quando exitus

eſt inter os & membranam: ſic enim ſeptum illæſum permanet. Vel ſi reliquæ auris particulæ ab ortu, aut aliqua cauſſa externa, ut ictu, caſu, aliiſque, a debito naturali ſtatu dejectæ ſint. Intemperies denique frigida ab aere frigidiore, vel aqua frigidiſſima in aurem immiſſa, vel narcoticorum, aliorumque medicamentorum uſu nimio, hunc effectum producere ſolita eſt.

Has omnes cauſſas per propria ſigna diagnoſtica ſigillatim diſtinguere difficillimum eſt. Arte tamen & conjectura in hunc modum elucidari poſſunt.

Si a cerebri vitio ſurditas contingat, aut alii etiam ſenſus læduntur, aut aliquis affectus peculiaris in cerebro apparuit, aut dolor capitis, aut gravitas, apoplexia, lethargus, aut alii hujuſmodi.

Obturatio externæ aurium cavitatis oculis ipſis dignoſcitur; ſi ad Solem cavitatem illam introſpicias, tumque apparebit, num tumor, aut materia craſſa, aut alia quæpiam ſubſtantia heterogenea cavitatem illam repleat. Tum etiam, ſi aliquid extrinſecus in aurem illapſum ſit, ex relatu ægrotantis dignoſcitur.

Si vero cavitas interiori aliquo humore repleatur, pituitam eſſe judicabimus, ſi fluxio pituitoſa ægrotantem prius infeſtaverit, aut ſi ille hujuſmodi fluxionibus frequenter fuerit obnoxius.

Bilioſum vero humorem hunc affectum producere, indicabit febris bilioſa prægreſſa, aut jam ægrotantem detinens, & acutiſſimi doloris præſentia. A ſanguine vero fieri oſtendit dolor gravans, & ſanguinis redundantia in toto corpore. Et hæc in perturbationibus criticis præcipue contingit.

Tympani laxitas & humectatio dignoſcitur ex cauſſis prægreſſis humectantibus, & humida intemperie aliquam aliam partem affligente: vix enim fieri poteſt, ut cauſſæ humectantes hanc unicam particulam affecerint.

Ejuſdem tympani tenſio & exſiccatio nimia ex totius corporis ſiccitate & cauſſis exſiccantibus prægreſſis erit dignoſcenda.

Tympani etiam diſpoſitionem aut eroſionem conjicere poterimus, ſi cauſſæ vehementes rumpenteſque aut erodentes enumeratæ præceſſerint.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtituenda eſt.

Surditas a nativitate, & quæ longo tempore contracta eſt, eaque integra & abſoluta, incurabilis eſt. Quæ vero non abſoluta, ſed diuturna, difficillime, & ut plurimum nunquam curatur.

Surditas a bile, aut ſanguine oriunda, dum in febribus continuis & acutis tantum ſoleat contingere, cum earum febrium curatione ſolvi conſuevit.

Gravis auditus, ſi brevi tempore non curetur in omnimodam ſurditatem degenerat, teſte Gal. 3. *de compoſ. med. ſec. loc. cap.* 3.

Membrana tympani rupta, vel cicatrix in ea relicta, incurabilem ſurditatem efficit.

Surditas per intervalla creſcens & decreſcens, curabilis eſt: ab humore enim mobili, qui interdum minuitur & augetur, eam produci ſignificat.

Surditas, quæ a vitio cerebri excitatur, facilius curatur, quam quæ a proprio auris affectu producitur.

Curationem quod attinet, illa ſurditas, quæ ab aliquo cerebri affectu dependet, non aliam curationem requirit, quam quæ dictis affectibus deſtinata eſt, e propriis capitibus repetenda. Quæ a tumore exoritur, ſi ille durus ſit & inveteratus, curationem non recipit: ſi vero calidus & inflammatorius, illius curatio in aurium doloris curatione proponetur. Si vero a pure in aure collecto producatur, ex capite ultimo hujus tractatus curatio erit deſumenda, ubi de his agetur, quæ præternaturaliter ex aure egrediuntur.

Si a ſiccitate hic affectus oriatur, curandus eſt, juxta Rhaſis præceptum, victu humectante, ſomno longiori, & capitis perfuſione cum aqua tepida: quibus addi poſſunt humectantia in aurem immiſſa, ut oleum amygdal. dulc. & ſimilia. Si ab aliena re, extrinſecus in aurem illapſa, ſurditas, vel gravis auditus oritur; ea protinus auferenda eſt eluendo, aut excutiendo, aut extrahendo: & ſi animalcula quædam ſint, quæ auris cavitatem ſubierint, alliciendo, aut enecando. Eluuntur infundendo, quæ viam hanc lubricam reddunt, & humectant, dilatantque: ut lac, oleum amygdal. dulc. vel decoctum aliquod emolliens & relaxans. Excutiuntur impetu quodam, ut ſternutatione mota; ſic enim] ſpiritus impulſu, comotis illis partibus, quod in meatu auris latet, ſæpe excluditur, idque citius, ſi prius via, ut dictum eſt, dilatata & lubrica facta fuerit. Prodeſt etiam inclinata aure affecta, ſupra pedem illius lateris ſaltare; qua ratione pueri poſt natationem aquam auribus influxam excutiunt. Si hæc non ſuccedant, extractio molienda eſt auriſcalpio, cavendo tamen, ne dum intromittitur, illud quod adhæret, ulterius propellatur. Ideo auriſcalpii cochleare admodum tenue ſit, ut facilius in aure contentis poſtponi poſſit. Vel forcipe ad id accommodata, utrinque acuta & aſpera, illa apprehendi & eximi debent. Vel ſi neque hoc ſuccedat, cum corpora dura ſunt, ut nucleus, vel lapis; alio inſtrumento apprehenſa confringenda ſunt, deinde, ut dictum, humore infuſo eluenda. Si auriſcalpium intromitti nequeat, ſpecillum cotone involvatur in extima ſui parte, deinde immergatur in therebinthinam, aut in aliquod aliud viſcidum: poſt immittatur in aurem, ut agglutinet id, quod obſtruit. Idem fit ex candela cerea, extrema ſui parte viſco inducta. Quod ſi aliquid viſci aut glutinis poſt extractionem intus inhæſerit, in auriſcalpio extrahendum. Sunt qui calamum aperiunt in extremis ejus partibus, unam ejus partem in aurem immittunt, alteram ore comprehendunt; ut inde frequenti ſuctu, quod intus conditum eſt, attrahant.

Animalcula ex aure alliciuntur, admotis quibuſdam quæ illis grata ſunt, ut extrorſum repant: & ſic lac cum ſaccharo in ſpongiola auri adhibeatur, vel leniter intrudatur, vel ficus inverſa, vel pulpa pomi dulcis; vel lardum, quo vermiculi citius alliciuntur; idque præſertim, ſi aures Solis obvertantur, dum hæc contineant. Peculiariter vero hirudines caſu ingreſſæ, alliciuntur ſanguine immiſſo in aures. Pulices vero pilis caninis in aurem introductis. Si autem viva ſint animalia, enecanda ſunt; mortua enim non amplius auditui obſtrepunt, & facilius extrahuntur. Enecantur autem, ſi ſaliva auribus inſtilletur, aut propria urina infundatur.

Amara autem citius inſecta enecant, ut centaurii, vel abſynthii ſuccus, aut decoctum aloes, & fella quælibet. Acria idem præſtant, ut acetum, ſuccus ceparum, & ſimilia.

At cum frequentiſſima ſurditatis & gravis auditus cauſſa ſit frigida intemperies, & humoris pituitoſi influxus in eam partem; ad illius oppugnationem hæc præcipue curatio dirigenda eſt.

Quia vero hujuſmodi pituitæ influxus a cerebro ducunt originem; curatio ad eam partem dirigenda eſt, non abſimilis ei, quæ frigidæ cerebri intemperiei aſſignata eſt: quam prudens Medicus, pro vario intemperiei gradu, ejuſdemque contumacia moderari poterit.

Summa autem hujus curationis erit, ut præmiſſa victus ratione attenuante, & modice calefaciente, atque exſiccante, qualis in gutta ſerena præſcripta eſt, vitando in primis ventos auſtrinos, & ab iis aures muniendo, vaporoſa alimenta, & in primis allium & cepæ, quæ auditui nocent: tum etiam quæ humores craſſos ac pituitoſos generant, ut inquam, primum evacuatio univerſalis inſtituatur per pilulas, apozema cephalicum & purgans: tum etiam per phlebotomiam, ſi illius indicationes adfuerint. Cui ſubnectatur, ſi affectus ſit contumax, diæta ſudorifica, eique ſuccedant particularia remedia, fluxionem revellentia; ut cauteria, veſicatoria, errhina, ſternutatoria, maſticatoria, apophlegmatiſmi. Peculiariter vero maſticatoria ſunt maximi uſus in hoc morbo, propter meatum, qui ab interna aure ad palatum defertur, & aurium excrementa deponit. Ac denique morbo in longitudinem abeunte, ad pilulas uſuales, aut ſyrupum magiſtralem, opiatam cephalicam, pulverem, aut cucupham caput roborantem, & alia hujuſmodi veniendum erit. Quæ omnia in frigidæ cerebri intemperiei curatione propoſita ſunt.

In uſu diætæ, ſi affectus ſit contumax, conveniunt etiam ſacculi poſt aſſumptam potionem ſudorificam capiti admovendi, quales in dicta curatione deſcripti ſunt, iique non ſincipiti tantum, ut ibi dictum eſt, ſed etiam auribus erunt admovendi.

Peculiariter vero conducunt ad hujus affectus curationem thermæ ſulphureæ & bituminoſæ, cum balneo, tum lotione capitis. Balneo ſiquidem ſudores copioſi provocantur, & materia fluxionis antecedens educitur. Lotione vero capitis cerebrum roboratur & exſiccatur, & humores in ipſam aurem impacti diſcutiuntur. Utendi modus peculiaris a Pennoto deſcribitur, & valde commendatur his verbis: *Nihil æque conducit in ſurditate, etiam poſt centum remediorum uſum, quam ut patiens, optime prius corpore mundato, & deinde capiti purgato, ſulphureis balneis caput madefaciat, hoc modo. Et ſpongiis magnis conſutis veluti cucupham ferat in capite, ad ſupercilia & infra aures deſcendentem. Sedeat ſub canali balneorum, & verſo epitomio aquam accipiat, qua abſorpta ſpongiis, caput continuo calore ſuo fovebit, atque omnes capitis ſuturas auriumque commiſſuras deducens atque aperiens, vapores tollet, vel materiam impactam nervis viiſque auditoriis reſolvet per habitum, aut adeo mutabit, ut brevi ſit abitura. Bis in die ita ſedere eum convenit ad horas duas, ac deinceps ſtatim ſudare in lecto, diætamque adhibere tenuem ex ſuccis & jure carnium. Vino, niſi oligophoro, plane abſtinendum eſt.*

Tandem ad topica materiam auri impactam diſcutientia veniendum eſt, quæ in hunc modum adminiſtrari poterunt.

♃ Fol. orig. abſynth. pul. ſerpil. ſalv. menth. centaur. min. malv. & alth. ana M. j. flor. chamom. melil. ſtœchad. & anth. an. P. j. cinnam. & caryoph. ana ℥. ß. Decoquatur in æquis partibus aquæ font. & vini albi, ſub finem additi. Colatura foveatur auris affecta cum ſpongia, calide, mane, & ſero.

Et eodem decocto poterit fieri ſuffitus in aurem per infundibulum, quem maxime prodeſſe, certum eſt ex eo, quod vapor, ex decocto calente elatus, penitiſſimas auris partes facile penetret.

Fomenti loco adhiberi poteſt panis cum ſemine carvi ſubactus, & calens e furno per medium ſectus.

Vel panis ordinarius ex clibano ſumptus, & inferiori cruſta ablata ſpiritui vini immergatur, & calide quantum æger ferre poterit, ad aurem applicetur, ut vapor intromittatur. Efficacior erit panis ex farina vulgari factus, & cum ſemine

carvi, baccis lauri, juniperi, & nuce moſchata ſubactus, antequam coquatur; deinde poſt levem cocturam, dum adhuc calet, diſruptus, & auri laboranti impoſitus.

Si decoctum pro fomento & ſuffitu præſcriptum fortius deſideres, pulpa colocynthidis, & radix hellebori albi ad ʒ. j. vel ij. addi poterunt. Idem decoctum ex vino albo ſolo, vel ex vino & aceto parari poterit ut magis penetret, & potentius diſcutiat.

Pro ſuffitu etiam utiliter excipi poterit in auris meatum, per infundibulum, fumus caryophyllorum, caput muniendo linteo calidiſſimo, dum fumus excipitur.

Poſt fotum & ſuffumigium, liquor aliquis in aurem injiciendus eſt, eaque poſtmodum cotone moſchato obturanda.

♃. Olei amygdal. amar. & rutacei, ana ℥. j. M. infundantur calide in aurem. Vel

♃. Olei de caſtoreo & lilior. albor. ana ℥. j. olei aneth. ℥. ß. hellebori albi ʒ. ß. aquæ vitæ ℥. j. Bulliant in B. M. ad aquæ vitæ conſumptionem. Colentur ad uſum dictum. Vel

♃. Radic. cyperi, baccar. lauri, ſemin. aniſi & cumini pulverator. ana ʒ. j. caſtorei pulverati ʒ. ß. olei rutæ quantum ſatis. Miſceantur, iiſque impleatur cepe magnum excavatum, quod poſtea coquatur ſuper prunas, & exprimatur ſuccus in aurem inſtillandus.

Olea chymica efficaciſſime operantur, qualia ſunt oleum roriſmarini, majoranæ, ſalviæ, fœniculi, de ſpica, caryophyl. Quæ tamen propter nimiam vehementiam ſola non ſunt uſurpanda, ſed cum prædictis in parva quantitate admiſceri poſſunt, in hunc aut ſimilem modum.

♃. Oleorum prædictorum ℥. ij. olei de ſpica, fœniculi, aut caryophil. aut alterius cujuſvis. ʒ. ß. vel ʒ. j. Miſc.

Aquæ enim nonnullæ in aurem inſtillantur, quæ ad ſurditatem maxime conferre exiſtimantur. Sic plurimum laudatur ab auctoribus aqua fraxini, quæ elicitur, ramos virides fraxin. una extremitate igni admovendo, & ex altera extremitate aquam ſtillantem uſui aſſervando. Præcipue confert, quando ſurditas a cauſſa valida oriunda eſt, & remedia valde calefacientia ſuſpecta ſunt. Si caliditas non timeatur, pari aquæ vitæ portione admiſta, efficacior evadat. Mathiolus hanc aquam ſuccis quibuſdam permiſcet, eamque ſic compoſitam valde prædicat his verbis: *Fraxini ſpumam, quæ a viridi ligno igni expoſito manat, additis ſuccis cyclaminis, ſcillæ, rutæ, æqualibus partibus, omnibus ſimul parumper fervefactis, plurimum valere ad ſurditatem ſcimus, ſi in aurem ſanam hic liquor calidus infundatur, cum ſe cubitum receperit æger, atque eum ſuper affecta aure jacere oportet. Ubi vero utramque aurem ſurditas occupaverit, in eam fundatur, quamvis affecta fuerit, & ſuper alteram jaceat.*

Spiritus vini, in quo helleborus albus infuſus fuerit, in aurem affectam inſtillatus, magnæ eſt efficaciæ.

Alii multum commendant ſuccum hederæ depuratum, cum vino albo potenti permiſtum.

Fella animalium, ut leporis, capræ, perdicis, maxime laudantur, ſi recentia uſurpentur, cum pari mellis portione miſceantur, & in cœpæ pellicula incaleſcant.

Pinguedo anguillæ maximo in uſu eſt. Ea autem colligitur dum anguilla magna in veru aſſatur, & ſuppoſitis lauri foliis excipitur, eaque tepide in aurem inſtillatur.

Zechius ova formicarum prædicat his verbis: *Ova formicarum contrita & cum ſucco cepæ in aurem infuſa, quam vetuſtiſſimam ſurditatem perſanant.*

Sanguis lupi junioris calens in aurem inſtillatus ſurditatem curare creditur.

Denique, ſi affectus contumaciſſimus propoſitis remediis non cedat, non eſſe abs re, extremum tentare remedium quod a Fonſeca proponitur *conſult.* 58. *tom.* 2. inunctionem nempe factam ex hydrargyro, quia ſurditas ex lue venerea contracta ita curari ſolet; quare etiamſi hæc talis non ſit, forte curari poterit. Et ratio huic ſententiæ videtur ſuffragari, quia hydrargyrum tumores duros emollit & diſcutit, acres humores concretos, & partibus impactos, potentiſſime diſſolvit: atque ita pituitam in auris particulis concretam, & reliquis remediis non cedentem, forte poterit diſſolvere. Hoc tamen remedium, non niſi in deſperato caſu tentandum eſt; anceps enim & dubius admodum eſt illius eventus. Siquidem ab inunctione hydrargyri cerebrum valde labefactetur, & variæ fluxiones concitantur, ita ut nonnullis, a lue venerea per hydrargyrum curatis, ipſa ſurditas aut gravis auditus interdum contingat; quamvis, ut antea dictum eſt, ex ipſa lue venerea contingens ſurditas interdum curetur. Fit debite adminiſtrata hydrargyroſis, poſt ſufficientes purgationes, ſi nullam cerebro noxam relinquat.

In topicorum remediorum adminiſtratione hoc perpetuo obſervandum, ut non frigida, ſed ſemper tepida, aut calidiuſcula in aurem immittantur. Præterea nunquam medicamenta inſtillanda ſunt, quin priora abſtergantur. Inſtillato vero medicamento, auris perpetuo cotone moſchato obturanda, ille enim ſolus, & per ſe ſurditati maxime conducit: quod confirmatur a Foreſto *obſerv.* 15. *lib.* 12. his verbis: *Mulier Delphenſis, cum ex diuturno morbo convaluiſſet, incidit in ſurditatem ſatis diuturnam, quæ cum ſatis purgata eſſet, & deinde a medicamentis abſtineret, & longo tempore adhuc ſurditate laboraret, vetula quædam ei conſuluit, ut granum unum vel alterum moſchi optimi in bombyce miſceret, & auri perpetuo imponeret. Hoc remedio, præter omnem ſpem, ab omni ſurditate liberata eſt. Ego multos quidem, quibus auris ſanie longo tempore maderet, curavi ſola impoſita bombyce, vel cotone, in quo moſchus reſervatur, quod & aurem exſiccaret, & ſimul ſurditatem tolleret.*

CAPUT II.

De Sonitu aurium.

AUditionis ſenſus depravatur in ſonitu aurium. Quemadmodum enim oculus debet eſſe omnis coloris expers, ut colores omnes objectorum rite percipiat, & ſi aliquo colore præternaturaliter afficiatur, ut in ictero, tunc depravari viſionem neceſſe eſt; ita auris nullum in ſe debet habere ſonum, ut omnes ſonos extrinſecus venientes percipere valeat. Et ſi in ea ſonus aliquis præternaturaliter efficiatur, auditus depravatur. Hæc autem depravata auditio παρακουσις Græcis, Latinis Obauditio nominatur, vulgo etiam tinnitus aurium appellari conſuevit, quamvis tinnitus proprie unicam tantum depravati auditus differentiam conſtituat: ut ex ſequentibus patebit.

Fit autem ſonitus in aure, ex commotione præternaturali aeris verniculi ſeu congeniti, in auris cavitate contenti. Quamvis enim aer ille congenitus naturaliter in aure moveatur, ut docuit Ariſtoteles, ſonus tamen ex eo motu non exauditur, niſi quando aurem manu concava, aut alia re ſimili obturamus, tunc enim melius fit auditio in aure interna, cum aeris externi ad aurem ingreſſus impeditur, ut docetur vulgari experimento. Si nimirum teſtudinis, aut alterius inſtrumenti muſici manubrium dentibus apprehendamus, aures obturando; tunc enim ſonus quadruplo major percipitur, quam ſi apertis auribus excipiatur, quia ſonus teſtudinis per continuitatem manubrii in os ingreditur, & ad auris cavitatem ſeſe inſinuat per patentem canalem, qui ab aure ad fauces exporrigitur. Motus autem ille naturalis aeris implantati, fit a ſpiritu ἀκουστικῷ ſeu auditorio, qui continuo in aurem influit, & aerem illum tenuem & mobilem leviter exagitat. Si vero aer ille implantatus ſolito vehementius moveatur; tunc ſonus intra annum percipitur, qui præternaturalis eſt, & auditum vitiat.

Cauſſæ vero aerem vernaculum præternaturaliter commoventes, quamplurimæ ſunt. Præcipua tamen & frequentiſſima eſt vapor, flatus, aut ſpiritus, in aurem ab aliis partibus tranſmiſſus, vel in ipſa aure genitus. Si ab aliis partibus feratur, vel a toto corpore, vel aliqua parte peculiari ducit originem. A toto corpore promanat in febribus, unde Hipp. *in Coacis, Bombus in acutis, & ſonitus aurium lethalis.* Et ille aurium ſonitus fit a ſpiritu flatuoſo, per arterias a toto corpore ad aures tranſmiſſo. Frequentius tamen accidere conſuevit in principio paroxyſmorum, & inſtante chriſi per hæmorragiam. A parte peculiari flatus elevati ad aures tranſferuntur, nempe a ventriculo, hepate, liene, meſenterio, utero, aliiſque partibus. Unde in vomitu vehementi, melancholia hypochondriaca, & hyſterica ſuffocatione, aurium tinnitus frequenter ſolent contingere. A capite etiam frequentius ſpiritus flatuoſus, ex frigidis pituitoſis humoribus excitatus a calore debili, in aures defertur per venas, arterias, & quintam nervorum conjugationem, per quas etiam vias vapores & flatus ab inferioribus partibus tranſmittuntur.

In aure ipſa generatur flatus ex materia pituitoſa in auribus contenta; unde fit, ut gravis auditus cum tinnitu aurium ſæpiſſime conjunctus ſit. Ab humore enim fit obſtructio, a qua ſurditas, aut gravis auditus, dum in minori copia redundat; a flatibus vero, ex eodem humore, elevatis, aurium tinnitus generatur.

Aliæ vero cauſſæ ſonitum aurium excitantes ſunt, percuſſio capitis vehemens, ſonus vehementior, aurium ulcera, calida intemperies, debilitas, & ſenſus exquiſitior.

Percuſſio capitis vehemens, ſpiritus in capite contentos violenter commovendo facit, ut illi in aurem confertim propellantur, & ſonitum edant.

Sonus vehemens in aurem violenter impulſus, aerem implantatum maxime exagitat, ut commotio illius diutius perſeverans, ſonitum diuturniorem efficiat.

Aurium ulcera, puris, aut ſaniei fervore ſtrepitum quemdam in aure excitare ſolent; quod etiam fieri poteſt a ſpiritibus majori copia in partem ulceratam tranſlatis, & in auris cavitatem effuſis, aeremque implantatum commoventibus.

Calida intemperies arteriam auris interiora ſubeuntem multo ſpiritu replet, unde contingit, ut pulſatio fiat vehementior, & ſonus pulſans in aure excitetur. Vel copioſior ſpiritus, per arteriam illam effuſus in aurem, aerem vernaculum commovet, & ſonitum producit. Et ab iſta cauſſa ſonitus aurium diuturnus efficitur, per menſes interdum perſeverans.

Auditus debilitas ſonitum aurium efficere ſolet, ut in convaleſcentibus, quia omnis ſenſus debilitatus ab objecto, non ſolum vehementiori, ſed etiam mediocri, offenditur. Sic illi, qui debilem habent viſum, a lumine etiam moderato læduntur.

Ac denique ſenſus exquiſitior, ex Gal. *lib.* 3. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. tinnitum aurium efficit eadem ratione, quia ſcilicet objecta, etiam moderata, illum nimium afficiunt. Ille autem ſenſus exquiſitior præternaturalis eſſe debet, ut affectum præternaturalem efficiat. Nam ſenſuum perſpicacitas per ſe actionem depravatam non poteſt producere: quin

potius,

potius, quo exquiſitior eſt ſenſus, eo minus aberrare debet. Præternaturalis autem efficitur a calida intemperie, ulcere, aut alio conſimili affectu; quemadmodum partes inflammatæ contactus moderatos depravate ſentiunt, minime dolorifice. Vel ſi exquiſitus ſenſus in ſtatu naturali conſiſtat, exiſtimandum eſt, cauſſam tinnitum efficientem eſſe præternaturalem, & excedentem, ratione illius exquiſiti ſenſus; vapor enim v. g. tam exiguus, ut a ſenſu obtuſiori non percipiatur, ſicque actionem non lædat, ab eo, qui exquiſitiori ſenſu præditus eſt, percipietur, & tinnitum efficiet: atque ita in hoc præternaturalis erit, in alio vero ſanitatis limites non excedet.

Variæ dari poſſunt aurium ſonitus differentiæ, quæ a vaporum multitudine vel paucitate, craſſitie vel tenuitate, motu celeri aut lento oriuntur: ſi enim vapor aut flatus multus ſit, craſſus, & celeriter moveatur: ſenſorio exhibebit ſimilitudinem aquæ rapido curſu cum fragore fluentis, vel tympani, vel id genus inſtrumentorum muſicorum, vel venti reboantis, vel id genus ſimilia. Quod ſi paucus ſit; craſſus, & celeriter moveatur; arboris confractæ; vel domus collabentis, ſubitæque ruinæ, vel catapultæ ſpeciem refert. Si multus ſit, tenuis, celeriter moveatur, ſibilum excitare ſolet, & torrentis cujuſdam lenioris imaginem. Si paucus ſit, tenuis & celeriter moveatur, tinnitum excitat. Si multus ſit, craſſus, & lente moveatur, murmura quædam excitare ſolet. Si paucus ſit, craſſus, & lente moveatur, ſuſurrum repræſentat. Si multus ſit, tenuis, & lente moveatur, ſibilum remiſſiorem refert. Ac denique cum gradus innumeri dari poſſint craſſitiei & tenuitatis, multitudinis & paucitatis motus celeris & tardi; pro eorum ratione innumeri propemodum ſonorum modi in auribus produci poterunt, prout magis, vel minus, ad hanc, vel ad illam accedere videbuntur.

Diagnoſis prædictarum cauſſarum certa haberi non poteſt, docente Gal. 3. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. Artificialem talem conjecturam ex cauſſis prægreſſis, aliiſque circumſtantiis elicere poſſumus.

A flatuoſo ſpiritu fieri ſonitum aurium, inde colligi poteſt, quod interdum ceſſet, & intervallo poſito revertatur, tum etiam ſi præceſſerint cibi, flatibus generandis idonei.

Per conſenſum ab aliis partibus fieri oſtendunt, ſi aliqua alia pars affectu peculiari laboret, & affectus per intervalla repetat.

A cerebro præſertim fieri, teſtatur dolor capitis præcedens aut gravitas ejuſdem, & ut plurimum nocumentum aliis ſenſibus communicatur.

In ipſis auribus vitium eſſe, teſtatur ſonitus continuus, & ſine ulla intermiſſione infeſtans.

A materia frigida affectum produci cognoſcimus, ſi æger a calidis medicamentis juvetur, & ſi ſanitatis tempore omnes ſtrepitus facile perferat.

A vaporibus craſſis vel tenuibus, paucis vel copioſis effectum produci, oſtendunt ſonorum differentiæ, quæ in aure percipiuntur, ſupra propoſitæ.

A facultatis imbecillitate exoriri, facile patebit ex iis, quæ præceſſerunt, utpote morbis præcedentibus, ex quibus vix dum ægri convaleſcere incipiunt.

A calida intemperie, & exquiſitiori ſenſu inde oborto fieri conjicimus, dum æger percipit caliditatem in capite circa aures, cauſſæ calefacientes præceſſerunt, & flatus diſcutientia medicamenta malum augent, tum etiam æger ſanitatis tempore magnos ſtrepitus, propter ſenſum exquiſitum, perferre non poteſt.

Quod ad prognoſin ſpectat, recens aurium tinnitus facile curatur, chronicus vero difficile, eoque magis, ſi a lue venerea ortum duxerit. Qui a cauſſa calida ortum ducit facilius curatur, qui a frigida, difficilius.

Diuturnus aurium tinnitus, a materia pituitoſa in aure contenta oriundus, in ſurditatem degenerat: aucta enim materiæ illius copia, meatus auditorius obſtruitur, & ſpiritus influxus ad aures inhibetur.

Curatio hujus affectus pro varietate cauſſarum varia eſſe debet.

Ac primum curatio ſonitus aurium, qui per conſenſum aliarum partium generatur, a curatione affectuum illarum partium dependet, & ideo ex propriis cujuſque capitibus erit deſumenda.

Qui vero ab aure primario affecta exoritur, peculiarem curationem deſiderat. Et ſi a frigida intemperie, craſſiorique flatu generetur, eandem curationem deſiderat, quæ in gravi auditu deſcripta eſt. Conſimiles enim ſunt affectus, qui ſæpe ſimul complicantur, aut unus in alium degenerat: tinnitus enim non raro gravis auditus, & ſurditatis prodromus eſſe conſuevit.

Omnia igitur remedia, tum univerſalia, tum particularia, ſuperiori capite ad ſurditatis, & gravis auditus curationem propoſita, huc transferri poterunt.

Si ab aurium ulcere tinnitus provenit, non aliam poſtulat curationem, quam quæ ulceri debetur: qualis capite ſequenti proponetur.

Si a ſenſus debilitate procedat, ut in convaleſcentibus ab aliquo morbo graviori, inſtauratione ac refectione totus corporis ſponte affectus evaneſcit. Poterunt tamen interim olea quædam temperata in aurem infundi, ad ſymptomata demulcendum, ut chamæmelinum, anethinum, amygdalar. dulc.

Ac denique, ſi a calida intemperie, vel exquiſitiori ſenſu ducat originem, victus refrigerans & humectans præſcribendus eſt, tum etiam refrigerantia in aurem immittenda, a mitioribus ad fortiora progrediendo. Ac primum inſtillari poterit decoctum hordei, violarum, lactucæ, nymphæ, quibus ad penetrationem aliquid meliſſæ, aut chamæmeli addi poterit. Quibus non conferentibus, ſucci lactucæ, portulacæ, hyoſciami uſurpandi ſunt, immo ad papaveris ſuccum, & ipſum opium confugit Gal. quibus tamen parce & ſumma cum cautione utendum eſt, ne calorem nativum partis debilitando, auditum nimis hebetent.

CAPUT III.

De dolore Aurium.

AUrium dolor, ωταλγία Græcis nominatur. Eſtque graviſſimus affectus, tum propter partem affectam, membranam puta interiorem, auris cavitatem ambientem, tum propter cerebri viciniam, cujus ratione illud non raro in conſenſum trahitur.

Cum autem omnis dolor a ſolutione continui oriatur: quæcumque partium illarum ſenſibilium auris cavitatem ambientium continuitatem ſolvere poſſunt, aurium dolorem excitare ſolent. Horum præcipua ſunt intemperies, tum immaterialis, tum humoralis, ſeu cum materia conjuncta, vulnera, ulcera, & res externæ in auris cavitatem illapſæ vel immiſſæ.

Frigida intemperies ſæpe aurium dolorem excitat, inducitur que a ventis frigidioribus, balneo aquæ frigidæ, aliiſque cauſſis impenſius refrigerantibus. Calida intemperies ſine materia raro aut nonnunquam aurium dolorem producit, quemadmodum frigida. Nam frigidum partibus hiſce nervoſis & membranoſis inimicum eſt, calidum vero amicum: neque dolorem in auribus efficere poteſt, quin multum excedat, ſicque humorum defluxum ad partem alliciat, unde materialis intemperies producitur. Hac de cauſſa nec Galenus, neque alius Græcorum calidæ intemperiei mentionem fecerunt, quamvis Avicenna, & Arabes fere omnes eam propoſuerint.

Materia vero frigida, dolorem aurium efficiens, eſt pituitoſa, vel ſeroſa, in aures a cerebro defluens: vel flatus, ab eodem cerebro, aut partibus inferioribus tranſmiſſus.

Materia vero calida vel bilioſa eſt, ex venis & arteriis in prædictas partes illapſa, vel ſanguinea, per dictas etiam vias effuſa, a qua inflammatio generatur.

Prædictæ cauſſæ ſolutionem continui occultam producunt, a qua dolor excitatur. Solutiones vero manifeſtæ, ut vulnera, & ulcera, non eſt dubium, quin dolorem etiam inferre poſſint. Vulnera fiunt a cauſſis externis pungentibus, incidentibus, & contundentibus, ita ut contuſio ad hanc claſſem referatur. Ulcera vero fiunt poſt inflammationem, abſceſſu rupto, vel ab humoribus acribus partem erodentibus.

Denique res externæ in aurem immiſſæ, ſi duræ, acutæ, aut alio quovis modo mordentes aut vellicantes ſint, dolorem procul dubio efficere conſueverunt.

Diagnoſis harum omnium cauſſarum ita inſtituenda eſt. Si intemperies immaterialis ſit, nulla ſentitur gravitas in aure, neque ulla tenſio, & nullus tumor apparebit. Frigidam autem eſſe intemperiem cognoſces ex eo, quod cauſſæ refrigerantes præceſſerint, ut peregrinatio tempore hyberno. A frigore externo dolor intenditur, & admotis calefacientibus lenitur. Calidam vero intemperiem indicabunt externæ calefacientes, ut inſolatio, vel aer calidior, & noxa e remediis calidis in aurem injectis; levamen vero a refrigerantibus.

Si ab humore pituitoſo dolor excitetur, gravitas quædam in aure, & ipſo capite percipietur, tum fluxio pituitoſa interdum aliam aliquam partem infeſtabit. Præterea cauſſæ refrigerantes præceſſerunt, ut aer frigidus & aquilonius, alimenta frigidiora: adeſtque tempeſtas hyemalis, ætas ſenilis, & ſimilia.

Si a flatu oriatur, dolor erit vehemens, ſine pondere aut gravitate, interpolatus, non continuus, & cum tinnitu conjunctus.

A ſeroſo humore fieri oſtendunt alii affectus, ab eodem producti, & ſimul ægrum infeſtantes, ut fluxiones acres & tenues in dentes, oculos, aures, pectus, aliaſque partes; & ſeroſi humoris per vomitum, alvum, urinas, aut ſudores evacuatio.

Si ab humore bilioſo ducat originem, dolor erit pungens & acutus, cum caloris ſenſu adjuncto; a refrigerantibus juvabitur, & bilioſæ quædam humiditates interdum e capite manabunt: quibus accedunt calidum & bilioſum temperamentum, ætas juvenilis, tempus æſtivum, victus ratio calidior, aliæque cauſſæ calefacientes, a quibus lædi æger conſuevit.

Inflammatio cognoſcitur ex dolore intenſo & pulſatili, cum calore inſigni, & rubore, interdum ad malas & tempora ſeſe extendente: quibus febris adjuncta eſt continua & intenſa, nec non aliquando delirium, convulſio, ſyncope, & frigiditas extremorum.

Vulnus ex ſanguine ab aure profluente cognoſcitur; ulcus vero a pure vel ſanie. Sed quia puris effluxus interdum a cerebro fit per aures, diſtinctione opus eſt. Si enim procedat a cerebro, dolor capitis aliaque apoſtematis cerebri ſigna præ-

præceſſerunt, & primo ſanies magna copia effunditur; deinde ſenſim minuitur, donec ex toto conſumpta ſit. Poteſt quidem magna copia effundi ex abſceſſu auris; ſed inflammationis in aure conceptæ ſigna præceſſerunt. Huic poſtea ulcus ſuccedit quod poſtmodum, ſive ab abſceſſu, ſive a fluxione humoris acris duxerit originem, ſequentibus ſignis innoteſcit. Pauca puris, aut ſaniei quantitas ſenſim & continuo profluit; dolor, ardor, & punctionis ſenſus in ipſa aure percipitur, præcipue dum auriſcalpium immittitur. Immo vero ulceris differentias conjectura quadam aſſequi poterimus. Si enim ulcus ſit in oſſe; cognoſcitur ex ſanie tenui ad citrinum colorem vergente, & ex affectus longitudine. Si ſit profundum, ex puris multitudine, ſi mundum ſit, ex pure laudabili: ſi ſordidum craſſitie & copia ejuſdem: ſi virulentum, ex ſanie tenui, ſi putridum, ex fœtore puris: ſi corroſivum, ex eo, quod poſt ſaniem ſanguis egrediatur, ſi fiſtuloſum, ex vetuſtate ulceris ſanie virulenta, & carne calloſa, ac duriori. Denique extrinſecus in aurem immiſſa, vel illapſa, aut ſenſibus percipiuntur, in auris cavitate contenta, aut ex relatu ægrorum addiſcuntur.

Prognoſis doloris aurium varia eſt pro varietate cauſſarum. Qui a nuda intemperie ducit originem facile curabilis eſt. Qui a materia frigida, pituitoſa, ſeroſa, vel flatuoſa producitur, non eſt quidem valde periculoſus, ſed chronicus ut plurimum eſſe conſuevit. Qui vero a calidis humoribus, & præſertim inflammationem efficientibus exoritur, admodum periculoſus eſt. Cerebrum enim propter viciniam trahitur in conſenſum, unde delirium & convulſio ſubſequi ſolent. Juvenes in hoc morbo magis periclitantur. Cum enim calidiori temperie prædıti ſint, & ſanguine calidiori, intenſior fit inflammatio, quæ calorem nativum cerebri diſſolvit, prorſuſque hominem extinguit: unde fit, ut ægri plerumque intra ſeptimum diem intereant. Senes vero cum humores habeant frigidiores, minore inflammatione afficiuntur, ſicque minus periclitantur.

Ulcera in auribus difficile curantur, quia cerebrum vicinum ad eas partes excrementa deponit. Ea tamen quæ abſceſſus conſectaria ſunt, facilius curantur; tum etiam, quæ pus laudabile generant. Ubi vero ſanies virulenta, fœtida, aut alia prava qualitate prædita fuerit, difficillimam curationem arguit, idque magis ſi ulcus fiſtuloſum, aut cum oſſis carie copulatum fuerit.

Curatio, non ſecus ac diagnoſis & prognoſis, juxta varietatem cauſſarum varianda eſt.

Si enim a frigida intemperie nuda producatur, calefacientia remedia auri admota, ad illius curationem ſufficiunt, qualia in ſurditatis curatione fuere propoſita, ac præcipue fotus & ſuffitus, tum etiam olea calefacientia ibidem deſcripta. Calida vero intemperies, ſi aliquando ſine materia contingat, topicis refrigerantibus, quæ paulo inferius proponentur, edomari poterit, ac præcipue ovi candido cum lacte muliebri ſubacto, & in aurem inſtillato.

Si a frigida intemperie cum materia conjuncta, pituita ſcilicet aut flatu, aut ſeroſa materia, eadem curatio erit adminiſtranda quæ ad ſurditatis curationem fuit propoſita. Ut primum totum corpus evacuetur, cerebri intemperies corrigatur, & topica remedia calefacientia ac diſcutientia auri admoveantur, e curatione prædicta deſumenda.

Si a calida intemperie, cum bilioſi humoris affluxu, aurium dolor producatur, qui chronicus ſit, aut per intervalla recurrat; Primum humor ad partem affluens revellendus erit phlebotomia, qua etiam calida intemperies totius corporis, nedum ipſius hepatis, in quo humor bilioſus generatur, emendari poterit. Deinde humoris peccantis evacuatio fiet purgationibus idoneis. Dicta hepatis intemperies calidior emendabitur julepis, aut juſculis refrigerantibus, ſero lactis caprini, aquis mineralibus & acidulis & vitriolatis, balneis aquæ tepidæ, & ſimilibus. Ac denique ea omnia convenient, quæ in doloribus capitis, a calida intemperie oriundi, curatione fuere propoſita. Dolor vero ipſe demulcebitur topicis refrigerantibus & anodynis, pro inflammatione infra deſcribendis.

Inflammatio auris curabitur, miſſo prius ſanguine ea quantitate, quæ tum plenitudini ſatisfaciat, tum humorem ad aurem affectam confluentem, revellere poſſit, idque præmiſſo clyſtere emolliente, refrigerante, & laxante. Debet autem ſanguis detrahi magna copia, iteratis ſaltem vicibus: id enim poſtulat morbi magnitudo, & acuties. Secunda eſt autem vena cephalica e directo auris affectæ. Si a ſuppreſſione menſium aut hæmorrhoidum affectus originem duxiſſe videatur, venæ inferiores aperiendæ ſunt dempta prius plenitudine per venam brachii. Immo & abſentibus hujuſmodi cauſſis, venarum inferiorum apertio optimam revulſionem præſtabit ad oppoſita diſtantiſſima, cui etiam uſui conferent hirudines ano affixæ.

Revulſiones etiam commode fiunt per frictiones, & ligaturas brachiorum & crurum, cucurbitulas ſcapulis, & dorſo admotas, tum ſiccas, tum ſcarificatas.

Interdum etiam ad derivandum, cucurbitula ſcarificata pone aures appoſita, multum juvat, ut docetur hiſtoria luculenta a Zacuto Luſitano appoſita *obſerv.* 64. *lib.* 1. *praxis admirandæ*, his verbis: *Divinus ſenex lib.* 2. *epid. ſect.* 6. *poſt medium ſic præfatur: Ad auris dolorem cucurbitam affigito. Hac memoranda ſententia ſummam attulit opem miſero cuidam, qui ex dolore auris atroci male habens, omnibus præſidiis deſtitutus vigiliis debilis & amens factus, continuo febriens, & in horas moriturus ſperabatur. Hic cum ex venæ ſectione, cucurbitulis coſtis, humeris, collo affixis, revellentibus cryſteribus, expurgantibus, ceteriſque revulſoriis auxiliis, ſicut & anodinis intra aurem inditis, nullam ſentiret utilitatem, cucurbitula ſcarificata, juxta aurium glandulas applicata, levatus eſt. Extracto enim copioſo ſanguine, inflammationeque reſoluta, hujus auxilii beneficio omnino ſanus permanſit.*

Idem Zacutus Luſitanus, *in praxi ad hiſtorias*, laudat hirudines pone aures admotas quaternario numero, quas maximum levamen attuliſſe refert juveni cuidam, ſæviſſima auris inflammatione laboranti.

Mirandum etiam interdum effectum profert arteriotomia in temporibus celebrata, ad aurium dolorem atrociſſimum compeſcendum; ſanguinem fervidum & ſpirituoſum educendo, qui ſymptoma illud graviſſimum producebat. Operandi modus a nobis expoſitus eſt in curatione doloris capitis, a materia calida oriundi.

Purgatio etiam in hoc affectu utiliſſima eſt, ex cholagogis compoſita; humores enim bilioſi, ſanguini permixti, eique fluxibilitatem & antitropiam conciliantes, ad inferiora retrahuntur, & foras educuntur.

Poſtmodum vero julepis refrigerantibus tota humorum maſſa contemperanda eſt, qui fiunt ex decocto lactucæ, portulacæ, plantaginis, acetoſæ, & ſimilium, cum ſyrup. limon. granat. aut papaveris rhœados.

Interim vero dum prædicta remedia uſurpantur, topica continuo adminiſtranda ſunt, quæ perpetuo anodina eſſe debent, propter doloris vehementiam, cujus mitigatio reliquas indicationes ſuperat. Harum tamen ratio poterit, ſi prædictis anodynis, in principio & augmento leniter repellentia admiſceantur; in ſtatu vero & declinatione reſolventia, quorum exempla talia eſſe poterunt.

℞. Lactis mulieb. recenter mulcti ʒ. ij. album ovi agitati, ut in liquorem abeat, ℥. ß. M. inſtillentur tepide in aurem.

Vel lac ſolum, ab ubere in aurem inſtillatum, valde dolorem lenit.

℞. Fol. plantag. & ſolani, ana M. j. flor. chamomil. & maliſ. ana P. j. Fiat decoctio, cujus fumum æger excipiat in aurem, per infundibulum.

℞. Ol. viol. nymphææ & roſac. ana ℥. j. M. inſtillentur in aurem per ſuffumigium.

Aſelli prædictis oleis infuſi & expreſſi, præſtantius faciunt anodynum. Hæc enim animalia eximiam habent vim dolorem ſedandi, eaque ratione in doloribus dentium, hæmorrhoidum, aliiſque uſurpantur. Vel dicti aſelli vivi capiuntur, & in oleis cum aqua decoquuntur, ad aquæ conſumptionem.

Si ardor ſit valde intenſus ſucci refrigerantes oleis prædictis admiſceri poterunt, in hunc modum.

℞. Ol. nymph. & roſac. ana ℥. j. ſucci ſolani & plantag. ana ℥. ß. M. inſtillentur in aurem.

Oxyrtnodinum a Practicis non paucis uſurpatur, ex olei roſacei partibus duabus, & aceti parte una compoſitum, quod tamen ſuſpectum eſſe debet, quemadmodum omnia quæ potenter repellunt, periculum enim eſt, ne humor defluens, in cerebrum vicinum retrocedat. Eſtque præceptum generale perpetuo obſervandum, ne inflammationibus quæ partibus nobilibus proximæ ſunt, repellentia admoveantur. Admiſceri tamen poſſunt leviora repellentia anodynis & relaxantibus. Sic enim fluxionem moderate reprimunt, nec tamen eam longius propellunt, cujuſmodi ſunt ante propoſita, quibus etiam ſequens commode addi poterit.

℞. Ol: roſac. & nymph. ana ℥. i. ß. aquæ roſar. & plantag. ana ℥. ß. lactis muliebris. ℥. i. mucilag. ſemin. pſylli & cydon. extractæ cum aqua roſar. ana ʒ. vi. M. injice in aurem guttulas aliquot hujus liquoris tepentis, & circum aures lintea, eo liquore macerata, appone.

In dolore vehementiſſimo ad narcotica interdum confugere cogimur. Sed raro ea uſurpanda ſunt, & maxima cautione adhibita, quia cerebro infenſa ſunt. *Novi quendam*, inquit Galen. 3. *de comp. med. ſec. ſolo uſum opio, & vocem & ſenſum ægro ademiſſe, ut ne opobalſamo quidem, aut aliis injectis calefacientibus, homo amplius reſtitui potuerit.* Si igitur magna urgeat neceſſitas, in hunc modum præſcribenda ſunt.

℞. Ol. de ſemin. papaveris ℥. i. ß. camphoræ, opii, ana gr. ii. M. inſtillentur in aurem.

℞. Ol. amygdal. dulc. ℥. ii. ſucci malvæ ℥. ß. myrrhæ ʒ. ß. croci ℈. ß. opii gr. iii. vi. M. utatur ut ſupra.

In topicorum adminiſtratione diligenter obſervandum eſt Galeni præceptum, quod habetur *lib. de compoſ. medic. ſec. loc.* 1. ut ſcilicet auris inflammatione affecta non attingatur, ſed medicamenta in eam inſtillentur per auricularium ſpecillum, lana molliſſima obvolutum, & in iis intinctum; tum æger interrogetur, num medicamentum tepidum ei videatur, & num calidius ipſum ferre poſſit, & ad tantam caliditatem procedatur, ut ipſum non offendat. Tinctum itaque pharmaco ſpecillum ad principium meatus auditorii moderate imponendum eſt, ut ex eo in altum medicamentum defluat: idque toties iterandum, donec meatus impleatur; mox lana eodem medicamento imbuta tum meatus oculo, tum auri univerſæ imponenda eſt.

In ſtatu morbi olea leniter reſolventia anodynis permiſcenda ſunt, in hunc modum.

℞. Ol. chamæmel. amygdal. dulc. & violac. an. ℥. i. ol. lilior. ʒ. ß. M.

Sed

Sed fomenta & ſuffumigia potentius reſolvunt, quæ ex decocto ſequenti parari poterunt.

℞. Rad. alth. ℥. i. fol. malvæ, ſolani, hyperici, ana i. ſemin. lini ℥. ß. ſemin. malvæ, alth. & papav. albi, an. ʒ. ii. flor. chamom. anath. & roſar. an. P. i. Fiat decoctio in aqua, vel lacte, pro fotu vel ſuffitu. Aqua e ſtipitibus fraxini educta, in aurem inſtillata, mirifice dolorem ſedat, ejuſque cauſſam reſolvit. Stipites fraxini virides igni admovendi, & aqua ab eorum extremitatibus ſtillans uſui reſervanda.

Si tumor reſolvi non poſſit, ſed ad ſuppurationem tendere videatur, quod ex doloris incremento, pulſatione majore, & febre intenſiore dignoſcitur: naturæ motus adjuvandus erit, & cataplaſma ſequens admoveri poterit.

℞. Reſidentiam prædicti decocti, pro fotu & ſuffitu deſcripti, cui adde adipis anſeris, gallinæ, medullæ vituli, mucilagin. ſemin. pſyllii & fœnugr. ana ʒ. i. olei chamom. violac. an. ℥. i. butyri recentis ℥. ß. croci ʒ. ß. Fiat cataplaſma.

Cataplaſma de mica panis hic etiam erit convenientiſſimum; dolorem enim ſedat, & ſuppurationem leniter ſine calefactione juvat, eaque ratione in omni phlegmone feliciter uſurpatur. Illius compoſitio talis eſt.

℞. Medullæ panis albiſſimi ℔. i. Coquantur in lacte caprino ad pullis conſiſtentiam, deinde adde vitellos ovor. num. ii. ol. roſac. ℥. ii. croci ʒ. i. Fiat cataplaſma.

Maxime etiam commendatur cataplaſma ex cepa Victorii Faventini, quod in hunc modum componitur.

℞. Cepam num. i. butyri recentis ℥. ii. ol. chamom. & roſac. an. ℥. i. croci. ℈. i. Fiat cataplaſma, quod moderate calidum parti applicetur.

Facta ſuppuratione abſceſſus rumpitur, & pus egreditur per auris membranam rarefactam, aut eroſam. Tumque æger in aurem affectam decumbere debet, ut pus commode affluat; & in aurem infundenda, quæ pus eluere & abſtergere valent.

℞. Decocti hordei ℥. iv. mellis roſac. ℥. i. M. inſtillentur tepide in aurem.

Si a puris acrimonia ulcus generetur, peculiaris cura illi adhibenda eſt, quæ etiam conveniat ulceri, ab humorum influxu oriundo.

Ac primum quia ex ſententia Gal. *de compoſ. med. ſecund. loc.* topica alicui membro adhiberi non debent, niſi prius toto corpore repurgato: Evacuation. ſollemnes inſtituendæ ſunt per phlebotomiam & catharſin, ægrotantis naturæ, & temperamento appropriatam: eæque per curationis decurſum repetendæ, quoties opus videbitur. Mox topica abſtergentia & exſiccantia uſurpanda, a mitioribus ad validiora progrediendo. Quorum exempla talia eſſe poterunt.

℞. Mellis optimi, & vini albi antiqui ana ℥. iii. Bulliant ad deſpumationem, & inſtillentur in aurem cotone poſtmodum, eodem liquore imbuto obturandam.

Deinde, ut medicamentum potentius efficiatur, ſuccum marrubii, apii, abſinthii, centaurii minoris, aut cyclaminis melli admiſce, leviter decoque, & in aurem inſtilla. Vel

℞. Succi betæ ℥. i. marrubii ℥. ß. mellis opt. ʒ. vi. Coque parum, poſtea adde ſyrupi abſinthii ʒ. ii. M.

Fortius medicamentum ita parabitur.

℞. Succi cyclaminis ℥. i. myrrhæ ʒ. i. croci ℈. ß. thuris ℈. i. viridis æris ℈. ß. vini antiqui ℈. i. Bulliant leviter ad vini conſumptionem: liquor bis, aut ter die infundatur.

Nota, ante quamlibet liquoris infuſionem aurem eſſe abluendam hydromelite tepido, probeque abſtergendam penicillis, e mundis linteis confectis, vel ſpecillo auriculario, cotone obvoluto.

Deterſum ulcus ſufficienter ad cicatricem perducendum eſt medicamentis epuloticis, in hunc modum paratis.

℞. Ariſtolochiæ rotundæ, cortic. granat. & gallar. ana ʒ. ß. Coquantur in æquis partibus vini & aquæ ferratæ ad ℔. ß. Colat. adde ſucci plantag. & polygoni ana ℥. i. mellis roſac. ʒ. ii. M. inſtillentur in aurem. Vel

℞. Thuris, myrrhæ, an. ℥. i. gummi juniperis ʒ. ß. ſarcocollæ, ladani, an. ℈. i. Fiat pulvis qui excipiatur terebinthina, & fiant paſtilli ſupra carbones injiciendi, quorum fumum recipiat æger in aurem per infundibulum.

Vel pulvis iſte miſceatur alicui ſuccorum prædictorum, & auri inſtilletur. Vel alumen uſtum cum vino mixtum in aurem infundatur, potentiſſimam enim exſiccandi vim obtinet.

Si ulcus contumax fuerit, & vetuſtatem contraxerit, a fluxione foveri neceſſe eſt, cujus remotioni incumbendum eſt purgationibus uſualibus, diæta ex guajaco & ſalſa parilla, errhinis, maſticatoriis, cauteriis, aliiſque remediis fluxionem avertentibus. Mox ulceris exſiccationi incumbendum eſt remediis fortioribus, quale eſt antea præſcriptum, ex ſucco cyclaminis, myrrha, viridis æris, aliiſque compoſitum. Vel ſequens Valeſii, quo ſe aurium ulcere laborantem Preſbyterum ab octo annis, curaſſe refert.

℞. Mellis ʒ. x. aceti ʒ. viii. Coque ad ignem, & deſpuma, deinde adde viridis æris ʒ. i. M.

Hæc remedia mane & ſero in aurem infundenda ſunt, & antequam inſtillentur, auris abluenda eſt ſequenti decocto.

℞. Folior. abſynth. althææ, & agrimon. an. M. ii. Fiat decoctio in æquis partibus aquæ fontis & vini albi ſub finem additi ad ℔. ß. In colatura diſſolve oxymel. ſimpl. ℥. i. ß. alum. pulverat. ʒ. i. M. Abluatur auris calide, & poſtea exſiccetur ſpecillo cotone obvoluto.

Si dolor excitetur a remediorum acrimonia, immittatur ol. amygdal. dulc. vel amarar. cum myrrha, aloe, & croco. Et ſi major ſit dolor, miſceatur parum opii, vel inſtilletur oleum ex vitellis ovorum, in mortario plumbeo ſubactum.

Si ulcus valde ſordidum appareat, unguentum Ægyptiacum ſuccis prædictis diſſolutum, uſurpandum erit.

Denique plurimum commendatur a Galen. Aetio, aliiſque tum Græcis, tum Arabibus, tum Neotericis, ſcoria ferri, ad ulcus aurium potenter exſiccandum. Galen. 3. *de com. med. ſec. loc.* ſcoriam ferri, cum aceto acerrimo tritam, vel decoctam uſurpat. Hollerius *in commentario illius capitis*, Arabum præparationem magis probat, qui ſcoriam cum aceto terunt, & poſtea exſiccant, idque ſepties repetunt, poſtea in pollinem redigunt, & cum aceto acerrimo coquunt longa coctione, dum mellis craſſitudinem acquiſierit: atque ita ſiccant, & in uſum revocant, cum melle aliiſque liquoribus diſſolutam.

Si auris dolor excitetur ab aliquo corpuſculo in aurem immiſſo, ut lapillo, nucleo ceraſi, aut aliis hujuſmodi, quæ interdum dolorem parere conſueverunt, & interdum inflammationem, convulſiones, ac mortem accerſere; ut refert Matthæus de Gradibus, puero cuidam decem annorum nucleum ceraſi in aurem immiſſum, & male a chirurgo tractatum, inſignem dolorem ac mortem intuliſſe. Eorum corpuſculorum extractio ſic molienda eſt.

Primum advertendum eſt, an auriculario ſpecillo corpuſcucula illa extrahi poſſint: quod caute admodum agendum eſt, ne ab eodem ſpecillo penitius immittantur, quod non raro ſolet contingere. Ideo ſi res in aurem immiſſa totum foramen impleat, ſatius eſt ab uſu ſpecilli omnino abſtinere, & reliqua auxilia tentare, quæ in hunc modum adminiſtranda ſunt.

Paulus ſpecillum lana involutum in reſinam ſeu terebinthinam, aut gummi, aut aliud quoddam glutinans medicamentum demittendum eſſe ſcribit: ibique vertendum, donec ſenſim res in aure contenta extrahatur.

Si hoc modo nihil efficitur, oleum calens meatui continuo inſtillato, ut pars illa relaxetur, & res in aure contenta lubrica fiat; ſic enim facilius excidere, aut extrahi poterit.

Adhibeantur ſternutamenta naribus, nareſque claudantur, & os comprimatur; ita enim a vehementi ſpiritu exploſione id quod in aure continetur, expellitur.

Hæc auxilia indeſinenter uſurpanda ſunt, donec æger liberetur. Si enim res in aurem immiſſa diutius perſtiterit, inflammatio orietur, & poſtmodum multo difficilior erit corpuſculi extractio, & grave impendebit periculum.

Arculanus *in nonum Rhaſis* refert, caput lacertæ auri admotum, corpuſcula illa extrahere, & propria experientia confirmat his verbis: *De expertis per me in extractione rerum infixarum in aurem eſt, ut lacerta viva, aut noviter mortua applicetur cum capite ſuo auri, & ligetur ſic per tres horas retenta: cum eam amovebis, invenies rem infixam adhærentem capiti lacertæ. Et hoc valet in extractione cujuſcumque rei ubicumque fixæ.*

Denique, ſi prædicta remedia non ſufficiant, ad extractioctionem veniendum eſt, quæ fit per inſtrumenta chirurgica; quæ fuſe & eleganter docentur a Fabricio Hildano *cent.* 1. *obſerv.* 4. 5. 6. & ab Aquapendente *in operationibus chirurgicis, & capite de aurium chirurgia.*

Pulices aliquando in aurem ſeſe inſinuant, & in illius cavitate ſeſe commoventes magnam moleſtiam pariunt. Ad illarum extractionem globulus ex pilis caninis compoſitus in aurem demittatur, & pulex ſeſe in eum inferet ob ſympathiam, quam habent pulices cum canibus. Vel ex lana molli compreſſa peſſulum componito, & in aurem frequenter demittito. Vel dictum peſſulum terebinthina illinito, & altius in aurem demittito.

Aqua in aurem introducta natando, aut caput irrigando, ſæpiſſime moleſta eſſe conſuevit, & dolotem efficere. Illa utplurimum facile excutitur, ſi quis alteri pedi innixus ejuſdem lateris cum aure affecta, capite parumper declivi ſaliat. Si hoc non ſufficiat, extractio molienda eſt exſuctione facta per fiſtulam, aut arundinem peritiſſime in aurem immiſſam, aut folle parvo in eandem introducto, & poſtea dilatato. Extremitas autem fiſtulæ, quæ in aurem demittitur, cotone obvolvatur, ut foramini auris arctius uniatur, neve aer externus ingrediatur, qui attractionem impediret.

Galenus, & Aetius aſſidue oleum infundunt, & aurem irrigant, mollique lana fovent; deinde molli etiam lana extergunt, rurſumque infundunt, idem ſæpius repetendo.

Ac denique ſpongiæ molliſſimæ & ſicciſſimæ fruſtula in aurem demittantur, donec ſicca, nec amplius humida extrahantur.

CAPUT IV.

De exeuntibus præter naturam ex aurium cavitatibus.

EX auribus multa præter naturam egrediuntur, quæ ſigillatim commemoranda ſunt; iiſque propria remedia ſigillatim adſcribenda.

Primo igitur rupto abſceſſu, poſt inflammationem genito, aut ex ulcere ab humorum acrimonia pus aut ſanies ſolet effluere, cujus curatio a prædictorum affectuum curatione dependet, quæ ſuperiori capite fuit propoſita.

Sanguis etiam aliquando ex auribus profluit, ut in vulneribus capitis ac percuſſionibus, in quibus venæ aurium rumpi, aut lacerari poſſunt. Si autem modicus ſit ille fluxus, cohibendus non eſt, quia intus retentus inflammationem efficeret. Si vero immoderatus ſit aut diuturnior, cohibendus eſt venæ ſectione in brachio celebrata, & cucurbitulis affixis ſcapulis cum ſcarificatione. Deinde aſtringentia & refrigerantia in aurem inſtillentur, qualia ſunt ſuccus plantaginis, polygoni, vel decoctum rubi, roſar. rubr. maſtiches, acaciæ, hypociſtidis, balauſtiorum, ſumach, & ſimil. in vino & aceto, aut aqua ferrata.

Aquoſus humor per aures e cerebro nonnunquam effluit idque pueris plerumque ſolet contingere; qui humor cohibendus non eſt; nam importune ſuppreſſus epilepſiam, aut gravem alium cerebri affectum parit. Natura enim per hanc viam, licet minus idoneam, excrementa deponit; nimiaque humiditas, in capitibus puerorum luxurians, non ſolum per vias ordinarias, huic uſui a natura deſtinatas, nares ſcilicet & palatum; ſed etiam per aures, oculos, & totam capitis ſuperficiem, (unde ulcera & achores capitis) expurgatur. Cum tamen iſta evacuatio ſymptomatica ſit, & humor ad aures profluens, eas tandem exulcerare, & auditum lædere valeat, illius curationi convenienti methodo incumbendum eſt.

Ac primum humores ſuperflui, in cerebro redundantes educendi ſunt blandis, & frequenter repetitis purgationibus, tum etiam derivationibus, per veſicatoria, poſteriori parti cervicis admota, & cauſticum occipiti inuſtum.

Poſtea meatus aurium detergendus & exſiccandus eſt tali medicamento.

℞. Succi agrim. & abſinth. an. ℥. iv. vini albi & mel. roſac. an. ℥. i. Bulliant parum, & in aurem inſtillentur, ſordibus prius abſterſis; poſtea vero aures cotone obturentur, eodem liquore imbuto. Vel

℞. Vini albi ℥. iv. ſuccor. agrimon. abſinth. & centaur. minor. an. ℥. i. Bulliant ſimul, & in aurem inſtillentur.

In adultioribus vero, ſi aquoſus humor per aures effluat, & diu perſeveret, totum corpus, & ipſum cerebrum evacuandum eſt apozemate cephalico & purgante. Poſtmodum humiditas ſuperflua abſumenda diæta ſudorifica; derivanda, veſicatoriis, cauteriis, & cucurbitulis, ceteraque remedia adminiſtranda, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione propoſita ſunt.

Vermes denique in auribus aliquando generantur ex putridis ulceribus, & ex iis emanare ſolent, qui curatis quidem ulceribus ceſſant. Quia tamen ulceris ſanatio non tam brevi tempore obtineri poteſt, vermium extinctio interim molienda eſt remediis convenientibus. Hoc unicum exempli loco haberi poterit.

℞. Ol. amygdal. amar. ſucci apii, centaurii minor. an. ℥. ii. aceti ℥. ß. Bulliant parum, deinde adde myrrhæ, aloes, an. ℈. i. M. inſtillentur in aurem. Si fortius deſideres, colocynthidis ℈. ß. addi poterit.

****

PRAXEOS MEDICÆ LIBER QUARTUS.

DE NARIUM AFFECTIBUS.

PRÆFATIO.

NARES varios affectus præter naturam pati conſueverunt; qui ad morborum, vel ſymptomatum ſeriem referuntur. Ad morbos referuntur ulcus & ozæna, ſarcoma & polypus. Ad ſymptomata vero reducuntur, olfactus læſio, fœtor narium, coryza, ſternutatio, hemorragia. Ideo quartus hic liber ſeptem abſolvetur capitibus. Primum erit de narium ulcere & ozæna. Serundum, de ſarcomate & polypo. Tertium, de læſo olfactu. Quartum, de narium fœtore. Quintum, de coryza. Sextum, de ſternutatione. Septimum denique de hæmorrhagia narium.

CAPUT PRIMUM.

De Narium Ulcere & Ozæna.

ULcus narium, aut recens & ſimplex eſt, aut vetuſtum & putridum, quod Ozœna nominatur.

Recens & ſimplex fit vel a cauſſis externis, aut vulnere aut contuſione; vel ab internis, humorum quippe acrimonia ad illas partes decurrentium, ac præcipue pituitæ ſalſæ a cerebro profluentis.

Ozœna vero fit ab ulcere ſimplici, ſi negligatur, aut propter cauſſæ malitiam, & majorem acrimoniam magis penetret, putridumque & ſordidum efficiatur.

Diagnoſis utriuſque petitur ex eo, quod ulcus ſimplex nullum aut exiguum dolorem inferat; ſed tantum aliquid ſanguinis frequenter emittat, præſertim cum attingitur, aut irritat. Alioqui cruſtula ſicca eaque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquam excutitur, Ozœna vero majorem dolorem infligit, cruſta illius ſordidior eſt, tum graveolens mucus ex naribus profluit. Æger ipſe tum ſibi graveolet, tum adſtantibus tetri odoris exſpiratione moleſtus eſt, & a fœdo illo odore ozœna Græcis nominata. Sæpe ulcus illud ſerpit, & vel narium pinnas, vel earum interſtitium, vel interdum tenella illius loci oſſa exedit ac putrefacit, exeſumque palatum aliquando perforat, idque maxime, ſi ad cancri naturam accedat, vel ex lue venerea (quod frequenter contingit,) aut elephantiaſi originem duxerit.

Quod ad prognoſin attinet, ulcera recentia, & ab humore benigno, minoriſque acrimoniæ participe genita ſatis facile curantur. Vetuſta vero, ſordida, putrida, difficile: & ſi in cancrum degenerent, prorſus inſanabilia ſunt. Si a lue venerea, aut elephantiaſi oriantur, curari non poſſunt, niſi affectus illi prius auferantur.

Ad curationem, primum victus ratio conveniens inſtituenda, quæ humorum acrimoniam contemperet eorumque generationem prohibeat. Mox totum corpus evacuandum eſt phlebotomia, & purgatione convenienti; tum cucurbitulæ affigendæ cum ſcarificatione. Et ſi fluxio humorum acrium in nares ſit valde contumax, veſicatoriis & cauteriis, poſterioribus partibus admotis, erit derivanda, tum capiti roborantia adminiſtranda.

Præmiſſis univerſalibus remediis, ad topica veniendum eſt. Ac primum advertendum, num ulcera cruſtoſa ſint; & antequam ulterius progrediaris, cruſta auferenda eſt, eam emolliendo fotu aquæ tepidæ, butyro inſulſo, adipe anſeris aut gallinæ recenti, oleo amygdalarum dulcium, & ſimilibus. Emollita cruſta, vi excutienda non eſt, ne irritetur ulcus, & fluxio exaſperetur; ſed expectandum eſt, dum ſponte decidat, nares emungendo, aut ſaltem leniter & blande ſummitate digiti oleo amygdalarum dulcium inuncta detrahenda.

Ablata cruſta, adſtringentia & exſiccantia remedia uſurpanda ſunt. In ſimplici ulcere ſufficit, aqua hordei cum melle roſaceo ulcus abluere, deinde unguento de tuthia, vel albo Rhaſis, vel oleo ex vitellis ovorum illinire, quod erit efficacius, ſi in mortario plumbeo prius agitetur.

Ad ozœnam vero ſequentia parabuntur.

℞. Hordei integri P. i. fol. agrimon. plantag. abſinthii, & centaurii min. ana M. i. roſar. rubr. P. ß. Coquantur in aqua ferrata. In colat. diſſolve mellis roſ. ʒ. iv. Fiat errhinum naribus frequenter attrahendum.

Poſt aliquam deterſionem, ſequens decoctum uſurpandum eſt.

℞. Balauſtiorum & cortic. gran. ana ℥. ii. fol. plantag. caudæ equinæ, piloſellæ & herniariæ ana M. i. radic. biſtortæ ℥. i. aluminis crudi ℥. i. ß. Fiat decoctio in ſ. q. aquæ.

Aqua aluminoſa ad idem etiam eſt efficax, tum ea remedia, quæ ad polypum adſtringendum & exſiccandum capite ſequenti proponentur, erunt efficacia.

Ad idem facit unguentum Ægyptiacum, in aqua hordei diſſolutum.

Deinde fiant unguenta, quæ adſtringant, detergant, & ſumme exſiccent, ut unguentum pompholygos, addito alumine, chalcitide, & cortice meli granati. Vel ſequens unguentum præſcribatur:

℞. Omphacii ʒ. ß. cortic. mali granati, balauſtiorum, ana

ana ʒ. iii. myrrhæ, aluminis, ladani, ana ʒ. ii. chalcitidis aloes, cortic. thuris, ana ʒ. i. olei roſac. & myrtin. ana ʒ. ii. ceræ rubræ quantum ſatis. Fiat unguentum, quod applicetur ulceri: vel diſſolvatur in vino, aqua plantag. pediculi roſar. aut myrtillor. & frequenter naribus attrahatur ore aqua pleno.

Si hæc non ſufficiant, abluatur ulcus aqua ſublimata, bis quaterve in die. Siccat enim egregie, & citra ullum morſum detergit. Illius præparatio talis eſt.

℞. Aquæ plantag. ℥. iv. ſublimati crudi pulveriz. ℈. xii. Bulliant in phiala vitrea ad mediæ partis conſumptionem. Poteſt augeri vel minui ſublimati quantitas, prout fortius, aut debilius medicamentum efficere volueris.

Ulcere probe deterſo, ad illius exſiccationem veniendum eſt: cui rei confert pulvis roſarum rubrarum inſufflatus. Et ſi efficacius id præſtare velis, pulveres unguenti prædicti addi poterunt.

Rondeletius ad ulcera exſiccanda, poſt ſufficientem deterſionem, nihil efficacius eſſe teſtatur ſuffumigio, quod partes illas profundas attingit & ſiccat, idque parandum eſſe docet ex potentiſſime exſiccantibus, ut auripigmento & cinnabari, quibus addenda ſunt aliqua odorata, ex quibus fuligo excitatur, & ulcera ſiccantur, ut myrrha, thus, maſtiche, benzoinum, &c. quæ in hanc formam reduci poſſunt.

℞. Ladani duri, hypocyſtidos, maſtich. myrrhæ, ana ʒ. iv. ſtyracis rubræ, & calamitæ cortic. thuris, ſandaracæ; auripigmenti, ana ʒ. ii. Excipiantur omnia terebinthina, & fiant trochiſci, quibus ſufflatur æger ſero & mane in cubiculo.

Optimum etiam eſt parare candelas ex cera rubra, nam fuligo talis candelæ narium ulcera potenter exſiccat, maxime ſi æger contineatur in cubiculo bene clauſo & anguſto. Quod autem fuligo recipiatur, idem experimur (inquit Rondeletius) cum diutius in Muſæolo moram trahimus noctu; nam poſtea ſputum & excrementa narium fuligine illa denigrata redduntur. Deinde hæc addit: *Hac ratione nos ulcus curavimus, quod neque ab Italis, neque a Gallis Medicis curari potuerat.*

CAPUT II.

De Sarcomate, & Polypo.

NArium ulceribus excreſcentiæ carneæ interdum ſuperveniunt, quæ aliud morbi genus, nempe tumorem præter naturam conſtituunt. Earum autem duplex eſt differentia, quarum una Sarcoma nominatur, altera vero Polypus.

Sarcoma eſt excreſcentia carnea in naribus genita, certa figura carens, & ulcerum, quæ partibus externis adveniunt, hyperſarcoſi quam ſimillima.

Polypus vero eſt excreſcentia carnea, radicibus exilibus adhærens, in latum ſeſe porrigens, & ad inferiores narium partes propendens, ita ut polypi piſcis ſpeciem referat, unde nomen ſortitus eſt. Rhaſis narium hæmorrhoidas appellat, quoniam hæmorroidibus, quæ in ano ſuccreſcunt, quodammodo ſimiles ſunt. Hæc autem caruncula mollis eſt, modo alba, modo rubra, ac interdum livida, & ſi multum excreſcat, aliquando extra nares propendet, ſi vero in ſummis narium partibus adnaſcatur, aliquando ad palatum propendet, & communes oris meatus obſtruit; & poſt uvulam facile conſpici poteſt. In auſtrina conſtitutione maxime inflatur, tum etiam in plenilunio. Tempore vero aquilonio & ſicciore exiſtente tum etiam in novilunio, plurimum imminuitur. In hoc etiam a ſarcomate differt, quod ſarcoma magis intimis narium partibus, quæ carnoſiores ſunt, ſuccreſcere, polypus vero in ſummis ac ſuperioribus juxta naſi radicem ſoleat.

Utriuſque tumoris cauſſa eſt humor craſſus, viſcidus, ac pituitoſus, e cerebro defluens, alicui ſanguinis portioni admixtus. Aliquando humoris melancholici portio quædam admixta eſt, tuncque metus eſt, ne in cancrum degeneret. Ex ſuperfluo tamen narium nutrimento, in carnem luxuriantem commutato, ſarcoma ſæpe generatur, ideo curatu facilius eſt.

Horum affectuum diagnoſis ex his quæ dicta ſunt, facile intelligitur, tum ipſis oculis per ſe patet.

Prognoſis vero ita inſtituenda eſt, ut ſarcoma plerumque facilem curationem incipiat, polypus vero admodum difficilem. Ille tamen qui mollis eſt, albus vel ruber, vel colore ex albo & rubro compoſito præditus, facilius curatur. Purus vero ac lividus, difficillime. Et periculum eſt ne in cancrum degeneret. Item qui in ima aut media narium parte reſidet, facilius curatur, qui vero in ſumma parte radicatur, difficilem curationem ſuſcipit; quoniam remedia ad eam partem vix poſſunt pertingere.

Uterque affectus iiſdem remediis curatur, quæ ad hunc ſcopum redigenda ſunt, ut caro ſuperflua auferatur. Sed prius cauſſa antecedens tollenda eſt, humor ſcilicet pituitoſus a capite difluens: quod fiet victus ratione attenuante & exſiccante vacuatione univerſali, revulſione, derivatione, & capitis exſiccatione. Quæ omnia perficiuntur remediis, in frigidæ cerebri intemperiei curatione propoſitis cum Medici curantis prudentia uſurpandis. Quamvis enim multi auctores teſtentur, decoctum guajaci, cum victu exſiccante, in hoc affectu plurimum ſæpe contuliſſe, cavendum tamen eſt, ne calidi humores pituitæ admixti ſint; eorum enim efferatione polypus in cancrum converti tandem poſſet.

Poſtmodum vero caro ſuperflua abſumenda eſt cauſticis medicamentis, vel ferramentis idoneis abſcindenda, & ulcus relictum cicatrice obducendum. In principio tamen, dum adhuc morbus recens, ſolis adſtringentibus & valde exſiccantibus interdum curatio obtineri poteſt, & perpetuo mitiora illa remedia prius tentanda ſunt antequam ad vehementiora deveniatur.

Primo igitur tentandum eſt medicamentum compoſitum ex tribus generibus malorum granatorum, a Galeno propoſitum *lib. 3. de comp. medic. ſec. loc. c. 3.* quod ſic habet: Accipiantur tria mala granata, ex tribus generibus eorum, acidis ſcilicet, dulcibus, & mediis, eaque matura ac recentia terantur ſimul in mortario. Deinde ſuccus exprimatur, & coquatur in linimenti formam. Specillum ex lana, vel linteo confectum eo ſucco imbuatur, & frequenter in narem demittatur. Hoc remedium ſiccat & adſtringit ſine morſu, & excrementitium humorem abſumit.

Sequens vero aqua eundem effectum præſtat efficaciter.

℞. Uvarum immaturarum ℔. iii. cortic. mali granati, balauſtiorum, ſumach. ana ℔. ii. Macerentur in aceto & deſtillentur, deinde adde aluminis ℔. i. vitrioli ℥. iii. Deſtillentur iterum omnia ſimul, & aqua illa tangantur partes internæ narium frequenter.

Si hæc non ſufficiant, ad potentiora veniendum eſt: & aquæ prædictæ ſandaracha & auripigmentum adjicienda ſunt.

Vel ſpiritus vitrioli, aut aqua ſeparationis auri, quæ ſecunda vulgo nominatur, aqua plantaginis temperanda eſt, iiſque polypus frequenter attingendus.

Vel illinatur aqua mercuriali, in ulceris narium curatione deſcripta.

Vel immittatur turunda, ſucco radicis ari imbuta, & ſi ſuccus acrior fuerit, aqua plantaginis etiam temperari poterit.

Inter præcipua annumerari debet mercurius præcipitatus rubeus, qui ſi plurimis lotionibus dulcoretur, hyperſarcoſin egregie abſumit, ſine ullo, aut exiguo dolore. Ille pulvis melli roſaceo permiſcendus eſt, eoque intincta turunda in nares demittenda.

Emplaſtra etiam in hunc uſum revocantur, quæ ſine inſigni dolore polypum abſumere valent, quorum formula talis eſſe poterit.

℞. Maſſæ emplaſtri de mucilaginibus ℥. ß. pulveris ſabinæ ʒ. ii. Malaxentur, & incorporentur ſimul. Ex hac maſſa fiant cereoli debitæ magnitudinis, in nares immittendi. Vel

℞. Viridis æris, auripigmenti, vitrioli aluminis crudi, ana ℥. i. ß. antimonii ʒ. vi. Macerentur in aceto, deinde exquiſite terantur, poſt ſiccentur, eadem tritura & maceratione actiones repetita, dein in aqua plantaginis denuo macerata ſiccentur. Poſtea recipe olei roſacei ℥. iv. lithargyri ʒ. ii. Nutriantur & coquantur; addendo ſub finem coctionis prædicti pulveris ℥. ii. Coque in emplaſtrum ſatis glutinoſum, ex quo formentur cereoli, ut ſupra.

In uſu medicamentorum cauſticorum primo notandum eſt ante eorum admotionem nares eſſe muniendas unguento refrigerante Galeni, vel nutrito vel populeo, vel ovi albumine agitato, cum oleo roſaceo, & ſimilibus.

Secundo obſervandum eſt, medicamenta cauſtica ne nares lædant, per fiſtulam argenteam immitti poſſe, ita ut fiſtulæ extremitas polypum ambiat, atque ita medicamenta ad eum conferri poſſint naribus intactis.

Tertio notandum eſt, dicta medicamenta decreſcente luna eſſe uſurpanda. Tunc enim tumor admodum imminuitur, & ita remedia facilius ad radicem uſque immitti poſſunt, cum tumor eorum introitum impediat.

Denique ſi medicamentis polypus auferri nequeat, ad operationem chirurgicam veniendum eſt, quæ deſcribitur a Paulo Ægineta, Cornelio Celſo, Hieronymo Fabricio, ab Aquapendente, aliiſque recentioribus.

CAPUT III.

De Læſo olfactu.

OLfactus, quemadmodum & reliquæ omnes corporis actiones, tribus modis læditur, imminute, abolite, & depravate.

Imminuti & aboliti olfactus eædem ſunt cauſſæ, ſecundum magis & minus tantum differentes; intemperies ſcilicet, obſtructio, & adſtrictio.

Intemperies frigida & humida cum materia pituitoſa conjuncta, ut quemlibet ſenſum obtundere nata eſt, ſic olfactum in primis imminuit, aut abolet: unde in catarrho & coryza frequens eſſe ſolet hujuſmodi olfactus læſio. Frigiditas enim ſenſum imminuit, aut abolet, quatenus colorem nativum partis, actionum omnium opificem obtundit ac debilitat.

Obſtructio ab eodem humore pituitoſo producitur, qui meatus tum ſenſibiles, ſeu narium ductus; tum inſenſibiles, ſeu poros ipſius cerebri, & proceſſum mammillarium replet, ut odores ad eas partes pervenire nequeant. Poteſt etiam fieri a ſarcomate, polypo, & alia quavis cauſſa narium meatus replente & obturante.

Adſtrictio etiam interdum poteſt contingere ab humore pitui-

pituitoſo, in anteriore cerebri parte collecto, & proceſſus mammillares comprimente, ut de viſus imminutione, a nervorum opticorum adſtrictione, a nobis dictum eſt. A nativa etiam narium conformatione eadem adſtrictio poteſt contingere: ſi nimirum illæ ita depreſſæ & anguſtæ fuerint ut liber odoribus aditus non pateat.

Depravati olfactus cauſſa eſt odor pravus, nares continuo feriens, qui quidem aut ex ulcere narium exhalat, aut putrida pituita, circa nares vel os ethmoides contenta. Nam quæ ipſo olfaciendi ſenſu aut prope hunc intra meninges putreſcunt, ſenſum ipſum haudquaquam feriunt, nec ea laborans, ſed quivis aſſidens deprehendit. Ut enim quippiam odoratum feriat, oportet aliunde ad ipſum ſenſum deferri. Poteſt etiam teter ac fœtidus vapor ab aliis partibus, ut ventriculo, gingivis, & cerebro ipſo, ad proceſſus mammillares exhalare, eoſque ita inficere, ut omnes odores eo delati ſimili fœtore infecti appareant, quemadmodum lingua, bile amara infecta exiſtente, omnia quæ guſtantur, ſapore amaro prædita eſſe videntur.

Harum cauſſarum quælibet ſatis facile dignoſcetur. Frigidam intemperiem, & pituitæ redundantiam oſtendunt frigida & humida cerebri intemperies & mucoſa pituita e cerebro ſtillans.

Obſtructio vero, ſi a pituita originem duxerit, iiſdem ſignis indicabitur. Si a ſarcomate, vel polypo, ex propriis capitibus diagnoſis erit deſumenda.

Locus vero, in quo materia reſidet, obſtructionem efficiens dignoſcitur ex eo, quod ſi narium meatibus hæſerit, vocis oblæſio contingat, quia nares ad vocem efformandam plurimum conferunt. Si vero anteriori cerebri parti, aut proceſſibus mammillaribus dicta materia hæſerit, vox integra permaneat.

Odor pravus olfactus ſenſorium feriens, a qua parte ducat originem, ex proprio cujuſque vitio erit dignoſcendum.

Quod ad prognoſin attinet: olfactus læſio recens & a ſimplici coryza genita, facile curatur, in veteri vero, & a confirmata intemperie proveniens difficile: quæ ex mala narium conformatione procedit, incurabilis eſt.

Curatio pro diverſitate cauſſarum diverſo modo inſtituenda eſt. Si a frigida intemperie oriatur, ea remedia illi adhibenda ſunt, quæ pro frigido catarrho propoſita ſunt.

Ad obſtructionem vero, ab eadem pituita ductibus narium aut proceſſibus mammillaribus impacta auferendam, partes illas expurgantia remedia uſurpanda ſunt, errhina nimirum, ſternutatoria, & apophlegmatiſmi, quæ etiam in frigidæ cerebri intemperiei curatione a nobis propoſita.

Si denique a ſarcomate aut polypo nares obſtruantur, ex præcedente capite eorum curatio erit deſumenda.

CAPUT IV.

De fœtore narium.

Narium fœtor, & fœtor anhelitus valde differunt inter ſe. Ille enim ex naribus tantum procedit, hic vero ex variis partibus, ventriculo nimirum, pulmone, gingivis, ac faucibus ulceratis, quæ vel ſenſu ipſo, vel propriis ſignis diſcerni poſſunt.

At narium fœtor ex putridis vaporibus, vel in naribus ipſis genitis, ut in ozœna, ſarcomate aut polypo putrefactis, vel ad nares tranſmiſſis, ex humoribus putridis in ipſo cerebro, & parte illius anteriore: vel circa proceſſus mamillares, aut os cribroſum contentis producitur. Putreſcunt autem humores pituitoſi in dictis partibus, quando in iis præter modum retinentur, præſertim ſi calida & humida cerebri temperies acceſſerit. Retinentur vero propter obſtructionem earum partium, aut conſtrictionem nimiam ut in ſimis & depreſſioribus contingit.

Narium affectus, talem fœtorem producentes, propriis ſignis ſupra propoſitis dignoſcentur: quorum ſi nullus adfuerit, ab humore putrido, in ipſo cerebro, aut proceſſibus mammillaribus, aut oſſe cribroſo contento, gravem illum odorem pervenire conjiciendum erit.

Prognoſis fœtoris narium, qui ab ulcere, polypo, aut ſarcomate promanat, ex eorum prognoſi dependet.

Qui vero a corruptis humoribus, in cerebri anteriori parte contentis exoritur, ſi recens fuerit, facile curatur; ſi inveteratus, incurabilis eſt, maxime ſi a mala narium conformatione, nempe ſimitate & depreſſione nimia contingat.

Curatio perficitur cauſſarum ablatione, & ſymptomatis lenitione.

Ulceris, ſarcomatis, & polypi curatio ſupra poſita eſt. Humor vero putridus in cerebro, proceſſibus mammillaribus aut oſſe ethmoide contentus, vacuantibus & abſtergentibus auferendus erit.

Ac primum evacuationes univerſales inſtituendæ ſunt, quæ totum corpus, & ipſum cerebrum excrementis pituitoſis liberent, per apozemata, pilulas, & alia id genus. Quibus, ſi magna humorum ſaburra redundare videatur, diæta ſudorifica addi poterit. Mox errhina abſtergentia, & materiam conjunctam educentia erunt adminiſtranda.

Ac primum mane & veſpere, e vola manus vinum album attrahatur, cui centaurium minus, & calamentum incoctum fuerit.

Deinde beatæ ſuccus, cum aqua majoranæ extractus inſtar prædicti attrahatur. Vel

♃. Rad. cyperi & calami aromat. ana ℥. ß. roſar. rubr. P. i. myrrhæ ʒ. ii. Coquantur cum vino albo pro errhino.

Ad potentius pituitam ex alto eliciendam, ſequens componi poterit.

♃. Rad. ireos Flor. ʒ. ß. elleboria albi, piperis longi, an. ℈. ß. ſem. anniſi & majoranæ ſiccæ pulver. ana ℈. i. euphorbii gr. i. ol. nardini, cheirini, & viol. ana. quantum ſatis. Fiat unguentum molle, quo intincta minimi digiti extremitate fricentur nares internæ: vel turunda, aut alio linimento, lentis magnitudine in nares immittatur.

Denique ad fœtidum odorem fallendum, ſuaveolentia naribus ſæpe attrahenda: ut galla moſchata, in vino odorato diſſoluta: aqua angelica, & alia ejuſmodi.

CAPUT V.

De Coryza.

Coryza, quæ & gravedo a Latinis nominatur, eſt catarrhi ſpecies, in qua fluxio e cerebro in nares defluit. Illa autem defluxio eſt humoris crudi, in anterioribus cerebri ventriculis contenti, qui a cauſſa plerumque externa concitatur, æſtu Solis nimirum, in vini potu largiori, balneo calidiori & ſimilibus: quæ pituitam in cerebro collectam fundere ac liquare poſſunt. Fit etiam a cauſſis externis cerebrum refrigerantibus; comprimitur enim tunc temporis ſpongiæ inſtar, & humorem in ſe contentum ad partes ſubjectas amandat. Tum etiam cerebri refrigeratione novus fit pituitæ proventus: illud enim caloris penuria male concoquit alimentum, unde plurimi excrementi proventus, quod a facultate expultrice per vias patentes excluditur.

Effectus iſte per ſe patet, in eo enim plurimus humor per nares excernitur.

Inter reliquas catarrhi ſpecies, quæ in nares fit, leviſſima & tutiſſima eſt, ac cito curatur, ſi recens fuerit, & a cauſſa externa concitata. Quæ vero diuturna eſt, a contumaci cerebri intemperie oriunda, difficile curatur. Tum etiam, ſi a calida hepatis intemperie producatur, quæ non raro catarrhos calidos & acres invehit, a quibus nares ſæpe exulcerantur, alioſque affectus graves patiuntur.

Curatio hujus affectus a catarrhi curatione deſumenda eſt. Eaſdem enim evacuationes, & revulſiones, & derivationes poſtulat. Niſi quod errhina hic uſurpanda non ſint, ne nimium ad partem affectam attrahant; ſed apophlegmatiſmi & maſticatoria, poſt univerſalia maxime convenient.

Ac præter dicta remedia, auctores nonnulla commendant, quæ coryzæ compeſcendæ peculiariter conveniunt, ut vapor decocti majoranæ, naribus exceptus, vel aqua majoranæ naribus excepta. Vapor aceti, in ferream laminam candentem infuſi, ad idem confert: idque efficacius, ſi in aceto roſæ rubræ prius infundantur.

Si fluxio valde frigida fuerit, ſuffitus ſicci ex nigella, thure, aliiſque in prunas conjectis erunt utiliſſimi. His enim frigida cerebri intemperies corrigitur, & ſuperflua humiditas abſumitur.

CAPUT VI.

De Sternutatione.

Licet Sternutatio in ſtatu ſano ſæpiſſime contingat, & tam levis affectio ut plurimum eſſe ſoleat, ut ſymptomatis nomen non mereatur; aliquando tamen adeo moleſta efficitur, ut Medici curantis opem deſideret, quemadmodum apud Foreſtum videre eſt, qui *obſervatione* 127. *lib.* 10. hiſtoriam proponit cujuſdam ancillæ, quæ tam gravem & moleſtam ex catarrho acri & ſalſo ſternutationem patiebatur, ut ad plurium Medicorum opem confugiendum fuerit. Idem confirmat vetus conſuetudo ſternutantibus bene precandi, quam nonnulli inde ortam exiſtimant, quod Gregorii Magni temporibus morbus epidemicus ſævierit, in quo ægrotantes ſternutando moriebantur, quamvis alii antiquorum eſſe illam conſuetudinem aſſeverent.

Eſt igitur ſternutatio cerebri motus velox, quo per nares confertim acto ſpiritu moleſta excernere conatur. Per cerebrum autem non ſolum cerebri ſubſtantiam, ſed totum aggregatum ejus cum membranis intelligimus, præcipue anterioribus, quæ in primis in hoc affectu contrahuntur. Quod ex eo licet colligere, quod dum caput attollitur, facilius ſternutemus; tunc enim materia irritans, quæ ut plurimum vaporoſa eſt, & ſurſum ſua natura fertur, facilius ad illam partem defertur.

Ille autem motus, qui ſternutatione contingit, ad cerebri & membranarum facultatem expultricem naturalem ſpectat, juxta Galeni doctrinam 2. *de ſympath. cauſ. c.* 1. ubi diſtinguens ſternutationem a tremore & palpitatione, dicit palpitationem a ſolo morbo fieri, tremorem vero a natura & morbo, ſternutationem denique a ſola natura.

Sibi tamen prima fronte contradicere videtur Galenus qui *c.* 4. *ejuſdem libri*, tuſſim & ſternutationem voluntariæ facultatis ſymptomata eſſe dicit. Nulla tamen contradictio eſt, ſeque ab ea diſerte liberat Galenus, innuens, facultatem animalem in ſternutamento concurrere tantum ſecundario, quod videlicet in ſternutamento e capite & a pulmone ſpiritus emittatur; attamen caput pectori principium motus tradere. Cum enim quæ in naſo offendunt perſequi properat,

rat, utriuſque emittendi ſpiritus viis ſimul utitur, altera quidem, quam ipſum per ſe facit; altera, quam per nervos, veluti per quædam longa brachia, quæ in pectus deſcendant; unde idem Galenus *comm. Aph.* 51. *ſect.* 7. docet: antecedente inſpiratione ſternutamentum fieri, natura aggregante aeris copiam ad ſternutationem. Tum enim aer, qui e pectore egreditur conjunctus ei, qui per nares ad cerebrum attrahitur, quidquid narium membranis, exquiſito ſenſu donatis moleſtum eſt, cum impetu & ſono explodit.

Ex hoc etiam Galeni loco colligitur, irritationem ſternutationem excitantem, in naſo potiſſimum fieri. Quod etiam confirmatur alia ſententia, quæ habetur *in comm. Aph.* 51. *lib.* 7. ubi: *Soli*, inquit, *ex his ita affectis illi ſternutant, quibus mordax eſt ea, quæ a capite fluit humiditas, ſeu & ſi quid mordax naribus imponas. Sicut enim tuſſis motus quidem naturalis eſt, ad expurgandas eas, quæ ſunt in pulmone, aſperas arterias: ſic & ſternutamentum manifeſte videtur expurgare narium meatus.*

Verum objici poteſt, quod multi caput nudantes, aut alio quovis modo aeri frigido exponentes ſternutamentum illic patiantur, ut videatur tunc temporis cerebrum immediate irritari. Reſpondendum eſt, aerem frigidum eſſe cauſſam ſternutationis, non dum in cerebrum immediate agit, ſed quia cerebrum ejuſque membranas exprimendo, in cauſſa eſt, ut acris materia ad nares deſcendat. Quamvis igitur in hoc ſymptomate cerebri membranæ poſſint etiam irritari; non prius tamen ſternutatio promovetur, quam noxa ad narium membranam, quæ exquiſitiſſimo ſenſu prædita eſt, pervenerit.

Cauſſæ ſternutamenti ex dictis colligi poſſunt, quæcunque nimirum tunicam narium internam irritare poſſunt, quales ſunt humores, aut vapores acres, vel a cerebro delabentes, vel a partibus inferioribus tranſmiſſi. Unde in febribus interdum ſternutationes conſurgunt, ut ait Avicenna, quia vapores acres a toto in caput transferuntur; vel exterius in nares acria immittuntur, quemadmodum medicamentis acrimonia præditis, quæ ptarmica nominantur, ſternutamentum excitamus. Hæ quidem cauſſæ externæ ſternutationem immediate producunt. Dantur tamen aliæ quamplurimæ, eandem mediate efficientes, internas ſcilicet generando vel commovendo, quales ſunt omnes aeris alterationes, ut de frigido aere ſupra dictum eſt. Galenus *lib. de inſtrum. odoratus*, *c.* 6. dicit a Solis aſpectu ſternutationem excitari, quia cerebri ſpiritus, vapori ſimiles, a Sole funduntur.

Diagnoſis ipſius affectus per ſe manifeſta eſt. Cauſſæ externæ ex ægri relatione patent, internæ vero ex ſignis partium affectarum, a quibus materia irritans ad nares & anteriorem cerebri partem tranſmittitur.

Quod ad prognoſin attinet; hic affectus ex ſe omni vacat periculo. In principio tamen catarrhi & coryzæ valde nocet, quia humor concoquendus quiete indiget. Interdum autem in febribus adeo urget, ut vires dejiciat, & fluxum ſanguinis e naribus interdum excitet. Sæpe tamen nullo modo nocet, & in ſanis cerebri ſuperfluitates expellit. In ægris vero pro bono ſigno habetur. In febribus præcipue malignis, etiam rebus omnibus deſperatis, ſalutem promittit. Hyſtericæ mulieri aut difficulter parienti, ſi ſternutatio accidat, bonum. *Aph.* 35. *ſect.* 5. Medicamentis ptarmicis provocata ſternutatio, apoplexiæ, aliiſque gravioribus cerebri affectibus prodeſt. At ſi provocata non adveniat, ſignum lethale eſt: naturam enim ſuccumbere ſignificat.

In morbis pulmonum, pleuritide præſertim, & peripneumonia, ſternutatio mala eſt, ex Hipp. 2. *progn.* quia ex concuſſione illa ſternutantis cerebri lacerantur & violenter divelluntur partes thoracicæ, unde inflammatio valde augetur, & nulla præterea fit materiæ morbificæ vacuatio. Ad pituitam vero in bronchiis pulmonum contentam, potenter expellendam quæ tuſſi rejici non potuerat, ſternutamentum conferre docet Gal. 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 5. *&* 6.

Curatio quando neceſſaria eſt, dum ſcilicet ſternutatio alia infert incommoda, perficitur primo cauſſarum externarum amotione, ſi ab iis excitetur. Si vero fiat a cauſſa interna, illa etiam auferenda eſt evacuantibus, revellentibus, derivantibus, & diſcutientibus remediis.

Si itaque calida cerebri, aut alterius partis intemperies, vapores acres ad nares & interiores cerebri meninges tranſmittat, venæ ſectio celebranda eſt: mox purgatio idonea inſtituenda. Deinde vapores illi revellantur frictionibus & ligaturis extremorum, cucurbitulis ſcapulis admotis; tum reliqua revellentia, derivantia, & diſcutientia uſurpentur; caput pectinetur, aures vellicentur, oculi confricentur, nares emungantur, ſpiritus cohibeatur.

Ad acrimoniam denique demulcendam & narium irritationem compeſcendam, utile erit aquæ tepidæ vaporem naribus excipere; vel eaſdem oleo violaceo, roſaceo, amygdal. dulcium, aut butyro recenti illinere, vel lac tepens naribus attrahere, quo ſolo remedio Foreſtus ancillam a gravi ſternutatione, in principio hujus capitis propoſita, confeſtim liberavit.

CAPUT VII.

De Hæmorrhagia narium.

HÆmorrhagiæ nomen quemlibet ſanguinis fluxum a quocumque parte profluentis, vulgo ſignificat. Peculiariter tamen quando ſimpliciter abſque ulla partis affectæ mentione enunciatur ab Hippocrate, id tantum profluvium ſignificat, quod e naribus fit tamquam ſpeciem primariam & evidentiſſimam, ut annotavit Gal. *comm.* 1. *in epid.*

Eſt autem hæmorrhagia narium ſymptoma in excretis eorum, quæ ſunt toto genere præter naturam. Sanguis autem per nares effluens, aut e venis & arteriis, cerebri paſſim perreptantibus effunditur, aut e vaſis e palato ad nares deſcendentibus, quæ ſunt inſtar venarum hæmorrhoidalium in ano & utero.

Cum vero omne ſymptoma pendet a morbo tamquam a cauſſa proxima & immediata: hujus cauſſa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex eſt, vaſorum apertio, quæ ἀναστόμωσις Græcis dicitur, & rareſactio, διαπήδησις appellata. Communis etiam duplex: eorundem vaſorum ruptio, quæ ῥῆξις nominatur; & eroſio, διάβρωσις appellata.

Cauſſæ iſtos morbos immediate producentes ſunt, ſanguinis quantitas, vel qualitas excedens. Sanguis quantitate peccans, venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis eſt: idem vero qualitate peccans, ſi nimirum calidior tenuioribus ſit, per anaſtomoſin effluere poteſt, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut facilius effluere poſſit. Eædem qualitates diapedeſin etiam efficiunt. Calor enim rarefacit tunicas vaſorum: & ſanguinis tenuitas efficit, ut per poros earum tunicarum transfluere poſſit. Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, & diabroſim parit.

Cauſſæ etiam externæ ad horum morborum productionem concurrunt mediate, vel immediate. Immediate id præſtant caſus, ictus, vulnus, & alia id genus, quæ venas rumpere, aut dividere valent. Mediate vero operantur quæcumque ſanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare poſſunt, ut victus plenior, crapula, otium, aut exercitia nimia, magnus clamor, æſtus, longa in ſole mora, & alia quamplurima.

Hæmorrhagiæ differentiæ ex eo deſumuntur, quod alia critica ſit, alia ſymptomatica. Critica fit in febribus acutis vi naturæ, cauſſam morbificam per has vias expellere conantis, præſertim in iis, quæ viſceris alicujus inflammatione conjunctæ ſunt; ac in primis hepatis & lienis, quæ per has vias ſæpiſſime ſolvuntur. Fit etiam interdum ſine febre, natura ſeſe a ſuperfluo ſanguine exonerante; unde vidimus quamplurimos ætate juvenili periodicam hæmorrhagiam pati; alios etiam per alias vias ſanguinem utiliter effundere.

Symptomatica vero in morbis chronicis præcipue contingit, in quibus ſanguis vitioſus ab hepate debili, & inſigni aliqua intemperie laborante producitur, qui vel ob retentricis facultatis imbecillitatem, per venas illas effluit, vel ab expultrice rejicitur, tamquam onus inutile, cum ſanguis impurus & vitioſus corpori alendo idoneus non ſit.

Cognoſcitur per ſeipſam hæmorrhagia. Cauſſæ vero illius hoc modo diſtinguuntur. Ea quidem quæ fit per ἀναστόμωσιν hoc habet commune cum ea, quæ per ῥῆξιν quod in utraque ſanguis copioſe fluat. Sed in eo diſtinguuntur, quod ſi præceſſerit ictus, vel caſus, ῥῆξιν potius adeſſe conjiciendum ſit. Cum autem a plethora & ſanguinis multitudine ruptio & apertio vaſorum poſſit contingere; ita diſtingui poſſunt quod rupto vaſe ſanguis continuo effluat; aperto vero, tantum per intervalla, quia vaſorum orificia conſtringi ſolent, quando humoris copia dilatans ad ea minus confluit. Vaſa autem rupta ſemper aperta manent; & ideo ſanguis continuo effluit, donec ſolutio continui in iis facta iterum uniatur. Præterea diſtinguitur apertio vaſorum a ruptione, ex ipſius ſanguinis ſubſtantia. Si enim tenuis ſit, ab apertis vaſis potius; ſi craſſus, a diruptis emanat. Hinc fit, ut hæmorrhagia plerumque in juvenibus a vaſorum apertione fiat, quia ſanguinem habent tenuiorem: in ſenibus vero a ruptione, quia craſſiorem obtinuerunt.

Si a venarum eroſione fiat hæmorrhagia, adſunt ſigna cacochymiæ, ulceriſve, & pus aut ſanies interdum egreditur aut ſaltem catarrhus ſalſus præceſſit. Si per διαπήδησιν effluat ſanguis, ille tenuis eſt, & admodum paucus.

Cauſſæ vero antecedentes & externæ facile diſtinguuntur. Si enim a copia ſanguinis hæmorrhagia contingat, adeſt rubor in facie, & tenſio venarum: tum etiam præceſſit victus largior & calidior, aut cauſſa aliqua externa fundens & attenuans ſanguinem: hæc autem præcipue contingunt iis, qui calidiori hepate præditi ſunt.

Si a cacochymia affectus proveniat, illa propriis ſignis diſtinguetur, quæ bilem, aut melancholiam redundantem oſtendunt. Præterea ſanguis effluens, aut per venam brachii detractus, corruptus, aut prava qualitate infectus apparebit.

Si a retentricis facultatis imbecillitate hæmorrhagia contingat, pallidus faciei color, & totius corporis debilitas apparet; tum etiam affectus aliquis præceſſit, a quo hepar in primis

primis debilitatum eſt, ac denique ſanguis paucus & per intervalla effluit.

Si ſanguis e venis narium immediate effluit, adſtringentibus remediis, naribus admotis facile ſedatur, & nullibi capitis dolor percipitur. Contra vero ſi a cerebro profluat, in aliqua capitis parte determinata dolor percipitur, fluxus difficile ſedatur, & naſo impoſita nihil conferunt. Ab aliis etiam partibus ſanguis interdum profluit, ut hepate, liene, utero, quarum indicia dabunt dolores & tenſiones circa eaſdem partes.

Si ſanguis fluat ab arteria, cum impetu egreditur, calidus eſt, purus, floridus & rutilans: ex vena vero, rubeus, in fuſcum tendens, craſſus, interdum impurus, & cum parvo impetu egreditur.

Prognoſis imminentis hæmorrhagiæ præcipue criticæ, ab actionibus læſis, excrementis, & qualitatibus mutatis deſumitur; ſicque futuram hæmorrhagiam indicant inſomnia, & imagines rerum rubrarum; capitis & cervicis dolor ſubinde ortus, temporum gravitas, & pulſatio magna in arteriis illorum, tinnitus, vel ſonitus aurium, oculorum hebetudo, & marmaryges illis obverſantes, rubor eorundem, ac totius fere faciei; lucis averſio, lacrymæ involuntariæ, pruritus naſi, ſanguinis ſtilla die indice, ſpirandi difficultas, tenſio hypochondriorum ſine dolore.

Quorum ſignorum ratio talis eſt. Quando ſanguis ad caput deferri incipit, parit in cerebro phantaſmata rerum rubrarum, tum per inſomnia, tum etiam inter vigilandum, ut juveni Romano contigit, cujus mentionem facit Gal. *lib. de præſagitione ad Poſthum. cap.* 12. Is enim morbo acuto laborans, rubrum ſerpentem ad cubiculi laquearia oberrantem videre viſus eſt, quo perterritus, e lecto ſubinde exſiliit. Unde Gal. adventantem hæmorrhagiam prædixit, & ſanguinis miſſionem impedivit, quam alii Medici præſcripſerant. Dolor capitis & cervicis ex eadem ſanguinis translatione ad partes ſuperiores exoritur; qui membranas divellens diſtendenſque, doloris ſenſum parit. Pulſant autem arteriæ temporum extraordinario motu, propter earum compreſſionem: quæ a venarum repletione fit. Aurium tinitus fit ex vaporibus ad cerebrum magna copia tendentibus. Viſus hebetudo fit, quia copioſi & craſſi vapores, ad ſuperiora elati, meatus obſtruunt: unde fit, ut denegato aditu ſpiritui animali hebeſcat viſus. Marmaryges oculis obverſantes nihil aliud ſunt, quam tenuia quædam, & divulſa corpuſcula variorum colorum, intra corneam tunicam & cryſtalloidem contenta, ex vaporibus ſurſum elatis producta, quæ licet interius ſint, exterius tamen poſita deceptione viſus apparent, quandoquidem oculus externæ aſſuetus viſioni, quæcumque intus ſunt, extra eſſe judicat. Rubor faciei & oculorum a ſanguine fit, qui majori copia ad illas partes cumulatur. Lucis averſio ex eo proficiſcitur, quod diſtenti oculi humorum copia, ex nimia luce magis diſtendantur, quia lux diſgregat ſpiritus, unde oculi dilatatio, ex qua dolor conſequitur, quem ut evitent ægrotantes, lucem fugiunt. Lacrymæ involuntariæ fiunt ex repletione oculorum, & partium adjacentium, quæ præter modum diſtentæ, comprimunt glandulas illas humorem continentes, ex quo lacrymæ generantur. Pruritus narium fit ex vaporibus ſurſum aſcendentibus, & nares vellicantibus. Sanguinis ſtilla die indice apparens, verbi gratia quarto vel undecimo, oſtendit futuram hæmorrhagiam die judicatorio, nempe ſeptimo, vel decimo quarto: quia diebus indicibus natura incipit transferre humores ad eas partes. Difficilis redditur reſpiratio, quia dum ſanguis ad ſuperiora transfertur, diaphragma comprimit. Tenſio denique hypochondriorum fit, quia ſanguis in ſuo fonte & radicibus venarum moveri incipit, ſed fugax eſt ea diſtenſio & ſine dolore, quemadmodum & difficilis reſpiratio; ſi enim diutius & contumaciter perſeveraretur, ſigna eſſent potius hepatis inflammati.

Præſentis vero hæmorrhagiæ prognoſis ita inſtituenda eſt.

Sanguis e naribus die critico moderata quantitate fluens, ſalutaris. Quamvis hæc ſententia a Galeno ſæpius inculcata ſit, illi tamen Fernelius reluctatur *lib.* 2. *de ſanguinis miſſione*, *c.* 1. dicens: nullum ſanguinis profluvium, licet criticum, ſalubre eſſe. Quoniam licet deliria, vigilias, capitis dolorem, & reliqua ſymptomata demulceat, vix tamen morbum penitus evellit, quia ſanguinis portio purior emittitur, impuriori remanente. Idque ex eo probatur, quod ſanguis ex nare profluens, colore & ſubſtantia laudabilis appareat, cum ſanguis eodem tempore vena detractus, impurus & corruptus appareat.

Specioſa quidem eſt hæc Fernelii doctrina, non tamen abſolute recipienda. Verum quidem eſt, in plurimis morbis acutis, præcipue vero in febribus malignis, hæmorrhagiam ſæpe morbum penitus non ſolvere, quemadmodum nec ſudores in iiſdem febribus perpetuo ſalutares ſunt, quia tales evacuationes a natura irritata ante tempus, materiæ morbificæ malitia plerumque fiunt. Attamen non raro morbi acuti hæmorrhagia ſolvuntur: ut docuit Gal. *lib.* 3. *de criſ. cap. ultimo*, & paſſim alibi. Quod autem ſanguis per nares excretus, purus ſemper appareat, ratio inde deſumitur, quod nimirum ille guttatim effluat, ſicque ſtatim refrigeretur, ut partes impuræ ſeparari nequeant, & ille puriores partes reliquis permixtæ, rubrum colorem toti maſſæ concilient. Sanguis vero e brachio detractus, quia affatim effluit, calorem in vaſculo diu retinet a quo partes impuræ ſeparantur, ita ut craſſa & fœculenta fundum petat, bilioſa vero & pituitoſa, quæ magis alterata & impurior eſt, ſupernatet: & ita ſanguis impurus ac ſordidus appareat. Contra vero, ſi ſanguis e brachio guttatim effluat, purus apparebit, quia cito concreſcit, antequam partes heterogeneæ a colore ſecerni potuerint. Immo vero ſanguis copioſe effluens, ſi in pelvi latiore recipiatur, purus etiam apparet, quia cito refrigeratur.

Hæmorrhagiæ nimis copioſæ & vehementes, peſſimæ: nam ad convulſionem deferunt. Fit enim aliquando, ut natura copia ſanguinis gravata, & ad excretionem concitata, modum tenere nequeat, & ſupercriſin efficiat, quam Medici ſæpe cohibere coguntur.

Hæmorrhagia in principio morbi mala, quia ſymptomatica eſt, & fit, natura ante tempus irritata ad excretionem a materiæ morbificæ malitia.

Hæmorrhagia, quæ e directo partis affectæ incidit, bona; contra vero, mala. Sic in hepatis inflammatione, ſanguis effluens e nare dextra, bonus: e ſiniſtra vero, malus. Contra, liene inflammato, e ſiniſtra bonus; e dextra vero, malus; quia omnis bona evacuatio κατὰ ἴξιν debet fieri.

Stillæ ſanguinis paucæ per nares effluentes, malæ: Significant enim naturæ imbecillitatem & malignitatem morbi. Omnis ſiquidem excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantum, & non perficitur, maxime damnatur ab Hipp. quia major eſt ſecuritas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quam in quibus pauca & inutilia, ſiquidem concoctioni eſſe intentam tunc temporis arguitur. Quod ſi ſtilla appareat, ſignum eſt, ante tempus naturam irritari. Stilla tamen die indice prodiens ſignis concoctionis utcumque apparentibus, futuram criſin per hæmorrhagiam die critico ſignificat.

Hæmorrhagiæ longo tempore perdurantes, hepatis imbecillitatem & refrigerationem, & inde cachexiam atque hydropem portendunt.

Quibus in febribus quartanis ſanguis e naribus fluxerit, pravum, Hipp. *Aph.* 87. *ſect.* 7. quia, ut docet Avic. ſanguinis fluxus in melancholicis & pituitoſis noxius, ab eo enim magis refrigerantur.

Quibus febricitantibus ſanguinis fluxerit multitudo, quacumque ex parte, cum reficiuntur, alvi iis humectantur, Hipp. *Aph.* 17. *ſect.* 4. quia ut docet Gal. *in comm.* calore nativo debilitato ex profluvio ſanguinis, neque cibi bene concoqui, neque in ſanguinem transmutari, neque diſtribui poſſunt per corpus. Et propterea alvos fieri humidiores par eſt, donec proceſſu temporis vires ſuas natura recuperarit.

In hæmorrhagiæ curatione primum advertendum eſt, an illa critica ſit, vel ſymptomatica. Critica enim cohibenda non eſt: ſed ad inſignem quantitatem ſanguis fluere permittendus. Ait enim Avicenna, ſanguinem e naribus interdum critica expulſione ad libras quatuor ſine virium inſigni lapſu profluiſſe. Idque videtur deſumptum e Gal. qui *lib. de præcog. ad Poſth. c.* 13. juveni Romano, hæmorrhagia correpto, ſanguinem fluere permiſit ad libras quatuor cum dimidia, priuſquam remedia fluxum cohibentia uſurparet.

Quod quidem, ut in valde plethoricis corporibus aliquando utiliter contingere; ita in aliis vitæ periculum inferre poteſt. Et certum eſt criticam hæmorrhagiam, quantumvis opera naturæ fiat, modum non raro excedere. Natura ſiquidem ſanguinis multitudine gravata, & ad illius expulſionem excitata, modum aliquando tenere non poteſt, nimiamque evacuationem facit, unde maximam virium dejectionem, & mortem metuere oportet: & tunc cohibenda eſt, quoties nimirum ex ea notabilis virium infirmitas prodierit.

Sic etiam ſanguis, qui ſine febre, ex conſuetudine fluit, cohibendus non eſt; ſed naturæ arbitrio relinquendus, niſi immoderatior fuerit. Multi enim per hujuſmodi hæmorrhagias periodicas, a graviſſimis morbis immunes fiunt, in quos earum ſuppreſſione incidere conſueverunt.

Symptomatica vero hæmorragia cohibenda eſt. Quod fiet ſanguinem ad nares confluentem revellendo, ab iiſdem, & vicinis partibus repellendo, venas apertas occludendo, ſanguinis motum præpoſterum inhibendo, & humores acriores, aut tenuiores ſanguini permixtos, hæmorrhagiæ cauſſas præcipuas, evacuando, corrigendo, eorumque generationem prohibendo, & facultatem retentricem hepatis & venarum roborando. Quæ omnia ſequentibus præſidiis præſtari poterunt.

Ac primum ſanguinis miſſio inter revulſoria remedia principem locum obtinet, quæ mature celebranda eſt, antequam vires admodum debiles evaſerint, idque e vena brachii e directo partis, a qua ſanguis profluit, dextri nimirum, ſi e nare dextra; vel ſiniſtri, ſi e ſiniſtra ſanguis emanaverit. Et Gal. *lib. de ſang. miſſ. cap.* 11. hujus remedii efficaciam confirmat, aſſerens ſe validas ſanguinis e naribus fluxiones repente venæ ſectione ſedaſſe. Debet autem detrahi ſanguis, & ſatis larga manu, ſi vires ferant, & amplo foramine; Quamvis maxima Medicorum tum antiquorum, tum neotericorum pars aliter cenſeat, qui anguſto foramine, & exigua quantitate ſæpius repetita, ſanguinem detrahendum eſſe cenſeat, ſicque revulſionem melius fieri. Nam ut ſanguini motus contrarius concilietur, vehementiori motu agitandus eſt, ſi quidem motus vehementior debiliorem rapit. Ideo quo ampliori foramine, & magis confertim ſanguis effluit per venam ſectam, eo promptius e naribus profluentem ſanguinem abducit, ita ut non raro hæmorrhagia vehemens, phlebotomia hoc modo celebrata, ſine plethora in inſtanti fuerit cohibita. Attamen ſi unica phlebotomia, aliiſque remediis

inſe-

inferius deſcribendis hæmorrhagia cohibita non ſit; illa reiterari poterit pro virium modulo. Tum etiam vena pedis ſecari poterit, ut revulſio fiat ad diſtantiſſima, quæ etiam ſæpe plurimum confert, ut teſtantur Avicenna, Paulus, & Trallianus.

Poſt venæ ſectionem, vel etiam ante ipſam, fient frictiones & ligaturæ partium extremarum, & cucurbitula ſatis magna hypochondrio admovenda: dextro, ſi a nare dextra; ſiniſtro vero, ſi e ſiniſtra ſanguis profluxerit. Galenus enim hæmorrhagiam cohibuit in juvene Romano, cucurbitula hypochondrio admota, ſine venæ ſectione, ut ipſe refert *lib. de præcognitione ad Poſthumum cap.* 13.

Non eſt tamen uſquequaque tuta cucurbitularum applicatio hypochondriorum regioni. Sanguis enim tunc temporis effervescens ad hepar, aut lienem nimia copia attrahi poteſt, & inflammationem in iis partibus efficere. Cujus rei exemplum habetur apud Fabricium Hildanum *obſ.* 47. *cent.* 2. de quodam aulico, maxima hæmorrhagia narium laborante, cui præter alia remedia, cucurbitulæ magnæ ad regionem hepatis admotæ ſunt. Sanguis quidem ſubſtitit; ſed inflammatio hepatis ſequuta fuit. Caute igitur agendum eſt in cucurbitularum admotione regioni hypochondriorum, & ad eam confugiendum non eſt, niſi reliquis remediis non conferentibus & poſt iteratas phlebotomias. Copia enim ſanguinis in venis imminuta, minus eſt periculum, ne ſanguis nimia copia ad hepar attrahatur, ut inflammationem excitare valeat. Attamen quocumque modo applicentur cucurbitulæ hypochondriorum regioni, ſanguinem, & ſpiritus attrahunt ad illas partes, & ſic calorem earum augent, quod adverſari videtur ſententiæ Hippocratis *Aph.* 13. *ſect.* 5. ubi in his, unde ſanguis fluit, aut fluxurus eſt frigidis utendum eſſe præcipit. Interpretes autem volunt ad ea loca frigida eſſe admovenda, unde motus ſanguinis incipit, qualia ſunt hepar & lien.

Foreſtus commendat cucurbitulas ſupra pedes, inſigni experimento, quod habetur *obſ.* 14. *lib.* 13. his verbis: *Vir generoſus ſanguinis narium profluvio cum extreme laboraret, neque remedia commode adhibita juvarent, circiter duodecim libræ ſanguinis ex utraque nare per vices effluxere. Cum ad eum accitus eſſem, & per integrum diem ſanguis effluxiſſet, ut duas ventoſas abſque ſcarificatione, unam ſupra hepatis regionem, alteram ſupra lienis locum poneret, mandavi: quibus parum videbatur fluxus ſubſiſtere. Verum poſt meum diſceſſum, uxor cum videret ſanguinem iterum ex utraque nare cum impetu erumpere, & quod ventoſæ hypochondriis adhibitæ nullo modo juvarent, alias duas, unam ſupra pedem dextrum, alteram ſupra ſiniſtrum affigi juſſi, dictu mirum, ſanguis præter ſpem ſubito reſtrictus eſt. Verum cum aliquo tempore ventoſæ cuti adhærerent, æger in animi deliquium incidit, quare iiſdem ventoſis detractis, aqua in faciem conſperſa excitatus eſt; mox odore vini recreatus ad ſe rediit, & a fluxu ſanguinis narium, miraculi aut incantamenti inſtar, præter omnium ſpem priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt.*

Cucurbitulæ etiam ſcapulis admotæ, tum ſiccæ, tum humidæ, fluentem ſanguinem e naribus retrahunt. Attamen non eſt uſquequaque tutum remedium. Poſſunt enim a partibus inferioribus ad ſuperiores ſanguinem attrahere, & novo fluxui occaſionem præbere.

Quidam practici cucurbitulas brachiis admovent ſupra muſculum bicipitem, quibus etiam ſanguis ad nares profluens revellitur.

Crato *in conſiliis*, inter revulſoria remedia proponit incurvationem digiti minimi, in dextra manu, ſi ex dextra nare fluit, vel in ſiniſtra, ſi e ſiniſtra. Cum enim vehemens illa compreſſio intenſum dolorem pariat, ab illo dolore ſanguinis retractio fieri poteſt.

Sed multo potentius ſanguis & ſpiritus ad interiora retrahuntur per animi deliquium, cujus interventu contumaciſſimam hæmorrhagiam curatam vidimus in Illuſtriſſimo Epiſcopo Lodovenſi, anno 1629. qui febre maligna laborans, cum renis dextri inflammatione, quæ poſtmodum in abſceſſum abiit, die 7. morbi, tam vehementi correptus eſt hæmorrhagia, ut intra quatuor horas ſanguinis libras duas excreverit. Sed cum adhuc ſanguis affatim flueret, vireſque collaberentur, de hæmorrhagia cohibenda cogitandum fuit, & in hunc finem multa remedia uſurpata. Quibus nihil proficientibus, æger ſe alvum deponere velle dixit, nec potuit cogi, ut in lecto dejiceret. Præmonuimus, ſi e lecto ſurgeret cum tanta virium exſolutione, fore ut in ſyncopem rueret, eam tamen ſyncopem cohibendæ hæmorrhagiæ futuram eſſe perutilem. Ita fere ſucceſſit, nam poſtquam ſurrexiſſet, animi deliquium paſſus, a quo ſtatim excitatus eſt vino exhibito, & aqua frigida in faciem projecta, poſtea copioſe dejecit, & poſtquam in lectum delatus fuiſſet, ſanguis multo minori impetu fluebat, & exhibito ſale prunellæ ad ℨ. i. ß. in aqua frigida diſſoluto, ſtatim ſanguinis fluxus omnino fuit cohibitus; cum tamen antea idem remedium & quamplurima alia fruſtra in uſum revocata fuiſſent.

Quamvis autem animi deliquium a vulgaribus practicis inter hæmorrhagiæ remedia non proponatur, habetur tamen apud Hipp. *lib.* 3. *Epid. ſect.* 7. his verbis: *Sanguinis venarum ſuppreſſiones faciunt, animi deliquium, figura alterata, interceptio, linimentum intortum, appoſitio, deliquatio.* Idem quoque docuit Gal. 3. *meth. cap.* 5. his verbis: *Porro ſanguis confluere prohibetur, & propter animi deliquium & cum ad contraria revellitur, & cum ad vicina derivatur, & per refrigerationem tum corporis totius, cum vero præcipue ipſius partis afflictæ. Notandum tamen eſt, animi deliquium tantum convenire, quando ſanguis affluit e venis, quæ ad corporis ſuperficiem deſinunt, quod innuit Hipp. dum eidem linimenta, deligationes, & alia ejuſmodi præſcribit.* Quando enim ſanguis e partibus interioribus profluit, ut in hæmoptoe; menſium fluxu immodico ut vulneribus partium interiorum, tunc animi deliquium fluxum augere poteſt, retracto calore ad interiora, & ad eas partes a quibus ſanguis profluit.

Zacutus Luſitanus, *praxis admirandæ, obſerv.* 66. refert ſe deſperatam hæmorrhagiam, & nullis aliis remediis cedentem appoſito cauterio actuali in utraque planta pedum cohibuiſſe. Quod remedium ſimilem ſucceſſum habuiſſe refert in magna ſanguinis excretione per os, ex venæ raninæ apertione producta, quæ ab acri catarrho eroſa fuerat, & cum per biduum ſanguis ad libras viginti effluxiſſet, multaque emplaſtica, & aſtringentia parti admota fuiſſent, revellentia & incraſſantia remedia, tum etiam narcotica uſurpata, cauterio in eadem pedis parte indito, fluxus omnino ceſſavit.

Revulſionibus prædictis aliquandiu uſurpatis ſi fluxus nihilominus perſeveret, ad ea remedia veniendum, quæ fluentem ſanguinem repellunt, qualia ſunt ea quæ anacollemata vulgo nominantur, fronti & temporibus applicanda quæ in hunc modum componi poterunt.

℞. Boli armenæ, terræ ſigill. ſanguinis dracon. thuris, maſtiches, & aloes, ana ℨ. j. farinæ volatilis, & pilor. leporis minutim inciſ. ana ℨ. ß. albumen ovi num. j. ſucci plantag. & ſolani ana q. ſ. cataplaſma fronti & temporibus applicandum.

In caſu urgente promptiſſime parari poteſt cataplaſma ex bolo armeno ſolo, cum albumine ovi & aceto ſubacta, fronti ac temporibus appoſitum.

Efficaciſſimum etiam paratur cataplaſma ex gypſo cum aceto ſubacto, & ad craſſitiem duorum digitorum fronti & temporibus admoto. Et ſi prima applicatio non ſuccedat, iterabitur, & certo curare creditur.

Amatus Luſitanus laudat pileum ex dictis adſtringentibus cum oxycrato ſubactis, capiti raſo appoſitum, quod in ſumma neceſſitate tentari poterit.

Fotus etiam fieri poteſt ex aqua valde frigida, vel oxycrato fronti & temporibus, cum linteis frequenter immutatis, quamprimum ſcilicet calefieri incipiunt. Vel idem fotus fieri poteſt ex ſucco plantag. polygoni, equiſeti, burſæ paſtoris, & ſimilium, addito aceto ad penetrationem.

Ubi notandum, caput non eſſe aqua frigida perfundendum, neque repellentia fronti admovenda, donec revulſiones ſufficientes præceſſerint: alioqui ſanguis per refrigerantia intro compulſus, venas quæ in alto ſunt, replebit, ut docet Galen. 5. *meth. cap.* 6. atque ita fluxus ſanguinis augebitur, calore aucto per antiperiſtaſim, a quo ſanguinis motus & impetus adjuvatur, aut ſi ſanguis retineatur, convulſio, apoplexia, dyſpnœa, aut alius quiſpiam gravis affectus excitari poterit.

Solum etiam acetum ſanguinem fluentem cohibere poteſt, ſi eo frons cum ſpongia foveatur.

Eadem ſpongia aceto imbuta, & in nares immiſſa ad idem eſt efficax.

Conſperſio faciei aqua frigida, non ſolum repellit ſanguinem fluentem, ſed etiam eundem retrahit ad interiora interventu timoris, qui ex aqua frigida in faciem ex improviſo injecta oritur. Quemadmodum enim ſyncope, ut antea dictum eſt, fluxum ſanguinis cohibet, propter caloris retractionem ad interiora, eadem ratione timor, a quo ſimilis retractio poteſt conducere.

Atque ita quocumque modo excitetur, conferre poteſt.

Aqua autem frigida, ſatis magna copia in faciem conjici debet, nempe ad duos, vel tres cyatos per brevia intervalla projectos.

Vulgo etiam uſurpatur ad ſanguinis impetum ad ſuperiora retundendum, illiuſque aſcenſum prohibendum, fotus cervicis, ex linteo aceto frigido imbuto, quod collo circumduci debet, & frequenter immutari, antequam incaleſcat.

Idem oxycratum in ore detentum, & ſæpe immutatum, ſanguinem etiam ad partes ſuperiores confluentem repellit, tum etiam impedit, ne ſanguis e naribus ad gulam defluat, quod ſæpe contingit.

Ad idem valet acetum inſtillatum in aurem, quæ nari fluenti vicina eſt, ſic enim vena per quam fluit ſanguis, reſtringitur.

Faba, aut numiſma argenteum radici narium inter cilia admotum, & faſcia recte alligatum, ut fortiter partem comprimat, eundem fluxum cohibet. Tum etiam animadvertendum eſt, an in temporibus, aut fronte venæ aut arteriæ tumeant: tunc enim eas numiſmate aliquo, aut faba ſicca per medium in longitudinem ſecta comprimere, faſcia interveniente, optimum & ſupremum remedium eſt. Et ad majorem compreſſionem ſupra fabam aut numiſma, albumen ovi concuſſum, adjecto gypſo & ſtupa exceptum admovendum eſt.

Vapor aceti, in laminam candentem affuſi, naribus exceptus venas apertas conſtringit.

Ad idem confert oxycratum naribus frequenter attractum.

Præter repellentia dicta, in uſum revocanda ſunt, quæ ipſas venas apertas occludere & conglutinare ſolent. In quem finem multa remedia in nares immitti conſueverunt.

Galenus *lib. de paratu facilibus*, *cap.* 13. thus & aloem in pulverem redacta albumine ovi excipit, & cum linteolo, aſperſis prius pilis leporinis, in nares immittit.

Vel turunda in hunc modum parari poteſt.

♃. Thuris, aloes, ſanguin. dracon. farinæ volatilis, telæ aranearum, & pilorum leporinorum minutim inciſorum ana ℥. ß. Excipiantur ſucco plant. & goſſypio, fiantque turundæ in nares frequenter immittendæ.

Iidem pulveres in nares inſufflari poterunt. Cui etiam uſui maxime conferre teſtantur practici magni nominis, cinerem teſtarum, ovorum & chartarum. Verum circa horum pulverum uſum obſervandum eſt, dum illi adminiſtrantur, os aqua frigida plenum eſſe debere; ne medicamentum ad os per palatum transferatur.

Potenter etiam ſanguinem fluentem cohibet goſſypium atramento infectum, quod in thecis ſcriptoriis aſſervari ſolet, ſi aliquantulum expreſſum, & in turundæ figuram efformatum in nares immittatur.

Idem goſſypium atramento imbutum, & fronti admotum cum faſcia, fluentem ſanguinem potenter ſiſtit.

Tandem hæmorrhagia prædictis remediis, tum etiam infra proponendis pertinaciter obſiſtente, ad eſcharotica veniendum eſt, quæ venarum extremitates apertas comburendo cruſtam inducunt, & ſanguinem inhibent. In iis tamen magna cautio adhibenda eſt, quia dum eſchara decidit, vaſorum apertio plerumque renovatur, & ſic fluxus redintegrari ſolet.

Inter eſcharotica autem principium obtinet vitriolum uſtum, quod præterquam quod eſcharam inducit, ad quemvis ſanguinis fluxum cohibendum eſt efficaciſſimum.

Si mitius remedium habere deſideres, vitriolum aliis permiſcendum eſt, in hunc modum.

♃. Gallarum ℔. ß. aluminis quartarium j. Comburantur, & calcinentur, fiatque pulvis in naris profundum demittendus. Vel

♃. Boli armenæ, ſang. dracon. thuris, aloes, gypſi, vitrioli uſti, ſarcocollæ, maſtiches, an. ʒ. j. Fiat pulvis ſubtiliſſimus.

Vitriolum album mitius operatur, quam vitriolum uſtum, neque valde eſcharoticum eſt, hæmorrhagiam tamen potenter cohibet, orificia venarum conſtringendo, ſi in nares cum turunda ex goſſypio confecta immittatur.

Remedia vero, quæ ſanguinis motum cohibendo, refrigerando, incraſſando, & veluti coagulando, hæmorrhagiam cohibent, in hunc modum præſcribi poſſunt.

♃. Salis prunellæ ʒ. j. trochiſcorum de carabe ʒ. ß. lapidis hæmatitis, coralli rubri præparati; an. ℈. j. ſyrupi de roſis ſiccis ℥. j. aquæ plantag. ℥. iij. fiat julep. qui detur bis, aut ter in die.

♃. Conſervæ roſarum & mivæ cydoniorum ana ʒ. j. trochiſcor. de ſpodio & de terra ſigillata, an. ʒ. j. coralli præparati & cornu cervi uſti, ad ℈. j. Fiat opiata de qua capiat ad magnitudinem caſtaneæ bis, aut ter in die.

Oxycratum ſatis copioſe ſumptum hæmorrhagiam efficaciter ſedat.

Exterius vero, ad ſanguinem refrigerandum, illiuſque motum cohibendum, aqua frigida, vel oxycratum variis partibus applicanda ſunt: ſicque aqua frigida brachiis affundenda, pedes in aquam frigidam immergendi, teſtes oxycrato frigido fovendi, tum etiam ſurſum, propterea quod vena cava eam regionem occupat, & ita ſanguis in ea fervens refrigeratur.

In maximo autem fervore ſanguinis qui prædictis cohiberi nequit, quidam practici totum corpus oxycrato irrigant, vel in balneum frigidum demittunt, quod tamen, jam debili ægro exiſtente, periculo non vacat.

Optimum etiam eſt hepar & lienem epithemate refrigerante, vel etiam oxycrato tepido fovere, ad ſanguinis ebullientis fervorem temperandum.

Denique in contumaciſſimo affectu, & aliis remediis non cedente, ad narcotica veniendum eſt, quæ omnem tum fluxionem, tum evacuationem, & quemcumque humoris motum citiſſime cohibent, & inter cetera laudanum ad gr. ij. iij. vel iiij. exhibitum, principem locum obtinet.

Cavendum tamen eſt, ne ægro valde debili exhibeatur, periculum enim eſt ne calor nativus admodum debilis, narcotica vi omnino ſuffocetur.

Syrupus de papavere idem præſtare poterit ad ℥. i. in julepo adſtringente, hora ſomni exhibitus.

Tandem ſpecifica remedia, quæ ſcilicet proprietate occulta ſanguinem fluentem cohibent, multa ab auctoribus proponuntur, quorum præcipua & frequenti uſu comprobata ſunt quæ ſequuntur.

Succus urticæ miris laudibus effertur ad quemlibet ſanguinis fluxum ex quacumque parte prodeuntem, maxima efficacia cohibendum; & ideo tum per os exhibetur ad ℥. iv. ſemel atque iterum; tum per nares attrahitur; tum fronti & temporibus admovetur, in formam cataplaſmatis cum farina ſubactus, vel tota urtica contuſa dictis partibus admovetur. Nonnulli aſſerunt radicem urticæ in ore detentam ſanguinis fluxum ſtatim conſtringere.

Fimus porcinus inter præſtantiſſima ſpecifica etiam recenſetur, ſi adhuc calens fronti & temporibus admoveatur vel olfaciendus præbeatur, vel ſiccus in nares immittatur. Poſterioris formula talis eſſe poterit.

♃. Stercoris porcini exſiccati ʒ. iiij. pulveris roſar. ad foetorem auferendum ʒ. ß. Excipiantur ſucco plantag. in eoque intingatur bombax in nares immittendus.

Laudatur etiam ab auctoribus ſtercus aſininum eodem modo uſurpatum, ut de porcino diximus. Et narrat Rodericus a Caſtro *lib. 1. de morbis mulierum*, *cap.* 5. Medicum quendam ſeptuagenarium, hæmorrhagiæ maxime obnoxium, ſtercus aſininum modice exſiccatum in capſula ſemper geſtare ſolitum, cui medicamento nullum aliud ſimile ſe repetiſſe referebat, præſertim ſi ſucco urticæ commixtum, & ſi ſiccum, aut recens per ſe naribus adhibeatur.

Zacutus Luſitanus *lib. ult. praxis Hiſtoriarum*, *cap.* 2. ſtupendam narium hæmorrhagiam, ſeptuagenario excarni & debili, ſe hoc remedio curaſſe refert, cui reliqua remedia fruſtra adminiſtrata fuerant, & ſeptendecim ſanguinis libræ effluxerant. Stercus itaque aſininum in exactiſſimum lævorem redactum omni juri potuique permiſcebat, ex eodem tabellas cum ſaccharo efformabat; ægroque edendas præbebat cum aqua chalybeata; quo auxilio ſolo ſeptem dierum ſpatio æger a fluxu ſalvus evaſit.

Sanguis per nares effluens non ſolum apud vulgus commendatur, ſed etiam a quibuſdam Medicis præſtantiſſimis probatur, tamquam ſpecifica vi hæmorrhagiam cohibens, cumque frigunt in ſartagine, ægroque inſcio eumdem exhibent. Tum etiam olla figulina exuſtum & in pulverem redactum, cataplaſmatis adſtringentibus ſupra propoſitis admiſcent.

Alii laudant pulverem limacum cum cruſta combuſtorum, alii pulverem ranarum etiam combuſtarum, in nares immiſſum. Alii Comp. Sperniol. Crollii.

Refert Pereda vetulam quandam Monſpeſſulanam, ſola menta naribus impoſita, ſanguinis profluvium e naribus trium dierum curaviſſe.

Inter cetera autem remedia præſtantiſſimum eſt, & nobis frequenti uſu expertum, ſpica nardi in tenuiſſimum pulverem redacta, & ad ʒ. j. cum juſculo, aqua plantaginis aut alio liquore exhibita, non ſolum enim ſpecifica vi, ſed etiam hepar roborando, ſanguinis fluxum cohibet.

Finkius teſtatur, bufonem exſiccatum, pulverizatum in ſindone rubra, axillis ſuppoſitum, vel manibus retentum ut incaleſcat, ſanguinem ſtatim figere, eumque velut Gorgonis conſpecto capite ſtatim rigeſcere. Alii bufonem ſub diu ſuſpendunt, donec caro univerſa abſumpta ſit, os femoris denudatum ſervant, idque nari inditum, hæmorrhagiam in inſtanti cohibere aſſerunt.

Dum remedia prædicta in uſum revocantur, de omnimoda cauſſæ ablatione cogitandum eſt, quæ ut plurimum eſſe ſolet humor tenuis, ſeroſus, aut bilioſus in ſanguine redundans, eique motum præpoſterum concilians, naturamque ad illius excretionem irritans, unde fit ut humore illo evacuato, & ſanguine repurgato, natura eum tanquam amiciſſimum, & familiariſſimum, ac vitæ theſaurum retineat, neque amplius excernat. Ideo purgatio inſtituenda eſt, bis terve iterata, ſi opus fuerit, ex purgantibus adſtrictione præditis, & refrigerantibus compoſita, in hunc aut ſimilem modum.

♃. Tamarindor. ℥. ß. fol. planta. M. j. Coquantur ad ℥. iv. In colat. infunde rhabarbari electi ʒ. j. myrob. citrin. ʒ. ß. ſpicæ nardi gr. vij. In expreſſ. diſſ. ſyrupi roſacei ℥. j. rhabarb. pulv. ℈. j. Fiat potio.

In affectu inveterato & frequenter recurrente, talis purgatio ſemel in ſeptimana repetita erit efficaciſſima, & interim julepi aſtringentes poſt ſingulas purgationes, vel opiatæ per aliquot dies exhiberi poterunt. Opiata ſupra deſcripta huic uſui inſervit. Julepi vero in hunc modum concinnari poterunt.

♃. Radicum biſtortæ & conſolidæ majoris, ana ℥. i. fol. plantag. centinodiæ, herniariæ, fumariæ, ana M. i. ſem. 4. frigid. major. ana ʒ. i. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſ. ſacchari albi ℥. iij. Fiat julep. pro iii. doſibus matutinis.

Loco juleporum vel opiatæ, aut poſt eorum uſum per aliquot dies continuatum, ſyrupus uſurpari poterit ex ſucco urticæ cum ſaccharo partibus æqualibus compoſitus, & ad cochlearia duo, ſingulis diebus mane exhibitus.

Neque ſufficit cauſſam hæmorrhagiæ præſentem auferre, ſcilicet peccantem humorem evacuare; ſed etiam nova illius generatio impedienda eſt, viſcera roboranda, eorumque intemperies corrigenda, præcipue hepatis, in quo humores illi generari conſueverunt. Atque ita julepi refrigerantes ſupra præſcripti, huic uſui inſervient, tum etiam tinctura roſarum, ad hepar refrigerandum, & maxime roborandum efficaciſſima eſt. Exterius vero epithemata ejdem parti admoveri poſſunt, in hunc modum compoſita.

♃. Aquæ roſar. plantag. portulacæ, acetoſæ, cichor. ana ℥. iiii. ſem. portulacæ acetoſæ, cichor. ana ʒ. i. trochiſ. cor. de caphura & ſantali citrini, ana ʒ. ii. aceti. ℥. ii. Fiat epithema.

His etiam addi poterunt omnia remedia, quæ pro calida hepatis intemperie curanda deſcripta ſunt.

Interdum etiam calida lienis, aut renum intemperies, huic affectui præbet originem, & tunc refrigerantia medicamenta his etiam partibus admovenda ſunt.

His omnibus accedere debet idonea victus ratio, quæ ab ipſo curationis principio ſedulo inſtituenda, atque ita primum aer in quo decumbit æger, frigidus ſit, & ſi tempus ſit æſtivum, alteretur, irrorando pavimentum aceto & aqua roſacea, tum ſternendo folia vitis, ſalicis, nymphææ, & ſimilia.

Cibi ſint incraſſantes & pauci nutrimenti, ut pedes vituli,

culi, arietis, hœdi & aliorum animalium oryza, caſeus recens & pinguis, ova indurata, & ſimilia. Fructus acerbiores aſtringentes, aut aciduli ex uſu eſſe poterunt, ut pyra, cydonia, meſpilla, ſorba, & condimenta ex ſuccis granatorum, limonum, arantiorum, acetoſæ. Quidam laudant uſum lentium in aceto decoctarum; quia aſtringendi & incraſſandi ſanguinis, ejuſque acrimoniam retundendi vim obtinent. Abſtineat æger, ſaltem in principio morbi, dum vires adhuc non ſunt debiles, a vino, carnibus; & ovis ſorbilibus & tremulis; quæ copioſiorem & liquidiorem ſanguinem generant.

Alimenta autem liquida præſente ſanguinis fluxu, & ſorbilia, quantum fieri poteſt, exhibenda ſunt, ut juſcula refrigerantia, hordeata, avenata, & oryzata cum aqua, non juſculo parata. Maſticatio enim hæmorrhagiam promovet. Si vires ſint debiles, juſcula carnium, & panatellas exhibere oportet, in quibus amylum ſine calce paratum, aut gummi arabicum diſſolvantur.

Potus ſit aqua chalybeata, & omnes cibi in ea decoquantur, quæ quidem utilior erit, ſi radices urticæ prius in ea incoctæ fuerint.

Quies totius corporis imperetur, ita ut æger nec ambulet, nec tuſſiat, nec vociferetur, nec loquatur; motus enim linguæ, & maxillarum, ſanguinis fluxum commovet.

Teneat caput detectum, & oculos clauſos, ne ſanguinem fluentem videat, quoniam illius conſpectus, mota imaginatione, ſanguinem commovet.

Vigiliæ immodicæ maxime vitentur, quia ſanguinem acriorem, bilioſiorem, ac fluidiorem efficiunt. Somnus contra humores contemperat, eorumque motum cohibet.

Denique animi pathemata vitentur, quæ ſanguinem ſurſum impellunt, ut ira, riſus & gaudium.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER QUINTUS.

Hier. Piazza M.D.

DE AFFECTIBUS LINGUÆ.

PRÆFATIO.

LINGUA tum guſtus, tum loquelæ inſtrumentum eſt. Utraque actio læditur per tumores varios, qui linguæ adnaſci conſueverunt. Speciatim vero unaquæque actio a peculiaribus cauſſis imminuitur, aboletur & depravatur. Quæ omnia ut ſigillatim deſcribantur, quintus hic liber in quatuor capita diſtinguendus eſt, quorum primum erit de inflammatione, aliiſque linguæ tumoribus. Secundum erit de ranula ſub lingua, quæ licet ad tumorum genus pertineat, ſeorſim tamen tractanda eſt, quod diverſiſſimam a reliquis tumoribus curationem deſideret. Tertium erit de guſtu læſo. Quartum denique de paralyſi linguæ, aliiſque multis illius læſionibus.

CAPUT PRIMUM.

De linguæ inflammatione, aliiſque ejuſdem tumoribus.

QUemadmodum omnes corporis partes, præcipue carnoſæ, inflammatione affici conſueverunt, ſic etiam lingua eadem aliquando tentatur, ex ſanguinis in eam affluxu, qui prout vel purus ac ſyncerus, bilioſus, pituitoſus, ac melancholicus eſt, phlegmonem veram, aut eandem eryſipelatoſam, œdematoſam, aut ſcirrhoſam producit, quæ interdum etiam ad ſuppurationem deſinit. Cujus rei exemplum habetur apud Foreſtum *obſ.* 24. *lib.* 14. cujuſdam cereviſiarii, qui ingentem linguæ inflammationem patiebatur, quæ in ſuppuratum abiit.

Patitur etiam lingua, idque multo frequentius tumorem mollem & laxum, ac pure œdematoſum, ex pituitæ a cerebro in eam affluxu. Cujus exemplum proponit Gal. *lib.* 14. *meth. cap.* 8. in quodam homine, cui lingua ita tumefacta erat, ut ore contineri non poſſet.

Interdum etiam lingua in magnitudinem excedentem excreſcit, quæ tamen neque ſub œdematis, aut ſcirrhi, aut alterius cujuſvis tumoris genere collocari poteſt, ut docet Galen. *lib. de diff. morb. cap.* 9. ſe cujuſdam linguam vidiſſe, quæ in ingentem molem excreverat abſque ullo doloris ſenſu: neque enim prementi manui cedebat, neque dolore infeſtabatur, ſed nudum linguæ incrementum erat ipſius ſubſtantia nullo modo vitiata, quod ex nimia copia utilis alimenti ejus in ſubſtantiam converſi acciderat. Ejuſque rei exemplum proponit Claudinus *conſult.* 9. puellæ 12. annos natæ, cujus lingua in tumorem excreverat, qui neque ad œdema, neque ad ſcirrhum referri poterat, quoniam indolens erat, nec prementi manui cedebat, ut fovea remaneret, nec ſenſu naturali carebat; cujus prima origo fuerat ex violenta frænuli linguæ diruptione, cujus dolore ſanguis ad partem attractus fuit, & continua poſtmodum ejuſdem tranſmiſſione tale incrementum productum. In hoc autem caſu peculiariter notat Claudinus, tumorem illum veſpere decreſcere, mane vero augeri, & ſemper liveſcere. Quorum eventuum rationem reddit, quoniam in coctione & aſſimilatione ſanguinis illius, alioqui pituitoſi (qualis in pueris ob ætatem humidiſſimam & ingluviem generatur) multi flatus, potiſſimum autem per noctem, retracto & coacto calore concitantur, qui linguæ tumorem augent. Per diem vero ob motum linguæ, & ambientis aeris calorem diſſipantur, unde tumor parum decreſcit. Lividitatem refert ad aerem ambientem, in quo lingua continuo verſatur: ab illius enim frigiditate ſanguis ad ſuperficiem linguæ affluxus, antequam aſſimiletur, concreſcit aliquo modo, & ſic lividitatem contrahit, a frigore enim ſanguinem nigreſcere ſcribit Galen. 3. *de ſympt. cauſſis, cap.* 2. quod tamen in aliis corporis partibus non contingit, quoniam ad illas ea ſanguinis tantum portio quæ pro nutritione ſufficit ſed non ſuperfluit, amandatur.

Horum tumorum diagnoſis difficilis non eſt, quandoquidem magnitudo aucta præter naturam, viſui ſubjicitur. Tumorum autem differentiæ ita diſtinguuntur. Si fuerit inflammatio, adeſt dolor & caliditas in lingua, tum etiam rubedo, qua etiam facies aliquantulum inficitur. Si vero a pituita tumor duxerit originem, lingua albicat, multumque pituitæ effluit, cujus ſapor dulcis, aut inſipidus eſt. Si nudum ſit linguæ incrementum, aliorum tumorum, ac vitioſorum humorum ſigna non adſunt.

Quod ad prognoſin attinet, tumores linguæ ut plurimum vitæ periculum non afferunt, niſi in tantam molem excreverit, ut inde ſuffocatio metuenda ſit, aut ex humore quodam maligno atque atrabilario ortum duxerint; unde cancroſus tumor generari poteſt, quod duritie, lividitate ac dolore pungitivo internoſcitur.

Curatio inflammationis linguæ revellentibus ac repellentibus remediis inchoanda eſt, atque ita primum præmiſſo clyſtere laxante, venæ ſectio celebranda eſt, & ſanguis ſatis magna quantitate detrahendus, pro virium modulo.

Mox cucurbitulæ cum ſcarificatione ſcapulis admovendæ.

Poſtmodum gargariſmata refrigerantia ac repellentia uſurpanda, & inter cetera commendatur a Galen. 14. *meth. cap.* 8. ſuccus lactucæ, quo lingua frequenter abluenda eſt. Vel magis compoſitum gargariſma parari poterit ex decocto plantaginis, ſolani, lentis decorticatæ, & cortic. granatorum, addendo ſyrupum de roſis ſiccis, vel diamorum.

Poſt venæ ſectionem, purgatio etiam inſtituenda ex medicamento ex calagogis & plegmagogis compoſito, quandoquidem pituita e capite defluens ad horum tumorum productionem particulariter ſaltem concurrit.

Sedata fluxione evacuantibus, revellentibus, ac repellentibus remediis, humoris parti impacti derivatio molienda eſt, & in hunc finem venæ ſub lingua aperiendæ, quod ſi fieri non poſſit, propter linguæ magnitudinem, cucurbitula ſub mento cum ſcarificatione erit admovenda.

Si tumor ad ſuppurationem deſinat, promovenda erit ficu per medium ſecta frequenter admota, vel gargariſmate ex decocto hordei, malvæ, violar. ficuum paſſularum, ſeminum cydoniorum, & fœnugræci compoſito, addendo ſyrupum violaceum & jujubinum.

Facta ſuppuratione, ſi abſceſſus ſponte non aperiatur, ſcalpello aperiendus eſt. Mox ulcus detergendum decocto hordei, agrimonii, plantag. cum melle roſaceo.

Tumor vero mollis & laxus e pituitæ influxu oriundus curatur primum revulſione facta per phlebotomiam, ſi æger ſanguine abundet, deinde purgans medicamentum ſatis vehemens eſt exhibendum, quales ſunt pilulæ cochiæ minores ex aloe, ſcammonio, & colocynthide paratæ, quæ a Galen. feliciter uſurpatæ ſunt in quodam ſexagenario 14. *meth. ſupra citato.* Quod ſi æger pilulas deglutire nequeat medicamentum componi poterit ex ſenna, agarico, diaphœnicone, & ſimilibus.

Poſt hujuſmodi evacuationes, refrigerantia & repellentia in principio admovenda ſunt, quemadmodum in inflammatione dictum eſt. Et Galenus *loco citato*, dictum ſexa-

ſexagenarium oris collutione ex ſolo lactucæ ſucco poſt purgationem uſurpata, ſanavit.

Poteſt etiam utiliter linguæ collutio fieri ex ſucco limonum, granatorum, acetoſæ, & plantaginis: quandoquidem prædicti ſucci non ſolum frigiditate ſua repellunt, ſed etiam acetoſitate humiditatem linguæ impactam educunt.

Utiliter etiam lingua illinetur oxymelite ſimplici, cui in augmento addi poterit parum zinziberis, ſalis gemmei, aut ammoniaci.

Collui etiam os poterit decocto origani, pyrethri, cum hydromelite.

Zacutus Luſitanus *lib.* 1. *hiſtoriæ Medicorum principum*, *obſ.* 47. in caſu valde præcipiti, ubi linguæ tumor in molem ingentem excreverat, ut inde ſuffocatio metuenda videretur, vacuantibus ac revellentibus remediis fruſtra tentatis hirudines quatuor linguæ affixit, & brevi tempore copioſa ſanguinis vacuatione ſequuta, ipſa exilis tenuiſque facta eſt, & ſic æger a periculo evaſit.

Idem Zacutus *obſ.* 48. *ejuſdem libri*, decem annorum puero ex catarrhoſa fluxione linguæ tumore ingenti laboranti, ut ipſius ore contineri non poſſet, poſt revulſiones per venæ ſectionem, cucurbitulas ſcarificatas, & acres clyſteres, cum linguæ tumor mollis, laxuſque eſſet, profundis linguæ ſcarificationibus uſus eſt, moxque aqua ſalita linguam ablui juſſit, unde tanta aquoſi humoris vacuatio facta eſt, ut illico ſanitatem æger recuperaverit. Quam obſervationem e Joachimo Camerario deſumpſit, qui libro obſervationum ſuarum narrat, quendam tumente lingua ſuffocatum, ipſam ſibi acuto cultello decuſſatim inciſiſſe, multoque ſanguine effluente fuiſſe perſanatum.

Denique tumor linguæ carnoſus, ſeu linguæ incrementum nimium, ex ſuperflua ipſius carne proveniens licet curationem ſuſcipere non poſſe videatur; illa tamen a Claudino proponitur, *loc. cit.* per operationem chirurgicam: ut ſcilicet, quidquid linguæ ſuperfluum eſt, cultello abſcindatur, adhibitis prius præparationibus neceſſariis, quæ omnia dicto loco fuſe ab eo deſcribuntur.

CAPUT II.

De Ranula ſub lingua.

Quamvis ſuperiori capite varii linguæ tumores a nobis expoſiti ſint; unus tamen adhuc explicandus ſupereſt; qui βατράχιον Græcis, Ranula Latinis nominatur. Cum enim illa naturam a prædictis maxime diverſam obtineat, ac diverſum plane curandi modum requirat; ſatius eſſe diximus, peculiari capite illius deſcriptionem exponere.

Eſt autem Ranula tumor, qui ſub lingua colligitur, in ea parte, qua illa vinculo alligatur. Et tantus ut plurimum apparet tumor, ut dentes inferiores ſuperet: prima autem media, dexteram tumoris partem a ſiniſtra dirimente, ranæ poſteriorem partem refert, unde affectui nomen. Alii vero Batrachum inde dictum exiſtimant, quod eo affecti loquelæ impedimentum patiantur, & nonniſi coaxando loqui poſſint, ranarum inſtar. Ad œdematis aut meliceridis naturam accedit, e quo aperto materia profluit, ovi candido, aut melli perſimilis. Et cum dicta materia in folliculo continuatur, ideo inter Melicerides a nonnullis reponitur. In iis folliculis interdum calculus inventus eſt, ut plurimorum auctorum obſervationibus conſtat, quas collegit Schenkius, *obſ.* 388. *lib.* 10.

Diagnoſis hujus affectus difficilis non eſt. Dum enim ſublevatur lingua, quædam veluti carnoſitas laxa & mollis ſub ea continetur; & ab utraque parte ligamenti quædam prominentia ſphærica, ciceris, vel fabæ, vel interdum caſtaneæ magnitudinem æquans, conſpicitur.

Periculo vacat ut plurimum hic affectus. In pueris tamen aliquando ſuffocationis periculum intentat, propter aſperæ arteriæ & laryngis viciniam. In adultis etiam, ſi dolor & febris adſint, vitæ periculum affert, quandoquidem in anginam degenerare poteſt. Periculoſa etiam eſt Ranula, quæ nigra, aut fuſca, & dura eſt, ad cancri naturam accedens, & illa non eſt attingenda.

Ad curationem hujus affectus, primum cauſſa antecedens auferenda eſt venæ ſectione & purgatione, ægrotantis naturæ & ætati accommodata. Et ſi affectus ſit inveteratus, ad cauteria & decocta ſudorifica veniendum eſt.

Poſtmodum topicis medicamentis reſolutio tumoris tentanda eſt in hunc modum.

℞. Cortic. granat. hyſſopi ſicci, ſalis commun. ana ℥. ij. Fiat pulvis ſub lingua detinendus, & frequenter iterandus. Refert Foreſtus puellam 12. annorum, intra biduum fuiſſe curatam hoc ſolo remedio, cujus auctor eſt Nicolaus Florentinus, qui in adultis loco ſalis communis utitur ſale ammoniaco, quod magis penetrat, & potentius diſſolvit. Foreſtus vero in ſtudioſo quodam prædictum pulverem ſale communi paratum uſurpavit; tum etiam decoctum ex balauſtiis, alumine, & gallis, æquis partibus paratum, ac denique partem ſale toſto & gemma fricari juſſit, & æger curatus eſt ſine operatione chirurgica, quod rariſſime ſolet contingere; quia tumores iſti ad naturam abſceſſuum accedunt, & in quodam veluti folliculo continentur, ita ut diſcuſſa quadantenus materia contenta, iterum repleatur.

Si diſcutientibus remediis tumor curari nequeat, ad illius apertionem veniendum eſt, quod ut plurimum faciendum: rariſſime enim per reſolutionem curatur.

Apertio autem exiguo foramine facienda non eſt, quia materia, folliculo contenta iterum colligitur, & folliculus impletur, cui rei maxime conducit ſumma partis laxitas, & mollities recipiendis excrementis maxime idonea. Sed per ſummum tumorem, longiſſima ſectio facienda eſt in utraque eminentia, ut tota materia ſimul effluat. Poſtea ulcus abluendum eſt primum lenientibus, ut decocto malvæ; poſtea vero detergentibus, ut vino albo cum melle roſaceo, aut diamoro, ac demum oxymelite, donec purum appareat ulcus, & folliculo liberum. Ac denique ad cicatricem inducendam, vino nigro, in quo alumen diſſolutum ſit, os frequenter colluendum.

Foreſtus ſimilem abſceſſum curavit in quadam muliere ruſtica, ſectione utrinque facta, & poſtmodum ore frequenter colluto poſca, cui exiguum ſalis admixtum fuerat.

Si affectus ſit inveteratus, & ulcus prædictis remediis exſiccari nequeat, tangatur oleo ſulphuris bis in die, temperato tamen cum aqua roſacea, ita ut ad unam guttam olei quinque vel ſex guttæ aquæ roſaceæ miſceantur; ita enim intemperies corrigetur, & exſiccabitur pars, quæ ad roborationem vino nigro, admixto alumine, ſæpe abluenda eſt. Si poſt hæc remedia debite uſurpata morbus redeat, ad cauterium actuale veniendum eſt, cujus adminiſtrationem docet Paræus *lib.* 7. *cap.* 5.

CAPUT III.

De Guſtu læſo.

Guſtus, quemadmodum reliqui ſenſus, omneſque corporis actiones, tripliciter læditur; imminute, abolite, & depravate. Imminuitur, cum ſapores remiſſos vix percipit, intenſos vero remiſſe. Aboletur, cum prædictos ſapores, ſive intenſi ſint, ſive remiſſi, nullo modo ſentit. Depravatur denique, cum objectum alieno ſapore infectum judicat.

Imminutionis & abolitionis guſtus cauſſæ eædem ſunt, magnitudine tantum differentes. Si enim leviores ſint, guſtum imminuunt: ſi graviores, abolent. Et illæ cauſſæ ſunt, vel defectus ſpiritus animalis in ipſa parte, vel nervi a tertio pari in linguam tranſlati intemperies, vel lingua ipſa aliquo affectu præternaturali afflicta.

Spiritus deficiunt, vel ob ſui penuriam, ut in moribundis; vel propter obſtructiones nervorum tertii paris, per quod deferuntur; vel propter tumorem in ea cerebri parte genitum, a qua nervi oriuntur.

Lingua vel humida & pituitoſa materia obducitur; vel tumoribus, puſtulis, aut ulceribus afficitur; & hinc propria illius actio, ſeu guſtus, imminui, vel aboleri poteſt.

Guſtus depravatur, quando lingua vitioſo aliquo humore inficitur, ut in febribus ſæpe contingit, cum bile infecta lingua, omnia quæ guſtantur, amara eſſe judicat. Alias pituita ſalſa, vel humore melancholico imbuto, omnia ſalſa vel acida judicat. Objecta enim externa, linguæ admota, vitioſum ipſius ſuccum commovent, qui tunc temporis linguam magis feriens ſaporem ſuum in eam fortius imprimit: & ita, quæ guſtantur, tali ſapore infecta videntur. Contingit tamen non raro, linguam ſuccorum in ſe contentorum ſapores percipere, etiam ſi nullum objectum externum ipſi admoveatur ut docet Gal. 1. *de ſympt. cauſſis*, *cap.* 4. Et quotidiana confirmatur experientia in febricitantibus, quorum lingua bile perfunditur: quæ ſi valde amara ſit, continuum amarorem in lingua perſentiunt, licet nihil extrinſecum deguſtetur.

Cauſſarum prædictarum diverſitas ex ſaporum varietate, & linguæ ipſius diſpoſitione cognoſcitur. Dulcis enim ſapor, & linguæ rubedo, ſanguinem ſignificant: amaror & color flavus, bilem: albedo cum dulcedine, pituitam: color fuſcus & aciditas, melancholiam. Sapor abominabilis, pravos humores in ventriculo contineri oſtendit. Puſtulæ tumores & ulcera, oculis patent. Ac denique, ſi nulla in lingua permutatio appareat, & guſtus imminuatur, aut aboleatur; in cerebro, vel nervis cauſſam latere cenſendum eſt.

Curatio admodum varia eſt, pro varietate cauſſarum. Et ideo ſi in cerebro vel nervis affectus lateat, illi remedia aptanda ſunt, præſertim ea, quæ ad paralyſis curationem præſcribi ſolent. Cum vero a pravis humoribus guſtus depravatur, illud ſymptoma ut plurimum ab aliis morbis dependet: præcipue vero febribus, quibus curatis, illa etiam ſymptomata tolluntur.

Si a tumoribus lædatur guſtus, illius curatio ex dictorum tumorum curatione dependet, quæ ſupra propoſita eſt.

Si denique a puſtulis, aut ulceribus linguæ affectus oriatur, curatio horum affectuum inſtituenda eſt per venæ ſectionem, purgationem humorum acrium, quibus accedant topica refrigerantia & aſtringentia, & exſiccantia, ad gargariſmatis formam redacta, & ſi ulcera ſordida ſint, abſtergantur melle roſaceo, addito oleo ſulphuris aut vitrioli, ea quantitate, quæ linguam moderate feriat. Vel etiam ad potentius exſiccandum, oleis prædictis puris & impermixtis pars affecta ſemel atque iterum tangenda eſt. Sic enim aphthæ, omniumque oris & linguæ ulcera certiſſime ſanantur.

CA-

CAPUT IV.

De Paralyſi linguæ, ejuſque motu læſo.

Actio linguæ præcipua, loquela eſt. Ea aboletur, imminuitur, & depravatur a variis cauſſis, quæ ad morbos ſimilares, organicos, vel communes referuntur. Quod ad ſimilares attinet; humida intemperies, cum materia conjuncta, linguam molliorem & laxiorem efficit, ut motus ſuos libere exercere nequeat: Siccitas etiam nimia loquelam vitiat, ut in febribus contingit. Morbi vero organici ſunt, magnitudo aucta, ut de tumoribus antea dictum eſt, qui liberum linguæ motum impediunt; figura vitiata, ut ſi lingua brevior ex nativa conformatione, aut præciſione apicis illius; aut ſi fræno ſeu vinculo ſuo arctius alligetur; & obſtructio nervorum ſeptimi paris, qui ad muſculos linguam moventes deferuntur. Morbi denique communes ſunt ſolutiones continui, ſeu vulnera ejuſdem partis.

Nimia linguæ humiditas balbutiem efficit, qua affecti litteram R. pronunciare nequeunt. Ea nativa eſt in pueris, qui ob nimiam humiditatem hoc affectu laborant, ab eoque liberantur ætatis progreſſu, quo ſuperflua illa humiditas abſumitur. In quibuſdam vero intemperies humida tota vita perſeverat, & illi perpetuo balbi remanent, de quibus agit Hippocr. *Aph. 32. ſect. 6.* his verbis: *Balbi ab alvi profluvio diuturno maxime capiuntur.* Galenus *in comm.* dicit, eos qui natura balbi ſunt, aut cerebrum habere humidum, aut linguam, aut utrumque, & a cerebro humido multas profluere humiditates, quas in ventrem delabi par eſt, unde alvi profluvia. Lingua vero admodum humida natura exiſtente, & ventriculum talem eſſe par eſt, (ut qui alteram tunicam communem habet cum lingua,) imbecillemque ex humiditate. Ventriculi autem humidi propria paſſio eſt diuturnum profluvium.

Attamen Avicenna propoſitæ doctrinæ adverſari videtur dicens *fen. 1. lib. 3. tract. 4. cap. 18.* balbos eſſe maxime diſpoſitos ad melancholiam, cum tamen melancholia a ſicciori cerebri intemperie procedat. Conciliatur tamen illa contrarietas, dicendo: Per balbos ſeu traulos Avicennam intelligere non balbos proprie dictos, qui litteram R. pronunciare nequeunt; ſed eos, qui linguæ hæſitantia laborant, quive eandem ſyllabam multoties repetunt, antequam dictionem proferant. Hæc enim linguæ hæſitantia ex calido & ſicco cerebri temperamento oritur, in quo adeo promptæ fiunt cogitationes, ut linguam præcurrant, ejuſque motum præcipitent, unde conturbatio ipſius atque hæſitantia exoritur. Prædicta autem balbuties, a nativitate contracta, incurabilis eſt.

In quibuſdam vero balbuties accidentaria contingit a catarrho; & copioſo humoris pituitoſi defluxu in fauces & linguam, quæ evacuatione, revulſione, & derivatione humoris influentis, tum etiam capitis roboratione & exſiccatione curatur. Cum autem remedia, propoſitas indicationes adimplentia, paralyſi linguæ jam deſcribendæ conveniant, ex illius curatione erunt repetenda.

Ad linguam deferuntur duo nervorum paria, tertium videlicet ad guſtandi & ſentiendi actionem exercendam; & ſeptimum ad loquelam, & linguam variis modis movendam. Ex horum igitur nervorum, qui a ſeptimo pari oriuntur, obſtructione & relaxatione, paralyſis linguæ procedit, quæ eſt privatio, aut imminutio motus illius partis. Eaque ſuccedere conſuevit frequenter apoplexiæ; cerebro ipſo ſecundum poſteriorem partem humore pituitoſo inhibito: Et tunc aliæ quoque partes, & plerumque dimidia corporis pars, paralyſi tentantur. Interdum tamen ſolitaria eſt, nervis tantum, aut muſculis linguam moventibus, humore pituitoſo inhibitis & repletis. Ex præciſione etiam eorum nervorum linguæ paralyſis generari poteſt, cujus rei exemplum habetur apud Avic. *fen. 6. lib. 3. tract. 1. cap. 12.* his verbis: *Quidam homo jam ventoſatus fuit; & percuſſus eſt cum ſcalpello villus nervi, in ſubſtantia panniculi conjuncti cum lingua, quare molificata eſt lingua.* Has autem cucurbitulas in cervice & juxta occiput admotas fuiſſe, conjiciendum eſt; cum enim nervi linguam moventes a principio ſpinalis medullæ oriantur, quæ eſt in occipitio, ex profundiori ſcarificatione cujuſpiam illius rami præciſionem contigiſſe certiſſimum eſt.

Quamvis autem materia hunc affectum producens pituitoſa ſit; interdum tamen craſſior & frigidior, interdum tenuior & calidior eſſe conſuevit, pro ratione humorum in corpore prædominantium, quorum diagnoſis proponitur ab Avicenna *fen. 6. lib. 3. tract. 1. cap. 6.* his verbis: *Et quandoque ſignificat, quod materia ſit ſanguinea, rubedo linguæ, & caliditas ejus. Et quandoque ſignificat, quod materia ſit ſubtilis & aquoſa, multitudo curſus ſalivæ aquoſæ, & paucitas juvamenti ex reſolutivis, & juvamentum ab eo, in quo eſt ſtypticitas.*

Affectus iſte, ſi a cerebri vitio dependeat, & apoplexiæ ſit conſectarius, ita ut aliæ quoque partes afficiantur, raro curationem recipit, præſertim ſi æger ætate provectior fuerit. Si vero ſimplex & ſolitarius fuerit, curationem recipit, idque multo facilius, ſi æger in ætate florente conſtitutus fuerit.

Curatio Paralyſis linguæ perficitur ablatione cauſſæ antecedentis, humoris ſcilicet in cerebro redundantis; & diſcuſſione ac reſolutione cauſſæ conjunctæ, humoris ſcilicet nervis linguam moventibus impacti, & imbibiti.

Cauſſa antecedens eliminabitur iis remediis, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione propoſita ſunt.

Ac primum purgatio inſtituetur potione aut pilulis dicto loco propoſitis. Mox ſi ſanguis redundare, & affectus cauſſa principalis vel adjuvans eſſe videatur, detrahendus eſt quantitate, quæ viribus & ætati conveniat. Poſtmodum apozema cephalicum exhibendum. Et ſi affectus contumax eſſe videatur, ad diætam ſudorificam tranſeundum eſt, quorum omnium formulæ dicto loco propoſitæ ſunt.

Poſt univerſales evacuationes, ad materiæ morbificæ derivationem deveniendum eſt, per cucurbitulas & veſicatoria poſteriori parti admota; tum etiam cauterium occipiti inuſtum. Avicenna cucurbitulam ſub mento affigit, quod etiam a recentioribus probatur.

Vena etiam ſub lingua utiliter aperitur, præmiſſis evacuationibus univerſalibus, ad derivationem humoris muſculi linguæ imbibiti.

Ad diſcutiendum vero & extrahendum eundem humorem, gargariſma ſequens frequenter uſurpabitur.

℞. Rad. ireos Flor. ℥. ß. fol. origani, ſalviæ, ſtœchad. roriſmar. ana. M. ß. cubebarum ʒ. iij. liquiritiæ ℥. j. Coquantur in æquis partibus aquæ & vini albi ſub finem additi ℔. j. In colatura diſſolve oxymelitis ſollitici ℥. ij. Fiat gargariſma. Quod ſi non ſatis efficaciter operetur, addi poterit decocto radix pyrethri ad ʒ. ij. vel iij. vel etiam ſemen ſinapi pari quantitate. Addi etiam poteſt caſtoreum, niſi ægro nimium ingratum videatur.

Ad eundum uſum poteſt frequenter lingua confricari oxymelite ſcillitico ſolo, cui etiam ſemen ſinapi addi poterit. Succus ſalviæ ad linguæ paralyſin multum commendatur, ſi eo lingua frequenter confricetur. Cui etiam, ſicut in præcedenti, ſinapi addi poterit.

Pilulæ etiam ſequentes ſupra linguam frequenter detineri poterunt in eundem finem.

℞. Succi betonicæ & liquiritiæ, ana ʒ. j. ß. caſtorei & aſſæ fœtidæ, ana ʒ. ß. nucis moſchatæ, ſpicæ nardi, ana, ℈. j. Incorporentur cum melle, & fiant rotulæ inſtar lupinorum.

Hic etiam conferre poterunt gargariſmata, maſticatoria, & errhina, in frigidæ cerebri intemperiei curatione propoſita.

Ad cerebrum vero roborandum, & humoris pituitoſi in eo contenti reliquias diſcutiendas, convenient ſuffitus, pulvis capillis inſpergendus, & cucupha dicto loco propoſita.

Ac denique, ad novum pituitæ proventum quem cerebri intemperies, etiam poſt univerſales & particulares evacuationes ſolet efficere, uſualia remedia præſcribenda; nempe ſyrupus magiſtralis, aut pilulæ uſuales; quibus opiata roborans adjungenda eſt, eorumque remediorum deſcriptio a prædicta curatione deſumi poterit.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER SEXTUS.

DE AFFECTIBUS DENTIUM, Gengivarum, Faucium, Uvulæ, & Laryngis.

PRÆFATIO.

PArtes ore & faucibus contentæ, varios affectus patiuntur, quorum præcipuos tantum deſcribere animus eſt, & reliquos minoris momenti, quive a ſolis Chirurgis ut plurimum curari conſueverunt, conſulto prætermittere. Hic igitur liber ſeptem concludetur capitibus. Primum erit de dolore dentium. Secundum de dentium nigredine & eroſione. Tertium de gingivarum eroſione, & exulceratione. Quartum de fluxu ſanguinis ex gingivis. Quintum de oris & faucium ulceribus. Sextum de Uvulæ relaxatione. Septimum de angina.

CAPUT PRIMUM.

De Dolore dentium.

DEntes non ſolum ſecundum nervos, eorum radicibus inſertos, & membranulam, dentis cavitatem intus ſuccingentem; ſed etiam in propria ſubſtantia ſentire, docuit Galen. 5. *de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, cap.* 8. & 16. *de uſu partium, cap.* 2. ubi dicit, dentes & ceteras oris particulas, una cum lingua ſapores percipere. Tum etiam *lib. de oſſibus, cap.* 5. inquiens ex oſſibus dentes tantummodo mollium cerebri nervorum eſſe participes, ob idque ſolos manifeſte ſentire. Dolor igitur non ſolum nervulis & membranulæ interiori, ſed etiam ipſi dentium ſubſtantiæ contingit.

Fit autem dolor dentium ab humorum influxu, qui vel frigidi & pituitoſi ſunt, vel calidi & ſeroſi, ſalſi & acres, unde particularum dictarum diſtenſio aut vellicatio contingit. Illi autem humores vel in maxillarum & dentium alveolorum membranas confluunt, vel in nervulum radici dentium inſertum, vel in ipſam dentis ſubſtantiam. Quamvis enim multi exiſtiment, dentes humorum affluxum ac diſtenſionem in propria ſubſtantia recipere non poſſe, cum ſint corpora denſiſſima & duriſſima, tamen id docetur ab Avicenna *Fen.* 1. *lib.* 1. *doctrina cap.* 5. & *Fen.* 7. *lib.* 4. *tract.* 1. *cap.* 5. *Et quandoque*, inquit, *eſt materia apoſtemans dentem ipſum*. Quam ſententiam confirmat, ac perſpicue diſputat *Fen.* 1. *lib.* 5. *tract.* 3. *cap.* 1. his verbis: *Non enim eſt, quemadmodum quidam exiſtimant Medicorum, quod cerebrum ipſum non apoſtemetur, ſic ratiocinantes: Nam quod lene eſt, ſicut cerebrum, & durum ſicut oſſa non extenditur, & quod non extenditur, non apoſtematur. Hic autem ſermo eſt erroneus, & illud ideo, quoniam lene viſcoſum extenditur, & oſſa etiam apoſtemantur. Gal. illud confeſſus eſt, & nos monſtrabimus ſermonem in capitulo dentium. Immo dicimus, quod omne, quod nutritur, extendatur & augmentetur cum nutrimento, & ſimiliter eſt poſſibile, quod extendatur, & augmentetur cum ſuperfluitate, & illud eſt apoſtema.* Hoc vero docet Avicenna ex Galeni ſententia, qui *lib.* 5. *de compoſitione med. ſec. loc. cap.* 8. *Cum*, inquit, *impoſſibile ſit, dentes incrementum accipere citra nutrimentum, omnino affectionibus & iis contrariis obnoxii erunt, inopia videlicet, & redundantia alimenti, quod eis ſuppeditatur. Inopia igitur luridiores & macriores alimentumque non ſentientes, & ob id tenujores eos reddet: redundantia vero conſimilem in iis affectionem excitare poteſt, qualis eſt circa carnoſas partes inflammatio.* Hæc Gal. Veriſimile tamen eſt, dolorem frequentius fieri (ſi modo ille valde intenſus fuerit) in partibus illis exquiſito ſenſu donatis, nervulo nimirum, & membranula alveolum ſuccingente, dentiumque radices proxime ambiente: Quæ humoribus influentibus non ſolum diſtenſionem ac vellicationem, ſed etiam interdum inflammationem patiuntur, ſi nempe ſanguis aliis humoribus admiſceatur: tunc enim dolor a duplici cauſſa exoritur, diſtenſione videlicet & compreſſione, quæ fit a dentis duritie; quam ferre non poteſt ſine dolore, membranula inflammata. Hanc autem membranulæ inflammationem comitatur utplurimum gingivæ inflammatio; quæ ideo a Gal. & Avic. inter cauſſas doloris dentium recenſetur.

Fluunt autem humores in dentes & partes adjunctas utplurimum a capite; interdum tamen e partibus inferioribus promanant. Cum enim vitioſi aliqui humores, præcipue ſeroſi, in parte aliqua geniti, in venis cumulantur, natura illorum onus excutere tentans, ad partes debiliores eos præcipitat. Et ſi dentes propter intemperiem, cariem, aut eroſionem tales extiterint, ad eos præſertim fluxio decumbit. Hujus rei experimentum proponit Carolus Piſo (qui etiam exiſtimat dolorem dentium a ſeroſo humore ut plurimum fieri) *lib. de morbis ab illuvie ſeroſa, obſ.* 7. ubi refert ſeipſum dolore dentium per multos dies afflictum, ab aſſumpto medicamento purgante poſt ſequi horam, ſinceram aquam ad ℔. j. & amplius evomuiſſe tanto ſucceſſu, ut poſtea vel decem annis ab hujuſmodi dolore immunis prorſus fuerit. Quo edoctus experimento ſimili affectu laborantibus medicamenta ſeroſus humores educentia præſcripſit felici ſucceſſu. Præterea hunc affectum a tali cauſſa utplurimum dependere, hoc ſigno probare nititur, quod aſſidua ſalivatio doloris dentium comes fere perpetua eſſe ſoleat.

Præter cauſſas enumeratas, vermes in dentibus carioſis geniti, doloris dentium cauſſa eſſe poſſunt: iique producuntur ex qualibet materia in illis cavitatibus retenta & putrefacta, ſive ea excrementitia ſit, ſive ex alimentis putredini obnoxiis, carnibus præſertim & dulciariis, quæ propter lentorem cavitatibus dentium adhæreſcunt.

Nonnulli etiam exiſtimant, dolorem dentium interdum fieri a ſpiritu flatulento, intra dentis cavitatem & nervulum incluſo, ac membranulam interiorem violenter divellente, unde dolor atrociſſimus ac pene intolerabilis excitari ſolet.

Cauſſæ externæ & procatarcticæ dolorem dentium producentes, ſunt illæ omnes, quæ humorum fluxiones promovere ſolent, quarum præcipuæ ſunt aer frigidus, vel auſtrinus: mora in ſole ardente aut in aere nocturno, crapula, omnes denique errores in victus ratione commiſſi. His adde eas, quæ partem debilitare & fluxioni recipiendæ magis idoneam reddere valent, qualis eſt præſertim caries & perforatio dentis, quæ pertinaces non raro dentium dolores efficere conſuevit.

Cauſſarum diverſitas variis ſignis dignoſcitur. A calidis enim humoribus dolor oriundus, intenſior multo eſt, temperamentum calidius, ætas florens, tempus æſtivum, caliditatis ſenſus in parte percipitur, & ſæpe gingivarum inflammatio contingit, a frigidis remediis juvantur, læduntur autem a calidis. Si vero a frigido humore dolor oriatur, ſigna prædictis contraria apparere ſolent.

Si vermis cauſſa doloris extiterit, dolor erit interpolatus, exiguis intervallis deſinens ac rediens; tum motus vermis in parte aliquando percipitur.

A ſpiritu flatuoſo dolorem produci teſtantur illius atrocitas, & divulſionis ſenſus, qui in parte percipitur, quive exiguo tempore deſinit, ac diſcutientibus remediis parti admotis, facile curatur.

Prognoſis varia eſt pro cauſſarum varietate. Dolor enim, qui ab humore calido, tenui, & ſero acri & ſalſo producitur, vehementior quidem eſt; ſed citius deſinit, ob humoris illius ſubitas mutationes. Qui vero ab humore frigido & pituitoſo excitatur, mitior eſt; ſed multo diuturnior.

Tumor in gingivis aut maxillis obortus doloris dentium ſolutionem affert, translata fluxione ad partes exteriores, ita ut non amplius ad internam dentis cavitatem decumbat.

Curatio ad doloris cauſſam auferendam, & ipſum dolorem mitigandum dirigenda eſt. Licet enim anodyna parum proſint, niſi fluxio auferatur: Ita tamen non raro urget, ut non ſolum anodynis proprie dictis, ſed etiam interdum narcoticis ante cauſſæ ablationem demulcendus ſit. Humor igitur qui ad dentes confluit, revellendus, evacuandus & repellendus eſt: qui vero jam influxit, derivandus & diſcutiendus.

Primo igitur, ſi dolor ab humoribus calidis oriatur, venæ ſectio celebranda eſt e brachio ejuſdem lateris, qua fluens humor plurimum revellitur. Si vero dolor a frigidis humoribus excitetur, minus venæ ſectio convenit, ratione tamen fluxionis etiam uſurpari poterit, cum inter revellentia remedia principem locum teneat. Sed minori copia tunc temporis ſanguis detrahendus, niſi plethoræ ſigna appareant, cujus ratione etiam ſi ea pituitoſa ſit, liberalis venæ ſectio inſtituenda, juxta præceptum Galeni qui largam ſanguinis detractionem plenitudini reſpondentem, omnium dolorum promptiſſimum eſſe remedium aſſeruit, quod nos frequentiſſima experientia, tum in aliis doloribus, tum præcipue in dolore dentium, veriſſimum eſſe comperimus.

Sequenti die purgans medicamentum exhibeatur, humori peccanti accommodatum, & in forma, vel potionis, ſi humor peccans calidus extiterit; vel pilularum, ſi frigidus, & pituitoſus humor doloris cauſſa fuerit.

Poſtmodum perſeverante dolore, cucurbitulæ ſcapulis cum ſcarificatione applicentur; vel cucurbitula magna inter ſcapulas ſine ſcarificatione affigatur. Veſicatorium poſteriori parti cervicis, vel pone aures admotum humores fluentes potentiſſime retrahit ad poſteriora.

Ad fluxionem etiam inhibendam, aſtrigentia temporibus utiliter applicantur, qualia ſunt emplaſtra ex gummi elemi,

elemi, vel maſtiche ſola, ſupra pannum ſericum liquata, cum piſtillo æneo calefacto, emplaſtrum de maſtiche officinarum, vel contra rupturam, vel tale in rem præſentem præſcribatur.

℞. Thuris, hypocyſt. ladani, ana ʒ. j. ß. piſcis, maſtices, ana ʒ. j. opii ℈. ß. olei lentiſci, q. ſ. Fiat maſſa emplaſtri.

Radix conſolidæ majoris recens, contuſa & admota tempori in forma emplaſtri, fluxionem efficaciter intercipit.

Fiat etiam emplaſtrum ex pulvere aluminis & gallarum cum pice ſubacto efficaciſſimum.

Riverius Henrici magni Archiater emplaſtrum ſequens pro ſecreto habebat.

℞. Nucum cupreſſi, roſar. rubr. ſeminis naſturtii torrefacti, maſtices, terræ ſigillatæ, an. ℥. j. ß. Macerentur in aceto roſaceo per horas 4. poſtea ſiccentur, & adde opii in aqua vitæ diſſoluti ʒ. iij. picis navalis, colophoniæ, ana ʒ. j. ceræ flavæ in oleis expreſſis ſeminum hyoſciami, & papaveris albi liquatæ q. ſ. Fiat emplaſtrum, quod applicetur arteriis, vel etiam loco dolenti.

In aures quoque immittuntur medicamenta ad dolores dentium, quia venulæ, per quas fertur alimentum ad dentes, per illas partes excurrunt. Ideo infunditur oleum amygdal. amar. in aurem vicinam denti dolenti, aut excipitur fumus aceti, in quo pulegium aut origanum cocta ſint.

Alii acetum in aurem infundunt, quo fluxio cohibetur efficaciſſime, & in fluxione calida præcipue confert.

In frigida vero fluxione, ſuccus alii cum theriaca mixtus & in aurem tepide inſtillatus, mirum in modum dolorem compeſcit. Idem præſtat alii bulbus detracto cortice in formam ſuppoſitorii ſciſſus, & in aurem intruſus.

Adſtringentia etiam ipſi parti dolenti admoventur in fluxionis principio, eaque refrigerantia, ſi materia calida ſit; frigida vero exiſtente, calida cum repellentibus ſunt permiſcenda. In qualibet autem cauſſa, ſi dolor vehemens fuerit, anodyna repellentibus erunt admiſcenda. Materia vero hiſce uſibus idonea talis eſſe poterit.

℞. Rad. biſtortæ, pentaphylli, tormentillæ, ana ℥. j. fol. verbenæ, plantag. & tapſi barbati, ana M. j. nucum cupreſſi, gallarum, calycum glandium, ana ʒ. ij. ſantali rubri & cryſtallorum ana ʒ. j. ß. roſar. rubr. & balauſtiorum; ana P. j. Fiat decoctio in vino ſtyptico, & aceto, qua abluatur pars dolens tepide frequenter. Hæc in fluxione calida uſurpari poterit ab initio, in frigida vero addi poterunt radix cyperi, cortex buxi, folia hederæ, & ſimilia.

Simplicius medicamentum componitur ex aqua plantag. & roſar. cum aceti tantillo ad formam oxycrati.

Vel gallæ decoquantur in aceto, quo abluantur dentes. Vel

℞. Rad. pentaphylli ℥. ß. fol. ſalicis M. ß. gallarum ʒ. ij. Fiat decoctio in vino ſtyptico, qua colluatur os. Hæc decoctio ſiſtit fluxionem, & dolorem ſedat.

Poſtmodum ea uſurpanda erunt remedia, quæ dolorem ſedant, ejuſque cauſſam diſcutiunt, quorum maximus apud auctores, immo & apud vulgus, numerus habetur. Nos efficaciora hic proponemus, ex quibus eo judicio delectus habendus eſt, ut quæ non ſolum reſolvunt & diſcutiunt, ſed etiam fluxionem cohibent, aſtringentium admixtione, in principio & augmento magis uſurpentur, quæ vero tantum diſcutiunt, in ſtatu & declinatione.

℞. Succi ſempervivi & ſolani, ana ℥. ij. lactis vaccini, aut ovili, ℥. viij. olei roſacei, omphacini ℥. j. ß. opii, croci, ana gr. iij. Miſceantur, & linteo exceptus liquor maxillæ dentis dolentis tepide applicetur frequenter.

℞. Medullæ pomorum dulcium coctorum ℥. ij. furfuris aceto macerati ℥. iij. olei roſacei omphacini ℥. j. croci ℈. ß. opii, gr. ij. Miſce, fiat cataplaſma parti dolenti applicandum. Vel

℞. Farinæ hordei & fabarum, ana ℥. iij. olei roſati completi & amygdal. dulc. an. ℥. ß. ſucci ſempervivi majoris ℥. i. ß. lactis q. ſ. Fiat cataplaſma parti dolenti applicandum tepide frequenter. Vel

℞. Albumina ovor. num. ij. Agitentur cum aqua roſacea; & excipiantur ſtupis canabinis, quæ aſpergantur piperis pulverati ʒ. ij. & parti dolenti applicentur, ut totam genæ ſedem comprehendant.

Hic tamen ſedulo advertendum ne aſtringentia maxillis applicentur, ſi tumor eas occupet; periculum enim eſt, ne humor ad fauces repellatur, ægrumque ſuffocet. Cujus rei exemplum proponit Valeſcus de Taranta, cujuſdam Medici, dolore dentium laborantis, cum maxillæ inflammatione, qui oleum roſaceum cum aceto admovit, unde incidit in anginam, & mortuus eſt.

Aliæ oris collutiones, in morbi decurſu parari poterunt in hunc modum.

℞. Vini albi generoſi ℥. iv. radicis hyoſcyami albi ʒ. ij. Bulliant ad conſumptionem tertiæ partis. Colaturæ adde aceti ℥. j. vernicis ʒ. j. iterumque bulliant unica ebullitione. Colatura abluatur os frequenter.

Decoctum verbenæ ſimplex ad eundem uſum a quampluribus commendatur.

Laudatur etiam decoctum guajaci in aqua, vel vino paratum, cui ſal interdum permiſceri poterit. Vel

℞. Fol. perſicariæ, & cortic. rad. hyoſcyam. ana partes æquales. Coquantur in aceto roſaceo, & hoc decocto colluatur os. Et ſi a cauſſa calida dolor producatur, radix hyoſcyami ſola in aceto decoqui poterit.

Si perſicariæ acrimonia offendat, illius quantitas minuenda eſt. Immo penitus omitti poteſt in fluxione a cauſſa calida, & in illius locum ſubrogari perſicaria maculata, quæ refrigerandi & aſtringendi facultate prædita eſt, cujuſque ſuccus, aut decoctum ad omnes fluxiones acres & bilioſas coercendas per os tuto exhiberi poteſt. Folia etiam hyoſcyami loco radicis uſurpari poſſunt.

Quidam foliis hyoſcyami, & perſicariæ cumulatæ pro remedio magnetico utuntur; eaque decoquunt in aceto, cocta comburunt igne luculento, dentes aceto abluunt, & dolorem evaneſcere ajunt, quamprimum folia combuſta ſunt. Ego vero effectum aceto tribuere malim quo dentes abluuntur.

In prædictis decoctis, ſi aceti acrimonia tanta ſit, ut eam æger difficile ferre valeat, ex æquis partibus vini & aceti parari poterunt, immo vero in cauſſa frigida vinum ſolum uſurpabitur.

Amatus Luſitanus ſandaracham valde laudat in aceto & vino decoctam, hoc modo.

℞. Sandarachæ ℥. j. vini & aceti ana ℔. ß. Coquantur, & colatura calida teneatur diu in ore.

Decoctum radicis urticæ majoris, cum pauxillo nucis moſcatæ & croci, in æquis partibus vini & aceti paratum, & calide in ore detentum, humores illapſos mirabiliter extrahit. Ab initio quidem videtur dolor augeri, ſed paulo poſt mitigatur & deſinit.

Radix lapathi acuti, vere, ante germinationem collecta & exſiccata, denti dolenti admota ſpecifica proprietate dolorem dentium tollit, quod confirmatur Foreſti experimento, quod habetur *obſ. 6. lib.* 14. ubi etiam dictam radicem recentem in taleolas conciſam denti dolenti feliciter applicavit in puella quadam, quo etiam remedio in aliis quamplurimis, præcedentibus univerſalibus remediis, ſe feliciter uſum teſtatur.

Si corpus rite purgatum fuerit, & caput pituita non ſit admodum repletum, maſticatoria ad humores a parte affecta extrahendos, erunt efficaciſſima, quæ parantur vel ex pyrethro ſolo dentibus diu præmanſo, vel ſequens componi poterit.

℞. Maſtices, pyrethri, & ſtaphiſagriæ ana ʒ. i. ß. hyoſcyami ʒ. ß. Pulverentur, miſceantur, ex iiſque fiant globuli in panno lineo raro, quos diu maſticet, frequenter eſpuendo.

In vulgari uſu habetur oleum caryophyllorum, quo fruſtulum goſſipii intinctum denti admovetur, & ſi eroſus fuerit, cavo illius inſeritur, ſicque humor parti adhærens extrahitur, & illa roboratur.

Oleum camphoræ ad eum uſum mire eſt efficax.

Vel in olei caryophyllorum ʒ. j. diſſolve camphoræ g. viij. iiſque eodem modo utere.

Verum præ ceteris commendatur, & miris laudibus effertur oleum buxi, quod goſſipio per ſtylum excipiatur, & in foramen dentis gutta una, vel altera injiciatur, illico dolorem tollit. Fit autem hoc oleum, conciſo ligno buxi in multas particulas; deinde deſtillatur per deſcenſum duobus vaſis, altero infra terram, altero ſupra poſito, & circa hoc apponitur ignis ex carbonibus validior, & oleum exſtillat in vas inferius.

Præter olea prædicta, Chymici etiam laudant oleum ligni, quod vocat, Heraclei, ſeu corylini, eodem modo uſurpatum.

Si dolor ita vehemens ſit, ut prædictis remediis cedere non valeat, ad narcotica veniendum eſt, quæ ſub variis formulis a practicis proponuntur: & denti dolenti admoventur, quorum tamen effectus, non minus quam ceterorum topicorum, admodum incertus eſt. Verum eadem aſſumpta dolorem certo conſopiunt. Inter cetera laudandum opiatum principem locum obtinet, quod non ſolum dolorem ſedat, ſed etiam fluxionem cohibet, & tuto exhiberi poteſt poſt remedia univerſalia ad g. iij. vel iv. modo a perito artifice præparatum ſit.

Topica vero remedia ex narcoticis parata multa circumferuntur. Sequentia duo nobis ſint inſtar omnium.

℞. Opii, myrrhæ & laudani, ana ʒ. j. Pulverentur, & cum vino albo decoquantur in formam linimenti, quod pauco goſſipio exceptum denti applicetur.

Alterum eſt emplaſtrum Riverii, Henrici magni Archiatri, ſupra deſcriptum.

Si vermes in dentem ruerint, amaris enecandi ſunt, inter alia ſequens conferre poterit.

℞. Aloes ʒ. j. camphoræ ℈. ß. aquæ vitæ ℥. ß. Miſceantur & cum bombace denti admoveantur.

Notandum eſt, raro dentes dolere, niſi perforati fuerint, & eroſio uſque ad cavitatem internam penetret, ac nervum tangat, ideo ut doloris ſenſus auferatur, nervus adurendus eſt cauterio actuali, vel aqua forti, aut oleo vitrioli in cavum dentis immiſſo; quod ſi frequenter iteretur, & dens valde corroſus fuerit, in fragmenta ſenſim rumpitur, & extrahitur.

Si hiſce omnibus dolor dentium non cedit, & dens valde exeſus fuerit, fere extrahendus eſt, eoque extirpato, dolor ſtatim ceſſat, non amplius reverſurus. Cavendum tamen eſt, ne dens evellatur eo tempore, quo fluxio impetu ruit, aut caput dolet, aut tumet gingiva, aut dolor atrox ſenti-

ſentitur. Et monendus eſt Chirurgus ne violenter & affatim, uno ſcilicet ictu dentem evellat, ne violentam extractionem conſequatur maxima cerebri concuſſio, & oſſis maxillæ diſruptio, quam ſæpe magna hæmorrhagia, febris, & interdum mors conſequitur. Evulſo dente, ea pars a qua extractus eſt, digitis undequaque comprimatur, ut ad naturalem ſtatum redeat; poſtmodum æger os colluat oxycrato tepido, caveatque ab aere frigido, ne nova fluxio in alios dentes delabatur. Si vero ſanguis in tanta copia effluat, ut vix cohiberi poſſit (quod interdum contingit, etiam ſine maxillæ ruptione, ex vena vel arteria diſciſſa, & refert Valeriola hiſtoriam cujuſdam, qui dente ſine ulla vi & ſine ferro, ſolis digitis extracto, ſanguinis ℔. j. uno impetu ejecit, & altero die fere tantumdem ex arteria gingivæ ſuppoſita) ſiſtitur ut plurimum ille ſanguinis fluxus, appoſito globulo ſolidiori ex linteo confecto, & digitis per horam unam, aut alteram compreſſo. Quod ſi non ſuccedat, vitriolum uſtum admovendum eſt, & linteum in aceto maceratum ſuperimponendum, idque digito comprimendum; donec cruſta inducta fuerit. Poſtremum remedium eſt cauterium ignitum, quo ſanguis erumpens ſtatim cohibetur.

Si quis meticuloſus Chirurgi manum refugiat, & aliis remediis ſibi dentem extrahi cupiat, ea tentanda ſunt quæ ab auctoribus paſſim proponuntur, & dentis caſum promovere cenſentur, qualia ſunt paſta ex lacte tithymali, & thuris pulvere ſimul incorporatis cum pauco amylo in cavum dentis immiſſa radix ranunculi, cortex radicis mori, cinis vermium terreſtrium, pyrethrum in aceto infuſum, radix cucumeris agreſtis in aceto infuſum, & ſimilia. Sed præ ceteris efficaciſſimam vim obtinet ad dentium caſum promovendum elleboraſter, ſi ejus folio contrito dens confricetur, ſed diligenter cavendum eſt, ne alii dentes hoc remedio tangantur, eorum enim caſum etiam promoveret. Quidam ruſticus cum dolore dentium acerbiſſimo premeretur, ſuaſit alteri ut elleboraſtro dentem confricaret, ille incaute hoc utens remedio, majorem partem dentium maxillæ afflictæ confricuit, & intra paucas horas omnes propemodum deciderunt. Si quis igitur tam vehemens remedium experiri cupierit, ſuaſerim ut reliquos dentes cera diligenter obducat; ita ut ille qui evellendus eſt, nudus relinquatur, & actioni medicamenti pateat.

Quamvis tumor in maxillis obortus, utplurimum doloris ſolutionem afferat, tranſlata materia ad partes exteriores: ut tamen ille cito reſolvatur, quædam remedia uſurpanda ſunt, cui rei conferet ſequens linimentum.

℞. Butyri recentis, & axungiæ gallinæ, an. ℥. j. pulveris ireos Flor. ʒ. j. croci ℈. ß. ol. chamæmel. & amygdadulc. an. ʒ. ß. Fiat linimentum.

Promptius operatur cataplaſma ex ficubus, pane, & aceto; Urtica contuſa maxillæ admota cito dolorem ſolvit.

Hæc eſt doloris dentium præſentis curatio. Si autem ille frequenter recurrere conſuevit, ut in multis huic affectui obnoxiis contingit, prophylaxis adhibenda eſt, quæ in eo conſiſtit, ut humorum ad partes iſtas fluentium generatio impediatur, & dentes ipſi roborentur, ne tam facile fluxionem excipiant. Si igitur ab humoribus calidis affectus producatur, eadem curatio adhibenda eſt, quæ in calida hepatis intemperie catarrho calido fuit propoſita. Si vero a frigidis, & pituitoſis humoribus ducat originem, frigidæ cerebri intemperiei, & catarrhi frigidi curatio uſurpanda eſt, dentium vero roboratio ex ſequenti capite erit deſumenda.

CAPUT II.

De Dentium nigredine & eroſione.

DEntes non raro nigrum, lividum, aut flavum colorem contrahunt, ab humoribus vitioſis, illorum ſuperficiei adhærentibus, qui longa mora eos tandem corrodunt, & carie afficiunt. Producuntur etiam iidem affectus a vaporibus terreis ſurſum exhalantibus, qui ex pravis alimentis ingeſtis, aut a ventriculi intemperie cibos corrumpente exoriuntur. Plurimum ad dentes denigrandos confert hydrargyrum, ſive toti corpori admotum, ut in lue venerea contingit, ſive facies tantum eo illinatur. Unde mulieres, quæ fucis ex mercurio utuntur, dentes nigros, aut fœdo colore infectos habere conſueverunt.

Ad curationem, cauſſa antecedens prius auferenda eſt, & ſi humores pravi in ventriculo redundantes huic malo originem dederint, evacuandi ſunt, & partium eos producentium intemperies corrigenda, optima victus ratio inſtituenda, eaque alimenta eliminanda, quæ dentes corrumpere nata ſunt, præcipue vero dulcia.

Infinita propemodum ad dentes dealbandos proponuntur remedia apud auctores: quæ unuſquiſque experiri poterit. Nobis unicum ſaltem ſufficere poterit, quod in inſtanti dentes dealbat, ab omni ſorditie liberat, a carie præſervat, nempe ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli, in quo exiguus bacillus demergendus eſt, ejuſque extremo dentes confricandi, moxque linteo detergendi. In magna dentium ſorditie purum & putum oleum uſurpari poterit, alias vero cum melle roſaceo permiſcendum, aut aqua ſimplici temperandum erit, ne uſu frequenti gingivas erodat. Montanus *conſ.* 113. refert ſe id didiciſſe Romæ ex quadam muliere, quam Mariam Græcam appellabant: ad quam cum veniſſet admodum juvenis, atque illa eſſet annorum 20. poſtea quinquagenariam in eodem fere ſtatu eam reperit; quæ formæ atque virium integritatem oleo vitrioli acceptam tuliſſet, atque ſignificaſſet, ſe ex ejus uſu dentes, quos in juventute peſſimos habuerat, pulcherrimos habere & firmiſſimos, gingivas etiam firmas, & addidit, quod videretur ſibi ob ejus uſum tardius ſeneſcere. Uſa erat autem ſingulis diebus una aut altera guttula gingivas & dentes leviter fricando.

Cinis tabaci ad dentes abſtergendos & dealbandos eſt etiam mire efficax.

Ad præcautionem vero, & dentes conſervandos, primum ii a ſordibus, & cibis quotidie mundandi ſunt dentiſcalpio ex ligno lentiſcino, aut alia materia idonea, mox vino os colluendum, dentes vero confricandi pulvere ſequenti.

℞. Rad. biſtortæ, aluminis, & coralli albi ana ℥. i. Fiat pulvis tenuiſſimus, quo dentes confricentur. Vel aqua ſequenti abluantur.

℞. Aluminis uſti ſubtiliſſime pulverati ʒ. ii. cinnamomi integri ℥. ß. aquæ fontis & roſarum, ana ℥. iv. Bulliant in phiala vitrea ſupra cineres calidos, ad tertiæ partis conſumptionem. Hoc liquore dentes confricentur mane cum linteo in eo madefacto.

CAPUT III.

De Gingivarum eroſione & exulceratione.

EROduntur gingivæ, & exulcerantur ab humoribus acribus & erodentibus ad eas confluentibus. Partes autem mandantes ſunt cerebrum, ventriculus, lien, aliæque partes. Lienoſi præſertim ulceribus gingivarum maxime obnoxii ſunt, unde in ſcorbuto, magna earum partium exulceratio, & corruptio contingit. Interdum etiam ex lumbricis, aut corruptis humoribus ex quibus illi generantur, gingivarum eroſiones ſolent contingere ita ut illæ diu perſeverantes, lumbricorum intus latentium indicia eſſe ſoleant. Sic refert Fabricius Hildanus *obſerv.* 59. *cent.* 1. cujuſdam civis Duſſeldorphenſis puerum eroſione gingivarum a longo tempore graviſſime vexatum, cum varia multaque remedia tam interna quam topica adhibita fuiſſent, tandem vitam cum morte commutaſſe. Et aperto corpore tantam inventam eſſe vermium copiam, ut aliquibus in locis inteſtina eroſerint, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Curatio primum ad cauſſam antecedentem dirigenda eſt, & humores vitioſi vacuandi per venæ ſectionem & purgationem, acres & calidi temperandi per apozemata, julepos, juſcula medicata, & alia hujuſmodi. Eorundem humorum fluxio avertenda per cucurbitulas, & cauteria partibus idoneis admota. Ac denique partis præcipue affectæ vitia corrigenda.

Poſtmodum vero ad topica veniendum eſt, quæ pro magnitudine affectus varianda ſunt, ita ut ſimplici eroſione ea tantum admovenda ſint, quæ aſtringendi & exſiccandi vi prædita ſunt, atque ita lotio ſequens primum uſurpari poterit.

℞. Gallarum immaturarum, calycum glandium, & balauſtiorum, ana ℥. i. roſar. rubr. P. aluminis crudi ʒ. iii. Coquantur in aquæ ferratæ partibus duabus, & una vini rubri auſteri; hoc decocto ſæpe gingivæ abluantur.

Si hoc decocto non tollatur eroſio, opiata ſequens adjungenda eſt.

℞. Sang. drac. ʒ. iii. ligni aloes roſar. rubr. ſpodii, cornu cervi ad albedinem uſti, & nucum cupreſſi, ana ʒ. i. mirrhæ & cineris tabaci, ana ℈. ii. aluminis ʒ. i. Fiat omnium pulvis, qui excipiatur melle, additis ſpiritus vitrioli aut ſulphuris guttis aliquot. Fiat opiata, quæ extenditur ſupra linteola inſtar lamellarum, gingivis applicanda hora ſomni.

Spiritus ſulphuris aut vitrioli, quemadmodum dentes mundificat & dealbat; ſic etiam gingivarum putredinem arcet ſolus vel cum aqua, aut melle roſaceo permixtus, ut ſuperiori capite dictum eſt.

Si ulcus profundum fuerit, aut ſordidum, ſequente balſamo illinatur.

℞. Myrrhæ electæ, & ſacchari candi, ana partes æquales. Pulverentur, iiſque impleatur album ovi ad duritiem coctum, & per medium ſectum; poſtea filo probe alligetur, & ſuſpendatur in cella vinaria, ſupponendo vas vitreum, inſtillabit liquor, ſeu balſamum, quo pars ſæpius in die illinatur.

Quod ſi prædictis remediis ex parte adminiſtratis affectus non tollatur, & dens ulceri vicinus carie affectus ſit, ad illius avulſionem veniendum eſt, & ulcus cito curabitur, alioquin incurabile prorſus remanebit.

CAPUT IV.

De Fluxu ſanguinis ex gingivis.

SAnguis magna copia interdum a gingivis fluere conſuevit, idque vel critice, vel ſymptomatice. Quamvis autem hæmorrhagia critica rariſſime per gingivas fieri conſueverit, id tamen interdum accidere docet experientia, & auctorum obſervationes. Sic refert Dodonæus *obſerv.* 14. cuidam Latomo ecthymatis laboranti ſanguinem e gingivis erupiſſe, eumque repreſſum ad urinarios meatus translatum fuiſſe, unde cruenta urina ſubſecuta eſt, quæ cum adſtringentibus cohibita fuiſſet, iterum ad gingivas ſe contulit, nec fluxus ceſſavit, donec æger a morbo liberatus eſt. Amatus Luſitanius *curatione* 5. *cent.* 5. refert quibuſdam ſanguinem a gingivis utiliter effluxiſſe, eoque cohibito, nonnulla ſanitatis incommoda prodiiſſe. Zacutus etiam Luſitanus *obſerv.* 86. *lib.* 1. *praxis admirandæ*, refert aurifabrum quemdam, cum ex multo labore juxta fornacem in ardentem febrem incidiſſet, & eſſet firmus ac fortis, copioſam celebraſſe phlebotomiam, cujus vi ita levatus eſt, ut in 7. die præcedente gingivarum pruritu, & labii inferioris ingenti dolore, ex gingiva inferiori rivuli ſanguinei profluerent per tres continuos dies, in tanta quantitate, ut libras amplius quinque excederent, & quanto plus ſanguinis effluebat, tanto magis remittebatur febris, qua omnino extincta, ſanguis ſponte ſua ceſſavit omnino.

Symptomatice vero ſanguis e gingivis profluit, ob ſuam acrimoniam, & vitioſam hepatis, aut lienis conſtitutionem. Sic in ſcorbuto familiaris eſt hujuſmodi ſanguinis e gingivis effluxus.

Interdum etiam ſanguis copioſe profluit a dente avulſo, lacerata ſcilicet arteriola, quæ radici dentis inſeritur, unde tanta interdum ſanguinis copia emergit, ut inde quibuſdam mors contigerit.

Fluxus ſymptomatici curatio perficitur ſanguinis detractione & purgatione, aliiſque remediis viſcerum affectorum vitia corrigentibus. Quibus ſuccedunt topica remedia adſtringendi vi prædita, in gargariſmatum, ſeu collutionum, pulverum, & linimentorum, aut opiatarum formam redacta. Si evulſo dente copioſa accedat hæmorrhagia, evulſio primum inſtituenda eſt per venæ ſectionem, & cucurbitulas, & parti adſtringentia admovenda, quale eſt cataplaſma ex bolo armeno, terra ſigillata, ſang. dracon. aliiſque adſtringentibus, albumine ovi exceptis paratum; Tum gypſum ſolum albumine ovi exceptum ſanguinem fluentem potentiſſime cohibet. Quæ ſi non ſufficiant, patientis digitus loco imponendus eſt, ex quo ſanguis erumpit, & tamdiu detinendus, donec ſanguis ſupra orificium arteriæ coagulatus, non amplius effluat.

Si levioribus hiſce ſanguis cohiberi nequeat, quod ſæpe contingit, ad potentiora veniendum eſt. Valeriola *obſ.* 3. *lib.* 5. refert, in vetula ex dente putrido, ſine ulla vi, ac ſine ferro evulſo, ſed ſolo digito apprehenſo & leniſſimo concuſſu educto, ingentem ſequutam fuiſſe hæmorrhagiam ex arteria gingivæ ſubdita. Quem ſanguinis fluxum cohibuit, cum leviora ſiſtere non potuiſſent, chalcitide uſta impoſita, quæ in ſiſtendo ſanguine mirificam vim obtinet: Nam & vehementer aſtringit, cauſtica virtute inſtar ignis fluorem omnem reprimit. Zacutus Luſitanus *obſerv.* 84. 1. *Praxeos Medicæ admirandæ*, refert hiſtoriam cujuſdam, qui cum dentis dolore premeretur immaniter, illum violento concuſſu ferri ope eduxit. Extracto eo, ex lacerata arteria gingivæ ſubdita, copioſa ſequuta eſt hæmorrhagia, quæ cum venæ ſectione, cucurbitulis, & aſtringentibus appoſitis cohiberi non potuiſſet, neque digito vulneri impoſito, neque chalcitide uſta admota, tandem illius conſilio, locus pulvere gummi Arabici impletus eſt, quod auxilium ita profuit, ut poſt tres horas ſanguis fuerit omnino reſtrictus, hoc enim gummi obſtruendi, refrigerandi, glutinandi & exſiccandi vim habet. Idem Zacutus *obſerv.* 85. *ejuſdem libri* refert militem quemdam ſtrenuum dentem, cujus ſæviſſimo cruciabatur dolore, ferro cum extraxiſſet violentia ſumma vehementem paſſum eſſe ſanguinis fluxum ex arteria, cui dens innitebatur. Sanguine biduo ubertim fluente, peritiſſimi Medici, omnis generis obſtruentia extra apponunt, revellentia conſulunt, arteriam candenti ferro inurunt. At incaſſum omnia: Nam ſanguis majori impetu proſiliens, eum in ſtatum morti valde propinquum, viribus pene exhauſtis deduxerat. Vocatus Zacutus Galenicum emplaſtrum ex aloe, thure, & pilis leporinis exactiſſime trituratis, & mixtis cum candido ovi impoſuit, quo intra paucas horas ſanguis fuit omnino ſuppreſſus, & æger a mortis faucibus ereptus. Hoc pretioſiſſimo auxilio a ſe primum invento gloriatur Galen. *lib.* 5. *Meth. cap.* 7. inciſam in Gibberto arteriam fuiſſe conglutinatam, & *cap.* 4. *ejuſdem libri*, tum etiam *lib. de curandi ratione per ſang. miſſ. cap. ult.* hujus remedii præſtantiam confirmat, & quibuſdam hiſtoriis illuſtrat.

CAPUT V.

De oris & faucium ulceribus.

LEvia & ſuperficialia oris ulcera vulgo Aphthæ nominari ſolent, quamvis apud Hippocr. & Galenum interdum hoc nomen pro aliarum partium ulceribus uſurpatum reperiatur, quæ vero profundius ſe demittunt, oris, vel faucium ulcera abſolute nominantur, qualia ſunt ea, quæ lue venerea affectis contingere ſolent.

Hæc autem ulcera generari ſolent ab acribus humoribus, aut vaporibus a variis partibus in fauces translatis. Sic in febribus malignis hujuſmodi ulcera ſæpiſſime contingunt, & in iis qui calidiori hepatis, aut aliarum partium intemperie laborant, aut corruptorum humorum illuvie ſcatent, unde puerulis aphthæ ſæpiſſime contingunt, ex Hippocrate *Aphor.* 4. *ſect.* 3. tum ob lactis acrimoniam, quæ in tranſitu partes illas molliſſimas exulcerat, ut docet Galen. *de comment. illius aphoriſmi*: tum quia lac in ventriculis puerulorum ſæpe corrumpitur, & acres vapores ad os tranſmittit, ut idem Galen. *aſſert.* 9. *de compoſ. med. ſec. loc. cap. ult.*

Variæ autem ſunt hujuſmodi ulcerum differentiæ non ſolum quod alia leviora, alia deteriora ſint: Alia pueros, alia adultiores infeſtent, ſed etiam quod alia cum inflammatione conjuncta ſint, alia vero minime. Hi varii gradus reperiri ſolent, pro varietate humorum, a quibus generantur. Vel etiam fiunt a ſanguine, vel a bile, vel pituita, vel melancholia, ſeu potius atra bile, quæ non ſolum exurentem, ſed etiam plerumque malignam qualitatem obtinet, & ulcera κακοήθη generare ſolet.

Hæ autem differentiæ propriis ſignis diſtinguuntur; ſiquidem ulcera rubicundiora a ſanguine oriuntur; flaviora a bile, albeſcentia a pituita; livida ab atra bile. Fœtida putredinem adeſſe ſignificant.

Quod ad prognoſin attinet, aphthæ proprie dictæ facillime curantur, ulcera vero profundiora, aut putredinem adepta, νόμαι a Græcis appellata difficilius curantur. Et in pueris illa periculoſiora ſunt tum propter carnis mollitiem qua hujuſmodi ulcera magis depaſcuntur, tum quod remedia potentiora, ob eamdem carnis mollitiem, ferre nequeant: unde fit quod pueri interdum ex hoc affectu intereant, ſi malignitatem & putredinem comitem habuerint. Ratione cauſſæ, etiam minus periculoſa ſunt ulcera, quæ a pituita, magis quæ a ſanguine vel bile; maxime quæ ab atra bile generantur.

Ulcera nigra & cruſtoſa, peſſima & lethalia ſunt, præcipue in pueris.

Fauces exulceratæ cum febre, difficiles ſunt: ut docet Hippocr. 3. *prog.* quia, ut Gal. explicat humoris erodentis malitiam indicant.

Curatio inſtituitur primum idonea victus ratione, quæ refrigeret & exſiccet, ac cauſſæ antecedentis generationem impediat. Pueris itaque ſi a lactis vitio malum contraxerint, nutricis mutatio præcipiatur, aut propriæ nutricis lac corrigatur cibo & potu laudabili, tum etiam venæ ſectione, & purgatione, ſi opus fuerit. Præſertim vero nutricibus præſcribantur edulia refrigerantia & adſtringentia, qualia ſunt cydonia pyra, meſpilla, ſorba, lactuca, & portulaca. In adultis eadem præſcribantur, & vitentur acria, ſalſa, & piperata.

Deinde cauſſæ antecedenti proſpiciendum eſt univerſalibus evacuationibus, pro ætatis ratione uſurpatis. Ac primum phlebotomia humores ad partem fluentes potenter revellit, eorumque acrimoniam temperat, totum corpus refrigerando.

Huic ſuccedere debent cucurbitulæ ſcarificatæ, hirudines pone aures & ſub mento affixæ, veſicatorium poſteriori parti admotum.

Poſtera die a venæ ſectione purgatio præſcribenda eſt humori peccanti & ætati congrua.

Eodem tempore, nempe ab ipſo curationis principio, topica adminiſtrentur, ſtomatica a Galeno appellata, eaque ab initio mitiora ſunt, qualia ſunt gargariſmata, vel oris collutiones ex aquis plantaginis, matriſylvæ, pediculi roſarum, ſyrupo de roſis ſiccis, & de moris paratæ. Vel decocta ex foliis plantaginis, rubi, centinodiæ, balauſtiis, ſantalo rubro & ſimilibus, cum ſyrupis prædictis. Et ſi inflammatio adfuerit, utiliter addi poterunt ſucci ſolani, ſempervivi, portulacæ, & ſal prunellæ: ea quantitate, quæ acrimonia non feriat, vel illius loco alumen crudum in parva doſi admiſceri poterit.

Si non ſit inflammatio, unicum ac ſummum remedium eſt ſpiritus vitrioli, aut ſulphuris, qui in adultis purus, ac putus uſurpari poterit, intincto in eum goſſipio, bacilli apici alligato, eoque ulceri admoto, leviſſimo contactu: ſic enim aphthæ ſimplices momento fere curantur. In pueris vero permiſcetur dictus ſpiritus melli roſaceo, ea proportione, ut aciditas linguam leviter feriat, & penicillo ex linteo bacillo alligato, aphthæ illinuntur frequenter, & cito curantur.

Si admodum dolorifica ſint ulcera, cum inflammatione conjuncta, lacte frequenter gargarizato demulceantur: vel lactis defectu, emulſionibus ſem. frigid. vel mucilag. ſem. pſyllii & cydon. cum aquis roſar. plantag. & ſolani extractis.

Si de-

Si denique dolor pertinax revulſionibus propoſitis & topicis non ſedetur, ab illius vehementia copioſi humores acres continuo attrahantur, unde vigiliæ continuæ exoriuntur, & corporis conſumptio ſequitur, quæ vitæ ſummum periculum minatur; extremum remedium eſt ad narcotica confugere, quæ dolorem ſedant, & humorum influxum inhibent, eorumque doſis metienda eſt pro ætate & viribus.

Ego aliquando puerum quatuor annorum ab orci faucibus Dei beneficio liberavi exhibito laudani gr. i. cum ejus fauces & lingua profundis ulceribus ſcaterent, cum tanta inflammatione, ut nec juſcula, nec topica remedia ferre poſſet, & tanto humorum acrium affluxu, ut illi continuo ex ore rivuli inſtar manarent, & puer dies noctesque inſomnes ejulando tranſigeret.

Si ulcus ſordidum ac putridum evaſerit, abluatur primum decocto hordei & melle roſaceo, & in Pueris lacte chalybeato, cum conſerva roſarum agitato, mox ad fortiora tranſeundum eſt, & in primis mel roſaceum ſupra laudatum, & guttis aliquot ſpiritus vitrioli acidum redditum, multum confert.

Si hæc non ſufficiant, aquis, vel decoctis ſupra deſcriptis addi poterunt alumen uſtum, collyrium Lanfranci, vel unguentum ægyptiacum, majori vel minori doſi, prout affectus vehementia poſtulare videbitur. Si denique a lue venerea faucium ulcus procedat, nonniſi lue ſublata curari poteſt.

CAPUT VI.

De Uvulæ relaxatione.

Uvulæ relaxatio contingit ab humore pituitoſo, a capite in eam delabente, cui non raro ſanguinis quædam portio admiſcetur, & tunc cum relaxatione inflammatio conjuncta eſt, quin etiam tonſillis frequenter evenire ſolet. Harum tamen inflammationum curationem omittimus, cum iisdem remediis perfici valeat, quæ ad linguæ inflammationem, & oris ulcera inflammationi conjuncta, propoſita ſunt.

Humor igitur pituitoſus in columellam defluens, eam humectat, emollit & relaxat: ut longior facta partem ſuperiorem œſophagi tangat, & nauſeam pariat.

Tum etiam laborantes bolum quemdam in ſummo œſophago habere videntur, quem fruſtra devorare conantur, ut hoc ſolo ſigno, ſine inſpectione uvulæ relaxatio dignoſci valeat.

Illius curatio primum ad cauſſam antecedentem dirigenda eſt, ſicque humores e capite fluentes evacuandi, revellendi ac derivandi iis remediis, quæ in catarrhi curatione fuere propoſita.

Topica vero in principio ſint adſtringentia & repellentia, qualia in gingivarum & faucium ulceribus fuere propoſita & in curatione Anginæ capite ſequenti proponentur, quibus poſtmodum reſolventia & exſiccantia erunt admiſcenda. Et licet gargariſmata, dictis locis propoſita, hic utilia ſint, tamen ubi nulla eſt inflammatio, pulverum uſus efficacior eſt: iis enim uvula relaxata potentius conſtringitur & exſiccatur. Atque ita primum admovebitur cortex granatorum ſubtiliſſime pulveratus, cui in progreſſu tantillum piperis admiſceri poterit. Vel

℞. Roſ. rub. balauſt. cort. gran. an. ʒ. ß. rad. biſtortæ, torment. gallar. immat. ireos Flor. an. ʒ. i. alum. uſti ℈. ii. Fiat pulvis. Vulgus Chirurgorum piper longum pulveratum admovet, quod non vacat periculo, ſiquidem metuendum eſt, ne humores affatim a cerebro ad partem affectam attrahantur, & grave aliquod damnum afferant.

Modus autem hujuſmodi pulveres adhibendi talis eſt. Linguæ ſpeculo oris depreſſæ, mox ſpatula chirurgica, aut cochleari perexigue ad id concinnato, pulvis uvulæ admoveatur: quod pluries in die repetendum eſt, donec humor columellæ imbibitus prorſus abſumptus ſit. Ut autem pulvis uvulæ undique aſpergi, atque inſufflari poſſit, utile eſt inſtrumentum a Fabricio Hildano inventum, & deſcriptum *obſerv.* 22. *cent.* 2. quod inde mutuari curioſus quivis poterit.

Denique ſi relaxata columella prædictis remediis ad priſtinum ſtatum reduci non valeat, ſed elongata permanens gravem continuo moleſtiam inferat, ultimum erit, ſummitatem ejus præſcindere. In qua operatione quædam cautiones adhibendæ ſunt. Prima deſumitur ex Hippocr. *progn. text.* 21. ubi *gurguliones*, inquit, *cum periculo ſecantur, & ſcarificantur, & aduruntur, quoad rubidi magnique fuerint. Inflammatio enim ſupervenit, & ſanguinis fluor. Sed, hos oportet aliis moliminibus extenuare eniti per illud tempus. Ubi vero penſile fuerit omne id quod uvam appellant, ſitque pari gurgulionis ſumma major ac orbiculata, ſuperior vero tenuior, per illud tempus admoliri manus tantum eſt. Sed præſtat, ubi alvum ſubduxeris, uti chirurgia, ſi liceat per tempus, ne æger ſtranguletur.* Galenus *in comm. hujus loci*, verba Hippocr. explicans, dicit gurgulionem inflammatione laborantem non eſſe præſcindendum, aut ſcarificandum; ſed ea tantum ſedata, ita ut pars ſuperior ſaltem gurgulionis extenuata ſit.

Altera cautio deſumitur ex Paul. Æginetæ *lib.* 6. *cap.* 31. ut ſcilicet columella ferro non attingatur, quando livida, aut ſubnigra eſt, nempe malignitatis cujuſdam particeps, vel ad cancri naturam accedens. Sed ex eodem Paulo, in iis operatio tuto perfici poteſt, quæ tenues ſunt, oblongæ, albicantes, & ut ait Hippocr. in ſuprema parte imminutæ hujus operationis feliciter peractæ exemplum habemus. Apud Amatum Luſit. *obſerv.* 65. *cent.* 3. in quodam ſtudioſo, qui gurgulionem habebat lori modo oblongum & exſanguem: cui cum nulla remedia profuiſſent, portio ejus ſuperflua forcipibus præciſa eſt, & illico oleo vitrioli contacta, ſicque æger ab eo incommodo liberatus eſt.

Tertia denique cautio in hac operatione adhibenda eſt, ne nimia gurgulionis quantitas abſcindatur. Inde enim vocis & reſpirationis læſionem exoriri docuit Gal. ii. *de uſu part. cap.* 11. & ex integra illius conſumptione, ut in lue venerea aliquando contingit, tabes & mors non raro ſubſequuta eſt.

CAPUT VII.

De Angina.

Anginæ nomen in genere ſumptum, omnem faucium, & gutturis affectionem ſignificat, qua reſpiratio & deglutitio impeditur, nullo exiſtente in pulmone, aut thorace vitio. Eaque duplex eſt, legitima & ſpuria.

Legitima fit ab inflammatione, qua muſculi faucium & laryngis tumefacti, reſpirationis & deglutitionis vias coarctant & anguſtiores reddunt. Illa autem inflammatio, vel laryngen occupat, vel fauces, quæ pharyngis nomine enunciari conſueverunt. Utraque pars muſculos habet internos & externos. Ac licet plurimum pharynx & larynx propter viciniam & continuitatem in angina patiantur; modo tamen hic, modo ille magis afficitur, unde non exigua ſymptomatum differentia emergit, quorum ratione quatuor a Gal. 4. *de loc. affect. cap.* 5. propoſitæ ſunt anginæ differentiæ, quas recentiores Græci, qui paulo ante Galeni ſæculum vixerunt, propriis nominibus, nimis curioſo, (ut idem Galenus cenſet) verborum aucupio deſignarunt, primam vocantes, συνάγχην, ſecundam καύγχην, tertiam παρασυνάχγην; quartam παρακαίγχην. Si inflammatio interiores proprioſque laryngis muſculos occupet, ἀνάγνη; ſi interiores pharyngis muſculos, σανάγχη ſi exteriores laryngis muſculos, παρασυνάγχη, ac denique ſi exteriores faucium muſculos invadat, πρασυνάγχη appellatur.

Non ſolum autem plerumque faucium & laryngis muſculi ſimul inflammantur, ut antea dictum eſt; ſed etiam interdum ad vicinas partes & cervicem ipſam exteriorem inflammatio protenditur, ut in diagnoſi & prognoſi hujus affectus dicetur.

In hiſce omnibus ſpeciebus, cum periculoſior eſt morbus, deglutitione impedita, ſolent aſſumpta ad nares reſilire, præcipue liquidiora, quorum deglutio difficilior eſt; quod liquida, cum ſeſe latius diffundant non poſſint tam facile a muſculis comprehendi, ut ad œſophagum detrudantur, ſed eorum majori contractione indigeant, quæ ob inflammationem ſufficienter non fit. Solida vero alimenta cum magis corpulenta ſint, ſuperficiaria tantum muſculorum actione indigent, & levi eorum contractione deglutiuntur. Contingit tamen aliquando, ut ſolida difficilius, liquida vero facilius deglutiantur, quod ex partium affectarum diverſitate dependet. Siquidem muſculi laryngis non ſolum ad vocem efformandam, ſed etiam cibum devorandum deſtinati ſunt. Dum etiam cibus in œſophagum impellitur, larynx cum lingua ſurſum effertur. Ad potum vero hauriendum magis lingua utimur, quæ dum intus retrahitur, ex labiis liquorem ducit ad fauces. Si igitur muſculi linguam moventes magis afficiantur, potius deglutio difficilior eſt: Si vero laryngis muſculi magis lædantur, cibus difficilius ingeritur.

Hic obiter annotandum Hippocrat. aliquando nomine Anginæ, laryngis tantum inflammationem intelligere, & ſic magis ſtricte hoc nomen uſurpare. Ejus rei exemplum habetur 6. *Epid. ſect.* 8. *text.* 1. ubi ſic loquitur: *Quibuſdam vero faucium inflammationes aderant, aliis anginæ:* Ubi nomine anginæ, muſculorum laryngis inflammationem intelligit, & a faucium inflammatione diſtinguit.

Spuria angina febri eſt expers, & duplex iterum ſtatuitur. Prima communiſſima eſt, quæ ab humore pituitoſo producitur, in fauces & partes laryngi vicinas delabente. Alter vero fit a luxatione vertebrarum cervicis, qua gulæ gutturiſque introitus premitur & coanguſtatur.

Veræ anginæ cauſſa, ut & aliarum inflammationum, eſt ſanguis vel ſincerus, vel bilioſus, vel pituitoſus, vel melancholicus, qui e venarum jugularium ramis in dictas partes effunditur, iſque vel attractus a calore, aut dolore illarum partium, vel tranſmiſſus aliunde, ſi partes illæ debiles, aut laxæ ad ſuſcipiendam fluxionem idoneæ fuerint: tum ſi humidorum copia adfuerit in toto corpore, vel in capite, vel in partibus faucibus vicinis. Sanguis enim in toto corpore redundans, vel prava qualitate affectus, dum ad caput transfertur, cerebrum vero robuſtum eſt, ab eo non recipitur; ſed per eaſdem venas ad ſubjectas partes retruditur, unde in iis variæ inflammationes fiunt, parotides, ophthalmiæ, anginæ & ſimiles.

Juvenes anginæ magis obnoxii ſunt, quam ſenes, quia multo bilioſoque ſanguine abundant. Tum etiam, qui habi-

habitu corporis ſunt craſſo, ac multo ſanguine abundant, præſertim in capite.

A nonnullis auctoribus annotatum eſt, viros magis eſſe obnoxios anginæ quam feminas: Quod videtur Hippocrat. obſervaſſe 6. *Epid. ſect.* 7. Ubi epidemicam conſtitutionem deſcribens, in qua anginæ, tuſſes, peripneumoniæ vagantur, pauciſſimas feminas ægrotaſſe affirmat. Cujus rei non aliam cauſſam refert, niſi quod minus in publicum prodibant quam viri, & ita acris externi injuriis ſeſe non objiciebant. Quæ ratio propoſitioni univerſali non convenit, quod feminæ minus anginæ ſint obnoxiæ, quam viri. Vera autem ratio eſſe poteſt, quod feminæ ſanguinem frigidiorem, laryngem minorem, & gutturis venas anguſtiores exilioreſque habeant. Quorum ratione partes illæ fluxionem tam facile non recipiunt.

Ad cauſſas internas revocari poſſunt morbi præcedentes, ut febres continuæ, putridæ, ardentes & in primis epidemicæ: Qualis fuit illa, quæ recenſetur a Foreſto *obſerv.* 2. *lib.* 9. quæ contigit anno 1517. in qua omnes laborantes graviſſima faucium inflammatione corripiebantur; & intra ſexdecim, aut viginti horas moriebantur, niſi ante ſex horas ab invaſione ſanguis detraheretur. In hac autem angina febris ſymptomatica non eſt, ſed potius eſſentialis, & angina illius veluti ſymptoma, quando materiæ morbificæ pars ad hunc locum propellitur. Fiunt autem in febribus epidemicis aliquando anginæ, alias pleuritides, peripneumoniæ, dyſenteriæ, & ſimiles affectus, ab occulta quadam vi, & aſtrorum influxu, quo nunc hæ, nunc illæ partes magis afficiuntur.

Quidquid autem fluxiones humorum ad iſtas partes excitare poteſt, inter cauſſas hujus affectus externas recenſeri debet. Talis eſt auſtrina conſtitutio diuturna, juxta *Aphor. Hippocr.* 16. *ſect.* 3. *Morbi in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alvi profluvia, putredines, morbi comitiales, apoplexia, & anginæ.* Ad hunc etiam affectum producendum maxime facit temporum inæqualitas, quando a calore laxantur partes, & a frigore ſubito ſuperveniente humores ad eas propelluntur. Idem præſtat ſubita refrigeratio ac incaleſcentia, frigidæ potus poſt eamdem: Cum etiam, ſi caput pluribus tegumentis incaleſcat, vel nudum aeri frigido exponatur.

Primæ ſpuriæ anginæ ſpeciei cauſſa proponitur ab Hippocrate 4. *de vict. rat. in morb. acut. text.* 39. ubi ſic loquitur: *Synanchus fit, cum hyeme vereque multa fluxio & viſcoſa a capite ad venas jugulares deſcendit. Cum autem frigida & glutinoſa fuerit, ſpiritus obſtruit permeationes.*

Alterius denique ſpuriæ anginæ ſpeciei cauſſa proponitur ab Hippocr. 2. *Epidem. ſect.* 2. Tumor nempe ſeu tuberculum, juxta vertebras cervicis obortum, ac præcipue illam, quæ dens ſeu dentiformis ab eodem Hippocr. nominatur, a quo tumore vertebræ ad interiora trahuntur, & conſequenter cavitas in parte exteriori apparet. Hic autem tumor vel ab humore pituitoſo fit, copia ſua vertebras a propria ſede dimovente; vel a ſanguine in muſculos effuſo, unde inflammatio fit, qua muſculi contracti vertebras ad anteriora trahunt. Et tunc vera eſt angina, ab inflammatione ſcilicet dictorum muſculorum oriunda. Poteſt etiam fieri luxatio vertebrarum ab humore pituitoſo, earum vincula laxante, & internodia lubrica reddente. Ac denique poteſt fieri a cauſſis externis, caſu ſcilicet vel percuſſione, quemadmodum reliquæ omnium totius corporis articulorum luxationes.

Angina primo in genere dignoſcitur ex illius ſignis pathognomonicis, reſpirandi nempe, & deglutiendi difficultate, abſque aliquo thoracis, aut pulmonum vitio. Dolor præterea circa fauces, & guttur percipitur; tum etiam in legitima angina, rubor, calor & febris.

Differentiæ vero propriis etiam ſignis diſtingui poſſunt. In ſynanche enim minor eſt reſpirandi difficultas, deglutiendi vero maxima, ut liquida vix tranſire poſſint, ſed potus fere per nares rejiciatur.

In Paraſynanche minor eſt reſpirationis difficultas, immo perexigua, cum muſculorum faucium externorum inflammatio parum reſpirationi officiat. Dolor etiam & rubor foris in cervice percipiuntur, cum inflammatio partes externas occupet.

In Synanche maxima eſt reſpirationis læſio, ita ut ægri ſtrangulari videantur; & paucis etiam horis aliquando ſtrangulentur, ac nonniſi erecta cervice, & aperto ore ſpirare valeant. Fauces vehementer dolent, nullus tamen rubor, aut tumor, neque in faucibus intus, neque extra in cervice apparet. Lingua livida eſt, nigra, inflexa, vel retorta, ob ſummam venarum circa linguam repletionem. Acutiſſima etiam febris adeſſe conſuevit. Hujus ſpeciei deſcriptionem accuratam videre eſt apud Hippocrat. 3. *de morbis*. Hoc autem notatu digniſſimum eſt, quod tamen a paucis animadverſum, non tantum in hac ſpecie muſculos laryngis interiores affici, ſed ipſum etiam pulmonem, unde tanta reſpirationis difficultas, & ſuffocatio exoritur, quod a Dodonæo luculenter obſervatum eſt *obſerv. medic. c.* 18. ubi refert hiſtoriam cujuſdam lanionis, qui cum meridie circa laryngem & fauces dolorem ſenſiſſet, & quamdam in deglutiendo cibo, ac potu difficultatem, nocte ſtrangulatus interiit. Hujus in corpore aperto inventa eſt pulmonis ſubſtantia in pus converſa. Alia exempla annotavit anno 1565. in quo multi angina correpti, apparente circa laryngem dolore, & tandem deſinente, in peripneumoniam inciderunt, iiſque defunctis, pulmones vel purulenti fuere, vel abſceſſum habuere: Juxta vero laryngem, aut ejus muſculos nihil occurrit, quod vel adeſſe, vel adfuiſſe inflammationem oſtenderet. Et in his caſibus cenſet laryngem non primario, ſed per conſenſum laboraſſe, & veriſimile eſſe, deſtillante humore e capite, aſperam arteriam ejuſque ramos impleri, atque diſtendi, deinde eodem ad alia vaſa tranſmiſſo, aſperam arteriam & laryngem dolore liberari, pulmones vero affici, & hoc modo ex angina in peripneumoniam permutationem fieri. In hac autem angina pulmonem non raro affici, colligere poſſumus ex dictis Hippocr. quæ habentur 4. *acut. text.* 30. & 31. ubi duas anginæ ſpecies proponit pro humoris diverſitate: Alteram, in qua fluxio pituitoſa, hyeme & vere, ad venas jugulares fertur, alteram in qua humores bilioſi infeſtant, quod æſtate & autumno contingit. De hac antem poſteriori ſic loquitur: *Cum ex capite fluxerit calida & nitroſa fluxio, utpote acris, mordet, ulcerat, ſpiritu implet, orthopnœam parit, ſiccitatemque multam. Præterea quæ intuenti apparent, haud quaquam tumentia videntur: Tendines quoque cervicis poſteriores contenduntur, apparentque tetani modo intendi. Vox abrepta, ſpiritus parvus, ſpirituſque revulſio frequens & violenta accedit. Talibus arteria ulceratur, intenditurque pulmo, neque extremum aerem admittere intro queunt.* Hæc Hippocr. Dicit autem calidam & acrem fluxionem orthopnœam parare, quia mordet, ulcerat, & ſpiritu implet. Feruntur enim ſpiritus ad locum demorſum, hinc pulmonis repletio, unde orthopnœa, cum non ſit locus, in quem externus aer admittatur, quantumcumque thorax dilatetur. Eamdem ſententiam confirmare videtur Hippocr. 3. *de morbis*, ubi in curatione Anginæ dicit, venam ſecandam eſſe ſub mamma; nam hac parte concomitatur ex pulmone ſpiritus calidus. Et paulo poſt inquit: Faciendum, ut quam certiſſime ſpuat, & pulmo gracilis fiat, quaſi intumuerit pulmo ex ſpiritu calido replente. Notiſſimum autem eſt: Cum ſpiritus ad partem aliquam defertur, magna copia cum eo etiam ſanguinem transferri. Hic ſi tanta copia affluat, ut a natura commode regi nequeat, inflammationes & abſceſſus efficere ſolet: Unde non mirum eſt, ſi in tali angina pulmones purulenti evadant.

In paraſynanche reſpiratio minus difficilis eſt, quam in ſynanche; Difficilior autem, quam in ſynanche. Rubor ac tumor aliquis in faucibus deprehenditur.

Angina ſpuria ex pituita dignoſcitur, febris carentia, & humore pituitoſo, ad os magna copia confluente.

Spuria vero angina, ex luxatione genita, cognoſcitur ex motu capitis ac cervicis læſo, & cavitate, quæ in cervice præternaturaliter apparet, ob vertebram intus depreſſam.

Cauſſarum dignotio cum ex univerſalibus humoris in toto corpore dominantis ſignis elicitur, tum etiam particularibus. Quando angina fit a ſanguine, in facie calor & rubor apparent, & major diſtenſio in parte affecta. Quando fit a bile, dolor & calor major eſt, cum ſiti, oris amaritudine, & acrimoniæ ſenſu. Et ſi a pituitoſo ſanguine fiat, dolor & rubor minor eſt & febris exigua.

A parte affecta quædam etiam humoris peccantis diagnoſis haberi poteſt. Sanguis enim bilioſus plerumque in laryngis muſculis potius inflammationem facit: Pituitoſus fauces magis aggreditur. Cum enim exiles ſint laryngis venæ, nonniſi ſanguis tenuis ad eas penetrat. Fauces vero quæ laxæ & ſpongioſæ ſunt, pituitoſos humores facilius recipiunt.

Denique ex anni tempore humoris peccantis diagnoſis deſumi poteſt. Anginæ enim bilioſæ maxime æſtate & autumno proveniunt, quod in æſtate bilis generetur, & in autumno retineatur. Pituitoſæ vero hyeme & vere fiunt, quod hyeme maximus ſit pituitæ proventus, tum etiam vere: Quia collecti humores in hyeme, tum temporis liquantur, & a capite in partes ſubjectas decumbunt.

Quod ad prognoſin attinet, angina vera morbus eſt acutiſſimus, & valde periculoſus, propter reſpirationem impeditam, & ſtrangulationem, quæ non raro contingit a conſtrictione meatus, per quem fit reſpiratio. Ideo quo major fit conſtrictio, eo majus periculum. Et ſic prima ſpecies anginæ omnium periculoſiſſima eſt, quia inflammatio muſculorum internorum laryngis meatum magis præcludit. Unde Hippocr. *Aphor.* 34. *ſect.* 4. ſic loquitur: *Si febrem habenti ſuffocatio repente ſuperveniat, nullo tumore in faucibus exiſtente, lethale eſt.* Quam ſententiam confirmat *in Coac. & progn.* dicitque hujuſmodi anginas eadem die 2. 3. & 4. ſtrangulare.

Secunda ſpecies anginæ, licet admodum periculoſa ſit, paulo minus tamen lethalis eſt, quam prima; quia inflammatio muſculorum externorum laryngis tantam, tamque ſubitam conſtrictionem non facit. De hac loquutus eſt Hippocr. 3. *prog. text.* 17. his verbis. *Quæcumque vero,* id eſt, anginæ, *dolorem alioquin alteri ſimilem inferunt, in faucibus vero tumorem, & ruborem excitant, valde quidem lethales ſunt; præcedentibus vero diuturniores, ſi rubor fuerit magnus.*

Tertia ſpecies minus periculoſa eſt, quia in ea minus læditur reſpiratio, quam deglutitio ab inflammatione muſculorum faucium internorum. Læſa autem deglutitio non adeo periculoſa eſt. De hac etiam loquitur Hippocr. *lib. antea citato, textu* 18. his verbis. *Si quibus vero fauces*

rubent,

rubent, & cervix, hæ diuturniores ſunt. Maxime vero ii ſervantur, ſi cervix ac pectus traxerit ruborem, nec ſacer ignis intro recurrat.

Quarta denique anginæ ſpecies omnium leviſſima eſt & ſecuriſſima, quia inflammatio longius a gutture abeſt. Hinc Hippocr. *Aphor. 37. ſect. 6.* ſic loquitur: *Angina correpto, ſi tumor in collo appareat, bonum: Extra enim vertitur morbus.* Idem confirmat, *progn. text.* 20. his verbis: *Securiſſimum vero ſi tumor, aut rubor quam maxime foras vertatur.*

Has omnes differentias unica ſcientia complexus eſſe viſus eſt Hippocr, *6. Epid. ſect. 7.* ubi de ſignis anginæ Epidemicæ loquens, hæc habet: *In ſumma qui ſolum deglutire non poterant, his valde mites & toleratu faciles erant, peſſima vero his, quibus una ſpiritus ſublimis erat.*

Si anginæ materia in pulmonem transferatur, vel moriuntur ægri, vel in deſipientiam aguntur; vel empyici fiunt, ut docet Hippocr. *Aphor. 10. ſect. 5. & 3. prog.*

In angina valde urgente, ſi ſpuma circa os appareat, lethale eſt ex *Aphor. 24. ſect. 2.* Summam enim cordis anguſtiam ſignificat, fervoremque intenſiſſimum, a quo propria pulmonis humiditas exprimitur, & ad ſpumæ formam in os transfertur.

Angina laborantes, niſi celeriter cocta exſpuant, ſed pauca, viſcida, craſſa ſputa reddant, male & lethaliter habent. Hippocr. *in Coacis.*

Tumores faucium in angina, ſine ulla ratione repente evaneſcentes lethales ſunt. Hippocr. *in Coacis*. Sine ulla ratione, id eſt ſine præcedente evacuatione, per artem vel criſin facta. Significant enim materiæ ad interiora receſſum, unde periculoſior morbus in partibus internis excitari poteſt. Vel quod interdum accidit, materia ad eamdem partem iterum delata, ſubito ſuffocationem inducit.

Anginæ curatio iiſdem indicationibus perficitur, quæ in omnium inflammationum curationibus obſervari conſueverunt. Sicque humor ad partem confluens, revellendus, & repellendus eſt: Qui jam fluxit, derivandus & reſolvendus. Quod ſi reſolvi nequeat, concoquendus & ſuppurandus: Quæ omnia ſequentibus præſidiis perfici poterunt.

Primo victus ratio inſtituetur tenuiſſima, refrigerans, & humectans, ex cremore hordei, juſculis pullorum, aut caponum, herbis refrigerantibus alteratis, & aliis hujuſmodi. Si ob œſophagi anguſtiam, ab inflammatione contractam, æger deglutire nequeat, ut inde virium defectio & interitus metuatur: Ab eo periculo liberari poterit, immiſſo in œſophagum cathetere, cui ſyringa aptabitur, per quem juſculum in ventriculum immitti poterit. Practici clyſteres nutrientes uſurpant, quibus aliquid nutrimenti ad hepar per venas meſaraicas transferri poteſt. Potus ſit aqua hordei, & reliqua in febribus acutis obſervari ſolita. Aer ſit temperatus, & omnis illius exceſſus arceatur. Frigidior namque meatus conſtringit. Calidior vero fluxionem & inflammationem auget. Æger capite ſublimi, & erecta cervice decumbat, ut facilius reſpiret. Somnus, ut in omnibus internis inflammationibus, maxime arcendus eſt. Nam, ut docet Hippoc. ſanguis in ſomno ad interiora recurrit, ſicque humorum confluxus ad partem affectam augetur.

Cum autem angina ſit morbus acutiſſimus, & uno interdum die hominem de medio tollat; magna remedia ſumma cura & diligentia uſurpanda ſunt. Ideo quacumque diei hora vocetur Medicus, ſanguinem ſtatim detrahat e directo partis magis affectæ, e vena cephalica: Aut ſi ea ſatis conſpicua non ſit, e mediana, ad ℔. ß. ℔. i. ß. ℔. ii. quantum vires ferre poterunt. In hoc enim remedio præcipua ſalutis ſpes conſtituenda eſt. Non tamen una vice magna illa ſanguinis copia detrahenda eſt, ne æger in animi deliquium incidat, ex quo non exiguum vitæ periculum emergeret; ſed partite, & per aliqua intervalla, tertia nimirum, aut quarta quaque hora. Hæc autem ſanguinis miſſio tantopere eſt neceſſaria in hoc affectu, ut a nullo contraindicante retardari debeat. Sic fluentibus menſibus, aut lochiis, & quocumque graviditatis tempore, ſanguis magna copia detrahendus eſt. Cujus rei exemplum habemus apud Zacutum Luſitanum *lib. Praxis admir. c.* 135. de quadam muliere, quæ gravida ſeptimeſtris, angina ſæva correpta, ſepties una die phlebotomia celebrata, liberata eſt.

Si morbus non vehementer urgeat, venæ ſectioni præmittatur clyſter laxans; Sin minus, a venæ ſectione injiciatur.

Dum iteratur phlebotomia eadem die, aliæ revulſiones fiant per cucurbitulas, tum ſiccas, tum ſcarificatas, ſcapulis & lumbis admotas, item frictiones partium extremarum & ligaturas dolorificas.

Detracto ſufficienter ſanguine, ad purgationem veniendum eſt, quæ ſequenti die uſurpanda, non expectata humorum coctione, quia morbus non dat inducias. Sic potio purgans humori peccanti accommodata. Immo vero ſi morbus admodum urgeat, venæ ſectio, & purgatio eadem die celebranda eſt, ut ſe feciſſe refert Trallianus *lib. 4. cap.* 1. his verbis: *Ego ſane memini me, cum uſus valde urgeret, venam mane aperuiſſe, diluculo venas linguæ ſubjectas ſecuiſſe, & veſperi ex cremore ptiſanæ extractum ſcammonii exhibuiſſe, atque ita laqueum ex inflammatione obortum, vix potuiſſe diſſolvere. Immo alium quemdam novi, me poſtquam brachiorum duorum venas in cubito ſecuiſſem, repurgaſſe, ſequenti die non expectato.* Potio autem purgans ex blandioribus eſſe debet, ſi a bile morbus originem duxit, ne vehementius commoti humores ad partem affectam irruant. Tum etiam ſi a ſanguine ſincero producatur inflammatio, ſatius eſt purgatione prorſus abſtinere. Si vero pituitoſa cacochymia concurrat, ad fortiora confugiendum, & cum ſenna agaricus & diaphœnicum præſcribi poſſunt. Immo vero ad ea medicamenta, quæ vomitum excitant, etiam ſatis vehementia, tranſcendere licet in angina pituitoſa, & inter reliqua palmam obtinet in hoc caſu aqua benedicta, quæ ad ℥. ii. exhibita miranda præſtat, & morbum ut plurimum inter duas horas diſſolvit. Adde, quod nullo ingrato ſapore prædita, facile pitiſſando ingeri poſſit, quod in aliis medicamentis fieri non poteſt, quæ propter ſaporis ingratitudinem non poſſunt niſi uno hauſtu ab ægrotis ſorberi. Ideo ut plurimum anginoſi purgari nequeunt, donec meatuum anguſtia majori parte ſublata ſit. Sed frequentibus clyſteribus purgandi indicationi aliquo modo ſatisfit. Atque ita, quibus aqua benedicta non convenit, propter inflammationis naturam, vel ægri imbecillitatem, (vires ſiquidem robuſtæ in hujus remedii uſu neceſſariæ ſunt) neque alia medicamenta exhiberi poſſunt, frequentibus clyſteribus alvus ſubducenda eſt, iiſque ſatis acribus, ut revulſio humorum ad inferiora fiat.

Ad eamdem revulſionem cucurbitulæ ſcarificatæ, cervici & ſcapulis admotæ, frictiones & ligaturæ partium inferiorum, & lotiones pedum ex aqua calida plurimum conferre ſolent.

Ac potentius revellit humores, a capite defluentes, veſicatorium poſteriori parti cervicis admotum, quod ſtatim ab initio poſt ſanguinis miſſionem admovendum eſt.

Revulſionibus ſufficienter ac diligenter adminiſtratis, ad derivantia veniendum eſt, quæ humorem parti impactum evacuant. Ac primum renularum, ſeu venarum ſub lingua apertio, ab Hipp. Gal. & recentioribus commendatur, qua ſanguis, inflammationem immediate efficiens, educitur.

Antiqui in angina deſperata venas jugulares aperiebant. Quod remedium licet a recentiorum plurimis etiam comprobatum, noſtris fere temporibus obſolevit, quod periculoſum cenſeatur, ob ſanguinis fluxum, qui difficile cohiberi poteſt, propter venarum amplitudinem. Verum experientia docuit, non adeo periculoſam eſſe hanc operationem, ſi debite adminiſtretur. Primo enim caput ægrotantis ad latus intorqueri debet, quantum fieri poteſt, ut mentum humerum fere attingat, mox vena aperienda ſine ligatura, anguſto foramine, ſecundum illius longitudinem, (ſic enim facilius coaleſcit) & extracta ſanguinis quantitate ſufficiente, caput reducendo ad ſitum naturalem, ſanguis plerumque ſponte cohibetur. Attamen vulneri ſtatim admovendum eſt emplaſtrum a Gal. deſcriptum 5. *meth. c.* 4. ex pilis leporinis, aloe, thure, & albumine ovi confectum, ſicque fluxus ſanguinis certo cohibetur. Refert Trallianus *lib. 4. c.* 1. plures anginoſos, venarum jugularium apertione a ſe curatos eſſe, & Zacutus Luſitanus *obſervat.* 89. *lib.* 1. *Prax. admir.* refert hiſtoriam cujuſdam Hiſpani, qui hujus auxilii beneficio, ab acutiſſima angina liberatus eſt.

Ad derivationem etiam plurimum confert cucurbitula ſub mento ſcarificata: Cujus ope curatam fuiſſe mulierem angina canina laborantem, refert Zacutus Luſitanus *obſ.* 88. *lib. 1. Praxis admirand.*

Non minoris efficaciæ ſunt ſcarificationes ſub maxillis, & ſupra collum, altioribus plagis inflictæ: Quarum beneficio ſcribit Benivenius *lib. de abditis morb. cauſſ. cap.* 83. Nicolaum Rotam a deplorata angina liberatum fuiſſe, cujus integram hiſtoriam tranſcripſit Sennertus. *Prax. Med. lib. 2. p. 1. cap.* 24.

Dum prædicta remedia uſurpantur, topicis remediis inflammatio gutturis & faucium oppugnanda eſt; eaque varianda, juxta varietatem temporum, ut in aliis inflammationibus. Sicque in principio conveniunt repellentia, ad gargariſmatis formam redacta, ut partem inflammatam immediate attingere valeant.

℞. Aquar. plantag. ſolani & caprifolii, ana ℥. iii. ſucci granator. ℥. ii. diamori, ℥. iii. ſalis prunellæ ʒ. i. ß. Fiat gargariſma. Vel ex decocto in hunc modum:

℞. Fol. Plantag. acetoſæ, & ſummit. rubi, an. M. i. granorum ſumach. ʒ. ß. & malum granatum cum cortic. & granis contuſum num. 1. roſar. rubr. P. i. Fiat decoctio ab ℔. i. In colatura diſſolve diamor. & dianuc. ana ℥. i. ß. ſalis prunellæ ʒ. ii. Fiat gargariſma.

De gargariſmatis hoc notandum, ea ſuſpecta eſſe poſſe, quia gargarizando partes inflammatæ commoventur, quæ quiete indigent. Sed hoc incommodum vitari poteſt, ſi gargariſmata in ore detineantur, reſupino corpore, citra illam agitationem, ut partem affectam contingant.

Sine gargarizatione uſurpari poſſunt ſpiritus acidi, ſalis, ſulphuris, aut vitrioli, qui aqua temperati, ut eorum aciditas ferri valeat, paulatim ſorbendi ſunt. Tranſeundo enim per partem affectam, illius inflammationem temperant, & a ventriculo ad hepar & venas tranſlati, ſanguinis fervorem coercent. Quod remedium in faucium & tonſillarum inflammationibus eſt etiam efficax.

Dum gargariſmata repellentia uſurpantur, laxantia & reſolventia linimenta exterius cervici admovenda ſunt, ut materia morbifica exterius evocetur, eaque in hunc modum parari poterunt.

℞. Olei chamomil. lilior. & amygdalor. dulc. ana ℥. i.

axun-

axungiæ gallinæ, & butyri recentis, an. ℥. i. ſs. croci ℈. i. Fiat linimentum cervici admovendum, cum lana ſuccida.

Hoc linimentum dolori leniendo etiam conferre poterit: Qui ſi vehementer urgeat, demulceri ulterius poterit gargariſmate ex lacte parato, vel emulſione quatuor ſem. frigidior. major. vel mucilaginibus liquidis ex ſem. pſyllii & cydonior. cum aqua roſarum extracti, addito ſyrupo violaceo, vel diluto caſſiæ, cum ſero lactis aut decocto radicis althææ parato.

Tranſacto morbi principio, eoque ad augmentum & ſtatum progrediente, in gargariſmatis digerentia & reſolventia repellentibus admiſcenda ſunt, quod ſecundo ſtatim die faciendum, quia morbus acutiſſimus eſt.

℞. Fol. hyſſopi & plantag. ana, M. i. liquiritiæ raſæ & paſſular. mundat. an. ʒ. i. caricarum ping. num. xii. roſar. rub. & hordei integri, an. P. i, Fiat decoctio ad ℔. i. In colatura diſſolve mellis roſac. & ſyrup. violac. ana, ℥. i. Fiat gargariſma.

Nota, quamdiu viget inflammatio, reſolventibus & adſtringentibus aliquid repellentium ſemper eſſe admiſcendum, ne pars ſua natura mollis & laxa magis relaxetur, & fluxioni recipiendæ magis idonea reddatur.

Exterius vero magis reſolventia admovenda ſunt: addito etiam nido hirundinum, quem ſpecifica proprietate huic affectui conferre, omnium practicorum conſenſu ſancitum eſt.

℞. Pulveris nidi hirundinum, & ſtercoris canis jejunio macerati, an. ℥. i. rad. ireos Florent. & flor. chamom. pulverat. an. ʒ. ſs. axungiæ gallinæ, & olei lilior. ana ℥. i. ceræ flavæ parum. Fiat linimentum.

Vel forma cataplaſmatis in hunc modum componi poterit.

℞. Nidum hirund. num. i, fol. malvæ, violar. an. M. i. rad. althææ & lilior. an. ℥. ſs. ficuum ging. par. iii. flor. chamom. & meliloti, ana P. i. Coquantur & contundantur, deinde adde farinæ hordei, ſem. lini & fœnugr. ana ʒ. iii. croci ℈. i. butyri recent. ℥. i. olei chamom. & amygdal. dulc. ana q. ſ. Fiat cataplaſma interiori colli parti admovendum.

Interim etiam eclegmata per intervalla uſurpanda, ut materia, quæ a parte affecta exſudat, vel a capite defluens ipſi hæreſcit, ſenſim abſtergatur.

℞. Pulv. elect. diatragacanth. frig. ʒ. ii. diairios ſimpl. ʒ. i. ſacchari canti & penidiati, an. ʒ. ſs. diamor. ℥. i. ſyrupi jujub. q. ſ. Fiat looch.

Si tumor diſcuti nequeat, & ad ſuppurationem vergat, quod plerumque quarto vel quinto die ſolet accidere, ea adjuvabitur cataplaſmate prædicto, aliiſque emollientibus, & ſuppurantibus. Simulque in ore frequenter erunt detinenda, quæ dolori leniendo ſupra propoſuimus. Vel

℞. Liquirit. raſ. & paſſul. mund. ana ℥. i. caricarum ping. num. vi. ſem. althææ & cydonior. in ʒ. ii. flor. chamom. P. i. Coquantur in hydromelite. In colatura diſſolve ſapæ ℥. ii. Fiat gargariſma.

Utile etiam eſt medullam caſſiæ recenter extractam ore detinere, ut paulatim liqueſcens in gulam deſcendat, lenit enim, reſolvit, & maturat.

Si tumor tandem ſuppuratus fuerit, quod ex ſymptomatum remiſſione cognoſcitur, nec tamen is ſponte rumpatur, æger aut aliquis miniſtrorum, digitis in fauces immiſſis abſceſſum rumpere conetur. Quod ſi fieri non poſſit, ægri os per ſpeculum oris valde aperiatur, & ubi apparuit tumor, ſcalpello incurvo quod biſtortum vocant, incidatur. Rupta vomica, æger caput inclinet, ne pus in pulmones irrumpat. Poſtmodum ulcus decocto hordei cum melle roſaceo hydromelite, aut œnomelite detergendum, deterſum aqua aluminoſa exſiccandum, & ad cicatricem perducendum.

Alii candelam ceream oleo amygdal. dulc. illatam in œſophagum immittunt, ut rumpatur abſceſſus. Quod ſi obtineri non poſſit, cultro ligneo acuto, vel tandem ſcalpello aperiunt.

Alii oleo vitrioli abſceſſum attingunt, & mox plerumque rumpitur abſceſſus. Arculanus cuſpide ferrea, ligno infixa, apertionem abſceſſus molitur, ne alias oris partes attingat. Idem remedium probat Faventius his verbis: *Accipiat lignum ſubtile rotundum, in cujus extremitate apponat ferrum acutum, cujus longitudo ſit tantæ quantitatis, quanta eſt medietas digiti: Deinde ore aperto, ponendo lignum intra dentes ægrotantis, ac ſi eſſet frænum, ponat cannulam illam cum ferro ad locum apoſtematis, ac ſcindat. Aperto apoſtemate, pronus declinet caput inferius, ore aperto, ut exeat ſanies.*

Senekius ex Dovyneto, decocto agarici abſceſſum rumpi aſſeverat, & ſequenti hiſtoria confirmat, ab eodem Dovyneto relata *apologia l. 3. c. 1. Illuſtris mulier, Gabriella Gouffier, Domina a Saultono, cum angina Autumnali omnium periculoſiſſima detineretur, venit in mentem, legiſſe me apud Aetium l. 15. c. 6. agaricum occultos abſceſſus abſorbere, vel foras materiam evocare. Statim agaricum in taleolas conciſum in decocto radicis althææ, ficuum, cum momento zinziberis, & quarta parte vini albi macerati, addidi ſyrup. de althæa, potionem ægrotæ dedi, monuique ne illam ſtatim deglutiret, ſed aliquod tempus in imis faucibus contineret, ſi hac potione vitam ſibi redimere vellet. Obſequitur ægrota. Interim dum cum illa ſermonem confero, ecce magna puris albi copia, tum putridi, & graveolentis ore rejicitur, ut filia, quæ ad matrem cum pelvi adſtabat, excipiendi puris ergo, nec opinato prægravi illius puris fœtore, conciderit animo, reliqui cuſtodes magna corporis contentione foras proruperint, accurrunt aliæ, purulenta detrahunt, detergunt, feſtinant aliæ, ut intolerabilem gravis odoris fœditatem ſuffitu quodam depellerent, qua ſublata, ad ægrotam redii, quam plane & vocis vitio, & reſpiratione difficili, & gravi deglutione, & febre levatam reperi, & ab omni vita periculo tutam, qua nunc fruitur incolumis.*

Si pus ad partes externas quodam modo vergere videatur, apertio exterius molienda eſt, quod ſe feliciter præſtitiſſe refert Lanfranchus, *Chirurgia majoris doctr. 2. tr. 3. c. 5.* his verbis: *Quoniam bona caſuum variatio multum corroborat operantem, ponam hoc loco, quid mihi accidit in civitate Mediolani, de quadam Domina quinquagenaria quinta, quæ ſquinantiam phlegmaticam patiebatur, quæ totam occupavit gulam, intus & extra, ita ut extra tumor maximus apparebat, & cum his non loquebatur, nec poterat transglutire. Cum eſſem vocatus, tangens pulſum, in ultima inveni debilitate: Tangens locum corruptum, ſenſi materiam in profundo, & cognovi quod potius ſuffocaretur, quam exterius apoſtema, vel interius rumperetur. Tunc mihi preparavi raſorium, & locum palpans cum digitis, inveni maturam materiam inter mentum & epiglotum, pluſquam in alio loco congregatam, & vulnus ibi feci profundum, per quod de corrupta & male fœtente materia magnam partem extraxi, magnamque partem diviſi, quam tunc evacuare poteram, ſecundum rationem nolui, quam ſciviſti. Tunc ægra leniorem habuit anhelitum, pulſuſque fuit fortificatus. Tunc adminiſtrans ei brodium, per vulnus magna ipſius quantitas exibat, tunc ingeniavi, ut cum argentea cannula, quæ poſita in ore totum vulnus tranſibat, ſua cura reciperet ad ipſius neceſſaria nutrimenta: Gulam totam, & collum cum medicinis mundificantibus, & reſiduum materiæ maturantibus circumdabam donec extraxi de vulnere fruſtum magnum viſcoſæ materiæ, & fœtentis, quæ fuerat ſicut quoddam inteſtinum, longum unius majoris digiti quantitate: quæ quidem materia calore fuerat extraneo condenſata. Qua remota, remanſit locus ſine fœtore, & ægra incepit maxime confortari, tamen in ea continuavi mundificativa, & incarnativa, & cicatrizativis vulnus optime ſigillavi, & ægra fuit ſaluti priſtinæ reſtituta.*

Huc referri poteſt hiſtoria Benivenii, cujus ſupra mentionem fecimus, de quodam anginoſo, qui cum ab aliis Medicis pro deplorato relictus fuiſſet, ab eo liberatus eſt profundis ſcarificationibus ſub maxillis & ipſa cervice celebratis, a quibus multa ſanies effluxit.

Si abſceſſus intus in ore rumpatur, decocto hordei, aut hydromelite, ut dictum eſt, detergitur. Verum aliquando ulcus ſordidum redditur, & tunc ad potentiora remedia confugiendum eſt, in hunc modum.

℞. Fol. ſcabioſæ & agrim. ana M. i. nucum cupreſſi ℥. i. rad. ireos Florent. & ariſtol. rotund. ana ℥. ſs. myrrhæ ℥. ſs. roſar. rubr. P. ii. Coquantur in hydromel. ad ℔. i. Colatura colluantur frequenter ulceratæ partes.

Hoc decoctum ulceri ſordido abſtergendo plurimum conferet; attamen ſi non ſufficiat, ad collirium Lanfranci confugiendum eſt, quod mirabilis eſt efficaciæ.

Ulcere probe deterſo illius conſolidatio molienda eſt bolo armena, melle roſaceo permixto ad formam eclegmatis, cui etiam thus & myrrha utiliter addi poterunt.

Fit autem interdum, ut deferente inflammatione tumor neque reſolvatur, nec ſuppuretur, ſed duritiem contrahat. Quo in caſu cataplaſmatis emollientibus & reſolventibus curatio perficienda eſt, eaque in hunc modum componi poterunt.

℞. Althææ, bryoniæ, & cucumeris agreſt. an. ℥. i. fol. malvæ, parietariæ, origani, & centaurii min. an. M. i. caricarum ping. par. vi. ſem. lini & fœnugr. ana. ℥. i. Coquantur, piſtentur, & per ſetaceum trajiciantur; deinde adde pulveris hirundinum combuſtarum, & ſtercoris canis oſſa rodentis, ana. ʒ. iii. ſulphuris vivi ʒ. i. butyri recentis, & axungiæ anatis, ana. ℥. i. olei anethini ℥. ii. Fiat cataplaſma.

Pro coronide aliquid dicendum eſt de Laryngotomia, quæ ab antiquis, & a neotericis non paucis proponitur, & propriis experimentis confirmatur. Cum nempe in angina deſperata, quà ægris ſuffocatio omnimoda præ foribus eſt, inciſio fit in aſpera arteria, per quam aeri ingreſſus datur in pulmonem, & fuliginum ab eodem exſpirantium egreſſus. Hanc probat Avicenna *Fen. 9. l. 3. c. 11.* Paulus *l. 6. c. 33.* Rhaſis *3. continentis.* Alſaharavius, Aveozoar, Albucaſis, & Halyabbas. Eamdem ponit Gal. ex Aſclepiade *in introductorio, c. 13.* Ex recentioribus Braſſavolus *comment. in l. 4. Hippocr. de victus ratione in morbis acutis, ſect. 35.* ſe propriis manibus hanc operationem feciſſe teſtatur, cum felici ſucceſſu. Rariſſime tamen in uſum revocatur hæc operatio, propter metum infamiæ, quæ Medicis & Chirurgis impendet, dum æger poſt operationem occumbit, quod ut plurimum contingit, & mors operationi potius, quam morbo tribuitur, quantumvis Medicus præmiſſo prognoſtico ſeſe adverſum calumniam munierit. Adde, quod in angina valde pituitoſa pulmones plerumque affecti ſint, & multis humoribus repleti, unde plerumque ſuffocatio contingit, & tunc inciſio aſperæ arteriæ nihil conferre poteſt. Quæ advertens pericula Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, Chirurgus expertiſſimus, ſe hanc operationem nunquam molitum eſſe, neque eam a ſui temporis Chirurgis adminiſtratam fuiſſe teſtatur. Eam tamen poſſe in uſum revocari fatetur, modo pulmo & aſpera arteria colluvie non ſint repleta. Operandi modum exacte deſcribit in operationibus Chirurgicis, & capite proprio, quem inde deſumere quis poterit. Confer *Fontanum* de laryngotomia.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER SEPTIMUS.

DE MORBIS THORACIS.

PRÆFATIO.

THORACIS nomine comprehendimus eas tantum partes, quæ reſpirationi inſerviunt. Licet enim Cor thorace contineatur; illius tamen affectus peculiari libro, qui hunc ſequuturus eſt, exponendi ſunt. In hoc vero eos tantum exponemus, qui reſpirationem lædunt, & partes reſpirationi inſervientes frequentius infeſtant, quales ſunt aſthma, pleuritis, peripneumonia, empyema, hydrops pectoris, hæmoptoe, & phthiſis, quorum unicuique caput proprium deſtinavimus.

CAPUT PRIMUM.

De Aſthmate.

RESpiratio læditur a variis cauſſis, tum ſympathice, tum idiopathice.

Idiopathica reſpirationis læſio fit ex vitiato pulmone, atque adeo omnes pulmonis morbi actionem illius lædunt, qui quidem morbi vel in ipſa partis ſubſtantia, vel in vaſis illius reſident.

In pulmonis ſubſtantia contingunt inflammationes, tubercula, abſceſſus, ulcera tum etiam interdum ipſius partis exſiccatio & atrophia: Interdum & humor ſeroſus, ac pituitoſus ſpongioſæ pulmonis ſubſtantiæ imbibitur, & liberam ipſius dilatationem impedit. Rarius ſcirrhi, & carunculi, & grandines in eadem parte generantur.

In pulmonis vaſis frequentiſſimæ ſunt obſtructiones, quæ liberum aeris commeatum impedientes, difficilem faciunt reſpirationem.

Sympathice læditur reſpiratio ex conſenſu aliarum partium, non ſolum vicinarum, ſed etiam remotiorum. Sic inflammata membrana coſtas ſuccingente, vel diaphragmate, vel mediaſtino, reſpiratio læditur. Sic corde intemperie calida laborante, ut in febribus, aucto reſpirationis uſu, magna & frequens reſpiratio evadit: Contra vero, eodem frigida intemperie laborante, ut in moribundis, imminuitur, & tandem omnino ceſſat. Idem contingit in ſyncope, ceſſante actione cordis, & conſequenter ceſſante reſpirationis uſu. Sic in empyemate, aut hydrope thoracis, pus aut aqua in capacitate thoracis collecta, pulmonis dilatationem impedit & reſpirationem lædit. Sic muſculorum reſpirationi inſervientium læſio eamdem actionem vitiat, ut in vulneribus, ac tumoribus eorum contingit: Tum præcipue in apoplexia, denegato influxu ſpiritus animalis ad eos muſculos. Muſculorum etiam laryngis inflammatio ſpirandi difficultatem efficit in angina.

Affectus etiam hypochondriorum ſympathice reſpirationem lædunt, ut tumores hepatis, lienis, pancreatis pondere ſuo diaphragma, cui annectuntur, ad inferiora retrahunt ejuſque motum liberum impediunt. Sic etiam vapores & flatus, ab illis partibus elevati, diaphragma comprimunt, ejuſque actionem lædunt, unde aſthma flatulentum exoritur. Idem contingit a flatuum vel ſeroſi humoris copia, in hydropicorum abdomine contenta, & diaphragma comprimente. Ab utero denique vapores elevati reſpirationem vitiant, unde hic affectus ſuffocatio hyſterica nominatur.

Inter prædictas reſpirationis læſiones aſthma ab auctoribus ſeorſum tractatur, quia reliquæ ab aliis morbis dependent, ſuis locis explicandæ.

Licet autem aſthma interdum generice & lata ſignificatione uſurpatum, omnem reſpirandi difficultatem complectatur, in ſpecie tamen eam in primis ſignificat, quæ a pulmonum infarctu & bronchiorum illius obſtructione exoritur, quæ ex ſe & ratione propriæ eſſentiæ febre carere ſolet, licet interdum febris ei adjungi valeat. Et iterum in tres alias ſpecies ſubdividitur, quarum una Diſpnœa nominatur, ſecunda idem Aſthmatis nomen retinet, tertia vero Orthopnœa nuncupatur.

Dyſpnœa eſt difficilis reſpiratio, in qua crebrior denſiorque fit ſpiritus tractio, ex infarctu pulmonum oriunda. Hæc Aſthmate & Orthopnœa minor eſt, & a minori materiæ obſtruentis copia oriunda, & magis ipſam pulmonis ſubſtantiam obſtruit, quam bronchia, unde ſtertoris carentia, quæ fit ab humoris, in bronchiis pulmonis contenti & commotione, & alliſione cum aere, per ea continuo oberrante.

Aſthma eſt magna & frequens reſpiratio, in qua diaphragma, muſculi intercoſtales, tum etiam abdominis violenter moventur, cum ſtertore & ſibilo conjuncta. In vero enim & proprie dicto aſthmate bronchia pulmonis humore pituitoſo opplentur, qui (ut dictum eſt) ab aere commotus talem ſtrepitum edit.

Orthopnœa vero eſt maxima ſpirandi difficultas, ſub qua ægrotantes nonniſi ſedentes & erecta cervice reſpirare poſſunt & non ſolum muſculi prædicti, ſed etiam ſuperiores, pectoris ſcil. & ſcapular. vehementer exagitantur.

Dyſpnœæ etiam & Orthopnœæ nomen, quemadmodum de aſthmate diximus, communiter non raro in omni difficultate ſpirandi uſurpatur, quæ in pleuritide, peripneumonia, aliiſque affectibus contingit. Idem dicendum eſt de Apnœa, quæ non depravatam, ut prædictæ, ſed imminutam, vel abolitam reſpirationem ſignificat, eaque contingere ſolet in ſyncope, hiſterico affectu, & apoplexia fortiſſima.

Humor aſthma efficiens eſt ut plurimum pituita e capite in pulmonem defluens; ejuſque bronchia obſtruens. Interdum tamen fit ab humoribus crudis & ſeroſis a venoſo genere per arteriam venoſam in pulmonem translatis. Hi ſi ad bronchiorum canales profluant, verum aſthma cum ſtertore producunt, ſi vero in pulmonum ſubſtantia, vel in levibus arteriis ſubſiſtant, aſthma ſpurium generant ſine ſtertore.

Hæc aſthmatis ſpecies, quæ vulgaribus Medicis ignota eſt, (nullam enim aliam cauſſam præter fluxionem a capite agnoſcunt) confirmatur, non ſolum ex ſtertoris carentia, ſed etiam ex eo, quod urinæ ægrotantium craſſæ, & turbidæ eſſe ſoleant, præſertim in paroxyſmo, quia humorum craſſorum & crudorum in venis agitatorum portio ad renes & veſicam tranſmittitur. Et nonnulli aſthmatici urinæ difficultati obnoxii ſunt, eaque vigente aſthmate liberi ſunt, ab aſthmatis vero paroxyſmo præſente, ceſſat urinæ difficultas, ob materiæ morbificæ, in venis contentæ, ad hanc vel illam partem decubitum. Vidimus etiam quoſdam aſthmaticos alvi fluxui obnoxios, ita ut præſente alvi fluxu ab aſthmate liberi eſſent, eo vero ceſſante, aſthmatis paroxyſmi redirent. Adde, quod hæc aſthmatis ſpecies, quæ ſine ſtertore fit, venæ ſectione ita efficaciter oppugnatur, ut ea in paroxyſmo celebrata, quamprimum ſanguis fluere incipit, ægri ſtatim melius ſpirare incipiunt, & in fine illius, aut poſt exiguum ſaltem intervallum a paroxyſmo penitus liberati apparent. Ac denique hujuſmodi aſthmatici plerumque cachexia, & pedum tumore œdematoſo laborant. Quod oſtendit cauſſam aſthmatis tunc temporis ab hepate proficiſci, & in venis contineri, ita ut tandem in pleriſque hydrops conſequatur. Inde Aretæus inter ſigna aſthmati imminentis flatus in præcordiis, & eructatione præter rationem enumerat, quæ procul dubio a materia cruda in præcordiis exagitata proveniunt.

Illa tamen flatulenta materia primo, & per ſe aliam aſthmatis ſpeciem interdum producit, quæ aſthma flatulentum, ſeu hypochondriacum nominatur: quando ſcilicet flatus craſſi & copioſiores, & ab hypochondriis elevati, diaphragma comprimunt, ejuſque motum impediunt, unde ſumma reſpirandi difficultas ſine ſtertore procedit.

Diagnoſis hujus affectus, & ſpecierum illius, ex propoſitis innoteſcit.

In dyſpnœa enim ſpiritus eſt denſus citra ſonum & anhelationem, cum minori moleſtia.

In aſthmate gravitas pectoris eſt major, ſpiritus crebrior & denſior, cum anhelatione, ſtertore, ac ſibilo.

Orthopnœa vero nonniſi erecta cervice reſpirare permittens, decumbentibus ſuffocationem minatur.

Signa cauſſarum in hunc modum ſe habent.

Si a craſſis humoribus in pulmone collectis aſthma generetur, difficultas ſpirandi ſenſim & paulatim accreſcit, eaque continua eſt & indeſinens.

Si vero humores aliunde in pulmones per intervalla affluant, difficilis reſpiratio continua non eſt, ſed per intervalla recurrit. Licet enim aſthma, quod a materia in pulmone contenta excitatur, exacerbari plerumque ſoleat a cauſſis externis, ira nimirum, aere auſtrino, & ſimilibus; in aſthmate tamen, quod a materia aliunde affluente producitur, exacerbatio illa longe manifeſtior eſt. Si aſthmatis materia a cerebro defluat, catarrhi ſigna adſunt: Si vero nulla catarrhi indicia appareant, per venas materiam affluere conjiciendum eſt. Hepatis affecti & partis mandantis rationem habentis indicium, eſt tumor pedum & cachexia.

Si humor craſſus in bronchiis pulmonum contineatur, reſpiratio fit cum ſonitu & tuſſi, tum pituita per tuſſim excreta, ceſſat vel imminuitur affectus.

Si humor in venis, aut ſubſtantia pulmonis hæreat, nullus adeſt ſonitus, & raro aliquid per tuſſim excernitur. Quod

Quod ad prognoſin attinet, aſthma chronicus eſt affectus, & curatu difficillimus, ſæpeque in cachexiam & hydropem degenerat. Juvenes aliquando liberantur, ſed & non ſine magno labore: Senes vero nunquam. Infantes niſi mature curentur, ſuperveniente catarrho ſuffocante, intereunt.

Qui ex aſthmate vel tuſſi gibbi evadunt, ante pubertatem moriuntur, (21. *Aphor.* 46.) quia gibboſitas conveniens pectoris incrementum impedit, pulmo nihilominus debitam magnitudinem acquirens, non habet ſufficiens ſpatium, in quo dilatari commode poſſit ad liberam reſpirationem; unde calor cordis non ſufficienter ventilatus marceſcit, & hominem ad interitum perducit.

Aſthmati pleuritis aut peripneumonia ſuperveniens, lethalis. Quia pulmo a longo morbo debilitatus, non poteſt graviſſimo morbo ſupervenienti reſiſtere, & materiam morbificam expellere.

Aſthmatis curatio duplex inſtituitur, altera in paroxyſmo, altera extra paroxyſmum.

In paroxyſmo ſtatim vena ſecanda eſt, præmiſſo clyſtere, ſi ſanguis mediocriter abundare videatur: Nam depletis ſanguine venis liberior erit reſpiratio. Quod ſi affectus ſit antiquior, pluriesque ſanguis fuerit detractus, ſatius eſt a phlebotomia abſtinere, quia calorem nativum imminuendo, majorem promovet pituitæ copiam.

Sectio malleoli præſtans eſt, præcipue in affectu ſympathico.

Per venæ ſectionem, vel etiam ea omiſſa ſi non videatur idonea, purgans phlegmagogum erit exhibendum, ex iis, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione deſcripta ſunt, adjectis perpetuo quibuſdam thoracicis, quantum remedii forma permittere poterit.

Vomitoria vero, licet a nonnullis improbentur in hoc affectu, tamen convenientiſſima ſunt, ut frequens experientia docuit, & non raro hoc ſolo remedio paroxyſmus ſolutus eſt.

Inter alia autem vomitoria, principem locum obtinet aqua nicotianæ, exhibita ad ℥. i. Reduci poteſt in ſyrupum cum ſaccharo. Doſis cochlearia ii. in cujus penuria uſurpari poteſt ſal vitrioli, vel aqua benedicta. Ratio autem, cur vomitoria in hoc affectu tantopere proſint, elegantiſſima eſt, quia dum pituita tenujor a capite defluens, in aſperam arteriam, & pulmonis bronchia ſeſe inſinuat, craſſior illius portio in ventriculum delabitur, illiusque parietibus ita affigitur, ut ægerrime avelli poſſit. Interim vero, dum calor illius debilis materiam illam exagitat, flatus craſſiores producuntur, qui ventriculum inflantes diaphragma comprimunt, & difficilem reſpirationem efficiunt. Unde fit, ut vacuato ventriculo ceſſet paroxyſmus, aut mirum in modum remittat. Adde quod aſthma interdum (immo frequentiſſime juxta Sennerti ſententiam) ab humoribus crudis generetur citra hepar, & in venis collectis, qui per venam arterioſam ad pulmones feruntur, & bronchia comprimendo aſthmatis cauſſa ſunt. Hiſce autem humoribus purgandis, & a pulmone revellendis maxime conferunt vomitoria. Quamvis etiam hujus cauſſæ ratione remedia, quæ per inferiora humores expurgant, convenientiſſima ſint.

Vomitum etiam in hoc affectu leniter movet, ſimulque per inferiora purgat ſuccus ireos noſtratis ad ℥. ß. in vini hippocratici ℥. i. quem ſe feliciſſimo cum ſucceſſu uſurpaſſe refert Platerus in obſervationibus.

Poteſt augeri doſis ſucci ireos noſtratis ad ʒ. ii. ſi minori exhibitus ſufficienter operatus non fuerit.

Clyſteres etiam acriores frequentes injici poterunt revulſionis gratia. Eorum tamen quantitas ſit exigua, ne inteſtina admodum replendo diaphragma comprimant.

Tum etiam frictiones in partibus inferioribus celebrandæ, iiſdemque cucurbitulæ plures affigendæ; Tum etiam cervici. Poſtmodum humores craſſi liquandi & attenuandi; flatus ab iiſdem humoribus excitati reſolvendi; atque diſcutiendi. In quem uſum utiliter exhibetur aqua cinnamomi ex cochleari, per ſe, vel cum ſyrup. violac. mixta. Ut

♃. Aquæ cinnam. ℥. ii. ſyrup. violac. ℥. i. Miſce. Loco ſyrup. violac. oxymel admiſceri poterit, ad lentos humores potentius diſcutiendos.

Utile etiam eſt ol. ſalviæ, roriſmar. vel aniſi, arte chymica extractum, ad guttulas iii. iv. vel v. cum vino exhibitum. Vel his aſpergantur tabellæ diatragacant. frigid. quas æger deglutiat.

Alii commendant croci ℈. i. cum vini cochleari exhibitum. Utilis etiam eſt aqua clareta, in hunc modum compoſ.

♃. Aquæ vitæ ʒ. ii. aquæ tuſſilag. & ſcabioſ. ana ʒ. iii. ſacchari ℥. ii. cinnam. ʒ. vi. Trajiciantur per manicam Hippocratis. Capiat æger ℥. ii. vel iii.

Fumus nicotianæ per tubulum hauſtus paroxiſmum cohibet. Idem præſtat eadem nicotiana linguæ tantum admota, idem quoque præſtat fumus caryophillorum per tubulum hauſtus.

Interim expectorantia uſurpanda ſunt, quæ craſſiorem materiam per anacatharſin educant.

♃. Syrup. de praſſio, de liquirit. & de tuſſilag. ana ℥. ii. oxymel. ſimp. ℥. i. M. utatur ex cochleari, ſenſim lambendo.

♃. Terebinth. claræ ℥. i. Gum. ammoniaci ℈. ii. florum ſulphuris ℈. i. Miſce, fiant pilulæ molles, quarum una ſingulis duabus horis deglutiatur cum ſyrup. de hyſſopo ℥. ß.

♃. Ol. amygd. dulc. recenter ſine igne expreſſi gr. vi. ſacchari canti ℥. ii. Miſce, capiat ſenſim lambendo.

♃. Rad. enulæ camp. ſaccharo condit. ℥. iii. ſacchari canti ℥. ß. ſyrup. de hyſſopo, de praſſio, ana ʒ. i. gummi ammoniac. aqua vitæ diſſoluti ʒ. ß. Miſce, fiat looch. Vel

♃. Conſerv. violar. rad. enulæ camp. ana ʒ. vi. pulv. elect. diatragacanthi frig. diaireos Salomonis, ana ʒ. i. ſyrup. viol. & capil. ven. ana q. ſ. fiat looch.

♃. Rad. althææ ℔. i. rad. enulæ camp. ℥. iv. cydoniorum, vel eorum loco carnis cydonior. condit. ℥. xvi. Bulliant in aqua ad ſiccationem. Contundantur, trajiciantur per ſetaceum, addendo mellis ℔. ii. Coquantur leviter, abſtrahe ab igne, & adde cinnam. ℥. i. flor. ſulphuris ℥. ß. liquir. cum moſcho, & aqua roſac. aromatiz. ʒ. ii. fiat electuarium molle, de quo teneat in ore ad magnitudinem avellanæ per intervalla. Utiliſſimum etiam extra paroxyſmum, ſi de eo ſumatur ʒ. ß. mane & ſero.

Exterius etiam pectori admovenda unguenta & linimenta laxantia & diſcutientia, in hunc modum compoſita.

♃. Ol. chamæmelirini, Amygdal. dulc. ana ℥. ß. axungiæ gallinæ recent. ℥. i. pulv. rad. altheæ, ireos Flor. ana ʒ. i. farinæ ſem. lini & fœnugr. ana ʒ. ii. gummi ammoniaci, cum vino diſſoluti ʒ. i. ß. ceræ q. ſ. Fiat linimentum. Vel

♃. Mucilag. ſem. cydonior. lini, fœnugr. extractæ cum aqua tuſſilag. vel ſcabioſæ, ana ʒ. vi. pulv. radicis ireos hyſſopi ana ℥. ß. croci ℈. i. ol. lilior. alb. amygd. dulc. ana ʒ. ii. ceræ q. ſ. fiat linimentum.

Si paroxyſmus protrahatur, veſicatorium applicetur poſteriori parti cervicis.

Extra paroxyſmum humoris fluxio impedienda eſt, tum qui jam influxit, & in pulmone continetur, incidendus, detergendus eſt, & expectorandus.

Ad fluxionis impetum cohibendum, ea omnia conveniunt remedia, quæ in frigidi catarrhi curatione ſupra propoſita ſunt.

Attamen circa nonnulla remedia, eo loci propoſita, cautiones quædam adhibendæ ſunt.

Primo in apozematis, aut ſyrupis, aliiſque remediis, ne calida nimium & exſiccantia præſcribantur, quæ partes tenuiores abſumendo, reliquum incraſſare poſſunt, & ita affectum contumaciorem reddere. Sed potius humectantia permiſceantur, qualia ſunt paſſulæ, ficus, liquiritia, jujubæ.

Secundo; in prædictis remediis loco cephalicorum, thoracica ſupra enumerata uſurpentur.

Tertio, ad derivationem humoris in capite redundantis, proponuntur errhina, ſternutatoria, & apophlegmatiſmi. Verum in hoc caſu non conveniunt apophlegmatiſmi, ob vicinitatem partium, per quas decurrit humor ad pulmonem. Sed errhina, & ſternutatoria utiliter uſurpari poterunt.

Quarto, ad caput roborandum & exſiccandum inter alia remedia commendantur ſuffitus; qui tamen in hoc affectu non conveniunt, ſaltem ore & naribus excepti: Propterea quod difficiliorem anhelitum efficiunt, & aſthmatis paroxyſmum excitant. At vero iis operimenta capitis extra ægri cubiculum tuto fumigari poterunt.

Ad deterſionem & expectorationem humorum craſſorum, pulmonum bronchiis impactorum; expectorantia ſupra deſcripta uſurpari poterunt, tum etiam ſequentia.

♃. Rad. enulæ camp. & polypodii querc. ana ℥. ß. folior. origani, calament. hyſſopi, ſaturejæ, capil. ven. ſcabioſ. & tuſſilag. ana M. i. ſem. althææ, bombacis, & carthami, ana ʒ. iii. liquirit. raſæ & paſſul. mundat. ana ʒ. vi. jujubar. ſebeſten. & ficuum pinguium, ana n. v. Fiat decoctio ad quartaria v. in hydromelite. In colat. diſſolve ſacchari albi quartaria v. Fiat ſyrup. perfecte decoctus, quo utatur ex cocleari frequenter, ſenſim lambendo.

Majoris efficaciæ, & paratu facilior ſyrupus componi poterit in hunc modum.

♃. Rad. enulæ camp. ʒ. iii. tabaci indici ℥. i. Infunde per noctem in ℥. vi. aquæ vitæ vulgaris. Mane fiat colatura cui adde ſacchari cryſtallini ℥. iv. Incendatur continuo agitando; adde ſyrupi de eryſimo, aut tuſſilagine ℥. i. ol. ſulph. q. ſ. ad gratam aciditatem. Utatur ex cochleari, vel bacillo glicyrrhyze contuſo, ſenſim lambendo & deglutiendo.

Sequentia vero remedia pulmonibus ab infarctu liberandis ſpecifica ſunt efficaciſſima.

♃. Gummi ammoniaci & bdellii in aceto ſcillitico diſſolut. ana ℥. ß. Flor. ſulphuris, ℥. iii. fol. tuſſilag. & ſaturejæ ſiccor. & pulverat. & diaireos ſimpl. ana ʒ. ß. Cum ſyrupo de hyſſopo, vel oxymelite ſcillit. fiat maſſa pilul. de cujus drach. i. formentur pilulæ vi. Sumat. n. iii. duabus horis ante cœnam, bis in hebdomade. Vel

♃. Aloes ſoccotrinæ ℥. ß. myrrhæ, ammoniaci; ana drach. ß. croci ℈. ℔. florum ſulph. ʒ. ß. cum ſyrup. de tuſſilag. fiat maſſa pilul. cujus ʒ. i. capiat duabus horis ante prandium per aliquot dies.

Aqua quæ educitur ex rad. bryoniæ evacuata, deſtilletur in B. M. Hujus ℥. viii. miſce ſpirit. vitriol. vel ſulph. ʒ. ß. Capiat ſingulis diebus cochlear. j. jejuno ſtomacho.

♃. Fol. peti, hyſſopi, praſſii albi, capil. ven. ana. M. iii. rad. ireos Flor. & liquirit. roſ. ana ℥. ß. Coquatur

in aqua ad ℔. ij. ß. In colat. diſſolve ſacchari albi ℔. j. mellis albi ℔. ß. Fiat ſyrup. perfecte coctus, clariſ. & aromatizet tantillo croci & cinnam. Capiat cochlear. ij. vel iij. horis matutinis.

Ejuſdem virtutis ſunt oximel & ſyrupus de peto Quercetani in pharmacopœa. Tinctura peti ſicci extrahitur cum aqua vitæ, melle excipitur pauca illius quantitas, & ad piſi vel fabæ magnitudinem in ore detinetur, ſenſim deglutiendo, pituitam copioſe trahit a ventriculo & a pulmone.

Millepedes ſeu aſelli, n. xii. panno linteo involuti, in vino albo macerantur; hinc facta expreſſio potui datur, quæ brevi ſaburratos pulmones deplet.

Oleum ſacchari craſſos & glutinoſos humores in pulmone contentos potenter diſſolvit, & expectorat. Sed multo potentius, atque excellentius id præſtat oleum ſacchari compoſitum; cujus formula talis eſt.

♃. Rad. ireos Florent. & enulæ camp. pulverat. ana ℥. ß. pulpæ dactyl. & paſſul. purgat. ana ℥. iij. cortic. citrior. & arantior. ana. ʒ. ß. benzoini ʒ. ii. croci ʒ. i. Infunde, bidui ſpatio, in ſpiritu vini ſæpiſſime rectificato. Mox ſeparetur liquor per inclinationem. Admiſce liquori ſacchari canti pulv. quantum in eo diſſolvi poterit, & accende ſpiritum vini, ſpatula continuo agitando, donec in ſpiſſum, olei æmulum liquorem flamma extincta abierit, Cui admiſce olei ſulph. q. ſ. ad gratam aciditatem.

Decoctum caulium rubrorum cum pauco ſaccharo per plures dies ſumptum, aſthmaticos multum juvat.

Efficacior multo eſt ſuccus caulium rubrorum cum ſaccharo roſac. vel ſyrupo tuſſilaginis exhibitus ad julepi formam, per plures dies.

Spiritus ſulphuris viſcidam pituitam diſſolvit & bronchia aperit, ſi illius guttæ iv. aut v. ſumantur cum juſculo, aut ſyrupo convenienti.

Terebenthina ad hunc etiam uſum valde commendatur ad ʒ. ii. vel iii. frequenter exhibita, cum ol. amygd. dulc. conſerva viol. Vel in opiatæ formam reduci poterit in ſequentem modum.

♃. Terebinth. aqua tuſſilag. diligenter lotæ ℔. i. ficuum pinguium ℔. ß. pen. ℥. iv. ol. amygd. dulc. ℥. i. miſc. fiat opiat.

Crocus in condimentis pectori utilis eſt. Tum etiam bellarium ſinapis cum melle paratum egregie expectorationem juvat.

Oxymel cum agarico utiliſſimum etiam poſt ad pulmones expurgandos, cujus cochlear. ii. mane exhiberi poterunt.

Flores ſulphuris cum butyro recenti ad pilularum formam redacti, per triduum exhibiti mane, ad ℈. i. aſthmaticis multum opitulantur. Lac ſulphuris idem præſtat majori efficacia, & minori doſi, quæ gr. viii. tranſcendere non debet.

Tabellæ etiam ſequentes præſtantiſſimæ ſunt.

♃. Pulpæ rad. altheæ & rad. ſymphyti majoris, an. ℥. ii. flor. ſulphuris ʒ. ii. flor. benzoini ʒ. ß. ſacchari in aqua lilior. alborum diſſoluti ℥. viii. Fiant tabellæ, quas teneat æger in ore frequenter.

Decoctum galli veteris commendatur etiam non parum ad hunc affectum expugnandum, ejuſque formula talis eſt.

♃. Rad. enulæ campanæ, & ireos Florentin. ana ℥. ß. folior. hyſſopi, & praſſii ſiccorum, ana ʒ. vi. ſem. carthami ℥. i. ſem. aniſi, & anethi, ana ʒ. ii. liquirit. raſ. & paſſul. mundat, ana ʒ. iii. pulmonis vulpis præparati ʒ. ii. Contundantur, iiſque impleatur venter galli veteris, qui decoquatur in aquæ ℔. xv. donec caro ab oſſibus ſeparetur, Colatura poſt fortem expreſſionem ponatur in loco frigido, ut quod craſſum eſt ſubſideat, pars vero clara ſeparetur. Cujus capiat æger ℥. vi. cum oxymel. ſimpl. ℥. i.

Si purgans efficere volueris, addi poterunt folia ſennæ ad ℥. ii. vel iii. pro ſingulis doſibus, immo diſſolvi poterit alicui doſi mannæ, ℥. ß. vel (ſi fortius purgandum) electuarium aliquod phlegmagogum per intervalla. Platerus ſequentem galli præparationem reliquis anteponit.

♃. Gallum aliquot annorum jugulatum, deplumatum, & eviſceratum. Infarciatur ſequentibus, pulmonis vulpis fruſto recenti, vel præpar. & ſiccati ℥. i. paſſular. enucleat. & ficcum, ana ʒ. ii. rad. enulæ ʒ. i. herbarum hyſſopi, ſaturejæ, marrubii, thymi, calamantæ, pulegii, ſiccar. ana ʒ. i. ſem. fœn. aniſi, ana M. i. ſem. carthami contuſi, rad. polypod. ana ℥. ß. tartari albi ʒ. i. ſalis ℥. ß. vitellis ovor. n. ii. butyri recent. ℥. ß. Incidantur, contundantur, ut artis eſt, & inſinuentur gallo, decoquantur donec caro ab oſſibus ſecedat, in multa aqua vaſe amplo, ne opus ſit novam affundere. Dein eam colato, & in ℔. x. adde mellis deſpumati ℔. i. ne cito corrumpatur. Capiat ſcutellam unam mane, in qua diſſolve mannæ, & caſſiæ recentis, ana ℥. ß. continuando ad multos dies, aut menſem, & amplius. Quod eo melius juvabit, ſi mox etiam terebinth. ℥. i. cum penidiis, in forma boli ter aſſumat.

Ludovicus Septalius, *in animadverſionibus practicis*, hæc jura galli veteris damnat, tamquam inutilia, vel potius noxia. Rationes illius ſunt, quod experientiæ non reſpondeant, & irrito ſucceſſu a ſe & aliis Medicis Mediolanenſibus fuerint uſurpata. Quod ex longa ebullitione nitroſæ illæ partes, quibus maxime prodeſſe jura illa creduntur, ſubſideant atque in percolatione rejiciantur: Viſcidæ autem, glutinoſæ, craſſæ, tum & perpingues ex cute, pedibus, alarum extremis, muſculoſis, & nervoſis partibus promanantes, maxime remaneant. Unde craſſior redditur materia morbifica, & expectorationi inidonea. Purgantia vero & alterantia longa ebullitione vires ſuas amittunt.

Verum non debet Septalii experientia tot tantorumque celebrium Medicorum, tum antiquorum, tum recentiorum, a quibus hoc genus remedii maxime commendatur, experientiæ præferri. Si enim quibuſdam ægrotantibus, a ſe aliiſque curatis, non contulerit, multa alia obſtare potuerunt, nempe vel prava ægrotantium diſpoſitio, morbique contumacia, vel cetera ad curationem ſpectantia non bene adminiſtrata, vel ipſum remedium male præparatum. Quod vero dicit nitroſas partes longa ebullitione ſubſidere, & in percolatione rejici, ridiculum eſt, ſubſident enim tantum partes terreſtriores. Nitroſa vero ſubſtantia in liquore ſimul recepta nunquam ſeparatur. Unde fit, ut juſcula, quo diutius coquuntur, eo ſalſiora evadant. Salſedo autem illa incidit, attenuat, deobſtruit, tantum abeſt ut juſculum ſalſedine illa præditum incraſſare poſſit materiam morbificam. Neque habent carnes, aliæque partes gallorum, ſubſtantiam tam glutinoſam, ut ille fingit, qualis forte in vitulorum pedibus, aliorumque animalium reperitur; ſed potius attenuantem, cum nitroſa ſubſtantia maxime refertæ ſint. Ac denique purgantia & alterantia, ſi juxta Pharmaciæ præcepta, & ſecundum artem decoquantur, vires ſuas integras in decocto relinquunt; cum quotidiana apud nos experientia conſtet hujuſmodi juſcula galli veteris perbelle purgare. Et ſi experientiam noſtram, Septalii experientiæ opponere liceat, bona fide teſtari poſſumus, nos ex hujuſmodi decoctis mirabiles effectus in aſthmaticis affectibus & doloribus colicis diuturnis & contumaciſſimis percepiſſe. Hoc tamen in horum juſculorum præparatione immutare ſolemus, quod nimirum pro una tantum doſi ſingulis diebus iteranda præſcribimus; metuentes ſcilicet, ne ad plures dies aſſervata corrumpantur, aut ſaltem deteriora fiant. Formulæ autem a nobis præſcribi ſolitæ, in aſthmatis curatione exemplum tale erit.

♃. Rad. enulæ camp. & ireos Flor. an. ʒ. i. ß. fol. hyſſopi, & tuſſil. an. M. liquirit. raſ. & paſſul. mund. an. ʒ. ii. ficuum ping. n. iv. ſennæ mundat. ʒ. iii. polypod. querc. & ſem. carthami contuſ. ana ℥. ß. ſem. aniſi ℈. i. ß. Coquantur cum tertia, vel quarta parte galli veteris ſecundum artem, & fiat juſculum, quod capiat æger per xii. per xv. dies.

Vino purgante infra deſcribendo Platerus mulierem curavit dypſnœa laborantem, & ad hydropem inclinantem.

♃. Rad. itidis ℥. i. rad. enulæ, ſcillæ præparat. an. ℥. ß. marrubii M. i. cortic. ſambuci, & ebuli. ana ℥. i. ſennæ ℥. i. ß. agaric. ʒ. ii. zinzib. ʒ. i. Conquaſſentur omnia, & adde vini albi ℔. iv. Coquantur parum in duplici vaſe. Bibit cubitum itura hauſtum per dies ſex, ceſſavitque dyſpnœa & tumor evanuit, pulcreque curata fuit.

Notandum autem eſt, purgantia in hoc affectu eſſe iteranda, idque ſub variis formulis, ne uni eidemque remedio natura aſſueſcat. Sic etiam remedia detergentia, incidentia, expectorantia, aliaque per vices immutanda ſunt, propter eamdem cauſſam.

CAPUT II.

De Pleuritide.

Pleuritis alia vera & legitima eſt, alia notha, ſeu ſpuria.

Vera pleuritis eſt, inflammatio membranæ coſtas ſuccingentis, vel muſculorum intercoſtalium internorum.

Notha vero eſt inflammatio muſculorum intercoſtalium externorum.

Dantur etiam alii lateris, aliarumque thoracis partium dolores, qui ad notham pleuritidem referuntur, quando nimirum mediaſtinum inflammatur, pulmo coſtis agglutinatur, humores ſeroſi, vel pituitoſi a capite in thoracis muſculos defluunt, flatus eoſdem muſculos, aut thoracis membranas divellunt, & vapores a ventre inferiori elevati eaſdem partes vellicant aut diſtendunt, ut in lubricis ſæpe contingit.

Diximus in vera pleuritide non ſolum pleuram, ſed etiam muſculos meſopleuricos internos inflammari, quia impoſſibile eſt, quin inflammatio membranæ muſculis contiguis communicetur: Nonnulli præterea pulmonem etiam in omni pleuritide inflammari contendunt, & ſententiam ſuam auctoritate, ratione, & experientia confirmant. Auctoritas eſt Hippocratis *lib. de locis in homine*, ubi dicit, utraque pulmonis parte inflammata fieri peripneumoniam: Si vero altera tantum pulmonis pars inflammetur, eſſe pleuritidem. Id ipſum ratio convincere videtur. Siquidem ſigna pleuritidis ſunt etiam ſigna peripneumoniæ, tuſſis nimirum, febris continua, reſpirandi difficultas, & ſputum cruentum. Prognoſis etiam curatio eadem eſt in utroque affectu. Aſſerunt denique ſibi experientia compertum eſſe, in apertis pleuriticorum cadaveribus pulmonem inflammatum ſemper apparuiſſe. Verum concedendum quidem eſt, in plurimis pleuriticis pulmonem cum pleura ſimul affectum eſſe; facile enim fluxio in utramque partem decumbit, cum pulmo pleuræ ſuperiori parte alligetur. Aſſerendum tamen, ſolam pleuram ſæpiſſime inflammatione affici,

illæſo

illæſo pulmone, aut ſaltem tam leviter affecto, ut morbus illius partis affectus dici nequeat. Auctoritas vero Hippocratis a nonnullis rejicitur tamquam ſpuria, & aliis quam plurimis contraria, in quibus Hipp. ſolam pleuram tamquam partem affectam agnoſcit, præſertim *lib.* 1. *de morbis*, ubi pluries repetit, bilem & pituitam ad latus affigi & dolorem vehementem excitare.

Martianus vero eam ita conciliat, dicens Hippocr. eo loco agere de peripneumonia, quæ fit a defluxione a capite, cujus portio decidit in pleuram, & ea ratio, ut diſtinguant eam, quæ unam tantum pulmonis partem afficit, ab ea quæ utramque, pleuritidis nomine eam afficere. Similitudinem vero ſymptomatum in pleuritide & peripneumonia facit morbi utriuſque natura eadem, quæ in inflammatione conſiſtit, & partium affectarum vicinia.

Quod vero in plurimis ex pleuritide ſublatis pulmo affectus inveniatur, inde concludendum non eſt ſemper ita contingere, nam pleuritides vehementiores, quæ mortem inducere conſueverunt, in peripneumoniam ut plurimum degenerant. Sed plurimi teſtantur, & nobis etiam experientia compertum eſt, in multis pleuriticorum cadaveribus ſolam pleuram corruptam & putrefactam inveniri.

Dubitare licet cur pleura frequentius quam aliæ membranæ inflammatione afficiatur; Reſponſio vero deſumitur ab Hipp. *de morb. textu* 124. juxta Salii diviſionem, ubi dicit; latus eſſe partem maxime debilem, quia carne nudum eſt præ reliquis corporis partibus, & non habet aliquid, quo renitatur; ideo commotis humoribus ab aliqua cauſſa procatarctica, iiſque excalefactis, eorum defluxus in illam partem facile concitatur.

Materia pleuritidem efficiens eſt ut plurimum ſanguis bilioſus, qui facilius denſam membranam penetrat; & Avicenna de pleuritide loquens, *in membranam*, inquit, *non penetrat*, *niſi humor tenuis & cholericus*. Alii tamen humores hunc affectum etiam producere valent, modo humorem ſeroſum aut bilioſum pro vehiculo ſecum admixtum habeant; alios humores dico, non excrementitios, ſed naturales, qui ſub forma ſanguinis continentur, & vel ſanguis proprie dictus, vel ſanguis pituitoſus aut melancholicus nominatur. Obſervandum tamen eſt, humores tenuiores veram pleuritidem magis efficere, craſſiores vero notham.

Ille autem ſanguis per vaſa thoracem nutrientia, venam præſertim axillarem & azygon defertur, & ſi quantitate, vel qualitate, vel motu peccet, in membranam & muſculos vicinos effunditur.

Pleuritidis differentiæ a loco affecto & cauſſis deſumuntur.

Ratione loci, vel ſitu doloris, dividitur ab Hipp. 2. *acutor.* in aſcendentem, cum dolor ad jugulum magis tendit; & deſcendentem, cum verſus hypochondria vergit. Nonnunquam etiam verſus dorſum magis extenditur, cujus mentionem facit Hipp. 3. *de morbis*, interdum etiam magis verſus anteriora deflectit.

Ratione cauſſæ ſeu humoris peccantis, alia dicitur ſanguinea, alia bilioſa, alia pituitoſa, alia melancholica.

Inſignis alia differentia proponitur ab Hipp. 1. *acutor.* quia pleuritis dividitur in ſiccam & humidam. Sicca dicitur ea, in qua nihil perexiguum exſpuitur, non ſolum in morbi principio, ſed etiam in progreſſu illius. Cujus rei variæ poſſunt eſſe cauſſæ, nempe materiæ morbificæ cruditas, craſſities & viſciditas, vel facultatis imbecillitas, vel bronchiorum obſtructio, vel doloris vehementia. Humida vero eſt, in qua ſputum ab ipſo morbi initio ſatis copioſum apparere incipit.

Diagnoſis hujus morbi per ſigna pathognomonica ſtabilitur a Gal. 5. *de loc. aff. c.* 8. *& aliis in locis*, quæ numero quinario comprehenduntur, nempe 1. Dolor lateris punctorius. 2. Febris acuta continua. 3. Difficilis reſpiratio. 4. Pulſus durus & ſerratilis. 5. Tuſſis frequens & moleſta.

Dolor punctorius eſt membranis proprius, præcipue a materia bilioſa proveniens. Ille autem dolor, latus occupans, ad vicinas partes ſe extendit, & tunc ad jugulum, nunc ad hypocondria exporrigitur per continuitatem membranæ, quæ totam thoracis cavitatem inveſtit. Hoc ſigno pleuritis a peripneumonia diſtinguitur, in qua nullus aut perexiguus lateris dolor apparet, niſi cum pleuritide complicata ſit.

Febris acuta continua ex phlegmone, parte cordi vicina, ducit originem, atque adeo ſymptomatica eſt, quamvis interdum febris eſſentialis pleuritidi conjuncta ſit, immo vero illi primam originem dederit. Contingit enim ſæpe in principio febrium continuarum, ut ſanguis in venis ebulliens expellatur a natura in partem receptioni illius magis idoneam, quales ſunt partes laterales, & inflammationem pariat. Hujus rei indicium eſt, quod febris primum ægrotantem invadat, mox ſecundo tantum vel tertio die lateris dolor appareat. Quando vero febris eſt ſymptomatica, tunc dolor lateris ab initio ægrotantem corripit, febris vero paullo poſt aut eodem tempore apparet.

Reſpiratio difficilis in hoc affectu neceſſario contingit, cum partes inflammatæ diſtendi ſufficienter non valeant ad magnam aeris copiam attrahendam, quæ ad cordis æſtuantis refrigerium neceſſaria eſt.

Pulſus durus fit ob membranam affectam, illiuſque tenſionem, quæ arterias etiam diſtendit, & illæ propter eandem tenſionem, eam pulſus differentiam efficiunt, quæ ſerratilis nominatur, quando ſcilicet, dum plures digitis arteriæ admoventur, una illius pars magis attollit, quam alia videtur, ut ſerram hoc modo aliquatenus repræſentet.

Tuſſis moleſta in pleuritide contingit, quia natura continuo rem moleſtam e parte affecta expellere nititur, tum etiam ex illa aliquid in pulmones reſudat, quod ejus facultatem expultricem commovet, unde tuſſis oritur.

Propoſitis ſignis adjungitur ſputum cruentum, quod quidem neque in omnibus pleuriticis, neque in omnibus morbi temporibus apparet; ideo inter ſigna pathognomonica non recenſetur. Qui pulmonem perpetuo affici in pleuritide affirmant, ſputum cruentum a pulmone efferri aſſerunt, idque a membrana coſtas ſuccingente, ad pulmonem tranſire poſſe negant, cum membrana denſiſſima ſit, tum etiam membrana pulmonem inveſtiens ſit ejus naturæ, quæ a ſanguine illo extravaſato penetrari non poſſit.

Verum hos Galenus manifeſte redarguit 5. *de loc. aff. cap.* 3. ubi primum oſtendit, materiam in thoracis cavitate contentam tranſumi in pulmonem, & per anacatharſin expurgari, duobus exemplis luculentis. Unum eſt eorum, qui vulnus in thorace acceperunt, in cavitatem illius penetrans. Si enim mulſa in civitatem pectoris injiciatur, & vulnus confeſtim occludatur, parvo interjecto tempore mulſa per os cum tuſſi ejicitur, & æger mulſæ ſaporem in ore percipiet. Alterum exemplum deſumitur ex oſſium fractura, quæ fit illæſa cute. In ea enim dum callus conficitur, & oſſa fracta conglutinari incipiunt, portio ſanguinis, qui ad partem affectam confluxit, ad cutem defertur, eamque pervadit, ita ut vittas faſciaſque membro obductas irriget & conſpurcet. Docet etiam modum Galenus, quo ſanguis, pus aut alia quævis materia in cavitate thoracis contenta e pulmone tranſumi ſoleat, nimirum per orificia extrema bronchiorum, ſive ramorum aſperæ arteriæ, qui per pulmonem diſperguntur, & ad illius ſuperficiem deſinunt. Quamvis enim venæ arterioſæ & arteriæ venoſæ orificia ad pulmonis ſuperficiem etiam deferantur, bronchiorum tamen orificia reliquis ampliora & potentiora ſunt, Quanto enim aſpera arteria ratione caudicis major eſt caudice venæ arterioſæ aut arteriæ venoſæ, tanto rami majores ſunt ramis, & orificia orificiis, cum omnia hæc vaſa æquali quadam diviſione ſcindantur, quo in univerſum pulmonis corpus diſtribuantur. Deinde aſperæ arteriæ & bronchiorum ejus ſubſtantia cartilaginoſa eſt; unde fit, ut non tamen convenire ac concidere valeant, ut reliqua vaſa, eorumque orificia magis aperta maneant, ſicque materiam in thoracis cavitate contentam facilius excipiant.

Iſta autem tranſumptio materiæ in thorace contentæ fit, docente Galeno, in conſtrictione thoracis, dum exſpiratio perficitur: Tum enim thorax, quæ in ſua cavitate continetur, premit verſus pulmonem, & in ipſum impellit; ut portio ſaltem eorum in bronchiorum orificio exprimatur. Neque obſtat pulmonis mollities quæ compreſſioni cedit, atque ita materiam in eum impulſam recipere non cogitur. Hæc enim mollities facit quidem; ut tota materia impulſa non recipiatur: Non impedit tamen, quin portio quædam illius in partis ſubſtantiam ſeſe inſinuare valeat, quamvis maxima pars in cavitate remaneat ob mollitiem prædictam.

Addamus & nos huic Galeni doctrinæ admirabilem naturæ providentiam, quæ paſſim invenit vias non ſolum manifeſtas ſed etiam incognitas & ſæpe incomprehenſibiles, per quas res noxias & moleſtas expurgare conſuevit. De ſanie in fracturis dictum eſt, quæ per poros inſenſiles muſculorum & ipſius cutis expurgat.

Spuria pleuritis a legitima diſtinguitur, quod in hac dolor exacerbetur, dum æger decumbit in latus oppoſitum: Tunc enim pars inflammata pondere ſuo divellitur, majoremque patitur diſtenſionem. In illa vero muſculi externi inflammati comprimuntur, quando ſupra latus affectum æger decumbit.

Tempora hujus morbi ſequentibus ſignis indicantur. In principio omnia ſymptomata pathognomonica debiliora ſunt, dolor & febris exigua, tuſſis ſicca; vel certe ſputum exiguum & crudum. In augmento febris & doloris incrementum adeſt, ſputum copioſius. In ſtatu ſymptomata vehementiora, inquietudo, delirium, dolor capitis, ſi morbus ſalutaris ſit, ſputum concoctum, liberum & copioſum. In declinatione ſputum perfecte coctum, libera anacatharſis, omniumque ſymptomatum remiſſio.

Signa cauſſarum diagnoſtica generaliter deſumuntur ex temperamento ægrotantis, anni tempore, regione, victus ratione, aliiſque communibus. Specialiter vero a ſanguine puro fieri pleuritidem oſtendunt, ſputum rubrum & ſanguinolentum, dolor tenſivus pungitivo mixtus, venarum plenitudo, præſertim circa tempora & frontem, rubor faciei totius, pulſus plenus, urina rubra, & craſſa, cum corona interdum liveſcente.

Bilioſum ſanguinem oſtendunt ſputum flavum, febris ardentior, ſitis vehementior, pulſus durior & velocior, dolor pungens acutior, vigiliæ & inquietudines majores, oris amaritudo, urina tenuis & intenſe flava.

Pituitoſum ſanguinem demonſtrant ſputum album, viſcidum, aut ſpumoſum, dulce & tarde erumpens, febris remiſſa, ſitis pauca, ſaliva & excretio multa, dolor remiſſior & gra-

gravatius, ſomnus major, pulſus parvus & minus durus, urina pallida & craſſa.

Sanguinem melancholicum oſtendunt ſputum nigricans tenax & tarde erumpens, febris, dolor remiſſior, urina rubra obſcura, tuſſis ſiccior, lingua nigricans & aſpera, alvus adſtricta.

Prognoſis primum ex ſymptomatum remiſſione & vehementia deſumitur. Si enim dolor, ſpirandi difficultas & febris non multum moleſtaverint, morbum remiſſiorem ſignificant; ſi vero dolor vehemens fuerit, & tuſſis magna, in qua nihil excernitur, febris item valida, & anhelitus difficultas maxima, periculoſam pleuritidem exiſtimare oportet.

Pulſus in pleuritide parvus, frequens, & valde durus mortem prænuntiat. Ex eo nullum ſanatum eſſe affirmat Gal. 4. *de præſag. ex pulſ. cap.* 5.

Pleuritis exquiſita, in qua nihil exſpuitur, aut in qua ſputum, poſtquam apparere incepit, iterum ſuppreſſum eſt, doloris lateris & pectoris gravitate ſuperſtite, periculoſiſſima eſt. Crudeliſſimum enim morbum ſignificat, qui aut brevi hominem jugulat, vel non niſi longo temporis ſpatio finitur.

Sputum initio & intra tertium diem apparens, brevem morbum ſignificat; ſin vero poſterius, longum. Hipp. *Aph.* 1. *ſect.* 12.

Flava bilis, pituita vel pauco ſanguine valde permixta cum ſatis copioſo ſputo, in principio morbi apparente ſalutaris.

Sputum valde ſanguinolentum periculoſum eſt, venarum enim aut carnis ruptionem ſignificat, unde ſuppuratio expectanda eſt. Paucus vero ſanguis per reſudationem effluere cenſetur.

Sputum album ac glutinoſum rotundum, malum eſt. Lentor enim & viſciditas ab igneo calore materiam adurente proficiſcitur.

Sputum viride & æruginoſum, malum; nigrum vero peſſimum. Summam enim aduſtionem; vel caloris nativi extinctionem ſignificat.

Anacatharſis copioſa, quæ dolorem aliaque ſymptomata non ſedat, mala. Magnam enim materiæ copiam arguit.

Pleuritis in ſenibus, mulieribus utero gerentibus, aſthmaticis, & iis, qui bis, terve hunc morbum paſſi ſunt, perniciosa.

Quicunque laterali morbo laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, empyici fiunt. *Aph.* 8. *ſect.* 5. Alii ad vigeſimam diem expurgationem extendunt.

Diarrhæa pleuritidi aut peripneumoniæ ſuperveniens, mala, *Aph.* 16. *ſect.* 6. Quod intelligendum eſt de pleuritide, in qua tanta eſt inflammatio, ut hepar & ventriculum in conſenſum trahat, aut quando proſtratis a morbo viribus retentrix facultas fere abolita eſt, Si vero pleuritis adeo magna non ſit, & in corpore contingat multa cacochymia laborante, alvi fluxus interdum ſalutaris eſſe ſolet; Præſertim ſi quædam concoctionis ſigna præceſſerint.

Vomitus bilioſus & copioſus in principio pleuritidis ſalutem prænuntiat. Levata enim natura ab illa evacuatione bilioſæ cacochymiæ, morbum facilius ſuperat.

Pleuritidi ſi peripneumonia ſuperveniat, malum. *Aph.* 11. *ſect.* 7. Fit enim tranſlatio materiæ ad partem nobiliorem.

Si pleuriticus dolor cum ſputis bilioſis ſine ratione evanuerit, ægri in delirium incidunt. Hipp. 3. *Prorrhet.* Humor enim bilioſus ſurſum ad caput rapitur, & tunc etiam urinæ tenues & albæ apparent.

Pleuritis, quæ diuturno morbo ſuccedit, aut corpori cachectico accidit, periculoſa.

Denſa & exercitationi dedita corpora citius ex pleuritide & peripneumonia intereunt. Hipp. *in Coac.* Et quotidiana docet experientia, foſſores pleuritide correptos, omnes propemodum interire. Quia robuſta illa corpora non niſi ex graviſſima cauſſa in morbos incidunt, & propter denſitatem non facile tranſpirant, ut morbi reſolutio fieri non poſſit.

Quibus in morbo laterali plurimus ex ſputo ſtrepitus in pectore ſonat, & vultus demiſſus eſt, oculuſque ærugine ſuffuſus, & caligine obductus, in his mors expectanda eſt. Hipp. *in Coac.*

Quibus pleuriticis lingua circa initia bilioſa eſt, hi intra ſeptimum judicantur; quibus vero tertio aut quarto die, circa nonum.

Ad pleuritidis curationem primo humor illam committens, revellendus, derivandus, & diſcutiendus eſt. Ac ſi totus diſcuti nequeat, concoquendus, maturandus, & expectorandus. Tum febri, quæ non raro eſſentialis in pleuritide, non ſemper ſymptomatica eſt, propriis remediis ſuccurrendum. Quæ omnia ſequentibus auxiliis perfici poterunt.

Et quidem ab initio ſanguis detrahendus eſt e baſilica ejuſdem lateris, præmiſſo clyſtere, ſi affectus non valde urgeat, alioqui poſt phlebotomiam ille poterit injici.

Mitti autem debet ſanguis ſingulis diebus, donec dolor & febris multo mitiores evaſerint. Immo vero interdum bis in die, cum peracuta pleuritis eſt.

Hipp. 2. *de rat. victus in acutis*, *text.* 16. inſignem regulam, & in praxi utiliſſimam poſteritati tradidit, ut mittatur ſanguis uſque ad doloris mutationem. Si nimirum prima aut ſecunda phlebotomia ſanguis apparet crudius, pituitoſus, aut aquoſus, continuanda ſingulis diebus, aut bis in die vacuatio, donec ſanguis detractus appareat rubicundus, vel flaveſcens. Si vero in principio appareat ruber, iteranda toties phlebotomia, donec lividus, aut niger appareat. Significatur enim ſanguinem illum poſteriorem a parte affecta, aut venis ipſi vicinis effluere, qui quidem a calore partis inflammatæ alteratus eſt, & ex crudo ruber factus, vel ex rubro niger, aut lividus per aduſtionem.

Licet autem hujus præcepti obſervatio in praxi ut plurimum optime ſuccedat, aliquando tamen caloris illa mutatio pertinaciter expectanda non eſt, ſed prius a ſanguinis miſſione deſiſtendum; cum videlicet aut vires ſunt debiles; aut æger habitu raro, aut valde reſolubili præditus, aut tempus calidiſſimum.

Quamvis autem ſanguinis miſſio in principio morbi præcipue conferat, ſi tamen ea fuerit omiſſa, aut inſufficienter celebrata, etiam poſt ſeptimum, nonum, aut undecimum, venam ſecare licet, exemplo Hippocratis, qui 1. *Epidem.* Anaxioni venam ſecuit octava die, vel quod citius non fuerit vocatus; vel quod in pleuritide crudiſſima, quæ undecimo die vix coqui cœpit, morbus inducias dedit.

Cum vero anacatharſis libera & liberalis fieri incipit, tunc temporis a phlebotomia abſtinendum, quia anacatharſis ſupprimitur, & æger in vitæ diſcrimen conjicitur.

Adeo autem neceſſaria eſt venæ ſectio in hujus affectus principio, ut nunquam omitti debeat, nedum in ſenibus, pueris, gravidis mulieribus, puerperis, & menſtruas purgationes patientibus, quibus omnibus experientia docuit phlebotomiam, præſente hoc affectu, fuiſſe utiliſſimam. Cautiones autem in venæ ſectione obſervandæ in mulieribus puerperis, aut menſtruas purgationes patientibus, videantur infra *lib.* 15. *cap. ult.* in morborum acutorum puerperarum curatione.

Ab ipſo etiam morbi initio bis aut ter in die exhibendi ſunt julepi refrigerantes, humoris ardorem & ebullitionem cohibentes, & fluxionem ſiſtentes, in hunc modum compoſiti.

♃ Aquæ papav. rhœad. ℥. iv. ſyrupi violac. vel ejuſdem papaveris ℥. i. ſalis prunellæ, ʒ. i. Fiat julep.

Poſt primam phlebotomiam inungatur latus dolens ſequenti linimento, cutem poſtea tegendo lana ſuccida linteo inſuta.

♃ Ol. lilior. chamæ. amygdal. dul. ana ℥. i. butyri recentis, axungiæ gallinæ, an. ℥. i. Fiat linimentum.

Multi addunt ceram hujuſmodi linimentis, quæ tamen non convenit, quia obſtruit poros, ut neque mucilagines, quæ emplaſtica ſunt, quia refrigerant & adſtringunt.

In pleuritide maligna & peſtilenti utiliter additur hujuſmodi linimentis oleum ſcorpion. Matthioli, vel theriaca.

Poſt iteratam venæ ſectionem fotus admovendus eſt, in ſequentem modum compoſitus.

♃ Radic. althææ, & lilior. an. ℥. ii. fol. malvæ, vio. pariet. an. M. i. ſem. lini, & fœnugr. an. ʒ. i. florum. chamæm. memilot. ſambuci, violar. an. P. i. Fiat omnium decoctio, qua foveatur latus dolens, cum veſica ſuilla.

Poſt fotum admovebitur linimentum prædictum, cui in progreſſu morbi addi poterunt olea magis reſolventia, ut anethinum, irinum; tum etiam pulvis ireos & crocus. Immo vero ipſi fomento addi poterunt herbæ diſcutientes, ut origanum, calamintha, hyſſopus, & ſemina valde diſcutientia.

Multa alia topica, pleuritidis curationi valde proficua, ab auctoribus uſurpantur, quorum præcipua hæc ſunt.

Prius inungatur pars unguento de althæa poſtea cumini pulvis inſpergatur, vel poſt inunctionem braſſicæ folium ad ignem calefactum & inunctum admoveatur.

Faventinus miſcet unguentum de althæa cum ol. amygdal. Poſt inunctionem aſpergit pulv. cumini & ſuperimponit folium caulis, & miris laudibus effert.

Item cataplaſma ſequens utiliſſimum eſt.

♃ Reſidentiam decocti pro fotu ſupra deſcripti. Contundatur in mortario marmoreo, addendo ol. amygdal. dulc. lilior. & chamæmel. an. ℥. ii. pinguedinis gallinæ ℥. i. farinæ hord. fabar. an. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Item gallina viva per ſpinam ſecta, pulvere ireos Florent. conſperſa, & admota multum prodeſt.

Omentum vervecis recenter ab animali extractum, vel in aqua calida calefactum, optimum eſt anodynum. At pulmo ejuſdem animalis idem efficacius præſtat.

Oleum ceræ arte chymica extractum, linimentis admixtum dolorem lenit & materiam morbificam potenter diſcutit.

Panis recens e furno extractus, per medium ſectus, & in butyro recenti liquato madefactus, & admotus, materiam lateri impactam potenter reſolvit.

Poſt tres aut quatuor doſes julepi prædicti, uſurpari poterunt julepi pectorales, in hunc modum compoſiti.

♃ Hord. integri P. i, liquir. raſ. & paſſul. mundat. an. ℥. j. jujubar. par. xx. ſem. quatuor frig. maj. ana ʒ. iv. flor. bugloſſæ & viol. an. P. i. Coquantur ad quartaria. v. In colat. diſſolve ſyrup.

ſyrup. violac. jujubini. ana ℥. ii. Fiat julep. pro quatuor doſibus, mane & ſero ſumendis.

Vel ſi febris valde acuta ſit cum vigiliis conjuncta, emulſiones uſurpari poterunt in ſequentem modum.

℞. Amygdal. dulc. excortic. & aqua frig. macerat. ℥. i. quatuor ſem. frig. major. ana ℥. ß. ſem. lactuc. & papav. albi, an. ʒ. ii. Contundantur in mortario marmoreo ſenſim affundendo decoct. hord. & liquirit. ℔. i. ß. In colatura diſſolve ſyrup. violac. ℥. iii. fiat emulſio pro iii. doſibus mane & ſero ſumendis.

Quidam practici urgentibus vigiliis audent exhibere narcotica, ut ſyrup. de papav. philonium roman. & laudanum opiatum. Quæ tamen in hoc affectu pernicioſa ſunt; ſputum enim retinent, & pectus coarctant. Unde non raro præceps exitium conſequitur.

Quod tamen intelligendum eſt de integra narcoticorum doſi; nam in perexigua quantitate exhibita prodeſſe poſſunt in dolore vehementiſſimo, tuſſi moleſta, & inani, a valde tenui humore oriunda & vigiliis aſſiduis. In quibus caſibus ſæpe laudani gr. i. felici cum ſucceſſu exhibui, & pluries aliquando iteravi. Sed illius uſus præcipue in principio morbi convenit; tunc enim humor influens in partem, cohiberi poteſt, & morbi incrementum impediri.

Quando tuſſis importuna eſt, & natura incipit per anacatharſin aliquid evacuare, teneat æger frequenter in ore ſaccharum roſaceum, cantum, aut penidiatum, vel tabellas diatragacanthi frigidi. Tum utatur ſyrup. violac. vel jujubino ex cochleari frequenter. Vel utatur eclegmate ſequenti.

℞. Sacchari canti, & penidiat. an. ℥. i. pulv. electuar. diatragacant. frigidi ʒ. ii. ſirup. violac. & jujubini an. q. ſ. Fiat looch, quo utatur frequenter cum baculo liquirit. ſenſim lambendo. Vel fiat eclegma ex butyri, mellis, & ſacchari æqualibus portionibus.

Oleum ſem. lini vel amygdal. dulc. recenter ſine igne extractum, cum ſaccharo mixtum & exhibitum egregie tuſſim lenit, & dolorem pleuriticum demulcet. Præſertim ſi cum juſculo, aut alio decocto affatim bibatur.

Si ſputa craſſiora ſint, quædam incidentia & attenuantia erunt permiſcenda ut ſyrup. de tuſſilag. de liquirit. oxymel. ſimplex, pulvis diaireos, & alia hujuſmodi.

Eclegmata autem ſupino corpore ſumenda, quia ſic melius pulmonem ſubeunt.

Progrediente morbo, ad corroborationem virium conditum reſtaurans uſurpari poteſt.

℞. Conſervæ flor. violar. i. conſervæ flor. borrag. & rad. bugloſſæ, an. ℥. ß. confect. alchermes ii. pulv. electuarii diamarg. frig. & diatragacanth. frigid. an. ʒ. i. ſacchari roſati ad pondus omnium. Fiat conditum auro coopertum, quo utatur frequenter ex cochleari.

Purgatio in pleuritide vera non convenit, niſi omnino ad declinationem pervenerit: Et tunc ſequenti medicamento illa poteſt inſtitui.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. ſem. aniſi ʒ. j. fol. bugloſſæ & capil. ven. an. M. ß. liquirit. raſ. & paſtul. mundat. an. ʒ. iv. flor. bugloſſ. & violar. an. P. i. Coquantur ad ℥. iv. In colat. diſſolve rhab. in qua ſcabioſæ cum ſantalo citrino infuſi ℈. iv. mannæ granat. & ſyrup. roſac. an. ℥. i. Fiat potio.

Toto morbi decurſu utatur æger pro potu ordinario decocto hordei & liquiritiæ, vel decocto papav. rhæad. cum ſyrup. capill. ven. Potus vero non ſit actu frigidus, quia pectori nocet. Vinum in hoc affectu merum eſt venenum quemadmodum acida omnia, quæ tuſſim excitant, & conſtringendo anacatharſin impediunt.

In declinatione, poſt purgationem & febrem valde imminutam, ſi dolor perſeveret, admoveri poterit ipſi parti dolenti cucurbitula cum ſcarificatione. Immo & ſequenti die iterum applicari, ad ſanguinem denuo extrahendum. Poſſunt etiam applicari ante declinationem poſt iteratam phlebotomiam, bis aut ter. Et ſi dolor augeatur, vel redeat poſt aliquod tempus, iterum ſecabitur vena, & poſt iterum cucurbitula applicabitur.

Zacutus Luſitanus locis ſcarificatis detracta cucurbitula, hirudines ſex admovit felici ſucceſſu, ut ipſe teſtatur *obſerv.* 104. *lib.* 1. *praxis admirandæ.*

In eundem finem, ad reliquias materiæ morbificæ diſcutiendas, tentatis prius fomentis & linimentis potenter diſcutientibus, utiliter parti applicabitur emplaſtrum de ſulphure vel de baccis lauri.

Præter remedia vulgaria huic morbo valde proficua alia quædam uſurpari poſſunt propria & ſpecifica, nempe raſura dentis apri, cinis priapi tauri vel cervi, flores papaveris rubri, corallus præparatus.

Quercetanus in Pharmacopœa laudat pomum excavatum, & thuris maſculi ʒ. i. repletum, & ad ignem coctum, quod æger deglutiat, ſuperbibendo aquæ card. bened. ℥. iii. poſtea vero bene contectus ſudet. Hoc remedium poſt tertium morbi diem uſurpandum eſſe vult, eoque multos aſſerit fuiſſe reſtitutos.

Flores buxi adeo ſanguinem purgare feruntur, ut ſi eorum pulveris ʒ. i. cum aqua papaveris rhæad. exhibita, ſanguis poſt horam mittatur, floridus is appareat.

Stercus equinum in aqua cardui benedicti diſſolutum & colatum, pleuriticum dolorem & humorem illum producentem, potenter diſcutit.

Idem præſtat ſtercus album gallinæ, ad ʒ. i. cum eadem aqua exhibitum.

Stercora illa multum habent ſalis volatilis, qui maxima penetrandi ac diſcutiendi vi præditus eſt.

Ex duobus illis ſtercoribus poteſt fieri potio efficax in hunc modum.

℞. Sem. cannabis ℥. i. Contundantur in mortario, deinde adde ſtercoris albi gallinæ, & ſtercoris equini, an. ℥. ß. Diſſolvantur in aquæ card. bened. ℥. v. colentur per linteum & exhibeantur.

Sanguis hirci ſylveſtris ad ʒ. ß. exhibetur cum aqua prædicta, potenter diſcutit pleuritidem. In illius defectu ſanguis hirci domeſtici uſurpari poterit. Sed cum vires illius ſint infirmiores, ad ʒ. i. exhibendus. Ejus autem præparatio in hunc modum ſe habet.

Hircum ſuſpende cornibus, & crura poſteriora reflecte ad cornua, teſtes abſcinde, ſanguinem fluentem excipe in vaſe amplo, & exſicca ſole, ſi æſtas ſit, vel retro furnum piſtoris. Longiſſime diſtat ab hircino ſanguine officinarum.

Fuligo cumini ad ℥. i. exhibita multum confert, ſed multo magis ſpiritus fuliginis, ab Hartmanno deſcriptus in praxi medica.

In pleuritide epidemica ſudorifica, aut diaphoretica medicamenta uſurpanda ſunt, qualia in febribus malignis præſcribi ſolent, quæ tamen hunc morbum, quantum fieri poteſt, peculiariter debent reſpicere.

Diarrhœa pleuritidi ſuperveniens, pericoloſa eſt; ideo temperari debet ſyrupo myrtino, qui eam ſiſtit, & nihilominus expectorat, atque ita cum aliis ſyrupis permiſcendus eſt. Venter & renes aſtringentibus inungantur, ut in omni diarrhæa fieri ſolet. Clyſteres injiciendi, ex decocto hordei excorticati, quod ut Galen. docet, refrigerat & aſtringit, additis roſis rubris, & in eo diſſolvendo ovorum vitellos.

CAPUT III.

De Peripneumonia.

Peripneumonia eandem habet cum pleuritide eſſentiam, & parte affecta tantum diſtinguitur, quod illa ſit pulmonis inflammatio, hæc vero membranæ, coſtas ſuccingentis. Materia etiam aliquatenus differunt. Siquidem pleuritis frequentius fit a bile; peripneumonia frequentius a pituita: quamvis omnes humores (ut de pleuritide dictum) hunc affectum producere valeant; humores, inquam, maſſam ſanguinis conſtituentes, & ſub forma ſanguinis contenti. Quemadmodum humores craſſi denſam pleuræ membranam difficile penetrant, tenues vero & bilioſi eam facile pervadunt; ſic contra pituitoſi & craſſi in mollem & raram pulmonis ſubſtantiam facile transferuntur, eique tenaciter adhærent, bilioſi vero & tenues facile præterlabuntur. Hoc tamen non impedit, quin ſanguis bilioſus interdum pulmonis inflammationem efficere valeat, quemadmodum Hipp. 1. de *morbis*, Eryſipelas pulmonis deſcribit.

Fit autem inflammatio eryſipelatoſa, ex ſanguine bilioſo a dextro cordis ſinu per venam arterioſam in pulmonem delato. Oedematoſa vero, ex ſanguine pituitoſo per viam fluxionis a capite in ſubjectas partes irruente. Sola tamen pituita excrementoſa, per viam catarrhi a cerebro defluens, peripneumoniam efficere potis eſt, quatenus in pulmone putreſcens ſanguinem attrahit, ex cujus admixtione inflammatio oritur, & hæc ſæpiſſime in ſenibus contingit.

Meſue tamen peripneumoniam magis fieri a bile aſſeruit, quia pulmo ſanguine bilioſo nutritur, qui magna copia affluit per viam patentiſſimam, nempe venam arterioſam.

Reſpondemus, ſanguinem floridum, tenuem & vaporoſum in dextro cordis ſinu elaboratum ferri in pulmonem, qui propter puritatem facile regitur & natura, & per arteriam venoſam ad ſiniſtrum cordis ventriculum tranſmittitur: ideoque raro tantum ſubire a naturali ſtatu receſſum, qui peripneumoniam efficere natus ſit. Contra vero fluxione a capite irruente, & per vias ampliſſimas ad brachia delata, ſi ibi putreſcat, ſanguinem accerſere & peripneumoniam excitare.

Generatur vero peripneumonia interdum primario, ſine alterius morbi interventu: interdum vero aliis morbis ſuccedit, ut anginæ & pleuritidi. Gal. *in comm.* 11. *ſect.* 7. *Aph.* docet, duobus modis peripneumoniam pleuritidi ſuccedere; vel quando morbus lateralis in peripneumoniam tranſmutat, vel quando morbo laterali pulmonis inflammatio ſupervenit. Hæc autem tranſmutatio fit, quando priore ceſſante morbo advenit alter; ſupervenit autem, quando altero manenti alter adjicitur.

Cauſſa igitur interna & immediata peripneumoniæ ſanguis eſt, frequenter pituitoſus, rarius bilioſus, rariſſime melancholicus. Qui vel a toto fluit corpore plethorico, vel cacochymo, vel ab aliqua parte ſimiliter repleta, aut præter naturam affecta.

Cauſſæ externæ peripneumoniæ & pleuritidis eædem omnino ſunt, quæcumque videlicet fluxiones ad eas partes commovere poſſunt, quarum præcipuæ ſunt: Primo motus corporis & exercitium vehemens præſertim poſt magnam quietem & multas epulas: tunc enim humores, ex ciborum multitudine aſſervati, & præcedenti quiete intus detenti, ſuperveniente exercitio funduntur, attenuantur, & in-

& incaleſcunt, ac poſtmodum ad partes debiliores, & fluxioni eorum recipiendæ magis idoneas propelluntur, inter quas thorax & pulmo principem locum obtinent; quia valido exercitio anhelitus magnus & creber efficitur, ſicque partes prædictæ maxime fatigantur, & pulmonis ſubſtantia mollis & laxa humorem influentem facile recipere poteſt.

Secundo inter cauſſas externas efficaciores ponitur aer frigidus & aquilonius auſtrino & tepido ſubito ſuccedens, a tepidiuſculo ſiquidem aere pori laxantur, & humores fluidiores evadunt, qui adveniente aere frigido comprimuntur, & ad partes debiles exprimuntur.

Denique ex Hipp. *lib. de aere locis & aquis*, uſus aquarum lacuſtrium & ſtagnantium peripneumoniæ generandæ idoneus eſt. Dicit enim divinus Senex, in regionibus lacuſtribus & paludoſis frequentes peripneumonias obſervari.

Signa etiam peripneumoniæ cum ſignis pleuritidis majori parte conveniunt. Duo prorſus eadem, febris acuta, tuſſis, quæ aliquando ſicca, aliquando humida eſt ſeu cum ſputo magis pituitoſo, colorato ex bile aut ſanguine, immo & in progreſſu ſputa fiunt purulenta, materia morbifica a calore cocta & naturata, quod fit plerumque illæſa pulmonum ſubſtantia, alioqui enim ea exulcerata, phthiſis ſuccederet. Sic paſſim videmus in oculis ophthalmia laborantibus & pure ſordidis, humores in pus converti, non ſuppurata neque ulcerata partis ſubſtantia.

Reliqua ſigna differunt ratione partis affectæ. Difficultas ſpirandi major eſt quam in pleuritide, ob anguſtiam inſtrumenti inflammati, ut ægri ſuffocari videantur, & non niſi erecti reſpirare valeant; pars enim ob tenſionem & repletionem comprimi nequit, neque amplius dilatari quamvis magna adſit pulmonis dilatatio, paucum tamen aerem capit, ideo celer & frequens eſt reſpiratio cum ſtertore. Augetur neceſſitas ex febre, cum afflatione calidioris ſpiritus, & aeris frigidi deſiderio.

Pulſus magnus, languidus, mollis, ob pituitam & pulmonis laxitatem; aliqua interdum durities ex bile & ſanguine; inæqualis ob compreſſionem arteriæ prope cor, in craſſis humoribus magis; interdum vero intermittens, intercurrens, undoſus, vermicularis, cum ex immodica humiditate pulmo computruit.

Dolor gravans & profundus ex imo ad pectus & ſpinam pertingens, quandoque inter ſcapulas, quandoque ſub una tantum ſcapula dolor percipitur, & jugulo ac mammæ communicatur, præſertim in tuſſi. Quandoque dolorem non ſentiunt, niſi cum tuſſire inceperint. Quandoque etiam dolor apparet punctorius in latere, cum pleuritidi conjuncta eſt peripneumonia, quod ſæpiſſime contingit. Licet autem membrana pulmonem inveſtiens ſit ejuſdem naturæ cum membrana coſtas ſuccingente, ut docuit Gal. 4. *de loc. aff. cap.* 5. dolor tamen tam intenſus non percipitur in peripneumonia quemadmodum in pleuritide, propter duplicem differentiam, quæ ab eodem Gal. proponitur *loco citato*. Prima eſt, quod nervi, qui feruntur ad membranam pulmonis, ſint pauci & exigui; qui vero ad pleuram, plures & inſignes. Altera eſt, quod thorax conſtet oſſibus & carne, quæ reſiſtunt tenſioni, unde major dolor, pulmo vero mollis cedat tenſioni, unde minor dolor.

Rubor genarum apparet ob vapores calidos ad caput exhalantes, & tenujorem ſanguinem ſecum rapientes, cujus color in malis præſertim effloreſcit, quia earum cutis tenujor.

Propoſitis ſignis accedunt anxietas, impotentia, jactatio, cum caloris ingentis ſenſu in toto corpore. Color linguæ flavus, deinde proceſſu temporis rubeſcens, ſitis ingens, oculorum extumeſcentia, & venarum temporum elevatio. Delirium, quando peripneumonia ab humore bilioſo; & coma, ſi ab humore pituitoſo generatur.

Si a ſanguine bilioſo morbus oriatur, ſputa erunt flava, æſtus major & ſitis; major reſpirationis anguſtia cum minore gravitate; expiratus aer calidior, febris ardentiſſima, cum pulſu creberrimo, delirium ingens, urina tenuis, citrina, & pellucida. Ætas, anni tempus, regio, victus præcedens bilem atteſtantur.

Si pituita (quod frequentius eſt) morbum producat, ſputum erit album, viſcidum & ſpumans; febris, thoracis incendium, ſitis, linguæ ſiccitas minor: Thoracis gravitas major, pulſus rarior, & mollior, ætas ut plurimum ſenilis, hebetudo, anni tempus, regio frigida & humida.

Si ex ſanguine puro affectus ortum duxerit, ſputum erit rubrum, urinæ rubræ & craſſæ, faciei rubor major, venarum temporum evidentior elevatio, cum totius corporis gravitate ac tenſione, & reliquis, quæ ſanguinis abundantiam oſtendunt.

Si denique melancholicus ſanguis in cauſſa fuerit, ſputum apparebit nigrum aut ſublividum, lingua a principio nigra, ſicca & ſcabra: Aderunt etiam triſtitia & magna inter reſpirandum ſuſpiria, ac reliqua melancholiæ in toto corpore dominantis ſigna apparebunt.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtituenda eſt.

Peripneumonia pleuritide periculoſior eſt, & ut plurimum lethalis, ob reſpirationis neceſſitatem & cordis viciniam. Hoc ſane morbi genus, (inquit Celſus) plus periculi quam doloris habet, & plerumque in calamitatem abire ſolet.

Spem tamen ſalutis oſtentant virium robur, minor ſymptomatum vehementia, ſputa ſubflava, non multo permixta ſanguine, circa initia excreta, ſanguinis fluxus e naribus copioſe & die critico erumpens, vel alvi fluxus bilioſus & ſpumoſus, vel menſium aut hæmorrhoidum conſerta eruptio.

Abſceſſus circa aures vel partes internas debite ſuppurati & aperti, ſalutem oſtendunt, ut docet Hippoc. *in Prognoſticis*.

Si peripneumonia in pleuritidem tranſmutetur, bonum eſt. Quamvis id raro contingat, ut docet Gal. *comment. Aphor.* 11. *ſect.* 7. Quia ex morbo periculoſiore ad minus periculoſum fit tranſitus. Et cognoſcitur hujuſmodi tranſmutatio ex ſuperveniente lateris dolore punctorio & imminuta ſpirandi difficultate.

Periculoſam vero ac lethalem peripneumoniam portendunt morbi & ſymptomatum vehementia, ſputi carentia, vigiliæ aſſiduæ, delirium vel coma, extremorum frigiditas, ſtertor cum maxima reſpirationis anguſtia, unguium livor & incurvatio.

Præterea pleuritidi peripneumonia ſuccedens periculoſiſſima eſt, ut docet Hipp. *Aph.* 11. *ſect.* 7. quia humoris tranſlatio a parte ignobiliore ad nobiliorem mala eſt; & vires a prægreſſo morbo fatigatæ, novi & deterioris vim perferre non poſſunt.

Urinæ circa initia craſſæ, & poſtmodum ante diem quartum tenues factæ, mortem portendunt. Hippocr. *in Coacis*.

Peripneumoniæ curatio pleuritidis curationi ſimillima eſt. Ac primum in ea utramque paginam implet phlebotomia, quantum vires ferre poſſunt, ſemel aut bis in die, donec morbus miteſcat. Cum enim pulmo multo ſanguine abundet, & a corde æſtuante magnam illius copiam attrahat; minime verendum eſt, ter, quater, quinquies & ſexies ſanguinem detrahere.

Si tamen peripneumonia anginæ & pleuritidi ſuccedat, majori cum religione ſanguis mittendus eſt, quia vires afflictæ ſunt priori morbo.

Mitti vero debet ſanguis e baſilica utraque, ſi totus pulmo æqualiter afficiatur: vel ab alterutra, quæ lateri affecto magis reſpondeat, in quo ſcilicet æger dolorem, aut gravitatem majorem percipiat, & ex quo ſputum potius evehi ſentiat.

Mulieribus peripneumonicis, quibus ſanguis menſtruus actu fluit a talo primo, & mox intra ſex horas a brachio ſanguinem mittere oportet, niſi adeo urgeat periculum, ut cogat primo acceſſu ſanguinem e brachio fundere. Quo in caſu, toto venæ ſectionis tempore, & parum ante illud, cucurbitulæ femoribus ſunt affigendæ.

Poſteaquam vero non videntur vires ulteriorem venæ ſectionem ferre poſſe, cucurbitulæ admovendæ ſunt ſcapulis & dorſo, tum ſiccæ, tum maxime ſcarificatæ, quantum vires ferre poſſunt.

Clyſteres etiam emollientes & lenientes revulſorii ſunt; ne tamen iis vehementiora cathartica miſceantur, metu alvi fluxus, qui in hoc morbo periculoſus eſt.

Si humor crudus & pituitoſus a capite irruens morbum afficiat, vel foveat, veſicatorium poſteriori cervicis parti admotum, ſummopere proderit.

Interim uſurpentur julepi & emulſiones, in cura pleuritidis deſcriptæ. Pectus illinatur oleo viol. amygdal. dulc. butyro recenti, & ſimilibus, vel ſequenti linimento.

℞. Olei violac. & nimphææ, ana ℥. i. ß. butyri recentis, & mucilag. ſem. pſyllii, ana ℥. i. ol. roſac. ʒ. ß. trochiſc. de caphura ʒ. i. Fiat linimentum. Vel

℞. Ol. violac. ʒ. iii. ol. de ſem. cucurbitæ, & lactis muliebris, ana ℥. i. butyri recentis ℥. i. ß. Miſce, fiat linimentum.

Anacatharſis promovetur ſyrupo violac. jujubino, aliiſque in cura pleuritidis propoſitis. Similiter eclegmata & condita, ibidem deſcripta, uſurpari poterunt, hac cautione adhibita, ut in materia tenujori incraſſantia, in craſſiori attenuantia uſurpentur.

Potus ordinarius ſit decoctum hordei & liquiritiæ, quemadmodum in pleuritide.

Purgatio in hoc affectu non convenit niſi declinante morbo, illiuſque materia ſeligenda qualis in cura pleuritidis propoſita eſt.

CAPUT IV.

De Empyemate.

Licet empyematis nomen omnem ſuppurationem ſignificet, uſus tamen obtinuit, ut non niſi pro puris collectione in thoracis capacitate uſurpetur.

Hæc autem puris inter pulmonem & thoracem collectio triplicem agnoſcit cauſſam: Prima eſt inflammatio ſuppurata, quæ in pleuritide aut peripneumonia contingit; Et rupto abſceſſu, pus in thoracis cavitatem effunditur. Idem fieri poteſt in angina, ut docuit Hipp. *Aph.* 10. *ſect.* 5. his verbis: *Quicunque ab angina liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in ſeptem diebus pereunt. Si vero hoc effugerint, ſuppuratur.* Secunda eſt ſanguis in thoracem effuſus, ubi moram trahens neceſſario ſuppuratur. Sic apud Hipp. *Aph.* 20. *ſect.* 6. *Si in ventrem ſanguis præter naturam effunditur, neceſſario ſuppuratur.* Illa autem ſuppuratio (ut docet Gal. *in comm.*) non ſemper eſt vera & proprie dicta ſuppuratio, ſed potius corruptio dicenda, ex quo materia quædam puri analoga generatur.

Efflue-

Effluere autem poteſt ille ſanguis in thoracem, ex vulnere aut vena quadam diſrupta. Tertia eſt pituita a capite vel aliis partibus in thoracem emiſſa & ibi putreſacta. Sic apud Hipp. *Aph.* 35. *ſect.* 7. *Deſtillationes in ventrem ſuperiorem ſuppurantur intra viginti dies.* Gal. *in comm.* per ventrem ſuperiorem, thoracem intelligendum eſſe affirmat. Illa autem pituita putreſcens non verum ac legitimum pus, ſed quippiam ipſi analogum producit, quemadmodum videmus tumores pituitoſos, ut atheromata, ſteatomata, & melicerides, quaſdam abſceſſuum ſpecies conſtituere.

Signa diagnoſtica duorum ſunt generum: Quædam recentem & incipientem affectum oſtendunt, alia vero diuturnum & confirmatum.

Incipientis ſuppurationis tria proponuntur ſigna ab Hipp. 2. *Prognoſt.* Primum eſt, ſi pleuritide, aut peripneumonia non expurgata febris intenſior evadat; dum enim pus conficitur, febris intenditur, ex Hippoc. *Aph.* 47. *ſect.* 1. Secundum eſt rigor, qui fit, dum puris acrimonia partes vellicat membranoſas. Tertium eſt pondus & ſenſus gravitatis in parte; humor enim in cavitate contentus magis gravat, quam dum in partis ſubſtantiam effuſus eſt. Addit Gal. 4. *de loc. affect. cap.* 9. fluctuationem. *Nam ubi quis* (inquit) *affatim a decubitu tranſmutatur, idque maxime, ſi ab uno latere in aliud ſe convertens deſpuere aliquid ſentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia conjectura eſt.* Quin etiam in his fluctuatio ſæpenumero haud obſcure auditur, niſi puris craſſities aut copia, quæ totam thoracis cavitatem impleat, fluctuationem impediat. His etiam accedit reſpiratio difficilior. Quamvis enim rupto abſceſſu dolor lateris ſedetur, & hinc diaphragma & thoracis muſculi liberius moveri poſſint, quia tamen pulmo a circumfuſo pure gravatur, ut libere moveri non poſſit, & præterea quædam puris portio ſpongioſa pulmonis ſubſtantia imbibitur, inde pulmo gravior redditur, bronchiaque a pure imbibito obſtruuntur, & reſpiratio redditur difficilior. Ex illa etiam puris in pulmonem & bronchia tranſmiſſione ſputum purulentum exoritur, quod etiam factum empyema ſignificat, non ſemper tamen puris excretio fit propter illius craſſitiem, ob quam ad bronchia pervenire non poteſt.

Diuturniorem vero ac confirmatum affectum ſignificant febris lenta, continuo infeſtans, quæ partim putrida, partim hectica videtur, interdiu mitior, noctu vero vehementior, ſudores multi, noctu præſertim advenientes, tuſſis frequens & moleſta. Temporis vero proceſſu maxillæ ruborem contrahunt, oculi concavi redduntur, ungues incurvantur, pedes intumeſcunt, & puſtulæ circa pectus erumpunt, acriore puris parte ad extremam uſque cutem penetrante.

Latus affectum diſtinguitur ex iis quæ habentur apud Hippoc. 2. *Prognoſt. text.* 21. *Si empyema* (inquit) *in altera tantum parte exiſtat, hos convertere ac diſcere oportet, doleantne in altero latere, & an alterum altero calidius ſit, atque cubantem ſupra ſanum latus interrogare, an videatur ſibi onus aliquod deſuper ſuſpendi. Si enim ita eſt in quocumque latere pondus ſit, in altero ſuppuratio exiſtit. Quemadmodum ſi utrinque calor & pondus ſentiatur, in tota thoracis cavitate pus continetur.* Addit Avicenna aliam conjecturam, quam deprompſit ex Hippoc. 2. *de morbis. Applicetur* (inquit) *linteum thoraci madefactum, ſecundum utramque partem, dextram & ſiniſtram, citius enim exſiccabitur illud, quod ſupra partem pus continentem appoſitum eſt.* Aliud denique ſignum ab experientia noſtra deſumptum proponere liceat, quod ab auctoribus non fuit animadverſum; quod nimirum in latere affecto tumor ut plurimum œdematoſus appareat, ex tenuiore materiæ collectæ portione, in thoracis muſculos reſudante. Et quando in ſuſpicione empyematis hujuſmodi tumor aut cutis inflatio in alterutro latere apparet, certo pronuntiare licet, empyema intus latere, & apertionem lateris tuto fieri poſſe.

Signa prognoſtica præcipua proponuntur ab Hippocr. inſigni contextu, qui habetur 2. *Progn. text.* 63. his verbis: *Suppuratorum ii potiſſimum ſuperſunt, quos febris eadem die dimiſerit poſt ruptionem, ac cibum citius appetunt, & ſiti liberati ſunt, & venter exigua ac conſiſtentia dejicit, & pus album, leve concolorque eſt, & vacans pituita, & abſque labore ac valida tuſſi expurgatur. Itaque optime quidem ſic ac celerrime judicantur: Sin minus, qui ad hoc proxime accedunt. Moriuntur vero ii, quos febris non deſerit, aut cum videatur deſerere, denuo recaleſcens innoteſcit, & ſitiunt, nec cibum appetunt, alvus humida eſt, pus viride, lividumque ſpuunt, vel pituitoſum ſpumoſumque. Pereunt, ſi hæc deſint omnia. At quibus alia veniunt, alia non, horum quidam intereunt, quidam multo tempore incolumes evadunt.* His & nos ſequentia Prognoſtica adjungamus.

Empyici, quibus ob magnam puris copiam totus thorax in reſpiratione attollitur, celerrime ſuffocantur, ex Gal. *de loc. aff. cap.* 7.

Empyema ſi 40. dierum ſpatio per ſputum non repurgetur, in tabem degenerat, quæ mortem acceſſit ex Hipp. *Aph.* 15. *ſect.* 5.

Suppuratio quæ utramque thoracis partem occupat, periculoſior eſt, quam quæ unicam. Item quæ ſiniſtram occupat, periculoſior eſt, quam quæ dextram propter viciniam ſiniſtri cordis ventriculi, qui a pure in illa parte collecto, gravius afficitur.

Quicumque ſuppurati uruntur vel ſecantur, ſi pus purum fluxerit & album, evadunt. Si vero ſubcruentum, fæculentum ac fœtidum, pereunt. *Aph.* 44. *ſect.* 7.

Si pus Empyicorum per alvum & urinam, validis viribus exiſtentibus ſatis copioſe expurgetur, ſalutem portendit. Licet rara ſit puris hæc per alvum, aut urinas evacuatio: Tamen a Galeno, Paulo, & Aetio proponitur: Tum viæ, per quas fit, a Galeno proponuntur 3. *de loc. aff. cap.* 4. & *comm. Aph.* 30. *ſect.* 7. In priori ſic loquitur: *Hæc quæſtio. Eraſiſtrati ſectatores non parum urget, quippe qui putant ſolum ſpiritum in arteriis contineri. Nobis vero nihil difficultatis affert, utpote intelligentibus quod lævis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica ſuſcepit, id in ſiniſtrum cordis ſinum deferre poteſt, quod inde per arteriam magnam in renes fluit.* In poſteriori loco dicit, materiam in pulmone contentam primum ad ventriculos cordis pervenire, & inde vel ad arteriam magnam, vel per cavam ad gibbam hepatis, deinde illinc ad cava, & ita per portas ad inteſtina. Ex quibus facile patent viæ, per aquas empyema per alvum & urinas expurgari poteſt. V. Severin.

Empyici melius habentes, & qui fere expurgati videntur, ſi ſputum fœtidum excernant, cum recidiva intereunt. Hipp. *in Coacis.*

Quibus ſpecillum a pure velut ab igne coloratur, ii fere moriuntur. Hipp. *in Coacis.*

Pro hujus affectus curatione. Primum, ſi materiæ in thorace collectæ ſuppuratio prohiberi nequeat, adjuvanda eſt cataplaſmatis convenientibus.

♃. Rad. althææ ℥. iii. ficuum pinguium n. x. paſſul. mundat. ℥. i. florum chamæm. & melilot. ana P. i. Coquantur omnia perfecte, deinde contundantur, & per cribrum trajiciantur. Poſtea adde farinæ ſem. lini, fœnugr. & tritici, ana ℥. i. ol. amygdal. butyri recentis, & terebinth. an. Unc. i. Fiat cataplaſma.

Ad concoctionem & maturationem intus etiam adjuvandam, apozema ſequens in uſum vocari poterit.

♃. Rad. althææ, ſymphyti major. ana Unc. i. foliorum agrimonii, tuſſilag. ſcabioſæ, capil. ven. ana M. i. quatuor ſem. frig. major. ana ℥. i. ſem. aniſi. ʒ. i. liquir. raſ. & paſſul. mund. ana ʒ. i. flor. trium cord. & chamæm. ana P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. ß. In colat. diſſolve ſyrup. de tuſſilag. de liquirit. Sacchari canti ana Unc. i. Fiat apozema aromatizat. pulv. rad. ireos Florent. ʒ. i. pro v. doſibus matutinis.

In eundem finem utatur eclegmate ſequenti.

♃. Pulpæ ficuum pinguium Unc. i. butyri recentis Unc. ii. ol. amygdal. dulc. recenter ſine igne extracti Unc. i. ſacchari canti Unc. ii. amyli ʒ. ii. Fiat looch. capiat lambendo.

Terebinthina Veneta, aqua hordei lota, ad ʒ. iii. exhibita cum pulvere liquiritiæ, multum prodeſt ad maturandum, diſcutiendum, & detergendum.

Si denique per anacatharſin empyema ſolvi non poſſe videatur (quemadmodum ut plurimum non fit) ad lateris apertionem veniendum eſt, quæ fit inter quartam & quintam coſtam, ab inferioribus & nothis incipiendo, multis cautionibus adhibitis, quæ apud Chirurgiæ ſcriptores, & præſertim Hieronymum Fabricium ab Aquapendente, libro de operationibus Chirurgicis, eleganter deſcriptæ reperiuntur. At vero multo utilius eſt abſceſſum, qui pleuritidi ſuccedit, aperire, antequam diſrumpatur, & pus in thoracis capacitatem effluat. Quod dignoſcitur ex tumore, qui juxta ſuppurationis locum elevatur, aliiſque ſignis empyemati omni communibus. Dum vero apertio molienda eſt, non in parte thoracis inferiori, & inter quartam & quintam coſtam, quia aperto foramine longe ab abſceſſu, pus nullum exiret; ſed in medio tumore admoto prius cauſtico. Si vero nullus tumor appareat, difficillimum eſt apertionem tentare ante abſceſſus ruptionem.

Si tamen eam quis aggredi voluerit, eligere debet locum, in quo æger dolorem & pondus percipit, & qui majori calore pollet. Fieri autem debet apertio inter duas coſtas, ſupra partem coſtæ ſuperiorem, quia inferiori adjacet vena & arteria: quod in omni empyematis apertione obſervandum eſt. Dum pus, aperto thorace, per intervalla educitur, utatur æger bis in die potione vulneraria, quæ ſanguinem expurget, ulcera detergat, & putredinem inhibeat.

♃. Saniculæ, bugulæ ſeu conſolidæ mediæ, ſcabioſæ, betonicæ, hyperici, card. benedicti, piloſellæ, pimpinellæ, vincæ pervincæ, agrim. plantag. ana M. i. Sem. hyperici, card. bened. ana ʒ. ſem. flor. card. ana P. i. Coquantur in hydromel. ad ℔. i. ſem. cujus capiat Unc. vi. ſingulis vicibus.

Hoc eodem decocto poterunt fieri injectiones in thoracis cavum.

Pro potu utatur hydromel. vel aqua hordei ſaccharata, vel ſaccharata ſimplici.

Si aperto thorace pus debite non fluat, ſequenti emplaſtro eliciendum eſt, quod ex omnibus abſceſſibus potentiſſime pus attrahit, & foras educit.

♃. Reſinæ pini recentis claræ, & odoratæ, ℔. ß. ol. laurini, & therebinthinæ, ana ʒ. i. gummi elemi ℥. ii. Primo reſina & gummi in igne liquentur, donec ſimul miſceantur. Poſtea adde terebinthinam & oleum, omniaque ſimul bulliant tantillum, & per linteum craſſius tranſcolentur. Maſſæ iſtius portio extendatur ſuper alutam,

& fiat emplaſtrum, quod mutetur ſemel in die tantum hyemis tempore, bis autem in die æſtate. Perforetur in medio duabus aut tribus inciſuris oblongis, ut pus attractum effluat.

CAPUT V.

De hydrope pectoris.

EMpyemati ſimillimus eſt hydrops pectoris, quia fit ſeroſo humore, in pectoris capacitate collecto. Practicorum vulgus hunc morbum non deſcribit, licet ab Hippocrate graphice delineatus ſit 2. *de morbis*, ſub nomine hydropis pulmonis, in hunc modum: *Febris & tuſſis tenet, & acervatim reſpirat, & pedes tument, & ungues contrahuntur, & patiuntur talia, qualia is, qui ſuppuratus eſt, ſed debilius & diuturnius. Et ſi quid infundas, aut forum autem ſuffitum adhibeas, pus non ſequitur. Atque ex hoc ſane cognoveris, non pus, ſed aquam intus eſſe. Et ſi multo tempore, aure ad latera adhibita, audire tentaveris, ebullit intus velut acetum. Et hoc quidem aliquando patitur, poſtea erumpit ad alvum, & ſtatim quidem ſanus eſſe videtur ac morbo liberatus. Verum progreſſu temporis alvus inceditur, eademque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumeſcunt ventre, ſcroto, & facie.* Hæc Hippoc.

Hic morbus rariſſime contingit, frequentior tamen eſt, quam vulgo creditur: ſed plerumque non agnoſcitur. Plures illius hiſtoriæ a Schenkio collectæ ſunt, ex quibus patet, eum non niſi poſt diſſecta cadavera ex hoc morbo defunctorum, innotuiſſe. Ideo exacte deſcribendus eſt, ut Medici curantis peritiam non ſubterfugiat.

Seroſus iſte humor vel in ipſo pulmone gigni poteſt, proprio ipſius vitio, dum ſcilicet proprium alimentum non bene concoquit, ſed illud in ſeroſum humorem convertit, qui ſenſim ad thoracis cavitatem tranſmittitur, quod etiam fieri poteſt veſiculis hydatidibus in pulmone excitatis, iiſque diſruptis, quæ ab Hippocrate recenſitæ ſunt *lib. de internis affectionibus*, & a quibuſdam auctoribus obſervatæ: Vel aliunde in thoracem tranſmittitur, præſertim ab hypochondriis quando ſcilicet hepar aut lien intemperie, ſcirrho, aut alio gravi morbo afficitur, unde ſeroſi humoris copia generatur, ſeroſus ille humor vel per venas ad pulmonem natura aut caſu debilem tranſmittitur, vel a cavitate abdominis ad thoracem per cæca ſpiracula transfertur. Facilem autem eſſe illam ſeroſi humoris ab uno ventre in alium tranſmiſſionem, docetur experientia, quandoquidem hydrops pectoris in hydropem abdominis tandem degenerat, & vice verſa humor, in aſciticorum abdomine contentus, in thoracem ſæpiſſime transfertur, unde illi ſubito & ex improviſo ſuffocati pereunt.

Diagnoſis hujus affectus (ſicut antea dictum) difficillima eſt, & omnia fere ſigna cum aliis thoracis morbis communia ſunt. Hoc tamen illi & empyemati tantum peculiare, murmur ſcilicet aquæ fluctuantis, quod intra pectus exaudiri poteſt, ſi corpus ſurſum ac deorſum, tranſverſumque commoveatur, vel a valido homine ſcapulis apprehenſum agitetur.

Omnia vero ſigna ex Hipp. ſupra recenſita, collective ſumpta diagnoſin ſatis certam ſtabilire poſſunt. Quibus hoc unicum addere licet, tamquam pathognomonicum, & quo ſolo hydrops pectoris a ceteris difficultatis reſpirandi ſpeciebus diſtinguitur. Quando nimirum ſpirandi difficultas primo quoque ſomni tempore invadit, eumque intercipit, ac per noctem magis urget, procedente vero die ſenſim leteſcit.

His accedit interdum brachii alterius vel humeri dolor, ut paralyſis, quæ fit ab humore a capite in pectus delabente, cujus portio in brachium vicinum defluit, vel e ſero in pectore contento, & ad brachia per venas axillares exſudante, vel a refrigeratione muſculorum intercoſtalium a quibus ad brachia nervi derivantur, vel alia quavis ſympathia vicinæ lege oborta. Hanc enim pectoris & brachiorum ſympatiam notavit Hip. *in Coacis*, his verbis: *Si vehementer inflammantur appendentes utrinque pulmonis partes, aut in latus incumbat, reſolvuntur ea parte corporis.*

Graviſſimus eſt affectus & difficillime curationem ſuſcipit. In iis enim, qui eo laborant, calor nativus admodum debilis eſt, vireſque naturales languidæ ex gravi aliquo viſcerum affectu: unde fit, ut quamvis collectus humor in thorace remediis idoneis evacuetur, quod tamen difficillimum eſt, novus ſubinde fiat novæ materiæ affluxus; unde morbus non ſolum fovetur, ſed etiam deterior in dies evadit, ita ut tandem in hydropem aſcitem corpus incidat, multiplicata materia, & in abdominis cavitatem transfuſa. In principio tamen, antequam viſcera inſignem læſionem ſuſceperint, curationem interdum admittere poteſt.

Ad curationem hujus morbi duæ indicationes ante oculos proponendæ ſunt, ut ſcilicet materia in thorace contenta evacuetur, & nova illius generatio impediatur.

Materiæ in thorace contentæ evacuatio difficillima eſt, quia non ſunt viæ patentes, per quas educi poſſit. Ideo Hipp. lateris apertionem præcipit, quam tamen, quia in uſum revocatam non vidimus; neque felicem illius ſucceſſum apud ullum auctorem legimus, probare abſolute non poſſumus. Et de ea idem dici poteſt, quod de paracenteſi in hydrope aſcite capite proprio dicimus.

Satius ergo eſt hydragogis medicamentis humoris illius evacuationem tentare. Cui rei conferent ea omnia, quæ in hydropis curatione a nobis proponuntur. Ubi tamen diligenter obſervandum, quod ſi morbo jam confirmato, & multa ſeroſi humoris copia in thorace collecta, purgans validius exhibeatur, humores illi valde exagitentur, unde ſuffocatio ingens ægrotanti contingit, quæ illum ſubito de medio tollit. Ideo caute agendum eſt; & in minori doſi, atque iteratis vicibus medicamenta exhibenda ſunt, eaque cum potentioribus aperientibus ac diureticis miſcenda, ut ſimul viæ aperiantur, & ſeroſæ materiæ portio ad urinæ vias deducatur.

Inter hydragoga, ea quæ ex mineralibus deſumuntur, in hoc affectu maxime conveniunt, qualia ſunt mercurius vitæ, ita correctus, ut per inferiora tantum evacuet.

Diuretica etiam ſola frequenter uſurpata multum conferre poſſunt, quia materiam antecedentem ad thoracem confluentem avertunt, & per urinas evacuant; tunc etiam conſequutione quadam ab ipſo thorace educunt.

Sudorifica etiam ad ſeroſam illam materiam educendam utiliſſima ſunt, & nos vidimus virum ſexagenarium uſu decocti ſudorifici ex guajaco, & ſalſa parato per 15. dies, ſudores excitando cum vapore ſpiritus vini, fuiſſe liberatum.

Ad eandem ſeroſi humoris a thorace averſionem plurimum conferent cauteria cruribus aut tibiis admota.

Generatio vero illius ſeroſæ materiæ impedietur, vitii corrigendo earum partium, quæ hanc materiam ſuppeditant. Sic pulmone ipſo laborante, illi remedia appropriata erunt uſurpanda. Si hepar aut lien intemperie, obſtructione, ſcirrho, aut alio quopiam vitio laboret, illorum affectuum curationes ex propriis capitibus erunt repetendæ.

Univerſaliter vero ea, quæ partes vitales & naturales roborant, ſemper convenire poterunt, qualia in virium imbecillitate, hydropis, & fluxus hepatici curatione deſcripta ſunt.

CAPUT VI.

De Hæmoptyſi, ſeu ſanguinis ſputo.

LIcet vulgo hæmoptyſis omnem ſanguinis per os excretionem ſignificet, a quacunque parte procedat ſive a thorace, pulmone, aſpera arteria, ſive a faucibus, gingivis, palato, columella, cerebro, ventriculo, hepate, & liene, proprie tamen a Gal. 1. *de criſ. cap. 5.* hæmoptyſis nomen pro ea ſanguinis exſpuitione ſumitur, quæ a partibus vitalibus, thorace nimirum, pulmone, aſpera arteria procedit.

Eſt ſymptoma in excretis eorum, quæ ſunt toto genere præter naturam.

Cum autem omne ſymptoma pendeat a morbo, tamquam cauſſa proxima & immediata; hujus cauſſa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex eſt, vaſorum apertio, quæ ἀναστόμωσις Græcis dicitur, & rarefactio διαπήδησις appellata. Communis etiam duplex eſt, eorundem vaſorum ruptio, quæ ῥῆξις nominatur, & eroſio διάβρωσις appellata.

Cauſſæ internæ, iſtos morbos immediate producentes ſunt ſanguinis quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis eſt, atque ita rhixin aut anaſtomoſin efficere.

Idem vero qualitate peccans, ſi nimirum calidior tenuiorque ſit, per anaſtomoſin effluere poteſt, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut facilius effluere poſſit. Eædem qualitates diapedeſin etiam efficiunt; calor enim rarefacit tunicas vaſorum: tenuitas vero ſanguinis efficit, ut per poros earum tunicarum facilius transfluere poſſit.

Sanguis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, ac diabroſin parit. Id ipſum præſtare poſſunt humores acres vel ſalſi a capite deſtillantes, vel aliunde ad pulmonem confluentes.

Cauſſæ etiam externæ ad horum morborum productionem concurrunt mediate, vel immediate. Immediate id præſtant ictus, caſus, vulnus, & alia id genus. Mediate vero operantur, quæcumque ſanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare poſſunt, ut victus plenior, aut calidior, menſium aut hæmorroidum ſuppreſſio, exercitatio nimia, clamor ingens, longa in ſole mora, & alia quamplurima.

Frigus etiam externum vaſorum diſruptionem poteſt adjuvare, eorum tunicas duriores & ad extenſionem difficiliores reddens. Ad hoc tamen concurrere debet motus vehemens, aut humorum abundantia.

Diagnoſis hujus affectus ſatis difficilis eſt ratione partis mandantis, quam tamen Gal. paucis abſolvit 4. *de locis affectis, cap. 6.* quod nimirum ſanguis e gula & ventriculo excernatur vomitione; ex ſpiritalibus partibus tuſſi, ex faucibus & gurgulione ſcreatu, ex eo ſimplici exſpuitione. Quæ quidem clariori explicatione indigent. Siquidem ſanguis, a capite ad gurgulionis partes internas & ad fauces affatim irruens, tuſſindo educitur, ſicque ab eo, qui ex

par-

partibus ſpiritualibus effertur, hoc ſaltem ſigno non diſtinguitur.

Præterea cum ſanguis e pulmone & a thorace promanans, tuſſi educatur, alia ſigna neceſſaria ſunt, quibus partes affectæ invicem diſtinguantur.

Primo igitur, a capite profluens ſanguis, licet tuſſim interdum moveat, major tamen illius portio ſcreatu excernitur & titillatio percipitur in palato, qualis ex catarrho ſolet contingere: tum etiam palatum inſpectum, ſordidum apparet & cruentum. Ac denique omnimodam certitudinem facit, ſi eodem tempore aliquid ſanguinis ſtillet e naribus.

A pulmone prodiens ſanguis, ab eo, qui a thorace, diſtinguitur, ex Gal. *loco citato*, ex eo quod a pulmone ſit ſpumoſus, majori copia, & ſine dolore; a thorace vero nigricans, paucior, & cum dolore.

Objici tamen poteſt, quod ſanguis a thorace prodiens per pulmonem feratur, ac per conſequens ſpumoſus ſit, quia cum aere inſpirato permiſcetur, quemadmodum ille qui a pulmone immediate defertur. Et Avicenna dixit, ex thorace ſanguinem ſpumeſcere. Reſpondendum eſt, aliud eſſe nonnihil ſpumæ permixtum educi, aliud, ex toto ſpumeſcere, quod ſolius ſubſtantiæ pulmonum proprium eſt. Ita tres ſpumæ gradus in concreto ſanguine notari poſſunt. Aut enim ex toto ſpumans eſt e pulmonis carne, cujus induit ſimilitudinem, eſt enim pulmo coagulata ſpuma: aut plurimum ſpumans e pulmonis vaſis, aut ſpumæ permixtus ex thorace.

Verum certiſſimum thoracis affecti indicium deſumitur ex dolore, qui fixus eſt & perdurans juxta illum locum, in quo eſt ſolutio continui.

Advertendum vero eſt, ſanguinem interdum ab hepate, liene, utero, aliiſque partibus in pulmonem tranſmitti, & per ſputum excerni, ita ut pectus ſecundario tantum, non primario afficiatur. Cujus rei diagnoſis perquam difficilis eſt. Illam tamen conjectura aſſequi poterimus; ſi nimirum aliqua prædictarum partium dolore, inflammatione, aut aliquo alio affectu laboret, & nullum aliud in pectore vitium adfuerit, aut præceſſerit.

Signa cauſſarum ex iis, quæ ſuperius dicta ſunt, elici poſſunt. Si enim per anaſtomoſin venarum ſanguis feratur, cauſſæ vaſorum orificia aperientes præceſſerunt, & ſanguis egreditur mediocri quantitate, & ſine dolore. Per diapedeſin vero effluens ſanguis ſeroſus eſt paucus, & ſine dolore.

Per rhixin erumpens copioſus eſt, ſi plethora præceſſit, vel cauſſa aliqua externa ruptionem vaſorum efficere valens.

Si denique διάβρωσιν ſeu venarum eroſionem ſanguis profluxerit, ſalſæ vel acres a capite deſtillationes præceſſerunt; ſanguis ſalſedinis, vel acrimoniæ particeps percipitur, & male coloratus apparet, præceſſerunt cauſſæ humores acres generantes. In principio ſanguis paucus exſpuitur, in progreſſu vero aucta eroſione copioſior; tandemque puris ſputum conſequitur.

Prognoſin hujus affectus Hippoc. generatim inſtituit. *Aphor. 24. ſect. 4. Sanguinem ſuperne quidem efferri, qualis cum ſit, malum*. Omnis enim vaſorum apertio, quæ ſanguinem effluere ſinit periculoſa eſt, præcipue in pulmone, de qua in primis audiendus eſt aphoriſmus. Fit tamen interdum, ut talis ſanguinis excretio innoxie contingat, natura motu quodam critico ſanguinem ſuperfluum per illas vias expurgante. Et obſervatum eſt, quaſdam mulieres, ſuppreſſione menſium laborantes certis periodis ſanguinem ex pulmone, per illius venarum anaſtomoſin, innoxie excreviſſe.

Ratione cauſſarum, diapedeſis minus periculoſa eſt: Anaſtomoſis magis. Rhixis adhuc periculoſior; niſi enim intra tertium vel quartum diem conſolidetur, inflammatio ſuccedit, quæ in ſuppurationem verſa ulcus producit, a qua phthiſis conſequitur. Unde Hippoc. *Aph. 15. & 16. ſect. 7. A ſanguinis ſputo, puris ſputum, a puris ſputo, phthiſis*. Diabroſis vero omnium periculoſiſſima eſt, & Galenus incurabilem pronunciat, propter ulcus inſanabile, quod illam conſequitur.

Hæmoptoes curatio perficitur, revellendo ſanguinem a pulmone, malam illius qualitatem corrigendo, & venam apertam obturando, aſtringendo, & conglutinando.

Primo igitur inſtituenda eſt venæ ſectio ex brachio illius lateris, in quo gravitas, aut punctio percipitur, in pauca quantitate, & per intervalla repetita, ad majorem revulſionem.

Poſt ſectionem venæ brachii, in pede etiam aperienda eſt: Sicque fiet revulſio ad diſtantiſſima. Adhuc multo magis conducit ſi affectus ex ſuppreſſione menſium traxerit originem.

Si æger ſit obnoxius hæmorrhoidibus, utiliter etiam aperientur admotis hirudinibus.

Cucurbitulæ etiam ſcarificatæ admovebuntur ſcapulis & dorſo: Vel cucurbitulæ ſine ferro hypochondriis; inguinibus frictiones & ligaturæ partium extremarum celebrentur, præſertim cucurbitulæ in hypochondriis per intervalla repetantur, toto curationis decurſu.

Interim julepus ſequens ab initio ter in die repetendus.

℞. Aquar. plantag. & papav. rhoead. an. ℥. ii. ſyrup. de roſis ſiccis ℥. j. ſalis prunellæ ʒ. j. Miſce. Fiat julep.

Denique humores ſeroſi, bilioſi, ſanguinem tenuiorem & fluidiorem efficientes, repurgandi medicamentis aſtringendi vi præditis, & eo nomine humores minime commoventibus, in hunc modum.

℞. Rhab. elect. ʒ. j. myrob. citrin. ℥. ß. tamarind. ℥. ß. infundantur in aquæ plantag. ℥. iii. Expreſſione facta diſſolve rhab. pulverat. ʒ. ß. ſyrup. de roſis ſiccis. Unc. i. Fiat potio.

Demum exhibeantur medicamenta, quæ oſcula reſerata occludant vi emplaſtica & aſtringente: Ita tamen, ne nimia aſtrictione ſanguinem in pectore retineant, Quin potius ea interdum permiſceantur, quæ ſanguinem extravaſatum & concretum diſſolvant, & expectorent.

Ex omnibus, quæ ad hanc rem maxime faciunt, ſequentia præſtantiſſima ſunt.

℞. Boli armenæ, terræ ſigillatæ, coralli utriuſque, & lapid. hæmat. an. ʒ. ß. ſacchari roſac. ℥. ß. album ovi cum aqua roſarum fortiter agitati n. j. Fiat looch, quo utatur ex cochleari frequenter.

Vel guſtu gratius, & paratu facile, in hunc modum componi poterit.

℞. Liquoris albuminis ovi fortiter agitati ʒ. ii. ſacchari roſac. Unc. i. amyli ʒ. iii. Miſce. Fiat looch.

℞. Conſervæ roſar. & ſymphiti major. an. ℥. j. boli armenæ; terræ ſigillatæ an. ʒ. i. cum ſyrup. roſar. ſiccar. fiat opiata, teneat in ore frequenter, & ſenſim deglutiat.

Conſervæ roſar. ſiccar. ℥. ii. trochiſc. de carabe, & de terra ſigillata, ʒ. ſem. margarit. præp. ℈. ſacchar. roſacei ad pondus omnium; Fiat cum ſyr. roſ. ſicc. conditum, capiat cochlear unum, hora una ante paſtum.

℞. Succi portulacæ ℥. xij. ſacchari. Unc. viii. Coquantur in ſyrupum, quo utatur frequenter ſenſim lambendo. Hic ſyrupus in hæmoptoſi præ ceteris excellit. In portulacæ defectu ex ſucco plantag. componi poterit.

Ad idem ſumme eſt efficax ſyrupus ex ſymphito Fernelii, a Bauderono deſcriptus.

℞. Milleſolii flore albo, & flore luteo, an. M. ij. radic. tormentillæ recentis, cum foliis, ſi haberi poſſit; ſin minus, ſiccæ. Unc. j. pimpinellæ majoris M. j. conſervæ roſar. rubr. ℔. ß. aquæ fontis ℔. xvj. Ponantur in olla vitreata, quæ cum ſuo operculo diligenter lutetur, ut vapores non exſpirent. Coquantur poſtea in B. M. bulliente per horas xvi. Colatura ſervetur in vaſe vitreo, de qua capiat Unc. vi. mane, meridie, veſperi.

℞. Trochiſ. de carabe ʒ. j. aquæ plantag. & roſar. an. Unc. i. ſem. ſyrupi myrtini, & de roſis ſiccis, an. Unc. ſem. Miſce. Fiat julep.

℞. Spirit. vitrioli ℈. ſem. aquæ plantag. Unc. iv. Miſce, fiat potiuncula; ſubito ſiſtit ſanguinem, tuſſi vel vomitu rejectum.

Syrupus corallorum, ad cochlearia ii. ſingulis diebus exhibitus, omni ſanguinis fluxui convenientiſſimus eſt. At tinctura ejuſdem, cum ſucco limonum recenti aut ſpiritu Panis extracta, potentius operatur.

Quercetanus in Pharmacopoea, ſequentem aquam deſcribit ad hæmoptoſin, quæ eſt magnarum virium.

℞. Rad. biſtortæ, ſymphiti major. tormentillæ, an. Unc. i. herbar. centinod. milleſolii, veronicæ, pyrolæ, ſaniculæ, burſæ paſtoris cum rad. an. M. i. ſummitat. rubri lentiſci, an. M. ſem. gran. ſumach. myrtill. ſem. plantag. berberis, papaveris albi, an. ʒ. vi. florum nymphææ, cucurbitulæ cydon. roſar. rubr. an. P. ii. Contuſa & commixta omnia macerentur per quatriduum ad ignem balnei in ſuccor. depuratorum plantag. portulacæ, acetoſæ, agrimonii, an. ℔. ii. Denique fortiter exprimantur. His adde acaciæ, hypociſtid. an. ℥. ii. in terræ ſigillatæ, boli armen. veri, an. Unc. ß. electuarii diatrag. frig. ℥. i. Macerentur denuo per quatriduum, dein per cineres ad ſiccitatem deſtillentur. Hujus aquæ capiat æger cochlearia duo vel tria per ſe aut cum ſyrupo convenienti.

Oleum de carabe chymice extractum potentiſſime penetrat, aſtringit, & ſiccat, ſi guttæ duæ in potu dentur cum aqua plantag. ut docet Cæſalpinus *in ſpeculo artis Medicæ*.

Mercurialis *in conſultationibus* valde commendat ſemen papaveris albi, vel hyoſcyami albi, ſingulo mane, ſi ejus capiat æger ʒ. j. plus minus, cum ſaccharo roſac. & ſyrup. de portulaca mixtum. Sed etiam diacodium album, in cura phrenitidis deſcriptum, utiliter uſurpari poterit.

Amatus Luſitanus ſuccum urticæ mire prædicat his verbis: *Qui ſanguinem ex pectore rejectarunt, & a Medicis tamquam deplorati ſunt habiti, ſolo urticæ ſucco convaluerunt. Poſt multa autem machinata remedia, nullum ita contulit, ut ſanguis cohiberetur, ac urticæ ſuccus, quem ad 5. vel 6. dies ebiberunt, ſingulis ſcilicet diebus quatuor uncias, jejuno ſtomacho. Immo & ipſam urticam concoctam in jure pulli aut vervecis ſæpe comedebant.*

Sanguis draconis omnem venarum apertionem internam mire conglutinat, ad ʒ. ß. cum aqua plantag. aut alio liquore convenienti exhibitus, vel cum aliis medicamentis permixtus.

Pilulæ ſublinguales uſitatiſſimæ ſunt, & in ſequentem modum componi poſſunt.

℞. Mucag. gum. arab. & tragac. extract. cum aqua plantag. ʒ. ii. mumiæ, maſtiches, ana, ʒ. i. ſacchari roſati q. ſ. Fiant pilulæ ſublinguales, quarum unam teneat in ore perpetuo.

Juſculis etiam pulvis ſequens permiſceri poterit.

℞. Coralli rubri, margarit. præparat. ana. ʒ. ß. gummi arabici, tragacanth. an. ʒ. i. Fiat pulvis.

Vel in juſculis ſemina papaveris albi & ſumach, in panno lineo ligata decoquantur.

Narcotica in hoc affectu multum præſtant, eaque in hunc modum uſurpanda ſunt.

℞. Syrup. de papaver. jujub. & de roſis ſiccis, ana. ℥. j. Capiat cochlear j. hora ſomni. Vel

℞. Syrup. de papav. & de portulaca, an. ʒ. iii. terræ ſigillatæ ʒ. ß. aquæ portulacæ & plantag. an. ℥. i. ß. Fiat potio, detur hora ſomni. Vel

℞. Syrup. myrtini & de papav. an. ℥. i. boli armenæ ʒ. ß. Miſce, utatur noctu ex cochleari.

Vel etiam interdum theriaca recens quatuor menſium, ut docet Gal. 5. *meth. cap.* 13. philonium romanum, aut laudanum opiatum, ſed caute uſurpari poterunt.

Refert Platerus, ſe hæmoptoicum curaſſe ſola exhibitione trochiſcorum alkekengi, cum opio in lacte caprino diſſoluti, per aliquot noctes. Idem mulierem ſimili affectu laborantem curavit purgatione ex mannæ ʒ. i. ß. cum juſculo, venæ ſectione, & uſu ſequentium tabellarum, per multos dies mane & ſero continuato.

℞. Semin. hyoſcyami albi ſubtiliſſime pulverati ℈. ii. coralli rubri ʒ. ß. gummi arabici ℈. i. violas recentes n. x. ſucci berberis ʒ. ii. ſacchari in aqua roſar. & plantag. diſſoluti ℥. ii. Fiant tabellæ.

Trallianus *lib.* 7. *cap.* 1. mirum in modum commendat lapidem hæmatitem, quo dicit ſe multos hæmoptoicos curaſſe, exhibendo ad ℈. iv. cum ſucco mali punici aut polygoni, iis qui copioſum ſanguinem ſpuebant. (In quibus vero ſanguis non copioſe evacuabatur, cum aqua pura tepida. At lævigandum eſſe curioſe monet, ut ſit aereus & vento perſimilis, tum frequenter exhibendum, ut commodius diſtribuatur; & in vino etiam infuſum exhibet ad præcautionem.

Antonius Valerius *exercitat. ad c. 27. lib. 1. Hollerii de morbis internis*, refert quendam hæmoptoicum, qui alternis temporibus multum ſanguinis rejecerat, neque ullis remediis ſaneſcere poterat, uſu ſequentis pulveris a Julio Scaligero ſibi præſcripti, brevi convaluiſſe.

℞. Spodii, roſar. rubr. boli armenæ, terræ ſigillatæ, lapid. hæmat. an. ℥. ß. coralli rubri, carabes, margarit. non perforat. an. ʒ. ii. ß. gummi arabic. tragacanthi, an. ʒ. ii. ſemin. portulacæ, malvæ, arnogloſſæ, ſem. roſar. rub. cornu cervi uſti amyli torrefacti an. ʒ. iv. Fiat pulvis tenuiſ. Doſis ʒ. iii. cum aqua pluviali. Hunc pulverem Scaliger mutuatus fuerat a Serapione, qui eum tradit *cap. de ſputo ſanguinis*, tamquam remedium expertum, quem etiam valde laudat Valeſcus. Ex eo etiam poſſunt fieri tabellæ, cum ſaccharo in aqua plantag. & roſar. diſſoluto.

Ad hunc pulverem quadantenus accedit, ſed paratu facilius electuarium Hælidei ad hæmoptoſin, in Germania olim celeberrimum, & a Geſnero, Eraſto, & Cratone commendatum, quod ſic habet.

℞. Semin. hyoſcyami & papav. albi, an. ʒ. x. terræ ſigillatæ, coralli rubri, an. ʒ. v. ſacchari roſar. antiquiſſimi q. ſ. Fiat electuarium, cujus doſis ℥. j. mane & ſero, præmiſſis univerſalibus.

Quia vero aſtringentium uſu ſputum ſupprimitur, & difficultas ſpirandi exoritur, per intervalla recurrendum eſt ad ea quæ pectus leniunt, & nihilominus ſanguinis ſputum cohibent. Qualia ſunt ea, quæ componuntur ex gummi arabico tragacantho, amylo, & ſyrupis de roſis ſiccis, cydonior. myrtil. jujubino, de ſucco portulacæ aut plantaginis.

Dum adſtringentia remedia in uſum revocantur, ſi alvus non procedat, clyſtere ſubducatur, vel purgante medicamento, adſtrictionem aliquam relinquente.

In toto curationis decurſu, ſi ſanguinis concreti, inque thorace contenti ſuſpicio ſit, diſſolvendus erit oxycrato. Quod ut Gal. docet 5. *method.* in hoc caſu ita componendum erit, ut potu ſit jucundum, nec ob acetum copioſius tuſſim excitet: Ita enim ſanguinem ſolvit, & leviter adſtringit. Hujus capiat æger ʒ. vi. tepide, bis aut ter in die, ſi tamen adhuc tuſſim moveat, ſaccharo dulcorandum erit. Eſt autem eo utendum, cum jam aliquo modo fluere ceſſat ſanguis. Huic etiam rei conferunt carabe & mumia, quæ cum aſtringentibus & glutinantibus permiſcenda ſunt, ut in formulis nonnullis ſupra præſtitum eſt.

In eodem curationis decurſu, ad fervorem hepatis temperandum, epithema refrigerans hypochondrio dextro admoveatur.

℞. Aquæ roſar. plantag. & cichorii, an. ℥. iv. aceti roſac. ℥. ii. pulver. electuar. trium ſantal. ℥. ß. camphoræ ℈. j. Fiat epithema applicandum tepide regioni hepatis.

Poſt uſum epithematis inungatur eadem pars unguento roſac. vel cerato ſantalino, addendo aceti roſacei parum, unctionis tempore.

Lumbi etiam & ſpina dorſi illinantur oleo roſac. & nymphææ, lotis in aceto, addendo parum camphoræ, ut ſanguinis in vena cava contenti fervor temperetur. Cavendum tamen eſt ab iis, quæ vehementer aſtringunt, quia ſanguinem e vena cava in pulmonem propellerent.

Plurimum etiam ad ſanguinis fervorem temperandum, ejuſque fluxum cohibendum conducit oxycrato frigido teſtes fovere; maximus enim eſt conſenſus inter ſpiritalia & genitalia membra.

Balneum in hoc affectu conveniret ad viſcerum calorem temperandum. Sed quia relaxare, & venas magis reſerare poteſt, ideo illius uſus fugiendus eſt.

Pro potu utatur æger ſyrupo myrtino, de portulac. aut de roſiccis, aut ſaccharo roſaceo cum aqua hordei, aut cum aqua infuſionis lapid. hæmatit. vel terræ ſigillatæ, aut conſerva roſarum, cum earum aqua permixta, vel cum aqua infuſionis coriandri præparata, & acidula reddita cum ſpiritu vitrioli, vel cum tinctura roſarum.

Leve decoctum millefolii, pro potu ordinario uſurpatum ad quemcunque ſanguinis fluxum cohibendum efficaciſſimum eſt.

Si acris fluxio, in pulmonem e capite irruens, cauſſa ſit hujus ſymptomatis, præter ſupra dicta, convenient ea remedia, quæ pro catarrhi calidi curatione ſupra propoſita ſunt.

Sedato ſanguinis fluxu, ad impediendam recidivam, vitanda primum ea omnia, quæ humores exagitare ſolent, ut vehemens exercitium, ingens calor, incandeſcentia, vociferatio, vina generoſa, cibi præditi ſale, aut aromate conditi.

Conſerva roſar. vetus teneatur in ore frequenter, præſertim ſub lecti ingreſſum.

℞. Conſervæ roſar. & rad. ſymphyti, an. ℥. i. trochiſcor. de carabe, & de terra ſigillata, an. ʒ. ß. coralli rubri & margarit. præpar. an. ℈. i. ſacchari roſacei ad pondus omnium. Fiat conditum, de quo capiat cochlear 1. per intervalla hora una ante paſtum.

Purgetur quater in anno, vel etiam ſæpius, ſi opus videatur, potione ex rhab. & myrobolanis ſupra deſcripta, cui addatur loco ſyrupi mannæ granatæ ℥. i.

Utiliter etiam ſumi poteſt per aliquod tempus a ſedata hæmoptoe, rhab. torrefacti ℈. i. ſingulis diebus mane, hora una ante paſtum. Immo vero ſi ſanguis valde aqueus & ſeroſus ſit ut plerumque in omni hæmorrhagia ſolet contingere, idem Rhab. non torrefactum, ſed tantum pulveratum dicta doſi maxime conveniet; ſic enim ſanguis, expurgatis paulatim ſeroſis illius humoribus, priſtinam ſuam craſſitiem recuperare poterit. Vel poterit idem rhab. ſumi ad ʒ. i. ſemel in ſeptimana.

Poterit etiam in uſum revocari ſyrupus magiſtralis, ad ſanguinem mundificandum a ſeroſis & tenuibus ichoribus & humoribus.

℞. Fol. Bugloſ. utriuſque fumariæ, lupul. cichorii, endiviæ, agrimon. plantag. polytrichy, ana M. i. ſummit. aſparagi, verbenæ, euphraſiæ, ana M. ß. ſem. cucurbitæ, melonum, ana ℥. ß. ſemin. endiviæ, cuſcutæ, ana ℥. ii. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. ana ℥. i. prunor. dulcium. par. ℥. vi. ſennæ mundat. ℥. iv. polypod. querni ℥. ii. agarici in panno raro ligati ʒ. vi. macis ʒ. i. flor. iii. cordial. & cicer. rubror. ana P. i. Coquantur in aqua ſimplici vel verbenæ ad ℔. i. ß. In colat. diſſolve ſucci pomor. redolent. ℥. iv. ſacchari albi quartaria quinque. Fiat ſyrup. perfecte coctus, aromat. ſantalo citrino. Poſtea in ſyrupo infunde rhab. elect. contuſi, & in panno raro ligati ℥. i. capiat ʒ. ß. vel ℥. ii. cum juſculo bis in menſe.

Cauterium affigatur tibiæ dextræ, vel ſiniſtræ, prout hepatis aut lienis affectus huic ſymptomati occaſionem ſuppeditant.

Denique lactis aſinini chalybeati uſus, per menſem integrum, ad hujus affectus præcautionem erit utiliſſimus. Vel ad potentius hepar refrigerandum, ſerum caprillum chalybeatum illius loco poterit ſubſtitui.

Pro potu utatur aqua leviter cocta, cum ſemine coriandri præparato, vel dococto hordei & liquiritiæ.

CAPUT VII.

De Phthiſi.

Licet phthiſeos nomen generaliter omnem corporis conſumptionem ſignificet, proprie tamen & ſpecialiter pro ea corporis extenuatione uſurpatur, quæ ulcus pulmonum ſequitur.

Hæc autem corporis extenuatio provenit a febre putrida & lenta quæ in hecticam degenerat. Febris vero ab ulcere pulmonis exoritur, a quo propter viciniam, putridi vapores ad cor continuo exhalant, & in eo febrem accendunt. Poſtmodum vero calor ille febrilis a corde in totum corpus diffunditur, ſicque partes omnes intemperie calida & ſicca laborantes, & calorem influentem, intemperatum, ac putredinoſum recipientes, alimentum commode non concoquunt, & male nutriuntur; unde ſenſim propriæ ſubſtantiæ conſumptio ſuccedit.

Febris autem illa propter longitudinem & cauſſæ perſeverantiam in hecticam degenerat; cui tamen non raro putrida conjuncta eſt, quod ex urinis dignoſcitur, & exacerbationibus, quæ certis horis non raro contingere ſolent. Immo vero interdum paroxyſmi febrium intermittentium in phthiſicis obſervantur.

Ulceris pulmonis cauſſa proxima & immediata eſt humor acer & erodens, qui vel aliunde in pulmonem influit vel in ipſo pulmone generatur.

Influit in primis a cerebro pituita acris & ſalſa, catarrhum ſerinum efficiens, qui pulmonem exulcerare facile potis eſt.

Inter-

Interdum vero pituita effluens a cerebro, etiam ſalſitudinis & acrimoniæ expers, exulcerationem pulmonis efficere poteſt, ſi nimirum in eo diutius remoretur, & putredinem contrahat: a putredine autem acrimonia exoriens partem corrodit, & exulcerat.

Non ſemper tamen pituita putreſcens in pulmone, illum ulcerat. Siquidem videmus ſæpe in catarrho pituitam putridam excerni, cum tamen pulmo nullam læſionem conceperit. Sed ad ulcerationem efficiendam duæ requiruntur conditiones, altera ex parte materiæ fluxæ, altera ex parte pulmonis. Ex parte materiæ conditio neceſſaria eſt, ut illa talem habeat diſpoſitionem ac temperiem, quæ per putredinem acquirat inſignem acrimoniam, quæ exulcerationem efficere valeat. Ex parte vero pulmonis concurrere ſolet mollis præter modum, tenella, ac corruptioni parata illius ſubſtantia, quæ uno verbo vitioſa pulmonis conſtitutio vocatur, ab ortu & ſemine parentum plurimum contracta, de qua paulo inferius agetur.

A vicinis etiam partibus humores pulmones exulcerantes & putrefacientes ſolent influere, ut pleura, mediaſtino, diaphragmate, aſpera arteria; & in primis ex earum partium inflammatione ſuppurata, quæ in Empyema convertitur, de quo Hipp. *Aph.* 15. *ſect.* 5. *Qui ex pleuritide empyici fiunt, ſi e ruptione empyematis intra dies* 40. *repurgentur, liberantur, alioqui tranſeunt in tabem*.

In ipſo pulmone generantur quando a vaſe illius rupto vel eroſo, aut ex vulnere aperto, ſanguis effuſus putreſcit, aut a variolis ulcus in eo relinquitur.

Interdum vero ex ipſo pulmonis vitio pravi humores generantur, qui illius ſubſtantiam corrumpunt, & phthiſin efficiunt. Tale autem vitium, ſeu vitioſa pulmonis conſtitutio, plerumque a primo ortu contrahitur, & a ſemine parentum ſimili labe infectorum. Unde phthiſis inter morbos hæreditarios principem locum obtinet, ita ut multas familias viderimus, inevitabili fato, hujus morbi malitia e medio ſublatas.

Hæc autem vitioſa pulmonum conſtitutio non in primis qualitatibus ſita eſt, ſed malignam quamdam ac venenatam qualitatem agnoſcit, cujus ratione contagioſa eſt.

Quamvis negandum non ſit, mobiliorem & laxiorem pulmonum ſubſtantiam, atque adeo corruptioni magis paratam, ad hujus morbi generationem plurimum conferre.

Hæc autem pulmonum vitioſa conſtitutio efficit interdum, ut nulla præcedente deſtillatione, nullo præcedente inflammatorio affectu, aut alia cauſſa evidente, ægri in tabem incidant, ex ſolo partis vitio proprium alimentum corrumpente.

A tuberculo etiam in pulmone genito, ſuppurato, & diſrupto, phthiſis interdum generari ſolet. Eſt autem tuberculum pulmonis, tumor exiguus in quadam illius particula.

Duplex illius genus ab Hipp. conſtituitur 1. *de morbis*, quorum unum crudum tuberculum ab eo nominatur, quod nunquam ad ſuppurationem venit, ſed ſenſim increſcens ſpiritus vias præcludit, & tandem ægrotantem interimit.

Alterum eſt, quod ad ſuppurationem venit, & vomica pulmonis nominatur. Fit autem dupliciter, per fluxionem, vel congeſtionem, & materia collecta vel in cyſtide concluditur, vel ſine veſicula, in ipſa partis ſubſtantia. Veſiculæ illius denſitas ſæpe facit, ut hujuſmodi vomica per multos annos in pulmone geſtetur, nullis ſignis indicata, & nulla alia corpori noxa communicata. Unde Hippoc. *Aphor.* 41. *ſect.* 6. *Quibus ſuppuratio in corpore exiſtens non innoteſcit, iis ob craſſitudinem puris, aut locis innoteſcit*, ita ut multi omnia corporis munia rite exercentes, rupta derepente vomica e medio ſublati ſint, quorum exempla aliquot proponuntur a Fernelio *lib.* 5. *de part. morb. & ſymptom. cap.* 10. e quorum numero fuerunt duo Medici, qui nullis ſignis impendens periculum prævidere potuerunt.

Si pus e rupta vomica effluens in cordis ventriculo feratur, ægri ſubito intereunt, ſi vero ad bronchia tranſmittatur, per anachatharſin expurgari poteſt, ſi corpus ſit validum, & materiæ quantitas exigua, ut plurimum tamen relicto ulcere in pulmone phthiſis inde exoritur.

Cauſſæ etiam externæ ad hujus affectus generationem concurrere poſſunt: inter quas principem locum obtinet contagium, hic enim morbus eſt valde contagioſus, ita ut videamus ut plurimum uxores, maritis phthiſicis aſſiduo inſervientes, eodem affectu corripi, & vice verſa. Sic etiam liberi ejuſdem familiæ ex eodem affectu ſigillatim intereunt non ſolum propter impreſſam labem a ſemine parentum, ſed etiam propter frequentationem illius, qui primus hoc affectu laboravit.

Inter conſanguineos enim facilius & promptius communicatur hujuſmodi contagium, ut tutum non ſit fratribus aut ſororibus, fratris, aut ſororis, phthiſi laborantis cubiculum ingredi. Siquidem μιάσματα illa quæ a phthiſicorum pulmonibus exhalant, & cubiculi totius aerem inficiunt, ab alias (præcipue diſpoſitionem aliquam ad hunc morbum habentibus) in pulmonem attracta, ſimilem in eo diſpoſitionem generant.

Aliæ vero cauſſæ externæ ſunt: primo aer impenſe calidus aut frigidus; calidus enim humores acres in capite contentos fundit & liquat & in pulmonem præcipitat. Frigus conſtringendo & comprimendo, ejuſdem humoris defluxum promovet. Sed maxime noxius eſt aer in primis autumnalis, qui inæqualitate frigoris & caloris acres & ſalſas deſtillationes concitat, unde apud Hipp. *Aph.* 10. *ſect.* 3. *Autumnus tabidis malus*. Secundo ad phthiſim producendam maxime conferunt cibi potuſque acres & ſalſi, & qui caput vaporibus hujuſmodi replent. Ac denique omnes aliæ cauſſæ, tum internæ tum externæ, quæ hæmoptoen inducere ſolent, cum ea plerumque in phthiſin degeneret.

Inter cauſſas antecedentes præcipue recenſentur humores vitioſi, in toto corpore collecti, qui ubi a cauſſis externis commoventur, ad cerebrum tranſmittuntur, & inde in pulmonem confluunt. Huc pertinet menſium, hæmorrhoidum, aut alterius evacuationis conſuetæ ſuppreſſio, quæ materiam catarrhis & fluxionibus ſuppeditat.

Prædictæ cauſſæ hunc affectum inducunt præcipue in diſpoſitis, qui φθινώδεις & πτερυγώδεις ab Hipp. (*II. Prorrh. XII. III. Epid. III.* 142.) nominantur, qui habent pectus anguſtum & depreſſum, collum oblongum & ſcapulas altas, quibus ſi pulmonis mollities & hæreditaria diſpoſitio accedat, inevitabili fato eos ex hoc morbo concidere, neceſſarium eſt. Sunt etiam ad phthiſin diſpoſiti, qui caput habent debile, quod facile ſuperfluis humoribus impletur, eoſque ad ſpiritus organa dimittit.

Veræ & propriæ dictæ phthiſeos differentiæ aliæ non ſunt, quam quæ a cauſſarum varietate deſumuntur. Hipp. tamen plures tabis ſpecies proponit notatu digniſſimas quæ non ad veram phthiſin, ſed ad tabem generaliter ſumptam reduci debent, & ſine pulmonis exulceratione contingunt. Ac primum *lib.* 6. *Epid. ſect.* 8. *text.* 47. tabem ex gonorrhœa proponit hiſtoria ſequenti. *Satyrus in Thaſo, cognomento Grypalopex, cum eſſet annorum circiter viginti quinque ſemen per ſomnum effudit ſæpe, & interdiu quoque ſæpe ipſi prodibat, cum autem ad trigeſimum perveniſſet, tabiſiebat, & mortuus eſt*. Ex continua autem ſuperflua ſeminis profuſione corporis alimentum ſubripitur, unde partes ſolidæ abſumuntur & exſiccantur, ac tandem in tabem incidunt.

Alia tabis ſpecies proponitur ab Hipp. 2. *de morbis*, tabes dorſalis appellata, quæ fit ex nimia venere, corporis habitum univerſum abſumente, ſolidiſque partibus alimentum ſubripiente. Hæc recenter ſponſis effrænatæ libidini deditis ſolet contingere, & eſt præcipua tabis dorſalis ſpecies: quatuor enim illius ſpecies in Hipp. ſcriptis reperiuntur. Prima eſt jam deſcripta ex immodica venere oriunda. Secunda deſcribitur *lib.* 2. *De internis affection. textus* 13. pendens a nimia ſanguinis & nutrimenti copia in medullam ſpinalem irruente, ex qua calor ejus innatus ac facultates omnes obruuntur ac ſuffocantur. A ſanguinis autem copia emaciari corpus, docuit Hipp. 5. *Epid. in hiſtoria viri in OEneade*, qui cum ab alimentis non reſtauraretur, ſed in dies magis contabeſceret, vena ſecta in utraque manu, ſanguineque extracto, quouſque exſanguis redderetur, hoc ſolo remedio perfecte liberatus eſt, cum omnia in caſſum antea tentata fuiſſent. Tertia ſpecies loco citato propoſita eſt, quando ſpinalis medulla reſiccatur, & inde totum corpus areſcit & contabeſcit.

Hujus autem exſiccationis cauſſæ in Hippocratis doctrina duæ inveniuntur. Una cum eſt obſtructio venarum quæ ad ſpinam tendunt, quorum humore nutritur, eoque deficiente, reſiccatur. Altera eſt bilis influxus a capite in ſpinam, quem Hipp. *lib. de locis in homine proponit*.

Quarta deſcribitur *in libro de locis in homine*, quæ fit ex deſtillatione in medullam ſpinalem irruente, his verbis: *Porro, cum retro in ſpinam fluxio proceſſerit, tabes fit hujuſmodi, lumbos dolet, & interiores capitis partes vacuæ videntur ipſi eſſe*: In eodem etiam *libro, num.* 18. hæc habentur. *Cum vero in medullam fluxio contigerit, tabes occulta ac inconſpicua exoritur*. Occultam eam dixit, quoniam hinc langueſcente corpore, morbi cauſſa non ita facile patet. Inconſpicuam autem, quia nec deſtillationis, nec tabis nocumenta, deſtillatione in medulla ſpinali firmata, & non ultra progrediente, ſenſibus clare deprehenduntur. Deſinit tamen eſſe occulta & inconſpicua, ſi fluxio non in ſola ſpinali medulla firmetur, ſed ultra progrediens in os ſacrum & coxendicem irruat. Tum enim evidentior apparet deſtillatio, & dolores, ac motus impedimenta cum ſumma animi demiſſione prodeunt.

Hæc ab eodem Hippocrate clarius explicantur *lib. de glandulis, num.* 10. his verbis: *Alius morbus oritur ex defluxione capitis per venas in ſpinalem medullam, inde autem in os ſacrum impetum facit, quo medulla ipſa fluxionem producit, & in coxendicum acetabula ſive juncturas deponit, & ſi tabem fecerit, homo marceſcit, atque hoc modo contabeſcit, & vivere non expetit. Statim enim ſcapulæ dolent, amboque pedes, ac crura conſequuntur, & ſemper tandem pereunt, multo tempore curati. Sic defloreſcit homo, ac moritur*. Hæc tabis ſpecies a Medicis obſervanda eſt, quia aliquando in praxi occurrit, & iis præcipue contingit, quibus nervi languidi & tabefacti hujuſmodi fluxiones facile recipiunt.

Ad tabis ſpecies etiam referri poteſt tabes ex inedia & fame cujus mentionem facit Galen. *lib. de Maraſmo*, cum deficiente autem nutrimento corpus abſumitur & contabeſcit. Deficit autem nutrimentum in ſolidis partibus, non ſolum ob ciborum penuriam, quos ventriculus concoquit, & ad hepar, generando ſanguini, totius corporis alimento, tranſmittit, ſed etiam quando chylus, in ventriculo ſufficienter concoctus, venas meſaraicas pervadere non poteſt, propter graves earum obſtructiones, ut in ſtrumis laborantibus ſæpiſſime contingit, quorum meſenterium ut plurimum glandulis refertum eſt, a quibus venæ lacteæ comprimuntur, unde totum corpus contabeſcit, & illi tabidi moriuntur.

Pri-

Privantur etiam partes ſolidæ neceſſario alimento, quando ſanguis ſalſuginoſus & parum nutritioni idoneus in venas congeritur, qui niſi per epicraſin curentur, ut docuit Gal. 5. *meth.* omnino inſanabiles ſunt, & inevitabiliter tabidi evadent. Ac denique Galen. *lib. de Maraſmo*, *decimo methodi*, & aliis locis tabem proponit ex inflammatione manifeſta, vel occulta ex ſyncope cardiaca, vel ſtomachica, & alias minus frequentes, quæ dictis locis videri poſſunt.

Veræ phthiſeos ſigna diagnoſtica alia imminentem, alia incipientem, alia vero confirmatum affectum oſtendunt. Quæ omnia graphice deſcribuntur ab Hippocr. 1. *de morbis*.

Imminentis phthiſeos ſigna proponuntur ab Hipp. lib. prædicto, text. 9. his verbis.

Fit autem ſuppuratus, ſi pituita a capite in pulmonem deſtillet. Et primum quidem ut plurimum latenter defluit, tuſſimque tenuem exhibet, & ſputum paulo amarius ſolito & aliquando tenuis adeſt calor. In hac ſententia quatuor ſigna continentur phthiſis imminentis.

Primum ſignum eſt, quod fluxio a principio latenter defluat ad pulmonem, quia tunc temporis materia deſtillans quantitate eſt pauca, & tenuior humoris portio, quæ defluit per parietes aſperæ arteriæ, non irritat pulmonem qui alioqui a principio magis reluctatur, nondum a morbo tabefactus: Unde fit, ut cum ex his minima ſequatur læſio, hæc materia dicatur latenter defluere.

Secundum ſignum eſt, quod humor ille defluens tuſſim tenuem excitet; cum enim in principio paucus ſit, & tenuis, levem tantum tuſſim excitare debet.

Tertium ſignum eſt, quod ſputum amarius ſolito appareat. Quia humor defluens, pulmoni exulcerando idoneus, dulcedinis, acrimoniæ, vel ſalſedinis particeps eſſe neceſſario debet: quæ qualitates, ulteriori calore & præternaturali alteratæ, in amaram qualitatem degenerant. Notum enim eſt, dulcia & ſalſa, dum præter modum coquuntur, amaritudinem contrahere. Cum autem ille calor præternaturalis in principio non ſit valde intenſus, ideo ſputum levem tantum præ ſe fert amarorem, & ſubamarum tantum efficitur.

Quartum ſignum eſt, quod aliquando tenuis adſit calor, id eſt, quandoque illis aliquæ accedunt febres, leviores tamen, & non vehementes. Cum enim materia non ſit conculcata, ſed potius ex diuturna mora, & ex loci continentis calore præternaturali aliquam concipiat putredinem, hinc febris non poteſt eſſe intenſa. Habet enim materia putreſcens multa ſpiracula, per quæ diſſlari poteſt: Quare non eſt mirum, quod principio febres non urgeant, & ſint leviores.

His ſignis ab Hippocrate propoſitis adjungere poſſumus malam thoracis conformationem, & ætatem juvenilem. Si enim illa duo cum prædictis concurrant, phthiſin in procinctu eſſe, certo pronunciare poſſumus.

Prava thoracis conformatio in iis reperitur, qui habent thoracem anguſtum, & ſcapulas prominentes, alarum modo, in ſimilitudinem avium, quæ partem thoracis anteriorem anguſtam, poſteriorem autem latam habent: Quare & pravitatem & malam conformationem thoracis ſimul poſſident. Thoracis anguſtia penuriam caloris nativi, mala conformatio ejuſdem imbecillitatem ſignificat. Si enim calidum inſitum plurimum ac vegetum fuiſſet, thorax amplus & magnus, extenſa ab eo valide materia, formatus fuiſſet. Tanta autem & talis eſt hæc diſpoſitio ad tabem, ut eam Hippocrates nativam tabem appellaverit, quod ab intimis ortus primordiis & naturæ principiis concepta ſit. Quamobrem neceſſarium fere videtur, ita affectus in phthiſin tandem incidere, niſi ab aliis gravioribus morbis præveniantur. Notandum enim eſt obiter, eos qui talem habent diſpoſitionem, ſi gravi aliquo & acuto morbo corripiantur, ut plurimum interimi. Cum enim in his calor nativus exiſtat, paucus in quantitate, & debilis in virtute, cauſſis morbificis vehementibus facile ſuccumbit. Ideo cautiores Medici in hujuſmodi naturis & habitibus, ſi gravi aliquo morbo corripiantur, mortem potius quam ſalutem, aut ſaltem grave periculum præſagient.

Ætas vero juvenilis in diſpoſitis ad hunc morbum producendum maxime eſt idonea, quam definit Hipp. *Aph. 9. ſect.* 5. a decimo octavo ad 35. in illa enim ætate adeſt maxima ſanguinis copia, ruptioni venarum efficiendæ idonea. Adeſt etiam ejuſdem ſanguinis tenuitas & acrimonia, apertioni, aut eroſioni vaſorum producendæ diſpoſita. Contra vero in pueris catarrhi humido multo hebetantur; in ſenibus frigore torpent: Cum in media ætate, propter rationes dictas, frequentius exulcerent. Adde quod in adoleſcentia & juventute plurimi errores committantur in victu, a quibus pravorum humorum copia cumulari ſolent, & prava qualitas maſſæ ſanguinis induci, tum etiam ob vehementiora exercitia in curſu, lucta, ſaltu, armis, & inſolatu, ruptio vaſorum in pulmone & ab ea phthiſis excitari poteſt.

Incipientis phthiſeos ſigna proponuntur ab eodem Hipp. *de morbis, antea citato textu* 10. his verbis: *Temporis autem progreſſu exaſperatur pulmo, & intus ulceratur a pituita inhærente & putreſcente, & gravitatem exhibet pectori, & dolorem acutum ante, & retro, caloreſque acutiores in corpus incidunt, & pulmo a calore ad ſe trahit pituitam ex toto corpore, & maxime ex capite, caput vero calefactum ex corpore. Et hanc putreſcentem ſubcraſſam ſpuit.* In hoc contextu ſex ſigna continentur phthiſeos incipientis.

Primum ſignum eſt, quod temporis progreſſu exaſperetur pulmo: Hoc eſt, tuſſis vehementior, & moleſtior efficiatur. Procedente enim morbo, deſtillatio invaleſcit, ab eaque pulmo lancinatur, atque irritatur ad expulſionem rei noxiæ. Quæ quidem tuſſis non ſolum a materia fluente excitatur, ſed etiam ab ea quæ antea fluit. Cum enim illa ſufficienter non expurgetur, diuturna mora putredinem contrahit, & pravam concipit qualitatem, a qua pulmo magis irritatur ad expulſionem, unde tuſſis vehementer exoritur.

Secundum incipientis atque finientis phthiſeos ſignum eſt gravitas thoracis, quæ ex materia in pulmone congeſta exoritur. Licet enim pulmo ex ſe parum aut nihil ſentiat, & dolorificos affectus in ſe ipſo non percipiat, quia tamen thoraci per membranas alligatur, ideo illi gravitatis ſenſum communicat, quando a majore copia gravatur.

Tertium ſignum eſt dolor acutus ante & retro. Materia enim pulmone contenta, etiam prava qualitate & putredine, pulmonis membranas pungit & vellicat, unde acutus dolor exoritur; dolor enim membranis proprius pungitivus eſt. Percipitur autem ille dolor ante & retro quoniam hæ membranæ ſterno alligantur ex parte anteriore, & dorſo ex parte poſteriore. Infertur etiam talis dolor a moleſtiſſima tuſſi, quæ tuſſis ratione ingentis moleſtiæ & turbationis, quam infert, maligna & ferina ab Hippocrate nominatur.

Quartum ſignum eſt quod calores acutiores in corpus incidant, hoc eſt febres inſignes & vehementes ſuperveniant. Cum enim progreſſu morbi major ex diuturniori mora materiæ morbificæ putredo inducatur, majores inde febres excitari neceſſe eſt. Quamvis enim in ſolo pulmone ab initio materia illa putreſcat, attamen ex ſuppuratione in thorace facta, & ulcere ſuperinducto, putredo humoribus, in venis exiſtentibus communicatur, quibus putreſcentibus varia putridarum febrium genera exoriuntur. Et hæ febres de putridarum genere ſunt, toto genere diverſæ a febricula illa, quæ ab ulcere pulmonis excitatur ex putridis vaporibus, ab eo in cor translatis: Quæ febricula temporis progreſſu in hecticam degenerat, & ideo in phthiſicis complicatio febris hecticæ cum putrida plerumque annotatur.

Quintum ſignum eſt, quod magna pituitæ copia deſcendat a cerebro in pulmonem, quod indicavit Hippocrat. cauſſam referens magni illius defluxus, quoniam ſcilicet pulmo a calore ad ſe trahit pituitam ex toto corpore. Hinc patet humores in toto corpore contentos fieri materiam fluxionis continuæ & copioſæ, quæ phthiſicos infeſtat. Pulmo ex putredine concepta caliditatem contrahit, cujus miniſterio pituitam attrahit e cerebro, cerebrum vero ex toto corpore: Et hæc eſt una ex præcipuis extenuationis & conſumptionis totius corporis cauſſis. Humores enim omnes tum pravi, tum laudabiles, ad illas partes deferuntur, ſicque totum corpus exhauritur.

Sextum ſignum eſt, quod æger pituitam putreſcentem ſubcraſſam expuat; quandoquidem materia fluxa jam putredinem concepit, & ſuperveniente ulcere, neceſſario pus ex eo excernitur, & ideo purulentum ſputum ſcreatur. Eſt autem pituita ſubcraſſa, id eſt inter craſſam & tenuem mediocris; quia cum ex mora, quam facit, in pulmone craſſitiem acquiſierit admixtione ſaniei, quæ ex ulcere pulmonis exſudat, tenuior efficitur; atque adeo mediocrem quamdam craſſitiem acquirit cujus ratione ſubcraſſa ab Hippocrate nominatur.

Prædictis ſignis ab Hippocrate propoſitis hoc tamquam certiſſimum adjungendum eſt, nempe corporis extenuatio cum febre lenta & continua. Nam præter febres putridas ſupra enumeratas, quæ per vices accedunt & recedunt, & ex humoribus in venis putreſcentibus oriuntur, adeſt ſemper febris lenta & aſſidua, ex vaporibus ab ulcere ad cor continuo translatis, quæ nutritionem in toto corpore corrumpit, eique calidam ſiccamque intemperiem imprimit, unde extenuatio neceſſario conſequitur.

His etiam adjungendi ſunt ſudores nocturni, quibus ut plurimum phthiſici vexari conſueverunt, ſimul atque ſomno corripiuntur. Per ſomnum enim calor concentratur, & pulmonis inflammatio augetur, eo calore autem intus augeſcente, magna fit evaporatio, quæ in cute condenſatur, & in ſudorem vertitur.

Addi etiam poſſunt rigores frequentes, nullum typum ſervantes, qui ex puris acrimonia membranas vellicante oriuntur.

Ac denique addi poteſt ſputi dulcedo, quæ in pure incipiente generari ſolet, ſiquidem illa eſt principium ſalſedinis.

Factæ denique ac confirmatæ phthiſeos ſigna proponuntur ab Hippocr. *lib. prædicto textu undecimo*, his verbis: *Quanto vero magis tempus progreditur, tanto magis pus ſincerum exſpuit, & febres acutiores fiunt, & tuſſis frequens ac fortis, & inedia vexat, & tamen alvus inferne turbatur. Turbatur autem a pituita, pituita vero de capite deſcendit. Hic tum ad hoc pervenerit, perit.* His dictis quinque ſigna confirmatæ phthiſeos continentur.

Primum ſignum eſt, quod ſputum reddatur magis purulentum, immo pus ſincerum expuatur.

Secun-

Secundum ſignum eſt, quod febres fiant vehementiores & acutiores, putredine ſemper ulterius procedente, & ulcere magis ſanioſo ac purulento reddito.

Tertium ſignum eſt, tuſſis frequens ac fortis, id eſt frequenter ac fortior quam antea fuerat. Frequentior quidem, quoniam plurima eſt irritatio, pauca vero expurgatio; unde natura iteratis vicibus perficere conatur, quod unica non poteſt. Fortior autem eſt tuſſis, non ſolum quia major puris acrimonia facultatem expultricem acrius ſtimulat; ſed etiam, quia emaciatis ſolidis partibus, thorax quoad cavitatem amplior factus eſt, unde fit tuſſis quædam rauca & reſonans, ut in illis rebus contingit, quæ ex cavo & recondito loco reſonant.

Quartum ſignum eſt, inedia ſeu inappetentia, quæ ægrotantes vexat, & majorem corporis extenuationem inducit. Fit autem illa inappetentia ex eo, quod deſtillatio a capite defluens, non ſolum ad ſpiritualia membra deſcendat, ſed etiam naturalibus partibus communicetur, ventriculo præſertim, cujus orificium, inde labefactatum, functionem propriam, nimirum appetentiam amittit. Adde, quod ex putridis exhalationibus, quæ partim ratione febrium putridarum, partim ratione putridæ pulmonum affectionis ori ventriculi communicantur, appetitricis facultatis robur deſtruatur.

Quintum & ultimum ſignum eſt alvi fluxus, qui a pituita ex capite defluente producitur; unde ſucceſſu temporis ventriculus, & inteſtina labefactantur, ac facultas retentrix debilitatur, hincque alvi fluxus exoritur, qui ad interitum ægrotantem deducit, ut in prognoſtico fuſius dicetur.

His ſignis ab Hippocrate propoſitis adjungenda ſunt alia. Primum eſt, ſumma totius corporis extenuatio, ita ut in illo ſtatu caro muſculoſa univerſa abſumpta ſit, & oſſa omnia ſe prodant, ſola cute contecta. Hinc ungues incurvantur, abſumpta carne, quæ in ſummis digitis exiſtebat, unguesque fulciebat.

His etiam addenda eſt reſpiratio difficilis, tum quia facultas eſt debilis, tum quia bronchia pulmonis a materia putrida & purulenta obſtruunt, tum quod ipſum viſcus, majori parte conſumptum & putrefactum, aerem ſufficientem non trahat ad cordis refrigerium, ita ut quod unica reſpiratio præſtare non poteſt, pluribus atque iteratis perficere conetur.

Ac denique addendum eſt, quod in phthiſi confirmata & ad interitum vergente capilli defluant, malæ liveſcant, niſi quod poſt cibum, elevatis ſurſum vaporibus, rubeſcant, pediculi magna copia generentur, & pedes intumeſcant.

Neque tamen in eo ſtatu tanta ſignorum ſpeculatione opus eſt. Si quis enim vel plebejus (inquit Aretæus) hominem videret pallentem, imbecillum, tuſſientem, macie confectum, hunc vera phthoe laborare pronunciat.

Advertendum tamen eſt diligenter, quod in praxi maximi eſt momenti, catarrhum contumacem in pulmonem defluentem ſæpe veram phthiſim ementiri, ſiquidem pituita putrida puris æmula per tuſſim excernitur, hinc ex putredine fiunt febres, ac corporis extenuatio conſequitur: attamen ita affecti diligenti curatione adhibita facile liberantur. Ideo attente diſtinguendus eſt hic affectus a vera phthiſi; quod fit præcipue, diſtinctione pituitæ putridæ a vero pure: Quæ diſtinctio his præcipue ſignis perficitur, quod videlicet pus coloris eſt cineritii & minus album quam pituita, & interdum varii coloris, & in aquam tepidam projectum, fundum petit, in eaque diſſolvitur. Pituita vero aquæ innatat, & propter viſciditatem cohæret ac minime diſſolvitur: ſi vero ſputi portio diſſolvatur, alia vero minime, tale ſputum fit ex pure cum pituita mixto, quod ut plurimum in phthiſicis contingit.

Quod ad prognoſin attinet, recentis ulceris pulmonis ſanatio difficillima eſt, inveterati omnino impoſſibilis: quia ulcus continuo pulmonis motu & tuſſi magis laceratur, tantum abeſt, ut coaleſcere valeat. Tum medicamentorum vis longo tractu fere exoleſcit, & deperdita pulmonum ſubſtantia nulla arte reſarciri poteſt. Addo quod ulcus, ſputum, febris & macies, contraria remedia expoſcant. Illa enim quæ ulcus exſiccant, ſpiritum impediunt, febrem augent & maciem: humectantia vero, quæ febri & maciei obſiſtunt, ulcus ſordidum efficiunt. Interdum tamen quibuſdam ulcus ſanatum videtur, cruſta ſuperinducta, quæ tamen levi occaſione decidens, morbum renovat, ægrumque ad priorem ſtatum reducit.

Phthiſis, quæ ab ulcere parvo & non diuturno provenit, licet curatu difficillima ſit, non eſt tamen omnino incurabilis, ſi curatio idonea mature adhibeatur. Et non pauca curatorum phthiſicorum exempla apud obſervationum collectores reperiuntur. Spem autem aliquam curationis præbere poſſunt vires robuſtæ, ſputum album, æquale, unius coloris, & quod facile expectoratur. Si humor a capite defluens ad nares convertatur, indeque febris remittat; ſi appetitus vigeat, ſitis abſit, alvuſque quotidie compacta & aſſumptis convenientia deponat. Si æger bono habitu præditus ſit, in ætate puerili, ac pectus habeat amplum & hirſutum.

Quibus phthiſicis ſputum graviter olet, aut alvi fluxus ſupervenit, aut ſputum ſupprimitur, aut facies Hippocratica apparet, mors in propinquo eſt, docente Hipp. 1. *progn.* & *Aph.* 11. & 12. *ſect.* 5. & *Aph.* 16. *ſect.* 7.

Phthiſis acuto morbo ſuperveniens, brevi interimit. Ab aliis vero cauſſis genita, chronica interdum evadit, & ad multos annos perſeverat. Refertque Avicenna, ſe mulierem phthiſicam vidiſſe, quæ per 23. annos vixerit. Et Matthæus de Gradibus dicit, aliam mulierem phthiſicam, quæ circa furnum & ignem quotidie occupabatur, plus viginti octo annis vixiſſe.

Curatio hujus affectus, ut antea dictum eſt, ut plurimum impoſſibilis eſt, ſi nimirum affectus altiores egerit radices: quia tamen incipiens affectus interdum curari poteſt, & multo facilius imminens; in iis ſcilicet, qui ex diſpoſitione hæreditaria in phthiſin incidere proclives ſunt, nondum tamen in eam inciderunt, ideo prophylactica curatio prius proponenda eſt, poſtea vero affectus jam geniti cura erit inſtituenda.

Ad corrigendam igitur pravam illam in tabem propenſionem conveniunt victus refrigerans & humectans, & ea omnia, quæ ſanguinem corrigere, eumque mitem ac blandum reddere poſſunt; omnemque illius acrimoniam & ſalſedinem corrigere, qualia ſunt aquarum dulcium balnea, lactis uſus, & cibaria ſimilis naturæ. Tum etiam decoctum radicis chinæ in potu ordinario exhibitum. Sed multo efficacius erit decoctum ſantalorum, quod non ſolum in curatione tabis inſtantis, vel incipientis; ſed etiam in deſtillationibus ſalſis, præcipue autem tenuibus, in diuturnis ſanguinis fluxibus, ab illius ardore productis, miranda præſtat: & fit ſimili omnino ratione, qua guajaci decoctum componi ſolet, idque vel in aquis ſtillatitiis, modo addita portione vini, vel albi, vel rubri, pro ratione affectus. Paratur autem decoctum ſantalorum, ut guajaci decoctum, cum primarium, tum ſecundarium, & eodem modo exhibetur. His addenda eſt mutatio aeris, quæ ad imminentis affectus præcautionem, & incipientis curationem plurimum poteſt. Ac denique illa convenientia remedia, quæ in morbi jam facti curatione primo loco uſurpanda proponere aggredimur.

Tota igitur jam factæ & confirmatæ phthiſeos curatio verſatur in ulceris abſterſione & conglutinatione, cauſſarum producentium, vel foventium ablatione, febris lentæ & hæcticæ oppugnatione, ac conſumptionis reſtauratione.

Primo igitur, quia cacochymia redundans in corpore, ulcus pulmonis fovere & augere ſolet, blandis purgantibus auferenda eſt, per intervalla repetitis, quamdiu corpus non eſt valde conſumptum. Eæque purgationes componantur ex rhab. manna, caſſia, aut ſyrup. roſac. in hunc modum.

℞. Hordei integri P. ß. liquirit. raſæ, & paſſul. mundat. an. ʒ. iij. jujub. par. ij. flor. bugloſſ. & viol. an. P. ſemis. Coquantur in aqua ſimpl. vel deſtillata convenienti, v. gr. ſcabioſæ aut veronicæ ad ℥. iv. In colat. diſſolve rhab. in aqua ſcabioſ. cum ſantalo citrino infuſi ℈. iv. mannæ ℥. j. ſyrup. roſac. ʒ. ſemis. Fiat potio.

Vel mannæ ℥. ij. cum juſculo pulli, aut communi exhiberi poterunt.

Vel parari poteſt bolus ex caſſiæ ℥. j. cum pulver. liquirit. ſcrup. j.

In principio phthiſeos valentiora etiam purgantia uſurpari poſſunt, ad catharrum acrem & ſalſum, præcipuam ulceris cauſſam, potentius revellendum, qualia in catarrho calido propoſita ſunt.

In eodem etiam phthiſeos principio, antequam corpus ſit emaciatum, convenit venæ ſectio, ad febrem temperandam, & humoris acrimoniam demulcendam.

Ab ipſo etiam curationis initio catarrhus, ſi affectum iſtum foveat, ſiſtendus, & a pectore avertendus eſt. Alioqui fruſtra cæteris remediis pugnatur. Huic autem negotio conferunt ea omnia, quæ in catarrhi calidi curatione propoſita ſunt.

Ac præter illa remedia ſetaceum cervici admotum ſumme eſt efficax. Refertque Fabricius Hildanus, ſe nonnullos phthiſicos hoc præcipue remedio curaſſe.

Tandem ad ulceris ipſius curationem veniendum eſt: Cui uſui maxime conferunt, quæ abſtergunt, conſolidant, & expectorant. Ad hanc rem infinita uſurpari ſolent medicamenta. Efficaciſſima vero ſunt, quæ ſequuntur.

Lac omnes intentiones ad phthiſicorum curationem propoſitas adimplet. Abſtergit ſeroſa ſua parte, conglutinat caſeoſa, corpus nutrit & reficit butyroſa. Cum autem varia ſint lactis genera, omnibus præferendum eſt muliebre, utpote naturæ noſtræ magis familiare, utiliuſque erit, ſi ex ipſo ubere ſugatur. Hujus uſu ſe aliquos reſtitutos vidiſſe teſtatur Platerus: Ex iiſque unum non ſolum convaluiſſe, ſed etiam tantas vires recepiſſe, ut ne lac ſibi in poſterum deficeret, nutricem de novo impregnarit.

At quia multi ab eo lacte abhorrent uſitatius eſt aſininum. Quod quia valde ſeroſum eſt, facile venas penetrat, & ulcus optime detergit. Huic vero ſuccedit caprillum. Aſina nutriatur foliis plantag. rubi, vitis, polygoni, gramine, hordeo, & ſecali. Lac autem recentiſſime mulctum & adhuc calens hauriatur. Idcirco inducta prope cubiculum aſina, in vas calefactum mulgeatur. Aſſumatur primum in prava quantitate ad ℥. iij. vel iv. ut ventriculus illi aſſueſcat, quantitatem illius ſenſim augendo, uſque ad ℥. viij. x. & ℔. j. Ne vero aceſcat, aut coaguletur in ventriculo, atque pulmoni magis fiat amicum, ſaccharum roſaceum ei permiſceatur, ea proportione, ut ad lactis ℥. viij. ſit ſacchari

℥. j.

℥. j. Poſt aſſumptum lac non dormiat æger, ſed levi deambulatione per cubiculum ſe exerceat. Non prandeat, donec lac bene coctum a ventriculo ſeceſſerit, & æger fame provocetur ad cibum. Ut denique hoc commode uſurpari poſſit, non debet adeſſe magna febris, aut dolor capitis, aut hypochondriorum tumor, aut bilioſus alvi fluxus, juxta Aph. Hipp. 64. *ſect.* 5.

Vulgo ſumitur lac ſemel tantum in die, ſed melius eſt bis in die ſumere. Et adhuc melius, ſi æger ſolo lacte nutriatur. Nam præterquam quod in majori copia ſumptum, majores exerat effectus, magnum vitiatur incommodum, quod ex juſculis & carnibus cum lacte permixtis exoritur, facile enim putreſcunt. Si ergo in morbo deſperato curatio tentanda ſit, exhibeatur lac præmiſſa purgatione, ſexta quaque hora, addita manu Chriſti perlata & corallata. Et ne vires deficiant per intervalla, potionibus lactis intermedia, capiat deſtillatum reſtaurans, & continuetur hæc methodus, donec vires refici videantur.

Saccharum roſ. phthiſicis utiliſſimum eſt, tum etiam conſerva roſar. Cujus uſu refert Avicenna, quandam mulierem phthiſicam & deſperatam ita curatam fuiſſe, ut non ſolum ſana, ſed etiam pinguis redderetur.

Eadem teſtatur Meſue multos fuiſſe reſtitutos, præſcripſitque, ut conſerva roſar. recens ſit, non excedens unum annum, magna quantitate, & frequenter aſſumatur cum medicamentis, cibis & potibus tum etiam per ſe, omni hora. Prius tamen mundificantia uſurpentur, quia materiam purulentam & excrementitiam in pulmone retinet.

Quoties vero contingit reſtringi anhelitum, aut ſputum ſupprimi, expectorantia ut ſyrup. de hyſſopo, de tuſſilag. eclegmata, & ſimilia uſurpentur.

Si denique contingat calefactio propter deſiccationem, dentur ſyrup. violac. jujubinus, mucilago ſeminis pſyllii, cydoniorum, & ſimilia.

Sacchari roſac. ſe quoſdam vidiſſe curatos, teſtantur Montanus, Valeriola, Foreſtus, quo ægri in maxima quantitate utebantur. Quidam Pharmacopœus phthiſicus, non notus, ingentem ſacchari roſacei quantitatem ſibi ipſi præparabat, idque perpetuo comedebat, & hoc ſolo remedio ſanatus eſt.

Phthiſicis etiam maxime confert infuſum ex millefol. torment. pimpinel. conſerva roſar. in B. M. paratum, & in cap. de ſputo ſanguinis deſcriptum, ſi per xx. dies illius uſus continuetur.

Decoctum bugulæ, in juſculo vervecis, phthiſi & internis ulceribus mire prodeſt, parum & clementer ventrem laxat, contra naturam conſolidatum.

Trallianus *lib.* 7. *cap.* 1. ſe multos phthiſicos curaſſe gloriatur uſu lapidis hæmatitis. Cujus præparationem & utendi modum propoſuimus in curatione ſputi ſanguinis.

Syrupus ex ſucco hederæ terreſtris commendatur a Quercetano, ejuſque deſcriptio talis eſt.

♃. Succi hederæ terreſtris ℔. j. ß. Digeratur & purificetur ad ignem in B. M. Huic ſucco perfecte depurato adde ſacchari roſar. ℔. j. penidiat. ℥. iv. Coquantur in ſyrupum, quo utatur æger ex cochleari.

Huic etiam ſyrupo idem Quercetanus flores ſulphuris admiſcet, ad conſiſtentiam looch, de quo exhibet quater in die, eoque ſe multos phthiſicos deſperatos & proclamatos reſtituiſſe gloriatur.

Syrupus ex florib. hyperici per infuſionem præparatus in B. M. huic etiam affectui, quemadmodum omnibus ulceribus internis conſolidandis, convenientiſſimus eſt.

Syrupus de ſymphyto optimus, nam detergit, conſolidat, & aſtringendo roborat, tum etiam radix ſymphyti, decocta in juſculo.

Hydromelite ſequenti quoſdam phthiſicos fuiſſe curatos a nonnullis aſſeritur.

♃. Rad. chinæ in taleola ſectæ. Unc. vi. rad. tuſſilag. idoneo tempore collectæ. Unc. iij. rad. bardanæ, & garyophyllatæ, ana. Unc. iij. rad. enulæ camp. Unc. ij. Fol. pulmonariæ, ſcabioſæ totius, veronicæ utriuſque ulmariæ, nummulariæ, an. M. ij. capillor. omnium, h. e. adianti, polytrichi aurei, rutæ murariæ & trichoman. an. M. j. ſummit. florum bugulæ, betonicæ, flor. herbæ paralyſeos, & veronicæ rubræ, an. P. iv. hederæ terreſtris totius M. iij. jujub. dactyl. ſcheſten. paſſul. mund. an. Unc. j. ß. liquirit. hiſpanicæ Unc. j. ß. Omnia debite conciſa bulliant debito ordine, in aquæ fontis puriſſimæ ℔. xxxij. ad mediæ partis conſumptionem, ſubito calore lento. Colaturæ clarificatæ adde mellis Narbonenſis ℔. iv. Coquantur iterum deſpumando ad ſupernatantis ovi terminum. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinnam. inter. ℥. ß. ſem. coriandri Drach. vj. ß. aniſi & fœniculi dulcis, an. Drach. iij. Ponatur liquor in dolium ſatis capax, & ſinatur fermentari, quod promptius fiet ſi dolium in ſole manſerit; hoc enim modo intra 4. dies ſatis erit fermentatum, alioqui multo longius tempus neceſſarium eſt, Semper autem vas apertum, plenum ſervari debet, ut optime deſpumetur. In hunc finem major quantitas hydromelitis conficienda eſt, quam quæ in dolio contineri poſſit. Immo vero ſi morbus urgeat, recens, & non fermentatum uſurpari poteſt, dum aliud in dolio fermentatum, quod etiam dupla, vel tripla quantitate componi poterit, quia per plures menſes eſt uſurpandum. Hujus capiat æger bonum hauſtum bis aut ter in die.

Syrupus ſequens paratu facilior eximias habet vires.

♃. Succor. hederæ terreſtris, veronicæ, & card. bened. depurat. an. Unc. viij. in quibus bulliant leviter fol. adianthi, pulytrich. ſcabioſæ, & lactucæ, an. M. ſem. In colat. diſſolve ſacchari albiſſ. ℔. j. ſem. fiat ſyrupus perfecte coctus, addendo in fine extracti juniperi Drach. iij. ſucci liquirit. & extracti card. bened. an. ℈. iv. Capiat æger cochl. j. hora una ante prandium, & ante cœnam, & ſub ingreſſum lecti.

Cardanus ſe multos phthiſicos, etiam deſperatos, reſtituiſſe teſtatur ſequenti regimine. Ut ſcilicet non utatur æger alio alimento, quam hordeato, ſine juſculo carnium confecto. Potus ſit aqua ſaccharata. Et ſingulis diebus mane capiat Unc. iij. decocti caudarum & bronchiorum cancrorum fluviatilium, facti in aqua hordei cum ſacchari Drach. ij.

Admiratione dignum eſt, quod teſtantur Arcæus, Ingraſſias, Fracaſtorius, & Eraſtus ſe multos phthiſicos curaſſe uſu decocti ligni ſancti, per longum tempus continuato, cum illud rationi cauſſæ antecedentis, humoris ſcilicet calidi & acris, maxime adverſum videatur.

Refert Avenzoar, ab avo ſuo quemdam phthiſicum perfecte curatum fuiſſe, cibando eum pane bene fermentato cum oleo olivarum. Tum etiam ſe ipſum alium ægrotantem eodem morbo, eadem ratione liberaſſe.

Pulvis ſequens a Valeſco de Taranta valde commendatur, & Haly Abbati tribuitur: Eoque præcipue verum phthiſicum ſe reſtituiſſe affirmat. Eodemque Foreſtus fratrem proprium curaſſe teſtatur.

♃. Sem. papav. albi Drach. x. gummi arab. amyli, tragacanth. an. Drach. iij. ſemin. portulac. ſemin. malvæ an. Drach. v. ſemin. cucur. melon. cucumeris, citrulli, cydonior. mundat. ana, Drach. vj. ſpodii, ſucci liquirit. an. Drach. iij. penidiat. ad pondus omnium, fiat pulvis, dentur omni mane Drach. ij. cum ſyrup. de papav. vel jujubino. Eo etiam utatur æger in hordeatis, amygdalatis, aliiſque cibis.

Capivaccius & Claudinus probant oleum vitrioli ad ulcus exſiccandum, ad guttas ij. vel iij. cum aqua roſar. vel ſucco plantag. & modico ſaccharo.

Crollius etiam valde commendat elixir proprietatis, quod ex ſpiritu ſulphuris cum ſpiritu vini, myrrha, aloe & croco componitur.

Chymici medicamenta ex ſulphure, ut flores, lac & balſamum maxime laudant, ut in eorum ſcriptis videre eſt, illorum uſus commodiſſimus talis eſſe poteſt.

♃. Florum ſulphuris, & thuris pulverat. an. ℈. j. Includatur pomo appiano (*vel Borſtorffiano*) excavato. Coquatur pomum, & ſaccharo conſperſum comedatur ab ægro mane, per viij. aut x. dies. Vel

♃. Conſervæ roſar. antiquæ, diamarg. frigid. diapenid. an. ℥. j. flor. ſulphur. pulverat. ʒ. iij. Cum melle deſpumato q. ſ. fiat opiata, de qua capiat magnitud. avellanæ, bis aut ter in die. Vel

♃. Flor. ſulphur. ʒ. iv. ſacchar. in aqua roſar. diſſoluti ℥. iij. Fiant tabellæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

♃. Lactis ſulphur. ʒ. ß. magiſterii perlar. & coral. an. ℈. ß. emulſ. ſem. melon. cum aqua tuſſilag. vel veronicæ factæ, ℥. ij. julep. roſac. ʒ. vj. aquæ cinnam. & manus Chriſti perlat. an. ʒ. ij. Miſce, capiat cochlear unum vel ij. ſingulis diebus mane.

Laudant etiam Chymici nonnulli (*Hartman. in Praxi*) antimonium diaphoreticum, cum triplo ſalis petræ probe calcinatum, ut omnis vis vomitiva ablata ſit. Quod ſingulis diebus exhiberi debet, in tabellas redactum cum ſaccharo roſaceo, vel conſerva roſarum permixtum, vel cum aliis remediis ſupra deſcriptis.

Balſamum Peruvianum ad ulcera pulmonum ſananda multum conducit, ſi ejus gutta una, cum ſaccharo in pilulam redacta, ſingulis diebus exhibeatur.

Pulvis pimpinellæ, ad Drach. j. cum juſculo ſingulis diebus exhibitus, maximæ etiam creditur efficaciæ.

Pilulæ Ruffi a nonnullis commendantur tamquam efficaciſſimæ, ſumendo Scrup. j. ſingulis diebus. Verum in ſequentem modum compoſitæ mirabiles edunt effectus.

♃. Maſſæ pilular. Ruffi Unc. j. antimon. diaphoret. (*recentis*) & gummi guajac. an. Unc. ß. cum balſamo Peruviano fiat maſſa, de qua capiat Scrup. j. per menſem integrum.

Syrup. Corallorum, & gelatina cydonior. huic affectui etiam maxime conducunt.

Rodericus a Fonſeca decoctum ſantali citrini commendat, tamquam præſtantiſſimum remedium ad fluxionem a pulmone inhibendam, quod parat in ſequentem modum.

♃. Aquæ cichorii, acetoſæ, an. ℔. iv. ſantali citrini minutim conciſi, Unc. iij. Fiat infuſio per unam diem. Deinde fiat coctio in B. M. ferventi, obturato vaſe, per tres horas. Hujus decocti capiat Unc. iij. mane, & bibat in potu per 40. dies.

Omnia denique remedia, quæ ad venam pulmonis ruptam conglutinandam in hæmoptoes curatione propoſuimus huic etiam affectui prodeſſe poſſunt.

Suffumigia etiam utiliter uſurpari poterunt, ad ulcus pulmonis potenter exſiccandum, & illa ore, naribuſque frequenter attrahenda ſunt. Compoſitio autem talis eſſe poteſt.

♃. Gum-

♃. Gummi hederæ Drach. j. ß. thuris Drach. j. myrrhæ Drach. ß. ſuccini Scrup. j. benjoini, ſtyracis, an. Drach. ß. hypociſt. Scrup. ij. ſem. coriandri, roſar. rubr. ſantali rubri an. Scrup. j. Pulverentur, & excipiantur mucilag. gummi tragacanth. vel reſina laricea. Fiant trochiſci ſuper prunas injiciendi.

Vel ſimplicius fiant ſuffumigia ex thure, myrrha, maſtiche, benjoino, quæ ſemper ſint in thalamo, ut ſicut aer & odoratus attrahatur.

Efficacius ſuffumigium, ſed non niſi in robuſtioribus corporibus, quidam parant ſic:

♃. Gummi animæ, vel guajaci ℥. ij. tabaci Indici ℥. ß. fol. ſiccor. tuſſilag. ℥. j. hiſſopi, marubii albi, roriſmar. auripigmenti, an. ℥. iij. Fiat omnium pulvis, cujus portiuncula indatur fiſtulæ, qua fumus tabaci hauritur, accendatur & hauriatur fumus bis in die, longe a paſtu, & poſt dimidiam horam capiat doſin decocti ſequentis.

♃. Rad. chinæ, ſalſæ parill. an. Unc. ß. fol. ſcabioſæ, tuſſilag. hederæ terreſtris, ulmariæ capill. ven. & caryophyllatæ totius, an. M. j. hordei integri P. j. liquir. raſ. & uvar. corinth. an. j. Coquantur ad ℔. ij. Colaturæ adde ſacch. roſac. ℥. iv. capiat ℔. ß. bis in die, ut dictum eſt.

Pro delicatioribus ſuffitus humidus uſurpari poterit, ex decocto herbarum compoſitus, qui proceſſus utiliſſimus eſt, ſic enim vires herbarum recta via ad pulmonem feruntur. Omnes autem pulmoni appropriatæ & ulceribus curandis idoneæ uſurpari poſſunt. Sequens formula pro exemplo habeatur.

♃. Tuſſilag. viridis M. viij. hyſſopi M. iij. Incidantur, & includantur in olla, cum tantillo aquæ, lutetur operculum perforatum in ſummitate, ita tamen, ut foramen ſit etiam lutatum. Immittatur olla in clibanum circa medium coctionis panis, qui cum extrahitur, dematur olla, & aperto foramine imponatur infundibulum, atque ita per os attrahatur fumus in pulmones, per nares rejiciendus. Mirabiliter movet exſpuitionem.

Exterius vero linimentum refrigerans & leniens pectori admovendum eſt, mane & ſero.

♃. Gummi tragachanti & arabici, an. ℥. j. Infundantur in aqua roſacea per diem & noctem; adde olei violac. Unc. ſem. butyri recentis Unc. ſem. ſalis prunellæ ℥. ij. camphoræ ℈. j. lactis muliebris q. ſ. Miſceantur in mortario, & fiat unguentum.

Ad conſumptionem reparandam, aut ſaltem impediendam, vel retardandam, præter victum analepticum, ad quem præcipue referuntur hordeata, amygdalata, pineata, oryzata, avenata, & inſtaurantia varii generis, quæ paſſim apud auctores inveniuntur, maxime conveniunt, lac ab initio laudatum, & balneum aquæ tepidæ, vel ex decocto hordei mundati, & amygdal. contuſarum. Quod tamen præſenti catharro non convenit, aut quamdiu febris putredinis particeps eſſe judicatur, aut quando pulmo multis ſcatet excrementis.

Potus ſit aqua ſaccharata, decoctum hordei, & liquirit. hydromel tenue, vel leve chinæ decoctum. De ſuffitibus ſequere Bennetum, qui fuſius exponit hanc rem in Theatro Tabidorum N. B. Auripigmentum tuto non adhibetur.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER OCTAVUS.

DE AFFECTIBUS CORDIS.

PRÆFATIO.

COR varios patitur morbos ſimilares, organicos, & communes; cum tamen pauciſſimi ſint, qui Medici curantis ditioni ſubjiciantur, quandoquidem viſcus nobiliſſimum graves affectus diu ferre non poteſt, quin homo confeſtim de medio tollatur, ſicque nullis remediis locus relinquatur. Nos ideo qui omnes labores noſtros ad uſum artis conferre jam diu conſtituimus, tres tantum cordis affectus explicare decrevimus, qui frequentius in praxi medica occurrunt, & multorum remediorum apparatu oppugnari poſſunt. Atque adeo tria illis capita deſtinavimus, quorum primum erit de ſyncope: Secundum, de palpitatione: Tertium denique de virium imbecillitate.

CAPUT PRIMUM.

De Syncope.

SYncope definitur a Galeno 12. *meth. cap.* 5. præceps omnium virium lapſus. Licet enim in ea ſolum cor patiatur, & ſola facultas vitalis intercipiatur, ea tamen collabente cæteras perire neceſſe eſt, cum ab ea continuum & neceſſarium influxum recipiant.

Dicitur præceps omnium virium lapſus, ut ab aliis affectibus diſtinguatur, in quibus vires paulatim deficiunt donec mors ſubſequatur. Neque obſtat doctrina Avicennæ *fen.* 1. *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 2. proponentis ſigna ſyncopes paulatim advenientis: licet enim cauſſæ ſpiritus diſſolventes, aliquando ſenſim & paulatim operentur, attamen ingraveſcentes ſubito ſyncopen efficiunt, & ideo Avicenna proponit potius ſigna antecedentia ſyncopen, quam ipſam ſyncopen præſentem.

Demum hæc definitio videtur etiam apoplexiæ competere, in qua contingit præceps omnium virium lapſus; quod tamen non eſt veritati conſentaneum, ſiquidem vires cordis in apoplexia permanent, pulſus ut plurimum magnus ac plenus reperitur. Adde quod reſpirationis læſio, quæ in apoplexia inſignis reperitur, etiam ut plurimum cum ſtertore, maxime eam a ſyncope diſtinguat, in qua reſpiratione nullo modo læditur.

Quæritur cur ceſſante actione cordis, actio cerebri ſtatim ceſſet? cum ſpiritus animalis ex vitali generetur per viam coctionis, & in cerebro aliquamdiu manere debeat, licet vitalis continuo non influat. Reſpondemus, cerebrum, ut alias omnes partes, ad actiones ſuas perficiendas indigere continuo affluxu caloris influentis: quo ceſſante, illæ ſtatim ceſſant. Calor autem influens per ſpiritus vitales defertur.

Alii dantur affectus ad ſyncopen maxime accedentes, & ab ea tantum ſecundum magis & minus differentes, nempe ἔκλυσις, λειποθυμία, & ἀσφυξία: ἔκλυσις leve eſt animi deliquium: λειποθυμία, ſeu λειποψυχία, ſeu ἱποψυχία, gravius: ſyncope graviſſimum, quæ ſi eo uſque deveniat, ut in toto corpore pulſatio aboleatur ἀσφυξία nominatur, quæ proximus ad mortem gradus eſt.

Apud Hippocratem & Græcos antiquiores vox iſta σύγκοπη uſitata non fuit, affectum hunc lipothymiam, lipopſychiam, & aſphyxiam appellarunt. Sed paulo ante Galeni tempora hæc vox inventa, & in medium adducta eſt, & in ſpecie graviori malo tribuitur, quam ſit lipothymia & lipopſychia. Sic apud *Galen.* 1. *ad Galauc. cap.* 14. lipothymia eſt ſyncope imperfecta, & ſyncopen ſemper præcedit.

Ex prædictis patet, partem affectam in ſyncope eſſe cor; ſpirituum vitalium officinam, quorum influxu inſitus ſingularum partium calor ac ſpiritus in actum deducitur; ideo ceſſante illa actuatione, ob prohibitum ſpirituum vitalium influxum, omnium partium vires collabi, actioneſque ceſſare neceſſe eſt.

Cauſſa hujus affectus proxima & immediata eſt ſpirituum vitalium defectus, non totalis; mortem enim ſubitaneam affert, ſed tantus ut natura cogatur (ne vires cordi penitus exſolvantur) ſpiritus ab aliis partibus ad ipſum cor retrahere, unde illæ a functionibus ſuis feriari coguntur.

Ille autem ſpirituum defectus quatuor modis potiſſimum contingere ſolet. Vel quia ſufficienti copia non generantur, vel quia geniti diſſipantur & evacuantur, vel quia præter naturam alterantur & corrumpuntur. Vel denique, quia ſuffocantur & obruuntur. Neque generantur vitio facultatis, vel materiæ. Facultas ſpirituum generatrix læditur, vel proprio cordis affectu, vel per conſenſum.

Morbi proprii cordis inſigniores ſunt intemperies malæ, nativam temperiem evertentes, aut ſubſtantiam partium & caloris nativi depaſcentes. Quales ſunt febres ſyncopales, acutæ, & malignæ, ſyntecticæ ſeu colliquantes, & peſtilentes, hecticæ maraſmodes. His accedunt morbi organici, ut conſtrictio & dilatatio nimia, & continui ſolutiones, quæ ad ventriculum cordis penetrantes, citiſſime interficiunt.

Per conſenſum facultas cordis læditur a reliquis principiis, cerebro & hepate, quæ maximam cum corde ſympathiam habent. Sæpiſſime etiam ab ore ventriculi, ob viciniam ſenſumque exquiſitum, unde orta eſt diviſio ſyncopes in cardiacam, & ſtomachicam. Cardiaca eſt illa, quæ fit corde primario affecto. Stomachica vero, quæ per conſenſum ſtomachi producitur. Non raro etiam ab utero exoritur, ex tetris vaporibus ex parte ad cor tranſmiſſis: unde uteri præfocatio, apnœa, & ſyncope hyſterica proficiſcuntur, prout

vapores

vapores illi pulmonem, diaphragma, aut cor impetunt & invadunt.

Vitium materiæ eſt defectus, vel corruptio aeris & ſanguinis ex quibus ſpiritus vitales generantur. Aeris defectus contingit ex reſpiratione, vel tranſpiratione læſa; ſauguinis vero defectus, ex læſa nutritione. Utriuſque corruptio accidit, cum alienam qualitatem induunt. Sic aer inquinatus in conſtitutione peſtilenti, lipothymiam & ſyncope non raro inferre ſolet; Sic tetri odores nonnullis eundem affectum præſtant, immo vero ſuaves mulieribus quibuſdam: ſic ex pravis eduliis corruptus interdum ſanguis generatur.

Spiritus diſſipant evacuationes nimiæ, tum ſenſiles, tum inſenſiles. Senſiles fiunt primo ipſius ſanguinis per os, nares, uterum, alvum, hæmorrhoides, phlebotomiam, aliaque vulnera inſigniora: ſecundo aliorum humorum, qui licet excrementitii ſint, majori tamen copia excreti maximam ſpirituum diſſipationem faciunt, & ſyncopen inferunt. Tales autem humores excreari ſolent per vomitum, alvum, urinas, ſudores, magni abſceſſus apertionem, præcipue introrſum, ut empyematis; tum etiam extrorſum, ut in hydrope, aperto umbilico, contingit.

Inſenſiles evacuationes fiunt ex nimia cutis raritate & contentorum tenuitate, & acrimonia, immodico æſtu, balneo, vel laconico calidiori, immodico labore. Diſſipant etiam vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrænata Venus, ira vel gaudium vehemens, ægritudines longæ & acutæ. His adde ingentes dolores cordis, ventriculi, inteſtinorum, renum, aurium, dentium, & partium omnium nervoſarum.

Spiritus alterant & corrumpunt prava viſcerum diſpoſitio, & quæcumque malignam & cordi inimicam qualitatem obtinent, ut aer & halitus rancidus, venenoſus & peſtilens, reſpiratione, vel tranſpiratione attractus, vel in corpore ex putredine humorum genitus. Idem præſtat venenum aſſumptum, vel admotum, vel morſu animalium venenatorum communicatum.

Denique ſuffocant & obruunt ſpiritus vitales, ſanguinis & ſpiritus ad cor vehemens refluxus: copioſa fuliginum pravarum circa cor & membra vicina congregatio: nimia ſanguinis frigidi & craſſi circa cor, ejuſque venas & arterias, & membra vicina redundantia.

Syncopen graviſſimam, quam mors repentina ſubſequuta eſt, a ſanguinis & ſpirituum ſubito refluxu ad cor, nuper vidimus in nobili virgine, quæ ab ineunte ætate huic ſymptomati erat valde obnoxia, ita ut ex quovis animi pathemate, etiam leviori, in lipothymiam aut ſyncopen incideret. Cum autem egregio adoleſcenti, qui illam ardenter deperibat, matrimonio jungeretur, facto celebri parentum conſanguineorum, affinium, & amicorum conventu, poſtquam ipſi calamus a tabellione traditus fuiſſet, ut nuptialem contractum ſubſcriberet, vix dimidiam ſyngraphi ſui partem exaraverat, cum ſubito in terram concidit exanimis, & omnino demortua. Unde facile fuit conjicere, ex vehementi animi pathemate, maximam & ſubitaneam ſanguinis & ſpirituum retractionem ad cor factam fuiſſe, quæ calorem nativum & ſpiritum inſitum ſuffocaverit, unde mors repentina ſubſequuta eſt.

A ſanguine vero frigido, craſſo, copioſe circa cor, & in majoribus vaſis congregato, ſyncopen oriundam vidit Petrus Salius Diverſus, ut ipſe refert *lib. de affectibus particularibus, cap.* 4. in puella quartum decimum annum agente: quæ cum per diem capitis gravitatem, vertiginem, & anxietatem paſſa eſſet, die ſequenti ſubito extincta eſt. Secto poſt mortem cadavere, in arteria magna, & vena cava totus ſanguis concretus apparuit, ut apprehenſo illius altero principio, integer ex vena & arteria educeretur, ut gladius e vagina extrahi ſolet. Quare judicatum fuit ſubitam hanc mortem a ſola interceptione venarum & occluſione a ſanguine concreto cauſſatam fuiſſe. Caſus iſte rarus eſt, cum ſanguinis concretio in venis in cadaveribus quidem raro contingere ſoleat. Tanta enim eſt venarum ſanguinis continendi proprietas, cum ſint proprium illius conceptaculum, ut etiam poſt mortem illum fluidum conſervent, qui in omnibus aliis locis illico concreſcit. Hujus autem extraordinariæ concretionis rationem deſumit Salius ex analogia ſanguinis extravaſati, qui ſimul atque refrigeratur, ſtatim concreſcit, quod magis ei admixti ſint humores frigidiores, craſſiores, & viſcidiores, pituitoſi nimirum & melancholici, quorum ratione intemperiem conſequutus frigidiorem ad concreſcendum majorem aptitudinem & promptitudinem recepit. Simile quippiam evenire poteſt ſanguini intra venas coercito, qui vitioſis abundans ſuccis, craſſioribus & frigidioribus, venas majores adeo replet, ut ſpiritum intercipiens, & penetrare non permittens, in extinctionem ducat, eoque extincto, ſanguis refrigeretur ac concreſcat, propter humores frigidos & concretioni idoneos, illi admixto; qui ſi præſto non fuiſſent, ſanguis liquidus & incorruptus permanſiſſet. Spargyrici hunc affectum referunt ad ſpiritum quemdam coagulantem & congelantem, ex peculiari & extraordinaria humorum diateſi genitum, quæ cum rariſſime contingat, rariſſimus etiam ſolet eſſe iſte affectus. Et certe ſimplex refrigeratio concretionem iſtam efficere non poteſt, alioquin in defunctorum cadaveribus, hyemis tempore præſertim, ſanguis in venis perpetuo concreſceret, cum tamen omni tempore fluidus reperiatur. Spiritum autem hunc, congelandi vi præditum, exiſtimare poſſumus ſimilem eſſe illi, qui catalepſin induit; in qua membra frigida & congelata redduntur, ut inflecti nullo modo valeant. Spiritus hujuſmodi fixantes & congelantes Chymici in multis animalibus, vegetabilibus, & mineralibus agnoſcunt: tales etiam e terra interdum ſuſcitari docent hiſtoriæ quorumdam hominum & brutorum, & tetris vaporibus in terræ motibus, aut etiam a cavernis quibuſdam erumpentibus congelatorum, ut repente corpora illorum rigida facta fuerint. Tales denique ſpiritus fulminibus miſceri, docet Cardanus, hiſtoria octo meſſorum ſub quercu cœnantium, qui fulmine percuſſi, rigidi omnino facti ſunt, & in eadem ſpecie permanſerunt, ut unus comedere, alius manum poculo admovere, alius bibere videretur.

Signa hujus affectus diagnoſtica vel reſpiciunt ſubjectum, ad illum recipiendum magis idoneum, vel paroxyſmum imminentem; vel eundem præſentem; vel denique cauſſas illum producentes.

Subjecta magis ad ſyncopen diſpoſita ſunt homines, debilitate quadam nativa vel adſcititia, a morbo aut alio caſu prædici puſillanimes, feminæ potius quam mares, virgines menſtrua patientes, mulieres gravidæ, tum etiam illi, qui ſunt raræ texturæ, icterici, ſplenici, & melancholici.

Syncopen imminentem ſignificant, in illis præſertim qui illi obnoxii ſunt, improviſa anxietas, animi perturbatio, capitis gravitas, vertigo, alieni & varii coloris, viridis & flavi obſervatio, coloris faciei, tum etiam pulſus frequens ac ſubita mutatio.

In lipothymia præſente prædicta etiam ſigna reperiuntur, ſed paulo graviora, quibus non raro ſudor frigidus adjungitur, cum ægrotantes (quod præcipuum eſt) de animi defectione conqueruntur.

Præſentem vero ſyncopen demonſtrant præceps omnium virium lapſus, pulſus rariſſimus, formicans, obſcurus, tandemque abolitus, color faciei ſummo pallore, aut livore ſuffuſus; totius corporis, præſertim extremorum frigiditas, ſudor frigidus, ſyncopticus ideo dictus, præcipue in temporibus, collo & thorace.

Signa cauſſarum majori ex parte per ſe manifeſta ſunt. Febres enim malignæ, acutæ, ſyncopales, ſyntecticæ, ſyncopen idiopathicam efficientes, per ſe ſatis conſpicuæ ſunt: cauſſæ etiam externæ, repentinam ſyncopen inducentes, ſenſibus obviæ ſunt, ut ira, & gaudium immodicum, terror ſubitus & repentinus, odores tetri, hæmorrhagia larga, aliæque evacuationes copioſæ, vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrænata Venus, dolores atrociſſimi.

Humores tenuiores & corporis raritatem ſignificant nares acutæ, oculi concavi, collapſa tempora. Flavæ bilis abundantiam oſtendunt morſus oris ventriculi, anxietas, vellicatio, calor & dolor inſignis.

Humorum crudorum copiam ſignificant totius corporis moles amplior, præcordiorum timor, color faciei albidus, nigricans aut liveſcens; pulſus minor, obſcurus, & inæqualis.

Syncope vero ſympathica, ex aliarum partium vitio producta, ex earundem partium affectarum ſignis innoteſcit. Sic ex affecto ventriculo ſi provenit, ejuſdem partis affectus præceſſerunt, ut nauſea, vomitus, ventriculi morſus, oris amaror, ſitis, & ſimilia. Idem de aliis partibus eſto judicium. Si vero nullum alicujus partis affectæ judicium appareat, ex primario cordis affectu ſyncopen exoriri, indicio eſt.

Ab aliis affectibus ſyncope propriis etiam ſignis diſtinguitur. Ab epilepſia quidem, quod in ea ſit convulſio, non autem in ſyncope; ab Apoplexia, quod in ea inſigniter lædatur reſpiratio; etiam ut plurimum cum ſtertore, & pulſus non admodum imminuatur, niſi in morti proximis: In ſyncope vero pulſus fere aboleatur, & reſpiratio libera permaneat. Ab uteri ſuffocatione diſtinguitur quod in ea partes ſpirituales ut plurimum maxime afficiantur, ægrotantes ſtrangulari videantur, pulſus tamen non valde immutetur, neque faciei color, qui ſtatum naturalem ſervat, immo frequenter rubicundior apparet: in ſyncope vero reſpiratio non lædatur, pulſus vere abolitus ſit, & facies admodum palleat. Aliquando tamen ſyncope cum uteri ſuffocatione conjungitur, & tum pulſus interdum non percipitur.

Prognoſis hujus affectus ex Hipp. primum deſumitur *Aph.* 41. *ſect.* 2. *Qui frequenter ac fortiter ſine cauſſa manifeſta deficiunt animo, derepente moriuntur.* Quia, ut ante dictum eſt, ſyncope gravior vires cordis penitus opprimit vel exſolvit, unde mors conſequitur.

Syncope, a qua homo non reſtituitur poſt irrorationem faciei cum aqua roſacea, poſt vini exhibitionem & ſternutatoria naribus immiſſa, eſt lethalis.

Cum quis a ſyncope ſuſcitatur, non ſtatim ſalus promittenda eſt. Si enim pulſus non reſtituitur, & color vividus non redit, ægerque frigidus ſemper manet, in ſyncopen cito relabitur, ex qua periculum impendet.

Quæ ab immodicis evacuationibus, timore, triſtitia, aut alia evidenti cauſſa ſyncope exoritur, minus periculoſa eſt, quam quæ ab interna cauſſa procedit.

Quod ad curationem ſpectat, cum ſyncope a variis cauſſis dependeat, illarum ratione diverſum curandi modum deſiderat.

A quacumque tamen fiat cauſſa, urgente paroxyſmo ſequentia conveniunt: Supinus decubitus, injectio aquæ frigidæ in faciem, ſternutamenti, concitatio vini generoſi, aquæ cinnam. imperialis, vitæ, cæleſtis, & ſimilium in os immiſſio, admotio prope nares panis e furno calentis, vociferatio & ægri agitatio, narium compreſſio, & digitorum

con-

contorſio, pilorum evulſio, frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ.

A ratione cauſſarum diverſarum curatio varianda eſt in ſequentem modum.

Si ex defectu alimenti ducit originem, vino generoſo aſſumpto reparetur, & cruſta panis, in eodem madefacta & aſſumpta, tum etiam alimentis ſorbilibus & valde nutrientibus, ut juſculis deſtillatis, reſtaurantibus, & ſimilibus.

Inter alia plurimum valet ferculum ex ovis, ſaccharo, vino, & cinnamomo, ſequenti capite deſcriptum.

Si ab humorum tenuitate, qua ſpiritus facile exhalant, odoramenta & cibi boni ſucci, incraſſanteſque exhibeantur: cutis pori conſtringantur col. roſaceo, maneat æger in aere frigidiori.

Si ab hyſterico affectu, remedia illi appropriata adhibeantur.

Si a maligna qualitate, cardiaca, & alexipharmaca uſurpentur, qualia in febrium malignarum curatione præſcribi ſolent.

Si a veneno hauſto, venenum illud evacuantia, & tum manifeſtis qualitatibus, tum peculiari proprietate oppugnantia propinentur. Ideoque vomitus ſtatim provocetur, poſtmodum theriaca exhibeatur. Deinde ſi ſentiatur ardor, vel eroſio ventriculi; lac vel butyrum accipiat, vel juſcula pinguia, aut potiones cardiacas refrigerantes.

Si ab immodica evacuatione, æger odoribus, cibo, potu, ſomno & quiete reficiendus.

Si a nimia profuſione ſanguinis, ponatur æger ſupra lectum, capite declivi, aqua frigida facies irroretur, detur parum vini, aqua frigida diluti.

Si a ſuperpurgatione, detur theriaca recens, vel in ejus defectu, antiqua, cum opii gr. j. aut ij. vino diſſoluta: vel quod melius eſt, laudani gr. j. ij. iij. Totus venter oleis ſequentibus inungatur.

♃. Ol. myrtin. & cydon. ana Unc. j. ſemis, ol. abſinthii Unc. j. aceti roſacei parum. Miſce, fiat inunctio frequens.

Injiciatur, ſi opus fuerit, clyſter ex lacte chalybeato, addendo vitello ovorum n. iij. philonii Romani ʒ. j. ad ij.

Fiant frictiones brachiorum & partium ſuperiorum.

Mica panis, vino madefacti, aut etiam vinum ipſum exhibeatur.

Ac denique evacuatio quævis, ſive ſanguinis ſit per nares, uterum, aliaſque partes; ſive aliorum humorum, per vomitum, aut alvi fluxum, remediis propriis capitibus deſcribendis, erit cohibenda.

Quæ a ſudore nimio exoritur ſyncope, curatur remediis ſudorem coercentibus, ut aqua frigida, vel roſacea, ſola, aut cum modico aceto, in faciem & manus affatim conjecta. Aer etiam prædictis aquis, aut flabellatione refrigeretur. Epytemata frigida cordi adhibeantur ex aqua roſar. acetoſæ, borrag. & pulv. diamarg. frigidi, cum tantillo vini, penetrationis gratia.

Julepi etiam refrigerantes ex ſyrupo acetoſo, violaceo, de pomis, aut de limonibus, cum aquis refrigerantibus, & ſale prunellæ frequenter exhibendi. Obſtruantur pori inunctionibus cutis ex ol. roſac. myrtino, maſtichino. A vino æger abſtineat. Nullo pacto fricetur, ſed ſæpe locum mutet, & leviter operiatur. Lectus ſequenti pulvere ſinapiſetur.

♃. Flor. nymphææ & roſar. rubr. ana ℥. iij. ladani puri ℥. ß. ſtyrac. ℥. ij. myrtill. & granor. ſumach, ana ℥. ij. Fiat pulvis.

Si ex ſuffocatione ſpirituum, ad ambitum corporis illi revocandi ſunt frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & ſimilibus remediis. At ſi a plenitudine oriatur ſuffocatio, ſanguis copioſe, ſed per intervalla detrahendus eſt.

Si a terrore & metu; ſanguinis miſſio etiam uſurpanda eſt, ne affluxu ſanguinis, obſtructio aliqua vel inflammatio exciteтur.

CAPUT II.

De Palpitatione cordis.

Ut in ſyncope motus cordis imminutus; ſic in palpitatione eſt depravatus. Male a quibuſdam tremor cordis nominatur, cum tremor ſit paſſio motus animalis & voluntarii, & non niſi partibus voluntatio motu præditis competat.

Galenus *lib. de tremore, palpit. & convulſ.* dicit palpitationem a ſolo morbo fieri, nempe, ſola cauſſa morbifica, partem attollente & deprimente, ſine ullo facultatis concurſu; tremorem vero partim a morbo, partim a facultate. Hinc multi palpitationis vocabulum cordi & aliis partibus univoce tribuentes, eodem modo fieri exiſtimant in corde, ac in cute & muſculis, in quibus palpitatio contingit a ſpiritu flatulento, ad eas partes violenter impulſo. Si enim ab eodem ſpiritu impletum, atque iterum evacuatum cor moveatur utris inſtar, (in quo tale aliquid a liquore violenter infuſo vel ſpiritu inflato & rurſum compreſſo contingit) palpitationem pati exiſtimant. Verum diſpar admodum eſt ratio, cutis enim & muſculi non habent naturalem ſeſe dilatandi ac conſtringendi vim, ſed tantum a cauſſis morbificis motum illum acquirunt. Cor vero cum naturalem habeat dilatandi ſeſe ac conſtringendi facultatem, palpitatio cordis ſine motu illius fieri non poteſt. Et fruſtra a nonnullis multa loca congeruntur ex Galeno, quibus probare conantur, palpitationem cordis non fieri a natura, ſed a morbo, vel potius cauſſa morbifica. Galenus enim in omnibus iis locis agit tantum de palpitatione, quæ in cute & aliis partibus externis fit, non vero de palpitatione cordis, quæ alterius naturæ eſt. Ipſe Galenus 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 2. palpitationem cordis & arteriarum ab aliarum partium palpitatione diſcernit.

Eſt igitur cordis palpitatio, immoderata & præternaturalis illius partis concuſſio, vehementi diaſtole ac ſyſtole moleſta; quæ tanta interdum eſt, ut (docente Fernelio) ſæpe ſit animadverſa, thoracis vicinas coſtas effregiſſe, ſæpe & eas, quæ ſupra mammas ſunt, de propria ſede depuliſſe, ſæpe etiam arteriam foras dilataſſe in aneuriſma, contracti pugni magnitudine, in quo & tactu & viſu conſpicua erat pulſatio.

Fit autem immoderata illa cordis concuſſio, ex facultate pulſifica ſtimulata, & irritata a re moleſta, & uſu illius plurimum aucto.

Hic objici poteſt, in febribus hæc omnia reperiri. Immoderata enim fit ſyſtole & diaſtole, facultate irritata a re moleſta, vel uſu aucto, ob calorem immodicum cordi impreſſum.

Reſpondemus, motum cordis in febribus diſtingui a palpitatione tantum per magis & minus: & motum cordis depravatum dici palpitationem: quando inſignis & vehemens eſt: ſi vere tantam vehementiam non habeat, pulſus frequens, magnus, velox, aut celer nominatur, ad aliaſque pulſus immutati & præternaturalis differentias refertur.

Cauſſæ igitur palpitationem cordis efficientes, ad tria capita reduci poſſunt. Vel enim eſt res moleſtans & irritans: vel refrigerationis neceſſitas; vel ſpirituum defectus: quæ duæ cauſſæ poſteriores ad uſum auctum referri poſſunt.

Cauſſa moleſtans omnium frequentiſſima eſt, ita ut quamplurimi auctores haud unicam agnoverint, reliquæ vero rariores. Iſta autem cauſſa moleſtans, ut plurimum eſt vapor, vel flatus, qui quantitate, vel qualitate, vel utraque cordi moleſtiam parit. Qualitas autem vel manifeſta eſt, vel occulta.

Vapor manifeſta qualitate moleſtus, vel in ipſo corde eſt, & partibus vicinioribus; vel aliunde ab aliis partibus remotioribus tranſmittitur, iiſque ſubito, in abditos cordis ſinus ingreſſus, expultricem viſceris ſtimulat, quod ſummo robore naturaliter præditum, potenter inſurgit, & vehementiori niſu hoſtem expellere nititur.

In corde aut partibus vicinis, potiſſimum pericardio, humores frigidi & craſſi interdum colliguntur, e quibus vapores elevantur, & ad cordis ventriculus transferuntur, ubi palpitationem efficiunt.

Ab aliis vero partibus remotioribus vapores & flatus ad cordis ventriculos elevantur puta ventriculo, liene, utero, cæteriſque ventre inferiori contentis.

Vapor occulta qualitate moleſtus cor non raro afficit in febribus malignis, peſtilentibus, in venenis aſſumptis; & aliquando vermes putreſcentes, ſanguis menſtruus retentus, ſemen corruptum, alia putrida materia, vapores malignos ad cor mittunt, qui facultatem illius vehementer irritant.

Humores varii cordi moleſtiam exhibent, quantitate, vel qualitate peccantes; ſic ſanguis nimia quantitate venas & arterias, tum & cordis ventriculos gravans, ut libere moveri nequeant, cordis palpitationem efficit, motum illius liberum impediens, quem defectum ut reſarciat facultas, violentius movet. Sic aqua in pericardio contenta, nimia copia luxurians, cordis ſubſtantiam comprimit, illiuſque ventriculos, ut libere dilatari valeant. Idem præſtant humores confertim ad cor affluentes, ut fit aliquando in vulneribus, formidine, ac terrore.

Humores qualitate peccantes cordi infenſi ſunt, eique moleſtiam afferunt, ſi venenati, putridi, corrupti, acres, & calidi nimis fuerint. Ejuſmodi eſt præcipue bilis torrida & exuſta, in cordis ſubſtantiam impetum faciens, illiuſque vim expultricem irritans.

Tumores etiam, licet rarius, hujuſmodi effectum excitant, ut inflammatio cordis, abſceſſus, tuberculum arteriis pulmonum prope cor exortum, quod Antipatro Medico contigiſſe refert Galen. 4. *de loco aff.* unde poſt pulſum inæqualem, in palpitationem & aſthma incidit, ex quo ſubito interiit. Sic refert Dodonæus, ſe callum in arteria magna, loco cordi proximo, obſervaſſe; unde palpitatio orta erat, multis annis perſeverans.

Tumores etiam in pericardio excitati, ſive humoris expertes, & ſcirrhoſi ſint, ſive humorem in ſe contineant, ut ſunt puſtulæ hydatides: In corde ipſo calculi oſſicula, polypi & carnis fruſtula interdum generantur, quæ palpitationem efficiunt. Sic refert Platerus, in quodam diuturna cordis palpitatione vexato, & tandem e medio ſublato, oſſeum quiddam in corde deprehenſum fuiſſe. Schenkius vero refert, Sacerdoti cuidam, qui a teneris annis uſque ad annum 42. quo e vita diſceſſit, cordis palpitatione laboraverat, in cordis baſi carnis excreſcentiam repertam fuiſſe, quæ ſex drachmas pendebat, & alterum corculum repræſentabat.

Secun-

Secunda palpitationis cauſſa ſupra propoſita fuit reſrigerationis neceſſitas, quæ tum præcipue adeſt, cum calor præter naturam in corde augetur, a quo ſpiritus intus accenduntur, ac propterea motus cordis & arteriarum augetur, ut quod abſumitur, reſtituatur, & calor refrigeretur. Id quidem fieri ſolet interdum a cauſſis internis, quod tamen rariſſimum eſt, ut antea diximus, frequentius vero ab externis, ut ira, exercitatione vehementi, & ſimilibus. Quemadmodum obſervavit Platerus juvenem quemdam admodum calentem, cum in ludo parvæ pilæ ira corriperetur, ſicque duæ cauſſæ conjungerentur, palpitatione cordis adeo vehementi correptum fuiſſe, ut inde mors conſequuta ſit.

Tertia cauſſa fuit ſpirituum defectus, qui fit per inediam, vigilias, iram, gaudium, metum, pudorem, morbos vehementes, aliaſque cauſſas, ſubito & copioſe ſpiritus diſſipantes. Quem ſpirituum defectum cor reſarcire contendens, ut illos promptius & copioſius regeneret, & ad totum corpus celerius tranſmittat, motum ſuum intendit, ac celeriorem efficit.

Notandum eſt pro coronide, palpitationem cordis longe frequentiorem eſſe, quæ fit per conſenſum aliarum partium, quam ipſo corde primario affecto. Habet enim cor cum omnibus corporis partibus conſenſum per arterias & venas, per quas vapores, flatus, & humores tranſmittuntur. Quæ omnia ſuo loco in diagnoſi jam proponenda clarius innoteſcent.

Diagnoſis hujus affectus vel ad ipſum affectum, vel ad cauſſas illam producentes refertur.

Affectus ipſe ſenſibus conſpicuus eſt, æger enim manifeſte palpitationem in ſe percipit, & adſtantes, manum regioni cordis admoventes, motum illum vehementem percipiunt. Immo vero viſui etiam & interdum auditui ſeſe objicit, ſubſultans enim arteriarum motus, præcipue in jugulo, viſu deprehenditur: aliquando etiam eum audiri, teſtatur Foreſtus exemplo juvenis cujuſdam, cujus cor adeo palpitabat, ut prætereuntes, feneſtræ cubiculi clauſæ aurem admoventes, clare exaudirent.

Cauſſæ palpitationem producentes ſuis etiam ſignis diſtinguuntur. Calida intemperies dignoſcitur ex pulſus magnitudine, celeritate, crebritate, febre & calore thoracis, magna & frequenti reſpiratione, & frigidorum appetentia.

Si e vapore aut flatu generetur cordis palpitatio, cito fit & cito deſinit, a levi corporis motu excitatur, reſpiratio interdum difficilis eſt, interdum etiam tremor genuum contingit; oculorum tenebræ, ſonitus aurium, & dolor non raro alicujus partis, ſubito evaneſcens. Cujus autem naturæ & qualitatis ſit vapor aut flatus palpitationem committens; ex ſignis humoris corpore aut partibus quibuſdam redundantis colligitur, cum vapores & flatus ab humoribus perpetuo elevari ſoleant.

Si ab humoribus cordis palpitatio generetur, affectus non adeo ſubito invadit, & diutius perſeverat. Qualis autem humor cauſſa mali ſit, ex ſignis humoris in toto corpore redundantis, facile internoſci poteſt. Ac præcipue ſanguinis copia, a qua frequentius quam ab aliis humoribus hic affectus generatur, cognoſcitur ex pulſu vario & inæquali, ita ut nunc magnus, nunc parvus, tardus, iterumque velox exiſtat; cui etiam reſpiratio proportione reſpondet, cor ægrotanti conſtringi & opprimi videtur, quod ipſum teſtantur calor excedens, diſtenſio venarum, rubor faciei, tempus vernum, ætas, regio, & victus ratio ſanguinem multiplicans.

Quæ per conſenſum aliarum partium palpitatio exoritur ex propriis illarum partium affectarum ſignis innoteſcit. Sic ventriculi conſenſum indicat inappetentia, nauſea, humorum peſſimorum vomitus, & ſtomachi morſus. Moleſta circa pancreas aut lienem pulſatio, aut alius lienis affectus, materiam in iis partibus latitantem ſignificat, a qua vapores & flatus ad cor tranſmittuntur. Sic menſium ſuppreſſio, & affectiones hyſtericæ, ab utero malum exoriri ſignificant.

Aqua in pericardio redundans difficilius cognoſcitur, conjectura tamen eam ſuſpicari poſſumus, ſi pulſus mollis & languidus ſit, & æger conqueratur, ſibi cor velut aquæ innatare & ſuffocari, ſi malum ſit continuum, & in atrophiam vel hecticam degeneret.

Si humores maligni & venenati huic affectui originem dederint, magna in pulſu varietas apparet, virium maxima dejectio; & interdum lypothymia, aliaque malignitatis ſigna conſpiciuntur.

Si a tumore palpitatio oriatur, notabilis in pulſu apparet varietas & motus cordis a naturali valde recedit, admodum inæqualis & inordinatus eſt, & ſi humor ſit calidus, ingens in corpore erit inflammatio, ſitis magna, difficilis reſpiratio, ſuccedit lipothymia, & tandem mors conſequitur. Si vero tumor durus ſit in pericardio, affectus eſt continuus, & æger ſenſim & ſine cauſſa manifeſta contabeſcit. Si caro vel quippiam aliud ſolidius cordi adnaſcatur, palpitatio a morbi principio uſque ad mortem continuo hominem infeſtat.

Denique ſpirituum defectus, cordis palpitationem excitans cognoſcitur ex cauſſis præcedentibus, a quibus magna ſpirituum exſolutio fieri potuit; tum etiam ex pulſu crebro, celeri & parvo, & quod ex quovis labore, etiam leviſſimo palpitatio contingat. Simile enim quippiam convaleſcentibus accidit, quibus ex deambulatione, aut quavis alia corporis agitatione, etiam leviori, pulſus immutatio ſit ſatis inſignis, & palpitationi analoga.

Prognoſis hujus affectus ita inſtituenda eſt, ut periculoſus dicatur, ob læſum cordis motum, quo vita conſervari debet, & frequenter ad ſyncopen deducit, tandemque hominem de medio tollit. Veriſſima enim eſt obſervatio a Gal. propoſita, *comm. Aph. 41. ſect. 2. & 5. de loc. aff. cap. 2.* omnes, qui juvenes, aut in declinante ætate, cordis palpitationi maxime obnoxii fuerunt, ante ſenectutem mortuos eſſe. Frequens enim palpitatio ſignum erat facultatis vitalis admodum debilis.

Palpitatio idiopathica eſt ſympathica periculoſior; immo ut plurimum lethalis. Tum etiam illa, quæ ab interna cauſſa ſit, periculoſior eſt illa, quæ ab externa producitur: niſi magna ſit externæ cauſſæ vehementia, ut veneni, vel alicujus vulneris inſignioris.

Si a cordis tumore, vel ſoluta unitate palpitatio procedat, inſanabilis & deplorata.

Curatio palpitationis cordis varia eſſe debet pro varietate affectuum, a quibus dependet. Ac primum ea, quæ a peculiari affectu cordis eſt, aut pericardii, curationem non recipit. Ideo tuta practicorum curatio ad ſympathicum dirigitur, quæ a variis partium inferiorum affectibus dependet, quorum curatio e propriis locis depromenda eſt.

At præter illa remedia, quæ cauſſæ ſublationem reſpiciunt, uſurpanda etiam ſunt, quæ ſymptomatis ſedationi aut lenitioni conferunt, cor reficiendo roborandoque, nec non flatus & vapores ex humoribus melancholicis, crudis, & pituitoſis elevatos diſcutiendo. Qualia ſunt julepi cardiaci, opiatæ, epithemata, & odoramenta in virium imbecillitatis curatione deſcribenda, tum etiam ſequentia.

♃. Conſervæ, meliſſæ, anthos, flor. borrag. & caryophylli noſtratis, ana ℥. j. confect. alkerm. & theriacæ vet. an. ʒ. j. diambræ Spec. & diamoſchi dulcis, ana ℈. j. Cum ſyrup. de cortice citri, fiat opiata, qua utatur frequenter.

♃. Aquar. bugloſſ. roſar. & flor. arantiorum, ana ℥. ij. ſyrup. caryoph. noſtr. ℥. j. ß. aquæ cinnamomi ʒ. ß. ſpiritus roſar. ʒ. ij. confect. alkerm. ℥. j. Miſce, dentur cochlear. ij. per intervalla.

Liquor ſequens ad imitationem ſucci ex cordibus, ſequenti *cap.* deſcribendi, erit utiliſſimus.

♃. Corda porci, aut vervecis num. iij. cinnam. & caryoph. ana. ʒ. j. ſem. acetoſæ & lactucæ, ana ʒ. j. ſ. vini albi Unc. ij. (vj.) aquar. borrag. ſcabioſ. & roſar. ana Unc. j. ſem. (iij.) confect. alkerm. ℥. j. Bulliant omnia inter duo vaſa. De hoc liquore capiat cochl. ij. mane & veſperi.

♃. Roſar. rubr. & flor. roriſm. ana ʒ. ij. flor. lavendulæ Drachm. j. ſem. angelicæ, cortic. vitri, caryophyll. cinnamom. macis, ana ʒ. ß. croci Scrup. j. moſchi, ambræ, ana gr. vj. Cum ſindone rubro fiat ſacculus, qui irroretur vino albo, & aqua roſar. Applicetur tepide regioni cordis.

♃. Unguenti roſac. ℥. ß. olei cinnam. & caryophyll. ana gutt. vj. moſchi, ambræ ana gr. iv. Miſce, fiat linimentum, quo illinatur regio cordis.

Clyſteres purgantes & carminantes, frequenter injecti, flatuoſam materiam potenter evacuant & diſcutiunt.

Sed venæ ſectio omnibus remediis præſtat in hoc affectu urgente paroxyſmo. Et Galen. teſtatur *5. de locis affectis, cap. 2.* ſe nunquam inutiliter venam ſecuiſſe in palpitatione cordis.

Quidem practici admovent thoraci cucurbitulas ſine ſcarificatione, quibus magnam vim tribuunt diſcutiendis ac dirigendis flatuoſis ſpiritibus, qui in partibus internis incluſi continentur. Alii hypochondriis admovent, quando in iis locis mali minera reſidet.

At Zacutus Luſitanus cucurbitulam ſcarificatam regioni cordis admovit, ſi credere fas eſt, cum miro ſucceſſu, ut videre eſt in hiſtoria ab eo deſcripta *in Praxi Medica admiranda, obſerv. 133. lib. 1.*

Alii vero commendant rhaponticum verum, ad ℈. ij. cum vino exhibitum, aut vinum, in quo eadem radix macerata fuerit.

CAPUT III.

De imbecillitate virium.

ETſi virium imbecillitas omnium actionum, ſcilicet animalium, vitalium, & naturalium læſiones generatim comprehendat: ſtricte tamen, & peculiariter vitales ſignificet, quæ pulſu debili & infirmo denotantur. Illa autem virium imbecillitas in omnibus morbis gravibus, in quibus natura vel ſuccumbit, vel ægerrime reſiſtit cauſſæ morbificæ, reperiri ſolet.

Quemadmodum igitur in palpitatione actio cordis nimirum pulſatio, eſt depravata; ſic in virium debilitate eſt imminuta: in quo quidem cum ſyncope coincidit. Ab ea tamen differt, quod pulſus imminutio in ſyncope tanta fit, ut ille ſit fere abolitus & ægerrime percipiatur: at in debilitate virium, manifeſtus & conſpicuus, neque adeo imminutus, quemadmodum in ſyncope.

In

In hac perpetuo facultas animalis etiam offenditur, motus impotentia ſequitur, quæ ſine ullo cerebri, nervorum, aut muſculorum vitio contingit, ſed tantum procedit a ſpirituum vitalium defectu, qui ſufficienter cerebro non communicatur, ut ex iis ſpiritus animales generentur.

Cauſſa proxima virium imbecillitatis eſt caloris nativi & ſpirituum defectus; a quibus vita & robur partium dependet. Contingit autem ille defectus in ſingulis partibus, ex defectu ſpirituum vitalium caloris influentis a corde. Deficiunt autem ſpiritus vitales, vel quod ſufficienti copia non generentur, vel quod geniti diſſipentur, corrumpantur, aut ſuffocentur, quemadmodum in ſyncope fieri diximus. Ubi tamen hæc differentia reperitur, quod in ſyncope cauſſæ defectum ſpirituum producentes, ſubito & derepente effectum ſuum producant, in virium autem imbecillitate ſenſim & paulatim operentur. Atque adeo in ſyncope & lipothymia ſpiritus vitales pene & toti & ſubito deficiunt; at in virium imbecillitate pauciores, quam debeant ſingulis partibus communicantur.

Præterea cum calor nativus non ſolum calore influente, ſed etiam humido primigenio, tamquam pabulo indigeat: ſi humidum iſtud deficiat aut imminuatur, etiam calorem nativum debilitari & vires labefactari neceſſe eſt.

Cauſſæ autem efficientes, ut ſpiritus non generentur, vel diſſipentur, vel corrumpantur, vel ſuffocentur, in ſyncopes theoria præpoſitæ ſunt.

Diagnoſis hujus affectus nulla explicatione indiget, ſiquidem malum per ſe patet, & ægri ſponte de virium imbecillitate conqueruntur. Signa vero cauſſarum in ſyncope fuere propoſita.

Prognoſis etiam ex varia cauſſarum diſpoſitione dependet. Prout enim cauſſæ virium imbecillitatem producentes, leviores aut graviores ſunt, majus vel minus inde periculum emergit.

Curatio hujus affectus ad duo dirigenda eſt: cauſſarum ſublationem, & cordis ac ſpirituum vitalium reſtaurationem.

Cauſſæ ſunt omnes fere morbi graves, in quibus vel natura ſuccumbit, vel ægerrime reſiſtit cauſſæ morbificæ, Ergo cauſſarum ſublatio omnium fere morborum curationes reſpicit, quæ a ſuis locis erunt deſumendæ.

Cordis vero roboratio, & ſpirituum vitalium reſtauratio ſeorſim inſtituenda eſt, immo interdum cauſſarum morbificarum curationi præferenda, cum mortis periculum impendet; cavendo tamen perpetuo, ne vires reficiendo cauſſas morbificas augeamus. Atque adeo in calido morbo cardiaca magis temperata: in frigido, calidiora potius uſurpentur.

Primo igitur alimentis cardiaca permiſcenda ſunt, ut confectio alkermes, vel de hyacintho, cum juſculis, vel etiam cum vino odorifero, aut aqua cinnam. ſi ſumma ſit imbecillitas.

In juſculo etiam decoquatur inter duas patinas fruſtulum coxæ vervecinæ, detractis membranis & pinguedine. Poſtea colatum juſculum capiat æger uno hauſtu.

Caro caponis, detracta pelle & pinguedine, in fruſta diviſa, ponatur in ollam vitreatam bene lutatam, & maneat in B. M. bulliente, per quinque horas. Tum liquoris inde manantis capiat æger cochlear. ii. vel iii. cum ſingulis juſculis.

Vel poterit fieri deſtillatum reſtaurans in hunc modum.

♃. Caponem vel gallinam, detractis pelle & pinguedine, ac in fruſta divide. Deinde affunde aquar. bugloſſæ, borrag. acetoſæ, roſar. & flor. arant. ana ℔. ß. pulv. alomat. roſar. triaſantal. & cinnam. elect. ana ℥. ß. ſantal. citrin. ℥. i. limones inciſos num. iii. Fiat deſtillatio ſecundum artem, quæ detur ex cochleari omni hora.

Succus carnis vervecinæ ſolus ac ſimplex in uſu eſt frequentiſſimo. Coxa vervecina in veru aſſatur, & inter aſſandum, cum ſemicocta eſt, mucronato culto pungitur. Expreſſus ſuccus purum adhuc in patina coquitur, & exhibetur per ſe, vel cum juſculis, aut vitellis ovorum permixtus.

Valeriola ſuccum ex cordibus vervecinis extractum miris effert laudibus. Et Zacutus Luſitanus propria experientia confirmat, dicitque ſe hoc remedio per menſem exhibito, divitem quendam virum liberaſſe, qui frequenter in ſyncopen incidebat ex debilitate facultatis vitalis, ſanguinis, & ſpiritus reſolutione; cum multa alia remedia antea uſurpata nihil profeciſſent. Extrahendi hujus ſucci hæc eſt ratio. Acceptum vervecis cor, aut hædi, finditur medium, & probe aqua eruitur, & ultimo aqua roſacea fovetur, in taleolas oblongas diſſecatur, inque vitreato vaſe teſtaceo cum caryophyllis aliquot imponitur, ſine ullo liquore. Probeque operculato vaſe paſta, vel luto ſapientiæ, in calentem furnum, extracto pane, inditur, quoad cor contabeſcens, in ſuccum eliquatur. Inde poſt extrahitur, & aperto vaſe ſumitur inventus in vaſe ſuccus, & ægro propinatur (*vix eſt opera pretium.*)

Itali in uſu habent ſorbitionem ex vitellis ovorum, vino, ſacharro, cinnamomo paratum, quæ optima & valde reficiens eſt.

Zacutus Luſitanus ex viginti ovorum vitellis ferculum parat, ut videre eſt *obſervation.* 107. *lib.* 2. *Praxis admirandæ.*

Poterunt etiam fieri julepi cardiaci in ſequentem modum.

♃. Aqua bugloſ. roſar. & flor. arantior. ana ℥. i. ſyrup de pomis, & de limonib. ana ℥. ß. confectio. alkerm. ʒ. ß aquæ cinnam. ℥. ii. Fiat julep.

Vel paretur mixtura ſequens.

♃. Sacchari albiſſ. ℥. ii. Humectetur cum aqua cinnam. optima, & nonnihil fluidum reddatur ſaccharum. Deinde adde ſpiritus vitrioli q. ſ. ad manifeſtam aciditatem, eſſentiæ cinnam. gut. iv. eſſentiæ macis, nucis moſchat. & aniſi, ana gut. iii. eſſentiæ caryophyllor. gutt. ii. miſce, utatur per ſe, vel cum juſculo.

Parari etiam poterit opiata reſtaurans in ſequentem modum.

♃. Conſervæ roſar. bugloſſæ, borrag. & caryophylli noſtratis, ana ℥. i. cortic. citri condit. & nucis moſchat. condit. ana ʒ. iii. myrobal. condit. num. i. confect. alkerm. ℥. ß. ſpiritus roſar. & eſſentiæ citri, ana ℥. ß. eſſentiæ cinnam. gut. vi. Cum ſyrup. de pomis, fiat opiata, qua utatur frequenter.

Aqua ſequens præſtantiſſima eſt.

♃. Gelatinæ cornu cervi cum vino albo extractæ ℔. iv. ſanguinis agni, & vituli, manibus agitati, & ab omnibus fibris liberati, ana ℔. ii. vini moſcatelli, canarini, aut malvatici ℔. iii. Corda vituli per fruſta ſecta & valde recentia num. iv. micæ panis albiſſimi recentis lacte vaccino inebriatæ ℔. ii. ſem. ſucci meliſſæ recenter expreſſi ℔. i. ß. aquæ roſar. fragrantis, & flor. arantiorum, ana ℔. i. mala citria majora in taleolas ſecta num. iii. cinnam. opt. ℥. iv. macis. Unc. i. Ponantur in alembico vitreo capaci, & deſtillentur in B. M. Aquæ dimidia pars, quæ primo prodibit, ſervetur ad uſum.

Liquor cardiacus excellens & pretioſus in hunc modum componi poterit.

♃. Ambræ griſeæ Drach. ii. moſchi opt. ſcrup. ii. ligni aloes ℥. i. ſem. partis albæ benzoini puriſſimi ʒ. iii. contuſis & ſimul mixtis affunde ſpirit. vini, ut quatuor digitis ſupernatet, & ad leniſſ. cinerum calorem extrahatur tinctura ſaturata, fiatque liquoris tincti per chartam emporeticam colatura, (*aut ſimplex decantatio*) & evocetur dimidia pars ſpiritus cineribus, lentiſſimo igne per alembicum. Liquor in cucurbita reſtans ſervetur in ampulla vitrea forti, optime obturata ſubere, cerato, & veſica. Cujus guttæ ii. iii. iv. poterunt ſumi cum juſculo, vino, julepis, aliiſque liquoribus prædictis, vel cum ſyrupo ſequenti.

♃. Aquæ cinnam. Unc. iv. aquæ flor. arantiorum fragrantiſſimæ, aquæ roſar. admodum odoratæ, ana Unc. vi. Miſce, & in his diſſolve ſacchari canti quantum diſſolvi poterit; & fiat ſine ullo calore veluti ſyrupus, cujus cochleari uni permiſceantur guttæ iv. liquoris cardiaci prædicti.

Ex magnate reſiduo illius liquoris, addito pari pondere roſarum damaſcenarum, & quadruplo benzoni, poterunt fieri paſtilli valde ſuaves pro ſuffitu cubiculi.

Cordi applicentur epithemata, tum liquida, tum ſolida, & pulli columbini per medium ſecti, & pulveribus cardiacis conſperſi.

Ventriculo admoveantur ſacculi ex aromatibus in vino madefacti. Teſtes & pudenda foveantur confectione alkerm. in vino diſſoluta.

Arteriæ temporum, manuum, & pedum. eadem confect. illinantur, addendo tantillum aquæ cinnam.

Odoramenta offerantur naribus, in ſequentem modum compoſita.

♃. Fol. meliſſæ, ocymi, & majoranæ ana Drach. ii. cort. citri, ſantal. citrin. caryophyll. ana Drach. i. croci. ſcrup. ſcrup. ſem. ambræ griſ. gr. vi. moſchi gr. iv. Ligentur in nodulo, & irrorentur aqua cinnam. & roſar. ac naribus frequenter offerantur.

Vel ex prædictis oleis deſtillatis ex nuce moſch. cinnam. & caryophyllis, cum tantillo ceræ, fiant balſama, quibus nares illinantur.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER NONUS.

DE AFFECTIBUS VENTRICULI.

PRÆFATIO.

Ut ventriculi variæ ſunt actiones, ſic variæ earum læſiones diverſos affectus conſtituunt. Cum enim illa pars ciborum coctioni, & confectioni chyli deſtinata ſit, ad illud opus perficiendum primo inſtituta eſt cibi & potus appetentia, quæ imminui, aboleri, & depravari ſolet. Abolita ciborum appetentia, anorexia, & apoſitia nominatur. Imminuta, inappetentia, & cibi faſtidium. Depravata vero caninam famem, & picam, ac malaciam conſtituit. Nimia potus appetentia ſitis morboſa nominatur. Vitia prædicta attractricem facultatem reſpiciunt. Ea vero, quæ ad ciborum concoctricem ſpectat, prout imminuitur, aboletur, aut depravatur, unico læſæ concoctionis nomine comprehenditur. Retentio & expulſio læſa in vomitu & ſingultu verſatur. Vomitus tamen variæ ſunt ſpecies, pro diverſa materia, quæ excernitur, natura & conditione. Quia vero ventriculus ſenſu tactus exquiſito præditus eſt, propter nervum, quem a ſexta conjugatione recipit ſatis inſignem, doloribus ideo, quemadmodum aliæ partes ſenſibiles, obnoxius eſt. Ac denique tumores, quemadmodum aliæ partes, præſertim inflammationes, tum etiam abſceſſus, & ulcera pati conſuevit.

Ut igitur omnes ventriculi affectus, qui frequentius in praxi Medica occurrunt, in hac ſectione explicemus, eam prorſus undecim concludemus capitibus. Quorum primum erit de inappetentia, & cibi faſtidio. Secundum, de fame canina. Tertium, de pica & malacia. Quartum, de ſiti morboſa. Quintum, de concoctione læſa. Sextum, de ſingultu. Septimum de vomitu. Octavum, de vomitu ſanguinis. Nonum, de cholera morbo. Decimum, de dolore ventriculi. Undecimum, de ventriculi inflammatione, abſceſſu, ulcere.

CAPUT PRIMUM,

De Inappetentia, & cibi faſtidio.

INappetentia, & cibi faſtidium actionem ventriculi abolitam & imminutam comprehendunt. Abolita vocatur ἀνορεξία, & ἀποσιτία. Imminuta vero δυσορεξία. Uſus tamen obtinuit, ut ἀνορεξία & ἀποσιτία pro imminuta & abolita appetentia uſurpentur. (Conſ. Melet. II. 101.)

Cauſſæ hujus affectus variæ ſunt atque multiplices, quæ ut in ordinem quendam redigantur, conſiderandæ ſunt cauſſæ naturales, quæ famem, ſeu appetitum naturalem efficiunt. Illæ autem a Gal. 1. *de ſympt. cauſ. cap.* 7. ſymptomata improprie nominantur, & quinario numero comprehenduntur. Prima eſt inanitio partium. Secunda eſt inanitarum partium appetentia naturalis, & tractio alimenti a jecore & venis, uſque ad ventriculum continuata. Tertia eſt venarum meſaraicarum (ad quas omnium partium attractio terminatur) ſuctio & attractio ab inteſtinis & ventriculo. Quarta eſt ſuctionis ſenſus in ventriculo. Quinta appetentia animalis, quæ ſenſu tactus, orificio ſtomachi implantato, per nervum inſignem a cerebro communicato perficitur. Hanc etiam actionem non parum adjuvat humor melancholicus, a liene in ventriculum tranſmiſſus, qui aciditate & aſtrictione tunicam interiorem ventriculi vellicat & corrugat, eſtque illi inſtar acetarii, ad excitandam appetentiam. Ut igitur appetentia ſecundum naturam ſe habeat, omnes iſtas cauſſas bene conſtitutas eſſe neceſſe eſt. Si vero aliquod vitium in quamlibet earum contigerit, appetitus læſio exoritur.

Prima ergo cauſſa, quæ eſt partium inanitio, ſi quacumque de cauſſa defuerit, non fit earum attractio ex aliis partibus & ventriculo, ſicque appetentia non excitatur. Deeſt autem illa partium inanitio, vel quando repletæ ſunt crudorum ſuccorum copia, ob crapulam & ingluviem, vel ob intermiſſas exercitationes, aut evacuationes conſuetas; vel quando tanta eſt pinguedinis moles, ut partibus ipſis ad alimoniam ſufficiat. Impedit etiam partium inanitionem pororum cutis conſtipatio magna, vel ingens caloris nativi imbecillitas, ut nihil, aut perexiguum ſubſtantiæ partium diſſipare valeat, vel ejuſdem caloris ad morbificæ cujuſdam materiæ pepaſmum revocatio, neglecta interim partium nutritione, ut in febribus fieri conſuevit.

Secunda cauſſa erit appetentia naturalis, & tractio alimenti uſque ad ventriculum producta. Illa autem vitiatur, quando partes, licet inanitæ ſint, non trahunt tamen a venis ob exſolutum ſui robur, ſed velut effœtæ, ac muneris ſui oblitæ, languent & feriantur, ut ſolet contingere in febribus acutis, malignis, peſtilentibus, ſyntecticis & hecticis. Idem contingit in immodicis ac diuturnis evacuationibus, ut in fluxu hepatico, uterino, hæmorrhoidali, hæmorrhagia e naribus, ſudore diaphoretico, venere effrenata, inedia longa, & ſimilibus.

Tertia cauſſa erat tractio, quæ fit e ventriculo per venas meſaraicas, quæ vitiari ſolent per obſtructiones inſignes illarum venarum, quarum ratione partes inanitæ non poſſunt materiam chyloſam attrahere, neque orificio ventriculi divulſionis ſenſum inferre. Sic videmus ſæpe pueros ſtrumis laborantes, cum alvi fluxu chyloſo, eoque diuturno, ſenſim contabeſcere, & ad maraſmum deduci: propterea, quod in iis univerſum meſenterium glandulis refertum eſt, quæ venas illius obſtruunt, & chyli ad jecur commeatum impediunt; unde fit, ut ille ſemiconfectus per alvum excludatur, ſicque partes alimento neceſſario priventur.

Quarta & quinta cauſſa quæ ſunt ſuctionis ſenſus & appetentia animalis, bonam ventriculi, cerebri, & nervorum diſpoſitionem requirunt. Ideo quæcumque illas diſpoſitiones evertere poſſunt, appetentiam quoque dejicere valent. Sic quæcumque intemperies ventriculi valde excedens appetentiam vitiat, præcipue calida & ſicca. Calor enim ingens humidam ventriculi ſubſtantiam diſſipando, appetentiam aufert. Frigus etiam valde intenſum appetentiam vitiat, non ſolum poſitivum, quando nimirum viſcera ab externo aere, aqua, gelu, nive, & ſimilibus ita refrigerantur, ut in narcoſin incidant; ſed etiam privativum, ab exhauſto calore nativo, quod Galenus Narcoſin appellat, ut per longas hæmorragias, febres ardentes, & ſimilia: quibus exhauritur ventriculi & aliarum partium robur. Sic etiam humores pravi & excrementitii tum calidi, tum frigidi, inappetentias excitare ſolent. Calidi quidem, ut bilioſi, aduſti, putridi, aut virulenti, ſive in ventriculo ob vitiatam coctionem generentur, ſive ex aliis partibus male affectis transferantur. Frigidi vero, ut pituitoſi, viſcidi ac lenti, in ventriculo collecti, ex male concoctis alimentis, vel illapſi ex toto corpore. Ut in illis, qui per vomitiones conſuetas aliarum partium impuritates in ventriculum allicere conſueverunt; vel ex cerebro per catarrhos, in quibus frequenter ventriculus ab humore pituitoſo gravari conſuevit, ſuppreſſis menſibus, aut hæmorrhoidibus, calorem ſuffocando, appetentiam imminuit.

Cerebri etiam & nervorum vitia faciunt, ut in ſtomacho ſuctionis ſenſus non percipiatur: in quibus ſcilicet facultas animalis concidit, vel depravata eſt, atque adeo, quibus mens ægrotat, ut in apoplexia, lethargo, phrenitide, mania, & ſimilibus contingit, quemadmodum etiam in paralyſi, propter obſtructionem nervi ſextæ conjugationis, qui ad ventriculum defertur: vel propter ejuſdem obſtupefactionem, ex uſu refrigerantium & narcoticorum contractam.

Diagnoſis hujus affectus per ſe ſatis innoteſcit: æger enim ipſe de appetentia dejecta & alimentorum averſione ſatis conqueritur. At ſigna cauſſarum partim conſpicua ſunt, partim vero artificioſe elicienda.

Ac primum illæ, quæ inanitionis defectum pariunt, cognoſcuntur ex victu liberaliori prægreſſo, corpore admodum repleto, intermiſſis exercitationibus, aut evacuationibus, ſomno longiore, & aliis cauſſis, crudorum ſuccorum copiam congerere idoneis; tum etiam ſi corpus obeſum, & venæ diſtentæ appareant. Eundem inanitionis defectum ſignificat cutis denſitas, quæ humoris alimentarii diſſipationem impedit: tum etiam morbus aliquis gravis, peculiare membrum obſidens, a quo facta eſt caloris nativi diſſipatio in toto corpore, ita ut ſumma debilitas illius non poſſit attractum ad partes alimentum ſufficienter conficere, ejuſque penuriam inferre.

Secundæ cauſſæ ſigna ſatis conſpicua ſunt: nimirum febres acutæ, malignæ, peſtilentes, aut ſyntecticæ, vel evacuationes immodicæ, aliæque cauſſæ, a quibus magna caloris nativi exſolutio producta eſt in partibus, ut non poſſint neceſſarium alimentum attrahere.

Tertiæ cauſſæ ſigna ad obſtructiones præſertim referuntur, quarum ſigna in hepatis, lienis & meſenterii affectibus innoteſcent.

Quartæ & quintæ cauſſæ ſigna majori indagine opus habent. Ac primum calidam ventriculi intemperiem, & bilioſi humoris redundantiam ſignificant æſtus in præcordiis, ac præſertim in regione ventriculi, ſitis, linguæ & faucium ariditas & amaror, febris interdum adeſt, & ſi ab alia parte humores calidi & bilioſi influant, illius partis affectus innoteſcet, ut hepatis inflammatio, aut alterius partis.

partis. Si vero nulla alia pars laborare videatur, in ipſo ventriculo intemperiem reſidere conjiciendum eſt, aut vitioſorum alimentorum uſum præceſſiſſe. His ut plurimum accedunt cardialgia, nauſea, vomitus, vel alvi fluxus; & ab eorum, quæ excernuntur, qualitatibus, humoris peccantis natura innoteſcit. Frigida intemperies & pituitoſorum humorum copia ex cauſſis refrigerantibus prægreſſis, vel nativum calorem inſigniter diſſipantibus & extinguentibus innoteſcit; tum etiam ex gravitatis ſenſu in regione ſtomachi, ructu acido, humore viſcido & craſſo per os aut per alvum excreto. Eandem etiam ſignificant catarrhus frequens aut diuturnus, & affectus alicujus partis, quæ humorem pituitoſum aut melancholicum ad ventriculum traſmittere poteſt, ut lienis, uteri, & ſimilium. Cerebri denique & nervorum vitia per propria indicia erunt diſtinguenda.

Quoad prognoſin ſpectat, quemadmodum bona appetentia in omnibus morbis laudabilis eſt, ut docuit Hipp. *Aph.* 33. *ſect.* 2. Mente conſtare, & bene ſe habere ad ea, quæ offeruntur, bonum: ſic eam inappetentia, malum omne eſſe conſuevit. Magnam enim a ſtatu naturali averſionem ſignificat, oriturque, ut docet Gal. *comm. in* 3. *Epid.* aut a pravis malignisque humoribus, ventriculi orificium occupantibus, aut ab ipſius facultatis extinctione, cujus munus erat alimenti indigentias ſentire, idque conſequenter appetere. Sic Hipp. *in* 1. *Epid.* de tabidis in Epidemica conſtitutione mortuis, ait: *cibos omnes perpetuo faſtidiebant, non ſitiebant.* Sic etiam Gal. *comm. in* 3. *Epid.* multos ſe vidiſſe affirmat, in quadam peſtilenti conſtitutione qui nihil quicquam ciborum aſſumebant, & de medio tollebantur. Quidam tamen, ut ipſe ait, fortiores quippe, qui vim ſibi ipſis afferentes, cibum oblatum aſſumpſerunt, ſuperſtites manſerunt. Ita apud Hipp. 3. *Epid. ſect.* 1. *Ægr.* 2. *Hermocrates*, qui die 27. mortuus eſt, *cibum adverſabatur toto morbi tempore, & ultimis diebus ne deguſtare quidem poterat.* Et ſect. 2. ejuſdem libri, Ægr. 6. *Euryanactis filia abhorrebat omnes cibos toto tempore, neque appetebat quicquam, ſine ſiti, neque aliquid bibebat effatu dignum*, ex quo morbo interiit poſt diem duodecimam.

Advertendum tamen eſt, cibi faſtidium eſſe quidem funeſtum, ſi a caloris nativi exſolutione prodeat; ſed non eſſe tam pernicioſum, ſi ab humorum pravorum redundantia & cacochymia oriatur, ut videre eſt apud Hippoc. 7. *Epid.* in Cleomenis filio, cibi faſtidio citra febrem totos duos menſes laborante, ex pituitæ crudæ & viſcidæ copia, quæ tamen vomitu copioſo fuit excluſa. Sic in morborum ac febrium præcipue initiis, non eſt adeo periculoſa inappetentia: quia tunc natura, putreſcentium humorum pepaſmo intenta, minus appetit alimentum, quo ab inſtituto ſuo revocaretur. Poſtmodum enim, ſedata febre, & humoribus morbificis excluſis, ſponte ſua munus ſuum repetit intermiſſum.

In pueris innappetentia gravior eſt, quam in alia ætate, propter humidam valde & diſſipabilem ſubſtantiam, qua præditi ſunt, & quæ majori reſtauratione indiget, uſu alimentorum, quibus privantur per inappetentiam.

In convaleſcentibus cibi faſtidium recidivam minatur, propter reliquias materiæ morbificæ, inappetentiam producentes.

In morbo diuturno cibi faſtidium & dejectiones ſynceræ, malum. *Hippocr. Aphor.* 6. *ſect.* 7. Cibi faſtidium per ſeipſum pravum eſt ſignum in morbis diuturnis; in iis enim, qui a talibus morbis ſunt evaſuri, contrarius affectus ſolet accidere, vehemens ſcilicet ciborum appetentia. At dejectiones ſynceræ, iis ſupervenientes, deterius multo præſagium efficiunt; quandoquidem per ſynceras dejectiones intelligit Hippocr. impermixtas aquoſæ humiditati, quando ſolus humor ſero ſuo deſtitutus ejicitur, ſive is bilioſus ſit, ſive melancholicus. Nam dejectiones hujuſmodi exuſtam eſſe omnem humiditatem nativam ſignificant a calore febrili.

In longis difficultatibus inteſtinorum cibi faſtidium malum, & cum febre pejus. Hippocr. *Aph.* 3. *ſect.* 6. quando in dyſenteria profundiora & putrida ulcera ſunt, ventriculus ipſis compatiens non bene concoquit, qua offenſione, magis ac magis ad ſuperiora perveniente, quando os ventriculi una afficitur, tum ægrotantes cibi faſtidio laborant. Sunt quidem dyſenterici non raro ab initio morbi cibum faſtidientes, ob pravos humores ab hepate confluentes: pars enim eorum ſuperfluitans ad os ventriculi effertur, quod tamen non eſt perpetuo periculoſum. Sed in longis difficultatibus inteſtinorum, cum hic caſus adveniret, duorum alterum eſt, vel putredo aliqua circa ulcera, vel magna inflammatio, quorum utrumque admodum eſt exitioſum.

Curatio hujus affectus, ſi ab aliarum partium vitio dependeat, ab earum curatione deſumenda eſt. Si vero proprio ventriculi vitio contingat, ad calidam vel frigidam illius intemperiem, cum materia conjunctam, reducenda eſt.

Calida intemperies curanda eſt primum humoris bilioſi expurgatione, blande & frequenter repetita. Eaque parari poteſt ex rhab. myrob. tamarind. ſyrup. roſ. vel de cichorio, compoſit. cum rheo. Aut ſi æger ſit ad vomitum proclivis, blandis vomitoriis provocari.

Idem humor alterabitur julepis aut juſculis refrigerantibus, in quibus non omittendus eſt ſpiritus vitrioli, aut ſulphuris. Quandoquidem acida omnia, præterquam quod bilem valde contemperent, appetitum etiam maxime excitare valent. Unde fit, ut acetaria æſtatis tempore ad excitandam appetentiam frequenter uſurpentur.

Vel ſimul & ſemel humor ille bilioſus alterari & expurgari poterit apozemate convenienti, cui ratione ventriculi, addi poterunt abſynthii pontici M. ſem. myrobal. citrin. Unc. ſem.

Poſt purgationem ad ventriculum roborandum, conveniunt miva cydonior. aut cydoniatum ipſum, vel ſyrupus cydon. cum ſyrupo de abſynthio pontic. mixtus; tabellæ diamarg. frig. vel triaſantal. vel etiam diarrhod. abbat. ſi quædam obſtructionis ſuſpicio fuerit. Vel opiata ſequens.

℞. Conditurae lactucæ & cucurbitæ, ana ℥. i. conſervæ acetoſæ, roſar. flor. cichorii, bugloſſæ, ana ℥. ß. ſantal. rubri, coral. præparat. & margarit. præp. ana ʒ. ß. trochiſ. de ſpodio, & ſem. aceroſæ ana ℈. i. cum ſyrupo limon. (*malim endiv.*) fiat opiata, cujus capiat ad magnitudinem caſtaneæ mane & ſero ſuperbibendo parum vini dilutiſſimi.

Exterius vero ſequenti unguento, regio ventriculi inungatur.

℞. Ol. roſar. myrtini, & cydonior. aceto roſac. lotor. ana ℥. ii. ſantal. omnium, coralli rubri, coriandri præp. roſar. rub. ana ʒ. i. gran. Kermes, & ſpodii, ana ʒ. ß. ceræ albæ q. ſ. Fiat linimentum, quo ſubtepido, & in vola manus tantum caleſacto, inungatur dicta regio bis, aut ter in die, addendo etiam aceti roſac. parum, unctionis tempore.

Vel eidem parti admoveatur placenta panis roſac. aceto irrorata, aut in eodem parum macerata quæ removenda erit prius quam incaleſcat.

Denique in perſeverante affectu plurimum proderit balneum, vel ſemicupium refrigerans & humectans, bis aut ter repetitum. Quo maxime recreantur convaleſcentes, & in priorem ſtatum atque appetentiam ſæpe reſtituuntur.

In alimentis acetum & acida omnia erunt utiliſſima.

A frigida intemperie producitur inappetentia, quando humores pituitoſi & melancholici, in ventriculo collecti, functionem illius deſtruunt, vel aliunde illapſi a toto corpore, ut in illis qui per aſſuetas vomitiones allicere ſolent aliarum partium impuritates in ventriculum, aut a cerebro, liene, utero, aliiſque partibus. Illiuſque curatio primum reſpicere debet intemperiem partium mandantium, quæ corrigenda remediis e propriis capitibus deſumendis.

Ipſi vero ventriculo medicatio adhibenda eſt per evacuationem humoris morbifici, & partis corroborationem.

Vacuatio poteſt fieri per vomitum & ſeceſſum.

Per vomitum quidem, ſi æger ſit nauſeabundus, & facile vomat, medicamentis ciendo vomitui deſtinatis.

Si vero illi humores craſſi ſint, & tunicis ventriculi impacti, ægerque vomitui non ſit aſſuetus, per alvum deturbandi ſunt, pilulis præcipue, quæ hic magis conveniunt, quia diutius in ventriculo morantur, ut docet Gal. *cap.* 7. *lib.* 4. *de ſanitate tuenda.* Qui etiam valde commendat pilulas de hiera, quæ exhiberi poſſunt ad ℈. ii. vel ʒ. i. mane duabus horis ante paſtum, vel recenter in hunc modum componi poſſunt.

℞. Aloes electæ, ſucco abſynthii diligenter nutritæ ʒ. i. agarici trochiſ. ʒ. ii. rhab. pulverath. & vino albo irrorati, ʒ. i. nucis moſch. & ſpicæ nardi, ana ʒ. ß. ſalis tartari, maſtich. cinnam. ana ℈. i. cum ſyrup. de abſynthio, fiat maſſa pilular. de cujus ʒ. i. formentur pilulæ vi. deauratæ. Capiat ſummo mane, ſi velis integre purgare, vel ſumat ʒ. ß. horis duabus ante prandium, bis aut ter in ſeptimana. Poſſunt acui, ſi validius purgare volumus.

Si metus ſit calidioris jecoris, poterunt miſceri quædam refrigerantia, ut roſæ rubræ, ſantala, pulv. diamargariti. Et fieri maſſa cum ſyrup. de cichor. compoſito.

Validiores pilulæ non conveniunt, quia humores ab aliis partibus ad ventriculum alliciunt.

Si pilulæ devorari non poſſint, hiera propinanda eſt cum decocto convenienti. Vel ſi potio videatur ingrata, fiat infuſio fol. ſennæ, myrobalan. rhei, & agarici, in vino abſinthite vel decocto ſtomachico; diſſolvendo tantillum electuarii de citro ſolutivi, ſi magis purgans medicamentum componere ſit animus.

Si a pituita admodum lenta viſcidaque oriatur hic affectus, ante purgationem diſſolvenda eſt uſu mellis roſac. oxymel. ſyrup. de hyſſopo, aliiſque cum decocto incidente & abſtergente. Vel ſequenti apozemate utrumque ſimul præſtari poterit.

℞. Rad. acori vulgaris, cyperi, calami aromat. an. ℥. ii. cortic. citri ſicci, & rad. ſalſæpar ana ʒ. ii. fol. abſynthii pontic. menthæ, majoranæ, chamæd. chamæp. ana M. i. ſem. citri & aniſi, ana Drach. ii. ſennæ mundat. Unc. ii. ſem. carthami contuſi Unc. i. agarici trochiſcat. Drac. iii. ephitymi, flor. ſalviæ, anthos, lavendulæ, ana P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. ß. In qua diſſolve ſyrup. de abſynthio pontic. & conditurae cortic. citri, ana ʒ. i. Fiat apozema clarum & aromat. pauco cinnam. & pulv. electuarii aromat. roſar. pro iv. doſibus matutinis. In quarum prima & ultima diſſolvi poſſunt, ad uberiorem purgationem, electuar. de citro ſolut. ʒ. iii. cum rhab. pulverat. ℈. i.

Terebinthinæ uſus opportuniſſimus eſt, quia viſcera omnia

nia commode repurgat; maxime ſi ex ea & rhab. pilulas confeceris.

Venæ ſectio in hoc affectu non convenit, niſi jecur ſit calidius.

Poſt purgationem ſufficientem ad roborantia veniendum eſt, tam interna, quam externa: quæ in ſequentem modum præſcribi poterunt.

♃. Syrup. de abſynthio pontic. ℥. i. Capiat mane jejuno ſtomacho per aliquot dies. Vel illius loco vinum abſinthites ſubſtitui poterit.

♃. Conſervæ anthos, menthæ, cort. citri conditi, nucis moſchatæ condit. ana ℥. ß. myrobal. Chebul. condit. num. i. confect. alkerm. ʒ. iii. tunicar. interior. ventriculor. gallinæ præparat. ʒ. ii. cinnam. pulver. & pulver. aromat. roſat. ana ʒ. i. Cum ſyrup. de mentha fiat opiata, vel cum ſaccharo roſac. fiat conditum. Utatur mane, ſuperbibendo parum vini generoſi.

Dictis remediis utiliter additur ſal abſynthii, vel ol. de mentha, arte chymica extractum.

Vel ſal abſynthii, & cortic. arantior. vel alterutrum, ad ʒ. ß. in vino, vel juſculo diſſolutum exhibeatur.

Sequens etiam ſyrup. efficaciſſimus eſt.

♃. Syrup. cydonior. & condit. cortic. citri, ana ℥. ii. aqua cinnam. ℥. i. ol. ſulphur. gutt. xii. Miſce, capiat cochlear i. per intervalla.

Aqua clareta frequentiſſimo in uſu apud multos habetur, cujus compoſitio talis eſt.

♃. Cinnam. craſſiuſcule triti ℥. ii. Macerentur in ℔. i. aquæ vitæ per ſe in vaſe vitreo. In alio vaſe vitreo per ſe, & ſeorſim macerentur ſacchari albiſſ. ℥. vi. aquæ roſar. ℔. ß. Stent hæc omnia ſeorſim in infuſione, per duos aut tres dies, agitando quolibet die pluries hæc duo vaſa. Tandem ſimul miſceantur materiæ in ipſis contentæ, & per manicam tranſmittantur. Colatura ſervetur in vaſe vitreo bene obturato. Sumat. cochlear. i. aut ii.

Apud Pariſienſes maximo in pretio habetur ſyrupus de abſynthio Penæ. Cujus deſcriptio in hunc modum ſe habet.

♃. Cort. citri ſaccharo conditi & in taleolas diſſecti ℔. ß. Coquantur in æquis partibus aquæ cichorii & agrimonii uſque ad putrilaginem. Expreſſioni fortiter factæ adde ſucci cydon. & aquæ ſtyllat. abſinth. pont. ana ℔. ß. Quibus ſimul mixtis infunde per quatriduum ſchœnanth. ℥. iv. in vaſe bene clauſo vitreato, ſupra cineres calidos, in expreſſione fortiter facta diſſolve ſacchari albiſ. q. ſ. Coquantur poſtea in ſyrupum perfectum, in quo calente diſſolve ambræ cineritiæ Drach. i. Servetur poſtea in vaſe vitreo bene clauſo.

In maxima frigiditate ventriculi aqua cinnam. ſola præſtantiſſima eſt. Sin minus, cum aliis medicamentis permiſcenda, v. g. cum ſyrupo de abſynthio, de mentha, corallor. quibus etiam ambra griſ. utiliter addi poterit.

Non minoris eſt efficaciæ ſyrupus cyn. cum aqua vitæ confectus, prout deſcribitur a Quercetano in Pharmacop. Aqua cinnam. cum ſucco cydon. deſtillata præſtantiſſima eſt.

Ad idem præſtat ſpiritus maſtiches, in hunc modum compoſitus.

♃. Maſtiches ℥. iii. galangæ ℥. i. ſpiritus vini ℔. ß. Digerantur ac deſtillentur.

Utile eſt etiam elixir proprietatis a Crollio deſcriptum. Cujus guttæ xii. aut xv. (ad xx.) cum vino exhibitæ mire ſtomachum roborant.

Tabellæ etiam ad eundem uſum componi poterunt in hunc modum.

♃. Pulpæ cortic. arantior. recent. & pulv. aromat. roſar. ana ℥. ii. ſacchari albi in qua flor. arantior. diſſoluti ℥. iv. Fiant tabellæ.

Eundem uſum præſtant tabellæ aromat. roſar. opiata Salomonis, & theriaca.

In affectu inveterato plurimum conducit decoctum ligni guajaci, aut ſaſſafras, in plures dies ſumptum, cum levi ſudore, aut ſine eo in debilioribus.

Aquæ etiam thermales ſulphureæ & nitroſæ, & quales noſtræ Bellilucanæ, magna copia per plures dies ſumptæ, craſſos & mucilaginoſos humores, omnemque ventriculi & inteſtinorum illuviem potenter abſtergunt & evacuant.

♃. Fol. agrim. cent. minor. & abſinthii vulgaris ana M. ſem. Coquantur ad ℔. ſem. Diſſolve ſacch. Unc. i. Fiat potio præſtans, & in cauſſa frigida, & calida efficax.

Hartmannus zedoariæ uſum valde commendat, his verbis: *Frequens uſus Zedoariæ ventriculum male affectum adeo roborat, ut nihil ſupra. Ideoque uſum ejus toties comprobatum magni facere licet, cum nuſpiam non effectus conſequatur petitus. Sæpius autem zedoaria eſt comedenda.*

Coſtæus vini calidi uſum prædicat in ſequentem modum. *In potu ordinario vinum calidum ebibitum ventriculi imbecillitatem corrigit. Non infrequens enim eſt obſervatio eorum, qui cum ventris flatibus, doloribuſque ob malam coctionem perpetuo torquerentur, ubi calido potu uti cœpere, omni prorſus ejuſmodi moleſtia ſoluti, meliorem multos jam annos vitam vivunt.*

Cum vino aqua potus ordinarii permiſcenda eſt, quæ prius cum ſemine coriandri parum bullierit.

Notandum autem eſt diligenter, ſi cum frigida ventriculi intemperie calida hepatis concurrat, ut ſæpe fit, calida medicamenta eſſe caute adhibenda, & temperatoria potius uſurpanda.

Zechius ſequentem bolum his verbis commendat: *Ut ſtomachus moderate caleſiat, neque exſiccetur, nullum externis valentibus hoc præſidium uſurpari poteſt.*

♃. Terebinth. claræ ʒ. ii. maſtich. pulver. ʒ. ſem. pulver. aromat. roſat. ℈. ſem. Fiat bolus, duabus horis ante cibum dandus.

Pulvis digeſtivus, ad concoctionem ventriculi adjuvandam, in frequenti uſu eſſe conſuevit.

♃. Coriandri præp. Unc. ß. ſem. fœn. dulc. & aniſi, ana ʒ. ii. cinnam. caryophyl. ana Drach. ſem. ſacchari ad pondus omnium duplum. Fiat pulvis, de quo capiat cochl. i. poſt ſingulos paſtus, nihil deſuper comedendo, vel bibendo.

Balſamum Peruvianum, ad roborandum ventriculum, præſtans & efficax eſt remedium, ſi ejus guttæ aliquot cum vino hippocratico, vel alio, hora una ante paſtum exhibeantur.

Vel balſami Peruviani gutta una, aut altera, cum ſaccharo permixta in formam pilularum ſumatur per multos dies.

Magis familiaria medicamenta ventriculo roborando & calefacto idonea, ſunt vinum hippocraticum, bochetum ex decocto aniſi & coriandri, cum ſaccharo & cinnam. paratum, pro potu ordinario. Pulvis dulcis vulgo dictus ex duabus ſacchari partibus & una cinnam. conflatus, omnibus alimentis inſperſus. Sal ad condiendos cibos confectum ex pulvere coriandri, aniſi, piperis longi, galangæ, & nuc. moſchat mixto cum pari portione ſalis communis: Piperis grana aliquot, integra vel contuſa, ventriculo jejuno ſumpta. Nuces juglandes, caryophyllis & cinnam. transfixæ, & ſaccharo conditæ. Cortex citri & arantior. pariter conditus. Semina aniſi, fœniculi, coriandri, & fruſtula cinnam. ſaccharo incruſtata. Quæ omnia ægrotantes ad libitum uſurpare poterunt.

Ex prædictis cortex citri guſtui gratiſſimus eſt. Sed quia ſæpe ab exſiccatione duritiem contraxit, ut dentibus facile comminui non poſſit, cogimur non raro eum in mortario marmoreo contundere cum aqua roſarum, in formam opiatæ.

Myrobalani condit. & nuc. moſch. condit. in eumdem finem uſurpari poſſunt, & ſi opus fuerit, eodem modo contundi, quamvis utplurimum ſufficientem mollitiem obtineant.

Eſſentiæ aniſi, cinnam. cortic. citri, nuc. moſchat. & caryophyll. ad ventriculum roborandum efficaciſſimæ ſunt. Earumque uſus erit, quemadmodum ſupra in affectu cordis propoſitus eſt.

Ex alimentis ſalſa appetentiam plurimum excitant. Immo vero & acida uſurpari poterunt in parva quantitate, cum aliis permiſta, ne ventriculum refrigerent.

Exterius vero admoveantur fomenta, linimenta, & emplaſtra, in ſequentem modum compoſita.

♃. Rad. cyper. galangæ, ireos Flor. & cortic. citri ſicci, ana Unc. ii. fol. menthæ, hyſſopi, ſalviæ, roriſmar. & majoran. ana M. i. ſem. aniſi, baccar. lauri, nucis moſchat. caryophyl. & cinnam. ana Drach. iii. flor. ſtœchad. ſchœnan. & roriſm. ana P. i. Incidenda incidantur, & contundenda contundantur, ut artis eſt, includantur duobus ſacculis interpunctis, qui macerentur in vino generoſo; & applicentur regioni ſtomachi calide per vices.

♃. Ol. de abſinthio, de mentha, & nardini, an. ℥. ß. ol. nucis moſchat. ʒ. ii. ligni aloes, macis, cinnam. an. ℈. i. Ceræ parum, fiat linimentum. Quod præſtantius evadet, ſi addideris olei caryophyll. gutt. vi. moſchi & ambræ griſeæ, an. gr. vii.

Linimentum ex ol. nucis moſchat. & balſamo Peruviano: vel ex oleo abſinth. maſtic. & balſamo Peruviano.

♃. Maſſæ emplaſtri de maſtiche ℥. i. pulv. aromat. roſat. ʒ. i. ol. moſchat. q. ſ. Fiat emplaſtr. ſcutiforme, applicandum regioni ſtomachi.

Crato ſequens emplaſtrum miris laudibus effert.

♃. Ladani ℥. ii. ceræ ℥. iv. olei nucis moſc. ʒ. iii. Fiat emplaſtri maſſa ad uſum, adde Tacam. Maſtic. an. ʒ. i.

Admonet Galen. 7. *meth.* hujuſmodi emplaſtra diutius non eſſe in parte detinenda, quia tandem calorem diſſolvunt.

Multi practici hujuſmodi remedia admovent non ſolum parti anteriori, ſupra cartilaginem xiphoidem; ſed etiam poſteriori ſupra 13. vertebram, quia orificium ventriculi ſuperius ad poſteriora fertur.

♃. Rad. galangæ & calami aromat. an. ʒ. iii. machiches & caryophyll. ana ʒ. ii. unc. moſchat. n. 1. cort. citri ſicci Unc. ß. ſem. aniſi ʒ. i. ß. ex his contuſis fiat ſacculus inter. punctus cum ſindone rubro, & cotone moſcato, perpetuo geſtandus ſupra regionem ſtomachi.

Ad idem valde laudantur pelles lupinæ, & vulturis præparatæ, & ſupra regionem ventriculi geſtatæ, earum defectu pelles leporis, aut panus ſcarlatinus uſurpari poterit.

C A-

CAPUT II.

De Fame canina.

CUM ſuperiori capite de appetentia imminuta & abolita actum ſit, ordinis ratio poſtulat, ut depravata explicetur. Depravatur autem appetentia duobus modis, quando ſcilicet vel quantitate, vel qualitate peccat. Quantitate peccat, dum majori copia alimenta expetuntur, quam naturalis ordo requirit, & ille effectus βουλίμια, ſeu fames canina nominatur: qualitate vero, cum cibi abſurdi, aut ea, quæ extra rationem alimenti ſunt, expetuntur, & pica ſeu κίττα appellatur. De priori hoc capite: de poſteriori capite ſequenti agendum eſt.

Nomen igitur βουλιμίας, ἀπὸ τοῦ βοῦ καὶ λιμοῦ deducitur, quia βοῦ particula, aliis vocibus addita, ſignificationem auget, ac ſi bovis magnitudini conferatur. Vocatur etiam φαγέδαινα, quod nomen ulceribus quoque tribuitur, quæ carnem exedunt, & continuum incrementum capiunt, eaque ideo auctores ulcera φαγέδαινα id eſt, depaſcentia nominant. Fames etiam canina nominatur, quoniam ſic affecti vehementi appetitu, canum more, in cibos feruntur.

Notandum autem eſt, hæc duo nomina, nempe bolimiam & famem caninam, interdum confundi & pro uno & eodem uſurpari; interdum vero diſtingui, ut fames canina dicatur quando poſt nimium aſſumptum alimentum vomitus conſequitur: & ita ægroti canum more efficiuntur, qui cibos, nimia quantitate aſſumptos, vomitu rejicere ſolent. Quibuſdam tamen alvi fluxus potius quam vomitus accidit, natura copiam illam alimenti, quam ventriculus concoquere non poteſt, per alvum detrudente. In bolimia vero vomitus non accidit, ſed eam interdum lipothymia comitatur. Sunt etiam quidam, qui inſatiabili illo comedendi deſiderio premuntur, non tamen vomunt, nec alvi fluxu tenentur, ſed omnes cibos ingeſtos probe concoquunt, niſi mox alium ſumant, male habent. Quemadmodum narrat Sennertus de quodam ſtudioſo, nigro corporis habitu prædito, qui non ſolum de die, ſed noctu etiam comedebat, cibum tamen, quem ſumebat, ſine vomitu concoquebat, immo vero cibis delicatis ſatiari non poterat, ſed craſſos expetebat: unde nec panem a piſtoribus confectum, ſed a ruſticis in vicinis pagis emptum, ut ſolidiorem, comedebat; ſæpe mane tempore æſtivo paſtinacæ ſativæ radices tot, quot ſex nummis emuntur, crudas ſine damno comedebat. (*Conſ. Melet. II.* 101.)

Ex his patet, hunc affectum eſſe ſymptoma actionis depravatæ, reſpectu quantitatis, quæ actio aucta nominatur, nempe appetentia modum naturalem excedens. Pars affecta præcipua eſt os ventriculi ſuperius. Cauſſa continens, eſt ſenſus ſuctionis & vellicationis vehemens & immodicus, appetitum ſubinde irritans.

Galenus 2. *de ſympt. cauſ. cap.* 7. cauſſas hujus affectus proximas ad duo genera reducit, his verbis: *Vitioſæ appetentiæ, quæ modum in quantitate excedunt, vocanturque a quibuſdam canina, tum exiſtunt, cum vel acidus quiſpiam vitioſus ſuccus ventriculum mordet, vel totum corpus immodice digeſtum inops alimenti redditur. Vitioſus namque ſuccus, qui frigidus eſt, ſimilem ſuctui morſum infert, appetentiam vero proritat naturalis affectus ſimilitudine.* Cauſſa igitur proxima auctæ præter naturam appetentiæ, juxta Galeni mentem eſt primo humor vitioſus & acidus in ventriculo hærens: ſecundo, alimenti indigentia ob nimiam digeſtionem.

Humores vitioſi, in ventriculo hærentes, famem immodicam excitant, quatenus nimia ſua frigiditate, aciditate & auctoritate orificium ventriculi conſtringunt, corrugant, ac vellicant, adeoque ſenſum naturali ſuctioni ſimilem, & ſpuriam famem inferunt. Talis humor eſt vel pituita acida in ventriculo reſtagnans, vel ut plurimum melancholia a liene in ventriculum transfuſa, quæ in ſtatu naturali exiſtens, & moderata quantitate & qualitate prædita naturalem & moderatam excitat appetentiam, ſi vero præter naturam ſe habeat, & in prædictis excedit, eam intenſiorem ac præternaturalem efficit.

Alimenti indigentia, ob quam venæ continuo ex ventriculo ſugunt, vel a nimiis oritur evacuationibus, per hæmorrhagiam, alvi fluxum, vomitum, ſudorem, & ſimilia; vel ex nimia ſubſtantiæ alimentariæ conſumptione, ob calorem partium immoderatum; aut humorum tenuitatem, corporis raritatem, & pororum laxitatem, vigilias, balnea, exercitia immodica, venerem effrænatam. Quæ omnia humiditatem ſubſtantificam maxime diſſolvunt, ab iiſque facta inanitione & alimenti penuria, cibus citius quam debeat, a ventriculo abripitur.

A lumbricis etiam chylum depaſcentibus, poteſt fieri fames canina, quemadmodum refert Trallianus *lib.* 7. *capit.* 4. de quadam muliere boulimia laborante, quæ ab uſu hieræ vermem duodecim cubitos longum excrevit, & liberata eſt.

Hermetici aliam hujus ſtupendi appetitus cauſſam ſtatuunt: nempe ſpiritum quemdam diſſolventem in corpore genitum, qui inſita proprietate quidquid ciborum ingeritur, tam prompte conſumit & reſolvit, ut legitimum & neceſſarium nutritioni terminum naturæ non concedat. Hunc ſpiritum vocant famelicum, eſurinum, voracem, ſalinum, acidum, & vitriolatum prout ex variis ſalibus, vitriolo, nitro, ſale communi, ammoniaco, & ſimilibus, ſpiritus, ſeu liquores, quos aquas fortes vocant, arte chymica eliciuntur, qui lapides duriſſimos, & duriſſima metalla, brevi temporis ſpatio in liquorem reſolvunt; ita ut aurum, quod ne igne quidem fortiſſimo intra menſis ſpatium diſſolvi poteſt, intra horæ quadrantem in aqua regia ſolvatur & in liquorem aquæ ipſi perſimilem convertatur.

Hæc doctrina diligenti examine digna eſt. Sicut enim digeſtio ventriculi, naturaliter ſe habens, ſedulis rerum indagatoribus quippiam mirabile, & ſtupendum oſtentare videtur: ſic eadem, immoderata & præternaturalis reddita quippiam habet admiratione digniſſimum. Hoc autem admirabile eſt in digeſtione ventriculi naturali, quod cibi duriſſimi in eo diſſolvantur, & trium vel quatuor horarum ſpatio in liquorem chiloſum convertantur tam tenuem, ut per anguſtiſſimos venarum lactearum ramos transcolari, ac veluti filtrari valeant: Nec minus, quod canes oſſa duriſſima in eundem liquorem convertant: quod certe calori intenſiori valide concoquenti tribui non poteſt, cum cibi in olla igne, quantumvis luculento, intra 24. horas ac plures dies in ſimilem ſuccum converti nequeant. Dicunt Galenici a facultate ventriculi illud dependere. Sed facultas non agit ſine inſtrumento, quod etiam aſſignatur idioſyncraſiæ partis; quæ tamen idioſyncraſia, ſi eſt certa primarum qualitatum proportio, ut vulgo circumfertur, præcipua illius actio erit a calore. Frigiditas enim, humiditas, & ſiccitas nihil faciunt ad eximiam illam ciborum liquationem. Calor autem, ut dictum eſt, non habet illam efficaciam. Eſt igitur illa idioſyncraſia aliquid aliud ignotum & inexplicabile. Liceat ergo illud inquirere per ea, quæ fiunt in microcoſmo, quorum analogia quædam eſſe poteſt in microcoſmo. Et ideo dicunt Hermetici acutiores ſpiritum quendam, ſeu liquorem acidum, transfundi a liene in ventriculum, qui ſolidiora diſſolvit alimenta, & in liquorem chyloſum brevi tempore convertit; ita ut ſpiritus ille, ſeu liquor acidus ſit præcipuum digeſtionis inſtrumentum. Et quædam hujus rei conjectura ex eo elici poteſt; quod aves quæ duriſſima alimenta conficiunt, lienem habeant, ventriculum undequaque ambientem: caro enim illa, quæ ventriculis avium circumducta reperitur, lienis ſubſtantiam omnino repræſentat; unde nobiliorem lieni uſum tribuunt, quam qui ab antiquis eſt traditus, qui cum ſolum modo limoſæ ſanguinis parti expurgandæ dicatum cenſuerunt, cum alimentorum concoctioni, juxta novam hanc doctrinam maxime inſerviat. Si igitur ſpiritus aut liquor ille acidus a liene promanans, naturaliter ſe habens, digeſtionem naturalem & moderatam perficit: ille idem ſpiritus a naturali ſtatu dejectus, & vitioſus redditus, acutiori, nempe & nimia diſſolvendi vi præditus, ſolida alimenta promptius liquabit & conficiet, iiſque diſſolutis & a ventriculo confeſtim deturbatis, nova fames, eaque immodica exſurget. Novam hanc doctrinam certam & indubiam non ſtatuimus; ſed eam tantum proponimus, ut a ſolidioribus ingeniis ſedulo examinetur. Eamque inferius iterum diſcutiemus, dum læſæ concoctionis cauſſas inquiremus.

Signa hujus affectus diagnoſtica ſatis manifeſta ſunt. Per ſe enim ægrotantibus & adſtantibus apparet appetentia depravata & excedens, quæ plures cibos aſſumere cogit; qui tamen poſtmodum nimium gravantes, per vomitum rejiciuntur, & eſt fames canina; vel ſi vomitus non ſubſequatur, animi deliquium adeſt, cum extremorum refrigeratione, & tunc eſt boulimia.

Signa cauſſarum ex antecedentibus, comitantibus, & conſequentibus facile deſumi poſſunt. Frigidæ intemperiei & humorum acidorum in ventriculo reſtagnantium ſigna ſunt ructus & vomitus acidi, dejectiones crudæ, ſitis carentia, & cauſſæ externæ refrigerantes prægreſſæ. Si a defectu alimenti dependeant, ægri emaciantur, & cauſſæ humiditates corporis diſſolventes adſunt, vel præceſſerunt, ac denique lumbricorum ſigna ex proprio capite erunt deſumenda.

Prognoſis hujus affectus ita inſtituenda eſt, ut ſi a cauſſis externis omnino dependeat, periculoſus non ſit, modo illæ cito auferantur: a lumbricis etiam oriundus parum infert periculi, quia illis ſublatis effectus etiam tollitur.

Maxime autem periculoſus eſt, ſi ingentes evacuationes aut colliquationes corporis conſequantur, præcipue ſi poſt ingeſtum alimentum, ventriculo adhuc pleno exiſtente, animi deliquia contingant; quando enim ea, quæ maxime juvare debent, inutilia exiſtunt, magnam ſignificant ventriculi atoniam.

Sic etiam canina appetentia, cum vomitu aut crebra dejectione perſeverans, periculoſa eſt: in cachexiam enim, hydropem, lienteriam, marcores, alioſque lethales affectus degenerare ſolet.

Quod ad curationem ſpectat, quia ut plurimum fames canina ab humoribus melancholicis aut pituitoſis; ventriculi tunicis impactis & imbibitis, ducit originem; ad ea præſertim remedia dirigenda ſunt, quæ tum humoris peccantis evacuationem & alterationem, tum partis laborantis roborationem reſpiciunt.

Evacuatio inſtituenda eſt per vomitum, vel ſeceſſum remediis ſupra in curatione inappetentiæ a frigida cauſſa ortæ propoſitis. Licet enim hi duo affectus invicem contrarii ſint, ab iiſdem tamen humoribus, ſed frigiditatis gradu,

gradu, & ſecundis qualitatibus admodum diverſis, ac ventriculum diverſimode afficientibus, produci ſolent.

Remedia etiam ventriculum calefacientia & roborantia, tam interna, quam externa, ibidem propoſita, maxime conveniunt. Quæ non ſolum conferunt, frigidam intemperiem corrigendo, ſed etiam exſiccando & ſitim inducendo. At urgente ſiti fames imminuitur.

Præterea vinum meracum ſatis copioſe ſumptum famem potentiſſime reſolvit, juxta Aph. Hippoc. 21. ſect. 2. Idque potentius adhuc præſtat illius ſpiritus, aqua vitæ vulgo nuncupatus.

Famem illam peculiariter obtundunt, quæ ventriculum potenter humectant & relaxant, humoriſque aciditatem leniunt. Qualia ſunt pinguia omnia & oleaginoſa ut adipes, olea, extremitates animalium. Quemadmodum Villanovanus refert, quendam hoc affectu percitum panem calentem amurca olei imbutum comediſſe, & mulierem bovis liquatum adipem, cum pari calentis olei quantitate, duabus vicibus bibiſſe, & in tantum cibi faſtidium utrumque incidiſſe, ut nihil per quinque dies comederint, & a priori affectu liberati ſint.

Narcotica medicamenta, ſenſum ventriculi nimis exquiſitum obtundendo, famem illam caninam poſſunt imminuere. Et inter alia, theriaca recens magis ex uſu eſt. Quia præter vim narcoticam, humorum etiam malignam qualitatem, quæ a nonnulis in hoc affectu ſubeſſe creditur, virtute alexiteria corrigere valet.

Quia vero narcotica raro, & nonniſi ſumma urgente neceſſitate uſurpanda ſunt, aliis temporibus theriaca antiqua, propter rationem dictam, tum etiam roborationis cauſſa erit uſurpanda.

Ambra griſea ad. gr. v. vel vi. cum ovo ſorbili ſumpta, non ſolum ventriculum roborat, ſed etiam proprietate ſpecifica huic affectui prodeſſe creditur, (*conſ. Hipp. V. Epid. II. 7. &c.*)

CAPUT III.

De Pica & malacia.

Pica & malacia ſunt appetitus depravatus, quo ægrotantes res abſurdas, inutiles, & noxias appetere conſueverunt.

Κιττα ſive pica nominatur a pica ave, ſive ob varietatem coloris, quo donata eſt, ſive quod terræ globos eſitet; mulieres autem hoc affectu laborantes, terram, gypſum, & ſimilia plerumque comedere ſolent. Malacia etiam ex Plinio appellatur, quia mulieres hujuſmodi, præ animi impotentia & mollitie, a recto & naturali alimentorum appetitu deficiunt. (*v. Melet. II. 101.*)

Producitur hic affectus a pravis & certo modo corruptis humoribus, qui in ventriculo ob læſam illius coctionem colliguntur, vel ab aliis partibus in eum transferuntur.

Ad horum autem humorum productionem maxime diſpoſita ſunt corpora pituitoſa & melancholica, præſertim vero mulieres, quibus hic affectus proprius & peculiaris eſſe videtur, quamvis pueri interdum, immo etiam viri, ſed rarius, eo affligantur. Ad hanc rem maxime faciunt pravorum eduliorum uſus, ſuppreſſa aliqua evacuatio naturalis, præcipue menſtruorum, animi mœrores, hepatis & lienis intemperies, obſtructiones, & imbecillitates, uteri affectus varii, & ſimilia.

Illi autem humores vitioſi, pro variis intemperierum aliarumque diſpoſitionum gradibus, variam & diſſimilem naturam obtinent; unde variæ rerum abſurdarum appetentiæ oriuntur. Cum enim hujuſmodi humores alias crudi & incocti, alias exuſti & præaſſati exiſtant; ſic quorumdam appetitus ad res acidas, auſteras, acerbas, & valde frigidas feruntur, ita ut fructuum immaturorum, aceti, omphacii, ſucci limonum, granatorum, & arantiorum, aquæ frigidæ, nivis, glaciei & ſimilium uſu aſſiduo & copioſo delectentur: alii terrea, ſicca & exuſta appetunt, ut caryophillos, cinnamomum, nucem moſchatam, aliaque aromata, ſal, cineres, gypſum, & ſimilia.

Familiaris eſt hic appetitus virginibus chloroſi laborantibus, & gravidis mulieribus, ob ſuppreſſionem menſtruorum, quæ in corpore moram trahentia, vitioſam induunt qualitatem, ad partes ſuperiores delata ventriculum inficiunt pravo illo ſucco a quo actiones illius depravantur, & appetitus in primis a ſtatu naturali maxime dejicitur. Pueri interdum hoc affectu detinentur, præcipue qui a matre chloroſi laborante oriundi ſunt. Neque viri ab eo omnino immunes ſunt, quamvis rarius id contingat, & præſertim illi obnoxii ſunt, qui melancolico temperamento præditi ſunt, obſtructionibus laborant, aut fluxus hæmorrhoidum conſueti ſuppreſſionem patiuntur.

Apud auctores maxime controvertitur, num appetitus depravatus feratur ad ea, quæ diatheſi ventriculi præternaturali ſimilia ſunt, an vero ad contraria? Dubitandi anſam dedit Galen. *c. 3. art. parva*, ubi docet, ventriculum præter naturam ſe habentem appetere contraria, & in ſtatu naturali appetere ſimilia. Quam doctrinam ſequutus Avicen. *fen. 13. lib. 3. tract. 2. c. 20.* ſic loquitur; *Quando in ſtomacho aggregatur humor malus, diverſus a conſueto in qualitate ſua natura, tunc requiri aliquid ſibi contrarium. Quapropter incidit quibuſdam appetitus luti, immo carbonum, & terræ, & gypſi, & rerum hujus generis; propter qualitatem, quæ in iis eſt, exſiccantem, aut incidentem, contrariam qualitati humorum.* Saniorum tamen judicium eo dirigitur ut ſimilia potius quam contraria appetantur. Cum enim ad appetentiam excitandam phantaſia maxime concurrat, quæ a diſpoſitione corporis maxime excitatur, veriſimile eſt, dominantem humorem ad ſimilium appetitum phantaſiam movere. Sicut enim bilioſi, in ſtatu tum ſano, tum morboſo, ignis & irarum inſomnia patiuntur; pituitoſi, nivium, glaciei, & aquarum: quarum rerum phantaſmata ab humore in corpore prædominante excitantur, ſic etiam affecta ſede appetentiæ, humores vitioſi, in ea diu ſtagnantes, ſui ſpeciem phantaſiæ imprimunt, quæ ab ea obſeſſa ſimilium appetentiam excitat, etiam ratione repugnante, quæ a vehementi illa imaginationis vi ſuperatur. Adde, quod ſi contraria morbo aut illius cauſſæ appeterentur, continuato illorum uſu, morbus tandem curaretur, cum tamen ab iis deterior in dies reddatur. Huic ſententiæ quotidiana experientia ſuffragari videtur, qua docetur, virgines chloroſi laborantes & prægnantes mulieres ea plerumque appetere, quæ ipſarum temperamento & præſenti cacochymiæ conſentanea ſunt, ut ſcilicet illæ, quibus ſalſi & aduſti inſunt humores, carbones, ſalem, aromata, & ſimilia expetant: quibus vero melancholia, aut acida pituita dominatur, ad acetum, fructus immaturos, & ſimilia ferantur.

Quod ad Galeni auctoritatem ſpectat, quidam penitus eam rejiciunt, dicentes: quod ſi verum eſſet, morboſas diſpoſitiones contraria appetere; ægrotantes omnes convaleſcentes, & reliqui cacochymia laborantes, cibos enchymos expeterent, quod tamen veritati non eſt conſentaneum. Videmus enim ſæpe ægrotantes & convaleſcentes pravos cibos appetere, laudabiles vero reſpuere. Videmus etiam corpora excalefacta, ſive in ſtatu præternaturali, ut in febribus, ſive in naturali, ut per exercitia immodica, refrigerationem expetere.

Alii vero hanc Galeni ſententiam conciliare nituntur, dicentes: In pica intemperiem ventriculo impreſſam eſſe velut habitualem & connaturalem, & ideo facere appetentiam ſimilem naturali, quæ eſt ad ſimilia. Quod in hunc modum explicari poteſt dicendo, omnem temperiem naturalem appetere ſimilia: præternaturalem vero contraria; intelligendum eſſe poſtremum de intemperiebus, quæ fiunt ſine ſucci redundantia. Quæ enim ſunt cum ſucci abundantia, quando ſucci admodum imbibiti ſunt tunicis ventriculi, appetunt, potius ipſis ſuccis, quibus madent, ſimilia, quia humor, qui totas tunicas jam penetrat, quamvis noxius ſit, moleſtiam non infert. Contra vero quando humor partem tantum aliquam ventriculi occupat, vel eſt ſolum in cavitate, ventriculus appetat contrarium ei, quod ſibi noxium eſt. Si autem humor totum ventriculum occupet, illiuſque tunicis imbibitur, tunc facultas illius naturalis obruitur, & ita immutatur, ut non appetat niſi ſimilia humori imbibito. Et ita recte dici poteſt, illum humorem factum fuiſſe veluti connaturalem.

Platerus & Sennertus ab hiſce difficultatibus ſe expediunt, ad qualitatem occultam confugientes, hujuſque perfugii occaſionem quærunt ex eo, quod ſi hujuſmodi ægrotantes appeterent ſimilia cauſſæ morbificæ, ex eorum uſu copioſo maxime augeretur affectus; cum tamen videamus pica laborantes gypſo, calce, carbonibus, aliiſque rebus noxioſiſſimis ſeſe ingurgitare, ex iiſque leviſſimam noxam percipere, a quibus bene ſani ad internecionem uſque læderentur. Præterea dicunt, prægnantes mulieres humores ſalſos & acidos ſæpe rejicere, cum tamen ſalſa & acida non appetant, ſed toto genere diverſa. Ac denique nullam eſſe inter carbones, calcem, carnes crudas, aliaque cum humoribus convenientia, conſtanter aſſeverant; atque adeo in qualitatibus manifeſtis non eſſe acquieſcendum cenſent; ex iiſque ſymptomatis hujus appetentiæ mirabilis cauſſam deſumi non poſſe, ſed ad qualitatem quandam occultam & inexplicabilem eſſe confugiendum.

Fatetur tamen Sennertus, probabile eſſe a ſimili potius quam contraria qualitate appetentiam iſtam depravatam provenire. Quænam vero ſit illa qualitas, explicari non poſſe, cum res, quæ appetuntur, nullam cum humoribus vel dulcibus, vel ſalſis, vel acidis, in manifeſtis qualitatibus ut plurimum convenientiam habeant.

Hæc omnia conciliare poſſumus, dicentes rerum abſurdarum appetentiam ab humoribus ſimili natura & temperie præditis excitari, ſed illos humores, præter nativam temperiem, vitio quodam peculiari, e corruptela quadam oriundo, eſſe præditos: quod vitium cum diſerte explicari nequeat, ad qualitatem occultam revocari poteſt.

Diagnoſis hujus affectus per ſe ſatis facilis eſt: ex ſola enim ægrotantis relatione, partem præcipue affectam eſſe orificium ventriculi, notiſſimum eſt; cum illud ſit ſedes appetentiæ. Cauſſa etiam ex ſuppoſita ſimilium appetentia, conjectura indagari poteſt. Si enim appetant carbones, ſalem, & ſimilia; colligere poſſumus, ab humoribus ſalſis & exuſtis affectum dependere: quæ omnia clarius innoteſcent, ſi humorum prædictorum portio per vomitum vel alvum rejiciatur; ſi ructus acidi, vel nidoroſi, ſapor amarus, acidus, vel ſalſus adfuerint.

Quod ad prognoſin ſpectat, chronicus eſt iſte affectus non tamen admodum periculoſus, ſi natura vel arte corpus ad priſtinum ſtatum revocetur, quod non adeo dif-

ficile

ficile contingit. Excluditur enim ſucceſſu temporis humor noxius crebris vomitionibus, vel medicamentis convenientibus evacuatur, & ſuppreſſæ menſium aut hæmorrhoidum evacuationes, quæ huic malo anſam præbebant, cum tempore reſtituuntur. Quæ tamen ſi negligantur & natura oneri ſuccumbat, graviſſimi morbi ſuccedere poſſunt. Vitiata enim prima coctione, neceſſe eſt ſecundam & tertiam corrumpi, unde graves obſtructiones, cachexiæ & hydropes contingunt. Vel etiam, ſi humor majori copia in ventriculum feratur, & majoris malignitatis particeps ſit, cardialgias inſignes interdum producit, ex quibus lipothymia & ſyncope, & nonnunquam mors ſuccedere ſolet.

Si mulieres hoc affectu laborantes ab eduliis pravis abſtinere incipiant, & laudabilibus uti cum minori faſtidio; proximæ ſalutis & curationis incipientis ſignum eſt certiſſimum.

Gravidæ mulieres a malacia ut plurimum liberari ſolent circa quartum geſtationis menſem; quia fœtus, grandior factus, majorem humorum copiam abſumit, & ipſa mater crebris vomitionibus iſtam illuviem excludit. Quod ſi malum ulterius progrediatur, periculoſum eſt. Significat enim altius impreſſam fuiſſe pravam iſtam diatheſin, quæ per difficile negotium exterminari valet.

Melius eſt, hoc affectu laborantes, acida & acuta appetere: pejus, ſi res plene a natura alienas exoptent, ut docet Avic. *fen.* 13. *lib.* 2. *tract.* 2. *cap.* 20. Majorem enim ſignificat a ſtatu naturali receſſum, qui difficilius emendari valet.

Curatio hujus affectus varia inſtituenda eſt, pro varietate corporum ægrotantium.

In gravidis enim mulieribus pauca celebrantur remedia, ob ſubjecti ineptitudinem, & abortus periculum. In illis tamen leviora uſurpari poſſunt & benigniora ex iis, quæ ad ventriculum evacuandum & roborandum in curatione inappetentiæ fuere propoſita. Neque omittenda erit venæ ſectio: quæ parca manu celebrata, & frequenter, ſi opus fuerit, repetita, maximum ad hujus affectus curationem momentum habet.

In virginibus autem chloroſi laborantibus curatur iſte affectus iiſdem remediis, quæ ad ipſius chloroſis curationem ſuo loco proponentur.

Quæ vero pica contingit in viris, quod tamen rariſſimum eſt, cum ab obſtructionibus hepatis & lienis dependeat, eliminabitur harum curatione, ſuis locis proponenda.

CAPUT IV.

De Siti morboſa.

Sitis ſeu potus appetentia non minus ac fame tripliciter lædi poteſt, imminute, abolite, & depravate. Imminuitur non raro a dulci & inſipido humore, ventriculi tunicas irrigante, vel ab humiditate nimia in toto corpore dominante: unde fit, ut partes purulentam materiam a ventriculo non trahant. Aboletur vero in morbis acutis propter interceptionem primi ſenſorii, quando mens ægrotat, aut quia concidit omnino facultas naturalis, extincto propemodum calore nativo; unde Hippoc. *In cauſſa ſitifera non ſitire, malum;* cum ſitis imminuta ab iiſdem cauſſis pendeat, a quibus inappetentia ciborum. Abolita vero, morborum acutorum fit conſectaria. Neutrius tamen ratio peculiaris hic habenda eſt. Sed ſufficiet nobis de ſiti depravata, tamquam frequentiori, ſpecialius agere. Quæ quidem ſitis depravata etiam bifariam dividi poteſt, quemadmodum fames, ut altera ad potulentorum varia genera feratur; altera vero ſit aucta, & potus quantitatem ac frequentiam reſpiciens. Quæ potus genera abſurda reſpicit, ad picam refertur: quando ſcilicet ægrotantes appetunt acetum, ſuccum limonum, vel aquam ſalſam. Supereſt igitur, ut ſitim auctam contemplemur, quod ſymptoma frequentiſſimum eſſe conſuevit, dum appetitus humidi quantitate peccat, & potus immodice expetitur.

Cauſſa illius proxima eſt defectus alimenti humidi, & ſiccitas ventriculi, aliarumque partium, quæ ſtomacho penuriam ſuam comunicare valent.

Illa autem ſiccitas, vel humoris penuria exoriri ſolet ab omnibus iis, quæ roridam humiditatem ventriculi, totiuſque corporis abſumere & exſiccare valent, quæ omnia ad calefacientia & exſiccantia referantur. Exſiccantia, per ſe & primario exſiccant; calefacientia ſecundario, humidum abſorbendo.

Eſt autem ſitis hæc morboſa idiopathica vel ſympathica. Idiopathica fit, cum innata ventriculi humiditas alteratur & exhauritur ab inæquali intemperie ſicca, vel calida, vel utraque, interdum, & rarius ſimplici; frequentius, cum materia conjuncta; cum humore ſcilicet acri, ſalſo, aut putrido, ventriculi tunicis impacto, vel in illius cavitate incluſo. Sympathica vero ſi ex conſenſu totius corporis, vel aliquarum partium, quarum venæ, exhauſto humido, e ventriculo ſugunt, ut febribus hepatis, pulmonis, & aliarum partium inflammationibus contingit; tum etiam intemperiebus calidis & ſiccis; præcipue renum, ut videre eſt in diabete, quæ eo nomine dipſacus nominatur, propter ſitim ingentem, quæ illam comitatur.

Cauſſæ externæ ſunt quæcumque impenſe calefacere vel exſiccare valent, ut aer valde calidus & ſiccus, diuturna in ſole vel ad ignem mora, uſus ciborum ſalſorum, acrium & aromatibus conditorum, uſus copioſus vini antiqui & generoſi, vigiliæ nimiæ, nimia corporis evacuatio, præcipue per medicamenta purgantia.

Hermetici ſitim immodicam & præternaturalem a ſpiritibus quibuſdam ſitibundis, ex impuritatibus ſulphureis genitis exoriri contendunt, qui non ſimplici refrigeratione & humectatione, ſed ſpiritibus aliis ſibi analogis ſatiari volunt; quemadmodum videmus in febrium acceſſionibus ſitim intenſam multo aquæ potu parum inhiberi, quæ tamen ſpiritibus acidis, vitrioli, ſulphuris, ſalis, & ſimilium, cum longe minori aquæ quantitate permixtis, facilius cedat.

Diagnoſis nihil habet difficile: ſatis enim ægri de ſiti urgente conqueruntur. Cauſſæ etiam propriis ſignis dignoſcuntur, ut calida & ſicca intemperies, ventriculo, aut aliis partibus inhæreſcens. Tum humores acres, ſalſi vel amari, (quorum portio interdum excluditur, vel ſaltem ſimiles ſapores in ore repræſentat:) ſi in ventriculo contineatur, vel ſi per conſenſum aliarum partium ſitis excitetur, affectuum eorundem ſigna ſeſe prodent.

Quod ad prognoſin attinet, ſitis, quæ a cauſſis procatarcticis excitatur, tutiſſima eſt: illa enim potu aſſumpto facile ſedatur. Quæ vero a cauſſis internis procedit, illarum varietate magis vel minus periculoſa exiſtit.

Sitis, quæ in febribus contingit, aliiſque affectibus curatur facilius, cum eorum ſolutione ſponte evaneſcit. Si vero a gravibus morbis & periculoſis dependeat, eſt valde periculoſa, ut in hydrope contingit, in quo affectu ſitis potu non ſedatur; ſed potius magis incenditur.

Curatio ſitis morboſæ frequentius occurrit in febribus, & quarumdam partium inflammationibus, quæ tamen ſufficienter deſcripta eſt in methodo noſtra curandarum febrium; *ſect.* 5. *cap.* 2.

Si vero ſitis a ſicca ventriculi intemperie, ex immoderatis evacuationibus, aliiſque cauſſis contracta ſit; illius curatio perficitur vacuationes illas ſupprimendo, tum partes inanitas reſtaurando remediis humectantibus.

Inſtituto igitur prius victu analeptico, qualis in febre hectica, phthiſi, & maraſmo concedi ſolet, omnium præſtantiſſima erunt duo remedia a Gal. propoſita 9. meth. ſcilicet lac, & balneum. Quamvis enim Hippoc. *Aph.* 95. *ſect.* 5. lac ſiticuloſis interdicat: illud tamen intelligendum eſt de iis qui ob bilioſi putridique humoris copiam ſiti afficiuntur, in quibus lac faciliime corrumpitur: non de iis, qui ſiti ex ſiccitate & conſumptione laborant. Lactis uſum in curatione phthiſeos edocuimus.

Balneum vero fiat ex decocto rad. althææ & lilior. fol. malvæ, violariæ, vel ex decocto capitis, pedum & inteſtinorum vervecis. Aut butyrum recens, vel oleum violaceum, in aqua tepida diſſolvatur pro balneo, quod tepidum eſſe debet, & frequenter uſurpari.

In exitu balnei inungentur lumbi, dorſum, & ventriculus ol. violac. medulla cruris vituli, & ſimilibus, quibus immiſceatur lactis mulieris, aut caprilli, quantum ebibere poterit.

Utatur interea æger ſyrupis, & tabellis inſtaurantibus, aliiſque remediis, quæ in febris hecticæ curatione latius proponentur.

Sequens etiam opiata erit utiliſſima.

℞. Conſervæ rud. eryngii, bugloſſi, ana ℥. ii. conſerv. flor. violar. & burrag. an. ℥. i. confect. alkermes ʒ. ß. diapendii ſine ſpeciebus recenter præparati, ℥. ii. Cum ſyrupo de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem caſtaneæ ſitis tempore, ſuperbibendo parum borraginis.

CAPUT V.

De Ventriculi concoctione læſa.

Ventriculi concoctio, chyloſis appellata, quemadmodum & reliquæ omnium partium actiones, tripliciter læditur, imminute, abolite & depravate. Imminuta concoctio βραδυπεψία dicitur: abolita, ἀπεψία: depravata, δυσπεψία quæ omnes differentiæ unico cruditatis nomine comprehenduntur. Hæc autem cruditas duplex conſtituitur, nidoroſa ſcilicet, & acida; cruditas nidoroſa fit, quando alimentum in nidoroſam & uſtam quaſi materiam mutatur, ut per eructationem odor ovorum & piſcium corruptorum, vel olei frixi efferatur: qui ructus nidoroſi in calidis ac bilioſis naturis frequentius contingunt. Acida vero cruditas fit, cum cibi in acidam naturam mutantur, & ructus acidi excluduntur, & hæc a frigida intemperie procedit. His & tertia addi poteſt cruditatis differentia, quando ob calorem debilem cibus imperfecte coquitur, & in pituitoſam quandam materiam mutatur, citra tamen aciditatem.

Cauſſæ ventriculi concoctionem lædentes, ad tria capita reduci poſſunt, vitium ſcilicet organi, objecti, & rerum externarum, ſeu extrinſecus advenientium.

Organi vitium omnes ventriculi morbos complectitur: ſive ſimilares ſint, ſive organici, ſive communes, qui omnes illius actionem evertere poſſunt. Intemperies tamen frequentiſſima eſt læſæ concoctionis cauſſa. Cum enim concoctio a moderato calore, recte & ſecundum naturam ſe habente, perficiatur: ſive ille a debita moderatione receſſerit, coctionis læſio contingit. Sive frigida ventri-

ventriculi intemperies, quæ caloris immutationem facit, ſi remiſſior fuerit, concoctionem imminuit, bradypepſiam parit. Si vero intenſior, concoctionem abolitam & apepſiam producit. Calida vero intemperies concoctionem depravat, & dyſpepſiam generat. Illæ autem intemperies interdum ſimplices ſunt, ut in iis, qui ab ortu calore debili & ventriculi imbecillitate præditi ſunt, vel calorem acrem & exurentem obtinuerunt; ut plurimum autem cum materia conjunctæ: unde in melancholia hypocondriaca pituitæ copia & fermentatio nigri humoris, cruditates, flatus, inflationes, fluctuationes, ructuſque acidos excitare ſolent.

Vitium objecti, alimenti ſcilicet, quod eſt ventriculi proprium objectum, multis modis contingit, dum ſcilicet peccat in ſubſtantia, quantitate, qualitate, tempore, & ordine aſſumendi.

Vitioſa ſunt alimenta ratione ſubſtantiæ, quæ duriora ſunt, & concoctu difficiliora: ut carnes cervinæ, leporinæ, præcipue vetuſtiores, ſale vel fumo induratæ, panis furfuraceus, tubera, radices, legumina, & ſimilia, quæ dyſpepta nominantur.

Quantitate peccant alimenta, quæ nimia copia aſſumuntur, & eo nomine a calore vinci & ſuperari nequeunt, unde cruditates oriuntur illis maxime familiares, qui genio & crapulæ indulgent. Minor etiam, quam par ſit, alimenti quantitas, ſpeciem quandam cruditatis inducere poteſt, quando cibi pauciores in ventriculo, in primis bilioſo, exuruntur & præaſſantur.

Qualitate peccant alimenta, quæ nimis frigida & humida, flatuoſaque exiſtunt: vel quæ calidiora tenuiorem chyli portionem exurunt, & in nidoroſos vapores conveniunt.

Ad hoc genus reducenda eſt concoquendi & condiendi ratio. Varii enim elixandi, aſſandi, & condiendi modi novas alimentis diſpoſitiones inducunt, propter quas concoctu faciliora vel difficiliora redduntur.

Tempus & ordo aſſumendi præpoſterus concoctionem etiam vitiare poſſunt. Ut ſi horam cibandi conſuetam omittens, nocte intempeſta, & immediate ante ſomnum cibis ſtomachum repleat: vel ſi poſt ſolidorum & aſtringentium, ut caſei, pyrorum, cydoniorum, & ſimilium aſſumptionem, liquida poſtmodum & corruptioni obnoxia ingerat.

Res denique externæ coctionem vitiare poſſunt, ſi immoderatæ ſint. Atque ita aer frigidior, calorem nativum obtundendo, ſi debilior fuerit vel calidior, eundem calorem diſſipando, coctionem evertere poteſt. Tum etiam exercitationes immodicæ, præſertim a paſtu, calorem nativum eliciendo a ventriculo ad partes exteriores, eumque præter modum diſſipando, nec non chylum adhuc imperfectum præcipitando verſus inteſtina: Alvi & aliorum excrementorum ſuppreſſio, aut fluxus immodicus; vigiliæ immoderatæ, ſomnus diuturnus, animi pathemata graviora, præcipue mœror, & profunda meditatio ſtatim a paſtu, & ſimiles cauſſæ externæ, ventriculi actionem non parum vitiare poſſunt.

Præter cauſſas enumeratas Hermetici nonnulli recentiores aliam adducunt minus tritam, & ab antiquis minime perſpectam, quæ quidem ab iis perſpicue non demonſtratur: quibuſdam tamen conjecturis minime contemnendis ſtabilitur, cujus etiam ſupra in famis caninæ cauſſis explicandi mentionem fecimus. Primum itaque ſtatuunt coctionem ventriculi naturalem a ſolo calore non perfici; ſed promptam illam ciborum ſolidorum liquationem ac diſſolutionem, qua in chylum convertuntur, ab alia cauſſa dependere: cum experientia doceat, cibos in olla bullientes, igne luculento, etiam per plures dies continuo, nunquam talem diſſolutionem pati, cum tamen oſſa in ventriculis canum brevi temporis ſpatio diſſolvantur, & in chyloſum liquorem convertantur, & in ventriculis piſcium, nullo calore actuali præditis, cibi quilibet ingeſti eodem modo diſſolvantur & concoquantur. Cauſſam itaque præcipuam hujuſmodi liquationis eſſe ſtatuunt ſpiritum quendam, aut liquorem acidum, a liene in ventriculum tranſfuſum, qui eximiam diſſolvendi facultatem habeat. Quam ſententiam ex Galenicorum doctrina eliciunt, qua ſancitum eſt, humorem melancholicum, a liene in ventriculum transfuſum, excitare appetentiam, idque vel conſtringendo ac corrugando tunicam interiorem ventriculi, vel aciditate ſua vellicando. Quod quidem impugnari poteſt ex eo, quod ſi conſtringendo id faceret, omnia adſtringentia idem præſtare poſſent; & ſi vellicando, acria quælibet potentius, quam acida appetentiam excitarent. Probabilius igitur exiſtimant, humorem illum appetentiam excitare per accidens, penuriam ſcilicet alimenti inferendo per diſſolutionem illius, quod ingeſtum eſt, ex qua penuria appetitus excitatur. Atque ita longe nobiliorem lieni uſum tribuunt, quam qui ab antiquis fuit propoſitus; nempe ventriculo ſubminiſtrandi præcipuum coctionis inſtrumentum. Hujus rei conjectura ſatis valida ex avibus elicitur, quæ duriſſima plantarum ſemina diſſolvunt, & lienem habent ventriculo undequaque circumductum, ut potentius ſpiritum illum diſſolventem inſpiret, vel liquorem acidum commodius communicet. Validum autem avibus ineſſe acidum illum ſpiritum, oſtendit Helmontius proprio experimento. Refert enim, ſe in pueritia, cum paſſerem aleret, ipſi aliquando linguam obtuliſſe, quam iſte roſtro apprehendens deglutire conabatur: ſe vero linguæ apice, paſſeris guttur contingente, maximam in eo aciditatem percepiſſe. Spiritus vero diſſolvens, avium ventriculis inhærens, probatur ex praxi medica, in qua gallinarum ventriculi ad juvandum concoctionem paſſim præſcribuntur in pulveribus digeſtivis, quos hunc affectum præſtare credibile eſt, ciborum diſſolutionem adjuvando, cum iidem gallinarum ventriculi calculoſis etiam præſcribantur, quibus calculorum diſſolutio maxime juvatur. Idque manifeſtius elicitur ex eo, quod ex avium ventriculis ſal eliciatur, maxima calculos diſſolvendi efficacia præditum. Ex quo quidem ſale, ventriculis avium magna copia infixo, natura ſagax & provida ſpiritum elicere novit in vivente animali, cujus adminiculo, concurrente calore nativo, ſolidorum alimentorum diſſolutionem moliri poſſit. Et vulgo notiſſimum eſt, ex ſalibus diſſolventibus, puta vitriolo, nitro ammoniaco, & ſale communi, ſpiritus elici longe efficaciori diſſolvendi vi præditos.

Ille igitur ſpiritus, ſeu liquor acidus a liene in ventriculum transfuſus, dum ſecundum naturam ſe habet, bonam ac laudabilem ciborum concoctionem efficit: ſi vero a ſtatu naturali recedat, ventriculi actionem evertere potis eſt. Sicut antea dictum fuit, ex hiſce præſuppoſitis caninam appetentiam excitari, quando ſpiritus ille ſeu liquor acidus nimiam activitatem, & potentiorem diſſolvendi vim obtinuit. Sic etiam ex adverſo, ſi vis illa diſſolvens debilior efficiatur, aut omnino deficiat, coctio ventriculi imminuta, aut abolita ſequetur. Hinc dicit Helmontius, Aphoriſmum Hippocratis primum, ſect. 6. qui ſic habet: *In longis levitatibus inteſtinorum, ſi ructus acidus ſuperveniat, qui prius non erat, ſignum bonum*, interpretandum eſſe: ut ſcilicet ructus acidus ſuperveniens ſignificet, fermentum illud acidum, quod a morbo fuerat deperditum, reſtitui incipere.

Fulciamus & nos novam hanc doctrinam proprio experimento. Cum enim anno præterito 1648. alvi fluxu pituitoſo & melancholico, per quatuor menſes integros afflicti eſſemus, & ab eo ad extremam maciem & veluti marcorem perducti; quandoquidem omnia alimenta in pituitoſam & mucilaginoſam ſubſtantiam convertebantur, ex debilitate ventriculi ea perfecte concoquere nequeuntis; poſt multa remedia, per totum illud tempus uſurpata, quorum maxima pars parum aut nihil profuit: tandem aceti acerrimi uſu frequenti, intra paucos dies a ſævo illo affectu integre liberati ſumus: cujus equidem aceti vi acidum illud naturale pene deperditum, plurimum adjutum ac reſtitutum fuiſſe conjicere poſſumus. Uſus autem aceti fuit in paſtibus cum ovis induratis, quæ fruſtulatim diſſeta aceto intingebamus, & per aliquot dies hoc ſolo edulio in omnibus paſtibus utebamur: Tum hoc manifeſte percipiebamus, quod ſi acetum non eſſet valde acre, exiguum ventriculo adjumentum ferret.

Diagnoſis hujus affectus, juxta læſæ coctionis differentias, varia eſt. Ac primum apepſia & bradypepſia iiſdem ſignis indicantur, per magis & minus tantum differentibus. Illa autem ſigna ſunt ructus acidus, alimenti incocti, vel ſemicocti per os aut alvum rejectio, cauſſæ ventriculum refrigerantes prægreſſæ, gravitas, tenſio, & inflatio in regione ſtomachi, læſio a frigidis aſſumptis, urinæ tenues, aquoſæ, & decolores. Interdum tamen urinæ craſſæ & rubræ apparent, ex ſucco impuro ac fæculento, qui ob primæ coctionis imperfectionem a chylo ſufficienter ſeparari non potuit, ſed ad renes uſque tranſmiſſus cum ſeroſo humore, impuras etiam urinas reddit, quales interdum a melancholicis præſertim & ſcorbuticis excerni ſolent. Fuſiorem hujus urinæ explicationem, vide apud Sennertum *lib. 3. pract. part. 8. ſect. 2. c. 6.* Dyſpepſiam vero ſeu depravatam coctionem, oſtendunt ructus nidoroſi, ſapor ſimilis, aut putredinoſus in ore; ſitis & æſtuationis ſenſus, a calidis aſſumptis læſio.

Si idiopathice ventriculus laboret, propria ejuſdem morboſæ diſpoſitionis ſigna aderunt. Si vero ſympathice afficiatur, ex propriis partium affectarum ſignis illa ſympathia eſt elicienda. Si vero ex errore cauſſarum externarum, vel objecti vitio ſymptoma dependeat, ex earum præſenti aut prægreſſa conſtitutione, ægri vel aſtantium relatu, innoteſcet.

Prognoſis hujus affectus ita inſtituenda eſt. Coctionis vitium quod a cauſſis externis excitatur, facile corrigitur, cauſſis illius ſublatis, & idonea victus ratione inſtituta.

Facilius etiam curatur læſa concoctio, ex humoribus ab aliis partibus in ventriculum translatis, quam dum a proprio ventriculi vitio exoritur. Humoribus enim illis expurgatis, antequam morbum aliquem ſtabilem in ventriculo excitent, coctionis officium reſtituitur.

Abolita ventriculi coctio omnium deterrima eſt, quia totius corporis nutritio fruſtratur, unde morbi lethaliſſimi, ut lienteria, hydrops, atrophia, & ſimiles conſequuntur.

Coctio imminuta ſua etiam parit incommoda, ut colicos dolores, cachexias, ac tandem hydropis varias ſpecies.

Depravata concoctio multorum etiam malorum cauſſa eſt: puta obſtructionum, ſcabiei, febrium; & ſimilium.

Curatio perficitur ſublatione cauſſarum externarum, antecedentium, & conjunctarum, quæ affectum iſtum efficiunt, augent, vel conſervant.

Ac primum advertendum erit, utrum ab aliis partibus ad ven-

ad ventriculum humores transferantur; & in hoc caſu humores illi erunt evacuandi ac revellendi, partis mandantis affectus corrigendus, & ventriculus roborandus. Affectarum aliarum partium curationes ex propriis capitibus erunt deſumendæ. Ventriculi vero roboratio ex inappetentiæ curatione deſumi poterit.

Quæ vero ex proprio ventriculi vitio coctionis læſio contingit, ea ut plurimum ab humoribus frigidis aut calidis ducit originem; atque adeo eandem curationem obtinet, quæ pro inappetentia a ſimilibus cauſſis oriunda fuit propoſita, quam hic fruſtra repetere non opus eſt.

Si denique Hermeticorum cauſſa peculiaris ſupra propoſita animadverſione digna ſit, illi providendum erit, primo lienis pravam diatheſin corrigendo, & ſpiritus diſſolventes reſtituendo ſubſtantia quadam acida, cujus generis ſunt ſpiritus ſulphuris, vitrioli, ſalis, ſucci limonum, granatorum, arantiorum, & acetum.

C A P U T VI.

De Singultu.

Singultus eſt motus ventriculi depravatus, quo rem ſibi noxiam expellere nititur.

A vomitu diſtinguitur ex eo, quod materia, quæ vomitu rejicitur, ventriculi cavitate contineatur, & ille totus invertatur, ut materiam illam excludat: in ſingultu vero materia peccans tunicis ejuſdem infixa ſit; ideo ventriculus ſeſe conſtringat, ac fibras ſuas concutiat, ut eam excludat. Et ut nauſeam quoque in hac definitione comprehendamus: dicimus, motus ventriculi expulſivos tripliciter fieri; vel enim natura quandoque vult inſurgere ad expellendum, & non poteſt, aut non ſufficienter ad hunc motum irritatur, & tunc nauſea fit: aliquando inſurgit & expellit, & fit vomitus: vel denique inſurgit, ut expellat, ſed non poteſt expellere, & tunc fit ſingultus.

Ille autem motus convulſivus eſt, non autem vera convulſio, quæ ſolis muſculis competit, & partibus voluntario motu donatis.

Cauſſæ ſingultus immediatæ proponuntur ab Hippocr. *Aph.* 39. *ſect.* 6. inanitio & repletio, ſicut & convulſionis. Galen. & Avicenna tertiam addunt, nempe irritationem a materia acri. Alii anxie laborant, ut materiam irritantem ad repletionis genus trahant, quo ſententiam Hippoc. illæſam tueantur. Verum ubi res ipſa loquitur perſpicue, non opus eſt rerum evidentias propter Auctorum verba confundere & obſcurare. Quid enim clarius eſt, quam ſingultum fieri a facultate expultrice irritata? Quæcumque igitur irritationem illam efficere poſſunt, erunt cauſſæ proximæ ſingultus: Jam vero humores & vapores, quantitate vel qualitate peccantes, ventriculum irritare poſſunt ad expulſionem, & ſic repletio & acrimonia erunt cauſſæ diverſæ toto genere diſtinctæ. Inanitio vero quomodo ſingultum excitare poſſit, non eſt facile explicare. Cum enim illius eſſentia conſiſtat in defectu, nemo dixerit, naturam inſurgere ad defectum expellendum; quin potius movebitur ad illum reficiendum ac reparandum, & ſic attractricem potius, quam expultricem facultatem movebit. Si vero interdum ſingultus magnas evacuationes ſequatur, ut in acutis & malignis febribus, & purgatione ex helleboro contingit: id non evacuationi ſimpliciter tribuendum; ſed potius malignæ cuidam qualitati, a morbo, vel medicamento ventriculo impreſſæ.

Materia autem ſingultum efficiens, vel in ipſo ventriculo colligitur, vel aliunde ab hepate, liene, inteſtinis, aliiſque partibus, vel etiam toto corpore communicatur. Sic alimenta vel medicamenta acriora, humores acres, aut lumbrici mordens in ventriculo contenti, ſingultum idiopathicum producunt. Sympathicum vero inferunt vicinarum partium inflammationes, tranſmiſſo ad ventriculum ichore, aut vapore acri; tum etiam, quod tumor, hepate præſertim inflammato, ventriculum comprimit: unde facultas expultrix aſſidue irritatur. Denique a toto corpore poſſunt transferri ad ventriculum humores, vel vapores acres, in affectibus totum corpus occupantibus, ut interdum in febribus acutis & malignis contingit.

Diagnoſis hujus affectus per ſe conſpicua eſt. Cauſſæ vero ſigna ita diſtinguenda ſunt, ut ſi idiopathice contingat affectus, magis continuus, & humorum in ventriculo contentorum ſigna appareant, & affectio vomitu ſedetur. Humor vero peccans, in ventriculo collectus, vomitu, aut ructu, aut oris ſapore, aliiſque ſignis internoſci poterit. Si denique ab alterius cujuſdam partis morbo oriuntur, ejuſdem ſigna ex propriis capitibus erunt deſumenda.

Quod ad prognoſin attinet: Singultus, qui a cauſſa aliqua procatarctica, ut cibo, potu, aut frigore exoritur, periculoſus non eſt; tum neque ille, qui criſin per vomitum interdum antecedit, ſed tunc reliqua ſigna in bonum conſentire, & ſalutaria eſſe debent.

Si quis in laborioſa febre ſingultiat, morbo laborat peſſimo. Hippoc. *in Coacis*. Fit enim ille ſingultus ab humoribus acribus & malignis, tunicam ventriculi interiorem vellicantibus, & facultatem illius expultricem ſtimulantibus. Et dicit Valeſius, ſe nullum vidiſſe ſervatum in extenuatis, aut febre ardente vel maligna correptis, cui ſingultus ſupervenerit. Sic apud Hipp. 3. *Epid. ſectione ſecunda*, *Ægr.* 12. Mulier, quæ in foro habitabat, die 12. frequentes ſingultus patiebatur, & 14. interiit. Obſervavit etiam Platerus, ſingultum febribus ardentibus ſupervenientem & perſeverantem, plerumque mortis eſſe prænuntium, eundem etiam in dyſenteria eſſe lethalem.

A vomitu ſingultus & oculorum rubor, malum. Hippocr. *Aphor. ſect.* 7. duo hæc ſigna ſi vomitui ſuperveniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perſeverent, ideo lethalia habenda ſunt, quia inflammationem cerebri, aut ventriculi denuntiant: quæ inflammatio non modo ipſius ſingultus ac ruboris oculorum cauſſa ſit, ſed etiam vomitus. Si enim vomitus excitaretur ab acribus humoribus, os ventriculi ejuſque tunicas mordentibus; excretis per vomitum illis humoribus, ceſſarent vomitus & ſingultus: nec a vomitu ullus vapor acer ad oculos deferretur, qui oculos rubros efficeret. At cum vomitus non ſolum non profuerit, ſed etiam poſt ſe ſingultum & oculorum ruborem invexerit, certiſſimum eſt, illa tria, vomitum, ſingultum, & oculorum ruborem, ab inflammatione cerebri, aut ventriculi dependere. Cerebrum enim inflammatum ſanguinem ad oculorum venulas exprimit præ copia, & in extimam oculi tunicam effundit, unde oculorum rubor, cui ventriculus conſentiens, per nervos ſextæ conjugationis admodum inſignes, ab ea cerebri inflammatione facile in vomitum ac ſingultum impellitur. Ventriculus quoque inflammatus vomitum, & a vomitu ſingultum, & una cum ſingultu ruborem oculorum invehit, facto concurſu ſanguinis fervidioris ad oculos, propter maximum conſenſum, qui inter iſtas partes intercedit: quem facile oſtendunt ſuffuſionum initia, imaginumque ante oculos apparitiones, quæ plerumque vitiato ventriculo contingunt. Unde merito Hippoc. *in libro de locis in homine*, a vomitu oculos maxime lædi aſſeruit.

A jecoris inflammatione ſingultus, malum. Hippocr. *Aphor.* 16. *ſect.* 7. Singultus tum jecoris inflammationi ſupervenit, ut docet Galen. *in comm. hujus Aphoriſm.* quando inflammatio auctior & deterior evaſit. Tunc enim magna inflammatio in hepate eo uſque accrevit, ut vehementer ſuperiori ventriculo incumbat, & ſingultum inducat: immo vero, affluente materia, nonnunquam inflammatio aut eryſipelas gignitur in ipſo ventriculo. Sin minus, ab ea, ventriculi tunicis imbibita, morſus excitatur. (*Melet. III.* 62.)

Curatio hujus affectus ad cauſſas dirigitur, quæ ut antea dictum eſt, vel ſympathice hunc affectum producunt, vel idiopathice. Sympathice afficientes cauſſæ ſunt aliarum partium affectus, quibus curatis ſingultus etiam aufertur, quamvis ea remedia, quæ ſymptomati demulcendo idonea ſunt, & inferius proponentur, interim uſurpari valeant.

Idiopathicus vero affectus fit a pituita, flatibus, bile, aliove humore, acri, aut malignæ qualitatis participe.

Qui fit ab humore pituitoſo, tunicis ventriculi imbibito, curatur remediis humorem illum incidentibus, detergentibus, expurgantibus, ac ventriculum roborantibus; qualia in curatione inappetentiæ a frigida cauſſa oriundæ fuerunt propoſita. Quibus ſequentia, velut affectui magis appropriata, adjicienda ſunt.

℞. Caſtorei ʒ. i. ſucci menthæ ℥. iv. Miſce, capiat æger cochl. i. vel ii. urgente ſingultu. Eodemque remedio poteſt inungi ventriculus calide, bis, aut ter in die.

Acetum ſcilit. ſumi poteſt frequenter; ad materiam tunicis ventriculi impactam incidendam, & reſolvendam, vel illius loco oxymel ſcilliticum.

Caryophylli in ore frequenter detenti non parum juvant.

Utile eſt etiam elixir proprietatis, a Crollio deſcriptum.

℞. Seminis anethi ʒ. ij. vel iij. decoquantur leviter in vini generoſi ℥. viij. de quibus ℥. i capiat æger, mane & ſero. Idem ſemen incluſum linteolo naribus frequenter objiciatur.

In affectu contumaci pilulæ ſequentes erunt efficaciſſimæ.

℞. Caſtorei, & myrrhæ, an. ʒ. iii. ſalis gemmæ ℥. ß. diagryd. & maſtiches, ana ʒ. j. agarici recenter troch. ʒ. iij. aloes electæ ad pondus omnium. Excipiantur ſucco menthæ, & fiat pilular. maſſa, de cujus Drach. i. formentur pilulæ vi deauratæ. Capiat ii. vel iii. mane duabus horis ante cibum, bis in ſeptimana.

Simpliciores pilulæ, nec parum efficaces fieri poſſunt ex pulvere hieræ cum oxymelite, quarum Drach. 1. exhiberi poterit.

Intermediis vero diebus utetur pulvere ſequenti.

℞. Sem. anethi ℥. ß. zedoariæ, ligni aloes, nuc. moſchat. caryophyll. pulv. diambræ, an. Drach. i. Capiat mane ℈. ii. cum pauco vino odorifero. Vel adde ſalis communis ʒ. iii. utatur pro condimento ciborum ordinariorum.

Ventriculo admoveatur ſequens cataplaſma.

℞. Rad. ariſtoloch. longæ, ireos Florent. baccar. lauri, fol. rutæ, & menthæ ſiccor. an. Drach. iii. caſtorei, myrrhæ, ana Drach. ii. caryophyll. hypociſt. aná Drach. vi. cum melle anthoſato fiat cataplaſma.

Tandem in affectu contumaci ad decoctum, guaiaci, & thermarum ſulphurearum uſum, tamquam remedia generoſiſſima, confugiendum erit.

Qui

Qui a flatibus producitur, iiſdem remediis curatur, quibus adduntur flatus diſcutientia. Admoveantur etiam cucurbitulæ regioni ventriculi, quæ inſtar miraculi, flatulentos infimi ventris affectus repente mitigant & tollunt.

Qui ab humore acri & bilioſo oritur, præter ea remedia, quæ pro inappetentia, a calida intemperie genita, fuerunt propoſita, huic etiam affectui convenientiſſima, curari debet phlebotomia (ſi plethora adfuerit, vomitione, aut purgatione blanda) tertio quoque die repetita in hunc modum.

♃. Rhab. elect. pulverat. & aqua endiviæ donec molleſcat irrorati ℥. ß. pulpæ tamarind. ℥. ii. ſem. endiviæ, portulac. & ſpodii, ana ʒ. i. ſantali citrini, & diagrydii, ana ʒ. i. Cum ſyrup. de limon. fiat maſſa pilular. de cujus ʒ. ß. formentur pilulæ iv. vel. v. quæ dentur mane, ut dictum eſt.

Aliis vero diebus ſumat conſervas roſar. & borrag. pauco pulvere triaſantali aſperſas: vel opiatam in prædictæ inappetentiæ curatione deſcriptam.

Emulſiones frequentes, ex ſeminibus frigidis paratæ, dicti humoris acrimoniam potenter demulcent, vel in affectu minus calido lac amygdal. ducium.

Syrupus de pomis, cum ſyrupo cydonior. mixtus, ex cochl. exhibendus.

Juſculum affatim & ſæpe propinandum.

Aqua frigida, vel calida, aut ptiſana copioſe bibenda.

Oleum amygdal. dulcium, humorum acrimoniam retundit.

Foveatur regio ſtomachi cum ſpongia in aceto roſac. macerata.

♃. Cerati ſantalini, & unguenti roſac. ana ℥. i. maſtiches ℥. ß. cortic. citri & carnis cydonior. ana ʒ. i. Cum ſucco ſempervivi, & pauca terebinthina, fiant emplaſtra duo, quorum alterum anterius, alterum poſterius ſtomachi ſedi applicetur.

Inungatur regio hepatis unguentis refrigerantibus: Quia ab ea parte humores in ſtomachum confluere ſoliti ſunt.

Si vero malignæ cujuſdam qualitatis ſuſpicio ſit; theriaca, aliaque alexipharmaca erunt præſcribenda, & regio ventriculi ol. ſcorpio. Matthioli inungenda.

A quacumque vero cauſſa oriatur ſingultus, ſequentia utiliter uſurpari poterunt.

Primo humoris peccantis evacuatio per vomitum inſtituenda, ſi æger facile ferat. Et reiteranda vomitio, ſi affectum imminuat, non autem prorſus auferat; etiam fortioribus exhibitis, ſi neceſſitas exigat, quemadmodum docet Platerus in ſua praxi. Cujus rei experimentum proponit in obſervationibus, his verbis. *Chirurgus æger factus mox ſingultire cœpit adeo continuatis vicibus, dies noctesque ut nec dormire, nec recte loqui, aut cibum capere poſſet. Ad extremum hoc pacto debilitatus, cum nihil juviſſet, & jam in agone eſſet, dedimus illi non ſine metu, ipſo tamen ſummopere rogante, vomitorium ſatis validum chymiſticum, quod Medicus ad manum habebat. Unde immenſam bilis æruginoſæ & nigræ copiam evomuit aliquoties, ceſſavitque ſingultus, ipſeque ſenſim convaluit.*

Si æger vomitum averſetur, per inferiora expurgandus eſt.

Præparandus humor ante vacuationem aut ipſius iterationem, incidentibus & abſtergentibus. Poſtea ſequentia conveniunt.

Cucurbitula admota dorſo in regione ventriculi, vel etiam parti anteriori ejuſdem.

Ventriculi per faſciam conſtrictio, quo minus dilatari queat.

Extremorum ligaturæ.

Semen aniſi aſſumptum, quod peculiariter ſingultum ſedare creditur.

Clyſteres frequentes, qui humores noxios a ventriculo revellunt.

Animalia juniora ventriculo admota.

Sternutatio materiam in ventriculi tunicis impactam excutit. Quemadmodum Chryſimachus Medicus apud Platonem, Ariſtophanem ſingultientem, qui ſpiritus cohibitione & aqua frigida gargariſata curari non potuerat, ſternutamento excitato, curavit.

Gal. 8. *de comp. medic. ſecundum loc.* proponit medicamentum Aſclepiadis: Cujus ſingula examinat ſimplicia, idque probat, quaſi omnes habeat facultates ad hanc intentionem idoneas, ſcilicet diſcutiendi & evacuandi materiam noxiam per alvum & lotium, roborandi ventriculum, & poſtremo mitigandi acrimoniam humorum. Compoſitio eſt talis, quæ recipit coſti, vel illius loco, galangæ, croci, ſpicæ nardi, roſar. recent. maſtiches, ana ℈. iv. aſari, aloes, ana ℈. ii. opii ℈. i. cum ſucco pſylli fiant paſtilli: de quibus detur ℈. i. ſingulo mane.

Ad hujus imitationem brevius parari poſſunt pilulæ pro una doſi, ex aloes ʒ. i. laudani opiati gr. i. ii. vel iii. Si animus ſit magis purgare, addi poſſunt diagrydii gr. iii. vel iv.

Quam inſignes vires habeant in hoc affectu medicamenta ex aloe parata, teſtatur Duretus his verbis: *Permulti cum ſingultiendo frangerentur, ducta alvo per quinque dies, hiera, glutinoſis & nigris humoribus ejectis, ſingultiendi finem fecerunt.*

Platerus in obſervationibus refert, ſe puerum decem annorum per octiduum dies noctesque ſingultientem curaſſe aqua nucum viridium, cum raphano prius in aceto maceratarum deſtillata, quam vomitionis excitandæ gratia propinare ſolebat. Verum etſi minime vomuerit, tamen ſtatim ſingultum deſiiſſe, & cum ſub noctem denuo hauſtum bibiſſet, ab hoc ſymptomate penitus fuiſſe liberatum.

Foreſtus narrat, ſe hominem, gravi ſingultu laborantem, curaſſe unico hauſtu decocti ſeminum anethi, carvi, portulacæ, & papav. albi in cereviſia tenujori.

Claudinus valde commendat diaphœnicum cum philonio Romano, ubi cauſſa & ſymptoma valde urgent.

Narcotica denique ſola pertinacem ſingultum, & aliis remediis minime cedentem, facile compeſcunt, ſenſum partis obtundendo nimis exquiſitum.

CAPUT VII.

De Nauſea & vomitu.

NAuſea & vomitus differunt tantum ſecundum magis & minus. Uterque affectus eſt motus ventriculi, qua res in cavitate ſua contentas expellit, vel expellere nititur. Eſt igitur nauſea inane vomendi deſiderium cum anxietate, & tenuis ac pellucidi humoris, per ſimplicem ſalivationem excretione. Eam excitare ſolet quidquid ventriculo quantitate vel qualitate moleſtiam infert: nec tamen propter ventriculi imbecillitatem, aut orificii ejuſdem ſuperioris robur, vel materiæ craſſitiem & viſciditatem excludi poteſt.

Vomitus vero qui Græcis ἔμετος, vel ἐμεσία nominatur, eſt motus ventriculi depravatus & concuſſivus, quo vis expultrix irritata, contractis fibris partis inferioris, laxatiſque ſuperioris, materiam in capacitate contentam ſibi moleſtam, ſenſibiliter per ſuperiora violento impetu rejicit. Dicitur motus depravatus, tum ratione objecti moleſtantis, tum ratione motus ipſius, qui fit a fundo verſus orificium, quaſi per ſubverſionem, cum motus ventriculo naturalis verſus inteſtina & pylorum compulſivus fiat.

Vomitus differentiæ a cauſſis deſumuntur, quæ vel internæ ſunt, vel externæ. Ideo vomitus primum dividitur in naturalem & artificialem. Naturalis rurſum vel extra conſtitutionem morboſam accidit, vel ipſo morbo præſente: unde triplex exſurget illius differentia, ut alius ſit periodicus, alius criticus, alius ſymptomaticus.

Periodicus eſt qui extra morboſam conſtitutionem & velut natura aſſueta exercetur præcautionis gratia, & certis temporum ſpatiis repetitur: unde apud Hippocratem legimus, antiquos bis in menſe, continuis, aut interjectis diebus, vomere ſolitos. Et noſtris etiam temporibus multi reperiuntur, quorum per quædam intervalla alii ſingulis menſibus, alii ſingulis ſeptimanis, alii ſingulis diebus humorum bilioſorum, & frequentius pituitoſorum copiam vomitu rejicere conſueverunt; quibus evacuationibus tanquam prophylacticis a multis morbis præſervantur. Et hic vomitus vere ſymptoma non eſt, quia ſine ullo morbo præſente excitatur; ſed potius motus naturæ nominandus.

Criticus vomitus non raro contingit in morbis, eoque materia morbifica (prius coctione præparata) ſalutariter evacuatur, vel toto, unde perfecta morbi ſolutio; vel majori parte, unde magna illius imminutio ſuccedit.

Symptomaticus vomitus fit a natura irritata & debilitata, & ſine ægri allevatione, quia vel non ſatis copioſe, aut confertim fit, vel continuo materiæ morbificæ affluxu fovetur & perſeverat.

Aliæ vomitus differentiæ petuntur ab excretis. Quandoque enim materia, quæ excernitur, alibilis eſt, quandoque excrementitia. Alibilis materia eſt cibus, aut chylus, aut ſanguis purus, vel permixtus. Excrementitia materia eſt pituita, bilis, melancholia, ſerum, pus, lumbrici, & ſimilia.

Vomitus artificialis generali vocabulo a nobis appellatur, quicumque a cauſſis externis inducitur.

Illæ autem cauſſæ externæ, quæ vomitum excitare valent, ſunt præcipue ictus vel caſus, compreſſio circa epigaſtrium, aer auſtrinus vel contagioſus, aura venenata, fœtidus odor, exercitationes violentæ & moleſtæ: ut ſuccuſſatio equi inſueta, navigatio in mari, potiſſimum flante auſtro, aſpectus vel imaginatio rei fœdæ & exoſæ, & ſimiles cauſſæ externæ, quæ naturam irritando, vel humores commovendo vomitum excitare ſolent. Ac præ ceteris aſſumpta maximam vim habent ad vomitum excitandum, non ſolum medicamenta, & emetica ideo nominata, & venena toto genere nobis infeſta: ſed etiam alimenta, vel ſua natura noxia, vel alicui peculiariter exoſa; ut eſt apud Hippocr. de illo, qui ab eſu fungorum vomitu vehementi excitato interiit. Idem contigit aulico Antonini Imperatoris ex caſeo putri magna copia comeſto. Idem præſtat alimentorum qualitas pinguis & oleoſa tum etiam ordo aſſumendi præpoſterus, quando humectantia & relaxantia poſt aſtringentia ſumuntur, denique alimenta nimia quantitate ingeſta, quantumvis euchyma & laudabilia, vomitum excitare poſſunt, ut crapulæ deditis ſæpe contingit. Tum enim natura, nimia mole gravata, inutile pondus, cujus coctioni par eſſe non poteſt, excludere ten-

tas;

tat; ad quam etiam excluſionem excitatur mala qualitate, quæ illis alimentis per corruptionem, ob pravam coctionem, inducitur.

Cauſſæ internæ ſunt antecedentes, vel conjunctæ.

Antecedentes vel a corpore univerſo, vel a peculiari aliqua parte in ventriculum confluunt. A toto corpore feruntur in plethora, cachexia, febribus, aliiſque affectibus totum corpus occupantibus. A parte aliqua peculiari derivantur ſæpe humores in ventriculum, ut in hepatis inflammatione, lienis aut meſenterii obſtructione, ſuppreſſis menſtruis, aut hæmorrhoidibus, catarrhoſa conſtitutione, & ſimilibus. His addenda eſt prava pori cholidochi conformatio, quando ſcilicet non in duodenum inteſtinum, ſed in ipſum ventriculum implantatur, unde picrocholi ἄνω nominantur, qui vomitu bilioſo, propter pravam hanc conformationem, frequenter divexantur. Fit etiam vomitus interdum in periſtaltico inteſtinorum motu, quando obſtructa inteſtina, in colico, vel iliaco affectu, humores liberum exitum invenientes, ad ſuperiora propellunt. Lumbrici etiam non raro, in ventriculum aſcendentes ab inteſtinis, ejuſque tunicam interiorem vellicantes, vomitum efficiunt. Ac denique abſceſſus diſruptus in liene, meſenterio, aliiſque abdominis partibus, vomitum purulentum & ſanioſum excitare ſolet.

Cauſſæ vomitus conjunctæ ſunt eædem ſupra memoratæ, quando ad ventriculum fluxerunt. Quandiu enim in aliis partibus continebantur, erant cauſſæ antecedentes: Poſtquam vero ad ventriculum tranſlatæ ſunt, in eoque commorantur, cauſſæ conjunctæ rationem obtinent. Tales cauſſæ ſunt præcipue humores varii, quorum etiam nonnulli in ipſo ventriculo generantur; pituita potiſſimum, cujus maximus proventus non raro fit in ventriculo per cruditates & apepſias; quando ſtomachus debilis alimenta probe non concoquit, eaque in pituitoſum excrementum convertit. Sic etiam in ventriculo interdum generatur bilis porracea ex corruptis alimentis, ut docet Galenus *comment. in prognoſtic.* & hoc luculenter apparet in pueris lactantibus, qui ex lactis corruptione in ventriculo, fæces porraceas & æruginoſas excernere conſueverunt.

Hæc tamen bilis porracea, ex corruptis alimentis in ventriculo genita, non eſt ejuſdem naturæ cum ea, quæ ex bile flava per aduſtionem & torrefactionem generatur.

Signa vomitus diagnoſtica per ſe manifeſta ſunt. Cauſſæ vero, prout variæ, ſic etiam variis ſignis innoteſcunt.

Primo igitur, ſi ventriculi ipſius vitio vomitus contingat, ejuſdem partis laborantis ſigna apparent: ut cibi faſtidium; gravitas, tenſio, & inflatio in regione ſtomachi, tarda & difficilis concoctio, ructus acidi, vel nidoroſi, aliaque ſigna debilitatem & intemperiem illius partis demonſtrantia. Sic etiam, ſi ex morbo organico vel communi, ventriculo inhærente (ut tumore, vel ulcere) vomitus oriatur, eorum morborum ſigna ſeſe produnt. Si vero per ſympathiam totius corporis, aut aliarum partium vomitus contingat, affectus totum corpus, vel aliquam partem obſidentes apparebunt.

Totum corpus afficitur in febribus, cachexia, ictero, atrophia. Partes vero peculiares, a quibus frequentius humores ad ventriculum tranſmittuntur, ſunt cerebrum, hepar, inteſtina, & uterus.

Si e cerebro humores ad ventriculum confluant, deſtillationis ſigna apparebunt. Tum etiam vomitus erunt ſpumoſi ac pituitoſi, nauſea erit magis moleſta, quo tempore cibus aſſumitur.

Si ex hepate humor tranſmittatur, is plerumque bilioſus eſſe conſuevit: atque adeo bilis vomitu rejicitur, & vomitus ante cibum, quam eo aſſumpto, moleſtior eſt: tum aliquis affectus, ut dolor, tumor, aliuſque in hepate apparet.

Si ex inteſtinis materia ad ventriculum feratur, dolor colicus aut iliacus aderit, vel lumbricorum ſigna ſeſe oſtentabunt.

Si denique per uteri ſympathiam vomitus concitetur; conceptio aderit, vel menſium ſuppreſſio, vel alia ex utero ſymptomata prodibunt.

Quibuſdam etiam ſignis conjicere poſſumus, utrum humor in cavitate ventriculi contineatur, vel tunicis ipſius adhæreat. Si enim in cavitate ſit, leviſſimo conatu rejicitur, & ineſt ventriculo tenſio & anxietas ab aſſumpto alimento, quæ non ceſſat, donec humores vomitu rejecti ſint, qui ſoli plerumque excernuntur, alimentum vero retinetur. Si vero humores tunicis adhæreant, ab ingeſto cibo præcipue vomitus contingit, & alimenta ſine humoribus rejiciuntur: citra vero cibum nauſea admodum moleſtat, & quod rejicitur, craſſum ac viſcidum eſt, magnoque conatu extruditur.

Cauſſæ externæ ex ægrorum relatu innoteſcent, ut ſi nimio cibo & potu ſeſe ingurgitaverint, vel ictum aliquem gravem in illa regione acceperint, vel pravum aliquod edulium aut venenoſum ingeſſerint.

Imminentis denique vomitus ſigna proponuntur a Galen. *lib. 3. de criſ. cap. ultimo*, qualia ſunt, dolor capitis, vertigo tenebricoſa, tremor labii inferioris, oris ventriculi morſus, frequens & copioſa ſalivatio.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtituenda eſt.

Vomitus ex bile flava & pituita mixtus, qui nec valde craſſus eſt, nec admodum copioſus, & qui duos iſtos humores habet exquiſite permixtos, bonus. Talis enim vomitus in ſubſtantia, quantitate, qualitate laudabilis eſt. Ex omnibus enim humoribus excrementitiis, pituita & flava bilis ſunt omnium mitiſſimi. Si autem quantitate & conſiſtentia mediocri, ac bene invicem permixti per vomitum egerantur, omnes laudabilis vomitus conditiones obtinebit.

Vomitus bilioſi aut pituitoſi die critico erumpentes, boni. Non ſolum enim vomitus permixti ex utroque humore boni ſunt; ſed etiam qui fiunt ſeorſim ex alterutro humore, ſi talis humor morbum committat, quo æger detinetur. Si in bilioſis febribus critice rumpens, aut pituita in pituitoſis, morbi ſolutionem afferunt, aut ſaltem maximam ſalutis ſpem pollicentur.

Longo alvi profluvio laboranti ſpontaneus vomitus ſuperveniens, morbum ſolvit. *Aphor. 15. ſect. 6.* Fit enim revulſio materiæ morbificæ in contrariam partem. Et illa revulſio oſtendit naturam refici, ac vires reſumere. Ut enim Medicus eorum, quæ ad partem aliquam fluunt, retractionem molitur, ita natura, cum prævalere incipit, humoris ad partem affectam confluentis revulſionem facit, dum illa pars refici ac roborari incipit.

Vomitus paucus & laborioſus in acuta febre, malus. Nihil enim eorum, quæ decretoria ſunt, exigue ſecerni convenit; ſed quæ ita vacuantur omnia, duorum alterum ſignificant; aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequit, ſed ex ea aliquid ſymptomatice effundit, vel naturæ imbecillitatem, quæ ſuperflua expellere fruſtra nititur.

Vomitus variegati ex multis humoribus conſtantes, mali; ſignificant enim varios humores in corpore latitare, qui eo majus negotium naturæ faceſſunt, quo difficilius eſt pluribus inimicis reſiſtere. Si enim adverſus varia alimenta pugnare naturæ grave eſt, quanto difficilius erit, & periculo plenum, tentare varios humores præter naturæ modum exiſtentes concoquere & edomare: præcipue in morbis acutis, in quibus breve eſt tempus pugnæ, quod deberet eſſe longiſſimum, ut major ſpes victoriæ ex parte naturæ haberi poſſet.

Vomitus porraceus, æruginoſus, lividus, niger, fœtidus, lethalis. Significat enim hujuſmodi vomitus bilem porraceam, æruginoſam, aut atram in corpore redundare. At hæ omnes bilis ſpecies malignos morbos atque lethales ſolent producere. His vero ſi fœtor adjunctus ſit, inſignem humorum corruptelam ſignificat, cum qua natura diu conſiſtere nequit.

Vomitus ſinceri & impermixti in acutis febribus malig. Hipp. *1. prorrhet.* humor enim ſincerus non ſolum crudus eſt, ſed etiam incoctilis; quippe qui tum actum coctionis, tum potentiam excludit. Hippocrates ἄκρητον vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementorum fervidum & crudum, quod ſuo ſero dilutum non eſt. Cujus generatio vel partis alicujus vitio fit, vel fervore ac incendio febrili, exhauſta aquoſa & ſeroſa parte. Ideoque in acuta febre magnum intus incendium latere oſtendit, plerumque a natura invincibile. (*Melet. III. 27. 28. 29.*)

Quod ad curationem ſpectat, ſi vomitus ab aliarum partium affectu dependeat, non aliis indiget remediis, quam iis, quæ morbo, a quo procedit, conveniunt.

Si vero fiat ab humoribus bilioſis, pituitoſis, aut melancholicis, quantitate aut qualitate ſua ventriculum ſtimulantibus, humores illi vomitoriis medicamentis excludendi ſunt.

Si vero craſſi & glutinoſi ſint, incidendi & abſtergendi, quemadmodum in curatione inappetentiæ dictum eſt.

Vomitus etiam in hoc caſu plurimum confert, qui provocandus eſt emetico mediocri, non imbecillo, quale eſt oleum tepens; neque etiam vehementi, quod a longinquis partibus trahat, ut quæ ex antimonio parantur. Sed illud tantum maxime convenit; quod valida detergendi ac diſſolvendi glutinoſum humorem virtute præditum eſt: talis eſt gylla Theophraſti, ſeu vitriolum album præparatum, ac paulo efficacius id præſtat ſal ex vitriolo ad intenſam rubedinem calcinato, extractum.

Si vomitoria non arrideant, clyſteribus frequentibus & catharticis blandis materia peccans detrahenda eſt, addito rhab. quod purgando aſtringit, & ventriculum roborat.

Sic in vomitu bilioſo pilulæ ſequentes præſcribi poterunt.

℞. Aloes pil. aqua roſar. lotæ Drach. iii. rhab. pulv. & aqua borrag. irrorati Drach. i. maſtiches, ſantali rubri, coralli præparat. an. ℈. i. Cum ſyrupo roſar. ſolut. fiat maſſa pilular. cujus capiat ʒ. ß. vel ℥. i. alternis diebus, donec ſedatus ſit vomitus. Vel

℞. Rhab. pulv. ℥. i. cortic. myrobal. citrin. ℈. i. ſpodii, & raſuræ cornu cervi, an. g. vi. Fiat pulvis, qui detur bis in ſeptimana, cum pauco juſculo.

Vel fiat bolus exhieræ picræ, aut catholici ʒ. iii. cum ʒ. i. rhab. pulverati.

In vomitu vehementiſſimo dentur laudandi gr. (ii.) iii. cum cochiar. min. ℈. ii. ß. Sedabitur vomitus; & poſt 5. horas purgatio fiet per inferiora. Satis magna ponitur purgantium quantitas, quia infringitur a laudano, quod ideo miſcendum eſt cum diagridiatis & colocynthia-

thiatis. Si reſiſtet medicamentum, clyſtere acriori evocandum,

Poſt ſufficientem purgationem vomitus cohibendus erit partem roborantibus, ut ſyrupo cydon. de granatis acidis, conſerva roſar, veteri, vel rad. ſymphyti, miva cydon. vel julepo ſequenti, ſi vehementiſſimus vomitus ſit valde bilioſus, ut in cholera morbo.

℞. Succi granat. acidor. ℥. vi. ſucci menthæ depurati ℥. ii. aquæ oxalidis ℔. i. ſacchari albi ℔. ß. Fiat julep. in cujus clarificatione leviter bulliant in nodulo; ſantali citrini, roſar. rubr. & ſpodii, ana ʒ. i. Capiat. ℥. iv. mane & ſero.

℞. Terræ ſigillatæ, boli armenæ, coralli rubr. margarit. præp. ſem. portulac. & acetoſæ, an. ʒ. i. raſuræ cornu cervi, fol. menthæ cichor. an. ℈. i. roſar. rubr. P. ß. Fiat pulvis, aſpergendus juſculis & panatellis, aut ſumendus ex cochleari, cum pauca aqua ferrata. Ex eo etiam poterunt fieri tabellæ cum ſaccharo, aqua plantag. diſſoluto; vel opiata cum ſyrupo cydon. addendo conſervam roſar. aut ſymphyti.

Maſtiches aliquot grana puriora, mane ſumpta, non parum valent ad vomitum compeſcendum.

Balſami Peruviani gutt. iii. in ovo ſorbili, aut cum ſaccharo in formam pilularum redactæ, idem efficacius præſtant,

Laudatur etiam decoctum fabarum aut lentium, abjecta priori aqua, & addito pauco aceto. Succus cydon. crudus miraculoſe vomitum ſiſtit, ſi ejus cochlear. i. vel ii. exhibeantur,

Camphora naribus frequenter admota, vel illita, atque etiam ſumpta cum pauca aqua roſar. & tantillo pulv. diamoſchi, ad idem eſt efficax.

Spiritus vitrioli cum aqua plantag. vel communi mixtus, & ad moderatam aciditatem exhibitus, vomitum etiam potenter cohibet.

Si vero admodum pertinax fuerit vomitus, ſpiritus vitrioli quantitas augenda eſt; ut aqua valde acida reddatur. Cum vino generoſo utiliter etiam miſceri poteſt. In ſpiritus vitrioli penuria acetum fortiſſimum uſurpari poteſt: cujus cochlear unum vel alterum, purum, & impermixtum exhibendum eſt.

Salis abſinthii ſcrup. i. cum ſucci limonum cochleari mixtus, remedium eſt præſtantiſſimum, præſertim in vomitu, qui a febribus malignis ſolet contingere.

Si vomitus vires valde dejiciat, detur laudanum cum miva cydon. vel ſyrupo de roſis ſiccis & illico applicetur cucurbitula ventriculo, & catap. ex fermento, pulv. abſinth. & cortic. arantior. ſubactis cum ſucco menthæ.

Exterius vero regioni ſtomachi admoveantur fotus ex ſpongia nova, in aqua roſacea & aceto roſarum immerſa, ſique ſubfrigidi. Vel dicta ſpongia bolliat in aceto forti, & calide ventriculo applicetur. Vel componatur fotus ex decocto rad. biſtortæ, fol. plantag. portul. menthæ, ſummitatum rubi, & ſalicis. Deinde inungatur unguento ſequenti.

℞. Acaciæ, hypociſt. granor. ſumach. & myrtill. an. ʒ. i. maſtiches & granor. kermes, an. ʒ. i. olei myrtini ℥. ii. ceræ q. ſ. Fiat unguentum. Vel ſequens cataplaſma admoveatur.

℞. Carnis cydonior. in aqua roſac. & aceto decoctor. aut cydoniati fortiter contuſi ℥. iii. pulveris maſtiches, granor. kermes, myrtill. & ſem. plantag. an. ʒ. ii. Cum ſucco menthæ, vel cydonior. vel de ſyrupo abſinthio, fiat inſtar cataplaſmatis.

Vel cruſta panis in aceto roſac. macerata, & ſequenti pulvere conſperſa.

℞. Roſar. rub. balauſtior. ſem. coriandri præp. ana Drach. i. ß. maſtiches, coralli rubri, ſem. acetoſæ ſpodii ana Drach. ß. ſantali citrini ℈. i. Miſce, fiat pulvis.

Vel emplaſtrum ſequens applicetur.

℞. Maſſæ cap. de maſtiche ℥. i. pulv. myrtill. & rad. biſtortæ, ana Drach. ß. cum oleo lentiſc. Fiat emplaſtrum ſcutiforme.

Si vomitus ſit vehementiſſimus, & febrem ſymptomaticam inducat, & corpus ſit plethoricum, utile eſt nonnunquam ſanguinem detrahere, ad præcautionem inflammationis, quæ in partibus internis ex concuſſione illa poteſt contingere. Id tamen caute agendum, & parca manu, metu dejectionis virium.

Præterea conveniunt cucurbitulæ dorſo & umbilico admotæ, frictiones, & ligaturæ partium extremarum.

Fauces & collum obvolvi poſſunt linteis oxycrato imbutis, ut humores repellantur. Manuum injectio in aquam frigidam omnem vomitum compeſcit.

Ac tandem reliquis non conferentibus, ad narcotica veniendum erit, quæ omnes evacuationes citiſſime cohibent.

In vomitu pituitoſo (ſi vomitoriis prædictis ſedari nequeat) exhibendæ ſunt pilulæ de diera, addito rhab. & agarico, aut cathartica huic uſui idonea.

Poſtea ad ventriculum roborantia veniendum eſt, qualia in curatione inappetentiæ propoſita ſunt, quibus add. poſſunt ſequentia.

℞. Conſervæ roſar. & rad. ſymphyti, ana ℥. i. confection. de hyacinth. Drach. iii. pulveris electuar. diambræ, & aromat. roſar. ana Drach. ß. trochiſc. de ſpodio, terræ ſigillatæ, & granor. Kermes, ana ℈. i. cum ſyrupo cydonior. fiat opiata.

Spiritus vitrioli cum aqua abſinthii, vel ſucco menthæ mixtus, vomitum potenter cohibet, & ventriculum roborat.

Vel aquæ imperialis coch. i. aut duo poſt vomitum exhibeantur, ſi magna ſit ventriculi frigiditas.

Exterius vero ſequentia admoventur.

℞. Abſinthii, menthæ, meliſſæ, ana M. iii. Coquantur in ſ. q. vini & aceti, ad tertiæ partis conſumptionem. Fiat fotus pro ſtomacho.

Poſtea admoveatur emplaſtrum prædictum, vel cataplaſma ex cydoniis, ſubſtituendo pulverem nucis moſchat. & caryophyll. loco myrtill. & plantag. Vel

℞. Abſinthii, & menthæ viridis, ana ℔. i. cruſtæ panis aſſatæ, & in aceto roſac. infuſæ ℔. ß. pulpæ cydonior. vel cydoniati. ℥. ii. maſtiches ℥. ß. macis, & nucis moſchat. ana Drach. ii. Omnia piſtentur fortiſſime cum oleo cydonior. & fiat emplaſtrum.

Vel fiat cataplaſma ex cydoniis in aceto fortiſſimo coctis & contuſis, addendo parum ſem. ſinapi, & pulveris caryophyllorum.

Vel admoveatur cruſta panis torrefacta, & in vino generoſo cum ſucco menthæ madefacta, & pulv. nucis moſchat. caryophyll. thuris, maſtiches, & granor. Kermes ſinapiſata.

Villanovanus plurimum commendat fermentum acre, quod aceto acerrimo & ſucco menthæ maceratum, applicatur ventriculo, & bis aut ter renovatur. Certiſſime enim ſedat, poſt convenientes evacuationes & revulſiones.

In diuturniori vomitu, ubi magna eſt ventriculi laxitas, ad valde aſtringentia veniendum erit, in ſequentem modum compoſita.

℞. Rad. biſtortæ, tormentillæ, cort. malorum granator. balauſt. & hypociſt. ana Drach. ii. fol. menth. & abſinthii ſiccor. ana M. ß. granor. ſumach. & myrtill. ana Drach. i. roſar. rub. P. i. cinnam. caryophyl. & maſtiches ana Drach. ß. gallar. viridum, & nucum cupreſſi, ana Drach. ii. Fiat decoctum in aqua ferrata & vino rubro, in qua diſſolvi poſſunt grana aliquot moſchi, quia odorata maxime faciunt ad vomitus compeſcendos. Cujus decocti capiat æger mane ℥. ii. & ex eodem foveatur regio ventriculi.

Poſt fotum admoveatur emplaſtrum vel cataplaſma aliquod ex ſupra propoſitis.

CAPUT VIII.

De Vomitu ſanguinis.

SAnguinis e ventriculo per os excluſio, quæ vomitus ſanguinis vulgo nominatur, hoc cum omnibus aliis hæmorrhagiis commune habet, quod per anaſtomoſin, rixin, diabroſin, aut diapedeſin, ſanguis e venis egrediatur, qui quidem venarum affectus in hæmoptyſis theoria pathologice expoſiti fuerunt.

Cauſſæ etiam ſanguinis vomitum efficientes, cum hæmoptyſis cauſſis coincidunt.

Ac primum cauſſa conjuncta, iſtas ſanguinis effuſiones producens, eſt illius quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis eſt; ſicque rixin, aut anaſtomoſin efficere, quod in plethoricis corporibus, & athletico habitu præditis, contingit.

Idem vero qualitate peccans, ſi nimirum calidior tenuiorque ſit, per anaſtomoſin effluere poteſt; quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut facilius effluere poſſit. Eædem qualitates diapedeſin etiam pariunt; calor enim rarefacit tunicas vaſorum, tenuitas vero ſanguinis efficit, ut per poros earum tunicarum facilius transfluere poſſit.

Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, ac diabroſin producit.

Cauſſæ antecedentes eædem ſunt, quas conjunctas appellavimus, loco tantum differentes. Quando enim ſanguis quantitate, vel qualitate peccans, venas immediate aperit, cauſſa conjuncta nominatur; idem vero ſanguis, in venis contentus, cauſſæ antecedentis rationem habet.

Ad cauſſas etiam antecedentes referunt partes mandantes, quarum præcipuæ ſunt caput, hepar, lien, & uterus.

Plerumque fertur ſanguis a capite ad ventriculum, per palatum, & œſophagum: ſæpe etiam catarrhus ferinus, ex pituita acri & ſalſa genitus, ventriculum erodit, venaſque illius aperit.

Ab hepate & liene, per venas, quæ ad ventriculum feruntur, & cum illis partibus communicant.

Ab utero denique ſanguis refluens in ſuppreſſione menſium, ventriculi venas aperit; ita ut quædam mulieres repertæ fuerint, quæ purgationes menſtruas per vomitum ſanguinis periodicum paſſæ fuerint.

Frequentius contingit ſanguinis vomitus ab hepate & liene, quam ab aliis partibus: & a liene etiam ſæpius, quam ab ipſo hepate; majorem enim conſenſum habet lien cum ventriculo, quam hepar. Patet ſiquidem ex Anatome, maximum ramum venæ portæ in lienem demitti, a quo venæ multæ ad ventriculum feruntur, tum ad partem ſuperiorem, tum ad inferiorem ſeu fundum ventriculi, & quidem inſigniores; ita ut interdum flatibus & ſanguine diſtentæ, medii digiti craſſitiem æquent, quod ex diſſectione cadaverum innotuit. Præterea vas breve patentiſ-

ſimum,

ſimum, ut excrementorum melancholicum in ſtatu naturali continuo in ventriculum eructat, ſic in præternaturali ſanguinem magna copia in illius capacitatem effundere poteſt. Advertendum autem hic eſt, non ſolum per vomitum; ſed etiam per alvum in hoc affectu ſanguinem excludi: tum quia portio illius, qui ad ventriculum confluxit, ad interiora deturbatur: tum etiam, quia venæ meſaraicæ aperiuntur, & inteſtina ſanguinem profundunt; qui quidem ſanguis in longo inteſtinorum anfractu denigratur, & picis liquidæ inſtar rejicitur.

Cauſſæ externæ ſunt omnia, quæ vulnerare aut contundere poſſunt: tum etiam æſtus vehementior ob ebullitionem, quæ in ſanguine commovetur, unde juvenes ad 35. annum ſanguinis vomitui aliiſque hæmorrhagiæ ſpeciebus maxime ſunt obnoxii. Frigus etiam immodicum, coſtringendo, venarum ruptionem moliri poteſt: idipſum quoque efficiunt motus intempeſtivi & labores, ac exercitationes inſuetæ, clamores, & vociferationes magnæ, quæ ſanguinem in venis vehementer commovent.

Ac denique omnes cauſſæ, quæ hæmoptoen excitare poſſunt, proprio capite recenſitæ. Sanguis enim in venis & arteriis a quacumque cauſſa, ſive interna, ſive externa vehementer commotus, ad eam partem facilius irrumpit, quæ debilior, & illius receptioni magis diſpoſita eſt. Atque ita, ſi ventriculus, aut venæ, quæ ad ipſum feruntur, talem diſpoſitionem habeant, vomitus ſanguinis excitabitur potius, quam alia quævis hæmorrhagiæ ſpecies.

Diagnoſis hujus affectus in eo potiſſimum verſatur, ut pars, a qua ſanguis profluit, nobis innoteſcat.

Si ex ipſo ventriculo ſanguis effundatur: ſitus partis, & in ea doloris aut gravitatis ſenſus fere continuus illud demonſtrabunt. Deinde minor eſt illius copia; graciles enim ſunt ſtomachi venæ, cum nauſea ſanguis effertur, ac in deglutiendo mordacitas percipitur. Tum ſanguis aliquando cum cibo, aliquando cum bile, vel pituita mixtus ejicitur.

Si a capite ſanguis profluat, quædam circa fauces & palatum titillatio percipitur, pars ſanguinis aliquando per nares emungitur, muco permixta, capitis dolor, aut gravitas præceſſit quæ poſt talem hæmorrhagiam ſedatur.

Ex liene & jecore ſanguis copioſior effunditur, & plerumque tumor aut dolor in illa parte apparet. Ex liene craſſus, globoſus, ac niger; ex jecore rubicundior, & quodammodo ſpumoſus. Præterea ſanguis, qui ab hepate fluit, magis per partem inferiorem elabitur, quam per vomitum: quia ab hepate per venas meſaraicas plerumque fluit ad inteſtina, & ab iis, ut vomitum efficiat, aſcendere debet in ventriculum. Facilius vero deſcendit in alvum, cum via ſit proclivior. Contra qui a liene fluit, per vomitum potius, quam per inteſtina purgatur, quia venæ a liene ad ventriculum ſunt breviores, & minus amplæ.

Si denique vomitus ſanguinis fiat a ſuppreſſione menſium, ipſa ſuppreſſio ab ægrotantis relatu innoteſcet, & ſanguinis excretio periodica erit, quæ augebit conjecturam, ſi nullus aliarum partium affectus conſpiciatur.

Quod ad prognoſin ſpectat, vomitus ſanguinis, a quacumque cauſſa oriatur, non eſt expers periculi. Vel enim ex nimia ſanguinis effuſione mortis ſubitaneæ periculum imminet, vel ſi in ventriculo grumeſcat, corrumpatur, & putreſcat, lipothymias, ſyncopen & ſuffocationes parit.

Minus tamen periculoſus eſt vomitus ſanguinis ex ſuppreſſione menſium oriundus, quam ſi ex hepate, vel liene procedat. Provocatis enim quomodocumque menſibus, curari ſolet, ut docuit Hippocr. *Aph.* 34. *ſect.* 5. his verbis: *Mulieri ſanguinem evomenti, menſtruis erumpentibus, ſolutio fit*. Et his ſæpe ſola venarum inferiorum apertione menſtrua provocantur, aut ſaltem paucis aliis remediis melanagogis adhibitis, & ſic vomitus ſanguinis cohibetur.

Qui ex vomitu ſanguinis in hydropem aſcitem prolabuntur, ex eodem pereunt. Teſtatur Dodonæus, ſe neminem a tali hydrope ſervatum vidiſſe. Et docet experientia ex quacumque ſanguinis profuſione hydropem excitatum, eſſe lethaliſſimum; quia ex ſumma caloris nativi diſſipatione exoritur, quæ irreparabilis eſt.

Ad hujus affectus curationem opus eſt remediis, ſanguinem a ventriculo revellentibus, ejuſdem intemperiem corrigentibus, & apertionem venarum conſtringentibus ac glutinantibus. Quibus jungenda erunt, quæ partem primario affectam reſpiciunt, a qua ſanguis in ventriculum tranſmittitur.

Ac primum quia victus ratio in hoc affectu maximum momentum habet, illius præcipua capita hic ſubnectenda.

Alimenta igitur ordinaria debent eſſe aſtringentia & emplaſtica, tum etiam refrigerantia, actu & poteſtate talia, ut hordeata, amygdalata, oryzata, panatellæ gelatinæ, & in primis amylum ſine calce paratum, cum lacte coctum, quod ad hæmoptyſin compeſcendam eximium eſt; his omnibus ſemper aliquid ſucci mali punici, vel aceti roſacei addi poterit, (*ac acida omnia lac coagulant, ideo cum lacte metuenda ſunt*) his accedere poterunt, ova indurata aceto intincta, mica panis aqua frigida macerata; juſcula pullorum cum oxalyde, portulaca, plantagine, & granis uvæ immaturæ parata; pedes & inteſtina vervecum, hædorum & vitulorum, ad putrilaginem uſque decocta. In principio menſæ ſumatur aliquid adſtringens, ut malum cydonium, pomum, aut pyrum auſterum ſub cineribus coctum, miva cydoniorum, aut gelatina ex ceraſis, meſpillis, aut ſorbis confecta.

Abſtineat æger ab omnibus cibis acrioribus, ſalſis, piperatis, & frixis: tum etiam euchymis quæ multum ſanguinis generant, niſi aliquando vires collabi videantur, ad quarum refectionem illa aliquando, ſed parca manu erunt exhibenda. Parce admodum ægri nutriendi ſunt, quo minus enim ſanguinis generabitur, eo minor erit fluxio, & partes inanitæ, ſanguinem magis attrahendo, illius effluxum prohibebunt.

Potus erit perexiguus, ex aqua ferrata, cum pauco ſucco granatorum. Vinum interdicendum eſt, niſi ſit craſſum & auſterum: quod nos tortivum appellamus, & tunc etiam febris carentia eſſe debet.

Aer ſit frigidiuſculus, extra ventorum flatus, Solis, & Lunæ radios. Somnus ſit modicus, & non diurnus. Quamvis enim in ſomno omnes fluxiones cohiberi dicantur, hæc tamen ex diuturniori caloris concentratione renovari poteſt. Alvus ſit ſemper libera, & omnia animi pathemata vitentur.

Diæta in hunc modum inſtituta, ad chirurgica, & pharmaceutica remedia progrediendum eſt.

Ac primum venæ ſectio ſtatim celebranda eſt parca manu, & repetitis vicibus, ut major fiat revulſio. Idque ex baſilica cubiti dextri, ſi a jecore, vel ſiniſtri, ſi a liene malum exoriri videatur; vel ex vena malleoli, ſi ex menſium ſuppreſſione profluxerit.

Fiant frictiones & ligaturæ partium extremarum. Clyſteres detergentes injiciantur.

Applicentur cucurbitulæ naribus, cruribus, & lumbis, immo & hypochondriis, ut ſanguis retineatur.

Camphoræ ſcrup. ſem. exhibeatur cum oxycrati, vel aquæ plantag. ℥. iv. Quod remedium Rondeletius in conſilio quodam, tamquam præſtantiſſimum commendat.

Oxycrati cyathus exhibeatur, ſi ſanguinis concreti ſuſpicio fuerit: eo enim facile diſſolvitur ſanguis, & a ventriculi venis propellitur, eademque conſtringuntur.

Eodem oxycrato ventriculi regio foveatur ſubfrigide.

Abſente vomitu, ut venæ conſtringantur, ſequentia uſurpanda.

♃. Album ovi n. i. aquæ roſar. & aceti, ana ℥. i. ß. Agitentur fortiter, deinde adde amyli ʒ. ii. Miſce, utatur æger ex cochleari. Vel

♃. Corall. præpar. terræ ſigillat. boli armenæ, lapidis hæmat. & trochiſc. de carabe, ana ʒ. i. aquæ plantag. & ſyrupi myrtini, ana ℥. ii. Miſce, utatur ut ſupra. Vel prædicto pulvere utatur cum juſculis. Vel

♃. Succi plantag. ℥. iv. Exhibeatur actu frigidus, mane & ſero. Teſtatur Galen. hoc ſucco nihil eſſe præſtantius, ad quodlibet ſanguinis profluvium cohibendum.

Succus portulacæ & polygoni, cum ſaccharo ſumptus, ad idem eſt efficax.

♃. Aquæ plantag. & portulac. ana ℥. i. ß. ſyrupi myrtini ℥. ß. ſyrupi de papavere ℥. ii. vel iii. ſalis prunellæ ʒ. i. Miſce, fiat julep. frequenter iterandus. Vel ex decocto prædictar. herbar. idem julepus utiliter componi poterit.

♃. Conſervæ roſar. antiquæ, & rad. ſymphyti, an. ℥. i. cydoniati ʒ. ſem. mirobal. condit. n. i. trochiſc. de carabe, & de terra lemnia, ana Drach. ii. corall. præpar. & croci Martis ana ʒ. i. Cum ſyrupo de roſ. ſiccis fiat opiata, qua utatur frequenter. Trochiſci de carabe non ſolum aſtringunt, ſed etiam ſanguinem concretum diſſolvunt, ideo frequenter uſurpandi.

Syrupus corallor. utiliter etiam uſurpari poterit, multo utilius eorum tinctura, cum ſucco limonum recenter parata.

Ubi magno impetu ſanguis excernitur, nec prædictis remediis illius vomitus ſedatur, ut mortis periculum immineat, ad narcotica veniendum eſt, vel aſſumendo ea, vel clyſterem injiciendo.

Exterius vero inungatur regio ventriculi ol. roſac. & myrtino, lotis in aceto: & poſt unctionem aſpergatur pulvis coralli, boli armenæ, terræ ſigillatæ. Vel inungatur unguento ſequenti.

♃. Succi plantag. & centidon. an. ℥. i. ſem. acet. roſac. ℥. i. olei omphac. ℥. vi. Bulliant ad ſuccor. conſumptionem. Deinde adde ſang. drac. maſtiches, cortic. granat. & myrtill. an. ʒ. ii. camphoræ ℈. i. ceræ rubræ q. ſ. Fiat unguentum.

Pro potu utatur aqua ferrata, cum ſyrupo cydonior. & ſpir. vit. Juſcula etiam cum aqua ferrata decoquantur.

Foveantur hypochondria & lumbi ſubfrigide decocto plantag. & portulac. facto in oxycrato.

Manus demittantur in aquam frigidam, ſic enim omnis vomitus ſedatur.

Poſtea unguentum refrigerans Galeni in aceto lotum dictis partibus illinatur.

Celebrata ſufficienter phlebotomia ad cauſſæ ſublationem, & integram morbi ſolutionem, purgatio blanda & frequens inſtituenda eſt, qua ſanguis a ſeroſis & bilioſis humoribus, hunc affectum producentibus, repurgetur. Cujuſmodi purgationes a Medico prudenti celebratæ miranda præſtant, ut nos experientia didicimus. Debet autem fieri ex rhabarb. myrobalanis, tamarindis, & tryphera perſica: quæ medicamenta purgando aſtringunt, & hu-

mores nullo modo exagitant, ut inde non metuenda ſit vomitus ſanguinis concitatio. Illa autem exhiberi poterunt vel in forma boli, cum ſyrupo myrtino, aut de roſis ſiccis: vel potionis, cum decocto cichorii, acetoſæ, portulac. & ſimilium.

Dum purgatio celebratur (quæ per tres aut quatuor dies poteſt continuari, parca purgantium doſi:) veſpertinis horis exhiberi poterit opiata prædicta, aut ſyrupus corall. aut aliud ex prædictis medicamentis aſtringentibus & roborantibus.

Denique ad præcautionem, rhab. pulv. ℥. i. ſemel in ſeptimana per longum tempus exhiberi poterit; vel ſyrupus magiſtralis, ad hæmoptyſeos præcautionem deſcriptus. Tum reliqua fere remedia, quæ ad illius affectus curationem & præcautionem propoſita ſunt, in hoc etiam caſu convenire poterunt.

CAPUT IX.

De Cholera morbo.

CHolera morbus eſt, violentiſſima humorum biliosorum, acrium, aut corruptorum, per vomitum & alvum excretio.

Cholera dicitur ἀπό τῆς χολῆς, a bile flava, ut docet Gal. ex ſententia Gnidiorum medicorum, 1. *meth.* *c.* 2. cum ex bile flava & humore pravo, bilem æmulante, & ſupra & infra erumpente, hoc malum oriatur. Attamen Alexander Trallianus *lib.* 7. *cap.* 14. non vult, hoc nomen ab humore bilioſo eſſe deductum, quia non ſemper bilis evomitur, ſed etiam ſæpe ſeroſus & pituitóſus humor: ſed potius ἀπό τῶν χολάδων, id eſt, ab inteſtinis, quæ ab antiquis χολάδες nominata ſunt, quoniam ab inteſtinis & interaneis humores iſti eructantur. Prior tamen etymologia magis probanda eſt, quia non ſolum a Galeno, ſed etiam ab Hipp. 7. *ipid.* *textu* 19. Celſo *lib.* 4. *c.* 11. & Aureliano *lib.* 3. *acutor.* *cap.* 9. recipitur. Et quamvis bilioſus humor non ſemper rejiciatur; eſt tamen acer, mordax & corruptus, ad bilis naturam accedens.

Partem affectam alii ſtatuunt ventriculum, alii inteſtina, alii ventriculum & inteſtina ſimul. Verum Galeni ſententiæ inhærendum eſt, aſſerentis *de ſympt. cauſſis c.* 2. partem primario affectam eſſe ventriculum, cujus facultas expultrix vehementer irritatur, ut per utrumque orificium humorem noxium expellat. Secundario vero gulam, & inteſtina affici dubium non eſt.

Eſt igitur hic affectus ſymptoma facultatis expultricis læſæ, & vehementer irritatæ. Non poteſt autem dependere a retentrice debilitate, quia in ea humores paulatim effluunt, ut in lienteria & cæliaca paſſione. Fateri tamen oportet, vehementiorem fieri affectum, ſi retentrix debilis expultrici non reſiſtat. Concurrit etiam ad hoc opus concoctio læſa, ob quam pravi humores in ventriculo generantur, & expultricem irritant, ſed hæc cauſſa tantum antecedentis rationem habet. Hipp. 4. *de victus ratione in acutis, textus* 104. duas proponit choleræ ſpecies: unam humidam, alteram vero ſiccam. Humida eſt illa, quæ hactenus deſcripta eſt, quæve ſola propoſita definitione deſcribitur, tamquam frequentior & magis uſitata. Sicca vero longe infrequentior eſt, fitque a ſpiritu flatuoſo a ventriculo & inteſtinis exeunte, parteſque, per quas tranſit, mordicante. Generantur iſti flatus, vel a ventriculi calore igneo, cibos corrumpente, & in nidorem convertente; vel a cibis flatuoſis & nidoroſis, ut ſunt cepæ, raphani & ſimilia. Sennertus aliam cauſſam addit ab Hermeticorum doctrina mutuatam: nempe humores ſalſos & aduſtos, circa hypochondria cumulatos, & alterius humoris permixtione effervescentes. Quantam enim (inquit) ſpirituum copiam ſales & ſpiritus ſalini cum ſpiritibus acribus permixti ſuppeditent, ex olei vitrioli, & aquarum fortium cum ſale tartari mixtione apparet. Tale ergo quidpiam etiam in corpore humano accidere, & ex humoris ſalſi atque aduſti cum aliis ſpiritibus commixtione magnam ſpiritus flatuoſi copiam excitari poſſe, incredibile non eſt.

Cauſſa proxima hujus affectus eſt humor bilioſus, exuſtus, acidus, ſalſus, vel putreſcens in ventriculo, inteſtinis, hepate, liene meſenterio, vel pancreate collectus: vel alimentum parva ſubſtantia præditum, medicamentum vehemens & deleterium aut venenum aſſumptum, Hipp. 7. *Epid. text.* 90. cauſſas fere omnes, a quibus pravi iſti humores generantur, diligenter enumerat, his verbis: *Cholerica ſurſum & deorſum eruptiones e nimio eſu carnis, potiſſimum ſuillæ crudioris; item ex cibis inſuetis, & ebrietate vini veteris & dulcioris, & ex grani pini, locuſtis, nucibus rancidis, atque ex eſu alliorum, porri, & caparum, maxime a lactucis coctis, braſſica, & ſimilibus crudioribus, a placentis etiam & dulciariis & mellitis, fructibus horariis, potiſſimum cucumere & pepone. Fiunt autem magis æſtate, quia tunc facilius recenſita corrumpuntur, vel inconfecta manent.*

Animadverſione dignum eſt, unde tanta humorum copia derivetur, quæ per vomitum & alvum in cholera rejicitur. Vulgo reſpondetur, illos humores in meſenterio & locis ei vicinis contineri: nonnunquam etiam e toto corpore confluere. Quod cum veritati conſentaneum ſit, dicere tamen poſſumus, humores corruptos, in ventriculo aut partibus vicinis contentos, maligna qualitate alios quoque humores corrumpere, eoſque a natura irritata ad ventriculum & inteſtina protrudi: quemadmodum venenata medicamenta, ut antimonium, colocynthis, elaterium & ſimilia, bonos humores corrumpendo, hypercatharſim efficiunt.

Signa hujus affectus diagnoſtica ſunt humoris bilioſi, acidi, vel aliis modis corrupti, per vomitum & ſeceſſum, frequens & copioſa excretio: ventriculi & inteſtinorum morſus: inflatio & dolores, ſitis cum æſtu & anxietate: nauſea vehemens, quæ frigida nonnihil ſedatur; ſed calefacta ſtatim rejicitur: pulſus non raro parvus & inæqualis: ſudor interdum diaphoreticus, crurum & brachiorum convulſio, ſyncope, extremorum frigiditas, aliaque graviſſima ſymptomata.

Cauſſæ etiam hunc affectum producentes facile internoſci poterunt. Ac primum externæ, ex ægrorum & adſtantium relatu innoteſcent. Si nimirum æger alimenta nimia copia, vel prava qualitate infecta ingeſſerit: ſi venenum aliquod, aut vehemens medicamentum hauſerit. Internæ vero ex humorum, qui rejiciuntur, qualitate, eorumdemque intus genitorum copia dignoſcuntur. Primarium eſſe affectum ex ventriculi vitio oriundum conjicimus, ſi reliquæ partes bene cenſtitutæ ſint, nulloque affectu laborent. Præterea adſunt nauſea, perpetua anguſtia, morſus, & dolor ventriculi; materia rejicitur viridis & æruginoſa. Si vero in venis ſit genita, febris ut plurimum maligna adeſt.

Prognoſis hujus affectus ita inſtituenda eſt, ut nimirum morbus dicatur acutiſſimus, ſubitam plerumque mortem inferre ſolitus. Si tamen ex aſſumptorum vitio oriatur, minus periculi eſt: quia iis excluſis plerumque ſolvitur.

Quo graviora ſunt in cholera ſymptomata, ut ſyncope, convulſio, & extremorum frigiditas; eo breviorem hiſtoriam, & mortem propinquiorem expectare oportet.

Hippocrates *in Coacis*, choleras quaſdam criticas eſſe docuit, quæ lipyriis febribus adveniunt, & alio modo ex illius ſententia ſolvi non poſſunt, niſi ingenti bilis eruptione, ſurſum & deorſum facta: quæ tamen criſes rariſſime contingunt, & valde ſuſpectæ eſſe debent, utpote bonæ criſis & ſalutaris conditiones non habentes.

Si vomitus mitigari & ſedari incipiat, ſi faciei color cadaveroſus, & habitus Hipp. in meliorem reſtituatur, ſalutis ſpes affulget.

In hujus morbi curatione primum, affectu incipiente, evacuatio aliquantum permittenda eſt, dum pravi & corrupti humores exierint. Tum etiam interdum eorum excluſio molienda, vomitione concitata hauſtu aquæ tepidæ, cum ſyrupo acetoſo mixtæ, aut juſculo pulli magna copia ſumpto. Quod ſi non vomitum, humorum acrimoniam ſaltem contemperat. Vel dictorum humorum excluſio perficiatur rhab. exhibito cum ſyrupo de abſinthio, in formam pilular. redacto, necnon clyſteribus nonnullis detergendi vi præditis.

Præterea clyſteres pingues & lenientes identidem injiciendi, ex lacte, ol. roſato, butyro inſulſo, loto cum aqua roſar. vel ex decocto pulli, carnis vitulinæ, vitellis ovor. quibus interdum, urgente affectu, narcotica permiſcenda.

Clyſteres etiam ex oxycrato plurimum conferunt; vel ex decocto lactucæ portulacæ, plantaginis, addito aceto, ſyrupo de nymphæa, & vitellis ovorum.

Internis etiam humorum acrimonia demulcenda, ut decocto portulac. & plant. cum ſyrupo cydonior. & de roſis ſiccis, & ſale prunellæ, ſi ardor & ſitis urgeant.

Ac denique vomitus cohibendus medicamentis, tam internis, quam externis, quæ pro vomitu bilioſo fuerunt deſcripta.

Inter quæ narcotica principem locum obtinent, ac præcipue theriaca recens quæ ad Drach. ii. exhibita vehementes illas evacuationes velut in momento cohibet. Idem præſtat laudanum opiatum, ad gr. iv. exhibitum. (*nimia doſis medicamenti, ſumma circumſpectione proponendi, niſi Riverius habuerit aliquam præparationem mitiorem, veluti laudanum tutiſſimum Pharmac. Luge. quod ad grana iv. aut v. exhibetur. Idque notandum paſſim in hac praxi. Laudanum enim verum ad gr. i. aut ii. datur.*)

Si magna ſit virium exſolutio (ut ſæpiſſime contingit) integra laudani doſis tuta non eſt: ſed melius eſt gr. i. vel ii. tantum exhibere, & ſemel in die repetere, atque etiam bis, ſi res admodum urgeat. Sic enim impetus humorum cohibetur, & naturæ dantur induciæ, ut eos concoquere ac edomare valeat.

Cohibito vomitu & alvi fluxu, remediis ſupra propoſitis, & viribus aliquantulum inſtauratis cardiacis remediis, ægri a periculo liberati videntur: quod non ſolum aſtantes, ſed etiam medicos interdum fallit: ſymptomata enim poſt unum aut alterum quietis, & intermiſſionis diem, fortiora ac vehementiora reſurgunt, & ægrum a priori inſultu valde debilitatum, de medio tollunt (*maxime ex opiatis.*) Cui ingenti periculo occurrendum eſt, non ſolum vires inſtaurantibus, & humoris fervorem demulcentibus ſupra propoſitis, quæ etiam ſedato inſultu continuari debent; ſed præcipue venæ ſectione, quæ ſanguinem illum torridum & æſtuantem revellit, & maxime contemperat: eaque ſemel, bis, terve erit iteranda, ſi vires a prima evacuatione nullo modo debilitatæ, ſed potius recrea-

creatæ appareant. Quidam practici in ipſo inſultu, etiam valde proſtratis viribus, venam ſecare audent, quas dicunt eſſe oppreſſas, non exſolutas. Attamen ſine periculo tunc temporis ſanguis mitti non poteſt. Et interdum ægrotantes paulo poſt illam evacuationem e medio ſublati ſunt, non ſine remedii opprobrio. Ac licet virium oppreſſio quædam agnoſcenda ſit ab humore ſuperfluo, & naturæ infeſto, in venis contento; maxima tamen earum exſolutio negari non poteſt, ab horrendis evacuationibus per vomitum & ſeceſſum ſubſecuta. Satius ergo eſt humorum impetum primum cohibere, mox pacatis ſymptomatibus, ad venæ ſectionem confugere.

Quia vero in hoc affectu vires ex maximis evacuationibus citiſſime concidunt, earum reſtaurationi diligenter incumbendum ex iis auxiliis, quæ in virium imbecillitatis curatione propoſita ſunt.

CAPUT X.

De Dolore Ventriculi.

Dolor ventriculi eſt triſtis ejuſdem partis ſenſatio, a rebus mordentibus aut diſtendentibus, ſicque continuitatem illius ſolventibus excitata.

In ventriculo autem tres partes, plurimum inter ſe diſcrepantes, conſiderandæ ſunt; orificium nempe illius ſuperius; orificium inferius, pylorus nominatus, & reliquum corpus, totam cavitatem conſtituens.

Orificium ventriculi ſuperius exquiſitiſſimo ſenſu donatum eſt, propter nervum inſignem, quem a ſexta conjugatione mutuatur, & ideo dolores in eo fiunt acutiſſimi, quia viſcus nobiliſſimum, ſibique vicinum, cor nimirum, in conſenſum trahunt; unde cardialgia & cardiogmos nominatur. Tantus eſt ille cordis cum orificio ventriculi ſuperi conſenſus, ut veteres illud orificium καρδίαν nominaverint.

Si vero membranæ, ventriculi cavitatem conſtituentes, aut pylorus dolores afficiantur; dolor ventriculi ſimpliciter nominatur, & interdum colica ventriculi, præcipue quando a flatibus excitatur.

Proxima hujus doloris cauſſa eſt ſolutio continui, a rebus mordentibus vel diſtendentibus excitata. Illæ autem res mordentes vel diſtendentes, præcipuæ & frequentiores ſunt humores, vel flatus. Quibus addi poſſunt lumbrici tunicas ventriculi vellicantes.

Humores acres, vel maligni, ut bilis porracea, æruginoſa, vel atra, pituita ſalſa, corrupti ichores, pus fœtidum, ex diſrupta hepatis aut thoracis vomica in ventriculum effuſum, & quicumque alii humores acrimonia præditi, dolores in ventriculo excitare poſſunt.

Vapores etiam acres, ex iiſdem humoribus elevati, hunc dolorem efficere conſueverunt.

Flatus vero in cavitate ventriculi contenti, inflationem & tenſionem dolorificam efficiunt: ſed multo magis intra tunicas illius coerciti, quia affectum contumaciorem efficiunt, cum difficilius inde excuti valeant.

Morbi etiam, tum ipſius ventriculi, tum partium vicinarum, hunc dolorem parere conſueverunt, ut intemperies quælibet excedens, tum calida, tum frigida, & multo magis inflammatio: interdum vero ſcirrhus, aut alius tumor durus gravantem dolorem efficiens. Ac denique vulnera & ulcera ejuſdem partis, vicinarum etiam partium tumores & inflationes, ventriculum comprimendo, dolorem ipſi inferre poſſunt.

Humores autem & flatus, ventriculi dolorem excitantes, vel in ipſo ventriculo generantur, vel a toto corpore, vel a quibuſdam partibus in eum confluunt. A toto corpore in febribus, vel dum corpus pravis humoribus refertum eſt. Ab aliis partibus vero, ſcil. præcipue ab hepate, liene, & cerebro: ab hepate bilis, a liene melancholia, vel atra bilis: a capite pituita ſalſa.

Ab aliis etiam cauſſis extraordinariis & infrequentioribus talis dolor excitari poteſt, ut de lapidibus in ventriculo genitis, enarrat Schenckius *lib. 3. obſervationum*. Et de corio lardi, fumo exſiccati, refert Fabricius Hildanus *obſervat. 33. lib. 4.* cujus fruſtum deglutitum matrona quædam in ventriculo ſervaverat per duos annos, continuis excruciata doloribus, idque tandem, aſſumpto vomitorio medicamento, vomitu rejecit, & liberata eſt.

Cauſſæ externæ hunc effectum producentes ſunt alimenta vel prava qualitate infecta, aut ſumma acrimonia prædita, quæ per ſe talem dolorem inferre poſſunt, vel flatibus generantibus idonea, vel nimia quantitate aſſumpta; ita ut putreſcant & acrimoniam induant, vel calidiora plus juſto, ut ex iis copia bilis producatur. Sic etiam medicamenta fortiora vel acriora, vel deleteria facultate prædita, vel nimia quantitate aſſumpta, vel non ſatis correcta, item venena exhibita hunc dolorem facile inferre poſſunt.

Signa diagnoſtica ad partem affectam & cauſſam dirigenda ſunt. Ac primum ſitus doloris orificium ventriculi ſuperius affici oſtendit, quando ſcilicet ſub cartilagine xiphoide percipitur. Sed multo certius hanc partem affici, & veram eſſe cardialgiam ſignificant, dolor acerbiſſimus ab exquiſito partis ſenſu promanans, anxietates & jactationes, ut æger in uno ſitu conſiſtere non poſſit; quibus etiam ſæpe accedunt lipothymiæ & animi defectiones, propter cordis conſenſum, cujus ſumma eſt cum ventriculo ſympathia, non ſolum propter viciniam, ſed etiam propter magnam ſpirituum diſſipationem, quæ per iſtos cruciatus contingit. Interdum etiam cerebrum trahitur in ſympathiam, ob inſignem nervum, qui huic parti implantatur, & vapores acres, qui inde recta via ad caput elevantur, unde cephalalgiæ, & hemicraniæ, & aliquando vertigines, & epilepſiæ oriuntur.

In aliis vero ventriculi partibus dolores fiunt quidem acerbi, ſed tam gravibus ſymptomatis comitati non ſunt, atque adeo dolores colicos æmulantur, ſitu tantum doloris differentes.

Cauſſæ iſtos dolores efficientes propriis ſignis diſtinguuntur, quorum magis perſpicua ab excretis deſumuntur. Si enim bilis, vel pituita, vel flatus, vel lumbrici per os aut alvum excernantur; facile eſt conjicere ab hujuſmodi cauſſis affectum dependere. Attamen etiamſi nulla materiæ morbificæ excretio fiat, ſignis peculiaribus bilis, aut pituitæ, aut flatuum redundantiam internoſcere poſſumus; tum etiam ſigna lumbricorum intus latitantium ex proprio capite erunt deſumenda. Quemadmodum etiam morbi peculiares, tum ventriculi ipſius, tum partium vicinarum, hunc affectum producentes, ex propriis cujuſque ſignis innoteſcent. Colligitur etiam diagnoſis humoris dolorem comitantis, ex tempore invaſionis incrementi, aut ceſſationis doloris. Quibuſdam enim ante cibum dolor exacerbatur, & hoc bilis dominium ſignificat, quæ jejunii tempore exagitatur, & in ventriculum attrahitur, aut magis intenditur & acrior evadit. Aliis ſtatim ab aſſumpto cibo dolor commovetur, quia humores crudi & mordaces, qui antea quieti erant, & ventriculi tunicis infixi, ab aſſumpto cibo commoventur, vel qui in fundo ventriculi hærebant, ſurſum attolluntur, & orificium ventriculi afficiunt. Aliis dum cibus concoquitur, dolor exacerbatur, quia vapores acres & mordaces elevantur ex materia morbifica, a calore aucto in ventriculo tempore concoctionis. Aliis quatuor aut quinque horis a paſtu, quia ex concoctione depravata cibi corrumpuntur, & corrupti ventriculum vellicant. Quibuſdam denique poſt ſomnum dolor exacerbatur, & ille fit a catarrho, fluente humore a cerebro per ſomnum, qui majori copia cumulatus, dolorem in vigilia producit. Sedatur vero interdum dolor a cibo, quia ciborum benignitate humoris acrimonia demulcetur.

Quod ad prognoſin ſpectat: Certum eſt, cardialgiam reliquis ventriculi doloribus eſſe longe periculoſiorem, propter exquiſitum oris ventriculi ſenſum, & maximum illius cum partibus principibus conſenſum.

Major vel minor cauſſæ morbificæ pravitas, & ſymptomatum vehementia majus vel minus periculum portendunt.

Febris continua & acuta, cum inſigni ventriculi dolore conjuncta, magnum minatur periculum, quod docuit Hippocrat. *Aphor. 65. ſect. 5. In febribus circa ventriculum vehemens æſtus & cardiogmos, malum*. Magnam enim ventriculi inflammationem vel humorum vitioſorum copiam in ventriculo contentam ſignificat.

Ventriculi dolor, a lumbricis vel flatu oriundus, ut plurimum minus periculoſus eſt, quia cauſſam minus rebellem, & parti minime affixam habet. Aliquando tamen ex lumbricis in ventriculo contentis, eumque mordentibus, graviſſima ſymptomata oriuntur, ex quibus ægri derepente intereunt. Sic etiam ubi intemperies flatus generans rebellis facta eſt ac veluti habitualis, non caret periculo, quia in hydropem ſiccum degenerat ex Hippocr. *Aphor. 1. ſect. 4.* In Cardialgia extremorum frigiditas mortem proximam prænuntiat.

Curatio hujus affectus pro cauſſarum varietate maxime varianda eſt. Si enim ab aliarum partium affectibus oriatur, illorum affectuum therapia adhibenda eſt. Si vero in ipſo ventriculo cauſſa ſtabiliatur, dolor vel a flatu, vel humoribus acribus & bilioſis, vel ab inflammatione, aut ulcere procedit.

Qui a flatu generatur, curandus eſt remediis diſcutientibus & evacuantibus flatulentam illam materiam, tum etiam pituitam, a qua flatus concitatur.

Ac primum injiciendus eſt clyſter emolliens & laxans, cui ſtatim ſuccedat alter carminans & diſcutiens, ex decocto fol. origani, calamenth, pulegii, rutæ, centaurii majoris, ſem. aniſ. fœnic. dauci, cumini, & ſimilium. In quibus diſſolvantur benedicta laxativa, ol. anethinum, rutaceum, mel anthoſatum.

Si dolor perſeverat, ex oleo rutac. aut nucum, & vini generoſi, aut hippocratici partibus æqualibus clyſter erit componendus, addendo aquæ vitæ ℥. ii.

Vel paretur clyſter ex vino albo, tum olei juniperi, aut cinnam. aut caroyphyll. chymice extracti gutt. viii. qui miraculi inſtar liberat.

Poſtea admoveatur fotus ſequens regioni ſtomachi.

℞. Rad. cyperi, galangæ, calami aromat. ana ℥. i. fol. menthæ, origani, pulegii, majoranæ, hyſſopi, ſalviæ, an. M. i. ſem. aniſi, fœniculi, carvi, dauci & baccar. lauri ana ℥. ſem. flor. chamomil. meliloti, anthos, & lavendulæ, ana P. i. Contundantur contundenda, & incidenda incidantur, includanturque duobus ſacculis, bulliant in vino generoſo: dein expreſſi, ventriculo, & toto ventri alternatim admoveantur.

At in materia minus frigida poteſt parari fotus ſequens, maxi-

maxime laudatus a Foreſto, ut qui reliquis remediis non conferentibus, ægrum a dolore citiſſime liberavit.

℞. Rad. althææ ℥. ſem. roſar. rnbr. flor. chamom. ſummit. abſinthii, ana M. i. Coquantur in aqua communi, ad ℔. i. ſem. in fine addendo vini Rhenenſis opt. aquæ roſac. & aceti, ana parum, Fiat fotus.

Poſt fotum fiat illitus ex ol. rutaceo & anethino mixtis, cum aqua vitæ, quibus aliquid addatur ol. ſalviæ, aut caryophyll. chymice extracti.

Poſt inunctionem admoveatur emplaſtrum de baccis lauri: vel ejus loco cataplaſma ex melle, & ſemine cumini.

Interim dum hæc fiunt, ſi nauſea adſit, excitabitur vomitus blandiori vomitorio: aut catharticum exhibebitur pituitam evacuans.

Purgato corpore, exhibeatur ol. amygdal. amar. recenter. expreſſ. & cum vino albo mixtum aut vinum Hipp. aqua clareta, vel aqua cinnam.

Julepus ſequens ad dolorem ſedandum, flatus diſcutiendos, pituitam detergendam, & ventriculum roborandum efficaciſſimus eſt.

℞. Fol. abſinthii vulg. centaurii minor. & agrimon ana M. ſem. Coquantur ad ℥. v. In colat. diſſolve ſacchari albi Unc. i. Capiat mane per biduum.

Amatus Luſitanus valde commendat aquam e floribus chamæm. deſtillatam, tamquam præcipuum, leniendis ventriculi & inteſtinorum doloribus auxilium, cujus Unc. iii. calide exhibeantur. Vel in aquæ illius penuria, decoctum flor. chamæm. uſurpari poterit, maxime laudatum a Foreſto: Qui ſe mercatorem quendam, ingenti ſtomachi dolore affectum cum inſigni clamore hoc ſolo decocto ſemel exhibito curaſſe refert. Quo epoto, emiſſis ructibus, in ſudorem ſolutus eſt, & incantamenti inſtar omnis dolor evanuit, ut nullis aliis præſidiis opus fuerit. Ex hoc autem decocto, cum ſemine anethi parato, aut etiam agarico, vel radice aſari, diſſolvendo oxymel, ſyrupum acetoſum, aut roſatum ſolutivum, parari poteſt vomitorium, ab initio morbi exhibendum, quod evacuando mitigare dolorem poterit.

Docet Galen. cucurbitulam ventriculo admotam, illius dolores citiſſime reſolvere, inſtar incantamenti. Hæc tamen cautio adhibenda eſt, ut nihil, aut parum humoris crudi in ventriculo lateat, alioqui dolorem intendit.

Utiliter etiam admoveri poteſt eidem parti panis recenter e furno extractus, per medium ſectus, tum per ſe, tum pulveribus aromaticis conſperſus.

Tandem, dolore pertinaciter adhærente, confugiendum eſt ad balneum ex decocto herbarum emollientium & calefacientium, quod tutiſſimum & efficaciſſimum eſt: flatus enim diffundendo, & per poros apertos reſolvendo, a dolore liberat. Quod citius efficitur, ſi in ipſo balneo remedium aliquod diſcutiens ægro exhibeatur. Concurrente enim utroque præſidio, tum interno, tum externo, opus rite peragitur.

Balneum eſſe debet valde calidum, ut facilius flatus diſcutiantur, & humores craſſi colliqueantur.

Quod ſi propter doloris vehementiam clyſtere vel injici, vel retineri nequiverint: in ipſo balneo catharticum propinandum eſt, & in eo per horam integram, aut dimidiam immorandum, donec vis cathartica ventriculum & viſcera attingat.

Aliquando autem, ubi ex doloris vehementia periculum imminet, ad narcotica eſt confugiendum. Quibus prudenter exhibitis, admirandus non raro ſubſequitur effectus.

Nonnulli etiam, (*ut Platerus*) purgantibus narcotica permiſcent, ut ſimul & dolor ſedetur, & materia peccans educatur: quale eſt medicamentum Elidæi, a Foreſto laudatum, quod ſic habet.

℞. Diaphœn. ℥. ß. philonii Romani ℈. ii. Cum aqua vel decocto chamomillæ. Fiat potio.

Dolore prorſus ſublato, in iis, qui ei ſunt obnoxii, ſemel aut bis in menſe purgatio iteretur, ut proxima flatuum cauſſa auferatur: tum remedia roborantia uſurpentur, qualia in læſa concoctione propoſita ſunt.

Qui vero a bile dolor excitatur, curandus eſt humoris peccantis evacuatione, vomitorio blando, aut cathartico medicamento, aut clyſteribus frequentibus, emollientibus quidem, non acribus, aut calefacientibus.

Poſtmodum demulceatur humorum acrimonia, julepis refrigerantibus & incraſſantibus, emulſionibus ſemin. frig. major. lacte recenter mulcto; oleo amygdal. dul. dulcium recenti, vitellis ovor. & ſimilibus.

Interim non omittantur opiatæ, aliaque roborantia, in ſuperioribus curationibus deſcripta.

Extrinſecus admoveatur cataplaſma ex mica panis in lacte decocta, additis vitell. ovor. & croco.

Vel admoveatur panis recenter ab igne extractus, per medium ſectus, & in aceto madefactus.

Vel foveatur eadem pars decocto flor. chamomill. violat. & nymphææ. Aut quod multo præſtantius, demergatur æger in balneum aquæ tepidæ; id enim ad hujus affectus curationem præcipuam vim obtinet.

Dolore ſedato, ne forte revertatur, æger purgabitur bis in menſe, & viſcerum intemperies calida corrigetur victu refrigerante, & remediis convenientibus.

Qui vero dolor fit ab inflammatione, abſceſſu, vel ulcere, remediis in ſequenti curatione proponendi oppugnabitur.

CAPUT XI.

De Inflammatione, abſceſſu, & ulcere ventriculi.

Licet ventriculo, quemadmodum omnibus aliis partibus, omnia tumorum genera contingere poſſint, nos tamen hic tantum de inflammatione ſeu phlegmone agemus, quæ frequentior eſt: cum reliqui tumores rariſſime eveniant, & eadem methodo qua reliquarum partium internarum tumores, curari valeant.

Eſt igitur inflammatio ventriculi, tumor præter naturam, a ſanguine per venas quibus alitur, a venæ portæ ramis derivato, in ventriculi ſubſtantiam, ejuſque membranam effuſo.

Ille autem ſanguis vel purus eſt ac ſincerus, & phlegmonem proprie dictam producit; vel cum bile, pituita, aut melancholia permixtus, & phlegmonem eryſipelatoſam, œdematoſam, aut ſcirrhoſam efficit.

Cauſſæ externæ plurimæ eſſe poſſunt, quæcumque videlicet ſanguinem fervidiorem efficiunt, ut alimenta calidiora & meri potio: vel cum ad illam partem promovere poſſunt, ut contuſio ventriculi, dum præſertim cibo turget.

Quibus addi poſſunt calidiſſima & acerrima aſſumpta, ut cantharides, ſublimatum, & ſimilia.

Signa hujus affectus diagnoſtica ſunt ingens dolor, ardens & pungens, diſtendens & pulſans, & in dorſum uſque protenſus; tumor adeſt tactu conſpicuus, immo & interdum viſu. Scapulæ deorſum trahuntur; reſpiratio difficilis eſt, ſicut & deglutitio, atque eructatio. Cruentum nonnunquam aliquid evomitur, febris adeſt ardentiſſima, ſæviſſimis comitata ſymptomatis.

Si inflammatio eſt pura, a ſolo ſanguine oriunda, mitior aliquantulum eſt. Si vero eryſipelatoſa, ſymptomata graviſſima ſunt, & ſpeciatim febris lipyria adeſt, in qua exteriora rigent, & interiora uruntur, & ſitis adeſt inextinguibilis, quæ etiam febris inflammationi inteſtinorum eryſipelatoſæ advenire ſolet.

Huic ventriculi inflammationi plurimum affinis eſt inflammatio, quæ vel ſummam jecoris partem, qua ventriculus obtegitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat, quæ ſola ſymptomatum vehementia & pernicie diſtinguitur. Nempe ventriculum obſidens inflammatio omnia ſæviſſima & periculoſiſſima præ ſe ferre conſuevit.

Ex prædictis facile eſt prognoſin elicere, & affectum valde periculoſum, immo utplurimum lethalem nuntiare.

Periculoſior tamen eſt, qui totum ventriculum aut ſuperiorem ejus partem occupat; vel qui ad eryſipelaris naturam accedit.

Galen. *in 3. prorrhet.* nauſeam, & conturbationem ventris plurimam ac frequentem cauſſam eſſe docet. Oſtendit enim pravos humores ventriculi tunicis pertinaciter adhærere, eaſque vellicare, & ad expulſionem irritare.

Si inflammatio non interimat, neque reſolutione curetur, in abſceſſum degenerat, qui cognoſcitur doloris & febris remiſſione, tumore perſeverante.

Rupto abſceſſu ulcus relinquitur, quod puris excretione per vomitum & ſeceſſum rejecti, innoteſcit.

At vero ulcus ventriculi non ſolum ex abſceſſu diſrupto, ſed etiam ab aliis cauſſis producitur, quæ hic etiam numerandæ ſunt, ne quippiam in illius theoria deficiat.

Cauſſæ igitur ulceris ventriculi ſunt vel internæ, vel externæ.

Internæ ſunt humores acres in ventriculo geniti, vel aliunde in eum tranſmiſſi, ut bilis flava, vel atra, vel pituita ſalſa.

Externæ cauſſæ ſunt medicamenta acria erodentia, aut venena. Huc etiam referri poſſunt vulnera ventriculi male curata quæ in ulcus degenerant: tum etiam ruptio alicujus venæ inſignioris, quæ coaleſcere ſufficienter non potuit poſt vomitum ſanguinis copioſum.

Cognoſcitur ulcus in ventriculo genitum, præcipue ex pure, quod vomitu aut ſeceſſu rejicitur. Cui ſigno primario alia addenda ſunt. Primo enim percipitur in ventriculo dolor pungens cum ardore conjunctus, præcipue dum quippiam, excedente aliqua qualitate præditum, aſſumitur: acre ſcilicet, ſalſum, vel acidum; aut intenſe calidum, vel frigidum. Adſunt præterea dejecta appetentia, ructus fœtidus, febris lenta, & aſſidua.

Prognoſis funeſta utplurimum inſtituenda eſt, niſi ulcus ſit perexiguum, & ſuperficiem tantum occupet, ac febrem conjunctam non habeat. Membrana enim ventriculi ulcerata, utpote pars ſpermatica, difficillime coaleſcit: alimenta ventriculo male affecto non bene concoquuntur, & ante abſolutam coctionem rejiciuntur, ulcus lancinantia. Præterea medicamenta parum præſtant, quia detergentia, ulceris curationi neceſſaria, dolorem excitant: exſiccantia vero, quæ alteram ulcerum curandorum indicationem implent, impediuntur continuo ab eſculentis & potulentis & chyloſa materia aliiſque humoribus, qui in ventriculo debili continuo reſtagnant.

Curatio prædictorum affectuum ſigillatim inſtituenda eſt.

Ac

Ac primum inflammationis curatio inchoanda eſt a venæ ſectione pluries repetita, in utroque brachio, quantum vires ferre poſſunt. Ac licet ob ſyncopen, & extremorum refrigerationem, vires ab initio dejectæ videantur; illa tamen virium infirmitas eſt ab oppreſſione, quæ vacuationem poſtulat, atque ita venæ ſectionem prohibere non debet.

Præterea apertio hæmorrhoidum, ſi æger huic evacuationi aſſuetus ſit, ſanguinem a ventriculo utiliter avertere poterit. Quod etiam munus utiliter præſtabunt cucurbitulæ ſcapulis, dorſo, & natibus admotæ, cum ſiccæ tum humidæ; frictiones & ligaturæ partium extremarum; & calefactio earundem partium, (quæ frigere plerumque ſolent) admotis linteis calentibus, & inunctione olei irini, nardini, aliorumque calidorum.

Purgantia in hoc affectu improbantur, quia humores conturbant, & ad partem affectam attrahunt.

Attamen Avic. tamarindorum decoctum, aut caſſiæ ℥. ß. cum aqua endiviæ, vel ſero lactis diſſolutum commendat, ſingulis diebus uſque ad ſeptimum diem exhibitum; Quia molliendo, non trahendo expurgat, mitigat acrimoniam, & lenit dolorem. Satius tamen eſt ab omni purgatione in principio abſtinere. Septimo elapſo, apparentibus quibuſdam concoctionis & declinationis indiciis, poteſt etiam inſtitui purgatio ex rhab. ʒ. j. cum ſantal. rubr. ℈. j. in aqua borrag. infuſa, addendo ſyrupi roſar. ℥. j. vel ij. ut ſordes parti hærentes paulo valentius ducantur.

Interim clyſteres mollientes, refrigerantes, & lenientes ſingulis diebus erunt injiciendi, quorum formula talis eſſe poterit.

♃. Juris pulli, vel decocti malvæ, & violariæ ℔. j. caſſiæ recenter extractæ ℥. j. olei roſac. & violac. ana ℥. ij. ſacchari ℥. j. ß. vitell. ovor. num. ij. Fiat clyſter.

Alterantia & roborantia, per os aſſumenda, eadem eſſe poterunt, quæ in curatione doloris ventriculi ab humore bilioſo, fuerunt propoſita.

Peculiariter autem conferre poſſunt ſyrupi de nimphæa, & de ſucco portulacæ, potiſſimum in principio, quia repellentis medicamenti vicem implere poſſunt.

Conferunt etiam non parum emulſiones iv. ſem. frig. maj. & ſem. papav. albi, dolorem enim leniunt, & calorem contemperant. Tum etiam julepi ſequentes.

♃. Aquæ roſar. ℥. iv. aquæ plantag. Unc. iij. ſucci acetoſæ, vel vini granat. Unc. j. ß. ſacchari roſar. Unc. j. Bulliant parum & colentur. Capiat Unc. ij. bis, aut ter in die.

Si dolor vehementer urget, ſyrupus de papav. exhiberi poteſt.

Pro potu utatur decocto ordei cum ſyrup. violac. & frigidum bibatur.

In progreſſu morbi alia medicamenta prædictis erunt permiſcenda, quæ reſolutionem adjuvent. In hunc finem julepi ſequentes præſcribi poterunt.

♃. Syrup. nymphææ, de pomis, & de ſucco portulacæ, ana Unc. j. ſyrup. de abſinthio pontico Unc. ß. aquar. lactucæ, acetoſæ, & fœniculi, ana ℥. iij. pulveris electuar. diamarg. frig. ʒ. j. Fiat julep. pro iij. doſibus, in die ſumendus.

His addere licet opiatas inſtaurantes, narcotica, & ſimilia. Quæ omnia varianda erunt multis modis, pro Medici judicio & prudentia.

Terebinthina cum aqua abſinthii lota, ſi bis, terve detur, vel reſolvit, vel maturat ventriculi apoſtema.

Exterius vero fotus ſequens in principio admoveatur.

♃. Rad. acetoſæ ℥. ij. fol. end. cichorii, & malvæ, ana M. j. ſeminis lactac. & papav. albi, ana ʒ. iij. ſantali albi & rubri, ana ʒ. ß. florum violar. & nymphææ, ana P. j. Fiat decoctio, addendo aceti roſacei parum; foveatur regio ventriculi tepide.

Vel ex aquis ſtillatitiis endiv. lactuc. & nymphææ, cum tantill. aceti, & pulv. triaſantali, idem fotus parari poterit.

Poſt fotum inungatur eadem pars oleo roſac. & violac. invicem permixtis, vel unguento ſequenti.

♃. Ol. roſac. ℥. j. ol. viol. aceti roſac. ſuc. hieracii ana ℥. ß. Bulliant ad ſucc. conſumptionem, deinde adde ſantali rubr. ʒ. j. roſar. rubrar. ʒ. ß. ſpicæ, & camphoræ, ana ℈. ß. ceræ albæ q. ſeq. Fiat unguentum.

Cataplaſmata in principio non conveniunt, quia partem pondere ſuo gravant, & calorem retinendo inflammationem augent.

In declinatione, ſi contingat, & tumor reſolutione finiatur, quod maxime eſt exoptandum, fotus reſolvens admoveri poterit, in hunc modum compoſitus.

♃. Rad. ireos Florent. ℥. ij. fol. menthæ, majoranæ, pulegii, & abſinthii pontici, ana M. j. ſeminis fœnugræci & aniſi, ana ʒ. ij. granor. kermes ʒ. j. florum ſtæchados, anthos, chamomillæ, ana P. j. Fiat decoctio, addendo ſub finem parum vini albi, quo foveatur regio ventriculi.

Poſt fotum inungatur eadem pars loco abſinthii, nucis moſch. nardino, & ſimilibus, quibus addita cera, & pulv. ireos Florent. aut cinnam. poteſt concinnari unguentum. Emplaſtra vero & cataplaſmata, quia pondere gravant partem, hic non conveniunt.

Si vero tumor ad ſuppurationem tendere videatur, foveatur pars decocto flor. chamæm. & roſar. rubr. Poſtea cataplaſma ſequens admoveatur.

♃. Rad. althææ ℥. ij. fol. branc. urſinæ & roſar. ana M. j. Coquantur optime, & contundantur; deinde adde farinæ hordei, ſem. lini, fœnugræci, & pulv. chamæm. ana, ℥. ſem. ſantali albi & rubri, ana ʒ. ij. Cum oleo roſar. & chamæm. & pauca pinguedine gallinæ fiat cataplaſma ſæpe renovandum.

Rupto abſceſſu, ulcus detergatur hydromelite in potu exhibito. Cui addenda eſt interdum manna thuris, Galeni præcepto. Vel aqua hordei cum ſaccharo roſaceo, in principio, & conſtitutione calidiori exhibenda.

Ulcere vero in vetuſtatem abeunte, ſive ab hac cauſſa, ſive ab alia quavis, ut humoribus acribus, & erodentibus, vel aſſumptis cauſticis, & venenatis rebus genitum fuerit, convenient primum juſcula, herbis refrigerantibus & modice aſtringentibus alterata, hordeata, amygdalata, cum ſaccharo roſac. parata, lac recens mulctum cum ſaccharo & tantillo mellis, ac tandem chalybeatum; cum etiam aqua ferrata pro potu ordinario, aut in qua boli armenæ, vel terræ ſigillatæ fruſtula maduerint. Cui addi poterit vinum rubrum auſterum, ſi perexigua caliditas in parte apparuerit.

Deinde apozema ſequens in uſum revocetur.

♃. Hordei integri P. j. ſcabioſæ, agrimon. pimpinell. & capill. ven. ana M. ß. ſem. melon. Drach. ij. roſar. rubr. ſiccar. P. j. Fiat decoctio ad ℔. j. in qua diſſolve ſyrup. de roſis ſiccis ℥. iij. Fiat apozema pro iij. doſibus frequenter iterandis.

Ad interna etiam ulcera plurimum confert decoctum rad. chinæ, ubi febris abfuerit, per viginti aut plures dies ſumptum, leviter ſudores provocando; ſic enim ulcus paulatim exſiccatur. Si vero tabes & corporis conſumptio timeatur, decoquatur prædicta radix in juſculo pulli gallinacei vel columbini, cum herbis prædictis & hordeo mundato.

In diuturniori ulcere potus aquar. mineralium vitriolatarum, ferratarum, aut aluminoſarum, quales ſunt noſtræ Meinenſes, per menſem integrum ſumptæ, non parum conferunt.

Toto morbi decurſu, ad ventriculum ab illuvie repurgandum, conferunt leviora cathartica, ut rhab. tamarindi, mirobal. ſyrup. roſac. & catholicum, ſemel in ſeptimana uſurpata.

Denique ad ulceris occluſionem ſequentia uſurpari poterunt.

♃. Boli armenæ, terræ ſigillatæ, coral. rubr. lapid. hæmat. aqua roſar. diligenter lotor. ana Drach. ij. ſang. dracon. gummi arabici, & tragacanth. an. Drach. ß. ſem. papav. albi leviter contuſi, & aſſi; hypociſt. thuris & ſarcocollæ, an. ℈. j. ſacchari roſac. ℥. j. fiat pulvis, cujus capiat Drach. j. cum aqua plant. aut conſerva roſar. ſingulis diebus.

Vel ex eodem pulvere poteſt fieri opiata cum conſerva ſymphyti, & roſar. ſyrup. cydonior. aut myrtino exceptis. Vel etiam poſſunt fieri trochiſci ex eodem pulvere cum mucilagine ſem. pſyllii, aut tragacanthi. Quibus omnibus viciſſim uti æger poterit, ne ejuſdem remedii tædio afficiatur.

Exterius vero, ad ulceris occluſionem, admoveri poterit regioni ventriculi fotus ex decocto abſynthii, roſar. malicorii, gallar. balauſtior. myrtillor. thuris, maſtices, ac ſimilium. Ac deinde pars eadem inungenda erit unguento aſtringente, vel emplaſtrum aſtringens eidem admovendum.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS.

DE AFFECTIBUS INTESTINORUM.

PRÆFATIO.

SUMMA totius nutritionis perfectio in tribus hiſce operationibus conſiſtit; optima ſcilicet ingeſtione, digeſtione, & egeſtione. Prima appetitum reſpicit; ſecunda concoctionem, & ad ventriculum pertinet. Tertia vero inteſtina; quorum egeſtio moderata, & ſecundum naturæ leges peracta, maximum toti corpori commodum afferre ſolet: Contra vero ſi deficiat, ut in aſtrictione alvi; vel exſuperet, ut in variis alvi fluxibus contingit, maxima inde incommoda, & graviſſimi morbi emergunt. Præterea ſuperfluorum retentio in inteſtinis dolores colicos, iliacos, & hæmorrhoidales inferre ſolet. Ac denique putredines in inteſtinis genitæ, non ſolum alvi fluxus prædictos, ſed etiam lumbricos generare ſolent. Ut hæc omnia ſigillatim exponantur, univerſus hic tractatus undecim comprehendetur capitibus: Quorum primum erit de dolore colico: Secundum, de iliaco: Tertium, de aſtrictione alvi: Quartum, de lienteria & affectione colica: Quintum de diarrhœa: Sextum, de dyſenteria: Septimum, de teneſmo: Octavum, de fluxu hepatico: Nonum, de lumbricis: Decimum, de fluxu hæmorrhoidali: Undecimum, de hæmorrhoidum dolore.

CAPUT PRIMUM.

De Dolore Colico.

COlicus dolor nomen deſumit a parte affecta quæ eſt colon inteſtinum; quod longum & anfractuoſum eſt, & totius fere corporis excrementis recipiendis deſtinatum. Illa autem excrementa, diutius retenta, dolores hujuſmodi parere conſueverunt.

Cauſſæ igitur colici doloris ſunt, materiæ excrementitiæ, quæcumque ſolutionem continui diſtendendo, pungendo, aut erodendo efficere poſſunt; eæque ſunt flatus, vel humores.

Flatus ex cruditatibus, aut frigida ventriculi vel inteſtinorum intemperie geniti, ſi commode non excludantur, propter induratas fæces, aut alias cauſſas inteſtina obſtruentes, magna copia in inteſtinis craſſioribus, colo præſertim cumulantur, & dolorem intenſiſſimum efficiunt.

Humores etiam craſſi, frigidi, & pituitoſi, tunicis inteſtinorum impacti, ejuſmodi dolorem efficere poſſunt, partim mordendo, ſi acrimonia quadam aut ſalſedine præditi ſint; tum refrigerando partem, quæ conſequenter cruciatum & divulſionem patitur, quemadmodum Galenus de ſe ipſo narrat, ſe dolorem colicum acerbiſſimum patientem, pituitam vitream actu frigidam excrevisſe, tum denique flatus emittendo, qui facile ex humore craſſo, viſcido, ac lento, a calore debili elevantur.

Humores denique bilioſi & acres, tum etiam melancholici, & acidi, pungendo ac vellicando inteſtina, hujuſmodi dolores efficiunt. In harum autem cauſſarum actione dubitare licet, quomodo colicus iſte dolor ſuas exacerbationes & remiſſiones habeat, eadem materia in inteſtinis remanente, quæ quamdiu præſens eſt, diſtentionem aut morbum inferre debet. Cui dubio reſpondemus, materias illas interdum quietas permanere, & nullum tunc temporis, aut exiguum dolorem efficere: interdum vero commoveri & excitari per fermentationes varias, quæ in humoribus contingunt, ut ſolet fieri in epilepſia, hyſtericis affectibus, & febrium acceſſionibus.

Advertendum autem eſt diligenter, flatus illos aut humores non tantum in cavitate inteſtinorum reſidere, tunc enim facile excluduntur ab evacuantibus, detergentibus, & carminantibus medicamentis; ſed plerumque ipſis inteſtinorum tunicis infixos eſſe. Unde fit, ut non tam facile inde avelli poſſint, morbumque longiorem ac contumaciorem efficiant, qui prædictis remediis non adeo facile oppugnari valet, ſi humores craſſi, pituitoſi, aut melancholici, per vaſa inteſtinorum, in eorum ſubſtantiam ſenſim ac paulatim confluunt, nec ſtatim dolorem efficiunt, donec ſufficienti copia cumulati naturam irritent ad expulſionem, ſicque commoti & exagitati dolorem inferunt; vel flatus ex ea elevantur, qui inter inteſtini tunicas concluſi, eas diſtendunt ac divellunt, facilemque exitum non invenientes dolorem inferunt diuturnum. Bilis etiam eodem modo per vaſa inteſtinorum, in eorum tunica effuſa, iiſque imbibita, dolores acerrimos excitat, qui diuturni ac contumaces eſſe conſueverunt, quia difficillimo negotio ab inteſtinorum ſubſtantia avelli poteſt.

Eſt alia colicæ bilioſæ ſpecies, quæ in paralyſin degenerat, veteribus parum nota, quæ fit ab humore bilioſo, non in colon inteſtinum, quemadmodum prædicta, ſed in abdominis membranas repente effuſo, qui eo transfertur a cyſtide fellea vel meſenterio, in criſi diuturna febrium, aut a vehementi iracundia, aliaque cauſſa externa, quando propter obſtructiones per vias communes effundi non poteſt, ſed motu præpoſtero ad prædictas abdominis membranas repente excutitur. Hinc dolor exoritur crudeliſſimus, colicum imitatus, qui tamen neque clyſteribus, neque fomentis, neque aliis remediis cedit, ad plures menſes perſeverans. Hinc corpus contabeſcit, febris interdum, alicujus ex intermittentibus typum referens, moleſtat, eſtque interdum, idque ſæpius, continua ac lenta, tandemque doloribus remittentibus, paralyſis ſuccedit, humore illo per abdominis membranas in ſpinam dorſi ſenſim irrepente. Illa autem paralyſis partes ſuperiores magis occupat. Crura vero & tibiæ plerumque dolent, in paucis reſolvuntur omnino, bile ſcilicet ob levitatem ſuperiora petente. Immo vero interdum in ipſum cerebrum irrumpit, & convulſiones epilepticas producit, unde mors ut plurimum ſolet ſuccedere.

Dantur & aliæ colici doloris cauſſæ, ſed minus frequentes, nimirum calculi in inteſtinis geniti & lumbrici glomerati, inteſtina obſtruentes; compreſſio inteſtinorum a tumoribus vicinarum partium, vel anguſtia ab inflammatione, aliiſque tumoribus inteſtinorum, vel contorſio eorumdem a flatibus excitata, quæ via eſt ad iliacam paſſionem. Interdum etiam materia, quæ colicam excitat, eſt venenata, maligna, & colicam peſtilentem efficit, ſicut Paulus Æginetæ refert, colicam peſtilentem in Italia exortam multas Romanorum provincias infeſtaſſe. Omnia denique corpora dura, inteſtina obſtruendo vel diſtendendo, colicum dolorem efficere valent, ut calculi in inteſtinis geniti, nuclei ceraſorum magna copia ingeſti, caſeus durus, & ſimilia. Sic refert Platerus Præfectum quendam colicis doloribus diu vexatum, convulſionibuſque laborantem, poſt clyſmatum uſum caſei indurati magnam copiam per alvum rejeciſſe, qui per longum tempus in inteſtinis hæſerat, propterea quod antequam ægrotaret, eo ſeſe immoderate repleverat.

Cauſſæ externæ ſunt aeris conſtitutio frigidior, alvum comprimens & conſtringens ac indurans; vel calidior, a qua fæces etiam indurantur; (Ex iis enim calor omnem humiditatem exſugit) uſus ciborum & potuum, hominis temperamento minus convenientium, fructuum crudorum & ſtypticorum, ciborum craſſorum & concoctu difficilium, quies nimia, ſomnus immodicus, exercitia intempeſtiva, immoderata venus, aliæque cauſſæ externæ, quæ ventriculi concoctionem invertere poſſunt.

Diagnoſis hujus affectus in genere ſatis facilis eſt. In primis enim dolor acerbiſſimus eſt, adeo ut ſi levior fuerit, vere colicus appellari non debeat, ex ſententia Galeni *lib. 6. de locis affect. capit. 2.* Deinde dolor iſte interdum vagus eſt, & modo in hac, modo in illa parte gravius urget; ita ut nunc hepatis, nunc lienis, nunc ventriculi, nunc renum regionem occupet, nunc ſupra, nunc infra umbilicum appareat, ac ſæpe in ſiniſtro latere plus urgeat, ex eo, quod in ea parte ſit quædam anguſtia, primum a Bauhino obſervata. Quando enim excrementa, in ſuperiori capaciſſima coli parte, in globos magnos, prout capacitas illius fert, indurata, a flatu verſus illam partem magna cum violentia pelluntur, fit ut non niſi magno cum dolore permeare poſſint: quo ſymptomate dolor colicus cum ſplenico & nephritico ſæpe confunditur, ab iiſque ſatis difficili negotio reliquorum ſignorum comparatione diſtinguitur. Interdum vero dolor magis fixus eſt, & in una parte ſtabilis, terebro perforanti aut palo infixo ſimilis. Ducto in conſenſum ventriculo, vomitus ſæpe excitatur, quo interdum pituitoſa, interdum bilioſa, porracea, & æruginoſa rejiciuntur. Poſt cibum dolor intenditur, quia repletus ventriculus comprimit inteſtina. Alvus ut plurimum aſtricta eſt, ut nihil per alvum ægrotantes, ne flatum quidem, emittere poſſint. Si vero aliquid excernatur, vel ſponte, vel arte, id majori parte flatulentum eſt, ac bovino ſtercori ſimile, & aquæ ſupernatans, utpote majori parte pituitoſum, quia pituita, per alvum excreta, aquæ & ſeroſis excrementis ſupernatare conſuevit. Tanta autem interdum eſt ſupradicta alvi aſtrictio, ut ſæviente dolore medicamenta purgantia exhibita, etiam vehementiora nihil operentur.

Signa

Signa cauſſarum in hunc modum diſtinguenda ſunt.

Si dolor fiat a pituita, non adeo vehemens eſt, niſi flatum habeat adjunctum, qui ex iis locis, quibus continetur, nequeat erumpere. Tunc enim graviſſimi dolores fiunt, modo in una parte, ac ſi illa terebro vel infixo palo perforetur, modo in pluribus, ſi flatus ille divagetur. Ægri a calidis juvantur; a frigidis læduntur. Præceſſit victus ratio generandæ pituitæ idonea, urina crudior & albidior interdum eſt, non tamen perpetuo, quod juniores & inexpertos medicos fallere ſolet; interdum enim etiam in colica pituitoſa ac flatulenta, urina flava ac rubicunda apparere conſuevit, propter vehementem dolorem, qui ſpiritus & humores in venis & arteriis contentos accendit & inflammat. Quod ſapienter annotavit Avicenn. *ſent.* 13. *lib.* 3. *tract.* 3. *cap.* 11. *Non oportet*, inquit, *ut decipiatur aliquis per id, quod forte fit de ſiti, & inflammatione, & rubedine aquæ, ut exiſtimet, quod ægritudo ſit calida, illud namque eſt commune omnibus.*

Si a flatibus colicus dolor oriatur, dolor tenſivus aderit, & quædam ventris inflatio: ægri flatuum multitudinem, & ventris rugitum percipiunt; a flatuum excluſione maxime levantur, victus ratio flatibus generandis idonea præceſſit, ut aquæ frigidæ potio intempeſtiva, uſus frequens leguminum, raparum, caſtanearum, olerum, fructuum, & ſimilium. Et ſi flatus in cavitatibus inteſtinorum contineantur, dolor vagus eſt, neque in uno loco conſiſtit, ſed per intervalla renovatur. Si vero intra eorum tunicas coerceatur, dolor fixus eſt, quia flatus locum mutare non poſſunt; continuus item & pertinax, quia flatus exitum non inveniunt.

Si colicus dolor ab humore acri & bilioſo oriatur; ille acerbiſſimus eſt, vellicans, & pungitivus. Æſtus adeſt, ſitis, & plerumque febris, urinæque ſunt valde bilioſæ. A calidis alimentis & medicamentis malum intenditur, a frigidis vero levatur. Materiæ bilioſæ excretione malum imminuitur, & victus ratio bili generandæ idonea præceſſit.

Dolores reliquarum partium, in imo ventre contentarum, a colico dolore propriis ſignis facile diſtinguuntur, excepto dolore nephritico, cujus ſigna cum doloris colici ſignis tantam habent affinitatem, ut Medicos, non raro etiam peritiſſimos, in eorum diſtinctione errare contingat. Quod ipſi Galeno contigit, qui ut ipſe fatetur, *ſecund. de loco aff. cap. quinto*, colico dolore vexatus, ſe nephritico laborare, ex lapide alteri ureterum impacto arbitrabatur: donec humore per alvum excreto, & inde ſedato dolore, colicum eſſe animadvertit. Sequentibus tamen ſignis hi duo affectus ſatis dilucide invicem diſtingui poſſunt, ſi accurate examinentur.

Primo, dolor nephriticus fixus in rene eſt, & ab eo ad teſtem exporrigitur, ſecundum longitudinem ureteris; Colicus vero vagus eſt, & cinguli inſtar medium ventrem affligit.

Secundo, a paſtu colicus dolor augetur, ob compreſſionem inteſtini: quæ fit a ventriculo repleto: nephriticus vero neutiquam augetur, ſed potius imminuitur; quia aliquid humoris alimentarii ad renes transfertur, quod dolorem aliquantulum demulcet.

Tertio, in colico dolore vomitus eſt vehementior, & alvus ſtrictior; quia colon inteſtinum fundo ventriculi adjacet, & inteſtina diſtenta, aut vehementer irritata ſeſe conſtringunt, ut inimicum expellant. Utrumque tamen ſymptoma utrique affectui commune eſt, ut eorum intenſio, & remiſſio difficilem habeant diagnoſin: quandoquidem dolor nephriticus intenſior majorem vomitum, & alvi adſtrictionem majorem efficere poteſt, quam dolor colicus remiſſior.

Quarto in colico dolore, ab excretionibus per alvum & vomitum majus levamen emergit, quam in nephritico.

Quinto, in dolore nephritico urina primum clara, & tenuis, & tranſcolata eſt, poſtea aliquid ſubſidet, & tandem arenulæ, aut lapilli excernuntur. At in colico urinæ ab initio craſſiores exiſtunt.

Quoad prognoſin ſpectat, colicus dolor ut plurimum, ſi lenior ac remiſſior ſit, neque admodum diuturnus, neque conſtans in una parte, ſed vagus & inſtabilis per vices intermittat, & alvum omnino non conſtringat, curabilis eſt, & periculo vacat. Si vero dolores ſint acerbiſſimi, in uno loco firmiter fixi, numquam intermittentes, nihil per alvum excernatur, urgeant vigiliæ, ac demum ſequatur vomitus, ſingultus, delirium, refrigeratio extremorum, & ſudores frigidi, lethalis eſt affectus.

Colicus dolor contumax, a materia acri & bilioſa præſertim oriundus, in alios affectus, eoſque graviſſimos ſæpe degeneret, athritidem, epilepſiam, & frequentius paralyſin.

Colicus dolor epidemicus, contagioſus, & peſtilens, lethalis ut plurimum eſſe conſuevit.

Curatio hujus affectus pro varietate cauſſarum varia inſtituenda eſt.

Ac primum flatulentæ & pituitoſæ eadem curatio adhibenda eſt, quæ incipit a clyſtere emolliente, cui poſtmodum ſuccedat carminans & diſcutiens (qualis in dolore ventriculi a ſimili cauſſa deſcriptus eſt) qui reiterandus eſt eadem die bis, ter, quater, donec dolor diſpareat. Si tamen uno aut altero clyſtere alvus non deponat, ut interdum contigit, acri ſuppoſitorio ſollicitanda. In uno autem prædictorum clyſterum utiliter admiſcentur aquæ benedictæ ℥. iv. vel colocynthidis ʒ. ij. vel iij. in clyſtere emolliente & carminante decoquuntur.

Si clyſteres dolorem non ſolvant, iis pertinaciter inſiſtendum non eſt; ſed ſatius eſt levi aliquo medicamento ſiſti. Obſervatum eſt, cum æger quidam triginta clyſteres ſine fructu accepiſſet, alium Medicum mannæ ℥. j. ß. cum ol. amygd. dulc. ℥. ij. in juſculo gallinæ pingui exhibuiſſe, & ægrum a dolore liberaſſe. In dolore tamen, qui fit a pituita craſſa, fortiora medicamenta exhibenda.

Poſtea vero fomenta, inunctiones, balnea, emplaſtra, aliaque remedia convenient, quæ in doloris ventriculi curatione ſupra propoſita ſunt. Quibus addenda ſunt ſpecifica nonnulla, huic affectui maxime proficua.

Inteſtina lupi vino albo abluantur, poſtea in furno exſiccentur in vaſe terreo, donec in pulverem reduci queant: Hujus pulveris capiat æger ʒ. j. cum vino albo, ſubito dolorem ſedat.

Aqua ſimplex bulliat, eique ferventi adde ol. commun. quartam partem, & grana aliquot piperis craſſiuſcule triti; capiat æger coch. iij. vel iiij. calide, quantum ferre poterit. Sedatur dolor fere in momento.

℞. Aloes opt. ʒ. j. laudani opiati gr. ij. diacrydii gr. vj. Miſce, formentur pilulæ vj. deauratæ: capiat æger hora commoda (*quatuor, & niſi remiſerit, dolor ſuperſtites quatuor.*) Dolorem poſt horam ſedant, & poſtea humores noxios evacuant. His etiam pilulis ſubſtitui poteſt medicamentum ex diaphœnico & philonio Romano, in dolore ventriculi deſcriptum. Hipp. *lib. de internis affect.* proponit purgationem ex peplio & meconio.

Olei amygdal. dulc. aut amarar. recentis ℥. vj. exhibitæ dolorem demulcent, & materiam inteſtinis adhærentem per inferiora deturbant.

Cum ſequentibus etiam oleum mixtum utiliſſimum eſt.

℞. Ol. amydal. dulc. vel alterius pro pauperibus, ℥. iv. vini generoſi unc. j. ſem. ſyrup. de papav. alb. ℥. j. Miſce, fiat potio.

Cum manna etiam exhibitum oleum amygdal. dulcium in juſculo pingui, ut ſupra dictum eſt, dolorem lenit, & materiam peccantem evacuat.

Semen ameos pulverat. cum vino exhibit. ad ℥. i. in urgente dolore, eum ſubito ſiſtit, & ſecunda exhibitione morbum plerumque aufert, admovendo ſimul cataplaſma ex terebinth. ℥. iij. ſtupis exceptum, ſinapiſatum piperis & ſang. dracon. ſubtiliſſ. pulv. an. ʒ. j.

Galbanetum Paracelſi humori diſcutiendo idoneum eſt, ſi totus venter eo illinatur. Illius deſcriptio a Cratone talis proponitur.

℞. Gummi helemi, hederæ, galbani, ol. laurini, ana partes æquales. Diſtillentur in arena per retortam, ſerventur ſeorſim, primum aqua: deinde ol. clarum: tertio ol. craſſum inſtar mellis, quo in primis utendum eſt.

℞. Calami aromat. ℥. ij. galangæ ʒ. iij. flavedinis exterioris corticis arantior. ʒ. iv. cinnam. electi, ſem. aniſi, & fœniculi, ana ʒ. iij. cumini ʒ. vj. baccar. juniperi recent. ℥. ß. bacc. lauri ʒ. iij. Pulverentur ſubtiliſſime, & infundantur in vini malvat. opt. ℔. vj. Stent in infuſione in loco calido per vj. dies. Poſtea deſtillentur in balneo Mariæ. Doſis ℥. j. præmiſſis evacuationibus.

Ventri admoventur utiliter gummi caragna & tacamahaca: ſi prius cucurbitula magna umbilico affigatur.

Etiamſi emplaſtra prædicta ventri non admoveantur, omittenda tamen non eſt cucurbitula umbilico admota, quæ ipſo Galeno teſte, dolorem a flatibus excitatum diſcutit inſtar incantamenti.

Si affectus ſit diuturnior, decocto guajaci, per multos dies continuato, feliciter curari poterit, purgando per intervalla, & clyſteres frequenter injiciendo. At ſi colicus dolor fiat a pituita vitrea, decoquatur guajacum cum vino, quemadmodum uſurpavit Amat. Luſit. cum felici ſucceſſu *cur.* 32. *cent.* 1.

Sedato dolore, apozema pituitam evacuans præſcribendum eſt, quo reliquiæ omnes educantur. Vel ejus loco decoctum galli veteris cum incidentibus, attenuantibus, & catharticis compoſitum. Vel julepus efficaciſſimus, in colica ventriculi deſcriptus.

Colica bilioſa curatur clyſteribus emollientibus, & acrimoniam humorum temperantibus.

Foveatur venter decocto emolliente & anodyno, aut quod melius erit, paretur ſemicupium ex eodem decocto.

Convenit etiam cataplaſma infimo ventri ex farina hordei, & ſem. lini coctum in ol. chamæmel.

Tum etiam epithema refrigerans hepatis regioni admotum, in hunc modum compoſitum.

℞. Succi endiviæ & cichorii, ana ℔. ij. ß. ſucci lactucæ & aceti roſac. ana ℥. ij. Miſce, fiat epithema.

Julepi exhibeantur ex aquis papav. rhœad. lactuc. endiviæ, acetoſæ, cum ſyrup. violac. de pomis, & de limonibus.

Si doloris atrocitas urgeat, ad narcotica confugiendum erit.

Mitigato aliquantulum dolore, expreſſio rhei in aqua cichorii cum ſyrupo roſaceo exhibenda erit, & frequenter repetenda, donec tota humorum ſaburra evacuata fuerit.

Si purgatio iſta benignior morbo eradicando non ſufficiat, confugiendum eſt ad mercurium dulcem, qui aliquoties exhibitus, cum purgantibus diacrydiatis, curationem abſolvit. Quibus ſuſpectum eſt diacrydium, ſolus exhibeatur mer-

mercurius dulcis, in pilulam efformatus, cum conſerva roſarum, ſuperhauſta infuſione ſennæ & rhab. addita manna, & ſyrupo roſaceo.

Poſtea utiliter uſurpantur aquæ acidulæ, & vitriolatæ.

Sæviente dolore, ad balneum & laudanum confugiendum eſt, cui aliquando purgantia miſceri poterunt, ſed majori doſi, quia eorum vis retunditur a laudano.

Galbanetum Paracelſi, quamvis calidum ad humorem diſcutiendum idoneum eſt, ſi totus venter eo illinatur. Illius deſcriptio ſupra propoſita eſt.

Phlebotomia in hac colicæ ſpecie aliquando convenit, cum metus eſt, ne caloris vehementia ſanguis incaleſcat, febriſque generetur. Si vero febris adfuerit, ſtatim celebranda eſt.

Urgente admodum ſiti, aqua frigida exhibenda eſt, docente Galen. *lib.* 12. *meth. cap.* 7. Ejuſque uſu teſtatur Amat. Luſit. ſe talem dolorem ſubito, incantamenti inſtar, ſuſtuliſſe. Eadem ſe uſum feliciter, tum ſumpta, tum admota, teſtatur Septalius duabus hiſtoriis, *lib.* 7. *animadverſionum practicarum* deſcriptis.

Ad colici doloris, qui in paralyſin degenerat, curationem, alvo variis clyſteribus ſoluta, primiſque viis cathartico apertis, demittatur æger in balneum tepidum, ex decocto emollientium paratum, bis, ter, quater, quinquies in die, ut acrimonia humoris temperetur, ac pori membranarum aperiantur. Poſtero die cathartico accommodato humor ille purgetur. Deinde repetatur balneum. Idque alternis diebus faciendum, ſi vires ægri ferre nequeant: donec expurgatis humoribus, & ſedato dolore, æger in tuto ſit.

Interim clyſteres continuentur: præſertim qui ex lacte parantur, ad dolorem demulcendum utiliſſimi, quibus caſſia, ol. violaceum, & liliorum admiſceri poterunt.

Venter ol. chamæmel. anethino, amygdal. dulc. lilior. cum butyro frequenter inungatur.

His ſeri lactis & acidularum uſus tandem ſubjicitur.

Ac denique affectu in longitudinem abeunte, ea quæ in melancholiæ hypochondriacæ curatione relata ſunt, hic aptari poterunt.

Neque omittenda eſt ab ipſo morbi initio, phlebotomia; eaque purgationi præmittenda, ac ſæpe iteranda, ſi ſanguis prava qualitate infectus appareat, aut ſi dolor rheumatiſmi particeps eſſe videatur.

Denique omnia remedia, quæ in colica biliosa propoſita ſunt, hic etiam aptari poterunt. Quibus non conferentibus, nonnulli Medici confugiunt ad potionem ſequentem, quam licet ſordidam, & delicatorum hominum ore indignam, exhibent, & dolorem ſtatim mitigari affirmant.

♃. Stercoris equini ℥. j. Minutim dividatur, & infundatur in ℔. j. aquæ papav. rhœad. in aqua ſpiritus vini guttæ viij. vel x. diſſolutæ fuerint. Colentur cum expreſſione levi, & dividantur in tres doſes ſatis amplas, ſumendas horis exacerbationis doloris.

Si vero affectus in paralyſin degeneret, liniendæ ſunt ſpina dorſi & partes paralyticæ balſamo reſolvente, & nervos roborante, modo febris adfuerit. Si enim adſit, lana ſuccida oleo, aut unguento digerente imbuta, partibus paralyticis alligetur, cavendo diligenter frigus, quo humor partibus impingitur, illiuſque diſſlatio impeditur.

Galbanetum Paracelſi hic præcipue confert, ſi partibus prædictis, tum etiam umbilico admoveatur.

CAPUT II.

De Iliaco affectu.

ILeos, ſeu Iliaca paſſio nomen accipit, ut nonnulli volunt, ab ileo inteſtino quod ut plurimum in hoc affectu laboret, quamvis alia tenuia inteſtina, immo & interdum craſſa eodem tentari valeant. Vel potius ab εἰλέω, quod circumvolvi & circumcingi ſignificat; ideo Latinis volvulus, ſeu convolvulus nominatur, quod in eo inteſtina manifeſte convolvi, & motu præpoſtero ad ſuperiora moveri videantur. χορδαψὸς etiam nominatur, quod inteſtina manum admoventi chordæ quaſi tenſæ, & veluti convolutæ ſpeciem repræſentent. Barbari *miſerere mei* vocant: quod miſerabile ſit malum, & ut plurimum lethale, atque adeo miſeratione divina opus habeat.

Eſt autem iliacus affectus, motus inteſtinorum præpoſterus & inverſus, in quo alvus omnino conſtricta eſt, & quæ per inferiora dejici deberent, ad ventriculum feruntur, ac per vomitum rejiciuntur.

Notum eſt, inteſtina motum habere naturalem, quo chylus & fæces ad inferiora ſenſim propelluntur, qui periſtalticus nominatur. Hic motus fit per fibras orbiculares & tranſverſas, inteſtina contrahentes, & comparatur motui lumbricorum terreſtrium, qui partes corporis ſucceſſive movent. Invertitur autem motus iſte aliquando a cauſſis præternaturalibus, ut inteſtinorum fibræ, quo a ſuperioribus verſus inferiora contrahi debent, ad ſuperiora contrahantur, & quæcunque in inteſtinis continentur, non verſus alvum, ſed verſus ventriculum protrudantur; & tunc affectio iliaca generatur. Simile quidpiam in vomitu animadvertimus. Dum enim fibræ æſophagi a parte ſuperiore verſus ventriculum ſe contrahunt, fit deglutitio ciborum, cum vero inverſo hoc agendi ordine a parte inferiore verſus ſuperiora ſe contrahunt, vomitus excitatur. Fit autem motus iſte periſtalticus inverſus a facultate inteſtinorum expultrice vehementer irritata, quæ quando materias ſuperfluas & excrementitias per inferiora deturbare non poteſt, eas ad ſuperiora violento motu propellit. Adeo autem violentus interdum eſt ille motus, ut non ſolum chylus & flatus, & humores excrementitii, ſed etiam fæces non raro per vomitum excernantur, immo vero ea, quæ per anum immittuntur, ut clyſteres & ſuppoſitoria, rapiantur ac vomitu rejiciantur. Sic refert Matthæus de Gradib. puellam quandam, annos natam duodecim, ileo laborantem, poſtquam per triduum non ſolum fæces, ſed etiam clyſteres injectos vomitu rejeciſſet, tandem ſuppoſitorium oblongum in anum immiſſum, poſt breve tempus vomitu excreviſſe. Cum vero deinde ſuppuratorium aliud filo ad coxam alligaretur, illud ſtatim diſrupto filo ſurſum aſcendit ad ventriculum, idque ægra cum parte fili appenſi evomuit. Et cum tertio ſuppoſitorium aliud quatuor filis fortibus alligaretur, illud etiam paulo poſt, ruptis filis, per os, cum parte filorum rejectum fuit. Tandem cum medicus juberet, ut mane aliud ſuppoſitorium admitteret, tanta violentia ſurſum attractum fuit, ut mater ne ſurſum raperetur, illud extrahere coacta fuerit. Similes quædam hiſtoriæ apud auctores reperiuntur, quas brevitatis cauſſa omittimus.

Illa autem facultatis expultricis inteſtinorum irritatio a pluribus cauſſis dependet: quarum præcipuæ & frequentiores ad obſtructionem referuntur. Quæcumque igitur inteſtina vehementer obſtruere poſſunt, ut nihil per inferiora deſcendere valeat, hunc affectum producere ſolent. Poſtquam enim facultas diu enixa eſt fæces & alias ſuperfluitates per viam ordinariam excernere, fine ſuo fruſtrata & excluſionis neceſſitati ſatisfacere tentans, aliam viam aggreditur, & motu præpoſtero ad ſuperiora propellit, ut ſuperfluitates illæ per vomitum rejiciantur.

Cauſſæ autem obſtruentes ſunt fæces induratæ ac retentæ, flatus craſſi, magna copia in inteſtinis collecti, eaque vehementer diſtendentes, inflammatio, aliique tumores magni, qui cavitatem inter inteſtina penitus occludunt, & inteſtini circumvolutio & complicatio, ut veluti nodus in ipſo fiat: quæ quidem complicatio, & conſtrictio inteſtinorum in hernia ſæpe contingit, tum etiam in colico dolore, cui ſæpe ſuccedit ileos, quia inteſtina flatibus diſtenta ſe convolvunt, ut interdum veluti nodum efficiant.

Cauſſæ vero infrequentiores, inteſtinorum facultatem expultricem ita irritantes, ut motum ſuum invertere cogantur, ſunt exulcerationes inſignes, aut humores acerrimi, inteſtina vellicantes. Quando enim fæces, aut alii humores ad inferiora delabentes partem ulceratam attingunt, eam acriter vellicant, ita ut ea irritata rem noxiam præterfluere non patiatur, ſed ſurſum impetu propellat; quem motum reliqua inteſtina per ſympathiam irritata ſequuntur, donec materia noxia ad ventriculum feratur, qui motum eundem ſequens, prædictæ facultatis expultricis miniſterio, foras eandem per vomitum expellit.

Signa iliaci affectus alia communia ſunt cum dolore colico, alia vero propria.

Communia ſunt dolor in regione abdominis, inflatio & diſtenſio ventris, alvus adſtricta, cibi faſtidium, nauſea, vomitus, inquietudo, ſpirandi & mingendi quædam difficultas.

Propria vero, & peculiaria paſſioni iliacæ ſunt, dolor acutiſſimus & ſæviſſimus, inflatio & diſtenſio vehemens, tumor in hypogaſtrio eminens & durus, omnimodâ alvi ſuppreſſio, ut nihil per inferiora deſcendat. Progrediente malo vomitus accedit enormis, primum bilis, pituitæ, & chyloſæ materiæ, ac denique ſtercoris, vel potius materiæ ſtercori ſimilis, cibalis nempe corruptæ ac fœtidæ. Rariſſime enim fæces rejiciuntur: brevi morituris ſudor frigidus copioſus, extremorum refrigeratio, cordis tremor, inquietudo, & animi deliquium ſuccedunt.

Galenus *comment. in Aphor.* 10. *ſect.* 7. aſſerit proprium & inſeparabile hujus affectus ſignum eſſe, nihil per inferiora deſcendere. Hippocrates tamen contrarium aſſerere videtur 3. *Epid. ſect.* 2. *text.* 7. in hiſtoria mulieris volvuloſæ, quæ apud Tiſamenum habitabat, dicens; *Dejectiones tenues, cruda, pauca*. Cui difficultati reſpondendum eſt, dejectiones quaſdam emitti poſſe in principio morbi, ex fæcibus contentis intra inteſtinum affectum, quæ a natura vel arte excludi poſſunt per inferiora, antequam omnia inteſtina in conſenſum trahantur, & propriam naturalemque facultatem amittant. Poſtquam vero morbus confirmatus eſt, & motus omnium inteſtinorum periſtalticus omnino inverſus, nihil amplius per inferiora emittitur.

Signa cauſſarum in hunc modum ſe habent. Si ileos ab inflammatione fiat (quod ut plurimum contingit) morbus eſt acutiſſimus, velociter ad ſtatum properat, febris adeſt intenſa, dolor vehementiſſimus, vomitus bilioſi & pituitoſi citiſſime apparent, quos brevi fæcum rejectio conſequitur, & reliqua ſigna exitialia ſupra propoſita.

Si a fæcibus induratis alvi conſtrictio præceſſit, per plures dies perſeverans, & in principio non eſt dolor, poſtea accedit; morbus longius protrahitur, nec adeo eſt acutus, ut in inflammatione; nec dolor adeo vehemens, neque adeo intenſa febris, immo interdum nulla.

Si a flatibus vel pituita iliacus affectus generetur, ille dolori colico ut plurimum ſuccedit, & præceſſerunt ſigna colici

colici doloris, a pituita vel flatibus oriundi, ſuperiori capite propoſita.

Quod ad prognoſin ſpectat, ileos omnis periculoſus eſt, ſed alius alio longe periculoſior. Ille igitur eſt magis exitialis, cui vomitus ſupervenit, primum quidem materiæ biliosæ, vel pituitoſæ; poſtmodum vero fæculentæ. Et ex his nullum ſalvari aſſerit Gal. 6. *de loc. affect. cap.* 2. Docet tamen experientia, nonnullos evadere, quando ex fæcum retentione vel hernia inteſtinali affectus oritur.

Quibus in ſtranguria ileos ſupervenit, intra ſeptem dies moriuntur, niſi febre ſuperveniente copioſior urina fluxerit. Hippoc. *Aph.* 44. *ſect.* 6. Si ſtranguria fiat ab humoribus craſſis & pituitoſis, qui etiam magna copia in inteſtinis & in venis redundent, ſuperveniente febre, poſſunt illi concoqui, liquari, & attenuari, ac per urinas excerni, unde ſolutio ilei contingit. Licet Galen. *in comment. hujus Aphor.* ſe ignorare aſſerat, quæ Hipp. dixit in hoc aphor. eaque ratione & experientia confirmari non poſſe.

Si ſymptomata remittant, & medicamenta vel alimenta ore aſſumpta, per inferiora deſcendant, ſalus expectanda eſt.

Curatio hujus affectus juxta cauſſarum varietatem varianda eſt. Ac primum ſi a fæcibus induratis, vel a craſſis & viſcida pituita obſtructio inteſtinorum dependeat, emollientia & relaxantia remedia, interna & externa, erunt uſurpanda.

Primo igitur injiciantur clyſteres ex decocto althææ, malvæ, violariæ, chamæmillæ, & meliloti, cum ſem. lini & fœn. vel ex ol. communi ſolo ad ℔. j. in quo butyri tertia pars diſſolvi poterit, vel ex decocto inteſtinorum, & omenti vervecis, in quo diſſolvatur butyrum, mel, & ſal gemmæ. Quibus decoctis, ſi flatus abſuerint, ut plerumque ſolent, carminantia & diſcutientia addere convenit.

His denum clyſteribus emollita aliquantiſper materia, purgantia prius mediocria, mox paulo vehementiora erunt admiſcenda, ac tandem ad vehementiſſima tranſeundum erit.

Interim fomenta & linimenta emollientia toti ventri erunt admovenda, diuque continuanda; omentum caſtrati in aqua fervente calefactum, ventri applicandum; & quod utilius multo, balnea emollientia adminiſtranda, quæ erunt efficaciora, ſi ex oleo ſolo componantur.

Interius vero exhiberi poterit oleum amygd. dulc. vel ſolum, vel vino albo permixtum. Quibus, ſi dolor valde urgeat, ſyrup. de papav. alb. addi poterit, ut in colici doloris curatione dictum eſt.

Ac denique, ſi vehemens dolor & flatuum copia adfuerit, reliqua remedia, in colici doloris curatione propoſita, uſurpari poterunt. Non omiſſis purgationibus, quæ opportune inſtitutæ mali cauſſam evacuant.

Quæ fit ab inflammatione inteſtinorum, curanda eſt venæ ſectione frequenter repetita, ſi vires ferant, tum in brachio, tum in pede; cucurbitularum admotione inguinibus cum ſcarificatione. Clyſteres etiam emollientes & refrigerantes injiciendi erunt, in hunc modum compoſiti.

℞. Rad. alth. ℥. ij. fol. malv. violariæ, an. M. j. ſem. cucurbit. ℥. ß. ſem. lini & pſylii, ana ʒ. ij. flor. nymph. & roſar. ana P. j. flor. chamæm. P. ß. Fiat decoctio, in cujus ℔. j. diſſolve ol. roſar. ℥. ij. caſſiæ recenter extractæ ℥. j. Fiat clyſter. In progreſſu vero addendum erit ol. violac. & chamæmelinum.

Prædicta emollientia in oxycrato decoqui debent.

Vel lac recenter mulctum cum pauco ſaccharo & albumine ovi, vel mucilag. ſeminis pſyllii ℥. ij. ad dolorem leniendum injici poterit.

Vel parari poteſt clyſter ex lacte amygdal. dulcium, aut cremore hordei, ex illius mundati decocto expreſſo, addendo butyri recentis & ſacchari parum.

Ex oxycrato ſimplici parari poteſt enema, & ſingulis diebus injici, quod ad inflammationem inteſtinorum cohibendam plurimum valet.

Inunctiones fiant ex oleo violato, amygd. dulc. & chamæm. additis mucilag. ſem. lini, fœnugr. cydonior. axungiis gallinæ, anatis, butyro recenti.

Tum etiam fotus admoveantur ex decocto ſimplicium, pro enemate ſupra deſcriptorum.

Tum ex oxycrato ſimplici fotus in principio parari poterunt. In progreſſu vero prædicta ſimplicia in oxycrato decoquantur.

Necnon cataplaſma ex reſidentia ejuſdem decocti, vel ex farina hordei, fænugr. lini, cum butyro, axungiis & oleis prædictis compoſitum.

Ac denique balneum aquæ dulcis tepidum, huic etiam affectui erit convenientiſſimum, in quo emollientia & refrigerantia bullierint.

Poſt venæ ſectionem exhibeantur olei amygdal. dulc. ℥. ij. ad dolorem leniendum; & ſi dolor valde urgeat, ad narcotica veniendum erit.

Si vomitus non adſit, provocandus eſt hauſtu aquæ tepidæ cum ol. violaceo; eo enim purgantur ſuperiora, & humores revelluntur ad partem affectam defluentes. In toto morbi decurſu propinandi ſunt julepi, & emulſiones in ventriculi inflammatione propoſitæ.

Potus ſit aqua hordei. Et in principio morbi abſtineat æger ab omni alimento, per viginti quatuor horas, ut materiæ morbificæ portio abſumatur; poſtea juſculum pulli exhibeatur. Summa enim cura tractandus eſt hic affectus, quia ut plurimum lethalis eſt.

Præcipuum autem curationis negotium in abſtinentia verſetur; idque exemplo a vulneribus inteſtinorum deducto. Qui enim ita vulnerati ſunt, pene fame conficiuntur per 40. dies. Hoc igitur affectu laborantes, per 4. aut 5. dies, tria tantum cochlearia juſculi ſumant ſingulis diebus, ut vomitus impediatur, qui morbum graviter auget. Adde, quod alimentum exhibitum nullum ſolatium afferat ægrotanti; non enim in nutritionem cedit, ſed plane corrumpitur, & chylus a ventriculo in inteſtina prolabens, excrementis retentis permiſcetur, & vomitionem auget.

In potu paulo major poteſt eſſe libertas, quia facile tranſit ad hepar, & illius materia morbo expugnando idonea eſſe poteſt, ſi oxycratum exhibeatur valde temperatum, & in parva quantitate.

Denique a circumvolutione inteſtinorum quandoque contingit iliacus affectus, quod rariſſimum eſt, vel a flatibus producitur inteſtina contorquentibus; vel ab hernia, quæ enterocele nominatur.

Qui a flatibus exoritur, iiſdem remediis curatur, quæ ad flatulentam colicam præſcripta ſunt. Si vero omnibus iis remediis, ſatis diu uſurpatis, alvus non aperiatur, ſed omnia aſſumpta per vomitum excernantur, ut ſpes ſalutis in anguſto poſita ſit, extremum remedium erit uſurpandum, quod proponit Hippoc. *de morbis*, ut ſcilicet follis fabrilis ano adaptetur; & eo flatus in ventrem immittatur. Poſtmodum clyſter emolliens cum trochiſcis alhandal injiciatur, ut fæces educantur. Valet hoc remedium, non ſolum ad ileum ex contorſione inteſtinorum; ſed etiam ad eum, qui fit ex obſtructione gravi & contumaci: dilatando enim inteſtina obſtructionem ſolvit. Amat. Luſit. *curat. ult. cent.* 1. teſtatur ſe iliacum deſperatum hoc remedio curaſſe; tum etiam Epiphanius Ferdinandus, *in ſuis hiſtoriis Medicis. hiſt.* 74. refert Neapoli filium Joannis Altimari, Medici expertiſſimi, qui ex colica & iliaca periturus erat, hoc eodem remedio ab orci faucibus fuiſſe revocatum. Verum Aurelianus hoc remedii genus improbat ex eo, quod ventus a folle immiſſus frigiditate ſua multum lædere poſſit. Attamen hoc incommodum evitare facile eſt, ſi juxta ignem follis aere impleatur.

Aliud præterea remedium valde inuſitatum a Pareo proponitur, quo multos ab ileo deſperatos, imminente morte, liberatos eſſe refert; hauſtis ſcilicet, argenti vivi in aqua ſola, libris tribus. Pondere enim ſuo inteſtinum velut vinctum expedit & evolvit, præduraſque & obſtruentes fæces deorſum deturbat. Quod remedium ab aliis etiam auctoribus non paucis approbatur, qui & illud innoxie ſumi poſſe teſtantur.

Verum tanta mercurii quantitas valde pertimeſcenda eſt, ne frigiditate ſua calorem nativum extinguat, & ſanguinem in venis coaguler. In caſu igitur deſperato ſatius eſt minorem quantitatem exhibere. Quidam exhibent ℥. ij. in ovo ſorbili, & iterandum cenſent, ſi prima exhibitio non ſuccedat. Unius tamen unciæ exhibitionem felicem ſucceſſum habuiſſe, in obſervationibus noſtris videre eſt.

Quando vero iliacus affectus procedit a prolapſu inteſtinorum in ſcrotum, tota cura eo dirigenda eſt, ut illa in ſuum locum reponantur. Quod fiet blanda & prudenti manu Chirurgi, locum affectum diu antea fovendo decocto emolliente, & oleis relaxantibus, clyſteribus etiam emollientibus, carminantibuſque frequenter injectis; ægrum ita collocando, ut caput ſit valde declive, crura vero elata. Immo nonnulli, cum pedibus ſuſpenderentur, citiſſime liberati ſunt.

Si hernia fiat cum inflammatione inteſtini, fotu ex aqua frigida curatur. Si flatus inteſtinum diſtendant, fotu ex ſpiritu vini diſcutiuntur. Utriuſque curationis exempla vide in obſervationibus noſtris.

CAPUT III.

De Adſtrictione alvi.

PEr adſtrictionem alvi non intelligimus omnimodam alvi ſuppreſſionem, qua nihil per inferiora dejicitur, qualis in ileo contingit; ſed tantum pigram & tardam alvi dejectionem, qua fæces & cibi reliquiæ raro, nec pro aſſumptorum ratione excernuntur. In hac fæces neceſſario indurantur, quia diutius retenta, caloris vi continentur exſiccantur, ab iiſque nonnihil ſucci ſemper exſugitur per venas meſaraicas, non modo ad tenuja, ſed etiam ad craſſa inteſtina propagatas. Eſt ſymptoma facultatis expultricis imminutæ, vel retentricis auctæ. Cauſſa tamen eſt multorum morborum, ideo excreta retenta in numero ſex renum nonnaturalium recenſentur, quæ debitam naturæ legem non ſervantes, infinitos morbos producunt. Sicque alvus adſtricta, vapores ad caput mittit, catharros alioſque cerebri affectus producit, ventriculi coctionem, aliarumque partium actiones perturbat.

Cauſſæ hujus ſymptomatis quamplurimæ ſunt. Ac primum fæcum durities & ſiccitas non eſt effectus adſtrictionis alvi, ut ſupra dictum eſt, ſed etiam cauſſa efficiens, quia fæces induratæ difficilius excernuntur, & facultatem expultricem non irritant. Duræ autem fiunt & ſicciores, præ-

cipue & frequentius ab hepatis calore excedente, qui omnem humiditatem in inteſtinis contentam potenter attrahit, & fæces ſicciores relinquit. Cui rei etiam plurimum conferre poteſt motus vehementior, præſertim equitatio, excrementorum paucitas ex inedia proveniens, vel dum acrimoniam non habent, qua inteſtina vellicare poſſint, quod ex cibis frigidioribus contingit, & quando flava bilis ad inteſtina non deſcendit, ut in ictero fieri videmus. Ac denique morbi inteſtinorum non pauci hanc alvi conſtrictionem efficere poſſunt, ut frigida & ſicca intemperies, tumores, obſtructiones, ani ſtupor, & paralyſis aliique non pauci.

Signa diagnoſtica ex cauſſarum diagnoſi dependent, quæ ex propriis fontibus haurienda. Calidæ enim hepatis intemperiei ſigna ex proprio capite deſumenda ſunt. Tumores etiam, aliique inteſtinorum morbi, propriam habent diagnoſin. Ac denique cauſſæ externæ, ut ciborum paucitas, frigiditas, equitatio, & ſimilia, ex ægrotantis relatione innoteſcent.

Quod ad prognoſin ſpectat, conſtrictio alvi magis & minus periculoſa eſt, pro majori vel minori gravitate cauſſarum. Si enim ab inflammatione, aut alio inteſtinorum tumore fiat, valde periculoſa eſt. Ab aliis vero cauſſis oriunda, minus habet periculi. Contumax, & diuturna plerumque eſſe ſolet, quando a fæcibus induratis producitur: inde enim ſæpe colici dolores excitantur, qui ſemel ſedati, frequenter recurrunt, tum propter novam fæcum exſiccationem, tum quia, licet purgantibus alvus ſufficienter ſoluta videatur, & excrementa liquida permulta evacuata ſint; non pauca tamen interdum excrementa ſolida & dura in inteſtinis ſubſiſtunt, quæ novos dolores pariunt, & nonniſi clyſteribus quamplurimis, etiam poſt purgationem injectis, avelli poſſunt.

Curatio hujus affectus a cauſſarum ſuarum ſublatione dependet, quæ ex propriis capitibus deſumenda eſt. Cum tamen illa curatio ut plurimum longa eſſe conſueverit: præcipue quando a calida hepatis intemperie, aut ſicca inteſtinorum dependet, & interim alvus adſtricta graviſſima parit incommoda, illius correctioni ſeorſum incumbendum eſt. Quod fiet in univerſum remediis emollientibus ſimulque alvi excretionem promoventibus, in ſequentem modum.

℞ Rad. alth. & lilior. ana ℥. ij. fol. malv. alth. mercurial. viol. branc. urſinæ ana M. j. ſem. lini & fœnugr. ana ℥. ß. ſem. aniſi ʒ. j. ß. prunor. dulc. part. iij. flor. chamæmel. & melilot. ana P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura diſſolve olei liliorum, & ſem. lini, ana ʒ. ij. butyri recentis ℥. j. ß. catholic. duplic. & diaprun. ſimpl. ana ʒ. vj. Fiat clyſter, injiciendus quoties opus fuerit.

Interdum vero loco hujus clyſteris utatur ægrotus ſequenti.

℞ Decocti inteſtinorum vervecis ℔. j. butyri recentis ℥. ij. caſſiæ recenter extractæ, catholici optimi, vel diaprun. ſimpl. ana Unc. ß. ſacchari rubri Unc. j. Fiat clyſter.

Parari etiam poteſt bis aut ter in menſe clyſter ex oleo communi ſolo, ad ℔. j.

Advertendum tamen eſt aliis remediis alvum mollire, quandoquidem frequentiori clyſmatum uſu natura ſegnior evadit, & tandem aſſueſcit nunquam alvum deponere, niſi clyſteribus irritata.

In hunc finem pruna dulcia, vel poma cocta, cum ſaccharo, per horam ante prandium erunt aſſumenda, ut docet Gal. *2. de alim. facult. cap.* 31. Alioqui ſi immediate ante prandium aſſumantur, nihil operantur. Vel juſculum pulli, aut commune, in quo fol. borrag. betæ, & poma aliquot bullierint, vel ol. amygd. dulc. recenter extracti ſine igne cochlear. j. cum ſyrupi capill. ven. pari quantitate, vel cochlear. ij. ſyrupi ſequentis.

℞ Mucilaginis ſem. pſyllii & cydoniorum, cum aqua malvæ extract. ℔. j. ß. ſacchari albi ℔. j. Fiat ſyrupus ſecundum artem.

Ut pruna melius operentur, vinum lymphatum ante & poſt eorum aſſumptionem hauriendum eſt; ita tamen ut tota illius quantitas dimidium cyathum non excedat. Idem præſtabit butyrum recens per horam ante prandium aſſumptum, magnitudine nucis majuſculæ, ſuperbibendo vinum lymphatum.

Semel in ſeptimana utatur aliquo ex ſequentibus.

℞ Caſſ. recent. extract. ℥. j. cremor. tart. ʒ. j. Cum ſaccharo fiat bolus.

℞ Mannæ granat. ℥. j. ß. Capiat mane cum juſculo, Vel

Olei amygdal. dulc. & mannæ granat. ana ℥. j. diſſolvantur cum juſculo, & capiat mane duabus horis ante prandium.

℞ Pulpæ caſſiæ ℥. ij. pulpæ tamarind. & mannæ gran. ana ℥. j. fol. ſennæ tenuiſſ. pulverat. ℥. ß. cremor. tart. ʒ. ij. Cum ſyrupo roſato ſolutivo fiat opiata, capiat ℥. ß. vel ℥. j.

Vel in decocto prunorum, mannæ Unc. ß. Unc. j. diſſolvatur, capiat hora una ante prandium, quæ omnia quemadmodum prædicta per horam ante paſtum exhibenda ſunt, ſic enim melius operantur.

Ptiſana cichor. agrimon. & acetoſa, in aquam fervere incipientem conjectis, & per noctem infuſis, pro potu ordinario uſurpata, vel ſola, vel cum vino permixta, alvum liberam ſervat.

Juſculum ſequens alvum certiſſime laxat, eamque diebus ſequentibus laxiorem relinquit.

℞ Fol. betæ mercurialis, an. M. j. Coquantur in juſculo communi, quod capiat per horam ante prandium.

Vel parari poteſt conſerva roſar. laxans, e roſis pallidis non explicatis, præciſis unguibus, cum manna & ſacch. ana partibus æqualibus doſis ℥. j.

Denique balneum, vel ſemicupium frequens, ex decocto herbarum emollientium paratum, ad partes omnes naturales humectandas, & alvum emolliendum, utiliſſimum erit.

CAPUT IV.

De Lienteria, & cœliaca paſſione.

Lienteria eſt ſpecies alvi fluxus, in quo cibus non immutatus, ſed prout fuerat aſſumptus, per alvum celeriter excernitur. In cæliaca vero paſſione alimenta cruda & imperfecte cocta per alvum rejiciuntur. Unde patet, duos iſtos affectus differre inter ſe tantum ſecundum magis & minus, ut lienteria ad actionem abolitam, cæliaca paſſio ad imminutam referatur. Licet autem cibi vel omnino incocti, vel imperfecte cocti rejiciantur; non ideo tamen ad concoctionem læſam hi affectus referuntur, ſed potius retentionem. Male enim, vel nullo modo concoquuntur, quia nimis cito dejiciuntur, nec ſatis diu in ventriculo retinentur, ut concoctionem ſubire valeant. Hinc etiam colligitur, in hoc affectu, licet inter morbos inteſtinorum referatur, ventriculum valde affici, & plerumque magis quam inteſtina; unde Galen. *6. de locis affect. cap. 2.* lienteriam, & cæliacam paſſionem, cum ventriculi, tum inteſtinorum vitio fieri ſcribit.

Cauſſæ lienteriæ & cæliacæ affectionis plurimæ proponuntur ab auctoribus, quas omnes ad tria capita referre poſſumus; frigidam ventriculi, & inteſtinorum intemperiem, earundem partium irritationem, & ſummam facultatis retentricis debilitatem, ex gravi ac lethali morbo.

Frigida intemperies magnam crudorum, pituitoſorum, ac glutinoſorum humorum copiam generat, quæ ventriculi rugas obducit & oblinit, ut alimenta in eo retineri nequeant. Unde mirari licet, Galen. *Aphor.* 1. in veteres Græcos invehi, qui hunc affectum lienteriam ſeu levitatem inteſtinorum idcirco nominarunt, quod interna ventriculi ſuperficies lævior reddita cibos non retineat: quandoquidem ventriculus non tam aſperitate tunicæ interioris, quam innata ſeſe conſtringendi proprietate, cibos tamdiu contineat, donec concoctio peracta ſit. Ut enim concedendum eſt, præcipuam retentionis cauſſam eſſe facultatem: ſic etiam fateri oportet, facultatem illam inſtrumentis indigere certo modo diſpoſitis, ſine quibus actionem exercere non poteſt. Atque adeo, cum tunica ventriculi interior aſpera & rugoſa facta ſit, ut alimenta in ventriculo commode retineantur: non eſt dubium quin ſi illa aſperitas tollatur, dum rugæ implentur humore pituitoſo, retentio ventriculi lædatur, ita ut alimenta incocta præterlabantur. Simile quidpiam in utero contingit, cujus tunica interior aſpera & rugoſa facta eſt, ut ſemen facilius retineat ad conceptionem. At ſi lentis & glutinoſis humoribus obducatur, non retinet, ſed ſemen ſtatim effluit: unde ſterilitas non paucis mulieribus inducitur.

Advertendum tamen, ſi quis hanc nomenclaturam rigide examinare voluerit, ventriculi levitatem potius, quam inteſtinorum hoc ſymptoma eſſe nominandum. Neque tamen eo omnes illius ſpecies comprehendi, ſed illam tantum, quæ ab humore pituitoſo producitur, quæ cum omnium frequentiſſima ſit, reliquarum denominatio ab ea ſumi poteſt.

Irritatio ventriculi & inteſtinorum ab acribus humoribus fit, qui vellicando partes illas ad excretionem præmaturam excitant: quemadmodum in veſica contingit, quæ ab urinæ acrimonia vellicata, frequenti micturitione laborat, unde ſtranguria exoritur. Galen. *6. Aphor.* 1. dicit, ab illis humoribus acribus fieri in ventriculo ulceroſam diſpoſitionem, eo modo, quo aphthæ in ore puerorum fieri conſueverunt.

Summa facultatis retentricis imbecillitas in gravibus & lethalibus morbis ſæpe lienteriam efficit, ut videre eſt frequentius in dyſenteria, quæ natura ſuccumbente, in lienteriam degenerat, ventriculo in conſenſum inteſtinorum graviter affectorum pertracto, ejuſque facultatibus omnino dejectis. Sic etiam in febribus malignis alvi fluxus lientericus ſæpiſſime contingit, in quo juſcula ſtatim fere ac aſſumpta ſunt, per alvum incocta rejiciuntur. Idem poteſt contingere a rebus venenatis, aut noxia qualitate præditis aſſumptis.

Eſt & alia cauſſa a prædictis diverſa, quæ peculiariter cæliacam paſſionem efficere conſuevit, nempe obſtructiones venarum meſaraicarum, quæ tranſitum impediunt chyloſæ materiæ ad hepar; unde neceſſe eſt illam per alvum rejici. Verum ut hæc affectio fiat, oportet omnes venas meſaraicas, aut majorem illarum partem obſtrui, quemadmodum contingit in pueris ſtrumoſis, quorum meſenterium glandulis innumeris refertum invenitur; a quibus venæ meſaraicæ præcluduntur: & hi continuo alvi fluxu chyloſo & cæliaco laborant, multum comedunt, & in dies emaciantur, donec in maraſmum incidant.

Aetius & Celſus, multique eorum ſequaces, aliam etiam lien-

lienteriæ cauſſam proponunt, nempe levem & denſam cicatricem inteſtinis ex magna dyſenteria relictam, ob quam, venarum oſculis obſtructis, alimenti diſtributio impeditur, & ita fit lienteria. Quæ tamen cauſſa non videtur recipienda, quandoquidem oportet univerſa inteſtina fuiſſe ulcerata, & in iis poſtmodum genitam cicatricem omnes propemodum venas meſaraicas occluſiſſe, quod rationi nullo modo videtur conſentaneum: ſiquidem impoſſibile eſt univerſa inteſtina ulcerari, quin homo intereat.

Signa horum ſymptomatum præcipua ex ante dictis patent. Si enim alimenta cruda & inalterata celeriter & frequenter per inferiora deſcendant, lienteriam ſignificant. Si vero aliquantulum immutata, & nonnullam chyli ſpeciem adepta effluant, cæliacam affectionem oſtendunt.

Signa vero cauſſarum inde colliguntur, ſi lienteria aut cæliaca paſſio fiat a frigida intemperie, & pituitoſis humoribus, ructus acidi apparent: pituitoſa excrementa per alvum dejiciuntur: ſitis & doloris carentia: & ſi a capite fluat pituita, quod frequenter contingit, dejectiones ſunt ſpumoſæ, major eſt fluxus poſt ſomnum, & aliæ cauſſæ caput alterantes, aliaque catarrhi ſigna apparent.

Si vero ab irritatione proveniat, mordicatio interdum in ventriculo ſentitur: calor in hypochondriis percipitur; ſitis interdum urget, & dejectiones acres, ac bilioſæ apparent.

Quod ad prognoſin attinet, lienteria, & cæliaca paſſio, diu perſeverans, periculoſa eſt, quia toti corpori nutrimentum ſubripit, unde atrophia, vel hydrops conſequitur. Et ſi graviſſimos acutiſſimoſque morbos conſequatur, lethalis ut plurimum eſſe conſuevit.

Curatio hujus affectus pro varietate cauſſarum illum producentinm, varianda eſt. Ac primum qui ab humore pituitoſo producitur, iis remediis curari poterit quæ pro innappetentia a frigida cauſſa oriunda, fuerunt propoſita: eligendo ea, quæ majori aſtringendi vi prædita ſunt, ut ventris fluxum poſſint compeſcere.

Incipiendum itaque erit a purgatione humoris peccantis, medicamentis compoſitis ex aloe, rhab. & myrobal.

Clyſteres hic parum conferunt, cum ventriculus præcipue laboret: niſi immoderata dejectio accedens, ut in aliis alvi fluxibus, eos requirat. Tumque aſtringentes & roborantes eſſe debent, juxta formulas, quæ in ſequentibus curationibus proponentur.

Poſt ſufficientem purgationem roborandus ventriculus opiatis, pulveribus, fotibus, emplaſtris, aliiſque remediis dicto loco propoſitis: in quibus, ut dictum eſt, aſtringentia non erunt omittenda, ut maſtiche, cortex citri, ſem. coriandri, rad. biſtortæ, tormentillæ, corallia, &c.

Ac præter illa remedia conveniet opiata ſequens ab Amato Luſitano maxime commendata, qua ſenem quemdam lientericum, poſt multa alia remedia fruſtra uſurpata, liberatum eſſe refert.

℞. Conſervæ roſ. antiquæ ℥. vj. theriacæ opt. ʒ. vj. miſvæ cydonior. quantum ſatis. Fiat opiata, de qua capiat ℥. ß. mane, nihil ſuperbibendo.

Quæ fit ab humore bilioſo, curanda erit iis remediis, quæ in diarrhœæ bilioſæ curatione deſcribentur.

Quæ a retentricis facultatis imbecillitate oritur, in gravi & lethali, aut ſaltem valde periculoſo morbo, curanda eſt primum fomentis, ventriculi regioni admotis, in hunc modum compoſitis.

℞. Rad. biſtortæ, tormentillæ, & corticis citri ſicci, ana ℥. ij. fol. menthæ, plantag. & abſinthii pontici, ana M. j. nucis moſchatæ, caryophyl. & cinnam. ana ʒ. iij. roſ. rubrar. P. iv. Contundantur & incidantur, ut artis eſt, iiſque impleantur duo ſacculi interpuncti, qui macerentur in æquis partibus aquæ ferratæ, & vini rubri aſtringentis: vel in vino ſolo, ſi magna febris non adfuerit, & applicentur regioni ventriculi calide per vices.

Poſtea admoveatur unguentum, vel emplaſtrum aliquod ex iis, quæ pro vomitu bilioſo propoſita ſunt.

Totus venter etiam oleis, vel linimentis aſtringentibus inungatur.

Clyſteres injiciantur ex juſculo communi, in quo roſæ rubræ bullierint, diſſolvendo ſaccharum & vitellos ovorum: tum etiam interdum confectionem de hyacintho ſi æger ſit valde debilis.

Ac denique per os roborantia & aſtringentia, in curatione vomitus propoſita, exhiberi poterunt: tum etiam ea, quæ pro alvi fluxu proponentur.

In cæliaca paſſione alimenta cruda & imperfecte concocta per alvum rejiciuntur. Differt tantum a lienteria ſecundum magis & minus, iiſdemque remediis profligatur.

Si vero omnino chyloſæ ſint dejectiones, non a vitio ventriculi, ſed ab obſtructione venarum meſaraicarum dependet hic affectus, qui ſatis frequens eſt, & infantibus præcipue familiaris. Ideoque remediis obſtructiones aperientibus curandus eſt, & hepar roborantibus, quia illius imbecillitas ſæpe conjungitur, non autem adſtringentibus niſi alia alvi fluxus ſpecies ſubſequatur. Horum materia in hepatis affectuum curationibus fuſe deſcribitur.

CAPUT V.

De Diarrhœa.

Diarrhœa eſt illa ſpecies alvi fluxus, qua humores excrementitii ſine ſanguine aut alimento, & ſine exulceratione inteſtinorum excernuntur.

Hiſce conditionibus diarrhœa proprie dicta ab aliis alvi fluxus ſpeciebus diſtinguitur: quia in lienteria & cæliaca paſſione alimentum incoctum, aut ſemiconſectum ejicitur: in dyſenteria & teneſmo ſanguis cum humoribus excrementitiis permiſcetur, quemadmodum in fluxu hepatico & hæmorrhoidali ſanguinolenta excretio reperitur.

Plurimæ ſunt illius differentiæ, quæ ut dilucide exponantur, ad tria capita referendæ ſunt, quorum primum reſpicit materiam, quæ excernitur: ſecundum continet locum, a quo illa materia profluit: tertium vero modum & cauſſam efficientem, quæ alvi fluxum producit.

Ratione materiæ, quæ excernitur, alvi fluxus dividitur in bilioſum, pituitoſum, melancholicum, & ſeroſum.

Ratione loci, a quo humores profluunt, vel alvi fluxus provenit a toto corpore; vel ab aliqua parte peculiari, puta cerebro, ventriculo, inteſtinis, hepate, liene, meſenterio, utero, aliiſque partibus.

Tertio ratione modi, & cauſſæ efficientis, alia diarrhœa eſt critica, alia ſymptomatica, alia a cauſſa interna, ut intemperie, vel prava alia partium internarum diatheſi; alia ab externa, ut medicamento, aut veneno aſſumpto.

Iſtæ autem diff rentiæ ſimplices ut plurimum non repeririuntur, ſed in uno eodemque alvi fluxu ſæpe complicantur. Sic alvi fluxus bilioſus eſt ab hepate, vel toto corpore; pituitoſus, a cerebro, aut ventriculo; melancholicus, a liene; ſeroſus, a toto corpore.

Complicantur etiam ut plurimum iſtæ differentiæ varia humorum miſcella: ita ut non raro bilis, & pituita, & ſeroſus humor, eodem alvi fluxu excernantur.

Eſt & alia diarrhœæ ſpecies, a prædictis diverſa, quæ συντηκτικὴ, ſeu colliquativa nominatur, orta ex colliquatione ſubſtantiæ corporis & humorum, ab intenſe calida partium ſolidarum intemperie: qualis contingit plerumque in viſcerum inflammationibus, febre ardente intenſiori, hectica, & peſtilenti; in quibus materia pinguis, quaſi adipe vel oleo perfuſa, per alvum dejicitur.

Denique ad alvi fluxus ſpecies refertur fluxus ſtercoroſus, in quo magna copia ſtercoris liquidi frequenter ejicitur, quæ ex cibis excrementitiis, in ventriculo corruptis, aut magna excrementorum copia, in inteſtinis cumulata, exoritur.

Diagnoſis in genere manifeſta eſt, quando ſcilicet per alvum dejiciuntur excrementa liquidiora & frequentiora, quam inſtituto naturæ conveniat.

Signa etiam differentiarum, quæ petuntur a materia, conſpicua ſunt; cum ſenſibus ipſius pateat, utrum excrementa bilioſa, pituitoſa, melancholica, vel ſeroſa dejiciantur.

Partes vero mandantes difficiliorem habent diagnoſin, ſed tamen ita diſtinguendæ ſunt.

Si a toto corpore humores profluunt, ideſt, vel præcedens ſit febris continua, vel aliquis alius totius corporis affectus, ut cachexia, leucophlegmatia; vel ingeſtorum ciborum & potuum copia præceſſit, & nullius partis peculiaris affectus innoteſcit.

Si autem critica ſit illa diarrhœa, fit cum bonis ægri rebus ac facili tolerantia: & inde morbi ſolutio, aut maxima illius imminutio ſequitur.

Contingit etiam interdum critica diarrhœa ſine ullo morbo, in corporibus nonnullis, pravos humores cumulare ſolitis. Quæ cum robore inſigni prædita ſint, pravos illos humores, dum copia luxuriant & naturam gravant, per intervalla deponunt, ut docuit Galen. 7. *meth. cap.* 11. de quo alvi fluxu Celſus etiam mentionem facit *lib.* 4. *cap.* 19. his verbis; *Una die fluere album, ſæpe pro valetudine eſt; atque etiam pluribus, ſi febris abſit, & intra ſeptimam diem conquieſcat. Purgatur enim corpus, & quod intus læſurum erat, utiliter effunditur.*

Inter criticos etiam referri debet alvi fluxus ſeroſus, qui ſine ullo morbo præcedente contingit hominibus, ſerum in venis plurimum redundat; indeque potiſſimum tempore autumnali; cum videlicet frigus autumni nocturnum, vel matutinum, apertos ab æſtate progreſſa cutis & partium externarum meatus offendens, ac propterea ſeſe altius in corpus inſinuans, ſeroſos humores in venis contentos exprimit ad inferiora, quos deinde natura, a nimia illorum copia gravata, per venas meſaraicas ad inteſtina protrudit, quamvis ſæpiſſime accidat eos per urinas excerni, unde contingit, multos in principio autumni, & primis illius frigoribus, magnam urinarum copiam per aliquot dies profundere.

Si vero diarrhœa ſymptomatica ſit, magnam facit rem ægrotanti, vires plurimum dejicit, & morbus qui ſupernit augetur, vel ſaltem in eodem ſtatu perſeverat.

Iſte autem fluxus ſymptomaticus in febribus ardentibus & malignis ſæpe fit colliquativus, & inde dignoſcitur, quod excrementa oleo aut pinguedine perfuſa appareant; tum corpus confeſtim emaciatur & abſumitur, ac fere in maraſmum deducitur.

Si a cerebro diarrhœa oriatur, dejectiones fiunt ſpumoſæ, ut docuit Hipp. *Aph.* 30. *ſect.* 7. Quod tamen non eſt perpetuum quandoquidem pituita poteſt a cerebro defluere citra flatuum permixtionem, quæ unica eſt ſpumoſitatis cauſſa; cum etiam humoribus genitis aut contentis in ventriculo & inteſtinis poſſunt permiſceri flatus, unde excrementa erunt ſpumoſa, licet non a capite profluant. Ideo huic ſigno alia adjungenda ſunt, nempe ſi cerebrum aliquo affectu manifeſto laboret, ut catarrho, ſurditate, lethargo, apoplexia, aut inſignis ſaltem capitis gravitas, aut dolor, aut ſomnolentia appareat, & noctu magis alvi fluxus, quam alio tempore fatiget.

Si a ventriculi vitio procedat alvi fluxus, ſigna aderunt, quæ vitioſam ventriculi coctionem demonſtrare ſolent. Verbi gratia ſi alimenta corrumpantur, recipiantque acrem & nidoroſam qualitatem, ex qua deinde irritata facultas expultrix, cogatur ea per alvum expellere, tumque ſigna calidæ ventriculi intemperiei aderunt. Sic etiam, ſi cruda & pituitoſa dejiciantur, & tarda ac imminuta fuerit alimentorum concoctio, a frigida intemperie læſam ventriculi coctionem arguimus. Ac denique vitium in ventriculo reſidere cognoſcimus, ſi æger antea pravis eduliis ſeſe impleverit, quæ facile in ventriculo corrumpi potuerint.

Ab inteſtinis procedit alvi fluxus præcipue, cum illa lumbricis referta ſunt, & tunc ſigna lumbricorum apparebunt, ex proprio capite deſumenda.

Si ab hepate procedat alvi fluxus, dejectiones erunt blioſæ, quia bilis in hepate generatur, & ſigna calidæ intemperiei, inflammationis, obſtructionis, aut alterius cujuſdam hepatis affectus apparebunt.

Si a liene diarrhœa procedat, dejectiones majori parte nigræ, aut ad nigrum vergentes erunt; in ſiniſtro hypochondrio tenſio, gravitas, aut dolor, & alia lienis laborantis ſigna conſpicientur.

Si a meſenterio procedat, tenſio vel dolor in illa parte apparebit: Verum humores in meſenterio collecti, ab hepate vel liene plerumque oriuntur.

Si ab utero procedat alvi fluxus, ſuppreſſio menſium, vel ſymptomata affecti uteri aderunt, quæ magis ſævire ſolent & præſertim alvi fluxus ingraveſcit, quo tempore menſtrua fluere conſueverunt.

Prognoſis diarrhœæ in hunc modum inſtituenda eſt.

Alvi fluxus, qui cum facili tolerantia contingit, & ex quo æger levamen aliquod præcepit, bonus. Contra vero, qui laborioſus eſt ac vires dejicit, malus. Ille enim criticus cenſendus eſt, hic vero ſymptomaticus.

Alvi excrementa liquida, quæ in progreſſu morbi ſenſim craſſeſcunt, bona. Virtutem enim bene operantem ſignificant, quæ pravos humores concoquit, cum concoctio fiat incraſſando.

Fluida alvi excrementa cum dolore, & laborioſa ac frequenti dejectione, mala. Significant enim maximam humorum acrimoniam, quæ inteſtina vehementer vellicat, ſtimulat, erodit.

Liquida dejectio, quæ non ſentientibus effertur, valde mala. Aut enim errorem mentis & delirium ſignificat; aut caloris nativi exſolutionem, quam ſenſus abolitio conſequuta eſt.

Liquida dejectio, quæ cum morbo acuto incipit, & cum eodem perſeverat, mala. Significat enim magnam materiæ morbificæ copiam, vel malignam qualitatem, quæ naturam cogit ad præcocem iſtam diarrhœam.

Si leucophlegmatia detento fortis diarrhœa ſupervenerit, malum ſolvit. Hipp. *Aphor.* 29. *ſect.* 7. Materiæ enim toto corpore reſtagnantis evacuatio fit. Id autem limitatione indiget. Verus ſiquidem eſt Aphoriſmus, ſi talis alvi fluxus in morbi principio, adhuc conſtantibus viribus accidat; alioqui non morbum, ſed ægrum de medio tollit.

Mulieri uterum gerenti, ſi alvus multum fluat, periculum eſt, ne abortiat. Hipp. *Aph.* 34. *ſect.* 5. Alimenta enim fœtus nutritioni neceſſaria per alvum majori parte excernuntur, & vires dejiciuntur; tum vincula uteri continuo humorum in illas partes affluxu laxantur, tum fœtus ac uterus tetro excrementorum continenter dejectorum vapore inficiuntur.

Alvi dejectiones vitellinæ, virides, æruginoſæ, lividæ, nigræ, variegatæ, aut valde fœtidæ, malæ. Hæ dejectiones malæ ſunt propter eas rationes, quas de ſimili vomitu capite proprio retulimus.

Quod ad curationem ſpectat, cum diarrhœa ſymptomatica plerumque oriatur ex pravis corruptiſque humoribus bilioſis, pituitoſis, melancholicis, aut ſeroſis, & præcipue bilioſis, acrimonia ſua facultatem inteſtinorum expultricem irritantibus, illius curatio ab humoris peccantis evacuatione auſpicanda eſt: quod fiet medicamento, quod purgando ſtringit, ne humoribus commotis alvi fluxus nimium irritetur: & in ſimilem modum continuari poterit.

♃. Rhab. elect. ʒ. j. myrobal. citrin. ʒ. ß. ſantal. citrin. ℈. ß. Infundantur in aqua plantag. In expreſſione diſſolve rhab. pulverati ℥. ß. ſyrupi roſat. ℥. j. Fiat potio. Poterit addi catholicum, vel aliud medicamentum purgans, pro conditione humoris expurgandi.

Vomitus etiam interdum convenire poterit, quia revellit & evacuat materiam morbificam.

Si ſanguinis redundantis indicia fuerint & robur virium, phlebotomia initio celebranda eſt. Ac ſi febris adfuerit, ſanguis detrahendus eſt, etiam ſi nulla plethora appareat.

Ante & poſt purgationem clyſteres detergentes injiciendi ſunt, quorum deſcriptio talis eſſe poterit.

♃. Hordei integri P. ij. furfuris macri & roſar. rubr. ana P. j. liquirit. raſæ & paſſul. integr. ana ℥. j. Coquantur al. ℔. j. In colatura diſſolve ſacchari alb. ℥. j. vitellos ovor. n. ij. Fiat clyſter.

Corpore ſufficienter evacuato, tum medicamentis purgantibus, tum ipſo alvi fluxu, aſtringentia & roborantia uſurpanda erunt, tum per os aſſumenda, tum per clyſterem injicienda, tum ventri admovenda: quorum formulæ e curatione dyſenteriæ erunt repetendæ.

Præterea vero ſequentia utiliter uſurpari poterunt.

♃. Aceti chalybeati partem unam, aquæ chalybeat. partes duas, fol. & fructuum myrti, cydonior. meſpilor. ſorborum, ana M. ij. nucum cupreſſi part. vj. Coquantur ad medias. Colatura foveatur totus venter, tepide, frequenter.

♃. Ol. maſtiches, cydonior. & myrtin. ana. Unc. j. ſang. dracon. thuris, gummi tragacanth. ana ʒ. j. ceræ quantum ſatis. Fiat unguentum, illinendum poſt fotum. Vel

♃. Micæ panis aſſatæ, & in aceto chalybeato infuſæ & carnis cydonior. ſub cineribus coctorum, vel cydoniati ana Unc. iij. thuris, maſtiches, ſang. drac. ana Drach. ij. Cum ſyrupo de abſynthio & cydonior. ana q. ſ. Fiat cataplaſma.

♃. Maſtiches ʒ. ij. Bulliant in ℔. iij. aquæ fontis pro potu ordinario. Præſtat aqua ferrata, quia alvum turbat, ſed in affectu calide non valet, in cujus curatione convenit tinctura roſarum, vel conſerva roſar. cum aqua fontis permixta, vel aqua intinctionis auri, cum ſyrupo cydoniorum agitata.

Amatus Luſitanus refert quemdam duratum diarrhœa bilioſa largo frigidæ potu in æſtate. Nos vero cuidam viro ſanguineo, diarrhœa bilioſa æſtate media laboranti, cum ſit intenſa, præſcripſimus ſalem prunellæ in potu ordinario. Tum etiam julepos, cum aqua lactucæ & portulacæ, ter in die ſumendos, & intra viginti quatuor horas curatus eſt.

Si humor fuerit valde acer & aduſtus, parcius & mitioribus medicamentis purgandus eſt æger, alioqui affectus ingraveſcit; ſed refrigerantibus & humectantibus temperandus eſt, tum etiam ſanguine parca manu detracto.

In eodem caſu plurimum confert ſemicupium tepidum, cujus exemplum habetur in obſervationibus noſtris.

Folia plantaginis, in juſculis decocta, ad hunc affectum utiliſſima ſunt.

Ne vero diarrhœa in dyſenteriam tranſeat, ad demulcendam humoris acrimoniam, clyſteres ex lacte chalybeato uſurpandi ſunt; tum etiam emulſiones ex ſeminibus frig. maj. & ſem. papav. albi.

Ad eandem diarrhœam bilioſam ſyrupus ſequens erit convenientiſſimus.

♃. Succi cydonior. Unc. vj. ſucci endiviæ & acetoſæ, an. Unc. iij. ſem. acetoſæ, & plantag. ana Drach. ij. coral. rubr. ʒ. j. aquæ plantag. ℥. iv. Coquantur ad mediæ partis conſumptionem. Colentur & fortiter exprimantur. Adde ſacchari parem colaturæ quantitatem, fiat ſyrupus, de quo capiat Drach. ij. mane & ſero.

In omni autem diarrhœa, præmiſſis univerſalibus, bolus ſequens uſurpari poterit.

Conſervæ roſar. antiquæ ℥. ß. cydonior. condit. ʒ. j. pulveris tormentillæ ℈. j. boli armeni ℈. ß. cum ſaccharo q. ſ. Fiat bolus frequenter iterandus. Vel ſi affectus ſit diuturnior, ex iiſdem aut ſimilibus, majori quantitate præſcriptis, opiata concinnari poterit, ad plures doſes ſumenda.

Vel ad potentius adſtringendum utatur æger pulvere ſequenti,

♃. Sang. drach. thuris, maſtich. mumiæ, terræ ſigil. ſapidis hæmatit. trochiſc. de carabe, ana Drac. j. boli arm. veri Drach. iij. Fiat pulvis, de quo capiat ℈. ij. cum liquore idoneo.

Rhabl. bis infuſum, & poſtea aqua roſar. lotum bis aut ter, & exſiccatum, utile.

Tabelæ triaſantali, quadruplicato rheo, bis in die exhibito, pondere Drach. ij. alvi fluxus materiam auferunt, & viſcera corroborant.

Coryzæ (*Pulicaria*) folia ſuper prunas injecta, ut fumus in cathedra perforata recipiatur, ſpecifica vi alvi fluxui medentur. Tum ſi eadem herba, cum aceto trita, regioni ſtomachi admoveatur.

Suffitus etiam thapſi barbari in cathedra perforata receptus, inſignis eſt efficaciæ, cujus exemplum habetur in obſervationibus noſtris.

Syrupus corallorum ad diem eſt efficax, & multo magis illius tinctura, vel magiſterium.

Conſerva enorrhodi per ſe ad diarrhœam bilioſam utiliſſima eſt: tum etiam ſi opiata ſtringentibus permiſceatur.

Ubi vero ex fluxu frequentiori & acriori periculum eſt ne vires deficiant, laudanum opiatum cum maſtiche & terra ſigillata utiliter exhibetur.

In contumaci alvi fluxu clyſter ex juſculo & theriaca recenti utilis.

Pilulæ de bdellio bis aut ter in ſeptimana, vel alternis diebus uſurpatæ, ad diuturnos & contumaces alvi fluxus ſiſtendo utiliſſimæ ſunt.

Ad idem valet meſpilorum uſus frequens, ut ſe experientia comprobaſſe teſtatur Foreſtus *obſ.* 1. *lib.* 22. his verbis: *Quidam diuturno alvi fluxu laborabat, & omnem ſuam ſubſtantiam fruſtra in Medicorum ope conſumpſerat; conſilii cauſſa, ut ab hoc malo liberari poſſet, ad me acceſſit. Cui conſilium dedi, ut meſpila etiam immatura in maxima copia devoraret. Quibus comeſtis, alvi profluvium paucis diebus ceſſavit. Uti & cuidam evenit mercatori Zelando, ad Joannem Spirinchium,* quem-

quendam Medicum Lovanienſem celebriorem profecto, ut ab eo curaretur. Qui cum multis menſibus laboraſſet profluvio, & tandem etiam dyſenteria, neque ab ullis Medicis curari poſſet: tandem meſpilis comeſtis, ex ejuſdem Medici conſilio, ſanitatem conſequutus eſt, & Medico trecentos aureos, pro ſola meſpilorum præſcriptione numeravit, quibus ſolis in priſtinam ſanitatem fuerat reſtitutus. Hæc Foreſtus.

Verum advertendum eſt, ut ante meſpilorum uſum corpus ab excrementis & omni cacochymia liberum præſtetur.

In diarrhœa inveterata ſequentia utiliſſima ſunt.

♃. Raſ. eboris ʒ. iii. confect. alkerm. ʒ. i. ſacchari aqua roſ. diſſoluti Unc. iv. Fiant tabellæ.

♃. Croci martis reverberati gr. vi. bezoard. miner. ℈. ß. conſervæ roſ. ʒ. ii. ſpirit. vitr. gut. iii. Miſce, fiat bolus, qui detur bis in die, longe a paſtu.

♃. Succi perſicariæ maculatæ, & ſempervivi maj. an. ℥. iii. bulliant ad tertiæ partis conſump. & dentur mane. Certe curant quemlibet fluxum, quantumvis inveteratum.

Mercurius diaphoreticus per aliquot dies ad gr. xii. exhibitus, omnes corporis impuritates aufert, quæ contumaces interdum alvi fluxus parere conſueverunt.

Decoctum granorum juniperi, in vino paratum, per triduum exhibitum, multum confert. Tum pulvis cicadarum, cum vino albo exhibitus, ad Drach. i. Hæc duo conferunt materiam alvi fluxum committentem derivando ad urinæ vias. Paratur autem decoctum juniperi in ſequentem modum.

♃. Granor. juniperi M. i. vini rubri ℔. i. ß. Bulliant ad duarum partium conſumptionem, colaturam capiet mane per triduum.

Potus aquarum ſulphurearum, totum corpus expurgando, & ventriculum roborando, inveteratam diarrhœam curat. Cujus rei exemplum habetur in obſervationibus noſtris.

Si diarrhœa fiat a catarrho, cerebro proſpiciendum eſt velut parti mandanti, iis remediis, quæ in catarrhi curatione propoſita ſunt. Si vero pendeat ab hepatis, aut lienis obſtructione, vel imbecillitate, illis affectibus mederi oportebit, prout in peculiaribus eorum curationibus docebitur: tumque aſtringentium medicamentorum uſus nullus, aut parciſſimus eſſe debet. Platerus in cura hæmorrhoidum, dicit ſanguinem calentem injectum mirabiliter alvum fluentem cohibere.

CAPUT VI.

De Dyſenteria.

Dyſenteria eſt frequens & cruenta alvi dejectio, cum ventris dolore ac torminibus, ab inteſtinorum exulceratione dependens.

Dyſenteriæ nomen apud veteres plerumque ſumitur communiter pro omni cruenta alvi dejectione: ſtricte tamen & proprie eam tantum alvi fluxus ſanguinolenti ſpeciem ſignificat, quæ ab ulcere inteſtinorum exoritur.

Gal. 3. *de ſymptomat. cauſ. cap.* 1. quatuor cruentæ dejectionis ſpecies proponit, quibus etiam dyſenteriæ nomen communiter uſurpatum tribuitur.

Prima eſt, quando propter aliquam partem præciſam corporis, aut intermiſſam aliquam exercitationem, aut ſanguinis evacuationem per alias partes, puta nares, vel uterum ſuppreſſam, ſanguinis copia luxurians, per vaſa meſaraica ad inteſtina detruditur, & per alvum evacuatur.

Secunda eſt, quando propter jecoris imbecillitatem ſanguis aquoſus, & loturæ carnium ſimilis excernitur, quod in fluxu hepatico contingit, de quo infra tractabimus.

Tertia eſt, quando ſanguis melancholicus & ſplendens ejicitur, qui propter nimiam moram in hepate aut liene uſtionem concepit, & cum humore melancolico permixtus eſt. Splendor uſtionem ſignificat, quandoquidem ſanguis, qui ex refrigeratione nigreſcit, ſplendorem non habet, imo vero eum, quem prius habebat, amittit.

Quarta eſt, ubi brevibus quibuſdam intervallis ægri cum humoribus & excrementis ſanguinem rejiciunt, cui interdum puris aliquid admixtum eſt, idque cum dolore & torminibus, quibus inteſtinorum ulcus arguitur. Et hæc eſt proprie dicta dyſenteria, de qua tantum hic agimus.

Cauſſæ internæ dyſenteriam efficientes, ſunt humores acres & exulcerantes, ut bilis flava, porracea, æruginoſa, & atra; tum etiam pituita ſalſa, ab intenſo calore genita, vel putredinem in ventre aut ſalſedinem adepta, & ad inteſtina delata, ubi propter lentorem diutius hærens, aſſidue detergendo, tandem exulcerat.

Hic dubium non leve proponitur ab auctoribus, quomodo bilis flava interdum brevi temporis ſpatio dyſenteriam faciat, cum tamen non raro bilis porracea & æruginoſa ſimplicem faciant diarrhœam, ad longum tempus perdurantem, quæ tamen nunquam in dyſenteriam degenerat: cum bilis porracea & æruginoſa ex flava generentur ulteriori aduſtione, & proinde majorem habeant acrimoniam.

Reſpondet Mercatus, cum humorum acrimonia requiri lentorem, & viſciditatem, cujus ratione diutius morentur in inteſtinis, eaque magis corrodant. Et ita ſi flava bilis lentorem habeat, dyſenteriam efficit: contra vero, ſi porracea & æruginoſa fluidior ſit, & minorem in inteſtinis moram faciat, ſimplicem producet diarrhœam. Sennertus hanc reſponſionem probabilem eſſe dicit, eam tamen omnino dubium non ſolvere exiſtimat, quod ſæpe alvi fluxus dentur, in quibus viſciditas & lentor cum acrimonia reperiuntur, & tamen dyſenteria non excitatur. Contra vero viſciditas & lentor ſæpe non adſunt in bilioſis humoribus, dyſenteriam excitantibus, ideo cenſet humores, qui dyſenteriam pariunt, peculiarem & occultam quandam qualitatem habere, qua peculiariter inteſtinis infenſi ſunt, eaque exulcerant, ſicut lepus marinus pulmonem, & cantharides veſicam exulcerant, non autem alias partes. Illam vero qualitatem malignam & inteſtinis ut plurimum infenſam probat ex eo, quod dyſenteria plerumque contagioſa ſit, ita ut miaſmata ex dejectionibus in dyſenteria exhalantia, ſola inteſtina afficiant in iis, qui contagium recipiunt, non autem alias partes. Idem contingit in aliis morbis epidemicis & contagioſis, in quibus venenum graſſatur parti cuidam peculiari infenſum. Sic dantur pleuritides & peripneumoniæ, & anginæ peſtilentes. Sic venenum canis rabidi ſoli cerebro infenſum eſt. Id apertius in medicamentis purgantibus videre eſt, quæ peculiarem vim obtinent, humores in corpore commovendi, & ad inteſtina propellendi. Cum enim illa, non ſolum ore ſumpta, ſed etiam umbilico admota, immo vapore ipſum naribus attracto, alvum movere & purgare ſoleant, veriſimile eſt, illa per poros cutis, & vaſorum extremitates penetrantia, agitationem quandam & fermentationem in humoribus excitare, qua vitioſi humores a bonis ſeparantur, & ii deinceps, naturam ſtimulantes ad inteſtina propelluntur, vi medicamenti ad ea loca expulſionem dirigentis. Pari etiam ratione, ſed modo diverſo, ſudorifica ad cutem, & diuretica ad veſicam inſita vi humores propellunt. Ex quibus licet colligere, contagium dyſentericum, quoquo modo & loco intra corpus admiſſum, fermentationem quamdam in humoribus excitare, & ſibi ſimilem diſpoſitionem imprimere, quæ inteſtinis inimica ad ea curſum humorum promovet, eaque labefactat atque exulcerat; & illa demum, tali diſpoſitione infecta, humores & alimenta inficiunt, unde vera & proprie dicta dyſenteria emergit.

Quæritur etiam apud auctores, quidnam ſit illud mucoſum, & album, quod magna copia plerumque in dyſenteria excernitur cum ſanguine, aliiſque humoribus permixtum? Quidam putant eſſe pinguedinem inteſtinorum abraſam: alii mucum, quo inteſtina oblinuntur ad faciliorem tranſitum excrementorum; alii pituitam a cerebro aliiſque partibus defluentem: alii pus ex viſceribus manans. Nos vero ſtatuimus, hanc mucoſam ſubſtantiam nihil aliud eſſe, quam inteſtinorum excrementum præternaturale. Inteſtina ſiquidem labefactata, & e naturali conſtitutione dejecta, proprium alimentum rite convertere nequeunt in ſuam ſubſtantiam, ſed illud imperfecte aſſimilando, in mucoſam illam ſubſtantiam commutant, quæ cum nutritioni illarum partium inepta ſit, expellitur foras, & pars demum nutritionis indiga, novum attrahit alimentum, quod denuo cum perfecte tranſmutari non poſſit, ob vitium partis in ſubſtantiam illam heterogeneam mucoſam convertitur, cujus magnus eſt proventus, quoniam pars ad ſui nutritionem continuo ſanguinem attrahit a venis, qui in mucoſam ſubſtantiam convertitur, atque adeo pars, ſuo genio fraudata, novum iterum attrahit ſanguinem ad ſui nutritionem, quam perpetuo intendit, qui cum propter depravatam homojoſin in prædictam ſubſtantiam commutetur, magnus fit mucoſi illius excrementi proventus. Idem in quamplurimis aliis partibus contingit, & præſertim in iis, quæ magna & profunda ulcera patiuntur. Pars ſiquidem ulcerata cum ob pravam diatheſin probe nutriri nequeat, ſanguinem continuo attrahit a venis, qui in purulentam ſubſtantiam commutatur, unde totum corpus ſenſim exhauritur, & tandem contabeſcit. Neque ſolum partibus ulceratis hoc vitium contingit, ſed etiam aliis, nullo ulcere aut abſceſſu affectis, ita ut licet excrementum prædictum purius naturam æmuletur, non ſit tamen verum pus, quod non niſi ex ulcere vel abſceſſu procedit. Id præcipue apparet in ophthalmia, in qua oculus ſimplici inflammatione affectus, copioſum excrementum puti ſimile continuo emittit, quod ex ſola partis intemperie & depravata homojoſi procedit. Idem contingit ſæpe aſthmaticis & aliis, qui pulmonum affectibus laborant. Eorum enim pulmones male affecti, proprium alimentum male concoquunt, & in excrementum pituitoſum, atque interdum puri ſimile convertunt, quod per anacatharſin expellitur, & tamen nullum ulcus eſt in pulmone, quod multi Medici etiam periti ſtatim pronuntiant, conſpecta illa materia, puris ſpeciem referente.

Cauſſæ externæ dyſenteriæ ſunt, quæcumque humores acres & vitioſos generare poſſunt, vel jam genitis pravam illam diſpoſitionem, dyſenteriæ excitandæ idoneam, inducere. Inter illas primum locum tenent cibi acriores, vel putredini valde obnoxii, ut fructus horarii, & alii omnes, qui non ſatis maturi devorantur. Idem præſtant aquæ valde crudæ, aut minerali aliquo infectæ, in potu ordinario uſurpatæ, tum etiam medicamenta aſſumpta, deleteria qualitate prædita.

Prava etiam aeris diſpoſitio ad dyſenteriam efficiendam maxime efficax eſt. Sic Hippocr. dicit *Aphor.* 11. *ſect.* 3. ſi hyems plus juſto frigidior & ſiccior extiterit, ver autem pluvioſum & auſtrinum, æſtate futuras eſſe dyſenterias. Et *Aphor.* 12. ejuſdem ſectionis, ſi hyems admodum auſtrina fuerit & pluvioſa, ver autem ſiccum & aquilonium,

nium, dyſenteriæ producendæ tempeſtates illas eſſe maxime idoneas.

Peculiare etiam aeris vitium, dyſenteriæ generandæ idoneum, reperitur in epidemica dyſenteria, quæ aliquando peſtilens eſt, ac valde pernicioſa, aliquando vero minus infert periculum, & ex qua utplurimum ægrotantes evadunt. Ad hanc etiam claſſem revocandum eſt contagium, quod ab ægrotantium excrementis exhalat, & ſuam ſæpe labem adſtantibus communicat. Immo vero, ſi talia excrementa in latrinas effundantur, multos ejuſdem familiæ inficere ſolent.

Signa dyſenteriæ diagnoſtica ex definitione ab initio propoſita facile eliciuntur. Adeſt enim frequens & cruenta dejectio, cum dolore & torminibus ventris. His accedunt plerumque febris, vigiliæ, ſitis, faſtidium cibi, & alia multis morbis communia.

Quænam vero inteſtina, tenuia nimirum, an craſſa, ultra afficiantur, dignoſcere difficilius eſt. Vulgo dicitur, ſi dolor ſit ſupra umbilicum, tenuia inteſtina affici: ſi vero infra, craſſa maxime laborare. Quod tamen rationi manifeſte repugnat, cum tenuia & craſſa inteſtina ad partem ſuperiorem & inferiorem circumagantur. Melius igitur elicietur iſta diagnoſis ex qualitate doloris, & iis, quæ excernuntur. Si enim tenuia inteſtina affecta ſint, dolor eſt acutiſſimus, ut ægri aciculis compungi videantur; quia tenuia inteſtina magis membranoſa ſunt, & ſenſu exquiſitiori prædita. Deinde alvus ſtatim poſt tormina & dolores non deponit, ac denique ſanguis ſtercoribus omnibus permixtus eſt. Cum enim via a ſuperioribus inteſtinis ad anum longior ſit; ſanguis & purulenta materia, antequam per alvum excernantur, in longiore itinere magis ſtercoribus permiſcentur. Si vero inteſtina craſſa afficiantur, dolor eſt minus vehemens & diuturnus, a torminibus & cruciatu ventris ſtatim fit excretio, cruor, & purulenta materia alvi excrementis ſupernatant, aut parum permixta apparent. In majori exulceratione veluti carunculæ excernuntur.

Signa cauſſarum ab excrementorum colore præſertim deſumuntur, quatenus illa citrina, flava, viridia, albicantia, vel atra conſpiciuntur. Quibus adjungenda ſunt ſigna abundantium in corpore humorum, quæ ab ætate, temperamento, anni tempore, & vitæ genere deſumuntur.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtituenda eſt. Si tenuia inteſtina exulcerentur, majus eſt periculum, ſubſtantia enim pollent magis nervoſa, & hepati viciniora bilem ſinceriorem recipiunt.

Dyſenteria ab atra bile proveniens lethalis eſt. Hipp. *Aph.* 24. *ſect.* 4. quia tale ulcus ad cancri naturam accedit, qui etiam in externis corporis partibus raro curationem admittit. Si tamen per criſim excreta atra bilis dyſenteriam movit, adeo periculoſa non eſt. Cavendum tamen hic eſt, ne ſanguis concretus, aut diutius retentus pro atra bile accipiatur.

Dyſenteria a flava bile aut cibis acribus proveniens facile curabilis eſt.

A pituita ſalſa dyſenteria veniens, crudelior & contumacior eſt, quam quæ a flava bile: quia propter lentorem diutius inteſtinis hærens, gravius affligit, & magis exulcerat.

In longis difficultatibus inteſtinorum cibi faſtidium, malum, & cum febre pejus, Hipp. *Aph.* 3. *ſect.* 6.

Si dyſenteria detento veluti carunculæ dejiciantur, mortiferum. *Aph.* 26. *ſect.* 4. profundum enim ulcus ſignificat, quod inteſtini particulas abradit.

Vigiliæ immodicæ, dejectiones ſinceræ, nigræ, fætidæ, ſanguinis excretio copioſa ſuperveniens lienteria, ſingultus, vomitus bilioſi, jecoris & præcordiorum dolor, ſitis intenſior, lethalem utplurimum dyſenteriam prænuntiant.

Podagricis, & lienoſis ſuperveniens dyſenteria, bonum. Hipp. *Prog.* & *Aph.* 46. *ſect.* 6. hæc tamen dyſenteria talis revera non eſt; ſed potius ad ſimplicem diarrhœam referenda: quæ materiam morbificam, illos morbos producentem, evacuat.

Senes & pueri hoc morbo ſæpius pereunt, quam in media ætate conſtituti. Hipp. 2. *progn.* Pueri quidem, quia cito diſſolvuntur ob mollitiem, tum quia præceptis minus obtemperant: ſenes vero quia viribus ſunt exhauſti, & quia magna ſtatus naturalis everſio ſignificatur. Talia ſiquidem excrementa, dyſenteriæ producendæ idonea, non facile gignunt.

Curatio hujus affectus perficitur medicamentis humores acres lenientibus, abſtergentibus, evacuantibus, ulcus conſolidantibus, fluxumque conſtringentibus.

Humoris peccantis evacuatio ſtatim ab initio mollienda eſt, ut cito educatur, antequam gravius lædat: immo vero repetenda, donec magna ex parte ſublatus ſit.

Et ſi tutum non videatur, ſingulis, vel alternis diebus purgare, fieri poteſt tertio, vel quarto quoque die. Huic uſui ceteris præſtat medicamentis rhabarbarum, vel in ſubſtantia cum juſculo uſurpatum, vel in potionis formam, ut in diarrhœæ curatione dictum: vel in ſequentem modum redactum.

♃. Fol. plantag. M. ß. liquirit. raſ. & paſſul. integr. ana Drach. iii. roſar. rubr. P. i. tamarind. Drach. vi. corticis myrobal. citrin. ol. amygd. dulc. confricat. Drach. ii. Coquantur ad Unc. iii. In colatura diſſolve rhab. in aqua plantag. cum ſpica infuſi, Drac. i. ſyrup. cydonior. ℥. i. Fiat potio. Vel

♃ Tamarindor. Unc. ſem. myrobolan. citrin. Drach. ii. Coque in aqua hordei & plantag. In colatura infunde rhab. Drach. i. ſem. Santal. citrin. ℈. ß. Colaturæ Unc. iv. adde ſyrupi roſar. ſolut. Unc. i. Fiat potio.

Commendatur a nonnullis decoctum myrobal. in plures doſes exhibitum, hoc modo paratum.

♃. Corticum myrobal. chebulor. Drach. x. citrin. ℥. v. paſſular. minor. Unc. ii. Coque omnia in aquæ Unc. xxvi. ad conſumptionem tertiæ partis. Poſtea colentur. Adde colaturæ ſacchari Drach. x. Clarificetur, aromatizando cinnam. Unc. ſem.

Penotus ſequentem potionem laudat, tamquam ſingulare remedium ad dyſenteriam, & diarrhœam deſperatam.

♃. Corticis guajaci contriti Unc. ii. Bulliant in ſufficienti quantitate aquæ ad medias, cui impone roſar. rubr. balauſt. ſem. plantag. ana Drach. ii. Bulliant per horam. Deinde colaturæ adde rhab. pulverat. Drach. i. (ii.) carhol. Drach. iii. Fiat potio.

Quamplurimi practici rhab. torrefactum exhibent, ut vis purgans ex parte auferatur. Sed Amatus Luſitanus ſecundam rhabarbari infuſionem uſurpat, dicitque, prima infuſione omnem ejus acrimoniam auferri, & melius eſſe hoc modo uſurpatum, quam torrefactum: illa enim torrefactione empyreuma acquirere non pauci exiſtimant. Præparatio autem talis eſt.

♃. Rhab. elect. Drach. i. ſem. Infundatur in aquæ plantag. ℥. iii. per aliquot horas. Colentur & leviter exprimantur, iterumque infundantur in novæ aquæ plantag. Unc. iii. in expreſſione diſſolve caſſiæ recenter extractæ Unc. ſem. Fiat potio.

Si propter humorum crudorum copiam magis purgare eſt animus, ſyrupus roſaceus, Elect. catholic. aliaque mitiora admiſcenda ſunt, abſtinendo a vehementioribus.

Vomitus aliquando convenire poteſt, ſi æger ſit nauſeabundus, & humores in ventriculo reſtagnare videantur: fit enim revulſio e parte affecta. Quod diſerte innuit Amatus Luſitanus *curat.* 34. *cent.* 2. *in ſcholia*, his verbis *Si ad inteſtina corrivantem bilioſum & acrem humorem, dyſenteriam gignentem, Medicus per ſuperiora retrahere poſſet & eum per vomitum vacuare, dubio procul ineptum eſſet, & contra Galeni præcepta libro artis Medicinalis: & methodi ſuæ curativæ, per inteſtina ulceribus ſcatentia materiam ducere. At cum hæc Medicus non ſic aſſequi poſſit, tametſi tentare pro ulceribus debeat, conſequens medicamentis purgatoriis id efficiat, præſertim rhabarbaro.* Illud ipſum docuerat Hipp. *Aphor.* 15. *ſect.* 6. *A longo alvi profluvio habito, ſpontaneus vomitus ſuperveniens, morbos ſolvit.* Galen. vero *in com. hujus Aph. Hoc*, inquit, *exemplum ex eorum eſſe numero, quæ recte fiunt a natura, quæ Medicum imitari oportet.* Idem confirmat Mercatus, his verbis: *Alios humores transferes, ſanguine miſſo, ſi opus fuerit: item expurganti pharmaco exhibito, vel vomitibus, maxime in ſalſa pituita. Nam hac una diuturnas dyſenterias curari conſpeximus.* Angelus Sola in dyſenteria ſequens præſcribit vomitorium.

♃. Sal. vitriol. ʒ. ß. vel Drach. i. ſyrup. cydon. & aq. beton. an. ℥. i. aq. cinnam. Drach. x. Miſce & propina.

De phlebotomia in hoc affectu magna eſt diſſenſio inter auctores. At peritiorum ſententia eſt præſente febre, & inteſtinorum inflammatione (quæ non raro ulceri copulata eſt) debere celebrari eam in principio morbi, antequam vires ab alvi profluvio diuturniori fuerint attritæ: ſic enim fit revulſio ſanguinis, & humorum acriorum, ad inteſtina profluentium. Immo vero Valeſcus de Tarenta, & Amatus Luſitanus in antiqua dyſenteria ſanguinem detrahunt. *Valde ſenex*, inquit Valeſcus, *dyſenteria tribus jam menſibus miſere torquebatur. Vocatus in conſilium, reluctantibus omnibus aliis Medicis, juſſi venam aperire. Mox convaluit.* Amatus vero ſic habet: *Ad virum illum, qui dyſenteriam diuturnam, & forte triginta dierum, ingenti cum febre patiebatur, & poſt multa ac varia adhibita remedia, imbecillis & gracilis erat factus, perſeverante etiam fluxu ventris multo cum ſanguine, Medicus cordatus ingreſſus eſt, qui ſanguinem ex baſilica dextri brachii extraxit. Sed quanto juvamine, audite. Illico, mirum dictu, ſanguis cohibitus fuit, perſeverante adhuc fluxu ventris. Cæterum ſaccharo roſaceo ad aliquot dies, & nonnullis ingeſtis cryſteribus, ac topicis adſtringentibus remediis applicitis, alvus in totum reſtricta eſt.*

Interim varii injiciuntur clyſteres, primum lenientes & detergentes, poſtea vero glutinantes & adſtringentes. Non raro autem uni eidemque clyſteri omnes prædictæ indicationes permiſcentur, aut earum plures.

Clyſteres lenientes & anodyni parantur ex lacte, vel ſolo, vel cum vitellis ovor. n. ii. aut iii. vel mucilag. ſeminis pſylli & cidonior. Unc. iv. vel ad ſimul adſtringendum, cum ſacchari aut mellis roſacei Unc. i. vel ad glutinandum cum ſevi hircini recentis Unc. ß. aut ferro, auro, vel ſilicibus ignitis in lacte extinctis, ut ſeroſa illius portio abſumatur, ſicque glutinoſum magis evadat.

In lactis vero defectu, lac amygd. dulc. vel cremor. hord. ſeu oryzæ, quem oryzogalon vocant, ſola vel invicem mixta, tum etiam juſculum vervecis, pulli, aut caponis, vel capitis & inteſtinorum vervecis, uſurpari poterunt,

runt, iiſque reliqua permiſceri. Vulgare autem eſt, roſas, & caudam equinam (*equi ſetum*) cum capite vervecis decoquere. Vel decoctum ſequens erit præſcribendum.

♃. Rad. alth. Unc. i. hord. mundat. vel oryzæ P. i. ſem. lini, & cydonior. ana ʒ. i. Sem. pſylli, Drach. ſem. flor. cham. P. i. Fiat decoctio in lacte vel juſculo, addendo ſevum, vitellos, & alia præſcripta.

Vel fieri poteſt ex lacte ſolo, cum rad. alth. decocto in principio ad tergendum & dolorem demulcendum.

Dolore admodum urgente, narcotica interdum dictis clyſteribus admiſcenda ſunt, ut philonii Perſici Drach. i. vel ii. pilul. de cynogloſſo. ℈. i. vel ii. ſyrup. de papav. Unc. i. ſem. laudani opiati gr. v. vel vi. (*N. B. doſes nimias eſſe*.)

Si inflammatio inteſtina obſidere videatur, quod ex dolore ventris continuo, & contrectando ſeſe exaſperante; tum etiam febre, ac linguæ ſiccitate dignoſci poterit, iteretur phlebotomia; clyſteres injiciantur ex aqua roſarum, in qua ſal Saturni diſſolutum fuerit, & venter oxycrato foveatur,

Idem Sal Saturni per os exhiberi poterit ad gr. x. cum conſerva roſarum.

Clyſteres detergentes fiunt ex docto hordei, furfur. macti, roſ. rub. cum ſaccharo, aut melle roſaceo.

Ad majorem vero deterſionem, & ulceris glutinationem addi poterit terebinthinæ ℥. ß. cum vitello ovi diſſoluta. In ſordidioribus ulceribus ad fortiora interdum detergentia erit confugiendum, ut betam & parietariam, in prædicto decocto uſurpanda. Fortiſſima vero ſunt centaurium, abſinthium, gentiana, muria ex Gal. 12. *meth. c.* 1. & ſimilia, quorum uſus hoc tempore rariſſimus eſt, propter dolores, qui graviores multo ſolent evadere.

Zacutus Luſitanus auſus eſt uti arſenico, cum felici tamen ſucceſſu, ut videre eſt *obſerv.* 18. *lib.* 2. *Praxis Medicæ admirandæ*: fides ſit apud Auct.

Chymici nonnulli oleum ceræ in clyſteribus diſſolvunt ad Drach. i. eoque ventrem inungunt.

Ad ulcus glutinandum, clyſteres primo leniter ſiccantes & parum aſtringentes convenient, ad eos poſtmodum deſcendendo, qui majori ſiccandi, aſtringendique vi prædit ſunt. Atque ita fient primum ex lacte chalybeato, in quo roſæ decoctæ ſint, vel ex decocto hordei, aut oryzæ torrefactæ, & roſar. rubr. P. i. addendo utrique clyſmati interdum vitellos ovor. leviter aſſos, n. ii. aliquando & mel roſac. & cum magis operari vis, ſucci plantag. Unc. i.

Ad magis adſtringendum & glutinandum, in hunc modum parabitur.

♃. Radic. conſolid. maj. & tapſi barbati, ana Unc. i. Fol. plantag. conſolid. ana M. j. roſar. rubr. hord. torrefacti ana P. j. myrtillor. Drach. ii. Fiat decoctio in aqua ciſternæ. In colaturæ ℔. i. diſſolve mellis roſac. ℥. i. album ovi. n. 1. vel mucilag. gummi tragacanth. Unc. j. ſevi hircini Unc. i. ß. ſucci milleſolii vel Polygoni Unc. i. Fiat clyſter. vel

♃. Rad. biſtort. vel tormentil. Unc. ſem. rad. conſol. mai. Unc. i. fol. burſ. paſtor. i. polygon. equiſeti, piloſell. ana M. j. balauſt. calycum glandium, nucum cupreſſi, an. Drach. ii. oryzæ toſtæ P. i. Fiat decoctio in aqua fabrorum. In colat. ℔. i. diſſolve ſucci plantag. Unc. ii. vitellos ovor. aſſos n. ii. Fiat clyſter.

Angelus Sala mirum in modum commendat clyſterem ſequentem.

♃. Caput vervecis per medium ſectum, decoquatur donec caro ab oſſibus ſeparetur. Juri colato adde ſummit. hyperici M. ii. vel iii. Rad. tormentill. craſſo modo contuſæ Unc. ii. infunde per 3. vel 4. horas ſupra cineres calidos. Colatura bis, terve in clyſteris formam injiciatur.

Succus plantag. ſolus, vel lacte, & decocto hordei contemperatus, utiliter injicitur.

Gummi tragacanth. Drach. ii. vel hujus gummi in aqua pediculi roſar. & plantag. clyſteribus utiliter permiſcetur, cum ſucco plantag. etiam addito ſevo hircino, efficaciſſimum enema componet. Loco tragacanthæ aut etiam cum illa, utiliter uſurpari poterunt gummi arabicum, thus, maſtiche, ſarcocolla. Quæ omnia, in prædictis liquoribus ſoluta, glutinando operantur, nec ut valde adſtringentia ulcus exaſperant. Amatus Luſitanus valde probat clyſteres ex Emplaſticis prædictis paratos, quia internam inteſtinorum ſuperficiem, contra fluentis materiæ morſum, cruſtæ inſtar obducunt, eoſque ita componit.

♃. Aquæ hord. Unc. x. album ovi optime concuſſum n. i. gummi arabici, adipis caprini, ana Unc. ſem. ol roſac. Unc. ii. bol. armen. & gum. tragacanth. ana Drach. i. Miſce, fiat clyſter.

At ne clyſteres iſti emplaſtici ſuo lentore acres materias, tamquam carcere retentas, inteſtinis affigant, ad clyſteres detergentes deveniendum eſt, qui non diu retinendi, tum etiam clyſteribus adſtringentibus detergentes identidem interjicendi ſunt.

Clyſteribus adſtringentibus utiliter admiſceri poterunt acacis, hypociſtis, ſanguis draconis, lapidis hæmatitis ſuccus rubeus, lævigatione cum aqua roſar. vel plantag. elicitus bol. armen. terra ſigill. trochiſc. de ſuccino, albi Rhaſis ad ℥. j. vel ii. Alii vero pulveres, qui a nonnullis præſcribuntur, noxii potius ſunt; cum in liquore ſubſideant, partemque vellicando irritent.

Immo vero ſatius eſt, etiam prædictos pulveres liquori vel decocto infundere, & facta colatura injicere.

Dum clyſteres injiciuntur, medicamenta, iiſdem viribus prædita, per os exhibenda ſunt, idque multo frequentius, quando ſuperiora inteſtina ulcerata ſunt, ad quæ clyſterum materia pervenire nequit.

Lac caprinum, ubi magis detergere; vaccinum ubi magis glutinare eſt animus, cum ſaccharo roſac. utiliter exhibetur, modo febris adſit. At chalybeatum efficacius conglutinat: illius ℥. iij. cum ſucci plantag. & ſacch. roſac. ana ℥. i. præſtans efficiunt medicamentum. Vel ſymphyti majoris radix in lacte chalybeato utiliter decoquitur, & exhibetur.

Vel fiat panis ex ſubtiliſſima & puriſſima hordei farina cum vitellis ovorum. Coquatur in furno poſt extractionem panis. Micas ejus lacti ſaccharato immiſce ad pulticulæ conſiſtentiam, de qua æger capiat cochlear. v. vel vi. bis aut ter in die.

Juſculum carnis vitulinæ, optime & diu coctæ ulcerum dolores lenit.

Cremor oryxæ mundæ bene coctæ, ulcera conſolidat.

Refert Lertius in ſua hiſtoria, multos dyſentericos in longinqua navigatione fame propemodum enectos, oryza in lacte decocta, additis vitellis ovor. & ſucco hederæ terreſtris, fuiſſe reſtitutos.

In lacte etiam amygdalino oryza poterit decoqui, & utrumque lac prius auro uſtulari.

Hordei vero cremor cum ſaccharo paratus detergit & refrigerat.

Juſculum ex decocto pimpinellæ cum butyro paratum & per triduum exhibitum, mane & ſero, dyſenteriæ curationem mirabiliter promovet: idque magis, ſi ejuſdem decoctum eodem tempore pro potu ordinario exhibeatur.

Cortices duorum arantiorum ſubviridium, in ℔. viii. aquæ decocti, pro potu ordinario, curationem accelerant.

Raſuræ cranii humani drach. i. bis aut ter exhibita cum juſculo, aut liquore idoneo, dyſenteriæ curationem citiſſime abſolvit.

Mucilaginis gummi tragacanthæ extractæ cum aqua roſar. cochlear. ii. vel gum. arab. drach. ſem. in ſingulis juſculis panatellis utiliter diſſolvitur, tum etiam gelatinæ cornu cervi cochlear. i.

Tandem decocta adſtringentia ad integram ſanationem corpore bene evacuato, exhiberi poterunt. Quæ fient ex rad. biſtortæ, tormentillæ, ſymphyti, fol. plantag. milleſol. burſæ paſt. equiſeti, piloſellæ, agrimoniæ, ſem. plantag. acetoſæ, ſumach, vinaceorum, roſis rubris, &c. in aqua ciſternæ, diſſolvendo ſyrup. cydonior. myrtin. aut de roſ. ſiccis; tum etiam interdum acaciam, hypohiſt. bolum armenum, aut ſpodium addendo.

Succus cydoniorum coctus ſine additione ad conſiſtentiam ſyrupi, vel rob. & ad cochleare i. vel ii. frequenter exhibitus valde prodeſt. Simile ſuccis ex pyris, cornis, aliiſque fructibus auſteris parari poſſunt.

Inteſtina vervecis pinguis decoquantur in olla, donec juſculum redeat ad mediam ſcutellam, huic adde olei dulcis parem quantitatem, capiat æger per os. Dyſenteriam non valde contumacem, una vel altera exhibitione ſiſtit. Idem præſtant oleum amygd. & aqua roſarum, pari quantitate exhibita.

Vitelli quoque ovorum indurati & in aqua roſarum diſſoluti inſtar panatellæ condiantur ſaccharo, & pauca nuce moſchata, & bis aut ter exhibeantur.

Succus plantag. crudus ad Unc. iii. vel iv. exhibitus ſolus, vel cum aliis permixtus præſtantiſſimus: & ſi inflammatio adfuerit, eam compeſcit.

Teſtatur Hollerius, hederæ terreſtris ſuccum propinatum plurimos a morte liberaſſe.

Julepi ex aquis, vel decoctis, & ſyrupis adſtringentibus frequenter etiam exhibendi.

Syrupus corollorum, tinctura, & magiſterium huic affectui ſunt valde idonea, quibus utatur æger ex cochleari frequenter, vel ſyrupis ſequentibus.

♃. Syrupi de agreſta, myrtini, de ſucco plantag. cydonior. de roſ. ſiccis, & de ſucco portulacæ, ana ℥. i. Miſce ad uſum dictum.

In fine dyſenteriæ valde confert ſuccus abſinthii & menthæ bene depuratus, & cum ſaccharo in ſyrupum redactus: habet enim mentha, abſinthio mixta, miram vim corroborandi ventriculi.

Immo vero, ſi dyſenteria a multo fructuum uſu contigerit, in ipſo principio valde conducit ſyrupus de abſinthio cum aqua cinnamomi, vel theriacali, ventriculo interim admovendo fomenta & emplaſtra roborantia.

Malum cydonium excavatum, cera alba deraſa impletum, & ſub cineribus coctum, ac poſtea exhibitum per aliquot dies, ſpecificum eſt dyſenteriæ remedium.

Quercetanus idem remedium parat ex pomo curtipendulo excavato & gummi arabici ac raſura ceræ albæ, an. Drach. i. repleto & ad ignem cocto. Pomo devorato, ſtatim exhibet hauſtum decocti adſtringentis.

Alii uſurpant pullum columbinum cera infarctum & aſſum, ac in prandio exhibitum.

Meſpillorum uſus dyſenteriam inveteratam curat, ut teſtatur Foreſtus hiſtoriis duabus *lib.* 22. *cap.* 1. propoſitis, qui locus ſupra citatus eſt in diarrhœæ curatione.

Bru-

Bruyerinus vero *lib. 8. de re cibaria cap. 22.* ſcribit, ſeipſum deſperate dyſenteria laborantem, anus cujuſdam conſilio, ſorba cruda largiſſime devoraſſe, indeque ſanitati reſtitutum fuiſſe.

Nec omittenda eſt illa uva quercina, a Martino Rulando deſcripta, quam dicit eſſe concretitium quiddam, in formam uvæ, ad radices quercuum ſub terra tempore veris pullulans, ſaporis ſtyptici, colore foris purpureo, intus candido, & quaſi lactifero, quæ in æſtate pereat, & quaſi fiat lignea: ideoque tempore veris debeat exſiccari in umbra, & deinde pulverizari, hocque pulvere nihil præſtantius eſſe ait in dyſenteria, omnique ſanguinis profluvio. Illius etiam uvæ mentionem faciunt Encelius, Bauhinus, & Schenkius.

In omni fluxu a putridis humoribus, roborentur inteſtina pane biſcocto, qui in aceto fuerit decoctus, & poſtea exſiccatus. Bis terve repetita ea præparatione ille pulverizetur, & juſculis indatur ad mediocrem craſſitiem.

Pulveres ad eundem affectum varii etiam parantur in ſequentem modum.

℞. Rad. biſtort. & tormentill. ana Drac. ii. ſem. acetoſ. & plantag. ana Drach. i. corall. rubr. & margarit. præparat. ana Drach. ſem. Fiat pulvis tenuiſſimus, de quo capiat Drach. i. cum juſculo, vel liquore idoneo. Poſſunt addi huic pulveri, ad majorem adſtrictionem, roſæ rubræ, myrtilli, balauſtia, cornu cervi uſtum, ſpodium, aut trochiſci de ſpodio; vel ad majorem adhuc adſtrictionem, ſanguis draconis, acacia, gallæ, bolus armena, terra ſigillata, lapis hæmatites. Si ſimul glutinare deſideres, ſem. pſyllii, amplum, gum. tragacanthum.

Bolus armena orientalis ad ʒ. i. cum juſculo, ſtatim ſedat dyſenteriam, ſi purgatio ſufficiens præceſſerit. Vel

℞. Pulveris tragacanthæ Drach. i. nucis moſchatæ, coralli præparati, ana Drach. ſem. Miſce, capiat duas vel tres doſes, cum ovo ſorbili, aut cum juſculo. Vel

℞. Gummi arab. Drach. i. coralli præparati, boli armenæ an. Drach. ſem. Miſce, utatur loco prædicti. Vel

℞. Cornu cervi uſti, boli armen. corall. utriuſque, ſantalor. omnium, maſtiches, an. Drach. ſem. thuris, tragacanthæ, ana ℈. ſem. Miſce, fiat pulvis, de quo capiat Drach. ſem. frequenter.

Foreſtus valde commendat pulverem ſequentem, aliquoties uſurpatum.

℞. Myrobalan. citrin. & rhab. parum torrefacti, an. ℈. i. Fiat pulvis pro una doſi.

Hercules Saxonia ſequenti pulvere dicit omnes dyſenterias recentes, niſi fluxio admodum urgeat, ſtatim & certo ſanari.

℞. Oſſis ſepiæ uſti Drach. ii. ſpongiæ pice imbutæ, & in ollula uſtæ, & corric. ovor. indurator. ablata pellicula interiori, an. Drach. i. Fiat pulvis, Doſis Drach. i. in liquore idoneo.

Non minoris efficaciæ, immo frequenti experientia confirmatus eſt pulvis granor. Actes a Quercetano deſcriptus in Pharmacopœa, cujus utendi modus ibidem videri poteſt.

Opiatæ etiam in ſequentem modum præſcribi poſſunt.

℞. Conſervæ roſar. antiquæ & cydoniati, an. Unc. i. conſervæ rad. ſymphyti ℥. ſem. corall. præparati ʒ. i. ß. croci Martis, bol. armenæ, terræ ſigill. ſem. plantag. an. ʒ. i. ſpodii ℈. ii. Cum ſyrupo de roſis ſicc. vel myrtino, fiat opiata, de qua capiat æger magnitudinem caſtaneæ, bis aut ter in die. Vel cum ſaccharo roſac. ad pondus omnium poterit fieri conditum ad uſum frequentem.

Mucleta Nicolai ad dyſenteriam & reliquos alvi fluxus utiliter uſurpandum.

Sapienter monet Crato, ante ſeptimum diem, priuſquam ulcera inteſtinorum probe abſtergantur, adſtringentia per os non convenire, nec foris etiam applicanda eſſe. Verum poſt ſeptimum a levioribus incipiendum. Montanus vero adſtringentia penitus abdicat, detergentibus, lenientibus, & incraſſantibus contentus. Verum materia morbifica probe evacuata, retentricis facultatis imbecillitas, qua fluxus alvi fovetur adſtringentibus remediis opportune tollitur.

Utile ergo fuerit, poſt purgationem ſufficientem, bolum armenam, terram lemniam, pulverem granorum actes, aut alia adſtringentia & exſiccantia per plures dies cum ſaccharo exhibere, uſque ad integram ſanationem. Quod ſi adſtrictio nimia nocere videatur, purgandum iterum, & denuo adſtringendum, ac rurſus purgandum. Advertendum autem terras prædictas dupliciter conferre, adſtringendo ſcilicet, & malignam qualitatem, quæ dyſenteriæ conjuncta eſt, oppugnando. Obſtructio vero, quæ ex horum adſtringentium uſu metuitur, ſacchari admixtione prohibetur.

Ad ulcus leniendum & conſolidandum electuarium ſequens utiliſſimum eſt.

℞. Mucilag. ſem. cydonior. mucilag. rad. conſolidæ, & gummi tragacanthæ, extractum cum aqua roſar. ana. ʒ. i. amyli ʒ. i. coralli rubri ʒ. ii. boli armen. præp. ℥. i. coralli rubri ʒ. ß. robr. de forbis vel cydoniati ℥. ii. ſacchari roſac. ℥. i. Fiat inſtar electuarii, doſis ℥. ii.

Narcotica per os aliquoties exhibita miranda præſtant; dolorem enim ſedant, fluxum cohibent, ſomnum conciliant, & ſic quoque vires reficiunt. At multo erunt utiliora, ſi adſtringentibus, & roborantibus permiſceantur. Exempli gratia,

℞. Conſervæ roſar. antiquæ ʒ. ii. laudani opiati. gr. (i. ii.) iii. Confectionis alker. ℈. ß. Fiat bolus.

In dyſenteria maligna & epidemica bezoardica & ſudorifica multum proſunt. Compertum enim eſt, per hujuſmodi remedia, evacuata materia, dyſenteriam ceſſare, ideoque mox a principio, & dum reliqua fiunt, humoris peccantis natura advertenda eſt. Si enim is malignus ſit, qualis in dyſenteria epidemica eſſet, fruſtra laboratur reliquis medicamentis, niſi ſimul, & quidem ſtatim in principio, alexipharmaca exhibeantur. Ad hunc uſum revocari poſſunt ea omnia, quæ febribus malignis conveniunt. Ac præterea, quæ diaphoretica ſunt, ut lapis bezoardicus, aqua thericalis. Conferunt etiam plurimum cornu cervi, terra ſigillata, bolus armena, unicornu, corallium, carabe, ſcordium, hypericum, plantago, tormentilla, pimpinella, & alia innumera.

Exterius vero admoveantur toti ventri olea cydonior. roſac. & magis adſtringendum, omphacinum, vel addita aceti tertia parte, & coquendo ad conſumptionem aceti. Si ventriculus ſimul affectus ſit, addatur maſtichinum, vel abſinthinum.

Poſt inunctionem eadem pars conſpergatur pulvere aliquo adſtringente, conflato ex myrtillis, cortice granator. gallis, nucibus cupreſſi, calycibus glandium, roſis rubris, balauſtiis thure maſtiche. Cui ad majorem adſtrictionem addi poſſunt bolus armena, terra ſigillata, &c.

Et iiſdem pulveribus, oleis prædictis exceptis, addita cera, poſſunt parari unguenta ad eundem uſum. Vel etiam unguentum Comitiſſæ ſolum, aut aliis permixtum, admoveri poteſt.

Cataplaſma ad diarrhœam præſcriptum hic convenire poteſt, tum etiam ſequens, quando potentius adſtringere deſideras.

℞. Bol. armen. ʒ. vi. thuris ß. ſang. drac. maſtiches, mumiæ, ana ʒ. ij. Fiat pulvis, qui excipiatur albumine ovi & aceto, & cum panno ventri ſub umbilico apponatur. Vel

℞. Telæ aranear. ℥. iii. album ovi diu concuſſum, n. i. Frigantur in ſartagine, & calide umbilico applicentur.

In dyſenteria epidemica laudatur cataplaſma ex theriaca & terra ſigillata, ventri appoſitum.

Cataplaſma ſequens, hepar roborans, a Solenandro multum commendatur in omni alvi fluxu, tam hepatico, quam dyſenterico, & antiqua diarrhœa. Neque ob adſtringentia mutuendum eſſe docet, quia hepar roborantibus temperatur.

℞. Eupatorii, ſchœnanthi, ana M. i. ſpicæ indicæ P. ſem. maſtiches, macis, ana ℥. ſem. ligni aloes ʒ. iii. myrobalan. chebul. & emblic. torrefact. ana ℥. i. bol. armen. terræ ſigill. lapid. hæmatit. an. ʒ. vi. coriandri præpar. Unc. ſem. ſpodii ʒ. ii. roſar. Unc. i. ſpecierum triaſantal. ſine camphora, ʒ. ſem, ſcoriæ ferri præp. ℥. i. farinæ hordei ℥. ii. olei de maſtiche & myrtill. an. quantum ſatis. Fiat emplaſtrum, quo totus venter contegatur, a cartilagine exiphoide ad os pectinis.

Fotus etiam fieri poteſt toti ventri, ex decocto adſtringentium, facto in aqua ferrata, cum vini rubri, vel aceti portione. Vel

℞. Roſar. rubr. M. ii. abſinthii, mentæ, ana M. i. nucis moſch. rad. cyperi maſtic. galangæ an. ʒ. i. Cum lineo albo fiat ſacculus juſtæ magnitudinis; qui in vino rubro vel aceto calefactus, ventri imponatur. Vel

℞. Abſinthii, menthæ, plantag. fol. quercus, ſummitatum rubi, equiſeti, centinodiæ, ana M. i. flor. chamom. P. ii. roſar. rubr. M. ſem. amyrtillor ʒ. i. ſem. ſumach. plantag. coriandri, an. ʒ. vi. nuc. moſchat. num. iii. Fiat decoctio in aqua chalybeata & vino rubro, qua foveatur venter.

Rulandus ventri admovet ſacculum ex furfuribus in aceto decoctis.

Si dolor valde urgeat, ventri admoveantur lintea, in lacte chalybeato calente madefacta.

Quod ſi fomenta non ſufficiant, ad inſeſſus devenire poſſumus, qui a Matthæo de Gradi, Savonarola, & Jachino præcipue laudantur. Idemque Jachinus ad puetos maximum eſſe ſecretum aſſerit. Nam calore actuali nonnihil humores ad cutem avertunt; qualitate vero adſtringente fluxum cohibent. Is tamen utendum non erit, ſi corpus humoribus vitioſis refertum fuerit; ſi dyſenteria fuerit maligna, & febrem comitem habuerit. Fiunt autem ex teneris germinibus quercuum, baccis cupreſſi viridibus, nucibus pineis viridibus, vel pini foliis & corticibus, aliiſque aqua decoctis.

Ex prædictis fotuum decoctis poſſunt etiam fieri ſuffumigia: ſi nempe eorum vaporem recipiat æger in ſella perforata.

Præcipue commendatur ſuffitus ex decocto tapſi barbati, qui etiam in diarrhœa laudatus eſt.

Faventinus commendat ſuffumigium ex terebinthina, ſupra laminam candentem injecta, bis in die exceptum.

Idem laudat fomentum ſequens, ano admovendum.

℞. Meliſ. ℔. ß. verbaſci M. i. includantur ſaculo oblongo, qui poſtea in vini rubri ſtyptici, & aceti fortiſſimi, ana quantum ſatis, coquatur ad tertias, & calidus ano imponatur.

Rulandus vero ano admovet fotum ex decocto glandium in aceto paratum.

Idem Faventinus hanc lotionem proponit, tamquam ſecretum ad ſiſtendum fluxum dyſentericum.

℞. Scoriæ ferri aceto præparatæ, limaturæ chalybis aceto præparatæ, an. ℔. i. Bulliant in ℔. ii. aceti fortiſſimi ad mediæ partis conſumptionem. In hoc decocto æger plantas

ras pedum, & volas manuum detineat per mediam horam mane & veſperi.

In affectu diuturno & ubi ulcera contumacia inteſtina occupant, mercurius crudus ad eorum curationem plurimum confert, ſi cum unguento roſaceo permiſceatur, eoque venter illinatur.

Huic addi poſſunt clyſteres pro ſordidis ulceribus ſupra propoſiti.

Lac vaccinum eodem tempore exhiberi poterit cum ſyrupo myrtino.

Item balſami veri ʒ. i. cum nebula exhibita, ulcera interna mirabiliter conſolidat.

Ad dolores leniendos, omentum caſtrati, aut vervecis recenter mactati, ventri admotum, & faſciis alligatum, multum prodeſt, præcipue in pueris; ſed pluries idem remedium iterari debet.

Si hepar aut ventriculus, aut cerebrum huic fluxui occaſionem præbeant, propria remedia illis erunt adhibenda, ea perpetuo ſeligendo, quæ adſtringendi & roborandi vim habeant.

Pro potu ordinario exhibeatur aqua, cum conſerva roſar. tinctura roſ. decoctum fol. quercus, vel aqua infuſionis terræ ſigillatæ, vel aqua ſimplex auro uſtulata, cum ſyrup. cydon. myrtino, aut de roſis ſiccis. Vel abſente febre leve decoctum maſtiches cum ſyrupis prædictis. Potus chalybeatus, ex ſententia Cratonis, exhibendus non eſt; non enim adſtringit, ut vulgo creditur, ſed turbat alvum. Alii laudant decoctum graminis, quia ſiccando prodeſt, & per urinam divertendo.

Denique obſervatione dignum eſt, quod tradunt Aetius *lib.* 2. *cap.* 8. & Paulus *lib.* 1. *cap.* 35. inveterata alvi profluvia per venerem exſiccari. Quod prius dixerat Hipp. 7. *Epid. in fine. Impudens ſcortatio difficultati inteſtinorum medetur.* Hujus rei veritatem experientia didicit Amatus Luſitanus *curat.* 47. *cent.* 2. *Dyſentericus*, inquit, *cum graviter opprimeretur, noctu cum uxore hymeneum exercuit, & illico dejectiones ceſſarunt, indeque ſanus evaſit.*

Hic pro coronide addatur, quod in curatione diarrhœæ ex Platero in cura fluxus hæmorrhoidum relatum eſt, ſanguinem fervidum injectum mirabiliter alvum fluentem cohibere, vel humanum, vel alterius animalis.

CAPUT VII.

De Teneſmo.

TEneſmus eſt aſſidua deſidendi cupiditas, qua nihil præter mucoſum quiddam & ſubſcruentum, aut purulentum excernitur.

Cauſſa proxima hujus affectus eſt ulcus recti inteſtini, a quo ſanies quædam aut materia purulenta continuo emanat, & facultatem expultricem irritat; unde aſſidua deſidendi cupiditas emergit. Præterea mucoſum quiddam ſanguini aut puri permixtum excernitur ex depravata homojoſi partis ulceratæ, quæ proprium alimentum probe non concoquit, & ſibi aſſimilat, ſed in ſubſtantiam illam heterogeneam & mucoſam convertit, ut de aliis ulceribus inteſtinorum in dyſenteria fuſius expoſuimus. Cum vero in dyſenteriæ theoria dubium ſit nobis omnia inteſtina in eo affectu poſſe ulcere tentari, hinc ſequi videtur, etiam recti inteſtini ulcera ad dyſenteriam eſſe referenda. Uſus tamen invaluit, ut quando ſolum inteſtinum rectum afficitur, peculiari teneſmi nomine donetur: cum tamen aliis inteſtinis affectis, ſi rectum etiam afficiatur, licet dyſenteriæ nomen obtineat, frequens illa deſidendi cupiditas reperiatur, & ita teneſmus & dyſenteria ſint ejuſdem naturæ, & eaſdem habeant generationis cauſſas, ut tota eorum affectuum differentia in loco affecti diverſitate conſiſtant. Atque ita omnes dyſenteriæ cauſſæ, ſuperiori capite propoſitæ, teneſmum etiam producere valent, ut eas repetere non opus ſit.

Ad diagnoſin hujus affectus nihil aliud requiritur, quam eum a dyſenteria diſtinguere, quod facile obtinetur per ea, quæ in definitione propoſita ſunt. In teneſmo enim aſſidua eſt egerendi cupiditas: in dyſenteria vero interpolata, & dilucida habens intervalla. Præterea in teneſmo poſt magnum deſidendi conatum exiguus mucus, iſque ſanguinolentus, aut purulentus excernitur, in dyſenteria vero, tum excrementa, tum humores, ſingulis dejectionibus excernuntur.

Signa cauſſarum eadem ſunt, quæ in dyſenteriæ cauſſis dignoſcendis fuere propoſita.

Quod ad prognoſin attinet: Celſus *lib.* 4. *cap.* 19. teneſmum facile tolli aſſerit, & nunquam per ſe hominem jugulare. Gal. *tamen* 5. *de uſu partium*, *cap.* 4. inter morbos, qui ventri accidunt, graviſſimos enumerat. Et certe, ratione moleſtiæ & durationis gravis morbus dici meretur: periculoſus tamen non eſt, niſi ab atrabile excitetur, tunc enim ad cancri ulcerati naturam accedit, præterea gravia incommoda afferre poteſt, ut abortum mulieribus. Sic apud Hipp. *Aph.* 27. *ſect.* 7. Mulieri uterum gerenti, ſi teneſmus ſupervenerit, abortum facit. Aſſiduus enim dejiciendi conatus uterum, recto inteſtino vicinum, maxime fatigat: deinde muſculi, fœcum excluſioni deſtinati, ad fœtus etiam excluſionem inſerviunt, ideo quando illi aſſidue ventrem inferiorem comprimunt, abortum faciunt. Denique ulcera recti inteſtini, ano vicina, ſi diutius durent, in fiſtulam immedicabilem degenerant.

Teneſmi curatio a dyſenteriæ curatione parum abeſt. Atque ita primum humores acres & erodentes, ab hepate aliiſve partibus profluentes, expurgandi ſunt medicamentis adſtringendi vi præditis, quale eſt in primis rhab. quod eo uſque iterandum eſt, donec exhauſta & inhibita fluxio videatur.

Si adſit inflammatio (quæ febre potiſſimum dignoſcitur) aut multitudo ſanguinis phlebotomia uſurpanda eſt. Immo vero, ſi inflammatio poſt venæ ſectionem perſeveret, ut etiam ſtranguriam efficiat, (quod non raro ſolet contingere) venarum hæmorrhoidalium apertio per hirudines erit utiliſſima.

Tum clyſteres, nunc lenientes, cum dolor urget plurimum, nunc abſtergentes, glutinantes, aut adſtringentes pro variis ulceris temporibus injiciendi ſunt, quorum formulæ ex dyſenteriæ curatione deſumendæ ſunt.

In clyſterum autem uſu obſervandum eſt primo, ut ſæpe in parva quantitate, ſcilicet ad ℔. ß. injiciantur, quia difficile ob conatum aſſiduum retinentur, deinde ut canula in podicem blandiſſime inſeratur, ne locum irritet, doloremque augeat.

Tum pars affecta ſedulo tractanda eſt fotibus, inceſſibus, ſuffumigiis, ſuppoſitoriis, & inunctionibus.

Fotus in hunc modum concinnari poterit.

♃. Fol. tapſi barbati, & abſinthii, an. M. vi. Decoquantur in lacte recenti, & includantur duobus ſacculis, qui alternatim ano & toti ventri calide applicentur. Vel

♃. Flor. chamæmel. & roſ. ana M. i. vini rubri ℔. ii. infundantur per duas horas ſupra cineres calidos. Foveatur anus calide, quantum ferre poteſt, cum linteis quadruplicatis. Poſtea ſuper ſpongia, in eodem liquore expreſſa, ſedeat æger, ipſamque ſedendo comprimat.

Vel impleantur duo ſacculi furfure tritici, & in aceto bulliant. Inſideat æger, modo uni; modo alteri calido, quantum ferre poteſt.

Si multum ſanguinis excernatur, fotus in hunc modum componi poterit.

♃. Fol. verbaſci cum radic. M. ii. roſar. rubr. P. i. corticc. granat. & gallar. ana ʒ. ſem. Coquantur in duabus partibus aquæ ferratæ, & una vini rubri, pro fotu quem efficaciorem efficies, ſi aluminis ʒ. ſem. addideris.

Inſeſſus ad dolorem leniendum fiunt ex emollientibus in aqua vel jure extremitatum vervecis decoctis: quibus, ſi ardor increverit, addi poterunt violæ, ſolanum, cucurbitæ, & melonis ramenta. Ad ulceris vero ſanationem, ex adſtringentibus, pro fotu ſupra deſcriptis, erunt componendi.

Suffitus ulceri exſiccando idonei ſunt ex thure in ignem conjecto, vel ex decocto ſabinæ facto in oxycrato, aliiſque in curatione dyſenteriæ propoſitis, quorum fumum excipiat æger in cathedra perforata. Sequens autem maxime laudatur a Foreſto.

♃. Maſtiches ʒ. i. thuris ℈. i. myrtillor. ʒ. i. roſar. rubr. ℈. ii. Fiat pulvis pro ſuffumigio.

Suppoſitoria in hoc affectu multum poſſunt, ſi blanda ac lenia ſint, ne partem admodum ſenſibilem exaſperent. Fiunt autem commode ex ſevo hirci vel capræ, in formam ſuppoſitorii ſecto & indito: dolorem enim ſedat, & ulcus conſolidat. Sed ad dolorem ſedandum erunt præſtantiora, ſi ſemen papaveris vel hyoſcyami ſubtiliſſime tuſum permiſceas, & in nodulum chartaceum ſuppoſitorii forma effundas. Longe magis, ſi horum loco oleorum ex dictis ſeminibus expreſſorum guttas tres cuilibet ſuppoſitorio addideris, vel opii gr. i. in olei amygd. dulc. ℈. ß. diſſolutum.

Ad ulcus ſanandum efficacius fiet, ſi ſevo, ut dictum, ſoluto, vel ſimplici, vel narcoticis additis, amylum & gummi tragac. tritum, vel infuſum prius in aqua plantaginis miſceas. Vel in ſequentem modum componi poterit.

♃. Gum. tragacanth. quantum ſatis. Affunde tantillum aquæ plantag. ut intumeſcat tantum, neque nimium liqueſcat; adde mucil. ſem. pſylli, aut cydon. tantundem, & vitellum ovi aſſum. Miſce, iiſque parum calentibus adde ceræ albæ liquatæ q. ſ. ad ſuppoſitorii conſiſtentiam. Huic etiam narcotica addi poſſunt. Tum etiam, quemadmodum in prædictis, ad majorem eroſionem curandam, pulveres ceruſæ, tuthiæ, boli, balauſtior. aliorumque citra acrimoniam ſiccantium; qui tamen ſubtiliſſime levigari debent, ne partis ſenſum exaſperent.

Olea & unguenta admoveri poterunt, tum ventri, quæ in dyſenteriæ curatione propoſita ſunt; cum ano, ut unguentum roſac. popul. vel ex mucilaginibus, vitellis ovor. oleo roſac. &c. paratum, ad inflammationem & dolorem demulcendum, aliaque in hæmorrhoidum dolore proponenda; vel ad ulceris ſanationem, unguentum album Rhaſis, pompholygos, in hydromelite liquatum, & alia innumera.

Denique in graviori affectu ad narcotica confugiendum eſt, non ſolum admota, ſed etiam aſſumpta. Ceteris autem præſtat laudanum opiatum gr. (i. ii.) iii. vel iv. (*per vices*) cum maſtiche & terra ſigillata exhibitum, vel clyſteri permixtum ex decocto flor. chamæm. parato.

CA-

CAPUT VIII.

De fluxu hepatico.

Fluxus hepaticus eſt, in quo ſeroſi & ſanguinei humores, loturæ carnium ſimiles, excernuntur.

Producitur hic affectus ab hepatis imbecillitate & atonia propter quam bonum & laudabilem ſanguinem producere non poteſt, ſed chyloſam materiam in ſanguinem tenuem, & ſeroſum convertit, qui cum alendis partibus idoneus non ſit, a natura expellitur ad inteſtina, unde fluxus ille hepaticus contingit.

Illa autem imbecillitas, & atonia a qualibet intemperie produci poteſt. A quocumque enim primarum qualitatum exceſſu robur hepatis nativum, & vis illius ſanguifica dejicitur. Quod tamen dubitationem habet, ab experientia deſumptam; quandoquidem videmus ſæpe graves hepatis intemperies, & inſignes primarum qualitatum exceſſus, alios morbos producere: iſtum vera ab illis minime induci. Contra vero fluxum hunc hepaticum ſæpe apparere, ſine inſigni primarum qualitatum exceſſu. Ut igitur affectus iſtius natura integre ſtabiliatur, dicendum eſt cum Sapientiſſimo Varandæo, præceptore meo, præter vulgarem intemperiem aliquid ſuperius & majus reperiri quod iſtum affectum producere valeat. Et illud dicit eſſe occultiorem quandam intemperiem, quæ exolutionem ſive conſumptionem humidi primigenii, ſive radicalis in hepate inducit, ad quam ſequitur ipſius caloris innati maxima exolutio.

Hanc pravam diatheſin & occultam intemperiem producere poſſunt febres ardentes & ſyntecticæ; intemperies viſcerum calidior, oleoſam ſubſtantiam colliquans, occulta putredo, humorum corruptela, refrigeratio ſumma a pituitæ vel melancholiæ copia in corpore præter naturam cumulata, & calorem nativum opprimente ac corrumpente. Id ipſum præſtare poſſunt cauſſæ externæ, ut larga frigidæ potio, nivis aut glaciei hauſtus, olerum frigidorum, ac crudorum uſus immodicus; venena aſſumpta, & medicamenta cathartica vehementiora. Sic enim vinum meracum copioſe hauſtum, ſalſa, acria, piperata, aliaque inſigni qualitate prædita, jecoris ſubſtantiam exhauriunt & exterrent. His addere licet omnes alias cauſſas, quæ impenſe refrigerando vel calefaciendo, hepatis robur ac tonum diſſolvere poſſunt.

Verus igitur ac legitimus fluxus hepaticus hactenus expoſitus eſt, qui hunc peculiariter habet characteriſmum, quod in eo dejectiones liquidæ ac ſeroſæ & loturæ carnium ſimiles appareant. Et hic ab hepatis imbecillitate procedit, ob quam ſanguificatio non recte perficitur, vel ab intemperie maligniori calidum & humidum nativum partis vitiante.

Datur vero præterea fluxus hepaticus ſpurius, qui a ſimplici intemperie, ſine ullo humidi primigenii vitio procedit, a qua quidem intemperie, ipſa facultas non læditur, ſed tantum illius opus corrumpitur: ita ut loco puris ſanguis impurus & corruptus proveniat, vel bonus ſanguis in pravum degeneret, cum in legitimo fluxu hepatico nunquam bonus & laudabilis ſanguis in hepate generetur.

Corrumpitur autem, vel impurus redditur ſanguis, fluxum iſtum ſpurium committens, vel ex permixtione bilis flavæ; aut atræ, alteriuſque cujuſdam materiæ impuræ, vel ex diuturniori in hepate lociſque vicinis mora, ob quam craſſior redditur, aut aduritur, aut etiam interdum putreſcit, vel propter vitium lienis, fæculentam ſanguinis portionem non trahentis. Et in hoc ſpurio fluxu ſanguis interdum craſſus, interdum niger, interdum variis humoribus, diverſis coloribus infectis, permixtus excernitur.

Signa hujus affectus ex his, quæ dicta ſunt, facile elici poſſunt.

In fluxu enim hepatico legitimo dejectiones liquidæ, & loturæ carnium ſimiles apparent, quod in aliis fluxibus ſanguineis non contingit: ſaltem ut in omnibus dejectionibus tales materiæ appareant, in dyſenteria enim ſi aliquando talis excretio fit, id raro contingit, & conſequenter bilis, pituita & fæces varii coloris excernuntur. Adde quod in dyſenteria adſunt dolores & tormina ventris, in fluxu vero hepatico nullus eſt dolor.

Cauſſarum vero ſigna propriis characteribus diſtinguenda ſunt. Si enim a calida intemperie hepatis imbecillitas & atonia inducta ſit, febres ardentes aut colliquantes præceſſerunt: vel vomitus æruginoſi, aut dejectiones, ſitis, & febris adeſt, corporis ſqualor & inappetentia & dejectiones valde fœtidæ apparent. Si vero a frigida intemperie ortum duxerit, dejectiones minus fœtent, nec ſitis, nec colliquatio adeſt: totum corpus frigidius efficitur, & livido colore perfuſum.

Interdum tamen ex humorum putredine febris exoritur, quæ dicta ſymptomata aliquantulum immutat: ſed cauſſæ prægreſſæ examinandæ ſunt, quæ utramque intemperiem facile maniſeſtare poſſunt. In hac etiam frigida intemperie ægri maximo vini generoſi ac meracioris deſiderio tenentur.

Humidior vero ac ſiccior intemperies ex contrariis affectibus deprehenduntur. Humidior enim plurimam ac crebram dejectionem facit, & valde tenuem: contra vero ſiccior paucam & craſſiorem reddit, quam tamen ingens potus cupiditas comitatur.

Cauſſæ denique externæ ex relatione ægrotantium & adſtantium facile innoteſcent.

Spurius vero fluxus hepaticus omnia fere ſigna habet communia cum dyſenteria, niſi quod in eo nullus adſit ventris dolor, neque tormina moleſtent, neque ulla ramenta aut carunculæ in dejectionibus conſpiciantur.

Prognoſis hujus affectus nonniſi mala & utplurimum funeſta inſtitui poteſt. Cum enim pars princeps graviſſime laboret, exhauſtu ſcilicet & conſumptione humidi primigenii, cujus reparatio vix ſperabilis eſt, nonniſi certum exitium utplurimum expectandum eſt: præcipue quando a calida intemperie affectus ducit originem.

Quando enim in febribus hic affectus contingit, colliquationes corporis, & putredines ingentes brevi ſuccedunt, quæ cito ægrotantes de medio tollunt. In febribus vero malignis & peſtilentibus propter cauſſæ cacoethiam, periculum augetur. Quando vero hic affectus a frigida intemperie ducit originem, diuturnior eſt dolor, & in hydropem immedicabilem plerumque degenerat.

Denique fluxus hepaticus ſpurius licet admodum periculoſus ſit, minus tamen habet periculi legitimo, quia a ſimplici & vulgari intemperie, & prava humorum diatheſi tantum exoritur, tono & robore hepatis integris remanentibus, & ſublatis cauſſis ſanguinem vitiantibus evinci poteſt.

Curatio hujus affectus perficitur remediis hepar roborantibus ejus intemperiem corrigentibus, fluxumque cohibentibus. Et quia longe frequentius atque utplurimum a calida intemperie ducit originem, ideo huic in primis intemperiei curationem aptabimus, cum ille, qui a frigida intemperie producitur, rariſſime contingat, & eandem cum hydrope curationem deſideret.

Primo igitur, quamvis nullus vacuationibus locus eſſe videatur, cum fluxus immodicus ſui tantum cohibitionem indicet; rhab. tamen vel ſolum, vel cum myrobalanis exhibitum, juxta formulas in dyſenteriæ curatione propoſitas, interdum prodeſſe poterit, quia hepar roborat, idque in primis, ſi quædam impuritates dejectionibus permixtæ videantur. Immo vero nonnulli ægrotantes rhab. Scrup. j. cum conſerva roſar. in multos dies exhibito, liberati ſunt.

Clyſteres hic parum proſunt, cum hepar affectum ſit. Attamen ex lacte chalybeato, vel decocto leniter aſtringente, interdum injici poterunt, ne inteſtina nimis relaxentur.

At julepi hepar roborantes, ejuſque intemperiem corrigentes, in hunc modum componi poterunt.

♃. Rad. cichor. gramin. acetoſ. ana Unc. j. fol. endiv. agrim. cichor. plantag. cuſcutæ, ana M. j. abſinthii pontici M. ß. ſantali rubr. Drach. j. raſur. eboris & ſpodii, ana Scrup. ij. coriandri præparati Drach. j. roſar. rubr. P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura diſſolve ſyrupi cydoniorum & acetoſ. ſimp. ana Unc. j. fiat julep. pro iv. doſibus, ſero & mane ſumendis. Vel

♃. Aquæ plantag. Unc. iii. ſyrup. de roſis ſicc. Unc. i. ſpiritus vitrioli q. ſ. ad moderatam aciditatem. Fiat julep. frequenter iterandus.

Poterit etiam æger uti frequenter ex cochleari ſyrupis ſequentibus.

♃. Syrupi myrtini, cydonior. & de roſis ſiccis, ana Unc. j. ſyrup. de cichor. ſimpl. aut compoſ. cum rheo, Unc. j. ſem. Miſce.

Fit ſyrup. præſtantiſſimus ex tinctura roſar. facta in aqua roſar. & cum ſaccharo roſac. redacta in ſyrupum.

Pulvis etiam frequens ad Drach. ſem. vel Drach. 1. ſemel aut bis in die, in ovo ſorbili, juſculo, aut alio liquore idoneo uſurpari poterit.

♃. Sem. plantag. & acetoſæ, ana Drach. i. ſem. endiv. portul. cucur. coriand. præp. ana Scrup. j. Roſar. rubr. trochiſc. de ſpondio, cum tragacanth. torrefacto, ana Drach. ſem. pellicul. interiorum ventricul. Gallinæ exſiccatar. Scrup. ſem. Fiat pulvis tenuiſſimus.

Vel tabellæ triaſantali duplicato rheo ad ℥. ii. pro doſi exhibitæ ad hepar roborandum erunt utiliſſimæ tum etiam opiata ſequens.

♃. Conſerv. rad. cichorii, ℥. j. conſerv. roſar. veter. ℥. ß. pulpæ paſſular. corinth. ʒ. vi. croci Martis ʒ. i. coralli præparat. raſuræ eboris & cornu cervi, ana ℈. j. cum ſyrupo de roſ. ſiccis, fiat opiata, addendo ſpirit. vitriol. ℈. ß. De qua capiat magnitudinem caſtaneæ tribus horis ante paſtum. Poteſt etiam addi hepar lupi præparatum, quod ab auctoribus commendatur tamquam ſpecificum.

Paſſulæ majores vel corinthiacæ, quia hepari amicæ, in hoc affectu commendantur, ideo magna copia cum ſeminibus ſunt comedendæ. Quod ut commodius fiat, prius in mortario erunt contundendæ.

Vel rob paſſularum fieri poteſt, coquendo eas in vino rubro, vel alio generoſo, ſi calor non obſtiterit, & poſtea ſuccum ex iis exprimendo, rurſumque in formam rob decoquendo. Quod ſimplex uſurpari poterit, vel cum ſequentibus componi in formam opiatæ.

♃. Paſſular. corinth. ad ℔. ß. Coquantur ad pultis conſiſtentiam in vino veteri. Transfundantur ſetaceo, & colaturæ admiſce corticis citri condit. piſtati Unc. ſem. pulv. electuar. triaſantal. & diamarg. frig. ana Drach. i. coralli præp. & roſar. rubr. ana ℈. iv. jecoris lupi præp. Drach. iii. Fiat opiata.

Syrupus corall. ad hepar roborandum & fluxum cohibendum

dum præſtantiſſimus eſt. At longe præſtantior illius tinctura. Cui etiam ſubſtitui poterit extractum vel magiſterium in aqua plantag. exhibitum.

Succus ex ſurculis tenuioribus urticæ per ſe ad ℥. ij. vel cum aqua & aceto exhibitus mane per triduum, fluxum ſiſtit, & ſanguinem corruptum purificat.

Quia vero in hoc affectu corpus valde abſumitur, deſtillatum reſtaurans fluxui etiam cohibendo idoneum, vel per ſe frequenter exhibendum, vel omnibus cibariis permiſcendum eſt.

℞. Caponem pinguem & perdicem, iiſque deplumatis & exenteratis, repleantur ventres fol. cichorii, agrim. & carnis teſtudinum ana M. j. conſervæ roſ. ℥. iii. ſem. plantag. coriand. præp. ana ℨ. ij. myrobol. citrin. ℨ. i. fol. ſanguinariæ, M. ß. trochiſcor. de carabe, & ſpodio, ana ℈. iv. pulv. elect. de gemmis, trianſantali, & diamarg. frig. an. ℨ. j. Irrorentur omnia vino ſtyptico, & ſimul in ventres avium immiſſa coquantur in aquæ ℔. iv. ad mediæ partis conſumptionem vaſe clauſo. Poſtea reponantur omnia in alembicum vitreum cum vini optimi Unc. iii. Deſtillentur in balneo Mariæ ad uſum dictum.

Pro potu utatur æger tinctura roſar. vel decocto cichorii & graminis, cum ſyrupo cydonior. addendo aliquot guttulas ſpiritus vitrioli.

In cibis hordeata & amygdalata, ac præcipue oryzata conveniunt.

Exterius vero applicentur ventri eadem remedia, quæ in dyſenteriæ curatione præcipua ſunt; addendo hepatica nonnulla, ut abſinthium, roſas, ſantala omnia, ſpodium &c. Quæ inunctiones ventris ad hepatis uſque regionem debent pertingere.

Hepati vero ſequens epithema admoveri poterit.

℞. Fol. endiv. & cichorii, ana M. j. cuſcutæ & abſinthii utriuſque ana M. ß. roſ. rub. P. j. ſantali rub. j. ſem. ſpodii Scrup. ij. Coquantur ad ℔. j. ſem. In colatura diſſolve aceti roſac. ℥. ii. Iterum bulliant leviter & colentur. Fiat epithema.

Eadem pars ſequenti unguento illinatur.

℞. Cerati ſantali ℥. ij. olei cydonior. & abſinthii, ana Drach. iii. Miſce. Fiat linimentum.

Denique ſi vigiliæ plurimum ægrotantem infeſtent, ut non raro ſolet contingere, quia hic fluxus noctu ſolet ingraveſcere, ad narcotica erit deveniendum, qualia in ſuperioribus alvi fluxibus fuerunt propoſita.

CAPUT IX.

De Lumbricis.

QUamvis lumbrici in variis corporis partibus generentur, quia tamen id rariſſime contingit, & frequentiſſime in inteſtinis magnus fit eorum proventus, ideo nos tantum de his hoc loco agere inſtituimus.

A nonnullis ambigitur, ad quod genus affectuum præter naturam lumbrici referendi ſint: omnem tamen dubitationis anſam facile auferre poſſumus, dicentes, pro diverſo reſpectu ad omnia genera referri poſſe. Prout enim inteſtina vellicant & pungunt, vel obſtruunt, alioſque morbos producunt, cauſſæ morbificæ dici poſſunt. Prout vero ſunt ſubſtantiæ ſuperadditæ iis, quæ naturaliter in inteſtinis contineri debent, inter morbos in numero aucto toto genere præter naturam a Galeno recenſentur, quemadmodum & calculus: ac denique prout excernuntur per alvum præternaturaliter, aut etiam per os, ad vitium excretorum ſunt referendi.

Tria lumbricorum genera proponuntur a Galeno *comment. Aph. 27. ſect. 3.* teretes ſeu rotundi, qui in tenuibus inteſtinis frequentius generantur, unde ſæpe in ventriculum aſcendunt, aſcarides, ſeu tenues lumbrici, filorum particulas referentes, qui in parte inferiori craſſorum inteſtinorum, & juxta ſpincterem muſculum reſidere ſolent: & lati lumbrici, faſciæ etiam nominati, quia lati & longi ſunt inſtar faſciarum, quibus infantes obvolvuntur. Iſta ſpecies rarior multo eſt ceteris, & medico, praxin exercenti, vix ter aut quater in vita videre contingit. Magnæ tamen de eo apud auctores habentur controverſiæ, aliis ſcilicet aſſerentibus eſſe vermem unicum: aliis vero ex plurimis vermiculis ſimul unitis compoſitum: quos vermiculos cucurbitinos appellant, & lati lumbrici particulas eſſe aſſerunt; alii vero quartam lumbricorum ſpeciem faciunt, cucurbitinos continentem, quorum rationes & experimenta ſigillatim recenſere, & toties ab aliis decantata repetere, inſtituti noſtri ratio non patitur; ſed ea curioſus lector apud Rondeletium, Platerum, Sennertum, alioſque innumeros videre poterit.

De cauſſa etiam lumbricorum efficiente admodum controvertitur, aliis calorem putredinoſum, aliis nativum accuſantibus, aliis utrumque viciſſim concurrere aſſerentibus. Primi, omnia inſecta ex putredine ſecundum Ariſtotelem exoriri contendunt. Secundi aſſerunt, calorem putredinoſum eſſe intenſum, igneum, & deſtructivum, atque adeo corporis viventis generationi non eſſe idoneum. Tertii, ut pugnantes haſce ſententias concilient, dicunt, a calore putredinoſo materiam diſponi ad generationem vermium, eamque ita præparatam a calore nativo per viam concoctionis in lumbricos converti. Quæ tamen conciliatio ſubſiſtere non poteſt. Siquidem ex axiomate phyſico, ejuſdem eſt materiam diſponere, & formam inducere, atque ita præparatio materiæ & inductio formæ, ab eodem agente proficiſci debet. Deinde in cadaveribus generantur vermes, in quibus nullus eſt calor nativus. Dicendum itaque eſt, calorem qui putredinoſus eſt, reſpectu materiæ putreſcentis, fieri nativum reſpectu lumbrici; quia calor naturalis & putredinalis differunt tantum gradibus. Sed ad diverſorum animalium generationem diverſi caloris gradus requiruntur, atque adeo calor, qui putredinoſus eſt reſpectu noſtri, poteſt eſſe naturalis reſpectu alterius animalis. Sic calor, qui leoni naturalis eſt, nobis febrilis, & per conſequens putrefactivus. Multi confugiunt ad calorem Solis, qui eſt cauſſa univerſalis omnium generationum. Sed agnoſcenda eſt perpetuo cauſſa peculiaris, a qua immediate producitur effectus, concurrente & cooperante cauſſa univerſali. At longe gravior hic etiam occurrit difficultas, ex eo, quod vulgatiſſimo theoremate ſancitum ſit, nihil poſſe ſeipſo nobilius generare, atque ita calorem non eſſe præcipuum agens in generatione lumbricorum; qui ad ſubſtantiæ categoriam referendi ſunt, calor vero eſt accidens, & quicquid de ſole dicatur, perpetuo forma lumbrici, utpote forma viventis, nobilior eſt forma ſolis, quæ tantum eſt forma mixti. Hæc dubitatio in gravem illam atque prolixam de generatione æquivoca diſputatione nos conjicit; in cujus ambagibus præſtantiſſimi quidam Philoſophi integris voluminibus ſeſe exercuerunt, ad quos lectorem remittimus, & in primis Fortunium Licetum *lib. de ſpontaneo viventium ortu.* Sufficit hoc loco dicere, multorum opinionem eo deduci, ut credant multiplicia rerum ſemina in variis ſubſtantiis latitare, quæ juxta varias illarum permutationes in lucem emergunt, prout videlicet materia per putredinem, aut aliam quamvis alterationem, ad hanc vel illam formam recipiendam magis diſponitur, & ſemen illi diſpoſitioni magis analogum ſuſcitatur in actum, formamque ſibi propriam in materiam introducit. Hæc ſententia non valde recedit a veteri philoſophia, quæ docet formas educi e potentia materiæ. Sed hi tutius eſſe exiſtimant, ſemina rerum in materia recondere, quæ vere ſint efficientia, quam ſolam materiæ potentiam agnoſcere, quæ nullam habet efficiendi vim. Cum illa enim materiæ potentia inquirendum eſt aliquod efficiens, quod formas illas educat, aut potius in eam introducat.

Cauſſa materialis lumbricorum vulgatiſſima eſt pituita dulcis putredinem concipiens, cujus putredinis ope eam acquirit diſpoſitionem, ut in lumbricos tranſmutetur. Verum nullo modo neceſſarium putamus ut alimenta, vermibus generandis idonea, in pituitam prius convertantur. Ex eis enim immediate, dum putreſcunt, vermes generari poſſunt, quemadmodum videmus in carne, caſeo, caſtaneis, pomis, pyris, ceraſis aliiſque innumeris fructibus, vermes per putredinem produci. Ita fit in corpore noſtro præcipue puerorum, qui ingluviei maxime dediti ſunt, prædictis alimentis ſeſe ingurgitant, & plerumque nova aſſumunt, antequam priora fuerint concocta. Hinc fit, ut illa putredinem concipiant, ex qua lumbrici oriuntur.

Hoc vero tyrones advertant, quod in praxi quotidie obſervatur, pueros lactantes, quibus carnes exhibentur, a lumbricis maxime infeſtari, propterea quod tenelli eorum ſtomachi ſolidum illud alimentum concoquere non poſſint, atque ideo corrumpitur, & in lumbricos faceſſit. Adde quod lac citiſſime conficiatur in ventriculo, confectum ad inteſtina deferatur, quod ſi carnem admixtam habeat, quæ tam cito confici non potuit, ſecum ſimul ad inteſtina ducit, ibique putreſcit, & in lumbricos convertitur.

Obſervent etiam juniores, ex lacte ſolo nunquam lumbricos generari: ita ut, quoties de morbo infantis alicujus ambigitur, utrum ſcilicet ex lumbricis laboret, (quos muculæ perpetuo accuſant, omneſque morbos infantiles ac pueriles ad lumbricos referunt, quemadmodum omnes mulierum affectus utero adſcribuntur:) Medicus certo pronunciare poſſit, infantem illum, ſi lacte ſolo veſcatur, neque carnem aut juſculum ex ea guſtaverit, lumbricis non laborare. Hoc docuit diſerte Gal. *Comment. Aph. 26. ſect. 3.* dicens in pueris lac ſugentibus vermes non generari. Cujus rei ratio perſpicua non eſt. Multi dicunt in pueris lactantibus, calorem non eſſe ſatis fortem ad lumbricorum generationem. Et fulcitur reſponſio auctoritate Galeni dicentis *loco citato*, ad generationem lumbricorum requiri calorem fortem; unde fieri dicit, ut lumbrici magis generentur in pueris adultioribus, quam in infantibus, quod docet Hipp. *Aph. prædicto.* Cui tamen doctrinæ ipſe Hip. refragari videtur *5. de morbis*, dicens in pueris, dum utero clauſi ſunt, generari vermes: at illi non habent intenſiorem calorem pueris lac ſugentibus. Et idem Hipp. aliam reddit rationem, cur in pueris in utero concluſis vermes generentur; *quia*, inquit, *faces in iis retinentur, poſtquam vero in lucem exierunt, non generant, quia in iis amplius fæces non retinentur.* Quod tamen ſatisfacere non videtur, ſiquidem in puerulis extra uterum fæces ſæpe retinentur, & lumbrici tamen iis non proveniunt, quandiu ſolo lacte utuntur. Cum igitur prædictæ rationes ſolida ingenia non expleant, novas hac in re ſapientum cogitationes expectamus, & interim quid nobis videatur, paucis aperiemus, id doctiorum criterio libenter ſubjicientes. Dicimus igitur lac putreſcens aciditatem contrahere, quæ inepta ſit lumbricorum generationi, immo vero illi fortiter obſiſtat: acida enim omnia vermes enecare, notiſſimum eſt. Hinc ſuccus limonum ad hanc rem utiliſſimus & uſitatiſſimus eſt.

Et

Et in potu ordinaria aqua ſpiritu vitrioli acidula reddita, in hoc affectu mirabilis eſt.

Inter cauſſas materiales lumbricorum dulcia primum locum obtinere vulgo exiſtimant. Quod tamen dubitatione non caret, cum vulgari axiomate ſancitum ſit, dulcia bileſcere, & bilem amaritudine lumbricos enecare. Huic tamen dubitationi facile eſt reſpondere: in corporibus bilioſis, & caloris acrimonia præditis, dulcia facile bileſcere, quia ulteriori coctione amaritudinem contrahunt, ut in coctione artificiali quotidie experimur. Verum in aliis temperamentis minus calidis dulcia non bileſcunt, ſed potius in pituitam convertuntur, dum a ventriculo citius, quam par ſit, attrahuntur ad inteſtina, & ita cruda ac ſemicocta putreſcunt, ac lumbricis generandis materiam idoneam præbent.

Sed manet adhuc difficultas de ſaccharo & melle, quæ cum ſubſtantiam habeant putredini minime obnoxiam, immo vero cetera omnia, quantumvis putredini obnoxia, ab ea præſervent; prohibeatur tamen eorum uſus, iis qui lumbricis laborant. Itaque dicendum, ex ſaccharo & melle lumbricos non generari, cum habeant ſubſtantiam incorruptibilem; ſed jam genitos excitari ac commoveri, quia lumbrici, dulcia maxime appetentes, ad mellis & ſacchari occurſum ſeſe exagitant, & verſus ventriculum feruntur, necnon citiſſimum incrementum capiunt, unde ſymptomata emergunt, lumbricorum conſectaria.

Signa lumbricorum præſentium, & in inteſtinis latitantium varia ſeſe offerre ſolent: non omnia quidem in omnibus, ſed plura in pluribus. Frequentiora tamen, & magis ordinaria ſunt, oris fœtor peculiaris, ad aciditatem vergens. (Ideo mulierculæ noſtræ acidum anhelitum vocant) & dejectiones ſtercori bubulo ſimiles, ac griſeo colore infectæ, ita ut argillam diſſolutam repræſentent. Alia ſigna infrequentiora ſunt febres continuæ, quæ pluries in die exacerbantur ex motu vermium, cum anxietate, ſudore frigido interdum & animi deliquio, nauſea, vomitu, & ſiti inexplebili. Pulſus eſt inæqualis, genæ alternatim rubent, aut liveſcunt, oculi ſplendent, narium pruritus adeſt, dentium ſtridor, & interdum tremor. Tuſſis adeſt ſicca & exigua: ſaliva præter ſolitum ex ore effluit. Interdum etiam capitis gravitas & ſopor, interdum deliria, interdum convulſiones epilepticæ. Dolor in ventre plerumque affligit morſum & eroſionem repræſentans: interdum etiam venter inflatur ac diſtenditur, inſtar hydropicorum; interdum horrifica eſt in ſomno expergeſcentia, nonnulli in ſomno tremunt, ac ſurgunt, atque iterum ſopiuntur; interdum totum corpus præter rationem decreſcit, & nonnunquam æger fame canina laborat, atque inſatiabili, quod in lato lumbrico magis contingit, qui omnia alimenta aſſumpta devorat & abſumit. Præterea vermes cucurbitini, ſi excernantur, latorum ſunt indicia. Aſcarides vero ex pruritu ani moleſto cognoſcuntur, & fæces non raro iis conſperſæ apparent,

Pro coronide, inter ſigna lumbricorum in corpore latentium, cenſeri debet gingivarum eroſio vel putredo, quod ſequenti obſervatione confirmatur. Puer quidam eroſione gingivarum a longo tempore graviſſime vexabatur. Multa variaque remedia, tam interna, quam topica, ipſi præſcripta & adhibita fuerunt: fruſtra tamen omnia. Tandem vitam cum morte commutavit. Aperto corpore tanta inventa eſt abundantia vermium, ut aliquibus in locis inteſtina eroſarint, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Quod ad prognoſin ſpectat, lumbrici plures paucioribus ſunt deteriores, majores minoribus. Non raro periculoſi ſunt, & graves morbos accerſunt, ut febrem intenſam & inordinatam, ſyncopen, aphoniam, delirium, epilepſiam, colicam, caninam appetentiam.

In morborum principio vermes prodire, malum, tam vivos, quam mortuos, potiſſimum ſi ſoli, & ſine ſtercore exeant. Vivi enim ſummam cruditatem, aut alimenti penuriam ſignificant: mortui vero magnam putredinem, a qua enecantur.

Lumbrici in declinatione morbi, & jam coctione apparente, cum excrementis exeuntes, ſalutem portendunt; oſtenditur enim tum naturam excrementis dominari.

Curatio lumbricorum ad eorum expulſionem dirigenda eſt, cum ſint toto genere præter naturam. Illa autem expulſio commode perficietur catharticis medicamentis, quæ vermes enecant & expellunt, tum etiam putridam materiam, ex qua generantur, evacuant.

At vero inter purgantia præſtantiſſimum eſt rhab. quod etiam præſenti alvi fluxui & febri convenit. Illius tamen exhibitionem præcedere debent lumbricos enecantia, aut ſaltem quæ ipſos ad inferiora inteſtina detrudant, per os aſſumpta; tum quæ eoſdem deorſum evocant, per clyſterem injecta, Quorum formulæ vulgo in hunc modum habentur.

♃. Aquar. gramin. & portul. ana ℥. j. ſem. ſyrup. de limon. ℥. j. confect. de hyacinth. ʒ. j. pulveris contra vermes ℈. j. fiat portio, quæ detur ſtatim, & paullo poſt clyſter ſequens injiciatur.

♃. Hord. integr. furfur. macri & roſar. rub. an. P. j. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. an. ℥. ß. coquantur ad ℔. ſem. vel quartaria pro puerulo. In colatura diſſolve ſacchari rub. ℥. j. vitellum ovi n. j. Fiat Clyſter. Poteſt addi caſſia vel catholicum, ſi magis laxare eſt animus.

Quibus remediis ſemel aut bis uſurpatis potio ſequens propinanda eſt.

♃. Rhab. electi ʒ. i. ſantali citrini ℈. ß. Infundantur in aqua graminis aut portulacæ ℥. ii. vel iii. In expreſſione diſſolve rhab. pulverati, & pulv. contra vermes, ana. ℈. i. ſyrup. roſac. ℥. j. Miſce, fiat potio. Vel

♃. Rhab. pulverati, & corallinæ, an. ʒ. ß. plus minus pro ætate, aquæ gramin. ℥. ii. ſyrup. violac. ℥. i. Fiat potio.

Si febris magna non adeſt, hieræ picræ ʒ. ii. plus minus, potioni admiſcendæ ſunt: illa enim propter amaritudinem lumbricos potenter enecat & expellit.

Si vero prædictis remediis non ceſſerit affectus, ad ſequentia tranſeundum eſt.

♃. Rad. gram. & acetoſ. an. ℥. j. fol. endiviæ, cichorii, acetoſæ, portulacæ, an. M. i. ſummitatum hyperici, ſcordii, & centaurii minor. an. P. j. corallin. ʒ. iii. Coquantur ad ℔. j. In colatura diſſolve ſyrup. de limon. ℥. iii. fiat julepus pro iij. aut iv. doſibus bis in die ſumendis.

♃. Unguenti de arthanita ℥. iii. mercurii crudi ʒ. j. Miſce, inungatur totus venter.

Deinde purgatio repetenda eſt, immo frequenter iteranda, donec impuritati corporis ſit ſatisfactum.

Immo vero prædicto decocto ſenna, agaric. rhab. &c. addi poterunt, & tunc ſemel tantum in die erit exhibendum.

Rondeletius valde probat electuar. diacarth. tamquam remedium potentiſſimum ad vermes dejiciendos & pituitam expurgandam, ac etiam chylum corruptum, ex quibus generantur & nutriuntur vermes, tum etiam infuſionem agarici in oxymelite. Quæ remedia præcipue convenient ſi febris non adfuerit.

Quia vero ſæpe niſi magno labore, & longo tempore, verminoſi affectus in nonnullis pueris expugnari poſſunt, quam plurima remedia, eaque præſtantiſſima, ab Auctoribus inventa & uſurpata ſunt, tum interna, tum externa.

Inter interna primum recenſeri debent pulveres varii, quorum formulas apud auctores paſſim videre eſt.

Ad præcipuos vero ſequentes referendi ſunt, quorum doſis erit a Scrup. j. ad ℥. j. pro ætate puerorum, cum liquore idoneo.

♃. Sem. ſantonici, quod contra vermes vulgo vocant Unc. ſem. corallinæ ʒ. iii. raſuræ cornu cerv. ʒ. ij. Fiat pulvis. Vel

♃. Sem. contra vermes, corallinæ, & cornu cervi, ad ſummam albedinem uſti, ana partes æquales. Vel

♃. Pulv. hieræ ſimp. ʒ. ii. ſem. contra vermes, ſcordii, centaur. minor. corallinæ, an. ʒ. i. Fiat pulvis.

♃. Rhad. & agarici, an. ʒ. i. trochiſc. alhandal. ℈. j. diacryd. ℈. ß. corallinæ, cornu cervi uſti, ana ℥. ß. myrrhæ, zedoar. flor. tonaceti, an. ℈. j. ſalis abſinthii & tartari, ana ʒ. ß. Fiat pulvis tenuiſſimus.

Hi autem pulveres, ex calidioribus medicamentis compoſiti, in calidis naturis & febricitantibus, raro & in minori doſi uſurpentur.

Mulierculæ vulgo pueris, a lumbricis male habentibus, exhibere ſolent ſem. contra vermes ſaccharo incruſtatum, vel nudum ſemen melli permixtum. Quod remedium præſtantiſſimum eſt, ſi quidem lumbrici, dulcium rerum avidi, mel devorant, & cum melle ſemen, quo interficiuntur.

Quia vero ſemen illud valde calidum eſt, temperari poteſt, ſi in acetum infundatur per duas horas; poſtea vero cum melle cocto miſceatur ad formam opiatæ, quam Amatus Luſitanus prædicat, tamquam primum adverſus lumbricos remedium.

Cornu cervi uſtum a Foreſto maxime laudatur, cum paſſulis, aut alio quovis modo exhibitum, ut nonnulli hoc ſolo remedio curati ſint. Iis præcipue convenit, qui lumbricis cum alvi fluxu laborant. In qua affectuum complicatione commendat etiam ſuccum plantaginis, & decoctum centinodiæ, in potu exhibitum. Quibus addi poſſunt topica ventri admota, partim aſtringendi, partim lumbricos enecandi virtute prædita.

Vulgo etiam uſurpatur a mulieribus oleum commune, cum vino exhibitum. Illud autem lentore ſuo, animalium eorum, quæ ſola tranſpiratione vivunt, ſpiracula occludens, ipſa ſuffocat & interimit. Vinum etiam, acrimonia ſua eadem interficit. At præſente febre, melius eſt oleum cum ſucco limonum, vel granatorum admiſcere, vel quod multo præſtantius eſt, oleum amygdal. amar. cum prædictis ſuccis, vel aqua florum arantiorum.

Stocherus in Empirica ſua, oleum e ligno exſiccato coryli ſeu avellanæ, per deſcenſum paratum laudat, ſi una vel duæ guttæ puero exhibeantur; grandioribus vero tres, vel quatuor cum mica panis. *Immediate*, inquit, *interficit, & educit per ſeceſſum, immo vero lumbricos & pediculos extra corpus levi contactu enecat*. Volunt autem Auctores peritiſſimi, hoc oleum, a ligno corylino extractum: eſſe oleum illud Heraclinum, quo Martinus Rulandus pueros a lumbricis fere in momento liberabat, labra & umbilicum eodem illinendo, ut paſſim in illius centuriis videre eſt.

Nos autem experti ſumus, oleum juniperinum, ad guttam unam exhibitum cum juſculo, puerulis hiſce lum-

bricis laborantibus, multum opitulari, modo febris abſit.

At reliquis omnibus remediis forte præſtaret mercurius crudus, ſi eum per os exhibere auderemus; quod tamen magnorum virorum ſuffragia fieri poſſe teſtantur. Quorum nonnulla in medium proferam: ut qui hoc remedii genus tentare voluerint, id minime ſine auctore feciſſe exiſtimentur.

Mathiolus epiſt. 4. ad Stephanum Laureum, medicum Cæſareum: *Cum*, inquit, *argentum vivum nulla alia lethifera facultate (ut Dioſcorides inquit) interimat, quam quod ſuo ingenti pondere inteſtina laceret: nihil ſane verendum videtur, minima quantitate id poſſe moliri unquam, præſertim cum ſua gravitate & ſpharica forma facile e corpore per inferiora labatur. Idcirco mirari non debemus, ſi Braſſavolus, tam clarus ætatis noſtræ Medicus, ad necandos interaneorum vermes, dari pueris argentum vivum nullo incommodo, ſcriptum reliquit; & eo tam feliciter uſus ſit alius quidam clariſſimus Medicus Patavinus, quanquam parandi dandique rationem minime unquam docere voluerit. Atqui ego, etſi hoc medicamento nunquam ſim uſus, vidi tamen dari ſæpe illud, ſcrupuli, vel ſeſquidrachmæ pondere, a Gloritienſibus obſtetricibus, ægre parturientibus mulieribus, nullo prorſus incommodo, ſed felici ſemper eventu.*

Fallopius *tract. de morbo gallico, cap. 76. Si bibatur*, inquit, *argentum vivum, illud non facit, quod unctum. Vidi mulieres, quæ libras ejus bibebant, ut abortum facerent, & ſine noxa. Ego exhibeo in vermibus puerorum, & nullum parit ſymptoma; ſolum necantur vermes.*

Platerus in curatione lumbricorum: *Argenti vivi*, inquit, *guttam unam vel alteram, vel ℈. ß. aliqui deglutiendum propinant: quia vermes, quibus maxime adverſum, cito fugat, poteſtque innoxie, ut alibi etiam dictum, ſumi.*

Apud Fabricium Hildanum *obſerv. 72. cent. 2.* in qua deſcribitur hiſtoria cujuſdam mulieris, lumbricis laborantis, a Giberto Saraceno, ad dictum Fabricium miſſa, ſequentia habentur, poſt quorundam remediorum enumerationem. *Hiſce additum eſt ex hydrargyro præſtantiſſimum remedium. Illud enim ad ſeſquidrachmam purum, & per corium trajectum hauſit, & ab eo infeſtare ceſſarunt eum diræ hæc animalia.*

Joannes Baptiſta Zappata *lib. de ſecretis mirabilibus, c. 5.* inſignes proponit hiſtorias lumbricis laborantium, mercurii uſu ſanatorum, in quibus infinita alia remedia, tum aloe & abſinthium, fruſtra uſurpata fuerant. Illius autem exhibendi modus duplex ab eo proponitur. Primus talis eſt.

℞. Arg. vivi ʒ. j. pro pueris vero ℈. j. vel ij. benzoini ℈. ß. aquæ vitæ rectificatæ guttas iv. vel v. Miſceantur ſimul in mortario vitreo cum piſtillo vitreo. Poſtea adde conſervæ roſar. aut violar. q. ſ. ad incorporandum, ut fiat bolus, quem capiat æger mane per ſe, vel in pane hoſtiario. Secundus talis eſt.

℞. Sacchari valde rub. (*Thomæ*) parum, aquæ commun. guttas iij. vel iv. Miſceantur in mortario vitreo ad conſiſtentiam mellis. Deinde adde arg. vivi quantitatem dictam. Incorporentur ſimul, addendo ol. amygd. dulc. guttas vj. aut vij. quæ impediant, ne mercurius vivificari poſſit. Miſceantur omnia. Tandem cum pauca conſerva roſar. fiat bolus.

Baricellus in hortulo geniali, hæc habet. *Hydrargyrum, quod a multis venenum exiſtimatur, feliciſſimo ſucceſſu contra vermes exhibetur, tantaque certitudinis illud in Hiſpania reputatur, ut mulieres tenellis pueris, qui lactis vomitu laborant, ad quantitatem granorum iij. in propria ſubſtantia propinare audeant. Hac autem via morbus ceſſare videtur frequentatis experimentis. Ego quidem viduam mulierem curavi, quæ novem dierum ſpatio vomitibus continuis ex vermibus laboraverat, & fere triduo nec comederat, nec cibum retinere valuerat. Huic cum hydrargyri ℈. ij. cum tantillo cydonii mortificatos propinaſſem, abſque ulla moleſtia per alvum centum & plures emiſit vermes, & eadem die liberata eſt, & ſolicita exercuit domi & foris negotia, magna profecto parentum admiratione, cum prius debilis: & bono ſemper eventu, domique continuo aquam habeo, in qua hydrargyrum infuſum retineo, illamque puerulis pro vermibus libentiſſime concedo; nec adhuc quempiam ex illo noxam accepiſſe expertus ſum. Uſus eſt hoc remedio ad vermes enecandos, Mathiolus, Horatius Augenius, & plerique alii celebres viri, qui omnes hujus auxilii maxime extollunt beneficia. Datur pueris in ſubſtantia ℈. j. grandioribus ℈. ij. vel ʒ. j. Corrigitur illud & mortificatur in mortario vitreo cum ſaccharo rubro, & tandiu conteritur, ut in partes inſenſibiles diſſolvatur. Ne autem in priſtinam formam redeat, olei amygdal. dulc. guttulas binas addere oportet, & ſic cum ſaccharo roſac. violato, vel cydoniato, jejuno ſtomacho, languentibus propinatur.* Hæc Baricellus.

Sanctorius *in meth. vitand. error. lib. 5. cap. 1. Niſi*, inquit, *in lumbricis necandis ad valida præſidia confugiamus, ut ad aloem non lotam, vel ad mercurii ℈. j. cum aloe & terebinthina, ad pilulæ perexiguæ formam recepta, nihil fit.*

Qui mercurii crudi uſum reformidant, eodem præparato uti poſſunt, nempe mercurio dulci, non ſolum ter, ut vulgo fit; ſed etiam ſexies ſublimato. Ulteriori enim præparatione malignitas illius magis retunditur, admixtis aliquot granis diacrydii, ut citius e corpore eliminetur, ſimulque lumbricos, eorumque materiam expellat.

Quantitas autem illius augenda vel minuenda eſt pro ratione ætatis. Exempli gratia pueris, octo aut decem annos natis, ita præſcribi poterit.

℞. Mercurii dulcis gr. xij. diacryd. gr. (iij.) v. vel vj. fiat pulvis qui detur cum pomo cocto, ſaccharo conſperſo, vel panatella ſaccharata.

Pro potu ordinario, quæ ſupra laudata erit utiliſſima, ex hydrargyri infuſione parata, vel in qua hydrargyrum per horam integram in ampulla vitrea ſemiplena agitatum fuerit.

Utilis etiam eſt aqua, in qua ſtannum fuſum ſæpe extinctum fuerit. Si vero hydrargyro uti lubeat, ſatius eſt aquam cum eo parum ebullire, ſic enim efficacior redditur.

Non minoris forte eſt efficaciæ aqua fontis cum ſpiritus vitrioli aut ſulphuris guttis aliquot acidula reddita: ſunt enim acetoſitates illæ ſpecifica materia, qua moriuntur vermes. Aqua vero, prout puer eſt grandior, magis vel minus acida eſt efficienda.

Vulgo autem uſurpatur pro potu ordinario, decoctum graminis, aut coriandri præpar. cum ſyrupo limonum, aut granatorum mixtum. Vel decocto graminis ſaccharum cum aceti tantillo admiſceri poterit.

Dum prædicta remedia uſurpantur, clyſteres toto morbi decurſu frequenter injiciendi ſunt. Primum attrahentes lumbricos, ex dulcibus compoſiti, ut ab initio dictum eſt. Qui non ſolum ex decocto liquiritiæ, paſſularum, & ficuum parari poſſunt, ſed etiam ex juſculo pulli, admixto ſaccharo & melle roſaceo, vel ex lacte, ſi febris abfuerit, alioqui facile corrumpitur.

At ſi lumbricos, in craſſis jam inteſtinis eſſe conjiciamus, quia tunc vix amplius in tenuja poſſunt aſcendere, medicamenta illos enecantia per clyſterem infundere poſſumus, in hunc modum compoſita.

℞. Rad. gram. Unc. j. fol. betæ, malv. mercurial. & portul. an. M. ß. corallinæ P. j. coriandri præpar. & ſem. contra vermes ſem. ſantonici, an. Drach. ij. In ℔. ij. aquæ fiat decoctio. In colaturæ ℔. j. diſſolve olei roſac. Unc. ij. caſſiæ recenter extractæ ʒ. vj. hieræ picræ ʒ. ij. mellis violacei ʒ. j. Fiat clyſter.

Si fortiorem deſideres,

℞. Rad. gentian. Unc. j. abſinth. vulgaris, & abrotani, ana M. j. centaur. min. M. ſem. lupinor. Unc. ß. ſem. Santonici. ʒ. ij. Fiat decoctio. In colaturæ q. ſ. diſſolve olei abſinthii ℥. j. ſalis ℥. j. ſem. Fiat clyſter, qui iterandus eſt, & in poſteriori, ut vermes enecati educantur, diſſolve benedictæ laxativæ, & hieræ picræ, ana ℥. iij. vel ℥. ß.

Si præſens ſit alvi fluxus, clyſter ſequens injiciendus eſt.

℞. Rad. tormentillæ, & ariſtol. rotund. ana ℥. j. ß. cortic. granat. & mirobalan. an. ℥. j. lentium P. j. baccarum myrti ʒ. j. roſar. rubr. P. j. Fiat decoctio. In colatura diſſolve olei menthæ, vel abſinthii ℥. j. Fiat clyſter.

Exterius vero ventri admoveri ſolent topica varia, non ſolum antea propoſita, ſed etiam ſequentia.

℞. Rad. gentian. ℥. j. rad. ariſtoloch. ℥. vj. cort. arant. ℥. j. colocynthid. ʒ. j. cornu cervi uſti ʒ. ij. croci ʒ. ß. Fiat pulvis, qui ſubigatur cum oleo de abſinthio, vel amygd. amar. & addita cera, fiat unguentum.

Item oleum ſimplex cum pulpa colocynthid. decoctum efficaciſſimum eſt.

Item oleum de abſinthio & hyperico toti ventri mane & ſero admovendum.

℞. Ol. abſynthii, menthæ, & amygd. amar. ana ʒ. ß. ſucci abſynthii, rutæ, ana gr. ij. tormentillæ, dictamni albi, zodoar. ana ʒ. ß. fellis bubuli ʒ. iij. aloes, ℈. j. Pulverizentur & cum modica cera fiat unguentum. Vel

℞. Colocynthid. Drach. vj. Terantur, & cum felle bovis & vino imponantur umbilico. Quo remedio & vermes interficiuntur, & venter ſolvitur.

℞. Myrrhæ ʒ. vij. maſtich. ℥. viij. aloes hepat. ℥. xviij. ſal comm. ℔. j. Converſa omnia deſtillentur per retortam, lento igne, & magna diligentia. Exibit primo aqua deinde oleum. Quo ſi illinatur infantium umbilicus, omnem putredinem corrigit, quæ in eorum meſenterio reſtagnat.

Cataplaſma etiam in hunc modum concinnari poterit.

℞. Farinæ lupinor. ℥. ij. myrrhæ, aloes ana ʒ. ij. fellis bovis quantum ſatis, olei de abſynthio ℥. ij. Fiat cataplaſma ventri admovendum.

Si alvi fluxus diutius perduraverit, cataplaſma ſequens admoveri poterit.

℞. Ol. cydonior. & abſynthii ana ℥. j. ſucci portulacæ cum aceto extracti Unc. j. ſem. farinæ lentium Unc. j. farinæ lupinor. Unc. ſem. coralli rubr. cornu uſti, ana ʒ. iij. Incorporentur ſimul, & cum pauca terebinthina fiant ad formam cataplaſmatis.

Ex ſola hiera picra cataplaſma conflatum efficaciſſimum eſt.

Fotus etiam interdum adhiberi poſſunt, quando magna ventris inflatio & tenſio apparet, in hunc modum compoſiti.

℞. Fol. abſinthii, abrotani tanaceti, ſcordii, malvæ, violariæ, ana M. j. lupinor. contuſor. Unc. ſem.

centaur. P. j. Coquantur in aqua & aceto. Foveatur totus venter calide frequenter.

Denique ad latos lumbricos, & aſcarides, clyſter ex amaris compoſitus erit utiliſſimus. Cui addi debent purgantia toties repetita, donec corporis impuritas, ex qua illi generantur, exſtirpata fuerit.

CAPUT X.

De Hæmorrhoidum fluxu immodico.

Licet moderatus hæmorrhoidum fluxus ſalutaris ſit, & a multis morbis, iiſque graviſſimis hominem præſervare, ac liberare ſoleat, quemadmodum docet Hipp. in Epidemiis, & Aphoriſmis; nempe pleuritide, peripneumonia, nephritide, mania, melancholica, aliiſque innumeris. Immoderatus tamen perículoſiſſimus eſt, alioſque morbos pernicioſos inducit; nempe totius corporis imbecillitatem, omnium viſcerum, & præſertim hepatis refrigerationem, atrophiam, cachexiam, & hydropem, propter caloris nativi deperditionem, effuſo vitæ theſauro, & totius corporis fomento.

Ille autem fluxus immodicus eaſdem habet cauſſas quæ alia ſanguinis profluvia excitare ſolent; ſanguinem nimirum quantitate, vel qualitate peccantem. Dum quantitate peccat, & magna copia ad venas hæmorrhoidales defertur, eas impenſe dilatat, & oſcula illarum aperit, quod quidem fit tunc temporis, robore facultatis expultricis: ſed nimia interdum copia ſanguis ad eas venas propulſus, retentricem opprimit, unde fit, ut illa in officio ſuo deficiente, fluxus fiat immodicus, qui artis miniſterio cohibendus eſt. Dum vero ſanguis qualitate peccat, acrimonia, vel tenuitate nimia facultatem irritat expultricem, quæ non ſolum inutilem, ſed etiam utilem ſanguinem per illas venas excernit. Sanguis autem hujuſmodi fluxum immodicum efficiens, acrior redditur ex permiſtione bilis, aut ſeri acrioris.

Cognoſcitur immodicus hæmorrhoidum fluxus ex viribus proſtratis, & imbecillitate, quam æger percipit, & ex diuturnitate fluxus, ac copia ſanguinis excreti; tum etiam fœdo totius corporis colore, ad citrinum vergente, ut ægri ictero laborare videantur.

Si a ſanguinis quantitate procedat, affectum præceſſere cauſſæ ſanguinem multiplicantes, & patientes in principio leviter ferunt, alacrioreſque fiunt: poſtmodum vero, perſeverante fluxu, debilitantur, ac vires eorum maxime dejiciuntur.

Si vero a ſanguinis acrimonia, vel tenuitate nimia fluxus immodicus oriatur, cauſſæ bilem generantes aut ſerum acre multiplicantes præceſſerunt: temperamentum corporis adeſt bilioſum & exuſtum, ſanguis magno impetu effunditur, & effuſus admodum rubicundus, rutilus, ac veluti flammeus apparet, cum alias, ſi ſola quantitate peccet, ſubniger, & melancholicus eſſe ſoleat.

Prognoſis ex prædictis ſufficienter colligitur, cum graves affectus, qui fluxum hæmorrhoidum immodicum conſequuntur, enumeravimus.

Quod ad curationem, ſanguis immodice fluens cohibendus, aut ſaltem moderandus eſt, quod fit revellentibus, derivantibus, incraſſantibus, & adſtringentibus remediis.

Ac primum phlebotomia, in omni ſanguinis profluvio revulſorium eſt remedium. Ideo in profluvio hæmorrhoidum ſanguis ex vena brachii erit detrahendus, majori quidem copia, ſi plenitudinis quædam ſigna appareant, & nondum maxima ſanguinis quantitas per hæmorrhoidas effluxerit. Alioquin in exigua quantitate, & partitis vicibus tantum erit detrahendus.

Sanguinem etiam per dictas venas affluentem revellunt frictiones, & ligaturæ partium ſuperiorum: tum cucurbitulæ ſcapulis, mammis, & hypochondriis admotæ, quæ ad majorem revulſionem in ſcapulis ſcarificari poterunt. Omnibus autem locis prædictis plures, & frequenter erunt admovendæ.

Purgatio etiam blanda humores bilioſos, ſanguinis impetum conciliantes ad inteſtina derivat, eaque fieri debet ex purgantibus, adſtringendi vi præditis, ut rhabarbaro, myrobalanis, & tamarindis, qualis ad vomitum ſanguinis fuit propoſita. Docetque Mercurialis, tamarindos præcipue, ad compeſcendum hujuſmodi ſanguinem fluentem, miram quandam poteſtatem habere, tam decoctos, quam in ſubſtantia uſurpatos. Immo pruna noſtratia acidula, quæ aliquo modo tamarindos æmulantur, frequenter uſitata ante alios cibos, huic rei etiam conducere. Illorum præterea uſus erit convenientiſſimus, ut alvus laxa ſervetur; ac ſi non ſuffecerint, alia etiam addenda erunt, quæ ad alvi adſtrictionem fuerunt propoſita; quandoquidem uſu medicamentorum adſtringentium alvus conſtipatur, & in conatu, qui ad fæces duriores expellendas neceſſarius eſt, hæmorrhoides magis aperiuntur, ac copioſum ſanguinem effundunt.

Poſtmodum ad ea remedia veniendum eſt, quæ ſanguinem incraſſant, & venas laxiores conſtringunt; qualia ſunt, quæ ad ſanguinis vomitum, & ſanguinis ſputum, in forma julepi, pulveris, opiatæ, aliorumque ſupra propoſita ſunt. Deveniendum etiam ad narcotica, ut ibidem dictum eſt, ſi maxima neceſſitas poſtulaverit.

Ac præter illa remedia, valde laudantur ab auctoribus pilulæ de bdellio: quas tamen rejicit Rondeletius, proterea quod vero bdellio Pharmacopœi careant, & illius loco myrrham uſurpent, quæ ſanguinis fluxum promovet. Verum huic obſiſtit Solenander, illiuſque experientiæ propriam opponit, aſſerens ſe in uſu harum pilularum, ut ſunt præſcriptæ, atque cum uſitato bdellio compoſitæ, effectum quem promittunt, tam evidentem comprehendiſſe, ut de compoſitione dubitare vix queat. Niſi quis putet ab adjectis ſiccantibus & adſtringentibus hoc qualecumque, quod recipiunt myrrhæ, obtuſum ſuperatumque eſſe. Hic addere poſſumus, Bauderonium in Pharmacopœa, alioſque recentiores aſſerere, verum hodie bdellium, Dioſcoridis deſcriptioni conveniens, ex Judæa nobis afferri, & a myrrha non difficile diſtingui. Illarum pilularum uſus talis eſſe poterit.

♃. Pilular. de bdellio ʒ. j. trochiſc. de carab. & de terra ſigillata, ana ℈. j. Cum mucilag. ſem. cydonior. extracta cum aqua roſacea, fiat maſſa pilularum, de qua capiat ℈. j. bis in die, ante prandium & cœnam.

Topica remedia eodem tempore uſurpanda ſunt, in varias formulas redacta.

Fotus ex verbaſci ſeu tapſi barbati decocto in aqua ferrata, vel vino adſtringente parato, convenientiſſimus eſt: hæc ſiquidem planta hæmorrhoidum fluori & dolori appropriata eſt. In uſu vero fomenti diligenter obſervandum, ut frigide vel ſaltem temperate admoveatur.

Magis compoſita decoctio in hunc modum præſcribi poteſt.

♃. Radicis biſtortæ ℔. ß. folior. plantaginis, verbaſcis, ſummitatum rubi, & quercus, ana M. ij. ß. granorum ſumach. balauſtior. gallar. viridium, & malicorii, ana M. j. myrtillor. ʒ. ſem. roſarum rubrar. P. ij. aluminis ʒ. j. Coquantur in tribus partibus aquæ ferratæ, & una vini rubri auſteri pro fotu.

Martinus Rulandus fomentum laudat ex duobus ſacculis, alternatim calide admotis, ex rubro panno conflatis, & glandibus contuſis, ac quercus foliis repletis, & in forti aceto multum decoctis, quibus ocyus fluxus conſiſtit.

Ex decoctis ſuperioribus, aucta doſi ſimplicium, poteſt fieri inſeſſus, quo utatur æger ſubfrigide, ut de fomento dictum eſt.

Unguentum Comitiſſæ ad fluxum cohibendum utiliſſimum eſt, eoque inung. debent dorſum & hæmorrhoides, vel in rem præſentem tale componi poterit.

♃. Olei roſar. omphacini, & myrtyllorum, ana ℥. ij. ſucci plantaginis & tapſi barbati, ana ℥. j. ſem. aceti vini rubri ℥. j. Bulliant ad ſuccorum conſumptionem, deinde adde boli armenæ, ſanguinis draconis, thuris, & ſcoriæ ferri ſubtiliſſime pulverat. ana ʒ. j. ceræ q. ſ. Fiat unguentum.

Rondeletius magis probat unguenta, quæ ſine oleis parantur, quia magis adſtringunt, eaque in hunc modum parat,

♃. Succi plantag. burſæ paſtoris, & tapſi barbati, ana ℥. ij. ſyrup. acetoſi ſimplicis ℥. iij. Coquantur ſimul leviter. Poſtea miſce ſanguinis draconis ʒ. i. boli armenæ, terræ ſigillatæ & radicis biſtortæ ſubtiliſſime pulverat. ana ʒ. i. ſem. ceruſſæ lotæ ℈. ii. Miſceantur ad formam linimenti.

Si hæmorrhoides ſint exulceratæ, ſequens parari poterit.

♃. Olei roſac. Unc. ii. thuris & aloes, ana ʒ. i. ſarcocollæ, ſanguinis draconis, boli arm. ana. ʒ. ſem. ſpodii, carabes, ana ℈. i. amyli ʒ. iii. ſucci plantag. Unc. i. Fiat unguentum.

Pinguedo anguillæ, quæ dum torretur, exſudat, unguentis addita, proprietate quadam agens, illa efficaciora reddit.

Cataplaſma etiam dictis partibus utiliter admovetur, in hunc modum compoſitum.

♃. Boli armenæ, aloes, maſtiches, thuris, ſanguinis draconis, an. ℥. ſem. off. myrobalan. indorum, & gallarum, ana ʒ. i. Subigantur cum albumine ovi, & ſucco plantag. fiat cataplaſma.

Vel pili leporis combuſti, & tela aranearum minutiſſima, miſceantur cum albumine ovi, & fiat cataplaſma, quod ipſi venæ apertæ, ſi appareat, utiliter admovebitur, aut in podicem blande inſeretur.

Suppoſitoria huic uſui ſunt valde idonea, quia penitius in partem demittuntur. Horum autem forma talis eſt.

♃. Colophoniæ, thuris, ana Drach. iii. boli armenæ Unc. ſem. ceruſſæ, plumbi uſti, ana ʒ. i. acaciæ ʒ. ſem. Subtiliſſime trita excipiantur ſevo hircino pro formandis ſuppoſitoriis.

Injectiones per ſyringam in anum fiunt ex ſucco plantaginis, aliiſve ſupra dictis, ad fotum propoſitis. Sanguis cujuſvis animalis recenter extractus, & adhuc fervidus injectus, mirabiliter ſanguinem ex alvo profluentem cohibet.

Pulmo arietis adhuc calens & cruentus, podici ſubjectus, magnam in ſiſtendo ſanguine habet efficaciam.

Suffitus etiam in eundem finem utiliter uſurpantur, ex deco-

decoctis fotuum prædictorum parati. Quibus etiam addi poſſunt, qui in dyſenteriæ curatione fuerunt propoſiti. Tum etiam ſequens

℞. Thuris, aloes, maſtiches, roſar. rubr. myrtillor. & abſinthii, ana ʒ. ſem. trochiſc. de carabe ʒ. i. Fiat pulvis craſſior, carbonibus injiciendus. Cujus fumus recipiendus eſt in cathedra perforata, per infundibulum amplum, cujus anguſto orificio aptetur tubulus ex ligno vel argento, in anum demittendus.

Suffitus ex decocto tapſi barbari omnium fere utiliſſimus eſt.

Si venæ ipſi fluenti remedia applicari poſſint, reliquis ea præferenda ſunt. Ideoque, ut illa apparere poſſit, æger ſupra menſam collocatus podicem exprimere debet, quaſi dejicere velit, donec conſpicua ſit; adhibito inſuper, ſi opus fuerit, inſtrumento ad eum nonnihil invertendum. Tuncque venæ cataplaſma prædictum, ex telis aranearum & pilis leporinis, vel alia remedia validiſſime ſiccantia adhibenda ſunt; vel bolus armena, alumen, aut vitriolum uſtum. Oleo etiam vitrioli venam tangere efficax eſt remedium, vel in extremo periculo, aqua forti appellata.

Quibus non conferentibus, Hippocrates *libro de victus ratione in acutis, & libro de Hæmorrhoidibus*, deligationem, ſectionem & uſtionem hæmorrhoidum proponit, unica ſervata; quæ tamen operatio, tanquam laborioſiſſima, & valde periculoſa, noſtris temporibus abſolevit. Quanquam Maſſaria hanc ſemel operationem ſe vidiſſe referat, cujus hiſtoriam proponere erit utiliſſimum: ſiquidem ex ea operandi modus, ejuſque eventus aperte docetur. Ea autem talis eſt: *Federicus Corſicus Vincentinus laboraverat primum dolore, deinde immoderata fluxione hæmorrhoidum. Et cum ille multa præſidia expertus fuiſſet fruſtra, tandem Patavium ſe contulit, ubi Medici communi conſenſu ſtatuerunt ſanguinem eſſe cohibendum. Sed cum illi varia præſidia, tum interna, tum externa, ab iis viris propoſita, fruſtra expertus fuiſſet: uno verbo, cum nullum ſuis malis remedium inveniret, ſtatuit hanc manus operationem experiri. Cum autem apud nos nullus eſſet Chirurgus idoneus, advocato Chirurgo Neapolitano, qui hanc rem profitebatur Fabricio, hæmorrhoides inciſæ, ligatæ, & combuſtæ fuerunt. Summa autem hujus adminiſtrationis eſt hujuſmodi. Hominem primum accommodate vinciant, ut nullo modo poſſit dimoveri. Deinde extrema capita hæmorrhoidum quotquot illæ fuerunt, ab inteſtino excoriant leviter, & ſeparant; tum propria quadam acu, forti obducta filo, fere ad extremum tota perforant, & ſtricte obvinciunt, conſuuntque. Hoc pacto demum, forcipe amputata venarum portiuncula, quæ ex ſutura ſupereſt, ignito ferro eam comburunt. Opus ſane eſt dolorificum & faſtidioſum. A ligatura, ſectione, & uſtione Federico febris atque inſignis dolor ſupervenere. Sed nonnulla ſua præſidia adhibente Chirurgo, ille paucis diebus, & a febre, & dolore, & ſanguinis fluxione, non ſine multorum admiratione, liberatus, integram ſuam ſanitatem viſus eſt recuperaſſe. Veruntamen non eſt prætermittendum, cum ille ſibi nimium fideret, neque ſolum prætermiſiſſet ſectionem venæ & purgationem, ut neceſſarium fuerat; ſed & nullam probam vivendi rationem ſervaſſet, proximo anno febre peſtilenti correptus obiit. Unde obſervandum venit diligenter Hipp. præceptum Aphor. 12. ſectionis ſextæ, ut una hæmorrhois aperta ſervetur. Niſi, ut docet Aetius, maluerit æger, quæ a ſuppreſſione imminent pericula, victu frugali, exercitio, venæ ſectione, & purgatione cohibere.*

In ordinaria autem curatione, quæ per medicamenta fit, hepatis & lienis ratio habenda eſt, cum venæ meſaraicæ viſceribus hiſce inſerantur, præſertim ſi hæc calidiora ſint, aut debiliora. Ideoque non inutiliter epithemata atque unguenta refrigerantia & roborantia applicantur, qualia in fluxu hepatico fuerunt propoſita, & fuſius in earum partium calida intemperie & inflammatione deſcribentur. Aliquando etiam obſtructiones viſcerum & venarum meſaraicarum huic malo dant originem. Quæ omnino ſolvendæ ſunt, ut æger ab hoc affectu liberetur. Et nos aliquando fluxum hunc communem pilulis ex chalybe, in hepatis obſtructione deſcriptis, prorſus ſuſtulimus.

Toto autem curationis tempore utatur æger, pro potu ordinario, aqua ferrata, vel decocto millefolii.

Eodem tempore, præ ceteris omnibus, ſumma cura ſanguinis vitium emendandum eſt, quod primaria hujus fluxus cauſſa eſſe videatur. Ideo ſi acer & bilioſus fuerit, infuſo rhei & tamarindorum ſæpe repetito, corrigendus eſt. Si calidus & tenuis, incraſſantibus & refrigerantibus. Si aqueus, deſiccantibus. Si multus, victu tenui. Nam fruſtra de ſiſtendo fluore conſilium ſuſcipitur, niſi mali origo prius tollatur. Quod abunde obſervavit Solenander *conſ.* 22. *ſect.* 4. ſequenti hiſtoria. *Memini* (inquit) *me Annam, ex Ducibus Cliven ſium prognatam, graviſſimo hæmorrhoidum, diuturnoque fluxu, curantem, magna diligentia, ſummoque niſu, quia videbam viribus labefactatis, ſpiritibuſque diſſolutis ſummum diſcrimen imminere, profluvium obfirmaſſe. Verum, cum illa inde primo die recreata, ſequentibus mirifice gravari, & circa præcordia tumere ac inflari inciperet, revocatus ſexto die, coactus venis recluſis profluvium rurſus movi. Neque potui ſecure & tuto ſtringere prius, quam corpori, lenibus vacuationibus, hepatique neceſſario aliis alterantibus atque roborantibus proſpexiſſem.*

Curato tandem hæmorrhoidum fluxu, de præcautione cogitandum eſt, ne iterum redeat. Quod fiet victus ratione convenienti, phlebotomia bis aut ter in anno uſurpata, purgatione uſuali ex ſyrupo magiſtrali, aut alio medicamento, cum cauſtico tibiæ admoto, aliiſque hujuſmodi, quæ varianda ſunt juxta varias corporum diſpoſitiones. Præterea aquæ minerales vitriolatæ, aluminoſæ, & ferratæ erunt convenientiſſimæ. Fonſeca commendat ad præcautionem hujus affectus decoctum lentiſci, vel ejuſdem infuſionem in vino, paratam hoc modo.

℞. Raſuræ lentiſci ℥. ii. Infundantur in libris xii. vini per 24. horas in loco tepido. Deinde colentur, & de hoc vino bibat pro potu ordinario per menſem integrum. Habet enim vires ſiſtendi hæmorrhoides, tum etiam ventriculum roborandi.

CAPUT XI.

De Dolore hæmorrhoidum.

VEnæ hæmorrhoidales, in recti inteſtini extremitatem & anum deſinentes, ſæpe tumore afficiuntur, ex quo graviſſimus dolor non raro excitari ſolet.

Fit autem ille tumor ex eadem cauſſa, quæ fluxum hæmorrhoidum excitare poteſt; ſanguine videlicet quantitate, vel qualitate peccante; qui ſi viam non inveniat & venarum illarum extremitates aperire nequeat, in iiſdem congeritur, eaſque replendo tumorem efficit cum inflammatione & dolore, qui acerbitate ſua omnes intentiones curationis ad ſe trahit. Cauſſa autem præcipua, cur ſanguis ex illis vinis effluere nequeat, eſt ejuſdem craſſitiei, quippe qui melancholicus eſt: dicuntur enim vulgo hæmorrhoidales venæ, præcipue internæ, humorem melancholicum a liene excipere, & interdum expurgare.

Multæ proponuntur ab auctoribus hæmorrhoidum differentiæ, a magnitudine, numero, figura & loco deſumptæ: unde aliæ magnæ, aliæ parvæ, aliæ plures, aliæ pauciores, aliæ uvis, moris, verrucis, aut veſicis ſimiles, unde uvales, morales, verrucales, aut veſicales nominantur: aliæ denique internæ, vel externæ dici conſueverunt.

Ex his diagnoſis facile elicitur. Siquidem ex tumore, inani extremitatibus apparente, ejuſdemque magnitudine, colore, & conſiſtentia, variæ illius differentiæ cognoſcuntur. Præterea tamen ab aliis affectibus diſtinguendæ ſunt, qui ano accidere conſueverunt, quales ſunt rhagades, condylomata, thymi, fici, aliique.

Rhagades ſunt ulcera quædam in fiſſuras diducta, iis fere ſimiles, quæ in manibus & labiis a vehementi frigore excitantur. Nullam habent cum hæmorrhoidibus ſimilitudinem, ſed eas cum ſubſequentibus paucis exponimus, ut omnes affectus anum obſidentes, cum hæmorrhoidibus innoteſcant: licet illi ad morbos externos proprie referendi ſint.

Condylomata ſunt tumores quidam pelliculæ ani, quæ cum natura ſua rugoſa ſint, ſi ad eam confluentibus humoribus, ruga aliqua intumeſcat, affectio illa dicitur condyloma. Diſtinguitur ab hæmorrhoide, quoniam hæc major eſt, nigra, & rotunda, venam aliquam occupans, cum illa ſit oblonga, concolor, & venas non attingens.

Thymi ſunt tubercula carnoſa, quæ non modo in ano, ſed etiam in pudendo virili ac muliebri ſolent exoriri, verrucæ conſimilia, & florum thymi formam referentia, unde nomen ſortita ſunt. Parvi ſunt hujuſmodi tumores, calore candido, vel ſubrubro, & doloris expertes, cum hæmorrhoides ſint majores, nigriores, & utplurimum doloroſæ.

Fici ſunt etiam tubercula carnoſa, ſed magnitudine thymos ſuperantia; tum etiam livida, & doloroſa, ideo hæmorrhoidibus ſimiliora ſunt. Sed ab iis diſtinguuntur, quod carnoſa omnino ſint, hæmorrhoides vero venarum extrema dilatata, & ſanguine turgida repræſentent. Adde, quod fici plerumque ulcerentur, & malignitatem quamdam præ ſe ferant, quæ tanta interdum eſt, ut ad cancri naturam accedant.

Hujuſmodi ficis finitimæ ſunt carunculæ illæ, quæ ano ſubcreſcere ſolent, criſtarum nomine donatæ, in Italia familiares; apud nos vero infrequentes; quandoquidem ex impuro, & præpoſtero concubitu ſolent exoriri. Pullorum Gallinaceorum criſtas referunt, unde habent ſimilitudinem, diſtinctioneque ulteriori non indigent. Hoc ſaltem pro coronide dicendum, prædictos omnes affectus ano innaſcentes, ſola chirurgia ſanari, ut peculiaris eorum Therapia proponenda non ſit.

Quod ad prognoſin tumentium hæmorrhoidum ſpectat: illæ utplurimum periculoſæ non ſunt. Aliquando tamen adeo gravem inflammationem concipiunt, ut gangrennæ periculum immineat, aut ſaltem pro doloris acerbitate, ægrotantem vehementer excrucient.

Hæmorrhoides ſi ſuppurentur aut exulcerentur, fiſtulam ſæpe in ano relinquunt, eamque utplurimum incurabilem, propter partis mollitiem, & ſummam humiditatem, quæ ulceris exſiccationem difficillime patitur.

Ad hujus curationem primo ſanguis detrahendus eſt ex

venis brachii, ut fiat revulſio a parte affecta. Qua ſufficienter celebrata, derivationis gratia vena malleoli etiam aperienda eſt.

Cucurbitulis etiam idem beneficium conſequimur, admotis hypochondriis, ad revellendum; coxis vero, ad derivandum.

Purgantia potentiora in hoc affectu non conveniunt, quia humorem ad partem attrahunt, & tumorem irritant; Attamen alvus continuo emollienda eſt, quia dura excrementa, & cum aliquo conatu emiſſa, dolorem exaſperant. Ad alvi autem lenitionem infuſum caſſiæ, manè & ſero exhibitum, maxime conveniet, in hunc modum paratum.

♃. Folior. lactucæ, bugloſſi, & ſummit. malvæ, ana M. j. liquiritiæ raſ. & paſſul. mundatar. ana ℥. ß. Folior. bugloſſi, borrag. & violariæ, ana P. j. Coquantur ad ℥. viij. In Colatura infunde caſſiæ recenter extractæ ℥. j. Colentur & clarificentur, addendo poſtmodum ſyrup. violacei ℥. j. Capiat bis in die, ut dictum eſt.

Interdum etiam, ad humoris acrimoniam demulcendam, emulſiones quatuor ſeminum frigidiorum, cum prædicto decocto extractæ, exhiberi poterunt.

Interim topica varia parti admovenda ſunt, ad dolorem leniendum, inflammationem auferendam, & tumorem diſcutiendum. Oleum amygdal. dulcium recenter extractum, parti dolenti admotum, dolorem demulcet. Idque multo efficacius præſtant olea ex nucleis malorum perſicorum, vel ex ſeminibus cucurbitæ, papaveris, & hyoſcyami.

Præ ceteris autem efficaciſſimum eſt oleum buxi, eſt enim narcoticum. Et ſicuti dentium dolores quoſvis ad miraculum ſedat, ita & reliquos dolores, ac præſertim hunc hæmorrhoidalem mitigat, ſi illius gutta una ſuper hæmorrhoides apponatur cum ſtylo, goſſipio involuto; aut ſi cum oleo ſeminis lini miſceatur, ea proportione, ut prædicti olei ℥. ß. olei buxi ℈. i. recipiat.

Quercetanus valde commendat oleum nucum expreſſum in quo millepedes ſeu aſelli bullierint. In oleo communi, eoque dulci poſſunt etiam aſelli decoqui, & dolorem mirabiliter ſedant.

Oleum ovorum ſimplex, vel in mortario plumbeo agitatum, ad idem eſt efficax.

Linimenta & unguenta ad eundem uſum varia præſcribi poſſunt. Quorum alia dolorem tantum leniunt; alia tumorem etiam diſcutiunt, & exſiccant, alia ulceratis hæmorroidibus medentur. Eaque cum linteis, lana, aut goſſipio parti admovenda ſunt.

♃. Vitellum ovi num. 1. olei roſac. vel viol. quantum ſufficit. Fiat linimentum. Cui ſi unguentum populeum addatur, efficacius erit ad dolorem ſedandum: tum etiam in dolore acerbiori apii grana aliquot admiſceri poterunt. Vel

♃. Axungiæ gallinæ ℥. ß. pulpæ pomi cocti ſub cineribus ℥. j. croci orientalis ʒ. ß. unguent. popul. ʒ. ß. vitellum ovi n. j. Fiat linimentum. Vel

♃. Olei violac. ℥. ij. unguenti populei ℥. ß. Cum ovo integro fiat ungentum. Vel album ovi, cum lacte muliebri agitatum, parti admoveatur cum pannis lineis hoc liquore imbutis.

♃. Mucilag. ſem. pſyllii ℥. ij. olei violac. ℥. iij. Fiat linimentum. Vel

♃. Mucilag. ſem. pſyllii & fœnugr. extract. cum vino, ana ʒ. ij. butyri recentis ʒ. iij. ſevi hœdini ℥. j. Agitentur ſimul in Mortario plumbeo. Fiat linimentum.

Vel butyrum ſolum, in mortario plumbeo ductum ad Solem, donec nigreſcat, eſt egregium remedium.

Pomata etiam recens, parti admota, eſt valde anodyna. Vel

♃. Succi portulacæ & mellis, an. ℥. iv. Miſceantur in mortario plumbeo, ad formam linimenti. Vel

♃. Unguenti roſac. ℥. ij. mercurii crudi, ʒ. ij. Fiat linimentum. Vel

♃. Diachyli albi cum oleo chamæmel. mollificati ℥. ij. croci ℈. j. opii gr. iij. Fiat unguentum.

Horſtius plurimum commendat linimentum ex linaria herba, & floribus coctis cum adipe porcino. Cum expreſſo, & parumper refrigerato, vitellum ovi permiſcet, idque cum lana vel goſſipio dolenti parti applicat. Dicitque hoc linimentum ejuſmodi dolores ad miraculum uſque confeſtim ſiſtere, ſeque illud accepiſſe a Joanne Vulſio, celeberrimo in Haſſia Medico, qui principi ſuo Haſſiæ Landgravio, tanquam ſecretum eximium, revelare noluit, donec ipſi annuatim bovem ſaginatum promitteret.

Ad tumorem diſcutiendum ſimul & dolorem leniendum ſequentia linimenta utiliter uſurpari poterunt.

Porrorum radices, ſub prunis cum ſtupis madefactis decoctæ, & cum butyro piſtatæ, dolorem & tumorem auferunt. Idem præſtat cæpa rubra, cum pulpa lilii decocta, & cum oleo myrtino piſtata & ſubacta. Vel

♃. Ol. nucl. perſicor. & olei amygd. amarar. ana ℥. ij. ſtyracis liquidæ, bdellii, ana ʒ. ij. Omnia diſſoluta in oleo corporentur in mortario, fiat linimentum.

Balſamum ſulphuris, ex floribus ſulphuris & ſpiritu terebinthinæ paratum, præſtantiſſimum eſt ad dolorem ſedandum, & tumorem diſcutiendum: tum etiam ulcera earum partium mundificat & detergit. Idque potentius, ſi loco ſpiritus terebinthinæ, oleum hyperici & ovorum ſubſtituatur. Cum etiam in tumentibus & valde inflammatis hæmorrhoidibus, loco prædicti ſpiritus, oleum roſaceum, aut violaceum ſubrogari poterit.

Cataplaſmata etiam ad eoſdem uſus commode uſurpantur. Ex quibus vulgatiſſimum eſt, ad omnes dolores ex inflammatione demulcendos, cataplaſma de mica panis compoſitum ex medula panis albi in lacte decocti, addendo oleum roſaceum, & vitellos ovorum.

Aquapendens commendat cataplaſma ex plantagine, parietaria, & malva, in aqua coctis, & cum oleo roſaceo decoctis & ſubactis; cui interdum, cum magis exſiccare eſt animus, farinam hordei & milii admiſcet. Si vero dolor urgeat lac omne adjicitur. Idem etiam laudat cataplaſma ex radicibus porrorum, in oleo communi, aut myrtino coctis; tum etiam ex ſcrophularia in aqua decocta.

Folia ſambuci viridis coquantur ad putrilaginem in aqua communi. Poſtea extendantur ſuper pannum, magnitudine volæ manus. Applicentur calide, ægro prono exiſtente, prius tamen parte affecta oleo communi illita. Renovetur ſæpe applicatio, & continuetur per multas horas. Ante applicationem foveatur pars decocto eorundem foliorum.

Eadem folia ſambuci contuſa, & frigide admota, tertia applicatione dolorem ſedant.

Portulaca etiam contuſa, & admota, dolorem ſedat, tumorem imminuit, ulcera conſolidat, & excreſcentias carnis abſumit.

Cœpa alba ſub cineribus cocta, & cum butyro recenti ſubacta inſtar cataplaſmatis, dolorem ſedat, & tumorem diſcutit.

Fotus admoventur eidem parti, ad dolorem ſedandum, ex decocto tapſi barbati, malvæ, biſmalvæ, parietariæ, ſeminis lini, fœnugræc. althææ, flor. chamœm. & anethi, in lacte parato. Vel lactis defectu, idem decoctum parari poteſt in dydrelæo, vel juſculo inteſtinorum vervecis.

Inſeſſus ex eodem decocto, aucta quantitate ſimplicium parari poteſt.

Aqua frigida ſola pro fotu utiliſſima. Inſeſſus in eadem præſtans, hyeme ſit tepida.

Fotus etiam utiliſſimus fit ex aqua roſarum, in qua ſal ſaturni diſſolutum fuerit; præſertim, ſi pars admodum inflammata fuerit.

Ad tumorem diſcutiendum convenit fotus ex alumine, in vino rubro decocto.

Polypodium quercinum & hypericum coquatur in æquis partibus aquæ & vini, prono corpore decocto inſtilletur in hæmorrhoides, guttatim ex ſpongia expreſſa. Hæmorrhoides ſenſibiliter detumeſcunt.

Ad idem conferunt aquæ thermales, pro fotu cum ſpongiis admotæ, vel inſeſſus in iiſdem calidiuſcule.

Aquapendens admovet ſpongiam ex aqua calcis expreſſam, & ſupra partem alligat.

Suffitus ex decocto ſupra dicto, dum fervet, exceptus, vel ex paucioribus, aut ſolo tapſo barbato, in lacte cocto, cum tritico ſecalino, dolorem quoque compeſcit. Vel

♃. Sempervivi maj. M. ij. Decoquantur in vino albo, & fumum excipiat æger in ſella perforata.

Ad hæmorrhoides abſumendas & exſiccandas conveniet ſuffumigium ex pulveribus lodii, tapſi barbati, ſcrofulariæ, ſuper prunas conjectis. At efficacius fiet ſuffumigium, ſi ſulphur ſimul uratur. Immo vero ex ſulphure ſolo ſuffumigium paratur, & per tubulum exceptum hæmorrhoides cæcas & latentes potenter exſiccat. Suffitus ex lapide pyrite, in aceto extincto optimus ad hæmorrhoides abſumendas.

Ad eaſdem hæmorrhoides cæcas & latentes mirum in modum confert injectio ſequens, frequenter uſurpata.

♃. Succi plantaginis & olei violac. ana ℥. iv. balſami naturalis ℥. ß. Miſce, fiat injectio in anum.

Amatus Luſitanus *curatione 91. centur. 2.* ſuppoſitorium ſequens hiſce verbis prædicant: *Romana, quæ ad pontem ſancti Angeli habitat, cum uteri procidentiam pateretur, de dolore hæmorrhoidum quærebatur. At cum illi multa & ſelecta medicamenta admota eſſent, quibus non juvabatur, ad balanum ex ſevo hircino cum opio confectum confugimus quo dolor evanuit, nec poſtea rediit. At poſtea calidis roborantibus locum, prout poſt admota ſtupefacientia fieri ſolet, fovimus.*

Idem Amatus *curatione 6. centur. 3.* ſequens topicum commendat his verbis: *Reverendiſſimus ille, qui ab hæmorrhoidum dolore graviter cruciabatur, poſt varia & multa a Medicis tentata præſidia, hoc remedio a nobis præſentato uſus fuit, & brevi ab illo infeſtiſſimo dolore liber evaſit. Habet autem remedium ſic:*

♃. *Arantium pomum, & id cultro excava, in quo oleum roſaceum, & pſeudonardi, lavendulæ dictæ, ſemina infunde; & ad cineres calidos admove, & calidum applica, & ſæpe innova, eſt enim mirum.*

In communi uſu eſt pulmo hœdinus, ex animali adhuc calens parti appoſitus; vel illius laminæ, inter duas patinas caleſactæ, cum tantillo aquæ etiam admoventur. Sic enim dolor admodum demulcetur.

Ad hæmorrhoides ulceratas conveniunt tum balſamus ſulphuris prædictus, tum unguenta ſequentia,

♃. Olei

℞. Olei ovor. recentis ℥. ij. Agitentur in mortario plumbeo, & applicentur.

℞. Ol. roſar. Unc. iv. ceruſſæ Unc. j. lythargiri Unc. ſem. ceræ novæ Drach. vj. opii, gr. iv. Fiat unguentum. Vel

℞. Thuris, myrrhæ, croci ana ʒ. j. opii, gr. ij. vitellum ovi num. j. olei roſac. & mucilag. ſemin. pſyllii, ana q. ſ. Fiat unguentum.

Si non facile reſolvi poſſint, poſt convenientes revulſiones aperiendæ ſunt, confricando panno aſperiori madefacto in ſucco ceparum, in quo diſſoluta fuerit aloes Drach. j. Eſt ſecretum Hartmanni. Promptius tamen & cum minore dolore ſcalpello, aut hirudinibus admotis aperiuntur.

Per os etiam aſſumuntur ſpecifica nonnulla, ad dolorem ſedandum, & hæmorrhoides abſumendas idonea; quorum præcipua hæc ſunt.

Decoctum millefolii in potu ordinario per triduum exhibitum, hæmorrhoidum dolorem feliciter ſolet diſcutere.

Semen trifolii hæmorrhoidalis ad ʒ. j. cum vitello ovi, per plures dies exhibitum, ad diem eſt efficax.

Tapſi barbati pulvis exhibitus cum lacte, vel alio modo, valde probatur ad hæmorrhoides tumentes abſumendas. Pulvis millefolii & tormentillæ idem præſtare.

Succus tapſi barbati per ſe, vel cum ſaccharo roſaceo, aut penidiato mixtus, vel cum ſaccharo in ſyrupum redactus, ad idem utilis eſt.

Denique pilulæ de bdellio, frequenter uſurpatæ, tumentes hæmorrhoidas abſumunt, earumque cauſſam inſenſibiliter detrahunt.

In iis, qui huic affectui valde obnoxii ſunt, cauſticum tibiæ utiliſſime admovetur.

****

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER UNDECIMUS.

DE AFFECTIBUS HEPATIS.

PRÆFATIO.

Hepar, quemadmodum aliæ partes, omnibus morborum generibus obnoxium eſt. Quatenus enim ex partibus ſimilaribus componitur, varias patitur intemperies: quatenus vero eſt pars organica, tumoribus, & obſtructionibus afficitur: ac denique ſolutione continui, vulneribus puta, & ulceribus tentari ſolet. Et quamvis hydrops totum abdomen occupet, ut in aſcite, & tympanite, vel etiam corpus, ut in anaſarca: prima tamen illius radix utplurimum a vitio hepatis dependet. Nos hic affectus præcipuos, & qui frequentius in Praxi Medica occurrunt, exponere aggredimur, eoſque ſex capitibus comprehendimus: quorum primum eſt de calida hepatis temperie. Secundum, de hepatis inflammatione, abſceſſu, & ulcere. Tertium, de obſtructione. Quartum, de ictero. Quintum, de ſcirrho. Sextum, de hydrope.

CAPUT PRIMUM.

De Calida Hepatis intemperie.

Calida hepatis intemperies in quamplurimis hominibus accuſatur, eaque fere congenita, & a primis generationis principiis oriunda. Quæ cum in latitudine ſanitatis poſita ſit, de ea hic non agimus: ſed tantum de præternaturali & morboſa, quæ hepatis actiones manifeſte lædit.

Illa autem intemperies vel ſimplex, vel compoſita eſſe poteſt; vel ſine materia, vel cum materia conjuncta. Ut plurimum tamen conjunctam habet materiam, quandoquidem calida hepatis intemperies calidos ac bilioſos humores producere conſuevit.

Cauſſæ hujus intemperiei ſunt calidior aer, exercitationes immodicæ, vigiliæ immoderatæ, ira frequens, & alia animi pathemata graviora, & præſertim alimenta vel medicamenta calidiora frequenter aſſumpta, vel aromatis condita, & vinum meracum ac potens largius epotum. His accedit partium vicinarum caliditas, ſicut in febribus vehementioribus a calore cordis & ipſum hepar incaleſcit.

Signa diagnoſtica calidioris hepatis intemperiei ſunt, cibi faſtidium, & præcipue carnis, ſitis, alvus aſtricta, calor vehemens in toto corpore, præcipue in volis manuum ac pedum: macies totius corporis; ægri a calidis læduntur, juvantur a frigidis, & ſi præterea calidiores humores exſuperent, bilis per vomitum, aut ſeceſſum interdum excernitur, oris amaror adeſt, & plerumque febris.

Quod ad prognoſin attinet: Calida hepatis intemperies non valde pericuIoſa eſt, cum hepatis conſtitutioni non ita adverſetur: ſed multorum morborum, non ſolum propriorum, verum etiam aliarum partium cauſſa eſſe ſolet. Difficilis etiam eſt curationis, præſertim ſi ventriculus frigidus ſit, ut plerumque contingit. Illa enim, quæ ad hepar refrigerandum exhibentur, ventriculo nocent, & illius intemperiem intendunt.

Curatio omnino conſiſtit in correctione illius intemperiei, per refrigerantia remedia, & bilioſi humoris, qui ab ea producitur, eamque viciſſim fovet, aliorumque morborum cauſſa exiſtit, evacuatione.

Ac primum venæ ſectio hepar maxime refrigerat, bilioſi ſanguinis portionem educit, & obſtructiones a bile ſolvit. Mittendus igitur ſanguis eſt e baſilica dextra, quantitate plenitudini ac virium robori reſpondente, vel una vice, vel per intervalla, pro affectus magnitudine & duratione; idque præmiſſo clyſtere, vel medicamento primas vias expurgante.

Deinde bilis, quæ in hoc intemperamento continuo luxuriat, educenda eſt cholagogo medicamento benigniori, per intervalla repetito; aut apozemate in plures doſes exhibito, aut ſyrupo magiſtrali, aut etiam ſyrupo de cichorio compoſito quadruplicato rheo, qui convenientiſſimus eſt. Siquidem innoxie bilioſos humores expurgat, jecur refrigerat & corroborat, ejuſque obſtructiones aperit.

Dictorum remediorum formulæ tales eſſe poterunt.

℞. Sennæ mundat. & tamarindor. ana ℥. ſem. ſemin. aniſi Drach. i. fol. cichorii, & acetoſæ, an. M. i. liquirit. raſ. Drach. iii. flor. quatuor cordial. ana P. ſem. Coquantur in aquæ q. ſ. ad Unc. iii. In colatura diſſolve rhab. in aqua cichorii cum ſpica infuſi Drach. i. ſem. Cathol. dupl. Drach. iii. ſyrup. roſ. Unc. i. Fiat potio, detur mane cum regimine.

Pro delicatioribus fiunt potiones clarificatæ, a recentioribus inventæ, quæ julepi formam referunt, ac guſtui parum ingratæ. In iiſque dupla purgantium quantitas præſcribitur, eo quod de eorum vi clarificatione plurimum amittatur, ita ut robuſtiora corpora nunquam ſufficienter evacuent, in hac potiſſimum regione, quæ propter intemperiem ſiccam, humores minus fluidos minuſque purgantibus obſequentes efficit. At vero Lutetiæ, in aliiſque regionibus multo humidioribus, hujuſmodi medicamenta felicius operantur. Harum igitur potionum clarificatarum ſequens eſto exemplum.

℞. Sennæ mundat. Unc. i. ſem. aniſi ʒ. i. fol. cichorii, & capill. ven. ana M. i. liquirit. raſæ Unc. ß. Coquantur in aq. q. ſ. ad ℥. x. In colat. infunde rhab. elect. Drach. ii. caſſiæ recenter extractæ, & cathol. dupl. ana Unc. i. tamarindorum contuſor. Unc. ſem. coriandri Drach. i. ſyrup. roſacei Unc. i. Colentur & clarificentur, ut artis eſt, & fiat potio.

Apozema bilem evacuans ita componi poterit.

℞. Rad. acetoſæ, gramin. cichorii, & oxylapathi, ana, ℥. i. fol. endiviæ, cichorii, dentis leonis, & capillor. ven. ana M. i. ſem. iv. frig. maj. ana Drach. iii. liquiritiæ raſæ Unc. i. flor. cichorii, bugloſſi, & violar. ana P. i. ſennæ mund. ℥. ii. tamarind. Unc. i. macis & caryophyll. ana Drach. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat. diſſolve expreſſionem Unc. ſem. rhad. in prædicto decocto: cum cinnamomo infuſi ſyrup. de cichorio compoſiti, & roſati ſolutivi, ana Unc. ii. Fiat apozema clarificatum, & aromat. Drach. ii. ſantali citrini, pro iv. doſibus matutinis.

Syrupus magiſtralis componi poteſt ex materia prædicti apozematis, triplicata doſi purgantium, & addita ſacchari quantitate decocto æquali.

Uſitatiſſimus apud nos eſt ſyrupus ex ſuccis, ſummæ efficaciæ ad chronicos omnes morbos, quia a calida hepatis intemperie, & bilis flavæ, aut exuſtæ proventu oriuntur, & in ſequentem modum præparatur.

℞. Succor. recenter expreſſorum, & per reſidentiam depuratorum ex foliis endiviæ, cichorii acetoſæ, fumariæ, borrag. & bugloſſi ℔. iii. ſucci pomor. redolentium recenter expreſſi & depurati ℔. ii. polypod. querc. recentis ℔. ß. ſennæ mundat. Unc. viii. epithymi Unc. iii. agarici recenter trochiſcat. Unc. ß. macis & caryoph. ana Drach. ß. Infundantur, & decoquantur, ut artis eſt, donec

donec colaturæ ℔. i. ß. ſuperſit. In aqua diſſolve rhab. elect. in prædictis ſuccis cum ſpica infuſi & expreſſi, Unc. i. ſacchari albi ℔. i. ß. Fiat ſyrupus perfecte coctus, clarificatus, & aromat. Drach. ii. pulv. electuarii triaſantali, qui ſervetur in vaſe vitreo. Doſis Unc. ii. vel iii. bis aut ter in menſe cum juſculo pulli, foliis endiviæ, cichorii, & acetoſæ alterato, vel cum ſero lactis.

Ad hepatis refrigerium ſequentia utiliſſima ſunt. Ac primum pro potu ordinario uſurpatur vel ptiſana vulgaris, ex hordeo & liquiritia confecta; vel addita graminis aut acetoſæ radice. Vel hujuſmodi decocta permiſcentur ſyrupo de limonibus, aut capill. ven. Vel iis, qui palato ſunt delicatiori, ſimplex aqua fontana, prædictis ſyrupis permixta exhibetur. Quod ſi potentius refrigerandum ſit, addi poſſunt ſpiritus ſulphuris aut vitrioli q. ſ. ad gratam aciditatem. Et in vehementiori æſtu additur etiam ſalis prunellæ Drach. i. Fit etiam ad ſitim potus guſtui gratiſſimus ex conſerva roſar. cum aqua fontis permixta & colata. Cui adduntur ſpiritus ſulphuris aut vitrioli guttæ aliquot: iiſque gratam aciditatem & colorem rubeum, vino perſimilem, acquirit. Huic ſubſtitui poterit tinctura roſarum, in hunc modum compoſita.

℞. Roſar. rubrar. ſiccar. Unc. i. aquæ tepidæ ℔. iii. ſpiritus ſulphuris, aut vitriol. Drach. i. ß. Infundantur per iii. aut iv. horas. Colaturæ adde ſacchari albi quartaria iii. Servetur ad uſum.

Ad eoſdem uſus refertur julepus Alexandrinus, qui vulgo ſic parari ſolet.

℞. Aquæ fontis ℔. i. aquæ roſar. ſucci limonum, & ſacchari albi, ana Unc. iv. Coquantur lento igne, dum deſpumaverint.

Poſteriora duo remedia duobus modis ſolent uſurpari; vel pro potu ordinario, vel in forma julepi bis, aut ter in die ſumendi.

Varii etiam julepi hepar refrigerantes, præſcribi ſolent, quorum ſequentes formulæ exempli loco eſſe poterunt.

℞. Radicis acetoſæ, cichorii, graminis, lapathi acuti ana ℥. i. fol. endiviæ cichorii, acetoſæ, capill. ven. ana M. i. flor. cichorii, bugloſſi & borrag. ana P. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura diſſolve ſyrupi de limonibus Unc. iii. Fiat julepus clarus pro iii. doſibus, bis in die ſumendis. Si magis refrigerare ſtudeas, adde ſingulis doſibus ſpiritus ſulphur. aut vitrioli q. ſ. ad gratam aciditatem. Poteſt enim miſceri ſalis prunellæ Drach. i. ad majus refrigerium.

In herbarum penuria componantur julepi ex aquis ſtillatitiis. V. g.

℞. Aquarum endiviæ, acetoſæ & cichorii, ana Unc. ii. ſyrup. de limon. & granatorum, ana Unc. i. ſem. Fiat Julep. pro iii. doſibus.

Poſſunt etiam parari julepi ex ſuccis efficaciſſimi, & guſtui gratiſſimi; quorum hoc, omnium loco, eſto exemplum.

℞. Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per reſidentiam depurati Unc. iv. ſucci limon. Unc. iii. aquæ roſaceæ Unc. ii. ſucci malor. granat. Unc. ſacch. albiſſ. ℔. ſem. Fiat julep. pro iii. doſibus.

Juleporum loco juſcula medicata delicatioribus exhibentur, ex herbis prædictis cum pullo gallinaceo parata. Quibus ad majus refrigerium ſalis prunellæ ℥. i. addi poteſt, vel acidula redduntur guttis aliquot ſpiritus vitrioli.

Sanguis cichorii & chamædryos, ad ſanguinem depurandum, obſtructiones reſerendas, & hepar refrigerandum utiliſſimus eſt, in ſyrupum redactus in hunc modum.

℞. Aquæ cichorii in B. M. paratæ q. v. folio cichorii, partes duas, chamædrii partem unam. Macerentur ſimul, & digerantur per triduum in B. M. poſtea exprimantur: liquori adde nova folia cichorii, & chamædryos; digerantur iterum per triduum, deinde exprimantur, & infuſiones illæ octies, vel decies repetantur. Liquor evadet rubeus inſtar ſanguinis, cui adde ſacchari parem liquori quantitatem, & fiat ſyrupus.

Præterea opiatæ & tabellæ, hepar refrigerantes & roborantes, ita componi poterunt.

℞. Conſervæ flor. cichorii, violarum, nymphææ, & bugloſſ. an. Unc. i. pulv. elect. triaſant. Drach. i. ſem. Cum ſyrup. de limon. fiat opiata, qua utatur æger frequenter.

℞. Tabellarum triaſantali duplicato rheo Unc. iv. capiat tabellam unam pond. Drach. ii. ſingulis diebus, mane, duabus horis ante paſtum.

Conſerva ex fructu cynorrhodi, ſeu roſæ caninæ, optime mundato, & cocto cum ſaccharo, ad formam cydoniati, hepar potentiſſime refrigerat, ſi ea utatur æger loco opiatæ prædictæ.

Tinctura corallorum, cum ſucco limonum parata, hepar refrigerat & corroborat, ſi ejus cochlearia duo ſingulis diebus exhibeantur, aut ſaltem bis in hebdomada.

Balneum aquæ tepidæ, frequenter uſurpatum, totum corpus refrigerat & humectat multo potentius, & utilius quovis alio remedio, in emaciatis præſertim corporibus.

Serum lactis ad idem eſt efficax, ſi ad 15. dies, aut plures uſurpetur. Elicitur autem commode per lactis ebullitionem, affundendo parum aceti vel ſucci limonum, & poſtea colando. Amatus Luſitanus ipſum præparat in hunc modum.

℞. Seri lactis ℔. i. ſyrupi acetoſi valde acidi Unc. iii. Miſce, & facta una ebullitione, capiat more aquar. mineralium, ſcilicet per duas aut tres vices, poſtea deambulando. Antiqui eo utebantur ad heminas, hoc eſt ℔. v. Quercetanus vero in hunc modum præparat.

℞. Seri lactis ℔. ii. ſucci limon. ℥. ii. ſucci promor. redolent. recenter extracti Unc. iii. Omnia ſimul cum albumine ovi prius agitata ad ignem clarificentur addendo parum ſacchari. De colatura cape Unc. vi. vel viii. continuando per 15. aut 20. dies.

At ſi emaciatum & conſumptum fuerit corpus, lac integrum, & præſertim aſininum, in plures dies exhiberi poterit.

Decoctum chinæ, cum ſucco limonum paratum, huic etiam uſui confert: præſertim ſi obſtructiones adfuerint. Cujus compoſitio talis eſſe poterit.

℞. Rad. chinæ tenuiter inciſæ Unc. i. aquæ fontis ℔. vi. ſucci limon. Unc. iii. Macerentur per 24. horas, deinde coquantur ad 3. partis conſumptionem: poſtea colentur per manicam Hippocratis. Capiat Unc. v. mane & veſperi, vinumque eo diluatur.

Denique aquæ minerales vitriolatæ, utpote aperiendi & refrigerandi vi præditæ, quales ſunt noſtræ Meynenſes, erunt utiliſſimæ.

Perſeverante affectu, hæmorrhoides per hirudines aperiantur, ſemel aut bis in menſe.

Ac tandem exterius regioni hepatis epithemata & unguenta refrigerantia admoveantur. Epithemata fiunt ex aquis acetoſæ, cichorii, roſar. plantag. aceto, & caphura; quibus ad robur partis additur pulvis trium ſantalorum. Unguenta vero ſunt, roſaceum, refrigerans Galeni, & ceratum ſantalinum.

CAPUT II.

De Hepatis inflammatione, Abſceſſu, & Ulcere.

HEpatis inflammatio eſt tumor calidus, ex ſanguine extravaſato, & in illius ſubſtantiam effuſo, oriundus.

Prout autem ſanguis vel purus eſt ac ſincerus, vel aliis humoribus permixtus, ſic varias tumoris differentias producit. Si enim a ſanguine puro, plegmonem exquiſitam parit. Si vero ab eodem cum bile, pituita, aut melancholia permixto generetur, plegmonem eryſipelatoſam, œdematoſam, aut ſcirrhoſam generat. Et vice verſa, ſi prædicti humores ſanguini prædominentur, eryſipelas plegmonoſum, œdema, aut ſcirrhum pariter plegmonoſum efficit.

Eſt & alia differentia ratione loci, in quo fit inflammatio, prout illa vel partem gibbam hepatis occupat, vel cavam. Quod tamen ita accipiendum eſt, docente Galeno 4. *de loc. aff. cap.* 7. ut in neutra hepatis parte, exquiſite diſtincta, inflammatio poſſit conſiſtere, ut altera integra, & omnis mali immunis conſervetur: quia viſceris caro continua eſt in omnibus ſuis partibus, ideo una patiente, altera etiam quodammodo afficitur.

Præterea animadverſione dignum eſt, quod docuit Galenus 13. *meth. cap.* 14. Cava hepatis parte laborante, inflammationem neceſſario venis meſenterii communicari, quæ ex vena porta oriuntur. Et docet experientia, in iis qui ex tali inflammatione perierunt, abſceſſum non ſolum in hepate, ſed etiam in meſenterio repertum eſſe.

Notandum etiam eſt ex Hipp. *Aphor.* 45. *ſect.* 7. inflammationem aliquando ſolam membranam, hepar veſtientem occupare: aliquando vero ipſam hepatis ſubſtantiam, & proprium parenchyma. *Quorum*, inquit, *hepar ſuppuratum aduritur, ſi pus purum fluxerit, & album, evadunt, in tunica enim his pus continetur. Si vero qualis amurca fluat, pereunt.* Galeno *in comment.* ſic loquitur: *Quibus in tunica eſt pus, nihil patiente ſubſtantia hepatis, ſalvantur omnes: quibus vero uſque ad carnem hepatis corruptio pertingit, non abſque ratione moriuntur.*

Cauſſæ hujus affectus immediatæ ſunt ſanguinis quantitas nimia, vel ejuſdem effervefcentia, tenuitas & acrimonia, commotio & exagitatio in venis, in quibus propter dictas cauſſas facile extravaſatur, & in partes magis diſpoſitas effunditur. Hepar autem magis diſpoſitum redditur ad ſanguinem influentem recipiendum, ſi calidius ſit, vel dolore aliquo tentetur; calor enim & dolor attrahunt; vel denique, ſi nativa quadam, aut aſcititia imbecillitate laboret; quia omnes partes humore aliquo gravatæ, ad debiliores ſeſe exonerant. Ad harum etiam cauſſarum numerum referri debet hepatis obſtructio, quæ facit, ut humores craſſi retineantur, putreſcant, & dolore præternaturali inflammentur.

Cauſſæ vero externæ plurimæ eſſe poſſunt: ut nimia

corpo-

corporis calefactio, ex immodico motu, Sole, vel igne acquiſita: cibi calefacientes, acres, vel aromatibus conditi: vini generoſi potus immodicus, effrænata venus, excandeſcentia, percuſſio, caſus circa hepatis regionem. Idem præſtant medicamenta calefacientia, regioni hepatis præpoſtere admota: ſicut refert Fabricius Hildanus, cuidam intemperie frigida ventriculi laboranti, emplaſtra & unguenta calida ex pipere, cardamomo, oleo garyophyllorum, & ſimilibus admota fuiſſe, atque inde inflammationem hepatis excitatam. Hepar enim ventriculum contegit, ut medicamenta ventriculo admota ipſum primo afficiant.

Idem præſtare poſſunt cucurbitulæ regioni hepatis admotæ. Cujus etiam rei exemplum affert idem Fabricius Hildanus, de quodam hæmorrhagia narium laborante, cui cum magnæ cucurbitulæ ad hepatis regionem admotæ fuiſſent, ſanguis quidem ſubſtitit; ſed hepatis inflammatio ſequuta eſt.

Signa diagnoſtica hujus affectus plurima proponuntur a Galeno aliiſque auctoribus, quæ hic ſigillatim exponenda ſunt; quandoquidem ſæpe in recta illius diagnoſi errare Medicos contingit.

Primum ſignum eſt Gravitas in dextro hypochondrio, quæ a repletione & diſtenſione hepatis contingit, quandoquidem viſcus ſuapte natura amplum, & valde compactum, ſi humore multo repleatur, ſummam gravitatem nanciſcitur, quæ ab ægrotante præcipue percipitur, dum ſeſe ab uno latere in aliud convertit.

Secundum ſignum eſt dolor, qui alias in uno, alias in duobus & tribus locis percipitur. In ipſa hepatis regione dolor percipitur gravativus. Aliquando etiam in nothis coſtis, iſque tenſivus, quando inflammatio ligamentis hepatis ſuſpenſoriis communicatur, quæ coſtis nothis connectuntur. Aliquando etiam dolor communicatur jugulo per continuationem membranarum, quæ communionem habent cum membrana hepar veſtiente.

Tertium ſignum eſt febris, quæ noctu utplurimum exacerbatur, & magis vel minus acuta eſt pro ratione humoris peccantis: in bilioſa enim inflammatione ardentiſſima eſt, in pituitoſa mitis, & in ſanguinea medio modo ſe habet.

Quartum ſignum eſt difficultas ſpirandi, propterea quod hepar diaphragmati contiguum eſt, eique alligatur; atque adeo gravitate ſua illud deorſum trahit, tum magnitudine & intumeſcentia illud etiam comprimit; ita ut utroque modo liberum ejus motum impediat.

Prædicta ſigna univoca ſunt, & pathognomonica. Multa vero alia dantur æquivoca, & ad certam diagnoſin ſtabiliendam non parum conferentia, qualia ſunt tuſſis ſicca, & moleſta: pulſus durus, inæqualis, & quodammodo ferratilis: color linguæ primum ruber, deinde niger: cibi faſtidium vehemens: ſitis inexplebilis: vomitus bilioſi, & interdum pituitoſi: color totius corporis pallidus, ad ictericum vergens: urina rubra, flammea, & acris: decubitus ſupinus facilis, difficilior ſupra latera, quia in dextro decubitu hepar premitur a ventriculo; in ſiniſtro tenditur & ſuſpenditur: alvus adſtricta, a calore omnem humiditatem chyloſæ materiæ abſumente: interdum tamen liquida eſt, ſi nimirum inflammationi ſumma hepatis imbecillitas conjungatur; tunc enim liquida excrementa dejiciuntur, & loturæ carnium interdum ſimilia.

Signa differentiarum ita inſtituenda ſunt: ſi gibba, vel convexa hepatis pars afficiatur, tumor adeſt in dextro hypochondrio tactui conſpicuus, & figuram hepatis, inſtar ſemilunæ referens: dolor inter reſpirandum major, & uſque ad dexteram juguli partem protenſus, ut detrahi videatur: tuſſis & reſpiratio crebrior, & gravitas major.

Si vero cava hepatis pars laboret, tumor ad tactum non eſt adeo conſpicuus. Attamen quia, ut antea diximus, una pars hepatis inflammari non poteſt, quin alia etiam aliquid patiatur, dolor aliquis in viſcere tangendo & comprimendo percipitur: deinde quia hæc pars ventriculo incubat, majus adeſt cibi faſtidium, major vomitus, ſitis, & ventris laxitas, ex corruptis alimentis in ventriculo propter viciniam graviter affecto.

Signa cauſſarum in hunc modum ſe habent. Si inflammatio a puro ſanguine oriatur, rubor adeſt faciei interdum purus, interdum vero ſubfuſcus: pulſus magnus, mollis, & undoſus, urina rubea & craſſa; corporis habitus carnoſus, dulcedo quædam in ore; ætas juvenilis; victus præcedens plenus, & liberalis.

Si vero bilis prædominetur, color eſt citrinus in facie, pulſus velox, durus, & inæqualis: urina tenuis, intenſe citrina, & interdum flammea: habitus macilentus & extenuatus, oculi concavi: oris amaror: vomitus bilioſi: præceſſerunt cauſſæ bilem multiplicantes.

Quia vero inflammatio muſculorum abdominis cum hepatis inflammatione magnam habet ſimilitudinem, ideo hæc ab illa propriis ſignis diſtinguenda eſt.

In muſculorum abdominis inflammatione cutis circumtenſa eſt, ut ſi quis digitis apprehenſam attrahere velit, ea minime ſequatur. Rectorum muſculorum tumores oblongi, & per totum ventrem extenſi, umbilicum comprehendunt. Sic etiam aliorum muſculorum inflammatio, eorum figuram quodammodo repræſentat. Contra vero hepatis inflammatio partis laborantis figuram & circumſcriptionem præ ſe fert: tum ſi muſculi manibus tractentur, tactui cedere videntur, & tumor profundior apparet. Præterea totius corporis color eſt magni momenti ad hoſce affectus diſtinguendos: ſiquidem in muſculorum inflammatione vividus permanet, & fere in naturali ſtatu conſtitutus: at in hepatis inflammatione pallidus & citrinus apparet, ad ictericum vergens. Hujus rei inſigne exemplum habetur apud Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 7. de quodam Steſiano, qui cum ab aliis Medicis judicatus fuiſſet abſceſſum habere in hepate: Galenus vocatus, ex ſola faciei inſpectione ſtatim pronunciavit, non eſſe abſceſſum in hepate, & ventre poſtmodum explorato, in muſculis abdominis latere comperuit. Hoc autem ita judicavit, quod æger non haberet faciem ita immutatam, ut in hepatis inflammatione vel abſceſſu eſſe debuiſſet. Simile exemplum habetur apud Valeriolam *lib.* 4. *obſervationum cap.* 5. de quadam muliere quæ ab alio Medico judicata fuerat habere tumorem phlegmonoſum in hepate. At ille. *Quum vero*, inquit, *ægra me ad curam adhibuiſſet, non pati illam ſecundum hepar phlegmonoſum tumorem judicavi; ſed in muſculis ſupra poſitis*. Et paulo poſt: *Ut primum ad hanc vocatus, locum tango, invenio in hypochondrio dextro tumorem oblongum, qui ſe ad umbilicum proferebat: tumor porro ſeſe mox tactui offerebat: color in facie rubicundus, vividus, roſeus ex rubeo & albo mixtus, per omnem morbi decurſum in eodem ſtatu permanens, urina optima conſiſtentiæ, coloris, atque contentorum apparebant. Ex quibus omnibus deprehendi non jecur in hac, ſed ſolum muſculos abdominis ſupra poſitos morbo teneri. Ubi namque hepar afficitur, vivum in facie colorem apparere neceſſario oportet.* Ex colore namque plurimos, ſecundum hepar laborantes, deprehendiſſe Galenum, ipſemet teſtis eſt *lib.* 5. *de loc. aff. c.* 7. hepaticorum enim color ad citrinitatem & albedinem, cum fuſco quodam virore plerumque inclinat.

Præterea pleuritidem ab hepatis inflammatione diſtinguere ſatis operoſum eſt: quemadmodum apud Galen. 5. *de loc. aff. cap.* 7. videre eſt in hiſtoria Siculi Medici, qui in ſeipſo deceptus eſt, ſe pleuritide laborare arbitratus ex eo, quod illi adeſſet febris, reſpiratio parva & frequens, tuſſis exigua, & dolor inferiores coſtas attingens. Galenus tamen eum hepatide tentari cognovit ex alvi dejectionibus, quæ loturæ carnium erant conſimiles. Tales enim dejectiones fluxum hepaticum conſtituunt, & hepar maxime laborare oſtendunt. Verum illud ſignum facere perpetuo non poteſt ad diſtinguendam pleuritidem ab hepatis inflammatione: ſiquidem, docente Galeno, *loc. citat.* dejectiones hujuſmodi liquidæ & cruentæ accidunt tantum in hepatis inflammatione, quando cum ea ſumma debilitas conjuncta eſt; alioqui unum ex ſignis hepatis inflammationis, ab eodem Galeno propoſitum, eſt alvus adſtricta. Ideo deficiente illa hepatis imbecillitate, quærenda ſunt alia ſigna, quibus pleuritidem ab hepatis inflammatione diſtinguere poſſimus. Si itaque inflammatio pleuram verſus dextrum hypochondrium occupet, dolor erit vehementior & punctorius, difficultas ſpirandi major, nulla erit coloris faciei mutatio, tuſſis vehementior ac moleſtior eſt, non plane ſicca; ſed plerumque, ſaltem procedente malo, cruento ſputo, aut aliquantulum ſaltem colorato conjuncta; ac denique pulſus durus eſt ac ſerratinus. In hepatis autem inflammatione dolor mitior eſt, cum gravitatis ſenſu conjunctus, color corporis ad flavum accedit, tuſſicula adeſt arida, dilucida habens intervalla: pulſus minus durus: tumor denique aliquis in dextro hypochondrio apparet.

Denique, ſi inflammatio ſit in meſenterio, tumor infra regionem hepatis apparebit: coloris mutatio in facie nulla erit; alvi dejectiones erunt liquidæ, in quibus primo tenuis & cruda quædam ſanies conſpicitur: poſtea materia quædam concocta puris ſpeciem referens, præſertim ubi ſanationis ſpes eſt.

Prognoſis hujus affectus ita inſtituenda eſt.

Omnis hepatis inflammatio periculoſiſſima eſt, plerumque lethalis, ſi non cito jugulat, in hydropem, aut atrophiam terminatur. Unica autem ſalutis ſpes in virium robore conſiſtit, ex Gal. 10. *meth. cap.* 5.

Inflammatio gibbam hepatis partem occupans, periculoſior eſt ea, quæ cavam obſidet, propter majorem viciniam cordis, ſepti tranſverſi, & venæ cavæ.

A bilioſo ſucco inflammatio proveniens periculoſior eſt ea, quæ a puro ſanguine fit; quia febris intenſior, & reliqua ſymptomata graviora.

In hepatis inflammatione ſingultus, malum, ex Hippoc. *Aphor.* 17. *ſect.* 7. Indicat enim augmentum inflammationis, ejuſque malignitatem, quæ ventriculum per conſenſum vehementer afficiat.

Alvi fluxus, hepatis inflammationi conjunctus, lethalis eſt, niſi materia, quæ excernitur, concocta appareat, & fluxus ille critice auferatur.

Si inflammatio hepatis per reſolutionem diſcuti non valeat, quod rariſſime contingit, in abſceſſum degenerat, ſi facultas valida ſit; alioquin in gangrænam & ſphacelum convertitur. Et ſuppuratio ut plurimum intra viginti dies contingit. Et ille abſceſſus etiam periculoſiſſimus eſt, ab eoque pauci evadunt. Si tamen exiguus ſit, particulam tantum hepatis exiguam occupans, & pus album ac æquale per alvum vel urinas effluat, liberantur. Sic etiam tumo-

tumore extimam & convexam hepatis ſuperficiem occupante, ita ut in ſumma cute eminentiam faciat cum quodam fluctuationis ſenſu, cauterio actuali aperiri poteſt, & ſi pus album & purum effluxerit, evadunt; in tunica enim pus continetur: ſin qualis amurca, intereunt.

Rupto abſceſſu, ſi æger ſuperſtes fuerit, ulcus remanet, quod etiam Medico curanti magnum facit negotium. Ac niſi ſuperficiarium ſit, in hydropem, aut maraſmum ægrotantem perducit.

Poteſt etiam ulcus in hepate fieri ab humoribus acribus & erodentibus, præſertim bilioſis, per hepatis ſubſtantiam diffuſis, qui ſenſim putreſcentes, malignam & virulentam qualitatem acquirunt.

Hujus ulceris, ſine præcedente inflammatione, ex humorum acrimonia geniti diagnoſis difficillima eſt. Quibuſdam tamen ſignis internoſci poterit. Ac primum dolor quidam ulceroſus in hypocondrio dextro percipitur æger ſenſim contabeſcit: & ſi ulcus ſit in cavo hepatis, dejectiones alvi purulentæ apparent. Interdum & quippiam cruentum excernitur, cum dolore inteſtinorum, ob materiæ acrimoniam, ut dyſenteriam æmuletur, quæ ab hoc affectu diſtinguitur ex eo, quod ſenſus gravitatis & punctionis circa hepar hæreat. Interdum vero jecoris portiunculas, per alvum excretas fuiſſe, ab auctoribus obſervatum. Si vero in parte gibba ulcus lateat, urina purulenta apparet, abſque ullo affectu renum aut veſicæ indicio. Febris in progreſſu morbi, lenta oritur typum non ſervans, quæ tandem in hecticam degenerat. Color faciei citrinus apparet, & nonnumquam puſtulæ parvæ, ex humorum aduſtione, in ea effloreſcunt. Ciborum omnium præcipue carnis, magnum eſt faſtidium; fœtor anhelitus adeſt; ac tandem frequens animi deliquium accedit.

De prognoſi ſimul dictum eſt, quod hæc affectio febrem lentam & hecticam acceſſat.

Præterea, niſi ulcus exiguum ſit & ſuperficiale, & inter initia curetur, exitiale eſt.

Pericoloſiores ſunt hepatis exulcerationes, quæ inflammationes & abſceſſus ſequuntur, quam quæ ſine iis incipiunt.

Curatio inflammationis hepatis eadem fere inſtituenda eſt, quæ in ventriculi inflammatione fuit propoſita, & imprimis, quod ad phlebotomiam attinet, purgationem, & alterantia remedia, in principio morbi exhibenda.

Clyſteres etiam frequenter injiciendi, quales in ventriculi inflammatione deſcripti ſunt.

At in progreſſu julepi refrigerantes, detergentes, & aperientes erunt propinandi, quales ſuperiori capite fuerunt deſcripti. Cavendo tamen, ne admodum dulces ſint; nam dulcibus hepar inflammatum in majorem molem attollitur, ut docet Trallianus *lib.* 4. *cap.* 10.

Pro potu utatur æger decocto hordei & graminis, cum tantillo liquiritiæ, vel ſyrupo violaceo, aut capil. ven.

In declinatione adduntur prædictis julepis radices apii, & petroſelini: fol. agrimonii, capil. ven. &c.

Ac tandem terebinthina cum aqua agrimonii vel petroſel. lota, bis, aut ter exhibita, morbi reliquias abſtergit.

Si vero morbus ſit contumacior, & diutius protrahi videatur, apozema ex aperientibus & laxantibus erit præſcribendum in ſequentem modum.

℞. Rad. apii, petroſel. ana Unc. ii. polipodii querc. recent. Unc. iii. folior. agrimon. pimpinel. cerach. capill. vener. ana M. i. ſem. aniſi, fœniculi, & petroſel. ana ʒ. i. florum chamom. violar. ana P. i. ſennæ mundat. ℥. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura diſſolve rhabarb. in aqua cichorii cum ſpica infuſi ʒ. ii. ſyrupi acetoſi ſimpl. ℥. iv. Fiat apozema pro iv. doſibus alternis diebus ſumendis.

Exterius vero varia conveniunt topica, toto morbi decurſu admovenda. Ac primum ab initio morbi conveniunt epithemata, linimenta, & cataplaſmata refrigerantia, fluxionem inhibentia, quorum compoſitio talis eſſe poterit.

℞. Aquar. endiviæ, cichorii, acetoſæ plantag. & roſar. an. ℥. ii. aceti roſac. ℥. i. pulveris electuarii trium ſantalor. ʒ. i. ß. camphoræ ℈. ß. Fiat epithema admovendum regioni hepatis, tepide, frequenter. Vel

℞. Flor. endiviæ, cichoriæ, ſcariolæ, plantag. bugloſſi, borrag. & flor. nymphææ, ana M. i. abſinthii Roman. M. ſem. roſar. rubrar. P. ii. ſantali rubri & citrini ana ʒ. ii. Coquantur ad ℔. i. ſemis in colatura diſſolve aquæ roſar. ℔. ß. aceti roſacei Unc. i. camphoræ ℈. i. Fiat epithema.

Si magis refrigerate eſt animus prædictarum herbarum ſucci alterutri epithemati addi poſſunt.

℞. Olei roſar. ℥. ii. olei de abſinthio ℥. ſem. Miſce, abluantur oxycrato, & inungatur eadem regio poſt uſum epithematis. Vel

℞. Olei roſac. & myrtini, ana ℥. ii. ſucci endiviæ & cichorii, ana ℥. i. aceti ℥. ſem. Bulliant ad ſuccorum conſumptionem; deinde adde pulv. ſantali rubri, & roſar. rubr. ana Drach. i. ceræ albæ quantum ſatis. Fiat unguentum.

Vel unguentum roſac. ſolum, aut refrigerans Galeni oxycrato lotum poteſt admoveri.

In progreſſu morbi, miteſcente febre ac dolore, reſolventia refrigerantibus permiſcenda ſunt, æquali, vel inæquali doſi, prout morbus ad ſtatum, aut declinationem magis vel minus accedere videtur, quæ a Medico prudenti temperari debet. Ut tamen eorum materia innoteſcat, nonnulla exempla annotabimus.

℞. Ole. roſac. ℥. ii. ol. de abſinth. ℥. i. ol. chamæm. ℥. ß. pulv. trium ſantal. ʒ. i. ſpicæ nardi ʒ. ß. ceræ Fiat linimentum.

℞. Dactil. mundat. n. x. paſſular. integrar. Unc. iii. Coquantur in oxycrato, poſtea contundantur, addendo flor. chamæmil. melilot. roſar. rubrar. P. i. ſpicæ nardi, ſchœnanti, an. ʒ. i. ſem. apii petroſel. an. ʒ. ß. endiviæ protul. ana ʒ. i. olei de abſinth. & roſar. ana ℥. i. farinæ hordei ℥. ii. Fiat cataplaſma.

Vel minus calidum ſic parabitur.

℞. Farinæ hordei Unc. iv. ſantali rubri Unc. ii. olei roſar. Unc. iii. Miſce, cum decocto endiviæ & cichorii, fiat cataplaſma.

In declinatione, febre profligata, reſolventia erunt admovenda, additis emollientibus, ne qua durities ſuperſit; & nonnullis adſtringentibus, ad robur partis conſervandum.

℞. Rad. althææ ℥. iii. rad. cyperi & calami aromat. ana ℥. ſem. fol. malvæ, violar. agrimon. ana M. i. abſinthii utriuſque ana M. i. ſem. lini, fœnugr. aniſi & fœniculi, ana ℥. ſem. flor. chamæm. melilot. anethi, ana P. i. ſpicæ nardi, ſchœnanthi, maſtiches, ana ʒ. i. ſem. Fiat omnium decoctio, qua foveatur pars affecta calidiuſcule.

℞. Ol. chamæmel. lilior. & amygd. dulc. ana ℥. i. olei de abſinthio, & nardo, ana ℥. ß. pulv. ſcœnanthi, roſatæ novellæ, & abſinthii ana ʒ. i. ceræ q. ſ. Fiat linimentum in declinatione uſurpandum.

Si durities partis perſiſtat, gummi ammoniacum in aceto diſſolutum prædicto linimento addere conveniet; vel etiam ſequens emplaſtrum erit admovendum.

℞. Empl. de meliloto, & diachylonis ireati, ana ℥. i. Miſce, extendantur ſuper alutam. Fiat emplaſtrum ad formam ſemilunæ, admovendum parti affectæ. Vel

℞. Gummi ammoniaci in aceti remolliti Unc. i. laudani & maſtiches; ana ʒ. ii. olei abſinthii & ceræ, ana q. ſ. Fiat emplaſtrum.

Si inflammatio ad ſuppurationem vergat, quod cognoſcetur ex febris & doloris intenſione, juxta *Aphor.* 47. *lib.* 2. maximum eſt periculum, & pauci evadunt. Attamen ſuppuratio adjuvanda eſt emplaſtris prædictis, quæ materiam reſolubilem reſolvent, & ſuppurabilem ſuppurabunt, tum etiam admotis cataplaſmatis emollientibus: Intus vero exhibendo jus pulli, alteratum malva, althæa, caticis, prunis. Rupto abſceſſu, ſi pus album effluat per alvum, aut urinas, abſtergendum eſt aqua hordei vel ſero lactis, cum melle roſaceo, tum iis remediis, quæ ad ulceris ventriculi curationem propoſita ſunt. Si vero ſuppuratio vergat in partem externam, cultello ignito aperienda eſt, ſecundum Hippocratem. Et ſi pus effluat album & coctum, ſpes eſt ſanationis. Si vero rubrum, fœculentum & fœtidum, tendit æger ad interitum.

CAPUT III.

De Obſtructione Hepatis.

Hepatis obſtructio eſt anguſtia & occluſio præternaturalis propaginum venæ portæ & cavæ, quandoque etiam ipſius parenchymatis, tranſitum humorum naturalium, alimentique diſtributionem impediens, a materia ipſarum cavitatem opplente producta.

Hinc patet, obſtructionem eſſe morbum organicum, nempe in via, & meatu obſtructo, qui ſanguinis diſtributionem impedit ad membra nutrienda. Viæ autem illæ & meatus non ſolum venæ ſunt, per totum hepatis parenchyma diſperſæ; ſed etiam pori, & meatus inſenſibiles, quibus tota hepatis, ſicut & reliquarum partium ſubſtantia referta eſt, quibus ab humore præternaturali occluſis, nec calor hepatis inſitus ventilari, nec halituoſa & tenuia excrementa evacuari poſſunt.

Materia obſtructionem efficiens, utplurimum eſt humor craſſus, viſcidus, & lentus, qui libere præterfluere non valens, in meatibus illis ſubſiſtit, & a calore partis magis ac magis incraſſatur, ita ut obſtructiones, quo diuturniores ſunt, eo contumaciores evadant.

Interdum etiam humorum quantitas & copia obſtructionem efficere ſolet, ut docuit Galen. 10. *meth. cap.* 2. his verbis: *Jam vero obſtructionum ipſarum alia eſt, quæ ex abundantia; alia, quæ ex qualitate ſuccorum, ſcilicet qui aut lenti, aut craſſi ſint, incidit. Præferatur autem inter remedia in ea quam copia facit, ſanguinis miſſio: in ea quæ ex humoris qualitate conſiſtit, attenuantium uſus.*

Illa autem obſtructio, a copia humorum oriunda, præcipue in vaſis & cavitatibus contingit, quando illa nimis repleta ita diſtenduntur, ut non poſſint ſeſe contrahere ad excluſionem materiæ contentæ; quemadmodum ſæpe obſervavimus veſicam a nimia urinæ copia ex diuturniori illius retentione diſtentam, ſeſe contrahere non poſſe; unde urinæ ſuppreſſio, aut difficilius illius excluſio ſuccedit.

Non ſolum autem humores, ſed etiam interdum flatus craſſi & copioſi, qui non facile diſcuti poſſunt (quod illis non pateat exitus, ut in colico dolore contingit) obſtru-

obſtructionis cauſſa eſſe poſſunt, docent Galen. 3. *de locis aff.* Quæ tamen cauſſa rariſſima eſt, & a nonnullis abſolute negatur.

Humor craſſitie obſtruens eſt in primis pituita, quæ facile craſſitiem, & viſciditatem contrahit. Hanc ſequitur melancholia, quæ frigiditate, craſſitie, & fœculentia obſtructionem parere poteſt. Sanguis vero ratione quantitatis & craſſitiei idem præſtare valet. Ac denique bilis, in hepate diutius hærens, craſſeſcit, & pernicioſas obſtructiones parit. Cauſſæ antecedentes & procatarcticæ ſunt, quæcumque humores craſſos & viſcoſos producere valent: ut aer craſſus & nebuloſus, cibi craſſi, ſucci viſcidi, ac difficilis coctionis & diſtributionis, adſtringentes, frigidi, ad eſum parum apti; ut pyra, cydonia, ſorba, meſpila, fungi, caſeus, legumina, caro bovina & porcina, piſces viſcoſi, & fumo indurati, panis non probe coctus, rapæ, caſtaneæ, vinum craſſum, rubrum, ſtypticum, cereviſia craſſa.

Mala autem hepatis diſpoſitio, frigida præſertim intemperies, etiam ex laudabili cibo obſtructiones gignere poteſt, ſi nempe oblatum chylum non bene concoquat; ſed eum in materiam tartaream & mucilaginoſam convertat. Ventriculi etiam intemperies cauſſa obſtructionum eſſe poteſt, dum chylum crudiorem generat, qui ab hepate poſtmodum recte ſubigi non valet; ſiquidem vitium primæ concoctionis non corrigitur in ſecunda.

Signa hujus affectus diagnoſtica in varias particulas dividenda ſunt, ut alia morbi ſpeciem, alia partem affectam, alia cauſſam morbum producentem ſignificent.

Signa morbi ſpeciem indicantia, omnibus partibus naturalibus, obſtructionibus obnoxiis, communia ſunt. Indicant enim ſolum obſtructiones in imo ventre latitantes, & ita hæc diagnoſis obſtructionibus lienis, & meſenterii præſertim cognoſcendis inſerviet.

Obſtructiones igitur in dictis partibus latitantes oſtendunt alvi excrementa a naturali ſtatu recedentia præſertim liquidiora, humida, alba, chyloſa, & interdum ſanguinolenta: urina alba, tenuis, aquoſa & velut tranſcolata, quia partes craſſiores propter obſtructiones tranſire non poſſunt, ſed ſola aquoſitas tenuior impermixta præterlabitur; poteſt tamen eſſe citrina, ſi caliditas adſit: difficilis reſpiratio, præcipue ſi æger concitatiori greſſu ambulet, vel montes, aut ſcalas aſcendat; quia partes obſtructæ diaphragma deorſum trahunt, ejuſque liberum motum impediunt: faciei color pallidus, macies, & ſegnities totius corporis, pulſus inæqualis; ac denique gravitatis ſenſus hypochondriis illi perſimilis, quem percipiunt, qui ſeſe cibis plurimis impleverunt. Ideo Hippocr. 4. *de victus rat. in acut.* gravitatem illam vocat ſatietatem hypochondriorum, affectionem hypochondriis tribuens, quæ proprie ventriculo debetur. Quotieſcumque enim hepar & lien pravis humoribus replentur & intumeſcunt, ab aſſumpto cibo, etiam leviſſimo, & in pauca quantitate ingeſto, comprimuntur, & gravitatem inferunt, ſimilem gravitati eorum, qui immodice cibis & potibus ſeſe impleverunt. Hoc ſignum hypochondriorum obſtructionem tam certo indicat, licet nullus dolor, nec tumor in illis partibus appareat, ut Proſper Martianus *commentar. in lib. Hippocr. prædictum;* aſſerat ſe hoc ſolo ſigno, viſcerum obſtructiones, ante hypocondriorum contrectationem, affirmare non dubitaſſe.

Partem affectam indicant, cum ſignis prædictis, tenſio & renitentia in dextro hypochondrio, & aliquando dolor in eadem parte, iſque gravativus & obtuſus, qui a ſumpto cibo ingraveſcit, præſertim ſi ab hujus ingeſtione vehementior exercitatio ſubeatur: tuſſis interdum ſicca, reſpiratio difficilior propter majorem cum diaphragmate viciniam, & gravius viſceris pondus, quam reliquarum partium.

Signa cauſſarum ſunt: Si fiat ab humoribus dolor magis gravans, tenſivus, & fixus: ſi a flatibus, acutior, & vagus: Si a frigidis humoribus, major gravitatis ſenſus in dextro hypochondrio, color faciei albidior, nulla febris, neque ſitis, victus ratio frigida, craſſa, & vita otioſa præceſſit. Si a calidis humoribus, gravitas minor adeſt, major ſitis, facies citrina a bile, rubra a ſanguine, febris, & dolor interdum pungitivus, & victus calidus præceſſit.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtituenda eſt.

Obſtructio recens facile tollitur, inveterata difficulter.

Obſtructio hepatis etſi cito penituſque tollatur, infinita mala inferre conſuevit, nempe humorum putredines, febres, inflammationes, alvi fluxus varios, diuturnos, ac vehementes; quia alimenta ad partes nutriendas penetrare nequeunt, colicam, icterum, cachexiam, hydropem, ſcirrhum, alioſque infinitos morbos, ut Avicenna obſtructionem ægritudinum matrem vocaverit.

Obſtructio, quæ fit ab humoribus, deterior eſt, quam quæ e flatu generatur.

Quæ a crudis & pituitoſis humoribus, vel a flatu producitur, febre ſuperveniente interdum diſſolvitur; ſiquidem calor febrilis flatum diſcutit, pituitam attenuat, & fluidiorem reddit, ac reſolvit.

Curatio obſtructionis auſpicanda eſt ab univerſali totius corporis evacuatione, quæ fit primum potione purgante ægrotantis naturæ appropriata; mox, ſi quædam plethoræ indicia appareant, niſi corpus ſit valde emaciatum, detrahendus erit ſanguis ex baſilica dextra.

Poſtea vero ſequens apozema erit præſcribendum.

♃. Rad. apii, petroſel. fœniculi in vino albo per noctem infuſar. an. Unc. i. rad. chelidon. maj. Unc. ii. rad. ſilicis, enulæ camp. cortic. rad. cappar. mediani fraxini, & tamariſci, an. Unc. ſem. fol. abſinth. agrimonii, capilli ven. chamædr. ſummitatum hyperici, & centaur. min. an. M. i. ſemin. apii petroſel. aniſi & fœniculi, an. Unc. ſem. ſennæ mundatæ; polypod. querc. & medullæ ſemin. carthami, an. Unc. ii. epithymi cretici Unc. i. zinzib. & caryophyl. an. Drach. i. florum tamariſci; calendulæ cinerum ruboror. an. P. i. Fiat decoctio ad quartaria 5. In colat. diſſolve ſyrupi de 5. radicib. & roſar. ſolut. an. Unc. ii. Fiat apozema clarificatum, & aromat. Drach. ii. cinnam. elect. pro iv. doſibus matutinis, addendo unicuique doſi cryſtalli tartari Drach. i. ſalis abſinthii & tamariſc. an. ſcrup. ſem.

In ultima doſi diſſolve (ſi priores ſufficienter non purgaverunt) elect. de citro ſolut. & diacartham. ana Drach. i. ſem.

Prædicto decocto interdum additur vinum album, interdum aceti parum, pro ægri natura.

Si æger fuerit delicatior, & apozematis uſum ferre nequeat, in ejus locum ſequentia juſcula erunt uſurpanda.

♃. Rad. apii, petroſel. & aſparagi an. Unc. ſem. fol. agrimon. hyſſopi, capill. ven. an. M. i. cryſtalli tartari Drach. i. Bulliant cum pullo gallinaceo, vel cum fruſtulo colli vervecini. Fiat juſculum, quod capiat mane per ix. dies.

Melius eſt cryſtallum tartari in juſculo jam confecto, & collato diſſolvere, quia in decoctione refrigerat, concreſcit iterum majori parte, & ab ea ſeparatur. Immo vero, dum exhibetur cum juſculo, moveri debet diligenter, cochleari argenteo, immediate priuſquam aſſumitur, alioqui bona illius pars fundo ſcutellæ relinquitur.

Alternis juſculis infunde, & leviter decoque, ſennæ mundatæ Unc. ß. ſem. ana Drach. i.

Quamdiu utitur æger remediis prædictis, vel etiam poſt eorum uſum, quoties opus videbitur, foveatur regio hepatis mane, hora una ante hauſtum apozematis, & veſperi hora una ante cœnam, fotu ſequenti.

♃. Rad. althææ, & bryoniæ, an. Unc. i. ſem. rad. ebuli. cyperi, eryngii, cortic. rad. capparis, & mediani tamariſci, an. Unc. i. Fol. malvæ, altheæ, violariæ, agrimonii, Chamædr. menthæ, & abſynthii, anna M. i. Sem. lini, fœnugræci, & baccar. juniperi. an. Unc. ſem. Coriandri, & ſantal. citrin. an. Drach. iii. flor. genuſtæ, ſambuci, chamæm. & melilot. an. P. i. Fiat omnium decoctio in duab. partib. aquæ chalybeatæ, & ana vini albi, ſub finem additi. Colaturæ adde acuti ℔. ß. Foveatur pars, ut dictum eſt.

Poſt fotum inungatur eadem regio unguento ſequenti.

♃. Ol. lilior. de capparib. an. Unc. ii. ſucci rad. bryoniæ, & apii an. Unc. iii. Bulliant ad ſuccorum conſumptionem, addendo unguenti de althæa, & gummi ammoniaci in aceto ſolut. & trajecti, ana ℥. i. Sem. dauci, & ſpicæ nardi, ana ʒ. i. ſem. Ceræ flavæ. q. ſ. Fiat unguentum, quo utatur æger, ut dictum eſt, addendo aceti roſacei parum, unctionis tempore.

Poſt horum remediorum uſum, ad obſtructionum reliquias conterendas, & partis robur inſtaurandum, convenit opiata ſequens.

♃. Conſervæ fol. abſinthii capill. ven. & flor. tamariſci, ana Unc. i. conſerv. rad. enulæ camp. & cortic. citr. conditi, an. ℥. ß. myrobalan. condit. n. i. nucis moſchat. condit. ʒ. iii. confect. alkerm. Drach. ii. pulver. elect. diarrhod. abbatis ʒ. i. ſalis abſinthii, & tamariſci, an. ℈. ii. croci ℈. i. ambræ griſeæ ℈. ß. Cum ſyrupo conditturæ citri, fiat opiata, de qua capiat magnit. caſtaneæ ſingulis diebus mane, duabus horis ante paſtum, ſuperbibendo vini Hippocr. parum.

Plurimum etiam conferent balnea tepida in quibus emollientia & aperientia bullierint.

Si obſtructiones contumaciores ſint, pilulæ ſequentes in uſum veniant.

♃. Aloes optim. ſucco abſinthii diligenter nutritæ, Unc. ſem. gummi ammoniaci aceto ſoluti & trajecti ʒ. iii. myrrhæ electæ in vino calente ſolutæ, & trajectæ, Drach. ii. pulver. electuar. triaſant. & cryſt. tart. ana ℈. i. agarici recenter trochiſc. & rhabarb. elect. ana Drach. ii. ſalis abſinthii & tamariſci ana Drach. ſem. croci Scrup. ſem. Cum ſyrup. roſar. ſolut. fiat maſſa pilular. de qua capiat Drach. ſem. duabus horis ante prandium, bis in ſeptimana.

Loco apozematis prædicti, decoctum galli veteris utiliter ſubſtitui poterit, in diuturnis & contumacibus obſtructionibus.

♃. Polypod. querc. & ſem. carthami, ana Unc. i. ſumm. thymi & epithymi, ana P. i. Sem. aniſi, fœniculi carvi, ana Drach. ii. ſennæ mundat. Unc. ii. cryſtall. tart. Unc. ſem. Contundantur omnia, miſceantur, iiſque impleatur venter galli veteris eviſcerati. Coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi, donec galli caro ab oſſibus ſeparetur. Fiat juſculum, quod capiat æger in quatuor doſes matutinas.

Vel

Vel quod melius erit, ex quarta prædictorum ſimplicium parte, fiat decoctio pro una doſi, in ſingulos dies uſurpanda.

Huic etiam juſculo addi poſſunt herbæ, & radices aperientes in parva quantitate.

Ad obſtructiones inveteratas, maxime commendat Quercetanus in Pharmacopœa pulver. rad. aronis compoſitum, cujus Drach. ii. cum liquore idoneo ad aliquot dies exhiberi poſſunt.

Sed præ ceteris omnibus medicamentis, ad delendas obſtructiones inveteratas, maxime conferunt remedia ex tartaro, vitriolo, & chalybe conflata.

Ex tartaro fiunt cryſtallus, ſal, & ſpiritus, & cum variis medicamentorum formis exhibentur.

Cryſtalli tartari uſus ſupra propoſitus eſt in apozemate, & juſculis medicatis, tum ex pullo gallinaceo, tum ex Gallo veteri conflatis. Circa hoc medicamentum juniores medici monendi ſunt, id majoris eſſe efficaciæ quam vulgo creditur, quandoquidem illam in uſu practico raro animadvertimus, propter incuriam Pharmacopœorum, & fraudem pſeudochymicorum, ſeu plebejorum illorum deſtillatorum, qui chymica medicamenta Pharmacopœis vendunt, quorum nullum fere ſincerum eſt, ſed omnia adulterata. Incuria Pharmacopœorum majori parte talis eſt, ut cryſtallum tartari a diſtillatoribus illis emere malint, quam propria manu conficere, (quamvis nulla medicamentorum præparatio in tota arte facilior reperiatur) quia viliſſimo pretio illis venditur, & nonniſi majori ſumptu ipſimet præparare poſſent; libram ſiquidem illius, ſeptem vel octo aſſibus tantum ab illis impoſtoribus venditur. Ex hoc ſolo Pharmacopœi fraudem arguere deberent, damnum potius inde emergere videntes, quam lucrum aliquod, ſi fideliter præparetur. Fraus vero in eo verſatur, quod impoſtores illi parum tartari, & multum aluminis decoctis ſuis admiſceant, non quod tartarum carius vendatur, ſed quod exiguam cryſtallorum copiam præbeat; alumen vero totum in cryſtallos abeat. Hinc medici ſuo fine fraudantur, cum alumen aſtringendi vi præditus ſit, aperiendi facultati, quæ ab iis deſideratur, contraria. Aliud præterea damnum huic medicamento infertur, quod nimirum cryſtalli hujuſmodi eliciantur per decoctiones factas in cacabis æneis, a quibus maligna æris qualitas medicamento imprimitur. Notiſſimum enim, & vulgatiſſimum eſt Pharmaciæ præceptum, ne acida in vaſis decoquantur, quia facile penetrant, & quamdam æris tincturam maxime noxiam attrahunt. At cryſtalli tartari acidiſſimi ſunt, & a nonnullis acidum tartari nominatur. Qui autem error, ut plurimum ab ipſis Pharmacopœis committitur, & omnes fere eorum, qui hos cryſtallos propria manu præparant, vaſis æneis utuntur; ut viderim interdum apud quoſdam Pharmacopœos, cryſtallos tartari colore cæruleo infectos, a viridi æris ex vaſe cupreo attracto. Plurimum ergo Medici & conſcientiæ, & exiſtimationi ſuæ, & ægrorum ſaluti conſulent, ſi Pharmacopœos cogant cryſtallum tartari propria manu, & in vaſis vitreis, ferreis, aut terreis vitreatis conficere.

Sal tartari maximam habet deobſtruendi vim, & apozematis, opiatis, ac pilulis aperientibus utiliter admiſceri poteſt. Sed præcipuus illius uſus eſt in ptiſana laxante, quæ fit ex ſennæ Drach. ii. in aquæ frigidæ Unc. viii. infuſis, cum Scrup. i. vel Drach. ſem. ſalis tartari, a quo ſennæ tinctura potenter extrahitur, ut ptiſana hæc multo potentius purget, quam ptiſana vulgaris, & ad multos dies continuata, omnes obſtructiones ſolvat, quo affectu non raro quartanas contumaces hujus ptiſana uſu per xv. dies continuato, radicitus curatas videmus. Si ſalis tartari metuatur acrimonia, corrigi poteſt ſpiritu ſulphuris, aut vitrioli, ut pro Drach. ſem. ſalis, ſint guttæ xv. ſpiritus.

Spiritus tartari uſus ex hydropis curationibus in obſervationibus noſtris deſcriptis elici poteſt, ſub nomine ſpiritus diuretici.

Ex vitriolo vero, oleum tantum & ſpiritus uſurpantur in apozematis, ſyrupis, aliiſque remediorum formulis. Exemplo eſſe poterit ſequens ſyrupus, in omnibus jecoris, meſenterii, & venarum obſtructionibus perutilis, quo plurimi per diuturnas febres in cachexias, ac hydropes devoluti, priſtinam ſanitatem rurſus adepti ſunt.

℞. Rad. apii, enulæ, camp. aſparagi, eryngii, ana ℥. ii. fol. agrim. ceterach. capill. ven. cuſcutæ, cardui bened. ana M. i. ſummit. abſinthii pontic. & centaur. min. ana M. ſem. granorum alkekingi ℥. i. aquæ fontis ℔. vi. Coquantur donec colaturæ ℔. ii. ſuperſint. In quibus diſſolve ſuccorum cichorii, & pimpinellæ depuratorum, ana ℔. i. fumariæ, & lupul. ana Unc. vi. fœniculi & petroſel. ana Unc. iii. aceti ſcillitici ℔. i. ß. ſacchari albi ℔. iv. Fiat ſyrupus, cui adde olei vitrioli q. ſ. ad gratam aciditatem, de quo capiat æger cochlearia iii. ante jentaculum, & totidem ante prandium & cœnam.

Vitrioli autem efficaciam oſtendunt aquæ naturales acidæ & vitriolatæ, quarum uſus frequentiſſimus & utiliſſimus eſt, in omnibus morbis ab obſtructionibus oriundis.

At ſpiritus vitrioli cum ſale, aut ſpiritu tartari permixtus, valde commendatur a Spargyricis, ex iiſque conficiunt tartarum vitriolatum, & mixturam ſpiritualem ex ſpiritu vitrioli, tartari, & theriacali aqua conflatam, quæ cum aliis multis aperientibus admiſceri poſſunt.

Denique ex chalybe varia præparantur medicamenta, tum a Dogmaticis, tum a Spargyricis, quæ evidenti effectu obſtructiones brevi reſolventia, omnes coegerunt ad uſum eorum frequentem, etiam illos, qui omnia remedia ex metallis petita, tamquam naturæ noſtræ minime analoga, atque adeo infeſta reſpuunt & abominantur. Illa autem medicamenta, ex chalybe parata, componuntur in formam vini, ſyrupi, opiatæ, pilularum, & tabellarum.

Vinum chalybeatum hoc modo confici poteſt.

℞. Limaturæ chalybis Unc. iv. rad. eryngii, enul. camp. ana Unc. i. ß. ſantali citr. Unc. i. coralli rubr. raſ. eboris an. Drach. vi. caryoph. nuc. moſchat. cinnam. an. Drach. ii. flor. geniſtæ, anthos, & epithymi, ana P. ii. vini albi generoſi ℔. vi. Macerentur per octiduum in B. M. vel retro furnum. Deinde tranſcolentur per manicam Hipp. ut vinum optime clarificetur; de quo capiat æger ℥. ii. vel iii. mane duabus horis ante paſtum, per xv. dies, aut plures, ſi opus fuerit. Vel in hunc modum fieri poterit.

℞. Chalyb. præp. cum ſulphure ℥. i. rad. enul. camp. & cort. med. tamariſci, ana Unc. ß. ſennæ Unc. iii. epithymi. Unc. i. fæculæ, brioniæ & cinnam. ana Drach. ii. pulv. trium ſantalor. Drach. i. ß. aquæ agrim. & vini albi, ana ℔. i. Infundantur per triduum in B. M. Colaturæ capiat Unc. iii. vel iv. tribus horis ante paſtum.

Vulgo autem uſurpatur infuſio limaturæ chalybis facta in vino albo vel clareto, pro potu ordinario, cum multa aqua permixta, per duos vel tres menſes continuanda.

Syrupus ex chalybe ita præparatur.

℞. Limaturæ chalybis, in aceto maceratæ, Unc. ii. cor. med. tamariſci Unc. ſem. ceteraſch. M. ſem. cinnam. Drach. ii. aquar. abſinth. & agrim. ana ℔. ſem. vini albi ℔. i. infundantur per dies ſex in loco tepido. Colaturæ adde ſacchari ℔. i. Fiat ſyrupus, capiat æger ℥. ii. vel iii. mane, ſingulis diebus.

In prædicta præparatione chalybs maceratur in aceto ad Solem, donec acetum exſiccetur; idque tertio repetitur, poſtea lævigatur ſuper marmore.

Hujuſmodi ſyrupus purgans & efficacior evadet, ſi cum ſaccharo diſſolvatur aquæ ciſternæ ℔. i. in qua ſennæ ℥. iii. rhab. Un. ß. per noctem maduerint.

Pulvis ex chalybe talis erit, ex Quercetani Pharmacopœa depromptus.

℞. Limaturæ chalybis communiter, vel cum ſulphure præparatæ, Unc. i. fæculæ. rad. aronis ʒ. i. ß. ambræ griſeæ ʒ. ß. (pro pauperibus ſpecies cordiales loco ambræ ſufficient) corall. & margarit. præparat. ana ʒ. ii. ſuccini præp. & cinnam. ana ℈. iv. ſacchari q. ſ. ut fiat pulvis guſtui gratus, cujus capiat cochleare ſemis vel ℥. ii. cum vino per xv. dies.

Ex eodem pulvere, cum ſaccharo in aqua naphæ diſſoluto, & confectione alkermes, poſſunt fieri tabellæ guſtui gratiſſimæ, eodem modo ſumendæ. Vel

℞. Chalybis præp. cum ſulphure Unc. ſem. Confect. alkermes ʒ. ii. ambræ griſeæ ℈. i. ſacchari in aqua naphæ & roſac. diſſoluti Unc. iv. Fiant tabellæ, capiat ʒ. ii. ſingulis diebus mane.

Loco pulveris poteſt uſurpari extractum chalybis, cum vino albo paratum, pro delicatioribus.

Opiatæ ex chalybe variis modis fiunt. Præſtantiſſimæ ſunt ſequentes.

℞. Conſervæ flor. tamariſc. & capill. ven. ana Unc. i. ſem. Conſervæ rad. enulæ camp. Drach. vi. chalybis præp. cum ſulphure vel aceto Drach. ii. Salis tamariſc. Drach. i. ſpiritus vitrioli ℈. ſem. cum ſyrupo condituræ citri fiat opiata, de qua capiat Drach. ii. aut iii. ſingulis diebus, mane. Vel

℞. Limaturæ chalybis ℔. ß. vini albi ℔. i. ſem. Miſce in vaſe vitreo. Vas igni apponito, molliſſime fervere ſinito, ſemper agitando ſurſum, & deorſum, uſque ad x. vel xi. ebullitiones, quouſque ſpumoſum ſurſum feratur. Tunc ſpumoſam & pinguem chalybis partem, quæ fervore ſeparatur, ſimul cum vino in aliud vas tranſpone. Atque id quater fac prædicto modo, infundendo novum, fervefaciendo, & ſeparando. Deinde ſeparatum vinum ex 4. ebullitionibus igni appone lento, donec leviter fervens, mellis craſſitudinem acquirat, & ſervetur in uſum, qui talis eſt.

℞. Chalybis prædicto modo præparati Drach. vi. ſem. petroſel. dauci, ſpecier. diacurcumæ; & diarrhod. abbatis, ana Drach. i. Cinnam. Drach. ſem. Cum melle deſpumato fiat opiata, de qua capiat Drach. iii. vel Unc. ſem. ſingulis diebus mane. Vel

℞. Chalyb. præparat. cum ſulphuræ Unc. i. Sennæ mundat. rhab. elect. & agarici recenter trochiſcat. ana Drach. ii. diarrhod. abbatis Drach. i. croci ℈. i. Cum ſyrupo roſato ſolut. fiat opiata, de qua capiat Drach. ii. mane, tribus horis ante paſtum, continuando per xv. dies.

Pilulæ ex chalybe reliquis remediis non cedunt, & in modum ſequentem concinnari poſſunt.

℞. Chalybis præparat. cum ſulphure Unc. ſem. aloes optim. Sennæ mundat. Agaric. recenter trochiſcat. & rhab. elect. ana Drach. i. pulver. elect. diarrhod. abbatis Drach. ſem. croci ℈. ſem. Cum ſyrupo roſar. ſolut. fiat pilul. De cujus Drach. i. formentur pilulæ vi. deauratæ, quas capiat mane ſingulis diebus, tribus horis ante paſtum, continuando per xv. dies.

Hiſce

Hiſce pilulis addi poſſunt, pro ſpecie morbi, & ægrorum opportunitate, gummi ammoniacum, ſagapenum, apopanax, myrrha, gentiana, ariſtolochia, maſtiche, nux moſchata, aliaque.

In omnibus medicamentis chalybeatis hoc perpetuo obſervandum, ut poſt eorum aſſumptionem deambulatione corpus exerceatur, ut hujus beneficio medicamenti vires in actum melius reducantur, ac in partes obſtructas tranſmittantur. Eaque deambulatio continuanda eſt per duas horas. Quibus tranſactis capiat æger juſculum; in quo herbæ & radices aperientes nonnullæ coctæ fuerint.

Præter omnia prædicta remedia Chymici commendant purgationes mercuriales, ex mercurio dulci, præſertim cum pilulis ordinariis, vel per extracta paratis, quia mercurius valde penetrat, & obſtructiones aperit.

Bezoardicum minerale plurimum etiam commendatur, & cum mercurio dulci exhibitum miranda præſtat. In hunc autem modum præſcribi poterit.

♃. Bezoard. min. gr. xii. mercurii dulcis gr. vi. conſervæ roſar. Drach. i. vel Drach. ii. Fiat bolus, qui detur per plures dies.

Si obſtructio hepatis reperiatur in corpore bilioſo, cum calida & ſicca partis intemperie, aperientia frigida, aut temperata erunt uſurpanda. Qualia proponentur in curatione affectionis hypochondriacæ, inter effectus lienis a nobis explicandæ.

Pro potu ordinario utatur æger aqua ex infuſione chalybis parata, cum vino tenui. Vel utatur levi decocto tamariſci, agrimon. ceterach. capill. ven. pimpinellæ, iiſque ſimul mixtis, aut ſeorſim uſurpatis, etiam cum vino.

Quidam laudant infuſionem ligni nephritici pro potu ordinario; alii decoctum rad. cynosbati, quod potenter aperit, & roborat, eoque ſolo multos a gravibus affectibus liberatos eſſe contendunt.

Potentius autem operatur infuſio limaturæ chalybis facta in vino albo, vel rubro tenui, cum aquis prædictis, aut etiam aquæ ſimplici permixta. Hoc enim ſolo remedio quam plurimæ virgines a chloroſi liberantur. Et adhuc potentius operatur vinum iſtud chalybeatum, ſi præter potum ordinarium, meracum mane ſumatur ad ℥. iii.

CAPUT IV.

De Ictero.

ICterus eſt color flavus totius corporis, a bilis in cutem univerſam effuſione proveniens.

Eſt igitur ſymptoma qualitatis mutatæ: verum ſtatim ſeſe offert difficultas illa vulgatiſſima, ab omnibus propemodum Pathologicis exagitata, quod ille color flavus in cornea viſionem immediate lædat, efficiens nempe, ut omnia objecta appareant flava. Quæ ut uno verbo expediatur, miſſis aliorum ambagibus, dicendum eſt, eſſe morbum in numero aucto; cum enim cornea debeat eſſe omnis coloris expers, ut ſpecies objectorum puras & immutatas tranſmittere poſſit; ſi colore aliquo extraneo præternaturaliter afficiatur, laborat morbo in numero aucto eorum, quæ neceſſaria ſunt ad naturalem illius conſtitutionem.

Auctores duplicem Icteri ſpeciem faciunt, flavum ſcilicet & nigrum. Icterus niger a liene dependet, & rariſſimus eſt. Ideo hic affectus hepatis exponentes, de flavo tantum agimus.

Effuſio bilis in cutem a multis cauſſis producitur, quæ quidem ad tria capita reduci poſſunt, pravam ſcilicet diatheſim, veſicæ felleæ obſtructionem, & bilioſi humoris pravitatem.

Prava hepatis diatheſi varia eſſe poteſt, ut intemperies, inflammatio, obſtructio, ſcirrhus, & quæcumque partem ita debilitare poſſunt, ut bilis excrementitia a ſanguine ſeparari non valeat; ſed cum eo ad totum corpus diſtribuatur.

Obſtructio cyſtidis felleæ, bilis commeatum impedit ad inteſtina; unde illa in hepate reſtitat, & inde cum ſanguine corpus univerſum pervadit. Hæc autem obructio fit vel a pituita craſſa, interdum a bile craſſa & copioſa, interdum a calculis, qui ſæpe in cyſtide fellea generantur. Poteſt denique fieri veſicæ felleæ, aut illius meatuum anguſtia, a compreſſione partium vicinarum inflammatione, vel ſcirrho laborantium.

Pravitas humoris bilioſi conſiſtit, vel in quantitate nimia, quæ non poteſt regi a natura, neque a maſſa ſanguinis ſecerni, aut etiam qua ita repletur veſica fellea, ut non poſſit ſeſe contrahere ad illius expulſionem: Vel in prava qualitate, quæ humores corrumpendo debitam eorum ſecretionem impedit, vel etiam interdum naturam ad ſubitam illius propulſionem irritat, ut Ictero critico, & ſimptomatico contingit. Corruptio contingit febribus putridis bilioſis; tum etiam ex veneno aſſumpto, aut morſu quorumdam animalium venenatorum, quo totus ſanguis in bilioſam naturam commutatur.

Signa Icteri flavi per ſe manifeſta ſunt, color ſcilicet flavus in toto corpore, maxime in albis oculorum conſpicuus; quem ſequitur corporis pruritus, ſegnities, linguæ amaror, vomitus bilioſus interdum, & ſingultus.

Signa cauſſarum ex propriis fontibus deſumenda ſunt. Si enim calida hepatis intemperies, inflammatio, obſtructio, aut ſcirrhus huic malo originem dederint, eorum affectuum diagnoſis ex propriis capitibus deſumenda eſt.

Obſtructionem cyſtidis felleæ peculiariter indicant fæces albæ, & alvus adſtricta, ex bilis defectu, quæ fœces colore flavo, vel rufo tingere conſuevit, & facultatem expultricem inteſtinorum excitare, ut ſe habeat inſtar clyſteris naturalis. Urinæ ſunt colore flavo intenſe ſaturato, ad rubrum vergente, infectæ; quæ linteum immerſum colore flavo imbuunt.

Si a pravitate humoris bilioſi fiat, fæces alvi ſunt valde coloratæ, tum etiam urinæ; præſertim ſi febribus putridis ſuccedat, quando Icterus eſt ſymptomaticus; tumque febris poſt Icteri adventum perſeverat. Si vero criticus ſit; febris ceſſat; cum alvi excrementa, & urinæ bene coloratæ apparent. Cauſſæ externæ, ut venenum aſſumptum, & morſus animalium venenatorum, ab ægro & adſtantibus referendæ ſunt.

Prognoſis Icteri varia inſtituenda eſt, pro varietate cauſſarum. Curatu facilior eſt, qui ab obſtructione veſiculæ felleæ producitur, quia illius meatus inteſtinis propiores ſunt, & materiæ illis adhæreſcentes ad ea facile decutiuntur, modo obſtructio non ſit a calculo, qui cum diſſolvi non poſſit, morbum facit incurabilem.

Icterus ab inflammatione, aut ſcirrho hepatis proveniens, periculoſiſſimus eſt: illa enim plerumque in abſceſſum; hic in hydropem degenerat.

Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malum. Hippocr. *Aphor. 62. ſect. 4.* cui Aphoriſmo opponitur alia ejuſdem Hippocratis ſententia, quæ habetur 4. *de victus ratione in acutis*, his verbis; *In febre bilioſa morbus regius, ante ſeptimum diem natus, cum rigore morbum ſolvit; ſine rigore, peſtiferum*. Huic etiam ſententiæ ratio adſtipulatur. Cum enim die tertia, quarta, & quinta contingant criſes ſalutares per ſudores, urinas, & alvi fluxum, quidni etiam Icterus criticus iiſdem diebus poterit contingere? Et teſtatur experientia, a multis probatis auctoribus propoſita, ſæpe Icterum ante ſeptimum diem ſalutariter contingere. Illi autem auctores prædictum Aphoriſmum ita interpretantur, quod nempe Hippocrates per diem ſeptimum intelligat quemvis diem criticum: ſeptimum enim enumerat, tamquam nobiliorem criticum, ut præ aliis omnibus intelligatur. Vere autem criticus ille audiendus eſt, quem legitima concoctio materiæ febrem efficientis præceſſit.

Curatio Icteri ad cauſſarum ſublationem dirigenda eſt. Si enim a calida hepatis intemperie, aut aliquo ejuſdem viſceris tumore oriatur, illorum affectuum curationes ex ſuperioribus capitibus depromendæ ſunt. Qui vero in febribus putridis contingit, ſi criticus ſit, nulla curatione indiget. Si vero ſymptomaticus ſit, curatio illius dependet a curatione morbi a quo exoritur.

Qui vero a cyſtidis felleæ obſtructione dependet, illius ablatione curandus eſt: quæ convenienter perficietur remediis ſuperiori curatione propoſitis. Quibus ſuppoſitis, nonnulla etiam huic affectui magis propria & ſpecifica ſubnectenda ſunt.

Primo igitur humoris peccantis portio educetur bolo ſequenti.

♃. Elect. de ſucco roſ. & diaprun. ſolut. ana Drach. iii. rhab. pulv. Drach. i. croci ℈. ſem. Cum ſaccharo fiat bolus, qui ſemel atque iterum exhiberi poterit, ſi cacochymia urgeat. Vel apozema aperiens & purgans erit exhibendum.

Quod ad phlebotomiam ſpectat, licet ea improbetur a Galeno, quemadmodum ratione ipſius affectus non prodeſt, tamen ſi multitudo ſanguinis in venis contineri videtur, illius imminutio utiliſſima eſt.

Poſt univerſales evacuationes ſequens infuſum per ſex, vel ſeptem dies uſurpatum, ictericum affectum plerumque radicitus evellit, ſi recens adhuc, ac minime inveteratus ſit.

♃. Rad. rub. tinctorum ℥. ß. fol. chelidon. maj. M. i. Summit. abſinthii pontici, centaur. min. an. P. i. cinnam. ʒ. ß. croci ℈. ſem. Infundantur per noctem cum ℥. viii. vini albi. Colaturæ adde ſacchari albi ℥. ſem. Capiat ante tribus horis ante paſtum.

Vel poteſt fieri ſequens decoctum.

♃. Chelidoniæ cum toto M. i. Fol. & flor. hyperici, an. M. ß. raſuræ eboris pulv. ſtercoris anſeris, an. ʒ. iii. croci ʒ. ß. Pulvis ſtercoris anſeris & crocus ponantur in nodulo & omnia coquantur ex æquis partibus vini albi, & aquæ abſinthii, ab ℔. i. In colat. diſſolve ſacchari Unc. i. Detur in tres doſes matutinas, quæ poſtmodum iterari poterunt.

Ad hunc uſum valde commendat Quercetanus ſtercus anſerculi, verno tempore herbam paſcentis: tum etiam ſtercus album gallinæ exſiccatum, & ad ʒ. ß. vel ʒ. i. exhibitum per aliquot dies; dicitque horum acreorum animalium ſtercora eſſe nitro ſulphurea, & miram habere incidendi, attenuandi, ac diſſolvendi facultatem.

Commendat Dioſcorides ſuccum marrubii ad morbi regii curationem, & poſt eum recentiores, ac præſertim Foreſtus, qui nonnullos refert uſu ſyrupi ex ſucco marrubii fuiſſe perſanatos, cum multa alia remedia fruſtra uſurpata fuiſſent.

Geſnerus laudat radicem urticæ, in hunc modum præparatam.

♃. Rad.

℞. Rad. urticæ ℔. i. croci ℈. i. Contundantur diligenter, & cum vino albo ſuccus extrahatur, de quo capiat æger ℥. iv. per 4. aut 5. dies mane, poſtea tegatur, ut ſudet.

Dum interna remedia exhibentur, illinatur regio hepatis ſequenti linimento.

℞. Succor. apii, petroſel. & cichorii ana ℥. i. aceti albi ℥. ſem. olei tamariſci Unc. ii. Bulliant ad conſumptionem ſuccorum & aceti. Mox adde ſantali citrini, & ſpicæ nardi, ana ʒ. i. ceræ q. ſ. Fiat linimentum.

Sublatis obſtructionibus, flavus ille color brevi evaneſcet, diſcuſſo humore cuti imbibito, per ſolum nativi caloris miniſterium. Ut tamen promptius evaneſcat, parari poteſt balneum aquæ tepidæ, corpus in eo confricando ſacculo farina hordei & fabarum referto.

CAPUT V.

De Scirrho hepatis.

SCirrhus hepatis eſt tumor durus, renitens, & indolens, ab humore craſſo, in hepatis ſubſtantia impacto, atque indurato genitus.

Duplex autem eſt ſcirrhus, exquiſitus, & non exquiſitus. Exquiſitus tantum propoſita definitione comprehenditur, qui indolens eſt, & ſenſus omnino expers.

Non exquiſitus vero quemdam habet doloris ſenſum, & fit a materia minus indurata. Uno verbo, eſt ſcirrhus incipiens, & nondum confirmatus: exquiſitus vero eſt confirmatus, ita ut differant tantum per magis & minus.

Duobus modis in hepate ſcirrhus generari ſolet, per fluxionem ſcilicet, aut congeſtionem humoris craſſi & glutinoſi in partis ſubſtantia, vel ab inflammatione, aliiſque tumoribus induratis, per reſolutionem partium tenuiorum humoris illos committentis, relicta ac ſuperſtite parte craſſiori.

Materia prioris eſt humor pituitoſus, aut melancholicus, vel ab aliis partibus tranſmiſſus, vel in ipſa viſceris ſubſtantia, ex prava homoioſi genitus & coacervatus. Huic humori producendo non parum facit victus ratio prava, ex craſſis, frigidis, ac viſcoſis alimentis conſtans: pituitoſum, aut melancholicum temperamentum, & nativa hepatis anguſtia. Unde Galenus 13. *meth.* ſcirrhum in hepate, liene, & renibus facile generari docet. In hepate quidem, quod viæ ſtrictæ ſint, & ſanguine craſſo nutriatur. In liene vero, quod ſanguinem craſſum recipiat. In renibus denique, quod ſanguine craſſo nutriantur.

Poſterioris ſcirrhi, ſeu aliis tumoribus ſuccedanei cauſſæ ſunt, immodicus diſcutientium medicamentorum uſus, vel etiam repellentium, quæ refrigerando & conſtringendo materiam incraſſant, ejuſque reſolutionem impediunt.

His accedunt materiæ morbificæ frigiditas propria, & craſſities, quæ reſolutioni non cedit, vel partis imbecillitas, quæ diaphoreſin ſufficienter promovere non poteſt. Ac denique victus ratio refrigerans & incraſſans.

Signa ſcirrhi in hepate geniti ſunt durities & renitentia in dextro hypochondrio, hepatis circumſcriptionem referens, & multo major, quam in obſtructione: gravitas in eadem parte, & ponderis ſenſus, præcipue quando magna fit reſpiratio: febris carentia, & doloris, quibus diſtinguitur ab inflammatione, aut ſaltem dolor eſt exiguus in ſcirrho non exquiſito, difficilior decubitus in latus ſiniſtrum; quoniam hepar durum, & grave ventriculum comprimit, eique dolorem infert: color faciei pallidus, & quaſi vireſcens, quia ſanguis laudabilis in hepate ſcirrhoſo non generatur. Corpus etiam emaciatur, quia neque hæmatoſis, neque anadoſis recte perficiuntur.

Prognoſis hujus affectus a Galeno proponitur 2. *ad Glauc. cap.* 4. his verbis: *Scirrhus inſenſibilis curationem non recipit: qui vero difficulter ſentit, non incurabilis quidem eſt, non tamen facile curationem admittit.* Idem Galen. *cap.* 5. *ejuſdem libri*: *Scirrhum*, inquit, *jecoris ab initio ſanavimus ſæpius, ubi vero ad plures dies fuerit extenſus, neque ipſe potui ſanare, neque alium vidi, qui poſſet.*

Scirrhus inveteratus & incurabilis in hydropem inſanabilem degenerat: & pereunt quidem nonnulli tempore longo, alii vero breviori, quibus ſcilicet alvi fluxus ſupervenit, & diutius perſeverat. Scirrhus ictero ſuccedens, aut illum generans, pernicioſus. Unde Hippoc. *Aphor.* 42. *ſect.* 6. morbo regio laborantibus, ſi fiat hepar durum, malum.

Scirrhi curatio fiet primum, cauſſæ antecedentis ablatione per apozema in obſtructione hepatis deſcriptum. Cui etiam alia remedia, obſtructionibus reſerandis idonea, ſubjici utiliter poterunt.

Poſtmodum vero materia indurata emollientibus & aperientibus diſcutienda eſt. In hunc finem maxime convenient pilulæ ex chalybe ſupra deſcriptæ, præcipue ſi iis addantur bdellium, ammoniacum, & ſagapenum.

Si vero durities contumaciſſima fuerit, ſequentes pilulæ ad multos dies erunt uſurpandæ.

℞. Gummi ammoniaci in aceto ſoluti & trajecti, atque iterum inſpiſſati ʒ. ii. bdellii, ſtyracis, an. ℈. iv. Miſce, capiat ʒ. i. alternis diebus.

Intermediis vero diebus utatur opiata, vel tabellis roborantibus & aperientibus, in obſtructionis curatione deſcriptis.

Sequentes vero pilulæ, ad ſcirrhum emolliendum, ac diſſolvendum, mirabilis ſunt efficaciæ.

℞. Aloes optimæ, & gummi ammoniaci in aceto ſoluti, & trajecti per ſetaceum, atque iterum inſpiſſati, an. Unc. ſem. mercurii dulcis Drach. ii. diacrydii ʒ. i. Cum oxymel. ſcillit. fiat maſſa pilular. de qua capiat Drach. ſem. quatuor horis ante prandium, ſingulis diebus per 20. aut 30. dies.

Zacutus Luſitanus *obſerv.* 41. *lib.* 1. *Praxis admir.* refert, ſcirrhum contumacem, conſerva marrubii 40. diebus uſurpata, curatum fuiſſe.

Quidam Practici commendant uſum terebinthinæ in hunc modum præparatæ.

℞. Terebinthinæ lotæ cum vino albo Unc. i. ß. ſacchari pulverati Unc. ſem. Capiat. ʒ. i. ſingulis vel alternis diebus; eſt enim remedium aperiens, urinam movens, & alvum emolliens.

Toto curationis decurſu utatur æger pro potu ordinario vino albo, aut clareto tenui, ex infuſione chalybis parato.

Tum etiam aliæ chalybis præparationes ſupra deſcriptæ, hic etiam maxime convenire poterunt.

Exterius vero admoveri debent fomenta, unguenta, & emplaſtra, in ſequentem modum compoſita.

℞. Rad. althææ, & bryoniæ & lilior. ana Unc. i. fol. malvæ, violar. parietariæ, abſinth. agrimonii, ana M. i. Sem. lini, fœnugr. aneth. ana Drach. ſem. flor. chamæm. meliloti, roſar. ana P. i. Coquantur in tribus partibus aquæ, & una vini albi, ſub finem additi, vel in aqua, & aceto. Colatura foveatur regio hepatis mane & ſero.

Si ſcirrhus ſit contumacior, addantur decocto rad. ireos noſtrat. cucumer. agreſt. & ebuli. Et paretur decoctio in aqua decoctionis inteſtinorum vervecis & vino albo.

℞. Ol. lilior. chamæm. meliloti & amygdal. dulc. ana Unc. i. ol. roſat. & abſinthii, ana Unc. ſem. gummi ammoniaci in aceto ſoluti ʒ. iii. ceræ ʒ. ii. Fiat linimentum, quo inungatur dicta pars poſt fotum.

Si fortius linimentum deſideres.

℞. Succor. bryon. & cucumeris agreſt. an. Unc. ii. ol. de cappatib. & tamariſci, ana Unc. iii. vini albi Unc. i. Bulliant ad ſuccor. & vini conſumpt. deinde adde abſinthii pulverat. Drach. ii. gummi ammon. in aceto ſoluti, Unc. ſem. ceræ parum: fiat linimentum.

℞. Maſſæ ampl. de mucilag. Unc. i. empl. de meliloto Unc. ſem. gummi ammoniaci liquati in ſucco abſinthii Drach. iii. Malaxentur cum oleo abſinthii, & liliorum, Fiat emplaſtrum admovendum poſt inunctionem.

Utiliter etiam parti admoventur folia hyoſcyami in aceto decocta, addito oleo amygd. amarar. & in formam cataplaſmatis redacta.

His etiam addere licet ſemicupia, ex emollientibus, digerentibus, & roborantibus parata, qualia pro potu deſcripta ſunt; iiſque alternatim æger uti poterit.

Ac denique cauſticum tibiæ dextræ inurendum, ut materiæ peccantis portio per id loci derivetur.

CAPUT VI.

De Hydrope.

DUæ hydropis differentiæ reperiuntur apud Hippocratem, univerſalis ſcilicet, & particularis. Univerſalis dicitur ille, qui totum corpus, vel abdomen univerſum occupat. Particularis vero, qui unicam tantum corporis partem. Unde hydrops capitis, pectoris, & uteri, de quo hic non agimus; ſed tantum de univerſali.

Hujus autem hydropis univerſalis tres proponuntur ſpecies a Galeno, aſcites, tympanites, & anaſarca, ſeu leucophlegmatia.

Aſcites eſt tumor abdominis, ab humore ſeroſo in illius capacitate collecto, oriundus.

Neque ſolum abdomen ut plurimum intumeſcit, ſed etiam pedes, tibiæ, femora, & ſcrotum eodem tumore plerumque afficiuntur, Quinimmo aſcites non raro a pedum tumore incipit, qui poſtmodum tibias, deinde crura, ac tandem abdomen ipſum invadit.

Humor autem ille ſeroſus, ſeu aquoſus, quatenus aquæ naturam retinet, frigidus quidem eſt: ſed quatenus etiam ſalſedinis eſt particeps, calorem in ſe habet, qui tum e viſcerum vicinia augetur, tum etiam, & multo inſenſius, ex putredine, quam diuturna mora contrahit; unde febris exoritur, & ſitis a vaporibus ſalſis ac putridis, os ventriculi inficientibus, excitatur.

Contingit autem interdum, ut humor ille aquoſus non in cavitate abdominis, ſed in veſiculis quibuſdam, partibus ventris inferioris adnatis, contineatur. Cujus rei hiſtoriæ proponuntur a Schenkio *lib.* 3. *obſervat.* & Mauritio Cordæo *comment.* 3. *&* 5. *in Hippocr. lib.* 1. *de morbis mulierum*. Cenſuit Galenus (eumque ſequuta eſt tota fere Medicorum, tum antiquorum, tum neotericorum cohors) omnem hydropem fieri ab hepate frigidiore, & hæmatoſin non exacte perficiente, ita ut pro laudabili ſanguine, multam aquam, pituitam aut flatum generet. Quæ ſententia, ut de anaſarca veriſſima eſt, & omnium conſenſu receptiſſima, ſic de aſcite & tympanite a recentioribus non paucis controvertitur, propterea quod in multorum hydropi-

corum

eorum diſſectionibus hepar incolume & illæſum inventum ſit, ut ex plurimis hiſtoriis conſtat ab auctoribus propoſitis. Præterea Hippocr. 2. *Prorhet.* diſerte aſſerit, hydropem fieri ab hepate, vel parte inani. Per partem vero inanem intelligit totum illud ſpatium, quod a coſtis ad ilia extenditur, & partes in eo contentas. Idem Hippocr. 4. *de morb. & 1. de morbis mulierum*, hydropem ex liene deſcribit. Quibus auctoritatibus vulgo reſponderi ſolet hepar perpetuo affici, primario, vel ſecundario: ita ut nunquam hydrops contingat, quin hæmatoſis vitietur, & loco laudabilis ſanguinis, aquoſus generetur. Verum duæ rationes hanc doctrinam acriter urgent: prima deſumpta eſt ab experientia ſupra propoſita, quod nimirum ſi neceſſarium eſſet hepar perpetuo affici, in diſſectione cadaverum nunquam illæſum reperiretur. Secunda, quod ſi hepar ſanguinem aquoſum generaret, ille in totum corpus diſtribueretur, quemadmodum in anaſarca ſanguis pituitoſus in omnes partes transfertur. Neque ſufficiens ratio reddi poteſt, cur ſeroſus humor, in hepate genitus, in ſolum abdomen, non in alias partes deferatur.

Quod ad frigidam hepatis intemperiem ſpectat, illa etiam impugnatur Tralliani, Avicennæ, & aliorum auctoritatibus; qui ſtatuunt, etiam a calida intemperie hydropem excitari, & nonniſi refrigerantibus remediis curari. Quod etiam Hippocratis auctoritate fulciri poteſt ex 2. *Progn.* mutuata. *Hydrops*, inquit, *morbo acuto ſuperveniens, malus, febrem enim non tollit*. Si igitur hydrops ſupervenit, perſeverante febre, manifeſtum eſt, calidam intemperiem permanere. Neque mihi unquam placere potuit, quod vulgo dicitur a Galeni mancipiis: a calida intemperie calorem nativum diſſolvi, ac plurimum imminui, & calorem illum imminutum frigiditatis nomine donari. Sic enim in febre hectica, & febribus aliis diuturnis, in quibus calor nativus plurimum imminuitur, frigida intemperies eſſet perpetuo accuſanda, & ſymptomata, quæ illas ſequuntur, huic intemperiei eſſent adſcribenda, non autem caliditati. Unde magnam confuſionem in ſymptomatum cauſſis inquirendis excitari, quis non videt?

Inter recentiores Carolus Piſo, quem ſequutus eſt Sennertus, in veras hydropis aſcitis cauſſas altius penetravit, ſtatuitque hunc generari ex materia ſeroſa in potu & cibis humidioribus contenta, quæ ab aliqua cauſſa præternaturali in venis portæ & cavæ diutius retenta, in totum corpus non diſtributa (ut in ſtatu naturali fieri conſuevit) in abdominis capacitatem effunditur. Retinetur autem humor ille ſeroſus in venis, & ad totum corpus non diſtribuitur, ex læſa, vel impedita facultate attractrice partium, ad quas deferri ſolet, vel ob errorem externum.

Partes autem præcipuæ, quæ primum ſeroſam materiam attrahere ſolent, ſunt hepar & lien. Illa enim viſcera chyloſam materiam ad ſe trahunt, in qua ſubſtantia humida, & aquoſa ciborum & potuum continetur. Tum etiam lien potulentam materiam ad ſe trahit puram & impermixtam, ut docuit Hippocr. & teſtatur experientia, eos qui potui maxime indulgent, illius portionem effatu dignam emittere per urinas ſtatim a paſtu, quod fieri dicunt auctores peritiſſimi, a liene aquoſam illam materiam attrahente, antequam ciborum concoctio in ventriculo peracta ſit.

Læditur autem hepatis & lienis attractio a variis cauſſis, præcipue ex defectu, ſeu imbecillitate caloris nativi. Debilitatur autem calor nativus a frigida vel calida intemperie, & a ſuffocatione.

Frigida intemperies a nimio alimentorum refrigerantium uſu, larga ſanguinis evacuatione, ſpiritus confeſtim exhauriente, vel quavis alia cauſſa excitata, cum per ſe calori adverſa ſit, etiam nativum hepatis & lienis calorem obtundit, ejuſque actiones lædit.

Calida vero intemperies nativum calorem diſſipat, unde ille debilior factus, actiones hepatis & lienis minus feliciter exercet. Inducitur autem calida illa intemperies a febribus ardentibus, vini meracioris largo potu, ciborum & medicamentorum calidorum uſu nimio.

Denique debilitatur calor nativus per ſuffocationem, quando ſanguis nimia copia redundat in venis, præcipue impurus, qualis cumulari ſolet in menſium, vel hæmorrhoidum ſuppreſſione: per illas ſiquidem evacuationes corporis impuritates expurgari ſolebant, quæ iiſdem ſuppreſſis retentæ, totam ſanguinis maſſam inficiunt.

Læditur etiam, vel impeditur prædictorum viſcerum attractio ab obſtructionibus, quæ liberum materiæ ſeroſæ tranſitum intercipiunt. Sic ſcirrhum hepatis & lienis hydrops conſequitur; non tantum quod illæ partes debilitatæ ſanguinem laudabilem generare nequeant, ſed præcipue, quod totam illam materiam, quæ potu aſſumitur, attrahere non valeant, & ad alias partes tranſmittere.

Hic objici poteſt, hydrope totum corpus nutriri ſanguine in hepate genito, ex chyloſa materia, quam ad ſe neceſſario attrahit. Cum autem chyli portio, ex qua ſanguis generatur, craſſior ſit ſeroſa materia, nihil impedit, quo minus ſeroſa illa materia etiam attrahatur. Reſpondemus primum hepar melius attrahere, quod ſibi familiarius eſt & idoneum, ut in ſanguinem convertatur; illud autem attrahit minori copia, quam par ſit, propter attractricis imbecillitatem, unde totius corporis macies exurgit, & cum ea chyli portione, ſibi magis analoga, portionem etiam ſeroſæ ſubſtantiæ pro vehiculo trahit; reliquam vero in venis meſaraicis & epiploicis relinquit, quæ ibi moram faciens, in abdominis capacitatem ſenſim effunditur.

Non negamus tamen, in hydrope ſanguificationem lædi. Præſente enim frigidiori, aut calidiori intemperie, aut gravi obſtructione, vel ſcirrho, non poteſt eſſe ſanguificatio integra. Sed negamus illam eſſe proximam, & immediatam hydropis cauſſam; immo potius conſectarium quid, & interdum hydropis effectum, cum ſcilicet aqua in abdomine contenta corrumpitur, ſibique innatantia viſcera corrumpit.

Poſt hepar & lienem, ſeroſam materiam, ad venam cavam tranſlatam, attrahunt renes, & totum corpus a ſuperflua illius copia liberant: ita ut ſi functio eorum ceſſaverit, maxima ſeri copia in venis retineatur; quæ in abdomen effuſa, hydropem aſcitem brevi producit. Ceſſare autem poteſt renum attractio ex multis cauſſis, frigidiori intemperie, tumoribus, ulceribus, & obſtructionibus, quæ functionem eorum imminuere, abolere, vel intercipere valent.

Denique ob errorem externum ſeri diſtributio impeditur, quando magna copia aquæ frigidæ hauritur, quæ non poſſit regi a natura, & in venas ſufficienter diſtribui. Sic refert Carolus Piſo, quemdam adoleſcentem tertiana laborantem, cum in paroxyſmo aquam intemperantius bibiſſet, in aſcitem incidiſſe, a quo tamen unius tabellæ diacarthami uſu liberatus eſt, aqua in abdomine reſtante confertim reddita. Si tamen diutius continuatus fuerit nimius ille aquæ potus, hydropem inducit non adeo facile curabilem, propterea quod graves inde fiant obſtructiones, & frigida inducatur viſcerum intemperies, calore nativo admodum labefactato, unde hydrops difficilis emergit.

Per quas autem vias ſeroſa illa materia e venis in capacitatem abdominis transferatur, a nonnullis dubitatum eſt. Quibus tamen ſimpliciter ſatisfieri poſſet, dicendo ex doctrina Hippocratis, in corpore vivente omnia eſſe transfluxibilia & permeabilia, ita ut urgente neceſſitate non ſolum humores tenues ac ſeroſi, ſed etiam craſſiores per meatus inſenſibiles partium tranſmittantur. Sic in pleuritide ſanguis & pus, denſam pleuræ & membranæ pulmonem veſtientis ſubſtantiam penetrant, ac per anacatharſim expelluntur. Sic in tibiæ ac cruris fractura, quæ illæſis muſculis & cute contingit, ſanies ex oſſe fracto manans, prædictarum partium ſubſtantiam penetrat, & inficit lintea faſciarum. Sic in hydrope ipſo, ſæpe ingens aquæ quantitas una die per alvum excernitur, exhibito hydragogo potentiori, quod fieri non poteſt, niſi aqua in abdomine contenta tunicas inteſtinorum pervadat.

Neque obſtat, quod a Fernelio objicitur, fruſtra conditas fore a natura tot patentes vias, ſi per cæcos meatus humores transferri poſſent.

Reſpondemus in motu humorum ordinario & naturali, totius corporis nutritioni deſtinato, neceſſarios eſſe ductus, per quos illi continuo, facile, affatim fluere poſſint: Sed in caſu extraordinario & urgente, providam naturam vias extraordinarias invenire, per quas materias noxias excernat, aut ſaltem in locum minus incommodum deponat.

Objicit iterum Fernelius, in iis, qui ex urina per 20. dies ſuppreſſa extincti ſunt, aquæ nihil deprehenſum eſſe per cæcos illos ductus in abdomen defluxiſſe.

Reſpondemus, naturam non ſemper eodem modo operari circa cauſſas præternaturales, neque humores noxios ad eadem loca deponere, ſed ad eas partes præſertim, quæ magis diſpoſitæ ſunt eorum receptioni, utpote imbecilliores. Sic in urinæ ſuppreſſione, ſeroſus humor per venas, & arterias patenter decurrit, eaſque implet, & ſi quædam pars debilior reperiatur, in eam impetu ruit: unde fit, ut quidam comatoſi, alii orthopnoici, alii ex alterius partis inſignis læſione moriantur. Sic etiam nihil impedit, quin ſi partes abdominis, ad quas venarum & arteriarum extrema deſinunt, debiliores reperiantur, humor ſeroſus in illius capacitatem transferri valeat.

Neque verum eſt, quod Fernelius adſtruere velle videtur, nunquam hydropem ex urinæ ſuppreſſione exoriri. Imo multoties ab hac cauſſa produci, ratio & experientia docent; quemadmodum nos ſupra oſtendimus, ex læſa renum attractione, ab aliquo inſigni illius vitio, hydropem contingere.

Hoc tamen advertendum eſt, urinæ ſuppreſſionem ſeri redundantiam efficere in venæ cavæ magis, quam in portæ ramis, per quos in primis humorem aquoſum in abdominis capacitatem effluere, ex ſequentibus apparebit.

Poſſet igitur ſatisfieri quæſtioni propoſitæ, ſimpliciter dicendo, per cæcos & inſenſibiles partium ductus ſeroſos humores transferri in abdominis capacitatem. Facile tamen eſt ductus conſpicuos & patentes indicare, per quos liber eſt humoris ſeroſi a venis in capacitatem illam commeatus.

Horum autem ductuum notitiam nobis indicavit Hippoc. *Aphor. 55. ſect. 7. Quibus*, inquit, *jecur aqua repletum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, & moriuntur*. Cujus Aphoriſmi ſenſus talis eſt (a Galeno non ſatis perſpectus) aquam ab hepate in ramos venæ portæ per omentum ſparſos influere, & cum illi repleti fuerint, vel tunicis eorum rarefactis per diapedeſim, aut oſculis patefactis per anaſtomoſin, in cavitatem abdominis deferri. Idem in liene poteſt contingere, & forte frequentius

cum

cum lien aquam magna copia e ventriculo trahat, ut ex multis Hippocratis locis innoteſcit. Et ex liene in omentum traduci, conſtat ejuſdem Hippocrat. ſententia, 4. *de morbis* propoſita, his verbis; *In ventriculum autem etiam potus fertur, quo cum expletus fuerit, ab eo lien recipit, & ad venas omentum tranſmittit.* Ex prædictis videre eſt, per omenti venas, præcipue quæ Epiploicæ & Gaſtrepiploicæ nominantur, aquam in abdomen effluere; quamvis per alias etiam venas exſtillare poſſit.

Præter cauſſas hydropis prædictas, quæ frequentiores ſunt & magis ordinariæ, aliæ dantur minus frequentes, ab Auctoribus relatæ, & quibuſdam obſervationibus confirmatæ, quæ ſcilicet ex peculiari quorumdam partium vitio contingunt, non ſolum hepatis, & lienis; ſed etiam meſenterii, pancreatis, ventriculi, inteſtinorum, renum, veſicæ, & uteri: læſa nimirum illarum partium homoioſi a gravi quodam affectu, ut proprium alimentum corrumpant, & in ſeroſum humorem colliquatione quadam convertant. Sic apud Galenum *comment. Aphor.* 55. *ſect.* 7. veſiculæ hydatides in hepatis ſuperficie interdum excitantur, quæ diſruptæ, ſeroſum humorem profundunt in capacitatem abdominis, ex cujus collectione hydrops mergit. Sic Fernelius exiſtimat, hepar valde exſiccatum findi, & rimis quibuſdam dehiſceri inſtar terræ ſiccæ, ac per illas rimas ſerum continuo effluens abdominis capacitatem replere. Alii vero dicunt, ex inteſtinis hydropem fieri poſſe, ſi illa perforentur, & homo ſtatim non moriatur: ſed humor aquoſus in abdominis capacitatem ex iis ſtillet. Tum etiam ex renibus ſi valde ulcerentur, & per ea ulcera ſeroſus humor erumpat. Sic refert Platerus, in quodam hydropico utrumque renem multis ulceribus perforatum fuiſſe, unde ſanies & ſerum in abdominis cavitatem effluxerat. Hydropis denique ex uteri vitio prognati habetur hiſtoria apud Sennertum, ex Joanne Heinzio, de ancilla quadam hydropica, cujus viſcera omnia ſalva inventa ſunt, exceptis teſtibus, qui tumidi ſunt reperti ad magnitudinem capitis infantis recens nati, tum etiam lividi, fungoſi, & plurimis ulceribus conſperſi, ex quibus ſeroſa materia hydropem committens effluxerat.

Hydrops tympanites a tympano nomen habet; ſiquidem abdomen inſtar tympani tenſum eſt, & ſi manu percutiatur, ſonum conſimilem edit; tenſio autem illa eſt a flatibus in abdominis capacitate concluſis. Aliquando tamen contingit, flatus tympanitem efficientes, non in capacitate abdominis, ſed in cavitatibus inteſtinorum contineri, quod obſervavit Platerus, dicens in quibuſdam, qui tympanici putabantur, poſt mortem diſſectis, nullum flatum e ventris cavo eruiſſe, nec ventrem ſubſediſſe; ſed inteſtina præſertim tenuiora, flatibus adeo diſtenta, & convoluta proſiliiſſe, ut in ventrem denuo reponi nequirent.

Obſervandum autem eſt, raro flatum tympanitem efficientem, ſolum in abdomine contineri; ſed plerumque aquæ permixtum, quemadmodum etiam in aſcite non aqua ſola, ſed flatus etiam in abdomine continetur, & uterque a prædominante nomen mutuatur. Si nimirum major flatuum, minor aquæ copia collecta ſit; dicitur tympanites: ſi vero aqua flatibus prævalet, aſcites nominatur: ſi denique æqualis utriuſque portio cumuletur, ambigit inter utrumque, ut dubitare liceat, utrum aſcites, vel tympanites talis hydrops dici debeat.

Flatuum cauſſa materialis eſt humor crudus, & craſſus, ſive pituitoſus ille ſit, ſive melancholicus, qui a calore exagitatus, & attenuatus vapores craſſos emittit, qui difficillime diſcutiuntur, & illi vapores flatus nominantur.

Humor autem ille crudus & craſſus in ventriculo & inteſtinis aliqua ex parte reſidet, ſed multo magis intra diaphragmatis & inteſtinorum membranas continetur, unde difficilius quam e cavitatibus partium prædictarum, evelli poteſt. Hujus rei fortem conjecturam facit Aphoriſmus Hippocr. 11. *ſect.* 6. *Quibus tormina, & circa umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque medicamentis, neque aliter ſolvuntur, in hydropem ſiccum firmatur.* Cum enim meſenterium parte anteriore inteſtinis alligetur, poſteriore vero lumbis; facile videre eſt, dolores ad umbilicum, & lumbos ſpectantes, ex meſenterio prodire. Adde, quod dolorum contumacia cauſſam denotet in profundo corporis & partium ſubſtantia concluſam, quæ nullo modo deturbari valeat. Si enim in ventriculi & inteſtinorum cavitatibus contineretur, facilius excludi poſſet.

De cauſſa vero efficiente diſcrepant inter ſe auctores, aliis frigidam intemperiem accuſantibus, aliis vero calidam. Qui frigidam intemperiem accuſant, ſe fautorem habere putant Galenum, dicentem flatus generari a calore debili. Quibus reſpondendum eſt calorem poſſe dici debilem reſpectu materiæ, quæ ab eo non poteſt diſcuti ac reſolvi. Sed hoc potius adſcribendum eſt ipſius materiæ defectui, non caloris qui ſæpe interior eſt ac præternaturalis. Et certe agnoſcendum eſt cum doctiſſimis Auctoribus, materiam tympaniti generandæ magis idoneam eſſe humorem melancholicum, aduſtum & atrabilarium, qui a calore viſcerum torrefaciente generatur. Qui quidem calor eamdem materiam exagitat, & ex ea flatus craſſos ac difficile reſolubiles educit.

Hydrops anaſarca fit ab humore pituitoſo, in totum corporis habitum effuſo, qui ideo tumidus & albus apparet, unde leucophlegmatia nominatur. Generatur autem humor ille pituitoſus ab hepate frigidiori, quod pro laudabili ſanguine crudum & pituitoſum producit, qui cum ſubſtantiæ partium in homoioſi ſufficienter agglutinari nequeat; portio illius crudior, & nutritioni inepta, reſtat in partibus, eaſque tumidas reddit, hincque anaſarca ſeu leucophlegmatia exſurgit.

Affectus incipiens dicitur cachexia: quæ ab eadem cauſſa procedit & eadem habet generationis principia: ita ut facile cachexia in leucophlegmatiam degeneret, cum differant tantum ſecundum magis & minus.

Cauſſæ antecedentes ſunt, quæcumque hepar impenſe refrigerare valent, illiuſque vim concoctricem plurimum infringere, ut alimenta frigida & humida largius aſſumpta, ſuppreſſiones menſium & hæmorrhoidum, obſtructiones & tumores frigidi, quales ſunt ſcirrhoſi: tum etiam hæmorrhagiæ copioſæ, aliorumque humorum magnæ, ac diuturnæ evacuationes, a quibus calor nativus plurimum imminuitur.

Signa hydropis, & cujuſque illius ſpeciei, ex prædictis ſatis manifeſta ſunt. In aſcite enim aquoſus humor in abdomine contentus, indicatur ex abdominis mole grandiori, tumore molliore ac latiore, qui per latera compreſſus, fluctuationis ſenſum manifeſtum repræſentat, & æger ipſe, dum ſeſe in alterutrum latus convertit murmur velut fluctuantis aquæ percipit, tum univerſa ventris moles in latus illud provolvitur. Hinc pedes & ſcrotum intumeſcunt; ſuperiores vero partes graciliores evadunt, ac contabeſcunt; urinæ ſunt paucæ, craſſæ atque interdum rubræ, quia exigua ſeri quantitas ad renes & veſicam tranſit, in iiſque diu moratur & in illa mora craſſeſcit, ac coloratur. In progreſſu morbi difficultas reſpirandi adeſt, ob aquæ copiam diaphragmati incumbentem, præcipue æger decumbit, ut ea de cauſſa erectus manere ac ſedere cogatur. Sitis etiam adeſt moleſta, ex humoris ſalſedine, cui ventriculus natat. Ac denique febris continua & lenta excitatur ex ejuſdem aquæ putredine, quæ viſcera omnia ſibi innatantia tandem labefactat & corrumpit.

In tympanite vero, venter percuſſus inſtar tympani ſonum edit; moles abdominis minus gravis eſt, quam in aſcite; tormina præceſſerunt circa umbilicum, & lumborum dolor; ægro ſupino jacente venter diſtentus ac durus manet, neque dum ſe convertit æger, ad latera devolvitur.

In anaſarca denique non ſolum venter, crura, & tibiæ, ſed etiam manus, brachia, pectus, facies, & totum corpus intumeſcit, & ubicumque digito premitur, veſtigium relinquit. Color cutis pallidus & cadaveroſus; carnes molles & laxæ; urinæ tenues, albæ, reſpiratio difficilis; febris lenta non raro conſequitur.

Quod ad prognoſin attinet, omnis hydrops periculoſus eſt, & curatu difficilis: eoque difficilior, quo magis inveteratus. Sed inter ſpecies anaſarca minus habet periculum: aſcites vero & tympanites inter ſe ambigunt: ut nunc hic, nunc ille periculoſior ſit, pro majori vel minori gravitate cauſſarum, a quibus dependet. Sic aſcites a ſcirrho hepatis oriundus, aut ab ulcere alicujus partis internæ, periculoſior eſt tympanite: ſi vero a nimio aquæ potu, aut obſtructionibus non adeo inveteratis, minus infert periculum.

Hydrops facilius curatur in ſervis, quam in liberis: in ruſticis, quam in nobilibus: quia cum deſideret famem, ſitim, & multa alia tædia longamque patientiam, promptius ſuccurritur his, qui facile coguntur, quam quibus noxia libertas eſt.

Hydrops a duritie lienis minus periculoſus eſt, quam a duritie hepatis: quia lien minus princeps membrum eſt, quam hepar.

Hydrops morbo acuto ſuperveniens, malus: neque enim ſedat febrem, ſed dolorem admodum infert ac mortem. Hippocr. *Prognoſt.*

Quibus hepar aqua plenum erumpit in omentum, iis venter aqua impletur, & moriuntur. Hippocr. *Aphor.* 55. *ſect.* 7.

Ab aqua inter cutem habita, ſi aqua, quæ in venis eſt, in ventrem confluxerit, morbi fit ſolutio. Hippoc. *Aph.* 14. *ſect.* 6. Hic aphoriſmus priori contrarius videtur. Sed contrarietas ſolvitur, dicendo Hippocr. in priori per ventrem intelligere capacitatem abdominis; in hoc vero, alvum. Si nimirum aqua per alvum affluxerit, morbi fit ſolutio. Quæ ſententia clarius explicatur ab eodem Hippocr. *in Coacis*, his verbis; *Incipiente hydrope alvi profluvium, ſine apepſia, ſeu cruditate proveniens, morbum ſolvit.* Notanda eſt illa conditio, *incipiente hydrope*: nam ſi morbo inveterato contingat profluvium alvi, non eſt adeo tutum: quia ut plurimum vitium aliquod, per morbi longitudinem contractum, in viſceribus relinquitur, ut ſcirrhus, aut ſubſtantiæ corruptela, quod novæ aquæ proventum efficit, & mortem tandem inducit. Unde idem Hippocrates *in Prorrhet.* eos qui ab hydrope ſervari debent, εὐσπλάγχνους eſſe debere affirmat, hoc eſt, ſana & integra viſcera habentes, ſeu a gravioribus illis affectibus immunia. Alioqui ſi cum ſcirrho, aut hepatis corruptione contingat alvi fluxus, citiſſime moriuntur, docente Galeno 2. *ad Glauconem*, *cap.* 5. & Avicenna, qui ſic loquitur: *Conſtrictio anhelitus, & ſolutio ventris, in tribus diebus mortem ſignificant.*

Urinæ

Urinæ paucitas in hydropicis mala, & quo minor illius quantitas redditur, eo deterior eſt morbus, quia materia potulenta in ventrem confluit, & nihil fere illius ad renes pervenit. Hinc Hippocr. *in Coac. hydropico febriculoſo urina pauca turbataque, lethalis; Contra vero, ſi urinæ quantitas augeatur, bene ſperandum*. Quod eleganter a Celſo proditum eſt. *Et tum demum*, inquit, *ſecundæ valetudinis ſpes eſt, cum plus humoris per urinam excernitur, quam aſſumitur. Ideo bonum eſt ſingulis diebus urinam & potum metiri: tum etiam ventrem, lino circumducto, præſertim dum remedia uſurpantur, ut videamus, num ille decreſcat, quod in bonis habendum eſt. Si vero augeatur, non obſtantibus remediis, res in anguſto eſt.*

Abſceſſus, vel maculæ in hydropicorum cruribus erumpentes, lethales. Hoc confirmat Hippocr. 7. *epidem.* hiſtoria Biontis, & Cteſiphontis, quorum iſte, oborto abſceſſu in genu ſiniſtro, & ſuppurato, obiit. Huic vero, paulo ante mortem collectio cum rubore aliquantulum livido in femore dextro apparuit.

Hydropici, qui remediorum efficacia liberantur, ſi in eumdem affectum reciderint, deſperati ſunt. Hippocr. *in Coac.* Significatur enim vitium aliquod immedicabile intra viſcera latitare, quod evacuatis aquis, novam earum generationem promovent.

Si æger ἰυσπλάγχνος ſit, & bonis viſceribus, ac conſtantibus viribus, cibum libenter aſſumat, bene concoquat, nec ab eo ingeſto affligatur, bene ſpiret, non doleat, neque tuſſis, neque ſitis adſit, lingua ne in ſomno quidem non inareſcat, alvus medicamentis celeriter moveatur, extra purgationem non admodum cita ſit, & naturaliter excernat, urina pro victus ratione mutationem ſubeat, laſſitudinis expers ſit: ſi hæc omnia adſint, æger bene ſe habet: ſi plurima, aliqua convaleſcentiæ ſpes eſt: ſi nulla, res deſperata eſt.

In ſicco hydrope ſtillicidium urinæ malum eſt. Hippocrates *in Coacis*.

Tympanites in corpore atrabilario, aut qui fit ab atrabile multa in corpore redundante, lethalis eſt, & fruſtra illi remedia adhibentur.

Si leucophlegmatia detento fortior diarrhœa ſupervenit, morbum ſolvit, Hippocr. *Aphor.* 29. *ſect.* 7. Talis autem diarrhœa morbo incipiente, aut ſaltem non inveterato fieri debet, & viribus adhuc conſtantibus. Si enim ægro jam debili exiſtente contingat, periculoſa eſt.

Hydropis curatio verſatur in materiæ heterogeneæ evacuatione, ſive illa in abdomine, ſive in toto habitu contineatur; cauſſæ illam materiam producentis ablatione, & viſcerum, præſertim hepatis, roboratione. Cauſſæ autem præcipue, & magis ordinariæ, ſunt obſtructiones graves & contumaces, tum etiam ſcirrhi: quorum affectuum curationes ex propriis capitibus deſumendæ ſunt. Si vero illæ ſufficiant, ad ſequentia hydropi magis appropriata erit progrediendum, eaque pro varietate cauſſarum, & corporum ægrotantium, a prudenti Medico erunt varianda.

Ac primum purgatio ſolemnis inſtituenda eſt, per apozema aperiens, phlegmagogum, & hydragogum in hunc modum compoſitum.

♃. Rad. eryngii, rubiæ tinctorum, apii, petroſel. & enulæ camp. an. ℥. i. rad. valerianæ, aſari, ebuli, & ireos noſtratis, an. ℥. ß. cortic. rad. cappar. median. fraxini, & tamariſci, an. ʒ. vi. ſol. agrimon. ceterach. capill. ven. chamædr. hyperici, abſinthii, centaur. min. an. M. i. ſoldanellæ M. ß. Sem. dauci, petroſel. maced. & fœniculi, an. ℥. ß. liquiritiæ raſ. & paſſul. mund. ana ℥. i. ſennæ mundat. Unc. i. ß. agarici in nodulo ligati ʒ. iii. Sem. ebuli, & rad. jalapæ, ana drach. i. Sem. zinzib. & caryophyll. an. ʒ. i. flor. geniſtæ, ſambuci, & tamariſci, an. P. i. Coquantur in æquis partibus aquæ chalybeatæ, & vini albi, ſub finem additi, ad ℔. i. ß. In colat. diſſolve ſyrup. de cichorio compoſiti cum rheo Unc. iv. fiat apozema clarum & aromat. ʒ. iii. cinnam. pro iv. doſibus matutinis.

Poſt purgationem univerſalem utatur æger ſemel in ſeptimana pulvere ſequenti.

♃. Sennæ mundat. turbith. gummoſi, hermodactyl. Sem. ebuli, jalapæ, mechoacan. an. Drach. i. cremor. tart. ʒ. ii. guttæ gummi Drach. ſem. pulv. diambræ, diarrhod. abb. & ſem. fœnic. an. ℈. i. ſacchari canti Drach. iii. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ii. vel ʒ. ii. ß. infundantur per noctem in vini albi ℥. iv. Capiat mane vinum & pulverem.

Syrupus rhamni cathartici, ex ſucco fructus illius cum ſaccharo compoſ. ad Unc. i. exhibitus, aquas mirabiliter educit. Sumendus eſt immediate ante prandium.

Vel utatur ſyrupo magiſtrali, ex decocto apozematis conflato, aucta doſi purgantium, vel etiam ſequenti.

♃. Succi roſar. pallid. ℔. ii. ſuccor. rad. ebul. ireos noſtratis, fol. cichorii & agrim. an. ℔. ß. Sem. ebuli, rad. mechoac. & rhab. elect. ana ℥. ii. ſpicæ nardi ℥. iii. ſantali citrin. ʒ. ii. cryſtalli tart. ʒ. i. ſem. Infundantur per noctem, & poſt levem ebullitionem colentur. Deinde adde ſacchari albi parem colaturæ quantitatem. Coquantur in ſyrupum, cui adde ſalis abſinthii Unc. ſem. Capiat Drach. ii. cum juſculo aperiente, ſemel in ſeptimana.

Vel loco ſyrupi, aut alternatim cum ipſo pilulæ ſequentes uſurpari poterunt, quæ ſimul humores noxios expurgant, & obſtructiones reſerant.

♃. Aloes opt. ſucco abſinthii diligenter nutritæ Unc. ſem. Gummi ammoniaci in aceto ſoluti & trajecti, myrrhæ electæ & croci Martis cum ſulphure parati, an. drach. iii. ſalis abſinthii, tamariſci, an. Drach. ii. diacrydii & trochiſc. alhandal. an. Drach. i. croci, zinzib. & ſalis gemmæ, an. ℈. I. Cum oxymelite ſcillit. fiat maſſa pilul. de qua capiat Drach. ſem. bis in ſeptimana, duab. horis ante prandium.

Vina etiam purgantia ad hydropis curationem valde commendantur, quorum variæ extant formulæ. Hæc vero efficaciſſima eſt.

♃. Rad. aſari & mechoac. ana Unc. ii. rad. ireos noſtrat. cort. rad. ebuli & ſambuci, an. Unc. i. rad. enulæ cam. Unc. ſem. abſinthii ſicci & epithymi, ana P. i. ſennæ mundat. ℥. i. ſoldanellæ ʒ. ii. trochiſ. de rhab. & eupator. ana ʒ. i. macis, & cinnam. ana Drach. ß. ſcammonii ℈. iv. vini albi ℔. ii. ß. Infundantur per triduum in B. M. vaſe probe clauſo. Servetur ſine colatura. Capiat ℥. iii. vel iii. mane, aut ter in ſeptimana.

Inter remedia, aquis extrahendis idonea, maxime laudatur ſuccus ireos noſtratis, cum vino albo extractus, qui ad Unc. iii. exhiberi poteſt; alvum enim & urinas potenter movet. Quia vero aſperitate ſua faucibus & ventriculo moleſtus eſt cum manna, aut melle permiſceri ſolet. Maſſaria ita præſcribit.

♃. Succi ireos recenter extracti Unc. iii. mannæ calabrinæ ℥. i. ß. Miſce, fiat potio.

Platerus in obſervationibus: *Hydropico*, inquit, *cuidam propinavi ſuccum ireos, ut biberet ad* ℥. ii. *addito melle, unde plurimum & ſapius minxit & dejecit. Et poſt quam repetiiſſet bis vel ter, detumuit venter, pedeſque ſubſederunt, ſicque ſanatus eſt.*

Rhabarbarum a nonnullis commendatur, quia purgando humores noxios hepar valde roborat. Et Stocherus ſe multos curaſſe refert uſu rhab. ad ʒ. i. vel ii. tertio, aut quarto quoque die exhibiti cum decocto aperiente. Tum etiam apud Scholtzium in Epiſtolis, habetur inſignis hiſtoria cujuſdam hydropici ſolo uſu rhab. perfecte ſanati, quod ſingulis diebus deglutiebat ea quantitate, quæ neceſſaria videbatur ad alvum ſubducendam.

Trochiſci de rhab. ab omnibus auctoribus laudantur. Et Matthæus de Gradi refert, ducem quemdam Mediolanenſem hoc ſolo remedio fuiſſe curatum, cujus Drach. ii. ſumebat bis in hebdomada.

Iiſdem trochiſciſcis ſe alium hydropicum curaſſe teſtatur Michael Paſchalius, quos in pilulas efformabat propter amaritudinem.

Chymici extractum hellebori nigri, aquilam cæleſtem, & mercurium vitæ commendant, eaque aliis medicamentis vulgaribus permiſcent, unde copioſa ſequitur ſeroſi humoris evacuatio. Sed viribus admodum robuſtis opus eſt ad horum medicamentorum vehementiam tolerandam.

Mitius operatur mercurius dulcis, & mercurius diaphoreticus. At ſine manifeſta evacuatione, antimonium diaphoreticum, cum ſale petræ ad albedinem calcinatum; ac multo efficacius diaphoreticum ex butyro antimonii paratum, omnes hydropis ſpecies curat.

Verum in omni purgantium adminiſtratione obſervandum eſt, purgantia, ſaltem validiora, non eſſe frequentius uſurpanda, ut docet Gal. 9. κατὰ τόπους, quia corpus debilitant, ut poſtea major aquarum proventus exoriatur. Ideo roborantia & aperientia frequentius, quam purgantia erunt præſcribenda. Et experientia nos docet, evacuationem in hoc morbo, quæ fit per urinas, melius ſuccedere ea, quæ fit per alvum.

Purgationum vice clyſteres injici poſſunt, quibus flatus diſcutiantur, aquæ educantur, & venter imminuatur, in hunc modum compoſiti.

♃. Fol. malvæ, mercurial. braſſicæ rubræ, ana M. i. ſoldanellæ M. ß. ſem. aniſi, carvi, & anethi, ana ʒ. iii. flor. chamom. melilot. ſtœchad. & geniſtæ, ana P. i. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve catholici ℥. i. hieræ picræ ℥. ß. olei anethi, liliorum, & mellis comm. ana ℥. ii. Fiat clyſter, bis in hebdomadæ injiciendus. Vel

♃. Fermenti acrioris ℥. ß. ſalis comm. P. i. Coquantur in aquæ q. ſ. In colat. diſſolve urinæ pueri impubis ʒ. iv. olei rutacei ℥. iii. mellis deſpumati ℥. i. Fiat clyſter. quem valde commendat Valeriola.

Sequens vero clyſter inſignem aquarum copiam educit.

♃. Pulpæ colocynth. ʒ. i. Infunde per noctem in vini albi ℥. iii. Colaturæ adde decocti inteſtinorum vervecis ℔. i. olei communis ℥. ii. ſalis petræ fuſi ℥. i. aceti fortis cochl. i. Fiat clyſter. Vel

♃. Pulpæ colocynthid. ʒ. i. furfuris macri M. i. Decoquantur in vino albo, & fiat clyſter. Vel

♃. Sem. carth. Unc. i. agarici opt. ʒ. ß. pulpæ colocynth. ʒ. iii. fol. centaur. minor chamædr. & abſinthii utriuſque, ana M. ß. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve olei chamœmel. rutæ, & de cappar. an. ℥. i. mellis roſac. ℥. ii. Fiat clyſter. Vel

♃. Decocti emollient. ℔. i. vini emetici turbidi ℥. iv piaphœn. ℥. i. Fiat clyſter.

Venæ ſectio in hoc affectu merito rejicitur, niſi fiat a ſuppreſſione menſium, vel hæmorrhoidum. Et tunc etiam, nonniſi ab initio morbi, vena eſt aperienda, antequam hepar frigidam diatheſin contraxerit.

Cauteria, veſicatoria, & ſcarificationes in hydropicis gangrænam ſæpe afferre ſolent, quia calor partium puſillus facile extinguitur. Ideoque ſatius eſt, ab hujuſmodi remediis prorſus abſtinere, licet nonnullis aliquando profuerint.

Para-

Paracenteſis etiam raro, aut nunquam celebranda eſt, quia ex ea pauci evadunt, præſertim cum ægri, & affines illorum, eam operationem fieri nolint; niſi confirmato morbo; quando videlicet, corruptis viſceribus, nulla ſalutis ſpes eſt. Ideo ut plurimum, ſecundo, aut tertio ab operatione die intereunt. Prudentiores volunt apertionem eſſe faciendam in principio, vel augmento morbi, antequam viſcera labem contraxerint. Sed neque tunc temporis neceſſaria eſt, cum aliis remediis, iiſque tutioribus, morbus adhuc levior curari valeat.

Inter evacuantia remedia huic affectui proficua recenſentur ſudorifica, quæ ut in anaſarca perpetuo proſunt, ſic in tympanite & aſcite aliquando nocent, ſi nempe hepatis ſiccitas, ut non raro fit, morbo originem dederit. Adde, quod in hydropicis ſudorem elicere ut plurimum impoſſibile ſit. Si tamen illa hepatis ſiccitas adfuerit, ſudorifica in omni ſpecie hydropis convenire poſſunt, præcipue in declinatione morbi ſeroſi humoris reliquias per habitum diſcutiendas. Sic Valeriola refert a ſe curatum aſciticum decocto ligni ſancti per 40. dies exhibito. Utile autem erit, idem decoctum cum aqua chalybeata, & vini albi portione componere. Chymici commendant antimonium diaphoreticum.

Martinus Rulandus ſudorificum putat ex baccis juniperi, quæ cum urinas etiam movendi vim non exiguam habeant, utraque ratione plurimum prodeſſe poterunt. Illius compoſitio talis eſt.

℞. Granor. juniperi contuſ. M. iii. Vini generoſi q. ſ. Decoquantur ad medias, & exhibeantur Unc. vi. ſingulis diebus mane, corpuſque optime regatur.

Horatius Reſerus apud Scholtzium, ſe multos pueros, & nonnullas mulieres, anaſarca laborantes curaſſe gloriatur uſu ſyrupi Sancti Ambroſii, qui ſudorificus eſt, illiuſque deſcriptio habetur in veteri diſpenſatorio, quod Luminare majus appellatur, quæ ita ſe habet.

℞. Milii excorticati Unc. ii. aquæ fontis ℔. ß. Bulliant donec Unc. iii. vel iv. illius aquæ ſuperſint. Quæ percolata, cum æquali vini albi generoſi portione miſceatur, deturque calidum hydropico: copioſiſſime enim ſudabit, ſi texeris diligenter.

At vero ceteris præſtant medicamentis, quæ per urinas ſenas ſeroſos humores evacuant, & felicior ut plurimum curatio hac via ſolet ſuccedere.

Inter præcipua habetur ſuccus chærefolii, cujus Unc. ii. exhibentur mane cum vino albo per plures dies.

Vina aperientia diuretica in hoc caſu plurimum etiam conferre ſolent: quorum exemplum tale eſſe poteſt.

℞. Rad. enulæ camp. apii, fœniculi, iridis, ſiccarum ana unc. i. ſem. rad. valerianæ, gentianæ, aſari, ſcillæ, ana Drach. i. corticis med. ſambuci & ligni ſaſſafras, ana Drach. vi. fol. abſinthii, agrim. chamædr. capill. ven. ſiccor. ana Drach. ii. ſummit. centaur. min. & flor. geniſt. ana Drach. i. ſem. petroſel. ammeos anethi, ana Drach. i. ſem. cinnamomi Drach. ii. ſpicæ nardi Drach. ſem. Conquaſſentur omnia, & infundantur in vini albi menſuris ii. vel iii. per aliquot dies. Deinde hoc vino utatur omni mane.

In eundem uſum referri poteſt vinum chalybeatum compoſitum, in obſtructione deſcriptum.

Inter diuretica etiam cenſendum eſt decoctum juniperi ſupra relatum. Quod etiam, ſi nimia ejus caliditas timeatur, in aqua parari poterit eique ſpiritus vitrioli tantillum admiſceri.

Fonſeca commendat uſum terebinthinæ cum aqua hordei lotæ, ejuſque ℥. ſem. exhibet bis in ſeptimana.

Ac denique ſpiritus ſalis, tartari, & vitrioli, juſta doſi exhibiti, cum apozemate, aut alio decocto aperiente, per aliquot dies, miranda præſtant, quia ſumma tenuitate præditi in omnes corporis meatus facile penetrant, eoſque aperiunt. Idem præſtant ſales abſinthii, juniperi ſtipitum fabarum; & ſimiles cum vino albo exhibiti. Vel ſalium defectu lixivia ex eorum cineribus parata ſufficiant.

Mathiolus *ad cap. 87. lib. 1. Dioſcorid. Lixivium*, inquit, *ex vino albo, & juniperi cinere paratum 4. aut 5. unciarum pondere potum, valentiſſime urinam pellit, ita ut nonnullos viderim hydropicos hoc tantum auxilio ſanatos.*

Præterea in toto curationis decurſu roborantia hepar nunquam omittenda. Quia fruſtra aquas educimus, niſi novam earum generationem inhibeamus. Quod nonniſi hepar reficiendo, & ad priſtinam temperiem revocando conſequi poſſumus.

Inter præcipua roborantia recenſeri debet aqua cinnamomi; Cujus cochlear unum mane vel ante cœnam interdum exhiberi poterit.

At maxime laudatur a Gal. 8. κατὰ τόπους electuarium cyphoides, ab Arabibus *de vino* appellatum. Cujus Unc. ſem. mane exhiberi poterit, illius compoſitio ab Hollero correcta ita ſe habet.

℞. Paſſul. corinth. mundat. ℔. ſem. Coquantur in vino veteri generoſo ad pultis conſiſtentiam. Tuſas excerne perſetaceum. Tum admiſce conſervæ anthos, cortic. citri conditi, cinnam. acuti inter an. ʒ. i. pulver. aromat. roſ. diamarg. calidi, diacinam. ana Srup. ii. ligni aloes odorif. ʒ. ſem. croci ℈. ſem. Miſce, fiat electuarium molle.

Opiata ad obſtructiones hepatis præſcripta hic etiam erit utiliſſima.

Plurimum etiam valet conſerva abſinthii pontici, ex una parte comarum illius, & tribus ſacchari partibus compoſita. Cujus uſu nonnullos hydropicos percuratos fuiſſe teſtatur Mathiolus, *cap. de abſinthio*.

Poterius opiatam componit ex conſerva roſar. ſpecifico ſtomachico, croco martis, & ol. vitrioli, quo ſolo remedio ſe hydropicos curaſſe gloriatur. Specificum autem ſtomachicum eſt antimonium fixum.

Ceterum in potu hydropicorum maximum verſatur curationis momentum. Illius idcirco curam exactam habere opus eſt, ut parciſſime bibat æger, & ſitim toleret, quantum poteſt. Multos enim omnimoda potus abſtinentia, & aſſorum uſu, ſine alio remedio convaluiſſe, notum eſt. Pro potu utatur æger vino enulato, vel abſinthite, vel juniperino, vel chalybeato; vel prædictis etiam chalybeatis. Jubet Avicenna, ne aquam quidem videant hydropici. Si tamen nimia calefactio aut exſiccatio metuatur, vel æger ſit abſtemius, uti poterit decocto juniperi, ligni ſancti & ſaſſafras, vel decocto rad. rubiæ tinctorum, quæ urinas potenter movet; iiſque vel ſolis, vel cum vino albo permixtis. Cum autem, ut antea dictum eſt, potus abſtinentia maxima eſſe debeat, ſitis tamen admodum urgeat; illa per vices fallenda eſt, vel oris collutione cum aqua chalybeata & aceto, frequenter mandendo grana aliquot maſtiches, vel quidvis ejuſdem facultatis. Aquam enim plurimam in os eliciet. Non ut quibuſdam videtur, e capite ſolo, ſed ex ventriculo, & ex abdominis capacitate, ſicque multis eſt hominibus profutura.

De cibis, hoc tantum dicemus ſicciores eſſe eligendos, & dulcia, ut peſtem, eſſe fugienda.

Dum remedia interna celebrantur, externa etiam adminiſtranda ſunt. Illa enim non parum conferunt ad ventris tumorem diſcutiendum. Ad hanc rem componuntur fomenta, ſacculi, unguenta, cataplaſmata, & emplaſtra, quorum præcipua in hunc modum ſe habent.

℞. Rad. althææ, liliorum, cyperi, cortic. rad. cappar. mediani fraxini, tamariſci, ebuli, & ſerpentariæ major. ana ℥. iii. fol. abſinthii, agrimonii, majoranæ, origani, calamenti, pulegii, rutæ, chamædr. chamæm. abrotani, & ſambuci, ana M. i. Sem. petroſel. anethi, & cumini, ana ℥. i. Flor. chamæm. melilot. & geniſtæ, ana P. iii. ſpicæ nardi, ſchœnanthos, nucis moſch. caryophyll. & cinam. ana ℥. ſem. ſalis & aluminis, ana ℔. ß. Fiat omnium decoctio in lixivio facto ex cineribus quercus vel ſarmentorum, qua foveatur totus venter calide ante cibum, cum ſpongiis in ea imbutis & expreſſis. Vel

℞. Urinæ pueri mund. ℔. iv. ſalis prunellæ ℥. iii. Bulliant ad tertiæ partis conſumptionem pro fotu.

Aquapendens aquam calcis prædicat, in qua ſpongiam novam, quæ totum abdomen comprehendat, exprimit, eamque ſuperligat. Sic enim aquas hydropicorum inſenſibiliter abſumi, & frigidam humidamque ulcerum intemperiem tolli, & lienem moderatum aliquando ſanari aſſerit. Claudinus vero calcem in aqua thermali ſalſa, ſulphurea, aut nitroſa extinguit, ſpongiam in ea expreſſam faſciis arcte ventre alligat, & diu ibi detinet, ſubindeque permutat. Sacculi parari poſſunt ex materia prioris fomenti, in vino albo decoqui, & calide ventri admoveri.

Poſt fotum liniatur venter ol. anethino, rutaceo, irino, cum pulvere ammoniaci, galangæ, aneth. baccarum lauri, & ſimilibus.

Inunctio ex ol. ſcorpion. Mathioli, cum pauco oleo roriſmarini utiliſſima eſt.

Multi unguenta, & linimenta componunt ex purgantibus validioribus, quæ hydropicorum aquas potenter detrahunt, & diſtentum abdomen remittunt.

Verum illa pericoloſa ſunt. Inſerta namque muſculis, & membranis vis purgatoria, lethale ſæpe alvi profluvium ciet.

Poſt linimenta, vel etiam iis omiſſis, cataplaſma vel emplaſtra imponi poterunt. Sequens præſtantiſſimum eſt.

℞. Rad. cucum. agreſt. optime contuſæ, & in aceto ſcil. per 24. horas macera. ℔. i. mellis deſpumati ℔. ii. Miſce, & bulliant ad conſiſtentiam cerati, & in fine adde cumini ſubtiliter pulverati ℥. iv. Fiat emplaſtrum abdomini applicandum, & ſingulis diebus renovandum. Vel

℞. Stercoris bovini ſiccati ℔. i. ſulphuris vini, & ſem. cumini pulverat. ana ℥. ii. ſapæ vel urinæ pueri q. ſ. Fiat cataplaſma.

Cataplaſma ex raphanis contuſis, umbilico & lumbis admotum, alvum & urinas movet.

Galenus commendat cataplaſma ex cochleis cum ſuis teſtis contuſis, quod ventri admotum ibi detinendum eſt, donec ſponte cadat; aquas hydropicorum potenter abſumit. In emplaſtri formam redactum tale componitur a Valeriola.

℞. Stercoris vaccini lib. i. ſterc. caprini ℔. ſem. Bulliant ſimul in aceto fortiſſimo, & in mortario contundantur, addendo ſulphur. vivi ℥. iv. alumin. ℥. i. ſuccor. thymeleæ & ebuli recent. extractorum, an. ℥. iii. farin. lupin. & orobi, an. ℥. ii. pulver. ſoldanell. quart. i. aniſi, marathri, cumini, an. ℥. ii. ſalis comm. torrefacti ʒ. iii. terebinth. ℥. iv. picis navalis ℥. vi. Miſce, fiat emplaſtrum.

Obſervatione dignum eſt, quod ſibi experientia compertum eſſe teſtantur Uvierus & Varigana bufonem ſylveſtrem, qui in nemoribus reperitur, per ventrem ſectum & renibus obligatum aquas hydropicorum per urinas educere, & cum amplius evacuare volumus applicationem eſſe renovandam.

Petræus

Petræus vero refert ejuſdem bufonis pulverem in clybano ſiccatum & calcinatum ʒ. ſem. pondere in vino, vel alio liquore propinatum, per urinas hydropem mirifice expellere. Cujus experimenti inventor primus, mortis accelerationem in eo quærens inſperato convaluit. Sequens etiam ceratum ex bufone paratum utiliſſimum eſt.

℞. Bufonum ℔. ii. ſucci ebul. ℔. iii. olei ℔. i. ceræ ℔. ß. Bulliant in olla lutata ad mediæ partis conſumptionem. Colentur, fiat ceratum, quod extenditur ſupra alutam, & regioni lienis applicetur, aquas omnes evacuat.

Toto curationis decurſu roborantia ventriculo admovenda ſunt. Et in primis hepati, dum tumor ſubſidere incipit, aut non eſt adeo inſignis, ut topicorum penetrationem ad hepar impedire queat.

℞. Ol. flor. arantiorum ℥. i. olei de ſpica ʒ. iii. unguenti roſac. cerati ſtomachici Galen. ana ʒ. ii. ol. maſtich. ſtillatitii ℈. ii. abſinthii ſtill. ℈. i. ol. nucis moſchat. ʒ. i. ſem. Ceræ albæ parum. Miſce, fiat linimentum ventriculo applicandum.

℞. Comas abſinthii pontic. ʒ. iii. marrubii. roriſm. ana Drach. ii. roſar. rubr. P. ii. flor. chamæm. fol. lauri, an. M. ß. cortic. arantiorum, ligni aloes odorif. ana Drach. iii. rad. cyperi, ſchœnanthos, ſpicæ nardi, ana ℥. ſem. cum vini optimi partibus duabus, aquæ abſinthii & agrim. ana parte una, fiat decoctio, qua foveatur regio hepatis cum ſpongia vino abſinthite elota.

℞. Unguenti roſac. cerati ſantal ℥. iii. roſar. rubr. ſem. endiviæ & acetoſæ, ana Drach. i. ſpicæ nardi ſchœnanth. abſinthii ſicci, ſtyrac. calamit. ana Scrup. iv. ol. maſtich. vel de abſinthio q. ſ. Fiat linimentum applicandum eidem parti poſt fotum.

Utplurimum in hydrope crura, tibiæ, & pedes œdematoſo tumore afficiuntur, ad eumque diſcutiendum conveniet lixivium, in quo rad. ebuli & enulæ camp. folia roriſm. majoran. thymi, lauri, origani, ſal, & alumen incocta fuerint.

Quamvis autem utplurimum propoſita curatio uſurpanda ſit, aliquando tamen minus conveniens eſt, quando nimirum hydrops in calido & ſicco temperamento, a cauſſis calefacientibus, calorem nativum diſſipantibus, productus eſt, quemadmodum in febribus bilioſis & vehementibus ſolet accidere. Tum enim hepatica frigida cum aperientibus minus calidis conveniunt, qualia in febribus diuturnis uſurpari ſolent. Tum etiam ſyrupus magiſtralis ſupra deſcriptus, ex ſuccis roſar. cichorii & agrim. compoſitus, in hoc caſu maxime conveniet.

Pro potu ſumatur decoctum rad. cichorii, & calcitrapæ, guſtui non ingratum, vel aliorum aperientium temperatorum; ſed liberaliore quantitate, quam quæ ſupra propoſita eſt, quæ nimirum ſitim leniat, jecoris ardorem temperet, idque reſiccatum humectet. Quam doctrinam quamvis ab Avicenna, Tralliano, aliiſque ſancita eſt, quia tamen a nonnullis paradoxa videtur, & magni eſt in uſu practico momenti, non erit inutile inſigni exemplo confirmare, a Baptiſta Montano relato *conſ. 263.* his verbis, *Vidi*, inquit, *Venetiis religioſum quemdam Ordinis Prædicatorii, hydropicum ex aſcite & tympanite, qui fuit curatus. Adfuerunt mecum excellentiſſimi Medici plurimi, ſcilicet Papienſis, Eugubinus, Trincavella, & alii. Habebat is, ut dixi, aſcitem cum tympanite, & tabem cum febre hectica. Oportebat eum exſiccare & humectare. Quare eramus in maxima diſcordia. Ego volebam, ut multum biberet, ſed quæ aperirent, quia habebat plurimas obſtructiones, præterea ut humectaretur, quia ad tabem pervenerat. Ordinabam ego ſyrupum acetoſum, cum omnibus quæ provocant urinam. Eugubinus nolebat quicquam eſſe bibendum, & narrabat de quodam hiſtoriam, qui per ſicca fuit curatus. Papienſis, ut litem dirimeret, concluſit neque liberaliter, neque omnino nihil eſſe bibendum. Res extrahebatur uſque ad noctem. Deducebant nobiles unumquemque Medicum ad ſuam cymbam. Ibi tum Papienſis, quod antea diſſimulaverat, converſus ad magnificum quemdam, dixit: Si vultis curare hunc dominum, profecto non aliud erit faciendum, quam quod conſuluit Baptiſta Montanus.*

In hoc etiam caſu maxime convenient medicamenta ex chalybe, tartaro, & vitriolo, quia citra inſignem calefactionem potenter aperiunt & urinas movent.

At ceteris remediis palmam præripiunt in hoc caſu aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viſcera potenter deobſtruunt, aquas per urinas evacuant, & viſcerum intemperiem corrigunt. Unde experientia conſtat, multos hydropicos quotannis aquarum Spadanarum uſu percurari.

Narrat Avicenna *cap. de cura aſcitis*, hiſtoriam mulieris cujuſdam, *quam hydropiſis attrivit*, ut ipſe loquitur, *& magnificata eſt ſuper eam, & ipſa mulier comedit quantitatem malorum granatorum, tam maximam, quod ejus relatio eſt incredibilis, & ſanata eſt.*

Et Varignana refert ex Plateario, quod quædam vetula coxit in olla ſuccum plantaginis ad medietatem, & dedit hydropico de cauſſa calida, ad bibendum quotidie, & ſic curatus.

Quibus exemplis patet, hydropem aliquando refrigerantibus curari. Iiſque addere poſſumus Chriſtophori a Vega teſtimonium, qui *lib. 3. art. medic. ſect. 8. cap. 12. Tympanitem*, inquit, *vidimus a calida jecoris intemperie natum, quem refrigerantibus curavimus, jecori ſuperponentes ſuccum endiviæ, & cichorii, cum pauco aceto, & cichorium edendum dantes, atque endiviam.*

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DUODECIMUS.

DE AFFECTIBUS LIENIS.

PRÆFATIO.

Quamvis lien omni morborum genere, tam ſimilari, quam organico, & communi affici valeat: eos tamen ſolummodo, qui in praxi frequentius occurrere conſueverunt, explicare decrevimus, & ſex capitibus comprehendere. Quorum primum erit de inflammatione. Secundum, de dolore. Tertium, de obſtructione & tumore, ſeu inflatione. Quartum, de ſcirrho. Quintum, de melancholia hypochondriaca. Sextum, de ſcorbutica affectione.

CAPUT PRIMUM.

De inflammatione lienis.

Inflammatio lienis ejuſdem eſt naturæ cum hepatis inflammatione. In eo tantum differt, quod rarius fit a ſanguine puro; frequentius a ſanguine melancholico. Eaſdem etiam habet cauſſas, tam conjunctas, quam antecedentes. Diagnoſis vero diverſa eſt.

Signa igitur inflammati lienis ſunt, tumor & dolor in ſiniſtro hypochondrio, qui interdum ad diaphragma & ſiniſtrum humerum extenduntur, gravitas etiam adeſt, & pulſatio in eodem hypochondrio: febris aſſidua, cibi faſtidium, ſitis, lentor nigricans linguæ adhærens, moleſtus dexter decubitus, propter viſceris gravitatem ventriculo incubantis; interdum etiam ſiniſter, ſi tumor ingens fuerit, quia comprimitur tunc a ventriculo & hepate: tumor interdum lienis figuram retinet, interdum totum ſiniſtrum hypochondrium implet, interdum etiam infra umbilicum apparet, multiplicata materia, & inflammatione vicinas partes, præcipue umbilicum, occupante.

Intenſiora autem & remiſſiora prædicta ſigna apparent, cum aliqua etiam varietate, pro varia humorum miſcella. Si enim ſanguini melancholico bilis admixta ſit, urinæ ſunt rubicundiores, os amareſcit, ſitis intenſior, febris ardens, & tertio die ingraveſcens, vigiliæ tenſæ, & interdum deliria. Si ſit admixta pituita, color eſt pallidus, febris & ſitis minor, & dolor remiſſior. Si vero ſanguis melancholicus purus ſit, durities major eſt, color corporis nigricat, interdum urina: aliaque dominantis melancholiæ indicia apparent.

Prognoſis fere eadem eſt, quæ hepatis inflammationis; attamen paulo minus periculoſa, cum hepar ſit nobilius. Si ægrum non interimat, vel criſi terminatur, vel reſolutione ſolvitur, vel ſuppuratione, vel induratione, qua in ſcirrhum degenerat. Criſis bona ſæpe contingit per hæmorrhagiam naris ſiniſtræ, urinæ, vel alvi profluvium.

Curatio hujus affectus eadem inſtituenda eſt, quæ in hepatis inflammatione fuit propoſita; ſi ſequentes tantum adhibeantur differentiæ.

Primo, quod venæ ſectio, liene inflammato, in brachio ſiniſtro celebranda ſit; & non tam frequenter, ut in hepatis inflammatione: quia hepar, fons ſanguinis, largiori indiget evacuatione. Quod vero de apertione ſalvatellæ ab Auctoribus circumfertur, quam lienem peculiariter exonerare

ajunt, ſuperſtitioſum quibuſdam, & jam fere in uſu practico obſolevit. Utilius enim multo e baſilica vena, ad omnes implendas indicationes, ſanguis detrahitur, ex multorum opinione.

Secundo, quod topica, quæ in inflammatione hepatis hypochondrio dextro admovebantur, hic ſiniſtro applicentur.

Tertio, quod in dictorum topicorum uſu, adſtringentia non ſunt tanta cura, & tam diu continuanda; quia cum lien ſit pars minus princeps, illius robori tantopere ſtudendum non eſt.

Reliqua ex inflammationis hepatis curatione deſumantur.

CAPUT II.

De dolore Lienis.

Dolor interdum lienem affligit citra febrem & duritiem, quæ tactui renitatur, iſque a flatu exoritur, qui non ſolum lienis ſubſtantiam, quæ fere inſenſilis eſt, ſed etiam membranam ipſum veſtientem diſtendit.

Ab inflammatione facile diſtinguitur, per febris & renitentiæ abſentiam. Difficilius vero a colico dolore, quia colon inteſtinum ſpleni ſubjicitur & incumbit; diſtinguuntur tamen, quod dolor ſplenicus gravis ſit, & in uno loco fixus; colicus vero diſtendens, acutus, mobilis, & ad totum ventrem excurrens.

Curatio hujus doloris perficitur clyſteribus carminantibus, purgatione convenienti, fomentiſque emollientibus ac diſcutientibus, aceto adjecto. Tum etiam linimentis compoſitis ex ol. lilior. chamæm. capparum, abſinthii, cum modico ſpicæ & aceti.

Si poſt horum remediorum uſum dolor perſiſtat, cucurbitula ſiniſtro hypochondrio erit admovenda, modo nulla inflammationis aut fluxionis ſuſpicio fuerit.

CAPUT III.

De obſtructione, & tumore, ſeu inflatione Lienis.

Lien obſtructionibus obnoxius eſt non minus, quam hepar, immo & frequentius; quandoquidem craſſiori ſanguinis parti recipiendæ deſtinatus eſt, ac magis fœculentæ, quæ ideo facilius in venis illius retinetur, vel in meatibus inſenſibilibus hæret, propter mollitiem & laxitatem partis, craſſorum humorum receptioni magis idoneam. Et quando humor craſſus ſubſtantiæ lienis hæret, tumorem in parte efficit, ac inflationem. Et quidem ſi humor ille diuturna mora craſſeſcat ac duritiem nanciſcatur, ſcirrhum generare ſolet, quandiu vero liquidior manet admixtione pituitæ, ad œdematoſi tumoris naturam accedit, qui illis præcipue familiaris eſt, qui in locis paluſtribus humidiſque degunt; vel qui frigidis alimentis veſcuntur, aut frigidæ potu largiori utuntur. Si vero tumor ille mollior & laxior fuerit, inflatio ſimpliciter appellatur, cujus cauſſa eſt materia partim pituitoſa, partim flatulenta. Hujuſmodi obſtructionibus, tumoribus, & inflationibus affecti, lienoſi vulgo nominantur.

Cauſſæ lienis obſtructiones generantes, eædem omnino ſunt, quæ in hepatis obſtructione fuere propoſitæ, & hanc vel illam partem afficiunt, prout magis, vel minus diſpoſitæ ſunt ad eas recipiendas. Non raro autem utrumque viſcus ſimul afficitur. Vix enim humores craſſi poſſunt in uno viſcere luxuriare, quin portio eorum ad aliud quoque deferatur.

Diſtinguitur obſtructio lienis ab obſtructione hepatis, ex ſitu partis affectæ. Gravitas enim percipitur in ſiniſtro hypochondrio, & interdum dolor, præſertim in curſu, vel concitatiore ambulatione, aut equitatione, & contractando hypochondrium, tenſio & renitentia quædam invenitur; tum color faciei lividus percipitur, & reliqua melancholiæ dominantis indicia apparent.

Affectus eſt pertinax & diuturnus, ob partis mollitiem & laxitatem, cujus ratione ab humore imbibito ſeſe facile expedire non poteſt; & ſi in vetuſtatem abeat, nec cito curetur, in ſcirrhum degenerat.

Curatio eadem competit, quæ in hepatis obſtructione fuit propoſita, addendo ea, quæ peculiariter lienem reſpiciunt, & humori melancholico præparando expurgandoque dicata ſunt.

His autem pilulæ de ammoniaco ſequentes, tamquam efficaciſſimæ, addendæ ſunt, & in frequenti uſu habendæ.

℞. Ammoniaci pinguis in aceto ſcillitico ſoluti ℥. i. extracti aloes ℥. ſemis, Cryſtalli tart. Drach. i. myrrhæ, croci, ana ʒ. ſem. maſtiches benzoini, ſalis fraxini, & abſinthii ana ℈. i. Cum oxymel. ſcillit. fiat maſſa pilular. Doſis Drach. ſem. bis in ſeptimana, purgationibus interjectis.

In apozematis, aliiſque aperientibus remediis liquidioribus, oxymel ſimplex, & ſcilliticum utiliter diſſolvuntur, ad craſſos & terreſtres humores potenter diſſecandos.

Præ ceteris autem remediis quæ ex chalybe componuntur, ad lienis obſtructiones referenda ſunt efficaciſſima.

Immo vero pro potu ordinario aqua ferrata, vel chalybeata uſurpanda eſt, quæ lienem imminuere, ut inquit Celſus, ex eo cognoſcitur; quod ea animalia, quæ apud fabros ferrarios educata ſunt, exiguos lienes habent.

Fomentis acetum addatur loco vini albi, quod majorem penetrationem conciliet, quæ neceſſaria eſt in humore craſſiori. Adde quod Galen. in affectibus lienis acetum valde commendet, in remediis tum internis, tum externis uſurpatum.

Cataplaſmatis addatur cicuta, tamquam efficaciſſima ad tumores emolliendos & diſcutiendos.

Efficax fit cataplaſma ex nicotiana viridi, cocta in oleo & vino albo.

Ex oleo etiam cocto cum nicotiana & vino albo, ad vini conſumptionem, fieri poteſt litus admodum efficax. Amatus Luſit. *curat. 61. cent. 5.* curationem proponit obſtructionis lienis, a quartana febre relictæ, quæ ſublata eſt decocto rad. chinæ, per 20. dies, poſt convenientes purgationes uſurpato.

CAPUT IV.

De Scirrho lienis.

Materia lienis obſtructionem efficiens diuturna mora craſſeſcit magis ac magis, & ſcirrhoſam duritiem contrahit. Cum autem eadem ſit natura ſcirrhi, lienis & hepatis; quæcumque de hepatis ſcirrho a nobis dicta ſunt, in hunc etiam locum transferri poſſunt.

Diagnoſis etiam ſcirrhi lienis eadem eſt, cum ſcirrhi hepatis diagnoſi, niſi quod in illo durities & renitentia percipiantur in ſiniſtro hypochondrio.

A tumore flatuoſo, ſeu inflatione diſtinguitur, quod in ſcirrho major ſit gravitas, quam in flatuoſo tumore, qui etiam digitis compreſſis cedit, & murmur ac ſonum edit, qui in ſcirrho non reperiuntur.

Si a ſola melancholia fiat, inſignia atque evidentia prædominantis melancholiæ ſigna apparent; Si vero pituitam admixtam habeat, cachexia pituitoſa in toto corpore apparet.

Prognoſis etiam eadem eſt cum hepatis ſcirrhi prognoſi: niſi quod lienis ſcirrhus faciliorem aliquantulum curationem obtineat: propterea quod viſcus ignobilius fortiora citra noxam toleret remedia.

Ac denique curatio ſcirrhi lienis eadem omnino eſt cum ea, quæ pro hepatis ſcirrho fuit propoſita.

Quia tamen per gradus ineunda curatio eſt, & a mitioribus ad valentiora progrediendum, ea prius remedia uſurpanda erunt, quæ obſtructionibus hepatis & lienis convenire diximus. Et inter medicamenta chalybeata ibidem laudata, maxime conveniunt pilulæ ex chalybe, de ammoniaco, aliiſque compoſitæ, in obſtructione hepatis deſcriptæ.

Ex remediis vero pro hepatis ſcirrho propoſitis, magno in pretio habendæ ſunt pilulæ ex aloe, ammoniaco, & mercurio dulci; quæ tamen non abunde ſatisfaciunt. Opiata ſequens utramque paginam implebit, niſi morbus ſit prorſus incurabilis.

℞. Gummi ammon. opopanac. & bdellii, an. ʒ. ii. Diſſolvantur in vino albo, colentur, & coquantur: deinde adde confect. hamech. & diaphœn. an. ʒ. ii. catholici dupl. ℥. ß. pilular. fœtid. ʒ. ii. Fiat opiata de qua capiat ℥. ß. addendo mercurii dulcis gr. xx. continuando per plures dies conſequentes, ſicque tumor & durities evaneſcent.

At præter illa remedia & præcepta in prædictis curationibus propoſita, ſequentia in hoc morbo obſervanda ſunt.

Primo quod de ſanguinis miſſione valde dubitetur. Hæc tamen difficultas reſolvitur, concludendo eam convenire poſſe in principio. At morbo inveterato minime prodeſſe.

Secundo, inter ſpecifica remedia commendantur a Solenandro & Fonſeca urtica mortua; quæ Galiopſis dicitur, ſeu Iamium Plinii, Itali herbam lienis vocant. Hanc cum vino tenui decoctam ad ℥. i. exhibent, vel Pulveris illius Drach. i. cum eodem vino, aut alio liquore idoneo, feliciſſimo ſucceſſu.

Tertio, præter fomenta ibi enumerata, Aquapendens in Chirurgia, abdominis fotum, ex ſpongia in aqua calcis expreſſa admotum prædicat, eoque ſcirrhum lienis & hydropem curatam aſſerit.

Quarto, præter unguenta, dictis locis propoſita, ſequens, tamquam mirabile, laudatur ab Amato Luſitano, cujus uſu ſe ſcirrhum lienis curaſſe gloriatur, idque a Medicis Ferrarienſibus accepiſſe refert.

℞. Ol. commun. ℔. iii. medullæ crurum bovis ℔. i. butyri recentis ℔. ß. ſucci bryoniæ: & cyclam. an. ℔. i. Bulliant lento igne fere ad conſump. ſuccorum. Colaturæ adde ceræ citrin. ʒ. viii. ceterach. cortic. capparis, tamariſci, Sem. agni caſti, an. ʒ. ii. Miſce, fiat unguentum.

Ita deſcribitur ab Amato. Sed nimia eſt illius quantitas pro unico ægrotante. Poterit ergo imminui in hunc modum.

℞. Ol. com. ℥. iii. medullæ cruris bovis ℔. i. butyri recent.

cent. ℥. ſem. Bulliant lento igne fere ad conſumpt. ſuccor. Colaturæ adde cortic. citrin. ʒ. i. pulv. ceterach. cortic. capp. tamariſci, & Semin. agni caſti, an. ʒ. ii. Fiat unguentum.

Quinto cataplaſmata ſequentia maximæ ſunt efficaciæ.

℞. Rad. cucumer. agreſt. ℔. i. fol. malvæ & violar. ana M. iii. Coquantur ad putrilaginem. Contundantur & trajiciantur per ſetaceum: deinde adde ol. de cappar. & tamariſci an. ℥. i. aceti ſcillitic. parum. Fiat cataplaſma.

℞. Fermenti acrioris ℔. ii. Coquantur in æquis partibus olei & vini ad formam cataplaſmatis.

Denique præter emplaſtrum in ſcirrho hepatis propoſitum, ſequentia erunt efficaciſſima.

℞. Gummi ammon. ℥. iv. Diſſolvantur in aceto forti, poſtea colentur & bulliant ad conſumptionem aceti; deinde adde ceræ parum. Fiat emplaſtrum.

℞. Cicutæ M. iv. ammoniaci ℔. ß. Infundantur aceto dies octo, deinde bulliant dum ammon. ſolvatur, hinc per pannum lineum valide exprimatur, iterumque expreſſus liquor ebulliat parum, & abjecta cera ol. amygdal. fiat emplaſtrum.

℞. Succi malvæ, naſturtii aquatici, caulium, & rad. ſilicis, an. ℥. ii. gummi ammoniac. ℥. iv. aceti parum. Diſſolve ſimul lento igne, poſtea coquantur; poſtremo colentur, tandem recoquantur ad ſyrupi conſiſtentiam, & cum ℥. i. ol. de capparibus, & ceræ q. ſ. fiat ſpanadrap. regioni lienis applicandum, & tertio quoque die renovandum.

Aquapendens loco citato, lienes induratos ſequenti emplaſtro plures ſanatos fuiſſe aſſeverat, quod fit ex duabus partibus ammoniaci ex aceto diſſoluti, ana ſucci nicotianæ, una reſinæ pini, terebinth. & ſucci ebuli, una ol. de cappar. & ceræ novæ q. ſ. ad emplaſtri ſeu cerati formam adipiſcendam.

CAPUT V.

De Melancholia hypochondriaca.

LIcet omnes partes hypochondria conſtituentes, hoc morbo afficiantur, lien tamen pars affecta præcipua cenſetur, cum ſit humoris melancholici conceptaculum, ut non inepte inter morbos lienis collocari valeat.

Fit igitur hæc affectio a melancholia præternaturali, quæ atra bilis nominatur, & ex aliis humoribus exuſtis ac torrefactis generatur, præcipue ſanguine, aut bile, aut melancholia naturali.

Hic tamen humor melancholicus, purus ac ſincerus non eſt, ſed plerumque aliis humoribus, iiſque vitioſis permixtus, puta bilioſis pituitoſis, ac ſeroſis, ex quibus magna ſimptomatum varietas exurgit, inferius referenda. Generantur vero humores iſti vitioſi in liene, præſertim calidiori intemperie affecto: tum etiam in hepate pariter intemperato, unde fit, ut cibum & potum crudum & non ſatis coctum ad ſe trahant, & quidem tenuem & aquoſam chyli partem maturius, craſſam vero tardius: hinc poſtea craſſior, vehiculo deſtituta, in venis meſaraicis ſubſiſtit, ibique diutius hærens ulterius incraſſatur, ſæpeque aduritur, & poſtmodum ad prædicta viſcera perveniens, non recte concoquitur. Adde quod concoctio illorum viſcerum quæ in ſtatu naturali per elixationem fieri debet, ab iis intemperatis per aſſationem potius fiat; unde humorum aduſtio major conſequitur. Fieri tamen poteſt, ut citra viſcerum intemperiem hæc affectio generetur, ex pravis ſcilicet alimentis, & ſanguini melancholico producendo idoneis. Immo vero ex ipſo ſanguine laudabili, diutius in vaſis retento, & quantitate ſuperfluo, quod in ſuppreſſione menſium & hæmorrhoidum contingit, qui quidem ſanguis, in prædictis vaſis diutinam moram trahens, exuritur, & atræ bilis naturam induit.

Oriri etiam poteſt hæc affectio ex vitio ventriculi, alimenta probe non concoquentis, ſed ea in nidoroſam cruditatem convertentis, ex qua deinde in hepate & liene vitioſi illi ſucci generantur. Immo vero Gal. 3. *de loc. affect.* c. 7. Dioclem ſequutus, cenſuit propriam melancholiæ hypochondriacæ ſedem eſſe in ventriculo, ex eo quod ut plurimum in hoc affectu ventriculi laborantis indicia appareant. Veritati tamen magis conſonum eſt, ventriculum frequentius ſecundario affici, hepatis aut lienis vitio ipſi communicato ut in ſequentibus clarius oſtendemus.

Colliguntur autem vitioſi illi humores in venis & arteriis, quæ in infimo ventre continentur, ramis præſertim venæ portæ majoribus, ſplenicis, meſentericis, epiploicis, gaſtricis, & gaſtrepiploicis, in quibus magis & ſæpe horrendas fermentationes patiuntur: unde anathymiaſes tetræ & malignæ ad cerebrum, cor, & diaphragma elevantur, quæ ſymptomata varia in iis partibus excitant, inferius enumeranda.

In ipſis etiam viſceribus humores prædicti continentur, liene præſertim, & pancreate, glanduliſque in meſenterio reſidentibus, quarum omnium partium ſubſtantia mollis & ſpongioſa, prædictis humoribus facile imbuitur, & ſemel imbibitos difficillime deponit. Præterea glandulæ per totum meſenterium diſperſæ, ut venis & arteriis fulcimento & firmamento ſint, & obſtent, ne illæ a repletis inteſtinis, vel alia de cauſſa comprimantur; Si autem præter modum intumeſcant, ipſa vaſa comprimunt, & liberum humorum commeatum impediunt: unde obſtructiones in illius ductibus generantur.

Pueri & adoleſcentes huic affectui minime obnoxii ſunt, propter humidum temperamentum; humori melancholico generando ineptum: ſed ætati conſiſtenti frequentiſſime contingit, quia humores in juventute a calore acriore aduruntur, & ubi calor ille deſerbuit, tenuioreſque partes exhalarunt, magnus fit humoris melancholici proventus. Cauſſæ hujus affectus antecedentes & procatarcticæ ſunt: primo, cibi pravi ſucci, concoctu difficiles, & qui generando humori melancholico idonei ſunt, ut panis furfuraceus, aut non bene fermentatus; aut cruſta ejus, legumina, caſeus, ova indurata & frixa, aves aquaticæ, carnes bovinæ, cervinæ, leporinæ, & omnes ſale & fumo induratæ, aliaque innumera alimenta, craſſiori & duriori ſubſtantia prædita.

Secundo, animi pathemata gravia & diuturna, præcipue mœror & mœſtitia, ad hunc effectum generandum maximam vim habent; ab iis enim maxima fit ſpirituum diſſipatio, cujus ratione coctiones debilitantur, & magnus fit cruditatum proventus, quæ a viſceribus calidioribus exuſtæ, in humorem atrabilarium degenerant.

Tertio, quies & otium huic malo producendo occaſionem præbent, quia efficiunt ut plurima excrementa in corpore retineantur, in primis ſi meditationes plurimæ ac lucubrationes accedant. Unde litterati, qui vitam ſedentariam agunt, huic affectui maxime obnoxii ſunt.

Denique ſuppreſſio menſium & hæmorrhoidum, non ſolum ratione quantitatis, ut antea dictum eſt, ſed etiam qualitatis, morbum hunc producere poteſt. Cum enim per venas hæmorrhoidales ſanguis melancholicus a natura evacuari ſoleat, & cum eo multi humores ſalſi & aduſti; tum in purgationibus menſtruis multi etiam humores vitioſi educantur: ſi evacuationes illæ ſubſtiterint, fit refluxus illorum humorum ad hypochondria, qui huic morbo occaſionem præbent.

Diagnoſis hujus affectus ex ſymptomatis petenda eſt, quæ illum conſequi ſolent, eorumque maximus eſt numerus: etenim omnes propemodum corporis partes in hoc affectu labem aliquam percipiunt, quando is ad ſummum exaltationis gradum pervenit. Eorum ſeriem explicare aggrediemur, hoc prius admonendo, non omnibus ægris contingere, ſed alia aliis pro varia humorum peccantium natura, & variis partibus, quæ afficiuntur.

Primo igitur ventriculus ut plurimum laborat, non quidem primario affectu, ut Galenus ex Diocle cenſuiſſe viſus eſt; ſed potius ſecundario; quando ſcilicet ſanguis, pro nutritione ventriculi e venæ portæ ramis effluens, non bene ſe habet, unde ventriculus male nutritur, male alimentum concoquit, idque in alienam ac vitioſam ſubſtantiam convertit. Hinc reciproca quædam & circularis noxa exoritur, dum hepar & lien pravum ſanguinem ventriculo nutriendo ſuppeditant: & ventriculus demum pravum chylum generat, ex quo iterum ſanguis vitioſus producitur.

Ventriculus igitur in hoc affectu plerumque cibos male concoquit, & bonam eorum partem in materiam nunc aqueam, nunc acidam vel acerbam, nunc viſcidam mutat, quæ cum ab inteſtinis & venis meſaraicis, utpote alendo inepta, non attrahatur; in ventriculo moratur, & nunc ſurſum repens, linguam & os ſaliva & humiditate aqua replet, ut continuo ægri exſpuere cogantur, ſæpe etiam per vomitum humores illos in ventriculo collectos rejicere.

Sæpe etiam materia in ventriculo contenta ebullit & fermentatur: unde flatuum copia excitatur, qui non ſolum ventriculum, ſed etiam vicinas partes diſtendunt, ac tantam in præcordiis moleſtiam pariunt, ut ægri interdum in lypothymiam incidant. Interdum vero flatuum illorum pars per ſuperiora & inferiora rejicitur, pars vero per inſenſibilem tranſpirationem diſcutitur, aut eorum materia per vomitum excluditur.

Advertendum tamen eſt, non omnia, quæ vomitu rejiciuntur, in eo generari: ſed etiam non raro a liene, aliiſque partibus tranſmitti. Humores etiam interdum evomuntur, tanta aciditate præditi, ut ſtuporem dentibus afferant, quos e liene in ventriculum per vas breve transfundi, minime dubium eſt.

In aliis ſanguis e liene in ventriculum per vas breve, cum humore atrabilario, aliiſque vitioſis humoribus tranſmittitur: quia partim per vomitum, partim per ſeceſſum rejicitur, ut in vomitus ſanguinis theoria fuſius expoſuimus.

Ructus etiam frequentes hoc affectu laborantibus, tum etiam rugitus & murmura hypochondriorum ſolent contingere, propter copiam flatuum, qui ex crudis, ac melancholicis humoribus generantur: unde ab antiquis hic morbus affectio flatuoſa nominatus eſt. Quomodo autem flatus ex melancholico humore ſuſcitentur; id in tympanite dictum eſt.

Dolores etiam non raro in ventriculo & hypochondriis ab iiſdem flatibus excitantur, & interdum ad dorſum & lumbos extenduntur, ut nephriticos æmulentur; præſertim, ſi urina rubra & craſſa, hypondriacis familiaris, excernatur.

Alvus adſtricta ſæpe eſt in hoc affectu; quod nimirum cibus in materiam viſcidam ac glutinoſam commutetur, quæ cum inteſtinis hæreat, alvi conſtrictionem parit, cum facultas expultrix viſcidum illum humorem excernere nequeat, niſi a medicamentis adjuvetur. Quo fit, ut hu-

ut hujuſmodi melancholici frequentius catharticis, aut enematis alvum reſolvere cogantur.

Alvi fluxus etiam interdum contingit, ſi humores acrimoniam acquirant, & bilem, aut fervidam melancholiam admixtam habeant.

Æſtus in hypochondriis percipitur, & inflammatorius quidam affectus, cum ardore & fervore interno, nunc in uno, nunc in utroque hypochondrio ægros affligente, ex humoribus calidis ac fervidis, in iis contentis. Et ſolet iſte calor ac æſtus ſe magis exercere, quando humores illi calidi ab aliqua cauſſa interna, vel externa commoventur & exagitantur; ita ut ex vaporibus inde elevatis facies incaleſcat, ac rubore ſuffundatur, immo vero interdum febris ephemera excitetur, ex iiſdem vaporibus in totum corpus diffuſis.

Urina in hoc affectu varia eſt, nunc tenuis, nunc craſſa. Tenuis quidem, quando humores craſſi urinæ vias obſident, per quos illa quodammodo tranſcolatur, ut partes tantum tenuiores & ſeroſæ permeare valeant. Craſſa vero, rubra, & turbida ob materiæ craſſæ admixtionem, quæ multo ſale ſaturata eſt, & ideo tartarea nominatur, tum in fundo matulæ inſtar ſedimenti craſſioris colligitur: vel etiam quædam illius portio matulæ parietibus adhæret, inſtar arenularum rubrarum, quæ multis calculi metum incutiunt, quamvis immerito, cum hujuſmodi arenulæ non in renibus, ſed in hepate generentur, ex materia aduſta & ſalina. Cujus rei indicium eſt, quod hujuſmodi arenulæ, digitis attritæ, facile diſſolvantur, ſalis inſtar; quod in arenulis, a renibus oriundis, non contingit.

Cordis palpitatio in hoc affectu interdum accidit, ob vapores ad cor aſcendentes, quos dum expellere nititur, ipſum violenter, & inordinate movetur: & tunc ægri ſe in magno vitæ periculo conſtitutos exiſtimant, & auxilium anxie requirunt.

Pulſatio in ſiniſtro hypochondrio nonnunquam percipitur, quando ſcilicet humores fervidi in iis locis exagitantur, & vapores inde excitati arteriarum ſyſtolen & diaſtolen majorem efficiunt; ita ut tum ab ægrotantibus, tum ab adſtantibus, manum hypochondrio admoventibus pulſatio illa percipiatur, quæ tum in primis commovetur, quando ægri ab ira, motu vehementiore, aut meri largiore potu incaleſcunt. Et hæc in primis palpitatio in arteria cæliaca fit, quæ inſignior eſt in illa parte. Aliquando etiam continua eſt & indeſinens in morbo inveterato, & quocumque tempore manum admoveas, perpetuo pulſationem advertis, quod morbum habitualem & incurabilem ſignificat. Continuam autem iiſam pulſationem interdum ſequitur aneuriſma, ex arteriæ cæliacæ, aut alterius cujuſdam arteriæ inſignioris dilatatione; a ſanguine fervidiori in iis contento, qui valde attenuatus, & multis ac fervidis ſpiritibus permixtus, arteriam continuo dilatat ac diſtendit; donec aneuriſma integrum contraxerit, quale obſervavit Fallopius *lib. de tumoribus praetern. cap.* 14. in vetula quadam, cujus cadavere aperto, inventum eſt aneuriſma in abdomine, in quod pugnum immittere potuit, & immiſit. Ubi obiter notanda eſt ſumma naturæ providentia, quæ arteriæ diſruptionem præcavens, ex nimia dilatatione, tunicam illius adeo induraverat, ut oſſea appareret, ſicut annotavit Fallopius loco citato. Paræus etiam libro 6. ſui operis, cap. 28. ſimilem hiſtoriam refert aneuriſmatis, non quidem in abdomine, ſed in thorace reperti: ſcilicet in arteria venoſa, quæ in eam amplitudinem diſtenta erat, ut manum in pugnum complicatam capere potuerit; tum etiam tunica illius interna oſſea evaſerat. Et nos etiam ſimilem caſum ante duos annos in hac urbe vidimus, nempe aneuriſma in pectore, ex arteriæ dilatatione, quæ pueri quindecim annorum pugnum recipere poterat: tunica vero arteriæ cartilagineam craſſitiem ac duritiem acquiſierat.

Vapores autem tetri, ab hypochondriis elevati ad partes ſuperiores, quamplurima ſymptomata producunt. Ad palatum enim, & linguam tranſmiſſi, eas partes exſiccant, & ſitim levem inducunt: diaphragma vero & pulmonem obſidentes, difficilem reſpirationem efficiunt, dum vero ad membranas cerebri feruntur, dolores capitis inducunt, & dum cerebrum ipſum impetunt, aurium tinnitus, oculorum caliginem, vertiginem, metum, mœſtitiam, deliria melancholica diverſa inferre conſueverunt. Quod ſi vapores illi ſummam acrimoniam, aut malignitatem induant, epilepſiæ cauſſa efficiuntur: ſi vero iidem vapores nervos occupent, in iis etiam convulſiones generant; ac ſi virtute narcotica præditi ſint, torporem & paralyſin ſpuriam inferunt, tum etiam comatoſos affectus, & apoplexiam, ſi cerebrum penitus invadant. Si autem vapores illi calidi & ſicci fuerint, cerebrum exſiccant, & vigilias moleſtas, aut ſomnos perturbatos, inſomniaque terrifica efficiunt. In primis vero vigiliæ poſt mediam noctem pleroſque infeſtare ſolent. Etiamſi enim poſt cœnam ad mediam noctem, aut paulo ulterius ſatis bene dormiant; poſtea tamen evigilant, & alii duabus vel tribus horis vigilant, & iterum mane circa horam tertiam vel quartam dormire incipiunt; alii vero iterum dormire non poſſunt. Quorum eventuum ratio talis reddenda eſt, quod nimirum, dum chylus ad partes ſecundæ concoctioni deſtinatas vel inſervientes defertur, tum humores vitioſi in membris & vaſis latentes agitentur, ex iiſque vapores eleventur, qui venas & arterias ad caput delati vigilias excitant, & ſi brevi diſcutiuntur, ſomnus iterum revertitur, ſi vero diutius perſeverent, reliqua noctis pars inſomnis tranſigitur.

De his omnibus ſymptomatis antea dictum eſt, & iterum repetendum, omnia in omnibus non reperiri; ſed plura, vel pauciora, pro humorum & partium affectarum varietate.

Hoc etiam annotandum eſt, non eſſe de eſſentia melancholiæ hypochondriacæ, ut in hypochondriis tenſio, durities, dolor & tumor percipiantur, cum mali fomes plerumque in ramis venæ portæ & arteriis vicinis hæreat, & inde vapores ad cor & cerebrum tranſmittat. Sæpe tamen tenſiones in hepate vel liene reperiuntur, quæ humores in illis partibus hærentes ſignificant. Si vero nullæ adfuerint, ſignum eſt humores vitioſos in venis meſenterii, omenti, pancreatis, & ventriculi latitare. Ventriculum autem præcipue affici demonſtrant peculiaria illius ſymptomata, ut ructus acidi, nidoroſi, nauſeæ, vomitus, apepſiæ, interdum alvi fluxus.

Quod ad prognoſin attinet, affectus iſte ut plurimum lethalis non eſt, ſed longiſſimus eſſe conſuevit, & ſæpe toto vitæ decurſu perſeverat, unde vulgo dicitur opprobrium medicorum, ex eo, quod non ſatis feliciter curatio ſuccedat; & ſi tandem poſt multa remedia ægri convaleſcere videantur; poſtea tamen intra paucos menſes malum recrudeſcit, & omnia ſymptomata redintegrantur. Dicitur etiam flagellum medicorum, quia hujuſmodi melancholici nova quotidie poſtulant remedia, iiſque ſtatim ſatiantur, & aſſiduis querimoniis Medicos infeſtant, eoſque ſæpiſſime mutant.

Hæmorrhoidum fluxus, melancholia hypocondriaca laborantibus ſuperveniens, plurimum juvat, modo fuerit moderatus: ſi enim diutius duret, periculum portendit.

Urina craſſior melior eſt in hoc morbo tenui & aquoſa, quæ craſſos humores in corpore retineri arguit. Nigræ quoque urinæ ſine febre ſæpe hunc morbum ſolvunt.

Alvum in hoc morbo laxam habere, bonum; adſtrictam vero habere, malum. Vomitus quoque cum εὐφορίᾳ ſæpe utilis; diu vero perſeverans, pernicioſus.

Vertigo, & diuturnus capitis dolor in melancholia hypochondriaca, in epilepſiam, vel cæcitatem, vel apoplexiam degenerat.

Curatio hujus affectus in tribus potentiſſimum indicationibus verſabitur: obſtructionum apertione, intemperiei viſcerum correctione, & humoris peccantis evacuatione, non omiſſis roborantibus, quæ dictarum partium vires reficiant & inſtaurent. In hunc finem ſequentia remedia, adhibito ſapientis Medici judicio & delectu, uſurpari poterunt.

Præmiſſo clyſtere ſequens potio primum exhibeatur.

℞. Sennæ mundatæ ℥. ſem. ſeminis aniſi & crem. tart. an. ʒ. i. fol. borrag. fumar. acetoſæ, an. M. ß. liquirit. ʒ. iii. Coquantur ad ℥. iii. In colatura diſſolve rhabar. in aqua bugloſſi cum ſpica infuſi ʒ. i. ſem. Cathol. dup. ʒ. iii. ſyrup. de cichor. compoſ. ℥. i. Fiat potio, cui addere utiliter licet in valde melancholicis confect. alkermes ʒ. i.

Poſtridie potionis phlebotomia celebranda ex alterutro brachio, prout hepar, aut lien magis laborare videbuntur; ſed præcipue e ſiniſtro.

Poſtea ſequentium juſculorum uſum æger aggrediatur.

℞. Radic. aſparagi, gram. & cichor. an. ℥. ſem. fol. agrim. ceterach. capil. ven. bugloſſi & cichor. ana M. ß. Cremor. tart. Drach. i. Coquantur cum pullo gallinaceo & fiat juſculum per x. aut xii. dies continuandum. Ad magis refrigerandum, & efficacius obſtructiones aperiendas, utiliter addi poſſunt ſpirit. vitrioli gutt. v.

Prædictis etiam ſimplicibus addi poſſunt in diuturnis obſtructionibus, rad. chinæ, lignum ſaſſafras, ſantalum album, rad. apii, filicis maris, fol. betonicæ, ſcabioſæ, ſemen coriandri præp. paſſulæ & ſimilia.

Si alvus ſit adſtricta, aut cacochymiæ copia, in tertio quoque juſculo ſennæ ℥. ß. cum ſem. aniſi utiliter infundi poterit.

Vel loco juſculi ad materiam peccantem potentius educendam apozema ſequens erit convenientiſſimum.

℞. Rad. bugloſſi, aſparag. cichor. & acetoſ. ana ℥. i. cortic. median. fraxini & tamariſci, ana ℥. ß. fol. agrim. ceterach. capill. vener. cuſcutæ, cichorii, fumariæ, lupulor. bugloſſ. & borrag. ana M. i. Sem. quatuor frig. maj. aniſi & fœniculi, ana ʒ. ii. uvarum corinth. ℥. i. ſennæ mundat. & polypod. querc. recent. ana ℥. ii. epithymi ℥. i. agarici recenter trochiſc. & rhabar. electuar. ſeorſim infuſor. cum cinam. ana Drach. ii. macis & caryophyllor. ana Drach. i. flor. iv. cordial. ana P. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura diſſolve ſyrupi de cichorio compoſ. cum rheo & roſar. ſolut. ana ℥. ii. Fiat apozema clarificatum, & aromat. ʒ. ii. ſantali citrini, pro iv. doſibus matutinis.

Loco apozematis utiliter ſubrogari poteſt decoctum galli veteris, in hunc modum compoſitum.

℞. Rad. aſparagi, bruſci, cortic. rad. capparis, & mediani tamariſci, ana ℥. ſem. fol. agrimon. ceterach. capil. ven. ana M. i. ſem. aniſi, citri, & card. bened. ana Drach. i. ſennæ mundat. ℥. ſem. polypod. querc. & epithymi, ana Drach. iii. cinnam. Scrup. i. Cryſtal. tart. ℥. i. Coquantur omnia ſecundum artem cum media parte galli veteris; fiat juſculum, quod capiat mane per iv. dies.

Poſt

Poſt ſufficientem purgationem, balneum aquæ tepidæ convenientiſſimum eſt per aliquot dies uſurpatum, utiliter in eo concoquuntur herbæ refrigerantes, cum bona quantitate pomorum redolentium. Vel fieri non raro ſolet ex hordeo & amygdalis contuſis, ſacculo incluſis, & in aqua decoctis. Frequenter iterandum eſt, ſi tempus anni fuerit oppotunum, quando quidem Gal. refert 8. *de loc. affect. 6. c. 6.* ſolis balneis aquarum dulcium ſe multos melancholicos curaſſe abſque alio medicamento. Si tamen æger ferre frequenter nequeat integrum balneum, ſemicupium ſubrogari poterit.

Et ne lotio frequens ventriculo noceat, ſub ingreſſu balnei inungetur ventriculus oleo nucis moſchatæ, aut alio ſimili linimento.

Ab exitu balnei inungatur hepatis regio cerato ſantalino, vel unguento roſaceo, in oxycrato lotis.

Poſt ultimum balneum proritentur hæmorrhoides, ſubditis balanis acrioribus, vel anum confricando foliis ficulneis, aut pannis lineis aſperioribus, affixis partibus eminentioribus hirudinibus duabus aut tribus. Extrahantur ſanguinis iv. vel vi. Eademque hæmorrhoidum provocatio vere & autumno, immo interdum ſingulis menſibus iterari debet.

In iis, qui aſſueti ſunt pati fluxum hæmorrhoidum, qui tamen jam diu ſuppreſſus ſit, & ubi hæmorrhoides non apparent, admota ano cucurbitula patefiunt.

Si poſtquam hirudines ſaturatæ ceciderunt, ſanguis nimium profluat, ut non raro contingit, ſiſtetur luto, aut carbonis pulvere, aut aranearum tela, aut gypſi pulviſculo, aut pulveribus adſtringentibus, albo ovi & ſtupis exceptis. At ſi hæmorrhoides commode aperiri nequeant, opportunum erit ex venis inferioribus ſanguinem detrahere, ut ſanguis fæculentus per ea loca derivari queat.

Cauſticum, tibiæ ſiniſtræ inuſtum, ab humoribus excrementitiis lienem, aliaque viſcera repurgat, ideoque non erit omittendum.

Quia vero hic affectus contumaciſſimus eſſe conſuevit, & poſt univerſales evacuationes novus pravorum ſuccorum cumulus temporis progreſſu ſolet ſuccreſcere, purgationes periodicæ inſtituendæ ſunt, ut per intervalla ab eorum noxa corpus liberetur. Quod commodiſſime fiet ſyrupo magiſtrali, in ſequentem modum compoſito.

℞. Succor. recenter expreſſ. & per reſidentiam depurat. ex fol. borrag. bugloſſ. endiviæ, cichor. fumar. & oxalidis ℔. iii. ſucci pom. redolent. recenter expreſſi & depurati ℔. ii. polypod. querc. recent. ℔. ß. ſennæ mund. ʒ. viii. epithymi ʒ. iii. agar. recenter trochiſcati ℥. i. zinzib. & caryophyll. ana ʒ. i. Infundantur & decoquantur, ut artis eſt, donec colaturæ ſuperſint quartaria quinque. In quibus diſſolve expreſſionem ℥. i. rhab. in prædictis ſuccis cum cin. ſeorſim infuſi, ſacchari albi quartalia quinque. Fiat ſyrup. perfecte coctus, clarif. & aromatiſ. ʒ. ii. pulv. elect. triac. ſant. qui ſervetur in vaſe vitreo, & de eo capiat æger ℥. ii. bis aut ter in menſe, cum juſculo pulli vel hœduli, fol. endiviæ, acetoſæ, borrag. pimpinel. alterato.

Vel loco ſyrup. pilulæ uſurpari poterunt, hyemis præſertim tempore, quales in hepatis obſtructione fuerunt propoſitæ, vel ſi earum nimia caliditas metuatur, ſequentes magis correctæ in eundem uſum componi poterunt.

℞. Polypod. querc. ℥. ſem. Rad. aſari, ſummit. geniſtæ, an. Drach. i. paſſul. corinth. Drach. iii. cryſtalli tart. Drac. i. ß. flor. bugloſſ. & borrag. an. P. ſem. Coquantur in aquæ font. q. ſ. De colat. opt. clarif. cap. lib. ſem. ſucci pomor. redolent. opt. depurat. ℥. iv. quibus infunde ſennæ mundatæ Unc. i. turbith. & agar. ana Drach. iii. macis, caryophyll. cinnam. & epithymi, ana Drach. i. Digerantur per quatriduum in B. M. poſtea colentur, & exprim. Colat. adde extracti aloes, facti in aqua endiviæ & acetoſæ, Unc. i. myrrhæ in vino ad ignem diſſolutæ colatæ, ʒ. ii. ſalis tart. ʒ. ii. Evaporentur omnia, & inſpiſſentur ad lentum ignem, addendo ſub finem, dum fere evaporata erit materia, ſpecier. diarrhod. abbat. lætif. Galen. & trochiſc. dialacca, an. ℈. ß. Reducantur in maſſæ pilularis conſiſtentiam, de qua capiat æger ʒ. ß. ſemel in ſeptimana, duabus horis his ante paſtum.

Pereda, ſequenti pulvere multos melancholicos curatos eſſe teſtatur, eumque benedictum & divinum appellat.

℞. Epithymi ℥. ß. lapid. lazuli opt. & agar. recenter trochiſc. ana ʒ. ii. ſcammon. ʒ. i. cariophyl. numero xx. Miſce, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. ii. bis aut ter in menſe, cum ſero lactis, vel aqua borraginis.

Si purgantia medicamenta ſatis frequenter exhiberi nequeant, aut ægri morbi diuturnitate fracti aſſumere nolint; conſultiſſimum erit, clyſteres alternis diebus injicere, ut vapores ſurſum ſe efferentes revellant, & humoris peccantis portio educatur. Si enim inteſtina penitius ſubierint, a venis meſaraicis majorem illuviei partem exhauriunt. Novimus enim quemdam nobilem virum, affectione hypochondriaca diu & graviter affectum, qui ex clyſteribus frequenter injectis ita levatus fuit, ut omnino curatus videretur: cum multa alia remedia fruſtra uſurpata fuiſſent.

Dum purgationes periodicæ uſurpantur, intermediis temporibus curandum eſt, ut corpus univerſum balneis humectetur, aut ſaltem ſemicupiis, vel fomentis, quibus & humoris peccantis inclementia frænatur, ejuſdemque reliquiæ conteruntur, & corpus humidius, ac fluidius redditur.

Roborantia etiam intermediis temporibus uſurpanda ſunt, quæ ſimul obſtructionum apertioni inſerviant, eaque frequenter componi ſolent in formam opiatæ; vel electuarii ſolidi, in tabellas redacti, in hunc modum.

℞. Conſervæ rad. bugloſſ. ℥. ß. conſervæ flor. borrag. viol. ana ℥. i. conſervæ roſ. & cortic. citri conditi, ana ℥. ß. myrob. condit. num. i. confect. alkerm. ʒ. iii. raſuræ eboris, cornu cervi, & lapidis bezoard. an. ʒ. i. pulver. elect. lætif. Galen. & diarrhod. abbatis, ana ℈. ii. coralli præpar. & margarit. præp. ana ʒ. ß. ambræ griſ. ℈. ß. moſchi opt. g. v. fol. auri num. iii. Cum ſyrupo de pomis vel conditure citri, fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ horis duabus ante paſtum, ſingulis diebus, ſuperbibendo vini albi parum.

Simplicior & guſtui gratior opiata fit ex parte una confect. alkerm. & quatuor partibus conſervæ flor. borr. Ad potentius obſtructiones aperiendas, ſi calidiora non multum metuantur, addi poſſunt opiatæ, conſervæ flor. tamariſci, rad. enulæ campanæ, fol. abſinth. capill. ven. & ſales abſinth. tamariſci, &c.

Tabellæ in ſequentem modum componi poterunt.

℞. Pulv. diambræ, diamoſchi dulcis, & lætif. Gal. an. ℈. i. confect. alkerm. Drach. iii. ſacch. aqua borrag. & roſar. ſoluti ℥. iv. Fiant tabel. deauratæ pond. ʒ. i. Capiat unam ſingulis diebus, horis duabus ante paſtum. Vel guſtui gratiores ita parabuntur.

℞. Confect. alkerm. ʒ. ii. ambræ griſ. ſcrup. i. ſacch. aqua borrag. & roſarum diſſoluti ℥. iv. Fiant tabellæ.

Ambra griſea ſola ad gr. v. vel vi. ſingulis diebus exhibita, cum vino, aut aqua roſarum, ſpiritus & calorem nativum vivificat, & cor maxime exhilarat.

Auctores nonnulli lapidis bezoardici uſum valde probant adverſus omnes morbos melancholicos, utpote qui vires cordis mirum in modum reficiat, ejuſque g. v. vel vi. cum aqua roſar. aut alio liquore exhiberi debent.

Corpore ſufficienter expurgato, tempeſtate idonea, nimirum vere aut æſtate, ſerum lactis utiliter exhibebitur per 15. aut 20. dies: ſic enim viſcerum obſtructiones aperientur, & calida eorum intemperies emendabitur. Extrahetur autem ſerum lactis per ebullitionem & clarificationem, eique commode infundentur per noctem epithymi ʒ. ii. vel ℥. ß.

Quantitas illius ad robur ventriculi metienda eſt. Si tamen facile venas jam aliquatenus apertas pervadere queat, & per alvum & urinas dejici; in maxima quantitate exhibitum, inſtar aquæ mineralis, ut in calida hepatis intemperie docetur, multum proderit: hac cautione adhibita, ut ventriculus muniatur ſacculis, aliiſque remediis infra deſcribendis, & veſpertinis horis opiata roborans ſingulis diebus exhibeatur. Loco autem epithymi aliquando permiſcentur ſero ſuccus cichorii & borraginis, aut alii refrigerantes & appropriati, in hunc modum.

℞. Seri lactis caprilli ℔. iv. vel v. ſucci limon. recent. ℥. iv. ſucci pomor. redol. noviter extract. ℥. vi. conſervæ roſar. aut viol. aut ſacchari albiſſ. ℥. i. cum duobus albumin. ovor. clarificentur. Capiat mane pocula tria, vel quatuor, vel plura, ſi ſtomachus ferre ſoleat.

In corporibus valde emaciatis, reſeratis aliquantiſper obſtructionibus, lactis aſinini uſus convenire poterit, cum ſacch. roſaceo, & ſi obmurmurantia ſint hypochondria, tantillum aromatici roſati, vel diarrhod. abbatis erit utiliſſimum.

At ceteris remediis præſtant aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viſcerum intemperiem corrigendo, obſtructiones reſerant potentiſſime. Tales ſunt in Occitania noſtra Meynenſes, & Vellenſes. Illæ magis refrigerant: hæ calidiores quidem, at obſtructionibus tollendis, & humori terreno attenuando ac detergendo, multo efficaciores.

De potu aquarum thermalium non levis eſt inter Auctores diſcrepantia. Nonnulli, ut Sennertus, omnino probant, quod hujuſmodi aquæ ob mineralia, a quibus ſuas vires habent, & primas vias eluant, & vitioſos humores qui in iis hærent, per alvum & urinas educant, ventriculum calefaciant, hepar & lienem roborent. Calefactionem autem, & exſiccationem ab hujuſmodi aquarum externo uſu, non autem interno eſſe metuendam. Alii, ut Claudinus, omnino rejiciunt, propter dictam exſiccandi vim. Alii denique nec omnino rejiciunt, nec omnino admittunt hujuſmodi aquarum uſum, ut Montanus, qui eas convenire ſentit, propter frigiditatem ventriculi, quæ hujus affectus comes eſt individua, & obſtructiones. Ratione autem hepatis calidioris, & fervidi ſanguinis, vult muniendum eſſe hepar & lienem unguento refrigerante Galen. Tum etiam univerſam lumborum regionem eodem unguento inungendam. Hoc modo ait non nocere aquam, quia magis figitur in ventriculo & locis frigidioribus, alia vero viſcera ſolum pertranſit, nec in iis moram facit. Nos vero earum aquarum uſum convenire poſſe cenſemus, ſi ventriculus frigidior magnam craſſæ & viſcidæ pituitæ copiam cumulet, & non admodum inſignis fuerit hepatis caliditas. Cujus partis noxa majori ex parte declinari poterit, ſi non ſolum unguentum prædictum admoveatur, ſed etiam juſcula refrigerantia poſt ejectas exhibeantur, & poſt integrum earum uſum balnea refrigerantia & humectantia per aliquot dies uſurpentur.

Non parum præſtare conſueverunt ad obſtructiones hypochondriacas aperiendas medicamenta ex chalybe compoſita, qualia in obſtructionibus hepatis & lienis fuerunt propoſita, vitando tamen ea, quæ multum calefacere aut exſiccare valent. Immo vero, in corporibus calidioribus conveniet chalybem cum ſulphure aut aceto præparatum, conſervæ borragini & cichorii, ad formam opiatæ permiſcere.

In delicatioribus, conveniet ſyrupus ex calybe, prædicto loco deſcriptus, aut ſpuma, quæ manet in vaſe vitreo poſt vini pluries chalybeati evaporationem, cum dictis conſervis permixta.

Ac ceteris omnibus remediis palmam præripit ſal, ſeu vitriolum martis, quod obſtructiones aperit, viſcera corroborat, eorumque calidam intemperiem emendat. Doſis illius eſt a g. xii. ad xx. cum liquore idoneo, ſyrupo, aut conſerva. Sed quia ſapor illius admodum ingratus eſt, ſoleo ego id in pilulas reducere cum mucilagine gummi tragacanthi. Uſus illius debet eſſe diuturnus, & ideo magna illius quantitas habenda eſt, quæ facile comparari non poteſt, modo a Beguino aliiſque deſcripto. Nos facillimam illius compoſitionem paucis cognitam hic ſubnectemus.

℞. Olei vitril. aut ſulph. ℔. ß. ſpiritus vini ℔. i. ponantur in ſartagine nova, & munda, & aſſere conteganttur: intra quindecim dies fiet per ſe ſalina concretio, quæ Soli poſtmodum exponenda eſt, ut omnino exſiccetur, movendo interdum cum ſpatula ferrea. Hyeme poterit exſiccari ſupra ignem leviſſimum, aut in hypocauſto. Sal probe exſiccatum in phialia vitrea recondatur, bene obturata, nam aeri expoſitum facile humectatur. Pilulæ etiam ex eo compoſitæ cum mucilagine tragacanthi duriores fieri debent, addendo pulverem ipſius tragacanthi, ac poſtmodum in phiala recondi, alioqui humeſcerent. Per menſem unum vel plures poteſt continuari hujus remedii uſus, non ſolum innoxie ſed ſemper cum utilitate ſumma.

Ad obſtructiones ſenſim aperiendas, & humorem melancholicum ſenſim expurgandum ac contemperandum, laudat Fonſeca pilulas ſequentes, quas diatartarum appellat.

℞. Sennæ pulverat. & ſalis tartari, an. ʒ. i. cinam. pulver. ℈. ſem. Cum ſyrupo de limon. fiat maſſa, cujus capiat pilulas iii. pond. ʒ. ſem. per horam ante cœnam, ut bis, aut ter dejiciat. Habet enim ſal tartari magnam vim domandi humores melancholicos & atros; nam trahit ad ſe proprietate quadam aceto ſitates, ut videre eſt, quando permiſcetur aceto, aut ſpiritui vitrioli, quorum aciditatem tollit. Sciendum autem eſt, Fonſecam per ſalem tartari cryſtallum intelligere. Attamen non minus efficaciter ſenna infundi poterit cum ſale tartari, & guttis aliquot ſpiritus vitrioli in liquore idoneo.

Ad dictas obſtructiones aperiendas, nonnulli Auctores commendant decoctum radicis chinæ, ut in obſtructione lienis dictum eſt; quod a prudenti Medico utiliter interdum in uſum revocari poterit.

Alii vero laudant ſuccum abſinthii concretum in forma pillularum, per ſe vel cum gummi ammoniaco exhibitum, cui ſtatim oxymel, factum ex decocto rad. aſari ac liquirit. ſuperbibatur. Alii vero teſtantur decocto abſintii, aut vino abſinthite per 30. vel 40. dies uſurpato melancholiam hypochondriacam fuiſſe curatam.

Succus bugloſſi non quidem ad obſtructiones aperiendas, quemadmodum abſinthium, ſed ad humorem atrabiliarium contemperandum efficaciſſimus eſt. Ideo illius ℥. ii. cum ſachari ʒ. ii. vel cum vini optimi æquali portione per x. aut xii. dies mane utiliter exhiberi poterunt.

Inter præcipua hujus curationis hoc habendum eſt, ut alvus ſemper laxa ſervetur. Ideo æger plura medicamenta habere debet familiaria, quibus frequenter utatur ante cibum, modo hoc, modo illud, ne ullum ei veniat in faſtidium. In hunc finem uſurpari poterunt ſyrupus magiſtralis, & pilulæ prædictæ, tum etiam ea, quæ ad alvum adſtrictam ſupra deſcripta ſunt. Quibus addere licet ex Montano, terebinthinam cypriam, quam deglutiendam eſſe præcipit ad quantitatem avellanæ, tribus horis ante prandium, ſemel, aut bis, aut ter, ſingulis ſeptimanis. Nam præterquam quod alvum mollem efficit, ventriculum etiam purgat, obſtructiones aperit, urinam provocat, calefacit ventriculum, neque propterea hepar lædit, immo & illi mirum in modum confert aperiendo, abſtergendo & mundificando.

Pro potu ordinario uti poterit aqua extinctionis auri, vel infuſionis tamariſci, agrimon. pimpinellæ, cum vino tenui ſimplici, vel medicato, tempore vindemiarum cum rad. bugloſ. & borrag. adjectis floribus anthos in parva quantitate, & ſantalo albo.

Decoctum radicis cynoſbati pro potu ordinario a quibuſdam plurimum laudatur; aperit enim & roborat partes omnes naturales.

Decoctum ligni nephritici viſcerum obſtructiones citra ullam manifeſtam corporis alterationem reſerat. At frequentius uſurpatur aqua ex infuſione chalybis parata. Quæ omnes aquæ vel decocta vino commode miſceri poſſunt.

Dum remedia interna propoſita, aut eorum nonnulla uſurpantur, externe etiam admovenda ſunt, nimirum fomenta & unguenta hypochondriis, qualia ad obſtructiones hepetis & lienis deſcripta ſunt, vitando calidiora.

Ventriculo etiam roborantia admovenda ſunt, quoniam illa pars in hoc affectu perpetuo laborat. Ideoque fomenta, unguenta, emplaſtra, & ſcuta, in affectibus ventriculi propoſita, in uſum revocari poterunt. Tum etiam interna, quæ hepar minus calefacere poſſunt, ac præcipue pulvis pepticus a paſtibus ſumendus. In paroxyſmo, quando vapores ab hypochondriis elevati, cor, cerebrum, aliaſque partes afficiunt, & gravia ſymptomata producunt, ut animi defectiones, palpitationes, tremores, convulſiones, dolores capitis, & ſimilia; ea remedia uſurpanda ſunt, quæ in ſyncope, & affectu hyſterico uſurpari ſolent. At inter cetera laudanum prudenter uſurpatum, miranda præſtat.

CAPUT VI.

De Scorbutica affectione.

Scorbutus ſeptentrionalibus regionibus familiaris eſt & non paucis earum plagis endemius. In noſtris vero meridionalibus hactenus fere incognitus: ita ut omnes Medicinæ practicæ ſcriptores, qui medicam artem exercuerunt, nullam illius mentionem faciant, & nos etiam ipſum penitus omittere debere videamur, qui in hujus libri præfatione proteſtati fuimus, nos morbos tantum lienis uſitatiores, & qui frequentius in praxi occurrere conſueverunt, eſſe deſcripturos. Verum uſus nos docuit, hanc noſtram regionem hoc affectu non omnino carere, qui ſi omnibus circumſtantiis ſtipatus non ſit, quæ ab auctoribus ſeptentrionalibus referuntur, quædam tamen ſymptomata præ ſe ferat, ad illius naturam ſtabiliendam ſufficientia. Siquidem prædicti Auctores unicum ſymptoma, ſcorbuto peculiare, ſufficere ajunt, ad morbum iſtum detegendum. Nos vero ſæpe hujuſmodi ſymptomata non pauca in plurimis ægrotantibus animadvertimus. Quia tamen ſcorbutus hiſce regionibus, ut antea dictum, non eſt familiaris, & non ab illo prorſus immunes eſſe omnes Medici noſtrates exiſtimant; noluimus eum abſolute ſcorbuti nomine donare; ſed ſatius eſſe duximus, affectionem ſcorbuticam appellare, quæ ſcilicet ad ſcorbuti naturam proxime accedat, verus tamen ſcorbutus non ſit.

Eſt autem ſcorbutus nihil aliud, quam affectio hypochondriaca, peculiarem quemdam malignitatis gradum adepta, a qua quidem malignitate nonnulla ſymptomata oriuntur ſupra illa, quæ in affectione hypochondriaca ſolent contingere. Illa vero malignitas ſit ex humoris melancholici corruptione, non qualibet, ſiquidem ſæpe corrumpitur ac putreſcit humor melancholicus, ex quo alii affectus producuntur, non autem ſcorbutus, ut febris quartana, & abſceſſus meſenterii, aliarumque partium; ſed peculiari & propria, cum tali malignitate analoga. Hæc autem malignitas innoteſcit ex contagio, quod in hoc affectu reperitur: ſiquidem contagioſum eſſe, ab omnibus Auctoribus, qui de eo ſcripſerunt, ſancitum eſt. Quemadmodum autem omnes malignitatis gradus & ſpecies, in humoribus latentes, ex quibus varii morbi producuntur, nos latent & humanam cognitionem effugiunt, ſic malignitas ſcorbutica etiam occulta eſt. Et certe mirum eſt, quanta morborum varietas emergat ex variis malignitatis gradibus, in humores introductis; ex quibus febres malignæ & peſtilentes, variolæ, morbilli, cancer & elephantiaſis, lues venerea, aliique quamplurimi ac diverſiſſimi affectus oriuntur. Et ſpeciatim elephantiaſis ex malignitate quadam peculiari, in humore melancholico reſidente, ducit originem. Scorbutus etiam ex peculiari malignitate, in eodem humore melancholico latente producitur: cum tamen iſti duo morbi toto cælo differant inter ſe, & nemo poſſit varios illos malignitatis gradus explicare.

Magnam ſcorbuti & melancholiæ hypochondriacæ ſimilitudinem oſtendunt ſymptomata varia, utrique affectui communia. Omnia enim ſymptomata, ſuperiori capite a nobis enumerata, quæ in melancholia hypochondriaca reperiri docuimus, in ſcorbuto etiam reperiri ſolent, ut cruditates ventriculi, diſpepſiæ, ſalivationes frequentes, vomitus materiæ pituitoſæ, acidæ aut nidoroſæ, murmura & rugitus hypochondriorum, eructationes, & flatuum per inferiora exploſiones, ſanguinis vomitiones, & per alvum excretiones, dolores ab iiſdem flatibus in ventriculo & hypochondriis excitati, alvus adſtricta interdum, & alias alvi fluxus, æſtus hypochondriorum, urina nunc tenuis, nunc craſſa, cordis palpitatio, pulſatio ſiniſtri hypochondrii, ſitis, & oris ſiccitas, difficilis reſpiratio, dolores capitis, aurium tinnitus, oculorum caligines, vertigines, metus & mœſtitia, & deliria melancholica diverſa, convulſiones, epilepſiæ, torpores, comatoſi affectus, vigiliæ, ſomni perturbati, & inſomnia terrifica. Quorum omnium ſymptomatum rationes, ſuperiori capite propoſitæ, in affectione ſcorbutica, etiam hic militare poterunt.

Si vero præter ſymptomata prædicta alia etiam appareant, quæ in melancholia hypochondriaca non reperiuntur, neque ab Auctoribus illi tribuuntur, neque ad aliam affectionem cum hypochondriaca complicatam revocari

vocari poſſunt; magna debet eſſe ſcorbuti conjectura. Horum autem ſymptomatum præcipua in hunc modum ſe habent, quæ in uno ægrotante omnia non reperiuntur; ſed unicum ſufficit, ad judicandum, talem morbum ad ſcorbuticam affectionem accedere.

Primum igitur, atque evidentiſſimum ſcorbuti ſignum eſt, affectio gingivarum, oris, & dentium. In gingivis contingit rubor, pruritus, ac putrefactio, & ex iis plerumque ſanguis effunditur, necnon teterrimus odor expirat. Quæ affectiones interdum faucibus & palato communicantur, tum etiam dentibus, qui vacillantes, ac nigredine infecti redduntur.

Secundum, atque evidens ſcorbuti ſignum petitur a maculis, crura & tibias invadentibus, quæ in principio rubræ, & in progreſſu purpureæ, lividæ ac nigræ apparent. Nonnunquam vero in tibiis ſpatia latiora, immo vero interdum totam partem occupantia, livida, vel cum nigrore aut livore purpurea apparent. Fiunt autem hujuſmodi maculæ, ex ſeroſa atque ichoroſa ſanguinis parte ad corpus alendum inutili, quæ ideo a natura extra venas in cutem protruditur per nauſioſin venarum, ut loquitur Hipp. *lib. de fracturis*. Quod quidem frequentius in tibiis & cruribus contingit: quia natura vitioſos humores ad partes ignobiliores ac remotiores expellere conſuevit. Aliquando tamen, ubi major eſt materiæ copia, in dorſo, brachiis, cervice, ac facie effloreſcunt.

Tertium ſignum eſt, difficilis reſpiratio, & pectoris anguſtia, quæ fit plerumque a craſſis vaporibus, ex hypochondriis elevatis, ac diaphragma impetentibus: tum etiam ex tumoribus atque inflationibus earumdem partium, a quibus diaphragma comprimitur: præſertim vero a tumore pancreatis, quod ut plurimum in hoc affectu humore illo craſſo ac melancholico impletur: unde ægri nihil de thorace conqueruntur, ſed locum affectum, in quo gravitatem ſentiunt, & cujus cauſſa difficile ſpirant, ſub diaphragmate & ventriculi regione oſtendunt, ut diligenter annotavit Eugalenus, qui in hoc morbo ſeſe plurimum exercuit, & multas circa illius phænomena, collegit obſervationes. Hujus tamen gravitatis cauſſam, nempe tumorem pancreatis, non annotavit: neque ullus alius eorum, qui de ſcorbuto ſcripſerunt, illius mentionem facit. Nos tamen eum obſervavimus in Domino Audeyer, in Senatu Gratianopolitano Præſide, quem affectione ſcorbutica laborare exiſtimavimus, ut in prolixiori ejus hiſtoria videre eſt, a nobis relata in obſervationibus noſtris, *cent. 3. obſerv. 85.* Cum autem valde macilentus eſſet ac ſtrigoſus, facile fuit, ſummos digitos profundius adigendo, duritiem ac renitentiam, eamque dolorificam percipere in ea regione, in qua pancreas ſitum eſt: & partem contrectando, æger ipſe pronunciabat, difficilem reſpirationem, ac pectoris anguſtiam, qua ipſe continuo premebatur, inde totam exoriri.

Quartum ſignum eſt, laſſitudo ſpontanea, & gravitas corporis, præcipue vero in cruribus, quæ fit a ſeroſis ac vitioſis humoribus per venas ad habitum corporis, & muſculorum genus delatis.

Quintum ſignum petitur ex urinis, quæ quidem variæ ſunt, ut in melancholia hypochondriaca; ſed in hoc differunt, interdum quod claræ & rubræ ſint inſtar lixivii, ab humoribus ſalſis, magna copia admixtis. Illa autem rubedo intenſior eſt, & ad fuſcum declinans, quo major ſalſæ materiæ quantitas permiſcetur. Quemadmodum enim lixivium eo majorem rubedinem acquirit, quo plures ſalſæ & aduſtæ partes ipſi inſunt: ſic etiam urinæ, quo plus ſalſi & aduſti humoris iis admiſcetur, eo rubicundiorem colorem acquirunt. Interdum vero ſunt admodum craſſæ, ſedimentum rubrum ac craſſum inſtar farinæ laterum habentes. Ac tanta interdum eſt materiæ hujus craſſæ & tartareæ copia & acrimonia, ut urinæ ardorem atque ſtillicidium excitet, præcipue iis, quibus ſuppreſſio hæmorrhoidum malo originem dedit, tum etiam poſt ſubſidentiam urinæ, tertia vel quarta pars matulæ, craſſa illa, mucoſa & nigricante materia repleatur, quæ incautioribus calculi, aut ulceris veſicæ ſuſpicionem parit.

Sæpe eiam ita variant urinæ, ſine cauſſa manifeſta, ut quæ hodie turbidæ ac craſſæ, cras tenues & aqueæ appareant; hodie pallidæ, cras citrinæ, aureæ, vel rubræ.

Sextum ſignum ex pulſu deſumitur; qui nunc debilis eſt & inæqualis, ac fere formicans, ut mirum ſit, hominem cum tali pulſu vivere poſſe; nunc magnus & durus, abſque inflammatione. In eo etiam hoc notatur, quod imminente animi deliquio, in ſummis illis anguſtiis, quibus ægri ſæpe divexantur, pulſus major ac fortior ſit, quam aliis temporibus. Quod procedit ex contentione cordis, vapores craſſos, a quibus tunc temporis maxime affligitur, expellere conantis.

Septimum ſignum petitur ex doloribus varias corporis partes affligentibus. Adeſt enim interdum dolor crurum obtuſus, aliquando tenſivus, plerumque ὀστεοχόπω: alias dolores excitantur in ſuris, alias circa talos, alias in plantis pedum; alias circa manuum & digitorum extrema; alias in genuum, vel coxæ, aliarumque partium articulationibus, ceteriſque corporis partibus, prout humores ſalſi, acres, & ſeroſi ad eas deferuntur; nonnunquam ventris dolor contumax & acerbus ægrotantem exercet, qui colicam bilioſam æmulatur; fitque a prædictis humoribus in peritoneum effuſis. Iſti autem dolores, præſertim quibus brachia, coxas, & tibias occupant, dolores illos æmulantur, qui lue venerea infectos affligere ſolent, & Medicis facile imponere poſſunt, in hac potiſſimum regione, in qua ſcorbutus rariſſimus eſt, lues autem venerea frequentiſſima. Verum diſtingui poſſunt ex eo, quod dolores venerei plerumque internodia occupent, ſeu medias artuum partes, & ſi diu perſeverent, exoſtoſes in iis partibus generentur; tum etiam alia luis venereæ ſymptomata adſint, aut alias adfuerint, ut gonorrhœa, caries pudendi, bubo venereus, & ſimilia; aut impurus concubitus præceſſit. Dolores autem ſcorbutici quaſcumque partes indifferenter invadunt; alia adſunt ſcorbutici indicia, aut ſaltem temperamentum melancholicum admodum prædominatur, & res certo denominari poterit, ſi æger conſtanter aſſeveret, ſe cum impuris mulieribus rem non habuiſſe. Quod ſuſpicionem noſtram confirmavit in Magiſtratu Nemauſenſi qui graviſſimis pedum, tibiarum, & crurum doloribus diu affectus fuerat, & ad extremam maciem deductus, ut in maraſmum omnino incidiſſe crederetur, & cum nulla remedia per longum tempus uſurpata ipſi profuiſſent, nos ex temperamento illius valde melancholico, & quibuſdam aliis ſignis, præſertim quod caſtiſſimam vitam egiſſet, & quod a multis annis ſanguis illi e gingivis per intervalla fluere conſuevIſſet, ſcorbuticum affectum eſſe conjecimus, & antiſcorbuticis remediis, per aliquod tempus uſurpatis, omnino convaluit.

Interdum etiam in hypochondriis dolores iſti reſident; interdum vero lumbos afficiunt, ut ægri quaſi elumbes reddantur ac vix progredi, & ſeſe loco movere poſſint. Unde a nonnullis hic affectus lumbago nominatus eſt.

Quandoque vero dolores iſti nephriticos æmulantur, & cum iis urinæ impenſe rubræ, aut etiam acres minguntur, & niſi diligenter conſiderentur, pro cruentis habentur, & e renibus a calculo læſis provenire creduntur: cum tamen ex materia tartarea & ſcorbutica, a liene viciniſque partibus ad urinæ vias effuſa proveniant.

Nonnullos etiam, atque eos præcipue, qui ex ſuppreſſione hæmorrhoidum hoc malum contraxere, capitis dolor & calor circa veſperam infeſtant, ex vaporibus ad caput aſcendentibus, & poſtea tota nocte, calor quidam præter naturam, inſtar febrilis, in toto corpore ſentitur, qui mane per ſudores evaneſcit.

Dolor dentium aliquando frequens, ac præter rationem recurrens, hunc affectum comitatur, qui non eodem loco perſiſtit; ſed vagus eſt, nunc dentem hunc, nunc illum invadens ac relaxans: qui rurſus ſponte firmatur, dolore ac tumore diſcuſſo.

Latera etiam interdum invadit ſcorbuticus iſte dolor, pleuritidem ementitus, a qua tamen facile diſtinguitur, quod febris non adſit, aut ſaltem admodum lenta: reſpiratio parum læditur, nulla tuſſis, nulla anacatharſis, neque dolor eſt continuus; ſed per intervalla recurrens.

Articulos etiam invadere dolores iſtos ſcorbuticos, antea dictum eſt. Sed quomodo a vera arthritide diſtinguantur, explicare oportet. Arthritis enim ſcorbutica, fixa & permanens non eſt, atque in uno & eodem loco conſiſtens; ſed per varios articulos vagatur, & ab uno in alium atque alium ejuſdem vel oppoſiti lateris transfertur: interdum etiam evaneſcit, ac ſubinde revertitur, ut qui jam a dolore prorſus liberatus, & integræ ſanitatis reſtitutus videbatur, iterum, & ex improviſo. dolore, cum & ſine tumore, corripiatur. At vera arthritis locum raro mutat, & ad ſolutionem uſque, partem quam apprehendit obſidere non deſinit. Habet etiam hoc peculiare arthritis ſcorbutica, quod plerumque cum levi paralyſi juncta ſit, ob quam membrum affectum movere ægri nequeunt, & illa ceſſante, dolor ceſſet: eoque redeunte, revertatur.

Octavum ſignum deſumitur ex variis motus læſionibus. Interdum enim contingit in hujuſmodi ægrotantibus ſpuria quædam paralyſis, cujus exempla quædam in obſervationibus noſtris propoſuimus; & a vera paralyſi diſtinguitur, quod hæc permanens ſit, neque ulla habeat intervalla: in illa vero, ſæpe accidit; ut qui heri pedem vix loco movere poterat, hodie cruribus inſiſtat, & levi adminiculo nixus ambulet, paulo poſt vero omni motu iterum privetur. Deinde, cum ea conjunguntur ſæpe motus tremuli & convulſivi, quod in vera paralyſi non contingit. Fit autem hujuſmodi paralyſis a materia quadam ichoroſa, vel vaporoſa ac muſculos invadente. Quod ſi materia illa acrimoniæ particeps fuerit, partes nervoſas vellicando, tremores & convulſiones efficit.

Non ſolum autem in parte aliqua peculiari convulſiones contingunt; ſed etiam interdum in toto corpore, epileſis characterem referentes, vaporoſa, aut ſeroſa materia, acrimonia atque malignitate prædita, ad cerebrum elevata, quæ diſcuſſa ſæpe inducias dat, atque iterum collecta novas convulſiones inducit.

Contractio membrorum in hoc affectu etiam contingere ſolet, interdum omnium, ut ægri nullum articulum habeant, quem extendere valeant: alias vero unum, aut alterum, & hoc præcipue in cruribus contingit, tendinibus, ad crus movendum deſtinatis, duris ac rigidis in poplite evadentibus. Talis autem contractio inde exoritur, quod tartareus humor, multo ſero dilutus, ad nervos & tendines deferatur: parte vero ſeroſa & tenuior, ſucceſſu temporibus diſcuſſa, craſſiores exſiccentur & indurentur, unde contractiones nervorum ac tendinum efficiuntur.

Interdum etiam contractio in œſophago contingit, ut ægri cibum cum ſumma difficultate deglutiant, & in ſtrangulationis metu verſentur. Quod fit ex vaporibus ſtypticis, œſophagum contrahentibus.

Nonum ſignum deſumitur ex alvi fluxu, vel ſimplici, vel ſanguineo. Simplex a vulgari alvi fluxu in eo tantum diſtinguitur, quod excrementa in eo craſſiora reddantur & majori parte ſtercoroſa, ac ciborum aſſumptorum quantitatem ſuperantia, cum vulgaris alvi fluxus liquidior ſit, & ex ſolis fere humoribus compoſitus. At ſanguineus alvi fluxus a dyſenteria diſtinguitur, quod ſine ventris dolore ac torminibus efferatur: fitque a ſanguine craſſo & fæculento, qui per arterias meſaraicas in inteſtina effunditur. Interdum etiam venæ hæmorroidales ſanguinem iſtum fæculentum recipiunt, & per alvi fluxum evacuant. At ſi diu talis alvi fluxus perſeveret, venæ illæ varicoſæ evadunt, & dilatatæ non ſolum copiam ſanguinis, ſed etiam multos alios humores tartareos & mucilaginoſos educunt.

Decimum ſignum eſt, oris gravis anhelitus, qui omnibus ſcorbuticis familiaris eſt, ut teſtatur Eugalenus; ita ut aſtantes eum vix ferre poſſint, & nares avertere cogantur.

Undecimum ſignum eſt horror frequens, quem nullus, aut minimus calor ſequitur, & eodem die bis, ter, vel etiam pluries invadit.

Duodecimum ſignum petitur a febribus intermittentibus, quæ interdum ſcorbuticis accidunt, & characteres habent a vulgarium febrium characteribus longe diverſos. Pulſus enim in iis debilis eſt, tardus, inæqualis, præſertim in declinatione: in vigore enim plerumque magnus & durus eſſe conſuevit. Præterea in principio acceſſionum tantæ plerumque fiunt membranarum in variis partibus, cruribus præſertim, vellicationes ut carnes lacerari atque divelli videantur: quibus interdum motus convulſivi junguntur. At licet nonnunquam quotidianæ, tertianæ, aut quartanæ typum ſervent; ſæpe tamen rariores & inordinatos paroxyſmos habent, ut ſemel tantum, aut bis in menſe ſine certis periodis invadant.

Decimum tertium ſignum petitur ex tumoribus, qui in variis partibus varii contingunt, nunc duri, nunc molles, & veſicarum ſpeciem referentes, nunc ad eryſipelatis naturam accedentes.

Decimumquartum ſignum eſt atrophia, quæ tanta interdum in hoc affectu contingit, ut nihil præter oſſa & pellem in ægris remaneat, hique ſceleton repræſentent, præſertim affectu diu perſeverante. Quod fit a vitioſo ſanguine, & a naturali ſtatu valde recedente, ita ut partibus alendis aſſimilari nequeat.

Plura alia ſcorbuti ſigna proponuntur ab Eugaleno, Sennerto, aliiſque, quorum nonnulla quamplurimis aliis morbis communia ſunt, quæ nos ſupprimenda cenſuimus, ne confuſio quædam in hac diagnoſi inducatur. Ac licet, ut ab initio diximus, ſcorbutus in hac regione familiaris non ſit ut in Polonia, aliiſque locis Septentrionalibus, immo apud nos fere ſit incognitus; ſi quis tamen, in Medicina facienda, omnia melancholicorum ſymptomata penitus inveſtiget, quoſdam reperiet ad ſcorbuticam affectionem accedentes, in quibus nonnulla ex ſuperioribus ſymptomatis ſcorbuto peculiaribus apparebunt.

Quod ad prognoſin ſpectat morbus iſte curatu difficillimus eſt, quemadmodum omnes ab humore melancholico oriundi. Sed hic multo magis, in quo humor melancholicus pravam atque malignam qualitatem adeptus eſt, quæ corporis œconomiam crudelius evertit, & maximam remediorum partem contemnit.

Periculoſus etiam eſt, quia ægros non raro in atrophiam aut hydropem deducit, alias morte ſubitanea, per apoplexiam, ſyncopen, alioſque acutiſſimos morbos ſubripit.

Curantur tamen non raro, qui pro deploratis habebantur, magis in hoc morbo, quam in aliis quamplurimis. Et nos vidimus nonnullos, in omnimodam atrophiam perductos, ex diuturnis doloribus, aut contumaci alvi fluxu ſanguineo quos affectus ex multis circumſtantiis ſcorbuticos cenſuimus, feliciter convaluiſſe.

Præterea ſæpe deludit pulſus, qui in febrium paroxyſmis præcipue tam frequens, parvus, & inæqualis interdum fit, ut æger intra paucas horas moriturus videatur, qui tamen finito paroxyſmo ſurgit e lecto, & ad conſueta munia revertitur ut peculiariter annotavimus in ſtudioſo Hollando, ad quem vocati, in vigore paroxyſmi eum brevi moriturum exiſtimavimus. Poſtquam vero eum poſtridie bene habentem vidimus, reliquis morbi circumſtantiis diligentius examinatis, eum ſcorbuto laborare comperimus, quem ille ex patria ſua, in qua frequentiſſimus eſt, ad nos attulerat.

Curatio hujus affectus eadem inſtituenda eſt, quæ in hypochondriaca melancholia fuit propoſita: quandoquidem, ut ab initio dictum eſt, ab eodem humore generatur, ſed a ſtatu naturali magis recedente. Ideo plerumque potentioribus indiget remediis. Quia tamen hæc eſt generalis medendi regula, ut omnis curatio a lenioribus incipiatur, ad fortiora poſtmodum progrediendo, ſi illa non ſuffecerint, optimum erit in hoc affectu integram melancholiæ hypochondriacæ curationem inſtituere, & remedia, proprio capite a nobis deſcripta, ſigillatim uſurpare: quandoquidem morbus iſte chronicus & contumax, non niſi longo remediorum uſu evinci poteſt. Et ſi morbum penitus extirpare nequiverint, ad ea tandem veniendum erit, quæ proprietate ſpecifica illum oppugnare creduntur. Non erit tamen inutile, etiam ab initio nonnulla eorum illis admiſcere.

Illa autem remedia ſpecifica, antiſcorbutica dicta, plurima proponuntur ab auctoribus, qui de hoc morbo ſcripſerunt: quorum vis præcipue dependet a ſale quodam volatili, cujus magna copia in iis reperitur, & cujus opera humorem illum craſſum terreſtrem, ac tartareum attenuant, fluxiliorem reddunt, ac tandem diſcutiunt. Immo vero virtutem quandam alexipharmacam habent, contra venenum illud ſcorbuticum, humori melancholico impreſſum. Inter illa autem primo loco laudatur cochlearia Batavica, quæ in noſtris regionibus non reperitur. Alia vero ſunt, naſturtium utrumque (præfertur tamen aquaticum) becabunga, ſeu anagallis aquatica, raphanus ruſticanus, chelidonium minus, abſinthium, & fumaria. Quibus etiam adducuntur alia quamplurima, ſed minoris efficaciæ; ſuntque ea omnia, quæ melancholicum humorem præparare, corrigere, & edomare valent. Unde non ſine ratione dictum eſt a nobis, curationem, adverſus melancholiam hypochondriacam inſtitutam, hic etiam plurimum conferre. Illa autem ſunt carduus benedictus, ceterach, & capillares omnes, hyſſopus, chamædrys, betonica, agrimonia, borrago, bugloſſum, radices enulæ campanæ, aſari oxylapathi, polypodium quernum, cortices capparum, fraxini, & tamariſci, flores ejuſdem tamariſci, ſambuci, & epithymum.

In harum autem plantarum delectu hoc perpetuo obſervandum, ut illæ, quæ calidiores ſunt, minori doſi uſurpentur; frigida vero, aut temperata ſemper admiſceantur; idque utplurimum in majori doſi, præſertim in noſtris plagis meridionalibus, in quibus humor melancholicus aduſtus eſt, & ad atræ bilis naturam accedit. Ac præter capillares herbas, borraginem, bugloſſum & agrimoniam, ſupra enumeratas, ubi febris adeſt, aut calor magis metuitur, addi poſſunt endivia, cichorium, acetoſa, ſuccus citri, limonum, arantiorum, immo & ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli, aut etiam ſerum lactis.

Ex prædictis autem plantis quamplurimæ remediorum formulæ parari poſſunt, quæ omnes e Sennerto collectæ ſunt, ab omnibus Auctoribus excerptæ: quas unuſquiſque pro arbitrio ſuo imitari poterit. Hoc ſaltem diligenter annotandum, quod ab omnibus Auctoribus proponitur, plantas prædictas efficacius operari, ſi expreſſus earum ſuccus uſurpetur, vel in conſervas redigantur: quia ſal illud volatile, in quo tota earum efficacia reſidet, per decoctionem evaneſcit; tum ſi planta exſiccetur, majori parte reſolvitur.

Nos vero formulas ſequentes feliciter uſurpavimus.

℞. Succorum depuratorum naſturtii aquatici & becabungæ, an. ℥. i. ſucci fumariæ ℥. ii. ſacchari albi ʒ. ii. fiat potio. Vel

℞. Succi fumariæ & naſturtii aquatici, an. ℥. ii. Miſce Vel

℞. Succorum acetoſæ, fumariæ & naſturtii aquatici, an. ℥. ii. Miſce.

Succus acetoſæ augeri poteſt, ſi impenſius refrigerare eſt animus: tum ſuccus limonum, aliique refrigerantes addi poſſunt.

Major erit remedii efficacia ad diſſolvendum tartarum illud tenax & glutinoſum, ſi ſal tartari addatur ad ʒ. i. cum ſpiritu ſulphuris aut vitrioli ad ℈. i. vel ʒ. ß. Et quia in uſu hujuſmodi remediorum purgationes frequenter uſurpandæ ſunt, optimum erit in prædictis ſuccis ſennæ ʒ. i. vel. ʒ. ii. per noctem infundere, ſingulis vel alternis diebus, vel tertio quoque die exhibere.

His vero chalybeata remedia per vices adjungere, operæ pretium eſt, qualia in melancholiæ hypochondriacæ curatione propoſita ſunt; tum etiam opiatæ roborantes & aperientes, aliaque remedia ibidem deſcripta interſerenda, pro prudentis Medici arbitrio.

Ac denique aquæ minerales, acidulæ, & vitriolatæ, convenienter, & debito tempore uſurpatæ, ad hujus affectus curationem plurimum conferre poterunt.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS TERTIUS.

DE AFFECTIBUS MESENTERII, PANCREATIS ET OMENTI.

PRÆFATIO.

IN explicandis Meſenterii, Pancreatis, & Omenti affectibus, Auctores admodum ſteriles ſunt: & major pars illorum penitus eos omiſerunt, quod cognitu difficillimi ſint, & majori parte non niſi ex diſſectis cadaveribus innoteſcant; ut ex hiſtoriis conſtat a Schenkio, Sennerto, aliiſque collectis. Frequentiſſimi tamen eſſe conſueverunt. Unde vere Fermelius aſſerit, ſæpe in Meſenterio latere plurimorum morborum cauſſas, ut cholera, melancholia, diarrhœa, dyſenteria, cachexia, atrophia, languoris, lentarum, errantiumque febrium, vomitionum, dolorum colicorum, tumorum, & abſceſſuum. Cilvius vero Meſenterium infinitorum morborum parentem nominavit: ab aliis autem, Medicorum nutricula vocatur. Idem de pancreate & omento dici poteſt. Sunt enim partes illæ ignobiliores, & velut corporis ſentina, ad quam membra nobiliora excrementa ſua deponunt. Licet autem prædictæ partes, quemadmodum & reliqua totius corporis, omnibus morborum generibus affici valeant, ſimilaribus, organicis, & communibus, variaque inde ſymptomata emergant: Nos tamen iis tantum inhærentes, quæ ad uſum praxeos maxime faciunt, univerſum hunc tractatum quinque comprehendemus capitibus, quorum primum erit de obſtructione. Secundum, de inflammatione. Tertium, de abſceſſu, ſcirrho, & ulcere Meſenterii. Quartum, de morbis Pancreatis. Quintum, de morbis Omenti.

CAPUT PRIMUM.

De Obſtructione Meſenterii.

OBſtructiones in meſenterio ab iiſdem cauſſis generantur, quæ in hepatis & lienis obſtructionibus propoſitæ ſunt; ſed frequentius & facilius contingunt propter venarum meſaraicarum anguſtiam, & præcipue lactearum, quæ chyloſam materiam devehunt ad ſecundæ concoctionis officinas: & cum illa materia chyloſa crudiori & craſſiori ſucco ſæpe referta ſit, fit ut illa liberum commeatum non habens, in illis venulis hæreat, & obſtructiones pariat. Venæ etiam meſaraicæ obſtruuntur ab humoribus craſſis, ab hepate, liene, aliiſque partibus tranſmiſſis, ibique diutius remorantibus, in qua mora majorem in dies craſſitiem acquirunt, ita ut interdum tumorem ſcirrhoſum generent. Humoribus etiam interdum flatus craſſi commiſcentur, qui graviſſimorum ſymptomatum cauſſæ eſſe ſolent. Ad obſtructionem etiam, vel potius anguſtiam illarum venarum referimus compreſſionem, quæ fit a glandulis per totam meſenterii ſubſtantiam diſperſis: illæ enim præter modum increſcentes, ut in ſtrumoſis diſpoſitionibus contingit, venas meſaraicas comprimunt, & tum chyli, tum ſanguinis commeatum impediunt.

Signa obſtructionum diagnoſtica in tres claſſes dividenda ſunt, ut in hepatis obſtructionibus factum eſt, quæ ſcilicet morbi ſpeciem, vel partem affectam, vel cauſſam eum producentem ſignificant.

Signa morbi ſpeciem indicantia; id eſt, obſtructiones in hypochondriis latitantes, tum etiam earum cauſſas, communia ſunt obſtructionibus hepatis, lienis, & meſenterii: ideo ex diagnoſi obſtructionis hepatis repetenda. Quæ vero meſenterium peculiariter affectum ſignificant, ſunt tenſio & retinentia in medio ventre, & ſub ventriculo, ac regione umbilicali gravitatis ſenſus in eadem regione, & interdum dolor obtuſus, nonnunquam etiam acutiſſimus, quando flatus in iis partibus continentur: dolor etiam aliquando in dorſo percipitur, propterea quod meſenterium huic parti alligetur: murmura & rugitus in ventre fiunt, ructus excitantur, vapores in caput attolluntur, unde varia ſymptomata contingunt: ac denique ea omnia quæ in melancholia hypochondriaca accidere conſueverunt, meſenterii obſtructiones indicant: quandoquidem illa ab hujuſmodi obſtructionibus producitur ac fovetur.

Quod ad prognoſim attinet, affectus ex ſe periculoſus non eſt, quia pars ignobilis gravia mala ferre poteſt ſine vitæ periculo: deinde remedia generoſa ad illius curationem adhiberi poſſunt, quæ convenienter adminiſtrata, exoptatum effectum utplurimum conſequuntur: niſi melancholia hypochondriaca inde exorta fuerit, quæ opprobrium Medicorum vocari conſuevit, propter rebellem humoris melancholici naturam. Cum tamen hæc pars ſenſu exquiſito donata non ſit, & obſtructiones plerumque grave incommodum ægrotantibus non afferant; ſæpe negliguntur, & aliorum morborum maxime periculoſorum cauſſæ eſſe ſolent.

Curatio hujus affectus eadem inſtituenda eſt, quæ in hepatis obſtructionibus fuit propoſita, eaque inde erit repetenda.

CAPUT II.

De Inflammatione meſenterii.

CUM Meſenterium, ut antea dictum eſt, ſit velut ſentina, ad quam partes nobiles ſuperfluitates ſuas deponunt, quæ poſtmodum per vomitum aut ſeceſſum a natura excluduntur, ut in nonnullis videre licet, inſignem vitioſorum humorum copiam, per intervalla vomitu aut ſeceſſu excerni: ſi vacuationes illæ impediantur, obturatis viis, per quas ferri ſolebant, vel alia quapiam cauſſa, humores illi retenti, & diu in parte commorantes, calorem præternaturalem concipiunt, unde putredines, inflammationes, febres variæ, & abſceſſus oriuntur. At inflammatio ſpecialiter concitatur, quando ſanguis, in venis meſaraicis cumulatus, per alicujus rami aperitionem in meſenterii ſubſtantiam effunditur: cum autem in iis venis propter obſtructiones maxime cumuletur, ideo omnes cauſſæ ad inflammationis cauſſas etiam referri poterunt.

Ad hanc etiam inflammationem efficiendam plurimum confert humorum congeſtorum acrimonia & eroſio: lapſus aut percuſſio regionis hypogaſtricæ: facultatis hepatis attractricis, concoctricis, aut retentricis debilitas: corporis calefactio nimia, vel refrigerantium uſus intempeſtivus: motus criticus naturæ, in febribus malignis, aut varolis, humores peccantes in hanc ſentinam demandantis: diarrhœa, vel dyſenteria, intempeſtive ſuppreſſæ.

Signa inflammationis meſenterii diagnoſtica ſunt febris languida, occulta & lenta, abſque ſiti, & gravioribus ſymptomatibus, anorexia, tenſionis & gravitatis ſenſus ſubter ventriculum, citra magnam duritiem, & quæ non niſi preſſu dignoſcitur: citra dolorem etiam, ſaltem effatu dignum, & quia pars obtuſo ſenſu donata eſt: egeſtiones chyloſæ, quas plerumque ichor tenuis conſequitur, ſine ullo doloris ſenſu, modo ſeorſim ac ſincerus, modo fæcibus permixtus.

Mitiora ſunt omnia ſymptomata prædicta, ſi meſenterium ſolum inflammatione afficiatur: ſi vero hepar, aut lien, aut inteſtina ſimul inflammatione tenentur, vehementiora ſunt omnia ſymptomata, ac præterea peculiaria prædictarum partium affectarum ſigna apparebunt, ex ſuis capitibus deſumenda. Cum enim hujus partis inflammationes & abſceſſus maxime lateant, ſi ſolitarii ſint, propter obtuſum partis ſenſum, & quia nullam in corpore edit actionem, cujus læſio internoſci valeat, ſed uſum tantum habet, chyli, & ſanguinis diſtributioni inſervientem, ideo oblique magis, quam directe & artificioſa conjectura internoſcendi ſunt: ſi nimirum præſente febre, aliiſque ſymptomatis, nulla affecti hepatis, lienis, aut inteſtinorum ſigna appareant. Speciatim vero inteſtina ſimul cum meſenterio inflammari, oſtendit febris hemitritæa, quam obſervavit Spigelius plerumque ab harum partium inflammatione exoriri. A muſculorum etiam abdominis inflammatione diſcernitur hic affectus, quod tumor ac dolor ſecundum eorum ductum, & figuram, ac poſitum procedant. Plerumque vero illi muſculorum abdominis tumores oblongi ſunt, aut per totum ventrem diffuſi, & partes externas magis occupantes, ut levi contactu ſtatim percipiantur, & inſignem dolorem ac febrem inferre ſoleant.

Denique diſtinguendus eſt hic affectus a diaphragmatis tumoribus, qui pauciſſimis hactenus Medicis innotuerunt. In illis autem perpetuo inſignis eſt reſpirandi difficultas, hypochondria revulſa, pulſus durus ac parvus, citra omnem tumorum in hypochondriis ſenſum, aut apparentiam. Tum ſi tumor fiat a materia calida, febris acuta, dolor intenſus, deliria, & convulſiones inſequuntur, quæ ſymptomata in meſenterii inflammationibus ſolitariis nunquam contingunt.

Quod ad prognoſin attinet: periculoſiſſimus eſt hic affectus, qui plerumque in abſceſſum degenerat, vel putrido ac corrupto meſenterio inducuntur. Sæpe etiam materia morbifica alio a natura tranſmittitur, non tamen plane tollitur, unde malum recrudeſcit, & ſæpe ad multos annos,

nos,

nos, & per totum vitæ tempus perſeverat, nunc febre redeunte, nunc eadem in colicos dolores permutata, ac inflammatione, vel phlogoſi ſaltem redeunte.

Curatio inflammationis meſenterii, ab hepatis & lienis inflammationis curatione abſimilis non eſt, illa ideo e ſuis capitibus huc erit transferenda.

CAPUT III.

De abſceſſu, ulcere, & ſcirrho meſenterii.

INflammatio meſenterii ſæpe in abſceſſum degenerat. Omnis tamen abſceſſus meſenterii non fit ab inflammatione: ſed plerumque a vitioſis humoribus, in ea parte cumulatis ac putreſcentibus: ita ut hujuſmodi abſceſſus ſenſim producantur ſine febre præcedente, aut alio gravi ſymptomate, quemadmodum videmus in aliis partibus atheromata, ſteatomata, & melicerides, & alia abſceſſuum genera, ſine inflammatione præcedente generari. Et dum illi abſceſſus diſrumpuntur, evacuato pure, ulcus remanet, quod difficilem curationem recipit. Si vero illi humores valde pituitoſi ſint, aut melancholici, & putredini ac corruptioni reſiſtant, concreſcunt non raro & indurantur, atque in ſcirrhum degenerant: immo vero interdum lapideam duritiem acquirunt, prout multorum obſervationibus conſtat, lapides in meſenterio fuiſſe repertos.

Diagnoſis abſceſſuum meſenterii interdum facilis eſt, interdum vero difficillima. Si enim ab inflammatione ejuſdem partis fiat, ea antea percepta ſignis ſuperiori capite propoſitis, & diutius perſeverante, indicium eſt, inflammationem diſcuti non potuiſſe, ſed fuiſſe ſuppuratam, atque in abſceſſum converſam. At vero quando abſceſſus ab humoribus pravis, in meſenterio diu commorantibus, ac tandem putreſcentibus exoritur, difficillima eſt illius diagnoſis, ita ut plurimi Auctores, qui talium abſceſſuum obſervationes ſcripſerunt, eos non niſi poſt mortem & diſſecta cadavera, innotuiſſe referant. Licet enim ut plurimum tactu dignoſci valeant, aliquando tamen tam alte ſepulti ſunt, ut neque ipſo tacto deprehendi poſſint, & partis ſenſus adeo eſt obtuſus, ut nullo dolore ſeſe interdum prodat. Quia tamen iſta variis modis contingunt, in ſequentem modum diſtinguenda ſunt.

Si abſceſſus meſenterii tumorem habeat conſpicuum; ille primum ab inflammatione & ſcirrho diſcernendus eſt. Ab inflammatione diſtinguitur, ſi ab ea ortum non duxerit, nulla adeſt febris, aut certe perexigua, nulla etiam præceſſit, neque alia ſigna, quæ inflammationem indicare potuerint. Si vero inflammationem ſequatur, non aliter diſtingui poteſt, quam duratione ac perſeverantia: ſi enim inflammationis ſigna per 30. aut 40. dies, aut amplius perſeveraverint; ſignum eſt eam in abſceſſum abiiſſe. A ſcirrho vero diſtinguitur per duritiem, quæ maxima eſt in ſcirrho, in abſceſſu vero quædam mollities apparet; tum etiam ex doloris carentia omnimoda, cum in abſceſſu aliquis ſemper dolor perſentiatur, ſaltem ex violenta compreſſione. Præterea ille tumor ab aliarum partium tumoribus diſcernendus eſt per ſitum, quemadmodum ſupra de inflammatione meſenterii dictum eſt.

Si vero abſceſſus in meſenterio lateat, ſine ullo tumore conſpicuo, nulla dari poteſt certa illius tecmarſis: artificioſa tamen conjectura ad magnam illius ſuſpicionem pervenire poſſumus: ſi nimirum cibi faſtidium, nauſea, vel vomitus adſit, citra ventriculi vitium manifeſtum; & magna veluti ſatietas poſt aſſumptum cibum, etiam pauciſſimum, laſſitudines totius corporis ac languores ſine cauſſa manifeſta, alvus vel ſuppreſſa præter conſuetudinem, vel fluidior, ex qua fœtidiſſima excrementa dejiciuntur, & interdum ſanguinolenta, citra ullam dyſenteriæ ſuſpicionem. Quibus addere licet vigilias continuas, & ſi ſomnus aliquando irrepſerit, eum ægri difficile ferunt, & animi exſolutionem ad ſudores frigidos incurrunt. Ac licet interdum nulla febris, nulluſque dolor appareat; utplurimum tamen febris quædam lenta conſpicitur, cujus ſi nulla cauſſa manifeſta appareat, ab hoc malo dependere conjiciendum eſt, ſi nonnulla ex ſignis propoſitis adjuncta fuerint. Tum etiam, ſi abdomen violenter comprimatur, dolor aliquis interius ab ægrotante percipitur. Verum quidem eſt, in partibus etiam ſanis dolores excitari vehementi compreſſione, attamen ſi dolor major in una parte abdominis percipiatur, quam in alia, ita ut cum omnes partes illius & omnia loca ſigillatim contrectantur, dum manus contrectans ad certum & peculiarem locum pervenit, in eo perpetuo, & contrectatione iterata, major dolor percipiatur, magnam facit conjecturam abſceſſus in eo loco latitantis.

Si vero tandem purulenta materia excernatur, tunc abſceſſus latens fiet manifeſtus. Ut plurimum autem per alvum pus excernitur, variis conditionibus donatum, pro varia partis affectæ & vicinarum diatheſi. Hinc modo pus ſincerum & albicans, magna copia, nulloque doloris ſenſu, per vaſa meſaraica & in inteſtina profunditur: modo abſceſſu ad craſſiora poſtrema inteſtina vergente, fœcibus alvi permixtum redditur, modo ad renes propellitur, & cum urina excernitur: modo inter peritonæum & abdominis muſculos copioſe profuſum, vel in cavitatem ventris, rupto peritonæo profluit, vel per abſceſſum exterius erumpit: ita ut interdum magna puris copia per umbilicum effundatur, & nonnunquam vermes ex meſenterii corruptela geniti pure emittantur. Et quidem per alvum excretum pus (quæ via frequentior eſt) modo ſincerum, ut antea dictum eſt; modo ſanguini, aut ſaniei permixtum apparet: modo ſanguis niger ac fœtidus, modo alia materia nigra aut variis coloribus infecta excernitur. Utrum vero purulenta materia a meſenterio, hepate, aut alia parte procedat: ex propriis cujuſque partis affectæ ſignis innoteſcet.

Rupto abſceſſu, & puris affluxu perſeverante, ulcus in meſenterio latere certiſſimum eſt, quod interdum brevi curatur, interdum diutiſſime permanet, & nonnunquam partem univerſam in putredinem ac ſphacelum perducit.

Quod ad prognoſin attinet: Abſceſſus meſenterii periculoſiſſimus eſt. Si enim in parte diutiſſime aſſervetur, ut ſæpe contingit, malignam acquirit putredinem, & vel parti gangrænam inducit, vel ægrum in tabem, aut hydropem præcipitat. Si vero rumpatur, & ulcus cito non curetur, pravamque conditionem acquirat, ſimilem habet exitum, gangrænam, attrophiam, aut hydropem inducens. Interdum etiam, rupto abſceſſu, & pure valde corrupto in abdominis capacitatem effuſo, æger ſubito perimitur. Scirrhus vero meſenterii minus periculoſus eſt, & ſi recens fuerit, curationem admittit. Si vero admodum inveteratus ſit, in hydropem ægrotantem perducit.

Curatio horum affectuum juxta eorum diverſitatem varianda eſt. Ac primum abſceſſus jam genitus, ſui apertionem & evacuationem indicat: eaque molienda erit aperientibus & purgantibus medicamentis, qualia in obſtructionibus hepatis & lienis propoſita ſunt, non omiſſis externis emollientibus & relaxantibus, fomentis, cataplaſmatis, & linimentis, quæ materiam abſceſſus attenuant & vias relaxant, ut commodius evacuatio puris obtineri valeat.

Aperto abſceſſu, ulcus detergendum & conſolidandum eſt. Cui uſu plurimum conferre poterunt remedia in ulceribus ventriculi, hepatis, renum, & uteri propoſita: quorum delectum prudens Medicus habere poterit, pro varia corporum & affectuum diatheſi.

Scirrhus vero meſenterii iiſdem remediis curandus eſt, quæ pro hepatis & lienis ſcirrho propoſita ſunt.

CAPUT IV.

De morbis pancreatis.

PAncreatis actionem antiqui Anatomici nullam agnoverunt, ſed uſum tantum, ut vaſa fulciat, ne ruptionis periculo ſint expoſita, & ut ventriculo ſit pulvinaris inſtar, ne nimium repletus a vertebrarum duritie lædatur. At recentiores Anatomici actionem ipſi, eamque magni momenti tribuerunt; nimirum primam chyli præparationem, illiuſque defæcationem; ut magis elaboratus hepati ſubminiſtretur. Cujus rei conjecturam manifeſtam exhibere videntur venæ lacteæ, quæ in pancreas omnes deferuntur, ac in illius ſubſtantiam variis anfractibus diſſeminantur. Præterea in medio pancreatis ductus potens reperitur, qui ad inteſtina protendit, per quem chyli excrementa repurgari, rationi conſentaneum eſt: Ideo pancreas ſuos etiam patitur morbos, qui maximam toti corpori noxam inferre poſſunt; ac præſertim obſtructiones atque tumores, quemadmodum meſenterium: quando materia chyloſa crudior ac craſſior, neque ſatis in ventriculo elaborata, ad ipſum transfertur, ab eoque liberum non habet effluxum.

Scirrhum pancreatis obſervavit Riolanus in Auguſto Thuano, (qui ſui temporis hiſtoriam Latino idiomate elegantiſſime ſcripſit) qui cum per quatuor annos inter alia ſymptomata gravitatis ſenſum in regione ſtomachi continuo perciperet, præcipue dum ſtaret, vel ambularet; hypochondria vero nec tumida, nec dura apparerent; poſt obitum tandem pancras inventum eſt, hepar magnitudine æquans, totum ſcirrhoſum, multis globulis, ſpecie ovi columbini refertum.

Cum autem pancreas a ventriculo tegatur, tumores illius difficillime tactu deprehendi poſſunt. Et hæc cauſſa eſt, cur eorum mentio vulgo a practicis nulla fiat, & qui eos obſervarunt, poſt obitum tantum & diſſectis cadaveribus deprehenderint. Non exigua tamen eorum conjectura haberi poteſt ex iis, quæ in Thuano Riolanus notavit, ſi nempe ponderis & gravitatis ſenſus in regione ventriculi percipiatur, & nullus tumor, nullaque durities in hypochondriis appareant, alia tamen obſtructionum latentium indicia adſint; qualia in hepatis, lienis, ac meſenterii obſtructionibus propoſita ſunt. Quibus etiam ſignis addi poſſunt dolor, & alia ſymptoma ventriculi, propter viciniam patientis, reſpiratio difficilis, ob diaphragmatis compreſſionem. Quibus ſignis alias conjecimus nos, D. Audeyerium, in Senatu Gratianopolitano Præſidem, ſcirrhum habere in pancreate, eumque etiamnum tactu deprehendere potuimus, manu ad latera ventriculi verſus medium profundius adacta, cum eſſet valde macilentus: & duritiem in ea parte animadvertimus, quæ digitis compreſſa dolorem ipſi non mediocrem inferebat: quæ hiſtoria fuſe a nobis deſcripta eſt obſervatione 81. centur. 3. Et in Scorbuti diagnoſi hoc annotavimus (quod a nullo hactenus eorum, qui de ſcorbuto ſcripſerunt, eſt animadverſum) in omnibus

bus propemodum ſcorbuticis tumores hujuſmodi pancreatis generari, cum in iis anguſtia, oppreſſio, & gravitas in regione ventriculi percipiantur; & hoc ſignum veluti pathognomonicum ſcorbuti, ab Eugaleno, Sennerto, aliiſque proponatur.

Abſceſſuum etiam in pancreate repertorum hiſtoriæ nonnullæ apud Auctores reperiuntur, qui vivis ægrotantibus detecti non fuerant. Attamen ex ſymptomatis, quibus affecti fuerant, aliquatenus internoſci poſſunt, quorum nonnulla cum prædictis, ſcirrhum ejuſdem partis indicantibus, communia ſunt; iiſque addi poſſunt febris lenta, abſceſſuum internorum (ſaltem majori parte) comes individua; vigiliæ juges, ac ſomni breviſſimi, ab iiſque labores, lipothymiæ & ſudores frigidi.

Curatio obſtructionis, ſcirrhi, & abſceſſus pancreatis eadem eſſe debet cum ea, quæ ea, quæ iiſdem morbis hepar, lienem, & meſenterium affligentibus deſcripta eſt, & ideo ex illis capitibus erit depromenda.

CAPUT V.

De Affectibus Omenti.

CUM Omentum pars mollis ſit & adipoſa, & recipiendis humoribus, aliunde confluentibus, propter laxitatem maxime idonea, pluribus etiam morbis, non minus ac meſenterium atque pancreas, obnoxium eſt, qui tamen ab Auctoribus non deſcribuntur, quia vix ac ne vix quidem in viventibus diſcerni queunt, ſed ex apertione cadaverum tantum innoteſcunt, ut ex hiſtoriis quibuſdam in obſervationibus propoſitis, videre eſt. Sic narrat Veſalius, ſe in diſſecto cadavere omentum vidiſſe, adeo tumefactum, ut quinque librarum pondus æquaret, cum naturaliter ſe ſe habens vix libræ ſemis pondus excedat. Rouſſetus *lib. de partu Cæſareo*, refert Lutetiæ in aperto cadavere inſignem abſceſſum in omentum fuiſſe repertum Riolanus in Anthropographia, ſe omentum nobilis adoleſcentis 19. annos nati vidiſſe teſtatur, multis glandulis refertum, quibus inſignem humorum illuviem exceperat, meſenterio & pancreate ex abſceſſu putrefactis, & liene valde imminuto ac pene conſumpto. Nos vero in Canonico Monſpelienſi omentum vidimus ſcirrhoſum, totam Epigaſtrii regionem occupans, & quatuor digitorum tranſverſorum craſſitudinem æquans, ille autem tumor, lienis colorem referebat, ut veriſimile fuerit, humorem melancholicum a liene in eam partem tranſlatum & cumulatum fuiſſe, cum æger temperamento valde melancholico donatus fuiſſet, & via patentiſſima ſit per ramos ſplenicos, a liene ad omentum: per quos etiam ramos in hydrope non raro, (ut docuit Hippocrates) aqua fertur a liene ad omentum, a quo in capacitatem abdominis ſenſim exſtillat.

Cum autem omenti tumores a meſenterii tumoribus nulla arte diſtingui valeant: ideo certa illorum diagnoſis ſtatui non poteſt. Verum quidem eſt tumores omenti primo contactu facilius percipi, cum peritonæo immediate ſubjectum ſit, meſenterium vero profundiorem obtineat ſitum: ſed tumores meſenterii grandiores ad peritonæum aſcendunt, immo vero cum eo & muſculi Epigaſtrii ita interdum uniuntur, ut ſuppuratione facta per umbilicum aut partes alias externas expurgentur.

Hæc tamen diagnoſis difficultati curationis non officit, quandoquidem omnibus tumoribus ejuſdem ſpeciei ventris inferioris partes occupantibus, eadem adhibetur medela: quæ tamen in omento infelicius ſuccedit, quandoquidem non habet vias ita idoneas, quemadmodum reliquæ partes, per quas expurgari valeat.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMUS QUARTUS.

DE AFFECTIBUS RENUM ET VESICÆ.

PRÆFATIO.

RENES & veſicæ varios & omnis generis patiuntur affectus, ſimilares, organicos, & communes, ex quibus varia etiam ſymptomata, tum in actionibus læſis, tum in viis excretorum, oriuntur. Nos horum affectuum præcipuos novem capitibus complectemur. Quorum primum erit de calculo renum & dolore nephritico. Secundum, de calculo veſicæ. Tertium, de inflammatione renum & veſicæ. Quartum, de mictu ſanguinolento. Quintum, de ulcere renum & veſicæ. Sextum, de diabete. Septimum, de urina incontinentia. Octavum, de iſchuria, & ſtranguria. Nonum, de dyſuria, ſeu ardore urinæ.

CAPUT PRIMUM.

De Dolore nephritico, & calculo renum.

DOlor nepriticus ille nominatur, qui renes aut ureteres affligit. Apud vulgus colica nephritica dicitur propter maximam aſſinitatem, quæ ipſi cum colico dolore intercedit, ita ut ſæpe non parum difficile ſit utrumque affectum invicem diſtinguere, ut diagnoſi patebit.

Multiplex hujus doloris cauſſa ſtatuitur: frequentiſſima tamen eſt calculus, aut pituita craſſa. Calculus in rene moram trahens, dolorem, aut nullum, aut obtuſum efficit, propterea quod renum ſubſtantia obtuſo ſenſu donata ſit. Si vero in caput ureteris demittatur, vel illius canalem ſubeat, eumque diſtendat, neque ad veſicam propter magnitudinem propelli valeat, tunc dolores atroces movet, & ægrotantem mirum in modum excruciat. Pituita vero craſſa, ureteribus impacta, eos etiam diſtendit, & dolorem nephriticum producit.

Minus vero frequentes cauſſæ, ſunt grumus ſanguinis, ureteribus impactus, vel pus craſſius, e renibus, aut aliis partibus ſuperioribus in ur teres deductum. Interdum enim flatus in ureterum cavitates ſeſe inſinuant, & dolores atrociſſimos inducunt.

De calculo, doloris nephritici præcipua cauſſa, & magis ordinaria, quamplurimæ apud auctores agitantur controverſiæ, quas accurate perſequi inſtituti noſtri ratio non patitur. Sed ea tantum attingemus, quæ ad illius naturam & cauſſas ſtabiliendas neceſſaria ſunt.

Ac primum dubitatur, ſub quo affectuum genere calculus conſtituendus ſit. Galenus inter morbos in numero collocat eorum, qui ſunt toto genere præter naturam, quemadmodum & lumbricos. Licet enim proprie morbus in numero reſpiciat partes viventes, quorum numerus auctus, vel imminutus, morbum iſtum organicum conſtituit; ea tamen, quæ præternaturaliter addita ſunt numero eorum, ex quibus corpus naturaliter componitur, ad morbos in numero referri debent; ita ut etiam qualitates nudæ interdum ad morbos in numero referantur, quando immediate actiones lædunt, ut color flavus in oculo icterici, ſonitus excedens in aure, & ſapor amarus in lingua.

Plerumque tamen calculus inter cauſſas morbificas collocandus eſt, quatenus obſtructionem, vel diſtenſionem parit.

Inter ſymptomata etiam collocari poteſt, excreta ſcilicet & retenta. Si enim in renibus, ureteribus, aut veſica retineatur, cum excerni melius foret; ad præternaturaliter retenta revocandus eſt: dum vero excernitur, ad excretum toto genere præter naturam eſt referendus.

At vero circa calculi cauſſam tum materialem, tum efficientem, major eſt difficultas. Galenus cum aſſeclis cenſuit, cauſſam calculi materialem eſſe materiam pituitoſam, craſſam, viſcidam & lentam, concretioni idoneam, & ut recentiores loquuntur, fæculentam, limoſam, & tartaream: efficientem vero calorem, materiam illam exſiccantem & indurantem, atque in lapidem tandem convertentem. Quæ doctrina graviſſimis impugnatur rationibus.

Primo enim, ſi ex materia pituitoſa, viſcida, & craſſa calculi generarentur, in cerebro & ventriculo frequenter producerentur, in quibus talis pituita maxime redundat. Neque ſufficit dicere, in illis partibus calorem non eſſe ſufficientem ad concretionem efficiendam. Siquidem ex Hipp. & Galeni doctrina, calor remiſſus, actione diuturniori ſufficit ad concretionem efficiendam. Et hic ratio petitur, cur ſenes ad calculorum generationem ſint magis diſpoſiti, cum juvenes habeant renes longe calidiores, quia nimirum materia calculi diutius moratur in renibus ſenum propter imbecillitatem facultatis expultricis; & ita diutius coquitur a calore renum, ab eoque tandem induratur, licet longe remiſſior ſit.

Secundo ex Ariſtotel. 2. *meteor. cap.* 4. quæ concreſcunt a calore, liquantur ab humido: ſic lutum, a calore ſatis induratum, in humido liquatur. Calculum autem nunquam diſſolvitur in aqua. Neque obſtat dicere, fortem calorem tantam concretionem efficere, ut in humido ſolvi nequeat; quemadmodum in lateribus contingit, qui probe cocti in forna-

fornace, poſtmodum in aqua non ſolvuntur. Nam primum in corpore humano tantus calor non reperitur; deinde laterum concretio, ab aqua non ſolubilis, minime dependet a calore intenſiori, ſed potius a diſpoſitione argillæ, ex qua lateres conficiuntur quæ habent materiam, lapideæ conſiſtentiæ & indiſſolubili acquirendæ idoneam. Lutum enim ex terra vulgari conſtatum, quantumvis coquatur in fornace, nunquam lateritiam conſiſtentiam acquiret; ſed perpetuo in humido liqueſcet.

Tertio ex eodem Ariſtotele *loc. citat.* calor, concretionem efficiens, debet eſſe ſiccus: hoc enim præſtat per exſiccationem, & partium humidarum reſolutionem. At perpetua fit humiditatis ſeroſæ effuſio in renes, & veſicam. Ergo talis exſiccatio & induratio in iis partibus non poteſt fieri.

Quarto, in fluviis & fontibus lapides generantur, in quibus nullus eſt calor, immo vero, in cavernis & ſpeluncis frigidioribus nonnullis, aqua ſtillans condenſatur in lapidem: unde pyramides & aliæ figuræ exurgunt: Ergo alia cauſſa efficiens inquirenda eſt præter calorem, & alia materia, præter humorem viſcidum ac glutinoſum.

Quinto, Pituita indurata gypſeam induit naturam, & ſemper friabilis eſt, ut in rophis articulorum videre eſt. At calculi non raro ſilicei ſunt, quam conſiſtentiam ex pituita obtinere non poſſunt. Neque tantus calor in corpore humano reperitur, qui ſiliceam illam conſiſtentiam tali materiæ indere poſſit.

Omnium ſæculorum Medicos decepit mucoſa illa pituita, quæ in multorum calculoſorum urinis reperitur, ipſamque proximam calculi materiam eſſe putaverunt; in quo tamen longe a veritate aberrarunt. Nam primo, in renum calculo mucoſæ illæ urinæ utplurimum non apparent; ſed frequentius in calculo veſicæ. Si autem hæc eſſet calculi materia, in utriuſque partis calculo æqualiter appareret. Ergo ex affectu veſicæ propria & peculiari hæc materia maxime dependet. Eſt nimirum veſicæ male affectæ excrementum: hic autem veſicæ affectus talis eſt. Docuit autopſia, in eorum cadaveribus, qui ex calculo veſicæ obierant, & humorem illum mucoſum diu multumque cum urinis excreverant, veſicæ corpus carnoſum evaſiſſe, & digiti, aut pollicis craſſitiem adeptum eſſe, ita ut totam illius cavitatem interdum impleat & ipſum calculum proxime amplectatur, donec tandem urinam ſupprimens, ægrum miſere juguler: In iis vero, qui urinam tenuem, claram & aquoſam reddiderant, veſicæ ſubſtantia membranoſa, & in ſtatu naturali conſtituta apparuit. Quorum eventuum ratio deſumitur ex Hippocr. *Aphor. 66. ſection. 5. Si in vulneribus pravis & magnis tumor non appareat, ingens malum.* Rationem reddit Galenus, quia ſuſpicio oritur, humores qui ob dolorem ad vulnera defluunt, jam ad partes principaliores tranſmeare. Præterea omnibus partibus inſitum eſt, docente eodem Galen. *lib. de differ. febr. cap.* 11. ut quæcumque robuſtior eſt, id quod noxium eſt, aut ſuperfluum, ad debiliorem tranſmittat, nec ceſſet illa tranſmiſſio, donec ad imbecillimam ventum ſit. Cum autem pars vulnerata admodum debilis ſit, ac proinde ad excipiendos humores maxime diſpoſita: ſi illi ad eam non deferantur, ſignum eſt alias partes admodum eſſe debiles, quæ talem tranſmiſſionem moliri nequeant, aut alias eſſe vulnerata debiliores, ad quas humores deferantur. Non ſolum autem humores vitioſi ad partem vulneratam deferuntur; ſed etiam ſanguis laudabilis, quem natura majori copia ad partem afflictam tranſmittit, ut illi ſuppetias ferat quantum poteſt. Hæc omnia locum habent in veſica a calculo oppreſſa. Calculus grandior, aut inæqualis, vel aculeis præditus, veſicæ tunicam interiorem vellicat: unde dolor, & imbecillitas parti accedit. Natura vero illi ſuppetias ferens, ſolito copioſiorem ſanguinem ad eam mittit: tum reliquæ partes robuſtiores, ſuperfluitates ſuas ad eam deponunt. Hoſce humores veſicæ ſubſtantia concoquit & aſſimilat, quantum poteſt, ſicque ex copioſiori ſanguine copioſius ſumens alimentum accreſcit, & craſſior atque carnoſior evadit. Cum autem totum ſanguinem affluentem, multo minus humores vitioſos ſibi aſſimilare nequeat; inde multa exoritur excrementorum illuvies, quæ ex propria partis natura, pituitoſam illam ac mucilaginoſam formam induere conſuevit. In iis autem calculoſis, qui urinam claram, tenuem, & aquoſam reddunt, vel quieſcens calculus dolorem non parit, qui talis attractionis cauſſa ſit; vel aliæ ſunt partes veſica debiliores, ad quas reliqua membra ſe exonerant.

Quia vero hæc doctrina præconceptam multorum ſæculorum opinionem diruit, luculento uteri exemplo roboranda eſt. Uteri ſubſtantia, ſicut & veſicæ, membrana eſt: at in prægnantibus tota pene carnea evadit, atque tam craſſa, ut poſtremis menſibus duorum digitorum craſſitiem æquet. Quia natura toto geſtationis tempore multum ſanguinem ad uterum mittit, fœtus nutriendi gratia, qui cum a fœtu totus non abſumatur, portio quædam illius utero apponitur, & inde cum fœtu ad partum uſque continuo augetur. Idem in veſica contingit, quamvis præternaturaliter, (cum in utero naturaliter id fiat) ut quando major ſanguinis quantitas ad eam confluit, portionem illius in propriam ſubſtantiam convertat, & illa inde majorem craſſitiem acquirat. Si vero contingat, extra graviditatem, uterum intemperie aliqua inſigni, aut alio quovis affectu laborantem, debiliorem reddi; tum humores ſuperflui ab aliis partibus ad eam tranſmittuntur, qui cum ſufficienter aſſimilari nequeant, multa inde emergit excrementorum illuvies, quæ per fluorem muliebrem, ſeu menſtrua alba quotidie expurgatur. Et ille fluxus albus mulierum eſt proprium uteri excrementum, quemadmodum mucilaginoſa urinæ portio eſt excrementum veſicæ. Idem in renibus contingit, quamvis non adeo frequenter, ut quando a calculo, eorum ſubſtantiæ impacto dolor atque imbecillitas iis inducitur, ad eos natura multum ſanguinem multoſque humores dimittat, qui cum parti aſſimilari nequeant, ſaltem majori parte, in excrementum craſſum ac mucilaginoſum convertuntur, quod magna copia cum urinis excernitur, idque adſtantes, ac Medici vulgares purulentam materiam eſſe putant, quæ tamen mere pituitoſa eſt, aut ſaltem exiguo puri permixta, quando ſcilicet a calculo per attritionem ulcus in renibus genitum eſt.

Recentiores nonnulli, prædictis rationibus convicti, cauſſam materialem calculi ſtatuerunt ſuccum lapideſcentem; efficientem vero ſpiritum quendam lapidificum. Succum lapideſcentem vocant humorem quendam innata & peculiari vi præditum, ut in lapidem convertatur. Hunc vero probare contendunt ex generatione lapidum, quæ fit in majori mundo. Siquidem quamplurimis hiſtoriis conſtat, a non paucis Auctoribus collectis, aquas quorundam fontium in lapides & ſaxa converti; alias quæcumque injiciuntur, ligna, ſtipes, animalia intra paucos dies, cruſta lapidea obducere; liquores in quorundam montium cavernis, in ſirias & columnas converti, ac denique videmus quandam vini portiunculam, lapideam duritiem acquirere, quæ doliorum parietibus adhæreſcit, & tartarum nominatur; tum etiam in ipſis urinis, quæ claræ ac limpidæ redduntur, poſtquam refrigeratæ ſunt, in lapideam quandam ſubſtantiam concreſcere, & matulæ parietibus adhærere. Quamvis autem peculiaris illa materiæ aptitudo, ut in lapidem convertatur, ſatis cognita non ſit; nonnulli tamen eam inveniſſe putant, dicentes; hoc ex ſalibus provenire, cum terrea quadam portione permixtis. Sales quidem ſoli fere concreſcunt; ſed in humido etiam facile ſolvuntur, ac ſi cum materia terreſtri aut lutoſa ſibi analoga conjungantur, cauſſæ efficientis vi lapideam naturam acquirunt. Sic videmus in vino, ſalem iſtum, cum materiæ fœculentæ portione mixtum, in lapideam duritiem juxta dolium concreſcere: tartarum enim calcinatum totum fere in ſalem abit, quod oſtendit, illud ex ſale potiſſimum coagmentari. Sic etiam in urinis, plurimum ſalem in ſe continentibus, præcipue illis, quibus limoſa & lutoſa materia permiſcetur, tartaream ac lapidoſam materiam concreſcere videmus, matulæ parietibus adhærentem. Hæc autem ſalina materia, quæ cum urinis permiſcetur, provenit ab eſculentis & potulentis, quæ hujuſmodi ſalibus abundat, qui corpore bene ſe habente foras ejiciuntur, neque in renibus retinentur, abſente præſertim cauſſa efficiente, quæ ſive potens fuerit in ipſa materia, ſive ex propria renum diatheſi dependeat, calculorum concretionem promovet in renibus & veſica.

Cauſſam igitur efficientem calculi vocamus ſpiritum lapidificum. Fernelius vero appellat calculoſam diſpoſitionem, quæ renibus inſita eſt, hæreditario jure utplurimum adepta, cum iſte affectus inter hæreditarios principem fere locum obtineat. Nos vero ſatius eſſe ducimus, cauſſam iſtam efficientem ſpiritum lapidificum appellare, qui multo latius patet, quam calculoſa illa Fernelii arenoſaque renum depoſitio. Nam primo, in iis qui talem a natura, aut hæreditario jure, renum diſpoſitionem non habent, calculi etiam generabuntur, ſi alimentis continuo, & maxima copia utantur, quæ plurimum ſucci lapideſcentis in ſe contineant, aut aquas bibant, tali ſucco abundantes, quia illis aquis aut cibis non ſolum adeſt cauſſa materialis, ſed etiam ſpiritus lapidificus illis innatus eſt, qui ſeminis inſtar, lapidis formam inducit: unde non male Hermetici cauſſam lapidum efficientem ad propria ſemina referunt, quæ in materia diſpoſita, ſuæ ſpeciei lapidem producunt.

Præterea a ſpiritu quodam lapidifico calculos generari, oſtenditur hiſtoriis luculentis, a variis Auctoribus relatis hominum, brutorum, aliarumque rerum a ſpiritu quodam e terra expirato, in lapides & ſaxa converſorum. Sic apud Aventinum *lib. 7. Annal. Bavaric.* legere eſt, anno 1343. ex terræ motu plures, quam quinquaginta ruſticos, item vaccas emulgentes, cum ipſis vaccis extinctos diriguiſſe, & corpora in ſalinas ac lapideas ſtatuas redacta fuiſſe. Sic narrat Ortelius *in deſcriptione Ruſſiæ*, de pecudum gregibus & armentis illico petrefactis. Sic refert Camerarius de aura meridionali, certis anni temporibus flante, in locis montanis Provinciæ Chilenſis in Armenia, cujus afflatu integræ equitum turmæ in ſtatuas lapideas ſubito converſæ ſint, ſteteruntque in via, eo loci ordine, quo ante metamorphoſin erant diſpoſitæ.

Illæ autem ſpiritus lapidificus non ſolum in calculoſorum renibus reſidet, ſed etiam in ſucco lapideſcente, ab eſculentis & potulentis ſeparato: ita ut, dum potentior non eſt, utriuſque concurſus neceſſarius ſit, unde multi reperiuntur, qui cibis utentes ad calculi generationem aliquantulum idoneis, calculos producunt, concurrente calculoſa renum diſpoſitione, vel ſpiritu lapidifico renibus infixo. Si vero renes a ſpiritu illo immunes ſint, ex talibus cibis calculi fiunt, quia vis illorum lapidifica ſatis potens non

non eſt, ut ſine renum concurſu, materiam illam in lapideam duritiem convertere valeat. Contra vero, ſi vis lapidifica longe potentior ſit in iis, quæ aſſumuntur, & frequens ſit eorum uſus, calculi producentur, etiamſi renes tali diſpoſitione, aut ſpiritu lapidifico orbati ſint. Sic videmus in quibuſdam locis, ubi aquæ vel vina ſucco lapideſcente plurimo abundant, maximam incolarum partem calculis laborare, ut de Ciconibus apud Ovidium videre eſt his verſibus.

Glumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera, quod totis inducit marmora rebus.

Et vice verſa, ſi vis illa lapidifica in renibus calculoſis maxime vigeat, ex quibuslibet alimentis, quanquam laudabilibus, calculos generabit. Sic ante triennium mihi videre contigit virum quendam, qui per tres aut quatuor menſes plus quam duodecim calculos exiguos ſingulis diebus cum urinis reddebat, cum tamen toto illo tempore ſolis juſculis, aut panatellis lecto affixus, & graviter laborans veſceretur.

Cauſſæ calculi antecedentes & procatarcticæ, vel ad materiam calculi ſuppeditandam faciunt, vel reſpiciunt conſtitutionem renum, ob quam calculi facilius concreſcunt.

Materiæ calculi generandæ ac cumulandæ plurimum conferunt ventriculus, hepar, lien, & renes. Ventriculus primum, ſi non bene concoquat, crudus chylus in hepar deducitur, indeque impuri ac terreſtres ſucci cum ſero in renes derivantur. Hepar calidius materiam chyloſam torret, & calculo generando idoneam reddit: tum etiam frigidius ſanguinem crudum producit, huic etiam operi aptiſſimum. Lien debilis vel obſtructus, aut quoquomodo intemperatus, fæculentam ſanguinis partem ſufficienter non expurgat, ejuſque portionem ad renes amandat, quæ ad calculoſæ materiæ elaborationem facilius diſponitur. Ac denique renes, præter cauſſam conjunctam, quæ eſt calculoſa diſpoſitio, duplici nomine cauſſæ antecedentis rationem habere poſſunt, ſcilicet ratione temperaturæ, vel conformationis. Ratione temperaturæ calidioris, materiam calculoſam attrahunt impenſius, eamque magis incraſſant: ratione vero conformationis, ſi venæ emulgentes laxiores ſint, ut materiæ illæ craſſæ & tartareæ facilius in renibus recipiantur, ureteres vero anguſtiores, ut & vaſa ſeroſam materiam ad eos tranſmittentia, ut materiæ illæ craſſæ liberum exitum non habeant, ſed in renibus retineantur.

Præcipue vero materiam calculi ſuppeditant alimenta craſſa & viſcoſa, ſalſoque excremento referta, ut carnes bubulæ, porcinæ, leporinæ, anſerinæ, & quæ fumo aut ſale conditæ ſunt: piſces ſaliti duriores, & oſtracei, & anguillæ; legumina, caſeus, omniaque lacticinia, ova indurata, caſtaneæ, pyra, cydonia, meſpila, panis azymus, & oryza, vinum craſſum, auſterum, & nigrum, vel novum & nondum defæcatum: aquæ lacuſtres, aut ſucco lapideſcente refertæ.

His addantur alimenta valde calida, ut piper, zinziber, alia, cepæ, vinum vetus & potens, quæ hepar & renes impenſe calefaciunt: diuretica nimis fortia, quæ materiam morbificam potenter ad renes deturbant: veſtimenta denſiora, lecti plumei nimis calefacientes, balnea, venus immoderatior, quæ renibus eſt inimiciſſima, exercitium vehemens, præſertim a paſtu, nimia repletio, aut fames diuturna, ira vehemens, & alia animi pathemata.

Signa calculi diagnoſtica, ſeorſim ſpectata, æquivoca ſunt, & aliis morbis communia: ſi tamen omnia ſimul & conjunctim conſiderentur, certam diagnoſin efficient.

Primum ſignum eſt, dolor fixus & ſtabilis, circa lumborum regionem, qui ut plurimum gravativus eſt, quando calculus infixus eſt parenchymati: illud enim obtuſiori ſenſu donatum, gravantem dolorem percipit. Quoties vero calculus in caput ureteris ſeſe inſinuat; tunc dolorem acutum & pungentem excitat, qui dolor nephriticus appellatur, tamdiu perſeverans, quamdiu calculus ibi hæret: neque ægrum excruciare deſinit, donec calculus aut in veſicæ cavitatem protruſus fuerit, aut in renis cavum remeaverit.

Secundum ſignum eſt, urina cruenta, quæ fit ex apertis venulis aut eroſis, in renis ſubſtantiam diſperſis, ab attritione, quæ fit a calculo, ipſius parenchymati inhærente. At ſi pauciſſimus ſanguis excernatur, colorem ſanguinis amittit, cum urina permixtus, & urina lixivium repræſentat. Perpetuum non eſt iſtud ſignum, & ab aliis cauſſis non raro dependet: At quando apparet, unum ex præcipuis eſt, quod dolorem nephriticum a colico diſtinguit. Excitari autem ſolet ab equitatione, ambulatione multa, & alia quavis exercitatione vehementi; quia tunc calculus, ſi aſper & anguloſus ſit, e ſua ſede dimotus, tenerrimam renis carnem proſcindit, ac dilacerat.

Tertium ſignum eſt, urina tenuis, aquoſa & pauca, circa initium paroxyſmi nephritici, quam interdum ſuppreſſio integra conſequitur, ſi ambo ureteres fuerint obſtructi. At dum ſolvitur paroxyſmus, & calculus ureteri impactus in veſicam demittitur; urinæ craſſæ, turbidæ, & copioſæ excernuntur, arenoſum ſedimentum habentes.

Quartum ſignum eſt, arenularum & lapillorum frequens excretio. De calculis res ipſa loquitur. Si enim æger nonnullos antea excrevit, quantumvis exiguos, quoties doloribus affligitur, a calculo affectum provenire certa conjectura eſt. At de arenulis non adeo certo pronuntiare licet. Plurimos ſiquidem videre eſt, qui tota vita multas arenulas cum urinis profundunt, nunquam tamen calculo laborant. Non raro enim arenulæ proveniunt ab humorum aduſtione, quæ in hepate ac venis fit; & illæ vitri parietibus adhærent, nec in fundo ſubſident, ut illæ, quæ e renibus proveniunt. Præterea digitis contritæ diſſolvuntur, & ſalinam ſubſtantiam referunt, cum aliæ digitis non cedant, & diſſolvi nullo modo valeant. Ac denique, cum hujuſmodi arenulæ ſalinam habeant ſubſtantiam, in calida urina diſſolvuntur, neque ullo modo in ea apparent, dum adhuc calida eſt: poſtquam vero refrixerit, coaleſcunt, & matulæ parietibus adhærent, non ſecus ac cryſtalli tartari, quæ in aqua calente diſſolutæ, dum illa refrigeratur, concreſcunt, & vaſis parietibus adhærent, ita ut valde ſimilis ſit hujuſmodi arenularum & cryſtalli tartari natura.

Quintum ſignum eſt, & omnium certiſſimum, calculus excretus. Si enim aliquod ſignum ex ſuperioribus, quantumvis æquivocum, appareat, & alias calculus ab ægro excretus fuerit; calculoſum eſſe affectum, certo pronunciare poſſumus.

Sextum ſignum eſt, ſtupor cruris e directo renis laborantis. Calculus enim grandior nervum illum comprimit, qui in muſculos lumbares inſeritur, renibus ſubſtratos, & ab Anatomicis ψῶας nominatos, qui muſculi ad coxam deferuntur, motui ejuſdem inſervientes. Talis ſtupor percipitur ex ſeſſione ſupra femur ob compreſſionem, vel etiam in brachio, ex decubitu ſupra illud diuturniori.

Septimum ſignum eſt, teſtis retractio, ejus lateris, in quo dolor eſt. Renes enim & ureteres, doloris acerbitate irritati, ſeſe vehementer contrahunt, ſimulque vaſa ſpermatica, & partes omnes vicinæ contrahuntur, quæ quidem vaſa teſticulum ſibi annexum ſurſum retrahunt, ut inguini aliquando infixus videatur. Et iſta partium prædictarum retractio uſque ad veſicam & inteſtina extenditur: Siquidem in ſumma doloris acerbitate, urinæ & alvi excretio ſupprimitur, ita ut tunc temporis medicamenta purgantia nihil operentur, contractione illa ejus actioni obſiſtente.

Octavum ſignum eſt, nauſea & vomitus ob connexionem renum cum ventriculo per membranam a peritonæo mutuatam, & per nervum ſextæ conjugationis, cujus duo rami a ſtomacho in tunicam renum interiorem deferuntur. Ideo cum partes illæ ſentientes vellicantur in renibus, ventriculus compatiens ad rei noxiæ excluſionem irritatur, & primum pituitam rejicit, mox bilem flavam, ac poſtmodum æruginoſam, ſi malum protrahatur: quandoquidem ex diuturnis doloribus & vigiliis ſanguis in venis alteratur, & portio illius magis diſpoſita in bilem æruginoſam commutatur.

Denique dolor nephriticus cum colico dolore tantam habet ſimilitudinem, ut Galenus ipſe in eorum diſtinctione deceptus fuerit, ſicut a nobis relatum eſt, in colici doloris diagnoſi. Ubi etiam ſigna propoſuimus, quibus hi duo affectus a ſe invicem diſtingui valeant, ut non opus ſit ea hic repetere.

Signa hactenus propoſita æquivoca eſſe diximus, & vix unicum eorum certam diagnoſin poſſe conſtituere. Alia tamen nonnulla a quibuſdam Auctoribus proponuntur: quæ adhuc magis ſunt æquivoca, & valde incerta; ſed cum aliis juncta diagnoſin adjuvant, illa ideo enumerare non erit inutile.

Hippoc. *Aphor. 34. ſect. 7. Quibus*, inquit, *bullæ in urina natant, nephriticæ mala, diuturnamque ægritudinem ſignificant*. Fiunt enim hujuſmodi bullæ a craſſis humoribus flatu craſſiori refertis, qui vel in renibus congeruntur, vel aliunde in eos transferuntur. Materia autem illa calculis gignendis idonea eſt, & non niſi longiſſimo tempore edomari poteſt, unde diuturnam ægritudinem ſignificant. Gal. *in comm. hujus Aphor.* dicit, ab acrimonia urinarum aperiri ora arteriarum, ad renes appellentium, atque ita prodire ſpiritum aliquem, qui urinæ permixtus, bullas facit. Attamen veriſimile non eſt, ex arteriis ſpiritum tam craſſum & ſtabilem emanare poſſe, ut urina etiam refrigerata per longum tempus permanere valeat, quemadmodum videmus bullas hujuſmodi per multas horas urinis innatare. Deinde apertis arteriarum oſculis ab urinæ acrimonia, ſanguis ab iis etiam efflueret. Immo vero orificia venarum tenuiori tunica conſtantium, facilius aperirentur, & ita perpetuo urinæ cruentæ cum hujuſmodi bullis apparerent.

Idem Hippoc. *Aphor. 76. ſect. 4. Quibuſcumque cum urina craſſa caruncula parva, ac veluti capilli quidam exeunt, iis e renibus excernuntur*. Carunculæ ab ulcere renum exeunt, de quibus infra dicemus. Filamenta vero a Gal. *in comm.* referuntur in crudam lentamque pituitam, calore renum intenſiori, in oblongam & teretem figuram conglobatam. Attamen idem Galen. *6. loc. affect. cap. 3.* palam profitetur, ſe poſt anxiam & tædioſam venationem, cauſſam tantæ longitudinis neſcire. Avicenna dicit filamenta ſuam ſortiri longitudinem in vaſis renum vel aliis; cum enim per diuretica ſanentur, fateanturque ægrotantes, ſe ex renibus laborare, in renibus formam nanciſci credibile eſt. Actuarius præciſe ad ureteres refert. Quando enim renum ſinus pituita abundat cum urina ad ureteres labitur, & lentore ſuo inſigni ureteribus adhærens, tum præ calore craſſeſcens, longam ac teretem effigiem, pilo conſimilem, acquirit. Fernelius vero ſcribit, ſe animadvertiſſe, ea filamenta e vaſis paraſtatis derivari, in quibus teretem & pilarem formam ſortiuntur, ex ſeminis materia quæ vi

morbi

morbi ſenſim defluens, calore craſſeſcit: apparere autem plurima in iis, qui fœda, exulcerataque gonorrhœa non ita pridem affecti fuere, & iis mulieribus, quibus albicantes menſes profluunt, aut uterus fœda colluvie turget, idem & ſæpe numero in urina, quæ prima redditur a concubitu. Alii denique arbitrantur, craſſos ejuſmodi, & lentos humores, e quibus iſta filamenta naſcuntur, in venis quidem primitus procreari, ſed conſiſtentiam & effigiem pilorum accipere in anguſtis renum meatibus, per quos veluti per cribri foramina capillaria trajiciuntur, poſtea vero deſcendere in ureteres, in quibus adhuc magis exſiccantur, donec e lotione in veſicam protrudantur, neque ob tenacitatem diſrumpuntur.

Quidquid ſit: cum ex communiori Auctorum ſententia conſtet, hæc filamenta, a pituita craſſa in renibus genita, vel ad eos ab aliis partibus tranſmiſſa, provenire certum eſt, eam in calculum coagmentari poſſe, ſi cauſſa efficiens, calculis generandis idonea, concurrat, atque adeo iſta filamenta ſignum calculi æquivocum ſuppeditare.

Quod ad prognoſin ſpectat, calculus renum valde periculoſus eſt; graviſſima etiam mala, ut inflammationem, exulcerationem, dolores atroces, vigilias, virium dejectiones, febres, urinæ ſuppreſſiones, aliaque ſymptomata pernicioſa inferre conſuevit.

Si affectus hæreditarius ſit, a parentibus contractus, incurabilis eſt.

Cum vitia renum & veſicæ in ſenibus difficulter curentur, ex Hipp. *Aph. 6. ſect. 6.* calculus renum in ea ætate, curatu difficilis, vel potius inſanabilis eſt.

Si dolor nephriticus ad plurimos dies perſeveret, neque ullis medicamentis curari valeat, mortis adeſt periculum, eaque jam in propinquo eſt cum frigiditas partes extremas, & ſudor frigidus faciem occupat. Urinæ, quæ primum tenues, poſtmodum vero craſſæ apparent, & arenæ in fundo reſident, morbi ſolutionem portendunt.

Calculus cum ulcere renum conjunctus, incurabilis eſt. Illa enim, quæ lapidem frangunt, ulcus valde exaſperant.

Curatio dolores nephritici & calculi, renibus aut ureteribus inhærentis, perficitur viarum dilatatione ac relaxatione, calculorum, aut alterius materiæ, dolorem efficientis, excluſione, cauſſæ antecedentis revulſione ac ſublatione, doloris ipſius mitigatione. Quibus indicationibus ſequentibus ſatisfit remediis.

℞. Rad. althææ, & lilior. an. ℥. i. fol. malvæ, violar. parietar. branch. urſinæ, an. M. i. ſemin. lini, & fœnugræci, ana ℥. ß. ficuum pinguium par. iii. flor. cham. & meliloti, ana P. i. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve caſſiæ, & catholici, ana Drach. vi. ol. lilior. & violar. an. ℥. i. ß. butyri recentis ℥. ii. Fiat clyſter, injiciendus ſtatim.

Rejecto clyſtere, aperiatur vena Baſilica cubiti dextri vel ſiniſtri, & mittantur ſanguin. ℥. viii. vel ix. pro viribus aut plenitudine ægrotantis: maxime enim neceſſaria eſt phlebotomia ad præcavendam inflammationem, quæ a dolore perſeverante excitari poteſt.

Poſt venæ ſectionem clyſter ſequens injiciatur.

℞. Flor. chamæm. & melilot, ſummit. anethi, parietariæ, rutæ, an. M. ß. Sem. aniſi fœniculi, cumini, ana ℥. ſem. Fiat decoctio ad ℔. i. In qua diſſolve diaphœn. ℥. ſem. terebinth. vitello ovi diſſolutæ ℥. i. ol. anethini, & ſcorpionum, ana ℥. ii. Miſce, fiat clyſter.

Ad magis emolliendum, & dolorem leniendum, ex oleis componi poteſt in hunc modum, præmiſſo laxante.

℞. Olei anethini & chamæmel. ana ℔. ſem. ol. amygdalar. dulcium ℥. ii. olei rutacei Unc. i. Miſce, fiat clyſter.

Eodem tempore fotus admoveantur parti dolenti, ex decocto primo clyſteris, (additis ſeminibus aniſi & fœniculi) facto in hydrelæo, cum ſpongiis in eodem expreſſis.

℞. Ol. ſcorpionum compoſiti ℥. ii. butyri recentis, axungiæ gallinæ, ol. lilior. & amygd. dulcium, an. ℥. i. Fiat linimentum, quod illinatur poſt fotum. Vel tale cataplaſma admoveatur.

℞. Fol. malvæ, pariet. an. M. ii. petroſelini cum rad. M. i. rad. raphani ℥. ii. Decoquantur ad putrilaginem, & contundantur addendo cæpas ſub cineribus coctas n. ii. ol. lilior. amygd. amar. & butyri recentis, an. ℥. ii. Fiat cataplaſma, quod duobus linteis raris incluſum, ventri applicetur calide ſecundum longitudinem ureteris: & quoties refrixerit, recaleſcat in ſartagine.

Applicari etiam ſolet placenta ex parietaria, vel ſola, vel ovis permixta, frixa in ſartagine, cum oleo chamæmel. amygdal. amar. ſcorpionum, linteo raro obvoluta.

Vel fieri poteſt etiam placenta ex cæpis minutim diſſectis, in ſartagine frixis, cum axungia porci, aut oleis prædictis, additis ovis v. vel vi. calide applicanda.

Quia vero magna crudorum humorum ſaburra hunc affectum plerumque comitari ſolet, poſt aliquot clyſteres injectos, (qui ſubinde repetendi ſunt, dolore perſeverante) purgans aliquod medicamentum exhibendum eſt, præcipue in forma boli, ne tam facile revomatur, quia hujuſmodi ægrotantes plerumque ſolent eſſe nauſeabundi.

℞. Caſſiæ recenter extractæ & ol. amygdal. dulcium ℥. i. diaphœnici ʒ. iii. thabar. pulv. ʒ. i. Cum pulvere liquiritiæ, & tragacanth. fiat bolus.

Si æger non poſſit bolum devorare, diſſolvantur purgantia in decocto malvarum.

Diligenter autem animadvertendum eſt, purgans medicamentum non eſſe exhibendum priuſquam dolor fuerit aliquantulum remiſſus. Nam dolore valde urgente, catharticum exhibitum, etiam vehemens, ſæpe non purgat, quia tunc temporis omnes partes ſeſe contrahunt, & medicamento non opitulantur.

Attamen eo tempore vomitus poterit convenire, quo etiam ſaburra humorum educitur, & fit revulſio a parte affecta, & non raro natura ipſa per ſe, urgentibus doloribus, hanc molitur evacuationem, eaque abſoluta, levamen ſubſequitur.

Vomitorium blandum ita componi poterit, quod & dolorem demulcebit.

℞. Aquæ tepidæ ℥. iv. ol. crudi ℥. i. ſyrupi acetoſi ſimplicis ℥. i. ß. Fiat vomitorium.

Si vehementioribus uti lubeat, ad ſalem vitrioli, aut mercurium vitæ confugiendum erit, quibus ſe nephriticos dolores cito fugaviſſe Angelus Sala gloriatur.

Ante & poſt purgationem, per os exhibenda ſunt, quæ vias laxant, & dolorem leniunt. Cui uſui confert ſyrupus de althæa Fernelii, frequenter exhibitus. Sed quia hic ſyrupus paratus ſemper non habetur in officinis, ſimplicior in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. althææ ℥. iii. Coquantur ad ℔. i. In colatura diſſolve ſacchari ℔. ſem. Utatur frequenter.

Julepus ſequens ad vias leniendas frequenter exhibendus.

℞. Hordei integri P. i. cicer. rub. P. ß. Sem. malvæ & althææ, an. ʒ. ii. ſem. quatuor frig. maj. an. Drach. i. ficuum pinguium paria iv. ſebeſten. paria. iii. liquirit. raſ. ℥. ſem. Coquantur ad lib. i. ſem. In colatura diſſolve ſyrupi capill. ven. ℥. iv. Detur in quatuor doſes, bis aut ter in die.

Pro potu decoctum ex rad. alth. ℥. i. ſem. hordei P. ii. liquirit. Drach. vi. in aqua lib. v. ad lib. i. conſumptionem, erit utiliſſimum.

Vel fiant juſcula ex malva, althæa, & ciceribus rubris, cum multo butyro & modico ſale; vel eadem decoquantur in jure pingui.

Vel exhibeantur emulſiones ex quatuor ſemin. frig. majoribus paratæ.

At præ ceteris remediis vias emollit, & laxat, doloremque lenit ol. amygdal. dulcium, recenter extractum, quod ad ℥. iii. vel iv. per ſe, vel cum vino albo, aut decocto malvæ, althææ, liquirit. & cicer. rubrorum exhiberi poterit. Vel fiat potio ex olei amygdal. dulc. & amararum partibus æqualium, quia amygdalæ amaræ ad expellendum calculum etiam conferunt.

Poſtero die, ab hac venæ ſectione, vena etiam poplitis, aut malleoli aperienda eſt, e directo partis affectæ. Sic enim ab ipſa fit derivatio, ex eaque utplurimum ægrotantes levamen maximum ſolent percipere. Quod præceptum ab Hippoc. nobis traditum eſt *6. epid. part. 1. Aph. 6.* & ab Actio *lib. 11. cap. 5.*

Immo vero, affectu ulterius procedente, apertio hæmorrhoidum erit utiliſſima, juxta aph. Hipp. 11. *ſect. 6. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides ſupervenire, bonum.* Nam ex eodem ramo ſplenico venæ ſparguntur ad renes, veſicam, & hæmorrhoides.

Si fomentis, linimentis & cataplaſmatis prædictis dolor non ſatis leniatur, in ſemicupium æger demittendus, ex decocto emollientium compoſitum, addito vino albo, hoc enim miteſcet dolor utplurimum, ſaltem quamdiu æger in eo reſidet. Non tamen frequentius ægri demergendi ſunt, quandoquidem vires diuturniori balnei uſu admodum exſolvuntur.

Ac denique dolore nimium ſæviente, ex quo vigiliæ diuturnæ, ac virium exſolutio ſequitur, ad narcotica confugiendum eſt, & philonii romani ʒ. ii. clyſteri admiſcendæ, vel laudani opiati g. v. aut vj. vel ejuſdem laudani gr. i. ii. iii. aut iv. per os exhibenda. Vel denique ſyrupi de papavere alb. ℥. i. in julepo convenienti.

Prædictis topicis uſurpatis, in dolore diuturniori, non parum proderit emplaſtrum de meliloto, cum ol. chamæmel. vel anethino malaxatum.

Hiſce remediis, aut etiam eorum nonnullis methodice uſurpatis, dolor nephriticus utplurimum curari conſuevit, iterata etiam purgatione, ſi opus videatur, aut medulla caſſiæ frequenter exhibita. At vero ſi poſt eorum uſum dolor adhuc excruciet, certum erit, calculos grandiores renes & ureteres obſtruere, qui diureticis remediis calculum frangentibus & expellentibus, deturbandi erunt. Quorum tamen remediorum delectus habendus eſt, ut primo mitiora uſurpentur & magis temperata antequam ad acriora veniatur, quæ ſanguinem & renes inflammare valent. Ubi etiam corporis habitus ratio ineunda eſt. Nam obeſum corpus magis tenuantia; gracile vero, minus perferre poteſt.

Horum autem remediorum, calculos imminuentium, frangentium vel expellentium materiam, infinita pene reperitur apud Auctores. Nos ſelectiorem tantum hic proponemus.

℞. Rad. apii, petroſel. bruſci, gram. & aſperagi, ana ℥. i. rad. malvæ & althææ, ana ℥. ß. fol. parietariæ M. ii. ſem. aniſi, fœniculi, anethi, carvi, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & bacc. lauri, ana ʒ. ii. chamomill. meliloti, anethi, & ſtœchados, an. P. i. Coquantur in vino albo ad mediat. In colat. ℔. i. diſſolve butyri recentis ℥. iv. mellis roſac. ℥. ii. ſacchari rubri ℥. i. benedictæ laxativæ

xativæ ℥. ß. vitellum ovi num. i. olei nucum, anethi, vel lini ℥. iii. Miſce, fiat clyſter, qui retineatur duabus horis, ſi fieri poſſit.

℞. Aquar. fragariæ, & ſaxifragæ, an. ℥. ii. vini albi generoſi ℥. vi. ol. amygd. dulc. ℥. ii. ſpirit. vitrioli ʒ. i. Miſce pro tribus doſibus. Prima detur calide quantum ferre poteſt. Poſt horas ſex detur ſecunda pari modo. Si etiam hæc inefficax, (quod raro contingit) tertia propinetur.

Paratu facilior fit julepus ex aqua ſaxifragæ, & ſyrupo violaceo; cum ſpirit. vitrioli guttis 15. aut 20.

℞. Succi parietariæ ſine igne extract. ℥. iii. ſucci limonum, recentis, & olei amygd. dulcium extracti ſine igne, ana ℥. ß. Miſce, fiat julep. qui detur tribus aut quatuor vicibus mane, & ſero. Vel

℞. Succi limon. & vini albi, an. ℥. ii. ſacchari canti ℥. ß. Capiat loco julepi.

De ſucco limonum hoc notandum eſt, cautum eſſe debere illius uſum, quia frequentius, aut nimia copia exhibitus, aphthas facit in ventriculo, unde lienteria ſuccedit.

Pilulæ ſequentes ſunt efficaciſſimæ.

℞. Salis prunellæ, cryſtalli tartari, ſalis baccarum hederæ, & fol. naſturtii, ana partes æquales. Cum ſyrupo aliquo appropriato, vel terebintina fiat maſſa pilul. de qua capiat ʒ. i. ſingulis diebus mane.

Pulvis ſequens a Quercetano valde commendatur in Pharmacopœa.

℞. Tunicæ interioris ventriculorum gallinæ, & ſtercoris albi ejuſdem, an. ℥. ſem. pulveris pelliculæ interioris, quæ in putaminibus ovorum reperitur. Drach. ii. ſem. hermariæ, cinam. an. ʒ. vi. nucleor. meſpil. ʒ. ii. ß. aniſi, fœniculi an. ʒ. i. Reducantur in pulverem tenuiſſimum, de quo capiat ʒ. ß. vel i. cum vino albo.

Cinis corticum ovorum aduſtorum, a ʒ. ß. ad ʒ. i. exhibitus, cum vino albo, potenter expellit calculum in urinæ meatibus hærentem.

Sanguis præparatus, ab omnibus, tum antiquis, tum neotericis commendatur, tamquam remedium excellens ad diſſolvendum calculum. Doſis illius erit a ʒ. ß. ad ʒ. i. Aqua ex ſanguine hirci deſtillata, per vitrea organa, in B. M. miranda præſtat. Sed hircus per menſem nutriendus eſt ſaxifraga, pimpinella, baccis juniperi, petroſelino, aliiſque diureticis, ſine ullo potu.

Hartmannus urinam hirci, tamquam ſtupendum remedium, commendat his verbis: *In obſtructione renum, a calculo totali, vel etiam, ubi ureteres & veſica a calculis, in eam regionem detruſis, omnino fuerint obſtructi ut ne gutta quidem urinæ prolabi poſſit, præſtantiſſimum eſt, ſi urina hirci, recentiſſime ex vivente adhuc hirco cum veſica extracta, potanda detur, & omentum cum inteſtinis, ventri, pubi, & peritonæo fuerit applicatum. Sic enim calculus repente conſumitur ſine læſione vaſorum, & patiens liberabitur.*

Pulvis millepedum ad diſſolvendos calculos præſtantiſſimus eſt, illiuſque uſus docebitur in calculo veſicæ.

Infuſum etiam millipedum, in vino albo paratum, & diu continuatum, ad idem eſt efficax.

Vinum alkekengi ab Arnaldo Villanovano maxime commendatur, eoque materiam calculoſam ita educi refert, ut manu colligi poſſit. Fitque hoc vinum, contundendo fructus alkekengi cum vino albo, & colaturam exhibendo.

Sequentia vero in communem uſum revocari poterunt.

℞. Lapides Judaici, pulv. lithontriptici Juſtini, an. ʒ. i. nucleor. perſicorum, gummi tragacanthi, & nucleor. ceraſorum, an. ʒ. ß Reducantur in pulverem, & cum terebinthina fiat bolus, qui detur in tres doſes, mane & ſero ſumendas.

℞. Raphani acerrimi deraſi ℥. ii. vini albi ℥. iv. Macerentur per aliquot horas, deinde fortiter exprimantur. Colaturam capiat æger bis aut ter, horis convenientibus.

Aqua ſabinæ ad ℥. i. vel ℥. ii. ſumpta, calculum & arenulas potenter expurgat.

℞. Rad. biſmalvæ in vino albo mundat. ℥. vi. rad. bardanæ & graminis, an. ℥. iv. rad. aſari, petroſelini, valerianæ, fœniculi contuſarum, ana ℥. ii. fol. capill. veneris, ſaxifragæ, pimpinellæ, virgæ aureæ, betonicæ, an. M. iv. Sem. baſilici, bardanæ, cardui benedicti, ſileris montani nucleor. meſpil. & perſicor. an. ℥. i. milii ſolis ℥. lapidis lyncii Judaici, an. ℥. i. ß. terebinthin. ℥. iv. ſanguin. hirci præparati ℥. ii. ß. croci ʒ. ii. vini albi ℔. iv. Contundenda contundantur, & miſceantur omnia. Deſtillentur in B. M. Hujus aquæ capiat æger ℥. ii. tribus horis ante cibum, ſuper bibendo vini albi ℥. iv.

℞. Cortic. rad. car. aſinini ℥. i. liquirit. ʒ. ii. Coquantur ad ℥. vi. Colaturam capiat per multos dies. Calculos, & arenulas, renibus inhærentes, mirabiliter expellit.

℞. Cæparum albarum minutim conciſarum ℔. iv. ſacchari albi ℔. ii. vini albi ℔. i. ß. Deſtillentur in B. M. ad ſiccitatem. Dentur mane, ℥. ii. vel tres per multos dies.

Apud practicos commendatur cinis ſcorpionum, ad ℈. i. exhibitus, cum aqua graminis, parietariæ, aut vino albo; cujus tamen uſus rariſſimus eſt. At frequentius uſurpatur oleum ſcorpionum Mathioli, cujus ʒ. i. per os exhibita, cum prædictis liquoribus, calculi excretionem egregie accelerat.

Chymici ſuos ſales ad calculorum excluſionem maxime prædicant. Inter quos non infimum obtinet ſal ſiliquarum & ſtiritum fabarum, cujus ʒ. ß. cum vino albo egregie operatur. Idem præſtat tartarum vitriolatum, eadem doſi. Ab iiſdem etiam laudantur ſpiritus ſalis, vitrioli, & mercurius dulcis, cum propriis vehiculis uſurpati.

Exterius vero calculorum excluſio adjuvari poteſt, ſi tota renum & ureterum regio, calentibus manibus, oleo ſcorpionum inunctis, aſſidue perfricetur.

Tum cucurbitulæ plures, a rene affecto ad pubem deſcendendo, ſecundum longitudinem ventris, ſine ſcarificatione applicentur.

Illinatur denuo, eadem pars ol. ſcorpionum Mathioli aut cantharidum ſubtiliſſime pulverat. portiuncula addatur. Vel fiat linimentum ex olei ceræ, de lateribus, & ſcorpionum partibus æqualibus, maxime penetrans & ſummæ efficaciæ; modo renum inflammatio non timeatur.

In uſu medicamentorum calculum frangentium & expellentium, obſervandum eſt, non ſemel ea aut bis eſſe uſurpanda; ſed pluries, donec viæ obſtructæ fuerint reſeratæ. Dum autem exhibentur, renes & veſica fovendi ſunt balneis, fomentis, unctionibus & cataplaſmatis, quo faciliori negotio operentur. Nec non liquores aliqui tenuium partium, quale eſt vinum album vinoſum, propinandi ſunt per vices, uſurpanda interna emollientia laxantia, & vias lenientia, ut viæ magis dilatentur, & aliorum remediorum acrimonia.

Hiſce remediis curatur dolor nephriticus, & calculorum diſſolutio atque excluſio promovetur. Quia vero huic affectui diſpoſiti & curati, ſæpe ſolent recidere, ideo illius prophylaxis inſtituenda eſt, ut quantum fieri poteſt recidiva inhibeatur.

Ac primum, ſi plethora adfuerit, vel calida hepatis & renum intemperies, confert venæ ſectio vere & autumno celebrata, præmiſſo cliſtere, aut leviori aliquo cathartico. Deinde materia calculo generando idonea evacuanda eſt antequam ad renes deducatur. Quod fieri poterit vomitu bis aut ter in menſe excitato, in iis qui facile vomunt.

Vel purgatio inſtituenda eſt bolo ex caſſia, diaphænico & rhab. compoſito, in curatione deſcripto: aut convenienti alio medicamento, ſingulis menſibus, aut bimeſtri, vel trimeſtri ſpatio, ſecundum ægri habitum & humorum copiam, idque in ultima lunæ quadra commodius fiet.

Vel ſi cacochymia magis urgeat, apozemate convenienter, vere, autumnove uſurpato, expurganda erit. Eo enim non tantum antecedens cauſſa & remota ſubtrahitur, ſed etiam conjunctæ portio quædam; tum obſtructiones viſcerum, quæ hunc affectum frequenter comitari ſolent, admixtis incidentibus & detergentibus, convenienter diſſolvuntur.

Vel apozematis vice decoctum galli veteris uſurpari poterit, in hunc modum compoſitum.

℞. Polypod. querc. ſem. carthami, ana ℥. i. ß. thymi, & epithymi, ana P. i. ſem. cumini, aniſi, anethi, fœniculi, cavi, cardui benedicti, ana ʒ. ii. fol. ſennæ ℥. i. ß. turbith. gummoſi ℥. ß. cinam. ʒ. i. cryſtalli tartari ʒ. ii. Contundantur & miſceantur ſimul, ex qua mixtura venter galli veteris eviſcerati impleatur, deinde coquantur, donec galli caro ab oſſibus ſeparetur. Colatum juſculum capiat quatuor doſibus matutinis.

Vel uſurpari poterit pulvis ſequens, a Solenandro commendatus, cujus uſu teſtatur multos a doloribus nephriticis fuiſſe præſervatos, immo vero liberatos; nam dolore præſente eum exhibet cum ſucceſſu.

℞. Fol. ſennæ ℥. ii. rhab. opt. ʒ. ß. turbith. ʒ. ß. hermodactyl. ℈. ii. polypod. ʒ. ß. cinnam. zinzib. milii ſolis, ſaxifragæ, ſem. geniſtæ, ana ℥. i Pulverentur ſubtiliſſime. Doſis autem a ʒ. i. ad ℥. i. ß. cum vino albo, vel rubello tenui, ſemel in menſe.

Carolus Piſo pulveris ſequentis ſingulares effectus prædicat.

℞. Aniſi, marathri, carvi, cumini, ana ʒ. i. coriandii præparat. ʒ. ß. liquir. ſem. bardanæ, an. ʒ. i. ſem. Cinnam. galangæ, an. ℈. i. Sem. milii ſolis, geniſtæ an. ʒ. ß. pulv. diatrag. frig. ʒ. ii. diacrydii ℈. i. ſennæ orientalis ad pondus omnium, fiat pulvis. Doſis ʒ. i. cum Juſculo cicerum rubrorum.

Vel ſyrupus magiſtralis in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. aſpiragi, gram. althææ, bruſci, & petroſelini, ana ℥. i. fol. betonicæ, pimpinellæ, ſaxifragæ, parietariæ, adianti, polytrichi, an. M. i. Sem. ocymi, petroſel. macedonici, milii ſolis, geniſtæ, bardanæ, ſileris montani, an. ʒ. ii. liquiritiæ raſæ, paſſularum mundatarum & polypoc. quer. ana ℥. i. fiat decoctio ad ℔. i. ß. In colat. infunde ſennæ mundatæ ℥. iv. agarici albi ʒ. ii. zinziberis ℈. ii. bulliant parum, & fiat expreſſio. In qua diſſolve ſacchari albi ℔. i. Fiat ſyrupus perfecte coctus, de quo capiat ℥. ii. ſemel aut bis in menſe, cum decocto hordei, graminis, & cicerum rubrorum.

Vel in magna cacochymia fiant pilulæ ex aloe & agarico, quarum duæ vel tres aſſumantur alternis diebus, ante prandium.

Poſt purgationem quædam diuretica uſurpanda ſunt, ut materia mucilaginoſa, tum etiam arenulæ, circa vias urinarias oberrantes, educantur.

In hunc finem parari poſſunt decocta ex diureticis in ſyrupo magiſtrali deſcriptis compoſita, & cum ſaccharo in julepi

julepi vel apozematis formam redacta. Vel etiam cum pullo gallinaceo, vel carne hœdina, aut vervecina, parari poſſunt juſcula in multos dies ſumenda, bis in anno poſt purgationes univerſales.

Tum poſt ſingulas purgationes nonnulla ex ſequentibus uſurpari poterunt, & ſemel aut bis in hebdomada continuari.

℞. Caudicum & flor. fabarum lib. iii. calcitrap. lib. i. Contundantur, addendo ſacchari canti lib. i. ſucci limonum lib. i. ß. ſucci arantiorum lib. ß. Decocti malvæ & altheæ facta forti expreſſione lib. ii. mellis lib. i. deſtillentur lento igne, & non permittatur comburi, neque liquores ex toto conſumi. Hujus aquæ capiat æger ℥. iv. mane, ut dictum eſt.

℞. Nucleor. meſpil. & pulver. elect. diatrag. frig. an. ℥. i. rad. onondis ſiccæ, liquir. raſ. ſem. melonum, & milii ſolis ana ʒ. ii. ſaxifragæ, geniſtæ, raphani, bruſci, calcitrap. ana ʒ. i. ſem. althææ & aſparagi, ana ℈. i. ſacchari canti ℥. ii. Fiat omnium pulvis, de quo capiat cochlear. i. mane, ter ſingulis menſibus, nempe circa novilunium, plena luna, & media; ſuperbibendo parum vini albi aut decocti cicerum rubrorum, rad. eringii & glycirrhyzæ, fortiter poſtea ſe agitando aut deambulando.

Carolus Piſo eximie laudat pulverem ſequentem, eumque cum pulvere purgante, ſupra ex eo deſcripto, uſurpatum plures pyxides fragmentorum lapidum excuſſiſſe refert, in quodam Præſide Lotharingo.

℞. Sem. althææ & violarum, ana ℈. ß. ſem. milii ſolis, & rad. liquir. ana ℈. i. lapidis Judaici & lapid. ſpongiæ, an. g. vi. pulv. oſſiis dactylorum, meſpilorum, ceraſorum, an. ℈. ii. Sem. melonum ʒ. ii. fiat pulvis, doſis ʒ. i. ſumenda cum pane azymo, vino albo madefacto, tribus diebus interlunii cujuſque, & ſuperbibendo juſculum cicerum rubrorum alteratum rad. altheæ, fœniculi, eringii, ononidis, petroſelini, & granis juniperi contuſi, addendo vinum album, mel, butyrum, & ſuccum limonum.

Electuarium ſequens a Zappata deſcribitur inſignis efficaciæ.

℞. Sem. hyperici probe exſiccati, & in tenuiſſimum pulverem redacti ℥. iii. conſervæ roſarum, aut violar. ℔. i. Miſce, fiat electuarium, de quo capiat æger ℥. ß. mane per biduum, tribus horis ante paſtum, duabus primis ſeptimanis, poſtea ſemel in ſeptimana per 15. dies; ac deinde ſemel in menſe, vel per longiora intervalla, ſecundum affectus urgentiam.

Conſerva roſarum melior, quia corrigit odorem terebinthinæ a ſemine hyperici impreſſum: licet conſerva violarum renibus magis conveniat.

Tabellarum ſequentium uſus poterit eſſe tutiſſimus & efficaciſſimus.

℞. Quatuor ſem. frig. major. mundat. glycyrrhizæ raſæ, an. ℈. i. ſem. pimpinellæ, ocymi, petroſel. macedon. nucis moſchatæ, ana ʒ. ß. pulv. aromat. roſar. ℈. ii. ſacchari in aqua alkekengi diſſoluti ℥. iv. Fiant tabellæ pond. Drach. iii. Capiat unam mane tribus horis ante paſtum, ſuperbibendo aquæ ononidis, aut herniariæ ℥. iv. cum vini albi ℥. ii.

Vinum alkekengi in curatione deſcriptum, ſi per intervalla exhibeatur, omnem materiam calculorum educere aſſerit Villanovanus.

In omnium diureticorum uſu hoc perpetuo obſervandum, ea non eſſe frequenter uſurpanda, quia trahunt ad partem affectam: ideo ſemel aut bis in menſe, vel aliquando per majora intervalla exhibere ſufficiat, corpore tamen prius purgato, ne aliarum partium cacochymia ad renes deducatur.

Attamen terebinthina in uſum frequentiorem venire poterit. Refert enim Amatus Luſitanus *curatione 68. centur.* 2. monachum quendam, cum articuli morbo, ſimul & nephritico corripi ſoleret, & nullo remediorum genere, multis fruſtra tentatis, convaleſceret, tandem terebinthinæ uſu intra ſex menſes liberum a dictis morbis evaſiſſe. Deglutiebat autem ſingulis diebus terebinthinæ particulam nucis magnitudine ſaccharo admixtam. Ratio autem, cur terebinthina frequentius uſurpata non noceat, ſicut alia diuretica, ea eſt, meo judicio, quia urinas movendo ſimul alvum laxat, ita ut craſſiores humores per alvum deturbentur, quia ab aliis diureticis ad renes deducerentur.

Vulgo autem uſurpatur terebinthina per intervalla, quemadmodum alia diuretica, tum ſola, tum aliis medicamentis admixta, in hunc modum.

℞. Terebinthinæ in aqua ſaxifragæ, vel parietariæ decies lotæ ℥. ß. Cum ſaccharo fiat bolus. Vel

℞. Caſſiæ recenter extractæ ʒ. vi. terebinthinæ ℥. ß. pulv. liquir. ʒ. ii. Miſce, fiat bolus. Vel

℞. Terebinthinæ ℥. ß. pulv. lithontriptici ʒ. ii. Miſce, fiat bolus. Vel

℞. Terebinthinæ ℥. ß. rhab. pulv. ʒ. i. Miſce, fiat bolus. Vel

℞. Terebinthinæ ℥. iv. Inuratur in lamina ferrea candente, ut poſſit in pulverem reduci, cujus doſis erit ad ℥. ii. cum liquore idoneo.

Zacutus Luſitanus *obſerv. 58. lib. 2. Prax. admir.* balſami naturalis vires ad calculos expellendos mire prædicat, eoque liberatum eſſe virum ſexagenarium, qui per dies octodecim urinæ ſuppreſſionem a copia calculorum paſſus fuerat. Is primo guttulas aliquot balſami cum oleo amigdalino, hauriens, doſin utriuſque augendo, ſingulis diebus, ita ut tandem ad balſami ℥. ß. & olei amygd. ℥. iii. aſcenderit, intra decem dies calculos ſex excrevit; & ejuſdem auxilii beneficio in poſterum præſervatus eſt, dimidiam ol. amygdalini unciam, ſex balſami guttulis permixtam jejuno ſtomacho abſorbens, cujus præſidii ope, ſabuloſam urinam excernens in multos annos vitam produxit. Si balſamum orientale deſit, Peruvianum erit uſurpandum. Idem Zacutus *in eadem obſervatione*, aquam nicotianæ prædicat his verbis: *Memini me pluries calculos magnos, renum cavo tenaciter impactos, uſu ſtillatitiæ aquæ ex nicotiana viridi extractæ, in potum exhibitæ, per urinam deturbaſſe: Si ea deſit, ejus decocto utere cum utilitate multa.*

Sapientiſſimus Varandæus, præceptor meus, mirum in modum probat ad prophylaxim hujus affectus, uſum aquarum noſtrarum Balerucanarum, cujus etiam nos admirandos ſæpe vidimus effectus. Hujus autem verba, ſummo judicio exarata, & ex diuturna magni illius viri experientia deprompta, hic ſubnectimus. *Nullum eſt*, inquit, *me quidem judice, potentius præſtantiuſve remedium, poſt accuratam corporis purgationem, ad vias iſtas excrementis ſuis liberandas & mundificandas, quam potus aquarum noſtrarum Balerucanarum; ſuo enim calore, ex bituminali vena profecto, fundunt liquantque quoſcumque craſſiores mucos, & ipſos calculos, ſi adhuc ſint teneriores; nitroſa autem ſubſtantia abradunt quaſi & detergunt ſordes iſtarum viarum, & quantitate mirabili quæ aſſumuntur, ſolent impuritates non tantum inteſtinorum, ſed etiam renum & veſicæ quaſi torrente quodam abripere. Unde incredibile eſt dictu, quantam viderimus ex calculoſis iſtis hominibus ſaburram illarum potu, cum urinis deturbatam. In quibus autem timuimus calefactionem viſcerum, præſcripſimus tunc temporis vini abſtinentiam, juſcula quoque pullorum refrigerantibus temperata, julepos temperantes, & ſimilia. Quibus ita conſideratis, non veremur etiam pituitoſos ac pingues homines (dummodo firmiſſimis viribus) in balneum dictarum thermarum præcipitare, ſemel tantum in die circa auroram, munitis prius renibus & hepate, propriis quibuſdam inunctionibus, atque etiam duplici linteolo involutis: ut deinceps ſudoribus concitatis, viiſque iſtis relaxatis, excrementa hujuſmodi copioſe vacuentur. Licebit etiam poſtea, dum erunt domi, ſi ita videatur, emundare quidquid empyreumatis contraxerint, uſu balnei domeſtici ex aqua dulci, & refrigerantibus ac humectantibus parati.*

Conferunt etiam non parum, ad hujus affectus præcautionem, aquæ minerales acidulæ vitriolatæ. Quia non ſolum materiam mucilaginoſam atque tartaream, ex qua coagmentantur calculi, diſſolvunt, & arenulas deturbant, ſed etiam hepatis & renum calidam intemperiem corrigunt; ideoque in calidioribus dictarum partium intemperaturis hujuſmodi aquæ erunt convenientiſſimæ.

Cum autem naturæ calidiores a prædictis remediis diureticis, majori ex parte calidis, aliquantulum lædantur, eorum loco alia magis temperata illis ſubſtitui poterunt, quorum præcipua ſunt.

Aqua foliorum, & ſiliquarum fabarum recentium, vel aqua hærniariæ.

Aqua limonum deſtillata etiam commendatur. Limones integri in taleolas dividuntur, & deſtillantur in B. M. ad magis refrigerandum, cum lacte deſtillantur utiliter.

Conſerva fructus cynorrhodi, quæ diuretica eſt; attamen refrigerat, & a Cratone in hoc caſu laudatur.

Conſerva flor. althææ, vel malvæ, quæ leniendo & humectando vias urinarias, arenularum excluſione adjuvat.

Succus portulacæ inſpiſſatus, & in pilulas redactus ʒ. i. pondere exhibitus, renes potenter detergit.

Flores granatorum exſiccati, & ʒ. i. pondere ſumpti calculoſam materiam expurgant.

Idem præſtat ſpongia benegaris exſiccata, pari ponderes cum liquore idoneo propinata.

Butyrum recens cum ſaccharo canto partibus æqualibus mixtum, quotidie mane ſumptum jejuno ſtomacho, vias urinæ lenit & abſtergit, ac calculi generationem impedit

Idem præſtant amygdalæ amaræ, ſi quotidie x. aut xii. comedantur.

Nec minoris ſunt efficaciæ nuces avellanæ ante paſtum comeſtæ, quæ a Cratone commendantur, dicente ſe compertum habere, non paucos, ſævis cruciatibus calculi diu affectos, uſu avellanarum liberatos. Quod quidem diſerte confirmat Amatus Luſitanus *curat. 78. cent. 7.* ubi ſic loquitur: *Vir, qui nephritim patiebatur, & de renibus non raro lapillos rubentes per virgam mittebat, multum querebatur, lumborum namque & iliorum, immo totius ventris dolores & rugitus ſæpe ſentiebat. Pro quibus abigendis ſymptomatis, multis eſt uſus remediis, fruſtra tamen. At cum præter ſpem, ex cujuſdam commendatione, avellanis in victu uteretur, liber & ſanus a tantis affectionibus evaſit. Conſuluerat autem illi vir quidam ſi morbum profligatum vellet, avellanas cum interni ſuis membranulis comedere initio prandii & cœnæ. Ceterum ille remedium conſiderans familiare, non ſolum initio menſæ eas comedebat, ſed medio & fine. Quarum aſſiduo uſu ita valuit, ut nunquam poſtea morbum perſenſerit.* Addit Amatus Luſitanus in ſcholio. *Non ſolum vir hic, de quo agimus, per avellanarum eſum ſanus ex hac mala affectione fuit, ſed plures alii. Sunt autem avellanæ hæ vulgares ponticæ nuces dictæ, quas Avic. inter eas medicinas, quæ lapidis renum materiam abſumunt, reponit. Sed qua facultate operentur, dubium eſt.*

An for-

An forte ſua ſiccitate, & facultate in membranula interiore comperta; Sed non deſunt alii, qui hoc operari ſua nuclei parte oleoſa contendunt.

Chymici ſpiritum ſalis laudant, illiuſque guttas aliquot mane cum juſculo, aut alio liquore exhibent.

Aqua tepida excocta a Zechio commendatur, ſex, vel ſeptem unciarum pondere, ante omnem cibum bis, aut ſaltem ſemel in die pota. *Nihil enim*, inquit, *adeo renes ab excrementis vacuos temperatos reddit. Igneus enim eorum calor aquæ tepore tandem extinguitur, ita ut in poſterum calculos procreare non poſſint.*

Pro potu utatur æger vino tenui & paucifero, cum decocto radicis eringii. Quod quidem decoctum pro potu ordinario a Cratone commendatur. Et nos egregios illius vidimus effectus. Sed eryngium marinum vulgari multo præſtantius eſt.

Nonnulli a calculo præſervati ſunt uſu ad potum ordinarium vini expreſſi ab uvis acidulis, quæ vulgo apud noſtrates *unies* nominantur, ita ut vineam ex illis uvis ad hunc uſum de induſtria condiderint.

Ad prophylaxin etiam hujus affectus non parum conducit, renum intemperiem calidiorem corrigere, cui rei proderunt remedia calida in hepatis intemperie deſcripta, quæ etiam renum intemperiem emendare valent. Præterquam quod caliditas immodica renibus non raro ab hepate communicatur.

Inter cetera vero ſerum lactis, per menſem integrum, verno tempore uſurpatum, præſtantiſſimum eſt. Tum etiam aquæ minerales, acidulatæ, & vitriolatæ, omnia viſcera interna potenter refrigerant.

Inter externa balneum aquæ dulcis tepidæ frequenter uſurpatum, & natatio in flumine, æſtatis tempore erit convenientiſſima.

Epithema ſequens renibus etiam frequenter admoveri poterit.

℞. Aquarum lactucæ, nymphææ, & roſar. an. ℥. iii. aceti roſacei ℥. ii. Miſce, admoveantur valde tepide, mane & ſero.

Convenit etiam ſequens linimentum, præcipue hyemis tempore.

℞. Ol. roſac. nymph. & violar. in aceto & aqua roſac. lotarum, an. ℥. j. mucilag. althææ extractæ in aqua parietariæ ʒ. vj. ceræ tantillum, fiat linimentum pro unctione renum, mane & veſperi.

Temperatur, & renum caliditas immodica, lamina plumbea perforata, & ſupra regionem renum continuo geſtata.

Ac denique, quia ventriculi cruditates materiam ſuppeditant calculis generandis; illius etiam ratio habenda eſt, & roborandus ventriculus ſumptis & admotis, in illius partis imbecillitate deſcriptis.

CAPUT II.

De calculo veſicæ.

QUamvis ordinis ratio poſtulare videatur, ut omnes renum affectus ſeriatim perſequamur; tamen ordo doctrinæ poſtulat, ut calculo renum, veſicæ calculum ſubnectamus; cum eadem utriuſque ſit natura & conditio, & maxima pars eorum, quæ de calculi renum generatione diximus, etiam calculo veſicæ conveniant.

Cauſſæ igitur materiales & efficientes calculi veſicæ eædem omnino ſunt, quas ad calculi renum productionem concurrere ſupra retulimus. Hæc tantum in eorum generatione differentia annotanda eſt, quod pueri magis calculo veſicæ laborent, ſenes vero calculo renum magis afficiantur. Cujus eventus ratio a Galeno tradita eſt *in 6. epid. ſect. 3.* quia nimirum craſſities urinarum, quæ in pueris frequenter ob ingluviem contingit, a calore illorum blando diſſolvitur, ac ſimul diffunditur, nec in renibus moram trahit, adjuvante facultate expultrice renum, quæ fortior eſt in ea ætate; ſed lapſa in veſicam, ibi reſidet, ac moratur diutius, quia pueri ludicris intenti, & diuturno ſomno indulgentes, longiora faciunt mejendi intervalla. Adde, quod urina minus acri veſicæ expultricem non irritat, donec copia gravans efficiatur: & ſic fœx iſta retinetur, neque poteſt deinde commode expurgari per exiguum adhuc urinæ canaliculum. Præterea veſica ab urinæ copia valde diſtenta, non poteſt tam exacte ſeſe contrahere, ut tantam urinam evacuet, ſed aliqua ejus portio in fundo remaneat, quæ eſt craſſa illa fæx, calculis coagmentandis idonea. Senes contra frequenter emingunt eam materiam, quæ in veſica continetur, ampliorque ductus patet ad ejus expulſionem. In renibus autem craſſamentum illud moratur, quia viſcidius eſt, neque poteſt diſſolvi ab effœto calore, aut tranſcolari ob ſiccitatem, & quaſi ariditatem, in renibus jam contractam; unde Hippocr. *in Coacis*, vult lapidem in veſica non generari a decimo quarto ætatis anno uſque ad ſexageſimum, niſi prius extiterit.

Fernelius novam de calculi veſicæ ortu opinionem propoſuit, dicens: omnem calculum, in veſica contentum, rudimentum e renibus traxiſſe, & in veſica poſtmodum incrementum ſumpſiſſe. Quando nimirum calculus e renibus excidit per dolorem nephriticum, ſi grandiuſculus ſit, in veſica ſubſiſtit, ibique novæ materiæ appoſitione ſenſim accreſcit. Aſſerit etiam, ſe in contritis veſicæ calculis nucleum quemdam in medio reperiſſe, e renibus exturbatum; diverſi a reliquo integumento coloris & ſubſtantiæ. Neque umquam ſe aliquem offendiſſe, calculum in veſica habentem, qui nephriticis doloribus antea divexatus non fuerit.

Verum hæc ſententia a probatis Auctoribus non paucis rejicitur, qui ſua experimenta prædictis contraria afferunt: quamplurimos nimirum calculos, ex puerorum veſicis extractos, ſe vidiſſe aſſerentes, nucleos habentes, a reliquo integumento, nec colore, nec ſubſtantia, ullo modo diſſimiles. Et certe vulgaris experientia nobis aperte demonſtrat, pueros calculo veſicæ laborantes, nunquam doloribus nephriticis affectos fuiſſe, quod ſæpiſſime contingeret, ſi calculorum rudimenta a renibus extruderentur. Verum quidem eſt, in adultioribus non raro calculos e renibus deturbatos, in veſica contineri, & per novæ materiæ additionem paulatim increſcere. Sed illud ſemper ita fieri, negandum eſt, & conſtanter aſſerendum, quamplurimos calculos exordium ſumere in ipſa veſica.

Diagnoſis calculi veſicæ difficillima eſt, præcipue in principio, quando calculus exiguus eſt; gravior enim factus, ſatis evidentes notas præ ſe fert. Nos vero eam, quantum artis beneficio præſtari poteſt, elucidabimus.

Primum ſignum eſt; Dolor in collo veſicæ, qui circa finem mictionis exaſperatur, & ad glandis extremum exporrigitur, omnino ſimilis illi, qui in dyſuria contingit, & ab ea vix diſtinguitur in principio, donec illa ſigna apparere incipiunt.

Secundum ſignum: Pruritus in pudendo, qui ægros cogit illud ſæpe ſcalpere & contractare, ac veluti diſcerpere, moleſtiam illam auferre conantes.

Tertium ſignum: Pondus in peritonæo, & tota penis regione, cum dolore gravante, quod fit a calculo grandiori.

Quartum ſignum: in calculo grandiori ſumma mingendi difficultas, cum ſummo conatu, parturientium more, & urinæ ſtillicidio, guttatim effluentis, cum micturitione frequenti.

Quintum ſignum: Urinæ ſuppreſſio inter mingendum, ut in medio curſu ſubito ſupprimatur, calculo ad veſicæ orificium cum urina delato, illudque obturante.

Sextum ſignum: Facilior exitus urinæ, reſupinato corpore, quia calculus in ea poſitura a canali veſicæ longius recedit. Tum quando urina inter mingendum ſupprimitur ſi corpus reſupinetur & concutiatur, liber fit urinæ exitus calculo ad veſicæ fundum tranſlato.

Septimum ſignum: Frequens virgæ erectio, quæ tum a retentione urinæ procedit, tum a phlogoſi veſicæ quæ calculi attritione inducitur.

Octavum ſignum: Teneſmus ac frequens deſidendi cupiditas, quæ mingendi cupiditatem ſequitur, propter conſenſum ſphincteris ani & veſicæ, Uno enim irritato, alter etiam irritatur, quia ramos recipiunt ab eodem nervo.

Nonum ſignum eſt, quod ægri quieſcere non poſſint, & in uno loco manere; ſed valde inquieti ſint, crebro moveantur, & crura alternatim exagitent: & ſi major ſit calculus, vix recti ſtare poſſint, equitare, vel ambulare per ſalebroſa loca, quia tunc temporis cervix veſicæ a lapide commoto valde contunditur.

Decimum ſignum eſt, quod ægri a nullo remedio leventur, ſed ut plurimum pejus habeant. Quia medicamenta, quæcumque urinæ vias pervadunt, vel novam materiam ad veſicam deducendo, malum augent, vel pituitam abſtergunt, quæ lapidi circumducta, eum mitiorem reddit, & contra is denudatus acrius mordet tunicam veſicæ interiorem.

Undecimum ſignum ex eo depromitur, quod cum æger doloribus nephriticis obnoxius ſit, & in fine paroxyſmorum calculos excernere ſoleat, quos eorum dolorum cauſſas fuiſſe certum eſt, ſi aliquando poſt dolores illos calculum nullum excreverit, ut antea ſolebat; ſignum eſt, eum calculum, qui dolorem efficiebat, in veſicam fuiſſe detruſum, in eaque retentum; ubi ſenſim incrementum ſumit, & prædicta ſymptomata ſenſim inducit. Ideo ſi quis a dolore nephritico liberatus, nullum calculum excreverit, & poſt aliquod tempus urinæ difficultate urgeri incipiat, maxima eſt retenti calculi conjectura.

Duodecimum ſignum deſumitur ex Hippocr. *Aphor. 79. ſect. 4. Quibus in urinis arenoſa ſubſident, is veſica calculo laborat.* Qui Aphoriſmus multorum ingenia torſit. Galenus *in illius commentario* dicit, eum manifeſte mancum eſſe, quod Hippocr. dimidiam illius partem omiſerit: ſive enim in renibus, ſive in veſica calculi generentur, arenoſa cum urinis ſimul egrediuntur. Et ipſe Hippocrates huic contradicit Aphoriſmo *lib. de internis affectionibus*, ubi veteres Medicos reprehendit, putantes arenam eſſe ſignum calculi in veſica. Cardanus *in commentar. ejuſdem Aphoriſmi* teſtatur, ſe ab annis triginta arenulas primo rubras, poſtmodum vero albas, quotidie & copioſe excreviſſe, ſine ulla calculi renum, aut veſicæ ſuſpicione. Aſſerit etiam, vix e decem unum reperiri, qui arenas cum lotio non excernant; raros tamen eſſe, qui renum calculo laborent, ac rariores multo qui veſicæ. Referunt etiam, Hiſpanos magna ex parte arenas cum urinis excernere; qui tamen parum lithiaſi obnoxii ſunt.

Nos ſuperiori capite arenas diſtinximus, quæ calculum ſignificare poſſunt, ab iis, quæ nullo modo indicant. Sed di-

Sed diximus, eſſe ſignum valde æquivocum. Fit enim plerumque, ut robore facultatis expultricis arenulæ illæ penitus excludantur, nec ullo modo retineantur in renibus, & veſica. Et quamvis hujuſmodi arenulæ certius indicarent, nunquam tamen ſoli veſicæ tribui poſſent. Atque adeo Aphoriſmus, ut verba illius ſonant, ſemper falſitatis convincitur.

De hujus Aphoriſmi interpretatione lis maxima orta eſt inter Beverovicium & Salmaſium (viros doctiſſimos & in Auctorum ſententiis obſcurioribus, aut mutilatis reſtituendis peritiſſimos) quæ integra utrinque peperit volumina. Noſtrum non eſt, neque inſtituti noſtri ratio patitur, in iis diutius immorari: hoc unice ſtatuentes, pro omnium criticarum diſſenſionum reſolutione, Auctorum ſententias, quæ prima fronte veritati, & quotidianæ experientiæ contrariæ videntur, ad eum perpetuo ſenſum eſſe retrahendas, qui veritati magis conformis, & conſentaneus eſt, etiamſi termini ſententiarum eum ſenſum pati non poſſint, qui in tali caſu cenſendi ſunt ſuppoſititii, & ab aliis (forte imperitis) adjecti; aut forte illas ſententias integras eſſe ab aliis inſertas, ut ſæpe Galenus dicit de quibuſdam Hippocratis ſententiis, quas ab aliis adjectas pronunciat, utpote Hippocratis majeſtatem præ ſe minime ferentes. At vero Beverovicii interpretatio, circa arenoſam ſubſidentiam, ad mentem Hippocratis non videtur inſtituta, neque magni uſus in actu practico. Primo non videtur menti Hippocratis reſpondere, qui in præcedentibus Aphoriſmis ſigna deſumit ex urinæ contentis: quod ſuum propoſitum ſequens, ſumit etiam ſignum ex arenulis in urina ſubſidentibus, quas dicit calculum veſicæ ſignificare. At Beverovicius, ſenſum illum invertens, dicit Hippocratem eſſe intelligendum de arenulis, quæ per urinas antea excerni ſolebant, ſi ſubſiſtant in veſica, id eſt, retineantur, & non amplius excernantur, ſignum eſt illas arenulas retentas calculum in veſica coagmentare. Hæc interpretatio, ut dictum eſt, menti Hippocratis non reſpondet; deinde nihil confert ad uſum praxeos. Illi enim, qui arenulas cum urinis emingere ſolent, quædam habent intervalla, in quibus tamen non fit calculus in veſica. Neque magnam habet vim, quod Beverovicius notat, in aliis Aphoriſmis Hippoc. ubi ponit ſigna ex urinæ contentis deſumendo, non uti verbo ſubſidentiæ, ſed potius excretionis. V. g. *Qui pus aut ſanguinem mingant, Quibus cum urina craſſa furfuroſa exeunt*, &c. At hic utitur nomine ſubſidentiæ, ut aliud quippiam ſignificare videatur.

Verum nos ad uſum artis omnia revocantes, dicimus Hippocratem in hoc Aphoriſmo non potuiſſe uti nomine quodam, excretionem tantum ſignificante, quia diſtinguere debebat illas arenulas, quæ calculum ſignificant, ab illis, quæ nullo modo eum indicare poſſunt; illæ autem arenulæ (ut cap. ſuperiori diximus) ſubſident in fundo matulæ; aliæ vero minime, ſed tantum matulæ parietibus adhærent; & ideo recte Hippocrates, ut illas arenulas ab his diſtinguat, dicit: Quibus ſabuloſa ſubſident: quia aliæ arenulæ, quæ non ſubſident, non ſunt calculi indicium.

Quandoquidem igitur hic Aphoriſmus ad veritatem, & uſum artis revocandus eſt, quantum fieri poteſt, exiſtimamus interpretationem a Joanne Zechio (in artis operibus exercitatiſſimo) propoſitam reliquis omnibus eſſe anteponendam; cujus beneficio ſignum pathognomonicum ſtabilitur calculi veſicæ, & magnus Aphoriſmi uſus elicitur in Medicina facienda, cum ſecundum omnes alias interpretationes inutilis reddatur. Atque ut debitus honor Zechio reddatur apud eos, qui ejus operibus carent; operæ pretium duximus, ipſa illius verba tranſcribere, quæ habentur in libro conſultationum medicarum, conſultatione 58. *Hippocrates*, inquit, *Aphor. 79. ſect. 4. a nullo, neque ab ipſo Galeno hactenus, ut decet explicatus, hanc protulit ſententiam. Quibus in urina ſabuloſa ſubſident, his veſica calculo laborat. Quam quidem ſententiam, ſi ea ratione admittamus, quam interpres Galenus ſequitur, falſam prorſus eſſe, ex eo facile conſtat, quod infiniti ferme homines urinam ſabuloſam, toto eorum vitæ tempore mingere obſerventur, (& unus ex illis ſum) citra tamen ullam veſicæ lithiaſis ſuſpicionem. Quod fit, ut non poſſim non valde Galenum, tantum virum, & omnes alios poſt ipſum ſcriptores admirari, quippe qui tanti momenti ad Medicinam faciendam Aphoriſmum, vel non intellexerint, quod quidem vix adduci poſſum ut credam, vel ſaltem ob aliquam in eo ambiguitatem diſſimularint. Tota autem propoſitæ difficultatis explicatio ex illius verbis*, ſabuloſa, *proprio ſignificatu palam deſumitur: etenim hac voce*, ſabuloſa, *Grece*, ψαμμώδεα *nihil aliud ſummus Hippocrates intelligere voluit, quam ſabulum craſſum, cui veluti terra pinguis ſit admixta. Hoc eſt, lutuoſum, ſive argilloſum quid, veluti eorum mucus, matulæ fundo tenaciter inhæreſcens. Signum ſane lapidis majoris in veſica concreti pathognomonicum. Sed quoniam in rebus humanis nihil eſt perpetuum, mirari non oportet, ſi interdum conſimili affectu laborantes hoc ſigno deſtituantur, quod lapis in veſica ſit exiguus, ut in Illuſtriſſimo, ac Reverendiſſimo Cardinali Paleoto obſervavimus. Cauſſam autem hujus cœnoſi excrementi alias fuſiori ſermone explicavimus*. Hactenus Zechius. Ubi autem cœnoſi illius excrementi cauſſam reddiderit, compertum nobis non eſt. Nos vero eam dilucide expoſuimus capite ſuperiori, ubi oſtendimus, mucoſam illam materiam, eſſe veſicæ male affectæ proprium excrementum, quando nimiam ſanguinis copiam & ſuperfluos humores ad ſe tranſmiſſos concoquere, & aſſimilare non poteſt, eoſque in mucilaginoſam iſtam materiam convertit; & illam parvam veſicæ diatheſim a calculo, ut plurimum excitari. Relegantur illa hoc loco, quia ad eorum, quæ ſupra dicta ſunt, intelligentiam plurimum faciunt.

Sed una adhuc remanet difficultas, quod nonnulli aliquando materiam pituitoſam, & mucilaginoſam quotidie cum urina excernant, quamvis a calculo veſicæ immunes ſint. Et refert Cardanus *loc. ſupra cit.* Leonem quemdam, monachum Divi Auguſtini, tantum pituitæ lentæ in matula concreta ſæpe illi oſtendiſſe, ut ovum anſeris magnitudine ſuperaret; & tamen lapidem nunquam habuiſſe.

Cui dubio reſpondemus, materiam mucilaginoſam, e veſica procedentem, in eo diſtingui ab illa, quæ ex aliis partibus procedit, quod quæ a veſica, magis tenax & glutinoſa ſit, ita ut fundo matulæ, aut vitri uroſcopi tenaciter adhæreat, nec poſt urinæ effuſionem vehementi concuſſione excuti valeat. Quæ vero eſt ab aliis partibus, fundo matulæ non adhæreat: ſed ea inverſa ſtatim cum urina effluat. Hoc uſus nos docuit, quod e nullo Auctore hactenus eſt animadverſum. Illa autem glutinoſitas major in excrementis veſicæ, a propria illius natura dependet, quæ membranea eſt, & glutini hinc producendo idonea, quemadmodum videmus, ex pellibus membraneis aliorum animalium, gluten ſeu collam confici firmiſſimam, ad varios uſus mechanicos idoneam.

Hanc autem materiam glutinoſam ſeu argilloſam, ut vocat Zechius, a parva veſicæ diſpoſitione ex calculo contracta provenire, nos inde probare poſſumus, præter ea, quæ ſuperiore capite dicta ſunt, quod alias obſervavimus, puerum duodecim annorum calculo veſicæ laborantem, qui quotidie cum urina mingebat materiam glutinoſam, fundo vitri adhærentem. Poſtquam vero calculus ſectione ademptus eſſet, puer ille per menſem integrum eamdem materiam poſt ſectionem cum urina excrevit, poſtmodum vero nihil tale emiſit. Quod aperte demonſtrat, illam materiam ex veſicæ mala diſpoſitione prodiiſſe, quæ cum non illico poſt exſectionem curari potuerit, ſed per aliquod tempus perſeveraverit, illa etiam continuaverit materiæ glutinoſæ excretio, ſed vitio veſicæ curato, nunquam amplius apparuit talis materia, quod oſtendit eam non aliunde, quam e veſica proveniſſe.

Sciendum etiam pro coronide, hanc quidem materiam mucilaginoſam, prædictis conditionibus ſtipatam, quoties apparet, calculi veſicæ præſentiam indicare; non tamen contra, quando non apparet, ejuſdem abſentiam ſignificare: quia ſæpe contingit, ut calculus levis & politus, & nulla aſperitate donatus, aut quantitate minor, veſicam tantopere non offendat, ut inde prava illa diatheſis oriatur, & tunc urinæ claræ perpetuo redduntur. Igitur ſignum iſtud pathognomonicum dici poteſt, quatenus præſens calculi veſicæ præſentiam indicat; quamvis abſens ejuſdem abſentiam non ſignificet.

Neque præterea digna eſſet viro cordato hæc objectio, vel potius cavillatio, quod ex noſtra obſervatione ſupra propoſita, talis materia cum urinis excreta ſit, quamvis calculus non eſſet in veſica, qui antea per exciſionem ademptus fuerat. Sufficit enim, calculum antea & nuperrime adfuiſſe, qui hujus affectus cauſſa fuerit. Atque adeo talis materia ſignificat calculum, qui vel jam adeſt, vel nuperrime adfuit.

Ultimum difficillimæ iſtius diagnoſis ſignum petitur ab exploratione, quæ fit per catheterem, & digiti in anum immiſſionem; ad quam tandem confugiendum eſt, ut illa omnino indubia reddatur. Quod etiam intelligendum eſt de iis, quæ ut plurimum contingunt; non de iis quæ ſemper. Aliquando enim calculus ſubſtantia mucoſa, vel etiam cyſtide obvolutus eſt, ut certa illius exploratio fieri non valeat, & lithotomos aliquando in eo decipi videamus. Quod tamen de cathetere præcipue audiendum eſt: nam exploratio, quæ fit per immiſſionem digiti in anum, longe certior eſt, & non ſolum calculum adeſſe oſtendit, ſed etiam illius differentias quoad magnitudinem, figuram, & numerum patefacit.

Prognoſis hujus affectus, nonniſi laborioſa & pericoloſa inſtitui poteſt. Laborioſa quidem ex eo, quod minimi tantum calculi per anguſtum veſicæ meatum excludi poſſint; grandiores vero, ſi duriores ac veluti ſilicei, conteri ac diſſolvi nequeant; ſi vero molliores, gypſei aut tophacei, aut alio quovis modo friabiles; diſſolvi quidem poſſunt longo efficacium remediorum uſu, quem ut plurimum ægrotantes ferre nequeunt, & ideo talis curatio rariſſime ſuccedit, ita ut ſæpiſſime ad ſectionem veniendum ſit, quæ quam plena ſit terroris, quotidianus eventus docet, cum plurimi ex illa operatione moriantur. Unde Hippocrat. in juramento diſcipulos ſuos monet, ne hanc ſectionem aggrediantur, ſed etiam lithotomis perficiendam relinquant. In mulieribus tamen facilior eſt operatio, & periculi expers, quod latiorem habeant meatum urinarum, & nulla ſectione, ſed ſimplici dilatatione perficiatur.

Curatio calculi, in veſica concreti, eaſdem habet intentiones, quæ ſupra in renum calculi curatione propoſitæ ſunt, ut nempe materia illius antecedens evacuetur, revellatur, ejuſdemque generatio prohibeatur; materia vero conjuncta, ſeu calculus ipſe imminuatur, atteratur, & diſſolvatur. Quibus intentionibus proſunt remedia, etiam ibidem propoſita.

Ex qui-

Ex quibus maxime eſt efficaciæ aqua ex cœpis deſtillata, cujus uſu per 40. dies continuato, nos calculum fabæ magnitudinem ſuperantem e veſica excretum vidimus.

Attamen & graviſſimorum Auctorum ſententia, & quotidiana experientia docet, medicamentis ore aſſumptis vix ac ne vix quidem calculum veſicæ diſſolvi poſſe. Unde fit, ut ad lithotomiam ſeu calculi chirurgicam extractionem ut plurimum confugiendum ſit. Quia tamen nonnullæ inveniuntur hiſtoriæ, calculo laborantium per medicamenta curatorum, nos præcipua hic annotabimus; ut cuique liberum ſit, efficaciora experiri remedia, priuſquam periculoſiſſimæ & terroris plenæ Chirurgiæ ſeſe committat. Adde, quod reperiantur aliquando calculi tam molles, & arenoſi, aut recenter concreti, ut eos diſſolvere non ſit impoſſibile. Nam durorum & ſiliceorum diſſolutio minime ſperabilis eſt.

Horatius Augenius *Tom. 2. epiſt. medicinalium, lib. 6. epiſt. 8. Ego*, inquit, *bis in hunc diem calculum veſicæ fractum vidi, primo caſu, mox deliberatione atque matura conſultatione addita. Caſus fuit; Filium Janeti, Pontificii Typographi, Romæ expurgandum ſuſceperamus, ut poſtea tutior ad ipſam ſectionem accederet. Tentaverat enim ante omnia remediorum genera, tum a Medicis Venetis, tum Florentinis præſcripta. Cum vero nullam utilitatem ſubſequi deprehenderet, ſecari cupidus, Sacerdotem juſſit accedere, ut ſi ex ſectione moreretur, animæ fuiſſet conſultum. Requiſitus fuit ex Societate Jeſu, qui audita confeſſione ab ægroto, & cognito morbi genere, proponit illi pharmacum, ut dicebat, magni uſus, de quo & in ſeipſo, & in aliis periculum feciſſet. Experiri placuit, neque facti pœnituit. Nam qui proxime incidi debebat, liber ab omni calculo nono die fuit. Pharmacum autem a Jeſuita ei datum, hoc erat,*

♃. Pulv. millepedum Drach. i. ad ſummum ℈. iv. aquæ vitæ Unc. ſem. juris cicerum rubrorum unc. ix. vel x. capiat horis ante prandium quinque.

Ego vero juvenem annorum 18. calidi & ſicci temperamenti totius corporis curaturus, duxi imminuendam quantitatem aquæ vitæ, & ubi ſingulis diebus datum alteri fuit antidotum, huic alternis dari juſſi; & pro refrigeratione totius corporis, aquæ fabarum & fragorum, ana ℥. v. propinari intermedio die, cum gutt. vi. olei de calcantho, & Unc. i. julepi violati. Hoc autem modo pharmacum præbebam.

♃. Pulv. aſellor. præpar. ℈. i. aquæ vitæ ℈. ii. decoct. cicer. rubr. unc. viii. Miſce, capiat horis ſex ante cibum. Hæc Augenius.

Sennertus *cap. de calculo veſicæ*, memorabilem hiſtoriam refert Wilhelmi Laurembergii, Profeſſoris Roſtochienſis, ab eodem acceptam, qui provecta jam ætate calculo veſicæ affectus, ac ſectionis auxilio periculoſiſſimo ſeſe committere nolens de aliis remediis cogitare cœpit. Primo ergo liquorem illum nephriticum celeberrimum, magnoque apud Principes in pretio & uſu habitum, expertus eſt, qui ita paratur.

♃. Salis tartari albi unc. i. Affunde aquæ petroſel. lib. i. Miſce, & per chartam bibulam cola, & liquori color croceus corticibus arantiorum concilietur. Uſurpavit etiam gemmam illam indicam, *Igiada* Hiſpanis dictam, ad calculum frangendum celeberrimam. Sed utriuſque remedii nullam vim deprehendit. Ergo inter reliqua, quæ ad calculum comminuendum commendantur, pharmacum ex aſellis experiri voluit, quo duos adoleſcentes veſicæ calculo laborantes feliciter ſanatos eſſe Horatius Augenius profitetur.

Ad cujus imitationem, præmiſſis univerſalibus, & exquiſita victus ratione inſtituta, accepit aſellor. præparat. ℈. i. ſpiritus juniperini ℈. iii. juris cicer. rub. unc. x. quo mane aſſumpto, prima & ſecunda vice a ſumpto medicamento, tribus, aut quatuor horis, quamdam pectoris compreſſionem percepit, & quaſi imminens animi deliquium, ut neceſſe haberet theriacæ drac. i. potioni admiſcere. Atque ita remedio hoc totos 15. dies uſus eſt. Sed toto hoc ſpatio ne nimium ſabuli expurgari reperit. Itaque alia addenda ratus, ſequenti medicamento uſus eſt.

♃. Aſellor. præp. unc. ii. leporis præpar. ſang. hirci præpar. ſpongiæ roſar. ſylveſtrium, ſemin. viol. purpur. ana unc. i. ſpecierum lithontrip. ʒ. ii. Miſce, fiat antidotum. Cujus accepit ℈. ii. decocti diuretici ℥. x. ſpiritus juniperi ℈. ii. Quod medicamentum, ubi mane hora quinta hauſiſſet, ſecunda vice, poſt horas plus minus quatuor, ſub pubis oſſe, ad regionem oſtii veſicæ, magnos ſentire cœpit dolores. Paulo poſt parum urinæ profluebat, & cum ea lamellæ exiguæ, inſtar ſquamæ picis ſubrubeæ, quæ licet aliquam viſciditatem habere viderentur, ad tactum tamen in ſabulum reſolvebantur, ita ut manifeſte appareret, tunicam vel cruſtam eſſe a majore calculo ſolutam. Cujus medicamenti uſum cum continuaret, interdum quarto, nonnunquam quinto die, hujuſmodi lamellæ craſſiores, & fragmenta ſæpe grandiuſcula profluxerunt, præſertim ubi lavacro aquæ dulcis uteretur. Cum vero & a calculo & ab ejus fragmentis orificium veſicæ eſſet ſauciatum, ad leniendum dolorem medicamentis uſus eſt. Atque horum medicamentorum uſu 17. ſeptimanarum ſpatio a calculo liberatus eſt. Decoctum hoc fuit.

♃. Rad. glycirrhizæ, ℈. iv. althææ, gram. ononidis, ana ℥. ß. baccar. halicacabi, num. xx. cicer. rub. ℥. iv. uvar. paſſar. ℥. i. ſem. quatuor frigid. major. ana ℈. i. hordei M. ii. Coque in aquæ alkekengi, ononidis, fragorum, flor. fabarum, ana lib. i. ſem. Colaturæ adde ſyrupi de althæa ℥. iv.

Millepedes ita præparantur.

♃. Aſellor. vivorum ℔. ii. Abluantur aqua ononidis, & ſordibus purgentur, deinde vino Hiſpanico Petroſimeno dicto, inebrientur, eoque ſenſim effuſo, conjiciantur in ollas vitreatas, quanto plures, tanto melius, cum in unam ollam conjecti, citra combuſtionem vel putrefactionem difficulter exſiccari poſſint. Hæ ollæ, luto diligenter occluſæ, in furnum, a panis coctione calentem, collocentur, ut moderato calore exſiccentur, & in pulverem redigi poſſint. Hinc pulveri rurſum affundatur ſenſim vinum Hiſpanicum, quantum imbibere poterit, & rurſum exſiccetur. Iſtaque imbibitio, & exſiccatio tertio repetatur. Quarta vice hoc liquore irroretur.

♃. Aquæ fragor. ℥. iii. ſpiritus vitrioli ʒ. ß. Miſce.

Iterum pulvis exſiccetur, & tenuiſſime contritus in vitro uſui ſervetur.

Præter dicta remedia, uſus aquæ ſanguinis hirci deſtillatæ, vel urinæ hirci recenter mactati, tentari poteſt, modo in calculo renum propoſito.

Si medicamentis calculus frangi nequeat, ad operationem devenire, quantumvis periculoſiſſimam, neceſſitas exigit, ne æger graviſſimis & diuturnis doloribus tandem conficiatur. Ea autem peritum artificem & valde exercitatum deſiderat, ut debite adminiſtretur: ſic enim ut plurimum ſolet ſuccedere, noſque quamplurimos hoc modo ſanatos vidimus.

Medici autem hac in parte eſt, ante operationem corpus præparare per venæ ſectionem, purgationem, vitamque idoneam, prout rei ſtatus indicabit. Notandum autem, minime periculoſam eſſe in mulieribus calculi extractionem, quippe quæ ſola meatus urinarii, qui breviſſimus eſt, dilatatione perficitur.

Si æger curationem per ſectionem reformidet; aut deſit peritus Chirurgus, interim, ne lapis veſicæ cervicem, in quam ſæpe incumbit, aſperitate ſua exulceret, lenientia remedia uſurpanda ſunt, qualia pro ardore urinæ infra deſcribentur.

Quod ſi forte lapis, in cervicem veſicæ impactus, urinam ſupprimit, ſupino decubitu, cruribus elevatis, & corpore agitato decutiendus eſt, dein fotu aut inceſſu emolliente, tum cathetere intromiſſo, qui lapidem in capacitatem veſicæ impellat.

CAPUT III.

De Inflammatione renum & veſicæ.

QUia inflammatio renum & veſicæ iiſdem curatur remediis, ideo utramque in eodem capite includimus, quamvis in diagnoſi quamdam habeant differentiam, quæ in ſequentibus explicabitur.

Eſt autem inflammatio renum & veſicæ, tumor illarum partium; ex effluxu humoris ſanguinei vel bilioſi, in propriam illarum ſubſtantiam effuſi.

Non admodum frequens eſt partium illarum inflammatio, ob ſubſtantiam earum ſolidam ac denſam, interdum tamen fieri ſolet, quia renes carnoſo præditi ſunt parenchymate, ſanguini recipiendo idoneo. Veſica vero, licet exanguis & membranoſa ſit, cum tamen ſanguinem ad ſui nutritionem, per venarum propagines recipiat, non eſt dubium, quin illo nimia copia influente, & extravaſato, inflammatio fieri poſſit; quemadmodum in aliis corporis membranis, ut menyngibus cerebri, pleura, mediaſtino, aliiſque contingit.

Dicimus iſtas inflammationes ex affluxu humoris ſanguinei, vel bilioſi produci; quandoquidem pituita & melancholia in ſanguine redundantes, illum craſſiorem reddunt, quominus denſam earum partium ſubſtantiam ſubire poſſint: aut ſaltem exigua debet eſſe craſſorum iſtorum humorum portio, ſanguini permixta, ut hunc affectum producat, quod etiam rarius contingit.

Cauſſæ hunc affectum producentes, ex rebus naturalibus, non naturalibus, ac præternaturalibus deſumuntur.

Ex parte rerum naturalium, infirmitas illarum partium congenita; & a parentibus contracta, vel magna ſubſtantiæ laxitas, fervor, & caliditas excedens illis ab ortu impreſſa, cujus ope humores copioſos attrahunt: ætas juvenilis & fervida, ad inflammationem inducendam plurimum conferunt.

Ex parte vero rerum non naturalium, ad hujus effectus productionem plurimum poſſunt: Venus immodica, partes iſtas maxime debilitans, & plurimum ſanguinem, alioſque humores ad eas alliciens, crapula, & uſus vini generoſioris ac meracioris: tum ciborum ſalſorum & piperatorum, animi pathemata graviora, ſupinus decubitus in culcitra molliori; exercitationes vehementiores, aut labores inſueti, inſignium evacuationum ſuppreſſiones, ut menſium, hæmorrhoidum, aut hæmorrhagiæ e naribus, quæ cauſſas internas, plethoram ſcilicet & cacochymiam multiplicant, & humores ad interiora viſcera quaſi refluxu quodam propellunt.

Res denique præternaturales, ad hujus affectus productionem concurrentes ſunt, ictus, aut vulnera renum, aut veſicæ regioni inflicta, compreſſio nimia, aut contuſio illarum partium, febres continuæ, impuritates omnium

vaſorum, vel aliquarum partium, ſuam illuviem expurgantium per urinæ vias, ut pleuritide, empyemate, lienis obſtructione, meſenterii infarctu, & ſimilibus contingit: ac denique ipſarum partium affectus peculiares, ad inflammationem in iis accerſendam, plurimum conferunt, ut calculus, dolor vehemens a quacumque cauſſa excitatus, exulceratio, urinæ ardor, vel ſuppreſſio, & ſimilia.

Signa inflammationis renum diagnoſtica ſunt: Dolor in renum regione gravis, & aliquando pulſans, ſi locus, in quo ſunt arteriæ, efficiatur: & ille dolor ad partes vicinas extenditur, ut ægri neque ſeſe erigere, neque pedibus inniti valeant; tum etiam difficile in latus oppoſitum ſeſe convertere, neque in illud, neque in ventrem decumbere poſſint, quia ſuſpenditur pars inflammata, ideo perpetuo in dorſum reſidere coguntur, & ſi ſternutatio, vel alia corporis commotio accidat, dolor valde exaſperatur. Stupor, aut etiam dolor in crure ejuſdem lateris percipitur, ob nervi, qui inde ad crus tendit, condolentiam. Dyſuria etiam laborant ægrotantes, ob ardorem urinæ communicatum, & ichores ei permixtos, a parte inflammata exundantes. Urina in principio tenuis eſt & flava, in progreſſu vero rubicunda & craſſior evadit, febris aſſidua & acuta ægrotantem affligit, quam ſæpe ſequuntur vigiliæ, deliria, aliaque gravia ſymptomata, nauſea & vomitus ſæpe affligit, quo bilioſa, pituitoſa, ac varia rejiciuntur.

Colon inteſtinum aliquando inflammatione afficitur, quæ ſi eam partem occupet, quæ renibus vicina eſt, ſimilia parit ſymptomata; in eo tamen diſtinguitur, quod in renum inflammatione dolor ad coſtas nothas, dorſum, & veſicam ſe extendat; coli vero inflammatio magis verſus ventrem, & major apparet mutatio in alvi dejectionibus, quam in renum inflammatione.

In veſicæ vero inflammatione dolor pubis regionem occupat & perinæum, in quibus etiam partibus calor, & interdum rubor apparet. Ardor urinæ perpetuus eſt, ſed illa etiam ſupprimitur adſtrictio veſicæ ductu a tumore partis. Rectum inteſtinum affligitur propter viciniam, unde crebra deſidendi cupiditas cum ardore procedit, aliquando etiam alvi ſuppreſſio, inteſtino a veſica inflammata compreſſo. Adſunt etiam alia ſymptomata communia, quæ in renum inflammatione enumerata ſunt, ut febris, vigiliæ, delirium, ſitis, & alia hujuſmodi.

Prognoſis horum affectuum nonniſi mala, & valde anceps proponi poteſt. Internæ enim inflammationes, præcipue in partibus ad vitam neceſſariis, perpetuo mortis periculum minantur. Magis autem lethales ſunt, ſi iis delirium, aut convulſio, aut gravia alia ſymptomata ſuccedant. Ac ſi ſudores frigidi ac perfrigerationes extremorum appareant, mors in propinquo eſt.

In renum inflammatione, ſi hæmorrhoides ſuperveniant, bonum.

Si renum inflammatio ſuppuretur, rupto abſceſſu per urinæ vias pus evacuetur, ſalutis ſpem præbet. Si vero per emulgentes ad hepar & inteſtina viam moliatur, periculoſa eſt.

Levis veſicæ inflammatio, cum hypoſtaſi in urina alba & æquali, ſpem ſalutis pollicetur.

Veſicæ inflammatio ſolvitur aliquando eryſipelate in cute repente oborto, & urina copioſe emiſſa.

Curatio inflammationis in renibus & veſica perficitur remediis revellentibus, derivantibus, refrigerantibus, ac modice repellentibus, anodynis, reſolventibus, vel ſuppurantibus, ſi opus fuerit, aliiſque, quorum materia, & utendi modus ſequentibus exponetur.

Ac primum phlebotomia maxime neceſſaria eſt, aperiendaque baſilica, reſpondens affecto reni, ter, quater, & pluries, modo vires conſtent, idque donec fluxio ſubſiſtat, quod ex doloris remiſſione cognoſcitur. In veſicæ vero inflammatione eligenda eſt pars dextera, propter hepar, ex quo velut ſanguinis fonte, præſumitur ejuſmodi materia profluere.

Dempta ſanguinis multitudine, & facta revulſione ſufficienti per venas ſuperiores, inferiores etiam aperiendæ ſunt, derivationis gratia, in poplite vel malleolo, tum etiam hæmorrhoides aperiendæ, potiſſimum ſi tumefactæ, aut prominentes appareant.

Ad revulſionem etiam non parum conferre poterunt cucurbitulæ, ſuperioribus & inferioribus partibus admotæ, cum ſcarificatione; frictiones, & ligaturæ dolorificæ extremarum partium, ad revocandos verſus exteriora humores.

Ante & poſt venæ ſectionem, clyſter emolliens & refrigerans injiciatur, ac moderate laxans, ejuſque parva ſit quantitas, ne tumorem comprimat hac forma.

℞. Rad. althææ ℥. i. fol. malvæ, violar. lactucæ, an. M. i. prun. dulc. paria iv. hord. mundat. & flor. violar, ana P. i. Fiat decoctio ad ʒ. viii. vel x. In colat. diſſolve caſſiæ, vel diaprun. ſimplicis ℥. i. ol. violac. ℥. iv. vitellos ovorum num. ii, Fiat clyſter.

Sanguinis fervor inhibeatur julepis & emulſionibus, in hunc modum compoſitis.

℞. Aquar. endiviæ, lactucæ, & portulacæ, ana ℥. iv. ſyrupi ranar. ℥. ii. ſyrupi nymphææ ℥. i. Miſce, fiat julep, pro iii. doſibus, mane & ſero ſumendis, Vel

℞. Rad. acetoſæ ℥. ii. fol. malvæ; plantag. portulacæ, & endiviæ, ana M. i. ſummitat. papav. alb. M. ß. Sem. aniſi & lactucæ, ana ʒ. i. flor. borrag. violar. & nymphææ, ana P. i. coquantur ad lib. i. ß. deinde adde ſucci granat. ℥. iv. Vel

℞. Amigdal. dulc. excorticat. ℥. i. pineorum recentium ʒ. ß. Sem. lactucæ, acetoſæ, portulacæ, & papaveris albi ana ʒ. iii. Contundantur, ut artis eſt, ſenſim affundendo aquæ hordei, vel lactucæ, aut portulacæ lib. i. ß. In colat. diſſolve ſacchari roſacei ℥. i. Fiat emulſio pro iii. doſibus, in qua omiſſa fuerunt ſemina frigida majora, quia diuretica cum ſint, aliquid verſus iſtas partes deducere poſſent, præcipue dum fluxio adhuc eſt in motu: nam in declinatione ex uſu eſſe poterunt. Utiliter etiam addetur emulſioni ſyrupus de papav. alb. ad fluxionem potentius cohibendam.

Per clyſteres etiam partes inflammatæ refrigerari poterunt, paratos ex decocto julepi prædicti, cum olei roſat. aut violat. ℥. ii.

In principio harum inflammationum purgatio non convenit, quia melius eſt, ne exagitati humores magis præcipitentur ad partes affectas; ita ut etiam alvi fluxus ingens, eo tempore ſuperveniens, cohibendus ſit propter eamdem cauſſam. At ſedata aliquantulum inflammatione, & inclinante morbo, purgatio convenire poterit, ex benignioribus compoſita, ut manna, caſſia, rhab. tamarindis, diaprun. ſimpl. catholicone & ſyrupo roſaceo, cum decocto lactucæ, portulacæ, aliorumque refrigerantium, in julepis deſcriptorum. Vel ex prædictorum nonnullis bolus componi poterit.

Exterius vero, ab ipſo morbi initio, adhibenda erunt medicamenta refrigerantia, & modice repellentia, ut epithemata liquida ex aquis vel ſuccis plantaginis, acetoſæ, endiviæ, ſolani, roſarum, cum pauco aceto, ſantalo rubro, & camphora. Linimenta ex oleo roſaceo, omphacino, violac. cerato ſantal. unguento albo refrigerante, vel populeone, ſolis aut mixtis, addito pauco aceto; quæ applicari debent partibus prædictis ſingulis horis ſubfrigide.

Vel poterit fieri linimentum ex ovo integro fortiter agitato, affundendo parum olei, & aceti roſacei.

Vel poterit parari optimum ex oleo roſaceo omphacino, cum aceto & ſucco polygoni, aut portulacæ, cui etiam adde, ſi lubet, recentem ovi vitellum. His imbuti panni admoveantur ſubfrigide.

Si dolor acerbiſſimus urgeat, non erit alienum in hujuſmodi epithematis & linimentis parum opii & croci diſſolvere.

Poterit etiam fieri cataplaſma ex farina hordei, cum ſucco intybi, portulacæ, & ſolani, adjecto oleo roſaceo, unguento populeone. Sed illud frequenter immutandum eſt priuſquam incaleſcat.

Hic autem tria diligenter obſervanda. Primo, non eſſe diu immorandum in iſtis refrigerantibus, ne impediatur materiæ conjunctæ diaphoreſis, vel ne tumores iſti ſcirreſcant. Secundo, in veſicæ inflammatione minus adſtringentia & refrigerantia eſſe admovenda, ne accidat iſchuria, quod ſymptoma per ſe eſt valde frequens in hoc malo, ac valde periculoſum. Tertio, cataplaſmata in veſicæ inflammatione minus convenire, quam unguenta & linimenta, quia partem pondere ſuo gravant, ita ut difficilius multo dilatari valeat.

Poſtquam igitur per breviſſimum ſpatium refrigerantibus hiſce remediis uſus fueris, iis dimiſſis, poſt iteratam ſcilicet phlebotomiam, & fluxione magna ex parte cohibita, ad emollientia, leniter reſolventia, & chalaſtica dicta veniendum. Talia erunt fomenta ex decocto rad. altheæ, fol. malvæ, violar. parietar. ſem. lini, fœnugr. malvæ, bombacis, cum flor. chamæm. meliloti, anthos & roſar. ad robur partis ſervandum.

Deinde admovenda erunt linimenta ex oleo lilior. & roſar. cum pauco chamæmelino.

Inter chalaſtica autem, & anodyna ſimul, non eſt præſtantius ullum cataplaſmate de mica panis, quod in hunc modum componitur.

℞. Medullæ panis albiſſ. ℔. i. Coquantur in lacte caprillo ad pultis conſiſtentiam. Deinde adde vitellos ovorum n. iii. olei roſac. Unc. iv. croci ℈. ſem. Fiat cataplaſma, ſæpe immutandum. Poterit addi tantillum opii, & camphoræ, ſi dolor fuerit acerbior.

In veſicæ inflammatione, ſi metus ſit gangrenæ, conveniet cataplaſma corroborans ex farinis fabarum, orobi, lupinorum, in vino decoctis.

Ubi jam maxima pars inflammationis ſedata videbitur; tum pure reſolventibus decoctis & linimentis utendum, ut reliquiæ abſumantur, quod eſt maxime optandum.

In toto morbi decurſu, ſymptomatibus gravioribus, ut febri, dolori, vigiliis, ſuppreſſæ urinæ, & alvo ventriculo, aliiſque partibus compatientibus, erit accurate proſpiciendum.

Et quidem quod ad febrem, dolorem, & vigilias attinet; certum eſt, vacuantia & alterantia propoſita plurimum facere, ad illorum mitigationem. Illis tamen addi poſſunt epithemata, linimenta, & oxyrrhodina, quæ hepatis, cordis, & cerebri regioni admoveri ſolent; necnon ſumma urgente neceſſitate, narcotica, tum aſſumpta, tum per clyſterem injecta.

Peculiariter vero ad veſicæ dolores leniendos parari poſſunt glandes anodynæ, vel noduli, ex vitellis ovorum cum pauco opio, & ſucco hyoſcyami, vel ſimilibus confecti, in anum immittendi.

Iſchu-

Iſchuriæ vero aut dyſuriæ, veſicæ inflammationi frequenter accidere ſolitæ, remedia ex propriis capitibus erunt deſumenda.

Si renum inflammatio propoſitis remediis diſcuti non potuerit, ſed ad ſuppurationem tendat, quod dignoſcetur ex febris, dolorum aliorumque ſymptomatum augmento, tum etiam horrore & vomitu, pondere circa partem majore, tum præcipue apparente, cum æger in partem ſanam inclinat, motus naturæ adjuvandus eſt admotis cataplaſmatis ex radicibus & herbis emollientibus, ſem. lini, flor. chamæm. Quibus coctis, tuſis, & cribratis, adduntur farinæ, butyrum, axungiæ, & olea, iiſdem viribus prædita. Quibus niſi abſceſſus ruptus cum urinis ſeſe expurget, pus in abdominis capacitatem irrumpit, unde mors repentina, vel febris hectica ſuccedit. Aliquando tumor foras prodit, tumque vel cauterio potentiali, vel ſcalpello aperiendus eſt.

Contingit etiam aliquando, tumores iſtos indurari, & ſcirrhoſam naturam adipiſci, ceſſante febre, dolore tamen perſeverante, cum ponderis ſenſu majore & circumjectarum partium quodam ſtupore. Quod malum plerumque inſanabile eſt, in cachexiam & hydropem hominem conjiciens. Tentanda tamen illius curatio eſt mollientibus incidentibus & digerentibus remediis, qualia in ſcirrhi hepatis curatione fuerunt propoſita.

CAPUT IV.

De Mictu Sanguineo.

Sanguis a multis partibus ad urinæ vias transferri poteſt, & urinæ permiſceri, eamque ſanguinolentam reddere; ſed cum id raro contingat, & nos hic tantum renum & veſicæ affectus elucubremus, de illa tantum urina cruenta agere inſtituimus, quæ e renum, aut veſicæ vitio contingit. Effluit autem ſanguis ab illis partibus, quemadmodum ab omnibus aliis (ut in hæmorrhagia narium, hæmoptyſi, vomitu ſanguinis, & fluxu hæmorrhoidali diximus) per anaſtomoſin, rixin, aut diabroſin, rariſſime vero per diapedeſin venarum, quæ ad illas partes deferuntur.

Cauſſæ frequentiores ſunt, ſanguinis copia vel acrimonia, vel calculus renibus impactus: a copia ſanguinis præſertim ruptio venarum poteſt contingere; ab acrimonia, eroſio, vel apertio, ſeu anaſtomoſis; & calculo, etiam eroſio, ſeu attritio venularum, & ipſius renum parenchymatis, quando calculus impactus per equitationem, ambulationem celerem, aut alium quempiam motum celerem commovetur, & in eo motu partes illas aſperitate ſua dilacerat.

Aliæ autem cauſſæ præter repletionem, aut ſanguinis copiam, ruptionem vaſorum efficere poſſunt, ut caſus, ictus, ponderis gravioris elevatio, vel geſtatio, motus corporis vehemens, & ſimilia.

Qui a plethora inducitur fluxus ſanguinis per urinas, non ſemper morboſus eſt, aut ſymptomaticus: ſed interdum contingit bonis ægri rebus, natura onus ſuperfluum per illas vias deponente, ſicut refert Aretæus, nonnullos per quoſdam circuitus ſanguinem mingere, eoque circuitu ceſſante, capitis dolores, oculorum caligines, & vertigines excitari.

Veſica etiam ſanguinem effundere poteſt, ſi a calculo aſperiori vulneretur, aut humore acri erodatur; ſed pauca eſt illius quantitas, quia veſica membranoſa eſt & exſanguis. Si autem ſphincter muſculus afficiatur, aut virgæ canaliculus; unde copioſior ſanguis emanare poteſt, ut in effrænata venere interdum contingit, in primis ſi inflammatio ex gonorrhœa adfuerit.

Diagnoſis hujus affectus reſpicit illius ſpeciem, partem affectam, & cauſſam illam committentem. Affectus ſpecies ſenſibus obvia eſt. Facile enim eſt ſanguinem urinæ permixtum agnoſcere; eſt enim loturæ carnium ſimilis, & interdum exigui quidam thrombi in ejus fundo reſident. Alias vero urina lixivio ſimilis eſt quando diutius moratur in veſica, ſiquidem illa mora ſanguis denigratur. Partem affectam ſitus doloris oſtendit. Si enim in regione lumborum percipiatur, renum affectum ſignificat; ſi vero in regione hypograſtrii, veſicam. Deinde ſanguis e renibus profluens, urinæ exquiſite miſcetur, ex veſica vero purus frequenter & impermixtus effunditur. Hanc diagnoſin expreſſit Hippocr. duobus Aphoriſmis, nempe *Aph.* 78. *Sect.* 4. *Quicumque ſponte & repente ſanguinem mingunt, iis in renibus venula rupta ſignificatur; & Aphor.* 80. *ejuſdem ſectionis: Si ſanguinem mingant, aut grumos, vel ſtillicidium urinæ habeant, & dolor in imum incidat ventrem & pectinem, & perinæum; ad veſicam labor eſt.*

Si a calculo mictus ſanguinis procedat, illius ſigna apparebunt, capite proprio relata. In horum defectu conjiciendum eſt, ſanguinis copiam vel acrimoniam hunc effectum producere. Copia ſanguinis ex ſignis plethoræ apparebit; acrimonia vero, ex ſignis bilioſi aut melancolici humoris, in corpore dominantis; tum etiam pituita ſalſa, quæ per urinas excernitur, gravem dyſuriam & mictum ſanguinis efficere conſuevit, quod in ſenibus frequentius contingit, huic pituitæ ſalſæ generandæ valde obnoxiis. Et hac ratione præſertim diſcernitur mictio ſanguinolenta, quæ fit ab acribus humoribus, ab ea quæ fit a calculo, quod in hac nephritici dolores, aut etiam lapillorum excretiones præceſſerunt; in illa vero æger nunquam antea calculo laboravit, & urinæ claræ ac limpidæ, nullis heterogeneis contentis infectæ apparent. Et non ſolum ab exercitiis immodicis, quod utrique cauſſæ commune eſt; ſed etiam a ſolis animi pathematis affectus excitatur, quando ab humoribus acribus procedit, qui ab hujuſmodi pathematis maxime commoventur, itaut huic affectui obnoxii poſt iram, aut mœrorem, aut animi contentionem gravem, in mictum ſanguinis plerumque ſoleant incidere.

Quod ad prognoſin ſpectat, copioſa vel frequens ſanguinis per urinas evacuatio valde pericoloſa: poteſt enim in tabem & hydropem ægrotantem deducere. Si vero diuturna ſit, ulcus excitare poteſt in ea parte, unde ſanguis emanat. Si affatim ſanguis una vice mingatur; metuendum eſt, ne pericoloſam excitet iſchuriam in veſica concreſcens; vel alia gravia ſymptomata pariat, in eadem pravam induens qualitatem.

Curatio hujus affectus pro varietate cauſſarum varianda eſt.

Ac primum, ſi a ſanguinis copia, vel acrimonia producatur, curandus eſt primum phlebotomia e directo renis affecti celebrata, parca manu & frequenter, ut major fiat revulſio. Cui etiam conferre poterunt cucurbitulæ, frictiones, & ligaturæ in partibus ſuperioribus. Immo ſi ſanguis copioſe fluat, cucurbitulæ hypochondriis erunt admovendæ.

Ad derivationem vero; ſectio malleoli, & apertio hæmorroidum convenire poterit.

Quando humores ſeroſi aut bilioſi ſanguinis excretionem promovent; illi expurgandi erunt purgationibus in hæmoptœ propoſitis, per intervalla repetitis. Quibus etiam ſequentia pro Medici arbitrio, ſubrogari poterunt.

℞. Rhab, parum torrefacti pulverat. Drach. i. coralli præparat. ℈. ſem. ſeri caprilli, aut aquæ plantag. ℥. iii. Fiat potio.

℞. Caſſiæ recenter extractæ ℥. ſem. pulpæ tamarind. Drach. vi. boli armen. orient. ℈. ſem. Cum ſaccharo fiat bolus.

Poſt debitas revulſiones & evacuationes, vel etiam dum illæ celebrantur, ſi res urgeat, ad ea veniendum eſt, quæ cohibere ſanguinem, ac venas conſtringere & glutinare poſſunt. Quæ tamen ſtatim, apparente ſanguinis fluxu uſurpanda non ſunt; ne citius quam par ſit cohibitus, incraſſatus alicubi grumeſcat. In hunc uſum maxime commendatur ſuccus plantaginis recenter extractus, ad ℥. iv. vel v. mane & ſero ſumptus, qui etiam ad quamcumque hæmorrhagiam utiliſſimus eſt. Si tamen nimia ventriculi refrigeratio timeatur, cum ſaccharo nonnihil decoquendus eſt.

Lac ovillum maxime laudatur a Foreſto *lib.* 24. *obſerv.* 13. *Sæpe*, inquit, *ſanguinis mictum ſolo lacte ovillo, nempe ſumendo ℥. iv. lactis & ℨ. i. boli armeni veri curavi.*

Hoc idem expertum a Gatinaria: qui tamen præcipit, ne poſt ejus aſſumptionem aliquis dormiat, neque ſe exerceat. Laudant etiam Hollerius, & Duretus, ex Hippocr. & Avicenna.

Decoctiones etiam ex centinodia, equiſeto, portulaca, & ſummitatibus rubi, ad hanc rem ſunt efficaces, addita tertia parte ſucci granatorum acidorum, vel cydoniorum.

Vel ad fervorem ſanguinis temperandum, utatur apozemate in plures doſes, mane & ſero, in hunc modum compoſito.

℞. Folior. lactucæ, portulacæ, plantag. & conſolidæ major. ana M. i. Sem. frigid. major. & min. an. ℥. i. jujubar. par. iiii. liquirit. ℨ. ſem. flor. nymphææ, violar. & roſar. ana P. i. Fiat decoctio ad lib. i. ſem. In colat. diſſolve gummi tragacanthi Drach. i. ſem. ſyrupi violac. & de roſis ſiccis, ana ℥. i. ſem. ſalis prunellæ ℥. ſem. trochiſc. alkekengi ſine opio ℈. ſem. Fiat julep. pro quatuor doſibus.

Ad magis incraſſandum, & ſanguinem potentius cohibendum, poterit addi prædicto apozemati ſyrupi de papav. alb. ℥. i.

Pulveres etiam, ſanguinis fluxum cohibentes, ut coralli rubri, lapid. hæmat. boli armen. terræ ſigillatæ, exhiberi poſſunt cum aqua roſar. & plantag. aut decoctis prædictis.

Si morbus ſit diuturnior, opiata in hunc modum parari poterit.

℞. Conſervæ roſar, & rad. ſymphyti major. ana unc. ii. terræ ſigillatæ, boli armen. ſanguinis draconis, corall. rubr. lapid. hæmat. & trochiſc. de carabe, an. ℨ. i. hypociſtidos, granor. Kermes, & ſem. plantag. ana ℈. i. Cum ſyrupo de papavere & myrtino, ana part. æqual. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, mane & ſero, ſuperbibendo parum aquæ plantaginis.

Affectu etiam perſeverante, convenientiſſimum erit, ægro per intervalla exhibere decoctum myrobalanorum, in ſero lactis aut alio liquore paratum.

Hollerius affirmat, & cum eo Duretus, ad mictum ſanguinis curandum trochiſcos Gordonii eſſe inſtar omnium,

Chriſtophorus a Vega trochiſcos de carabe commendat cum aqua plantaginis exhibitos: iiſque, ſemel tantum hora ſomni exhibitis, ſe hunc affectum curaſſe affirmat.

Pro potu ordinario conveniet infuſum lentiſci cum vino mixtum, quod etiam mane inſtar juleporum exhiberi poterit, Hujus compoſitio talis erit.

℞. Lentiſci ſicci minutim conciſi unc. i. aquæ fontis lib. iv. Infundantur per horas xii. in B. M. valde tepido vaſe bene cluſo, Colatura ſervetur ad uſum dictum.

Quia vero ſanguinis grumi nonnunquam in veſica retineri ſolent, & ſæviſſima ſymptomata inducere; pro illorum diſſolutione conveniet poſca tepida adhibita per intervalla, ex aqua malvæ & aceto non valde acri. Acetum vero ſit in minima quantitate, ut vix guſtu ſentiatur.

Exterius vero topica admoventur regioni lumborum, refrigerationi & conſtrictioni renum idonea.

℞. Rad. biſtortæ & ſymphyti major. an. unc. i. folior. plantaginis, portulacæ, equiſeti, polygoni, burſæ paſtoris ana M. i. malicorii. unc. ß. granor. ſumach. myrtillor. hypociſtid. an. Drach. ii. calycum glandium, ſantali rubri & citrini: an. Drach. i. roſar. rubrarum P. iii. Coquantur in aqua ferrata & pauco aceto. Colatura foveantur renes tepidiuſcule.

Ex eodem decocto poterit fieri inſeſſus, aucta doſi ſimplicium.

℞. Unguenti comitiſſæ & refrigerant. Gal. ana unc. i. ſem. Abluantur oxycrato diligenter, & inungantur lumbi frequenter. Vel ad magis conſtringendum.

℞. Succi plantaginis, ſanguinariæ, ana unc. ii. aceti unc. ſem. olei omphacini unc. i. Bulliant ad ſuccorum conſumptionem. Deinde adde ſanguinis draconis, maſtiches, cortic. granator. ana Drach. ii. camphoræ Drach. ſem. unguenti comitiſſæ unc. iv. ceræ q. ſ. Fiat linimentum, addendo aceti parum, unctionis tempore.

Lamina etiam plumbea, multis foraminibus perforata, & ſupra renes geſtata, huic uſui erit valde idonea.

In eo ſanguinis mictu, qui fiet ex humorum acrimonia, jecoris ratio ineunda eſt, epithematis & unguentis illius regioni applicitis.

Quando e calculo & arenulis fiat ſanguinis mictus, præmiſſis evacuantibus, revellentibus, & acrimoniam demulcentibus propoſitis, ad ea deveniendum eſt, quæ leniter abſtergendo, renes ab infarctu liberare poſſunt. Ejuſmodi ſunt ſequentia.

℞. Maſſæ pilular. de terebinth. cum rhab. ℥. i. Capiat Drach. ſem. mane cum ſyrupi de althæa cochlear. ii. alternis diebus.

Diebus vero vacuis ab uſu pilular. ſumat æger alternatim pulverem & morſulos ſequentes.

℞. Glycyrrh. raſæ Drach. ii. ſem. iv. frig. major. mundat. ana Drach. i. ſem. portulacæ, lactucæ, ana ℈. Sem. trochiſcorum de carabe, ac cornu cervi uſti præpar. ana ℈. i. ſacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis tenuis, de quo capiat ℈. i. cum aqua malvæ, in qua ſemen cydoniorum aliquamdiu infuſum erit.

℞. Amygdalar. excorticat. & pineor. mundat. ana drach. ſem. Semina althææ, alkekengi, ana ℈. i. Sem. lactucæ, Papaveris albi, ana ℈. ſem. amyli, tragacanth. ana drach. ſem. glycyrrhiz. Drach. ii. ſacchari unc. vi. Cum aqua parietariæ fiat confectio in morſulos. Capiat mane & veſperi unc. ſem.

Efficaciora diuretica non conveniunt, utpote quæ ſanguinis fluxum promovere valent.

Ac denique aquæ vitriolatæ, ad ſanguinem cohibendum, renes refrigerandos, & calculos expellendos, ſunt efficaciſſimæ.

CAPUT V.

De Ulcere renum, & veſica.

Ulcus in renibus & veſica a tribus excitatur cauſſis; abſceſſu diſrupto, poſt inflammationem ſuppuratam; humorum acrimonia, qualis eſt ea, quæ mictum cruentum efficit, quæ intenſior facta aut durans diutius, eas partes exulcerat; aut a calculo aſpero, dictas partes erodente. Poſtrema hæc cauſſa frequentior eſt, ac fere ordinaria; reliquæ vero infrequentiſſimæ.

Inter ſigna diagnoſtica, primum ac præcipuum eſt, puris excretio cum urina, quæ diutius perſeverans, ulcus in partibus urinariis latens certiſſime oſtendit. Utrum vero renes, an veſica ulcere afficiantur, cognoſcitur ex ſitu doloris prout vel in regione lumborum, vel in pube, aut perinæo infeſtat. Præterea pus a renibus procedens, melius coctum eſt: album ſcilicet, leve & minime fœtidum, quia parenchyma renum carnoſum melius concoquit: tum pus copioſius eſt, ac urinæ magis permixtum, quæ lacti ſimilis profunditur, donec longe poſt mictionem pus ab ea ſeparetur, & in fundo reſideat. E veſica vero emanans purulenta materia, pauca eſt, neque multum urinæ permixta neque adeo concocta; ſed cruda, variegata, & graveolens: pars enim exſanguis, & debili calore prædita, materiam ſufficienter elaborare nequit. Ex collo autem veſicæ, aut meatu urinario, ſincerum pus, abſque urina ſæpe excernitur. His adde, quod in ulcere veſicæ, aut illius cervicis, perpetua adſit dyſuria, & continuus doloris ſenſus partem iſtam infeſtans, quod in ulcere renum minime fieri ſolet, ſed dilucida ſunt dyſuriæ & doloris intervalla.

Profundiori ulcere exiſtente, ſanguis interdum copioſus effunditur; qui difficile cohibetur, ſæpiuſque ramenta partium, cum pure vel ſanguine excernuntur, nempe carunculæ ex renibus, minutulæ ut plurimum, aliquando craſſiores, quæ per ureteres difficilem tranſitum habentes, dolorem nephriticum pariunt: e veſica vero ſquamulæ ſeu pelliculæ membranoſæ, ac veluti furfuraceæ cruſtulæ dimanant.

Ac denique in ulcere veſicæ diuturno & calloſo mucoſa illa pituita producitur, quæ in calculo veſicæ deſcripta eſt.

Quod ad prognoſin attinet, cum omnia ulcera interna periculoſa ſint; iſta etiam formidoloſa & curatu difficillima cenſenda ſunt, quandoquidem perpetuus fit ad eas partes humorum affluxus. Licet enim ſerum ſuapte natura detergendi vi præditum ſit; hoc tamen locum habere poteſt in ſtatu naturali, quando ſerum alienis qualitatibus infectum non eſt: ſi vero pravi humores, acres, & ſalſi cum eo permiſceantur, exulcerationem efficere, eamque fovere poſſunt.

Recentia renum & veſicæ ulcera curationem recipiunt; inveterata vero incurabilia ſunt.

In ſenibus non curantur renum & veſicæ ulcera: in juvenibus aliquando; ſed nonniſi magno labore.

Ulcera, quæ a calculo fiunt & foventur, nonniſi prius extracto calculo curari poſſunt.

Dolor aliaque ſymptomata, quæ ulcera prædicta comitantur, vigilias pariunt, corpus conſumunt, homoque tandem in cachexiam vel atrophiam deducitur.

Curatio ulcerum renum, & veſicæ, quemadmodum & omnium aliorum ulcerum, deterſione, exſiccatione, ſeu conſolidatione perficitur. Inter hunc finem ſequentia utiliter uſurpari poterunt.

Ac primum ſi plethora adfuerit, vel in parte affecta inflammatio quædam, phlebotomia celebranda eſt; primum in brachio, poſtea vero in poplite.

Poſtmodum purgatio inſtituenda eſt, eaque frequenter repetenda, ut vitioſi humores, toto corpore redundantes & ad partem affectam confluentes, educantur. Quæ tamen fieri debet medicamentis blandioribus, & tantum lenientibus, ut caſſia, manna, ſyrupo roſar. rhab. & agarico in formam boli, aut aliam ſolidiorem redactis; quia in forma liquida ad vias urinæ facilius deferuntur, ejuſque acrimoniam augent. Sic opiata ſequens uſurpari poterit.

℞. Polypod. querc. & glycyrrhiz. raſ. ana ℥. ß. ſem. quatuor frig. major. an. Drach. i. flor. viol. & borrag. an. P. ſem. jujubar. par. vi. prunor. damaſc. par. iii. paſſular. minor. Unc. ſem. ſennæ mundat. ℥. ii. ß. Infundantur in aqua hordei per noctem. Mane bulliant & colentur. Poſtea diſſolve mannæ, in q. ſ. decocti ſolutæ & colatæ unc. i. ſem. caſſiæ recenter extractæ unc. iii. Coquantur ad opiatæ conſiſtentiam, addendo in fine rhab. pulver. ℥. ſem. Doſis erit ℥. i. ſemel in ſeptimana, duabus horis ante paſtum. Vel

℞. Caſſiæ ℥. ii. mannæ ℥. ſem. pulpæ ſebeſt. & tamar. ana unc. i. mucil. ſem. pſylli Drach. vi. quatuor ſem. frig. major. ana Drach. i. ſucci liquir. Drach. ii. Cum ſyrup. roſar. ſolut. Fiat opiata.

Utiliores erunt opiatæ prædictæ, ſi addatur mercurius dulcis, aut alius optime præparatus. Siquidem mercurius eximiam vim habet omnia ulcera interna & externa mundificandi, ac conſolidandi.

Inter purgantia recenſetur terebinthina, & in hoc affectu valde commendatur, quia ſimul alvum laxat, & ulcus abſtergit: Eaque cum pulvere liquiritiæ exhibenda eſt ad unc. ſem. cum aqua plantaginis lota. Præcipue vero convenit, quando urina valde craſſa mucoſa eſt.

Vomitum in hoc affectu valde commendat Avicenna; *cap. de ulceribus renum: Melius*, inquit, *quo renum ulcera curantur, eſt vomitus, propterea quod mundificat & evacuat, & trahit ad contrarium partes renum*. Aetius vero *cap. de ſuppuratis renibus: Si quis*, inquit, *omni menſe audacter vomat, forte & renum ulcus, & quicquid inde mali accidere poſſet, diſſolvet*. Hos ſequuntur Neoterici complures, quorum nonnulli aquæ & olei tepentis ante paſtum exhibitione vomitum excitant. Quo ſolo remedio ſæpe repetito, referunt hunc affectum curatum fuiſſe. At Rondeletius vult a cibo id fieri, cum a cibo melius vomant, & aquam tepidam exhibet, cum pauco oleo, ſimul inungendo os ventriculi oleo lilior. ad ejuſdem relaxationem. Advertendum tamen, vomitum proritandum eſſe in iis tantum, qui facile vomunt; nam vehemens vomitus ulcus irritat.

Poſt debitas evacuationes & revulſiones, ad detergentium uſum progrediendum eſt. Quorum præcipua ſunt ſerum lactis, matutinis horis in magna copia exhibitum, hydromel tenue, quod etiam mane ſumi poterit ad unc. vi. vel viii. & in potu ordinario uſurpari. Decoctum hordei & liquiritiæ cum ſaccharo, eodem modo etiam uſurpatum. Cui pro potu hydroſaccharum ſimplex ſubſtitui poterit. In hydromelite autem, ſi caliditas illius metuatur, ſemina frigida majora, vel ad magis leniendum, radix liquirit. & ſummit. malvæ. coqui poterunt. Lac etiam aſininum non ſolum detergit ſeroſa ſua parte; ſed & caſeoſa conſolidat. Non tamen exhibendum præſente febre. Vel ad detergendum ſimul & leniendum, decoctum ſequens componi poterit.

℞. Rad. althææ unc. ſem. fol. plantag. agrim. capill. ven. & ſummitatum malvæ, ana M. i. ſem. malvæ & melonum, cum corticibus contuſor. ana unc. ſem. granor. alkekengi Drach. vi. liquirit. raſ. unc. i. hord. integri. P. i. Coquantur ad ℔. ii. In colat. diſſolve mellis roſar. unc. iii. ſacchari canti unc. ii. Fiat julep. de quo capiat unc. viii. mane per decem dies. Quæ ad renum, veſicæ, & uteri affectus exhibentur, magna doſi ſunt præſcribenda, ſic eorum vis in media via diſſipetur.

Loco

Loco iſtorum omnium, utiliter uſurpari poſſunt aquæ minerales, aluminoſæ & ferratæ, quales ſunt aquæ noſtræ Meynenſes. Quarum diuturno uſu corrigi poteſt intemperies calidior, ulcus mundificari, & ad cicatricem perduci.

Nonnulli commendant ad ichores, ulcus foventes, abſumendos, interneque ulcera expurganda & conſolidanda, in ægris potiſſimum temperamenti pituitoſi: vel ſi lue venerea aliquando infecti fuerint, & febris ac ſanguinis fluxus non defuerint, decoctum ſudorificum ex rad. chinæ ſalſæ parillæ, aut ligno ſaſſafras, vel etiam guajaco, per triginta, aut etiam plures dies exhibitum, cum decocto ſecundario, ad potum ordinarium, victuque tenui & exſiccante. Interea tamen, ne viſcera nimis inflammentur uſu iſtius decocti, juſculis refrigerantibus, circa veſperam exhibitis, & inunctionibus renum, ex unguentis refrigerantibus, temperari poſſunt.

Tutius & utilius in quolibet caſu decoctum ſequens uſurpari poterit.

♃. Rad. ſalſæpar. unc. iii. raſ. ligni lentiſc. unc. ii. ligni ſaſſafras unc. i. raſuræ eboris, & cornu cervi, an. vi. jujubarum & ſebeſt, an. unc. ſem. ligni nephrit. unc. iv. hord. mund. ℥. ii. Infund. per hor. xii. in aquæ fontis ℔. v. Coquantur ad ℔. iii. pro vi. doſibus bis in die ſumendis, aromatizentur ʒ. ii. cinnamomi.

Poſt uſum detergentium, ubi ulcus ſatis mundificatum fuerit, (quod cognoſcitur, quando pus cum urina minore quantitate excernitur, idque album, & æquale, ac minime fœtidum,) ea quæ exſiccant, aſtringunt, glutinant, & conſolidant, exhibenda ſunt; quales ſunt trochiſci ſequentes.

♃. Bol. arm. terræ ſigill. coralli rubr. ana ℥. iii. gummi arabic. & tragacanth. ana Unc. ſem. Cum aqua agrimon. fiant trochiſci pond. ʒ. ii. Capiat unum mane & ſero cum lacte ovillo uſtulato, vel decocto ſymphyti majoris.

At reliquis præferuntur, immo inſtar omnium habentur, ad ulcera renum & veſicæ detergenda & conglutinanda, trochiſci Gordonii, qui ſimul dolorem leniunt, & ardorem urinæ contemperant. Eorum doſis eſt ad ʒ. ii. vel iii. cum hydromelite, vel decocto hordei, quando magis eſt detergendum; vel cum lacte caprillo, aut potius ovillo, cum magis glutinandum eſt.

In eumdem uſum opiata ſequens poteſt uſurpari:

♃. Conſervæ roſ. antiquæ Unc. iii. ſem. portulacæ, plantag. myrtill. boli armen. terræ ſigill. ſang. draconis, ana ʒ. i. raſuræ eboris, & trochiſc. alkekengi, ana ʒ. ſem. cum ſyrup. de roſ. ſiccis, fiat opiata, de qua capiat magnit. caſtaneæ bis in die.

Julepi vero conſolidantes in hunc modum componi poſſunt.

♃. Rad. ſymphyti major. Unc. ii. fol. plantah. & piloſellæ, ana M. i. ſummit. malvæ & capill. ven. ana M. ſem. liquirit. raſ. Unc. ſem. amyli, gummi arabici, tragacanthi, boli armen. ana Drach. i. Sem. lactucæ & portul. ana ℥. i. ſem. roſ. rub. P. i. Fiat decoctio in aqua pulviali ad ℔. i. ſem. In colat. diſſolve ſacchari Unc. iv. penidiati ℥. ii. Fiat julep. de quo capiat Unc. viii. mane per x. aut xii. dies.

Pilulæ etiam ſequentes non parum conferre poterunt.

♃. Terebinth. aquæ plantag. lotæ Drach. i. ſucci liquirit. & gummi tragacanth. an. ℈. ii. boli armen. & trochiſc. alkek. ana Scrup. ſem. Cum ſucco equiſeti, fiant pilulæ, capiat Drach. ſem. mane & ſero.

Majoris ſunt efficaciæ in ſequentem modum compoſitæ:

♃. Rad. althææ, & ſymphyti maj. ſiccar. an. Drach. ii. gummi arabici, ceraſi, & prunor. ana Drach. i. olibani, myrrhæ, ana ℈. iv. ſem. papav. alb. & alkek. ana ʒ. i. ß. camphoræ ℈. ii. Terantur omnia ſubtiliſſime, & addita tertia parte ponderis omnium ceruſſæ antim. ſeu diaphoretici vulgaris fixiſſimi, cum ſ. q. terebinth. Venetæ, fiat maſſa pilul. de qua capiat Drach. i. mane, & ſero, longe a paſtu, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Si dolorifica ſit operatio terebinthinæ, ejus loco ſuccus liquiritiæ ſumatur, in aqua parietariæ diſſolutus, ad formandam maſſam.

At præ ceteris lac vaccinum, recenter mulctum, ad cyathi unius quantitatem, cum boli armeni veri ʒ. ß. hauſtum ſingulis diebus matutinis, maxime conferre teſtatur Foreſtus, ad ulceris conſolidationem. Dicitque hoc unum eſſe ex arcanis Præceptoris ſui Helidæi, quod ulcus expurgat, & ſimul conſolidat.

Quercetanus in Pharmacopœa, commendat aquam ad gonorrhœam. Quæ cum ulcera ex gonorrhœa contracta conſolidat, idem in renibus præſtare poteſt.

Hartmannus vero laudat opiatam confectam ex conſervæ roſ. partibus duabus, & pulveris ſem. hyperici parte una in fine curæ per aliquot dies veſperi exhibitam. Idem curationem ulcerum feliciter abſolvi poſſe aſſerit uſu mercurii dulcis ad ℥. ii. vel iii. in aqua plantag. quotidie ſemel atque iterum exhibiti.

Majoris eſt efficaciæ mercurius diaphoreticus, exacta ac frequenti calcinatione paratus, ut fixus tandem evadat, & igni ſatis valido reſiſtat; qui omnibus ulceribus internis perſanandis, juſta doſi, ac diu uſurpatus, mirabiliter conducit.

In ulceribus admodum inveteratis decoctum ariſtolochiæ rotundæ, in vino albo paratum, & ſaccharo addito, multum confert.

Præterea animadverſione dignum eſt quod ſcribit Garcias ab Horto; in urbe Goa aloen probe tuſam, & cum lacte mixtam, iis propinari, qui ulcere renum, aut veſicæ laborant, vel qui purulentas excernunt urinas, & ægros illico curari.

Exterius vero, ad conſolidationem ulceris adjuvandam, ſequens unguentum admoveri poterit.

♃. Succi plantag. & ſolani, ana ℥. iv. ol. roſac. omphacini ℥. iii. aceti ℥. i. lithargyri tenuiſſ. pulverati ℥. i. ß. ceruſſæ lotæ ℥. ß. tuthiæ ſubtiliſſime pulveratæ ʒ. ii. Sang. Drac. ʒ. i. Reducantur omnia ad formam nutriti.

Sequens etiam admoveri poterit, abſente inflammatione.

♃. Olei roſac. maſtich. & lentiſ. an. ℥. ii. myrrhæ, aloes, ſarcocollæ, ſang. draconis, an. ʒ. i. amyli, tragacanth. an. ℈. iv. ſtyrac. calamit. ʒ. i. ceræ albæ q. ſ. Fiat unguentum.

In ulcere veſicæ peculiariter conveniunt injectiones, bis in die uſurpatæ, primum detergentes, ex hydromelite, ſero lactis, aut decocto hordei, cum pauco melle roſaceo, poſtea vero adſtringentes, & conſolidantes ex aqua cerrata, in qua rad. ſymphyti, myrrha, alumen, ſarcocolla, & tragacanthum bullierint. Maxime vero conferent trochiſci Gordonii in lacte diſſoluti.

Fabricius Hildanus ulcus inſigne veſicæ, injectione ſequenti, cum nonnullis aliis remediis, curavit, *obſerv. 69. cent. 3.*

♃. Rad. conſolid. major. ℥. i. hordei integri M. i. fol. agrimonii, veronicæ, ſcordii, alchymillæ, ſaniculæ, ana M. ß. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve mellis roſac. ℥. ß. Miſce, fiat injectio.

Advertendum, injectiones iſtas non tantum per ſyringam immittendas eſſe, ut vulgo fit, quia in veſicæ cavitatem non penetrant, obſtante muſculo ſpinctere exquiſite clauſo; ſed immiſſo in veſicam catheri ſyringa aptanda eſt, ſicque injectio ad locum affectum facile deferetur.

Quia vero in hujuſmodi ulceribus dolores plerumque infeſti eſſe ſolent, eorum mitigatio, toto curationis decurſu, quoties urgebunt, molienda eſt anodynis, interius, & exterius uſurpatis. Interna erunt ſyrupus de papavere, laudanum opiatum: & huic uſui peculiariter deſtinati trochiſci alkeken. Tum etiam emulſiones ſem. frig. cum ſem. papav. albi; addito, ſi opus fuerit, ipſo papaveris ſyrupo; ac denique conſerva florum althææ, frequenter exhibita.

Exterius vero fomentum ſequens admoveri poterit regioni renum.

♃. Rad. althææ ℥. ii. fol. malvæ, parietariæ, violariæ, an. M. i. ſem. lini, fœnugr. alkek. an. ʒ. iii. flor. chamæm. meliloti, nymphææ, an. P. i. Fiat decoctio, qua fovetur pars cum filtris, non autem cum ſpongis, propter ſalſedinem, quam amari habent.

Poſt fotum linimentum ſequens admoveatur.

♃. Olei violac. & amygd. dulc. an. Unc. ß. olei roſac. ℥. i. mucilag. ſemin. althææ & fœnugr. an. ℥. ii. croci ℈. i. Fiat linimentum.

Ad veſicæ dolores ſequens injectio parabitur.

♃. Sem. fœnugr. & cydon. an. ℈. i. Macerentur per horam in ℔. i. ß. decocti hordei. Poſtea per linteum exprimantur. Fiatque mucilago ſatis liquida. Cui adde ol. amygd. dulc. ℥. ii. mellis roſ. colat. ℥. i. Miſce, fiat injectio.

At vero lac tepens, recenter mulctum, frequenter injectum, præſtantiſſimum eſt anodynum. In quo trochiſci Gordonii diſſolvantur, omnes ſcopi, tum doloris ſedandi, tum ulceris curandi adimpleri poterunt.

CAPUT VI.

De Diabete.

Diabetes eſt celerrima ac copioſiſſima potus non tranſmutati per urinas emiſſio, quam ſequitur ſitis intenſa ac indefinens, & totius corporis colliquatio.

Dicitur diabetis ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν, a permeando, ſeu tranſeundo, ob celerem urinæ tranſitum, ſeu traductionem, ſicut aqua per ſiphonem trajicitur, quam Mechanici, teſte Columella, διαβήτην vocant. Dicitur etiam δίψακος, a ſiti inexplebili, & hydrops ad matulam, propter urinæ copiam, quæ aſſidue profunditur. Rariſſimus eſt affectus, quem Gal. ſe bis tantum vidiſſe refert *6. de loc. affect. cap. 3.*

Cauſſa proxima & immediata hujus affectus ex eodem Gal. *loc. cit.* & omnibus illius ſequacibus, eſt calida renum intemperies, cujus opera ſerum hi e vaſis copioſſime trahunt, & ad veſicam tranſmittunt, tantam ejus copiam retinere nequeuntes; vaſa exhauſta a corde eamdem trahunt materiam; Cor ab inteſtinis & ventriculo, unde ſitis continua exoritur; potuſque ingens cupiditas, qui ſimul atque aſſumptus eſt, a venis, & renibus denuo eripitur, & copia ſua expultricem irritant, ac retentricem gravant; denuo ad veſicam deturbatur.

Nonnullis hæc cauſſa videtur inſufficiens, cum calida renum intemperies frequentiſſimus ſit affectus, diabetes vero rariſſimus, ideo aliquid aliud valide infrequens hic contingere ajunt, nempe humorem acrem, aut ſalſum, renum parenchymati imbibitum, id eſt, bilem aut pituitam ſalſam, quæ virtutem partis attractricem continuo irritat, quemadmodum in febrium bilioſarum paroxyſmis conti-

continua ſitis urget, quæ nullo potu ſedatur, ex humore bilioſo, tunicis ventriculi impacto, aut vaporibus bilioſis, a partibus vicinis (ubi bilis reſtagnat, & in paroxiſmo febrili commovetur) elevatis, & ventriculum impetentibus. Quæ ſententia probabilis eſt: Illi tamen hoc addi poſſe exiſtimamus, non ſolos renes in hoc caſu tentari, cum bilis, & alii humores aduſti, in hepate primum generentur, atque ita eos non poſſe magna copia in renes influere, quin hepar eadem intemperie, eodemque vitio afficiatur. Immo vero, ſi ulterius nobis in re obſcura, & in naturæ ſilentio recondita, per analogiſmum ratiocinari liceat; poſſumus dicere, venenatam quamdam qualitatem, huic ſymptomati generando idoneam, præcipue concurrere. Cum enim illud ſerpentis genus, quod dipſas appellatur, & in Libya præſertim reperitur, morſu ſuo venenum quoddam in homines inſinuet, a quo ſitis inextinguibilis inducitur, ſimile etiam venenum in corporibus noſtris, ex certa ac peculiari humorum corruptela, generari poterit, ad ſimilem ſitim inducendam idoneum: cum ipſo Galeno Auctore, venena varii generis in corporibus noſtris generari poſſint. Et magis adhuc præciſe, ſi venenum in corporibus noſtris generari poſſit, maximam & horrendam potus averſionem inferens, quod in hydrophobia contingit, ut ægri ne viſum quidem aquæ, alteriuſve rei potulentæ, ferre queant: quidni etiam aliud venenum, contrariis dotibus præditum generari poterit, ut ſummam, & incompeſcibilem potus appetentiam excitet? Inde etiam ratio deſumi poteſt, cur iſte affectus adeo rarus ſit: quia nimirum rariſſima eſt talis veneni generatio, cum tamen bilis & pituitæ ſalſæ productio, & morbi ab iis oriundi frequentiſſime contingant. Ac denique, ſicut fames canina diabeti comparatur, quod in ea ſit inſatiabilis ciborum cupiditas, & occultæ cuidam qualitati a cordatioribus adſcribitur; ſic etiam immane iſtud potus deſiderium qualitati cuidam peculiari & occultæ adſcribi poteſt.

Signa hujus affectus diagnoſtica ex iis, quæ dicta ſunt, ſatis eluceſcunt, quando ſcilicet immodicum adeſt urinæ profluvium, cum ſiti immenſa, quæ aſſumpto potu nihil ſedatur, quia ſtatim atque aſſumptus eſt, ſubito rejicitur, & totum corpus celeriter contabeſcit: cum materia enim potulenta humiditates corporis alibiles ſimul excernuntur, facta totius corporis colliquatione. Licet autem non raro urinæ profluvia copioſa contingant in febribus acutis, aliiſque caſibus; illa tamen ad diabetem referenda non ſunt, quoniam in iis ſymptomata prædicta, ut ſitis inexhauſta, corporis colliquatio, aliaque non reperiuntur.

Prognoſis hujus affectus nonniſi funeſta inſtitui poteſt: malum enim incurabile eſt, niſi in principio curatio adhibeatur, & hominem ad tabem celerrime deducit. In ſenibus etiam periculoſior eſt, tum etiam, ſi poſt immodicam venerem, aut febres chronicas contingat.

Illius curatio conſiſtit in calida renum, aliorumque viſcerum intemperie corrigenda, eorumdem imbecillitate ac laxitate reparanda, humorum ad eos confluentium tenuitate incraſſanda, & maligna qualitate oppugnanda. Quæ omnia ſequentibus auxiliis præſtari poterunt.

Venæ ſectio in principio morbi, viribus adhuc ſatis validis exiſtentibus, revulſionis & refrigerationis cauſſa convenire poteſt, parva quantitate, & partitis vicibus celebrata. Si tamen vires jam dejectæ fuerint, aut hic affectus alteri ſuccedat, non erit locus huic remedio.

Evacuatio excrementorum, per mollientes & lenientes clyſteres molienda eſt, in hunc modum compoſitos.

♃. Fol. lactucæ, portulacæ, malvæ, & plantag. ana M. j. hordei mundati, & roſ. rub. an. P. i. Fiat decoctio ab ℔. i. ſem. In colatur. diſſolve diapruni ſimpl. Drach. vi. mellis roſac. & ol. omphacini, ana Unc. ii. Fiat clyſter frequenter injiciendus.

Tum etiam purgatio blanda inſtituenda eſt; cum medulla caſſiæ, & pulpa tamarindorum, vel decocto plantag. portul. lactuc. tamarind. & myrobal. cum ſyrupo roſaceo.

Vomitus etiam a nonnullis commendatur ex decocto ſeminis raphani & ebuli, cum oxymelite, qui vacuat, & revellit a partibus urinariis.

Ad intemperiem autem dictarum partium corrigendam, & humores incraſſandos, conveniunt julepi ex aquis vel decoctis lactucæ, portulacæ plantag. cum ſyrupo myrthino, cydon. & ſimilibus, atque etiam de papavere, in modica quantitate; addendo pulverem diatragacanthi frig. trochiſcos terræ ſigillatæ, & ſimilia.

Vel ad magis adſtringendum in hunc modum componi poterunt.

♃. Rad. conſolid. major. & plantag. ana Unc. i. fol. plantag. M. i. balauſtior. & myrobal. citrin. ana ℨ. i. ſem. plantaginis & portulacæ, ana ℨ. ſem. roſar. rubr. P. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura diſſolve ſyrupi cydonior. ℥. 3. Fiat julep. pro iii. doſibus.

In eumdem finem pulvis, vel opiata confici poterit, in hunc modum:

♃. Sem. plantag. portulac. coriandri præp. & roſarum rubr. ana Unc. 1. coralli præp. boli armen. margaritarum præp. & radicis tormentillæ, an. ℈. 1. nucis moſchat. ℨ. ſem. Miſce, fiat pulvis.

♃. Conſervæ roſ. antiquæ Unc. 4. boli armeni, coralli præpar. & cornu cervi uſti, an. ℈. 1. Cum miva cydonior. fiat opiata.

Eraſtus valde commendat ſyrupum ex radice ſymphiti majoris, & prunis ſylveſtribus confectum: quem ſe ſumma cum felicitate in affectibus huic malo ſimilibus uſurpaſſe teſtatur.

Narcotica etiam, ut theriaca recens, ſyrupus de papavere, & laudanum opiatum, prudenter uſurpata, in hoc affecto plurimum prodeſſe poterunt.

Perſeverante affectu, lac ovillum, aut bubulum, aut aſininum erit convenientiſſimum: modo prius ſerum abſumatur, injectis frequenter ſilicibus candentibus. Eoque æger uti poterit mane, prout in aliis affectibus dictum eſt.

Sudorifica etiam ab Auctoribus commendantur, quibus ſeroſus humor ad corporis ſuperficiem evocatur. Ea tamen ſuſpecta merito eſſe debent, quandoquidem ſummam cum diureticis cognationem habent, viſcerumque intemperiem augent. Si tamen iis locus aliquis unquam eſſe videatur, ex temperatioribus, utpote rad. chinæ, aut ſalſæparillæ, tum foliis endiviæ, borrag. acetoſæ, decoctum parari poterit. Immo vero in conſumptis fieri poterit ex decocto pulli, aut gallinæ junioris, ut ſimul renutritioni corporis conſulatur. At vero tutius eſſe cenſemus, externis remediis ſudores elicere, puta vapore decocti convenientis, in ligneo inſtrumento, (ut vulgo fieri ſolet) nudo corpore ſuſcepto.

Prædictorum ſudorificorum loco maxime conveniunt diaphoretica, quæ ſimul malignam qualitatem oppugnare poſſunt: qualia in febribus malignis propoſita ſunt, ex quibus ol. vitrioli præcipuum eſt, quia ad ſitim extinguendam, fluxum cohibendum, & malignitatem infringendam præſtantiſſimum eſt.

Pro potu utatur æger aqua ferrata, cum ſyrupis acidis & adſtringentibus; vel decocto prunorum ſylveſtrium, & corticis interioris quercus. Quo remedio fere ſolo ſe hunc morbum in puero curaſſe teſtatur Eraſtus.

Exterius vero admoveatur fotus regioni lumborum, ex decocto rad. acetoſæ, fol. plantag. cortic. granat. ſem. ſumach. & ſimilibus, quibus aceti parum addatur. Vel quod utilius erit; paretur inſeſſus ex eodem decocto.

Eademque pars inungatur unguento roſaceo, ſantalino, & comitiſſæ, ſimul mixtis, vel ſequenti linimento.

♃. Olei roſac. & myrtin. ana ℥. 1. ſantali rubri, roſar. rubr. & corall. rubr. ana ℈. 1. ſucci plantag. ℥. 1. ceræ q. ſ. Fiat unguentum.

Denique ſymptomata hunc affectum comitantia, ut ſitis, vigiliæ, conſumptio, aliaque, remediis propriis capitibus deſcriptis mitigantur.

CAPUT VII.

De Urinæ incontinentia.

Urinæ incontinentia in retentricis veſicæ actionis læſione conſiſtit; quemadmodum diabetes in vitio attractricis, & dyſuria expultricis. Illa vero duobus modis ſolet contingere, vigilantibus nempe, tunc cauſſa gravior eſt, aut dormientibus, quod levius eſſe conſuevit, quandoquidem tunc temporis functiones animales minus libere exercentur. Et hoc etiam duobus modis fit, nempe debilitate & laxitate muſculi ſphincteris veſicæ, quod pueris omnibus lactentibus, multis decrepitis, & quibuſdam adultis accidit; aut imaginationis errore; non pauci enim reperiuntur, qui vel nimio potu, aut exquiſitiore ſenſu veſicæ, aut acriori urina lectum permingunt, concurrente quodammodo voluntatis imperio, dum per ſomnum imaginantur, ſe in parietem aut alium locum urinam effundere, & huic vitio ita aſſueſcunt, ut ſine ulla veſicæ, aut ſpincteris ejuſdem prava diatheſi id fiat, neque tam medicamentis liberentur, quam pravæ illius imaginationis mutatione, ut in pueris flagro, vel in adultis, ſi locus ille, quem per inſomnia permingere putant, rebus quibuſdam pretioſis, aut venerandis exornetur, & illis ſæpe ſpectandus proponatur.

Affectus autem præternaturalis, & vere morboſus, urinæ incontinentiam committens, in muſculo ſpinctere conſiſtit, qui ſympathice afficitur, vel idiopathice. Sympathice quidem variis modis, ut quoties accidit ſumma totius corporis imbecillitas, & caloris nativi exſolutio, ſicut in morti proximis; vel quando totum corpus, aut dimidia illius pars afficitur paralyſi, aut illæ tantum nervorum propagines, quæ ab oſſe ſacro exortæ, tamen veſicæ communicant. Fit etiam aliquando hæc muſculi reſolutio, ob ſimplicem condolentiam & vicinitatem, ut in gravidis mulieribus, & recti inteſtini affectibus.

Idiopathice vero muſculus ſpincter variis modis afficitur: per vulnera ſcilicet illi inflicta, ut in lithotomia contingit; aut ulcera profundiora, illius contractionem & occluſionem impedientia. Potiſſima tamen cauſſa & frequentiſſima eſt frigida & humida intemperies, quæ ad partem iſtam debilitandam & relaxandam aptiſſima eſt. Ad quam intemperiem producendam plurimum conferunt nativum temperamentum frigidum & humidum, ætas puerilis aut ſenilis, ſexus muliebris, & morbi totius corporis, aut quarumdam partium, a frigida & humida intemperie oriundi: quibus addi poſſunt cauſſæ externæ, huic intemperiei producendæ idoneæ, ſæpe alias recenſitæ.

Hic tamen dubitare licet, quomodo contrarii affectus ab eadem cauſſa producantur; Hippocrat. enim *in Coacis*, a frigida intemperie urinæ ſuppreſſionem fieri pronunciat:

Ex re-

Ex refrigeratione, inquit, *interceptio urinæ peſſima*. Incontinentia vero interceptioni contraria eſt. Dicendum eſt, quando frigida intemperies ſolum veſicæ ſenſum imminuit, vel abolet; fieri ſuppreſſionem urinæ, quia veſica non irritatur ad expellendum: ſi vero facultas motiva lædatur, quæ eſt in muſculo ſpinctere, ab eadem intemperie fieri incontinentiam, eo muſculo relaxato.

Signa hujus affectus diagnoſtica, alia ſympathicum affectum demonſtrant, quæ deſumenda ſunt ex affectibus, incontinentiæ urinæ producendæ idoneis, ſupra commemoratis, quæ ſi adfuerint, inde affectum exoriri conjiciendum eſt: illis autem abſentibus, de idiopathico affectu cogitandum eſt: qui ſi a vulnere, ulcere, aut alio affectu conſpicuo ſpincteris procedat, facile cognoſcitur: at vero, ſi nihil horum appareat, ad intemperiem partis frigidam & humidam animus convertendus eſt: eadem deprehendi poterit ex cauſſarum tam internarum, quam externarum conſtitutione, & affectibus, qui ab illis dependent: quales ſunt totius corporis mollities, color albicans, nervoſi generis, & partium genitalium laxitas, ætas puerilis, aut ſenilis, cacochymia pituitoſa, & ſimilia.

Quod ad prognoſin ſpectat, affectus iſte in ſenibus immedicabilis eſt, ob exſuperantem humiditatem: & caloris nativi exſolutionem, quæ irreparabilis eſt.

In febre acuta, excretio urinæ involuntaria, admodum periculoſa eſt; vel enim a delirio procedit; vel a ſumma facultatum omnium exſolutione, quæ caloris nativi extinctionem conſequitur.

In pueris curatur urinæ incontinentia ætatis mutatione, cujus beneficio humiditas ſuperflua ſenſim abſumitur, & partes laxiores conſtringuntur. Si vero ante 25. annum non curetur, immedicabilis eſt.

Curatio incontinentiæ urinæ, ad frigidam, & humidam intemperiem, & muſculi ſpincteris laxitatem corrigendam dirigenda eſt. Quæ enim per ſympathiam ab aliis primariis affectibus procedit, ad illorum affectuum curationem referenda eſt. Tum etiam, quæ a vulneribus, ulceribus, aliiſque affectibus conſpicuis exoritur, ab eorum curatione dependet. Hanc itaque curationem ita proponemus, ut tum pueris, tum grandioribus ſufficere valeat; modo remediorum delectus a perito Medico habeatur. Ut nempe leviora tantum in pueris uſurpentur, & pro majori vel minori annorum numero, eorum quantitas & efficacia augeatur, vel minuatur.

Primo igitur phlebotomiæ locus hic raro eſſe poteſt, cum frigida intemperies & pituitoſa illuvies hunc affectum producat. Niſi forte totius plethora in juvenili corpore eam ſuadere videatur.

Purgatio autem in hoc affectu ſemper neceſſaria eſt, eaque componatur ex phlegmagogis medicamentis, quibus aſtringentia quædam miſceantur, non ſolum alterantia, ſed etiam purgantia, ut rhab. myrobalani, & ſimilia.

Poſtea vero, ad exſiccandam materiam illam pituitoſam, partemque relaxatam conſtringendam, pulveres, opiatæ, vina medicata, & ſimilia uſurpari poſſunt, in hunc vel ſimilem modum compoſita.

℞. Nucum cupreſſi, & myrtill. torrefact. raſuræ eboris, coriandri præp. coralli rubri, & Karabes, ana ʒ. ii. ſpodii. ʒ. is rad. cyperi & galangæ, ana ʒ. ß. Cum ſyrupo condituræ citri fiat opiata, de qua capiat magnit. caſtaneæ, mane & ſero, ſuperbibendo parum vini rubri.

Vel pulvis ex prædictis, aut eorum nonnullis conflatus a ʒ. ß. ad ʒ. i. cum vino rubro exhibeatur, bis in die, longe a paſtu.

℞. Rad. conſolid. major. ℥. ß. rad. cyperi, galangæ, ana ʒ. i. fol. plantag. equiſeti, pentaphylli cum rad. ana M. i. nucum cupreſſi, calycum glandium, ana. ℈. iv. ſem. rutæ, agni caſti, thuris, & raſuræ eboris, ana ℈. ß. roſar. rubr. P. i. vini rubri ℔. iii. Infundantur per 14. horas. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinnam. ℥. ß. ſacchari q. ſ. Fiat claretum, de quo capiat ℥. iii. vel iv. bis in die.

Multa & ſpecifica proponuntur ab Auctoribus, ad hujus affectus curationem maxime conducentia. Galen. *in medicamentis localibus*, *& in lib. de facile parabilibus*, laudat cerebrum, & teſticulos leporis combuſtos. Item cochleam cum ſua teſta combuſtam potandam exhibet. Recentiores ſtercus leporis præbent, cinerem murium toſtorum, ungulam apri torrefactam, cinerem oſſium dactylorum, avellanas aſſas, pulverem corticum ovorum. Sed præ ceteris laudatur pulvis agrimonii, & tunicæ interioris ventriculorum gallinæ exſiccatæ; quæ ſeorſim, vel ſimul mixta exhiberi poſſunt cum vino rubro.

Teſtatur Solenander, ſe feliciſſimum vidiſſe ſucceſſum ex medicamento, a Giberto Horſtio Hollando, Medico Romano celeberrimo, in uſum revocato. Accipiebat guttur galli, urebat, ut non conſumptum, ſed toſtum exſiccatumque teri poſſet. Exhibebat pulviſculum ante cœnam, cum tantillo vini rubri, & ſi æger vino uti non poſſet, cum hauſtu oxycrati dulciſſimi: idque per aliquot dies iterabat.

In grandioribus, ratione cauſſæ antecedentis, ad exſiccandum totum corpus, conveniunt decocta ſudorifica per xx. dies uſurpata, ex ligno guajaco, aut ſaſſafras parata. Quibus & ſubſtitui poterunt ſtuphæ, laconica, & in primis thermæ ſulphureæ & nitroſæ, quales ſunt noſtræ Balerucanæ.

Pro potu utatur æger vino rubro auſtero meraciori, vel pauca aqua ferrata diſſoluto. Hydropota vero ſola aqua ferrata, vel in aqua ſemen coriandri, aut tantillum maſtiches bullierit. Vel denique, ad magis adſtringendum, aqua, in qua tegulæ recentes ignitæ extinctæ fuerint. Eademque aqua omnes cibi decoqui poſſunt. Parum autem bibendum eſt, præſertim in cœna. Tum ſub ingreſſu lecti urinam reddat æger, ac rurſus media nocte excitetur ad mingendum, necnon & ante auroram. Hoc non minimum facere poterit ad mingendi in lecto conſuetudinem immutandam.

Exterius vero, pubi, ſcilicet & perinæo, topica admoveantur, quæ calefaciant, roborent, & exſiccent, in hunc modum compoſita.

℞. Rad. enulæ camp. calami aromat. rad. acori, cyperi, ana ℥. ß. fol. mentæ, ſalviæ, origani, calamenti, abſinthii, ana M. ß. nucum cupreſſi, myrtill. gallar. & balauſtior. ana ʒ. i. roſar. rubr. P. i. Coquantur in æquis partibus aquæ abrot. & vini rubri ad ℔. ii. In colat. diſſolve ſalis & aluminis, ana ℥. i. Foveatur regio pubis & perinœi calide, mane & ſero.

Vel ex eodem decocto, aucta doſi ſimplicium, fieri poterit inſeſſus, per multos dies uſurpandus.

Poſt forum, vel ſemicupium, inungi poterunt eædem partes linimento parato ex oleis, vulpino, rutaceo, irino; unguentis, martiato, aregon. cum pulvere maſtiches, cyperi, myrtillorum.

Vel admoveri poteſt utiliter ſtorax liquida, vel balſamum indicum, pauco vino diſſolutum: vel pro ditioribus moſchi & zibetæ grana aliquot, in oleo moſchatelino diſſoluta.

Vel emplaſtrum ſequens dictis partibus applicetur.

℞. Ladani, maſtices, an. ʒ. ii. ligni aloes, ſtyrac. calamita, cinnam. terebinth. an. ʒ. i. myrtillor. rad. cyperi, an. ʒ. ß. ſucci menthæ & equiſeti cum vino rubro extract. q. ſ. Fiat emplaſtrum.

Denique ſi fluxio a capite in partes inferiores delabi videatur, quæ infirmitatem illam conciliet; derivetur arrhinis, maſticatoriis, cauſtico, occipiti vel brachio admoto, aliiſque remediis, in catarrhi curatione propoſitis.

CAPUT VIII.

De Iſchuria, & Stranguria.

URinæ ſuppreſſio omnimoda ἰσχουρία ab Auctoribus nominatur, imminuta vero mingendi actio, στραγγουρία dici ſolet: quamvis hoc vocabulum latius multo pateat, & ſimpliciter omne urinæ ſtillicidium comprehendat: quod ſi abſque dolore fiat, & urina ſtillatim effluit, etiam cum aliquo conatu, imminuta eſt iſchuria: ſi vero fiat cum dolore, ad dyſuriam potius, ſeu urinæ ardorem referenda eſt.

Iſchuria igitur, ſeu omnimoda urinæ ſuppreſſio, duplex ſtatuitur: vera ſcilicet, ſeu legitima, quæ fit veſica plena exiſtente, & notha, ſeu ſpuria, quæ fit cum veſica vacua eſt, nihilque ad eam a renibus deſcendit.

Vera & legitima iſchuria a tribus cauſſis dependet: quarum prima eſt, ſenſus abolitus in veſica, propter nervi, qui ad eam defertur, paralyſin & obſtructionem, aut ſpirituum averſionem; quorum defectu efficitur, ut veſica ſtimulum non ſentiat, & ad expulſionem non irritetur, ut in deliriis, & ſoporoſis affectibus contingit.

Secunda cauſſa eſt, frigida veſicæ intemperies, a cauſſis refrigerantibus, ſeu internis, ſeu externis contracta, quatenus ſenſum veſicæ hebetat, ejuſque expultricem debilitat.

Tertia cauſſa eſt, anguſtia cervicis veſicæ, urinæ excluſionem præpediens. Hujus autem anguſtiæ tres aſſignantur cauſſæ a Galen. 1. *de loc. affect. cap.* 1. Aut enim muſculus, cervicem veſicæ circumdans, in tantum tumorem attollitur, ut meatus inde occupetur: ut ſi vel inflammatione, vel ſcirrho, vel abſceſſu, vel alio quopiam tumore affectus ſit; aut in meatu caruncula quædam adnaſcatur ex præcedente ulcere; vel callus, aut alia quædam res, ex craſſo lentoque humore, paulatim, longo temporis tractu generetur. Obſtruitur etiam meatus a calculo crudo craſſoque humore, grumo ſanguinis, vel pure.

Præterea exitum urinæ intercludit compreſſio cervicis veſicæ, a tumore partium vicinarum incumbentium, nimirum uteri, ex fœtu grandiore turgidi, inteſtini recti fæcibus duris impleti, vel ani grandioribus hæmorrhoidibus tumefacti.

Fit etiam interdum hæc ſuppreſſio a nimia, urinæ copia, diutius retenta, quæ totum veſicæ corpus ita diſtendit, ut ad expellendum ſeſe contrahere nequeat, ex qua tenſione meatus etiam contrahitur & obturatur. Repletur autem veſica ab urina nimis diu retenta, duobus potiſſimum caſibus. Primo, quando ſanus aliquis, urgentibus negotiis, in foro, ſenatu, concionibus, comitiis, convivio, curru, aliiſque caſibus, ob loci & temporis non ſatis idoneam opportunitatem, urinam ſponte ſupprimit.

mit. Deinde veſica nimis repletur & diſtenditur, ut contrahere ſe amplius nequeat, dum urinæ ſtimulus non percipitur, propter obtuſum veſicæ ſenſum, affectis nervis, qui ad veſicam deferuntur: cum tamen illi, qui muſculo ſpincteri conſtringendo dicati ſunt incolumes remaneant, quod cuidam accidiſſe teſtatur Gal. 6. *de loc. affect. cap.* 4. luxatis ſpinæ vertebris.

Notha vero iſchuria illa nominatur, in qua urina ſupprimitur, veſica vacua exiſtente, quia nihil ſeri ad eam defluit & deſcendit. Cauſſa, cur nihil ſeri ad veſicam deſcendat, duplex eſt, vel quia renes urinæ materiam non attrahunt, deorſumque demittunt; vel quia ureteres non ſuſcipiunt. Renum igitur attractrix, vel expultrix læditur. Attractrix læditur, vel læſa facultate, vel errore objecti. Facultas læditur a valida intemperie, frigida præſertim; vel impeditur ob aliquam obſtructionem in lenibus, aut venis emulgentibus reſidentem. Fiunt autem illæ obſtructiones a calculo, pituita craſſa, vel pure, ab aliqua parte ſuperiore ad illas vias confluente. Fit etiam interdum obſtructio venarum emulgentium a repletione nimia, ex ſanguine, & ſero copioſo in iis collecto; cujus rei hiſtoriam habemus in obſervationibus noſtris, *obſerv.* 1. *cent.* 1.

Objecti vitio renum attractio læditur, cum ſerum vel abſumitur, ut in febribus ardentibus; vel ad alias partes tranſumitur, ut in hydrope contingit.

Expultrix ſimiliter læditur ab iiſdem cauſſis, intemperie ſcilicet, obſtructione a calculo, ſanguinis grumo, pure, pituita craſſa, vel ab inflammatione.

Ureteres ſerum non ſuſcipiunt, nec ad veſicam demittunt, propter inflammationem, vel obſtructionem a calculo, ſanguinis grumo, pure vel pituita craſſa, vel ob compreſſionem a tumoribus partium vicinarum.

Notandum eſt, utrumque renem aut ureterem debere eſſe affectum, ut omnimoda urinæ ſuppreſſio contingat: alterutro enim aperto & libero exiſtente, urina fluere poteſt.

Cauſſæ omnes prædictæ, ſi graviores ſint, integram urinæ retentionem facere poſſunt, quæ iſchuria nominatur; ſi vero remiſſiores, partialem tantum & imminutam excretionem efficiunt, quæ ſtranguria dicitur. Uterque autem affectus, ab iiſdem cauſſis, ſecundum magis & minus tantum differentibus, dependet.

Dignoſcitur vera & legitima iſchuria ex pondere & tenſione hypogaſtrii, ac tumore circumſcripto, veſicæ figuram referente. Cauſſæ illius dignoſcuntur ex rebus prægreſſis & concomitantibus. Si enim fiat ex quantitate urinæ collectæ copioſiori, quæ veſicæ contractionem impediat, ex relatu ægrotantis percipitur, illum ob diuturniorem equitationem, loci, aut perſonarum præſentiam & dignitatem, mictionis officium longiori temporis ſpatio omiſiſſe, & nullum antea in illis partibus affectum habuiſſe. Si vero delirio, paralyſi, aut alio affectu laboraverit; ex iis, qui in cauſſis enumerati ſunt, merito urinæ ſuppreſſio erit referenda.

Adſtrictiones, quæ fiunt a tumoribus illarum partium aut vicinarum, vel aliis cauſſis ſupra propoſitis, ex propriis illorum affectuum indiciis innoteſcent. Obſtructiones vero canalis veſicæ dignoſcentur, immiſſa candela, vel cathetere: quæ ſi penetrare non poſſunt, ſed in via ſubſiſtunt, calculum, aut carunculam, aut aliam quampiam materiam obſtruentem adeſſe demonſtrabunt. Et illæ materiæ ita diſtinguentur: quod nimirum, ſi calculus adſit canali impactus, dolores nephritici præceſſerunt; ſi ille a renibus ſit deciduus, aut ſi in veſica genitus, vel diu commoratus fuerit, ſigna præceſſerunt calculi veſicæ, ſaltem leviora, qualia ſuo loco propoſita ſunt. Si caruncula urinæ commeatum impediat, præceſſit gonorrhœa virulenta, aut ulcus in meatu virgæ, longo tempore materiam purulentam emittens. Si denique ſanguinis grumus, pus concretum, vel pituita craſſa obſtructionem efficiat, portiunculæ quædam eorum per virgam excretæ, immiſſo catheteri adhærentes, ſatis patefacient.

Spuria vero iſchuria ex eo cognoſcetur quod nulla tenſio, nullusque tumor aut pondus exiſtat in pubis regione, ſed potius vacuitas quædam in ea percipiatur: nullum adeſt mingendi deſiderium, nullaque irritatio in veſica; & immiſſo cathetere, liber canalis aditus reperitur, & nulla urina educitur. Præceſſerunt autem ſigna calculi in renibus, aut ureteribus, inflammationum, aut magnæ plenitudinis; aut potus largior præceſſit, quem non ſequuta eſt urina copioſa, unde venarum nimia repletio potuit contingere, aut denique febris ardens, vel hydropos præſens ſeroſæ materiæ averſionem teſtantur.

Prognoſin quod attinet, urinæ ſuppreſſio valde periculoſa eſt, ſi ſeptimum diem excedat, plerumque certum affert interitum: ſerum enim retentum in venis, jecur opprimit, ſanguinem inficit & inquinat, ac in totum corpus regurgitat, ſuffocationis periculum infert, & ad cerebrum delatum, comatoſum affectum inducit.

Suppreſſio urinæ, quæ ob ſauciatam ſpinam, aut caſum, aut vertebræ luxationem accidit, incurabilis eſt.

Si odor urinæ naribus & ore ægrotantis emittatur, lethale prorſus eſt.

Urinæ ſuppreſſioni ſi teneſmus ſupervenerit, in ſeptimo moriuntur. Eidem ſingultus ſuperveniens, mortem proximam denuntiat.

Curatio ſuppreſſionis urinæ, ſive illa totalis ſit, ſive partialis, ad cauſſarum ſublationem dirigenda eſt. Ac primum illa, quæ ſpuria dicitur, & a renum aut ureterum affectibus dependet, ex inflammationis doloris nephritici aut calculi renum curatione deſumenda eſt. Quæ vero fit a repletione venarum emulgentium, larga ſanguinis miſſione & hydragogis medicamentis curanda eſt. Legitima vero iſchuria curatur remediis, cauſſas eam producentes auferentibus. Ac primum, ſi fiat a veſicæ, aut partium vicinarum inflammatione; remedia ex veſicæ inflammationis curatione mutuanda ſunt.

Si vero ſuppreſſio fiat a calculo, veſicæ cervici impacto, ſequentibus remediis auferenda eſt.

Primo æger ſupinus collocetur, cruribus elatis, mox plurimum diuque concutiatur, ut calculus in veſicam relabatur: Et ſi hoc modo deturbari nequeat; immiſſo cathetere impellatur. Si vero calculus altius penetraverit in penis meatum, omnimoda illius excluſio procuranda eſt, digitis molliter impellendo, & deducendo ad extremum virgæ: tum virgam in aquam tepidam, aut in lac tepidum demittendo, aut ægrum in ſemicupium mergendo, ut meatus laxetur, & amplior fiat. Si vero neque foras extrahi, neque intro impelli valeat, docent Practici, ligato pene, in ſuperiori & inferiori loco, partem ſectione facta aperire, & calculum eximere.

Obſtructio vero colli veſicæ, quæ ab inflammatione fit, propriis inflammationis remediis curabitur. Interim tamen, ſi urina diutius retineatur, candela cerea, oleo amygdal. dulcium illita, blande immitti poterit, omnino vitando catheterem, ne dolore excitato inflammatio augeatur.

Quæ vero a caruncula fit urinæ ſuppreſſio, carunculæ ipſius extirpatione curatur. Hæc autem remediis appropriatis perficitur, per candelam ceream immiſſis, quæ a perito artifice, in hujuſmodi Chirurgia apprime exercitato, adminiſtranda ſunt. Urgente tamen ſymptomate, quandoquidem caruncula interdum intumeſcit, & totum canalem obſtruit, neceſſitas cogit, immiſſo cathetere urinam educere, quamvis periculum ſit, ne irritata pars magis intumeſcat. Prius tamen tentandum eſt revulſionibus per venæ ſectionem, & vomitoriis celebratis, tum repellentibus pubi & perinæo adhibitis, carunculæ inflationem imminuere, ut retentæ urinæ via patefiat.

Si a pituita craſſa oriatur urinæ ſuppreſſio, conveniet primum purgatio ex diaphœnicone, cum Rhab. in boli formam redacto; ac deinde terebinthina, cum pulvere liquiritiæ frequenter exhibita, poſtmodum radicum aperientium decoctum, cum oxymel. aut ſyrup. byzantino exhiberi poterit. Non omiſſis interim clyſteribus, fomentis, & ſemicupiis emollientibus & aperientibus: Eaque omnia convenient, quæ ad calculum diſſolvendum & expellendum fuerunt propoſita. At inter cetera peculiari efficacia ſequentia conferre experientia docuit.

℞. Benedictæ laxativæ ℥. ß. trochiſ. de myrrha ℈. ii. decocti ſabinæ Unc. iii. Miſce, fiat potio, qua urinæ ſuppreſſio in quadam muliere brevi curata eſt.

Si redundantis pituitæ copia toto corpore, vel capite luxuriare videatur, purgatio univerſalis per apozemata, ad tres vel quatuor dies inſtituta ab ipſo morbi principio, erit utiliſſima, præmiſſa phlebotomia.

Non parum etiam huic affectui prodeſſe poteſt julepus ex ſucco parietariæ, fœniculi marini, & limon. cum ol. amygd. dulcium, in curatione calculi renum deſcriptus.

Syrupus Fernelii de raphano, ad Unc. ii. per vices exhibitus, eſt etiam utiliſſimus.

Refert Dodonœus *libro obſerv. cap.* 48. quemdam octogenarium, lixivio ex ovorum teſtis in cinerem redactis, cum vino Rhenano permixtis, ſemel tantum aſſumpto, ab urinæ ſtillicidio integre fuiſſe liberatum.

Arnoldus Villanovanus vinum alkekengi commendat ſequenti hiſtoria, *in libro de venis* conſcripta. *Fuit tempore meo Cardinalis quidam, qui jam per quatriduum urinæ abnegationem paſſus eſt turgidus, & ut dicitur, deſperatus, nullis aliis proficientibus medicinis: qui de conſilio parvi Medici per potum vini alkekengi liberatus eſt, & ſoluta eſt urina in quantitate, ut impleretur quaſi concha una. Ex eo ſolo experimento, Medicus ille cum parva ſcientia & pauper, factus eſt magnus & dives, & multis quidem Deus dat gratiam, & affert utilitates, & contra; & totum eſt, quia judicia Dei abyſſus multa.* Fit autem hujuſmodi vinum, ut ibidem docet Arnoldus, accipiendo fructus alkekengi 5. aut 7. aut plures, contundendo cum vino albo; poſtea colando & exhibendo.

Aſelli etiam, cum vino albo triti & exhibiti, ad urinam provocandam efficaciſſimi ſunt. Oleum ſcorpionum Mathioli, ad gutt. v. vel vj. exhibitum, cum juſculo, aut alio liquore, urinam potenter educit.

Cryſtalli mineralis uſus frequens ſuppreſſam urinam movet, præcipue ubi metuitur inflammatio, quæ ab ipſa urina diu retenta ſæpiſſime concitatur in tunica interiori veſicæ.

Spiritus ſalis idem præſtat, & multo efficacius.

Ex vulgaribus ſuccus parietariæ depuratus ad Unc. iv. exhibitus, cum ſacchari Unc. ß. multum prodeſt. Illi admiſceri poteſt ſal prunellæ, vel ſpiritus ſalis.

Si hujuſmodi ſuppreſſiones urinæ, a materia pituitoſa oriun-

oriundæ frequenter recurrant, nihil erit præſtantius aquis thermalibus nitroſis & ſulphureis, quales ſunt noſtræ Balerucanæ, quæ tum potu, tum balneo materiam illam mucilaginoſam diſſolvere, abſtergere, & abſumere facile poterunt.

Quidam vir nobilis hujus urbis, ab urinæ ſuppreſſione multos dies perſeverante, poſt alia remedia, fruſtra tentata, ſequente clyſtere injecto, & per duas horas retento, liberatus eſt.

℞. Rad. apii, petroſel. bruſci, gram. aſparagi malvæ, biſmalvæ, ana ℥. ii. parietar. M. ii. Sem. aniſi, fœniculi, anethi, carvi, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & baccarum lauri, ana Unc. ſem. flor. chamæm. mililot. anethi & ſtœchad. an. P. ii. Coquantur in vino albo, ad medias. In colaturæ ℔. i. diſſolve butyri recentis Unc. iv. melli roſac. Unc. ii. ſacchari rubri Unc. i. benedict. laxat. Unc. ß. vitell. ovi, num. i. olei nucum, anethini, & ſem. lini, an. Unc. i. Fiat clyſter.

Chymici ſua etiam remedia ad hunc affectum prædicant, nimirum ſpiritus ſalis, vitrioli, ſulphuris, & terebinthinæ, quos ad ℈. ß. exhibent cum aquis appropriatis vel juſculo pulli. Commendant & ſalem tartari, & ſalem ſtipitum fabarum, a ʒ. ß. ad ʒ. i. exhibitum.

Necnon, ad revulſionem humorum a parte affecta, vomitoria uſurpant, eorumque beneficio non paucos fuiſſe confeſtim liberatos gloriantur.

Toto curationis occurſu fomenta, linimenta, cataplaſmata, ſemicupia, aliaque externa uſurpanda ſunt, quæ non alia eſſe debent, quam quæ ad dolorem nephriticum ſupra fuere propoſita. Inter cetera valet cataplaſma parietariæ frixæ cum butyro, vel melius cum oleo ſcorp. Item veſica oleo ſemiplena: melius erit, ſi in hoc oleo cantharides coquantur.

Vulgo admovetur regioni pubis & lumborum cataplaſma ex cœpis frixis cum axungia porci, additis oleis quibuſdam.

At longe efficacius operantur cœpæ albæ crudæ in mortario tuſæ, addito oleo in formam cataplaſmatis, renibus admotæ, atque ureteribus, & regioni pubis.

Cataplaſma ex raphanis contuſis idem præſtare poteſt.

Quando a grumo ſanguinis iſchuria producitur, illius diſſolutioni incumbendum eſt, exhibitis iis, quæ id præſtare apta nata ſunt. In hunc cenſum referuntur trochiſci de carabe, coagulum hædi, leporis mumia, oxymel ſimplex & ſcilliticum, ſyrupus acetoſus, & ſimilia. Exterius vero ſtercus bubulum mira præſtat, juxta ſententiam Aetii *tetrab. 3. ſem. 2. cap. 27.*

Cum denique a pure urinæ ſuppreſſio, aut ſtillicidium producitur; tergentibus & incidentibus opus eſt, qualia potiſſimum in renum & veſicæ ulcere propoſita ſunt.

CAPUT IX.

De Dyſuria, ſeu ardore urinæ.

DYſuriæ, ſeu urinæ difficultatis nomine omnem dolorificam mictionem intelligimus, quam etiam nomine ardoris urinæ Recentiores enunciare ſolent. Cum ſtranguria fere confunditur a quamplurimis Auctoribus, qui in hac dolorificam etiam mictionem conſtituunt; ſed etiam a dyſuria in hoc tantum differre volunt, quod major urinæ quantitas in dyſuria excernatur, minus vero in ſtranguria, quæ etiam ea ratione urinæ ſtillicidium nominatur. Verum maluimus nos, clarioris doctrinæ gratia, urinæ quantitatem imminutam, quæ ſine dolore fit, ſtranguriam nominare, & ſub uno capite cum iſchuria comprehendere, ex eo, quod utrique eadem curatio adhibenda ſit, omnem vero mictionem dolorificam ſub dyſuriæ nomine in hoc capite explicare, propterea quod ab iiſdem cauſſis omnes producantur, iiſdemque remediis curentur.

Cauſſa proxima & immediata mictionis dolorificæ eſt ſolutio continui in muſculo ſpinctere, vel canali veſicæ. Atque adeo quæcumque ſolutionem continui in illis partibus inferre valent, dyſuriam ſeu ardorem urinæ excitare poſſunt.

Inter illas cauſſas, præcipua & magis frequens eſt urinæ acrimonia, aliquando ſimplex, & ſine aliorum humorum permixtione, quam viſcerum, vel totius intemperies calidior, vel acriorum & calidiorum ciborum uſus excitavit; ſæpius vero ex permixtione humorum acriorum, ut bilis, & pituitoſæ ſalſæ, comparata. Aliquando pus, ex renibus aut veſica ulceratis emanans, talem urinis conciliat acrimoniam. Nonnunquam etiam materia alba & quaſi lactea, cum urina copioſe emittitur, ardorem urinæ inducit: quam quidem materiam vulgus Medicorum purulentam eſſe exiſtimat, & a renibus oriundam. Quam ſententiam reprobat *Sennertus*, huic innixus rationi, quod nimirum, etiamſi toti renes in pus reſolverentur, non poſſet tanta ejus copia, quanta interdum per aliquot ſeptimanas ſingulis diebus excernitur, inde ſuppeditari. Sed arbitratur ipſe, hanc materiam provenire ex vitiata coctione, primo quidem ventriculi, deinde etiam hepatis; cum error primæ coctionis non poſſit corrigi in ſecunda, unde chylus, & poſtea etiam ſanguis crudus relinquitur, neque a partibus ſalſis & tartareis mundatur, quæ in prima coctione ſeparari debent, & illæ poſtmodum a renibus attractæ, & ad veſicam tranſmiſſæ, dolorem inter mingendum pariunt. In eam ſententiam ſe deductum eſſe profitetur ex eo, quod vir quidam doctus, qui per aliquot ſeptimanas ardore urinæ laborabat, & urinam quidem ſatis copioſam, ſed tali materia alba ita refertam, ut dimidium urinalis occuparet, cum maximo dolore excernebat, & variis adhibitis remediis nihil levaminis ſentiebat, tandem ſolius vini malvatici potu curatus fuit.

Calculus etiam in veſica latens, ubi inter mingendum cervici veſicæ alliditur, dolorem excitat; quod etiam præſtare poſſunt arenulæ craſſiores, canalem in exitu vellicantes.

Inflammatio denique, vel ulcus iſtarum partium, urinæ ardorem excitat: quandoquidem ſenſus exquiſitior ab illis effectibus redditus, ab urina etiam bene temperata graviter afficitur, quemadmodum videmus, partes externas inflammatas aut ulceratas, ab objectis etiam proportionatis, vel levi contactu dolore affici. Sic in gonorrhœa, quamdiu adeſt proſtatarum inflammatio, ardor urinæ continuo percipitur.

Diagnoſis hujus affectus ex ſe manifeſta eſt: dolor enim inter mejendum tam evidens eſt, ut ægri non raro ex illius moleſtia ejulare cogantur. At ſigna cauſſarum ita diſtinguenda ſunt.

Si ex urinæ acrimonia procedat, illa tenuis apparebit, ac intenſo colore, atque interdum flammeo prædita; vel admiſto bilioſæ, pituitoſæ, aut purulentæ materiæ conſpicua fiet; viſcerum aderit intemperies, vel alimenta calida & acria; aeris æſtus, & ſimiles cauſſæ calefacientes præceſſerunt.

Calculi denique, & inflammationes illarum partium ex propriis ſuis locis innoteſcent.

Quod ad prognoſin attinet, hic affectus per ſe periculoſus non eſt, ſed magnam affert laboranti moleſtiam: & pro varia cauſſarum diſpoſitione difficilem non raro curationem recipit; in ſenibus præſertim, qui ſi decrepiti ſunt, morbo commoriuntur. Atque in quacunque ætate ſi diutius perſeveret, veſicam tandem & illius cervicem exulcerat.

Curatio primum ad cauſſæ ablationem dirigenda eſt. Atque ita ſi a calculo, inflammatione, vel ulcere veſicæ, aut cervicis illius dyſuria oriatur, ex propriis capitibus eorum affectuum curatio deſumenda eſt, leniendo tamen ſymptomati, quæ inferius proponentur, plurimum conferre poterunt.

Quæ vero ab urinæ acrimonia & humoribus calidioribus, ei permixtis oritur; ſequentibus remediis oppugnanda eſt.

Ac primum phlebotomia, ad hepatis aliarumque partium intemperiem corrigendam neceſſaria eſt. Eaque pluries repetita, pro plethoræ magnitudine aut inflammationis periculo, ex brachio dextro primum, ad evacuationem & revulſionem, poſtmodum vero, ex venis inferioribus, ad derivationem a parte affecta, cujus ratione Hipp. eumque ſequutus eſt Galenus, in omnium partium infra renes poſitarum affectibus, venas inferiores aperire præcipiunt.

Purgatio etiam in hoc affectu convenit, ſed ex lenientibus tantum & refrigerantibus compoſita, alioquin ardorem urinæ maxime exaſperaret. Ideoque multi bolum ex caſſia ſimplici non audent tranſcendere. Et illa certe reliquis præferenda. Magis tamen refrigerans efficietur, ſi pulpa tamarindorum etiam adjiciatur. Vel dilutum caſſiæ, ex decocto lactucæ, portul. & ſummitatum malvæ paratum, ad plures dies exhiberi poterit, ut acres humores in partes urinarias confluentes, ad inteſtina ſenſim deriventur. Si tamen humorum pravorum copia majorem purgationem poſtulare videatur; ad ſequentem potiorem tranſcendere poterimus.

℞. Fol. lactucæ, portulac. plantag. & ſummit. malvæ, ana. M. ß. tamarind. ℥. ß. mirobal. citrin. ʒ. i. Coquantur ad ℥. vi. In colatura infunde caſſiæ recenter extractæ ℥. i. Colentur iterum, & poſtea diſſolve rhab. in aqua lactucæ cum ſantal. citrin. infuſi ʒ. i. ß. mannæ & ſyrup. roſ. an. ℥. i. Fiat potio.

In diuturna dyſuria conveniet opiata purgans, in ulcere veſicæ deſcripta.

Vomitus, blandis remediis concitatus, præſtantiſſimus eſt: revellit enim a parte affecta, & incommoda arcet, quæ a purgantibus per inferiora induci conſueverunt. In iis igitur erit proritandus, qui ſine magno labore illum ferre poſſunt, & ſemel, aut his in ſeptimana iterandus.

Per clyſteres etiam frequenter injectos, non ſolum humores acres ad inteſtina derivari, ſenſimque expurgari, ſed etiam veſicæ, partiumque annexarum intemperies atque inflammationes demulceri poterunt, quorum formula talis eſſe poterit.

℞. Rad. althææ, ℥. i. fol. malvæ, violariæ, lactucæ, an. M. i. flor. nymphææ, & hordei mundati, an. P. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura diſſolve caſſiæ recenter extractæ ℥. i. ovum integrum unum, olei violac. ℥. ii. Fiat clyſter.

Mucilagines ſem. althææ, cydonior. fœnug. clyſteribus utiliter admiſceri poſſunt, ad dolorem leniendum.

Verum ad contemperandum dolorem & ardorem, clyſteres ex lacte puro, vel cum prædictis admixto, efficaces eſſe

eſſe conſueverunt, ut quoſdam viderimus ægrotantes, qui in diuturnis doloribus ex hoc ſolo remedio, & ſemicupio, de quo poſtea dicetur, levamen ſuſceperint.

Per os autem exhibenda quamplurima, quæ in uſu practico comperta ſunt, non parum conferre ad ardorem urinæ demulcendum, & partium affectarum intemperies corrigendas: quorum præcipua ſunt quæ ſequuntur.

♃. Aquar. portulac. lactucæ, roſarum & nymphææ, an. Unc. i. ſyrupi violacei & nymphææ, an. ʒ. vj. ſalis prun. ʒ. i. Miſce, fiat julep. ſæpe iterandus. Vel

♃. Rad. althææ ℥. i. fol. lactucæ, endiviæ, portulac. & ſummit. Malvæ, an. M. i. ſem. melon. cucurbitæ, malvæ, lactucæ, & papav. albi, ana Drach. iii. jujubar. ſebeſten, an. par. vi. violar. roſ. & nymphææ, an. P. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura diſſolve ſyrupi violac. jujubini, & de papavere alb. ana Unc. i. ſem. Salis prunell. Unc. ſem. Fiat julep. pro iv. doſibus, bis in die ſumendis.

Emulſiones etiam uſurpari poterunt, quamvis ſint diureticæ, quia refrigerant, & veſicæ meatus leniter expurgant, in hunc modum compoſitæ.

♃. Quatuor ſem. frig. major. & papav. albi, an. Drach. iii. amygdal. dulc. excortic. & in aqua frig. infuſar. Unc. ſum. Contundantur in mortario marmoreo, ſenſim affundendo decocti hordei excorticati, liquir. portulac. & ſummit. malvæ ℔. i. ſem. Fiat emulſio pro iii. doſibus, addendo unicuique doſi ſyrup. violac. Unc. i. ſalis prunellæ Drach. i. Si dolor ſit acerbior, aliquid ſyrupi de papavere admiſceri poteſt. Tum etiam gummi arab. pulv. Drach. i. utiliter additur, vel ſyrup. alth. Fern. de mucilaginibus.

Juſcula etiam parari poſſunt in hunc modum.

♃. Rad. althææ Unc. ſem. malvæ M. i. liquir. Unc. ß. Sem. cydon. Drach. i. Bulliant cum juſculo pulli vel gallinæ. Fiat juſculum, per plures dies iterandum.

Conveniet etiam non parum ſerum lactis caprilli, magno hauſtu exhibitum, ut in calida hepatis intemperie dictum eſt.

Immo & majori efficacia, abſente febre, lac integrum præſertim aſininum, propinari poterit; quod non ſolum detergit, ſed etiam dolorem mulcet, & humorum acrimoniam contemperat.

In diuturno autem affectu, aquæ minerales, refrigerantes, præſertim aluminoſæ & ferratæ, aut parum vitriolatæ, plurimum conferunt. Experientia enim compertum eſt, aquas noſtras Meynenſes ſimili virtute præditas, hujuſmodi affectus, quamvis inveteratos, interdum ſuſtuliſſe.

Loco juleporum prædictorum, ſimplex malvæ decoctum cum ſyrupo violaceo uſurpari poterit, quo ſeipſum Foreſtus *obſ.* 4. *lib.* 25. a graviſſima dyſuria liberatum refert; dicitque nihil æque juviſſe, ac dictum decoctum, eoque ſe alios ægros ſimiliter laborantes curaſſe.

Idem Foreſtus *obſ.* 3. *ejuſdem libri*, dicit quendam Jacobum Joannis, Pharmacopœum, aqua roſacea, cum albumine ovi concuſſa, & ad medium ſcutellæ ebibita, ſeipſum & alios curaſſe.

Tradit etiam ibidem Foreſtus, ſenem quendam Delphenſem, decocto flor. chamæmeli cum lacte bubulo, ex mulierculæ conſilio fuiſſe curatum.

Amatus Luſitanus *curatione* 58. *cent.* 6. dicit quandam mulierem, dyſuria laborantem, quæ multis remediis ibidem recenſitis curari non potuerat, uſu conſervæ florum malvæ fuiſſe perſanatam. Sumebat autem illius conſervæ ʒ. i. mane & veſperi, ſuperbibendo aquæ malvæ. ℥. iii. Et idem *curatione ſequenti* 59. dicit, ſenem quendam, ab excreto lapillo dyſuria laborantem, eadem conſerva, eodem modo uſurpata, intra triduum fuiſſe liberatum. Conſerva flor. althææ eſt ejuſdem, vel majoris efficaciæ.

Quidam Practici commendant trochiſcos alkekengi ad Drach. i. cum liquore idoneo exhibitos, quia diuretici ſunt, urinæ acrimoniam obtundunt, & ſtupefaciunt.

Dolore admodum urgente, non inutile eſt, dum urina redditur, penem demergere in lac tepidum, vel decoctum malvæ, & ſem. papav. albi. Immo & aqua ſola tepida non parum conducit ad hujuſmodi dolorem & ardorem minuendum.

Pro potu, leve decoctum malvæ, cum ſyrupo violaceo, aut conſerva roſarum agitatum, erit utiliſſimum.

Ad eundem vero ardorem leniendum, fiunt etiam injectiones in veſicæ ductum, ex lacte, emulſione ſemin. frigid. aqua plantag. ſero lactis, quibus addi poteſt liquor albuminis ovi probe concuſſi, vel trochiſcor. alkekengi ℈. i.

Externa etiam remedia ad hujuſmodi ardores temperandos non parum conducunt, qualia ſunt balnea, vel ſemicupia, & fomenta pubi & perinæo admota, ex decocto herbarum refrigerantium parata. Linimenta ex oleo roſac. nymphææ, unguento roſaceo, refrigerante Galeni, populeone, cum caphura, & mucilag. pſyll. extr. in aqua plantag. Renibus etiam & jecori admovenda epithemata refrigerantia, & linimenta prædicta; tum ea, quæ ad jecoris, & renum intemperiem calidiorem ſupra propoſita ſunt.

Quando humores acres & bilioſi fluunt ab hepate, ad eorum derivationem conveniet cauſticum tibiæ dextræ, tum apertio hæmorrhoidum, quæ omnibus renum & veſicæ affectibus utiliſſima eſt, juxta *Aphor.* 11. *ſect.* 6. quandoquidem ab eodem ramo ſplenico ad renes, veſicam, & hæmorrhoides venæ diſſeminantur.

PRA-

PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS-QUINTUS.

DE MORBIS MULIERUM.

PRÆFATIO.

Morbi mulierum appellantur ii, qui mulieribus proprii ſunt, & a vitio illius partis emanant, quæ mulieribus propria eſt, uteri nimirum, de quo non ſine ratione dixit Democritus in epiſtola ad Hippocratem, eum ſexcentarum, & innumerarum calamitatum auctorem eſſe. Nos igitur, ut affectus uteri præcipuos, & in Praxi Medica frequentius occurrentes, quadam methodo exponamus, eos ita dividemus, ut alii a vaſis uteri dependeant, alii in ipſo uteri corpore, illiuſque cavitate reſideant; alii vero præcipuam illius actionem, & opus nobiliſſimum nempe generationem reſpiciant. A vaſis uteri male affectis & cauſſis præternaturalibus ea obſidentibus, dependent chloroſis; menſium ſuppreſſio, & fluxus immodicus; fluores albi, ſeu fluor muliebris; furor uterinus, & hyſterica paſſio. In ipſo uteri corpore, illiuſque cavitate reſident inflammatio, ulcus, ſcirrhus, cancer, gangræna & ſphacelus hydrops uteri, procidentia & clauſura. Illi autem affectus generationi quidem officere poſſunt, ſed tantum per accidens. Affectus vero, totum generationis opus, nempe conceptionem, gravitatem, & partum reſpicientes ſunt, ſterilitas, morbi acuti & chronici prægnantium, abortus difficilis, fœtus mortuus, ſecundina retenta, fluxus lochiorum immodicus, ſuppreſſio lochiorum, tormina a partu, & morbi acuti puerperarum. Quos omnes affectus breviſſima ratione, quantum rei dignitas ferre poterit, elucubrare aggredimur.

CAPUT PRIMUM.

De Chloroſi, ſeu pallidis virginum coloribus.

Hic affectus ab Hipp. Chloroſis, & recentioribus febris alba, febris amatoria, morbus virgineus, pallidi virginum colores, & icterus albus appellatur.

Definiri poteſt, vitioſus corporis habitus, ab obſtructione venarum hepatis, lienis, ac meſenterii, & præcipue earum, quæ ſunt circa uterum, quam ſequuntur plerumque gravitas membrorum, palpitatio cordis, difficultas ſpirandi, rerum abſurdarum appetitus, & alia ſymptomata.

Pendet igitur hic affectus immediate ab obſtructionibus partium infimi ventris, præcipue earum venarum, quæ ſunt circa uterum, quæ liberum ſanguinis affluxum ad uterum impediunt, unde illa copia luxuriam in virginibus, quando menſtruæ purgationes apparere incipiunt, ſi ab illis obſtructionibus impediantur, ſanguis refluit ad partes ſuperiores, & cor, hepar, lienem, diaphragma, aliaſque partes opprimit, earumque calorem nativum obruit, & vaſa obſtruit, unde vitioſa fit in viſceribus concoctio, & hinc crudi humores in toto corpore cumulantur, qui ad habitum corporis delati, cachexiam excitant; in reliquis vero partibus varia ſymptomata producunt. In hypochondriis enim viſcerum intumeſcentiam pariunt, a qua diaphragma comprimitur, unde difficultas ſpirandi emergit. Quia vero ſanguis craſſus, & flatulentus ſpiritus per venæ cavæ & magnæ arteriæ ramos ad cor deferuntur, quorum noxam excutere contendens, ne ſuffocetur, frequenti arteriarum motu elevatur, palpitatio cordis emanat, quam etiam temporum pulſationes frequenter conſequuntur. Præterea cibi faſtidio hujuſmodi virgines frequenter corripiuntur, quia ob malam concoctionem, & diſtributionem, ventriculus magna crudorum excrementorum copia refertus eſt. Quæ excrementa vitioſam, ex peculiari quadam corruptela, qualitatem adepta, pravorum eduliorum, immo rerum abſurdarum, minime alibilium appetentiam inducunt, ut ſalis, aromatum, gypſi, carbonum, cinerum, & ſimilium, qui affectus pica & malacia nominatur, & a nobis inter affectus ventriculi, capite proprio fuſe explicantur.

Cauſſæ obſtructionum, quæ in venis uteri & hypochondriorum contingunt, ſunt humores craſſi, viſcidi & crudi ex prava plerumque victus ratione geniti. Virgines enim iſtæ largo aquæ frigidæ potu hora ſomni, vel mane jejuno ſtomacho utuntur; aliæ acetum, olera, fructus immaturos, vel ipſam nivem & glaciem avidiſſime devorant: unde calor partium nativus obruitur, & magnus fit crudorum excrementorum proventus: aliæ nimio ſomno indulgent, aliæ otio immodico, ut quæ ſuendi cauſſa, pulvinaribus toto die affixæ, maximo ſæpe frigore torquentur: aliæ intempeſtivis vigiliis & exercitationibus utuntur, ut choreis, ſtatim a paſtu, quas in longam noctem cum ſuis amatoribus perducunt, quibus utplurimum accedunt graviſſimæ curæ, & varia animi pathemata, ex quibus coctiones ordinariæ plurimum evertuntur, & multa cacochymia inducitur.

Diagnoſis ex ſequenti ſymptomatum ſerie manifeſta evadet.

Primo ſeſe offert faciei, & totius corporis color pallidus & ſubalbidus; interdum vero plumbeus, lividus, aut vireſcens. Cum enim in hoc affectu humores crudi, pituitoſi, ac ſeroſi abundent, & ad habitum corporis deferantur, colorem toti corpori inducunt, & ſi pituita, bilis, aut melancholia permiſceatur, color inde ſubflavus, vireſcens, aut lividus efficitur.

Secundo, inflatio & quædam intumeſcentia in facie & palpebris apparet, præcipue poſt ſomnum; quia per noctem concluſus calor plures vapores elevavit, quam diſſipare potuerit. Crura quoque & pedes, præcipue circa malleolos intumeſcunt, totumque corpus laxum & molle evadit, ob eandem pituitoſorum ac ſeroſorum humorum abundantiam.

Tertio gravitas & ſegnities totius corporis adeſt, crurum ac pedum tenſiva laſſitudo, devolutis ſua gravitate humoribus ad partes illas decliviores.

Quarto, reſpiratio difficilis eſt, præſertim cum ſe vehementer movent, aut loca alta & acclivia conſcendunt. Tunc enim ſanguis craſſus incaleſcit, ex eoque multi vapores elevantur qui difficultatem ſpirandi pariunt.

Quinto, cordis adeſt palpitatio & pulſatio in arteriis temporum, dum corpus commovetur & exagitatur, propter eandem evaporationem, quæ ab humoribus craſſis excitatur, aucto per exercitationem calore.

Sexto, dolor capitis gravans ac diuturnus ſæpe ægrotantes affligit, & interdum in occipitio, dum uterus compatitur; in ſyncipite vero ac fronte, dum ab hypocondriis magni vapores elevantur.

Septimo, pulſus eſt celer & frequens, ut febricitare videantur, & ideo hic affectus dicitur febris alba, propter illam pulſus frequentiam, quæ talis efficitur, quia cum facultas vitalis debilis ſit, unde pulſus parvus emergit, natura parvitatem frequentia cogitur compenſare.

Octavo, ſomnus gravis eſt ac profundus, ita ut ad meridiem uſque ſomnum producant, niſi expergiſcantur, qui a vaporibus craſſis ac copioſis, ex illuvie pituitoſa elevatis excitatur.

Nono, ingens adeſt ciborum, præcipue, euchymorum faſtidium, propter maximam humorum crudorum in ventriculo ac vicinis partibus collectionem; qui humores, deteriorem tandem conditionem adepti, picam, & rerum abſurdarum appetitum inducunt.

Denique malo ingraveſcente, & multiplicatis obſtructionibus, ſuppreſſio menſium tandem conſequitur, quæ provectum affectum, ac veluti confirmatum oſtendit.

Quod ad prognoſin attinet, affectus iſte utplurimum periculoſus non eſt, & ad longum tempus perſeverat. Si tamen nimium negligatur, & altas radices agere permittatur, ita ut magna nutritionis depravatio contingat, partium naturalium graves affectus, ut ſcirrhi, aliique tumores, tum etiam propriæ ſubſtantiæ corruptiones contingunt, quæ per hydropem, febres longas, alioſque graves caſus ad interitum perducunt.

Quando levior eſt affectus, & a venarum uteri obſtructionibus potiſſimum oriundus, in juvenculis virginibus conjugio feliciter curatur.

Mulieres, quæ diutius hoc affectu laborarunt, aut ſteriles fiunt; aut prolem morboſam, debilem, ac parum vitalem edunt.

Magna ſalutis ſpes elucet, quando menſtrua ſtatas periodos repetunt, & debita quantitate & qualitate donata progrediuntur.

Curatio hujus affectus perficitur obſtructionum apertione, vitioſorum humorum ex toto corpore vacuatione, & intemperiei viſcerum correctione, eorumque roboratione.

Obſtructiones auferuntur iiſdem remediis, quæ in obſtructione hepatis & lienis curationibus fuere propoſita, additis nonnullis, quæ uterum reſpiciunt, & ad venarum ejus obſtructiones reſerandas magis appropriata ſunt.

Primo igitur medicamentum purgans exhibendum eſt, laborantis naturæ & temperamento congruum, ex benigniori-

gnioribus compoſitum, ut primam tantum regionem evacuet, idque præmiſſo clyſtere, ſi alvus non ſit libera.

Poſtea vero venæ ſectio erit celebranda, ſi affectus non fuerit inveteratus admodum, & puella valde exſanguis vel ad cachexiam inclinans. Vena autem brachii ab initio erit aperienda, quamvis menſtrua ſuppreſſa fuerint. Si enim ex pede ſanguis tunc temporis detrahatur, majores fient venarum uteri obſtructiones, aucta earum plenitudine. Ex brachio denique ſiniſtro ſanguis detrahetur, ſi lien magis obſtructus ſit: e dextro vero, ſi hepar obſtructiones magis invaſerint.

Educta ea ſanguinis quantitate, quæ neceſſaria fuerit, ſollemnis purgatio inſtituenda eſt apozemate aperiente & purgante, quale in obſtructionis hepatis curatione fuit propoſitum. Cui addentur herbæ utero peculiares, ut artemiſia, matricaria, pulegium: & ſi lien obſtructus fuerit, addi etiam poterunt, quæ illum peculiariter reſpiciunt, ut cortex capparis ceterach, ſcolopendrium. Si vero bilioſum fuerit temperamentum, & calidioris & ſiccioris hepatis indicia apparuerint; calidiora omnia ſimplicia apozemati erunt detrahenda, & aperientia frigida eorum loco ſubſtituenda.

In puellis delicatioribus, loco apozematis juſcula, in dicta curatione obſtructionis hepatis deſcripta, uſurpari poterunt, ejuſdemque ſimplicia immutari, ut de apozemate dictum eſt.

Interim fotus & linimentum, dicto loco deſcripta, admoveri debent, non ſolum regioni hepatis; ſed etiam lienis & uteri.

Peracta ſollemni purgatione, paretur ſequens balneum, ad vaſa aperienda & relaxanda, & materiam obſtructionum fundendam, atque digerendam. Cujus tanta eſt efficacia, ut aliquando viderimus, quibuſdam ægrotantibus menſtruas purgationes in tertio aut quarto balneo profluere incepiſſe, quæ longum tempus antea delituerant.

♃. Rad. althææ, liliorum, enulæ campanæ, bryoniæ, cucumeris agreſtis, ana ℔. ii. foliorum malvæ, violariæ, mercurialis, pulegii, matricariæ, meliſſæ, ana M. iv. ſeminis lini & fœnug. leviter contuſi, ana Unc. ii. Coquantur in aqua fontis pro balneo, quod ingrediatur tepide, bis in die ſine ſudore, longe a paſtu, per biduum, ſingulis diebus decocto renovato.

Poſtridie ultimi balnei, ſi menſium ſuppreſſio adfuerit, aperiantur venæ inferiores, & emittatur ſanguis ad Unc. iii. Idque bis, aut ter repeti poterit eo tempore, quo menſes fluere ſolebant. Aut ſi nunquam adhuc apparuerint, quo tempore ægra magis affici & gravius laborare ſolita eſt.

Abſolutis hiſce remediis, ad viſcera roboranda, & obſtructionum reliquias conterendas, conveniet opiata aperiens & roborans, dicto loco deſcripta. Cui utiliter fæcula bryoniæ & ſal artemiſiæ utriuſque ad Drach. ii. addi poterunt.

Quia vero non raro adeo contumaces ſunt obſtructiones, ut primis remediis non cedant: in hoc caſu ſyrupus magiſtralis parari poterit, ex materia apozematis præſcripti, aucta purgantium doſi, quo utetur ægra bis aut ter in menſe.

Pilulæ etiam uſuales erunt efficaciſſimæ, quales in dicta obſtructionis hepatis curatione fuerunt propoſitæ: quibus utiliter addentur remedia, ex tartaro vitriolato & chalybe compoſita, ibidem deſcripta.

Zacutus Luſitanus *obſ. 99. lib. 2.* proponit hiſtoriam cujuſdam mulieris, quæ chloroſin per decennium cum menſium ſuppreſſione paſſa erat, & variis purgantibus & aperientibus remediis, quibus chalybs etiam acceſſerat, curari non potuerat. Hanc ipſe curavit conſerva artemiſiæ, triginta dierum ſpatio exhibita, ſuperbibendo aquam ſtillatitiam ſabinæ, in qua per noctem rhabarbarum maduerat.

Idem Zacutus *obſ. 117. lib. 3.* aliam proponit hiſtoriam cujuſdam virginis, quæ multo ſale ſeſe ingurgitans, ex diuturno atque aſſiduo illius uſu incidit in diarrhœam bilioſam, cum tabe implicatam. Quam ipſe curavit poſt totius providentiam, lacte caprino chalybeato, & frigidis hepati applicitis.

In contumaciſſimis & diuturnis obſtructionibus, cauſticum tibiæ dextræ, vel ſiniſtræ, (prout hepar, aut lien afficitur) inuſtum, plurimum conferre poterit.

Reſeratis magna ex parte obſtructionibus, humores pituitoſi ac ſeroſi, tum in venis reſidui, tum præcipue in habitu corporis ſtagnantes, per ſudores reſolvendi ſunt. Cui uſui conveniet decoctum guajaci, in naturis frigidioribus, vel radicis chinæ ac ſalſæ parillæ, in calidioribus, per quindecim aut viginti dies exhibitum. Hac cautione adhibita, ut quarto aut quinto quoque die, intermiſſo ſudore, catharticum detur, quod humorem circum viſcera collectum, præparatum, ac concoctum (ad ſudores ineptum) per alvum detrahat. Alioqui intus ſi reſiſtet, ibi obdureſcens & putreſcens, febris & aliorum morborum occaſio erit. In eundem finem thermæ ſulphureæ uſurpari poterunt, quales ſint noſtræ Balerucanæ, tam potu, quam balneo. Potu enim iſtarum aquarum, expeditis prius & liberatis viis, remediis antea propoſitis, detergitur excluditurque humor, in prima & ſecunda corporis regione contentus, per alvi & urinæ profluvium: tertia vero regio, excitatis a balneo ſudoribus, ab humorum ſarcina liberatur.

Ac denique congreſſus, ſi legitime fieri poſſit, poſt deobſtruentium remediorum uſum erit utiliſſimus: illo enim calor naturalis in partibus naturalibus multum excitatur, quo uteri vaſa impenſe dilatantur. Et docet experientia, interdum prima conjugii nocte pallidis iſtis menſium fluxum excitari, aliis vero, quæ optima fruuntur valetudine, tempus conſuetum anticipari.

CAPUT II.

De ſuppreſſione menſium.

Menſium ſuppreſſio adeſſe dicitur, quando in femina, ætate matura, quæ nec lactat, nec gravida eſt, ſanguinis per uterum evacuatio, quæ naturaliter ſingulis menſibus fieri conſuevit, rarius aut parcius procedit, aut omnino ſupprimitur.

Cauſſa illius ſuppreſſionis vel ad uterum referenda eſt, vel ad vaſa illius; vel ad ſanguinem, qui per illas fluit, aut fluere debet.

Uteri varii morbi ſuppreſſionem iſtam efficere poſſunt: intemperies nimirum frigida & ſicca, denſando & conſtringendo corpus uteri: vel calida & ſicca, partem eandem exſiccando, vel ejuſdem alimentum exurendo, unde pravi humores generantur, qui parti infixi liberum menſium effluxum prohibent: Morbi etiam organici ejuſdem partis, nempe inflammatio, vel ſcirrhus, diſtorſio oſculi interioris, vel compreſſio, facta a tumoribus partium vicinarum, aut omenti craſſioris, ipſius uteri denſitas & craſſities nimia, ulcera, & cicatrices, ab iis relictæ, aut ex laceratione cotyledonum, in violento abortu.

Vaſa uteri non raro obſtructiones patiuntur, quia frequentiſſima eſt cauſſa menſium ſuppreſſionis, ab humoribus frigidis & craſſis oriundæ. Interdum etiam a conſtrictione earum venarum ſuppreſſio hæc contingit, quæ fit a partibus vicinis diſtentis vel tumefactis, ut de ipſius uteri adſtrictione dictum eſt.

Sanguis quantitate, qualitate vel motu peccans, cauſſa eſſe poteſt ſuppreſſionis menſium. Quantitate peccat aucta vel imminuta. Aucta, ſi nimia copia in venis redundet: tunc enim venas nimium diſtendit, ut ſeſe contrahere nequeant ad expulſionem: quemadmodum veſica nimis repleta urinam emittere nequit ob eandem diſtenſionem, imminuta vero, quia paucus & imminutus ſanguis in corpore retinetur ad illius nutritionem.

Sanguis qualitate peccat, dum craſſior & viſcidior eſt ex ſe & propria natura propter frigidam hepatis aliarumque partium intemperiem, vel ex humorum craſſorum pituitoſorum ſcilicet, aut melancholicorum permixtione, unde plerumque obſtructiones oriuntur.

Motu vero peccat, cum per alias vias excernitur, ut per nares, vomitum, ſputum, urinas, hæmorrhoides, & multas alias partes. Vidi puellam, puſtulam habentem in capite, quæ ſingulis menſibus aperiebatur, & ſatis copioſum ſanguinem fundebat. Multas vero vidimus ſanguinem periodice per pulmonem rejicientes, quæ evacuatio purgationis menſtruæ vicem gerebat.

Cauſſæ externæ, ſuppreſſionem ſanguinis promoventes ſunt, aer frigidior & ſiccior, ut Aquilonia tempeſtas; ingreſſus præceps in aquam frigidam, aut nimia in ea mora, præcipue dum fluunt purgationes menſtruæ, cibi pauciores vel copioſiores, craſſiores & frigidiores, vel adſtringendi vi præditi; calidiores etiam id faciunt, ut nimius ſalis uſus, & aromatum, exſiccando hepatis, aliarumque partium ſubſtantiam, & ſanguinem ipſum abſumendo atque exaſſando unde craſſitiem acquirit, obſtructionibus efficiendis idoneam: exercitationes vehementes, & vigiliæ immodicæ ſanguinem valde abſumentes: ſomnus diuturnus & otium immodicum, calorem nativum enervans, & cruditates multiplicans: excreta & retenta, naturæ limites excedentia, ut hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum, diarrhœæ, aliæque evacuationes diuturnæ, per vomitum, urinas, aut ſudores. Ac denique animi pathemata graviora, ut iracundia vehemens, timor ſubitus, mœror perſeverans, zelotypia gravis, & ſimilia.

Diagnoſis ſuppreſſionis menſium ex ipſius ægrotantis relatu mutuanda eſt. Sed quia illa vel a cauſſis præternaturalibus procedit, vel a naturalibus, puta graviditate, ſigna utriuſque ſuppreſſionis diſtinctiva proponenda ſunt, ne Medicus a mulierculis, graviditatem ex illegitimo concubitu contractam tegere conantibus, decipiatur, neve remedia menſes provocantia gravidæ mulieri temere præſcribat.

Primo igitur gravidæ utplurimum naturalem retinent colorem: qui in aliis valde immutatur, & pallidus ac fœdus efficitur.

Secundo, ſymptomata, quæ gravidis in principio accidere ſolent, in dies paulatim miteſcunt: contra vero in ſimplici menſium ſuppreſſione quo diutius menſes ſubſiſtunt, eo magis ſymptomata augentur.

Tertio, in gravidis poſt tertium menſem, motus & ſitus infantis ſenſibiliter percipitur, admota ventri inferiori manu: in aliis vero ſentitur quidem aliquis tumor; ſed

œdema-

œdematoſus, ac minime durus qui circumſcriptionem non habet ſemper cum utero limitatam.

Quarto, ſi oſculum uteri interius a perita obſtetrice tangatur, non ita exacte clauſum, ut in gravidis, percipitur, ſed potius durum, contractum, & quodam dolore affectum.

Quinto, gravidæ utplurimum hilares ſunt & parum in animi pathematis mutantur: contra vero in ſuppreſſione menſium plerumque mœſtæ fiunt, & triſtitia afficiuntur.

Signa cauſſarum in hunc modum ſe habent.

Uteri vitia, quæ ſuppreſſionem menſium efficere valent, ſequentibus capitibus erunt explicanda; maxima tamen pars eorum ex relatu ægrotantis, inſpectione item & contactu earum partium percipi poteſt.

Obſtructiones & anguſtiæ vaſorum uteri cognoſcuntur ex labore & moleſtia, quæ in lumbis & partib. utero vicinis, inſtante potiſſimum menſtruæ purgationis tempore percipiuntur, & quid tunc temporis effluat, mucoſum, ſubalbidum, aut ſubnigricans apparet. Affectus vero partium vicinarum, quæ uteri os aut venas occludere poſſunt, ex propriis ſignis apparebunt.

Sanguis in venis redundans ſeſe evidenter profert ex venis admodum diſtentis in cruribus & brachiis. Tum ſi fœmina carnoſior & rubicundior evaſerit; cibiſque lautioribus ſeſe per multum tempus impleverit. Defectus vero ſanguinis erit conjiciendus, ſi fœmina obeſior fuerit; ſi febrem diuturnam, longam inediam, aut cibi faſtidium paſſa fuerit. Prava vero ſanguinis qualitas, ex pravo corporis habitu, hepatis aut aliarum partium vitio, & præſertim ex ipſius ſanguinis conſideratione, & ſi tantillum ex eo effluat, innoteſcet. Motus vero ſanguinis præpoſterus, quando nempe per alias vias effluit, per ſe ſatis ſenſibus manifeſtatur.

Quod ad prognoſin attinet: menſium ſuppreſſio periculoſiſſima eſt, ex eaque multi atque graviſſimi morbi oriuntur, & quidem alii in ipſo utero, ut tumores, abſceſſus & ulcera: alii in toto corpore variiſque partibus, ut febres, obſtructiones, cachexiæ, cibi faſtidium, hydrops, cardialgia, tuſſis, difficilis reſpiratio, ſypothymia, ophthalmia, mania, melancholia, capitis dolor, arthritis, & alii non pauci. Progreſſum noxarum, quæ ex ſuppreſſione menſium oriuntur, eleganter propoſuit Hipp. *lib. de morbis mulierum*, his verbis: *Tertio menſe poſt ſuppreſſa menſtrua, incipiunt ſentire ſuffocationes & horrores, lumborum gravitatem, & quandoque febrim. Quod ſi ſuppreſſio diutius perſeveret; jam illi obdureſcit venter, urina copioſior mingitur, cibi faſtidium & vigilia ingraveſcunt; ita ut inter dormiendum dentibus ſtrideat, & ſi adhuc retineantur, quinto menſe his omnibus, & maxime doloribus urgebitur gravius, ſed ſexto menſe inſanabilis morbus redditur, qui antea curari poterit. Et cum hoc anxia fit, & animo linquitur, pituitam vomit, ſiti magna vexatur, dolebunt partes ventris & pectoris: febris accedit, ſupprimenturque alvi excrementa atque veſica, ſpina dorſi dolore vexabitur, eſtque & quaſi balbuties. Poſthac autem intumeſcunt crura, pedes, venter, & urina mingitur rubra ſanguineaque, & dolor totum occupat corpus, maxime collum, ſpinam, & inguina, atque ſic moriuntur; ſcilicet ex hydrope.* Hæc Hipp. In hoc contextu dubium facit, quod dicit auctor ſexto menſe morbum eſſe inſanabilem: contrarium enim docetur experientia: & ipſe Hipp. 4. *epid.* refert ancillam quandam, cui per ſeptennium ſuppreſſa fuerant menſtrua, illis tandem redeuntibus, ſanitati fuiſſe reſtitutam. Conciliari poteſt Hipp. cum ſeipſo, dicendo, ultra ſex menſes morbum eſſe inſanabilem, quando menſtrua in ipſo corpore, aut cavitate uteri retinentur; quia ibi putreſcunt aut ſuppurantur; ut in retentis lochiis contingit: hoc tamen non de quacumque ſuppreſſione eſſe intelligendum.

Minus periculoſa eſt illa ſuppreſſio, quæ a multitudine ſanguinis laudabilis exoritur, vel a pinguedinis copia, hæmorrhagia, & vacuationibus aliis: cauſſæ enim illæ, ſi non multum invaluerunt, tolli facile poſſunt.

Difficilius vero curatur, quæ a ſuccorum gravitate, vaſorum obſtructione, vel anguſtia dependet: quia rebellis iſte humor, in penitiores illos meatus inſinuatus, nonniſi multis remediis, & diuturna opera, cujus mulierculæ ſunt impatientes, educi poteſt.

Suppreſſio menſium, quæ ex proprio uteri affectu proficiſcitur, omnium peſſima eſt: quia pars illa, per idiopathiam læſa, difficile curari poteſt, ob perpetuum excrementorum affluxum, quorum receptioni ea maxime diſpoſita eſt: ita ut corporis totius ſentina ac cloaca a nonnullis nominetur.

Curatio hujus affectus pro cauſſarum varietate varie inſtituenda eſt. Ac primum, ſi a nimia copia ſanguinis ſuppreſſio oriatur, illius quantitas minuenda eſt phlebotomia in brachio larga manu celebrata. Si enim venæ inferiores prius aperirentur; traheretur magis ſanguis verſus uterum: ubi majorem obſtructionem & vaſorum diſtentionem efficeret, cum ruptionis eorundem, aut etiam uteri inflammationis periculo.

Sublata plethora, & ſanguinis multitudine, ſanguis ad inferiora retrahendus eſt, apertis venis inferioribus circa illud tempus, quo antea laborans purgari conſueverat: tum etiam frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, tam ſiccis, quam ſcarificatis.

Hiſce præmiſſis, partes uterinæ emolliendæ & relaxandæ ſunt fomentis, ſemicupiis, & inunctionibus humectantibus & emollientibus. Quibus, ſi affectus pertinacior fuerit, addere poteris purgationes hyſtericas, & particularia medicamenta, menſes moventia, quæ in poſterum proponentur: eligendo ex iis, quæ mitiora & magis temperata fuerint.

Si propter ſanguinis penuriam menſtrua non procedant, ut poſt febres diuturnas magnas evacuationes, & in quavis corporis inſigni extenuatione; eorum provocatio molienda non eſt, priuſquam convenientibus alimentis puta analepticis, corpus inſtauratum fuerit, & ſufficiens ſanguinis copia procreata, ac morbus omnis, qui extenuationis cauſſa eſſe poteſt, debite expugnatus. Quibus præſtitis, ut plurimum contingit, menſtrua ſponte profluere. Quod ſi non fiat, & natura ſui muneris oblita ad priſtinum officium non revertatur; apertis venis inferioribus erit incitanda, cum aliis remediis ſupra deſcriptis, ita tamen, ut quantitas ſanguinis, qui educetur, valde ſit moderata, metu virium jam dejectarum; & ne ægra in tabem præcipitetur. Hic autem diligenter eſt advertendum, quamvis corporis extenuatio penuriam ſanguinis non indicaret; ſed eam tantum, quæ magnis evacuationibus, aliiſque cauſſis conſumentibus ſuccedit. Fit enim interdum, ut menſes ſuppreſſi, & in venis retenti, pravam accerſant qualitatem, ob quam alendis partibus minime idoneus ſanguis efficiatur; unde corporis macies & extenuatio ſuccedunt. Licet vero multo ſanguine, pravo tamen refertæ maneant, & tum temporis venæ ſectio, etiam larga manu celebrata, plurimum conferre ſolet. Quod quidem lucuIento Galen. experimento confirmatur, qui *comment.* 3. *in lib.* 6. *epid.* *Ego*, inquit, *cuidam mulierculæ, jam octo menſes purgationis menſtruæ ſuppreſſione laboranti, extenuatiſſima cum eſſet, haud exiguo detracto ſanguine, breviſſimo tempore proprium habitum reſtitui, ſicut & alias non paucas eodem modo ad ſanitatem reduxi. Sed quod illi mulieri accidit (neque enim erat ignobilis) fuit valde celebre. Ipſi quidem reſciſſa vena eſt, Medicis ex remedio futuram utilitatem firmiter polliceri verentibus; quin etiam nonnulli mihi adverſari audebant; non ſolum propter mulieris maciem, ſed etiam propter inappetentiam, ex vena ſectione ſequuturam eſſe noxam affirmantes. Profecto hæc melius eſt longiori ſermone perſequi, quam utrius Prodici Hippocrates mentionem fecerit diligenter invenire conari. Verum recentiores Medici ad magis ſophiſticam doctrinæ ſpeciem defluxerunt, ægrotis evidentia diligenter obſervare, & ipſorum affectus cauſſaſque, ex quibus curationis inventio adquiritur, indagare negligentes, quæ & ipſa per experientiam dijudicatur: In muliere ſane, quam memoravi, primo die ſanguinis ſeſquilibram detraxi, rurſum poſtero die libram unam, tertio non multo plus ſemilibra, erant enim unciæ octo*. Hæc Galenus. Quibus patet, in mulieribus, menſium ſuppreſſione laborantibus, etiam extenuatis, ſanguinem larga manu interdum eſſe detrahendum: quamvis hujus ſæculi mulieres tantam ſanguinis evacuationem, quæ Galeni temporibus educebatur, ferre minime valeant.

A motu ſanguinis præpoſtero ſuppreſſio menſium contingit, quando is per narium hæmorrhagiam, vomitum, aut ſputum, aut hæmorrhoidas, aliaque loca non naturalia excernitur, ejuſque curatio perficitur; repellendo ſanguinem a partibus, per quas fluit præternaturaliter: eundemque retrahendo ad uteri vias. Primum perficitur (dum ſanguis per ſuperiora loca irrumpit) lotione brachiorum, capitis, & faciei, ex aqua frigida, & privatione exercitii earundem partium, præcipue cantus, & vociferationis. Secundum vero abſolvitur venæ ſectione partium inferiorum, facta biduo, aut triduo, antequam ſanguis erumpat; cucurbitulis femoribus & ſuris adhibitis, interdum ſiccis, ſæpe etiam cum ſcarificatione: provocatione hæmorrhoidum, frictionibus, ligaturis, deambulationibus, fomentis, ſemicupiis ex herbis aperientibus, inunctionibus, peſſariis, clyſteribus uterinis, aliiſque infra deſcribendis. Præcipue vero commendatur balnei naturalis uſus, ſulphurei ac bituminoſi, quod laborans pluries ingrediatur, longe a paſtu, dummodo aqua hypochondriorum regionem non ſuperet: eodemque tempore ſuperiores partes flabello refrigerandæ ſunt, ne calido balnei aere etiam incaleſcant.

Si per hœmorrhoides fluat ſanguis, & ab utero avertatur, difficillima erit curatio. Si enim trahentibus ad inferiora utaris, eadem ad ſedem trahent. Si vero adſtringentia ſedi adhibeas: ea etiam propter viciniam repellent, quæ feruntur ad uterum. Hæc igitur una medendi ratio conferre poterit, ut poſtquam trahentibus ad inferiora uſus fueris, localia utero adhibeas, quæ humorem commotum magis ad uterum alliciant.

At vero omnium frequentiſſima eſt illa menſium ſuppreſſio, quæ fit ab obſtructionibus venarum uteri. Cujus curatio eadem propemodum eſt cum ea, quæ in pallidis virginum coloribus fuit propoſita, nonnullis tantum additis, quæ uterum magis ſpecifice reſpiciunt.

Primo igitur ea omnia ſigillatim uſurpari poterunt, quæ ad chloroſis curationem fuere deſcripta. Et ut plurimum contingit, ut reſeratis viſcerum obſtructionibus menſes ſponte profluant. Quorum tamen eruptionem adjuvare poterunt quæ motum humorum ad inferiora promovent, ut ſectio venarum inferiorum, circa conſuetam menſtruo-

rum

rum periodum celebrata : vel vicariæ ejus cucurbitulæ, coxis & ſuris admotæ, tum ſiccæ, tum ſcarificatæ : frictiones earundem partium & ligaturæ dolorificæ.

Si rebellior affectus prædictis remediis non cedat, ad ea progrediendum eſt, quæ peculiari virtute & proprietate ſpecifica menſes promovere valent, quæ ſub variis formulis uſurpari ſolent. Ac primum pulveres efficaciſſimi, & guſtui gratiores ita comparantur.

℞. Cinnam. & ſuccini an. ℈. i. croci ℈. ß. Miſce, fiat pulvis ſumendus aliquot matutinis. Vel

℞. Pulv. radic. rubiæ tinctorum, & ſacchari pulveriſati an. ℥. i. Miſce, dividatur in tres partes, quarum una detur tempore menſium, cum vino calido, ſummo mane in lecto, in quo maneat ægra bene cooperta per horas quinque. Si non fluxerint menſes, rurſus ſub ſecunda periodo exhibeatur ſecunda pars. Si adhuc non apparuerint, rurſus ſub tertia. Vel

℞. Rad. ariſtol. rotundæ ʒ. ß. fol. ſabinæ ſiccor. ʒ. i. ß. dictam. cretici & trochiſcor. de myrrha, ſive aſſa fœtida ob fœtorem, an. ʒ. i. cinnam. elect. ʒ. ii. ſacchari albiſſ. ℥. ii. Fiat omnium pulvis ſubtiliſſimus, de quo capiat ʒ. ii. mane per aliquot dies, cum juſculo cicerum rubrorum, in quo cinnam. ʒ. ii. croci ʒ. ß. bullierint.

Pilulæ præſtantiſſimæ in hunc modum componuntur.

℞. Trochiſc. de myrrha Drach. i. caſtorei ℈. ß. Cum ſucco artemiſiæ, fiant pilulæ parvæ.

Inter familiaria remedia & cuporiſta habentur flores lavendulæ; cum melle per multos dies comeſti vel conſerva flor. lavendulæ ad Drach. ii. exhibita.

Maximas autem habet vires ſanguis hirci ſylveſtris tum etiam domeſtici, ad menſes ſuppreſſos educendos juxta præparationem & doſin, in pleuritidis curatione propoſitam.

In calidioribus naturis cremor tartari per plures dies uſurpatus in juſculo, vel decocto aliquo melanagogo, menſes ſuppreſſos promovet.

At maxime laudantur pilulæ Montagnanæ, quæ ita ſe habent.

℞. Trochiſc. de myrrha ʒ. i. ß. ſem. petroſelini, caſtorei, cinnam. ana ℈. i. moſch. gr. x. Cum ſucco apii formentur pilulæ xxii. deauratæ, capiat duas mane, vel in ingreſſu lecti per aliquot dies. Vel

℞. Rad. rubiæ tinctorum & ariſtol. rotundæ, ana ʒ. ii. agar. & cinnam. ana ʒ. i. croci ℈. i. Cum ſucco artemiſiæ fiat maſſa pilularum, cujus doſis eſt Drach. i.

Fermentum vetus a multis commendatur magnitudine caſtaneæ cum pari ſach. quantitate, per tres dies continuos exhibitum. Magis tamen proderit, ſi pulvis trochiſc. de myrrha, dictamni, aut ſimilis permiſceatur.

Decocta uſitatiſſima ſunt, eorumque utiliſſima in hunc modum ſe habent.

℞. Rad. petroſel. & rubiæ majoris, an. ℥. ii. cicerum rubr. P. iii. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura diſſolve pulveris cinnam. ℥. i. croci ʒ. ß. mellis q. ſ. Miſce, capiat ℥. vi. calide, mane, bis in die, antequam menſes prorumpant, vel etiam iis fluere incipientibus, ſi lente procedant. Vel

Rad. apii, aſparagi, fœniculi, ana Unc. i. fol. matricariæ, capill. veneris, nepetæ, pulegii, ana M. i. Coquantur ad ℔. ii. Colat. Unc. iv. adde ſyrupi de artemiſia ℥. i. Bibat calidum bis in die, ut ſupra. Vel

℞. Rad. cyperi, angelicæ, valerianæ & rub. tinct. ana ʒ. ß. fol. artem. pulegii, ſabinæ, ana M. ß. Sem. dauci, & ſeſeleos, ana. Drach. i. dictam. cretici. Drach. i. ß. cinnam. electi ℈. iv. croci ℈. i. Fiat decoct. ad Unc. iv. In colat. diſſolve ſyrup. de artemiſ. & hyſſopo, ana Unc. ß. Fiat julep. pro doſi unica, quæ alternis diebus exhibeatur.

Quercetanus in Pharmacopœa duo decocta valde commendat: quorum primum ſe habet.

℞. Milii ſolis, aniſi, viſci quercini, ana Drach. iii. dictamni cretici ʒ. i. croci ℈. i. Contundenda contundantur, & macerentur per viginti quatuor horas, in vino albo generoſo. Dein parum bulliant. De hoc decocto exhibe Unc. iv. Alterum decoctum ita deſcribitur.

℞. Splenem bovis integrum. Hunc in fruſta inciſum in phialam vitream capacem injice, ita ut ad medietatem uſque impleatur; addendo cinnam. craſſo modo contuſi ʒ. i. cariophyll. ℥. ß. croci ʒ. ii. vini albi optimi q. ſ. ad humectandam ſolum materiam. Vas probe clauſum ponatur in M. B. ferventiſſimo, adeo ut ebulliat per viginti quatuor horas, donec ſplen in particulas minutiſſimas coctus & conſumptus fuerit, magnaque juris exquiſitiſſime cocti & fragrantiſſimi copia reſtet, de quo ægra capiat mane Unc. iv. continuando per quatuor, aut quinque dies, cum menſes fluere debent.

Aquæ ſtillatitiæ ceteris liquoribus præferendæ ſunt, utpote guſtui gratiores, & quæ propter ſubſtantiæ tenuitatem facilius penetrant ad vaſa uteri obſtructa. Præ ceteris ſequens a Mercato, Roderico a Caſtro, & Sennerto commendatur.

℞. Panem fere ad fermenti naturam redactum, mediocriter coctum & calidum, cui ablato cortice adde mellis ℥. xii. pulveris ſeminum urticæ, dauci, ameos, aniſi, & fœniculi, ana ʒ. i. trochiſc. gallæ moſc. myrrhæ rubeæ, ana ℈. i. cotulæ fœtidæ ʒ. ß. infundantur omnia in ℔. iii. infra ſcriptæ decoctionis, quæ recipit phaſeolorum rub. cicerum rub. an. P. ß. ſeminis juniperi Unc. i. rad. rubiæ, ruſci, raphani ſylveſtri, aſparagi, apii, & petroſel. an. Unc. ſem. chamædr. recentis M. i. ameos, aniſi, fœniculi, an. Unc. ii. Coquantur omnia ſecundum artem. Deinde in B. M. ſtillatitium liquorem extrahes, cujus Unc. ii. ſummo mane laboranti porriges. Addi etiam poteſt ſyrupus capill. ven. de duabus rad. de artemiſ. Doſis etiam ſequentibus diebus augeri poteſt, ſi ventriculus non offendatur.

Guajaci, aut ſaſſafras decoctum in pituitoſis corporibus utile eſt, etiam cum dictamno cretico; ſi per duodecim, aut quindecim dies ſumatur, ſine ſudoris provocatione. Illius experimentum refert Jacchinus in nonum Rhaſis cap. 66. *Ego, inquit, lignum Indicum coxi, & adjunxi dictamnum. Unde mulieri, quæ jam per quinque annos nihil purgabatur, & ſterilis erit, & purgationem evocavi, & partum.*

Chymici commendant tartarum vitriolatum, ſpiritum tartari, mixturam ſpiritualem, ſales artemiſiæ, meliſſæ, radic. chelidoniæ, valerianæ.

Aqua theriacalis ſequens ad hunc uſum mire eſt efficax.

℞. Theriacæ vet. Unc. v. myrrhæ rubræ Alexandrinæ Unc. ii. ß. cinnam. electi, croci orientalis, an. Drach. ſem. camphoræ Drach. ii. Affunde optimum vini ſpiritum, ad eminentiam trium digitorum, & in leni calore tincturam extrahe. Cui per inclinationem effuſæ adde ſpiritus tartari ſextam partem. Doſis cochlear i. cum vino, aut aqua appropriata.

Dum prædicta remedia uſurpantur clyſteres frequenter injecti maxime conveniunt, ob incumbentem recto inteſtino uterum; & ita componi poſſunt.

℞. Rad. lil. Unc. i. ireos, valerianæ, an. Unc. ß. mercurialis M. ii. artem. ſabinæ, an. M. i. flor. chamæm. lavendulæ, ana P. i. ſem. carvi, nigellæ, an. Drach. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura diſſolve hieræ ſimplicis & benedictæ laxativæ, an. Unc. ß. olei cheririni Unc. ii. elect. de baccis lauri. Unc. ſem. Miſce, fiat clyſter.

Immo vero purgationes, per intervalla repetitæ, erunt præſtantiſſimæ, quæ variis modis inſtitui poſſunt.

Ac primum laudantur maxime a Galen. pilulæ de hiera ſimplices & compoſitæ, quia præterquam quod educant convenienter humores ſuperfluos, habent etiam facultatem vias aperiendi, & expurgandi uterum. Vel

℞. Aloes Drach. iii. maſſæ pilul. coch. min. ʒ. i. Cum ſucco ſabinæ formentur ex ʒ. i. pilul. xv. de quibus exhibeantur n. iii. vii. ad x. ante prandium, tertio quoque die. Vel

℞. Aloes Drach. i. Rhab. elect. ʒ. i. ß. diagrid. ℈. i. myrrhæ rad. aſari, an. Drach. ß. ſpicæ ℈. i. Cum ſyrupo de artemiſia fiat maſſa pil. Doſis a ℈. ii. ad Drach. i. Vel

℞. Maſſæ pilular. cochlear. minor. Drach. ſem. mercurii dulcis gr. xx. Cum ſyrup. roſ. ſolut. formentur pilulæ v. vel vi. capiat ſummo mane.

Exterius vero menſium ſuppreſſorum provocatio adjuvari ſolet topicis ſequentibus, ad vias dilatandas, humores attenuandos, & facultatem expultricem excitandam.

℞. Rad. bryoniæ, lilior. cyperi, valerianæ, angelicæ, aſari, ireos & petroſelini, an. ℥. i. fol. artemiſ. lauri, rutæ, ſabinæ, thymi, roriſmar. pulegii, nepetæ, malvæ, mercurialis, an. M. i. flor. ſambuci, cheiri, chamomillæ, an. P. ii. h. juniperi, ℥. ii. Coquantur in aqua & vino albo. Colatura foveantur venter & inguina cum ſpongia.

Eodem decocto, aucta doſi, poteſt parari ſemicupium, in quo ægra umbilico tenus ſedeat, & herbæ coctæ ſacculo incluſæ ventri applicentur. Caveat tamen a ſudore, qui menſes potius ſiſtit.

℞. Ol. lil. aneth. & rutacei, an. ℥. ſem. vini generoſi, ℥. iii. junci odorati. rad. cyclam. angelicæ, ariſtol. utriuſque fol. ſabinæ, an. ℥. ſem. Bulliant ad vini conſumptionem. Coletur & exprimatur oleum, quo inungatur regio pubis & pudendorum, calide poſt fotum, vel ſemicupium.

Suffitus humidi fiunt ex vapore decocti fotus & ſemicupii, quod modice calens operiatur patella perforata, cui annecti debet fiſtula oblonga, quæ collum matricis attingat, excipiatque fumum mane & ſero veſtibus contecta.

Siccus ſuffitus ita confici poteſt.

℞. Caryophyll. cinnam. macis, an. ʒ. ii. bacc. juniperi ℥. ſem. ſeminis nigellæ ʒ. i. ſtyrac. calam. ʒ. ii. Fiat pulvis craſſior, qui carbonibus injiciatur, fumuſque excipiatur, ut ſupra. Vel

℞. Styrac. calamit. ʒ. ii. thuris ʒ. i. benjoini, aliptæ moſch. ana ℥. ſem. Caryoph. ligni aloes, cinnam. ana ℈. ii. Cum mucilag. gummi tragacanth. extracta cum aqua cinnam. fiant trochiſci pro ſuffumigio.

Peſſaria in hunc modum fieri poterunt.

℞. Fol. mercurial. contuſ. M. i. pulveris hieræ picræ, & benedictæ laxativæ, ana. ʒ. ii. pulv. ariſt. longæ ʒ. i. mellis & ſucci mercurialis q. ſ. Fiat peſſarium. Vel

℞. Agarici, myrrhæ, ana ʒ. ii. galbani ʒ. ſem. Croci ℈. i. Cum melle deſpumato fiat peſſarium, quod linteo raro inducatur, & non diu in utero relinquatur, metu inflammationis.

Pillulæ

Pillulæ cochiæ minores, in pravi peſſarii formam redactæ, menſes egregie movent.

Injectiones etiam in uterum fieri ſolent, quæ metrenchytæ, ſeu clyſteres uterini appellantur: abluunt enim ſordes uteri parietibus adhærentes, & oriſicia vaſorum interna reſerant. Parantur autem ex decocto fotus præſcripti, demptis acrioribus, vel ſicuum pinguium cum artemiſia, pulegio, mercuriali; vel ex ſolo ſucco mercurialis depurato, in quo parum benedictæ laxativæ ſit diſſolutum. Ad acriora enim aſcendere nefas eſt, metu inflammationis. Immo poſt uſum iſtorum, quæ intus per horam tantum unam morari debent, utile erit decoctum malvæ, hordei, & violarum injicere, vel parum hydromel, ſero caprillo diluti.

In affectu inveterato cauteria tibiis admota, plurimum conferre poterunt. Quamvis enim illa a Sennerto reprobentur, ex eo quod ab utero potius derivent; & humoribus, qui cum ſanguine ex utero fluere ſolent, aliam viam concilient, & inclinationem eorum ad uterum prohibeant. Attamen maxime prodeſſe, Mercurialis, Varandæi, & aliorum frequentibus experimentis comprobatum eſt. Per iſta enim ulcuſcula ſuperflui humores perpetuo vacuantur, & humorum curſus ad inferiora dirigitur. At tantum abeſt, humorum ſuperfluorum derivatio ab utero fluxum menſium avertat; quin potius eum provocet, ſanguinem puriorem & naturæ regimini magis obedientem efficiendo, qui cum dictis humoribus ad cauteria retrahitur. Adde, quod iſti humores, niſi per has vias reducantur, retenti in venis, obſtructiones geminent, & ita ſuppreſſionem augeant. Exiſtimamus tamen, reſtitutis menſtruis purgationibus ad naturalem ſtatum, cauteria eſſe occludenda, ut natura per uterum ſuperflua excludere aſſueſcat.

In prædictorum remediorum uſu quædam præcepta notatu digniſſima obſervanda ſunt.

Primum, Nunquam utendum eſſe remediis menſes moventibus, niſi præmiſſis evacuationibus univerſalibus: ne humores, ad venas uteri copioſius promoti, obſtructiones augeant, aut valde attenuati ad partes alias irruant & gravia mala producant. Quemadmodum narrat Schenkius in obſervationibus, quendam Medicum Venetum mulieri, ſuppreſſione menſium laboranti, non evacuata prius pituita venas obſtruente, apozema quoddam dediſſe, quo aſſumpto paullo poſt illa in paralyſin incidit.

Secundum, in menſes moventium exhibitione a levioribus eſſe incipiendum, ad validiora ſenſim progrediendo.

Tertium, Medicamenta menſes moventia in majori copia eſſe exhibenda, quia eorum virtus retunditur in via a ventriculo ad uterum.

Quartum, Medicamenta prædicta eſſe exhibenda vel horis matutinis jejuno ventriculo, vel etiam aliquando ſub ingreſſu, aut egreſſu balnei: ita enim in calidum ac ſolutum corpus illabens medicina, vires ſuas potenter exerit: & multo adhuc efficacius, ſi ante venarum inferiorum apertionem illam exhibeantur.

Quintum, Peſſaria, & clyſteres uterinos nuptis, & viro utentibus dumtaxat præſcribi debere: virginibus vero fomenta, inſeſſus & ſuffumigia ſufficere.

Sextum, in bilioſis, aut melancholicis temperamentis, calidiora omnia medicamenta eſſe devitanda, ac mitiora tantum uſurpanda, iiſque aperientia temperata & humectantia atque emollientia eſſe permiſcenda.

CAPUT III.

De Fluxu menſium immodico.

Menſium fluxus moderata quantitate, ac debito tempore procedens, naturalis eſt: ſi vero quantitatis modum excedat, vel frequentius redeat, vel diutius perſeveret: immodicus ac præternaturalis cenſendus eſt.

Cauſſæ menſium fluxus immodici eædem ſunt, quas in hæmopthyſis productione concurrere, ſuo loco diximus: nempe anaſtomoſis, diapedeſis, diæreſis, & diabroſis, quæ ſiunt a ſanguinis quantitate nimia, caliditate, tenuitate, vel acrimonia, ictu, vel caſu, aut vulnere, quæ in hæmopthyſis theoria fuſius expoſita ſunt, ut hic repetere non opus ſit. Ideo lectorem ad dictum caput perlegendum remittimus.

Diagnoſis ad dictum affectum, illiuſque cauſſam dirigenda eſt. Fluxum menſium immodicum & præternaturalem oſtendunt, difficilis tolerantia, virium lapſus, inappetentia, cruditas & cachexia, color cadaveroſus, pedum intumeſcentia, & alii affectus graviores, qui caloris nativi exſolutionem conſequuntur.

Cauſſarum vero diagnoſis in hunc modum inſtituenda eſt.

Per diapedeſin ſanguinem fluere oſtendunt, rerus corporis habitus & carnium mollities, cibi & potus uſus, ſerum multiplicare idonei: ac præſertim ipſe ſanguis dilutus ac ſeroſus, qui facile in linteis dignoſcitur.

Per anaſtomoſin, vel rhixin ſanguinem fluere oſtendunt, vulnera, caſus, aut contuſiones prægreſſæ, ſaltus, clamores, & geſtatio ponderis inſoliti in corpore plethorico, & multo ſanguine referto, vel ingens æſtus, frigus immodicum, coitus immoderatus, iracundia inſignis, & ſimilia.

Idem contingit poſt partus laborioſos, vel ab imperita obſtetrice miniſtratos, poſt abortus, vel diuturnam menſium ſuppreſſionem, quæ collectum nimia copia ſanguinem, confertim deinde affluere facit.

Diabroſin, ſeu ulcerationem in utero factam indicant, ſanguis paulatim exſtillans, cum ſenſu doloris & acrimoniæ, humores ſalſi & acres in corpore redundantes. Sanguis vero affluens primo ſanioſus, ichoroſus, nigricans, aut flavus profunditur: poſtmodum vero, ſi ulceratio augeatur, fruſtula quædam partis deraduntur, a quibus deinde magna ſequitur ſanguinis effuſio, quam ſiſtere difficile eſt. Præceſſerunt cauſſæ cacochymiam generantes, & uſus ciborum acrium, ſalſorum, putridorum, & ſimilium.

Prognoſin quod attinet: Omnis hæmorrhagia copioſior vel diuturnior pericoloſa eſt, præcipue ex utero, quæ non ſolum individuo, ſed etiam ſpeciei noxia eſt.

Diapedeſis omnium minime pericoloſa eſt, quia minorem efficit caloris & ſpirituum jacturam, diutius tamen perdurat, propter crudioris & ſeroſioris ſanguinis proventum.

Rhixis & anaſtomoſis majus inferunt periculum, quia magnam ſubito profundunt ſanguinis copiam: citius tamen curantur; quia corporibus bene ſanis & plethoricis utplurimum contingunt.

Diabroſis vero omnium difficillima eſt, quia in ulcere ſit ſubſtantiæ deperditio, quæ novum iſtarum partium coalitum impedit.

Si virium debilitas & ſymptomatum vehementia nullo modo minuantur, ſed in dies augeantur, ægræ interitum portendit.

In ſeneſcente muliere menſtruorum nimius fluxus plerumque incurabilis & lethalis eſt.

Curatio menſium fluxus immodici eadem fere eſſe debet, quæ ad immodicum hæmorrhoidum fluxum fuit propoſita.

Primo enim phlebotomia revulſionis gratia in brachio celebranda eſt, partitis vicibus, & digito per vices foramini admoto. Magna copia ſanguis detrahendus eſt, quantum vires ferre poſſunt. Teſtatur Hollerius *com. aphor. 50. ſect. 5.* ſe multas vidiſſe mulieres, quæ detracto multo ſanguine e vena, convaluerunt, cum nullis aliis remediis poſſet reprimi fluxus ſanguinis.

Frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ ad revulſionem etiam conveniunt, ut in dicta curatione, præcipue vero mammis, juxta Aphor. Hipp. citatum; *Mulieri*, inquit, *ſit placet menſtrua ſiſtere, cucurbitulam quam magnam ad mammas appone.* Si tamen admota cucurbitula difficultas ſpirandi oriatur, ſubito auferenda eſt.

Purgatio pariter eadem, ut in dicta curatione, convenire poteſt: eaque ſemel, aut bis in hebdomada erit repetenda donec impuritati viſcerum & venarum ſit proviſum. Sublatis enim bilioſis & ſeroſis humoribus, qui ſanguinem fluidum reddunt, ipſe ſponte conſiſtit. Si ſerum magis abundare videatur, radix mechoacani cum rhabarbaro conveniet.

Purgatio etiam per vomitum potenter revellit, & ab Hipp. laudatur 2. *de morb. mulierum.* Blanda autem debent eſſe vomitoria, & frequenter iterata, aut etiam digito in os immiſſo vomitus provocari poterit. Immo vero ſufficiet, eritque utiliſſimum, ante prandium vomitum ciere, attamen non vomere, ſed ſolum id tentare.

Poſtmodum julepi, pulveres, opiatæ, pilulæ, aliaque remediis incraſſantia & adſtringentia, in dicta curatione propoſita, hic etiam convenient, additis etiam narcoticis, ſi urgeat neceſſitas. Quibus ſequentia utiliter addi poterunt, a doctiſſimis viris experta.

♃. Cortices duorum ovorum recentium uſtos, thuris, maſtiches, ana Unc. ſem. margarit. præparat. corall. rubri præp. carabes, ana ʒ. ii. lapid. hæmatit. ſmaragdi præp. ana ℈. ſem. farinæ hordei ſine furfure P. ii. albumina ovorum num. iv. & ſi opus fuerit, adde parum aquæ chalybeatæ; & fiant duæ placentæ, quæ in furno coquuntur, ut poſſint in pulverem redigi. Doſis a ʒ. ſem. ad ʒ. i. cum juſculo pedum vervecis ſummo mane. Hoc pulvere multas mulieres hoc affectu ſatis antiquo curatas fuiſſe teſtatur Joannes Michael Paſchalius. Laudatur quoque pulvis ſolus corticis ovi ad ʒ. i. exhibitus in aurora per aliquot dies, & habetur pro ſecreto.

Foreſtus ſequentem pulverem commendat, quem dicit eſſe unum ex arcanis præceptoris ſui Helidæi. Accipit turturem moderate pinguem, ab inteſtinis repurgatum, & lotum vino rubro adſtringente, & aqua roſacea. Deinde maſtiches ℥. i. in ventre ponit, & aſſuit, ne elabi poſſit, atque in veru ad ignem rotat, & inter aſſandum, loco butyri, aceto roſaceo aſpergit, pinguedinemque ex eo defluentem colligit, & uſui ſervat. Poſt perfectam aſſationem, turturem in ollam novam vitream conjicit, luto philoſophico obturatam, & in furnum calidum demittit, ut turtur perfecte exſiccari poſſit; quem poſtea in pulverem redigit. Cujus cochlear unum exhibet omni mane, cum aqua plantaginis, aut decocto adſtringente. Et pinguedine reſervata regionem renum, pubis, & inguinum inungit.

Noſtrates mulieres vulgare habent remedium ex floribus chameleontis, quibus lac condenſare ſolent. Exhibent cum juſculo, aut alio liquore. Aliæ utuntur coagulo hædi vel leporis ad ℈. ſem. quod & ſanguinem fluentem ſiſtit, & concretum in utero diſſolvit.

Succus plantaginis inter aliqua remedia præſtantiſſimum cenſe-

cenſetur a Gal. ſi recenter extractus ad ℥. iii. vel iv. exhibeatur.

Solenander dicto ſucco colophoniam addit, & infallibile remedium aſſerit, his verbis; *Ad conſtringendum menſtruum rubeum antiquum; Accipe ſucci plantaginis cyathum unum. Impone Drach. 1. colophoniæ pulverizatæ, & tribue ægræ. Id fiat quater, & erit curata infallanter, Deo dante.*

Succus millefolii huic uſui etiam convenientiſſimus eſt, ſi ejus ℥. ii. vel iii. exhibeantur cum ſyrupo corallorum, aut alio convenienti.

Succus urticæ prædictis non cedit, vel etiam efficacior eſt: exhiberi poteſt, vel aliis permixtus: vel ex iis fieri poteſt ſyrupus ad uſum frequentem.

Aqua ex tenerrimis & rubentibus quercus foliis extracta prædictum profluvium ſiſtit.

Sequens autem aqua valde efficax a Mercato in hunc modum componitur.

℞. Panem ex amylo, farina hordei, & oriza confectum. Affunde aquæ chalybeatæ ℔. vii. Quibus adde roſar. rubr. ſicc. P. iii. ſucci plantag. ℔. i. rad. conſolidæ major. virentis & conquaſſatæ ℥. i. caudæ equinæ M. i. carnis pirorum agreſtium & cydoniorum, an. ʒ. ii. portulacæ M. ii. boli armen. ℥. i. balauſt. & ſantal. omnium: an. ℥. ſem. Deſtillentur omnia per alembicum, hujus aquæ capiat ℥. iii. cum ſyrupo de portul. aut de roſis ſiccis ℥. ſem.

Pro fœmellis delicatioribus poterunt parari juſcula ex decocto pedum vituli, & fol. plantaginis, vel ſanguinariæ. Vel ad incraſſandum ſanguinem, poterit fieri juſculum ex aqua roſarum pura, & vitellis ovorum recentibus. Iiſdem quoque confert conſerva fructus cynorrhodi, frequenter exhibita, præſertim ſi calida hepati intemperies adfuerit.

Ad omnem ſanguinis profluvium Practici utuntur oxycrato, largo hauſtu per os exhibito. Verum in menſium fluxu pertimeſcendum eſt, quia utero (utpote parti membranoſæ) eſt inimicum.

Inter ſpecifica recenſentur radix ſilipendulæ, & cortex radicis mori, quorum pulveres exhibentur ad ʒ. i. cum liquore idoneo.

Flores nucum, quando ſunt maturi & cadere incipiunt, collecti, & in pulverem redacti, exhibeantur ad ʒ. i. cum vino calido mane per plures dies. Ex hoc medicamine omnes habentes fluxum menſtruorum ſanantur, ut teſtatur Solenander. Specifica etiam vi ſuffocationibus uteri medetur.

Spica nardi tenuiſſime pulverata & ſumpta ad ʒ. i. cum liquore idoneo, menſtrua cohibet; tum etiam, ſi ex ea naſcale componatur.

Lac chalybeatum per plures dies epotum in affectu inveterato multum prodeſt: humorum enim acrimoniam contemperat, eoſdemque incraſſat, corpus reficit, & fluxui reſiſtit. Hoc commendat Avicenna, Rhaſis, aliique Arabes, & Augenius ad cælum extollit. Cavendum tamen ab eo eſt, ubi aliquid vitioſi humoris in corpore ſupereſſe ſuſpicio fuerit.

Aquæ minerales acidulæ, vitriolatæ, ferratæ, vel aluminoſæ, in fluxu diuturno cohibendo, cauſſis ejuſdem auferendis, & viſceribus roborandis, plurimum conferunt.

Chymici tincturam corallorum valde commendant, tum etiam vitriolum Martis, & multa alia e ſuis Auctoribus repetenda.

Pro potu utatur ægra decocto maſtiches, vel millefolii, vel lentiſci ſicci. Vino etiam lignum lentiſcinum infundi poterit, eique nigro & auſtero, quo maxime viſcera roborantur, & fluxiones cohibentur.

Diligenter obſervandum eſt, in affectu inveterato multum adſtringentia & incraſſantia non eſſe diu uſurpanda: Periculum enim eſt, ne meatus offarciant, occludant, & conſtringant; atque ita obſtructiones generent, & viſceribus præcipuis (quæ inſigne damnum in hoc affectu recipere ſolent,) plurimum officiant. Sed multo præſtabilius eſt, hepar roborantibus inſiſtere: quæ quidem adſtringunt; attamen tam moderate, ut adſtrictione obeſſe nequeant.

Ludovicus Septalius *lib. 7. Animadv. medic. art.* 144. decoctum corticum arantiorum, tanquam remedium certum, ita commendat, ut propria ejus verba tranſcribere non inutile fuerit. *Poſt*, inquit, *hujuſmodi remedia ex ratione facta, cum ea quæ aut incraſſandi facultate, aut adſtringendi maxime conveniunt: unum in præſentia omittendum nullo modo eſſe cenſui, quo infinitas propemodum mulieres ab hoc morbo liberavi, inter ſecreta aliquando reſervatum, poſt adoleſcentibus, qui ſub noſtra tutela ad praxin medicam addiſcendam exercentur, etiam communicatum; nunc omnibus ad communem utilitatem, commune factum: quo fere nunquam fruſtratus ſum, modo exulcerato aliquo vaſe in utero fluxus is menſtruorum aliquam non habeat occaſionem. Eſt autem omnino eoporiſton, & facillime parabile: Recipit autem aquæ* ℔. vii. *In quo incoquo corticis trium arantiorum acidorum, aliquanto adhuc ſubviridium, aut illos in phylliras incido, & excoquo ad duarum partium conſumptionem, & facta colatura* ℥. viii. *vel ix. potandas mane do. Quod ſi valentius medicamentum parare hoc ipſum volo, manipulum herbæ piloſellæ in fine excoquendum addo. Validius adhuc redditur, ſi in aqua Villenſi decoctio fiat, aut ſi in octo libris aquæ fiat, ubi duæ tertiæ partes per coctionem abſumptæ fuerint, & excolatum reliquum chalybe indito ignito ſæpius, adhuc magis roboretur.*

Exterius vero topicis medicamentis fluxus menſium immodicus cohiberi ſolet.

Ac primum fomenta in hunc modum parari poterunt.

℞. Rad. biſtortæ, tormentillæ, & corticum granatorum, ana. Unc. ſ. Fol. plantaginis, centinodiæ, burſæ paſtoris, equiſeti ana. M. i. nucum cupreſſi, balauſtior. granatorum myrti, ſumac. ana. Unc. i. Bulliant in aqua ferrata & vino auſtero. Colatura foveatur regio pubis valde tepide.

Item ſpongia marina in aceto forti bulliat, quæ ſupra pubem mulieris poſita, menſtrua potenter ſiſtit.

Semicupium ex priori decocto fotus paratum, aucta doſi, etiam convenit. Sed cavendum ne calidum adminiſtretur, ſed tantum ſubfrigidum: alioqui calore ſuo vaſa uteri magis aperiet. Efficaciſſimum eſt balneum decoctionis aluminis, ſed ſterilitatem inducit.

Linimentum, vel unguentum poſt fotum vel ſemicupium, admovendum eſt pubi, perinæo & lumborum regioni, in hunc modum compoſitum.

℞. Ol. myrtini, de maſtiche, & cydoniorum, ana ℥. i. boli armenæ, ſanguinis draconis, & Karabes, ana. ʒ. i. aceti cochlear. i. Fiat linimentum.

Vel admoveri poterit unguentum Comitiſſæ, aut unguentum de bolo, recenter diſpenſatum, vel ceratum ſequens ſumme efficax.

℞. Picis navalis ℥. ſem. thuris maſculi ℥. i. maſtich. ℥. ſem. terebinthinæ ℥. i. ſang. draconis. roſar. rubr. ana Drach. ii. Fiat ceratum, renibus applicandum.

Emplaſtra etiam umbilico & lumbis utiliter admoventur, ex maſſa emplaſtri contra rupturam, pro matrice, de maſtiche, ſolis, aut ſimul mixtis: vel ex maſſa emplaſtri de Vigo pro fracturis, quod præſtantiſſimum eſt, & abſque calefactione operatur.

Cataplaſmata ſequentia multo efficacius operantur, & in largo ſanguinis profluvio, unde vitæ periculum immineat, plurimum poſſunt.

Parantur autem, ſi vel bolus armena cum ſucco plantaginis & pauco aceto incorporentur & admoveantur. Vel pulveris gypſi ℔. i. cum gummi arabic. torrefacti ʒ. x. & quatuor albuminibus ovorum incorporetur, & placentulis goſſipii emplaſtrentur partes prædictæ. Dicit Solenander hoc cataplaſma omnem muliebrem fluxum ſiſtere uno die.

Benignius operatur, & ſpecifica quadam vi potius, quam adſtrictione, cataplaſma ex urtica cocta in ſartagine, pubis regioni admotum.

Injectiones etiam fiunt in uterum per metrenchytem ex ſucco plantaginis ſolo; qui valde eſt efficax, & a Practicis celebratus. Et ſucco polygoni idem præſtari poterit. Tum iiſdem ſuccis addi interdum ſolent mucilaginis gummi tragacantæ ʒ. i. amyli ʒ. i. aquæ peculi roſarum ℥. iii. Et in uterum infunduntur. Vel

℞. Fol. Polygoni, plantag. millefolii burſæ paſt. caudæ equinæ, ana M. ſem. Coquantur ad ℔. ſem. In collat. diſſolve acaciæ Drach. ii. ſang. dracon. boli armen. & lapid. hæmat. an. ℥. i. Miſceantur, fiat clyſter uterinus.

Suffitus ex aceto ſupra laminam candentem effuſo, & in ſella perforata receptus, utiliſſimus eſt. Vel in hunc modum componi poterit.

℞. Thuris, maſtiches, ana Drach. ii. myrtillorum, ladani, ana Drach. i. ſuccini, roſarum rubr. balauſtiorum, an. Drach. ſem. Cum infuſione tragacanthæ in aqua roſarum, fiant trochiſci pro ſuffumigio.

Suffitus ranarum combuſtarum teſtatur Joannes Michael Paſchalius, ſe feminam quandam curaſſe, quæ ſeptem fere menſibus hoc fluxu laboraverat. Idem etiam, ſuffitum ungulæ mulæ hunc fluxum mirifice ſiſtere, expertum eſſe ſcribit.

Peſſaria adſtringentia hic etiam uſurpantur. Quæ tamen parum utilia ſunt, cum vix ad orificia venarum aperta poſſint pertingere. Si tamen venæ cervicis uteri apertæ ſint, locum habere poſſunt, & in hunc modum componi.

℞. Succi plantag. vel centinodiæ ℥. ii. pulv. trochiſc. de carabe, & acaciæ, an. Drach. i. Miſceantur cum albumine ovi & panno ſerico involantur. Fiat peſſarium. Vel

℞. Pulv. hypociſtidis acaciæ boli armenæ, ſang. drac. rad. conſolidæ, arnogloſſæ, gallarum, an. Drah. ſem. Succi portulacæ, vel plantag. vel ſyrup. de roſis ſiccis, aut myrtillorum, q. ſ. Excipiantur bombace.

Parantur etiam peſſaria ex foliis portulacæ, plantag. aut polygoni, vel alterius herbæ convenientis contuſæ, & in linteo involutæ; aut ex unguento Comitiſſæ lana excepto, & utero indito.

Neque omittenda eſt lotio tibiarum in aqua frigida, aut decocto adſtringente, a Practicis uſitata, quo cohibendo menſium fluxui non parum confert.

Circa topicorum adminiſtrationem hoc advertendum, ne ſcilicet adſtringentia medicamenta, ſaltem fortiora admoveantur, priuſquam revulſiones ſufficientes celebratæ fuerint, præſertim illa, quæ venæ ſectione perficitur. Periculum enim eſt, ne tumores in utero, aut graviores alios affectus concitent. Ideo ſemper quantum morbus dare inducias poterit, tum revellentibus, tum incraſſantibus atque adſtringentibus internis curatio tentanda eſt, priuſquam ad topica illa deveniatur.

Supra

Supra deſcripta curatio fluxui menſium aptari poterit, ſive ab anaſtomoſi, ſive a diapedeſi, ſive a thixi, ſeu ruptione vaſorum dependeat, adhibito judicio. At ſi ab eroſione, ſeu exulceratione oriatur, illius curatio erit inſtituenda, prout in ulceris uteri curatione docebitur.

In toto morbi decurſu, dum prædicta remedia uſurpantur, viſcerum roborationi, & correctioni ſanguinis incumbendum erit, quemadmodum in fluxu hæmorrhoidum dictum eſt.

Ac denique ſedato ſymptomate, prophylaxis ibidem inſtituta, hic etiam conferre poterit.

CAPUT IV.

De Fluore muliebri.

FLuor muliebris, uteri profluvium, ſeu menſtrua alba dictus, fit, quando humores excrementitii ex utero profluunt, vel continenter, vel ſaltem nullo ordine, nulloque circuitu.

Illi autem humores excrementitii modo albi ſunt & pituitoſi, ſero lactis, aut hordei cremori perſimiles: modo pallidi, aut flavi, aut virides, ex bilis permixtione: modo aquoſi, ex ſeroſis humoribus: modo ſubnigri, ex humore melancholico admixto: modo acres & erodentes ut partes uterinas exulcerent: modo tetri & graveolentes, modo nullo odore moleſti.

Feminas adultiores, & ætate maturas, plerumque malum hoc ſolet corripere: virgines tamen ab eo non ſemper ſunt immunes, quod perperam nonnulli aſſerere auſi ſunt, viarum anguſtiam accuſantes, & temere pronunciantes, corruptas eſſe virgines, quibus fluores albi promanant. Etenim ſi virgines ſatis amplas habeant uteri venas, ut per earum ductus menſes ordinarii fluere valeant: quidni etiam fluores albi per eaſdem vias ſtillare poterunt, cum ſæpe materia illius fluoris ipſo ſanguine tenuior, & fluidior ſit, utpote ſeroſa, vel bilioſa? Idipſum confirmat experientia a doctiſſimis Medicis prolata, & quotidiano uſu a nobis etiam confirmata: caſtiſſimas atque integerrimas virgines, de quibus nulla corruptionis ſuſpicio eſſe potuit, hunc affectum paſſas eſſe. Et teſtatur Fernelius ſe puellam vidiſſe octavo ætatis anno, hoc malo obſeſſam, ac diu poſtea graviter afflictam.

Generantur autem humores iſti excrementitii, vel in toto corpore, vel in aliqua parte principali, vel in ipſo utero.

Si a toto corpore iſti profluant humores, vel ex pravo alimento: vel ex vitioſo & habituali totius corporis temperamento generantur, & ad uterum confluunt, tanquam totius corporis ſentinam, ac veluti cloacam, ad quam reliquæ partes ſeſe exonerant.

Partes vero peculiares, quarum conſenſu in hoc morbo uterus afficitur, potiſſimum ſunt cerebrum, ventriculus, hepar, lien, meſenterium, & veſica, quæ ſua excrementa ad partes debiliores, & receptioni magis diſpoſitas, mandant.

In utero generantur humores iſti excrementitii, quia proprium alimentum commutare nequit, ob debilitatem retentricis, aut concoctricis, ideo illud majori parte in excrementitium humorem faceſſit, cum imperfecte conficiatur, vel potius corrumpatur. Imperfecte conficitur in frigida uteri intemperie: corrumpitur, in calidiori. Et cum uterus ex concoctionis defectu nutritione ſua fruſtretur, novum alimentum continuo attrahit, quod in excrementum converſum, ab eo tanquam inutile expellitur, ac nova omnino fit attractio, unde continuus & copioſus fit pravi illius humoris per uterum effluxus. Debilitatur uterus, & horum excrementorum receptioni magis idoneus redditur, a graviditate, partu, abortu, contuſione, inflammatione, abſceſſu, aut exulceratione.

Diagnoſis ad ipſum affectum: partem affectam, & cauſſam illum producentem dirigitur.

Affectus ipſe ex ægrotantis relatu facile dignoſcitur, cumque non raro varia ſymptomata conſequuntur: nempe color faciei pallidus, appetentia dejecta, nauſea, ſpirandi difficultas, virium dejectio, oculorum tumor & inflatio, mœror & triſtitia, urinæ craſſæ & turbidæ, aliaque non pauca, quæ pro humoris peccantis diverſitate varia eſſe ſolent, ut interius diſtincte magis explicabitur.

Partem affectam & locum, in quo humores excrementitii fluorem iſtum efficientes generantur, ſequentia indicabunt.

In toto corpore materiam iſtam generari, indicant laſſitudo ſpontanea & gravativa, a qua levatur ægra, copia humoris excreta, & rurſus gravari incipit nova collecta materia; venarum plenitudo, torpor pedum, manuum ac crurum, quæ ſigna plenitudinem præcipue oſtendunt. Cacochymiam vero in toto corpore redundare ſignificant pravus totius corporis habitus, manuum & pedum inflationes, pruritus & mordacitas in toto corpore, ſi humor acrimoniæ ſit particeps, & alia non pauca.

In aliqua vero parte peculiari materiam peccantem oſtendunt ſymptomata, & excrementa cuique parti propria & particularia; Verbi gratia, jecoris dolor, calor, aut tumor, & cum excrementis bilioſis, jecur eſſe affectum ſignificant: eadem vero ſymptomata in ſiniſtro hypochondrio apparentia, cum excrementis, humorem melancholicum referentibus, ex liene fluxum procedere oſtendunt. Pituitoſa excrementa, nauſea, inappetentia & aliquando ingens fames, frequens ciborum corruptio, & ructus acidi, vel nidoroſi, certa ſunt affecti ventriculi indicia.

Dolor capitis, ſpumoſa excrementa, conſueta per os & nares evacuatio ſuppreſſa, a capite humores affluere teſtantur. Si nulla prædictarum partium læſarum ſigna appareant ab ipſo utero fluxum procedere conjiciendum eſt. Præterea femina eſt boni coloris, materia fluens pauca eſt, cum ſolius uteri ſit excrementum. Præceſſerunt cauſſæ, uterum labefactantes, ut partus laborioſus, vel abortus, caſus ſupra ventrem aut dorſum, coitus immoderatus præſertim ſi femina nimis juvenis conjugio tradita ſit; tumores, ulcera, aliique affectus uterum obſidentes, quorum ſigna propriis capitibus propoſita ſunt.

Humorem vero, fluxum iſtum efficientem, teſtantur in primis colores humoris effluentis in linteis, quibus ille excipitur, ſi, ut docet Hippocrates 2. *de morbis mulierum*, lintea illa areſacta ſimplici aqua laventur, ac in umbra exſiccentur. Tunc enim manifeſte colorem referunt humoris in excrementis dominantis; quibus addi poſſunt, ex ſemejotica generali, ſigna humoris, in toto corpore redundantis.

Signa denique proponenda ſunt, quæ iſtum affectum a conſimilibus diſtinguere valent. Conſimiles autem ſunt, excretio materiæ purulentæ ex matricis ulcere, & gonorrhœa.

A materia purulenta diſtinguitur, ex ipſius ulceris ſignis, proprio capite deſcribendis, tum etiam, quia pus ipſum longe eſt craſſius & albicans, & minoris quantitatis, ſi rite concoctum ſit; ſi vero ſanioſum & ichoroſum fuerit, quodam cruore perfuſum eſt & interdum filamentis partium, & cum inſignis doloris ſenſu exire ſolet: tum etiam mulieres, ulcera patientes in utero, aut illius cervice, non admittunt coitum, niſi cum moleſtia, quæ affectum ipſum exaſperat: quæ vero muliebre profluvium patiuntur, libere, & patienter venereos amplexus ſuſtinent. In gonorrhœa vero materia effluit in minori copia, craſſitie majore, albedine ſplendidiore, & longioribus intervallis, ac rariſſime fœtet; tum ſi gonorrhœa ſit virulenta, ex impuro concubitu contracta, ex ardore urinæ, pudendi ulcuſculis, aliiſque ſignis malignitatem indicantibus, innoteſcet.

Prognoſis hujus affectus ex una parte bona eſt, ex altera vero mala. Bona dici poteſt, quatenus utplurimum vitæ periculum non infert: mala vero, quatenus affectus eſt contumax ac diuturnus & curatu difficillimus: ſiquidem humorum ſuperfluorum affluxus, qui ſemel hanc viam affectavit, difficillime avertitur, cum uterus, ut antea dictum eſt, ſit ſentina totius corporis, per quam, etiam in ſtatu naturali, humores ſuperflui ſingulis menſibus expurgantur.

Si gravior evadat affectus; multa alia mala inducere poteſt, nempe ſterilitatem, uteri procidentiam, exulcerationem, cachexiam, hydropem, tabem.

Fluxus lividus cruentus, aut fœtidus, deterior eſt albo, pallido, minime fœtido.

Quo diutius duraverit hic affectus; eo curatu difficilior eſt.

Vetulas hoc malum plerumque ad mortem comitatur, ob pituitæ copiam, & facultatis concoctricis imbecillitatem.

Duratio hujus affectus incipienda eſt ab univerſalis humoris peccantis evacuatione, quæ illius naturæ conveniat. Et quia hujuſmodi fluxus a pituitoſis & ſeroſis humoribus plerumque fieri conſuevit; illos humores purgantia medicamenta erunt præcipue uſurpanda, iiſque cholagoga aut melanagoga erunt admiſcenda, prout bilioſi, aut melancholici humores admixti fuerint. Præſcribi ergo poterit apozema conveniens alterans ſimul & purgans, pro quatuor aut quinque doſibus, pro ſollemni evacuatione; hoc continuo advertendo, medicamentis purgantibus quædam adſtringentia, & roborantia eſſe permiſcenda, ne humores commoti verſus uterum magis præcipitentur.

De venæ ſectione dubitatur, an ſcilicet in hoc affectu conveniat. Cum enim hic fluor a cacochymia dependeat, & illa per phlebotomiam, ad venas attracta, maſſam ſanguinis inquinare poſſit, nullus videtur eſſe venæ ſectioni locus. Adde, quod in chronico hoc affectu vires valde dejiciuntur, & corpus non raro ad tabem perducatur, hincque venæ ſectione amplius labefactandum, & alimento ſuo fraudandum non videatur. Ita tamen deciditur. Quod ſi fluor iſte non ſit purus & ſolitarius, ſed ſanguini aliquo modo permixtus, & ſubruber appareat: tunc celebrari poteſt venæ ſectio; tum etiam, ſi inſignior ſit jecoris caliditas, & bilioſi ſucci acrimonia huic fluxui conjuncta. In aliis vero caſibus, præſertim quando hic affectus inveteravit, melius eſt a phlebotomia abſtinere.

Ligaturæ in ſuperioribus partibus, & cucurbitulæ ſcapulis & dorſo ad revulſionem erunt utiliſſimæ, tum præcipue frictiones, ex linteis primum mollioribus, mox aſperis, quibus quotidie Galen. utebatur in uxore Boethi quam intra tredecim dies curavit, ut ipſe refert, *lib. de præcognitione ad Poſthumum*, cap. 8.

Ac præter purgationem univerſalem ſupra propoſitam uſuales etiam purgationes adminiſtrandæ ſunt, & frequenter repetendæ, ut magis illa excrementorum illuvies ſenſim educa-

educatur, & natura aſſueſcat humores per alvum expurgare, qui ante ad uterum confluebant. In hunc finem ſyrupi magiſtrales, pilulæ, & opiatæ uſuales componi poterunt: ægrotantis temperamento, & humoribus peccantibus congruæ. In affectu pituitoſo laudat Mercatus ſyrupum ex decocto ligni guajaci cum ſenna, turpetho, & algarico, tum etiam pilulas ſequentes.

♃. Pilul. de hiera ʒ. i. agarici trochiſcat. ʒ. i. ß. Cum melle roſaceo fiant pilulæ xxv. quarum ſummo mane capiat laborans ſex, aut ſeptem, tertio quoque die, poſtea vero earum tres tantum, quinto, aut ſexto quoque die. Vel ad magis adſtringendum ſimul & purgandum, in quocumque temperamento, ita confici poterunt.

♃. Rhab. electi, ſucco roſarum frequenter irrigati ʒ. ii. myrobal. citrinorum, chebulorum, & indorum, infuſorum in ſucco roſar. an. ʒ. i. maſtiches ℈. i. ſpicæ ℈. ß. Cum ſyrupo roſaceo, fiat maſſa pilularum, cujus doſis erit ʒ. i. bis in ſeptimana.

In fluxu ſeroſo radix jalapæ eſt præſtantiſſima, eaque in hunc modum uſurpari poterit.

♃. Rad. jalapæ ſubtiliſſime pulverizatæ ʒ. i. cinam. pulverizati ℈. ß. Miſceantur, & cum jure pulli fiat potio, quam ſumat ſub aurora.

Ptiſana laxans, per menſem quotidie exhibita, contumax uteri profluvium curavit, quod aliis remediis non ceſſerat, ut in Obſervationibus noſtris videre eſt.

Vomitus etiam in hoc affectu maxime commendatur, in iis præſertim, quæ facile vomunt; quia humores crudi, qui circa ventriculum cumulari ſolent, evacuantur, tum etiam ab utero potenter revelluntur. Inter idonea medicamenta, ad concitandum vomitum, laudatur diaſarum Fernelii, cujus ℥. ſem. data cum aqua mulſa vel cum oxymelitis ℥. i. cum jure pulli tepido, bis, aut ter in menſe, ſine ullo labore vomitum ter, vel quater movet.

Poſt ſufficientes purgationes, ad diſcutiendas humoris ſuperflui reliquias, ſudores excitari poterunt, quibus etiamnum fiet conveniens revulſio fluxionis, ad uterum decumbentis. Huic rei conveniet decoctum guajaci & ſaſſafras in pituitoſis, vel chinæ & ſalſæparillæ in bilioſis, & melancholicis; additis etiam herbis refrigerantibus, vel temperatis, ne magis iſti ſucci exaſperentur, & acriores evadant, Vel provocabuntur ſudores herbarum calidarum decocto, ut nepetæ, calamenti, fœniculi, hyſſopi, enulæ, chamom. anethi & ſimilium, cujus evaporatio in ſolio idoneo recipiatur. Ex quo etiam decocto balneum fieri poterit, a quo ſudores excitentur. At in calidioribus naturis ſufficit balneum aquæ dulcis tepidæ, in quo modici tantum ſudores blandique provocentur.

Thermæ etiam ſulphureæ ſudores potenter excitant, & hujus morbi reliquias abſumunt: harumque uſu nonnullas mulieres curatas vidimus, quæ aliis remediis reſtitui nequiverant.

De diureticis non levis eſt difficultas, an ſcilicet huic affectui conveniant? Illa enim non ſolum urinas; ſed etiam menſtrua provocant, calefaciendo ſcilicet & attenuando humores, in venis contentos. Attamen ab omnibus Auctoribus approbantur, & a Gal. ipſo, qui iis uſus eſt in uxore Boethi. Et ratio eſt, quia diuretica urinas primario provocant, menſes vero ſecundario, & quaſi ex accidenti, Deinde renes continuo ſeroſam materiam attrahunt, uterus vero excipit tantum. Unde credibile eſt, maximam iſtarum humiditatum partem ad vias urinæ profecturam.

Diureticum autem, in dicta muliere a Galeno uſurpatum, fuit decoctum aſari & apii, in aqua communi, attamen magis temperatum efficietur in aqua cichorii.

Magis compoſitum decoctum in hunc modum parari poterit.

♃. Rad. aſari, apii, an. ℥. i, fol. calamenthi, ſoldanellæ, an. M. i. fol. ſambuci M. ſem. polypod. & ſem. carthami, an. ℥. ſem. Coquantur ad ℔. i. Colaturæ dentur ℥. v. mane. Et ſi purgans efficere volueris, adde decocto aliquid agarici, vel turpethi in ligatura incluſi.

Dubitatur de cauſticis tibiæ admovendis. Cum enim humores alliciant ad inferiora: fluorem iſtum uterinum augere poſſunt. Attamen in diuturnis affectibus convenire, experientia docuit, quod per hæc emiſſaria inutilis materiæ portio educatur.

Si humores bilioſi & acres in vitio fuerint, non ſolum exhibenda ſunt purgantia chologoga ſed etiam alterantia, refrigerantia, incraſſantia, & leviter adſtringentia, quales ſunt julepi ſequentes.

♃. Fol. cichorii cum rad. indiviæ, borrag. lactucæ, & portulacæ, an. M. ſem. jujubarum, & ſebeſtan. recentium ana num. vii. ſem. quatuor frig. major. & papav. albi, an. Drach. ß. roſar. rubr. P. i. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve ſyrup. cydon. vel de roſis ſiccis ℥. iii. Fiat julep. pro iii. doſibus.

Si vero humores melancholici redundent, remediis etiam illos reſpicientibus, alterandi & expurgandi ſunt.

Utrique autem cauſſæ maxime conferre poterit lactis chalybeati uſus per 40. dies exhibiti mane ad ℥. iv. vel v. Cui addi poterit circa finem tantillum boli armeni, aut terræ ſigillatæ.

In toto curationis decurſu advertendum eſt, an aliqua pars corporis vitio aliquo laboret, ut poſſit eſſe pars mundans illius fluxionis; atque ita illi parti erit medendum.

Si enim a cerebro fluentes humores huic morbo originem dederint; remedia ad eam partem dirigenda ſunt, præcipue fluxionem revellentia & derivantia, ut cucurbitulæ ſcapulis & dorſo admotæ frequenter; errhina, maſticatoria, veſicantia, & cauſtica occipiti, vel brachio inuſta, quorum vicem, & multo efficacius ſubeunt ſetacea. Refertque Fabricius Hildanus, *curat.* 41. *cent.* 1. ſe mulierem quandam, diuturno fluxu muliebri laborantem, & inde ortam ſterilitatem adhibito ſetaceo curaſſe.

Si a ventriculo, hepate, aut alia quadam parte humores defluant; illi remedia appropriata adhibenda ſunt.

Corpore præparato, & materia morbifica magna ex parte vacuata, vel derivata, ad roborantia & adſtringentia veniendum eſt. Quæ tamen nunquam ſunt adhibenda, donec antecedens materia probe evacuata & derivata ſit. Alioqui humores illi recenti ad partes nobiliores ruunt, & graviora ſymptomata excitant. Quemadmodum ſcribit Gal. *loco citato*, uxori Boethi contigiſſe, cui ab uſu adſtringentium præpoſtero venter intumuerat; retentis ſeroſis humoribus, qui antea evacuari ſolebant. Illud etiam advertendum, ut dum utimur adſtringentibus, materia antecedens alio divertatur, illiuſque generatio prohibeatur remediis prædictis. Inter præcipua roborantia theriaca recenſetur, in corporibus pituitoſis uſurpanda, cui conſerva roſarum & abſinthii admiſceri poterit. Vel opiata ſequens erit componenda.

♃. Conſervæ anthos ℥. i. conſervæ rad. acori vulgaris ʒ. ii. ſpecier. diarrh. abbat. & aromat. roſat. an. ʒ. i. coralli rubri præparati ʒ. ß. theriacæ ʒ. ii. Cum ſyrupo condit. cortic. citri. fiat opiata. Vel

♃. Conſervæ roſar. antiquæ rad. ſymphyti, bugloſſi & cortic. citri, ana ℥. i. coralli rubri uſti, raſuræ eboris, boli armenæ, terræ ſigillatæ, ſang. drac. ana ʒ. i. Cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat opiata.

Pulvis ex ſalvia, ſalſap. & balauſt. ſumptus mane ſingulis diebus, cum juſculo, eſt remedium aulicarum mulierum.

Zecchius ſequentem opiatam commendat, a ſe cum felici ſucceſſu ſæpe uſurpatam.

♃. Gummi arabici, tragacanti, ana ʒ. ii. coralli utriuſque, cinerum putaminum ovorum, cornu cervi: ſeminis anethi, ſuccini, an. ℈. iv. mellis roſat. q. ſ. Fiat opiata, cujus ʒ. ß. horis duabus ante cibum devoranda exhibeatur. Deinde ſtatim ſuperbibat ægra aquæ plantag. ℥. iv. cum vini rubri ʒ. ii.

Julepi fieri poſſunt ex aqua roſar. centinodiæ, plantag. cum ſyrupis myrtino, de roſis ſiccis, & ſimilibus, adjectis quibuſdam pulveribus, ex ſupradictis.

Mercurialis decoctum foliorum quercus cum coagulo leporis ſe in frequenti uſu habere teſtatur, eoque ſe multas mulieres hoc affectu laborantes curaſſe, idque remedium ita parat.

♃. Decocti fol. quercus ℥. v. vel vi. coaguli leporis ʒ. i. Capiat per viii. vel x. dies.

In affectu bilioſo ſequens ſyrupus roborans, adſtringens, & refrigerans parari poterit.

♃. Aquæ roſar. ℔. iv. ſpiritus vitrioli q. ſ. ut aqua reddatur acidula, ac vix talis ſentiatur ad guſtum, roſar. rubr. ſiccarum. P. iii. Infundantur frigide per biduum. Colaturæ adde ſacchari roſacei q. ſ. ut fiat ſyrupus.

Ac denique adſtringentia medicamenta, in menſium fluxu immodico deſcripta, huc transferri poterunt.

Pro potu ordinario conveniet bochetum ex rad. chinæ vel ligno lentiſcino cum vino adſtringente.

Dum adſtringentia & roborantia uterum per os exhibentur, topica & externa admovenda ſunt, videlicet fotus, ſemicupia, unguenta, emplaſtra, injectiones, ſuffitus, & peſſaria, qualia in fluxu menſium immodico præſcripta ſunt.

Antequam autem adſtringentia hæc topica in uſum revocentur, uterus probe detergendus eſt. Alioqui impuritates illæ in eo retinerentur, quæ ſurſum remanentes, graviorum morborum cauſſa eſſent. In detergendo autem habenda eſt ratio humoris morbifici. Alia enim detergentia debentur humori pituitoſo, alia humori bilioſo.

Si humor ſit bilioſus, fiant injectiones ex aqua hordei, ſero lactis, aqua ſaccharata. Si vero pituitoſus ſit, parentur ex hydromelite, vel decocto abſinthii, matricariæ, & ſimilium.

Peſſarium detergens etiam fieri poterit ex theriaca & terebinthina, vel ex foliis mercurialis contuſis, & panno lineo raro involutis.

Hiſce utetur ante adſtringentia, donec uterus probe deterſus fuerit. Quod cognoſcetur ex nullo, aut pauco humorum per eam partem tranſitu.

Ab uſu detergentium, ſuffitus primum adminiſtrandi ſunt, quia uterum exſiccant & roborant. Iique commode parabuntur ex thure, ladano, maſtiche, ſantalis, nuce moſchata, roſis rubris. Poſtmodum vero ad alia adſtringentia progrediendum erit.

CAPUT V.

De Furore uterino.

Furor uterinus eſt ſpecies maniæ, ab intenſo & effrænato coeundi appetitu orta, qui mentem de ſede ſua dejicit; ita ut laborantes obſcœna & impudica verba effutiant, abjecta omni verecundia venerem furioſe expetant, & ad eam viros invitent.

Producitur immodicus iſte coeundi appetitus a ſeminis copia, acrimonia, & fervore, naturæ leges excedente, quæ in vaſis ſeminalibus immodice turgens, genitalia vehementer excitat ad veneris appetitum, eaque veluti inflammat. Ex ea vero materia vapores ad cerebrum tranſmittuntur, qui rationem perturbant, eamque de ſede ſua dejiciunt, quamvis ipſe coeundi appetitus immodicus, ſine vaporum concurſu, per ſe rationem ſuperare poſſit & obruere, quemadmodum omnia pathemata vehementiora idem præſtare poſſunt, præſertim amor immodicus, qui eroticus affectus nominatur.

Illas autem qualitates acquirit ſemen, quando nimis retinetur in corporibus ſalacibus & multo calore præditis; atque adeo hic affectus virginibus, aut viduis junioribus proprius eſt, quamvis etiam nuptis contingere poſſit, quæ ſcilicet ignavos habent conjuges, aut non ſatis adamatos, ut vaſa ſpermatica ſufficienter deplere, aut appetitum venereum ſatiare nequeant.

Quidam volunt ſemen etiam putreſcere, & malignam qualitatem inducere, quæ gravia iſta ſymptomata producat. Verum non facile iis eſt differentiam oſtendere, quæ inter hunc affectum & hyſtericam paſſionem intercedit, quæ a ſemine corrupto, & malignitatem adepto producitur. Licet enim varii putredinis gradus, varios etiam malignitatis gradus efficiant, unde magna ſymptomatum varietas exurgit; ſufficiunt tamen qualitates manifeſtæ, nempe ſeminis copia excedens, caliditas, acrimonia, & turgentia nimia, cum phlogoſi partium genitalium ad iſtum affectum generandum.

Cauſſæ vero, calidum iſtud ſemen acre, & copioſum producentes ſunt, ætas juvenilis, temperies ſanguinea & bilioſa, vel melancholiæ aduſtæ particeps; cibi euchymi & opipara menſa, idque magis, ſi edulia aromatibus condiantur; odor ipſe aromatum frequens, ut moſchi, zibetæ, & ſimilium, ſomni longiores, & in lecto, plumis mollioribus referto, blanditiæ amaſiorum, lectio librorum impudicorum, choreæ, & aliæ voluptates, in adoleſcentium conſortio ſuſceptæ.

Diagnoſis hujus affectus ex iis quæ dicta ſunt, facile elici poteſt. Sed quia ſenſim & per gradus apparere ſolet, illius progreſſus exponendus. In principio igitur, dum adhuc mentis compotes ſunt, mœſtiores ac taciturniores evadunt, ſeu cum oculorum jactatione, ac laſcivia, & faciei rubore, qui per intervalla intenditur, præcipue vero rei venereæ factæ commemoratione, ad quam reſpiratio & pulſus immutantur, per ſympathiam cordis, unde Galenus ſe ex pulſu cognoviſſe gloriatur furibundos mulierum amores, quod ejuſmodi amantes varias ſubito mutationes in pulſu patiantur, dum objecta expetita illis offeruntur, vel in memoriam revocantur. Poſtmodum vero, dum malum exacerbatur, incipiunt rixari & lacrymari, ac ſubinde in riſum effundi, multa colloqui inconcinne & imprudenter, ex quibus nihil certi colligas. Deinde reſipiſcunt; donec alter paroxyſmus, ex materiæ motu inordinato & ſine ulla certa periodo redierit. Hoc furore percitæ mulieres, morbo ad ſtatum progreſſo, viros ad coitum palam & coram omnibus invitant, rem veneream proprio & vernaculo nomine paſſim inculcantes.

Quod ad prognoſin attinet: Morbus iſte curabilis eſt, ſi mature medela adhibeatur. Si vero diutius perſeveraverit, & firmas radices egerit, in veram maniam degenerat.

Magna ſalutis ſpes eſt, quando longiora incipiunt eſſe intervalla, aut quando corpus emaciatum inſtaurari incipit & commemoratio rei venereæ, coram illis facta, eas non amplius multum afficit & perturbat.

Curatio hujus affectus eo dirigenda eſt, ut calida intemperies tum viſcerum, tum uteri præſertim, tum ſanguinis, & ſeminis corrigatur, & humores acres ac materia ſeminalis evacuentur: Quod quidem ſequentibus remediis perfici poterit.

Ac primum phlebotomia, pluries repetita, quantum vires ferre poſſunt, celebranda eſt; ut tota humorum maſſa, & ipſe uterus refrigerentur, & ſanguis fervidus ab uteri venis revellatur.

Si vero menſium ſuppreſſio adfuerit, tundendæ poſtmodum erunt venæ inferiores, ut curſus ille naturalis humorum concitetur.

At ſi verſus hæmorrhoidales venas ſanguis pergere videatur, quod ex tumore & rubore illarum dignoſcitur; admotis hirudinibus, aperiendæ ſunt.

Poſtmodum purgatio inſtituenda eſt, ex benignioribus compoſitæ, bilem, aut melancholiam educentibus, prout alteruter humor redundaverit.

Purgationi ſuccedunt julepi præparantes humorem peccantem, refrigerantes ſcilicet, & leviter aperientes, per triduum uſurpandi.

Mox purgans validius exhibendum erit, ad humores illos penitus infixos evellendos. Cui uſui conferre poterunt illa medicamenta purgantia, quæ in maniæ curatione fuere deſcripta, quæ per intervalla erunt repetenda.

Iterata purgatione ad uterum & univerſum corpus refrigerandum, humoriſque fervorem temperandum, ſequens balneum erit utiliſſimum; idque pluries in morbi decurſu erit repetendum.

℞. Fol. lactucæ, ſalicis, nymphææ, vitis, portulacæ, umbilici veneris, an. faſc. i. flor. violar. nymphææ, & roſar. an. M. ii. Coquantur omnia pro balneo, quod ingrediatur ægra tepide, ſine ſudore, bis in die, longe a paſtu.

Quia vero balneum integrum tam facile ad multos dies continuari nequit; ſaltem ſemicupium ex prædicti decocti portione, immo vero ex aqua ſimplici paratum frequenter iterandum eſt, & valde tepide adminiſtrandum: ſumma etenim hujuſce curationis in eo conſiſtit, ut uterus valde refrigeretur. Quod confirmatur inſigni experimento, ab Harvæo propoſito, in tractatu de partu nobilis feminæ, a furore & melancholia uterina, ultra decennium delirantis, cui poſtquam omnia fruſtra tentata eſſent, contigit uteri prolapſus, qui non fuit repoſitus, donec a frigore externo illius intemperies deferbuiſſet. Succeſſit res ex ſententia, brevique plane convaluit, atque uterus demum loco ſuo reſtitutus eſt.

Ad ulteriorem corporis refrigerationem, ſerum lactis per multos dies exhibitum, convenire poterit.

Denique ea omnia, quæ ad maniam & affectionem hypochondriacam propoſita ſunt, in hoc affectu etiam conferre poterunt, prout bilis, aut melancholia illi dederit originem.

Quibus omnibus addi poſſunt quæ proprietate ſpecifica ſemen extinguere ac refrigerare valent, in quorum numero ſequentia recenſeri debent.

℞. Flor. nymphææ ſalicis, viticis, ana M. iv. fol. lactucæ, portulacæ, umbilici veneris, an. M. i. ſem. quatuor frigid. major. lactucæ & papav. albi, ana ℥. ß. anethi ʒ. ii. flor. nymphææ & violarum, ana M. i. Contundantur omnia recentia, & irrorentur ſucco limon. & deſtillentur in B. M. ac ſingulis aquæ libris addatur camphoræ ℥. i. Capiat ℥. i. frequenter.

Vel ex prædictis ſimplicibus, vel eorum nonnullis poteſt fieri decoctio, & ſaccharo dulcorari ad plures doſes, addendo camphoræ parum.

Vel fiat emulſio ex ſem. frig. major. lactucæ, & papav. albi, extracta cum aquis nymphææ, lactucæ, & ſalicis, cum ſyrupo violaceo.

Opiata in hunc modum præſcribi poterit.

℞. Conſervæ flor. nymphææ, violar. & viticis, ſeu agni caſti, ana ℥. ß. conſervæ roſar. ℥. ſem. caudicum lactucæ condit. ℥. i. coralli & ſmaragdi præpar. an. ʒ. i. Cum ſyrupo violac. & nymphææ, fiat opiata.

In ſumma delirii vehementia ſomnum conciliantia utiliſſima ſunt, tam interna, quam externa, prout in phrenitidis & maniæ curatione deſcripta ſunt.

In toto morbi decurſu, clyſteres refrigerantes & blande purgantes uſurpandi ſunt, cavendo ab acrioribus & vehementer purgantibus, quæ materiam in utero, aut in ejus vaſis contentam exagitant, unde ſymptomata exacerbari ſolent.

Injectiones etiam fieri poſſunt in uterum ex decoctis herbarum, pro balneo aliiſque remediis præſcriptarum, quibus utiliter ſal Saturni addi poterit.

Clyſteres frequentes ex oxycrato ad hoc quoque conferre poterunt.

Exterius etiam linimenta refrigerantia, lumbis, pubi, & perinæo admovenda ſunt, ex ol. nymphææ, unguento roſac. vel albo refrigerante, cum ſuccis ſolani, hyoſcyami, nymphææ diſſolutis, addendo parum camphoræ.

Tum lamina plumbea perforata ſupra renes continuo geſtanda.

Ratione cauſſæ conjunctæ, quandoquidem ſeminis illius acrioris, & corrupti evacuatio morbum ſolvere poteſt; optime conſultum foret, in morbi principio, antequam deliria ſint valde conſpicua, aut in eorum intervallo, ſi ſatis dilucidum extiterit, hujuſmodi virgines viro juveni ac valido jungere: Sic enim ſatiato utero, & effuſa materia, quæ in vaſis illius continetur, eas curari contingit.

Si vero non ita facile nuptiæ celebrari valeant, aut vitæ conditio id minime patiatur: conſulunt nonnulli, ut a perita obſtetrice fiant frictiones & contrectationes partium genitalium, a quibus excernere poſſunt magnam iſtius ſeminis copiam. Sed quia illud nefas eſt, ſufficiet, dum ægra eſt in balneo, perfricare leniter longe a pudendis uteri partes, ut aquæ tepore illo attemperentur, & madore laxiores fiant, diſcutiaturque ſua ſponte ſeminale excrementum, ita ut manus nihil aliud præſtet, quam levem aquæ ſubingreſſum ad penitiores uteri partes, quod tantum aqua operetur, quantum aliud auxilium ex iis, quæ adverſus ſemen pugnant.

Ad eundem uſum peſſaria componi poterunt ex foliis mercurialis contuſis, cum pauca myrrha, aut pulvere ariſtolochiæ. Quæ ſupponi debent, dum ægra eſt in balneo, ne nimium incaleſcat uterus, & poſt unius horæ ſpatium auferri. Moxque fiat injectio in vulvam ex ſero lactis, vel decocto hordei, cum pauco ſucco ſolani, ſemper vivi, aut ci-

aut cicutæ, quæ in hoc affectu peculiariter commendatur.

Ad ſemen expurgandum ſequens bolus erit utiliſſimus.

♃. Terebint. Vener. ʒ. iii. agarici trochiſcat. Drach. ß. ſem. dauci, cannabis, pul. ligni aloes, ana gr. viii. Cum ſacch. fiat bolus.

Si affectus perſeveret, applicentur cauteria cruribus. Nihil enim præſtantius eſt, quam materiam ad inferiora per iſtos fonticulos derivare.

Quod ſi lienis tumores & obſtructiones ſupervenerint, ut ſæpe fit, illis diligenter erit providendum propriis remediis.

Quia denique in hoc affectu cerebrum & cor graviter afficiuntur, ob vapores ab utero ſurſum elatos, utrique providendum erit: cerebro quidem frictionibus, ligaturis ad inferiora, cucurbitulis ſupra coxas & inguina frequenter admotis; cordi vero epithematis, tam liquidis quam ſolidis, in virium imbecillitate præſcriptis.

CAPUT VI.

De Hyſterica paſſione.

DUM ſemen & ſanguis menſtruus præter naturam retinentur in mulieribus, putreſcunt ac corrumpuntur, necnon malignam & venenatam qualitatem acquirunt: unde vapores maligni elevantur, & ad varias corporis partes deferuntur, propter mirum conſenſum, quem uterus habet cum omnibus propemodum corporis partibus. Inde vero varia accidunt ſymptomata, tam diverſa ut jure dixerit Democritus *in Epiſtola ad Hippocratem*, ſexcentarum ærumnarum innumerarumque calamitatum auctorem eſſe uterum, & ipſe Hippocrates ſcripſerit, *lib. de morbis virginum*, multis & incomprehenſibilibus fere affectionibus premi miſerrimas mulieres. Nos illas omnes affectiones hoc capite explicare aggredimur, & unico hyſtericæ paſſionis nomine comprehendimus, Galenum imitantes, qui *lib. 6. de loc. affect. cap. 5.* dicit, hyſtericam paſſionem unum quidem nomen eſſe, varia tamen & innumera accidentia ſub ſe comprehendere. Quamvis neoterici fere omnes ſuffocationem hyſtericam ſub titulo hyſtericæ paſſionis explicent, ſymptoma peculiare generis nomine donantes, propterea, quod omnium frequentiſſimum & moleſtiſſimum eſſe conſuevit. In hoc tamen maxime ſuperflui eſſe videntur Auctores præcipui, qui de morbis mulierum ſcripſerunt, quod diverſis capitibus varios ex utero affectus exponant, nempe hyſtericam ſuffocationem, capitis dolores, convulſiones epilepticas, cordis palpitationes, arteriarum in hypochondriis & dorſo pulſationes, ventriculi, hepatis & lienis affectus ex utero oriundos, & varios in variis partibus dolores ab eodem concitatos, quod omnes illi affectus ab iiſdem cauſſis oriantur, & iiſdem remediis curari debeant, ita ut Auctores prædicti in variis capitibus eadem ſæpius, non ſine lectorum tædio, repetere cogantur.

Nos igitur, ut breviter & methodice omnes iſtos affectus exponamus, operæ pretium ducimus, cauſſas eorum univerſales præmittere, ut deinceps ſigillatim oſtendamus, quomodo illi affectus ab his cauſſis oriantur.

Diximus itaque ab initio, duas cauſſas præcipuas horum omnium affectuum eſſe, ſemen muliebre, & ſanguinem menſtruum, dum præter naturam retinentur, & corrumpuntur, malignamque ac venenatam qualitatem acquirunt, ex quibus maligni vapores elevantur, variaſque partes afficiunt. Cui doctrinæ generatim propoſitæ, duo alia maximi momenti adjungenda ſunt, quorum primum eſt, non ſolum ſemen & ſanguinem menſtruum hyſtericas affectiones producere, ſed etiam varios humores excrementitios, in uterum confluentes, qui diuturna mora putreſcunt, & tetros vapores emittunt. Hujus rei fidem faciunt vetulæ non paucæ, quæ ſanguine menſtruo & ſemine deſtitutæ, hyſtericis tamen affectibus ſunt plurimum obnoxiæ. Alterum eſt, quod non ſolum vapores, ex prædictis ſubſtantiis elevati, hyſtericos affectus producant, ſed etiam iſti humores, qui liberum exitum non invenientes per vias uteri (ad quem, veluti ſentinam, natura humores ſuperfluos deponit,) ob ſuppreſſionem menſium, vel fluoris uterini, ad partes ſuperiores regurgitent, eaſque inficiant prava illa qualitate, quam in vaſis uteri, diuturniori mora, aut per contagium ſeminis aut menſtrui corrupti contraxerunt.

His ita conſtitutis, videndum eſt, quomodo hyſterici affectus a prædictis cauſſis excitentur, a ſuffocatione incipiendo, quæ omnium præcipua & magis frequens hujuſmodi muliercularum affectio eſſe ſolet, multiſque aliis, iiſque graviſſimis, plerumque ſtipatur ſymptomatis. Nam præter læſam reſpirationem, quæ interdum etiam aboletur, totius corporis refrigeratio vocis & pulſus interceptio, immo interdum motus & ſenſus abolitio contingit, ut ægræ quaſi mortuæ jaceant, & quædam pro mortuis habitæ, ſepulturæ deſtinatæ fuerint, cum tamen poſtea revixerint.

Invadit autem hoc malum per paroxyſmos, qui nunc frequentius, nunc rarius redeunt, nunc breviore, nunc longiore tempore durant, pro materiæ copia, quæ nunc citius, nunc tardius colligitur, nunc etiam citius, nunc tardius diſcutitur. Habent enim ejuſmodi cauſſæ in corpore humano ſua digeſtionis & exaltationis tempora, quæ ubi attigerunt, ſubito & quaſi in momento ad agendum erumpunt. Immo vero collecti antea in corpore hujuſmodi humores, in corpore aliquandiu latere poſſunt, donec a cauſſa aliqua interna vel externa commoti, venarum auram in alias partes effundant. Frequentiſſimæ autem & notiſſimæ cauſſæ hujuſmodi commotionem & agitationem efficientes, ſunt res odoratæ, naribus admotæ, vel alimenta dulcia aſſumpta, a quibus promptiſſime mulieres, affectibus hyſtericis obnoxiæ, paroxyſmum incurrunt: quod etiam non raro præſtant ira vehemens, terror, aliaque animi pathemata graviora.

Varii autem ſunt hujus affectionis gradus, pro varia materiæ morbificæ copia & malignitate. Aliquando enim ſuffocatio & reſpirationis læſio levis eſt, & cito ſolvitur, aliquando gravis, ut omnino auferatur, & alias affectiones hyſtericas, ut vomitum, deliria, convulſiones, ſyncopem adjunctas habeat.

Communiter tamen ex ſemine corrupto graviora excitantur ſymptomata, quam ex ſanguine menſtruo, aut aliis humoribus corruptis. Quanto enim ſemen, propriam ſervans naturam, eſſentiæ ſuæ bonitate menſtruum ſuperat; tanto etiam, ex ſuperveniente corruptione, in majorem & deteriorem venenoſitatem degenerat.

Aliæ etiam hujus ſuffocationis hyſtericæ differentiæ adnotandæ ſunt; quod nimirum aliquando mulieres hyſtericæ magnam reſpirationis difficultatem patiantur; alias ſeſe ſtrangulari dicant, quaſi fauces illis fune conſtringerentur; alias vero reſpiratio maxime imminuatur aut aboleatur, ſine ulla moleſtia aut ſuffocationis ſenſu. Cujus diverſitatis ratio inde petenda eſt, quod ſimplex ſuffocatio & reſpiratio difficilis pendet a flatuum copia, qui interdum magna copia cumulantur in mulieribus hyſtericis, præſertim, quando hyſterica paſſio hypochondriacæ juncta eſt, qui quidem flatus diaphragma & pulmonem comprimunt, ut in aſthmate flatulento contingit. Senſus vero ſtrangulationis, in quo potiſſimum fauces conſtringi videntur, a peculiari auræ venenatæ indole dependeant, quemadmodum alia venena reperiuntur in macrocoſmo; quæ hanc fauces conſtringendi & ſtrangulationem efficiendi vim obtinent, ut de quadam fungorum ſpecie notum eſt. Varias autem eſſe venenatas illas qualitates, quæ in hyſtericis mulieribus generantur, ſatis innuit Galen. *6. de loc. aff. cap. 5.* dum hujus vaporis malignitatem torpedinis veneno, phalangii morſui, & ictui ſcorpionis comparat; quæ venena, etſi mole ſint exigua, viribus tamen maxima, in corpus humanum recepta, exiguo temporis ſpatio illud graviſſime afficiunt; & vehementiſſima ſymptomata inducunt. Imminuta vero aut abolita reſpiratio fit ab iiſdem vaporibus, narcotica quadam vi præditis; qui cordi maxime & ſpiritibus vitalibus adverſi, actionem eorum impediunt, unde ſequitur totius corporis refrigeratio ex defectu ſpiritus influentis, & reſpirationis ceſſatio deficiente uſu. Cum enim reſpiratio ad cordis refrigerium neceſſaria ſit: dum ab aura iſta venenata cor impenſe refrigeratur; non indiget illo refrigerio, ſibi per reſpirationem communicato, & ita ceſſat reſpiratio, ceſſante uſu. Dicere etiam poſſumus, auram illam venenatam & narcoticam cerebrum impetere, & ſpirituum animalium influxum impedire, unde motus diaphragmatis & muſculorum reſpirationi inſervientium, impeditur. Adde quod deſtructo ſpiritu vitali, animalem etiam deſtrui neceſſe ſit, qui ex eo generatur.

Dubium ſolvit Galenus *loc. citat.* ex eo deductum, quod paſſim circumfertur: hominem vivere non poſſe ſine reſpiratione, atque adeo mulieres hyſtericas reſpirationis abolitionem pati nullo modo poſſe. Dicit enim, ex ſumma cordis refrigeratione tolli reſpirationis neceſſitatem, quæ ſi urgente corde impediretur, promptus ſequeretur interitus, ſed exiguum calorem, qui adhuc ſupereſt in corde, ſola tranſpiratione foveri, quemadmodum animalia, in latibulis per hyemem degentia, ſola tranſpiratione vivunt, quia frigidiſſima ſunt, & exiguum habent calorem, qui reſpiratione non indiget.

Præter cauſſam ſupra commemoratam hyſtericæ ſuffocationis, nempe vaporem malignum & venenatum, quidam aliam addunt, ſcilicet uteri aſcenſum ad partes ſuperiores, quo ventriculus ad diaphragma comprimuntur, & inde non ſolum ſuffocatio hyſterica, ſed etiam alia ſymptomata emergunt. Hunc uteri aſcenſum propoſuit Hippocr. *lib. de natura muliebri*, his verbis, *Converſi uteri impetunt hepar, & ad præcordia irruunt, ſurſum enim ad humiditatem feruntur, a labore nimium reſiccati. Hepar autem gratioſi humoris fons eſt.* Fernelius vero *l. 9. pathologiæ, c. 16.* hunc uteri aſcenſum ſe frequenter tactu deprehendiſſe affirmat, eumque inſtar globi cujuſdam in ventriculum elatum ac graviter opprimentem, unde ſæpe manu depreſſus eſt, manifeſteque in propriam ſedem propulſus. Idem teſtatur Euſtachius Rudius *lib. 2. Practicæ cap. 51.* ſe nimirum propriis manibus uterum ipſum uſque ad umbilicum, & nonnunquam ſupra ipſum elevatum contrectaviſſe, & in propriam ſedem paulatim propellendo deduxiſſe. Galenus vero *6. de loc. aff. cap. 5.* hanc ſententiam oppugnat, docetque, etſi uterus aliquo modo moveri poſſit atque aſcendere, id tamen perexiguum eſſe: neque fieri ullo modo poſſe, ut uterus uſque ad ventriculum aſcendat, tantum abeſt, ut illum prætereundo, ad ſeptum tranſverſum pertingere poſſit. Ratio firmiſſima ex Anatome petitur. Siquidem uterus

quatuor validiſſimis ligamentis in ſua ſede ita firmatur, ut ſurſum ſpatio attolli minime valeat. Ad hanc tamen reſpondent hujus opinionis defenſores, in procidentia uteri ligamenta illius ita laxari, ut extra pudenda prodire ſoleat; atque adeo quantum deſcendit ad inferiora: tantum poſſe aſcendere ad ſuperiora, ligamentis ita relaxatis. Reſpondemus: uteri procidentiam fieri paulatim, & longiſſimo tempore, per emollitionem & humectationem ligamentorum, a diuturno humoris pituitoſi defluxu excitatam: uteri vero aſcenſum, quem vocant, fieri in momento, & citiſſime reſtitui ac ceſſare. Et omnino neceſſarium foret antea relaxata fuiſſe illa ligamenta, atque adeo uteri prolapſu laborarent omnes mulieres, quæ huic aſcenſui obnoxiæ eſſent; quando quidem ceſſantibus cauſſis, quæ illum aſcenſum promovere poſſunt, ſponte & proprio pondere uterus ad inferiora prorueret, & continua procidentia laboraret.

Difficilius eſt reſpondere autopſiæ a Fernelio, Rudio, aliiſque propoſitæ, qui ſe manu propria uterum percepiſſe ajunt, globi inſtar, ad umbilicum, & ulterius aſcendentem, & compreſſione ad ſuum locum propulſum. Ad hoc reſpondet Sennertus, corpus illud, quod tactu deprehenditur, non ipſum uterum eſſe; ſed teſtes, & vas illud cæcum quod tuba Fallopiana dicitur a Fallopio inventore, qui tubæ extremo orificio id comparavit. Cum enim teſtes uteri ſunt penduli, & corpus tubæ fiſtuloſum, laxum, & vagum, dum ſemine corrupto & humoribus vitioſis, ac flatibus replentur & turgeſcunt; per hygaſtrium hinc inde moveri, & ab umbilicum uſque aſcendere poſſunt. Talem autem tumorem rotundum in teſtibus & tuba uteri poſſe contingere, qualis interdum in feminis deprehenditur, docere poteſt Riolani obſervatio in Anthropographia propoſita, ubi refert, ſe in hyſtericis virginibus teſtes deprehendiſſe pugno grandiores, ſeroſo ſemine turgentes, quin etiam tubam uteri amplificatam & valde dilatatam. Veſalius vero ſimile quippiam obſervavit in nobili quadam puella, uteri ſtrangulatu laborante, in qua alter teſtis inſtar majuſculæ pilæ protuberabat, croceo humore, ſimulque graviſſime olente, ac venenoſum quid & tetrum ſpirante refertus, qui humor conterminas ſedes tingebat, non ſecus, ac colon inteſtinum, qua ſub jecore fertur, a cyſtide fellea luteum reddi cernimus.

Verum non valde recedit Sennertus a prædictorum ſententia. Poſito enim, quod ille aſſerit, teſtes & tubam uteri dum ſemine corrupto & humoribus vitioſis, ac flatibus replentur & turgeſcunt, per hypogaſtrium hinc inde moveri, & ad umbilicum uſque aſcendere poſſe: cum partes illæ utero ſint contiguæ, per hypogaſtrium, & ad ipſum uterum moveri nequeunt, quin ſimul uterus moveatur, atque adeo toti utero ex partibus ſuis integrantibus eique connexis compoſito, motus iſte facile tribui poteſt. Deinde, ſi teſtes & tuba uteri, dum vitioſis humoribus aut flatibus replentur, varie commoveri poſſunt, quidni etiam uterus, iiſdem humoribus aut flatibus refertus, iiſdem motibus cieri poteſt? Convincit quidem ratio Sennerti a Galeno mutuata, uterum quatuor ligamentis conſtrictum ad diaphragma non poſſe aſcendere, immo ne quidem ad ventriculum; ſed ad umbilicum uſque proferri poſſe, ubi Auctores prædicti globum illum perceperunt, negandum non eſt: tum quia ligamenta illa aliquantulum extendi poſſunt a materia turgente; tum quia uterus, dum inflatur, locum ampliorem occupat, & verſus umbilicum percipi poteſt. Sive igitur totus uterus, ſive partes illi annexæ, nimirum teſtes & tuba uteri ſurſum moveantur, ſemper aſcenſum uteri nominare poſſumus, doctrinæque Hippocratis adhærere.

Dolor capitis ex utero variis modis contingit: interdum enim totum caput obſidet, alias ſinciput, alias occiput invadit, alias circa oculos percipitur, ut e ſede ſua quaſi erupturi videantur.

Fiunt autem iſti dolores a prædictis vaporibus acribus & malignis ad caput elevatis, & partes illius membranoſas vellicantibus: humores etiam pravi, ab utero tranſlati, hunc dolorem excitare poſſunt. Sanguis enim vitioſus, ex vaſis uteri regurgitans, & præſertim tenuior ac ſeroſior illius portio ad caput uſque aſcendit, & in membranoſas partes effuſus, dolores illos procreat, qui dolor interdum pungens & ulceroſus eſt, ex vaporum aut humorum acrimonia; interdum tenſivus, a copia & multitudine, tenſionem efficiente; interdum vero pulſatorius, quando vapores aut humores per arterias feruntur, vel quando arteriæ partis alicujus capitis peculiaris ſanguine fervido replentur.

Epilepſia ex utero ab iiſdem vaporibus acribus & malignis excitatur, qui cum inſignem acrimoniam atque malignitatem adepti ſunt, partes nervoſas vehementius & acerbius feriunt; unde fit, ut illæ contrahantur, & ad excluſionem rei noxiæ motibus convulſivis agitentur.

Palpitatio cordis ab iiſdem vaporibus ſæpe contingit ex utero ad cor elevatis, illiuſque facultatem expultricem irritantibus.

In arteriis etiam dorſi & hypochondriorum pulſatio contingit, ex ſanguine fervido, ex utero in illas arterias tranſlato, eaſque diſtendente, unde pulſatio major fit, quæ partes vicinas feriens, pulſationis ſenſum in iis inducit. Fiunt tamen interdum hujuſmodi pulſationes in melancholia hypochondriaca, quæ in horum affectuum diagnoſi erunt diſtinguendæ.

Varii etiam in ventriculo, hepate, & liene affectus oriuntur ex utero. Ventriculi læſiones dejectam appetentiam, vel eandem intenſiorem, vel ad abſurda propenſam, vel ſingultus, vomitus, aut ructus, aut cardialgiam excitant. Quæ omnia ſymptomata a prædictis vaporibus, in ventriculum tranſmiſſis, per arterias hypoſtagricas & cæliacas, vel alios cæcos ductus excitantur. Varia autem illa ſymptomata vapores iſti inducunt, pro diverſa eorum natura, diverſoque putredinis & malignitatis gradu. Prout enim calidi ſunt, inappetentiam & ſitim excitant. Si vero frigidi fuerint, coctionem lædunt. Abſurdorum vero appetentia ex maligna humorum & vaporum qualitate dependet, ut in pica a nobis oſtenſum eſt: ac pro diverſa malignitatis ſpecie fit, ut appetitus magis ad hanc, quam ad illam rem feratur, ut aliæ carbones, aliæ gypſum, ſalem, cinnamomum, aliaque abſurda appetant. Ex certa etiam malignitatis ſpecie dependet quorundam eduliorum pecularis averſio, & quod mirabilius eſt, in quibuſdam apparuit potus omnimoda averſio: ſicut narrat Ludovicus Mercutus de illuſtri quadam muliere, potum omnino averſante, & de alia, quæ licet potum ſibi porrigi expeteret, eum tamen vomitu rejiciebat, ſimulque gravibus aliis ſymptomatis vexabatur. Ubi conjicere licet, humores pravos in ea muliere malignitatem fuiſſe adeptos, illi conſimilem, quæ in hydrophodia generari ſolet. Negandum tamen non eſt, partium diverſitatem, ad quas humores illi & vapores maligni deferuntur, non parum conferre ad ſymptomatum varietatem efficiendam. Si enim ad os ventriculi ferantur, appetentiam lædunt & cardialgiam inducunt. Si in ventriculi cavitatem effundantur, ructus & vomitus excitant: Si ventriculi tunicis hæreant, nauſeam perpetuam inducunt. Si acrimonia inſigni præditi ſint, ſingultum aut dolores efficiunt, qui etiam dolores a copia gravante ac diſtendente exoriri poſſunt.

Hæpatis læſiones ex ſanguine menſtruo retento, & per venas ad eam partem refluente, facile generantur, hinc morbus virgineus a ſanguine pravo ab utero in hepar, & ab hepate in totum corpus effuſo generatur. Hinc tumores, febres, aliique affectus quamplurimi in toto corpore, variiſque partibus oriuntur, cum omnes ab hepate nutrimentum capiant.

Si vero ſanguis ille vitioſus ab utero in lienem refluat, tumores, obſtructiones, & affectiones melancholicæ atque hypochondriacæ excitari ſolent.

Ac denique mulieres varios in lumbis, cruribus, aliiſque partibus dolores patiuntur, ex vitioſis humoribus atque vaporibus, ab utero ad eas tranſlatis. Quæ omnia ſymptomata, ex utero orienda ab aliis naturæ conſimilis, aliunde provenientibus, ab aliis cauſſis productis, ſequenti diagnoſi diſtinguentur.

Primo igitur diagnoſis hyſtericæ ſuffocationis ab iis, quæ ſupra relata ſunt, majori parte deſumi poteſt. Apparent enim in ea ſymptomata enumerata, non omnia quidem in omnibus; ſed quædam in his, alia in illis, varia cauſſarum diſpoſitione. Illa autem ſymptomata ſunt læſa reſpiratio, in qua nonnunquam ſtrangulari videntur, alias vero reſpiratio imminuitur, aut aboletur, ſine illa moleſtia aut ſuffocationis ſenſu; totius corporis refrigeratio; vocis & pulſus interceptio, interdum etiam motus & ſenſus abolitio; interdum deliria, convulſiones, ſyncope, vomitus & ſingultus prædictis ſociantur.

Verum ad clariorem diagnoſin ſigna prius proponenda ſunt, quæ affectum imminentem indicant: qualia ſunt, & murmur abdominis cum ructu vel nauſea, laſſitudines, oſcitationes & pandiculationes, a materia flatulenta, quæ ab utero in varias partes elevari incipit; triſtis aſpectus & pallor faciei, a retractione caloris nativi verſus ſuos fontes excitatus.

Ingraveſcente affectu ſenſus ſtrangulationis urgere incipit, quaſi ex grandiori bolo devorato, quem in faucibus ſe habere putant. Poſtmodum reſpiratio intercipitur, & ſuffocatio augetur. Ac tandem actiones omnes vitales & animales depravantur, imminuuntur, vel abolentur. Hinc deliria, convulſiones, aliaque ſymptomata gravia. In quibuſdam uterus ſenſibiliter agitatur, & quaſi conglobatur & in variis abdominis partibus globi inſtar percipitur. Declinante vero affectu, ſeu paroxyſmo hyſterico, humor quidam e locis muliebribus effluit, inteſtina obmurmurant, oculi attolluntur, genæ rubore ſuffunduntur, actiones animales reſtituuntur, corpus incaleſcit, ſuſpiria profunda emittuntur, ſicque ægra ſenſim reſtituitur.

Ex ſignis propoſitis affectio hyſterica a cognatis & conſimilibus affectibus, puta ſincope, apoplexia, & epilepſia facile diſtinguitur. Differentia tamen, quæ inter illos affectus intercedit, peculiariter annotanda eſt.

Ac primum tribus ſignis generalibus conjicere poſſumus ſymptomata quæ hyſtericæ paſſioni & prædictis affectibus ſunt communia, ab utero dependere potius, quam a primario cordis aut cerebri vitio. Quorum primum eſt, quod ſi ægra hyſtericis affectionibus ſit obnoxia, & prædicta ſymptomata pati non raro conſueverit, dum illa de novo adveniunt, de alio affectu cogitandum non ſit. Secundum eſt, quod mulieres, dum ſymptomata illa pati incipiunt, de utero male affecto conquerantur. Tertium eſt, quod hyſtericæ mulieres fœtidis, auribus admotis, & ſuaveolentibus,

tibus, in pudenda immiſſis, magnum levamen percipiant, quod in aliis affectibus non contingit.

Peculiariter vero a ſyncope diſtinguitur hyſterica affectio, quod in illa reſpiratio & pulſus omnino amittantur; in hac vero aliquantulum remaneant, licet valde imminute, donec ad extremum periculum pervenerint. Secundo, ſyncope promptius invadit, & quaſi derepente corripit ægrotantem. At in hyſterico affectu ſigna evidentia procedunt futuræ acceſſionis. Tertio, pallor faciei major eſt in ſyncope, minor autem in hyſterica ſuffocatione. Immo vero, nonnullæ mulieres hyſtericæ in paroxyſmo faciem habent rubicundam, & tunc hoc ſolo ſigno affectus certiſſime diſtinguitur. Quarto, in ſyncope ut plurimum ſudores frigidi & diaphoretici apparent, qui in ſuffocatione hyſterica non reperiuntur. Quinto ſyncope brevior eſt, & cito ad ſalutem, vel ad mortem terminatur, hyſterica vero ſuffocatio diuturnior eſt ad diem unum, vel plures interdum perſeverat. Hoc tamen advertendum eſt, ſyncopem cum hyſterico affectu aliquando complicari, quando nimirum cor gravius afficitur, vel vires admodum debilitatæ ſunt ex diuturniori affectu; & tunc mixta eſſe poſſunt utriuſque affectus ſymptomata.

Ab apoplexia diſtinguitur ſuffocatio uterina; primo quod in hac parte non ſint, ita reſolutæ, neque ſenſus tactus omnino abolitus ſit, ut in apoplexia, ſed ſi pungantur, aut pili avellantur, manu ſufficienter indicant, ſe dolorem ſentire. Secundo, in apoplecticis ſtertor perpetuo apparet: in hoc uteri affectu minime. Tertio, hyſtericæ mulieres poſt acceſſionem, meminerunt eorum quæ dicta, aut facta ſunt, quod in apoplexia non contingit.

Ab epilepſia diſtinguitur: Primo, quod convulſivi motus non perpetuo conjuncti ſint cum hyſterica ſuffocatione, nec, ubi adſunt, ita univerſales ſint, ut in epilepſia, ſed unum vel alterum tantum membrum concutiant. Secundo, pulſus in epilepticis major eſt etiam, quam in ſtatu naturali: in hyſtericis vero contrario modo ſe habet. Tertio, in epilepſia ſpuma circa os apparet, in hoc vero affectu minime. Quarto, epileptici non meminerunt eorum, quæ circa ipſos facta ſunt; quod in hyſtericis fieri dictum eſt. Quinto, hyſtericæ mulieres in fine paroxyſmi ut dormientes excitantur, cum murmure ventris inferioris, quaſi utero quieſcente, & in ſuam ſedem redeunte, & interdum magna humoris copia per uterum effluente, quæ in epilepticis non contingunt.

Oportet etiam inquirere, quomodo hyſtericæ mulieres a mortuis diſtinguantur, cum plurimis hiſtoriis proditum ſit nonnullas pro mortuis habitas, & ſepulturæ deſtinatas aut ſepultas fuiſſe. Id quidem Auctores variis modis explorant. Vel enim lanam carptam aut plumas leviores ori admovent, quæ ſi non moventur, ægram pro mortua habent, vel ſpeculum terſum ori apponunt, quod halitu emiſſo infici debet, ſi ægra vel tantillum ſpiret; vel cyathum aqua plenum pectori imponunt, & ſi aqua nullo modo moveatur ægram pro mortua habent. Hæc ſigna ut plurimum locum habent; ſed perpetua non ſunt, nec omnimodam certitudinem præ ſe ferunt, cum antea dictum ſit, quaſdam mulieres hyſtericas ſola tranſpiratione vivere, inſtar animalium, in latibulis degentium hyemis tempore, & omnino abolitam in iis eſſe reſpirationem. Quod licet rariſſime contingat, cautio tamen illa obſervatione digna eſt, ne mulieres affectu hyſterico defunctæ, ante tertium diem ſepeliantur, aut ſaltem, donec fœtere incipiant.

Signa cauſſarum etiam proponenda ſunt, quæ ternario numero fuere comprehenſæ, illæ ſunt ſemen retentum & corruptum: ſanguis menſtruus, item retentus & corruptus; & cacochymia in uteris vaſis aut cavitate contenta.

Si a ſemine retento vel corrupto hic affectus oriatur, aderunt, vel præceſſerunt omnes cauſſæ, quæ illud augere, coacervare, & corrumpere in vaſis poterunt, ut florens ætas, Veneri matura, ut illi prius aſſueta, quam poſtmodum intermiſerit, temperamentum ſanguineum, vita otioſa, & voluptatibus dedita: victus lautus & opiparus, tum uſus ciborum facile corruptibilium. In his ſi contingat hyſterica paſſio, menſtruis commode fluentibus, concludendum erit, a retento ſemine dependere.

Si a ſanguine menſtruo retento & corrupto affectio hyſterica dependeat; illius ſuppreſſio, aut imminutio aderit, atque inſufficiens expurgatio, muliere interim ſufficiente coitu utente. Et ſuppreſſionem illam quædam ſymptomata ſequentur, ut melancholia, iracundia, torpor, ſomnolentia, capitis dolor, mammarum inflatio, gravitas lumborum, & crurum.

A cacochymia vero exoriri affectum uterinum oſtenditur, ſi menſtruis commode fluentibus, cum ſufficienti Veneris exercitio hic affectus contingat, & mulier ſenio vicina ſit aut valde cacochyma, vel aliquo alio uteri affectu laboret.

Aliorum vero ſymptomatum, ex utero provenientium, & ſupra deſcriptorum diagnoſis paucis proponenda eſt.

Dolor capitis ex utero proveniens, cognoſcitur ex eo, quod menſes non debite procedunt, dolor præcipue infeſtet, aut augeatur, inſtante vel apparente fluxu menſtruorum & uterus non recte ſe habeat. Diſtinguere etiam poſſumus, an vapor vel humor hunc affectum excitet? Si enim dolor gravativus non ſit, & per intervalla recurrat, a vapore fieri certum erit. Si vero continuus ſit, cum gravitate conjunctus, humorem in parte contentum indicabit: qui ſi bilioſus fuerit, dolor mordax, pungens, & acutus: ſi pituitoſus, torporem inducet: melancholicus, triſtitiam.

Cordis palpitationem, & arteriarum in hypocondriis & dorſo pulſationes, ventriculi, hepatis, & lienis affectus, tum etiam dolores varios, ex utero provenire conjiciendum erit, ſi alia uteri affecti ſigna & ſymptomata ſupra enumerata ſimul adfuerint. Tum etiam, ſi graveolentia naribus, & ſuaveolentia pudendis admovendo, quodam modo miteſcant.

Quoad prognoſin attinet. Raro hic affectus interficit ægrotantes, ſed valde chronicus eſſe conſuevit. Aliquando tamen propter ſyncopen ſupervenientem, aut inſignem convulſionem, vitæ periculum ægrotantes incurrunt. Tum etiam, ſi affectus ſæpius repetat & difficile ſolvatur, periculum eſt, ne reſpiratione toties læſa, calor nativus ſuffocetur & vita deficiat.

Illa paſſio hyſterica eſt deterior, in qua plures partes in conſenſum trahuntur: tum etiam illa, quæ a ſemine corrupto exoritur, vel diuturna ſuppreſſione menſium.

In ſenioribus vix curatur hic affectus, propter inſignem cacochymiam, qua ſe ſcatere ſolent. In juvenibus plerumque ceſſat, quando parere incipiunt.

In prægnantibus & puerperis periculoſum eſt malum. In illis quidem propter metum aborſus. In his vero, ob virium poſt partum imbecillitatem.

Sternutatio hyſtericæ mulieri ſuperveniens, bona. Robur enim ſignificat cerebri: & illo motu maligni vapores cerebrum obſidentes, diſcutiuntur: tum humores vitioſi, in utero contenti evacuantur.

Curatio hyſterici affectus duplex inſtituenda eſt: una in paroxyſmo, altera extra paroxyſmum. In paroxyſmo vapores illum efficientes diſcutiendi & revellendi: humores in utero contenti, unde vapores illi elevantur, evacuandi, & uterus ad propriam ſedem, quando ab ea dimovetur, ut ſæpe fit, juxta doctrinam Hippocratis, reducendus. Quæ omnia ſequentibus remediis impleri poſſunt.

Primo itaque ægra in lecto ita collocanda eſt, ut cervicem & ſcapulas acclives & elatas habeat. Inguina vero, & femora declivia, ita enim uterus facilius reducetur.

Poſtea vero fieri debent ligaturæ dolorificæ partibus inferioribus, tum etiam frictiones celebrandæ earumdem partium: necnon cucurbitulæ coxis admovendæ. Tum etiam cucurbitula magna, pectini admota, multum prodeſt: Cavendo tamen, ne ſupra umbilicum applicetur: quod multi imperite faciunt, ſic enim uterus ſurſum retrahitur, ubi convulſiones adſunt, vel animi deliquia, frictiones aſperæ conveniunt in plantis pedum, etiam cum ſale & aceto: tum etiam avulſiones pilorum capitis & pudendorum, contorſiones digitorum, inclamationes alta voce, & alia hujuſmodi.

Utile etiam, plantis pedum admovere cataplaſma epiſpaticum in hunc modum compoſitum.

♃. Fol. artemiſ. matricar. rutæ, ana M. i. ſalviæ M. ſem. ſtercor. columb. pulver. ℥. iii. ſaponis nigri Unc. i. ß. ſuccini, thuris, maſtiches pulverat. an. ʒ. i. ß. ſucci rutæ, & oxycrat. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Eodem tempore fœtida & graveolentia naribus admoventur, ut plumæ perdicum combuſtæ, vetera coria uſta, & ſulphur accenſum; oleum gagatinum, pomum ex aſſa fœtida, caſtoreo, galbano, ruta, malaxatis cum ſyrupo artemiſiæ, vel aceto, ſerta ex ruta, tanaceto, abſinthio. Ab iis tamen, quæ ex jam dictis fortiora ſunt, abſtinendum, ſi femina epileptica fuerit, quia ab iis cerebrum offenſum agitatur, unde humores in illius ventriculos præcipitantur ac ſymptomata ingraveſcunt.

Fumus tabaci, ori & naribus ægrotantis inſufflatus, eam a paroxyſmo citiſſime liberat.

Contra vero ſuaveolentia utero admovenda, ut moſchi aut zibetæ grana aliquot, cotone involuta.

Naribus pulvis ſequens inſuffletur.

♃. Piperis albi, ſinapi, pyrethri, caſtorei, an. ℈. i. Fiat pulvis tenuiſſimus.

Si mulier valde ſomno ſepulta videatur; proritetur ſternutamentum (juxta *Aph.* Hipp. 35. *ſect.* 5. *Mulieri, quæ hyſtericis moleſtatur aut difficulter parit, ſuperveniens ſternutatio, bonum.*) Quod quidem etiam a prædicto pulvere non raro proritatur. Sin minus; tantillum hellebori albi, aut auphorbii correcti adjiciatur.

Naribus quoque oleum ſuccini, vel etiam gigatinum illiniri poterit.

At vero clyſteres laxantes & carminantes præ ceteris remediis conferunt, ad diſcutiendos vapores tetros paroxyſmum producentes, quorum formula talis eſſe poterit.

♃. Fol. mercurial. pariet. artemiſiæ, pulegii, rutæ, calamenti, ana M. i. Sem. cervi, cumini, & baccarum lauri, ana ʒ. ii. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat. diſſolve hieræ picræ, & bened. laxat. an. ʒ. vi. olei rutacei ℥. iii. camphoræ, ℈. ß. Miſce, fiat clyſter.

Si primus clyſter non ſufficiat; iterandus erit ex eodem, aut ſimili decocto, diſſolvendo diathœnici ℥. x. terebinthinæ, vitello ovi diſſolutæ ℥. i. cum oleo prædicto, camphoræ in oleo nenuph. ſolutæ ℈. ſem.

Ac denique perſeverante affectu, tertius mere hyſtericus

& di-

& diſcutiens, non autem purgans injiciendus eſt, qui valde efficax ita componi poterit.

♃ Olei rutac. ℥. iv. aquæ vitæ ℥. i. vini generoſi quartaria iii. galb. ʒ. ii. Miſce, fiat clyſter, qui injiciatur, præmiſſo clyſtere laxante.

Clyſter ex oxycrato hyſtericum paroxiſmum ſtatim cohibet; vapores illum efficientes comprimendo & coagulando.

Idem præſtat oxycratis ejuſdem cyathus, ore aſſumptus.

Conſulunt etiam Auctores ventrem ſupra umbilicum faſcia fortiter alligare, ut reducatur uterus, & vaporum aſcenſus prohibeatur.

De venæ ſectione eſt magna dubitatio, utrum ſcilicet in ipſo paroxyſmo conveniat; Cum enim tum ingens adſit virium dejectio, & aliquando de vita dubitatio, & refrigeratio totius corporis, a malignis vaporibus cor & cerebrum infeſtantibus, qui nullo modo per venæ ſectionem excludi poſſunt: non eſt dubium, quin ex uſu illius, acceſſionis tempore, maximum immineat periculum. Huic ſententiæ adſtipulantur Varandæus & Sennertus. Contra vero Mercatus, & Rodericus a Caſtro ſtatuunt, in talo venam eſſe aperiendam, quando affectus producitur a ſanguinis menſtrui copia, atque retentione: & nullo alio remedio vires onere preſſas, vias nimia redundantia obcæcatas, & ſuffocationis periculum, levari poſſe. Siquidem in hoc caſu neque fœtida, neque odorata, neque cucurbitulæ ægram a paraxyſmo ſuſcitare ſolent. Philippus Hœchſtetterus *obſervationum parte ſecunda*, nonnullis hiſtoriis oſtendit venæ ſectionem in pede plurimum profuiſſe. Ita ut virgo quædam monialis, quæ aphona & convulſa per biduum fuerat, poſt duas horas a venæ ſectione fari cœperit, comedere, ac bibere. Exiſtimamus nos, venæ ſectionem poſſe celebrari, ſi pulſus fuerit validus, & manifeſtæ plenitudinis notæ appareant. Si vero pulſus languidus appareat, eſſe abſtinendum, & intervallum eſſe expectandum, in quo tutius ſanguis detrahi poſſit.

Emplaſtra utiliter ſub umbilico admoveri ſolent, ex maſſa emplaſtri ceronei compoſita, quod emollit & diſcutit, atque melius eſt emplaſtro pro matrice vulgari; quod aliquantulum adſtringit; & ſic vapores & humores malignos retinere poteſt. Fiunt etiam emplaſtra ex galbano & aſſa fœtida, vel ex gummi caranna & tacamacha, vel ſolis vel admixtis quibuſdam aromatis. Exempli gratia,

♃ Gummi carannæ ℥. ſem. pulv. nucis moſch. & caryophyl. an. ʒ. ß. olei ſuccini gutt. iv. terebinth. ʒ. i. Fiat empl. Hujuſmodi emplaſtra ad formam ſcuti fieri debent, & in parte acuta, quæ ad vulvam vergere debet, apponenda gr. aliquot moſchi, vel zibetæ, ut gratum odorem utero inſpirent, ipſumque retrahant. Moſchi gr. iii. excipiantur cotone, pauco oleo humectato, & intrudantur in foramen umbilici. Deinde admoveatur emplaſtrum parvum ex galbano liquato. Hoc quædam mulieres pro ſecreto utuntur.

Vel camphoræ g. iv. diſſolv. in ol. amyg. dulc. & umbilico indantur, admoto deſuper emplaſtro diapalmæ.

Si flatuum copia affectum fovere videatur; convenient fotus & ſemicupia, ex decocto fol. rutæ, artemiſiæ, thymi & calamenti, ſem. fœniculi, aniſi, cumini, baccarum lauri, flor. chamæm. anethi & ſimilium.

Sacculi etiam parari poterunt, quibus includuntur cuminum, aniſum, ſemen dauci, fel. ruta, furfur, & bene calidi applicentur, ac ſæpe iterentur. Vel

♃ Olei rutacei ℥. iv. ſpiritus terebinth. ℥. ß. Miſce, immergatur panis recenter e furno extractus, & umbilico applicetur.

Inunctiones quoque ventris inferioris, & totius uteri regionis, pectinis, & lumborum, non erunt inutiles: eo quod vias dilatent, vapores attenuent & diſcutiant: Eæque parabuntur ex oleo nardino, de ſpica, anethino, ſeſamino, de croco, & lilior. & amygdal. dulcium.

Maxime commendant Auctores ſuffitum ex verrucis, quæ tibiis equorum adnaſcuntur: quæ in calente furno exſiccentur, & in pulverem redigantur, ac naribus ſuffumigium fiat, tamquam præſentaneo remedio, & magna adſtantium admiratione. Solent mulieres fere in inſtanti a paroxyſmo liberari.

Si a ſemine retento affectus oriatur; nihil coitu conducibilius eſt, cum mulier fuerit excitata, ſi viro conjuncta ſit.

In coitus penuria multi conſulunt pudendorum confricationem atque titillationem ab obſtetrice factam, immiſſis digitis in uteri cervicem, oleis aromaticis perunctis. Verum, cum id ſine ſcelere fieri nequeat, a Medico Chriſtiano nunquam eſt præſcribendum.

Ad vapores iſtos malignos, paroxyſmum hyſtericum producentes, diſcutiendos, multa per os exhiberi ſolent, e quorum numero ſunt theriaca vetus, ad ʒ. i. exhibita cum aqua artemiſiæ, pulegii, meliſſæ, trochiſci de myrrha ad ℈. ii. vel ol. ſuccini ad gut. v. vel ſex cum iiſdem liquoribus.

Pilulæ in frequenti uſu eſſe conſueverunt, quarum præcipuæ ita componi poſſunt.

♃ Caſtorei, myrrhæ & aſſæ fœtidæ, an. ℈. i. fæculæ bryoniæ ℈. ß. ſem. rutæ & croci, an. g. vii. Cum ſyrupo de artemiſia fiant pil. xii. Capiat tres vel quatuor: quas ſi ægra devorare nequeat; diſſolvantur in aqua artemiſiæ.

Ad vehementiſſimum paroxyſmum ſequentes utiliſſimæ ſunt, eumque certo ſedare ſolent.

♃ Aſſæ fœtidæ ℈. i. caſtorei gr. vi. laudani g. iii. Fiant pil. tres, vel iv. Capiat ſtatim.

Pilulæ fœtidæ majores, licet purgantes ſint, tamen in paroxyſmo utiliter exhibentur ad ʒ. ß. Blande enim evacuant, nec niſi ſedato prius paroxyſmo purgare conſueverunt, ita ut ad operationem nullum ſit metuendum periculum.

Aquæ etiam multæ exhiberi ſolent in paroxyſmo: nimirum aqua vitæ, cinnamomi, vel theriacalis.

Vel aqua ſpecifica in hunc modum componi poterit.

♃ Rad. zedoar. ſem. dauci, rad. leviſtici, an. ℥. ii. myrrhæ rubræ, caſtorei, an. ℥. ß. rad. pœoniæ ℥. iv. viſci. querc. decreſcente luna collecti ℥. iii. Præparatis effunde aquæ matricariæ ℔. iv. ſem. Spiritus vini ℔. ſem. Digerantur per triduum, poſtea diſtillentur, Doſis cochl. i. per ſe, vel cum aqua convenienti.

Paratu facilior, & guſtui gratior, neque minus efficax ita componi poterit.

♃ Succor. meliſſæ, borrag. depurator an. ℔. ii. croci opt. ʒ. i. Infundantur, & deſtillentur in balneo. Doſis coch. i. cum juſculo. Hæc potiuncula in communi uſu habetur.

♃ Aquæ cinnam. ℥. ß. aquæ naphthæ ℥. iv. caſtorei g. iv. Miſce, fiat potio.

Oleum ſuccini, ad gutt. iii. vel iv. exhibitum, cum aqua flor. arantiorum, vel alia ſpecifica, paroxyſmum hyſtericum citiſſime diſcutit.

Potio ſequens plurimum conferre ſolet, ut in obſervationibus noſtris videre eſt.

♃ Aqua artem. roſ. & flor. arant. an. ℥. i. aquæ cinnam. ʒ. i. confect. de hyacintho. ʒ. i. pulver. elect. diamarg. frig. ℈. ß. croci g. iv. Fiat potio.

Aqua naph. ſola ad ℥. iii. vel iv. utiliter exhibetur. Sed cum moſcho & ſang. draconis permixta, miranda præſtat, quod teſtatur Solenander his verbis: *Mulier quædam ſæviſſimis ſymptomatibus affligebatur, dolore capitis, ructu, contractione corporis, dolore inguinis, ſtridore dentium, aliquando in terram cadens ſine voce, ore clauſo, ut aperire non poſſet; atque ex matricis vitio omnia. Remediis multis fruſtra factis, ſuperveniens mulier quædam vetula dedit tredecim grana moſchi, & totidem ſanguinis draconis vulgaris ex ℥. vi. aqua flor. arantiorum: ſanata eſt, nec unquam in poſterum iſtos dolores paſſa eſt. Idem medicamentum in ſimili caſu a me exhibitum ſemper profuit, exhibitum autem aliquoties.*

Ungula alces ad hunc affectum eſt etiam utiliſſima juxta experimentum Apollonii Menabei, *tractat. de alce. cap.* 10. his verbis: *Contra matricis ſuffocationem unguem alces præſentaneum eſſe remedium, & ab aliis audiviſſe, & periculo facto me cognoviſſe fateor. Nam accerſitus, ut medicam manum adhiberem cuidam mulieri, ſuffocatione oppreſſa, data hujus unguis raſura cum radice zedoariæ, aliiſque auxiliis ex arte adhibitis, optatum finem cum honore ſum conſequutus. Cum præterea intelligerem, eamdem ſæpenumero eo ipſo morbo tentari, ut partem hujus unguis collo appenſam jugiter portaret, injunxi. Quod cum ſedulo feciſſet, quamdiu ego interfui, tribus nempe menſibus, ea ſemper moleſtia caruit, unde mihi multoties gratias egit.*

Camphora accenſa & in aquam conjecta, ibique manens, donec extinguatur, præſtans eſt remedium, ad ʒ. i. exhibita, ut & aqua illa pota.

Juli, ſeu catuli nucis juglandis, in epiſtolis a Laurentio Scholtzio collectis, epiſtola a Thoma Mouſero ad Petrum Monavium ſcripta, hoc elogio commendantur. *In uteri ſtrangulatu habeas ſingulare remedium. Julos, ſive catulos juglandis in pulverem exſiccatos contunde. Dentur ad ℈. iii. cum guttulis duabus olei ſuccini. In eo affectu nihil unquam novi præſtantius.*

In forma pulveris duo parari poſſunt remedia efficaciſſima, & a nobis pluries experta.

Unum fit ex ſecundina primi partus, in camino exſiccata, & in pulverem redacta. Cujus doſis eſt ʒ. i. in liquore idoneo, confeſtim liberat a paroxyſmo.

Alterum fit ex duabus partibus ſulphuris, & una nucis moſchatæ. Rediguntur in pulverem & ʒ. i. pondere exhibentur.

Pulvis gagates ad ʒ. ſem. vel ʒ. i. exhibitus multum poteſt.

Pulvis granorum actes, ſeu ſambuci Quercetani, cum vini cyatho ſumptus ʒ. i. pondere epilepſiam hyſtericam ſubmovet, illiuſque recurſum impedit ſecunda exhibitione.

In pulveris illius defectu, fuligo camini exhiberi poteſt, eadem doſi, in ovo ſorbili.

Quia vero uterus non raro pravis & excrementitiis humoribus refertus eſt: unde tetri vapores elevantur: illius expurgationi incumbendum eſt, quod commodiſſime fiet peſſario ſequenti.

♃ Diaphœnici ʒ. i. pulv. hieræ picræ ℥. ß. terebinthinæ ʒ. iii. excipiantur ſtupis, & fiat peſſarium.

Pro potu ordinario bibat ægra leve decoctum cinnamomi, vel carvi, vel aniſi.

De vino eſt controverſia, an in paroxyſmo hyſterico ſit exhibendum. Hippocr. *de natura mulierum*, commendare videtur. Illiuſque ſententiæ ratio maxime favet. Nam ſumma corporis refrigeratio, & virium languor, non poſ-

ſunt

ſunt melius ſublevari, quam exhibito vino generoſo. Avicenna tamen omnino prohibet. Et certe, quia hic affectus ut plurimum dependet a retento ſemine, vel ſanguine, & vaporibus tetris, qui ab utero elevantur: vinum tenuitate ſua & ſumma penetrandi vi materiam morbificam magis exagitat. Unde communi experientia videmus, mulieres hyſtericas ex uſu vini in ipſo paroxyſmo male ſe habere. Ut hæc difficultas dirimatur, dicimus: vinum ordinarie non eſſe exhibendum tempore paroxyſmi, ſed tantum extraordinarie: quando ſcilicet ratione virium ſumme collapſarum, complicatæ ſyncopes, vel inſtantis mortis, cogimur ad præſentaneum illud auxilium recurrere, jam omnibus aliis fruſtra tentatis.

In hac curatione diligenter advertendum eſt, in prægnante muliere, hyſterico affectu laborante, prudenter remedia eſſe adminiſtranda; neque vehementiora illa ac valde fœtida eſſe exhibenda, ne abortus concitetur; & externis remediis magis, quam internis, rem eſſe abſolvendam.

In curationis decurſu, cordis & cerebri ratio habenda eſt, & ſi valde opprimi videantur, propriis remediis illis ſubveniendum eſt. Cordi, admovendo epithema ex vino, & aqua florum arantiorum, & imperiali, aut ex theriaca in vino diſſoluta; aut animalia calentia eidem applicando. Capiti vero, uſurpando ea remedia, quæ in ſoporoſis affectibus fuere propoſita.

Extra paroxyſmum curatio in prophylaxi verſatur, ut acceſſionis reditus impediatur, aut ſaltem retardetur. Quæ quidem cauſſarum ablatione, & uteri corroboratione perficitur.

Primo igitur, tempore convenienti, præcipue vere, vel autumno, ſollemnis evacuatio inſtituatur, incipiendo a potione purgante, vel alio medicamento, ægrotantis naturæ congruo, additis perpetuo quibuſdam hyſtericis.

Deinde, ſi ſanguis redundare videatur; mittendus erit primum ex brachio, poſtea vero ex pede; eligendo, quantum fieri poteſt, tempus medium inter duas purgationes menſtruas.

Poſtmodum vero, ut pravorum humorum illuvies ſufficienter præparetur & expurgetur; componendum eſt apozema alterans, aperiens, & purgans, ad quatuor, vel quinque doſes exhibendum.

Si natura ad ſanguinis evacuationem per hæmorrhoides inclinare videatur; aperiendæ ſunt, admotis hirudinibus. Eaſque in hoc affectu plurimum profuiſſe teſtatur Mercatus *conſilio* 13. *&* 14.

Poſt univerſam purgationem, ad materiæ morbificæ reliquias diſcutiendas, conveniet decoctum ſudorificum, per plures dies exhibitum ex ligno ſaſſafras, aut guajacino cum ſemine fœniculi, rutæ, & viticis paratum.

In eumdem uſum maxime conveniunt thermæ ſulphureæ & bituminoſæ, quales ſunt noſtræ Balerucanæ, quarum uſu multas optime habere quotidiana experientia patefacit.

In affectu diuturno, præter dicta remedia conveniunt purgationes frequentes, per pilulas uſuales, ſyrupos, aut potiones. Quorum remediorum formulæ ita componi poſſunt.

♃. Agarici trochiſcati ʒ. ii. ß. hieræ diacolocynth. ʒ. i. ſem. dauci, viticis an. ℈. i. myrrhæ, caſtorei, diagridii, an. ℈. ß. terebinth. q. ſ. Fiat maſſa pilul. de qua capiat ℈. ſem. vel ℈. ii. bis aut ter in menſe.

Syrupus ſequens a Mercato maxime laudatur, tamquam mirabilis, & omnibus hyſtericis mulieribus maxime proficuus, *conſ.* 13.

♃. Succi mercurialis, & lactis ſeminis carthami, an. ℥. vi. aquæ ſcorzoneræ ℥. vii. ſacch. q. ſ. ut fiat ſyrupus. Cui adde, dum coquitur, in ligatura, confectionis de hyacintho, alkermes, & pulveris electuar. de gemmis, an. ʒ. ii. Doſis ℥. ii. vel iii.

♃. Rad. bryoniæ ʒ. iii. fol. ſennæ ℥. ß. agarici ℈. ii. zinzib. ℈. i. cinnam. ʒ. i. Infundantur per noctem in aqua fontis, In colat. diſſolve ſyrup. roſac. ʒ. i. Fiat potio, ſumenda bis, aut ter in menſe.

Pilulæ fœtidæ majores, bis in menſe ad ʒ. ß. exhibitæ, ſunt utiliſſimæ.

In iis quæ facile vomunt, utile eſt vomitum proritare ſemel aut bis in menſe, in hunc modum.

♃. Agarici trochiſcati ℈. i. ß. oxymel. ʒ. i. aquæ meliſſæ, & artemiſiæ, ana ʒ. iii. Fiat vomitorium.

Chymici ſal vitrioli in aqua appropriata exhibent a ʒ. ß. ad ʒ. i. & hyſtericis affectibus ſpecificum prædicant.

Poſt ſingulas evacuationes roborantia nonnulla exhibenda ſunt, qualis eſſe poterit opiata ſequens.

♃. Conſervæ anthos bethonicæ, meliſſæ ana ℥. i. ß. pulv. electuar. diamoſchi, & diacalaminth. ana ʒ. ß. Cum ſyrup. de artemiſ. fiat opiata.

Theriaca ſola huic uſui eſt aptiſſima, quæ in calidioribus naturis temperari poterit admixtis conſervis nymphææ, capill. ven. & ſimil.

Sed longe efficacior eſt pulvis ſequens, qui diuturnas, & contumaces affectiones hyſtericas ſanat, ſi frequenter aſſumatur ʒ. i. pondere cum vino, aut pane hoſtiario, vel in boli formam redactus, cum ſyrupo artemiſiæ.

♃. Rad. gentianæ, dictamni albi, tormentillæ, pyrethri, rhapon. biſtortæ, ariſtolochiæ rotundæ, carlinæ, baccarum lauri, angelicæ, imperatoriæ, Sem. coriandri præp. Sem. aniſi, gran. juniperi, maſtiches, boli armenæ oriental. terræ ſigillatæ, an. ℥. ii. ß. crochi orient. ʒ. ii. ß. Fiat pulvis tenuiſſ. in vaſe bene clauſo reſervandus.

Nec omittenda ſunt illa medicamenta, quæ virtute ſpecifica hyſtericis affectibus mederi conſueverunt. Quæ quia majori parte odore ac ſapore ingrata ſunt, in forma pilularum frequentius exhibentur, quarum exemplum tale eſſe poterit.

♃. Aſſæ fœtidæ ℈. ß. caſtorei, myrrhæ, galbani, ſagapeni ana ℈. i. Cum melle mercuriali fiat maſſa, de qua capiat ℈. ß. vel ℈. i. frequenter.

Platerus etiam ex vehementer odoratis pilulas componit in hunc modum.

Moſchi gr. vi. benz. ʒ. ß. ſacchari ʒ. i. Cum aqua cinnam. fiant pilulæ ℈. ß.

Aquæ hyſtericæ ſupra deſcriptæ, in paroxyſmi exhibendæ, extra paroxyſmum etiam utiliter uſurpari poterunt, ſumendo cochlear i. vel ii. mane per intervalla.

Matthiolus bryoniæ radicem valdè prædicat his verbis: *Brionia mulieres, vulvæ ſtrangulationi obnoxias, mirum in modum juvat, adeo ut eas a ſtrangulatu liberet & ſanet. Equidem novi mulierem, quotidie fere, per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem a quodam vulgari herbario edocta; ut vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis* ℥. i. *efferbuiſſet dormitum itura, ſemel in hebdomada: cum hac medicina per annum uſa fuiſſet, optime ex illo morbo convaluit.*

Hepar lupi exſiccatum, & ʒ. i. pondere exhibitum, epilepſiam hyſtericam præcavere poteſt, ſi ter aut quater exhibeatur poſt uſualem purgationem.

Chymici ad hunc effectum vitriolum Martis commendant, ejuſque granum unum, vel duo, cum dupla ſacchari portione exhibent, per multos dies, cum vino, aut liquore idoneo.

Immo vero ad gr. xii. xv. & xx. exhiberi poteſt cum conſerva idonea; vel in pilulas efformari cum mucilagine gummi tragacanthi.

Cremor tartari frequenter exhibitus fuit etiam affectui curando utiliſſimus eſt.

Hæc duo remedia non ſolum aperiendo; ſed etiam refrigerando conferunt. Sæpe enim calida intemperies in hoc affectu, utero infixa eſt, a ſanguine intra illius venas retento & excalefacto oriunda; quemadmodum dicit Galenus, in melancholia hypochondriaca eſſe phlogoſin in hypochondriis, a ſanguine, in iis propter obſtructiones retento & ſupercalefacto: ideo ea, quæ uterum refrigerare poſſunt hic maxime convenient; qualia ſunt ſemicupia, oxycratum ore aſſumptum, & per clyſteres injectum, & ſimilia quibus addere licet hiſtoriam ab Hervæo relatam in tractatu & partu mulieris, hyſtericis ſymptomatibus nulli remediorum generi cedentibus, diu laborantis, quæ tandem poſt multos annos ab uteri prolapſu ſanitatem recuperavit. Quia nimirum uterus aeri externo expoſitus refrigeratus eſt: ſicque phlogoſis illius & calida intemperies repreſſa.

Ipſius etiam chalybis uſus a quibuſdam Practicis maxime commendatur, tamquam omnibus affectibus uterinis opportuniſſimus. Cujus præparationes deſumentur ex curatione obſtructionis hepatis.

Cauteria cruribus admota maxime etiam conferunt. Ab utero enim pravos humores derivant, ratione venarum, quæ utero & cruribus communes exiſtunt.

Neque negligenda amuleta de collo ſuſpenſa ſupra regionem umbilici, quemadmodum antea monuimus, ungulam alces hoc modo conferre. Alii laudant radicem peucedani geſtatam. Et noſtrates mulieres non infeliciter geſtare ſolent fruſtulum aſſæ fœtidæ, linteo raro incluſum. Alias vidimus, quæ vulpis veretrum exſiccatum cum teſticulis, de collo ſuſpenſum, ſupra umbilicum gerebant, & ſeſe hoc modo ab inſultibus hyſtericis præſervabant.

Aliæ geſtant fruſtulum carnis lupinæ exſiccatæ, vel hepatis lupi, non ſine fructu.

Quod ad remedia externa attinet, poſt ſingulas purgationes, aut ſaltem ſemel in menſe, octo vel decem diebus ante purgationem menſtruam convenient fotus, aut ſemicupia, ut colliquatus humor, morbi cauſſa, per reſeratas vias facilius effluat. Et parari poterunt ex rad. althææ, lilior bryoniæ, ireos, rubiæ, valerianæ, angelicæ, fol. artemiſiæ, nepetæ, matricariæ, meliſſæ, baccis lauri, & ſimilibus.

Ad materiæ morbificæ reliquias diſcutiendas, & uterum roborandum, poſt fotum, vel inſeſſum, emplaſtrum ſequens ſub umbilico admoveri poterit.

♃. Gummi tacamahacæ & caragnæ, ana ʒ. ii. alyptæ moſchat. ℥. ß. Sem. agni caſti ʒ. i. ß. ſantal. omnium, ana ʒ. ß. terebinth. ladani, ceræ, ana q. ſ. Fiat emplaſtrum.

Si a ſemine retento hic affectus oriatur, uſurpantur illa remedia, quæ ad ſemen extinguendum & diſcutiendum ſupra in furoris uterini curatione deſcripta ſunt.

C A P U T VII.

De Uteri inflammatione.

Uteri inflammatio eſt tumor illius partis, a ſanguine in illius ſubſtantiam effuſo.

Illa autem inflammatio vel totum uterum occupat, vel aliquam illius partem. Et vel a puro ſanguine producitur ac phlegmone ſimpliciter appellatur; vel bilem ipſi permixtam habet, & phlegmo dicitur eryſipelatodes: vel jungitur cum pituita, aut melancholia; & phlegmo œdematodes, aut ſchirrodes nominatur.

Cauſſæ ad hunc effectum producendum, aut promovendum idoneæ, variæ eſſe poſſunt: temperamentum ſcilicet ſanguineum, plethoricum, aut bilioſum; naturalis uteri laxitas, & viarum amplitudo; aer impenſe calidus humores inflammando, vel frigidus, conſtringendo, & profluentia menſtrua, vel fluere parata coercendo; vehemens exercitatio, coitus immoderatus, ictus vel caſus ſupra regionem uteri; animi pathemata graviora, præſertim iracundia, alimenta acriora & calidiora, & quæcumque alia aſſumpta acrimonia inſigni, atque erodendi facultate prædita, ut de cantharidibus Auctores referunt, quas non ſolum veſicæ, ſed etiam utero valde infenſas aſſerunt; peſſaria acriora diutin uſurpata medicamenta cathartica aut alterantia, qualia plerumque uſurpantur a ſterilibus mulieribus undecumque exquiſita; menſium retentio plethoram augendo, vel nimia profuſio relaxando, & motum humorum a toto corpore in hanc partem promovendo: cucurbitulæ etiam pubis regioni admotæ attrahere poſſunt violenter ad regionem uteri, in eaque cohibere ſanguinem, & alios humores. Idem præſtare poſſunt partus laborioſus, aborſus; contrectatio violenta partium genitalium ab obſtetrice imperita; & geſtatio fœtus moleſta.

Signa diagnoſtica ſunt, tumor, calor, & dolor in regione uteri cum febre continua. Sed quia rectum inteſtinum & veſica eamdem regionem occupant: ideo aliis ſignis uteri inflammatio diſtinguenda eſt: qualia ſunt menſium ſuppreſſio, aut diminutio, eorumque color pallidus, aut citrinus, ac dolorifica excretio; & in menſium abſentia ichores quidam fœtidi ac putridi reſudant, & locos muliebres irrigant. Quorum etiam inveſtigatio claram afferet diagnoſin. Oſculum enim interius tumidum, retractum, & dolorificum apparebit: cervix uteri rubicunda & inflammata erit, tumentibus venulis per eam diſperſis.

Si totus uterus laboret, omnia ſymptomata erunt vehementiora. Si magis uteri cervicem inflammatio teneat; calor & dolor maxime ad inguina, & pudendum extenduntur. Si anterior pars laboret, major erit veſicæ ſympathia: ſi poſterior, rectum inteſtinum magis laborabit, & dolor ad lumbos exporrigetur. Si pars dextra, aut ſiniſtra inflammetur, tumor & dolor circa alterutrum inguen apparebit, & crus ejuſdem lateris gravitate quadam afficietur.

Signa cauſſarum ita inveſtiganda ſunt. Si a ſanguine puro inflammatio fiat, omnia ſymptomata ſunt mitiora: ſi vero bilem admixtam habet; febris eſt ardentior & omnia ſymptomata ſunt vehementiora. Si vero ſanguis pituitoſus ſit, aut melancholicus; febris erit minus acuta ſed morbus diuturnior ac contumacior. Tum etiam ad iſtam diagnoſin referenda erunt ſigna humoris, in toto corpore prædominantis.

Si inflammatio in ſuppuratum abeat: dolor & febris augentur, & horrores ſæpe ſine ordine oriuntur, plerumque tamen circa veſperam recurrunt. Omnia etiam reliqua ſymptomata intenduntur. Suppuratione facta omnia miteſcunt, & tumor magis attollitur, ex quo interdum alvus, aut urina ſupprimitur. Si vero inflammatio ſine ſuppuratione diſcutiatur; tumor imminuitur, ſymptomatibus miteſcentibus.

Si denique in ſcirrhum degeneret; febris, dolor, & reliqua ſymptomata imminuuntur, tumore perſeverante, & duritiem majorem adipiſcente: tum etiam pondus & gravitas permanent non ſolum in utero: ſed in partibus etiam circumjacentibus, ut ægra corpus difficile movere queat.

Prognoſis hujus affectus bona inſtitui non poteſt, quia pericoloſiſſimus eſt, & ut plurimum lethalis. Majus tamen vel minus periculum portenditur, pro magnitudine morbi, cauſſæ, ſymptomatum in hunc modum.

Si inflammatio totum uterum occupat; morbus eſt deploratus: ſi vero aliquam tantum partem; ſalutis ſpes adeſt.

Si mulieri gravidæ in utero ſit eryſipelas; lethale, ex Hippocrate *Aphoriſ.* 43. *ſect.* 5. fœtus enim propter inſignem inflammationem emoritur, unde ſequitur abortus, qui in graviſſimo morbo accedens, matrem jugulat. Galenus *in commentar. hujus. Aphor.* dubitat, num hæc ſententia de omni inflammatione pronuncianda ſit, & num, utero inflammationem patiente, fœtus poſſit aliquando vivere?

Inflammatio uteri facile in gangrænam degenerat: quia uterus, veluti totius corporis cloaca, excrementorum illuviem recipit, a quibus calor nativus facile ſuffocatur.

Uteri inflammationi delirium, convulſio, ſingultus, extremorum frigiditas, ſudor diaphoreticus ſuperveniens, mortem brevi adventuram portendunt.

Si inflammatio uteri ſuppuretur; ſolutio illius ſperanda eſt: ſed ulcus ſordidum ſequetur, a quo ægra lenta febre contabeſcit, vel in hydropem incidit.

Si inflammatio in ſcirrhum mutetur: malum diuturnum evadit, & ſæpe hydropem acceſſit.

Ad curationem hujus affectus, ſanguinis ad uterum fluxus revellendus, repellendus, & derivandus eſt qui fluxit & in parte continetur, reſolvendus: Et, ſi tumor ad ſuppurationem vergat, ea adjuvanda eſt, ruptoque abſceſſu, pus evacuandum. Quod fiet ſequentibus remediis.

Præmiſſo igitur clyſtere emolliente & refrigerante, mittatur ſanguis e baſilica lateris magis affecti, vel ab utraque, ſi totum uterum tumor occupat: & phlebotomia reiteretur bis, ter, quater, pro ægræ viribus & plegmonis magnitudine.

Poſt ſufficientem revulſionem, & tranſacto morbi augmento, ubi nulla amplius ſuſpicio eſt fluxionis adhuc fientis: venæ inferiores aperiendæ ſunt ad derivationem a parte affecta. Quo ſenſu audiendus eſt Galenus *lib. de ſang. miſſione, &* 13. *meth.* cum docet, in uteri inflammationibus venas poplitis & malleoli eſſe aperiendas. Attamen quamdiu aliqua revellendi indicatio perſeverat, ſatius eſt venas brachii aperire.

Ad revulſionem etiam conveniunt frictiones & ligaturæ ſuperiorum partium, item cucurbitulæ ſcapulis, lumbis, & dorſo admotæ.

Si vitioſi humores præcipue bilioſi in corpore abundent, qui reliquorum humorum influxu quaſi vehiculum ſint; ii lenibus medicamentis evacuandi, ut ſyrupo roſaceo & violato ſolutivo, manna, rhab. catholicone, vel electuario lenitivo: fortiora enim humores nimium commovendo fluxionem excitarent.

Vomitoria autem, licet præſcribantur ab Avicenna, minime convenire videntur. Si enim blanda & mitiora ſint, nihil pene evacuant. Si fortiora; magnam corporis agitationem efficiunt, unde humores commoti magis in partem irruere poſſunt.

Propter inſignem febrem refrigerantia medicamenta uſurpanda ſunt, ut julepi & emulſiones: quibus, ſi immenſæ vigiliæ, dolor, & inquietudo ægrotantem vehementer afficiant; narcotica erunt permiſcenda, quæ etiam ſeorſim exhiberi poterunt.

Poſt primas evacuationes, topica admoveantur imo ventri, inter umbilicum & pectinem, & circa renes: primo repellentia & refrigerantia, in forma linimenti, epithematis, & cataplaſmatis.

Linimentum fit ex oleo roſaceo, loto in aceto, vel unguento roſaceo, cerato ſantalino, refrigerante Galen. addito pauco aceto.

Epithema fiet ex aquis, vel decocto plantaginis, acetoſæ, ſolani, ſummitat. papav. albi & roſarum addendo boli armenæ, ſang. drac. vel terræ ſigillatæ tantillum.

Cataplaſma parabitur ex mica panis albiſſimi cum lacte cocta, cui parum olei roſacei, ſucci hyoſcyami, vel ſolani, cum vitellis ovorum addatur. Vel ex farina hordei ſemin. lini, fœnugr. cum oleo roſaceo, quibus etiam prædictæ plantæ contuſæ addi poterunt.

Injectiones in uterum fieri debent, in hunc modum compoſitæ.

℞. Fol. plantag. nymphææ, ſolani, endiv. an. M. i. roſ. rub. P. ii. Coquantur ad tertias, & adde olei myrtini ℥. i. aceti ℥. ß. Fiat injectio.

Ex iiſdem herbis contuſis, cum oleo roſaceo & aceto, fieri debent peſſaria, & in uterum immitti.

Neque vero diutius utendum eſt repellentibus & refrigerantibus, ne tumor induреſcat, & in ſcirrum degeneret: Ideoque repellentibus emollientia & reſolventia permiſcenda: ea cautione, ut quo longius phlegmone a principio diſtat, major ſit quantitas digerentium. Sic prædictis remediis malva, althæa, artemiſia, fœnug. chamomilla, melilotus, (aucta, vel imminuta eorum doſi) admiſceri poterunt.

Interim ſi alvus eſt dura, emollienda eſt, blande purgantibus. Immo vero, ad temperandam inflammationem, clyſteres refrigerantes frequenter injecti plurimum prodeſſe poterunt, cum uterus recto inteſtino incumbat. Eorum autem minima ſit quantitas, ut diutius retineantur, & ne uterum comprimant; quorum tale ſit exemplum.

℞. Rad. althææ ℥. i. fol. malvæ viol. lactucæ, an. M. i. ſolani M. ß. flor. violar. roſ. an. P. i. prunor. acidor. num. x. Coquantur in aqua hordei. Colat. ℥. vi. adde olei roſacei ℥. iii. Fiat clyſter.

Si dolor valde urgeat, prædictis clyſteribus addi poterunt vitelli ovorum, axungia gallinæ, lac muliebre, mucilago ſem. fœnugræci, lini, vel malvæ, immo & tantillum opii, cum pauco croco.

Tum etiam fiant injectiones in uterum ex lacte caprillo vel ovillo, cum opii & croci an. g. iii. vel iv. & pauca aqua roſarum.

Vel peſſariis addatur opii modicum cum pauco croco; vitellis ovorum, & oleo roſaceo. Vel etiam fiant peſſi ex philonio Romano cum cotone. Vel fotus anodinus in hunc modum paretur.

℞. Al-

℞. Althææ cum rad. malvæ viol. an. M. i. chamomillæ, meliloti, roſar. an. P. i. Coquantur pro fotu.

Inclinante affectu, purgatio iteranda eſt blandioribus catharticis. At affectu ad reſolutionem vergente (quod ex remiſſione ſymptomatum, & minori partis gravitate dignoſcetur,) diſcutientia majori copia prædictis remediis addantur. Vel fiat tale cataplaſma.

℞. Pulveris rad. althææ ℥. i. flor. chamomillæ, meliloti, an. ʒ. ii. fol. artemiſiæ, pulv. farinæ hordei, & fabarum, ana ℥. ſem. Coque parum in vino auſtero; adde pinguedinis porcinæ recentis, olei chamæmel. & liliorum alborum, an. ℥. i. Fiat cataplaſma.

Fotus & inſeſſus reſolventes hic etiam conferre poterunt.

Si tumor reſolvi nequeat, ſed ad ſuppurationem vergere videatur, adjuvanda eſt hæc ſequenti cataplaſmate.

℞. Pulveris radicis althææ, flor. chamom. meliloti, farinæ ſem. lini, fœnugræci, an. ℥. i. ficuum pinguium numero viii. Coquantur ad pultis conſiſtentiam. Deinde ad. vitellos ovorum num. iv. croci Scrup. med. olei lilior. & butyri recentis an. ℥. i. Fiat cataplaſma.

Confecto pure, quod ex caloris & doloris remiſſione, ac quadam inundatione, tangendo dignoſcitur, abſceſſus diſruptio procuranda eſt motu corporis, tuſſi, ſternutatione, cucurbitulis admotis, injectionibus detergentibus & attenuantibus, vel peſſariis rumpendi vim habentibus. Exempli gratia,

℞. Adipis anſerini ℥. ſem. terebinth. ʒ. ii. pulveris, ſem. rutæ, nitri, radicis iridis an. ʒ. ß. Miſce, & cum lana fiat peſſarium.

Rupto abſceſſu, puris expurgationi & ulceri deterſioni, ac conſolidationi incumbendum eſt, prout in ulceris uteri curatione jam deſcribenda docebitur.

CAPUT VIII.

De Ulcere uteri.

INflammationem uteri ſuppuratam ſequitur ulcus, quod etiam ab aliis cauſſis dependet, quæcumque ſcilicet in utero eroſionem efficere conſueverunt.

Cauſſæ igitur illius ſunt abſceſſus diſruptus, humores acres in uterum confluentes, acria & erodentia medicamenta in uterum immiſſa, vel etiam aſſumpta, ut de cantharidibus ſupra relatum eſt.

Cauſſæ antecedentes ſunt illæ omnes, quas inflammationem efficere poſſe ſupra docuimus: ut partus difficilis, violentus & effrænis concubitus, fluor muliebris acrior & diuturnus, vulnera, caſus, & contuſiones, præcipue gonorrhœa virulenta, ac lues venerea, cujus contagium utero, illiuſque cervici facile communicatur.

Differentiæ petuntur a loco, magnitudine, figura, & complicatione cum aliis affectibus.

Ratione loci, nempe variarum uteri partium: modo ulcus cervicem uteri occupat, & internum illius orificium; modo in fundo reſidet, quod rarius contingit. Aliquando & frequentius internam uteri ſuperficiem obſidet; aliquando, ſed rarius, externam invadit: unde fit nonnunquam, ut pus, ab hujuſmodi ulceribus emiſſum, per veſicam vel inteſtina vacuetur, vel ſi in cavitate abdominis ſubſiſtat, abſceſſus circa inguina appareant, de quibus loquitur Hipp. *Aphor.* 47. *ſect.* 5.

Ratione magnitudinis: quædam magna, quædam parva, multum ſcilicet vel parum ſpatii occupantia, in utero dicuntur. Quæ ſi ſint parva, & ſuperficiaria; parum a ſcabie & pruritu differunt: ſi vero magna & gravia, ac veluti depaſcentia, nomæ ab Hippocr. nominantur.

Ratione figuræ: ulcera dicuntur rotunda, oblonga, ſinuoſa, aut fiſtuloſa.

Ratione complicationis cum aliis affectibus: dicuntur phlegmonoſa, cancroſa, ſcirrhoſa, dolorifica, ſanioſa, virulenta, & contagioſa.

Signa diagnoſtica ulceris, in utero geniti, ſunt dolor & mordicatio in utero, vel illius cervice, & purulentæ materiæ ex utero emiſſio. Quæ diagnoſis amplius illuſtrabitur, ſi cauſſæ ulcus producentes ſupra relatæ præceſſerint.

Si ulcus cervicem uteri occupet; ipſo viſu deprehenditur, immiſſo ſpeculo matricis; tum etiam contactu, manu obſtetricis; vel in concubitu, in quo ægra dolorem percipit moleſtum. Si vero ulcus fuerit in uteri fundo, dolor percipitur verſus regionem pubis, & excrementa profluunt copioſiora.

Si ulcus penetret ad extremam ſuperficiem; urinæ, aut dejectiones purulentæ apparent, vel fluctuatio quædam in abdomine percipitur, vel tumor verſus inguina, in quibus abſceſſum minatur.

Si ulcus ſimplex fuerit & benignum; pus effluit paucum; album, & minime fœtidum. Si vero fuerit malignum & depaſcens; ſanies erit viridis, livida, & varii coloris, cum fœtore, & magno cruciatu effluens.

Si ex lue venerea duxerit originem; præceſſit gonorrhœa, vel adhuc præſens eſt, & alia luis venereæ indicia apparebunt.

Prognoſis deſumitur ex Hippocr. *lib.* 2. *de morb. mulier.* nullum ſcilicet ulcus uteri eſſe contemnendum, quia fit in parte exquiſito ſenſu prædita, quæ ſympathiam habet cum præcipuis corporis noſtri partibus, & ab iis illuviem excrementorum recipere valde diſpoſita eſt.

Si uteri ulcera cancroſa, phagedænica, ſinuoſa, aut fiſtuloſa evaſerint, ſunt ut plurimum inſanabilia, & toto vitæ curriculo miſere ægrotantes crudeliter exercent.

Ulcera cervicem uteri occupantia, facilius curantur, quia remedia iis mediate admoveri poſſunt.

In mulieribus, quæ ab hoc morbo convaleſcunt, perfectæ valetudinis ſignum eſt, quando concipere incipiunt, & ſemen virile commode recipere, aut menſtrua convenienter, & ſine dolore effundere.

Curatio ulceris uterini eo dirigenda, ut humorum acrium, ulcus vel generantium vel foventium defluxus prohibeatur, & ulceris deterſio ac conglutinatio procuretur. Ad quem finem ſequentia in uſum revocari poterunt.

Ac primum, ſi corpus ſit plethoricum, vel ulcus conjunctam habeat phlogoſim, venæ ſectio ex brachio celebranda eſt, eaque toties repetenda, quoties novæ fluxionis periculum inſtare videbitur. Tum præcipue inſtante purgatione menſtrua maxime convenit, ut illa imminuatur, quæ ulceri materiam ſuppeditare ſolet, & aliorum humorum in uterum effluxum promovere.

Purgatio etiam maxime neceſſaria eſt, ut a cacochymia corpus liberetur. Eaque inſtitui debet ex benignioribus catharticis, ut ſenna, rhabarbaro, tamarindis, myrobalanis, catholico, & ſimilibus; quæ frequenter iteranda eſt, ut vitioſi humores ab utero avertantur: eaque tanti eſt hac in re momenti, ut teſtetur Foreſtus *obſ.* 48. *lib.* 28. Joannem Thiengium, Medicum Amſtelrodamenſem, nobilem matronam ab ulcere uteri ſaluti reſtituiſſe, cui dabat de quarto in quartum diem ℥. v. decocti ſennæ, epithymi, roſar. rubr. myrobalanorum Indorum, ſaccharo dulcorati, & abſtergentia decocta in uterum injiciebat.

Ad uſum frequentem ſyrupus magiſtralis componi poterit in hunc modum.

℞. Rad. ſymphyti majoris, & polypod. quer. recentis, an. ℥. i. corticis citri ſicci ʒ. vi. fol. plantag. vincæ pervincæ, ſaniculæ, acetoſæ, capill. veneris, an. M. i. liquiritiæ raſæ, & paſſularum mundatarum, an. ℥. i. ſennæ mundat. ℥. vi. ſem. carthami contuſi ℥. ii. agarici recenter trochiſcati in ligatura poſiti ʒ. x. ſem. melon. & aniſi, an. ℥. iii. flor. cordialium, anthos, & epithymi, an. P. i. Fiat omnium decoctio in aqua hordei. In cujus portione infunde rhabarbari electi ʒ. ß. cinnamomi ʒ. i. In colat. ℔. i. ß. diſſolve ſyrupi roſat. ſolut. ℥. iii. ſacchari q. ſ. Fiat ſyrupus perfecte coctus, de quo capiat ℥. ii. vel iii. bis, aut ter in menſe, cum decocto agrimonii, & plantag. vel infuſo rhab. in aqua endiviæ.

Si ægra facile vomat, purgatio per vomitum erit præferenda, quia humores ab utero revellit.

In purgationem intervallis decoctum vulnerarium diu uſurpandum eſt, quod in hunc modum componi poterit.

℞. Fol. agrimon. pimpinellæ, centinodiæ, plantaginis, an. M. ß. rad. chinæ ʒ. iii. ſem. coriandri ʒ. i. paſſul. min. ʒ. ß. ſantali rubri ℈. i. Coque in jure pulli gallinacei. Colat. capiat mane & ſero. Vel

℞. Fol. artemiſ. plantag. millefolii an. M. i. rhapont. ℥. ß. ſem. viticis ʒ. i. Coque in menſura vini albi, & dulcorentur ſaccharo. Capiat ℥. ii. aut iii.

Si febris urgeat, & magna ſaniei copia excernatur; ſerum lactis erit utiliſſimum, mane ad ℥. vii. vel plures exhibitum, addendo mellis roſacei, vel ſacchari parum.

Si corpus tabeſcere incipiat, dum veſtigio febris hecticæ; lac, præſertim aſininum, cum ſaccharo roſaceo, per integrum menſem exhibeatur.

Sudorifica, abſente inflammatione, & calidiori intemperie, etiam conferre poterunt ad ulcus exſiccandum, revellendoſque humores ſeroſos verſus habitum corporis.

Terebinthina lota in aqua utero convenienti, ut artemiſiæ, matricariæ, vel ulceri idonea, ut Plantag. roſarum, cum ſaccharo roſaceo ſumpta per intervalla, ulcera detergit, & conſolidat.

Pilulæ de bdellio ad ʒ. i. pro una vice exhibitæ, vel ſingulis, aut alternis diebus, ad ℈. i. valde etiam conferunt, & ſi ſanguis fluat, eum compeſcunt.

Vel recentes eodem modo uſurpandæ, ſic parari poterunt.

℞. Bdelli ʒ. ii. myrrhæ, thuris, an. ʒ. i. ſarcocollæ, ſtyracis, ſuccini, myrobalanorum chebulor. an. ʒ. ß. coralli rubri ℈. ii. Cum ſyrupo de papav. fiat maſſa pilularum, cui in dolore vehementi tantillum opii admiſceri poteſt.

Trochiſci alkekengi cum opio, dolore urgente, etiam ſoli pulverati proponantur.

Ad dolorem etiam leniendum uſurpari poſſunt eadem remedia, quæ in uteri inflammatione pro eodem ſymptomate fuerunt propoſita.

Pulvis ſequens ad ulcus exſiccandum erit non parum efficax.

℞. Acaciæ, hypociſt. an. ʒ. i. ſanguinis draconis, amyli, radicis plantag. ariſtolochiæ rotundæ, an. ʒ. ß. boli armen. ʒ. i. maſtiches, ſarcocolæ, an. ʒ. ß. Fiat pulvis tenuiſſimus, cujus doſis erit ʒ. i. cum aqua plantag. roſarum, vel chalybeata.

Zacutus Luſitanus *obſerv.* 87. & 88. *lib.* 2. opiatam & aquam proponit, quibus ſe deſperata uteri ulcera ad cu-

rationem perduxiſſe teſtatur. Earum deſcriptiones ex dictis locis repetere quis poterit?

Ad ulceris deterſionem, exſiccationem, & conglutinationem variæ parantur injectiones. Quæ tamen uſurpandæ non ſunt, quin prius inflammatio auferatur, quæ non raro hujuſmodi ulceribus ſolet eſſe conjuncta; ſimulque dolor demulceatur, qui non ſolum valde moleſtus eſt, ſed etiam partem irritando fluxionem augere ſolet.

Ratione igitur inflammationis illius, & acrimoniæ, injicientur prius in uterum emulſiones ſeminum frigidorum, ſerum caprinum, vel lac integrum, aut ſolum, aut cum ſucco plantaginis, & burſæ paſtoris permixtum, vel ſi neceſſitas urgeat, decoctum capitum papaveris, & ſummitatum malvæ. Quidam Practici ſola aqua repente plurimum juvari exiſtimant hujuſmodi ægrotantes, ſi frequenter injiciatur. Nec immerito. Sic enim fervor, & inflammatio temperatur, dolor demulcetur, & ſordes ulceri adhærentes abluuntur. Valeſcus de Taranta etiam frigidam probat, his verbis, *Novi*, inquit, *aliquas mulieres ſe ſentientes habere hujuſmodi ulcera. Lavabant ea cum aqua frigida, mundabant deinde, & cum pannis lineis exſiccabant, & in matricem mittebant frequenter. Atque iiſdem præſidiis ſæpe mutatis, hæc ipſa perſæpe ad integram curationem ſufficiebant.*

Ablata intemperie calida, & dolore ſedato, aut ſaltem magna ex parte imminuto, ad detergentia veniendum eſt, a mitioribus ad fortiora progrediendo.

Mitiora ſunt ſerum lactis cum ſaccharo, decoctum hordei cum ſaccharo, vel melle roſaceo, majoris deterſionis gratia, vel hydromel ſimplex.

Paulo validior erit decoctio ex hordeo, lentibus, fabis non excorticatis, & foliis apii, parietariæ, plantaginis parata, addito melle roſaceo.

Ubi valde ſordidum eſt ulcus, decoctum vulnerarium aqua catapultarum vulgo dictum, principem locum obtinet; cujus compoſitio talis eſt.

♃. Rad. gentianæ, rhapontici, zedoariæ, & ariſtolochiæ rotundæ, an. ℥. j. vini albi ℔. vi. Bulliant ad tertiæ partis conſumptionem. In colat. diſſolve ſacchari albi ℔. ſem. Servetur ad uſum.

Vel ſequens decoctio parari poterit.

♃. Hordei integri, furfuris macri & roſar. rubr. an. P. j. fol. agrimon. abſinthii, caprifolii & apii an. M. j. fabarum & lentium an. ʒ. ij. liquirit. raſ. radic. ireos Florent. & zedoariæ, an. ℥. j. Fiat omnium decoctio addendo circa finem parum vini albi.

Si ulcera admodum fœtida, & putrilagine infecta fuerint, decoctioni addi poterit parum unguenti Ægyptiaci, collyrii Lanfranci, vel pulveris Mercurii dulcificati.

Ubi ulcus probe deterſum, atque mundificatum fuerit, ad exſiccantia & ſolidantia veniendum eſt, quorum formula talis eſſe poterit.

♃. Rad. conſolidæ major. biſtortæ, an. ℥. j. fol. plantag. caudæ equinæ, burſæ paſtoris, ſaniculæ, piloſellæ, millefolii, an. M. j. roſar. rubr. M. ſem. Coque in menſura aquæ pro injectione.

Prædictæ, aut ſimili injectioni, pulvis ſarcoticus ſequens admiſceri poterit.

♃. Rad. ireos, ariſtolochiæ, conſolidæ major. an. ℥. ſem. myrrhæ ℥. j. aloes ʒ. iij. Fiat pulvis, cujus ℥. ſem. miſceatur in qualibet injectione.

Terebinthina lota cum aqua plantagin. ad ʒ. ij. & diſſoluta cum melle, & ovi vitello, injectioni mixta valde prodeſt: idque magis, ſi pulvis ſarcoticus etiam addatur.

Unguenta pompholygos, de ceruſa, de plumbo, ſimiliter cum injectionibus, an. ʒ. vj. pro uno doſi mixta uſurpantur. Sed reliquis præſtat oleum ex vitellis ovorum in mortario plumbeo agitatum.

Suffumigia ad ulcera profunda verſus uteri fundum inhærentia penetrant, eaque deſiccant; quæ ita parari poterunt.

♃. Thuris, myrrhæ, maſtiches, ſtyracis, calamitæ, gummi juniperi, ladani, an. ℥. j. terebinth. q. j. Fiant trochiſci pro ſuffumigio.

In ulcere contumaciſſimo cinnabaris addito ſuffumigio, omne feret punctum.

Thermæ quoque ſiccantes, ſulphureæ, & aluminoſæ, in ulceribus diuturnis uſurpantur, eoque mulieres deſperatas tamquam ad extremum remedium, Medici ablegare ſolent.

Emplaſtra etiam convenientia epigaſtrio applicare non inutile fuerit. Siquidem eorum vires ad interiora uſque, ad inſenſibiles meatus deferuntur.

Si ulcus ſit in collo uteri, linimentis inungendum eſt detergentibus & exſiccantibus. Detergentia in hunc modum componi poterunt.

♃. Succi apii ℥. ij. mellis roſac. ℥. j. ſem. terebinth. ℥. ſem. farinæ hordei, vel orobi q. ſ. Leviter bulliant, & fiat inſtar linimenti. Vel

♃. Ariſtolochiæ rotundæ ℥. ß. marrubii, centaur. min. agrim. an. M. ſem. Coquantur in ſ. q. hypromel. Colaturæ adde pulv. rad. ireos Florent. ʒ. ij. farinæ orobi, mellis deſumpti, an. q. ſ. Fiat linimentum.

Admovetur etiam unguentum diapompholygos, addendo thus, maſtychem, myrrham, alcen, prout ulceris ratio requirit.

Ulcere ſufficienter mundato, exſiccans & cicatricem inducens unguentum admovendum eſt, cujus forma talis eſſe poterit.

♃. Tutinæ lotæ ℥. ß. lithargyri, ceruſſæ, ſarcocollæ an. ʒ. ij. olei & ceræ q. ſ. Fiat unguentum.

Interdum contingit ulcera uteri ad rectum inteſtinum penetrare, interdum vero ad veſicam: quod oſtenditur pure per illas partes excreto.

Si per inteſtinum rectum pus effluat, clyſteres lenientes, detergentes, exſiccantes uſurpandi ſunt, quales in dyſenteriæ curatione fuere propoſiti.

Si vero per veſicam pus effluat, convenient diuretica leviora, & refrigerantia, quæ vacuent iſtas ſordes in veſicam tranſmiſſas, & ulceris curationem promoveant: qualia ſunt emulſiones ſem. frig. major. quibus ſuccedent terebinthina, aliaque remedia, pro ulcere veſicæ præſcripta.

Si ulcus in fiſtulam degeneret, quod præcipue contingit, dum exterius verſus coxam aperitur; quamvis etiam in ipſo utero, ejuſdemque cervice idem fieri poſſit: advertendum erit, utrum magis conducat ægrotanti, meatum jam aſſuetum relinquere intactum per quem natura vacuationem excrementorum multiplicium molitur, vel ejuſdem curationem ſuſcipere; Illud ſi magis e commodo ægrotantis ſit, cura, ſaltem palliativa dicta, inſtituenda per purgationes frequenter repetitas, & ſudorifica bis ſingulis annis exhibenda, tum injectiones detergentes & roborantes, atque emplaſtra diapalmæ, divinum, & ſimilia ſuperimponenda. Si vero ſanatio ſperari poſſit, eadem remedia uſurpanda ſunt, quæ ad aliarum fiſtularum curationem adhiberi ſolent.

Si a lue venerea in pudendo, vel ſinu uteri fiant ulcera, citra univerſam hujus luis curationem ſanari minime poſſunt. In qua perficienda, per varios modos, ille, qui per ſuffumigia cinnabaris fit, maxime confert: non ſolum enim ea conducent ad luem illam e toto corpore auferendam; ſed etiam peculiariter, ſi uteri ſinu excipiantur, ut hæc ulcera citius ſanentur, efficient. Tum etiam in cura quæ per inunctionem hydrargyri fit, unguenta mercurialia in penitiora illa loca erunt demittenda.

In quibuſvis uteri ulceribus, ſi pruritus moleſtus illius cervicem afficiat, ut non raro ſolet contingere, ob humoris acris & ſalſi in eam partem defluxum; ad eum demulcendum conveniat peſſarium imbutum unguento enulato cum mercurio; aut Ægyptiaco diſſoluto in aqua marina, aut aqua aluminoſa, aut butyro recenti, in quo hydrargyrum extinctum ſit, addito ſulphure.

CAPUT IX.

De ſcirrho uteri.

SCirrhi in utero geniti natura, differentiæ, & cauſſæ eædem ſunt, quæ in hepatis ſcirrho fuere propoſitæ, ut eas fruſtra hic repetere non opus ſit, ſed inde erunt depromendæ.

Inter cauſſas tamen antecedentes hæc uteri ſcirrho propria eſt, eaque ſatis frequens dum ſcilicet mulieres, fluxum menſtruorum aut lochiorum patientes, ſeſe imprudenter aeri frigido exponunt, aut aquam frigidam potant: unde ſequitur fluxus cohibitio, ſanguiſque retentus craſſeſcit & condenſatur, ac tandem in parte tumorem ſcirrhoſum producit.

Signa ſcirrhi in utero geniti ſunt, durities & renitentia in uteri regione, illius circumſcriptionem referens, gravitas in eadem parte, & ponderis ſenſus, præcipue quando ægra ſtat, quaſi uterus prolapſurus ſit in pudenda, ſedentibus vero, aut decumbentibus, gravitate ſua rectum inteſtinum premit, febris carentia, & doloris, quibus diſtinguitur ab inflammatione, aut ſaltem dolor eſt exiguus in ſcirrho non exquiſito, cum in vero nullus ſit. Si inflammationi ſuccedat, ceſſat febris & dolor, manente duritie & renitentia. Si in ipſo uteri corpore ſit; regionem pubis contrectando facile dignoſcitur: ſi vero in cervice, digiti contactu explorari poteſt. A mola diſtinguitur ex cauſis præcedentibus: tum quod in mola, menſes ſi fluant, inordinate fluunt: in ſcirrho autem ſi fluant, ordinem ſervant, in mola etiam mammæ lacte turgent, in ſcirrho autem extenuantur.

Quod ad prognoſin attinet: omnis ſcirrhus curatu difficillimus eſt. Durities enim valida, ſemel contracta vix emolliri poteſt. Adde, quod calor nativus in parte ſcirrho affecta admodum debilis ſit, ut ægre materiam craſſam, & fere lapideam diſcutere poſſit.

Magnus, & contumax ſcirrhus hydropem tandem acceſſit.

Scirrhus uteri, ſi calidioribus, & nimium humectantibus remediis tractetur, in cancrum degenerat.

Curatio hujus ſcirrhi ad duo dirigenda eſt: ſcilicet ad cauſſam antecedentem & conjunctam.

Ratione cauſſæ antecedentis, phlebotomia inſtituenda eſt. Primum e venis brachii, ſi affectus non fuerit admodum inveteratus. Poſtea vero, ex venis inferioribus, præcipue quando ſuppreſſa ſunt menſtrua.

Hæmorrhoidum apertio hic etiam utiliſſima eſt. Nam & ſanguinem fœculentum evacuant, & ab utero derivant, propter venarum communionem, quam habent cum utero.

Purga-

Purgatio etiam neceſſaria eſt, per intervalla repetita, ex medicamentis, melancholiam educentibus, uſurpando primum mitiora, mox ad fortiora tranſeundo.

Purgantibus autem præmittenda erunt præparantia humorem melancholicum, & aperientia, in forma apozematum, juleporum, aut juſculorum, juxta diſpoſitionem ægrotantis.

Ac præter aperientia vulgaria, etiam remedia ex chalybe uſurpanda ſunt, quibus validiſſimi iſti infarctus rebellium & craſſorum humorum, in utero aliiſque partibus diſſolvuntur.

Ut vero humores ſuperflui ab utero deriventur; utiliter admoveri poterunt cauteria cruribus, tamdiu geſtanda, donec purgationes menſtruæ (quæ ut plurimum in hoc affectu ſupprimuntur,) ad conſuetum ordinem, ratione temporis, quantitatis & qualitatis, redierint.

Ratione cauſſæ conjunctæ emollientia & reſolventia medicamenta exterius admovenda ſunt, in hunc modum compoſita.

♃. Rad. althææ & liliorum, an. ℥. ij. fol. malvæ, violariæ althææ, brancæ urſinæ, an. M. j. fol. artemiſiæ, nepetæ, an. M. ß. ſem. lini, & fœnug. an. ℥. j. flor. chamæm. & meliloti, an. P. j. Fiat decoctio, quia foveatur regio pubis & inguinum, cum ſpongia in ea imbuta & expreſſa.

Ad magis emolliendum, poteſt fieri decoctio in aqua, & oleo dulci, vel in decocto inteſtinorum vervecis.

Poſſunt etiam addi decocto, ut potentius evadat, radices bryoniæ, & cucumeri agreſtis. Nam a mitioribus incipiendum eſt ad validiora progrediendo.

Ex eodem decocto, aucta doſi ſimplicium, poteſt parari ſemicupium, quod huic rei eſt efficaciſſimum, & fotu potentius.

Clyſteres etiam frequentes, tum injectiones in uterum, ex eodem decocto erunt conficiendæ, quibus olea liliorum, chamæmel. aut amygdalarum dulcium addi poterunt.

♃. Olei lilior. & amygd. dulc. an. ʒ. iij. mucilag. ſem. fœnugr. extract. cum vino albo ℥. j. pingued. gallinæ, anſeris, & anatis an. ℥. j. ß. butyri recentis, & axungiæ porci, an. ℥. ij. ceræ & terebinth. q. ſ. Fiat unguentum.

Sequens vero in omni ſcirrho probatur, & a Rhaſi deſcribitur 7. *ad Almanſorem*.

♃. Bdelli, ammoniaci, galbani, an. partes æquales. Terantur in mortario cum oleo de been, & liliorum. Deinde adde mucilaginum ſem. fœnug. lini, & ficuum parem quantitatem. Fiat unguentum.

Ex eadem materia addita cera, fit etiam emplaſtrum efficaciſſimum, admovendum regionis uteri ante & retro. Vel admoveatur emplaſtrum diachylum ireatum.

Cataplaſma fiet ex reſidentia decocti fotus prædicti contuſa & per ſetaceum trajecta, addendo farinæ ſem. lilii, fœnug. an. ℥. j. ficum, num. vj. pulveris rad. iridis ℥. ij. croci ℥. ß. pingued. gallinæ, olei amygd. dulc. an. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Lutum bituminoſum thermarum ſulphurearum & bituminoſarum, utiliter inſtar cataplaſmatis admovetur.

Suffitus ex lapide pyrite candente, in aceto extincto, miris laudibus effertur a Galeno, ad omnes tumores ſcirrhoſos diſſolvendos, ita ut inſtar incantamenti operetur. In dicto aceto ſatureja & parietaria incoqui poterunt. Advertendum tamen eſt, ne lapis pyrites ſit plumbarius, quia maxime nociturus eſſet.

Ac denique omnia remedia tam interna, quam externa, quæ ſupra in hepatis, & lienis ſcirrhi curationibus fuere propoſita, hic etiam conferre poterunt.

Hæc tamen medicamenta in toto curationis decurſu, ſummo judicio ac prudentia moderanda ſunt: ne vel induretur ſcirrhus; vel, quod multo pejus eſt, in cancrum degeneret. Quod omnes Practici verentur, ex incauta, vel diuturniore auxiliorum adminiſtratione, a qua melius eſt per intervalla deſiſtere, ut eorum ſucceſſus advertatur. Fruſtra enim pugnatur, quando ſcirrhus, omnino indolens, lapideam naturam adeptus eſt.

CAPUT X.

De Cancro uteri.

Cancer uteri eſt tumor durus renitens, in uteri corpore vel cervice, dolorem acerbiſſimum, punctorium & lancinantem præ ſe ferens.

Fit ab humore atrabilario in ea parte collecto, vel a ſcirrho male curato, qui facile in cancrum degenerat, in ea præcipue parte, ob ſanguinis copioſum affluxum, qui in venis ſcirrho vicinis retentus, nec ſufficienter per menſtruas purgationes evacuatus, aduritur & malignam corruptionem acquirit.

Duplex vulgo ſtatuitur: ulceratus, & non ulceratus, Quamdiu materia morbifica minoris acrimoniæ, & malignitatis particeps eſt, cancrum efficit non ulceratum. Acrior vero facta per putredinem, vel aduſtionem, tumorem exulcerat, & cancrum producit.

Diagnoſis ex definitione propoſita facile elicitur. Si enim tumor durus ac renitens in uteri corpore, aut cervice percipitur, qui dolorem punctorium ac lancinantem efficiat; cancrum eſſe pronunciare poſſumus. Evidentius tamen diſtinguitur, ſi oculis percipi poſſit, ut quando eſt in uteri cervice, ſpeculo matrici adhibito: apparebit enim tumor inæqualis ac tuberoſus, liveſcens, aut nigricans, venarum propaginibus, quaſi radicibus circumſeptus. Si vero ulceratus ſit, ſaniem quamdam emittit fulvam; aut nigram & graviter olentem, interdum etiam ſanguinem, ob eroſionem venarum, quæ in partem decurrunt, tanta copia nonnunquam, aperto aliquo vaſe inſigniore, ut ægra vitæ periculum incurrat. His accedit febricula, anxietas, nauſea, pudendorum ardor, & ſimilia.

De prognoſi hoc tantum pronunciare licet, cancrum eſſe incurabilem, ſive ulceratus, ſive non ulceratus ſit. Quod quidem ut de omni cancro, etiam partes externas obſidente, verum eſt; ſic potiori jure de eo, qui uterum occupat, ſentiendum eſt, ob continuam ſuperfluitatum illuviem, quæ ad eam partem decurrit.

Cum igitur curatio integra ſperabilis non ſit; ad alteram quæ palliativa dicitur, confugiendum eſt. Eaque eo dirigenda, ut cancri non ulcerati ulceratio prohibeatur, & ne ulceratus majus incrementum ſuſcipiat, & in utroque doloris atrocitas temperetur. Quod fiet primum univerſalibus corporis evacuationibus, & aliis remediis, quæ humorem melancholicum & atrabilarium alterent, evacuent, ejuſque generationem impediant. E quorum numero ſunt miſſio ſanguinis ex brachio, malleolo, hæmorrhoidibus, potiones, apozemata, julepi, juſcula, lac, ſerum lactis, aquæ minerales frigidæ, & alia hujuſmodi, quæ ad cujuſlibet cancri, in quacumque parte ſiti, curationem a Practicis vulgo præſcribi ſolent. Et purgationes præſertim frequenter iterandæ ſunt, ut antecedens cancri materia ſubtrahatur.

Tum etiam admovenda erunt topica, quæ moderate refrigerent & adſtringant, ſine ulla mordicatione: linimentorum fomenta in primis uſurpantur, quorum præcipua ita componi poterunt.

♃. Ol. myrthini & roſar. an. ℥. ij. ſucci ſolani & ſempervivi an. ℥. j. Agitentur omnia in mortario plumbeo, cum piſtillo plumbeo, donec nigreſcant. Deinde adde lithargyri & ceruſſæ in aqua ſcabioſæ lotor. an. ʒ. iij. tutiæ præp. ʒ. ij. camphoræ ℈. ß. Fiat linimentum, quo illinatur ter aut quater in die. Vel

♃. Ol. ex vitelli ovorum, & roſac. an. ℥. j. ſem. ſacchari Saturni ʒ. j. Agitentur in mortario plumbeo, donec colorem mutent.

Sequens ceteris præcellit, eoque tumores mammarum, quia cancroſi putabantur, prorſus curati ſunt.

♃. Ol. ex vitellis ovorum ℥. ii. ſucci ſolani & veronicæ, vel ſempervivi, an. ℥. ſem. mercurii crudi ʒ. ij. Agitentur in mortario plumbeo cum piſtillo plumbeo, donec craſſitiem linimenti acquirant.

Linimenta prædicta in uterum immittenda ſunt cum turundis oblongis, vel candelis cereis linteolo obvolutis. Injectiones tamen multo facilius immitti poterunt, in hunc modum compoſitæ.

♃. Aquæ hord. ℔. ſem. aquæ ſolani, & plantag. an. ℥. ij. aquæ veronicæ ℥. j. trochiſcorum alb. Rhaſ. Drac. ij. ſacch. Saturni Drach. j. Fiat injectio.

Si dolor atrociter urgeat, adde ℥. iv. injectioni, ſyrup. de papavere ℥. j.

Foveatur etiam pars affecta aquis plantaginis & ſolani, vel eorum decoctis, quibus addi poterunt folia nymphææ, papaveris albi, roſæ rubræ, & camphora. Quod etiam decoctum injici frequenter poterit in uterum: fietque multo efficacius, ſi in mortario plumbeo agitetur, vel ſaccharum Saturni eidem permiſceatur.

Inter ſpecifica commendantur ranæ lotæ & coctæ, & cataplaſmatis loco impoſitæ, vel earum decoctio per injectionem adhibita. Tum etiam decoctum, aut ſuccus cancrorum fluviatilium in uterum injectus. Sicut & herba Roberti ſumpta vel admota.

Si cancer ulceratus ſit, linimentis prædictis mineralium doſis augeatur, iiſque cinis cancrorum fluviatilium utiliter addi poterit. Injectionibus vero trochiſci albi Rhaſis; & aqua hordei cum ſuperiori injectionis materia, permiſceri.

Si dolor valde urgeat: fomenta ex malva, althæa, nymphæa, papavere, hyoſcyamo, coriandro viridi anetho, ſemine pſyllii, lacte, croco, & ſimilibus, per intervalla uſurpanda, vel cataplaſmata ex iis parata imponenda. Ex quibus etiam decoctis injectiones & ſemicupia parari poterunt.

Hæc tamen omnia aliquando non ſufficiunt ad immaniſſimum dolorem placandum, qui interdum nullum quieti, & ſomno locum relinquit. Unde cogimur non raro ad narcotica recurrere, quæ in hoc affectu propter intenſum humorum fervorem, minus nocent. Et vidimus nos mulierem, cancro in mamma laborantem, quæ ſingulis noctibus, per quatuor menſes laudani gr. ij. vel iij. innoxie & cum maximo ſolatio ſumebat.

Si ex cancro ulcerato multus ſanguis prodeat, ut ſæpe fit, injiciatur in uterum ſuccus plantaginis cum tantillo thuris.

CAPUT XI.

De Uteri gangræna, & ſphacelo.

Gangræna eſt corruptio; ſeu mortificatio partis incipiens; ubi autem omnino corrupta & emortua fuerit, ſphacelus, ſeu ſyderatio nominatur.

In mulierum genitalibus facile hic affectus generatur, propterea, quod iſtæ partes humidiores ſunt & molliores, totiuſque corporis excrementa facile recipiant.

Inflammationi, abſceſſui, ulceri vel cancro male curatis ſæpiſſime ſuccedit, quando calor vitalis partis ſuffocatur, aut deſtruitur. Suffocatur in magnis inflammationibus, quando plus ſanguinis affluit, quam inſitus calor partis digerere, aut in pus commutare valeat. Deſtruitur vel a frigida intemperie, illum extinguente, vel a calida diſſipante ac reſolvente.

Cognoſcitur gangræna incipiens ex eo, quod calor inſolitus in parte percipiatur: horror ac tremor invadant cum pulſu languido ac frequenti, & animi deliquio. Et cum ut plurimum cervicem uteri magis hic affectus invadat, atque adeo pars affecta oculis explorari poſſit: ea mollis, livida, nigra, & cadaveroſa apparet, ut ſine ſenſu pungi, ac ſecari valeat, tum fœtidum ac cadaveroſum halitum expirat.

Quod ad prognoſin attinet, malum hoc graviſſimum eſt, ac periculoſiſſimum, immo ut plurimum lethale. Obſervatum tamen a quamplurimis Auctoribus, uterum putredine, & gangræna corruptum vel ſponte cecidiſſe, vel ſectione ablatum fuiſſe, cum incolumitate mulierum: quas Auctorum obſervationes magno numero colligit Schenkius *lib.* 4. *obſervationum*.

Curatio perficitur iiſdem remediis, quæ ad aliarum partium gangrænas adhiberi ſolent, ſi gangræna ſit in cervice uteri, vel ad externas partes vergat; ut ſcarificationibus, & ablutionibus, decocto abſinthii, myrrhæ, & ſimilibus; unguento Ægyptiaco, cataplaſmate de tribus farinis dicto, quod ſic habet.

℞. Farinæ hordei, fabar. orobi, an. ℥. ij. oxymel. ℔. j. Coquantur ad formam catapl. Cui ſi addatur farina lupinorum, myrrha, aloe, & abſinthium, efficacius erit.

Quod omnino corruptum & emortuum eſt, amputandum ſectione; aut in uteri procidentia, ligatura in dies magis ac magis coarctata, & conſtricta. Quarum operationum exempla quamplurima a Schenkio collecta *lib.* 4. *obſervationum*.

Refert etiam Wierus in obſervationibus, a ſe curatam mulierem annorum 25. cui æſtuante canicula tuberculum quoddam in ſinu muliebri, ex violento forſan mariti concubitu, productum fuerat. Illi autem cum imperitus Chirurgus cataplaſmata minus idonea admoviſſet, intra dies non multos, pars univerſa putreſcere, nigreſcere, & emori cœpit, & incredibili celeritate anum verſus malum progreſſum eſt. Ipſe autem ſequenti methodo ejus curationem inſtituit. Primo ſolani, & plantaginis ſuccum uberrimum, ſyringa in utrumque meatum ter vel quater in die injecit, deinde horis illis intermediis linis hapſum iis ſuccis, admixto aceto, imbutum applicuit, qui exſuccus eodem rurſus permaduit liquore. Ac in ejuſmodi repetita aliquoties applicatione perſeveratum eſt, donec reſtingueretur fervor, & deſineret putrefactio. Aſſumebat interim quoque potionem, ſingulis diebus ter, ex decocto acetoſæ, ſcabioſæ, pimpinellæ, prunor. damaſc. ſummit. borrag. bugloſſ. flor. calendulæ, cum aqua, ſaccharo, & aceto, ad ſyrupi acidi longi formam apparatam. Victus erat paucus, ſed refrigerans & acidus, putredinis occaſionem præſcindens. Tertio die incendii furia ſævitiaque putredinis remiſit. Quare carnem nigram mortuamque exiguo forcipe attrahi circumquaque a vivo ſine doloris ſenſu, ſeparari, reſecarique juſſit. Inde reliquum ad vivum uſque Ægyptiaco unguento abſumpſit. Eodemque modo ad cicatricis inductionem, ut in aliis ulceribus, progreſſus eſt.

Toto curationis decurſu cordis roborationi incumbendum eſt, tam aſſumptis, quam admotis. Tum etiam enemata emollientia, abſtergentia, & refrigerantia frequenter infundenda, quæ propter viciniam parti affectæ plurimum opitulantur.

CAPUT XII.

De Uteri inflatione, & hydrope.

Uteri inflatio, & hydrops ad omnibus propemodum Auctoribus confunduntur: ita ut inflationem vocent illum hydropem, qui fit a flatibus; cum hydrops ſimpliciter dictus ab humore aquoſo generetur. Diſtinguuntur tamen, & datur quædam uteri inflatio, quæ hydrops dici non debet, quando nimirum a flatu ſubito irruente uterus inflatur ac diſtenditur, unde dolor intenſus excitatur, quemadmodum in colico dolore contingit; atque adeo ſi illa inflatio non diu perſeveret, ſed brevi diſcutiatur, hydropis nomen non meretur: talis ſæpe accidere ſolet in hyſtericis affectibus.

Duplex igitur hydrops uteri ſtatuendus eſt, unus a flatibus, qui tympaniti aſſimilatur; alter vero a ſeroſo humore, qui aſciti analogus eſt. Quidam tertium addunt a pituita, ut etiam leucophlegmatiæ ſimilem ſpeciem conſtituat, quæ in uſu practico raro contingit. Nos tamen nobilem mulierem vidimus, quæ una die tantam pituitæ craſſæ copiam ex utero excreverat, ut ſex vel ſeptem librarum pondus æquare potuerit: quæ procul dubio pituita diutius retenta, hydropem uteri producere potuiſſet.

Flatus & ſeroſus humor, uteri hydropem efficiens, vel in cavitate uteri, vel intra membranas illius, aut veſiculas continetur. De cavitate uteri eſt aliqua dubitatio, quomodo flatus & humores in ea contineri valeant; cum facilis pateat exitus per uteri oſculum & cervicem. Reſpondemus, orificium uteri internum pluribus modis occludi poſſe, vel a pituita craſſa, illi parti impacta & indurata, vel a tumore ſcirrhoſo, vel aliqua alia cauſſa. Mercatus cenſet, pituitam mucoſam excerni per orificia venarum, quæ purgationi menſtruæ deſtinatæ ſunt, & ex illa pituita fieri quamdam pelliculam, totam uteri ſuperficiem internam obducentem, in qua pellicula ſerum & flatus contineatur. Aetius vero putat, ex illa pituita per venas uteri tranſmiſſa, quoſdam produci folliculos, quibus ſeroſus humor contineatur. Fernelius vero putat, ſine oſculi vitio, & ex ſimplici illius conſtrictione, aquam in utero contineri poſſe. Omnes iſti modi recipiendi ſunt, & variis exemplis confirmari poſſunt.

Ac primum flatuum in cavitate uteri contentorum exempla referuntur a Sannerto *pract. lib.* 4. *p.* 1. *ſect.* 2. *cap.* 10. quorum primum deſumitur a Valeſco de Taranta, cujuſdam Judææ Ulyſſiponenſis, quæ cum prægnantem ſe eſſe putaret, eo tempore, quo partus adventurus putabatur, magna flatuum copia excluſa uterus detumuit. Secundum eſt ex Matthæo de Gradi, qui idem propriæ uxori contigiſſe refert. Alia etiam exempla ex Dodonæo, Thadæo Duno, & aliis deſumpta, ſimiles caſus oſtendunt; & in uſu practico talia videre non raro contingit. Quibus addere licet hiſtoriam, a nobis infra in curatione ex Solenandro relatam, mulieris, quæ ex ſuffitu nucis moſchatæ flatum emiſit ex utero, cum ſtrepitu, inſtar ſclopeti.

Aquæ vero ſeu materiæ ſeroſæ, in uteri cavitate contentæ, exempla proponuntur ob eodem Sennerto, ex Rhaſi, qui vidit fœminam, ex cujus utero viginti quinque cotylæ aquæ effluxerunt: tum etiam ex Jacobo de Partibus, & Dodonæo, ſimile quippiam referentibus. Veſalius vero fœminam diſſecuit, in cujus uteri cavitate ſeroſæ materiæ pluſquam ſexaginta menſuræ Auguſtanæ, quæ ſingulæ tres capiunt libras, repertæ ſunt: os vero uteri mirum in modum occalluerat.

Interdum vero aquam intra veſiculas contineri in utero, plurimi teſtantur Auctores, qui hujus rei exempla viderunt in quibuſdam mulieribus, quæ tales veſiculas aqua plenas per uterum excluſerant. Ex eorum numero ſunt Aetius, Valeriola, Chriſtophorus a Vega, Mercatus, Platerius, & Fabricius Hildanus.

Aliquando etiam hydrops uteri cum graviditate complicatur, ut de propria uxore narrat Fabricius Hildanus, cujus venter in monſtruoſam magnitudinem intumuerat, & tempore partus primum aquæ libras octodecim excrevit, poſt ſemihoram vero iterum libras novem, & conſequenter puellum ſanum & robuſtum peperit. Similis caſus habetur apud Schenkium, ſed eventu contrario mulieris, quæ a partu fœtus vivi, ventris tumorem retinuit, qui ſucceſſu temporis, magis ac magis increſcens ægram de medio ſuſtulit, utero vero aperto, ingens aquæ copia in eo reperta eſt.

Denique ex ſola oſculi uteri conſtrictione, ſine peculiari illius vitio, aquæ in utero retentæ exemplum habetur apud Fernelium *lib.* 6. *pathol. cap.* 15. cujuſdam mulieris, hydrope uteri correptæ, quæ, quoties apparebat menſtrua purgatio, omnem aquarum illuviem ex utero profundebat, pelveſque ſex vel octo complebat aqua citrina ferventiſſima, dum uterus totus ſubſideret. Collecta proximo menſe par colluvies, ſtato tempore profluebat.

Cauſſa mediata inflationis, & hydropis uteri eſt caloris nativi imbecillitas, quæ vel in hepate & liene reſidet, ex quibus partibus flatus, pituita, aut ſeroſi humores in uterum tranſmittuntur, vel in ipſo utero, unde prædictæ materiæ in eadem parte, per congeſtionem, cumulantur.

Cauſſæ autem, quæ calorem nativum debilitare valent, vel per ſe, vel per accidens, quamplurimæ ſunt, ex rebus præſertim non naturalibus petitæ. Sic aer frigidior, præſertim poſt partum imprudenter utero receptus, graviſſima eſt hujus affectus cauſſa; quem etiam producere poteſt, ſi fluentibus menſtruis importune aeri occurratur: demerſio frequens in aquam frigidam, præcipue fluentibus menſibus, idem præſtat: tum etiam ciborum frigidorum, aut flatulentorum, ut fructuum, olerum, leguminum, & aceti uſus diuturnus: aquæ frigidæ potus copioſus & intempeſtivus: ſomnus longior & profundior, partus vel abortus laborioſus, iſque frequenter recurrens, menſium fluxus immodicus, calorem nativum exhauriens; vel ſuppreſſio, eumdem ſuffocans. His adde peculiares uteri morbos, ut tumores, ulcera, & ſimilia, quæ calorem partis reſolvunt; vel etiam oſculum uteri occludunt; & ſanguinis menſtrui atque excrementitiorum humorum exitum impediunt.

In diagnoſi hujus affectus multa inquirenda ſunt. Primo, quomodo iſte hydrops uteri particularis ab univerſali

totius

totius corporis diſtinguatur. Secundo, quomodo ſpecies illius diverſæ dignoſcantur, utrum a flatu, ſero, vel pituita producatur. Tertio, utrum a primario ipſius uteri affectu; vel ex vitio aliarum partium oriatur. Quarto, utrum materia peccans in cavitate uteri, vel intra membranas illius, aut veſiculis contineatur. Quinto, quomodo ab aliis uteri tumoribus. Sexto, quomodo a graviditate. Septimo, quomodo a mola diſtinguatur.

Quod ad primam quæſtionem attinet; Ab hydrope abdominis univerſali diſtinguitur ex eo, quod in hydrope uteri tumor fundum ventris magis occupet, hydrops vero univerſalis abdomen univerſum æqualiter diſtendat. Præterea, in hydrope uteri non tam cito apparent pallor & extenuatio totius corporis, quemadmodum in hydrope univerſali, in quo etiam plerumque ſitis & linguæ ſiccitas conſpicua eſt, non autem hydrope uteri, tum etiam in eo reliqua omnia ſymptomata ſunt longe mitiora. Durities etiam & renitentia quando fit a flatibus; aut fluctuatio, quando ab aqua generatur, tantum ſpatium non occupat: quemadmodum in hydrope univerſali. Ac denique in eo aliquid flatus per intervalla ex utero erumpit; aut tantillum aquæ effluit; quæ manifeſte oſtendunt, flatum vel aquam in utero contineri.

Secundæ quæſtioni ſatisfaciendum in hunc modum. Species hydropis uteri ita invicem diſtinguuntur. Si a flatibus excitetur; imus venter percuſſus, ſonitum edit, venter doloribus premitur pungitivis, qui interdum per ſeptum tranſverſum, ventriculum, lumbos, umbilicum, aliaſque partes excurrunt; nonnunquam flatus per uteri cervicem evidenter erumpunt. Sentiunt quoque ſæpenumero mulieres uterum ad ventriculum, inſtar globi cujuſdam efferri. Reſpiratio interdum difficilis eſt, & ægra a ſomno excitata, ſæpe cum anxietate ſpiritum ducere cogitur. A cibo & potu quocumque malum exacerbatum. Frequenter eructant & a ructu melius habent. Suffocationem uteri ſæpe incurrunt. Dolorem interdum in regione hypogaſtrica percipiunt, ut admotam manum ferre nequeant. Hæc ſigna inflationi uteri etiam conveniunt, cum illa fiat quoque a flatibus: & in ea tantum differunt inter ſe hi duo affectus, ut antea diximus, quod inflatio brevioris ſit durationis, hydrops vero a flatibus, multo longioris.

Si vero uteri hydrops ab humore ſeroſo fiat, regio illa mollis & flaccida apparet, cum flatus tenſionem efficiant; gravitas major adeſt in parte, ſomnus veluti fluctuantis aquæ: aliquid aquæ nonnunquam e pudendis extillat. Ac denique, ſi a pituita oriatur, major erit mollities & flacciditas partis, quæ in dies incrementum ſumit & partes circumſtantes, nempe hypogaſtrii, perinæi, ac lumborum, tumore œdematoſo affectæ conſpiciuntur.

Ad tertium quæſitum ita reſpondemus. Si apparentia ſint totius corporis male affecti indicia, ut per febres acutas diuturnas, hæmorrhagias immoderatas, fluxiones a capite graviores, ventriculi imbecillitates, lienis, vel hepatis tumores, alioſque earum partium affectus contumaces, cum quibus uteri hydrops inceperit, & cum iis incrementum ſuſceperit; maxima erit conjectura, uterum ab illis partibus per viam rheumatiſmi, materiam hydropis ſuſcipere. Si vero toto corpore, ſatis bene valente, tumor iſte acciderit, & particularibus ipſius uteri affectibus ſucceſſerit, quales ſunt partus laborioſi, ſuppreſſiones menſium, vel nimiæ eorum profuſiones, ulcera, tumores phlegmonoſi, vel ſcirrhoſi; conjiciendum erit, hydropem uteri a peculiaribus iſtis diſpoſitionibus dependere, & materiam, illum producentem, per congeſtionem ex depravata illius homoiſi cumulari.

Quarto quæſito ſatis fiet, dicendo, materiam, quæ in uteri cavitate continetur, multo ampliorem tumorem efficere, quam dum intra membranas continetur. Deinde, quando fit ex ſeroſa materia, major fluctuatio percipitur, quam ubi intra membranas coercita eſt. Si vero quædam veſiculæ, aqua repletæ, ex utero dejiciantur; ſignum erit certiſſimum, ſeroſum humorem in veſiculis contineri.

Ad quintum quæſitum reſpondendum eſt, hydropem uteri a tumoribus ejuſdem partis phlegmonoſis, vel eriſipelatoſis diſtingui, ex eo, quod in hiſce febris adſit & dolor, ad leviſſimum contactum ſeſe exaſperans: tum inflammatio uſque ad partes gentiles exporrigitur. A tumoribus vero ſcirrhoſis & cancroſis diſtinguitur, quod in eo non ſit tanta durities, quæ digitis comprimentibus reſiſtat, ſed potius cedat, ac veluti in foveam deprimatur.

Sexto quæſito ſatisfaciendum eſt in hunc modum. In graviditate tumor non eſt tam æqualis ac depreſſus; ſed acuminatus, & faſtigium atque eminentiam quamdam circa umbilicum præ ſe ferens. Secundo, in graviditate poſt aliquot menſes, mulieres melius ſe habent utplurimum; quia grandior fœtus majorem humorum partem abſumit, qui in primis menſibus laborem faciebant. At hydrops, quo ulterius progreditur, eo majores procreat moleſtias. Tertio, in graviditate fœtus commotio manifeſte percipitur poſt tertium menſem, vel quartum; quod in hydrope non contingit. Fit tamen aliquando, ut quando hydrops a flatibus exoritur, palpitatio quædam in utero ſentiatur. Sed illa a motu infantis facile diſtinguitur, qui magis æqualis eſt, & plures ventris partes occupare ſolet. Quarto, in graviditate mammæ intumeſcunt, in hydrope vero extenuantur, ac graciliores evadunt.

Ad ſeptimum quæſitum reſpondemus in mola gravitatem quamdam a mulieribus in ventre ſentiri, quæ in hydrope uteri non apparet; & quando ægræ decumbunt in alterum latus, pondus eas percipere illud lapidis inſtar devolvi. Deinde, in mola fluxus menſium effrænes per intervalla, tertio ſcilicet aut quarto quoque menſe contingunt, quod in hydrope uteri non fit. Ac denique, in mola mammæ intumeſcunt, & aliquando lac in iis apparet, cujus rei contrarium accidit in hydrope.

Quod ad prognoſin attinet: Simplex uteri inflatio, quia diuturna non eſt, periculo vacat. Si tamen cito non curetur; in verum hydropem degenerare poteſt.

Hydrops uteri, ſi ab humore benigno & minime corrupto producatur; ſolet quidem malum eſſe diuturnum: ſucceſſu tamen temporis curationem recipere poteſt, immo interdum ex utero aqua ſponte effluit, & mulier convaleſcit.

Si vero humor parvus ſit, acer, aut putridus, quod ex ſymptomatibus gravibus innoteſcit; morbus periculoſus eſt, & plerumque lethalis. Si enim a proprio uteri vitio affectus dependeat, integram denotat functionum naturalium iſtius partis ruinam, unde univerſalis hydrops tandem accerſitur. Si vero uterus per conſenſum aliarum partium patiatur; hepatis nempe, lienis, aut ventriculi, eo major erit labes, & inde totius corporis ruina impendet. Hinc recte Aetius, qualis eſt uterus in muliere, tale eſt utplurimum reliquum corpus.

Si flatus aut aqua in uteri cavitate contineantur, facilius curatur, quam ſi intra membranas, aut veſiculas concludantur.

Hujus affectus curatio iiſdem fere remediis perficitur, quæ ad hydropis & chloroſeos curationem fuere propoſita. Quibus etiam peculiaria quædam, huic affectui magis appropriata, ſubnectenda ſunt. Ad primum, quod ad phlebotomiam ſpectat, in affectu recenti, & ſuppreſſione menſium producto, & plenitudine aliqua adhuc apparente, illa convenire poterit. Alioqui noxia futura eſt, cum calor nativus admodum debilitatus atque imminutus ſit, & contumaces obſtructiones, ab humore frigido productæ, hydropis univerſalis metum incutiant.

Purgatio vero omnino neceſſaria eſt, eaque frequenter repetita, quemadmodum in prædictis affectibus præcepimus.

Poſt ſufficientem purgationem aperientia, diuretica, & menſes moventia erunt uſurpanda, in prædictis etiam locis deſcripta, quibus addi poterunt ſequentia.

℞. Rad. apii & rubiæ tinctor. an. ʒ. ß. fol. ſabinæ, matricariæ, pulegii, an. P. j. ſem. dauci ʒ. j. Coquantur in juſculo pulli columbini, colaturam capiat mane per plures dies.

Ante juſculi aſſumptionem una e ſequentibus pilulis deglutiatur.

℞. Caſtorei opt. myrrhæ, rubiæ tinct. an. Drach. ß. croci ℈. j. Cum ſucco limon. formentur pilulæ ix.

A quibus medicamentis valido exercitio utendum eſt: Quo quidem non ſolum excrementa in viſceribus & in corporis ambitu concepta, calore mediante, diſſipari poſſunt; verum & totum id, quod in utero continetur, ruptis exercitii vehementia pelliculis, foras evocari poteſt.

Si mulier facile vomet; bis in ſeptimana utiliter vomitus provocabitur. Quo non ſolum humores ad uterum confluentes, revocabuntur & educentur; ſed etiam dictæ pelliculæ utero inhærentes, & interdum aquoſum humorem continentes, motu & agitatione vehementi diſrumpi forſan poterunt, unde humoris noxii fluxus conſequentur.

Ad dictum humorem in utero contentum diſcutiendum, bolus ſequens erit efficaciſſimus.

℞. Boracis mineralis Drach. ß. croci ℈. ß. Cum ſucco ſabinæ, fiat bolus, bis in ſeptimana ſumendus.

Sudorifica etiam in hoc affectu non parum proficua ſunt: iis enim humores ſeroſi & pituitoſi, ſive in utero, ſive in toto corpore contenti, diſcutiuntur & evacuantur.

Interim innatus ventriculi calor roborabitur, tam aſſumptis, quam admotis, in affectuum illius partis curationibus deſcriptis.

Exterius vero topica remedia admovenda ſunt, ad uterum roborandum & humores in eo contentos diſcutiendos idonea.

Ac primum parari poterunt fomenta & ſemicupia, ex decocto radicum bryoniæ, cucumeris agreſtris, foliorum ebuli, mercurialis, ſambuci, origani, calamenti, abſinthii, rutæ ſalviæ, majoranæ, thymi, lauri, pulegii, artemiſiæ, ſeminum geniſtæ, dauci, cummi, aniſi, fœniculi, baccar. lauri & juniperi; florum chamomillæ, meliloti, roriſmarini. Ex quibus etiam fieri poterunt ſacculi, decocti in vino albo. Vel decoqui poterunt prædicta, aut eorum nonnulla in lixivio cinerum ſarmentorum.

Ut autem melius operentur prædicta fomenta applicanda ſunt ante & retro; ægraque ſudare debet, ſi poſſit in lecto, vel ſtupha commode parata. Quod quidem ſemicupii beneficio præſtari etiam poterit.

In hydrope flatuoſo fotus ſicci magis erunt proficui ex ſacculis paratis ex milio, ſale, camino, furfure, in ſartagine torrefactis & vino irroratis.

Poſt fotum liniatur infimus venter oleo nardino, anethino, ruraceo, abſinthite, abrotani. Quæ ſi arte chymica fuerint elicita, multo efficaciora futura ſunt.

Alitu

Alitu admovebitur emplaſtrum de baccis lauri: vel cataplaſma ex ſtercore vaccino, ovillo, ſeminibus apii, petroſelini, cumini, & melle cocto.

Et ad eundem uſum commendatur pellis recen. mactatæ ovis, vino meraciori calido irrorata, & ventri calide admota.

Clyſteres frequenter injiciendi ſunt, ex decocto abſinthii, origani, pulegii, rutæ, centauri, & ſimilibus. Vel ex oleo rutæ, nucum, anethi, & vino albo, aut Hippocratico, aut malvatico. In quibus diſſolve benedictam laxativam, diaphœnicum, hieram diacolocynthidos, terebinthinam confectionem e baccis lauri, mel anthoſatum, & ſimilia.

Injectiones in uterum, humoribus in eo contentis evacuandis, plurimum conferre poterunt, in hunc modum compoſitæ.

℞. Rad. aſari ʒ. iij. fol. pulegii, calaminthæ, an. M. ſem. ſabinæ P. j. mechoacan. Drach. j. ſem. aniſi, cumini, an. ʒ. j. ſem. Coquantur, & in colat. ℥. vj. diſſolve olei ricini & ſambucini, an. ℥. j. Fiat injectio.

Ad eundem finem peſſaria conficiantur ita parata.

℞. Colocynth. & mechoac. ana ʒ. j. ſalis entri ℈. ß. mellis cocti q. ſ. Fiat peſſarium. Vel

℞. Rad. cyclam. eſulæ, an. ʒ. j. ſem. nigellæ romanæ ʒ. ß. mellis q. ſ. Fiat peſſarium. Vel

℞. Elaterii ʒ. ß. cacaricarum contuſar. q. ſ. Fiat peſſarium.

Quando inflatio fit a flatibus, maxime conducit ſuffitus ex nuce moſchata, a Solenandro commendatus, his verbis: *Mulier quadam puerpera ſe intempeſtivius ante tempus debitum ventis committens & aeri, incidit in intolerabiles dolores, nec potuit reſtitui. Tandem ſupervenit obſtetrix vetula bene exercitata. Juſſit ſibi afferri nuces tres myriſticas groſſe contuſas. Tum ſupponebat fictilem teſtam cum carbonibus ignitis ægræ mulieri, & ſtatim inſperſo nucum myriſticarum pulvere, teſtam ita ſuppoſuit, ut inſperſi pulveris ſuffitum exciperet pudendis per infundibulum inverſum. Per ſuperiora eodem tempore eundem ſuffitum excepit. Qui ubi penetraſſet, mulier ſtatim exclamat: Neceſſario reddenda mihi alvus. Qua voce vix edita, auditus eſt ſibilus & ſtrepitus, qualis eliditur, cum pulvis tormentarius, alicui pyxidi anguſtæ incluſus, accenditur. Qui ſpiritus ubi eliſus proruperat, ipſo protinus momento mulier ſanitati reſtituta eſt. Iſta experientia monitus, in ſimili caſu, aliquoties poſtea, idem remedii genus admotum, utile & proficuum inveni ſæpenumero.*

In eodem caſu utiliter admovetur cucurbitula umbilico, cum multa flamma, flatus enim egregie diſcutit.

In affectu vero humorali cauteria cruribus admovenda, ut per eos fonticulos uteri ſentina ſenſim exhauriatur.

Sic etiam thermæ ſulphureæ & nitroſæ a pleriſque laudantur, tam potu, quam balneo, Dummodo inſignis fervor jecoris, aut totius corporis, non ſit illi conjunctus.

Ad uteri dolorem, in hoc affectu ſæpe infeſtantem, commendat Amatus Luſitanus aquam vel decoctum florum chamæmeli, ad ℥. iv. vel v. exhibitum.

Ac denique, ſi a partu inflatio contingat, non opus eſt alia purgatione, quam ea, quæ per uterum fit. Quæ ſi non ſatis procedat, juvanda eſt peſſariis attrahentibus, & cucurbitulis, femoribus affixis, cæteriſque remediis, in menſium ſuppreſſione deſcriptis. Et ſi flatus adfuerit, ſuffitus ex nuce moſchata ſupra propoſitus, erit opportuniſſimus.

CAPUT XIII.

De Uteri procidentia.

Quando uterus ſitum ſuum naturalem amittit, & verſus pudenda prolabitur, uteri procidentia, ſeu prolapſus nominatur.

Variæ ſunt illius differentiæ, ſecundum magis & minus tantum differentes. Interdum enim ſola cervix interior provolvitur in vulvam: alias totum uteri corpus procidit, ſed non prominet extra vulvam, & in illius margine apparet oſculum uteri interius, inſtar glandis virilis, aut ovi anſeris perforati. Alias fundo etiam inverſo prominet extra vulvam, inſtar ſcroti virilis, aut ovi ſtruthiocameli, cum tamen rugoſus ſit, ac ſuperficie inæquali præditus: ac denique aliquando ita relaxatur, ut ad femora uſque devolvatur.

Cauſſa proxima uteri procidentiæ eſt ligamentorum illius corpus, & cervicem in ſuo loco naturali continentium, ruptio vel relaxatio.

Ruptio ligamentorum fieri poteſt ab omnibus cauſſis violentis, ut ictu, caſu, ſaltu, oneris gravioris ſublevatione, vel geſtatione, compreſſione abdominis violenta, tuſſi vehementi & diuturniori, & ſternutatione violenta, præcipue in puerperio, alvi compreſſione forti, partu difficili, avulſione violenta fœtus ſecundinæ, conatu vehementi uteri ad expellendum aliquid ſibi moleſtum, ut fœtum mortuum, molam, aut ſecundinam; tunc enim contingit utero, docente Galeno *lib. de facult. nat.* quod duobus Athletis, cum ſeſe mutuo dejicere conantur, uterque in terram prolabitur; his adde frequentem cucurbitularum admotionem femoribus, & quamlibet corporis & animi agitationem vehementem.

Relaxatio ligamentorum excitatur etiam ex variis cauſſis, ut catarrho diuturniori, cruditatibus variis, quæ in uterum velut ſentinam totius corporis amandantur. Hinc mulieres, quæ fluore albo diutius laborant, vix hoc malum evitare poſſunt, præcipue ſeniores, quæ illi maxime ſunt obnoxiæ. His accedunt cauſſæ externæ, ut balnei uſus frequentior, & præſertim in aqua frigida, aer auſtrinus & humidior, præcipue poſt partum in utero ſuſceptus: alimenta humidiora, potus uberior; otium, ſomnus prolixior, & omnes aliæ cauſſæ, quæ humoris pituitoſi proventum, ejuſque in uterum confluxum promovere poſſunt.

Signa diagnoſtica ſenſibus ipſis patent. Uterus enim in pudendo obvius ſit inſtar ovi gallinacei, vel anſerini, aut glomeris fili, cum ſenſu ponderis pudendo incumbentis, dum erecto corpore ſtant. Dum vero ſedent, aut alvum exonerant, dolor vehemens præcipitur circa regionem pudendi & oſſis ſacri. Si multum promineant, dolor & ardor major ſentitur; urina paulatim egreditur & vulvam in tranſitu mordet.

Cauſſæ procidentiam excitantes ita diſtingui poſſunt. Si a laxitate ligamentorum fiat, ſenſim generatur, minorem habet dolorem, & præceſſerunt purgamenta alba, vel aliæ cauſſæ uterum humectantes, ejuſque ligamenta relaxantes. Si vero fiat a ruptione ligamentorum, dolor eſt vehementior, & ſanguis interdum erumpit; ac præceſſerunt cauſſæ, quæ violenter ligamenta rumpere potuerunt.

Quod ad prognoſin attinet, affectus per ſe periculoſus non eſt, valde tamen turpis & moleſtus, progreſſionem, ac deambulationem liberam, conceſſionem & convenientem menſtruorum expurgationem impediens.

Interdum tamen mortem inferre poteſt, ſi dolor, febris, convulſio, aut alia quædam gravia ſymptomata accedant.

Interdum etiam ab aeris intemperie, aut violenta impulſione corrumpitur, & gangræna afficitur, quæ partem amputare cogit.

Recens affectus, in quo uterus non valde prominet facilius curatur, quam ſi inveteratus ſit, & magis egrediatur.

In junioribus facilius, quam in adultioribus uterus in proprium locum reſtituitur.

Quæ a ruptione ligamentorum orta eſt procedentia, curabilis eſt.

Ad curationem, uterus in ſuum locum naturalem retrudendus eſt, ibidemque continendus; & ligamentorum vitium corrigendum. Si nempe diſrupta fuerint, agglutinantibus; ſi relaxata, exſiccantibus, adſtringentibus, & roborantibus, quæ omnia ſequentibus præſidiis perfici poterunt.

Primo itaque, quo uterus in ſuum locum facilius reponatur, alvus & veſica exonerandæ ſunt, ne cervicem uteri comprimendo, illius reductionem impediant: ſiquidem cervix uteri recto inteſtino incumbit, ſibique incumbentem habet veſicam.

Poſtmodum vero mulier in dorſum ſupina recumbens, divaricatis cruribus, geſtibuſque ſurſum attractis manibus uterum introrſum premat, ſurſumque in cervicem trudendo, ſicque invertendo adigat, donec in ſinum uſque omnia remearint. Vel, ſi ægre ſuccedat, obſtetricis opera id peragat, ut bacillo craſſiori obtuſo linteis involuto hoc faciat, quo & in ſinum profundius, quam ſolis manibus poteſt repelli. Aut ut minus lædatur peſſarium ex panno lineo ſæpius convoluto, filoque ſtricte ligato patetur, & huic uſui accommodetur.

At ſi prolapſus uterus intumuerit, ita ut ſinum denuo ſubire non poſſit, tumor ante omnia erit tollendus. Et ſi inflammatio ſit, quæ huic ſanandæ competunt, erunt adhibenda. Si alia inflatio: quæ eam diſcutiunt, uſurpanda: potus nimirum, inſeſſus, & inunctiones emollientes & reſolventes. Rodericus a Caſtro tumentem uterum betæ decocto abluit, deinde aceto & ſale ſubinde inſperſo, ac ſic imminuto tumore reducit.

Idem Rodericus ſcribit, ad uteri repoſitionem plurimum conferre, ſi Medicus, vel Chirurgus cauterium actuale, aut aliud ferrum candens manu oſtentet, & in uterum inſerere velle fingat. Ita enim natura contrahitur, cum & uterus ipſe, tum etiam quæcumque alia pars extra prominens. Refert enim quendam exercitatiſſimum Chirurgum inteſtina per vulnus abdominis exeuntia, hac induſtria repoſuiſſe, cum reliqua remedia non profuiſſent. Cadens etenim ferramentum magnum coram patiente manu geſtans, vulneri applicaturum ſe finxit. Cujus rei ſubito terrore inteſtina e veſtigio in ſuum locum retracta fuere.

Avenzoar *Theizir, tract. 5. cap. 2.* quippiam non abſimile proponit. In principio, *inquit*, quando apparet hæc ægritudo, Medicus eam leniter poterit curare. Et reducitur omnibus iſtis modis, videlicet manu, ſi vis; & ſi non, fac eam ſupinam jacere, & fac quod aliquis ſedeat ſuper pectus ſuum, & alius ſuper crura, & fac eam terrere, ponendo circa pedes ejus aliqua reptilia, ſicut ſunt mures & lacertæ aut ranæ, vel his ſimilia: ex quibus multum terrefiat, & velit fugere, trahendo pedes & crura ad ſe: & inde omnia membra, & corpus totum ſimul contrahantur. Et hac de cauſſa matrix intro redibit ad ſuum locum.

Zacutus Luſitanus Avenzoarem ſecutus, ſequentem hiſtoriam *obſ. 86. lib. 2.* proponit. Cum, *inquit*, accederem ad feminam, quæ ab anno & dimidio uterum prolapſum habebat, cum duritie ſumma, difficile videbatur ob tenſionem poſſe ad ſuum locum reduci, maxime cum dicat Avezoar, in principio hoc opus celebratum eſſe, cum adhuc uterus non contraxit callum. Multa ſum præſidia pro hoc morbo curando machinatus. Inſeſſiones adſtringentes, peſſaria, emplaſtra, confectiones. Tandem laborioſe luctatus nihil profeci. Ad hoc præſidium accedo: Suppono mulieris cruribus mures filo alligatos. Quibus poſitis & per femora vagantibus

feminæ metus ingens incutitur, & repente (mirabile viſu,) uterus in propriam ſedem reducitur. Hoc facto, emplaſtro contra rupturam uteri regioni, & inguinibus appoſito, a malo in poſterum tuta remanſit.

Antequam uterus reponatur, prius inungendus eſt mucilagine rad. conſolidæ, vel infuſione gummi tragachanti. Poſtea aſpergendi pulveres, qui aſperitatem nullam habeant, ne uterum, aut illius cervicem lædant, ſed glutinandi magis, quam adſtringendi vi polleant. Qualis eſſe poterit in hunc modum præſcriptus.

℞. Thuris, maſtices, & ſarcocollæ lacte muliebri nutritæ, an. ʒ. j. mumiæ, gummi arabici, acaciæ, hypociſtidis, an. Drach. ſem. Fiat pulvis tenuiſſimus, inſpergendus, ut dictum eſt.

Idem pulvis ad formam unguenti admoveri poterit, ſi cum dictis mucilaginibus, aut oleo hypericonis, aliove conſolidante permiſceatur.

Poſtquam uterus convenienter fuerit repoſitus, omni arte in ſuo loco continendus eſt, muliere in lecto remanente, aliquantulum inclinata, & cruribus extenſis, molliter, & ita coaptatis, ut unum alteri incumbat. Ac per aliquot dies in hoc ſtatu maneat, immiſſo etiam lanæ, aut bombacis, vel etiam ſpongiæ fruſtulo in ſinum vulvæ, quod irrigatum fuerit vino auſtero, aut aqua roſacea, in quibus acacia, aut hypociſtis diſſoluta fuerit.

Ad hujuſmodi retentionem juvandam, cucurbitulæ ſub mammis & umbilico, cum multa flamma, frequenter erunt admovendæ.

Tum etiam bene olentia naribus erunt admovenda, & fœtida genitalibus ſubjicienda, niſi mulier hyſtericæ ſuffocationi ſit obnoxia.

Foveantur dictæ partes decocto adſtringentium in vino rubro, & aqua ferrata parato.

Semicupium etiam ex eodem decocto a Practicis uſurpatur. Quod tamen cautione indiget. Periculum enim eſt, ne ex illo ſitu uterus denuo provolvatur extra ſuam ſedem, potiſſimum in principio, dum adhuc recens eſt affectus. Ubi autem diutius ægrotantem detinuerit, eaque convenienti ſubligaculo præmunita fuerit, non parum conferre poterit.

Poſt ſemicupium, ſuffitus etiam erit utiliſſimus, ex thure, maſtiche, ſandaracha, & roſis rubris paratus. Alii vero commendant tanquam ſpecificum, ſuffitum ex pelle anguillæ ſale conditæ.

Injectiones in uterum multo efficacius operabuntur remediis, quæ exterius admoventur: eæque componentur ex decocto fotus, aut ſemicupii.

Linimenta & emplaſtra hic etiam convenient, qualia in fluxu menſium immodico, & fluore albo fuere deſcripta, & infra etiam ad abortum præcavendum proponentur.

Per os aſſumptis medicamentis adſtringentibus & roborantibus, uteri retentio etiam adjuvari poteſt. Eſt inter illa pulvis ſequens ſæpe ſumptus, huic affectui peculiariter accommodatus.

℞. Rad. tapſi barbari ʒ. ij. fol. myrthi, ſem. paſtinac. domeſticæ, an. ʒ. j. raſuræ cornu cervi ʒ. ß. cineris conchar. ʒ. j. coralli rubri Drach. ij. Fiat pulvis. Doſis ʒ. j. cum vino auſtero.

De adſtringentibus hiſce medicamentis tam internis quam externis, hoc obſervandum; caute eſſe uſurpanda ſi menſtrua ſtatis periodis adhuc profluant, ne ſupprimantur, & graviora mala inde oriantur. Tempus autem hujuſmodi remediis magis idoneum eſt, ubi fluxus menſtruus præterit.

Iſta remedia per duodecim aut quindecim dies erunt continuanda. Simulque cura eſt habenda, ne alvus pigrior fiat, aut laxior. Si enim fæces duræ ſint, uterus in iis egerendis facile præcipitatur, & fluida nimium alvus ligamenta uteri relaxat.

Dum prædicta remedia uſurpantur, cauſſæ antecedenti occurrendum eſt, iis, quæ humores pituitoſos, uteri ligamenta relaxantes, evacuare & diſcutere valent.

Ac primum purgationes convenientes inſtituere oportet. Quæ tamen non ſint perturbantes, violenter operantes, ne uterum de novo præcipitent, adductis in eas affatim partes humoribus.

Nonnulli vomitum probant, quod humorum fiat revulſio ad ſuperiora. Et eo nomine quidem eſſet proficuus, ni alia ratione eſſet metuendus. Quod nimirum magno conatu perficiatur, & non minus quam ſternutatio uterum propellat. Immo vero docuit experientia, nihil eſſe efficacius ad partum difficilem & fœtum cito excludendum, quam vomitorium exhibitum.

Poſt ſufficientem purgationem, decoctum guajaci per tres hebdomadas exhibendum eſt, ut ſingulis diebus mane ſudor eliciatur. Veſperi autem fotus imo ventri adhibeatur ex salvia, origano, majorana, thymo, matricaria, tanaceto, abſinthio, ruta, roſis rubris, radicibus cyperi, calamenti, nucibus cupreſſi, & ſimilibus, decoctis in aqua fabrorum, & vino rubro. Poſt fotus, ſuffitus, & linimenta ſupra deſcripta adhiberi poterunt.

Loco ſudorifici, vel etiam poſt uſum illius thermæ ſulphureæ, quales ſunt noſtræ Balerucanæ, erunt præſtantiſſimæ, earumque uſu multas convaluiſſe compertum eſt.

Ut autem a procidentia, quæ facile iterum recurrit, femina ſecura ſit: aut ſi nulla perfectæ curationis ſpes ſit, ſubligaculum adhibendum; quod vulgo *Zona Hipp.* nominatur. Hoc enim munitæ mulieres, ſine prolapſus periculo ambulare, & munia quotidiana exercere poſſunt; tum uterus ab externo frigore defenditur. Paratur autem ad eum fere modum, quo faſciæ ad herniam parari ſolent.

Peſſaria quoque in deploratis uteri procidentiis utiliſſima ſunt, quæ a nonnullis componentur ex ſubere ſatis oblongo, & cera ſuperinducta. Alii ex ſola cera conficiunt, & ex iis nonnulli forma rotunda, alii ovali, quadrata, triangulari aliave forma, quæ in ipſam uteri cavitatem inducuntur, & nunquam eximuntur, atque uterum in ſuo loco retinent, ita tamen, ut mulieres omnia munia conſueta exerceant, cum viris ſine incommodo coeant, concipiant, utero gerant, & pariant. Quod pluribus exemplis confirmatur a Franciſco Roſſeto de partu Cæſareo *ſect. 6. cap. 5.* & Bauhino *in Appendice ad Roſſetum.* Quæ omnia ad verbum tranſcripta ſunt a Schenkio & Sennerto, capitibus propriis, ubi videri poſſunt.

CAPUT XV.

De Uteri clauſura.

Virgines, uteri clauſura laborantes, atretæ, ſeu imperforatæ nominantur. Illa autem clauſura in tribus locis fieri ſolet: ſcilicet in oſculo uteri interno, in ejuſdem cervice, & in oſculo anteriori, quod vulva nominatur. Generatur vero aut a prima conformatione, quando membrana quædam uteri orificio aut cervici obtenditur; vel a vulnere, aut ulcere præcedente, quibus coaleſcentibus, fit partium cervicis uteri, aut labiorum coalitus; vel a tumoribus, meatum interiorem obturantibus. Vel denique a compreſſione, ſtrictura, aut diſtorſione, quæ pudendi virilis & ſeminis ingreſſum, tum etiam menſtruam purgationem præpedire ſolent.

Diagnoſis ex parte facilis eſt, ex parte vero difficilis. Si clauſura ſit in cervice, aut orificio uteri; non animadvertitur, niſi dum menſtrua erumpere incipiunt, aut ſeminæ generationis operi incumbunt. Adveniente nimirum menſtruæ purgationis tempore, dolores, & tormina in regione uteri certis periodis ſentiuntur, cum ponderis ſenſu; nullus tamen ſequitur menſium effluxus. Conjecturam augebit, ſi virgo bene habita ſit, nullaque cachexia, aut obſtructionibus affecta. Perſeverante affectu, intumeſcit uterus, ut virgines gravidæ videantur, & interdum totum corpus, quod etiam livore quodam, ex redundantia ſanguinis infectum apparet. Si vero clauſura cervicem uteri occupet: in primis coitibus dignoſcitur, quando ſcilicet pudendum virile non admittit.

Si denique orificium uteri clauſum ſit, difficile cognoſcitur, id tamen peritæ obſtetricis manu aliquo modo explorari poteſt, illiuſque conjecturam faciant ſi ſemen virile poſt ejaculationem ſtatim egreditur.

Quod ad prognoſin attinet; ſi clauſura ſit in orificio pudendi, curatu facilis eſt, & levi ſectione reſolvitur. Si vero penitiores partes occupet; longe difficiliorem curationem admittit.

Quando a membrana meatus clauditur, facilius curatur: quando vero a materia carnoſa fit coalitus, ut poſt ulcera contingit, curatio eſt difficilior.

Clauſula, interius uteri orificium occupans, incurabilis eſt: chirurgica enim inſtrumenta illic aptari nequeunt.

Curatio uteri clauſulæ, cum a Chirurgia maxima ex parte petatur, ideo eam paucis expediemus.

Si a primo ortu clauſura uteri contracta fuerit, ſimplici ſectione aperienda eſt. Cujus modus ampla narratione deſcribitur a Sennerto *cap. proprio.*

Si vero ex ulcere clauſura ortum duxerit, ut in lue venerea contingit, advertendum eſt, an ſit tantum carnis excreſcentis, meatum non omnino claudens; an integer parietum cervicis, aut labiorum coalitus. Si enim caro tantum excreverit, tentandum eſt, præmiſſis evacuationibus convenientibus, primum, carnis augmentum prohibere ſiccantibus & diſcutientibus medicamentis; poſtmodum, carnem eandem imminuere medicamentis ex thure, ariſtolochia, cortice thuris, roſis, balauſtiis, maſtice, myrrha, aloe, & ſimilibus. Quæ ſi non ſufficiunt, ad carnem abſumentia minus dolorifica tranſeundum eſt, ut alumen uſtum, unguentum Ægyptiacum, & ſimilia. Ac tandem, ſi ne hoc quidem modo conſumptio obtineri poſſit; caro in gyrum præcidenda inſtrumento illo, quo polypi tolluntur. Si vero cervix uteri omnino coaluerit, tentandum eſt ulcus novare, & medicamentis prædictis carnem ſuperfluam tollere. Sin minus, ſectio inſtituenda, eo prorſus modo, quo naturalis cervicis uteri coalitus curatur.

Si a tumore aliquo meatus uteri occludatur, propria media illi decernenda ſunt: qualia in uteri inflammatione, ſcirrho & cancro fuere propoſita.

Si fiat a compreſſione cervicis uteri, vel oſculi illius interioris, cauſſa comprimens auferenda, quæ varia eſſe poteſt, nimirum calculus veſicæ, tumor recti inteſtini, omentum pinguius, crura, aut femora diſtorta ac divaricata, quorum curationes e ſuis locis repetendæ.

In ſtrictura, quæ potiſſimum fit a duritie, vel ſiccitate, agendum eſt humectantibus, emollientibus, & laxantibus, ſemicupiis, foribus, linimentis & peſſariis: ſicque relaxatæ parti immittatur cannula plumbea vel ex cera alba optime concinnata, & butyro, aut oleo emolliente irrigata, quam perpetuo geſtet, vel ſaltem noctu, dum decumbit, & interdiu immittatur peſſus, ex cotone convenienter conſtructus, & inunctus unguento de althæa, vel ſimili.

In

In diſtorſione, eadem fere curandi methodus obſervanda eſt, ſaltem cannula ita ſit conformata, ut in contrariam partem diſtorſionis molliter deflectat; Sic uteri cervix ad locum debitum paulatim reducetur.

CAPUT XV.

De Sterilitate.

Sterilitatis nomen non adeo ſtricta ſignificatione hoc loco uſurpatur, ut tantum omnimodum concipiendi defectum & integram abolitionem ſignificet; ſed in ampla & lata: ut omnem concipiendi impotentiam, omneque impedimentum comprehendat. Quando nimirum mulier ea ætate qua ad concipiendum habilis eſſe debet & viri conſuetudine utens, non concipit. Et talis defectus ἀγεννία ſeu ἀγονία nominatur.

Hæc autem ſterilitas, ſeu concipiendi impotentia, a pluribus cauſſis excitatur: quas omnes, clarioris doctrinæ gratia ad quatuor capita revocare poſſumus, juxta quatuor operationes naturales, quæ ad conceptionem perficiendam requiruntur. Quarum prima eſt, ut mulier in congreſſu venereo virile ſemen in utero recipiat: ſecunda, ut ſemen receptum debito tempore retineat; tertia, ut illud utero foveat & conſervet: quarta, ut debitam materiam ſuppeditet ad embrionis conformationem & incrementum neceſſariam. Hinc quatuor conceptionis impedimenta oriuntur: ſi nempe mulier ſemen non recipiat, non retineat, non conſervet, & non nutriat.

Receptio ſeminis impeditur a pluribus cauſſis, ex rebus naturalibus, non naturalibus, & præternaturalibus repetitis. Inter res naturales primum recenſetur ætas juvencula, in qua, ob exiguitatem & ſtricturam partium genitalium, mulier virile pudendum admittere non poteſt, aut certe niſi cum ſummo dolore, qui eam concubitum averſari cogat. Eundem affectum præſtat ætatis provectio, ſiquidem in virginibus ſenioribus partes genitales, defectu exercitii venerei, macidæ ac vietæ factæ ſunt, ac ſtrictiores redditæ, ut penem virilem facile poſtmodum admittere non poſſint. Quæcumque etiam natura claudæ, diſtortæ cruribus, vel depreſſa coccyge exiſtunt, vix poſſunt commodam in concubitu ſiguram præſtare, quæ ad ſeminis debitam receptionem neceſſaria eſt. His adde pinguedinem nimiam, quæ vias uteri anguſtat, & aqualiculo prominentiore, juſtum & commodum viri cum femina congreſſum impedit. Ac denique temperies uteri frigidior torpidas mulieres reddit, ut nulla propemodum voluptate in coitu fruantur, aut tardius ſaltem excitentur, ita ut interdum uteri orificium tempeſtive non aperiatur, ad ſemen virile recipiendum.

Inter res non naturales animi pathemata principem locum obtinent, ac in primis odium inter conjuges, quo mulier ab hujuſmodi voluptate averſa, non ſuppeditat ſpiritus ſufficientes, quibus turgere debent genitalia tempore congreſſus, ut matrix quaſi geſtiens ſemine virili accurrat, idque benigne excipiat, attrahatque in cavitatem ſuam, ſimulque proprio ſemine, in ea voluptate effuſo, profundat & irriget atque ex amborum commixtione conceptio oriatur.

Res vero præternaturales, quæ ſeminis receptionem impedire poſſunt, in morboſis diſpoſitionibus verſantur, quæ partibus genitalibus, aut illis vicinis, advenire ſolent: ut tumores, ulcera, obſtructiones, adſtrictiones, clauſuræ, diſtorſiones, calculus veſicæ, & alia hujuſmodi.

Secundum mulierum vitium, conceptionem impediens, quando ſcilicet ſemen non retinetur, vel a nimia uteri humiditate dependet, quando ſcilicet uterus multis excrementitiis humoribus refertus eſt, a quibus laxior factus, non debite conſtringitur ad ſemen receptum exacte retinendum, vel orificium illius laxius redditum, non poteſt ſeſe ſufficienter conſtringere, ad ſemen retinendum; quod præcipue contingit ex abortu, vel partu laborioſo, in quo fibræ uteri divelluntur, & nimium laxantur, cum orificio interno. Illa autem humiditas immodica & a proprio temperamento, & a cauſſis externis humidioribus, ut balneo, otio, victu humidiori, vel præcipue a fluore albo excitari poteſt: qui quidem fluor albus, ſive fluor muliebris, frequentiſſime accidit, cum uterus ſit veluti cloaca, ad quam omnes corporis partes, ſuas ſuperfluitates deponunt; ita ut hæc omnium frequentiſſima & magis ordinaria ſterilitatis cauſſa eſſe ſoleat.

Tertia vero cauſſa conceptionem impediens, quando nimirum ſemen non nutritur ſufficienter in utero, ab iis dependet quæ ſemen corrumpere apta ſunt, ut intemperies uteri qualibet, frigida nimirum, quæ ſemen extinguit: calida, quæ ſpiritus diſſipat: humida, quæ debitam ſeminis craſſitiem diluit, & ſicca, quæ ſemen abſumit: atque ita ſemen, ab hujuſmodi intemperiebus corruptum a naturali ſua conſtitutione dejectum conceptioni ineptum efficitur. His addunt Auctores maleficia & incantationes, a quibus conceptionem impediri poſſe, apud omnes in confeſſo eſt. Res etiam externæ, alimenta & venena, idem præſtare poſſunt, quæ ab Auctoribus recenſentur. Nempe inter alimenta, acetum, mentha, & ſiſymbrium aquaticum, fabæ, & ſimilia. Inter venena vero, aut ſaltem deleteriam quandam qualitatem, ad ſterilitatem inducendam obtinentia, lapis gagates; vulva capræ, aut mulæ: noctiluca, ſapphirus, ſmaragdus & ſimilia; Ac denique morbi maligni, & labe quadam venefica inquinati, ſemen maxime corrumpere ac generationi ineptum reddere valent, ut phthiſis, elephantiaſis, lues venerea, ulcera fœtida & cancroſa.

Quarta denique ſterilitatis cauſſa, quando ſcilicet femina debitam materiam non ſuppeditat, ad embryonis conformationem & incrementum, ex ſeminis aut ſanguinis menſtrui defectu dependet. Sic nimis juvenculæ & vetulæ non concipiunt propter utriuſque materiæ defectum. Ætas autem conceptioni idonea vulgo definitur a decimo quarto anno ad quinquageſimum. Immo vero licet materiæ illæ non deficiant, ſi diſpoſitiones pravas adeptæ ſint, generationis incapaces fiunt. Pravæ autem illæ diſpoſitiones a variis intemperiebus, aliiſque morbis induci poſſunt, tum etiam ex prava victus ratione, illaudabilem ſanguinem producentis. Sic feminæ, multis fructibus crudis, & aquæ frigidæ potu ſeſe ingurgitantes, ſeroſum ſanguinem cumulant, generationi ineptum. Fateri autem oportet, nonnullas mulieres concepiſſe, quibus numquam menſes effluxerant, ut ex plurimorum Auctorum obſervationibus colligitur. Verum dicendum eſt, quod ſi in illis mulieribus materia defuerit ad menſtruas purgationes efficiendas, non defuit tamen ad conceptionem, ſed tanta illius copia colligebatur, quanta ſupereſſe ſolet mulieribus, quæ purgantur, licet non ſuffecerit ad menſtruas purgationes.

Cauſſis hactenus propoſitis adjungi debet certa ſeminum, virilis & feminei improportio, qua fit, ut recte invicem commiſceri, & in unam embryonis generationem conſpirare nequeant: licet in neutro conjugum aliquis defectus ſenſibilis appareat. Et contingit interdum, ut idem vir cum alia muliere, & eadem mulier cum alio viro prolem ſuſcipiat, cum tamen ſimul juncti ſteriles permanſerint. Fit etiam, ut mulier per decem aut plures annos viro cohabitet, & non concipiat: poſtea vero concipere & parere incipiat: cujus eventus cauſſa eſt mutatio temperaturæ, quæ progreſſu ætatis fit, ob quam ſemen aliam temperiem recipit, quæ cum antea ſeminis virilis temperaturæ improportionata eſſet, per ætatis mutationem proportionata evaſit. Illa autem improportio in eo præcipue verſatur, quando viri valde intemperati cum mulieribus, eodem intemperaturæ exceſſu laborantibus conjunguntur, puta calidiores viri cum feminis calidioribus, frigidiores cum frigidioribus: iſta enim intemperamenta nullam mediocritatem conciliare poſſunt duobus ſeminibus, & aliis cauſſis ad generationem neceſſariis. Quidam etiam ad qualitates occultas confugiunt, ob quas ſemina convenire aut diſcrepare aſſerunt, etiamſi nullus primarum qualitatum exceſſus appareat.

His autem addunt Auctores occultam quandam diſpoſitionem, qua nonnullæ mulieres ſteriles redduntur, licet nulla cauſſa manifeſta appareat.

Signa diagnoſtica ſterilitatis, juxta quatuor propoſitas cauſſarum claſſes percurrenda ſunt.

Ac primum cauſſæ, ſeminis receptionem impedientes, difficilem non habent diagnoſin, & ipſis ſenſibus conſpicuæ ſunt. Facile enim dignoſcitur ætas tenerior, aut provectior, mala partium uteri vicinarum conformatio, ut quando mulieres claudæ ſunt, vel crura diſtorta, aut depreſſam coccygem habent, & pinguedinem nimiam. Frigiditas vero uteri in tertia cauſſarum claſſe indagabitur. Odium inter conjuges, ex eorum, & adſtantium relatu innoteſcit. Morbi etiam particulares, ſeminis receptionem impedientes, ut tumores, ulcera, obſtructiones, adſtrictiones, clauſuræ, diſtorſiones, partium genitalium exploratione, ab Obſtetrice, vel Chirurgo innoteſcent.

Ex cauſſis, ſeminis retentionem impedientibus, quæ ſecundam claſſem conſtituunt, humiditas nimia in tertia claſſe exponetur. Abortus vero, & partus laborioſus, ex mulieris relatu dependent.

Tertiæ claſſis cauſſæ quæ ſcilicet ſemen corrumpere valent, accuratiorem requirunt diagnoſin, quam nos in hunc modum perſequimur.

Frigida uteri intemperies inde cognoſcitur, quod femina coitum non appetat, minorique in eo voluptate afficiatur: facies illi mollis, albicans, & obſcura eſt, ſtupido ſenſu prædita eſt circa pectinem, lumbos, & crura, crudum ac tenue ſemen excernit, & cum exigua voluptate, menſes ſupprimuntur, vel parce atque inordinate procedunt, ſuntque pallidi ac decolores. His accedit prægreſſa victus ratio refrigerans, in fructuum & olerum uſu diuturno, & largo frigidæ potu conſiſtens.

Humidiorem uteri intemperiem arguunt, laxus & mollis feminæ habitus, vita ſedentaria: fluores albi frequentes ac ferme aſſidui, menſes copioſi, tenues, & aquoſi, coitus inappetentia, lumborum gravitas, ad abortum proclivitas, urinæ copioſæ, & victus ratio humidior.

Calida intemperies cognoſcitur ex habitu virili ac robuſto, qualis in virginibus exiſtit, facie rubicunda, pilis ac ſuperciliis nigris, voce forti ac virili: his addatur iracundia frequens, ad omnes actiones promptitudo nimia, ſitis inexpleta, urina flava, menſtruorum paucitas, color ruber, obſcurus, calor & acrimonia, ut ſæpe pudenda exulceret, pruritus genitalium, magna ad venerem proclivitas, prompta & celer ſeminis excretio in coitu, pollutiones frequentes, ac libidinoſa inſomnia.

Siccam vero uteri intemperiem ſignificant menſium paucitas, oris uteri ſiccitas, pruritus & fiſſuræ, quæ rhagades nominantur, pauca in coitu ſeminis excretio; ex nimio coitu moleſtia, corporis gracilitas.

Si ex maleficio ſeminis corruptela & ſterilitas contingat, aberunt

aberunt omnia alia ſigna, quæ cauſſas manifeſtas indicare poſſunt; aderit autem aliquod divortium inter conjuges; cujus neuter rationem ſatis appoſite reddere poteſt, immo & interdum ſeminis utriuſque ejaculatio raro, difficulter & cum labore fit.

Alimenta aut venena, ſemen extinguentia, ſi aſſumpta fuerint; ex diligenti mulierum interrogatione, & adſtantium relatu perdiſcendum eſt.

Ac denique morbi maligni, ſemen extinguere valentes, ut elephantiaſis, lues venerea propriis ſignis innoteſcent.

Quarta ſterilitatis cauſſa, quæ in menſtrui ſanguinis defectu, aut prava qualitate præcipue conſiſtit, dignoſcitur primo, ex nimia totius corporis pinguedine, ad cujus nutritionem ſanguis abſumitur, & fœtui alendo non ſuppeditatur. Idem oſtendunt corporis gracilitas & ſumma macies. Cum enim ſanguis non ſufficiat ad corporis nutritionem, vix ſupereſſe poterit ad fœtus incrementum.

Ac denique ea omnia, quæ ſanguinem abſumere & multum imminuere poſſunt, ſi præceſſerint, vel aſſuerint, ejuſdem penuriam in corpore ſignificant: ut labores immenſi, vigiliæ immodicæ, jejunia auſtera, larga hæmorrhagia, febres acutæ, vel diuturnæ, ulcera fiſtuloſa, & cauteria multum fluentia.

Nimia etiam ſanguinis quantitas interdum ſeminis atque embryonis nutritionem impedit. Obruitur enim ſemen a nimia illa copia, nec vim ſuam plaſticam exercere poteſt. Hoc contingere ſolet in mulieribus plethoricis ac rubicundioribus, genio & crapulæ indulgentibus, quibus uterus perpetuo quaſi madore proluitur.

Prava vero ſanguinis qualitas, ſeu cacochymia, ex pravo mulieris habitu, menſtruorum colore, aliiſque conditionibus alienis, & pravi victus ratione prægreſſa innoteſcet.

Seminum utriuſque conjugis improportio difficile cognoſcitur. Si tamen ambo calidiori admodum, aut frigidiori temperamento præditi ſunt: ex illa intemperie improportionem provenire conjicimus, ſi aliæ ſterilitatis cauſſæ manifeſtæ non appareant.

Difficilius adhuc cognoſcitur ſterilitas, quæ ab occulta quadam diſpoſitione dependet, nullis illius cauſſis manifeſtis apparentibus. Apud Auctores tamen multa reperiuntur experimenta, quibus internoſci poſſit, an mulier a nativa conſtitutione ſterilis ſit. Quæ licet omnimodam certitudinem non habeant, coguntur tamen interdum Medici ea in uſum revocare, in gratiam Principum, & Magnatum, quibus licet ſterilitatis cauſſa divortium facere.

Hippocrates *Aphor. 59. ſect. 5. Si mulier*, inquit, *non conceperit, ſcire autem velis an conceptura ſit: pannis circumtectam inferne ſuffias. Et ſi odor videatur per corpus ire ad nares, & os: ſcito, quod ipſa ex ſeipſa ſterilis non eſt.*

Idem Hippocrates feminam fœcundam dignoſci putat, ſi caput allii deraſum & purgatum in uterum ſubdatur. Si poſtridie odor ad os pervenerit, eam ad conceptionem aptam: ſin minus ineptam eſſe.

Vel galbanum ad ignem emollitum, ſericoque incluſum, muliebris uteri orificio nocte indito, caputque totum linteolo odorato obligato: mane ſi vertex mulieris galbanum redolet: mulier probe purgata fœcunda erit.

Idem experieris, ſi parum balſami, aquæ admixtum, & bombace exceptum, in uterum immiſeris, & femori alligaveris, quod ſi tunc uterus traxerit, fœcunditatis eſt probatiſſimum ſignum.

Amatus Luſitanus ſequens, ut probatiſſimum, laudat. Capit coaguli leporis ℥. j. quam aqua calida diſſolutam mulieri in aqua calida exiſtenti, jejuno ventriculo propinat. Si mulier tunc dolores ventris ſentit, fœcundam: ſin minus, ſterilem illam pronunciat.

Multi quoque ex urina ſterilitatem colligere volentes eam hordeo affundunt. Hoc intra decimum diem ſi germinet, pro fœcunditatis nota: ſi non germinet, pro ſterilitatis certo argumento agnoſcunt.

Alii denique ſiliquis, vel furfuri, urinam affundentes ſterilitatis notam ex eo obſervant, ſi vermes in eo generari videant.

Pro hujus diagnoſis coronide advertendum eſt ac diligenter inquirendum, num viri culpa aut defectu generatio impediatur. Fruſtra enim mulier multorum remediorum uſu torqueretur. Sterilitas a viro procedens dignoſcetur ex morbis partes genitales illius obſidentibus, ut erectione læſa, ſeminis defectu, teſticulorum tumoribus, gonorrhœa, aliiſque. Hujus etiam rei conjecturam faciet, ſi vir timidus exiterit & effœminatus, frigidus natura ſit, & barba careat, tarde ſemen excernat, idque frigidum habeat, taleque ab uxore excretionis tempore in utero ſentiatur, nullam, aut exiguam habeat coitus appetentiam, & quam minimam in eo percipiat voluptatem. Ac denique ſi cauſſæ præceſſerint, quæ ſemen infœcundum reddere valeant.

Prognoſis juxta cauſſarum ſupra enumeratarum ſeriem inſtituenda eſt.

Ac primum ætas tenerior conceptionem non impedit, niſi ad tempus, & illa ætate adultiore expectanda eſt: Ætas vero provectior omnimodam conceptionis deſperationem inducit. Si tamen adhuc menſtrua procedant ordinatis periodis, quædam ſupereſſe poteſt conceptionis ſpes; ſed admodum exigua, in his mulieribus in primis, quæ quadrageſimum ætatis annum exceſſerunt: quia licet mulieres, quæ juniores pepererunt, in ea etiam ætate concipere ſoleant, illæ tamen, quæ nunquam gravidæ fuerunt, exiguam ſpem habere debent in ea ætate concipiendi, quia uterus tandiu otioſus, marcidus ac victus factus eſt, & ad concipiendum inhabilis.

Quæ a prava membrorum conformatione ſterilitas inducitur, ut in iis, quæ claudæ ſunt, aut crura diſtorta habent, vel coccygem depreſſam, incurabilis eſt.

Si vero a nimia pinguedine, aut aliqua uteri intemperie, non admodum inveterata, ſterilitas procedat, curatio ſperabilis eſt, maciem inducendo, & intemperiem corrigendo.

Illa vero, quæ ab aliis morbis inducitur, ut tumore, ulcere, obſtructione, fluore albo, menſium defectu, uteri prolapſu, phthiſi, elephantiaſi, lue venerea, aliiſque, curatu facilior aut difficilior eſt, prout dicti morbi facilem aut difficilem curationem admittunt.

Ad curationem hujus affectus, quæcumque ex cauſſis prædictis eum producere valent; earum remotioni incumbendum eſt.

Ac primum anguſtia partium genitalium ob ætatem juvenculam, curatione non indiget; ſiquidem ætatis progreſſu ad convenientem amplitudinem reducitur. Interim tamen coitus abſtinentia eſt neceſſaria, ab illo enim præmaturo partes iſtæ a naturali conſtitutione dejiciuntur.

Quæ vero a parva ſtatura, aut ætate provectiore procedit, incurabilis eſt. Tentari tamen poteſt, emollientibus & relaxantibus medicamentis adhibitis, ſi adhuc menſtruæ purgationes profluant.

Nimia obeſitas extenuante victus ratione, & convenientibus evacuationibus erit corrigenda.

Si ex prava victus ratione ſterilitas dependere videatur, ut in guloſis, ebrioſis, aut hydropotis; ad exactam vivendi normam hujuſmodi mulieres reducendæ ſunt, omniſque exceſſus tum cibi, tum potus, penitus circumcidendus.

Virgines, & robuſtiores mulieres, ad naturam virorum quodam modo accedentes ut reddantur aptæ generationi, effœminandæ ſunt omni artificio, & ad mores ſexui congruos efformandæ, interdictis omnibus eduliis craſſioris ſucci, laboribus, & exercitationibus, ac procurato convenienti menſtruorum fluxu, ut illius immoderata copia enerventur ac molleſcant. Tum ſi menſtruorum fluxus ad id non ſufficiat; frequenti purgatione, ac venæ ſectione imminuantur humores, & balneis ſæpius iteratis, aliiſque alterantibus totus habitus humidior & frigidior reddatur.

Si ab uteri clauſura, diſtorſione, obſtructionibus, tumoribus, aut ulceribus ſterilitas producta fuerit, illis providendum eſt remediis, in eorum curationibus propoſitis.

Quæ ab occulta quadam diſpoſitione, eaque nativa dependet, incurabilis eſt, eaque ſedulo exploranda, ne fruſtra remedia uſurpentur.

Si a maleficio, aut incantatione, aut occulta pharmacorum vi ſterilitas inducta fuerit; perexiguus eſt medicinæ locus, ſed ad preces, atque orationes confugiendum eſt quæ a viris pietate præſtantibus ardenti animo fuſæ, divinum auxilium eliciunt.

Adverſus tamen pharmaca occulta vi ſterilitatem inducentia, nonnulla proponuntur ab Auctoribus amuleta quæ proprietate quadam malignæ huic qualitati adverſantur. Unde voluit Cardanus priapum lupi geſtatum omnes illas faſcinationes diſſolvere. Alii valde commendant adamantem & hyacinthum. Antiqui hypericum vocabant fugam dæmonum. Eadem vis etiam tribuitur ſcyllæ, eryngio, rutæ, ſagapeno ab utroque conjuge geſtatis. Deinde huic negotio plurimum conducere certum eſt, ut hujuſmodi faſcinati confidenti animo iſta conentur maleficia & incantationes aſpernari. Tum, (ſi auctor maleficii ignoretur,) ut locorum mutatione, domos, cubilia, veſtes, & ſupellectilem relinquant, in quibus vis illa venefica & faſcinatoria ſæpe abſconditur.

Si calidior intemperies ſterilitatis cauſſa fuerit; eadem curatio adhibenda eſt, quæ in calida jecoris intemperie fuit propoſita. Quod ſi major fuerit caliditatis exceſſus, ad ea erit recurrendum, quæ pro furore uterino fuere deſcripta. In quibus tamen remediis caphura non admittenda eſt, quia fœcunditati plurimum nocere creditur.

Siccitas immodica conceptionem impediens, curabitur victu analeptico; & ſi major ſit conſumptio, ad curam hecticorum erit revocanda, videlicet lactis uſum, balneum frequens, & ſimilia.

At vero, omnium frequentiſſima ſterilitatis cauſſa eſt frigida, & humida intemperies totius corporis & uteri, quam fluores albi ſæpiſſime comitantur, eorumque curatio ſpecialis ex proprio capite deſumenda. Peculiariter vero dictis intemperiebus ſequentia adhibebuntur remedia, quæ a prudenti Medico variari poterunt; ita ut magis vel calefaciant vel exſiccent, prout vel frigiditas, vel humiditas magis in vitio fuerit.

Ac primum humores pituitoſi, in corpore reſtagnantes, evacuandi ſunt purgantibus medicamentis, diureticis & ſudorificis. Nec non revulſiones quædam inſtituendæ ſunt cauteriis brachiis, cervici, aut cruribus adhibitis. Tum partes principes roborandæ theriaca, mithridato, tabellis aromatici roſati, confectione alkermes, & ſimilibus. Nec non purgationes per intervalla repetendæ, ſi cacochymia redundare videatur.

Poſtmodum ad ea veniendum eſt, quæ proprietate ſpecifica uterum roborare, conceptionem adjuvare, & veneri ſtimulos addere nata ſunt, quorum innumeræ apud Auctores deſcribentur formulæ. Nos præcipuas hic ſeligemus.

Ac

Ac primum opiata in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. eryngii & ſatyrionis ſaccharo condit. an. ℥. j. zinziberis viridis conditi ℥. ß. avellan. nucleor. pini, piſtacior. an. ʒ. vj. nucis moſchat. ſaccharo condit. num. j. ſem. erucæ, & naſturcii, an. ʒ. ij. cineris priapi tauri. renum ſcincor. & raſuræ eboris, an. ʒ. j. confect. alkermes ʒ. iij. diambræ, & diamoſchi dulc. an. ʒ. j. ß. ambr. ʒ. ß. Cum ſirupo condituræ cortic. citri, fiat opiata de qua capiat ad quantitatem unius caſtaneæ ſub introitu lecti, bis aut ter in ſeptimana, ſuperbibendo vini generoſi vel Hippocratici parum.

In forma pulveris ſequentia exhiberi poterunt.

℞. Sem. erucæ, ſileris montani, an. ʒ. ß. raſuræ eboris, cinnam. nucis moſchat. an. ʒ. j. moſchi (in iis quæ ferre eum poſſunt) gr. iij. ſantali albi ʒ. iij. Miſce, fiat pulvis, detur ʒ. j. ex vino generoſo. Vel

℞. Sem. erucæ, paſtinacæ ſylveſtris, cinam. nucis moſch. pulveris diambræ & diamoſchi, an. ʒ. j. matricis leporis, teſticuli apri, priapi cervi, caryoph. an. ʒ. vj. moſchi, ambræ, an. gr. vj. ſacchari ad pondus omnium. Miſce, fiat pulvis doſis ʒ. ij. cum vino generoſo.

Summæ efficaciæ creditur ſecundina mulieris exſiccata & in pulverem redacta, ad ʒ. j. exhibita.

Alii pro ſecreto habent pulverem ex hepate & teſticulis porcelli, quem ſolum ſcorpha edidit: eumque ſterilitatem arcere aſſerunt, tam in viris, quam in mulieribus.

Matthiolus in Dioſcoridem ammi ſemen prædicat his verbis. *Ammi legitimi ſemen, quod ex Alexandria affertur, mirifice præſtat ad mulierum ſterilitatem. Nam compertum eſt, hujus tantum ſeminis auxilii plures prolificas effectas. Siquidem, ſi propinetur mane, drachmæ pondere, ex vino meraco, aut carnium jure, in tenuem pulverem contritum, alternis diebus, tribus horis ante cibum, futuram pollicetur prolem. Sed oportet maritum cum uxore rem habere iis tantum diebus, in quibus illa ſemen non ebiberit.*

In quibus mulieribus viſcerum calefactio timetur, raſura eboris erit utiliſſima, ad ʒ. j. cum vino albo ſumpta, per quatuor aut quinque dies, poſt purgationem menſtruam.

Eſſentia ſatyrionis a Crollio deſcripta hic maxime excellit, ſi ea ad ℈. j. vel ij. uſque ad ʒ. j. in vino malvatico exhibeatur.

Ejuſdem ſatyrionis ſal eſt etiam valde efficax, ad ℈. ß. cum vino malvatico, poſt purgationes menſtruas exhibitum.

Decocta varia in eundem uſum componi ſolent. Efficaciſſima ſunt quæ ſequuntur.

℞. Rad. eringii ℥. j. artemiſiæ, nepetæ, an. M. j. Coque in vino albo. Detur cyathus unus; mane & veſperi cum ʒ. j. tripheræ magnæ ſine opio, per dies novem.

Quercetanus ſequens maxime commendat.

℞. Teſticulorum arietis præparatorum in vino, & exſiccatorum, matricis leporis, eodem modo præparatæ, & exſiccatæ, macis, cinnam. caryophyll. zinzib. albi, ſem. ammeos, an. ʒ. ij. croci ʒ. j. ß. medullæ nucum communium, avellanarum, piſtaciorum, an. ʒ. iij. Contundenda contundantur: & tandem coquantur in ℔. ij. vini malvatici ad tertiæ partis conſumptionem. Hujus decocti capiat poſt menſium fluxum ℥. iij. vel iv. mane tribus horis ante cibum, idque tribus diebus conſequentibus; quarta vero marito jungatur.

Aqua ſtillatitia ſequens valde efficax.

℞. Cinnam. caryophyll. nucis moſchat. macis, an. ℥. j. cubebarum, piperis longi, galangæ, xedoariæ, ſem. ammeos, ſeſeleos an. ʒ. ß. gr. juniperi, ʒ. j. vini albi generoſi, aquæ roriſmar. majoranæ, meliſſæ, an. q. ſ. Stent in digeſtione ſex diebus, & poſtea deſtillentur, ac mane & veſperi cochlear. ij. vel. iij. exhibeantur.

Pena & Lobelius majoranæ tenuioris, delicatioris, & minutæ vocatæ oleum ſtillatitium coagulo leporino permiſtum, & moſchi tantillo, tanquam arcanum proponunt, conceptui facilitando, nulli reſerandum.

Si mulier ſalviæ hortenſis ſucci heminam cum modico ſale potaverit, quarta menſtruæ purgationis die, deinde poſt horæ quadrantem viro ſe commiſcuerit, infallibiliter eam concipere multi graves viri teſtantur. Quo remedio etiam, poſt magnam peſtilentiam, Ægyptias feminas ad multam ſobolem perveniſſe, Aetius teſtatur.

Prædictis remediis internis topica erunt adjungenda in quorum uſu diligenter erit obſervandum, prius quam de exſiccatione, adſtrictione, & corroboratione uteri cogitemus, aut attrahantur prius & expurgentur ſordes, in illius cavitate contentæ; ne vel in partes nobiles refluant, vel illius ſubſtantiæ magis affigantur. Prius igitur uterum expurgantia immittenda ſunt, in hunc modum compoſita.

℞. Diaphœnic. & hieræ picræ, an. ℥. ß. terebinthinæ & mellis mercurialis, an. ℥. j. caſtorei ℥. j. Miſce, & ad convenientem conſiſtentiam artificioſe reducantur, & fiant peſſaria in uterum immittenda. Vel

℞. Hieræ picræ ℥. ß. agarici troch. pulver. ireos Flor. an. ʒ. j. mithridati veteris & diaphœnici, an. ʒ. ij. Cum ſucco mercurialis, fiat peſſarium, linteo obvolutum, quod immitti debet hora ſomni, & per duas aut tres horas detineri.

Si uterus magna excrementorum copia luxuriet, peſſarium validius immittendum erit, præmiſſa injectione ſequenti.

℞. Fol. abſinthii, artemiſ. mercurialis, & rutæ, an. M. j. ß. pulpæ colocinth. ℈. j. agaric. trochiſc. ʒ. ß. zinzib. & myrrh. an. ℈. j. Fiat decoctio in aqua & vino albo ad ℔. j. in qua diſſolve mellis roſat. ℥. ij. Injiciantur hujus decocti ℥. iij. in uterum, continuando per tres aut quatuor dies mane, & dum ibit cubitum, poſt fluxum menſtruorum. Poſtea immittatur peſſarium ſequens.

℞. Hieræ picræ, & benedictæ laxat. an. ℥. j. pulpæ colocynt. agarici trochiſc. an. ʒ. ß. ſpicæ nard. ſem. nigellæ rom. & fol. ſabinæ pulv. an. ʒ. j. Incorporentur cum melle anthoſato, & includantur panno ſerico. Fiant peſſaria, quorum unum immittatur in vulvam, dum ibit cubitum, & ibi maneat per 2. horas, deinde abluatur pars vino albo.

Ad uterum roborandum, adſtringendum & exſiccandum, ſequentia uſurpari poterunt.

℞. Rad. ariſtol. rotundæ ℥. ß. ligni aloes ʒ. iij. nucum cupreſſi, & rad. cyperi, an. ʒ. ij. calami oromat. ʒ. j. fol. dictammi cretici, ſaturejæ & fol. myrti, an. M. j. myrrhæ electæ ſtyrac. calamit. & benjoini, an. ʒ. ij. ß. flor. ſtœchad. antheos, & majoran. an. P. j. Coquantur in ſ. q. vini albi generoſi. In colat. ℔. j. ß. diſſolve troch. de alipta moſchata ʒ. ij. ambræ griſeæ & moſchi, an. g. vij. zibetæ gr. v. Fiat injectio mane & ſero calide per aliquot dies.

Ante, vel poſt injectionem, ſuffumigium ſequens uſurpari poterit.

℞. Trochiſc. galliæ & aliptæ moſchat. an. ʒ. ij. ſtyrac. calamit. benjoini, & ladani puri an. ℥. ß. ligni aloes & rhodi, an. Drach. j. ſem. nigellæ rom. cubebar. & caryophyl. an. ℈. iv. ſuccini & gummi tacam. an. Drach. j. ß. macis ʒ. ß. Fiat omnium pulvis ex quo cum aqua flor. arantiorum, in qua aliquantulum fuerit gummi trag. formentur trochiſci, quorum unus aut alter prunis injiciatur, & fumus excipiatur per infundibulum.

Pauperes ſuffumigentur cum æquis partibus myrrhæ, thuris, ligni aloes, ſtyrac. benjoin. cinnam. & caryph. Poſt injectionem & ſuffumigium, ſequens immittatur peſſarium.

℞. Thuris, maſtiches, an. ʒ. ij. trochiſc. galliæ & aliptæ moſchat. an. ℈. iv. radic. biſtortæ, nucum cupreſſi, raſur. eboris & roſar. rub. an. Drach. j. ſtyrac. benjoini & ladani, ana ℈. ij. calami aromat. & cyperi, an. Drach. ß. Malaxentur cum aqua flor. arantiorum, deinde cum panno lineo raro formentur peſſaria duo debitæ magnitudinis, quorum unum immittatur ſub introitu lecti, illito illius apice oleo nucis moſchatæ cum zibeta permixto.

Cæterum de alio hortenſi refertur, ſi cum oleo de ſpica conteratur, & in linteum rarum, oblongi ſacculi modo conformatum, intrudatur, ac in vulvam profunde pellatur, ceſſantes menſes potenter moveri, & uterum mira voluptate affici ac repurgari: ut hinc multis facta ſit via ad conceptionem, diu ante deſperatam.

Ante injectiones roborantes & ſuffumigia poteſt uſurpari ſemicupium, per horam, ante lecti introitum, idque in hunc modum compoſitum.

℞. Rad. bryoniæ, imperat. valerian. ireos, enulæ campan. an. ℥. iij. fol. majoran. artemiſ. neptæ, pulegii, mercurialis, ſalviæ, lauri, an. M. iv. baccar. lauri & juniperi, an. ℥. j. Coquantur pro ſemicupio.

At vero pro balneo thermæ ſulphureæ & bituminoſæ præſtantiſſimæ ſunt, & ad eas quamplurimæ mulieres, tanquam aſylum, confugiunt.

Poſt balneum & ſuffitum, regiones pubis & perinæi inungendæ ſunt ſequenti linimento.

℞. Olei nardini & moſchatellini, an. ℥. j. ol. cheirini ℥. ß. pulv. electuarii diambræ & diamoſchi, an. Drach. j. ß. ſtirac. liquidæ Drach. j. zibetæ ℈. ß. moſchi, ambræ griſ. an. g. vj. ceræ albæ parum. Miſce, fiat linimentum, quo inungantur dictæ partes, & interius inungatur zibeta, aut balſamo Indico naturali. Vel tempore coitus viri penis zibeta inungatur.

Tandem emplaſtra perinæi & lumborum regioni applicentur, quæ geſtentur continuo, vel ſingulis noctibus, uſque ad ultimam, qua menſes erumpere ſolent ſeptimanam. Eaque in hunc modum parabuntur.

℞. Maſſæ emplaſtri pro matrice ℥. iv. maſſæ emplaſtri de maſtiche ℥. ij. gummi tacamachacæ, & caragnæ, an. ℥. j. pulv. rad. tormentil. & biſtortæ, an. ℥. iij. pulv. myrtil. ʒ. ij. pulv. aromat. roſar. ℈. iv. Malaxentur cum ol. cydonior. admixta ʒ. j. ol. nuc. moſchat. Extendatur ſuper alutam, & formentur duo emplaſtra: quorum unum ſit rotundum, pectini admovendum: alterum quadratum, lumbis applicandum.

CAPUT XVI.

De morbis acutis & chronicis prægnantium.

MOrbi acuti & chronici prægnantium non aliam habent eſſentiam, aliamve diagnoſin, ac dum non prægnantes, aut etiam viros obſident, ideoque peculiarem eorum theoriam proponere non opus eſt, ſed illa ex propriis capitibus repetenda.

Prognoſis vero illorum morborum eadem non eſt, quandoquidem in gravidis longe periculoſiores ſunt, & ſæpiſſime lethales. Sic apud Hipp. *Aph.* 31. *ſect.* 5. *Gravidam mulierem morbo acuto corripi, periculoſum.* Sive enim cum febre morbus ſit, duplex impendet a morbo periculum, ut docuit Gal. *in comm. hujus Aph.* unum a febre ipſa, fætum perimente, alterum a victu tenui, qui ad morbi acuti curationem neceſſarius eſt, fœtui autem alendo non ſufficit. Sive autem ſine febre acutus morbus fuerit: ut epilepſia, apoplexia, tetanus, morbi magnitudini ac vehementiæ mulier & fœtus reſiſtere nequeunt, neque vehementia remedia, quæ ad illorum morborum curationem requiruntur, ferre poſſunt. Sciendum tamen eſt, iſtam prognoſin non eſſe perpetuæ veritatis. Multas enim mulie-

mulieres morbis acutis laborantes evadere, tum Auctorum teſtimoniis & exemplis, tum quotidiana experientia notum eſt.

Chronici vero morbi, ut febres intermittentes, catharri, teneſmi, aliique, abortus periculum minantur, & ſi eum non inferant, vix ante partum curari poſſunt, ſed uſque ad tempus illius perſeverant.

Morbi acuti, & chronici, in primis & ultimis geſtationis menſibus perículoſiores ſunt, quam in mediis. In primis enim menſibus vincula: quibus fœtus utero alligatur, ſunt imbecilliora, ut facilius divellantur; & fœtus tenerior a cauſſis illis præternaturalibus facilius opprimitur. In poſtremis vero menſibus, ſexto nimirum, ſeptimo, & octavo, fœtus gravior multo indiget alimento, quo in morbis prædictis deſtituitur. Adde, quod prædicta ligamenta non adeo firmiter hæreant, quemadmodum in tertio, quarto, & quinto menſe, in quibus minus eſt periculum aborſus. Ideo Gal. fœtum in utero egregie comparat fructibus ab arbore pendentibus, qui in ortus ſui principio tenerrimos habent pediculos, ut facile a vento aut quavis alia commotione violenta excuti poſſint: dum vero ad maturitatem accedunt, minus firmiter hærent, quam in mediis temporibus.

Curatio etiam prædictorum affectuum in prægnantibus ſatis inſignem habet diverſitatem circa diætam, & magna remedia, venæ ſectionem ſcilicet & purgationem, quibus addi poſſunt medicamenta, per alias vias evacuantia, nimirum menſes moventia, diuretica, & ſudorifica: quia metus eſt, ne ab hujuſmodi evacuationibus aborſus concitetur. De his ergo tantum hic agere conſtituimus, reliqua ad peculiaria cujuſque morbi capita rejicientes.

Quod ad dietam ſpectat. Illa in morbis acutis non adeo tenuis imperanda eſt prægnantibus mulieribus, ne fœtus genio ſuo fraudetur; neque tamen adeo liberalis concedenda, ut ea febris promoveatur; ſed media quadam via incedendum eſt: ea tamen cautione adhibita, ut in primis geſtationis menſibus tenuior victus inſtituatur, in poſtremis vero paulo craſſior & copioſior, quia fœtus eo tempore majori indiget alimento. Si tamen in ea diæta aliquid peccandum ſit, ſatius eſt ad paulo pleniorem victum accedere, quam nimis exquiſitum, ex matris enim & fœtus viribus præcipue ſalus ſperanda eſt.

Circa venæ ſectionem, ſtatim opponitur Aphoriſmus Hippoc. 31. ſect. 5. *Mulier utero gerens, ſanguine ex vena miſſo, abortit, & præcipue ſi fœtus ſit grandior.* Et ratio redditur a Galeno *in comment.* quia ſanguine detracto fœtus ſuo fraudatur alimento, unde abortus conſequitur. Ex altera vero parte in pluribus prægnantium morbis, præcipue vero acutis; ut pleuritide, peripneumonia, febre continua, & ſimilibus, phlebotomiam eſſe neceſſariam, & poſſe adminiſtrari, non ſolum primis, ſed etiam mediis: immo & interdum poſtremis graviditatis menſibus, uſu quotidiano oſtenditur. Eaque omiſſa, tum mater, tum fœtus in ſummum vitæ diſcrimen conjiciuntur. Et huic poſteriori ſententiæ ſaniores Medici ſuffragantur, neque ab Hippocratis & Galeni mente diſſentiunt. Ea enim tantum de cauſſa mulierem gravidam ſecta vena abortire voluerunt, quia extracto ſanguine ſubtrahitur alimentum fœtui. Si igitur talis venæ ſectio dari poteſt, qua fœtui alimentum non ſubtrahatur, nullum ex ea imminebit abortus periculum. Talis autem datur primum prioribus geſtationis menſibus, dum fœtus eſt minor, & minori alimenti copia indiget: tunc enim ipſi alimentum non ſubtrahitur, præſertim ſi quædam plethoræ indicia apparuerunt. Sicque a primo menſe uſque ad quintum venæ ſectio tuto adminiſtrari poterit. In mediis vero & poſtremis menſibus majori circumſpectione opus eſt, quia fœtus majori egens alimento, non ita tuto phlebotomiam ferre poteſt. Attamen, ſi mulier ſanguine abundet, & copioſa admodum fiat venæ ſectio, tuto poteſt mitti ſanguis, quia hinc ſedabitur morbus. Nec tamen alimentum fœtui ſubtrahetur, ut hinc mulier abortum incurrat. Si autem aliter videtur ſenſiſſe Hippocrates, animadvertatur quod modo longe diverſo nos venam ſecemus ac antiqui faciebant, qui ad libras, nos vero ad uncias mittimus. Immo vero ad præſervandas mulieres ab abortu nullum eſt præſtantius remedium, quando is contingit ex nimia ſanguinis copia, fœtum obruente & ſuffocante, in feminis, quæ extra graviditatem menſtruis temporibus copioſe per plures dies expurgantur. Sic Petrus Salius Diverſus *lib. de morbis particularibus cap.* 22. *Teſtor ego*, inquit, *me plurimas ab abortu, in quem frequenter inciderant, ſola ſanguinis miſſione, primis menſibus facta, præſervaſſe. Non ita tamen cenſendum eſt de hac ſanguinis miſſione, vel moderata, vel parca in utero gerentibus adminiſtranda, ut unquam non veniat in uſum ſi copioſe fiat. Interdum enim in ultimo menſe copioſa ſanguinis miſſio facta non ſpernendum attulit juvamentum. Et ego aliquando hanc venæ ſectionem copioſe factam in ultimo menſe, inſtante partus tempore, dum utero gerentes ardenti conflictarentur febre, plurimoque abundarent ſanguine, tentavi, & hinc remiſſionem febris, ac partus accelerationem ſperans, utrumque ex ſanguinis miſſione conſequutus, ſumma cum utilitate adminiſtravi, fœtumque, & matrem una periclitantem ex hoc ſolo remedio ſalvavi. Quod remedium in aliquibus prætermiſſum, & a Medicis, verba ſolum Hippocratis & non ipſam rem ponderantibus neglectum, fuit in cauſſa, ut conceptus ſæpe una cum matre a plenitudine & fervore ſanguinis ſuffocatus, miſerabiliter perierit.* Hæc Salius. Amatus Luſitanus *curat.* 57. *ſect.* 1. mulieri, annos octodecim natæ, ſemeſtrem uterum gerenti, & cauſone laboranti, quater venam aperuit cum felici ſucceſſu. Et Rod. a Ciſtro *lib.* 3. *de morbis mulierum cap.* 21. ſcribit, ſe mulieri Ulyſſiponenſi in octavo menſe pleuritide correptæ, & ab aliis Medicis pro deplorata relictæ, quater etiam ſanguinem miſiſſe, eamque convaluiſſe, ac filium ſanum peperiſſe. Ac denique ſi nobis aliquid ex propriis experimentis depromere liceat, ſequentem hiſtoriam, quæ inſignis eſt & notatu digniſſima hic annotabimus. *Uxor Joannis Vicules, civis Monſpelienſis, tres aborſus conſequentes paſſa fuerat variis temporibus geſtationis: dum quarto gravida eſſet, circa finem menſis ſecundi, correpta eſt iiſdem ventris & lumborum doloribus, qui aliorum aborſuum prodromi eſſe conſueverunt. Vocatus ad eam, & advertens mulierem ſanguineo temperamento præditam, & plethoricam; ſtatim ſanguinem mitti jubeo ad ℥. iv. & intra dimidiam horam prædicti dolores omnino quieverunt & mulier tam bene habuit, ut reliqua remedia, ad præcautionem aborſus a me præſcripta, admittere noluerit. Illa autem ſymptomata apparuerant eo prorſus tempore, quo ipſa extra graviditatem menſtruas purgationes pati conſueverat. Tertio demum graviditatis menſe eadem periodo, ſimilia redeunt ſymptomata. Illa me, ſtatim vocatum, rogat, ut iterum venæ ſectionem præſcriberem, cum præterito menſe adeo præſentaneum levamen ab ea percepiſſet; Me igitur votis ipſius annuente, ſanguis denuo mittitur, pari prorſus eventu. Quarto itidem menſe, quinto, ſexto, ſeptimo, & octavo, iiſdem ſymptomatis periodice recurrentibus, iterata phlebotomia, mulier ſtatim liberata. Ultima phlebotomia celebrata fuit octo diebus ante principium noni menſis, cum eodem fructu: & circa finem noni menſis dicta mulier peperit filium vitalem & bene habitum.*

Non eſt tamen, quod hiſce exemplis perſuaſus junior Medicus, audacior fiat in ſanguine mittendo, poſtremis geſtationis menſibus. Sed morborum & mulierum habitus diligenter oportet circumſpicere, ut illis remedia convenienter aptari valeant. Hoc perpetuo in memoriam revocans, peccata omiſſionis leviora eſſe peccatis commiſſionis, & ſatius eſſe in re dubia infra ſubſiſtere, quam ultra debitos limites progredi. Attamen ubi manifeſtas ſanguinis mittendi indicationes intuetur, præmonitis adſtantibus, multo majus ex morbi ſævitia, quam ex venæ ſectione, tum abortus, tum vitæ matris ac fœtus imminere periculum; audacter ſanguinem detrahet, hoc nihilominus advertendo, ut ſanguinis miſſio ſit parcior, non copioſa, quæ fœtui alimentum ſubtrahere poſſit. Et ſi multitudo ſanguinis largiorem ejus detractionem deſideret; partitis vicibus, non ſemel id exequendum erit.

Prædictus igitur Hippocratis Aphoriſmus non abſolute venæ ſectionem interdicit; ſed tantum admonet, ut Medici cautiores ſint in ea celebranda. Quod a Cornelio Celſo eleganter proditum eſt *lib.* 2. *cap.* 10. his verbis: *Antiqui primam ultimamque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilii genus judicabant. Perſuaſerantque ſibi, mulierem gravidam quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturam. Poſtea vero uſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliaſque potiores obſervationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium debeat. Intereſt enim, non quæ ætas ſit, nec quid in corpore intus geratur; ſed quæ vires ſint. Ergo ſi juvenis imbecillis eſt, aut ſi mulier, quæ gravida non eſt, parum valet; male ſanguis emittitur. Emoritur enim vis ſi quæ ſupererat, & hoc modo erepta eſt. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & gravida mulier valens, tuto curantur.* Hæc Celſ. Recentiores quidam auſi ſunt venas inferiores aperire in gravidis mulieribus, ad curationem epilepſiæ ex utero, bubonis venerei & peſtilentis, immo & abortus præcautionem, ut videre eſt apud Zac. Luſit. *in Prax. Med. mirab. obſervat.* 23. *lib.* 1. *& obſerv.* 130. *&* 131. *lib.* 2. Qui propriis & aliorum experimentis oſtendere nititur, eam phlebotomiam poſſe tuto celebrari. Quæ prudentibus Medicis penſitanda relinquo.

Diximus ab initio hujus capitis, nullam eſſe diverſitatem in affectibus prægnantium curandis; niſi circa magna remedia, quæ in iis ita determinanda eſt, ut nimirum affectus qui non gravidas occupant, ut vomitus, inappetentia, & ſimiles, in non gravidis magis indigeant purgatione, quam venæ ſectione, quæ fiunt a cacochymia in ventriculo, & toto corpore redundante: in prægnantibus vero magis egeant phlebotomia; quia fiunt ex ſanguine retento ab ipſo graviditatis initio. Et docuit experientia, vomitum, qui prægnantes frequenter infeſtare ſolet, primis geſtationis menſibus, a purgationibus exacerbari; a venæ ſectione vero plurimum ſublevari; immo vero in totum auferri, ſi uſque ad ſolutionem ſymptomatis ſingulis menſibus uteretur.

Purgationis vero uſum in gravidis mulieribus definivit Hippoc. *Aphor.* 1. *ſect.* 4. *Utero gerentes*, inquit, *ſunt medicanda, ſi materia turget, quarto menſe, & uſque ad ſeptimum. Sed minus, a juniori autem fœtu, & ſeniore cavere oportet.* Galen. *in Comm.* dicit eandem eſſe proportionem fœtus, & fructuum arborum. Hi ſiquidem in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facile decidunt, quando vehementior ventus ipſos concuſſerit. Poſtea vero aucti difficilem habent a plantis diſſolutionem. Sicut rurſus cum perfecti ſunt, ſponte ſua, ſine vi extrinſeca decidunt. Eodem modo mulieres primis & ultimis menſibus abortum patiuntur, quia in illis fœtus minus firmiter utero alligatus eſt. Attamen noſtro hoc ſæculo purgationes quolibet fere graviditatis menſe adminiſtrari ſolent, in morbis qui ab excrementorum dominatu & cacochymia producuntur, turgente, vel concocta materia; quotieſcumque

majus

majus impendet periculum ex parte illius cacochymiæ, morbum committentis, quam ex commotione, a purganti medicamento excitata. Audaciores hac in parte Medicos fecerunt blanda & innoxia medicamenta, quibus hodie utimur, ut ſunt rhabarb. myrobalani, caſſia, manna, ſenna, agaricus, & ſimilia. Attamen habenda perpetuo ratio ſententiæ Hippocratis, tutiuſque mediis menſibus; cautius vero primis & ultimis purgantia medicamenta eſſe exhibenda. Præterea pilularum uſus in gravidis perpetuo debet eſſe ſuſpectus; tum quia corpus magis conturbant, tum etiam ratione aloes, qui propter inſignem amarorem fœtui infenſa eſt, & ora venarum aperire creditur. Quod ſi aliquando illius uſus neceſſarius videatur, in gravioribus ventriculi affectibus, qui prægnantes non raro primis geſtationis menſibus infeſtare ſolent, lavetur diligenter cum aqua roſacea, ut ejus acrimonia tollatur, vel admiſceatur, adſtringuentibus & roborantibus, ut rhabarbaro, maſtiche & ſimilibus.

Evacuatio autem, quæ fit per clyſteres, non omnino tuta eſt, quia comprimendo uterum poteſt abortum excitare. Ubi igitur illa opus fuerit, & in mulieribus aſſuetis huic remediorum generi, in minori quantitate componi debent, & ex iis, quæ molliendi & leniendi potius, quam valide purgandi facultate prædita ſunt.

Denique de ſudorificis, diureticis, & menſes moventibus ita pronunciandum eſt, menſes moventia proprie dicta in gravidis nunquam eſſe uſurpanda. Diuretica vero, quia menſes quoque movere apta ſunt, debent eſſe ſuſpecta: & ſi morbi neceſſitas aliquando eorum uſum poſtulet, leviora erunt eligenda. Ac denique ſudorifica tutius adminiſtrari poterunt, quia per habitum corporis humores educunt, unde nullum imminet abortus periculum; ita ut nonnullæ mulieres in media graviditate a lue venerea, illæſo fœtu, liberatæ fuerint.

CAPUT XVII.

De Abortu.

Abortus eſt immaturi fœtus excluſio, atque adeo, fœtus mortuus in utero, non dicitur abortus, donec excludatur. Sive ergo fœtus vivus, ſive mortuus excludatur, qui nondum maturus eſt, neque debitum accretionis, quam in utero recipere debet, terminum attigit, abortus dicendus eſt.

Cauſſæ abortus aliæ internæ ſunt, aliæ externæ.

Internæ ad quatuor capita referri poſſunt, nempe ad humores, ad fœtum, ad uterum, & ad morbos matris.

Humores abortum efficere poſſunt, dum quantitate, vel qualitate peccant.

Quantitate peccant excedente, vel deficiente.

Quantitas excedens reperitur in plethora: ſanguis enim copioſior quam ad fœtus nutritionem requiritur, ad uteri venas fluit, & inſtar purgationis menſtruæ excluditur, ſimulque fœtum elidit.

Quantitas deficiens humoris alibilis ex iis cauſſis procedit, quæ fœtui alimentum ſubtrahere valent, ut inedia, ſive voluntaria ſit, ſive coacta, ut cum gravidæ omnem cibum adverſantur, aut vomitu rejiciunt, tenuis diæta in morbis acutis, immodica ſanguinis evacuatio per nares, hæmorrhoides, profluvium uteri vel phlebotomia immodica, unde Hippoc. *Aphor.* 34. *ſect.* 5. *Mulieris utero gerentis ſi alvus multum fluat, periculum eſt, ne abortiat.* Huic referenda eſt ſumma totius corporis gracilitas, in qua tantum ſanguinis non ſuppetit, ut fœtui alendo ſufficiat. De quo Hippoc. *Aphor.* 44. *ſect.* 5. *Quæ præter naturam tenues uterum gerunt, abortiunt, donec habiliores evaſerint.*

Ratione fœtus abortus accidere poteſt, ſi ſit nimis grandis, ut propter molem utero contineri non poſſit. Hinc ſæpe contingit parvas mulieres abortum pati, præſertim ſi viris grandioribus jungantur, quorum ſoboles magnum incrementum capeſſit, & non habet ſatis amplum locum ad illud perficiendum. Unde Hippoc. *lib. de ſuperfœt. Mulier*, inquit, *ſi quæ concipiat quidem, & frequenter, ſed fœtus bimeſtres, trimeſtres, aut quadrimeſtres, & vetuſtiores ſtato tempore, ſemper, & certo excutit, illud eſt referendum ad uteri anguſtiam, quæ augeſcentem fœtum amplius continere non poteſt.* Numerus etiam excedens abortum efficere poteſt: ut ſi duo, tres, vel plures in utero contineantur, periculum eſt, ne uterus, nimia ſarcina gravatus, illos præmature excludat: unde frequens fieri ſolet gemellorum abortus. Mortuus etiam fœtus ad hanc claſſem referri poteſt, ad cujus excluſionem natura continuo inſurgit.

Ratione uteri abortus contingit, ſi non ſit ſatis amplus & capax, ut ſufficienter dilatari poſſit pro incremento fœtus, quemadmodum ſupra relatum eſt ex Hippoc. de ſuperfœt. Tum, etiam ſi aliquid præter naturam in utero ſucceverit, ut inflammatio, tumor ſcirrhoſus, abſceſſus, mola, & quamplurimi alii morbi. Ac denique ſi uterus ſit humidior & laxior, ut fœtum ſatis commode continere nequeat.

Ratione morborum matris, duplici ratione abortus contingere poteſt. Primo, cum morbi fœtui communicantur, a quibus extinguitur, vel ita debilitatur, ut conveniens nutrimentum, aut incrementum recipere nequeat, quales ſunt febres continuæ & intermittentes, lues venerea & alii compluxes. Secundo, cum a dictis morbis magnæ evacuationes, aut graves corporis commotiones excitantur, ut hæmorrhagiæ copioſæ, a quacunque corporis parte fiant, alvi profluvia, gravis ſyncope, epilepſia, vomitus, & teneſmus: qui ſupra omnes alios morbos abortum efficere conſuevit, quandoquidem a frequenti ac fere continuo egerendi conatu qui teneſmum perpetuo comitatur, muſculus abdominis aſſidue contrahitur, & uterum magis comprimunt, quam inteſtinum rectum, cui ſuperjacet, continuam illam compreſſionem fœtus excluſio tandem ſubſequitur.

Cauſſæ externæ, abortum promoventes, aliæ fœtum enecant, aliæ cibum illius ſubtrahunt, aliæ fœtus acetabula, quibus utero alligatur, diſſolvunt.

Fœtum enecant animi commotiones graves: ut ira, triſtitia, terror, &c. cibi ardenter expetiti & denegati, medicamenta cathartica fortiora, menſes moventia, partum adjuvantia: quæ fœtum expellere nata ſunt, & quæ proprietate ſpecifica fœtum enecare creduntur, odores tetri & præcipue fumus extinctæ lucernæ.

Cibum fœtui ſubtrahunt inedia, & immoderata ſanguinis evacuatio, præcipue dum fœtus eſt grandior, docente Hippocr. *Aph.* 60. *ſect.* 5.

Uteri acetabula diſſolvunt, exercitatio vehemens, ſaltatio, curſus, equitatio, aut vectio durior: qualis eſt carrucarum; gravioris oneris geſtatio, aut e terra elevatio, caſus violenter concutiens, ictus ventris fœtum contundens, abdominis motus vehemens a tuſſi, vomitu, alvi fluxu, ſternutatione, convulſione, clamore, & immoderata venere, aut petulante. Ac denique motus brachiorum vehemens, aliquid violenter attrahendo, rotam agitando, aut aliquid ſimile agendo, abortum maxime promovere poteſt.

Signa abortus præſentis per ſe manifeſta ſunt. Abortum vero præcedentia & illum futurum demonſtrantia hæc ſunt: lumborum coxarumque gravitas inſolita, & ad motum ſegnities, appetentia dejecta, rigor, aut horror per vices recurrens, capitis dolor præſertim circa oculorum radices; laterum, ventriſque ſuperioris conſtrictio; mammarum detumeſcentia & extenuatio. Unde ex Hippoc. *Aphor.* 37. *ſect.* 5. *Si mulieri utero gerenti mammæ ſubito extenuentur, abortus ſequitur.* Significat enim mammarum illa extenuatio ſanguinis defectum in venis, utero & mammis communibus, ob quem fœtus periclitatur. Si vero a cauſſa aliqua externa abortus concitetur, unde ſequatur violenta fœtus agitatio & vaſorum diſruptio, cum dolore illarum partium; ſpiritus & ſanguis ad partes genitales ruunt, quibus mammæ deſtitutæ, extenuantur. Præterea lac copioſum e mammis effluens, partum imbecillem, & hinc metum abortus indicat, ex Hipp. *Aphor.* 52. *ſect.* 5. Si vero dolores frequentes, & fere continui, renes & lumbos excrucient, qui verſus pubem & os ſacrum exporrigantur, cum quodam ex utero egerendi conatu; certum imminentis abortus indicium eſt. Dolores enim illi membranas & ligamenta, a quibus fœtus utero alligatur, tendi ac divelli ſignificant. Quod ſi dolores illos & conatus ſanguis purus vel ſeroſus, vel aqua ex utero profluens ſubſequatur; abortum inſtare, & diſrupta vaſa ac membranas, atque os uteri apertum eſſe ſignificant. Eodem tempore ſitus fœtus mutatur, & qui antea ſublimis & faſtigiatus, ventris medium occupabat, jam conglobatus, verſus pudenda provolvitur: tum etiam non raro gravia ſymptomata conſequuntur, ut rigores, tremores, cordis palpitationes, animi deliquia, hæmorrhagiæ copioſæ.

His addere licet, quod docuit Hippoc. 2. *epid. text.* 71. quod ſi a cauſſis externis violentioribus puta ictu, vel caſu, & ſimilibus vehemens dolor & perturbatio in gravida excitentur; ſtatim, vel ſaltem eadem die ſequitur abortus. Si vero minor fuerit vis cauſſæ externæ, ad tertium diem abortum differri poſſe, quo elapſo ceſſat abortus periculum, quia vulnera hujuſmodi tertio, ad ſummum quarto die recrudeſcere ſolent, vel admodum mitigari, unde fœtus denuo in utero confirmatur & retinetur. Quod præceptum maxime eſt in praxi momenti, ut prægnantes mulieres poſt violentum cauſſæ alicujus externæ inſultum, lecto per triduum aut amplius quieſcant, & remedia abortum prohibentia uſurpent.

Prognoſis abortus varia inſtitui poteſt in hunc modum.

Ex abortu mulieres magis periclitantur, quam ex vero partu; quia violentior eſt, ac tempore alieno fit. Ut enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructus ſponte decidunt: ita in partu naturali vaſa & ligamenta, quibus fœtus utero alligatur, ſponte laxantur & ſolvuntur, quæ in abortu abrumpi neceſſe eſt.

Quamplurimæ mulieres propter aborſum ſteriles evadunt, ob inſignes lacerationes; quæ uteri diſpoſitiones omnino evertunt.

Inſignes hæmorrhagiæ, ad quas ſyncope, deliria, & convulſiones ſequuntur, mortem inferre ſolent. Et teſtatur Aretæus, ſe nullas vidiſſe ſervatas ex iis, quibus in aborſu, aut poſt aborſum, convulſiones ſupervenerunt.

Inflammatio uteri ex aborſu contracta, ut plurimum lethalis. Sanguis enim, in uterum magna copia profluens, non expurgatur; ſed in eo putreſcit, & ad ſuperiora regurgitat, unde febres æſtuoſæ, palpitationes cordis, cardialgiæ, aliaque ſymptomata ſupra enumerata.

Aborſus in primipara periculoſior, quia in aſſueta doloribus, & anguſtiores habens iſtas vias, diutius ac vehementius torquetur.

Mulieres admodum graciles aut craſſæ in aborſu magis periclitantur: illæ quidem, propter infirmitatem: hæ vero, propter conſtrictionem viarum, per quas excluditur fœtus.

Aborſus periculoſior eſt ſexto, ſeptimo, & octavo menſe, quia tunc grandior fœtus majori cum moleſtia & difficultate excluditur.

Fœminæ quæ laxiorem & humidiorem uterum habent, ſine noxa ut plurimum abortiunt, primis potiſſimum menſibus, quia partes iſtæ facile cedunt, unde minor ſequitur moleſtia.

Hippocrates 2. *epid.* aſſerit: aborſum ſexaginta dierum maſculinum conferre in menſium ſuppreſſionibus. Per menſium ſuppreſſiones intelligit tantum imminutiones, quando, ſcilicet mulieres ſufficienter aut commode non purgantur menſtruis periodis. Per hujuſmodi enim aborſum aperiuntur viæ illæ obſtructæ: & ſanguis allicitur verſus uterum, qui parcius antea fluebat. Hujus Hippocratis ſententiæ veritatem obſervaſſe videntur noſtrates mulierculæ, quæ in aborſu paucorum menſium, vernaculo ſermone, & velut adagiali pronunciant: *La fenne avortade ex miege empreignade*, id eſt, fœminam abortum paſſam ſemi impræguatam eſſe.

Curatio abortus in præſervatione poſita eſt: qui enim jam factus eſt, reſtitui non poteſt. At quæcunque eum conſequuntur ſymptomata, cum ſymptomatis enixarum, communia ſunt. Illa autem abortus præcautio duo præcipua habet capita. Unum, extra graviditatem, alterum in graviditate.

Extra graviditatem omnes pravæ corporis diſpoſitiones, quæ aborſum concitare ſolent, removendæ ſunt: ut plethora, cacochymia, & peculiares uteri morbi, v. gr. intemperies, tumores, ulcera, & ſimilia.

Plethora, & nimia ſanguinis copia, uteri venas reſerat, aut fœtum intus ſuffocat. Huic, ſi pura & ſimplex fuerit plethora, ſanguinis miſſio medetur, quæ illius redundantiæ ſatisfaciat.

Cacochymia vero aut bilioſa eſt & acrimoniæ particeps, ut venarum orificia aperiat; aut naturam ſtimulando, expultricem excitet, qua etiam fœtus una cum noxiis humoribus excludatur: aut propter excrementorum copiam, in prima regione cumulatam, ventrem diſtendendo, fœtum ſuffocat: aut in toto corpore ſanguinem vitiat, & fœtui alendo inutilem reddit: aut nimia humiditate fœtus retentionem impedit, vel uteri acetabula mucore plena reddit.

Huic cacochymiæ medebitur etiam phlebotomia, ſed parciori manu celebrata, cum præcipuum curationis caput ſit, frequenti purgatione ſupervacanea corporis excrementa detrahere. Quibus interjicientur ea, quæ viſcerum intemperies humorum acrimoniam, ſi adfuerit, demulcent, vel tenuitatem incraſſant. Aut ſi humores pituitoſi luxurient, ſudorificis, diureticis, aliiſque remediis erunt diſcutiendi. Hic tamen ſedulo obſervandum in quacumque cacochymia cauteria mirum in modum prodeſſe ad præcavendum aborſum: quod ſpeciatim annotat Zacch. Luſit. his verbis. *Feliciſſimo experimento obſervavi, frequentem aborſum ex vitioſis humoribus, ad uterum a toto demandatis, ſuaque prava facultate, vel copia fœtum enecantibus hoc ſolo præſentaneo auxilio impediri. Feminæ plures hac ipſa de cauſſa frequenter abortiebant. Ex iis quadam fœtum ſeptimeſtrem, quadrimeſtremve, lacerum tamen & omni putrilagine infectum ſæpius enixa, non niſi hoc præſidio, tam in brachiis quam cruribus, ſemper tamen ad originem fluxionis celebrato, a tantis malis levari potuerunt, & debito ac conſtituto tempore fœtus ſanos, & nulla labe fœdatos in lucem edidere.*

Peculiaria uteri vitia, ut nimia humiditas, tumores, ulcera, & ſimilia, erunt auferenda remediis, propriis cujuſque affectus capitibus deſcriptis.

In graviditate, ſi eædem cauſſæ adfuerint, major eſt difficultas; quia prægnantes non ita facile quæcunque ferre poſſunt remedia. Ne tamen, auxiliis deſtitutæ, in ſummo aborſus & vitæ periculo verſentur: quædam remedia uſurpanda ſunt.

Præſente igitur plethora, etiam in gravida muliere, ſanguis detrahendus eſt, primis potiſſimum menſibus: idque bis aut ter, ſi opus fuerit. Hoc perpetuo obſervando, ne magna copia unica vice detrahatur. De qua ſanguinis miſſione fuſius egimus præcedenti curatione.

Ubi vero inſignis cacochymia redundaverit, purgatio blanda frequenter iteranda eſt, mediis præſertim menſibus geſtationis. Et ſi intemperies humida, catarrhoſa, mucoſa, vel flatuoſa infeſtaverit; ad diætam ſudorificam in robuſtioribus, ſaltem leviorem, tranſcendere aliquando licet.

Interim toto geſtationis decurſu adſtringentia & roborantia, quæ abortum prohibere nata ſunt, in uſum revocanda ſunt. Quorum non pauca in fluxu menſium immodico deſcripta ſunt, hiſce ſequentia utiliter addi poterunt.

℞. Granor. tinctor. rad. tormentillæ, an. ʒ. iij. maſtices ʒ. j. ß. Fiat pulvis, de quo per intervalla detur ʒ. ß. vel quantum in cuſpide cultri contineri poterit. Vel

℞. Coralli rubri Drach. ij. gr. Kermes, oſſium dactyl. ana Drach. j. raſuræ eboris Drach. ß. margarit. non perforat. ℈. j. Fiat pulvis

Vel grana aliquot maſtices ſingulis diebus mane devorentur.

Noſtrates mulierculæ frequenti uſu habent ſemen plantaginis, quod mane ad Drac. ß. circiter aſſumunt, cum vino diluto, ovo, aut juſculo; vel per ſe; ſingulis fere diebus toto geſtationis tempore, non ſine fructu.

In eundem uſum componuntur opiatæ valde efficaces, quarum exemplum ſequens eſſe poterit.

℞. Conſervæ roſ. ℥. ij. cortic. citri condit. ʒ. vj. myrobal. condit. pulpæ dactyl. an. ℥. ß. coralli præp. marg. præp. & raſuræ eboris, an. ʒ. j. Cum ſyrupo cydon. fiat opiata, de qua capiat magnit. caſtaneæ frequenter.

Si forma liquida magis arrideat, decoctum tormentillæ cum conſerva roſarum utiliter exhibeatur.

Tabellæ ſequentes ſunt utiliſſimæ. Siquidem roborant, & corpus ab excrementis ſenſim liberant, licet aliquando ſenſibiliter non evacuent.

℞. Macis, trium ſantal. rhab. ſennæ, coral. margaritar. an. ℈. j. ſacchari in aqua roſ. diſſoluti ℥. iv. Fiant tabellæ, pond. Drac. iij. Capiat unam bis in ſeptim. per ſe, vel in pauco juſculo diſſolutam.

Exterius vero admovenda erunt unguenta & emplaſtra, in hunc modum compoſita.

℞. Picis navalis ℥. ß. thuris ℥. j. maſtices ℥. ß. ſanguinis dracon. & roſ. rub. an. Drach. ij. Fiat ceratum. Vel

℞. Olei myrtini & maſtich. an. ℥. j. ſantali rubri citrini, hypociſtidos, acaciæ, an. ʒ. ß. ſpodii, roſar. rubrar. an. Drac. ij. boli armen. terræ ſigillat. raſuræ eboris, an. ℈. ij. terebint. cum aqua plantag. lotæ ℥. j. ceræ q. ſ. Fiat ceratum, quod ſuperextendatur linteo, & renibus applicetur.

Emplaſtra componuntur ex maſſa emplaſtri pro matrice & contra rupturam, regioni pubis & lumborum applicanda, vel in ſequentem modum.

℞. Maſſæ empl. pro matrice ℥. iij. rad. biſtortæ, acaciæ, hypocyſt. cortic. malor. granat. an. ℥. ß. ladani Drach. vj. Malaxentur cum ſucco cydon. & fiat maſſa emplaſtri ad uſum dictum.

Circa emplaſtra hoc animadvertendum, ea non diu eſſe geſtanda, ſed per intervalla removenda. Alioqui diutius lumbis affixa adeo renes calefaciunt, ut miſeræ mulieres aliquando urinæ ardore afficiantur; vel calculos, arenulas, & interdum ſanguinem mingant.

Neque omittenda ſunt ea, quæ proprietate fœtum retinere dicuntur, ut lapis melachites & aetites de collo ſuſpenſus, magnes umbilico admotus, corallia, jaſpides ſmaragdi, oſſa de corde cervi legitima, & ſimilia ſub axillis geſtata, vel de collo ſuſpenſa.

Zacutus Luſit. *obſerv.* 152. *lib.* 2. *Praxis adm.* inter cætera commendat zonam, ex corio equi marini confectam; & illius defectu corium lupi utiliter uſurpari poſſe aſſerit.

Ut autem horum remediorum felix poſſit eſſe eventus, ſumma quies imperanda eſt, tum corporis, tum animi; tum etiam coitus abſtinentia, qui uterum vehementer exagitat. Dum enim ſe uterus aperit ad comprehenſionem ſeminis, quo maxime oblectatur, fœtum recentem, & nondum firmiter adhærentem propellit.

Si vero non obſtantibus remediis prædictis, propter cauſſæ vehementiam, ſive illa interna fuerit, ſive externa, abortus immineat; ſequentibus auxiliis illi erit ſuccurrendum. Ac primum dolores & tormina, quamprimum apparuerint in ventris fundo, verſus pubem, in lumbis & oſſe ſacro, eorum ſedationi incumbendum eſt, tam ſumptis quam admotis, pro varietate cauſſarum adhibitis. Si enim ob cruditates & flatus excitetur abortus, (quod eſt frequentiſſimum, quando incipit a cauſſa interna,) exhibendus erit pulvis ex aromatico roſato, & ſem. coriandri compoſitus. Immo aqua imperialis exhiberi poterit, ſi major ſit pituitæ & flatuum congeries.

Eodem tempore applicentur abdomini carminantia, ut ſacculi ex ſem. aniſi, fœniculi, fœnugræci; floribus chamom. ſambuci, anthos, & ſtæchados compoſiti. Vel placenta roſacea frixa in ſartag. cum vino generoſo, & pulvere nucis moſch. & coriandri conſperſa. Vel omentum vervecis recenter mactati, aut pulmo ejuſdem calide admotus.

Si hiſce dolores non ceſſerint; injiciatur clyſter ex vino & oleo confectus, in quo philonii Rom. Drach. ij. diſſolvi poterunt. Aut etiam narcotica per os, in minori doſi exhibeantur, ad frænandum flatuum & humorum impetum, ut in colico dolore fieri conſuevit.

Si vero propter dolores contumaces, aut cauſſæ externæ violentiam ſanguis apparere incipiat, revellentia remedia adminiſtranda ſunt, Ut frictiones ſuperiorum partium, & ligaturæ dolorificæ, tum cucurbitulæ ſcapulis, ſub mammis & utrique hypochondrio admovendæ. Immo vero, ſi mulier fuerit plethorica; non erit abs re ſanguinem detrahere, tum apparente ſanguine, tum præcipue antequam appareat, & partitis vicibus, non affatim educere.

Quæ ſi non ſufficiant, fluxu ſanguinis perſeverante, ad adſtringentia veniendum eſt incraſſantia, tum alimenta, tum medicamenta, atque ita pulveres & opiatæ ſupra deſcriptæ exhiberi poterunt. Tum etiam ſuccus plantaginis recenter extractus, nec non ſyrupus de papav. ad ℥. j. cum pulvere boli armenæ, aut ſanguinis draconis.

Exterius vero admoveri poterunt fotus adſtringentes & roborantes, ex corticibus granat. nucibus cupreſſi, calycibus glandium, balauſtiis, acinis uvarum, & ſimilibus, in aqua fabrorum & vino rubro decoctis.

Vel ſacculus roſis & balauſtiis impletus coquatur in vino rubro, & ventri calide applicetur.

His autem accedere poſſunt cerata & emplaſtra prædicta. Vel, ad magis adſtringendum, fiat cataplaſma ex pulveribus adſtringentibus, cum terebinthina & albuminibus ovorum, quod extendatur ſuper ſtupas, & alterum applicetur umbilico, alterum renibus calide. Stupæ, aplicandæ umbilico, madeant in vino: applicandæ renibus, in aceto.

Se-

Sequentia duo remedia pro ſecreto habentur, & fœtum certo retinere creduntur, ſi, antequam fœtus a cotyledonibus divulſus fuerit, uſurpentur.

℞. Folia auri num. xij. ſpodii ʒ. j. germina trium ovorum non ſubventaneorum. Miſceantur probe, donec aurum ſit in minutiſſima diviſum. Poſtea diſſolvantur in dimidio cyatho vini albi, & detur per triduum.

Eodem tempore ſequens cataplaſma admoveatur.

℞. Thuris maſculi pulverati ℥. ij. albumina ovorum num. v. Agitentur ſimul ſuper prunas, ſemper movendo, ne concreſcant; Addendo terebinthinam, ne nimis adhæreant. Poſtea ſtupis excipiantur, & quantum ferre poterit, calidiſſima umbilico applicentur bis in die, mane, & ſero, per triduum prædictum.

CAPUT XVIII.

De Partu difficili.

Partus difficilis appellatur, qui debitas, atque ordinarias naturæ leges non ſervat, ſed longum tempus inſumit, & dolores ſubito vehementiores, aliaque ſymptomata graviora comitantia habet.

Plures illius cauſſæ aſſignari poſſunt, tum internæ, tum externæ. Internæ dependent vel a matre, vel ab utero, vel a fœtu.

Ex parte matris partum difficilem reddere poteſt, debilitas totius corporis, vel nativa, vel propter ætatem, ut in juvenculis & vetulis; vel ob morbos, quibus in graviditate mulier afflicta fuit, aut adhuc affligitur. Ad hoc etiam conferre poteſt macies & ſiccitas nimia totius corporis, vel pinguedo & craſſities vias uteri comprimens, & anguſtiores efficiens; oſſium uterum ambientium mala conformatio, ut in claudicantibus; flatus inteſtina diſtendens, calculus, aut tumor præter naturam veſicam occupans, uterumque comprimens & pulmonis, aliarumque partium reſpirationi inſervientium prava conſtitutio, quia ſpiritus cohibitio ad fœtus excluſionem valde neceſſaria eſt.

Ex parte uteri, varii illius morbi partum difficilem reddere poſſunt: ut tumores, ulcera, obſtructiones, adſtrictiones, obturationes, a cauſſis præternaturalibus oriundæ.

Ex parte fœtus contingit partus difficilis, quando vitium aliquod in eo reperitur ratione ſubſtantiæ, quantitatis, figuræ, & illi adjunctorum.

Ratione ſubſtantiæ vitium in fœtu eſt, quando mortuus eſt, aut putrefactus, aut labe aliqua infectus, aut aliquo morbo debilitatus, ut nihil virium conferre poſſit ad ſuam excluſionem.

Ratione quantitatis fœtus parum non adjuvat, quæ vel continua eſt, vel diſcreta. Ratione quantitatis continuæ vitioſus eſt, ſi grandiori corpore aut capite præditus ſit, unde laborioſa excluſio ſequitur. Ratione quantitatis diſcretæ: ut quando plures ſint in utero. Sic partus gemellorum laborioſior ut plurimum eſſe conſuevit.

Ratione figuræ, ſeu ſitus in utero, partus difficilis variis modis contingit: ut quando fœtus pedibus, aut manibus præviis exire conatur; vel unum tantum pedem, aut manum alterutram exerit: vel duplicatus egredi conatur, nates aut ventrem ad uterum orificii offerens.

Ratione adjunctorum fœtus contingit difficultas in partu, quando membranæ fœtum obvolventes tenuiores ſunt, ut citius quam par ſit, diſrumpantur: unde ſequitur præcox aquarum effuſio, ſicque reſiccatum manet uteri orificium tempore excluſionis fœtus. Vel quando craſſiores ſunt & denſiores, ut facile a fœtu diſrumpi nequeant.

Externæ cauſſæ dependent ex rebus neceſſariis & contingentibus. Res neceſſariæ ſunt illæ, quæ non naturales vulgo nominantur. Sic aer frigidus & ſiccus, & flatus Aquilonaris, parturientibus valde infenſus eſt, quia totum corpus conſtringit, ſanguinem, & ſpiritus ad interiora repellit, & infanti a tepentibus illis locis exeunti valde noxius eſt. Aer etiam fervidior ſpiritus diſſipat, & fœtus ac fœtæ vires exhaurit; inflammationem febrilem facile inducit, in corpore jam cacochymo, & exagitato.

Alimenta cruda, aut concoctu difficilia, aut adſtringentia magna copia, ante partum aſſumpta, difficilem eum reddere poſſunt, debilitato ventriculo, & conſtipatis viis communibus, quæ hic maxime patere debent.

Somnolentia & ſtupor, matris & fœtus, impetum retardant, & naturam invalidam oſtendunt.

Motus parturientis intempeſtivus partum maxime retardat, cum illa, ubi opus eſt, ſtare, ambulare, decumbere, vel in ſella obſtetricis ſedere renuit; vel importune agitatur; unde contingit, fœtum vel non poſſe exire ſecundum debitam figuram, vel illam amittere ob matris motus præpoſteros.

Excretorum retentiones tempore partus, ut urinæ veſicam diſtendentis; fæcum induratarum in recto inteſtino, & hæmorrhoides valde tumentes; uteri cervicem coarctant, & naturam a conatu parturiendi avertunt.

Ac denique animi pathemata vehementiora, ut timor, triſtitia, iracundia, partus facilitatem plurimum impedire poſſunt.

Ad res contingentes referuntur ictus, caſus, vulnera, quæ partui plurimum nocere poſſunt: tum etiam adſtantes, qui parturientem adjuvare debent, validæ nimirum mulieres & famulæ, quæ illam ſublevent & fulciant, dum eſt in ipſo enixu, & præſertim obſtetrix perita, quæ univerſæ huic actioni præſidere debet. Si enim illa in officio ſuo erraverit, partus difficultatem inferre ſolet. Interdum enim obſtetrices juſto citius parturientes incitant ad conatus expulſionis, & ſpiritus cohibitionem, dum adhuc ligamenta fœtus utero firmiter adhærent; unde virium exſolutio ſubſequitur, quæ poſtmodum in ipſa partus hora non ſufficiunt. Immo vero, dum obſtetrices parturientibus præmature perſuadent, tempus pariendi inſtare; fit, ut illæ omnes vires ad excernendum fœtum intendant, & ſæpenumero vaſis violenter divulſis, in non leve diſcrimen præcipitentur.

Cognoſcitur partus difficilis, tum ab ipſa parturiente, tum ab adſtantibus, & præcipue ab obſtetrice. Ac primum, ſi longiori tempore maneat femina in laboribus partus v. g. per duos, tres, quatuor, aut plures dies, cum vere naturalis partus intra 24. horas perfici debeat. Deinde, ſignum difficilis partus eſt, ſi dolores partus ſint languidi, & per longa intervalla recurrant, & dolores ad dorſum potius, quam verſus pudenda vergant. Cauſſæ vero difficilis partus ex ipſarum parturientium relatu & ipſa autopſia majori ex parte dignoſcentur. Sed debilitas ægræ, macilentia, aut pinguedo nimia, ex habitu corporis deprehenduntur. Morbi uteri propriis indiciis dignoſcuntur. Fœtus debilitas ex debili & tarda motione dignoſcitur. Fœtus vero mortui ſigna capite ſequenti innoteſcent. Magnitudo fœtus ex parentum ſtatura colligi poteſt, præſertim cum vir magno corpore præditus, cum puſilla muliere conjunctus eſt. Quando vero hæc deficiunt; & matris conatus ſatis validus eſt, fœtuſque ſeſe commovendo ſufficienter exitum affectat, partus tamen difficilis ac laborioſus eſt; indicio eſt, ſecundinam eſſe fortiorem, quæ non facile diſrumpi valeat. Cujus rei conjecturam augebit, ſi aqua & humiditas in labore non profluit. Præpoſtera fœtus figura ab obſtetrice deprehenditur, & reliqua, ut dictum eſt, ipſa autopſia innoteſcunt.

Prognoſin quod attinet. Partus difficilis ex ſe periculoſus eſt, & in eo interdum mater, interdum fœtus, & interdum uterque extinguitur.

Si mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri poteſt, quin fœtus moriatur.

Affectus ſoporoſi & convulſiones in partu difficili ſupervenientes, ſunt ut plurimum lethales.

Sternutatio in partu difficili ſuperveniens, bona, ex Hippoc. *in Aphoriſmis.*

Ad curationem partus difficilis, primo, omnes cauſſæ quæ illum retardare valent, quantum fieri poterit, auferendæ. Deinde, partum adjuvantia remedia methodice adminiſtranda.

Ac primum vulgare eſt apud mulieres aquæ cinnamomi cochl. j. aut alterum exhibere. Vel ipſe cinnamomi pulvis cum pauco croco, vel confect. alkerm. ʒ. ß. cum juſculo propinari poterit. Tum etiam crocus ſolus ad ℈. ß. in ſingulis juſculis aut ſingulis horis, cum modico vino ſumptus, utiliſſimus eſt. Vel

℞. Olei amygd. dulc. & vini albi, ana ℥. ij. croci & cinnamomi, ana gr. xj. confect. alkerm. Drach. ſem. ſyrupi capill. ven. ℥. j. ß. Miſce, fiat potio.

Si hæc non ſufficiant, & validioribus agendum ſit; ſequens potio erit efficaciſſima frequenti uſu a nobis comprobata.

℞. Dictamni cretici, ariſtoloch. utriuſque, & trochiſcorum de myrrha, ana ℈. ß. croci & cinnam. ana gr. xij. confect. alkerm. Drach. ſem. aquæ cinnam. ℥. ß. aquæ naphæ & artemiſiæ, an. Unc. j. ſem. fiat potio.

Inter efficaciora recenſentur oleum ſuccini, cinnamomi, & extractum croci; quæ in exigua quantitate multum operantur: ſcilicet extractum croci ad gr. v. vel vj. oleum cinnamoni ad gutt. iv. vel v. oleum ſuccini ad gutt. xij. vel xv. cum vino, juſculo aut alio liquore.

Sternutatio partum accelerat ex Hippoc. *Aphor. 35. ſect. 5. Difficulter parienti ſuperveniens ſternutatio, bonum.* Illa provocabitur pulvere ſequenti.

℞. Hellebori albi Drach. ſem. piperis longi ℈. j. caſtorei gr. v. Fiat pulvis, qui inſuffletur in nares ad piſi magnitudinem.

Idem Hippoc. aliud præſcribit remedium *lib. 1. de morbis mulierum*, quod ab omnibus fere Auctoribus eſt prætermiſſum. Illud autem eſt ſectio venæ inferioris, his verbis propoſita. *Si vero, inquit, pregnans multo tempore cohibeatur, & parere non poſſit, ſed diebus pluribus ex partus dolore laboret, ſit autem juvenis, & in vigore & multo ſanguine referta; ſecare oportet venas in malleolis, & ſanguinem detrahere, virium reſpectu habito.* Quamvis a Practicis noſtris nunquam in uſum revocetur hujuſmodi remedium, & videatur maxime reformidandum; cum in partu vires unice neceſſariæ ſint, quæ venæ ſectione infringi poſſunt: Tamen, ſi a plethora difficultas pariendi oriatur, quod innuere voluit Hippoc. cum dixit: *ſi mulier ſit juvenis, & in vigore, & multo ſanguine referta*, non eſt dubium, quin maxime conferre poſſit, cum venæ, plurimo ſanguine refertæ, omnes vias interiores anguſtiores efficere ſoleant. Unde fit, ut in dolore nephritico ſimilis phlebotomia ſæpe miranda præſtet, & calculorum tum in renibus, tum in ureteribus contentorum excluſionem facilitet.

Non ſolum autem internis remediis propoſitis; ſed etiam externis, partus difficilis adjuvari poterit.

Obſtetrix itaque uterum parturientis frequenter inungat oleo lilior. amygd. dulc. ſem. lini & ſimilibus.

Tum etiam foveatur venter inferior decocto emoliente, ex

rad. alth. lilior. fol. malvæ, violar. artemiſ. ſem. lini, fœnugr. flor. chamom, meliloti.

Clyſteres acres injiciuntur, quorum irritatione expultrix etiam uteri ſtimulabitur, & depleta inteſtina ampliorem locum utero relinquent.

Umbilicus inungatur oleo ſuccini. Quidam fel gallinæ nigræ laudant, eidem parti admotum.

In uſum etiam venire poſſunt ea, quæ proprietate ſpecifica partum juvare creduntur: ut lapis aetites, vel magnes, ſtyrax, calamita, & reliqua, coxis alligata.

Hartmannus oculos leporis, menſe Martio captos, laudat: Qui ſtudioſe eximendi, ne comprimantur nimis, & cum pipere in orbe exſiccandi. Horum unus ventri (vertici) cum pipere ita alligetur, ut venter (vertex) a pupilla tangatur, & fœtum, ſive mortuum, ſive vivum educet. Quo facto mox amoveatur, ne uterum plane propellat. In molla etiam valere aſſerit.

Cavendum etiam eſt, ne puerpera gemmas in annulis aut alio loco geſtet; ſed omnes deponat: nam multæ ex iis proprietate ſpecifica, fœtum retinere creduntur.

Si fœtus debilior videatur, reficiendus eſt: tum roborantibus matri exhibitis, ut vino calente, confectione alkermes, aqua cinnamomi; tum externis, ut cruſta panis, aut placenta roſacea pulvere nucis moſchat. cinnam. caryophyl. granor. Kermes ſinepiſata, & aqua imperiali, aut vino terpente irrigata. Vel fruſtulo carnis vervecinæ, parum aſſo ſupra craticulam, & aqua roſacea vel flor. arantior. irrigato, omento vervecis nuper mactati adhuc calente, & ſimilibus.

Si præpoſtero modo fœtus egredi incipiat, ut brachio uno aut pede primum emiſſo, vel altero quopiam modo, obſtetrix nullo modo talem partum excipiat; ſed in uterum retrudat, & ad legitimam formam convertat. Quod fiet, puerperam in lecto ſupinam collocando, capite demiſſo & cruribus elatis. Poſtea ventrem ipſius, verſus præcordia blande comprimendo, & in uterum fœtum ipſum compellendo. Poſtea vero obſtetrix alia forma exeundi occaſionem infanti miniſtret artificioſa manu procurans, ut faciem tergo matris obvertat, dein nates & crura verſa, matris umbilicum elevet, & ad legitimum partum acceleret.

Sublata omni partus ſpe, aut etiam matre jam morti proxima, nonnulli Auctores ad ſectionem Cæſaream accedunt, de qua Franciſcus Roſſetus elegantiſſimum edidit tractatum, ubi multis rationibus & exemplis conatur oſtendere, illam poſſe aliquando ſuccedere. Attamen, quia hæc operatio eſt periculi & terroris plena; raro aut nunquam tentanda eſt Medico prudenti, ſi nomini ſuo conſulere voluerit.

CAPUT XIX.

De fœtu mortuo.

IN partu difficili, ob magnos & diuturnos labores, ſæpe fœtus extinguitur. Interdum etiam ante labores partus ex cauſſis præternaturalibus, quales ſunt eæ, quæ abortum provocare conſueverunt, eum mori contingit, & ſi nondum determinatum pariendi tempus attigerit, abortum facit: ſi vero ad illud tempus pervenerit, facit partum difficilem, quia ad legitimum & naturalem partum fœtus cum matre cooperari debet, ut e carcere ſuo egrediatur.

Omnes igitur cauſſæ, partum difficilem efficere valentes, ſi majores & graviores ſunt, fœtum extinguere poſſunt. In primis vero fœtus extingui ſolet, ſi adeo præpoſtera figura prodeat, ut nullo modo excludi poſſit, neque ab obſtetrice, neque a Chirurgo extrahi: aut in meliorem ſitum converti. Cum enim hoc modo in orificio hæreat, & omnem matris conatum eludat; ſic, ut in iſtis conatibus variiſque motibus & compreſſionibus, interdum mater & fœtus, interdum mater ſola, & interdum fœtus ſolus moriatur. Admiratione dignum eſt, quod refert Fabricius Hildanus de duabus mulieribus, ex partu laborioſo extinctis, in quibus uterus diſruptus inventus eſt, & caput infantis in ventris capacitatem demiſſum. Unde colligere eſt, quantus ſit validi fœtus impetus ad ſui excluſionem moliendam.

Cognoſcitur fœtus mortuus, quando motus illius ceſſat, quem prius in utero aut mater ipſa ſentiebat, aut obſtetrix percipiebat, admota manu, aut aliis rebus tepentibus & roborantibus, quibus illius vis ſopita ſolet exſuſcitari; major præterea ponderis ſenſus cum dolore abdomen infeſtat, quando femina de latere in latus ſeſe convertit, fœtum ex una parte in alteram inſtar lapidis dilabi percipit: ventris inferioris frigiditas tactu deprehenditur, extincto calore nativo, & diſſipatis ſpiritibus quæ in fœtu continebantur: oculi redduntur concavi & perturbati: facies & labra pallent: partes extremæ frigidæ ac lividæ apparent: mammæ flaccidæ evadunt, ac tandem, putreſcente fœtu, ichores fœtidi & ſanioſi ex utero emanant: abdomen ob vapores elevatos inflatur, teter odor & graveolens ſpiritus, non ſolum ex ore matris, ſed etiam a toto corpore exhalat. Si ante fœtum ſecundina excludatur, certiſſimum eſt fœtus in utero mortui indicium.

Quod ad prognoſin ſpectat; periculoſiſſimus eſt fœtus in utero mortuus, & niſi mature excludatur, febres lipothymias, ſopores, convulſiones, & mortem inferre ſolet.

Aliquando tamen fœtus in utero mortuus per longum tempus ſervari poteſt, ut plurimis hiſtoriis a variis Auctoribus relatis conſtat: quos tamquam raros caſus magno numero collegit Schenkius, & tranſcripſit Sennertus, multarum mulierum, quæ fœtus in utero mortui & corrupti oſſicula, per uterum, alvum, veſicam, & tumorem in abdomine apertum excreverunt.

Nos unam vidimus, quæ omnia fœtus oſſa per umbilicum excrevit, & poſtea coaleſcente umbilico, perfecte reſtituta eſt.

Curatio tota verſatur in fœtus excluſione, vel extractione. Cum enim maximum vitæ periculum immineat ex longiori fœtus mortui in utero mora; quamprimum ex ſignis propoſitis certo concluditur, fœtum eſſe demortuum, ad illius excluſionem properandum eſt. Illa autem iiſdem remediis promovetur, quæ ad juvandum partum fuerunt propoſita. Ex iis tamen fortiora & efficaciora eligenda ſunt quibus nonnulla majoris adhuc efficaciæ addi poterunt in hunc modum.

♃. Fol. ſabinæ ſiccor. rad. ariſtol. rot. trochiſc. de myrrha, caſtorei, an. ʒ. i. cinnam. ℥. ß. croci ℈. i. Miſce, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. i. cum aqua ſabinæ. Vel

♃. Dictamni cretici, ſabinæ, boracis, an. ʒ. i. mirrhæ, rad. aſari, cinnam. croci, an. ʒ. ß. Miſce, fiat pulvis, doſis ʒ. i. cum dicto ac ſimili liquore.

Interim admoveantur pudendo, pubi, & perinæo fotus emollientes prædicti, addendo rad. bryoniæ, cucumeris agreſtis, ireos Florent, ariſtol. rot, & flores geniſtæ.

Poſt fotum inungantur eædem partes unguento de arthanita, vel ſequenti.

♃. Ariſtol. rot. colocynth. & agarici, an. drach. i. gummi ammoniaci in vino ſoluti, & fellis tauri, an. ʒ. ii. ol. cheirini q. ſ. Fiat unguentum.

Peſſarium etiam in vulvam immittatur.

♃. Rad. ariſtol. rot. ireos, hellebori nigri, colocynth. mirrhæ, an. ʒ. i. galbani, opopanacis, an. ʒ. ß. cum felle bovis, fiat peſſarium. Vel

♃. Ammon. opopan. caſtor. ſerap. hellebori nigri, ſtaphis ariſtol. rot. pulpæ colocynth. ſcam. an. ℈. i. euphorb. ʒ. i. Cum ſucco rutæ, cyclam. cucum. agr. & felle taurino fiat peſſarium.

Zacut. Luſit. *obſerv.* 154. *lib.* 4. *Prax. adm.* fœtum novimeſtrem, in utero mortuum, & graviſſima ſymptomata excitantem, excluſum fuiſſe teſtatur hujus peſſarii vi, & balnei oleaginei, cum decocto medicamentorum aperientium, & vias dilatantium commixti.

Suffitus ex galbano, vel ungula aſinæ per infundibulum recipiatur.

Si res cunctetur diutius, utile erit, conſtantibus viribus, catharticum medicamentum exhibere, quo ſimul educuntur vitioſi humores, qui in hoc ſtatu facile & cito colliguntur, & conſequenter fœtus propellitur.

Angelus Sala in triumpho emeticorum teſtatur, ſe feliciſſimo cum ſucceſſu pluries in hoc caſu exhibuiſſe mercurii vitæ g. iv. vel v. idque remedium potentiſſime fœtum mortuum excludere & reliquis remediis prævalere. Quod tamen, propter vehementem ſuam operationem, ſumma cautione & Medici prudentia indiget.

Si medicamentis diu tentata fœtus mortui eductio obtineri nequiverit, ad Chirurgicam operationem veniendum eſt. Eaque fit, vel inſtrumentis, quemadmodum a Paulo Ægineta deſcribitur, vel manus ſolius miniſterio, prout docetur a Carolo Stephano, Bauhino, & aliis; quæ omnia a Schenkio & Sennerto diligenter tranſcripta ſunt.

CAPUT XX.

De Secundina retenta.

IN partu naturali ſecundina ut plurimum ſtatim poſt fœtum excludi ſolet; aliquando tamen in utero retinetur, unde graviſſimum imminet vitæ periculum.

Cauſſæ iſtius retentionis internæ ſunt, nimia tunicarum iſtarum denſitas & craſſities: propter quam uteri parietibus firmius adhærent, earundem intumeſcentia ab humorum affluxu, qui in partu laborioſo concitatur, virium exſolutio ex partu laborioſo facta, ut non ſufficiant ad ſecundinarum excluſionem, & oris uteri occluſio, poſt fœtum ejectum. Cauſſæ vero externæ ſunt aeris frigiditas, cujus vi ſecundina repellitur, & uteri orificium occluditur, odoramenta quædam, quibus uterus ſurſum allici, vel exagitari poteſt: animi pathema grave; ut timor, vel terror ſubito adveniens, moroſitas parturientis, quæ in eo ſitu permanere non vult, vel eos conatus præſtare, qui ad hoc opus perficiendum requiruntur; infantis pondus nimium, quo ex improviſo umbilicus diſrumpitur, remanente intus ſecundina, & imperitæ obſtetricis error, quæ vaſa umbilicalia citius reſecuit, aut non tenuit ſiniſtra manu, ut debebat: ſi enim dimittantur, retrahuntur ad uterum, & in eo cum ſecundinis latent, quæ earum extractioni inſervire debebant.

Diagnoſis ſecundinæ in utero retentæ per ſe facilis eſt: aliquando tamen fruſtulum illius ſeparatur, & in utero remanet, cujus notitia non eſt adeo facilis. Cognoſci tamen poteſt ex eo, quod uterus poſt partum adhuc in excernendo laborat, quamvis leviores ſint illius conatus, doloris & caloris ſenſus in utero percipitur, & poſt aliquot dies teter ac cadaveroſus ab utero exhalat.

Periculoſiſſima eſt ſecundinæ retentio, & ſi per aliquot

dies in utero moretur, fœdam putredinem acquirat; unde febris acuta, nauſea, lipothymia, dyſpnœa, ſudor diaphoreticus, extremorum frigiditas, hyſterica ſuffocatio, epileptici inſultus, & mors ſubſequitur.

Hippocrates 2. *epid.* exemplo uxoris cujuſdam coriarii, innuit bonum eſſe, ſi ſanies copioſa brevi per pudendum effluat; ſpes enim eſt, membranas illas putrefactas, vel marcore conſumptas, ſexto, vel ſeptimo die effluxuras.

Secundina retenta iiſdem remediis expellitur, quæ ad fœtum mortuum fuere propoſita, quibus addere licet nonnulla ſpecifica ab Auctoribus tradita.

Geſnerus & Augenius plurimum laudant equi caſtrati teſticulos, fruſtulatim inciſos, & furno ſiccatos. Illorumque pulveris datur, quantum tribus digitis capi poteſt, cum jure pulli, idque, ſi opus ſit, bis aut ter repetatur.

Rulandus olei juniperi guttas xxx. feliciter exhibuit.

Alii jubent puerperam dentibus cepam comprimere, ſuccumque deglutire, idque ter, quaterve dentibus in cepam adactis, ſuccoque ſemper elicito ac deglutito, repetere; poſtea vini calidi cyathum ſuperbibere, unde cito liberatur.

Foreſtus refert de obſtetrice quadam, quæ a Judæo Medico ſecretum ſequens acceperat. Sumebat folia levitici virida, contundebat, & ſuccum exprimebat cum vino Rhenano optimo, ejuſque cyathum propinabat.

Angelus Sala mercurium vitæ commendat, ut in fœtus mortui eductione.

His addenda erunt ſternutamenta, ſuffitus, fomenta, linimenta, aliaque tum externa, tum interna, ſupra deſcripta in partu difficili.

Sequens decoctio a muliere quadam noſtrate uſurpata miranda præſtitit.

℞. Aceti roſac. ℔. viii. vel x. folior. lauri & baccarum ejuſdem, an. M. iii. placentam roſaceam, ex aqua deſtillata relictam, in fruſta diſſectam, n. 1. Bulliant in lebete, & eo decocto laventur diu coxæ & tibiæ calide ab inguinibus ad pedes uſque; ex eo uterus ſponte apertus eſt, ac ſecundina decidit. Huic decocto commode addi poterit myrrhæ & ariſtol. utriuſque, an. ℥. i.

Inter alia vero remedia multum poteſt manus periti Chirurgi in uterum immiſſa, antequam inflammatio, vel inflatio augeatur. Sic enim apprehenſas ſecundinas & molliter circumductas, poterit extrahere, mulieremque a tot ſymptomatis & remediorum moleſtiis liberare.

Si nullo modo ſecundina educi potuerit, ſed firmiter utera hæreat, & in eo putreſcat; ſuppurantia in uterum immittenda ſunt, admixtis detergentibus, ut id, quod putrefactum eſt, ſenſim educatur. Ad id laudat Rondelerius unguentum baſilicum, præſertim ſi diſſolvatur in decocto ſequenti.

℞. Fol. malvæ cum rad. M. iii. rad. ariſtol. utriuſque an. ʒ. vi. ſem. lini & fœnugr. ana ℥. ſem. violariæ M. i. florum chamom. & centaur. min. an. M. ß. Fiat decoctio in aqua, admiſcendo, ſi magna ſuppuratione opus eſt, aliquid olei: ſi vero majori deterſione, unguenti Ægyptiaci parum.

CAPUT XXI.

De Fluxu lochiorum immodico.

Fluxus lochiorum immodicus non ex quantitate, aut tempore durationis æſtimandus eſt; quia pro diverſis naturis, ætatibus ac vitæ generibus, varius admodum eſt, ſed ex difficili tolerantia, & virium dejectione, quæ ex eo contingit.

Cauſſæ illius ſunt, vaſorum apertio nimia; vel laceratio in partu difficili; vel ſecundarum violenta extractio, vel ſanguinis copia major, quæ per totum geſtationis tempus in uteri venis collecta fuit, vel ejuſdem tenuitas & acrimonia, quæ vaſorum oſcula nimium aperit, & naturam ad excretionem ſtimulat.

Cognoſcitur fluxus lochiorum immodicus ex viribus, ut dictum eſt, quæ exhauſtis ſpiritibus dejiciuntur, tum ſanguis grumoſus effluit: iiſque accedit cibi faſtidium, dolor in hypochondriis, cum ventris tenſione, pulſus debilis & frequens viſus obtenebratio, aurium tinnitus, animi deliquium & convulſio.

Cum omne ſanguinis profluvium periculoſum ſit, ex eo, quod ſanguis vitæ noſtræ theſaurus ſit; fluxus lochiorum immodicus magis periculoſus eſt, propter labores partus prægreſſos, a quibus facta eſt virium reſolutio. Majus autem, vel minus adeſt periculum, pro majoris vel minoris ſanguinis effluxu, & ſymptomatis levioribus aut gravioribus, quæ illi ſuperveniunt, unde apud Hippocr. *Aph.* 35. *ſect.* 5. *Si muliebris profluſio, aut animi deliquium ſuperveniat; malum.*

Curatio ſanguinis fluxus immodici in illius cohibitione tota verſatur. Summa tamen cautio adhibenda eſt, ne quod per hujuſmodi purgamenta excerni conſuevit, intus retineatur, & graviſſimorum affectuum cauſſa evadat. Atque adeo, ſi affectus non vehementer urgent, a levioribus incipiendum erit, ad potentiora, ſi opus fuerit, ſenſim progrediendo.

Ac primum ſanguinis impetus cohibendus eſt alimentis incraſſantibus, ut panatellis, gelatinis, oryza, amylo, cum juſculis pedum vituli, pyris, cydoniis coctis, carnibus aſſis, ſucco granatorum aſperſis.

Cibus paulo copioſior exhibeatur, non tamen una vice; ſed potius frequenter, cum hoc modo calor, & ſpiritus, qui expulſionem in utero adjuvant, ab utero ad ventriculum avocentur, & vires inſtaurentur, vitelli ovorum huic uſui conveniunt: nam & facile coquuntur, & calore ventriculum avocant.

Potus ſit aqua ferrata, vel extinctionis auri, vel in qua parum maſtiches bullierit. Deinde ſanguinem ad partes ſuperiores revellentia remedia uſurpanda ſunt, ut frictiones & ligaturæ partium ſuperiorum, cucurbitulæ ſub mammis, & utrique hypochondrio admotæ.

Utile etiam eſt manus fovere in vino calente, in quo confectio alkermes vel theriaca diſſoluta fuerit.

Tum etiam venter faſcia mediocriter conſtringatur: quia hoc modo comprimuntur vaſa, & fluxus immodicus impeditur.

Lumbis admoveantur lintea oxycrato madefacta, quibus ſanguis in vena cava contentus temperatur, illiuſque motus inhibetur.

Si fluxus valde immodicus ſit, vireſque dejiciat, ut vitæ periculum immineat; ad fortiora remedia confugiendum eſt. Et inter alia ſequens potio ut plurimum ſuccedit.

℞. Aquar. plantag. naphæ, & roſar. an. ℥. i. ſyrupi corall vel illius defectu, de roſis ſiccis ℥. i. ſalis prunellæ ʒ. i. Sang. dracon. ℈. ß. Fiat potio.

Si diutius duret fluxio, pulvis, vel opiata ad plures doſes præſcribi poteſt in hunc modum.

℞. Lapidis hæmatitis ℈. ii. pulv. boli armen. coralli rubri, margarit. præpar. an. ʒ. i. Sem. plantag. coriandri præpar. & granor. ſumach. an. ℈. ii. Miſce, fiat pulvis tenuiſſimus, de quo capiat ʒ. i. cum decocto centinodiæ & ſyrupo cydoniorum.

℞. Conſervæ roſar. & rad. ſymphti, an. ℥. i. boli armen. trochiſc. de carabe & corall. an. ʒ. i. cum ſyrupo coralliorum vel de roſis ſiccis, fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem caſtaneæ, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Exterius vero fotus & unguentum utiliter admovebuntur, quorum formula talis eſſe poterit.

℞. Summit. lentiſci rubri, plantag. cupreſſi, olivæ. & polygoni: an. M. i. roſar. rub. P. ii. granor. myrti ℥. i. ß. nucum cupreſſi cum. vi. corticum granat. P. i. Coquantur in aqua chalybeata & vino rubro adſtringente, & colatura foveantur partes muliebres, valde tepide & fere ſubfrigide.

℞. Unguenti comitiſſæ ℥. ii. ſucci plantag. ℥. i. Agitentur ſimul, & fiat linimentum, applicandum poſt fotum.

Injectio in uterum etiam poteſt fieri ex ſucco plantag. a Gal. laudato 5. *methodi*, vel decocto fotus prædicti.

Reliquis remediis non conferentibus, venæ ſectio in cubito, præſentaneum eſt remedium, ſi paulatim & per quædam intervalla ſanguis educatur. Sic enim multas deploratas convaluiſſe experientia docuit.

Ac denique, perſeverante affectu, omnia remedia, quæ pro fluxu menſium immodico ſunt deſcripta, hic etiam convenire poterunt.

Inter remedia autem, pro fluxu menſium immodico propoſita, habentur cataplaſmata, regioni pubis & lumborum applicanda, quibus ſequens addi poterit, fluxui præſertim lochiorum immodico maxime conveniens.

℞. Fuliginis camini duriſſimæ ℥. viii. Subigatur cum aceto fortiſſimo, & fiat cataplaſma renibus applicandum.

De ſomno peculiariter hic annotandum, dum ſanguis copioſe effluit, eum eſſe penitus arcendum. Multæ enim ex eo de medio tolluntur, quia calor ad interiora retractus, majorem fluxum efficit. Et ſi aliquando is concedendus ſit; aliquis ex miniſtris ſemper adeſſe debet, qui ægrotantis pulſum & reſpirationem obſervet.

Denique ſi grumi ſanguinis in utero ſubſiſtant, ibique dolorem & tenſionem excitent; danda opera, ut mature educantur, ne putredinem contrahentes, tetros vapores tranſmittant ad cerebrum & cor, febremque concitent. Ideo puerpera, ſi vires ferant, levi dembulatione uti debet, vel erecta aliquandiu ſtare, aut in ſella perforata ſedere, quaſi vellet dejicere. Quod ſi non ſufficiat, decocto hordei tepido, cum pauco oxymelite, vel melle roſaceo in uterum injecto, diſſolvendi ſunt. Caute tamen hic agendum eſt, ne, dum grumi educuntur, ſanguis de novo concitetur.

CAPUT XXII.

De Suppreſſione lochiorum.

Bonus ac felix puerperii ſucceſſus ex convenienti lochiorum effluxu præcipue dependet, quandoquidem impuritates, quæ per novem geſtationis menſes in venis uteri, ac toto corpore colliguntur, per iſtas evacuationes expurgari ſolent. Si vero illæ ſupprimantur, aut imminuantur, infinita mala & pericula inde oriuntur, nempe febres acutæ, phrenitides, maniæ, melancholiæ, anginæ, pleuritides, peripneumoniæ, uteri inflammationes, & alii tumores ut plurimum maligni.

Cauſſæ iſtius ſuppreſſionis aut imminutionis ſunt ſanguinis craſſities, vaſorum anguſtia, vel obſtructio, quæ liberum effluxum impediunt; aer frigidus incaute utero ſuſceptus,

quia vaſorum orificia conſtringit, refrigeratio pedum, & aquæ frigidæ potus, metus, terror, triſtitia, & alia animi pathemata, quæ ſanguinem ab utero avertunt.

Diagnoſis iſtius ſuppreſſionis per ſe manifeſta eſt. Imminutio vero ex quantitate ſanguinis effluentis deſumenda non eſt, quandoquidem mulieres aliæ plus, aliæ minus ſanguinis ſuperflui habent. Sed integra illius cognitio ex ſymptomatis ſupervenientibus elicitur; qualia ſunt, ventris intumeſcentia, dolor imum ventrem, lumbos, & inguina occupans; faciei rubor, ſpirandi difficultas, oculorum perturbatio, rigores, febres, animi deliquia, ſymptomata ſupra enumerata.

Prognoſis elicitur ex ſymptomatis propoſitis, quæ huic affectui ſupervenire diximus. Cum enim majori parte periculoſa ſint; cauſſam etiam eorum valde periculoſam arguunt.

A prædicto periculo liberantur puerperæ, ſi quædam alia evacuatio fiat, quæ lochiorum vicem aliqua ſaltem ex parte ſupplere valeat, ut hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum, urinæ profuſio cum fuliginoſo ſedimento, aut ſudor copioſus. Aut ſi poſt aliquot dies ex utero livida, nigra, & graveolentia effluere incipiant. Metuendum tamen eſt, ne ex corrupto ſanguine ulcera in utero excitentur.

Curatio ſuppreſſionis lochiorum, in eorum provocatione tota conſiſtit, eaque mollienda eſt remediis, quæ ſanguinem ad inferiora provocant, & uteri vaſa aperiunt.

Ac primum clyſteres emollientes, laxantes, & aperientes injiciendi ſunt, in hunc modum compoſiti.

℞. Rad. althææ & lilior. an. ℥. i. ariſtol. utriuſque, an. ʒ. iii. fol. malvæ, althææ parietar. mercurial. an. M. i. Sem. lini & fœnugr. an. ℥. ſem. flor. chamom. & ſambuci, an. P. ii. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve olei aneth. & lilior. an. ʒ. i. hieræ ſimpl. ℥. ſem. unguenti de arthanita ʒ. i. Miſce, fiat clyſter.

Frictiones fiant in cruribus, deorſum verſus; ligaturæ dolorificæ digitorum pedis. Cucurbitulæ admoveantur inguinibus & coxis: nonnullæ ſcarificentur.

Si hæc non ſufficiant; aperiantur venæ poplitis, aut utriuſque cruris: vel etiam hæmorrhoidum, ſi natura eo vergere videatur.

Si febris excitetur ex lochiorum ſuppreſſione, venæ ſectio in brachio celebranda eſt, ut in morbis puerperarum dicetur.

Fotus ſequens ventri inſeri & pudendo admoveatur.

℞. Rad. althææ, lilior. bryon. angelic. & ariſtol. utriuſque an. ℥. i. fol. Mercurial. artem. pulegii, ſabinæ, calamen. ana M. i. Sem. lini & fœnugr. an. ℥. i. flor. chamomille melii. ſambuci tanaceti, an. P. ſ. Contundantur & incidantur ut artis eſt: & imponantur duobus ſacculis, qui decoquantur in aqua fontis, & applicentur calide per vices.

Poſt fotum inungantur dictæ partes oleo lilior. amygd. dulc. & ſeſamino, addito croco.

His autem addi poſſunt peſſaria & ſuffumigia, in ſuppreſſione menſium propoſita, a mitioribus incipiendo.

Per os exhibeatur decoctum rad. aperitivarum, cinnam. & cicerum rubrorum cum pauco croco. Vel

℞. Rad. aperitiv. an. ʒ. ii. fol. betonic. endiv. capill. ven. M. i. ſchænanth. P. i. ſem. aniſi & fœnic. an. ℈. i. cicerum rubr. cochl. i. Coquantur ad ℔. i. ſem. Colaturæ adde aquæ cinnam. drach. ii. ſyrup. de 5. rad. ℥. iii. Dentur ℥. iv. bis in die.

Antequam febris augeatur, exhibere aliquando licet trochiſc. de myrr. Drach. i. cum vino albo vel aqua fœnic.

Foreſtus etiam præſente febre, ſequenti utitur decocto.

℞. Hordei mund. M. i. glycyrrh. raſ. ℥. ſem. ſcœnanthi ʒ. i. ſem. Coquantur ad ℔. i. pro iii. doſibus.

Debilioribus vero ſchœnanthi ʒ. i. in jure pulli bullire jubet, & exhibet.

Purgatio etiam convenire poteſt, ſeptem vel novem diebus a partu, ex infuſione rhab. agric. aut ſennæ: vel cum juſculo laxante ex herbis, ac rad. aperientibus cum ſenna parato; vel cum mannæ ℥. ſem. in juſculo diſſolutæ.

CAPUT XXIII.

De Torminibus a partu.

Tormina puerperis adeo frequenter contingunt, ut pauciſſimæ ab iis immunes ſint. Attamen horum dolorum ratione, Medicorum opem implorare non ſolent, quia intra biduum aut triduum ceſſant. Si quando tamen acerbiores ſint, aut diutius perſeverent; Medicos vocare coguntur, qui antequam remedia præſcribant, eorum cauſſas perluſtrare tenentur.

Cauſſæ igitur præcipuæ torminum & dolorum, qui a partu contingere ſolent, ſunt ſanguinis copia, craſſities, acrimonia, & vaſorum anguſtia. Cum enim venæ uteri per novem menſes ab ordinaria ſanguinis excretione ceſſarint, & ille interea magna copia congeſtus fuerit, necnon diuturniori mora craſſitiem & acrimoniam adeptus; dum per anguſtas vias tranſit, dolores parit, qui per intervalla recurrunt, quoties uterus novam ſanguinis excretionem molitur, eaque peracta ceſſant, donec iterum alius ſanguis egredi conetur.

Fiunt etiam interdum hujuſmodi tormina a flatibus, aut frigore in uterum ſuſcepto: ſed minus frequenter.

Diſtinguuntur hi dolores ab aliis, qui ventrem infeſtare ſolent, ex continuitate & intervallis, quæ excretiones ſanguinis interpolatas ſequuntur. Et ipſæ mulieres eos facile diſtinguunt.

Sanguis craſſior in grumos facile concreſcit: tenuior vero ex tenuitate, & colore vivido, aut ſubflavo cognoſcitur.

Si a flatu oriatur dolor; ille magis vagus eſt, plures ventris partes occupat, neque ſequitur excretionum ſanguinis intervalla. Si aer frigidus in uterum admiſſus fuerit; ex iis, quæ circa ægram acta ſunt, deprehendi poterit.

Periculoſi non ſunt hujuſmodi dolores; ſed plerumque maxime moleſti. Ideo quamprimum tollendi, aut demulcendi ſaltem.

Curatio hujuſmodi torminum eo dirigenda eſt, ut vaſa uteri laxentur, ſanguinis craſſities attenuetur, acrimonia temperetur. Quæ omnia ſequentibus præſidiis obtineri poterunt.

Ac primum puerperæ venter faſcia leniter conſtringatur, ut uterus ſubſideat; neque huc illuc commoveri poſſit, ut a partu non raro propter ſubitam evacuationem ſolet contingere.

Deinde olei amygdal. dulc. recenter extracti ℥. iii. aut iii. cum ſyrupi violacei ℥. i. vel vini hippocratici ℥. ii. exhibeantur.

Clyſteres injiciantur ex lacte cum ſaccharo & vitellis ovorum.

Vel parari poſſunt ex decocto flor. chamæm. & vitello ovorum.

Inungatur venter oleis carminantibus & aperientibus, ut oleo anethino, rutaceo, jaſmino, vel ſequenti magnæ efficaciæ, quod ad hunc uſum tempore idoneo componi debet & in officinis aſſervari.

℞. Rad. ariſtol. ror. iridis, pœoniæ, an. ℥. i. cyperi ℥. ß. folior. ſiccor. artemiſ. matricar. origani, calamenti, pulegii, dictamni cretici, abſinth. ſabinæ, rutæ, betonicæ, ſalviæ, an. M. i. flor. anthos, ſtœchados, lavendulæ, chamom. anethi, hyperici, ſambuci, an. M. ß. granor. lauri, & juniperi an. ℥. ß. cumini, ſem. rutæ, pœon. dauci, & agni caſti, an. ʒ. iii. caryophyl. nuc. moſchat. cinnam. zinzib. an. ʒ. i. ſtyrac. & myrrhæ, an. ℥. i. Omnia contuſa & inciſa miſceantur, & macerentur in olei veteris ℔. vi. addendo vini albi parum. Et ponantur in vaſe fictili bene clauſo, ſpatio unius hebdomadæ, & fiat ebullitio ſupra cineres calidos, ſpatio quatuor, aut quinque horarum, & poſtea exprimatur oleum, ac recondatur ad uſum. Si non habetur paratum urgente neceſſitate, bulliant ſimplicia dicta in æquis partibus olei & vini albi ad vini conſumptionem, poſtea exprimatur oleum.

Fotus etiam fieri poteſt ex decocto artemiſiæ, matricariæ meliſſæ, fol. lauri, calament. Sem. dauci, cumini, carvi, flor. cheiri & chamomillæ, in aqua & vino albo, vel lacte parato. Vel ſequens cataplaſma admoveatur.

℞. Cepas in aqua bene coctas num. iii. vel iv. Contundantur in mortario, addendo ſem. lini & cumini contuſor. an. M. i. flor. chamom. tantundem, farinæ hordei q. ſ. ut fiat cataplaſma. Et ſi opus ſit, adde parum aquæ, in qua cepæ decoctæ fuerint. Extendatur ſuper linteum, & umbilico calide applicetur.

Utile etiam eſt, pelle vervecina ventrem munire cum adhuc calet, & recens detracta eſt: hujus enim calor noſtro affinis, doloris cauſſam concoquit & mariſicat, tum etiam impedit, ne cutis abdominis contrahatur in rugas.

Per os vero ſequentia exhiberi poſſunt.

℞. Sem. dauci pulverat. ʒ. i. vini albi ℥. iii. Miſce, detur calide bis in die.

℞. Nucis moſchat. aniſi, cinnam. an. ℈. i. Miſce, fiat pulvis, detur vino albo. Vel

℞. Nucleorum dictylorum & perſicorum, an. ʒ. ſem. nucis moſchat. ℈. iv. pulv. diamarg. calidi ʒ. ii. aniſi ʒ. i. cinnam. ℈. ii. croci ℈. ß. ſacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis tenuiſſimus cujus dentur ʒ. iii. cum vino albo, bis aut ter in die, ſi urgeant dolores.

Foreſtus decoctum flor. chamom. in cereviſia, vel decoctum artemiſiæ, & chamæm. in jure pulli propinavit felici ſucceſſu.

Præſtat mox a partu jus galli veteris tribus diebus ſummo mane, jejunio ſtomacho, porrigere cum modico cinnamomi & croci.

Sequens pulvis, ſtatim poſt partum ſumptus, a torminibus mane præſervat. Ita, ut ſi primiparæ exhibeatur, ſequentibus partibus nullo modo a dictis doloribus torqueri credatur.

℞. Rad. conſolidæ major. exſiccatæ ʒ. i. nucl. perſicor. nucis moſch. an. ℈. ii. ſuccini ʒ. ß. ambræ griſeæ ℈. ſem. fiat pulvis, de quo capiat ʒ. i. cum vino albo, & ſi febris adfuerit, cum juſculo.

Pro potu ordinario utatur ægra decocto rad. petroſ. aut artemiſiæ, & cinnamomi.

Si a bilioſis & acribus humoribus tormina generentur, eodem fere modo curantur, quo dolor colicus a bile. E. g.

℞. Syrupi violac. borrag. an. ℥. i. mucil. de ſem. cydoniorum, aqua viol. extract. ℥. ſem. aquæ borrag. ſcorzoneræ, an. ℥. iii. Miſce fiat julep. pro ii. doſibus. Vel

℞. Ol. amygdalar. dulc. ℥. ii. ſyrup. viol. ℥. i. aquæ borrag. ℥. ſem. Miſce, pro uno hauſtu.

Exter-

Externa quoque medicamenta vias laxantia & emollientia adhibeantur, quæ eadem opera dolorem ſedant.

Enixas poſt partum ſæpe dolor exercet in inguine, ex utero in illo conglobato. Curatur admovendo umbilico emplaſtra ex galbano & aſſa fœtida, in cujus medio grana aliquot moſchi ponantur.

CAPUT XXIV.

De Morbis acutis puerperarum.

Quod ſupra de morbis acutis prægnantium diximus, id nunc de morbis acutis puerperarum poſſumus repetere: non aliam ſcilicet habere eſſentiam, aliamve diagnoſin, ac dum non puerperas, ac etiam viros obſident. Ut hic peculiarem eorum theoriam proponere non opus ſit, quæ ex propriis capitibus facile deſumi poterit.

Illi autem morbi acuti ut plurimum ſunt febres continuæ tum eſſentiales, ut ſynochus putrida, tertiana, continua, & reliquæ: tum ſymptomaticæ, quæ inflammationes internas, ut pleuritidem, peripneumoniam, hepatidem phrenitidem, & alias comitantur.

Eſt tamen peculiaris febris ſpecies, quæ omnibus propemodum puerperis contingit, *febris lactis* vulgo a mulieribus nominata, eaque circa tertium, aut quartum puerperii diem accidere ſolet, cum lac in mammis copioſius generari incipit; oriturque ex ſanguinis ab utero ad mammas refluxu, ejuſdemque motu & agitatione. Quæ quidem febris inter ephemeras plurium dierum recenſetur, neque ullis indiget remediis, quia intra triduum vel quatriduum, nempe circa nonum diem ſudore ſolvitur. Diſtinguitur a putridis, quod fere circa quartum diem invadit, mammæ lacte repleri incipiunt, & duritie, dolore, ac calore affici, cum dorſi, & ſcapularum gravitate & calore, tum puerperia recte fluunt, quod in putridis rariſſime contingit.

Febres autem putridæ puerperis ſupervenientes, a tribus cauſſis oriuntur: nempe lochiorum ſuppreſſione, aut imminutione, pravorum humorum congerie geſtationis tempore cumulata, ac in partu agitata, aut diætæ erroribus. Nonnulli addunt fluxum lochiorum immodicum, qui potius ſignum eſt latentis cacochymiæ, febrem excitantis, illius vero cauſſa propria eſſe non poteſt.

In ſuppreſſione lochiorum ſanguis, & vitioſi humores, qui per geſtationis decurſum cumulati ſunt, ad venas majores regurgitant, ibique putreſcunt, & interdum ad hepar, lienem, aliaſque partes feruntur, in iiſque inflammationes concitant. Aut ſi in venis uteri morentur, putredinem concipiunt, atque ita febrem pariunt, etiam in iis feminis, quæ antea inculpata valetudine frui videbantur.

Si vero rite fluentibus lochiis febris oriatur; illa vel ex bilioſo humorum apparatu, vel ex diætæ erroribus provenit. Pravi humores, ex partus laboribus ac doloribus agitati, calorem & putredinem facile concipiunt, febremque excitant. Diætæ errores variis modis contingere poſſunt. Ac primum in victu, in quo puerperæ plurimum peccare ſolent, pluribus & copioſis ferculis ſeſe ingurgitantes quæ ſufficienter concoqui non poſſunt, & in corpore putredinem contrahunt. Alter error committitur, dum puerperæ frigido aeri ſeſe imprudenter exponunt, præcipue urgente febre ex lacte, quæ per ſudores & diaphoreſin ſolvi conſuevit. A frigore autem ambiente incaute admiſſo diaphoreſis impeditur: unde fiet, ut febris illa, quæ per ſe ſalutaris erat & paucis diebus ceſſatura, in putridam periculoſam mutetur.

Eſt & alia cauſſa ſatis frequens febris puerperarum, cum videlicet ſecundinæ integræ non excluduntur; ſed quædam illius portio intus remanet. Id potiſſimum contingit in hepate uterino, cujus portio interdum utero annexa relinquitur, eaque putreſcit, unde lochia vireſcentia, maleolentia & cadaveroſa promanant: & niſi intra paucos dies ab utero ſeparetur & excludatur, in maximum vitæ diſcrimen ægrotantem præcipitat, cum ipſi utero ſphaceliſmum inducere valeat.

Si ſanguinis grumi, vel aliud quid præternaturale, poſt partum, in uteri cavitate remanſerit, illud inde dignoſci poteſt, quod cervix uteri mollis & aperta remaneat, nec internum illius orificium claudatur, neque ſurſum uterus tetrahatur: cum, omnibus rite ſe habentibus poſt partum, uterus ſurſum trahatur, illiuſque cervix atque orificium brevi tempore claudantur. Hujus rei experimentum proponitur ab Harvæo, tractatu de partu, de muliere, quæ febre maligna cum ſumma virium jactura laborans abortivit, & poſt excluſionem fœtus integri atque incorrupti, proſtratis tamen viribus, cum pulſu vermiculante & ſudoribus frigidis, moribunda videbatur. Ipſe vero uterum explorans, ejus orificium laxum, molle, & patentiſſimum deprehendit, una cum male olentibus lochiis: & digitis immiſſis, molam, ovi anſerini magnitudine foraminibuſque aliquot (atram, viſcidam & fœtentem putrilaginem in ſe habentibus) præditam extrahit, ſtatimque inde a prædictis ſymptomatis liberata eſt, & brevi convaluit.

Contingit etiam in nonnullis, orificium uteri ſtatim a partu adeo conſtringi, ut detentus intra uterum ſanguis, ſubito grumeſcens & putrefactus, ſæviſſima inducat ſymptomata. Cumque nulla arte exitus ei parari poſſit; præſentaneam mortem inferat. Refert tamen Harvæus loco citato hiſtoriam mulieris a ſe curatæ, cum tali affectu laboraret. Pudendi labra tumida erant & fervida; orificium uteri durum & clauſum. Ipſe vero inſtrumento ferreo immiſſo per vim aliquantulum aperuit, ut injectionem per ſyphunculum admitteret: indeque grumeſcens, ater, fœtiduſque ſanguis ad libras aliquot effluxit, cum præſenti ægræ levamine.

Prognoſis harum febrium in eo tantum differt a prognoſi ſimilium febrium, quæ non puerperis contingunt, quod ex laboribus partus vires ſint magis dejectæ, & ex ſuppreſſione lochiorum major ſit in venis humorum redundantia, & utrinque majus impendeat periculum.

Ad prognoſin etiam facit, & criſes in primis prævidendas, celebris illa quæſtio, an computatio dierum morbi debeat fieri a principio morbi, an die partus; Cujus deciſio paucis ſtabilienda eſt in hunc modum. Si partus fuerit naturalis, nullis ſymptomatis gravibus comitatus, & lochia optime procedant, morbus vero poſt aliquot dies accedat; computatio non debet fieri a die partus, ſed a die febris, quæ ab aliqua cauſſa, eaque præternaturali, fuit concitata: nempe humoribus pravis intus latentibus, vel ab aliqua cauſſa externa. Si vero partus fuerit difficilis & præternaturalis; febris vero poſt tres aut quatuor dies oriatur, computandum eſt a die partus, quia tunc cœpit totius corporis œconomia everti, humorumque perturbatio fieri, quam deinceps febris conſequitur. Sic in gravibus vulneribus, capitis præſertim, licet febris non invadat, niſi poſt quartum, vel quintum diem, computatio tamen fieri ſolet a die accepti vulneris, quia tunc temporis humores commoveri cœperunt, & ad febrem diſponi.

Curatio iſtarum febrium ab aliarum curationibus non differt, niſi circa magna remedia, venæ ſectionem ſcilicet & purgationem, in quarum adminiſtratione non exigua eſt difficultas, quam tamen nos breviter diluere conabimur.

Quod ad venæ ſectionem ſpectat, in acutis puerperarum affectibus celebrandam, tanta eſt Auctorum diſſenſio, propter pugnantes invicem indicationes, ut vix duo reperiantur, qui in eandem omnino ſententiam coeant. Nos eam, quæ ad ſapientiorum mentem magis accedit, & in uſu practico felicius ſuccedit; omiſſis ambagibus, ſequentibus theorematis hic proponemus.

Morbus acutus puerperam aggreditur, vel in principio puerperii, vel in medio, vel in fine.

Si contingat in principio, & mulier copioſe purgetur, nulla alia tentanda eſt ſanguinis evacuatio, quam quæ a natura recte & convenienter operante dirigitur. Si vero lochiorum expurgatio ſupprimatur, aut minuatur; ſecentur venæ inferiores & copioſe ſanguis mittatur, quoniam tunc temporis copioſa eſſe debet, ex præſcripto naturæ lochiorum evacuatio.

Si medio tempore morbus acutus ſuperveniat, duo conſideranda ſunt. Unum, an materia morbifica in uno loco particulari contineatur & conculcetur; an ſit per venas diſperſa? Alterum, an mulier convenienti expurgetur menſura, vel non? Si morbus fiat a materia ſparſa; ut in febribus, & mulier non perfecte purgetur, venæ inferiores aperiendæ ſunt; quia & materia morbifica minuetur & naturalis fluxus provocabitur; Si vero mulier ſufficienter expurgetur, morbuſque invaleſcat, nec evacuatio naturalis morbo ſatisfaciat; venæ inferiores etiam aperiendæ ſunt, tantumque detrahendum, ut ex duabus evacuationibus perficiatur, quod morbus exigit ut docuit Gal. *9. meth. cap. 5.*

Si febris admodum intenſa, magnumque incendium adfuerit, id fiat, quod in morbis a materia, in loco particulari conculcata & putreſcente agendum eſſe, jam dicturi ſumus.

In morbo acuto particulari, ut pleuritide, peripneumonia angina, & ſimilibus, advertendum eſt, an fluxio tantum fieri incipiat; ita ut morbus ſit tantum imminens, vel incipiens, & perexigua ſanguinis quantitas in parte collecta ſit; Tum enim venæ inferiores aperiendæ ſunt, ut revulſione facta ad oppoſita diſtantiſſima præpoſterus ille humorum motus inhibeatur. Si vero jam bona ex parte fluxio facta ſit; & inflammatio genita, eaque valide urgeat ſive mulier expurgetur ſufficienter, ſive non; ſtatim venæ ſuperiores aperiendæ ſunt, e directo partis affectæ, quia talis evacuatio a parte affecta ſanguinem educit. At ſi venæ inferiores aperiantur, quæ nec proximæ ſunt parti affectæ, nec ab ea evacuari poſſunt: & virtus ab evacuatione labefactabitur, & materia in loco particulari conculcata non minuetur. Atque ita vel totum fere ſanguinem educes, ad revellandam materiam morbificam a parte affecta, vel prius mulier a morbo perimetur quam ſacta fuerit revulſio ſufficiens. Neque metuendum eſt, miſſo ſanguine a venis ſuperioribus, ne retrahatur ſanguis ab utero, quia in illis caſibus partes ſuperiores ſanguine abundant. Et quamvis multus extrahatur, non ita inaniuntur venæ ut aliunde novum ſanguinem attrahere cogantur. Ad majorem tamen cautelam non erit inutile, antequam ſanguis mittatur, frictiones celebrare in cruribus, & conſequenter ligaturas dolorificas facere in medio ipſorum, quæ detineantur, donec miſſus fuerit ſanguis, & paullo poſt venæ ſectionem ſolvantur, ac ſubinde cucurbitulas iiſdem partibus applicare, vel ſaltem frictionem repetere. Hinc habere poterimus materiæ peccantis eductionem, & naturalis fluxus conſervationem.

Idem faciendum eſt in febribus ardentibus & vehementibus. Quia, licet materia ſit ſparſa, attamen incendium tantum eſt circa cor & viſcera, ut minoris & longinquæ venæ apertione non ita extingui poſſit; ſicut proximæ & majoris, qualis eſt baſilica.

Hæc

Hæc curandi methodus non ſolum in puerperis, ſed etiam in reliquis mulieribus, morbo acuto correptis, & menſtruas provocationes patientibus, obſervari poteſt.

Si enim ſine puerperii morbus acutus incidit, idem agendum eſt, ut in medio, iiſdem conditionibus obſervatis; hoc animadverſo, ut, quo magis diſtat mulier a principio, eo tutius venæ ſuperiores aperiri valeant, quo autem illa vicinior eſt, etiam medio tempore, id ipſum majori cum præmeditatione exequamur. Et ſi morbus non inſtet, neque urgeat illius acuties, ac naturalis expurgatio copioſa fuerit; prorſus abſtineamus. Si vero purgatio fuerit imminuta, venas inferiores, ad ſupplementum debitæ quantitatis ſecabimus. Si tamen oppoſitum contigerit; ſervetur id, quod urgente acuto morbo agendum eſſe diximus.

Purgationis vero uſus in puerperis, morbo acuto correptis, ſequentibus concludetur theorematis.

Dum lochia naturaliter profluunt; nunquam purgatio adminiſtranda eſt: periculum enim eſt, ne ab opere ſuo natura divertatur.

Si vero puerperia præter naturam ſe habeant; conſiderandum eſt: an quantitate peccent, vel qualitate.

Si quantitate peccaverint, eaque imminuta, & mulier vel omnino nihil, vel inſufficienter purgetur; poſtquam omnia remedia, promovendis hujuſmodi purgamentis idonea, fruſtra uſurpata ſunt, & [materia morbifica concocta apparet, tranſactis octo, decem, vel duodecim diebus, a partu, ſecundum majorem vel minorem morbi urgentiam, leviori pharmaco purgatio inſtitui poterit, a vehementioribus prorſus abſtinendo.

Si lochia qualitate peccent, ita ut fluxio albida, vel alterius coloris non naturalis prodierit, cocta exiſtente materia ultimo puerperii tempore tuto purgatio adminiſtrabitur.

In genere autem hoc perpetuo obſervandum, quo longius puerpera diſtat a die partus, eo tutius medicamentum purgans poſſe adminiſtrari: & contra. Nam experientia docuit, mulieres purgamentorum ſuppreſſione laborantes, ſi poſt ſeptimum, aut nonum diem alvi flexu corripiantur, ut plurimum liberari. Si vero primis diebus, videlicet ſecundo, tertio, vel quarto diarrhœa acciderit, ut plurimum interire.

Atque ita (Deo ſit laus & honor) affectuum muliebrium curationes abſolutæ ſunt.

****

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMUS-SEXTUS.

DE AFFECTIONIBUS ARTICULORUM, ET RHEUMATISMO.

PRÆFATIO.

LICET omnes Articulorum affectus ab iiſdem cauſſis dependeant, & ratione tantum loci affecti inter ſe differant, iiſdemque remediis curari ſoleant; nonnulla tamen reperitur differentia inter iſchiadiem, & aliorum articulorum dolores, ob partium iſchii articulum componentium ſtructuram & amplitudinem, cujus ratione quandam in nonnullis remediis diverſitatem obtinet; ideo ſeorſim de dolore iſchiadico agere conſtituimus. Et quia Rheumatiſmus cum arthritide magnam habet affinitatem, illius ideo expoſitionem hoc in loco ſubnectere viſum eſt. Atque adeo Liber iſte tribus abſolvetur capitibus, quorum primum erit de arthritide: ſecundum, de dolore iſchiadico: tertium de Rheumatiſmo.

CAPUT PRIMUM.

De Arthritide.

ARthritis eſt dolor articulorum, ex intervallis fere invadens, ab humorum influxu excitatus.

Partes dolore affectæ ſunt, membranæ, tendines, nervi, omneſque partes nervoſæ, articulis vicinæ, quæ ab humore in eas influente diſtenduntur, vel ab ejuſdem acrimonia punguntur & vellicantur. Ligamenta vero ab oſſibus orienda ſenſus expertia ſunt. Raro autem in ipſas articulorum cavitates influunt, nec niſi in affectu diutiſſime perſeverante, & ubi ampliores ſunt cavitates, ut in dolore iſchiadico diuturno, in quo nonnunquam os femoris excidit, laxatis ligamentis, aliiſque partibus articulum connectentibus; & tunc articuli cavitas mucoſa pituita repletur, ut eſt apud Hipp. *Aph.* 59. *ſect.* 6.

Quæritur hoc in loco: cur ab humoribus in partes nervoſas & membranoſas influentibus, eaſque diſtendentibus aut vellicantibus, non fiat convulſio? Reſpondemus; partes, quæ in arthritide magis afficiuntur, eſſe membranoſas, quæ cum motui nullo modo inſerviant, convulſionem efficere non poſſunt, quantumvis diſtendantur, aut vellicentur. Licet autem tendines & nervi, motui dicati, etiam dolore afficiantur, convulſionem tamen non pariunt, quia ut fiat convulſio, debent muſculi retrahi verſus ſuum principium, & illa retractio debet fieri per contractionem nervorum, qui in eos inſeruntur. Quando vero a muſculis egreſſi ſunt, aut ad extremitatem eorum pervenerunt, licet diſtendantur, muſculos contrahere non poſſunt.

Quatuor arthritidis differentiæ ab Auctoribus vulgo conſtituuntur, & diverſis articulis affectis repetitæ: chiragra, cum manum dolor occupat: iſchias, cum coxendicem invadit: gonagra, cum genua: & podagra, cum pedes hujuſmodi dolores afficiunt. Reliquorum vero articulorum dolores generico arthritidis nomine donantur: licet Percœus propria iis nomina impoſuerit, a partibus affectis deſumpta; dolorem in maxillæ articulis reſidentem ſyagonagram appellans; in cervice, trachelagram, in ſpina dorſi, rachyſagram; in humero, homagram; in cubito, pechyagram. Sed iſtæ nomenclaturæ in uſum medicum relatæ non fuerunt. Ideo ſufficit, aliarum partium dolores ad commune & genericum arthritidis nomen referre.

Aliæ præterea dantur arthritidis differentiæ, quod alia ſit generalis, omnes aut ſaltem plurimos corporis articulos occupans: alia particularis, uni tantum articulo inhærens: alia inſita & congenita, a parentibus hæreditario jure contracta: alia adventitia, a cauſſis externis & erroribus in victu commiſſis inducta.

Humores autem, arthritidem efficientes, non ſolum in articulos, ſed etiam interdum in alias partes, ut caput, dentes, latera: immo & partes internas, ut jecur & lienem influere poſſunt, in iiſque varios dolores excitare, qui tamen arthritici dicendi non ſunt, quamvis a materia arthritidem efficiente generentur.

Omnes autem dolores, articulos occupantes, arthritidis nomen non merentur: fiunt enim interdum tumores in articulis, præcipue in genibus, a quibus etiam dolores excitantur, ab humoribus craſſis, pituitoſis, & melancholicis profecti & diutiſſime perſeverantes, qui ad dolores arthriticos non referuntur, ſed diverſam omnino naturam ſortiuntur. Quæ diverſitas ex peculiaribus arthritidis characteribus, in diagnoſi deſcribendis, clarius innoteſcent.

Cauſſa proxima & immediata arthritidis eſt humor ſeroſus, ſua vel quantitate partes ſenſiles, articulos ambientes, diſtendens, vel acrimonia vellicans. Seroſam eſſe illam materiam inde colligitur, quod humores craſſiores in articulos tam facile confluere non poſſint, & tumorem in articulis magis conſpicuum efficerent, qui perexiguus eſſe ſolet, immo vero in principio nullus apparet, licet dolor acerbiſſimus excitetur. Adde, quod ille tumor nunquam ſuppuretur, ceu aliis humoribus craſſioribus ſæpe contingit, ſi tantillum ſanguinis ſecum admixtum habeant. In arthritide autem ſanguis ad articulos attrahitur, qui ex inflammatione partis innoteſcit; nunquam tamen ſuppuratio contingit, propter ſeri prædominium, quod ſuppurationi reſiſtit.

Illud autem ſerum raro purum atque ſincerum eſt; ſed alios humores, aut ichores eorum, ſecum admixtos habet: unde diverſitas inſignis exoritur, pro majori vel minori humorum permixtorum acrimonia; quibus major vel minor dolor excitatur. Tumor aliquando eſt notabilis magnitudinis, aliquando vix apparet: color aliis eſt rubicundus, aliis flavus, aliis albus: in quibuſdam malum cito ſolvitur, in aliis longius protrahitur; interdum caliditas ingens & fervor partem affectam occupat, alias nulla aut perexigua apparet: quandoque calida admota proſunt, alias vero nocent, & frigida conferunt. Negandum tamen non eſt, ſerum per ſe majorem vel minorem acrimoniam habere, prout magis vel minus ſalis ſecum admixtum habet. Cum enim ſerum ſalia heterogenea, quæ ex alimentis in corpore cumulantur, diſſolvere, & in ſeſe recipere ſoleat: (hinc omne ſerum ſalſum eſt.) prout major, vel minor ſalis copia in eo recipitur, & prout ſalia illa majorem vel minorem acrimoniam obtinent; major vel minor dolor excitari conſuevit.

Quia vero in arthritide, quemadmodum in omni fluxione, quatuor conſiderantur; materia fluens, pars mandans, pars reci-

recipiens, & viæ, per quas fit fluxio; poſtquam materiam fluentem expoſuimus, de reliquis eſt agendum.

De parte mandante eſt aliqua diſſenſio. Fernelius omnem arthritidis materiam, quam pituitoſam, & tenuem eſſe vult, a capite defluere exiſtimat. Non quidem a cerebro ipſo, cujus excrementa vel per nares excernuntur, vel per palatum effluentia, ad os, fauces, aſperam arteriam, aut ventriculum propelluntur; ſed ab externis capitis partibus, & extra calvariam poſitis. Cum enim venæ quamplurimæ, ab externis jugularibus deductæ, eo excurrant, excrementa ſua tenuia ac ſeroſa ibi deponere aſſerit, & cum capitis cutis craſſa denſaque ſit, & humores per eam facile non expirent, temporis progreſſu ibi cumulari, & per ſumma corporis ſub cute ad articulos defluere exiſtimat. Alii vero caput quidem fluxionis arthriticæ originem agnoſcunt, ſed a partibus illius interioribus, cerebro nimirum, effluere cenſent. Alii denique a viſceribus, infimo ventre contentis, puta hepate, liene, utero, aliiſque, tum etiam a toto corpore, humores illos noxios per venas & arterias in articulos defluere pronunciant. Quæ omnes ſententiæ, meo quidem judicio, ex parte veræ ſunt, ex parte vero falſæ. Veras eſſe cenſemus in eo, quod humores, arthritidem committentes, a capite, per internas & externas partes, & a viſceribus, totoque corpore, per venas & arterias defluere pronunciant. Falſas vero aſſerimus in eo, quod vel ſolas capitis partes externas vel internas tantum, vel ſola viſcera inferiora materiam arthritidis ſuppeditare voluerunt. Cum enim totum corpus confluxile ſit, poſſunt omnes partes humores ſuperfluos ad articulos tranſmittere, ſi illi eorum receptioni diſpoſiti ſint. Diſpoſitio autem articulorum, humoribus illis recipiendis idonea, (ut partis recipientis conditionem, hic data occaſione explicemus,) eſt eorumdem imbecillitas, vel nativa, a parentibus jure hæreditario contracta; vel adſcititia, a cauſſis præternaturalibus, inferius exponendis, oriunda. Cum igitur certiſſimo theoremate ab omnibus Medicis receptiſſimo ſancitum ſit, partes robuſtiores excrementa ſua deponere in debiliores; aſſerendum eſt, omnes partes prædictas ſuperfluitates ſuas in articulos poſſe deponere, ſi illi imbecilliores facti ſufficienter reſiſtere nequeant. Et ut ſigillatim opiniones prædictæ confutentur: Fernelius quidem ſatis perſpicue oſtendere videtur, humorem extra calvariam collectum, & ſumma corporis, & ſub cute in articulos defluere, cum interdum dolor in capite incipiat, inde ad cervicem, humores, ac tandem in articulos excurrat. Sed nunquam ab aliis locis, aliiſque partibus humores in articulos deferri, nullo modo probet, neque ullus poſt ipſum probare poterit. Sic etiam qui a ſolo cerebro fluxiones hujuſmodi fieri dicunt, contra ſenſum pugnare videntur. Cum enim partes articulos ambientes, venas & arterias recipiant, per quas ſanguis nutritionis cauſſa ad eas transfertur, quidni etiam ſeroſus humor, in majoribus vaſis collectus, ad eaſdem partes, per eaſdem vias deferri poterit? Hoc docuit præciſe Gal. *comm. aph.* 20. *ſect.* 3. Ubi docet in tuberculis & doloribus articulorum profundum corporis expurgari vitioſis humoribus a partibus principalibus ad ambitum corporis protruſis. Hoc etiam oſtendit febris, quæ in arthritidis principio ſæpe excitari ſolet; fit enim illa a ſeroſa illuvie, in venis contenta, & commota, atque ebulliente, quando natura ad illius excluſionem ſeſe accingit, & cum foras omnino eam tranſmittere nequeat, ad partes ignobiliores & debiliores deponit. Tertia vero ſententia, quam Sennertus defendit, a ratione etiam aliena eſt, & in eo peccat, quod nunquam a cerebro fluxiones podagricas fieri contendat. Cum enim ad omnes alias partes, tum internas, tum externas, fluxiones a cerebro decumbant; quomodo articuli ab iis poterunt eſſe immunes? Et ſi humores, catarrhum efficientes, per venas & arterias defluunt non raro, unde febres catarrhales paſſim oriuntur? humores vero, in venis & arteriis contenti, (ut ipſe Sennertus aſſerit) ad articulos facile confluunt; demonſtrative concluditur, fluxionem fieri a cerebro in juncturas. Illum præterea humorum defluxum a cerebro per venas, oſtendit copioſa urinarum profuſio, quæ fit non raro, cerebro ab inſolatu, aut nimio frigore commoto. Tunc enim humores ſeroſi, in cerebro collecti, agitantur a cauſſis illis procatarcticis, & ad venas arteriaſque propelluntur per quas ad renes & veſicam confluunt, unde copioſa illa urina promanat.

Cauſſa interna, proxima & immediata arthritidis ſufficienter hactenus expoſita: jam ad cauſſas externas & procatarcticas tranſeundum eſt, quas in tres claſſes, clarioris doctrinæ gratia, diſtribuere poſſumus. Prima eſt earum, quæ materiam generandæ arthritidi idoneam ſuppeditant. Secunda earum, quæ articulos debilitant & relaxant. Tertia denique earum, quæ humoris morbifici affluxum ad articulos promovent.

Ad primam claſſem referuntur, quæcumque crudorum ac ſeroſorum humorum, omniſque cacochymiæ proventum adjuvare poſſunt: ut alimenta craſſa, concoctu difficilia, ac valde excrementitia, crapula, & ebrietas frequens, Venus immoderata, unde arthritis Bacchi & Veneris filia dicitur; otium, & vita ſedentaria, ac conſuetarum exercitationum intermiſſio, ſomnus longior, & vigliæ intempeſtivæ; evacuationum conſuetarum, ſive naturalium, ſive artificialium intermiſſio; metus, triſtitia; & ſollicitudo diuturna.

Ad ſecundam claſſem referuntur labor & motus vehemens, Veneris uſus frequens, illius præſertim quæ corpore erecto exercetur: articulorum refrigeratio & humectatio: balneatio frequens: articulorum contuſio, luxatio, fractura.

Ad tertiam claſſem referuntur aer frigidus, humores exprimens, & calor, eoſdem fundens ac liquans & exagitans, meatuſque aperiens: cibi acres & ſalſi humores attenuantes: vinum tenue, ac generoſum, exercitium immodicum, venus eſtrænata, ira vehemens, aliaque animi pathemata immoderata.

Signa diagnoſtica alia imminentem, alia præſentem arthritidem ſignificant.

Imminentis ſigna ſunt: ſenſus in articulis ſolito exquiſitior, ut a leviſſima cauſſa lædantur; puta novi calcei compreſſione, ambulatione longa vel levi aliquo ictu, aut ad lapidem aliudve corpus duriuſculum illiſione. Febris plerumque arthritidis invaſionem antecedit, quæ fit a ſeroſis humoribus, aliiſque, in venis & arteriis contentis, commotis, & exagitatis, dum natura eos ad partes illas ignobiliores expellere nititur. Viciniorem vero arthritidis inſultum, & quaſi incipientem ſignificant torpor & formicationis ſenſus in articulis, & quidam in iis fervor, præter conſuetudinem invadens.

Præſentem arthritidem ſignificat dolor, jam actu articulum excrucians, quem plerumque tumor & rubor comitatur: ſi ſtatim a principio non appareat, paullo poſt ſaltem excitatur. Pedis pollicem, & præcipue ſiniſtrum, dolor frequentius invadit & ad alios articulos non raro poſtmodum exporrigitur. Febris ante dolorem apparens interdum perſeverat: interdum non antecedit, ſed cum dolore invadit.

Signa cauſſarum etiam advertenda ſunt. Licet enim humor, arthritidem efficiens, a prædominio ſeroſus ſit; aliorum tamen humorum cum ſero permixtorum notitia neceſſaria eſt, ut iis remedia aptari valeant.

Ac primum bilem cum ſero redundantem ſignificant, dolor vehemens lancinans, tumor exiguus, color ſubrubeus aut ſubpallidus, calor magnus, & febris in ſtatu perſeverans, febris intenſa, urina tenuis, flava, ſubrubra, auxilium a frigidis, læſio a calidis.

Pituitæ cum ſero redundantis ſigna ſunt, tumor partium affectarum ſublaxus, qui impreſſis digitis foveam relinquit: dolor minus acerbus, urinæ craſſæ ac perturbatæ, læſio a frigidis, auxilium a calidis, calor fere nullus, color albus, e naturali parum recedens.

Melancholiæ redundantis ſigna ſunt, color partis obſcurus ad livorem tendens, dolor profundus, urina tenuis & aquoſa, laſſitudo totius corporis, ejuſdemque temperamentum, ad melancholicum accedens.

Quod ad prognoſin attinet: Arthritis periculoſa non eſt; ſed dolorum vehementia moleſtiſſima, & duratione contumaciſſima, ut tota vita plerumque perſeveret, ægroſque ad ſenectutem comitari ſoleat, immo vero longævitatem nonnullis conciliet, ex eo, quod natura humores vitioſos, ex quibus alii morbi periculoſiores generari poterant, ad articulos per certa intervalla propellit; ſicque partes nobiliores a pravis humoribus liberat.

Contingit tamen non raro in corporibus debilioribus, vel jam ſenio confectis, ut, quando natura humores noxios intus coacervatos expellere non valeat, morbi inde lethales oriantur, ut febres acutiſſimæ, viſcerum inflammationes, apoplexiæ, convulſiones, phrenitides, orthopnææ, cordis palpitationes, aliique graviſſimi affectus.

Licet diatheſi arthritica, viſceribus penitiſſime infixa & nativa articulorum imbecillitas radicitus extirpari nequeant; poſſunt tamen arthritidis inſultus maxime retardari: ita ut nonnulli ſola vini abſtinentia, alii purgationibus uſualibus frequenter iteratis, per multos annos ſeſe ab arthriticis doloribus ſervaverint.

Hippoc. 2. *Prorrhet.* multos arthriticos ſanari poſſe affirmat, eoſque ab illis, qui ſanari non poſſunt, diſtinguit his verbis: *De podagra hoc dico: quicumque, aut ſenes ſunt, aut circa articulos callos tophaceos habent, aut ærumnoſe vivunt; ſiccam alvum habentes: hi omnes ſani fieri non poſſunt humana arte, quantum ego novi. Sanat quidem hos optime dyſenteria, ſi ſupervenerit; ſed & aliæ eliquationes valde proſunt, quæ ad infernos locos repunt. Qui vero juvenis & circa articulos nondum callos habet concretos, & accurate vivit, & laboris amans eſt, & alvum bonam habet ad obediendum, pro ſtudiorum ratione: hic ſane Medicum intelligentem nactus ſanari poterit.*

Inſanabili etiam arthitidi merito eam annumerari decet, quæ hæreditaria eſt.

Si podagricis varices ſupervenerint; ſolvitur podagra, ex Avicenna. Quia humores ad articulos fluere conſueti, ad exteriores cutis partes derivantur.

Si arthritis ſuas periodos ſervare conſueta non revertatur; graviſſimos & ſæpe lethales morbos portendit, niſi materia morbifica diligenti prophylaxi ſublata fuerit. Si enim ob debilitatem naturæ materia intus cumulata non expellatur: maximos morbos & periculoſiſſimos producit.

Quibuſcumque morbis podagrici fiunt, ii ſedata 40. *diebus inflammatione finiuntur.* Hippocr. *Aphor.* 49. *lib.* 6. in partibus enim exiguo calore præditis, materia morbifica nonniſi longo tempore diſcuti poteſt. Certa tamen & perpetua non eſt illa periodus ab Hipp. propoſita, nonnulli enim citius, alii tardius ſanantur; quod dependet ex materiæ morbificæ quantitate, craſſitie, vel contumacia, partium affectarum robore aut imbecillitate, & ægrorum obſequio in victus ac remediorum adminiſtratione.

Omnes

Omnis arthritidis curatio in eo conſiſtit, ut humoris ad articulos influxus inhibeatur; qui jam influxit, & articulis inhæret, ſubmoveatur, & dolor interim, ſi acerbus fuerit, leniatur. Quæ omnia ſequentibus remediis præſtari poterunt.

Ac primum ſanguinis detractio erit convenientiſſima, ſi illius penuria non adſit, & humor pituitoſus non abundet; quia ab humoris in articulos fluentis motu ſanguis exagitatur, & quaſi ebullit, & a dolore in partem affectam attrahitur; illius ideo revulſio neceſſaria eſt, quæ fit ex oppoſito partis affectæ; atque ideo, ſi brachium dextrum afficiatur, in ſiniſtro vena ſecanda; ſi dexter pes laboret, vena dextri brachii aperienda; idem quoque de brachio & pede ſiniſtro dicendum. Eſt autem ſanguis detrahendus ſtatim ab ipſo morbi initio, & quantum opus eſt, ſi vires ferant, unica vice detrahendum. Sin minus, iteratis vicibus, donec plenitudini ſit ſatisfactum.

Hoc præ oculis ſemper habendum eſt, copioſam ſanguinis detractionem in iis qui illam facile ferre poſſunt, morbum maxime abbreviare, ſi ſtatim ab initio celebretur, aut partitis ſaltem vicibus.

Purgatio etiam quamprimum, & in ipſo paroxyſmi initio inſtituenda eſt: ſic enim fluens & fluxurus humor ab articulorum viis avocatur, & ad inteſtina attrahitur. In iſta autem purgatione duo notatu digna obſervanda ſunt, a Solenandro, practico inſigni, pluries annotata.

Primum eſt, ut purgatio illa fiat non blandiori aliquo & leniente medicamento, quo humores magis commoventur quam evacuantur, & in articulos præcipitantur, unde dolor & tumor acerbior iis ſæpe ſolet ſuccedere; ſed aliquo ex fortioribus, quod humorem commotum evacuet, & ab articulis avertat. Alterum eſt, ut exhibito medicamento, artus ſupra genua & cubitos obvolvantur aliquo defenſivo, quo humor fluens, ſi quis aſſumpto medicamento commotus eſt, intercipitur, ut minus, minorique impetu in articulos decumbat.

In eum uſum ex bolo, muli corio, balauſtiis, radicibus biſtortæ, vel tormentillæ, roſis, cum albumine ovi & aceto conficiat unguentum, idque inductum faſciis palmum latis & mediocriter longis, ſupra dictis locis obvolvit. Si nec iſta ad manus ſunt; ſimplici poſca tinctas circumdat, atque quod minimum eſt, diem tutum relinquit. Ubi autem fluxio eſt vehemens; faſciæ inducit linimentum ex bolo, ſanguine draconis, albumine ovi & oleo roſac. comphacino; vel prius ſine oleo compoſitum, cui, ne ſiccatum & induratum dolores excitet, parum olei prædicti, aut ungenti Comitiſſæ addendum erit.

Ad hanc autem purgationem exequendam, præſcribetur a perito Medico medicamentum, ægrotantis naturæ, & humoribus in toto corpore redundantibus accommodatum, vel aliquod ex ſpecificis purgantibus, quæ in præſervatione proponentur.

Evacuatio, quæ fit per vomitum, hic etiam utilis eſt, in iis, qui facile vomunt: quia breviore via humores evacuat, atque adeo non ita metus eſt, ut ad partem affectam ruant. Blanda autem vomitoria exhibenda ſunt, quæ tantum partes ventriculo vicinas evacuant. Si enim vehementia ſint, & a venis attrahant humores, eoſdem ad articulos præcipitare poterunt. Tum poſt vomitiones purgatio per inferiora etiam molienda eſt: immo ſi unica non ſufficiat, erit iteranda.

Poſt ſufficientem purgationem, ſudorum provocatio maxime conferre poterit. Sic enim ſeroſa materia per habitum corporis diſcutietur. Verum, cum in arthritidis invaſione fiat quaſi quædam ebullitio, & plerumque febris adſit, calida ſudorifica non convenient, ſed tantum temperata, ex quibus commendat Sennertus cornu cervi vel crudum, vel ſine uſtione præparatum, aut ſolum, aut cum aqua cardui benedicti. Tum etiam antimonium diaphoreticum. In affectu diuturno & abſente febre, decoctum chinæ, ſalſæparillæ, aut ſaſſafras poteſt exhiberi, & herbis refrigerantibus, ut cichorio, endivia, acetoſa, borragine, alterari. Vel ſolummodo poſt deterſum ſudorem, juſculum pulli, prædictis alteratum, aſſumatur.

Martinus Runaldus ſequenti ſudorifico uſus eſt feliciter.

℞. Summit. centaur. min. M. ii. rad. aſari ℥. ii. Bulliant in aquæ ℔. x. ad medias, & colentur. Capiat ℥. viii. calide mane, per aliquot dies, & ſudet.

Foreſtus vero laudat decoctum radicis borbanæ ſeu lappæ majoris, quod incidat, diſcutiat, ſudores & urinas moveat. Refertque quemdam arthriticum, in lecto decumbentem ut nullum membrum movere poſſet, bibiſſe cereviſiam calidam, in qua radix lappæ majoris cocta erat; qua epota, cum nullis remediis a Medicis curari poſſet, plurima minxit alba, inſtar lactis, & a doloribus liberatus fuit.

Hercules Saxonia panis, recenter e furno extracti, decem aut duodecim ordines, ſecundum omnem corporis circumferentiam admovet, quibus ſudor copioſe provocatur, & dolores auferuntur.

Convenit etiam non parum ſtupha humida ex decocto ebuli, lauri, ſalviæ, roriſmarini, & ſimilium, cum vino albo parata, ut illius decocti fumum recipiat æger in doliolo, unde copioſus ſudor excitatur.

Aquæ etiam thermales balneo ſudores provocant, & materiam, in articulis contentam, prompte diſcutiunt. Ideo, cum ægri eas adire nequeant, aqua earum transferri ſolet, & in lebete calefieri pro balneo. Eraſtus *conſ.* 15. hoc reliquis præfert ad mitigandos dolores, ſed in aqua tantum ſalis incoquit, ut guſtus clare ſalſedinem percipiat.

In principio fluxionis, temporibus vacuationum intermediis, quæ eam ſiſtant, exhibenda ſunt; qualia ſunt quæ in calidi catarrhi curatione propoſita ſunt: præcipue vero julepi ex aquis vel decoctis & ſyrupis refrigerantibus & incraſſantibus.

Immo vero interdum neceſſitate urgente narcotica exhibenda ſunt, nam & fluxionem ſiſtunt, & dolorem atrocem mitigant. Ex his theriaca recens erit opportuniſſima, & ſæpe iterari poterit ſine periculo ad ʒ. ß. vel ʒ. i. Cui utiliter ad fluxionem cohibendam, tantillum boli admiſceri poterit. Hujus tamen loco laudanum opiatum, aliaque narcotica ſubſtituere non erit inconveniens.

Poſt debitas evacuationes celebratas, aliaque interna exhibita, quæ cauſſam antecedentem reſpiciunt, ad topica deveniendum eſt, quæ dolorem demulcent, & cauſſam conjunctam diſcutiunt. Quæ ſtatim uſurpanda non ſunt, antequam univerſalia prædicta præmiſſa fuerint, alioqui plus damni, quam commodi afferre ſolent. Vel enim materia, quam natura ad articulos expellere conatur, ad interiora repellitur, unde gravia ſymptomata excitantur, vel articulis impingitur, dolorque exaſperatur, vel pars effeminatur laxaturque, atque ita fluxus augetur.

Quæ cum vulgo non obſerventur, & topica non ſatis tempeſtive & caute adhibeantur, plus plerumque damni, quam utilitatis inde ægri percipiunt. Topica autem iſta vel dolorem ſolum reſpiciunt; vel cauſſam ſimul doloris, humorem ſcilicet qui affluxit, doloremque & tumorem excitant.

Dolorem lenientia hic maxime neceſſaria ſunt, quia ſymptoma graviſſimum vires dejicit, & humores ad partes affectas attrahit. Præterea uſu anodynorum partes relaxantur; & humor, qui antea ad profundiores circa articulum partes fluebat, ad exteriores & ambientes diffunditur. Unde arthritici dolores, antequam pars intumeſcat, ſunt vehementiſſimi: mitigantur vero, ubi pars intumeſcit. Anodyna autem medicamenta, partibus arthritide laborantibus admovenda, plurima proponuntur ab Auctoribus. Præcipua vero ſunt, quæ ſequuntur.

Lac tepens parti dolenti admotum, cum pannis lineis in eo intinctis, dolorem demulcet; tum etiam ſi pars eo irroretur, præcipue cum primum ex mamma detrahitur, quod maxime commendat Amatus Luſitanus *curat.* 4. 1. *cent.* 6. his verbis; *Qui podagra ingentes dolores patiebatur, capram intra cubiculum ſuum adducere, & ex ea lac ſupra membrum dolens, & male affectum emulgere curabat: quo dolores evidenter imminui ſentiebat. Nec quidem injuria: Nam lac ſic recens emulctum, dolores demulcet, & mitigat, ac remittit. Eſt autem remedium Turcarum Principibus commune, & familiare ſatis, a te qui lucrum, & honores petis, in pretio habendum.*

Ex eodem lacte paratur cataplaſma de mica panis, quæ in eo incoquitur, addendo vitellos ovorum, & tantillum croci.

Folia etiam hyoſcyami, aut violariæ, in lacte vel poſca decoquuntur, & parti utiliter admoventur.

Paratur etiam cataplaſma ex pulpa rad. althææ, cum lacte permixta.

Ex pulpa caſſiæ fit etiam cataplaſma, vel ſola, vel cum lacte, aut oleo roſaceo, aut ſequentibus permixta.

℞. Medullæ panis albi in lacte decoctæ lib. ß. medullæ caſſiæ ℥. iii. Fiat cataplaſma. Vel

℞. Medullæ caſſiæ ℥. iv. theriacæ recentis ℥. ß. farinæ hordei & avenæ, an. ℥. iii. micæ panis albi ℥. iv. lactis vaccini lib. ii. vel iii. Coquantur omnia in formam cataplaſmatis, quod applicetur calide partibus dolentibus. Si addideris vitrioli calcinati, & ſubtiliſſime pulverati ℥. ß. vel ℥. i. multo præſtantius efficies.

In princio arthritidis, quæ pedis policem tantum adoritur, ſequens admovendum erit.

℞. Album ovor. num. ii. ſalis triti parum, aceti roſ. gutt. aliquot. Excipiantur ſtupis, & applicentur.

Alia etiam fiunt cataplaſmata ſummæ efficaciæ, in hunc modum compoſita.

℞. Aquarum verbaſci albi & filicis totius an. ℔. ß. vitrioli calcinati ſubtiliſſime pulverati ℥. i. ß. farinæ ℥. iv. croci ʒ. ii. Fiat cataplaſma.

℞. Malvæ cum radicibus quantum vis. Coque in fictili novo, cum æquis vini & aceti partibus, ad tertiæ partis conſumptionem; deinde adde furfuris ſecalis craſſioris, q. ſ. ad conficiendum cataplaſma. Quod bene ſubactum, & panno lineo inductum applicetur partibus dolentibus calidum, quantum ferri poteſt. Hoc maxime commendat Solenander.

Refert Foreſtus, miraculoſum eſſe cataplaſma, compoſitum ex lenticula aquatica, & floribus chamæm. in lacte coctis, addendo farinæ hordei parum.

Montagnana in acerbiſſimis doloribus ſequens præſtantiſſimum eſſe affirmat.

℞. Vitell. ovor. num. x. Conquaſſentur in frixorio, cum lib. ß. olei roſacci. Coquantur leviter ad inſpiſſationem, addendo croci ʒ. ii. & callidum applicetur.

Admovetur a pleriſque in principio fluxionis cataplaſma ex ſale & fuligine, cum albuminibus ovorum ſubactis.

Vel ex flor. chamæm. ℥. ii. roſar. rubr. ℥. i. ß. flor. verbaſci ℥. ß. Pulveriſentur & coquantur in lacte dulci ad cataplaſmatis conſiſtentiam, addendo vitell. ovor. num. iii. vel iv.

Vel

Vel ex farinæ hordei, & fabarum, an. M. i. flor. chamæm. & roſ. an. M. ß. aquæ verbaſci, fol. ſalicis, an. q. ſ. vel aquæ plantag. & vini, an. q. ſ. Incorporentur omnia ſimul in formam cataplaſmatis.

Fomenta etiam, partibus dolentibus admovenda, varia componi poſſunt, in hunc modum.

℞. Fol. verbaſci ℔. vi. vini rubri ℔. ii. Trita macerentur per aliquot dies. Deſtilletur aqua, qua foveantur partes dolentes tepide, cum linteis ea imbutis. Vel

℞. Flor. verbaſci q. ſ. Iis ampulla vitrea impletur, & orificio obturato Soli exponatur: ſic enim in liquorem diffluunt, qui linteo parti affectæ impoſitus dolorem lenit.

Sal Saturni in ſpiritu vini tenuiſſimo diſſolutum mire dolores ſedat.

Aqua ſpermatis ranarum menſe Majo deſtillata, partibus dolentibus impoſita, mire dolores lenit, & partis inflammationem ac ruborem temperat. Cum illa etiam ſequentia utiliter admiſceri poterunt.

℞. Aquæ ſpermatis ranarum, tapſi barbati, & filicis, an. ℔. i. ß. In quibus infunde tuthiæ, litargyri, an. ℥. i. vitrioli calcinati, aluminis, an. ℥. i. Foveantur partes dolentes tepide.

Acetum ex infuſione litargyri parum, & nonnihil evaporatum, ut omnino dulceſcat, admodum prodeſt arthritidi calidæ.

Oleum ex pedibus vituli extractum, ad dolores arthriticos ſedandos præſtantiſſimum eſt, & hoc modo elicitur.

Pedes vituli contundantur, & oſſa confringantur. Deinde coquantur ad putrilaginem. Oleum aquæ ſupernatans miſce cum aqua vitæ & ſale, iiſque partes dolore affectæ illinantur.

Olea & pinguedines a plurimis etiam uſurpantur. Sed cum inflammatio quæ in membris, arthritide laborantibus, contingit, ad eryſipelatis naturam ut plurimum accedat, pinguia illa plus nocere, quam prodeſſe non raro poſſunt, cum poros obſtruendo humorem noxium intus retineant, & ita dolorem augeant.

Quemadmodum refert Sennertus, virum quendam arthriticum, ſummo cum fructu uti ſolitum ad dolores ſedandos, caſeo ovillo plane recenti impoſito, verum ſæpe renovato. Quamprimum enim a calore partis calefactus pingueſcere, & quaſi butyrum fundere caſeus incipiebat; dolor intendebatur. In quibuſdam tamen corporibus oleum roſaceum, & ſimilia convenire poterunt, ſaltem cum aliis medicamentis permixta: quandoquidem pro variis hominum naturis varia conferre ſolent. Ideo ingens remediorum numerus habendus eſt, ut paſſim immutari valeant; quia vix ullum inveniri poteſt adeo efficax, ut omnibus æque proſit: Exempli loco ſequentia habeantur.

℞. Medullæ panis albiſſ. ℔. ß. Coque in lacte recenti ad pultis conſiſtentiam. Deinde adde mucilaginis ſem. altheæ ℥. ii. farinæ ſeminis lini, fœnugr. an. Drach. ii. pulv. flor. chamæm. meliloti, an. ℥. i. croci Drach. i. roſ. ℥. i. Miſce, fiat cataplaſma.

Vel cataplaſmati de mica panis ſupra deſcripto oleum roſac. admiſceri poterit.

Linimenta & unguenta etiam parari ſolent ad dolorem demulcendum.

℞. Vitell. ovor. num. ii. vel iii. Diſſolvantur cum oleo roſac. vel violac. vel vino, & tepide applicentur.

Balſamum Saturni cum ol. violato, vel roſar. paratum, dolorem ſedat efficaciſſime.

℞. Ceruſſæ ʒ. ii. Diſſolve in aqua endiviæ, & modico aceti. Fiat liquidum unguentum.

Ex eadem ceruſſa fit emplaſtrum magnæ efficaciæ, quod ab initio morbi admoveri poteſt, etiam tumore atque inflammatione præſente: ejuſque compoſitio talis eſt.

℞. Ol. commun. ℔. i. vini ℔. i. ß. Bulliant ad mediam vini conſumptionem. Deinde adde ceruſſæ ſubtiliſſime pulveratæ ℔. i. camphoræ ʒ. ii. Coquantur ad emplaſtri conſiſtentiam. Ubi magna eſt inflammatio, loco vini acetum eſt reponendum. Extendatur emplaſtrum ſuper lintea, ut commodius partes obvolvantur.

Catellus vivus, parti laboranti admotus: dolorem valde demulcet.

Dolore admodum ſæviente, ad narcotica licet confugere: quamvis ea diu in parte retinenda non ſunt; cum calido nativo & nervis ſint inimica.

℞. Fol. hyoſcyami M. ii. ſolani, ſempervivi, an. M. i. capitum papaveris hortenſis P. i. rad. mandragoræ ℥. i. florum chamæm. violar. an. P. i. Fiat decoctio in aqua vel lacte, qua foveatur locus.

Reſidentia piſtetur, addendo farinæ ſem. lini ℥. ß. farinæ tritici ℥. ii. ol. chamæm. ℥. iii. Fiat cataplaſma. Vel

℞. Spiritus Vini, per croci infuſione flaveſcentis ℥. iv. camphoræ ℈. i. Bulliant parum. Deinde diſſolve opii Drach. i. Eoque liquore pars dolens illinatur. Tutum & efficaciſſimum eſt remedium.

Folia nicotianæ recentia, contuſa, & admota, dolorem arthriticum ſedant; & vim quandam narcoticam obtinere dicuntur.

Cauſſam vero dolorem efficientem quod attinet, fluenti in partem debentur repellentia; fluxa vero derivantia & reſolventia.

Attamen repellentia hic improbantur; ſaltem ſola, & ſine aliorum permixtione adhibita. Nam ſi humorem in partem influxum omnino impediant, metus eſt, ne illi ad partes internas retrocedentes periculoſos affectus inducant niſi ad aliquem alium articulum transferantur. Adde quod humor jam influxus ad partem intimius impingatur, unde dolores acerbiores excitantur. Attamen, ſi maximus in principio fiat humorum, præcipue calidorum, affluxus, ex quo doloris acerbitas metuenda ſit; eum quadantenus reprimere conveniet, admotis repellentibus, non ſolis, ſed cum anodynis permixtis, poſt univerſales & ſufficientes evacuationes. Tunc enim nimis laxantia humorum affluxum promovent. Itaque prædictis cataplaſmatis, aliiſque remediis, plantaginem, lactucam, portulacam, ſempervivum & ſimilia addere licebit, ut & aceti tantillum. Exempli gratia.

℞. Farinæ hordei ℥. iii. Coque in oxycrato, adde vitellos ovor. num. ii. croci ℈. i. Fiat cataplaſma. Vel

℞. Roſ. rubr. M. i. far. fabar. hord. & fœnugr. an. ℥. i. ſantali rubr. ʒ. i. ß. chamom. P. i. Coctis & contuſis addantur vitell. ovorum num. ii. aceti ℥. iv. ol. roſacei q. ſ. Fiat cataplaſma.

Inter derivantia remedia locum habent hirudines, parti dolenti admotæ, poſt ſufficienter evacuatum corpus, tunc enim valde proſunt, præſertim, cum venæ in parte affecta diſtentæ, & ſanguine turgidæ apparent.

Reſolventia vero medicamenta ſub variis formis uſurpari ſolent; aquæ nimirum, olei, unguenti, balſami, fomenti, ſuffitus, cataplaſmatis, emplaſtri, & ſimilium, in ſequentem modum compoſita.

℞. Vitrioli albi, & viridis, an. ℥. i. camphoræ ʒ. ii. aquæ vitæ & vini albi, an. ℔. i. Miſceantur, atque cum intinctis pannis applicentur.

In urina calx viva extinguitur, & cum ea per reſidentiam aut colaturam depurata, locus dolens foveatur. Idem ex calce & aceto factum probatur.

Martinus Rulandus in centuriis ſuarum curationum: aquam ſuam antipodagricam mire prædicat, cujus deſcriptionem nunquam propoſuit. Eam autem ita ſe habere exiſtimant Libavius, Petræus, aliique.

℞. Aquæ fontis ℔. i. aquæ fortis ℥. ß. ſublimati ʒ. i. Bulliant per horæ quadrantem. Hoc liquore panni linei madefacti partibus dolentibus tepide applicentur.

Quercetanus in Pharmacopœa ſequentes proponit.

℞. Muriæ, ſalis, & urinæ pueri, ana partes æquales, Deſtillentur, aqua foveantur partes cum linteis, ſæpe renovandis.

℞. Folior. & flor. ſambuci virium, an. ℔. i. Contundantur & macerentur in aqua vitæ, idque per duos dies vel tres. Deſtillentur per vas vitreum vel cupreum, ad ſiccitatem.

℞. Spiritus vini rectificati ℔. ii. mellis puriſſimi ℔. ii. Deſtillentur in balneo vaporoſo. Sic duos deſtillabis liquores. Primus eſt aqueus. Secundus multo fortior, & ſulphureus quem ſeorſim reſerva. Magmati ſive remanentiæ adde croci orientalis integri ℥. i. ſem. terebinthinæ Venetæ ℥. ii. caſtorei ʒ. vi. tartari ad albedinem calcinati ℔. ſem. ſalis fuſis ℥. i. plegmatis vitrioli a ſuo ſpiritu non ſeparati ℥. iv. lixivii ſarmentorum ℔. ii. Macerentur per xxiv. horas. Deinde deſtillentur ad ſiccitatem. Liquor, qui inde emanabit, ſervetur etiam ſeorſim. Fæcibus remanentibus affunde priorem aquam reſervatam. Macerentur & deſtillentur. Tandem omnes liquores deſtillatos miſce, & denuo per balneum vaporoſum deſtilla. Hanc dicit Quercetanus eſſe miræ facultatis, & ſibi communicatam a quodam Germano celeberrimo, tamquam ſingulare donum, affirmante hanc eſſe ipſam aquam Martini Rulandi. Seque eximios illius effectus vidiſſe teſtatur in ſedandis arthriticis doloribus, ſi linteola in eadem mediocriter calefacta & demerſa membro dolenti applicentur.

Idem Quercetanus *in conſilio de arthritide*, gloriatur ſe ſibi reſervare aquam ſuam antipodagricam, tamquam veterano militi aliquid athletici artificii. Quam dicit fieri ex aqua fontana ſimplici, in qua iterate & aliquoties extinguit quædam metalla, cui addit duas ſubſtantias metallicas, quæ vel per os rite præparatæ dari ſolent: quarum ſpiritus impreſſi in aqua prædicta, vim ei tribuunt penetrandi ad radices uſque morbi, atque vere reſolvendi & attenuandi materias tartareas, gypſeas, atque ſales in juncturis concretos, a quibus tam intolerandi dolores excitantur.

Huic forte non abſimilis, nec inferior eſt, quæ ſequitur.

℞. Calcis vivæ ℔. iv. Extinguantur in aquæ fluvialis ſ. q. & reliquantur in cella vinaria, trium dierum ſpatio, ut melius ſal extrahatur ex calce. Poſtea parum bulliant, & colentur per manicam Hippocratis. In colat. ℔. xx. extingue ſepties, aut novies, primo laminas chalybis ignitas; ſecundo laminas cupri ardentes; tertio vitriolum ad albedinem calcinatum ad ℥. x. quarto antimonium liquefactum in crucibulo ℔. ß. quinto lithargyri vel ceruſſæ in crucibulo calefactæ ℔. ß. mercurii præcipitati albi, unica lotione loti ℥. i. ß. æris uſti ſubtiliter triti ℥. ß. Poſt extinctionem horum mineralium, aqua ſuperſedeat in cella vinaria decem dierum ſpatio. Poſtea parum bulliat, & colletur per manicam Hipp. Hac aqua calente linea duplicata imbuantur, & applicentur frequenter.

Inter fotus paratu faciles commendatur ille, qui fit ex ſale ammoniaco ſepties ſublimato, & in vino aut aqua

rite diſſoluto. Vel ex urina juvenis bene ſani uſque ad medietatem cocta, & cum linteis admota.

Scribit Solenander *conſ.* 24. *ſect.* 4. quemdam ſenem podagricum ſibi hoc modo facere medicinam ſolitum. Cum tumor & dolor magnus, locuſque rubeus erat, accipiebat ſalem, cinerem, urinam pueri, & acetum. Iis commixtis madefactum & expreſſum pannum laneum album, applicabat aliquoties, ſicque dolor magna ex parte ſedabatur.

Quemadmodum antea diximus, olea anodyna in arthritide parum convenire, idem de oleis reſolventibus hic dicendum eſt, quia poros cutis occludunt, ſicque liberam tranſpirationem impediunt, & calorem augent, ſicque propter viſcidam ſuam ſubſtantiam ad intimas articulorum partes penetrare poſſunt, ut humores ſalſos, acres, & tartareos in iis latitantes temperent ac reſolvant. Attamen ſi prædicta olea per retortam deſtillentur, huic uſui maxime idonea, utpote valde penetrantia, ac minime viſcida efficientur. Ex illis præſtantiſſima ſunt oleum cheirinum, hyperici, & de vitellis ovorum, quæ ſimul mixta, & per retortam deſtillata, dolori ſedando, ejuſque cauſſæ diſcutiendæ utiliſſima ſunt.

Oleum etiam ſcorpionum Matthioli, modo prædicto deſtillatum, præſtantiſſimum eſt.

Oleum ceræ ad idem etiam eſt efficax.

At ceteris omnibus præfertur, & non ſolum a Chymiatris, ſed etiam a Doctoribus dogmaticis, ut Cratone, Platero, aliiſque laudatur oleum ex oſſibus humanis, eodem modo paratum, quo oleum de lateribus conficitur: nimirum oſſa humana non humata, confracta, & ignita in oleum vetus injiciuntur. Poſtea vero oleo imbibita contundantur, & in retortam conjiciantur, ſicque vi ignis extrahitur oleum.

In oſſium humanorum defectu, & aliorum animalium oſſa ſubrogari poterunt.

Sequens etiam erit valde utile.

♃. Maſtiches, thuris, myrrhæ, ammoniaci, opopanacis, bdellii, mumiæ, an. ℥. ii. vitriol. ℔. i. mellis ℔. ii. tartari ℥. i. ſem. ſpiritus vini ℔. iv. Deſtilletur oleum, ex quo penna illinatur pars dolens.

Ad dolorem ſedandum & materiam arthritidis reſolvendam, laudatur etiam liquor limacum, in hunc modum compoſitus.

In manicam Hippocratis conjice limacum integrorum M. i. Tum ſuper illos injice ſalis communis M. i. ſuper ſale ſeminis ebuli ſubtiliſſime triti M. i. ſic viciſſim, limaces, ſalem, ſemen, donec omnium ſigillatim quatuor vel quinque ſtrata confeceris. Manica dependeat in cella vinaria humida. Et poſt paucos dies deſtillabit ex ea liquor lubricus & pinguis, quem ſoli exponito per quatriduum, & locum affectum eo illinito.

Unguentum reſolvens in hunc modum componi poterit.

♃. Chamæpit. abſinthii vulgaris & ſummit. roriſm. an. M. i. flor. chamom. meliloti, roſar. an. P. i, ol. & vini an. ℔. ſem. Bulliant ad vini conſumption. Expreſſioni adde ceræ q. ſ. ad unguenti conſiſtentiam. Innungatur calide pars affecta. Intra 24. horas pars intumeſcit; & dolor ceſſat.

Cataplaſmata item reſolventia, & dolorem ſedantia varia confici poſſunt. Præcipua vero ſunt hæc.

♃. Furfuris tritici ℔. i. ſalis ℥. i. ſæpe q. ſ. Decoquantur ad formam cataplaſmatis. Vel

♃. Farinæ fabar. ℔. ſem. Decoquantur in vino, q. ſ. addendo aquæ vitæ & butyri parum. Fiat cataplaſma. Vel

Ebuli folia tenera, aut ſambuci contuſa, applicentur, vel cum butyro frixa in ſartagine, in formam placentæ.

Radix bryoniæ, contuſa cum aqua vitæ, eſt etiam valde efficax.

A nonnullis etiam commendatur radix aronis, cum ſtercore vaccæ permixta.

Sequens vero a Solenandro laudatur, quod ſine inſigni calefactione reſolvit, dolorem ſedat, & articulos roborat. Poteſtque tuto poſt paroxyſmi principium, circa quintum morbi diem applicari.

♃. Pulv. roſ. rubr. ℥. ii. maſtiches ℥. i. camphoræ ʒ. ß. farinæ hordei ℔. ß. Coquantur in vino albo, continue agitando, donec inſpiſſetur, & calidum applicetur.

Emplaſtra demum magno uſui eſſe ſolent. Præcipua vero ſunt hæc.

♃. Thuris, mumiæ, colophoniæ, an. ℥. i. maſtiches, myrrhæ, coralli albi, an. ℥. ß. axungiæ humanæ ʒ. vi. gummi ammon. & bdellii aceto ſolut. an. ℈. iii. terebinth. unc. ß. olei vulpini & roſac. an. q. ſ. Fiat emplaſtrum.

♃. Rad. ireos Florent. & hermodactylorum pulverat. an. ʒ. vi. emplaſtri oxycrocei, & de mucilag. an. ℥. ii. reſinæ pini ℥. i. Malaxentur, ſimul, addendo ol. lumbric. q. ſ. Fiat maſſa emplaſtri.

Emplaſtrum diapalma ſeu diachalciteos maximo in uſu eſt, vel ſolum, vel addita camphora, in hunc modum:

♃. Maſſæ emplaſtri diapalma ℔. ſem. camphoræ, ʒ. ii. Miſceantur ſimul, & applicentur partibus affectis. Vel in formam ſparadrap.

♃. Maſſæ emplaſtri diachalei. ℔. ß. de ſulphure, ℥. i. ſtyrac. calamit. & benjoini, an. ℥. ſem. gumm. tacam. ℥. ii. olei hyperici & lumbric. an. ℥. i. ſtyracis liquid. ℥. i. ſem. ceræ novæ q. ſ. Liquefactis omnibus ſimul immergatur tela bis aut ter, quæ polita & ſiccata ſervetur ad uſum.

At vero idem emplaſtrum cum ſequentibus permixtum, inter excellentiſſima remedia arthritica cenſeri debet.

♃. Emplaſtri diachalc. vino rubro auſtero ſoluti, & ad vini conſumptionem cocti ℔. i. myrtill. roſ. rub. maſtiches, tartari, viri rubri pulverat. an. ʒ. ii. chamæp. & chamæm. odorati veri pulverat. drach. ii. Fiat emplaſtrum, applicandum, ubi tumor valde imminutus fuerit.

Tandem in dolore diuturno & valde contumaci, a materia præſertim frigida oriundo, confugiunt nonnulli ad veſicatoria, partibus affectis admota. Eorum mentionem facit Sennertus, ſed quæ anodynis permiſceantur. At emplaſtro veſicatorio, quod in noſtris officinis habetur, ſolo & impermixto ſapientiſſimus Varandæus, præceptor meus, feliciter uſus eſt; eoque curavit magnum & contumacem tumorem genu occupantem, cum alii Medici multas purgationes, & diætam ſudorificam, necnon topica permulta fruſtra uſurpaſſent.

In omnium autem prædictorum remediorum uſu hoc unice annotandum eſt ut a juvantibus & lædentibus ſumatur indicatio, quandoquidem variæ ſunt hominum naturæ, varia temperamenta, & varii generis excrementa in iis colliguntur, unde ſumma in morbis varietas ſolet exoriri. Ideo, quod uni prodeſt, alteri ſæpe eſt inutile. Quod maxime uſu venit in arthritidis curatione. Eaque ratione unicuique practico medicamentorum ſylva habenda eſt, ut ſi unum fruſtra tentetur, ad aliud atque aliud confugere poſſit: ea ſemper ſeligendo, quæ rationali methodo magis conſentanea videbuntur.

Quando arthritis tophacea & nodoſa eſt, difficillime curatur, præſertim ſi inveterata ſit. At nodi recentes emollientibus & reſolventibus fomentis, unguentis, & emplaſtris diſſolvi poſſunt. Specifica vero ſunt quæ ſequuntur.

Galen. valde commendat emplaſtrum compoſitum ex caſeo veteri & acri, cum decocto pernæ ſuillæ ſalitæ ſubacto.

Alii pedes ſuillos ſalſos decoquunt, quouſque in mucilaginem convertantur. Poſtea admiſcent caſei antiqui partes duas, pulver. naſturt. partem unam, ut fiat emplaſtrum. Vel

♃. Succi nicotianæ ℥. iii. ceræ citrinæ ℥. ii. reſinæ pini ℥. i. ſem. terebinth. ℥. i. olei chamom. q. ſ. Fiat ceratum molle. Vel

♃. Baccarum Orientalium (quas Galli vocant; *coques de Levant*) mirrhæ an. ℔. ß. Pulverentur & ſimul miſceantur cum aceto forti in formam cataplaſmatis.

Gummi ammoniacum in aceto diſſolutum potenter emollit.

Rulandus tumores iſtos duros inungit mane, meridie & veſperi oleo ſeu balſamo ſulphuris calente, & deſuper emplaſtrum diaſulphuris calens applicat.

At unice confert emplaſtrum ſequens, quod præter doloris ſedationem, etiam ex articulis materiam tophaceam extrahit.

♃. Vitrioli rom. ℔. i. aluminis rupei ℔. ſem. ſalis ℥. iv. Hæc omnia conjunctim calcina in catino terreo evaporando ſalem, donec ſpiritus etiam exhalare cœperint. Quibus odore perceptis ſtatim deſiſte a calcinatione, & refrigeſcant omnia, ac pulverentur.

♃. Hujus pulver. & farinæ hord. an. partes æquales; Miſce cum fæcibus vini ad formam pultis, quam ſupra laciniam extende, ad ſpiſſitudinem cultri, & applica loco affecto. Exſiccatam maſſam cum fæcibus vini iterum diſſolve, & applicare perge, donec primum diſcuſſus dolor, poſtea vero ex articulis ipſis contortis omnes tophi conſumpti fuerint. Interim tamen ſæpe fit, ut cutis aperiatur, quod formidandum non eſt. Vel enim ſponte ſua poſtea ulcera coeunt, vel cera ſaltem emplaſtri loco impoſita conſolidantur, ipſis articulis denuo mobilibus & agilibus redditis.

Si denique nimis inveterata arthritis & prorſus nodoſa fuerit; præcedenti cura mitigatio quidem dolorum ſperanda eſt, ſed tophi vix cedunt; ideo cauſtico leviori cutis aperienda, deinde emplaſtro attractivo ex gummatibus tophi eximendi.

Articularis doloris jam præſentis curatio prædictis perficitur. Sed quia hic affectus per intervalla, præcipue vere & autumno, redire ſolet: illius prophylaxis inſtituenda eſt. Quæ quidem eo reſpicere debet, ut materiæ ad articulos ruituræ collectio impediatur: aut ſi quæ collecta ſit auferatur. Ac denique ne articuli tam facile humorem influentem recipiant, impedietur materiæ collectio, optima victus ratione, & remediis, viſcerum intemperiem corrigentibus. Materia collecta auferetur remediis evacuantibus: Et articuli non tam facile recipient, ſi roborantibus confirmentur.

Diætam quod attinet, licet ea in hoc caſu maximi, immo præcipui ſit momenti, inſtituti noſtri ratio eam deſcribere non patitur.

De potu tantum dicemus, vinum arthriticis eſſe maxime noxium, multoſque ejus abſtinentia penitus fuiſſe liberatos. Si tamen æger propter alia valetudinis incommoda non poſſit ab eo omnino abſtinere; bibat pauciferum ſeu aquoſum & valde dilutum. Hollerius loco vini commendat mellicratum valde dilutum, ſcilicet ex aquæ partibus 40. vel 48. & mellis parte una, quod tamen non convenit picrocholis, ſitibundis.

Bochetum ſequens omnibus naturis convenit, & plurimis valde profuit.

♃. Rad.

℞. Rad. ſalſæ paril. ℥. ii. liquirit. ℥. i. cinnam. & ſem. aniſi an. ℥. ß. Fiat pulvis tenuiſſimus. Cujus cocl. i. miſceatur cum ea aquæ quantitate, quæ pro uno paſtu ſufficit. Agitentur in duobus vaſis ter, aut quater, poſtea colentur pro potu ordinario, ſingulis paſtibus idem iterando.

Vacuationes vero quod attinet, phlebotomia primum inſtituenda eſt, præſertim vere & autumno; in iis, qui ſanguine abundant, ejuſque efferveſcentiæ obnoxiæ ſunt.

Purgatio vero non ſolum vere & autumno, ſed etiam quater in anno, immo & ſingulis menſibus in valde cacochymis celebranda eſt. In quem uſum multæ purgantium formulæ circumferuntur, huic affectui ſpecificæ: Præcipuæ vero quæ ſequuntur, a prudenti Medico ita uſurpandæ, ut plerumque immutari debeant, tum ratione materiæ, tum ratione doſis, juxta varia ægrorum temperamenta.

℞. Sennæ mundat. turbith. hermodactyl. & raſuræ cranii non humati, an. Drach. i. diagrydii ℈. i. Fiat pulſus, de quo capiat Drach. i. cum aqua vivæ arthriticæ, vel juſculo. Vel

℞. Salſæ parili. ℥. i. ſennæ mundat. Drach. vi. turbith. hermodactyl. jalappæ, mechoacan. ℥. ß. agaric. trochiſc. ʒ. ii. diagrydii, cinnamom. an. Drach. ß. Fiat pulvis. Cujus Drach. i. infundantur in vino albo per noctem. Capiat æger mane vinum & pulverem.

Electuarium caryocoſtinum a Petro Bayro miris laudibus effertur, & ab omnibus Practicis approbatur, ejuſque deſcriptio habetur in Pharmacopœa Bauderonii. Datur ad ℥. ß. Sed in calidioribus naturis illius uſus poterit eſſe noxius.

Rhaſis pilulas ſuas laudat eo encomio, quod *incedere non valentes faciant ire pedes*. Illæ autem ita ſe habent.

℞. Aloes optimæ ℥. ſem. roſar. rubr. ℈. ii. hermodactyl. alb. a cort. exterioribus mundatorum ʒ. i. ß. diagrydii ℈. i. cum aqua vivæ arthriticæ & melle roſar. fiat maſſa pilul. Cujus doſis erit Drach. i.

Utiles etiam ſunt, quæ ſequuntur.

℞. Aloes hermodacty. an. ℥. ß. chamæpit. Drach. ii. chamædr. ſtæcad. arabic. an. drach. i. ſem. hyperici drach. ß. cum terebinth. Veneta, fiat maſſa pilul. quia minus purgant, frequentius exhiberi poterunt.

Per vomitum etiam facta evacuatio in præſervatione magno ſucceſſu adhibetur, ſi æger eum facile ferat. Quod indicavit Alsharavius inſignis Medicus, his verbis. *Vomitus*, inquit, *utilior eſt laxativo, ad eradicationem groſſorum humorum, qui ſunt ab infra genu, & uſque ad pedem*; *ſicut in dolore ſciatico & dolore genuum, & ſimilium*.

Provocari autem poterit vomitus ſingulis menſibus per biduum ſequens, quia ſecundus dies prioris reliquias extrudit. Hunc autem melius ſuccedere quidam obſervarunt, cum Luna in ſigno aliquo ruminante, ut Tauro vel Capricorno reperta fuerit. A cœna autem provocare utile eſt, ingeſtis prius cibis variis, pinguibus, acribus, aliiſque in magna copia. Poſtea ventriculum fricando, & digitos in fauces immittendo. Quod ſi non ſufficiat, vomitorium exhibendum eſt, præſertim ex radic. aſari & geniſtæ decocto conflatum, quæ alioqui in arthritide curanda idonea eſſe ſolent.

Illa etiam, quæ per ſudores fit evacuatio, ſanguinem a ſeroſis excrementis repurgat, & cauſſam arthritidis antecedentem educit. In hunc uſum inſtitui poterit diæta ſudorifica, vere & autumno, ex decocto ſalſæparill. chinæ ſaſſafras, aut etiam guajaco, prout ægri temperies ſuadere videbitur.

At ſine ſudorum provocatione per ſimplicem diaphoreſim, materiam morbificam educens decoctum, a recentioribus quibuſdam Practicis in uſum revocatum eſt cum eximio fructu. Illius compoſitio, & utendi modus talis eſt.

℞. Rad. ſalſæ parill. antimon. crudi, & putaminum nucum ana ℥. vi. rad. chinæ ℥. i. ligni braſiliani parum, aquæ ℔. ix. Bulliant ad medias; antimonium, & putamina pulverizentur, & nodulo includantur, qui in olla ſuſpendatur, ne fundum attingat. Colaturæ capiat bonum hauſtum mane, tribus horis ante paſtum: poſt meridiem quatuor horis a prandio, & tribus horis poſt cœnam per xv. dies, præmiſſa venæ ſectione & purgatione univerſali.

Ex reſidentia, cum pari aquæ quantitate, fiat bochetum, ad quartæ partis conſumpt. pro potu ordinario, addendo curiandri & liquirit. q. ſ. ad ſaporis gratiam.

Ad arthritidem præcavendam, ejuſque radices in viſceribus latentes extirpandas, quidam Practici commendant uſum atipodagricorum, per annum integrum exhibitorum, quibus multos in integrum fuiſſe liberatos pronuntiant. Ex multis eorum formulis ſequens præcipua eſt.

℞. Salſæ parillæ ℥. iv. ſem. hyperi, fol. chamæp. & chamæd. an. ℥. iii. ariſtol. rotund. ʒ. vi. angelicæ ʒ. iii. cinnam. ʒ. ii. caryophyll. ℈. iv. croci ℈. ii. Omnia in tenuiſſimum pulverem redacta incorporentur cum mellis Hiſpanici cocti q. ſ. Fiat opiata qua utatur æger per annum integrum, ſumendo ſingulis diebus veris, autumni, & hyemis ʒ. i. ß. æſtate tantum ʒ. i. & abſtineat omnino diebus canicularibus. Vinum bibat valde dilutum, & abſtineat a venere.

Horum antipodagricorum inſtar forſan eſſe poterit decoctum chamœdryos, quod propterea Carol. V. Imperatori a Genuenſibus Medicis valde commendatum erat: & teſtatur Solenander plurimos, qui hoc medicamentum per ſexaginta dies bibiſſent, penitus fuiſſe liberatos. Hujus decocti compoſitio talis eſt.

℞. Chamædryos dum floret, lectæ, & bene aſſervatæ M. i. vini mediocris maturi ℔. iii. Coque in duplici vaſe per hor. quinque. Colati vini capiat æger hauſtum, corpore ad ſudorem compoſito, præmiſſa purgatione.

De calidis autem iſtis medicamentis hic notandum; ea non ſolum calidis naturis non prodeſſe; ſed etiam immedicabiles reſolutiones, aut alia incommoda inducere, ideoque ſumma cum præmeditatione eſſe exhibenda.

Tutius, & forſan utilius, uſurpari poterit opiata ſequens, quæ minus calefaciendo, totum corpus ſenſim, & per epicraſin ab omni ſuperfluitatum illuvie repurgat.

℞. Sennæ mund. ℥. ß. turbith. hermodact. an. ʒ. vi. ligni guajaci, ſaſſafras, & rad. ſalſæp. an. ℥. ſem. rad. chinæ ʒ. i. ſem. ligni nephritici ℥. ii. trium ſantal. an. ℥. i. ſem. aniſi ʒ. ii. mellis optime depurati ℥. xiv. Fiat opiata. Doſis Drach. i. per integrum annum, exceptis diebus canicularibus.

Inter vulgares homines quidam pro magno remedio prophylactico habent, ut tres aliorum bulbi integri mane degluciantur, continuando per menſem integrum. Etenim ventriculum calefaciunt, & roborant, citra hepatis, aliorumque viſcerum calefactionem: nam integri cum fæcibus excernuntur, ſed cocti, & pituita viſcida obvoluti, quam a ventriculo, & inteſtinis deturbant.

In arthritide biliosa aquæ acidulæ, vitriolatæ, & refrigerantes plurimum conferunt. Ita ut earum uſu plures ab ea immunes per longum tempus evaſerint.

Ad eundem finem laudatur ab Hipp. *de lib. morbis*, uſus lactis aſinini, quod etiam pluribus arthriticis multum contuliſſe experientia docuit.

Ac denique omnia remedia, quæ calidiori hepatis intemperiei corrigendæ, eique viſceri roborando idonea ſunt, hic etiam convenire poterunt, prout ſupra in ejuſdem intemperei curatione deſcripta ſunt.

Si vero ſeroſus humor, a cerebro defluens, ut plerumque fit, huic affectui dederit originem; cerebri ratio habenda maxime eſt: ut nimirum intemperies illius corrigatur, & humores in eo geniti deriventur & diſcutiantur. Quibus uſibus convenient cauteria, veſicatoria, errhina, maſticatoria, pulveres, cucuphæ, ſuffitus, aliaque remedia, in affectuum cerebri curationibus propoſita.

Ultimum præcautionis caput eſt, ut articuli roborentur, ne tam facile humorem influentem recipiant. Advertendum tamen, roborantia medicamenta, non ſolum fruſtra, ſed etiam noxie uſurpari: niſi materia antecedens, & fluxivus humor remediis prædictis ſollicite auferatur. Alioquin hæc roborantia vel humorum ad articulos influxum impedire nequeunt; vel ſi impediant, ad partes nobiles refluunt humores iſti, & multo graviora mala concitant.

Inter præcipua roborantia vinacea numeranda ſunt, quæ materiæ morbificæ reliquias diſcutiunt, calore actuali, & adſtringendi vi partes maxime roborant. Duretus in Hollerium ea ita commendat. *Sed mirifice prodeſt vinaceorum uſus tempore vindemiarum, ſi vinacea exportentur ex torculari in horreum, & ſtragulis operta incaleſcant. In his æger contineat pedes, tibias, crura, aut brachia, vel etiam totum corpus. Poſtea vero addit Gallico idiomate*; Je l'ay pratique cent fois, il n'y a rien de meilleur ſous la cappe du Ciel.

Solenander vero *conſ. 21. ſect. 24.* hoc remedium ſequenti elogio prædicat. *Sed inter optima remedia, & tutiſſima, quæ partes etiam affectas roborant, ac calorem innatum fovent, hoc ponendum, diligenter ſingulis annis, cum amplius fieri nequeat uſurpandum. Videlicet ut tempore vindemiæ immergantur pedes atque manus affecta vinaceis, poſt expreſſionem calentibus adhuc, vel muſto calefactis: mane per dies quindecim. Ac poſſem nominare virum præſtantem, cui hoc medicamentum communicavi, atque ab eo præclaro munere ſum donatus; qui plane incedere non poterat, & iſto remedio, beneficio Dei, reſtitutus eſt. Quo autem uvæ maturiores ſunt, eo plus adjumenti uſus affert.*

Thermæ ſulphureæ, & nitroſæ, quales ſunt noſtræ Balerucanæ, non ſolum ſudores evocando, ut antea dictum eſt, materiam arthritidis diſcutiunt, ſed etiam roborando articulos ad præcautionem non parum conferre poſſunt; quemadmodum ſuper modum embrochæ, vel duciæ capiti admoveantur. Earundem thermarum lutum partibus infirmis applicatum, eas etiam corroborat.

In thermarum defectu lotiones pedum, aut fotus aliarum partium parari poterunt, ex decocto herbarum nervalium, additis quibuſdam adſtringentibus, ut balauſtiis, myrtillis, nucibus cupreſſi, alumine, & ſale, cum aqua ferrata & vino rubro.

Commendantur etiam inunctiones frequenter uſurpatæ in hunc modum compoſitæ.

Ol. myrtini vel roſacei ℥. ii. ſalis drach. i. Miſce fiat linimentum. Vel

℞. Ol. omphacini ℥. ii. maſtichini ℥. i. ſalis torrefacti drach. ii. boli armen. drach. iii. ſang. dracon. hypociſt. thuris, maſtich. an. Drach. i. ſem. Terantur ſingula per ſe potius ſubtiliſſime, tum oleis miſceantur in formam unguenti.

Non parum etiam utile eſt ad articulos roborandos emplaſtrum diachalciteos, ſeu diapalma impoſitum: eſtque utile

utile in omni arthritide, a quocumque humore ducat originem. Scribitque Solenander *conſ. 25. ſect. 4.* ſe noviſſe quoſdam, qui alias frequenter podagræ paroxyſmis tentari conſueverant; uſu hujus emplaſtri continuo, & purgantibus per intervalla aſſumptis, quinquennium integrum ab iſtis doloribus liberatos fuiſſe. Atque emplaſtrum hoc non inquinat, non pruritum aut puſtulas excitat, neque odore, aut alia qualitate moleſtum eſt. Aptatur autem ad formam membri. In pedibus ex aluta tenui fiunt calcei, qui hoc emplaſtro obducti pedibus aptantur. Eadem aluta emplaſtro hoc oblita carpis, & aliis partibus applicari poteſt. At vero idem emplaſtrum diachalciteos, in vino decoctum, & cum pulverem myrtill. roſar. maſtiches, tartari, chamæpit, & chamomillæ permixtum, quale ſupra in curatione deſcriptum eſt, ad eoſdem uſus multo præſtantius eſt. Et nos vidimus arthriticos, qui hujuſmodi emplaſtrum in pedibus & carpis continuo geſtarunt, feliciſſimo ſucceſſu.

C A P U T II.

De Dolore Iſchiadico.

DOlor iſchiadicus ab aliis arthritidis ſpeciebus in eo præcipue differt, quod in his dolor ſolos articulos occupat; in illo vero non in ſola eſt coxendice, ſed etiam ſummam natem, & lumbos & os ſacrum occupant, & in fæmur, tibiamque ad extremum pedem exporrigitur. Quod fit propter nervos a lumbis & oſſe ſacro emergentes, qui ad coxendicem feruntur, & inde ad fœmur, tibiam & pedes diſſeminantur.

Cauſſa hujus doloris eadem eſt, quæ in aliis arthritidis ſpeciebus fuit propoſita.

Diagnoſis ex loco affecto deſumitur, unde etiam nomen habet: dolor enim præcipue iſchii regiones occupat. Hoc etiam habet peculiare, quod nullus tumor, nullaque inflammatio, aut caloris mutatio appareat, quemadmodum in aliis arthritidis ſpeciebus fieri ſolet, qui humores affluentes, in partes profundiores & ampliores, multaque carne contectas ſeſe inſinuant, & uſque ad corporis ſuperficiem, ipſamque cutem non diffunduntur.

Prognoſis doloris iſchiadici hoc habet peculiare, quod diu perſeverans, coxæ luxationem inferat: humor enim feroſus & pituitoſus in articuli cavitatem, quæ ampliſſima eſt, ſeſe inſinuat, & ſi diu in ea moretur, pars illius tenujor diſcutitur, craſſiori remanente, quæ mucoſa redditur, & ligamenta, articuli oſſa connectentia, emollit ac relaxat, ut os coxæ ex alveo ſuo exeat, unde luxatio contingit, ex qua etiam claudicatio ſequitur, & cruris totius tabes atque atrophia; quia os e ſede ſua elapſum muſculos, venas, & arterias comprimit, unde motus impeditur, & ſanguis ac ſpiritus in partes inferiores commode fluere non poſſunt. Prædictam doctrinam confirmant duo Hippoc. Aphoriſmi, nempe *Aph. 39. ſect. 6. Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, rurſumque incidit, iis mucores ſuperveniunt.* Et Aphor. 60. ejuſdem ſectionis; *Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit; iis crus contabeſcit; & claudicant, niſi urantur.*

Curatio doloris iſchiadici cum reliquarum arthritidis ſpecierum curatione multa habet communia, in multis tamen differt, propter loci affecti ſtructuram & amplitudinem; ideo prædictis diſtinguenda fuit, & ſeorſim in hoc capite deſcribenda.

Ac primum præmiſſo clyſtere, aut levi pharmaco, vena brachii ejuſdem lateris aperienda eſt, ad revellendum: poſtea vero ad derivandum ſecari debet in poplite, aut juxta malleolum exteriorem illa vena, quæ ob inſignem utilitatem quam affert in hoc affectu, iſchiadica nominatur, quæ & ſæpe ſola ſecta hunc affectum ſanat.

In crure dolente ſecari ſolet, licet & in ſano apertam admodum profuiſſe, ſubitoque omnem dolorem ſuſtuliſſe viſum fuerit.

Gal. *lib. de vena ſect. 4. c. 18. Memini*, inquit, *iſchiadas uno die, facta ex cruribus evacuatione, curaſſe, nempe ubi non ex frigore, ſed impletis ſanguine, quæ in coxa ſunt, venis, proveniſſent; quare ſecta in poplite vena illis commodior eſt, quam in malleolo.*

Ex hæmorroidibus etiam ſanguis per hirudines eductus mirum in modum iſchiadicis opitulatur, quod ſanguis in coxendicum venis contentus educatur; harum enim partium maximus eſt per venas conſenſus.

Purgationes fortiores hic locum habent: nam leviores, humores magis ad partem affectam præcipitant. Ideo conveniunt maxime pulv. arthritici, caryocoſtinum, pilulæ de hermodactylis, & ſimilia. Chymici purgationes mercuriales & antimoniales in robuſtis corporibus feliciter aliquando uſurpant.

Mercurius dulcis cum ſcammonio, vel aliis purgantibus exhibitus, ſatis frequenter, humorem iſchiadem efficientem potenter eradicat.

Vomitoria a multis præferuntur purgantibus per alvum, cum per locum a parte affecta remotiorem humores vitioſos evacuent. Aſarum reliquis præfertur a Rondeletio.

Poſt ſufficientem purgationem, ad topica veniendum eſt. Et quidem repellentia quod attinet, illa minime conveniunt, quod metuendum ſit, ne humores ad partem affectam magis promoveantur; ſed ſtatim initio reſolventia admovenda ſunt: primo mitiora & minus calida, ne magis humores ad partem attrahant; poſtea vehementiora, in hunc modum.

Rad. bryoniæ ℔. ii. rad. ebuli ℔. i. baccarum juniperi ℔. ß. fol. ivæ arthriticæ, menthæ, major. ſalviæ, roriſmarini, flor. chamom. meliloti, an. M. iv. Fiat decoctio pro ſemicupio, quod ingrediatur bis in die, per biduum, aut triduum. In principio parari poterit decoctum ex aqua ſola, poſtea ex aqua, & vino albo.

Ex eodem aut ſimili decocto poteſt foveri pars dolens calide frequenter.

Sacculi etiam parari poterunt ex ſale, milio, & furfure, frixis in ſartagine cum vino generoſo, & calide applicati.

Vel componi etiam poterunt ſacculi efficaces; ex ſolis granis juniperi contuſis, & prædicto modo in ſartagine calefactis.

Inunctiones etiam convenient ex ol. chamom. aneth. lilior. irino, nardino, rutac. quæ partes exteriores relaxando, motum humorum ad eos coaciliabunt, ut ſic internæ minus afficiantur.

Oleum ſcorpionum Matthioli inunctum, eſt etiam valde efficax.

Ad potentius reſolvendum aqua balſami Guidonis, in unctione admota, erit præſtantiſſima.

Unguentum de althæa partes exteriores laxat, & materiam morbificam blande diſcutit: ideo circa initia eo inungi poterit totum crus, & tibia uſque ad extremum pedem, juxta ignem luculentum.

In progreſſu vero ſequens potentius & calidius admoveri poterit.

♃. Ol. lumbric. de lateribus, & de terebinth. an. ℥. ii. ol. vulpini ℥. i. gummi ammoniac. & ſagapeni aqua vitæ ſolutor. an. vi. caſtorei pinguis ʒ. iii. euphorbii ʒ. ii. ceræ q. ſ. Fiat unguentum.

Sapo durus, cum ſpiritu vini diſſolutus, optimus, inunctione facta ad ignem.

Oleum de lateribus ſolum, poſt ſex cucurbitulas parti dolenti, & in ambitu ejus admotas, calide impoſitum poſtea tegendo linteis valde calidis, contumacem dolorem iſchiadicum una die curavit.

Lacuna *Comm. in Dioſc.* unguentum ſequens tamquam mirabile commendat.

♃. Succor. rad. & fol. ebuli, an. ℥. i. olei chamom. ℥. vi. Bulliant ad ſuccor. conſumptionem. Deinde adde ceræ q. ſ. aceti guttulas aliquot ad penetrationem. Fiat unguentum.

Cataplaſma ex iberide multum laudatur ab Auctoribus, quod hæc planta huic affectui curando ſit valde efficax. Id componi poterit in hunc modum.

♃. Iberidis M. iv. Coquantur in vino, & contundantur, addendo farinæ lupin. orobi & fabar. an. ʒ. iii. pulver. rutæ ſiccæ, flor. chamæm. & rad. coſti, an. ʒ. i. ol. terebinth. ℥. ſem. ol. lumbric. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Platerus primum prodeſſe teſtatur, ſi ſalvia recens in tegulam cavam ignitam poſita, ſæpeque, ne aduratur, agitata, & hoc modo ſemicocta, aceto perfundatur, tegulaque linteis obvoluta ſub ægri coxa ponatur, vaporque inde excitatus excipiatur.

Non parum etiam conducit panis recenter e furno extractus, valde calens, per medium ſectus, aqua vitæ irroratus & admotus.

Ad materiam morbificam foras extrahendam convenit cucurbitula in ſumma parte doloris, quæ ad os ſacrum pertinet, quater repetita ſine ſcarificatione.

Ad idem valde conferunt hirudines octo vel decem parti affixæ, quæ a Paulo & Aureliano probantur. Et Zacutus Luſitanus ſedecim horarum ſpatio dolorem iſchiadicum ſuſtuliſſe aſſerit, qui omnibus aliis remediis auferri non poterat.

Emplaſtra vero in frequentiſſimo uſu ſunt, & hac in re plurimum proſunt. In eorum tamen uſu hoc perpetuo obſervandum, quemadmodum de aliis in genere dictum eſt, ut primo mitiora admoveantur, quæ ſi parum profuerint, ad vehementiora tranſcendere poterimus. Quem etiam ordinem nos in eorum formulis deſcribendis obſervabimus.

♃. Picis navalis ℥. ii. ſulphur. commun. ſubtiliſſime triti ʒ. iii. maſtiches drach. ii. terebinth. ℥. ß. Miſce, fiat emp.

♃. Picis navalis ℥. ii. gummi ammoniac. bdellii in aceto diſſolut. an. ℥. i. ſulphuris vivi, turbith. hermodact. an. ℥. ſem. caſtorei. Drach. i. therebinth. parum, ceræ q. ſ. Fiat emplaſtrum.

♃. Gummi ammoniaci & ſagapeni in aceto diſſol. & denuo inſpiſſat. an. ℥. ii. empl. diachylon cum gummi ℥. i. ß. Liquefiant omnia ſimul. Deinde adde cinnabaris, & æris uſti, an. ℥. i. auripigmenti & viridis æris, an. drach. ii. Fiat maſſa emplaſtri. Si veſicæ excitentur, ponatur linteum inter partem & emplaſtrum.

Si malum pertinaciter hæreat; ad veſicatorium tranſeundum eſt, quod parti admotum materiam morbificam evellit. Emplaſtrum igitur veſicatorium applicandum eſt, vel ſolum, vel, ut mitius agatur, cum aliquo ex prædictis, æquis partibus permixtum: ſic enim per longius tempus in parte poterit detineri. Vel ſequens de novo diſpenſari poterit.

♃. Picis navalis, ceræ, picis albæ, an. ℥. i. ſem. colophoniæ, thuris, maſtiches, an. drach. ii. euphorbi, ladani, ſulphuris vivi, opopan. ammon. ac bdellii, galbani, ſagapeni, an. ℥. ß. ſtyrac. calamit. benjoin. ana drach. ii.

cantha-

cantharid. drach. iii. galangæ, caryophyll. an. drach. ii. ſtyrac. liq. d. q. ſ. Fiat empl.

In diuturno affectu cauſticum tibiæ lateris dolentis materiam morbificam derivat, & morbum interdum tollit. Zecchius admovendum eſſe vult parti tibiæ exteriori. Si vero ſuſpicio fuerit catarrhi a cerebro defluentis, alterum etiam occipiti admovendum eſt. Idem enim aliquando iſchiadicum dolorem antiquum curavit, qui nullis aliis remediis vinci potuerat. Tum denique alia remedia cerebri intemperiem corrigentia non erunt omittenda.

Zacutus Luſit. cauterium retro aures inuſtum, quando fluxio a capite irruit, cum miro ſucceſſu in uſum ſe vocaſſe aſſerit, & peculiari hiſtoria confirmat *obſ. 160. lib. 2.*

Toto curationis decurſu clyſteres frequentes injiciendi ſunt, ut materiæ morbificæ portio ad inteſtina derivetur. Tum etiam ad doloris cauſſam proximam diſcutiendam ſequens aliquando profuit.

℞. Vini generoſi lib. ſem. ol. nucum & rutac. an. ℥. iii. ol. terebinth. ℥. ſem. Miſce, fiat clyſter, injiciendus quoties dolor urget.

Clyſter vero ſequens humores a parte affecta potenter extrahit, propter viciniam, quam habet cum inteſtinis.

℞. Pulpæ colocynth. Drach. i. furfuris macri M. i. vini albi ℔. i. ſem. Coquantur ad ℔. i. Ex colatura fiat clyſter, qui ſervetur per horam.

Dolor iſchiadicus interdum e bile, & humoribus calidis generatur, qui quidem dignoſcitur, cum dolor eſt acerbiſſimus, & pungitivo ſimilis, exacerbationes alternis diebus ſæviores efficiuntur, habitus eſt gracilis, temperamentum bilioſum, ætas juvenilis, regio & tempeſtas calida, dolor a calefacientibus exacerbatur, morbi præceſſerunt bilioſi, victus calefaciens, exercitatio vehemens: tunc enim ad bilem & calidam intemperiem remedia dirigi debent. Ideo convenient venæ ſectio, purgationes cholagogæ, nunc lenientes, nunc etiam vehementer purgantes, additis diagrydiatis, ut materia morbifica educatur; julepi refrigerantes, clyſteres mollientes, & refrigerantes, lac, aliaque remedia in calida hepatis intemperie propoſita. Hoc perpetuo caventes, ut aperientia vitentur, incraſſantia potus eligantur, qualia in catarrho calido & tenui propoſita fuerunt.

Dolore acerbiori exiſtente, narcotica exhiberi poſſunt, præſertim ſyrupus de papavere, quo dolor ſedatur & fluxio cohibetur, humoris incraſſatione.

At longe potentius operatur laudanum opiatum ad gr. ii. iii. vel iv. exhibitum, quod etiam in clyſtere ex juſculo vel lacte diſſolutum; præmiſſo alio laxante, dolorem ſæpe in momento ſedat.

Topica erunt mitiora, ut ol. lilior. violac. chamæmel. & amigd. dulcium: cataplaſmata ex lactuca, ſolano, endivia, farina hordei, cum oleis prædictis; & circa declinationem fomenta, linimenta, emplaſtra mitiora, & minus calefacientia.

Materia dolorem iſchiadicum efficiens aliquando ſuppuratur, in abſceſſum convertitur, quod docuit Hippoc. 3. *epid. in hiſtoria Eupolemi*, qui talem abſceſſum paſſus eſt; & ex eo tabidus interiit. Si abſceſſus aperiatur, ulcus remanet ſordidum & cacoethes, quod etiam ad tabem perducit. Eam tamen cum ulcere curatam ſæpe a ſe fuiſſe gloriatur Zacutus Luſitanus, *obſerv. 126. lib. 1.* decocto ligni ſancti, & radicis ſalſæparillæ. Quæ obſervatio legenda, & ſedulo meditanda eſt.

CAPUT III.

De Reumatiſmo.

POſt arthriticos affectus, proprie dictos, de Rheumatiſmo agere operæ pretium eſt, propter magnam analogiam, quæ inter hoſce affectus intercedit: quæ ſane tanta eſt, ut vulgus Medicorum, qui Rheumatiſmi naturam ignorant, eum arthritidem univerſalem nominare ſoleant. In utroque enim affectu dolor articulorum reperitur: ſed in hoc differunt, quod in arthritide ſoli articuli doleant: in Rheumatiſmo vero non ſolum articuli, ſed etiam totum corpus media ſcilicet inter articulos ſpatia, muſculi nimirum, eorumque membranæ, ac præſertim perioſtia, totiuſque corporis habitus: immo vero interdum corporis partes internæ, ut ventriculus, inteſtina, uterus, pulmo, rheumaticos affectus experiuntur.

Licet autem catarrhus rheumatis nomine donetur apud Græcos; differt tamen ab eo rheumatiſmus; quia in genere quidem fluxionis eſt, ſed alterius naturæ ab ea fluxione, quæ vulgo catarrhus nominatur, qui quidem a cerebro tantum exoritur, & unam aut alteram ſolummodo partem infeſtat, cum rheumatiſmus ab internis viſceribus, tum venis & arteriis procedat, & in corpus univerſum effundatur.

Hic affectus, morbus novus non eſt, attamen a veteribus non eſt ſufficienter deſcriptus. Illius delineatio habetur apud Hipp. *lib. de loc. in homine*, & apud Gal. 1. *de differ. febr. & 1. de compoſit. med. ſecundum genera*. Sed omnium maxime inſignis ac perſpicuus locus hunc affectum explicans *in lib. 1. de differ. febr. cap. 7.* continetur, his verbis: *Hujuſmodi quapiam ratione provenire ſcito rheumaticos nominatos affectus, toto videlicet corpore infirmo, principibus vero illius partibus, paululum licet inſit ſanguinis, gravari tamen ſolitis, eumque ad carneas cutis partes protrudentibus.* Unde legitimam rheumaticæ affectionis naturam in eo ſitam eſſe conſtat, juxta Galeni doctrinam, quod corpus univerſum ea impotentia ſit affectum, ut ubi principem ejus partem aliquo ſanguine gravari contigerit, licet non ſit in copia plurimum excedens, ad carnoſas partes, & habitum tranſmutat.

Illud autem crude, & ſimpliciter admitti non poteſt, quod dicitur a Galeno, partes principes, ſanguine gravatas, eum ad carneas cutis partes mittere. Inde enim inflammationes & tumores in illis partibus exorirentur. At conſtat experientia, in rheumatiſmo nullum tumorem, nullam inflammationem, nullamque coloris mutationem in partibus dolentibus ut plurimum apparere.

Cauſſa igitur proxima & immediata hujus affectus eſt humor ſeroſus, qui propter tenuitatem partes in tumorem non elevat, & propter ſubſtantiam minime ſuppurationi idoneam, nullum unquam abſceſſum producit, ſed tantum diſpoſitionem quandam inflammatoriam ex ſeri fervore oriundam.

Origo autem primaria hujus affectus hepati adſcribenda eſt, quod fervida intemperie affectum, atque debilius redditum alimentum non ſatis nutritioni conveniens generat, & totum corpus partis imbecillitate afficit, ut ita ſuperfluitatum receptioni reddatur maxime idoneum. Ex eadem vero hepatis intemperie ac imbecillitate, multus fit pravorum humorum proventus, qui in venis & arteriis diutius retenti, pravam quandam acquirunt corruptelam, ideoque colliquantur, & in ſeri, atque ichorum naturam abeunt, & tamquam onus grave expelluntur a natura ad partes ignobiliores: cum ſatis robuſta non ſit, ut eos extra corpus omnino eliminare valeat. Illi autem humores ſeroſi & ichoroſi, ſumma acrimonia præditi, partes, ad quas deducuntur, lancinant & pungunt, unde dolores & cruciatus oriuntur. Licet autem hepar primariam hujus affectus originem præ ſe ferre a nobis cenſeatur; a cerebro tamen humores iſtos interdum immediate defluere ex eo patet, quod ſæpe dolores in cervice incipiant, poſtmodum vero ad humeros & brachia deſcendant. Verum prima humorum acrium generatio fuit in hepate fervidiori, qui ad cerebrum tranſlati, confluunt poſtmodum in ſubjectas partes.

Quamvis autem modo veluti critico humores iſti a venis expellantur; motus tamen eorum non eſt ita ſubitus, ſed lente & paulatim efficitur: cum nempe humores illi pravi & corrupti in venis fervent & ebulliunt, ac poſtmodum a venis ſenſim expelluntur, ac veluti evomuntur, unde nautioſis venarum, ſatis appoſite, motus iſte appellari ſolet.

Humorem autem ſeroſum eſſe cauſſam præcipuam horum dolorum, multiplici ratione convincitur. Primo, quod nullam coloris mutationem, nullumque tumorem, ut plurimum partibus inducit, licet aliquando, cum humor valde copioſus eſt, in exiguum ac prærubrum tumorem partem elevet, qui tamen facile diſcutitur. Secundo, quod dolores iſti admodum mobiles ſint, & nunc hanc, nunc illam partem invadant, & ab uno loco in alium ſubito mutentur, priori ſubito immuni reddito, ac dolore omnino vacuo: quæ repentinæ mutationes non niſi ab humore mobili, ſummaque tenuitate prædito, fieri poſſunt. Tertio, quod ſudoribus ſæpe morbus iſte terminetur. Quarto, quia pleonexiæ ſeroſæ multa in hiſce ægrotantibus apparent indicia; nempe urinæ tenues ac copioſæ, potus quantitatem excedentes, & magna ſeri copia in ſanguine detracto apparens.

Licet autem ſeroſus humor ſit cauſſa præcipua & frequentiſſima dolorum qui in Rheumatiſmo contingunt; non eſt tamen a ratione alienum; flatus aliquando concurrere ad eorum productionem. Cujus rei conjecturam facere poteſt ſubita doloris permutatio de loco in locum, & quod non ſit pondus, aut gravitas in partibus dolentibus. Hæc eſt Avicennæ ſententia, qui hunc affectum deſcribere videtur, illiuſque generationem flatibus tribuere *fen. 1. lib. 3. tract. 2. c. 7.* his verbis: *In dolore facto ex flatibus, extenſio augetur, & gravitas minuitur: & aliquando eſt cum punctione, quandoque etiam cum corroſione; & in flatuoſo dolore quidem gravitas nulla eſt. Et quandoque etiam cum ipſo ſit permutatio doloris frequens, de loco ad locum.* Hæc Avicenna: quibus ſequentia ſubjungit, quæ ad rheumatiſmi deſcriptionem propius accedere videntur. *Et flatus eſt quandoque in tunicis membrorum, & vittis, ſicut in colica flatuoſa; aut in tunicis muſculorum, & ſub membranis, & ſuper oſſa; aut in circuitu muſculorum, inter carnem mollem & cutem; aut in ipſo membro latitant, ut in muſculis in pectore.*

Si quis vero objiciat, morbos a flatibus oriundos non tandiu durare, cum flatus facile diſcutiantur; Reſpondebimus, flatum in partibus dolentibus contentum facile diſcuti, unde frequens dolorum permutatio contingit, ſed mineram adeſſe in venis, ex qua fieri poteſt continua flatuum elevatio, qui poſtmodum ad partes prædictas deferuntur. Minerva autem flatibus generandis idonea eſt humor craſſus, viſcidus, & pituitoſus, quem in rheumatiſmo laborantibus ſæpiſſime redundare oſtendit ſanguis ipſis detractus, qui non raro craſſus & glutinoſus eſt, pituitam crudam & putridam referens.

Diagnoſis hujus affectus, ex iis quæ dicta ſunt, facile

elici poteſt : paulo uberius tamen explicanda eſt . Primo igitur partes doloribus afflictæ, nempe muſculi, eorumque membranæ & perioſtia , hunc affectum a reliquis omnibus diſtinguunt. Licet enim dolores venerei, artus & internodia occupent, & maxime perioſtia; differunt tamen in eo, quod non adeo univerſaliter corpus totum infeſtent , neque tam continui ſint , noctu tantum , & parum interdiu excruciantes, neque ut plurimum a conſuetis officiis ægrotantes avertunt : cum rheumatiſmus ipſi lecto penitus affigat , ut ſeſe vix commovere valeant, neque a miniſtris, niſi cum maxima moleſtia, & dolorum exacerbatione, moveantur . Ac denique alia luis venereæ ſigna adſunt , vel præceſſerunt, ut gonorrhœa, bubo venereus, caries pudendi & ſimilia.

Alia etiam ſymptomata , hunc affectum concomitantia , ad illius diagnoſin plurimum conferre poſſunt . Admota enim manu partibus dolentibus, caloris & acrimoniæ ſenſus percipitur , febris ut plurimum adeſt , ſed ea perexigua, interdum vero nulla . Sanguis, qui detrahitur plane corruptus eſt, craſſus & glutinoſus, tum poſt multas phlebotomias ſero copioſo diffluit, ita tamen mutatus, ut ſanguinis ſpeciem amiſerit . Poſtquam ceſſavit, vel intermiſit dolor, nulla remanet imbecillitas in parte, ut in arthritide contingit. Purgantia medicamenta, & topica, ab initio uſurpata, nihil proſunt, immo morbum & dolorem augent; in declinatione vero utraque ſunt proficua.

Quod ad prognoſin attinet; affectus iſte raro, aut nunquam vitæ periculum infert, ſed longitudine ſua magnam parit moleſtiam, ad duos enim vel tres menſes perſeverat, ſi ſit ſine febre; immo vero interdum, præcipue ſi non recte curetur, ad annum, vel plures annos extenditur . Franciſcus Portus, qui eleganti carmine decadem medicam ſcripſit, agens de rheumatiſmo , refert ſeipſum per biennium ferre hunc morbum expertum eſſe, quem tandem ſuperavit adnitentibus ſex Medicis Pariſienſibus ; illius temporis illuſtrioribus, Baſino, Ellino, Belliquerco, Sanjacobæo, Seguino, Hollerio.

Si cum febre rheumatiſmus oriatur; brevior eſſe ſolet , ſed diris cruciatibus & acerbioribus ægrum exercet : & tunc intra 20. vel 40. dies ſolvitur, aut maximam ſaltem patitur imminutionem.

Rheumatiſmus aliis morbis ſuperveniens, ut apoplexiæ , & convulſioni, periculum imminuit, tranſlata materia morbifica a partibus internis ad habitum corporis .

Sudores, in declinatione morbi advenientes, ſalutares.

Urinæ craſſæ & multæ, in declinatione prodeuntes, morbi ſolutionem afferunt.

Ad curationem hujus affectus , materia morbifica revellenda, mitiganda, & evacuanda eſt, viſcerum intemperies corrigenda, omnium partium, tam mandantium, quam recipientium robur conſervandum eſt.

Quæ omnia ſequentibus remediis præſtari poterunt.

♃. Fol. malvæ, violar. betæ, lactuc. borrag. an. M. i. ſem. aniſ. ℨ. ii. Coquantur ad quart. v. In colatura diſſolve mellis viol. & butyri recent. an ℥. ii. Fiat clyſter, injiciendus hora commoda, & iterandus ſingulis, vel alternis diebus per integrum morbi decurſum.

Rejectio clyſtere, vena aperienda eſt alterutrius brachii, & detrahendæ ſanguinis ℥. viii. vel ix. Non refert, ex quo brachio ſanguis primum detrahatur , quandoquidem pluries iteranda eſt phlebotomia, atque adeo utriuſque brachii venæ ſæpius erunt pertundendæ. Singulis igitur diebus ab initio ſanguis detrahendus eſt, donec morbus remiſerit, & dolores imminuti fuerint . Nec refert ſi per 10. 12. aut etiam plures dies ſanguis detrahatur , quandoquidem iſte morbus hoc habet peculiare , ut ex frequenti venæ ſectione vires non dejiciantur , ſicut in aliis morbis ſolet contingere. Ideoque mihi in uſu eſt, in hujuſmodi affectionibus, dum venæ ſectionem adeo frequentem præſcribo , ne ægrotantes, vel adſtantes terreantur a toties repetita phlebotomia, hanc reſtrictionem addere, ut continuetur ſingulis diebus miſſio ſanguinis, donec imminuti fuerint dolores, aut vires multum debilitatæ. Cum autem hujus evacuationis uſum continuando , virium dejectio inde non emergat, eam ægrotantes libere patiuntur, ejuſque frequenti iterationi facile aſſenſum præbent . Facilem autem illam tolerantiam facit ſanguinis conditio, qui in hoc morbo admodum putridus ſemper educitur . Copioſæ hujus ſanguinis evacuationis utilitatem oſtendit experientia ; ſi quidem ex ea ſedulo continuata , morbus qui longus eſſe conſuevit, ut in prognoſi dictum eſt, intra ſatis breve ſpatium non raro evincitur. Et docet eadem experientia , hæmorrhagiam largam , huic morbo ſupervenientem eum omnino reſolvere . Hoc ſubinnuere viſus eſt Hipp. *Aphoriſm.* 74. *ſection.* 4. *Quibus ſperatur abſceſſus futurus ad articulos , eos liberabat abſceſſu urina multa , craſſa , & alba, qualis in laborioſis febribus quarto die quibuſdam incipit fieri : ſi vero etiam ex naribus fluerit ſanguis , brevi admodum ſolutio fit* . Humorum enim decubitus , qui ad articulos fiunt , cum rheumatiſmo quandam habent analogiam . Tum etiam idem Hippocr. quandam rheumatiſmi adumbrationem proponere videtur 2. *Prorrhet*. Illiuſque generationem ſuppreſſæ hæmorrhagiæ conſuetæ adſcribit, his verbis : *Quibus circa articulos dolores fiunt , & tumores , & ſedantur non podagrico modo : in iis comperies viſcera magna , & in urina ſubſidentiam albam* , & quæ ſequuntur poſtea addidit : *Fit autem hic morbus iis , quibus in pueritia & juventute ſanguis ex naribus fluere ſolitus , deſiit*.

Dum phlebotomiæ celebrantur , clyſteres (ut antea dictum eſt,) ſinguli vel alternis diebus uſurpandi , tum etiam julepi exhibendi, qui viſcerum intemperiem corrigere , & humorum acrimoniam atque agitationem cohibere valeant. Huic uſui maxime conducit aqua papaveris rhæados, quæ cum valde proficua ſit in hoc affectu, ſola exhibenda eſt mane & ſero ad ℥. vi. cum ſyrupo limon. vel granat. ad formam julepi : quanquam ſine ſyrupo non minoris ſit efficaciæ.

Pro potu ordinario ptiſana ex hordeo , gramine, & liquiritia, vel ex decocto rad. acetoſæ, vel tinctura roſarum uſurpari poterit : a vino prorſus abſtinendo, quod omnium fluxionum vehiculum eſt maximum.

Purgatio in hujus affectus principio, augmento, & ſtatu nullum affert auxilium ; immo vero noxia eſt : fluxiones enim irritat, & dolores intendit quemadmodum in omnibus inflammatoriis diſpoſitionibus evenire ſolet. At in declinatione neceſſaria eſt , & multoties celebranda , idque blandis medicamentis, ut per epicraſin cacochymia in univerſo corpore reſtagnans educatur . Ad hunc finem potio ſequens præſcribi poterit.

♃. Sennæ mundat. & tarind. an. ℥. ß. ſemin. aniſ. & cremor. tart. an. ℨ. i. fol. acetoſ. M. ß. Coquantur ad ℥. v. In colatura diſſolve mannæ & ſyrup. roſac. an. ℥. i. Fiat potio per intervalla iteranda pro arbitrio Medici curantis.

Si forma boli magis arrideat, ita componi poterit.

♃. Caſſiæ recenter extractæ ℨ. vi. cathol duplic. ℨ. iii. rhabarb. pulv. & cremoris tart. ℨ. i. Dum ſaccharo fiat bollus.

Si efficacius purgare deſideres ; adde bolo, vel potioni rad. jalap. ℈. i.

Si purgationes iſtæ non ſufficiant , ad affectum (ſæpe admodum contumacem) prorſus eradicandum ; ad vehementiora purgantia, ut electuar. diaphœnic. diaprun. ſolut. & alia hujuſmodi confugiendum erit , modo febris abſit . Ego ſemper hunc affectum ſuſtuli poſtquam prædicta remedia rem abſolvere nequiverant, mercurio dulci ſexies ſublimato , aliquoties exhibito ad gr. xx. cum ſchammonii vel reſinæ jalappæ gr. x. Cujus curationis exemplum videre eſt in obſervationibus meis , nempe *obſervat.* 41. *cent.* 3. & unicus clyſter ex vino emetico paratus hunc affectum curavit in nobili muliere , ut habetur *obſerv.* 22. *ejuſdem centuriæ*.

De ſudorificis idem dicendum eſt, quod de purgantibus jam dictum: ea nimirum in principio, augmento, & ſtatu non eſſe proficua, immo vero plurimum nocere ; quod vulgares Medici experiuntur qui veri catarrhi ſpecie deluſi , & morbi contumacia pertæſi, ad ſudorifica confugiunt, unde morbus geminatur, & dolores intenduntur. Attamen in declinatione, poſt debitas purgationes, nulla febre præſente , plurimum conferre poſſunt : eaque parari poſſunt, ex decocto chinæ, vel ſalſæ parillæ, vel prolici poſſunt ſudores in laconico, cum vapore ſpiritus vini, aut decocto alicujus appropriati.

Poſt ſufficientes evacuationes ; immo dum illæ celebrantur, partium principum, & totius corporis roborationi incumbendum eſt, quam indicationem Galenus 1. *de diff. febr. c.* 6. ubi rheumaticam affectionem exponit, reliquis præferendam aſſerit , his verbis : *Merito ergo in his curandis ſcopus eſt, non evacuatio, ſed totius corporis roboratio*; Quod quidem ita intelligendum eſt, non quod nulla omnino competat evacuatio, (idem enim Galenus hujus affectus curationem orditur a miſſione ſanguinis, ac ſi excrementa pravam qualitatem habuerint, etiam adhibet purgationem, ſed quod magis & frequentius roborantibus ; minus vero, & parcius purgantibus agendum ſit. Certum tamen eſt, partes non poſſe roborari, niſi prius excrementorum illuvies , qua onerantur, expurgata fuerit.

Illa autem roborantia refrigerandi vi prædita eſſe debent, ſiquidem (ut antea dictum eſt) fervida hepatis intemperies primam huic morbo originem præbere ſolet . Horum maxima ſupellex apud Auctores invenitur. Ex his nos quatuor proponemus, quæ efficaciora, & minus ingrata exiſtimavimus.

Primum eſt tinctura corallorum, cujus ℥. ii. æger ſumere poterit, mane, duabus horis ante paſtum, ſingulis diebus, vacuis ab aliorum remediorum uſu.

Quia vero tinctura corallorum diu ſervari nequit ad uſum longiorem in ſyrupum reducitur cum ſaccharo: cujus cochlearia duo mane ſumi poterunt: ſed multo minor eſt illius efficacia, quam tincturæ ſimplicis.

Secundus eſt conſerva fructus cynorrhodi , quæ guſtui gratiſſima eſt, hepar refrigerat, & levi adſtrictione corroborat. Hanc ſumere poteſt æger ad nucis magnitudinem , mane & ſero.

Tertium eſt electuarium trianſantali quadruplicato rheo in tabellas redactum, cujus ℨ. ii. ſingulis diebus ſumi poterunt, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Quartum eſt tinctura roſarum; cujus cyathum unum æger haurire debet ſemel, bis, ter, in die, longe a paſtu. Illius præparatio talis eſt.

♃. Roſar. rubrar. ſiccar. ℨ. i. aquæ tepidæ ℔. iii. ſpiritus ſulphur. aut vitriol. drach. i. ß. Infundantur per horas vi. Colaturæ adde ſacchar. albi ℔. ß. Servetur in vaſe vitreo ad uſum.

Prædi-

Prædicta remedia, vel eorum nonnulla alternatim uſurpabuntur, ne natura eiſdem aſſueſcat.

Curato affectu, prophylaxis ad aliquod tempus eſt neceſſaria, ne nova accumulata materia recidiva contingat. Illa igitur præcipue verſabitur in purgatione periodica, ſemel aut bis in menſe iteranda, quod commode fiet ſyrupo Magiſtrali ſequenti, qui magis alterando & roborando hepar, quam purgando proderit.

♃. Succor. recenter expreſſor. & per reſidentiam depurat. ex foliis endiv. cichor. agrimon. fumar. lupulor. & bugl. lib. iii. ſucci pomorum redolentium recenter expreſſ. & depurat. lib. ii. ſennæ mund. ℥. vi. apithym. ℥. ii. rhabarb. elect. & agaric. recenter trochiſc. an. ℥. i. macis & caryoph. an. drach. ß. Infundantur, & decoquantur, ut artis eſt; donec colaturæ ſuperſint quart. v. in quibus diſſolve ſacchar. albi quart. v. Fiat ſyrupus perfecte coctus, de quo capiat ℥. ii. ſemel aut bis in menſe, cum juſculo pulli, aut vituli, foliis borrag. pinpin. ceterach. & agrimon. alterato.

Venæ ſectio etiam vere & autumno erit convenientiſſima.

Præterea ad hepatis fervorem temperandum utiliſſimum erit balneum aquæ tepidæ, quod per totam æſtatem frequenter erit iterandum: vel ut commodius uſurpari valeat, ſemicupium ſufficiet.

In eundem finem conſerva cynorrhodi, aut opiata iiſdem facultatibus prædita, & tabellæ triaſantali, frequenter uſurpari poterunt.

His accedet optima victus ratio ex cibis boni ſucci & concoctu facilibus ut perdicibus, capis, pullis gallinaceis, & pipionibus; præcipue vero juſculis & conſummatis, juribus carnium expreſſis, & ſimilibus, quæ omnia ſumenda ſunt in mediocri quantitate, ut facilius concoqui valeant.

PRAXEOS MEDICÆ
LIBER DECIMUS-SEPTIMUS.

DE FEBRIBUS.

PRÆFATIO.

Magna a non paucis auctoribus circa febrium theoriam & therapiam volumina conſcripta inveniuntur; in quibus controverſiæ innumeræ, & arduæ diſputationes agitantur. Quæ ut in ſcholis utiliſſimæ ſunt, immo & neceſſariæ; ita pleriſque Medicis, extra Academias artem exercentibus, tædium pariunt. Illi ſiquidem brevem atque dilucidam morborum theoriam expetunt, quæ eorum naturæ, cauſſis, & ſignis, tam diagnoſticis, quam prognoſticis intelligendis, & curationi (cui toti incumbunt) rite obeundæ ſufficiat. Nos in toto opere votis eorum ſatisfacere conantes, omnes controverſias ablegavimus, earum tantum, quæ ad praxin maxime neceſſariæ viſæ ſunt, deciſiones breviter exponentes. Quod etiam in febrium expoſitione obſervavimus: & prætermiſſis omnibus controverſiarum ambagibus, quæ in ſcholis ad nauſeam continuo tractantur, ea tantum quæ ad praxin maxime faciunt, expoſuimus. Hunc vero Librum clarioris doctrinæ gratia in tres ſectiones diſtribuimus, generalem illam diviſionem ſequentes, qua febres dividuntur in ſimplices, putridas, & peſtilentes. Atque adeo hujus Libri Sectio prima, febrium ſimplicium; Secunda, putridarum; Tertia vero, peſtilentium explicationem continebit.

SECTIO PRIMA.

De Febribus ſimplicibus.

PRÆFATIO.

Febris, quæ ſimplex nominatur, in tres ſpecies ſubdividitur, quarum alia dicitur ephemera; alia ſynochus ſimplex, ſeu imputris; alia vero hectica. Ideo hujus ſectionis tria erunt capita. Primum, febris ephemeræ: Secundum, ſynochi ſimplicis: Tertium, hecticæ naturam & curationem explicabit.

CAPUT PRIMUM.

De Febre Ephemera.

Febris ephemera plerumque generatur a cauſſis externis, & corporis animique motibus vehementibus, ut ira, curis, labore, dolore, vigilia & inedia, quibus ſpiritus inflammantur: Item ſomno & mœrore, quibus humores & vapores calidi intus coercentur. Item calefactione, a Sole, igne, hypocauſto, quibus fervidus aer inſpiratione attractus, & per inſenſibiles poros admiſſus, ſpiritus inflammat: Item crapula, & præſertim cibo potuque calidiori, magna copia ſumpto, ut piperatis, & vino generoſo, quibus vapores ſuſcitantur plures, quam exhalare queant. Item excrementorum calidorum retentione, non ſolum fæcum & urinæ; ſed præcipue fuliginum, quæ per halitum excludi ſolent, ſi pori inſenſibiles claudantur a frigore, balneo aluminoſo, & ſimilibus.

A cauſſis etiam internis generatur febris ephemera: ut bubone, aliiſque crurum, aut brachiorum tumoribus: præcipue dum ſuppurantur; extremitatum eryſipelate, quando materia calido loco concluſa, non ſua putredine, ſed tantum qualitate cor afficit. Item vaſorum obſtructione levi, qua fuligines retentæ febrem accendunt; ut in diſtillationibus ſolet fieri, dum illæ in calidis naturis, aut denſiori corporis habitu contingunt. Hanc febrem ſignificant tum ex enumeratis cauſſa aliqua prægreſſa; tum pulſus celer, frequens, magnus, reſpiratio etiam magna & frequens, capitis dolor, frigoris & humoris abſentia, nec non laſſitudines ſpontaneæ, aut inappetentiæ. Aliquando tamen rigor aut horror adeſſe poteſt, in iis videlicet, quæ a ſolis ardore, vel frigore initium habent. Calor etiam adeſt tangentibus ſuavis, ac blandus, urina concocta, naturali ſimilis, niſi ab obſtructione, vel cruditate immutetur. Intra 24. horas plerumque ſolet terminari, cum molli ſudore, licet aliquando ad tertium diem extendatur: quem ſi tranſgrediatur, in ſynochum ſimplicem, aut putridam vel hecticam degenerat.

Ad illius curationem Antiqui maxime utebantur balneo aquæ tepidæ, cujus etiam in ſtatu ſano uſus erat frequentiſſimus. Sed cum noſtris temporibus abierit in deſuetudinem, in hujuſmodi febre etiam obſolevit, & minime tutus habetur, propter plethoram, cacochymiam, putredinem, aut fluxionem, quæ in talibus corporibus poſſunt exiſtere, aut timeri ne accidant.

Potius curatur hujuſmodi febris victu refrigerante & humectante, ut cremore hordei, juſculis refrigerantibus potu hydroſacchari, ptiſanæ vulgaris, aut aquæ fontanæ, cum ſyrupo limon. aut capill. ven. permixto.

At vero pro cauſſarum varietate curatio aliquantulum varianda eſt. Sicque ephemeræ ab æſtu, vel Solis ardore, competit victus refrigerans: tranſlatio ægri in locum frigidiorem; & oxyrrhodinum fronti, ſincipiti & temporibus admotum, ſi dolor adfuerit, qui ab inſolatu ut plurimum generari ſolet.

Si a frigore producatur præſertim cum æger ab exercitio æſtuans in aerem frigidiorem repente ſeſe contulit; ſudor provocandus eſt, maxime in fine acceſſionis.

Si a cutis denſitate & pororum occluſione; eadem debetur curatio, & utrique huic cauſſæ vinum oligophorum valde dilutum concedendum eſt, quia meatus aperit, & ſudoris provocationem adjuvat.

Si a labore duxerit originem, quies imperanda eſt, & victus uberior, ac concoctu facilis concedendus. Si a laſſitudine; frictiones celebrandæ. Iræ, animi tranquillitas & hilaritas opponenda eſt, biliſque frænanda cibo & potu refrigerante. Triſtitiæ eadem animi recreatio convenit, & vini tenuis uſus. Si a vigiliis febris duxerit originem, ſomnus erit conciliandus. Si ab inedia, victus euchymus & refrigerans inſtituendus. Si a crapula vel cruditate, inedia & cibi abſtinentia conferet, non omiſſis ſtomachum roborantibus, ſumptis & admotis: nec non clyſtere molliente & laxante cruditatis portio erit auferenda; Si corruptio metuatur; vomitus proritandus eſt, vel purgatio inſtituenda. Si fiat ab obſtructione; advertendum eſt, num plethora, vel cacochymia redundet: hiſque phlebotomia, aut purgatio decernenda eſt. Et ſi obſtructio facile non reſolvatur, in alias febres morbus degenerat; quarum curationes ſuis locis erunt deſcribendæ.

CAPUT II.

De Synocho ſimplici.

CAuſſæ ephemeram excitantes ſi incidant in corpus plethoricum, & denſo habitu præditum, febrem ſynochum inducunt. Solus tamen ſanguis abundans venas infarciens, pluresque vapores producens, quam expirare valeant, hanc febrem producere potis eſt.

Hanc ſignificant corporis habitus craſſus, tumidus: color corporis & faciei rubicundus, capitis dolor tenſivus; ſomnolentia, pulſatio temporum, inquietudo, pectoris anguſtia, reſpiratio difficilis & frequens, pulſus magnus, æqualis, frequens, plenus, venæ ſanguine turgidæ, unde laſſitudo tenſiva oritur; urina craſſa, a colore naturali parum recedens, ſed paulo rubicundior: calor ad tactum mitis, halituoſo vapore perfuſus, febris æqualiter procedit: nempe vel in eodem tenore perſiſtit, vel decreſcit paulatim, vel creſcit æqualiter non per intervalla remittit. Unde tres illius petuntur differentiæ. Quæ enim continuo augetur, epacmaſtica: quæ continuo decreſcit; paracmaſtica: quæ eundem tenorem ſervat, homotonos ſeu acmaſtica nominatur. Ad quartum diem extenditur, & aliquando ad ſeptimum, tum hæmorrhagia, vel ſudore terminatur, ac ſi ulterius protrahatur, in Synochum putridam degenerat.

Illius curatio ſanguinis evacuatione, refrigeratione, & meatuum apertione perficitur. Gal. 9. *meth. cap.* 4. duobus remediis eam abſolvit, miſſione ſanguinis ad animi deliquium, & aquæ frigidæ largo potu.

Venæ ſectio in hoc affectu abſolute neceſſaria eſt, cum a ſanguinis copia generetur: eaque ſtatim celebranda, quacumque hora vocatus fuerit Medicus, niſi ventriculus cibis refertus fuerit, quorum concoctio expectanda eſt per aliquot horas. Et licet copioſe ſanguis mittendus ſit, dicatque Gal. *loc. ſupr. cit.* ſe pleroſque hac febre laborantes ſubito curaſſe, phlebotomia uſque ad animi deliquium inſtituta, quam ſequebatur alvi fluxus, vomitus bilioſus, & ſudor copioſus. Attamen noſtris hiſce temporibus obſolevit longior illa ſanguinis evacuatio, quæ non vacat periculo, cum referat ipſe Gal. *lib. de cur. rat. per venæ ſect. c.* 12. tribus Medicis contigiſſe, talem phlebotomiam celebrantibus, ut pro animi deliquio mors advenerit. Satius igitur repetitis vicibus eam ſanguinis quantitatem educere, quæ ad morbi curationem neceſſaria eſt.

Ante venæ ſectionem, ſi alvus non ſit libera, aut inteſtina cruditatibus ſcateant; clyſter emolliens & laxans injiciendus eſt.

Aquam frigidam quod attinet, eam Galenus tanta copia exhibendam eſſe præcipit, ut æger palleſcat, tremat, & toto corpore refrigeretur: ſicque aſſerit eam calorem igneum extinguere, ſolidas partes roborare; inutiles humores per alvum, per urinas, & per ſudores excernere. Ad illius autem exhibitionem multas cautiones adhibendas præcipit, nempe, ut in vigore febris, concoctionis ſignis apparentibus, exhibeatur, ut æger per ſanitatem frigidæ aſſuetus ſit, firma habeat viſcera, & ſucci plena: corpus euſarcum & quadratum; viribus polleat validis atque conſtantibus, non ſit refertus craſſis viſcidiſque humoribus, neque tumorem aliquem habeat in viſceribus, neque ventriculus, gula, aut nervoſum genus debilia ſint. Alioqui ſi conditiones iſtæ defuerint, periculum eſt, ne in ſpirandi difficultatem, hydropem, tremorem, convulſionem, lethargum, aut alium gravem affectum præcipitetur. Obſolevit etiam hoc remedii genus noſtro hoc ſæculo, cum omnes iſtas conditiones obſervare difficile ſit, & ex præpoſtero illius uſu tanta immineant pericula. Satius enim eſt aliis remediis ſanguinem, & totum corpus refrigerantibus; iiſque tutioribus uti; ut julepis, & aperientibus emulſionibus, epithematis, linimentis, & omnino victu refrigerante. Julepi parantur ex decocto hordei, aut acetoſæ, & cichoraceorum; vel aquis cichorii, endiviæ, acetoſæ, lactucæ, additis ſyrupis de cichorio ſimpl. limon. granat. oxyſaccharo, &c. Quibus etiam, ad majorem aperiendi & refrigerandi vim in iis conciliandam, guttulæ aliquot ſpiritus vitrioli, aut ſulphuris addi poſſunt. Si aquæ deſtillatæ crudiores videantur; leviter bulliant cum modico ſpecierum triaſantali, vel diamargariti frigidi.

Emulſiones in hunc modum parari poterunt.

♃. Amyd. dulc. excorticat. & macerat. in aqua roſ. ℥. i. quat. ſem. frig. maj. & papav. albi an. ʒ. ii. Contundantur in mortario marm. ſenſim affundendo aquæ hordei ℔. i. ß. In colat. diſſolve ſacchari roſac. ℥. iii. Fiat emulſio pro tribus doſibus, bis in die ſumendis. Quæ maxime conveniet, & julepis præferetur, ſi vigiliæ adfuerint.

Epithemata, cordi & hepati admovenda, in hunc modum parabuntur.

♃. Aquæ roſar. bugloſſi, & lactucæ, an. ℥. iv. aceti roſ. ℥. i. pulv. elect. diamarg. frig. ʒ. i. ſem. camphoræ gr. vi. Fiat epithema, admovendum regioni cordis.

♃. Aquar. endiv. cichor. acetoſæ, an. ℥. iv. aceti roſac. ℥. i. ſem. trium ſantal. ʒ. ii. ſem. Fiat epith. admovendum regioni hepatis.

Linimentum refrigerans hepati & lumbis admovendum, ex oxyrrihodino, unguento roſaceo, refrigerante Galeni, vel cerato ſantalino, oxycrato ablutis.

Si morbus protrahi videatur, a phlebotomia purgatio inſtituenda eſt, ne ſeroſa & bilioſa excrementa putreſcant, indeque putrida febris oriatur. Remedia tamen uſurpanda, quæ citra calorem & agitationem id præſtent, ut caſſia, manna, ſyrupus roſac. tamarindi, catholicon, & ſimilia.

Huc accedat conveniens victus ratio: nempe refrigerans & humectans, eaque tenuis, ex juſculis, cum herbis refrigerantibus paratis; prunis & pomis acidis coctis, cremore hordei, vel panatellis.

Potus ſit decoctum hordei, aqua ſimplex cocta, vel in quam panis immerſus ſit; vel cum ſyrupo capill. ven. limonum aut granat. permixta.

CAPUT III.

De Febre Hectica.

HEctica febris ſeu habitualis, occupat partes ſolidas, quæ corporis habitum conſtituunt, & vulgo dicuntur ſparmaticæ, vel carnoſæ: tum etiam ratione illarum partium magis fixa eſt & radicata quam aliæ, quæ ſunt in ſpiritibus aut humoribus. Eam quoque ob cauſſam habitualis dicitur, quod in habitu conſiſtat, ac difficile a ſubjecto removeri poſſit.

Multiplices habentur hujus febris diviſiones. Primo enim alia eſt hectica primaria, quæ a principio invadit: alia ſecundaria, quæ in aliis febribus ſuccedit. Secundo, febris hectica vel ſimplex eſt, & ſolitaria; vel febri putridæ complicata. Tertio, alia a corde incipit: alia ab alia parte, ut pulmone, hepate, liene, renibus, utero, aliiſque partibus inflammatis, ulceratis, corruptis, aut aliquo alio gravi morbo obſeſſis. Et hæc febris quamvis ἕξιν habeat in corde & toto corpore, ſymptomatica tamen vulgo dicitur, propter primam originem, quam ab aliis partibus ſortita eſt.

Tres hecticæ gradus conſtituuntur a Galeno. Primus eſt ipſum febris hecticæ initium, in quo vix corpus extenuatur: rorica tamen corporis humiditas efferveſcit, abſumitur, & exſiccatur. Secundus complectitur augmentum, in eoque eſt evidens corporis extenuatio, & carnoſa atque adipoſa ſubſtantia colliquatur. Tertius ſtatum morbi, & poſtremum illius tempus continet: nunquam enim vergit ad declinationem, cum in eo gradu ſit incurabilis: tum namque ſubſtantia corporis fibroſa & membranoſa conſumitur, corpuſque ita extenuatur, ut facies Hippocratica ſit, & oſſa pellibus tantum circumtecta appareant. Poſtremus iſte gradus maraſmus nominatur, vel potius hectica maraſmodes: cum in vero maraſmo frigiditas cum ſiccitate conjungatur.

Cauſſæ febris hecticæ dividuntur in externas & internas. Ad externas referuntur, quæcumque reliquas etiam febres generare poſſunt, ſi continua & vehemens ſit calefaciendi actio, vel corpus huic febri concipiendæ aptum occurrat. Tales ſunt calor Solis, aut ignis, exercitium vehemens, cibi & potus calefacientes, excretiones immodicæ, ut in diarrhœa, & dyſenteria; animi pathemata vehementiora, ac denique inedia in corpore bilioſo, calido & ſicco; cum dicat Galenus: Diatritarios hujuſmodi corpora in febres ardentes & hecticas, abſtinentia cibi triduana, perduxiſſe.

Cauſſæ internæ ſunt febres ardentes & peſtilentes, quæ humidum cordis abſumunt celeriter. Tum febris lenta diuturna. Tum etiam affectus peculiaris alicujus viſceris: ut inflammatio, ulcus, vel putredo alicujus humoris in eo contenti: vel denique ipſius membri corruptio, quæ febrem lentam & hecticam facere ſolent.

Horum affectuum, membra peculiaria obſidentium, & febrem hecticam producentium exempla habemus ſatis manifeſta. Nam quod ad inflammationes attinet, Galenus ex inflammatione ſepti tranſverſi ſe hecticam vidiſſe refert. Ex ulcere vero hecticam complicatam in phthiſi quotidie animadvertimus. Putredo humoris, in viſcere contenti, fit in obſtructionibus magnis vel abſceſſibus frigidis. Membri denique corruptio in pulmone ſæpe contingit; aliquando in jecore, in hominibus vinoſis, & qui calidis multis utuntur aromatibus: Sanies enim quædam in hepate gignitur, qua illius ſubſtantia corrumpitur. Hanc febrem ſe aliquando vidiſſe Fernelius affirmat, & ſigna illius eſſe dicit, quod vinum avidiſſime cupiant, carnes vero maximo odio proſequantur.

Cognoſcitur febris hectica ſimplex, quod continua ſit, ſine ulla acceſſione, ſemper ſibi ſimilis, non creſcens, nec decreſcens, niſi quod augeatur una, duabus, aut tribus horis a cibo. Calor in hypochondriis primo tactu mitis, poſt acer, mordax, aridus. Pulſus parvus, frequens, & celer, febrem non percipiunt ægri, pigri ſunt, & ad motum deſides, & cum difficultate moventur, eo quod virtus languet. Arteriæ calidiores ſunt partibus circumſtantibus, quod tactu poſt lotionem ex aqua frigida dignoſcitur. Urina naturali ſimilis eſt, tum colore, tum ſedimento. In progreſſu oleoſa ſupernatant, & ſedimenta farinacea ſunt, quod eſt ſignum colliquationis.

Speciatim vero non ſolum ſingulos gradus; ſed etiam imminentem febrem hecticam ita dignoſcere poſſumus.

Imminens febris hectica dignoſcitur, ſi cauſſæ prædictæ præceſſerint: nempe ſi febris ardens in corpore calido, ſicco, raræ contexturæ, in aere æſtuante præceſſerit; peri-

culum

culum eſt, ne æger in febrem hecticam incidat. Et remedia eam præcaventia uſurpanda ſunt.

Primus hecticæ gradus, ſi cum putrida fuerit conjuncta, difficillime dignoſcitur: ſi ſola ſit, non facile. Prima per omnia ſigna ephemeræ: die ſequenti augetur ariditas, non calor. Tertia die non repetit, non aucta evidenter, non diminuta. Ac tandem una, aut duabus horis poſt cibum, caliditas nonnihil aucta apparet.

In ſecundo gradu æger non percipit ſe febricitare, quamvis percipiat alterationes a cibo. Ariditas manifeſta eſt, pulſus minor & celerior, cum duritie quadam.

Tertii gradus ſigna ſunt manifeſtiſſima: oculi concavi, ſordes in iis ſiccæ, & ſqualor, oſſium prominentia conſpicua, vividus flos coloris extinctus, univerſa arida præcordia vehementer contracta, ut videantur carere inteſtinis. Pulſus ſentitur ſub ventriculo in partibus extenuatis.

Quia vero febris putrida cum hectica non raro copulatur: utraque exacte diſtinguenda eſt, cum maximi ſit in curatione momenti, quæ admodum varia tunc temporis exiſtit. Hæc autem complicatio dignoſcetur, comparando ſigna hecticæ propoſita cum ſignis febris putridæ, quæ infra ſuo loco deſcribentur.

Primus gradus facile curatur. Tertius, ut dictum eſt, incurabilis eſt. Secundus medio modo ſe habet, & quo magis accedit ad primum, vel tertium, ita facilius, aut difficilius curatur. Frequentius accedit febris hectica a decimo octavo anno ad trigeſimum quintum: eo enim tempore calor intenſior eſt, faciliuſque marcorem inducit. Qui vero ante hanc ætatem, vel paulo poſt, hectica corripiuntur; facilius evadunt ac nonnunquam curantur; vel longo tempore palliatione vitam protrahunt, præcipue vero mulieres.

Ad curationem hujus febris primum advertendum eſt, num hectica pendeat a partis alicujus morbo: tunc enim curatio ad eum morbum dirigenda eſt. Tum etiam; num ſimplex ea ſit, an complicata cum febre putrida. Et in hoc caſu, putrida primum tollenda eſt venæ ſectione & purgatione, nec non remediis aperientibus, & putredinem inhibentibus, febre interim hectica non neglecta. At vero, ſi ſimplex & ſolitaria ſit febris hectica; ſolis refrigerantibus & humectantibus, nec non analepticis curatio abſolvitur, quorum materia ex diæta & pharmacia erit deſumenda.

Diæta, ut in omnibus chronicis affectibus multum poteſt, in hoc præſertim plus præſtat, quam medicamenta. Illa idcirco exacte præcipienda eſt, ut ſcilicet ad totius corporis refrigerationem & humectationem dirigatur. Aer itaque, ſi natura ſua mediocriter frigidus ſit, vel temperatus, tali utendum eſt: ſin minus, corrigendus, ita ut ad frigidum & humidum declinet: Ea ratione Galenus 10. *meth. cap.* 8. æſtatis tempore, aere exiſtente calidiori, ægrum degere præcipit in loco ſubterraneo, qui frigidiſſimus ſit & maxime perflatus & ad Septentrionem vergens. Quo ſolo remedio nos hecticum, extrema macie confectum, intra menſem reſtitutum vidimus. Deinde caliditas aeris in conclavi alteranda eſt aqua frigida de vaſe in vas transfuſa, cujus etiam ſtrepitu ſomnus conciliatur: tum etiam pavimento aqua frigida ſubinde aſperſo, vel herbis refrigerantibus in illo frequenter ſparſis: turba quoque hominum ingredi prohibita: nam hoc quoque cubiculum calefacit. Quando vero aer frigidiſſimus eſt, eum eſſe admittendum Galenus præcipit, quatenus reſpirando attrahitur, ut qui calorem cordis maxime refrigeret; quamvis minime conferat, quatenus extrinſecus ægrum contingit, quod cutis poros condenſet, & tranſpirationem prohibeat. Attamen majus fore ex frigida inſpiratione commodum affirmat, quam ex cute condenſata incommodum, præſertim cum illud vitari poſſit, operimentis corpus probe muniendo. Adverte tamen ſi febris hectica fuerit ex ulcere pulmonis, aerem frigidum non convenire, ratione ulceris, ſed temperatum; in activis, ad calidum vergentem: in paſſivis, ſiccum. Qua ratione Galenus phthiſicos mittebat ad Tabias, montem Veſuvium dictum, ubi aer ſiccior erat.

Cibi eſſe debent refrigerantes & humectantes, citoque nutrientes; juſcula pulli, gallinæ, capi, vituli, hædi, vervecis, vitelli ovorum cum hordeo mundato, lactuca, portulaca, endivia, borrag. acetoſa, carnes vitulli, hædi, porcelli, phaſiani, perdicis, lepuſculi, & ſimilium: panatellæ, hordeata, avenata, oryzata, cum ſaccharo, & paucis amygdalis, vel potius com. ſem. frig. majoribus. Carnes elixæ præferuntur aſſis, quæ facilius inflammantur, & in bilem vertuntur: elixa magis humectant. Si tamen aſſis æger delectatur; ea minus coquenda ſunt, & temperanda ſuco limonum, citri, arantiorum, vel omphacio infuſo.

Piſces uſurpari poterunt, quia refrigerant & humectant. Sed eligendi ſaxatiles & qui tenera carne ſunt præditi, in mari, aut aquis puris natantes.

Inter fructus poma laudantur, quia frigidum ſanguinem generant. Conveniunt quoque pyra, pruna, damaſcena, & brinionenſia, cocta cum ſaccharo: tum etiam paſſulæ mundatæ, quæ in ſequentem modum præparatæ, alunt citra calefactionem.

℞. Paſſul. mundat. ℔. i. Temperentur in aqua endiviæ, bugloſſi, & roſar. & abluantur diligentiſſime, ut vis laxandi amoveatur. Poſtea in iiſdem aquis decoquantur leviter, addito pauco ſaccharo ad perfectionem, cum quo ſerventur uſui., iiſque utatur æger mane, & poſt ſingulos paſtus.

Quia vero hectici infixum habent ſolidis partibus calorem, quo alimenta facile & prompte diſſipentur, illis ideo præſcribere ſolent practici alimenta ſolida & viſcoſa, extremitates animalium, carnes limacum, cancrorum, teſtudinum, ranarum. Cum enim illæ carnes viſcoſæ ſint & humidæ; facile agglutinantur partibus, nec facile abſumuntur a calore febrili; ſicque partium ſolidarum ſiccitatem remorantur. Non deſunt tamen, qui hæc alimenta rejiciant, quia ægre concoquuntur, & magnum ventriculo negotium faceſſunt. Quod diſſidium ita conciliatur. In hectica incipiente, dum adhuc robuſta eſt facultas coctrix, conveniunt hæc alimenta craſſa & viſcoſa. In confirmata vero non ſunt exhibenda: quod difficile concoquantur. Adde, quod ita præparata & elaborata exhibeantur, ut facile concoqui poſſint, nempe vel elixantur ad conſumptionem, vel contuſa ex illis parantur. Inter alia teſtudines terreſtres maxime laudantur, ad hecticas febres, non ſolum ſimplices, ſed tabificas; & variis modis præparantur. Vel enim in aqua decoquuntur, donec diſſolvantur. Mox corticibus abjectis, caro ab oſſibus ſeparata rurſus coquitur, cum cichorio, acetoſa, borragine, hordeo mundato, & prunis in hectica ſimplici. At in hectica pulmonis coquitur cum foliis rubi, portulacæ & plantaginis. Jus bibatur, & carnes edantur per dies viginti. Vel contuſum ex iis paratur, vel conficiuntur paſtilli ex carne teſtudinum cocta in aqua hordei cum amygdal. dulcis, pineis, ſem. frigidis & ſaccharo, qui leviter concoquuntur in furno, & in prandio ac cœna exhibentur. Formula talis eſſe poterit.

℞. Carnis teſtudinis in aqua hord. elixatæ, ℥. iv. amygd. dulc. infuſ. in aqua roſ. ℥. vi. pineor. eodem modo infuſ. ℥. ii. quat. ſem. frig. maj. an. ℥. i. aniſi non pulverati, ſed in furno leviter cocti ʒ. i. ſem. cinnam. ʒ. ii. ſacchari in aqua roſ. diſſoluti ad pondus omnium, fiant morſuli.

Loco teſtudinum uſurpatur pulpa caponis & perdicis, fitque confectio, quæ vulgo *paſta regalis* nominatur, ad hecticos inſtaurandos idonea, in hunc modum.

℞. Pulpæ caponis & perdicis elixatæ, an. ℥. iii. amygd. dulc. in aqua roſ. macerat. ℥. iv. pineorum ʒ. i. ß. ſem. papav. albi ʒ. ii. gummi arabic. & tragacanthæ, an. ʒ. i. ß. manus Chriſti perlatæ ℥. ii. Cum pauca aqua roſarum, fiat paſta regalis, auro obducta.

Iis qui infirmiorem habent ventriculum, gelatina, & deſtillata inſtaurantia exhibentur. Gelatina in hunc modum parari poterit.

℞. Caponem electum, poplitem vituli, vel femur vervecis, pedes vituli num. 2. aut vervecinos num. 6. Coquantur in aqua fontana ad ſufficientem conſumptionem. Juſculum coletur per expreſſionem, & pinguedo removeatur. In colat. diſſolve ſacchari albi ℔. i. albumina ovor. n. 6. croci, vel cinnam. parum. Agitentur ſimul. Poſtea bulliant leviter, ac tranſmittantur per manicam Hippocratis bis aut ter. Tandemque juſculum excipiatur in vaſculis, ubi concreſcet in gelatinam. Si croci aut cinnamomi ſapor diſpliceat, vel magis refrigerantem gelatinam deſideres, adde eorum loco ſuccum limonis vel citri unius.

Jura inſtaurantia variis modis parari poſſunt. Hoc ceteris longe præſtat.

℞. Caponem bene habitum. Deplumetur, exenteretur, ac in fruſta dividatur, a quibus pinguedo & pellis detrahantur. Adde, ſi vis, carnem vituli aut vervecis etiam in fruſta diviſam, & ab omni pinguedine liberam. Ponantur in olla vitreata, in cujus medio ſit craticula ex ligno aut alia materia confecta, ſuper quam fruſtula dicta ita concinnentur, ut ollæ fundum vacuum remaneat. Poſtea olla optime clauſa ſuo operculo, probe lutato cum farina, aqua ſubacta ponatur in B. M. bulliente per quinque horas. Diſtillabit in fundum jus limpidum, cujus cochlearia duo vel iii. cum juſculis, aut per ſe, ter aut quater in die exhiberi poterunt.

Hujuſmodi carnium diſtillationes per deſcenſum factæ hecticis inſtaurandis ſunt valde idoneæ. Quæ vero per aſcenſum fiunt, licet ſpiritus reficiant, minimum tamen nutriunt, ac ſolidam ſubſtantiam non reſtaurant.

Potus ſit aqua hordei, vel ſola, vel cum ſyrupo acetoſo, aut granatorum mixta, vel aqua panata cum pauco ſaccharo. Si tamen ventriculus admodum infirmus fuerit; vinum aquoſum & valde dilutum concedendum eſt, quod coctionem, & diſtributionem juvat. Gal. 10. *meth. cap.* 5. & 6. aquam frigidam exhibet, eaque ſe multos a maraſmo præſervaſſe gloriatur. Attamen in illius exhibitione maxima cautio adhibenda eſt. Dum enim corpus valde extenuatum eſt, metus eſt ne puſillus calor omnino extinguatur; Idcirco imminente hectica tantum conferre poteſt, aut in ejus principio, & in aſſuetis, & in corpore adhuc ſatis copioſo ſanguine referto.

Motus corporis non convenit; ſed quies potius imperanda eſt, quamvis ante cibum, ſi vires ferant, idoneum eſſe poſſit leve aliquod exercitium, aut ejus loco molles frictiones, non multæ, inſtitui poſſunt, præcipue ſtatim a ſomno, incipiendo ab inferioribus partibus; nam internos humores ad exteriora evocant. Et fricandus tantum æger, donec levis rubor apparere incipiat; nam ſi ulterius pergatur, corpus exſiccabitur. Coitus in primis fugiendus eſt, quo corpus maxime reſolvitur.

Somnus

Somnus nec longior, nec brevior ſit. Nam longior viſcerum calorem auget, recurrente ad interiora calore: brevior corpus magis exſiccat. Minus tamen incommodi ex paulo longiori, quam ex juſto breviori oritur; quia ſomnus valde humectat, quod in hac febre maxime expetendum eſt. Dormiat æger in molli ſtrato, eoque laneo, non plumeo, commodamque latitudinem habente. Lintea ſæpe immutet, quæ aqua roſarum antea irrorata fuerint.

Alvus ſi pigrior fuerit, proritetur glande aut clyſtere ex juſculo polli cum hordeo, malva, & violaria parato: addendo caſſiam, mel violaceum, butyrum, & vitellos ovorum.

Denique animus in tranquillitate & hilaritate ſervandus eſt, fugiendo vehementes animi perturbationes; ut iram, triſtitiam, metum.

Ex pharmacia deſumuntur medicamenta, hecticis idonea, tum interna, tum externa. Inter interna, primum purgantia conſideranda ſunt: cum adjectio hic magis neceſſaria ſit, quam detractio, vix ea convenire poſſunt, niſi hecticæ putrida adjuncta ſit. Si tamen prima regio excrementis referta videatur, propter cruditates a debili ventriculo productas; tota purgatio inſtitui poterit caſſia, manna, aut ſyrupo roſaceo. Immo vero aliquando, ſi vires non ſint debiles, exhiberi poterit infuſum rhei: cum decocto prunor. tamarind. myrobal. bugloſſi & violar.

Alterantia vero medicamenta in formam juleporum, juſculorum, & emulſionum redigi poterunt in hunc modum.

℞. Aquar. endiv. lactucæ, acetoſæ, an. ℥. iv. ſyrupi violacei, nymphææ, pomor. an. ℥. i. Miſce. Fiat julep. pro tribus doſibus bis in die ſumendis, & per plures dies continuandis. Vel

℞. Hord. integ. P. i. fol. endiv. cichor. lactucæ, pimpinellæ, ana M. i. flor. borrag. bugloſſi. violar. & nymphææ, ana P. i. prunor. damaſc. par. iii. Coquantur ad ℔. In colat. diſſolve ſyrupi de cichorio ſimplicis, & de nymphæa, ana ℥. ii. Fiat julep. pro iv. doſibus.

Ex iiſdem ſimplicibus cum pullo gallinaceo, vel gallina juniori decoctis parari poteſt juſculum ad eundem uſum. Vel

℞. Rad. chinæ ℥. i. ß. hordei integri P. ii. quat. ſem. frig. maj. ℥. ß. Contundantur, iiſque impleatur venter capi, aut pulli junioris. Fiat juſculum; cui adde ſacchari roſ. ℥. ß. Capiat per longum tempus. Reficit, & impinguat.

℞. Amygdal. dulc. excortic. & in aqua frigid. infuſar. ℥. i. ſem. quat. frig. maj. & papav. alb. ana ʒ. i. Contundantur in mort. marmor. ſenſim affundendo aquæ hordeo ℔. i. In colat. diſſolve manus Chriſti perlatæ ℥. iv. Fiat emulſio pro tribus doſibus.

Si intenſius refrigerare eſt animus: adde unicuique doſi julepi, vel emulſionis, ſalis prunel. ℈. ii. vel ʒ. i.

In uſu refrigerantium hoc obſervandum, ne potentiora ſtatim, & frequenter uſurpentur, calorem enim debilem poſſent extinguere. Utilius autem eſt ſenſim, quam ſubito refrigerare. Humectantia vero ſemper tutiora ſunt, quam refrigerantia, quia lente ſuas exercent operationes.

Dum prædicta remedia uſurpantur, viſcerum corroborationi incumbendum eſt opiata convenienti, quæ in hunc modum confici poterit.

℞. Conſervæ flor. borrag. bugloſſi, & violar. ana ℥. i. conſervæ flor. nymph. ℥. ß. pulv. electuar. diamarg. frig. ℈. iv. raſuræ eboris, oſſis de corde cervi, ana ℥. ß. margarit. præp. & corall. præp. an. ℈. i. fol. auri, num. iii. Cum ſyrupo de pomis, fiat opiata.

In ſumma extenuatione, clyſteres nutrientes frequenter injiciendi ſunt, ex juſculo pulli, vel capitis vervecis, cum ſaccharo & vitellis ovorum. Eorum autem quantitas exigua eſſe debet, alioqui compreſſis inteſtinis vim expultricem irritarent.

At inter cetera remedia, hecticis maxime idonea, lac principem locum obtinet, cum omnibus dotibus præditum ſit, quæ in hoc morbo deſiderari poſſunt, quippe quod refrigerandi & humectandi vi præditum eſt: multum nutrit; & facile diſtribuitur. In illius uſu eædem cautiones adhibendæ ſunt, quæ in phthiſeos curatione fuerunt propoſitæ.

Inter remedia externa balneum aquæ dulcis primas obtinet; potenter enim refrigerat & humectat, parteſque externas relaxat, ut promptius alimentum excipiant. Apud veteres balneorum uſus erat frequentiſſimus, & quatuor partes habebant. In prima, nonnihil calida, exuebantur. In ſecunda erat ſolium aquæ calidæ. In tertia ſolium aquæ frigidæ. In quarta vero ſudores, & madores abſtergebantur. Galen. 10. *meth. c.* 19. harum balnei partium uſum ita moderatur, ut ægri in primam partem balnei deducantur, quæ vapore balnei incaleſcat, ut pori aperiantur, deinde oleo dulci perfuſi, in aqua calida immergantur ad corporis humectationem: poſt repente in aquam frigidam injiciantur, ſubitoque educantur, exſiccentur, oleoque inungantur, ut poris condenſatis humiditas inducta retineatur. At vero cum jam diu obſoleverit illa antiquorum in balneorum uſu diligentia, a Practicis etiam noſtris derelicta eſt illa hecticorum balneandorum methodus, quæ nec ſatis tuta judicatur. Si quidem metuendum eſſet, ne frigidæ occurſu repentino corpus læderetur, ægerque ſubitum contrariarum qualitatum occurſum ægre ferret. Conſultius enim, & compendioſius ab iis factum eſt, dum ægros in balneum aquæ moderate calidæ conjicitur, mane, depoſitis excrementis natura vel arte, duabus vel tribus horis poſt aſſumptum juſculum, vel lac, vel vitellos ovorum: in quo tamdiu æger immorari debet, donec ſponte tepeſcat; ac tandem refrigeretur. Cum enim Galenus balneum frigidum poſt calidum adeo neceſſarium cenſuerit, ut calidum ſine frigido nihil prodeſſe exiſtimet: frigidæ vices ſupplentur, ſi tamdiu æger in balneo moretur, donec ſponte tepeſcat, & refrigeretur. At ſi nimis tarde hæ mutationes fiant, ut æger tædio afficiatur; aquæ frigidæ effuſione balneum ad libitum tepeſcere & refrigerari poterit. Hæc tamen cautio adhibenda eſt, ut cum triplex qualitas in eodem balneo haberi poſſit, æger in calida parum immoretur, in tepida diutius, in frigida minimum.

Licet autem Antiqui ex aqua ſimplici balnea parare conſueverint, utilius tamen eſt ea magis humectantia efficere, decoctis in iis herbis emollientibus & humectantibus, ut malva, althæa, violaria, &c. vel hordeo & amygdalis contuſis præcipue æſtatis tempore, quia balneum, ex decocto herbarum citius corrumpitur. A balneo æger linteis calidiuſculis molliter detergendus eſt. Poſtea vero inungendus oleo violaceo, amygdal. dulc. cum butyro inſulſo. Poſtmodum ubi parum requieverit, juſculum, vel aliud ferculum ei exhibendum eſt.

Balneum ex hydrelæo a Zacuto Luſitano maxime laudatur *obſerv.* 35. *lib.* 3. *Praxis admirandæ*, eoque aſſerit juvenem quendam curatum fuiſſe, cui balneum ex aqua ſimplici, & lac caprinum nihil profuerant. Tantæ utilitatis rationem ex eo deſumit, quod balneum ex aqua dulci paratum, cum olei copia adjuncta ſit, tenſas partes emollit, ſiccas & areſactas humectat; & poros obſtructos, ac præ ſiccitate conniventes aperiendo, ad extimas, maximeque diſtantes corporis partes, alimentum attrahit.

Quando æger non poteſt uti balneis, admoveantur epithemata cordi, & hepati, in hunc modum compoſita.

℞. Aquæ roſar. nymphææ, & portulac. ana ℥. iii. ſucci granatorum ℥. i. pulv. electuar. diamarg. frig. ʒ. ii. oſſis de corde cervi ℈. i. camphoræ gr. iv. Fiat epithema, cordi admovendum.

℞. Aquar. endiv. lacturæ, & cichorii, ana ℥. iii. aceti roſac. ʒ. i. trium ſatal. an. ℈. ii. ſpodii ex ebore ℈. i. Fiat epithema, hepati admovendum.

Poterit etiam inungi regio hepatis unguento roſaceo, vel cerato ſantalino. Verum oleis & unguentis parcius utendum, quia febrem aliquando augere poſſunt.

Inter ſymptomata, quæ huic morbo ſupervenire ſolent, præcipuum eſt alvi fluxus, qui ægros ad interitum ſolet perducere. Qui quidem frænandus eſt decocto hordei excorticati & toſti, pro potu ordinario, ſyrupo cydoniorum, roſar. ſiccarum, lacte chalybeato, oryza cocta in lacte, & ſimilibus.

SECTIO SECUNDA.

De Febribus putridis.

PRÆFATIO.

Febres putridæ dividuntur in continuas, & intermittentes. Continuæ generantur, quando putridus vapor, ſeu calor præter naturam, qui e putreſcentibus humoribus oritur, continuo cor affligit, caloremque continuum in eo excitat, unde etiam febris calor in univerſum corpus continuo diffunditur. Intermittentes vero fiunt, quando iidem vapores per intervalla quædam ad cor deferuntur.

Continuæ rurſum dividuntur in eſſentiales, ſeu primarias & ſymptomaticas. Primariæ, ſeu eſſentiales dicuntur, quando putredo in venis communibus, & extra partes privatas accenditur. Symptomaticæ vero, quando in parte peculiari inflammata putredo, aut ſuppuratio fit: e qua ob vaſorum communionem vapor putridus cordis continuo communicari poteſt; quales apparere ſolent in pleuritide, peripneumonia, hepatitide, aliarumque partium internarum inflammationibus. Continuæ primariæ rurſum duplices ſunt. Aliæ enim ſine ulla exacerbatione, aut remiſſione, a principio ad finem porriguntur, & συνεχοι ſeu continentes appellantur. Aliæ vero manifeſtas habent exacerbationes & remiſſiones, & συνεχεῖς ſeu continuæ, generis nomine ſolent appellari. Et illæ rurſum ab exacerbationum, & remiſſionum diverſitate, in tres ſpecies dividuntur. Aliæ enim tertianæ continuæ dicuntur, quæ tertio quoque die exacerbantur: Aliæ quotidianæ, quæ ſingulis diebus: Aliæ vero quartanæ, quæ quarto quoque die reduplicantur. Intermittentes etiam in tertianas, quartanas, & quotidianas dividuntur, prout earum paroxyſmi tertio, vel quarto quoque die, vel ſingulis diebus regredi conſueverunt. Aliæ etiam dantur febrium differentiæ, quæ vel accidentales ſunt, vel ex prædictarum compoſitione ortæ, quas omnes ſingulatim & breviter explicabimus.

CA-

CAPUT I.

De Febribus putridis continuis.

ET ſi variæ ſint febris putridæ continuæ ſpecies, earum tamen omnium curationem ſimul deſcribere ſtatuimus, eo, quod eadem fere omnibus conveniant remedia, quorum nonnulla ſecundum magis & minus tantum varianda ſunt: quod ex Medici judicio, & artis uſu magis, quam præceptis particularibus dependet. Nos tamen, quantum fieri poterit, in quo unaquæque differant, ſuis locis annotabimus.

Febres continuæ primariæ, ſeu eſſentiales, generari ſolent ex putredine humorum, qui in venis & arteriis majoribus continentur. Et pro varia humorum putreſcentium natura variæ ſpecies emergunt.

Synochus putrida nullis paroxyſmis, aut exacerbationibus diſtinguitur; ſed illius univerſum tempus una veluti acceſſione conſumitur, quæ a principio ad finem pertingit. Ejuſque, ſicuti & ſimplicis, tres conſtituuntur differentiæ. Quarum prima eſt, quæ a principio ad finem æqualis perdurat. Secunda, quæ paulatim augetur. Tertia, quæ paulatim decreſcit. Prima acmaſtica, ſeu homotonos nominatur, fitque toto morbi decurſu, cum par eſt modus putredinis. Secunda epacmaſtica dicitur, cum plus putreſcit, quam diſſipatur. Tertia paracmaſtica appellatur, cum minus putreſcit, quam diſſipatur. Licet autem hujuſmodi febres continuo creſcant, aut decreſcant, aut eundem tenorem ſervent; hoc tamen non impedit, quin illæ quatuor habeant tempora, ſi ad ſalutem terminentur; ſed alia longiora, alia breviora, ſi juxta ſymptomatum vehementiam conſiderentur. Sic enim homotonos breviſſimum habet principium & augmentum; longum vero ſtatum. Epacmaſticæ longum habent augmentum; paracmaſticæ longam declinationem, reliqua autem tempora citiſſime tranſeunt. Sciendum autem eſt, febrium putridarum tempora dupliciter conſiderari; vel quoad ſymptomata, vel quoad coctionem, & cruditatem; quæ duo in aliis febribus plerumque coincidunt: in ſynochis vero non item. Earum enim tempora non tam ex ſymptomatum incremento & decremento, quam ex ſignis concoctionis æſtimari debent, quæ in urinis præcipue apparent.

Duæ autem ſynochi, ſeu continentis febris ſpecies a Galeno proponuntur. Una ex ſanguine putreſcente, de qua agit 2. *meth. c.* 1. & 9. tum etiam 9. *meth. c.* 3. & 5. Altera ex bile putreſcente in majoribus vaſis, de genere febrium ardentium; quam explicat 2. *de diff. febr. c.* 1. & 2. *de criſ. ap.* 6. Prima dicitur ſynochus ſanguinea, altera vero ſynochus bilioſa. Licet enim tota humorum maſſa, in venis contenta ſanguinis nomen obtineat; quatuor tamen illius partes agnoſcuntur, quorum magis temperata, ſanguis ſpeciatim nominatur: calidior, bilis; crudior & frigidior pituita: craſſior autem & fæculentior, melancholia. Jam vero, ſi pars illa magna temperata, quæ ſanguis proprie dicitur, reliquas copia ſuperet, & tota maſſa putredinem concipiat; ſynochus ſanguinea efficitur. Si vero tenuior ſanguinis pars, & calidior, quæ flavæ bilis naturam æmulatur, reliquas partes ſuperet, & putredinem concipiat; ſynochus bilioſa exoritur.

Ab iiſdem cauſſis ſynochus putrida generatur, quæ ſynochum ſimplicem ſolent producere. Sicque non ſolum conſtipatio; ſed vaſorum etiam obſtructio, a multo ſanguine, & craſſis ac lentis humoribus impactis, hanc febrem efficere ſolet. Cum enim per hujuſmodi obſtructionem fuliginoſorum vaporum tranſpiratio impediatur; putredo generatur in ſanguine, intra venas redundante.

Tertiana continua, quæ tertio quoque die magis affligit, a ſanguine cacochymo bilioſo, in vena cava putreſcente, ducit originem. Illiuſque cauſſæ ſint ea omnia, quæ humorem hunc multiplicare poſſunt: ut hepatis calida & ſicca intemperies, alimenta calida & ſicca, ætas juvenilis; inedia, aut victus tenuis & parcior, exercitatio vehemens & frequens, calida & ſicca aeris conſtitutio, vigiliæ nimiæ, & ſimilia.

Quotidiana continua, (quæ barbaris *latica* nominatur, quod latentem atque abſconditum quendam calorem habeat) a pituitoſo ſanguine, intra venas putreſcente producitur, & ideo ſingulis diebus ſuas habet exacerbationes. Corpora pituitoſa ſolet adoriri, ut infantium & puerorum, tum etiam ſenum, necnon eorum, qui habitu ſunt corporis obeſo, otio, & crapulæ dediti, locaque humida inhabitant. Minus frequens eſſe ſolet hæc febris, quia pituita difficilius putreſcit.

Quartana continua, quæ quarto quoque die intenditur, fit a ſanguine melancholico, in venæ cavæ ramis putreſcente. Eamque omnia efficere poſſunt, quæ humorem melancholicum generare, eique putredinem inducere valent. Rariſſima tamen eſſe conſuevit.

Differentiæ febrium accidentales a pravis ſymptomatis deſumuntur, quæ eſſentialibus complicari ſolent, ab iiſque denominantur. Inter eas recenſeri ſolent, febris ardens, colliquans, horrifica, aſſodes, elodes, ſyncopalis, epiala.

Cauſus, ſeu febris ardens proprie ea dicitur, ex Gal. 3. *Epid. com.* 3. *text.* 34. quæ duobus hiſce ſymptomatis perpetuo comitata eſt, calore ſcil. ardente, & ſiti inextinguibili, quantumvis ægri bibant. Dividitur autem ab eodem Gal. *com.* 4. *de vict. rat. in acut. l.* 13. in legitimam & notham. Legitima, ſeu exquiſita eſt, quæ dicta duo ſymptomata ſemper evidenter conjuncta habet. Notha vero, in qua illa ſymptomata ſunt minus vehementia, ſitiſque eſt minus intenſa, nec corpus ita uritur. Legitima, & proprie dicta, fit ab humore bilioſo, intra majora vaſa cordi vicina putreſcente. Notha vero fit a bile, cui pituita permixta, vel pituita ſalſa, in iiſdem vaſis putreſcente. Hinc patet, febrem ardentem legitimam nihil aliud eſſe, quam febrem tertianam continuam, cujus materia acrior & copioſior ſit, & majoribus vaſis cordi maxime vicinis contineatur, cum materia tertianam continuam ſimpliciter efficiens, ſit in vaſis cordi remotioribus. Rurſum, exquiſitæ febris ardentis duæ ſunt ſpecies. Una, quæ a principio ad finem unicam dumtaxat acceſſionem obtinet, quam ſynochum bilioſam ſupra nominavimus, & ſynochus ardens etiam nominatur, quæ fit, cum bilis putreſcens vaſa omnia cordi propinquiſſima occupat. Altera, quæ plures in ſe continet acceſſiones, & ardens periodica dicitur, fit ab eadem bile, contenta in vaſis cordi vicinis, ſed non omnibus, aut non ita propinquis, quemadmodum in ſyncho ardente. Ita ut tertiana continua, ſynochus ardens & ardens periodica, inter ſe tantum differant, prout bilis magis, aut minus acris, copioſa, & cordi vicina eſt.

Febris colliquans eſt etiam de genere ardentium, quæ propter calorem ingentem, confeſtim pinguedinem, carnem, partiumque ſolidarum ſubſtantiam, vel aliquando humores venis contentos colliquat, atque diſſolvit per inſenſibilem tranſpirationem, ſudores, urinas, aut dejectiones. Excitari ſolet a materia tenui, acri, & bilioſa, quæ vehemens concipit incendium. Eique non raro adjunctam eſſe malignam & peſtilentem qualitatem, docet Gal. *comm. in* 3. *Epid. ſect.* 3. *ſent.* 57.

Horrifica febris, φρικώδης Græcis appellata, ea dicitur, in qua horrores frequenter ſolent accidere. Fitque ex mixta materia, bilioſa ſcilicet, & pituitoſa, & ſeroſa, quæ cum inæqualiter moveatur, horrores iſtos excitare ſolet: nempe vel ſuccenſa bile, humores crudos putrefaciente & commovente; vel tenui acri & ſeroſa materiæ portione, partes ſenſibiles, & membranoſas vellicante, vel denique natura crudum humorem fruſtra excutiente. Hinc retracto ad centrum calore, frigent extrema: mox eodem emicante, incaleſcunt.

Aſſodes etiam febris ad ardentem referenda eſt, in qua ægri jactantur, & frequentibus inquietudinibus anguntur, graviter morbum ferentes, cum nauſea ut plurimum, & vomitu. Quia exoriri ſolet ex affectione ventriculi, ab acri & bilioſo humore, ejus orificium, vel tunicas mordente.

Elodes dicitur illa febris, in qua ſudores perpetuo funduntur: fitque ab ingenti humorum putredine, aut malignitate, ſubſtantiam corporis diſſolvente.

Syncopalis febris ea dicitur, in qua ſyncopes, aut animi deliquium frequenter ægrotantem corripit. Dum illius ſpecies ponuntur ab Avicenna. Altera, ex bile tenui, acri, & venenata. Altera, ex pituita multa, aut crudorum humorum copia. Prior ſyncopalis minuta appellatur: quia fit ab humore pauco, ſed tenui, & venenato. Poſterior ab eodem vocatur ſyncopalis humoroſa, ſive repletionalis, quia a multa crudorum humorum copia generatur. Idcirco ad pituitoſas febres referri conſuevit. Et ab aliis tantum differt, quod in hac major crudorum & pituitoſorum humorum copia redundet. Et præterea conjuncta eſt oris ventriculi debilitas, ex qua in primis ægri frequenter in ſyncopen incidunt.

Epiala febris dicitur a Gal. 2. *de differ. febr. c.* 2. *lib. de inæquali intemp. c.* 8. quando eodem tempore, per univerſi corporis minimas particulas, calor & frigus ſentiuntur. Quamvis enim una & eadem pars contrariis alterationibus affici nequeat; id tamen, quod de febre epiala dicitur, de minimis particulis quoad ſenſum, non autem revera minimis intelligendum eſt. Hanc febrem duobus modis fieri docet Galenus. Altero quidem, a pituita vitrea cum bile amara permixta, & in univerſum corpus diffuſa. A bile enim caloris; a pituita, frigoris ſenſus infertur. Altero autem, a pituita vitrea ſola, ſed partim putrefacta, partim putredinis experte. Cum enim pituita vitrea frigidiſſima, item craſſa & lenta ſit; non prompte putreſcit, nec tota ſimul, ſed tantum per partes; ita ut una ejus portio putrida fit, altera impútris remaneat. Iſtius igitur pituitæ per ſentientes partes delatæ portio, quæ nondum putreſcit, utpote frigidiſſima, frigoris ſenſum inducit: ea vero, quæ putredinem concepit, caloris ſenſum infert. Atque ita corpus univerſum eodem tempore calorem & frigus percipit. Platerus etiam, febris epialæ generandæ modum excogitavit, quando ſcilicet febres intermittentes eodem die coincidunt, ut frigus poſterioris acceſſionis incipiat, antequam calor prioris deſinat: vel etiam, quando intermittentes cum continuis concurrunt, ut unius febris calor cum alterius frigore eodem tempore poſſit coincidere.

Dantur etiam aliæ febrium continuarum accidentales differentiæ, quæ cum ad febres ſymptomaticas referri ſoleant, in earum expoſitione jam delineanda diſcutientur.

Quamvis autem ſymptomaticarum febrium curatio, e morborum particularium, ex quibus oriuntur, curatione dependeat; earum tamen ratio proponenda eſt, ne cum eſſentialibus confundantur.

Illæ

Illæ igitur febres ſymptomaticæ nominantur, quæ ab humorum acceſſione & putredine, in aliquo viſcere contenta, oriuntur. Cujus generis eſſe ſolent febres illæ, quæ ſequuntur pleuritidem, peripneumoniam, phrenitidem, anginam, hepatidem, aliaſque partium internarum inflammationes, ulcera, vel abſceſſus.

Advertendum autem eſt diligenter, (quod maximi eſt in praxi momenti, & a paucis animadverſum) non omnes perpetuo febres, quæ cum partium inflammationibus conjunguntur, eſſe ſymptomaticas, ſed quaſdam etiam eſſe eſſentiales, quibus inflammationes prædictæ ſuccedere ſoleant. Fit enim plerumque, ut ſanguis corruptus, aut pravis humoribus refertus, poſtquam febrem excitavit, exagitetur a natura, & tamquam ſibi noxius expellatur ad partes debiliores, aut humori recipiendo magis idoneas: unde de iis inflammatio producitur; quæ febrem iſtam non efficit, ſed illi potius ſuccedanea eſt. Sic nobis frequenter in uſu practico videre licet ægrotantes, ab initio febre continua laborantes, per unam aut alteram diem, antequam dolor lateris & alia pleuritidis ſigna appareant. Sic multi tertio, vel quarto febris die, in phrenitidem incidunt: ſic arthritici fere omnes, antequam dolore, tumore, & inflammatione articulorum afficiantur, febre continua per unam aut alteram diem laborare ſolent. Sic, qui eryſipelate teneantur, febre aliquandiu afficiuntur, antequam eryſipelas appareat. Idipſum oſtendit urinarum diſpoſitio, quæ in hujuſmodi inflammationibus notas putredinis in venis contentæ manifeſtas produnt. In principio enim crudæ apparent, in progreſſu vero ſigna coctionis in dies increſcentis oſtendunt. Tum ſanguis e vena admodum corruptus interdum educitur. Quæ non fierent, ſi febres ejuſmodi eſſent tantum ſymptomaticæ, aut ab illis inflammationibus ſimpliciter dependentes.

Iſtæ autem febres, ſive ſymptomaticæ ſint, ſive primariæ, & comitatæ partium inflammationibus, ſuas habent differentias accidentales. Si enim inflammatio ſanguinea ſit; febris illa phlegmonodes nominatur: ſi bilioſa, eryſipelatis naturam referens, typhodes nominatur. Peculiariter vero eryſipelas ventriculi & inteſtinorum, febrem lipyriam accerſit, in qua exteriora rigent, & interiora uruntur. Incendium enim internum, ſanguinem & ſpiritus ad locum inflammatum attrahit: unde calor ita intenditur, ut interiora uri videantur, cum ſiti inextinguibili: exteriora vero frigore afficiantur, calore & ſpiritu deſtituta.

Lenta febris etiam ad ſymptomaticas referri conſuevit, quæ oritur ex latente obſtructione, ac putredine, viſceri adeo contumaciter adhæreſcente impactaque, ut ſubſtantia viſceris plerumque labefactetur. Ea, cum putredinis portio in venas affundatur, ſanguinique permiſceatur, febrem excitat lentam, & ideo mitem, ut nullo gravi ſymptomate ægro moleſta ſit; & æger vix ſe febrire ſentiat. Putredinis tamen aliquæ notæ in pulſibus & urinis apparent. Interdum vero ex viſceris alicujus putredine, ac corruptione exoritur febris lenta, quod per venas, viſceri inſertas, putridi & calidi vapores ad cor expirent. Frequentiſſime autem talis febris in phthiſicis excitatur, quæ in hecticam degenerat. Fit etiam interdum: cum hepatis aut lienis ſubſtantia putredinem concepit; vel cum circa meſenterium, omentum, aut pancreas, aliaſque partes putredo incidit; vel etiam interdum, cum fœtus, aut ſecundina in utero putreſcit. Hincque febres, non ſolum lentæ; ſed etiam aliquando acutæ, pro ratione putredinis diverſa oriuntur. Ac denique ad hoc febrium lentarum genus referuntur illæ febres, quæ in cachecticis reperiri ſolent, & virginibus chloroſi laborantibus, eaſque Fernelius ex ſeroſæ pituitæ in corpus effuſæ levi putredine provenire ſtatuit.

Præter hactenus enumeratas febrium continuarum differentias, quæ frequentiſſimæ ſunt, & vulgo ab Auctoribus proponuntur, dantur etiam nonnullæ, a cauſſis peculiaribus & extraordinariis oriundæ, quæ in uſu practico interdum ſolent apparere. Exemplo eſſe poterit caſus a Zecchio relatus *conſ.* 46. de quodam infante, vix ſecundum ætatis annum agente, & febre continua laborante cum graviſſimis ſymptomatis, nempe inquietudine, motibus convulſoriis & nauſea continua; cui etiam malum morem eſſe conjunctum inde conjiciebatur, quod tam gravia ſymptomata febri non reſponderent. Omnes etenim partes externæ frigebant, licet internæ urerentur, quod ex calore circa thoracem in hypochondria, nec non ex arida nigraque lingua intelligi facile poterat. Cujus cauſſa erat ſanguis putreſcens in ventriculo contentus. Cum enim huic infanti loquela impedita fuiſſet, ob innaturalem linguæ cum partibus ſubjectis colligantiam, & præſertim cum ea membrana, quæ frænum dicitur: ideo nuper illi a Chirurgo lingua cultello a ſubjectis partibus ſeparata fuerat. In quo opere aperta vena aliqua ſanguinem in ventriculum effuderat, qui illic putreſcens, calidos, putridos, ac veluti venenatos vapores in cor & cerebrum expirando, omnium commemoratorum ſymptomatum cauſſa fuit. Quomodo autem cauſſa hæc animadverſa, & ſublata fuerit, operæ pretium eſt ex Zacch. hiſt. hic recenſere. *Si quando*, inquit in appendice hujus conſilii, *mecum ipſe diligentius conſidero, quam difficile ſit morbos internos, eorumque cauſſas interiores aſſequi, in eam ſententiam facile deſcendo, Hippocr.* 2. *de morb. vulgaribus, ſect.* 4. *non ſine maxima præmeditatione ſcriptum reliquiſſe, in omnibus obſcuris morbis tractandis oportere Medicum diligenter inveſtigare primum morbi inſultum, hoc eſt, primam occaſionem, unde quis ægrotare cœperit. Illinc enim & morbi cauſſa cognitio ut plurimum dependet. Ecce exemplum. Nobiliſſimi infantis morbus ſane acutiſſimus, una cum cauſſa obſcurus admodum erat, niſi mihi, de pueri & nutricis vita & conditionibus diligenter percontanti, ab ejus parentibus ſignificatum fuiſſet, quod duobus diebus ante primum morbi inſultum a Chirurgo quodam ſecta illi fuit membrana, qua lingua cum partibus ſubjectis alligabatur. Rurſus interroganti, num ab opere ſtatim pronum collocaverint infantulum, atque num ſanguis ab ore fluxerit, utrumque negarunt. Unde ſtatim conjeci ego, ſanguinem a loco vulnerato in ventriculum præcipitatum, ibique putrefactum, morbi & ſymptomatum commemoratorum cauſſam extitiſſe. Nec mea me fefellit opinio, quandoquidem oleo amygdal. dulcium, ad ciendum vomitum propinato; ſanguinis corrupti grumos permultos excrevit. Atque ſtatim* (DEO *immortali favente*) *remiſſa fuit febris, ceſſareque cœperunt ſymptomata omnia. Unde valenter & avide mammis nutricis lac exſugere cœpit, totaque ſequenti nocte placide dormivit, neque in poſterum quicquam mali perſenſit.*

Signa febrium putridarum continuarum diagnoſtica, alia continuitatem, alia putredinem, alia peculiares earum differentias oſtendunt.

Continuitas facile dignoſcitur ex eo, quod febris aſſidua ſit, & ad apyrexiam non deſidens.

Putredinem vero ſignificant, calor acrior & mordacior, quam reliquarum, ab acri & mordaci fuligine, ex putridis humoribus exhalante, productus. Pulſus non ſolum magnus & frequens, ac non raro inæqualis, ſed etiam hoc habet peculiare, ut ſyſtole velocior ſit, quam diaſtole: quia expulſio fuliginoſorum excrementorum magis urget, quam refrigeratio. Urinæ initio crudæ, aut parum concoctæ. Exacerbationes certis temporibus factæ, quod tamen in ſynochis locum non habet. Rigor in prima invaſione apparens. His accedunt ſymptomata varias febres putridas plerumque comitantia, ut nauſea, vomitus, gravitas corporis, dolor capitis, delirium, vertigo, ſingultus, anxietas, morſus oris ventriculi, ſitis, aſperitas & nigrities linguæ, tenſio hypochondriorum, aliaque. Hanc autem præceſſerunt laſſitudo ſpontanea, motus gravis, ſomnus turbulentus, vigiliæ, hypochondriorum tenſio, difficilis ſpiratio, capitis dolor & pulſatio, nauſea, inappetentia, excrementa fœtida & copioſa, crebra pandiculatio & oſcitatio, aut eorum nonnulla.

Peculiares vero febrium putridarum continuarum differentiæ ſequentibus ſignis diſtinguuntur.

Synochus putrida eadem habet ſigna, quæ in ſimplici fuerunt propoſita, ſed vehementiora: calor enim acrior eſt, vigiliæ, dolor capitis, ſitis, inquietudo, aliaque ſymptomata vehementiora. Tum pulſus inæqualis eſt: ut major ſyſtole, quam diaſtole appareat, urinæ crudæ, rubræ, craſſæ.

Bilioſam febrem indicant calor deurens, pulſus valde frequens & velox, urina acris, flammea, initio ſemper cruda, ſine ſedimento, nauſea, vomitus bilioſi & dejectiones, magna anxietas, ſitis ingens, oris amaritudo, linguæ ariditas & nigrities, vigiliæ, delirium, laſſitudo ulceroſa præcedens, calor faciei pallidus, aut citrinus, ætas juvenilis, temperamentum calidum & ſiccum, tempus æſtivum. Victus ratio calida & ſicca, vacuationes bilioſæ ſuppreſſæ. Tertiana vero continua a ſynocho bilioſa diſtinguitur, quod illa tertiana habeat exacerbationes, hæc vero illis omnino careat, & eodem tenore procedat.

Quotidianam continuam indicant, calor initio magis vaporoſus quam mordax, poſt nonnihil acer, ſed inæqualis; propter humoris craſſitiem, quæ difficulter diſſolvitur; urinæ initio albæ, aquoſæ, & conturbatæ, poſt nonnihil rubræ, & craſſæ; pulſus rarior, tardior, & minor, quam in reliquis febribus; ſitis nulla, aut exigua; ſudor rarus, niſi adſit pituita ſalſa, facies ſubtumida, laxa & ſublivida, ſomnolentia, inappetentia; excretiones pituitoſæ, temperamentum frigidum & humidum; ætas ſenilis, tempus hyemale, victus frigidus & humidus, pituitæ evacuatio ſuppreſſa, quotidiana exacerbatio.

Quartanam continuam ſignificant calor minus acer, quam a bile, ſed acrior quam a pituita; ſimiliter quoque ſitis major, quam in quotidiana, minor quam in tertiana: pulſus initio tardus, rarus, languidus: poſt validior, crebrior, valde inæqualis. Urina in principio tenuis, poſt varia: corpus aridum & macilentum, color fuſcus aut obſcurus, temperamentum frigidum & ſiccum, ætas inclinans, tempus autumnale, aut magnas inæqualitates habens: vita multis curis & ſollicitudinibus implicata, hæmorrhoidum fluxus ſuppreſſus, tumor lienis exacerbatio quartana.

Cauſi ſeu febris ardentis ſigna pathognomica ſunt antea propoſita: nempe calor corporis deurens, & ſitis inexpugnabilis. Hoc tamen annotandum eſt: ſi tuſſis aliqua ſupervenerit, ſitim inde minui, ab humore ſcilicet qui ex vicinis locis attrahitur: quamvis nunquam, durante febre, illa auferatur. Signa vero aſſidentia ſunt ea omnia, quæ febrem bilioſam indicare ſupra declaravimus. Ea tamen, quæ notham ardentem ſignificant, prædictis multo remiſſiora ſunt.

Colliquantem febrem ſignificant, ſubita corporis conſumptio atque emaciatio: oculi concavi, collapſa tempora, nares acutæ: dejectiones ruſæ, pingues, fœtidæ, viſcoſæ, corpulentæ, ſinceræ, bilioſæ, & ſpumoſæ: urinæ pingues & oleoſæ.

Febres

Febres horrificæ & aſſodes cognoſcuntur per ea quæ in earum deſcriptionibus propoſita ſunt.

In febre elode madet continuo lento humore cutis, & calor ad tactum non multum acer eſt. Diſtinguitur malignitas a copioſa putredine, quod in cauſſa maligna urinæ fere naturales, vel ab illis non admodum diverſæ appareant; vel quædam urinis innatent inſtar telæ aranearum, quando fit colliquatio pinguedinis: vel ſi cum urina corpuſcula ervi, vel hordei ſpeciem referentia prodeant, quæ carnis colliquationem denotant: vel denique urinæ multitudo, per multos dies apparens quando ſanguis & humores colliquantur. His omnibus accedit maxima virium exſolutio: pulſus parvus, contractus, neque valde frequens eſt. In magna putredine urinæ craſſæ & confuſæ, pulſus magnus, mollis, frequens.

Syncopalem febrem ſignificant lipothymiæ & animi defectus frequentes. Minuta vero, ab humoroſa diſtinguitur: quod in illa bilioſæ, in hac pituitoſæ febris ſigna ſupra recenſita appareant.

Epiala febris ex eo ſolum dignoſcitur, quod eodem tempore calor & frigus in toto corpore perſentiantur.

Febres denique ſymptomaticæ, tum etiam comitatæ cognoſcuntur ex iis, quæ in earum hiſtoria propoſita ſunt.

In ſingulis autem febrium putridarum continuarum ſpeciebus ſigna prognoſtica deſcribenda ſunt, quibus earum eventus præſagiri poſſit.

Ac primum, quod ad ſynochum putridam ſpectat, cum illa de genere ſit febrium acutarum, periculo non vacat. Attamen ſi concoctionis ſigna evidentia appareant die quarto, & nullus committatur error, ſalutariter die ſeptimo terminabitur. Si vero tardius ſigna concoctionis appareant, ad undecimum vel decimum quartum extendi poterit. Si vero concoctionis ſigna nulla appareant, ægrique tornatilem faciem, ſeu inſtar ſphæræ turgidam habeant, morbi longitudinem ſignificat. Urina quanto rubicundior ab initio, ceteris paribus, tanto ſecurior, & cito morbum ſolutum iri ſignificat, ſi in ea ſigna concoctionis appareant: at cum cruditatis ſignis mortis periculum minatur, præcipue ſi vires ſint debiles. Urina alba, peſſima, mortemque utplurimum portendit. Ex ſynochi differentiis paracmaſtica ſecurior, acmaſtica periculoſior, epacmaſtica periculoſiſſima. Præterea ſynochus exquiſita & benigna rite curata, ſecura: non exquiſita, & malignitatis particeps, cum ſævis ſymptomatis, & virium debilitate, periculoſa.

Bilioſæ vero febres quatenus acutæ, ſunt etiam periculoſæ: idque magis vel minus; pro majori vel minori intemperie, ſymptomatum vehementia, & virium robore. Intemperies æſtimatur non ſolum abſolute ex ipſo caloris gradu ſed etiam comparate, ad ſtatum ægrotantis naturalem: ut quo major eſt ab eo receſſus, majus immineat periculum. Sic febris ardens in ſene, vel hyemis tempore adveniens, lethalis eſt utplurimum. Symptomatum vehementia conſideratur in actionibus animalibus, vitalibus, & naturalibus, in excrementis, qualitatibus mutatis, & propriis accidentibus: quorum enumeratio integrum opus exigit, prout a nobis expoſita ſunt in ſectione tertia noſtræ Semeioticæ, ex Hippoc. Aphoriſmis, prognoſticis, prorrheticis, & Coacis prænotionibus deprompta, quæ in hunc locum facile transferri poſſunt. Ac denique vires cum ſymptomatum vehementia comparandæ ſunt. Si enim validæ ſint, & adverſus hoſtium ſævitiam ſufficere poſſe videantur; bene ſperandum eſt, ſin minus, merito metuendum.

Quotidiana continua longa eſſe conſuevit, ob humoris craſſitiem & contumaciam: ſi tamen plures evacuationes accidant in illius decurſu, brevior eſſe ſolet. Periculum illius metiri oportet, comparatione facta ſymptomatum vehementiæ cum virium robore. Ac præcipue metuendum eſt, ne in cachexiam aut hydropem degeneret; propter hepatis & lienis obſtructiones, quæ in hiſce longis febribus contingunt.

Quartana contigua primaria rariſſima eſt: interdum tamen intermittens in eam degenerat, tuncque ut plurimum lethalis eſt.

Febris colliquans, horrifica, aſſodes, elodes, & ſyncopalis, quia nomina ſua mutuantur ex pravis ſymptomatis, quibus ſtipatæ ſunt, ideo ratione illorum periculoſiſſimæ ſunt, & lethales utplurimum.

Febrium denique ſymptomaticarum prognoſis ex partium affectarum præſtantia, ſymptomatum vehementia, & virium robore deſumenda eſt

In omni autem febrium putridarum curatione indicationes deſumendæ ſunt a febre, ejus cauſſa, & viribus. Priora duo ſui ablationem indicant: tertium ſui cuſtodiam. Hæc fient trium communium inſtrumentorum therapeuticorum miniſterio; diæta nimirum, chirurgia, & pharmacia.

Diæta in omnibus febribus bilioſis debet eſſe refrigerans & humectans; in pituitoſis & melancholicis magis calefaciens & attenuans. Aer igitur frigidus & humidus ſit, qui inſpiratione ad cor attractus, illius incendium maxime contemperat. Attamen ad illius occurſum corpus denudare nefas eſt, cum diaphoreſis maxime neceſſaria impediatur, & fuligines ac ſudores intro repellantur. Interim tamen ſtragulis levibus mollibuſque æger operiendus, neque nimis integumentis onerandus; tum plumea ſtrata auferenda, laneis tantum utendo; quibus etiam, magno urgente æſtu, coria inſternere conveniet. Lectus ſit ſpatioſus, ut in eo æger locum mutare poſſit. Ejuſdem linteamina, & induſia frequenter mutanda, contra vulgi opinionem, modo non ſint recenter lota, aut lotionem redoleant, & non inſtet criſeos tempus, in quo nihil movendum, ne naturæ motus perturbetur. Radii ſolares a conclavi arcendi, hominumque frequentia vitanda. Aqua de vaſe in vas ſæpius transfundenda. Pavimentum cubiculi aqua cum aceto, aut aqua roſacea conſpergendum; vel herbis floribuſque frigidis, ut foliis vitis, ſalicis, nenupharis cannarum, floribus roſarum, violarum, & nymphææ, quæ in loco frigido aſſerventur, & ſæpius in die mutentur, hæc enim ſiccata calefaciunt: Si nimia frigidas ſit, ut in hyeme, igne ſine fumo aliquantulum contemperanda eſt. In febribus tamen pituitoſis aer modice calidus & ſiccus eſſe debet.

Alimenta quod attinet, victus tenuis eſſe debet in acutis febribus. Et in eo ita ſevera fuit antiquorum diligentia, ut potiſſimam curationis partem in illo conſtituerent, ægriſque, febre acutiſſima laborantibus, victum tenuiſſimum imperarent, ac ſola ptiſana hordei ægros nutrirent, utpote febricitantibus maxime conveniente cum refrigeret & humectet, ſimulque extenuet & aperiat, nullamque evacuationem cohibeat. Duplex autem ptiſana erit. Una ſimpliciter dicta, ſive ptiſana integra non colata; altera colata, quæ cremor hordei nominatur. Hordeum a corticibus mundatum, in aqua ſimplici coctum, & in maſſam conglobatum, eſt ptiſana integra: hæc poſtea, cum expreſſione colata, cremor, aut ſuccus hordei dicitur.

At noſtris temporibus, in hac ſaltem regione, mulierum contumacia, & Medicorum indulgentia factum eſt; ut in quibuſvis febribus, quantumvis acutiſſimis, juſcula ſemper concedantur ex decocto carnium gallinæ, capi, vervecis, eaque utplurimum tertia, aut ad ſummum quarta quaque hora exhibeantur. Æſtate vero pulli gallinacei; aut carnes hædinæ, prædictis addi ſolent. Tum etiam per vices, ex pullo ſolo cum herbis refrigerantibus, ut lactuca, endivia, acetoſa, portulaca, juſcula conficiuntur. Vel ordinariis etiam juſculis ſuccus limonum, arantiorum, aut granatorum, vigente magno ardore febrili, aut intenſa putredine, permiſcentur.

Præterea in febribus minus acutis panatellæ exhibentur bis aut ter in die, ex pane loto cum juſculo confectæ. Hordeata etiam aliquando uſurpantur, ex ptiſana colata antiquorum, cum juſculo carnium prædictarum, & ſaccharo parata, vel etiam ſine juſculo, additis amygdalis dulcibus. Sed plerumque ea ventriculum gravant, ideoque juſculorum ſimplicium, & panatellarum uſus commodior viſus eſt, cum tamen utiliſſimum ſit hordei mundati tantillum cum carnibus decoquere, & inde juſcula parare.

In longis febribus plenior victus carnibus pullorum, vituli, gallinæ, capi, perdicis, vervecis, aut earum contuſis, & conſummatis, ſimilibuſque convenit.

Circa tempus exhibendi cibos hoc in primis obſervandum, ut numquam tempore exacerbationis, ſed in remiſſione febris exhibeantur. Si vero exacerbatio longior fuerit, in declinatione ipſius æger cibandus erit.

Pro potu vulgo uſurpantur in omnibus febribus continuis ptiſana recentiorum, ex decocto hordei & liquiritiæ parata. Cui, ſi febris ardentior ſit, addi poteſt aliquid lactucæ, acetoſæ, tamarindorum. Frequentius tamen addi ſolet rad. graminis, vel acetoſæ, quæ aquam vini colore eleganter inficit. In longis vero febribus addi poſſunt rad. fœniculi, petroſelini, ſemen aniſi, coriandri, aut cinamom. Poſteriora tamen tantum addenda ſunt, quoties ventriculus debilis a potu offenditur.

♃. Ptiſanæ vulgaris ex hord. & liquir. ℔. ii. ſpir. ſulph. q. ſ. ad gratam acid. cornu cervi ad alb. calcin. ℥. i. Utatur pro potu ordinario, vas uſus tempore agitando.

Uſurpatur etiam aqua panata, vel ſola, vel ſaccharo dulcorata, vel modico aceti permixta, vel aqua ſimplex decocta, ut cruditas ipſius auferatur, cui interdum permiſcetur ſaccharum: tum aliquando nonnihil ſucci vel ſyrupi limonum, granatorum, berberis, aut ceraſorum, vel ſpiritus vitrioli aut ſulphuris, quod ſufficit ad gratam aciditatem, vel ſalis prunellæ tantillum, ſi potentius refrigerandum ſit.

Laudatur aqua, in qua macerantur tamarindi, berberes, aut pruna.

Decoctum prunorum brinolentium guſtui gratiſſimum eſt.

Vel coquitur hordeum cum tamarindis, & ſub finem addito ſantalo citr. & cinnam. aromatiſatur. Qui potus non ſolum ſitim ſedat, ſed alvum laxat, hepar refrigerat & corroborat.

♃. Sacchari Uncias viii. ſalis prunellæ Unciam i. fiat pulvis, permiſcendus ptiſanæ pro potu ordinario. Cui etiam, ſiti admodum urgente, ſpiritus vitrioli admiſceri poterit.

De ſpiritu vitrioli & ſulphuris hoc diligenter advertendum, in febribus putridis magnum eſſe illius uſum, quia inſignem vim habet refrigerandi, aperiendi, putredini reſiſtendi, inflammabilitatem humorum prohibendi; & ſitim ſedandi. Attamen in pleuritide, peripneumonia, hæmoptoe, phthiſi, cæteriſque pulmonis affectibus (niſi a craſſa pituita vaſa illius obſtruente ortum habeant) ventriculi inflammatione, dyſenteria, ſanguinis mictu, renum & veſicæ

ſicæ ulceribus, plurimum nocere & ab eo abſtinendum eſſe.

In febribus, a bile valde tenui & calida, aut tenui acrique deſtillationi conjunctis, acida non conveniunt, ſed potius leviter incraſſantia, ut ſyrupus violaceus, & de roſis ſiccis, cum aqua hordei, vel panata, vel cocta ſimpliciter permixtus.

Ubi humores craſſi lentique abundant, ſyrupus acetoſus loco prædictorum erit utiliſſimus.

Solent etiam interdum conſervæ roſarum, violarum, bugloſſi, aquæ coctæ, vel aquæ hordei miſceri, & per manicam Hippocratis trajici, pro potu ordinario, cui aliquot guttæ ſpiritus vitrioli utiliter addi poſſunt. Vel paratur tinctura roſarum, colore, & ſapore jucundiſſima in hunc modum.

℞. Roſar. rubr. ſiccarum ℥. i. aquæ tepidæ ℔. iii. ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli ʒ. i. ß. Infundantur per iii. aut iv. horas frigide, Colaturæ adde ſacchari albi ℥. iv. aquæ roſar. ℔. ß. Fiat julep. clarus pro potu ordinario.

Julepus Alexandrinus non parum etiam utilis & jucundiſſimus eſt, qui ita componitur.

℞. Aquæ fontis ℔. i. aquæ roſar. ſucci limon. & ſacchari albi, an. ℥. iv. Coquantur lento igne dum ſpumaverint.

Quod ad reliqua diætam ſpectantia attinet, ſomnus maxime utilis eſt, vigiliæ noxiæ. Nimius tamen ſomnus calorem nativum obruit, & excrementorum evacuationem impedit. Quies neceſſaria eſt in febribus acutis, in longioribus vero levis exercitatio utilis. Danda etiam opera eſt, ne ea quæ ſecundum naturam expelli debent, retineantur, licet omnis immodica evacuatio, quæ vires exhaurit, cohibenda, omneſque vehementes perturbationes eliminandæ.

Inter chirurgica præſidia phlebotomia principem locum obtinet. Non ſolum enim plenitudinem evacuat, ſive ad vaſa ſit, ſive ad vires, ſive in toto, ſive in aliqua parte: ſed etiam influxum humorum obſtruentium revellit, totum corpus refrigerat & perſpirabile reddit, putredinem arcet, & putreſcentium humorum concoctionem adjuvat. Statim igitur, & ab initio morbi ſanguis detrahendus eſt (niſi virium infirmitas prohibeat, ut in febre ſyncopali, aliiſque caſibus) idque alvo prius laxata, enemate aut ſuppoſitorio. Quantitatem ſanguinis indicabit plethora, vires, ætas, anni tempus, conſuetudo, aliæque circumſtantiæ. Veteres in ſynocho putrida, & ardente febre, ſanguinem mittebant ad animi deliquium. Sed multo tutius eſt (ut in ſynochi ſimplicis curatione a nobis dictum eſt,) partitis vicibus quantitatem neceſſariam educere, quam ægrum ſubito in vitæ diſcrimen conjicere. Avicenna in febre ardente, & tertiana continua venæ ſectionem prohibet, niſi urina craſſa rubraque fuerit. Metuit ſiquidem, ne bilis magis efferveſcat, cujus frænum ſanguinem eſſe dicit. Verum a ſapientioribus exploditur hæc ſententia, cum hujuſmodi febres hæmorrhagia ſæpe a natura ipſa judicentur; tum phrenitides interdum, aliaſque inflammationes producant. Denique, cum phlebotomia potenter refrigeret, ebullitionem potius cohibet, quam excitet, cum non ſolus ſanguis, ſed bilis etiam ei permixta, educatur, ita ut in ea maſſa, quæ ſupereſt in venis majoribus, eadem maneat ſanguinis ad bilem proportio, quæ prius inerat. Immo vero, cum vena ſecatur, ſi vegetæ ſint ægri vires, & ſanguis conſertim erumpat, ſolus putris, & naturæ moleſtus excernitur, remanente in venis puriore; quod a paucis Auctoribus eſt annotatum, quamvis in uſu practico paſſim obſervetur. Si enim ſanguis e vena guttatim effluat, puriſſimus eſt, quia motu proprio e vena egreditur. At ſi cum impetu erumpat, impurus & putris apparet, natura deteriorem maſſæ ſanguinis partem expellente. Parcius tamen ſanguis mittendus eſt in naturis admodum bilioſis, æſtate media & ſub canicula, quam in aliis naturis, & temporibus. In pituitoſis vero & melancholicis febribus minori copia ſanguis mittendus eſt, & perpetuo ſumma ratio habenda eſt coindicantium & contraindicantium, cum febres quotidianæ utplurimum contingant in pueris aut ſenibus, regione frigida, aut tempeſtate hyberna, quæ ſanguinis quantitatem a morbo vel cauſſa morbifica indicatam imminuunt. Quando febris ſit a nimio labore, parcius mittendus ſanguis. Si ex nimio veneris uſu febris contingat, phlebotomia pernicioſa.

Circa tempus venæ ſectionis advertendum eſt, non ſtatim ab aſſumpto alimento venam eſſe aperiendam, ſed peracta ventriculi concoctione, & alvo ab excrementis libera. Præterea tempore remiſſionis febris, ſanguis eſt detrahendus, non autem in vigore illius: tunc enim natura vim impetumque morbi, ac venæ ſectionem ferre nequit. Quod ad iterationem phlebotomiæ ſpectat: ſi ea ad evacuationem neceſſaria eſt; eodem die inſtituenda: ſi revulſionis cauſſa, diverſis diebus. Nam ubi evacuandum eſt, præcipue in acutis, ſubito corpus in alium ſtatum transferendum: tum ſæpe accidit, ut morbus mox principium percurrat, ut poſtea venæ ſectione non ita commode uti liceat. In revulſione vero reſpicimus ad motum humoris, quia rectius fit, ſi diverſis vicibus & intervallo interjecto, natura contrario motui quaſi aſſueſcat. Intervallo enim temporis ſanguis in partes effuſus regurgitat in venas, & iterata venæ ſectione utiliter extrahitur. Iterandam eſſe venæ ſectionem intelligimus, ſi ſanguis primo detractus valde putris fuerit, ejuſque in venis magna copia ſupereſſe videatur.

Immo vero licet ſanguis ab initio purus, ac minime corruptus appareat, non tamen deſiſtendum eſt ab illius detractione, quin potius ea continuanda eſt, donec impurior & corruptior appareat. Et certe utiliſſime obſervari poteſt in febribus acutis præceptum ab Hipp. traditum 4. *de victu rat. in morbis acutis*, in pleuritidis curatione, ut ſcilicet ſanguinis detractiones continuentur uſque ad coloris mutationem; ut ſi ab initio corruptus educatur, continuetur evacuatio, donec purior appareat: & contra ſi ab initio laudabilis prodeat; eo uſque educatur, donec impurus corruptus extrahatur.

Eſt tamen quædam diverſitas adhibenda in utroque caſu. Si enim ab initio ſanguis laudabilis educatur, iteratio debet fieri ex eadem vena; ut ſanguis putridus in profundo corporis reſidens citius educatur. Si vero ab initio ſanguis putridus educatur, ex altero brachio ſanguis detrahendus, & conſequenter ex utroque brachio alternandæ ſunt phlebotomiæ.

Si vero ſymptomata demonſtrent putredinem ſubeſſe in interiore ramo venæ cavæ deſcendentis, ut æſtus & dolor lumborum, urinæ rubor & craſſities, poſt duas aut tres phlebotomias in brachiis celebratas, e ſaphena ſanguinem mittere conveniet, eamque evacuationem bis aut ter repetere.

Si in poſtremis ſanguinis miſſionibus portio quædam laudabilis appareat, ita ut non adeo putridus videatur ut antea ſignum eſt naturæ reſtaurantis & reſtituentis novum ſanguinem, & probum in putridi vacuati locum. Contra vero, ſi quo magis educitur, eo deterior appareat; ſignum eſt, morbum in pejus, & putredinem augeri, unde partium interiorum narcoſis metuenda eſt.

Vena in cubito vel baſilica, vel mediana, ut plurimum ſecanda eſt, ex brachio dextro frequentius, ex ſiniſtro vero interdum, cum videlicet major tenſio in ſiniſtro hypochondrio, quam in dextro percipitur. Aliquando tamen in pede vena utiliter aperitur, ſi revellendum ſit, & vires ſint debiles, & materia caput petat, & capitis dolor ac vigiliæ infeſtent.

Frictiones in febribus putridis raro uſurpantur, niſi in ſyncopalibus: quarum, in ſymptomatum curationibus, in fine hujus capitis trademus.

Cucurbitulæ vero frequentius uſurpantur, præcipue in ſcarificatione: & ſunt vicariæ venæ ſectionis, quando vires, aut ætas illius uſum non permittunt.

Pharmaceutica remedia duplici genere comprehenduntur, quorum alia evacuantia, alia alterantia nominantur. Sub evacuationibus comprehendimus purgantia, vomitoria, ſudorifica, diuretica. Sub alterantibus vero refrigerantia, attenuantia, incidentia, aperientia, roborantia. Quorum omnium compoſitionem & uſus, juxta praxeos ordinariæ methodum, ſeriatim deſcribemus.

Atque ut a purgantibus incipiamus, maxime controvertitur apud Auctores, an illa in principio febrium putridarum exhibenda ſint? Quod diſſidium, miſſis diſputationum ambagibus, ita reſolvendum eſt. Ratione materiæ febrem putridam continuam immediate producentis, quæ in venis majoribus continetur, purgationem in principio non convenire, niſi ea turgeat, id eſt, ita exagitetur a natura irritata, ob pravam ejus qualitatem, eamque expellere conantur, ut inde excretioni magis diſpoſita ſit, & ex illa turgentia metuendum ſit, ne in aliquam partem nobiliorem irruat; quod tamen quia raro contingit, utplurimum illius concoctio expectanda eſt, antequam per medicamenta purgantia ejuſdem evacuatio ſuſcipiatur. Ratione vero materiæ in prima regione contentæ, ſi plurima illa ſit, quæ febrem augeat, naturam gravet, eamque a materiæ in venis contentæ concoctione avertat, purgantia, altero a venæ ſectione die exhiberi poterunt, ſed leviora, quæ primam tantum regionem evacuent. Humores autem vitioſos & excrementitios in prima regione, hoc eſt, ventriculo, inteſtinis, meſenterio, aut circa præcordia redundare, cognoſcimus ex nauſea, oris amaritudine, ſiti, dolore ſtomachi, aut alterius partis in ventre inferiori contentæ, alvi fluxu, aliiſque ſymptomatis, quorum ratione aliquando purgatio ipſi venæ ſectioni præmittenda eſt. Erunt autem hujuſmodi medicamenta, caſſia, manna, tamarindi, catholicum, electuarium lenitivum, diaprunum ſimplex, ſyrupus roſaceus, de cichorio compoſitus cum rheo; quæ variis modis concinnari poterunt in hunc modum.

℞. Caſſiæ recenter extractæ ℥. i. pulpæ tamarind. ʒ. ß. Cum ſaccharo fiat bolus. Vel

℞. Catholici ʒ. vi. electuarii lenit. vel diaprun. ſimpl. ʒ. ß. cremoris tartari ʒ. i. Fiat bolus. Vel

℞. Fol. endiv. cichor. acetoſ. an. M. ß. tamarind. ʒ. ß. Coquantur ad ℥. vi. In colat. diſſolve catholici ʒ. ß. mannæ & ſyrupi roſac. an. ʒ. i. Miſce, fiat potio.

Si medicamentum paulo fortius deſideres, addere potes rhab. ʒ. i. vel ℈. iv. in aqua endiviæ, vel cichorii, infuſum cum ſantalo citrino. Immo vero & interdum, ſi febris non ſit intenſior, ſennæ ʒ. ii. vel iii. decocto addi poterunt.

Quidam rhabarbarum rejiciunt, quia calefacit: tum etiam mannam, & ſyrupum roſaceum, quia dulcia cum ſint, facile in bilem vertuntur. Verum aquis vel decoctis refrigerantibus rhabarbarum infuſum, vel manna, aliaque diſſoluta, nullum afferre poſſunt incommodum: præcipue ſi dictis decoctis addantur tamarindi, qui ad

hunc

hunc uſum maxime commendantur, vel pulpa eorum ſimul exhibeatur.

Nonnulli utuntur in bilioſis febribus ſero lactis caprini, idque appoſite: nam & ardorem febrilem temperat: & bilem evacuat, & viſcera corroborat. In cyatho uno ſeri lactis infundatur per noctem rhab. ʒ. i. vel ʒ. i. ß. Vel addunt ſyrupi roſac. ℥. ii. aut tres, exhibeat mane, & poſtea alias duas libras propinat, ne totum ſerum medicamenti ſapore inficiatur.

Purgationem, quæ fit in principio febrium putridarum, vulgus Medicorum vocat minorativam, eam vero, quæ fit concocta materia, eradicativam: quæ etiam in principio convenit (ut dictum eſt) ex ſententia Hipp. ſi materia turgeat. Illa autem turgentia, ſeu orgaſmus materiæ morbificæ cognoſcitur ex eo quod æger percipiat in variis partibus dolores leves ac fugaces, admodumque mobiles. Varias etiam patitur in facie, aliiſque partibus, coloris mutationes, ut nunc rubeat, nunc palleat aliqua faciei parte. Ac denique anxietatibus & inquietudinibus maxime torquetur.

Illud tamen Hippocratis præceptum de purgatione in turgentia materiæ, in praxi ordinaria non obſervatur; ſed potius apparente humorum orgaſmo ad phlebotomiam tutius confugimus, ſicque facilius præcavemus, ne humores commoti irruant in aliquam partem nobilem, qui a medicamento purgante magis exagitati, promptius in eam præcipitari poſſent.

Aliquando etiam in principio harum febrium vomitus provocandus eſt, cum videlicet ægrum muſea aut vomitus valde urget: tunc enim natura per ſuperiora materiam morbificam evacuare nititur, & Medicus illius motum adjuvare debet. Sæpeque accidit, ut magna materiæ copia in ventriculo & vicinis locis contineatur, quæ per vomitum quamprimum educenda eſt, cum nulla tam copioſa & excrementitiæ materiæ concoctio expectari queat; & quodcumque ingeritur, in humorem conſimilem immutetur, peccantem materiam augeat. Recte enim annotavit Fernel. *lib. 3. meth. med. cap. 3.* omnem illuviem in ventriculo, liene, pancreate, meſenterio, & cavis hepatis contentam, per vomitum commode expurgari, quæ interdum medicamentis per inferiora purgantibus, etiam pluries exhibitis, deturbari nequiverit. Et non raro fit ut materia per vomitum rejecta, febris ab initio tollatur, quæ longa alioqui futura eſſet, materia illa in penitiores corporis partes tranſmiſſa, & ſanguini permixta.

Ex vomitoriis autem medicamentis, cum triplex eorum gradus conſtituatur, mitiora eligenda ſunt, ut aqua hordei tepida cum oleo amygdalino, vel communi, vel cum aceti albi exigua quantitate. Item ſyrupus acetoſus, aut oxymel ſimplex, cum jure pulli, vel decocto ſem. anethi, raphani, attriplicis, quibus etiam oleum addi poteſt. Quæ omnia ad ℔. i. vel majorem quantitatem exhibenda ſunt, nam in minori quantitate aſſumpta retinentur in ventriculo. Cum autem debiliora hæc vomitoria non ſint valde efficacia, ad mediocria aliquando confugere licet, quæ in tertiana intermittentis curatione infra proponentur.

Clyſteres vero non ſolum in principio morbi, ante venæ ſectionem, ſed etiam toto illius decurſu injiciendi ſunt ſingulis, vel alternis diebus, ſi alvus libere non fluat, compoſiti ex decocto emollientium & refrigerantium, ut hordei, prunor. malvæ, violariæ, mercurialis, brancæ urſinæ, attriplicis, lactucæ, endiviæ, ſempervivi, nymphææ: diſſolvendo catholicum, caſſiam, diaprun. ſimpl. ſaccharum rubr. mel violaceum, mercuriale, ol. nymphææ, violac. &c. In febre tamen intenſiori ſatius eſt olea non addere, quia facile inflammantur.

Nota primo, ſempervivi majoris in decocto unius clyſteris, ſquamas tres, vel iv. tantum eſſe præſcribendas, quia potiſſime refrigerat, & majori copia uſurpatum inteſtina labefactare poſſet.

Nota ſecundo, in omni febre bilioſa clyſteres non actu calido, ſed levem tantum teporem adeptos, eſſe injiciendos.

In pituitoſis febribus fiunt decocta ex herbis emollientibus, cum ſem. aniſi, fœniculi, carthami, flor. chamom. & meliloti; diſſolvendo hieram, diaphœnic. mel roſaceum, mercuriale, oleum chamæmel. anethinum, vel commune. Cum vero, ut ſupra annotatum eſt, integra & abſoluta purgatio, quam eradicativam nominant, non niſi concocta materia inſtituenda ſit, Medicus ab ipſo morbi initio poſt primam venæ ſectionem, & primarum viarum evacuationem, ea medicamenta uſurpare debet; quæ humores crudos præparant ad concoctionem & evacuationem, ſimulque calorem febrilem contemperant, putredinem arcent, & obſtructiones reſerant, qualia ſunt julepi, juſcula, emulſiones, aliaque infra recenſenda.

Julepi componuntur in materia bilioſa, ex ſyrupis de limonibus, granatorum, de agreſta, acetoſa ſimplici, de ſucco acetoſæ, de cichorio ſimplici, oxyſaccharo, cum aquis endiviæ, & graminis, & cichorii.

Vel melius ex decoctis rad. acetoſæ, cichorii. fol. acetoſ. capill. ven. ſcariolæ, dentis leonis, ſeminum frigidorum, tamarindorum, cum ſyrupis prædictis.

Interdum vero ad intenſius refrigerandum, ſal. prunellæ additur ʒ. i. pondere pro unaquaque julepi doſi vel ſpiritus vitrioli aut ſulphuris q. ſ. ad moderatam aciditatem.

Acida in bilioſis febribus nunquam omittenda; quia amara dulcificantur per acida: quæ ſi intenſa ſint in ſuo gradu, ut ſpiritus vitrioli, aut ſulphuris, ipſius aloes, & colocynthidis amaritudinem delent. Bilis autem flava, ſuo amarore ſpoliata, mortua eſt & innoxia.

Ex ſuccis etiam parari poſſunt julepi, ſummæ efficaciæ, & guſtus gratiſſimi, in hunc modum.

℞. Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per reſidentiam depurati ℥. iv. ſucci limon. ℥. iii. aquæ roſar. ℥. ii. ſucci granat. ʒ. i. ſacchari albiſſ. ℔. ß. fiat julep. clarificatus pro iii. doſib.

Si bilis valde acris & tenuis ſit, quæ orgaſmum faciat; diarrhœam, aut gravem aliquam aliam fluxionem pariat, incraſſantes julepi componendi ſunt ex aquis lactucæ, portulacæ, papav. rhœad. nymphææ, roſar. cum ſyrupis violaceo, jujubino, de roſis ſiccis, de ſucco portulacæ, papav. rhœad. papav. albi, vel ex decoct. lactuc. portul. plantag. flor. nymphææ, papav. rhœad. & viol. cum ſyrup. præd.

Notandum tamen ſyrupum violaceum, alioſque dulciores, ſolos non eſſe exhibendos: tum quia lavant ſtomachum: tum etiam, quia antequam in venas penetrent, ventriculis calore in vaporem calidum convertuntur, qui poſtea ſitim intendit. Idcirco aliquid ſyrupi cujuſdam acetoſi ſemper admiſcendum, ut facilius penetrent venas, & magis calori febrili reſiſtant.

In progreſſu febris, apparente concoctione, decoctis prioribus adduntur rad. aſparagi, liquiritiæ, folia agrimoniæ, pimpinellæ, hepaticæ, capill. ven.

In febribus pituitoſis & chronicis magis incidentia, attenuantia, & aperientia præſcribuntur, a debilioribus tamen incipiendo, qualia ſunt ſyrupus acetoſus, capill. ven. byzantinus, cum decoctis, agrimon. capill. ven. betonicæ, liquirit. paſſul. In progreſſu vero prædictis adduntur ſyrupi de duabus, & quinque radic. acetoſus compoſitus de hyſſopo, oxymel. ſimplex & compoſitus. Decocto vero adduntur rad. 5. aperitivæ, fol. hyſſopi, cardui bened. & (ſi materia ſit valde impacta, viſcida, & lenta) chamædryos, & centaurii minoris: Quibus ſi ſal tartari, & ſpiritus vitrioli addantur, felicius operantur.

In febribus melancholicis adduntur, quæ vim aliquam humectandi obtinent, ut ſyrupus violac. bugloſſi, borrag. de pomis circa initia: Poſtea vero de fumaria, de epithymo de 5. rad. oxymel ſcilliticum, cum decoctis primum bugloſſi, borrag. ceterach. capill. ven. fumariæ, lupulorum, deinde cuſcutæ, ſcordii, centaurii min. corticum capparum, fraxini, & tamariſci.

Ac denique in nothis febribus, ex variorum humorum miſcella oriundis, prædicta remedia commiſcenda ſunt, ita tamen, ut eorum, quæ prædominantem humorem reſpiciunt, major quantitas præſcribatur.

Pro delicatioribus juſcula medica, juleporum loco, præſcribi ſolent; tum etiam, ne ægri ejuſdem remedii diutius uſurpati tædio afficiantur, eaque componuntur ex prædictis rad. & herbis, guſtui gratiora eligenda, cum pullo gallinaceo, vel fruſtulo gallinæ, aut capi: iiſque interdum quando magis refrigerandum eſt, ſalis prunellæ drach. i. ſpiritus vitrioli guttæ aliquot addi poſſunt.

In febribus tamen lentis & diuturnis, a contumacibus obſtructionibus productis, chamædrys, licet amara, cum cichoraceis, in juſculis decoqui poteſt, & Montanus in conſiliis decoctionem cichorii, & chamedryos in juſculis velut admiranda prædicat, in iis, quibus febris longa cum obſtructionibus conjungitur.

In febribus pituitoſis decoctum chamæm. præſtans, ex Zucat. *obſ. 20. prax. admir. lib. 3.*

Emulſiones etiam hic locum habent, & julepis gratiores ut plurimum eſſe ſolent. Tum maxime uſurpantur, ubi febris ſiccam viſcerum intemperiem habet comitem, vel catarrhum tenuem, vel pulmonis, & partium ſpiritualium phlogoſin; vel denique, ut remediorum formulæ immutentur, ne æger longioris juleporum uſus tædio afficiatur. Harum autem emulſionum compoſitio in præcedentibus curationibus deſcripta eſt.

Aqua frigida, magna copia exhibita, in febribus etiam putridis continuis, a veteribus uſurpari ſolebat, & a recentioribus quam pluribus laudatur. Verum, quemadmodum in ſynocho ſimplici ſuſpectum illius uſum eſſe diximus, ſic jam prudenti Medico conſultius fore dicimus, ab ea abſtinere, propter rationes dicto loco propoſitas.

Conferet tamen aliquando in magno æſtu febrili aquæ frigidæ bonum hauſtum ad ℥. x. vel xii. cum guttis aliquot ſpiritus vitrioli exhibere: ab ea enim iidem interdum affectus producuntur, quos Galenus aquæ frigidæ tribuit, ad ℔. iii. vel iv. exhibitæ. Cum tamen inde ea pericula metuenda non ſint, quæ Galenus ipſe ex præpoſtera magnæ illius aquæ frigidæ copiæ exhibitione ſæpe contingere fatetur. Spiritus enim vitrioli facit, quo minus aqua obſtructiones augeat; quin potius eas aperit, & cito penetrat; atque viſcera pervadit, nec moratur in hypochondriis, ut aqua frigida ſimplex, ſed aquis mineralibus & acidulis valde affinis evadit, quæ licet magna copia ſumantur, non gravant hypochondria, & citiſſime rejiciuntur, nec non obſtructionibus reſerandis opportuniſſimæ ſunt.

Ad vires reficiendas, quæ in omni febre vehementi plurimum dejiciuntur, conveniunt opiatæ, & condita roborantia, compoſita ex conſervis rad. bugloſſi, fol. acetoſæ, acetoſellæ, ſtipitum lactucæ, flor. bugloſſi, borrag. violar. cichorii, roſarum, pulpæ citri, quæ vulgo acidum citri

nomi-

nominatur. Quibus adduntur pulveres coralli, margarit. raſuræ eboris, cornu cervi, diamarg. frig. triaſantal. diarrhod. abbat. confect. alkermes, de hyacintho; quæ vulgo in ſequentes, aut ſimiles formulas redigi ſolent.

℞. Conſervæ flor. borrag. bugl. & roſar. ana ℥. ii. confect. alkerm. ʒ. i. ß. pulv. electuar. diamar. fr. raſuræ eboris, coralli præp. & margarit. præp. ana ℈. ß. ſacch. roſ. ad pondus omnium, folia auri num. ii. Fiat conditum, auro coopertum, quo utatur frequenter ex cochleari per ſe, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii, vel cum eadem aqua pro potu admiſceatur, vel cum juſculis.

℞. Conſervæ cichorii, acetoſæ, lactucæ, & acidi citri, ana ℥. ß. pulv. ſantali citrini, & margarit. præp. ana ℈. i. ſpiritus vitioli ℈. ß. cum ſyrupo violaceo, fiat opiata.

℞. Conſerv. flor. bugloſſ. roſarum & violar. an. ℥. i. aquar. endiviæ, acetoſæ, & borra. ana ℥. iii. Miſceantur ſimul. Calefiant ſuper cineres, per colum trajiciantur. Deinde adde confect. alkerm. ʒ. ii. pulv. elect. diamarg. frig. ʒ. ß. coralli præpar. margarit. præp. & raſur. eboris, an. ℈. i. ſyrupi de limon. & granat. an. ℥. iii. Miſce. Detur ſingulis vicibus cochleare I.

Pro delicatioribus, & in magna virium exſolutione julepus ſequens guſtui gratiſſimus componi poterit.

℞. Aquar. acetoſæ, naphæ, & roſar. ana ℥. i. ß. ſyrupi de limon. granat. an. ℥. ß. confect. alkerm. ʒ. i. Miſce. Utatur ex cochleari frequenter.

Uſurpatis per aliquot dies remediis alterantibus, & humores noxios præparantibus ac concoquentibus, eorum purgationi incumbendum eſt inclinante febre, quando concoctionis ſigna apparent, vitando dies criticos. Idque paulo fortioribus medicamentis, quam quæ in principio uſurpanda jubemus, cujus generis ſunt ſenna, rhabarbarum, agaricus, catholicon duplex & ſimilia, quorum materia & doſis peccantibus humoribus, & naturis ægrotantium, a perito Medico erunt accommodandæ. Nonnulli etiam ad diagrydiata audent tranſcendere, ut diaprun. ſolut. diaphenicum, electuarium de ſucco roſar. aut diacarthami. Quæ tamen in febribus continuis rariſſime uſurpanda ſunt, cum ſcammonium humores maxime inflammare ſoleat, & ſitim vehementer excitare; idque præcipue in febribus ardentibus, quibus plurimum noxia ſunt, diagridiata medicamenta. Immo vero rhabarbarum, etſi benignum, ac præſtantiſſimum medicamentum, in valde bilioſis febribus apud nonnullos ſuſpectum eſt, propter calefaciendi, & exſiccandi vim, qua inſigniter præditum eſt. Quamvis illius noxa magna ex parte præcaveri valeat, ut antea dictum eſt, ejus infuſione facta in aquis refrigerantibus, eamque permiſcendo cum decocto tamarindorum, & herbarum refrigerantium, addendo caſſiam, ſyrupum roſac. de cichor. compoſ. & ſimilia.

Si febris protrahatur, purgatio erit identidem repetenda, interjectis præparantibus & concoquentibus, donec tota illius minera ſublata fuerit. Alioqui, ſi ante integram febris ſolutionem a purgatione ceſſetur, periculum erit recidivæ. Quod tamen præceptum reſtrictione quadam indiget. Si enim poſt repetitas pluries purgationes febris lenta perſeveret, quæ ægrum ſenſim abſumat, & in tabem præcipitare videatur: optimum erit purgationes intermittere, febrem ſola victus ratione, alterantibuſque remediis oppugnare. Contingit aliquando, ubi prava quædam eſt viſcerum affectio, diuturnitatis febris cauſſa, ut quandiu medicamenta exhibentur, tamdiu morbus perſiſtat. Fatigatur enim natura, quæ deinde vires reſumens morbi cauſſam concoquit, & concoctam expellit.

Si tamen febris lenta ab obſtructionibus oriatur, qualis in pueris ſæpiſſime contingit, frequens purgatio, eaque leviſſima, per epicraſin humores educens, morbum auferre ſolet, ſi præſertim ex rhab. componatur, quod & obſtructiones aperit & viſcera corroborat. Cujus elogium a Montano celebratum, *conſ. 10. de febribus hic tranſcribi* meretur. Ille curam proponens pueri, febri lenta ex obſtructionibus laborantis: *Inter reliqua*, inquit, *quod ſemper certa fide a me longo experimento probatum eſt, laudo, ut ſingulis diebus ſumat infuſionem rhab. in aqua endiviæ. Nunquam enim vidi febrem ex obſtructione, hoc remedio non eſſe ſublatam, ſi modo pertinaciter quiſpiam in ejus uſu perſeveraverit. Quandoque cum craſſiſſimos humores impactos & obſtructiones, quæ ob caloris imbecillitatem, facile tolli non poterant, ex rhab. aſſumptione curatas vidi. Conſuevi igitur accipere libram aquæ endiviæ, in qua drachmam rhab. infundo, in panno lineo involutam. Deinde ſingulis diebus* ℥. iv. *illius infuſionis, facta aliqua expreſſione: accipi jubeo circa auroram: & eſt ejuſmodi doſis puerorum: neque deſiſto ab hac potione, priuſquam videam omnino & febrem, & obſtructiones fuiſſe ſublatas. Auferentur enim proculdubio ſi reliqua recte fiant, & curationi conſentiant*. Hæc Montanus. Apud nos autem in communi uſu eſt bochetum rhabarbari, quod hujuſmodi pueris, febre lenta cum obſtructionibus laborantibus, feliciter exhibemus pro potu ordinario. Et fit rhab. drach. ſemis, vel drach. i. (prout puer ægrius, vel facilius ſaporem ferre poteſt) craſſiuſcule tritam, & nodulo incluſam infundendo in aquæ fontis ℔. ii. vel. iii. frigidæ per diem integrum. Ejuſque uſus continuatur per menſem, aut diutius, ſi morbi contumacia id poſtulet. Eique interdum, ſi febris admodum remiſſa ſit, & corpus pituitoſum, aliquid vini additur ad ingratum rhab. ſaporem corrigendum.

Poſt purgationem materiæ morbificæ, natura plerumque in morbi declinatione per urinas excernere reliquias conſuevit, quod ex iis copioſioribus, vel craſſioribus colligere licet. Illius motus adjuvandus eſt diureticis medicamentis, iiſque temperatis; qualia ſunt emulſiones, & aperientia in julepis & juſculis ſupra deſcripta: quibus, ſi febris admodum remiſſa ſit, aliquid radic. fœnic. & petroſelini, vel fol. abſinthii, addi poterit, idque præſertim in febribus pituitoſis, ut quotidiana continua.

Si vero natura ad habitum corporis materiæ morbificæ reliquias propellat; ſudorifica uſurpanda ſunt: non calida illa quidem, quæ magis proprie ſudorifica ſunt, ſed alia temperata, quæ eadem fere ſunt cum diureticis: & prout attenuandi vi prædita ſunt, humores diſponunt, ut facilius a natura per locum ſibi magis convenientem expelli valeant. His tamen addi poſſunt aquæ cardui bened. ſcabioſæ, ſpiritus vitrioli, aliaque, in febribus malignis fuſius deſcribenda.

Præter interna remedia, extrinſecus etiam varia adhibentur, ad calorem febrilem contemperandum, partium principum robur confirmandum, vel poros cutis relaxandos, & fuliginem, caloremque febrilem foras attrahendum, Epithemata nimirum, linimenta, aliaque cordi, hepati, aliiſque partibus admovenda. Quæ calori temperando deſtinata ſunt, nonniſi in ſtatu, aut declinatione admovenda, dum calor ad exteriora ſeſe diffundit; non in principio, vel augmento, dum circum viſcera adhuc reſidet, nec etiam inſtante criſi.

Cordi epithema admovendum, in hunc modum componi poterit.

℞. Aquar. bugloſſi, acetoſæ, nymphææ, roſar. an. ℥. iii. aceti roſac. vel ſucci limon. ℥. i. pulv. electuar. diamarg. frig. & triaſantal. an. drach. i. camphoræ, & croci, an. g. v. Miſce. Fiat epithema, applicandum tepide cum panno ſcarlatino.

Ad magis roborandum, & odoris gratiam epithemati conciliandam, adde aquæ naphæ ℥. iii. confect. alkerm. drach. i.

Ubi magis roborare eſt animus, epithemata ſolida cordi applicantur, in hunc aut ſimilem modum compoſita.

℞. Conſervæ bugloſſi, & roſar. an. ℥. i. confect. alkerm. drach. ii. pulv. electuar. diam. frig. drach. i. ſem. Cum ſucco limon. vel aqua roſar. Fiat epithema ſolidum applic. poſt liquidum.

Vel forma linimenti magis cardiacum ita paratur.

℞. Confect. alkermes & de hyacinth. an. ʒ. iii. pulv. elect. tria ſantali, & diamarg. frig. an. ʒ. ii. Cum aqua roſar. fiat inſtar linimenti, quo illinatur regio cordis.

Ad roborandum quoque, & fuligines, caloremque febrilem foras evocandum, maxime conveniunt pulli columbini, per ſpinam ſecti, & regioni cordis applicati, qui etiam non raro ſinapiſari ſolent pulveribus cardiacis, ut diamarg. frig. & triaſantali. Vel antequam applicentur, regio cordi confectione alkermes, & linimento cardiaco illinitur.

Hepati quoque epithemata admoveri ſolent, in hunc fere modum compoſita.

℞. Aquar. endiviæ, cichorii, acetoſæ roſar. an. ℥. iii. aquæ lactucæ ℥. ii. aceti roſac. ℥. ſem. pulv. electuar. triaſan. ʒ. i. ſem. ſpodii drach. ſem. camphoræ ℈. ſem. Fiat epithema.

Ad potentius refrigerandum, ex ſuccis aliquando epithema confici poterit, in hunc modum.

℞. Succi cichorii, endiviæ, an. ℔. ſem. ſucci lactucæ, & aceti roſac. an. ℥. ii. pulv. trium ſantal. ʒ. ii. Miſce. Fiat epithema.

Non ſolum autem hepati, ſed etiam univerſæ hypocondriorum regioni epithemata refrigerantia adhibere utiliſſimum eſt: illa enim non ſolum pepaſmum promovent, ſed etiam viſcerum intemperiem emendant, & impediunt, ne partes principes in maraſmum lethalem incidant.

Eadem hepatis regio ungenda erit ſequenti linimento, quod etiam renibus atque lumbis applicari poterit.

℞. Unguenti roſ. ℥. i. ſem. Cerati ſantalini ℥. i. ſucci endiviæ ℥. i. ſem. ol. roſac. & ceræ, an. q. ſ. ut fiat linimentum. Cui addatur aceti roſac. parum unctionis tempore.

Teſtibus etiam refrigerantia utiliter adhibentur, propter maximum conſenſum, qui ipſis cum partibus principibus intercedit: illis ideo refrigeratis, totius corporis incendium magna ex parte reſtinguitur. Ad hunc uſum tale epithema componi poterit.

℞. Aquar. nymphææ, plantag. roſar. & cichorii, ana ℥. iii. aceti roſac. ℥. i. ſem. vini ℥. ii. Miſceantur, hiſque immergatur linteum, quo actu frigido teſtes involvantur.

Manuum & pedum refrigerationes maximum quoque juvamentum afferunt, ob eundem conſenſum, quem habent cum toto corpore propter arterias, & venas, & nervos quæ ad illas partes deſinunt.

Neque timendum eſt, ne excrementorum diffluationem impediant. Siquidem pauca ſunt, quæ ex illis partibus effluunt; & ideo majus ex refrigeratione juvamentum, quam nocumentum emergit.

Manibus itaque contrectantur pilæ marmoreæ, eburneæ, æneæ aut plumbeæ. Vel macerantur manus in aqua frigida, cui vini & aceti tantillum mixtum ſit. Plantis pedum admoventur folia lactucæ, nymphææ, aqua & aceto immerſa.

Vel ad utrarumque partium lotionem decoctum ſequens parari poterit.

♃. Fol. lactucæ, violar. ſempervivi, portulac. fol. vitis, ſalicis, an. M. i. cap. papav. n. xii. vel fol. ejuſdem (ſi adſint vigiliæ) M. i. aceti ℥. i. vini albi ℥. ii. aquæ fontis q. ſ. Fiat decoctio. Cui adde, ſi lubet, lixivii parum ad corroborationem articulorum. Hoc laventur manus & brachia, pedes, & tibiæ tepide, bis in die, aut ſemel hora ſomni.

Advertendum porro eſt, antiquos balneis aquæ dulcis frequenter uſos eſſe in febrium putridarum curatione, ut videre eſt apud Galen. *lib. de marcore, cap.* 7. 11. *meth. c.* 9. & 10. *comm.* 1. *ad Glauc. cap.* 9. Eaque vel frigida adminiſtrabant in febre vehementiſſima, ut ardente exquiſita; vel tepida in declinatione febrium, & concoctionis ſignis apparentibus. Verum noſtra ætate, non ſine periculo hujuſmodi balnea adminiſtrari poſſunt, & in uno tantum caſu conveniunt; quando ſcilicet febris in diuturnitatem abit, & corpus calidum & ſiccum, ac ſqualidum occupans, in hecticam degenerare poſſe videtur.

Hoc etiam pro coronide addendum, ſoluta per criſim febre, materiæ morbificæ reliquias purgatione eſſe auferendas, præcipue ſi per ſudorem, aut hæmorrhagiam facta fuerit criſis. Hiſce enim evacuationibus tenuior tantum materiæ portio educitur, craſſior vero relicta novum concipit incendium, & recidivam efficit. Sola itaque criſis, quæ fit per alvi fluxum, ſolet eſſe ſecura. Cui tamen non ita fidendum eſt, ut ab omni purgatione prorſus abſtineamus. Sordent enim adhuc præcordia, & affluens alimentum corrumpunt, unde aut recidiva oritur, aut alterius morbi cauſſa. Itaque multo ſatius eſt (quod a recentioribus nonnullis fuit obſervatum) ſemel atque iterum repetito blando cathartico, ita reliquias omnes abſtergere, ut omnes recidivæ metus, omniſque morbi alterius occaſio tollatur.

CAPUT II.

De Symptomatis febres putridas comitantibus.

OMnes fere Auctores, qui de Febribus ſcripſerunt, ſymptomata febres comitantia, vel illis ſupervenientia, eorumque curationes, in fine operis deſcripſerunt, ut omnibus febrium generibus optime accommodari valeant. Quod eorum conſilium tametſi minime improbandum cenſeo; attamen commodius multo ad praxeos uſum cenſuerim, ſi illa febribus putridis continuis immediate ſubnectantur, cum in iis potiſſimum & vehementia eſſe ſoleant, & peculiares medelas expoſtulent.

Quamvis igitur plura ſymptomata, multis ex ſupra enarratis remediis, cauſſæ, morboque accommodatis, emendari ſoleant, non pauca tamen ipſo morbo moleſtiora, peculiarem curam requirunt, quæ hic ſummatim deſcribenda eſt.

Dolor capitis, vigiliæ & deliria, iiſdem propemodum remediis curantur, revellentibus, repellentibus, derivantibus, reſolventibus, & anodynis. Revellentia ſunt clyſteres, emollientes & laxantes, purgationes blandæ, phlebotomia, cucurbitulæ, lotiones pedum. Repellentia ſunt frontalia, oxyrrhodina, unguenta, vel linimenta. Derivantia ſunt ſectio venæ frontis, veſicatoria. Ad reſolventia referuntur olea nonnulla, & animalia capiti admota, quæ etiam ſunt anodyna. Per uſum autem prædictorum remediorum exhibentur julepi & emulſiones, ad humores calidos & acres temperandos ac demulcendos. Hiſce omnibus accedunt narcotica, nonniſi maxima urgente neceſſitate, & reliquis non conferentibus, uſurpanda. Quorum omnium medicamentorum materia in phrenitidis, & doloris capitis a cauſſa calida curatione, deſcripta repetitur. In eorum tamen adminiſtratione hoc unice obſervandum, ne inſtante criſi in uſum vocentur: motum enim naturæ perturbare, & criſin impedire valerent. Quod tum de ceteris, tum de narcoticis præſertim eſt audiendum.

Ad vigilias & deliria plurimum confert cataplaſma plantis pedum admotum, ex cucurbitis recentibus contuſis, foliis ſempervivi majoris, lactucæ, & ſimilibus etiam lotiones pedum, ex decocto herbarum refrigerantium. Sic enim frigiditas per nervos cerebro communicatur.

Convulſiones in febribus, præcipue malignis, aliquando contingunt, a malignis vaporibus cerebri meninges vellicantibus. Quibus mederi oportet clyſteribus revellentibus ac cucurbitulis; tum exhibendo frequenter in julepis, aut juſculis pulverem epilepticum, *de gutteta* vulgo dictum, aut alium conſimilem. Ac denique, inungendo ſpinam dorſi oleo chamæm. violac. amygdal. dulcium, & de nuce Indica.

Somno profundo febribus ſupervenienti eadem adhibentur remedia, quæ in ſoporoſorum affectuum curatione fuerunt deſcripta; hoc tantum obſervando, ut, quæ intus aſſumpta nimis calefaciunt, minime uſurpentur.

Sitis febricitantium ſedatur præcipue potu refrigerante & humectante. Attamen, ſi intenſior ſit, ut potus moderatus ei non ſufficiat (immoderatus enim plurima infert incommoda, & ægrum non raro in vitæ diſcrimen præcipitat,) aliis auxiliis fallenda atque demulcenda eſt.

Primo itaque frigidus aer inſpiretur, æger in ſilentio maneat, ore clauſo per nares expiret, & ſomno indulgeat. Deinde abluatur os aqua hordei tepida, aut aqua in qua decoctæ ſint jujubæ, ſebeſten, pruna, lactuca, portulaca, & ſimilia.

Teneat in ore æger fruſtum rad. liquirit. a cortice mundatæ, & in oxycrato maceratæ. Vel colluat os aqua hordei, aut ſimplici, cum modico aceti, aut cum ſucco granatorum, limonum, vel tantillo ſpiritus vitrioli.

Vel teneat in ore acinos granatorum, aut laminam mali citrii, limonis, vel aurantii, maceratam in aqua roſarum, ſaccharo adjecto; vel ſtolones lactucæ, endiviæ aut portulacæ, folia acetoſæ, taleolas anguriæ, cucurbitæ, cucumeris, in aqua frigida prius maceratas. Vel ceraſa acida, vel ribes vel tamarindos, vel fruſtulum cryſtalli, vel prunorum acidorum nucleos, quibus nonnihil pulpæ adhæreat, vel ſimilia.

Utile eſt etiam ad ſedandam ſitim ſaccharum, aqua roſarum madefactum cum ſpiritu vitrioli, atque iterum exſiccatum.

Si levioribus hiſce ſitis tolli nequeat; permittendus eſt potus, non initio exacerbationum, neque in augmento; niſi pauciſſimus; ſed in vigore, & potiſſimum ubi ad declinationem vergit: tunc enim largior potus calorem foras diffundit, & ſudorem aliquando movet, præcipue in febrium intermittentium paroxyſmis, in quorum declinatione ad ſatietatem non raro potum haurire convenit. Varia potus materia in hujuſmodi febribus conveniens ſuperiori capite deſcripta eſt.

Si vero ſitis ab humore bilioſo, in ventriculo contento, ducit originem; is per vomitum, aut dejectionem expurgandus eſt. Vomitus provocabitur, ſi æger ſit nauſeabundus, ſyrupi acetoſi ſimpl. ℥. i. ß. cum aqua hord. aut decocti raphani ℥. v. Sin minus, purgetur bolo ex caſſiæ ℥. i. & pulpa tamarind. ʒ. iii. vel mannæ ℥. ii. in decocto prunorum & tamarindorum diſſolutis, vel potione ſequenti.

♃. Caſſiæ recenter extractæ ʒ. vi. mucilag. ſem. pſylli ℥. ß. decocti hord. prunor. & tamarind. ℥. iv. ſyrupi roſar. ℥. i. Miſce. Fiat potio.

Linguæ & faucium ardor, ſiccitas, & ſcabrities curatur variis remediis, dictis partibus admotis, in ore detentis, in hunc modum compoſitis.

♃. Mucilag. ſem. cydonior. ℥. i. mucilag. ſem. malvæ ℥. ß. ſpecier. diatrag. frig. & ſacchari candi an. ʒ. i. ſacchari albi q. ſ. Fiat eclegma. Vel

♃. Mucil. ſem. pſyllii, aut cydon. extract. cum aqua lactucæ, vel roſar. ℥. ß. ſyrupi violac. limon. aut granat. Unc. i. Miſce. Capiat parum per intervalla, & in ore detineat. Vel

♃. Sem. cucumeris ℥. ß. ſem. cydon. ʒ. ii. gummi tragacanth. ʒ. i. ß. Contundantur ſemina, & gummi diſſolvantur in albumine ovi. Miſceantur omnia, & fiant trochiſci in ore detinendi.

♃. Sem. pſyllii cydon. an. ʒ. i. ß. gummi tragacanth. ʒ. em. ſacchari candi drac. iii. Cum mucilag. gummi tragacanth. fiant trochiſci. Vel linteo raro includantur, ut fiant noduli, qui macerentur in aqua roſar. & in ore teneantur.

Si profundius aſperitas hæſerit, fiat gargariſma ex decocto hordei. rad. althææ, fol. lactucæ, portulac. flor. violac. addito melle roſac. ſyrup. violar. vel ſaccharo cando, vel oxymel. & ſimpl. & ſimil.

Si ſordes linguæ adhæreant, ut plerumque ſit: ſæpe detergenda eſt linteo aſperiori intincto ocycrato. Cui etiam ſuccus ſempervivi, & ſal prunellæ interdum addi poterit.

Si ardor ſit intenſior, cum inſigni linguæ nigredine, magis refrigerantia humectantibus permiſceantur, in hunc modum.

♃. Succorum lactucæ, ſempervivi, limonum, an. ℥. i. mucilag. ſem. cydon. ſacchari candi, an. ℥. ß. ſacchari albi q. ſ. Fiat looch. Vel

♃. Sempervivi recentis M. i. aceti roſac. ℥. ii. aquæ hordei ℔. i. Coquantur ad tertiæ partis conſumpt. In colat. diſſolve ſalis prunellæ drach. i. ß. alum. ℈. i. ſyrup. viol. & de moris, an. ℥. i. Fiat gargariſmus. Vel ſal prunellæ ſolum in aqua ſempervivi diſſolvitur, eoque utiliſſime lingua & fauces abluuntur: necnon ejus particula abſorberi poteſt, ut ad œſophagum ſimili ardore affectum pervenire poſſit.

Exterius vero guttur & collum illinantur ol. violac. & butyro recenti, in aqua roſarum lotis, quibus veluti uſtum guttur humectari poſſit.

Ad refrigerandum admoveri poſſunt, unguentum roſaceum, refrigerans Galen. & ſimilia. Sed multo efficacius admoventur folia lactucæ, portulacæ, trita, ac duobus linteis incluſa. Vel millepedes contuſi eodem modo admoveri poſſunt.

In magno pectoris ardore, qualis in febribus ſolet contingere, totum pectus inungendum eſt oleo violaceo, nymphææ, & amygd. dulcium. Immo vero, æſtu plurimum urgente, fomenta eidem parti admoveri debent ex decocto hordei, lactucæ, nymphææ, borraginis, violar. & ſimilium compoſita, quibus irrigationes ex oleis prædictis debent ſuccedere; quandoquidem, ex præſcripto Galeni & Avicennæ, in hujuſmodi febribus, magna cura thoracis, utpote caloris fornacis, habenda eſt. Ea vero remedia, juxta Tralliani præceptum, raro frigida, quia intra calorem repellunt; nec tepida, quia laxant; ſed actu calida, potentia vero frigida admoveri debent.

Dolor lumborum in febribus excitatur a ſanguine fervido & copioſo, in vena cava ebulliente. Sedari autem debet clyſteribus emollientibus, & refrigerantibus emulſionibus, ex ſeminib. frigidis paratis, addendo ſal prunellæ inunctionibus earum partium ex unguento refrigerante Galeni, cum ſucco ſempervivi majoris, & camphora, vel unguento populone, vel ol. roſac. nymphææ, & papaverino, vel epithemate ex aqua plantaginis, roſarum, aceto, oleo roſaceo, & camphora, vel oxyrrhodino ex aqua roſarum; oleo roſaceo, & aceto parato, quæ omnia actu frigida æſtate, ſubtepida aliis temporibus admovenda ſunt.

Inquietudines, quæ in febre aſſode & paroxyſmis tertianæ intermittentis ſolent contingere, curantur præcipue purgatione humoris bilioſi, ventriculum, aliaſque partes ſenſibiles vellicantis, idque per vomitum aut ſeceſſum, prout natura hanc vel illam viam magis affectare videatur; tum clyſteribus ad inferiora revellitur. Mox quies omni arte procuratur & potus frigidus exhibetur, necnon julepi refrigerantes, quibus interdum ſyrupus de papavere, vel laudani tantillum utiliſſime permiſcentur. Etiam in vigore paroxyſmi ſyrupi de papav. ℥. i. utiliter exhibetur.

Syncope in febribus ſyncopalibus vulgo dictis ſolet contingere: quarum duo genera conſtituuntur, ut ſuperiori capite dictum & una dicitur ſyncopalis minuta, altera vero humoroſa. Quarum curationes, utpote ab aliarum febrium putridarum curationibus longe diverſas prædicti ſymptomatis ratione, huic loco reſervavimus,

Syncopalis minuta, quæ a bilioſis humoribus, acribus, & venenatis generatur, in hunc modum curanda eſt. Aer ſit frigidus & humidus, parumque adſtringens, ut exſolutio prohibeatur. Victus tenuis, refrigerans, & inſtaurans, ex juſculis pullorum cum acetoſa, portulaca, &c. decoctorum, quibus addi poteſt aqua roſar. ſuccus granat. & parum ſacchari. Panis infuſus ſucco granatorum, vel arantiorum exhiberi poterit, ſi victus paulo plenior ſit concedendus, necnon cremor hordei, aut panatella cum ſucco granatorum, aut limonum. Tum jura reſtaurantia, ex carnibus expreſſis, cum dictis ſuccis. Robuſtioribus exhibentur vitelli ovorum cum omphacio, teſtes gallorum, carnes pullorum, gallinæ, perdicis, iiſdem ſuccis alteratæ.

Potus tempore paſtus, ſi non adſit inflammatio alicujus viſceris, ſit vinum aquoſum non vetuſtum, nec vaporoſum. Extra paſtum aut ſi aliqua ſit inflammatio, aqua hordei, aut aqua panata, cum ſyrupo granar. limon. acidi citri julepo roſac.

Somnus extra paroxyſmum convenit, in eodem nocet, Ac denique maxime fugienda, quæ iram, triſtitiam, & ſimiles concitant.

In paroxyſmo flabellis refrigerantibus, & irrorationibus odoriferis, ſpirituum reſolutio ſupprimenda eſt. Facies aſpergenda aqua frigida, vel roſar. cum aceto. Eadem quoque teſtes in viris, & mammæ in mulieribus frigide foveri poterunt.

Si calor cum ſpiritibus e corde ad exteriora non revocetur; revellendus eſt frictionibus extremorum, ac vellicationibus; tum nares ſæpe apprehendantur, pili vellantur, nomine proprio ſæpe æger inclametur. Detur mica panis ſucco granat. infuſa, aut vinum tenue odoriferum, aqua roſar. dilutum: Et urgente neceſſitate, aqua cinnam. cum aqua roſarum. Interim jura reſtaurantia non omittantur, quibus confectio alkermes, aliaque admiſceri poterunt. Potiones quoque cordiales ſæpe ex cochleari exhibendæ, in hunc modum compoſitæ.

♃. Aquæ roſ. ℥. ii. aqua naphæ ℥. i. aquæ cinnam. ʒ. ß. confect. alkerm. ʒ. i. margarit. præp. & coralli præp. an. ℈. ſem. manus Chriſti perlatæ ʒ. vi. Miſce. Fiat potio ex cochleari ſumenda. His accedere poſſunt opiatæ, & condita, ſuperiori capite deſcripta.

Medulla panis adhuc calentis aqua roſac. & aceto irroretur, & ori, naribuſque admoveatur.

Cordi epithemata refrigerantia, & roborantia applicentur.

Ad poros denſandos, & impediendam diſſolutionem, involvatur æger linteo, conſperſo pulvere roſar. balauſtiorum & ſantalorum; vel irrorentur lintea aqua roſar. cum modico aceto.

Totum corpus, præcipue dorſum, illinatur ſequenti linimento.

♃. Ol. roſar. omphac. an. ℥. i. ſem. myrtill. cydon. mucilag. ſem. pſyll. an. ʒ. vi. gummi arab. diſſoluti in aqua roſ. ʒ. ii. ceræ albæ, q. ſ. Fiat linimentum.

Ventriculi ratio præcipue habenda eſt, quod in eo præcipue humor noxius cumuletur. Illinenda autem eſt illius regio oleo roſaceo, & cydon. tum imponatur panis toſtus maceratus ſucco cydonior. & granat. acidorum. Vel magno urgente æſtu foveatur tepide decocto portulacæ & roſarum, vel etiam ſucco ſolani, portulacæ, uvæ acerbæ, adjecto ol. roſac. & cydoniorum.

Sublata ſyncope, & refectis viribus, ad febrem, ejuſque cauſſam tollendam convertendus eſt animus. Quod fiet alterantibus & evacuantibus, quæ febribus ardentibus idonea ſuperiore capite deſcripſimus.

Syncopalis humoroſæ, quæ ab humorum pituitoſorum, & crudorum multitudine producitur, contraria fere eſt curatio ei, quæ minutæ adſcripta eſt. Siquidem aer debet eſſe temperatus ad calidum inclinans, lucidus, purus, & ſiccus. Cibi boni ſucci, & facilis concoctionis, præparati cum hyſſopo, fœniculo, aliiſque. Potus ſit vinum tenue, & oligophoron. Somnus & vigiliæ moderatæ.

At frictiones in primis maxime commendantur a Galeno *12. meth. cap.* 3. eæque ab initio morbi celebrandæ ſunt lintheis aſperioribus ſuperne, deorſum, primum in pedibus & cruribus; poſt in brachiis; humeris, & dorſo. Lintea prius ſuffiantur ſtyrace, ligno aloes, thure, caryophyllis, &c. ubi a frictione artus abunde incaluerint, inungantur oleo anethino, chamæmel. irino: coſtino, aliiſque reſolventibus. Hujuſmodi frictiones plurimum laudantur, quia calorem cum ſpiritibus, ac materiam noxiam, vires ſuffocantem, ad exteriora evocant.

In paroxyſmo æger excitandus eſt narium apprehenſione, aurium fricatione, pilorum avulſione, inclamatione &c. Præterea ori & naribus odorata admoveantur, ut aqua cinnam. flor. arantiorum, acetum infuſionis caryoph. mica panis intincta vino Hippocratico, quæ etiam per os exhiberi poteſt; aut ipſum Hippocraticum ſolum, aut aqua cinnamomi, aut potio cardiaca ſequens.

♃. Aquar. meliſſæ roriſm. & flor. arant. an. ℥. i. aquæ cinnam. ℥. ſem. confect. alkerm. ʒ. i. ſyrupi conditturæ cort. citri & caryophylli noſtratis, an. ℥. i. Miſce. Fiat potio quæ detur ex cochleari frequenter. Opiata etiam in hunc modum componi poterit.

♃. Conſervæ flor. bugloſſi, anthos, & cort. citri condit. an. ℥. ſem. nucis moſchat. condit. ʒ. iii. confect. alkermes ʒ. ii. ſpecier. diambræ, diamoſchi dulcis, an. ℈. i. cum ſyrupo condit. cort. citri. fiat opiata.

Cordi admoveri poſſunt epithemata, & pulli columbini; ventriculo & teſtibus fomenta aliaque adminiſtrari, quæ in virium imbecillitate fuere propoſita.

Dum hæc fiunt, ad frictiones identidem redeundum eſt, quæ nunquam in hoc affectu ſunt omittendæ.

Refectis aliquantum viribus, materia morbifica educenda eſt per clyſteres & purgationes, (in quibus hiera cum agarico, ratione ventriculi, multum prodeſt) quæ blandæ & frequentes eſſe debent, interjectis tamen præparationibus idoneis.

Inappetentia omnibus propemodum febribus communis eſt. Dum enim ventriculus calida intemperie afficitur; fames imminuitur, & ſitis augetur. Aliquando tamen ita dejicitur appetentia, ut ægri vix juſcula haurire poſſint. Fitque illud cibi faſtidium a vitioſis humoribus, in ventriculo collectis, aut illius tunicis imbibitis, vel corruptis maligniſque vaporibus, ventriculum obſidentibus. Curari debet evacuatione cauſſæ morbificæ, per vomitum aut ſeceſſum, idque ab initio diluto rhab. & tamarindorum. In declinatione vero, ſi febris non ſit valida, cum hiera picra in decocto hordei, cicerum, abſinthii, aliorumque detergentium diſſoluta. His ſuccedere debent clyſteres detergentes, qui conſecutione quadam a ventriculo revellunt. Præterea exhibenda ſunt frequenter acida, & refrigerantia, ut ſyru. limon. granat. ceraſa acida, &c. per ſe, vel cum aqua frigida exhibita. In declinatione, aut ceſſante febre, ſyrupus de abſinthio pontico utiliter dari poterit, vel ſolus, vel cum ſyrupis, aut ſuccis acidis permixtus. Cibi offerantur ægro magis grati. Ut enim docet Hippoc. *aphor.* 38. *ſect.* 2. paulo deterior, ſed ſuavior cibus & potus, meliori, ſed inſuaviori præferendi. Per rara autem intervalla cibus non multus aſſumatur, frequentior enim, & copioſior inappetentiam vel ſanis inducit. Condiantur vero cibi, modo tuſſis abſit, omphacio, aceto roſac. ſucco limon. Si æger ita abhorreat ab omnibus cibis, ut nihil omnino aſſumat; injiciantur clyſteres nutrientes, bis aut ter in die; eductis prius excrementis clyſtere detergente. Soluta omnino febre, ſi remaneat inappetentia, æger modice ſe exerceat, utatur capparibus, ſaxifraga, olivis, locum mutet, & migret ad aerem frigidiorem. Ac tandem, ſi hæc non ſufficiant, utatur vino abſinthite, & pilulis de hiera, quæ humores ventriculi tunicis impactos potenter abſtergunt.

Singultus & vomitus febribus ſuperveniens, variis oppugnantur remediis, quorum materia ex ſingultus & vomitus curationibus, a nobis deſcriptis, erit repetenda, & ſingulis febricitantibus, hiſce ſymptomatis correptis, cum delectu ac judicio accommodanda. Cavendum tamen maxime eſt, ne vomitus criticus ulla ratione cohibeatur. Singultus interdum ex immodico refrigerantium uſu procedit, ut teſtatur Lemnius, referente Schenkio, his verbis: *Singultus in febribus nonnunquam ſequitur intemperatum refrigerantium uſum juleporum. Quomodo affectos inconſulta temeritate Medicorum plures vidi, eaque ſymptoma contra omnium opinionem vini potu ſuſtulimus.*

Fluxus alvi, febribus putridis ſuperveniens, ſi criticus ſit, cohibendus non eſt: neque ſymptomaticus ſtatim initio, ſi vires admodum non dejiciat, ne humor vitioſus ad partes principes recurrat. Quando cohibendus eſt, id fit purgatione blanda, & ſimul adſtringente, clyſteribus detergentibus & roborantibus; aſſumptis & admotis incraſſantibus, roborantibus & adſtringentibus. Quæ omnia ex diarrhææ curatione erunt deſumenda, a levioribus incipiendo, & ad fortiora, ſi neceſſitas urgeat, paulatim progrediendo.

Sudores, ſi critici non ſint, ſed ſymptomatici, vireſque maxime dejiciant, cohibendi erunt aeris refrigeratione,

conſper-

conſpergendo aquam frigidam, folia ſalicis, & vitis ſupra pavimentum; & ſi opus ſit, feneſtras aperiendo, corporis eventilatione paulatim facta levibus integumentis, ac molli culcitra detracta: Item facie oxycrato frequenter conſperſa: ac denique uſu medicamentorum frigidorum adſtringentium: qualia ſunt epithemata refrigerantia cordi, hepati, ac toti ventri admovenda, & ſubinde immutanda. Unguenta ex oleo roſac. myrtino, mucilag. & pulv. adſtringentibus compoſita, toti corpori, & præſertim ſpinæ dorſi applicanda. Pulveres ex roſis, balauſtiis, malicorio, myrtillis, maſtiche, terra Samia, &c. collo, thoraci, alis, & inguinibus inſpergendi: vel æger involvatur linteo irrorato oxycrato cum pulveribus prædictis, cavendo tamen, ne inflammatio aliqua, aut tumor aliquis præter naturam in hypochondriis lateat, tunc enim ab adſtringentibus, ſaltem validioribus, eſt abſtinendum. Sudor abſtergendus non eſt; ſed ſinendus, ut ad poros cutis concreſcens alium affluere prohibeat.

Per os vero exhibenda incraſſantia, abſtergentia, & roborantia, ut hordeata ex decocto lactucæ, & ſem. frig. parata, juſcula inſtaurantia cum ſucco granatorum, agreſtæ, pulveribus corallor. margarit. raſur. eboris, ſantalorum, aut balauſtiorum. Julepi ex aquis roſar. lactucæ, portulac. cum ſyrupo granat. de roſis ſiccis, aut cydonior. Opiatæ ex conſerva roſarum, corallis, margaritis, terra ſigillata, pulv. diamarg. frig. triaſantali, &c.

APPENDIX.

In febrium acutiſſimarum & pernicioſarum curatione hoc diligenter advertendum: rariſſime eas fieri ſine interna & peculiari viſceris cujuſdam affectione, & plerumque inflammatione. Quare nunquam omittenda cura hypochondriorum, capitis thoracis, uteri, renum & veſicæ: ut omni ratione inveſtigemus, quæ harum partium inſigniter laboret, & ei, quoad fieri poteſt, ſubveniatur.

CAPUT III.

De Febre tertiana intermittente.

Febris tertiana intermittens fit a bilioſo humore excrementitio in prima corporis regione contento ac putreſcente.

Illa autem vel legitima eſt & exquiſita; vel illegitima, notha, ſeu ſpuria.

Legitima ſeu exquiſita horis 12. terminatur, & producitur a bile naturali putreſcente. Notha vero ſeu ſpuria paroxyſmos habet 12. horas excedentes. Quod ſi 24. horas excedat, tertiana extenſa nominatur. Fitque vel a bile præternaturali putreſcente; vel a naturali, aliis humoribus, præſertim pituitæ, permixta.

Item tertiana alia ſimplex eſt, alia duplex, alia triplex. Simplex dicitur, cujus paroxyſmi tertio quoque die, hoc eſt alternis diebus, recurrunt. Duplex vero, quando paroxyſmi ſingulis diebus invadunt. Et quamvis in hoc a quotidiana non differat, utraque tamen diſtinguitur per ſigna propria, bilem, aut pituitam redundantem indicantia, quæ ſuis locis exponuntur. Aliquando tamen in tertiana duplici duo paroxyſmi eadem die apparent, altera die remanente libera: idque recentiores nonnulli vocant duas tertianas, & a tertiana duplici diſtinguunt, Quæ tamen dictio exigui momenti. Triplex tertiana fit, quando duorum dierum ſpatio tres apparent paroxyſmi. Rariſſima eſt hæc febris; Unum tamen illius exemplum proponitur a Galeno 2. *de criſ. cap.* 9. Et nos aliud vidimus anno 1637. In quodam viro nobili, qui ſingulis 16. horis febris tertianæ paroxyſmum patiebatur. Et ſinguli paroxyſmi intra 10. aut 12. horas per ſudores judicabuntur. Fiunt autem diverſi hi paroxyſmi a diverſa materia, in diverſis locis putreſcente; ita ut unaquæque peculiarem locum obtineat.

Humores autem, febres tertianas producentes, in prima potiſſimum regione cumulantur, hepate nimirum cyſtide fellea, ventriculo, meſenterio, pancreate, aut venis illarum partium.

Earum cauſſæ ſunt omnes, quæ bilem excrementitiam generant: nempe calida & ſicca hepatis intemperies, ætas juvenilis, aeris conſtitutio calidior, vigiliæ, curæ, iræ, jejunia, ciborum calidorum uſus, exercitatio nimia. His accedunt ad tertianæ nothæ productionem, cauſſæ pituitam & melancholiam generantes. Hinc illi, qui calidiori hepate præditi ſunt, & ex crapula, ac prava victus ratione, multas cruditates generant, ex bilis cum crudis humoribus permixtione, tertianis nothis obnoxii ſunt. Hinc etiam æſtatis tempore crudi humores, ex caloris nativi imbecillitate, fructuum eſu, & nimio potu geniti, bili permixti, tertianas nothas pariunt.

Signa diagnoſtica tertianæ exquiſitæ ſunt, quod hæc febris ſtatim cum inſigni rigore incipiat, quod a quotidiana diſtinguitur, in qua levis tantum horror, aut frigefactio apparet. Deinde rigorem ſequitur calor intenſus, acer & mordax, ſitis intolerabilis, reſpiratio magna & frequens, vigiliæ, capitis dolor, & interdum deliria. Rigorem etiam ſequitur interdum vomitus bilioſus, vel alvi fluxus. Urina aliquando flava eſt rufa, vel rubra. Acceſſiones ultra 12. horas non extenduntur, & ſudoribus terminantur, Præterea præceſſerunt cauſſæ, bilem generantes, ſupra enumeratæ.

In tertiana notha ſigna omnia prædicta ſunt remiſſiora, quam in exquiſita; ſed intenſiora, quam in quotidiana. Et prout major vel minor pituitæ copia bili admixta fuerit: paroxyſmi ad tertianæ exquiſitæ, vel quotidianæ paroxyſmos magis vel minus accedunt, tum ratione intenſionis ſymptomatum, tum ratione durationis ipſius paroxyſmi. Ita ut tertianæ nothæ paroxyſmi ad ſexdecim, octodecim, & plures horas extendantur. Quamquam interdum poſſunt eſſe breviores, ob materiæ paucitatem, & intra octo, decem, aut duodecim horas terminari.

Prognoſis deſumitur ab Hippocr. *Aphor.* 50. *ſect.* 4. *Tertiana*, inquit, *exſquiſita ſeptem circuitibus, ad ſummum, judicatur. Et Aphor.* 43. *ejuſdem ſectionis. Febres quocumque modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificant.* Quod tamen intelligendum eſt de tertianis febribus, omnis malignitatis expertibus, Dantur enim tertianæ malignæ, & peſtilentes, quæ quamvis evidentes habeant intermiſſiones, ægrotantes tamen non raro de medio tollunt. Præterea multa febri tertianæ poſſunt ſupervenire, quæ vitæ periculum inferre poſſunt, quamvis febris ex ſe periculoſa non ſit.

Scribit Haly, & vulgatiſſima docetur experientia, tertiana laborantibus, ſi ulcera, aut puſtulæ in labiis & naribus erumpant, finem febris præſagire. Eſt enim quædam veluti criſis, quæ ad illas partes fit.

Alvi fluxus, febri tertianæ ſuperveniens, materia jam concocta, eam ſolvit. Et hæc unica eſt via, qua hujuſmodi febres perfecte judicantur. Cum enim illarum focus in cyſtide fellea, vel hepate vel meſenterio, aliiſque partibus primæ regionis contineatur, etiamſi quæ ſingulis acceſſionibus effertur exhalatio, in habitum corporis irrepens, vel ſudoribus, vel inſenſibili tranſpiratu, vel papulis expurgetur; manet tamen craſſamentum, quod niſi beneficio naturæ, vel medicamentum per alvum expurgetur; aut febris diuturnæ, aut obſtructionum aut recidivæ, aut aliorum morborum contumacium cauſſa eſſe ſolet.

Breves & ſecuræ eſſe ſolent febres intermittentes ſi bonus ſit totius corporis habitus, ſi viſcera bene ſint affecta; ſi ver aut æſtas adſit; æger non multo utatur alimento, & parce bibat. Contra vero longiores & contumaciores eſſe ſolent, ſi prava adſit jecoris, aut lienis affectio, ſi æger abundet humoribus pituitoſis, aut melancholicis; ſi hyems, vel autumnus vigeat; ſi æger multo utatur alimento, aut potu multo calorem opprimat.

Curatio, ut in aliis febribus, ad febrem, ejus cauſſam, & vires dirigenda. Febris indicat refrigerantia; cauſſa, eadem refrigerantia, tum concoquentia, & evacuantia: vires roborantia.

Ac victus ratio primum inſtituenda eſt refrigerans & humectans, eadem prorſus in tertiana exquiſita, quæ in febribus continuis fuit propoſita. At in tertiana notha eaque ſimplici, paulo plenior victus imperandus eſt, præcipue ſi illa in longitudinem abeat: tunc enim ſolida alimenta exhibenda ſunt die intermiſſionis, & quinque vel ſex horis ante acceſſionem: In tertiana vero duplici, quemadmodum in tertiana exquiſita, ſolis juſculis, aliiſque ſorbilibus alimentis æger nutriendus eſt.

Potus graviſſimus in tertiana notha, ex Foreſto.

℞ Aquæ fontis ℔. ii. cinnam. ℥. ſem. ſacchari Unc. iii. Hæc cruda per manicam Hippocratis trajiciantur.

In acceſſione autem alimentum exhibendum non eſt, juxta ſententiam Hippocr. *Aphor.* 11. *ſect.* 1. Natura enim, ut docet Gal. *in commentar.* cibi concoctione avocatur a concoctione humorum morbificorum, adde quod in acceſſione tetro vapore univerſum corpus perfundatur, qui cibum recenter ſumptum labefactat, & maxima parte corrumpit. Attamen, ſi acceſſio adeo longa fuerit, vel corpus ægrotantis adeo calidum & ſiccum, gracile, & raræ texturæ, ut facile diſſolvatur, & ad finem paroxyſmi ſufficere non valeat, etiam in acceſſione cibandus æger eſt, quod melius fiet in ſtatu, quam aliis temporibus. Quamvis etiam in principio, & augmento, urgente neceſſitate, cibus offerri poſſit. Sic enim Gal. 10. *meth. cap.* 5. hac febre laborantes calido & ſicco temperamento præditos, quibus adverſiſſima eſt inedia, ne in ſyncopen inciderent, etiam in principio acceſſionum cibare coactus eſt. Ad ejuſque imitationem Amatus Luſitanus *cent.* 68. *cent.* 4. picrocholo, & meram bilem evomenti, unde ſyncope oriebatur, panem lotum, agreſta aſperſum, paroxyſmi initio exhibuit, ſicque prædicta ſymptomata inhibuit.

Illud præterea tum in hac, tum in aliis febribus intermittentibus eſt obſervandum, ut æger ante paroxyſmum, neque potum, neque cibum aſſumat, neque ſomno indulgeat. Utiliter tamen alvum deponet, injecto clyſtere, ſi opus fuerit, modo ille ante initium paroxyſmi injiciatur.

Inſtituta igitur victus ratione idonea, ad materiæ morbificæ evacuationem ſtatim progrediendum eſt; quæ cum in primis viis hæreat, non ſolum clyſteribus, ſed etiam medicamentis aſſumptis, alvum laxantibus, tum vomitoriis educenda eſt.

Clyſteres, in tertiana exquiſita fient ex decocto emolliente & refrigerante, cum caſſia, catholic. diapr. ſimpl. aut ſolutivo. In notha vero fiet decoctio ex emollientibus & incidentibus, diſſolvendo diaphœn. mel. roſac. &c.

Alvum laxantia medicamenta in tertiana exquiſita erunt eadem, quæ in febribus continuis fuere propoſita. In notha vero addantur agaricus, ſenna, catholicum, diaphœnicum, aliaque ex curantis Medici judicio, juxta varias ægrorum conſtitutiones eligenda. In quacumque vero ſpecie cremor tartari utiliter medicamentis addi poterit, qui obſtructiones aperit, potenter detergit, & nihilominus refrigerat. Medicamenta purgantia die intermiſſionis exhibenda ſunt, idque matutinis horis, ut vulgo ſolet fieri, ſi intermiſſio in eas horas incidat. Alioqui tempus inter duas acceſſiones medium eligendum. Et quavis hora dici ac noctis exhiberi poteſt medicamentum, modo illa ab acceſſionibus plurimum diſtet, & ventriculus aſſumptum prius alimentum concoxiſſe videatur.

In tertiana autem duplici difficile eſt horam exhibendi medicamenti eligere, cum non raro tres aut quatuor tantum horæ duobus paroxyſmis intercidant. Immo interdum adeo longi ſunt paroxyſmi, ut alter incipiat, antequam prior deſierit, unde febres ſubintrantes nominantur. Tunc enim occaſio præceps exactam Medici diligentiam poſtulat. Commodior autem exhibendi medicamenti hora ita eligenda eſt, ut in tertiana duplici non ſubintrante, in fine paroxyſmi exhibeatur, ea ad ſequentem paroxyſmum diſtantia, ut antequam ille invadat, operatio medicamenti abſoluta ſit. In febre autem ſubintrante exhiberi debet medicamentum in declinationis principio, ſimulatque tantillum remittere incipit. Et in utroque tribus horis ab aſſumpto medicamento juſculum exhibendum eſt: ita tamen ut tres aliæ ſuperſint horæ ab aſſumpto juſculo, antequam paroxyſmus invadat. Atque adeo ſex horis ad minimum exhibendum eſt medicamentum ante proximum paroxyſmum.

Quod ad vomitoria ſpectat: ea, quæ de iis in continuarum febrium curatione dicta ſunt, hic etiam commodius aptari poſſunt; cum humorum illuvies in ventriculo, meſenterio, & cavis hepatis contenta, quæ hujuſmodi febres ſolet producere, per vomitum aliquando educatur, quæ tamen interdum medicamentis, per inferiora purgantibus, etiam pluries exhibitis, deturbari nequiverit, ut recte Fernelius annotavit. Atque ita, ſi in principio paroxyſmi æger vomitibus torqueatur, eum naturæ motum recte ſequetur Medicus. Et cum mitiora vomitoria plerumque non ſufficiant, ad mediocria veniendum eſt: quale in primis eſt aſarum, cujus in pulverem redacti ʒ. ß. ℈. ii. vel ʒ. i. exhibetur cum juſculo; aut alio liquore convenienti. Alii decoctum illius exhibent; quod paratur ex ʒ. iii. rad. aſari decocti in juſculo pulli, vel aqua hordei & paſſularum. Chymici vitriolum album præparatum, & ſalem vitrioli uſurpant, tum etiam aquam benedictam, quæ ex croco metallorum fit. Quæ quidem ut cetera medicamenta ex antimonio deſumpta ſicuti materiam in primis viis ſtabulantem nonnunquam feliciter evacuant; ita prudentem & peritum, qui ea exhibeat, Medicum deſiderant. Alioqui ſunt veluti culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furioſi.

Expurgatis primis viis, uno ſaltem medicamento, vena aperienda eſt die intermiſſionis. Immo vero, corpus ſi ſit plethoricum, & urinæ rubræ, ac craſſæ appareant, curatio utiliter a phlebotomia inchoabitur; melius enim poſtmodum purgatio procedet.

Si ſanguis valde calidus, aduſtus, aut putridus appareat, phlebotomia erit iteranda: quod tamen a Medici judicio pendere debet, juxta propriam ægrotantis conſtitutionem.

Poſt purgationem & phlebotomiam, præparationi humorum incumbendum eſt per julepos, in febribus continuis propoſitos, quorum materia varianda eſt, prout pituita, vel melancholia bili permixta eſt, ut etiam dicto loco annotatum eſt.

Interim vero, cum prædicta remedia fiunt, calor febrilis temperandus eſt epithematis refrigerantibus, cordi & hepati admotis, qualia in febribus continuis fuere propoſita. Hac cautione adhibita, ut nonniſi in ſummo febris vigore, aut potius in declinationis principio admoveantur. Hepati etiam, & lumbis unguentum roſaceum, aut refrigerans Galeni applicari poterit.

Clyſteres emollientes & refrigerantes in fine paroxyſmi, ut ante illius invaſionem, erunt utiliſſimi.

Præparata materia, per aliquot dies, uſu juleporum, purgatio iterum inſtituenda eſt, ex ſenna, rhab. catholicone, ſyrupo roſaceo; addendo agaricum, ſi redundet pituita. Et ſi æger ſit robuſtus, addi poteſt diaprun. ſolut. electuar. de ſucco roſar. vel diaphœnicum.

Purgato iterum, poſt uſum juleporum, corpore ſi acceſſiones redeant, & ad longius tempus continuari videantur, ſignum eſt, humores craſſos, & pertinaciter inhærentes, febrem fovere, & obſtructiones producere, quorum ratione abſtergentia, aperientia, & incidentia uſurpanda ſunt. Eorum autem præcipua ſunt abſinthium, quod valde commendatur a Gal. 1. *ad Glauc. c. 9.* & centaurium minus, quod ratione virtutis eximiæ, quam habet in curandis febribus *febrifuga* nominatur. Quia tamen ea calida ſunt frigidorum commixtione temperari poſſunt in hunc modum.

♃. Rad. gram. cichorii, & aſparagi. an. Unc. i. fol. agrimon. acetoſæ, cichorii, endiviæ, ana M. i. abſinthii vulgaris, & centaurii min. ana. M. ſem. Coquantur ad ℔. i. In colat. diſſolve ſyrupi limon. ℥. iii. Fiat julep. pro tribus doſibus matutinis.

Finitis julepis purgans medicamentum iterum exhibendum eſt. Vel vomitorium, ſi natura per illam viam evacuationem affectet: Tunc enim, apparentibus ſcilicet concoctionis ſignis, hujuſmodi febres feliciter per vomitum non raro curantur. Et Gal. *ad Glauc. cap.* 10. multos ſolo vomitu ab hac febre curatos eſſe ſcribit. Immo vero quotidiana docet experientia, aquam benedictam hujuſmodi febres utplurimum eradicare, niſi contumaces viſcerum obſtructiones obſiſtant. Multa hujus rei experimenta propoſita ſunt a Martino Rulando, in centuriis curationum. Sed vehemens eſt, ut antea dixi, medicamentum, nec niſi ſumma cautione exhibendum. Quidam hujus aquæ ℥. i. cum infuſione unc. ſemis fol. ſennæ exhibent, ſicque magis per ſeceſſum, quam per vomitum operatur.

Alii uſurpant guttam gummi, alii mercurium dulcem cum ſcammonio. Quæ remedia cum potenter evacuent, febres hujuſmodi ſæpiſſime eradicant; ſed robuſtioribus tantum corporibus exhibenda.

Hiſce remediis utplurimum febres tertianæ, non ſolum legitimæ, ſed etiam nothæ ſolent ſuccumbere. Si tamen adhuc pertinaciter obſiſtant, (ut ſæpe fit) ſollemnis purgatio inſtituenda eſt apozemate per triduum propinato, ex materia juleporum addendo ſennam, rhabarbarum, agaricum, ſyrup. roſ. de cichor. comp. & ſimilia. Immo vero licet ante hujus apozematis uſum tertiana febris ſoluta ſit, utiliſſimum eſt apozema exhibere, ſi ſpontaneum alvi profluvium non contigerit. Infida enim eſt illa ſolutio, & recidivam minatur, cum reliquæ evacuationes, quæ per ſudorem, aut inſenſilem tranſpirationem fiunt, portionem tantum humorum tenuiorem evacuent, craſſiori intus remanente, quæ nonniſi per alvum educi poteſt.

Antequam apozema exhibeatur, ſi tenſio ſit in hypochondriis, admoveatur fotus, emolliens, attenuans, & roborans in hunc modum compoſitus.

♃. Rad. althææ gram. & aſparagi, ana Unc. i. rad. enulæ camp. & cortic. median. tamariſci, an. Unc. ſem. fol. malvæ, violar. agrimon. capill. ven. & abſinthii, an. M. i. ſem. lini & fœnugr. an. Unc. i. flor. chamom. melilot. roſar. ana P. i. Coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi ſub finem additi, cum aceti Unc. ii. Foveantur hypochondria calide, mane, & ſero per biduum ante uſum apozematis.

Poſt fotum illinantur eædem partes ſequenti linimento.

♃. Ol. lilior. amygd. dulc. & tamariſci, an. Unc. i. unguenti de althæa Unc. ii. ceræ parum. Fiat linimentum.

Si non obſtantibus hiſce remediis, pertinax febris in longitudinem abeat, & facies tumida, ac ſubpallida appareat; tum pedes veſperi intumeſcant; Iis remediis ægri tractandi ſunt, quæ ad hepatis obſtructiones vulgo præſcribi ſolent. Inter cetera vero maxime laudatur a Montano decoctum cichorii, & chamædrios in juſculo, quod dicit eſſe admirandum in febribus longis ab obſtructione pendentibus.

Notandum tamen eſt, febris tertianæ longitudinem a calida & ſicca jecoris intemperie aliquando foveri, quæ humorem bilioſum, novarum acceſſionum fomitem, continuo producit. Quod ſæpe obſervatur in multis, qui ſicco & ſqualido corporis habitu præditi, & omnino bilioſi, citra tenſionem viſcerum, & citra humoris copiam, per tres, aut quatuor menſes, calidiori præſertim anni tempore, tertianam paſſi ſunt. His valida purgantia, valde aperientia, & calefacientia nocent. Sed victu refrigerante & humectante, julepis & juſculis ſimili facultate præditis, tractandi ſunt. Et ſuperflui humores clyſteribus emollientibus & refrigerantibus, caſſia, tamarindis, catholicone; & ſyrupo roſac. ſenſim expurgandi; Sed præſertim balnea aquæ tepidæ hic miranda præſtant, calidam & ſiccam intemperiem viſceribus impreſſam extinguendo. Iis utatur æger die intermiſſionis citra ſudoris profuſionem.

Interdum etiam febris tertianæ longitudo a prava quadam diatheſi viſceris, alicujus jecoris præſertim, aut meſenterii dependet: quæ purgationibus, quantumvis repetitis, curari nequit, quia prava illa qualitas in viſcere remanens, humorem novum quotidie accumulat, quia acceſſiones fovet. Quæ quidem prava qualitas diureticis, ſudorificis, aliiſque reſolventibus aufertur.

Hiſce facultatibus prædita ſunt abſinthium, centaurium minus, carduus bened. rad. dictami, pimpinella, tormentilla, aliaque, ex quibus fiunt decocta, pulveres, & ſimilia, per plures dies exhibenda ante acceſſionem.

Vulgo exhibetur theriaca ad Drach. j. cum vino albo, ante acceſſionem, tribus vicibus repetendo.

Alii nucem juglandem cum ſaccharo, aut melle conditam, eodem modo exhibent.

Ubi theriacæ caliditas timetur, ſola primum exhibetur, & deſuper aquæ plantaginis cyatus propinatur. Hoc frequenter utebatur Varandæus, præceptor meus, tamquam ſpecifico.

Idipſum præſtare poteſt vini Hippocratici cyathus unus, ante acceſſionem exhibitus, eoque remedio gratiſſimo multi curati ſunt.

Sedulo tamen advertendum eſt, ut hæc omnia remedia, nonniſi præmiſſa diligenti purgatione exhibeantur.

Zecchius in frequenti uſu habebat pilulas ſequentes, quæ & ad aperiendas obſtructiones, hepar roborandum, & viſcerum dyſcraſias tollendas, ſunt efficaciſſimæ.

♃. Tro-

℞. Trochiſc. de rhab. de eupatorio, & de abſinthio, an. Drach. ſem. pulver. elect. diarrhod. ℈. j. Cum ſyrupo de abſinthio, fiat maſſa pilular. de qua capiat drach. j. mane per triduum ſuperbibendo juſculum ex cichoraceis, & pillaribus paratum.

Montanus vero exhibebat per multos dies trochiſcorum de abſinthio, vel de rhab. ſcrup. j. cum juſculo, in quo hordeum, radix petroſel. cichorium, & borrag. bullierant.

Exterius illinatur hepatis regio, mane & veſperi, ante cibum, linimento parato ex cerati ſantalini ℥. ij. ſucci cichorii ℥. ſem. ſucci abſinthii drach. ij. & aceti roſac. momento.

Ventriculi pariter regio hoc illinatur linimento.

℞. Ol. nardini de abſinthio, & cydon. an. ℥. ſem. galliæ moſch. ℈. j. ceræ albæ q. ſ. Fiat linimentum.

Præter remedia hactenus propoſita, quæ regularem & methodicam curationem reſpiciunt, multa alia dantur ſpecifica & empyrica, tam interna, quam externa: tum a practicis laudata, tum apud vulgus uſitatiſſima; e quorum infinito propemodum numero, nos his ſelectiora proponemus. In horum autem remediorum album referenda ſunt ea, quæ ſupra ad corrigendam pravam diatheſin, jecori, aut meſenterio impreſſam, & febres longas efficientem, ſunt propoſita. Quibus ſequentia cum fructu addi poterunt.

Ac primum ſpiritus ſulphuris in tertiana legitima, vel ad legitimam plurimum accedente, poſt venæ ſectionem, & purgationem, in vigore paroxyſmi, cum aqua portulacæ exhibitus, ardorem febrilem potenter extinguit, & ſi humor ſit tenuis, eum per ſudores expellit, ut novis paroxyſmis materia non ſuppetat, & ita interdum morbus radicitus evellatur. Ejus datur a ℈. ß. ad ℈. j. cum aqua portulac. ℥. iv.

Aliquando vero dictus ſpiritus cum ſale abſinthii miſcetur, qui magnæ etiam eſt efficaciæ, ad curandas febres intermittentes. Compoſitio talis eſt.

℞. Salis abſinthii Drach. ß. ſpiritus ſulphuris ℈. j. aquæ card. bened. ℥. iv. Miſce. Capiat æger inſtante acceſſione, & poſtmodum pluribus veſtibus tegatur.

Aliquid ſuccum plantaginis depuratum, & epotum ad ℥. iv. per horam ante acceſſionem, tertianam febrem ſanare aſſerunt. Alii cum aceto, & croco exhibent in hunc modum.

℞. Succi plantag. ℥. iv. aceti roſac. ℥. ſemis: croci gran. iij. Miſce, capiat duabus horis ante acceſſionem.

Manardus præ ceteris remediis commendat decoctum chamom. vel aquam ejus diſtillatam, ad ℥. iv. per horam ante acceſſionem exhibitam.

In vulgari uſu habetur, & ſæpe feliciter ſuccedit potiuncula, confecta ex aquis roſarum, plantag. & aqua vitæ, ſingulis ad cochlearis menſuram, exhibenda ante acceſſionem.

Exterius vero ſequentia uſurpantur.

℞. Fol. hyſſopi, & tanaceti minutim inciſor. an. P. j. myrrhæ Drach. ij. macis, nucis moſch. caryophyll. & cinnam. an. Drach. ſem. terebinth. Venetæ, & ſucci tanaceti, an. ℥. j. Miſc. omnia, & extendantur ſupra placentam roſaceam frixam in ſartagine cum vino generoſo; quæ panno lineo involuta, applicentur calide regioni ventriculi, per horam ante acceſſionem, Vel

℞. Abſinthii, menthæ viridis, an. ℔. j. cruſtæ panis aſſatæ, aceto roſac. infuſæ ℔. ß. pulpæ cydon. vel cydoniati cum melle confecti ℥. ij. maſtiches Unc. ſem. macis, moſchar. an. Drach. ij. Omnia piſtentur fortiſſime cum ol. cydonior. Fiat cataplaſma, quod calide applicetur ante paroxyſmum, ſudorem provocat, & ventriculi dolorem aufert. Vel

℞. Nucis moſchatæ, caryophyll. & cinnam. an. ʒ. iij. myrrhæ & zinziberis, an. Drach. ij. Fiat pulvis, qui excipiatur pice liquida, & fiat emplaſtrum, admovendum regioni ſtomachi.

Hepati quoque ſequens cataplaſma utiliter admoveri poterit.

℞. Santali albi, & rubr. an. Drach. j. Farinæ hordei ʒ. iij. aloes ℥. ſem. flor. violar. & roſar. ſiccar. an. ʒ. j. Cum ſucco abſinthii & aceto, fiat cataplaſma, applicandum regioni hepatis, hora una ante acceſſionem.

Neque omnino rejicienda ſunt ea remedia, quæ vulgo carpis applicari ſolent. Non ſolum enim hiſce vulgi opinio expletur, quod pleroſque hiſce remediis ſanatos exiſtimet. Sed etiam aliquid præſtare poſſunt, vires ſuas cordi communicando, per arterias inſignes, quæ ad carpos decurrunt. Horum vero præcipua, ſunt quæ ſequuntur.

℞. Fol. plantag. & chelidon. maj. an. M. j. telæ aranearum, ſem. urticæ, fuliginis caminii, & ſalis communis, an. Drach. j. aceti fortiſſ. q. ſ. Fiat cataplaſma, applicandum carpis paulo ante acceſſionem, & ter, aut quater iterandum.

Auricula muris contuſa, cum ſale, & aceto, carpis admota ante acceſſionem, maximæ a nonnullis creditur efficaciæ.

Ab aliis laudatur ſempervivum minimum, ſeu mammilla muris eodem modo parata.

Alii folia burſæ paſtoris cum ſale & aceto trita commendant.

Platerus corticem interiorem ramorum nucis, aceto maceratam, carpis applicat, & ſe feliciter hoc remedio uſum teſtatur.

Alii denique veſicas excitantia, ut alia, cepas, ranunculum & ſimilia applicant, quæ minus tuta, & valde incommoda ſunt.

CAPUT IV.

De Febre quotidiana intermittente.

Quotidiana intermittens ita appellatur, quod illius paroxyſmi ſingulis diebus repetant. In quo tamen cum duplici tertiana, & triplici quartana convenit; ſed propriis ſignis ab iiſdem diſtinguitur. Rariſſima eſt hæc febris, atque ex ſexcentis ægrotis, febriles acceſſiones ſingulis diebus patientibus, vix unus quotidiana laborat.

Generatur hæc febris a pituita putreſcente, in prima corporis regione. Ideoque ea omnia, quæ pituitam in corpore cumulare poſſunt, hujus febris cauſſæ eſſe poſſunt. Qualia ſunt viſcerum temperies frigida & humida, ætas ſenilis aut puerilis, vita otioſa, tempus hyemale, alimenta frigida & humida, ſomnus longus, & ſimilia.

Signa diagnoſtica ea ſunt, quæ pituitam in corpore redundantem ſignificant: ut corporis moles ampla, mollis, & obeſa, calor albus, aut pallidus, ſenſus hebetes, ſomnus profundus, inſomnia aquarum. Tum hæc febris utplurimum nocturnis horis ſolet invadere, idque ſine rigore, ſed cum frigore tantum, aut levi horrore, quandoquidem materia benigna, & naturæ non adeo infenſa, minus ipſam laceſſit ideoque calor non cum impetu, ut in tertiana, ſed ſenſim ad interiora revocatur. Tranſacto frigoris tempore, calor ſegniter accenditur, & inæqualiter, ut modo frigus, modo calor ſentiatur. Calor deinde mitis eſt, ac minime deurens, ſitis exigua. Urinæ in principio albæ, tenues & crudæ, in progreſſu vero craſſiores & coloratiores apparent. Pulſus parvus, rarus & tardus. Præcordia intumeſcunt, & magna ex parte inflantur ac diſtenduntur. Paroxyſmi ad 12. horas extenduntur, & non deſinunt in integram ἀπυρεξίαν: quia hæc febris ſimilis eſt igni in lignis viridibus accenſo, qui & tarde accenditur, & multum fumi relinquit. Aliquando paroxyſmus ad 24. horas extenditur, & febris continua apparet.

Hæc autem ſigna plurimum variant, & intenſiora vel remiſſiora apparent, prout pituita vel ſimplex eſt, vel aliis humoribus permixta; tum etiam pro varia ſpecie pituitæ putreſcentia. Unde ex Gal. *lib. de pleuritide*, *c.* 11. a pituita ſalſa, ſiticuloſi: ab acida, famelici; a dulci, ſomnolenti: ab inſipida inappetentes fiunt. Sic etiam quæ ab acida aut vitrea pituita febres producuntur, cum rigore ſolent invadere.

Febris hæc perpetuo longa eſſe conſuevit, ob materiæ morbificæ craſſitiem & contumaciam, & ad 40. dies interdum ad 3. aut 4. menſes extenditur. Nec periculo vacat, cum in cachexiam, hydropem, lethargum, alioſque graviſſimos affectus degeneret. Major vel minor longitudo ex cruditatis & concoctionis ſignis indicabitur; tum etiam ex evacuationibus, quas plerumque natura per vomitum, alvum aut ſudores molitur. Illæ enim apparentes, breviorem morbum ſignificant. Si vero natura nihil moliatur, longiorem.

Quotidiana diurna perículoſior eſt nocturna, ut docuit Hippocr. 3. *Epid. ſect.* 5. *text.* 64. Diurnam appellat, quæ interdiu incipit, & noctu intermittit; nocturnam, contra. Cujus prognoſtici ratio eſt; quia diurnæ longiores habent acceſſiones. Cum enim ad noctem uſque extendantur, in qua denſatur corporis habitus, fit, ut vapores putridi intus retineantur, nec tam libere tranſpirent; unde longiores fiunt acceſſiones, & ut ipſe aſſerit Hippoc. ad tabem ſæpiſſime perducunt. Adde quod, cum intermiſſio noctu contingat, noctu etiam cibare ægrum cogamur, quod intempeſtivum eſt, & ægrum vigilare cogit, quo tempore dormire deberet: unde plurimum læditur, debilitatur, totaque illius œconomia ſubvertitur.

Curatio eadem fere adhibenda eſt, quæ in tertiana notha & diuturna fuit propoſita. Ita tamen ut inter præparantia humores, & obſtructiones aperientia, ſeligantur ea, quæ majorem attenuandi & incidendi vim obtinent. Tum etiam in hac febre peculiaris ventriculi ratio habenda eſt, qui plerumque graviter laborat; ideoque roborantibus tam internis, quam externis reficiendus eſt. In primis autem maxime conducit cataplaſma ex mentha & abſinthio, in febris tertianæ curatione propoſitum.

Zacutus Luſitanus duo remedia proponit, quibus ſe febres pituitoſas contumaciſſimas expugnaſſe gloriatur. Unum ex decocto chamæmeli, in hunc modum compoſitum.

℞. Flor. chamæm. P. iij. comar. abſinthii potici, P. ij. Coque in ℔. iij. aquæ, ad mediæ partis conſumptionem, Colaturæ adde ſacchari albi ℥. iv. Capiat mane ℥. v. vel vj. ſingulis diebus.

Alterum eſt decoctum chinæ & guajaci ad xxv. dies exhibitum: quod licet a Medicis timeatur in hujuſmodi febribus, propter nimiam calefaciendi & exſiccandi vim; maxime tamen commendatur ab iis, qui de Indicis aromatibus peculiares libellos ſcripſere. Advertendum autem eſt Zacutum Lucanum in regione frigida & humida Medicinam exercuiſſe, ubi tutius hæc remedia uſurpari poſſunt. Ideoque in aliis calidioribus, nonniſi corporibus valde pituitoſis & cachecticis exhibenda.

CAPUT V.

De Febre quartana intermittente.

QUartana febris illa eſt, quæ paroxyſmos habet quarto quoque die recurrentes, ſitque ab humore melancholico in prima regione putreſcente.

Humor autem melancholicus alius naturalis eſt, ex craſſiori & terreſtriori alimenti portione genitus, frigido & ſicco temperamento præditus; Alius præternaturalis, ex bilis aduſtione oriundus, atque adeo calidus & ſiccus. Hæ duæ quartanæ ſpecies oriuntur. Quæ enim a melancholia naturali fit, legitima quartana nominatur: quæ vero a præternaturali, ſpuria. Quamquam ſpuria etiam generari poſſit a melancholia naturali cum bilis portione admixta.

Rurſum febris quartana alia ſimplex eſt, alia duplex, alia triplex. Simplex eſt, cum unus tantum paroxyſmus quarto quoque die contingit. Duplex vero, quando paroxyſmi duo per duos dies continuos accidunt, tertius autem dies paroxyſmo vacuus eſt. Triplex denique eſt, quando ſingulis diebus paroxyſmi contingunt, quemadmodum in quotidiana & duplici tertiana. Hæ autem duplices, & triplices quartanæ fiunt ab humore melancholico, in variis locis putreſcentes.

Signa diagnoſtica ſunt primum ea, quæ humorem melancholicum in corpore redundantem ſignificant. Quibus addendus eſt quartanarius circuitus, tamquam ſignum pathognomonicum: Sed & forma paroxyſmi, ab aliarum febrium paroxyſmis diverſa, ejus diagnoſin conſtituit. Incipit enim cum oſcitatione, pendiculatione, & gravitate totius corporis, quam ſequuntur frigus, poſtmodum horror & rigor, quo oſſa confringi videntur: unde dolor, qui a quartanariis percipitur, ὀστεόκοπος nominatur. Calor etiam paulatim accenditur in materia frigida & craſſa. Pulſus rarior & tardior, quam in reliquis febribus. Urinæ in principio albæ, tenues, aquoſæ, in progreſſu vero coloratiores & craſſiores redduntur. Talia autem ſigna in quartana legitima apparent. In ſpuria vero vehementia ſymptomatum major humorem tenuiorem & calidiorem ſignificat. Attamen non in eo ſolum ſpuria quartana a legitima diſtinguitur, quod in illa calor, ſitis, vigiliæ, & alia ſymptomata vehementiora ſint; ſed etiam, quod legitima primo & per ſe affligere incipit, nulla alia febre prægreſſa. Spuria vero aliis febribus tum continuis, tum intermittentibus ſuccedit, ex humoris aduſtione, dictas febres committentis, qui per illam aduſtionem in melancholiam præternaturulem degenerat.

Duplex quartana per acceſſionum periodos facile dignoſcitur. Triplex vero a tertiana duplici & quotidiana diſtinguitur, non ſolum ſignis, humorem redundantem indicantibus, & paroxyſmorum forma; ſed etiam, quod antequam fiat triplex, apparuit primum ſimplex, aut duplex quartana. Nunquam enim, aut perquam rariſſime febris quartana a triplici incipit; ſed ſimplex, aut duplex, in eam degenerat.

Quod ad prognoſin attinet; febris hæc legitima eſſe conſuevit, & quæ autumno incipit, ut plurimum tota hyeme perſeverat, nec niſi accedente vere finitur. Immo nonnullæ ad annum unum, vel plures extenduntur. Æſtivæ tamen breviores ſunt. In omnibus autem perpetuo coctionis ſigna ſunt attendenda, quæ eam brevi ſolutum iri ſignificant; & cum his urinæ etiam nigræ bonis ægri rebus apparent.

Quartana legitima longior eſt ſpuria: quia hæc fit ab humore tenuiori, illa a craſſiori.

Tutiſſima eſſe ſolet, præſertim legitima, nullo gravi alicujus viſceri affectu comitata. Spuria vero periculoſior eſt. Tum ſi hepar, aliave pars præcipua, grave aliquod damnum patiatur, in hydropem degenerat.

Senes, qui ſexageſimum ætatis annum ſuperant, febre quartana affecti, ut plurimum moriuntur: quandoquidem calor eorum debilis, materiam adeo contumacem ſuperare non poteſt.

Febris quartana intermittens, in continuam mutata, ut plurimum lethalis eſt. Quia fit mutatio illius febris, quæ foras movetur, in eam, quæ intro. Quod hyeme maxime contingit, dum excurrentibus ſuceis frigus ſe opponit, eoſdem in intima corporis penetralia repercutit. Id etiam contingit medicamentorum purgantium, acriorum, & vehementiorum intempeſtivo uſu. Inde enim ex ſimplicibus quartanis duplices, triplices, & continuæ generantur. Quartana, epilepſiæ ſuperveniens, eam ſolvit, juxta Hipp. *Aphor. 70. ſect. 5. A quartana correpti non admodum convulſionibus capiuntur. Si vero prius capiantur, & quartana ſupervenerit, liberantur.* Ratio autem hujus rei eſt, quam proponit Galen. *in Comment.* quia materia craſſa, epilepſium efficiens, longo hujus febris calore attenuatur & concoquitur. Necnon concuſſione totius corporis, quæ in rigore fit, facilius excutitur. Addere poſſumus pravos humores in cerebro, aliiſque partibus, aut etiam in venis latitantes, ad hypochondria, & ignobiliores partes, ubi eſt qnartanæ minera, transferri & prædictas partes deſerere.

Dyſenteria, febri quartanæ ſuperveniens ſalutaris juxta ſententiam Hipp. *Aphor. 48. ſect. 6. Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperveniens, bonum.* At in quartana ut plurimum lien male afficitur, & melancholicus humor quartanæ lieni affecto communis eſt. Hoc tamen intelligendum eſt de dyſenteria, quæ intra breve tempus finitur: quæ enim longior eſt, lethalis eſſe conſuevit, ut habetur *Aphor. 43. ejuſdem ſectionis. Qui linioſi difficultate inteſtinorum corripiuntur, iis ſupervenientem longam dyſenteriam aqua inter cutem, aut levitas inteſtinorum excipit, & moriuntur.*

Hæmorrhagia e naribus, febri quartanæ ſuperveniens, peſſima eſt. Quia humor quartanam efficiens, nequit per nares evacuari propter craſſitiem & frigiditatem. Et cum talis evacuatio ſymptomatica ſit, & diu perſeverans, hydropem accerſat, ſtatim cohibenda eſt, aperta vena baſilica; e qua ſanguis putris emanat, dum e naribus purus excernatur.

Curatio quartanæ duplex inſtituenda eſt & ad duas illius ſpecies referenda. Longe enim diverſa eſſe debent quæ ſpuriæ, ab iis, quæ legitimæ debentur remedia.

Atque ut a quartana legitima incipiamus; ad illius cauſſam expurgandam ſtatim animus convertendus eſt ſpreta etiam ipſa febre. Cum igitur illius cauſſa ſit humor frigidus & ſiccus, craſſus & terreſtris, calefacientia, humectantia & attenuantia uſurpanda ſunt. Tum etiam opportunis temporibus materia peccans erit evacuanda, quod tamen nonniſi longo tempore præſtari poteſt, propter ſummam humoris contumaciam, & morbi longitudinem. Antequam vero ea remedia in uſum vocentur: victus ratio idonea præſcribenda eſt. Utatur igitur æger cibis boni ſucci, facilis coctionis, tenuis ſubſtantiæ & mediocriter calefacientibus, atque humectantibus, ut carnibus juniorum animalium, & avium montanarum, ovis recentioribus & ſorbilibus, piſcibus ſaxatilibus. Conceduntur in ſtatu & declinatione piſces ſaliti, cappares & olivæ. Gal. 1. *ad Glauc.* etiam piper & ſinapi concedit. Ex herbis commendantur borrago, bugloſſum, pimpinella, ſpinacia, radix fœniculi, petroſelini, ac præ ceteris rapæ; quæ in aqua prius coquendæ, poſtmodum in juſculo pingui, quod quartanariis utiliſſimum eſt. Crato *in conſiliis a Scholzio collectis*, ſe multos quartanarios curaſſe gloriatur ſecundo raparum decocto, ſaccharo & butyro permixto. Ex fructibus poma, pruna cocta, paſſulæ, ficus pingues, amygdalæ, dactyli, nuclei pinei; Ac denique, ad condiendos cibos conveniunt, cinnamomum, nux moſchata, crocus.

Abſtineat ab iis alimentis, quæ craſſa & tenacia ſunt, ac tardiorem exitum habent, ut carne porcina, bubula, cervina, leporina, & avium paluſtrium. A leguminibus, braſſica, pane furfuraceo, caſeo, nucibus, caſtaneis, & carnibus multo ſale conditis, aut fumo induratis, & fructibus & oleribus crudis, aceto & omphacio, quia humorem melancholicum fermentare creduntur, quemadmodum omnia acida.

Potus ſit vinum album, optime defæcatum, aut rubellum, tenue & oligophorum, cum aqua, in qua cortices tamariſci, aut folii agrimonii maduerint; vel decocto ſalſæ parillæ, vel aqua hordei chalybeata.

Exigua ſit alimentorum quantitas, quæ vires tantum conſervare valeat; nimia enim ciborum copia cruditates generat, quæ diuturnitatem febri conciliant. Maxime vero parce bibendum eſt, cum nihil hanc febrem magis contumacem reddat, quam nimia potus & humidorum copia; iis enim lien repletur ac diſtenditur. Crato, potum omnino interdicit in paroxyſmo, quod maxime conferre curationi aſſeverat. Die paroxyſmi æger cibandus eſt ſex horis ante illius invaſionem. Poſtea vero nihil ſumat, donec finitus fuerit. Somnus prolixior utilis eſt, quia humectat; vitandus tamen eſt initio acceſſionis. Levis exercitatio ante cibum diebus intermiſſionis confert, aut ejus loco frictiones totius corporis, depoſitis prius alvi excrementis. Alvus ſi ſponte non fluat, glande, aut clyſtere excitetur. Hilaritas denique concilietur, mœſtitia arceatur.

Inſtituta in hunc modum victus ratione idonea, ab initio evacuatio levis inſtituenda eſt clyſtere injecto, & medicamento exhibito. Clyſter in hunc modum parari poterit.

♃. Rad. bugloſſi ℥. ij. herbarum quatuor emollientium, mercuriali, betæ, an. M. j. prunor. dulc. par. v. 4. ſem. frig. maj. & aniſi, an. drach. ij. epithymi drach. iij. Coquantur ad ℔. j. ſem. In colat. diſſolve cathol. ℥. j. olei violac. & chamæm. an. ℥. j. ſem. ſacchari rubr. ℥. j. Fiat clyſter, injiciendus, pridie ſequentis potionis, hora commoda.

♃. Sennæ mundat. ℥. ß. Sem. aniſi ʒ. fol. borrag. & fumar. an. M. ß. liquirit. ʒ. iij. Coquantur ad ℥. iij. In colat. diſſolve mannæ, & ſyrupi roſac. an. ℥. j. Fiat potio.

Galen. 1. *ad Glauc.* 11. præcipit, ut ab initio febris hæc blandis & benignioribus medicamentis tractetur; alioqui periculum eſt, ſi fortiora uſurpentur, ne ex quartana ſimplici duplex, aut triplex, vel etiam continua efficiatur.

Poſt primam iſtam purgationem ſanguis detrahendus eſt, e baſilica ſiniſtra. Si tamen hepar affectum ſit; e brachio dextro etiam detrahi poteſt. Ridendaque eſt eorum ſententia, qui exſpectandam eſſe volunt concoctionem, ut ſanguis mittatur, quod tunc temporis fluxilior & tenuior ſit: Melius enim concoquitur & præparatur, ſi prius quantitas illius imminuta fuerit. Neque etiam audiendi ſunt, qui ſanguinis miſſionem admittunt in quartana, niſi illius redundantia per venarum turgentiam, aliaque ſigna apparuerint. Perpetuo enim ab initio eſt plethora ad vires, ſi quartana aliis febribus longis ſucceſſerit. At ſumma commendatione

dignum

dignum eſt Galeni præceptum 1. *ad Gluc.* quo vult, ut ſi ſanguis primo detractus niger & impurus appareat, major illius copia educatur; ſi vero ruber & purus ſit; parca manu detrahatur, neque amplius phlebotomia iteretur. Dies acceſſionibus vacui ſanguinis miſſioni, quemadmodum & purgationi, opportuni ſunt. Nonnulli tamen ipſo acceſſionis die ſanguinem detrahunt quinque, aut ſex horis ante invaſionem illius. Quod ſatis commodum eſt, cum tunc temporis humores moveri incipientes, facilius educantur. Zacutus Luſitanus venæ ſectionem, in plenilunio celebratum, plurimum conferre aſſerit. Tunc enim ob lunæ vim humor ille terrenus ebullit, & fluxilior fit, promptiuſque vena ſecta educitur. Hocque remedio eo tempore celebrato, plures levatos, alios a morbo prorſus immunes evaſiſſe teſtatur, qui pluribus aliis auxiliis non ceſſerat. Botallus vero contra Galeni, omniumque Medicorum placita phlebotomiam frequenter iteratam, quartanam curare aſſerit, etiam quæ hydropem minetur, ſuamque ſententiam rationibus & exemplis confirmare nititur. Quæ tamen velut paradoxa rejicienda eſt cum per refrigerationem, quæ toti corpori, multo ſanguine detracto, inducitur, materia morbifica craſſior & contumacior evadat.

Hæmorrhoidum fluxus in febribus quartanis utiliſſimus eſt, & multi quartanarii hac evacuatione liberantur. Cum enim venæ hæmorroidales ſint rami venarum meſaraicarum, in quibus morbi hujus materia continetur, dum aperiuntur, cauſſam morbi proximam evacuant. Si igitur fluxus hæmorrhoidum contingat iis qui ei aſſueti ſunt, impediendus non eſt. Si vero parcior fuerit, adjuvandus. Tum etiam, ſi natura eo inclinare videatur (quod per ani pruritum aut tumorem, aut guttas aliquot ſanguinis emanantes cognoſcimus,) proritandus eſt, affixis hirudinibus.

In quibus vero hæmorrhoides nunquam fluere conſueverunt, malleoli vena, poſt brachii phlebotomiam, utiliter aperitur: unde ſæpe febris mox ceſſat, vel ut citius deſinat, una cum aliis remediis uſurpata, efficere poteſt. Idque imprimis mulieribus, quibus menſtruæ purgationes ſuppreſſæ ſunt, aut parcius fluxere.

Apertio ſalvatellæ manus ſiniſtræ ab antiquis & neotericis non paucis probatur, quartanam curare dicitur. Ab aliis vero quamplurimis rejicitur, quod nulla ratione fulciatur, cum ſit ramus a venis brachii productus. Attamen cum pluribus experimentis a nonnullis celebretur; non omnino negligendam cenſemus. Alii autem in ipſo lunæ coitu aperiendam ſtatuunt. Alii vero, inclinante luna, duabus horis ante acceſſionem, & per tres vices, tribus acceſſionibus conſequentibus, quod nonnullis feliciter ſucceſſit.

Poſt primas illas evacuationes, humorum concoctioni, & præparationi incumbendum eſt, julepis quibuſdam, in hunc aut ſimilem modum compoſitis.

♃. Rad. aſparagi, bruci, cichorii, bugloſſi macerat. in vino albo, an. ℥. j. cortic. tamariſci ℥. ß. fol. borrag. bugloſſi, ceterah. capill. ven. fumariæ, chamædr. chamæpit. an. M. j. liquirit. ℥. j. flor. iij. cordial. an. P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colat. diſſolve ſyrupi byzantini, & capill. ven. ana ℥. ij. Fiat julep. pro iv. doſibus matutinis, quæ etiam ulterius continuandæ ſunt ad multos dies, materia enim contumax longa indiget præparatione. Vel ſi æger ſit delicatior, juſcula componenda ſunt ex portione ſimplicium prædictorum, guſtui gratiora ſeligendo, iiſque utiliter, tum etiam julepis, cremor tartari addi poterit.

Præparantibus hiſce remediis purgantia interſerenda ſunt, ut tertio vel quarto quoque die, catharticum aliquod exhibeatur: hac cautione adhibita, quamdiu materia eſt valde cruda, mitiora uſurpentur: increſcente vero coctione, paulo validiora. Purgantium autem materia notiſſima eſt, ut peculiari illius enumeratione non opus ſit.

Utile eſt aliquando apozema præparans ſimul & evacuans in quatuor, aut quinque doſes præſcribere, ut bona materiæ morbificæ portio educatur. Quod componi poterit ex materia juleporum prædictorum, additis purgantibus: Attamen ſi humorum craſſities & contumacia, cum frigida viſcerum intemperie, morbi longitudinem & hydropem minari videantur; ad potenter incidentia confugiendum eſt, ex quibus apozema ſequens componi poterit.

♃. Rad. 5. aperit. in vino albo maceratarum; an. ℥. j. rad. enulæ camp. gentianæ, ariſtoloch. & aſari, an. ℥. ß. fol. chamædr. agrim. lupulor. borrag. ceterac. abſinthii, & centaurii min. an. M. j. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. an. ℥. j. ſennæ mundat. ℥. j. ß. epithymi ℥. j. agarici recenter trochiſcati ʒ. iij. zinzib. & caryophyll. an. ʒ. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colat. diſſolve ſyrupi de cichor. compoſiti cum rheo ʒ. v. trochiſcor. de capparibus, ſalis abſinthii & tamariſci, ana ʒ. j. Fiat apozema pro quinque doſibus matutinis.

In chronico hoc morbo obſtinata perſeverantia neceſſaria eſt, ut continua remediorum viciſſitudo illius cauſſam concoquat & expurget. Unica enim fere hæc cauſſa eſt, cur multi quartanarii incurati maneant. Siquidem, poſt paucorum remediorum uſum, tædio affecti, reliqua prorſus abjiciunt & dedignantur.

Ad diuturniorem igitur uſum purgantia quædam uſualia habenda ſunt, frequenter iteranda. Eaque in ſyrupi magiſtralis, aut pilularum uſualium, aut aliam quamvis formam concinnari poſſunt.

Syrupus magiſtralis ex materia apozematis, triplicata purgantium doſi componi poterunt.

Pilulæ uſuales ita præſcribi poterunt.

♃. Aloes opt. ſucco abſinthii diligenter nutritæ ℥. ß. gummi ammonici aceto ſoluti, & iterum inſpiſſati, drach. ij. myrrhæ electæ drach. j. ß. turbith. gummoſi & agarici recenter trochiſcati, an. drach. ij. diacrydii ʒ. j. ſalis abſinthii & tamariſci, an. ℈. ij. croci ℈. ß. cum oxymel. ſimpl. fiat maſſa pilular. de qua capiat drach. ſem. vel ℈. ij. bis in ſeptimana.

Si æger calidiori temperamento prœditus ſit: ſequentes pilulæ uſurpari poterunt.

♃. Polyppod. quer. ℥. ſem. rad. aſari, ſem. geniſtæ, an. ʒ. j. paſſul. corinth. ʒ. j. cryſtalli tartari drach. j. ſem. flor. bugloſſi & borrag. an. P. ſem. Coquantur in aquæ fontis ſ. q. de colat. optime clarif. cap. ℔. ſem. ſucci pomor. redolent. optime depurati ℥. iv. Quibus infunde ſennæ mundat. ℥. j. turbith. & agarici, an. ʒ. iij. macis, caryophyll. cinnam. & epithymi, an. drach. j. Digerantur per quatriduum in B. M. Poſtea colentur & exprimantur. Inſuper adde extracti aloes cum aqua endiviæ & acetoſæ parati ℥. j. myrrhæ, vino ad ignem diſſolutæ & colatæ drach. ij. ſalis tartari drach. j. Evaporentur omnia, & inſpiſſentur ad lentum ignem, addendo ſub finem ſpecierum diarrhod. abbat. & lætif. Gal. ℈. j. ſalis abſinthii & tamarici, an. drach. ſem. extracti croci ℈. ſem. Fiat maſſa pilular. ad uſum dictum.

Purgans etiam medicamentum valde familiare, & paratu facillimum, ſed utiliſſimum, componi poteſt ex decocti abſinthii ℥. iij. in quibus ſennæ drach. ij. infuſæ fuerint, ſumendo per intervalla.

Purgantia hæc medicamenta exhiberi ſolent pridie paroxyſmi, quia ægri tunc temporis robuſtiores ſunt. Non pauci tamen ante paroxyſmum ea exhibenda eſſe contendunt, quia per acceſſionem agitata materia, facilior ad expulſionem redditur. Hanc ſententiam fulciunt auctoritate Hippocratis, *lib. de affectionibus*, qui pharmacum deorſum purgans exhibendum eſſe vult in ipſa apprehenſione. Et quamvis ex Galeni ſententia, liber ille Hippocratis non ſit, ſed generi illius Polybi; non tamen idcirco fidem ei derogandam eſſe volunt, cum & Polybus ille vir doctiſſimus fuerit, & experientia frequens huic ſententiæ ſubſcribat; prout ab Arculano Gentili, Amato Luſitano, aliiſque proponitur qui horis quatuor ante acceſſionem exhibendum eſſe medicamentum præceperunt. Quod tamen maxima curatione & medici prudentia opus habet; cum inchoatam evacuationem ſuperveniens horror intercipiat, & in acceſſione fiat humorum motus, pharmaci motui contrarius, unde ingentes tubæ ægrotantis corpore excitari poſſunt. Ideo nonniſi in robuſtioribus corporibus hæc methodus tentanda eſt.

Major & communior eſt Medicorum conſenſus in vomitoriis medicamentis, initio paroxyſmi exhibendis, quia natura eo tempore ad eam evacuationem magis prona eſt. Neque dubium eſt, vomitum principio paroxyſmi excitatum, & pluries, cum paroxyſmi incipiunt, repetitum, mitiorem, brevioremque morbum efficere. Vomitoriorum materiam in febris tertianæ curatione expoſita eſt. In febre tamen quartana aſarum reliquis præferendum eſt, ad drach. j. in pulver. redactum, & cum vino albo exhibitum, ac ter aut quater repetitum.

Temporibus purgationum intermediis clyſteres frequentes injiciendi ſunt, qui naturam ad inteſtina humores noxios expellere aſſuefaciunt, & aliquid de materia morbifica, in venis meſaraicis, contenta ſenſim educunt.

Perſeverante morbo, cum plerumque diuturnus ſit, & pertinax, interdum quieſcere oportet, & a remediis per menſem, aut circiter abſtinere, ut interea natura, diuturno remediorum uſu fatigata, ſeſe recolligat, & humoris morbifici concoctioni incumbat. Poſtea vero ad præparantia & purgantia redeundum erit.

At vero in morbo diuturno iiſdem perpetuo remediorum formulis inſiſtendum non eſt, ne iis natura aſſueſcat, ægri vero nimio eorum tædio afficiantur. Tum quia a mitioribus ad validiora; tum purgantia, tum aperientia tranſeundum eſt. Variæ purgantium formulæ ſupra propoſitæ ſunt. Aperientia vero, præter julepos, & apozemata prædicta, ſequentia in progreſſu morbi uſurpari poterunt, concoctionis ſignis apparere incipientibus.

♃. Vini albi ℔. iij. rad. enulæ camp. ℥. ij. cortic. rad. cap. par. ℥. ß. ſummitat. abſinthii vulgaris ſicci ℥. j. Infundantur per triduum in B. M. Serventur omnia ſimul, & hujus vini capiat æger ℥. ij. vel tres, ſingulis diebus, mane horis duabus ante paſtum. Sequentes vero pilulæ, vel ſeorſim, vel ſimul, cum vino prædicto uſurpari poterunt.

♃. Rad. gentianæ ʒ. ij. ariſtoloch. rotund. ʒ. j. ſem. artemiſiæ ʒ. j. bryoniæ ſiccæ ʒ. iij. myrrhæ croci, an. ʒ. j. rad. aſari drach. ij. aloes ʒ. Cum oxymel. ſcilit. fiat maſſa pilular. de qua capiat ʒ. i. ſingulis diebus per ſe, vel paulo ante aſſumptionem vini prædicti.

Hiſce pilulis chalybs præparatus utiliter addetur, ſi æger poſt earum aſſumptionem deambulare valeat. Chalybis enim uſus in omnibus febribus chronicis utiliſſimus eſt, obſtructiones contumaces, quæ illas fovere ſolent, potenter diſſolvendo.

Vel ad aperiendum ſimul & roborandum opiata ſequens utiliter præſcribi poterit.

℞. Conſervæ rad. enulæ camp. conſervæ fol. abſinthii, & capill. ven. an. ℥. j. cortic. citri condit. ℥. ß. confect. alkem. ʒ. iij. myrobalanos condit. num. ij. pulv. elect. diarrhod. abbatis ʒ. ij. ſalis abſinthii, & tamariſci, an. drach. i. croci ℈. ii. Cum ſyrupo condit. citri fiat opiata, de qua capiat ad magnit. caſtaneæ, ſingulis diebus; mane, duabus horis ante prandium. Vel ſi mane æger ſumat alia remedia; poterit capere opiatam, duabus horis ante cœnam.

Ad idem commendatur tamquam remedium præſtantiſſimum, extractum chamædryos, cum ſale tamariſci permixtum, in formam pilularum.

His accedunt diſcutientia & diaphoretica, quæ in declinatione morbi, ad illius reliquias diſcutiendas apparentibus concoctionis ſignis utiliſſima ſunt: Non ſolum enim dictas morbi reliquias diſcutiunt; ſed etiam intemperiem, longo morbo contractam corrigunt, habitum corporis malum emendant, ac ventriculum, hepar, aliaque viſcera, diuturnitate morbi debilitata, corroborant. Ex his primum locum obtinet theriaca, ab antiquis & neotericis ad hunc uſum commendata. Exhibetur hora una ante paroxyſmum ʒ. j. pondere, cum vino aut decocto chamædryos; Vel ſi nimia caliditas timeatur, cum decocto agrimonii, ſucco, vel aqua plantaginis. Reiterandum eſt medicamentum per plures paroxyſmos. Poteſt etiam exhiberi mane extra paroxyſmum, per aliquot dies: Sed paulo ante paroxyſmum felicius operatur, quia augmentum frigoris prohibet, humoremque febris cauſſam jam efferveſcere incipientem, commodius diſcutit, & hoc modo paroxyſmum vel imminuit, vel ſi materia paucior ſit, prorſus tollit. Hic tamen ſumma cautio adhibenda eſt; ne theriaca, vel ſimilia medicamenta calidiora cruditatis temporibus exhibeantur, fundunt enim humores putridos, unde confuſio, & febris incrementum; ita ut quartana ſimplex in duplicem & triplicem, immo vero continuam aliquando degeneret. Quemadmodum contigit Eudemo Peripatetico, ut refert Galen. *lib. de præcogn. ad Poſt. cap. 2. & 3.* In quo quartana ſimplex, exhibita a Romanis Medicis intempeſtive theriaca, in triplicem verſa eſt. Poſtmodum tamen, apparentibus concoctionis ſignis, exhibita eadem theriaca, a Galeno curatus eſt.

Ex aliis diaphoreticis commendantur a nonnullis radices chinæ, ſalſæparillæ, quarum decoctum primarium, & ſecundarium, per 20. dies exhibitum, contumaces quartanas interdum curat. Efficacius autem operatur, ſi decocto primario purgantia miſceantur.

Alia etiam remedia ante paroxyſmum exhibentur, quæ huic febri creduntur ſpecifica, & verſus declinationem uſurpata, ſæpiſſime paroxyſmos inhibent, & quartanam curant. Horum autem præcipua hæc ſunt.

℞. Fol. plantag. recentium M. j. acetoſæ recentis M. ß. aceti & theriacæ, ana quart. j. Deſtillentur, & hujus aquæ capiat æger ℥. iij. dimidia hora ante paroxyſmum. Vel

℞. Sacchari candi ʒ. iij. zinzib. ʒ. ii. camphoræ ʒ. j. Fiat pulvis. Detur drach. j. cum aqua calida.

Crocus in pulverem redactus ad ℈. ß. cum vino albo exhibitus, ante acceſſionem, eam valde imminuit.

Semen rutæ ſylveſtris, ante paroxyſmum, exhibitum cum vino albo, curat.

Heurnius aſſerit, ſequentibus trochiſcis unica exhibitione, etiam hyemis tempore, multos fuiſſe liberatos a febre quartana.

℞. Seminis rutæ, petroſelini, myrrhæ & theriacæ recentis, an. Drach. j. opii ℈. ß. Fiant trochiſci parvi. Dabis unum cum aqua, ante paroxyſmum: Narcotica equidem eximiam vim habent, ad cohibendum paroxyſmum: Sed niſi major humoris morbifici portio antea evacuata ſit, & obſtructiones plurimum imminutæ, noxam inferre poſſunt, cum humores vitioſos in corpore retineant, & obſtructiones, alioſque morbos graviores generent. Attamen in exigua quantitate exhibita, & aperientibus, incidentibuſque permixta, uti in hiſce trochiſcis, minus nocere poſſunt.

Ad cohibendum etiam paroxyſmum, hora una ante illius invaſionem, purgantia leviora utiliter exhibentur, quæ ſollicitando naturam potius, quam purgando humores revellunt. Eo nomine talia præſcribi poſſunt.

℞. Sennæ mundat. polypod. querc. thymi, epithymi, ana drach. j. flor. borrag. P. i. Fiat decoctio ad ℥. iv. Capiat hora una ante paroxyſmum. Vel

℞. Sennæ mundat. ʒ. iij. turbith. drach. j. cinnam. drach. ß. croci & zinzib. ana ℈. ß. ſacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis, dividendus in tres partes. Capiat unam ante paroxyſmum, cum vino albo.

Quercetanus in Pharmacopœa maxime laudat pilulas de ſagapeno Camilli, quarum unam tantum exhibet initio paroxyſmi, continuando ad aliquot dies; & paulo poſt inungendo ſpinam dorſi linimento compoſito ex theriaca, aqua vitæ, & oleo laurino vel de ſpica. Tum duabus aut tribus horis, poſt pilularum devorationem, exhibendo juſculum, cum rad. aperientibus, borragine, bugloſſo, thymo, & pomo curtipendulo paratum.

Dictæ autem ſpinæ inunctiones, ad rigorem leniendum utiliſſimæ ſunt, & frequenter uſurpandæ, etiamſi prædictæ pilulæ non exhibeantur. Sunt enim in frequenti uſu, quando rigor & vehemens & importunus eſt. Fiuntque hujuſmodi inunctiones non ſolum ex prædictis; ſed etiam aliis quamplurimis medicamentis, ut oleo anethino, chamæmel. irino, coſtino, rutaceo, de piperibus, aliiſque calidioribus cum aqua vitæ, theriaca, caryophyllis, caſtoreo, ſinapi, pipere, aliiſque permixtis. Efficacius autem operantur hæc linimenta, ſi hora una ante paroxyſmum ſpina ad ignem inungatur; deinde æger in lectum calidum deferatur, & lateres calentes, vino perfuſi odorifero, ac linteis involutis plantis pedum, voliſque manuum admoveantur.

Dum prædicta remedia uſurpantur, lienis cura ſpecialis habenda eſt, quoniam ea pars in hoc morbo perpetuo afficitur. Ideoque diu continuari poterunt fomenta, linimenta, & emplaſtra, quæ ad lienis obſtructiones vulgo præſcribi ſolent.

Immo vero interdum balneum aquæ tepidæ, poſt plures evacuationes apprime conducit, non ſolum ad lienem emolliendum, ſed etiam ad totum corpus humectandum, & concoctionem materiæ morbificæ adjuvandam. Diebus intermiſſionis uſurpari poterit, cavendo tamen diligenter, ut tepidum ſaltem adminiſtretur. Si enim calidius fuerit; periculum eſt, ne fuſi humores in varias partes præcipitentur, & periculoſiſſimos abſceſſus producant.

Denique non omnino negligenda ſunt, quæ carpis admoveri ſolent, cum etiam non infimæ notæ Auctores illis aliquid tribuant. Rondeletius enim ſequenti remedio magno cum ſucceſſu ſe uſum eſſe aſſerit.

℞. Folior. ſambuci, ſalviæ, pedis columbini, rutæ, an. M. ß. calthæ tertiam partem ſalis m. j. & vini parum. Omnia ſimul trita carpis admoveantur ante acceſſionem. Crato radices urticæ contuſas, & cum aceto maceratas, brachiorum & pedum arteriis applicat. Et refert Sennertus, civem quendam, cum toto autumno, & hyeme quartana laboraſſet, tandemque acutiſſimos in ſiniſtra ſcapula dolores perſentiret, mulieris cujuſdam perſuaſu, ranunculum carpo applicaſſe, & puſtula excitata, a febre & dolore liberatum fuiſſe.

Spuria quartana iiſdem fere remediis curari debet, quæ pro tertianæ curatione fuere propoſita; addendo decoctis juleporum & apozematum ea quæ humorem attrabilarium peculiariter reſpiciunt. His etiam accedere poterunt omnia remedia magis temperata, & minus calefacientia, quæ pro quartana legitima hactenus fuere propoſita.

Convenient itaque in principio borrago, bugloſſum, fumaria, lupuli, acetoſa, cichorium, ceterac. ſcolopendria agrim. poma redolentia. Quorum decocta, aquæ ſtillatitiæ, & interdum ſucci depurati julepi, apozematis, aut ſyrupi magiſtralis forma præſcribi poterunt.

In progreſſu vero prædictis addere licebit cortices radicum capparum, median. tamariſci; enulam campanam, polypod. abſinthium.

Dum utitur æger hiſce præparantibus, purgantia frequenter interjicienda ſunt, eaque uſurpanda pridie acceſſionis & bis in ſeptimana iteranda. Ad hunc uſum variæ formulæ componi poterunt. Sed pro delicatioribus ptiſana laxans, ſyrupus de pomis Sapor, ſeu compoſ. aut juſculum pulli, borragine, bugloſſo, & pimpinella alteratum, cum ſennæ ʒ. iij. vel ℥. ß. utiliter uſurpari poterunt.

Venæ ſectio non omittatur in principio, & ſanguinis copia detrahatur, quæ ſanguinis quantitati, & qualitati, & ægrotantis ætati ac temperiei convenire videbitur.

Si morbus in longitudinem abeat, ubi ſanguinis fervor ſe remiſerit, vomitoria utiliter uſurpari poterunt; in iis præcipue qui nauſeam & vomitum in acceſſionum initiis patiuntur. Inter vomitoria febri quartanæ proficua aſarum (ut ſupra dictum eſt) principem locum obtinet, in vino albo ad drach. j. exhibitum, & pluribus vicibus repetitum, ſi una aut altera exhibitione morbus diſcuſſus non fuerit.

His accedunt fotus & linimenta hypochondriis adhibita, ad pravam viſcerum diatheſin corrigendam, (quæ novam continuo acceſſionibus materiam ſuppeditat) humoremque valde impactum emolliendum & attenuandum; quæ in hunc modum præſcribi poterunt.

℞. Rad. althææ, lilior. enulæ camp. cortic. rad. cappar. & median. tamariſci, an. ℥. j. fol. malvæ, althææ, parietariæ, borrag. bugloſſi, pimpinellæ, abſinthii, an. M. j. ſem. lini, & petroſel. an. ℥. ß. flor. chamem. meliloti, anethi, an. P. j. Fiat decoctio in tribus partibus aquæ, & una vini albi ſub finem additi, qua foveantur hypochondria, bis in die longe a paſtu.

℞. Unguenti de althæa ℥. j. ß. olei lilior. chamæm. roſacei, & abſinthii, an. ℥. ſem. Fiat linimentum, applicandum poſt fotum.

Vel olea ſola utiliter apponentur cum lana ſuccida.

Ac denique balneum aquæ tepidæ, vel ſolius, vel in qua emollientia & temperantia bullierint, vel ex hordeo & amygdalis, ut vulgo ſolet fieri ad hunc affectum expugnandum erit convenientiſſimum. Siquidem viſcerum intemperiem corrigit, atræ bilis ſiccitatem ac fervorem emendat, dura emollit, vias reſerat & laxat, & crudos humores coquit. Quapropter frequens illius uſus erit convenientiſſimus, adhibitis cautionibus, quæ ſupra enumeratæ ſunt.

Illius autem operatio maxime juvabitur, ſi ſub ingreſſu balnei præparantia medicamenta, & obſtructiones reſerantia exhibeantur. Inter quæ primas obtinet decoctum abſinthii,

thii, & enulæ campanæ, quod omnibus humoribus contumaciſſimis præparandis accommodatiſſimum eſt, modo nimius viſcerum fervor non contra indicet. Quo in caſu aliorum ſupra enumeratorum admixtione temperari poterit.

Cum vero hæc fiunt, leves purgationes frequenter iterandæ ſunt, ut ſupra monuimus. Et in vera declinatione, coctionis ſignis apparentibus, etiam ſpecifica, in quartana legitima deſcripta, in uſum vocari poterunt.

In toto autem morbi decurſu thoraci proſpiciendum eſt, ne æger in tabem præcipitetur: humor enim peccans vim erodendi habet.

CAPUT VI.

De Febribus compoſitis, ſeu complicatis, & ſpeciatim de hemitritæo.

GAL. *lib. 2. de criſib. cap. 7. & 9. lib. 2. de diff. febr. cap. 7.* & Avic. *fen. 1. lib. 4. tract. 4. cap. 16.* multas proponunt febrium compoſitiones. Quatenus ſcilicet vel complicantur putridæ cum non putridis, ut dum hecticæ putrida complicatur; vel putridæ cum putridis, idque pluribus modis. Nempe vel continuæ cum continuis, vel intermittentes cum intermittentibus, vel intermittentes cum continuis.

Continuarum duarum compoſitio apud Auctores controvertitur, & in praxeos uſu vix advertitur.

Intermittens complicatur cum altera intermittente, vel ejuſdem generis, vel diverſi. Ejuſdem generis intermittentis compoſitæ ſunt tertiana duplex, aut triplex, item quartana duplex, aut triplex, quæ ſuis locis fuerunt expoſitæ. Diverſi generis ſunt, quando tertiana cum quotidiana aut quartana complicatur; quod etiam rariſſime in uſu practico obſervare licet.

Intermittentes cum continuis duobus modis complicantur: nempe tertiana intermittens cum quotidiana continua; vel quotidiana intermittens cum tertiana continua. Et utraque hemitritæus nominatur, quæ in duas ſpecies prædictas dividitur.

Illa tamen vere & proprie hemitritæus eſt, quæ fit ex tertiana intermittente & quotidiana continua: atque adeo fit ex flava bile extra, & pituita intra vaſa putreſcente. Ab Hipp. & Galen. *in 1. epid.* horrifica nominatur, quia non ſolum horrorem facit initio acceſſionis, ſed etiam toto morbi decurſu, & præcipue in principio & augmento, coeuntibus in unum duabus acceſſionibus, febris tertianæ ſcilicet & quotidianæ cum multis reduplicationibus, quæ nihil aliud ſunt, quam motus horrifici inæquales, eadem acceſſione certis intervallis recurrentes, ob mutuam pugnam duarum febrium: in qua ſi pituita ſuperaverit; ſequentur horrores, extremorumque perfrigerationes. Deinde vero, vincente bile, corpus caleſit, & febris ad vigorem tendere videtur; cum rurſus, redeunte ad pituitam victoria, denuo refrigeretur, horreatque: & pugna hæc durare conſuevit, donec febris ad vigorem pervenerit. Hinc fit ut alternis diebus tantum iſti rigores appareant, dum ſcilicet paroxyſmus tertianæ urget, & cum quotidiana conjungitur.

Dum vero quotidiana ſola urget, nullus ſolet fieri horror. Notandum tamen eſt, quaſdam reperiri febres malignas: quæ ſine commixtione tertianæ, & quotidianæ, ſine ullo concurſu bilis & pituitæ horridæ ſunt, in iiſque horrores contingunt ex vaporibus acribus & malignis, qui ex materia corrupta febrium malignarum elevantur, & partes ſenſiles feriunt ac vellicant.

Hæc autem ſemitertiana proprie dicta, vel exquiſita eſt, in qua æqualis bilis & pituitæ putreſcentis copia redundat, qualis jam deſcripta eſt; vel notha, quæ rurſum duplex eſt. Vel enim bilem habet exſuperantem, vel pituitam. In illa, majora ſunt tertianæ ſymptomata, in hac, quotidianæ. Atque ita, ſi bilis exſuperat, horridior fit tota febris, & aliquando rigorem ſibi aſſociat, tum fervidior fit hujuſmodi febris, & aliquid bilis per vomitum, alvum, aut ſudores excernitur. Pituita vero prævalente, frigus vehementius extremas occupat partes, & pauci adſunt horrores, ac pulſus magis, & diutius comprimitur, tardiuſque acceſſio invaleſcit, ac longum poſt tempus conſiſtit, non tamen aut ſitim, aut magnum affert incendium.

Dignoſcitur iſta febris ex iis, quæ dicta ſunt, quod continua & horrida ſit: cum multis reduplicationibus, maximis ſymptomatis, quod acceſſio diebus imparibus invadat cum horrore: partibus vero, cum aliquo tantum frigore extremorum. Pulſus in ea frequentes & inæquales. Urinæ crudæ tenues & decolores, interdum turbidæ ſunt, cum nullo, aut malo ſedimento. Differentiæ vero dignoſcuntur ex iis, quæ propoſita ſunt, æqualem vel inæqualem bilis & pituitæ quantitatem indicantibus.

Quod ad prognoſin attinet, periculoſa eſt iſta febris, & in ea ventriculus, parteſque nervoſæ plurimum afficiuntur. Et conſectariam habet linguæ ſiccitatem, ſitim, animi defectionem, vigiliam, & interdum delirium ac ſoporem. Inter acutos morbos, ratione bilis, & inter chronicos, ratione pituitæ, ab Hippocr. numeratur *in 1. epid.* Et dicit Avic. ad menſem uſque ſeptimum interdum prorogari, necnon in morbos chronicos ac febrem hecticam interdum deſinere.

Curatio hujus febris ex iis deſumenda eſt, quæ ad tertianam & quotidianam expugnandam neceſſaria ſunt. Et cum continua ſit, ea methodo erit tractanda, quam ad omnes continuas putridas, *cap. hujus ſectionis*, propoſuimus. Ita ut bile magis dominante, ea, quæ bilem reſpiciunt, magis uſurpentur. Pituita vero prævalente, eam præparantia & purgantia magis præſcribantur. Ac denique, utroque humore æqualiter redundante, utraque remedia pari proportione miſceantur.

SECTIO TERTIA.

De Febribus peſtilentibus.

PRÆFATIO.

AUctores fere omnes, qui de febribus ſcripſerunt, febrem peſtilentem a maligna diſtinguunt, ac de ſingulis ſeorſum diverſis tractant capitibus; ita ut febris peſtilentis nomine veram peſtem intelligant: malignam vero eam, quæ vulgo purpurata nominatur, aut quæ, licet epidemica ſit & contagioſa, minus periculoſa eſt, ex eaque plures ſervantur, quam intereant: cum veræ peſtis eſſentia in eo conſiſtat, ut ex ea plures intereant, quam ſerventur. Attamen cum hujuſmodi febres inter ſe differant tantum ſecundum magis & minus, ſeu majorem & minorem malignitatis gradum, & eadem methodo curativa, eademque materia medica oppugnari debeant, conducibilius nobis viſum eſt, omnes illas febres eodem capite includere, & generali febris peſtilentis nomine donare. Atque ita ſectio hæc poſtrema duobus abſolvetur capitibus, quorum primum erit de febre peſtilenti; alterum vero, de variolis, & morbillis. Cum enim iis febris maligna perpetuo adjuncta ſit, merito hac parte ab omnibus Auctoribus tractari ſolent.

CAPUT PRIMUM.

De Febre peſtilenti.

FEbris peſtilens dicitur, quæ non intemperie ſola aut putrido tanto calore, ſed etiam maligna & venenata qualitate infeſta eſt. Hæc, utplurimum, popularis & epidemica eſſe conſuevit, ut eodem tempore quamplurimos homines ea correptos videre liceat. Aliquando tamen ſporadica eſt, ex pravis humoribus & venenatam qualitatem adeptis, oriunda.

Contagioſa etiam eſt, ita ut non ſolum ex cauſſa communi, aeris nempe & alimentorum vitio, ſed etiam ægrotantium conſortio, contrahi valeat.

Febris maligna etiam vulgo nominatur, cum plurimi tamen morbi maligni & cacoethes nominentur ob prava & ſæva ſymptomata, in quibus venenata qualitas nulla reperitur, in qua ſola peſtilentis morbi eſſentia conſiſtit.

In quacumque igitur febre venenata illa qualitas reperiatur, ſive diaria ſit, ſive hectica ſive putrida, peſtilens jure merito dicenda eſt. Quamvis diaria & hectica valde controvertantur, de quo videantur Auctores.

Illa autem venenata qualitas ex humorum corruptione oritur, quæ non in ſimplici temperamenti immutatione, aut vulgari putredine conſiſtit, qualis in febribus putridis reperitur; ſed in totius naturæ, inſitæque ſubſtantiæ deſtructione. Quemadmodum vinum, dum in acetum convertitur, omnimodam corruptionem patitur; dum vero in vappam commutatur, ſimpliciter putreſcere cenſetur.

Differt autem febris peſtilens a peſte, tanquam ſpecies a genere; quia peſtis dari poteſt ſine febre, ut docuit Hipp. 3. *Epid. multis in locis*, tum etiam Gal. *in expoſitione ejuſdem libri, & lib. 6. de med. facultatibus, cap. de terra Samia.* Quapropter ratio ſuffragatur, cum venenata qualitas non habeat neceſſario ſibi adjunctam putredinem, a qua febris exoritur. Poteſt enim venenata illa qualitas produci in humoribus, per integram ſubſtantiæ eorum corruptionem, & novæ formæ introductionem, a qua dependet illa maligna qualitas. At certum eſt, quoties nova forma introducitur, priorem corrumpi, ad eaſque mutationes eſſe neceſſarias alterationes prævias, non autem putredinem: ideoque humores talem corruptionem pati poſſe citra putredinem. Quia tamen humores corporis noſtri putredini maxime obnoxii ſunt, raro tantum corruptionem pati poſſunt, quin putredo etiam interveniat. Quapropter rariores ſunt illæ peſtes, quæ febrem non habent comitem. Immo vero per intenſam, profundam, ac ſordidam (ut vocant) putredinem talis corruptio plerumque ſuſcitari ſolet. Ita multæ febres, quæ a principio non ſunt peſtilentes, ſi Medici ignorantia aut negligentia, vel ægrotantium inobedientia vel cauſſarum externarum ſævitia male tractentur, intenſiori facta putredine, in malignas & peſtilentes deſinunt. Quod vero ſæpe corruptio putredinem præcedat, colligitur ex iis, qui per contagium peſte efficiuntur:

tur: in

tur: in quibus maligna & venenata qualitas prius communicatur, eaque corrumpuntur humores, hancque poſtmodum corruptionem putredo ſubſequitur. Unde fit, ut peſte affecti primis interdum diebus febre careant, quæ deinde apparere incipiat; cum putredo accenditur. Simile quippiam apparet in parte, gangræna affecta, quæ prius corrumpitur; poſtea vero putreſcit.

Fit igitur febris peſtilens, quando humores corrupti & venenatam qualitatem adepti, ad putredinem deveniunt. Et ſic illa duplici modo cor afficit: nempe calore putrido, & maligna qualitate.

Hæc autem humorum corruptio non ſemper eſt uniformis, ſed aliquando magis, aliquando minus intenſa eſt; & pro variis illius gradibus, venenata qualitas, ex ea producta, magis vel minus pernicioſa eſt. Unde febrium malignitas major vel minor exoriri ſolet. Hincque exorta eſt vulgaris diſtinctio febrium peſtilentium apud Medicos, in peſtilentem ſimpliciter vel proprie dictam, & malignam; peſtilentem vocantes proprie dictam, in qua vera peſtis eſt, quæve peculiarem hunc habet characterem, ut ex ea plures intereant quam ſerventur; malignam vero ſimpliciter appellantes eam, quæ minus pernicioſa cum ſit, ex ea plures ſerventur, quam intereant.

Febris peſtilentis differentiæ deſumuntur a materia, in qua venenata illa qualitas producitur; vel a loco in quo eadem materia continetur. Et ita ſequuntur febrium putridarum differentiæ, quæ ratione materiæ putreſcentis dividuntur in ſynochos, tertianas, quartanas, & quotidianas; prout materia putreſcens eſt ſanguis, bilis, melancholia, vel pituita. Ratione vero loci, in quo humores putreſcentes continentur, in continuas & intermittentes dividuntur; prout dicti humores in venis, vel extra venas ſtabulantur. Ita febres peſtilentes aliæ dicuntur ſynochi, aliæ tertianæ, quartanæ, vel quotidianæ, aliæ continuæ, vel intermittentes. Quamvis dixerit Hipp. *aph.* 43. *ſect.* 4. febres intermittentes periculo carere, quomodocumque intermiſerint: quod tantum intelligendum eſt de iis, quæ nullius ſunt malignitatis participes. Videmus enim ſingulis fere annis, in hac ſaltem regione, febres tertianas intermittentes, quæ ſummæ malignitatis ſunt participes, tertia, vel quarta acceſſione ægros de medio tollere: alias, quæ eos in graviſſimum vitæ diſcrimen conjiciunt, maxima ſymptomatum ſævitia.

Aliæ ſumuntur febris peſtilentis differentiæ ab intenſo & remiſſo, prout ſcilicet aliæ ſunt majores, aliæ minores, aliæ majoris, vel minoris malignitatis participes. Majores, vel minores ſimpliciter dicuntur, prout major, vel minor eſt putredo, tum calor præter naturam ex ea emergens, intenſior aut remiſſior eſt. Maligniores vero aut benigniores pro majore, aut minore qualitatis venenatæ intenſione. Hinc fit, ut aliquando febris peſtilens habeat ſummam putredinem, & malignam qualitatem in ſummo poſitam: tumque ſæviſſima eſſe conſuevit, in eaque, ratione malignæ qualitatis, facultas vitalis maxime affligitur: ratione vero ſummæ putredinis, ceteræ quoque læduntur facultates, ſævaque ſubſequuntur ſymptomata. Aliquando vero in hac febre putredo eſt ſumma, & maligna qualitas remiſſa; tumque febris moleſta eſt ratione putredinis, vitalis autem facultas minus affligitur. Contra aliquando putredo remiſſa eſt, prava vero qualitas intenſa: tumque febris ratione putredinis non adeo prava proferet ſymptomata, & remiſſior apparet, vires tamen magis labefactantur. Quandoque enim tam remiſſa putredo, ut fere nulla ſit; maligna vero qualitas admodum intenſa: tumque fit febris, quæ nec ægro, nec adſtantibus videtur moleſta; ſed mitis omnino primo aſpectu videtur, cum tamen exitialis admodum ſit. Adaucta enim maligna qualitate, vires dejiciuntur, corque omnino ægri obruitur: Hæcque non ſolum ægris & adſtantibus, ſed etiam ipſis interdum Medicis imponit; cum nullo nec cruditatis, nec pravitatis humorum ſigno præſente, pulſu etiam in ſtatu fere naturali conſtituto & corporis calore ad tactum, prima fronte, miti ac blando apparente, ad interitum ducat. Simile quippiam in prima etiam differentia ſolet contingere cum ſcilicet ſummæ malignitati conjuncta eſt. Evicta enim opportunis remediis putredine, ac ſignis futuræ ſalutis apparentibus; mors tamen interdum a non ſuperata maligna qualitate ſubſequitur.

Ac denique differentiæ febris peſtilentis deſumuntur ab adjunctis; eæque plurimæ ſunt & evidentiſſimæ. Nullum enim eſt parvum ſymptoma, nec ullum morborum exitialium genus, quod cum hac febre interdum non conjungatur. Symptomata ſunt, dolores capitis, vigiliæ, deliria, ſopores, ſitis, nauſea & vomitus, appetitus dejectio, ſyncope, virium languor, ſingultus, inquietudines, alvi fluxus, ſudores, & ſimilia, quæ aliis etiam febrium generibus ſunt communia.

At unicum datur ſymptoma, febri peſtilenti proprium & peculiare, quod in reliquis febribus non contingit: maculæ nimirum purpureæ in toto corpore, ac præcipue lumbis, pectore, & dorſo apparentes, morſibus pulicum plerumque ſimiles, quæ periculæ, ſeu petechiæ ab Italis vulgo nominantur: & febres hoc comitatæ ſymptomate, purpuratæ, ſeu petechiales appellantur. Neque enim in omnibus febribus peſtilentibus apparent hujuſmodi maculæ purpureæ; ſed quando apparent, febris peſtilentis indicium præbent certiſſimum. Purpureas autem maculas nominavimus, quia utplurimum colore purpureo infectæ ſunt. Non raro tamen violaceæ, virides, lividæ aut nigræ apparent, & tunc longe deteriores, majoremque malignitatem ſignificant. Licet autem ut plurimum hujuſmodi maculæ pulicum morſibus ſimiles ſint; majores tamen aliquando ſeſe produnt, ut referant vibices, ſeu livores flagellis inductos, tumque deteriores ſunt. Aliquando vero ampliſſimæ ſunt, & partes integras, magnamque corporis partem, brachia nimirum, crura, vel dorſum occupant, tumque partes rubore infectæ apparent; qui intra paucas horas ſæpe evaneſcit, atque iterum revertitur, quaſi per paroxyſmos, dum febris ſuas patitur exacerbationes, in quibus ſanguis ebulliens, ad ſuperficiem corporis, exhalationes tenuiores emittit, a quibus nulla fit cutis elevatio; ſed ea tantum rubro colore inficitur. Non raro tamen ex hujuſmodi ebullitionibus cutis in variis partibus elevatur cum rubore quodam, & tumores quoſdam in cute efficit molles & latos, qui intra paucas horas evaneſcunt, & vulgo ebullitiones ſanguinis nominantur. In his atque prædictis eſt ſemper aliqua malignitas, ſed tam levis, ut nullum minetur periculum, niſi morbi progreſſu intenſior evadat. Differunt autem maculæ prædictæ, pulicum morſibus ſimillimæ, ab exanthematis, quæ etiam in hujuſmodi febribus interdum apparere ſolent, eaque annotavit Hipp. *in Epidemiis*; habentque eminentiam, & ſunt de genere tumorum, qui ad ſuppurationem, vel exulcerationem quandoque deveniunt. Maculæ autem purpureæ nullam (ut dictum eſt) habent eminentiam, & antiquis incognitæ, poſterioribus tantum ſæculis a recentioribus deſcriptæ ſunt.

Quod ad morbos attinet, qui febri peſtilenti conjunguntur, idem quod de ſymptomatibus dictum eſt affirmare licet: plurimos nempe morbos exitiales cum his febribus conjungi, nempe phrenitides, anginas, pleuritides, peripneumonias, hepatis inflammationes, dyſenterias, alioſque quamplurimos. Sed præcipui morbi, qui in febre peſtilenti reperiuntur, duo ſunt, nempe bubo peſtilens, & carbunculus, qui intenſiſſimam eſſe indicant venenatam qualitatem, & nonniſi in vera peſte reperiuntur, eamque utplurimum comitari ſolent, ita ut ipſius peſtis nomine apud vulgus indigitari ſoleant.

Cauſſæ febrium peſtilentium aliæ ſunt internæ, aliæ externæ. Internæ aliæ immediatæ, aliæ mediatæ.

Immediata hujus morbi cauſſa (ut antea monuimus) eſt corruptio humorum putredini conjuncta. Ex corruptione, pravam & venenatam acquirunt qualitatem: ex putredine vero, febris generatur.

Cauſſæ vero mediatæ ſunt plethora, cacochymia, & obſtructiones. Plethoram autem non ad vaſa ſed ad vires intelligimus, quæ cum non ita a natura regatur, facile corruptionem & putredinem concipit. Cacochymia vero, ſeu pravorum humorum copia, facile corrumpitur atque putreſcit. Obſtructiones denique, omnia febrium genera producere aptæ ſunt: quatenus humores, in loco calido & humido concluſi, ſi non libere tranſpirent, facile putreſcunt. Cauſſæ internæ mediatæ ab Auctoribus vulgo morboſus apparatus nominari ſolent; & tanta eſt illius efficacia, ut ſolus interdum febrem peſtilentem remiſſiorem, quæ maligna ſimpliciter, aut purpurata vulgo nominatur, producere valeat, abſque cauſſæ externæ & communis interventu. Videmus enim ſæpe, in conſtitutione minime epidemica, & nullo morbo populariter graſſante, quoſdam ex prava humorum conditione febribus hiſce correptos; quæ multis malignarum febrium ſymptomatis etiam maculis purpureis, ſtipatæ ſunt.

Circa obſtructionem hoc advertendum; eam quidem neceſſario concurrere, tanquam cauſſam præcipuam in febribus malignis quæ fiant a cauſſis internis, & ſporadicæ ſunt: Epidemicas vero, quæ fiunt a cauſſa communi, peſtilenti ſcilicet aeris flatu, vel per contagium generantur, non neceſſario talem habere cauſſam. Ex ſola enim aeris corrupti inſpiratione, vel ex ſolo contagio concipitur venenata qualitas, qua humores corporis, a propria natura deflectentes, ſponte in putredinem dilabuntur. Quemadmodum enim fructus horarii, aliæque res facile putreſcibiles, licet maxime perflentur; a putredine tamen vindicari non poſſunt; ſic etiam humores, cum qualitatem illam pernicioſam conceperint, proclives in putredinem redduntur: ita ut, etiamſi nulla ſit præſens obſtructio, in putredinem, ac febrem neceſſario incidant. Attamen inducta hoc modo humoribus putredine, cum illi a natura amplius non regantur, obſtructiones plerumque generare ſolent, quibus febris intenditur; ſicque in his febribus obſtructio concurrit, quæ licet ab initio cauſſa febris non fuerit; ſubſequitur tamen, & a cauſſis labe peſtilenti infectis fovetur.

Cauſſæ externæ febrium peſtilentium ſunt ſex res non naturales, quæ ut neceſſariæ ſunt, ita neceſſario corpus noſtrum alterant: & quando a ſtatu naturali valde recedunt; malignas & venenatas qualitates in nobis generant. Ex his principem locum obtinet aer ambiens, qui prout cauſſa communiſſima eſt, ita morbi communes ab illius vitio utplurimum exoriri ſolent.

Vitioſus autem fit, hominibuſque noxius, triplici potiſſimum ratione. Prima, ſi ſalubribus ventis non diſſletur. Secunda, ſi putrium ac fœtidarum exhalationum inquinamento polluatur. Tertia, ſi primarum qualitatum excedente, vel præpoſtera conditione ita homines afficiat, ut in-

ut inde pravæ & malignæ humorum putredines generentur.

Prima ſatis evidens eſt. Si enim aer non diſfletur, & ventis agitetur, facile corrumpitur. Unde Hipp. 3. *Epid.* peſtilentem conſtitutionem graviſſimam deſcribens: *ſine aura*, inquit, *uſque annus hic fuit*.

Secunda vero efficaciſſima eſt & frequentiſſima, quando ſcilicet putridi, tetri & maligni vapores aeri commiſcentur, eumque inficiunt, qui a variis rebus excitari ſolent, ſtagnis videlicet, lacubus, paludibus, piſcinis, aliiſque locis quietis aut cænoſo humore refertis, vel in quibus linum, aut cannabis maduerit. Vel ex cloacarum, ſterquiliniorum, & angiportuum fœtore. Vel a ſtrage cadaverum inſepultorum; vel ex antris & ſpecubus, in quibus aer diutiſſime concluſus fœdam acquiſivit putredinem; terræ motu, aut alio caſu apertis.

Tertia vero ratio; quæ in primarum qualitatum exceſſu, inæqualitate, vel præpoſtera conditione conſiſtit, variis modis poteſt contingere, ac præcipue, quando in caliditate & humiditate plurimum excedit. Illæ enim qualitates, quando extraneæ ſunt & adventitiæ, ac ſupra ſtatum naturalem auctæ; ſunt principia putredinis. Hinc conſtitutio auſtrina, per aeris tempeſtates diu perſeverans, apud Hippocratem *in Epidemiis*, fuit cauſſa præcipua omnium febrium peſtilentium, quæ ibi deſcribuntur.

Sicca vero aeris conſtitutio, licet ex ſententia Hipp. ſit humidiori ſalubrior, quia tamen omnis qualitatum exceſſus naturæ noſtræ inimicus eſt, certum eſt, ſicciorem conſtitutionem valde excedentem & extraordinariam, febres peſtilentes producere, præſertim ſi cum caloris exceſſu juncta ſit. Hujus exemplum habetur luculentum apud Livium *lib.* 1. *dec.* 4. ob nimium ſcilicet ſqualorem Romæ peſtem fuiſſe factam, quod ſiccitate eo anno plurimum laboratum fuerit, neque cæleſtes modo aquæ parce deſcenderint; ſed terra quoque ingenito humore egens, vix ad perennes aquas ſuffecerit. Hæc autem ſicca conſtitutio eatenus febres peſtilentes inducit, quod humores ſupra modum exuſti in anthracum, carbunculorum, atque adeo peſtilentis febris materiam degenerant, & admodum inſpiſſati graves obſtructiones producunt, ex quibus maligna putredo in materia alioqui diſpoſita facile generatur. Adde, quod immodica hæc aeris ſiccitas fruges corrumpat debitam iis denegans maturitatem: cum videlicet eas e terra citius evocat, nutrimentum deinde uberius, poſt parcius largitur, unde inæqualiter concoquantur, cum extrinſecus ſint aduſtæ, intrinſecus vero adhuc plane crudæ, inſtar carnium, nimia ignis violentia aduſtarum: ſic indigeſtionis variarumque cruditatum cauſſa exiſtunt.

Frigiditatem etiam immodicam peſtilentes febres producere probatur ex Hipp. 1. *Epid. ſect.* 5. *tempeſt.* 2. quo loco inquit: *In Thaſo paullo ante Arcturum, & ſub Arcturo multa & magna, ſpirante Aquilone, pluvia*; Ubi ex nimia frigiditate, illius tempeſtatis venenoſitatem & malitiam venatur. Tum apud Liv. *lib.* 5. *dec.* 1. peſtilentem conſtitutionem a vehementi frigore exortam, legere eſt, his verbis: *Inſignis annus hyeme gelida ac nivoſa fuit, adeo ut viæ clauſæ, Tiberis innavigabilis fuerit. Triſtem hyemem, ſive ex intemperie cæli raptim mutatione in contrarium facta, ſive alia de cauſſa, gravis peſtilenſque omnibus animalibus æſtus excepit.* Et hujus eventus ratio in promptu eſt, quod nimirum prohibito naturali effluxu, ex cutis denſitate; ob ambientis aeris frigus facta majorem fieri putrefactionem contingit, & gravius venenum; hincque periculoſiores febres; quam æſtivis temporibus, in quibus ipſa aeris conditio, licet quodam modo præſtet mali principium, meatus tamen reddit patentiores, per quos facile quod putreſcit, exhalat, naturales ac præternaturales effluxus prompte exſpirant.

Inæqualitates temporum, harum febrium cauſſæ eſſe conſueverunt; quando ſcilicet modo calor, modo frigus, modo ſiccitas, modo humiditas ſibi invicem ſuccedunt, vel frequenter recurrunt, vel diutius durant. Ut quando poſt diuturnos æſtus, frigus glaciale irruit; vel poſt longas pluvias extrema ſiccitas ſuboritur, aut contra. Vel cum præpoſtero ordine hyeme calet, aut friget æſtate. Hæ autem temporum inæqualitates ad febrium peſtilentium generationem conferre poſſunt; quia in iis maxima humorum conturbatio, ex qua pravam acquirunt conditionem, & naturali ſtatu valde alienam, morbiſque malignis producendis idoneam. In illis præcipue corporibus, quæ per illorum temporum decurſum, ex prava victus ratione, plethoram, cacochymiam, vel inſignes obſtructiones contraxerunt.

Ad hoc etiam cauſſarum genus, aeris nimirum vitium, referuntur maligni ſyderum influxus, qui aerem immutando, variis modis corpora viventium afficere conſueverunt. Hujuſmodi eſſe ajunt coitum planetarum ſuperiorum, Saturni, Jovis, & Martis in ſignis humanis, qualia ſunt Virgo & Gemini, ac tum potiſſimum cum Mars dominantur. Ab iis autem morbi inferuntur non alia ratione, quam per aeris mutationem, quæ tanta eſſe debet, ut ejus naturam ac ſubſtantiam corrumpat. Illa vero immutatio duobus modis fit; uno per qualitates manifeſtas, quando ſcilicet a ſyderum influxu aer ad caliditatem & humiditatem, aliosque primarum qualitatum exceſſus tantopere & tam diu immutatur, ut inde tandem propria ſubſtantia vitioſus evadat; Altero per qualitates occultas, quando ſcilicet ab occulta ſyderum vi, abſque inſigni primarum qualitatum exceſſu, aeris ſubſtantia ita immutatur, ut certum quemdam corruptionis gradum acquirat, vitæ noſtræ inimicum. De primo nullus dubitat, cum ex communi Philoſophorum conſenſu ſatis conſtet, hæc inferiora gubernari a ſuperioribus conſtellationibus. Et quemadmodum aeris alterationes, quæ quatuor anni temporibus contingunt, ab annuo Solis motu oriuntur; ſic maxima annorum diverſitas, qua unus valde humidus, alter valde ſiccus exiſtit; cum Sol eundem ſingulis annis in Zodiaco curſum teneat: non poteſt niſi a variis ſyderum aſpectibus dependere. Alter vero modus, quia occultus eſt, non æque facile ab omnibus conceditur. Attamen communi Aſtrologorum ſententia ſancitum eſt, aſtra triplici ratione agere in hæc inferiora: motu, lumine, & influentia. Motus & lumen hæc inferiora alterant ſecundum primas qualitates, & præcipue calorem. Influentia vero, tum primas illas qualitates, (frigiditas enim, verbi gratia, quæ inducitur a Saturno, non poteſt a motu & lumine dependere) tum etiam latentes & occultas qualitates inducunt. Cum enim morbi peſtilentes ſæpe eveniant, nulla facta in aere, quoad primas qualitates, inſigni mutatione; ſed iis graſſantibus aer purus admodum appareat, & purior interdum, quam ſub aliis conſtitutionibus non peſtilentibus, neque præceſſerint tempora admodum calida & humida ex quibus inſignes putredines ſolent exoriri; conjiciendum eſt, a maligno quodam ſyderum influxu morbos iſtos peſtilentes originem traxiſſe. Adde, quod peſtes media hyeme ſævire ſoleant, quas nulla in primis qualitatibus inſignis alteratio præceſſit. Tunc enim occultis ſyderum viribus hujuſmodi morbi aſſignandi ſunt, cum illa ex Aſtrologorum ſententia, vim habeant corrumpendi aerem, non facta in eo inſigni aliqua mutatione, ſecundum primas qualitates. Et illud eſt divinum in morbis, quod agnovit Hippocrates, & Galeno interprete, in aere quidem eſt, ſed a cælo & minus manifeſtis cauſſis producitur. Tum etiam ab eodem Hippocrate innuitur 2. *Epid. ſect.* 1. quando dicit, *morbum & tempus ſibi invicem correſpondere, niſi quid in ſuperiori natura innovetur.*

Neque obſtat, quod ex Platonis ſententia *in Epinomide* adducitur; nempe, cælum & ſyderum concurſus ſemper bonum in hæc inferiora influere, ab iiſque nonniſi conſervationem ac beneficium inferri. Et Ariſt. 9. *Metaph. c.* 10. dicit, in his quæ ſempiterna atque ætherea ſunt neque malum, neque errorem, aut corruptionem inveniri. Averroes vero 1. *Cæli, cap.* 24. *Corpora*, inquit, *cæleſtia continent elementa, conſervant ipſa, & univerſaliter ſunt eis quaſi forma.* Unde colligitur, non poſſe eadem veneno & maligna qualitate afficere. Adde quod, ſi ex aſtrorum influxu morbi peſtilentes excitarentur; illi eodem tempore mundum pene univerſum afficerent, cum illi influxus cauſſæ univerſales ſint, & cælorum circumactione, omnes mundi plagas afficiant. At hujuſmodi morbi aliquam tantum regionem peculiariter invadunt. Ac denique, ſi aſtra dicerentur malefica, Deus, qui ea creavit auctor maleficii dici poſſet, quod eſt impietate pleniſſimum.

Hæc, inquam, propoſitæ veritati nihil officiunt, iiſque in hunc modum ſatisfieri poteſt. Omnes ſubſtantiæ creatæ duobus modis conſiderantur: vel quatenus entia ſunt, & ad complementum univerſi, & perfectionem concurrentia, & tunc omnia bona ſunt: ens enim & bonum reciprocantur, nihilque a Deo opt. max. omnium bonorum auctore, creatum eſt, quod malum ſimpliciter dici debeat. Vel conſiderantur ratione operationum, & tunc poſſunt dici malæ, quatenus alteri creaturæ damnum inferunt, & inſita antipathia & inimicitia. Quamvis autem hujuſmodi antipathiæ pene innumeræ in mundo reperiantur; non deſinunt tamen omnes dici bonæ, ratione ſui auctoris, nimirum Dei, & ratione univerſi, cujus perfectio in varietate potiſſimum conſiſtit. Præterea rerum creatarum operationes duobus modis malæ dici poſſunt, abſolute & ſimpliciter, vel ſecundum quid. Abſolute malæ dicuntur, quando omni tempore, in omni loco, & occaſione perpetuo malum efficiunt. Et nulla poteſt reperiri creatura, quæ hoc ſenſu mala ſit. Secundum quid malæ dicuntur, quando uni nocent, & alteri proſunt. Et ſic nihil adeo noxium reperitur in rerum natura, quin ex alia parte ſuos etiam habeat uſus quorum gratia creatum eſt. Sic omnia venena, quamvis homini, aut aliis animalibus noxioſiſſima, tamen convenienter uſurpata, multa bona & commoda iiſdem afferre ſolent. Et in re medica nullum fere reperitur adeo lethale venenum, quin ex eo, artis peritia, ſalutare medicamentum eliciatur.

Ac denique aſtrorum actiones in hæc inferiora duobus modis conſiderantur, vel reſpectu totius mundi ſublunaris, elementa omniaque mixta continentis: & tunc cælorum ac ſyderum actio ſimpliciter benefica eſt, generans, conſervans, vivificans, omniaque alia beneficia præſtans, quæ ad conſervationem univerſi neceſſaria ſunt. Et hoc ſenſu veriſſimum eſt, hæc inferiora a cæli ſyderumque influxu foveri, ac conſervari. Vel conſiderantur reſpectu peculiaris naturæ ac conditionis, hujus, vel illius elementi, hujus, vel illius viventis. Et tunc non eſt inconveniens dicere, dari quoſdam influxus alicui elemento, vel viventi, hoc vel illo modo, ſecundum aliquam ſui partem

affectis,

affectis, noxios atque pernicioſos: quod quidem ex ipſorum aſtrorum vitio minime dependet, (ſunt enim perfectiſſimæ cujuſdam naturæ,) ſed potius ex rerum his ſubjectarum imperfectione, quæ inſignem mutationem ſine propriæ ſubſtantiæ corruptione pati minime poſſunt. Variæ autem illæ aſtrorum naturæ, & variæ qualitates ex vario horum concurſu in hiſce inferioribus productæ, a ſummo rerum opifice conſtitutæ ſunt ad conſervationem univerſi, quod tam variis, & tam invicem repugnantibus naturis conflatum, tanta etiam in aſtrorum influxibus diverſitate indiguit, ut omnia in quodam veluti æquilibrio conſervaret. Ex qua tamen influxuum diverſitate vix fieri poteſt, quin aliqua rerum adeo inter ſe diſſitatum pericula interdum patiatur, non in tota aliqua ſpecie (quod tenderet ad deſtructionem univerſi,) ſed tantum in aliquibus individuis, minori reſiſtentia præditis, & ut plurimum male affectis, & in aliqua tantum aeris parte maligni influxus receptioni magis diſpoſita. Unde concludendum eſt, ea vitia præcipue dependere ex defectu rerum inferiorum. Siquidem multa loca videre eſt, adeo perfecta aeris conditione, & æquabili hominum temperie donata, ut quantumvis maligni aſtrorum concurſus influant, nunquam tamen peſtifera lue tententur.

Ad idem cauſſarum genus referri ſolent luminarium defectus & eclipſes, inſolita meteora, & præſertim cometæ, qui nunquam apparere ſolent, quin morbi epidemici ac peſtilentes, variæque in mundo mutationes ſubſequantur, prout multarum hiſtoriarum experimentis confirmatum eſt. Unde ille pervulgatus Claudiani verſiculus;

In cælo nunquam ſpectatum impune cometem.

Cujus rei teſtis luculentiſſimus fuit cometa ille crinitus, qui anno 1681. verſus Orientem apparuit die 27. menſ. Novembr. & deinceps toto fere menſe Decembr. conſpectus eſt mobilis & fulgidus. Illius pars denſior, & ſolidior Soli obverſa ortum intuebatur, & tum claro ſplendore, tum magnitudine in arctum compacta & conglobata Venerem longe ſuperabat. Reliqua ejus pars tenuior, minus a Sole illuſtrata, propter tenuitatem ſuam in barbæ protenſæ modum diffuſa procedebat, & verſus Occaſum porrigebatur. Primum apparuit hic cometa ſub Libra circa Æquatorem; ſed primario & peculiari motu inde ferebatur ad Septentrionem, per pedes Virginis, per medium Bootem, & caudam Urſæ majoris. Ac tandem paulatim, decreſcente lumine, diſſipata materia, diſparuit inter Urſam majorem & Draconem. Motu communi ſyderum ferebatur ab ortu ad occaſum, ſed paulo velocius ſtellis moveri videbatur. Nam primis apparitionis ſuæ diebus oriri ſolebat paulo ante horam quintam matutinam; poſtea vero, hora quarta & ante quartam oriebatur, atque ita deinceps, donec mediam noctem & concubitum ortu ſuo anteverteret. Hunc vero cometam morborum maligniorum & peſtilentium, necnon etiam bellorum, quibus univerſa pene Europa hactenus devaſtata eſt, præſagum ac prænuncium fuiſſe, credere non alienum eſt.

Quamvis autem aer inter cauſſas mediatas febrium peſtilentium & malignarum principem locum teneat; certum tamen eſt, alias res non naturales ad earumdem generationem etiam concurrere, prout jam breviter & ſigillatim exponere aggredimur.

Secundum poſt aerem locum obtinent alimenta; quandoquidem ex prava victus ratione contrahitur morboſus apparatus, qui eſt cauſſa ſine qua non, & efficiens interna febrium malignarum peſtilentium. Unde a Gal. *lib. de cibis boni & mali ſucci*, & 1. *de diff. feb. cap.* 3. ex pravis aut corruptis alimentis morbos peſtiferos exoriri, demonſtratum eſt. Illa autem alimenta prava dici conſueverunt, & horum morborum cauſſæ multis nominibus.

Primo quidem, quando fructus terræ & arborum, ex prava anni conſtitutione, puta humidiori, vel ſicciori, vel nebulis corruptis, e cænoſis putridiſque locis emiſſis, vel aliqua tempeſtate, aut maligno denique ſyderum influxu corrupti, pravos ſuccos ingeſti producunt.

Secundo, quando magna adeſt annonæ caritas & penuria; unde vulgare illud, *ὁ λειμος μετὰ λιμὸ peſtis poſt famem*. Tunc enim inops plebecula vilioribus praviſque alimentis ſeſe implere cogitur, unde prava exoritur cacochymia. Et quod multo deterius eſt, quando penuriæ copia illico ſuccedit, ſeſe enim tunc multis cibis ſubito ingurgitant, qui a languente partium calore recte concoqui nequeunt, & inde malignam contrahunt putredinem.

Tertio, quando alimenta, quæ natura ſua bona ſunt, aliqua ratione putredinem quandam, aut pravam qualitatem acquirunt. Talia ſunt triticum, hordeum, legumina, & aliæ fruges, quæ vel diutius aſſervatæ, vel male expoſitæ loco humidiori, aut aliter male affectæ, rubiginem, aut qualitatem quandam putredinoſam acquiſierunt. Tales ſunt carnes diutius aſſervatæ, aut male olentes, vel quæ non manu hominis, ſed vi morbi extinctæ ſunt, quemadmodum narrat Julius Obſequens, in Inſula quæ Lipara appellatur, cum mare ab Ætnæ montis ignibus, ex terræ motu magna vi evomitis, incaluiſſet, piſceſque concoxiſſet, iiſque ad littus rejectis cum incolæ avidius veſcerentur, gravem peſtilentiam fuiſſe ſubſequutam.

Neque minor eſt in potu efficacia, quando vina putrida & corrupta ſumuntur, vel aqua bibitur ex putridis & cœnoſis lacubus, aut alio quovis modo infeſtis. Quemadmodum hiſtoriarum fide proditum eſt, numeroſos exercitus ex hujuſmodi aquarum uſu, popularibus morbis fuiſſe devaſtatos.

Duæ res non naturales hactenus expoſitæ, nempe aer, & alimenta, præcipuam vim obtinent ad febrium malignarum generationem. Reliquæ vero quatuor, nimirum excreta & retenta, motus & quies, ſomnus & vigilia, animi pathemata, minoris ſunt efficaciæ, & concurrunt tantum ut cauſſæ adjuvantes, vel corpus diſponentes ad malignam putredinem concipiendam, ut ex earum expoſitione ſtatim apparebit.

Retentiones menſium in mulieribus, aut alterius vacuationis conſuetæ in viris, ut hæmorrhoidum, & hæmorrhagiæ, & alvi fluxus, qui in nonnullis per intervalla ſolent contingere, ſi in conſtitutione epidemica accidant, morbum malignum ſolent producere. Illa enim, quæ tanquam ſuperflua, & naturam onere gravantia excernuntur, ſi intra corpus retineantur, facile concipiunt putredinem. Sic nimiæ evacuationes aut ſanguinis, aut aliorum humorum, corpus maxime debilitant, efficiuntque ut calor nativus imbecillior factus, aeris vitioſi, aut peſtilentis inquinamenta facile recipiat.

Quod ad motum & quietem ſpectat; certum eſt, nimium otium efficere, ut calor nativus liberam eventilationem minime recipiat, atque adeo humores putredinem concipiant. Sic nimia exercitatio poros valde aperit & calorem diſſolvit, unde fit ut corpus debilius redditum, & magis penetrabile, contagii ſeminaria facile recipiat.

Nimius etiam ſomnus multum facit excrementorum proventum, & corpus replet humiditatibus, quæ facillime putreſcunt. Nimiæ vero vigiliæ cruditates generant, & illæ facile putreſcunt, quia calore nativo ſatis commode non reguntur: tum quia ex iis multæ fiunt obſtructiones, a quibus prohibita tranſpiratio, & tandem putredo generatur.

Denique animi pathemata corpus vehementer exagitare ſolent, humoreſque conturbare: atque adeo ad hanc luem capeſſendam maxime diſponunt, atque in primis timor & triſtitia, quæ ſpiritus vitales introrſum revocatos quaſi ſuffocant, unde cordis vires ita franguntur, ut minus veneno reſiſtere, primiſque morbi inſultibus obſiſtere valeant. Immo vero humores commoti in venis, & vehementer conturbati, a naturali conſtitutione dejiciuntur, malignamque putredinem concipiunt. Adeo ut nonnulli exiſtimaverint, in obſidionibus & caſtris, morbos peſtilentes non tam ex prava victus ratione, & cadaverum fœtore, quam terrore, metu, anxietate, & mortis formidine provenire, quæ humores exagitet eoſque tumultuari ac fluctuare faciat.

Signa febris peſtilentis alia futurum morbum indicant, alia præſentem demonſtrant, alia præteritum commemorant. Quæ omnia proponenda ſunt, quia a primis præſervatio deſumitur, a ſecundis curatio, ab ultimis præcautio quædam in iis, qui nondum febre peſtilente correpti ſunt.

Quæ futuram febrem peſtilentem prænunciant, a tribus deſumuntur; nempe a corporis diſpoſitione, præſentia cauſſarum & a quibuſdam mediis diſpoſitionibus.

Corpora ad febrem peſtilentem diſpoſita ſunt, quæ pravos congeſſere ſuccos ex prava victus ratione, & præpoſtero, ſeu rerum non naturalium uſu antea enarrato. Vel quæ plethora onerata plurimum ſe ingurgitant; aut intempeſtive, ac inordinate ſe replent. Præterea quidam cacochymiæ & plethoræ expertes, ad hunc morbum concipiendum ſua diſponunt corpora dum moleſtiſſimis pathematis animum excruciant, vel immodicæ veneri indulgent, ab hiſce enim duabus cauſſis frequentius multo febris peſtilens produci conſuevit; quandoquidem ab iis etiam in bonos humores corruptela facile inducitur. Animi enim accidentia ſpiritus a propriis diſtrahunt operationibus. Venus nimia omnes virtutes labefactat, ac diſtractis ſpiritibus, viribuſque labefactatis humores in alienam tranſeunt naturam, corruptelam quandam conſequuti.

Demum quibus membra principalia imbecilla, aut labe quadam affecta fuerint, ſive ab ortu, ſive a pravo victu, aut alia quapiam cauſſa externa, qui calido & humido temperamento præditi ſunt, qui rariori, aut denſiori habitu corporis donati, omnes febri peſtilenti concipiendæ diſpoſiti ſunt. Siquidem corpora calida & humida, putredini obnoxia; rara, omnibus injuriis patent, denſa non libere tranſpirant.

Præſentia cauſſarum, quæ febrem peſtilentem producere poſſunt, eam futuram portendunt: atque adeo præpoſtera tempeſtatum conditio, annonæ caritas, bella, aliæ cauſſæ ſupra enarratæ, quando apparent, hunc morbum imminere ſignificant.

Mediæ diſpoſitiones ſunt, quando præſente corporis diſpoſitione, & cauſſis ſupradictis, videmus in homine mœſtitiam inſolitam, timorem inexplicabilem, colorem faciei immutatum, ad oblata non bene ſe habere, inſomniis pravis per-

vis perturbari, laſſitudine ſpontanea, ſiti, vigiliis, nauſea infeſtari, facile erit conjicere, febrem peſtilentem imminere; hæc enim omnia indicant, humores alienam naturam adipiſci, & corruptelam concipere, a qua febris peſtilens oriatur.

Præſentem febrem peſtilentem declarantia ſigna exacte proponenda ſunt. Ideo omnes fontes percurrendi, ex quibus morborum diagnoſis elici poteſt. Qui quidem fontes e triplici genere ſymptomatum deſumuntur, quia ſymptomata ſunt affectus morborum; & cauſſæ nonniſi per ſuos effectus commode ſignificari poſſunt. Atque adeo alia ſigna ab actionibus læſis, alia ab excretis, alia vero a qualitatibus mutatis erunt deſumenda. Quibus fontibus quartus erit adjungendus ab affectibus ſupervenientibus deſumptus. Ad quorum rectam intelligentiam ſequentia præmittenda ſunt.

Primo ſciendum eſt, eadem fere ſymptomata febrem tum peſtilentem proprie dictam, tum malignam ſimpliciter ſignificare, & utriuſque ſigna ſecundum majus tantum & minus inter ſe differre: ita ut in peſtilenti ſit major ſymptomatum ſævities, in maligna vero minor; Eſſe tamen nonnulla accidentia, quæ magis propria ſunt uni, quam alteri, ut ſuis locis indicabimus.

Secundo notandum eſt, nullum dari ſignum harum febrium vere pathognomonicum, quo ſcilicet poſito, febris peſtilens neceſſario ponatur, & ſublato auferatur; nedum bubonem, aut carbunculum in vere peſtilenti; cum in multis etiam vera peſte laborantibus non appareant, & dantur bubones ac carbunculi malignitatis expertes. Neque maculas purpureas in febre maligna, quamvis illa a pluribus Medicis purpurata nominetur; cum in multis ea laborantibus nuſquam compareant, & interdum erumpere ſoleant in mulieribus, menſium ſuppreſſionem patientibus & in nonnullis pueris, ob levem quandam ſanguinis ebullitionem, nulla tamen apparente febre, quod nobis in utriſque non raro videre licuit. Attamen, ex omnium ſignorum ſyndrome & collectione, certo harum febrium diagnoſis facile ſtabiliri poteſt.

Tertio advertendum eſt, omnia ſigna a nobis proponenda, in omnibus ægrotantibus non reperiri, ſed partem tantum eorum, quæ tamen ſufficiat ad morbi ſpeciem, adamuſſim conſtituendam. Pro varia enim corporum diſpoſitione & morbi intenſione, aut remiſſione, nunc hæc ſymptomata, nunc illa magis elucere ſolent.

Denique ſciendum eſt, febris peſtilentis & malignæ ſigna (quamvis in aliis etiam febribus reperiantur,) fieri tamen quodam modo pathognomonica in hac febre, duplici ratione. Primo, quia in hiſce febribus peculiarem quandam conditionem præſeferunt, quæ in aliis febribus non reperitur. Nam capitis dolor, nauſea, vomitus, caloris modus, & cetera ſigna, dum peſtilentibus febribus accidunt, peculiarem conditionem & malignam acquirunt, qua differunt a ſeipſis, dum in aliis febribus apparent; quod vel mediocriter exercitatis in operibus artis innoteſcit. Secundo quia ſymptomata inter ſe non ſervant eam proportionem in his febribus, quæ in vulgaribus reperitur, ita ut calor ad tactum mitis, pulſus non valde immutatus, exiguam febrem oſtendant: cum iis tamen dolor capitis ingens, vigiliæ, & interdum deliria, aliaque ſymptomata, febrem ardentem conſequi ſolita, plerumque conjungantur. His poſitis ſignorum ſeriem deſcribamus ab actionibus læſis incipientes.

Quia igitur cor in hoc affectu potiſſimum afficitur a maligna & venenata qualitate; ideo illius actio nimirum pulſus, variis modis immutatur, pro temporum varietate, ac diverſa morbi conditione. Interdum enim in principio eſt fere connaturalis; & ſanorum pulſui ſimillimus, ut docet Gal. 3. *de præſag. cap.* 4. In progreſſu tamen & morbi augmento frequens, parvus, debilis, & inæqualis apparet. Frequentia tamen perpetuo major erit quam pro ratione caloris adaucti: quia cor laceſſitum a maligna qualitate, ſeſe magis exagitat, quam eventilandi caloris neceſſitas requirat.

Hanc etiam febrem ſignificare valent cardialgia, ſeu oris ventriculi dolor, quem tanquam malignum damnaverat Hipp. 1. *progn.* his verbis: *Oris ventriculi dolor cum præcordio diſtento, & capitis dolore, malignum.*

Sitis aliquando magna, quæ ſuperat caloris febrilis copiam ac modum; aliquando vero ejuſdem carentia, cum intenſa febre, & linguæ ſiccitate, utrumque enim malignitatis eſt indicium.

Ingens ciborum inappetentia, qua multi omnia alimentorum genera, non ſecus ac ingratiſſima medicamenta, horrent. Hæc autem ſolet exoriri a malignis vaporibus, ventriculum afficientibus.

Nauſea aut vomitus, ab eadem cauſſa in principio præcipue morbi eveniens, iſque tam diverſus, ut nonnulli aſſumptum alimentum ſtatim evomant; alii ſtatim quidem ab aſſumpto juſculo, at non juſculum ipſum ſed varios humores rejiciant; alii quævis alimenta probe retinentes, aquam, julepos, emulſiones, omnem denique potulentam materiam aſſumptam ſtatim emittant: ſuperſtite interim ſiti ingente, cum linguæ ſiccitate & nigredine.

Horror frequens & inordinatus, ſæpius in die contingens, ab halitibus acribus, mordacibus & a natura noſtra alienis ad partes ſenſiles delatis excitatus, qui in aliis febribus putridis raro contingit, quoniam in ipſis halitus eandem non obtinent malignitatem. In febribus tertianis intermittentibus, malignitate præditis, ex horrore & frigore, malignitatis ſignum interdum deſumi poteſt. Contingit enim aliquando, ut in principio paroxyſmi, accedente levi frigore, aut horrore, tanta caloris retroceſſio accederet, ut caro prægelida eſſet, facieſque moribundi ſimillima appareret, pulſuſque adeo exiguus, ut omnino nullus videretur. Subſequebatur poſtea calor, qui tamen nec in augmento, nec in ſtatu ad tactum validus, nec acer percipiebatur, immo caro vel tepido calore prædita, vel ſubfrigida uſque ad declinationem perſeverabat. Pulſus accenſo calore magis apparebat, ſed parvus, inæqualis, frequens, & admodum debilis erat: multaque alia febrium peſtilentium ſymptomata comitabantur, quæ ſatis confirmare poterant, non ſolum continuas, ſed etiam intermittentes dari febres peſtilentes, ut antea monuimus.

Totius corporis laſſitudo, gravitas, & veluti membrorum confractio in principio morbi apparent, ob prædictos vapores in totum corpus delatos.

Capitis dolores, vigiliæ, & deliria, quæ omnia fiunt ab eadem cauſſa, vaporibus ſcilicet acribus & venenatis; qui prout cerebri membranas impetunt, dolorem capitis efficiunt: prout vero ipſam cerebri ſubſtantiam calefaciunt, & exſiccant; ſi levis ſit alteratio, vigilias tantum efficiunt: ſi vero intenſior, etiam deliria producunt. Ad hæc vero ſymptomata multum confert, præter calorem & ſiccitatem, venenata qualitas: quandoquidem in febribus vulgaribus talia ſymptomata non fiunt, niſi multo major ſit intemperies. Dolor vero in hac febre hoc ſibi peculiariter vendicat, ut varius admodum ſit, nec ſemper eundem locum affligens. Interdum enim ſinciput tantum, alias occiput, frontem, aut ſupercilium lancinans dolor occupat. Interdum & alias partes, ut ſcapulas, latus, dorſum, aliamve corporis partem. Interdum eidem parti continuo affixus, alias locum mutans, & nunc hanc, nunc illam diſcrucians.

In nonnullis ſopores & comatoſi affectus contingunt, iis ſcilicet qui habent cerebrum pituitoſis excrementis refertum: quæ quidem pituitoſa excrementa a vaporibus calidis, ex partibus inferioribus elevatis, liquantur, & functiones cerebri impediunt.

Urina aliquando urinæ ſanorum ſimilis, quando ſcilicet humores plus peccant maligna qualitate, quam putredine: & primis interdum diebus talis perſeverat, poſtea fit craſſa & perturbata. Interdum in ſtatu concocta apparet, licet ad interitum ruant ægrotantes. Interdum tenuis eſt & cruda, nullum continens ſedimentum, aut illi excrementi potius naturam referens, quam veri ſedimenti. Frequentius tamen craſſa & turbida apparet, ac intenſioris coloris; & craſſum, rubrum, ac conturbatum, diffuſumque habens ſedimentum. Ac denique omnes pravæ urinarum diſpoſitiones in hoc morbo poſſunt contingere, pro variis humorum putreſcentium ac corruptorum alterationibus.

Alvi fluxus birioſi, qui vel ex ſe oriuntur, vel a levi cauſſa irritantur, vel levi clyſtere, aut pharmaco, & poſtea contumaciter perſeverant, multoſque ad interitum perducunt. Sic refert Hipp. 3. *Epid.* in peſtilenti conſtitutione ibi deſcripta plurimos alvi fluxu & dyſenteria fuiſſe ſublatos. A maligna enim qualitate humores ferociores redditi, naturam impenſe ſtimulant & irritant, ita ut hæc eos per vias ejicere conetur. Illis autem alvi excrementis ingens fœtor ineſſe ſolet, ex ingenti putrilagine, humores occupante.

Lumbricorum copia, in principio potiſſimum hujus morbi, excerni conſuevit: inſignis enim putredo humores maxime diſponit, ut ex iis lumbrici generentur.

Sudores frequentes, parvi, minuti, & inutiles, principio morbi producti.

Calor ad tactum mitis ac blandus, ut vix febrire videantur: unde Galenus 9. *de ſimplic. c. de bolo Armena*, & Avicenna *fen.* 4. *lib.* 1. *cap. de febre peſtilenti*, docent, febres peſtiferas calorem mitem, & placitum frequenter habere. Et ratio eſt, quia febres hujuſmodi magis fiunt a maligna & venenata qualitate, quam a vulgari intemperie, vel putredine.

Oculorum rubor in hoc affectu frequentiſſime apparet, quia a vaporibus acribus, furſum elevatis, cerebri meninges quandam veluti inflammationem concipiunt, eamque tunicæ adnatæ, quæ ab iis ducit originem, facile communicant.

Denique maculæ purpureæ, pulicum morſibus ſimiles, peticulæ, vel petechiæ a recentioribus appellatæ; proprie & peculiariter febrem malignam ſignificant. In nullo enim alio febris genere reperiuntur, utpote, quæ ex prava & venenata ſanguinis, vel aliorum humorum qualitate putredini conjuncta oriuntur. Apparent tamen aliquando in aliis affectibus, citra febrem peſtilentem, maculæ quædam, prædictis conſimiles, ſeu e diverſiſſima cauſſa prodeuntes; nempe a ſanguinis tenuitate nimia, qui a calore, aut facultate expultrice agitatus, extra capillares venas in cute effloreſcit: Illæ potiſſimum ſolent contingere iis, qui ſanguinis fluxum patiuntur, ex eo, quod ille factus fuerit tenuior & aquoſior: tum etiam in lienoſis, ictericis, & diuturnas viſcerum obſtructiones patientibus, iiſque omnibus (ut ſummatim dicam) qui propter viſce-

rum

rum debilitatem, ſanguinem generant aquoſum, & in cachexiam proclives ſunt. His enim ſanguis tenuior factus, modo per nares, modo per aliam partem defluit, modo etiam a capillaribus exiens venis, in partes cutaneas tranſmittitur, ubi retentus, proprium amittit colorem, & vel lividus, vel niger, vel puniceus efficitur, variaſque macularum differentias profert, quæ tamen a maculis febrium peſtilentium diverſiſſimæ ſunt, & nihil aliud quam ſanguinis tenuitatem aquoſam, atque imbecillitatem jecoris præſeferunt. Hæ autem maculæ, febribus peſtilentibus ſupervenientes, ab humoribus putreſcentibus, & prava qualitate infectis oriuntur. Præterea hujuſmodi maculæ aliquando critice, aliquando ſymptomatice erumpunt. Critice quidem; cum vel ex parte, vel totaliter ſuperata putredine, pravaque correcta qualitate, natura corruptum humorem ab internis ad externa tranſmittit, eumque ſemper ſequitur imminutio morbi. Symptomatice vero, cum natura, materiæ morbificæ quantitate, vel qualitate prava ſtimulata, ante illius concoctionem, & pravæ qualitatis correctionem, ad partes cutaneas materiæ portionem tranſmittit. Et hinc nullum ſubſequitur ægrotanti levamen; ſed potius facto inutili naturæ cum morbo certamine, devictæ magis, quam vincentis naturæ indicium eſt.

Colores harum macularum diverſi ſunt & diverſitatem humorum oſtendunt, ex quibus generantur. Rubræ ſiquidem a ſanguine puriori, virides, punicæ, lividæ, & nigræ, a ſanguine bilioſo, & magis vel minus aduſto. Quod ad quantitatem ſpectat, alias plures, alias pauciores hujuſmodi maculæ apparent, quandoque majores, quandoque vero minores. Apparere incipiunt aliquando quarta, quinta, ſeptima, vel nona, vel alia indicatoria die, ſi ad bonum fuerit excretio, aliquando etiam aliis diebus, cum minus fida & utilis fuerit. In omnibus interdum corporis partibus, frequentiſſime tamen in lumbis, pectore, & cervice apparere ſolent.

Affectus vero, febribus peſtilentibus ſupervenientes præcipui ſunt, exanthemata, puſtulæ oris, & ulcera, carbunculi, bubones & parotides.

Exanthemata a maculis purpureis differunt; quod maculæ ad qualitates mutatas ipſius cutis, cum nullo modo emineant; exanthemata vero ad tumorum genera referantur. Sunt enim variolarum inſtar aliquando, alias vero minora, granis milii ſimillima. Aliquando rubra ſunt, a ſanguine genita, aliquando alba, a pituita, vel livida vel nigra, a maxima exuſtione, vel mortificatione. Quædam ſymptomatice, quædam critice, quædam medio modo erumpunt. Alia exſiccantur ſimpliciter, alia ſuppurantur, alia ulcerantur.

Ad hæc referri poſſunt puſtulæ, in ore apparentes, quæ omnes prædictas exanthematum differentias nanciſcuntur: & aliquando adeo malignæ ſunt, ut cibum & potum ægrotantes vix tolerent. In tenera ætate ſæpe mortem afferunt, cum ſibi ipſis vim ad ingerendum cibum non inferant. Hæ puſtulæ plerumque in ulcera degenerant, quæ maximam ægrotantibus pariunt moleſtiam, motum linguæ, & præcipue deglutitionem impedientia.

Aliquando tamen immediate, & nullis puſtulis præcedentibus, generantur ulcera in ore, aphthæ Græcis appellata, quorum plures ſunt differentiæ. Alia enim ſunt ſuperficiaria, alia profunda: alia munda, alia ſordida, alia benigna, alia maligna, alia cum cruſta, alia ſine ea. Et cruſta aliquando eſt alba, aliquando flava, livida, aut nigra. Quæ ſunt profunda, ſordida & maligna, & cum cruſta nigra, deteriora.

Carbunculi, & bubones, in variis corporis partibus, ſed præcipue circa corpora glanduloſa ſolent accidere; quia expultrix facultas, a maligna qualitate irritata, a partibus interioribus, præcipue nobilibus, ad exteriores pernicioſam materiam expellit: unde a cerebro ad glandulas poſt aures, a corde ad axillas, a jecore ad inguina, materia hæc tranſmittitur unde parotides & bubones generantur. Quæ tumorum genera in febre vere peſtilente potiſſimum apparent, præſertim bubones, qui apud vulgus peſtis nomine donantur. At carbunculi & parotides etiam in febribus malignis erumpunt, ſed quæ ſummum malignitatis gradum adeptæ ſunt, & ad vere peſtilentium naturam proxime accedunt.

Signa commemorativa potiſſimum uſu veniunt, quando vocantur Medici ad viſitanda defunctorum cadavera illis temporibus, in quibus vagantur morbi peſtilentes, aut quædam eorum eſt ſuſpicio, ut judicetur, an ex iis morbis interitus acciderit.

Et primum in dictis cadaveribus apparent aliquando maculæ, de quibus ſupra mentio facta eſt; interdum vero vibices, ac ſi flagellis percuſſa fuiſſent, hæc enim ſunt venenati morbi indicia, quandoquidem in iis, qui ex aſſumpto veneno perempti ſunt, eadem ſigna apparere ſolent. Illæ autem maculæ peſtilentem morbum magis ſignificant, ſi livido, aut nigro colore infectæ ſunt. Idem etiam teſtantur exanthemata ſupra enumerata, præſertim ſi pravo colore infecta ſint, tum etiam multo magis bubones, parotides, & carbunculi. Quibus addi poſſunt ſigna, quæ in decurſu morbi apparuerunt: Eorum enim commemoratio certam demonſtrationem efficiet.

Prognoſis febrium peſtilentium adeo incerta eſt, ut nihil de earum eventu poſſit certo conſtitui, donec manifeſta victoriæ alterutrius partis, naturæ ſcilicet vel morbi indicia appareant; quod non ſolet contingere, niſi circa finem ſtatus, aut principium declinationis. Ideo prudens Medicus differre ac ſuſpendere judicium ſuum debet de morbi eventu, in principio, & augmento.

Proponenda tamen ſunt indicia præcipua, ex quibus magnam elicere poterimus conjecturam, an morbus lethaliter, an ſalutariter finiturus ſit, quorum adminiculo quid ſperandum, aut metuendum ſit poterimus prævidere, ſine certa tamen fiducia, nam experientia nos docuit, plurimos cum pernicioſiſſimis ſignis evaſiſſe; alios vero cum ſalutaribus e medio ſublatos. Omnia autem ſigna prognoſtica prætermittimus, quæ omnibus morbis acutis communia ſunt, de quibus fuſe egit Hippocr. in Prognoſticis, Coacis, Prorrheticis, & Epidemiis, tum in Aphoriſmis, quæ hic etiam ſuum locum habere poſſunt. Sed illa tantum proponemus, quæ febribus peſtilentibus magis peculiaria ſunt, ab iiſque certior prognoſis elici poteſt.

Illa autem ex iiſdem fontibus deſumentur, ex quibus diagnoſtica deſumpta ſunt.

Primo igitur in hiſce febribus pulſus æqualitatem ac tenorem ſervans, licet febris maxima appareat, ſpei ſemper aliquid præſtat. Contra vero inordinatus, inæqualis, & contractus pericoloſus, præſertim ſi a principio debilis appareat. Iſtæ autem pulſuum differentiæ non tam pernicioſæ ſunt in febribus malignis, quemadmodum in febribus vulgaribus. Quamvis enim pulſus intermittens in juvene tam ſit lethalis, ut teſtetur Galenus, ſe plurimos ſenes & pueros cum pulſu intermittente liberatos vidiſſe, juvenem vero neminem: In febribus tamen malignis nos juvenes non paucos, pulſum intermittentem per multos dies habentes, evaſiſſe vidimus. Pulſus ſanorum pulſibus ſimiles, admodum pericoloſi, ſignificant enim naturam præ imbecillitate a coctione abſtinere. Ubi enim prava & pernicioſa qualitate vires admodum debilitantur, natura debilis facta concoctionem materiæ non aggreditur, humoremque qui morbum excitavit, non attingit: unde non tentata coctione, nec labor ſequitur, febriſque vel nulla, vel minima eſt. Hujus rei exemplum habemus in tumoribus externis, in quibus quamdiu pars fere obruta a copia vel prava qualitate materiæ nec dolores, nec febres fiunt: cum vero natura materiam illam oppugnare aggreditur, eamque in pus convertere tentat, febris plurimum intenditur. Sic in febribus malignis ægri interdum a febre immunes videntur, cum tamen in pejus, & ad interitum ruant, ut videre eſt apud Hippoc. 3. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 2. ubi Hermocrates a 20. die ad 24. febris expers viſus eſt, cum tamen 26. obierit.

Delirium in hac febre frequentiſſimum eſt, neque metuendum, cum a ſomno compeſcitur, tum præcipue, ſi cum copioſo ſudore evaneſcat. Signum enim eſt, materiam a cerebro ad corporis habitum revocari. At perſeverans delirium pernicioſum eſt, in veram enim phrenitidem degenerare ſignificat.

Contractiones, & ſubſultus membrorum, in hac febre frequenter contingere ſoliti, convulſivi motus ſunt, & admodum pericoloſi, idque magis, ſi delirio conjungantur: maximam enim cerebri læſionem ſignificant.

Motus tremuli manuum & linguæ, funeſti eſſe ſolent, & plurimum damnantur ab Hipp. 1. *progn.* Maximam enim arguunt virium imbecillitatem, & naturam oſtendunt a morbo devictam.

Surditas, licet in principiis morborum acutorum pericoloſiſſima ſit, juxta doctrinam Hippocratis; tamen in ſtatu morbi apparens, ſalutem portendit, præſertim in febribus malignis. Et nos millies obſervavimus hiſce febribus laborantes, quibus ſurditas in ſtatu ſupervenerat, aliis ſymptomatis, quantumvis pericoloſis exiſtentibus, omnes evaſiſſe; indicium enim eſt, cerebrum ſatis validum noxios humores ab internis partibus ad exteriores detrudere.

Sternutamenta, ex Hippoc. *in prognoſticis*, in morbis etiam exitialibus, (modo non ſint affecti pulmones) ſpem ſolutionis adferunt. At in febribus malignis, quantumvis ſæva ſymptomata periculum portendant, ſecuritatem pollicentur.

Cardialgiæ frequentes, aut ſingultus, periculum minantur, & ventriculum graviter a venenata qualitate affici ſignificant.

Maxima ciborum averſio pericoloſiſſima eſt. Significat enim ventriculum a maligna qualitate ſuperatum, ejuſque temperiem omnino everſam, ut laudabile alimentum, ſibi in ſtatu naturali familiariſſimum, reſpuat & averſetur.

Suppreſſio omnium evacuationum, in principio, & augmento morbi, in bonis habetur. Significat enim, materiæ morbificæ tantam non eſſe malitiam, ut naturam irritet ante debitum tempus; ſed naturam adhuc vincere, & ſuo tempore excreturam, modo non adſit nota aliqua decubitus humorum ad caput, ventrem, aut aliquam ex præcipuis partibus. At in ſtatu morbi nihil excerni, ſed ſigna in aliquo principalium membrorum deteriora apparere, malum eſt. Indicio enim eſt aut morbum diutius duraturum: aut dubiam admodum præſtiturum ſalutis ſpem. Materia ſiquidem, quæ pluribus diebus evinci non potuit, aliquod gravius damnum in eodem membro adfert, ut phreni-

phrenitidem, lethargum, aliaque poſt undecimum, vel 14. diem orientia, quæ difficillime quibuſvis adhibitis auxiliis expugnari valent.

Sanguis per venæ ſectionem eductus ſi nullum præ ſe ferat vitium, ſed purus, & ſecundum naturam ſe habere videatur, periculoſus. Evidens enim ſignum eſt, plus adeſſe venenoſæ qualitatis, quam putredinis; aut putredinem in venis cordi proximis latitare, quæ venæ ſectione educi non poſſit.

Ex urinis in febre peſtilenti nulla fere prognoſis elicitur; aut admodum incerta. Non ſolum enim confuſa, perturbata, tenuior, aut craſſior urina, ut in aliis febribus mala eſt; ſed etiam illa, quæ urinis ſanorum conſimilis eſt. Immo vero multi coctionis ſignis manifeſte in urinis apparentibus, iiſque denuo recrudeſcentibus, e medio ſublati ſunt. Attamen urinæ concoctæ, & laudabile enæorema habentes, idque multis diebus perſeverans, & de die in diem magis ſeſe uniens, ac in matulæ fundum ſenſim deſcendens, certam ſalutem perpetuo pollicetur, etiam in febribus malignis ac peſtilentibus. Fieri enim non poteſt, ut facultas naturalis valida & robuſta, quæ in hiſce urinis eluceſcit, adverſus malignam qualitatem non inſurgat, eamque tandem ſuperet. Ideo ſæpe febre maligna laborantibus, graviſſimiſque ſymptomatibus afflictis, & in maxima adſtantium trepidatione, felicem eventum ex coctionis ſignis, in urinis perſeverantibus, ſumma fiducia prædiximus.

Urina pinguis & oleaginea, nigra, aut liveſcens, cum hypoſtaſi nigra aut liveſcente, certum exitum prænunciat.

Copioſa admodum urina, quam febris imminutio non ſequitur, periculoſa eſt, quia colliquationem ſignificat.

Sudores in hac febre, etiamſi cum requiſitis accidant conditionibus, nedum die decretorio, raro ſolent eam ex toto judicare: Immo interdum primo die ex ſudore febris remittitur; deinceps vero ſymptomata ingraveſcunt alia, & poſt multos ſudores ſuccumbit æger. Sudores enim copioſi, morbum non imminuentes, ex colliquatione totius corporis oriuntur. Neque ob id credendum eſt, in hac febre nuſquam prodeſſe criticos ſudores. Nam quo minus venenoſitatis febris obtinuerit, eo magis prodeſſe poterunt, ut in aliis febribus vulgaribus. Obſervatione etiam compertum eſt, longe utilius eſſe, ſi frequentibus ſudoribus æger a principio morbi corripiatur, (dummodo ex ſudore non ſe deterius habeat:) Signum enim eſt, naturam paulatim materiam attenuare; & per ſudorem excernere.

Alvi fluxus incertum omnino eſt præſagium. Nam in principio morbi ſæpe ſalubriter fluit, quod etiam aliquando eſſe lethale ſignum experientia docuit. Rurſum præmiſſa aliqua coctione viſus eſt ab alvi fluxu laborans interimi: nonnunquam vero liberari. Ita tamen diſtinguendum eſt. Cum venenoſa qualitas præpollet, quo magis a principio per alvi fluxum prolabitur materia, eo ſecurior eſt. At cum ex humorum putredine majori parte morbus oritur; deterius ſe habent hi, quibus alvus a principio ſolvitur.

Maculæ purpureæ, cum plures ſunt, majores, & caloris benignioris, & critice erumpunt, naturæ victoriam prænunciant. Si vero pauciores, minores, & pravi coloris, & ſymptomatice excernantur, naturam ſuccumbere ſignificant. Præterea ſi retrocedant, poſtquam apparuerint, peſſimum ſignum eſt: indicant enim materiam morbificam ad interiora refluere.

Exanthemata in variis partibus apparentia, majoris malignitatis ſoboles ſunt, quam maculæ purpureæ: atque adeo majus periculum portendunt.

Carbunculi & bubones maximam teſtantur malignitatem, & maximum periculum minantur, cum eas febres comitari ſoleant, quarum peculiaris character in eo conſtitutus eſt, ut ex iis plures intereant, quam ſerventur. Anthraces & bubones, quo longius a corde conſiſtunt, citius increſcunt, & ad maturitatem perveniunt; eo minus periculoſi ſunt. Attamen ſi derepente, & cum pravis ſymptomatis tumores augeantur, malum eſt. Carbunculi valde magni, fœdi coloris, cum ulcere depaſcente, aut qui in gangrænam mutantur lethales ſunt. Quemadmodum etiam, qui cordi vicini ſunt, aut guttur occupant. Experientia obſervatum eſt, carbunculos plures paucis eſſe periculoſiores, & contra bubones plures paucioribus eſſe ſecuriores. Parotides in febribus malignis & purpuratis in augmento & ſtatu lethales. Si vero vel tantillum inclinante morbo apparere incipiant, & ad ſuppurationem veniant, ſalutares.

Curatio febris peſtilentis in duas partes dividitur: Quarum una continet præſervationem illorum qui ea nondum correpti ſunt; altera curationem actu ægrotantium.

Præſervatio præcipue conſiſtit in ablatione cauſſarum, quæ corpora febri peſtilenti recipiendæ idonea efficiunt, eamque in iis generare poſſunt. Illæ autem ſunt internæ, vel externæ. Internæ ſunt corporis diſpoſitio; plethora, cacochymia, & obſtructiones. Externæ præcipue ſunt aer vitiatus, & contagium vagans. Corpora huic morbo diſpoſita ſunt, quæ a natura, vel accidenti, ſunt præter modum humida, debilia, laxa & rara, denſa & compacta. Humidiora corpora exſiccanda: quæ autem ſicciora ſunt, in eodem ſtatu conſervanda. Humidiora igitur vitare debent victum pleniorem, largioremque potum, & omnia alimenta humidiora; qualia ſunt in primis fructus horræi, olera, piſces, lacticinia: aerem auſtrinum, paluſtrem, & præcipue nocturnum, otium, ſomnum longiorem, præſertim meridianum, balnea, & alia omnia, quæ corpus humectare poſſunt.

Corpora debilia victu analeptico, & roborantibus medicamentis inſtaurentur. Rara & laxa eadem quæ humida, præcautione indigent. Denſa vero & compacta, quia febri peſtilenti recipiendæ omnium maxime diſpoſita ſunt, a plethora, cacochymia, & obſtructionibus magis ſedulo liberanda ſunt. Quæ cauſſæ cum in omnibus corporibus hanc febrem producere valeant, tanquam cauſſæ internæ, ut antea dictum eſt, earum remotioni perpetuo incumbendum.

Plethoræ debetur venæ ſectio, modo nihil contra indicet, ut tempus anni calidius aut frigidius, & peſtilens aeris ſtatus, in quo non eſt mittendus ſanguis, niſi plethora ad vaſa manifeſte urgeat; vel conſueta aliqua ſanguinis evacuatio per menſes, hæmorrhoidas, aut hæmorrhagiam narium ſuppreſſa fuerit. Exhauſto enim ſanguine, facilius inſpiratus aer peſtilentem imprimet actionem, difficiliuſque, ſi morbus ſuperveniet ab eodem, patiens, ob vires aliquantulum imminutas, evadet. Quemadmodum his, qui poſt ſectam venam venenum hauſerunt, facilius hoc penetrat, & illi difficilius liberantur. Tum etiam in metu veneni aſſumpti a venæ ſectione abſtinemus. Sic etiam Galenus *lib. 1. de diff. febr. cap. 4.* ubi præſervationem a febre peſtilenti proponit, purgationem quidem & obſtructionum apertionem præſcribit; nullam vero phlebotomiæ facit mentionem.

Cacochymiæ debetur purgatio, eaque humoribus peccantibus appropriata præmiſſa præparatione idonea, ſi ea neceſſaria videatur; hac cautione adhibita, ut benigna tantum uſurpentur medicamenta, ab iis abſtinendo, quæ malignam & deleteriam habent qualitatem. Quibus etiam utile erit admiſcere nonnulla bezoardica, & vim alexipharmacam habentia.

Obſtructiones ſunt ab humorum multitudine, craſſitie, & lentore. Multitudo evacuationibus, craſſities attenuantibus, lentor abſtergentibus medicamentis aufertur.

Ratione cauſſarum externarum præcautio inſtituenda eſt; primum aeris exceſſus corrigendo, calidiorem ſcilicet refrigerando, ut in febribus continuis docuimus, humidiorem exſiccando accenſis ignibus, tum in viis publicis tum in privatis domiciliis, idque ex lignis odoratis, quantum fieri poterit, junipero, lauro, roremarino, & ſimilibus. Secundo omnes cauſſas removendo, quæ aerem inquinare poſſunt & ſupra recenſitæ fuere. Tertio, inquinamenta in ipſo aere ſuſcepta conſumendo ac diſſipando. Quod fiet accenſis ignibus, ut in humiditate corrigenda dictum eſt, & ſuffitibus, ex odoratis atque alexipharmacis. Tum etiam agitatione aeris vehementis, ad quam tormenta bellica, frequenter exploſa, erunt efficaciſſima.

Quod ſi aer valde pernicioſam qualitatem induerit, ut inde febris vere peſtilens exurgat, omnium præſervationum præſtantiſſima eſt cæli mutatio. Illi tamen, qui manere coguntur, vel inter ipſa inquinamenta, & cum ægrotantibus verſari, multis aliis cautionibus indigent, & antidotis frequenter uti debent. Quæ omnes ab Auctoribus, qui de peſte ex profeſſo ſcripſerunt, fuſe explicantur, inde repetenda, cum noſtrum inſtitutum ſit, ea leviori pede percurrere, quæ veræ peſtis curationi maxime propria ſunt: quandoquidem pauci melioris notæ Medici tam periculoſo exercitio ſeſe exponere audent. Contra vero cum per totos viginti annos & in Gallia, & in Europa univerſa plerumque omnes Medici in febribus malignis, & purpuratis curandis occupati fuerint; operæ pretium duximus, hanc noſtram curationem ad eam febris peſtilentis ſpeciem, quæ maligna ſimpliciter, & purpurata vulgo dicitur, dirigere. Ita tamen, ut veræ peſtilentis curationi etiam inſervire valeat, cum, ut ab initio diximus, eadem materia medica iiſdemque indicationibus, utraque oppugnari valeat.

Curatio igitur actu ægrotantium dirigenda eſt ad febrem, putredinem, & malignam qualitatem. Febris oppugnanda eſt refrigerantibus & humectantibus. Putredo evacuantibus & alterantibus. Maligna qualitas alexipharmacis. Quæ omnes intentiones triplici inſtrumento medico adimplendæ ſunt, in ſequentem modum.

Victus ratio in hac febre eadem inſtituenda eſt, quæ in febribus continuis fuit propoſita. Hoc ſaltem obſervando, ut acida in potu & juſculis præſcripta frequentius uſurpentur, utpote putredini & malignæ qualitati oppugnandæ maxime idonea. Deinde circa potum hoc etiam annotandum, vini uſum in hac febre aliquando eſſe proficuum, utpote inſigne cardiacum, & malignæ qualitati maxime adverſum. Sæpe tamen valde nocere, febrilemque calorem plurimum intendere. Ideo Medici prudentia hic apprime neceſſaria eſt, ut morbi naturam, & ægrotantis temperiem contempletur: ex his enim vini exhibendi indicatio deſumenda eſt. Si namque febris ſit admodum exigua, venenata vero qualitas plurimum intenſa, & corpus ægrotantis pituitoſum: tuto & feliciter vinum in potu exhibetur, ſed valde lymphatum. Contra vero in febre intenſa, & bilioſo corpore, vinum exhibere, pernicioſum eſt.

Hæc

Hæc a nobis obſervata ſunt infinitis experimentis, ac præſertim in febre purpurata, quæ Monſpelii graſſata eſt anno 1623. poſt urbis obſidionem; quæ tantæ malignitatis particeps fuit, ut tertia ad minus ægrotantium pars de medio ſublata fuerit, & a vera peſte ſolo bubone diſtincta fuerit, cum non ſolum ecthymata & exanthemata rubra, livida & nigra, ſed etiam carbunculi & parotides frequenter apparerent. Iis enim ægrotantibus, quibus pulſus erat parum frequens, & pulſui ſanorum fere ſimilis lingua humida, & nulla ſitis, vinum exhibuimus felici ſucceſſu, illiuſque continuationem indicabit levamen inde emergens, & ex illius uſu febris nullatenus intenſior evadebat, neque ſitis, aut linguæ ſiccitas excitabatur. Iis vero quibus febris erat intenſior cum ſiti, linguæ ſiccitate, ſcabritie, aut nigredine, vinum prorſus interdicebamus, eoſque in refrigerantium, acidulorumque potuum uſu perpetuo detinebamus. Advertendum tamen eſt primis morbi diebus vinum nunquam eſſe exhibendum, ne materiæ crudæ nimium exagitentur; ſed tantum circa ſtatum, cum malignitatis ſigna ſeſe magis exerere incipiunt. Attamen Zacutus Luſitanus *obſerv. 93. lib. 1. praxis admirandæ* refert, ſe in febre maligna, præſente ſiti intenſa, cum linguæ ſiccitate & nigredine, ægro jam deſperato vinum exhibuiſſe feliciſſimo ſucceſſu, ut hoc ſolo remedio reſtitutus fuerit. Verum hic Celſi ſententiam adducere non alienum eſt; *Sæpe quos ratio non reſtituit, temeritas adjuvat.*

Inſtituta victus ratione, a phlebotomia inchoanda curatio eſt, præmiſſo clyſtere: ea enim maxime convenit ratione magnitudinis morbi, calidæ intemperiei, & putredinis. Verum in quantitate ſanguinis metienda, ſumma prudentia neceſſaria eſt, cum ratione malignæ & venenatæ qualitatis non conferat, immo potius noceat, ab ea enim facultas vitalis maxime labefactatur: & qui veneno aſſumpto ſanguinis miſſionem patiuntur, in exitum præcipitari ſolent. Ideo ſi maligna & venenata qualitas putredini prævaleat, quod ex propriis ſignis ſupra propoſitis facile internoſci poterit, minori copia ſanguis mittendus eſt. Si vero putredo magis infeſta ſit, quam venenata qualitas, majori copia detrahendus. Atque ita, ſi ex morboſo apparatu potiſſimum, & putridis humoribus intra venas coercitis, febris maligna oriatur, iterari tuto poteſt phlebotomia, ſemel, bis, aut ter, donec ſarcina humoris vitioſi in venis contenti exonerata ſit. Idque in primis, ſi viſceris cujuſdam inflammatio adeſſe, aut imminere videatur, quod non raro in febribus malignis ſolet contingere. Mature autem, & a morbi initio inſtituenda eſt phlebotomia. Si enim progreſſum malum fuerit, & in totam maſſam ſanguineam malignitas diffuſa, non ſolum non confert; ſed etiam naturam maxime debilitat, ita ut Auctores quamplurimi, tranſacta die quarta ſanguinem mittendum non eſſe cenſeant. Immo vero, cum febres malignæ variis temporibus diverſam admodum habeant naturam, ex diverſo malignitatis gradu oriundam, quando illæ graſſari incipiunt, ſedulo obſervandum eſt, quodnam ægri ex venæ ſectione emolumentum capiant. Nonnullæ enim de ſynochorum genere, & in quibus intenſior eſt putredo, malignitas vero remiſſior, venæ ſectione valde imminuuntur. Aliæ vero, quarum natura in una propemodum malignitate conſiſtit ſecta vena, magis pernicioſæ fiunt. Hoc apparet in vera peſte, in qua multorum & probatiſſimorum Auctorum experientia omnes ægri, quibus ſecta vena fuit, e medio ſublati ſunt: Ita ut etiam, in pleuritide peſtilenti, ſanguinis miſſionem inſignem noxam attuliſſe; & morbi ſævitiam intendiſſe affirment. Immo vero in aliis morbis epidemicis, minori malignitate prædictis, in quibus tamen ſola fere malignitas erat in vitio, idem eventus animadverſus eſt. Sic refert VVierus in catharro epidemico, qui anno 1580. per totam Europam vagatus eſt, & ex quo omnes fere evadebant, ita ut vix milleſimus quiſque moreretur; tamen fere omnes, quibus ſecta vena fuerat, interiiſſe. Obſervandum autem eſt diligenter, quod docuit Galen. 14. *meth. cap.* 10. in carbunculorum curatione venæ ſectionem ad lipothymiam convenire: ut ſanguis ebulliens, a quo fit carbunculus, magna copia educatur. Cum tamen idem Gal. *lib. de curat. per venæ ſect. cap.* 14. in phlegmonoſis tumoribus ſanguinem detrahendum eſſe præcipiat uſque ad coloris mutationem, niſi vires ſint debiles, aut phlegmone maligna fuerit. Quibus innuitur, Galenum copioſam ſanguinis miſſionem admittere in carbunculo ſimplici & malignitatis experte, in maligno vero & peſtilenti, minime, quod ſuperiori præcepto a nobis propoſito ad amuſſim convenit.

Circa tempus & intervalla in venæ ſectionis iteratione adhibenda, hoc advertendum; ut ſi morbus lente procedat, ſanguinis detractiones accelerandæ non ſint: franguntur enim vires ante tempus: ita ut toti morbo exantlando ſufficere nequeant. Prout igitur morbus movetur; ſic Medicus celerius, aut tardius venæ ſectionem celebrare debet.

An vero, exanthematis ſeu maculis purpureis apparentibus, ſit ſecanda vena, maxime controvertitur. Nonnulli enim exiſtimant, piaculum eſſe, exanthematis apparentibus, ſanguinem ſecta vena detrahere, quod tunc temporis humores ferantur a centro ad circumferentiam, qui motus omnino adjuvandus eſt; & per venæ ſectionem contrarius omnino motus humoribus concilietur, ſanguiſque trahatur a circumferentia ad centrum, cum facta partium interiorum inanitione, neceſſarium ſit ſanguinem in exterioribus partibus contentum, ad interiores recurrere; quod diſerte docuit Galen. 9. *de ſanit. tuenda, cap.* 10. ſanguinem nimirum, ſecta vena, a corporis mole univerſa ad internas partes remigrare. Et idem Gal. *com. in 6. Epid.* Simoni illi, de quo Hipp. ſermonem habuit, latas puſtulas habenti, vomitum ea de cauſſa non profuiſſe conjectat, quod ſucci ad cutem vergentes per eam ſint evacuati.

Attamen ſanioribus Doctorum ſententiis ſancitum eſt, maculis purpureis apparentibus in morbi principio, & iis diebus quibus venæ ſectio celebrari conſuevit, ſi antea ſanguis ſufficienter detractus non fuerit; etiam quantitate moderata eſſe detrahendum; neque ullum inde imminere periculum, cum illa exanthematum eruptio, quæ fit in principio morbi, critica non ſit, ſed tantum ſymptomatica, ex inſigni ſanguinis ebullitione, & humorum malignorum, ac putreſcentium fervore oriunda; atque adeo non poſſit impediri naturæ motus, qui nullus eſt tunc temporis. Si enim corpore exiſtente plethorico cum lotio craſſo ac rubro, exanthematum apparentium ratione habita ſanguinem non detraxeris; vix natura tantam humorum copiam ſuperare poterit, & periculum erit, ne illi in partem aliquam interiorem irruant, in eaque pernicioſam inflammationem generent. Sanguis tamen eo tempore cautius, & minori copia detrahendus eſt, non ut venæ admodum inaniantur, unde retractio humorum ab exterioribus ad interiora poſſit ſuccedere; ſed tantum, ut nimia earum plenitudo tollatur, qua dempta, venæ novum ſanguinem non attrahunt, ſed in ſe concidunt, ac nonnihil laxantur & coarctantur, ut melius ſanguinem in iis relictum continere ac regere valeant. Sicque juvatur motus & expulſio naturæ ad ſuperficiem corporis. Levata enim parte oneris, quo premebatur, illud quod reliquum eſt, facilius excutit & expellit. Quod nobis in Medicina facienda paſſim innoteſcit, dum ſæpe eadem die, qua ſecatur vena in acutis febribus, immo paucis interdum poſt venæ ſectionem horis copioſos ſudores, eoſque criticos ac ſalutares erumpentes conſpicimus. Immo vero, quamvis ſatis valida eſſet natura, ut totum illum ſanguinem redundantem regere ſufficienter valeret; cum in corporibus plethoricis ſanguis plerumque craſſior eſſe ſoleat, & per hujuſmodi ectymata, tenuiſſima tantum ſanguinis portio exhalet, craſſior in venis remanens magis ac magis computreſceret & longe periculoſiorem morbum efficeret. Conſultiſſimum tamen exiſtimo, paulo poſt venæ ſectionem plures cucurbitulas admovere, ut motus humorum ad exteriora magis adjuvetur: de quarum cucurbitularum adminiſtratione paulo inferius agetur. Notandum tamen diligenter, quod ſupra a nobis dictum eſt, tempus eſſe obſervandum, quo exanthemata apparere incipiunt. Si nempe in principio morbi, & ante quartum diem id fiat, quo tempore eorum eruptio critica eſſe non poteſt, & nullum ægro levamen ex ea emergit, ſed potius ſymptomata ingraveſcunt, unde venæ ſectio nullo modo pertimeſcenda eſt. At ſi poſt quartum diem erumpunt, idque magna copia, ut inde æger melius habeat; ac ſymptomata remittantur; ſatius multo eſt a venæ ſectione abſtinere, & plures cucurbitulas cum ſcarificatione affigere, ut motus ille humorum ad exteriora multum promoveatur.

Quæ de venæ ſectione hactenus a nobis dicta ſunt, intelligenda veniunt de ea, quæ fit in brachio, quæ confeſtim multitudinem ſanguinis imminuit. Aliquando tamen ſectio venarum inferiorum utiliſſima eſt, ſi nempe vires debiliores fuerint, & prædictam venæ ſectionem antea uſurpatam ulterius ferre nequeant. Tum præcipue confert hæc phlebotomia in mulieribus: eſt enim, ut inquit Oribaſius *lib. 7. c.* 10. mulieribus propria, multumque efficax, quippe quæ naturalis excretionis modum imitetur, Immo vero circa menſium evacuationem mulieribus utilis eſt iſta vacuatio; quia ex lege naturæ in venis utero vicinis plurimo ſanguine abundant. Confert etiam iis, in quibus metuenda eſt translatio humorum ad cerebrum, quæ frequenter in hiſce febribus ſolet contingere, & phrenitidem generare. Quod facile indicabunt (ut ſupra in prognoſtico dictum eſt) urinæ tenues, albæ, & decolores: iiſque ita ſe habentibus, ſectio venarum inferiorum erit utiliſſima. Refert etiam Oribaſius *loco citato*, ſe febre peſtilenti correptum, detractis per venas inferiores ſanguinis ℔. ii. convaluiſſe: & omnes, qui eodem remedio uſi eſſent, fuiſſe liberatos.

Eaſdem vires obtinet apertio hæmorrhoidum, quæ hirudinum applicatione perficitur. Cum enim hoc modo ſanguis paulatim educatur, minima conſequitur virium exſolutio. Ab intimis tamen viſceribus, in quibus ſolet incendium adeſſe, & mali fomes, ſanguis revellitur. Melancholicis præcipue plurimum convenit, quia iis natura plerumque per has vias limoſum ſanguinem educere conſuevit.

Poſt ſufficientem venæ ſectionem, revulſiones celebrandæ ſunt per cucurbitulas tum ſiccas tum ſcarificatas. Siccas quidem, quando ſimplex revulſio molienda eſt, ſcarificatas vero, quando ſanguinis redundantis copia penitus ablata non eſt per venæ ſectionem, quam vires ulterius ferre nequiverunt. Siquidem multo minori virium jactura ſanguis per cucurbitulas educitur: & præterea venenati ſpiritus intus latitantes ad exteriora retrahuntur.

Sed de locis quibus applicandæ ſunt cucurbitulæ, inter Auctores non convenit. Alii enim, & imprimis Itali fere

omnes,

omnes, cenſent partibus inferioribus, cruribus ſcilicet & natibus tantum eſſe applicandas, ut materia venenata a corde ad diſtantiſſimas partes revellatur. In ſcapulis vero ac dorſo non convenire, quia humores noxios attrahunt ab aliis partibus verſus cor. Alii contra ſcapulis & dorſo admotas cucurbitulas maxime convenire exiſtimant, ut humores & vapores venenati trahantur e centro ad circumferentiam, qui motus naturæ motui in hoc morbo maxime conſentaneus eſt. Nos autem in omnibus locis prædictis cucurbitulas admovendas eſſe cenſemus: opportunumque eſſe, a partibus inferioribus incipere, ut portio quædam malignitatis ad remotiores partes retrahatur. Sed quia partibus illis inferioribus admotæ cucurbitulæ venenatos humores, ac vapores a corde & partibus illi vicinis ſufficienter retrahere nequeunt, conducibile eſt, partibus vicinis, ſcapulis ſcilicet ac dorſo admovere. Hoc enim modo naturæ motus maxime juvatur; cum experientia doceat macularum eruptionem ad illas præcipue partes fieri, quæ frequenti cucurbitularum admotione plurimum adjuvantur. Quod præ ceteris Mercatus eleganter tradidit his verbis; *Interim tamen dum corpus aliis remediis tractatur, cucurbitas parvas, ſeu plures aut pluries adhibere oportet. Quod ſi maxima fuerit imbecillitas, & venenoſitas, citra ſcarificationem, aut cum leviſſima. Sin autem ſanguinis vitioſi aliquid ſupereſſe cognoverimus, cum ſcarificatione. In quo ſane uſu & indicatione conſultiſſimum eſt eas ſcarificare, quæ in dorſo e regione cordis affiguntur. Quod ſane inventum tanti ſæpe eſſe momenti uſus demonſtravit, ut anxietates, & pulſus inæqualitatem, ac alia ſæviſſima accidentia ab eis protinus ſubſidere viſum ſit. Quamobrem donec veneni accidentia quodam modo miteſcere, ac ſuperſedere viſum ſit, ab eis deſiſtendum non eſt.*

Ratio vero, cui prioris ſententiæ aſſertiones innituntur, parvi eſt momenti, quia metuunt, ne humores noxii ab aliis partibus ad cor retrahantur. Hoc enim forſan aliquem poſſet habere locum, ſi in principio morbi, præſente totius corporis plenitudine, adhiberentur. At poſt univerſalem evacuationem, phlebotomia ſufficienter celebrata, admotæ nullum tale poſſunt inferre periculum. Quod luculentiſſimo pleuritidis exemplo fit manifeſtiſſimum, in cujus principio, ſi cucurbitula lateri dolenti admoveatur, attrahet ſine dubio fluxionem magis ac magis ad partem affectam. Sed cum poſt multas ſanguinis miſſiones admoveri ſoleat, non ſolum nihil ab aliis partibus ad affectam attrahit, ſed illud, quod parti infixum & incuneatum eſt, ad exteriora potentiſſime trahit, ut inde integra ſæpe morbi ſolutio ſubſequatur. Quamvis in hoc affectu tractio ad partem affectam magis metuenda ſit, quia externa fere cucurbitulæ vicina eſt.

Zacutus Luſitanus *obſ. 3. lib. 5. praxis admirandæ*, plurimum commendat cucurbitulas ſcarificatas, prope inguina, & axillas admotas; his enim vitioſus ſuccus ad partes ignobiles & communia emunctoria attrahitur, ad quæ natura ſolet eum utiliter deponere.

Inter revulſoria remedia merito etiam referuntur frictiones partium extremarum, cum linteo aſperiori, frequenter repetitæ. Sed præſertim commendatur illa, quæ fit in toto corpore, cum linimento Aetii, quod in hunc modum componitur.

♃. Ol. amygdal. dulc. & aquæ fontis, ana ℥. iii. ſalis nitri ʒ. ii. Bulliant ad aquæ conſumptionem, & manibus hoc oleo inunctis perfricetur calide totum corpus mane & ſero. Aetius oleum ſabinum præſcribit: ſed quia calidius eſt, merito a Baptiſta Montano oleum amygdalarum dulcium ſubſtituitur. Hoc linimento cutis poros aperit, ut natura commodius vapores venenatos ad eam tranſmittere valeat.

Potenter etiam pravos ac venenatos ichores attrahunt & revellunt veſicatoria, variis partibus admota. Vulgo adhibentur poſteriori parti cervicis: hinc enim & materiam veneficam eliciunt, & a capite derivant, comatoſiſque affectibus, qui non raro hiſce febribus ſolent contingere, percurandis inſerviunt. Item & utrique ſuræ. Attamen, ubi maxima eſt malignitas, totum corpus occupans, & ſæviſſima ſymptomata urgent, unicum veſicatorium non ſufficit; ſed plura admovenda ſunt. Soleo ea in magna morbi ſævitia quinque locis admovere, cervici nimirum, utrique brachio, parti inferiori inter cubitum & humerum, & utrique femori, parti etiam interiori inter inguina, & genua, cum felici ſucceſſu.

Summum hujus remedii uſum ex Galeno elicere poſſumus, qui *lib. 5. meth. cap. 12.* refert, ex febre peſtilenti omnes evaſiſſe, quibus exulcerationes in variis corporis partibus contigerant, evacuata nimirum per ea ulcera materia morbifica. Cum tamen ex hujuſmodi veſicatoriis ſtranguria ſæpiſſime contingat (cantharides enim virtute ſpecifica impetunt veſicam) opportunum erit, eo tempore emulſiones exhibere, quibus urinæ acrimonia temperabitur. Hoc etiam ſymptoma præcaveri poteſt, ſi emplaſtro veſicatorio ſemina ammeos pulverata permiſceantur, quæ hac facultate donata ſunt, ut prohibeant, ne cantharides nocumentum veſicæ inferant.

Inter revulſoria remedia referri etiam poteſt cataplaſma ex raphanis a Cratone laudatum: Raphanus, inquit, quia magnam vim habet attrahendi malignitatem materiæ, utile eſt ſcobem ejus pedibus, ſale & aceto prius mundatis alligare. Sequens vero cataplaſma ad eundem uſum utilius eſſe poterit.

♃. Raſuræ raphani; & bryoniæ utriuſque, an. ℥. ii. ß. naſturtii hortenſis ℥. j. granorum paradiſi ℥. ß. ſalis marini ʒ. iii. Mixta irrorentur aceto fortiſſimo, & excipiantur ſ. q. ſaponis liquidi. Fiat veluti cataplaſma applicandum plantis pedum, e ſtupis pexis, calide hora ſomni.

Huic cataplaſmati utiliter addi poterunt folia rutæ, urticæ ſalviæ, ſcordii, ſtercus columbinum, ſuccus rutæ, & acetum.

Cataplaſma ex cochleis contuſis ſimilem habet efficaciam, potenter attrahit ad inferiora humores, & vapores noxios: quemadmodum Galenus illud maxime commendat ad aquas hydropicorum potenter attrahendas & diſcutiendas.

Hæc revulſoria remedia locum habere ſolent toto morbi decurſu, poſt univerſales evacuationes, phlebotomiam ſcilicet & purgationem, de cujus uſu nunc agendum eſt, ut a remediis chirurgicis ad pharmaceutica progrediatur.

Plurimum autem inter practicos controvertitur, utrum ſub febrium malignarum initio purgatio debeat inſtitui? Multi hanc omnino rejiciunt, non ſolum propter vulgatum Hippocratis præceptum, *concocta eſſe medicanda, non cruda*: ſed etiam, quia in hoc morbo humores maligni a purgantibus medicamentis nimium exagitantur, & malignam qualitatem latius diffundunt, naturamque acriter ſtimulantia pernicioſos alvi fluxus inducunt. Cum alioqui in hiſce febribus fluxus colliquantes ſæpiſſime contingere, ægroſque de medio tollere ſoliti ſint. Alii vero contendunt, tantam eſſe interdum pravorum ac venenatorum humorum copiam, in primis viis ſtabulantem, ut niſi purgante medicamento in principio tollatur, aut valde imminuatur, reliquam humorum maſſam inficiat, ut a natura, quantumvis alexipharmacis, roborantibuſque medicamentis adjuta, ſuperari nequeat.

Nos hoc diſſidium ita componendum eſſe exiſtimamus, nimirum, in hujus morbi principio, quantum fieri poteſt, a purgantibus medicamentis abſtinendum eſſe ob rationes in priori ſententia allatas; & putridorum humorum illuviem, in primis viis ſtagnantem, (quæ maximo equidem curationi impedimento eſſe conſuevit,) clyſteribus frequentibus potius, quam purgante medicamento eſſe educendam. Si tamen tanta ſit in prima regione cacochymia, ut clyſteribus ſufficienter educi non poſſe videatur, quod præcipue contingit, quando humores pravi in ventriculo redundant, cumque adeſt ſumma innappetentia, oris amaritudo, nauſea & vomitus, vel quando adeſt lumbricorum copia; utiliſſimum eſt, purgante medicamento eam educere, ut materia morbifica, in venis contenta, poſtmodum commodius edomari valeat. Quæ quidem materia ante concoctionem educi non poteſt, & in illa tantum locum habet ſententia Hippocratis, *concocta eſſe medicanda*. Sed materia in prima regione contenta, & excrementorum illuvies, nulla præmiſſa præparatione, aut concoctione educi poteſt, & ſolis clyſteribus, ut antea dictum eſt, plerumque expurgatur. Illa autem medicamenta, primam tantum regionem evacuantia, ex benignioribus eligenda ſunt, vitando vehementia, immo etiam mediocria. Atque adeo uſurpari tuto poterunt caſſia, manna, tamarindi ſyrupus roſaceus, & de cichorio compoſitus. Vixque licet ad ſennam & rhabarbarum tranſcendere, aut ſaltem non niſi in exigua quantitate, magna urgente cacochymia, ceteris permiſcere. Horum medicamentorum formulæ in febrium putridarum continuarum curatione & purgatione, in principio earum inſtituenda, propoſitæ ſunt.

Enemata vero non ſolum in morbi principio, ad primam regionem ab excrementis liberandam; ſed etiam toto morbi decurſu uſurpanda ſunt, ſi alvus ſponte non fluat, idque ſingulis, vel alternis diebus. His enim quotidiana excrementa educuntur, & quædam materiæ morbificæ portio ſenſim detrahitur. Tum etiam humores, ad ſuperiores partes vergentes, ad contraria loca, eaque naturæ conſentanea, retrahuntur. Hæc autem enemata ex decocto emolliente ac refrigerante componenda ſunt, additis laxantibus benignioribus; acria enim & diacrydiata nimium irritant naturam ad excretionem, & ſæpe alvi fluxus pernicioſos inducunt.

Immo vero ſatius eſt nulla purgantia in vigore morbi enematis admiſcere, ne alvi fluxus excitetur, qui huic affectui frequentiſſimus eſt. Ita ut potius fomenti interioris rationem obtineant, quam remedii laxantis.

Quod ſi alvus in morbi decurſu liquida appareat, non idcirco ab enematis abſtinendum; ſed modice detergentibus & refrigerantibus utendum. Et in julepis diſſolvendus eſt ſyrupus granatorum, cum pulvere coralli præparati.

Dum prædicta remedia in uſum vocantur; febrilis caloris, putredinis, & malignæ qualitatis correctioni incumbendum eſt remediis ſequentibus.

Ac primum julepi alterantes, in febrium putridarum continuarum curatione propoſiti, erunt convenientiſſimi, ex decoctis præcipue rad. acetoſæ, cichorii, graminis, bugloſſ. lapathi acuti, fol. endiviæ, cichorii, acetoſæ, pimpinellæ, capil. ven. tamarindorum. Quibus addenda erunt quæ proprietate ſpecifica venenatam qualitatem oppugnant, alexipharmaca vulgo dicta: ut radices pentaphylli, tormentillæ, carlinæ, fol. ſcordii, card. benedict. ſcabioſæ, ſcorzonetæ, ulmariæ, flores calendulæ, veronicæ rubræ, fruſta limonis, aut citrii, & ſemina eorumdem; cortices pomorum redolentium; raſura cornu cervi, &c. cum ſyrupis de limonibus, granatorum, acetoſo ſimplici, de ſucco acetoſæ, & oxyſaccharo. In iiſque frequentius acida medicamenta, ut ſuccus

mali citrii, vel limonis, ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli admiſcenda ſunt: putredini enim & venenatæ qualitati maxime reſiſtunt.

De malo citrio refert Athenæus, in Ægypto quondam homines morte damnatos, feris expoſitos, ab aſpidibus quidem demorſos fuiſſe, & nihil inde damni perpeſſos, eo quod cum ad ſupplicium ducerentur, quædam muliercula commiſeratione ducta, citria poma, ad refectionem, & ſitim compeſcendam, illis edenda obtuliſſet, quibus aſſumptis nihil a lethali virulentarum beſtiarum ictu noxæ perſenſerint. Omnes autem mali citrii partes vim quandam alexipharmacam obtinent; ideo utiliter in taleolas diſſectum, cum rad. & herbis prædictis ad julepos conficiendos decoquitur, & præterea utiliter aquæ potus ordinarii infunditur, eique fragrantiam a cortice, & aciditatem a ſucco conciliat: quamvis ſolus ſuccus refrigerandi facultate præditus ſit.

Spiritus acidi ſulphuris & vitrioli a Chymiatris præcipue ſummis efferuntur laudibus. Et præſtantes eorum dotes diutina experientia comprobatæ effecerunt, ut apud Galenicos jam diu recepti ſint, ac communiter uſurpati. Ut vero pateat, quanto in pretio apud priores habeantur, ſufficit nobis unius Mundereri verba hic in medium afferre, quæ habentur *cap. 15. lib. de peſtilentia*, ubi de ſpiritu vitrioli, & ſulphuris, aliiſque ex ſulphure paratis medicamentis agens. *Nulla*, inquit, *eſt putredo, cujus vires non frangant: nulla infectio, quam non ſuperent: nulla humorum depravatio, quæ iſta non ſuperent: Sane (ut liberrime loquar) ſi mihi vitriolatorum medicamentorum uſus, vel interdiceretur, vel inhiberetur, ego ad peſtis curationem numquam ſaltem inermis accederem.*

Iiſdem julepis interdum addi poteſt ſal prunellæ, quod potenter refrigerat, & febrilem ardorem extinguit, habetque præterea vim quandam diaphoreticam, cujus ratione febribus malignis utiliſſime accommodatur.

Juleporum loco pro delicatioribus interdum ſubſtitui poterunt juſcula medicata, ex foliis borraginis, acetoſæ, pimpinellæ, aliiſque herbis guſtui gratioribus, corticibus pomorum redolentium; pulpa & acido citri cum pullo gallinaceo, iiſque ſal prunellæ ad magis refrigerandum interdum addi poteſt.

Emulſiones etiam parari poterunt ex amygdalis dulcibus, ſemin. frig. maj. cum decocto juleporum. Et ad majorem qualitatis venenoſæ oppugnationem, ſeminibus prædictis addi poterunt ſemina citri, napi, acquilegiæ, & cardui benedicti. Ad ſaporis vero gratiam, ſyrupi prædicti admiſceri poterunt.

Toto autem morbi decurſu alexipharmaca uſurpanda ſunt, non ſolum julepis, juſculis & emulſionibus permixta, ut antea dictum eſt, & jam ulterius dicetur, ſed etiam in alias formas concinnata. Quia vero non omnia indiſcriminatim uſurpanda ſunt, nec quolibet morbi tempore, ut eorum uſus legitimus probe diſtinguatur; in quatuor claſſes diſtinguenda ſunt. Prima continebit ea, quæ præter ſpecificam qualitatem, qua venenis reſiſtunt, frigida & ſicca ſunt ac modice adſtringunt, ſicque putredinem cohibent, confirmant & roborant, venenum coercent, ne tam facile in totum corpus diffundantur, partiumque diſſolutioni compreſſione quadam obſiſtant, ut bolus armena, terra ſigillata, corallus, radix pentaphylli, tormentillæ. Secunda complectetur ea, quæ frigiditate ſua, & ſubſtantiæ tenuitate putredini reſiſtunt, & malignitatem coercent, ut ſuccus limon. ſpiritus ſulphuris & vitrioli, tum acida omnia, ipſum & acetum. Tertia comprehendet calida & diaphoretica, quæ venenatos humores & vapores a corde expellunt, eoſque a centro ad circumferentiam educunt, ut angelica, zedoaria, dictamnum, ulmaria, ſcordium, carduus benedictus, ſcabioſa, theriaca, mitridatum, aqua theriacalis. Quarta denique continebit ea, quæ ſpecifica vi, ſine ullo primarum qualitatum exceſſu, venenatam qualitatem oppugnant, ut lapis bezoardicus, cornu cervi & monocerotis, trochiſci viperini, & ſimilia.

Primæ, 2. & 4. claſſis remedia in principio & augmento magis conveniunt. Tertiæ vero, in ſtatu & declinatione. Maxime autem varianda ſunt hæc medicamenta, & miſcenda; pro vario malignitatis aut putredinis gradu; pro varia febris intenſione, vel remiſſione, & vario ægrotantium temperamento, ſexu, ætate, aliiſque circumſtantiis, quarum deciſio ex Medici judicio atque prudentia tota dependet, neque certis regulis determinari poteſt. Hoc tantum admonebimus, quod eſt notiſſimum, quando ſcilicet vehemens febris exardet, & refrigerantibus & acidis præcipue inhærendum, calida & diaphoretica calida non eſſe exhibenda, quæ tamen maxime convenient, ubi febris remiſſior eſt, & maligna qualitas præcipuum faceſſit negotium. Ex his igitur varia componi poſſunt medicamenta, pro arbitrio Medici curantis. Ne tamen tyrones eorum formulis omnino deſtituantur, nonnullæ hic ſubnectendæ ſunt, ad quarum imitationem infinitas alias in rem præſentem concinnare poterunt.

Recipe radicis acetoſæ, bugloſſ. tormentillæ, ana unc. i. fol. endiviæ, cichorii, acetoſæ, pimpinellæ, an. M. i. tamarindor. unc. i. Coquantur ad lib. i. in colat. diſſolve ſyrup. de limon. & granat. an. Unc. i. ſem. Fiat julepus pro tribus doſibus, bis in die ſumendis: addendo unicuique doſi confect. de hyacinth. drachm. i. lapid. bezoard. gr. vi.

Hæc julepi forma in febris initio convenire poterit. Ea tamen intenſa admodum exiſtente, & temperatura corporis bilioſa, addi poterit unicuique doſi ſalis prunellæ ʒ. i. vel ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli q. ſ. ad moderatam aciditatem, vel utrumque ſimul. In febre vero non admodum intenſa addi poterunt decocto radices carlinæ, & pentaphylli, folia ſcordii, & ſcabioſæ.

Recipe amygdalarum dulcium excorticatarum unc. i. ſem. melonum, cucurbitæ, napi, aquilegiæ, citri, & cardui benedicti, an. drach. ii. Contundantur in mortario marmoreo, ſenſim affundendo decocti julepi prædicti lib. i. ſemis, ſyrupi de limonibus unc. iii. ſalis prunellæ drachm. iii. Fiat emulſio pro tribus doſibus, bis aut ter in die ſumendis.

Toto morbi decurſu utatur æger, in juſculis, confectione de hyacintho: vel pulvere ſequenti guſtui non ingrato.

℞. Coralli præparati, margaritarum præparatarum, raſuræ eboris, cornu cervi, & lapid. bezoard. anna ℈. i. Miſce, Fiat pulvis, de quo detur ſcrup. ſem. cum ſingulis juſculis.

Novatores hodierni, gemmas, margaritas, corallium & omnia cardiaca in univerſum, ab uſu medico proſcribere conantes, & febres omnes, etiamnum malignas, ſola venæ ſectione, & apozematis ſimpliciter refrigerantibus curantes; hoc ſaltem experimento, circa corallium & margaritas, convincantur, quod illa in pulverem redacta, ſi aceto ſucco limonum, aut ſpiritui vitrioli, aut aquæ forti infundantur, omnem horum liquorum acrimoniam tollant. Unde videre eſt, eadem medicamenta intus aſſumpta, humorum acrimoniam & malignam qualitatem demulcere, & ad moderatam reducere. Qui ſolutiones perlarum aut corrallorum, in ſucco limonum, aut aceto deſtillato factas deguſtarunt, hoc probe norunt.

Ubi maligna & venenata qualitas plurimum agit, alexipharmaca in julepis, juſculis, aqua potus ordinarii, & omnibus quæ aſſumuntur, exhibenda ſunt, ut aſſiduo & indeſinenti conflictu infenſus hoſtis oppugnetur.

Lapis bezoardicus ſolus ad gr. v. vel vi. exhibitus cum aqua ulmariæ, ſcorzoneræ, cardui benedicti, aut alia conſimili, non ſolum ad malignam qualitatem oppugnandam, ſed etiam ad diaphoreſin adjuvandam prodeſt, virtute ſiquidem ſudorifica pollere hic lapis vulgo creditur. Quam tamen probati Auctores non pauci in dubium revocant, quod nullum ſenſibilem effectum ex lapidis illius exhibitione videre potuerint. Et certe (ut ingenue fatear) non poteſt magna fiducia huic lapidi adhiberi: quandoquidem, etſi vero ac genuino lapidi bezoardico eæ facultates concedantur, quæ illi adſcribuntur; quia tamen magnum illius pretium efficit, ut quamplurimi propolæ in eo adulterando ſtrenuam operam navaverint, vix alios quam adulterinos hodie habere poſſumus. Cujus rei teſtimonium luculentum inde elici poteſt, quod rerum Indicarum ſcriptores teſtentur, lapidem bezoardicum apud ipſos Indos rarum, magnique pretii eſſe; cum apud nos tamen magna copia, & ſatis vili pretio reperiatur.

Major fides haberi debet radici illi quæ noſtro ſæculo ab Hiſpanis ex India allata eſt, quam *contrayervam* nominant: quod vocabulum herbam alexipharmacam ſignificat; quoniam illius pulvis adverſus venena præſentiſſimum eſt remedium, eaque per ſudores, aut inſenſibilem tranſpirationem evacuat. Illamque plantam exiſtimant commune eſſe alimentum, quo animalia lapidem bezoardicum generantia veſci conſueverunt, ex eaque præcipue vim alexipharmacam tribui lapidi bezoardico. Radicis hujus pulveratæ ℈. i. vel ʒ. ß. exhiberi poteſt, cum aqua cardui bened. aut aliis medicamentis permiſceri.

Mindererus pulverem ſequentem prædicat.

℞. Sacchari canti ʒ. iii. zinzib. albi. ʒ. ii. camphoræ ʒ. i. Fiat pulvis, cujus doſis ʒ. i. cum liquore idoneo. Monet vero idem Auctor, in magnis capitis & ventriculi doloribus caute eſſe utendum camphora, quam tamen maxime commendat in morbis peſtilentibus; & tempeſtive datam plus prodeſſe aſſerit; quam vel pretioſa quævis medicamenta bezoardica. Hunc pulverem calidiorem cenſeo ratione zinziberis, & ad illius imitationem ſequentem compoſui, quo uſus ſum felici ſucceſſu.

℞. Bezoardici miner. ʒ. iii. ſalis prunellæ ʒ. ii. camphoræ drach. i. Miſce. Doſis drach. i. cum aqua card. bened. aut alio liquore idoneo.

Ex fragmentis pretioſis etiam pulveres concinnari poſſunt, quorum tamen vires multi irrident, alii eas ſuſcipiunt: unde ab Arabum temporibus, uſque ad noſtram ætatem, variæ compoſitiones officinales ex iis paratæ inveniuntur, ut electuarium de gemmis; & confectio de hyacintho. Verum in morbis venenatis ſmaragdum inſignem vim habere prædicarunt nonnulli, inter quos numerandi ſunt Avenzoar, Mindererus, & Zacutus Luſitanus Avenzoar, 1. *teiſir. tract.* 1. *cap.* 5. refert, ſeipſum ex veneno laborantem, hoc ſolo remedio fuiſſe curatum. Mindererus *lib. de peſtilentia cap.* 15. narrat ſe mulieri, febre peſtilenti correptæ, quæ omnia remedia averſabatur, pulverem ſequentem exhibuiſſe, quem ſine odore, vel ſapore tranſglutire poterat; eoque aſſumpto, abactis ſævorum ſymptomatum ſeditionibus, & in ſalutem protinus converſo morbo, evaſiſſe.

℞. Smaragdi præpar. lapid. bezoard. orient. an. gr. vi. hyacinthi præp. grani iii. Miſce. Fiat pulvis pro una doſi.

Zacutus vero Luſitan. *obſer.* 87. *lib.* 3. *praxis admirandæ*; refert

refert Nobilem quendam Luſitanum, diuturno alvi fluxu ex veneno aſſumpto laborantem, & in tabem deductum, a quo affectu nullo abſtergentium & alexipharmacorum uſu liberari potuerat; ſolo ſmaragdi uſu curatum fuiſſe, cujus pulverem ſumebat in conſerva cydoniorum alternis diebus ad gr. xii. cum quinquies ſumpſiſſet, a fluxu immunem evaſiſſe.

Medici Monſpelienſes utuntur in hac febre, tamquam alexipharmaco utiliſſimo, nulla calefaciendi vi prædito, trochiſcis viperinis, qui ad confectionem theriacæ vulgo concinnari ſolent, eoſque exhibent a ℈. i. ad ʒ. ſem. cum aquis cordialibus, vel julepis.

Melior tamen foret caro viperina exſiccata, nulla venenoſa qualitate prædita (ut vulgo creditur) ſed potius virtute alexipharmaca potenti, quæ in decoctione multum imminuitur; ad trochiſcos enim parandos in aqua decoquitur. Ideo præſtantiores effectus obſervamus ex corde & hepate viperarum; ſola exſiccatione præparatis.

Tertiæ claſſis alexipharmaca, quæ nimirum diaphoretica & ſudorifica ſunt, non niſi in ſtatu morbi, aut declinatione, (ut antea dictum eſt) exhiberi debent. Quod quidem intelligendum eſt, dum in febre maligna ſimpliciter, & purpurata uſurpantur: nam in vera peſte ab ipſo morbi initio uſurpanda ſunt, ut venenata qualitas, brevi hominem jugulatura, cito & potenter oppugnetur, malignique vapores diſcutiantur. Immo vero, in maligna ſimpliciter, ſi venenata qualitas putredini prævalere videatur, etiam a principio exhibenda ſunt in minori doſi; ea eligendo, quæ minori calefaciendi vi prædita ſunt, & permiſcendo julepis; aliiſque medicamentis refrigerantibus, ſupra propoſitis.

Horum autem medicamentorum diaphoreticorum varii ſunt gradus. Alia enim calidiora, ut angelica, zedoaria, dictamnum, theriaca, mithridatum, aqua theriacalis. Quæ quidem nunquam exhiberi debent, quando febrilis ardor maxime viget, ſed tantum, eo plurimum remiſſo & malignitatis ſignis valde prævalentibus. Alia vero minori caliditate prædita ſunt, ut ſcabioſa, carduus benedictus, ulmaria, ſcordium; quæ tutius etiam vigente febre adminiſtrari poſſunt. Et hæc in uſu practico maxime diſtinguenda ſunt. Quod ad formulas ſpectat, unuſquiſque eas variare poteſt, pro vario caloris febrilis & malignitatis gradu. Nos tamen eas, quas majoris efficaciæ eſſe exiſtimamus, hic deſcribemus.

℞. Aquar. ulmariæ, & card. bened. an. unc. ii. ſucci limon. unc. i. ther. veter. ʒ. ſem. ℈. ii. vel ʒ. i. prout major, vel minor calefaciendi metus eſt: Miſce. Fiat potio, ſumenda tepide, corpus tegendo paullo plus ſolito. Si magna ſit vehementia ſymptomatum, recens theriaca magis conveniet, propter vires opii adhuc in ea vigentes, quarum ratione vehementia ſymptomatum temperabitur, & humorum efferveſcentia coercebitur: immo vero interdum, quando uſus theriacæ non videbitur idoneus, præcipue in morbi principio, vel augmento, laudanum opiatum ad g. ii. exhibitum, & alexipharmacis permixtum, multum prodeſt. Illius enim virtute narcotica & congelante, fervPentes ſpiritus, cordis infeſtiſſimi, figuntur quaſi, & materia morbifica, (quæ dum eſt in fluxu, pernicioſiſſima eſt,) ſiſtitur, ac pene immota manet. Unde contingit, ut natura a malignis humoribus & ſpiritibus non laceſſita, recollectis viribus, alexipharmacorum virtutem facilius ſibi applicet.

Aqua theriacalis ipſi theriacæ præferenda videtur. Cum enim tenuiſſima & valde ſpirituoſa ſit; facilius citiuſque penetrat, totumque corpus pervadit, ac ſudores prolicit. Quia vero plures habentur illius deſcriptiones, varia earum doſis eſſe debet, prout ex magis vel minus calidis medicamentis compoſita eſt. Nos præcipuas hic proponemus.

Ac primum, aqua theriacalis Bauderonij præſtantiſſima eſt, utpote valde temperata. Non enim alium recipit liquorem, quam acetum & ſuccum limonum; a quibus calida ingredientia valde temperantur. Ideoque ab unc. ſem. ad unc. i. exhiberi poteſt, in aquis vel decoctis ſudorificis. Quamvis tamen præ ceteris quæ a variis Auctoribus proponuntur, hæc minus calefaciens exiſtat, nos tamen aliam excogitavimus, paratu facillimam, quæ majori refrigerandi vi prædita, non minus febrem, quam malignam qualitatem oppugnare, ſicque toto morbi decurſu, & quocumque illius tempore uſurpari valeat. Ejuſque compoſitio talis eſt.

℞. Limones recentes & ſucculentos num. xii. Cortices & ſemina eximantur, ſuccus exprimatur, eique adde cortices prædictos & ſemina ſucci ſcordii ℔. iii. ſucci acetoſæ, rutæ caprariæ, ſcabioſæ, & card. bened. an. ℔. i. raſuræ cornu cervi unc. iv. theriacæ veteris unc. vi. Cortic. limonum in tenues laminas dividantur, ſemina contundantur, & herbæ, quæ minus habent ſucci, inter contundendum ſucco limonum irrorentur omniaque deſtillentur in B. M. Hujus aquæ detur ℥. i. per ſe, vel cum aliis liquoribus permixta.

Aquæ theriacales calidiores fiunt cum vino albo, aut ſpiritu vini, eæque cautius & in minori doſi exhibendæ, magis tamen penetrant, & ſudores movent, ac præcipue in vera peſte locum habent. In certis tamen caſibus a Medico prudenti in uſum vocari poterunt. Ex variis earum deſcriptionibus nos duas inſigniores hic proponemus.

℞. Rad. angelicæ carlinæ, gentianæ, tormentillæ, zedoariæ, cornu cervi, an. ℥. i. trium ſantalor. ℥. ß. theriacæ ℥. iii. camphoræ ℈. i. Contundantur omnia, & infundantur in vini albi generoſi lib. ii. in loco calido, per triduum. Deinde deſtillentur in B. M. & aqua ſervetur ad uſum. Doſis erit a ℥. ii. ad ℥. ß. in julepis refrigerantibus; addendo ſpirit. vitrioli, ad inflammabilitatem illius corrigendam.

℞. Spiritus vini opt. rectificati ℔. i. ß. theriacæ vet. ℥. viii. myrrhæ electæ ℥. iv. croci Orientalis ℥. i. camphoræ ℥. ſem. Infundantur per 24. horas in B. M. Poſtea deſtillentur in eodem balneo, & eliciatur aqua ſumme efficax.

Chymici bezoardica ſua mineralia valde prædicant, quod ſudorifica, aut ſalem diaphoretica ſunt, nullam tamen calefaciendi vim habeant: idque probare contendunt ex inſipido eorum ſapore, ratione cujus etiam delicatioribus quibuſvis ægrotantibus, & ingrata medicamenta reſpuentibus facile poſſunt exhiberi. Laudant præterea illam, quam vocant mixturam ſimplicem, vel mixturam ſpiritalem, ex aqua theriacali camphorata, ſpiritu tartari & vitrioli compoſitam: ejuſque drach. i. julepis, aut potionibus alexipharmacis admiſcent.

Medicus febrium malignarum curationi incumbens, varia in promptu habere debet alexipharmaca, eaque per vices immutare, ne natura uni & eidem aſſidue uſurpato, nimium aſſueſcat, illiuſque vires contemnat. Adde, quod non una & eadem ſemper ſit veneni natura, ſed pro varietate corporum admodum diverſa: ita ut, quod uni profuerit, alteri non conferat. Ideo, poſtquam per aliquod tempus uno uſus fuerit alexipharmaco, ad aliud & aliud tranſire erit utiliſſimum.

Dum prædicta diaphoretica uſurpantur, ſi quando eorum operationem augere eſt animus, ut potentius venenum ad ſuperficiem corporis educant, externa quædam remedia poſſunt admoveri: nempe cucurbitulæ, tum ſcarificatæ & pluries admotæ; & veſicatoria, de quibus antea dictum eſt, quæ in ſtatu morbi præſertim maxime conveniunt, & quo tempore ſudorifica medicamenta exhibentur, ac etiam ol. ſcorpion. Matthioli, quod ab omnibus practicis multum commendatur; virus enim, in profundo corporis reſidens, ad exteriora evocat. Ideo corporis emunctoria, ut inguina, & axillæ; tum etiam pulſus temporum, manuum & pedum hoc oleo calente frequenter inungi debent; nempe ter, aut quater in die, vel etiam tertia quaque hora. In hujus olei penuria parari poteſt linimentum ex theriaca ſucco limonum diſſoluta, addendo croci & camphoræ tantillum.

Si quando natura, veneni malignitate oppreſſa, & quaſi devicta, nihil prorſus agere, ſed vinctis quodam modo manibus collum ſubmittere videatur; fortiſſima quæque diaphoretica, etiam majori doſi, exhibenda ſunt, ut conſternati cordis vires quaſi ſtimulis quibuſdam concitentur. Tumque aquæ theriacales, aut bezoardica potentiora, & majori penetrandi vi prædita (quæ etiam addita camphora plurimum intendi poterunt) uſurpanda ſunt. Exterius vero tunc temporis fotus ſequens aſſumptorum vim mirifice juvabit, malignorumque vaporum diaphoreſin promovebit. Hac enim methodo non pauci ab Orci confinio liberati ſunt.

℞. Rad. angelicæ & gentianæ, an. ℥. ii. fol. meliſſæ, origani, ſcordii, an. M. ſem. Card. bened. ℥. i. flor. chamom. verbaſci, meliloti, hyperici, centauri minor. ſtæchad. anthoſ. & calendulæ, an. P. ii. Fiat decoctio in lib. iv. aq. comm. addendo ſub finem parum vini albi, qua foveantur pedes, inguina, axillæ, & latera, calide, cum ſpongiis.

Si linguæ ſiccitas, ſitis, & alia febrem æque prævalere, ac malignam qualitatem oſtendant; hoc fotu abſtinendum eſt, & illius loco gallina, per ſpinam diviſa, vel pulmo & omentum vervecis recenter mactati, ventri admoveantur.

In toto curationis decurſu virium ratio maxime habenda eſt, quæ venenata qualitate valde dejiciuntur. Eæque fulcientur primo juſculis convenientibus, ex decocto caponum paratis, quibus, urgente neceſſitate, jura carnium ſtillatitia addi poterunt, ac præcipue aqua caponis, per deſcenſum in B. M. parata, ut hodie vulgo fit. Confectio de hyacintho in juſculis vires recreat, & malignam qualitatem oppugnat. In iiſdem juſculis gelatina cornu cervi utramque etiam indicationem implet. Labentibus omnibus, ad confectionem alkermes licet confugere, modo febrilis calor non vehemens urgeat. Ac denique vinum omnium cardiacorum potentiſſimum eſt, de cujus uſu in hoc morbo, ſupra in victus ratione actum eſt. Solus vini odor vires admodum recreat, & multo magis fruſtum panis aſſatum, in vino odoro, & aqua roſarum maceratum ac naribus oblatum.

Tum etiam confectio alkermes & de hyacintho potionibus alexipharmacis admiſceri ſolent. Vel in maxima virium imbecillitate potiones mere cardiacæ concinnari poſſunt, in hunc modum.

℞. Aquæ naphæ & roſar. an. ℥. i. ſem. Confect. alkerm. drach. i. ſyrupi de pomis ß. i. ſucci limon. drach. iii. Fiat potio. Si febris non ſit intenſa; aqua cinnam. ad drach. i. vel iii. addi poterit, & interdum ambra griſea ad g. v. vel viii.

Neque tamen, in maxima virium ruina, calida illa roborantia tantopere metuenda ſunt, ut febris augmentum formidantem ægrum ab imminenti mortis diſcrimine liberare nolimus; quandoquidem urgentioris perpetuo major ratio habenda eſt; & refectis aliquantulum viribus, quod roborantia calida plus æquo inflammarunt, refrigerantibus validis, ut ſale prunellæ; & ſpiritu vitrioli; julepis & potu ordinario permixtis, poſtmodum contemperari poteſt. Hæc methodus a prudenti Medico obſervata, non ſolum in roborantium, ſed etiam alexipharmacorum & ſudorificorum calidorum exhibitione feliciter ſuccedit.

His accedent epithmatum, & animalium applicatio regioni cordis; fotus genitalium, ex confectione alkermes in vino diſſoluta; ſacculi ventriculo admovendi: aliaque tum interna, tum externa remedia in affectibus cordis, *cap. de virium imbecillitate*, paullo fuſius a nobis deſcripta.

Quod ad epithemata ſpectat, in iis cautio adhibenda eſt. Siquidem Auctores quamplurimi uſum eorum rejiciunt, quod ex refrigerantibus & repellentibus componi ſoleant: aquis nimirum herbarum frigidarum, & aceto, a quibus venenata qualitas ad cor repercutitur, illiuſque diaphoreſis, quæ perpetuo adjuvanda eſt, impeditur. Verum ratio hæc uſum epithematum nequit impedire, cum ea ex aquis cordialibus & diaphoreticis, nullaque adſtringendi, aut repellendi vi præditis, & ſine aceto (quod tamen multi admittunt,) componere poſſimus, additis cardiacis, iiſque ſimul junctis fient epithemata, non ſolum cordis robur ſuſtinentia; ſed etiam poros cutis aperientia, ut per eos maligni vapores facilius tranſpirent. Hujuſmodi epithematum exemplum tale eſſe poterit.

℞. Aquar. ſcabioſ. & card. ben. an. ß. iv. aquæ naphæ ℥. ii. confect. alkerm. drach. ii. pulv. elect. diamarg. frig. ʒ. i. croci, & camphoræ, an. g. vi. Fiat epithema, applic. regioni cordis, tepide, frequenter.

℞. Confect. alkermes ℥. ſem. Pulv. electi triaſant. & diamarg. frig. an. drach. i. ſem. Aquæ naphæ parum. Fiat linimentum applicandum eidem parti, poſt uſum epithematis prædicti,

Epithemata etiam, hypochondriis admovenda, hic etiam omittenda non ſunt, propter rationes, in febrium putridarum curatione, circa eorum uſum propoſitas, quorum etiam materia inde deſumi poterit,

Devicta tandem remediis prædictis maligna & venenata qualitate, remiſſaque febre, ac morbo ad declinationem vergente, coctioniſque ſignis manifeſte apparentibus, purgatio inſtituenda eſt, quæ ægrotantis viribus & conſtitutioni a Medico exercitato aptari poterit. Nos in tyronum gratiam unicum exemplum hic proponemus.

℞. Sennæ mund. ℥. ß. Sem. aniſi drach. i. fol. ſcabioſ. & ſcordii, an. M. ſem. liquirit. drach. iii. Coquant. ad unc. iv. In colat. diſſolve rhab. in aqua bugloſſi cum ſantalo citrino infuſi ℈. iv. mannæ & ſyrupi roſac. an. ℥. i. Miſce. Fiat potio,

Neque vero ut plurimum in morbi declinatione & ſtatu convaleſcentiæ, unica purgatio ſufficit; ſed ea non raro bis, terve per intervalla repetenda, ut pravi humores funditus eradicentur. Alioqui periculum eſt recidivæ, aut ſaltem ægroti longe tardius convaleſcunt; Quia natura, etſi ſatis potens ſit illas materiæ morbificæ reliquias conterere, id tamen non niſi multo tempore præſtare poteſt, & interim corpus priſtinum robur tardius recuperat.

Ad integrum hujus curationis complementum, ſupereſt tantum ut de correctione ſymptomatum, quæ huic morbo ſupervenire ſolent, aliquid dicamus. Eorum autem curatio eadem propemodum eſt, quæ *ſect. 2. hujus tract. capitul. 2.* fuit propoſita, ubi ſymptomatum, febres putridas comitantium, curationes tradidimus. Et illa ſymptomata cum iis, quæ febribus malignis accidunt, eadem fere ſunt ſecundum magis tantum & minus differentia; ideo eadem remedia in utroque morbo iis aptari poterunt. Nos tamen hoc loco, quæ frequentius a nobis in febrium malignarum ſymptomatis edomandis uſurpata ſunt, quæve magis profuere, paucis adnotabimus. Simulque morborum hiſce febribus ſupervenientium curationes proponemus.

Ac primum in dolore capitis, vigiliis, & delirio, conveniunt in principio revellentia omnis generis: ut apertio venarum inferiorum & hæmorroidum, clyſteres emollientes frictiones partium inferiorum cucurbitulæ primo ſuris, poſtea dorſo & ſcapulis admotæ, tum ſiccæ, cum ſcarificatæ: & veſicatoria, quæ in delirio ſimplici, a materia bilioſa excitato, brachiis & femoribus erunt admovenda. Si vero cum delirio ſtupor & ſomnolentia adfuerint, etiam cervici deinde repellentia fronti admovenda, & oxyrrhodina: de quibus hoc notandum, ea minus convenire in febribus malignis, quam in putridis ſimpliciter; quia venenatorum vaporum difflatio omni arte procuranda eſt, non autem intus retinenda. Ideo leviora prius repellentia admovenda ſunt, & ſi vehementia dictorum ſymptomatum ad fortiora confugere nos cogat; diu non ſunt uſurpanda.

Inter repellentia leviora recenſetur frontale commune, ex flor. nymphææ, violar. & roſar. ſem. frig. maj. & granis Kermes, vapore aceti irroratum. Quod ſi non ſufficiat, ſequens admovebitur.

℞. Unguenti populei ℥. i. conſervæ roſar. & violar. ana ℥. ſem. ol. roſacei drach. vi. aceti roſac. drach. ii. Miſc. omnia, & excipiantur ſtupis pexis, & duobus linteis incluſa fronti applicentur.

Interea emulſiones quatuor ſem. frigid. maj. uſurpari poterunt; quibus vapores frigidi & benigni ad cerebrum transferri, & dicta ſymptomata demulceri ſolent. Quæ ſi non ſufficiant; narcotica addentur, acrium & malignorum vaporum aſcenſum ad cerebrum mirum in modum prohibentia & ſomnum conciliantia. Ea tamen parva doſi uſurpanda, ut ſyrup. de papav. ℥. ß. Vel urgente neceſſitate, laudani opiati gran. ii. cum conſerva roſarum utiliter exhibebuntur; vel in julepo aliquo diſſolventur: vel illius loco theriaca recens ad drach. ß. Hæc tamen narcotica raro & in parva doſi uſurpanda, quia venenum concentrant, quamvis ſudorifica a nonnullis habeantur.

Poſt repellentia, per unum aut alterum diem uſurpata, ad derivantia veniendum eſt, inter quæ recenſetur veſicatorium cervici admotum, de quo ſupra, cui addenda eſt ſectio venæ frontis: ex eaque detrahendus eſt ſanguis ad ℥. v. vel vi. & feliciter ſuccedit, dummodo ſufficienter antea per venas brachii ſanguis detractus fuerit. Affigantur etiam hirudines pone aures. Quod remedium utile quidem eſt, ſed priori minus efficax, quia per hirudines tenuiſſima tantum ſanguinis pars educitur, cum per venam frontis aliquando in phrenitide ſanguis impurior, & magis corruptus educatur, quam ex vena brachii. Tandem in ſtatu phrenitidis, aut declinationis principio, reſolventia admovenda ſunt, præcipue vero animalia, aut eorum partes, ut pulmo vervecinus, qui pullis columbinis, & catellis commodior eſt, eo quod totum fere caput molliter amplectatur. Hæc autem animalia humores noxios in cerebro contentos partim reſolvunt, concoquunt, atque maturant, ut natura poſtmodum eos facilius expellat. Male a nonnullis in principio phrenitidis admoventur, quia calorem augendo, fluxionem ad cerebrum magis promovent, & delirium intendunt.

In linguæ inflammatione, ſiccitate & nigredine conveniunt remedia, dicto loco propoſita, præſertim, quæ ex aqua, vel ſucco ſempervivi, & ſale prunellæ compoſita ſunt. Quibus ſequens ex Minderero addi poterit, quippe quod maxime conferre, experientia docuit.

℞. Butyri recentis in aqua roſac. loti ℥. ii. ſalis prunellæ ʒ. ß. Miſce, & ſervetur in aqua frigida, detur piſi, vel fabæ magnitudine ſæpius in die, & diu in ore detineatur. Curationis probe ſuccedentis ſignum eſt, ſi fuligo atra decedat, ac lingua rimis dehiſcens humeſcere incipiat, ſicque cutis ramenta, tamquam excoriationes decidant, ita ut faucium exuvias ægri ſcreatu rejiciant. At cum palatum dolitat, & tenuiſſima cuticula qua conveſtitur, ob teneritudinem vix quicquam ferre poteſt, ſed levi acore, & vix perceptibili acrimonia offenditur, quod cum prægreſſæ inflammationis ſtigmata adhuc ferat, nova pelle veſtiendum, ac ſic penitus & refrigerandum, & perſanandum occurrit. Huic uſui convenientiſſima erit ſequens gelatina.

℞. Sem. pſylii, & cydon. an. ʒ. i. ß. gummi tragacant. ʒ. i. Cum aquæ roſar. ſ. q. extrahatur mucilago ſatis liquida, cui adde ſyrupi violacei parem quantitatem. Fiat inſtar gelatinæ, utatur frequenter ex cochleari, diuque ore contineat.

Lac calens gargarizatum dolorem lenit, inflammationem temperat, linguam & fauces humectat, & venenum attrahit.

Pilulæ ſequentes commode uſurpari poterunt.

℞. Sem. cucumer. mundat. & contuſ. ʒ. i. gummi tragacant. ſubtiliſſime pulverat. ℥. ſem. albuminis ovi q. ſ. Formentur pilulæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

℞. Sem. cucurbitæ, melon. mundat. & papav. albi, an. ʒ. i. liquirit. & tragacanth. an. ʒ. i. ſem. Contundantur & pulverentur, cum mucilag. ſem. cydonior. extracta cum aqua roſar. fiant pilulæ in ore detinendæ.

Quia vero hæc linguæ inflammatio, ſiccitas, & nigredo, ex interno incendio procedit, ad illius extinctionem convenient julepi valde refrigerantes, quibus addentur ſal prunellæ, ſpiritus vitrioli. Tum etiam aquæ potus ordinarii eadem permiſceri poterunt.

Sitis intenſiſſimæ curatio dicto loco ſufficienter fuit propoſita. Sed in febre maligna feliciter extinguetur duobus remediis proxime laudatis, nempe ſale prunellæ, & ſpiritu vitrioli, in julepis, aqua potus ordinarii.

Inappetentiæ, nauſeæ, vomitus, & ſingultus curationes ex dicto loco deſumendæ ſunt. De vomito tamen hoc addimus, eum interdum febre maligna correptos ita divexare, ut omnia injecta ſtatim rejiciant, & quamvis ſitis, & linguæ ſiccitas, & nigredo adſint; nullum tamen potulentæ materiæ genus ferre poſſint; ſed omnes julepos, emulſiones, ptiſanas, aquam etiam ſimplicem ſtatim poſt aſſumptionem evomant. Huic ſymptomati graviſſimo ſtatim medetur, quaſi miraculo, ſal abſinthii ad ʒ. i. in ſucci limonum recentis cochleari exhibitum, ut experientia didici.

Alvi fluxus in hoc morbo frequentiſſimus eſt, in eoque Medici prudentia valde neceſſaria eſt. Si enim cohibeatur præpoſtere, materia venenata intus retinetur. Si vero non cohibeatur, vires dejicit, ægrumque non raro ad interitum ducit. In illius curatione ita procedendum. Si ita moderatus ſit, ut vires non dejiciat; cohibendus non eſt, ſed clyſteribus roborantibus tantum moderandus. Si vero immodicus ſit, & vires admodum dejiciat; colliquativus eſſe conſuevit, & audacter cohibendus, quod ſumma efficacia præſtabit theriaca recens, ad ʒ. ſem. vel laudanum opiatum ad g. ii. vel iii. Sæpe tamen obſervavi, alvi fluxum pernicioſum, ex quo æger ad interitum ruere videbatur, potionibus diaphoreticis magna doſi exhibitis, quaſi momento cohibitum fuiſſe, fugato ſcilicet veneno, quo inteſtina, aliaque viſcera vellicando: fluxum illum ſyntecticum efficiebat.

Lumbrici hoc morbo laborantes ſæpiſſimæ infeſtant, & ex ſumma humorum putredine copioſi generantur. His e corpore educendis conveniunt clyſteres dulces, & potiones contra vermes, præcipue quæ ex decocto ſcordii parantur. Siquidem ſcordium adverſum malignitatem & lumbricos æqualiter confert. Ut autem illius caliditas temperetur, cum portulaca, acetoſa, & cornu cervi decoqui poterit. Tum etiam cornu cervi uſtum utiliter decoquetur. Siquidem Foreſtus *obſ. 4. lib. 6.* teſtatur, nullum remedium æque profuiſſe febre maligna laborantibus, quibus lumbricorum copia & alvi fluxus aderant, ac cornu cervi uſtum, cum julepis idoneis ad drach. i. exhibitum.

Quan-

Quando maligna & venenata qualitas in hiſce febribus valde prædominatur, ut ad peſtilentiarum proprie dictarum naturam accedant, plerumque fiunt parotides & carbunculi. Eorum curatio hic ſubnectenda eſt.

In parotidis principio, quamprimum illa apparere incipit, pars recipiens laxanda, & ſi tumor ſegniter increſcat, attrahentibus admotis, & alexipharmacis, ac diaphoreticis exhibitis, naturæ ad eas partes materiam morbificam expellentis motus adjuvandus eſt. Ad partem laxandam fiet injectio ex unguento de althæa, admota poſtmodum lana ſuccida. Attractio fiet admotis catulis, aut pullis columbinis, quibus etiam dolor temperabitur. Validius attrahunt explaſtra ex fermento: caricis, cepis, columbino ſtercore, addendo butyrum, pinguedinem gallinæ, axungiam ſuillam recentem, & ol. lilior. vel amygdal. dulcium. Si attrahentibus hiſce pars nimium incaleſcat; & dolor nimis intendatur, fiat eorum intermiſſio per intervalla, admovendo interim cataplaſma de mica panis, aut oleo prædicto, lana ſuccida excepta, vel unguentum de althæa, ut ſupra. Et quia pars non eſt capax materiam morbificam ſufficienter recipiendi, ad portionem illius derivandam, admovendum eſt veſicatorium poſteriori parti cervicis, ſimulque diaphoretica ſupra enumerata frequenter uſurpanda. Evocata materia ad partes exteriores, tentetur ſuppuratio, admoto cataplaſmate ex rad. althææ, lilior. caricis, farina lini, axungiis, & oleis prædictis compoſito. Suppuratione facta, tumor aperiatur, reliquum materiæ concoquatur, continuato cataplaſmate, vel admoto emplaſtro diachylone. Ulcus mundificetur digeſtivo communi ex terebenthina, vitellis ovorum, & oleo roſaceo. Tum etiam ulcus teneatur diu apertum, admota turunda, ut totum virus per illud ſufficienter expurgetur, & tandem ad cicatricem perducatur. Hoc tamen obſervandum, tumorem ita creſcentem ut periculum ſuffocationis immineat, ante perfectam maturationem eſſe aperiendum; ſic enim aliqua materiæ portione educta, tumor aliquantulum ſubſidebit, & ſuffocationis periculum evitabitur. Pari modo, ſi intenſiſſima ſit malignitas, ut æger morbo ſuccumbere videatur, antequam tumor ad maturitatem perductus ſit; aperiendus etiam eſt ante tempus, ut veneni vis expiret, unde ſalus ægri ſubſequi non raro conſuevit. Hacque ratione in vera peſte bubones ante ſuppurationem aperiri ſolent.

Denique ſilentio præterite nefas eſt inſigne experimentum quod mihi contigit in febre illa epidemica, quæ Monſpelii ſæviſſime graſſata eſt anno 1623. ita ut media fere pars ægrotantium interierit: peculiariter vero, quibuſcumque parotides ſuperveniebant (quod ſolebat contingere circa nonum, vel undecimum morbi diem) omnes intra biduum interibant; præcedente, aut eodem tempore accedente delirio, ſtupore, motibus convulſivis, & pulſu inæquali, frequenti, minutulo, quaſi formicante. Cum autem plures hujuſmodi vidiſſem, qui neque alexipharmacis frequenter adhibitis, neque attrahentibus parotidi admotis juvari poterant; animo revolvi, qua via liberari poſſent a tam certo exitio; Tandem cogitare cœpi ideo parotides febribus hiſce ſupervenientes ſiniſtri eſſe indicii, quod locus, in quo fiunt, non ſit capax totam materiam morbificam excipiendi, quæ intus retenta opprimit ægrotantem, ac proinde opus naturæ inchoatum ſolummodo evacuationibus ſuppleri poſſe, venæ ſectione ſcilicet & purgatione; cum etiam Galenus 3. *de compoſ. medic. ſecundum loca, cap. de parot.* in earum curatione phlebotomiam præſcribat. Verum huic indicationi maxime obſtabat ſumma virium imbecillitas, quæ tanta erat, ut jam verſari ægrotantes viderentur in agone mortis, quæ etiam brevi ſuccedebat. Galenus vero *loco citato*, dum præſcribit venæ ſectionem in parotidum curatione, duas proponit conditiones: nempe ſi adſit ſanguinis redundantia, & vires ferant. Quæ conditiones hic omnino deerant, prius enim ſufficienter ſanguis detractus fuerat, tum per phlebotomias iteratas, tum per cucurbitulas ſcarificatas: tum etiam maxima aderat virium ruina. Hiſce omnibus perpenſis, auream hanc Corn. Celſi ſententiam, ſi alias unquam, hic maxime locum habere cenſui: *multa ſcilicet in præcipiti periculo recte fieri, quæ alias eſſent omittenda: & ſatius eſſe anceps remedium in uno aut altero experiri, quam tot ægros certo exitio relinquere.* Hoc etiam animum addebat, quod ſumma illa virium dejectio ab oppreſſione magis, quam ab exſolutione proficiſci videbatur. Ideo enim ſubito vires corruebant, quod natura non poſſet grave onus excutere, ejuſque imminutione ſublevatum iri ſperandum fuerat. Adde, quod phlebotomia ita poterat inſtitui, ut nullum inde periculum eſſet metuendum, ſi nimirum Unc. ii. vel tres ſanguinis prima vice tantum educerentur, tentandi gratia, & ſi rite ſuccederet, major deinceps quantitas detraheretur. Hac igitur via rem exequi placuit. Et cum mercator Monſpelienſis nomine *Bernardier*, primus occurreret, eique parotis pone aurem ſiniſtram die morbi undecima erumperet, cum pulſu, aliiſque ſymptomatis ſupra enumeratis; phlebotomiam præſcribo ad uncias iii. quam tamen Chirurgus ſenex & peritus celebrare renuebat, metuens ne æger ad extrema redactus, in ipſa operatione expiraret, mea poſtmodum præſentia & auctoritate confirmatus, ſanguinem miſit ad uncias iii. tribus, aut quatuor horis elapſis, ægrum iterum inviſo, & pulſum paulo validiorem invenio, minuſque inæqualem: iteratur phlebotomia ad unc. vi. Pulſus inde multo melior & robuſtior. Sanguis detractus admodum corruptus apparuit. Sequenti die propinatur medicamentum ex ſenna, rhab. & ſyrupo roſaceo. Sieque æger a mortis confinio liberatus eſt. Omnibus deinceps ægrotantibus, quibus ſuccreſcebant parotides, venæ ſectio plurimum, idque partitis vicibus, ſequenti die purgatio a me præſcripta eſt: ſicque omnes (Deo ſit laus & honor) quotquot hoc modo tractati ſunt, feliciter evaſerunt, neque ullus amplius toto illo anno ex parotidibus interiit.

Advertendum tamen eſt (quod in prognoſi notavimus) parotides ſæpe critice & utiliter apparere, & ex iis ægros a morbo liberari; quando ſcilicet in declinatione contingunt. Idque facile apparet ex remiſſione ſymptomatum, quæ illarum eruptionem ſolet præcedere; & tales accidere ſolent in febribus, minori malignitate præditis. At vero in prædicta temporis conſtitutione tanta erat febris epidemicæ malignitas, ut parotides ſæpe in ſtatu morbi; & ſymptomatice, ac lethaliter erumperent, donec prædictis remediis earum pernicies ſublata eſt.

In carbunculo, febri ardenti ſuperveniente, ſi ante illius apparitionem ſanguis ſufficienter miſſus non fuerit; aut ſi æger ulteriorem venæ ſectionem ferre non poſſit, aperiatur vena carbunculo vicinior, ut major fiat attractio materiæ virulentæ ad partem affectam. Poſtmodum tumor undique in circuitu ſcarificetur, idque ſatis profundis vulneribus; & aqua ſalſa calida foveatur aliquantiſper, ut ſanguinis concretio impediatur; ejuſque effluxus adjuvetur. Mox cauſtici granum in puſtulæ medio applicetur. Toti autem tumori ſequens cataplaſma admoveatur.

℞. Fol. rutæ, & ſcabioſæ, contuſ. an. M. i. ficuum ſiccar. contuſar. par. iij. fermenti acris ℥. i. piperis pulver. ʒ. i. vitell. ovor. num. ii. Miſce. Fiat cataplaſma, quod per biduum applicetur.

Deinde vero ſequens admoveatur.

℞. Succorum ſymphyti maj. ſcabioſæ, calendulæ, an. ʒ. j. theriacæ ver. ℈. iv. ſalis ʒ. i. vitell. ovor. num. ii. Miſce Applicetur tumori.

Poteſt etiam ab initio tumori applicari cataplaſma de arnoglosso in Pharmacopœa Bauderon. deſcriptum.

Ipſi vero eſcharæ poſt cauſtici applicationem admoveatur unguentum baſilicum, cui addatur theriaca, ol. ſcorpionum, & vitellum ovi.

Poſtquam tumor incrementum ſuſceperit, ne materia maligna refluat ad interiora; illius ambitus illinatur ungento de bolo, bis aut ter in die. Supra eſcaram vero, ut illius caſus procuretur, applicetur unguentum baſilicum, cum butyro, aut axungia ſuilla permixtum. Poſt eſcharæ caſum ulcus detergetur unguento ſequenti.

℞. Saccarum calendulæ, abſinthii, ſcabioſæ, & apii, an. unc. i. mirrhæ electæ, rad. ireos Florent. aloes, ſarcocollæ ana Drach. i. mellis roſati unc. ii. Fiat unguentum continuandum uſque ad integram curationem.

CAPUT I.

De Variolis & Morbillis.

AD febres malignas & peſtilentes merito referenda eſt quæ variolas & morbillos comitari ſolet; cum epidemica & contagioſa ſit, plurimoſque pueros, quibus præcipue ſolet accidere, de medio tollat.

Quænam ſit inter variolas & morbillos differentia, apud Auctores omnino convenit. Uſus vero obtinuit, ut variolæ nominentur poſtulæ majores, varis perſimiles, unde nomen ſortitæ ſunt; quæ ad ſuppurationem pervenire ſolent: morbilli vero ſint puſtulæ perexiguæ, & veluti cutis aſperitates, cum intenſa rubedine, inſtar eryſipelatum, quæ intra quinque vel ſeptem dies ſine ſuppuratione diſcutiuntur, & ratione rubedinis intenſæ, apud Gallos *la rougeole* vocari conſueverunt, variolæ vero *la petite verole*, & in Occitania *la picote*. Eſt & tertium puſtularum genus, pueris familiare, variolis ſimile, quoad magnitudinem & figuram: ſed in eo ab iis diſtinguitur, quod variolæ cum rubore & inflammatione appareant: hæ vero albæ ſint, & veluti veſiculæ, ſeroſo humore repletæ, quæ intra triduum diſrumpuntur & exſiccantur, nullumque afferre ſolent periculum, & plerumque ſine febre erumpunt. Id poſtularum genus a noſtratibus feminis, *la veirolette*, nominari ſolet; ab Italis, *ravaglione*. Ejuſque deſcriptio reperitur apud Vidum Vidium, his verbis: *Sunt qui præter duas ſpecies cryſtallos adjiciant. Sic enim appellant quaſdam veluti veſiculas, plenas aqua, inſtar cryſtalli ſplendentes, quibus cutis variis locis diſtinguitur: has nunc vulgo nominant* ravaglione. *In quas non ita incurrant omnes homines, ſicut in variolas & morbillos: neque ſub ipſis ita affligantur. Quamobrem non videntur, tamquam tertia ſpecies, morbillis & variolis hæ puſtulæ adjiciendæ.*

De variolis & morbillis Auctores multum diſputant, ac præſertim, utrum hi affectus ſint morbi novi, an veteribus incogniti, & a qua cauſſa proxime atque immediate producuntur? Cum autem nos ſummam brevitatem in prælectionibus noſtris obnixe affectemus, omnes controverſias prætermittere conſuevimus, nudas & ſimplices earum deciſiones proponentes, ideoque ſic, quid de prædictis quæſtionibus cenſendum ſit, paucis explicabimus.

Ac primum variolas & morbillos minime novos affectus eſſe cenſemus: cum ab antiquiſſima cauſſa, nempe ſanguinis materni impuritatibus oriantur; Quam cum Arabes agnoverint; minime novum morbum eſſe cenſuerunt. Si autem eorum

eorum temporibus primum graſſari cœpiſſent; illud ſpeciatim ab iis fuiſſet annotatum. At quanquam ab iis primum exacta eorum deſcriptio tradita ſit, Hippocr. vero & Galenus, aliique antiquiores vix de iis mentionem fecerint; arbitrari oportet, ideo peculiarem de iis tractationem a veteribus hiſce non eſſe inſtitutam, quod ſint tantum accidentia, febribus ſynochis & malignis ſupervenientia, & eruptiones criticæ, proprium & peculiare morbi genus minime conſtituentes. Vel quod in Græcia, propter aeris clementiam; tam levis fuerit affectus, ut Medicorum curam non meruerit. Quemadmodum apud Indos Occidentales, propter ſummam aeris clementiam tam levis eſſe conſueverat, ut vix animadverſus fuerit ante acceſſum Hiſpanorum in eas regiones. Poſtquam vero Æthiops quidam, eo delatus, variolis peſtilentibus correptus eſt, communicata per contagium maligna & venenata qualitate, tam immaniter graſſari cœpit affectus, ut magna Indorum pars de medio ſublata fuerit. Cum enim antea impuritates illæ, ex materno ſanguine relictæ ob clementiam aeris a natura facile diſcuti conſueviſſent, accedente poſtmodum venenata qualitate, graves morbos effecere.

Sanguinem vero maternum eſſe veram cauſſam variolarum & morbillorum, inde præcipue colligitur; quod ex hominum millibus vix unum reperire liceat, qui ſemel ſaltem in vita hos affectus non patiatur. At morbus omnibus communis a cauſſa aliqua communi neceſſario dependet: qualia ſunt generationis principia, ſemen nimirum & ſanguis maternus. At ſemen non poteſt eſſe cauſſa variolarum & morbillorum, cum ab eo morbi hæreditarii & tota vita perdurantes oriantur. Supereſt igitur a ſanguine materno, quo nutritur fœtus in utero, hos affectus provenire. In illo enim, quantumvis puriſſimo, quædam impuritates continentur, quæ partibus fœtus labem ſuam communicant; & illa labes partibus impreſſa maſſam ſanguinis inficit, eique a cauſſa procatarctica excitatæ, ebullitionem conciliat, cujus beneficio fit fermentatio & depuratio tum ſanguinis, tum ipſarum partium. Hoc docent Arabes luculento vini exemplo, quod dum adhuc recens & muſti naturam retinens in dolium mucidum, aut prava alia qualitate infectum infunditur, a dolio quidem malam illam qualitatem recipit. Dum vero per ebullitionem depuratur, non modo ſeipſum, ſed etiam dolium purificat. Iſta autem ebullitio, ſeu fermentatio, ut plurimum puerulis contingit, aliquando tamen grandioribus, & virilem ætatem adeptis; quia ſemper a cauſſa aliqua externa commoveri ſolet, qualis eſt in primis certa aeris diſpoſitio, huic morbo analoga. Unde fit, ut nunc variolæ, nunc morbilli graſſari ſoleant; quod illa aeris diſpoſitio nunc his, nunc illis ſit magis analoga.

Neque impuritates illæ ſanguinis materni ipſam matrem inficere poſſunt, in eaque ſimiles affectus generare; quamvis dictum fuerit ab Hipp. *lib. de natura pueri*, tres eſſe partes in ſanguine, unam puriſſimam, qua nutritur fœtus: alteram impuriorem, qua nutritur mater: & tertiam impuriſſimam, quæ in venis uteri aſſervatur toto geſtationis tempore, & poſt partum per lochia expurgatur. Primo enim cum mater habeat partes duriores & ſolidiores, eæ non tam facile recipiunt impreſſionem, quemadmodum fœtus corpus tenellum atque molliſſimum. Deinde; portio illa ſanguinis impuriſſima quæ aſſervatur in venis uteri & ſecundarum, toto geſtationis tempore, inficit in tranſitu ſanguinem, qui defertur per ea loca ad fœtus nutritionem, unde fœtus contrahit malam qualitatem, quæ ſuo tempore cauſſa eſt ebullitionis in ſanguine fœtus. At vero portio illa impuriſſima, in dictis locis remanens, non inficit corpus matris.

Præterea mirandum non eſt, tamdiu differri aliquando eruptionem variolarum & morbillorum, ut in virili ætate nonnullos corripiant. Non enim ſubſtantialiter in corpore remanent impuritates illæ, ut multi exiſtimant: corrumperentur enim mora longiſſima & putredinem deterrimam acquirerent. Sed ab iis tantum prava quædam qualitas partibus fœtus imprimitur, quæ tandem humorum partem aliquam inficiens, naturæ moleſtior redditur, quæ tunc temporis inſurgens, infectas illas humorum portiones ad cutem propellit.

Cum autem in ſanguinis maſſa duplex excrementum reperiatur: unum craſſum, alterum vero tenue, ex craſſo variolæ generantur, ex tenui vero, morbilli. Et licet una eademque ſit prava & maligna qualitas, utrumque excrementum inficiens; attamen, quia diverſa eſt utriuſque excrementi natura; diverſa etiam eſt cauſſæ externæ ad utrumque analogia. Unde fit, ut aliquando variolæ, aliquando morbilli populariter graſſentur.

Quamvis autem variolæ in toto corpore erumpere ſoleant; majori tamen copia in facie, pedibus & manibus apparere conſueverunt, cum aliter evenire ſoleat in maculis purpureis, quæ in febre purpurata contingunt: illæ enim in pectore & dorſo præcipue apparent. Cujus differentiæ ratio inde deſumenda eſt, quod cum variolæ oriantur ab ebullitione ſanguinis, cujus beneficio fit excretio ad cutem excrementi, in eo latitantis; & prava qualitate affecti: hepar autem ſit ſanguinis fons & origo, ab eo præſertim talis expulſio dependet, ac hepatis emunctoria ſunt facies, manus & pedes; unde fit ut calidiori hepate præditi, faciei rubedine & puſſulis laborare, caloremque intenſum in volis manuum ac pedum percipere ſoleant; eaque ratione major fit expulſio ad eas partes. Contra maculæ purpureæ in febre maligna apparentes, a corde præcipue affecto oriuntur, ideoque circa partes cordi vicinas erumpunt, & præcipue circa lumbos, quia in iis vena cava aſcendens, & arteria aorta, cordi annexæ decurrunt.

Alia præterea differentia inter variolas & maculas purpureas adnotanda eſt: quod nimirum variolæ & morbilli, apparentes tertio vel quarto die, a febris invaſione, criticæ eſſe ſoleant, & ut plurimum ſalutares; maculæ vero purpureæ, etiam ſeptimo die apparentes, plerumque ſymptomaticæ ſint, & morbum reddant deteriorem, cum aliter debere fieri videretur; morbus enim crudior eſt quarto die, quam ſeptimo. Hujus tamen eventus ratio inde depromenda eſt, quod in variolis & morbillis plerumque febris incipiat a ſummo vigore; ideo non ſolum tertio, aut quarto, ſed etiam primo & ſecundo die excretiones in ea vere criticæ poſſunt contingere. At febres malignæ ſegnius progrediuntur, & principium earum ad ſeptimum plerumque extenditur: unde eo tempore excretiones contingentes, non poſſunt eſſe vere criticæ. Quod vero variolæ & morbilli tam cito ad ſtatum perveniant, non autem febres malignæ; inde fit, quia febris variolarum & morbillorum a putredine leviſſima, & ſanguinis ebullitione potius, quam ab intenſa materiæ putredine proficiſcitur, eam ideo ceſſare fecit natura mediante coctione, ante diem ſeptimum, eo quod leviſſima ſit, & a facillimis cauſſis orta. At in malignis febribus adeo eſt ingens ac ſordida putredo, ut nec decimaquarta die, & interdum vigeſima corrigi poſſit. Et ob id, maculis erumpentibus, ante id tempus exacerbatur, quia citra coctionem & ſymptomatice coacta fuit natura eas expellere.

Fit igitur expulſio variolarum & morbillorum, per ſanguinis ebullitionem. Quæ quidem ebullitio, juxta doctrinam Avicennæ, duplex eſt, una perfectiva, altera vero corruptiva. Perfectiva, ſeu depurativa eſt in qua partes tantum impuriores & excrementitiæ ſanguinis putreſcunt, & a natura expurgantur, ut tota maſſa pura poſtmodum relinquatur: & tunc variolæ fiunt ſalutares, quæ ſine ullo medico auxilio curantur. Corruptiva vero eſt, in qua non ſolum partes ſanguinis excrementitiæ, ſed etiam ſanguis ipſe ſincerus computreſcit, unde periculoſæ & lethales variolæ oriuntur, & pro majori vel minori putredine, majoris vel minoris malignitatis participe, plures vel pauciores ſanguinis partes occupantis, majus vel minus periculum emergit. Talis ebullitio corruptiva præcipue contingit, dum epidemice graſſantur iſti morbi, & a maligna aeris conſtitutione excitantur, a qua humorum effervefcentia, & maligna putredo ducitur, unde variolæ multæ & periculoſæ generari ſolent, quæ aliquando peſtis prodromi & nuncii; juxta Rhaſis ſententiam, eſſe conſueverunt.

Inter morbos acutos recenſeri ſolent variolæ & morbilli, ut plurimum enim intra quatuordecim dies terminantur. Duplex autem temporum ſeries a nonnullis ingenioſe ſtatuitur: tempus nimirum ebullitionis & tempus eruptionis variolarum. Tempus ebullitionis quatuor ut plurimum diebus perficitur: ita ut primus dies principium ſtatuatur: ſecundus, augmentum: tertius, ſtatus: & quartus, declinatio: tunc enim febris & alia ſymptomata remittere ſolent. At principium exitus variolarum eſt ipſemet quartus dies: augmentum ad ſeptimum protrahitur, ſtatus ad undecimum, declinatio vero ad decimum quartum, quo tempore variolæ exſiccantur. Non raro tamen ad vigeſimum uſque portrahitur variolarum exſiccatio.

Differentiæ variolarum & morbillorum deſumuntur, vel a ſubſtantia, ratione cujus aliæ ſunt magis vel minus pituitoſæ, ſanguineæ, bilioſæ, aut melancholicæ, vel a quantitate, ratione cujus dicuntur majores aut minores, plures aut pauciores, profundæ aut ſuperficiariæ; vel a qualitate, ratione cujus aliæ rubicundæ, aliæ albæ, ſubflavæ, violaceæ, lividæ, nigræ pro diverſitate humorum ex quibus componuntur, vel a tempore, ratione cujus aliæ cito, aliæ tarde erumpunt, aliæ citius, aliæ tardius ſuppurantur, aut diſſolvuntur; vel a loco, ratione cujus aliæ cutem tantum occupant, aliæ etiam partes internas invadunt, ut fauces, pulmones, inteſtina, jecur, lenem, reliquaque viſcera.

Diagnoſis dirigenda eſt vel ad effectum jam præſentem, vel ad eundem imminentem. Variolæ & morbilli jam præſentes, cum ſenſibus pateant, non aliis ſignis indigent; Imminentes vero ſequentia indicant.

Dolor capitis, cum pulſationis ſenſu in fronte & temporibus: Somnolentia gravis: Terrores in ſomno: Deliria: interdum tremores & convulſiones; Sternutatio: Pandiculatio frequens, Raucedo, Tuſſis, Spirandi difficultas; Calor, rubor & punctionis ſenſus in toto corpore; Dolor dorſi, qui aliquando ſolus, aut cum paucis aliis ſymptomatis in febre ſynocho apparens, variolas imminentes ſignificat. Cum enim per dorſum ferantur vena & arteria magna, in quibus ſanguis ebulliens malignus acres vapores ad nervos & membranas vicinas emittit; neceſſe eſt dolores in iis partibus præcipue percipi. Magna anxietas, & inquietudo; Lacrymæ involuntariæ; Oculorum ſplendor & pruritus: Tumor faciei cum aliquo rubore; Vehementia ſymptomatum ab initio, ut morbus ſtatim vigorem attigiſſe videatur.

Quæ omnia fiunt vel a vaporibus multis & craſſis, per ſanguinis ebullitionem in caput, diaphragma, aliaſque partes tranſmiſſis: vel ab ipſa variolarum materia, jam ipſas partes invadere incipiente; vel a fluxione, caloris vi excitata, humores in cerebro colliquantis.

Maximi eſt momenti, imminentes variolas prævidere: ſed multo majoris, earum eventum prædicere; quem ſequentia ſigna prognoſtica indicabunt.

Ac primum ſalutares eſſe ſolent variolæ, quæ cito, & facile exeunt, ac brevi ad maturitatem perducuntur.

In quibus febris levis eſt, ſine magnis ſymptomatis, quæ poſt exitum variolarum ceſſat, aut admodum imminuitur.

In

In quibus vox libera eſt, & reſpiratio facilis. Variolæ primum rubræ, & albæ, molles, diſtinctæ, paucæ, rotundæ; faſtigiatæ, ſolam cutem, non autem partes internas afficientes, ſalutares eſſe conſueverunt.

Omnia prædicta ſigna materiæ morbificæ paucitatem, obſequium, benignitatem & naturæ robur, valide eam expellentis, ſignificant.

Contra vero periculoſas aut lethales variolas oſtendunt, febris ingens, & non imminuta poſt eruptionem variolarum. Significat enim humores malignos & venenatos non fuiſſe ſufficienter ad cutem expulſos, ſed maximam eorum partem adhuc in venis reſtitiſſe. Anxietas & inquietudo magna: ab iiſdem humoribus, in venis ebullientibus. Difficultas ſpirandi, quæ ſignificat puſtulas, aut apoſtema in pulmonibus, aut anginam, aut virium lapſum. Sitis ingens, quæ internum incendium indicat: ſi cum ea anguſtia reſpirationis augeatur, mors in propinquo eſt. Alvi fluxus, aut dyſenteria, quæ ſignificat humores malignos ad interiora recurrere, motu omnino contrario naturæ motui, atque adeo lethali. Ideo ex iis qui hujuſmodi alvi fluxu poſt eruptionem variolarum corripiuntur, pauciſſimi evadunt.

Urina ſanguinea lethaliſſimum eſt ſignum; tum etiam ſi per alvum ſanguis purus & ſincerus rejiciatur. Interdum etiam per nares, gingivas, aliaſque corporis partes fiunt excretiones ſanguineæ, quæ lethales ſæpe eſſe conſueverint. Significant enim ſummam ſanguinis acrimoniam atque malignitatem, quæ naturam vehementer irritat, & ad præpoſteram illius excretionem compellit.

Peſſimæ etiam ſunt variolæ tarde apparentes, quæ materiæ contumaciam, aut naturæ imbecillitatem ſignificant. Multæ, magnæ, duplices & continuæ, ejuſdem materiæ quantitatem nimiam oſtendentes. Duræ, ejuſdem materiæ craſſitiem & incoctibilitatem indicantes. Depreſſæ, expultricis imbecillitatem ſignificantes: æque deteriores ſunt ſi in earum medio macula nigra appareat, quæ malignitatem inſignem atteſtatur. Virides, lividæ, nigræ & quæ ex bile porracea, vel atra generantur.

Omnium peſſimæ, quæ ubi egreſſæ ſunt, confeſtim, evaneſcunt, & tumor partium remittitur. Significant enim humorum retroceſſum ad interiora, & eorum, quibus iſta retroceſſio contingit, nullus evadit; ſed ut plurimum intra vigintiquatuor horas pereunt.

Periculoſæ etiam ſunt, quando maculæ febri purpuratæ familiares illis permiſcentur: præcipue, ſi maculæ illæ lividæ vel nigræ fuerint. Significant enim non ſolum levem illam putredinem, quæ ex ebullitione ſanguinis in variolis ſolet contingere: ſed etiam intenſam illam & profundam (ut vocant) putredinem adeſſe, ex qua majus multo ægrotanti impendet periculum.

Fæces, aut urinæ in variolis lividæ, aut nigræ magnum in hoc morbo protendunt periculum: ſignificant enim humorem atrabilarium in venis redundare, & totam maſſam humorum inficere.

Curatio variolarum & morbillorum quatuor indicationibus perficitur. Quorum prima verſatur in humorum quantitate, peccantium evacuatione. Secunda in motu naturæ, ſeu variolarum expulſione adjuvanda. Tertia, in malignæ & venenatæ qualitatis oppugnatione. Quarta denique, in ſymptomatum correctione. Quæ omnia ut commode perficiantur, primum idonea victus ratio inſtituenda eſt: quæ eadem eſſe debet, quæ in febrium putridarum curatione fuit propoſita: nonnulla tamen peculiariter advertenda ſunt.

Primo, ut æger in loco calidiuſculo detineatur, quo cutis pori aperiantur, & variolarum eruptio adjuvetur. Ideo detinendus eſt in cubiculo bene clauſo, quod aer frigidus nullo modo ingrediatur. Multi enim pueri benignis alioqui variolis laborantes, frigidioris aeris appulſu de medio ſublati ſunt, repercuſſa nimirum materia morbifica ad interiores partes. Eademque ratione veſtibus moderate contegendi ſunt; ita tamen, ut aeris caliditas, aut integumentorum pondus febrilem ardorem non intendant. Dicta tegumenta ex panis rubris plerumque concinnari ſolent, quia analogia quadam ſanguineum ebullientem ad exteriora movere creduntur. Solent etiam multi ovem, aut vervecem in cubiculo, vel etiam cubili detinere; quod illa animalia venenatam labem facile recipiant, & in ſe attrahant; unde ægris levamen aliquod emergere poteſt.

In potu decoctum hordei, vel radicis acetoſæ, vel decoctum raſuræ eboris, aut cornu cervi utiliter uſurpari ſolet, præcipue in principio, & dum febris eſt vehemens. Si vero non ita incandeſcat: decoctum hordei & caricarum erit utiliſſimum, utpote humores ad cutem efficaciter expellens: eoque utebantur paſſim Amatus & Foreſtus cum felici ſucceſſu.

Præterea ſomnus toto morbi decurſu moderatus eſſe debet; in augmento tamen eſt, cum puſtulæ erumpunt, diuturnior noxius eſt, & ſatius plus ſolito vigilare.

Ut igitur indicationes prædictæ impleantur, a venæ ſectione inchoanda curatio eſt, (ſi ſanguis aliquatenus redundet, ætaſque ægrotantis ferre poſſe videatur) eaque quamprimum celebranda. Si tamen Medicus primo morbi die non fuerit vocatus; utiliter nihilominus ſanguinem detrahet ante eruptionem variolarum, vel dum adhuc paucæ apparent; quod tempus vulgo uſque ad quartum diem extendi conſuevit, a febris invaſione. In quo tamen cautio diligens neceſſaria eſt. Si enim, puſtulis erumpere incipientibus, febris imminutio, & ſymptomatum remiſſio ſubſequantur, ſatis eſt totum negotium naturæ bene operanti relinquere, quæ totam materiam morbificam ad cutem ſufficienter expulſura eſt. Tum venæ ſectio neceſſaria non eſt, cum experientia doceat, infinitos pueros, benignioribus variolis laborantes, neque plethora oneratos, ſine ſanguinis detractione feliciter curari. Quin potius aliquando in dicto caſu phlebotomia noxam inferre poterit, cum variolarum expulſio fieri ſoleat per ebullitionem ſanguinis, quæ ſi levis ſit, a ſanguinis detractione multum imminuetur, ſicque inſufficiens evadet ad ſanguinis maſſam ab impuritatibus perfecte depurandam. Contra vero, ſi erumpentibus variolis febris intenſior, anxietas, difficultas ſpirandi, lotium craſſum & rubrum, aliaque ſymptomata majora appareant; ſignum eſt, naturam nimio humorum onere premi, eoſque non poſſe convenienter regere; ideo phlebotomiam eſſe neceſſariam, ut detracta portione oneris, reliquum a natura facilius expellatur. Uno verbo, in ebullitione mere perfectiva, ſeu depurativa, ſanguis detrahendus non eſt; in corruptiva vero, venæ ſectio maxime neceſſaria eſt, etiam in ea, quæ minoris malignitatis eſt particeps: cujus gradus ſupra fuerunt expoſiti. Tam autem neceſſaria phlebotomia in periculoſis variolis, in quibus ebullitio corruptiva fieri conſuevit, ut tenellula puerorum ætas illam non impediat. Uſu enim invaluit, ut quarto, & non raro tertio ætatis anno miſſio ſanguinis uſurpetur. Pariſienſes Medici in teneriori ætate, & lac ſugentibus pueris, a venæ ſectione non abſtinent.

Quod tamen ægerrime admittit tenellula natura, leviſſimum lactis alimentum; & copioſus per cutem effluxus. Neque ullis e ſapientibus ſcriptoribus patrocinio defendi poteſt nova hæc mittendi ſanguinis licentia.

In paullo grandioribus pueris unica phlebotomia interdum non ſufficit; ſed illa erit iteranda, ſi febris intenſa perſeveret; vel delirium, aliudve grave ſymptoma urgeat, ſanguis denuo mittendus eſt, & ægri tractandi, ut febre continua putrida laborantes.

Si ſuſpecta ſit venæ ſectio, propter ætatem tenellam, vel quod tempus idoneum jam tranſactum fuerit; ſanguinis redundantia auferri poterit cucurbitulis ſcarificatis, dorſo, ſcapulis, & femoribus admotis, quæ etiam in ſtatu morbi conferre poterunt, cum motus naturæ a centro ad circumferentiam per eas adjuvetur. Cavendum autem in puerulis ne profundiores fiant ſcarificationes: Contingit enim aliquando, ut penitius adacto ſcalpello ab imprudenti chirurgo, ſanguis fervidus & ebulliens, venulis diviſis, eo impetu per vulnuſcula effluat, ut difficili negotio prohiberi poſſit.

Purgatio in hoc affectu ſuſpecta eſt. Fit enim motus motui naturæ contrarius, nempe a circumferentia ad centrum. Et quibuſcumque variolis laborantibus alvi fluxus contingit, introceſſio variolarum repentina, & mors ut plurimum conſequitur, ut in prognoſi notavi. Adverte tamen utiliſſime non raro purgationem inſtitui ante eruptionem variolarum, & antequam febris incandeſcat, quando ſcilicet pueri ſunt veluti in neutro decidentiæ. Tunc enim, ſi abundet cacochymia, utiliter ea purgatione imminuitur, ut natura poſtmodum alacrius expulſionem moliatur. At variolis apparere incipientibus, purgatio futura eſt pernicioſa. Tum etiam, ſi maxima vigeat malignitas, ut in conſtitutione epidemica, quando plurimi pueri ex morbo intereunt, ſatius eſt omnino a purgatione abſtinere, quia in morbis valde malignis & peſtilentibus purgatio in principio morbi inſtituta, valde noxia eſt. Ex blandis autem medicamentis componenda ſunt purgantia, rhabarb. ſcilicet, caſſia, manna, tamarindis, & ſyrupo roſaceo.

In morbi decurſu ſi alvus adſtricta ſit, ſollicitari blandiſſime, non autem irritari poterit; idque ſuppoſitorio ex ſolo melle, ſine ſale confecto; vel enemate ex juſculo, aut lacte, aut decocto hordei, paſſularum, & liquiritiæ, cum ſaccharo & vitellis ovorum.

Poſt venæ ſectionem, aliaſque evacuationes (ſi neceſſariæ fuerint) variolarum expulſio adjuvanda eſt, non ſolum remediis ſpecificis, humores ad cutem propellentibus; ſed etiam diaphoreticis & alexipharmacis, præſertim ſi variolæ epidemicæ, & ſummæ malignitatis periculum portendant.

Vulgatiſſimum eſt, & a Rhaſi, Avicenna, totaque Arabum familia commendatum ad cutem propellens medicamentum; quod etiam a potiſſima recentiorum parte uſurpatur; juxta Avicennæ deſcriptionem, quod ſic habet.

♃. Ficuum pinguium ℥. vii. lentium excortic. drach. ii. laccæ drach. ii. ß. gummi tragacanthi & ſeminis fœnicul. ana Drach. ii. Coquantur in lib. i. ß. aquæ fontis, donec redeant ad tertiam partem. Detur in potu de ea. Rhaſis addit prædictis ſimplicibus croci gr. xv. paſſular. drach. v. quia crocus aperit & corroborat, paſſulæ hepar firmant. Tragacanthum vero, licet incraſſet & adſtringat, ideo reliquis miſcetur, ut nimiam ſanguinis ebullitionem prohibeat.

Lentes a quibuſdam neotericis rejiciuntur, quod adſtringendi facultate præditæ ſint, atque adeo variolarum eruptionem impediant. Sed non temere rejicienda eſt tot, tantorumque Medicinæ procerum auctoritas, quin potius ſtatuendum eſt ſumma cum ratione, lentes excorticatas, vel levem ebullitionem paſſas, huic compoſitioni addi; ut nimirum ſua adſtringendi & incraſſandi vi fervorem nimium humorum coerceant, eorumque impetum in aliquam partem nobilem prohibeant. In quem finem etiam tragacantum additum eſt, ut antea monui. Hoc deſumitur e Galeno, qui 1. *de aliment. facul. c.* 18. lentes bis coctas partes naturales roborare, & adſtrictione qua pollent, ventris fluxum cohibere docuit.

Illæ igitur præſcribi, vel omitti a Medico curante poterunt prout major, vel minor attenuandi, & humores ad cutem propellendi neceſſitas urgere videbitur. Si enim materia ſubtilis fuerit, & magna ebullitio fiat; utiliter lentes præſcribi poterunt, ad intentiones prædictas. Si vero materia craſſa videatur, quam natura ſegniter ad cutem propellat; tunc illæ erunt omittendæ, immo & tragacanthum, & reliqua attenuantia ac diaphoretica ſolum permiſcenda. Unde patet, remediorum formulis, ab Auctoribus propoſitis, non eſſe arcte inſiſtendum; ſed in variis caſibus varie eſſe immutandas. Pro exemplo ſit formula ſequens, partim ex ſimplicibus prædictis, partim ex aliis diaphoreticis & malignitatem oppugnantibus compoſita; quæ ægrotantibus plerumque, variolas patientibus, in expulſionis conatu multum conferre poterit.

♃. Rad. fœnic. & acetoſ. an. ℥. i. raſuræ cornu cervi ℥. ß. fol. ſcabioſæ, ſcordii & hiperici, an. M. i. ficuum pinguium par. iii. gummi laccæ drach. iii. ſem. napi & card. bened. an. drach. ii. lentium excort. ℥. ß. gummi tragacanthi drach. i. ß. Coquantur ad ℔. i. De colatura cape ℥. iii. ſyrupi de limon. ℥. i. Miſce. Fiat julep. Detur bis, aut ter in die.

Si malignitas maxime urgeat, ut vulgo in variolis epidemicis fieri ſolet; alexipharmacis præcipue inſiſtendum eſt. Sicque ea omnia, quæ in febribus malignis a nobis propoſita ſunt, hic convenire poterunt, habita virium, ætatiſque ratione. Et inter alia frequenter uſurpari poterunt, confectio de hyacinth. lapis bezoardicus; pulvis ex corallis, margaritis raſura cornu cervi, lapide bezoardico: oleum ſcorpionum Matthioli, aliaque, quorum utendi modus e capite præcedenti deſumi poterit.

Neque omittenda ſunt vires inſtaurantia, tam interna, quam externa, a præcedenti etiam capite repetenda, & a prudenti Medico opportunis temporibus uſurpanda.

Advertendum autem eſt diligenter, ea medicamenta, quæ variolarum expulſionem adjuvant, in omnibus ægrotantibus non eſſe uſurpanda. Interdum enim tanto impetu erumpunt, ut earum motus aliquantiſper cohibendus ſit, maxima enim ebullitio & fervor ſanguinis immodicus niſi temperentur, ad exitium ægrotantes perducere conſueverunt: ideo frænantibus, & modice refrigerantibus tunc temporis convenit. Pro exemplo julepus in hunc modum componi poterit.

♃. Hordei integri P. i. pentaphylli & tormentillæ, an. ℥. fol. acetoſ. endiv. & oxytriphylli, an. M. i. lentium excort. ℥. ß. gummi tragacanthi ʒ. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura diſſolve ſyrupi limon. aut granator. ℥. iv. Fiant julepi pro iv. doſibus, bis in die ſumendi.

Amatus Luſitanus *curat.* 18. *cent.* 3. exemplum proponit hujuſmodi variolarum, a fervidioribus humoribus productarum, & ſolis refrigerantibus atque incraſſantibus curatarum. Quod hic ad verbum ſubnectere libuit, ut tyronibus appareat, quibus in caſibus curatio maxime varianda ſit. *Puer*, inquit, *Altaraſii, variolis corripi cœpit, ex quibus nonnullæ ita percurrebant, ut miſerum corpuſculum intra duos dies fere totum excoriatum reliquerint; quæ aliis quoque eveniſſe puerulis obſervavi. Contra quæ ſic orſus ſum. Primo cum materia hæc plus juſto acrior, eam obtundere conati ſumus: nec tantum eam, verum etiam jecinioris & membrorum internorum malam qualitatem infringendo, ne de novo altera gigneretur. Sed id refrigerantibus complebamus medicamentis, ut ſyrupo roſato, de cichoreo ſimplici, de endivia, de violis, adjectis ſimilibus aquis. Exterius vero jecur ex ſantalino unguento illinebatur. Sed victus ad id multum faciebat, qui ad frigidum cum humiditate declinabat, Quibus omnibus materia craſſior eſt reddita & variolæ craſſæ & amplæ apparere cœperunt.*

Pro potu vero ordinario præſcribatur decoctum hordei & radicum acetoſæ. Eaque remedia continuanda erunt, donec fervor ſeſe aliquantulum remiſerit: poſtea vero ea, quæ expulſionem promovent, erunt uſurpanda, ſi natura eorum auxilio indigere videatur.

Hæc ad directam variolarum curationem poſſent ſufficere. Sed quia illæ plurimis partibus tam internis, quam externis, gravem noxam inferre poſſunt; earum præcautioni & curationi incumbendum eſt.

Internæ partes præſervari maxime poſſunt decocto lentium, laccæ, & tragacanthi ſupra deſcripto. Siquidem lacca jecur & lienem tuetur, lentes inteſtina, tragacanthum pectus.

Peculiariter vero pulmonem defendunt conſervæ roſar. violar. ſyrupus jujubinus, violaceus, myrtinus, de roſis ſiccis; de papavere, tum etiam eclegmata ſequentia.

♃. Conſer. roſar. ℥. i. ß. ſucci expreſſi ex lentibus tertio elixis ʒ. vi. ſemin. papav. alb. drach. ß. gummi tragac. ℈. i. Cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat looch.

Vel iſtud Avicennæ, quod a Guainerio & Foreſto laudatur.

♃. Lentium excorticatar. & ſubtiliſſime tritarum ʒ. iii. ſemin. papav. alb. ℥. i. conſer. roſar. ℥. ii. julepi roſac. q. ſ. Fiat looch.

Vel ex ſolis ſyrupis tale lambitivum componi poterit.

♃. Syrupi violac. jujubin. & de roſ. ſic. an. i. ſyrup. de Papav. ℥. ß. Miſce. Utatur frequenter ex cocleari, ſenſim lambendo.

Si vero jam præſens fluxio in pulmonem irruat, & raucedinem ac ſuffocationem inducat; non ſolum remediis prædictis cohibenda erit, ſed etiam revellenda per cucurbitulas, tum ſiccas, tum ſcarificatas; & venæ ſectionem, ſi cetera conſentiant. Præterea in potu exhibebitur decoctum hordei, jujubarum, & liquiritiæ, & looch. ſequens in uſum vocabitur.

♃. Sem. alth. melon. cucumer. & papav. alb. an. drach. ii. paſſular. mund. & jujubar. an. par. iv. Coquantur ad ℔. i. In qua diſſolve conſer. roſar. & violar. an. drach. ß. pulver. elect. diatragac. frigidi drach. iii. ſacchari canti & roſac. an. q. ſ. Fiat looch.

Fauces & guttur defendi poterunt, antequam variolæ erumpant, ſequenti gargariſmate.

♃. Hordei mundi P. i. folior. plantag. M. ii. roſar. rub. P. i. balauſt. ſem. ſumach. an. drach. ii. bulliant in aquæ lib. ii. ad tertiæ partis conſumptionem. In collatura diſſol. ſyrupi de moris & granat. an. ℥. i. Miſce. Fiat gargariſma.

Si tenella puerorum ætas gargariſmatis uſum non permittat, fiet lambitivum ex ſyrupo mororum, granat. de roſ. ſic. vel ſolis, vel cum aqua plantaginis & roſarum permiſtis. Quibus ſi fluxio cohiberi nequeat, ob nimiam illius copiam unde ſuffocationis periculum immineat: ea, quæ vias laxant & excretionem juvant, uſurpanda erunt in hunc modum.

♃. Mucilag. ſem. pſyllii & olei amygd. dulc. recentis an. Unc. i. ſem. ſacchari albiſſ. Unc. ii. Miſce. Fiat lambitivum, ſingulis horis exhibendum.

Si ex fluxionis acrimonia, aut copia violarum, ulcus in faucibus genitum fuerit; aqua hordei cum melle roſaceo, vel aqua aluminoſa detergendum eſt, & ſi in corruptionem vergat, Ægyptiaci tantillum prædictis erit admiſcendum.

Inteſtina præſervabuntur iiſdem remediis, quæ ad pulmones præſervandos fuere propoſita. At ſi jam præſens alvi fluxus, vel dyſenteria urgeat; primum detergentia & lenientia remedia, poſtmodum vero adſtringentia uſurpanda ſunt. Sicque parabuntur clyſteres ex lacte chalybeato, ſaccharo; & vitellis ovorum: mox ex decocto hordei & roſar. rubr. cum ovi vitello, ac tandem ex decocto plantag. centinodiæ, & prunellæ, aliiſque, ex curatione dyſenteriæ deſumendis. Advertendum autem alvi fluxum non raro in pueris variolis laborantibus, a lumbricis excitari, cumque toto fere morbi decurſu perdurare, unde vitæ periculum imminet, quia expulſio variolarum impeditur aut imminuitur. Idque facile dignoſcitur ex dejectionum craſſitie ac viſcoſitate, & colore griſeo vel albicante: tunc enim lumbricos enecantia exhibenda ſunt, & clyſteres dulces injiciendi.

Renes etiam interdum afficiuntur, & exulcerationem patiuntur, unde ſanguinis mictus exoritur. His confert emulſio ſem. frig. maj. cum troſchiſcis alkekengi, de carabe, aliaque in mictus ſanguinis curatione propoſita.

Inter partes externas oculi maxime a variolis præſervandi ſunt. Cum enim molli & humida ſubſtantia præditi ſint; variolarum materia facile ad eos propellitur, unde graviſſima mala incurrunt, & interdum viſus prorſus deſtruitur.

Antequam igitur variolæ erumpant aut dum erumpere incipiunt, illinendi ſunt oculi omni hora, aqua plantag. roſar. in qua tantillum croci diſſolutum ſit; vel collyrio ſequenti, quod efficacius præſervat.

♃. Aquæ roſar. & plantag. an. Unc. i. ſem. Pulver. ſem. ſumach. Drach. ii. infundantur parum, & calide: Colentur cum multa expreſſione. Colaturæ adde camphoræ ℈. ſem. croci gr. i. Fiat collyrium.

Adhuc efficacius erit, ſi loco aquarum, ſucci centinodiæ & burſæ paſtoris depurati reliquis permiſceantur.

Si vero intra oculum ipſum poſtulæ ſuboriri videantur; ſanguis columbinus frequenter inſtillandus eſt, ut earum reſolutio cito promoveatur. Tum etiam collyrium ſequens uſurpandum.

♃. Aquæ roſar. Unc. ii. aquæ euphraſ. Unc. ſem. trochiſ. alb. Rhaſ. Drach. i. tuthiæ præparatæ ℈. i. camphoræ gr. v. croci gr. ii. Fiat collyrium, quo cum tenui linteo oculi ſæpe illinantur.

Oculi vero ita intumeſcentes, ut aperiri nullo modo poſſint, frequenter abluendi ſunt decocto ſem. lini, fœnugr. cydonior. malvæ; ſicque tumor ſubſidebit, & oculi aperientur. At ſi oculis apertis nebulæ in iis appareant ſaccharo canto in tenuiſſimum pollinem redacto, abſtergendi ſunt.

Ac tandem, ſi oculi exulcerentur, collyrio ſequenti curabuntur.

♃. Ceruſſæ lotæ ʒ. iii. ſarcocollæ ʒ. i. gummi tragacanth. ℈. i. opii gr. ii. Cum mucilagine tragacant. extracta cum aqua plantag. fiant trochiſci: qui diſſolvantur in lacte muliebri, vel aqua roſac. ad uſum, & in ceteris procedendum, ut in curatione ulcerum oculorum fuſius a practicis docetur.

Ad nares præſervandas acetum ſæpe olfaciendum eſt. Ac efficacius operabitur collyrium ex ſucco polygoni & burſæ paſtoris, ſemin. ſumach. & camphora ſupra laudatum, quo intincta turunda ſæpe in nares erit immittenda. Si nihilominus variolæ intra nares adnaſcantur, illæ cito in cruſtas abeunt, quæ oleo amyg. dulc. frequenter erunt illinendæ, ut brevi decidant. Ac denique ſi exulceratio contingat, limento ex oleo in vitellis ovorum, & ſucco plantag. in mortario plumbeo ſubactis, tractanda erit.

Ad faciei cuſtodiam, nonnulli cum aqua roſacea aliiſque adſtringentibus abluunt. Quod mihi probari non poteſt: ſiquidem maxima impuritatum portio ad faciem propellitur. Illius enim cutis laxa & mollis, excrementis recipiendis maxime idonea eſt. Quamobrem ſi impuritates illæ, quæ a natura ad faciem amandantur, ab ea repellantur, intus retentæ gravem noxam inferre poterunt; itaque naturæ mo-

tus neutiquam impediendus eſt. Sed huic tantum muneri incumbere debet Medicus, ut impediat, ne in facie germinantes variolæ foveas & cicatrices relinquant, a quibus facies deturpari non raro conſuevit. Id vero utiliter præſtabit, ſi cum variolæ jam maturuerunt & in medio albicantes eminent, (quod circa nonum morbi diem ſolet contingere) oleo amygd. dulc. recenter ſine igne expreſſo, cum penna illinantur bis in die, uſque ad cruſtarum caſum. Hoc enim remedio temperatur bilis acrimonia, maturatio acceleratur, & cruſtularum caſus promovetur, quæ alioqui adhærentes, cutem profundius exulcerant ob pus ſubtus deliteſcens. Oleum nucum recenter & ſine igne extractum, cum aquæ roſar. pari quantitate ſubactum ad formam linimenti, ad eundem uſum præſtantiſſimum eſt.

Si ob neglecta prædicta remedia, vel inſignem variolarum malitiam, veſtigia & cicatrices remanent, illarum reparationi ſedulo incumbendum eſt. Quod tamen integre obtinere difficillimum eſt: quamvis plurimi in eo multum deſudarunt in gratiam virginum & mulierum; quæ pulcritudinis conſervandæ ſtudioſiſſimæ ſunt. Ex infinitis autem remediis, quæ ad hanc rem ab Auctoribus deſcripta reperiuntur, nos ſelectiora tantum proponemus.

Ac primum., oleum ex vitellis ovorum cutem nutrit atque generat, ideo cicatricibus implendis maxime idoneum eſt.

Sevum vervecinum, recens liquatum, & penna inunctum, ad idem eſt efficax.

Maxime vero reparantur fœda variolarum veſtigia, ſi aqua mille florum, ſeu e ſtercore vaccino, menſe Majo deſtillata abluantur, & poſtea axungia humana inungantur.

Foreſtus unguentum ſequens valde prædicat.

♃. Olei amygd. dulc. liliorum albor. an. Unc. j. pinguedinis capi Drach. iij. pulver. radic. pæoniæ, ireos Floren. & lithargyri auri, ana Scrup. ſem. ſacchari canti Scrup. j. His omnibus in calido mortario bene miſtis, & per linteum expreſſis, inunge dicta loca mane & ſero. Poſtea vero qua e pedibus vitulinis deſtillata bene abluantur, in cujus defectu aqua mille flor. uſurpari poterit.

Neque prætermittendum eſt, quod a multis practicis docetur, ut nimirum variolæ, ad maturitatem perductæ, acu perforentur aurea vel argentea, ne pus diutius moram trahens, in parte cicatrices relinquat. Quod tamen fere jam obſoletum eſt, cum experientia docuerit, variolas perforatas tardius curari, & cruſtas diutius retinere, ob caloris nativi imbecillitatem, quæ a perforatione parti inducta eſt; unde cicatrices fœdiores relinquuntur. Itaque ſatius eſt ab hac perforatione abſtinere, & puris evacuationem ſoli naturæ relinquere,

Pro hujus curationis coronide, affectuum variolis ſupervenientium pruritus nempe, & exulcerationis therapia ſubnectenda eſt.

Ac primum, in eruptione variolarum, aut dum matureſcere incipiunt, ingens dolor, vel pruritus interdum ægrotantes affligit, præſertim vero in plantis manuum & pedum, eo quod denſior in iis partibus cutis eruptionem prohibeat.

Cui ſymptomati medeberis, ſi partes illas in aqua calida detineas, vel decocto emolliente diutius foveas. In facie vero cum ingens adeſt pruritus, quo ægri eam ſcalpere coguntur, unde fœda illius deturpatio, & inſignes cicatrices emergunt; ſequenti remedio utere.

♃. Fol. parietar. M. j. flor. chamæmel. & melilot. ana P. j. ſem. Decoquantur in aquæ ſcabioſæ ℔. j. Colaturæ adde aquæ caprifol. Unc. iij. Colatura calida madefiant ſæpe variolæ prurientes cum bombace, aut linteo tenui.

Ulcera vero, quæ ex malignis & excedentibus variolis oriuntur, curanda ſunt unguento albo Rhaſis camphorato, vel unguento de plumbo, in hunc modum compoſito.

♃. Plumbi uſti ℥. ij. lithargyri ℥. ℥. j. ceruſſæ lotæ, aceti, ana ℥. ß. olei roſat. ℥. iij. mellis roſac. ℥. j. vitellos ovorum. iij. myrrhæ Unc. ſem. ceræ q. ſ. Fiat unguentum.

Finis Praxeos Medicæ.

LAZARI RIVERII
OBSERVATIONUM MEDICARUM, & Curationum inſignium
CENTURIA PRIMA.

OBSERVATIO PRIMA.

Urinæ ſuppreſſio.

NOBILIS vir D. Antonius Meſtre ſexagenarius, ſanguineo temperamento, & habitu athletico prædıtus, cum diebus æſtivis calidiſſimis Lutetia Monſpelium veniſſet magnis itineribus, multo potu ſeſe ingurgitaverat, ad ſitim extinguendam, ab æſtu contractam. Tribus vero aut quatuor diebus a reditu ſuo, incidit in omnimodam urinæ ſuppreſſionem, ad cujus curationem vocavit Medicum ſeniorem, qui variis remediis per triduum contumacem affectum oppugnavit, clyſteribus, fotibus, ſemicupiis, linimentis, & diureticis aſſumptis. Ac tandem tertio die, reliquis non conferentibus, catherer in veſicam immiſſus eſt, & nihil urinæ profluxit, unde perterritus Medicus, & de ægri ſalute deſperans, alium ſibi adjungi voluit. Vocatus ego in fine tertii a ſuppreſſione diei, & prædictorum relationem audiens; Quæro num dolorem aliquem in lumbis aut pube æger perſentiret, aut alias nephriticis affectibus obnoxius fuiſſet; Ille ſe nullo dictarum partium dolore affici, neque unquam dolores nephriticos paſſum eſſe, aut calculos, arenulaſve excreviſſe, conſtanter affirmavit. Quibus omnibus diligenter perpenſis, cenſui hanc urinæ ſuppreſſionem a nullo renum aut veſicæ vitio dependere; ſed potius ab obſtructione venarum emulgentium, quam humorum multitudo pepererat, ſiquidem Galenus lib. 10. meth. cap. 2. duplicem obſtructionis cauſſam ſtatuit, humorum ſcilicet multitudinem, eorumque craſſitiem. Ratione multitudinis, vaſa nimium repleta & diſtenta, non poſſunt ſeſe contrahere ad expulſionem: quod manifeſte apparet in veſica, quæ a diuturniori urinæ retentione præter modum diſtenta, difficillime interdum urinam excernit, propter contractionis defectum. Huic ſententiæ inhærens phlebotomiam propoſui larga manu celebrandam, ad ſolvendam venarum plenitudinem: cui cum acquieviſſet Medicus ordinarius, extracta fuit ſanguinis ℔. j. At vix hora elapſa a venæ ſectione, ſenſit æger profluentem urinam a renibus ad veſicam per ureteres, & ſe brevi eam redditurum profeſſus eſt, ac paulo poſt matulam petiit, quæ cum unica mictione repleretur, alia vaſa fuerunt afferenda, ita ut intra horæ ſpatium plures urinæ libras excreverit. Sicque omnino liberatus eſt, neque ſumere voluit purgans medicamentum, quod in craſtinum ipſi fuerat præſcriptum.

OBSERVATIO II.

Menſium ſuppreſſio.

MUlier quædam extera, ſanguineo temperamento donata, varios affectus patiebatur, a menſium præcipue ſuppreſſione oriundos, quibus cum præſentes Medici multa adhibuiſſent remedia, & illi contumaces apparerent, petitum eſt conſilium a Medicis Monſpelienſibus per litteras. In relatione autem hoc in primis notaverant Medici ordinarii, de qua impenſe mirabantur, & ſibi rationem reddi poſtulabant, quod nimirum quoties ſecabatur vena malleoli, menſtrua cohiberentur, dum vero ex vena brachii ſanguis mittebatur, ea largius profluerent. Qui eventus rationi & vulgaribus Medicorum placitis adverſari videbantur, quibus ſancitum eſt, venarum inferiorum apertione menſium fluxum provocari, e venis autem ſuperioribus apertis, eundem cohiberi. Huic dubitationi reſponſum fuit a Medicis Monſpelienſibus, hos eventus cum ratione & Galeni doctrina maxime congruere. Cum enim illa mulier plethorica eſſet, ac ſuppreſſionem menſium pateretur a nimia ſanguinis copia, uteri vaſa ita diſtendente, ut comprimi ſufficienter non valerent; attracto ſanguine ad ea vaſa per venarum inferiorum apertionem, augebatur obſtructio. Quando vero miſſo ſanguine a venis ſuperioribus retractio fiebat a vaſis uteri, eorumque plenitudo & diſtenſio minuebatur, tunc illa facilius contrahebant ac expulſionem naturalem & ordinariam, quæ per uterum ſolet fieri. Quæ ratio fulciebatur Galeni ſententia, ſuperiori obſervatione citata ex lib. 10. meth. cap. 2. ubi docet obſtructionem fieri non ſolum a craſſitie humorum; ſed etiam a multitudine. Ideo monebantur Medici præſentes, ut larga phlebotomia in brachio celebrata, plethoram imminuerent: Poſtea vero apertis venis inferioribus ſanguinem ad inferiora retraherent, præcipue circa illud tempus, quo prius laborans purgari conſueverat. Quibus addebantur alia remedia menſes cohibitos provocantia.

OBSERVATIO III.

Colica bilioſa.

UXor Joannis Daumont Latomi Monſpelienſis 30. annos nata colica bilioſa afflicta fuit per octo menſes, quorum ſpatio multis remediis uſa eſt, a quibuſdam Medicis ſeriatim præſcriptis, quæ nihil profuerunt. Tandem a me conſilium capiens, tribus remediis ſequentibus intra quinque dies curata eſt.

℞. Decocti commun. clyſter. ℔. j. caſſiæ recenter extract. ℥. j. hieræ picræ ℥. ß. mellis violacei ℥. j. ß. butyri recent. ℥. ij. ſalis ʒ. ß. miſce, fiat clyſter injiciendus hora commoda.

℞. Polypod. querc. recent. & ſem. carthami ana ʒ. j. ß. Epithymi ſummitat. thymi ſiccat. ana p. j. ſem. aniſi, fœniculi carvi, & cardui bened. ana ʒ. ij. ſennæ mundatæ ℥. j. ß. turbith. gummoſi ℥. ß. cinnamomi ʒ. j. ß. cryſtallor. tartari ℥. ij. ſalis gemmæ ℥. ß. contundantur omnia, iiſque impleatur venter galli veteris eviſcerati, deinde coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi, quouſque galli caro ab oſſibus ſeparetur, de hoc juſculo capiat ℥. vj. vel vij. quotidie mane, continuando per ſeptem vel octo dies, ſi opus fuerit.

℞. Conſervæ fol. abſynt. & capill. veneris ana ℥. ß. corticis citri ſaccharo conditi ʒ. vj. myrobolan. condit. num. j. confect. alkerm. ʒ. iij. croci martis aperitivi ʒ. ij. pul. diarrhodon abbat. Drach. j. ß. ſpicæ nardi ʒ. j. cum ſyrupo conditura corticis citri, fiat opiata, de qua capiat ʒ. j. ß. ſingulis diebus horis duabus ante cœnam, ſuperbibendo parum vini, aqua cichorii multum diluti.

℞. Radicis Aronis præparatæ, ut docetur in pharmacopœa Quercertani ℥. ß. radicis Acori vulgaris, & pimpinellæ ana ʒ. ij. cinnamomi ℈. j. ſalis abſint. ʒ. ß. ſacchari roſacei ad pondus omnium, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. ij. ſingulis diebus tribus horis poſt cœnam, ſuperbibendo parum vini, aqua cichorii, ut ſupra diluti.

Cum per quatriduum hiſce remediis uſa eſſet, & colico dolore eodem modo affligeretur, qui ſingulis diebus ſemel aut bis recurrere ſolebat, cum acerbis cruciatibus, per duas aut tres horas perſeverantibus; quinta die circa meridiem, dum juſculum purgans operationem ſuam exereret, tanto ventris cruciatu correpta eſt, ut intolerabilis prorſus videretur, & illa ſe nunquam ſimilem paſſam eſſe referret, qui tamen intra horæ unius ſpatium omnino ceſſavit, & nunquam amplius rediit. Atque ita ægra a ſævo iſto morbo prorſus liberata eſt. Credibile eſt materiam acrem & bilioſam, tunicis inteſtinorum aut peritonæi impactam; diutina mora incraſſatam, a medicamentis attenuatam, & vias reſeratas fuiſſe, per quas materia illa evacuata eſt.

OBSER-

OBSERVATIO IV.

Dolor iſchiadicus.

JOannes Ranquier, bajulus Monſpelienſis, magno vigente frigore, tibias in aquam per multas horas demerſerat, unde ingens dolor obortus eſt in Iſchio, ad femora & tibiam ſeſe exporrigens; ita ut nullo modo incedere valeret.

Injecto clyſtere, miſſus fuit ſanguis ex brachio ejuſdem lateris. Sequenti die purgatus fuit vehementi carthartico: triduo ſequenti accepit mane ſingulis diebus ſpiritus theriacalis guttas octo cum aqua cardui bened. Et copioſiſſime ſudavit, atque ita omnis dolor ſublatus eſt. Spiritus theriacalis ſudorifici præparatio in ſequentibus centuriis docebitur.

OBSERVATIO V.

Chloroſis cum colico dolore.

ANcilla D. Petri Desfours, patroni Monſpelienſis, maximis laborabat hepatis & lienis obſtructionibus, ob quas non poterat ſcalas aſcendere gravi oppreſſa laſſitudine & anhelitus difficultate. Aderat præterea ſitis ingens, menſium ſuppreſſio, tenſio hypochondriorum & color fœdus totius corporis. In primis vero immaniter cruciabatur doloribus colicis, bis aut ter in die recurrentibus. Ad quorum affectuum ſublationem ſequentia uſurpata ſunt remedia.

Primum quia conditio illius longum remediorum uſum ferre non poterat, unicam tantum potionem phlegmagogam præſcribo, præmiſſa pridie venæ ſectione: eamque poſt triduum iterari jubeo.

Poſtea ſumpſit quotidie mane ſpiritus tartari ʒ. ß. cum decocto abſint. vulgaris. A ſecunda exhibitione, colici dolores prorſus evanuere, & continuando per decem dies hujus remedii uſum, integræ ſanitati reſtituta eſt.

Pro potu utebatur vino albo, ex infuſione chalybis parato, quod per aliquod tempus continuandum juſſi.

OBSERVATIO VI.

Icterus.

FIlius D. Trouſſellerii, juris utriuſque Doctoris, in oppido Aymargues dicto degentis, annos natus quatuordecim ictero tenebatur fœdiſſimo, quo univerſa cutis aureo colore tincta apparebat. Huic ſequentia remedia cum D. Pachequo, Medico Lunellenſi celeberrimo, præſcripſimus.

♃. Fol. ſennæ mundat. ℥. ß. ſem. aniſi ʒ. j. ſummitat. abſint. pontici & fol. agrimonii ana m. ß. liquiritiæ raſæ Drach. ij. flor. geniſtæ & cichorii ana p. ß. coquantur ad ℥. iij. in colat. diſſolve rhab. in aqua abſinthii cum cinnamomo infuſi, & expreſſi ℈. iv. Electuarii de ſucco roſarum Drach. ij. ſyrupi roſati ſolut. ℥. j. fiat potio, capiat cum regimine.

♃. Rad. rub. j. tinctorum ℥. ß. fol. chelidoniæ maris m. j. ſummitat: centaurii minor. p. j. cinnam. Drach. ß. croci ℈. ß. infundantur per noctem cum vini albi ℥. viij. colaturæ adde ſacchari albi ℥. ß. capiat mane per quinque dies; Poſt prædictam potionem, & poſt uſum hujus remedii, reiteretur potio laxans præſcripta. His ſolis remediis perfecte convaluit.

OBSERVATIO VII.

Oculorum rubor pertinax.

ELegans & venuſta puella Antoneta De Lovis octodecim annos nata, a tribus aut quatuor annis fluxionem patiebatur in oculum ſiniſtrum procumbente, quam totus oculus, palpebræ, & partes etiam circumjacentes, tumore ac rubore afficiebantur. Unde pulchra illius facies defœdabatur. Autumno præcipue ingraveſcebat affectus, & tota hyeme perſeverabat, neque venæ ſectione aut purgatione ex potionibus & apozematis, aut veſicatoriis, aliiſque remediis quampluribus, quæ frequenter, & fruſtra uſurpata fuerant, ſedari potuerat.

Tandem ineunte autumno, quo morbus pari cum ferocia rediit, potentioribus remediis uti viſum eſt ad fluxionis contumacis radicem extirpandam. Itaque loco apozematis, quo antea uſa erat, præſcribo pilulas aperientes & diaphoreticas ex ſalibus tamariſci, abſinth. magiſterio tartari, & pulvere diaphoretico, de quibus capiebat duas mane, tribus horis ante prandium, & totidem ante cœnam, per quatuor dies. Quinto die ſumpſit pilularum catholicarum ʒ. ß. quibus optime purgata eſt, unde robur & inflammatio valde imminui cœperunt. Sumpſit iterum pilulas aperientes per quatuor dies, & quinto pilulis catholicis purgata eſt feliciter. Ac paucis poſtea diebus oculi rubor omnino evanuit, neque amplius reverſus eſt. Pilularum catholicarum baſis propoſita eſt in praxi medica noſtra cap. 7. lib. 1. de Epilepſia.

In hac curatione miſſus non fuit ſanguis quamvis ægra prædita eſſet ſanguineo temperamento, quia paucis antea diebus detractus fuerat, tum ex brachio, tum ex malleolo. Sed peracta curatione decoctum menſes promovens præſcriptum fuit, quia illos imminute patiebatur. Illud autem decoctum tale fuit.

♃. Rad. althææ & valer. ana ℥. j. rad. fœniculi, aſparagi, & apii an. ℥. vj. folior. betonicæ, pimpinellæ, ceterach. artemiſiæ ſabinæ an. m. j. bulliant omnia in decocto cicerum rubrorum ad quartaria v. In colatura diſſolve ſacchari albi ℥. iiij. Fiat apozema clarificatum & aromatizatum ʒ. ij. cinnamomi & ℈. j. croci, quatuor doſibus matutinis, quas capiat quatuor diebus antequam menſes prodeant.

OBSERVATIO VIII.

Dolores venerei.

CLariſſimus Juvenis D. N. 25. annos natus, togatæ & armatæ militiæ peritus, dolores venereos patiebatur eoſque continuos diu noctuque affligentes a quatuor annis præcipue in tibia ſiniſtra, ſecundum longitudinem illius. Per annum integrum emplaſtrum de vigo cum mercurio geſtavit in ea parte ex conſilio Chirurgorum, quibus ſolis ſe committebat. Tandem plurium Medicorum conſilio, quorum ego unus eram, diætam ſudorificam uſurpavit per 20. dies; topica multa tibiæ admovit, fomenta nimirum, ſuffumigia, unctiones, & emplaſtra: Quæ omnia nihil profuerunt. Me ſolum paſſim interpellat, ut aliquid ulterius præſtem, quod illum ab hoc malo inveteratiſſimo liberare valeat. Ipſi ut obtemperem, antivenereum exhibeo, per menſem integrum, in pilulas redactum; de quibus capiebat duas, horis matutinis, & totidem pomeridianis, horis tribus ante paſtum. Quinto quoque cum pilulis catholicis purgabatur, & ita ſenſim dolor evanuit.

OBSERVATIO IX.

Lues venerea.

CLariſſimus vir D. N. 50. annos natus, venerea lue ab anno integro infectus, quæ ordinariis remediis non ceſſerat, duobus prædictis, nempe antivenereo & pilulis catholicis uſurpatis, per 20. dies probe convaluit.

OBSERVATIO X.

Catarrhus cum aliis ſymptomatis.

NObilis vir Guillelmus Hebrardus D. de Miravaulx, 32. annos natus, pituitoſo, & melancholico temperamento præditus, contumaci affectu laborabat, multis ſymptomatis ſtipato: gravitate totius corporis, interdum tam immani, ut ſe commovere non poſſet, cum tanta virium imbecillitate, ut fere animo deficeret. Horis vero pomeridianis, tum etiam veſpertinis fluxio tenuis & acris in pulmonem decumbebat, quæ ipſi tuſſiculam inanem & moleſtiſſimam excitabat, unde phithiſim imminentem admodum verebatur quod eum mœrore conficiebat, quandoquidem duæ illius ſorores ex eo affectu perierant, & ipſe alias ſanguinem ex excreverat. Quod omnium peſſimum erat, nolebat Medicos conſulere, quia omnia medicamentorum genera ita horrebat, ut ſtatim ea vomitu rejiceret. Malo tamen in dies ingraveſcente, clariſſima illius uxor me accerſendum curat: Audita morbi hiſtoria, multa propono remedia, vulgari uſu recepta quibus ipſe nolens acquieſcere, polliceor ipſi remedia guſtui gratiſſima, quæ priſtinam ei valetudinem reſtituere valerent. Impetrato ſub hac conditione obſequio, primum ſequentia juſcula præſcribo.

♃. Rad. bugloſſi & aſparagi an. ℥. j. fol. agrimon. pimpinellæ, ſcabioſæ, & capilli ven. an. M. j. cremoris tartari ʒ. j. coquantur cum quarta parte galli veteris, fiat juſculum, quo utatur per ſex dierum ſpatium. His alvus bis aut ter in die ſubducebatur, & æger aliquod inde levamen ſe percipere aſſerebat. Deinde ſequentem pulverem præſcribo.

♃ Salis, tamariſci, magiſterii tartari, & lactis ſulphuris an. ʒ. j. Miſce, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. ß. mane ſingulis diebus, cum juſculo prædicto. Hoc remedio per ſex dies uſurpato, ſeptimo purgatus fuit pulvere ſequenti.

♃. Sennæ mundatæ, & cremoris tartari an. ℈. j. diacrydii gr. viij. cinnamomi gr. iv. pulveris cephalici ſpecifici g. v. miſce, fiat pulvis, quem capiat cum juſculo. Hoc remedio incredibilem humorum pituitoſorum copiam excrevit; ſine moleſtia, ut quaſi ſponte ferrentur e ventriculo, inſtar albuminum ovorum. E cerebro etiam ad os tanta copia ferebantur, ut vix æger eorum excretioni ſcreando ſufficeret. Urinas etiam multo copioſiores emiſit. Eadem die ita ſublevatus atque exhilaratus eſt; ut ſe curatum profiteretur. Quia tamen totum corpus ingenti humorum copia refertum erat; juſſi ut per ſex dies iterum prædictum pulverem aſſumeret, & ſeptimo iterum purgaretur quod ille ſedulo præſtitit; & eodem modo quo antea ſucceſſit, multo tamen minorem humorum copiam excrevit, quia præcedente purgatione imminuta fuerat. Poſt ſecundam purgationem balneum ingreditur ex hordeo, amygdalis, & ſeminibus frigidis confectum, idque tepide, per biduum, mane & ſero, ad humectanda viſcera calidiora. Poſt balneum utitur per triduum pulvere prædicto, & ultimo purgatus eſt, ut ſupra, ſicque priſtinæ ſanitati omnino reſtitutus eſt.

OBSERVATIO XI.

Cephalæa cum aliis affectibus.

Lectiſſima virgo, Margareta de Faranda, doctiſſimi olim viri, D. Davidis Varandæi Jureconſulti celeberrimi, & in Monſpelienſi Univerſitate juris utriuſque Profeſſoris, filia, 20. annos nata capitis dolore acerrimo laboravit, cum dextri hypochondrii tenſione, ventris doloribus, & aliis ſymptomatis. Multa quotannis uſurpabat remedia, potiones, apozemata, pilulas, balnea, veſicatoria, & alia quamplurima, quæ parum proficiebant; Uſu chalybis etiam parum adjuta eſt, quamvis hæc omnia ab obſtructionibus dependerent, & pravis humoribus in hypochondriis ſtabulantibus, iiſque aduſtis, vapores acerrimos ad caput demittentibus. Tandem vere ineunte anni 1625. ſequentia remedia illi præſcripſi.

℞. Conſervæ fol. abſinth. & capill. ven. an. ℥. j. conſervæ rad. enulæ camp. ʒ. ß. ſalis tamariſci, magiſterii tartari, & pulveris aperientis ſpecifici an. ʒ. ß. cum ſyrupo capill. ven. fiat opiata de qua capiat ʒ. ij. ſingulis diebus, mane, duabus horis ante paſtum.

Quinto quoque die purgabatur pilulis catholicis ad ℈. ij. & intra quindecim dies perfecte curata eſt.

OBSERVATIO XII.

Colicus dolor.

Supradictæ puellæ frater, Stephanus Varandæus 18. annos natus, colico dolore acerbiſſimo torquebatur ab aliquot diebus. Ipſum inviſens, ſtatim præſcribo ad immanem dolorem coercendum, quem vix ſuſtinere poterat, laudani opiati gr. vj. quibus intra duas horas dolor omnino ſedatus eſt, laute cœnavit & tota nocte dormivit, qui plures antea inſomnes tranſegerat.

Poſtridie mane ſurrexit, & ad conſueta munia ſe contulit, neque ulla purgatione uti voluit, quam ipſi ad ſublationem cauſſæ præſcripſeram, dolor tamen non rediit.

OBSERVATIO XIII.

Colicus dolor.

Clariſſimus vir D. Stephanus Dumoys in Curia præſidiali Monſpelienſi Conſiliarius regius colico dolore cruciatus, aliis remediis per biduum fruſtra tentatis, aſſumpta ʒ. ß. pilularum catholicarum, optime purgatus eſt, & eadem die a colico dolore integre liberatus.

OBSERVATIO XIV.

Cephalæa.

Uxor clariſſima D. Guillelmi Dortomanni, Patroni celeberrimi, quam primis nuptiis duxerat, temperamento melancholico donata, cephalæa graviſſima multis annis tenebatur, quæ illam continuo fere affligebat. Ad illius curationem infinita pene remedia a variis Medicis præſcripta fuerant; quibus cum morbus pertinaciter obſiſteret, a me etiam remedia poſtulat, quæ ipſi in hunc modum præſcripſi.

℞. Conſervæ fol. abſinth. capill. ven. & rad. enulæ camp. an. ℥. j. ſalis abſinth. & tamariſci an. ʒ. j. cum ſyrupo, capill. ven. fiat opiata, de qua capiat ʒ. ij. ſingulis diebus mane, duabus horis ante paſtum.

Quinto quoque die capiat pilulas catholicas ad ℈. ij. His remediis, per decem dies uſurpatis, dolor ille acerbus & chronicus evanuit.

OBSERVATIO XV.

Vomitus in febre maligna.

Egregius vir Laurentius Boſchius, Pharmacopœus Monſpelienſis celeberrimus, febre illa epidemica, quam purpuratam vocant, graviter laborabat, menſe Decembri anni 1622. poſt Monſpellii obſidionem; & inter alia ſymptomata hoc in primis moleſtiſſime urgebatur, vomitu nimirum omnem materiam putulentam, ſimul atque ebibita fuerat aquam, vinum, julepos, emulſiones, omnia rejiciebat; ſola juſcula retinebat. Per quatriduum febris ſævierat, cum ardore & ſiti ingenti, quæ potu non poterat ſedari. Interiora adeo exſiccabantur & adurebantur; ut lingua ſummam nigredinem & ariditatem præ ſe ferret. Tam grave ſymptoma hoc leviſſimo remedio, meo conſilio ſublatum eſt.

℞. Salis abſinth. ℈. j. ſucci limonum recentis cochl. j. mixta fuerunt in ipſo cochleari, & exhibita. Statim vomitus ſedatus eſt, & ab eo tempore bibit quantum voluit, neque aliquid deinceps vomitu rejecit.

OBSERVATIO XVI.

Febris verminoſa.

Filia Joannis Nivelle, in bipertitorum judicum exhedra procuratoris, annos nata 12. febre continua laborabat, cum alvi fluxu moleſtiſſimo, quo materias excernebat colore cinericio infectas, quales apparere ſolent plerumque in verminoſis affectibus.

Præſcripti initio fuerunt clyſteres detergentes, ex rebus dulcibus parati: tum potus vulgares contra lumbricos, & rhabarbarum pulveratum etiam bis iterum, ex quibus omnibus nullum levamen obtinuit: immo febris & alvi fluxus in deterius urgebant; ut jam de ſalute puellæ dubitaretur: quandoquidem delicatula, & a longo tempore male affecta erat, ac pallidis coloribus defœdata. Tandem ſequentem julepum ipſi præſcripſi.

℞. Rad. acetoſæ, graminis, & cichorii an. ℥. j. fol. endiviæ, cichorii, acetoſæ, portulacæ, & hyperici an. M. j. ſcordii & abſinth. pontici an. M. ß. flor. cordialium an. p. j. coquantur in aqua hordei, ad quartaria v. in colatura diſſolve ſyrupi limonum ℥. iv. ſpiritus vitrioli guttas aliquot, ad levem aciditatem; fiat julep. pro quatuor doſibus mane & ſero ſumendis.

Intra illud biduum quo Julepo uſa eſt, febris & alvi fluxus omnino quieverunt: & perfecte curata eſt. Si quis miretur tam levi remedio ſublatum eſſe hunc affectum, ſciat hypericum & ſcordium mirabili efficacia putredini reſiſtere, & lumbricorum generationem prohibere, nedum jam genitos enecare. Ut etiam iſtæ herbæ veſtibus complicatæ, vermiculorum generationem impediat, veſtes laneas præſertim erodentium, qui tineæ & blattæ nominentur. Et vere teſtari poſſum, me hujuſmodi julepis in infinitis pene puerulis, lumbricis laborantibus, cum feliciſſimo ſucceſſu uſum eſſe.

OBSERVATIO XVII.

Icterus.

Chirurgiæ ſtudioſus, Laroſo nominatus, apud D. Thierry Haguenot, Chirurgum celeberrimum tunc temporis habitans, qui jam a longo tempore chirurgiæ magiſterium exercet, Ictero laborabat. Ei præſcripſi potionem cholagogam, mox infuſum ictericum, obſervatione ſexta deſcriptum, per quinque dies, & in fine iterum potionem cholagogam, unde cito convaluit.

OBSERVATIO XVIII.

In infantulo icterus.

Filius primogenitus D. Demanſe, Galliæ Quæſtoris generalis, natus erat ex matre, febre tertiana laborante, & ipſe in lucem editus quatuor acceſſiones ejuſdem febris paſſus erat. Deinde factus eſt ictericus, ita ut totum corpus flaviſſimo colore infectum eſſet, quod magnum parentibus terrorem incutiebat: erat autem tantum bimeſtris. Cum ad illum curandum vocatus ſum, dubitavi admodum quid fieri poſſet in tam tenero corpuſculo. Tandem hunc ſyrupum præſcripſi.

℞. Rad. rubiæ tinctorum & chelidoniæ majoris ana ℥. ij. fol. chelidoniæ majoris, centaurii minoris, abſinth. Pontici an. m. ij. cinnamomi ʒ. ij. croci ʒ. ß. coquantur in aqua fontis ad ℔. ij. in colatura diſſolve ſacchari albi ℔. j. fiat ſyrupus, de quo capiebat exiguum cochlear mane per 20. dies & perfecte reſtitutus eſt, & nunc etiam bene valet, defuncti parentis ſedem honorifice occupans.

OBSERVATIO XIX.

Pleuritis, & ſynochus febris cum putredine.

Die decima menſis Junii anni 1630. Gratianopoli D. de Boiſſulez, ex nobili ſtirpe oriundus, adoleſcens xx. annos natus, temperamento ſanguineo præditus, circa veſperam cœpit tentari dolore lateris ſiniſtri, ſine febre. Eadem die injectus fuit clyſter carminans, & admotus ſacculus diſcutiens parti dolenti. Poſtridie mane cœpit febricitare, perſeverante dolore, qui magis urgebat, cum decumberet in latus oppoſitum. Iteratus fuit clyſter, & ſanguis miſſus ex brachio ſiniſtro. Julepus exhibitus ex aqua papav. rhead. ſyrupo violac. & ſale prunellæ. Fotus emolliens, & carminans lateri admotus; & poſtea unguentum de althæa cum oleis chalaſticis. Sanguis adparuit valde impurus, pomeridianis horis febris intenſior. Repetita ſanguinis miſſio; julepus & topica remedia etiam iterata. Die tertia mane iterata ſanguinis miſſio in duabus patinis; quarum una ſatis erat corrupta, altera vero purior. Julepus & topica continuata. Pro potu ab initio ptiſanam ſumebat ex hordeo & liquiritia, ſoliſque juſculis veſcebatur, iiſque interdum alteratis herbis refrigerantibus. Eadem die poſt meridiem febris exacerbata eſt, ſanguis detractus ex eodem vulnere ad ℥. vj. qui ſatis laudabilis apparuit. Matutina phlebotomia dolor lateris omnino deſiit, qui nunquam admodum vehemens fuerat, neque tuſſim, difficultatem ſpirandi, aut ſputum cruentum

ſibi junctum habebat: quod indicabat eum vel ex fluxione leviori, vel ex vaporibus acrioribus traxiſſe originem; cum etiam ante febrem apparuiſſet. Ideo febris primaria fuit ex ſynochorum genere, a pleuritide minime dependens. Poſt ultimam venæ ſectionem; cum vehementi ſiti & æſtu vexaretur, ipſi propino aquæ frigidæ circiter ℔. j. cum ſpiritus ſulphuris guttis xx. Statim frigus percepit in toto abdomine: Aliquibus ſtragulis contectus eſt, & parum ſudavit poſt horæ ſpatium. Deinde hauſit juſculum, & poſt horam alteram injectus fuit clyſter, eoque rejecto novus ſudor exortus eſt tam copioſus, ut undique diffueret. Deterſo ſudore, iterum ſudavit, ſed minus copioſe, & tota nocte ſatis placide quievit. Die quarta mane iterum ſudavit, & febris magna ex parte ſublata eſt. Ita ut die ſeptima febris expers omnino fuerit, & octava purgatus, nullis aliis remediis opus habuerit. In hac curatione hoc obſervandum: a ſpiritu ſulphuris cum aqua exhibito ſudores copioſos fuiſſe provocatos, quod multis experimentis nobis innoteſcit, qui plures tertianas febres curatas vidimus eodem remedio, in ſummo acceſſionis æſtu, & urgente ſiti exhibito, unde copioſi ſudores provocabantur, a quibus non ſolum paroxyſmus, ſed etiam totus morbus integre ſolvebatur. In minori aquæ quantitate ſpiritus quantitas minuenda eſt, ne nimium aceſcat.

OBSERVATIO XX.

Febris tertiana.

MAgiſter Berardus Pharmacopœus Gratianopolitanus celeberrimus, quinquagenarius, menſe Julio anni 1630. laborabat febre tertiana intermittente, ac poſtquam bis purgatus eſſet, biſque phlebotomia celebrata fuiſſet, neque melius haberet, ſumpſit pilulas catholicas noſtras, die intermiſſionis, & ſequenti die acceſſio rediit multo remiſſior. Poſtea ante ſequentem paroxyſmum, ſequens potiuncula ei exhibita eſt.

℞. Aquæ cichorii ℥. iij. ſalis abſinthii ʒ. ß. ſpiritus ſulphuris guttas xij. miſce.

Ab hac potione acceſſio non rediit; ſed per urinas plurimum fuit evacuatus.

Eodem tempore D. de Maniſſieu, in Senatu Gratianopolitano Conſiliarius regius, annos natus 24. poſt duas acceſſiones, unica venæ ſectione curatus eſt abſque ullo remedio; erat autem ſanguis valde calidus ac bilioſus.

OBSERVATIO XXI.

Febris purpurata.

DIe 18. menſis Junii 1630. Gratianopoli vocatus ſum ad D. de Chapoullay, apud Quæſtores generales advocatum regium, febre continua laborantem ab octo diebus, quorum ſpatio ter ipſi vena ſecta fuerat, & purgans medicamentum ſemel exhibitum ex præſcripto Medici ordinarii. Quam primum illum inviſi, invenio pulſum valde frequentem & inæqualem, unde ſuſpicor febrem eſſe malignam, ſimulque eum detegi jubeo, & totum corpus invenio exanthematis purpureis refertum. Urinæ erant ſatis laudabiles, & concoctionis rudimenta quædam oſtentantes.

Præſcripſimus cucurbitulas multas, ſecundum ſpinæ longitudinem applicandas, tum ſiccas, tum humidas, epithemata, inunctiones ex oleo ſcorpionum Matthioli, confectionem de hyacintho in juſculis, & julepos refrigerantes cum cardiacis. Pro potu utebatur ptiſana vulgari, cui nodulus cornu cervi immergebatur.

Hæc remedia continuavit uſque ad undecimum morbi diem, cum tamen omnia in dies ruerent in pejus, ægerque delirio & convulſionibus corriperetur. Dicta die undecima leviter ſudavit ſine fructu. Delirium cum ſtupore quodam conjunctum erat, ideo veſicatorium cervici admotum eſt, & cucurbitulæ continuatæ partibus inferioribus loco priorum Juleporum, qui ex radicibus & herbis refrigerantibus & aperientibus erant compoſiti, ſequentes præſcripti ſunt.

℞. Hordei integri p. j. rad. bugloſſi ℥. ij. fol. borrag. pimpinellæ, ſcordii. an. m. j. ſem. citri & acetoſæ an. ʒ. ß. tamarindorum ℥. ij. flor. borrag. bugloſſi & roſar. rubr. an. p. j. dictamni cretici p. ß. fiat decoctio in aquæ ℔. vij. ad tertiæ partis conſumptionem, in colatura diſſolve ſacchari albi ℔. j. fiat Julep. de quo capiat ℥. viij. mane & ſero, addendo unicuique doſi ſalis prunellæ ʒ. j. ſpiritus vitrioli ℈. ß.

Pro potu præſcripta fuit tinctura roſarum. In juſculis pulvis ex margaritis, coralli, raſuræ eboris, cornu cervi, & lapide bezoardico. At poſtremis diebus, inſtante decimo quarto die, cum omnia in pejus ruerent, loco illius pulveris, ſubſtitui bezoardicum minerale purum, cujus ℈. j. ſumebat ſingulis juſculis.

Cum vero circa veſperam, febris, delirium & convulſio plurimum intendi conſueviſſent, duabus horis ante exacerbationem, hunc pulverem exhibuimus.

℞. Salis prunellæ ʒ. ß. bezoardici mineralis ℈. j. camphoræ, g. vj. miſce, capiat cum aqua cardui benedicti. Decimo tertio die exhibitus eſt hic pulvis, eademque die bezoardicum prædictum ſumere inceperat in juſculis, & non rediit ea die exacerbatio; ſed melius habuit tota nocte, poſt mediam noctem idem pulvis iteratus eſt. Decima quarta die paulo melius habuit, attamen ſine ulla excretione. Decima quinta eodem modo. Decima ſexta, cum appareret concoctio in urinis, & toto morbi decurſu apparuiſſet, ac ſenſim progreſſa eſſet, medicamentum catharticum exhibitum eſt ex ſennæ ʒ. ij. rhab. ʒ. j. ß. decocto refrigeranti infuſis, addendo colaturæ mannæ & ſyrupi roſacei an. ℥. j. quo blande purgatus eſt. Eadem die puſtulæ quamplurimæ animadverſæ ſunt, inſtar variolarum ad ſuppurationem tendentes, magno quidem numero circa veſicatorium, tum ſparſæ per dorſum, lumbos & nates. Decima ſeptima prædictæ puſtulæ majori ex parte ruptæ apparuerunt, & ad exſiccationem tendentes.

Verum in parte anteriori, circa hypochondria & pectus, puſtulæ perexiguæ, pellucidæ, & diaphanæ, humore ſeroſo refertæ, infinito propemodum numero prodiere: febris valde remiſſa, & delirium valde imminutum. Decima octava ſomnus multus fuit, & fere continuus, diu noctuque, uſque ad diem vigeſimum. Purgatus eſt iterum die vigeſima ſecunda, & poſtea febris omnino deſiit, ac paucis poſtmodum diebus perfecte convaluit. Ante duos annos Dominus de Reſtenclieres curatus eſt a febre purpurata periculoſiſſima, hoc præcipue remedio, quod ſcilicet unicuique hauſtui potus ordinarii, ex ptiſana vulgari confecti, miſcerem ſalis prunellæ ʒ. j. ſpiritus vitrioli guttas x. ſic enim ſumma linguæ nigrities & ſiccitas, cum ingenti ſiti conjuncta, paucis diebus diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO XXII.

Febris tertiana.

DA De Chaune ſexagenarius, Quæſtor Galliæ generalis a die 18. Junii anni 1630. Gratianopoli laborare cœpit tertiana febre, & intra 12. dies ſemel purgatus eſt, terque ipſi ſecta fuit vena, nec non julepi exhibiti multoties, intraque tempus a febre liberatus eſt. Hoc vero animadverſione dignum fuit in hoc ægrotante, quod nullum unquam contentum apparuerit in urinis; liquor tamen ipſarum, in declinatione, colore, & ſubſtantia laudabilis apparebat. Cujus eventus ratio inde fuit deſumpta, quod æger nephriticis affectibus diu obnoxius fuerit, quorum ratione urinæ tranſcolari conſueverant.

OBSERVATIO XXIII.

Hæmorrhagia.

IDem D. de Chaune, cum per multos dies a prædicta febre immunis permanſiſſet, hæmorrhagia correptus eſt, adeo immodica, ut vires dejiceret. Ad eam autem cohibendam cum multa uſurparentur remedia; hoc unicum profuit nempe oxycratum per nares frequenter attractum, quo ſtatim cohibitus eſt ſanguinis fluxus. Eumque poſt biduum denuo prorumpentem, oxycratum denuo ſimili modo uſurpatum confeſtim cohibuit.

OBSERVATIO XXXIV.

Febris maligna.

DIe 19. menſis Julii anni 1630. Gratianopoli vocatus ſum ad filium Stephani Mercier, ſcribendi artem docentis, ſedecim annos natum, febre maligna laborantem. Erat autem in quinta die morbi maculis violaceis conſperſus, cum delirio, alvi fluxu, aliiſque gravibus ſymptomatis. Semel ipſi ſecta fuerat vena, & nulla alia remedia adminiſtrata. Exhibeo ipſi pulveris ſudorifici ℈. ij. cum camphoræ g. xij. in aquæ cardui benedicti ℥. iv. probe tectus copioſe ſudavit, & optime habuit, delirium ceſſavit, alvi fluxus imminutus eſt. Poſtera die febris ſatis magna vigebat, ſine ullo gravi ſymptomate. Sanguis detractus eſt, & eadem die febris expers omnino fuit.

OBSERVATIO XXXV.

Gonorrhœa antiqua.

DA Chevalier, civis Gratianopolitanus 30. annos natus, & temperamento ſanguineo præditus, Gonorrhœa laborans admodum inveterata, a me conſilium petit, die xj. menſis Julii, anni 1630. Ipſi præſcribo primum purgationem ex mercurii dulcis ℈. j. cum pilularum cochiarum minorum eadem quantitate, poſtera die venæ ſectionem; Ac deinde bolum ex rhab. pulverat. ʒ. j. cum terebinthinæ ʒ. iij. quem continuavit per quinque dies, eoque purgabatur ter aut quater in die. Iterum ſumpſit pilulas mercuriales, & bolum prædictum per alios quinque dies. Ac tandem aquam ſequentem per octo dies.

℞. Menthæ ſiccæ ℥. iij. ſem. lactucæ, rutæ, agni caſti an. ℥. ij. ß. dictamni cretici ʒ. x. ſacchari albi ℔. ij. omnia pulverentur, addendo terebinthinæ Venetæ ℥. v. Vini albi generoſi ℥. xxx. fiat deſtillatio in balneo mar. capiat æger cochlearia duo, mane, duabus horis ante cibum.

Et his remediis a contumaci illo affectu liberatus eſt.

OBSER-

OBSERVATIO XXVI.

Febris tertiana.

DIe 25. Junii anni 1630. Gratianopoli vocatus ſum ad D. de Poulemies, 30. annos natum, ordinis Divi Joannis equitem, febre tertiana laborantem. Erat autem tunc temporis in tertia acceſſione. Prius tamen quam tres illæ acceſſiones ordinem cepiſſent, per aliquot dies ſine typo febricitaverat. Præſcripſi ad diem ſequentem qui erat intermiſſionis dies, calomelanos Turqueti ℈. j. diacridii g. v. in forma pilularum, quibus valde purgatus eſt, & circa veſperam appetentiam ciborum percipere cœpit, qua prius deſtitutus fuerat. Die vero acceſſionis ſumpſit ante paroxyſmum julepum ſequentem.

♃. Aquæ cichorii ℥. iij. ſalis abſinth. ℥. ß. ſpiritus ſulphuris ℈. j. fiat julep. quem hauſit duabus horis ante paroxyſmum, & corpore probe contecto ſudavit copioſiſſime, ſicque a febre liber evaſit.

OBSERVATIO XXVII.

Febris tertiana.

DIe 30. menſis Junii anni 1630. vocatus ſum Gratianopoli ad Domini de Semejane, Quæſtoris generalis uxorem, febre tertiana laborantem. Paſſa erat antea novem paroxyſmos, & a quodam Medico regio quinquies ei ſecta fuerat vena, nec non medicamentum exhibitum, ex ſennæ & caſſiæ infuſione paratum. Paroxyſmi tamen ingraveſcebant, n iiſque unum præcipue ſymptoma eam graviter urgebat, nempe capitis dolor acerbiſſimus, pungens & lancinans, dimidiam tantum capitis partem hemicraniæ inſtar occupans. Statim judicavi hunc dolorem procedere a vaporibus acribus, ex materia quadam bilioſa, in ventriculo aut partibus vicinis ſtagnante, elevatis. Ideoque præſcripſi purgans medicamentum ex aquæ benedictæ ℥. j. cum infuſione ℥. ß. foliorum ſennæ paratum; quo per inferiora quater purgata eſt, & bis per ſuperiora vomituque rejecit prima vice circiter ℔. j. bilis porraceæ; ſecunda vero parem quantitatem bilis æruginoſæ, & ſequenti acceſſione a dolore capitis omnino fuit libera, tum poſt julepos aperientes temperatos, & purgationem iteratam ex ſenna, rhab. & catholicone, omnino convaluit.

OBSERVATIO XXVIII.

Lumbrici.

FIliolus Magiſtri Imberti, mercatoris Gratianopolitani, tres circiter annos natus, per multos dies vexatus eſt alvi fluxu, & nauſea fere perpetua, cum febre acutiſſima, quæ a lumbricis, in ventriculo & inteſtinis contentis, exoriri videbantur. Varia remedia fruſtra tentata fuerant: & cum jam omnia eſſent deſperata, ægerque in ſummo vitæ periculo verſaretur, ipſi exhibui calomelanos Turqueti g. xij. ſtatim ceſſavit nauſea, & tota fere die dormivit: at noctu vomitus & alvi fluxus multo graviores excitati ſunt. In excrementis inveniebantur fruſtula vermium putrefacta, in maxima copia. Mane dormivit, & tota die ſequenti, neque amplius vomuit, & intra 24. horas febris expers apparuit, atque ita curatus, ut aliis remediis non indiguerit.

OBSERVATIO XXIX.

Febris maligna.

D. De Beauboys, Juvenis Aulicus, principio menſis Julii anni 1630. laborabat Gratianopoli febre maligna cum exanthematis. Vocatus ſum ad eum die morbi nona: octies ei ſanguis miſſus fuerat, & reliqua remedia abnuebat, gravis urgebat diarrhœa, & interdum delirabat. Die decima, febris & alvi fluxus intenſior, pulſus intermittens, in lecto excrementa deponebat. Undecima, omnia eadem. Duodecima, in pejus ruit. Decima tertia, moribundus videbatur & in agone verſari. Admoveri jubeo veſicatorium cervici: & propino mane pulveris diaphoretici ℈. ij. camphoræ g. xij. cum aqua cardui bened. & tectus manſit per duas horas; non ſudavit. Veſperi eadem potio iterata eſt, & probe tectus copioſe ſudavit, multo melius habuit, per totum illius diei decurſum ſumpſit in ſingulis juſculis bezoardici mineralis ℈. j. Paucis poſtea diebus omnino convaluit. Ceſſante febre parotis oborta eſt valde dolorifica, quæ per reſolutionem diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO XXX.

Dolor nephriticus.

DIe 3. menſis Julii anni 1630. Petrus Bernardus, Pharmacopœus Gratianopolitanus celeberrimus, quinquagenarius, correptus eſt dolore nephritico vehementiſſimo, ſtatimque ſibi injici curavit duos clyſteres conſequenter valde laxantes, ex confectione hamech & diapruno ſolutivo cum terebinthina, iiſque nihil conferentibus me vocari juſſit; tertium clyſterem præſcribo, emollientem, & carminantem cum diaphœnici & diapruni ſolutivi, ſingulorum ℥. ß. & aquæ benedictæ ℥. iv. hoc enemate multum evacuatus eſt, dolorque omnino ſublatus. Sentiebat enim æger materias ex lumbis totoque abdomine ſibi avelli, ſine tamen moleſtia. Eodem tempore fomenta ex priori decocto admovebantur.

OBSERVATIO XXXI.

Dolores arthritici.

DIe octava menſis Julii anni 1630. vocatus ſum a Magiſtro Perdreau, eminentiſſimi Cardinalis Richelii Pharmacopœo, Gratianopoli decumbente ex doloribus articulorum, qui pedes & brachia, aliaſque partes affligebant, cum tumore, inflammatione & febricula. A viginti diebus hoc affectu laborabat, eique novies proprio nutu ſecta fuerat vena, ſanguiſque multo ſero abundans detractus; aliquoties etiam purgatus fuerat. Meo autem juſſu illi exhibetur pulvis in juſculo ex calomelanos ℈. j. diagrydii g. viij. caryophyll. num. j. blande & copioſe purgatus eſt; ac multo melius habuit. Deinde ſumpſit mane & ſero julepum refrigerantem, in cujus doſi matutina infundebantur ſennæ ʒ. iij. cum ſeminis coriandri ʒ. ß. frigide per biduum; poſtea ſumpſit eundem pulverem pari ſucceſſu, & integre curatus eſt.

OBSERVATIO XXXII.

Hiſtericus affectus.

MEnſe Octobri anni 1631. uxor D. Dalmeras, in ſuprema ſubſidiorum Curia Conſiliarii regii hyſterico affectu laborabat, cum vomitu & alvi fluxu, ſummaque virium dejectione, ut moribunda videretur. Poſt multa remedia uſurpata, nempe fomenta roborantia ventriculo admota, pullos cordi applicitos, & Epithemata eidem parti appoſita, cucurbitulas femoribus & pubi affixas, clyſterem ex juſculo & theriaca injectum; tum aquam cinnamomi exhibitam, ſumpſit tandem ſequentem potionem, quæ mirum in modum ipſi profuit.

♃. Aquarum artemiſiæ, roſar. & florum arantiorum ana ℥. j. aquæ cinnamomi ʒ. iij. confectionis de hyacintho ʒ. j. pulveris electuarii diamargariti frigidi ℈. ß. croci g. iv. fiat potio.

Aſſumpta hac potione non amplius vomuit, & optime habuit per duos dies, poſtea iterum affectus rediit, & per intervalla repetiit. At quoties dicta potio uſurpabatur, omnia ſymptomata ceſſabant.

OBSERVATIO XXXIII.

Diarrhœa.

VIr quidam robuſtus, & bilioſo temperamento præditus, æſtate media, correptus eſt diarrhœa bilioſa, valde urgente, cum ſiti intenſiſſima. Vocatus ad eum, præſcripſi ſal prunellæ in potu ordinario, tum etiam in julepis, ex aquæ lactucæ & portulacæ paratis, ter in die ſumendis, & intra 24. horas convaluit.

OBSERVATIO XXXIV.

Obſtructio hepatis & lienis.

QUidam ſtudioſus Polonus, ex intempeſtivis lucubrationibus incidit in graviſſimas obſtructiones Hepatis & Lienis, quæ eum ad extremam maciem perduxerunt, cum antea eſſet ὔπαρκος & bono habitu præditus: poſtquam autem potionibus purgantibus, apozematis aperientibus, aliiſque remediis uſus eſſet, quæ parum contulerant, pilulæ ſequentes a me præſcriptæ ſunt, quarum uſu intra menſem reſtitutus eſt.

♃. Aloes optimæ, & gummi ammoniaci iij. in aceto ſoluti & per ſetaceum trajecti, atque iterum inſpiſſati ana ʒ. iij. ſennæ mundatæ & myrrhæ electæ ana ʒ. j. ß. croci ℈. ß. cum oxymelite ſcillitico; fiat maſſa pilularum, de qua capiat ℈. ij. alternis diebus, duabus horis ante prandium.

OBSERVATIO XXXV.

Phthiſis incipiens.

CHariſſima & pulcherrima mulier, vidua D. de Ribes Sommerienſis, 25. annos nata, fluxione tenui & acri in pectus delabente graviter afficiebatur, cum tuſſi ſicca febre perpetua, macie, febre lenta, & genarum rubore, quæ vitia per contagium contraxerat ex marito ſuo, qui ante duos menſes phthiſicus perierat, ita ut illa ad eundem morbum ruere videretur.

Die decima quinta menſis Maji anni 1629. ei præſcripſi potionem purgantem ex ſenna, rhab. manna & ſyrupo roſaceo, cum decocto pectorali. Poſtera die venæ ſectionem: deinde juſcula pectoralia & refrigerantia per 12. dies, & in 4. quolibet ſenna coquebatur ad ʒ. ß. Poſt juſcula, balneum ex decocto hordei & amygdalarum dulcium. Interim noctu ſumebat cochlear unum ſyrupi fluxionem & tuſſim cohibentis, ex ſyrupo violaceo, jujubino, de roſis ſiccis, & de papavere, partibus æqualibus, compoſiti.

Hiſce remediis perfecte convaluit, neque opus fuit cauſtico & lacte aſinino, quæ præſcripta fuerant. Nihilominus ſuaſi, ut bis in anno purgationem renovaret.

OBSERVATIO XXXVI.

Gonorrhœa antiqua.

D. Q. Juris utriuſque Doctor, ab octo menſibus gonorrhœa laborans, a me conſilium petiit. Illi primum ſequentem bolum præſcripſi.

℞. Terebinthinæ Venet. Drach. iij. rhab. pulv. Drach. j. fiat bolus, quem capiat per quinque dies, ab hoc remedio bene habuit, ſed poſt aliquot dies fluxus reverſus eſt. Poſtea uſus eſt aqua ad gonorrhœam Quercetani; in illius pharmacopœa deſcripta. Prima exhibitione omnino ſedatus eſt fluxus, & adeo per tres aut quatuor dies tantum illius uſum continuavit, neque amplius rediit affectus.

OBSERVATIO XXXVII.

Dolor capitis lethalis.

DIe ſexta menſis Aprilis anni 1629. cum eſſem Lodovæ, inviſi filiam Franciſci Fezon mercatoris, ſeptem annos natam, quæ a duobus menſibus affligebatur graviſſimo capitis dolore, circa frontem & ſupercilia, qui ſingulis propemodum horis recurrebat, tam acutus, ut illa ſibi cultro caput aperiri frequenter putaret. Jam vero a duobus diebus inciderat ter aut quater in paroxyſmos epilepticos, cum ſpuma in ore. A Medico ordinario præſcripta fuerant multa remedia, præſertim purgationes per apozemata; cucurbitulæ & veſicatorium cervici, ſed omnia fruſtra. Cum eſſemus de hoc caſu conſilium inituri; relatum nobis fuit, eam novo paroxyſmo fuiſſe e vivis ereptam, & poſt mortem puris aliquid per nares effluxiſſe. Inde conjiciendum fuit, in cerebro abſceſſum latitare, ſed in aperto nihil inventum fuit præter ſeroſum humorem, in cerebri ſubſtantiam & ventriculos effuſum.

Hic caſus mihi in memoriam revocavit hiſtoriam cujuſdam virginis, quæ cum ſimili dolore per multos menſes cruciata fuiſſet, & multa remedia fruſtra tentaſſet; a quodam Chirurgo totum caput, deraſo capillitio, veſicatorio contectum eſt, inſtar cucuphæ, & veſiculis excitatis, magna ſeroſi humoris copia effluxit, & ita liberata eſt, quod remedium huic etiam prodeſſe potuiſſet.

OBSERVATIO XXXVIII.

Uteri ſcirrhus.

DIe 26. menſis Decembris anni 1630. uxor D. Dugaſt Biterrenſis, 20. annos nata, Monſpelium venit, ut affectus, quo premebatur, curationi incumberet. Erat autem tumor ſcirrhoſus, corpus uteri occupans, & a quinque menſibus exortus, cum filium primogenitum peperiſſet, & aeri rigido incaute ſeſe expoſuiſſet; unde lochiorum reliquiæ ſuppreſſæ ſunt, & in uteri corpore retentæ, ubi tumorem effecerunt, qui tractu temporis ſcirrhoſam duritiem contraxit. Dolores interdum pungitivos in parte ſentiebat, unde ſuſpicio erat, ne tumor ille ad cancri naturam quodam modo accederet. Sequentia remedia illi a me præſcripta ſunt.

℞. Catholic. duplic. ℥. ß. hieræ picræ & diaphœnici ana ʒ. j. rhab. pulverat. ʒ. j. cum ſaccharo fiat bolus quem capiat mane cum regimine, ſequenti die aperiatur vena baſilica cubiti dextri, mittantur ſanguinis ℥. viij.

℞. Radic. aſparagi, bruſci, petroſelini & bryoniæ ana ℥. j. cortic. rad. capparum & mediani tamariſci ana ℥. ß. fol. agrimon. ceterach. capill. ven. artemiſiæ, matricariæ ana m. j. ſennæ mundatæ & polypod. querc. ana ℥. j. epithym. ʒ. ß. agarici recenter trochiſcati ʒ. ij. zinzib. & caryophyl. ana ℈. ij. coquantur ad ℔. j. ß. in colatura diſſolve ſyrupi de cichorio compoſiti cum rheo ℥. iij. fiat apozema pro tribus doſibus matutinis.

℞. Rad. alth. & liliorum ana ℥. ij. rad. bryoniæ & cucumeris agreſtis ana ℥. j. fol. malv. & violar. ana m. ij. fol. artemiſiæ, nepethæ ana m. j. ficuum pinguium par. xij. ſem. lini & fœnugr. ana ℥. j. flor. chamomel. & meliloti ana p. j. fiat omnium decoctio tribus partibus aquæ, & una vini alb. ſub finem additi, qua foveatur pars affecta mane & ſero.

℞. Butyri recentis & axungiæ porci, ana ℥. j. ʒ. pinguedinis gallinæ, anſeris, & anatis ana ʒ. j. olei amygdalarum dulc. & liliorum ana ℥. ij. mucilaginis ſem. fænugr. extractæ cum vino albo ʒ. vj. gummi ammoniaci in aceto ſoluti ʒ. iij. croci ʒ. ß. ceræ q. ſ. fiat unguentum applicandum poſt fotum.

℞. Maſſæ emplaſtri de meliloto & de mucilaginibus ana ʒ. j. gummi ammoniaci in aceto ſoluti & trajecti, & iterum inſpiſſati ʒ. ß. cum oleo liliorum fiat emplaſtrum ſuper alutam debitæ magnitudinis & figuræ, applicandum eidem parti poſt inunctionem, & quinto quoque die renovandum.

℞. Aloes optimæ ℥. ß. gummi ammoniaci in aceto ſoluti, & iterum inſpiſſati ʒ. ij. bdellii & myrrhæ ana ʒ. ß. ſennæ mundatæ & agarici recenter trochiſcati ana ʒ. ij. fæculæ bryoniæ ʒ. j. cum oxymelite ſcillitico fiat maſſa pilularum, de qua capiat ʒ. ß. ſingulis diebus mane, duabus horis ante paſtum continuando per xv. dies.

Dum horum remediorum uſum aggreſſa eſſet, frigus intenſiſſimum adveniens eorum continuationem impedivit, & illa in patriam rediit; eique diſcedenti præſcripſimus, ut verno tempore prædictorum remediorum uſum repeteret, eaque diu continuaret, quibus addidimus ſemicupium frequens cataplaſma emolliens, & bochetum rad. chinæ pro potu ordinario. Quibus per tres menſes continuatis præcipue fomentis, unguentis & emplaſtris, cum bocheto prædicto, perfecte convaluit. Et menſtrua purgatio, quæ per octo menſes ſuppreſſa fuerat, iterum apparuit, naturalem ordinem ſervavit, ab eoque tempore alios liberos peperit.

OBSERVASIO XXXIX.

Febris quartana.

ELegans puella filia D. Deſplans, in ſuprema ſubſidiorum curia Conſiliarii regii, quatuordecim annos nata, menſe Novembri, anni 1630. laborabat quartana duplici, a duobus menſibus. Ipſi præſcribo infuſionem ℥. j. ſennæ, factam in aqua mea febrifuga, ſingulis diebus ſumendam, & quarta exhibitione, febris omnino ſublata eſt, & deinceps optime habuit.

OBSERVATIO XL.

Alia quartana.

DUrandæus Canonicus, annos natus 30. febre quartana laborans, menſe Decembris anni 1630. prædicto remedio uſus eſt quotidie, & ſeptima exhibitione curatus eſt.

OBSERVATIO XLI.

Mammarum inflammatio.

CIrca initium menſis Januarii anni 1631. ampliſſimi viri D. de Rochemore, in curia computorum & ſubſidiorum Protopræſidis uxor puerpera, laborare cœpit inflammatione mammæ dextræ ob ictum, in illam partem inflictum. In ea autem continebatur lac quod non poterat exſugi. Facta fuit embrocatio prima die ex duabus partibus olei roſati completi & una omphacini. Secunda die & ſequentibus continuata illa embrocatio parti tantum dolenti, & toti mammæ admotum eſt bis in die unguentum de althæa, & ſine alio remedio intra paucos dies curata eſt, affixæ fuerunt cucurbitulæ ſcapulis, neque ſecta fuit vena, cum ſtatim viderem, affectum reſolutione diſcuti.

OBSERVATIO XLII.

Febris maligna.

MEnſe Aprili anni 1631. juvenis mulier, vidua Montaudi, civis Monſpelienſis, febre maligna laborabat cum exanthematis, eique vulgaria remedia adminiſtrata fuerant uſque ad octavam morbi diem, qua vocatus fui, & ægrotantem inveni in ſumma virium imbecillitate verſantem, cum ſiti ingenti, linguæ ſiccitate ac nigritie, tum lentoribus nigris, dentibus adhærentibus. Præter cardiaca varia, præſcripſi julepos valde refrigerantes cum ſale prunellæ & ſpiritu vitrioli. Et in ptiſana ſumebat pro potu ordinario ſal prunellæ & ſpiritum vitrioli. Admovebantur fotus refrigerantes & humectantes pectori & hypochondriis; & intra biduum ſitis & ardor evanuit. Ac poſtmodum purgatione aliiſque levioribus remediis intra paucos dies convaluit.

OBSERVATIO XLIII.

Febris maligna cum parotidibus.

ANno 1625. poſt Monſpelii obſidionem, graſſata eſt per plures menſes febris admodum maligna, ex qua media fere pars ægrotantium interibat. Peculiariter vero, quibuſcumque parotides ſuperveniebant (quod circa nonum, vel undecimum morbi diem ſolebat contingere) omnes interibant. Cum autem plures hujuſmodi vidiſſem, neque ullis alexipharmacis liberare potuiſſem: cogitare cœpi, ideo cenſeri lethales parotides, quod pars illa non ſit capax recipere totam materiam morbificam, quæ intus manens interimit, & ſupplendum eſſe naturæ opus. Ac quanquam ægrotantes pulſum haberent parvum & frequentiſſimum, ac pene formicantem, ut in agone mortis verſari, viderentur, quæ etiam brevi ſuccedere ſolebat: attamen hanc Cornelii Celſi ſententiam animo revolvens, multa ſcilicet in præcipiti periculo recte fieri, quæ alias eſſent omittenda, & ſatius eſſe anceps remedium in uno aut altero experiri, quam tot ægros certo exitio relinquere; ſanguinis miſſionem præſcripſi partitis vicibus, propter virium imbecillitatem, bis aut ter eadem die, & ſequenti die purgationem. Qua via omnes quibus hæc remedia adminiſtrata ſunt, feliciter evaſerunt, neque ullus deinceps interiit. Primi ægroti hac methodo curati hiſtoria fuſe deſcripta reperitur capite primo ſect. 3. methodi noſtræ curandarum febrium.

OBSER-

OBSERVATIO XLIV.

Colica ventriculi.

MEnſe Aprili anni 1631. uxor D. Guillelmi Dortommanni, Patroni Monſpelienſis celeberrimi, ſubito correpta eſt doloribus vehementiſſimis, ventriculi, & lienis regionem occupantibus, qui neque fomentis, neque purgatione ſedari poterant: ſed phlebotomia celebrata, ſatis larga manu e brachio ſiniſtro, ſtatim evanuerunt.

OBSERVATIO XLV.

Vomitus ſanguinis.

PAulus Hilarius mercator Nemauſenſis vomitu ſanguinis, eoque copioſo afflictus fuerat, quatuor aut quinquies, intra ſex ſeptimanas, ad cujus cohibitionem multa præſtita fuerant a Medicis ordinariis. Tandem ſymptomate redeunte & diutius perſeverante, ut æger in maximo vitæ diſcrimine verſari videretur, ad eum vocatus ſum die 2. menſis Maji anni 1631. Homo erat quinquagenarius, temperamento bilioſus, & in actionibus promptiſſimus, quique anno præterito Conſulatum exercens, maximis laboribus, tum animi, tum corporis ſeſe exagitaverat, unde bilis proventus major, quæ exuſtione ad atræ bilis naturam accedebat, & magnam ſanguini commotionem præbens ejuſdem foras eductionem produxerat, cui rei maxime conferre videbatur ejuſdem humoris acrimonia venis reſerandis aptiſſima; tum maxima ſanguinis tenuitas a ſeri multa copia eidem permixta. Cenſui hunc ſanguinem per anaſtomoſim effluere, quandoquidem eum maxima copia evomuerat in thrombos concretum. Attamen per dilucida intervalla nihil emittebat, ita ut per menſem integrum a primo inſultu nihil ſanguinis excreverit. Adde, quod non ſolum per vomitum, ſed etiam per ſeceſſum ſanguinem fundebat: immo vero primus paroxyſmus ab excretione ſanguinis per alvum inchoaverat, quod oſtendit venas meſaraicas, ad inteſtina deſinentes, per anaſtomoſim fuiſſe apertas.

Die prædicta, qua eum inviſi, ſanguinis eruptio a 24. horis cohibita fuerat, ea tamen denuo imminere videbatur, ut facile apparebat ex inquietudine, ſiti, cardialgia, æſtu præcordiorum, capitis pulſatione & febre. Ideo cum jam adveſperaſceret; julepus tantum exhibitus eſt, ex aquis plantaginis & portulacæ cum ſale prunellæ, tota nocte non dormivit valde anxius & inquietus.

Die 29. menſis Maji horis matutinis miſſus fuit ſanguis ex brachio ſiniſtro ad ℥. iv. tantum, quia æger cardialgia ita afficiebatur, cum tanta virium dejectione, ut ſe brevi expiraturum putaret. Sanguis fuit valde rubicundus, & totus pene in ſerum converſus, a phlebotomia robuſtior factus eſt, & melius habuit. Tum urinæ, quæ antea prorſus aqueæ fuerant, coloratiores evaſerunt. Injecto poſt meridiem clyſtere detergente, ſanguis denuo miſſus eſt ad ℥. vij. priori perſimilis, unde æger melius habuit. Julepi prædicti fuerunt iterati. Pro potu utebatur aqua ferrata cum ſyrupo cydoniorum & ſpiritu vitrioli. Juſculis, hordeatis & panatellis pulvis adſtringens immiſcebatur, tum etiam præſcripta eſt opiata roborans & adſtringens, ſumenda ſemel in die, circa veſperam. Hypochondriis fotus admovebatur, ex decocto portulacæ & plantaginis, aliorumque in oxycrato coctorum. Unguentum etiam refrigerans & adſtringens iiſdem partibus. Juſcula cum aqua ferrata parabantur. Nocte inſequente ſatis dormivit, ſed cum inſomniis turbulentis.

Die 30. ejuſdem menſis, urinæ coloratiores, habentes eneorema tenue: pulſus meliores. Supererant tantum ſitis & pulſatio in capite, Mane exhibitum eſt medicamentum ex rhab. pulv. ʒ. j. & trypheræ perſicæ ʒ. ij. quo quater aut quinquies dejecit bilioſa ſeroſa multa, unde melius habuit, & urinæ meliores, tota nocte dormivit.

Die ultima ejuſdem menſis mane bene habebat; ſed urinæ eneorematis expertes, ſitis permanebat, & pulſatio in capite, propinatus eſt julepus refrigerans & adſtringens ex decocto paratus. Urinæ ſenſim pallidiores evadebant, eneorematis expertes, ſitis augebatur, non obſtante potu acido. Circa veſperam, febris aucta eſt, æger valde inquietus, & ſitibundus, tum ſe æſtum maximum in ventriculo percipere querebatur. Inde metus ingens mihi incuſſus eſt redeuntis denuo ſanguineæ vomitionis, cujus cauſſa videbatur eſſe translatio bilis ad illas partes, unde urinæ pallidiores. Cauſſam procatarcticam hujus recurſus eſſe cenſui, vel juſculorum nimis coctorum crebriorem exhibitionem, vel fotum ab imperito Pharmacopœi famulo nimis calide admotionem, cum frigide admoveri debuiſſent. Hujus rei indicio fuit, quod æger retulerit ſe a prima fotuum admotione caliditatem in hypochondriis percepiſſe. Ut igitur ſymptoma imminens præcaverem, miſſionem ſanguinis præſcripſi e cubito ſiniſtro ad ℥. viij. qui cum impetu effluxit. Eodem tempore epithemata ex oxycrato hypochondriis ſubfrigide admota, frictiones & ligaturæ celebratæ, clyſter injectus & julepus exhibitus, ex aqua portulacæ & papaveris rhœados, cum ſyrupo ejuſdem papaveris rhœados, & ſale prunellæ. Quibus remediis intra duas horas liberatus eſt ab illo æſtu & ſiti. Noctis reliquum cum ſomno permodico peregit, manente perpetua capitis pulſatione.

Die prima Junii, urinæ bene coloratæ, cum eneoremate apparuerunt. Exhibita eſt potio ex decocto foliorum cichorii, acetoſæ & portulacæ, cum tamarindorum ℥. ß. addendo ſyrupi granatorum ℥. j. rhabarbari pulverati ℈. j. bis purgatus eſt horis matutinis, & ſeroſi humoris copiam excrevit. Poſt ſecundam ſedem vomitu correptus eſt cum valido conatu, ac juſculum paulo ante aſſumptum rejecit cum pituita, nihil vero ſanguinis. Pomeridianis horis bis aut ter dejecit bilioſa & ſpumoſa, noctu mediocriter dormivit.

Die ſecunda Junii mane parum turbatus apparebat in diſcurſu, ut verba recte pronunciare non poſſet nec ſenſu commode expromere, quod tamen ipſe percipiebat dicebatque ſe non habere mentem liberam. Pulſatio in capite continuo perſeverabat, ſumpſit prædictum medicamentum ex tamarindorum ℥. ß. & rhabarbari ℈. j. Cum autem dicta mentis conturbatio perſeveraret, cucurbitulæ duæ admotæ ſunt ſcapulis, cum ſcarificatione; quibus ſanguis valde ſeroſus eductus eſt, & frontale commune admotum. Intra unam horam leve illud delirium omnino ceſſavit, diei decurſu quater aut quinquies alvus ſoluta eſt cum euphoria, nocte placide dormivit, & inde multo melius habuit.

Die 3. Junii ſe optime habere profeſſus eſt, & capitis pulſationem eſſe valde imminutam. Sumpſit iterum prædictum medicamentum, quo purgatus eſt, ut ſupra. Admovebantur quotidie epithemata cordi, fomenta hypochondriis ex oxycrato, tum ſumebat veſperi opiatam prædictam.

Die 4. Junii æger in eodem ſtatu conſiſtebat, ſumpſit mane opiatam prædictam, atque iterum veſperi, & poſt meridiem ſyrupum corallorum. Sed quia in liene inſignis durities apparebat; admotus eſt fotus emolliens & aperiens, tum etiam unguentum iiſdem viribus præditum.

Die 5. ſumpſit mane decoctum galli veteris cum herbis temperatis aperientibus, radice chinæ, & cremore tartari. Admotum eſt cauſticum tibiæ ſiniſtræ; fotus & inunctio lienis continuata. Jam remedia ſanguinem cohibentia ſenſim omittebantur, & ad ea tranſibamus, quæ lienis obſtructioni, & humori melancholico magis erant idonea. Tum cœpit uti ſolidis alimentis, cum tantillo vini craſſioris, cum a febre immunis eſſet, alvi excrementa, & urinæ melius concoctæ, ſomnus fere aſſiduus, tumor in liene ſatis inſignis apparebat: ideo præſcriptum eſt decoctum galli prædictum ad 12. dies addendo tertio quoque die ſennæ ʒ. ij. & continuatio fotus & linimenti emollientis & aperientis per idem ſpatium, & poſt 12. illos dies balneum, deinde aquas Meynenſes cum iteratione balnei ſemel in ſeptimana. Ac demum ſyrupum magiſtralem ex ſuccis, cum opiata obſtruente.

Die 6. Junii, ſumpſit juſculum cum ſennæ ʒ. ij. eoque rite purgatus eſt.

Die 7. diſceſſi, & uſu prædictorum remediorum, præcipue ſyrupi magiſtralis, longo tempore continuati, probe convaluit.

OBSERVATIO XLVI.

Fluor Uterinus.

ILluſtris quædam religioſa, propter hepatis & renum calidam intemperiem, initio menſis Auguſti, anni 1630. correpta eſt fluore albo admodum copioſo & moleſto, a quo præpoſtere curata a Chirurgo, qui vehementia purgantia ei exhibuerat, affectus ad ſequentem hyemem productus eſt, nec tunc temporis ceſſavit; ſed tantum imminutus eſt, & ægra pallida & decolor permanſit. Vere autem inſequente, affectus paulatim in deterius vergebat, uſque ad æſtatis initium quo tempore inappetentia & febricula laborabat, quibus interdum tuſſis accedebat, ut metus eſſet, ne in tabem incideret.

Et primum præſcripſi leve catharticum ex ſenna & rhab. poſtea phlebotomiam. Ac conſequenter priſanam laxantem per quatuor dies. Poſtea balneum tepidum ad hepatis & renum ardorem temperandum, per biduum ſequens.

A balneo correpta eſt alvi fluxu, a quo bene habere videbatur primis diebus: poſtea tamen ab eo vires infirmiores evadebant, febris interdum aderat, & ventriculus inappetentia laborabat. Juſſi ut per quinque vel ſex dies ſumeret mane rhab. pulv. ℈. j. cum ſyrupo de abſint. pontico, ad boli formam redactum, hora una ante prandium. Prima die alvus multum & frequenter dejecit; Secunda, alvi fluxus omnino cohibitus, & ventriculus valde confirmatus, febricula diſparuit, melius colorata in die apparebat; ſed inappetentia perſeverabat. Juſſi ut rhabarbari uſum continuaret adhuc per 12. dies, ſed non amplius, cum ſyrupo, ſed cum terebinthinæ ʒ. j. in bolum redactum, ad fluorem uteri melius compeſcendum. Et ſic ab omnibus prædictis affectibus liberata eſt.

OBSERVATIO XLVII.

Febris maligna & continua.

DIe ultima menſis Januarii anni 1629. Reverendiſſimus Epiſcopus Nemauſenſis, annum agens quinquageſimum, laborare cœpit febre maligna, quæ ſingulis diebus exacerbationes habebat, ab hora undecima matutina, ad ſextam

pome-

pomeridianam, nauſeam & ſingultum per intervalla patiebatur, urinæ rubræ & turbidæ, excrementa alvi liquida, bilioſa, & pauca, vigiliæ perpetuæ uſque ad ſeptimam diem. Cum in villula quadam prope caſtra regia ægrotare cœpiſſet; ſtatim ſeſe contulit Bellilocam, ubi ſecunda die morbi a duobus Medicis ſanguinis miſſio fuit celebrata, eductuſque ſanguis valde corruptus, idque præmiſſo clyſtere.

Tertia die fuit iterata venæ ſectio, & ſanguis priori ſimilis eductus. Interim julepi refrigerantes & vacuatam qualitatem oppugnantes fuerunt uſurpati. Eadem die ſudor apparuit levis, ſine præcedente rigore aut horrore, ſed nauſea antea ſudorem vehementius urgebat. Quarta, quinta, & ſexta ſimilis ſudor rediit; ſine ulla febris remiſſione.

Circa finem quintæ, ſtillæ ſanguinis ex naribus prodierunt. Ego vero ad illum vocatus ſum die ſexta, qua febris vehemens apparuit, cum pulſu magno & frequenti, ſiti, jactatione, & aliis ſymptomatibus. Eadem die ſanguinis miſſio iterata eſt ad ℥. viij.

Circa initium ſeptimi, rigore correptus eſt per horam integram. Hunc ſequuta eſt nauſea ſatis gravis per horam alteram, tandem ſudor copioſe erupit, tota fere die perſeverans, ut ſepties lintea mutanda fuerint. A ſudore febris omnino ſedata, & urinæ, quæ antea rubræ & craſſæ fuerant, luteæ & laudabiles evaſerunt.

Die octava & nona, alvi fluxu moderato excreta fuit materia bilioſa & pituitoſa, quo priſtinæ ſanitati reſtitutus eſſe videbatur.

Die decima, translatus fuit Nemauſum, propter Belliloçæ inſalubritatem, & peſtem incipientem.

Duodecima, purgatus eſt medicamento ex ſenna, rheo, manna, & ſyrupo roſaceo.

Decima tertia, ſolidioribus alimentis uti cœpit parva quantitate; & decima quinta, vino valde diluto. Eadem die lecto egreſſus eſt: & in menſa prandium aſſumpſit ut perfectæ valetudini reſtitutus videretur.

Nihilominus recidivam paſſus eadem 15. die, circa mediam noctem, cum nauſea frequenti, qua pituitoſa & pauca rejiciebat.

Circa initium decimæ ſextæ diei, injecto clyſtere, ſecta fuit vena, & ſanguis eductus valde corruptus. Julepi ex refrigerantibus, aperientibus, & alexipharmacis parati, epithemata, inunctiones ex oleo ſcorpionum Matthioli, & confectio de hyacintho in juſculis præſcripta.

Decima ſeptima, iteratus clyſter, & iterata phlebotomia. Sanguis priori ſimilis. Lapis bezoardicus in julepis, & bezoardicum minerale interdum in juſculis uſurpatum. Ad nauſeam compeſcendam ſal abſinthii bis fuit exhibitum, non ſine fructu. Fomenta roborantia ventriculo admota. Inunctio ex oleo nucis moſchatæ, & cydoniorum eidem parti. Julepo ſemel atque iterum aqua theriacalis fuit commixta, cum magna ſuſpicio eſſet luis peſtiferæ, huic morbo admixtæ, propter nauſeas, & lipothymias frequentes; ſpiritus vitrioli in potu ordinario.

Decima octava, rigore correptus eſt, quem excepit ſudor per quatuor aut quinque horas perſeverans, ſed exigua quantitate effluens cum dyſphoria & inquietudine, tum etiam nauſea, & vomitu frequenti.

Poſtea ad nauſeam perſeverantem exhibita eſt ſalis abſynthii ʒ. i. in vino diſſoluta, quæ feliciter operata eſt, & rariſſimo poſtea vomitu afflictus eſt. Paucis poſt horis rigore iterum correptus, deinde bis alvum depoſuit ſatis copioſe, ac tandem ſudor emanavit, quem diu ferre non poterat, propter inquietudines, iſque lente ferebatur; ſed per multas horas perſeveravit. Ad motum illum adjuvandum ſemel exhibitus fuit lapis bezoardicus, cum juſculo, & cum altero juſculo poſt aliquot horas bezoar ſolare, quo ſudor copioſiſſimus effuſus eſt cum facili tolerantia, & inde febris maxime imminuta eſt.

Decima nona, febris multo remiſſior, injecto clyſtere laxante, cum aquæ benedictæ ℥. iij. alvum quinquies depoſuit, totius diei curriculo, & multam bilem excrevit cum pituita mixtam. Nocte placide dormivit; urinæ bene coloratæ cum hypoſtaſi tenui. Medicamentis roborantibus vires reficiebantur.

Vigeſima, & vigeſima prima, omnia eadem: ſemel aut bis in die alvo dejiciebat materiam, ſatis craſſam.

Vigeſima ſecunda purgatus eſt medicamento ſuperiori ſimili; & pluries dejecit bilioſa atque pituitoſa, necnon per vomitum excrevit pituitam craſſam cum exigua bile; poſtea placide dormivit tota nocte, tum etiam die ſequenti, quæ erat 23. tumque febris omnino expers fuit; & urinæ melius coctæ apparuerunt.

Ad reliquias humorum deturbandas 24. die ſumpſit juſculum aperiens, eoque die 26. incoximus ſennæ ʒ. ß. cum correctivis, quo quater purgatus eſt, indeque auctus ciborum appetitus cum ſiti nulla, ac continuatis juſculis aperientibus per aliquot dies, priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt.

OBSERVATIO XLVIII.

Inflammatio & abſceſſus renum, hæmorrhagia, febris maligna, cum gravibus ſymptomatibus.

DIE 27. menſis Martii, anni 1629. vocatus ſum ad Reverendiſſimum Epiſcopum Lodovenſ. quinquagenarium, qui antea febre maligna laboraverat, ejuſque duas paſſus erat recidivas, ab iiſque liberatus multis criſibus, præcipue per hæmorrhagias copioſiſſimas, & remediis quamplurimis, a duobus Medicis Lodovenſibus mecum præſcriptis. Cum multis diebus omnino convaluiſſe videretur; die 17. Martii circa horam duodecimam ægrotare cœpit, ac ſequenti, ſubito correptus eſt dolore acuto & fixo circa renem dextrum, quem ſequuta ſunt hæc ſymptomata, vomitus frequens, ſingultus, urinæ turbidæ, rubræ aliquando & aquoſæ, interdum cum arenulis partim rubris, partim vero albis, interdum etiam conqueſtus eſt de cruris dextri ſtupore. Die 22. febris ſupervenit, quam exceperunt diebus ſequentibus horrores, bis aut ter in die invadentes; eoſque ſequebatur febris exacerbatio per duas vel tres horas.

Cum igitur acceſſiſſem die 27. morbi, una cum prædictis Medicis ſuſpicati fuimus in communi conſilio, calculum latitare in rene dextro, & a dolore excitatam eſſe inflammationem in eadem parte. Quia vero dolor tunc fere nullus apparebat; exiſtimavimus inflammationem jam ad ſuppurationem fuiſſe progreſſam. Decretum fuit, mittendum eſſe ſanguinem primum ex brachio dextro, poſtea ex malleolo ejuſdem regionis, clyſteres mollientes & refrigerantes frequenter injiciendos, julepos, & emulſiones lenientes, Epithemata, fomenta, linimenta, & cataplaſmata præſcribenda. Incœpimus a venæ ſectione, quæ celebrata fuit die prædicta 27. hora ſecunda veſpertina ad ℥. viij. Circa veſperam oborta eſt hæmorrhagia, quæ per quatuor horas perſeverans, ſanguinis fere ℔. ij. æquavit, adhuc affatim fluebat & vires concidebant. Igitur cogitandum fuit de cohibenda hæmorrhagia, & præſcripta fuit venæ ſectio revellens in brachio dextro, ſal prunellæ in aqua frigida diſſolutum frontale adſtringens, acetum in aurem inſtillandum, ſuccus urticæ ſumendus, cucurbitula regioni hepatis admovenda, linteum aceto madefactum, quo cervix erat volvenda, & ligaturæ extremorum quibus nihil proficientibus æger ſe alvum deponere velle dixit, nec potuit cogi, ut in lecto dejiceret. Præmonuimus, ſi lecto exſurgeret cum tanta exſolutione virium, fore ut in ſyncopem rueret: attamen eam ſyncopem cohibendo ſanguini fore perutilem. Ita fere ſucceſſit, nam poſtquam ſurrexiſſet, animi deliquium paſſus eſt, a quo ſtatim excitatus eſt vino exhibito, & aqua frigida in faciem projecta, poſtea copioſe dejecit, & poſtquam in lectum delatus fuiſſet; ſanguis multo minore impetu fluebat. Poſtquam vero paululum quieviſſet; exhibitum eſt ſal prunellæ ad ʒ. i. ß. in aqua frigida diſſolutum; quo aſſumpto, ſtatim ſanguinis fluxus omnino fuit cohibitus, nec aliis remediis opus fuit.

Die ſequenti, quæ erat 28. Martii, ſiti ingenti premebatur, & puſtulæ quædam dolentes, ex ſanguine aduſto genitæ, circa frontem, genas, labia, linguam, & in volis manuum obortæ ſunt, dolor vero renum nullus apparebat: ſed ingens alimentorum averſio, ut juſculum omnino renueret, multo magis julepos & emulſiones. Attamen tota fere die dormivit per intervalla, & per alvum, bis dejecit bilioſa & valde fœtida. Urina erat decolor, tenuis, & ſine ſedimento, cum arenulis in fundo matulæ. In potu mane exhibuimus ſalis perlarum ʒ. ß. cum aqua cocta, & ſitis plurimum contemperata eſt. Poſt meridiem, atque iterum veſperi, ſpiritus vitrioli gutt. 12. cum ℥. i. ſyrupi capillorum ven. & aqua cocta propinatæ ſunt, a quibus etiam ſitis & febris plurimum ſedata eſt. Inunctio frequenter fuit celebrata regioni lumborum, ex unguento populeo & refrigerante Galeni, cum oleo roſaceo. Lac amygdalarum dulcium juſculis miſcebatur ad cochlearia tria vel quatuor. Nocte ſequenti ſatis quiete etiam dormivit, ſeſe per vices expergeſaciens cum planctu luctuoſo, ut ſolebat diebus præcedentibus.

Die 29. conqueſtus eſt mane de dolore renis dextri, ſed parum vehementi, non poterat tamen ſupra latus dextrum decumbere. Urinæ tenues & pallidæ, cum arenulis partim rubris, partim albis: puſtulæ oris inunctæ ſunt pomata recenti, tantillo ſalis prunellæ admixto. Præſcriptum fuit fomentum & cataplaſma emolliens & anodynum, renibus admovendum; tum etiam julepus ex decocto herbarum refrigerantium, cum ſemine lactucæ & papaveris albi, ſummit. malv. flor. violar. & bugloſſi.

Circa horam quartam pomeridianam, levi horrore correptus eſt: quem excepit febris intenſior, ad aliquot horas perſeverans. Hora decima propinatus eſt julepus ad ℥. viij. tota nocte parum dormivit.

Die 30. hora tertia matutina, rigore vehementi afflictus eſt per horam dimidiam, poſtea febris adaucta, oris & faucium ulcera graviora & magis dolentia, quibus demulcendis diamorum uſurpatum eſt. Sitis ingens, alvi excrementa liquida, & valde fœtida. Poſt duas horas, ſumpto juſculo, ſudor erupit copioſus in capite & cervice, cum madore tantum in reliquis partibus, in cujus medio alvus

alvus iterum ſoluta eſt, & uſque ad horam octavam quinquies dejecit, urinæ magis coctæ coloratiores apparuerunt, exiguam hypoſtaſin habentes; febris etiam imminuta; ſed vires admodum fractæ ex alvi fluxu. Circa horam quartam ſumpſit julepum cum ſpiritus ſulphuris guttis viginti. Quantitas autem julepi perpetuo fuit ℥. viij. iterum dormivit uſque ad horam ſextam, & experrectus dixit ſe a julepo plurimum fuiſſe adjutum, & refrigerationem percepiſſe in toto corpore, febris equidem remiſſior apparebat. Aſſumpto juſculo refrigerante, conqueſtus eſt de dolore in palato; quod inſpicientes, ulceratum invenimus ex ardore febris prægreſſæ. Ad hoc malum demulcendum uſus eſt decocto mororum conditorum; poſtea ſequens gargariſma præſcripſimus.

℞. Aquar. plantag. & matriſylv. ana ℥. iv. aquæ roſar. ℥. ij. aluminis crudi ʒ. ij. poſt levem ebullitionem diſſolve diamor. & mellis roſac. ana ℥. i. fiat gargariſma.
Præcepimus etiam ut palatum melle roſaceo frequenter inungeretur ex penicillo: colluebat etiam os frequenter ptiſana potus ordinarii; quæ ex hordeo & liquiritia confecta erat.

Ab eo etiam tempore ſatis placide quievit uſque ad mediam noctem, qua rigore iterum correptus eſt, ad duas horas perducto; poſtea febris aucta, quæ ſequenti die, quæ erat ultima menſis Martii, circa horam octavam multo remiſſior apparuit; urinæ ſemper tenues & valde crudæ. Pomeridianis horis febris multo remiſſior, & in univerſum melius viſus eſt, quam diebus præteritis. Alvus tota die ter dejecit liquida & bilioſa, julepi bis in die iterabantur, epithemata frequenter admovebantur.

In ſequente vero nocte, circa illud tempus, quo rigor accidere conſueverat, anxietate gravi, & inquietudine moleſtiſſima vexatus eſt, cum alvi fluxu partim bilioſo, partim pituitoſo, frequenti, ſed pauco. Tota nocte vigilavit, neque in lecto ſubſiſtere poterat. Ut igitur motum illum naturæ, qui difficile ac laborioſe fiebat, juvaremus, ipſi exhibuimus medicamentum purgans primo die Aprilis, hora tertia matutina. Interim ulcera palati & oris erant moleſtiſſima, & fœtorem cadaveroſum referebant; urinæ continuo tenues, & decolores nos valde terrebant: inquietudines circa horam nonam remiſſæ ſunt, & purgatus fuit quinquies tota die. Circa veſperam multo melius habuit, ſed urinæ perpetuo albæ & crudæ; ulcera oris perpetuo moleſta, puſtulæ labia & mentum occupantes, immo & partem genæ dextræ in fœdam cruſtam degeneraverant, ut fit in variolis multis, ſimul junctis. In media etiam crurum parte interiori obortæ ſunt puſtulæ, variolis conſimiles, inter ſe diſtinctæ & in unaquaque tibia manus magnitudinem æquantes maximæ malignitatis & aduſtionis teſtes.

Die 2. Aprilis, hora prima poſt mediam noctem, acceſſio iterum rediit, cum horrore leviſſimo, quem ſequutus eſt calor auctus cum inquietudine, præcedenti multo minore. Circa finem acceſſionis iterum exhibitum fuit medicamentum purgans, dejecitque bilem ſubviridem, cum pituita copioſa. Poſt meridiem ceſſavit purgatio, & febris omnino expers fuit, ſeque appetentiam ad ſolidiores cibos percipere ajebat. Cruſtæ ulceroſæ menti & genarum fœtorem quendam exhalabant.

Die 3. Aprilis; poſt mediam noctem paroxyſmus febris tertianæ duplicis iterum reverſus eſt eadem hora, priori conſimilis. Urinæ coloratiores apparuerunt, fœtor ſatis inſignis in ulceribus menti & genarum. Decretum fuit reliquias materiæ morbificæ præparare ad ulteriorem purgationem, remediis internis & externis. Interna fuerunt julepi aperientes & refrigerantes; externa vero, fomentum emolliens, aperiens & humectans, ſuper hypochondria, præcipue regionem hepatis, in qua tenſio quædam apparebat, tum etiam linimentum iiſdem viribus præditum. Ante meridiem febris imminuta eſt; ſed non prorſus intermiſit. Urinæ laudabiles cum hypoſtaſi parva apparuerunt. A meridie ad ſextam horam veſpertinam bis dejecit liquida & ſubflava, ulceribus menti & genarum admotum eſt unguentum ex terebinthina, vitellis ovorum, & melle roſaceo. Hora ſeptima veſpertina rediit acceſſio cum rigore, qui ad dimidiam horam extenſus eſt, poſtea calor auctus ad mediam noctem perſeveravit, & duplici ſudore, eoque copioſo ſolutus eſt. Poſtea ἀπύρετος evaſit, fœtor maxillarum uſu unguenti prædicti intra duodecim horas ſublatus eſt, & ulcera, pus album & craſſum emittere cœperunt. In acceſſione exhibitus fuit, pro potu ſyrupus violaceus, cum ptiſana & ſpiritu ſulphuris.

Die 4. April. cum eſſet febris expers, matutinis horis prædicta remedia iterata ſunt; & toto die febris expers apparuit. Hora ſexta veſpertina iterum rediit acceſſio cum rigore, & præcedente longior fuit.

Die 5. April. præmiſſo clyſtere, ſanguis detractus eſt, ad humorum fervorem & putredinem inhibendam, quæ duo paroxyſmi incrementum peperiſſe videbantur. Circa horam quintam veſpertinam exhibitum eſt febrile Crollii ex ſale abſinthii, ſpiritus ſulphuris, & aqua cichorii. Cum jam æger frigus extremorum perciperet, poſtea plus ſolito contectus eſt, linteis calidis membra munita, ſicque dilatum eſt principium acceſſionis ad horam ſeptimam, rigorque per horam perſeveravit. Poſtea vi medicamenti prædicti evomuit pituitam & bilem ſatis magna copia; deinde calor erat mitis, & ſine inquietudine, ſaltem inſigni.

Die 6. Aprilis, ab exitu paroxyſmi, conquerebatur æger de calore igneo in ventriculo, qui per intervalla ſæviebat. Conquerebatur æger etiam de dolore in ſiniſtro hypochondrio: quem cum explorare voluiſſem, non potuit ferre manus contactum, & tenſio manifeſta apparebat. Urinæ a triduo integro nullæ colligebantur, ſed quia æger dejicere ſolebat ter, aut quater die, cenſuimus cum dejectionibus urinas etiam profundi. Quia tamen præter dejectiones prædictas continua fere aderat deſidendi cupiditas, magna nobis ſuſpicio aderat, ne gravis quædam affectio in renibus latitaret, præſertim cum ſingultus frequenter ægrotantem urgeret. Tandem, circa horam ſecundam, emiſit in matulam verum pus, album, leve & æquale, minime fœtidum, ad ℥. iij. cum urina pauciſſima. Hinc certiſſime apparuit, factum eſſe abſceſſum in renibus, qui intus retentus, ſymptomata graviora afferebat. Immo vero æger tota die dormivit, & uſque ad mediam noctem febris remiſſiſſima fuit. Ignea caliditas per intervalla ventriculum affligebat, & ſingultus per vices urgebat. Nocte concubia dolor & tumor hypocondrii ſiniſtri valde imminuti ſunt, ut ſe contrectari pateretur: aliquid puris iterum per urinam excrevit, ſed tantum ad ℥. ß. bis aut ter per alvum excrevit materiam bilioſam, cui exiſtimavimus materiam purulentam eſſe permixtam, quamvis illud certo non appareret. Poſt mediam noctem rediit acceſſio; quæ non vere acceſſio dicenda eſt, ſed potius exacerbatio: non contigit enim cum horrore aut rigore, neque cum febre intenſiſſima, ſed potius cum inquietudine, & languore.

Die 7. Aprilis, mane ante lucem urinam reddit, quæ vix Unciæ unius quantitatem exæquabat, in cujus fundo tantillum puris ſubſidebat. Circa horam ſeptimam alvus ſoluta eſt parva quantitate, & dejectionis medietas purulenta erat: Hinc conjicere licuit, abſceſſum in capacitatem abdominis fuiſſe apertum, & per inteſtina expurgari, ſed propter admixtionem aliorum excrementorum, quando copioſa eſt dejectio, non apparere. Conjecimus etiam, urinam cum pure & fœcibus effundi in inteſtina, aut non attrahi a renibus, quia nihil aut perexiguum mingebat, nullumque in veſica, ejuſque meatibus vitium apparebat. Adde quod dejectiones eſſent copioſiſſimæ, quæ niſi clyſtere frequenti prolicerentur, æger multo deterius habebat, & hac die, cum inquietus ad deſperationem propemodum fuiſſet, uſque ad meridiem; poſt ejectum clyſterem, quo bis purgatus eſt, placide habuit. Calor intenſus in regione ventriculi perſeverat, & quod mirum eſt, nulla urgetur ſiti, julepi uſurpantur refrigerantes & lenientes, tum etiam emulſiones. Interdum juſculis lac amygdalarum dulcium permiſcetur. Pro potu utitur decocto hordei & liquiritiæ cum ſyrupo violaceo; interea vires in dies languent, & pulſus evadit infirmior. Circa horam quintam veſpertinam, ſatis copioſam urinam reddidit ſine moleſtia, in cujus fundo tantillum puris reſidebat. Optime quievit, & hora octava iterum minxit, cum minoris puris quantitate, & pulſus multo melior apparuit. Tota nocte placide quievit, ter copioſe minxit cum pure, perpetuo in fundo matulæ reſidente; & febris exacerbatio perexigua ac breviſſima fuit.

Die octava Aprilis, ſummo mane julepus fuit exhibitus, poſt horam clyſter injectus, quo bis copioſe dejecit. In juſculo diſſolvebatur pulvis ex ſeminibus frigidis cum ſaccharo; nunc lac amygdalarum dulcium, nunc decoquebantur herbæ refrigerantes, & parum detergentes, lumborum regio unguento refrigerante inungebatur. Pro potu decocto hordei, graminis, & liquiritiæ utebatur, quæ omnia detergendo ulceri, in renibus jam contracto, & reliquiis inflammationis earumdem partium temperandis deſtinata fuerant. Tota die multo melius habuit, ac febris propemodum expers fuit. Hora ſexta veſpertina acceſſio rediit, cum horrore levi tota fere nocte perſeverans; ſed non admodum vehemens: Urinæ purulentæ, dolor hæmorrhoidum.

Die 9. purgatus eſt blando medicamento ex ſenna, rheo, manna. Satis bene habuit; ſed magna juſculorum averſio, & difficultas deglutiendi: febris perexigua; ſed vires infirmæ. Pondus veluti quoddam circa veſperam ſentiebat in fundo ſtomachi, ſingultus frequens, qualis toto morbi decurſu. Nocte nullam habuit acceſſionem aut exacerbationem; ſed tantum ardorem in ore, qui eum vigilare, & os frequenter abluere coegit. In labiis ſiccitas & aduſtio apparebat, tamen nulla ſitis.

Die 10. aderant oris ſiccitas, alvi fluxus, febris exigua, pulſus languidus, excrementa alvi male olentia, & quoties dejiciebat, quendam tetrum odorem in ore percipiebat. Urinæ crudæ cum pauciſſimo pure, nocte melius habuit, non rediit acceſſio, ſed levis tantum exacerbatio, quater dejecit bilioſa, urinæ copioſæ, crudæ cum exiguo pure.

Die 11. mane melius habebat, nihil moleſtum erat, præter ingentem laſſitudinem: alvi fluxus perſeverat, urinæ eædem. Poſt meridiem adhuc melius, & ſine laſſitudine,

dine, ciborum appetentia, & omnino convaluiſſe videbatur, ſi urinæ meliores extitiſſent; nocte inquietudo levis, vigiliæ, & febris paulo intenſior, alvum ſemel tantum depoſuit.

Die 12. Febricula perſeverat cum exigua laſſitudine, circa veſperam febris expers, uſque ad decimam horam, in qua febris exacerbatio rediit, ſed levior, & minus moleſta. Alvum non depoſuit, urinæ ut ſupra.

Die decima tertia, exigua febris perſeverat, melius tamen habuit.

Die 14. purgatus eſt prædicto medicamento: ſed moleſta oris ſiccitate afflictus, frequenter os colluere coactus eſt: febris lenta perſeverat.

Die 15. cibos ſolidos comedere cœpit cum appetentia, urinæ coloratiores, ſed purulentam continuo ſubſidentiam habentes, febris lenta perſeverat.

Di 16. mane bene habuit, hæmorrhagia rediit, venæ ſectione parca ſedata eſt, ter dejecit tota die, injecto clyſtere, urinæ eædem, febris eadem.

Die 17. cibos ſumpſit cum appetentia, febris minor, ſemel tantum dejecit excrementa ſolidiora, urinæ eædem, noctu quievit parum, ſine exacerbatione febrili.

Die 18. melius habuit, cibos ſumpſit cum majori appetentia, hirudo admota eſt hæmorrhoidi adhuc tumenti, ad revellendam hæmorrhagiam narium, quæ inſtare videbatur. Multum ſanguinis effluxit cum humore ſeroſo, & nocte ſequenti melius dormivit.

Die 19. ciborum appetentia, febris exigua pomeridianis horis, urinæ pallidæ & tenues, nullam ſubſidentiam habentes, & puris expertes.

Die 20. Omnia ſimilia diei præcedenti.

Die 21. diſceſſi, poſtea ſenſim convaluit, & intra paucos dies integræ ſanitati reſtitutus eſt, uſu potiſſimum ſeri lactis.

OBSERVATIO XLIX.

Rheumatica affectio.

VIR nobilis quinquagenarius, billioſo temperamento præditus, cum per longum tempus multos in victu errores commiſiſſet: præſertim in comeſſationibus, & exercitiis immodicis, ac intempeſtivis, jam a duabus annis cruciari cœpit variis doloribus, nunc brachia & manus, nunc pedes & tibias, aliaſque partes affligentibus, iiſque errantibus, nec diu in una & eadem parte conſiſtentibus, ita ut hodie manus dextra, cras ſiniſtra afficeretur, poſtea vero dolor manus deſerit, & ad pedes devolvitur. Ceſſante autem dolore in partibus ſumma in iis imbecillitas relinquitur, ut æger per plures dies decumbere cogatur. Nec articulos tantum hujuſmodi dolores affligunt; ſed etiam alias partes: interdum enim caput dolore afficitur, alias dentes & maxillæ dolitant, alias enim hypochondria; ita ut nulla fere corporis pars doloribus immunis videatur. In principio morbi longiora erant dolorum intervalla, ita ut poſtquam per 15. aut 20. dies afflictus fuiſſet; per menſem unum aut alterum a doloribus immunis eſſet. Nunc vero breviora multo ſunt dolorum intervalla; & vix per octiduum intra fruitur valetudine. Febricula interdum laborat, præcipue doloribus accedentibus, & ad ſummam maciem, totiuſque corporis debilitatem perductus eſt. Multa remedia a præſentibus Medicis uſurpata ſunt; ad contumacem iſtum affectum oppugnandum, præcipue vacuantia per intervalla uſurpata, phlebotomia ſcilicet, & purgatio, ſed omnia incaſſum; ideo Medicos Monſpelienſes conſulere voluit, a quibus ſequentia præſcripta ſunt.

Ex hiſtoria ſymptomatum, quibus Nobiliſſimus ægrotans jamdiu conflictatus eſt, conjicere licet eum illo morbo laborare, qui Rheumatica affectio nominatur, quod equidem nomen non juxta vulgarem & communem ſignificationem uſurpatum volumus, qua omnes ii affectus enunciari ſolent, in quibus a capite in aliquam partem aliquid tranſmittitur, ut de catarrhis vulgariter fertur; Sed proprie & peculiariter juxta doctrinam Hipp. lib. de locis in homine, & Galeni 1. de febrium diff. & 1. de compoſ. med. ſecundum genera, rheumaticum affectum nominamus illum, qui ex totius corporis habituali intemperie ducit originem. Ille autem graphice depingitur a Gal. 1. febrium cap. 7. his verbis: hujuſmodi quapiam ratione provenire ſcito rheumaticos nominatos affectus toto videlicet corpore infirmo, principibus vero illius partibus, paululum licet inſit ſanguinis, gravari tamen ſolitis eumque ad carneas cutis partes protrudentibus. Hæc Gal. Unde legitimam rheumaticæ affectionis rationem in eo ſitam eſſe conſtat, quod corpus univerſum ea impotentia adeo habitualiter ſit affectum, ubi principem ejus partem aliquo ſanguine gravari contigerit, licet non ſit in copia plurimum excedens, ad carnoſas partes ſub cute, & in ipſam protinus tranſmittat, & hinc in articulos facile delabitur. Illam vero principem partem quæ in hoc affectu maxime læditur, jecur eſſe ſtatuimus; quod alimentum, non ſatis nutritioni conveniens, propter adſcititiam quandam imbecillitatem generans, totum corpus pari imbecillitate, & maxima moleſtia ſolet afficere. Hujuſmodi autem imbecillitas ex intemperie quadam facta ducit originem: quæ ut accuratius inveſtigari queat, in memoriam revocandum eſt, quatuor modis innatum partium temperamentum alterari poſſe. Primo defectu innati caloris, & humidi primigenii. Secundo, per intenſionem alicujus qualitatis ex quatuor, in quibus conſiſtere fertur temperamentum. Tertio, ex vitioſa maligna aut venenata qualitate, in partem introducta. Quarto, cum ſpiritus vitalis obtunditur, diſſipatur, diſtrahitur, aut prave corrumpitur. In noſtro autem laborante, ſecunda in primis cauſſa accuſanda eſt, aucta nimirum caliditas hepatis, & præternaturalis facta, unde concoctio ipſius partis depravatur, ſanguiſque ſeroſus, fervidus, & nutritioni ineptus redditur, eaque ratione ad varias partes diſtrahitur, eaſque partim acrimonia ſua vellicat, varioſque dolores efficit, partim in flatus convertitur, aliaque ſymptomata producit, donec tandem portio illius ſeroſa & flatuoſa per inſenſibilem tranſpirationem, aut urinam excludatur.

Hujus affectus curationem nondum aſſequi potuerunt præſtantiſſimi Medici, duplici de cauſſa. Primo, quia (ut antea dictum eſt) intemperies, rheumaticam illam affectionem proprie dictam & legitimam generans, habitualis eſt, & facta; atque adeo difficillime mutabilis. Secundo, quia non videntur præceptum illud obſervaſſe, a Gal. propoſitum in hujus morbi curatione 1. febrium cap. 6. quod ſic habet. Merito ergo his curandis ſcopus eſt, non evacuatio, ſed totius corporis roboratio. Quæ quidem ita intelligenda ſunt: non, quod nulla omnino competat evacuatio; idem enim Galenus ante hujus affectus curationem orditur a miſſione ſanguinis, ac ſi excrementa pravam etiam qualitatem habuerint, unam adhibet purgationem; ſed quod magis & frequentius roborantibus, minus vero & parcius evacuantibus agendum ſit.

Cum igitur intemperies calidior, ex inſignibus maximiſque vitæ erroribus, in hepate potiſſimum contracta, ſui ipſius, totiuſque corporis imbecillitatem pariat; adverſus eam omni arte collutandum eſt, iis remediis, quæ dictam intemperiem oppugnent, ſimulque ſpecifica proprietate hepar roborent ac reficiant. Et quia temperies illa habitualis eſt, longiſſimo indiget remediorum uſu.

Primo igitur inter omnia remedia, quæ hactenus ars invenire potuit, ad hepar præcalidum refrigerandum atque roborandum, primas obtinet tinctura corallorum, cujus cochlearia duo æger ſumere poterit ſingulis diebus mane, duabus horis ante paſtum, illius præparatio talis eſt.

℞. Coralli rubri craſſiuſcule triti ℥. vj. reponantur in vaſe vitreo rotundo; (quod matracium vulgo nominant;) iiſque affundatur ſuccus limonum, ut ſupra materiam quatuor digitis emineat (in penuria ſucci limonum ſubſtitui poterit ſuccus berberis,) vaſe bene clauſo, ponantur in balneo Mariæ per quatuor aut quinque dies continuos, & tincturam ſepara a fæce, & in alio vaſe ſerva ad uſum dictum.

Guſtui gratior fiet tinctura, ſi cum ſacchari candi pari quantitate reducatur in ſyrupum; ſed multo inefficacior evadet; at melius addetur ſaccharum cuilibet doſi, exhibitionis tempore.

Ad hunc eundem uſum valde commendatur conſerva ex fructu cynorrhodii ſeu roſæ caninæ confecta: ſcilicet fructus illos maturos mundando a ſeminibus, deinde coquendo in aqua, ac trajiciendo per ſetaceum, tandemque recoquendo cum ſaccharo ad opiatæ conſiſtentiam. Modus autem faciendi conſimilis eſt ei, quo cydoniatum parari conſuevit.

Hujus autem conſervæ ſumere poterit ſingulis diebus ad nucis magnitudinem, mane aut veſperi, & ſub introitu lecti uti poterit electuario ſequenti.

℞. Electuarii triaſantali quadruplicato rheo in tabellas redacti Uncias 4. Capiat tabellam unam ponderis Unciarum duarum, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Tinctura etiam roſarum ad uſum prædictum erit utiliſſima, quæ in ſequentem modum componitur.

Recipe roſarum rubrarum ſiccarum Unciam i. aquæ tepidæ libras iij. ſpiritus ſulphuris aut vitrioli Drachmam ſemis, infundantur per horas ſex; colaturæ adde ſacchari albi libram ſemis: capiat cyathum unum hora commoda.

Hæc quatuor remedia in uſu continuo ita habenda ſunt, ut mane alterutrum ſumatur, horis duabus ante paſtum, veſperi vero alterum, ſub introitu lecti: poſtridie vero alia duo iiſdem horis, ita frequenter remedia immutando, ne natura nimium iiſdem aſſueſcat. Quando vero omnia ſimul habere non poterit, duobus aut tribus ordine prædicto utetur, immo vero circa initium ter in die: ſi lubet, dicta remedia uſurpare poterit: ſcilicet mane, veſperi, & horis duabus ante cœnam.

Tinctura roſarum omni etiam hora uſurpari poterit tempore ſitis, extra paſtum, tum etiam ſtatim poſt aliorum remediorum uſum.

Inter roborantia remedia convenientiſſima eſt ambra cineritia, quæ ſpiritus & calorem nativum mire reficit. Neque tantopere calefacit ut vulgo creditur, eſtque veluti balſa-

balſamum humidi radicalis, ejus igitur g. viij. vel x. ſumere poterit, per vices, cum tinctura corallorum vel juſculo communi aut in ovo ſorbili.

Quia vero partium præcipuarum intemperies & imbecillitas excrementorum proventum ſolet efficere, ideo blandis purgationibus, ut antea dictum eſt, per vices expurganda ſunt, quod fit ſyrupo magiſtrali ex ſuccis compoſito, qui magis alterando & roborando hepar, quam purgando præſtabit.

♃. Succorum recenter expreſſorum, & per reſidentiam depuratorum, ex foliis endiviæ, cichorii, acetoſæ, ſumatiæ, lupulorum, agrim. & bugloſſi ℔. iij. ſucci pomorum redolentium recenter expreſſi ℔. ß. ſennæ mundatæ. ℥. vj. epithymi ℥. ij. agarici recenter trochiſcati ℥. j. macis, & caryophyllor. an. ʒ. j. infundantur & decoquantur, ut artis eſt, donec colaturæ ſuperſint quar. v. in quibus diſſolve rhab. electi. prædictis ſuccis ſeorſim infuſi, cum ſantalo citrino ℥. j. ß. ſacchari albi quart. v. fiat ſyrupus perfecte coctus & clarificatus qui ſervetur in vaſe vitreo, de quo capiat ℥. j. ß. vel ℥. ij. bis aut ter in menſe, cum juſculo pulli, foliis endiviæ, cichorii, & acetoſæ alterato.

Intermediis vero temporibus, quando alvus non erit libera, quæ perpetuo mollis ſervanda eſt, ſumere poterit ejuſdem ſyrupi ℥. j. cum juſculo communi, hora una ante prandium.

Vel diſſolvere poterit eundem ſyrupum in decocto prunorum.

Vel in eodem decocto, loco ſyrupi diſſolvi poterit manna ab ℥. ß. ad ℥. j. ſumenda itidem hora una ante prandium.

Vel in dicto decocto prunorum decoqui interdum poterunt ſennæ mundatæ ʒ. ij.

Prædicta remedia frequentari poterunt bis in ſeptimana, ſi alvus non ſit libera.

Præterea ad hepatis fervorem demulcendum, nihil præſtantius eſt balneo aquæ tepidæ, quod per totam æſtatem uſurpandum erit frequentiſſime, ſingulis fere diebus, per horam, ante cœnam, in formam ſemicupii.

His addere licet optimam victus rationem ex cibis concoctu facilibus, & optimi ſucci, v. g. perdicibus, caponibus, pullis gallinaceis, & pipionibus, præcipue vero juſculis & conſummatis juribus carnium expreſſis, aliiſque, quæ omnia ſumenda ſunt in mediocri quantitate, ut facilius concoqui poſſint.

Pro potu utatur diluto rhabarbari, per longum tempus in hunc modum compoſito.

♃. Rhab. pulverat. craſſiuſcule ʒ. ß. aquæ fontis ℔. iij. bulliant parum & colentur, ac colatura utantur pro potu ordinario, cum tantillo vini rubelli.

Interdum etiam, loco illius diluti, uti poterit decocto radicum cichorii cum vino, ut dictum eſt.

Vitabit maxime motus vehementes, tam animi quam corporis; venerem, & alia, quæ ſibi maxime obfuiſſe non dubitat.

Si quando dolor firmetur in articulis; ſequentibus remediis mulceri, & diſſolvi poterit.

♃. Pulpæ radicis althææ, ℥. iv. lactis recentis ℥. ij. fiat inſtar linimenti, quod inducatur parti dolenti, vel

♃. Maſſæ emplaſtri diapalmæ q. ſ. extendatur ſuper lutam, fiat emplaſtrum debitæ magnitudinis, applicandum parti dolenti.

OBSERVATIO L.

Tumor lienis.

SOror Dn. Nicolai, Canonici Monſpelienſis, 20. annos nata, poſt febrem tertianam male curatam, incidit in tumorem lienis inſignem, qui totum fere abdomen continebat, cum febre lenta, inappetentia, vigiliis, aliiſque ſymptomatis.

Præſcribo primum venæ ſectionem brachii ſiniſtri, præmiſſo clyſtere. Deinde apozema aperiens cum cremore tartari, ad duodecim dies. Tertio quoque die infundebantur ſennæ ʒ. ij. addebaturque ſyrupi de cichorio compoſiti ℥. j. Eodem tempore admovebatur lieni fotus emolliens & aperiens mane & ſero, & linimentum poſt fotum. Sumebat etiam veſpertinis horis ſcilicet hora una ante cœnam, opiatam ſequentem.

♃. Conſervæ florum tamariſci & radicis enulæ campanæ an. ℥. j. conſervæ capillorum ven. ℥. ij. conſervæ abſinthii vulgaris, & corticis citri condit. ℥. ß. confectionis Alkerm. ʒ. iij. ſalis abſinthii & tamariſc. an. ʒ. ij. pulveris, electuarii diarrhodon. Abat. ʒ. j. cum ſyrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſingulis diebus, mane, duobus horis ante paſtum, ſuperhauſto vini diluti momento.

Hiſce remediis convaluit intra 15. dies.

OBSERVATIO LI.

Sanguis coagulatus in ventriculo.

FRater Dn. Dumoys in curia præſidiali Monſpelienſi Conſiliarii Regii, quinquagenarius, poſt exercitia vehementia, in venatione aſſidua, parum ſanguinis evomuit, & nonnihil etiam ejuſdem per alvum excrevit. Sequentibus diebus ventriculi gravitate premebatur cum cardialgia, ut alimentum frequenter expeteret, illiuſque abſtinentia per intervallum aliquod ſe deficere diceret. Vinum etiam frequenter ſorbillabat. Quando tractabatur regio ventriculi, dolorem ſentiebat, manus ſubfrigidas habebat; parum ſitiebat. Medicus ordinarius eum febre lipyria ex inflammatione ventriculi laborare dicebat. At cum mihi febris nulla pulſum tangenti appareret; ille virium imbecillitatem obſtare inquiebat, quominus febricitare videretur. Illam autem inflammationem colligebat ex ſanguine antea excreto, qui ejuſdem effuſionem in ſubſtantiam ventriculi argueret, ex dolore ipſius partis, manuum frigiditate, & cardialgia, indeque audacter pronunciabat, eum certo brevi moriturum. Ego vero omnia illa ſymptomata ex ſanguine in ventriculo concreto & corrupto provenire cenſebam; qui quidem ſanguis corruptus, ut docet Galenus, veneni naturam induit, & inde lipothymiæ aut cardialgiæ, extremorum perfrigerationes, aliaque ſymptomata emergunt. Neque enim fieri poſſe putabam, ut ventriculis inflammatio febrem intenſam ac ſitim non accerſeret. Deinde admotione tegulæ calefactæ, & pannorum calidorum, ſupra ventriculum, æger delectabatur, necnon meri aſſumptione frequenti, & juſculis valde calidis; quæ omnia non tuliſſet ventriculus inflammatus. Injecto clyſtere thrombulos quoſdam ſanguinis cum eo excrevit, ſanguis detractus fuit valde pituitoſus. Ab emulſione, veſpere exhibita, ex præſcripto Medici ordinarii, graviter affectus eſt tota nocte. Remediis autem ſanguinem coagulatum diſſolventibus & expurgantibus, noluit acquieſcere dictus Medicus; ideo ego, qui per occaſionem ægrum ſemel tantum videram, integram illi curam reliqui. Sed poſtera die, nullo alio remedio uſurpato, per alvum depoſuit materiam fœtidiſſimam & nigricantem, ſicque liberatus eſt ab omnibus prædictis ſymptomatibus: quod manifeſte indicavit, affectus hujus cauſſam non aliam extitiſſe, quam ſanguinem concretum in ventriculo; ut nos exiſtimavimus.

OBSERVATIO LII.

Partis atrophia & ſenſus imminutio.

ORnatiſſimi viri D. Paſchalis Conſiliarii Regii, & in computorum camera Grationopolitana Magiſtri uxor dilectiſſima; annos nata 22. temperamento prædita calido & ſicco, (prout ex actionum promptitudine, ingenii acrimonia, iracundia, venarum latitudine, habitu macilento, aliiſque ſignis facile videre eſt, a ſeptem annis laborare cœpit imminutione ſenſus tactus, in manu ſiniſtra, cum partis ejuſdem macie & extenuatione, quæ primum in pollice apparuit, cujus muſculi, veneris montem conſtituentes, primum aſſumpti ſunt, moxque ejuſdem particulæ ſenſus imminutus, & conſequenter alii digiti eodem affectu tentati; donec tandem integra fere ſenſus abolitio ſubſequuta fuerit, nunc etenim acum in pollicem immiſſam vix dolorifice percip t. Ad hæc veſiculæ interdum in extremitatibus digitorum exoriuntur, uſtionibus ſimillimæ, aliaque nonnulla in illius habitu apparent, quæ ſuo loco proponentur.

Caſus iſte difficillimus eſt, & rariſſimus & intricatiſſimus, licet de eo præſtantiſſimi Medici qui illius curam ſuſceperunt, parum dubitaverint: illam ſenſus tactus læſionem, ad incipientem paralyſin referentes. Quæ quidem ſententia, licet rationibus non levibus confirmari valeat; Aliud tamen de hujus morbi natura judicium proferre, & validiſſimis rationum momentis ſuſtinere facile eſt. Eſſe nimirum nudam partis atrophiam, quam ratione ſiccitatis ſenſus tactus læſio conſequuta ſit, citra ullam nervorum obſtructionem. Nos utriuſque partis rationes proferemus, ut ſaniorem eligere cujuſvis arbitrio ſit. Ac tandem demonſtrabimus, (quod erit egregium & ſingulare) eadem curandi methodo, iiſdem remediis hunc affectum, ſive ab hac, ſive ab illa cauſſa dependeat, eſſe profligandum.

Primo igitur, hanc ſenſus tactus læſionem, ſpeciem eſſe paralyſis, inde conſtare videtur: quod ab alia cauſſa non poſſit in aliqua parte ſenſus ille imminui vel aboleri, quam ab obſtructione nervorum, ſpiritus animales, ſimulque facultatem ſenſificam & motricem ad partes deferentium. Deinde, quod nobilis hæc mulier tumorem alias paſſa ſit in parte dextra cervicis, & interdum auris dextræ tinnitum, necnon dolorem quendam circa cervicem percepit, quæ indicia ſunt fluxionis a capite irruentis.

Contra vero hunc affectum non ad paralyſim, ſed ad quandam potius atrophiæ ſpeciem referendum eſſe, ſequentes rationes poſſunt evincere.

Primo, in paralyſi non ſolum ſenſus; ſed etiam motus

læditur: præſertim, quando antiqua eſt & confirmata, quemadmodum iſta, quæ per ſeptennium affligit, licet enim interdum lædi poſſit motus illæſo ſenſu: & contra interdum ſenſus lædatur illæſo motu; hæc tamen adhibenda eſt differentia, quæ diſerte docetur a Gal. 1. *de loc. affect. cap.* 6. quod nimirum in parte motus capaci non poſſit lædi ſenſus illæſo motu; cum tamen motus lædi poſſit, illæſo ſenſu. Senſus enim in patiendo magis, motus vero in agendo conſiſtit. Et cum idem ſpiritus animalis per eundem nervum deferat ſenſum & motum; ſi minori copia affluat, quam quæ motui poſſit ſufficere, & illa tamen ſenſui ſufficiet, at ſi tanta nervi fuerit obſtructio, ut ſenſus lædatur; multo major læſio motui continget. Quomodo igitur fieri poterit, ut interdum ſenſus lædatur, illæſo motu; hac tantum ratione (docente Galeno *loco citato*,) quod nimirum, ſi ſoli nervi qui ad cutem feruntur, afficiantur, illæſis iis, qui ad muſculos deſinunt, ſenſus tantum peribit, illæſo motu, quemadmodum contigit Pauſaniæ Syrio ſophiſtæ, cujus hiſtoriam refert Gal. 3. *de locis affect. c.* 12. tum etiam loco ſupra citato, qui Romam proficiſcens, & vehiculo decidit, & ictu accepto circa ſeptimam vertebram; unde nervulus ad cutem duorum minimorum digitorum defertur, in iis duobus digitis ſenſus periit, illæſo motu, quia nervi qui ad muſculos earum partium ferebantur, non erant affecti. Jam vero in caſu propoſito res non poteſt ita ſe habere; quandoquidem ſi affectus oritur ab obſtructione nervorum, concedendum eſt, nervos qui feruntur ad muſculos, eſſe graviter affectos, ſi quidem nunquam contingit macies & conſumptio in parte paralytica, quin prius illa ſpiritus animalis influxu prorſus deſtituta ſit, ſiquidem facultas naturalis, feriante facultate animali, in conſenſum trahitur, & male nutriens partem, atrophiam inducit. Sed cum ex integritate motus nervorum integritas pateat; conjiciendum eſt, illam atrophiam non ſequi paralyſin; ſed potius ſenſus illam læſionem ab atrophia, & exſiccatione partium dependere. Neque enim verum eſt, ut nuper aſſerebatur; omnem ſenſus imminutionem & abolitionem eſſe ſpeciem paralyſis, ſiquidem in elephantiaſi ſenſus imminuitur & aboletur a ſiccitate, in partes introducta ab humore atrabilario.

Secundo, ex dictis etiam aliud argumentum colligere fas eſt; ſiquidem macies & atrophia non contingunt partibus paralyticis, niſi paralyſis confirmata ſit. At iſta a ſuis auctoribus dicitur tantum incipiens, cum ſenſus tantum lædatur illæſo motu. Unde ſequitur neceſſario, atrophiam iſtam a paralyſi minime dependere.

Tertio, cum dicatur paralyſis incipiens; mirum eſt, principium morbi per ſeptennium duraſſe, neque ulterius progreſſum, & fluxionem, quæ nervorum tantum unum aut alterum, ad digitorum cutem excurrentem obſeſſit, nervos tandem majores, prædictis contiguos, & motum efficientes, non invaſiſſe. Ita ut inde motus & ſenſus læſio contigerit, & integra abſolutaque paralyſis prodierit.

Quarto, ante ſenſus imminutionem, primum apparere cœpit macies & conſumptio muſculorum pollicis, quam deinde ſubſequuta eſt ſenſus imminutio. Ergo atrophia partis ab alia cauſſa dependet, quam a paralyſi, & ſenſus imminuti cauſſa eſſe videtur.

Quinto, veſiculæ uſtionibus ſimillimæ, digitorum extrema non raro affligentes, humorem arguunt in partes affectas delabi longe diverſum ab eo, qui ſolet efficere paralyſin. Qui quidem humor non ſolum digitis ab hepate ſuggeritur; ſed etiam univerſæ medietati corporis ſibi viciniori. Nam & digiti pedis dextri iiſdem veſiculis afficiuntur, & tibia dextra herpetibus, & brachium dextrum rivulis quibuſdam inſignitur, a venis ordinariis diſtinctis, ſub cute recto tramite decurrentibus, & colorem rubrum, ſaturatum, ac fere liveſcentem referentibus, ut facile appareat ſanguinem atrabilarium ad partes affectas defluere, qui nutritionem vitians maciem & ſiccitatem induxerit; a qua ſiccitate ſenſus tactus imminutus eſt, ſiquidem a ſapientibus artis medicæ proceribus litteris proditum eſt; motum juvari a ſiccitate, ſenſum vero ab humiditate. Atque adeo dum pars redditur humidior, ineptam fieri ad motum: dum vero ſiccior evadit, ineptam fieri ad ſenſum. Similes etiam rivuli in tibia dextra ægrotantis apparent, varicum inſtar, qui hepatis vitium evidentius comprobant.

Denique hujuſce affectus naturam magis ac magis indicant juvantia & lædentia. Sicut enim nunquam hactenus remediis convenientibus uſa eſt; ſic uſu thermarum aliarumque rerum calidarum, tum medicamentorum potenter reſolventium, parti admotorum, multo pejus habuit.

Quamvis autem hæc poſterior ſententia veritati propior eſſe videatur, ſi quis tamen priori favere voluerit, ultima ratione perſuaſus, in illius gratiam adductæ: quæ certe minime contemnenda eſt, ſaltem hoc æſtimare poſſit, quendam forte humoris defluxum ſpinalis medullæ particulam aliquam afficere, unde ſenſus imminutio oriatur. At vero maciem & atrophiam partis huic cauſſæ acceptam referre, impoſſibile eſt: quemadmodum id rationes allatæ evidenter convincunt. Et ſaltem juxta illam ſententiam aſſerendum eſſet, maciem & ſenſus imminutionem eſſe complicatos affectus, a diverſis cauſſis oriundos. Quibus ita ſuppoſitis, in quamcumque partem animum convertere lubeat, eadem perpetuo erit curandi ratio, quemadmodum ab initio fuimus polliciti.

Illam igitur curationem ex legitimis indicationibus deducentes, omni opera elaborandum eſt, ut calidior & ſiccior hepatis intemperies, omnium malorum ſoboles, emendetur; partis conſumptio & atrophia reparetur & renutriatur: a qua ſi læſio ſenſus prodeat; ſimul illa curabitur, ſublata cauſſa, nimirum ſiccitate. Si vero hæc ſenſus læſio a nervorum læſione oriri exiſtimetur; & a fluxione a cerebro in ſpinam ruente: non tamen idcirco calefacientia remedia exhibenda ſunt, qua cauſſam fluxionis primariam, ſcilicet hepatis intemperiem augerent. Neque refrigerantibus calida permiſcenda, mixtis indicationibus, ſiquidem illis intemperies hepatis nunquam corrigetur, præſertim cum in formulis remediorum, juxta hanc indicationem antea præſcriptis, calida medicamenta frigidis longe prævaleant. Neque externa remedia reſolventia parti affectæ admovenda ſunt, quia illam magis ac magis abſument & exſiccabunt; & affectus curationi nullo modo inſervient. Obſtructio enim nervorum, ſi quæ eſt, non in manibus eſt; ſed juxta vertebras in nervorum origine. Sic Galenus imitandus veniet, qui in Pauſania Syro, antea nominato, remedia ab aliis Medicis admota duobus digitis ſenſu carentibus, ibique nihil conferentibus, vertebris colli applicuit, felici ſucceſſu.

Immo vero paralyſes, quæ in corporibus calidioribus ſiccioribuſque contingunt, ſolis refrigerantibus & humectantibus remediis curari poſſunt, quemadmodum docet Trallianus *lib.* 1. *cap.* 16. his verbis. Cauſſam reſolutionis effectricem magna ex parte internoſcere licet ex craſſo, viſcoſo, & frigido humore conſtitui; Sciendum etiam eſt, vitium hoc ex qualitate calida aut ſicca proficiſci, ubi calida intemperies ſanguinem & humores nimium torrefecerit. Et paulo poſt, ſi namque qualitas ſola fuerit calida & ſicca; tunc extenuantia, calefacientiaque (omnia enim hujuſmodi nativum humorem conſumunt) magis adhuc aſſant materiam, craſſioremque reddunt. Ac tandem curationem ſubnectit ex victu & remediis pure refrigerantibus & humectantibus; quam quidem ab experientia deſumptam eſſe aſſeverat, inquiens: Novi ſane ego quendam, reſolutionem ex mœrore, multa ſollicitudine, & inedia expertum: deinde ſumpta hiera, adeo læſum, ut totus ipſe immobilis fieret, & propemodum interiret, niſi in contrarium mutatus fuiſſet, & humectantibus omnibus, tum potionibus, tum cibis, & aliis quæ temperatum ipſum reddidiſſent, uſus fuiſſet; maxime vero balneis compluribus, unctionibus ex hydrelæo, mutatione aeris temperati, & omni hilaritate. Huic non valde abſimilem hiſtoriam videre eſt apud Foreſtum *obſerv.* 97. *lib.* 10. cujuſdam adoleſcentis, qui a cruribus ad pedes ſenſu & motu deſtitutus, cum earundem partium extenuatione & atrophia. Cumque calefacientium & exſiccantium medicamentorum uſu, ab aliis Medicis præſcriptorum, in pejus continuo rueret; tandem ſolis humectantibus aſſumptis & admotis, a Foreſto reſtitutus eſt.

Primo igitur victus ratio inſtituenda eſt refrigerans & humectans. Cibi ſint boni ſucci & concoctu faciles, & ex junioribus præſertim animalibus. In juſculis utatur herbis refrigerantibus, borragine, acetoſa, endivia, lactuca, portulaca. Vitentur omnia frixa, ſalſa, & piperata; legumina, caſeus antiquus, aliique cibi craſſiores & calidiores: vinum bibat valde dilutum, & oligophorum.

Vitentur in primis animi pathemata, præſertim triſtitia & iracundia: ſomnus ſit longiſſimus, quia nihil magis humectat, quam ſomnus. Alvus ſit ſemper libera, natura, vel arte.

Quam primum erit a graviditate libera, tranſacto uno a partu menſe, ſequentium remediorum uſum aggrediatur.

♃ Rad. bugloſſi, graminis, & aſparagi ana ℥. ß. fol. endiviæ, cichorii, acetoſ. bugloſ. ana M. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat juſculum, quod capiat mane per duodecim dies.

In tertio quoque juſculo infunde per noctem ſennæ mundat. ℥. ß. ſem. aniſi ʒ. i.

Poſt primum juſculum purgans, aperiatur vena baſilica cubiti dextri: mittantur ſanguinis ℥. vii.

Finitis juſculis, ingrediatur balneum ſequens.

♃ Amygdal. dulc. contuſar. & farinæ hordei ana ℔. i. ℥. decoquantur pro balneo, in ſacculo incluſa; quod ingrediatur tepide mane; & longe a paſtu, ſingulis diebus decoctum renovando.

♃ Unguenti roſacei & cerati ſantalini ana ℥. i. ſucci cichorii & olei roſac. ana ℥. ß. trochiſcor. de caphura ℈. i. ceræ albæ parum. Fiat unguentum, quo inungatur regio hepatis ab exitu balnei, poſt deterſum madorem, hoc continuando, ſingulis diebus, in introitu lecti, per longum tempus.

♃ Seri lactis caprilli per lactis ebullitionem extracti, & probe clarificati ℥. v. ſucci cichorii & pomorum redolentium ana ℥. i. capiat mane duabus horis ante prandium per 15. dies.

Si tempus fuerit frigidius, quo minus ſero lactis uti poſſit; illius loco decoctum chinæ ſubſtitui poterit in ſequentem modum.

℞. Rad. chinæ in taleolas inciſæ ℥. i. aquæ fontis ℔. vi. ſucci limonum ℥. iii. macerentur per 24. horas, deinde coquantur in vaſe terreo vitreato bene clauſo, ad tertiæ partis conſumptionem, colentur per manicam Hipp. capiat ℥. vi. vel viij. ſingulis diebus mane.

℞. Succorum recenter expreſſorum, & per reſidentiam depuratorum ex foliis borrag. bugloſſ. fumariæ, cichor. & acetoſ. ℔. iij. ſucci pomorum redolent. recenter expreſſi & depurati ℔. ij. ß. quibus infunde ſennæ mundar. ℥. viij. polypod. querc. recentis, & epithymi ana ℥. ij. agarici recenter trochiſcati ℥. i. macis & caryophyll. ana. ʒ. i. Poſtea coquantur ad ℔. i. ß. in colatura diſſolve rhab. electi in prædictorum ſuccorum portione ſeorſim infuſi ℥. i. ſacchari albi ℔. i. ß. coquantur in ſyrupum, de quo capiat ℥. ij. cum juſculo pulli, foliis borrag. bugloſ. fumariæ, & acetoſ. alterato.

Diebus intermediis capiat ſingulis diebus mane, duabus horis ante paſtum ℥. i. opiatæ, confectæ ex fructu cynorrhodii, ſeu roſæ caninæ, probe maturo & convenienter cocto, & per ſetaceum trajecto, ac deinde recocto cum ſacchari ſ. q. quemadmodum cydoniatum parari conſuevit.

Utatur etiam interdum tabellis triaſantali duplicato rheo; cujus capiat ℥. ij. mane, loco opiatæ prædictæ, ſuperbibendo aquæ cichorii parum.

Si propter temporis injurias hoc autumno omnia prædicta remedia ad amuſſim exequi non valeat, Vere proximo illa erunt de integro repetenda, tum etiam balneum frequenter iterandum, & ſerum lactis diu uſurpandum: in hiſce enim remediis præcipua curandi ratio verſatur.

Denique ad hunc affectum expugnandum utiliſſimæ ac longe præſtantiſſimæ ſunt aquæ Meynenſes, quas adire poterit circa initium menſis Julii, iiſque utetur per menſem integrum.

Interea ab ipſo curationis initio topica remedia uſurpanda ſunt, brachio & manui affectæ frequenter admovenda,

℞. Olei amygdal. dulc. recenter extracti ſine igne ℥. ij. olei chamæm. ℥. i. miſce; inungatur pars calide, mane & ſero, mox linteis calidiuſculis eandem obvolvendo.

Poſtquam admotum fuerit oleum prædictarum per 15. dies, uſurpetur ſequens per idem tempus.

℞. Olei catellorum, & lumbricorum ana ℥. ij. olei amygdal. dulc. ℥. iij. miſc. utatur ut dictum eſt: Poſtea per totidem dies utatur ſequenti linimento.

℞. Olei violar. & olivar. an. ℥. i. ß. picis navalis ℥. ij. ol. amygdal. dulc. ℥. i. fiat linimentum.

Tandem, ſi affectus prædictis remediis pertinaciter obſiſtat; ad ſequentis decocti uſum erit tranſeundum.

℞. Rad. bryoniæ, liliorum & altheæ an. ℥. iij. coquantur in juſculo capitis, pedum, & inteſtinorum vituli aut vervecis, & in hoc decoctum demergatur manus, & portio brachii, calide, mane, & ſero, per duas horas, idque poſt uſum balnei per 15. dies.

Ut etiam ſuſpicioni provideatur materiæ nervorum principio impactæ, uſurpari poterunt unguenta & linimenta potenter reſolventia, a præſtantiſſimis Medicis præſcripta, iis inungendo calide ſpinam dorſi, per aliquot dierum ſpatium. Actum Monſpelii die 14. menſis Auguſti anni 1631.

OBSERVATIO LIII.

Aborſus præcautio.

Quædam mulier, uxor Joannis Vicules, civis Monſpelienſis, tres aborſus conſequentes paſſa erat, variis geſtationis temporibus. Jam vero a duobus menſibus gravida patiebatur dolores circa umbilicum & lumbos, qui aborſum minabantur. Alius Medicus duo emplaſtra præſcripſerat, lumbis & umbilico admovenda, ex maſſa empl. pro fracturis & diſtoc. unde melius habuit ad aliquot dies, poſtea vero iidem dolores reverſi. Vocatus ego, advertens mulierem juvenem, & ſanguineam, venam ſecari jubeo, unde intra paucas horas a doloribus & metu aborſus omnino liberata eſt. Sanguis erat valde ſeroſus. Tamen ad præcautionem præſcribo rhab. pulv. ℥. i. cum juſculo, iterandam ſemel in ſeptimana per menſem; unguentum adſtringens lumbis & ventri admovendum pridie purgationis; & opiatam adſtringentem poſtridie rhabarbari, quibus tamen non uſa eſt. Symptomata illa acceſſerant eo prorſus tempore, quo menſtrua purgationes pati conſueverat extra graviditatem. Tertio deinde graviditatis menſe eadem ſymptomata redierunt, & venæ ſectione ſtatim liberata eſt. Quarto itidem, quinto, ſexto, ſeptimo, & octavo, iiſdem ſymptomatibus periodice recurrentibus, iterata eſt venæ ſectio; ſtatim liberabatur, ultima venæ ſectio celebrata fuit octo diebus ante principium noni menſis, cum eodem fructu, die ſcilicet 15. Januarii anni 1632. & in fine noni menſis peperit filium bene habitum, atque vitalem, ſed pallidiuſculum.

OBSERVATIO LIV.

Febris hemitritæa, capitis dolor.

Die 12. menſis Octobris anni 1631. vocatus ſum ad Dominam de Leſignan, Picenis decumbentem ex febre continua, cum intermittente copulata; cui junctus erat occipitis dolor gravans, cum tendinum cervicis dolore & fluxione, in dextrum oculum decumbente. Statim inde conjeci, dolorem capitis eſſe Idiopathicum; eumque acceperat ab aeris nocturna injuria, cui ſe expoſuerat. Febris erat ſatis lenta & pituitoſa, ſine ſiti. Inveni eam decimo quarto morbi die: antea vero ipſi ſemel vena fuerat aperta, & bis purgans medicamentum exhibitum. Sudor copioſus apparuerat dicto die decimo quarto, omnia ſine fructu: febris eadem, quæ circa veſperam exacerbabatur, cum extremorum perfrigeratione, unde paroxyſmi notabantur. Decimoquinto & decimoſexto, iterata eſt phlebotomia: poſtea medicamentum fuit exhibitum; & poſt aliquot dies iteratum, ex infuſione ſennæ cum ſale tartari: juſcula aperientia exhibita, quoniam julepos & alia remedia interna renuebat, Fotus & inunctiones factæ in hypochondriis, quæ tenſa apparebant. Ratione doloris capitis admotum eſt veſicatorium & emplaſtrum commiſſuræ. Hæc continuata ſunt uſque ad vigeſimum ſextum morbi diem, perſeverante febre, urinæ aliquando coctæ, cum enæoremate laudabili; ſæpius crudæ, cum enæoremate valde divulſo, & non raro ex tribus urinis, quæ noctu ſervabantur, prima & tertia crudæ erant, media laudabilis, quæ morbi longitudinem minabantur. Poſt tempus prædictum, cum alia remedia reſpueret, exhibeo per triduum ſalis tartari ℥. ß. ſpiritus vitrioli guttas xv. in decocto abſinthii, unde optime habuit, febriſque ſuperata eſt: urinæ tamen tenues permanebant, cum enæoremate divulſo. Iterum purgata eſt, & omnino convaluit.

OBSERVATIO LV.

Tuſſis & Catarrhus Infantis.

Filius Dn. de Boitarques, in camera computorum Monſpelienſis correctoris, undecimeſtris, tenebatur catarrho, cum tuſſi aſſidua & febre, pituitam frequenter evomebat; multum lac ſugebat, & parum mingebat. Poſt multa remedia, cum perexiguo fructu uſurpata, juſſi ut inungeretur regio renum, oleo ſcorpionum Matthioli, ter in die, unde urinæ copioſiores redditæ, & catarrhus imminutus. Dicit enim Mercatus lib. de morbis puerorum cap. 8. in pueris contingere catarrhum aliquando ex vitio & imbecillitate renum non trahentium ſeroſum humorem: unde fit, ut ille ſurſum translatus, fiat materia catarrhi. Si ſymptoma illud perſeveraſſet, uſurpata fuiſſent remedia, ab eodem Mercato propoſita cap. 13. de ſuppreſſa urina in pueris, ut clyſteres, juſcula aperientia, &c.

OBSERVATIO LVI.

Pleuritis.

Quidam ſutor juvenis & bilioſus, pleuritide laborans, poſt multas phlebotomias, aliaque remedia ordinaria, Die quinta perſeverante febre intenſa, & lateris dolore, ſumpſit pomum coctum cum thuris Drach. i. ſuperbibendo aquæ cardui bened. Unc. iv. & poſtea tectus eſt. Sudavit parum ſine febris imminutione, ſequenti die multum ſudavit, bis aut ter, & inde convaluit.

OBSERVATIO LVII.

Febris continua in puellula.

Anno 1632. menſe Januario, filia Dn. Darenes Cauſidici annos ſeptem nata, laborabat febre continua non admodum vehementi; ſed quæ per intervalla, ſcilicet circa veſperam exacerbabatur. Incepit febris cum vomitu pituitoſo, quem deinde ſequutus eſt alvi fluxus etiam pituitoſus, per unum tantum diem perſeverans, ſcilicet ſecundo die morbi. Urina erat pallida & turbata, anhelitus acidus & graveolens. Præſcribo potionem ex infuſo ʒ. i. rhei, ſyrupi roſacei ℥. i. Antequam exhiberetur medicamentum, alius Medicus ſuperveniens, volebat illud omittere, & phlebotomiam potiorem eſſe contendebat; tamen exhibitum eſt medicamentum, quod paulo poſt evomuit cum pituita craſſa & valde putrida. Deinde præſcribo clyſterem ex catholic. dupl. ℥. ß. circa veſperam injiciendum, quo & reliquis medicamentis ſimul operantibus quinquies dejecit tota nocte materiam pituitoſam, bilioſam, & valde fœtentem. Mane febris perexigua, & meridie febris expers ac ſanitati reſtituta eſt.

Ex hac obſervatione colligere eſt, quantum aberrent illi Medici, qui in omni febre continua indiſcriminatim a venæ ſectione inchoandam eſſe curationem exiſtimant. Cum ſæpe in pueris dictæ febres a putridis humoribus, in prima regione ſtagnantibus, oriantur; qui purgatione facile educuntur. In hac autem puellula vomitus pituitoſus & alvi fluxus talem humorum redundantiam indicabant.

OBSER-

OBSERVATIO LVIII.

Colicus dolor.

UXor Dn. Audifreti, civis Monſpelienſis, laborabat colico dolore graviſſimo die 22. Januarii anni 1632. Injectus fuerat clyſter carminans & purgans fruſtra, vocatus ego præſcribo alium clyſterem, ex decocto emollientium & carminantium, facto in æquis partibus aquæ & vini albi, diſſolvendo cathol. dupli. mellis roſacei ℥. ii. aquæ benedictæ ℥. iv. ſtatim injecto clyſtere dolor quievit, per tres horas dormivit, poſtea mediocriter purgata eſt, & dolor non rediit.

OBSERVATIO LIX.

Colicus dolor.

DIE octava menſis Martii anni 1632. Domina de Varanda, ſexagenaria graviſſimis doloribus vexabatur circa regionem lumborum, hepatis, ventriculi, & inteſtinorum: duo injecti fuerant clyſteres, quibus valde purgata fuerat & cucurbitula magna admota, ante & retro. Dolores perpetuo intenſi. Vocatus ego, exhibeo pulveris inteſtini lupi ʒ. i. cum vini ℥. j. ſtatim ceſſavit dolor. Et poſtea exhibitum eſt purgans medicamentum ad reliquias materiæ morbificæ expellendas.

OBSERVATIO LX.

Aſthma, peripneumonia, cordis palpitatio.

DIE 8. Aprilis anni 1632. vidua Dn. de Sejelory, civis Monſpelienſis, cum paucis induta veſtibus a lecto in feneſtram tranſiliſſet circa mediam noctem, illico correpta eſt magna reſpirandi difficultate, aſthmatis paroxyſmum æmulante, cum tuſſi, ſputo cruento, febre, & faciei rubedine. Vocatus ego venam cubiti dextri aperiri jubeo, & detractis ſanguinis ℥. viii. ſtatim ſpirandi difficultas quievit. Poſtea clyſter laxans injectus eſt, & julepus exhibitus ex aqua papav. rhead. ſyrup. viol. ſale prunell. & confect. de hyacintho.

Die 9. hora decima ante meridiem, eam iterum inviſo, & invenio febrientem, tuſſi laborantem, & ſanguinea ſputa excernentem; tum pondus grave ſentiebat in medio pectoris, cum ardore interno & puncturis, in variis thoracis locis. Impero phlebotomiam ex brachio ſiniſtro, clyſteris ac julepi iterationem, inunctionem pectoris ex oleo violaceo, ſyrupi violacei uſum frequentem. A venæ ſectione ſtatim levata, & ſenſus ille ponderis & ardoris in thorace valde imminutus. Hora quinta veſpertina ejuſdem diei, cum exiſtimarem a partibus inferioribus vapores & humores in thoracem transferri, quod Orthopnœa illa ſatis indicabat, præſcribo miſſionem ſanguinis ex ſaphena, ex qua etiam melius habuit. Nocte ſequenti iteratus eſt julepus prædictus, parum dormivit.

Die 10. mane melius habuit, febris, & reliqua ſymptomata valde remiſſa. Circa horam tertiam veſpertinam, levem refrigerationem extremorum paſſa eſt, cum ſudore leviſſimo in pedibus & volis manuum: inde febris aucta, pulſus valde oppreſſus, & gravitatis ſenſus in thorace plurimum auctus. Vocatus eſt in conſilium Dn. Ranchinus, Cancellarius, qui cenſuit hunc affectum eſſe pleuritidem anteriorem, ex inflammatione mediaſtini. Et ex communi conſenſu miſſus eſt ſanguis ad ℥. vii. ex brachio dextro, unde etiam melius habuit. Reliqua remedia continuata, tum etiam frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ in partibus inferioribus frequenter celebrabantur.

Die 11. quæ erat tertia morbi, commotus iis quæ obſervaveram in alio morbo ejuſdem ægrotantis, qui fluxu alvi teneſmode, & catarrho in pectus viciſſim affligebatur, ita, ut quoties alvus reſtitabat, catarrhus graviter affligeret; & fluxu alvi redeunte, ſtatim catarrhus ceſſaret facta palindrome ad inteſtina, humoris in pectus defluentis, cenſui purgationem ipſi fore utiliſſimam, quam in hunc modum compono.

℞. Fol. bugloſſi & lactucæ ana M. i. tamarind. ℥. ß. liquiritiæ ʒ. iii. flor. violar. p. i. coquantur ad ℥. iv. in colatura diſſolve rhab. in aqua bugloſſi cum ſantalo citrin. infuſi ʒ. i. mannæ & ſyrupi roſacei an. ℥. i. fiat potio, quam ſumpſit mane, & multa pituitoſa, ſeroſa, acria, fœtidaque excrevit. Nihilominus exacerbatio circa veſperam rediit, ut die præcedenti: attamen pulſus non erat oppreſſus ut antea, & gravitas pectoris minor. Sed dolorem percipiebat circa claviculam dextram, qui etiam tactu exaſperabatur, nox fere inſomnis, emulſionibus frequenter utebatur.

Die 4. morbi, & menſis 12. cum mane febris, & dolor ad claviculam perſeverarent, iterum vocatus eſt in conſilium Dn. Ranchinus, præter dicta ſymptomata autem maximam palpitationem cordis patiebatur, quæ etiam palpitatio apparuerat in hypochondrio dextro, tum etiam in latere dextro; ſed exiguo tempore. At in regione cordis permanebat, & inſtar mallei violenter percutiebat. Iterum aperta eſt vena brachii. dextri, præſcripta inunctio partis dolentis, & remedia ad inferiora revellentia. Circa veſperam rediit exacerbatio, cum palpitatione perſeverante. Poſt aliquot horas parum ſudavit toto corpore, unde aliquantulum levata eſt. At palpitatio & febris eadem. Cum ſuſpicio eſſet, vapores ferri ab utero; præſcripta ſunt clyſter hyſtericus, frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ partibus inferioribus; Emplaſtrum hyſtericum umbilico, & Julepus ad ſudorem juvandum, ex aquis ſcabioſæ, & cardui benedict. cam. lapid. bezoard. & aquæ nephæ ℥. ß. ratione uteri. Nocte alvus ter copioſe dejecit fœtida & corrupta. Poſt mediam noctem placide dormivit uſque ad matutinum.

Die 5. morbi mane eam invenio cum exigua febre, ſine ulla pectoris oppreſſione aut dolore, & cum exigua cordis palpitatione. Circa veſperam parum ſudavit, & paulo melius habuit. Poſt rejectum clyſterem, cordis palpitatio aucta eſt, febriſque intenſior evaſit. Nocte mediocriter habuit.

Die 6. omnia eadem, veſperi admotæ cucurbitulæ ſcarificatæ cum fructu.

Die 7. menſtrua copioſe fluere cœperunt, unde omnia ſymptomata fuere valde remiſſa.

Die 8. melius habuit.

Die 9. levis alvi fluxus teneſmodes, quo pituitoſa pauca ejiciebat: & ante illum fluxum, per vomitum rejecit multa.

Præparabantur humores aperientibus temperatis.

Die 10. quæ erat 18. menſis, alvi fluxus minor, veſpere omnino ſubſtitit, febris nulla. Inde omnino convaluit.

Die 29. ejuſdem menſis Aprilis, cum optime ſe habere videretur, & negotia domeſtica ageret, ſedens in ſellula, ſubito in terram concidit exanimis, & vere mortua.

Aperto cadavere inventum eſt mediaſtinum plenum ſero ſanguineo, quod forte rupta membrana verſus partem ſuperiorem pulmonis, eumque atque aſperam arteriam comprimens, ſubito eam ſuffocaverat. Præterea inventa eſt pulmonis univerſa ſubſtantia referta materia purulenta, & gravitate inſigni prædita, tum etiam teſticulus ſiniſter exigui ovi magnitudinem æquabat, colore nigricante, eoque aperto, ſubſtantia illius ſpongioſa, nigra & veluti gangræna affecta, viſa eſt. Immo vero, ſtatim ab apertione, excidit e teſticuli medio materia quædam nuclei inſtar, & grumo ſanguinis putrefacto ſimillima. Inde oriri conjecimus affectus hyſtericos, quibus erat valde obnoxia; Immo vero, forſan cordis palpitatio inde oriebatur, a tetris nempe vaporibus ab ea parte elevatis.

OBSERVATIO LXI.

Ex abortu ſymptomata.

CLariſſima uxor Dn. Deſgradies die 28. menſis Mart. anni 1632. abortum paſſa eſt, quo ſecundinas primum cum multo ſanguine excrevit, unde ſumma virium imbecillitas ad extremum periculum eam deduxit. Sedato ſanguinis profluvio, die ſequenti fœtum excluſit. Erat autem quatuor menſium, poſtea convaleſcere viſa eſt, & mediocriter purgabatur. Attamen fœtor inſignis & cadaveroſus apparebat in iis, quæ purgabantur. Die ſeptima, febre intenſa correpta eſt, & placentam illam carneam, quæ jecur uterinum nominatur, excrevit admodum fœtentem, ſanguine atro plenam; unde poſtea ſenſim convaluit.

Idem contigit Dominæ de Laroche quæ die 15. Aprilis ejuſdem anni, cum gravida eſſet a quatuor menſibus, abortum paſſa eſt, & fœtum cum membrana excluſit, unde omnino liberata credebatur. Attamen febre intenſa poſtmodum laborabat, cum horrore frequenti, & animi defectibus. Tum purgamenta fœtidiſſima cum thrombis & carunculis excernebat. Die ſeptima placentam illam integram excrevit, eamque fœtidiſſimam: unde melius habere cœpit, ac ſenſim convaluit.

Hæ duæ hiſtoriæ docent, purgamenta uteri, fœtorem cadaveroſum referentia, ut plurimum ſignificare aliquam ſecundinarum portionem in utero reſtitiſſe.

OBSERVATIO LXII.

Scabies.

QUidam adoleſcens famulus Dn. Graſſeti Judicis regii, fœda ſcabie torquebatur, cum furunculis frequenter emergentibus: a quibus affectibus liberari nequiverat venæ ſectionibus & purgationibus multis, intra ſex menſes per intervalla uſurpatis. Tandem ei exhibetur Mercurii dulcis ℈. i. cum diacrid. ℈. ß. quibus optime purgatus eſt, & a fœda illa ſcabie intra paucos dies liberatus.

OBSERVATIO LXIII.

Ventris dolor.

UXor Dn. de la Faverie, poſtquam icterum aliquandiu paſſa eſſet, a quo imperfecte curata fuerat, incidit in febrem tertianam diuturnam, eaque ſoluta, febris lenta permanebat cum exacerbationibus tertianis, & hepatis duritie. His ſucceſſit dolor atrociſſimus, primo inſultu regionem hepatis infeſtans, poſtea vero totum ventrem occupans, præcipue vero uteri regionem, cum purgationes menſtruas valde imminutas pateretur. Injecti fuerunt clyſteres, fomenta, & linimenta admota, quibus dolor valde imminuebatur, ac præcipue exhibito pulvere, ex ſulphuris ℨ. ß. cum nucis moſchatæ ß. i. confecto, ab alio Medico ſeniori, me abſente, præſcripto, quem ſecreti inſtar celabat. At neque ſublatus omnino dolor, & brevi iterum rediit, non minori vehementia, ut jam in vitæ periculo conſtituta ægrotans videretur. Prædictis remediis fruſtra iteratis, ſequentes pilulæ a me præſcriptæ fuerunt die 26. Julii anni 1632.

♃. Aloes ſoccot. ℈. ii. Laudani opiat. gran. iiii. diagryd. gran. vi. formentur pilul. vi. quas poſtquam deglutivit ægra noctis initio, per horam dormivit, & experrecta ſe a dolore omnino liberam profeſſa eſt. Nocte mediocriter dormivit, multum ſudavit, mane optime habuit, doloris & febris expers. Nullo modo purgata eſt; ſed matutinis horis clyſter injectus, a quo multa dejecit excrementa, eoque ſingulis diebus per triduum iterato, dolor non amplius rediit.

OBSERVATIO LXIV.

Fluxus hepaticus, Dyſenteria.

QUidam Piſtor dyſenteriam paſſus per duos menſes, incidit tandem in fluxum hepaticum, quo multum ſanguinis diluti emittebat, ſine aliis humoribus, cum febre, & virium dejectione ſumma, unde brevi moriturum æſtimantes proximi, Theologum & Tabellionem vocant. Vocatus etiam ego laudani gr. iv. exhibeo circa veſperam, & intra horam fluxus cohibitus eſt, nec nocte dejecit uſque ad meridiem ſequentem, in quo fluxus rediit, ſed minime ſanguineus, erat enim tantum bilioſus; veſperi tamen aliquid ſanguinis permiſcebatur. Eadem die mane detractus fuit ſanguis ad ℥. vi. in duobus vaſculis, quorum poſterius habebat ſanguinem fervidum & ſpumantem. Præſcripti ſunt julepi refrigerantes & adſtringentes, epithemata, unguentum hepati refrig. tinctura roſarum, pro potu ordinario. Hæc agebantur die 14. Auguſti, anni 1632. Nox ſequens fuit ſatis moleſta & inſomnis, cum pluribus dejectionibus bilioſis, & interdum ſanguineis. Die vero 15. ſumpſit portionem ex rhab. tamarind. & myrobolan. in decocto refrigerante & adſtringente, qua multum purgatus eſt tota die, & admodum debilitatus. Veſperi reiteratum laudanum, & ſtatim alvi fluxus cohibitus eſt, nocte tamen nihil dormivit. Mane præſcript. eſt fotus adſtringens ex rad. & herbis, aliiſque, ſacculis incluſis, & vino rubro & aceto decoctis, toti ventri admovendus: Item julepus ex ſucco portulacæ, plantag. & ſorborum; tum pulvis roborans & adſtringens, in juſculis & panatellis uſurpandus, & 24. horarum ſpatio omnino ſanatus eſt.

OBSERVATIO LXV.

Hyſterica Paſſio.

UXor Dn. Moureti, in curia præſidiali procuratoris, correpta eſt die 15. Auguſti anni 1632. nauſea frequenti, qua parum pituitæ magno conatu rejiciebat, cordis dolore, & febre quadam, quæ pluries in die redibat & occultabatur. Tum menſtrua apparuerunt ante tempus conſuetum. Cenſeo eam laborare ab utero, & præſcribo clyſterem hyſtericum, emplaſtrum de galbano, & potiunculam ex aquæ naphæ ℨ. ii. cum gr. iv. caſtorei. His nihilo melius habuit; immo vero fluxus menſium cohibitus eſt. Die ſecunda, cum nauſea urgeret, exhibeo potionem ex ſale vitrioli, qua ingentem pituitæ viſcidæ copiam evomuit cum maximo labore. Tertia, jubeo aperiri venam malleoli, inde multum levata eſt. Sed quarta die animi defectibus & languoribus afficiebatur, ut ſe vapores ad cor aſcendentes percipere, aſſereret. Aperta eſt vena alterius malleoli ſine fructu. Quinta die exhibita eſt potio ſequens, hyſtericis convenientiſſima.

♃. Moſchi, & ſang. draconis ana g. xiii. aquæ naphæ ℥. iv. fiat potio.

Hoc remedio maxime levata eſt, & tota die melius habuit. At ſexta die redeunt ſymptomata, quibus etiam ſeptima die plurimum vexata eſt. Octava ſumpſit pilularum fœtidarum ℨ. i. quibus optime purgata eſt, & tam bene ſe habuit, ut nullis aliis remediis opus fuerit.

OBSERVATIO LXVI.

Dyſenteria.

FIliolus Dn. Dorthes bimulus dyſenteria contumaci laborabat, poſt multa alia remedia fruſtra uſurpata, exhibui extracti corallorum ℈. ß. cum aqua plantag. & eadem die fluxus cohibitus eſt.

OBSERVATIO LXVII.

Colicus dolor.

QUidam Aulicus, dum Rex Monſpelii eſſet, die 2. Octobris anni 1632. incidit in colicum dolorem graviſſimum, ad cujus ſublationem primo injectus eſt clyſter emolliens & purgans, poſtea carminans & evacuans, cum therebinthina quo levatus eſt; ſed brevi dolor rediit. Tandem in decocto carminante diſſolvi jubeo aquæ benedictæ ℥. iv, diaphenici ℥. i. a quo quater dejecit pituitoſa multa, & omnino liberatus eſt.

Eodem clyſtere Dn. Verchand, civis Monſpelienſis, prope divum Firminum, ante duos menſes, a ſimili dolore liberatus fuerat.

OBSERVATIO LXVIII.

Hepatis durities cum cachexia.

DOmina de la Faverie poſt morbum ſupra deſcriptum; obſerv. 63. laborabat cachexia cum duritie hepatis palpabili, ſequentibus pilulis uſa per 20. dies perfecte reſtituta eſt.

♃. Chalybis præp. cum ſulph. ℥. ß. aloes optimæ, ſennæ mundat. agaric. troch. & rhab. elect. an. ℨ. j. pulv. diarrhod. abbat. ℨ. ß. croci ℈. ß. cum ſyrupo roſar. ſolut. fiat maſſa pilular. de qua capiat ℨ. i. ſingulis diebus mane, leviter deambulando, & poſt tres horas capiat juſculum, in quo folia & rad. petroſel. bullierint.

Quia hæ pilulæ non purgabant; bis aut ter addita ſunt uni doſi diacrid. gr. iv.

OBSERVATIO LXIX.

Affectio hyſterica æmula.

UXor Dn. Salgues mercatoris Monſpelienſis, per multos dies conflicta eſt dolore, circa regionem hepatis graviter infeſtante, cum levi lipothymia & faucium conſtrictione quadam, atque vomitibus pituitoſis, per intervalla recurrebat dolor & interdum ad alias abdominis partes exporrigebatur. Tanta interdum animi defectio eam corripiebat; ut brevi moritura videretur. Cum affectio hyſterica putaretur; remedia ipſi congrua uſurpabantur, a quibus aliquando levabatur, ſed omnia ſymptomata poſtmodum recurrebant. Tandem balneis, fotibus, & clyſteribus uſa, per alvum excrevit materiam quandam pituitoſam, compactam, & latam, faſciæ inſtar, palmi magnitudine; poſtea vero, per aliquot ſedes, materiam mucoſam, ac poſtmodum omnino ſanata eſt.

OBSERVATIO LXX.

Hydrops.

JUvenis quidam 25. annos natus coquus Dn. Marchionis de Varennes, poſt febrem continuam, & intermittentem, incidit in hydropem tympanitem, cum non exigua aquarum copia conjunctum. Poſt multa remedia & purgationes frequentes, quarum beneficio multum ſeri & flatuum copiam emittebat, & venter imminuebatur, atque iterum ſpatio 24. horarum in priſtinam amplitudinem redibat, tandem ſequentibus duobus remediis, per 15. dies uſurpatis, convaluit.

♃. Rad. eryngii, rubiæ tinctorum, apii, petroſel. cortic. rad. capparum, mediani fraxini, & tamariſci ana ℥. i. rad. aſari ℥. ß. fol. agrim. ceterac. capil. ven. chamædr. hyperic. abſinth. & centaur. min. an. m. i. ſem. dauci & petroſel. maced. ana ℥. ß. coquatur ad quart. v. in duabus partibus aquæ, & una vini albi, ſub finem additi. In colatura diſſolve ſyrupi de cichorio compoſ. ℥. iv. fiat apozema pro iv. doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſpiritus diuretici ℨ. ß. ſpiritus vitrioli ℈. i.

Poſt tertiam vel quartam doſim apozematis, purgabatur cum mercurii vitæ gr. vi. ſcammonii gr. x. quibus vomitus non provocabatur.

Alterum remedium erat cataplaſma ex rad. cucum. agreſt. cum pulvere comini paratum, cujus deſcriptio habetur in praxi medica noſtra cap. de hydrope.

OBSERVATIO LXXI.

Variola cum dyſenteria.

PUer quinque annorum, filius Magiſtri Limonſini piſtoris, variolis prehenſis tertio die alvi fluxu cruento corripitur, cum frequenti egerendi conatu, pituitoſa, & muco-

& mucoſa excernebat, cum magna ſanguinis copia. Exanthemata erant prava, alba, & depreſſa. Ad eum vocatus, ſequentia præſcribo.

℞. Roſar. rubr. p. i. ſantali rubr. ℥. ß. liquiritiæ raſæ & paſſularum integr. ana ℥. i. coquantur in juſculo capitis vervecis, in colaturæ quartar. tribus diſſolve confect. de hyacinth. ʒ. iii. conſervæ roſar. per ſetaceum trajectæ ℥. ß. vitell. ovi num. 1. fiat clyſter frequenter injiciendus.

℞. Aquar. ſcabioſ. & card. bened. ana ℥. i. ß. ſyrupi de roſis ſiccis ℥. i. corall. præp. & margaritar. præp. an. ℈. ß. lapid. bezoard. gr. iii. confect. de hyacinth. ʒ. ß. fiat julep. qui detur bis in die.

℞. Olei ſcorpionum Matthioli ℥. ß. illinantur inguina & axillæ calide, frequenter.

Bis injecto clyſtere, & bis ſumpto julepo, ceſſavit prorſus alvi fluxus, & exanthemata validius erumpere cœperunt, ac poſtmodum morbo placide defunctus eſt ad perfectam ſanationem, ut noſtro amplius auxilio non indiguerit.

Quamvis vulgaria ſint remedia propoſita; hic tamen caſus obſervationem meruit, propter eventum non vulgarem. Ex omnibus enim pueris, variolis laborantibus, quos mihi tota vita videre contigit, hic unicus fuit, qui ex alvi fluxu ſanguineo evaſerit; Nam in ceteris certum mortis præſagium fuit, magna præſertim ſanguinis copia effluente.

OBSERVATIO LXXII.

Pleuritis maligna.

UXor D. Argelies Frontinianenſis, circa finem menſis Martii anni 1633. laborabat pleuritide dextra, eaque graviſſima. Die ſeptima circa finem & initium octavæ, ſubito correpta eſt palpitatione cordis adeo gravi, ut Medicus illius ordinarius extremos eſſe naturæ conatus arbitraretur, eamque brevi morituram palam pronunciaverit. Nos vero a putrida aliqua materia evaporante, in ventre inferiori contenta, hujuſmodi palpitationem procedere cenſuimus. Eventus rem indicavit; nam poſt duas horas ægra bis alvo ejecit valde fœtida, & ab hujuſmodi palpitatione liberata eſt. Periculi ſuſpicionem afferebat, quod affectus intra ſeptem dies nullis remediis, nedum frequenti venæ ſectione imminutus fuerat. Licet autem ſymptomata imminuta apparerent; die undecima parotis apparuit, quæ poſtero die delituit, & 13. mortua eſt. Unde apparuit pleuritidem fuiſſe malignam vel potius febrem malignam, pleuritide comitatam.

OBSERVATIO LXXIII.

Pleuritis ſpuria.

CIrca idem tempus ancilla Domini Germain, civis Monſpelienſis, laboravit dolore lateris pungitivo, cum tuſſi & ſputis albis, quæ tamen bis aut ter cruenta apparuerunt, melius decumbebat in latus dolens, quod erat dextrum. Erat autem febris expers, quod ſignificabat non eſſe veram pleuritidem, cum inflammatio talis non poſſet eſſe ſine febre acuta. Septimo die morbi, cum dolor nunquam intermiſiſſet, ſanguinis ſputum apparuit copioſum per aliquot horas, cui ſucceſſit fluxus menſium; cui integra morbi ſolutio ſucceſſit. Cauſſam hujus affectus cenſui ſeroſum quemdam humorem acrem, in latus per venas translatum, qui dolorem efficiebat ſine inflammatione. Qui ſeroſus humor exagitatus die ſeptimo aperuit quaſdam venulas, unde contigit ſanguinis ſputum. At vincente natura, & ſeroſam illam materiam amandante ad venas uteri, facta fuit morbi ſolutio.

OBSERVATIO LXXIV.

Paralyſis, convulſio, & affectio hypocondriaca.

DN. Fonquetus, Medicus Frontinianenſis, paſſus eſt autumno prægreſſo febrem tertianam duplicem valde diuturnam, quæ ad hyemis initium perduravit anni 1633. Is erat temperamento melancholico donatus, annum agens quadrageſimum, uſus eſt tempore Quadrageſimæ pravis eduliis, præterea animi pathematis admodum gravibus affectus eſt. Poſt feſtum Paſchatis laborare cœpit catarrho, in omoplatam ſiniſtram decumbente, ubi dolor excitabatur. Poſt aliquot dies incidit in motus & ſenſus imminutionem dolorificam fere omnium partium, præcipue vero tibiarum atque femorum; præterea tenſiones dolorificæ per intervalla contingebant iiſdem partibus, ut digiti pedum contraherentur, & muſculi juxta inguina chordarum inſtar tenſa apparerent. In partibus ſuperioribus, brachiis præſertim, motus erat liberior. At in omnibus partibus ſenſus obtuſus; ut in naſo & facie ſe parum ſentire affirmaret. Per os excernebat humorem tenuem, quem ipſe æger dicebat ſaporem acrem & acerbum præ ſe ferre, inſtar vitrioli; ſingulis diebus febris exacerbabatur, & in exacerbatione tenſiones muſculorum, fluxio, & alia ſymptomata intendebantur, necnon pectus admodum coarctabatur, ut ſuffocari videretur. In morbi principio bis phlebotomia uſurpata, & toties purgato corpore ad thermas Balerucanas ſe contulit; ubi quater merſus eſt in balneum per quatriduum, & caput lavit ſine ullo fructu. Regreſſus e thermis, uſus eſt noſtro conſilio. Judicavimus autem hunc affectum procedere ab humore ſeroſo, a cerebro in ſpinam medullarem, & totum genus nervoſum confluente; illius autem ſeroſi humoris collectionem fieri prius in hypochondriis, præſertim venis meſaraicis, in quibus continetur humoris melancholici copia, ex cauſſis prægreſſis. Ita ut hunc affectum ad hypochondriacam affectionem referendum eſſe cenſuerimus, cujus ſymptomata eſſent illa paralyſis, & convulſio imperfecta, a ſeroſo humore in dictas partes effuſo progenita. Quod indicabat tum ægrotantis conſtitutio melancholica, tum copioſus ejuſdem humoris effluxus per os, tum febris, qua propemodum aſſidue tenebatur, & ingraveſcente febre, omnia ſymptomata intendebantur; cum tamen paralyſis a pituita oriundæ febris ſoleat eſſe remedium. Talia autem ſymptomata ex humore melancholico contingere, refert Sennertus, agens de affectu hypochondriaco, & de ſcorbuto. Non eſt hæc paralyſis proprie dicta, quæ fit affecto nervorum principio; ſed abuſive ſic appellata, quæ non totalis eſt ſenſus motuſque privatio, ob denegatum animalis ſpiritus per nervos influxum; ſed potius functionis ſenſitivæ & motivæ depravatio, quia dolorificus ſenſus adeſt.

Præſcripſimus in apozemate ad plures dies, ex aperientibus temperatis, alternis diebus purgans, & alternis tantum alterans, fotum hypochondriis emollientem, & aperientem, linimentum ejuſdem facultatis, tum venæ ſectionem poſt primam doſim apozematis, præmiſſo clyſtere, & purgante medicamento. Pro potu utebatur infuſo corticis tamariſci, agrimonii, & pimpinellæ. At cum ſanguis detractus valde cacochymus videretur, iterum detractus eſt. Ex reliquis remediis nullum percepit ſolatium; ſed morbus in pejus ibat.

Die 24. menſis Aprilis, eum iterum inviſi, eumque inveni infractis admodum viribus, cum febre aſſidua lenta, quæ tamen tertianæ paroxyſmos habebat. In quibus hypochondria per intervalla ex flatibus intumeſcebant; præcipue vero lien. Aliquando etiam ab iiſdem flatibus ita comprimebatur diaphragma, ut ſe ſuffocari clamitaret: epoto aquæ cyatho, ructus duos, aut tres edebat, ac confeſtim ab illa ſuffocatione liberabatur. Urinis innatabat aliquid pingue, inſtar telæ aranearum, & ſedimenta earum erant farinacea, quæ quidem urinæ lethales ſunt ex Hippocr. 2. progn. Die intermiſſionis laborabat ptyaliſmo frequenti, & humorem intra cranium & cutem, aut muſculos faciei deferri ſentiebat.

Die 29. Aprilis, eum iterum inviſi ad extrema redactum, pulſus erat minutulus, ptyaliſmus cohibitus, reſpiratio oppreſſa. At mente conſtabat. Die ſequenti mane obiit.

OBSERVATIO LXXV.

Dolor pleuriticus ex lumbricis.

CIrca finem menſis Aprilis, anni 1633. filia Raymundi Michaelis Frontinianenſis, annos octo nata, laborare cœpit tuſſi & febre, quibus ſucceſſit lateris dolor, ita ut pleuritica cenſeretur. Attamen quinta die morbi, tres aut quatuor lumbricos excrevit per clyſterem, ac diebus ſequentibus quamplures, tum exhibitis medicamentis lumbricos expellentibus, tum purgante medicamento, & ita curata eſt. Unde patet vapores ex materia putrida (a qua lumbrici generantur) elevatos, dolores lateris & tuſſim, aliaque ſymptomata producere, quæ pleuritidem mentiuntur.

OBSERVATIO LXXVI.

Tumor ſtrumoſus.

DIe 6. Junii anni 1633. D. de Gajan ad nos adduxit filiam ſuam 13. annos natam temperamento ſanguineo præditam, quod ex colore ſubrubro faciei apparebat, & ab undecimo ætatis anno menſtruas purgationes patiebatur. Cum ab octo menſibus fluxio quædam in partem faciei dextram decubuiſſet, paucis poſtea diebus decidit in cervicem, ita ut glandula illius loci paululum tumefacta appareret. Ab eo tempore tumor ſenſim increvit, ita ut jam ovi anſerini magnitudinem ſuperaret. A præſentibus Medico & Chirurgo, per duos menſes multa præſtita fuerunt remedia, purgationes, decocta ſudorifica, cauſticum inuſtum; tum parti admota remedia, primum reſolventia & emollientia, poſtea ſuppurantia & attrahentia validiſſima, quibus nihil profectum eſt, immo contra tumor antea exiguus incrementum ſuſcepit. Nos vero conſilio inito cum Dn. Delort Univerſitatis Decano, & Magiſtro Thietri Haguenot, Chirurgo ſeniori, primum eam miſimus ad thermas Balerucanas, ut is uteretur in potu, balneo, & capitis embrocatione. Poſtea vero ſequentia præſcripta ſunt.

Pulvis Arthriticus addito zinzibere ſumendus ſingulis hebdomadis. Venæ ſectio poſt primam doſin pulveris.

Fotus

Fotus ex ſpongia in aqua calcis expreſſa, & arcte alligata per decem dies: Suffumigium ex lapide pyrite extincto in aceto fortiſſimo, bis in die acceptum per infundibulum, cujus tubulum totum tumorem contineat.

Poſt ſuffumigium, emplaſtrum de vigo, quadruplicato mercurio, cujus ſingulis unciis addatur vitriol. romani ℨ. i.

Bochetum ſalſæ parillæ per longum tempus, ſine vino. Infuſio ad bronchocelem, in pharmacopœa Quercetani deſcripta, tempore plenilunii uſurpanda.

Aquæ Meynenſes per menſem, pro potu & fotu partis, bis in die; poſtea emplaſtrum prædictum, ex eadem aqua paretur bochetum.

Victus continuo exſiccans.

Poſt reditum ab aquis Meynenſibus, ſi tumor non fuerit diſcuſſus, aperiendus erit cauſtico.

Omnibus remediis uſa eſt, exceptis aquis Meynenſibus, quia cum reliqua nihil profeciſſent, immo tumor incrementum ſuſcepiſſet, non fuit ſperanda ſalus ab hujuſmodi aquis, ſed ad apertionem ſtatim veniendum cenſuimus, quæ fuit celebrata die 19. Septembris 1633. cumque admoto cauſtico, ſupra eſcharam facta fuiſſet inciſio ſcalpelli miniſterio, illico erupit aqua tenuis & limpidiſſima, inſtar aquæ fontanæ, ac tumor ſtatim ſubſedit, ad planitiem parti ſuppoſitæ propemodum æqualem, quod nihil admirationem peperit, & obſervatione dignum cenſuimus. Similes enim tumores ab aqua productos, præter hydroceles, & hydrocephalos a nemine Auctorum deſcriptos exiſtimo. Decem aut duodecim horis ab apertione, correpta eſt febre acuta, & magna fluxio facta in partem cum inflammatione. Tertio die ceſſavit febris, poſt venæ ſectionem bis factam, & purgationem: cataplaſma de mica panis tumori admotum, paululum ſubſedit, & pus quoddam pituitoſum effluebat. Decima tertia die ab apertione, deciſa antea eſchara, exivit per ulcus cyſtis integra, inſtar ſacci vere membranoſa, & paucis poſtea diebus curata eſt.

OBSERVATIO LXXVII.

Lues venerea.

JUvenis quidam bilioſo, ac melancholico temperamento præditus, lue venerea infectus, menſe Junio anni 1633. aggreſſus eſt diætam ſudorificam, eaque peracta, frictiones ex unguento mercuriali celebratæ fuerunt. Poſt ſecundam frictionem, cum ptyaliſmus rite procederet, ſubito correptus eſt contractione brachiorum & tibiarum, cum tenſione ingenti abdominis, & ſuffocatione, ſubitoque ptyaliſmus ceſſavit. Frictiones vehementes celebratæ ſunt in partibus contractis; aqua imperialis & cinnamomi exhibitæ, quæ nihil præſtiterunt. Poſtea aquam noſtram theriacalem, ex ſpiritu vini conflatam, exhibuimus, a qua plurimum levatus eſt, & injecto cliſtere acri paroxyſmus deſiit. Poſt biduum, cum parum ſpueret, admota fuerunt emplaſtra mercurialia tibiis, femoribus, & brachiis, quæ intra 24. horas ſputum ſatis copioſe promoverunt. At æger in prædictum paroxyſmum incidit. Cum vero frictiones celebratæ fuiſſent, & prædicta aqua exhibita, tum clyſter injectus, qui non poterat ejici; ſuppoſitoriis nullo modo levabatur, ſed omnino ſuffocari videbatur. Nos alium clyſterem acriorem ex diaphœnici & hieræ ana ℥. ii. injici curavimus, quem ſecuta copioſa eſt evacuatio, & æger a paroxyſmo liberatus eſt. Sequenti die, præcedenti ptyaliſmo, iterum in eumdem paroxyſmum incidit, ceteris multo graviorem, nam nec aqua theriacali, nec clyſteribus iteratis, quibus etiam multum dejecerat, potuit ſedari. Tandem cum ab initio cenſuiſſem hæc ſymptomata ex eo provenire, quod excrementorum colluvies, ſuperiora petens, in ventriculo colligeretur, & non poſſet per os expurgari ob ſui craſſitiem, vel facultatis expultricis imbecillitatem, & magna copia cumulata, ac malignitate prædita, ventriculi orificium vellicaret, unde ortæ convulſiones per conſenſum generis nervoſi; Tum etiam prædicta materia a calore exagitata multi vapores elevarentur, qui ventriculum diſtindentes, diaphragma comprimerent, unde ſuffocatio, & tenſio abdominis ſequebatur: Ventriculum eſſe vacuandum judicavimus, prompto & potenti remedio. Atque in hunc finem exhibuimus ſalis vitrioli ℨ. i. in aqua diſſolutam, qua intra horæ quadrantem humoris pituitoſi, viſcidi, & craſſi, cum melancholico permixti circiter ℔. ii. rejecit, & ſtatim a paroxyſmo liberatus eſt; Poſtea continuavit ptyaliſmus per multos dies; ſine alio ſymptomate, ſicque integre liberatus eſt.

OBSERVATIO LXXVIII.

Lues venerea.

AMe curata eſt in pluribus decocto, ex ſudorificis, & purgantibus, per xx. dies uſurpato. Si hæc non ſufficerent; ad frictiones ex unguento mercuriali veniebam. Multi in media hyeme, hoc ſolo decocto curati ſunt, quibus diæta ſudorifica adminiſtrari non poterat, propter aeris inclementiam.

OBSERVATIO LXXIX.

Pleuritis in empyema degenerans.

FIlius Dn. de Calvieres, apud Nemauſenſes litium capitalium Judicis, 20. annos natus, incidit Monſpellii circa medium menſis Maji, anni 1633. in pleuritidem ſiniſtram, qua ita detinebatur, ut in neutrum latus poſſet decumbere, ſed tantum ſupinus jaceret. Huic multa remedia fuere præſcripta ex conſilio trium Medicorum, & decies aut ultra phlebotomia celebrata; attamen affectus diu perſeveravit, quamvis dolor lateris aliquando ceſſare videretur, & æger in utrumque latus ſeſe converteret. At febris permanebat, & dolor lateris redibat. Producta fuit febris uſque ad diem trigeſimam quintam, qua latus aliquantulum intumeſcere viſum eſt, & ad tactum dolebat, nonnullo rubore ſuffuſum. Judicatum fuit, pleuritidem in empyema converti, & admota fuere cataplaſmata ſuppurantia, quibus latus paulo magis intumuit. Sexto aut ſeptimo ab hinc die, cum apertio lateris nimium procraſtinata fuiſſet, quæ apparente lateris tumore ſtatim fieri debuerat, ruptus fuit abſceſſus ad interiora. Attamen æger pus facile excrevit tuſſiendo, quod laudabile apparuit, & minime fœtidum, magna copia, ſingulis diebus excernebatur primo purum, poſtea multa pituita permixtum. Poſt ruptum abſceſſum, in utrumque latus facile convertebatur, febre perſeverante, cum antea non poſſet converti in latus ſanum, quia pondus inſigne ſentiebat in latere dolente, quod ſignum notatur ab Hippocrate in prognoſticis. Octiduo elapſo a ruptionis die, purulenta excretio deſiit, & ſolam pituitam rejiciebat. Tum pondus in eodem latere iterum ſentire cœpit, ut ad latus ſanum converti non poſſet, nec non elevatio in parte lateris externa iterum apparuit. Novam collectionem in latere factam eſſe cenſui, & prompta apertione indigere, ne iterum profuſa materia in thoracem, pulmoni laborem novum efficeret, unde phthiſeos periculum immineret. Cum tamen alii Medici duo, cum duobus Chirurgis, ſententiæ meæ aſſentiri noluiſſent, & mater illius diſceſſum urgeret: Nemauſum translatus eſt, ubi tandem empyema apertum eſt, cauſtico lateri admoto, & pus diutiſſime ab ulcere manavit, ac tandem æger integre curatus eſt.

OBSERVATIO LXXX.

Lochia ſuppreſſa.

MUlier quædam plebeja, gravida octimeſtris, correpta eſt febre continua, die 5. Julii, anni 1633. Tertia die febris aborſum paſſa eſt, & a partu lochia omnino ſuppreſſa ſunt, maculæ purpureæ in toto corpore apparebant, præcipue circa cervicem; febris erat intenſa. Præſcribo ſectionem venæ malleoli, & julepos, ex aperientibus frigidis compoſitos, frictiones partium inferiorum, fotus, & linimentum relaxans pubi & perinæo: Ex his nullus fructus apparuit, immo ſub finem ſecundi ab aborſu diei, febris admodum exacerbata eſt, ut delirium pateretur, & facies valde immutata eſſet, unde in ſummo vitæ diſcrimine ægram verſari, nemo non videbat. Tunc venam brachii aperiri jubeo, & ſanguinem mitti ad Unc. x. qui fuit valde corruptus. Erat circiter hora quinta veſpertina, jubeoque, ut venæ ſectio iteraretur poſt horas quatuor, ſcilicet circa horam nonam. Præſcribo julepos valde refrigerantes ex decocto lactucæ, portulacæ, acetoſæ, cum ſale prunellæ, clyſterem pariter refrigerantem & emollientem: quibus remediis ita adjuta fuit, ut ſequenti die febris valde exigua apparuerit, lochia fluere incœperint, & paucis diebus ſine aliis remediis omnino convaluerit.

OBSERVATIO LXXXI.

Urinæ ſuppreſſio a caruncula virgæ.

LIctor quidam Senatus Divionenſis, cum eſſet Monſpelii negotiorum cauſſa, die 7. Julii, anni 1633. incidit in urinæ ſuppreſſionem, ex caruncula virgæ, tumefacta a coitu immodico. Chirurgus, quem primum vocavit, catheterem immittens, magnam ſanguinis profuſionem excitavit; vulnerata parte, & nihil urinæ excrevit; ſed Æger graviſſimis doloribus, & mingendi conatibus premebatur. Vocatus ego, præſcribo phlebotomiam ad ℥. xii. quia erat ſanguineo temperamento præditus; clyſterem emollientem, & refrigerantem & ſemicupium ſubtepidum, injectionem refrigerantem, & inunctionem renum pubis, & perinæi, etiam refrigerantem, erat hora nona veſpertina, tum jubeo, ut circa mediam noctem iteretur venæ ſectio, quæ omnia præſtita fuerunt. Mane erat in eodem ſtatu; ſummos mejendi conatus patiebatur, & nihil emittebat, niſi guttulas iii. vel iv. urinæ, ſingulis conatibus. Iterum vocatus præſcribo vomitorium ex ſalis vitrioli ℨ. i. cujus ope bis evomuit pituitoſa multa; At in ſecundo vomitu urinæ ℥. i. vel ii. emiſit, & ſublevatum ſe dixit; quod hactenus non contingerat. Inde per intervalla urinam paulo copioſiorem excernebat, ita ut intra quatuor vel quinque horas veſica omnino depleta fuerit. Supererat partis

affectæ inflammatio quædam, quæ emulſionibus cum ſale prunellæ, injectionibus, clyſteribus, ſemicupio & inunctionibus curata eſt.

OBSERVATIO LXXXII.

Difficultas ſpirandi.

Filius D. Hugonis, Mercatoris Monſpelienſis, quinque annos natus, cum male educatus fuiſſet a nutricibus, inter varia ſymptomata hoc præcipue pati ſolebat, ut cum curreret; aut vehementius moveretur, ſpirandi difficultate laboraret. Tandem die tertia Julii, cum ab exercitio multum incaluiſſet incidit in tuſſim cum difficultate ſpirandi, febricula, & alvi fluxu mediocri in quo flava, pituitoſa, & aliquando ſubviridia apparebant. Hæc tamen ſymptomata adeo levia erant, ut de vocando Medico parentes non cogitaverint; ſed a pharmacopœo admotum fuerat veſicans poſteriori cervici. Die quinta morbi vocatus ego, eadem invenio ſymptomata, ex quibus fluxionem conjiciens in pulmonem, cum metu peripneumoniæ, phlebotomiam præſcribo, quæ non fuit celebrata, ex eo quod Chirurgus venam attingere nequiverit; ſed cucurbitulæ ſcarificatæ ſtatim fuerunt admotæ, & julepus pectoralis refrigerans fuit exhibitus. Hæc circa meridiem fiebant. At hora veſpertina ſubito æger correptus eſt lipothymia, a qua brevi excitatus eſt. Poſtmodum vero pulſus apparuit parvus, languidus, frequens, & pulſibus morientium ſimilis, venter admodum tenſus & dolens, reſpirandi aderat ſumma difficultas, & ſitis inexplebilis. Multa in hoc præcipiti caſu uſurpata fuere remedia, vocato conſilio, quæ nihil profuerunt; ſed æger continuo in pejus ruens media nocte interiit. Aperto cadavere, partes naturales bene conſtitutæ apparuerunt, niſi quod cyſtis fellea grandior, & humore nigricante referta erat. Sed pulmonis pars ſiniſtra diaphragmati hærebat tam firmiter, ut ſeparari non potuerit, unde difficultatem ſpirandi ex parte provenire cenſuimus. Siniſtra vero cordis auricula, ſolito amplior, referta erat materia craſſa & compacta, omnino alba, lardum coctum referente, quam ſubitaneæ mortis cauſſam fuiſſe cenſuimus, cordis ventriculum ſiniſtrum ſuffocando, & illius ventilationem impediendo.

OBSERVATIO LXXXIII.

Hæmoptoe.

Die 13. Auguſti anni 1633. Dn. Duprat in curia Præſidiali Monſpelienſi Conſiliarius, circa noctem incidit in ſputum ſanguinis ſpumoſi cum tuſſi, & magnam illius quantitatem excrevit tota nocte.

Die 14. mane vocatus, venæ ſectionem præſcribo ad ℥. viii. deinde julepum ex aqua plantag. ſyrup. de roſ. ſiccis & ſale prunellæ. Poſtea injectus fuit clyſter, cucurbitula admota regioni hepatis, looch incraſſans, & adſtringens uſurpatum. Hora decima iterata fuit venæ ſectio ad ℥. vi. ſyrupus ex ſucco portulacæ etiam præſcriptus. Poſt meridiem ſanguinis ſputum magna copia, ſcilicet ad ℔. i. Iteratus fuit julepus, oxycratum admotum teſtibus, epithema refrigerans hepati, linimentum refrigerans eidem parti, & lumborum regioni, cucurbitula hypocondriis frequenter iterata; & circa veſperam ſanguis denuo miſſus ex altero brachio ad ℥. vii. præſcripti julepi ex infuſione millefolii, rad. tormentillæ, & conſervæ roſar. in praxi medica noſtra deſcripti cap. de hæmoptoe, qui magnæ ſunt efficaciæ. Pro potu utebatur conſerva roſarum, cum decocto hordei & liquiritiæ: ad noctem præſcriptus eſt ſyrupus ſequens.

℞. Syrupi de roſ. ſiccis, de ſucco portulacæ, & papaveris albi ana ℥. i. miſce, capiat cochlear unum ſingulis duabus horis, ita ut intra noctem tres illæ unciæ abſumantur. Mirum in modum profuit hic ſyrupus, & ſequenti die, quæ erat 15, fuit iteratus, ut per longiora intervalla ſumeret cochlear unum. Eadem die mane aperta fuit vena poplitis, & ſatis bona quantitas ſanguinis educta eſt; tum reliqua remedia fuere continuata, aliaque addita, ut opiata adſtringens & conglutinans, & clyſter denuo injectus. Toto illo tempore ſanguinem non excrevit affatim, & ſputa quæ per longiſſima intervalla extuſſiebat, erant ſanguinea. Attamen difficultate ſpirandi laborabat, cum vocis raucedine. Sequentibus vero diebus nihil amplius ſanguinis excrevit, & omnino convaluit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Gangrana.

Vir quidam e plebe; febre continua laborans, ab imperito Chirurgo vena aperta, incidit in tumorem illius brachii, cum inflammatione, quæ tandem in gangrænam deſiit, ita ut totum brachium, liveſcens erat, appareret. At in duobus locis color magis immutatus erat, in iiſque ſcarificationes non ſentiebat. Igitur poſt multas ſcarificationes admovebantur remedia ordinaria, quæ parum proficiebant, immo brachium in deterius vergebat. Ego tandem vocatus, locos ſcarificatos humectari jubeo ſpiritu ſulphuris, quo caro mortificata exuſta eſt, ac veluti cauteriſata. Poſtea foveri jubeo totum brachium calide ſpiritu vini, in quo pulveres aloe & myrrhæ infundebantur, poſtea inſpergebantur toti brachio pulveres prædicti ex aloe & myrrha, magna quantitate, ac deinde ſupra pulveres admovebantur lintea, ſpiritu vini madefacta, quo remedio, per aliquot horas uſurpato, brachium miraculi inſtar nativum colorem recepit, tumore imminuto; & gangræna fuit cohibita, ita ut ſequenti die loca mortificata & exuſta, a viva carne ſeparari cœperint, quibus admotum fuit digeſtivum ex vitellis ovorum, terebinthina, & melle, ac poſt integram ſeparationem, epuloticis curatio abſoluta eſt.

OBSERVATIO LXXXV.

Dolor Nephriticus.

Die decima menſis Octobris anni 1633. Coquus Dn. de Miron, Regii Præfecti in Occitanica provincia, laborans a multis diebus dolore nephritico, qui vulgaribus remediis non ceſſerat, ſumpſit bolum ex diaprun. ſolut. ℥. ß. panaceæ ℈. i. quo quater blande dejecit, eodemque tempore craſſas urinas minxit, & a dolore liberatus eſt. Dum medicamentum operabatur, ſentiebat materias ſibi a renibus avelli, & ſine dolore.

OBSERVATIO LXXXVI.

Ulcus in corde.

Principio menſis Novembris anni 1633. Domina de Varanda doloribus colicis acerbiſſimis conflictabatur, & poſt duos clyſteres, fruſtra injectos, ſumpſit inteſtini lupi pulverati ℨ. i. cum vino, quod ipſi menſe prægreſſo exhibitum fuerat pro eodem dolore, ut ex obſerv. 59. hujus centuriæ conſtat, & ſtatim dolor evanuit. Poſt decem aut duodecim dies, licet per apozemata purgata fuiſſet, dolor rediit acerbior quam antea; ac licet in clyſtere philonii ℨ. ii. diſſolutæ fuiſſent, dolor non quievit. Prædictus pulvis iterum fuit exhibitus, & dolor imminutus eſt, ac poſt trium horarum ſpatium omnino fere ſublatus. Sed poſtridie rediit acerbior, quam antea. Exhibita fuerunt laudani grana v. & dolor omnino ſublatus eſt, nec amplius rediit.

OBSERVATIO LXXXVII.

Colicus dolor.

Die 23. Januarii, anni 1634. vocatus ſum ad filiam Dn. N. annos 14. natam, quæ antea per multos dies laboraverat vomitu pituitoſo ſemel, aut bis in die invadente, horis præcipue matutinis, cum cardialgia per intervalla affligente. Item patiebatur dolorem in ſumma ſcapula ſiniſtra, & ſummitate brachii, qua humero committitur. Nocte inſequente, quæ erat quinta a prima invaſione, correpta eſt alvi fluxu & febre, quæ tota die eam detinuerunt. Sexta ſumpſit rhab. pulverat. ℨ. i. cum juſculo & pluries dejecit, febris perſeverabat, nocte bis tantum dejecit, per duas horas dormivit. Septima, alvi fluxus perſeverat, ſed minus frequens, ut locum dederit venæ ſectioni, qua miſſus fuit ſanguis ad ℥. iv. Hæc duo peculiariter a febris invaſione notavimus, quod pulſus fere ſemper erat intermittens; & cum dolor prædictus in eadem parte fixus permaneret, neque ad thoracem ullo modo pertingeret, ægra tamen non poterat in illud latus, quod erat ſiniſtrum decumbere; quin ſtatim cardialgia & tuſſi corriperetur, ita ut perpetuo ſuper latus dextrum decumbere cogeretur. Tuſſis ſicca eam infeſtabat per intervalla, flatus emittebat interdum ſuperne & inferne. Octava, eadem ſymptomata perſeverant, præcipue cardialgia per intervalla recurrens, & pulſus intermittens inæqualiter, ſomnus paucus. Continuabantur remedia cardiaca, ſumpta & admota; tum vermes enecantia ac ventriculum roborantia. Urgente admodum cardialgia, exhibitus eſt ſalis abſinthii ℈. i. cum ſucci limonum cochleari uno, unde optime habuit per horas aliquot: ſed ſymptomata redierunt. Noctu urinæ erant craſſæ & ſatis pallidæ. Nona admotum fuit veſicans cervici, quo tuſſis ceſſavit. Antea dolor humeri imminutus fuerat, & ſupra latus ſiniſtri melius decumbebat. Eadem die ſumpſit medicamentum ex infuſione ℨ. i. rhei cum hieræ picræ ℨ. i. & ſyrup. de cichor. compoſ. ℥. i. quo valde purgata eſt cum fructu, & alvi fluxus perſeveravit per aliquot dies, unde prorſus convaleſcere viſa eſt, cum tamen pulſus continuo intermitteret in 3. 4. vel 5. pulſatione. Poſtquam e lecto ſurrexit, intermiſſio pulſus deſiit, manente tamen frequentia, & ægra tuſſi premebatur, noctu præcipue, cum difficultate ſpirandi. Quæ ſymptomata per longum tempus perſeveraverunt, ac præter difficultatem ſpirandi aderat per intervalla dolor lateris pungens, qui magis urgebat, cum ægra in latus ſanum decumberet, & contra gravior erat difficultas ſpirandi, quando ſupra latus dolens decumbebat. Febris perpetuo erat intenſa, quæ omnia magnam ſuſpicionem faciebant abſceſſus in ſiniſtra pulmonis parte latitantis. Tandem die trigeſima quarta morbi, ſubito correpta

repta eſt ſanguinis ſputo, quem per tuſſim excrevit ad Uncias viii. circa meridiem, is autem ſanguis erat ſatis craſſus, & non ſpumoſus, quem ægra ipſa dicebat a capite deſcendiſſe, ſeque ante illius excluſionem in faucibus percepiſſe titillationem, tum aliquid ſanguinis emungendo per nares eductum fuerat. Attamen veſpertinis horis, ſanguinis ſputo redeunte, ſatis apparuit tum e pulmone ferri. Erat enim totus ſpumoſus, ejuſque quantitas fuit ad libram unam, tum miſſus fuit ſanguis de baſilica ſiniſtra, exhibitis julepis ex aqua plantag. & papav. thæad. cum ſale prunellæ, & ſyrupo de roſis ſiccis. Utebatur tota nocte ſyrupis violaceo, de roſis ſiccis, & de papavere, ſimul mixtis, quibus tuſſis ſedabatur, excretionis reditus impediebatur, & per intervalla dormiebat. Poſtridie mane iterata fuit phlebotomia ex brachio dextro: iteratus julepus, & multa alia remedia, in hæmoptyſi uſitata, præſcripta fuere. In communi conſilio, habito cum Domino Ranchino Cancellario, & Delort Decano, ſputum ſanguinis rediit ad uncias viii. circa horam undecimam ante meridiem. Continuabantur remedia, & venæ ſectio malleoli uſurpata. Hora quarta veſpertina, redeunte ſanguinis ſputo copioſo, ſubito extincta eſt. Diſſecto cadavere, inventus eſt pulmo colore albicante, coſtis utrinque, & diaphragmati undique adhærens; tum etiam pericardio undique adhærebat, ut unum corpus continuum efficeret. Cor vero albicans viſum eſt, & media fere ſui parte, qua diaphragma reſpicit, exeſum atque exulceratum; ut fibræ carnoſæ ſemiputridæ ſummis digitis evellerentur. Et animadverſum fuerat, fruſtula quædam carnea, hujuſmodi fibris ſimillima, cum ſanguine per ſputum rejecta fuiſſe. Ita ut veriſſimum ſit, iſtam ægrotantem, cordis ſubſtantiam per ſputum rejeciſſe, quod eſt valde mirum. Cum autem in capſula cordis nullus humor repertus fuerit; exiſtimandum eſt materiam, hujuſmodi abſceſſum, ſeu ulcus efficientem, ſanguini permixtam fuiſſe, & per tuſſim excretam. Similes quædam hiſtoriæ reperiuntur apud Schenkium in obſervationibus libri ſecundi, titulo de tumoribus & apoſtematibus cordis.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Hydrops pectoris.

UXor clariſſima Nobiliſſimi viri, Domini de Thomas in ſuprema Computorum, Subſidiorum, & Fiſci curia Monſpelienſis Conſiliarii Regii, a quinque menſibus laborabat fluxione humoris tenuis, in pulmonem decumbente cum tuſſi ſicca, difficultate ſpirandi, febre aſſidua & lenta, quæ ſingulis noctibus exacerbabatur, cum levi horrore, eamque conſequebantur ſudores nocturni copioſiſſimi, ut ſingulis noctibus ter, quaterve induſia mutare cogeretur. Ab aliquot diebus exacerbationes bis in die redeunt, poſt meridiem & veſperi in diurna non ſudat; ſed ſemper ſub ſomno. Tum ab ipſo morbi initio dolor adfuit lateris ſiniſtri in ipſa pectoris regione, cum difficili decubitu in eamdem partem, ita ut cum primum in dictum latus decumberet, tuſſi moleſtiſſima cum difficultate majori corriperetur. Immo vero interdum, comprimendo latus ſummis digitis, maxima pulmonis oppreſſio & ſpirandi difficultas orta fuit. His accedebat lienis inflatio, cum aliqua tenſione conjuncta, quæ reliquis affectibus originem dediſſe cenſetur.

Habito conſilio cum Domino Ranchino Cancellario, ſtatutum fuit præcipuum affectum in ſiniſtro illo latere reſidere, eumque eſſe collectionem quamdam, pectoris partem ſiniſtram opprimentem. Cujus autem materiæ ſit illa collectio, non omnino certo poſſe pronunciari. Hoc nihilominus aſſeritur, materiam illam eſſe aquoſam, vel purulentam; utriuſque enim ſigna concurrunt & conſimilia ab Hippocrate recenſentur, dum ſecundo de morbis, dicit, hydrope pulmones affectos, velut ſuppuratos affici, verum remiſſius ac diutius. Ad collectionem aquoſam magis inclinant ſententiæ, quod neque pleuritis, aut peripneumonia, aut hæmoptoe præceſſerint, neque quicquam ſputi purulenti unquam rejecerit. Phthſica interiit, & apertionem cadaveris ante obitum prohibuit.

OBSERVATIO LXXXIX.

Urinæ ſuppreſſio.

DN. Raymundus Ratte ſexagenarius, vir plethoricus & calculoſus, qui multos calculos innoxie per intervalla cum urinis excernere ſolebat; circa finem Jann. 1635. poſt plures calculos excretos, ab immodico exercitio, incidit in omnimodam urinæ ſuppreſſionem, quæ quidem ſuppreſſio (ut ex ſignis luculenter apparebat) erat in renibus, non in veſica. Jam per triduum integrum nihil lotii emittebat, cum vocatus ſum in conſilium, cum duobus Medicis ſenioribus, quorum unus erat ordinarius; qui per illud triduum varia præſcripſerat diuretica, tum externa, tum interna, clyſteres, ſemicupia, potiones, & ſimilia. Et antequam ipſe vocaretur, purgatus fuerat æger blando carthartico. Ego prior ſententiam ferens, dixi hujus affectus cauſſam præcipuam, aut ſaltem jam hoc ſymptoma foventem eſſe venarum ſupra renes inſignem plenitudinem, quæ propter diſtenſionem a copia ſeri per triduum retenti, non poſſunt ſeſe contrahere ad expulſionem, quemadmodum videmus veſicam urina nimia diſtentam, non poſſe ſeſe facile contrahere, unde non raro mejendi difficultas ſolet exoriri. Maximam autem ſeri copiam adeſſe oſtendit, tum corporis plenitudo, tum quod æger multum potare ſoleat, & urinæ libras tres aut quatuor ſingulis noctibus in ſtatu ſano reddere ſolitus ſit. Ideo cenſui diuretica eſſe omittenda, quæ humores ad vias urinæ deducendo, diſtenſionem in iis augent. Sed potius inſignes revulſiones eſſe moliendas, per phlebotomiam & purgationem, & quamprimum ſanguinem eſſe mittendum magna copia, tum poſt quinque vel ſex horas potens medicamentum phlegmagogum & hydragogum eſſe exhibendum. Ejuſdem fuere ſententiæ reliqui Collegæ, & miſſus fuit ſanguis ad ℔. i. ante meridiem; veſperi exhibita fuit ʒ. i. pulveris diacarthami, detractis ſeminibus, pluries fuit purgatus, & poſt quatuor aut quinque ſedes cœpit mingere urinamque reddidit ſubnigram prima vice ad ℥. iv. paulo poſt valde rufam, majori copia, poſtmodum limpidam. Intra unum diem magnam excrevit urinæ copiam & liberatus fuit. Similis fere caſus propoſitus eſt obſerv. I. hujus centuriæ.

OBSERVATIO XC.

Ventriculi dolor.

DIE 24. Januar. anni 1635. vocatus fui ad aurifabrum Monſpelienſem, qui a tribus menſibus laborabat dolore circa ventriculum acerbiſſimo, & indeſinente, ita ut præ dolore & vigiliis ad ſummam maciem perductus fuerit. Per dictum tempus a Medico ordinario præſcripta fuerant duodecim, aut quindecim medicamenta purgantia, eaque blanda, aliaque non pauca remedia, tam interna, quam externa, non omiſſis fomentis, linimentis, & ſimilibus. Tandem advocatis in conſilium tribus Medicis, præſcribitur vomitorium ex decocto ſem. raphani, artriplicis, &c. quæ vulgo ad vomitoria præſcribi ſolent. Poſt vomitorium aſſumptum nihil vomuit, eoque iterato, ventriculus exoneratus eſt, & ſatis copioſe vomuit, ſine ullo doloris levamine. Poſtea iteratur purgans medicamentum & diæta ſudorifica præſcribitur. Biduo poſt purgationem ante uſum decocti ſudorifici, a quodam monitus æger me accerſit circa veſperam, & morbi ſui hiſtoriam exponit. Ego vero, ut oſtenderem, ſaltem ad tempus dolorem ſedari poſſe; præſcribo pro ea nocte laudani gr. v. quibus dolor protinus ceſſavit, & tota nocte dormivit, cum tribus illis menſibus longior ſomnus non fuiſſet unius horæ. Mane ſe curatum prædicabat. Rediit tamen dolor, qui nullis remediis ſedari potuit, niſi laudano aliquoties exhibito, idque ad breve tempus, donec æger maraſmo confectus interiit. Aperto cadavere, inventus eſt ingens ſcirrhus, totum pancreas, & meſenterii partem occupans; tum etiam pylorum, ac jejuni inteſtini principium ambiens, ita ut ductum illum, qui eſt a ventriculo ad inteſtina; adeo anguſtaverit, ut fere occluſus eſſet, & ventriculus materia eſculenta ac potulenta plenus inventus fuerit. Cum igitur alimentum non poſſet diſtribui, marcore conſumptus eſt. Scirrhus ille non apparebat tactui, quia ſub ventriculo & inteſtinis latitabat. Dolorem intenſum efficiebat, quia pylorum & extremam ventriculi partem, pyloro contiguam, attingebat.

OBSERVATIO XCI.

Lumbrici.

FIlius D. Girardi, Quæſtoris Franciæ generalis, annos quatuor natus, laborare cœpit 25. Jan. anni 1635. febre verminoſa cum vomitu bilis porraceæ, & nauſea continua. Præſcripſi potionem contra vermes vulgarem, cui addita ſunt propter malignantem (quæ ex humore excreto, & tumefactione quadam totius corporis apparebat) lapidis bezoardici gr. iv. & clyſterem dulcem. Potione aſſumpta, evomuit duos lumbricos, unum cum clyſtere per alvum egeſſit. Noctu iterata eſt potio, & ſequenti die bene habuit, ut adſtantes nulla alia remedia expetiverint. Poſt biduum incidit in eundem affectum, & multo gravius torquebatur cum inquietudine, planctu continuo, etiam per ſomnum. Statim præſcripſi potionem purgantem ex infuſo rhei, & ſyrupo roſaceo, in aqua portulacæ, ex qua ter dejecit materiam nigerrimam, ſed poſt purgationem omnia ſymptomata permanebant, tum etiam vomitus auctus; ita ut omnia juſcula & potulenta rejiceret, unde factum eſt, ut potio contra vermes prædicta, quæ tantopere profuerat ab initio, jam nullius effectus fuerit, cum perpetuo evomeretur. Advertens itaque, eum non evomuiſſe confectionem de hyacintho, cum juſculo exhibitam, eam bis iterandam juſſi, additis lapidis bezoardici gr. iv. Non amplius vomuit, & nocte dormivit ac multo melius habuit. Unde colligo, & obſervatione dignum cenſeo, lapidem bezoardicum, in affectibus verminoſis; ſummæ eſſe efficaciæ. Potionem purgantem prædictam iterum aſſumpſit, & alvi fluxus criticus eam ſequutus eſt, quo morbus admodum imminutus eſt, ac tandem julepis ſpecificis, ex decocto Scordii & Hypericonis, cum refrigerantibus paratis, omnino ſublatus, iterata poſt julepos purgatione, ex ſenna, rhab. & ſyrupo roſaceo.

OBSERVATIO XCII.

Abſceſſus Abdominis.

DIE decima ſexta Februarii, anni milleſimi ſexcenteſimi trigeſimi quinti, vocatus ſum ad filiam viduæ Joannis Peire, Mercatoris Monſpelienſis, annos 14. natam, quam ante duos annos curaveram ab hydrope incipiente, a quo tempore valetudinariam vitam agebat. Nunc vero e tribus ſeptimanis decumbebat, nullo vocato Medico. Invenio eam laborantem febre aſſidua, cum alvi fluxu moderato, quo pituitoſa & cruda rejiciebat. Refert præterea ſibi ventrem iterum intumuiſſe, in eoque per vices dolorem quemdam punctorium percipere, tum etiam tibias per vices œdematoſas apparere. De redeunte hydrope ſtatim cogitabam, quod ut exactius explorarem, manum ventri admoveo, quem dum aliquantulum comprimere intenderem, illa ſtatim obſtitit, de dolore conquerens, qui comprimendo ipſi inferebatur. Ego vero ratus in hydrope dolores hujuſmodi non apparere, ventrem denudari jubeo, admota lucerna, ut rem attentius indagarem. Ventrem igitur inſpicio colore naturali præditum, ſed elevatum & tumentem, dum utraque manu blande contrecto, invenio tumoris circumferentiam in ambitu umbilici, quinque digitorum latitudine, extra quam circumferentiam ægra contactum indolenter ferebat; in tumore vero, etiam leviter compreſſa, plurimum dolebat; præcipue in ſiniſtro latere, duobus digitis ab umbilico, ubi a principio morbi dolorem punctorium per vices percipiebat. Præterea in ipſo tumore fluxionem quamdam animadvertebam; ex quibus pronuncio, abſceſſum latere inter peritonæum & muſculos abdominis, jam factam eſſe ſuppurationem; ac ſtatim Chirurgum advocari jubeo, qui ejuſdem protinus fuit ſententiæ. Itaque quamprimum aperiendum eſſe abſceſſum ſtatuimus, ne ſi in cavitatem abdominis rumperetur, mortem præcipitem afferret: Admovetur ergo cauſticum ei parti, in qua dolorem pungitivum ab initio percipiebat, & tribus horis elapſis, facta eſchara immittitur ferrum ad latitudinem duorum digitorum, nullum tamen pus effluxit. At non auſus eſt Chirurgus ulterius phlebotomum immittere, ne forte peritonæum confoderetur, ſicque materia ad cavitatem abdominis efflueret; immiſit ergo turundam in foramen & poſt quinque horas extracta turunda tantillum puris effluxit, poſtridie mane extracta iterum turunda, magna puris copia emiſſa eſt; pus autem erat pravi coloris & doloris. Nihilominus ægra in pejus ruebat, ita ut quinto ab apertionis die interierit. Aperto cadavere, inventi ſunt muſculi abdominis in loco tumoris, putredine affecti circa partem ſiniſtram umbilicalem, in parte vero dextra hypogaſtrica inteſtina peritonæo adhærebant, & partes hujus loci etiam putrefactæ erant; hepar colore flaviſſimo præditum adhærebat peritonæo undique, & diaphragmati, & mole ſua mediam thoracis partem replebat, ut ipſi cordi eſſet omnino vicinum, pure & putrilagine omnia erant referta, ac deterrimum odorem ſpirabant; ſumma præterea macies aderat in toto corpore, quod maraſmo confectum videbatur, idque ob defectum hepatis ſanguinem non generantis.

Non ſolum autem abſceſſus abdominis ex chronico morbo in corpore male affecto lethales ſunt, ſed etiam ut plurimum ii, qui febribus ſive continuis, ſive intermittentibus ſuccedunt; quos damnavit Hippocr. in Coacis. Et vidit D. Pachecus Medicus Lunullenſis, amicus meus, juvenem tertiana laborantem, cui ceſſarunt paroxyſmi poſt ſeptimam acceſſionem; factus tamen abſceſſus circa inguen, & apertus emiſit pus laudabile in principio; ſequentibus vero diebus prava ſucceſſerunt ſymptomata, pus deterius apparuit, & æger interiit vigeſimo die. Quem tamen abſceſſum ab initio lethalem judicare potuit, quod eo apparente, ſæva ſymptomata etiam apparuerunt. At ſalutares abſceſſus allevationem ſymptomatum afferre debent. Si contrarium fiat, decubitum materiæ in illam partem ſignificat, non criticam expulſionem.

OBSERVATIO XCIII.

Partus difficilis.

UXor D. Baronius Daumelas, Quæſtoris Franciæ generalis, in partu per triduum laboravit, ita ut tandem vires eſſent admodum dejectæ. Vocatus præſcribo ſequentem potionem.

℞. Dictamni cretici, ariſtolochiæ utriuſque & trochiſc. de myrrha, ana Scrup. ſem. croci & cinnamomi, ana gr. xii. confect. alchermes Drach. ſem. aquæ naphæ & artemiſiæ ana Unc. i. ſem. miſce, fiat potio, qua aſſumpta ſtatim conatus parturitionis excitati ſunt, & paulo poſt gemellos peperit. Idem contigit uxori D. Sartrei primiparæ, quæ eſt filia D. Boſchii Pharmacopæi Monſpelienſis.

OBSERVATIO XCIV.

Fluxus menſium immodicus cum hyſterica ſuffocatione.

ANcilla D. Baronis de Caſtries, menſium fluxum tam copioſum patiebatur, ut intra duas horas ſanguinis ℔. iv. aut v. excreverunt, unde ſecuta eſt affectio hyſterica tam gravis, ut illa aphona, & quaſi mortua jaceret, cum tamen apertos haberet oculos, & manu ſe ſtrangulari indiceret. Vocatus ad eam, potionem ſequentem præſcribo, tum cohibendo fluxui, tum hyſtericæ affectioni coercendæ idoneam.

℞. Aquæ naphæ, roſar. & plantag. ana Unciam i. ſanguinis draconis grana xii. ſalis prunellæ Drachm. i. miſce, fiat potio, quæ poſt tres horas interjecto juſculo reiterabatur. Poſt primam exhibitionem omnia ſymptomata remiſſa ſunt, in ſecunda vero omnino ceſſarunt.

OBSERVATIO XCV.

Lues venerea in puero.

FIlius Dn. N. duos annos natus, a nutrice infectus fuerat lue venerea, quæ ſeſe prodidit primum puſtulis latis & rubris, in peritonæo acervatis, iiſque ſucceſſerunt ulcera in natibus, juxta podicem, mox puſtulæ in facie, ac tandem ultra in faucibus & labiis. Quibus accedebat corporis conſumptio in dies progrediens. Vocatus ad eum, ſequentia præſcripſi.

℞. Sennæ mundat. ʒ. i. ß. rhab. elect. & agarici recenter trochiſcati ana ℈. ii. cinnam. ℈. ß. infundantur in aqua cardui bened. in expreſſione diſſolve ſyrupi roſac. ℥. i. fiat potio, detur mane, & reiteretur ſemel in ſeptimana.

Diebus intermediis utebatur ſequenti decocto.

℞. Ligni guajaci ℥. i. corticis ejuſdem ʒ. ß. aquæ fontis ℔. iii. infundantur, & decoquantur, ut artis eſt, ad tertias, colaturæ capiat ℥. iv. mane ſine ſudore, propter aeris inclementiam, hyems enim vigebat, tum etiam metuebam nimiam exſiccationem; propter corpus tenellum, eaque ratione victum etiam analepticum concedebam. Eodem decocto pro potu utebatur, ſed diluto æquali aquæ potione.

Cum hæc remedia continuaſſet per 20. dies, omnia ſymptomata diſparuerunt, ægerque in ipſo remediorum uſu refectus, & denuo impinguatus fuit. Eramus autem media hyeme, curatus omnino videbatur.

Attamen intra unum menſem dicta ſymptomata redierunt, ægerque extenuatus eſt.

Nos iterari juſſimus eadem remedia, decoctum tamen paulo efficacius efficiendo; coctione facta ad medias, eumque ſtragulis operiebamus, ut ſaltem leviter ſudaret. Hac cura iterum reſtitutus fuit intra quindecim dies, quam tamen diutius continuaſſemus, metu recidivæ, niſi rigidiſſima hyems, quæ tunc etiam vigebat, obſtitiſſet. Intermiſſo itaque remediorum uſu per viginti dies, aut circiter, ulcera renovata ſunt. Et cum tunc cælum eſſet ſatis temperatum, menſe Februario ob Auſtrinam conſtitutionem, curam iterum inſtauramus, ſed efficaciorem.

Exhibemus itaque primum mercurii dulcis gr. viii. cum diagryd. gr. iv. in juſculo, quo valde purgatus eſt per vomitum & ſeceſſum, & quarto quoque die hoc medicamentum exhibebatur: intermediis vero diebus ſumebat decoctum hoc modo paratum. Supradict. guajaci & corticis ejuſdem quantitas ponebatur per diem naturalem, ac poſtea deſtillabatur ad medias, juncturis alembici & recipientis probe munitis. Liquor ſuperſtes in alembico colatus miſcebatur cum aqua deſtillata, quæ erat acidula, hujus mixtionis dabantur ℥. iii. mane calide, corpus tegendo, & ſudores copioſiores effluebant. Per viginti dies continuata fuit hæc poſtrema curatio, ex qua morbus fuit omnino ſublatus.

Ulceribus narium admovebatur unguentum ex melle roſaceo, vitellis ovorum, terebinthina. Faucium vero ulcera brevi curabantur melle roſaceo, cum ſpiritu vitrioli acido reddito.

OBSERVATIO XCVI.

Lochiorum fluxus immodicus.

QUædam mulier poſt aborſum a ſanguinis fluxu immodico ſummam virium dejectionem patiebatur. Illi præſcribo frictiones & ligaturas partium ſuperiorum, cucurbitulas ſub mammis, epithemata, & pullos columbinos, fotus manuum cum vino calente, in quo confectio alkermes diſſoluta ſit, & ſequentem potionem.

℞. Aquarum plantag. naphæ & roſar. ana ℥. i. ſyrupi corallor. ℥. i. ſalis prunellæ ʒ. i. ſanguinis draconis ℈. ß. miſce, fiat potio. Quæ ſtatim fuit exhibita, antequam reliqua remedia fierent, & intra horæ quadrantem dolores ventris, & lumborum quieverunt, & fluxus imminutus eſt.

OBSER-

OBSERVATIO XCVII.

Cancer.

DN. Chapus Toloſas, a nobili ſtirpe oriundus, Monſpelii degens, anno 1635. circa finem hyemis correptus fuit exiguo tuberculo, labrum ſuperius obſidente; quod in dies incrementum capiens in tumorem degeneravit, totum fere labrum occupantem, eumque durum ac lividum, cum dolore pungitivo & caloris ſenſu. Statim ab initio, alterius Medici præſcripto uſus eſt phlebotomia frequenti, cum levibus purgationibus; ex ſenna & caſſia paratis, præmiſſis julepis refrigerantibus. Cum autem hæc remedia per aliquod tempus continuaſſet, & affectus nihilominus in deterius vergeret, priorem Medicum deſerens, curæ meæ ſeſe commiſit, die ſecunda Aprilis, anni ſupradicti. Ego vero prædicta ſigna conſiderans, tum etiam quod omnia topica remedia, quæcumque admoverentur, malum exaſperarent, & dolorem pungentem, ac exurentem, intenſiorem efficerent, tumorem cancroſum eſſe exiſtimavi. Licet autem iſte morbus incurabilis cenſeatur; illius tamen curationem ſuſcepi, edoctus a Galeno, cancrum in principio & dum adhuc recens eſt, ſanari poſſe, ut habetur 2. ad Glauconem cap. 10. ubi de cancro agens ſic loquitur. Hunc morbum per ſui initia ſæpe ſanavimus, ſed ubi in modum inſignem ſatis evectus eſt, nemo ſine manus opera potuit curare: & paulo poſt; Hunc igitur morbum, ut diximus, in principio ſanavimus, & tunc præſertim, cum melancholicus humor non admodum craſſus videbatur exiſtere: nam hic purgantibus medicamentis, ex quibus ſanitas ſequitur, prompte ſuccumbit: neque obſcurum eſt, hujuſmodi medicamenta debere eſſe atræ bili accommodata. Quod tamdiu faciendum eſt, donec ſanitas priſtina parti ſubſequatur, quemadmodum ratio victus, optimos generans humores, iterum adhibeatur. Et ex ejuſdem Galeni præcepto, quod habetur lib. de atra bile, cap. 9. & comment. aph. 47. lect. 6. hoc morbo affectos, fortioribus medicamentis eſſe expurgandos. Ad potentiora remedia confugiendum eſſe cenſui; ex quibus principem locum obtinet radix hellebori nigri, quæ ad humorem melancholicum expurgandum, efficaciſſima eſt. Sic igitur curationem aggreſſus ſum.

℞. Rad. bugloſſi & cichor. an. Ʒ. i. fol. agrim. borrag. ceterach. & veronicæ ana m. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, in colatura diſſolve cremoris tartari ℥. i. fiat juſculum, quod capiat mane per 12. dies.

In quarto quoque juſculo diſſolve ℥. ii. ſyrupi ſequentis.

℞. Succorum recenter expreſſorum, & per reſidentiam depuratorum, borraginis, bugloſſi, fumariæ, cichorii ℔. iii. ſucci veronicæ, & pomor. redolent. an. ℔. i. ſennæ mundat. ℥. vi. epithemi ℥. ii. rhab. electi & agarici recenter trochiſcati an. ℥. i. zinzib. & garyophill. an. ℥. i. infundantur & decoquantur, ut artis eſt, donec colaturæ ſuperſint quart. v. in quibus diſſolve ſacchari albi quart. v. fiat ſyrupus perfecte coctus ad uſum dictum.

Poſtremæ doſi juſculorum adde extracti hellebori nigri gr. iv. capiat cum regimine.

Hoc medicamentum ſumma cum vehementia ægrotantem expurgavit, non ſolum per alvum, ſed etiam per vomitum, verum eadem die tumor valde imminutus apparuit, ac doloris expers.

Poſt uſum juſculorum, uſus eſt balneo tepido per triduum, hirudines hæmorrhoidibus admotæ, cauſticum utrique tibiæ inuſtum, ſerum lactis cum epithymo per menſem uſurpatum, & balneum iteratum ſingulis ſeptimanis.

Poſt quindecim dies ab aſſumpto extracto hellebori, idem remedium iteratum eſt, eadem doſi, cum diapruni ſolutivi Ʒ. iij. cujus operatio fuit priori ſimilis, & eadem die tumor imminutus apparebat.

Topica omnia tumorem exaſperabant, & dolorem intenſiorem efficiebant, excepto unguento ex ranis viridibus, quod maxime laudatur ab Aquapendente, Chalmetæo, & aliis, & in hoc affectu plurimum præſtitit; ita ut illius curationem duobus præſertim remediis tribuendam eſſe exiſtimem, extracto ſcilicet hellebori nigri, & unguento de ranis viridibus. Non parum tamen contulit ſyrupus magiſtralis, quo bis in ſeptimana utebatur.

Intra menſem, a curationis principio, tumoris portio ſuppurata, & ſponte aperta, cum pure ſatis laudabili. Ulceri & tumori univerſo admovebatur continuo unguentum prædictum, & ſenſim tumor imminutus, ac tandem ſenſim reſolutus eſt, & ulcus ad cicatricem perductum.

Unguenti de ranis viridibus compoſitio talis eſt.

℞. Ranas virides in arboribus, vel aquis puris degentes, in vas fictile vitro illitum, multiſque exiguis in fundo foraminibus pertuſum conjicito: earumque ora butyro impleto: vas ne quid exhalet, luto diligenter oblinito & operito, cui aliud effoſſa terra concluſum ſupponito, ignem in ambitu ad deſtillandum accendito, oleum ſeu liquorem illum ſtillatitium colligito, & cum pulvere ranarum miſceto, ut fiat linimentum.

OBSERVATIO XCVIII.

Peripneumonia pituitoſa.

DN. Gaultier fiſci regii Quæſtor generalis, ætatis 60. annorum, laborabat peripneumonia pituitoſa, quæ innoteſcebat ex tuſſi, difficultate ſpirandi, febre dolore ſub humero ſiniſtro, & maxillarum rubedine. Cum autem multa pituita refertus videretur, ejuſque ſatis bonam quantitatem evomuiſſet, cum clyſtere injecto, ter aut quater alvus ſoluta eſſet, poſtridie venæ ſectionis, ſemel tantum celebratæ, purgans medicamentum fuit exhibitum ex infuſo rhei, cum manna & ſyrupo roſaceo, quo optime purgatus eſt quarta die morbi, quæ erat 29. Maji, anni 1635. & poſtridie a febre aliiſque ſymptomatis liberatus apparuit. Unde patet purgationem in peripneumonia interdum convenire, quamvis ut plurimum, ante ſeptimum diem uſurpata, pernicioſa ſit.

OBSERVATIO XCIX.

Phthiſis incipiens.

MEnſe Majo anni 1635. uxor D. Thomæ curiæ computorum, ſubſidiorum & fiſci Conſiliarii, phthiſica interiit, & poſt unum aut alterum menſem illius ancilla, quæ diu noctuque illi miniſtrabat, in ſimilem affectum incidere videbatur. Laborabat enim febre lenta, cum tuſſi ſicca, diu noctuque perſeverante, macie totius corporis, inappetentia, & vigiliis. Vocatus ad eam præſcribo venæ ſectionem, & purgationem univerſalem ex apozemate, & balnea tepida, cum victus ratione incraſſante & refrigerante; quæ nihil contulerunt. Tandem mecum reputans affectum procedere ex maligna qualitate impreſſa pulmonibus & cordi per contagium, præſcribo decoctum guajaci ad 15. dies cum victu analeptico, ſine ſudore, quo remedio perfecte curata eſt. Et febris, tuſſis, aliaque ſymptomata omnino deſierunt.

OBSERVATIO C.

Variola.

FIlius Dn. Boudon Receptoris ſtipendiorum curialium præſidialium Occitaniæ, annos natus novem febre laborans, quæ videbatur variolas portendere, meæ curæ committitur menſe Junio anni 1635.

Prima die venam ſecari juſſi, & ſanguinem extrahi ad ℥. v. & veſperi eadem quantitate iterari, julepi præſcribuntur, inunctio ex oleo ſcorpionum, & reliqua ordinaria; ſecunda & tertia die parum delirabat. Variolæ apparent, minutæ denſæ, & depreſſæ paulatim incraſſeſcebant, ſed admodum ſegniter, ita ut ſexta die facies nullo modo inflata videretur. Variolæ in facie & toto corpore depreſſæ, & in medio concavæ, immo vero nonnullæ in medio erant nigræ. Magis timebant parentes ex eo, quod tres alios liberos amiſerant ex eodem morbo, & variolis omnino conſimilibus. Ego igitur ad efficaciora remedia confugiendum ratus, ſequentem julepum præſcripſi.

℞. Aquæ card. bened. ℥. iij. aquæ theriac. Ʒ. iij. trochiſc. viperin. ℈. j. lapid. bezoard. g. vj. capiat horis veſpertinis.

Cordi applicabantur pulli columbini, ac deinde linimentum ex theriaca, confect. Alkerm. & ol. ſcorpion. Matthioli.

In omnibus juſculis diſſolvebatur bezoar. mineral. ℈. ß. ſequenti die quæ erat ſeptima morbi; ter excrevit per alvum materiam ſatis craſſam, ſed omnino lividam. Eodem tempore copioſiſſimas excrevit urinas, & variolarum eruptio ita promota eſt, ut intra unum diem facies multum inflata fuerit, & variolæ ab eo tempore ſufficienter increverint. Continuatum fuit bezoard. mineral. per alterum diem, & poſtea confectio de hyacintho, quæ ab initio uſurpata fuerat. Donec tandem æger a ſævo illo morbo protinus liberatus fuerit.

LAZARI RIVERII

OBSERVATIONUM MEDICARUM, & Curationum inſignium

CENTURIA SECUNDA.

OBSERVATIO PRIMA.

Colicus dolor.

DIE prima Julii, anni 1635. Sarretus, Salinarum viſitator generalis, quadragenarius, correptus eſt graviſſimo dolore colico, qui neque clyſteribus laxantibus, & carminantibus; etiam cum aqua benedicta, neque fomentis ac ſemicupiis intra 24. horas uſurpatis, ſedari potuit. Eoque continuo ſæviente, ſequentes pilulas præſcripſi.

♃. Aloes optimæ ʒ. j. diagryd. g. viij. laudani opiat. g. v. fiant pilulæ ſex deauratæ.

Has pilulas ſumpſit media nocte, mane hora quarta dolor protinus quievit, & per diei decurſum purgatus eſt quinquies ſicque omnino liberatus.

OBSERVATIO II.

Variola cum alvi fluxu.

FIlius D. Graſſeti in curia Computorum Conſiliarii, annos quinque natus, variolis laborabat cum alvi fluxu per totum morbi decurſum perſeverante. Septima die morbi, quæ erat 15. Auguſti, anni 1635. multo gravior fuit alvi fluxus, febris intenſa, ſitis ingens, variolæ depreſſæ, quarum elevatio ab alvi fluxu impediebatur. Reliquis remediis uſque ad id tempus parum conferentibus, ſequentem præſcribo julepum, alvi fluxum & malignantem reſpicientem.

♃. Rad. pentaphylli & tormentillæ an. ℥. j. fol. ſcabioſæ, pimpinellæ an. M. j. ſcordii p. j. ſantali citrini ʒ. ij. coquantur ad 4. iij. pro tribus doſibus bis in die ſumendis. Addendo unicuique doſi confect. de hyacintho ʒ. ß. trochiſcor. viperin. ℈. ſem. lapid. bezoard. g. iv.

Poſt primam exhibitionem alvi fluxus imminutus fuit, variolæ tumefactæ, & ſitis imminuta.

In aliis pueris quamplurimis eadem potio mire profuit ad ſedandum alvi fluxum, & variolas depreſſas tumefaciendas. Cui addebam aquam roſarum, & naphæ an. ʒ. ß. Etiam citra alvi fluxum; in depreſſis variolis mirum in modum contulit; & plerumque ſic componebam.

♃. Rad. pentaphylli, & tormentillæ an. ℥. j. fol. pimpinellæ & ſcordii an. M. j. ſantali citrini & raſuræ eboris an. ʒ. ij. coquantur ad 4. iij. in colatura ℥. iij. diſſolve aquæ naphæ & roſar. an. ℥. ß. trochiſc. viper. in ℈. j. lapid. bezoard. g. iv. fiat potio, quæ grandioribus detur uno hauſtu bis in die, lac vero ſugentibus, ex cochleari frequenter.

OBSERVATIO III.

Secundina retenta.

CLariſſima uxor Domini de Graſſet in curia Computorum, Subſidiorum, & fiſci Conſiliarii, principio menſis Octobris anni 1635. cum abortum paſſa eſſet ex geſtatione trimeſtri, fœtum optime efformatum excluſit, retenta ſecundina. Hinc fluxu albo diu laboravit, & quemdam oris fœtorem percipiebat, qui poſt aliquot dies deſiit. Fruſtula quædam membranea excluſit, ſed pauca & exigua. Ita, ut aſſerentibus mulieribus, illam ſecundinas fruſtulatim ejeciſſe, ego contrarium perpetuo cenſuerim. Paulatim ad priſtinam valetudinem rediit, fluxu tamen albo perſeverante. Attamen poſt duos menſes cum dimidio, immodico menſium fluxu correpta eſt, cum quo ſecundina exſiccata per fruſtula excreta eſt. Quod notatu digniſſimum ſecundinam tamdiu in utero, ſine gravi noxa, retineri poſſe.

OBSERVATIO IV.

Hernia in infante.

FIlius Dn. D. Aumelas Franciæ Quæſtoris generalis 2. menſes natus, laborabat hernia aquoſa, dextrum teſtem occupante, cum materia contenta, in membrana teſtis propria, dartos appellata, ut teſtis ovi exigui magnitudinem æquare videretur; & hic tumor a nativitate fere eum occupabat, quem diu corone, ſuffitu thuris imbuto, diſcutere tentaverant. Tandem vocatus ſequens præſcribo cataplaſma, principio menſis Novembris anno 1635.

♃. Farinæ fabarum ℔. ß. decoquatur cum vino generoſo ad pultis conſiſtentiam, deinde adde oxymel. ſimpl. ℥. iij. fiat cataplaſma admovendum mane & ſero.

Intra octo dies, hoc ſolo remedio tumor omnino diſcuſſus eſt.

OBSERVATIO V.

Lumbrici.

DIE 25. Novembr. anni 1635. per quatuor annos natus, ex lumbricis ita laborabat, ut gravi dolore ventris torqueretur, cum ſumma virium dejectione, ita ut pulſus in carpo non perciperetur, & oculi concavi eſſent, ut ſpiritibus orbati, quales in moribundis apparere ſolent. A tribus diebus laborabat, quatuor lumbricos mortuos per os excreverat cum vomitu humoris nigri. Pharmacopœus potiones contra vermes exhibuerat, & potionem purgantem ex electuario diacarthami, & rhabarbaro, ſed nullo modo ex ea purgatus fuerat. Præſcribo ipſi potentia ad lumbricos remedia ordinaria, tum interna, tum externa, quæ nihil profuerunt. Poſtera die in eodem ſtatu perſiſtebat. Jubeo ut exhibeatur calomelanos Turqueti g. viij. cum g. vi. ſcammonii, quo medicamento alvus ſoluta eſt, excrevitque materiam viſcidam, glutinoſam, putridam, cum duobus lumbricis, ter alvum depoſuit, & maxime levatus eſt, ac poſtea intra paucos dies omnino convaluit.

OBSERVATIO VI.

Hemorrhoidum dolor.

DIE 21. Decembris anni 1635. De Joannes Charanton, civis Monſpelienſis, cum ad villam duobus milliaribus ab urbe diſtantem pedes iviſſet, multis veſtimentis indutus, vehementer incaluit, unde facta eſt magna humorum commotio, eorumque decubitus ad anum, unde hæmorrhoides valde intumuerant, cum inflammatione, & dolore acerbiſſimo. Tota die ſequenti valde excruciatus eſt, noctemque inſomnem tranſegit. Poſtridie ad urbem rediit ſuper equum, ſed pedibus ſubnixus ſupra ſtapedes, cum magno labore, ita ut tumor inde irritatus fuerit. Vocatus ego poſt meridiem, ſanguinem detrahi jubeo ad ℥. vij. mane alvum dejecerat bis. Circa veſperam iteratur phlebotomia propter doloris urgentiam, veſperi accepit julepum cum ſyrupo de papavere, & uſus quater ſub noctis decurſu ſuffumigio, ex ſempervivo majori cocto in vino albo; dormivit per intervalla, dolor & tumor imminutus hæmorrhoideſque relaxatæ, & ſuffumigii, ac linimentorum anodynorum continuatione, brevi ſanatus eſt.

OBSERVATIO VII.

Fœtus in partu morientes.

UXor tinctoris Nemaoſenſis a conjugii initio ter peperit maturum partum, nono geſtationis menſe; labores patiebatur conſuetos ante partum, quemadmodum aliæ feminæ, ſine majori moleſtia, ita ut neque partus admodum difficilis, aut laborioſus eſſet, neque mulier male habita, ut aliquo affectu præternaturali laboraret, in ipſis partus doloribus, fœtus in utero movebatur ſufficienter, attamen ſtatim poſt excuſſionem mortuus inveniebatur, idque ter hactenus contigit. Medici poſt ſecundum partum purgationes præſcripſerunt, & diætam ſudorificam, mutata etiam fuit obſtetrix. Tertius tamen eodem modo interiit. Quæritur cauſſa & medela. Cum nulla cauſſa in hiſtoria referatur, difficillimum eſt eam conjectura aſſequi. Ut tamen ſententiam noſtram proferamus, dicimus, hos caſus accidere, vel ob fœtus debilitatem, vel ob conſtructionem uteri, aut cervicis ejuſdem tempore partus. Debilitas fœtus ex latente quodam ſeminis, aut ſanguinis materni vitio contracta, poteſt efficere, ut cum fœtus in partu, & maximo conatu exitum quærat, in eo exſolvatur, & moriatur, quemadmodum partus octimeſtris neceſſario interire ſolet, propterea quod conatum ediderit ſeptimo menſe, quem ſi repetat octavo, exſolvitur & interit. Si igitur quilibet fœtus ex duplici conatu neceſſario interit, qui debilis eſt, unico conatu poteſt interire. Alia etiam ratione debilitas illa mortis cauſſa eſſe poteſt, quod ille fœtus excluſus, ob dictam debilitatem, aerem & lucem ferre nequeat, ab iiſque perimatur. Ac denique a conſtrictione uteri, vel cervicis id pendere poteſt: uterus

in partu

in partu ſeſe colligit & conſtringit ; ad excluſionem fœtus , & ſi nimia fuerit illa conſtrictio , ac fœtus corpus tenellum vehementer comprimat , eum ſuffocare poteſt . Idem poteſt contingere ab uteri cervice, ſi dum fœtus ad eam pervenit, ſeſe conſtringat, ea enim conſtrictione poteſt fœtum opprimere. His ita propoſitis, remedia ad duo erunt dirigenda , imbecillitatem ſcilicet fœtus corrigendam, & uteri conſtrictionem nimiam impediendam .

Ratione prioris, conjuges ante conceptionem debent uti victu euchymo & laudabili , ut ſemen purum , & omni labe vacuum generetur. Tum mater, toto graviditatis tempore , eodem victu uti debet , ut ſanguinem laudabilem fœtui ſuppeditet. Et præterea, bis in ſeptimana , pulvere ſequenti utetur.

♃. Granorum kermes, raſuræ eboris, corall. præparat. & margaritar. ana ʒ. i. maſtiches ʒ. ß. manus chriſti perlat. ʒ. ii. fiat pulvis, doſi ʒ. i. in ovo ſorbili , aut juſculo.

Alternis vicibus, loco pulveris, utatur opiata ſequenti.

♃. Conſervæ roſar. ℥. ii. cortic. citri condit. ℥. i. myrobal. condit. & nucis moſchat. condit. ana ℥. ſ. coralli præparati & margaritar. præpar. an. ʒ. i. raſuræ eboris ʒ. ſ. fiat opiata cum ſyrupo condit. citri, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſemel aut bis in ſeptimana loco pulveris prædicti.

Si utrumque tandem faſtidiat, utatur tabellis ſequentibus guſtui gratiſſimis.

♃. Confect. Alkerm. ʒ. iii. ambræ griſ. ℈. i. ſacchari in aqua namphæ & roſ. diſſoluti ℥. iv. fiant tabellæ, quibus etiam omni hora uti poterit, per ſupradictorum uſum.

Dum ingredietur nonum menſem ſequentia applicentur ventri, mane, per dimidiæ horæ ſpatium.

♃. Vini generoſi ℔. iii. calefiat, & in eo diſſolve olei nucis moſchatæ . Unc. ſem. pulv. caryophyl. & granorum Kermes ana Drachmas iii. miſce , & ſpongia hoc liquore imbuta umbilico applicetur calide , bis in ſeptimana.

♃. Nucis moſch. macis , caryophyll. & cinnam. ana partes æquales , excipiantur melle calido, ad formam linimenti & extendantur ſuper cruſtam panis aſſatam , & umbilico applicentur mane , ſingulis diebus vacuis , ab uſu fomenti.

♃. Aquæ namphæ & roſar. ana ℥. iii. aquæ cinnam. ℥. i. miſce , capiat cochlear. i. ſingulis diebus mane per totum noni menſis decurſum.

Tempore partus exhibeatur cum ſingulis juſculis drachma ß. confect. Alkermes, ſecundum deſcriptionem Meſuæi paratæ, ratione doſis ambari, & hora una poſt juſculum quodvis, exhibeatur aquæ cinnam. cochlear. unum.

Umbilico applicentur frequenter fruſtum ſemiaſſæ carnis calidum , pulv. cinnam. nucis moſch. & caryophyll. conſperſum.

Ratione conſtrictionis uteri, aut cervicis illius, ſi mulier non ſit gravida extra hyemem , utatur frequenter ſemicupio, e decocto emollientium parato. In graviditate, a principio noni menſis, ad diem partus, illinatur cervix uteri & perinæum oleo ſeminis lini , ſine igne extracto, Actum Monſpelii, die 24. Decembris anni 1635.

OBSERVATIO VIII.

Dolores vagi circa thoracem.

D. Raymundus Arnaldui Megloriens, quinquagenarius, ſanguineo temperamento præditus , e bello Italico rediens, conqueritur de ſæviſſimis doloribus ſingulis noctibus affligentibus, poſt primum ſomnum; incipiuntque iſti dolores in latere ſiniſtro, ſimulque ad anteriorem thoracis partem, & poſteriorem; tum ad latus ſiniſtrum & ſcapulas extenduntur, tanta vehementia , ut ſubito expergiſcatur, & in nulla decubitus forma conſiſtere poſſit; ſed aſſurgere cogatur. Perſeverant iſti dolores uſque ad matutinum, & tunc temporis quieſcunt. Nec tota die ullatenus apparent. Jam a duobus menſibus iis vexari cœpit, neque ulla adhuc remedia adhibuit. Medicus, qui pro eo antea ſcripſit, exiſtimat hoſce dolores provenire a catarrho tenui , in eas partes decumbente, horis nocturnis, quo tempore pituitoſus humor commoveri ſolet . Ego vero cenſeo hujuſmodi dolores provenire a flatibus , qui illis horis tantum excitantur a calore intenſiori , facto ex concentratione ipſius, per ſomnum . Materia ex qua elevantur flatus hujuſmodi, eſt illuvies pravorum humorum atque crudorum , in ventriculo , meſenterio, & præſertim regione hepatis congeſtorum . Hæc autem congeſtio facta eſt in caſtris ob pravam victus rationem. Hinc etiam ventriculi coctio debilitata eſt , unde fit ut ciborum portio crudior , a pravis humoribus etiam infecta , vertatur in flatus, qui quoquo verſum tranſmittuntur. Peracta vero concoctione, non amplius flatus hujuſmodi tranſmittuntur , & ita dolores ceſſant circa matutinum.

Ad curationem hujus affectus præſcripſi primum evacuationem univerſalem per apozemata, & phlebotomiam, quibus abſolutis præſcripſi decoctum chinæ, ad 15. dies quorum uſu affectus ſenſim imminutus eſt, & ſine ullo alio remedio, intra menſem omnino ſublatus.

OBSERVATIO IX.

Icterus in gravida.

Clariſſ. uxor D. Daumelas, Franciæ Quæſtoris generalis, circa finem ſeptimi graviditatis menſis, occaſione quadam concitata eſt , a qua vomitum mane patiebatur cum dolore ſtomachi , & icterica facta eſt. Hic autem icterus duo habebat peculiaria , unum , quod in lecto color faciei , & totius corporis remiſſiſſimam flavitiem referebat : cum vero ſurgeret , & ſeſe aliquantulum commoveret ; intenſius multo, & quaſi derepente flaveſcebat . Alterum eſt quod alvus non erat adſtricta, ut vulgo fit in ictericis ; ſed potius liquida & bilioſa dejiciebat. Urina erat rubra, ſed lintea non tingebat. Ego Medicus ordinarius D. Ranchinum in conſilium advoco , ut de phlebotomia decerneretur, ex una enim parte cauſſa procatarctica ſuadere videbatur , omnibus enim morbis ab ira , venæ ſectio eximie convenit , propter maximam ſanguinis commotionem, quæ ab ea excitatur. Præterea evaporationes illæ bilioſæ ſubito ex levi mora invadentes ſanguinem valde exagitatum teſtabantur . Neque ab obſtructione meatus choledochi oriebatur hic affectus (in quo Galenus venæ ſectionem vetat, lib. de ſan. miſſ.) quia alvus fuiſſet obſtructa, & alba dejeciſſet, ſed potius ab hepate accenſo & præcalefacto : ex altera vero parte graviditas jam provecta phlebotomiam dehortari videbatur , & cum ægra ex morbo in abortus periculo verſaretur; ſi poſt venæ ſectionem ille contingeret , culpa in eam rejici potuiſſet. His poſtremis de cauſſis noluit Ranchinus phlebotomiæ aſſentiri ; ſed decretum fuit rhab. in ſubſtantia exhibere ad ʒ. i. ut bilis per alvum ſenſim educeretur, quod factum fuit. Parum præſtitit rhabarbarum ; ægraque poſt quinque vel ſex dies abortum paſſa eſt. Forte venæ ſectione liberari potuiſſet. Sed noſtratium mulierum nequitia , omnes infauſtos eventus remediis adſcribentium, efficit, ut etiam prudentiores Medici, metu calumniæ ab utiliſſimis interdum abſtineant.

OBSERVATIO X.

Angina.

Die decima octava Februarii 1636. Juvenis quidam foſſor angina laborabat tam vehementi , ut nec loqui , nec deglutire poſſet , reſpiratio tamen integra manebat. Cum ad eum vocatus ſum , injectus fuerat clyſter , ſtatim vero ſanguinem mitti jubeo ad Uncias decem, poſtea admovetur veſicatorium poſteriori cervici, cucurbitulæ ſcapulis admoventur cum ſcarificatione , & quatuor horis a venæ ſectione exhibentur aquæ benedictæ Unciæ duæ, quibus purgatus eſt per vomitum , & per alvum , & inde loqui, ac deglutire cœpit , ac paulo poſt integre curatus eſt.

OBSERVATIO XI.

Symptomata hiſterica & hypochondriaca.

Die decima quinta Martii 1636. Clariſſima uxor Domini de Clauſe, Conſiliarii Regii in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Regii, annos nata 54. temperamento pituitoſo & melancholico prædita, adverſa multis annis fruens valetudine , incidit ex mœrore diuturno in varia ſymptomata, quæ eam frequenter , & præſertim nocte infeſtabant . Ea autem erant, dolores totius lateris ſiniſtri, a coſtis ad illas pertingentes, ut non poſſet ſupra illud latus decumbere, vomitus pituitoſi & acidi, capitis dolores, cardialgiæ, & lipothymiæ ita urgentes, ut ſeſe moribundam putaret , horrores , & tremores totius corporis, quos ſudores excipiebant; pulſus valde parvi, languidi & debiles , eructationes frequentes a copia flatuum per os erumpentium. Cum primum ad eam vocatus ſum, præſcribo clyſterem carminantem & laxantem , potionem ex aquis naphæ , roſarum , & cinnam. ſacculos ſtomachicos, & oleum nucis moſchatæ regioni ſtomachi admovendum , quibus valde ſublevata eſt, & a prædictis ſymptomatis liberata . Sed cum ea frequenter redirent , purgatio uſurpata eſt bis intra quatuor dies. Redeuntibus autem ſymptomatis exhibui laudani opiati gr. ij. cum conſerva roſarum, in forma boli, hora ſomni, quo intra horam omnia ſymptomata omnino ſublata ſunt, & placide dormivit, neque poſtea eadem ſymptomata redierunt adeo vehementia , ſed multo leviora. Poſt purgata eſt bis in hebdomada pilulis ſpecificis, quibus ad melius in dies vergebat. Et ſic tandem integræ ſanitati reſtituta eſt?

OBSERVATIO XII.

Colicus dolor.

Vigeſima ſecunda Martii , anno milleſimo ſexcenſimo trigeſimo ſexto , Vidua Domini Dortes ſumma duritie, & tenſione totius abdominis a multis annis laborans, unde per intervalla dolores atrociſſimos , colicorum inſtar patiebatur , eodem dolore corripitur multo aroſiori,

quam

quam antea circa noctem. Vocatus Pharmacopœus duos clyſteres injicit ſine ullo fructu, quamvis eorum vi multum purgata fuiſſet. Vocatus ego mane præſcribo pilulam ex laudani granis quinque conflatam, & intra horam dolor penitus quievit, nec amplius redit.

Eodem tempore Domina de Varanda, prædictæ mater, dolore colico vero, cui obnoxia eſt, corripitur, injicitur clyſter a Pharmacopœo, eoque nihil operante, advocor, invenio eam ex doloris gravitate clamantem, & vociferantem; præſcribo clyſterem ex decocti emollientis ℔. j. diaphœnici ℥. j. aquæ benedictæ ℥. iij. quo dolor omnino quievit: & ægra multa pituitoſa, cum multis flatibus excrevit.

Ego ipſe ante unum menſem ſimili dolore vexatus, neque clyſtere emolliente carminante & laxante admodum levatus, ſimili clyſtere curatus ſum, ita ut ſtatim eo injecto dolor omnino quieverit; quamvis clyſter non niſi poſt duas horas rejectus fuerit.

OBSERVATIO XIII.

Sanguinis mictio.

Clariſſimus Dominus de Serres Conſiliarius Regius in Curia Computorum, Subſidiorum, & fiſci Corrector, quinquagenarius, temperamento bilioſo & melancholico præditus, cum per multos dies gravia quædam animi pathemata & mœrores paſſus eſſet, indeque noctem aliquam inſomnem tranſegiſſet, urinas ſanguinolentas reddidit, quæ poſt equitationem immediate apparuerunt, eodemque tempore urinæ acrimoniam ſeu ardorem paſſus eſt. Hinc quoties equitando itineri ſe commiſit, urinas pariter ſanguinolentas reddidit, & ardorem prædictum inducentes. Immo vero prædictus ardor urinæ ſæpe ſolet recurrere, etiam ſi urinæ ſanguine infectæ non appareant. Præterea, cum urina, arenulas quaſdam matulæ parietibus adhærentes excernit, quas ipſe a multis annis excernere ſolitus eſt. Quæritur jam, a qua cauſſa proxima & immediata hæc ſanguinis mictio dependeat. Cum autem ſanguinis mictus in genere a pluribus cauſſis ſoleat exoriri, in præſenti tamen caſu duæ tantum in controverſiam revocari poſſunt. Calculus nimirum in renibus contentus, & aſperitate ſua venulas collidens, ex iiſque ſanguinem eliciens, vel humores acres: ſalſi aut bilioſi, prædictarum venarum oſcula aperientes. Priorem cauſſam duo potiſſimum videntur indicare: nempe arenulæ illæ quas æger a multis annis cum urina ſolet profundere; quaſi latentis calculi ſobolem eſſe poſſe, conjicere quis valeat. Et periodica illa excretio ſanguinis, eo ſolum tempore contingens, quo æger immodico exercitio utitur, equitandoque renes vehementer concutit, unde alliſio lapidis ad renis ſubſtantiam illiuſque venulas, colligenda videtur. Verum hæc duo ſigna minime ſufficiunt, ut calculum in renibus latitantem demonſtrare valeant. Præcipua enim ſigna, & perpetuo vel aſſidentia, vel præcedentia, omnino deficiunt. Quorum præcipuum eſt dolor lumborum, qui præſente calculo abeſſe minime poteſt, ſed neceſſario affligit, & per intervalla recurrit, iſque vel gravans, ſi calculus renum ſubſtantiæ hæreat; vel pungens ac lancinans, ſi in renis cavitate membranea contineatur. Adde quod clariſſimus æger nunquam tota vita nephriticis doloribus conflictatus fuerit, neque ullum unquam calculum excreverit; cum tamen fieri vix poſſit, ut calculoſa diſpoſitio, quæ ut plurimum nativa & hæreditaria eſt, ad quinquageſimum annum otiari poſſit, & ea primum ætate in actum produci, quin prægreſſis temporibus quædam ſui indicia prodiderit, cum præcipua conjectura mictus ſanguinis, a calculo prodeuntis, ab Auctoribus vulgo deſumi ſoleat ex eo, quod antea laborantes, calculos excreverint. Adde etiam, nullam in ægrotantis parentibus hujuſmodi diſpoſitionem calculoſam fuiſſe obſervatam, quod non parvi eſt hac in re momenti. Omnia denique alia ſigna, calculum in rene contentum indicantia, hic protinus deſiderantur, ut ſtupor cruris e directo poſiti, teſticuli retractio, nauſea & vomitus, alimenta craſſa diu antea uſurpata, & ſimilia.

Duo vero ſigna pro calculo ſtabiliendo propoſita, ita confutantur. Arenulæ calculum intus latentem vere indicantes, in fundo matulæ ſubſident, & ſi digitis comprimantur, non facile comminuuntur. Si vero matulæ parietibus hæreant, & digitis compreſſæ facile comminuantur (quales ſunt illæ, quæ a noſtro ægrotante excernuntur) calculi indicia nunquam eſſe poſſunt. Neque enim illæ in renibus aut veſica generantur, ſed in venis ac hepate, ex humorum aduſtione, quorum particulæ craſſiores & tartareæ, arenularum formam æmulantur, & cum ſero in venis contenta ſeparantur, ac in renes & veſicam detruduntur. Quod cum a paucis fuerit animadverſum; fit, ut multi calculoſi pronuncientur, qui ab eo malo prorſus immunes ſunt. Et quotidiana docet experientia, multos a pueritia hujuſmodi arenulas excernere tota vita, qui tamen nunquam calculo laborarunt, quibuſve calculus non facile timendus.

Periodica vero ſanguinis excretio, eo ſolum tempore contingens, quo æger equitando ſeſe vehementius exercet, licet ex alliſione lapidis aſperioris in ſubſtantiam renis poſſit contingere; minime tamen dubium eſt, quin ille etiam ex calore, a motu immodico, in renibus, & tota ſanguinis maſſa excitato citra calculi præſentiam generari poſſit. Humores enim bilioſi & acres, vel pituitæ ſalſæ naturam redolentes, a motu & calore exagitati, ad renes amandantur una cum ſero, ſanguini permixto, & renum venulas aperientes, ſanguinis effluvium excitant. Et ita rem ſe habere in præſenti ægrotante prorſus aſſevero, cum ille bilioſo temperamento præditus ſit, & ab animi pathematis vigiliiſque ſupra recenſitis, ſanguinis maſſa majorem aduſtionem adepta fuerit. Tum eorum humorum, qui per renes efferuntur acrimonia, ex urinæ ardore, quæ illum ſæpiſſime afficit, etiam citra ſanguinis effluxum, facile innoteſcit.

Hanc noſtram ſententiam doctiſſimorum virorum placitis eſſe conſentaneam, infinitis exemplis facile eſſet oſtendere. Nonnulla tantum annotare ſufficiet. Hollerius vir in artis operibus, ſi quis alius, exercitatiſſimus, c. 25. lib. de morbis internis. Quibuſdam (inquit) naturis eodem modo ſanguis per vias urinarias excernitur, quo aliis per nares, venas ſedis, aut vomitum. At experientia conſtat, hujuſmodi ſanguinis excretiones in diſpoſitis ſæpe recurrere, quando vehementiori exercitio eorum corpora incaleſcunt. Poteſt igitur ſanguinis mictio, illiuſque recurſus, a ſanguinis & humorum calefactione ſuſcitari. Multo apertius rem explicat idem Auctor comment. aph. 78. ſect. 4. Sunt (inquit) nonnulli, qui ſi durius equitent, aut ſeſe exerceant immoderatius, excalefactis renibus, ſanguinem meiant. Doctiſſimus Montanus conſ. 283. caſum proponit cujuſdam Epiſcopi Hungari, huic noſtro tam ſimilem, ut ad verbum hic deſcribendus videatur. Ejus igitur verba hæc ſunt: Arbitramur (inquit) ſanguinolentam urinam, & turbidam reddi ab hoc Reverendiſſ. Epiſcopo, propter dilatationem, factam tum in cavitatibus renum, tum in vaſis urinariis, propter intenſam caliditatem a motu violento primo generatam, dum curru, ſalebroſo itinere, concuteretur; præcipue circa dorſi regionem, deinde ſuccedente ingenti calore, dum cum veſte pellicea ſub ſole ardente montem aſcenderet. Ex his igitur omnibus tantus calor circa partes renum fuit excitatus, ut ob nimiam dilatationem urinâ ſanguinolenta excreta fuerit. Et inde eſt, quod nunc quoque quotieſcumque defatigatur, & corpus exercet, in idem ſymptoma incidat, turbidæ ſcilicet & ſanguinolentæ urinæ. Excitatur enim dilatatio ob motum, quæ in quiete deliteſcit. Ardor autem excretione urinæ, ſimulque dolor circa anum, ab eadem cauſſa provenit; videlicet ab illa urina fœculenta, habente in ſe partes acres & rodentes, vel bilis, vel humoris aduſti, vel pituitæ ſalſæ, vel omnium ſimul. Dolor vero, qui circa ani regionem percipitur, eſt in ipſis muſculis colli veſicæ, quod quidem collum illis partibus adjacet, & in ea potiſſimum parte non ſine ratione dolor percipitur. Hæc Montanus. Ex quibus etiam apparet, unam eſſe calculi veſicæ ſuſpicionem, quam æger noſter ſibi affigere voluit, ex ardore urinæ, & ani irritatione deſumptam; cum ea ſymptomata ab iiſdem cauſſis proveniant, quas mictum ſanguinis provocare oſtendimus. Horſtius obſ. 37. lib. 4. Puer (inquit) annorum octo, magnifici Cancellarii Joannis Struppii filius, macilentæ conſtitutionis, dejectum patitur appetitum, ſiti premitur, & urinam omnino ſanguineam emittit, abſque omni dolore lumborum, nec etiam in ipſa excretione quicquam ſentit. Et ſi cruenta mictio frequenter accidat, quod in calculo renum, in eorum, vicinarumque partium exulceratione, ſimilibuſque morbis manifeſtum eſt. Rarus tamen hic affectus eſt, reſpectu præſentis caſus, ubi talis mictio ſanguinis omnino ſine dolore accidit, quo colligitur, nec a calculo, continuum ſolvente, nec etiam ab exulceratione quadam, cruentam hanc excretionem fieri. Reſtat igitur, in acrimonia bilioſi ſanguinis, & imbecillitate renum hujus affectus cauſſam eſſe quærendam. Hæc Horſtius. Quæ exempla hic paulo exactius adſcribere volui, ut clariſſimi laborantis animus a calculi in renibus aut veſica geniti metu, quo diutius, ex alterius Medici ſententia, inquietatus eſt, prorſus liberetur.

Quod ad curationem attinet; ea ad duas intentiones revocanda eſt: humorum ſcilicet acrimoniam temperandam, & renes corroborandos, ne humores acres, aliunde confluentes, tam facile recipiant. Ad hanc rem faciet primum victus refrigerans & incraſſans, quo fere æger ab aliquo tempore uti cœpit, & in quo diu perſeverare debet utendo præſertim lactuca, plantagine, & portulaca in juſculis, tum etiam hordeatis, avenatis, oryzatis, & ſimilibus, tum etiam in potu aqua ferrata, cum vino rubro, aliquantulum auſtero. Abſtinendo ſemper a vehementibus corporis & animi motibus.

Licet autem clariſſimus æger haud multo abundet ſanguine, utile tamen cenſuerim, ſanguinem brachio detrahere ad ℥. vj. vel vij. ut totius maſſæ humorum calidior intemperies melius corrigi valeat. Immo vero, ſi affectus diutius conſiſteret, derivatio quædam per inferiora, aperta vena malleoli, aut provocatis hæmorrhoidibus, videtur conſentanea.

Poſtmodum vero purgatio blanda maxime conveniet, eaque per intervalla erit repetenda, ut humores ad renes confluentes, per alvum educantur, cujus compoſitio talis eſſe poterit.

℞. Fol. lactucæ, portul. plantag. & ſummit. malvæ, ana m. ß. tamarind. ʒ. ß. myrobal. citrin. ʒ. j. coquantur ad ℥. vj. colaturæ infunde caſſiæ recenter extractæ ℥. j.

colentur iterum, & poſtea diſſolve rhab. in aqua lactucæ cum ſantalo citrino infuſi drach. j. ß. mannæ, & ſyrupi roſac. ana ℥. j. miſce fiat potio.

Poſt primam purgationem, julepi, apozemata, juſcula, vel emulſiones, prædictas indicationes reſpicientes, ad ægrotantis tolerantiam accomodari poterunt, iiſque ad aliquod tempus uſurpatis, lac ovillum, vel caprillum erit convenientiſſimum. Et maxime commendatur ab Hippoc. Avicenna, & recentioribus, inter quos Gattinaria & Foreſtus ſe hoc ſolo remedio ſanguinis mictum ſæpe curaſſe gloriantur. Unicuique autem doſi boli armeni veri drach. j. permiſcent, quod quidem ut graviori ſanguinis mictui convenit, ita in hoc leviori raro faciendum cenſuerim.

Quia vero æger ſicco atque macilento habitu præditus eſt, eoque calido & ſicco; ante & poſt lactis uſum, balneum aquæ tepidæ illi convenientiſſimum eſſe cenſuerim, & toto æſtatis tempore frequenter uſurpatum, in formam ſemicupii.

Poſt uſum lactis, utatur aquis Meynenſibus.

Intermediis temporibus, ſi ardor urinæ aliquando urgeat; aqua florum althææ cum aqua roſarum, vel conſerva florum malvæ, vel althææ, aut denique emulſiones, aliaque prædicta uſurpari poterunt.

Ac denique pro curationis ſigillo, opiata roborans, mediocriter adſtringens & refrigerans, in uſum revocari poterit. Neque inutile futurum eſſet, perſeverante affectu, cauſticum tibiæ inurere, ad humores acres, in renes & urinas defluentes, ſenſim derivandos.

Toto curationis decurſu, topica renibus admota, erunt maxime proficua, eaque refrigerantia & adſtringentia.

♃. Unguenti Comitiſſæ, & refrig. Galen. an. Unc. ij. abluantur oxycrato diligenter, & inungantur lumbi frequenter.

Lamina etiam plumbea, multis foraminibus perforata, ſupra renes diu geſtari poterit.

OBSERVATIO XIV.

Caruncula virgæ.

Sequentia remedia tranſcripta ſunt in camera Computorum Monſpelienſi, quibus Geofroy Giannatus curavit Carolum IX. Galliarum Regem, anno 1584. Et donatus fuit duobus millibus aureorum.

Primo ♃. caſſiæ recenter extractæ ℥. ß. ſucci liquirit. ʒ. j. elect. de ſucco roſar. ʒ. ij. aquæ lupuli ℥. iv. fiat potio exhibenda mane, poſtea per decem dies bibat ſequentis decocti ℥. viij. tepidas.

♃. Rad. liquirit. raſ. althææ, ſebeſten. paſſular. an. m. j. ſem. althææ, malvæ, apii, petroſel. an. drach. ß. aquæ fontis ℔. ij. bulliant ad medias, de qua ſumat ℥. viij. per decem dies, præcedente potione, vel bolo ex caſſia.

Modus primum unguentum conficiendi.

♃. Olei roſac. ℔. j. ceruſæ vinetæ Unc. iv. caphuræ ʒ. j. tutiæ aquæ roſar. præp. ℥. ß. lithargyri auri præp. Unc. iij. antimonii optime pulverati ℥. i. ß. opii, thuris maſculi, ſeu olibani, maſtiches, aloes hepatic. an. ℈. ij. miſceantur omnia, & in pyxide plumbea ſerventur.

Modus ſecundum unguentum parandi ad conſolidandum.

♃. Unguenti roſati Gal. recenter parati, & loti aqua roſar. unguenti albi Raſis camphorati an. j. pomatæ ſine ſpeciebus paratæ ℥. ß. miſceantur ſimul, & in pyxidem plumbeam reponantur ad uſum.

In applicatione unguenti ſic te gere.

♃. Candelam tenuiſſ. ex cera alba, tela vetuſtiſſima & tenuiſſima involutam. Ut autem appareat locus carnoſitatis. ♃. candelam prædicta craſſiorem, oleo amygdal. dulc. illitam, & in virgæ canalem intromittatur. Quod ſi obſtaculum appareat impediens, ne candela poſſit ulterius progredi; nota locum in candela, & menſura longitudinem candelæ intrantis, deinde involve candelam linteolo, eamque illine in extremitate unguento, & tunc immitte candelam in virgam, quouſque carnoſitatem attingit. Quod ſi duplex carnoſitas appareat; tunc ita primum unguentum aptandum, ut utramque attingat, continuando per 15. 18. aut 20. dies juxta mali magnitudinem, & prout carnoſitas videbitur aperiri ac in pus diſſolvi. Cum autem videbis urinam libere & facile reddi, pauco pure turbatam, tunc oportebit primum unguentum griſeum a candela tollere, ſed illines candelam totam ſecundo unguento, continuando octo, aut decem dies, quouſque pus non amplius effluat cum candela, nec ullus dolor inter mejendum percipiatur, quo tempore abſtinendum erit a remediis.

OBSERVATIO XV.

Dolor Nephriticus.

Decima octava Apr. 1636. Vidua D. Dortes dolore Nephritico vehementiſſimo vexabatur, qui a rene ſiniſtro ad pubem uſque ſecundum longitudinem ureteris exporrigebatur, cum urinæ acrimonia, & frequenti micturitione: huic neque clyſteres cum aqua benedicta; neque cum terebinthina, neque cum laudano: neque vomitus ingens, qui ſponte veniebat; neque ſemicupium, neque laudanum aſſumptum quicquam profuere, dolore clamoſo per biduum perſeverante. Tandem aperta fuit vena malleoli, & ſtatim ſanguine miſſo, dolor ingens quievit ſuperſtite tamen dolore obtuſiori.

OBSERVATIO XVI.

Lumbrici.

Die 8. Junii 1636. Puella trium annorum, filia paſtoris, nomine Roberti, laborabat febre acutiſſima, cum anxietate magna, & virium proſtratione. Vocatus ad eam circa veſperam, judico eam ex lumbricis laborare, & præſcribo portiunculam ex hiere ʒ. ß. ſyrupi roſacei ℥. ß. cum aqua portulacæ, quæ noctu eam purgavit, & inde plurimum levata eſt: poſtridie præſcribo julepos ſequentes.

♃. Fol. acetoſæ, portulacæ, & endiviæ an. man. j. ſummit. hyperici & ſcordii an. p. j. coquantur ad ℔. i. in colatura diſſolve ſyrupi limon. ℥. iij. fiat julep. capiat ℥. iij. mane, meridie, & veſperi. Intra biduum omnino curata eſt.

Triduo poſt filia D. Beuf, Mercatoris, annos ſex nata, ſimili morbo laborabat, idque graviſſime. Præſcribo eadem remedia cum eodem ſucceſſu, ſed hiera erat ad ʒ. j. ſyrup. roſac. ℥. j. in potione.

OBSERVATIO XVII.

Dolor tenſivus abdominis.

Die 15. Junii 1636. Petrus Blanc, civis Monſpelienſis diuturno alvi fluxu laboraverat, unde valde debilis & macilentus evaſerat. Tandem 15. Junii 1636. murmur ingens percepit in abdomine, ex quo vomitus conſequutus eſt, ac deinde tenſio dolorifica cum febre eum maxime afflixit; nihil per vomitum aut ſeceſſum omnino rejiciebat & clyſteres puros ſine ullo excremento reddebat. Juſſu imperiti chirurgi ſumpſit medicamentum purgans, ex quo nihil dejecit; ſed tenſio & dolor inde maxima ſumpſere incrementa. Vocatus ego, quinto die morbi, invenio hominem valde debilem, facie hippocratica, & extremorum frigiditate, mortem imminentem indicantibus. Valde anxius fui in hujus morbi diagnoſi, & nihil aliud potui excogitare, quam ingentem inflammationem, quæ tumore inſigni inteſtina comprimeret, & excrementorum tranſitum impediret. Aperto cadavere, inventa ſunt inteſtina craſſa, livida, & ſemicorrupta, unumque ex iis perforatum, in abdomine vero multi humores fœtidiſſimi, ex quibus apparuit, humores excrementitios, qui ad inteſtina confluere jamdiu ſolebant, & alvi fluxum efficere, tandem diutius moratos, ob facultatem expultricem debilitatam inteſtina corrupiſſe, ac tandem pondere ſuo eam partem, in qua humores dicti morabantur, magis putrefactam aperuiſſe, & impetu in abdomen irrupiſſe. Ac conſequenter alimenta & clyſterum partem, per illud foramen, ad capacitatem abdominis fuiſſe tranſlata.

OBSERVATIO XVIII.

Febris maligna.

Die 4. Julii 1636. Petrus Stelle Conſul oppidi, Perolz nominati quadragenarius incidit in choleram morbum, qui intra 24. horas ope remediorum cohibitus eſt. Hinc ſequuta eſt tertio die morbi hæmorrhagia copioſiſſima, ex qua valde debilitatus eſt; ſiti tamen ingenti a morbi principio tenebatur, & inquietudinibus, cum æſtu præcordiorum. Vocatus ad eum, invenio pulſum parvum & frequentiſſimum, cum facie hipocratica, mox habitum corporis perluſtrans, eum invenio maculis latis & lividis conſperſum: unde ſumma morbi malignitas colligitur, quæ tantorum ſymptomatum cauſſa fuerat. Præter remedia ordinaria, & julepos cardiacos, cum ſale prunellæ, ter in die exhibendos, hunc pulverem præſcribo.

♃. Salis prunellæ ʒ. j. camphoræ ʒ. ß. miſce fiat pulvis qui dividatur in quatuor partes, quarum unam capiat tertia quaque hora. Noctu hunc pulverem ſumpſit, & mane multo melius habuit. Jubeo iterari pulverem cum aliis remediis, & eadem die a præſentaneo vitæ periculo liberatus eſt, ac paucis poſtmodum diebus omnino convaluit.

OBSERVATIO XIX.

Cholera morbus ex ſuperpurgatione.

Gladiorum faber, qui pro inſigni habet florem lilii, purgatus a tonſore, pulvere quodam valido, vigente æſtu, & ipſe admodum bilioſus, nocte inſequente paſſus eſt ſuperpurgationem violentam, qua identidem binoſa & aquoſa per alvum & vomitum rejiciebat, cum dolore ventriculi, ſiti intenſa, & virium dejectione maxima. Poſtridie mane vocatus exhibeo ſtatim laudani gr. vj. & intra horæ quadrantem omnia ſymptomata quieverunt. Nihilominus admoti fuerunt ſacculi roborantes ventriculo, vino rubro macerati, & eadem die omnino ſanus fuit.

OBSER-

OBSERVATIO XX.

Alvi fluxus contumax.

Die 8. Septembr. 1636. D. Petrus Hucherus, Joannis Hucheri, olim Univerſitatis noſtræ Cancellarii celeberrimi filius, poſt febrem tertianam diuturnam, alvi fluxu corripitur tam vehementi, ut intra triduum vires omnino proſtratæ fuerint, & ille de vita periclitaretur. Vocatus ego, præſcribo primum rhab. pulv. ℨ. j. qua multo pejus habuit; ſequenti die hora ſomni bolum ex maſtiches & terræ ſigill. an. ℨ. ß. laudani gr. iij. alvus cohibita eſt, tamen non dormivit; ſequentibus diebus alvum deponebat tantum bis aut ter; intra paucos dies omnino convaluit. Eodem tempore Dn. Graſſetus in Curia Computorum Præſes, poſt longam febrem continuam, cum acceſſionibus junctam, correptus eſt alvi fluxu moleſtiſſimo; quo vires admodum reſolvebantur. Inviſebam eum cum altero Medico ſeniori, & una tentavimus primum roborantia varia, poſtmodum adſtringentia, omnia incaſſum. Senior Medicus exhibitione laudani noluit unquam acquieſcere, & fluxus ad viginti dies perduraverat, ſemper eodem impetu procedens, propoſueram etiam ſæpe tincturam corallorum, quæ roborando hepar, fluxus cohibet, tum potenter refrigerat, quod maxime optandum erat in hoc ægrotante, bilioſo temperamento prædito. Ea vero per multos dies neglecta fuerat. Tandem me quotidie urgente illius præparationem & exhibitionem, in uſum revocata eſt, ægerque de ea ſumpſit ℥. ij. bis in die per triduum, quo remedio alvi fluxus manifeſte imminuebatur in dies, & excrementa concocta apparebant, ita ut paucis diebus integra ſanitas inde revocata fuerit.

Nota, illi antea fuiſſe exhibitum cum juſculo rhab. bis infuſum in qua cichorii, ac deinde exſiccatum, ex quo pejus habuerat.

OBSERVATIO XXI.

Dolor capitis ab inſolatu.

Die 8. Octobr. 1636. Dn. Guillelmus Dortomannus, Patronus celeberrimus, cum eſſet in villa, circa meridiem ſeſe ſoli expoſuit, eundo pedibus in aliam villam, ſatis a ſua diſtantem, hinc correptus eſt paroxyſmis febris tertianæ duplicis ſatis levibus, & circa veſperam recurrentibus: hoc tamen ſymptoma in paroxyſmo urgebat, nempe capitis dolor intenſus, qui tribus primis diebus cum febre ceſſabat, matutinis horis. Interim ſecta fuit vena bis, & purgans medicamentum ſemel exhibitum. Quibus non obſtantibus dolor capitis & æſtus plurimum increvit, & continuus factus eſt poſt quartam acceſſionem, horis enim matutinis, non minus quam reliquis, ſæviſſime eum infeſtabat, neque febris omnino aberat. Cum igitur ab inſolatu dolorem iſtum concitatum fuiſſe appareret, metuendum erat, ne inflammatio fieret in cerebro, frontalia enim repellentia fruſtra admota fuerant. Ut autem grave hoc ſymptoma tolleretur, venam frontis aperiendam conſului, ex eaque ſanguinis ℥. viij. eductæ ſunt, a qua venæ ſectione dolor capitis ſtatim valde remiſſus eſt, & ſequens paroxyſmus multo levior rediit, cum exiguo capitis dolore. At poſtera die mane doloris omnino expers fuit.

OBSERVATIO XXII.

Febris hectica cum putrida complicata.

Decima tertia Octobr. 1636. Filia Dn. de Sterres, in Curia Computorum Correctoris, annos nata 14. circa finem Æſtatis, correpta eſt febre tertiana intermittente, quæ poſt quatuor paroxyſmos ſponte deſiit, & poſt aliquod tempus iterum rediit, ac ceſſantibus iterum paroxyſmis febricula quædam eam occupavit, cum obſtructionibus ventris inferioris, quibus menſtrua ſuppreſſa ſunt. In hoc ſtatu permanſit per tres menſes, ſine ullis remediis, cum ruri eſſet. In principio Octobris ad eam vocatus, invenio febre lenta affectam, cum ſumma macie, & calore ad tactum valde acri, qui nocte ingraveſcebat; illa tamen ſe febrire non percipiebat, ac licet calor ingens noctu appareret; ſiti tamen non afficiebatur, unde febrem illam in hecticam verti conjicimus, cum & incaleſcentia poſt ſingulos paſtus appareret, & circa longitudinem arteriæ brachii, calor intenſior multo perciperetur, quod ipſi adſtantes advertebant; & in urinis oleoſum quippiam innatabat. Cum igitur appareret complicatio febris putridæ cum hectica incipiente, ad putridæ ſublationem primo animum convertimus; ac ſtatim ſanguinem detrahi juſſimus e baſilica dextra ad ℥. vij. Poſtera die purgata eſt blando medicamento. Tertia julepum hauſit refrigerantem & aperientem. Quarta iterum vena ſecta: ſanguis enim valde aduſtus & corruptus apparebat. Continuati julepi, fotus emolliens & aperiens regioni lienis admotus, emolliens & purgans injectus eſt, quo multum purgata eſt, ac febris valde exacerbata eſt; pulſus erat parvus & frequens, calor acer & mordax; quæ omnia tota nocte & media parte diei ſequentis perſeverarunt. Duobus diebus ſubſequentibus multo melius habuit, febris erat remiſſa, exacerbationes nocturnæ etiam valde remiſſæ ſunt; tumor lienis, & renitentia minor; cum dolor, qui tangendo, & aliquantulum comprimendo lienem percipiebatur ab ægra, fere ſublatus eſt. Interim fotus, linimenta & juſcula aperientia continuabantur. Poſt illud biduum purgata eſt blando medicamento, quo multa pituitoſa vomitu rejecit; & bis tantum dejecit. Eadem die febris adhuc remiſſior apparuit. Poſtea continuata ſunt juſcula aperientia, fotus & linimenta; tum in tertio quoque juſculo ſennæ Unc. ſem. infuſa fuit. Sic paulatim ad priſtinam valetudinem revocata eſt.

OBSERVATIO XXIII.

Pinguia corpuſcula per alvum excreta.

Filia Domini de Rochemore, in Curia Computorum & Subſidiorum Principis, nomine Lucretia, ætatis annorum trium, laborabat febre continua verminoſa. Excrementa dejiciebat valde cruda; & veluti gypſea, in quibus inveniebantur interdum globuli virides inſtar piſorum majorum, qui ſupra orbem poſiti, dum orbis igni admovebatur, & tantillum incaleſcebat, ſtatim butyri inſtar liquabantur. Cum nunquam antea talem materiam vidiſſem, neque ullum Auctorem de ea ſcribentem legiſſem, valde dubius fui, unde iſta materia ſuam duceret originem. Pharmacopœus ſenex & expertus retulit, ſe in propria filia ſimiles excretiones obſervaſſe. Tandem cum a pinguedine, aut humido oleoſo ipſius corporis non videretur hæc materia procedere: (hectica enim febre, aut colliquante ægra non laborabat.) Et excrementa admodum indigeſta apparerent; conjeci hanc materiam procedere ex pinguedine aſſumpta cum carnibus, quæ nimia copia offerebantur; vel cum juſculis, a pinguedine male repurgatis, quæ pinguedo relaxando ventriculum coctionem læderet, male in ipſo concoqueretur: præſertim cum alia etiam alimenta, nimia copia ingeſta, male cocta remanerent. Illa igitur pinguedo diu in ventriculo, aut inteſtinis retenta, a calore craſſitiem & colorem illum viridem obtinebat.

Duodecima Octobr. 1636. hanc meam conjecturam confirmavit alius caſus viri cujuſdam hypocondriaca melancholia laborantis, qui ſibi frequenter venenum porrigi putabat, quod ut oppugnaret, magnam olei copiam frequenter ingerebat. Rejiciebat autem ſimiles globulos, quos ipſe liquabat; & in phialis reſervabat. Hæc autem materia in phialis contenta amurcam referebat, nullius prorſus odoris. Unde conjeci, oleum magna copia ingeſtum, non poſſe totum a natura ſuperari, ſed craſſiores partes calore diuturno magis incraſſari, & in hujuſmodi globulos effingi, qui liquati amurcam referebant.

OBSERVATIO XXIV.

Angina.

Decima quarta Octobris 1636. quidam fortior quadragenarius, vocatus Vendemiam, Angina laborabat, qua deglutitio impediebatur, eique ſecta fuerat vena, clyſteres injecti, & admotum veſicatorium a Pharmacopœo. His non proficientibus me vocant: & advertens, eum vix tantillum juſculi, ex cochleari, magno conatu deglutire, ac per conſequens medicamentum purgans haurire non poſſe: præſcribo aquæ benedictæ ℥. ij. quibus purgatus eſt pluries per vomitum & ſeceſſum, eademque die ab Angina liberatus.

OBSERVATIO XXV.

Dolor Iſchiadicus.

Octava Januar. 1637. Dn. Greſſuille, in ſuprema Computatorum Curia Conſiliarius, coxendico dolore vexabatur, rigida hyeme: injectis clyſteribus, ſumpto medicamento purgante, & admoto emplaſtro parti affectæ, dolor nihilo ſecius perſeverabat: tandem aperta eſt vena malleoli e directo partis affectæ, & intra paucas horas dolor remiſſus eſt, ac poſtmodum omnino deſiit, ut ſecundo a venæ ſectione die ad conſueta munia tranſire, & per urbem pedibus ire potuerit.

OBSERVATIO XXVI.

Affectus ſoporoſus, hypnotico curatus.

Die vigeſima ſecunda Octobr. 1636. Virgo quædam Melgorienſis 20. annos nata, nomine Liquiere, tentata fuerat febre tertiana duplici, circa initium Autumni per 12. dies, ab eaque poſt quorundam remediorum uſum liberata. Iterum recidit in ſimiles paroxyſmos, qui ab initio more conſueto invadebant, ſed poſtmodum nova quædam ſymptomata cum paroxyſmo acceſſerunt, nempe dolor inſignis, faciei rubor, oculorum prominentia, dolor lateris ſiniſtri pungitivus, & deglutiendi ſumma difficultas, perveniens tamen cibus & potus uſque ad extremum œſophagi; & juxta orificium ventriculi, ſubito rejiciebatur, ſi quid vero intromittebatur, id magno cum labore fiebat. Suſpicatus ſum hyſtericam affectionem cum paroxyſmo febrili complicari, & hyſterica remedia præſcripſi, quibus non obſtantibus malum

malum perſeveravit. Poſt aliquot dies hujuſmodi ſymptomata ſine febre redibant, quod meam opinionem maxime confirmavit tum quod dolor lateris ſiniſtri ad dextrum interdum tranſiliebat, interdum vero dolores pungitivi in variis abdominis partibus apparebant, ventriculum dolor & nauſea infeſtabant tum ægra ſuffocatione interdum premebatur. Tria in hoc affectu peculiaria obſervavi. Primum erat deglutiendi difficultas, quæ non eſt frequens in hyſterico affectu, ea tamen non erat perpetua, ſed interpolata; impediebat enim cibi potuſque aſſumptionem per multas horas, deinde prorſus evaneſcebat, ut etiam pilulas ſine ulla moleſtia, me præſente, deglutierit. Secundum erat, quod iſti paroxyſmi hyſterici periodice recurrebant ſingulis diebus, nempe veſpertinis horis, quemadmodum acceſſiones febriles. Tertium, quod urgente dolore ſtomachi cum aliis ſymptomatis, ſacculi roborantes & calefacientes, aliaque remedia calida augerent affectum, & ſuffocationem inducerent. Quod cum mihi relatum eſſet, & principio unius paroxyſmi adeſſem, conquerente ægra de maximo ventriculi dolore; juſſi, ut cruſta panis aſſata, & in vino calente madefacta, ac pulvere caryophyllorum, & nucis moſchatæ conſperſa, ventriculo apponeretur; quo remedio aucta plurimum fuit ſuffocatio; ita ut illud abjicere neceſſarium fuerit. Tum tentandi gratia juſſi, ut linteum quadruplicatum in oxycrato maceratum ventriculo frigide admoveretur, eoque admoto, ceſſavit illico ſuffocatio, ac dolor ventriculi. Huic rei fuit aqua frigida eodem tempore aſſumpta, cujus guttulas aliquot magna vi deglutivit, earumque frigiditatem in ventriculo percepit, & ſtatim levata eſt. Poſtea juſſi ut iterum cruſta panis calida admoveretur, quam tunc temporis patienter tulit; cujus rei rationem eſſe puto; quod vapores commoti, & ventriculum afficientes, a calorificis magis commovebantur. At poſtquam frigidis remediis compreſſi fuerant, ventriculus ab iis vaporibus immunis, calida remedia facile tolerare poterat. Puto a febre præcedente corruptum fuiſſe ſemen retentum, quod talia ſymptomata producebat. Forte etiam reliquiæ ſanguinis menſtrui putrefactæ ad eoſdem effectus producendos concurrere poterant. At materia illa putrefacta motus habebat periodicos, quemadmodum videmus ſæpe materiam abſceſſuum internorum moveri etiam periodice, & paroxyſmos tertianæ febris æmulari.

Antequam autem paroxyſmo corriperetur, cum tunc temporis optime deglutiret, ſumpſit meo juſſu quatuor exiguas pilulas, compoſitas ex laudani gr. iv. & paulo poſt acceſſit paroxyſmus ſupra enarratus; ſed poſt duas horas, laudano operari incipiente, omnia remiſſa fuerunt, & tota nocte bene habuit, cum prægreſſis noctibus maxime torqueretur. Poſtridie mane ſumpſit apozema hyſtericum & purgans, idque triduo continuavit, quibus abſoluta eſt curatio. Multum dubitavi in exhibitione laudani, quod in paroxyſmo ægra ſopore gravi afficeretur, qui uſu laudani gravior effici poterat. At tandem hoc apud me conſtitui, ſoporem illum a vaporibus ex utero ad cerebrum affatim tranſlatis exoriri, quorum aſcenſum prohibendo, ſopor impediri poterat. Et eventus huic ratiocinio reſpondit. Unde vera elicitur concluſio, quæ prima fronte videtur valde paradoxa, nempe ſaporoſum affectum uſu laudani prohiberi poſſe.

OBSERVATIO XXVII.

Tormina puerorum.

DUodecima Decembris 1636. Filiolus meus Carolus, ætatis quatuor menſium, correptus fuit colico dolore ſæviſſimo, qui clamores & ejulatus continuos ab eo extorquebat. Exhibui pulveris elect. diamoſchi dulcis ℈. ß. cum lacte, quo dolor quievit per horæ quadrantem, & iterum rediit cum pari ſævitia. Injectus fuit clyſter ex decocto aniſi & chamomillæ, cum vitello ovi & ſaccharo, eoque dolor omnino ſublatus eſt. Poſt octiduum eodem dolore affectus eſt, tam acerbo, ut priori deterior appareret, prout ejulatus indicare videbantur; ſumpſit pulverem prædictum, ſed fruſtra; injectus fuit clyſter prædictus, etiam fruſtra. Tandem admoveo fotum toti ventri ex decocto aniſi & chamomillæ in aqua vitæ: prima applicatione dolor omnino deſiit. Sequenti iterum rediit dolor; eoque aliquantulum mitigato remediis prædictis, poſtera die mane exhibita fuit ſyrupi roſac. ℥. j. quem aſſumendo vomuit pituitam inſtar albuminis ovi, ſed nihil fere dejecit, tormina recurrebant. Iteratur ſyrupus cum ʒ. j. infuſionis ſennæ, etiam hoc medicamentum parum præſtitit. Tandem exhibui pulverem comitis ad ℈. ß. cum lacte, eoque blande & copioſe purgatus eſt, & ab hoc affectu omnino liberatus.

OBSERVATIO XXVIII.

Fluxio in pulmonem in Infante.

DEcima nona Januarii 1637. idem filiolus meus Carolus incidit poſt menſem a priori morbo, in catarrhum ſæviſſimum, in pectus delabentem, quo frequenter tuſſiebat, & inter reſpirandum ſtertebat. Purgationem exhibui ex ſyrupo roſaceo cum infuſ. ſennæ, quo pituitam evomuit, ſed parum dejecit. Syrupi pectorales exhibebantur, inunctiones pectori admovebantur. Perſeverante affectu, eadem purgatio iterata eſt cum exiguo fructu. Tandem exhibeo pulveris comitis ℈. ß. cum lacte, quo blande & copioſe purgatus eſt, eademque die convaluit.

OBSERVATIO XXIX.

Urinæ ſuppreſſio.

VIgeſima ſeptima Januarii 1637. Dn. de Labaje, in Curia Computorum Auditor, urinæ ſuppreſſione omnimoda laborabat biduo, cum dolore renis ſiniſtri, & ureteris ejuſdem lateris. Injecti fuerant clyſteres ex præſcripto alterius Medici, & fotus admoti pubis regioni. Vocatus ſum in conſilium cum dicto Medico, præſcripta fuit apertio hæmorrhoidum (quæ intumuerant:) admotis hirudinibus, iteratus clyſter emolliens; cum dimidia olerum portione, fotus admotus reni & ureteri, mox inunctio ex oleo ſcorpion. & amygd. dulc. tum etiam catapl. ex fæce decocti emollientis, cum cepis coctis ſub cineribus, eodemque tempore exhibitus julepus ſequens.

♃. Succor. parietariæ, & fœniculi marini, ℥. j. ß. ſucci limon. & ol. amygdal. dulc. recent. an. ℥. j. miſce fiat julep. Intra horam ab aſſumpto julepo copioſe minxit & liberatus eſt, horis ſeptem ab inito conſilio, in quibus prædicta remedia adminiſtrata ſunt. Ad ſigillum curationis, ſumpſit poſtridie mane bolum ex caſſia, rhab. & cremore tartari.

OBSERVATIO XXX.

Gonorrhœa contumax.

SExta Februar. 1637. Dn. N. triginta annos natus, bilioſo & ſanguineo temperamento præditus, cum gonorrhœam pateretur a duobus menſibus: & a Chirurgis multa incaſſum tentata fuiſſent remedia, meæ curæ ſeſe commiſit. Huic primum præſcribo phlebotomiam malleoli, poſtridie mercurii dulcis ℈. j. cum diacrid. ℈. ß. in juſculo, poſtmodum bolum ex terebinth. ʒ. iij. & rhab. ʒ. j. per ſex dies integros, quæ nihil profuerunt. Iteratur pulvis purgans, & poſtea ſequenti aqua uſus eſt per 12. dies, quæ ſtatim profuit, iſque omnino curatus eſt, detergebat ulcus internum tam potenter, ut urina in pavimentum effuſa, illud inficeret colore albo, inſtar calcis diſſolutæ.

♃. Menthæ ſiccæ ℥. iij. ſem. lactucæ, ruthæ, agni caſti an. ℥. ij. ß. ireos florent. ℥. ij. dictamni cretici ʒ. x. ſacchari ℔. ij. omnia pulverizentur, addendo terebinth. claræ ℥. v. vini albi generoſi ℥. xxx. miſce, deſtillentur in B. M. capiat æger cochlearia duo mane duabus horis ante cibum, & veſperi quatuor, a cœna.

OBSERVATIO XXXI.

Hyſterica Epilepſia.

DIe decima ſeptima Febr. 1637. Uxor Dn. Palemarchi de Sumenes, per multos annos variis affectibus hyſtericis vexata eſt, qui epilepticos inſultus referebant. Multa tentavit remedia, a multis Medicis præſcripta, ſed omnino incaſſum. Tandem cujuſdam mulieris conſilio ſumpſit carnem lupi in pulverem redactam; & fruſtulum ejuſdem carnis ſalitæ ſemper geſtavit, a quo tempore immunis omnino fuit a prædictis affectibus.

OBSERVATIO XXXII.

Menſium fluxus immodicus.

DIe 6. Martii 1637. inter alia remedia, uxori Dn. de Vitriac præſcripta, quæ ad extrema redacta fuerat, ex immodico fluxu menſium, poſt abortum concitato, ſequens julepus mirum in modum profuit.

♃. Flor. chamæleontis, ſpicæ nardi, & ſang. draconis ſubtiliſſime pulverat. ana ʒ. j. aquæ plantag. & roſar. ana Unc. j. ß. fiat julep. hujus cochlearia duo dabantur bis in hora.

Extractum coralli cum aqua plantag. profuit etiam non parum.

OBSERVATIO XXXIII.

Cholica bilioſa.

DIe decima octava Maji 1637. Mulier quædam patiebatur dolores colicos atroces & pungitivos, totum fere abdomen afficientes. Ab alio Medico ſeniore curata fuit remediis ordinariis calefacientibus, carminantibus, & phlegmagogis, a quibus nullum levamen percepit. Tandem vocatus ego, ex ſpecie doloris, ſitu ejuſdem, temperamento mulieris præcalido, & urinis valde rubris conjicio colicam eſſe bilioſam; & præſcribo ſtatim venæ ſectionem, clyſterem refrigerantem ac lenientem, & julepum refrigerantem, quibus dolor valde imminutus eſt, cum vero ſanguis valde bilioſus ac corruptus appareret; iterata eſt poſtridie phlebotomia, qua dolor prorſus evanuit.

Ac tan-

Ac tandem potione cholagoga, curatio abſoluta eſt. [Præſcripſeram initio ſemicupium, quo non uſa eſt propter maximam doloris imminutionem.

OBSERVATIO XXXIV.

Febris maligna.

DIe ſeptima menſis Junii, anni 1637. Dn. Patris in Curia Præſidiali Conſiliarius, annos natus 55. correptus eſt levi frigore, & tota nocte febricitavit, eodemque modo perſeveravit. Poſtridie mane febris expers, & veſperis iterum febricitavit, eodemque modo perſeveravit febris intermittens, uſque ad ſeptimam diem, qua facta eſt continua. Attamen frequentes patiebatur pedum & genuum ac interdum manuum perfrigerationes, urinæ, ſanorum urinis ſimiles; tamen omnia in dies in deterius vergebant, ut facile appareret, febrem eſſe malignam, quam tandem indicarunt exanthemata, nono die apparentia, tum deliria, & motus manuum convulſivi, cum ſopore quodam, & alvi fluxu. Cura ordinaria fuit adminiſtrata. Sed hoc peculiariter notandum, quod ſanguis fuerit miſſus tertia die, & laudabilis apparuerit. Quinta, fuit medicamentum purgans exhibitum, cum adhuc febris eſſet intermittens. Septima, alvi fluxus copioſus & perſeverans, uſque ad undecimam, ulteriorem phlebotomiam impedivit. Cum autem duodecima alvi fluxus ſedatus videretur; dubitavi num venæ ſectio eſſet celebranda; cum alia evacuatio nihil contuliſſet, vires admodum fractæ, & ſummum periculum, in quo æger conſtitutus videbatur, ut tamquam brevi moriturum affines lugerent, dehortari viderentur. Adde, quod per duos dies præcedentes, plures cucurbitulæ fuerant admotæ cum ſcarificatione ut ſupplerent defectum phlebotomiæ. Tandem viſum eſt veluti tentativam phlebotomiam uſurpare, ſcilicet ad ℥. iv. vel v. eo animo, ut ſi æger commode ferret, iterari poſſet. Miſſus eſt ſanguis niger & corruptus, cum euphoria ægrotantis; poſt quinque horas eadem quantitas detracta eſt, conſtantibus perpetuo viribus in eodem ſtatu. Julepis refrigerantibus miſcebatur ſcordium, & hypericum. In diſſolutione ſal prunellæ, & ſpiritus vitrioli, in ſingulis juſculis bezoard. mineral. ad ʒ. j. Nocte ejuſdem diei duodecimæ, alvus copioſe fluxit, æger tamen melius habere viſus eſt. Vinum exhibitum pro potu valde lymphatum. Multa in morbi decurſu edidit ſternutamenta, unde ſalutem ſperabam, etiamſi multa alia ſigna periculum protenderent. Decima tertia, & decima quarta, alvi fluxus perſeverabat, cum virium debilitate ſumma. Injecti fuere clyſteres ex lacte quibus alvi fluxus temperatus eſt. Exhibitus julepus ex aqua naphæ & roſarum, cum confect. alkermes, & guttis aliquot aquæ cinnamomi, cujus cochlear unum ſumebat interdum, ad vires reficiendas. Imminuto alvi fluxu, ſopor imminutus eſt die decima quinta, & delirium ceſſavit. Urinæ tamen nihil aut exiguum admodum deponebat. Decima ſexta, paulo melius: lingua antea ſicca, humida apparebat, poſtea vero ſenſim convaluit.

OBSERVATIO XXXV.

Alvi fluxus.

DIe decima quinta Julii 1637. Domina de Graſſet octogenaria, ſed robuſtiſſimo corpore prædita; correpta eſt alvi fluxu teneſmode, quo pluries ſingulis horis dejiciebat cum graviſſimis torminibus. Variæ erant dejectiones, nunc flavæ, nunc porraceæ, & aliquando nigræ. Morbi minera ablata eſt quatuor purgationibus per intervalla repetitis ex rhab. partim infuſo, partim in ſubſtantia, cum ſyrupo roſaceo: In intervallis clyſteres detergentes, anodyni, & roborantes injiciebantur; julepi refrigerantes, & incraſſantes, nec non emulſiones exhibebantur.

OBSERVATIO XXXVI.

Dyſenteria Prognoſis.

MEnſe Julio 1637. Filia Dn. Guilliminet Occitaniæ Comitiorum Scribæ, quinque annos nata, dyſenteria laborans varia excrementa rejiciebat, flava, viridia, & nigra aliquando. Circa finem morbi quædam exanthemata, pulicum morſibus ſimilia, in facie, aliiſque partibus apparuerunt, & manus altera tumore œdematoſo affecta eſt: quæ certa fuere mortis præſagia.

Eodem tempore R. Pater Guardianus, Cœnobii Franciſcanorum, qui Minores vocantur, Præfectus: alvi fluxu dyſenterico afflictus, crebris ſingultibus tentabatur, qui fuere mortis prænuncii.

OBSERVATIO XXXVII.

Dyſenteria.

MEnſe Auguſto 1637. Filius Dn. de Mauſſac in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Præſidis, octo annos natus, dyſenteria tenebatur, multo ſanguine, dejectionibus viridibus & porraceis admixto, & febre continua. Tertia morbi die ſumpſit infuſum rhei ad ʒ. j. in aqua plantagine parato cum ſantalo citrino, diſſolvendo rhab. pulv. ℈. j. ſyrup. roſac. ℥. j. optime purgatus eſt, multa excrementa rejecit ſine ſanguine, & febris fere expers fuit tota illa die. Pridie ſanguinem purum rejiciebat, cui permixtæ erant veluti guttæ materiæ porraceæ, frequens erat dejectio cum dolore ventris, & febre, quæ perſeveravit uſque ad diem octavam, licet omnia remedia ordinaria, interna & externa adhiberentur, tum etiam clyſteres varii. Septima die extractum corallorum ter exhibitum fuerat ad ℈. j. cum aqua plantag. roſ. & ſyrupo cydonior. ſed fruſtra. Principio octavi diei, cum & febris & fluxus ingraveſcerent, ac merus ſanguis excerneretur; ſecta fuit vena, & ſanguis detractus ad ℥. v. circa meridiem. Nocte omnia eadem. Poſtridie mane exhibui laudani gr. ij. cum extracto corallor. aqua plantag. roſar. & ſyrupo cydonior. alvus omnino ſuppreſſa eſt, per horas quatuor placide dormivit; ac per intervalla expergiſcebatur. Poſt quatuor horas iterum alvum depoſuit ter in duabus horis, merum ſanguinem ut ſupra excernebat, & juſculum evomuit; hinc major metus impendentis periculi, cum reliqua remedia nihil profuiſſent, neque ipſum laudanum, quod perpetuo confert in hoc effectu. Semel ſternutavit. Quarta dejectio ab aſſumpto laudano fæces habuit ſatis multas, ſine ullo ſanguine. Non amplius vomuit. Circa veſperam dejectiones frequentiores, minus tamen, quam ante aſſumptionem laudani, neque erant adeo cruentæ, ſed ex parte ſtercoroſæ. Nocte inſequente dormivit per intervalla ſatis inſignia, & dejectiones rariores fuere. Mane ſumpſit medicamentum ex rhab. ʒ. j. myrobal. citrin. ℈. j. ſantal. rubr. ℈. ß. infuſ. in decocto plantag. portul. & tamarindor, diſſolvendo in colaturæ rhab. pulv. ℈. j. ſyrupi roſac. ℥. ß. a quo materiam dejecit ſtercoroſam, & humoralem copioſam, cum pauciſſimo ſanguine, exiguiſque torminibus. Febris immutata eſt, & nocte inſequente rarius dejecit, meliuſque dormivit. Sequentibus diebus alvi fluxus perſeveravit per dilucida intervalla, ſine ullo ſanguine, ſine torminibus, ſine febre. Poſtea tamen alvi fluxu diuturno cum febre lenta vexatus eſt, per menſem integrum, cum appetitu ingenti, nocte in lecto dejiciebat, & frequenter in die, ut ad febrem hecticam vergere videretur. Tandem exhibita bolo armena orientali ad ℈. ij. cum juſculo, per biduum, alvi fluxu omnino curatus eſt.

OBSERVATIO XXXVIII.

Colicus dolor.

DIe vigeſima quinta Septembris 1637. Uxor. Dn. de Sarret, Conſiliarii Regii, in ſuprema Computorum & Subſidiorum Curia, gravida novimeſtris, corripitur colico dolore graviſſimo, quod omnia revomebat in principio, & nihil inferius deponebat. Multis fructibus ſeſe ingurgitaverat, dolor erat fixus circa hypochondrium dextrum, ut de inflammatione hepatis metueretur, quia febris & ſitis aderat ſatis intenſa. Poſt multos clyſteres, fotus, & ſemicupia, excrementa alvi dejecit liquida & cruda. Dolor tamen perſeverabat. Tandem exhibitum eſt purgans medicamentum ex catholic. ℥. ß. infuſ. in decocto cichoraceorum, & capillarium cum rhab. ʒ. j. etiam infuſio, mannæ & ſyrupi roſac. an. ℥. i. ſpecies dejecit copioſe, cum magna doloris imminutione. Poſtridie perſeverabat dolor, ſed remiſſior, injectus fuit clyſter, quo quinquies dejecit, & poſtea multas excrevit urinas, unde integra curatio ſubſequuta eſt.

OBSERVATIO XXXIX.

Teſtium inflammatio.

DIe vigeſima Septembris 1637. Dn. Dexier, Nemauſenſis, I. V. Doct. ex equitatione violenta incidit in teſticuli dextri inflammationem cum tumore inſigni. Secta fuit vena brachii bis, ſemel in malleolo, purgans medicamentum exhibitum. Pars fovebatur aqua roſarum, & imponebatur cataplaſma ex farina fabarum cocta in oxycrato, ita ut quarta pars aceti cum tribus aquæ partibus miſceretur, quod cataplaſma nunquam me fefellit in hoc affectu. In hoc tamen ægro adeo tenera erat cutis ſcroti, ut excoriata fuerit ab aceto acriori, & cataplaſma ferre amplius nequiverit. Ego iterandum curavi cataplaſma, ſed ad tollendam acrimoniam aceti, illud decoquendum curavi, cum lithargiro; & ſic cataplaſma optime operatum eſt, ægerque intra triduum a tumore liberatus.

OBSERVATIO XL.

Fluxus Hepaticus.

DIe undecima Octobris 1637. Uxor Petri Banete Artocopi, poſt aliquot acceſſiones febris tertianæ in fluxum hepaticum incidit, quo dejectiones erant omnino ſanguineæ. Vocatus ego, præſcribo ſtatim laudani gr. ij. cum conſervæ roſar. ʒ. ß. & intra horam fluxus deſiit, poſtea vero rediens, humores tantum, non ſanguinem rejiciebat, aliiſque remediis vulgaribus curata eſt.

OBSERVATIO XLI.

Eryſipelas.

DN. De Gout nobilis Monſpelienſis 25. annum agens, ſæpe afficiebatur eriſypelate in tibiis, cœpit vinum bibere multo meracius ſolito, & pauciſſimæ aquæ permixtum, ab eo tempore nunquam eriſypelate affectus eſt, & bene valet, licet quatuor aut quinque anni effluxerint. Cauſſam eſſe exiſtimo, quod a vino roborata facultate expultrice, materia eriſypelatis expellitur per alvum, urinas, vel inſenſibilem tranſpirationem.

OBSERVATIO XLII.

Febris tertiana cum vomitu, & alvi fluxu in paroxyſmo.

DIe decima octava Auguſti 1638. D. Durant quinquagenarius, Procurator in Curia Præſidiali Monſpelienſi, quinque paroxyſmos febris tertianæ paſſus erat, ab iiſque liberatus ſola venæ ſectione. Per quindecim dies bene habuit, & fructus horæos comedebat. Recidit in eandem febrem, & in ſecundo paroxyſmo, graviſſimo vomitu, & alvi fluxu vexatus eſt, in quo multa birioſa ſupra infraque rejiciebat, cum inquietudine ſumma, & virium exſolutione, ita ut jam de vita periclitaretur. Sequentem præſcribo julepum, quo ſtatim omnia ſymptomata cohibita ſunt, per duas horas dormivit, copioſo ſudore paroxyſmus ſolutus eſt, intra paucos dies a morbo prorſus liber evaſit.

℞. Aquar. lactucæ, roſar. & plantag. an. ℥. j. ſyrupi cydonior. ℥. j. confect. de hyacinth. ʒ. j. laudani opiati gr. ij. miſce, fiat julep. qui detur ſtatim.

OBSERVATIO XLIII.

Aphthæ puerorum graviſſimæ.

DIe quarta Septembris 1636. Filius meus Stephanus, annos quatuor natus, paſſus eſt fluxionem acerrimam in linguam & fauces, ut infinitis ulceribus ſcaterent, iiſque albicantibus, & admodum dolorificis, cum magna inflammatione. Non poterat cibum capere, neque lac ſugere. Et diebus ac noctibus ejulabat inſomnis, macilentus, ac fere conſumptus. Ex remediis non profuit mel roſaceum cum ſpiritu vitrioli, quod alias mirifice conduxerat. Aderat alvi fluxus copioſus, quo bilem porraceam ejiciebat. Veſicatorium valde profuit; Sed dolores & clamores perſeverabant, & continuo æger per os humorem ſeroſum & acrem emittebat, dolore & inflammatione magis ac magis attrahente.

Tandem exhibui laudani gr. j. cum juſculo, eoque dolor ſopitus eſt, ſomnus leviſſimus conciliatus, qui poſtmodum perſeveravit moderatus, & ſuis horis adveniens. Hinc cœpit convaleſcere & fluxio illa humoris, per os emanantis, omnino cohibita. Sequenti tamen die purgans medicamentum exhibitum eſt, quod multum etiam profuit.

OBSERVATIO XLIV.

Dyſenteria.

JOanna de Paraviſol, octodecim annos nata, laboravit graviſſima dyſenteria cum febre acuta. Per ſeptem dies fuit in manibus alterius Medici ſenioris, qui nihil aliud præſcripſerat, quam clyſteres detergentes & rhabarbarum, quo febris aucta, & dyſenteria deterior evaſerat. Eo abſente, vocatus ego, exhibeo primum laudanum ad gr. iij. quo fluxus valde imminutus eſt ea nocte, & per tres aut quatuor horas dormivit. Mane ſecatur vena, & ſanguis educitur fervidiſſimus. Dein exhibetur extractum corall. ad ℈. j. aqua plantag. bis eadem die, ſed ſine fructu, noctem enim habuit acerbiſſimam tum ratione febris, tum ratione fluxus, ejuſque ſanguinei, qui ad aliquod tempus fuerat cohibitus uſu laudani. Sequenti die mane exhibeo iterum laudanum, & fluxus cohibitus eſt: Veſperi vena iterum tunditur. Minor erat ſanguinis excretio, ſed bilem porraceam ejiciebat valde erodentem, febre & ſiti plurimum urgentibus. Ad ſitim præſcribo julepos ex decocto portulacæ, & plantag. cum ſale prunellæ, qui multum profuere, affectu tamen perſeverante. Tandem exhibita eſt mane aqua roſac. cum ol. communi, meridie decoctum inteſtinorum vervecis valde conſumptum, cum pulvere granorum actes. Magnum levamen inde conſequuta eſt ægra. Et poſtera die, repetitis ſemel illis tribus remediis, ad ſtatum convaleſcentiæ perducta eſt.

OBSERVATIO XLV.

Morbilli.

DIe vigeſima octava Septembris 1638. Nutrix filii mei Stephani, nomine Claudia, correpta eſt morbillis, quibus totum corpus contectum erat, cum febre intenſa. His acceſſit ſymptoma graviſſimum, nimirum fluxio tenuis in pulmonem deſcendens, quæ tuſſim frequenter excitabat, & ſuffocationis metum incutiebat, cum raucedine ingenti. Admotum eſt veſicatorium cervici, & exhibita ſunt laudani gr. ij. cum conſerva roſarum. Fluxio cohibita eſt tota nocte. Poſtridie rediit, & iterum exhibitum eſt laudanum cum ſimili affectu, unde ad convaleſcentiam paucis diebus perducta eſt, manente raucedine ad longum tempus.

OBSERVATIO XLVI.

Febris Tertiana.

ANno 1638. Febres tertianæ longiſſimæ vigebant Autumno, a quibus multi liberati ſunt, ſumendo in declinatione, poſt phlebotomias, & purgationes frequenter iteratas, theria ʒ. j. cum aqua plantaginis, mane per triduum. In quibus caliditas magis timebatur, a cœna exhibebam. Unus autem ſumpſit theriacam, ſine conſilio Medici, morbo adhuc crudo exiſtente, cum urinis rubris, & febris aucta eſt. His confirmatur Galeni experimentum, quod habetur lib. de præcogn. ad Poſthum. cap. 2. & 3. de Eudemo Peripatetico, cui morbo adhuc crudo exiſtente, theriaca exhibita eſt a Romanis Medicis, quartana ſimplex in triplicem verſa eſt. Eadem vero theriaca a Galeno exhibita, apparentibus coctionis ſignis, feliciter curatus eſt.

OBSERVATIO XLVII.

Diarrhæa inveterata.

DIe decima quinta Octobris 1638. Quidam nobilis vir triginta annos natus Monſpelium venit, conſilium petiturus pro alvi fluxu, ab octo annis infeſtante, quo quinquies aut ſexies die ac nocte dejiciebat, partim bilioſa, partim pituitoſa. In hoc malum inciderat ex prava victus ratione, cui inſiſtere coactus fuerat per multos annos, dum caſtra ſequeretur, non erat valde ex eo debilitatus, quinimmo faciem habebat rubram, ſaltem circa genas. Miſſus eſt a nobis ad thermas Balerucanas, quarum aquam potavit per ſex dies, & alvi fluxus omnino fuit cohibitus, ita ut per octiduum, a quo aquas ſumere deſierat, nunquam noctu ſurrexerit, cum antea bis aut ter ſurgere conſueviſſet. Multa alia remedia uſualia illis præſcripta ſunt ad partes naturales roborandas, quibus ſe uſurum in patria aſſeruit.

OBSERVATIO XLVIII.

Vomitus contumaciſſimus.

DIe decima quinta Octobris 1638. Dn. Enguarran, Eccleſiæ Monſpelienſis Cathedralis Canonicus temperamento melancholico & aduſto præditus, incidit in vomitum contumaciſſimum, ſine cauſſa manifeſta, quo multa pituitoſa, viſcida, & mucilaginoſa excernebat, cum maximo conatu. Flatus enim multos eructabat ab aſſumpto juſculo. Ab aliis Medicis multa in caſſum uſurpata fuere remedia. Principio ſumpſit pilulas de hiera per multos dies; poſtea purgatus eſt decocto ſennæ; & infuſione rhei, deinde per apozemata, in quorum uſu perſeverare non potuit. Poſtmodum lac fuit exhibitum, quia ſuſpicio erat ulceris ventriculi. Theriaca etiam frequenter; propter veneni aſſumpti metum; fomenta & unguenta plurima admota. Ego vocatus invenio hypocondria valde tenſa, præcipue ſiniſtrum, pulſum ſatis firmum, licet æger admodum eſſet debilis, quoad vires animales. Conjeci humores fluere ab hypochondriis, & vomitum illum eſſe ſpeciem affectionis hypochondriacæ. Veſperi exhibentur ipſi laudani gran. ij. & tota nocte non vomuit; ſed placide quievit. Sequenti die phlebotomia celebrata, quæ ab aliis Medicis omiſſa fuerat, & mittuntur ſanguinis Unc. vj. qui valde fuit aduſtus, vomuit bis aut ter ea die, clyſter injectus fuit circa veſperam. Præſcriptus etiam fotus emolliens & aperiens, hypochondriis admovendus, & linimentum iiſdem viribus præditum. Tertia die ſumpſit hunc pulverem.

℞. Rhab. pulv. ʒ. j. myrobal. citrin. ℈. j. ſpodii, & maſtiches an. gr. vj. fiat pulvis, detur mane cum juſculo. Revomuit medicamentum, & nullis aliis voluit uti remediis. Poſt menſem interiit, & aperto cadavere inventum eſt epiloon craſſum, rubrum, ſcirrhoſum, & contractum, ut hepar prima fronte referret, ejuſque craſſitiem æquaret, ventriculus lividus in fundo, tenuis; parte vero ſuperiori, ſcirrhoſus; inteſtina livida, lien bene habebat. Humores melancholici in omento aſſervabantur, & inde in ventriculum refluebant.

OBSERVATIO XLIX.

Alvi fluxus diuturnus cum ulcere recti inteſtini.

DIe ſecunda Novembris 1638. D. Ludovicus Maſſanes febre tertiana duplici afflictus eſt, per duos menſes, cum alvi fluxu partim ſtercoroſo, partim humorali, partim hæmorrhoidali, quo octies, aut decies ſingulis diebus dejiciebat. Tandem ab acceſſionibus liberatus eſt, manente alvi

alvi fluxu, quo dolor in recto inteſtino excitatus eſt, paulo ſupra anum, perpetuo affligens, etiam dum non dejiciebat. Interdum fœces laudabiles excernebat, interdum vero materiam ſubrubram; colorem hepatis referentem, & interdum quaſi purulentam; conjecimus ex diuturno fluxu factum fuiſſe ulcus circa hæmorrhoidas internas. Remedia fere omnia averſabatur. Ideo conſului uſum aquarum thermalium ad triduum. Prima die ſtatim appetentia, jam diu dejecta, reſtituta eſt, conſequenter dolor ani prorſus evanuit, manente alvi fluxu mediocri, eoque bis noctu, & totidem interdiu procedente, quo excrementa molliora, ſed bene concocta excernebat. Hinc ſingulis diebus in melius procedebat, ut iterato poſt 15. dies aquarum uſu, omnino convaluerit. Recepit tamen ſuffumigium ex decocto tapſi barbati, in cathedra perforata, quo fluxus maxime cohibitus eſt, licet bis tantum eo uſus fuerit. Senſibilis fuit effectus ſuffumigii.

OBSERVATIO L.

Dolores Arthritici.

DIe duodecima Novembris 1638. Dn. Mouretus Monſpelienſis, tentabatur doloribus arthriticis, varias partes affligentibus, & per univerſos articulos vagantibus. Per menſem unum & integrum, hunc affectum paſſus erat, & pluries purgatus fuerat, non omiſſa venæ ſectione. Tum uſus eſt bocheto ſequenti.

♃. Rad. Salſæ parill. ℥. j. raſuræ lini guajaci ʒ. ij. aquæ q. ſ. Bulliant ad quartæ partis conſumpt. colentur addendo cinnam. parum, fiat bochetum.

Poſtquam per octiduum uſus eſſet hoc bocheto, cœpit excernere cum urinis materiam pituitoſam, quæ fundo matulæ adhærebat. Eodemque tempore magnum a doloribus levamen ſenſit, donec prorſus curatus fuerit, excreta per multos dies materia illa pituitoſa.

OBSERVATIO LI.

Dolores vagi.

DIe decima tertia Novembris 1638. D. Gaillard cognomine Balbus, ſubito correptus eſt doloribus vagis atrociſſimis, nunc crura, nunc genua, tibias, vel pedes, nunc lumbos diſcruciantibus. Vocatus alius Medicus, ſanguinem mittit ad quinque vaſcula, intra horam, & dolore non remittente, poſtea exhibet pilulam ex laudano, qua dolores conſopiti fuere, tum noctu, tum ſequenti die uſque ad meridiem. Promeridianis horis dolores recurrunt pari acerbitate. Vocatus ego abſente altero Medico, præſcribo bolum ex diaprun. ſolut. ℥. ß. jalapæ ℈. j. etiam noctu ſumendum, quam inſomnem alioqui, & cum atrocibus doloribus traducturus erat. Purgatus eſt decies utiliter, nam dolores illi admodum imminuti ſunt, conſequenter brevi temporis ſpatio omnino diſcuſſi. Erat vir quinquagenarius, atrabilario temperamento præditus, multis antea animi parhematis agitatus, ex Conſulatu, quem gerebat eo anno. Ideo conjeci, hoſce dolores provenire a ſeroſa materia tenuiſſima & acerrima, quæ huc & illuc velut orgaſmo ferebatur, eamque cito purganti medicamento eſſe educendam.

OBSERVATIO LII.

Hæmoptoe.

DIe decima Decembris 1638. Uxor Dn. Caponi in Curia Computorum Auditoris, quinquagenaria, poſt mediam noctem, correpta eſt ſanguinis ſputo copioſo, quod per tuſſim ejiciebat, & præſalſum perſentiebat. Uſque ad matutinum perſeveravit, per intervalla recurrens; quo tempore vocatus ego, ſtatim venæ ſectionem impero, ex brachio dextro, ad ℥. vij. poſt duas horas iterandam. Poſt ſingulas phlebotomias ſumpſit julepum ex aquis plantag. & lactucæ, cum ſyrup. violac. ʒ. vj. & de papavere ʒ. ij. frictiones & ligaturas in tibiis, cucurbitulas hypochondriis frequenter iterandas, loco incraſſans & adſtringens. Noctu ſumpſit ſyrupum compoſitum ex æquis partibus ſyrupi violacei, de roſis ſiccis, & de papavere, ſcilicet cochlear unum hora ſomni, alterum poſt mediam noctem. Et ſanguinis ſputum non amplius rediit.

OBSERVATIO LIII.

Tumor Cancroſus in hepate cum dolore Iſchiadico.

DIe decima ſeptima Decembris 1638. Vidua Petri Auberti, Mercatoris Monſpelienſis, per multos menſes decubuit, aſſidua febre affecta, patiebatur dolores atrociſſimos in iſchio ſiniſtro, qui ſe ad extremum pedem exporrigebant. Præterea percipiebatur tumor inclinans, iſque durus, ita ut ſchirroſus putaretur, & in muſculis epigaſtrii ſitus, quia ſub cute ſtatim tangebatur; non erat dolorificus, niſi cum premeretur. Aliquando dolores acres humerum dextrum occupabant, & latus ipſum, ut pleuritidem mentirentur. Exiſtimabamus dolores iſtos provenire a materia ſeroſa acerrima, quæ in hepate fervidiſſimo generaretur. Sanguis qui detrahebatur, erat ferventiſſimus, & lividus; Nullum levamen percepit unquam, niſi a laudano, cujus ope dolores leniebantur. Cum dolor in coxa gravior evaſiſſet, & tumor in parte appareret, concolor tamen; tum etiam pars compreſſa multum doleret; nec non ægra dolores lancinantes in eadem perciperet per vices; vocati fuere Chirurgi, qui abſceſſum profundum latitate firmiter aſſeruerunt: ſicque conſilio habito pars aperta eſt cauſtico, & ſcalpello; nullum pus effluxit. Poſt 15. dies ab apertione, venter antea tumidus, magis intumuit, & hydropica facta eſt, ac tandem ſuffocata interiit. Aperto cadavere inventum eſt hepar tumoribus ſcirrhoſis, & magna ex parte ſuppuratis refertum, in cujus extremo adnati erant duo tumores cancroſi, uſque ad umbilicum prominentes, & pugni magnitudinem æquantes, qui cum eſſent fere contigui, tumorem illum abdominis jam dictum repræſentabant; neque in hepate eſſe putabantur, quia non erant in loco hepatis naturali, immo hepar ſeorſum ab illis tumoribus tangebatur, ſed durum, & dolorificum: quia dicti tumores erant magis prominentes, quam reliqua hepatis ſubſtantia. Totum illud hepar pendebat viginti libras, & amplius. Secta fuit coxa uſque ad os in loco apertionis, & inventæ ſunt parvæ quædam glandulæ ſuppuratæ, quæ pus concretum continebant, ita ut non potuerit effluere.

OBSERVATIO LIV.

Tumores Strumoſi.

DIe octava Januarii 1639. Puella quædam Nemauſenſis, 18. annos nata, patiebatur tumores strumoſos in collo, qui multis remediis per longum tempus adhibitis ſuppurati fuerant, & poſtea conſolidati. Attamen portio tumorum remanebat duriſſima, quæ nec emplaſtro de Vigo, quadruplicato mercurio, ulla ex parte diſſolvi potuit. Tandem præſcripſi emplaſtrum ex æquis partibus dicti emplaſtri de Vigo, vitrioli romani, & gummi ammoniaci in aceto ſoluti & inſpiſſati cum terebinthinæ ſ. q. quo emplaſtro intra menſem tumores illi integre ſoluti. Adhibito interim idoneo victus regimine, & convenientibus evacuationibus interdum uſurpatis.

OBSERVATIO LV.

Fluxus menſium inordinatus cum fluore albo.

DIe decima quinta Januarii 1639. Uxor Dn. de Rignac, in Curia Computorum, Subſidiorum & Fiſci Regii Procuratoris generalis, pingui, obeſo, & pituitoſo corpore prædita, poſt abortum patiebatur fluxum menſium inordinatum, cum fluore albo. Feliciter curata eſt phlebotomia, purgatione, bocheto ex ſalſaparilla, & ſuffumigio ex thure, maſtiche, ſandaraca, ſuccino, ſtyrace, benjoino, caryophyllis, nuce moſchata, & roſis rubris, per infundibulum excepto, mane & ſero, per longum tempus.

OBSERVATIO LV.

Dolor capitis immanis & diuturnus.

DIe vigeſima nona Martii 1639. Mulier Frontinianenſis quadragenaria, atrabiliario temperamento donata, poſt abortum non amplius paſſa eſt purgationes menſtruas, inde graviſſimus capitis dolor per quatuor menſes eam afflixit, nihil conferentibus venæ ſectionibus, hirudinibus, fronti & temporibus admotis, aliiſque remediis. Vocatus ego præſcribo apertionem arteriæ temporalis, quæ optime celebrata fuit, neque ſanguis ſaltu egrediebatur ob exilitatem arteriæ, & ſanguinis craſſitiem, ſed guttatim; extractus fuit ad ℥. v. ruber & floridus; tum interna, tum externa ſuperficie. Vulnus occluſum fuit emplaſtro ex ſola maſtiche, cum ligatura ſimplici, poſtquam alia ligatura, quæ in vulneribus capitis ſolet fieri per quinque horas adhæſiſſet liberata eſt a dolore capitis ſine recidiva.

OBSERVATIO LVII.

Febris Tertiana.

DIe decima quarta Julii 1639. Dn. Devandiere, Medicinæ ſtudioſus, poſt quinque acceſſiones febris tertianæ, ſecta vena bis, & ſemel purgato corpore, ſumpſit initio paroxyſmi aquæ benedictæ ʒ. viij. acceſſio fuit cohibita, tum etiam operatio medicamenti per duas horas, poſtea vomuit quinquies, aut ſexies, ſine moleſtia, quia in bubulis vomitibus ſumebat juſculi communis cum piſis parati ℥. iv. aut v. Acceſſio brevior ſolito fuit, & in fine illius purgatus per alvum, pluribus vicibus, & omnino curatus eſt.

OBSERVATIO LVIII.

Dolor Nephriticus.

DIe vigeſima ſecunda menſis Julii, anni 1639. paſſus ſum colicum dolorem, qui in imo ventre acriter urgebat, & renem dextrum obſidebat. Duobus enematis injectis, dolor ventris ceſſavit. Supererat dolor renis, qui

per ureteris continuitatem exporrigebatur, cum ſiniſtri teſtis retractione, ita ut vere nephriticus eſſet: Balneo calente diſſolutus eſt, cum tepidum augeret dolorem. Iterum rediit dolor, cucurbitulis parti admotis diſcuſſus eſt. Poſtridie redit, & denuo cucurbitulis ceſſit: mox ſumpſi bolum ex caſſia, catholicone, rhabarbaro, & cryſtallo tartari, non amplius dolor rediit. Conjeci hunc dolorem nephriticum factum fuiſſe a flatibus, cum diſcutientibus remediis, puta balneo calido, & cucurbitulis ſolveretur, & nulla materia obſtruens, ſcilicet calculus, arenulæ, aut pituita per urinas a me rejecta ſit poſt ſolutionem morbi, neque in ipſo morbo, neque unquam antea. Neque impoſſibile eſt, eoſdem flatus, qui ſeſe intra tunicas inteſtinorum inſinuant, in renes & ureteres poſſe transferri, ibidemque graves diſtenſiones efficere; cum in omnes corporis partes flatus interdum deferri ſoleant, in iiſque dolores, aut palpitationes efficere. Immo vero, non pauci exiſtimant, dolores dentium acerbiſſimos a flatibus exoriri, in vaſculis, ad radices dentium, perreptantibus incluſis. Conjecturam meam auxit, quod operante medicamento cathartico, flatus a lumbis ad alvum ſenſibiliter ferebantur, cum ſonitu blando, qui ab adſtantibus facile audiebatur.

OBSERVATIO LIX.

Diarrhœa.

PAucis diebus ab affectu prædicto correptus ſum diarrhœa biliosa, tanta acrimonia prædita, ut anum eroderet, ardoremque urinæ concitaret, translata materiæ portione ad urinas. Dyſenteria erat in procinctu. Ingreſſus ſemicupium tepidum, illico liberatus ſum.

OBSERVATIO LX.

Epilepſia puerilis.

QUidam puer trimulus patiebatur inſultum epilepticum a quo liberatus fuit fumo tabaci, quem miniſter tubulo attrahebat, & inſufflabat in os pueri apertum, vomitus puero concitatus eſt & paroxyſmus ſolutus.

OBSERVATIO LXI.

Phthiſis incipiens.

DIe decima quinta Octobris 1639. Filius Dn. Le Sage, Monſpelienſis, 20. annos natus, duobus menſibus laborabat fluxione, in pulmonem decumbente, cum tuſſi, frequenti ſpiratione, & febre lenta, ita ut in phtiſin jam prolapſus videretur. Præſcribo phlebotomiam, purgationem ex manna, juſcula medicata, & alia remedia ordinaria, ſed præcipuum fuit cauſticum utrique axillæ, quod fluxiones ad pectus delabentes, & humores in eo contentos potentiſſime derivat, hocque intra menſem reſtitutus eſt.

OBSERVATIO LXII.

Febris Maligna.

DIe decima octava Octobris 1639. Joannes Vezian, Aromatarius Monſpelienſis annos natus 24. laborabat febre maligna, ex qua tandem circa undecimam morbi diem incidit in delirium, & paucis poſtmodum diebus in motus tremulos, & convulſivos nervorum, qui phrenitidi lethali ſupervenire ſolent; per menſem fere integrum delirium perſeveravit, convulſiones vero per dies duodecim, tandem evaſit poſt multorum remediorum uſum. Ea quæ magis profuere, ſunt ſectio venæ frontis & julepi compoſiti ex aquæ card. bened. ℥. iv. aquæ theriacalis ℥. iij. bezoardici mineral. ℈. ij. camphoræ g. xij. qui quinquies fuere exhibiti.

DIe 8. Decembris 1639. Petrus Randon Lapicida 30. annos natus, ſimili morbo correptus eſt, qui mitis admodum videbatur uſque ad ſeptimum diem, in quo delirus factus eſt. Die undecima aperta eſt vena frontis; poſtridie ſumpſit julepos prædictos bis, & ſequenti die ſemel, iiſque omnis malignitas diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO LXIII.

Pleuritis.

DIe decima quinta Decembris 1639. Uxor Dn. Clauſeli, in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Regii, Conſiliarii, annos 20. nata, incidit in pleuritidem ſiniſtram, eadem die, qua menſtruæ purgationes apparere incœperant, quæ tamen ſuppreſſæ propemodum fuere; Quandoquidem perexigua humoris ſubrufi quantitas excernebatur, nihil vero, colorem ſanguinis referens, apparebat. Vocatus ego mane ante lucem, hæſitavi aliquantulum, an vena malleoli eſſet aperienda ad juvandum naturæ motum. Attamen quia dolor lateris admodum urgebat, & nihil effatu dignum per uterum excernebatur, cenſui ſatius eſſe venam brachii aperire ejuſdem lateris, quod bene ſucceſſit; dolor enim lateris admodum imminutus eſt. Statim a phlebotomia celebratæ ſunt frictiones crurum, admotæ ligaturæ tibiis, & cucurbitulæ femoribus, ad juvandam purgationem menſtruam. Poſt meridiem ſecta fuit vena malleoli, admota lateri fomenta & linimenta, injectus clyſter inter duas venæ ſectiones. Præſcripti Julepi cum ſale prunellæ, ſecundo & tertio die menſes aliquantulum perſeverabant, ſed perexigua quantitate. Quia tamen malum non urgebat; naturæ negotium reliquimus, cum præcipue anacatharſis eſſet libera & liberalis, per quam excernebatur multa pituita, levi rubore ſuffuſa. Quarto die, cum menſtrua prorſus deſiiſſent, & affectus non imminueretur, miſſus iterum ſanguis fuit mane ad ℥. ix. & poſt meridiem iterum ad ℥. vj. Quinto iterum miſſus ſanguis mane ad ℥. viij. qui ſimilis præcedentibus fuit, nempe valde pituitoſus, cum mulier tamen macilenta, & bilioſo temperamento prædita eſſet; in fundo vaſculi aduſtus apparebat. Eadem die, poſt meridiem, iterata phlebotomia ad ℥. vj. & ſanguis rubicundus apparuit in ſuperficie, qui antea albus apparuerat. Hinc conjecimus, ſufficienter fuiſſe venam ſectam, cum ſanguis detractus fuiſſet uſque ad coloris mutationem, juxta præceptum Hippocratis; & ægra meliuſcule habuit, nocte dormivit per tres aut quatuor horas, cum omnes antea inſomnes traduxiſſet. In emulſione tamen ſyrupi papaverini ℥. ij. admixtæ fuerant; continuatæ emulſiones cum ſale prunellæ, & admotum lateri cataplaſma ex materia fotus cum farina ſem. lini, oleo lilior. amygdal. dulc. butyro recenti, & croco. Sexto die ſumpſit pomum coctum in quod immiſſa fuerat thuris pulver. drac. j. ſuperhauſtis aquæ cardui bened. ℥. iv. & corpus tegendo plus ſolito, ad ſudores eliciendos. Mane hora non fuit adminiſtratum hoc medicamentum, non ſudavit, ſed ſputa per tres aut quatuor horas majori ſanguinis copia tincta apparebant, & facilius expectorabantur. Circa ſecundam horam pomeridianam, non amplius rubra ſputa apparuerunt; ſed omnino alba. Febris remiſſior erat, & dolor lateris omnino ſedatus, ut ægra in utrumque latus indolenter decumberet. Continuatæ emulſiones ad fervorem ſanguinis temperandum. Septimo purgationes menſtruæ eruperunt copioſe, & per quatuor dies perſeverarunt, unde febris admodum imminuta eſt, & dolor lateris omnino ſublatus. Duodecimo, purgata eſt medicamento ex ſennæ ℥. ß. rhab. ʒ. j. mannæ & ſyrupi roſac. an. ℥. j. bene ſucceſſit purgatio, & ægra omnino curata eſt.

Eodem tempore villica quædam eodem morbo laboravit; poſt ſeptimam phlebotomiam imminutus fuit morbus; die duodecima purgata eſt ſimili medicamento, unde maxime levata eſt, & morbus ad declinationem paucis poſtea diebus pervenit.

OBSERVATIO LXIV.

Febris Maligna.

DIe 11. Januarii 1640. Mulier quinquagenaria, nomine Martina, olei proxeneta, febre maligna tenebatur, cum maculis latis & violaceis circa humeros & cervicem, ſed parva copia. Vocatus fui ſexta morbi die, pulſus erat humilis & languidus, magna ad ſomnum propenſio, & affectus comatoſus. Bis illi ſecta fuerat vena; Præſcribo enema molliens & laxans, veſicatorium cervici, Julepos refrigerantes, cum alexipharmacis. Septima die, omnia exacerbata. Octava iterum vocatus, præſcribo potionem diaphoreticam, ex bezoardici min. ℈. ij. camphoræ gr. vij. cum aqua card. bened. quæ per tres vices fuit iterata, poſt primam exhibitionem additus eſt fotus diaphoreticus, toti ventri & pectori cum ſpongiis admovendus, poſt aſſumptam potionem, & pulſus validior factus eſt, ac magis ordinatus. Poſt biduum iterum vocatus, invenio ſigna malignitatis adhuc vigentis; unde ægra in ſummo verſabatur periculo. Præſcribo Julepos ex decocto rad. pentaphylli, carlinæ, bugloſſi, foliis ſcordii, acetoſæ, &c. mane & ſero ſumendos, & quatuor veſicatoria, brachiis & cruribus admovenda. Die undecima, parotis apparuit, quæ topicis medicamentis in ſuppurationem venit, & tandem ægra priſtinæ ſanitati reſtituta.

OBSERVATIO LXV.

Hydrops.

DIe 8. Novembris 1640. Ancilla uxoris D. Ducros, Patroni celeberrimi, poſt febrem tertianam incidit in hydropem, quia ſeſe in acceſſionibus aqua ingurgitaverat. Præſcribo infuſum ſennæ cum ſale tartari per 12. dies, unde meliuſcule habuit. Poſtea apozema ſequens illi exhibitum eſt.

℞. Rad. enulæ camp. gentianæ, valerianæ, Iridis noſtratis & ariſtoloch. longæ an. ʒ. j. corticum radicum cap. parum, median. fraxini & tamariſc. an. ℥. ß. fol. agrimon. abſinth. utriuſque, chamædr. & centaur. min. an. M. j. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. an. ℥. j. ſennæ mundat. ℥. j. turbith. & agarici an. ℥. ß. ſem. ebuli ʒ. iij. zinzib. & caryoph. an. ʒ. j. coquantur ab ℔. j. ß. in colatura diſſolve ſyrupi de cicor. compoſ. cum rheo ℥. iv. fiat apozema pro iij. doſibus matutinis.

Hoc apozemate univerſam humorum illuviem per alvum & urinas depoſuit, & omnino ſanata eſt.

Non

Non parum contulit ad curationem, quod illa, dum uteretur aliquo ſuffumigio, ad tibiarum tumorem diſcutiendum, uſtionem in utraque tibia paſſa eſt, unde exulcerationes ſubſequutæ ſunt a quibus aqua multa fluxit per uſum apozematum.

OBSERVATIO LXVI.

Febris quartana.

DIe 15. Octobris 1640. Filius Magiſtri Roche annos 12. natus, febre quartana liberatus eſt uſu infuſionis ſennæ cum ſale tartari, per ſeptem dies.

Decima quarta Novembris Dn. Peleſſetius 30. annos natus febre quartana detinebatur per tres menſes, principio Novembris, poſt uſum apozematis aperientis, quod paulo ante ſumpſerat per quatuor dies admixtis etiam purgantibus, tandem principio infuſum ſennæ cum ſale tartari per 15. dies. At duodecima exhibitione ceſſavit febrilis acceſſio, neque amplius rediit. Eſt autem prædictus temperamento melancholico, & difficillime purgatur, vir robuſtus, & proceræ ſtaturæ. Principio infundebantur ℥. ß. ſennæ ʒ. j. ſalis tartari in ℥. x. qua, ſemel tantum in die purgabatur: poſt aliquot dies ſalis tartari ℈. iv. admiſcebantur, & bis in die purgatus eſt.

Poſt uſum hujus remedii, quamvis ab acceſſionibus liber eſſet, præſcripſi opiatam roborantem & aperientem ad 12. dies, a qua priſtinum facie nitorem recuperavit.

OBSERVATIO LXVII.

Hydrops.

DIe vigeſima Febr. 1641. Vidua Pauli Ducros, civis Monſpelienſis, ſexagenaria, hydrope cum aſthmate correpta eſt, ita ut totus venter, femora, & tibiæ valde intumuerint. Habitus fuerat tota vita pinguis admodum, & pituitoſus. Præſcripſi poſt quædam alia remedia decoctum guajaci, cum ſenna, agarico, turpeto, & hermodactylis, per 15. dies continuos uſurpandum.

Poſtea ſequentibus duobus remediis, per menſem continuatis, integre reſtituta eſt.

♃. Rad. enulæ camp. apii, fœniculi, & Iridis ſiccarum an. ℥. i. ß. rad. valerianæ, gentianæ, aſari, ſcyllæ an. ℥. j. corticis mediani ſambuci, & ligni ſaſſafras an. ʒ. vj. fol. abſint. agrim. chamædr. capill. Ven. ſiccorum an. ʒ. ij. ſummit. centaur. min. & flor. geniſtæ an. ʒ. j. ſem. petroſel. ameos, aneti, an. ℥. j. ß. cinnam. ℥. ij. conquaſſentur omnia & infundantur in vini albi ℔. iv. per aliquot dies; deinde hujus vini capiat ℥. ij. vel iij. ſingulis diebus, mane, duabus horis ante paſtum.

Quarto vel quinto quoque die capiat doſin pulveris ſequentis. ♃. ſennæ mundat. thurbith. gummoſi, hermodactylor. ſem. ebuli, rad. Jalapæ, & mechoacan. an. ʒ. j. cremoris tartari ʒ. ij. guttæ. gummmi ʒ. ß. pulver. diambræ, diarrhodon. abbatis, & ſem. fœniculi an. ℈. j. ſacchari canti ʒ. iij. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ij. infundatur per noctem in vini prædicti ℥. iv. capiat mane vinum & pulverem.

OBSERVATIO LXVIII.

Ulcus gingivarum.

DIe vigeſima tertia Februarii 1641. Filia Dn. de Raſtenclieres annos 18. nata, cum a duobus annis gingivarum eroſiones contumaces paſſa eſſet in maxilla inferiori, ad radices trium dentium anteriorum, qui inciſorii nominantur, ita ut dentes vacillarent, & uſque ad alveolum carne denudati eſſent; ab eo affectu nonniſi multo labore, & multis remediis liberata eſt: propterea quod a lienis intemperie calida & ſicca, atque adeo atrabilaria conſtitutione dependebat. Cum per annum integrum curata remanſiſſet, oborta eſt puſtula in eodem loco, ſed paulo inferius, ſcilicet juxta ipſam maxillam, & in ea parte, in qua labrum inferius a maxilla ſeparari incipit. Poſt quatuor, aut quinque menſes, cum nulla remedia adhibuiſſet; puſtula diſrupta eſt, remanſit ulcus cum denudatione oſſis mandibulæ, quod intuentibus patebat omnino nudum, ad magnitudinem dimidiæ partis unguis.

Poſt phlebotomiam & purgationem ſequenti balſamo intra 15. dies ulcus omnino conſolidatum eſt.

♃. Myrrhæ electæ, & ſacchari canti ana partes æquales, pulverentur, iiſque impleatur album ovi coctum, & per mediam ſectum, filo probe alligetur, & ſuſpendatur in cella Vinaria, ſupponendo vas vitreum, inſtillabit liquor ſeu balſamus, quo pars ſæpius in die illinatur.

OBSERVATIO LXIX.

Inflatio totius corporis in puero.

DIe tertia Junii 1641. Filius Rohe civis Monſpelienſis, ætatis 18. menſium, toto corpore inflatus eſt, ſubito, cum febre; & alter filius ejuſdem familiæ, ex eodem affectu interierat. Varia per 10. aut 12. dies a me præſcripta ſunt remedia, purgatio nempe, clyſteres, Julepi aperientes; veſicatorium, inunctiones. Tandem præſcribo ſyrupum ex decocto agrimonii, abſinthii utriuſque, & centauri minoris, ſumenda ſex cochlearibus in die; Et ita triduum convaluit, ſuccedente alvi fluxu, & urinæ profluvio.

OBSERVATIO LXX.

Dolor Venereus in uno brachio.

DIe decima quinta Junii 1641. Nobilis quidam extraneus, 30. annos natus, ante biennium paſſus erat luem veneream, ex qua male curata relictus eſt dolor in brachio ſiniſtro, totum fere radium & cubitum continens, qui noctu exacerbabatur, & circa perioſtium ſentiebatur. Præſcribo purgationem univerſalem, & phlebotomiam iteratam. Poſtea diætam ſudorificam per 12. dies, mane ſumebat decoctum, & veſperi ſuffiebatur brachium decocto guajaci & & herbarum cephalicarum, cum aqua & vino albo parato, quo irrorabantur ſilices candentes, ſicque multus ſudor in brachio excitabatur. Poſt ſudorem, admovebatur emplaſtrum de vigo quadruplicato mercurio. Finita diæta continuatum ſuffumigium per quinque dies, & ſero & poſtea imponebatur emplaſtrum, in Iſchiade præſcriptum, & auripigmento, viridi æris, &c. compoſitum, quod puſtulas excitavit, & ulcuſcula in iis locis, in quibus dolor maxime urgere ſolebat, ſicque omnino curatus eſt.

OBSERVATIO LXXI.

Colica Bilioſa.

REligioſus quidam obnoxius erat colicæ bilioſæ diuturnæ & contumaci; quæ ſæpe recurrebat. Cujuſdam conſilio ſumpſit mane fruſtum butyri recentis, ſuperbibendo parum vini. Hoc remedio per longum tempus continuato, ab affectu liber & immunis evaſit.

OBSERVATIO LXXII.

Dolor Iſchiadicus.

FIlius Dn. Paſcheq Medici Lunellenſis, arctiſſimo amicitiæ vinculo mihi conjunctiſſimi, correptus eſt dolore Iſchiadico, cui ſucceſſit ſtupor quidam brachiorum, & actio digitorum quodam modo læſa, cum aliqua reſpirandi difficultate. Hæc omnia ſymptomata ab eodem affectu proveniebant, ratione quarti muſculi thoracis, qui oritur ab oſſe ſacro, & ab interno oſſe ilium, & ſcandens per lumborum vertebras, decem primis coſtis adhæret, ac inſeritur ſeptimæ cervicis vertebræ; ut non ſit mirum, ſi dum in exordio afficitur hic muſculus, tumore, vel dolore, vel laſſitudine aliqua, quæ ſit tenſiva, vel ulceroſa, vel phlemonodes; lædantur partes quibus annectitur. Cum igitur inſerviat reſpirationi; ea læditur, hoc muſculo affecto in ſua origine: Et cum inſeratur vertebris cervicis, a quibus nervi, brachiis inſervientes, oriuntur, par eſt brachiorum & digitorum actiones lædi. Hæc fuſius explicatur a Sanctorio *lib. 2. cap. 20.* de vitandis erroribus.

OBSERVATIO LXXIII.

Febris maligna.

DIe vigeſima ſexta Octobris 1641. Filia D. Conte, Mercatoris Monſpelienſis, 20. annos nata, correpta eſt febre maligna, quæ eo uſque proceſſit, non obſtantibus remediis ordinariis, ut circa undecimum morbi diem, in delirium, per intervalla recurrens, & nervorum contractiones, in carpis præcipue apparentes, inciderit, quibus accedebant interdum lipopſychiæ, & lentores nigerrimi dentibus adhærebant. Lingua erat ſcabra, nigra, & exuſta. In gravi illo periculo præter epithemata, & pullos columbinos; aliaque roborantia, tum interna, tum externa, ſequentia remedia præſcripſi, quæ in hiſce affectibus maximæ ſolent eſſe efficaciæ. Nempe veſicatoria quinque, cervici, brachiis, femoribus admovenda. Julepos ex aquæ cardui bened. ℥. iij. aquæ theriacalis Bauderonii ʒ. iij. bezoard. mineral. ℈. ij. & camphoræ g. vj. qui Julepi per biduum uſurpati fuere, mane & ſero. Tum etiam dictum bezoard. mineral. exhibebatur in ſingulis juſculis ad ℈. j. Hiſce remediis intra paucos dies a gravi illo morbo liberata eſt.

OBSERVATIO LXXIV.

Gonorrhœa.

VIr quadragenarius ex impuro concubitu gonorrhœam contraxit, cui ab initio præſcripſi bolum ex caſſiæ ℥. j. rhab. pulver. & cryſtalli tartari, ſingulorum ʒ. j. ſequenti die volebam ſanguinem mittere ex pede, quod ipſe æger renuit. Emulſiones præſcriptæ ſunt ad tres, aut quatuor dies, quibus urinæ acrimonia temperata eſt, fluxu eodem modo perſeverante. Poſtmodum ptiſana laxante uſus eſt per ſeptem dies continuos, in hunc modum præſcripta.

♃. Tamarindor. ℥. ij. aquæ fontis ℔. iv. coquantur ad ℔. iij. colaturæ infunde frigide per noctem ſennæ mund. ſem. coriandri, liquirit. & roſar. rubr. an. ʒ. ij. capiat cyathum

thum unum mane, una hora ante paſtum. Hoc remedio fluxus valde imminutus eſt, ad quem omnino delendum ſequentem bolum præſcripſi.

℞. Terebinthinæ Venetæ ℥. iij. rhab. pulver. ʒ. i. fiat bolus, quem capiat mane per quinque dies.

Deinde aqua ſequenti uſus eſt per ſeptem dies.

℞. Mentæ ſiccæ ℥. ij. ſem. lacturæ, ruthæ, agni caſti an. ℥. ij. ß. ireos florent. ℥. ij. fol. dictamni. ʒ. x. ſacchari optimi ℔. ij. omnia pulverizentur addendo terebinth. Venet. ℥. v. vini albi generoſi ℥. xxx. Miſce, fiat deſtillatio in balneo, capiat æger cochlearia duo, mane, duabus horis ante cibum. Hoc modo gonorrhœa curata eſt. Quia tamen exigua quædam humiditas in extremitate glandis frequenter apparebat, ut in fine gonorrhϾ plerumque fieri conſuevit; Ad eam prorſus cohibendam & exſiccandam, ſequentes pilulæ præſcriptæ ſunt.

℞. Gummi arabici, tragacant. carabe, mumiæ, boli armen. an. ʒ. i. pulverizentur, & cum ſyrupo de roſ. ſicc. fiat maſſa pilularum, de qua capiat ℈. i. ſingulis diebus mane, duabus horis ante paſtum, per 8. vel 9. dies. Et ita fluxus omnino cohibitus eſt.

OBSERVATIO LXXV.

Empyema.

Filius D. de Plantade in Curia computorum, Subſidiorum & Fiſci Regii, Conſiliarii; quintum ætatis annum agens, febre continua laborabat, per duos fere menſes perſeverante, cum tuſſi frequenti ac moleſta, ita ut ad tabem vergere crederetur. Tandem vocatis in conſilium Medicis relatum fuit, illum conqueri de dolore lateris ſiniſtri, præcipue, cum circa illam regionem manu contrectaretur. Tum etiam relatum fuit, in febris principio illum perſenſiſſe aliquem dolorem in illo latere, qui tamen intra paucos dies delituerat; Idcirco pleuriticus non fuit judicatus a Medico ordinario. Suſpicio fuit empyema aliquod ibi latere, atque ut res clarior evaderet, decretum fuit, admovendum eſſe per aliquot dies cataplaſma emolliens & attrahens, quo per triduum admoto, apparuit elevatio quædam in parte, & in ea fluctuatio ſubobſcura percipiebatur. Convocato iterum conſilio de empyemate nempe amplius dubitavit: Et apertione facta pus copioſum effluxit, ejuſque vacuatio per duos menſes continuata eſt, donec tota materia evacuata, æger tandem priſtinæ ſanitati reſtitutus fuerit.

OBSERVATIO LXXVI.

Ulcus cum oſſis carie.

Puer 15. annorum ulcus habebat vetuſtum in metepedio, quod a Perito Chirurgo per annum integrum curari non potuit. Alter Chirurgus Junior, cui poſtmodum æger commiſſus fuit, dilatato ulcere cariem percipit, pulverem catagmaticum imponit ad tollendam cariem, & fruſtra; Poſtea oleum ſulphuris admovet & fruſtra. Poſtmodum me conſuluit. Jubeo imponi pulverem euphorbii, prima applicatione cum plumaceolo, ex linteo detrito facta, multæ educuntur exiguæ oſſium ſquillæ. Secunda die plumaceolum nudum admovet, tertia die eundem pulverem denuo applicat, & plures iterum ſquillæ egreſſæ ſunt, ut deinde os mundum, & a carie repurgatum apparuerit, atque ulcus poſtmodum intra breve tempus curatum fuerit.

OBSERVATIO LXXVII.

Difficultas ſpirandi cum pulſu valde inæquali.

Clariſſima Domina de la Roquetto, ſexagenaria, pinguis admodum & obeſa, vitam agens ſedentariam, admodum religioſa, & diuturnis orationibus dedita, a quindecim annis difficultate ſpirandi laborare cœpit, quæ paulatim incrementum ſuſceperat, ita ut jam ſcalas aſcendens, in tertio vel quarto gradu conquieſcere cogeretur. Circa principium menſis Januarii anni 1642. cum iter faceret in aere Auſtrino & pluvioſo, ſubito correpta eſt catarrho, partim in pulmonem, partim in mandibulas delabente. Inde aucta eſt difficultas ſpirandi, & tumor apparuit in gena dextra; tum mandibulæ ita erant coarctatæ, ut nullum cibum capere poſſet, ſed juſculum tantum ſorbillaret. Corripi ſolebat per intervalla, jam a multis annis Eriſypelate tibiæ ſiniſtræ, quod ſæpe exulcerari conſueverat; & ante hujus catarrhi invaſionem etiam apparuerat, cum ulceratione inſigni. Vocatus ego ad eam, octava die morbi, invenio pulſum admodum inæqualem, tertia vel quarta quavis pulſatione intermittentem, cum difficillima reſpiratione: Unde conjeci, grave eſſe malum; non ſolum in pulmone, ſed etiam in corde, aut vaſis cordi proximis, & ægram morituram prædixi. Quod prognoſticum certum reddebatur ex eo, quod ulcus Eriſypelatis ſubito ac derepente exſiccatum fuerat juxta ſententiam Hippoc. *aphor.* 25. *ſect.* 6. Eriſypelas foris intro converti, malum. Præterea, reſoluto paucis diebus genæ tumore, mandibulæ nihilominus clauſæ permanſerunt, tumque apparuit, illam conſtrictionem mandibularum, a muſculorum, eas moventium, convulſione dependere. Decimo quinto morbi die, matutinis horis dexter oculus clauſus apparuit, altero aperto exiſtente, quod contingit ex palpebræ paralyſi, quæ graviorem affectum minabatur, qui eodem die poſt meridiem contigit, ſcilicet apopleſia levis, a qua intra duas horas aliquantulum reſurrexit, ſed media corporis pars, ſiniſtra nimirum, reddita eſt paralytica. Et triduo poſt, ſenſim fatiſcentibus viribus, extincta eſt.

Toto morbi decurſu nulla tuſſis difficultatem ſpirandi comitata eſt, neque ſtertor, per unum diem, ante interitum. Aperto cadavere lien repertus eſt putredine affectus ita ut levi compreſſione in fruſta diſcederet. Pulmonis ſubſtantia livida, & humore aqueo perfuſa, unuſque illius lobus, ad ſiniſtram partem ſitus, pituita putrida, & purulenta refertus. Cordis ventriculus dexter, parte interiori membrana denudatus, putridus, & exulceratus apparuit; ut illius fibræ carnoſæ, ſummis digitis contrectando, in fruſtula ſecederent. Auricula dextera ſolito major apparuit, & omnino referta ſubſtantia quadam carnoſa, partim rubra, partim nigricante, ſanguini concreto ſimili, quæ tamen manibus dividi non poterat. Hos duos affectus, auriculæ nimirum, & ventriculi dextri puto cauſſam fuiſſe tantæ pulſus inæqualitatis, & intermiſſionis; dum cor, rem ſibi moleſtam excutere tentans, variis motibus quateretur; Unde pulſus naturalis interruptio atque interceptio oriebatur, ſpirandi vero difficultatem a pulmonis infarctu ortam eſſe ſatis manifeſtum eſt.

Similis pulſus inæqualitatem mihi videre contigit in duobus aliis ægrotantibus, quorum unus erat filius D. Hugonis, Mercatoris Monſpelienſis, quinque annos natus, qui tali pulſus inæqualitate diu vexatus, tandem interiit. In aperto cadavere nihil præter naturam apparuit, præter auriculam cordis dextram, quæ multo major ſolito apparebat, & omnino referta erat ſubſtantia quadam pituitoſa, & dura, & concreta inſtar nucis majuſculæ, quæ quidem liberum cordis motum impediebat, & dictam pulſus inæqualitatem pariebat. Similes pulſus apparuerunt in filia Dn. G. 20. annos nata, in cujus cadavere aperto inventum eſt ulcus in ipſo corde, quo media fere illius ſubſtantia abſumpta fuerat. Horum caſuum hiſtoriæ ſuperioribus obſervationibus deſcriptæ ſunt.

OBSERVATIO LXXVIII.

Phthiſis.

Filia Dn. Salomonis civis Monſpelienſis, annos circiter 25. nata, bilioſo admodum temperamento prædita gravi fluxione, in pulmonem decumbente, ab aliquot menſibus detinebatur, cum tuſſi moleſta dies noctesque affligente, vigiliis perpetuis, dolore pectoris, febre lenta, alvi conſtrictione, & macie totius corporis; ita ut phthiſica omnino videretur, & e multis diebus lecto affixa, ad interitum rueret. Vocatus ego, calidiſſimam viſcerum intemperiem advertens, & perpetuam alvi conſtrictionem, maxime importunam, præmiſſo clyſtere molliente, jubeo ſanguinem detrahi ad ℥. vj. mox duo cauſtica adhiberi inter ſcapulas, juxta ſpinam dorſi. Ptiſanam laxantem præſcribo per quinque dies continuos uſurpandam, cujus deſcriptio talis eſt.

℞. Tamarindor. ℥. ß. aquæ fontis ℔. iij. coquantur ad ℔. ij. in colatura infunde frigide per noctem ſennæ mundat. corriandri, & liquirit. contuſor. an. ℥. ij. roſar. ʒ. j. colaturæ capiat cyathum unum, mane, hora ante paſtum.

Paucis hiſce remediis ita reſtituta eſt, ut poſt quindecim dies: e lecto ſurrexerit, & ad conſueta munia ſeſe conferre cœperit. Manebat tamen alvi conſtrictio & ſomni vacuitas, quibus affectibus eliminandis præſcribo primum bolum ex conſervæ roſar. ʒ. j. & laudani Gr. j. compoſitum, quo per quatuor aut quinque horas dormivit, at deinceps ſingulis noctibus fere integris ſine ullius remedii auxilio. Deinde jubeo, ut ptiſanam laxantem reiteret per aliquot dies. Vere inſequenti, lacte aſinino per menſem uſurpato, omnino reſtituta eſt.

OBSERVATIO LXXIX.

Pleuritis.

Die 4. April. 1642. Filius D. Roche civis Monſpelienſis, annos duodecim natus, laborabat pleuritide lateris dextri. Quinquies ſecta fuit vena, & alia remedia ordinaria adminiſtrata, uſque ad ſeptimam diem. Febris erat intenſa, cum inquietudine magna, dolor valde urgebat. Exhibita fuit die ſeptima, fulignis camini pulver. ʒ. ß. cum aqua cardui benedicti, intra duas horas ab aſſumptione, omnia ſymptomata valde remiſerunt, ægerque multo melius habuit, & poſtmodum ſenſim convaluit.

OBSERVATIO LXXX.

Raucedo.

Filia Dn. Viventii Lunellenſis, nata annos 20. cum ſeſe aeri frigido expoſuiſſet, incidit in raucedinem tam gravem, ut nullam fere vocem edere poſſet, ſine tuſſi, ſine difficultate ſpirandi, & ſine catarrho apparente. Perſeveravit affectus per ſex menſes, multa remedia fuere uſurpata; ſed fruſtra. Tandem inter dormiendum aquoſæ materiæ quanti-

quantitas mediocris per aurem effluxit, libere loqui cœpit; ac vocem claram edere. Inde conjicere licet, dicti humoris collectionem, in cerebro factam, eum occupaſſe nervi ramum, qui a quinta conjugatione fertur ad muſculos laryngis, a quibus vox efformatur, unde illi muſculi veluti paralytici evaſerant.

Poſt quatuor menſes altera virgo Lunellenſis, Rudaude nominata, eodem affectu laborans ab octo menſibus, meum conſilium expoſcit; Exemplo ſuperiori edoctus cenſui omnem intenſionem curativam ad materiam ſeroſam, aut pituitoſam, in cerebro collectam, evacuandam vel diſcutiendam, dirigi debere. Et præmiſſa venæ ſectione, ac purgatione, præſcripſi decoctum guajaci & ſalſæ parillæ, cum ſenna, agarico, turbit. & hermodact. per 20. dies ſumendum, cum bocheto ex ſalſa parilla, & victu exſiccante, poſtea miſi eam ad thermas Balerucanas, ubi ſudavit per triduum, & affectus integre curatus eſt.

OBSERVATIO LXXXI.

Lues venerea inveterata, cum calido & ſicco temperamento, ac fere atrabiliario.

Nobilis quidam annos natus 35. dicto temperamento præditus; a duobus annis lue venerea laborans, ulcera fœda in palato, labro ſuperiori, & circa naſi radicem patiebatur. Primo tractatus fuerat per ſudores & hydrargyroſin, quibus curatus videbatur; ſed paucis poſtea diebus ulcera recrudeſcunt, & æger ad priorem ſtatum redit. Iterum curatio inſtituitur per ſudorifica, & frictiones mercuriales, a quibus pejus habuit. Tertio inſtituitur curatio priori contraria, per refrigerantia & humectantia; omiſſis prorſus luem oppugnantibus, ſed nullo profectu. Tandem Monſpelium ſe conferens, & conſilium trium Medicorum implorans, tale præſcriptum retulit. Ut ſcilicet tum a calida & ſicca viſcerum intemperie, tum a lue ipſa indicationes ſumerentur, quod ſequentibus remediis præſtitum fuit.

Primo, clyſter emolliens injectus.

Secundo, potio refrigerans & purgans præſcripta.

Tertio, venæ ſectio ad ℥. viij.

Quarto, apozema refrigerans & purgans.

Quinto, balneum tepidum per biduum.

Ab exitu ultimi balnei provocatio hæmorrhoidum.

Poſtea diæta liberalis & temperata præſcripta, ex ſalſaparilla & ligno guajaco, addendo ſub finem decocti cichorium, endiviam, acetoſam, & tamarindos, utatur per quinque dies, ſudores leniſſime provocando.

Interim utatur bocheto ex ſalſa parilla, cum victu liberali, & non exſiccante.

Poſt uſum decocti ſudorifici, per quinque dies reiteretur potio laxans prædicta.

Per biduum ſequens reiteretur balneum.

Poſtea utatur iterum decocto ſudorifico per quinque dies, ex ſolis ſudorificis prædictis parato ſine additione herbarum & tamarindorum. Et provocabuntur ſudores cum vapore ſpiritus vini, tinctura guajaci impregnati.

Poſt ſudores iteratos per quinque dies iterum purgetur potione prædicta, quam ſequatur balneum per biduum.

Et iterum repetantur ſudores per quinque dies, cum decocto guajaci ſolius; elapſiſque quinque diebus, capiat iterum potionem purgantem, & poſtea utatur balneo tepido per biduum.

Hanc methodum continuabit, donec ulcera conſolidata fuerint. Atque ut eorum duratio magis promoveatur, topicis utetur ſequentibus.

Primo fiet gargariſma ex decocto raſuræ guajaci, additis radicibus ſymphyti majoris, & ariſtolochiæ rotundæ, foliis agrimonii, vincæ pervincæ, prunell. piloſellæ, betonic. an. M. j. ſummit. hyperici, roſis rubris, diſſolvendo poſtea mel roſaceum.

Ulcera externa curentur primo infuſione lithargyri ex aceto parata. Et ſi cruſtis ablatis valde ſordida appareant ſequens ungentum uſurpabitur.

♃. Olei roſac. omphacini ℥. ß. ſucci plantag. & ſolani an. ℥. j. bulliant ad ſuccorum conſumpt. poſtea adde plumbi uſti & loti, ʒ. vj. ceræ albæ q. ſ. fiat unguentum.

Si gargariſma nimis ingratum videatur; poterit fieri ſine ariſtolochia, & augeri quantitas mellis; aut loco illius poni ſaccharum roſaceum.

Curatis ulceribus, utatur adhuc per menſem unum aut alterum bocheto prædicto.

In fine dietæ reiteretur purgatio & balneum; & capiat Juſcula refrigerantia per decem dies, in quibus diſſolvetur ſalis prunellæ ʒ. j. cryſtalli tartari ʒ. ß. ſacchari albi ʒ. iij. Cum incipiet uti juſculis, applicetur cauterium utrique tibiæ.

Denique ad firmandam curationem utatur per aliquod tempus opiata, ex ſudorificis & purgantibus compoſita, cujus deſcriptionem in Renodæi pharmacopœa videre eſt.

OBSERVATIO LXXXII.

Urinæ ſuppreſſio.

Quidam ſeptuagenarius, cum ſuccuſſorem equum conſcendiſſet per aliquot milliaria, incidit in urinæ ſuppreſſionem, qua ægre, & guttatim urinam excernebat. Ab alio Medico primum injectus fuit clyſter, ſanguis detractus, & ſemicupium adminiſtratum; tum potiones quædam diureticæ exhibitæ. Cum non melius inde haberet; vocatus ego, adverto tenſionem & duritiem in regione veſicæ, cum dolore, qui comprimendo tantum percipiebatur. Præterea æger patiebatur dolores in dorſo, ſcapulis, & pectore, ut ægre ſeſe commovere poſſet. Tempeſtas erat Auſtrina & pluvioſa. Conjicio hæc omnia fieri a catarrho e capite delabente, & influxum humorum veſicæ corpus invaſiſſe, ibique tumorem quendam excitaſſe, a quo ſphincter veſicæ comprimebatur, ejuſdemque veſicæ meatus anguſtior evaſerat. Ideo ad fluentis humoris diverſionem & evacuationem præſcripſi apozema purgans & temperatum, per triduum veſicatorium poſteriori parti cervicis, & fotum emollientem ac parum reſolventem, regioni veſicæ admovendum, ac linimentum, iiſdem viribus præditum. Per apozematis uſum urinæ in dies melius procedebant, ita ut triduo elapſo, multo commodius & liberalius eas reddiderit. Poſtmodum præſcripſi bolum ex terebenthina & pulvere liquiritiæ per triduum, fotum & clyſterem, ex decocto emolliente & magis reſolvente paratum, & cataplaſma ex reſidentia decocti, cum farina fabarum & fænugr. oleo anethino & chamæmelino. His ad priſtinam ſanitatem reſtitutus eſt.

OBSERVATIO LXXXIII.

Febres puerorum.

Filius Dn. Pauli, civis Monſpelienſis, tres annos natus, laborare cœpit febre acutiſſima, quæ ſtatim ab initio ad vigorem pervenit: aderat ſitis perpetua & inextinguibilis, quæ ab initio ad finem perſeveravit, & intra quinque dies extinctus eſt. Extremorum frigiditas ſæpe apparuit, & poſtremis diebus perſeveravit, ita ut febrem lipyriam referret. Aperto cadavere nulla inflammatio apparuit in ventriculo, inteſtinis, aliave parte, cujus magna erat ſuſpicio, ex ſymptomatis propoſitis. Et cum nulla cauſſa appareret tantorum ſymptomatum, omniaque viſcera bene conſtituta eſſent; exiſtimavi, gravia illa ſymptomata a maligna & venenata qualitate prodiiſſe, ex variolis nimirum, quæ tunc temporis graſſabantur, quas puer ille non potuit excludere, propter nativam quandam imbecillitatem, qua præditus erat, & veneni vehementiam. Hæc contigerunt circa initium menſis Julii anni 1642.

Eodem tempore duæ puellulæ, octo menſes natæ, ægrotare cœperunt ex alvi fluxu frequenti, quo bilis porracea & æruginoſa excernebatur, cum febre intenſiſſima. Utrique præſcripſi cliſteres ex juſculo, vitello ovi, & confect. de hyacintho; linimentum ventri ex unguento roſaceo, comitiſſæ, & oleo cydoniorum; Epithemata cordi refrigerantia & roborantia, & julepos ex aqua plantaginis, portulacæ, ſyrupo cydoniorum, confectione de hyacintho, & ſale prunellæ quibus utebatur ex cochleari frequenter, & intra biduum febris valde remiſſa eſt, ac propemodum extincta, alvique fluxus admodum imminutus. Nutrici victus refrigerans imperatus fuit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Dyſenteria.

Die tertia Auguſti 1642. Uxor mea incidit in gravem dyſenteriam, pomeridianis horis, ab aſſumpto pridie pharmaco leviori, qui morbus tunc temporis populariter graſſabatur. Circa horam ſomni exhibeo laudani g. ij. cum conſerva roſarum; poſtridie, hora ſecunda pomeridiana, cum perſeveraret affectus, exhibeo ejuſdem laudani g. ij. continuavit alvi fluxus, ſine ſanguinea ejectione, qui per quinque vel ſex dies perſeveravit non admodum moleſtus. Ac tandem medicamento ex infuſione rhab. & myrob. cum rhab. pulver. & ſyrup. roſac. omnino ſublatus eſt.

OBSERVATIO LXXXV.

Hydrops.

Joannes Haguenotus Chirurgus, annos natus circiter 27. laboravit rheumatico affectu, cum doloribus univerſalibus, ex calida hepatis intemperie oriundis, qui affectus per quatuor aut quinque menſes perſeverans, eum ad extremam maciem perduxit, cum febre lenta perpetua. Tandem, non obſtantibus variis remediis, quæ ad tanta mala expugnanda fuere adhibita, incidit in hydropem, partim aſcitem, partim tympanitem, ex quo venter in magnam molem intumuit. Poſt multa præſidia fruſtra tentata, & varias conſultationes irritas, cum deſperatus omnino videretur, mihi ſoli committitur. Aderat extrema macies, ut muſculi omnino conſumpti eſſent, ſicuti in febre hectica tertii

tertii gradus ; Exiſtimabam ipſam hepatis ſubſtantiam eſſe valde labefactatam, ut eam reſtituere eſſet impoſſibile. Ideo præmiſſo tali prognoſtico, tentandi gratia, curationem aggredior, die 4. menſis Auguſti, anni 1642. Ac primum exhibeo pilulas panchymagogas cum calomelanos Turqueti ℈. j. Purgatus fuit ſexies cum euphoria, dejecit ſeroſa multa & pituitoſa.

Sequenti die agreſſus eſt uſum apozematum ſequentium.

℞. Rad. aſparigi, bruſci, & enulæ campanæ an. ℥. j. cort. mediani fraxini & tamariſci an. ℥. ß. rad. valerianæ, ariſtolochiæ ror. & aſari an. ʒ. ij. fol. cichor. agrim. ceterach. & capill. ven. an. M. j. abſinthii utriuſque; chamædr. & centaur. min. an. M. ß. coquantur ad ℔. i. in colatura diſſolve ſyrupi capil. ven. ℥. iij. fiat apozema pro iij. doſibus matutinis, addendo cuilibet doſi ſalis diuretici ʒ. i. ſpiritus diuretici gutt. xxx. Continuavit per ſex dies; dejiciebat bis aut ter ſingulis diebus pituitoſa & ſeroſa. Septimo die ſumpſit iterum pilulas prædictas cum eodem affectu. Poſtea continuavit apozemata per quindecim dies & totus venter detumuit; quotidie enim dejiciebat quater, aut quinquies, ſeroſa, & pituitoſa, & copioſas urinas profundebat. Manebat extrema macies cum inappetentia: Præſcribo pulverem ex vitrioli martis ʒ. i. & raſur. eboris ʒ. ii. ſumebat primum ℈. i. mane, cum panatella, eodemque tempore exhibebantur mane & ſero, tincturæ roſarum cochl. ii. Hæc per biduum tantum continuata fuere. Sed quia venter adhuc ſubtumidus erat, & materia pituitoſa ac valde cruda per alvum ejiciebatur, rediit ad Julepos aperientes, qui ex decocto rad. & herbar. aperient. temperat. compoſiti erant, adjecto ſale & ſpiritu prædictis, quia ex longo prioris decocti uſu nimia ſiccitas timebatur. Sumebat eundem julepum veſperi, ſine ſale & ſpiritu, ſed cum ſyrupo limonum, ad ſitim temperandam. Dejiciebat, ut ſupra, pituitoſa & aquoſa. Veſpertino Julepo addebatur interdum ℥. i. tincturæ corallorum, ad hepatis robur & refrigerium. His per 12. dies continuatis, venter omnino detumuit, & interim cutis totius corporis mollior ad tactum apparebat, muſculi impleri, & totus habitus refici incipiebant, appetitus vigebat, & coctio in ventriculo rite conficiebatur. Tandem ad viſcera roboranda, & facultatem expultricem, quæ ſegnis remanebat, leviter irritandam ſingulis diebus exhibebatur rhab. ʒ. ß. cum ſyrupo de abſinthio pontico in boli formam redacto. Hic bolus per quinque dies continuatus fuit. Poſtea ab omni remedio abſtinuit per totidem dies. Poſtmodum ad maciem reparandam balneo uſus eſt, ex hordeo & amygdalis confecto, quod ſemel in ſeptimana iterabatur. Cur autem per menſem integrum a purgatione abſtinuiſſet, doloribus quibuſdam in artubus cruciari cœpit, non tamen admodum vehementibus, qui cum per plures dies continuaſſent, me iterum vocavit: Ego autem purgatione tollendam eſſe fluxionem aſſerui. Ille contra dicebat dolores prægreſſos, qui in principio morbi apparuerunt, a purgatione non parum fuiſſe iteratos. Hoc cauſſæ fuit, quod purgantia vulgaria adhibere noluerim, ſed exhibitis pilulis prædictis blande purgatus eſt, & dolores prorſus ſublati ſunt. Curatus ab hydrope omnino fuit; ſed cum incauta admodum victus ratione uteretur, & cibos abſurdos identidem ingereret; in febrem tertianam incidit, a qua liberatus quibuſdam remediis, poſt 15. dies iterum in eam recidebat; & ſic per quatuor aut quinque menſes vixit, tertianæ paroxyſmis identidem redeuntibus, ex novis in victu erroribus, donec tandem e vivis diſceſſit; cum tamen, per ſex menſes ante obitum, ab hydrope liber continuo deguerit.

OBSERVATIO LXXXVI.

Gangrana ex Veſicatorio.

MEnſe Auguſto 1642. Filia D. Bonin Computorum, vectigalium, & Fiſci Regii, tunc Conſiliarii, tunc vero Protopræſidis, annos duos cum dimidio nata, laborans febre maligna, variis remediis curata eſt, cum inter cetera veſicatorium præſcriptum eſſet. Pharmacopœus ex emplaſtro veſicatorio officinarum compoſuit, & ad vim illius augendam, multo pulvere cantharidum ſinapiſavit, unde cutis exuſta eſt ſequenti die tota illa pars, quæ a veſicatorio continebatur, gangræna affecta apparuit. Ad cujus curationem celebratis ſcarificationibus, fotus admotus eſt ex aqua vitæ diſſolutus. Intra triduum eſchara ſeparata eſt, & ulcus reſiduum curatum ſequenti unguento.

℞. Pinguedinis renum bovis ℥. i. lithargyri præpar. & minii an. ℈. i. olei roſac. q. ſ. fiat unguentum.

OBSERVATIO LXXXVII.

Febris maligna.

JOannes Richardus, civis Monſpelienſis, cum laboraſſet febre maligna, per ſex ſeptimanas, tanta virium dejectione detinebatur, ut brevi moriturus videretur. Ego tunc temporis eum videre incipiens & audiens, parum expurgatum fuiſſe toto morbi decurſu, ab humorum ſarcina vires opprimi cenſui, eas tamen adeo dejectas, vix purgationem ſuſtinere poſſe. Ideo per epicraſin purgationem inſtitui & potionem præſcripſi ex infuſione ℈. i. ſennæ in aqua cichorii, cum ſalis tartari ℈. ß. addendo ſyrupi roſ. ʒ. i. continuata fuit potio per triduum. Ex ea bis dejiciebat ſingulis diebus, vires paululum recreatæ, quarto die ſumpſit ſyrupi de abſinthio pontico ℥. i. quinto exhibita infuſio ʒ. i. ſennæ, & per biduum continuata, blande purgatus eſt cum fructu. Unde melius habere cœpit, ſenſim convaluit, repetitis per intervalla purgationibus. Per aliquod tempus recidivam paſſus eſt, & Medicum non vocavit, donec ad extrema redactus fuerit, atque ita ultimum diem clauſit, hoc tantum in hac obſervatione notatu dignum eſt, medicamentum purgans exhiberi poſſe in ſumma virium dejectione; modo perexigua doſis præſcribatur.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Alvi fluxus in puero.

FIlius D. Andeſſan in Curia Computorum, &c. Conſiliarii, annos quatuor natus, diuturno alvi fluxu laborabat, cum inappetentia & dejectione virium. Origo illius alvi fluxus erat ex prava victus ratione, eum enim pluribus cibis ingurgitabat, & merum aliquando ei exhibebat; inde calor nativus ita attritus eſt, ut alimenta in cruda & pituitoſa excrementa converterentur; nihil enim fere, niſi meram pituitam dejiciebat, quo tempore eum videre cœpi; cum tamen antea flava, viridia, æruginoſa, & ſanguinolenta rejeciſſet, ut mihi relatum eſt. Inſtituta victus ratione præſcribo medicamentum, ex ſyrupi de cichorio compoſiti ℥. i. cum rhab. ʒ. ß. per triduum exhibendum, deinde tincturam corallorum mane & ſero ſumendam, ad cochlearia duo; intra quinque dies melius habuit, & continuatis remediis, paucis diebus reſtitutus eſt.

OBSERVATIO LXXXIX.

Alvi fluxus diuturnus, & dolor capitis contumax.

DIe ſeptima menſis Octobris, anni 1642. Vocatus ſum Lodovam ad Dominum Flery, Fiſci Regii Quæſtorem, octogenarium, laborantem alvi fluxu diuturno, a duobus menſibus eum infeſtante, quo multa ſeroſa & cruda excernebat; præcipue vero nocturnis horis alvi fluxus exacerbabatur; ex quo & aliis ſignis conjicere licuit a cerebro potiſſimum fluxum dependere. Præterea laborabat dolore capitis atroci, partem ſiniſtram a ſummo vertice ad aurem & tempus ejuſdem lateris occupante, qui dolor, cum ſupra partem affectam decumberet, pulſans manifeſte apparebat. Illius curationem aggrediens, primum ratione alvi fluxus ſequentem potionem præſcribo.

℞. Rhab. electi ʒ. i. myrobalan. citrin. ʒ. ß. ſantali citrini ℈. ß. Infundantur in aqua plantag. expreſſione facta diſſolve rhab. pulver. ʒ. ß. ſyrupi roſar. ℥. ß. fiat potio, a cujus aſſumptione ter alvum depoſuit interdiu, & nocte conſequente bis tantum dejecit, cum prægreſſis noctibus quinquies, aut ſexies dejiceret.

Sequenti die eadem potio laxans exhibita eſt, addita in infuſione fol. ſennæ ʒ. i. Quinquies aut ſexies dejecit per diei decurſum, nocte vero nihil, & ita alvi fluxus omnino curatus eſt.

Tertia die, ad dolorem capitis pulſantem & diuturnum auferendum, cum multa alia remedia fruſtra tentata fuiſſent, ad arteriæ temporis apertionem venio, qua ſanguinis ℥. iii. detractæ ſunt, & deſuper admotum eſt emplaſtrum ex thure, maſtiche, bolo armena, pilis leporinis & albumine ovi, cum bona ligatura: Et eadem die dolor omnino ſublatus eſt.

OBSERVATIO XC.

Catarrhus in pulmonem defluens.

CIrca finem menſis Octobris anni 1642. incidi in gravem catarrhum ab inſolatu, qui in pulmonem defluens, difficultatem ſpirandi efficiebat cum ſtertore. Venæ ſectio celebrata eſt, deinde purgatio per biduum, ex ptiſana laxante, cum vini abſtinentia, & magna cibi parſimonia: His ſtertor deſiit, & difficultas ſpirandi valde imminuta eſt. Sed eorum loco tuſſis ſucceſſit valde moleſta, quæ cum per biduum perſeveraſſet, mane tabaci fruſtulum ori admovi, leviter prius dentibus contritum, quod cum per mediam horam ſupra linguam detinuiſſem, quædam capitis conturbatio oborta eſt, mox nauſea levis, quam ſequutus eſt vomitus ſatis exiguus ſeroſæ materiæ, quæ in fine amarorem referebat. Conturbatio capitis per duas horas perſeveravit, & tuſſis ſedata eſt, uſque ad veſperam, in qua leviter denuo infeſtare cœpit, per intervalla repetens. Circa horam cœnæ, capitis dolor obortus eſt, cum calore quodam, præſertim in parte ſiniſtra. Poſt cœnam (quæ fuit ſatis liberalis) dolor capitis multo gravior efficitur, eumque comitabatur nauſea moleſta, quæ cum per horam perſeveraſſent, & dolor capitis magis ac magis ingraveſceret, immiſſo penitiſſime in os digito, vomitum excitavi, quo omnia alimenta in cœna aſſumpta ejecta ſunt, cum pituita multa, inde dolor capitis imminutus, mox in lectum me compono, ubi ſomno correptus noctem placide tranſegi, & ſequenti die a tuſſi & catarrho prorſus immunis fui.

OBSER-

OBSERVATIO XCI.

Cephalæa ex Lue venerea male curata.

VIr quidam lue venerea infectus, curatus fuit per diætam ſudorificam, & litum ex hydrargyro, unde per aliquod tempus a morbo immunis viſus eſt. Poſtea vero idem affectus recurrit, & iterum curatus eſt decocto ſudorifico, per aliquot dies aſſumpto, ac deinde ſuffitu cinnabaris, iterum perfecte curatus viſus eſt. Poſtea tamen tentari cœpit gravi cephalæa, ſiniſtram capitis partem obſidente, quæ in mutationibus tempeſtatum, ac præcipue ineunte autumno, graviter eum excruciabat, & in eodem loco clavi inſtar ſemper infixe permanebat. Et cum multa remedia evacuantia, revellentia, derivantia, & anodyna fruſtra tentaſſet; ad nos venit. Nos vero ſtatuimus gravem illam cephalæam ex reliquiis luis venereæ, non perfecte curatæ, procedere. Cauſſam tamen illius proximam, & immediatam, aut ſaltem foventem & augentem illum dolorem, propter virulentiam veneream, eſſe vel humorem acrem ac mordentem, ad eam capitis partem confluentem, vel mercurium in parte congeſtum, vel cariem in oſſe capitis contractam. Quæ duæ cauſſæ poſteriores, licet infrequentes ſint, aliquando tamen contingunt, ut multis hiſtoriis, ab auctoribus relatis, conſtat.

Ut igitur harum omnium cauſſarum habeatur ratio, primo præſcripſimus evacuationem univerſalem per ſanguinis miſſionem, & purgationem, per apozemata ad quatuor dies.

Deinde diætam ſudorificam ex decocto ligni guajaci & ſalſæparillæ ad 39. vel 40. dies, habita ratione temperamenti, quod ſi calidius fuerit, (neque enim hominem coram videre licebat, ſed ex ſcripta relatione conſilium petebatur, non expoſito ægri temperamento) balneis & juſculis refrigerantibus corrigatur. Sæpe enim lues venerea, quæ hydrargyro curari non potuit, longo uſu decocti ſanatur. Et ſi cephalæa ab humoribus tantum virulentis, membranas vellicantibus oriatur; ſola diæta longiori curari poterit.

Si vero dolor ille capitis, decocto diu uſurpato, non ceſſerit, videndum erit, num mercurius in parte collectus ſit, quod internoſci poterit, ſi globulus, ex foliis auri confectus, in narem ſiniſtram profunde immittatur, & poſt aliquam moram ex nare albicans extrahatur, ſignum enim erit adeſſe mercurium. Idem tentari poterit contegendo emplaſtrum cephalicum foliis auri, & parti dolenti imponendo, ſi enim albeſcat aurum, ſignum erit, adeſſe mercurium, qui paulatim extrahetur, ſi lamina aurea tenuis ſupra partem dolentem continuo geſtetur, & globulus aureus ſolidior frequenter in narem immittatur.

Si neque hoc præſidio ceſſet dolor; aperienda erit pars, & terebello perforanda. Sæpe enim ab acribus humoribus & virulentis corroditur cranium, eique caries inducitur, cute integra remanente. Et licet caries non appareat; trepanum tamen ſæpe confert, educendo materiam virulentam, ſupra meninges cerebri collectam.

OBSERVATIO XCII.

Pleuritis.

FIlia D. Divoul, civis Monſpelienſis, ſanguineo temperamento prædita, 20. annos nata, ſæva pleuritide affecta eſt lateris ſiniſtri, principio menſis Martii, anni 1643. Secunda die morbi ſecta fuit vena ejuſdem lateris, & ſanguis detractus ad ℥. viij. ſequenti die, cum Chirurgus vellet iterare phlebotomiam, non potuit venam attingere; quia virgo illa erat admodum obœſa, & vena in profundo brachii ſepulta, ita ut cum in brachio dextro vena magis pateret, eam aperire coactus fuerit, ex eaque detraxit ſanguinis ℥. viij. quæ tamen phlebotomia nihil profuit. Cum igitur pleuritis admodum urgeret, me in auxilium vocarunt, & cum maximam iterandæ phlebotomiæ neceſſitatem viderem, ex eo quod ægra fere ſuffocabatur, ac febre intenſiſſima laborabat, juſſi alios vocari Chirurgos, ut aliquis eorum venam aperiret, cum igitur unum ex peritioribus vocaviſſent, eum monui, ut ſi venam aperire poſſet, amplo foramine id efficeret, & magnam ſanguinis copiam una vice detraheret, cum venæ ſectionem iterare eſſet tam difficile. Ille rem præſtitit, ut monueram & ſanguinis circiter ℥. xiv. detraxit, qua evacuatione ægra maxime ſublevata fuit, ſine ulla virium jactura. Poſt quatuor, aut quinque horas miſſus fuit iterum ſanguis ad ℥. x. quam etiam vacuationem ægra facile tulit, & ſequenti die a pleuritide & febre omnino liberata eſt.

OBSERVATIO XCIII.

Epilepſia.

FIlius D. Roche, civis Monſpelienſis, annos natus 12. ab aliquot menſibus, epilepticis acceſſionibus affligebatur, quæ primum ſemel in ſeptimana, poſtmodum vero ſingulis diebus invadebant. Purgatus fuerat ſemel aut bis, ſanguiſque detractus, & a multis annis cauterium habebat in brachio. Vocatus ad eum, præſcribo apozema ex cephalicis, & Epilepſiæ ſpecificis, cum purgantibus, ad quatuor doſes. Deinde inuritur cauſticum ſuturæ coronali, & his duobus remediis a morbo liberatus eſt.

Erat puer iſte calido & bilioſo temperamento præditus, & in actionibus promptiſſimus, quod conjecturam faciebat, hunc affectum a vaporibus tetris exoriri, qui per iſtud emiſſarium diſſlari poterant.

OBSERVATIO XCIV.

Hydrops.

FIlia Dn. Patris in Curia Præſidiali Conſiliarii, annos ſex nata, & hydrope detenta, ſequentibus remediis curata eſt menſe Martio, anni 1643.

Primo injectus fuit clyſter ſic paratus.

℞. Pulpæ colocynthid. ℥. i. furfuris macri M. i. coquantur in vino albo ad quart. iij. fiat clyſter, qui pituitoſa & seroſa eduxit, ſine moleſtia, & fuit continuatus per triduum. Eodem tempore admotum fuit toti ventri cataplaſma ex rad. cucum. agreſtis, cumino, & melle paratum, cujus deſcriptio habetur in praxi noſtra cap. de hydrope, cum autem venter detumeſcere inciperet, & ægra remedia interna ſumere nollet; iteratus eſt clyſter alternis diebus, ter aut quater, & continuatum cataplaſma. Ex quibus major ventris imminutio ſequuta eſt. Tandem præſcriptus fuit pulvis purgans ex ſenna, turbith. aliiſque paratus, cujus deſcriptio habetur in praxi fol. 286. cujus doſis erat ℥. i. ex eoque parum purgata eſt, cum medicamentum vomitu rejiceret, & venter adhuc tumidus apparebat. Poſtmodum præſcribo Julepos ex rad. & herbis valde aperientibus cum ſale, & ſpiritu diuretico, ad quatuor doſes, quorum uſu majorem urinæ copiam reddidit, ſed venter adhuc tumidus permanebat. Poſtmodum præſcripſi pulverem ex rad. jalap. gr. xv. ſcammon. g. viij. calomelanos Turqueti g. xij. quem ſumpſit cum juſculo, & ſepties purgata eſt, multumque ſeri ac pituitæ rejecit per alvum, & ſemel vomuit pituitoſa multa, unde tumor ventris, dimidia ſui parte imminutus eſt, intra horas 24. Iteratus eſt julepus prædictus per triduum; quarto vero die iterum ſumpſit pulverem prædictum cum eodem ſucceſſu, & cum venter admodum imminutus eſſet, ac ægra e lecto ſurgere inciperet, ciboſque laute appeteret, a remediorum uſu ulteriori abſtinuit, ſicque ſenſim convaluit.

OBSERVATIO XCV.

Lues venerea in puerulo.

PUer 30. menſes natus, Lue venerea laborans, & fœda ſcabie, totum corpus occupante, quam a nutrice acceperat, ſequentibus remediis curatus eſt.

℞. Raſuræ ligni guajaci ℥. ij. aquæ fontis ℔. ij. infundantur per 24. horas, deinde bulliant, ad tertiæ partis conſumptionem. Colaturæ capiat ℥. iij. ſingulis diebus mane, duabus horis ante paſtum corpus tegendo paulo plus ſolito, & continuando per 20. dies.

℞. Scammon. pulver. gr. vj. calomelanos g. v. fiat pulvis tenuiſſimus, qui detur cum cochleari uno vel altero panatellæ ſaccharatæ, & ſuperbibendo parum juſculi, continuetur hoc remedium quinto quoque die, augendo doſim utriuſque medicamenti, juxta operationem.

℞. Reſidentiam prædicti decocti, aquæ fontis ℔. iij. fiat bochetum pro potu ordinario addendo ſacchari, & liquiritiæ q. ſ. ad ſaporis gratiam. His remediis per menſem continuatis probe convaluit.

OBSERVATIO XCVI.

Abſceſſus juxta ſpinam dorſi.

INntra illud tempus quo medicinam facio, quinque abſceſſus mihi videre contigit, dorſum occupantes, juxta ejus ſpinam, qui materia frigida ſenſim collecta geniti fuerant ſine dolore, aut inflammatione, & partis colore nullo modo mutato. Molles erant tumores, œdemati ſimiles, pugni magnitudinem fere adæquantes. Ex iis tamen apertis pus laudabile effluebat. Tres priores de medio ægros ſuſtulere, intra trium aut quatuor menſium decurſum, cum ulcus ex abſceſſu aperto relictum, ſinuoſum admodum evaſerit, ex eoque continuo magna puris copia effluxerit; unde corpus univerſum exhauſtum, & in atrophiam converſum eſt, licet multis remediis ulcerum curatio tentata fuerit. Quartus curatus fuit inciſionibus magnis in dorſo factis, quibus omnes ſinus detecti ſunt; mox fotibus ex aqua catapultarum, aliiſque topicis ulcera ſanata ſunt, interim tamen cauſſæ antecedenti providebatur frequenti evacuatione, uſu decocti ſudorifici. Quintus denique curatus eſt ſine inciſione, ſed magna apertione facta per cauterium potentiale, mox deterſione ulceris per injectiones ex decocto catapultarum, & fotu ex eodem ac denique valida compreſſione partis, cum faſciis & ſpleniis, & valde adſtringentium emplaſtrorum continua admotione in ambitu ulceris. Interim vero cauſſæ antecedenti providebatur remediis prædictis.

OBSERVATIO XCVII.

Hydrops in puero ſeptem annorum.

FIlius D. Baget civis Monſpelienſis, graves obſtructiones patiebatur, unde venter intumuit magnam in molem, ut jam hydropicus factus eſſet. Vocatus ad eum die 28. menſis Aprilis anni 1643. ſequentia præſcripſi.

℞. Sennæ mundat. ʒ. ij. ſem. aniſi & cremoris tartari ana ʒ. j. abſinth. pontic. p. j. coquantur ad ℥. ij. in colatura diſſolve electuarii diachartami ℥. i. ß. ſyrupi roſac. ℥. ß. fiat potio, detur mane cum regimine.

℞. Rad. apii, petroſel. & aſparagi ana ℥. ß. fol. agrim. capill. ven. ceterach. & hyſſopi ana M. ß. polypod. querc. & ſem. carthami ana ʒ. ij. ſem. apii, & petroſel. ana ʒ. j. cremoris tartari ℈. ij. coquantur cum quarta parte galli veteris, in colatura diſſolve ſalis abſinthii & tamariſci ana ℈. j. fiat juſculum, quod capiat mane per 12. dies.

In tertio quoque juſculo infunde per noctem ſennæ mund. ʒ. ij. capiat cum regimine.

℞. Olei de capparibus & tamariſci ana ℥. ij. ſucci ebuli, & cucumeris agreſtis ana ℥. j. ß. bulliant ad ſuccorum conſumpt. in colatura diſſolve ſem. agni caſti, & petroſel. macedonici ſubtiliſſime pulverat. ana ʒ. ß. olei nucis moſchat. ℥. ß. ceræ q. ſ. fiat linimentum quo illinatur totus venter calide in introitu lecti.

Utatur pro potu ordinario infuſione chalybis, & rhab. in forma bocheti.

Hiſce remediis ventris tumor minutus eſt, ſed non omnino ſublatus, ita ut ad ſequentia remedia tranſeundum fuerit, quæ intra tres ſeptimanas morbum integre diſcuſſerunt.

℞. Conſervæ flor. tamariſci & capill. ven. ana ℥. j. ß. conſervæ rad. enulæ campanæ ℥. ß. confect. alcherm. ℥. iij. ſalis abſinthii tamariſci ana ʒ. j. raſuræ eboris, & pulv. electuar. diarrhod. abbat. ana ℈. ij. cum ſyrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſingulis diebus, mane, duabus horis ante paſtum, ſuperhauſto vini diluti momento.

℞. Calomelanos gr. viij. diagryd. g. vij. fol. auri num. 1. fiat pulvis, qui detur ſemel in ſeptimana, cum duobus cochlearibus panatellæ ſaccharatæ, ſuperbibendo parum juſculi.

OBSERVATIO XCVIII.

Paralyſis ſpuria.

HOneſta mulier Aquiſextiana, quinquaginta circiter annos nata, cum aborſum paſſa eſſet, & adhuc ex eo decumberet, affecta eſt primum ſenſu obtuſo, in regione abdominis, quem (manu ventrem contrectando) facile percipiebat. Hunc aborſum poſt aliquot menſes ſequuta eſt graviditas, per cujus decurſum illa ſenſus obtuſio crura etiam & tibias invaſit; cuique longe deterius ſymptoma acceſſit; nempe motus impotentia. Poſt partum multa remedia purgantia, ſudorifica, & alia quamplurima calefacentia & exſiccantia fuere uſurpata, ſine ullo fructu; ita ut jam a duobus annis gravi hoc affectu detinebatur. Non eſt in dictis partibus omnimoda ſenſus privatio; ſed tantum imminutio: motus vero omnino abolitus eſt. Hoc tamen peculiare, & animadverſione digniſſimum occurrit; quod dum tibiæ a miniſtris extenduntur, aut alio quovis modo commoventur, ſtatim rigidæ evadant, & convellantur, ita ut tetanus efficiatur. Huic accedit motus quidam convulſivus, epilepticorum motui conſimilis, qui etiam ſponte non raro accidere conſuevit, per quædam intervalla. Dum autem iis ſymptomatis ægra corripitur, quendam motum percipit in hypochondriis, præterea doloribus vagis frequenter affligitur, varias partes, præcipue vero thoracem occupantibus, ita ut nunc anterior, nunc poſterior, nunc dextra, nunc ſiniſtra thoracis pars illis doloribus fugacibus afficiatur. Hæc eſt morbi hiſtoria ab ipſa ægrotante relata, quæ e thermis rediens, fruſtra uſurpatis, a nobis conſilium petiit die 4. Julii anni 1643.

Optarem equidem ut illius enarratio a peritis Medicis, qui illius curationi præfuerunt, exactius fuiſſet exarata, quo affectus intricatiſſimi atque difficillimi natura & curatio, ex omnium circumſtantiarum attenta meditatione ſolidius ſtabiliri poſſet. Non deſinam tamen; ægrotantis voto ſatisfacturus, ſententiam meam proferre, & peritiſſimorum Medicorum (qui omnia morbi momenta captare potuerunt, remque penitius introſpicere,) judicio ſubjicere.

Cenſeo itaque, hunc affectum non eſſe veram paralyſin, ab humore pituitoſo nervos laxante ac reſolvente oriundam; ſed potius mixtum quemdam affectum, ſpuriæ paralyſeos, & convulſionis participem. Spuriæ autem hujuſmodi paralyſes, diſtenſionibus nervorum ac convulſionibus complicatæ in partibus illis inferioribus ſæpe produci ſolent ab humoribus bilioſis, melancholicis, aut ſeroſis, in hypochondriis, aliiſque partibus in ventre inferiori contentis & in ſpinam dorſi transfuſis; a qua cum nervi oriantur, motum & ſenſum partibus inferioribus, tum etiam muſculis & cuti abdominis tribuentes; non eſt mirum earum partium actiones animales plurimum oblædi. Hæc longiori diſcurſu auctorum placitis, & rerum uſu confirmari poſſent, ſed peritis viris ſufficiet paucula quædam indicare; quæ hujus rei conjecturam ſatis probabilem efficere poterunt.

Primo itaque hoc, tamquam fixum ratumque ſtatuendum eſt: non omnem ſenſus motuſque privationem ab humore pituitoſo originem ducere; ſed eam aliquando a calida ſiccaque intemperie, humoribuſque talem temperiem conſequentibus proficiſci. Hoc vel unius Tralliani ſententia confirmari poteſt, qui c. 16. lib. 1. talem cauſſam adſtruit, eamque luculento exemplo confirmat his verbis. Novi ego ſane quendam, reſolutionem ex mærore, multa ſollicitatione, & inedia expertum, deinde ſumpta hiera adeo læſum, ut totus inde immobilis fieret, & propemodum interiret, niſi in contrarium mutatus fuiſſet, & humectantibus omnibus, tum potionibus, tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipſum reddidiſſent, uſus fuiſſet. Maxime vero balneis compluribus, unctionibus ex hydrelæo, mutatione aeris temperati, & omni hilaritate. Huic non valde abſimilem hiſtoriam videre eſt apud Foreſtum obſ. 97. lib. 10. cujuſdam adoleſcentis qui a cruribus ad pedes ſenſu & motu deſtitutus, cum earundem partium extenuatione & atrophia; cumque calefacientium & exſiccantium medicamentorum uſu, ab aliis Medicis præſcriptorum, in pejus continuo rueret; tandem ſolis humectantibus aſſumptis admotis, ab eo reſtitutus eſt.

Præterea jamdiu apud practicos pervulgata eſt colica bilioſa quæ in paralyſin frequenter degenerat, & hanc paralyſin a bile produci nemini dubium eſt.

Ac denique, ab humore melancholico & ſeroſo ſymptomata produci paralyſeos, & convulſionis æmula, ab iis Auctoribus, qui de ſcorbuto & affectione hypochondriaca ſcripſerunt; paſſim relatum eſt, ut apud Sennertum videre eſt, dictorum morborum ſymptomata explicantem in lib. de ſcorbuto & de affectione hypochondriaca.

Jam vero ſenſus & motus læſiones, quæ honeſtam hanc mulierem affligunt a calidis & exuſtis humoribus produci, conjicere primo licet a juvantibus & lædentibus. Cum enim a calefacientibus atque exſiccantibus remediis minime adjuta ſit, ſed ab iis perpetuo pejus habuerit, conſequens eſt, illa morbo minime contraria fuiſſe. Et hæc fuit unica via, quæ Trallianum & Foreſtum deduxit, in hiſtoriis ſupra memoratis, ad dignotionem paralyſis, a calida & ſicca intemperie oriundæ.

Secundo, ſiccam intemperiem in hac ægrotante inde colligere licet, quod cauteria, variis partibus admota, exiguum humorem reddiderint, & brevi exſiccata fuerint.

Tertio, paraliſes a pituita oriundæ, ex cerebro, tamquam humoris illius fonte ducunt originem, & partes capiti viciniores primam ut plurimum atque majorem læſionem ſentiunt. At hic nulla humoris a capite fluentis indicia apparent, neque nulla partibus ſuperioribus læſio contingit: ita ut brachia, manus, & aliæ partes ſuperiores integre functiones exerceant.

Quarto prima morbi invaſio, in ventre & muſculis abdominis ſenſum obtuſum præbuit, quod oſtendit nervos, a ſpina dorſi per vertebras lumborum oriundos, primum fuiſſe læſos, ac poſtmodum affectum fuiſſe propagatum ad nervos, qui ab oſſe ſacro oriuntur, & ad crura tibiaſque perreptant. Quo innuitur a partibus in ventre inferiori contentis, humorem noxium ad eos nervos fuiſſe translatum, non ſecus ac in paralyſi, colico dolori ſuccedenti, hujuſmodi translatio fieri conſuevit.

Quinto, dolores varias partes, præcipue circa pectus infeſtantes, iique fugaces, vapores arguunt acres atque mordaces, ab hypochondriis ad illas partes, translatos, quemadmodum dolores conſimiles melancolia hypochondriaca detentis ſæpiſſime contingunt.

Sexto, quoties pedes & tibiæ huic ægrotanti commoventur, tenſio, & motus tremulus ſtatim oboritur: quod innuit materiam nervis impactam, tenuem eſſe & mobilem, atque vel levi motu agitatam commoveri, ſicque tenſiones & vibrationes nervorum efficere.

Septimo, dum convulſiones mulierem aggrediuntur, præcedit motus quidam in viſceribus, qui ab ea manifeſte percipitur & ille motus fit a dicta materia, ſeſe commoveri incipiente; vel a vaporibus, ab eadem materia per commotionem illam elevatis, quemadmodum in epilepſia ſympathica, a partibus inferioribus oriunda, tales in ventre commotiones apparent, invadente paroxyſmo.

Denique hic affectus poſt aborſum apparere cœpit, & conſectariæ graviditatis tempore incrementum habuit, quod ſignificat humores pravos, in uteri venis collectos, & per menſtruas purgationes non ſatis commode evacuatos, ad partes illas nervoſas decubuiſſe, & hujuſmodi ſenſus & motus oblæſiones tandem produxiſſe.

His poſitis, ad curationem veniendum eſt, quæ ad iſtas indicationes erit dirigenda ut calida, & ſicca viſcerum intemperies corrigatur, humores melancholici & exuſti (quos præcipuam horum ſymptomatum cauſſam eſſe exiſtimo,) præparentur & evacuentur, viæ obſtructæ reſerentur, & viſcera præcipua, tales humores producentia, roborentur. Materiam, hiſce indicationibus adimplendis idoneam, eamque ſelectiorem, ſummatim proponemus, hoc præmiſſo prognoſtico, affectus, ab humore melancholico oriundos, eſſe curatu difficillimos: quod ſi nervoſum genus invadant; multo difficiliores. Affectus vero nervorum confirmatos, & qui jam

in vetu-

in vetuſtatem abierunt, eſſe deploratos. Unde ſequitur, propoſitum caſum vix remediis eſſe ſuperabilem, exiguamque ſpem curationis ſupereſſe. Tentandam tamen hanc curationem ſuaſerim, quandoquidem multa præter ſpem quotidie eveniunt, & multi affectus curationem recipiunt, qui pro deploratis habiti fuerant.

Primo igitur victus ratio inſtituenda eſt ex cibis boni ſucci, & facilis coctionis, aliquantulum refrigerantibus & valde humectantibus. In horum cenſu carnes juniorum animalium & ova ſorbilia recentia principem locum obtinent. Ceteræ victus minutiæ Medicis ordinariis præſcribendæ relinquuntur.

Reliqua curatio a clyſtere laxante inchoanda eſt, quem ſequetur poſtera die miſſio ſanguinis, ex brachio ſiniſtro ab ℥. viii. & ſi ſanguis corruptus, aut prava aliqua qualitate infectus videatur; repetenda erit phlebotomia poſtridie, ex altero brachio, pari quantitate. Poſt venæ ſectionem ſequentium juſculorum uſum aggredietur.

℞. Rad. bugloſſi & aſpagi ana ℥. i. fol. agrim. ceterach. capillor. ven. & cichor. ana M. i. coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat juſculum, in quo diſſolve cryſtalli tartari ʒ. i. capiat per 12. dies.

In quarto quoque juſculo infunde per noctem ſennæ mund. ʒ. iii. aniſi ʒ. i. in colatura diſſolve mannæ electæ ℥. ß. capiat cum regimine.

Finitis juſculis, utatur ſemicupio tepido, ex decocto hordei, & amygdal. dulc. per triduum, bis in die longe a paſtu.

Poſtridie ultimi ſemicupii, aperiatur vena malleoli ſiniſtri, emittantur ſanguinis ℥. vi.

Utatur deinde ſero lactis caprilli per xv. aut xx. dies ſumendo primis diebus cyathum unum, deinde duos, vel tres; prout ventriculus ferre poterit, quo enim major quantitas aſſumetur; eo utilius uſurpabitur. Debet autem ſerum lactis parari immediate, antequam aſſumatur, & ex lacte educi recenter ab ubere extracto, coquendo dictum lac una ebullitione, & quamprimum bullire incipit, irrorando pauca quantitate ſucci limonum vel aceti, & ſubinde ab igne removendo. Fiet enim ſtatim ſeri ſeparatio a caſeoſa ſubſtantia, quod colatura, & clarificatione cum albumine ovi, limpidiſſimum evadit, & magna copia ſumi poteſt, ſine ventriculi offenſa, ita ut non raro inſtar aquarum mineralium a nonnullis cum maximo fructu aſſumatur.

Quarto vel quinto quoque die, in primo ſeri cyatho mannæ ℥. ii. diſſolventur.

Per reliquum æſtatis decurſum, ſemicupium iterandum eſt, ſemel aut bis in ſeptimana, ut hypochondria humectentur, & noxii humoris acrimonia temperetur.

Si alvus ſponte non fluat; clyſteribus alternis diebus ſollicitabitur.

℞. Conſervæ fructus cynorrhodi ℥. iv. conſervæ flor. borrag. Violar. & tamariſci ana ℥. ij. conſervæ rad. enulæ campan. & cortic. citri condit. ana ʒ. ß. raſuræ eboris ʒ. ij. ſalis abſinthii & tamariſci ana ʒ. j. ß myrobolan. condit. num. ij. confect. alkerm ℥. ß. cum ſyrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſingulis diebus, mane, duabus horis ante paſtum, ſuperhauſto vini diluti momento.

Quia vero morbus eſt valde contumax, & non niſi remediis diutiſſime continuatis expurgari poteſt: Ineunte Autumno curatio de integro inſtituenda eſt, incipiendo a clyſtere injecto, quem ſequetur venæ ſectio in brachio, ac poſtmodum apozema ſequens ad xii. dies uſurpabitur.

℞. Rad. aſparagi, bruſci, & bugloſſi ana ℥. i. rad. enulæ campan. cortic. rad. capparum, mediani fraxini, & tamariſci ana ℥. ß. fol. agrim. borrag. pimpinellæ, cichor. ceterach. & capil. ven. ana, M. j. poma redolentia bene, & in talleolas ſecta num. ij. flor. borrag. viol. & tamariſci ana P. j. coquantur ad ℔. j. pro iij. doſib. addendo unicuique doſi cryſtalli tartari ʒ. j. ſalis abſinthii, & tamariſci ana ℈. j. ſyrupi capill. ven. ʒ. j. capiat per dictum tempus mane, tribus horis ante paſtum, tertio quoque die decoctum renovando.

In quarta quoque doſi infunde per noctem ſennæ mund. ʒ. iij. ſem. aniſi ʒ. j. in colatura diſſolve mannæ electæ ℥. ij. capiat cum regimine.

Poſt uſum apozematum reiteretur ſemicupium per triduum ut ſupra præſcriptum eſt.

Poſtridie ultimi ſemicupii, anus confricetur panno aſperiori, & affigantur duæ hirudines partibus eminentioribus, extrahanturque ſanguinis ℥. v. vel vj.

Sequenti die affigatur cauſticum utrique tibiæ parti interiori, & ulcera, deciſa eſchara, teneantur diu aperta.

℞. Succorum recenter expreſſorum, & levi igne depuratorum borrag. bugloſſi, fumariæ, cichor. endiviæ ℔. iij. ſucci pomorum redolent. recenter expreſſi & depurati ℔. ij. ſennæ mundat. ʒ. iij. epithymi ℥. iij. agarici recenter trochiſcati & rhab. alecti ana ℥. i. ß. macis & caryophyllorum ana ʒ. j. infundantur, & decoquantur, ut artis eſt, donec colaturæ ſuperſint quart. v. in quibus diſſolve ſacchari albi quart. v. fiat ſyrupus perfecte coctus, de quo capiat ℥. ij. bis aut ter in menſe, cum juſculo pulli, foliis borrag. bugloſſi, & agrim. & pimpinell. alterato.

Continuet uſum opiatæ prædictæ, ſingulis diebus, vacuis ab aliorum remediorum uſu.

OBSERVATIO XCIX.

Vomitus in febre maligna.

Famula Dn. de Rozel, nomine Laprune, febre maligna laborans, die decima morbi, vomitu detinebatur tam importuno, ut omnia juſcula & potum rejiceret, cumque per triduum perſeveraſſet affectus; Medicus qui ejus curationi præerat, meo conſilio exhibuit ſalis abſinthii ℈. j. cum ſucci limonum cochleari uno, & vomitus ſubito cohibitus eſt ac poſtmodum omnia aſſumpta retinuit. Triduo poſt idem vomitus rediit & eodem remedio ſtatim ſedatus eſt.

Poſt aliquot dies, idem remedium ab eodem Medico exhibitum eſt duobus pueris, decem, aut duodecim annos natis, eodem ſymptomate laborantibus, cum eodem ſucceſſu.

OBSERVATIO C.

Falſa graviditas.

Mulier Giniacenſis annos nata circiter 45. Monſpelium venit, de affectu ſuo conſilium petitura, retulit nobis ſe, cum nunquam viro nupſiſſet, & rem habuiſſet cum adoleſcente, in utero concepiſſe, unde ſequuta eſt inappetentia, macies, & pallor totius corporis, quorundam eduliorum deſiderium, cum aliis graviditatis ſignis.

Poſt quadrageſimum a conceptione diem percepit palpitationem quandam verſus hypochondrium dextrum, ab eoque tempore melius habuit, & appetitus reſtitutus eſt. Venter in dies augebatur, mammæ intumeſcebant, in quibus tandem lac colligi cœpit, nempe quarto menſe in mamma ſiniſtra, idque ſubruſum, poſtea album in dextra.

Quarto menſe, fluxus menſtruorum apparuit copioſus, triduo perſeverans, inde ventris tumor imminutus eſt. Poſtea tamen ſenſim denuo augebatur. Menſtruæ purgationes ſingulis menſibus prodibant, quemadmodum ante graviditatem; Motus in ventre ſentiebatur illi conſimilis, quem fœtus in utero concluſus ſolet exercere.

Nono menſe, dolores parturientium paſſa eſt, ut ita vocata obſtetrice, omnes adſtantes partum exſpectarent. Illi tamen dolores poſt 24. horas quieverunt, & nihil excluſum eſt.

Ab eo tempore menſtruorum fluxus adhuc ordinatus fuit, uſque ad decimum tertium menſem, in quo iterum parturientium dolores paſſa eſt, ſine effectu. Poſtea vero nunquam amplius menſtrua prodierunt, ventris tumor permanſit, cum motu interpolato, inſtar fœtus incluſi. Jamque elapſi ſunt triginta duo menſes a principio graviditatis, neque tumor ventris eſt admodum inſignis, vix enim æmulatur ſemeſtrem geſtationem. Duo tumores apparent ſenſibiliter diſtincti, ut quoddam interſtitium medium appareat: Illi tumores ad hypochondria vergunt, decumbente muliere. At eadem erecta, veram graviditatem referunt, medium ventrem occupantes: compreſſi recedunt, & iterum accedunt, moventur ſæpe motu proprio, inſtar fœtus, utero incluſi.

Mammarum tumor jamdiu evanuit, & illæ admodum molles ac flaccidæ evaſerunt, e quibus exprimuntur lactis viridis guttulæ perexiguæ.

Toto graviditatis tempore, mœrore & jejuniis ſeſe confecit, domi incluſa remanens, quod graviditas illa ſine conjugio legitimo contracta fuiſſet.

Caſus iſte rariſſimus eſt, & intricatiſſimis difficultatum labyrinthis involutus, e quibus tamen rationis & conjecturæ filo nos expedire conabimur.

Primo quidem eſſe veram impregnationem, arguere poſſent appetitus depravati, lac in mammis collectum, & motus ipſius fœtus, cui nihil deeſſe videtur, quam tempus partus conſuetum, quod quidem tempus ex eo retardatum fuiſſe quis dicere poſſit quod longa jejunia, & fluxus menſium fœtum debito alimento fraudaverint, unde illius perfectio ad longius intervallum producta, hincque mora in utero diuturnior conſequuta fuerit. Attamen convenit inter Medicos, Philoſophos, & Juriſperitos, a quibus ſæpe hæc controverſia diſputata eſt, ultimum humani partus terminum ultra undecimum menſem extendi non poſſe. Neque eſt, quod dicere quis valeat, præter naturalem & ordinarium pariendi terminum, raros quoſdam, extraordinarios caſus poſſe contingere, quemadmodum apud nos recens adhuc eſt hiſtoria Dominæ de Cardet, quæ ſe primum ad decimum quintum menſem, poſtea vero ad annum, duos, & tres, fœtum in utero geſtaſſe aſſerebat; qua de re duo exſtant conſilia invicem pugnantia doctiſſimorum virorum Hucheri cum Varandeo ex una parte; & Saportæ cum Pradilæo ex altera. Tum etiam apud Schenkium quædam hiſtoriæ proponuntur infantium, per biennium in utero geſtorum, qui ſtatim, ac in lucem editi eſſent, & loqui & incedere cœperunt. Haſce enim hiſtorias, non hiſtorias, ſed fabulas eſſe aſſerimus, idque ex earum lectione confirmari facile eſt, nam quod ad Dn. de Cardet ſpectat, rationibus in conſilio Saportæ & Prædilæi propoſitis abunde convincitur, illam fuiſſe melancholicam, & imaginationis errore laboraſſe; quod non ſolum ructus frequentes, cordis palpitationes, anathymiaſes ad caput & faciem delatæ, aliaque teſtabantur; ſed in primis quod ipſa ſe puerum in utero claman-

clamantem audiviſſe teſtaretur; quod eſſe impoſſibile, vel tantillum initiatis in Arte medica notum eſt. Et ea quæ ab eo tempore ſubſequuta ſunt, errorem illum mentis ſufficienter oſtendunt. Illa enim Domina, cum adhuc in vivis ſit, ſe etiamnum hodie a viginti duobus annis gravidam pronunciat, quæ aſſertio reliquarum omnium ab ea prolatarum fidem facile abrogat. Hiſtoriæ vero, a Schenckio collectæ, ex eo falſitatis arguuntur, quod aſſerant, in lucem editos ſtatim loqui cœpiſſe. At nemo neſcit, loquelam eſſe ex diſciplina. Ejuſdem farinæ eſt, quod Avicenna refert ſe a fideli quodam accepiſſe, mulierem poſt decimum quartum menſem peperiſſe. Auritum enim teſtem ſe, non oculatum profitetur. Cum igitur nulla vera hiſtoria tales caſus aliquando accidiſſe conſtet, ac demum in noſtro caſu conceptus circa diem quadrageſimum moveri cœperit, cum verus fœtus tertio vel quarto tantum menſe moveatur, ſatius eſſe aſſerere, noſtram hanc mulierem verum fœtum non habere in utero. Tantum enim abeſt, ut inedia & purgationes menſtruæ fœtum retardare potuerint, quæ potius eundem accelerare potuiſſent, quemadmodum docet Hippoc. gravidam mulierem ex ſanguinis miſſione in abortum incidere. Dicendum ergo eſt: in hujus feminæ utero eſſe præternaturale quippiam, quod ad unum ex quatuor generibus referendum ſit, aquam, flatum, molam, vel monſtrum. Aquam eſſe nemo auſit aſſerere. De flatu major eſſet conjectura: ſi quidem non raro contingit, ut flatus, utero concluſus, motus edat fœtuum motibus ſimillimos, qui veram graviditatem diu mentiantur.] Attamen flatum non eſſe, duo convincere videntur: unum quidem, quod ille utero tandiu contineri nequiviſſet, ſed tandem excluſus, aut diſſipatus fuiſſet: Alterum, quod lac in mammis apparens, aliquid flatu majus conteſtari videatur. Molam autem eſſe, tutius eſt aſſerere: tum quod illius generatio ſatis frequens rei novitatem imminuit; tum quod propoſita indicia illi ſatis videntur reſpondere, nimirum motus palpitans ad quadrageſimum diem, lac in mammis crudum, menſium fluxus graviditatis tempore, idem lac poſt nonum menſem evaneſcens, & mammarum detumeſcentia, quibus addere eſt tumoris ventris duritiem, qui premendo locum mutat, & iterum regreditur. Quamvis autem Hippoc. 1. de morbis mulierum aſſerat; ex mola lac in mammis non colligi, id de vero & perfecto lacte audiendum eſt, non autem de Ichoroſo, quod in hujuſmodi caſibus reperiri ſolet. Cum autem duo tumores diſtincti tactui ſubjiciantur; veriſimile eſt duas adeſſe molas.

His equidem acquieſcere poſſet animus, niſi quædam obſiſterent; ex quibus ſumma difficultas, ab initio propoſita, exoritur. Primo enim ex doctrina Hippocr. mola nullum habet proprium motum: ſed tantum movetur ad motum uteri, & ſi quis motus tangentibus appareat; ille palpitans tantum eſt. In hac vero muliere major motus percipitur, & veri fœtus motibus conſimilis, qui ab adſtantibus facile conſpicitur. Secundo, mola convertitur in utrumque latus, lapidis inſtar, cum ponderis & gravitatis ſenſu; In hac muliere nihil tale apparet. Tertio, in mola venter dilatatur in omnem dimenſionem æqualiter, cum in vero fœtu acuminetur, verſus umbilicum, coarctatis utrinque lateribus, cujuſmodi ſe habet venter hujus mulierculæ. Quarto, mola ad pubem & inguina propendit. In hac muliere tumor eſt ab hypochondria. Denique, mola continuo augetur, & ſpatio trium fere annorum ad ingentem molem perveniſſet. At in hoc caſu tumor ventris perexiguus eſt, graviditate quinque tantum vel ſex menſium referens, neque a longo tempore ulterius augetur. In harum difficultatum concurſu, licet ſatius duxerimus molæ generationi, tamquam frequentiori inſiſtere; Attamen omnibus phænomenis melius ſatisfieret, ſi liceret aſſerere, monſtrum quoddam in hujus feminæ utero latitare, quod ad præfinitam quandam magnitudinem auctum, nullum amplius incrementum ſuſcipiat; ſed tantummodo viventis humani fœtus inſtar nutriatur, indeque fiat, ut neque uterus amplius extendatur, neque fœtus alimento privatus intereat. Ita etiam nonnullas mulieres, ſerpentes, talpas, ranas, mures, aves, aliaque animalia enixas fuiſſe, inter hiſtorias relatum eſt. Immo vero in Apulia & Lombardia frequentem eſſe talium animalium generationem, multi Auctores referunt, idque genus animalium ideo vocari fratrem Lombardorum, a Gordonio, Tornamira, aliiſque barbaris Medicis Arpa ſeu Arpia nominatur, quod hujuſmodi Monſtrum multos plerumque habeat pedes, quo etiam ſermone illo barbarico arpas nominant. Hoc, inquam, ſuppoſito, omnibus phænomenis poteſt ſatis fieri. Nam in talis graviditatis initio, omnia veræ graviditatis ſigna apparere potuerunt, ſcilicet lac in mammis, motus veri fœtus motui conſimilis qui quadrageſimo die potuit apparere ex eo, quod tale animal citius conformatum fuerit, quam verus fœtus: Deinde, abſoluto animali venter non amplius creſcit, illud tamen non irritat naturam ad ſui excluſionem, quia ſola tranſpiratione vivit, & uteri tepore fovetur. Duplex autem eſſe animal conjiciendum eſt, quando duo corpora diſtincta in utero percipiantur. Per hujuſmodi conjecturas incertus divagari poteſt animus, donec rei latentis excluſio rem totam oculis ſubjiciat. Quam equidem excluſionem (ut hoc tantum de curatione dicam,) nollem arte promovere, ne mulier in aliquod vitæ diſcrimen conjiciatur; ſed tantiſper expectare, donec vel natura ſponte onus excutiat, vel ad tumorem ampliorem venter aliquando perveniat, quod tamen non eventurum ex propoſitis fundamentis aſſerere teneor. Poſt aliquot annos relatum mihi fuit, hanc mulierculam fuiſſe liberatam: ſed quo eventu, exſpiſcari non potui, quia illa rem ſtudioſe celavit.

Ad hujus hiſtoriæ illuſtrationem non parum conducit alius caſus, a vetula obſtetrice mihi relatus, de quadam muliere Monſpelienſi, cui primum menſtruæ purgationes defecerunt, mox inappetentia; & quorundam peculiarium alimentorum appetitus eam invaſit; præcipue vero piſcium oſtraceorum appetentia eximia premebatur, ut iis continuo veſci cogeretur. Poſt ſecundum graviditatis menſem, motum fœtus in utero perſenſit, qui deinde ſequentibus diebus, & menſibus perſeveravit: quod tamen ipſi, aliiſque mulieribus mirum videbatur, cum ante tertium menſem fœtus in utero moveri non conſueverit. Poſt ſeptimum menſem, lac in mammis apparuit, ſed pravo colore, ad viridem vergente, infectum. Partus ad finem uſque decimi menſis protractus eſt. Quo tempore mulier, doloribus parturitionis afflicta, obſtetricem vocavit, & in iis doloribus per triduum integrum perſeveravit. In eo autem prædicti dolores a vulgaribus parturientium doloribus erant diſſimiles, quod ægra ſe in ventre pungi ac lancinari ſentiebat, & uterum ſibi laniari dicebat. Tanta autem erat doloris illius pungitivi atrocitas, ut magnis ejulatibus vociferari cogeretur. Tandem poſt plures enixus, animal quoddam, ſeu monſtrum peperit; bufoni non abſimile, ſed plus quam viginti pedibus in toto corporis ſui ambitu munitum. A mulieris utero in obſtetricis ſinum exceptum, inde in terram proſiliit, & ſupra pavimentum ſatis celeriter curſitavit, ac tandem infra lectum ſe recepit; unde extractum ſubito enecatum eſt, & in cella vinaria ſepultum, ut mulieris opprobrium celaretur. In pedum extremitatibus unguiculi erant ſatis acuti, a quibus ſine dubio dolores pungitivi & lancinantes oriebantur, quos mulier parturiens percipiebat. Diſruptis enim membranis, quæ tempore geſtationis animal continebant, illud exitum quæritans, uteri membranam anteriorem unguiculis diſcerpebat, & dolores illos atroces concitabat. Quamvis hujuſmodi monſtra varias formas & figuras obtineant, quia caſu, & fortuito, ac naturæ errore generantur; Attamen ea, quæ frequenter in Apulia generantur, & fratres Lombardorum nominantur, ad jam deſcriptam figuram frequentius accedunt, ut ex Auctorum, qui hac de re ſcripſerunt, relationibus videre eſt.

LAZARI RIVERII
OBSERVATIONUM MEDICARUM,
& Curationum inſignium
CENTURIA TERTIA.

OBSERVATIO PRIMA.

Teſtis ſiniſtri inflammatio.

DOminus B. Mercator Monſpelienſis, cum gonorrhæam ex impuro concubitu contraxiſſet, Chirurgum conſuluit, qui venam pedis aperuit, bolum ex caſſia exhibuit, & ſequenti die bolum ex terebinthina, aliaque remedia conſequenter, quibus gonorrhæa ſuppreſſa eſt, unde facta metaſtaſi materiæ fluentis, teſticuli tumor cum inflammatione obortus eſt, ita ut intra duos dies ad pugni magnitudinem excreverit. Tandem ad me venit, die octava menſis Julii anni 1643. jubeo iterari venæ ſectionem ex pede, emulſiones præſcribo, & cataplaſma ex farina fabarum coctā in oxycrato. Per biduum uſurpata hæc remedia nihil profuere, tumore & dolore teſticuli perſeverante, non ſine febre. Peto mihi oſtendi cataplaſma, quod a Chirurgo confectum fuerat nimis durum, & cum oxycrato valde diluto, ideo inflammationem non ſedabat defectu aceti, & partem calefaciebat nimia ſoliditas. Præſcribo venæ ſectionem ex brachio, fotum teſticuli cum aqua roſacea, & idem cataplaſma iterandum cum æquis partibus aquæ & aceti, atque iterum emulſiones cum decocto refrigerante paratas, quæ omnia apud Pharmacopæum ex arte præparata fuere. Sequenti die melius habuit, febris & inflammatio imminuta, tumore in eodem ſtatu perſeverante. Purgationem præſcribo ex ſenna, rhab. manna, & ſyrupo roſaceo, bene purgatus eſt, febris omnino ſublata, inflammatio valde imminuta eſt, ſed teſtis adhuc tumidus permanebat. Iteratur venæ ſectio in brachio, cataplaſma componitur ex farina fabarum cocta in aceto puro; tumor valde imminuebatur; ſed aceti acrimonia ſcrotum vellicabat, ad cujus ſublationem jubeo, ut acetum cum lithargyro prius decoquatur; ſic enim prorſus aceti acrimonia tollitur, ex quo paratum eſt denuo cataplaſma cum farina fabarum. Optime ſucceſſit, & intra quatuor aut quinque dies tumor ita imminutus eſt, ut teſtis affectus vix magnitudine ſanum ſuperaret.

OBSERVATIO II.

Dyſenteria.

DOmina Luquiſſa, Soror Baronis de la Roquette, correpta eſt dyſenteria gravi, decima quarta die menſis Julii anni 1643. æſtu maxime ſæviente. Ad eam vocatus ſum tertia die morbi, præſcribo clyſterem detergentem & venæ ſectionem. Quarta, purgata eſt medicamento ex rhab. ʒ. i. ß. myrobal. ℥. ß. infunden. aqua plantag. diſſolvendo rhab. pulv. ℈. i. ſyrupi roſac. ℥. i. his dejecit humores excrementitios, ſed in reliquis dejectionibus, quæ erant frequentes, mucoſum quid, ſanguine perfuſum. Veſperi exhibeo laudani grana duo, quibus tormina parum remiſerunt, & dejectiones paulo rariores fuerunt, tum per brevia intervalla aliquantúlum dormivit, cum prægreſſis noctibus pervigil omnino fuiſſet. Quinta, tormina eadem, dejectio frequens, eaque ſanguinea, clyſteres ex lacte & vitellis ovorum frequenter injiciebantur. Veſperi ſumpſit iterum laudanum ad g. ii. cum conſerva roſarum, & illico dolores ſedati ſunt, ac ſemel tantum in hora dejiciebat, dormivit per intervalla. Sexta die, mane, dejectiones iterum frequentiores cum doloribus intenſis: iterum ſecatur vena; & poſt tres horas ſumpſit decoctum inteſtinorum vervecis, cum pulveris granorum actes ʒ. i. dolores omnino ſublati ſunt, & dejectionum intervalla multo longiora reddita, ſed ſtatim a venæ ſectione totus venter inungebatur oxyrrhodino ex oleo roſ. aceto & aqua roſ. parato, quod ſingulis horis admovebatur, ad ſedandam inteſtinorum inflammationem, quæ ex febre dignoſcebatur, & ex eo, quod levis ventris contactus dolorem inferret, & hoc remedio multum levabatur. Veſperi injectus fuit clyſter ex lacte cum ℥. iii. ſucci plantaginis, ad eandem inflammationem inteſtinorum demulcendam; nam mihi maximi momenti viſum eſt, in tempeſtate calidiſſima & æſtuoſiſſima, ad inflammaaionem illarum partium præcipuam curationem dirigere, quia ex ea præcipuum ſolet impendere periculum: ut plurimum enim, qui ex dyſenteria intereunt, præcipuam mortis cauſſam, inteſtinorum gangrænam agnoſcunt, quæ ex aſſidua pravorum humorum illuvie, in partes inflammatas & ulceratas confluente, facile inducitur. Noctu etiam exhibitus fuit julepus ex aqua plantaginis, cum ʒ. i. pulv. granorum actes compoſitus. Tota nocte non dormivit, & frequenter admodum dejecit, ſed ſine dolore. Septima die dejectionum frequentia continuavit, ſed ſine dolore: clyſteres continuati. Octava ſumpſit rhab. pulv. ʒ. i. cum juſculo, unde majora dejectionum intervalla. Poſtmodum vero per triduum, ſumpſit mane decoctum myrobalanorum, quo integre curata eſt, illud autem decoctum ita compoſitum fuit.

℞. Cortic. myrobal. chebulor. ℥. i. citrinor. ℥. ß. paſſular. corinthiac. ℥. ii. coquantur in aquæ ℔. ii. ad tertiæ partis conſumpt. in colat. diſſolve ſacchari ℥. i. clarificentur & aromatizentur cinnam. ʒ. ii. capiat in quatuor doſes, mane & ſero.

OBSERVATIO III.

Lumbrici.

DOminus de Saint Andrè, vir nobilis, ſexagenarius, laboravit dyſenteria per multos dies poſtmodum febre tertiana. Ac tandem cum convaleſcere videretur, pulſus apparuit intermittens, per tres aut quatuor dies, cum animi angore, & virium proſtratione. Cauſſa hujus pulſus intermittentis neque a Medico ordinario, neque a me in conſilium vocato internoſci potuit. Sed illa ſe ipſam prodidit, quæ erat lumbricus craſſitie digitum æquans, & longitudine brachii dimidium. Eo excreto pulſus ad priſtinum ſtatu rediit, & æger, qui peregrinus erat, ad ſuos reverſus eſt.

OBSERVATIO IV.

Dyſenteria.

DIe 2. Auguſti 1643. Filius meus Carolus, ſeptennis, correptus fuit dyſenteria, a frigore repentino producta, quod illis diebus contigit. Excernebat frequenter pituitoſa multa, ſanguine permixta, ſed ſine dolore & febre. Secunda die, eadem. Tertia die febris eum corripuit, dejectiones pauciores, ſed frequentiores porraceæ, & cum torminibus: clyſteres ex lacte injecti, & ſanguis miſſus ad ℥. vi. veſperi, cum fluxus urgeret, exhibeo laudani granum ſemis, fluxus aliquantulum retardatus eſt, ut rariores eſſent dejectiones, & minus dolorificæ. Quarta exhibeo potionem ex rhab. ʒ. i. infuſa in aqua plantag. cum ejuſdem pulv. ℈. i. & ſyrupi roſ. ʒ. i. cum febris admodum remiſſa eſſet multam pituitam & bilem excrevit per plures vices, cum levamine, ſed nocte inſequente graviſſimis torminibus vexabatur, iiſque fere aſſiduis, cum perpetua & inani deſidendi cupiditate. Exhibeo circa mediam noctem laudani granum unum, quo dolores illi ſedati ſunt, & fluxus imminutus, ut non niſi ſemel in hora dejiceret. Pro potu ſumpſit perpetuo decoctum raſuræ eboris, cum conſerva roſarum agitatum, cui interdum miſcebam ſalis prunellæ ℈. i. Hæc erant juleporum loco, quos pertinaciter renuebat. Quinta die dejectionum intervalla rariora, ita ut aliquando per duas aut tres horas non dejiceret, & humores pituitoſi ac bilioſi excernebantur, ſine ſanguine & febre. Sexta & ſeptima, eadem. Octava ſumpſit rhab. ʒ. i. cum juſculo; multa dejecit, per dilucida intervalla. Nona, rariores dejectiones & craſſiores, appetentia cibi premebatur, & ſequentibus diebus ſine aliis remediis, Deo ſit laus & gloria, ad integram ſanitatem perductus.

OBSERVATIO V.

Purgatio in Canicula.

ANno 1643. ardente Sirio, circa initium Auguſti, tres pueruli, duorum aut trium annorum, a Medicis, quorum curæ commiſſi fuerant, purgati blandis medicamentis, eadem die convulſi perierunt. Horum duo laborabant catarrho in pectus delabente, tertius vero dyſenteria. Alii etiam pueruli ex catarrho in convulſiones inciderunt, eodem tempore, & eadem die e vivis ſublati ſunt. Fiunt autem hujuſmodi convulſiones Epilepticæ, colliquatis humoribus ab aere calidiori. Hinc patet, ſumma cautione utendum eſſe in ægrorum purgatione, diebus canicularibus, juxta præceptum Hippocratis.

OBSERVATIO VI.

Alvus adſtricta.

QUidam Religioſus Ordinis ſancti Dominici, temperamento melancholicus, alvum habebat valde adſtrictam, ita ut interdum per ſex aut ſeptem dies non dejiceret. Cui incommodo medebatur ſumendo duabus horis ante cœnam pruna cocta cum eorum decocto, quibus addebat vini valde lymphati cyathum ſemis, cujus mediam partem ſumebat ante pruna, alteram vero medietatem iiſdem aſſumptis; & ſic alvus commode laxabatur, ac multo efficacius, quam ex ſolis prunis fieri conſuevit. Idem præſtabat interdum ſumendo butyrum recens ad nucis majuſculæ magnitudinem, & deſuper hauriendo vinum lymphatum.

OBSERVATIO VII.

Hæmorrhoidum dolor.

IDem Religioſus quinta die Auguſti 1643. correptus eſt dolore hæmorrhoidum acerbiſſimo, cum tumore inſigni atque inflammatione. Vocatus ad eum, venæ ſectionem præſcribo ex brachio ſiniſtro, præmiſſo clyſtere, poſtea fotum anodynum cum cataplaſmate de mica panis quod ferre non poterat propter exquiſitiſſimum partis ſenſum. Secunda die iteratur phlebotomia ex brachio dextro, ſumpſit julepos emollientes, & aliquantulum laxantes, ut alvus liquida ſervaretur, ſiquidem fæces induratæ dolorem admodum exacerbare ſolent. Julepi autem erant hujuſmodi.

♃. Fol. lactucæ, bugloſſi, & ſummitat. malvæ ana M. i. liquirit. raſæ & paſſular. mundat. ana ℥. ß. flor. bugloſſi, borrag. & violar. ana P. i. coquantur ad ℥. vii. in colatura infunde caſſiæ, recenter extractæ ℥. i. colentur iterum & clarificentur, addendo ſyrupi violacei ℥. i. capiat bis in die.

Parti vero ſequens unguentum admotum eſt.

♃. Olei roſ. & violac. ana ℥. i. unguenti popul. ℥. ß. fiat linimentum.

Cum autem tumor & dolor perſeverarent, admotæ ſunt duæ hirudines hæmorrhoidibus, extractuſque ſanguis ad ℥. iv. & tenſio atque inflammatio aliquantulum remiſſa eſt. Poſtea vero ſuffumigium ſequens præſcriptum eſt.

♃. Sempervivi major. M. i. vini albi ℔. ii. bulliant, & hujus decocti fumum recipiat in cathedra perforata. Deinde ſequens unguentum parti admoveatur.

♃. Unguenti roſ. ℥. i. mercurii crudi ʒ. ii. miſce, fiat unguentum.

Quamvis autem mercurius eximiam vim habeat emolliendi, & tumorem diſcutiendi, durities tamen in parte permanebat. Ideo, ad emolliendum ac diſcutiendum tumorem, duo remedia præſcripta ſunt. Primum fuit ſuffumigium aceti in quo ſilices igniti extinguebantur, quo ſcirrhoſos tumores emolliri Galenus docuit; Alterum fuit ſequens linimentum, poſt ſuffitum admovendum.

♃. Ol. amygdal. amar. ℥. ii. bdellii & ſtyracis liquidæ an. ʒ. ii. fiat linimentum.

His dolor & tumor ſingulis diebus multum imminuebatur. Cui rei etiam multum contulit decoctum millefolii, quod per biduum ſumpſit pro potu ordinario, cum pauco vino.

Quia vero alvus continuo adſtricta erat; ad eam laxandam & ſimul cauſſam antecedentem per epilepſiam auferendam, pilulæ ſequentes præſcriptæ ſunt.

♃. Maſſæ pilul. de bdellio ʒ. ii. ſennæ mundat. rhab. electi, & agarici recenter trochiſcati an. ʒ. i. cum ſyrupo roſ. ſolut. fiat maſſa pilular. de qua capiat ʒ. i. ſingulis diebus mane, donec maſſa abſumpta fuerit. Et hiſce per aliquot dies continuatis, omnino convaluit. Suffitus ex aceto ad tumorem diſcutiendum mire profuit.

OBSERVATIO VIII.

Aſthma & Hydrops.

VIr pauperculus & ſenex, aſthmate a multis annis laborans, hydropicus factus eſt. Cumque non poſſet multis remediis tractari; clyſter ei præſcribitur ex furfuris M. i. & colocynthid. ʒ. i. coctis in vino albo, quo multa ſeroſa & pituitoſa excrevit. Idem remedium tertio quoque die iteravit, & ſemel in ſeptimana electuar. diacarth. ℥. ß. ſumpſit cum juſculo, & intra menſem hydrops ſublatus eſt. Aſthma vero cum curari non poſſet ob vetuſtatem, & æger tantum aliquod remedium peteret, quo in paroxyſmo uteretur, eoque ab imminente ſuffocatione liberaretur, aut aliquod graviſſimæ ſpirandi difficultati ſolatium afferret, ſequens ei præſcriptum eſt.

♃. Aquæ cinnam. ℥. ii. oxymel. ſcyllit. ℥. i. miſce, utatur ex cochleari in paroxyſmo.

Hoc remedio multam pituitam craſſam & viſcidam expectorabat, & brevi a paroxyſmo liberabatur, qui ſuffocationem integram minabatur.

OBSERVATIO IX.

Dyſenteria.

ADoleſcens 20. annos natus, circa finem Auguſti 1643. laboravit dyſenteria per duodecim dies, quam nullo remedio oppugnare conatus eſt, donec ad xenodochium deductus ſumpſit ex præſcripto Medici xenodochii ſalis vitrioli ʒ. i. in aqua diſſolutam, multa evomuit bilioſa & pituitoſa, ſicque facta eſt revulſio humoris ad inteſtina defluentis, & hoc ſolo remedio curatus eſt.

OBSERVATIO X.

Tertiana duplex.

QUidam adoleſcens, Jacobus Durand nominatus, ætatis 17. annorum, menſe Septembri anni 1643. laborabat duplici tertiana, ejuſque octo acceſſiones paſſus erat, antequam nullo remedio uteretur. Secta fuit vena, injecto prius clyſtere; poſtridie vero ſumpſit guttæ gummi cum ſpiritu vini & ſulphuris præparati grana decem, non purgatus fuit; ſed tantum leviſſima quadam nauſea, eaque inani affectus eſt: Acceſſio ea die anticipavit, brevior tamen fuit, & nullam aliam deinceps paſſus eſt, atque a morbo immunis fuit.

OBSERVATIO XI.

Alia Tertiana duplex.

PEtrus Alegre 10. annos natus, patiebatur duplicem tertianam, a ſex ſeptimanis, in quarum decurſu aliquoties vena ſecta fuerat, & purgantia medicamenta exhibita. Tandem ſumpſit bolum ex mercurii præcipitati rubri, ſine corroſivis parati, granis decem, ſcammonii pari quantitate, & conſerva roſarum compoſitum. Laborabat alvi fluxu ſatis moderato, ab octo vel decem diebus, ante aſſumptionem medicamenti, quod tamen Medico curanti non retulerat. Attamen operatio medicamenti ita ſucceſſit, ut ab eo æger jam purgatus fuerit, & alvi fluxus cohibitus ſit, febrileſque acceſſiones deſierint.

Eodem tempore alius, eadem febre laborans, idem medicamentum ſumpſit, & ab eo decies purgatus, nauſeaque interdum affectus eſt, & ab acceſſionibus liber evaſit.

OBSERVATIO XII.

Hæmoptoe.

VIr militaris, nomine Beaulaguet Anianenſis, triginta annos natus, temperamento ſanguineo & bilioſo præditus, ab octo menſibus incidit in ſanguinis excretionem per os, quem vomitu rejecit prima vice ad libras octo, a quo affectu frequenti phlebotomia liberatus eſt. Idem tamen vomitus ſanguinis poſt aliquod tempus ſemel atque iterum recurrit; ſed minori copia, & jam per intervalla ſputa cruenta, ſincerum ſanguinem per ſputum rejecit. Hinc ſequentia præſcripta fuere remedia, principio Auguſti anno 1643.

Injecto clyſtere laxante aperiatur vena baſilica cubiti dextri, mittantur ſanguinis ℥. vi. vel vii.

Poſtridie venæ ſectionis brachii, aperiatur vena malleoli ſiniſtri, mittantur ſanguinis unciæ totidem.

♃. Fol. plantag. m. i. tamarindor. ℥. ß. coquantur ad ℥. vi. in colatura infunde rhab. electi ʒ. i. myrobalanor. citrin. ʒ. ß. ſantali citr. ℈. ß. in expreſſione diſſolve mannæ & ſyrupi roſac. an. ℥. i. rhab. pulv. ℈. i. fiat potio, quæ detur poſtridie ultimæ ſectionis, cum regimine.

Poſtridie purgationis applicentur duo cauſtica poſteriori parti cervicis, inter tertiam & quartam vertebram.

♃. Radic. biſtortæ, tormentillæ, & ſymphyti majoris an. ℥. i. fol. plantag. pimpinellæ, piloſellæ & vincæ pervincæ an. m. i. ſantali, rubr. ʒ. ii. coquantur ad ℔. i. ß. in colat. diſſolve ſyrup. de roſ. ſiccis ℥. iv. fiat julep. quatuor doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſalis prunellæ ℈. i.

Finitis julepis, reiteretur potio purgans prædicta, addendo pulv. jalapæ ℈. i. & totidem rhab. infundendo.

♃. Radic. conſolidæ major. ℥. i. fol. plantag. pimpinellæ bugulæ, prunellæ & piloſellæ an. m. ß. coquantur cum juſculo colli vervecini, & colaturam capiat, mane tribus horis ante prandium, continuando per xii. dies.

Poſt quartum quodlibet juſculum capiat potionem purgantem prædictam.

Finitis juſculis utatur opiata ſequenti.

♃. Conſervæ roſar. & radic. ſymphyti ana ℥. i. trochiſc. de carabe & de terra ſigillata ana ʒ. ß. coralli præparati, margarit. præp. & lapid. hæmatit. ana ʒ. i. gummi arabici & tragacanth. ana ℈. i. cum ſyrupo de roſis ſiccis, fiat opiata; de qua capiat magnitudinem avellanæ, duabus horis ante paſtum, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii, quæ erit ptiſana, confecta ex decocto hordei & liquiritiæ, vel aqua ferrata, cui pimpinella vel piloſella infundatur.

In principio autumni utatur per xv. dies lacte caprillo, vel ovillo leviter chalybeato.

Quam

Quam primum aggreſſus eſt homo remediorum uſum, ſanguinis ſputum ceſſavit, neque unquam amplius in toto eorum decurſu comparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO XIII.

Ex tumore in genu aperto, loco puris, ventus egreditur.

Mulier 30. annos nata, ab octo menſibus tumorem patiebatur, partem femoris inferiorem occupantem; & ipſum genu. Nullus rubor aderat, ſed dolor eam infeſtabat, ut claudicare cogeretur. Multis remediis reſolventibus adhibitis, tumor in eodem ſtatu permanebat. Tandem in duobus locis, parte ſcilicet interna & externa, elevatio ſatis inſignis apparuit; eaque circumſcripta, cum mollitie & fluctuatione; ita ut purulentam materiam adeſſe omnes exiſtimarent. Admotum eſt cauſticum potentiale parti magis tumenti, quæ erat exterior, poſtmodum ſcalpello inciſa eſchara, & aperto tumore flatus quidam emanavit, & nihil aliud. Simile exemplum habetur apud Zacut. Luſit. l. 2. prax. admir. obſerv. 163. ubi ex Gal. & Avic. docet hujuſmodi tumores in genu ſæpe a Medicis aperiri, pus intus latere exiſtimantibus; & nihil aliud tamen, quam flatuoſum ſpiritum egredi.

OBSERVATIO XIV.

Punctura apum.

Mercator Monſpelienſis, nomine Claparede, quinquagenarius, cum ſummo mane ex urbe egreſſus eſſet, peregre diſceſſurus, & mille paſſuum iter ab urbe perfeciſſet, examen apum in aere volitans eum ſubito invaſit, & totam faciem ac cervicem infinitis aculeis compunxit. Unde graviſſimi dolores ſtatim exorti ſunt, qui eum domum repetere confeſtim coegerunt. Ad illum ſtatim vocatus, hominem invenio maxima doloris impatientia oppreſſum, ut vix in lecto ſe continere poſſet, facies intumeſcebat, & rubore undique infecta erat. Jubeo ſtatim partes compunctas illiniri theriaca, quæ cum doloris atrocitatem non compeſceret, fotum præſcribo ex eadem theriaca, in aqua vitæ diſſoluta, qua dolores aliquantulum mitigati ſunt, & tumor faciei imminutus. Poſtmodum locis magis dolentibus admotæ fuerunt cepæ contuſæ, in modum cataplaſmatis. Lac ficulneum etiam quibuſdam particulis admotum, ac deinde inunctiones factæ ex oleo ſcorpionum Matthioli. Doloris acerbitas remedia ſæpe mutare cogebat, quæ per duas horas continuata, & exhibita potione cardiaca & alexipharmaca, dolores in omnibus fere partibus ceſſarunt. Adhuc tamen infeſtabat dolor acutiſſimus in auris ſiniſtræ cartilagine, qui prædictis remediis ſedari non potuerat. Animo revolvens non ſolum apes parti admotas venenum attrahere, & dolorem ſedare; ſed etiam alia muſcarum genera, exiſtimavi cantharides duplici nomine conferre poſſe: tum quod inter muſcarum ſpecies numerentur; tum etiam quod attrahendi vi potentiſſima prædite ſint. Et cum emplaſtrum veſicatorium quod in officinis habetur, magnam cantharidum copiam in ſua compoſitione recipiat; ex eo paratum emplaſtrum auri admoveo, quod intra horæ quadrantem, dolorem omnino ſubmovit, veſicis non excitatis, propter moram exiguam.

OBSERVATIO XV.

Catarrhus cum raucedine.

Circa finem menſis Octobris anni 1643. cum primum Auſtri flare inciperent, catarrho affectus ſum, in pectus delabente; ſummam vocis raucedinem, ac pene aphoniam efficiente; cui ſtatim medelam faciens, purgationem inſtituo ex ptiſana laxante, quam ſumo bis quotidie per biduum. Hoc remedio ceſſavit raucedo, & interdiu a catarrho immunis videbar; ſed noctu fluxio ingraveſcebat circa mediam noctem, tuſſimque continuam efficiebat, meque e lecto egredi cogebat. Huic mederi cupiens ſanguinem detraho ad ℥. x. ſequenti tamen nocte eadem tuſſis rediit, quæ non alia via quam ſurrectione e lecto ſedari poterat. Poſtridie venæ ſectione liberatus a catarrho videbar, ſed nocte media iterum tuſſis rediit; ad quam potentius cohibendam, ſumo eadem hora laudani grana tria, & lectum repetens; poſt mediam horam, noctis reliquum, ſine tuſſi & fluxione, cum ſomno ſuaviſſimo tranſegi, ac noctibus inſequentibus nec tuſſis, nec catarrhus amplius comparuit. Urgente affectu a vino abſtinebam, utens pro potu ptiſana, ex coriandro & liquiritia confecta.

OBSERVATIO XVI.

Febris tertiana duplex cum hydrope.

Antonius Sany Monſpelienſis, annos circiter 40. natus, homo humilis ſortis, & pauperculus menſe Septembri anni 1643. correptus eſt febre tertiana duplici, eaque vehementiſſima, quam per menſem integrum ſuſtinuit ſine remediis, & pravis veſcens eduliis, unde primum lien intumuit, & ſcirrhoſam duritiem contraxit, ac tandem hydrops conſequutus eſt. Dum eſſet in eo ſtatu Medicum xenodochii vocavit, qui primum potionem purgantem præſcripſit, poſtea venæ ſectionem, deinde apozema pro tribus doſibus refrigerans, aperiens, & purgans, ſimulque fotum emollientem & aperientem regioni lienis per biduum, & iteratam venæ ſectionem poſt uſum apozematum. Cum hæc nihil profuiſſent, exhibuit meo conſilio bolum ex mercurii vitæ correcti, & per inferiora tantum purgantis gr. xii. cum conſerva roſarum: bis dejecit, ſine nauſea & vomitu & poſtera die paroxyſmus mitior ac brevior fuit, qui antea vehementiſſimus eſſe conſueverat. Duobus interjectis diebus, iterum exhibitum eſt idem medicamentum, quo per alvum rejecit atra, porracea, & fœtida quamplurima, ac bis tantum purgatus eſt, & paroxyſmus adhuc magis imminutus. Duobus iterum interjectis diebus, tertia medicamenti doſis exhibita eſt, & nulla evacuatio ſubſequuta, ſed paroxyſmi non amplius redierunt, ab eoque tempore æger a febre illa tertiana prorſus liberatus eſt. Manebat tamen hydrops cum tumore lienis, & dolore intenſo ejuſdem partis, ad quorum affectuum curationem exhibitus fuit bolus ex calomelano Torqueti g. xx. & diagrydii g. x. cum conſerva roſarum, idque remedium per ſex dies continuos uſurpatum fuit, ab eoque movebatur alvus bis aut ter ſingulis diebus, ſine moleſtia. Et poſt quartam exhibitionem, ventris tumor reſolutus apparuit, durities & tenſio lienis diſcuſſa, ut æger omnino curatus videretur. Ad majorem tamen cautelam, per biduum adhuc continuatum fuit remedium, ac poſtmodum relictus fuit æger, alimentis tantummodo reſtituendus, cum nullus affectus præter naturam in eo appareret. Tam ſubita vero reſolutio tumoris abdominis, tenſionis & doloris lienis, conjecturam facit, flatuum copiam in ægri abdomine contentam fuiſſe, quæ brevi diſcuſſa fuerit, reſeratis viis & meatibus partium naturalium.

OBSERVATIO XVII.

Hydrops in Puero.

Filius D. Chaugerii, in Computorum Curia Procuratoris, ſex annos natus, principio æſtatis, anni 1643. affligi cœpit dolore ſatis moleſto in regione lienis, qui ad umblicum ſeſe exporrigebat. Hunc ſequutus eſt tumor abdominis, ſenſim increſcens, cum macie totius corporis. Quæ tamen cum non valde urgerent; neglecta fuit curatio a parentibus, uſque ad finem menſis Octobris, quo tempore me conſulunt. Præſcribo primum potionem purgantem, poſtmodum juſcula aperientia per duodecim dies, addendo tertio cuique juſculo ſennæ ʒ. ii. & ſyrupi cichor. compoſ. ℥. i. Eodem tempore illinebatur totus venter unguento deobſtruente, ſumebat pro potu ordinario bochetum rhabarbari, cum aqua infuſionis chalybis paratum. Hæc diligenter uſurpata nihil contulerunt. Ideo ad potentiora confugiens, præſcribo opiatam aperientem & roborantem, ſingulis diebus uſurpandam, tum purgationem ex jalapæ & ſcammonii ana granis decem, calomelanos Torqueti g. xii. quæ in formam boli reducebantur cum conſerva roſarum. In prima exhibitione fuerunt tantum grana ſex ſcammonii & jalapæ; ſed cum medicamentum duas tantum ſedes moviſſet grana decem utriuſque in ſecunda doſi uſurpata ſunt, a quibus æger quater dejecit ſine moleſtia, & poſtera die mane ſemel alvum depoſuit, & in dejectionibus inventa eſt veſicula hydatides, nucis juglandis magnitudinem æquans, cui adhærebat ſatis magna copia pituitæ craſſæ & viſcidæ. Tertio quoque die purgationes iſtæ uſurpatæ ſunt, & quinquies iteratæ, unde ventris tumor valde imminutus eſt, ægerque multo alacrior factus, ſed cum glacialis aeris frigiditas urgeret, purgationes iſtæ ad aliquod tempus intermiſſæ ſunt. Poſt duos menſes umbilicus ſponte apertus eſt, & magna puris copia excreta, unde æger interiit. Dolores in principio morbi apparentes abſceſſum indicare potuiſſent, ſi a Medico attente animadverſi fuiſſent. Sed cum tunc temporis vocatus non eſſet, & mater doloris illius in prima morbi relatione mentionem non feciſſet, ac tumor univerſum abdomen occuparet, vulgaris hydropis conjectura facta eſt.

OBSERVATIO XVIII.

Ulcus Cancroſum.

Mater Petri Renaldi, Chirurgi Monſpelienſis, ſexagenaria, ulcus patiebatur in tibia ſiniſtra, magnitudinis volæ manus, lividum & cacoethes, carnem habens præduram, & ſenſu prorſus orbatam, ita ut ſine dolore ſecaretur, quod ab humore atrabilario partis ſubſtantiam adurente procedebat. Erat autem menſe Octobri anni 1643. vigente frigore, ita ut ſemicupia, quæ alioqui viſcerum intemperiei corrigendæ admodum neceſſaria fuiſſent, uſurpari non potuerint. Ideo juſſi tantum, ut inſtituta victus ratione refrigerante & humectante, uteretur per multos dies juſculis refrigerantibus & humectantibus, & ſemel in ſeptimana purgaretur ptiſana laxante. Parti vero admovit mercurium præcipitatum rubrum, ad carnem illam emortuam abſumendam, & facta eſchara ſatis profunda, admotum eſt ulceri emplaſtrum ſtipticum Crollii, cujus beneficio intra unum menſem ulcus carne repletum, & ad cicatricem perductum eſt.

OBSERVATIO XIX.

Vulnus contuſum.

SAcerdos ſeptuagenarius, conſtanti virium robore præditus, vulnus contuſum accepit in ſuperiore humeri parte, a fuſte inflictum, unde dolor acerbus eum cruciabat, & pars livida admodum apparebat. Illi ſtatim ſecta fuit vena, & admotum emplaſtrum de cumino, poſtridie exhibitum blandum catharticum. Perſeverabat dolor, qua de cauſſa oleo ceræ pars affecta inuncta eſt calide frequenter, deſuper admoto prædicto emplaſtro, ſicque intra 24. horas dolor omnino ſublatus eſt, & priſtinus color parti reſtitutus.

OBSERVATIO XX.

Febris tertiana ſimplex.

JUvenis 25. annos natus tertiana ſimplici laborans, circa finem menſis Septembris anni 1643. ſequentibus remediis curatus eſt. Primum catharticum medicamentum exhibitum eſt. Secunda die celebrata phlebotomia. Tertia die exhibitus mercurius præcipitatus ruber, ſine corroſivis paratus, cum ſcammonio, ad grana decem utriuſque. Excrevit bilioſa multa & porracea, bis per vomitum, & bis per ſeceſſum. Perſeverante morbo, eadem doſis utriuſque exhibita eſt, eodem modo purgatus eſt, & febris non amplius rediit.

OBSERVATIO XXI.

Aſthma.

SEnex ſeptuagenarius; a multis annis aſthmaticus, ad eam redactus erat anguſtiam, ut vix ſpiritum ducere poſſet, etiam erecta cervice; & hianti ore continuo ſterteret, neque ullo modo quieſcere poſſet, quin ſtatim ſuffocari videretur. Sequentium remediorum uſu ſtertor deſiit, facilior reſpiratio fuit, & æger multum levatus eſt.

℞. Aquæ cinnam. ℥. ii. oxymel. ſcillit. ℥. i. miſce, utatur ex cochleari frequenter.

℞. Radic. enulæ campanæ, ſaccharo conditæ ʒ. iii. ſacchari candi ℥. ß. ſyrupi de hyſſopo ℥. ii. gummi ammoniaci aqua vitæ diſſoluti ʒ. ß. miſce, fiat looch, de quo capiat cochlear unum, & mane & ſero ſenſim lambendo.

OBSERVATIO XXII.

Hyſterica Paſſio.

DIe 19. menſis Decembris, anni 1643. clariſſima Matrona uxor Dn. de la Roche in Suprema Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Regii Curia Monſpel. Conſiliar. correpta eſt dolore colico acerbiſſimo, quo tota lumborum & hypogaſtrii regio vehementiſſime premebatur. Laboraverat autem per duos menſes rheumatiſmo, qui omnes fere corporis partes ſeriatim, & viciſſim pervaſerat, in iiſque partibus dolores excitaverat, neque adhuc a dictis doloribus liberata erat. Ad quorum expugnationem ſanguis fuerat detractus frequenter, ex venis tum ſuperioribus, tum inferioribus; enemata frequenter injecta; ſed purgationes paucæ & leves uſurpatæ, quia ægra mollis & delicatula eas ferre non poterat. Ad dolorem hunc immanem auferendum, præſcribo clyſterem, ex decocto emollientium & carminantium confectum, in quo diſſolvuntur catholic. dupl. ℥. i. diaphœnic. ℥. ß. aquæ benedictæ. ℥. iv. intra dimidiam horam ab aſſumpto clyſtere, vomitu rejecit pituitæ craſſæ & viſcoſæ patinam dimidiam, & poſt alteram dimidiam horam, eandem pituitæ quantitatem vomitu rejicit, & iterum poſt horam, eandem pituitam evomuit, ſed paulo minori copia & bile flava ſuffuſam. Per alvum bis purgata eſt, intra trium horarum ſpatium ab injecto clyſtere, a dolore omnino liberata fuit. Nocte inſequenti optime dormivit, & dolores prægreſſi, a rheumatiſmo oriundi, prorſus quieverunt.

OBSERVATIO XXIII.

Hydrops.

JAcobus Mignot, piſtor Monſpelienſis annum agens 35. cum menſe Auguſto anni 1643. febre tertiana duplici intermittente per aliquod tempus afflictus eſſet, ex incauta victus ratione incidit in febrem continuam, quæ ad 20. dies extenſa, in tertianam duplicem iterum commigravit, eaque per menſem integrum perſeveravit, & cum æger nullis aut paucis remediis uteretur, ac multo potu ſe ingurgitaret, tandem in hydropem Aſcitem incidit, quo a duobus menſibus detinebatur, cum ad eum vocatus ſum. Tunc temporis tumore inſigni abdominis conflictabatur, crura etiam, tibiæ, & ſcrotum valde intumuerant, ac totum corpus ita debilitatum erat, ut in lecto perpetuo decumbere cogeretur. Illius curationem ita aggreſſus ſum.

Prima die, quæ erat 27. menſis Novembris, purgans medicamentum ei exhibitum eſt, ex ſenna, agarico, manna, & ſyrupo roſ. quo mediocriter purgatus eſt. Die 28 ſanguis detractus eſt e brachio dextro ad ℥. viii. multo ſero refertus. Vigeſima nona ſumpſit bolum ex calomelanos g. 24. jalapæ ℈. i. cum conſerva roſarum, quo quinquies dejecit excrementa craſſa & nigricantia. Trigeſima die ejuſdem menſis ſumpſit calomelanos gr. 24. jalapæ ʒ. ß. ſepties purgatus, primum craſſa & nigra excrementa, poſtmodum ſeroſi humoris copiam excrevit, crura & tibiæ valde detumuerunt, ſcrotum media parte imminutum. Prima die Decembris idem remedium iteratum eſt, cum eadem operatione. Secunda Decembris; idem remedium iteratum & eadem fuit operatio, ſed paulo minor: crura, tibiæ & ſcrotum omnino detumuere; ſed venter in eodem ſtatu permanebat, die tertia ejuſdem menſis clyſter injectus eſt, ex pulpæ colocynthid. ʒ. i. ß. furfuris m. i. in vino albo decocti. Non diu retinuit, bis tamen dejecit ſatis copioſe. Quarta die ejuſdem menſis idem clyſter iteratus ex ʒ. i. colocynthid. cui addita eſt olei communis ℥. i. ut minus irritaret facultatem expultricem, diutius retinuit, ſed bis tantum dejecit. Die 5. Decembris ſumpſit pulverem hydropicum, & copioſe purgatus eſt, nigra multa dejecit qualia etiam per clyſteres evacuata fuerant, pulvis autem talis eſt.

℞. Sennæ mundæ, turbith. gummoſi, hermodactilor. Sem. ebuli, jalapæ, mechoac. an. ʒ. i. cremor. tartari ʒ. ii. guttæ gummi. dr. ß. pulv. diambræ, diarrhod. abbat. & ſem. fœniculi ana ℈. i. ſacchari canti ʒ. iii. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ii. infundantur per noctem, in vini albi ℥. iv. capiat mane vinum & pulverem.

Die ſexta ejuſdem menſis ſumpſit julepum ſequentem.

℞. Radic. apii, petroſel. enulæ camp. an. ℥. i. cortic. median. fraxini & tamariſ. an. ℥. ß. radic. azari ʒ. ii. fol. agrim. ceterach. capillor. ven. cichor. chamædr. centaurii min. & abſint. utriuſque an. m. i. ſem. aniſi & petroſ. an. ʒ. iii. flor. geniſtæ & ſambuci ana P. i. coquantur ad quartaria quinque; in colatura diſſolve ſyrupi de limonibus ℥. iv. fiat julep. pro iv. doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſalis diuretici ʒ. i. ſpiritus diuretici ʒ. ß. in prima exhibitione julepi nullus effectus ſenſibilis apparuit; ſed in ſecunda urinæ copioſiores.

Poſt ſecundam doſin julepi, ſcilicet octava die Decembris, pulvis hydropicus iterum exhibitus eſt, quo multum purgatus eſt. Die nona & decima ejuſdem menſis, julepus iteratus eſt, venter mollior & imminutus apparuit. Die undecima, pulvis hydropicus iteratus, multas aquas ejecit, venter magis imminutus: tota fere die levibus deambulationibus in cubiculo exercebatur. Die 12. 13. 14. & 15. julepus aperiens iteratus & urinæ copioſiores apparuere, & venter in dies magis imminuebatur, ita ut jam convaleſcere omnino videretur, & potentioribus remediis non indigere. Ideo præcepi, ut tantum exactam victus rationem ſervaret; & pro potu ordinario uteretur vino albo, ex infuſione chalybis parato, cum ptiſana conſueta, qua a principio curationis continuo utebatur; ex decocto agrim. ceterach. capillor. ven. corticibus medianis tamariſci compoſita. Hoc præſcripto per quinque vel ſex dies non eum inviſi, quibus elapſis retulit mihi, ſe adhuc ſiti importuna detineri qua etiam toto morbi decurſu vexatus fuerat. Conſulo ad ſitim extinguendam, ut in ptiſanæ ordinariæ ℔. iii. diſſolveret ſalis petræ optime purificati ʒ. ß. eaque uteretur pro potu ordinario, cum vino calybeato prædicto. Quibus per quinque vel ſex dies continuatis, ſitis omnino diſparuit, & urinæ hujus remedii uſu multo copioſiores excernebantur: ita ut, eo continuato, per decem aut duodecim dies, tumoris ventris reliquiæ omnino diſcuſſæ fuerint, & æger, (Deo ſit laus & honor,) priſtinam valetudinem recuperaverit. Conſului tamen, ut vino chalybeato adhuc per longum tempus uteretur in potu, ejuſque ℥. ii. ſumeret ſingulis matutinis. Ante duos annos hæc contigere, & ab eo tempore ille pancratice vixit, & nunc inculpata fruitur valetudine.

OBSERVATIO XXIV.

Sanguinis fluxus immodicus in gravida, cum fœtu mortuo.

UXor Joannis Chauvet, Curiæ Computorum, ſubſidiorum, & Fiſci Regii Lictoris primarii, 30. annos nata, principio noni menſis graviditatis ſuæ, quod erat circa medium menſis Decembris anni 1643. ictum accepit in ventre ſatis levem, ſed die ſequenti, valida brachiorum contentione lectum adornaverat, unde exortus eſt exiguus ſanguinis fluxus ab utero, qui per duos aut tres dies perſeveravit. Poſtea cohibitus eſt per totidem dies, atque iterum rediit, & ceſſavit per intervalla uſque ad 18. diem ejuſdem menſis, in quo tanta copia ſanguinis effluxit, ut intra tres aut quatuor horas vires admodum dejectæ fuerint; eoque perſeverante, Medicos in auxilium vocare coacta fuerit qui primum phlebotomiam ex brachio præſcribunt, & julepos adſtringentes, quæ remedia cum nihil conferrent, & fluxus immodicus perſeveraret, ſine ullo parturitionis indicio, relatum eſſet ab ægra, ſe a multis diebus nullum fœtus motum percepiſſe, qui etiam manum ventri admovendo, glomeratus & immobilis ſentiebatur, eum interiiſſe cenſuimus, & uterum, onus inutile excutere conantem, ſeſe aſſiduo contrahere, ſanguinemque per proprias venas expellere, neque poſſe ſufficienter edere motum

tum illum; qui ad partum neceſſarius eſt, ideo opus eſſe omni arte partum provocare, ut immodica illa ſanguinis profuſio cohibeatur, quæ alioqui ægram ad interitum perductura erat. Ad hunc finem primum clyſter injectus eſt ex catholic. & diaphænic. an. ʒ. vi. olei lilior. ʒ. iii. ſalis ʒ. i. cum decocto emolliente, quo belle purgata eſt, & ſtatim, poſt illius rejectionem, ſanguinis fluxus valde imminutus, quod mirum videri poteſt; cum hujuſmodi clyſteres ſanguinis profluvium augere potius videantur. Sed illud ea ratione factum exiſtimo, quod uterus ab excrementis, recto inteſtino contentis, premebatur. Ab illa oppreſſione liberatus, ſeſe colligere cœpit, & motum illum præpoſterum cohibere, ut ad magis genuinum ac naturalem ſeſe accingeret. Cum autem poſt ejectum clyſterem uterus nihil moliretur; ſed aliquis ſanguinis effluxus ſemper continuaretur, & de fœtu mortuo conſtaret; ad illius excluſionem exhibita eſt ſalis vitriolis ʒ. i. in aquæ bugloſſi ℥. iv. diſſoluta. Quod ſane duplici nomine conferre videbatur; primo quod vomitum ciendo, uterum etiam irritaturus eſſet ad excluſionem; quandoquidem in vomitu omnes partes in imo ventre contentæ ſeſe vehementer contrahunt: ſecundo, quod ſal vitrioli maxima adſtringendi vi præditum eſt, quæ ſanguinis fluxui cohibendo conferre poteſt. Exhibito medicamento, bis vomuit, ſatis vehementer, ac multa pituitoſa, ſeroſa, ac bilioſa excrevit, & paulo poſt dolores parturitionis apparere cœperunt: qui cum per quatuor, aut quinque horas perſeveraſſent, neque frequentiores aut intenſiores evaderent; ad partum ulterius adjuvandum ſequens potio exhibita eſt.

℞. Dictamni cretici, ariſtolochiæ utriuſque & trochiſc. de myrrha an. ℈. ß. croci & cinnam. an. gr. xii. conf. alkerm. ʒ. ß. aquæ cinnam. ℥. ß. aquæ naphæ & artemiſiæ an. ℥. ii. ß. fiat potio, qua aſſumpta intra horæ quadrantem, validis conatibus, iiſque geminatis ter aut quater, fœtum excluſit, cujus cutis putreſcere incipiens, variis in locis lacerata viſebatur. Paulo poſt etiam ſecundinas ſemiputres excluſit, & ab eo tempore lochia valde mediocria effluxere.

OBSERVATIO XXV.

Ophthalmia.

QUidam Ruſticus quinquagenarius, ophthalmia inveterata laborans, ex Medici præſcripto; victu refrigerante & aquæ potu, longo tempore uſus fuerat, ſine nullo levamine. Tandem ab alio ruſtico perſuaſus fuit, ut victum illum refrigerantem deſereret, & meri potui indulgeret. Poſt aſſumptum primum meri cyathum, ſe oculis melius habere ſenſit, & intra paucos dies, eodem potu continuato, ab ophthalmia prorſus liberatus eſt. Idem aliis duobus contigiſſe mihi relatum eſt, quod confirmat aphoriſmum Hippocratis, dolores oculorum interdum meri potione curari; quando ſcilicet ophthalmia fit a ſanguine craſſo & pituitoſo, oculorum tunicis impacto, qui meri uſu liquatur, attenuatur, atque reſolvitur.

OBSERVATIO XXVI.

Iliaca Paſſio.

DIe 29. menſis Januarii 1644. Dn. Guillelmus Patris in Curia Præſidiali Monſpelienſis Conſiliarius, laborare cœpit colico dolore vehementi, ex intenſo frigore concepto, quod tunc temporis vigebat. Vocatus Pharmacopæus, injecit ſtatim clyſterem emollientem, carminantem & laxantem, quo fæces multas excrevit. Dolore perſeverante iteratus fuit idem clyſter, adjectis oleis carminantibus, quem non rejecit. Dolore adhuc ſæviente, tertius poſt modum injectus eſt, quem etiam retinuit, pluribus immiſſis ſuppoſitoriis, clyſterum portionem excrevit, ſine ulla materia fæculenta. Die ſecunda morbi vocatus ego, præſcribo fotum emollieutem & anodynum, toti ventri admovendum, & clyſterem ex fotus decocto paratum, quem etiam diu retinuit, & exiguam illius portionem rejecit, ſine ulla materia, nullus dolor aderat, neque ulla febris, vomitus autem per intervalla infeſtabat. Hinc conjicere licuit, ægrum iliaca affectione laborare, ſed a qua cauſſa fieret, valde dubitatum eſt in conſultationibus pro tanto affectu convocatis. Inflammationem enim teſtari videbatur febris, quæ tertio die ſupervenit, ſitis & linguæ ariditas. Sed quod inflammatio inteſtinorum adeſſe poſſet citra dolorem, concipere non poteram: videbatur potius fieri a fæcibus induratis, vel contorſione alicujus ex inteſtinis. Multa remedia uſurpata fuere, venæ ſectio ter repetita, bis in brachio, & ſemel in pede; julepi refrigerantes exhibiti, clyſteres ex decocto inteſtinorum vervecis injecti, omni hora; fotus emolliens continuo admotus toti ventri. Uſque ad ſeptimam diem vomitus perſeveravit: quo juſcula & potulenta excernebat, cum materia bilioſa, pituitoſa, & ſtercoroſa. Nihil vero per alvum effluebat. Circa finem ſeptimi diei alvus fluere cœpit, fœces multas excrevit per intervalla, ceſſante prorſus vomitu. Alvi fluxus continuavit per quinque dies, manente tamen febre, & virium imbecillitate; liquida in fine dejiciebat, qualia ante vomere conſueverat. Die decima tertia morbi, gravibus inquietudinibus affectus eſt, cum virium languore, quibus ſenſim deficientibus, e medio ſublatus eſt. Aperto cadavere, inventum eſt inteſtinum ileon tribus complicationibus convolutum, & quaſi compactum in unam maſſam, circa finem illius, tota autem illa inteſtini portio complicata, gangræna affecta erat, cum portione meſenterii ſibi adjuncta. Inteſtina reliqua ampliſſima apparebant, ut brachii magnitudinem æquarent. Præterea inteſtinum, gangræna affectum, perforatum erat ſupra complicationem. Exiſtimo, a pondere materiæ contentæ in ſuperioribus inteſtinis fuiſſe diſruptum, poſtquam ſphacelo affectum eſt. Per illud foramen tota excrementorum illuvies in abdomen effluxerat, & mora ſua partem ani interiorem corruperat, in qua etiam foramen aliud apparuit, per quod excrementa effluebant per alvum, & obſtructionis inteſtinorum apertionem mentiebantur. Unde patet, alvi fluxum, ileo ſupervenientem, poſſe interdum Medicis imponere.

OBSERVATIO XXVII.

Sitis inextinguibilis.

DIe 17. menſis Februarii anni 1644. Vocatus ſum Lodovan, pro illuſtriſſimo Epiſcopo Lodovenſi annos ſexaginta quatuor nato, ſanguineo temperamento prædito. Is cum per aliquot dies arthriticis doloribus conflictatus eſſet, ſubito dolores valde imminuti ſunt, eodemque tempore febris eum corripuit, cum ſiti inextinguibili, ita ut, poſtquam duos cyathos aquæ bibiſſet, ſitis nullo modo imminuta appareret. Exiſtimavi hos affectus provenire ex retentione humorum, qui ad articulos antea referebantur; illi enim intus coerciti febrem ac ſitim efficiebant; unde maximum impendebat vitæ periculum, Arthritici enim plerumque interire ſolent in ſenectute, quando facultas expultrix debilitata, non poteſt ſufficienter humores ſuperfluos deponere ad articulos, ſed ii in viſceribus retenti, gravia damna inferunt, & plerumque lethalia. Ad horum affectuum curationem præſcripſi clyſterem laxantem & refrigerantem, bis in die iterandum; tum etiam phlebotomiam, bis in die, per biduum, & in ſingulis hauſtibus potus ordinarii, qui erat ex decocto hordei & graminis, diſſolvebam ſalis prunellæ ʒ. i. ſpiritus vitrioli guttas xii. Hiſce remediis intra biduum ſitis illa ingens extincta eſt, & febris admodum remiſſa. Ac paucis poſt diebus blandis purgationibus, cum juſculis refrigerantibus, per intervalla uſurpatis, integre reſtitutus eſt.

OBSERVATIO XXVIII.

Catarrhus in pulmone deſluens.

SUb fine menſis Februarii anni 1644. afflictus ſum catarrho graviſſimo, in pulmone decumbente, unde tuſſis vehemens, diu noctuque perſeverans, cum difficultate ſpirandi, ita ut in lecto non poſſem decumbere. Aderat præterea febris exigua, quæ peripneumoniam minabatur. Adverſus iſtum affectum pugnavi quatuor venæ ſectionibus, & totidem purgationibus intra quindecim dies uſurpatis. His accedebant cucurbitulæ, veſicatorium, incraſſantia bechica permulta. Licet bis aut ter in anno hujuſmodi catarrhis affligi ſoleam; nunquam tamen antea tam diuturnus & contumax fuerat, ita ut valde metuerem, ne in phthiſin tandem degeneraret: cum irrita eſſent omnia remedia, quæ alias ſtatim prodeſſe conſueverant. Itaque ad efficax quoddam remedium confugiendum eſſe ratus, quo fluxionis radices evellerentur, ſumpſi calomelanos gr. xx. cum jalapæ gr. x. quo remedio per alvum excreta ſunt pituitoſa ac bilioſa multa, qualia in aliis purgationibus non apparuerunt: per os autem multam pituitam excrevi & ſcreatu, qua evacuatione, per biduum perſeverante, ceſſavit, poſtea catarrhus, & tuſſis omnino diſparuit, ſicque a gravi illo morbo Dei beneficio liberatus ſum.

OBSERVATIO XXIX.

Contuſiones.

QUidam adoleſcens ex alto ceciderat & omnia membra admodum contuſa fuerant, ut brevi moriturus videretur; Pater ipſius accepit favos cum melle, & coxit in vino ad conſiſtentiam unguenti, quod extendit ſuper corium vervecis recenter mactati, eoque ægrum involvit. Reiterata per triduum operatione, æger omnino curatus eſt.

OBSERVATIO XXX.

Febris lenta, cum doloribus lumborum & crurum.

FIlius Jacobi de Ladeveſe, civis Monſpelienſis, ſeptem annos natus, ab aliquot menſibus febre lenta detinebatur, qua corpus valde emaciatum fuerat, eamque comitabantur dolores, lumborum regionem & crura affligentes. Multa remedia in uſum revocaverat, ſed fruſtra. Vocatus ad eum die 16. menſis Aprilis anni 1644. præſcripſi bolum ex calomelanos g. x. diagryd. g. v. cum conſerva roſarum, quem ſumpſit die vigeſima, bis purgatus eſt abunde, & inde melius habuit. Die vigeſima prima ejuſdem menſis aſſumpſit calomelanos gr. xii. diagryd. gr. vi. bis etiam blande

blande purgatus eſt, & multo melius habuit. Die vigeſima ſecunda, eandem doſin ſumpſit cum eadem operatione, & integræ ſanitati reſtitutus eſt.

OBSERVATIO XXXI.

Tuſſis & difficultas ſpirandi, cum doloribus humerorum & brachiorum.

Uxor Petri Florens agricolæ, Vivateſſe nominata, ab octo menſibus laborabat humerorum & brachiorum doloribus, cum pectoris anguſtia, tuſſi, & difficultate ſpirandi, multam extuſſiendo materiæ pituitoſæ aquoſæ copiam excernebat. Pluribus potionibus & apozematis, aliiſque remediis uſa fuerat, ab alio Medico præſcriptis, malo in eodem ſtatu perſeverante. Tandem meam opem implorat die decima octava menſis Aprilis anni 1644. eique exhibeo bolum ex calomelanos gr. xx. diacryd. gr. x. cum conſerva roſarum. Horis duabus ab aſſumptione remedii bis copioſe ſudavit, poſtea per tres vices alvum copioſiſſime depoſuit; & poſtera die dixit ſe perfecte curatam eſſe. Tamen triduo poſt jubeo ut idem remedium repeteret, e quo quater purgata eſt, & ab eo tempore a prædictis affectibus omnino liberata eſt.

OBSERVATIO XXXII.

Febris chronica intermittens, ſine typo, cum affectione hypochondriaca.

Die 10. menſis Junii 1644. dum eſſem Gratianopoli, Nobilis vir Dn. de Sancto Martino de Vercos, 30. annos natus, ad me venit contumaciſſimi affectus curationem poſtulans. Laborabat a triennio paroxyſmis febrilibus, bis aut ter in menſe invadentibus, ſine typo, ita ut nunc poſt decem, nunc poſt duodecim, aut quindecim dies acceſſio invaderet. Incipiebat cum levi horrore, quem ingens calor ſequebatur cum atrocibus crurum doloribus. Ad quindecim, viginti, & viginti quatuor horas extendebatur, & nonniſi copioſa ſudoris & urinæ profuſione ſedabatur. Diebus intermediis omnes corporis functiones rite exercebat, niſi quod alvum adſtrictam habebat, & excrementa rejiciebat cum magno labore, viſcida, & ceram æmulantia. Ortum duxerat hic affectus ex febre continua, quam ante triennium in caſtris Italicis paſſus erat, neque in fine illius rite purgatus fuerat. Ita ut morbi reliquiæ in meſenterio præſertim latitantes craſſitiem adeptæ fuerint, & contumaces obſtructiones pepererint. A quibus impeditus humorum commeatus affectionem hypochondriacæ ſimilem efficiebat, & in calido ægri temperamento febres hujuſmodi concitabat. Quæ quidem febres a feroſa illuvie ebulliente & putreſcente oriebatur, eaque per ſudores & urinas excreta, ceſſabant. Dolores vero crurum a craſſis vaporibus concitabantur, ab hypochondriis ad eas partes tranſlatis. Multis remediis uſus fuerat, per illud triennium a peritis Medicis præſcriptis. Ego in hunc modum curationem aggredior.

℞. Sennæ mund. ℥. ii. aquæ fontis ℥. viii. ſalis tartari ʒ. i. ſpiritus ſulphuris gutt. xxx. infundantur frigide per noctem, colaturam capiat mane cum regimine.

Sequenti die aperiatur vena baſilica cubiti ſiniſtri, mittantur ſanguinis ℥. ix.

Poſt venæ ſectionem, reiteretur infuſum ſennæ per triduum.

Per uſum horum remediorum foveatur venter decocto emolliente & aperiente, mane, per horam ante ſumptionem infuſi, & veſperi, per horam ante cœnam.

Poſt fotum, illinantur eædem partes unguento emolliente & aperiente.

Deinde utatur pilulis ex chalybe, per quindecim dies.

Eodem tempore ſtatim ab aſſumptis pilulis capiat infuſionem ℥. i. ſennæ, cum ſale tartari, & ſpiritu ſulphuris paratam.

Per uſum pilularum continuetur fotus & litus mane & ſero.

In medio & fine pilularum utatur balneo tepido, per biduum.

His perfecte curatus viſus eſt, neque enim redibant acceſſiones febriles, neque alvi excrementa ceream illam conſiſtentiam amplius obtinebant. Ad perfectiorem tamen curationem, ad aquas acidulas eum dimiſi, per quindecim dies ſumendas. Præſcripſi per æſtatis decurſum ſyrupum magiſtralem, bis in menſe ſumendum, & opiatam roborantem, & aperientem, frequenter uſurpandam. Autumno vero, ut præmiſſa purgatione & venæ ſectione pilulas ex chalybe repeteret, per duodecim dies, cum fotu & linimento. Deinde pilulas uſuales aperientes & purgantes bis aut ter in menſe per totam hyemem ſumendas, ac denique opiatæ continuationem, diebus intermediis. Poſteriora remedia, nempe ſyrupum, pilulas, & opiatam, non uſurpavit, quia priorum effectu a contumaci morbo liberatus eſt.

OBSERVATIO XXXIII.

Menſium fluxus immodicus, cum principio hydropis.

Ampliſſimi viri Dn. de Burcin, in Senatu Gratianopolitano Præſidis, uxor clariſſima a ſeptem menſibus fluxum menſtruorum patiebatur fere continuum, a quo in cachexiam & principium hydropis inciderat, cum maxima virium imbecillitate. Vocatus ſum ad eam, die 12. menſis Majii anni 1644. dicebat ſe a remediis magis lædi, quia purgationes menſium fluxum augebant, tum etiam ea omnia, quæ ad obſtructiones reſerandas præſcribebantur. Ego vero præſcripſi purgationem ex decocto plantaginis & myrobal. in quo rhab. pulv. ʒ. ß. diſſolvebatur. Blande purgata eſt hoc remedio, per triduum uſurpato, & ſimul menſium fluxus fere cohibitus, tum ſitis, qua perpetuo premebatur, valde imminuta. Ad obſtructiones autem reſerandas & univerſam humorum illuviem educendam, pilulæ ſequentes præſcriptæ ſunt.

℞. Chalybis præparat. cum ſulphure ℥. i. ſennæ mundat. rhab. elect. & agarici recenter trochiſc. an. ʒ. i. pulv. elect. diarrhod. abbat. ʒ. ß. cum oxymel. ſimpl. fiat maſſa pilular. de qua capiat ʒ. i. tribus horis ante paſtum, poſtea deambulando.

Hiſce pilulis, per quindecim dies continuatis, a fluxu menſium immodico, & a cachexia liberata eſt. Ad robur autem hepati conciliandum, conſerva abſinthii pontici per multos dies uſa eſt. Et per quatuor aut quinque dies ante adventum purgationis menſtruæ, ne immodice profflueret, unde maxima virium dejectio ſequebatur, ſumebat, mane ſpicæ nardi grana octo, cum croci martis adſtringentis granis quindecim, in pilulas redacta, cum conſerva abſinthii pontici, ſicque fluxus menſium immodicus cohibitus eſt.

OBSERVATIO XXXIV.

Dolor dentium cum tumore ſupra mandibulam ſuperiorem.

Die decima quinta Auguſti anni 1664. correptus ſum dolore dentium, quem ſecutus eſt tumor ſupra mandibulam ſuperiorem ſiniſtram, cum inflammatione, & dolore inſigni. Poſt venæ ſectionem, ex eodem latere, parti admoveo, per totam diem, cataplaſma de mica panis quod renovabam tertia quaque hora, & ante applicationem, partem fovebam per dimidiam horam aqua roſacea, in qua ſal ſaturni diſſolvebatur. Nocte inſequente cum dolor perſeveraret, ſummo laudani grana tria, inde ſomnus placidus, cujus vacuitas nocte prægreſſa adfuerat, dolor ſedatus eſt, ac fluxio cohibita, tumor vero multum imminutus poſtridie mane apparuit, & in diei decurſu majori ex parte diſcuſſus eſt.

OBSERVATIO XXXV.

Aphtha contumaciſſima.

Quædam mulier laborabat aphthis contumaciſſimis, quæ neque venæ ſectionibus, neque purgationibus multis, neque julepis refrigerantibus; neque illitu ex ſpiritu ſulphuris curari potuerant. Noctes inſomnes traducebat, & vix cibum devorare poterat, quia omnes oris partes hujuſmodi ulcuſculis ſcatebant. Sumpſit noctu laudani grana tria, idque remedium continuavit per triduum, & ſic fluxio acris, in oris partes defluens, cohibita eſt, ac conſequenter oris ulcera paucis diebus percurata ſunt.

OBSERVATIO XXXVI.

Febris maligna.

Die decima quarta menſis Auguſti, ancilla uxoris meæ febre maligna laborare cœpit, quæ eam ad deliria & convulſiones deduxit. Et quia paupercula erat, & parcebat ſumptibus, paucis remediis curata eſt, in ſequentem modum.

Quater ſecta fuit vena, cucurbitulæ plures admotæ, humidæ & ſiccæ; pro potu utebatur decocto radicis acetoſæ, in quo diſſolvebam bis in die ſalis prunellæ ʒ. i. ſpiritus ſulphuris guttas xv. in juſculis ſumebat frequenter bezoard. min. ℈. i. Die undecima morbi exhibui ſpiritus fuliginis ʒ. ii. in aqua cardui benedicti, & parum ſudavit; die duodecima exhibui ejuſdem ſpiritus ʒ. iii. cum eadem aqua, & copioſe ſudavit, eademque die febris remiſſa eſt, deliria & motus convulſivi deſierunt, & intra paucos dies poſtmodum convaluit.

OBSERVATIO XXXVII.

Hemicrania.

Filia nobilis Viri Dn. de Larcare Picenenſis, annos nata duodecim, laborabat hemicrania, ab aliquot annis infeſtante, quæ nullis remediis ceſſerat, ſed corpus emaciatum permanebat, nullum ſumens incrementum. Miſſa eſt meo

eſt meo conſilio ad thermas Balerucanas, & aquis earum uſa eſt in potu, & lotione capitis, ſicque perfecte curata eſt.

OBSERVATIO XXXVIII.

Vulnus in brachio curatu difficile.

DN. de Rochemore annos natus circiter 25. vulnus acceperat in brachio, paulo ſupra carpum & verſus cubitum aſcendens. In curatione fluxiones novæ frequenter obortæ ſunt, quibus totum brachium & manus intumeſcebat, iiſque ſuppurationes ſuccedebant, quæ aliis in locis tum brachii, tum manus apertæ ſunt, licet debita curatio adhiberetur, brachium, & manus tumore œdematoſo afficiebantur, & ex ulceribus pus ſeroſum effluebat. Poſt multa remedia cauſſam antecedentem & conjunctam reſpicientia, curatio peracta fuit per ſplema, locis tumentibus admota, cum bona ligatura, quibus humorum in partem affluxus impediebatur, & ſinuoſorum ulcerum unio procurabatur. Sicque æger intra quindecim dies curatus eſt, qui antea per duos menſes laboraverat.

OBSERVATIO XXXIX.

Pleuritis.

IN principio menſis Septembris anni 1644. Filius Dn. Audifret, civis Monſpelienſis quinque annos natus correptus eſt pleuritide lateris ſiniſtri, cum febre acutiſſima. Poſt remedia ordinaria per quinque dies uſurpata, & quatuor phlebotomias, juſſi ut cucurbitulæ duæ lateri dolenti applicarentur, cum profundis ſcarificationibus. Contigit autem, ut ex ſcarificationibus illius cucurbitulæ, quæ dolentem locum propius attingebat, ſanies multa effluxerit, per totum diem, ſimulque dolor ac febris deſierint. Juſſi, ut admoverentur folia betæ ſupra loca ſcarificata, & per duos dies ſaniei fluxus continuatus eſt, ac denique in fine verum pus e vulneribus emanavit. Atque ita æger omnino curatus eſt. Credo ſcarificationes ad locum pleuritidis perveniſſe, & materiam morbificam per ea vulnera emanaſſe.

OBSERVATIO XL.

Dolor capitis in hemitritæo.

ILluſtriſſ. Princeps, Janethinus Doria, claſſis Hiſpanicæ Præfectus, cum in arce Monſpelienſi bello captus detineretur, afflictus eſt principio menſis Septembris febre hemitritæa, quæ inter cetera ſymptomata, capitis dolorem graviſſimum inferebat, eumque continuum, & extra acceſſionem æque moleſtum, qui tamen poſt quatuor phlebotomias, in brachiis celebratas, eodem vigore perſeverans, intra horam ſublatus eſt ſanguinis miſſione ex malleolo dextro in fine diei ſextæ uſurpata. Tam promptus effectus obſervatione dignus fuit, ut tyrones videant quam bona fiat revulſio a capite per ſaphenarum apertionem.

OBSERVATIO XLI.

Rheumatiſmus.

DOminus de Barri, filius natu major Domini de Rochemore, in Suprema Computorum Subſidiorum Curia apud Monſpelienſes Protopræſidis, principio menſis Auguſti, anni 1644. laborare cœpit rheumatiſmo univerſali, omnes propemodum corporis articulos infeſtante, cum febre aſſidua, & ſumma urinarum cruditate. Contigerat præcipue hic affectus ex natatione intempeſtiva. Cum enim ad flumen, longe ab urbe diſſitum, æſtu vigente proficiſceretur, corpus calefactum in aquam demergebat, unde catarrhus iſte univerſalis prodiit. Per ſex ſeptimanas fruſtra uſurpata fuiſſe remedia videbantur, cum nihil proficerent, & dolores in varias partes vagarentur, ac ſæpe recurrerent. Præcipua autem remedia fuere venæ ſectio decies uſurpata, & julepi refrigerantes & incraſſantes, quibus bis aut ter acceſſerunt leves purgationes. Tandem malo perſeverante, exhibitus eſt bolus ex conſerva roſarum cum calom. gr. xx. extracti jalapæ gr. vi. tertio quoque die multa ſeroſa & porracea dejiciebat, quo remedio quater uſurpato, dolores omnino ſublati ſunt, poſtmodum tumores œdematoſi qui in nonnullis articulationibus, præſertim pedum remanebant, emplaſtris reſolventibus & roborantibus diſcuſſi ſunt.

OBSERVATIO XLII.

Singultus.

PUella tredecim annos nata, ab anno integro laborabat ſingultu admodum moleſto quater, aut quinquies in die infeſtante, nunc per horæ quadrantem, nunc per dimidiam horam, nunc per horam integram. Per totam hyemem prægreſſam ſymptoma hoc eam infeſtaverat: æſtate vero, ab eo fere immunis fuerat, ut per dilucida admodum intervalla rediret. Adventante Autumno, rediit cum priſtina ſævitie. Parens illius a me conſilium petiit die ſecunda menſis Octobris, anni 1644. Sequenti die exhiberi jubeo calomelanos gr. xvi. diagryd. gr. viii. quo ſolo remedio affectus in totum ſublatus eſt eadem die.

OBSERVATIO XLIII.

Aneuriſma.

FIlius Petri Veſian, mercatoris Monſpelienſis; quinque annos natus, febre laborans, menſe Julio anni 1664. ex venæ ſectione incidit in aneuriſma, propter apertam arteriam, quod integre curatum eſt, admotis cataplaſmatis adſtringentibus ex bolo, terra ſigillata, aliiſque compoſitis, aceto & albumine ovi ſubactis, & tertio quoque die immutatis; quibus faſcia arctiſſima ſuperinducebatur, & trium menſium ſpatio, curatio peracta eſt.

OBSERVATIO XLIV.

Catarrhus in pulmonem decumbens.

DIe decimaquarta menſis Octobris, anni 1644. cum Auſtri per menſem integrum viguiſſent, ſubito tempeſtas calida & humida in frigidam & ſiccam, nempe Aquiloniam mutata eſt, ex qua, licet per biduum immediate præcedens, ptiſana laxante, & manna purgatus fuiſſem, fluxio in pulmonem mihi concitata eſt, tuſſim, & ſpirandi difficultatem patiens cum levi ſtertore. Levis fuit affectus per biduum, ut nihilominus per urbem ambulare non deſinerem. Tertio die, ingraveſcente affectu, ſumpſi mannæ ℥. i. cum reſinæ jalapæ gr. iv. quibus parum purgatus ſum, ideo ſumpſi eadem nocte circa horam undecimam, ptiſanam laxantem cum manna, & copioſe purgatus ſum per noctis decurſum. Quarta die leviter pranſus ſum, & quinque horis a prandio ſumpſi eandem ptiſanam laxantem, qua mediocriter purgatus ſum per noctis decurſum. Quinta die, hora ſomni, cum catarrhus perſeveraret, licet admodum imminutus, ſumpſi laudani gr. iii. ceſſavit illico catarrhus, & tota nocte placide dormivi. Cum tamen ſexta die mane ſtertor levis in pectore audiretur, cum levi ſpirandi difficultate, decrevi jejunio reliquias illas abſumere. Ideo manens in lecto tota illa die, ſumpſi tantum juſculum unum hora prandii, & hordeatum hora cœnæ. Placide dormivi tota nocte inſequente, & catarrhus omnino diſcuſſus eſt. Dolor tamen in mandibula dextra ſatis levis exortus eſt, qui fluxu ſanguinis ex gingiva, ubi dens corroſus eſt, protinus ſublatus fuit. Fluxit autem ſanguis fere guttatim cum pituita permixtus ad ℥. iii.

OBSERVATIO XLV.

Oculi macula.

FIliæ Dn. de Marviel octo annos natæ, ex diuturna ophthalmia, relicta eſt macula denſiſſima in oculo, mediam iridis partem occupans. Quæ abſumpta fuit aqua roſarum, in qua diſſolvebatur ſal armoniacum, ea quantitate, ut linguam leviter feriret, eaque detinebatur per biduum, aut triduum, in vaſe, ex auricalco confecto, donec cæruleum colorem acquireret.

OBSERVATIO XLVI.

Catarrhus cum raucedine.

DIe decima ſeptima menſis Novembris anni 1645. flante Auſtro, correptus ſum catarrho cum raucedine. Secunda morbi die manſi in lecto, & nihil ſumpſi tota die, præter hordeata duo, horis prandii & cœnæ. Tertia ſumpſi ptiſanam laxantem, cum mannæ ℥. i. Quarta die quievi, & raucedo valde imminuta erat. Quinta tuſſis ſicca aderat, cujus ratione venam aperui. Sexta tuſſis perſeverabat. Ideo ſumpſi calomelanos gr. xx. cum reſinæ jalapæ gr. viii. Medicamentum tota die nihil præſtitit; ſed tantum circa veſperam duas ſedes movit perexiguas. Tuſſis tamen omnino diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO XLVII.

Difficultas ſpirandi cum tuſſi & raucedine.

UXor D. Dortmanni Patroni celeberrimi laborabat tuſſi, raucedine, & difficultate ſpirandi a viginti diebus in quorum decurſu ter purgata fuerat, cum infuſo ſennæ & mannæ ℥. i. Vocatus ad eam in principio menſis Decembris anni 1644. præſcripſi venæ ſectionem ad ℥. ix. ſanguis fuit valde corruptus, deinde uſa eſt per ſeptem dies juſculis pectoralibus, in quorum primo & ultimo ſenna infundebatur, & manna diſſolvebatur. Nilominus tuſſis & difficultas ſpirandi, quamvis remiſſiores, perſeverabant, quia illa pulmonem habet debilem, & cerebrum valde humidum. Qua ratione proponitur ab adſtantibus uſus decocti ſudorifici; quem me non improbare dixi, ſed prius tentandum eſſe unicum remedium, ad contumaces fluxiones eradicandas efficaciſſimum. Quare præſcribo calomelanos

gr. xx. cum reſinæ jalapæ g. x. a quo remedio ſepties purgata eſt, & a fluxione omnino liberata, ita ut aliis remediis opus non fuerit.

OBSERVATIO XLVIII.

Dolor colicus antiquus cum alvi fluxu.

HOneſta virgo Antonia de Paraviſol 27. annos nata laborabat ab octo menſibus dolore ventris, colico non abſimili, quem comitabatur alvi fluxus, quo pituitoſam atque bilioſam materiam, nec non purulentam excernebat. Paucisſima remedia uſurpaverat, donec ad extrema redacta, & ſe morti proximam exiſtimans, auxilium meum implorat. Præſcribo primum, ad demulcendum dolorem, qui atrox & continuus erat, Laudani gr. iii. cum conſervæ roſar. Drach. i. quo dolor ſaltem ad tempus ſedatus eſt, & alvi fluxus imminutus. Deinde ad eum dolorem leniendum, obſtructiones reſerandas, & tenſionem, quæ in ventre tactui ſubjiciebatur, tum etiam alvi fluxum cohibendum, ſequentia a me præſcripta ſunt.

♃. Rad. altheæ ℥. ii. folior. malvæ, pariet. violar. an. m. ii. ſem. lini & fœnugr. ana ℥. i. flor. chamom. & meliloti ana P. ii. fiat omnium decoctio, qua foveatur pars dolens, mane & ſero.

♃. Unguenti de althea ℥. ii. olei chamom. & lilior. ana ℥. i. fiat linimentum, quo illinatur eadem pars, poſt fotum.

♃. Rad. gram. aſparag. bruſci ana ℥. ii. fol. agrim. pimpinellæ, piloſellæ & plantag. ana m. i. tamarindor. ℥. i. tartari crudi ℥. ß. myrobal. citrin. Drach. ii. coquantur ad ℔. i. fiat apozema pro tribus doſibus matutinis, addendo unicuique doſi rhab. pulv. Drach. ß. ſyrupi de roſis ſiccis, ℥. i.

His remediis ita imminutus eſt dolor, & alvi fluxus, ut ægra ipſa ſe integræ ſanitati proximam putaret. Sed elapſis quindecim diebus, ſymptomata rediere, cum eadem vehementia. Vocatus iterum, ſequentia præſcribo.

♃. Rhab. pulv. Drach. i. conſervæ roſar. Drach. iii. fiat bolus, qui detur mane cum regimine.

♃. Terebinthinæ aquæ plantag. lotæ Drach. iii. rhab. pulv. Drach. ß. miſce, fiat bolus, qui detur per triduum, poſt uſum prioris.

Hiſce duobus remediis, quanquam levioribus, omnino liberata eſt.

OBSERVATIO XLIX.

Febris tertiana diuturna.

PUella, decem annos nata, febre tertiana laborans, tribus menſibus, in Noſocomio, poſt multa remedia fruſtra tentata, ſumpſit die octava Januarii anni 1645. febrifugi mei gr. xii. quæ erat dies intermisſionis. Quinquies purgata eſt per alvum, acceſſio venit eadem die præter morem, ſequenti die non apparuit, neque deinceps. De hoc febrifugo plura dicemus in fine hujus centuriæ.

OBSERVATIO L.

Febris quartana.

MUlier quadragenaria, in Noſocomio decumbens, laborabat febre quartana a quatuor menſibus. Die decima Januarii anni 1645. ſumpſit febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis. Sexies purgata eſt per alvum. Sequenti die, loco acceſſionis, paſſa eſt quoſdam labores & inquietudines, ſine rigore aut frigore præcedente, & ſine calore ſenſibili. Die ſequenti acceſſionis eædem inquietudines rediere, ſine acceſſione. Poſtridie purgata eſt medicamento ex ſennæ ℥. ß. diaphœnic. Drach. iii. ſyrupi roſ. ℥. i. ſepties dejecit, & inde nullam amplius aut acceſſionem, aut inquietudinem paſſa eſt.

OBSERVATIO LI.

Febris quartana.

UXor Ludovici Lauterii, ſutoris, annos 23. nata prope portam Laterenſem habitans, & duplici quartana laborans, a quinque menſibus, ad me venit die 27. Januarii anni 1645. cui exhibeo die 28. febrifugi mei gr. xx. horis matutinis, cum circa veſperam prima acceſſio expectaretur. Purgata eſt ſexies, & ſemel evomuit, circa meridiem, tribus horis ab aſſumpto juſculo, & cum prandere inciperet. Veſperi acceſſio rediit ſine frigore, ſed calor ſolito longior fuit. Secunda acceſſio poſtridie non rediit, neque ulla alia deinceps.

OBSERVATIO LII.

Hydrops.

MEndicus quidam, nomine Raſeau, hydropem patiebatur a tribus menſibus ex quo venter in amplisſimum tumorem increverat, & cum, propter inopiam, Medici auxiliis uti non poſſet, ex ruſticæ mulieris conſilio uſus eſt per menſem integrum decocto radicis bruſci. Purgatus eſt bis aut ter, ſimplici ſennæ infuſo, & his ſolis præſidiis perfecte curatus eſt.

OBSERVATIO LIII.

Febris hectica cum ſuſcipione phthiſeos.

FIlius Domini Paſchalii, quatuor annos natus, per ſex menſes integros febrem hecticam patiebatur, cum tuſſi & ſputis ſubputridis, unde phtiſicus putabatur, & tandem pro deplorato relictus eſt a Medico ordinario, hecticam eſſe in tertio gradu, palam profitente. Mater in hac deſperatione victum tenuem inſtituit, cum antea ſolidioribus alimentis veſceretur, juſcula enim tantum hauriebat per diei decurſum, veſperi vero hordeatum ſumebat. Bis vero in ſeptimana infuſum Drach. ii. ſennæ capiebat, in decocto cichorii & bugloſſæ paratum, cum aniſo, in quod decoctum calens ſenna injiciebatur, & in eo pernoctabat ſine alio calore. Hac ſimplici cura intra menſem reſtitutus eſt.

OBSERVATIO LIV.

Febris quartana.

DOmini Athanaſii Salinarum Conductoris Socrus, annos nata 52. Febre quartana laborans, ſex menſium ſpatio die quinta menſis Februarii, anni 1645. ſumpſit febrifugi mei gr. xx. Bis purgata eſt per alvum, & ſemel vomuit amara, poſt aſſumptum juſculum. Erat pridie acceſſionis, quæ poſtridie rediit hora conſueta, eadem forma, & duratione. Die vero ſequenti acceſſionis nihil apparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO LV.

Febris quartana.

LUdovica Bevonte annos 45. nata, prope fanum ſanctæ Crucis habitans, & febre quartana laborans a quatuor menſibus, ſumpſit die octava Februarii anni 1645. Febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis, a quo primum purgata eſt per vomitum, rejecitque bilem multam, eamque amarisſimam, tribus horis ab aſſumpto medicamento, & poſt vomitum ſumpſit juſculum, quod paulo poſt vomitu rejecit, cum bile minus amara. Poſt mediam horam dejecit per alvum copioſos humores, & ſemel tantum per hanc viam purgata eſt. Sequenti die rediit acceſſio prioribus conſimilis, & ab eo tempore nullam amplius acceſſionem paſſa eſt.

OBSERVATIO LVI.

Febris quartana.

FIlia Dn. de Boitargnes, in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Regii Correctoris, quindecim annos nata, a tribus menſibus quartana laborans, poſt multa remedia, fruſtra uſurpata, ſumpſit die nona Februarii, anni 1645. febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis. Sexies purgata eſt per alvum. Sequenti die acceſſio rediit, ſed tribus horis retardata eſt; & multo brevior fuit. Secunda acceſſio non rediit; ſed loco illius quaſdam paſſa eſt inquietudines. Tertia acceſſio iterum rediit; ſed perexigua. Quarta major fuit. Sumpſit iterum remedium pridie quintæ acceſſionis, quæ rediit paulo minor, & ab eo tempore nulla amplius apparuit.

OBSERVATIO LVII.

Febris quartana.

MUlier quadragenaria nomine Jeane Guillarde, a ſex menſibus quartana laborans, die decimaquinta Februarii ſumpſit febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis. Sexies purgata eſt per alvum, & nihil per vomitum rejecit. Poſtridie acceſſio rediit dimidio brevior, & non amplius deinceps comparuit.

OBSERVATIO LVIII.

Febris quartana.

MUlier quinquagenaria, nomine Motona, prope puteum templi habitans, febre quartana laborabat a ſeptem menſibus, eaque vehementisſima. Sumpſit die decimaſeptima Februarii anni 1645. febrifugi mei gr. xxiv. Ter purgata eſt per alvum, & ſemel vomuit bilem amariſſimam; acceſſiones perſeverabant, ſed multo remisſiores. Poſt tertiam acceſſionem ab aſſumpto medicamento, ſumpſit ejuſdem febrifugi gr. xxx. & purgata eſt per alvum duodecies; bis vero per vomitum excrevit bilem porraceam pituitæ mixtam, & ab acceſſionibus omnino liberata eſt.

OBSERVATIO LIX.

Febris quartana.

PUella tredecim annos nata, nomine Andrea Delona, Filia Jacobi Delon fratrum minorum hortulani; à quatuor menſibus quartana laborans, ſumpſit die decimaſeptima Februarii, anni 1645. febrifugi gr. xx. per vomitum bis purgata eſt, & nihil per ſeceſſum excrevit. Acceſſiones eædem perſeverabant. Poſt tertiam acceſſionem, die ſcilicet vigeſimatertia ejuſdem menſis, ſumpſit febrifugi gr. xxiv. purgata eſt quinquies per alvum, & nullo modo per vomitum, ſicque morbus omnino ſublatus eſt, nulla acceſſione deinceps redeunte.

OBSERVATIO LX.

Febris quartana.

MAria Delona, prædictæ ſoror, annos undecim nata, eandem febrem patiebatur ab eodem tempore. Sumpſit die decimaſeptima Februarii anni 1645. febrifugi gr. xvi. ter dejecit per alvum ea die, poſtridie bis, & a morbo protinus curata eſt.

OBSERVATIO LXI.

Febris quartana.

DIe ſecunda menſis Martii, anni 1645. Antonius Bayle, quinquagenarius, prope fanum divæ Annæ habitans, quartana laborans a quinque menſibus, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus eſt per alvum, ſine nauſea vel vomitu, & ſine ulla moleſtia. Poſtridie rediit acceſio, ſed dimidio minor, & ab eo tempore non amplius apparuit.

OBSERVATIO LXII.

Febris quartana.

CLariſſimus vir Dn. de Leſpine in ſuprema Computorum, Subſidiorum & Fiſci Curia Conſiliarius, a ſeptem menſibus febre quartana laborans, poſt multa remedia fruſtra tentata, & catheċticum habitum adeptus, unde hydrops metuebatur, quod ille in acceſſionibus multo potu ſeſe ingurgitaret, & aquæ ℔. vi. aut vii. hauriret; ſumpſit die octava Martii, anni 1645. febrifugi mei gr. xx. purgatus eſt per 24. horas, ad minimum duodecies, vomuit vero ter aut quater, quæ omnia ſine moleſtia paſſus eſt. Die nona ejuſdem menſis, acceſſio, quæ hora meridiana recurrere ſolebat, rediit tantum hora ſeptima veſpertina, ſine frigore, & cum calore, minori quidem intenſive, ſed majori extenſive. Die decima quæ acceſſionem ſequuta eſt, bene habuit. Die undecima mane dolore inſigni correptus eſt colico perſimili, ſiniſtrum hypochondrium occupantem, cum hæmorrhagia narium, qua ſanguinis circiter ℥. iv. excrevit. Dolor nunc intenſior, nunc remiſſior, tota die perſeveravit, cum aſſidua deſidendi cupiditate: Per dilucida tamen intervalla pravos quoſdam humores excernebat. Circa veſperam, moleſtam micturitionem paſſus eſt, cum ardoris ſenſu in fine mictionis. Die duodecima bene habuit tota die, & acceſſio, quæ tunc temporis expectabatur, non rediit. Die decimatertia multoties urinas reddidit nigerrimas, atramenti inſtar, cum ſedimento craſſo & nigerrimo. Die decimaquarta: dolor ſiniſtri hypochondrii iterum apparuit, per intervalla rediens, & intenſior factus eſt die decimaquinta; tumque dolorem eſſe in liene certo conſtitit extenſione illius partis, & inflammatione, quæ antea non apparuerat. Admota fuere fomenta parti affectæ, clyſteres injecti, unde levis alvi fluxus ſequutus eſt, laxatis viis, & attenuata materia, quæ intus retenta dolorem efficiebat. Die decimaſexta ſumpſit infuſionem ℨ. ii. ſennæ cum ſalis tartari ℈. i. ter purgatus eſt, ſequenti vero die, iterato medicamento quinquies dejecit; unde melius habuit. Attamen diebus ſubſequentibus quoſdam horrores paſſus eſt, illis ſcilicet quibus acceſſiones redire conſueverant, donec tertia invaſione acceſſio integra apparuit, ſed prioribus levior. Sumpſit iterum ſennæ infuſum per biduum, quo purgatus eſt mediocriter, acceſſio tamen rediit priori ſimilis. Die prima menſis Aprilis, ſumpſit iterum febrifugum eadem doſi. Ter purgatus eſt copioſe per alvum, nullus vomitus concitatus eſt. Die ſecunda rediit acceſſio prioribus ſimilis. Die quinta ejuſdem menſis acceſſio quæ expectabatur, non rediit. Die undecima acceſſio rediit priori intenſior, ita ut febris ad priorem ſtatum recurrere videretur. Ideo die decimatertia idem remedium iteratum eſt duplicata doſi, unde copioſe purgatus eſt per biduum, & ab eo tempore acceſſio non amplius rediit.

OBSERVATIO LXIII.

Pleuritis ſpuria.

DIe octava menſis Martii, anni 1654. cum tempeſtas Auſtrina in Aquiloniam & frigidiſſimam ſubito converſa eſſet, laborare cœpi horis matutinis dolore graviſſimo latus ſiniſtrum & ſternum occupante, a quo ſumma reſpirandi difficultas oriebatur. Quem ſtatim diſcutere tentavi fomentis calidis, quamvis febris apparere inciperet, quæ tamen erat ſatis exigua. A fomentis dolor factus eſt intenſior, unde vocato chirurgo ſanguinem miſi e brachio ejuſdem lateris ad ℥. x. qui fervidus admodum apparuit. Duabus horis a venæ ſectione, aſſumpto ante horam juſculo, clyſter injectus eſt. Poſt ſecundum juſculum iterata eſt venæ ſectio ad ℥. xii. Licet enim a flatibus præcipue dolor ille exoriri videretur; Verebar tamen, ne doloris atrocitas fluxionem ad partem attraheret, quæ duobus annis præteritis pleuritide vera bis affecta fuerat. Hic dolor aliquantulum fuit imminutus. Eo tamen ſequenti die perſeverante, alium clyſterem injiciendum præcipio, ex decocto emolliente paratum, in quo diaphænici ℥. i. diſſoluta eſt cum aquæ benedictæ ℥. iv. a quo alvus copioſe ſoluta eſt, & vomitus ſemel concitatus; tum inter vomendum flatus in partibus thoracis contentus ſubito exploſus eſt, ita ut poſt vomitum a dolore lateris & ſterni me prorſus liberatum ſenſerim, nulliſque aliis remediis opus habuerim.

OBSERVATIO LXIV.

Febris quartana.

DIe duodecima menſis Martii anni 1645. Joannes Rey laternarum faber, quadragenarius, in via Lapeyre dicta habitans, & febre quartana laborans a ſex menſium ſpatio, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus eſt per alvum, pluries vomuit ſeroſa & bilioſa. Sequenti die, quæ erat decima tertia ejuſdem menſis, acceſſio rediit hora ſolita, ſed minor. Die decima ſexta loco acceſſionis levem calorem paſſus eſt ſine frigore. Die decima nona, qua acceſſio expectabatur, nihil apparuit, & ab eo tempore liber omnino fuit.

OBSERVATIO LXV.

Febris quartana.

DIe decima ſeptima menſis Martii, anni 1645. mulier quadragenaria, nomine Maria Courbiague, ante ædes Domini d'Argencour habitans, paupercula, & peſſima victus ratione utens, ac vino frequenter ſeſe ingurgitans, a duobus annis quartana laborabat, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. nulla præmiſſa præparatione, quam omnino rejecit, una excepta venæ ſectione, quæ paucis antea diebus celebrata fuerat. Purgata eſt vigeſies, quia corpus erat impuriſſimum; bis aut ter vomuit. Poſtridie levem acceſſionem paſſa eſt, & nullam deinceps.

OBSERVATIO LXVI.

Febris quartana.

EAdem die ſcilicet decimaſeptima menſis Martii, mulier quadragenaria nomine Toinette Boyſſere, vidua Joannis Alquier ſartoris, juxta domum prædictæ Mariæ habitans, & ſeptem menſibus quartana laborans, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ſepties purgata eſt per alvum, quater vomuit & poſtridie mane iterum ter dejecit per alvum copioſe. Eadem die acceſſio quæ reditura erat hora tertia veſpertina, poſt mediam noctem apparuit, ſed cum levi frigore, & levi calore, per tres aut quatuor horas, cum ante acceſſio vehementiſſima per quatuordecim horas durare conſueviſſet. Et inde nullam amplius acceſſionem paſſa eſt.

OBSERVATIO LXVII.

Febris tertiana duplex.

PEtrus Palat, quindecim annos natus, in hoſpitio habitans, cui ſignum eſt Aquila argentea, febre tertiana duplic. laborans quadraginta diebus, poſt venæ ſectionem & purgationem aliquoties repetitam, & julepos pluries exhibitos, ex alterius Medici præſcripto, ſumpſit die decima octava menſis Martii anni 1645. febrifugi mei gr. xiv. Sexies purgatus eſt per alvum. Sumpſerat medicamentum hora quarta matutina, quamvis acceſſio hora octava redire ſolita eſſet, quæ etiam hora dicta apparuit: & modo conſueto, ſed nullam amplius ab eo tempore acceſſionem paſſus eſt.

OBSERVATIO LXVIII.

Febris quartana.

SEreniſſimus Princeps Janethinus Doria, Genuenſis, Claſſium Hiſpanicarum Præfectus, cum illius triremis a procelloſis ventorum tempeſtatibus ad oras Catalauniæ pro-

propulſa fuiſſet, a noſtris militibus captus, & in arcem Monſpelienſem deductus eſt, ubi per biennium moratus, æſtate prægreſſa incidit in febrem tertianam, quæ per quatuor menſes perſeveravit, nunc ſimplicis, nunc duplicis typum referentem, non obſtantibus omnibus remediis, quæ a Medico ordinario præſcripta fuerant, aliiſque in conſilium vocatis, e quorum numero unus interdum fueram. Tandem ineunte hyeme febris tertiana in quartanam migravit, quæ trium menſium ſpatio multis etiam remediis oppugnata fuit a duobus Medicis, ſereniſſimo Principi ſeriatim opem ferentibus. Tandem perſeverante affectu, meam opem implorat, eique morem gerens, exhibui die vigeſimaſeptima menſis Martii 1645. febrifugi mei gr. xx. Tribus horis ab aſſumpto medicamento bis vomuit ſeroſos humores, & nihil dejecit tota die. Circa mediam noctem ſemel dejecit copioſe. Poſtridie mane bis. Eadem die expectabatur acceſſio hora ſexta veſpertina, quæ non apparuit, neque deinceps, & inde ad perfectam valetudinem perductus eſt.

OBSERVATIO LXIX.

Catarrhus cum tuſſi.

DIe 4. menſis Aprilis anni 1645. cum ex catarrho ſatis diuturno, moleſta tuſſi laborarem, quæ noctu potiſſimum ingraveſcebat, & aliquot purgationibus non ceſſerat, ſumpſi laudani opiati gr. iii. quibus tuſſi ſedata eſt. Illa tamen rediit poſt biduum, ex injuria aeris, qui una die valde calidus fuit, poſtea vero valde frigidus, flante Aquilone. Die octava ejuſdem menſis, ſumpſi ejuſdem laudani grana duo, & tuſſis omnino ſedata eſt.

OBSERVATIO LXX.

Febris quartana.

DOminus Pichory in Curia Computorum, ſubſidiorum, & Fiſci Regii Conſiliarius, a febre quartana liberatus eſt caſu rariſſimo. Cum ſecta illi fuiſſet vena, paulo poſt occluſum vulnus, & ligatum brachium, fluere cœperunt ex vulnere guttulæ quædam aquæ limpidiſſimæ, quæ faſciam penetrabant, induſia ſæpe mutare cogebant. Perſeveravit ille fluxus per multos dies, donec febris quartana ceſſaverit. Notandum eſt, illum poſt multos annos ex hydrope interiiſſe.

OBSERVATIO LXXI.

Oeſophagi obſtructio.

QUidam ruſticus famelicus, pedem ſuillum elixum comedendo, ejus fruſtulum ſatis magnum devoravit, in cujus medio oſſiculum carne contectum latitabat. Illud autem propter magnitudinem & glutinoſitatem œſophago adhæſit, eique agglutinatum eſt, ut neque vomitu, neque ſorbitione ulla excuti potuerit. Per biduum in eo ſtatu fuit, cum tanta anguſtia, ut brevi moriturus videretur. Poſt multa tentata, Chirurgus filum ferreum oblongum in apice duplicavit ad formam hami; quo piſces capiuntur, & filum illud penitiſſime demiſit in œſophagum, cujus unco fruſtum illud pedis porcini arreptum eſt, & magna vi ab œſophago avulſum, foraſque extractum.

OBSERVATIO LXXII.

Angina.

QUidam Angina vera correptus, tam arte occluſum habebat ab inflammatione ſuperius œſophagi oſculum, ut nihil omnino deglutire poſſet. Dum vero remedia uſurpabantur, ad vires rejiciendas, ut copioſas ſanguinis miſſiones aliaque remedia ferre poſſet, immiſſus fuit catheter in œſophagum, & ſyringa catheteri aptatata; per quam juſcula in ventriculum demittebantur, cum etiam alia remedia, quorum ope a morbo liberatus eſt.

OBSERVATIO LXXIII.

Icterus.

PAter Jeſuita laborabat ictero, ventriculi imbecillitate ex bile in eum refluente, unde vomitus frequens oriebatur. Parmacopœus Collegii exhibuit ei ſuccum fumariæ ad ℥. iii. Prima exhibitione cohibitus eſt vomitus, & per aliquot dies, continuato remedio, icterus omnino ſublatus eſt. Factus fuerat ille icterus ex calida hepatis intemperie, cum obſtructione pori colidochi conjuncta. Ad utrumque autem affectum fumaria plurimum valet, cujus vires in ſucco longe potentiores ſunt, quam in decocto.

OBSERVATIO LXXIV.

Catarrhus ferinus, cum variis febrium complicationibus.

DIe prima menſis Maji, anni 1645. vocatus ſum ad Dominam de Beaufort, apud matrem Dominam du Pelous decumbentem, in Caſtello Bayare nominato, apud Vivarienſes non longe a Rhodano, erat autem nata annos 35. ſanguineo temperamento prædita. Per menſem integrum ægrotaverat catarrho ferino, cum febre continua, cui jungebantur acceſſiones febris intermittentis, bis in die recurrentes, nempe hora 10. matutina & hora 9. veſpertina. Cum his tuſſis moleſtiſſima dies, noctesque eam infeſtabat, ex qua pituitam crudam ingenti copia rejiciebat, ut nullus ſomno relinqueretur locus. Per menſis decurſum quinquies celebrata fuerat venæ ſectio a D. Chaumel Medico ordinario peritiſſimo, & ter purgatio adminiſtrata, aliaque multa remedia uſurpata, ex quibus unum maxime profuerat, nempe bolus ex laudani gr. iii. cum conſerva roſarum: a quo per 12. horas tuſſis & catarrhus omnino ſedabantur, & ægra ſe curatam prædicabat, ob ſummum levamen quod ex eo remedio percipiebat. Quamprimum eam inviſi, in conſilio, habito cum duobus aliis Medicis, cenſui, quoad typum febrium prædictarum ſpectat, eſſe febrem continuam, & duas tertianas duplices ſimul complicatas. Quoad remedia vero, eſſe mittendum ſanguinem ex brachio ſiniſtro, cum dolor pungitivus adeſſet in latere ſiniſtro cum febre intenſiſſima, & linguæ nigredine, quam tuſſis fere indeſinens comitabatur. Die igitur i. menſis Maji circa veſperam, miſſus eſt ſanguis ad ℥. ix. & exhibitus eſt julepus refrigerans & incraſſans. Noctem tranſegit cum paulo minori moleſtia. Poſtridie mane, quæ erat 2. menſis Maji, cum febris intenſa adhuc vigeret, iterata eſt phlebotomia ad ℥. viii. ex qua febris remiſſior facta eſt, & dolor lateris evanuit. Circa veſperam ejuſdem diei, ægra conqueſta eſt de dolore lateris dextri, qui ſenſim increſcens, gravis admodum factus eſt hora nona veſpertina, ut venam ejuſdem lateris aperire coacti fuerimus eadem hora, unde lateris dolor imminutus eſt, & intra noctis decurſum prorſus evanuit: nox tamen inſomnis fuit & moleſta, cum tuſſi fere aſſidua. Acceſſiones febriles omnino deſierant. Una ex medicamento purgante, pridie mei adventus. Altera, ex priori venæ ſectione, ſed febris continua perſeverabat cum eodem tenore. Die tertia ejuſdem menſis, cum tuſſis & febris vehementer urgerent, exhibita eſt ante meridiem boli prædicti, ex laudani gr. iii. compoſiti, qui paratus habebatur, media tantum pars, quæ intra horam tuſſim omnino ſedavit, & ægra bene habuit uſque ad mediam noctem, tuſſis tamen per intervalla recurrebat, qua pituitam craſſam, viſcidam, & valde putridam excernebat; ita ut multa ſputa eſſent flava & viridia, febre intenſa continuo perſeverante. Cum autem veſperi tuſſis admodum urgeret, & ægra inquietudinibus plurimum affligeretur exhibita eſt boli prædicti altera pars dimidia, ex qua noctem placide tranſegit, cum pauciſſimo tamen ſomno. Die quarta mane tuſſis rediit, ſed cum libera admodum & liberali anacatharſi, qua ſputa valde putrida excernebantur, & nonnulla eorum ſanguine tantillum conſperſa erant. Poſt duas horas ceſſavit tuſſis uſque ad meridiem, quo tempore iterum rediit ſatis moleſta, & cum diutius perſeveraret, ægramque graviter affligeret, ac ſputa crudiora apparerent, ita ut ex fluxionis renovatione procedere videretur; exhibita eſt alterius boli ex gr. iii. laudani compoſiti dimidia pars, qua tuſſis iterum ſedata eſt. Alvus mane ſoluta fuerat, & ægra dejecerat bilioſa multa, & ſubviridia, cum antea perpetuo alvus adſtricta fuiſſet, & clyſteribus parum ſolveretur. Circa veſperam injectus eſt clyſter ex decocto ℥. ß. ſennæ cum Catholic. & diaphœnican. ℥. i. quo quater purgata eſt, & in ultima excretione multam pituitam rejecit, viridi colore perfuſam, eique ſimilem, quæ per anacatharſim excernebatur. Poſt ejectum clyſterem dormivit placide per horas tres, & ſe adeo ſuavem ſomnum toto morbi decurſu non percepiſſe aſſeruit. Hora decima noctis, cum tuſſis aliquantulum rediiſſet. ſumpſit alter, part. dimid. boli prædicti partem quartam, quæ laudani granum dimidium non continebat, ea tamen tuſſis ſedata eſt, & noctu ægra placide quievit. Die quinta matutina ſumpſit mane purgans medicamentum ex ſennæ ℥. ß. in juſculo pectorali, quo bis in die utebatur, infuſa, in quo poſt colaturam mannæ ℥. ii. diſſolutæ ſunt. Eademque die diſceſſi, ordine agendorum in poſterum cum Medico ordinario ſedulo deliberato, & ſcriptis mandato. Quibus intra viginti dies, a meo diſceſſu, priſtinæ ſanitati reſtituta eſt. Horum præcipua fuere juſcula pectoralia continuata, venæ ſectio, & purgatio iterata. Sed præ ceteris palmam retulit bolus ex laudano, per plures dies conſequentes parva doſi uſurpatus, quo omnia ſymptomata tandem ſedata ſunt.

OBSERVATIO LXXV.

Tumor pedis dextri diuturnus.

NObilis Matrona, uxor Nobiliſſimi viri D. de Langon, quinquagenaria, tumorem œdematoſum cum dolore inſigni in dextro pede patiebatur, cujus origo talis fuerat. Dum aliquando iter faceret, equus cui inſidebat in terram cecidit, & ſuper dextrum dictæ matronæ pedem, quo ictu graviſſimo calcaneum depreſſum eſt, & a parte pedis interiori ad exteriorem detruſum, unde dolores acerbiſſimi cum movendi impotentia exorti ſunt. A multis, tum Chirurgis, tum Empyricis pluries vexata eſt, nec os luxatum in priſtinam ſedem protinus reponi potuit, unde dolores,

lores, & ambulandi impotentia, cum pedis tumore œdematoſo, eam continuo affligebat. Jam a quatuor menſibus in his anguſtiis erat, cum eam inviſi, quod contigit die 20. maji, anni 1645. Explorans autem diligenter partem affectam, video luxationem ſatis levem remanere; eamque callum contraxiſſe, atque adeo eſſe protinus immedicabilem. Dolorem autem præcipuum eſſe in vola pedis; non in parte luxata, quod nervi, partem illam occupantes, humore multo imbuti eſſent. Ideo ad curationem oportere humoris ad partem debilem affluxum impedire, & eum, qui parti impactus erat, diſcutere, partemque ipſam roborare. Quæ omnia octo dierum ſpatio ſequentibus remediis præſtita ſunt.

℞. Radic. ſalſæ parill. ℥. iv. aquæ fontis ℔. iv. infundantur per viginti quatuor horas, deinde bulliant ad mediæ partis conſumptionem, addendo ſub finem ſennæ mundat. ℥. i. turbith. hermodactylor. ana ℨ. ii. colaturæ capiat ℔. ß. mane per octo dies.

℞. Olei ceræ ℥. i. illinatur pars affecta mane & ſero, deinde ſequens emplaſtrum admoveatur.

℞. Maſſæ emplaſtri diapalma, vino rubro auſtero ſoluti, & ad vini conſumptionem cocti ℔. ß. roſar. rubr. myrtillor. maſtich. & tartari vini rubri pulveratorum an. ℨ. i. chamæpit. & chamæm. pulveratorum an. ℈. ii. fiat maſſa de qua formentur emplaſtra, quibus pes univerſus poſt inunctionem contegatur. His tumor & dolor ablatus eſt, manente tamen claudicatione, propter oſſis luxationem.

OBSERVATIO LXXVI.

Morbili.

EAdem Matrona Domina de Langon febre continua correpta eſt, cum tuſſi & raucedine, die vigeſima ſexta Junii 1645. Per triduum ſymptomata non valde urgebant; ideo tempus illud ſine remediis tranſegit. Quarta die cum febris intenſior evaſiſſet, ſanguis detrahitur, & julepus refrigerans exhibetur. Eadem die totum corpus morbilis conſperſum apparuit. Vocatus ego die quinta, præſcribo circa veſperam julepum, ex æquis partibus aquæ ulmariæ & cardui benedicti, cum bezoardici mineralis gr. xx. Duabus horis abſumptis ab aſſumpto julepo, copioſe ſudavit, febris valde imminuta, & portio morbillorum diſcuſſa eſt: Poſt ſudores, alvus ſoluta eſt. Poſtridie mane idem julepus iteratus eſt, ac copioſius ſudavit poſt duas horas, ac febris omnino ablata eſt, omniaque propemodum exanthemata diſcuſſa ſunt.

OBSERVATIO LXXVII.

Nephritis.

QUidam vir quinquagenarius, nephriticis doloribus valde obnoxius, ſumpſit per duodecim dies decoctum radicis cardui aſinini & liquiritiæ, quo multos lapillos & arenulas excrevit, & poſtmodum per plures annos ab affectu liber permanſit. Erat autem radicis ℥. ß. cum liquiritiæ ℨ. ii. in ſingulis doſibus.

OBSERVATIO LXXVIII.

Cholera morbus in febre tertiana maligna.

JUvenis quidam bilioſo temperamento præditus, incidit æſtate media in febrem tertianam, quæ duabus primis acceſſionibus ſatis mitis apparuit, ſed in tertia acceſſione, tanta fuit humoris bilioſi malignitas & ferocia; ut concitato vomitu, atque alvi fluxu frequenti, cum maxima virium jactura, ſummum ægro periculum impenderet. Vocatus ad eum, præſcribo clyſterem, ex juſculo cum confect. Alkermes ℨ. iii. theriacæ recenti ℨ. i. quo ſtatim vomitus & alvi fluxus ſedatus eſt. Quia vero in hujuſmodi febribus malignis ſæva illa ſymptomata in ſingulis paroxyſmis redire ſolent, & ægrum ſecunda, vel tertia invaſione de medio tollere, ad præcautionem præſcripſi victum incraſſantem, & laudani gr. iv. duabus horis ante paroxyſmum ſumenda, ſicque ſymptomata prædicta non rediere, levis acceſſio fuit, & julepis refrigerantibus, incraſſantibus, atque alexipharmacis curatio abſoluta eſt.

OBSERVATIO LXXIX.

Lochiorum ſuppreſſio.

ELegans quædam mulier, triduo a partu, nimiam partium genitalium dilatationem emendare cupiens, vulvæ adſtringentia applicuit, quibus lochia ſuppreſſa fuere, & tanta copia ſanguis cumulatus eſt in utero, ut rectum inteſtinum, & veſicæ cervicem comprimendo, omnes evacuationes cohibuerit, & venter in utris modum intumuerit. Vocatus ad eam, primum immitti jubeo catheterem in veſicam, & magna urinæ copia excreta eſt. Poſtea peſſarium acre præſcribo, in uteri cervicem immittendum, quo lochia affatim fluere, ac tandem clyſter laxans injectus eſt, quo fæces plurimas dejecit, & ita omnes viæ apertæ ſunt.

OBSERVATIO LXXX.

Sudores nocturni.

VIr quadragenarius, melancholico temperamento præditus, ſudores nocturnos patiebatur a longo tempore, qui per quatuor, aut quinque dies perſeverabant, & poſtea ceſſabant. Recurrebant vero bis aut ter in menſe. Satis apparebat, hos ſudores procedere a colluvie ſeroſa, quæ per intervalla colligebatur, & a natura poſtmodum per ſudores expellebatur. Ideo cum ſatis pauper eſſet, & multorum remediorum ſumptus ferre non poſſet, conſului, ut bis in menſe ſumeret pulveris jalapæ Drach. ß. cum cremoris tartari pari quantitate. Quibus, per trium menſium ſpatium continuatis, a tædioſo affectu liberatus eſt.

OBSERVATIO LXXXI.

Fluor muliebris.

MUlier quadragenaria, diuturno fluore albo laborans, poſt multa remedia fruſtra tentata, ptiſana laxante, per menſem integrum, ſingulis diebus uſurpata, protinus liberata eſt. Hujus autem ptiſanæ compoſitio talis fuit.

℞. Sennæ mundat. Drach. i. ſem. coriandri præpar. liquirit. raſæ ana Drach. i. ß. aquæ fontis, in qua tamarindor. Drach. iii. & ligni lentiſcini Drach. i. bullierint, cyathum unum, infundantur frigide per noctem, & colaturam capiat mane, duabus horis ante paſtum.

OBSERVATIO LXXXII.

Enterocele.

VIr quinquagenarius enterocelem graviſſimam paſſus erat per quatuor dies continuos, a qua nullis auxiliis revocari potuerat. Vocatus ad eum, pulſum valde languidum invenio, cum extremarum partium frigiditate. Tum pars affecta valde frigida ad tactum ſentiebatur, ut de illius narcoſi metueretur. Inter alia remedia præſcribo fotum ex aqua vitæ calente, inguini admovendum, quo per duas horas continuato, inteſtinum repoſitum eſt blanda impulſione, & æger ab imminente exitio liberatus.

OBSERVATIO LXXXIII.

Hyſterica paſſio.

MUlier 20. annos nata, bilioſo temperamento prædita, cum hyſterica ſuffocatione permeretur, & faciem haberet rubicundam, injecto clyſtere, ex oxycrato parato, confeſtim liberata eſt, ita ut aliis remediis, quæ ipſi præſcripta fuerant, non indiguerit.

OBSERVATIO LXXXIV.

Dyſenteria.

QUidam dyſentericus omnia remedia reſpuens, ſolo uſus eſt pimpinellæ decocto, cum aqua & butyro confecto, cujus ſcutellam ſumebat mane & ſero, & intra triduum curatus eſt. Plurimum valet pimpinella ad depurandum ſanguinem, & levem habet adſtringendi vim, ideo non eſt mirum, ſi dyſentericis conferat.

OBSERVATIO LXXXV.

Tumor Pancreatis ſcirrhoſus, cum affectione hypochondriaca.

ILluſtriſſimus vir Dominus Audoyer in Senatu Gratianopolitano Præſes Ampliſſimus, annos natus 57. graviſſimis & contumaciſſimis torquebatur affectibus, quorum idea ut exactius introſpici valeat, ſeries affectuum, quibus a vinginti annis conflictatus eſt, paucis exponenda.

Ac primum ſciendum eſt, eum temperamento bilioſo ac melancholico eſſe præditum, gracili habitu & macilento. Prima autem malorum origo in doloribus arthriticis conſtituenda eſt, qui ab anno 1622. eum per intervalla infeſtare cœperunt. Et illis poſtmodum ſucceſſere leves quidam inſultus epileptici, qui circa annum 1626. primum invadentes, & per dilucida intervalla redeuntes, poſt exactum biennium prorſus deſiere, eodemque tempore dolores arthritici iterum reverſi ſunt, qui per totum illud tempus, quo inſultus epileptici ſævierant, omnino delituerant.

Illi autem arthritici dolores bis aut ter ſingulis annis eum exercuere, ut interdum per duos aut tres menſes lecto affixus fuerit, cum perexiguo ex variis remediis uſurpatis

patis auxilio: hoc imprimis obſervans, ſe ex frequenti phlebotomia parum adjutum fuiſſe: immo vero ex ea dolores arthriticos intenſiores ſemper redditos fuiſſe.

Poſtquam vero per octo annorum ſpatium, nempe ab anno 1631. uſque ad annum 1639. doloribus hiſce per intervalla prædicta conflictatus eſt; in graviora mala poſtmodum elapſus eſt, a mœrore acerbiſſimo, ex mulieris aulicæ, & magnatis affinitate, & amicitia ſibi conjunctiſſimæ, ſuiſque rebus maxime neceſſariæ, interitu. Unde primum correptus eſt motu quodam palpebrarum involuntario, ad hunc uſque diem perſeverante, quo oculi per intervalla clauduntur & aperiuntur; ut ſit veluti tremor quidam illarum partium, quo etiamnum manus & pedes frequenter (leviſſime tamen) corripiuntur.

Eodem tempore doloribus arthriticis vexatus eſt, trium menſium ſpatio, quos ambulandi impotentia ſubſequuta eſt, per ſex menſes perſeverans. Dum autem Pariſiis tunc temporis degeret, aquis Villecomitenſibus, ex D. Delormei Medici clariſſimi præſcripto uſus eſt, a quibus magnam ſtomachi refrigerationem paſſus eſt, ac deinceps ſcabies prurignoſa, admodum moleſta totum corpus invaſit, quæ confeſtim curata eſt unguento quodam (ni fallor mercuriali) carpis manuum, & plantis pedum admoto, ex conſilio D. de Labroſſe Medici Pariſienſis; Quam inunctionem ſequuta eſt ingens diarrhœa, per 20. dies perſeverans, cum graviſſimis ventris torminibus: ita ut interdum alvi fluxus dyſentericus apparuerit. Interim pedum & tibiarum incommoda perſeverantia ambulandi facultatem per annum integrum ſuſtulere. Eo vero tempore, tum maximis animi contentionibus in libris, aliiſque chartis evolvendis; tum graviſſimis animi pathematis, & mœrore ingenti, ob infelicem negotiorum ſucceſſum agitatus eſt. Quæ reliquis affectibus infra deſcribendis originem dediſſe merito exiſtimantur.

Anno 1640. in gravem incidit ſpirandi difficultatem, & pectoris anguſtiam, cum dolore quodam ventriculi regionem obſidente, quæ quidem ſymptomata per 15. dies acerbius afflixere, ac deinde non levem remiſſionem paſſa ſunt; ſed poſt aliquod temporis intervallum iterum atque iterum vires novas reſumere viſa ſunt, ita ut ad hunc uſque diem nunc remiſſius, nunc intenſius ab iis obſeſſus fuerit æger illuſtriſſimus.

Pro contumaci affectu expugnando varia a variis Medicis remedia per quatuor annorum decurſum præſcripta ſunt: purgationes variæ per apozemata, potiones, ſyrupos magiſtrales, ptiſanas laxantes, & ſimilia. His acceſſerunt phlebotomiæ frequentes, cauteria, veſicatoria, apertiones hæmorrhoidum, ſemicupia, juſcula medicata, ſerum lactis chalybeatum; lac integrum, aquæ minerales ſulphureæ, ut Borbonienſes & Dinienſes, tum etiam vitriolatæ, ut Aurelianæ, opiatæ roborantes & aperientes, ſyrupi pectorales, & alia quamplurima, quæ variis temporibus per quadriennium uſurpata, maximum aliquando, alias vero minimum ægrotanti ſolatium attulere. Verum habitualis affectus ſemper in orbem rediit, & perilluſtris æger iiſdem hactenus affectibus vexatus eſt.

Cum autem nos ad eum inviſendum accerſiti fuerimus, circa principium menſis Maji, anni 1644. curationem univerſam ad inſignia duo ſymptomata ſuperius recenſita dirigendam eſſe cenſuimus, pectoris nimirum anguſtiam & ſpirandi difficultatem, quarum cauſſæ primo introſpiciendæ ſunt, in quo maxima difficultas & ſumma obſcuritas reſidere videtur. Illa enim ſpirandi difficultas nullam veri aſthmatis, aut fluxionis, a capite in pulmonem irruentis ſpeciem præ ſe ferre videtur, licet pro aſthmatico a præſtantiſſimis quibuſdam Medicis tractatus fuerit. Nulla enim tuſſis, nullus ſtertor, & nulla humoris pituitoſi per anacatharſim excretio apparet. Secundo illa difficultas ſpirandi a cauſſis procatarcticis in momento fere concitatur & deſinit; ut, ſi paulo vehementius corpus commoveat, aut in leviſſimam iracundiam feratur; ſtatim anhelitu difficili corripiatur, & paulo poſt ſpirandi libertatem iterum recuperet. Tertio, quamquam veſpertinis horis hoc ſymptomate magis prematur, ita ut erecta cervice, & ſedens in lecto uſque ad mediam noctem manere cogatur; attamen ſimul atque ſomno corripi incipit, protinus evaneſcit ſpirandi difficultas, & capite in pulvinar demiſſo æger decumbit; ſicque noctis reliquum tam placide pervadit, & cum tanta ſpirandi facilitate, ut nullum in pulmone affectum latitare, facile appareat.

Illius igitur anhelitus difficilis cauſſa immediata alibi quærenda eſt: nempe in infimo ventre, cujus partes moleſtiſſimis affectibus obſeſſæ, omnium malorum mineram in ſe continent.

Hoc primum demonſtrat doloris & anguſtiæ ſenſus de quo nobilis æger perpetuo conqueritur, ejuſque ſedem ſub diaphragmate, & circa ventriculi regionem oſtendit, & quoties difficultate ſpirandi premitur; dolor ille & anguſtia, atque oppreſſio (ut ipſe nominat) toties augetur, & vice verſa: ita ut unum ab alio dependere manifeſtum ſit. Nos autem doloris illius & anguſtiæ ſeu oppreſſionis cauſſam diligenter inquirentes, & ventriculi regionem contrectantes, eam quidem ſatis tractabilem invenimus, quoties manum ſuſpenſam aliquantulum adhiberemus; ſed poſtquam eam penitus adegimus ſatis vehementi compreſſione facta, duritiem quandam & renitentiam profundius, & ſub ventriculo ſitam percepimus, eamque in pancreate reſidere cenſuimus, quod tumore duro & ſcirroſo affectum arbitramur. Et cum pancreas ſub diaphragmate ſedeat; non eſt mirum, illud tumore affectum, partem eam reſpirationi maxime inſervientem comprimere, ejuſque motum liberum impedire. Verum enim vero, illa cauſſa, per contactum explorata, non plane ſatisfacit. Si enim anhelitus difficultas ab ea ſolummodo dependeret; eſſet perpetua, non interpolata, neque a cauſſis externis corporis nimirum, aut animi commotione tam facile induceretur. Equidem ita convincit hæc ratio, ut alia cauſſa huic adjungenda ſit, nempe materia quædam tenuis, quæ levi momento commoveatur, ac deinde facile ejuſdem agitatio ſedetur. Quænam autem ſit illa materia, & quam præciſe ſedem occupet; ad amuſſim definire, facillimum non eſt. Licebit tamen, cum præſtantiſſimis Medicis qui nobilis ægri curationem ſuſceperunt, ad communem, & magis probabilem rationem confugere, vapores & flatus a liene, ventriculo aliiſque partibus translatos, accuſantem. Hæc autem flatuum & vaporum in ventriculo commotio inde facile dignoſcitur, quod nobilis æger poſt ſingulos paſſus a prædictis ſymptomatis gravius torqueatur. Siquidem ex coctione difficili & laborioſa, in ventriculo debili, multi flatus generantur, qui ventriculum diſtendentes pancreas & diaphragma comprimunt, unde major anguſtia & difficultas ſpirandi, per aliquot horas a paſtu, exoriri conſuevit. Præterea in maximis aeris mutationibus, quando Aquilonia tempeſtas in Auſtrinam convertitur, maxime ingraveſcunt ſymptomata prædicta; ex eo, quod ab illa aeris mutatione excitantur rheumatiſmi, qui alias dolores arthriticos parere conſueverant, & jam in partes interiores, diuturnis intemperiebus & obſtructionibus deliberatas, confluunt, pravoſque humores in iis contentos exagitant: vel quod ab humidiori aere inflentur humores, ac veluti fermentantur, unde anathymiaſis elevatur, quæ diaphragma, & pulmonem impetens, pectoris anguſtiam, & ſpirandi difficultatem parit.

Si hæc ſymptomata ad aliquod morbi genus referenda ſint; nos ea protinus ad melancholiæ ſpeciem, quæ hypochondriaca nominatur, reducenda cenſemus: cum ex mœrore gravi & diuturno primam duxerit originem, in corpore calido & ſicco, unde magna humoris melancholici congeries, quæ obſtructiones contumaces, in hypochondriis peperit. Immo vero, quamvis ſcorbutus, in Septentrionalibus plagis frequentiſſimus, hiſce regionibus noſtris infrequens omnino ſit; Hic tamen affectus ad ſcorbuti naturam accedere videtur, cum prædicta duo ſymptomata, nimirum pectoris anguſtia, & difficultas ſpirandi, frequentiſſima ſint hujus morbi ſymptomata, ut quam plurimis obſervationibus annotavit Severinus Eugalenus, in cujus patria morbus iſte frequentiſſimus eſt, & ad illius imitationem Daniel Sennertus lib. de ſcorbuto cap. 4. ubi illius morbi ſigna proponit, & art. 9. illius capitis hæc duo ſymptomata ita deſcribit, ut illuſtriſſimi ægrotantis noſtri ſtatum graphice depingere videatur.

Quamvis autem (ut jam dictum eſt) morbus ille, ſcorbutus appellatus, hiſce noſtris regionibus inſolens, ac pene inviſus ſit; Nos tamen, ne in tanti affectus curatione aliquid neglexiſſe videremur, ſpecifica hujus morbi remedia ſtatim uſurpavimus, cum aliis permixta, quæ obſtructiones reſerare, humorem melancholicum obtundere, & foras excludere valerent. Atque ita primum naſturtii aquatici, beccabungæ & fumariæ ſuccos per multos dies exhibuimus, iis admiſcendo ſalem tartari, & ſpiritum vitrioli, in quibus etiam ſennæ tantillum paſſim infundebamus; ſicque humores craſſi, glutinoſi, tartarei, ſenſim educebantur. Interdum vero ſuccus prædictos cum decoctis radenulæ camp. cortic. tamariſc. fol. agrimon. abſint. pimpinellæ, permiſcebamus. A quibus remediis a 7. menſis Maji, ad 28. continuatis, plurimum adjutus æger noſter videbatur. Cum vero ea die tempus ſiccum & ſerenum in Auſtrinum & pluvioſum fuerit converſum, prædicta ſymptomata de integro renovata ſunt, quæ ad diem tertium menſis Junii perſeverantia, duplici phlebotomia parca manu celebrata, plurimum immutata ſunt. Ab eo tempore, ſale ſeu vitriolo martis, per menſem integrum uſus eſt, quod quidem ad obſtructiones reſerandas, viſcera roboranda, eorumque calidam intemperiem corrigendam, vires habet eximias. Interdum tamen, tertio videlicet aut quarto die, purgatiunculas ex ſenna, prædictis decoctis infuſa, interjiciebamus, interdum etiam pilulas ex chalybe exhibebamus, & aquam ex infuſione chalybis paratam in potu ordinario cum vino tenui & oligophoro propinabamus. Quibus per menſem (ut dictum eſt) continuatis nobilis æger ad multo meliorem ſtatum perductus eſt ita ut, qui antea neque in equo, neque in carruca, ſine magna moleſtia iter facere non poterat, jam & carrucæ motum velociorem, & equi celerem ambulationem facile toleraret. Præterea totius corporis vigor, & ipſius faciei color plurimum reſtitutus eſt. Hoc in primis annotatione digniſſimum eſt, quod nobilis æger a ſemicupiis & fotibus, regioni ventriculi admotis, maxime lædebatur, & in inſignem anhelitus difficultatem conjiciebatur; ita ut eorum uſum, quamvis huic curationi maxime neceſſarium, prorſus abjicere coacti fuerimus.

Hæc uſque ad diem 4. Julii a nobis acta ſunt, quo tempo-

tempore impetrata ab illuſtriſſ. Præſide diſcendi venia, Monſpelium rediimus, relicto ipſi præſcripto eorum, quæ in poſterum agenda videbantur.

A diſceſſu meo, per totum autumni & hyemis ſequentis decurſum, prædicta remedia alternatim & per debita intervalla, ex clariſſimi viri D. Joannis Matthæi, Medici illius ordinarii præſcripto uſurpavit, nempe ſalem Martis, pilulas ex chalybe, & infuſionem ſennæ in prædicto decocto; cum ſale tartari, & ſpiritu vitrioli paratam, quibus addebatur opiata roborans & aperiens, a nobis ante diſceſſum præſcripta. Cum vero poſt aliquot menſes maxima ſymptomatum imminutio appareret, conſului per litteras, ut fotum & ſemicupium tentaret, ſiquidem ſperandum foret, ut cauſſis morbificis valde imminutis, minor fiat humorum commotio, quæ dictorum remediorum uſum impediebat. Res ex voto ſucceſſit, & fotus ſine moleſtia æger ferre potuit, a quibus maximum fructum percepit. Vere autem ſequenti non ſolum fotus, ſed etiam ſemicupia uſurpavit, & prædicta remedia ſedulo continuavit, aliis nonnullis additis, a quibus tandem, Deo ſit laus & gloria, ad optimam valetudinem perductus eſt.

(Conſ. lib. xii. c. vi.)

OBSERVATIO LXXXVI.

Hydrops tympanites.

Clariſſima Matrona, uxor D. de Gevre, Coſtenſis Juris utriuſque Doctoris 30. annos nata, biliοſo temperamento prædita, laboravit per 10. menſes tumore ventris ſatis inſigni, cui tenſio maxima adjuncta erat, ut hydropis tympanitis naturam omnino referret. Prima affectus origo huic præſertim cauſſæ adſcribebatur, quod ægra, fluorem album a longo tempore patiens, in balneum actu frigidum ſeſe demerſerit, a quo fluor ille ſuppreſſus eſt. Cui etiam cauſſæ varii errores in victu acceſſerunt. Multis remediis uſa eſt per dictum tempus, a peritiſſimis Medicis præſcriptis. Potionibus nempe, apozematis, & julepis aperientibus ac diureticis, opiatis hepar roborantibus, aliiſque quamplurimis ſine ullo fructu; tandem circa finem menſis Maji anni 1645. curæ meæ ſe commiſit, quam ſequentibus remediis aggreſſus ſum.

♃. Rad. aſparagi, bruſci, & cichorii an. ℥. ß. rad. enulæ camp. & petroſel. an. ʒ. ii. fol. agrimon. ceterach. capil. ven. ana M. ß. abſinthii utriuſque ana P. ß. coquantur ad ℥. vi. in colatura infunde frigide per noctem ſennæ mund. ʒ. i. ſalis diuretici ʒ. i. ſpiritus diuretici gutt. xxx. cap. mane cum regimine, per ſex dies continuos. Purgabatur quater aut quinquies ſingulis diebus, & materiam viſcidam cineritii coloris excernebat. Poſt ſecundam doſim ſanguis detractus fuit ad ℥. viii. in fine apozematum ſumpſit pilulas ex calomelanos gr. xx. diacr. gr. x. quibus ſepties purgata eſt, & ſequenti die ventris tumor reſolutus apparuit; qui tamen circa veſperam iterum inflari cœpit. Tumore ſubſidente, dum hypochondria contrectarem, percepi tenſionem inſignem & dolorificam, circa ventriculi regionem: cujus ratione præſcripſi (cum juleporum continuatione) fotum emollientem & aperientem, univerſæ regioni hypochondriacæ ſingulis diebus admovendum, ſiquidem tenſio etiam non levis in dextro hypochondrio apparebat. Quibus per 4. dies uſurpatis menſtruæ purgationes prodiere, quæ per aliquot menſes latuerunt. Cum tamen illæ ſegniter admodum procederent, triduo elapſo iterum uſurpati ſunt tum fotus, tum apozemata, ſine ſenna parata. A quibus moderata menſium copia provocata eſt, & ab eo tempore tumor ventris omnino diſcuſſus apparuit. Ad firmandam tamen curationem præſcripſi pilulas uſuales aperientes & laxantes, bis aut ter in menſe deglutiendas; tum etiam opiatam roborantem & aperientem, ſingulis diebus per menſem integrum uſurpandam.

OBSERVATIO LXXXVII.

Febris quartana.

Joannes Goſſel Lotharingus, bonarum litterarum candidatus, in Delphinatu, prope oppidum Revel nominatum apud nobilem virum, cujus filios erudiebat, tunc temporis habitans, ad me venit die 16. menſis Junii anni 1645. ut ei febre quartana ab anno integro laboranti opem ferrem. Ejus autem hypochondria explorans, maximam tenſionem & duritiem in regione hepatis & lienis invenio, quam tantæ morbi contumaciæ atque longitudinis cauſſam eſſe exiſtimans, eam prius demolliendam cenſui apozemate aperiente & laxante, præmiſſa venæ ſectione, tum etiam fotibus mollientibus & aperientibus, ac pilulis chalybe paratis. Quæ omnia ipſi præſcripſi ad xx. dies uſurpanda. Tum febrifugi mei doſim ei tradidi poſt dicta remedia ſumendam. Cum autem ille non poſſet commode Pharmacopœis uti, qui a loco ubi degebat, ſatis longe diſtabant, & ſumptus remediorum vix ferre poſſet, omiſſis iis omnibus, quæ præſcripta fuerant, febrifugium ſtatim ſumpſit, a quò multum purgatus eſt. Prima acceſſio aſſumpto remedio dimidia minor fuit; ſecunda priori adhuc minor. Et ita minuentibus ſenſibiliter acceſſionibus, poſt quintum paroxyſmum, a febre quartana omnino liber fuit, de quo me per litteras monuit, addens, ſe tuſſicula infeſtari a febre ſibi relicta. Cui reſcripſi, ut remedia a me antea præſcripta uſurparet, pro hypochondrii utriuſque obſtructionibus reſerandis, quas adhuc perſiſtere, & tuſſim illam ſiccam perducere non dubitabam.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Vomitus antiquus.

Uxor D. Antonii de Maniſſy, Medici Romanenſis & Univerſitatis Valentianæ Doctoris aggregati meritiſſimi, annos nata 24. laboravit per triennium vomitu moleſto, cum dolore lumborum ad regionem lienis ſeſe exporrigente, vomebat autem poſt ſingulos paſtus, omnem propomedum cibum & potum cum pituita viſcida permixtum: unde ad ſummam maciem perducta eſt. Præterea quaſdam velut acceſſiones febriles patiebatur, bis aut ter in menſe per 12. aut 15. horas perſeverantes. Multi Medici ex eis, qui pro ea conſilium inierant, hæc ſymptomata a calculo, renum parenchymati infixo, provenire exiſtimabant. Alii vero obſtructiones, & hyſtericos affectus accuſabant. Quorum omnium ratione varia remedia uſurpata fuerant ſine ullo fructu. Donec tandem ægra ad tantam maciem perducta fuerit, cum febre lenta conjunctam, ut febre hectica confecta putaretur. Ego autem rogatus a marito, ut quædam remedia ipſi præſcriberem, cenſui præcipuam mali originem in liene reſidere, eamque tum obſtructionibus, tum intemperie calida ſicca laborare. Quorum ratione, præmiſſa parca venæ ſectione, ſequentia præſcripſi remedia.

♃. Rad. cichor. aſparagi, bruſci, & bugloſſi an. ℥. ß. fol. agrimon. ceterach. capill. ven. & pimpinellæ an. M. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, in colat. diſſolve cremor. tart. ʒ. i. fiat juſculum, quod capiat mane per 16. dies.

In quarto quoque juſculo infunde per noctem ſennæ mund. ʒ. iii. ſem. aniſi ʒ. i. capiat cum regimine.

♃. Hord. integri & amygd. dulc. an. ℔. i. contundantur & decoquantur pro ſemicupio, quod ingrediatur tepide bis in die per triduum, poſt uſum juſculorum.

♃. Chalyb. præp. cum ſulph. ℥. i. aloes opt. ſennæ mund. rhab. elect. & agarici recenter trochiſc. an. ʒ. ii. pulv. diarrh. abb. ʒ. ß. croci ℈. ß. cum oxymel. ſimpl. fiat maſſa pilular. de qua capiat ʒ. i. ſingulis dieb. mane tribus horis ante paſtum, poſtea deambulando, & continuando per xv. dies.

Finito uſu pilularum, reiteretur ſemicupium per quatriduum.

Hiſce remediis ordine uſurpatis, a prædictis effectibus liberata eſt, & in integram ſanitatem reſtituta.

OBSERVATIO LXXXIX.

Febris tertiana.

Ancilla Domini de Sautereau in Senatu Gratianopolitano Conſiliarii Regii, triginta annos nata, febre tertiana intermittente detinebatur, ejuſque acceſſiones 15. paſſa erat, in quarum decurſu bis ei ſanguis detractus fuerat, & medicamentum catharticum bis etiam exhibitum: pluresque julepi refrigerantes & aperientes præſcripti a Medico ordinario; qui poſt decimum quintum paroxyſmum febrifugi mei gr. xx. illi exhibuit die intermiſſionis, quæ erat 25. Julii 1645. Quinquies purgata eſt per alvum, blande, & ſine moleſtia. Poſtridie acceſſio rediit multo intenſior. Et ab eo tempore nullam amplius acceſſionem paſſa eſt.

OBSERVATIO XC.

Febris tertiana.

Dominus de Pourroy, in Senatu Gratianopolitano Præſes ampliſſimus, quinquagenarius, febris tertianæ intermittentis acceſſiones viginti paſſus erat, quando ad eum vocatus ſum. Bis ei ſanguis detractus fuerat: julepi refrigerantes multi exhibiti, & aqua benedicta Rulandi bis propinata, unde magnam bilis & pituitæ copiam excreverat, per vomitum, & ſeceſſum. Vocatus ego in acceſſione vigeſima prima, eam valde intenſam invenio, quatuordecim horarum ſpatio, ægrum valde affligentem, cum ſiti ingenti, & gravi inquietudine, quæ tandem ſudoribus in fine paroxyſmi prodeuntibus, diſcuſſa eſt. Urinæ erant rubræ, & quaſi flammeæ, nullum concoctionis indicium exhibentes. Ideo ſanguinem detrahi jubeo ſatis magna copia; julepos valde refrigerantes præſcribo; ſuccum limonum in ptiſana potus ordinarii: & ſpiritum vitrioli in eadem ptiſana, tempore acceſſionis. Quibus intra biduum color urinæ ruber valde remiſſus eſt, & leve eneorema in ea apparuit. Nihilominus acceſſio vigeſima ſecunda ejuſdem fuit durationis, ſed cum minori inquietudine, quæ epithematis liquidis regioni cordis admotis, valde temperata eſt. Sequenti die exhibui febrifugi mei gr. xxv. cujus nulla fuit operatio per totam diem, niſi quod circa horam tertiam veſpertinam ſemel alvum depoſuit, & ſubmediocrem materiæ bilioſæ copiam excrevit. Poſtridie vero,

ro, hora octava matutina, iterum dejecit, ſed multo copioſius, excrementa autem bilioſa & ſeroſa erant. Hora nona rediit acceſſio, quæ multo remiſſior & brevior fuit, ad horas octo tantum perſeverans. Poſt acceſſionem ter alvus ſoluta eſt. Contigit iſta acceſſio die ult. menſis Julii 1645. Die 1. Auguſti nulla acceſſio fuit, quia erat dies intermiſſionis. Die vero ſecunda, in qua acceſſio expectabatur, nulla etiam apparuit, ita ut æger curatus videretur. Attamen die tertia, quæ erat dies intermiſſionis, nova acceſſio prodiit. Sequenti die, quæ erat quarta ejuſdem menſis, ſecta fuit vena; cum urinæ adhuc rubræ apparerent, poſt meridiem vero alia acceſſio contigit, ita ut febris tertiana ſimplex in duplicem verſa videretur. Die quinta ejuſdem menſis rediit acceſſio priori ſimilis. Hic amplum critici inſultandi campum invenere, quod febrifugo meo tertianam ſimplicem in duplicem convertiſſem. At die ſexta iterum exhibui febrifugum ad gr. xxxvi. quo ſexies purgatus eſt, multaque dejecit bilioſa, ac pituitoſa. Acceſſio rediit eadem hora, ſed priori aliquantulum remiſſior. Poſt acceſſionem ter aut quater iterum alvum depoſuit. Poſtridie mane iterum ter aut quater. Et acceſſio non rediit, neque diebus conſequentibus, & intra paucos dies ad conſueta munia rediit. In eoque ſtatu permanſit per 24. dies, in quorum decurſu varios errores commiſit in victu, qui eum in recidivam conjecere. Itaque die trigeſima, ejuſdem menſis, nova acceſſione correptus eſt, hora ſecunda poſt meridiem, quæ decem horarum ſpatium peragravit. Die ultima menſis, alia acceſſio rediit hora quarta veſpertina, ſed multo levior. Die prima Septembris rediit acceſſio hora decima matutina, priori conſimilis, cenſui illas acceſſiones ex nova cacochymia ab incauta victus ratione cumulata exoriri, quæ levem quandam putredinem nacta ſit, & nondum eſſe partibus firmiter infixam, neque tenaciter fermentatam, atque adeo eam levioribus remediis evacuari poſſe, neque ad febrifugum eſſe confugiendum. Præſcripſi itaque purgans medicamentum ex infuſ. ʒ. iii. ſennæ in decocto tamarindor. cichorii, & agrim. cum ſem. aniſi & cryſtal. mineral. an. ʒ. i. addendo colaturæ mannæ & ſyrup. roſ. an. ℥. i. pulv. jalapæ ʒ. i. Optime purgatus eſt, & acceſſio ſequens minor fuit. Tum per biduum ſequens ſumpſit juſcula aperientia & laxantia, ſicque ab acceſſionibus omnino liberatus eſt, & debito victus regimine cautius obſervato, ad perfectam valetudinem perductus eſt; qua ad hanc diem uſque feliciter fruitur.

OBSERVATIO XCI.

Febris quartana.

FRater Theotimus, juvenis Religioſus, Ordinis Recollectorum Cœnobii Gratianopolitani, incidit in febrem quartanam verſus finem menſis Julii anni 1645. Quinque acceſſiones paſſus erat, cum ad eum vocatus ſum. Sanguis ei detractus fuerat ſine ullo alio remedio. Sumpſit die 7. Auguſti febrifugi mei gr. xxx. pridie acceſſionis. Multum purgatus eſt per inferiora, & aliquoties per ſuperiora. Acceſſio poſtridie rediit multo minor, quam nulla alia ſubſecuta eſt.

OBSERVATIO XCII.

Febris quartana.

FRater Paſchalius, ejuſdem Cœnobii Religioſus, 10. acceſſiones febris quartanæ paſſus erat cum eum inviſi. Et exhibui febrifugi mei gr. xxiii. die 25. menſis Octobris anni prædicti, octies purgatus eſt per alvum, & bis per vomitum, eaque evacuatione morbus omnino ſublatus eſt.

OBSERVATIO XCIII.

Febris quartana.

UXor clariſſimi viri D. de Chappoulay, apud Quæſtores Franciæ Gratianopolitanos Advocati regii, quinquagenaria, a quinque ſeptimanis febre quartana laborabat, adeo graviter, ut in lecto perpetuo decumberet, & ſolis juſculis veſceretur, nunquam enim aderat integra ἀπυρεξία. Die prima menſis Septembris ſumpſit febrifugi mei gr. xv. ſexies purgata eſt per alvum, idque blandiſſime, ſequenti die bis iterum purgata eſt, & acceſſio, quæ reditura erat poſt meridiem, uſque ad horam ſeptimam retardata eſt, multoque remiſſior fuit. Sequentibus vero diebus non amplius comparuit. Cum autem ſeſe reficere inciperet, & ſolidis alimentis uteretur, uvas immaturas in ſingulis paſtibus comedebat, unde in febrem quartanam recidit, quæ conſequenter duplex & triplex facta eſt, cum ego tunc temporis Gratianopoli diſceſſiſſem, & Monſpelium rediiſſem. Contigit autem, ut menſe Decembri ejuſdem anni Gratianopolim iterum vocatus fuerim, eam vero tunc temporis inviſens, triplici quartana graviter oppreſſam inveni. Quamobrem ei exhibui febrifugi mei gr. xx. die decima nona dicti menſis quibus ſepties purgata eſt per alvum, & bis per vomitum. Febris ea die non rediit, neque per biduum ſequens. At vero die 23. cum laute prandiſſet, longa acceſſione correpta eſt. Qua de cauſſa ſumpſit ſequenti die febrifugi parem quantitatem, & quinquies dejecit per alvum, nihil vero per vomitum, conſequenter a febre immunis fuit.

OBSERVATIO XCIV.

Febris quartana.

MUlier quinquagenaria, in Noſocomio Gratianopolitano, per annum integrum febre quartana conflictata fuerat. Die 5. menſis Septembris anni 1645. ſumpſit febrifugii mei gr. xx. & copioſe purgata eſt per alvum, ſemel vero vomitum; idque ſeptem horis ab aſſumpto medicamento. Die ſexta acceſſio rediit paulo minor, & retardata eſt per horas quatuor. Ab eoque tempore nullam amplius acceſſionem paſſa eſt.

OBSERVATIO XCV.

Febris quartana.

ANcilla Uxoris Domini de Servien, in Camera Computorum Gratianopolitana Præſidis, febre quartana laborabat a quinque ſeptimanis. Sumpſit die 6. Septembris anni 1645. febrifugi mei gr. xvi. pridie acceſſionis, quo multum purgata eſt, per inferiora tantum. Secunda die rediit acceſſio ſine frigore, ſed prioribus longior, & retardata eſt per horas ſex, ſequentibus vero diebus non amplius rediit, & in eo ſtatu permanſit per menſem integrum. Incautam vero victus rationem ſervans, ancillarum more, in febrem quartanam recidit, quæ primum in duplicem, mox in triplicem migravit, idque poſt meum diſceſſum. Cum autem Gratianopolim rediiſſem menſe Decem. ipſi exhibui febrifugi mei gr. xx. die 23. ejuſdem menſis, rigida hyeme, atque glaciali exiſtente. Matutinis horis materiam viſcoſam & glutinoſam, eamque copioſam vomitu rejecit, veſpertinis vero plurimum per alvum expurgata eſt, & ſic omnino liberata fuit a triplici quartana.

OBSERVATIO XCVI.

Febris tertiana.

PEtrus Fajolo, in Senatu Gratianopolitano Procurator, unus ex Conſulibus illius anni, annos natus 40. febre tertiana duplici laborabat 25. diebus, per quos vulgaribus remediis ex alterius Medici præſcripto abunde uſus fuerat. Vocatus ego die 24. Auguſti anni 1645. eum lecto affixum invenio, & ſolis juſculis utentem, gravibuſque paroxyſmis quotidie afflictum. Illi autem exhibui febrifugi mei gr. xv. quibus ſepties purgatus eſt per alvum, idque blandiſſime, & a paroxyſmis febrilibus omnino liberatus.

OBSERVATIO XCVII.

Febris quartana.

GAbriel Pyot famulus D. Marcha civis Monſpelienſis, annos natus 24. febre quartana duplici laborans a tribus menſibus, & nullis uſus remediis, per illud tempus ſumpſit febrifugi gr. xxiv. die 10. Novembris anni 1645. quæ erat dies intermiſſionis; purgatus eſt ſepties ea die per alvum, ſine ullo vomitu, aut nauſea, & ſine ulla moleſtia: ſequenti die bis alvum depoſuit. Acceſſio, quæ hora quinta veſpertina expectabatur, retardata eſt uſque ad 3. matutinam ſequentis diei. Secunda acceſſio quæ veſpertinis horis redire conſueverat, nullo modo comparuit, & ab eo tempore æger nullam amplius acceſſionom paſſus eſt.

OBSERVATIO CXVIII.

Febris quartana.

UXor Joannis Alles Chirurgi Montfrinenſis, triginta annos nata, febre quartana laborabat a quatuor menſibus, & cum per illud oppidum tranſirem circa finem menſis Octobris anni 1645. rogatus ſum a marito, ut quædam remedia illius curationi idonea præſcriberem. Video mulierem admodum pallidam & macilentam, cui menſes non fluxerant a principio morbi, & contrectans hypochondria, lienem invenio duriſſimum, ac fere ſcirrhoſum. Ideo cenſui febrem quartanam curari non poſſe, quin obſtructiones illæ graves prius auferrentur. Præſcripſi itaque primum potionem purgantem, & poſtridie venæ ſectionem. Poſtmodum pilulas ex chalybe, aloe, ammoniaco, aliiſque per 15. dies uſurpandas, fotum emollientem atque aperientem, per uſum pilularum ſingulis diebus hypochondriis admovendum. Quibus diligenter uſurpatis, tenſio hypochondrii ſiniſtri admodum remiſſa eſt, ſed acceſſiones febriles in eodem tenore conſiſtebant: ſumpſit itaque febrifugi mei gr. xx. a quo ſexies purgata eſt per alvum, & ab eo tempore nullam amplius acceſſionem paſſa eſt.

OB-

OBSERVATIO XCIX.

Febris quartana.

INgenuus adoleſcens Michael Pineau Romarantinianus, Medicinæ ſtudioſus, cum febre tertiana per quatuor menſes afflictus fuiſſet, tandem in quartanam incidit, eaque laborabat a ſex ſeptimanis, cum ad me venit remedium expoſcens. Dedi itaque febrifugi mei gr. xx. die 29. menſis Novembris, anni 1645. ea die bis tantum purgatus eſt per inferiora, idque circa veſperam. Sequenti die quæ erat dies acceſſionis, decies purgatus eſt per alvum, & bis per vomitum, nempe horis prandii & cœnæ, & cum aſſumptis alimentis bilioſos humores excrevit, & acceſſio non apparuit ea die neque deinceps.

OBSERVATIO C.

Febris quartana.

PUella ſancti Ægidii, nomine Joanna Brunetta decem annos nata, febre quartana laborans a quatuor menſibus, ſumpſit febrifugi mei gr. xxi. die 29. menſis Novembris anni 1645. Quinquies purgata eſt per alvum ſine moleſtia: ſequenti die rediit acceſſio more conſueto, & ab eo tempore non amplius comparuit, atque ita ægra a morbo libera omnino evaſit.

APPENDIX.

QUia omnes febris quartanæ curationes, ſub diverſis titulis propoſitæ, centuriæ limites excederent, ideo ſequentes ſub eodem titulo comprehendimus, ut ad hanc uſque diem, qua hæc prælo ſubjiciuntur, curationum noſtrarum ſeries extendatur. Tum ut ea quæ de febrifugo noſtro inferius dicturi ſumus, illuſtriora evadant.

Cum Gratianopoli Monſpelium peterem menſe Octobri anni 1645. Valentiam tranſeunti occurrit mihi caupo quidam, qui Claudius Boudon nominatur, febre quartana laborans a tribus menſibus; ad cujus oppugnationem nullum remedium uſurpaverat, præter unicam venæ ſectionem. Præſcribo primum potionem purgantem, ad cacochymiam in primis viis reſtagnantem evacuandam; quæ febrifugi operationi obſiſtere potuiſſet, ex ſennæ ℈. ß. diaphæn. ʒ. iii. ſyrupi roſac. ℥. i. ſumendam poſtridie acceſſionis, qua copioſe purgatus eſt. Sequenti die ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus eſt per alvum ſine moleſtia, idque tantum circa veſperam. Poſtridie rediit acceſſio ſolito multo longior, & poſtmodum nulla alia ſubſequuta eſt.

In eodem itinere tranſiens per oppidum, quod *le Bourg Saint Andiol* nominatur apud Vivarienſes, rogavit me D. Henricus Chays Chyrurgus peritiſſimus, ut febrifugi mei doſin ipſi concederem pro muliercula quadam, a longo tempore febre quartana laborante; cujus voto ſtatim ſatisfeci; ille poſt aliquod tempus mihi retulit, illam mulierem a febre quartana, hujus remedii vi ſtatim fuiſſe liberatam.

Joannes Rideletus in Senatu Gratianopolitano Procurator annos natus 54. febre quartana laborabat a tribus menſibus, eaque duplici & ſuaviſſima; ita ut lecto affixus decumberet, & ſolis juſculis veſceretur. Summa macie confectus erat, tum faciem, pedes, ac tibias tumore œdematoſo affectas habebat, ut in hydropem ruere videretur. Poſt multa remedia fruſtra tentata, meam opem implorat die 13. Decembris anni 1645. rigida hyeme exiſtente. Ego vero in peſſimo illo ſtatu eum conſtitutum videns, negabam me ſpecificum meum exhibiturum, ne infamaretur remedium. Attamen uxoris & fratris precibus tandem cedere coactus, remedium exhibeo ad grana xx. die 24. ejuſdem menſis. Septies purgatus eſt per alvum ſine moleſtia, primo bilioſa, mox pituitoſa multa excrevit. Die 25. ter iterum dejecit eandem materiam. Acceſſiones perſeverabant. Die 27. ſumpſit febrifugi gr. xxiv. ſexies purgatus eſt per alvum ſine moleſtia. Sequenti die levem acceſſionem paſſus eſt. Et ab eo tempore febris quartanæ acceſſiones non rediere; ſaltem per ſeptem dies quibus ego poſt ultimam acceſſionem Gratianopoli moratus ſum; neque, quid poſt meum diſceſſum acciderit, reſcire hactenus potui; imminens enim hydrops maximum periculum minabatur.

Claudius Mouſſeau, Artocopus Gratianopolitanus, cui ſignum eſt enſis regius, annos natus 40. febre quartana duplici laborans, a quatuor menſibus, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. die 25. Decemb. anni 1645. hyeme rigida & glaciali exiſtente. Quater purgatus eſt per alvum blandiſſime. Die 24. & 25. acceſſiones iterum paſſus eſt. Die 26. ſumpſit febrifugi gr. xxx. Bis tantum purgatus eſt, ſed copioſe, & ab eo tempore nullam amplius acceſſionem paſſus eſt.

Michael Gounſelin faber ferrarius Gratianopolitanus, a quatuor menſibus quartana laborans, ſumpſit febrifugi mei gr. xxxii. die 26. Decembr. anni 1645. frigore intenſiſſimo ſæviente. Septies purgatus eſt per alvum, bis vero per vomitum. Sequenti die rediit acceſſio, prioribus intenſior. Die 29. ejuſdem menſis ſumpſit idem remedium, & ſexies purgatus eſt per alvum ſine vomitu ullo, acceſſio nulla poſtmodum apparuit.

Martinus Lebreton Pariſienſis, Eccleſiæ divi Ludovici Patrum Jeſuitarum Muſicus, 20. annos natus, febre quartana laborans a quatuor menſibus, per quos nulla remedia ex arte uſurpaverat, ſumpſit die 3. Februarii anni 1646. febrifugi mei gr. xx. pluries purgatus eſt per inferiora tantum. Poſtridie acceſſio rediit leviſſima, & nulla alia deinceps.

Ancilla uxoris nobiliſſimi viri Domini Mareſchalli de L'Hoſpital, nomine Barba Lepeze, febre quartana duplici laborans ab octo menſibus, ſumpſit febrifugi mei gran. xx. die 25. Febr. anni 1646. quæ erat dies intermiſſionis: ſexies purgata eſt, per alvum. Die ſequenti eodem modo purgata eſt, & pari quantitate. Acceſſio, quæ expectabatur hora quinta veſpertina, rediit hora nona matutina prioribus ſimilis: Et ab eo tempore nulla amplius acceſſio comparuit; Sicque ægra a duplici illa quartana contumaci prorſus liberata eſt.

Pediſſequus D. Comitis de Larocheguion, octodecim annos natus, febre quartana laborans a quatuor menſibus, petiit a me auxilium die 27. Februarii anni 1646. Quia vero jamdiu nulla remedia uſurpaverat, & cibis quadrageſimalibus tunc temporis utebatur; cenſui præparandum eſſe corpus venæ ſectione moderata, & purgatione ex infuſione ʒ. iii. ſennæ cum ʒ. ß. ſalis tartari, qua blande purgatus eſt. Die 2. Martii ſumpſit febrifugi g. xx. quæ erat dies acceſſionis, ſed tantum hora ſexta veſpertina rediturae. Octies purgatus eſt per inferiora tantum. Acceſſio anticipavit, & rediit hora ſecunda, prioribus intenſior. Die quinta ejuſdem menſis rediit acceſſio, itidem hora ſecunda, prædictæ ſimilis. Die ſeptima ſumpſit febrifugi eandem doſin, cujus operatio priori fuit ſimilis: rediit tamen acceſſio more conſueto, & conſequenter tres alias acceſſiones paſſus eſt, nullo utens remedio. Attamen corpus reficiebat, & faciei color vividior in dies evadebat, nec non ciborum appetentia melior. Poſt tres illas acceſſiones & pridie quartæ, ſumpſit febrifugi gr. xxii. quibus ſexies purgatus eſt per alvum: acceſſio rediit poſtridie paulo remiſſior, & ab eo tempore æger nullam amplius acceſſionem paſſus eſt, prorſuſque a febre quartana liberatus fuit.

DE FEBRIFUGO NOSTRO.

HActenus febris quartana pro incurabili habita eſt in principio, augmento, & ſtatu, quod materia morbifica illis temporibus nondum ſufficienter concocta & præparata ſit, ut medicamentis purgantibus educi valeat; & quicumque vehementioribus remediis eam educere nituntur, ex quartana ſimplici, non raro duplicem ac triplicem faciant, atque interdum continuam, quæ ægrotantes in maximum vitæ periculum conjiciuntur. Hinc factum eſt, ut prudentiores Medici quartanariis longam patientiam conſulant, eoſque ad vernum tempus demittant, cujus temperies humoris peccantis concoctioni & evacuationi maxime idonea eſt: hyemis vero frigus tantopere adverſum, ut, eo vigente, febris quartana prorſus incurabilis cenſeatur, propterea quod humores tartarei & melancholici magis condenſentur, ac veluti congelentur, nec non meatus corporis tum ſenſiles, tum inſenſiles conſtringantur, ut evacuationis, aut diaphoreſis ſpes omnis ablata videatur. Quinimmo tanta eſt non raro materiæ morbificæ contumacia, ut multæ quartanæ a doctiſſimis etiam Medicis recta methodo, & maximo vulgarium remediorum apparatu, tempore idoneo (id eſt vere, & æſtate) oppugnatæ, eorum vim eludant, & ad annum integrum, immo interdum ad biennium & triennium protrahantur.

Verum enim vero, longus uſus & exercitatio diuturna, magna artibus incrementa afferre conſuevit, & nova recentiorum inventa antiquorum medicinam ad longe ſublimius dignitatis faſtigium extulere. Quorum ego veſtigiis inſiſtens, cum in penitioribus naturæ arcanis perſcrutandis per triginta ſeptem annos, a quibus medicinam facio, ſedulam operam navaverim, licet publicis, ac fere continuis (præter ægrorum viſitationes) lectionum, diſputationum, aliarumque Academicarum exercitationum occupationibus diſtractus; attenta cogitatione diu multumque meditatus ſum: ſi qua via contumax, & diuturnus iſte morbus exiguo tempore vinci edomarique valeret. Ac licet conatus ille perarduus videretur, & propemodum impoſſibilis, ſucceſſum tamen optatum (divino Numine aſpirante, cui ſit laus & gloria) obtinere licuit. Tandemque diu meditando, elaborando, experiendo, conjungendo, ſeparando, addendo, detrahendo, augendo, minuendo, varieque varia præparando, verum atque ſpecificum febris quartanæ ῥιζοτομον inveni. Nolo infallibile remedium pronuntiare, ne agyrtarum vocibus uti videar. Sed quod res eſt, bona fide pronuntiare poſſumus, me ad hanc uſque diem nunquam remedium exhibuiſſe, quin acceſſiones febriles tertia ſaltem exhibitione ceſſaverint. In nonnullis tamen vel ob errores in victu, vel ob quaſdam materiæ morbificæ reliquias, intus reſtitantes, recidiva contigit, quæ levi aliqua purgatione, ex vulgaribus medicamentis parata, utplurimum diſcuſſa eſt.

A quatuordecim tantum menſibus hoc remedio uti cœpi, quod per multos annos in mente agitaveram. Plurimorum

morum vero, a quibus hactenus uſurpatum eſt, nomina & hiſtorias, ſcriptis mandavi. In quibus febresj quartanæ in principio, augmento, ſtatu, tum etiam in media hyeme, eaque gelu rigida, curatæ inveniuntur.

Hujus remedii vires ejuſmodi ſunt, ut humorem melancholicum virtute ſpecifica oppugnet, illius fermentationem, quæ paroxyſmi cauſſa eſt, inhibeat, pravas ejuſdem qualitates extinguat, totamque ejus naturam immutet. Sicque omnes turbæ, quas ferus iſte humor in corpore humano excitare ſolet, illico ſedantur, eo ſcilicet imbelli, atque invalido, aquæ communis inſtar, effecto. Quemadmodum enim acetum, ſale tartari aut ſaturni admixto, omnem aciditatem, omneſque vires ſubito amittit, & aquæ ſimillimum fit; ita humor melancholicus ad ſpecifici ſui occurſum extinguitur quodammodo, omnemque agendi ac reſiſtendi potentiam amittit: Ita, ut plerumque una illius exhibitione febris quartana profligetur, & raro ad ſecundam, rariſſime ad tertiam confugiendum ſit. Cum alioquin materia rebellis, & non prius edomita, centum medicamentis ne minimum quidem commoveri valeat. Unde Medici non raro illius contumacia pertæſi, curationem dimittere coguntur. Licet autem hoc remedium febri quartanæ oppugnandæ peculiariter deſtinatum ſit; febres etiamnum tertianas, propter analogiam, quæ illis cum quartanis intercedit (ſiquidem febres tertianæ longiores in quartanas plerumque degenerant) una die profligat: ut in multis febris tertianæ curationibus ſupra videre eſt, unde generico febrifugi nomine a nobis donatum eſt.

Exactam ac dilucidam hujus remedii deſcriptionem nondum proponendam cenſui, donec pluribus aliquot annorum obſervationibus ejus virtus perſpecta fuerit.

Ut tamen interim curioſis naturæ indagatoribus inquirendi occaſio præbeatur, ſubobſcuram, & tenui velo obvolutam, fidelem tamen, & omni fraude vacuam deſcriptionem propono: quam filii artis, ſedulo adhibito labore, non admodum difficile evolvere poterunt. Componitur ergo pretioſum hoc medicamentum ex triplici Hercule, *id eſt forte Sole, Antimonio, & Mercurio*, duodecim (*deſtillationibus*) laboribus ad ſummam nobilitatem evecto, quibus tandem quartus athleta *Spiritus vini additur*, operis complementum efficiens. Dari poteſt pueris ad gr. x. xii. & xv. Adultioribus vero a gr. xx. ad xxx. & xl. Blande operatur, juſta doſi exhibitum, nec magis conturbat, quam medicamenta vulgaria, ex ſenna & rhabarbaro compoſita. Aliquando tamen per vomitum evacuat, ſi materiæ morbicæ portio circa ventriculum hæreat. Hoc enim habet peculiare, ut materiam morbificam ubicumque latentem recta via adeat, efficaciter aggrediatur, & fortiter oppugnet, donec tandem devicerit. Hiſtoriæ ſupra deſcriptæ id ipſum aperte indicant. In quibuſdam enim vias apertas, & materiam non admodum copioſam inveniens, ſine ulla moleſtia, & cum exigua evacuatione opus ſuum abſolvit, ut in Principe Doria, aliiſque contigit. In aliis vero qui nullis, totius morbi decurſu, remediis uſi fuerant, & pravis eduliis corpus ſuum impleverant; noxiorum humorum multitudinem, & contumaces viarum obſtructiones, ſummamque cruditatem inveniens, non ſine conturbatione, & labore ægrotantis, morbum vincere potuit, ut in pauperibus, & plebeis quibuſdam contigit, in quibus prima hujus remedii experimenta facta ſunt. Hæc igitur de febrifugo noſtro dicta ſufficiant.

Specificum hoc Febrifugum Germanorum Chymicorum Decano *Harimanno* debetur, qui id ita deſcribit. ʒ. Auri puri & optime purgati ℥. ß. redige in cruſtulas tenues, & more ſolito in aqua Regia ex ſale communi, (non vero armoniaco, quia illud Mercurium volatilem reddit,) ſolve Vitri antim. ℥. ß. & Mercurii probe mund. ℥. iii. in aqua forti ſolve, ſingula nempe ſeorſim, ac in ſeparatis vitris, ita tamen, ut ſolutiones omnes probe ſint claræ, & tranſparentes. Omnes iſtas aquas confunde, & aquam abſtrahe per alembicum, & novam aquam Regiam aſſunde, ſæpius & identidem evoca, idque fac tantiſper, donec præcipitatum in ignita ferrea lamina penitus nullum fumum de ſe emittat. Quo ſigno præſenti, totum præcipitatum diligenter ſub tegula calcina, ſic nimirum ſpiritus aquæ Regis omnes exploduntur & diſſipantur. Tandem ab eodem ſpiritum vini ſexies deſtilla, donec quodammodo figatur Mercurius. Denuo ſub tegula igniendus, & lente calcinandus. *Ita Harim. Rolfink aliique Rivericum Febrifugum explicant.*

LAZARI RIVERII
OBSERVATIONUM MEDICARUM, & Curationum inſignium
CENTURIA QUARTA.

OBSERVATIO PRIMA.

Febris Hectica.

Filia Domini d'Aumelas, Franciæ Quæſtoris generalis, annos tredecim nata laborabat ab octo menſibus febre lenta, quæ hectica cenſebatur, propterea, quod omnibus remediis, quæ ad chloroſin & viſcerum obſtructiones referandas vulgo præſcribi ſolent, a duobus peritiſſimis Medicis illius curæ ſucceſſive incumbentibus, per dictum tempus auferri non potuerat, quin potius morbus ad extremam maciem & ſummam totius corporis debilitatem ægrotantem perduxerat, ut ab omnibus pro deplorata haberetur. Cui judicio maxime favebat vomitus aſſiduus, qui eam ſtatim a ſomno matutinis horis infeſtabat, & uſque ad horam prandii perſeverabat, ita ut omnia Medicamenta tum alterantia, tum vacuantia, quæ ipſi matutinis horis exhibebantur, vomitu rejiceret. Et ſic nullus videbatur eſſe remedio locus. Cum tandem curæ meæ commiſſa fuiſſet, præmiſſo Prognoſtico, quod exigua ſalutis ſpes ſupereſſe videretur, ad duo animum converti; primo, ut remedia antea uſurpatis efficaciora adhiberentur: ſecundo, ut ſemel aſſumpta vomitu non rejicerentur. Remedia efficaciora e Spargyricorum officinis erant depromenda. Ut vero facilius retinerentur, guſtui non ingrata eſſe debebant, & illis horis exhiberi, quibus vomitus non urgebat. Ideo cum mihi relatum eſſet, illam e meridie uſque ad horam ſomni vomitu non tentari, cenſui remedia veſpertinis horis eſſe exhibenda. Primum itaque præſcribo tabellas compoſitas ex Stomachici Poterii ʒ. ii. & ſacchari in aqua roſarum diſſol. ℥. vi. quarum ſumebat ʒ. ii. ſingulis diebus, horis duabus ante cœnam. Continuatis hiſce tabellis per 8. dies, ſumpſit auri diaphoretici gr. iv. ac deinde, per alios 8. dies tabellas Stomachicas continuavit; quibus elapſis aurum diaphoreticum iteratum eſt, poſt cujus exhibitionem, febris illa lenta, quæ hectica putabatur, omnino diſparuit: tum etiam vomitus ceſſavit. Quamobrem eo tempore etiam matutinis horis remedia exhibita ſunt. Sumpſit igitur ſingulis diebus mane, per menſem integrum, Balſami Peruviani guttas iii. cum ſaccharo ſubactas, ad Pilulæ formam, cui ſuperbibebat tantillum vini generoſi. Hoc remedium ad ventriculum roborandum, & obſtructiones reſerandas eximias vires obtinet. Et per dictum menſem ſumpſit etiam quotidie veſpertinis horis tabellas ſtomachicas, & ſemel in ſeptimana aurum diaphoreticum, ſicque ad integram valetudinem reſtituta eſt.

OBSERVATIO II.

Tertiana duplex.

DOM. Gerardus, in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci regii Conſiliarius, annum agens 63. febre tertiana duplici laborabat a quinque ſeptimanis, in quarum decurſu multa remedia adminiſtrata fuerant ab alio Medico. Quater ſecta fuerat vena, pluries purgatus fuerat, & multi julepi, aliaque remedia exhibita. Morbus tamen in pejus ruebat, acceſſiones graviores evadebant, ut ea die, qua ego vocatus ſum, ipſum attonitum, & comatoſo quodam ſtupore affectum invenerim, & adſtantes de ipſius ſalute maxime dubitarent. Tanta autem erat virium proſtratio, ut nulli evacuationi locum eſſe cenſuerim. Prima igitur die, qua ipſius curationi incumbere cœpi, julepum ſequentem exhibui hora una ante acceſſionem.

♃. Aquæ cichor. ℥. iii. ſalis abſinth. ʒ. ß. ſpiritus ſulphur. ℈. i. miſce, fiat julepus.

Secunda die idem remedium iteratum eſt, etiam hora una ante acceſſionem, qua tranſacta, urinæ meliores fuerunt, concoctionis non levia rudimenta oſtentantes, quæ antea crudiſſimæ apparuerant. Tertia die idem julepus iteratus eſt eadem hora, & acceſſio perexigua fuit. Quarta die mane ſumpſit potionem ſequentem.

♃. Senn. mund. ʒ. ii. ſalis tartari ʒ. ß. ſpirit. vitriol. ℈. ß. aquæ cichor. ʒ. vi. infundantur frigide per noctem, & colaturam capiat mane cum regimine.

Pluries purgatus eſt cum euphoria, & ea die acceſſio non apparuit, neque deinceps, & ita perfecte curatus eſt.

OBSERVATIO III.

Hydrops Thoracis.

DIe vigeſima menſis Junii, anni 1646. vocatus ſum a D. Daniele Verchando, Cive Monſpelienſi quinquagenario maxima ſpirandi difficultate a tribus menſibus laborante, ad quem molliendam multis remediis tum a medico ordinario, tum in variis conſultationibus præſcriptis uſus fuerat, ſed fruſtra: eum enim inveni anhelantem, & extremos pene ſpiritus exhalantem præ ſuffocatione, qua urgebatur. Cenſui eum pectoris hydrope laborare, cum neque tuſſis, neque ſtertor adeſſet, neque ulla ſputa viſcida & craſſa excernerentur, ut in vero aſthmate ſolet fieri. Præterea tibiæ œdematoſo tumore affectæ erant, & venter intumeſcere incipiebat, ut jam aſciticus fieri videretur. Inſuper in lecto a duobus menſibus non decubuerat, ſed diu noctuque in Cathedra corpore erecto ſedere cogebatur. Ego vero de illius ſalute deſperans, nolebam ipſi remedia præſcribere, verum ipſe inſtanter urgebat, ut ſummam illam reſpirandi difficultatem minuerem. Quamobrem illius precibus victus aliquod ſaltem ſolatium ipſi afferre contendens, exhibui die ſequenti bolum ex Calomelanos ℈. j. cum diagryd. ℈. ß. in conſerva roſarum. Septies purgatus eſt per alvum, & magnam ſeri copiam excrevit, unde maximum levamen eadem die recepit; ita ut liberius multo quam antea reſpiraret. Poſt biduum iteratum eſt remedium, pari ſucceſſu, & ſequente nocte in lecto decubuit, ſine ulla pectoris oppreſſione, ventris tumore imminuto, hypochondria contrectare licuit, & lienem magnum atque ſcirrhoſum inveni: ideo præſcripſi apozemata aperientia cum ſale Tartari & ſpiritu ſulphuris, tum etiam fotus & linimenta, hypochondriis admovenda, cum iterata tertio quoque die purgatione prædicta. Quibus per 15. dies continuatis, ad longe meliorem ſtatum revocatus eſt, ut ſe curatum omnino putaret. Attamen elapſo uno menſe, omnia ſymptomata rediere, venter magis intumuit, & poſt duos alios menſes e vivis exceſſit. In hac Obſervatione notanda eſt ſumma Calomelanos efficacia, quod in morbo lethali tantum adjumenti afferre potuit.

OBSERVATIO IV.

Paralyſis.

JOannes Alberger quinquagenarius, a quatuor menſibus hemiplegia laborabat, partem corporis dextram occupante, ita ut vix loqui, & verba pronunciare valeret. Ab anno integro hoc morbo affligebatur, & per illius decurſum multa uſurpaverat remedia cum exiguo fructu. Ego vero, illius curationem aggreſſus, die 26. menſis Junii anno 1646. bolum præſcripſi ex Bezoardici mineralis gr. xij. cum conſerva roſarum, bis in die ſumendum, & quinto quoque die pilularum cocciarum minorum ℈. j. cum Mercurii calcinati per ſe, ſine corroſivis, gr. viij. Quibus per 20. dies continuatis, priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt.

OBSERVATIO V.

Hæmorrhagia.

VIr robuſtus 30. annos natus, bilioſo temperamento præditus, contumaci hæmorrhagia ad extrema redactus fuerat. Poſt multa remedia fruſtra tentata, tandem cujuſdam Medici conſilio e lecto in pavimentum delatus eſt ſupra mattam laneam, & totum corpus contectum linteis, oxycrato madidis, per longum tempus, donec rigore correptus eſt, tunc enim ad lectum deportatus, & rigorem febris ſubſequuta eſt, quam ſudor excepit, a quo curatus eſt, collum etiam iiſdem linteis obducebatur.

OBSERVATIO VI.

Hyſterica paſſio.

DIe 17. Junii anni 1646. ancilla uxoris meæ, nomine Ludovica Coſta, ſubito correpta eſt dolore atrociſſimo latus dextrum & lumbos tam immaniter infeſtante, ut illa continuo ejulare cogeretur. Cum nulla febris adeſſet, exiſtimavi affectum eſſe hyſtericum. Ideo ſtatim oxycrati cyathum exhibui, quem poſt horæ quadrantem vomitu rejecit, cum multa pituita. Sedato vomitu, alterum oxycrati cyatum hauſit, & ſtatim dolor protinus evanuit, eaque prorſus liberata eſt.

OBSERVATIO VII.

Dolor Nephriticus.

DIe 20. menſis Julii anni 1646. C. Jacobus Lemadre Medicinæ ſtudioſus, filii mei præceptor, correptus eſt dolore nephritico valde urgente. Urinæ erant rubræ & ſanguinolentæ. Primum injectus eſt clyſter ex decocto emolliente: cum diaphœn. ℥. j. aquæ benedict. ℥. iv. qui primum præſtitit. Sequenti die miſſus eſt ſanguis ad ℥. x. quia erat plethoricus. Dolor tamen perſeverabat. Tertia die iteratus eſt clyſter prædictus, qui eum tota die purgavit blande, & per dilucida intervalla; eademque die a dolore prorſus liberatus eſt, excretis duobus calculis perexiguis. Clyſter prædictus ad dolores Colicos & Nephriticos præſtantiſſimus eſt, ut in aliis Centuriis videre eſt. In hac autem curatione hoc peculiariter annotandum, quod ſi prima vice injectus clyſter votis non reſpondeat; ſemel atque iterum repetendus ſit.

OBSERVATIO VIII.

Cholera morbus.

UXor Petri Portalon, civis Monſpelienſis, correpta eſt Choleræ morbo die 23. Julii anni 1646. circa meridiem & ad veſperam uſque vigeſies alvum depoſuit, cum graviſſimis doloribus, non ſolum inteſtina, ſed etiam ventriculum infeſtantibus, ita ut ſequenti etiam vomitu premeretur, multoſque humores acres, & bilioſos excerneret. Maritus a me conſilium petiit veſpertinis horis; dum alia remedia pararentur, conſulo, ut ægra oxycrati cyathum aſſumeret, cujus adeo efficax fuit operatio, ut vomitus & alvi fluxus ſtatim cohibitus fuerit, & alia remedia uſurpata non fuerint; dictitante ægra, ſe a morbo liberatam, & priſtinæ valetudini reſtitutam.

OBSERVATIO IX.

Carbunculus.

FIlius Petri Boujac, Mercatoris Monſpelienſis, quartum ætatis annum agens, Carbunculo afflictus a triduo integro, per quod nullum remedium uſurpatum fuerat, a me inviſus eſt die 22. menſis Junii, anni 1646. Erat autem Carbunculus in media fronte, cum tumore rubicundo, in medio nigerrimo, & tota facies valde inflata erat. Jubeo primum ad fixandum Carbunculum, cauſticum inuri parti nigricanti, & imponi eſcharæ unguentum Baſilicum cum Theriaca, ol. Scorpion. Matthiol. & vitello ovi: toti vero tumori cataplaſma de Arnogloſſo. Eodem tempore clyſter injectus eſt, eoque rejecto, venæ ſectio iterata: quæ horis matutinis, cum etiam pridie celebrata fuerat. Veſicatorium cervici admotum, & potio Cardiaca præſcripta; tum etiam confectio de hyacintho, in ſingulis juſculis exhibenda. Sequenti die febrem valde imminutam, tumoris inflammationem remiſſam, & omnia mitigata invenio; unde proximam ſalutem ſperandam cenſui. In hoc caſu notandus eſt præcipue veſicatorii uſus, quod magnam humoris virulenti portionem derivans, præcipuam curationis partem feciſſe credibile eſt. Ideo in omni carbunculo uſurpandum cenſeo, & parti viciniori admovendum. Defenſivum ex unguento de Bolo quod vulgo in his affectibus uſurpatur, adhibendum non exiſtimavi, quia repellentia, faciei admota, in illius inflammationibus admodum noxia ſunt.

OBSERVATIO X.

Epilepſia.

ANcilla Epileptica uſu oxycrati liberata eſt, cujus cyatum ſumebat mane, ſingulis diebus; & ante tempus invaſionis acetum purum. Curato morbo doloribus artuum correpta eſt, qui uſu Thermarum curati ſunt.

OBSERVATIO XI.

Hæmoptoe.

JOannes Figuiere Civis Monſpelienſis hæmoptoe laboraverat per triennium, qua ſanguinem rejiciebat per intervalla, ſatis magna copia. Tandem poſt multa remedia, per menſem integrum, mane ſumpſit amylum, aqua decoctum (& ſine calce paratum) inſtar Panatellæ, & ab eo tempore ſanguinis ſputo nunquam correptus eſt.

OBSERVATIO XII.

Febris tertiana.

MEnſe Auguſto anni 1646. Guilelmus Dortomannus, Patronus celeberrimus ſexagenarius, bilioſo temperamento præditus, laboravit febre tertiana vehementi, eique quater ſecta fuit vena, & ſemel purgans medicamentum exhibitum intra dies 14. Præterea julepi refrigerantes & aperientes fuere uſurpati, tum ante ſextam & ſeptimam acceſſionem ſpecificum exhibitum eſt ex ſalis abſint. ʒ. ß. ſpiritus ſulphuris ℈. j. cum aquæ vichor. ℥. iij. quibus acceſſiones imminutæ ſunt, eodem tempore, in primo potu ſumebat, vigente febre, ſpiritus ſulphuris guttulas 15. in aqua fontis. Tandem hora una ante octavam acceſſionem ſecta fuit vena, præmiſſo decocto chamom. & cremoris tartari, & emplaſtrum Strobelbergeri carpis admotum eſt, quibus remediis imminens acceſſio fugata eſt, ut nulla ejus veſtigia apparuerint.

OBSERVATIO XIII.

Febris quartana.

Filia Domini Ducabe Pouſſanenſis, 15. annos nata, febrem quartanam patiebatur a 14. menſibus. Monſpelium adducta eſt, ut mihi curanda traderetur: Illi exhibui febrifugi mei grana 16. die 22. menſis Auguſti & decies purgata eſt per alvum, bis etiam per vomitum, quo humores primum acidos, mox amaros excrevit. Unicam acceſſionem paſſa eſt ab aſſumpto medicamento, & nullam aliam deinceps.

OBSERVATIO XIV.

Calculus veſicæ.

Illuſtriſſimus vir, D. de Buicin, Senatus Gratianopolitani Præſes, menſe Auguſto anni 1645. correptus eſt dolore Nephritico, a quo poſt aliquot dies liberatus eſt derepente, etiamſi nullum Calculum excreverit, cum tamen alias, ſimili dolore tentatus, per lapillorum excretionem liberari conſueviſſet; unde conjeci, Calculum a renibus per ureteres exceſſum, fuiſſe retentum in veſica. Nec falſa fuit conjectura; ſiquidem ab eo tempore titillationes frequenter patiebatur circa veſicæ ſphincterem, urinæ acrimoniam, & dolores, ad balani extremitatem ſeſe porrigentes. Multa uſurpavit remedia toto anno, per intervalla, ac tandem menſe Auguſto anni 1646. calculum excrevit nucis avellanæ magnitudinem æquantem, ſed figuræ oblongæ, olivam referentis: At vero tanta difficultate ferebatur per virgæ canalem, ut integra 25. tantum horas a veſicæ orificio ad balani radicem pervenerit; ubi meatum anguſtiorem inveniens nullo modo eum pervadere potuit, atque adeo neceſſum fuerit balani inciſione illum extrahere, quæ in parte inferiori prope frænum celebrata eſt. Remedia quæ ultimo uſurpata ſunt, & quibus præcipue calculi excluſio adſcribitur, talia fuere.

Poſt evacuationes univerſales uſus eſt per menſem integrum pilulis, ex ſalibus Baccarum hederæ & naſturtii aquatici, cryſtallo tartari, & minerali part. æqualibus, cum terebinthina, in maſſam pilularum redactis, de qua ſumebat Drach. j. mane ſingulis diebus, poſtea vero per novem dies ſumpſit aquæ ceparum albarum in vino albo deſtillatarum ℥. iij. cui aquæ addebatur ſal ex capite mortuo elicitum, & nona die prædicti calculi excretio contigit.

OBSERVATIO XV.

Febris tertiana.

D. de Caucet, in curia Præſidiali Præſes & judex major, correptus eſt febre tertiana duplici, menſe Auguſto anni 1646. Febrem eſſe malignitatis participem, oſtendebat pulſus non admodum frequens in paroxyſmo, & ſumma perfrigeratio extremorum, quæ toto acceſſionis decurſu non recaleſcebant. Bis illi ſecta fuit vena, & bis ptiſana laxans ac refrigerans exhibita, tum etiam ſpiritus ſulphuris, in quibuſdam acceſſionibus, ad guttas 15. cum aquæ cyatho permixtus propinatus eſt. Julepus ex aqua Cich. ſpiritus ſulph. & ſale abſinth. bis uſurpatus eſt paulo ante paroxyſmum, & emplaſtrum Strobelbergeri carpis admotum. Ac denique aqua theriacalis refrigerans, & a nobis deſcripta capite de febre peſtilenti, ad ℥. iij. exhibita eſt, ante duos poſtremos paroxyſmos. Quibus remediis intra 15. dies a morbo illo periculoſo liberatus eſt.

OBSERVATIO XVI.

Febris tertiana.

D. Maſſauve, Quæſtor Franciæ Generalis menſe Auguſto anni 1646. duplicem tertianam patiebatur, in qua duo paroxyſmi apparebant in una die, altera exiſtente vacua. In alterius Medici manibus fuit per 12. dies, morbo quotidie in pejus abeunte. Meam poſtmodum opem imploravit, eodemque die febrem paſſus eſt ex duplici paroxyſmo conſtantem, per 30. horas. Initio ſequentis acceſſionis ſumpſit ex meo præſcripto decoctum Chamæmeli & cryſtalli tartari; eodemque tempore ſecta fuit vena, & emplaſtrum Strobelbergeri admotum. Unicam tantum acceſſionem paſſus eſt, eamque leviorem, ac triduo poſt omnino liberatus eſt, ſumens in duobus paroxyſmis ſpiritus ſulphuris guttas 15. & julepos refrigerantes, cum eodem ſpiritu bis in die. Ante penultimam acceſſionem ſumpſit Ptiſanam laxantem & refrigerantem; & ante ultimam hauſit aquæ Theriacalis refrigerantis noſtræ ℥. iij. Tum etiam admotum ventriculo cataplaſma, ex Tanaceto, pulveribus aromaticis, & Terebinthina, in placenta roſacea, quæ ultima acceſſio fere nulla fuit.

OBSERVATIO XVII.

Variola.

Filiolus N. Benoiſt, Mercatoris Monſpelienſis, natus menſes 23. variolis correptus, ſecunda morbi die in coma & convulſiones incidit, cum tanta virium proſtratione, ut intra paucas horas moriturus videretur. Vocatus ad eum die 12. menſis Novembris, anni 1645. quæ erat ſecunda morbi dies, venæ ſectionem ſtatim præſcribo, & ſanguis detractus eſt ad ℥. iv. deinde exhibetur ex cochleari frequenter julepus, compoſitus ex aquæ Cardui benedicti & Scabioſæ an. ℥. iij. Trochiſc. viperinorum, & Bezoardici mineralis an. ℈. j. Eodem tempore exhibebatur tertia quaque hora Bezoardic. mineralis ℈. ß. cum pauco juſculo; quibus per biduum continuatis, totum corpus variolis conſperſum fuit, quæ poſtmodum ad decentem magnitudinem increverunt, & æger reliquis morbi temporibus feliciter defunctus eſt.

OBSERVATIO XVIII.

Pleuritis ſpuria.

Uxor D. du Cros, in Curia Computorum Auditoris, Eryſipelas paſſa eſt in tibia, per ſeptem vel octo dies, cum febre continua. Ab utroque affectu liberata, cura & diligentia Medici ordinarii, aeri frigido ſeſe præmature expoſuit, unde in lateris dolorem incidit, cum febre, tuſſi & difficultate ſpirandi; tum etiam ſputa nonnulla ſanguine infecta apparuerant. Secta fuit vena bis, ter, & reliqua remedia Pleuritidi conferentia adminiſtrata. Vocatus ego in conſilium, die 19. menſis Novembris, quæ erat quinta dies morbi, cenſui purgans medicamentum eſſe exhibendum die ſequenti, quod tamen contra leges artis, & vulgarem methodum eſſe videbatur, quibus ſancitum eſt, ante ſeptimum morbi diem purgans medicamentum Pleuriticis non eſſe exhibendum. Verum ſequentes rationes purgationem illam ſuadere videbantur: primo quod Pleuritis illa vera & exquiſita non apparebat a ſyſtrophica inflammatione genita, ſed potius ſpuria, a fluxione quadam tenui & ſeroſa, vel etiam vaporibus acribus, ex cacochymia in ventre inferiori contenta elevatis, & membranam coſtas ſuccingentem vellicantibus. Id ex eo colligebatur, quod ſanguis in uno vel altero tantum ſputo apparuerit, iſque pauciſſimus, inſtar filamenti, qui a Pleura inflammata tam exigua copia prodire non potuerat, ſed potius a venula quadam aperta tuſſis vehementia, vel a cerebro deſcendere potuit, cum ægra circa idem tempus levem hæmorragiam paſſa fuerit. Secundo, quod dolor ille continuus non fuerit, ſed per intervalla deſinens ac rediens; qui ipſo conſultationis tempore nullus fere apparebat, tum etiam febris erat admodum remiſſa. Tertio, quod per totum poſterioris invaſionis tempus aſſiduæ vigiliæ adeſſent, licet lateris dolor, etiam nocturnis horis, valde interdum remitteretur, unde colligere licuit, intenſas illas vigilias ab humorum putredine potius, & a febre eſſentiali, quam a Pleuritide dependere. Quarto, quod ægra toto illo tempore, quo eryſipelate laboravit, purgans medicamentum, a Medico ordinario præſcriptum, ſumere noluerit, atque adeo tota pravorum humorum congeries intus concluſa remanſerit. Sumpſit igitur purgans medicamentum die ſexta poſterioris hujus morbi, ex Senna, Rhabarbaro, Manna & ſyrupo roſaceo compoſitum, a quo blande purgata eſt, cum felici ſucceſſu: Nunquam enim amplius lateris dolorem ſenſit, neque vigiliis afflicta eſt, ſed tantum febricula quadam, veſpertinis horis apparente. Poſtmodum lenibus aliquot remediis uſurpatis, integram valetudinem adepta eſt.

OBSERVATIO XIX.

Panaritium.

Uxor Domini Sarræi in Curia Computorum & Subſidiorum Conſiliarii, panaritio laborans a quatuor diebus; immiſit digitum in aurem felis, & intra horæ quadrantem curata eſt. Sentiebat per intervalla calorem humeros & brachium invadentem, ac ſenſim deſcendentem, cum graviſſimo extremi digiti dolore, qui calor poſtmodum evaneſcebat, & paulo poſt denuo invadebat, cum ſimili dolore. Felis vero ex dolore auris ſeſe violenter commovebat, ut a duobus hominibus ægre contineretur. Hinc colligere licet in capite felis eſſe vim quandam magneticam, panaritii qualitatis familiarem, cujus beneficio venenum, in tumore illo latens, ad ſe trahat.

OBSERVATIO XX.

Febris tertiana.

Die 27. Octobris anni 1646. vocatus ad oppidum Almargues dictum, ut viſerem uxorem D. Columbi, Computorum Auditoris, annos 22. nata, quæ laborabat duplici tertiana, a ſeptem diebus. Secta fuerat vena ſemel, & nihil aliud præſtitum. Octava die iterata

venæ ſectio ex brachio ſiniſtro, quia lien tenſus & tumidus apparebat. Nona ſumpſit infuſum Sennæ cum ʒ. ß. ſalis Tartari; eadem die, febrile Crollii ante acceſſionem. Decima febrile iteratum, & acceſſio non rediit.

OBSERVATIO XXI.

Cordis palpitatio & pulſus inæqualitas.

DOminus de Becheran in Curia Computorum, Subſidiorum & Fiſci Regii Conſiliarius, principio menſis Novembris anni 1646. ad me venit, & de palpitatione cordis aliquot diebus ipſum infeſtante conqueſtus eſt. Pulſum illius contrectans, illum inæqualem invenio omni genere inæqualitatis, ita ut ſtatim mihi in memoriam revocaverit hiſtoriam illam Antipatri Medici apud Galenum, quem ipſe cenſuit habere obſtructiones in levibus arteriis, vel crudum tuberculum. Nulla erat tunc temporis reſpirandi difficultas, & æger munia conſueta obibat, quotidie ad Curiam ſe conferens, neque ulla remedia, niſi diebus feſtis uſurpare volebat. Præſcripſi ſtatim venæ ſectionem iteratam, ac poſtmodum purgationem, a quibus meliuſcule habuit. Poſt 10. vel 12. dies iterum conqueſtus eſt de eodem affectu, varia præſcripſi remedia attenuantia & incidentia, citra calefactionem, quibus tamen non uſus eſt, variis diſtrictus negotiis. Tandem principio menſis Decembris decubuit, cum difficultate ſpirandi laborare inciperet, & tibiæ inflatæ apparerent; tum temporis remedia prædicta uſurpavit, cum iterata phlebotomia, quæ cum per 12. dies continuata nihil operis attuliſſet, ſed malum perpetuo in pejus rueret, convocatum eſt conſilium aliorum Medicorum, quorum ſententia fuit, eſſe affectum ſimilem illi, qui recenſetur a Galen. quarto de loc. affect. cap. 8. de Antipatro Medico; & ita incidentibus atque attenuantibus remediis eſſe oppugnandum. Variæ remediorum formulæ in hunc finem præſcriptæ, quas recenſere foret ſuperfluum, quia nihil profuere, ſed æger perpetuo in pejus ruebat, ſumma ſpirandi difficultate laborabat, & pulſus nullus apparebat in carpo, admota tamen manu ſupra regionem cordis, palpitatio ſentiebatur frequentiſſima, debiliſſima, & inæqualiſſima: aucta etiam erat tibiarum inflatio, ut jam etiam crura invaderet. Remedia præſcripta fuere prioribus ſimilia, quibus addita ſunt cardiaca interna & externa. Biduo poſt, æger ad extrema redactus videbatur: ſuffocatio ingens aderat, & pulſus in brachio nullo modo, in corde vix percipiebatur. Eadem die moriturus putabatur: cucurbitulam apponi jubeo regioni cordis cum ſcarificatione, cujus beneficio Zacutus Luſitanus obſerv. 133. lib. 1. praxis admirandæ ſequendam ægrotum a deſperata cordis palpitatione liberaſſe teſtatur. Meliuſcule habuit, & nocte inſequente cœpit excernere per ſputum ſanguinem nigerrimum, craſſum & glomeratum, cum tuſſi moleſta, unde levior reſpiratio fieri cœpit. Ad expectorationem juvandam utebatur frequenter ſyrupo de tuſſilagine, cum quarta parte oxymelitis ſimplicis, & juſculum galli veteris cum pectoralibus ſemel aut bis quotidie exhibebatur. Hiſce remediis, per quatriduum continuatis, æger in eodem ſtatu permanebat, ſanguinem continuo nigrum & craſſum excernens. Quinta die a ſanguinis ſputo, quæ erat quarta Januarii, anni 1647. exhibui Elixir proprietatis ad guttas xij. cum tantillo vini generoſi, a quo levamen percepit æger, & tota nocte facilior fuit anacatharſis. Die ſexta iteratum eſt Elixir, tum etiam juſculum galli veteris: verum inde non melius habuit; ſed acta in dies ſpirandi difficultate, & ſanguinis ſputo etiam plurimum aucto, die octava veſpertinis horis interiit. Aperto cadavere inventus fuit cordis ventriculus uterque ſanguine concreto repletus, ac diſtentus, cum etiam totus pulmo ſanguine multo refertus viſus eſt; unde caloris nativi ſuffocatio in utraque parte contigit. Paucis ante obitum diebus cauſſa hujus morbi procatarctica relata eſt, quam æger nunquam retulerat; terror ſcilicet inſignis, quo ille graviter affectus fuerat, dum Arelate Monſpelium petens, ſupra Rhodanum cum familia ſua in naufragii periculo verſatus eſt. Hinc conjicere licuit, a terrore ſanguinem retractum fuiſſe magna copia ad cor, ut ab eo regi non potuerit; ſed in ejus ventriculis concreverit: ac deinde cor, onus grave excutere continuo tentans, motus illos palpitantes, tremulos, & inæquales ediderit, tum ſanguis per venam cavam jugiter aſcendens, liberum aditum ad cor non inveniens, ad pulmonem refluxit, eumque implevit. Præterea in ſiniſtro cordis ventriculo inventæ ſunt carunculæ rotundæ, ſubſtantiam pulmonis æmulantes, quorum major ad avellanæ molem accedebat, & arteriæ exortæ oſtium præcludebat, unde pulſationis defectum in arteriis contigiſſe exiſtimo. Illas autem carunculas genitas fuiſſe puto a ſanguine redundante, quem calor inſignis ventriculi ſiniſtri excoxerat, & in hujuſmodi ſubſtantiam commutaverat. Caruncula ſimilis, & multo major ante octiduum inventa fuit in dextro cordis ventriculo cujuſdam militis, qui in Theatro Anatomico diſſectus fuit, poſtquam ab alio milite occiſus fuiſſet. Ille tamen antea bona fruebatur valetudine, quia caro illa parietibus ventriculi ex parte adhærebat. Ideo venarum orificia non occludebat. Ex prædictis patet ſanguinem aliquando in cavitatem aliquam effuſum, in hujuſmodi carunculas converti, a calore concoquente: quod multis aliis exemplis confirmare poſſumus: Hoc ſaltem erit inſtar omnium, tanquam notiſſimum, quod plurimæ mulieres, præcipue ſteriles, dum patiuntur purgationes menſtruas carunculas exiguas cum ſanguine menſtruo frequenter excernere conſueverunt. Quod quidem in calidiori temperamento præditis magis contingit, quia e calore uteri excedente exiguæ ſanguinis portiunculæ excoquuntur, & in ejuſmodi carunculas commutantur.

OBSERVATIO XXII.

Lues venerea inveterata.

QUidam aulicus Monſpelium venit, pro curatione luis venereæ, qua a xvi. annis laborabat, cum exoſtoſibus in utraque tibia, a quibus dolores inſignes patiebatur, ut noctes inſomnes tranſigeret. A me curatus eſt perfecte intra menſem, inſtituta venæ ſectione utriuſque brachii, purgatione per apozemata, & diæta ſudorifica ex decocto Guajaci & Antimonii per 20. dies continuata, bis in die. Sudore autem eliciebantur cum vapore ſpiritus vini. Quinto quoque die exhibebam antivenerei doſin: exoſtoſes vero ſublatæ ſunt veſicatoriis, iiſque bis aut ter iteratis, cum fluere deſinebant, & exſiccatæ erant.

OBSERVATIO XXIII.

Rara Hemitritæi ſpecies.

JOannes Gerardus, Civis Sommedrienſis, febre continua pituitoſa laborabat, menſe Februario anni 1647. Cui hoc notatu dignum contigit. Die 28. morbi febri continuæ acceſſerunt paroxyſmi febris tertianæ, a rigore inſigni incipientes, qui bis in die recurrebant, & febre intenſa ad multas horas perſeverante, qui ſudore terminabantur manente perpetuo febre continua: ita ut hæc febris dicenda videatur ſpecies hemitritæi, ex Quotidiana continua & Tertiana intermittente quadruplici. Si enim duplex Tertiana dicitur, quæ ſemel recurrit ſingulis diebus, rationi conſentaneum eſt, eam quæ bis in die invadit, quadruplicem nominari. Triplicem alias notavi Tertianam, quæ intra duos dies ter recurrit, nempe poſt ſingulas ſexdecim horas.

OBSERVATIO XXIV.

Tonſillarum, faucium, & linguæ inflammatio.

IN fine menſis Februarii anni 1647. uxor Domini d' Aumelas, Quæſtoris Franciæ Generalis, correpta eſt prædicto affectu, quo deglutiendi & loquendi facultas adempta eſt. Poſt quatuor phlebotomias, perſeverante malo, & lingua multis ulcuſculis infecta cum judicarem hunc morbum a fluxione ſeroſæ materiæ acerrimæ exoriri, & purgationem eſſe neceſſariam, ægra autem medicamentum ſumere non poſſet; cum vix juſcula paulatim ſorbillaret, exhibui Reſinæ jalapæ gr. vj. in ovo ſorbili, cujus remedii opera blande & copioſe purgata eſt, & poſtridie libere loqui, & comedere cœpit.

OBSERVATIO XXV.

Febris tertiana duplex.

MEnſe Julio anni 1647. Dominus de Rouanel in Eccleſia Cathedrali Archidiaconus major, 30. annos natus, laboravit febre tertiana duplici, cujus acceſſiones erant graviſſimæ & longiſſimæ, magnis inquietudinibus comitatæ, cum inſigni capitis dolore, etiam extra acceſſiones perſeverante. Urinæ erant rubicundiſſimæ. Poſt celebratam bis phlebotomiam, & leve medicamentum purgans exhibitum, ſumpſit hora una ante acceſſionem potionem, ex ſalis abſynth. ʒ. ß. ſpiritus ſulph. ℈. aquæ cichor. ℥. iij. eodem tempore admotum eſt carpis emplaſtrum Strobelbergeri, & acceſſio non apparuit, neque deinceps, quamvis urinæ rubræ, & alia ſymptomata oſtenderent, morbum adhuc eſſe in vigore. Diebus conſequentibus per levem alvi fluxum materia morbifica expurgata eſt; ad capitis dolorem maxime profuit cucurbita recens, contuſa, plantis pedum admota, inſtar cataplaſmatis, & frequenter iterata.

OBSERVATIO XXVI.

Vomitus ſanguinis ab hauſta in potu hirudine.

QUidam ruſticus vomitu ſanguinis laborabat, qui nullis remediis per multos dies uſurpatis ſedari potuerat. Medicus cupiens ſanguinem in ventriculo collectum educere per vomitum, qui graviter ægrotantem infeſtabat, & oppreſſionem inſignem in ea parte efficiebat, præſcripſit olei amygd. dulc. ℥. ij. quibus vomitus excitatus eſt, vomuitque ſanguinem concretum, ſimulque hirudinem unam, ſeſe in terra commoventem. Hæc erat cauſſa ignota & rara ſanguinis vomitus: Retulit poſtea æger, ſe in rivulo aquam bibiſſe cum qua ſimul hirudinem hauſerat.

OBSERVATIO XXVII.

Alvi fluxus diuturnus, cum febre lenta.

Filia Domini de la Coſte Piſcenenſis, octavum ætatis annum agens, laborabat a tribus menſibus alvi Fluxu bilioſo, cum febre continua & lenta, ita ut in magno vitæ periculo verſari videretur, propterea, quod illius frater in eadem ætate a ſimili morbo extinctus fuerat. Ad eam vocatus, ſequentia præſcripſi remedia.

♃. Fol. plantag. m. ß. tamarind. ℥. iij. coquantur ad ℥. iv. in colatura infunde rhabarb. elect. ʒ. j. ſantali citrin. ℈. j. colentur iterum, & adde ſyrupi de abſinth. Pontico ℥. ß. rhab. pulverati ℈. j. fiat potio, quam capiat mane cum regimine.

♃. Tincturæ corallor. cum ſucco limonum recenter paratæ ℔. j. capiat ʒ. j. mane, cum pauco ſaccharo roſaceo, per octo dies.

Poſt uſum tincturæ corallor. reiteretur potio laxans prædicta.

♃. Rad. gramin. aſparag. bruſc. & cortic. mediani tamariſci an. ℥. ß. fol. agrimon. pimpinel. ceterach. capillor. ven. an. m. ß. raſuræ eboris, & ſantali citrin. an. ʒ. j. coquantur ad ℔. j. colaturæ adde ſyrupi capillor. ven. ℥. j. ß. fiat julep. pro tribus doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſalis abſinthij & tamariſci an. ℈. ß. hiſque finitis reiterentur pro totidem doſibus. Utatur pro potu ordinario aqua infuſionis chalybis, & rhabarb. in nodulo.

♃. Olei de capparib. & tamariſci an. ℥. ij. illinatur totus venter calide, mane & ſero.

♃. Olei nucis moſchatæ ʒ. ß. balſami peruviani. ℈. ij. miſce, illinatur regio ſtomachi, calide dictis temporibus.

♃. Raſuræ eboris & margarit. præparat. an. ℈. ij. ſalis abſinth. & tamariſc. an. ℈. j. fiat pulvis; de quo capiat ℈. ß. cum ſingulis juſculis & panatellis.

Hiſce remediis intra menſem convaluit. Et cum poſt annum in eundem affectum incidiſſet, iteratis iiſdem remediis, liberata eſt, & ab eo tempore optima fruitur valetudine.

OBSERVATIO XXVIII.

Coma, ſeu ſubeth puerorum.

Die 28. menſis Septembris anni 1647. filius Domini Ducros, in curia Computorum Auditoris, quinque annos natus, craſſus & obæſus, incidit ſubito in comatoſum affectum, cui convulſiones interdum ſuperveniebant. Vocatus, ſtatim præſcribo clyſterem ex hiera, diaphœnicone, aqua benedicta, quo multum purgatus eſt. Rejecto clyſtere, exhibeo ſalis vitrioli ʒ. ß. & provocato cum penna vomitu, multam pituitam excrevit, ac paucis poſt horis liberatus eſt.

OBSERVATIO XXIX.

Lues venerea antiqua.

Vir quadragenarius, ex ſuperiori Occitania ad nos venit, pro curatione luis venereæ, qua a 12. annis laborabat. Tres inſignes exoſtoſes habebat in capite a multis annis, & tumorem ſcirrhoſum in teſte ſiniſtro, pugni magnitudinem æquantem. Pluries tractatus fuerat per diætas ſudorificas & hydrargyroſim, ſine ſucceſſu. Principio menſis Octobris anni 1647. uſus eſt per 20. dies decocto chinæ & ſalſæparillæ cum primario, tum ſecundario, ſine ſudore, & quinto quoque die pilulas antivenereas ſumebat. Poſtmodum per 15. dies ſumpſit decoctum ad luem inveteratam, ex china, ſalſaparilla, putaminibus nucum, & antimonio compoſitum: intra illud ſpatium exoſtoſes diſcuſſæ ſunt emplaſtro veſicante: tumor vero teſticuli ſuffitu aceti, & emplaſtro de ſulphure.

OBSERVATIO XXX.

Febris quartana.

Uxor Domini le Thaneur acris ſcribendi Magiſtri, 30. annos nata, febre quartana duplici laborans a tribus menſibus, ſumpſit die intermiſſionis, quæ erat 15. Decembris anni 1647, febrifugi grana xx, ter blande purgata eſt, & acceſſiones conſequentes prioribus ſimiles rediere. Altera die intermiſſionis ſumpſit febrifugi, gr. xxv. & nullus effectus ſenſibilis apparuit, nullaque evacuatio ſubſequuta eſt, & acceſſiones ſubſequentes perexiguæ, ac fere nullæ apparuerunt, & brevi poſtmodum omnino convaluit.

OBSERVATIO XXXI.

Dolor dentium.

Die 30. Decembris anni 1647. graviſſimo dentium dolore afflictus ſum, qui cum circa mediam noctem intolerabilis evaſiſſet; fruſtulum tabaci ore aſſumpſi, & diu leviter maſticavi, donec vomitus excitatus eſt, quo omnia alimenta in cœna aſſumpta rejecta ſunt, & cum iis multa pituita, dolor vero intra duas horas evanuit.

OBSERVATIO XXXII.

Hydrops.

Illuſtriſſimus Archiepiſcopus Abredunenſis, annos natus 56. hydrope aſcite laborans, me vocavit circa medium menſis Aprilis anni 1648. Præter tumorem ventris inſignem, & tibias valde inflatas, duobus gravibus ſymptomatis affligebatur: nempe ſiti inextinguibili, & difficultate ſpirandi, quam inquietudines nocturnæ comitabantur. Purgatus fuit pluries mercurio vitæ, correcto cum ſpiritu ſalis, quo ſeroſi humores evacuati ſunt, & ablata ſpirandi difficultas; Sitis ſpiritu ſalis ſublata eſt, cujus guttas xx. ſumebat mane cum juſculo, & veſperi cum aqua potabili. Omnia ſymptomata ceſſarunt, & venter detumuit, quia vero propter ætatem, & viſcerum imbecillitatem novus aquarum proventus ſenſim cumulabatur, ad impediendam recidivam purgatus fuit bis in menſe, prædicto remedio, & ſumpſit quotidie tabellas ex confectione alkermes cum bezoardico minerali. Hoc modo vixit per triennium cum minori incommodo, & ſine hydropis recurſu; donec tandem, viribus deficientibus, fere ſine morbo conſpicuo extinctus eſt.

OBSERVATIO XXXIII.

Febris tertiana duplex.

Die 15. Septembris anni 1648. vocatus ſum ad Illuſtriſſimum Epiſcopum Agathenſem, febre tertiana laborantem: Illa autem primo ſimplex fuerat per octo acceſſiones, mox in duplicem converſa eſt, illiuſque acceſſiones quatuor paſſus erat ante meum adventum. Bis ei vena ſecta fuerat, & medicamentum purgans bis exhibitum: ſudoribus multis diffluebat, etiam extra acceſſiones, ita ut vix per horam dimidiam dormire poſſet, quin mutanda eſſent induſia. Urinæ rubræ & crudæ apparebant, ita ut metus eſſet longitudinis morbi. Die 16. per horam ante acceſſionem, exhibeo decoctum camomillæ & cryſtalli tartari, ſimulque ſanguinem detrahi jubeo ad ℥. viij. ea die acceſſio non rediit. Die 18. exhibeo Mercurii vitæ correcti g. iij. blande purgatus eſt: nihilominus acceſſio tertianæ ſimplicis, quæ decima ſeptima etiam prodierat, 19. rediit. Die 20. iterata eſt phlebotomia, cum adhuc urinæ rubræ apparerent. Die 2. ante acceſſionem exhibitum eſt febrile Crollii, quæ tamen acceſſio præcedentibus ſimilis fuit. Die 22. quæ erat vacua ab acceſſione exhibitus eſt bolus ex caſſiæ ʒ. ß. Pulveris jalapæ ʒ. ß. & febrifugi granis x, copioſe purgatus eſt per alvum, & ſemel per vomitum. Acceſſio ſequenti die non rediit. Die 24. exhibitum eſt infuſum Sennæ cum ſale tartari, ac ſpiritu ſulphuris: quod multa bilioſa & pituita purgata ſunt. Sequenti die etiam acceſſio non rediit, ita ut poſtridie diſceſſerim: monui tamen periculum eſſe recidivæ; quia urinæ parum videbantur coctæ, ideo præcepi, ut infuſum ſennæ iteraretur per triduum vel conſequens, vel alternum, ut omnes morbi reliquiæ exturbarentur. Eadem die, qua ego diſceſſi, acceſſio rediit, & triduo perſeveravit. Poſtmodum vero juſculis aperientibus uſurpatis, quæ ego ante diſceſſum præſcripſeram, omnino convaluit.

OBSERVATIO XXXIV.

Aneuriſma.

D. Pelet, Civis Monſpelienſis quinquagenarius, atrabilario temperamento præditus, cum graviſſimis curis afflictus eſſet, poſt multa ſymptomata, melancholiam hypochondriacam atteſtantia, paſſus eſt tumorem, ſub clavicula dextra eminentem, & ovi dimidii magnitudinem æquantem, mollem, & reliquæ cuti concolorem, in quo pulſatio inſignis apparebat. Judicatum fuit, eſſe aneuriſma inſanabile: eo defuncto inventa eſt arteria magna aſcendens a corde ad claviculam ita dilatata, ut brachii fere magnitudinem æquaret, & ovum gallinaceum in cavitatem ſuam facile admittere poſſet. Præterea tunica illius admodum denſa & cartilaginea evaſerat, quod admirabilem naturæ providentiam notat, quæ tunicæ maxime dilatatæ ruptionem evitare contendens, eam denſiorem ac duriorem effecerat. Sic vidi aliquando renem viginti duobus calculis refertum, in magnitudinem altero rene quadruplo majorem excreviſſe, quaſi natura eum amplificare voluiſſet, ut calculos illos cum minori incommodo continere poſſet.

OBSERVATIO XXXV.

Febris quartana.

Joannes Verchandus Aromatarius, febre quartana ſatis diuturna laborans, quæ multis adhibitis remediis non ceſſerat, miſcui cum ptiſanæ potus ordinarii cyathis tribus mixtionem ex ambra & moſcho, quam pro conficiendis muſcardinis paraverat, ſaccharo addito, in qua erant utrique grana viij. & in calore acceſſionis ptiſanam ſumpſit in tres doſes, ſingulis vicibus agitando, ne pulvis in fundo remaneret, unde copioſiſſimi ſudores oborti ſunt, qui moſchum redolebant, & perfecte curatus eſt.

OBSERVATIO XXXVI.

Febris tertiana maligna.

NObilis Matrona, uxor Domini de Sumens, febre tertiana duplici laborans in paroxyſmis graves lipothymias patiebatur, ut vererentur adſtantes, ne ipſa omnino deficeret, quæ intenſam morbi malignitatem teſtabatur. Vocatus ad eam exhibui bis in die in julepo cardiaco Bezoardici jovialis g. viij. & Bezoardici mineralis ℈. j. in ſingulis juſculis. Intra biduum ceſſarunt omnino lipothymiæ, & paroxyſmi ſine gravi aliquo ſymptomate tranſacti ſunt, paucisque diebus, remediis ordinariis ægra a morbo liberata eſt.

OBSERVATIO XXXVII.

Hydrops in puero.

FIlius Guillelmi Delboſc, Civis Monſpelienſis, biennis, hydrope aſcite laborabat a quatuor menſibus; cui ſequentia remedia præſcripſi.

♃. Rhabarb. pulverat. Ʒ. j. capiat mane cum juſculo, ſemel in ſeptima.

♃. Rad. eſparag. bruſ. & enulæ campan. an. ℥. j. fol. agrimon. cichor. ceterach. capillor. ven. chamædr. centaur. min. & abſinth. utriuſque an. m. j. coquantur ℔. j. in colatura diſſolve ſacchar. albi ℔. j. Fiat ſyrupus perfecte coctus, de quo capiat j. alternis diebus, mane; per horam ante & poſt lactationem.

♃. Tabellar. triaſantal. quadruplicato Reo ℥. ij. Capiat ℥. j. mane alternis diebus, vacuis ab uſu ſyrupi.

♃. Rhabarb. pulverat. in nodulo incluſi ℈. j. aquæ font. ℔. j. ß. Infundantur frigide ſimul, & aqua utatur pro potu ordinario.

♃. Paſſular. mundatar. ℔. iij. bulliant in vino albo ad putrilaginem, deinde per ſetaceum trajiciantur, ac poſtmodum recoquantur ad opiatæ conſiſtentiam, utatur omni hora per ſe, vel cum pane, ad libitum.

Hiſce remediis per duos menſes continuatis, ad integram valetudinem perductus eſt.

OBSERVATIO XXXVIII.

Epilepſia.

PUella 12. annorum epilepſia frequenter corripiebatur, ad cujus curationem multa remedia fruſtra tentata fuerant. Cum autem pleuritide correpta fuiſſet, pluries ei ſecta fuit vena, & ab eo tempore epilepſia nunquam correpta eſt. Inde colligere licet venæ ſectionem ad epilepſiæ curationem plurimum conferre.

OBSERVATIO XXXIX.

Febris maligna.

ILluſtriſſimus Epiſcopus Uzetienſis, febre maligniſſima laborans, quæ ex continua & intermittente complicata erat, ad hemitritæi naturam accedens. Die undecima morbi adeo gravem paroxyſmum paſſus eſt, ut de vita ipſius maxime dubitaremus. Symptomatibus ingraveſcentibus, duabus aut tribus horis a principio invaſionis, ipſi exhibui aquæ theriacalis noſtræ, ex ſuccis limonum, aliiſque paratæ, in tractatu noſtro de febribus deſcriptæ, capite de febribus malignis. ℥. j. ß. cum aquæ cardui benedicti ℥. iij. & intra horæ quadrantem omnia ſymptomata ceſſarunt, æger ſomno correptus, ab eoque poſt tres horas expergefactus, febre immunis fuit, quæ non amplius deinceps rediit.

OBSERVATIO XL.

Febris tertiana.

FIlius Domini dei Boitarges natu major, duplici tertiana laborans a 20. diebus, ſumpſit per horam ante tempus acceſſionis aquæ noſtræ theriacalis ℥. j. cum aquæ cardui Benedicti ℥. ij. & acceſſio non apparuit amplius.

OBSERVATIO XLI.

Febris quartana, ſcabies, & maraſmus.

RAymundus Michael Civis Frontinianenſis, annos natus 66. febre quartana laborans, poſt multa remedia tamen curatus eſt, media hyeme, ſumpto per 16. dies Mercurio diaphoretico ad g. vj. a quo nullam ſentiebat operationem ſenſibilem, ſed acceſſiones in dies minuebantur, ut fere omnino evanuerint. Integra tamen ſolutio febrifugo ſemel exhibito in parva doſi comparata eſt. Superfuit vero ſumma macies, quæ illum ad maraſmum fere perduxerat, cum ſcabie ſicca valde pruriginoſa, totum corpus occupante. Præſcripſi uſum lactis aſinini per 40. dies, balneum integrum per triduum, & ſemicupium per 20. dies, & inunctionem ab uſu ſemicupii, cum unguento ſcabiei appropriato, & ſic integre curatus eſt.

OBSERVATIO XLII.

Rheumatiſmus.

LUdovicus Michael Frontinianenſis, annos natus 25. menſe Septembris anni 1649. incidit in Rheumatiſmum, a quo omnes totius fere corporis articuli gravibus doloribus afficiebantur, iiſque vagis, ita ut nunc unam, nunc aliam partem invaderent. Licet autem chronicus ut plurimum eſſe ſoleat hic affectus, & ad plures menſes perſeverans; attamen intra 15. dies ſublatus fuit, ſeptem venæ ſectionibus, in principio celebratis, & aqua papaveris Rhœados, mane & ſero exhibita. Remittente vero dolore, purgatus fuit ter pulvere arthritico, alternis diebus.

OBSERVATIO XLIII.

Phthiſis.

PUella Phthiſica, & ad extremam maciem perducta ex conſilio Medici, ſolis paſſulis victitavit, cum pane comeſtis, & pro potu utebatur decocto hordei & liquiritiæ, ſicque intra octo menſes reſtituta eſt, & optime ac probe impinguata.

OBSERVATIO XLIV.

Hydrops.

PUella octo annos nata, hydrope laborans, uſa eſt conſerva ex paſſulis, in omni paſtu. Intra duos menſes liberata eſt. Illa autem conſerva fiebat ex paſſulis in vino albo decoctis ad putrilaginem, & per ſetaceum trajectis, iterumque recoctis ad opiatæ conſiſtentiam.

OBSERVATIO XLV.

Urinæ ſuppreſſio.

VIr quidam urinæ ſuppreſſionem paſſus per 11. dies, hac methodo curatus eſt. Sumebat quotidie priſanam laxantem, factam in decocto parietariæ, qua humores ſeroſi attrahebantur, ut in veſicam confluerent. Semicupium etiam frequenter uſurpabatur. Poſt quatuor purgationes ſumebat circa veſperam olei Scorpionum Matthioli Ʒ. j. vel ij. cum eodem decocto. Hoc etiam obſervatione dignum, quod poſt abſolutam curationem tota facies cruſta obducta ſit, quæ intra dies 15. exſiccata decidit. Unde conjicere licuit, virulentam quamdam materiam in corpore latentem, olei Scorpionum vi fuiſſe ad faciem propulſam, Et forte illud oleum Elephantiacis plurimum conferret.

OBSERVATIO XLVI.

Vomitus ad choleram morbum accedens.

MUlier quædam vomitu ingenti, choleram morbum referente laborans, curata fuit in momento hauſto aquæ cyatho, ſpiritus vitrioli ſatis inſignem aciditatem adepto.

OBSERVATIO XLVII.

Lypothymia, & alia ſymptomata ex utero.

ALia mulier gravia ſymptomata ex utero patiens, eodem ſpiritu aquæ mixto ſanata eſt.

OBSERVATIO XLVIII.

Hydrops ſpurius.

VIr quidam abdomen impenſe tumidum habebat; ut hydropicus ab omnibus putaretur, Tandem poſt exhibitum medicamentum excrevit veſicas numero ſeptem, oblongas inſtar farciminum (quæ vulgo *Boudins* nominantur) ejuſdemque craſſitiei, & unius palmi longitudinem æquantes, quæ humore fœtido repletæ erant, iiſque excretis, omnino liberatus eſt.

OBSERVATIO XLIX.

Colica bilioſa.

PHarmacopœus Claromontanus, qui Michael nominatur, annos circiter 40. natus, retulit mihi, ſe per multos annos colico dolore vexatum, nullum aliud remedium inveniſſe, præter hydropoſiam, & quandiu in ea perſeveraret, prorſus incolumem permanere; quoties vero ad vini uſum redire voluerit, intra biduum eodem affectu correptum eſſe. Cum autem a me hujus eventus cauſſam poſtularet, reſpondi non a bile ſimpliciter colicum dolorem in eo excitari, ſed majori parte ab humore melancholico, humori bilioſo permixto, cum ille temperamento melancholico, ac prædominio præditus ſit. Cum autem melancholia jugiter ac liene in ventriculum effundatur; aciditate ſua vinum aſſumptum inficit, & ita vinum confeſtim in ventriculo aceſcit, ac morbi cauſſam auget. Si vero bilioſus

us humor morbi cauſſa exiſteret, ab aquæ potu quidem corrigeretur, ſed vini uſus tam cito affectum non ſuſcitaret, quia vinum bilis qualitates tam prompte non induit, ſicut melancholiæ, quatenus facile aceſcit: non autem amareſcit. Conjecturam meam auget, quod dictus Pharmacopæus, cum paroxyſmo colicæ corripitur, acida per vomitum rejicit, non autem amara.

OBSERVATIO L.

Gangrana.

MUlier quædam pauperrima, ex fractura tibiæ inſigni, cum gravi ulcere, incidit in gangrænam, quæ totum vulnus ambiebat, & in horas increſcebat, parteſque vicinas invadebat. Chirurgus meo conſilio partem fovit continuo per biduum aceto, in quo ſcoria ferri (vulgo *Machefer*) bullierat, & cohibita eſt gangræna, tum e vulnere exire cœpit pus ſatis laudabile, illudque poſtea ordinaria methodo curatum eſt.

OBSERVATIO LI.

Dolor in genu ex contuſione.

JOannes Cavalier, famulus meus, circa meridiem accepit ictum in genu, ex globo ligneo, quo luditur malleo. Ambulavit citra dolorem uſque ad horam quartam veſpertinam, quo tempore dolor, totum genu occupans, adeo gravis invaſit, ut nullo modo ambulare potuerit. Statim partem obliniri jubeo olei ceræ & ſpiritus vini partibus æqualibus, admotis linteis calidis: hora ſomni repetitur inunctio, & iterum poſtridie mane, intraque 24. horas liberatur.

OBSERVATIO LII.

Tumor in genu contumax, & diuturnus.

DOminus Montis Tabellio Regius, per trium menſium ſpatium paſſus eſt tumorem in genu tam contumacem, ut omnium remediorum vim deluſerit. Mollis erat ſæpe, ut ad ſuppurationem veniſſe crederetur, & Chirurgi aperuiſſent, niſi ego obſtitiſſem. Poſt multa remedia ſequens Emplaſtrum profuit plurimum.

℞. Maſſæ emplaſtr, diapalma ʒ. j. Mercur. crudi cum ſulphure extincti, & vitrioli Romani an. ʒ. ij. terebinthinæ parum, f. emplaſtrum.

Manebat tamen adhuc tumor, quamvis valde imminutus: denique ſequens emplaſtrum curationem abſolvit.

℞. Gummi Ammoniac. & Sagapen. in aceto diſſolut. & denuo inſpiſſat. ana ℥. ij. emplaſtr. diachylon cum gummi ℥. j. ß. liquefiant omnia ſimul, deinde adde cinnabaris & æris uſti an. ʒ. j. auripigmenti & viridis æris ℥. ij. fiat maſſa.

OBSERVATIO LIII.

Cholera morbus.

PEtrus Manuel, Mercator Monſpelienſis, ſeptuagenarius gravi cholera morbo correptus, quatuor præcipue remediis intra ſeptem dies liberatus eſt, clyſtere ex lacte, confectione de hyacintho, conſerva roſarum, & vitellis ovorum, fotu ventriculi aſtringente & roborante cum ſacculis, in vino rubro maceratis; julepo ex decocto plantaginis, & portulacæ, cum ſyrupo cydoniorum & confectione de hyacintho, mane & ſero exhibito, & laudano, cujus g. j. ſingulis noctibus in julepo diſſolvebatur. Pro miraculo habita eſt hæc curatio, in tam provecta ætate.

OBSERVATIO LIV.

Febris maligna.

DIe 6. menſis Auguſti anni 1650. vocatus ſum Salneolas pro D. Guerino mercatore Lugdunenſi, qui ibi morbo correptus fuerat. Dies erat morbi 15. delirio continuo tenebatur, & convulſionibus perpetuis, ſeu nervorum contractionibus, & membrorum ſubſultibus, præterea omnia reſpuebat tum juſcula, tum reliqua potulenta, & in os ex cochleari rejecta expuebat omnia. Ego primum juſcula deglutire cogo, nares obturando, & cochlear diu in ore continendo: Poſtmodum exhibeo Bezoardicum joviale ad gr. xx. bis quotidie, & in ſingulis juſculis Bezoardici mineralis ℈. j. per biduum, cum julepis alexipharmacis, epithematis; & aliis remediis vulgaribus. Præterea admota ſunt veſicatoria cervici & utrique brachio, & intra triduum a febre, omnibuſque ſymptomatis liberatus eſt.

OBSERVATIO LV.

Febris maligna.

DIe 14. Auguſti, anni 1650. D. Dalmeras navis bellicæ Præfectus, a ſeptem diebus laborabat febre continua maligna, cum tanta virium dejectione, ut ſeſe in lecto nullo modo commovere poſſet, neque in alterutrum latus convertere. Omnia remedia ordinaria in uſum revocabantur, ſine ullo profectu, immo neque lapis Bezoardicus, quem ſe a nobili Hiſpano habuiſſe dicebat ex India delatum. Tandem die 12. morbi, cum omnia in pejus ruerent, & ægrum mihi commendatiſſimum in ſummo vitæ diſcrimine conſtitutum viderem; Exhibeo ipſi hora 9. veſpertina, aquæ theriacalis noſtræ cum ſucco limonum paratæ ℥. iv. hora undecima: cum juſculo exhibui Bezoardici jovialis g. xij. & mane hora 4. idem Bezoardicum fuit iteratum. Horum remediorum fructus talis fuit, ut lipothymiæ, quæ pridie eum afflixerant, non amplius apparuerint: immo cum antea, alvi fluxu laborans, quoties dejiceret, maximum virium languorem perciperet, ea tamen nocte alvum copioſiſſime depoſuit, & inde vires firmiores evaſerunt. Præterea poſt tres horas ab aſſumpta aqua, & pulvere ſe ſe ſponte in latus convertit, & in eo decubuit, cum antea per multos dies ſupinus & immobilis jacuiſſet, mane urinæ melius concoctæ apparuerunt, & ab eo tempore æger quotidie melius habuit, ac brevi a febre integre liberatus eſt.

OBSERVATIO LVI.

Febris maligna.

DIe tertia Septembris, anni 1650. vocatus ſum ad oppidum, quod Aiguemortes nominatur, ut viſerem clariſſimam matronam, Dominam de Guy, ſexagenariam, quæ febre maligna laborabat, ad Hemitritæi naturam accedente; erant enim acceſſiones ſingulis diebus recurrentes; quæ ad ἀπυρεξία non deſinebant, & cum iis accedebat totius corporis refrigeratio per 12. aut 15. horas perſeverans, cum maximo virium languore. Præterea aderat ſumma virium dejectio ex continuo & copioſo alvi fluxu; quo humores crudiſſimi griſeo colore infecti excernebantur; & accedebat iſte fluxus ad lienteriam, quoties enim juſculum aut potum ſumebat, ſtatim per alvum excernebat, ſed copia quadruplo majori illis quæ aſſumebantur. Acceſſi nona morbi die & remedia ordinaria ſedulo ac continuo per biduum uſurpavi, quæ pro febre maligna, alvi fluxu, & corroboratione virium vulgo præſcribi ſolent. Cumque illa nihil profuiſſent, & ægra in pejus rueret, ut die undecima morbi proxima, ac veluti in agone conſtituta videretur, ad Bezoardicum joviale, tanquam alexipharmacum eximium, & potens diaphoreticum confugiendum eſſe cenſui, illiuſque g. 12. exhibui. Ab eo tempore non amplius dejecit, perſrigerationes non redierunt, & intra biduum febris expers fuit, ac poſtmodum brevi convaluit.

OBSERVATIO LVII.

Fovea in mamma.

RArus eſt iſte caſus. Nobilis matrona annum agens 51. temperamento bilioſo & melancholico prædita, ante decennium ſubito terrore correpta eſt, ex repentina infantis ſui morte, a nutrice incauta interfecti. Hinc menſium fluxus omnino ſuppreſſus eſt, nec unquam amplius ab eo tempore apparuit. Poſt duos annos exortus eſt in parte ſuperiori mammæ ſiniſtræ tumor ſubdurus & oblongus, digi craſſitiem æquans. Paulo poſt apparuit in parte inferiori ejuſdem mammæ tumor alius exiguus & rotundus, qui intra paucos dies foveam effecit in eadem parte exiguam, & ſine dolore, quæ fovea ſenſim incrementum ſumpſit, ut intra biennium & dimidium fere mammæ totius partem ad interiora retraxerit, & in fundo illius cutis coſtis adhærere videretur. In ambitu vero illius fundi quædam percipitur durities, quæ compreſſa digitis, doloris ſenſum inducit. Aliquando ægra in tota illa parte dolorem pungitivum percipit, ſed exiguum & raro evenientem. Præterea calore intenſo afficitur in regione hepatis, & dextra thoracis parte.

Habito conſilio ſancitum fuit, hunc affectum ad cancri occulti naturam accedere. Cum enim maxima ſit in humoris melancholici & atrabilarii natura varietas, fit, ut ab illis humoribus variæ formæ ejuſdem ſpeciei morbi contingant. Vulgo humor melancholicus adultus, cancrum efficiens, craſſus eſt, & tumorem durum perducit, qui tandem putredinem & acrimoniam acquirens, partem exulcerat, & ulcus inſanabile producit. In hoc autem caſu humor ille tenuis eſt, ideo tumorem perexiguum efficit, ſed præterea humor ille malignam quandam ac diſſolventem qualitatem habet, quæ partis ſubſtantiam colliquat & abſumit, quemadmodum videmus quædam ſalia erodendi & exulcerandi vi prædita, qualia ſunt ea, ex quibus cauteria potentialia componuntur, quædam vero diſſolvendi duriſſima corpora, ex quibus fiunt aquæ fortes, lapides & metalla diſſolventes, immo acetum lapides diſſolvit, cutem tamen non erodit. Sic in microcoſmo generantur ſalia, ſimilibus facultatibus prædita, quæ humoribus permixta, admirandos effectus producunt. Ita in hoc caſu humor, qui a natura in mammam, ceu partem mollem & ſpongioſam expellitur, ſubſtantiam illius ſenſim diſſolvit & abſumit, ita ut fovea illa majus in dies recipiat incrementum. Judicatus fuit iſte affectus incurabilis, eique tantum curam palliativam eſſe adhibendam, metuendumque, ne tandem pars ulceretur, introducta majori acrimonia. Remedia præſcripta fuerunt alterantia, vacuantia,

revel-

revellentia, roborantia. Puta purgationes, & phlebotomiæ periodicæ, juſcula alterantia, ſerum lactis, aquæ minerales, Cauteria, opiata ſpecifica & ſimilia. Topica vero lenientia humoris ferociam & humectantia, ut linimentum ex oleo roſ. ſucco plantag. & ſolani, cum mercurio crudo, unguentum de ranis viridibus deſcriptum, capite de cancro: linimentum ex butyro, & oleo violac. cum ſale ſaturni, fotus ex aqua roſarum cum ſale Saturni.

OBSERVATIO LVIII.

Hæmorrhoidum dolor.

VIr ſexagenarius, melancholico & arrabilario temperamento prædictus, dolore hæmorrhoidum moleſto conflictabatur, cum tumore & inflammatione partis qui multis remediis non ceſſerat. Præſcripſi fotum ex aqua roſarum, in cujus ℥. vj. ſalis Saturni ʒ. j. diſſolvebatur, qui fotus pluries de die iterabatur. Poſtmodum vero cataplaſma admotum eſt, ex cepa alba, ſub cineribus cocta, & cum butyro ſubacta, partibus æqualibus. Intra biduum inflammatio ſedata eſt, tumor magna ex parte reſolutus.

OBSERVATIO LIX.

Convulſiones pueri.

DIe 27. Octobris anni 1650. dum eſſem Nemauſi, pro alio ægro, filius Domini de Marguerite in Curia Præſidiali Nemauſenſi Conſiliarii, 10. annos natus, correptus eſt convulſionibus Epilepticis ſæviſſimis, ut omnes corporis partes atrociter convellerentur, & paroxyſmi identidem recurrerent, nullaque propemodum adeſſet intermiſſio. In tanto periculo, & tam præcipiti affectu, exhibeo ſalis vitrioli ʒ. ß. in aqua betonicæ diſſolutam, qua vomitus illico concitatus eſt, ægerque multam rejecit pituitam, ſtatimque convulſiones cohibitæ ſunt. Attamen poſt aliquot horas redierunt, ſed longe breviores ac leviores, ideo purgatio inſtituta eſt ex diachartami ℥. ß. ſyrup. roſac. ℥. j. cum aqua betonicæ, eaque exhibita eſt ſub veſperam, cum mane affectus eum corripuiſſet; per noctem bene purgatus eſt. Poſtea ei exhibitæ ſunt olei ſuccini & ſpiritus vitrioli an. guttæ v. in aqua betonicæ. Remiſſiores fuere paroxyſmi, ſed nocte inſequente aliquantulum frequentiores rediere. Poſtridie mane exhibetur potio ex aqua cardui benedict. & ſcord. an. ℥. j. aquæ theriacalis Bauderonii ʒ. j. ſalis Card. bened. ℈. j. confectionis alkermes ℥. j. cujus beneficio convulſiones omnino ſublatæ ſunt. Ne tamen iterum ſuccreſcerent, bezoardicum joviale bis exhibitum eſt, octo horarum ſpatio, ad g. 12. & ſic omnino liberatus eſt. Potio alexipharmaca & bezoardicum joviale exhibita ſunt, quia magna erat malignitatis ſuſpicio in hoc morbo, propterea, puer iſte ante 15. dies angina laboraverat, quæ tunc temporis Nemauſi erat epidemica, pueros præſertim affligens, qua etiam nonnulli moriebantur. Unde conjicere licuit, malignitatem, ex eo morbo relictam, quæ in pueri corpuſculo per tempus prædictum latuerat, ſubito ſuſcitatam fuiſſe, & convulſiones illas excitaſſe.

OBSERVATIO LX.

Angina.

DIe 27. Octobris anni 1650. D. Cheiſon, Patronus Nemauſenſis 30. annos natus, gravi angina laborabat a quinque diebus, quæ illi deglutitionis libertatem omnino abſtulerat, ita ut ne guttulam juſculi haurire poſſet, & 24. horis nihil aſſumpſerat, præter aquam, quæ facilius permeabat. Statim ipſi exhibere jubeo aquæ benedictæ ℥. ij. cujus odoratione abſceſſus in faucibus latens, qui totum œſophagi orificium obturabat, diſruptus eſt, & æger multum puris rejecit cum pituita, ac tantillo ſanguinis. Poſtmodum vero juſculum aſſumpſit ſine magna moleſtia, & paucis aliis adhibitis remediis, omnino convaluit.

OBSERVATIO LXI.

Tertiana duplex.

DIe 29. menſis Novembris anni 1650. dum eſſem Nemauſi, vocatus ſum ad Nobilem virum D. de Mirabel, apud Dominum Barnier Conſiliarium Regium habitantem, qui febre tertiana duplici laborabat a 15. diebus. Hujus temporis decurſu bis ſanguis detractus fuerat, & totidem purgationes celebratæ, multique julepi exhibiti refrigerantes & aperientes. Nihilominus febris perſeverabat, acceſſiones anticipabant, urinæ erant crudæ & ſubrubræ, tum æger ſudores nocturnos patiebatur: quæ omnia morbi longitudinem minabantur, ut metus eſſet, ne in quartanam degeneraret. Ego igitur curationem aggrediens, ad phlogoſim internam auferendam, quæ ex urinarum rubedine, & magno acceſſionis æſtu innoteſcebat, iterum ſanguinem detraho, qui cum valde exuſtus & corruptus appareret, poſtridie iterandum cenſui. Poſtmodum ad ſanguinem depurandum & contemperandum, præſcripſi julepos ex radic. aperientibus temperatis, cum cichoraceis & capillaribus ad triduum continuandos, quos ſequebatur potio, ex ſenna, tamarindis, manna, & ſyrupo roſaceo, qua ſufficienter purgatus eſt. Attamen acceſſiones æque validæ perſeverabant. Exhibeo igitur febrifugi grana 20. quibus ſepties purgatus eſt tantum per inferiora, & adeo blande, ut paſſim profiteretur ſe nunquam benignius ſumpſiſſe medicamentum: Sumpſit autem hora tertia matutina, cum acceſſio hora prima pomeridiana expectaretur, quæ ad quartam veſpertinam retardata eſt, & multo levior fuit. Sequenti die rediit acceſſio eadem hora, & priori conſimilis. Exhibeo iterum febrifugum eadem doſi, & eodem modo purgatus eſt, neque acceſſio amplius reverſa eſt. Poſtridie medicamenti hæmorrhagiam narium paſſus eſt, qua ſanguinis ℔. j. excrevit, ſine ulla virium jactura. Et hoc interdum obſervavi in febrifugo noſtro, ut cum omnia, quæ naturam gravant, expellere conetur, ſanguinem etiam ſuperfluum per hæmorrhagiam foras propellat: quod in hoc nobili viro contigit, qui juvenis erat & ſanguineus, ut adhuc, non obſtantibus quatuor venæ ſectionibus, ſanguis ſuperfluus in ipſo redundaret. Sic perfecte curatus eſt, & ad priſtinam valetudinem perductus.

OBSERVATIO LXII.

Febris quartana.

REverendus Pater Dominicanus, nomine Auguſtinus, ab anno integro fere quartana laborabat, cui ſucceſſit icterus niger. Multis remediis hunc morbum oppugnare tentaverat, ex variorum Medicorum præſcripto, ſed fruſtra. Erat enim temperamento valde melancholico & aduſto præditus: Præterea hypochondrium ſiniſtrum ac retinens habebat. Præſcribo ipſi venæ ſectionem, apozemata aperientia & melanagoga ad quatuor dies, cum fotibus hypochondriorum aperientibus & emollientibus, poſtmodum exhibui febrifugi grana xx. Febris inconcuſſa permanet. Poſt duas acceſſiones exhibui ejuſdem remedii grana xxv. & acceſſiones imminutæ ſunt. Poſt alias duas acceſſiones exhibui grana xxx. & febris illa contumax omnino fugata eſt.

OBSERVATIO LXIII.

Paronychia.

PRincipio menſis Martii, anni 1651. filia natu major Domini Baronis d' Amelaz, Quæſtoris Franciæ Generalis, Paronychiam patiebatur in indice manus ſiniſtræ, quæ ipſam vehementer afflixerat per 4. dies, ita ut noctes inſomnes tranſiret, cum dolore inſigni. Juſſi, ut digitum immitteret in aurem felis, & intra duas horas doloris expers fuit. Sentiebat per intervalla attractionem digiti in cavitatem auris, ac ſubinde dolor totum brachium invadebat, uſque ad humerum, eo denique tempore felis vociferabatur, ut credibile ſit, eum dolore affici a veneno attracto. (Paronychia enim eſt tumor venenoſus:) tota manus intumuit, ac poſtmodum detumuit, excepto digito, qui tumefactus remanſit, & doloris expers. Sublato dolore digitus extractus eſt, & ſuppuratus apparuit, ac deinceps ſolo emplaſtro diapalma curatus.

OBSERVATIO LXIV.

Hæmorrhoidum fluxus immodicus.

MEnſe Aprili anni 1651. nobilis Matrona, uxor Domini de Riniac, in Curia Computorum, Subſidiorum, & fiſci regii procuratoris generalis, quadragenaria, patiebatur hæmorrhoidum fluxum immodicum, a quo nullis remediis, a duobus Medicis conſequenter per octo menſes præſcriptis, liberari potuerat, & ad ſummam cachexiam, hydropem minitantem, perducta erat, cum maxima virium imbecillitate, ut vix progredi poſſet, & icterico faciei, ac totius corporis colore. Remedia ferre amplius non poterat, & a purgantibus medicamentis, quantumvis levibus, ex dictorum Medicorum præſcripto uſurpatis, fluxus irritabatur. In hac deſperatione ad me confugit, meam opem implorans. Ego vero ſtatim illi præſcribo ſequentem potionem per quatuor dies continuos uſurpandam.

♃. Tamarindor. ʒ. ℈. fol. plantag. m. j. myrobalan. citrin. ʒ. j. coquantur ad ℥. vj. in colat. infunde rhab. electi ʒ. j. ſpicæ nardi ℈. ß. expreſſione facta diſſolve ſyrupi roſac. ℥. j. rhab. pulv. ℈. j. fiat potio.

In prima exhibitione ſanguinis fluxus cohibitus eſt licet quinquies dejecerit; & in cæteris doſibus idem eventus.

Dein præſcripſi julepos ex decocto radic. pentaphylli & tormentil. fol. plantag. pimpinel. & mille fol. paratos, cum ſale prunellæ & ſyrupo granator. per xij. dies, iterando purgationem quinto quoque die; & toto illo tempore fluxus hæmorrhoidum nunquam comparuit.

Quia vero affectus erat contumax, & valde diuturnus, qui ſemel cohibitus, poſt aliquod tempus iterum revertebatur, poſt dicta remedia præſcripſi ſalem martis, ad multos dies exhibendum a g. vj. ad g. viij. & potionis prædictæ exhibitionem quinto quoque die.

Per horum remediorum uſum, fluxus hæmorrhoidum non comparuit per quinque ſeptimanas, quibus elapſis, rediit fluxus ſatis moleſtus: copiam enim ſanguinis puriſſimi excernebat, quoties alvum deponeret. Sequenti die vocatus præſcripſi iterum potionem purgantem, a qua ter aut quater dejecit, ſine ulla excretione ſanguinis.

Poſtridie potionis præſcribo balneum ex hordeo, plantag. polygono, ſummitat. rubi & roſis rubris paratum, per biduum uſurpandum.

Poſtmodum iterata ſunt eadem remedia per menſem integrum, & in dies vires reficiebantur, & color faciei vividus reddebatur: donec tandem integram valetudinem acquiſierit. Attamen circa finem prædicti menſis calorem ſentiebat in hypochondriis, inquietudines hora ſomni. Facile erat conjicere, hæc a ſanguine retento provenire, qui antea per hæmorrhoides effluebat, & quem natura probe regere non poterat, prædictis evacuationibus aſſueta: præſertim cum purgationes menſtruæ ab aliquot annis defeciſſent: ideo ſanguinis miſſionem ex brachio præſcribo, cujus beneficio ſymptomata illa ſublata ſunt.

OBSERVATIO LXV.

Contuſio, inflammatio, & excoriatio clunium ex decubitu diuturno ſupra partem.

Uxor Domini de Briſſac, febre continua laborans, cum catarrho moleſtiſſimo, in pulmonem decumbente, unde tuſſis fere perpetua, quæ vehementius affligebat, quoties decumbere tentaret: ita ut diu noctuque in lecto ſedere cogeretur. Cum autem valde macilenta eſſet, clunium extrema, quæ ad podicem accedunt, ex compreſſione diuturna, contuſionem & excoriationem paſſa ſunt, quæ ſequuta eſt inflammatio, rubedine obſcura prædita, ad lividitatem declinante. Poſt quædam unguenta & emplaſtra per aliquot dies a Chirurgo fruſtra tentata, & malo ingraveſcente, res mihi exponitur; jubeo foveri partem aqua roſar. in qua ſal ſaturni diſſolutum fuerit, & intra 24. horas malum curatum eſt.

OBSERVATIO LXVI.

Febris maligna.

Menſe Julio anni 1651. D. Deletre, ſalinarum Procurator, incidit in febrem malignam, quæ ipſum ad convulſiones & delirium perduxit, cum ſumma pulſus inæqualitate, unde brevi moriturus videbatur. Ex variis, quæ illi exhibita fuerunt, maxime profuit aqua theriacalis noſtra, in febris peſtilentis curatione deſcripta ad ℥. iv. exhibita, cum bezoardici jovialis gr. xij. a quibus ſudor copioſus excitatus eſt, & æger veluti miraculo liberatus.

OBSERVATIO LXVII.

Situs ventriculi monſtruoſus.

Filius D. Rat, Civis Monſpelienſis 24. annos natus, temperamento melancholicus, febre tertiana diuturna, nunc ſimplici nunc duplici; cum per totam fere æſtatem laboraverit; Menſe vero Septembris, licet a paroxyſmis febrilibus liberatus eſſet, non ſatis tamen proſpera valetudine frueretur; ab Empyrico quodam antimonium ſumpſit, forte male præparatum, a quo vehementiſſimi movendi conatus excitati ſunt, abſque ullo effectu, ita ut conatus ille irritus, continuo affligens, eum intra ſeptem vel octo horas ad extrema redegerit, & circa veſperam de medio ſuſtulerit. Aperto cadavere, inventus eſt ventriculus in parte thoracis dextra, variis humoribus repletus, qui quidem ſitus præternaturalis effecit proculdubio, ut ſeſe ſufficienter dilatare ac ſubvertere nequiverit ad vomitum efficiendum, coſtarum ambitu oppreſſus. Hunc autem ſitum ab ortu contractum fuiſſe teſtatur pulmonis carentia in illa thoracis parte, cum unus illius lobus in ſiniſtra appareret. Mirum eſt, hunc juvenem toto vitæ decurſu ſpirandi difficultate non fuiſſe valde oppreſſum, & omnes corporis functiones, ante morbum prædictum, commode exercuiſſe; militiam enim exercuerat, & febres prædictas in bello contraxerat.

OBSERVATIO LXVIII.

Hydrops.

Puer bimulus, hydrope laborans, ſequentibus remediis intra duos menſes perfecte curatus eſt.

♃. Rhab. pulv. ʒ. j. capiat mane cum juſculo.

♃. Radic. aſparag. bruſci, & enulæ cam. an. ℥. j. fol. agrim. cichor. ceterac. capillor. ven. chamædr. centaur. min. & abſinth. utriuſque an. m. j. coquantur ad ℔. j. fiat ſyrupus perfecte coctus, de quo capiat ℥. j. alternis diebus, per horam, longe a lactatione.

♃. Tabellarum triaſantali quadruplicato rheo ℥. iv. capiat ʒ. j. alternis diebus, vacuis ab uſu ſyrupi.

♃. Rhab. electi, nodulo incluſi ℈. aquæ font. ℔. j. B. infundantur frigide ſimul, & hac aqua utatur pro potu ordinario.

OBSERVATIO LXIX.

Alvi fluxus cruentus.

D. Rouſier Medicinæ Doctor & Medicus Uticenſis, quadragenarius, a quatuor menſibus patiebatur alvi fluxum birioſum, pituitoſum, & ſanguineum, quo plus ſanguinis, quam reliquorum humorum excernebat, ita ut ad ſummam maciem ac veluti marcorem perductus eſſet. Cum multa remedia per totum illud tempus fruſtra tentaſſet, me tandem in conſilium vocat, cui exhibui auri horizontalis g. xij. quibus blande purgatus eſt, & copiam bilis porraceæ ac æruginoſæ excrevit ſine ullo ſanguine. Idem remedium bis iterandum præcipio tertio quoque die, & eadem ſequuta eſt operatio. Poſtmodum vero, ab alvi fluxu prorſus immunis fuit, & euchymis utens alimentis ad priſtinam valetudinem perductus eſt.

OBSERVATIO LXX.

Veneris impotentia.

Nobilis vir, triginta annos natus, cum a prima adoleſcentia veneri admodum indulſiſſet, & diuturnam gonorrhœam paſſus eſſet, qua vigente, frequenti nihilominus utebatur concubitu, etiam cum impuris ſcortis, debilitatus admodum, a cauſſis prædictis, partibus genitalibus, incidit tandem in veneris impotentiam, quæ non in defectu erectionis conſiſtit, quam aſſerit eſſe ſufficientem, ſed ejaculationis, quæ rariſſime contingit. Illam autem dependere cenſeo ex ſeminis defectu, quod perexigua copia generatur, propter teſtium imbecillitatem, quorum calor nativus exhauſtus atque exſolutus eſt, frequentiori coitu. Forte etiam paraſtæ in vitio ſunt, & exiguam ſeminis copiam recipiunt a teſtibus, propter cicatrices in iis relictas ab ulceribus, quæ diuturnas illas gonorrhœas comitari ſolent. Tum etiam propter frigidam intemperiem, illis partibus introductam, per inſiti ſpiritus exſolutionem. Pro curatione hujus affectus, ſequentia præſcripſi prima die menſis Aprilis 1652.

♃. Decoct. emollient. ℔. ß. cathol. duplic. & diaphœn. an. ʒ. vj. mellis roſ. & olei lilior. an. ℥. ij. fiat clyſter, injiciendus hora quarta poſt meridiem.

Sequenti die aperiatur vena baſilica cubiti dextri, mittantur ſanguinis ℥. viij.

♃. Sennæ mundat. ℥. ß. Sem. aniſi ʒ. j. abſint. pontici P. ß. coquantur ad ℥. vj. in colatura diſſolve diaphœn. ʒ. iij. ſyrupi roſ. ℥. j. F. potio, quæ detur poſtridie venæ ſectionis cum regimine.

♃. Raſuræ ligni guajaci ℥. iv. aquæ font. ℔. iv. infundantur per 14. horas, deinde bulliant ad mediæ partis conſumpt. addendo ſub finem ſennæ mundat. ℥. j. turbich. hermodactyl. ac ʒ. iij. colaturæ capiat ℔. ß. mane, tribus horis ante paſtum, per 20. dies.

♃. Radic. ſalſæ parill. ℥. j. aquæ fontis ℔. viij. infundantur per horas 12. deinde bulliant ad quartæ partis conſumpt. colatura utatur pro potu ordinario, cum vino generoſo, per uſum prædicti decocti, utendo interea pane biſcocto & aniſato, carnibus aſſis, & non elixis, nucleis pineis, amygdalis torrefactis, aliiſque cibis ſiccioribus.

Finito uſu prædicti decocti, capiat per triduum mane terebinthinæ, aqua agrimonii diligenter lotæ ʒ. j.

Poſt horum remediorum uſum adeat thermas Balerucanas, quarum aquam ſumat per triduum, more ſolito.

Poſtmodum vero utatur ſemicupio ejuſdem aquæ per quatuor dies, mane & veſperi, ſudando matutinis horis, veſperi vero teſtes tantum & perinæum cum regione pubis balneando.

Ab exitu cujuslibet balnei, poſt deterſum ſudorem vel madorem, inungatur ſcrotum, perinæum, & regio lumborum unguento ſequenti.

♃. Olei lilior. ℥. ij. oleo nucis moſchat. ℥. ß. oleo garyophyl. ʒ. j. piperis albi, nigri, & longi an drach. ß. ſem. erucæ, urticæ, nigellæ an. ℈. ß. pyrethri ʒ. j. ceræ q. ſ. fiat unguentum.

♃. Olei nucis moſchat. ℥. ij. olei caryoph. ʒ. j. ambræ gryſeæ, moſchi & zibetæ an. ℈. j. fiat linimentum.

Poſt uſum thermarum, foveantur partes prædictæ per 15. aut 20. dies per horam, ante introitum lecti, decocto ſequenti.

♃. Radic. galangæ, calami aromat. & ireos florent. an. ℥. j. fol. ſalviæ, majoranæ, & roriſm. an. m. j. Sem. erucæ, naſturtii, urticæ, cardamomi, & cubebar. an. ʒ. iij. nucis moſchat. garyophyll. & cinnam. an. ℥. ß. roſ. rubr. p. j. coquantur in vino rubro ad quartæ partis conſump. colatura utatur pro fotu prædicto.

Poſt fotum illinantur eædem partes calide linimento prædicto.

Per uſum prædictorum remediorum ſumat quotidie mane conſervæ ſatyrionis vel eryngii ℥. ß. vel nucem juglandem ſaccharo conditam, vel myrobalanum conditum, vel tabellarum ſequentium ℥. ij.

♃. Confect. alkerm. ʒ. ij. ambræ gryſeæ ℈. j. moſchi optimi. g. vj. ſacchari in aqua flor. arantior. & roſar. diſſoluti ʒ. v. fiant tabellæ.

Prædictis uti poterit alternatim, ne unius tædio afficiatur.

Interim victu utatur analeptico; & in primis comedat frequenter perdices & pullos columbinos, lepuſculos, & oryzam cum lacte.

In bellariis vero utatur piſtaciis, tuberibus, ſcolymis, amygdalis, avellanis, dactylis, & nucleis pineis; tum etiam confectione ex iis parata, quam vulgo pineolatum vocant.

Abſtineat a fructibus & oleribus crudis, piſcibus, aliiſque frigidioribus & humidioribus alimentis, nec non a coitu, per uſum remediorum.

OBSERVATIO LXXI.

Hydrops pectoris.

JOannes Manenty, civis Monſpelienſis, annos natus 65. corpore craſſo & obeſſo præditus, a tribus menſibus patiebatur magnam ſpirandi difficultatem, ita ut vix poſſet in lecto decumbere, nocturno tempore in primis, quo magis vexabatur. Nulla erat tuſſis, aut ſaltem rariſſima, neque quicquam effatu dignum per anacatharſim excernebat. Facies erat ſubtumida, & venter intumeſcere incipiebat, ita ut in aſcitem inclinare videretur; cum tibiæ etiam & pedes intumeſcerent. Ad illius curationem præſcripta fuit principio menſis Maji 1652. purgatio univerſalis, quæ ad quatuor dies, per apozema phlegmagogum & hydragogum fuit inſtituta; mox diæta ſudorifica ex decocto guajaci & ſalſæparill. ad xx. dies, copioſe ſudando in laconico, cum vapore ſpiritus vini parato. Et poſt quartam quamlibet doſin ſumebat pulverem hydropicum ex ſenna, turbith. hermodactil. jalapa, ſcammonio, & cremore tartari paratum, quibus remediis omnino liberatus eſt.

OBSERVATIO LXXII.

Febris tertiana duplex.

UXor D. Bruieys in graviditate ſeptimeſtri correpta eſt febre tertiana duplici in menſe Majo anni 1652. quæ per menſem eam afflixit, nulla apparente remiſſione, quod periculum non exiguum portendebat. Docet enim experientia quotidiana, mulieres gravidas, hujuſmodi febribus laborantes, difficillime curari, & non paucas, abortu interveniente, de medio tolli. Ter ipſi ſecta fuerat vena, purgans medicamentum bis exhibitum, & multi julepi aperientes ac refrigerantes propinati; tandem venæ ſectione per horam ante paroxyſmum celebrata, & exhibito immediate ante venæ ſectionem julepo, ex decocto chamæm. & cremor. tartari parato, febris omnino ſublata eſt. Acceſſio enim quæ poſt venæ ſectionem expectabatur, non comparuit, neque deinceps.

OBSERVATIO LXXIII.

Hydrops.

UXor ſartoris vicini, triginta annos nata, cum cachectica fuiſſet toto tempore partus, & male ſe geſſiſſet puerperio, febre acuta correpta eſt, in cujus fine incidit in hydropem, in quo venter, crura & tibiæ inſignem tumorem ſubierant. Cum autem inops eſſet, hunc tantum pulverem ei præſcripſi.

♃. Sennæ mundat. cryſtall. tart. & radic. Jalapæ ana ℥. ß. fiat pulvis de quo capiat ʒ. i. cum juſculo, ſingulis diebus. Hoc remedio per 20. dies uſurpato integre liberata eſt.

OBSERVATIO LXXIV.

Mammæ inflammatio.

JUvenis mulier circa nonum graviditatis menſem correpta eſt tumore mammæ ſiniſtræ, cum tenſione, rubore, & pulſatione. Vocatus Chirurgus, cataplaſma de mica panis ſtatim admovet, unde tumor admodum increvit. Vocatus ego, cataplaſma præſcribo ex farina fabarum cocta in oxycrato, ſæpe immutandum, quia intra paucas horas exſiccatur. Intra 12. horas inflammatio ablata eſt, tumorque admodum imminutus, & intra paucos dies omnino evanuit.

OBSERVATIO LXXV.

Colica bilioſa.

DN. de Chalanges, Salinarum coctor, correptus fuit colica bilioſa circa finem menſis Januarii anni 1653. Dolor erat vehementer excrucians, cum vigiliis aſſiduis febre continua, & ſingultu frequenti, ut Medicus ordinarius inflammationem alicujus partis imi ventris ſuſpicaretur. Ego vero, in conſilium vocatus, exiſtimavi hæc omnia dependere ex cacochymia bilioſa, hac præcipue ratione ductus, quod dolor eſſet vagus, & interdum partem ventris inferiorem & hypogaſtricam occuparet, interdum ſuperiorem & epigaſtricam. Hanc ſententiam eventus comprobavit, Nam poſt quatuor phlebotomias, enemata multa emollientia, purgantia, & anodyna, fotus & ſemicupia, quatuor purgationibus curatus eſt, diebus conſequentibus uſurpatis, ex decocto cichoraceorum & capillarium cum ſummit. malv. ℥. ii. ſennæ, cui infundebatur caſſiæ ℥. i. & in colatura diſſolvebatur ſyrupi roſac. ℥. i. quotidie excernebat multam bilem porraceam, quæ dicta ſymptomata pariebat.

OBSERVATIO LXXVI.

Tonſillarum inflammatio.

DIe 21. menſis Maji anni 1653. uxor Dn. Engarran in Curia Computorum Conſiliarii, afflicta eſt tonſillarum inflammatione graviſſima, quam brevi ſequuta eſt exulceratio, cum dolore intenſo. Celebrata venæ ſectione & gargariſmatis ex oxycrato per biduum fruſtra uſurpatis, ſequenti curata eſt intra unum diem.

♃. Sem. ſinapis ʒ. i. aceti roſac. & ſacchari albi an. ℥. i. aquæ ℥. iii. fiat gargariſma.

OBSERVATIO LXXVII.

Hydrops in puero.

FIlius D. Joannis Guy mercatoris, quinque annos natus. a quatuor menſibus hydropicus, cum alia remedia non profuiſſent, ſyrupo ſequenti per 15. dies uſurpato perfecte curatus eſt.

♃. Radic. enulæ camp. ℥. i. fol. agrimon. chamædr. centaur. minor. & abſinthii utriuſque an. M. i. coquantur ad ℔. in colatura diſſolve ſacchari albi ℔. i. fiat ſyrupus, de quo capiat ℥. i. ſingulis diebus mane aliquot horis ante paſtum.

OBSERVATIO LXXVIII.

Singultus.

DN. Seguin febre maligna laborans, graviſſimo ſingultu, & fere aſſiduo torquebatur, poſt multa remedia, febrem & malignitatem oppugnantia, quatuor ſectiones, & unam purgationem, multoſque clyſteres, & multa remedia, ſingultui præſertim appropriata. Die 12. morbi iterum purgatus eſt: ſingultus erat frequentior circa veſperam, licet ſatis copioſe purgatus fuiſſet. Vocatus in conſilium laudani g. ii. præſcribo, cum emulſione 4. ſem. frig. major. in qua ſalis prunellæ ℥. diſſoluta fuit, intra horam ceſſavit ſingultus, nec amplius rediit.

OBSERVATIO LXXIX.

Ad Veneris impotentiam.

REcipe olei de liquid. ambar. ℥. i. ſem. eruc. ʒ. i. reliqua vide apud Zacut. in praxi admiranda fol. 233.

Si pilulæ iſtæ non poſſint tam cito præparari, ſequentes uſurpari poterunt, cum magno fructu.

♃. Ambræ griſeæ, moſchi optimi & agalloch. electiſſimi an. ℥. i. ß. raſuræ ebor. diamoſchi dulc. galliæ moſch. an. ʒ. ß. rad. angelic. pœon. & carpobalſ. an. ʒ. i. Zebetæ q. ſ. fiat maſſa pilular. de qua capiat. ℈. i. vel ʒ. ß. ſingulis noctibus.

Ad varianda remedia aqua ſequens interdum uſurpari poterit.

♃. Cinnam. Caryophyll. nunc. moſch. macis ana ℥. i. cubebar, piperis longi, galang. zedoar. ammi, ſeſeleos, ana ℥. ß. granor. juniper. ʒ. i. vini albi generoſi, aquæ roriſm. majoran. ana ℔. i. ſtent in digeſtione per dies vi. & poſtea deſtillentur in B. M. capiat cochl. ii. mane & ſero.

Denique ceteris non proficientibus, opiata ſequens uſurpari poterit.

♃. Rad. ſatyrii recent. ℥. iii. rad. paſtinac. recent. ʒ. iii. reliqua vide apud Zacut. in praxi admiranda fol. 232. Exterius fotus & linimenta uſurpari poterunt, ſupra obſervat. 69. præſcripta, quibus etiam emplaſtrum ſequens addi poterit.

♃. Maſſæ empl. de baccis lauri, & Maſtiche ana ℥. i. gummi tacamachac. & caragn. ana ℥. ß. rad. biſtort. & tormentill. nucis moſch. garyophyll. zinziber. & pulv. aromat. roſar. an. ʒ. i. ol. nuc. moſch. ℥. ß. balſam. peruvian. q. ſ. fiat emplaſtrum quadratum, applicandum regioni lumborum & perpetuo geſtandum, ac ſingulis ſeptimanis renovandum.

OBSERVATIO LXXX.

Febris tertiana diuturna.

UXor Dn. de Briſſac. 20. annos nata, per menſem Julium & Auguſtum tentata eſt febre tertiana duplici, eaque valde contumaci, quia corpus erat valde debilitatum a graviditate ſemeſtri, & abortu ſubſequente. Multa remedia in caſſum per illud tempus uſurpata fuerant a Medico ordinario, venæ ſectiones & purgationes plurimæ, julepi, juſcula medicata, &c. Vocatus ego, exhibeo per horam ante acceſſionem bezoard. jovialis gr. xii. cum aquæ cardui bened. ℥. iv. Acceſſio retardata eſt per horas duas, & multo minor fuit, tum in fine illius alvum bis aut ter depoſuit, quæ antea non niſi clyſteribus ſolvebatur, & fœtidiſſima rejecit excrementa. Sequenti die idem remedium fuit uſurpatum, & acceſſio ſimiliter retardata & imminuta fuit, tum etiam in fine il-

ne illius fœtidiſſima excrevit, ac poſtmodum acceſſiones quaſdam paſſa eſt vix perceptibiles, deinde ſenſim integre liberata eſt.

OBSERVATIO LXXXI.

Fluxus Hæmorrhoidum.

DN. Engarran, in ſuprema Computorum, ſubſidiorum, & Fiſci regii curia Conſiliarius, immodico hæmorrhoidum fluxu laborabat a quinque vel ſex diebus, quo ſanguinis ℥. viii. vel x. ſingulis diebus profundebat. Poſt venæ ſectionem, julepos refrigerantes, aliaque remedia interna & externa fruſtra exhibita, cum res urgeret, & æger admodum debilitaretur, præſcripſi ſuccum urticæ, levi ebullitione depuratum ad ℥. ii. cum pauco ſaccharo, & hoc ſolo remedio fluxus omnino cohibitus eſt.

Candide Lector, Quia numerus obſervationum deficiebat in ſcriptis Riverianis, ad implendam hanc centuriam, ſequentes ſubjunximus, plures ejuſdem ſpeciei morbos ſub eodem titulo, clarioris doctrinæ gratia, aliquando comprehendentes, 82. igitur erit prima noſtrarum, huic centuriæ perficiendæ additarum.

OBSERVATIO LXXXII.

Hydrops.

ANno 1645. quidam nomine Felizat Coſtenſis, hydropicus factus, ſine remediorum ope curatus eſt, umbilico ſponte & conſertim aperto, dum per urbem incederet, ita ut reverſus domum, multa ſtragula & lectum continuo irroraverit per aliquot dies, unde ſanus & hilaris per totum annum vixit. Eo tamen elapſo iterum venter ſuper eum magnificatus eſt (ut Arabum verbis utar) & ita intumuit, ut cum inſigni reſpirandi difficultate per urbem incederet: cumque tumor adeo increviſſet, ut ſuffocationis periculum immineret, & adeſſet ſatis inſignis exomphalos ſeu umbilici prominentia, conſtantibus etiam viribus, de ejus apertione nos iterum atque iterum rogavit, alioqui ſibi violentas manus illaturus. Quod cum tandem Chirurgus rite & ſine dolore præſtitiſſet; quam ſtatim fluere permiſimus fere ad ℔. i. & ſub noctem eadem quantitate: verum eadem nocte ſenſim ſubſidentibus partibus, vires etiam ſubſidebant. Ita ut ſequentem diem ultimum obierit. Unde patet, naturæ opera non ſemper eſſe imitanda, ut videre eſt in hoc ægrotante annorum circiter 25. Attamen licet conſtare viderentur vires, quod per urbem incederet, & rite comederet, morbum tamen fuiſſe confirmatum, & viſcera jam labem, præſertim ex priore morbo contraxiſſe, conjiciendum eſt.

Multis aliis hanc operationem, & cum præmeditatione fuiſſe adminiſtratam, ſed neminem ſervatum, a multis Practicis audivi.

Hydrops univerſalis a me pluries curatus eſt brevi & facile per diuretica & hydragoga; qui ſcilicet hydrops ſeu tumoris univerſalis genus, non erat tertia hydropis ſpecies, leucophlegmatia paſſim dicta, quæ non niſi ægre curatur. Sanguinis enim pituitoſi crudique & male compacti, nec poris partium bene agglutinati & aſſimilati, ideoque in toto redundantis & ſuperflui ſoboles exiſtit, ex defectu tertiæ coctionis, quæ in ſingulis partibus fieri debet. Adde, quod in hac color cutis ſubalbidus atque lacteus, aut livore ſuffuſus, cum anorexia & ſiti importuna aſſiduaque conſpiciatur: ea vero ſymptomata non apparebant in prædicto tumore univerſali, qui ideo continentem habebat cauſſam diverſam, ſcilicet ſeroſum humorem, cutem inter & ceteras membranas univerſales ſtagnantem, unde aqua intercus Celſo dicitur, cui color idem fere atque ante; quod etiam confirmat tactus. Nam cutis digito compreſſa reſilit, ex ſe ſtatim refluente aqua, ſponte illuc, unde a premente manu dejecta; in leucophlegmatia autem impreſſum relinquitur digiti veſtigium, ſanguine craſſo non facile refluente illuc, unde expreſſus fuit: præterea cita curatio, quæ conſequuta eſt, illud ſatis evidenter arguit, quod ulterius patet in ſequentibus obſervationibus, quas ideo annectere placuit.

Deinde modus ſolutionis differentiam etiam ſtatuit inter leucophlegmatiam & prædictum tumorem univerſalem, quandoquidem longe facilius pleonexia ſeroſa ſeu illuvies in toto redundans corrigitur, quam intemperies frigida ſiccaque viſcerum, crudioris ſanguinis parens emendatur: Prædicta autem curatio per hydragoga a me celebrata, ſententiæ Hippoc. in coacis reſpondere mihi videbatur: cum ait: *Incipienti hydropi alvi profluvium aquoſum ſine cruditate, morbum ſolvit, & purgatio per renes.* Idem etiam dixi: *Si aqua ad veſicam aut ventrem fluat, ſolutio.* Cum tamen experientia doceat, evacuationem, quæ fit per urinas, melius ſuccedere ea, quæ fit per alvum.

Ruſticus quinquagenarius ex perpeſſa per aliquot menſes febre tertiana notha, incidit in hydropem univerſalem, a quo eum liberavimus ſucco ircos noſtratis, ad ℥. iii. cum mannæ ℥. i. ß. eoque intra ſeptem dies ter exhibito, venter omnino detumuit, maxima ſeroſæ illuviei copia per alvum & urinas excreta.

Alter annorum circiter 26. ex febre quartana diuturna incidit in tumorem univerſalem totius corporis, in quo cutis digito compreſſa reſiliebat, cum duritie, e regione lienis. Huic Chirurgus quidam ſine ullo præſcripto, ut fere ſemper apud ruſticos præſtare ſolent, multa remedia per longum tempus, ſed ſine fructu exhibuerat, donec ad extrema fere redactus, meam opem imploraverit, quippe quem ab acuto morbo aliquando liberaveram. Huic ergo cum quædam remedia ex arte præſcripſiſſem, præcipue vinum juniperinum, hoc ſolo uti voluit, jamdudum omnium ferme remediorum pertæſus, ſumebatque illius ℥. vi. ſingulis matutinis, unde urina copioſius & frequentius fluere, venterque parum detumeſcere cœpit. Quod cum reſciviſſem, & eum ad reliqua remedia præſcripta amandaſſem, ſuaſi ut ſaltem ℥. i. pulveris ex ſenna, cremore tartari, & radicæ jalapæ cum juſculo ſumeret per 12. dies alternos, & interim diebus vacuis perſeveraret in uſu vini juniperini, quo peracto, integram ſanitatem recuperavit, & brevi ad ſolitos labores reverſus eſt.

OBSERVATIO LXXXIII.

Febres tertianæ.

FRater Aloyſius, juvenis Religioſus Ordinis Fratrum Minorum apud Coſtam, febre tertiana duplici laborans a 4. menſibus, fruſtra uſurpatis multis remediis, ab alio Medico præſcriptis, a me curatus eſt, rigida exiſtente hyeme, exhibitis febrifugi Riveriani gr. 12. quibus blande purgatus per inferiora tantum. Graviorem ea die (ut ſæpe fieri ſolet in hujus remedii uſu) paſſus eſt acceſſionem, ſed nullam deinceps; attamen poſt 15. dies ob incautam victus rationem & fructuum uſum nimium, leves rediere acceſſiones; quæ levi cathartico exhibito iterum diſparuerunt. Quod in hujuſmodi febribus, & quartanis, ita ſæpe uſurpavimus, quoties recidiva contigit.

Febrem tertianam duplicem in ſartore Coſtenſi 30. annorum, melancholici & pituitoſi temperamenti curavimus, præmiſſis duabus purgationibus cum præparantibus idoneis, & duplici venæ ſectione, uſu febrilis Crollii ex ℥. iii. aquæ cichor. ſalis abſinth. ℥. ß. & ſpiritus ſulphur. gut. xv. ex cujus prima doſi febriles acceſſiones imminutæ ſunt, ac tertia penitus ſublatæ quæ prædictis remediis per 20. dies non ceſſerant. Hocque remedium a 12. annis centies uſurpatum in variis febribus, & præcipue tertianis ſemper profuiſſe animadvertimus. In defectu autem ſalis abſinthii, ſal tartari ſæpe ſubſtituimus, exemplo præceptoris noſtri Dom. Riverii, & aliquando etiam cum decoct. abſinthii, ut videre eſt in ipſius obſervationibus.

Dn. de la Rivoire, laborans principio Auguſti 1648. febre tertiana duplici, cujus alterni acceſſus eum graviſſime affligebant inquietudinibus, ſiti, dolore capitis, & reſpirandi difficultate, a me curatus eſt præmiſſo clyſtere & venæ ſectione, exhibendo in vigore paroxyſmi, ad extinguendos ſpiritus febriles ſitibundos, aquæ fontis magnum hauſtum, cum ſpiritu ſulphuris per campanam eliciti q. ſ. ad ſenſibilem aciditatem & ſyrupo de limonibus; quo potu febricitantibus ſiticuloſis gratiſſimo, ter aut quater exhibito per biduum, omnia febris prædictæ ſymptomata longe mitiora evaſerunt, & paroxyſmi multo breviores, ita ut hac prævia præparatione materiæ morbificæ, & imminutione ſymptomatum, curatio abſoluta fuerit uſu pulveris Comitis & febrilis Crolliani per biduum ſequens exhibiti. Notandum autem eſt prædictum ægrotantem 35. annos natum, obſtructionis utriuſque hypochondrii præcipue vero lienis eſſe affectum, & ſingulis fere annis, gravibus morbis diuturnis eſſe obnoxium, ob incautam & igneam vivendi rationem.

Prædictus Dn. febre tertiana laborans, menſe Julio anni ſequentis, curatus eſt unica doſi febrilis Crolliani, cujus quia duæ doſes miſſæ fuerant, alteram exhibuit puellæ 10. aut 12. annorum, eodem morbo laboranti, & ſic febris in utroque diſparuit.

Pater Chriſtophorus, ex Ordine fratrum Minorum hujus urbis, ætatis 40. annorum, macilento, & melancholico corporis habitu præditus in principio Septembris anni 1649. incidit in febrem tertianam, quam curavi, præmiſſis clyſtere & venæ ſectione, unica doſi pulveris Cornachini.

Eodem tempore frater Norbertus annorum circiter 35. firmiori corporis habitu & euſarco donatus, laborabat eadem febre, quam ex caloris ingentis gradu, inappetentia, dolore capitis, inquietudinis, cacochymia, & paroxyſmorum longitudine, diuturnam fore immerito ſuſpicabar, adde, quod anno elapſo eodem morbo graviter laboraverat, per menſem integrum, cum inſigni virium diſpendio. Poſt injectum clyſterem, & phlebotomiam celebratam, ſumpſit calomelanos Torqueti gr. 10. Scammonii gr. 10. in forma pilulari, unde copioſe & blande purgatus eſt eadem die. Sequentibus vero duabus ter aut quater, ſicque prædicta omnia ſymptomata brevi diſparuerunt, unamque tantum & levem acceſſionem, poſt aſſumptum remedium paſſus eſt. Calomelas Torqueti, eſt mercurius dulcis ſexties aut ſepties ſublimatus, ut videbis infra.

Domina de Doſſin Monialis menſe Martio anni 1651. a febre tertiana liberata eſt poſt 4. acceſſiones, ſumendo in vigore paroxyſmi ſpiritus ſulphuris per campanam eliciti, guttas 20. cum priſana vulgari & ſyrupo de ceraſis acidis, vel aqua ſola ſaccharata bis aut ter, urgente ſiti, inſtar julepi; ſequenti die ſumpſit mercurii prædicti dulcis gr. 20. & reſinæ ſcammonii gr. 10. in pilulam redacta, & pellicula ceraſi ſaccharo conditi incluſam, quam optime & blande evacuata eſt.

Illuſtriſſimam Comitiſſam Dominam de Ferrieres, eodem modo eademque ratione a ſimili affectu liberavimus principio men-

menſis Februarii, ejuſdem anni rigidiſſima exiſtente hyemali tempeſtate.

Innumeros, quibus multa remedia fruſtra exhibita fuerant per longum tempus a tertiana ſimplici & duplici curatos vidimus, aſſumpta ſemel aut bis aqua benedicta Rulandi. Alios ſale vitrioli ad ℥. i. Plurimos, quibus hæc & reliqua non profuerant, uſu ſyrupi aſaro Lozelli ad cochlear unum ſumpti: & certe vomitorium virtutem atque utilitatem præ ceteris remediis, & iis, fruſtra tentatis, multoties expertus ſum in variis caſibus, cum cetera conſentirent.

Præterea phlebotomiam in plenilunio celebratam pro febribus intermittentibus plurimum prodeſſe videmus, quia tunc, ob lunæ vim, humores ebulliunt, & fluxibilior fit ſanguis, ac promptius vena ſecta educitur. Quo remedio eo tempore celebrato plures curatos, alios levatos eſſe teſtatur Zacutus Luſitanus, & ipſe noviſſime in viro religioſo, ac inſtante paroxyſmo duplicis tertianæ, curationem ſubſequutam vidi.

Mulier Coſtenſis ſexagenaria, nomine Ludovica Soyſon, a quinque ſeptimanis febre tertiana duplici laborabat, cujus alterni paroxyſmi ad 15. & 20. horas extendebantur, & matutinis horis cum levi horrore, ſed diu durante invadebant, alii vero circa meridiem & aliquando tardius cum rigore ſatis inſigni nec ultra 12. vel 14. horas protrahebantur, unde diverſorum humorum in diverſis locis putreſcentium, non levis conjectura fuit, ideoque morbum etiam fore diuturnum, aut in quartanam abiturum prædixeram, propterea, quod etiam ægra de hypochondrii ſiniſtri dolore ſemper conqueſta eſſet. Huic primo purgans medicamentum bis aut ter exhibitum, phlebotomia ſemel celebrata, cum clyſteribus identidem injectis per 12. dies a ſeniori Pharmacopœo. Tandem vocatus præſcripſi quatuor doſes apozematis ex radic. & herbis aperient. refrigerant. & ſpecificis, addendo cuilibet doſi ſennæ mundat. ℨ. iii. ſyrupi roſac. ℥. i. & ſalis tartari ℨ. ß. unde laudabilis evacuatio ſequebatur, attamen febris parum imminuta. Sed propter ætatem & virium imbecillitatem intermiſſa remedia, pro induciis naturæ concedendis, & reſtauratione virium, ut deinde felicius per epicraſim natura obſtetricaret; ſicque poſt aliquot dies iterum duæ doſes prædicti apozematis alternatim præſcriptæ & exhibitæ ſunt, unde febris poſt tres vel quatuor dies diſparuit per unum aut alterum diem, quo elapſo, cum pari vigore iterum invaſit, ita ut etiam aliquando ab ea omnino expers non videretur; ſicque lecto affixa languebat circa dies caniculares anni 1655. Huic igitur tandem exhibui febrifugi Riveriani gr. 20. cum confectione de hyacinth. in formam boli, in majori febris intervallo, unde quinquies alvum depoſuit cum tolerantia, in paroxyſmo vero bis per vomitum rejecit magnam copiam materiæ porraceæ, æruginoſæ, & viſcoſæ, cum aliquot ventris torminibus, quæ duas vel tres ſedes per inferiora præceſſerunt. Paroxyſmus brevior fuit, neque deinceps apparuit. Hoc autem notatu dignum erat, quod in operatione ægrotans ſibi aliquid ex hyponchondrio ſiniſtro ubi dolor antea fuerat, evelli ſentiebat, quod cauſſam febris & doloris ibi latitantem a remedii virtute ſpecifica in ſuo foco oppugnari, evidenter demonſtrabat.

Juvenis annorum 20. febri tertiana duplici laborans, in exercitu Pedemontano ſumpſit cyathum unum vini albi calide, in quo diſſolvit ſulphur pulveratum ad magnitudinem unius ovi. Poſt dimidiam horam copioſiſſime ſudavit, nec amplius febris apparuit, quod remedium in duobus aliis hac in urbe uſurpavit, cum eodem ſucceſſu.

OBSERVATIO LXXXIV.

Febris quartana.

Juvenis Sabaudus annorum 22. habitu euſarco & pituitoſo, a duobus menſibus laborabat febre quartana duplici. Huic, cum remedia univerſalia per apozemata & venæ ſectionem reſpueret, febrifugi dicti g. 20. exhibuimus, unde febris ex quartana duplici ſimplex facta eſt, iterumque bis exhibita eadem doſi, omnino curatus eſt.

Sacerdos quinquagenarius multum melancholicus, febrem quartanam paſſus erat per quatuor menſes. Hanc ego curavi media hyeme, exhibendo febrifugi Riveriani prædicti gr. 24. verum poſt 25. dies reverſa eſt, & iterum curata eodem remedio.

Prædicta Domina de Doſſin, annorum 30. laudabilis temperamenti, & elegantis formæ, ac ingenii ſingularis, poſt varios affectus ex mœrore oriundos, incidit in febrem quartanam, a qua poſt quatuor menſes curata eſt menſe Decembri anni 1650. poſt multa remedia fruſtra tentata, unica doſi prædicti febrifugi.

Nepos meus Franciſcus Jacoz annorum duodecim, febre quartana poſt tertianam diuturnam laboravit per ſex menſes, quorum ſpatio multa ſumpſit remedia, etiam febrifugum prædictum, at fruſtra, partim propter ingluviem, partim etiam ob pravam viſcerum diſpoſitionem. Tandem uno cochleari ſyrupi prædicti de azaro, in ptiſana communi, curatus eſt, excitato ſcilicet ter aut quater copioſo vomitu variorum humorum, parietibus ventriculi, & vicinis partibus ita adhærentium ut catharticis pluries exhibitis deturbari non potuiſſent, qui appetitum valde dejiciebant, jamque colorem atque habitum corporis valde immutaverant, quæ tamen recepit poſt breve tempus, cujus decurſu ita febris imminuebatur, ut vix eam perſentiret, donec omnino diſparuit, redeunte appetitu laudabili, & vivido faciei colore.

Nepos meus Bernardus annorum 30. febre quartana laboravit, menſe Octobri 1650. per tres ſeptimanas, cum anorexia, languore, & pallido ac macilento totius corporis habitu. Sumpſit paullo ante paroxyſmum cochlear unum ſyrupi de azaro dicti in juſculo, multoties & copioſe vomuit amariſſima, cum labore, per duas circiter horas, ita ut ſequentibus quatuor diebus os ipſi fœtidum & amarum inſtar fuliginis eſſe videretur, ac febris perſeveraret, ſed levior facta, poſt ſeptem dies omnino ſublata eſt aſſumptis mercurii dulcis ut ſupra ſublimati gr. 32. & reſinæ ſcammonii, gr. 20. (difficile enim purgatur) ſtatimque vividum faciei colorem & appetitum ſimul recuperavit, cum viribus, in horas redeuntibus.

Frater Otho Recollectus hujus urbis, ſqualidi & ſicci temperamenti, febre quartana laborans a tribus menſibus cum tenſione & dolore lienis, ac ſudoribus nocturnis, curatus eſt menſe Novembri, anni 1652. ſumendo primum infuſionem ℨ. ß. ſalis tartari cum guttis aliquot ſpiritus ſalis & ℨ. i. fol. ſennæ factam in ℥. vi. aquæ fontis per noctem, mane quatuor dierum ſpatio, unde bis aut ter ſingulis diebus purgatur, appetitum & robur ſenſim redire aſſerens; febris levior, quæ tandem diſparuit poſt 7. dies, iterumque reverſa curata eſt per gr. 5. reſinæ ſcammonii & ℨ. ß. mercurii ſublimati dulcis prædicti, quibus optime & blande purgatus iterum ſumpſit per triduum prædictam ptiſanam tartarizatam laxantem. Verum quia ſudoribus diffluebat ſingulis noctibus, & dolor circa lienem non omnino ſublatus erat, ac laſſitudinem in tibiis gravem perſentiebat, iterum ſumpſit calomelanos ſimilem doſin, ut ſupra, in forma pilulari, ad recidivæ occaſionem evitandam.

Febris duplex quartana, graviſſime affligens a duobus menſibus honeſtum virum, Dominum Regoudin, temperamento valde melancholicum, meo conſilio curata eſt principio Novembris anni 1651. tribus doſibus infuſionis ſennæ in aqua febrifuga Riverii factæ, & phlebotomia ſemel celebrata, quia ejus indicationes aderant. Eſt autem aqua hæc febrifuga ſola aqua fontis cum ſale tartari, cujus certe miros effectus quotidie experimur in omnibus diuturnis febribus, & morbis, ab obſtructionibus productis, ut clarius patebit infra. Eodem tempore frater meus quinquagenarius, poſtquam bis recidivam ex tertiana duplici paſſus eſſet, quia multis negotiis & domeſticis rebus implicitus, nec ſatis purgatus, incidit in quartanam triplicem moleſtiſſimam, ſed poſt quatuor vel quinque ejus paroxyſmos, ſumpta bis infuſione prædicta, purgatus evaſit a longiori febris moleſtia.

Dn. Gruiſard. mercator Coſtenſis 30. annorum, laborans quartana duplici, a duobus menſibus, ſumpſit febrifugi gr. 24. in pilularem formam redacta, & in quartanam ſimplicem, eamque leviſſimam, verſa eſt febris, quæ tamen poſt aliquot dies, ob errores in cibo & potu commiſſos, gravior facta eſt, & aliquando duplex, alias vero triplex; iterum ſumpto febrifugo levior facta, ſenſim evanuit, imperato vitæ regimine parciori: ſed quia arti ſuæ, equitationi intempeſtivæ, & genio nimium deditus, iterum paſſus eſt recidivam, iterum ſumpſit febrifugi gr. xxxii. ſicque ſenſim convaluit.

Pater Andreas a Coſta, frater meus natu major, e Franciſcanorum familia, poſt febrem acutam multorum dierum, multoſque labores perpeſſos, incidit anno 1654. in febrem quartanam, quam multis remediis oppugnare conatus eſt, ſed fruſtra. Tandem miſſis ad eum duabus doſibus febrifugi Riveriani, ſub finem hyemis anni 1655. a prædicta febre liber omnino evaſit.

Eodem tempore ruſticus quadragenarius, Villicus Magiſtri Dumas, Chirurgi Coſtenſis, eodem morbo laborans a duobus menſibus, unica doſi prædicti remedii feliciter & integre curatus eſt.

Mulier Tullinenſis, 24. annorum, a quindecim menſibus laborans febre quartana, quæ aliquando duplex, immo ſemel continua facta, eam ad extrema coegerat, cum icterico faciei colore, appetitu dejecto, macie corporis, & tumore inſigni utriuſque hypochondrii, maxime vero lienis, de valetudine recuperanda parum ſperans, ad me venit, auxilium ſi quod ſupereſſet, tot malis enixe poſtulans. Huic igitur primo præſcripſi ptiſanam tartarizatam laxantem prædictam; in decocto hepatico, & ſplepetico, per octo dierum ſpatium cum fotu & linimento, iiſdem viribus prædito, & utrique hyponcondrio admovendo; Tum deinde pilulas tartareas Botii ex aloe, gummo ammoniaco, & tartaro vitriolato, per duodecim dies: quibus elapſis, iterum ſumpſit per triduum prædictam ptiſanam, tumor & dolor e regione lienis multum imminutus apparuit, faciei color citrinus evanuit, appetitus redire cœpit, febris tamen eadem, quæ tandem omnino diſparuit, ter exhibito pridie acceſſionis febrifugo Riveriano; ſicque poſt aliquot dies ſine ullo recidivæ metu ſana & hilaris in patriam reverſa eſt.

Tædioſum foret omnes recenſere, quibus prædictum febrifugum exhibitum vel febrem ſubſtulit, vel multum imminuit, nec unquam nocumento fuit.

Sutor Coſtenſis, nomine Gelas febre quartana laboravit per ſex menſes, & ab ea liberatus eſt, ſumendo dimidium cyathum vini albi in quo decoquebat mala aurantia, in partes diſſecta, inque ſingulis matutinis, per aliquot dies.

Multi ruſtici in his oris curant febrem quartanam pulvere chamædr. exſiccat. tum juſculo per aliquot dies ſumpto, quod certe ſine ratione fieri non exiſtimo, præcipue ſi quædam

dam purgantia præceſſerint, cum ſplenetica ac hepatica ſit, & inſigni virtute polleat, viſcera ab infarctu liberandi.

OBSERVATIO LXXXV.

Colicus dolor in purgatione menſtrua, & hyſterici affectus.

LEctiſſima virgo Monialis Dominica de S. Paul, annorum 37. laudabilis temperamenti (ſicut & ingenii) ad pituitoſum tamen nonnihil vergentis, circa tempus menſtruæ purgationis, immo in ipſo fluxu, ſolita eſt pati dolorem colicum ſpurium, eumque atrociſſimum, per duos vel tres dies, unde aliquando menſtrua purgatio ſupprimitur. Utrique affectui ſubvenimus aliquando clyſtere carminante & laxante; alias vero, olei aniſi guttis aliquot in vino vel juſculo ſumptis; ita ut colicus ille dolor, qui multum durare ſolebat, in momento ſæpe ſublatus fuerit.

Eadem Domina ſæpiſſime corripitur ſuffocationibus hyſtericis, cum dolore capitis & ventriculi, a quibus affectibus eam multoties liberavimus exhibito ſale vitrioli ad ʒ. ß. & ʒ. i. in aqua fontis diſſoluti. Blande ſiquidem provocat vomitum, & hyſtericis affectibus ſpecificum prædicant omnes Chymici: aliquando etiam granis aliquot laudani ex deſcriptione Crollii, cujus certe miros effectus ſe percepiſſe ſemper fatebatur, etiam ex ſolo ipſius laudani olfactu, cujus ſæpe majorem pilulam manibus volutabat, identidem odorando.

Mulier vidua Coſtenſis, quadragenaria, hyſtericis affectibus diu noctuque ita vexata, cum febre & vigiliis, ut moritura videretur, poſt unum aut alterum clyſterem injectum, ſumpſit laudani gr. 4. brevique poſt tempore quievit, & ſymptomata omnia cum febre evanuerunt.

OBSERVATIO LXXXVI.

Menſium fluxus immodicus.

NObiliſſima Domina de la Jaſſodiere, annorum 40. optimi habitus & temperamenti, a duobus fere annis laborabat fluore muliebri ſeroſo, qui per intervalla adeo copioſus erat, ut ægrotantem in vitæ periculum conjiceret. Ad eam aliquando vocatus, cum longe ab urbe diſtaret, & remedia in promptu non haberentur, ea vero propter fluxum immodicum deficeret, exhiberi jubeo ʒ. i. pulveris ex putaminibus ovorum combuſtis in juſculo; unde tanta ſeroſi ſanguinis jactura multum imminuta eſt intra paucas horas, ac ſequenti die iterato remedio, omnia ſuppreſſa, ægraque victu reficiente, & analeptico ſenſim reſtituta, ac poſt aliquod tempus cauſſæ morbificæ per debita præſidia proviſum eſt.

Uxor pulcherrima Claudii Vivier Coſtenſis annorum circiter 27. per excretionem molæ bimeſtris, incidit in fluxum ſanguinis immodicum, qui per tres ſeptimanas perſeverans, eam in vitæ diſcrimen adduxit, & tantam ſpirituum cum ſanguine jacturam, ut vires & animus continuo deficerent. Vocatus ſuaſi ut ſucci urticæ depurati ʒ. iv. mane & ſero ſumeret per biduum: ſed bis aſſumpto remedio, ſanguinis fluxus valde imminutus eſt & ante 24. horas omnino cohibitus. Eodem tempore admovebat regioni uteri fotum, ex ſpongia in aceto & vino rubro auſtero madefacta: hoc remedium alias in ſimili caſu cum pari ſucceſſu a me uſurpatum eſt, illudque valde prædicat Amatus Luſitanus in centuriis.

OBSERVATIO LXXXVII.

Dyſenteria.

RUſticus 60. annorum, principio Auguſti anni 1648. laborabat a multis diebus graviſſima dyſenteria, cui cum remedia ex arte præſcripta non tam cito ab urbe aſportari potuiſſent, cataplaſma ex abſinthio & roſis rubris in lacte decoctis toti abdomini applicari jubeo, exhibitis interim laudani gr. 4. Inde poſt aliquot horas rariora fuerunt dejectionum intervalla, dolor imminutus, nec non tranquillior, ita ut præſcriptis remediis opus non habuerit.

Illud idem fere contigit in alio Ruſtico 20. annorum, qui per multos dies & noctes dyſenterico fluxu ad extrema fere redactus propter dolores immanes & vigilias perpetuas; ſumptis laudani gr. 3. ſub noctem, quam fere integram placide tranſegit, cum levamine & fluxu tantum bilioſo, cui poſtmodum per debita remedia proviſum eſt.

Vir militaris fide & laude digniſſimus multos curavit in exercitu a dyſenteria & alvi fluxu per ʒ. i. ſuberis pulverati in vino vel juſculo, quod remedium vide in obſervationibus Riverii.

OBSERVATIO LXXXVIII.

Pleuritis.

MUltos & præcipue, quibus appropriata remedia deſuerant, ex pleuritide ad extrema fere redactos & reſtitutos vidimus uſu pomi Quercetani ſemel aut bis ſumpti, intra 24. horas, unde præter ſpem vel copioſus ſudor, vel anacathorſis libera ſequebatur. Plurimos certe nominare poſſem, quibus fere deſperatis hoc remedii genus præſcripſi, nec unquam alium, quam felicem eventum ex eo animadverti; multiſque, qui hoc apud ægros obſervaverunt, ita ſucceſſiſſe multoties audivi.

OBSERVATIO LXXXIX.

Tumor mammarum.

MUlier nobilis hujus urbis puerpera, laborans tumore mammæ ſiniſtræ præduro ex concretione lactis, irritis omnibus remediis ex arte per menſem integrum uſurpatis, curata eſt, ſumendo ʒ. i. pulveris mille pedum præparat. in juſculo per triduum, hujus autem pulveris eximias dotes ſæpe vidimus & audivimus ab expertis in hujuſmodi tumoribus ex lacte concreto, nec non etiam in cancro mammarum ac reliquarum partium, ut contigit cuidam viro religioſo, qui patiebatur ulcera multa etiam profunda in multis partibus corporis, præcipue vero in tibiis, a quibus brevi tempore curatus eſt ſumendo ʒ. i. prædicti pulveris per 7. vel 8. dies alternos, præmiſſis tamen præmittendis. Præterea pulvis hic cum ſit tenujum partium, inſigne præbet aperitivum & diureticum.

OBSERVATIO XC.

Dolor dentium.

UXor D. Dumas Chirurgi Coſtenſis, gravida ſeptimeſtris, & bilioſi temperamenti, ab acuto morbo reſurgens, tanto dolore dentium correpta eſt, ut fruſtra tentatis omnibus remediis, per multos dies inſomnis & clamitans, cum lachrymis & vigiliis continuis, quælibet remedia, immo ferrum & ignem experta, ad deſperationem ferme adducta fuerit. Ita ut coactus fuerim ipſi exhibere nocturnis horis (quia tunc præcipue intolerabilis ipſi dolor erat) Laudani opiati rite præparati gr. 4. quibus cum pauca quantitate confectionis de hyacinto aſſumptis, poſt horæ quadrantem placide per aliquot horas dormivit, ac ſine dolore expergefacta, reliquum graviditatis tempus jucunde tranſegit, quæ propter cariem & nigredinem dentium, eorum dolore fere continuo laborare ſolebat.

OBSERVATIO XCI.

Lues venerea.

D. Gr. mercator Coſtenſis, lue venerea laborans ab aliquot menſibus, a me curatus eſt ſine ullo alio remediorum apparatu, per opiatam Neapolitanam Renodæi, cui addebam ſingulis diebus mercurii præcipitati, albi, cum ſpiritu ſulphuris præpar. ℈. ß. & per intervalla exhibebam doſin calomelanos Turqueti ſeu mercurii dulcis ſexies ſublimati gr. 20. cum reſinæ ſcammonii gr. 12. in forma pilulari, cum uſu bocheti, ex decocto guajaci & ſalſæ parillæ per 20. dies.

Alter juvenis, ejuſdem amicus, eodem morbo laborans, eodem etiam tempore & modo curatus eſt circa vernum tempus anni 1648. & ab eo tempore multos etiam curavimus uſu ſolius opiatæ prædictæ, cum mercurio prædicto & decocto ſalſæ parillæ, per longum tempus. Quibus autem alvus multum movebatur, illi tantum alternis diebus ſumebant prædictæ opiatæ ʒ. ß.

Puellam 15. menſium Domini B. conſobrini mei a lue venerea per contagium a nutrice accepta curavimus, exhibito mercurio præcipitato albo, ut ſupra præparato ad gr. 3. & 4. per aliquot dies cum panatella ſaccharata vel lacte.

OBSERVATIO XCII.

Phthiſis.

PHthiſim per contagium communicatam curavimus, præter omnium ſpem, principio Julii 1649. ſequentibus remediis; ac primo potione ex manna & ſyrupo roſac. in decocto pectorali; ſequenti die applicita ſunt duo cauſtica poſteriori parti cervicis: poſtmodum juſcula per 15. dies cum radic. chinæ, foliis bugloſſ. tuſſilag. pulmonari paſſulis corinthiacis, quæ per intervalla, purgantia reddita ſunt. Utebatur etiam continuo conſerva roſ. rubr. & ſæpe ſub noctem ſyrupo fluxionem cohibente ac tuſſim ſedante ex æquis partibus ſyrupi violac. de roſ. ſiccis, & de papavere. Erat autem puella 15. annorum, nondum menſtruata, quæ febre lenta laborabat a tribus ſeptimanis, cum tuſſi continua laborioſa, anorexia difficultatis ſpirandi: & macie totius corporis, ac vigiliis fere continuis, quem affectum contraxerat a ſorore ſua, quæ lac præbuerat per aliquot dies illuſtriſſi-

ſtriſſimo Domino Abbati de S. Paul, qui phthiſicus erat ante duos menſes. Prædicta autem mulier 22. annorum, bene habita, brevi deinde tempore, eodem affectu etiam periit.

Illuſtriſſimus Baro N. a morbo Caſtrenſi & dyſenteria diuturna incidit in febrem hecticam, fere maraſmodem, ita ut Lugdunum deportatus, a Medicis tandem deploratus, & ſuo prognoſtico derelictus, ſed a Ruſtico qui eodem morbo laboraſſe & evaſiſſe ferebatur, ſequenti remedio reſtitutus eſt, ſcilicet juſculo per aliquot dies exhibito in quo decoquebat limaces rubros agreſtes exenteratos & lotos in aqua roſ. vel alio liquore; juſculum colatum ſic propinabat, quod certe non mirum, neque reſpuendum; ſiquidem teſtudines præſcribere ſolemus ad reparandos hecticos, & alia hujuſmodi alimenta; quæ ſolidam, glutinoſam, & minus diſſipabilem ſubſtantiam obtinent.

OBSERVATIO XCIII.

Pica & Chloroſis.

TAcere non poſſum mirabiles effectus ex pulvere cachectico Quercetani, cujus beneficio innumeras virgines, tum mulieres & viduas, chloroſi & pica, tum etiam ſæpe cachezia laborantes curavimus, præmiſſis tamen univerſalibus remediis.

Certe miratus ſum quod etiam feles pica laborent, ut vidi in fele mea domeſtica carbones & cineres comedente, eum jam a multis diebus vix quicquam comedere vellet; ea autem, ideo ut exiſtimo nunquam catulos peperit.

OBSERVATIO XCIV.

Febris putrida continua.

CIrca medium Maji anni 1652. cum tempus calidum fuiſſet per aliquot dies, mox boreale & ita frigidum, ut teneriora fructuum & arborum germina adureret, atque iterum calidius factum, corpora tali inæqualitate & ſubita mutatione male diſpoſuit. Quod ego certe meo incommodo expertus ſum, tunc temporis enim fere ſemper ad ægros rure profectus; die vigeſima ejuſdem menſis incidi in graviſſimum capitis dolorem: cum febre continua, inquietudinibus, ſiti, ac vigiliis importunis, calore acri & mordaci ad tactum: Quæ cum jam 24. horas afflixiſſent, ſtatim injecto clyſtere, ſanguinis aduſti & parum corrupti ℥. x. e brachio dextro exire juſſi, unde cum parum levaminis perciperem, iterum poſt novem horas ejuſdem diei ℥. ix. detraxi, qui magis corruptus apparuit, & poſt horam unam vel alteram, capitis dolor & febris remittere cœperunt, ac ſequentem noctem quietior tranſegi, cum placido ſomno aliquot horarum. Tertia die febris omnino diſparuit, quæ certe duratura videbatur ulterius. Uſque adeo verum eſt illud Hippocratis. In principiis morborum, ſi quid movendum videtur, move, & quoad iterationem phlebotomiæ, quando ea neceſſaria videtur ad evacuationem, eodem die fieri debet; ſi revulſionis gratia, diverſis diebus. Nam ubi evacuandum eſt, præcipue in acutis, ſubito corpus in alium ſtatum transferendum eſt; quia ſæpe accidit, ut morbus mox principium percurrat, ita ut poſtea venæ ſectione non ita commode uti liceat.

OBSERVATIO XCV.

Tumor hepatis ſpurius & decipiens.

ALiquando tumor ſcirroſus occupat muſculos epigaſtricos, quod certe decipere poteſt juniores incautos, aut umbratiles Medicos, ut vidimus contigiſſe ſeniori & celeberrimo Medico, cujus laudi nihil propterea detrahendum, qui talem tumorem ſumpſit pro ſcirrho hepatis in nobili viro, & remedia ad talem effectum oppugnandum ordinaria, ſed fruſtra præſcripſit, cum ſolis externis opus eſſet, iiſque curatio abſoluta fuerit: Nobilis autem ille vir licet ſexagenarius optima valetudine fruebatur a duobus annis, ac vivido faciei colore, quod tamdiu non tuliſſet, ſi verus hepatis ſcirrhus adfuiſſet: adde quod tumor ille locum mutaret, quoties nobilis ille ad latus ſiniſtrum vertebatur, eſt hujus rei teſtis Dominus Riverius.

OBSERVATIO XCVI.

Ictus ſerpentum.

RUſticus a ſerpente ictus in ingentem totius corporis tumorem incidit, attamen evaſit, multas hirundines ſingulis diebus morſui applicando, per aliquot dies.

Qui in his oris viperas capiunt, prope ſylvam ſancti Hilarii, quando ab eis punguntur, nihil applicant morſui, præter allium contuſum, cujus eſus etiam utiliſſimus.

Venator quidam amicus meus, morſum in canibus ſuis fricat cum ſaliva ſua, & poſt reditum, aquam frigidam propinat, ſicque omnes liberat; Idem retulit mihi, cor viperæ ſtatim exhibitum, præſentiſſimum eſſe remedium: illud etiam præſtat pulvis ejuſdem cordis, vel totius animalis, in juſculo, aut alio liquore appropriato.

Cum aliquando canis mea venatica ictum viperæ accepiſſet, ſubito in terram concidit, nec erecta progredi poterat, quin ſtatim recideret. Huic vulnus cultello ſcarificavi, & in proximam domum deportatæ offam exhibui cum theriaca & allio, ſicque liberata eſt, collo tamen ubi demorſa fuerat, per aliquot dies tumido remanente.

OBSERVATIO XCVII.

Morbi Chronici, & diuturni.

IN morbis omnibus Chronicis & contumacibus curandis experientia & lectione ubique didici, vel hydrotica & ſudorifica, vel præcipue aperientia valida præſtantiſſima eſſe; qualia ſunt ſal tartari, ſpiritus ſulphuris per campanam elicitus, & mercurius dulcis ſexies ſublimatus, & his ſimilia, ad longos dies uſurpata, ut centies obſervavi, & præſcripſi exemplo Præceptoris mei, qui ſæpe ita ſal tartari, & ſpiritum ſulphuris infundebat cum ʒ. i, vel ʒ. ii. ſennæ (aliquando radic. jalapæ ʒ. ß.) in aqua fontis ſola, aut decocto appropriato, ut videre eſt in ejus obſervationibus; ſicque febres intermittentes diuturnas, & ipſam quartanam, chloroſin, cachexiam, melancholicos affectus & contumaces viſcerum obſtructiones, irritis aliis, ſæpiſſime curavimus.

Aquam autem ſale tartari imprægnatam, febrifugam jure meritoque vocavit D. Riverius in obſervationibus, ubi calomelanos nomine donavit Mercurium dulcem, ut ſupra ſublimatum, qui certe laudabile, nec unquam noxium efficit catharticum ad ℈. i. cum ℈. ß. reſinæ jalapæ vel ſcammonii, quorum doſis minui vel augeri poteſt: Et ſane nunquam alium niſi optatum ex remedio aſſumpto vidimus effectum in caſibus innumeris, & in omni ætate. Illius autem doſes apud Auctores chymicos nunquam ſatis laudari poterunt.

OBSERVATIO XCVIII.

Animadverſiones practicæ circa febres malignas.

ANnis 1649. & 1650. hoc obſervatione dignum exiſtimavi in omnibus febribus malignis, quæ adeo graſſabantur, ut omnis generis remedia eluderent. Scilicet quod quicumque ab initio de corde, ut vulgo dici ſolet, conquerebantur, ſeu levi ſyncope aut cardialgia corripiebantur, omnes ferme interierint: cauſſam hujus rei in malignam qualitatem jam in majora vaſa & intimas corporis partes irrepentem referendam cenſeo, & ventriculum graviter a venenata illa qualitate citius affici, quam remedia illam oppugnantia exhiberi poſſent.

Quibus etiam dolor capitis longe ante febrem oriebatur, & quicumque vermes in ſtatu morbi per ſuperiora rejecerunt, etiam interierunt, præcipue vere & æſtate, non ita vero autumnali tempore: Omnes autem quotquot evaſiſſe vidi, multum ſudavere quinto, & ſexto die, quod mihi mirum viſum eſt, eo quod infrequens & præter rationem ac leges dierum Criticorum, atque ideo ni fallor, omnibus fere recidiva contigit, idque ter & quater, & iterum per ſudores judicati ſunt præter eos quibus levia cathartica exhibita ſunt; & quicumque ab initio correpti ſunt febre continua cum vigore ſymptomatum, vel alio modo purgati ſunt: miſſus fuit ſanguis, omnes ferme perierunt. Quibus autem circa autumnum pauca remedia adminiſtrata ſunt, ii citius evaſerunt.

Hoc unum afferam de remediis, ſcilicet me vidiſſe miranda experimenta aquæ theriacalis Bauderonii, & alterius etiam minus compoſitæ, etiam in deploratis, & quibus maculæ purpureæ, aut variolæ tunc etiam graſſantes retroceſſerunt.

Alvi fluxus in principio fere ſemper funeſtus fuit, cum urina, ſuſpenſum aliquando ſedimentum perſeverans, ac colorem laudabilem habente: ii etiam citius evaſerunt, quibus parce miſſus fuit ſanguis, & nulla purgatio exhibita, quæ alioqui periculoſa fuit, & multis pernicioſa.

Toto anno ſequenti 1651. & præcipue autumnali tempeſtate, hoc ego veriſſimum eſſe expertus ſum, ſi unquam alias, quod dicit Fernelius de corporibus cacochymis, quibus purgatio neceſſaria eſt, eamque reſpuendo, alimentis potius quam remediis ſeſe reficere conantur, non ſe (inquit) ſed ſuam ipſi intemperiem alunt. Sic enim natura cum ſit paucis contenta, ita ſuas functiones melius perficit, nec putres aut crudi humores in ventriculo collecti, aut aliunde illapſi actiones illius deſtruunt, ſicque vita in longiores & leviores annos prorogatur ſolius temperantiæ beneficio, quæ una eſt vitæ ſalubris moderatrix, ut ait Hippocrates, & ante illum Eccleſiaſticus verbis prorſus divinis. Propter crapulam (inquit) multi obierunt, qui abſtinens eſt adjiciet ad vitam. Omnes autem, quotquot a popularibus hiſce febribus evaſerunt, temperantes erant, & quicumque recidivam paſſi ſunt (omnes autem fere patiebantur) hoc contingebat propter cibum largius, quam par erat ſumptum, licet etiam in minori copia, & alimenta facilis coctionis laudabilis ſucci ſumere viderentur, quod certe omnes ægri fere fatebantur invito appetitu.

OBSERVATIO XCIX.

Peſtis.

Quidam, cui demandata fuerat cura tertiæ partis alicujus urbis peſte afflictæ, omnes fere curavit vomitorio compoſito ex ℥. ii. cujuslibet vitrioli, mellis ℥. ii. & aquæ communis ℥. vj. ſimul mixtis, quod exhibebat ſtatim atque apparebant aliqua ſigna morbi imminentis vel præſentis, ita ut vix decem aut duodecim obierint in ſuis partibus, cum in reliquis pauci evaderent. Quod ſemper & ulterius denotat vires & neceſſitatem vomitus in tali caſu, ſicut etiam probant tot Auctorum obſervationes, & illæ quas annotavimus ex peſtilentia Coſtenſi in priori editione obſervationum Riverianarum.

OBSERVATIO C.

Suffuſio & Cataracta.

Mulier 30. annorum, ex confirmata ſuffuſione, quæ cataracta vulgo nominatur, per annum integrum obcæcata, videndi facultatem recuperavit, præmiſſis univerſalibus, beneficio aquæ ophthalmicæ Quercetani per longum tempus uſurpatæ, & purgationibus interpoſitis: huic autem loco aquæ chelidoniæ majoris ab auctore præſcriptæ ſubſtituimus vinum album, imitatione prædicti Præceptoris noſtri, a quo prædictam aquam cum felici ſucceſſu multoties præſcriptam vidimus & audivimus.

Puella 20. annorum, dolore intenſo, & ardore inſigni oculorum, cum lacrymis fere continuis laborans per multos menſes, tandem eo redacta, ut per annum integrum vix oculos attollere, & ſine alterius ope progredi poſſet. Huic varia remedia omnis generis adminiſtrata ſunt, ſed fruſtra ſoloque ſetaceo auriculari, a me tandem præſcripto, curata eſt, ſcilicet in extrema parte utriuſque auriculæ facto, cum ſtylo triangulari ferro candenti, foramine; immiſſiſque radicis thymelææ fruſtulis, poſtea emplaſtro diachylone gummato obvolutis, & ad inſtar ſetacei vulgaris bis aut quotidie, ſi opus ſit, renovatis, per longum tempus.

Certe mirum eſt & incredibile dictu quantam ſeroſæ illuviei copiam per hujuſmodi foramina depluere ſæpe vidimus, ita ut vix decem dierum ſpatio ea copia per ſetaceum, quæ aliquando intra viginti quatuor horas per hæc emiſſaria fluere poſſit: Nec tantum in ejuſmodi fluxionibus ad oculos, ſed etiam partes omnes inferiores (præcipue vero externas) ut pectus, dentes, articulos, &c. hoc remedii genus multum valere ſæpe vidimus, multoſque ab imminente phthiſi ex tenui acrique deſtillatione, alios ab inveteratis capitis doloribus curatos experti ſumus, dignumque remedium, quod omnes Practici in fluxionibus tum vacuandis, tum avertendis pro variis affectibus in uſum revocare non dedignentur.

OBSERVATIONES ab aliis communicatæ.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

Omnibus ſedulo & accurate artem Medicam exercentibus, multa frequenter occurrunt obſervatione digniſſima, quæ tamen ut plurimum neglecta, infeliciter pereunt, & oblivioni devoventur. Ea vere, quæ a quibuſdam in commentarios privatos referuntur, illorum quidem uſui reſervantur, ſed utilitati publicæ nequicquam conferunt. Ideo ſedulos quoſque artis Profeſſores rogatos velim, ut ſi publice prodeſſe cupiant, & præclaras obſervationes hactenus collegerint, quæ juſtum volumen implere valeant, publici juris faciant. Si vero impar volumini conſtruendo numerus earum fuerit, mihi liberaliter communicare dignentur, eas cum quarta centuria (quam, ſi Deus vitam conceſſerit, brevi editurus ſum) ſub eorum nominibus in lucem prolaturo. Quemadmodum in ſequentibus obſervationibus ab aliis communicatis, a me factam videre eſt: quas hinc inde ab amicis collegi, & ſub propriis ſingulorum nominibus edidi. In quibus multa meis præſtantiora legentur, ut inde pateat, unicuique licere artis Medicæ dignitatem hoc ſcribendi genere ulterius promovere, & aliquod inde nomen ſibi comparare.

Præterea benevolum Lectorem etiam monendum duxi, me haſce obſervationes ſecundum ordinem quo mihi communicatæ ſunt deſcribendas curaſſe; ne quis de dignitatis ordine parum obſervato conqueri valeat.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ a D. Petro Paſcheco.

Medico Luneliensi Celeberrimo, amico meo Antiquiſſimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Inappetentia.

Miles chronica febre male mulctatus, incipiens jam aliquantiſper reſpirare ab acceſſionibus, quæ multum priſtinæ ſævitiæ depoſuerant ſupplex a me petiit, ut appetentiam in ſe plane dejectam revocarem, alioquin intra quatriduum indubie perituro. Ego præſcripſi potionem ex ℥. ß. diaphœnici, cum abſinthii vulgaris, & agrimonii decocto, poſtea ſequentibus, veluti cote, appetentiam acui.

℞. Folior. agrim. abſinth. vulgaris, centaur. min. an. m. ß. fiat omnium decoctio, de colatura cape ℔. ß. cum pauco ſaccharo. Juſſeram ut novem dies huic decocto indulgeret febricitans noſter: ſed poſt dies quinque exactos rediit ad me, enixe rogans, ut caninam appetentiam uſu medicamenti noſtri excitatam obtunderem, quod præſtitimus abſtinendo a potione noſtra amara, illique conſulendo, ut butyro, pinguedine, & vino generoſo uteretur. Plures in talem effectum incidiſſe eodem remedio teſtis ſum.

OBSERVATIO II.

Colicus dolor.

D. N. Præſes de Rupemora ſenior graviſſimo colico dolore excarnificatus triduum integrum, cum nullis anodynis levaretur, ſumpta ʒ. i. pulveris inteſtini lupi, cum pauco vino generoſo, incantamenti inſtar in priſtinam valetudinem erectus fuit. Item presbyter huic malo valde obnoxius. Item vidua, quæ Monſpellii degens 27. dies crudeles cruciatus toleraverat. Denique mille alii, quos brevitatis gratia prætereo, nullo injecto clyſtere, aut medicamento purgante ſumpto; quod admirationem fovet.

OBSERVATIO III.

Colica Nephritica.

Vidua quædam colico dolore, eoque nephritico divexata, petiit a me, agente in Bellilucanis thermis, ut malis ſuis obviam irem, quod in momento feci. Juſſi enim ut in thermas nulla interpoſita mora deſcenderet, & ſtatim dolor perfecte quievit, & mirati ſumus, quod nullo prægreſſo clyſtere, aut pharmatico, tam ſubito levamen acceſſerit.

OBSERVATIO IV.

Alvi fluxus cholericus febribus intermittentibus ſuperveniens.

Qui febribus intermittentibus bilioſis & malignis laborant, præcipue duplici tertiana, propter multitudinem materiæ bilioſæ furentis, in choleram morbum incidunt, recurrente paroxyſmo, cujus impetum ſi non frænaveris medicamentis infra ſtatim a me ſcribendis, morietur æger intra duos, aut tres paroxyſmos. D. Labrunæus vir literis apprime tinctus, ejuſmodi febre laborans, vix potuit paroxyſmo ſervari, cui ſupervenerat cholera morbus, frigus maximum, pulſus minutulus & ferme deficiens, oculi concavi, aliaque horrenda ſymptomata. Tandem poſt innumera adhibita remedia, quibus multi ægri noluerant uti qui valedixerunt mundo, e faucibus Orci rediit. Ego ut craſtinam poteſtatem averterem, juſſi ægrotum panatellis craſſiuſculis & gelatinis recreari, ut frænum injiceretur humoribus ſequenti die ſævituris: Epithemata, & opiatas præſcripſi ex conſerva roſarum, bugloſſ. borrag. myrobal. ſaccharo conditis, margaritis, tribus vero horis ante paroxyſmum, clyſterem hunc mirabilem injiciendum curavi, ſine quo actum erat, ni fallor, de meo amico.

℞. Roſar. rubr. M. j. coquatur in juſculo capitis & pedum vervecis, in colaturæ ℔. j. diſſolve theriacæ recentis ʒ. ii. vitellum n. 1. fiat clyſter, quem retinuit ad reditum uſque paroxyſmi, qui alvi fluxum reduxit, ſed minorem multo. Huic methodo inhærens multos deploratos ſervavi.

OBSERVATIO V.

Hæmorrhoidum dolor.

Multi in hoc cæli tractu æſtuoſo, cæcis interniſque hæmorrhoidibus laborant, quibus ſummus dolor creatur. Ab excrementis enim induratis & ſuppreſſis, propter tumorem illarum, inteſtinum claudentem, ſæviſſimus excitatur cruciatus. Vulgus Medicorum caſſia ventrem emollit, ut liberius alvus deponat ſua excrementa, ſed male profecto. Cum enim venæ inſidentur in ſede potiſſimum, propter inſitam mollitiem, qua paratæ ſunt ſanguinem recipere, accidit ut uſu caſſiæ ita molliantur, ut in poſterum luxurian-

rem facile recipiant, affectumque hoc modo magis augeant. Ego vero a muliercula ſtipem emendicante didici infundere milleſolium in aqua fervente, & bibere infuſionem illam per menſem integrum, aut diutius, & omnes tali affectu laborantes ſanati ſunt. Domina Dumaſia, male abita a tumentibus venis ſedis, & Uxor Creancerii Chirurgi, fuerunt hac arte curatæ. Tandem hoc ipſum remedium reperimus apud Arnaldum de Villanova, cap. de hæmorrhidum doloribus. Id ipſum remedium ad fluxum illarum immoderatum valde confert, ſi prædicto Arnaldo credere fas eſt, ratio etiam ſuadet.

OBSERVATIO VI.

Ictus veſpa.

CUm veſpa manui aculeum meæ fixiſſet, dolor adeo ſævus exortus eſt, ut impar eſſem ad ferendum malum. Admota theriaca in momento cruciatus ceſſavit. Sed cum poſt tres horas theriacam illam admotam abjeciſſem, redit dolor crudeliſſimus, ut antea, qui ſopitus eſt eodem remedio, parti per diem integrum admoto.

OBSERVATIO VII.

Epinyctides.

CUm nullis remediis epinictides potuiſſem curare in atrabilario venatore mulierculæ conſilio, illitæ fuerunt oleo juniperino, & vir iſte placide dormivit, cum antea inſomnes noctes duceret, & ſanatus fuit.

OBSERVATIO VIII.

Convulſio.

JUvenis toto corpore convulſus erat, ita ut ſpina dorſi non poſſet inflecti. Sequenti remedio ſtatim expedite ambulavit.

℞. Butyri rancidi, & laridi veteris, an. quart. i. bdellii, ammoniaci, an. ℥. i. myrrhæ, caſtorei, an. ʒ. iii. flor. ſtœchad. anthos, an p. i. nucis moſcat. & caryophyl. an. ʒ. j. catum parvum exenteratum, excoriatum, & in fruſta conciſum. His inferciatur anſer, & conſuatur, & torreatur in veru, primus qui defluet ſuccus, abjiciatur, ſecundus qui defluet, colligatur in vaſe aceto ſemipleno, pro litu ſpinæ convulſæ. Remedium eſt divinum.

OBSERVATIO IX.

Faciei tubercula retrocidentia.

CArmelita quidam, comis certe, optimis moribus præditus, ſed tuberculis eminentioribus, rubris, ac craſſis per totam faciem ſparſis dehoneſtatus, me inviſit, quem prima fronte non cognoſcebam, quod prædictæ puſtullæ nullo artis præſidio, ſed ſponte delituerant, complanatæque fuerant. Huic prædixi in graviſſimum morbum brevi caſurum, nec fefellit conjectura, nam intra 15. dies, in continuam febrem incidit, a qua de medio ſublatus eſt.

OBSERVATIO X.

Paſſio hyſterica.

PUella quædam virgo natura, motibus quibuſdam convulſivis, vagis tamen, affligebatur, ex quibus conjeci, (ut etiam ex doloribus uteri) illam ſuffocatione laborare, miſſis ex antro pudoris vaporibus. Sequenti remedio in momento liberavi.

℞. Aſſæ fœtidæ ʒ. ii. caſtorei, fæculæ brioniæ an. ʒ. i. Sem. rutæ ℈. i. croci ℈. ß. laudani Paracelſi gr. viii. (quæ certe addidi, tum conſilio Hippocratis, qui ſuccum papaveris ſomniferi præſcribit in ſuffocatione uterina, lib. 2. de morbis mulierum, ſect. 5. pag. 237. circa finem in Hippocrate Foeſii) tum ut cetera remedia admixta laudano contemperarem, cum ſyrupo de arthem. fiat maſſa pilul. de qua capiat ʒ. i.

OBSERVATIO XI.

Dolores a partu.

MUlier tumulenta, ſæviſſimis a partu exercebatur doloribus, qui poſt alia remedia huic præſidio ceſſerunt.

℞. Galbani, aſſæ fœtidæ, an. ℥. i. paretur emplaſtrum rotundum, cum quatuor granis moſchi in medio, admoveatur paulo infra umbilicum. Uterus conglobatus in inguine pares ſuos reperiit, & dolor evanuit.

OBSERVATIO XII.

De dolore a veſicatorio.

DN. Amalticus comate laborans, & ab eo emerſus conquerebatur mirum in modum de dolore a veſicatorio excitato, ſed cum nullo anodyno potuiſſem illum ſedare, Domina Ranchina uxoris meæ ſoror ſolo dydreſæo lenüt. Ego mulierculam veſicatorio excarnificatam beavi ſic, & omnes alias, quæ in tale tædium inciderunt.

℞. Corticis ſecundi, & viridis rami ſambuci cultello deraſi M. i. coquatur in oleo dulci cum pauca aqua ad conſumptionem aquæ, colaturæ adde ceræ parum, fiat unguentum, quo dolores omnes a veſicatorio excitati demulcebantur. Divinum mehercule eſt.

OBSERVATIO XIII.

Vulnerum prognoſis.

UXori Dn. Juſtamundi crus intumuerat, quod gangræna nominabatur, calore nativo ab humorum pondere ſuffocato jam & obruto. Secta vena, ſyrupi de rhamno ℥. i. exhibui, cum pauco decocto cinerum ruborum, & craſtina die detumuit bene membrum affectum. Hoc etiam obſervavi in pluribus aliis mulierculis, quas notavi crurum tumoribus magis obnoxias, quam viros, quod ſit uterus corporis ſentina, in quam confluit cumulaturque humorum colluvies: & in coxas vicinas excrementa ſua deponit.

OBSERVATIO XIV.

Mammillarum fiſſura.

UXor mea male mulctabatur mammillarum fiſſuris quas nullo remedio potueram ſanare. Mulier pannoſa & annoſa brevi curavit, illito oleo de nucleis recens expreſſo, ſinapiſato ſaccharo deſuper, tenuiſſime pulverato. Balſamum ſacchari idem præſtat, quod centies obſervavi.

OBSERVATIO XV.

Hydrops.

SAbardatus Presbyter, poſt vomitum ſanguinis librarum octodecim, in hydropem aſcitem incidit, a quo eum liberaveram infuſo rhabarbaro in aqua communi pro potu ordinario: ſed cum genio indulgeret, nec memor eſſet præteritorum malorum, redit hydrops, quo de medio ſublatus eſt.

OBSERVATIO XVI.

Hæmorrhagia.

RUſticus ex hæmorrhagia liberari cupiens, jam vicinus morti, me accerſivit: ſed cum nulla remedia contuliſſent, inſtillavi in aurem e directo naris ſanguinem fundentis guttas aliquot aceti roſati, & ſanguinis fluxus ſtatim ſubſtitit. Didiceram a Dn. Pontando, qui viderat hoc remedium a Belga Medico factitatum, idque apud Scribonium Largum legi cap. de hæmorrhagia.

OBSERVATIO XVII.

Singultus.

DUmaſius Centurio febre tertiana laborans, ſumpto ſyrupo de papavere in medio paroxyſmi, tam importuno ſingultu premebatur, ut pene moreretur, ſed cum nec aloe ſæpius ſumpta, nec alia medicamenta potuiſſent affectum illum ſanare, tandem conſilio ægri noſtri miſimus ad thermas Balerucanas quæſitum aquam; qua copioſe epota, ut in thermis fieri ſolet, brevi curatus eſt fuſis & deterſis humoribus a ſyrupo tunicis ventriculi infixis.

OBSERVATIO XVIII.

Fluxus ſanguinis ex auribus.

VIdi Bruſolum Giniacenſem, qui cecidit ex equo in lapides, & ſupra aurem dextram, a qua ℔. iii. ſanguinis affluxerunt. Vidi etiam plurimos, qui ſanguinem copioſum ex caſu auribus reddiderunt, nec obierunt. Quotquot autem vidi ex caſu per aures ſanioſam materiam reddere, omnes de medio ſublati fuerunt.

OBSERVATIO XIX.

Venus languida.

MUlier prolis cupidiſſima, ſed appetentia veneris nullo modo laceſſita a me petiit, ut ſtimulos veneris in ſe mortuos (ut dicebat) accenderem: quod feci ſequenti opiata.

℞. Conſervæ rad. eryngii, & ſatyrionis maris an. ℥. i. corticis aurantiorum mele conditorum ʒ. vi. nucem juglandem con-

conditam n. I. confect. alkerm. ℥. ß. ambræ griſeæ, formicarum volantium an. ℈. i. moſchi gr. vi. cum ſyrupo conſervationis corticis citrii fiat opiata: de qua capiat ante levem cænam, ad molem parvæ caſtaneæ, ſuperbibendo parum vini Hippocratici. Illa confeſſa eſt, ſe miram percepiſſe voluptatem poſt uſum opiatæ noſtræ. Nihil autem efficacius invenitur, quam litus regionis uteri, ex oleo de formicis volantibus, quod ſic fit.

℞. Formicarum volantium ℥. ii, infundantur diebus canicularibus in oleo ad ſolem fervidum per 40. dies.

OBSERVATIO XX.

Dolor pleuriticus.

PUella atrabiliari ſæviſſimo pleuritidis dolore excarnificata, jam undam lethæam bibebat, e qua eam retraximus ſic.

℞. Olei amygdal, dulc. ℥. ii. laudani Paracelſi gr. iii, paullo poſt quievit dolor, & melius habuit.

OBSERVATIO XXI.

Hyperſarcoſis.

LAborabam ulcere ſub ungue pollicis pedis deliteſcente. Huic ut obviam irem, juſſi Chirurgum e directo ulceris unguem ſuperpoſitum incidere, & foramen efficere, ut remedia ulceri admoveri poſſent; ſed caro fungoſa ſupercrevit: quam cum ſæpius deleviſſem, iterum creſcebat. Quare poſt longum uſum aluminis uſti, decrevi remedium novum experiri. Præcipitato igitur rubro, bene loto, & nullo modo dolorifico uſus ſum, ad carnem ſuperfluam abolendam, quod brevi factum, nec amplius pullulavit.

OBSERVATIO XXII.

Vulnerum prognoſis.

IN obſidione Monſpelienſi, multi milites in manibus præcipue ſauciatis, convulſione muſculorum temporalium intra aliquot dies corripiebantur, & omnes moriebantur, ut vidimus nos. Dux quidam in pugna illa cruenta facta Calviſſioni a Mareſcallo Dutrec, & Duce Rohannæo, ſauciatus fuit in femore vulnuſque ad perioſtium uſque penetravit. Convulſio ſucceſſit partibus femori vicinis, ſenſim ad crotaphitas muſculos uſque aſcendit, mortemque invexit. Qui tali convulſione corripiuntur, non poſſunt aperire os, loquuntur initio convulſionis expedite, nec ſentitur res ſuas malo eſſe loco.

OBSERVATIO XXIII.

Hypercatharſis.

BArco Calviſſionis poſt ſumptum pulverem diacharthami, me repugnante, centies evacuatus eſt. Hunc ſalvum fecimus.

Primo ex juſculo in quo roſæ coxerant, & flores chamomillæ, cum pauco ſaccharo, & vitello ovi, clyſterem paravimus, poſtea ſequentem injecimus.

℞. Juſculi capi ℔. i. ſacchari Unc. i. laudani Paracelſi gr. v. vitellum ovi num. i. ſuperpurgationem ſtatim compeſcuit. Loco laudani addatur theriacæ recentis ʒ. i, ß.

OBSERVATIO XXIV.

Sitis intenſa.

DN. Viventius, febre continua laborans, tam intenſa ſiti vexabatur, ut crederet ſe eſſe unum ex bajulis illis Pariſienſibus, qui aquam per urbem circumferunt, clamabatque diu, ac noctu ſic, (dell' eau) ſed cum ſitis ejus nullis potuiſſet extingui remediis, ceſſavit ſumpta ʒ. i. ß. ſalis prunellæ cum aqua communi. Item Simeon meus, ſumpto ſyrupo de rhamno, tam immenſa ſiti premebatur, ut ferme moreretur: ſumpſit ʒ. i. ſalis prunellæ, & ſitis ſtatim deſiit.

OBSERVATIO XXV.

Variola.

VIdi filium Dn. Martineri variolis laborantem cum ſignis laudabilibus, febris enim poſt exortum puſtularum remiſerat, reſpiratio liberatior erat, nullus alvi fluxus, tubercula eminentia ſatis, ſomnus mediocris, bene ſe habebat ad ea quæ offerebantur, ſubito tamen, & ſine manifeſta cauſſa puſtulæ ſeſe occultaverunt, morſque ſequuta eſt illarum occaſum. Idipſum vidi in pluribus aliis eodem morbo afflictis, quibus omnibus mortem certiſſimam portendi.

OBSERVATIO XXVI.

Prognoſis lethalis.

DN. Engarramus filius febre afflictus, non poterat deglutire; ſed potum naribus rejiciebat, muſculis œſophagi (ni fallor) reſolutis, & obiit. Item cum non eſſet vultu matri ſimilis, illius tamen vultus materno erat ſimilis ita ante obitum, ut aſtantes omnes mirarentur. Item neptis mea nullo modo matri ſimilis, paullo ante mortem matris imaginem præ ſe ferebat. Omnes autem ægroti, potum naribus rejicientes, aut repræſentantes atavos, aut parentes, pereunt, quod mirabile eſt.

OBSERVATIO XXVII.

Sudores nocturni.

UXor Dn. de Ladeveſe ſingulis noctibus poſt expurgatam febrem ſudabat. Huic præſcripſi julepum refrigerantem ex aquis cichorii, & bugloſſi, cum ſyrupo de pomis; nec impoſterum ſudavit, unde conjicio, ſudores in ſomno erumpentes, non eſſe ſemper ſignum humorum luxuriantium, ſed aliquando caliditatis. Nam ſani, calido temperamento donati, noctu ſæpe ſudant. Adde quod prædicta domina ſine ulla evacuatioue naturali, aut artificioſa curata eſt.

OBSERVATIO XXVIII.

Hæmorrhagia ex dente avulſo.

DOmina Viventia cum ſibi dentem avulſiſſet, tam copioſa hæmorrhagia ſucceſſit, ut ferme moreretur, irritis omnibus remediis. Vocatus juſſi ut emplaſtrum contra rupturam ſatis magnum tempori denti avulſo reſpondenti, admoveretur. Item alveolo, e quo dens extractus erat, parum colcotharis pulveriſati adhiberetur cum cotone, & digito contineretur. His factis intra horulam ſubſtitit ſanguis.

OBSERVATIO XXIX.

Pleuritis.

OMnes pleuritici, qui vomunt ſtatim in principio morbi, evadunt, ut in infinitis obſervavi, levata pleura ab humorum ſarcina, vomitus beneficio.

OBSERVATIO XXX.

Sanguis menſtruus.

SAnguis menſtruus muliercularum, præcipue bene valentium, odorem florum calendulæ ſpirat. Hinc conjicio ſimilitudine quadam ſubſtantiæ calendulam movere menſes.

OBSERVATIO XXXI.

Arthritis.

DOmina de Cottereau arthritide univerſali laborans; nulla enim corporis pars vacabat a dolore, liberata fuit beneficio croci metallorum, quidquid dicat Hippocr. de 40. diebus.

OBSERVATIO XXXII.

Uteri dolores.

MUltas mulierculas vidimus uteri doloribus excarnificatas, quæ parum levaminis a laudano noſtro ſentiunt. Exhibita vero ʒ. i. antidoti aſyncriti, ſtatim dolore vacant. Quod ego valde miratus ſum, nec contemnas.

OBSERVATIO XXXIII.

Balneum Calidius.

HOneſtiſſima mulier in exitu balnei calidioris, in tantam totius corporis phlogoſin inciderat, ut nullo temporis puncto a doloribus & anxietatibus quieſceret. Cumque omnia refrigerantia, tam interna, quam externa, in uſum revocata fuiſſent in caſſum, balneum ex ſola aqua tepida, eam ab omnibus doloribus liberavit; quod animum meum valde anxium levavit.

OBSERVATIO XXXIV.

Ventriculi dolor.

BIlioſi, macri, ruſi, raræ texturæ, ineunte æſtate dolore ventriculi exercentur, quia cum orificium illorum præditum ſit accerrimo ſenſu, a bilioſis humoribus (antea a veris & hyemis temperie aliquo modo frænatis) vellicatur. Medela eſt purgatio ex rhabarbaro, tum datis bis, aut ter mane laudani Paracelſi gr. iii. aut iv. certe obtuſo ventriculi ſenſu multo melius degunt.

OBSER-

OBSERVATIO XXXV.

Scabies tibiarum.

AD magnam illam ſcabiem, quæ in tibias excutitur poſt morbos longos, & præcipue febrem quartanam, doloribus ſæviſſimis junctam, nihil inveni in tota Medicina efficacius, ſequenti unguento.

℞. Unguenti Baſilic. Unc. iv. terebint. Unc. ii. olei roſati. Unc. iv. vitellos ovor. num. iii. ceræ tantillum: fiat unguentum, quo inungantur partes ſcabie laborantes.

OBSERVATIO XXXVI.

Oris inflammatio ex hydrargyroſi.

UNguento mercuriali inunctis, inflammatio, & ulceratio oris ex ſalivatione accidit, quibus aliquando difficillime ſuccurritur. Ego cum quemdam inungi curaſſem, tanta in ore excitata eſt inflammatio, ut pene in deſperationem venerit, quæ irritis aliis omnibus remediis ſolo juſculo ex pullo comparato ſine ullis herbis, omnimodum levamen accepit, retuſa virulentia, ut puto, mercurii a benigniori pulli ſubſtantia.

OBSERVATIO XXXVII.

Hemicrania.

POST hemicraniam quindecim annorum accidit mihi apertio venæ in ſuperiori labio, e qua ſingulis menſibus ℔. iv. aut v. ſanguinis ferventiſſimi & ſalſi profundebantur. Tædium hoc amolitus ſum ſecta vena brachii a directo labii affecti, bis ſingulis menſibus; & educto liberaliter ſanguine, hemicrania ceſſavit.

OBSERVATIO XXXVIII.

Capitis contuſiones.

PUella annos nata 20. lapide percutitur paulo ſupra frontem, non deſerit conſueta munia. Illa tamen poſt tres dies dolore capitis obtuſo conqueritur; ſomnolenta fit, febris exigua admodum eſt, decimo ſeptimo die, motus quidam convulſivi apparent; vigeſimo rupto abſceſſu, & excreto e naribus vireſcente pure moritur: Dn. Viventius in poſteriora cecidit, manſit dies aliquot negotiis ſuis intentus, poſtea vero cœpit delirare, ignem petere, dicens ſe frigere, ſomnolentus erat, nox erat laborioſa, manum ſubinde capiti admovebat, undecima die, rupto abſceſſu ore excrevit materiam purulentam, & ſtatim mortuus eſt. Nepos meus cum contuſionem capitis accepiſſet, triſtis factus eſt, de dolore capitis leviter conquerebatur. Tandem poſt menſem incidit in febrem continuam, cum ſomnolentia, capitis dolore, ſurgebat ſubinde, & clamabat, ſeptimo die morbi, excreto pure per nares, vitam ſtatim cum morte commutavit.

OBSERVATIO XXXIX.

Impetigo & pruritus totius corporis.

MUlier quædam piſcatrix, ferina totius corporis impetigine laborabat, cum tanto pruritu, ut perpetuo ſeſe ſcalperet, nec poſſet punctum temporis quieſcere. Mane ex perpetuo ſcalptu ſquammarum M. ij. aut iv. in lecto colligebatur, piſcium ſquammis ſimilium. Ego imperato victu ex pullis gallinaceis, carne hœdina, & hordeatis, primo præſcripſi bolum ex caſſia, poſtea venam brachii utriuſque baſilicam aperiendam curavi; tum frontis, & utriuſque malleoli, ut vitioſum ex toto corpore ſanguinem exhaurirem. His peractis ſequentem ſyrupum Magiſtralem per 30. dies imperavi.

℞. Folior. ſennæ mundator. polypod. querc. recentis, an. ℥. iv. epithymi ℥. j. ß. rhab. elect. ℥. j. Sem. aniſi ʒ. iij. ſantal. citr. ʒ. j. ß. infundantur per noctem in ſucco pomorum, per reſidentiam depurato; poſtea coquantur, ut artis eſt, addendo ſacchari q. ſ. recoquantur in ſyrupum perfecte coctum, cujus capiat prima & ſecunda vice, ℥. ij. aut drach. ij. ß. cum ſero lactis. Aliis diebus hujus ſyrupi capiebat cochlearia duo mane, ſic enim alvus libera ſervabatur, & materia illa ſenſim & pedetentim vacuabatur. Tabella diarrhodon. Abbat. aliquando ſumebat mane, poſt aſſumptum ſyrupum. Juſculis pullorum indulſit per plures dies, quibus maxime infracta eſt vis atrabilarii humoris. Tandem ad aquas Meynenſes ægram noſtram relegavimus, quarum frigiditate temperato hepatis incendio in perfectiſſimam valetudinem reſtituta fuit, nec ab annis quindecim poſtea opem meam imploravit. Illius maritus lepra perierat.

OBSERVATIO XL.

Lumbrici per urinas excreti.

JUvenis quidam, renum dolore excarnificatus, excrevit cum urinis vermes plurimos nigros, & magnitudine & longitudine acus communis, cornutos, friabiles, quorum duos miſimus ad te, ſi bene memineris.

OBSERVATIO XLI.

Stultitia.

DN. N. poſt uſum longum aquæ papaveris rhæados infatuatus eſt, & tandem obiit. Aperto cranio, cerebri ventriculi inventi ſunt a me pleni humore nigro, atranti æmulo, ſumme fœtido.

OBSERVATIO XLII.

Ferina deſtillatio.

PLurimos vidi ferina deſtillatione laborantes, tanto ſudore diffluentes, ut in ſummam virium dejectionem venirent, quem cohibimus hoc modo.

℞. Thuris, maſtich. ſantali rubri, granor. chermes, roſar. rubr. an. ℥. j. fiat pulvis, quo ſuffiantur capitis operimenta.

OBSERVATIO XLIII.

Oculorum macula.

AQua mellis oculorum maculas certiſſime delet, ſi penicillo illas tangamus, ſed oculorum dolor, ſi quis ſit primo mulcendus, eſt enim dolorifica, quod notandum.

OBSERVATIO XLIV.

Teſtium magnitudo præternaturalis.

DN. N. teſticulos magnos admodum habebat a natura, ut multo intervallo ſuperarent magnitudinem teſticulorum equi, ille nunquam prolem ſuſcepit, illius, ut credo, inſtrumentis parum aptis ad veneris ſacra. Intumuit ſcrorum poſt caſum ab equo, inſtar ſphæræ, qua trunculis luditur: tumor ad ſuppurationem verſus eſt ex quo puris inſignis copia effluxit. Ulcere deterſo perfecte, deciderunt teſticulorum fruſtula omnino lapidea, ſiliceam enim duritiem æmulabant, & malleolo in multas partes diſſiliebant, ut ceteri lapides. Corporis, & animi functiones parum erant immutatæ. Tandem poſt aliquot dies ſupervenit febricula, cum anxietate & ſiti, quæ paulo poſt accepit incrementum; pulſus e directo teſticuli affecti valde imminutus erat, priuſquam in alio latere mutaretur: ſucceſſit ſaturatus rubor in facie, nec non exanthemata rubra in corpore univerſo, quæ brevi mortem adduxerunt; hæc hiſtoria notatu digniſſima eſt.

OBSERVATIO XLV.

Gemelli in utero.

UXorem meam, & multas alias mulierculas geminam prolem parituras prædixi, quarum matres gemellos ediderant: graviditas illis moleſta præter morem, ut uterus maxime turgeret, & brevi tibiæ, & pedes inflarentur, parumque moveretur fœtus ultimis menſibus concluſus, in anguſto loco propter ſocium dimidium loci occupantem; raro in prædictione aberravimus.

OBSERVATIO XLVI.

Sanguis eductus actu frigidus.

VIdi mulierem, natura admodum iracundam, febre continua laborantem, cui ſecta eſt vena me præſente, ſed cum ſanguis inflicto ſcalpelli vulnere ad me perveniſſet, percepi illum actu frigidiſſimum, nivis enim, vel glaciei frigiditatem æmulabatur: intra dies quinque a ſecta vena obiit.

OBSERVATIO XLVII.

Salvatellæ apertio in quartana.

SAlvatellæ ſectio maxime prodeſt in febre quartana. Domina Troſella quartanaria, ſecta hora una ante paroxyſmum ſalvatella, confeſſa eſt paroxiſmum multum imminutum fuiſſe: ſecunda vice, ferme extinctum eſſe poſt tertiam ſalvatellæ apertionem, omnino deſiiſſe acceſſiones.

OBSERVATIO XLVIII.

Impetigines.

Domina de Caſtelan laborabat fœda, feraque impetigine utriuſque manus, propter quam tædio maximo afficiebatur. Venæ ſectionem, cathartica, & omnia alia remedia reſpuebat. Hanc paucis diebus ſic curavi.

♃. Unguenti roſati ℥. iij. præcipitati albi drach. iij. miſce pro litu partium.

Hoc remedio prædicta domina, Matronam quamdam magni nominis in Provincia, ut retulit mihi eodem morbo afflictam curavit.

OBSERVATIO XLIX.

Scirrhus lienis.

Vetula ſcirrho lienis laborans, ſupra modum anxia petiit a me, ut mala ſua lenirem, cognoſcebat enim nullis poſſe præſidiis libitinam evitare. Dedi pillulam ex g. iv. laudani confectam, qua gravia omnia ſymptomata quieverunt, præcipue ſumma ſpirandi difficultas, qua premebatur; quod miratus ſum.

OBSERVATIO L.

Epilepſia puerilis.

Pueri ferme omnes, qui alvum adſtrictam habent, obnoxii ſunt convulſionibus, ut ex Hippocrate didici, & experientia. Filius Caroli mei adſtrictione alvi perpetuo laborans, convulſus periit.

OBSERVATIO LI.

Animi deliquium ex venæ ſectione.

Multi venæ ſectionem, & ſanguinis effuſionem bene tolerant, ſed dum ſolvitur ligatura, & vulnus occluditur, in animi deliquium incidunt. His ſubvenies juſculo optimo ante venæ diviſionem exhibito, quod non ſemel obſervavi.

OBSERVATIO LII.

Dolor Iſchiadicus.

Multi ſunt, qui acutiſſimis doloribus exercentur iſchiadicis, bilioſis, & æſtatis tempore, quos non excrucio medicamentis calidioribus, ſed ſecta vena poſt clyſterem purgantem, injicio ſecundum clyſterem cum juſculo, & laudano. Sic Lunelli ſanavi tuum Jacobum ſalibus & dicteriis ditiſſimum.

OBSERVATIO LIII.

Impetigines.

Puer annos decem natus, impetigine affligebatur, quæ ichoroſam materiam ſudabat. Succedente Boreali conſtitutione, ſuppreſſa eſt fœda illa materia, & in pulmonem converſa, quæ horrendum exci avit aſthma: quod deſiit, recurrente ſtatim conſtitutione Auſtrali.

OBSERVATIO LIV.

Ad puris extractionem ex abſceſſu pectoris, & aliis.

Miles ſauciatus in pectore, nullum ſanguinem reddidit per dies ſeptem. Conſilio Chirurgi emplaſtrum vulneri appoſuimus, quod magnam puris quantitatem eduxit. Sigillorius etiam tumore ad ſuppurationem verſo exercebatur: ſed cum non fuiſſet apertus, ut decebat, & in tempore, æger videbatur in alea vitæ, concentrato, & occultato pure, quod attraximus beneficio ſequentis emplaſtri.

♃. Reſinæ pini recentis, claræ, & odoratæ lib. j. olei laurini, terebinthinæ, ana unc. ij. gummi elemi unc. iv. Primo oportet reſinam, & gummos in pelvi manere, donec miſceantur, poſtea addes terebinthinam & oleum, omniaque ſimul bulliant iterum, tum demum per linteum craſſius tranſcolentur. Extendatur pars hujus materiæ ſupra alutam, fiat emplaſtrum, quod vulneri apponatur. Mutetur autem hyemis tempore ſemel in die tantum, æſtate vero bis in die, & mirabilia videbis, neque puto in omnibus noſtris obſervationibus aliquid certius reperiri, ut diſcere poteris ex Paræo lib. 30. de vulneribus pectoris, & thoracis, cap. 30. Prædictum autem emplaſtrum debet in medio perforari inciſuris duabus, aut tribus longis, iu pus attractum facile effluat.

OBSERVATIO LV.

Anodynum ad dolores impetiginum.

Mulier, annoſa fera impetigine laborans, cum ſummo dolore, irritis omnibus remediis, ſequenti cataplaſmate mirum in modum fuit levata.

♃. Putria poma num. vi. per ſetaceum tranſmittantur, quibus adde olei roſacei ℥. ij. lactis muliebris parum, fiat cataplaſma, quod admoveatur parti dolenti. Longa autem experientia didici, putria poma dolorem magis lenire, quam cocta, quod ſemper aliquod empyreuma præ ſe ferant.

OBSERVATIO LVI.

Febres æſtivæ puerorum.

Menſe Julio, Auguſto, & Septembri, magnus infantium numerus moritur lactentium, quos noſtrates mulierculæ vermibus laborare aſſerunt. Ego vero aſſevero mortem provenire ab acriuſculo nutricum lacte, quo inflammatur ventriculus. Nam frigus extremorum adeſt, ſitis inexplebilis, anxietas ingens, nauſea, vomitus, diarrhœa ut teſtis ſum. Quare vena ſecanda eſt. Poſtea vero regioni ventriculi admovendum ſequens cataplaſma.

♃. Farinæ hordei lib. j. micæ panis ℥. iv. coquantur leviter in lacte caprillo, addendo poſtea ſucci ſolani ℥. i. olei roſati q. ſ. miſce, fiat cataplaſma ad dolorem inflammatorium leniendum. Debemus etiam nutricem mutare, & mucilaginem ſem. pſylli cum ſaccharo pauco roſato exhibere ægro ex cochleari. Juſcula pullorum, portulaca, & acetoſa aut lactuca alteranda. Item animalium per dorſum diviſorum admotione calor furens foras alliciendus.

OBSERVATIO LVII.

Lumbrici.

Noſtrates Mulierculæ putant omnes pueros vermibus laborare; ſed cum nullus rejicitur vermis, eos, dicunt in humores putridos fuiſſe converſos, nec male: nam ut vermes in phiala concluſi, & fimo calente obruti, brevi convertuntur in paſtam; cur in corpore noſtro, cujus calor fumi calori reſpondet, non idem fiet, vermibus enecatis ab amaris medicamentis? Certe hoc videtur mihi rationi conſentaneum.

OBSERVATIO LVIII.

Hyſterica ſymptomata.

Melancholica mulier, ſuffocationi uterinæ obnoxia, maximam urinæ quantitatem profundebat, crudam nulloque calore tinctam ſemel in die: qua excreta, ſymptomatum ilias ſtatim emergebat, veluti ex equo Trojano, quorum cauſſam difficillimam eſſe puto. Nam modo capitis dolor eam exercebat, modo cordis palpitatio, modo lipothymia, modo nauſea, modo ſudatiuncula in collo & fronte apparebat, modo horrore totum illius corpus quatiebatur. Sed unde nam ejuſmodi ſymptomata? Puto certe debere referri ad uterum, corporis muliebris ſentinam. Cum enim prædicta ſymptomata, nonniſi excreta urina ſe proderent, in ea ſum ſententia, veſicam urina diſtentam, utero ſuppoſitam, mole ſua uterum cohibere. Hinc fit ut impuritates, & vapores, in antro uteri coerciti, non poſſint libere ſævire in alias corporis partes. Evacuata vero urina, putridi illi humores ſui juris fiunt, & varia illa accidentia pariunt.

OBSERVATIO LIX.

Vomitus horrendus.

Puella annos nata 25. conquerebatur de lienis dolore alte ſepulto, cui ſucceſſit ſcirrhus. Vomebat ſingulis diebus, ſed tamen per intervalla 20. aut 22. lib. materiæ vireſcentis. In diram hydropem incidit menſe Novembri, & 16. die Januar. obiit. Vidi ruſticum, qui materiæ illius vireſcentis lib. 20. 25. aut 30. vomebat ferme ſingulis diebus, ſed tamen per intervalla, ut prædicta noſtra puella, quem uſus chalybis ſervavit. Sanatus enim fuit, hodie & perfecta ſanitate fruitur, quod certe notandum eſt.

OBSERVATIO LX.

Catarrhus.

Nihil magis ſiſtit catarrhum immoderatiſſimum, quam ſequens Rulandi cataplaſma.

♃. Fermenti acrioris ℥. ij. carabes pulveratæ ʒ. ij. fiat cataplaſma quod vertici, raſo capillitio, admoveatur.

OBSER-

OBSERVATIO LXI.

Febris ex pluvia.

PLurimi madidi pluvia, in morbum incidunt, & in febrem continuam ſæpiſſime, prohibita cutis tranſpiratione, quæ febribus excitandis valde eſt idonea. Poſt venæ ſectionem nihil inveni utilius, quam decocto ſudorifico corpus relaxare.

℞. Rad. ſalſæ parillæ ℥. j. Sem. cardui bened. ℥. ß. fol. ſcabioſæ, calendulæ an. m. ß. fiat omnium decoctio, quæ calide hauriatur, addito pauco vino albo, aut aquæ theriacalis guttis aliquot. Vidi multos Medicos, qui nullo modo de ſudorificis cogitaverant, videntes autem potionis noſtræ effectum, laudarunt illam.

OBSERVATIO LXII.

Variolarum prognoſis.

QUotquot variolis aut morbillis laborantes vidi, qui tenſione, meheoriſmo ventris, cum anxietate huc atque illuc agitabantur, intra paucos dies obire vidi, præcipue ſi dolor junctus fuerit.

OBSERVATIO LXIII.

Prognoſis ex anni conſtitutione.

ANno 1640. undecimo menſis Octobris, die 12. 13. 14. 15. tam aſperum frigus ſæviit, ut amnes, & rivuli noſtri omnes glacie frænarentur, Februario menſe ſequenti lateris dolores ſupervenerunt, qui plurimos de medio ſuſtulerunt.

OBSERVATIO LXIV.

Prognoſis in febre continua.

INfinitos vidimus, in febre continua nullo modo dormientes, manentes tamen quietos, ſine ulla querela, nullo modo loquentes, niſi interrogarentur. Quibus ſi pulſus contractaretur, retrahebant manus tremulas, quaſi vitæ ſuæ timerent. Eos omnes vale dixiſſe vidimus.

OBSERVATIO LXV.

Dentium caries.

INfinitos in hoc cæli tractu videmus dentium doloribus excarnificatos, propter dentes carioſos & cavos. Ego cavitatem dentium terebinthina impleo, & cauterio actuali dentem inuro feliciſſimo cum ſucceſſu.

OBSERVATIO COMMUNICATA

A D. Dabadie, Medico Tholoſate celeberrimo.

Scabies pruriginoſa in ſene octuagenario.

ILluſtriſſimus Senator & Decanus D. de Mauſſac, octuageſimum quartum annum attingens a primordiis mixta craſi prædıtus præpollente ſanguine bilioſo, unde emerſit habitus inter carnoſum & excarnem medius, cum liberali proceritate, & decora ſtructura totius compaginis. Præter ea verſatili ingenio, & eximia in diſcrepandis litibus ſolertia, in tam provecta ætate inſignis. Olim eleganti valetudine fruebatur, abſque ullo diſcrimine tempeſtatis frigidæ, vel æſtuantis, de cujus tamen integritate ter fuit dejectus intra quinquennium ex ἀπεψία ſive organi, ventriculi ſcilicet, ætatis decurſu fatiſcentis damno, ſine vitio objecti: quamvis enim nunquam expleatur epulis, nec genio indulgeat, edax tamen eſt acetariorum, fructuumque horæorum, qui etſi, familiares naturæ noſtræ, concoctuque faciles videantur, vix tamen in probum ſanguinem mutationem ſuſcipere poſſunt, unde pravi ſucci generantur & ſuccreſcunt, qui aliunde ad putreſcendum exiguam occaſionem nacti, non raro febres mali moris accedunt, hoc monente Gal. 2. de alim. facult. Quod venerando ſeni contigiſſe obſervavimus, influente Majo in primis ſequenti anno poſt ὀπώραν, poſtremo circa occaſum plejadum, & gravius, ita ut in febrem acutam inciderit, cum exacerbatione, alternis diebus graviore poſt cujus inſultum perturbata fuit alvus, ductaque ἀπὸ καὶ κατὰ pituitoſo humore excrementitio, bile tandem concitata perfuſo, cum δυσφορία & cardialgia gravi, quæ ſunt morbi choleræ ſaltem ſpuriæ argumenta, e quo diſcrimine emerſus ſeptimo, natura ad commune emiſſarium morbificæ cauſſæ reliquias propulſante. Unde totius habitus fœda prurigo partim in tibias, potiſſimum ſiniſtram, in qua eryſipelas exortum eſt, cujus materia fere diſcuſſa, ſuperſtes fuit eryſipelatoſa quædam διάδοσις, ſive effuſio inſtar herpetis miliaris, cum modeſto pruritu, crebro ſtimulante ad ſcalpendum, ab ichore multiplici, ſalſo, acri putrique, per utramque tibiam effuſo, qui cacochymiæ diſſimilaris eſt ſoboles & cachexiæ, quæ ſenibus familiaris, eo gravior erat, quo pedes & tibiæ ſubtumeſcerent, cujuſmodi affectus non exiguum viſcerum labem denunciabat, maxime jecoris, cujus vitiatam diatheſim a prægreſſo ardore febrili, cum ætatis multum provectæ beneficio, vix priſtinæ ſanitati reſtitutum iri ſuſpicandum erat.

Curatio in primis inſultibus inaugurata fuit a coeffuſione humoris excrementitii, in ventriculo fluitantis; concitato magis vomitu, cum jam vomituriret: quo ſedato, alvinæ regionis ſubſidens impuritas clementiori cathartico fuit expurgata. At cum huic curationis ornamento non cederet nimis cruda feraque affectio, de venæ ſectione deliberatur, circa quam celebrandam diſſident ſententiæ, illam reclamante ætate provectiore, & inchoata cachexia, quæ abunde elucebat ex pruritu ſtimulante, & pedum, tibiarumque inflatione. Veruntamen febre ingraveſcente, ſanguis mittitur, nec immerito; cum periclitari melius ſit, quam omnino perire: conſpurcatus effluxit cum εὐφορίᾳ, ſeptimoque judicatus eſt, depoſitis materiæ morbificæ reliquiis ad corporis habitum & tibias. Poſt aliquot dies repullulantem cacochymiam iterum repugnandam cenſuimus, ut ad uſum balnei ſuavis liceret tutius confugere, tum ad procurandam ἐν διαφόρησιν, contemperandum fervorem, & acrimoniam humorum vaporumque, tum ad illos, laxata cute, evocandos. Balneo per pluſculos dies adminiſtrato, prurigo moleſtior evaſit, evocata a centro ad peripheriam cacochymia, nondum ſatis exhauſta, quare cum illuſtris Senator iteratam purgationem reſpueret; ἐπίκρασιν moliri apud me decrevi, explorando uſum lactis aſinini, quod interdum loco lenientis, & purgantis medicamenti eligitur, ab Hippocrate potiſſimum, quarto de diæta acutorum, nec defuit optatus eventus. Propinato enim per menſem integrum lacte, ſoluta eſt alvus ſicciſſima, ichorum humorumque redundantium vacuatio, proborumque humorum repoſitio acceſſit, & diluta craſſiorum humorum fæce evaſit hæmorrhoicus, cujus vacuationis beneficio priſtinæ ſanitati, firmiorique fuit reſtitutus. Nihil de roborantibus recenſeo, nec de topicis, pruriginem ſedantibus, & remiſſo fervore eryſipelatis, materiam illius ſuperſtitem diſcutientibus, quæ bonis ægri rebus in uſum revocata fuerunt, Deo Optimo Maximo, ſanitatis & bonorum omnium largitore noſtris votis favente.

OBSERVATIO COMMUNICATA

A D. Antonio Jodon Medico Antiſſiodorenſi celeberrimo.

Hydrops ventriculi.

ANno Domini 1629. Mulier ſtatura grandiori, quadrageſimum octavum agens annum, Joanna Delier, civis Antiſſiodorenſis uxor, in utero ſe habere credidit, increſcente ſenſim abdominis tumore. At cum tempus geſtationis cognoſceret elapſum, Medicum ordinarium conſuluit, qui eam illico hydropiſim contraxiſſe pronunciavit. Remediis fruſtra tentatis, tumor triennio perſeverans, in tantam molem excrevit, licet interim ægra conſueta munia obiret, ut tanto ferendo oneri vix ſufficeret. Tandem in febrem continuam incidit cum majori difficultate ſpirandi implacabili, inquietudinum turma. Intra ſeptimum diem animam efflavit. Cujus cadaver cum feretro includi non poſſet, propter inſignem totius ventris undequaque diſtenſionem, a parentibus defunctæ rogati, ventrem ſecuimus, & tam ingens ſeroſæ humiditatis factum eſt effluvium, ut nonaginta librarum pondus excederet, ultimo manante ſero obſcuro, & parum turbido, utpote ſua hypoſtaſi vel fæce non deſtituto. His peractis, & penicillis intra vulnera per quæ aqua educta fuerat, relictis, ad apertionem totius abdominis debita methodo devenimus, & cum peritonæum quæreremus diſſecandum, mirum dictu, ſed magis viſu mirandum, hæc membrana, partes naturales inveſtiens, ventriculo antica parte tam firmiter adhærebat, ut niſi vi diſcerpta atque diſſecta, avelli nequiverit; immo vero invenimus noſtrum penicillum in vulnere relictum, in cavitatem ventriculi fuiſſe demerſum, ante cujus anatomen ejuſdem inſolitam magnitudinem pauliſper ſumus contemplati, duoque ejuſdem orificia, ſtomachum ſcilicet & pylorum, eundem ſitum prope obtinentia, ſeque invicem tangentia, epiploo regionem ſuperiorem occupante, hepate ſatis ſano, quod tamen ventriculus tumidus efferebat deſuper; cor mediante diaphragmate eidem graviter incumbens, turbinatam ſuam figuram parti gibbæ ejuſdem, inſtar ceræ impreſſerat, nec mirum ſi ægrotans tam valida ſpirandi difficultate per biennium ſaltem premeretur, reliquis viſceribus, liene, renibus, inteſtinis, meſenterio, cyſtide fellea, veſica & utero integris, & parum calore febrili alteratis. His notatis prægrandem illum ventriculum cum œſophago, duodenoque extrahimus, qui per medium diſſectus, ulnam Pariſienſem ſuperabat, in cujus decliviori parte illuvies ſeroſa notabatur, hypoſtaſeos prædicti ſeri reſiduum fibris omnibus, quæ interiorem membranam contexebant, a ſe invicem late diſſitis,

orificio utroque nulla vitii nota impedito, niſi quod in medio pylori ipſiuſque limine cyſtis pendebat, longitudinis medii digiti, pollice paulo craſſior, aqua pellucida plena, cavitatemque duodeni ſubintrans. Ceterum membranam illam interiorem ventriculi, multis, hydatidibus, partim integris, partim exeſis conſperſam vidimus. Et hæc poſt homines natos (ni mea me fallat opinio) nondum fuere notata, ſaltem a nobis perlecta vel audita. Cauſſam vero tam rari affectus ventriculi, ſcilicet hydropiſeos, cum apud nos ſolidiori minerva inveſtigaremus, ventriculi totius intemperiem frigidam, humidam, hecticamque arguimus, qui cum ſanguinem a trunco venæ portæ per gaſtricum ramum, alioſque pro alimento attraheret, propter illam dyſcraſiam in ſeroſum excrementum ad inſtar hidrops hepatis convertebat. Illa autem frigida humidaque intemperies, ex largo frigidæ potu, fructuum crudorum eſu, aliiſque cauſſis originem duxerat. Cum vero ex maxima fibrarum ventriculi laxitate, & perverſa partis figura, orificium inferius, eumdem cum ſuperiori ſitum obtineret, facilis alimentorum ab uno ad aliud tranſitus fiat, ut in vaſtum illud ſeroſitatum gurgitem non mergerentur, ſed in duodeno inteſtino qualemcumque chylificationem obtinerent, ſiquidem inteſtina chylificandi vi non eſſe deſtituta, apud omnes in confeſſo eſt, quam quidem vim natura neceſſitate coacta potentiorem reddidit. Aquas autem illas ventriculus per ductus illos patentes non rejiciebat, ex eo quod fibræ illius reſolutæ erant a copioſa humiditate.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ

A D. Franc. Chomel, Medico Annonæenſi celeberrimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Ileos ſeu miſerere mei,

VIr quidam Ileo laborans a quinque diebus, ut fæces per os rejiceret, multis remediis fruſtra tentatis, ſumpſit mercurii cum ſulphure extincti, & in formam pulveris redacti ℥. j. globulo ceræ incluſam. Statim poſt exhibitionem fotus continuo adhibiti, & clyſteres frequenter injecti. Poſt aliquot horas fruſtula quædam ceræ in rejecto clyſtere apparuere, quod indicio fuit apertam fuiſſe viam, & medicamento purgante exhibito, æger a morbo prorſus liberatus eſt.

OBSERVATIO II.

Cauterii efficacia,

QUidam æger dolore lumborum diutiſſime afflictus, nullis remediis conferentibus, tandem diem ſuum obiit. Inter alia remedia paulo ante interitum, cauterium femori, quatuor digitis ſupra genu affixum fuerat, a quo, deciſa eſchara, fluxit ſanies quædam circiter ad ℥. ß. poſtmodum vero ſingulis diebus fluebat ex cauterio pus verum & laudabile ad ℥. j. vel amplius. Mirabatur Chirurgus, neque unquam potuit conjicere, undenam pus illud emanaret. Defuncto ægrotante, apertoque illius cadavere, inventus eſt pulmo putulentus, quæ præcipua mortis cauſſa fuit. In lumbis vero magnus abſceſſus inventus eſt, a quo dolor ille diuturnus, & contumax oriebatur. Ab abſceſſu autem ad cauterium uſque inventus eſt canaliculus per quem puris portio quædam effluebat. Unde colligere eſt, quanta ſolertia natura uti ſoleat ad cauſſas morbificas foras eliminandas, quæ canaliculum illum efformaverit ad abſceſſum lumborum per cauterium expurgandum, quod tamen perficere non potuit, a morbi magnitudine ſeparata.

OBSERVATIO III.

Febris tertiana.

REtulit mihi dictus D. Chomel, ſe omnes propemodum tertianas curare ſolitum, exhibendo per horam ante acceſſionem bonum hauſtum decocti chamom. & cremor. tartari, & ſtatim ab aſſumpto remedio ſanguinem detrahendo. Si non ſit ad manus decoctum, aquæ frigidæ cyathum exhibet, & idem fere ſuccedit effectus. Putat aquam illam aſſumptam, per phlebotomiam ad venas rapi, & materiam ebullitioni proximam abluere, unde acceſſio impeditur.

OBSERVATIO IV.

Colicus dolor.

PUella quædam annos nata quatuordecim, laborabat colico dolore atrociſſimo, cum ventris inflatione, quæ neque clyſteribus neque potionibus purgantibus, vel lumbricos enecantibus ſedari poterat; ſed tantum balneo tepido ſopiebatur. Sed egreſſæ a balneo recurrebat, donec intra viginti dies ægram de medio ſuſtulerit. Per biduum ante mortem magnam ſanguinis nigerrimi copiam per alvum excrevit. Diſſecto cadavere, inventa eſt multa pituita vitrea, externæ inteſtinorum tunicæ adhærens, & per totam eorum longitudinem fruſtillatim diſperſa, magnitudine varia, ut quædam fruſtula fabæ, alia avellanæ magnitudinem æquarent. In venis autem, & cordis ventriculis nullus ſanguis inventus eſt, quia natura extremo conatu totum ad inteſtina detruſerat, qui in iis nigreſcens, ut omni ſanguini extravaſato contingit, ante obitum excluſus fuerat. Ubi notanda eſt ſedes materiæ, colicum dolorem efficientis, & ab auctoribus non expreſſa, nempe externa inteſtinorum ſuperficies.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ

A D. Joanne Marſino, Medico Apamienſi peritiſſimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Aſcites.

ANno 1642. menſe Octobri, vocatus fui ad puerum quatuordecim annos natum, aſcite poſt variolas a menſe laborantem, nulla aderat febris, licet æger proſtratis omnino viribus cogeretur decumbere. Præſcripſi quamprimum apozema aperiens, & hydragogum, quod habetur in praxi D. Riverii c. de hydrope, & poſt uſum apozematis juſſi, ut ſuffumigio inſtar ſtuphæ ex aperientibus & diſcutientibus compoſito uteretur per triduum, ſemel in die, quibus uſurpatis plane convaluit.

OBSERVATIO II.

Inflammatio teſtium, cum urinæ ſuppreſſione.

EOdem anno, menſe Decembri, inviſi hominem quemdam quinquagenarium, inflammatione teſtis dextri, & urinæ ſuppreſſione laborantem; Præſcribo clyſterem partim emollientem & laxantem, partim carminantem, eoque rejecto, baſilicam dextram aperiri jubeo ad ℥. viij. Renes oleo ſcorpionum Matthioli inungi, & poſt inunctionem placentam ex cepis minutim inciſis, ovis quibuſdam agitatis, & axungia porci confectam, eidem parti applicari, & in craſtinum, bolum ex caſſia, diaph. & reo pulv. exhiberi. His fluxit urina copioſe. Ad inflammatum vero teſtem, confectum eſt cataplaſma ex farina fabarum, cocta in oxycrato ad pulticulæ conſiſtentiam, quo remedio per triduum applicato parti affectæ, priſtinæ ſanitati reſtitutus eſt.

OBSERVATIO III.

Iſchuria.

EOdem anno, & menſe incidi in mulierem quadragenariam, euſarcam & obœſam, iſchuria laborantem, febris aderat, ſed non intenſa; urina autem quæ in exigua admodum quantitate excernebatur, erat valde rubra, dolor circa renes aderat, iſque inſignis. Demum vomitus frequenter recurrebat. Varii injecti fuerant clyſteres emollientes, laxantes, & carminantes, ſed fruſtra: celebrata venæ ſectio bis, in brachio ſcilicet & pede; fotus inſuper & linimenta, ut in ſimili caſu fieri ſolet, uſurpata fuerant; bolus in caſſia, diaphœnic. rheo compoſitus, exhibitus, ſed omnia in caſſum. Tandem adhibui placentam ſuperiori obſervatione laudatam, circa renes. Poſtremo hocce remedio placide quievit, copioſe minxit, & bene omnino habuit. Simile quid mihi contigit in alio ægrotante, qui cum febre acuta laboraret, abſque tamen dolore ullo nephritico, & non poſſet mingere, applicata eadem placenta, minxit in poſterum, & fugata febre, ſanus factus eſt.

OBSERVATIO IV.

Ulcus fiſtuloſum.

MEnſe Januario anno 1643. Dominus Ferries Vatilienſis, annos natus 55. temperamento bilioſo admodum, quique ſeſe variis curis laboribuſque fatigaverat, ſe mihi ſanandum obtulit. Laborabat a quatuor jam annis variis in pectore doloribus, productis ab humoribus a capite verſus partes thoracis exteriores delabentibus: Aderat circa claviculum tumor, ovi gallinacei magnitudine: ſed quod pejus erat, ſupra os pubis dextrum, videbatur tumor, unius & alterius ovi anſerini magnitudinem æquans, ex quo a quibuſdam menſibus aperto, effluebat pus laudabile: Ulcus erat profundum, fere ad ſemipedis altitudinem; ad quod ſanandum varia, ſed fruſtra tentata fuerant remedia, ita ut de futura fiſtula omnes timerent. Curationem hoc pacto aggreſſus ſum.

Præſcripſi primum potionem purgantem, partim phlegmagogam, partim cholagogam, deinde phlebotomiam. Poſt hæc apozemata ex aperientibus temperatis, vulnerariis, & pur-

& purgantibus. Finito apozemate decoctum ſequens ſumpſit bis in die, per 12. dies.

℞. Hordei integri P. j. folior. ſcabioſæ, ſaniculæ, piloſellæ, vinceæ pervinc. agrim. & pimpinel. an. N.j. Sem. hyperici & cardui bened. ana ℥. ii. flor. trium cordial. ana P. i. coquantur in hydromel. tenui ad lib. i. ß. co- ℥. vi. mane, & ſero colaturæ capiat.

Interim ex eodem decocto fiebant injectiones ſingulis diebus in ulcus. Verum cum hæc non ſufficerent, ſed omnes prædicti affectus perſeverarent, ad diætam ſudorificam devenimus per viginti quinque dies continuandam, ex decocto radic. ſalſæparil. & raſuræ ligni guajaci ad partes æquales. Ex reſidentia parabatur bochetum pro potu ordinario. Sexto autem quolibet diætæ die ſumebat medicamentum purgans, Verſus finem diætæ, cum ulcus in eodem ferme ſtatu permanere videretur, juſſi ut Chirurgus inducto in ulcus baculo, ſuperpoſitam cutem & carnem, quæ unius digiti latitudinem fere adæquabat, novacula ſcinderet, ut cavo illo detecto, faciliori negotio debita remedia adhiberentur. Succeſſit votis eventus, conſumpta ſiquidem fungoſa illa, & minime laudabili carne, ulcus ad cicatricem brevi deductum eſt, ægerque non tantum a doloribus, ſed etiam a metu fiſtulæ liber evaſit. Ad ſigillum curationis præſcripſi cauſticum brachio ſiniſtro inurendum, diuque geſtandum.

OBSERVATIO V.

Secundinarum retentio.

EOdem tempore Domina de Ruſſia, annos nata 35. temperamento ſanguineo, poſt editum multo dolore, & labore fœtum, incidit in ſecundinarum retentionem. Pulſus nullus apparebat, facies mortuo ſimillima, ita ut conclamata omnia viderentur. Dum acceſſi, præſcripſerat quidam Chirurgus, ut ex capillis ipſius nonnihil abſcinderetur, combureretur, & vino diſſolutum propinaretur. Quod cum præſtitiſſet ægra, ſecundinas feliciter expulit. Verum emiſſis ſecundinis lochia ſuppreſſa ſunt, unde febris exorta eſt. Poſtridie præſcripſi ſanguinis miſſionem ex malleolo dextro ad ℥. viii. (pulſus enim erat validus & plenus) & in craſtinum, quia alvus erat adſtricta, clyſterem in hunc modum.

℞. Fol. malvæ, violar. pariet. mercurial. ana m. i. flor. chamom. & meliloti ana P. i. Sem. aniſi & fœniculi, an. ℥. ß. coquantur in juſculo capitis vituli, ad lib. i. in qua diſſolve ſyrupi violacei & ſacchari rub. an. ℥. fiat clyſter.

Rejecto clyſtere, aperta eſt vena malleoli ſiniſtri ad ℥. vii. His febris remiſit, ſomnus, quo antea plane caruerat, rediit; paulatim abſque aliis remediis convaluit.

OBSERVATIO VI.

Catarrhus ſalſus cum propenſione ad phthiſin.

MEnſe Octobri ann. 1643. vocatus fui ad ægrum quadraginta annos natum, temperamento bilioſo, habitu gracili & macillento. Laborabat catarrho ſalſo & acri, a capite in pulmonem delabente, a quatuor anni tuſſis aderat ſicca, obſtructio utrumque occupabat hypochondrium, cum febre continua & lenta. His adde phlogoſin quamdam, dolore circa ſternum & dorſi vertebras manifeſtam. Præſcripſi primum potionem purgantem ex rhæo, tamarindis, ſenna, manna, & ſyrupo roſaceo confectam, ſed in exigua quantitate. Deinde venæ ſectionem ex brachio dextro ad ℥. vii. His præſtitis, juſculis medicatis ex aperientibus temperatis uſus ſemper duodecim dies, infundendo per noctem in tertio quoque juſculo, ſennæ ℥. ß. & diſſolvendo mannæ ℥. i. Finitis juſculis ingreſſus eſt ſemicupium tepidum ex decocto hordei, & amydal. dulc. paratum, per triduum, bis in die. Ab initio curationis applicui duo cauſtica inter duas ſcapulas, ſpina dorſi intermedia latitudine duorum digitorum, juſſique, ut ſemel in hebdomada cucurbitula ſuperponeretur, quod remedium tantum in hoc laborante præſtitit, ob ſeroſitates, quæ in magna copia ſingulis vicibus educebantur, ut integram curationem illi fere adſcripſerim.

OBSERVATIO VII.

Ophthalmia.

QUidam annos natus 30. temperamento ſanguineo, ſed cerebro admodum catarrhoſo donatus, laborabat a longo tempore inflammatione, quæ tum adnatam, tum utramque palpebram occupabat. Affectus non erat continuus, ſed recurrens: varia uſurpata fuerant antea remedia, ſed fruſtra. Tandem præſcripſi duo cauteria inter duas ſcapulas geſtanda, necnon cucurbitulam utrumque amplectentem applicandam, urgente nimirum fluxione: Quod cum præſtitiſſet, ſani omnino illius oculi evaſere. Non parum ad illius curationem contulit unguentum ſequens, quo in ipſo curationis initio uſus fuit, purgato prius corpore, ſectaque vena.

℞. Viridis æris g. xii. camphoræ, & lapidis calamin. ana ℨ. ß. tuthiæ præparat. ℨ. ß. butyri recentis, aqua roſac. loti, miſce, fiat unguentum.

OBSERVATIO VIII.

Febris maligna.

MEnſe Majo anno 1644. mulier 30. annos nata, ſeſe mihi curandam obtulit, Laborabat febre maligna duobus diebus cum dolore capitis & inquietudinibus ferme continuis, ſitique intenſa maculis quibuſdam lividis circa pectus & dorſum apparentibus. Ter intra biduum ſanguinem eduxi ℥. viii. ſingulis vicibus, cumque interna omnia remedia averſaretur, ad externa animum contuli. Quarto itaque morbi die cataplaſma ex cochleis cum ſuis teſtis contuſis, ſtupiſque ſuperpoſitis, utrique pedi circa plantas applicandum curavi. Admotum eſt hocce remedium circa horam tertiam pomeridianam. Inclinante autem die cœpit ægra ſentire dolorem quemdam moleſtum, & gravem in utroque ſemore & tibia, qui ad mediam uſque noctem duravit ea ſævitia, ut ægra de removendo cataplaſmate perpetuo quereretur. Media autem nocte ſudor totum corpus invaſit, tanto fœtore & graveolentia, ut illum ægra ſuſtinere vix poſſet. Mutato induſio, amota ſunt a pedibus cataplaſmata, tetrum adeo odorem exhalantia, ut adſtantes ferme inficerent. Mane ægram alacrem invenio febre aliiſque ſymptomatis valde imminutis. Cumque omnia in tuto poſita mihi viderentur, nihil amplius agendum duxi, ſola contentus purgatione, quam tamen laborans, ob ſummam inobedientiam, ſumere noluit: nihilominus brevi poſt bene omnino habuit.

OBSERVATIO IX.

Arthritis.

NObilis quidam menſe Februario anno 1645. temperamento ſanguineo, habitu euſarcho & obeſo, gonagra a tribus diebus laborabat. Quamprimum eum inviſi, ſanguinem ad lib. i. mitti jubeo, qui cum valde impurus apparuiſſet, poſtridie iterum ſanguinis miſſionem ad parem quantitatem præſcribo, qua ſe multum recreari ſenſit laborans, ſanguine educto, priori ſimili. Tertio demum ſanguinem detraho ad ℥. x. poſtridie vero medicamentum ex ſenna & rhab. in decocto convenienti, cum diaphœn. & ſyrupo roſac. propino, quo bene omnino habuit, ſimile quid mihi contigit in aliis duobus ægrotantibus, eodem temperamento & habitu donatis, in quibus venæ ſectio ter aut quater repetita in ipſo initio affectum penitus ſuſtulit oxycrato, fovendo partem affectam, & poſtea illinendo oleo roſaceo.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ

A D. Des Grands Prez, Medico Gratianopolitano peritiſſimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Linguæ tumor.

QUidam lue venerea infectus, per frictiones mercuriales curabatur, quæ cum ſupra Medici præſcriptum, Pharmacopæi juſſu frequentius, & diutius celebratæ fuiſſent, maximus fluxionis impetus tantum linguæ tumorem excitavit, ut quatuor digitorum tranſverſorum menſura extra os promineret. Cui Medicus nihil præſcribere voluit, ægre ferens, quod ordo a ſe præſcriptus, contemptus, & ſuperatus eſſet. Unde ægrotans in miſero hoc ſtatu quatuor menſium ſpatio permanſit, & lingua ab acre continuo alterata trium digitorum tranſverſorum craſſitudinem acquiſierat. Vocatus ego, poſt phlebotomiam, purgationem, pulverem ex pipere, zinzibere, ſinapi & ſale decrepitato, linguæ admovendum præſcribo. Cujus uſu, primo ſtatim die, lingua molleſcere, & per ſe moveri cœpit. Tertia die eam ablui jubeo pluries in die aqua vitæ probæ rectificata, ut quarta longe mollior apparuerit, & in os protrudi potuerit, cum tamen illico rurſus egrederetur. Poſtmodum vero in parte inferiori linguæ juxta ranulas, ulcera animadvertens, quæ ex colliſione dentium, quibus illa innitebatur, oriunda erant; aqua alba, ex præcipitato albo parata, ea ulcera abluenda curavi, & profundas ſcarificationes circa ranulas fieri juſſi. Quibus intra paucos dies tumor diſcuſſus eſt, & lingua in propriis oris cancellis coercita.

OBSERVATIO II.

Mutus caſu curatus.

QUidam Mendicus Ponſenacium prope Muram noctu appellens, a magnæ illius domus conductore hoſpitaliter exceptus eſt. Ubi per aliquot dies commoratur propter puerum mutum & ſurdum, ſecum adductum, qui febre continua eadem nocte correptus fuerat. Tandem impatientia percitus; & de illius ſalute deſperans, clam diſceſſit, ægrumque ibi deſeruit, quem ad priſtinam valetudinem revo-

revocatum, conductor primum agnorum poſtmodum ovium, & vervecum cuſtodiæ præfecit, quo munere fungebatur egregie. Contigit autem poſt aliquot annos ut alea ludens, craſſiori baculo percuſſus fuerit, quo ictu graviſſimo os occipitale in multas particulas confractum eſt. A quo tamen vulnere, valde periculoſo, periti Chirurgi induſtria curatus eſt. Dum autem convaleſceret, ſenſus auditus illi ſuccreſcebat, & verbula quædam balbutire incipiebat, donec tandem integram audiendi & loquendi facultatem adeptus eſt, & in eo ſtatu vixit ad annum ætatis ſuæ 45. D. Pajano Procuratori Gratianopolitano pro vinitore inſerviens, vixque duo anni ab illius interitu elapſi ſunt.

OBSERVATIO III.

Cranii depreſſio.

IN multis cranii depreſſio curata eſt, admota poſt unam vel alteram phlebotomiam, ſupra depreſſionem cucurbitula, cum multa flamma, addita interdum inciſione, & multis interdum ſcarificationibus, & interdum ſine illis. Sed inter ceteros unum notatu digniſſimum referam, qui Artaudus nominatur Procurator Gratianopolitanus: is in profundo itinere, inimico obviam factus, lapide percuſſus eſt ſupra os parietale ſiniſtrum, quo ictu ex equo in terram dejectus eſt, & pro mortuo derelictus. Inde in villam vicinam delatus, a duobus Chirurgis curari cœpit, qui tantum venæ ſectione & cucurbitulis uſi ſunt, ſine ulla vulneris providentia, quod nullam ſolutionem continui manifeſtam prætenderent. Vocatus ego, hominem invenio ſanguine perfuſum, qui ex ore & naribus excernebatur cum nauſea, & vomitu fere continuo, vix adſtantes agnoſcentem, ægerrimeque loquentem, & ne quidem oculos aperientem. Perluſtrato capite univerſo, dum locum cranii depreſſum ſummis digitis tantillum comprimebam, nauſea excitabatur. Quo animadverſo, Chirurgo præſcripſi, ut partem illam raderet, & cucurbitulam ſatis magnam illi applicaret, cum multa flamma: quæ licet partibus ſanis & ſolidis inniteretur, tantum dolorem ægro inferebat, ut loquendi facultate carens, in lectum ſeſe muſſitando demitteret. Poſtquam vero cucurbitula avulſa eſt, & inciſio facta ſupra partem affectam; atque iterum admota cucurbitula, tantum abeſt, ut dolorem perciperet, quin potius maximum inde ſolatium conſequutus eſt: unde nobiſcum loqui cœpit, omneſque adſtantes agnovit. Ac quamquam per cucurbitulam ſanguinis ℥. viii. vel vii. extractæ fuiſſent, præcepi tamen, ut ſequenti die phlebotomia iterum celebraretur, ſicque æger paucis poſtmodum diebus omnino convaluit.

OBSERVATIO IV.

Phthiſis.

FIlius natu tertius Ampliſſimi viri Domini de Periſſol in Senatu Gratianopolitano Præſidis, annos natus 14. Geneva Gratianopolim advectus eſt 8. morbi ſui menſe, macie & phthiſi conſumptus cum alvi fluxu inſigni, ita ut eum brevi moriturum patri prædixerim, propter ulcus pulmonis, quem fruſtulatim extuſſiebat: fruſtula illa ſupra carbones injecta graviſſimum fœtorem exhalabant: Tum fœtor anhelitus cadaveroſus, non ſolum ægrotantis cubiculum, ſed etiam vicina uſque ad ſcalas inficiebat. Quibus animadverſis nullum aliud remedium præſcribere poſſe pronunciavi, quam lac muliebre ab optimæ nutricis uberibus ſugendum. Quod poſtera die in uſum revocatum, poſt quatuor dies ægrum in paulo meliorem ſtatum reduxit, & intra duos menſes integræ ſanitati reſtituit. Ortus erat hic affectus ex pleuritide male curata, quæ in empyema migraverat, & empyema in phthiſin. Hoc idem remedium in pluribus aliis expertus ſum, tum etiam in me ipſo & filio meo, & duobus Nobilibus viris, qui ſanguinem per os magna copia rejiciebant.

OBSERVATIO V.

Punctura nervi.

QUidem mercator Grationopolitanus, manu inverſa menſam percutiens, acum in eam defixit, quæ globulo fili inſerta erat. Per biduum nihil inde mali percepit, ſed tertio die tantus in parte dolor obortus eſt, in dies ſequentes perſeverans, ut neque venæ ſectionibus, neque fotibus, neque cataplaſmatibus anodynis ſedari potuerit. Hujus doloris contumaciam advertens, peto a Chirurgo, num eum alias morbo aliquo venereo affectum viderit? Reſpondit eum quidem ante triennium gonorrhœa, & carie pudendi affectum fuiſſe, ſed perfecte curatum. Præſcripſi ſtatim ſuffumigium ex cinnabari, ſtorace, benzoino, thure, & ſemine hyoſcyami, terebinthina exceptis, quo manus tantum ſuffiebatur, ſtatim melius habuit, paucíſque diebus continuato remedio, perfecte curatus eſt.

OBSERVATIO VI.

Febris quartana.

MUltos curavi quartanarios quorum felix ſucceſſus, poſt univerſalia remedia, oleo magnetico præſertim a me tribuitur, quod nullum effectum ſenſibilem producit. Ejus autem guttas duas vel tres in vini cocleari exhibeo in principio acceſſionis. Ex eoque pilulas febrifugas compono.

OBSERVATIO VII.

Epilepſia.

NON raro expertus ſum, & plures habeo hujus rei teſtes, pœoniam ſub propria conſtellatione collectam, nempe inclinante luna in Ariete exiſtente, epilepſiam ſolvere ſola applicatione. Radicem autem mediam & præcipuam atque majorem per longitudinem diviſam, collo & brachiis circumdedi in quadam Noſocomii virgine 18. annos nata, quæ a pueritia hoc morbo affligebatur, & ſingulis diebus paroxyſmos patiebatur. Attamen ab eo tempore protinus curata viſa eſt. Hinc patet quantopere utilis ſit in medicina facienda ſyderum obſervatio.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ AB HENRICO RUFO,

APUD SAMMARCELLINENSES MEDICO, & inter Gratianopolitanos conſcripto.

D. D. LAZARO RIVERIO, Conſiliario, & Medico Regio, & in Univerſitate Monſpelienſi Medicinæ Profeſſori digniſſimo.

HENRICUS RUFUS

S. P. D.

CUM novum ſydus huic Provinciæ affulſeris (Profeſſor Meritiſſime) non mirum ſi omnium in te convertuntur oculi: cumque tuo lumine magna lætitia nos afficias, par eſt, ut magna laude afficiaris, quia per te beatiores ſumus. Quicumque enim virtutes tuas, & vitæ ſummum decus non novit, audivit ſaltem, & propius noviſſe deſiderat. Mitto animi dotes & colloquiorum cum doctrina ſuavitatem; Tot ægrotantes, quos & Gratianopoli & ubique locorum Delphinatus ab Orci faucibus redemiſti, laudes tuas reticere non poſſunt nec debent, in uno afflicti & infelices, quod Gallia Narbonenſis totumque Monſpelium te nobis invideat: nuſquam tamen totus aberis (Doctor & Profeſſor Clariſſime,) præter commemorata, opus practicum, quod omni puncto abſolutiſſimum publici juris feciſti, tui deſiderium nobiſcum ſublevabit, atque Reipublicæ Medicæ hoc conferet emolumentum, ut & abſentem te conſulere liceat, neque huic labori finem dediſti: nam inter tot gravia exercitia, quibus in ſchola Monſpelienſi incumbis, & tot ægrotantium pro ſua ſalute interpellationes: alterum præterea obſervationum tuarum librum moliris, nec ſanitati parcis, aut a lucubrationibus ceſſas, ut Medicinæ ſplendorem adaugeas: quod cum ſolus exequi potuiſſes, apprime tamen quorumdam amicorum παρατηρήσεις ſubtexere voluiſti: neque a me (etſi quondam diſcipulus artis Jatricæ rudimenta de tuo dictamine hauſiſſe glorior,) obſervatiunculas expetere dedignatus es. Conceſſi, te jubente, non inſcius, me aquas in mare deportare: has ſi legeris, & in iis quædam minus apte exarata videantur (D. C.) a te caſtigari non ægre feram, qui obſequium perpetuum tibi devovi, teque in æternum colendum ſuſcepi. Vale, & mihi totique Apollineæ familiæ vive diu: e noſtro Muſæolo idibus Julii anni 1645.

OBSERVATIO PRIMA.

De portentoſo & inſolenti ſingultu.

ANno 1634. menſe Decembri Sammarcellini, ſutor quinquagenarius, ab inedia, frigore, & itinere incidit in ephemeram, quæ intra 24. horas per copioſum ſudorem diſcuſſa eſt; ita ut poſtera die omni febre, & dolore capitis vacuus remanſerit uſque ad octavam, ciborum tamen inappetentia ſuperſtite, cum qua & ſomnolentia, & torpente laſſitudine tenebatur. Verum octava die mane iterum febricula abſque rigore obſeſſus eſt, mox ſub veſperam graviſſimo ſingultu augebatur, cujus ſonus ſive ſtrepitus ultra quartam domum vicinam ſuæ, e ſubjecta autem via facile audiebatur, nulla remiſſione, nullis datis induciis. Inter quæ haud multum ſiticuloſus, mente conſtans: ſed tam ferocis ſymptomatis maxime impatiens; undecima aliquid cruentum carni ſemiputri non abſimile per vomitum, concurrente tuſſicula ejecit: quod quidem ab adſtantibus caro cydoniorum ſaccharo condita, quam non pridem comederat æger, putabatur. At die ſequenti, fruſtum ejuſdem

ejuſdem magnitudinis & coloris, rubrum ſcilicet, & avellanæ molem æquans per nauſeam exercvit: quod primum in aqua lavari, deinde prunis apponi juſſimus, atque exempto colore ſanguinis, quo aqua perfuſa eſt, & nidore fœtido, qui ab uſtione exhalavit quod ante ex narratione fueramus ſuſpicati dilucide apparuit, illud nempe exploſum fuiſſe molem carneam cum membranis ab ulcere in œſophago vel prope ſuperius ventriculi os latitante abraſam. An vero ulcus illud de repente ortum ſit, & a prima illa die, qua Ephemera correptus eſt homo, inuſtum; an potius a longo tempore fuerit contractum, non bene conſtat. Eſt tamen veriſimile, tam brevem non habuiſſe originem; primo, quia Phlegmon vel alius tumor non præceſſerat, quem plerumque ſubſequi ſolet ulcus; deinde quod a pluribus annis levi tuſſicula & inani itidem premeretur: ſine ulla e pulmonibus manifeſta excretione, idcirco malum, quod ſub prima œſophaghi vel ſtomachi tunica jampridem radices egerat, a cauſſis externis ſupra allatis concitatum, ſeſe confeſtim exeruit, ſymptoma vero fuit continuum ab ulcere, a quo mors 14. cum delirio fuit inducta: cum ſingultus, neque phlebotomia iterata, neque cucurbitulis, neque medicamentis detergentibus, digerentibus, & purgantibus (inter quæ hiera valde commendatur) quicquam de crudelitate, uſque ad exitum remiſerit.

OBSERVATIO II.

De Phlegmone cerebri partem poſticam obſidente, & ſymptomatibus inde conſequentibus.

NObiliſſimus & illuſtris juvenis D. de Latthaudiere, annos natus 37. ſub cane in graviſſimum & acutiſſimum dolorem capitis incidit, qui ad poſteriora & latus ſiniſtrum magis porrigebatur. Aderat obſcura & leviſſima febris, ſenſuum vigor, guſtus præcipue, cum his nihilominus ſitis ingens & vigiliæ perpetuæ: frons nihil incaluit, caput parum, ex tactu licet duro, non dolebat, appoſitis ad frontem manuum una, ad ſinciput altera, cerebrum intus concuti, ac convelli ſentiebatur, at caput univerſum involuntarie ſubſiliebat, urinæ in principio craſſæ & albæ: quibus animadverſis, phlegmonem in cerebro vel eryſipelas metuentes, ex cephalica primum, deinde ex mediana mitti ſtatim ſanguinem ad ℔. ii. juſſimus. Diebus ſequentibus, quod dolor inſtaret crudeliter, iterum partitis vicibus phlebotomiam celebravimus ad ℔. ii. adverſo brachio. Quinta ventrem ſubduximus: ſexta per cucurbitulas humeris affixas ſanguinis lib. ß. detraximus, intra hæc caput deraſum oxyrrhodino illitum fuit, nec quicquam eorum omiſimus, quæ a cerebro cujuſvis generis humores revellere, derivare, vel repellere valent. Quarta morbi die, in linguæ latere dextro erupit tuberculum, quod durum & cavum & ſine ſenſu ulceroſum deprehenſum eſt, carcinoma ſcilicet. Septima ſub veſperam paululum deliravit, mox ſudor in facie primum, deinde per totum corpus copioſus obortus eſt, ita ut veram & perfectam criſin adfore ſperaremus. Mador detergitur, permutantur lintea, ſudor itidem abunde prorumpit. At æger jam de operimentis conqueri cœpit, ac ſuffocari exclamat, quæ dum amoventur, & ſudor, ut antea abſtergit, illum ferme reſolutum invenimus, & continuo delirantem: vires quæ ante ſudorem fuerant prævalidæ, omnino fractæ percipiuntur, atque in eo ſtatu nocte tota uſque ad horam octavæ diei nonam matutinam perſtitit, garrulus ſupra modum, & inſipiens, & immemor omnium quæ ſibi in morbo contigerant, vel facta fuerant. Circa decimam reſipiſcere viſus eſt, quorumdam reminiſci, & ſic ſpes animis addita fuiſſet, niſi pulſus convulſivus, artuumque tremor cerebrum peſſime affici indicaſſent. In procinctu urinæ excretio copioſiſſima, quæ rubra & igneo ſplendore coruſcabat: ſimili hora qua pridie, ſub veſperam, rurſus ægrotantem invaſit delirium, in eo pejus, quod cum vires rurſus conſtarent, factus phreneticus, adſtantes ſummo terrore profligabat. Nona matutina iterum reſipuit, uſque ad veſperam, ſub quam tumor exortus eſt in cervice, pomi mediocris magnitudine, non doloroſus, neque a cute diverſi doloris, nec minus delirium juvenem occupavit cum manuum motu convulſivo. Die decima omnia ſimiliter ſe habuerunt. Sub finem undecimæ convulſus moritur. Porro cum morte ante ſeptimam nec ſpectata, nec pronunciata ſublatus fuiſſet vir, ut illuſtriſſimæ familiæ, ſic & magni momenti apud omnes ſui generis, conſultum fuit cadaver diſſecare, ut cauſſa latens apud populares detegeretur. Ceteræ corporis partes & parænchymata laudata conditione, ſeu diatheſi inventa ſunt præter cerebrum. Aperta quippe calvaria, magna copia ſanguinis nigerrimi, etſi diluti, illico effluxit, intactis adhuc menyngibus, immo oſſibus vix deductis ad ſerræ capedinem, qui quidem ſanguis inter calvariam & membranas effuſus ponderis lib. ii. vel pluris æſtimabatur. Ubi detectæ ſunt cerebri tunicæ, mox univerſum venulis nigro torridoque ſanguine turgentibus conſperſæ apparuerunt. Pars autem poſterior duorum digitorum latitudine, longitudine quatuor, ubi torcularis ſedes definitur, non ſolum nigricans ſed præterea membranæ puniceo colore, & gangræna corruptæ viſæ ſunt, in qua parte dum ſcalpellum adigi juſſimus, protinus inde materia purulenta ad ℥. v. vel ℥. vi. cum fœtore emanavit. Exinde novacula altius penetrantes Chirurgi tota fere baſis cerebri, in primis cerebellum, & ea pars ſpinalis medullæ, quæ primis vertebris excipitur, & ſuper qua tumor apparuerat, ſphacelo ſimiliter corruptæ ſunt inventæ; menynges vero partis ſiniſtræ, ulcuſculis exeſæ, per quæ ſanguinem ſub calvariam effluxiſſe, veriſimile eſt. Ex quorum narratione facile inferre licet, cauſſam doloris illius acutiſſimi, vigiliarum, delirii & convulſionis, fuiſſe ſolutionem continui in cerebri parte poſtica, cerebello vulgo nominata. Solvere vero unitatem cauſſæ duæ, ulcus & phlegmon eryſipelatodes: ulcus quidem, ut cauſſa primaria, ab aliquot menſibus contractum ex cauſſis mihi relatis, ſed reticendis, ut ſobolem habuerit ulcuſculum illud in lingua enatum, ſic & partem debilem reddidit & inflammationi locum dedit. Phlegmonem autem eriſipelatodem promoverunt ætas juvenilis, temperamentum ſanguineo bilioſum, temporis conſtitutio. Sed præ ceteris cauſſæ externæ, natatio ſcilicet in frigida ſub die poſt inſolationem præcedentem & exardeſcentiam. Cauſſæ vero cur febris tam obſcura cum tot terrificis ſymptomatibus deprehenderetur, hæ ſunt; Prima, quod ceteris partibus bene valentibus unum cerebrum laborabat; ſecunda, quod cerebrum obſcuro ſenſu ſit præditum ex ſe, & præterea frigidum & humidum; tertia & magis notatu digna, quod cerebrum longe ſit diſſitum a corde, ideoque ſpiritus caput perreptantes, ſemel in plexus binos illos labyrintheos illapſi, difficile ad cor recurrunt, & contagium partis affectæ cordis minime communicant.

OBSERVATIO III.

De morbo lento, a ſyderatis pulmonibus orto, quo virgo nihil mali ſentiens, interiit menſe Febr. 1643.

INgenua virgo, annum agens ſupra 14. brevi morbo (ut multis videbatur) ſublata eſt: ante biennium tamen altum ducebat ſpiritum, ſolitudinem affectabat, & facies totuſque habitus pallore albeſcebat. Ante duos menſes, dum ejuſdem fratrem lento quoque morbo confectum inviſeremus, a matre fuimus rogati, ut iſtius pulſum exploraremus, num febricitaret: pulſum obſervavimus languidum, & inæqualem, ſed ſine calore febrili; ideoque ubi vultum palleſcentem paululum ſumus contemplati; & de ætate ſciſcitati, venit in mentem menſtrua forſan inſtare, quæ dum ob venarum, & viarum anguſtias naturæ ἐκλάμψις impedita, reſerare laboraret, ſanguis ab iis inficiebatur, & levia illa ſymptomata ſuſcitabat, uti ſolet contingere non raro in virginibus hujus ætatis, quodque mater, & conſanguineæ opinabantur: quare his obiter dictis, & factis diſceſſimus, altius rem indagaturi, ſi malum protraheretur, aut ſymptomata ingraveſcerent. Sed iis utrinque vel neglectis, vel oblivioni datis, poſt duos menſes ſerio vocati, morbum multo graviorem reperimus, ut quem ἀπσοία, & febris continua comitarentur, quippe ſub ἐποσημοσία, vires præterea dejiciebantur, narium pinnæ inter expirandum expandebantur, nec tamen inſignis dyſpnœa aderat, nulla ſitis, non rubor in genis, non vigiliæ, decumbens nonnihil tuſſiebat ſine ſputo. Cor vero crebro & valido motu, continuo ſub noctem recrudeſcente, tangenti palpitabat, ægra non ſentiente; urinæ craſſæ, albæ, adipoſæ cum enæoremate vel hypoſtaſi ejuſdem conditionis divulſa: nunquam deliravit, nullam noctem duxit inſomnem, ne quidem ultimam, in qua placide & ſine agone hanc vitam cum meliore commutavit. Ergo propter iſtius mortem inopinatam, apud parentes, & quod etiam tredecim alii ejuſdem genituræ, ante vel circa pubertatem, defuncti eſſent, conſilium fuit apud amicos, corpus mortuum aperire, & primum nudato cadavere, latus utrumque ab alis ad coſtarum notharum ultimam, maculis latis e rubro liventibus, & ſugillationem referentibus erat conſperſum, viſcera in abdomine contenta viſa ſunt; ſolo jecore, nonnihil plus ſolito nigricante, & ventriculo perexiguo, bile porracea intincta. Ubi in thoracem deventum eſt, ab utraque ejus cavitate inciſa confertim aquæ viroſæ magna effluxit copia, ad lib. IV. mirum quod orthopnœam vel ſaltem dyſpnœam viventi non invexerit, aut fluctuationem non prodiderit: pulmones ſyderati inventi ſunt, præterea in eorum ambitu puncta paſſim albeſcentia cernebantur, quæ leviſſimo tactu diſrupta, & pus & tabem eructabant, immo labes vaſa omnia, & cavitates puniceo colore affecerat; pleura muſculique intercoſtales virore erant perfuſi, non diaphragma, ſed pericardium lege vicinitatis erat exſuccum, putrefactum, & humore ſuo privatum: cor & cerebrum ſana. Ex his deliberatum, & decretum fuit, hanc labem a primo ortu duxiſſe originem, ſive a ſemine, ſive a ſanguine. Exempla Fratrum rem maxime comprobant, & ſi ab externis cauſſis affectus iſte in virgine derivaſſet, portio dumtaxat pulmonum, non univerſi fuiſſent labefactati: nam non peccaverat illa in victu, neque in aliis rebus non naturalibus: deinde mors placida corruptionem in ſubſtantia & temperamento ſenſim; & per progreſſus factam fuiſſe, non a cauſſa violenta, atque etiam cum nunquam tuſſierit. Ex eo patet neque fluxionem, neque congeriem humorum vitiaſſe pulmones. Secundo tales affectus, ut a parentibus deduci nemo dubitat: ita & facile poſſe communicari eſt concedendum, & vulgo compe-

comperimus in familiis ejuſmodi labe infectis, plures ſimul vel ſucceſſive pari morbo corripi, immo & aliquando ad quintam ſextamve generationem protrahi, & in extraneos, qui iſtorum conſuetudine utuntur, prorepere.

OBSERVATIO IV.

De calculis per anum perpetuo excretis.

VIrum nobilem, cujus caſtellum non longe e Sammarcellino diſtat, novimus, qui quoties alvum exonerat, calculos inæquales, faſtigiatos, cineritios, cum excrementis dejicit jam a pluribus annis, non diſſimiles in colore & ſubſtantia illius, qui per ureterem a renibus deciduut; iſti & mole & ſcabritie podicem tranſeuntes infeſtant, ita ut de re, neque de generatione perpetua non ſit dubitandum.

OBSERVATIO V.

De calculis in omnibus corporis partibus procreatis.

VIrum alium probum novimus degentem in domo D. de Leyſſius in Suprema curia Delphinatus Conſiliarii Regii & ejuſdem Scribam, & rerum forenſium Præfectum, qui calculos & lapides majuſculos in quavis ſui corporis parte oſtendit. Vidimus ſæpe, & tales tetigimus ſuper carnes muſculos, membranas, nervos, oſſa indifferenter; ita ut aures, naſus, mammæ, cilia illis non careant; protuberant quippe manifeſte, & tangentibus mobiles apparent, & ſi quando reſolvuntur in parte aliqua, in alia pullulant, & in dies numero & magnitudine multiplicantur. Eſt & idem nephriticus quem cum aliquando inviſimus, nobis ſuper rotulam genu dextri tumorem inſignem oſtendit, ejuſmodi lapidibus variis & diſtinctis refertum; ac ſi in pera fuiſſent concluſi, ſtrepitum edebant, ſi commoveretur. Poſt aliquot menſes in eundem rurſus incidimus, qui tumorem illum mollem & æqualem evaſiſſe nobis declarat. Genu utrumque deteximus, tumores palpavimus, & revera humorem ſubeſſe comperimus, infigitur ſcalpellum, & ſubinde tres vel quatuor unciæ materiæ coctæ & craſſioris erumpunt, qualis a ſteatomate prodire ſæpe viſum eſt in genu ſiniſtro, quoniam calculi partim adhuc ſolidi tangebantur cum ſpatiis, licet mollioribus, apertionem non ſumus aggreſſi, reſolutionem perfectiorem expectantes.

OBSERVATIO VI.

De calculis in liene genitis, & inde per vomitum rejectis.

SÆviſſima nephritide per quadriennium laboravi, ſine ſenſibili renum vel hepatis intemperie calida, a qua ſenſim (Deo favente) ſum liberatus, uſu aquarum vitriolatarum Aurelii apud Dienſes. At vix calculos arenaſque emingere ceſſaverant, cum in cruciatus crudeliſſimos incidi lateris ſiniſtri: ſub coſtis circa lienem dolor brevi ſpatio circumſcriptus, ad ventrem & umbilicum non porrigebatur, ren tantum ſiniſter alternatim compatiebatur, ventriculus maxime ſiniſtrorſum, præcipue cum vomitus inſtaret. Solvitur primo non ante decimam diem affectus iſte; his obſervatis, quod neque alvus erat ſuppreſſa, ut in colico dolore, neque urina repreſſa, ut in nephritide; contra urinæ copioſæ mingebantur, craſſæ, turbidæ, in quibus laterculos pulverizatos diſſolutos fuiſſe, dixiſſes, qui breviter matulæ fundum petebant; at nihilominus craſſa iſta hypoſtaſis non erat aſpera, neque ullo modo calculoſa, ſed calcis inſtar in urinam levi agitatione rurſum diffundebatur. Tali paroxyſmo prima hyeme ter quaterve fui cruciatus, celebrando ad tanti doloris expulſionem remedia, quæ in colico vulgo uſurpari ſolent uno omiſſo balneo, a quo peſſime habueram in principio. Verum cum vomitus frequens & laborioſus inter cetera ſymptomata maxime infeſtaret, quem angor & gravis cardialgia præcedebat, venit in animum explorare accuratius, cujus conditionis eſſet materia illa, quæ tam abunde etiam jejuno ventriculo rejectabatur. Erat certe quoad colorem, rubro nigricans, pultis conſiſtentia, craſſa, tenaxque, in qua dum bacillo agitatur, multi calculi cineritii & ſubflavi quales per urinas, primo excreveram, inventi ſunt, non ſemel tantum, ſed quoties vomerem, magno conatu & labore, vel quoties talis dolor repeteret. Anno hoc poſtremo 1645. dolores mitiores ſenſim facti fuere, ren parum doluit, ſed magis lien, & ventriculus, ſeu pars ſiniſtra de more ſolito, ac longiori intervallo. Ex quibus agnovi mineram calculorum, primo & ultimo in liene & ejus vaſis delituiſſe, & per vas breve (quod ex uſu aquarum acidularum, deinde & per vomitum patentius factum eſt,) in ventriculum cum humoris atrabiliarii magna copia ſui portionem amandaſſe, quæ primo ad renes tantummodo propellebatur.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ A D. SIMEONE JACOZ,

Medico Coſtienſi peritiſſimo,

CLARISS. VIRO D. D. LAZARO RIVERIO Regis Conſiliario & Medico,

NEC-NON IN CELEBERRIMA Monſpelienſium Medicorum Academia Profeſſori Regio digniſſimo.

QUod a me nuper deſideraſti, ſeu potius quod imperaſti (PROFESSOR REGIE CLARISSIME) id nunc haud invitus exſequor, & offero naſcentes Medicinæ meæ practicæ primitias, ſeu potius eruditionis tuæ fructum, quem nemo juſtius ſibi vindicet quam is, qui tanta cum cura excoluit. Redeunt igitur ad te tamquam ad originem ſuam, obſervatiunculæ noſtræ, quas tuis aliorum præſtantiſſimorum artis noſtræ Heroum obſervationibus & experimentis conjunctas eſſe voluiſti. Tuæ ſunt, quia tuus ſum, tibi debentur, quia primus es eorum auctor, quo duce Pæonium cognoſcendi navibus æquor, quo monſtrante viam ſtadium Apollinare feliciter emenſus ſum, & felicius tandem quievi per biennium in portu tuo domeſtico, in quo ut prima Medicinæ practicæ, tum publice, tum privatim in me ſparſiſti ſemina & fovisti, ita ea jam in lucem edenda, ab eo in quo verſantur calumniæ periculo defendere, gloriæ eſt tuæ; cum primos ut plurimum conatus tot comitentur difficultates: tantaque ſubſequantur pericula, ut vix ac ne vix quidem hoſce naſcentis Hygeæ meæ fructus unquam proferre auſus fuiſſem, niſi ſub felicibus tui nominis auſpiciis in publicum prodiiſſent, tuque ipſe mihi fuiſſes publicæ, duxque comeſque viæ, Quem quia morborum cura celebrem, uſus peritum, & experientia felicem in arte fecit, & fortunatum, quem morbi timent ut hoſtem, homines amant ut ſalutis vindicem, & mors odit ut victorem. Ideo non pigebit in medium prodire ſub tanto duce, qui mihi præterea in rebus tum publicis, tum privatis, ſemper propitius fuiſti, & inter innumeros difficultatum, adverſorumque fortunæ fluctuum impetus animum meum domeſtica conſuetudine erexiſti, meæque eruditionis maxime ſollicitus, ingenium meum omni tempore fœcundo tuæ doctrinæ flumine irrigaſti, & aperuiſti viam ad majora, quæ forſan maturior ætas & occaſio amplior aliquando ſuppeditabunt,

Si modo fata ſinant, Phœbique in vota vocati
Numina, ſint ſtudiis non inimica meis.

Vale iterum, & quam diutiſſime inclytæ Univerſitati, ſicut & toti Galliæ, novi Apollinis inſtar affulgeas, vitamque protrahas in longos & Alcyoneos dies, quos tibi votis omnibus deprecatur, tibi omnibus, etiam vitæ titulis addictiſſimus SIMEON JACOZ Medicinæ Monſperienſis Doctor.

Datum Coſtæ Sancti Andreæ 6. Idus Octobr. anni 1645.

OBSERVATIO PRIMA.

Linguæ frigiditas.

ADoleſcens Monſpelienſis 20. annos natus, nomine Ludovic. Decamp. diuturno alvi profluvio laboravit menſe Junio anni 1643. tandem adductus eſt in xenodochium Monſpelienſe, cujus cura mihi a Conſulibus delata fuerat. Poſt aliquot remedia pro ſua ſorte per 15, dies fruſtra tentata, morbus in eodem ſtatu perſeveravit, cum inſigni virium dejectione perſeverante tamen appetitu ſatis laudabili, & ſiti non multum intenſa, in eoque ſtatu vixit adhuc per ſex aut ſeptem dies; quibus elapſis, lingua ſatis humida, colore naturali prædita mihi inſpicienti apparuit, ſed tangenti actu frigida ſentiebatur ſine extremorum perfrigeratione; ita ut mihi ipſum affligere videretur, præter alvi fluxum, a quo multum dejectæ fuerant vires; brevi tamen moriturum exiſtimabam, ſed vixit adhuc per quatuor dies, cum actuali linguæ frigiditate.

Alter ejuſdem ætatis in eodem Noſocomio patiebatur ulcera multa in utraque tibia, ac fiſtuloſum in inguine ſiniſtro, brevique emaciatus ad interitum ruebat. Poſtquam tamen in eo ſtatu per duos menſes aut amplius, cum ulteriori extenuatione permanſiſſet, lingua ei apparuit actu frigida, ſicut prædicto, cujus exemplo edoctus, brevi moriturum prædixi, ſicut accidit poſt 24. horas. Alius nomine Joannes Aventurier 15. annos natus in eodem Noſocomio laboravit dyſenteria; & intra ſex dierum ſpatium macie conſumptus apparuit, lingua actu frigida exiſtente, ſine perfrigeratione extremorum, ac die ſequenti obiit. Ex quibus colligere licet linguæ frigiditatem inter ſigna lethalia eſſe referendam.

OBSERVATIO II.

Epilepſia cum paralyſi.

PUella quædam nomine Catherina Bognole, decem annos nata, pituitoſo temperamento, & quadrato corpore prædita, a quinque aut ſex menſibus laborabat epilepſia, cujus inſultus ſingulis fere diebus, immo aliquando bis

& ter

& ter in die ſolebant invadere, iiſque ſupervenerat motus & ſenſus privatio in brachio dextro. Huic in Noſocomium noſtrum adductæ menſe Decembri 1643. primo præſcripſimus potionem phlegmagogam, cum decocto cephalico, quæ iterata fuit poſt aliquot dies, quorum ſpatio præparantibus & ſpecificis uſa eſt, ſed ſine fructu. Tandem opiatæ Montagnanæ circiter ʒ. ii. ſumpſit per 4. aut 5. dies, quibus elapſis cœpit movere digitos, mox totum brachium, & rarius tentari paroxyſmis epilepticis, ita ut intra 20. dies (continuato ſcilicet ſingulis matutinis uſu prædictæ opiatæ) ab utroque affectu omnino liberata fuerit. Deſcriptio autem talis eſt.

♃. Radic. pœoniæ maris, ſtœchad. caſti ana drach. x. agarici ℥. v. pyrethri, carvi, ſem. anethi, aſſæ fœtidæ, ariſtolochiæ, ana ℥. ij. coquantur ſimul ſcylla & mel lento igne uſque ad bonam conſiſtentiam, deinde ſuperadditis ſpeciebus fiat electuarium, de quo capiat drach. ij. ſingulis diebus mane, tribus horis ante paſtum.

OBSERVATIO III.

Hyſterica Paſſio.

Mulier Monſpelienſis ſexagenaria, patiebatur hyſtericam ſuffocationem a 24. horis, cum dolore capitis & ventris inferioris, præcipue e regione lienis. Aderant ingens inquietudo, vigiliæ, ac ſitis; cum neque cucurbitulas neque clyſteres admittere vellet, ſolo emplaſtro ex galbano, umbilico admoto contenta: ſuaſi ut quoties ſitiret, cyathum oxycrati ſumeret, quod fecit ter aut quater, & intra paucas horas immunis evaſit. Aliam feminam liberavi ab hyſterica ſuffocatione, ſolo clyſtere ex oxycrato, quem per duas horas retinuit.

OBSERVATIO IV.

Dolores Arthritici & venerei.

Adoleſcens 25. annos natus, nomine Matthæus Farler, a duobus menſibus laborabat doloribus articulorum atrociſſimis, præcipue in genu, cum tumore, qui tamen concolor erat parti, nec ad tactum dolebat, ſed profundi doloris ſenſum efficiebat, tum etiam in ſcapulis, cubito, metacarpio, & digitis, qui noctu ſolebant exacerbari, & ægrotantem lecto affixum maxime cruciare: Poſt totius providentiam per apozemata, & phlebotomiam ſæpius iteratam, ſenſit aliquod levamen, & præcipue ex pulvere radicis jalapæ, ita ut jam incedere poſſet. Remanſit tamen dolor, licet minus atrox in genu, cubito, & ſcapulis, noctu ſemper recurrens: unde ego venereum eſſe conjeci: tum etiam ex eo, quod ante duos annos gonorrhœam paſſus fuerat, a qua citius quam par fuiſſet, liberatus, ſe nullum incommodum ab eo tempore perſenſiſſe affirmavit. Huic igitur in Xenodochium tandem deducto, quia extraneus erat, exhibui per ſeptem dies continuos mercurii dulcis ſexies ſublimati per ſe cum ſola conſerva roſarum: primo ſcilicet die ℈. i. ſecundo, tertio, quarto drach. ß. reliquis uſque ad ſeptimum ℈. ij. levem ſalivationem excitabat hora una aut altera poſt aſſumptionem, quæ perſeverabat uſque ad horam prandii, alvum bis movebat ſingulis diebus ſine ulla moleſtia, vel nauſea. Octavo die ſumpſit pulverem ex ſenna, cremore tartari, & radice jalappæ, a quo optime purgatus, nullum deinceps dolorem perſenſit.

OBSERVATIO V.

Tumor, & dolor ingens.

Alter adoleſcens 22. annorum in eodem Noſocomio Monſpelienſi patiebatur tumorem in genu ſiniſtro, cum dolore identidem recurrente, qui rheumatiſmo ſucceſſerat, ægrumque afflixerat per 4. aut 5. menſes. Poſt univerſales evacuationes ſumpſit eodem tempore mercurium dulcem methodo ſupra dicta, per ſeptem dies, cum levi ſalivatione, ſingulis matutinis ab aſſumpto pulvere. At ſeptimo die ingens ptyaliſmus exortus eſt, cum exulceratione faucium & palati, dentibus tremulis, & quaſi prolabentibus pituitæ continuo fluxu, ac tanto oris fœtore ut eum æger ferre non poſſet, noctu diuque inſomnis. Poſt quatuor dierum ſpatium de cohibendo ptyaliſmo cogitandum fuit. Ideo præſcripſi ptiſanam laxantem bis in die ſumendam per biduum, ſicque humores ἀνάῤῥοποι facti ſunt κατάῤῥοποι tumor diſparuit, dolor ceſſavit, ægerque ſine adminiculis incedere cœpit, nulliſque adhibitis remediis prophylacticis, poſt quindecim dies ſanus & incolumis in ſuam patriam reverſus eſt.

OBSERVATIO VI.

Hydrops.

Ruſticus 30. annorum, a tribus menſibus hydrope laborans, in xenodochium adductus eſt circa finem menſis Januarii anni 1644. At poſt aliquot dies vitam cum morte commutavit. Diſſecto cadavere ingens aquarum copia fluxit; jecur optime conſtitutum, & naturali temperie præditum invenimus, lienem vero corruptum, & totam fere ipſius ſubſtantiam pici liquatæ ſimilem. Unde patet, non omnem hydropis ſpeciem ex ſumma hepatis imbecillitate aut intemperie perpetuo generari.

OBSERVATIO VII.

Menſium fluxus immodicus.

Mulier quædam ruſtica, trigeſimum ætatis annum agens, laborabat a menſe Junio anni 1644. menſium fluxu immodico, & maximam virium cum ſanguine jacturam patiebatur ſingulis horis ab aliquot diebus, ita ut de ipſius ſalute jam actum eſſe videretur. Ego forte fortuna rura perambulans, venationis gratia, cum remedia non ſuppeterent, nec ægrotantis fortuna eorum ſumptus ferre poſſet, exhibui ſtatim, idque circa horam ſextam veſpertinam, ſucci urticæ ℥. v. aut vi. & juſſi admoveri parti hypogaſtricæ prædictum ſuccum cum farina tritici ſubactum inſtar cataplaſmatis; circa mediam noctem utrumque reiterari jubeo. Quod cum factum fuiſſet, ægra matutinis horis melius habuit & ſanguinis fluxus immodicus omnino cohibitus eſt, ac ſenſim convaluit abſque alterius remedii ope.

OBSERVATIO VIII.

Fluor muliebris.

Mulier Coſtenſis quadragenaria, laborabat a ſeptem menſibus fluxu muliebri ſeroſo, quem curavimus intra quinque ſeptimanas, exhibendo ſingulis octo diebus g. viij. reſinæ jalapæ; educta ſcilicet ſeroſa illuvie, a qua pendebat affectus. Deinde recidivæ occaſio ſublata eſt uſu ſequentis opiatæ.

♃. Conſervæ roſar. antiquæ ℥. ij. conſervæ abſynthii pontici ℥. i. pulveris electuar. triaſantali & aromatici roſati ana ʒ. coralli rubri præparati ʒ. ß. theriacæ veteris ʒ. ij. cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat opiata, de qua ſumebat ad magnitudinem avellanæ ſingulis diebus, hora ſomni, per longum tempus.

OBSERVATIO IX.

Lupia.

Puella Coſtenſis ætatis 20. annorum, laborabat tumore ſcirrhoſo nucis juglandis magnitudine, ſuperiorem partem metacarpii occupante, qui diſcuſſus eſt meo conſilio, admota ſuper partem affectam lamina plumbea hydargyro illita, eaque per octo dies geſtata tumor diſparuit, nec amplius reverſus eſt.

OBSERVATIO X.

Hydrops incipiens.

Mulier 25. annorum nomine Damiana Galon, neptis mea, laborabat a duobus annis menſium ſuppreſſione, ob incautam vivendi rationem, & errores a partu commiſſos (citius enim externo aeri ſeſe expoſuerat) cum vigiliis, inappetentia, pigritie ad motum, difficultate ſpirandi, tumore & duritie lienis, ac extenuatione totius corporis, ita ut ad phitiſin, aut hydropem brevi ruitura videretur. Varia per annum integrum uſurpavit remedia, a peritiſſimis Medicis ex arte præſcripta. Verum procedente morbo, & irritis omnibus auxiliis exortus eſt tibiarum tumor œdematoſus, & totius abdominis inflatio: quæ tamen multorum flatuum particeps erat. Ingraveſcebant in dies omnia ſymptomata, ac tandem regio ventriculi in tumorem pellucidum elata eſt. His afflicta, & proſtrata ad me acceſſit, ac ſequentium remediorum uſu convaluit menſe Septembri anni 1644.

Primo ſumpſit per quatuor dies ptiſanam laxantem ex infuſione ʒ. ij. ſennæ cum ʒ. ß. ſalis prunellæ, guttis xv. ſpiritus ſulphuris per campanam eliciti. Deinde ſequentium juſculorum uſum agreſſa eſt.

♃. Radic. aſparigi, graminis, & cichorii, ana ʒ. ß. radic. chinæ in taleolas ſectæ ʒ. i. folior. agrim. ceterach. bugloſſi & cichor, an. m. ʒ. cryſtalli tartari ℈. ij. coquantur, cum quarta parte galli veteris, in colatura diſſolve ſalis abſynthii & tamariſci, an. ℈. j. ſacchari roſacei ʒ. ij. fiat juſculum, quod capiat mane per 11. dies, tribus horis ante prandium.

Finitis juſculis, iterum ſumpſit ptiſanam laxantem prædictam, per triduum. Ac deinde opiatam ſequentem, cujus miros effectus ſæpe vidimus.

♃. Conſervæ flor. tamariſci & capillor. ven. ana ℥. i. ß. conſervæ radic. enulæ campanæ ʒ. vi. calybis præparati cum ſulphure ℥. i. ſalis tamariſci ʒ. i. ſpiritus ſulphuris per campanam eliciti ℈. i. cum ſyrupo conditura citri fiat opiata, de qua capiat ʒ. ij. aut iij. ſingulis diebus mane, poſtea deambulando, & continuando per 15. aut 20. dies.

Utebatur aqua ex infuſione chalybis parata, cum mediocri vini rubelli quantitate.

Affixum fuerat ab initio utrique tibiæ cauſticum, ac conti-

continuo geſtatum, uſque ad integram curationem, quæ ſenſim ſequuta eſt prædictorum remediorum uſum. Paulatim enim venter appetitum recuperavit, ac vividum faciei colorem, cum naturali ſomno, & hypocondrii ſiniſtri mollitie, ac recuperato menſtruæ purgationis beneficio.

OBSERVATIO XI.

Lumbrici.

PUerulus quatuor annorum, lumbricis valde obnoxius, menſe Septembris anni 1644. laborabat inappetentia, nauſea, pruritu narium, ſiti, inflatione ventris cum ejuſdem torminibus & febre, quam cum verminoſam ex prædictis & præcedentibus ſignis eſſe manifeſtum eſſet, exhibui mercurii dulcis ſexies ſublimati g. xii. cum diagrid. g. v. Poſt duas horas ab aſſumpto remedio viginti circiter lumbricos ſimul glomeratos per alvum rejecit, & prædicta omnia ſymptomata ſimul evanuerunt, ægerque convaluit.

OBSERVATIO XII.

Dolor capitis intolerabilis,

VIR quidam quinquagenarius, gracilis & raræ texturæ, ad iram maxime proclivis, laborabat a duobus circiter annis dolore capitis acutiſſimo, partem dextram a ſummo vertice ad tempus ejuſdem lateris occupante, qui quoties recurrebat (recurrebat autem ter aut quater in anno) ægrum lecto affixum adeo cruciabat, ut in deſperationem ferme adduceret, ſine febre tamen ac ſine ſiti aut phlogoſi ulla, ſed cum pulſatione inſigni arteriæ ejuſdem temporis. Ad eum vocatus menſe Septembri anni 1644. phlebotomiam imperavi, præmiſſo clyſtere, ad eluendas primæ regionis impuritates, deinde medicamentum cholagogum exhibitum & iteratum & poſt aliquot dies, uſurpatis iterum julepis refrigerantibus & humorem bilioſum reparantibus. Poſtea admota capiti repellentia & oxyrrhodina, aut revulſiones per cucurbitulas tam ſiccas, quam ſcarificatas, frictiones extremorum celebratæ. Iterata phlebotomia, quibus tamen non ceſſit dolor, qui cum reverſus eſſet, adventante vere anni 1645. clyſtere emolliente & refrigerante præmiſſo, cum medicamento bilem alterante & evacuante, ad arteriæ temporis apertionem venio, eaque celebrata fuit urgente dolore, & ſanguis cum impetu ac ſaltu proſiliens extractus eſt ad ℥. v. deinde admoto vulneri ſplenio ex linteo complicato, & aqua frigida madefacto, ac faſcia ſuperinducta, ut in vulgari phlebotomia fieri ſolet, dolor intra dimidiam horam ſublatus eſt, qui antea per multos dies affligere ſolebat, nec ab eo tempore reverſus eſt.

Admoveri poterat ad majorem cautionem emplaſtrum Galeni ex thure, maſtiche, bolo armena, & pilis leporinis, cum albumine ovi & bona ligatura, ſicut paratum habetur, hoc tamen opus non fuit.

OBSERVATIO XIII.

Dolor capitis contumax.

MUlier Coſtenſis quinquagenaria, nimis nota, & nimis famoſa, laborabat menſe Octobri anni 1644. difficultate reſpirandi, cum dolore capitis atrociſſimo, qui tamen vagus erat, & noctu præcipue ingraveſcebat, cumque remediis ordinariis tum vacuantibus, tum roborantibus per menſem integrum uſurpatis non cederet, venenum eſſe ſuſpicatus ſum. Augebant autem hanc ſuſpicionem ſpontaneæ corporis laſſitudines, deſidia, torporque ad motum, interdum gravis auditus, cum tinnitu aurium, imminuta ventriculi & jecoris concoctio, & dolor & cruciatus inſignis in priori parte utriuſque tibiæ, noctu potiſſimum recurrens, tum quod præter anteactæ vitæ rationem, anno ſuperiori, diætam ſudorificam, & frictiones ex unguentis mercurialibus ac pilulas mercuriales multoties uſurpaverat. Itaque cum anni tempeſtas frigidiſſima, & ægrotantis ſtatus antivenereorum uſum non pateretur, de dolore capitis ſublevando cogitandum fuit, qui cum vagus eſſet, a mercurii cerebrum impetentis, & obſidentis maligna qualitate produci exiſtimavimus, nec fefellit opinio. Inditus enim utrique nari nummus aureus circumvolutus, & per aliquot horas ibi detentus, ac tandem extractus, albicans utraque ex parte, ac Mercurio tinctus apparuit, qui deinde carbonibus appoſitus priſtinum colorem recepit. Alter etiam nummus in ore detentus per quatuor aut quinque horas, eodem modo albicans extractus eſt; eoque carbonibus impoſito mercurius evanuit, hocque remedio aliquoties iterato dolor capitis acutiſſimus omnino ſublatus eſt, cum tamen gravitas quædam ſupereſſet; & ægra melius habere viſa eſt per multos dies; ita ut e lecto ſurgeret, cibum rite appeteret, ſeque curatam profiteretur, remanente tamen difficultate ſpirandi, & tibiarum dolore noctu ſemper recurrente. Verum poſt quindecim dies, oborta febre continua, e vivis deceſſit.

OBSERVATIO XIV.

Febris tertiana notha.

VIR quidam Coſtienſis, annorum 27. optimi habitus & temperaturæ, circa initium menſis Septembris 1644. febre tertiana notha correptus eſt, quæ cum per menſem integrum perſeveraſſet, fruſtra tentatis ex arte remediis, ab alio Medico præſcriptis, ſumpſit meo conſilio vomitorium ex drach. i. ſalis vitrioli in aqua diſſoluti, a quo ter aut quater excitatus fuit vomitus, nec febris amplius apparuit.

OBSERVATIO XV.

Dolor dentium.

PRincipio menſis Februarii anni 1645. correptus ſum frequenti & moleſta ſalivatione, cum dolore dentium acerbiſſimo, qui tandem febrem acceſſivit, eaque poſt injectum clyſterem & celebratam phlebotomiam evanuit, remanente tamen dolore dentium, & continuo pthyaliſmo materiæ tenuis & ſeroſæ, cujus excretione perſeverante, oborti ſunt in diverſis corporis partibus dolores vagi, modo unam, modo alteram partem occupantes, quos cum a ſero melancholico provenire judicarem; ſumpſi reſinæ jalapæ g. vi. quibus optime & blande purgatus, ſeroſam illuviem in corpore redundantem, ſeptem dejectionibus excrevi in maxima copia, ſequenti die a prædictis doloribus & moleſtiſſimo pthyaliſmo immunem me ſenſi. Attamen menſe Aprili reverſi ſunt dolor dentium & pthyaliſmus, qui ſumpto eodem medicamento, intra 24. horas prorſus evanuerunt.

OBSERVATIO XVI.

Lues venerea.

MEnſe Majo anni 1645. Puellæ duæ, quarum major vix attigere quintum, minor vero tertium ætatis annum, laborabant lue venerea, quam per contagium ſuſceperant a quinque menſium ſpatio, cum ulceribus multis in ore & pudendis, necnon puſtulis, & fœda ſcabie, per totum corpus erumpentibus. Fruſtra exhibitum fuerat decoctum guajacinum per menſem integrum a perito Chirurgo. Vocatus ego intra quindecim dierum ſpatium curavi prædictas puellas mercurio præcipitato albo exhibendo ſcilicet ſingulis diebus majori puellæ gr. vi. minori vero gr. iv. augendo tamen aliquando utriuſque doſin, juxta operationem, quæ talis fuit, ut utraque ſingulis diebus bis aut ter alvum deponet; nec vomitus ullus, aut ptyaliſmus unquam ſubſequutus eſt. Perſeverabant tamen per dictum tempus in uſu bocheti ex raſura ligni guajacini.

OBSERVATIO XVII.

Verruca manuum.

QUidam patiebatur verrucas multas in digitis manuum, quas curavit meo conſilio, lactis illitus ficulnei quater aut quinquies adhibiti. Idem præſtitit, idque multo efficacius, ſpiritus ſulphuris per campanam elicitus: & per aliquot dies admotus, inſtar fomenti, in quodam ruſtico.

OBSERVATIO XVIII.

Vulnus contuſum.

DUX quidam, milites conducens in hac urbe pro D. de Ville, principio menſis Maji 1645. e ſummis ſcalis cecidit in ſubjectum dolium, vulnuſque contuſum accepit in dextero latere, ad coſtas, ita ut multo ſanguine circa illas partes effuſo perpetuus dolor, iſque ſæviſſimus cruciaret ægrotantem, qui vix ac ne vix quidem ſeſe movere, nec loqui, nec ſpirare nec tuſſire poſſet, quin ſtatim ingentes clamores ederet. Vocatus ego venam ſubito aperiri jubeo ex eodem latere, & emplaſtrum de cumino apponi partibus dolentibus; quo per duodecim horas geſtato, & ſemel renovato, dolor valde imminutus eſt, lividus partis color diſparuit, melius ſpiravit ac ſequenti die e lecto ſurgere cœpit, ſicque poſt alterum diem diſceſſit.

OBSERVATIO XIX.

Peſtis.

TEmpore peſtilentiæ quæ per totam fere Galliam graſſata eſt annis 1628. & 1629. Homo quidam Coſtenſis, cum ſe peſte correptum exiſtimaret, propter ſubitam capitis gravitatem & dolorem, necnon vomitum variegatum, ſtatim cantharides, cum fermento & aceto applicuit pone aures & aliis emunctoriis ac in lecto decubuit. Poſt 24. horas erupit parotis, ex qua continuo fluxit humor

quidam

quidam acer & ſeroſus, ſicut & per alia emunctoria; unde morbus minus gravis & ſalutaris extitit. Indeque poſt aliquot dies æger evaſit, nec amplius laboravit, licet aſſidue cum peſtiferis ageret, eiſque inſerviret. Ejuſdem uxor poſt aliquod tempus, cum ſe male habere perſentiret, eodem modo libera evaſit: quod remedium ab aliis didicerat, qui ita bene & bonis ſuis rebus egerant.

Eodem anno uxor N. Micha, Coſtenſis, cum filiam ſuam primogenitam, annorum circiter 12. peſte correptam exiſtimaret, ut conjecit mulier ingenioſa, ex aſpectu horrido, febre, calore, dolore capitis, & nauſea: ſtatim accepta puella pennam oleo illitam in ejus fauces immiſit, excitato vomitu, ſeroſam primo materiam, deinde flavam, ac tandem porraceam & viridem veluti herbam ſemicoctam in magna copia eduxit: poſtea filiam ſuam in lectum repoſuit, juſculum propinavit, ac quieti commiſit. Poſt aliquot horas puella ſurrexit hilaris, nec amplius ullo ſymptomate peſtifero correpta fuit, licet cum peſtiferis ſæpe verſaretur. Interjectis octo diebus, fratres ejuſdem duo natu minores, & ſororuncula iiſdem, immo gravioribus ſymptomatibus correpti ſunt, quos mater eadem ratione, excitato vomitu & ſimili humorum ſarcina depoſita, a mortis confinio liberavit.

OBSERVATIO XX.

Strumæ.

Puella vicini noſtri Jacobi Gorroz, quatuor annos nata, laborabat ſcrophuloſis tumoribus circa collum & aures valde eminentibus. Conſuluit aliquis parentibus ipſius, ut eam pediculis corripi ſinerent, qui tandem ulcera toti capiti inferre poſſent, per quæ materia morbifica, humor ſcilicet pituitoſus, in magna copia rite evacuatus eſt per aliquot menſes, & ægra tandem liberata fuit abſque alio remedio.

OBSERVATIO XXI.

Hydrops.

Mulier 30. annorum, hydrope anaſarcha laborans, conſilio alterius mulieris, & Pharmacopœi ſenioris abſtinuit ab omni potulenta materia per annum fere integrum, & ſic tandem convaluit abſque alio remedio. Cujus exemplo ruſticus ipſius vicinus, eodem morbo laborans, eodem etiam modo curatus eſt, intra quatuor menſes. Alter hydropicus multis veſicatoriis admotis in multis partibus, a Pharmacopœo curatus eſt.

OBSERVATIO XXII.

Hysterica paſſio.

Illuſtriſſima Domina de Popiam in Occitania, affectibus hyſtericis multum obnoxia, variis remediis uſa eſt per multos annos, ſed fruſtra, quia continuo recurrebant prædicti affectus. Tandem uſu ſequentis pulveris libera evaſit per quindecim annos; ſumebat autem illius circiter drach. ß. cum vino vel pane hoſtiario bis aut ter in ſeptimana, & ſæpius etiam, ſi affectus urgeret. Utitur præterea hoc pulvere adverſus omnia venena, peſtem, febres intermittentes, & inappetentiam, cum feliciſſimo ſucceſſu, ut nos ſæpe vidimus. Deſcriptio autem pulveris talis eſt.

℞. Radic. gentianæ, dictam. albi, tormentillæ pyretri, rhapontici, biſtortæ, ariſtolochiæ rotund. carlinæ, baccarum lauri, angelicæ, imperatoriæ, ſem. coriandr. præparat. ſem. aniſi, granorum juniperi, maſtich. boli armen. orientalis, terræ ſigillatæ, an. ℥. iij. ß. croci orientalis drach. ij. miſce, fiat pulvis tenuiſſimus ad uſum reſervandus.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ AD. SAMUELE FORMIO,

Chirurgiæ Magiſtro Monſpelienſis exercitatiſſimo, & a 50. annis artem exercente.

OBSERVATIO I.

Hæmorrhagia ex vulnere in brachio.

Anno 1593. cum miles quidam vulnus accepiſſet in brachio, quo radius & cubitus tranſverſim ſecabantur, tanta ſequuta eſt hæmorrhagia, ut poſt varia adſtringentia admota, tum etiam cauſtica & eſcharotica, fluxus tamen ſanguinis per intervalla recurreret, ita ut Medici & Chirurgi de brachio penitus amputando cogitarent, Ego vero cui æger commiſſus fuerat, linteum complicavi in formam cylindri, longitudinis trium digitorum tranſverſorum, craſſiticì pollicis, quod perpendiculariter in vulnus demiſi; Deinde plumaceolis reliquum vulneris ſpatium implevi, & quia cylindri extremum extra brachii ſuperficiem, pollicis craſſitie emmebat, ſplenia quatuor admovi, quæ cylindrum æquabant firmabantque: ipſi vero cylindro quintum ſplenium, idque quadratum appoſui, ac denique faſcia arcte ligavi. Et ab eo tempore ſanguis amplius non effluxit, vulnus autem non detexi per quatuor aut quinque dies, donec caro intus enata venæ orificium impleverit.

OBSERVATIO II.

Hæmorrhagia ex arteria vulnerata, ligatura cohibita.

Adoleſcens Monſpelienſis, nomine N. Peyre, in ſingulari certamine vulnus acceperat in parte anteriore brachii prope axillam, quo vena & arteria axillaris præciſæ fuerant, unde tanta hæmorrhagia ſequuta eſt, ut cum eam nullis adſtringentibus cohiberi poſſe judicarem, ſtatim ad ligaturam venarum, quam hoc modo feliciter perfeci, Acum incurvam in partem ſanam ſupra vulnus adegi, ita ut ad os uſque penetraret, & dictam venam, atque arteriam ambiret, a parte inferiori incipiendo, ubi muſculus extenſior longus transfigebatur, & acu in exitu muſculum bicipitem perforavi, in extremo acus filum erat quadruplex, quo vena & arteria intus cingebantur, deinde admoto cylindro ex linteis confecto, ſupra cutem inter duo fili extrema, filum arcte ſupra cylindrum alligavi, ne ſcilicet cutis & vaſa a filo rumperentur, & hoc modo ligata fuere vaſa, ut nulla amplius hæmorrhagia appareret. Poſt decem aut undecim dies, cum vulnus conglutinatum videretur, filum poſt abſcidi, & æger curatus eſt. Interim poſt dictam ligaturam, ad compeſcendum dolorem, qui ex ea oriebatur, & arcendam inflammationem, quæ dolorem ſequebatur, phlebotomiæ frequentes celebratæ ſunt, & oxyrrhodina parti admota, aliaque remedia dolorem ſedantia, & inflammationem cohibentia.

OBSERVATIO III.

Dolor oſſis ſacri intolerandus.

Homuncio quidam, veterum calceorum inſtaurator, annos natus circiter 40. dolorem atrociſſimum paſſus erat per duos menſes in parte inferiori oſſis ſacri; qui adeo vehemens fuerat, ut ex eo æger in maniam incideret. Fruſtra uſurpata fuerant varia remedia, univerſalia & particularia. Tandem vocatus ad eum, cucurbitulas duas applicui, unam parti dolenti, alteram vero paulo inferius, nempe ſupra natem, cum profundis ſcarificationibus ex quibus multus ſanguis emanavit, eoque deterſo iterum cucurbitulas admovi ſupra loca ſcarificata, & ſanguis iterum profluxit, ſatis bona quantitate. Æger a dolore liberatus videbatur; nihilominus ſequenti die magnum cauſticum juſſi loco dolenti ſupra ipſas ſcarificationes, idque ibi detinui per 24. horas, ita ut eſchara capitonis latitudinem æquaret, & ad os uſque penetraret. Deciſa eſchara ulcus ad cicatricem perductum eſt, & æger a tanto malo liberatus.

OBSERVATIO IV.

Hydrops.

Idem calceorum inſtaurator, poſt biennium a prædicta curatione incidit in hydropem aſcitem, quo cum a ſex menſibus detineretur, & umbilicus promineret ad magnitudinem ovi gallinacei, paracenteſis facta in medio exomphalos, & aqua per partes educta, admota cannula ex aurichalco confecta, in cujus extremo lamina erat lata, ne in ventrem mergeretur, foraminibus utrinque pervia ut alligari poſſet. Deinde dicta lamina vecte ſeu ſtriato clavo claudebatur, & ita curatus fuit.

In hac operatione advertendum, ne hydropici aperiantur, niſi exomphalos appareat, quaſi natura viam illam ad excluſionem aquarum affectante. Alioqui omnes qui aperiuntur, non prominente umbilico, intereunt. Hæc autem umbilici prominentia arte procurari poteſt admotis frequenter umbilico cucurbitulis ſiccis, cum multa flammarum etiam fomentis emollientibus & attrahentibus, quæ intra octiduum plus minus uſurpata, prominentiam faciunt, in qua apertio adminiſtrari poteſt.

OBSERVATIO V.

Alius hydrops.

Mulier quædam 25. annos nata, paupercula, hydrope laborabat. Vetula quædam ei conſuluit, ut oſſa cujuslibet animalis ſub dio exſiccata ſumeret, & in pulverem reduceret, ejuſque ℥. i. ſumeret per menſem integrum cum vino albo, ſucco petroſelini permixto. Ille autem ſuccus ita extrahebatur: ſumebat fol. petroſelini m. i. quem linteo involutum decoquebat ſub cineribus calidis, & deinde contundebat in mortario marmoreo, ſenſim affundendo vini albi q. ſ. exprimebat ſuccum, & vinum ad

cyathi

cyathi quantitatem, & in eo oſſa pulverata diſſolvebat, & quotidie mane ſumebat per dictum tempus, quo elapſo, integre curata remanſit.

OBSERVATIO VI.

Hydrocephalos.

INfans recenter in lucem editus, hydrocephalo laborabat & totum caput occupante, cum magna ſuturarum dilatatione. Ego ſine ullo medicamento, aut alio remedio hunc affectum curavi ſola faſcia Guidonis, in formam cucuphæ concinnata, qua totum caput obvolvebatur duabus extremitatibus in globulo obvolutis, quæ Gallice (capeline de Guidon) nominatur, quotidie dicta faſcia renovabatur, & intra quindecim aut viginti dies tumor prorſus evanuit.

OBSERVATIO VII.

Hydrops.

ACcepi a teſtibus fide dignis duas mulieres hydropicas ſanatas fuiſſe, unguibus pedum ita arcte præciſis, ut carnis vel cutis portiuncula raderetur, & aliquid ſanguinis emanaret, quem ſequebatur ſeroſi humoris inſtillatio per multos dies, & ſic paulatim totus humor abdomine contentus educebatur.

OBSERVATIO VIII.

Vulnus capitis cum contuſione.

QUædam mulier ex lapſu trabis in verticem, grave vulnus accepit cum contuſione; unde paucis diebus ſaccus apparuit in parte inferiore ſupra os parietale, magnitudinis quatuor digitorum tranſverſorum. Volui ipſe ſaccum ſeu abſceſſum aperire in parte declivi, quod ægra pertinaciter renuit. Prædicta igitur faſcia (capellinaire dicta) & ſplenio denſo emplaſtrato, ut firmius hæreret, ſupra abſceſſum admoto, facta fuit expreſſio materiæ ad vulnus, quod ſuperiorem partem occupabat, ac deinde glutinatio; unde curatio integra feliciter ſubſequuta eſt.

OBSERVATIO IX.

Abſceſſus in ſterno.

QUidam Medicinæ Studioſus phlegmonem paſſus eſt in ſterno inſignis magnitudinis, quæ volæ manus magnitudinem æquabat, ea ſuppurata, abſceſſus apertus fuit imperitia alterius Chirurgi in parte ſuperiori. Vocatus ego abſceſſum iterum aperire volui in parte declivi, quod æger ferre noluit: admoto igitur ſplenio denſo emplaſtrato, eoque faſciæ firmiter alligato, totum pus ad locum apertum expulſum eſt, & vulnus hoc modo conſolidatum.

OBSERVATIO X.

Ulcus ſinuoſum.

ADoleſcens 18. annos natus, a quatuor menſibus ulcus ſinuoſum habebat in crure dextro, inter inguem & iſchium: orificium erat ſuperius, ſinus vero deorſum ferebatur uſque ad medium femur. Noluit etiam dictus æger apertionem ſuſtinere in parte inferiori, quæ neceſſaria videbatur. Ergo neceſſitate coactus, poſt injectiones detergentes ſæpe repetitas, ſplenium admovi valde ſpiſſum, & emplaſtratum, ut firmiter hæreret; & inducta faſcia ſpirali, quæ a parte inferiori ad ſuperiorem tendebat, uſque ad orificium ulceris, quod apertum ſervabatur, ulcus illud ſinuoſum intra menſem conglutinatum eſt.

OBSERVATIO XI.

Subeth puerorum.

FIlia D. Ludovici civis Monſpelienſis, octo annos nata, comate, ſeu Subeth Avicennæ, detinebatur, cum convulſionibus frequentibus, cui Medici multa remedia adhibuerant; clyſteres nempe, frictiones, cucurbitulas, veſicatoria, ſternutatoria, & ſimilia. Ego vitrioli albi ℨ. i. cum juſculo exhibui, & vomitu excitato illico liberata eſt.

Filius cujuſdam hortulani quinque vel ſex annos natus, eodem affectu cum convulſionibus detinebatur, cui exhibui aquæ benedictæ Rulandi ℥. ℨ. unde ſupra & infra purgatus eſt, & ab affectu liberatus.

Filia magiſtri de la Croix mercatoris, annicula, eodem affectu laborans, ſine convulſionibus, ſumpſit ſucci ceparum, olei communis ana cochlear unum, ſimul mixta, quibus vomitus fuit excitatus, & ægra ab affectu liberata.

Filia Magiſtri Morandi aurifabri, quatuor annos nata, eodem remedio ab eodem affectu liberata eſt.

OBSERVATIO XII.

Febris tertiana & lumbrici.

QUidam civis Monſpelienſis, 30. annos natus febre tertiana laborans, ſumpſit aquæ benedictæ ℥. i. & a febre curatus eſt, & operatione hujus medicamenti latum lumbricum excrevit ſeptem pedum longitudinem æquantem.

OBSERVATIO XIII.

Globulus plumbeus vulnere ſclopeti calcaneo infixus.

QUidam miles vulnus acceperat in tibia, quod inferius deſcendebat uſque ad calcaneum, in cujus ſubſtantiam globulus infixus fuerat, ibique hærebat. Non curatum fuit ulcus, ſed fiſtuloſum evaſit, & in eo ſtatu per ſeptennium permanſit. Tandem ſe mihi curandum commiſit. Ego vero ſpecillum in ulcus dimittens, in ipſius oſſis cavitate, contactu globulum inveni. Tum locum metiens cum ſpecillo, quod ſex digitorum tranſverſorum latitudine ulcus ingrediebatur a directo loci, in quo erat globulus, magnum cauſticum admovi, quod cum ad os uſque non perveniſſet, eſchara ablata, aliud cauſticum denuo appoſui, cujus operatio ad calcaneum uſque pervenit, eoque denudato, trepano calcaneum aperui, & in eo latentem globulum inveni, & extraxi, ac brevi poſtmodum tempore ulcus ſanatum eſt.

OBSERVATIO XIV.

Cranii depreſſio ex vulnere.

MAgiſtri Strinc, civis Monſpelienſis filia 18. menſes nata, per ſcalas cecidit, & capite illiſo in lapidem, facta fuit cranii depreſſio in ſuturam ſagittalem & coronalem, magnitudinis dimidiæ nucis. Ad quam vocatus, raſo capillitio parti cucurbitulam admovi ſine ſcarificatione, & conſequenter iterum admovi cum ſcarificatione: Poſtea applicui cataplaſma ex furfure, & pane cum roſis & vino compoſitum, idque iteravi bis in die per quinque vel ſex dies, iterando cucurbitulæ applicationem ſine ſcarificatione ante ſingulas admotiones cataplaſmatis: deinde per quatuor aut quinque dies, ſolum cataplaſma admovendo. Tumor a cucurbitula excitatus diſcuſſus eſt, & depreſſio ſublata apparuit, atque os ad ſuum naturalem locum, & conſuetam convexitatem reſtitutum.

OBSERVATIO XV.

Enterocele.

MUltos curavi tum viros, tum feminas enterocele laborantes, quorum nonnullis a tribus aut quatuor diebus inteſtinum extra peritonæum exierat: ita ut etiam ad iliacam paſſionem, quam miſerere mei vulgo vocant, pervenerint, idque ſequenti methodo: Menſam vel aſſerem ſatis latum juxta lectum ita diſpono, ut una illius extremitas pavimentum attingat, altera vero lecto innitatur. Deinde ægrum ſupra aſſerem ſubjectis pulvinaribus tali ſitu colloco, ut caput ad pavimentum, crura vero ad lectum vergant. Mox linteis quadruplicatis in aqua frigida maceratis, diu partem foveo, eam interim digitis leniter contrectando, & fotu per mediam horam continuato, linteum multiplex ad triangularem figuram efformatum, & aqua frigida imbutum applico, ſuperinducta ligatura contentiva, & ſic intra paucas horas, ut plurimum, inteſtinum ſponte reponitur: Quod ſi poſt primum fotum & ſequentem lintei applicationem, inteſtinum non reponatur, eandem operationem repeto bis in die, & ſecunda aut tertia iteratione affectus curatur.

In quibuſdam autem ſerius vocatus, cum inteſtinum eſſet inflammatum, ut præ tumore anguſtum ruptionis peritonæi foramen denuo ingredi non poſſet, dilatato illo foramine per inciſionem, tres ægrotos a propinqua morte liberavi. Hanc autem operationem hac methodo perfeci. Primo ægrum colloco, ut pro repoſitione dictum eſt, & præterea artus probe alligantur, ne in operatione ſeſe commovere poſſit. Poſtmodum lineam tranſverſalem duco cum atramento, ſupra lineam ſtrangulationis inteſtini, ubi eſt ruptura peritonæi. Deinde alteram lineam duco perpendiculariter ſupra dictam ſecantem juxta ipſum locum ſtrangulationis, & in medio ipſius: Poſtmodum autem duobus digitis utrinque adduco ſecundam lineam tranſverſalem, eamque novacula incido ſecundum perpendicularem; ita ut inciſio ſua longitudine duorum digitorum tranſverſorum latitudinem æquet. Poſtmodum muſculi rupturam tegentes hamulis ſenſim eleventur, & ſcalpello ſeparentur, donec productio peritonæi detegatur. Eaque detecta hamulo elevatur, eodemque ſcalpello inciditur, & hoc modo inteſtinum reponitur. Quod ſi inteſtinum ab inflammatione, aut flatus ita intumuerit, ut in abdomen protrudi nequeat, apertio jam facta amplificari poterit, immiſſo in vulnus cathetere cannulato, ſupra quod linthotomia ſolet fieri, & ſupra ipſum, abdomine forcipibus inciſo in parte ſuperiori, aut inferiori, prout Chirurgo melius viſum fuerit.

In hac operatione hoc notatu digniſſimum in muliere quadam obſervavi, quam prædicta operatione curavi, quod nimirum aperto abdomine inteſtinum quod tredecim annis extra peritonæum exierat, & in inguine perpetuum tumorem efficiebat, carnea veluti faſcia contectum apparuit, quæ dictum inteſtinum ambiebat, & a parte inferiori juxta rupturam continuo accreſcens, tandem inteſtinum in ea parte adeo coarctaverat, ut excrementa præterlabi non poſſent, unde mulier in iliacam paſſionem inciderat, quæ operationi locum dedit.

OBSERVATIO XVI.

Ganglion in facie ſupra zygoma.

JUvenis quædam mulier ganglion habebat in facie, ceraſi magnitudinem æquans, infra oculum, ſupra zygoma, quod intra menſem diſcuſſum eſt, admota lamina plumbea hydrargyro illita, & emplaſtro infixa, ut melius hæreret; eaque ſupra ganglion admota, una cum emplaſtro ſplenium ſatis ſolidum ſuperimponebam, deinde faſcia alligabam, quæ ſemiphalera a Galeno nominatur.

OBSERVATIO XVII.

Anchylops.

MUlier quadragenaria tumorem habebat in majori oculi cantho, qui Anchylops nominatur: hunc ſuſtuli admoto cauſtici granulo, & deciſa eſchara ulcus curavi tantillo mercurii præcipitati rubri, cum alumine uſto ea proportione, ut dupla ſit quantitas mercurii, & ſimplex aluminis: pulvis iſte exceptus unguento aureo, ulceri admovebatur, donec nova inducta eſchara ad lentis magnitudinem, eaque deciſa os detectum fuerit, quod cum illæſum appareret, ulcus confeſtim carne implendum procuravi admotis linteis detritis, & bis in die immutatis, ſicque effectus integre curatus eſt.

OBSERVATIO XVIII.

Alvi conſtrictio lethalis.

QUidam ſutor per menſem aut ultra fæces alvi non excreverat, & multis clyſteribus, ac potionibus purgantibus fruſtra uſurpatis, tandem interiit. Aperto cadavere, omnia inteſtina inventa ſunt fæcibus, aut alimentis vel potulentis omnino repleta, inſtar ſanguiculorum, vulgo (Boudins) quod judicatum fuit a facultate inteſtinorum, expultrice abolita, proveniſſe.

OBSERVATIO XIX.

Fractura cranii in tempore ſiniſtro.

MUlier quædam vulnus accepit in tempore ſiniſtro ex ictu lapidis, quæ cum ſtatim ab accepto vulnere in juvenis Chirurgi manus veniſſet, ille gravitate vulneris perterritus me vocavit: Ego vero cognita fractura & admotionem trepani neceſſariam eſſe judicans, non dubitavi inciſionem crucialem efficere ſupra crotaphitam, quo os fractum detectum eſt, & effractio reperta, in qua fruſtulum cranii, nuclei amygdalini magnitudinem æquans, omnino ſeparatum, ad duram matrem depreſſum, & ſub cranio latitans viſebatur. At trepano rite adminiſtrato, portio illa cranii extracta eſt, & vulnus feliciter curatum, neque ullum grave ſymptoma ex inciſione crotaphitæ exortum eſt.

OBSERVATIO XX.

Cancer.

QUædam mulier quinquagenaria laborabat cancro in mamma ſiniſtra, ulcerari incipiente, juvenis Chirurgus extraneus ſequens remedium admovit.

℞. Aquæ fortis ℥. i. ſublimati crudi ℥. iv. ſalis ammoniaci ℥. ii. arſenici ℨ. i. ponantur omnia in alembico & diſtillentur ad ſiccitatem, addendo aceto diſtillati par pulveris pondus, diſtilletur iterum acetum, donec materia ad paſtæ conſiſtentiam redeat.

Primo cancrum diligenter abluebat vino calente, cum linteis eo imbutis, & fortiter fricabat, ut pars irritaretur, deinde extendebat paſtam ſupra plumaceolum ſextuplo minorem ipſo tumore, quod remedium ſupra partem relinquebat per 24. horas, & fiebat eſchara plumaceolo ſextuplo major; ita ut cancrum omnino abſumeret; & deciſa eſchara ulcus carne implebatur, & ad cicatricem perducebatur. Quod ſi dicta eſchara tumorem univerſum non abſtuliſſet, ſed quædam illius radices ſubſiſterent; illas abſumebat pulvere præcipitati rubri, cum alumine uſto permixti.

Ad ulcus vero carne implendum, linteis tantum detritis utebatur.

Hoc autem notatu digniſſimum eſt, quod admoto parti medicamento, febris accendebatur, vomitus & alvi fluxus excitabatur, & urinæ fluxus provocabatur, quæ ſymptomata per biduum, aut triduum perſeverabant, natura irritata a venenati medicamenti deleteria qualitate.

Eodem remedio cancer in naſi extremitate obortus, qui naſi apicem exederat, in quodam milite curatus fuit.

OBSERVATIO XXI.

Alia cancri curatio.

VEtula quædam mulier cancrum habebat in mamma ſiniſtra, quem per tredecim annos geſtaverat, in quo exigui tumores carnoſi adnaſcebantur, qui multo acerbiores dolores excitabant, propterea quod exulcerati fuerant, quam tota cancri ipſius moles, qui tamen exigui tumores ſublati ſunt frequenti applicatione aquarum papav. rhead. plantag. & roſar. cum melle roſ. permixtarum, ab initio deinde ſolis aquis admotis. In altera etiam muliere ulcus cancroſum patiente in mamma, idem remedium ulcus, protinus ſuſtulit, & ad cicatricem perduxit.

OBSERVATIO XXII.

Gangræna in vulva.

MUlier 30. annos nata, ex partu laborioſo, & laceratione labiorum vulvæ, ingentem tumorem contraxerat in labio dextro, ex affluxu ſanguinis in eam partem, quod malum cum neglexiſſet per tres aut quatuor dies tandem gangræna in parte introducta eſt. Vocatus tunc temporis, profundas & magnas inciſiones feci in parte interiori vulvæ, deinde in ipſas inciſiones manum immittebam, eaque thrombos ſanguinis quamplurimos extrahebam ad ℔. i. ß. quantitatem. Poſtmodum vino, ſale, melle, & aceto ſimul mixtis partem abluebam calidiſſime, & linteis fovebam, deinde novas inciſiones efficiebam, & denuo abluebam, atque fovebam. Poſtmodum portiones tunicæ interioris corruptas reſecabam, atque iterum refovebam, & indeſinenter perſeveravi in ejuſmodi inciſionibus & fotibus, donec nullus fœtor in parte apparuerit & omnes particulæ corruptæ ablatæ fuerint. Ac deinceps fotus prædicti diu noctuque continuati ſunt per duos aut tres dies, quibus elapſis ægyptiacum cum aureo mixtum parti admodum fuit, & tandem aqua vulneraria ulcus ad cicatricem perductum eſt.

Eadem methodo civis quidam Monſpelienſis a teſticuli gangræna liberatus eſt.

OBSERVATIO XXIII.

Alia gangræna in pede.

NObilis mulier ex morbo diuturno gangrænam contraxit in pede, quæ cum eſſet adhuc incipiens protinus ſublata eſt fotu diuturno cum decocto vulnerario ex ariſtoloch. rotund. rhapontico, zedoaria, myrrha, aloe & vino albo parato, cui addebatur poſt decoctionem & colaturam aqua vitæ, in qua camphora diſſoluta.

OBSERVATIO XXIV.

Alia gangræna in tibia.

VIR quidam nobilis gangrænam patiebatur in tibia quæ eo proceſſerat, ut Medici & Chirurgi partem amputare decreverint, quod ad ſequentem diem diſtuliſſent. Poſt eorum diſceſſum, adductus fuit empiricus, qui gangrænæ curationem pollicitus eſt, & cum æger ſe illi commiſiſſet, per totam noctem partem affectam fovit aqua in qua calx & creta alba decoctæ fuerant, & matutinis horis gangræna apparuit protinus ablata.

OBSERVATIO XXV.

Lupia.

FIlius Magiſtri Malafoſſe Mercatoris Monſpelienſis lupiam magnam habebat pugni majoris magnitudinem æquantem juxta ſpinam dorſi ſub omoplata, quæ hac methodo curata fuit. Inſtrumentum comparavi ex fraxino vel quercu, aut alio ligno denſiori ad exiguæ molæ figuram efformato, quali pictores colores in marmore conterere ſoliti ſunt, eoque lupiam confricabam & conterebam bis in die per dimidiæ horæ ſpatium: deinde cataplaſma emolliens ſuppurans valde calidum admovebam, idque continuando per quatuor aut quinque dies, lupia in ſuppuratum abiit, eaque aperta pus effluxit liquidum, ac deinceps tota materia in lupia contenta, in pus converſa, evacuata eſt, & ulcus ad cicatricem perductum; attritione prædicta inſtrumento ligneo facta, cyſtis lupiæ rumpitur & materia contenta attenuatur, atque in particulas dividitur, ut facilius concoqui valeat. Loco cataplaſmatis panis calidus e furno per medium ſectus utiliter adhiberi poteſt.

Hoc idem remedium in pluribus aliis eundem effectum protulit.

OBSERVATIO XXVI.

Lues venerea in puello nuper in lucem edito.

MUlier lue venerea infecta, puellum peperit, puſtulis, & ulceribus in variis partibus affectum, qui curatus fuit præcipitato albo ad grana duo vel tria exhibito,

bito, cum ſaccharo & lacte, ſingulis vel alternis diebus continuando per menſem integrum, & incepta eſt remedii exhibitio, decimo quinto nativitatis die.

OBSERVATIO XXVII.

Renes purulenti.

PUella 18. annos nata purulentas urinas reddiderat per longum tempus, & febre diuturna, lenta, hecticaque detinebatur, ac tandem interiit. Aperto cadavere, renes inventi ſunt in pus omnino converſi, ita ut eorum tunica pure omnino referta fuerit, nullis apparentibus parenchymatis reliquiis.

OBSERVATIO XXVIII.

Macula in cornea.

QUædam mulier infimæ ſortis maculam habebat in oculo, cui conſilium dedi, ut bis in die ſucci rutæ guttam unicam in oculum inſtillaret, quod cum ſatis diu continuaſſet, macula protinus abſumpta eſt.

OBSERVATIO XXIX.

Gutta Serena.

JUvenis mulier in guttam ſerenam inciderat, qua ita afflicta fuit, ut cibi abſtinentia ſibi mortem inferre decreverit, cum tamen maritus, & adſtantes aliquod juſculi aut vini ſorbere per vim cogerent, & illa perexiguum ſumeret omnia quantum poterat, reſpuendo. In eo ſtatu per annum integrum perſeveravit, & ad extremam maciem perducta eſt, calore nativo, defectu pabuli, humidum ſubſtantificum depopulante: cum eo vero omnis ſimul corporis humiditas, tum ipſa materia, guttam ſerenam efficiens abſumpta eſt; & ſic ægra viſum recuperavit, ac poſtmodum ſenſim victu analeptico refecta eſt.

OBSERVATIO XXX.

Crura vara.

SÆpe pueri in ætate duorum annorum, cum progredi incipiunt, vari eſſe conſueverunt, de quo matres ſollicitæ auxilium quærunt a chirurgis, qui plerumque variis machinis tibias & crura erigere conantur, ſed fruſtra, quia ſponte naturæ ut plurimum circa ætatem trium aut quatuor annorum, tibiæ & muſculi firmantur, & partes ad naturalem ſtatum redeunt.

OBSERVATIO XXXI.

Cephalæa & hemicrania.

IN dolore hemicranico a cauſſa calida oriundo, & in dolore illo qui a Gordonio clavus nominatur, eſt dolor fixus in temporibus, arteriotomia mirifice prodeſt, quam tuto celebravi in plurimis, vulnus alligando ſimplici ſplenio ex linteo complicato confecto, & aqua frigida madefacto, ut in vulgari phlebotomia, faſcia ſuperinducta, quæ a Galeno lepus ſine auribus nominatur, neque ulla unquam ſequuta eſt hæmorrhagia. Item vidi cephalæam diuturnam curatam fuiſſe in Noſocomio admoto cauſtico potentiali, ſuper arteriam temporalem; Deciſa enim eſchara cauterii potentialis ſuper venas & arterias admoti, nullus ſanguinis fluxus emergit, quia provida natura, dum eſcharæ ſeparationem molitur, ſimul novam carnem generat, qua venarum oſcula teguntur. Ad id vero, quod objiciebatur, magnas hæmorrhagias, quæ in vulneribus cauterio actuali vel cathæreticis medicamentis cohibentur, ſæpe iterum renovari, cum eſchara decidit: Reſpondeo, eſcharas illas tenuiores eſſe, & citius excidere, ideo non intercedere ſufficiens temporis ſpatium ad novam carnem regignendam, eſcharas vero a potentiali cauterio inductas, craſſiores, ac ſolidiores eſſe, nonniſi longiori tempore excidere, ſicque in eo ſpatio carnem ſufficientem generari ad occluſionem venarum.

OBSERVATIO XXXII.

Mania.

QUidam adoleſcens maniacus, ad cujus curationem potentiſſima remedia uſurpata fuerant, ita ut ventum fuerit ad uſum Antimonii, trepanum, & arteriotomiam temporum. Cum hæc omnia nihil conferrent, caſtrationem conſului, qua uſurpata, remiſſa fuere omnia ſymptomata & furor omnino ceſſavit, manente tamen delirio melancholico, ita ut mania in melancholiam verſa fuerit.

OBSERVATIO XXXIII.

Iſchuria.

EFficax remedium ad iſchuriam expertus ſum in tribus ægrotantibus, ex cerebro pice exſiccato, & cum vino albo propinato, intra horam fluxus urinæ promovetur.

OBSERVATIO XXXIV.

Verruca.

INtra ſeptem vel octo dies curantur portulaca contuſa, eaque pars confricatur, deinde inſtar cataplaſmatis admovetur, iterando bis in die.

OBSERVATIO XXXV.

Clavi pedum.

ABſcindantur clavi decreſcente luna, pedibus aliquandiu primum aqua calida lotis, deinde admoveantur folia hederæ contuſa, & ſingulis diebus iteretur remedium mane & ſero, intra quindecim dies clavus extrahitur. Unde colligere eſt attractivam vim hederæ ineſſe potentiſſimam.

OBSERVATIO XXXVI.

Ambuſta.

EAdem hedera ambuſtis medetur, ſi folia illius in aqua decocta applicentur.

OBSERVATIO XXXVII.

Peſtis.

CUM peſtis ſæviſſima graſſaretur Monſpelii anno 1630. duos ægrotantes, cum peſte correpti eſſent, ad me miſerunt, ut quid acturi eſſent, præciperem. Ego in memoriam revocans, me legiſſe apud Parentum, muriam concracicholorum piſcium, qui vulgo (Anchoes) nominantur, nonnullos peſte infectos liberaſſe: Conſilium dedi ut eamdem ſumerent, unus muriæ ſcutellam ſumpſit ſolam, alter cum urina permixtam & uterque liberatus eſt oborta vacuatione vehementi per vomitum, & ſeceſſum.

OBSERVATIO XXXVIII.

Alia peſtis curatio.

IN eadem peſte tres ejuſdem familiæ, Maritus nempe, uxor & ſoror illius peſte correpti ſunt, ſtercus proprium cum propria urina diſſolutum, & linteo colatum hauſerunt, unde graviſſimus vomitus, & alvi fluxus obortus eſt, & omnes a peſte immunes evaſerunt: ſimilis quodammodo hiſtoria habetur apud Zacutum Luſit. obſ. 89. lib. 3. ubi narrat in provincia Occidentali animal quoddam eſſe parum inſtar lacertæ, in agris frequentiſſimum, Garit nominatum, cujus morſus omnino lethalis eſt, niſi ægri ſtercus humanum aſſumant, quod unicum eſt illius alexipharmacum. Aliis tamen vomitoriis multos a peſte liberari conſtat.

OBSERVATIO XXXIX.

Dolor arthriticus.

CItiſſime ſedatur, fovendo partem aqua foliorum fraxini deſtillata in alembico plumbeo, quo vulgus roſas inſtillare ſolet.

OBSERVATIO XL.

Dentium dolor.

INfinitos a dolore dentium liberavi, denti corroſo admovendo tantillum goſſypii, oleo buxi imbuti. Illud tamen oleum extrahitur per retortam igne reverberii, ſcobem illius prius infundendo per 24. horas in vino albo, & omnia ſimul deſtillando, primum egreditur aqua acida, quæ etiam ad eundem effectum confert, ſimplici ablutione dentis, mox egreditur oleum uſui diligenter obſervandum.

Hoc etiam remedio feliciter uſus ſum.

℞. Sem. plantag. ℥. ii. tormentillæ, ʒ. iii. rad. hyoſciami albi ℈. iv. omnia exſiccata redigantur in pulverem ſubtiliſſimam, addendo opii granum unum, includantur nodulis, qui macerentur in decocto ſequenti.

℞. Flor. ſambuci m. i. roſar. rub. P. ii. bulliant in aceto ad uſum dictum.

Hi nodul. in dicto decocto macerati, intra dentes leviter comprimuntur & detinentur, & intra exiguum temporis ſpatium multus humor effluit & dolor aufertur.

OBSER-

OBSERVATIO XLI.

Lues venerea.

HEnricus tertius Gallorum Rex lue venerea laborans, a Medicis ordinariis curari non potuerat. Monitus fuit Penam tunc temporis Lutetiæ Medicinam facientem, multos ab hoc morbo liberare remedio peculiari, quod a quodam Turca didicerat: illum vocari juſſit, ab eoque curatus eſt. Hoc autem remedium tale erat.

♃. Radic. barbanæ in taleolas ſectæ ℥. viij. vini albi & aquæ font. ana ℔. ii. bulliant ad mediæ partis conſumptionem, addendo ſub finem ſennæ mundat. ℥. i. vel ℥. i. ß. pro diſpoſitione ægrotantis, colaturæ capiat mane ℔. ß. ſudores provocando cum ſilicibus majoribus calidis linteis obvolutis, quorum unus admoveatur plantis pedum, duo tibiis juxta peronem, duo cruribus juxta medium parti exteriori, & duo juxta humeros, probe tegendo ægrum, ſudores copioſi excitantur per horam unam cum dimidia, & circa veſperam alvus ſolvitur bis aut ter.

Hoc remedium uſurpabatur præmiſſis univerſalibus per ſpatium 15. aut 20. dierum, & interim pro potu ordinario utebatur decocto chinæ, vel ſalſæ parillæ, cum victu in diætis conſueto.

Poſt horum remediorum uſum, capiebat mane ſingulis diebus decoctum bardanæ ſive ſennæ, & ſine ullo alio regimine, per menſem integrum, aut etiam per quadraginta dies.

OBSERVATIO XLII.

Iſchuria.

PHarmacopæus Pariſienſis, nomine Lafoxilliere, iſchuria laborans, poſt multa remedia per quatuor dies fruſtra uſurpata ſequens ſibi ipſi compoſuit, a quo urina provocata eſt, & liberatus fuit.

♃. Vini albi canarini ℥. iv. ſucci limonum ℥. i. ſpiritus terebintinæ ʒ. ii. pro uno hauſtu.

OBSERVATIO XLIII.

Hæmorrhoides internæ.

DIctus Lafoxilliere hæmorrhoides internas feliciſſimo cum ſucceſſu curabat; injiciendo primum cum ſyringa decoctum ſequens.

♃. Cortic. mediani ulmi ℥. ii. radic. tapſi barbati ℥. ß. aquæ fluminis ℔. iv. coquantur ad medias, & colentur ad uſum.

Poſt injectionem, immittatur in anum pilula ex antimonio crudo lythargiro auri, ſubtiliſſime pulveratis, & unguento roſaceo exceptis.

Immiſſa pilula in anum, illius ambitus unguento ſequenti illinatur.

♃. Succorum ſempervivi majoris, plantag. tapſi barbati, ſolani ana ℥. iv. axungiæ porci ℔. i. coquantur ad ſuccorum conſumpt. in linteo exprimantur, & refrigeratis adde pulveris cancrorum fluviatilium in furno exſiccatorum ℥. ß. tapſi barbati, pulverati, & pulv. concharum mytulorum ana ʒ. ii. fiat unguentum: continuentur hæc remedia mane & ſero per octiduum.

OBSERVATIO XLIV.

Dolores univerſales.

QUidam vir quadragenarius doloribus univerſalibus torquebatur, qui multis remediis a Medicis præſcriptis non ceſſerant; tandem mulierculæ conſilio foliis alni in duobus ſaccis majoribus concluſis, & in furno calefactis, poſt extractionem panis, totum corpus in lecto contectum eſt, & undique obvolutum, unde ſudores copioſi excitati, & remedio ter iterato, a doloribus omnino liberatus fuit.

OBSERVATIO XLV.

Parulis cancroſa.

ANcilla quædam 25. annos nata, tumorem durum in gingiva ſuperiori, ſupra caninum dentem patiebatur magnitudinis dimidiæ nucis, quæ bis amputata fuerat novacula, deinde candente ferro cauterizata. Semper rediit affectus, & poſt ſecundam operationem, manente ulcere & tumore, integre a me curata fuit admotione mercurii præcipitati rubri cum alumine uſto permixti, quo plumaceolum ſaliva madefactam inſpergebam, vel unguento apoſtolorum permiſcebam, & iterata ſingulis diebus applicatione, intra ſex ſeptimanas probe curata eſt, abſumptoque penitus tumore, per cathæreticum remedium carnis regeneratio procurata eſt linteis detritis, admovendo oſſi denudato pulverem catagmaticum Guidonis; & ſic ulcus ad cicatricem perductum eſt.

OBSERVATIO XLVI.

Excreſcentia carnea in faucibus.

QUidam ſartor Monſpelienſis, cum piſces comedendo, ſpina ſatis inſignis faucibus infixa eſſet, eam extrahendo, ſibi fauces laniavit, unde temporis progreſſu exorta eſt paulatim excreſcentia carnea in faucibus juxta uvulam, nucis magnitudinem ſuperans, ad cujus curationem Empyricum vocavit; qui cauterio actuali frequenter admoto, tumorem abſumpſit: ſed cum ulcus ad cicatricem non perduxiſſet, tumor iterum rediit, alterum Empyricum vocavit, qui oleo vitrioli frequenter admoto, tumorem iterum abſumpſit, & ad perfectam cicatricem perduxit.

OBSERVATIO XLVII.

Gonorrhœa.

COnſerva fructus bruſci a ʒ. ii. ad ℥. ß. per aliquot dies exhibita gonorrhœas multas curavi.

Idem præſtat aqua ejuſdem fructus deſtillata.

OBSERVATIO XLVIII.

Enſis portio inſignis, in vulnere diu latens, extracta.

DN. de Suellies in ſingulari certamine vulnus acceperat in humero ſupra omoplatam, quod a parte ſuperiori ad inferiorem deſcendebat, & enſis portio in eo remanſerat, ad pedis longitudinem; quod cum ignoraret Chirurgus, vulnus ad cicatricem duxit, manente enſis cuſpide, quæ inter omoplatam & muſculos eam contegentes latitabat: in eo ſtatu permanſit per ſeptennium integrum dolores in ea parte frequenter patiens. Tandem natura ferrum propellente verſus partem ſuperiorem, juxta cicatricem vulneris, elevatio quædam apparuit cum dolore, cui admotum fuit cauſticum, & inciſa eſchara; ferri extremitas apparuit, quæ roſtro gruino apprehenſa, facile extracta eſt, rubigine contecta.

OBSERVATIO XLIX.

Tumores ſtrumoſi in digitis.

FIlia magiſtri Duſeigneur Aurifabri, decem annos nata, patiebatur tumores duos & ſtrumoſos in tribus digitis qui curati fuerunt ſuffitu aceti ſupra ſilices candentes conjecti, mane & ſero, per menſem integrum continuato, quod remedium a Galeno miris laudibus effertur ad tumores ſcirrhoſos diſcutiendos.

OBSERVATIO L.

Viſus imminutio in ſene.

SEnex quidam a fluxione in oculos decumbente, incidit in tantam viſus imminutionem, ut ſolus in via incedere non poſſet, a quo affectu liberatus eſt, viſumque recuperavit, immittendo in oculos ſingulis noctibus in introitu lecti ſeminis horminis majoris grana quinque vel ſex, a quibus humores pituitoſi ab oculis extrahebantur, & cornea tunica abſtergebatur.

OBSERVATIO LI.

Lues venerea in puero quinque annorum.

CUrata a me fuit præcipitato albo ad grana quatuor exhibito ſingulis diebus per viginti dies cum panatella. Per inferiora tantum purgabat, neque ullus unquam ſequutus eſt ptyaliſmus.

OBSERVATIONES

Communicatæ a D. Petro Eſtavove, Chirurgo Monſpelienſi periſſimo.

OBSERVATIO I.

Vulnus in pectore.

QUidam miles haſta confoſſus eſt in parte thoracis anteriori, vulnere ad illius capacitatem penetrante. Intra duas horas ab accepto vulnere, univerſus corporis truncus una cum ſcroto utris inſtar inflatus eſt, quæ tamen inflatio furfure torrefacto, & calente variis ſacculis incluſo, facile diſcuſſa eſt.

OBSERVATIO II.

Abſceſſus in Abdomine.

PUer quidam tumore ventris laborans, hydropicus cenſebatur, & cum umbilicus valde promineret, apertio tandem facta eſt, ex qua puris laudabilis octo vel decem

libræ

libræ profluxere, ſicque omnino æger curatus eſt: advertant tyrones in pueris frequenter tales abdominis abſceſſus generari, qui hydropem mentiuntur; & ſi mature a perito artifice aperiantur, ægros a certo interitu plerumque liberari.

OBSERVATIO III.

Alter abſceſſus in Abdomine.

PUella quædam ventris tumorem patiebatur ab octo menſium ſpatio, cum doloribus aſſiduis, quibus ad extremam maciem perducta fuerat: hydropica ab omnibus cenſebatur. Ego vero ad eam vocatus, & ventrem diligenter explorans, abſceſſum latentem invenio intra muſculos hypogaſtrii, eumque cauſtico potentiali aperio, unde quindecim, aut viginti libræ puris ladabilis effluxere intra plures dies, ſicque ægra perfecte curata eſt.

OBSERVATIO IV.

Tumor Scroti.

FAmulus Domini Richardi in Suprema Computorum Curia conſiliarii, cum ab equi calcitratione percuſſus eſſet in regione ventris inferioris, quatuor horarum ſpatio tumor in ſcroto obortus, capitis infantis magnitudinem æquans, & lividitate infectus, qui præmiſſa venæ ſectione diſcuſſus eſt intra decem dies, cataplaſmate ex farinis hordei & fabarum, ſemine cumini, floribus chamomill. melilot. & roſar. pulveratis, & cum oxymelite decoctis.

Vir quidam enſe confoſſus in regione lumborum, ſimilem tumorem paſſus eſt, qui eodem cataplaſmate, intra idem tempus diſcuſſus eſt.

OBSERVATIO V.

Lapis ſub lingua.

VIR quidam quadragenarius, graves & frequentes in fauces, & tonſillas fluxiones patiebatur. Tandem animadverſum eſt, lapillum ſub lingua concretum fuiſſe, qui facile extractus eſt; ægerque ab eo tempore fluxionibus prædictis vexatus non fuit.

OBSERVATIO VI.

Cornu in facie enatum.

CUidam vetulæ ſupra zygema corpus durum & calloſum enatum eſt, duorum digitorum tranſverſorum longitudinem æquans, materia & figura cornu omnino referens, latum in baſi, & acutum in cuſpide, quod ſucceſſu temporis ſponte cecidit, & illius loco cancer obortus eſt.

OBSERVATIONES COMMUNICATÆ

A D. Dionyſio Pomaret Chirurgo Monſpelienſi peritiſſimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Tumor ſuppuratus reſolutione curatus.

MAria Pomaret filia mea octo annos nata, tumorem phlegmonoſum, & œdematoſum ſatis exiguum paſſa eſt in parte externa mandibulæ inferioris dextræ, quæ ad ſuppurationem venit. Ego vero metuens ne cicatrice facies fœdaretur, antequam ad abſceſſus apertionem venirem, reſolutionem prius tentare decrevi, Guidonis auctoritati innixus, qui in ſermone generali de apoſtematis dicit aliquando apoſtemata ſuppurata, reſolutione finiri: quod etiam ſollemni Paræi experimento confirmatur, qui ſe apoſtema ſuppuratum mercurio crudo, cum emplaſtro diapalma ſubacto, per viam reſolutionis curaſſe teſtatur. Ad cujus imitationem dicti mercurii ℥. cum emplaſtri diapalma ℥. i. admiſcui, & tumori ſuppurato admovi, qui intra quatuor dies omnino reſolutus eſt.

Ad materiam ſuppuratam reſolutione diſcutiendam, ſequentes conditiones neceſſariæ ſunt, 1. ut materia ſit quantitate exigua, 2. ut ſit tenuis & feroſa, 3. ut cutem & corporis ſuperficiem occupet, non autem partes profundas, 4. ut ſit in corpore robuſto, juvenili, & molles carnes habente, 5. ut tempus ſit æſtivum.

OBSERVATIO II.

Tumor œdematoſus.

EAdem filia mea paſſa eſt tumorem œdematoſum crudum, & minime ſuppuratum ſupra regionem lumborum magnitudinis volæ manus, qui eodem remedio intra paucos dies diſcuſſus eſt.

OBSERVATIO III.

Lupia.

FRater quidam Capuccinus, cœnobii Monſpelienſis, annos natus 25. lupiam habebat in genu, quam longo tempore geſtaverat, ita ut ad ſummam mollitiem tandem perducta fuerit, cujus ratione apertionem ſuadebam, cum materia contenta rite concocta videretur. Ille vero renuit, inquiens ſe lupias huic conſimiles reſolutione curatas vidiſſe, foliis acetoſæ charta madida involutis, & ſub cineribus coctis, quæ poſtmodum cum cineribus per cribrum trajectis incorporabantur in formam cataplaſmatis, quod ille per plures dies calide applicuit, & tumor prorſus evanuit, quod ego valde miratus ſum, & ab eo tempore duas alias lupias in eadem parte eodem remedio curavi, quarum una detinebatur Joannes Guerinus ſexagenarius, altera vero uxor Timothei Coula, fabri lignarii Monſpelienſis.

OBSERVATIO IV.

Ecchymoſis.

UXor Petri Lajardi mercatoris Monſpelienſis, quinquagenaria, cum e ſcalis cecidiſſet, vulnus contuſum accepit in capite, ita ut tumor ex ſanguine extravaſato, ecchymoſis dictus, ovi gallinacei magnitudinem æquans, obortus fuerit. Poſt primam applicationem ex albumine ovi & oleo roſaceo compoſitam, & venæ ſectionem celebratam, de tumoris apertione per novaculam, aut ſuppuratione cogitavi, juxta aph. Hipp. 20. ſect. 5. ſi ſanguis in ventrem præter naturam effunditur, neceſſe eſt ſuppurari. Ad hoc concurrebant materiæ copia, ægrotantis ætas, cutis capitis durities, & tempus hyemale, cum autem ægra inciſionem renuiſſet, ego vero ſuppurationis dolores, aliaſque moleſtias evitare cuperem, reſolutionem tentare per aliquot dies decrevi, licet perexigua iſtius ſpes affulgeret. Hac autem methodo uſus ſum. Primo partem affectam aqua calente per mediam horam bis in die fovebam. Poſt fotum partem novacula radebam adverſis pilis, ut pori magis aperirentur, & omnes ſordes parti hærentes probe abſtergerentur, ac tandem oleum liliaceum cum chamomælino partibus æqualibus applicabam, ſuperpoſito cotone, ſuffitu aromatum imbuto, & calente, ſicque tumor omnino reſolutus eſt.

OBSERVATIO V.

Carbunculus.

CIrca carbunculos, duo obſervavi notatu digna, unum: quod licet carbunculi febrem perpetuo ſoleant habere comitem, propter inflammationem ingentem, quæ in iis reperitur, ut docuit Galen. 2. ad Glauconem, his verbis: *Cum vero ſanguis admodum calidus, & calidiſſimus in quamcunque partem confeſtim fluxerit, hanc exurit, ulcuſque cum cruſta efficit: quidquid vero circumſtat, inflammationem attollit ferventem, ac gravi dolore conflictantem*: Attamen ab eo tempore, quo Chirurgiæ incumbo, tres mihi videre contigit, qui ſine ulla febre, ſua percurrere tempora, & ſine ullo alio gravi ſymptomate, ita ut ægri a conſuetis muneribus nunquam deſtiterint, unus erat in gena ſiniſtra, alter in cervice, tertius ſub palpebra inferiori oculi ſiniſtri. Qui omnes curati fuere iiſdem remediis, quibus cauteria potentialia curari conſueverunt, videlicet eſcharæ caſum procurantibus.

Altera circa carbunculos obſervatio mea eſt. Quod in ſæviſſima illa peſte, quæ Monſpelii graſſata eſt anno 1629. & 1630. carbunculi apparebant, ſignis ſtipatis ab iis omnino diverſis, quæ a Galeno, Guidone, & Neotericis deſcribuntur. Quod cauſſæ fuit, ut complures Medici & Chirurgi etiam peritiſſimi, in illorum diagnoſi in principio erraverint; ſigna autem diverſa, in illis carbunculis apparentia, hæc erant. Virium dejectio, pulſus parvus, pars carbunculo affecta tumoris expers, exigua inflammatio puſtulam ambiens, eſcharæ mollities ingens, quæ putredinis potius, quam uſtionis ſoboles erat, motus libertas in parte affecta, & gravitatis ſenſus carentia, qui in vulgaribus carbunculis tantus eſt, ut pars vinculis conſtringi videatur.

OBSERVATIO VI.

Sarcoma.

JUvenis quidam, nomine Claparede, excreſcentiam carneam patiebatur, ſarcoma Græcis dictam; in parte interna inferioris tibiæ dextræ, quatuor digitis ſupra malleolum figuræ cylindricæ, longitudinis trium digitorum tranſverſorum, & craſſitudinis brachii infantis nuper nati. Hic tumor ab arteria nutriebatur ad baſin ſuam protenſa, quæ cum admodum lata eſſet, ligari non poterat. Si quando æger altero pede tumorem percuteret, tanta

tanta fiebat ſanguinis effuſio, ut in vitæ periculum incideret. Vocato mecum in conſilium D. Samuele Formio, Chirurgo ſeniore peritiſſimo, decretum fuit inter nos, extirpandum eſſe tumorem, & ad ſanguinis effuſionem impediendam, quæſita fuit arteria poplitea, eaque tactu inventa in parte ſuperiori & interiori tibiæ; compoſitum fuit ſplenium durum & compactum ex linteis arcte complicatis in formam cylyndri, & ſucco urticæ imbutum, quod, ſuperinducto adſtringente communi, arteriæ admotum eſt, ſecundum illius longitudinem, ſuperinducta faſcia, multis circumvolutionibus illud arcte conſtringente. Tum alia ſplenia toti tibiæ, & cruris extremitati, adſtringente dicto illita, admota ſunt cum faſciis arctiſſimis. Nec non cauteria actualia parata habebantur ad cohibendum ſanguinis profluvium, ſiquidem illud non obſtantibus prædictis ligaturis affatim erumperet. Tali præmiſſo apparatu, tumorem manu ſiniſtra apprehendi, & extrorſum attraxi, eumque manu dextra novacula munita, radicitus præcidi ſine ulla ſanguinis arterialis profuſione. Mox adſtringens cataplaſma vulneri admovi, quod per 24. horas in parte relictum eſt, poſt cujus extractionem nulla hæmorrhagia apparuit neque deinceps. Et quia caro quædam ſuperflua, & parum laudabilis relicta fuerat, ea blandis cathæreticis abſumpta eſt: ulcus pus laudabile reddidit, ac tandem detergentibus, epuloticis, & cicatricem inducentibus, ad integram curationem perductum eſt.

OBSERVATIO VII.

Calculus in gutture.

SAcerdos ſexagenarius, ſanguineo temperamento præditus, gutturis inflammatione frequenter corripiebatur, præcipue quoties canendo acrius contenderet, quæ quidem inflammatio venæ ſectione ſedabatur, & gargariſmate ex oxycrato. In poſtrema invaſione, cum partem affectam attentius introſpicerem, corpus quoddam extraneum, gutturi infixum conſpicio, juxta finem mandibulæ dextræ inferioris, globulum ſclopeti referens, quod a me facili negotio extractum eſt, & diligenter ablutum: nihil aliud fuit quam lapis durus & compactus, ad pyri ſylveſtri formam compoſitus, qui cauda ſua muſculis maſſeteribus infixus erat. Ulcus rotundum & purulentum ſuperfuit, quod œnomelite deterſum & conſolidatum fuit.

OBSERVATIO VIII.

Vulnus ſclopeti.

DOminus de Roques junior, Eques cognominatus, in Salſæ obſidione vulnus ex ſclopeto accepit in parte ſuperiori & media ſterni, quod oblique ad dorſum ferebatur, & ſex digitis transverſis a ſpina dorſi exitum habebat. Statim ab inflicto vulnere dolores punctorios acutiſſimos in œſophago percepit, ac ſi ſpinas illi parti infixas haberet, & quia a ſanguine ſuffocabatur, maximis conatibus illum nitebatur excernere; ac tandem poſt longos frequenteſque conatus, & multam ſanguinis excretionem, qua plurimas pelves impleverat, dolor œſophaghi punctorius omnino deſiit. Poſt multos dies æger alvum deponendo eoſdem in ano dolores punctorios percepit quos in œſophago paſſus erat, & digito explorans quid rei eſſet, corpus ſolidum & pungens invenit, quod ſenſim ex ano extraxit, altero ſtatim excreto, priori conſimili. Hæc autem corpora erant duo oſſis fragmenta tenuia, lata, & depreſſa inſtar foliorum arboris, ex una parte lævia, ex altera vero aſpera; in extremitatibus vero acuta & incidentia, inſtar aciei gladiorum. Judicatum fuit glandem ſclopeti hæc oſſis fragmenta e ſterno abraſiſſe, & in œſophagum violenter impuliſſe, unde dolor punctorius in œſophago ſentiebatur, quamdiu ea infixa parti adhærebant. Iis vero tandem poſt multos conatus avulſis, & in ventriculum protruſis, doloris punctorii ceſſatio fuit, ſed poſt aliquot dies, fragmentis illis ad inteſtina devolutis, idem dolor in ano excitatus eſt. Fragmenta illa unguis digiti auricularis latitudinem æquabant, longitudinem vero ſuperabant.

OBSERVATIO IX.

Tumores ſtrumoſi.

RUſtica quædam mulier tumoribus ſtrumoſis quampluri mis ſcatens in collo, & ipſo capite, ad me veniens, oſtendit duo ulcera ſupra os petroſum & duos tumores molles etiam in capite, unum ſcilicet ſupra os ſyncipitis dextrum, alterum vero ſupra os occipitis, tribus digitis transverſis invicem diſtantes. Ulcus inciſione a me apertum eſt, inventumque os petroſum carie affectum. Cum autem ſuſpicarer, ſub dictis tumoribus ſimile quippiam latitare, eos aperiendos cenſui cauſtico potentiali admoto, & deciſis eſcharis (dictu mirum) ſub utroque tumore cranii utraque tabula perforata apparuit, ac ſi trepano aperta fuiſſet, foramina autem aſſis magnitudinem æquabant, quorum beneficio, motus cerebri facile conſpiciebatur in meningibus ipſius, ſupra quas aliquid puris innatabat; neque ullam, quantumvis exiguam oſſis particulam invenire licuit. Poſt aliquot dies miſella ægrotans tot mala pertæſa, ſeſe in puteum præcipitavit.

River. Opera Medica.

Notanda hic eſt mira humoris ſtrumas efficientis malignitas & acrimonia, quæ oſſa liquare ac diſſolvere valeat.

OBSERVATIO X.

Phrenitis.

QUidam Agricola nomine Poulet, ex febre ardente factus eſt Phreneticus, & in delirio ac vigiliis perpetuis, ſe damnatum eſſe, & mori velle clamabat. Hoc autem artificio a me curatus eſt. Votis illius annuens, dixi me eum occidere velle & cum hirudines plures fronti admotæ eſſent, ex quarum vulneribus cruor emanabat; novaculam ei oſtendo, qua ipſi jugulum me inciſurum eſſe dicebam, ac ſubinde manubrio ejuſdem novaculæ jugulum violenter corrado, idque pluribus vicibus repeto. Interim novacula ſanguine inficitur, qui a frontis vulnuſculis emanabat; eique poſtmodum eam cruentam oſtendens, jam occiſum eſſe prædico; ac ſubinde faciem linteis contego, & feneſtras occludo, ut nullus ſplendor in cubiculo appareret. Ille ſe mortuum eſſe putans immotus permanet, & paulo poſt ſomno profundo corripitur, ſicque a phrenitide liberatur.

OBSERVATIO XI.

Uteris prolapſus.

QUædam femina uteri prolapſum patiens, globum cereum, magnitudinis pilæ palmariæ, in uterum magna vi introduxit, eumque per decennium geſtavit, a morbo prorſus libera. Quod mihi compertum fuit poſt illius obitum ex diſſectione cadaveris, cum ex febre continua interiiſſet; inventoque in utero globulo prædicto, ſoror ipſius aſſeruit eum ante decennium fuiſſe in uterum introductum, & continuo geſtatum.

OBSERVATIO XII.

Anevriſma.

HOneſta virgo, nomine Margareta Varſeline Villanovenſis, cum ſanguis ei mitteretur ab imperito Chirurgo, Anevriſma paſſa eſt ob arteriam ſimul cum vena apertam, quod ab initio reſolventibus medicamentis applicitis, in magnam molem excrevit. Habito conſilio, decretum fuit aperiendum eſſe tumorem, ligata prius arteria in parte ſuperiori, cui ſententiæ ægra ſubſcribere noluit. Sed relicto priori Chirurgo, ad me venit, rogans ut topicis remediis curationem tentarem. Ego ipſi morem gerens, ſplenia parti admoveo, adſtringente imbuta, ſuperinducta faſcia comprimente. Quibus per 10. aut 12. dies continuatis, tumor admodum imminutus eſt, poſtmodum ægra Villanovam rediit, ubi nullis remediis utens, & brachium in variis operibus exagitans, tumorem iterum ſuſcitavit in molem ingentem, cum dolore inſigni, vigiliis, inquietudinibus, febre, dolore capitis, ſiti, aliiſque ſymptomatis. Qua de cauſſa me vocavit cum V. Formio Chirurgo ſeniori. Cenſuimus tumorem eſſe aperiendum, conſtricta prius arteria ſpleniis fortioribus, ut ſupra in Calaparedi operatione factuum fuerat, ſed ægra prorſus renuit. Poſt 12. dies tumor ſponte apertus eſt in eo loco, qui venæ ſectione apertus fuerat, & per foramen ſatis exiguum, ſanguis niger, liquidus, ac minime fœtidus egreſſus eſt, ſequentibus diebus pus laudabile, ſed pauca quantitate egreſſum eſt, ac tandem ulcus ad cicatricem perductum, ſicque ægra omnino curata, hoc tantum incommodo relicto, quod brachium omnino extendere non valebat, ſemiflexum perpetuo remanens.

OBSERVATIO XIII.

Colicus dolor.

UXor Domini Sartrei, in Curia Computorum, Subſidiorum & Fiſci Regii Conſiliarii, graviſſimum ventris dolorem paſſa erat per menſem integrum, quamplurimis remediis fruſtra adhibitis. Ego tandem cucurbitulam magnam umbilico admovi, qua humoris ſeroſi Unc. vi. vel ſeptem elicitæ ſunt, & ægra a doloribus liberata eſt.

OBSERVATIO XIV.

Pleuritis.

PEdiſſequus D. Demanſe, Quæſtoris Franciæ generalis, ex curſu exæſtuans, ac ſudore perfuſus, aquam frigidam copioſam hauſit, & paulo poſt dolore lateris atroci correptus, cum tanta difficultate reſpirandi, ut ſuffocari videretur. Ego confeſtim vocatus, magnam ſanguinis quantitatem detraho, & dum ſanguis detrahitur, reſpirandi difficultas, & lateris dolor ſenſim remittebatur, abſolutaque evacuatione, utrumque ſymptoma prorſus deſiit, ægerque omnino curatus eſt.

OBSERVATIO XV.

Dens avulſus in alveolum intruſum.

CUm virgo quædam oppidi vicini dolore dentium torqueretur, quem a dente inciſorio, carie affecto, provenire putabat, Chirurgum vocat, ut dentem evelleret. Ille proximum dentem bene ſanum avulſit: ſubinde, cognito errore, carioſum abſtulit; mox alveolum prioris vino abluens, dentem ſanum in eum intromiſit, & gargariſma adſtringens præſcripſit ex roſis rubris, balauſtriis, cortice granatorum, ligno lentiſcino, & alumine in aqua, & vino auſtero decoctis, quo ægra frequenter utebatur. Tum eam per aliquot dies alimentis liquidis uti juſſit, a maſticatione prorſus abſtinendo. Et ita dens avulſus in alveolo conglutinatus eſt.

OBSERVATIO XVI.

Lues venerea.

CHirurgos interdum errare contingit in luis venereæ curatione, quando poſt ordinaria remedia convenienter uſurpata, ægros perfecte curatos non eſſe exiſtimant, quod adhuc quædam ſymptomata, luem veneream comitantia, apparere non deſinant, unde ægros interdum in nova tormenta conjiciunt, & in atrophiam, aut tabem præcipitant. Cum tamen illa ſymptomata ut plurimum poſt aliquod tempus ſponte diſpareant, aut lenibus quibuſdam topicis remediis diſcutiantur.

Cum eſſem Lutetiæ apud Dominum Helotum Chirurgum periti ſſimum, nobilis quidam Pariſienſis, temperamento melancholicus, ſe illi curandum tradidit, qui præter dolores nocturnos, aliaque luis venereæ ſymptomata, tumorem in cervice patiebatur, ex pituita & melancholia genitum. Poſt inunctionem ex unguento mercuriali, copioſus fuit ptyaliſmus, & omnia luis venereæ ſymptomata prorſus abolita ſunt uno excepto tumore, cujus duæ tertiæ partes diſcuſſæ fuerant. Exiſtimabat æger ſe non eſſe curatum, propter tumorem ſuperſtitem. Ab alio tamen Chirurgo ſeniori ad hanc rem vocato confirmatus fuit, & admoto emplaſtro de vigo, quadruplicato mercurio, tumor diſcuſſus eſt menſis unius ſpatio.

Alter Vir nobilis, curæ meæ commiſſus, abſoluta ptyaliſmo, ſe non curatum eſſe putabat, quod ulcus in cervice, & regione œſophagi remaneret. Hoc tamen ulcus remediis vulgaribus intra menſem curatum eſt, ſine ullo remedio luem veneream reſpiciente.

Tertium habui præ manibus, qui inter alia ſymptomata dolorem inſignem patiebatur ſupra os tibiæ. Temperamento bilioſo præditus erat, & frictiones mercuriales quater paſſus erat, quibus ad ſummam maciem perductus fuerat. Diæta humectante per menſem uſus eſt. Poſtea frictio ex hydrargyto univerſaliter uſurpata, & hac unica frictione dolor ſedatus & ptyaliſmus provocatus, per quem humores flavos, tenues, & fœtidiſſimos menſis unius ſpatio rejecit, mox per 15. dies pituitam craſſam excrevit; qua evacuatione nimium perſeverante, coactus ſum aeri illum exponere, ut citius cohiberetur. Tandem ſupra locum antea dolentem inciſio facta eſt, & caries in oſſe reperta, quæ cauterio actuali, & pulvere catagmatico ablata eſt, & æger omnino curatus.

Ultimum exemplum erit Equitis cujuſdam, qui a lue venetea methodo ordinaria curatus fuerat. Supererant tamen dolores inſignes, omnes articulos occupantes, ut membra ſine clamore commovere non poſſet. Dominus Joannes Delort, Profeſſor Regius Monſpelienſis, & in praxi Medica exercitatiſſimus, horum dolorum cauſſam diligenter inquirens, cenſuit eos non a lue venerea procedere, ſed potius ab intemperie ſicca, ligamenta articulos connectentia, & partes nervoſas annexas occupante. Ab eaque intemperie indicationem ſumens, victum humectantem, & balneum præſcripſit, quibus diu continuatis, omnino curatus eſt.

OBSERVATIONES

Communicatæ a D. Ozia Aimar, Chirurgo Gratianopolitano celeberrimo.

OBSERVATIO PRIMA.

Vulnus contuſum in oculo.

ILluſtriſs. vir Dom. de Servien, qui Munſteri pacis ineundæ gratia Plenipotentiariam legationem exercuit, ante multos annos in ſpheriſterio quodam Pariſienſi vulnus accepit in oculo ſiniſtro ex ictu pilæ palmariæ, ex quo graviſſimi dolores exorti ſunt. Chirurgi Pariſienſis docti & experti omnia remedia, quæ ad hujus affectus curationem neceſſaria videbantur, ex arte adhibuerunt; & inter cetera, cum echymoſin conjunctivam occupantem advertiſſent, levibus ſcarificationibus ſanguinem extravaſatum educere conati ſunt. Nihilominus dolores in eodem ſtatu conſtiterunt. Ille igitur, cum malum in pejus rueret, Gratianopolim venire decrevit, ut ſeſe curæ meæ committeret. Ego vero pluribus venæ ſectionibus, cucurbitulis, variiſque topicis parti admotis, malum delinire conatus ſum. Verum iis omnibus nihil conſerentibus ei tandem perſuaſi, ut oculum introſpici pateretur, quod antea nunquam obtinere potueram, propter acerbiſſimos dolores, quos ille ad luminis occurſum patiebatur. Aperto igitur oculo, vidi album quidpiam totam pupillam contegens quod hypopyon eſſe judicavi idque aperiendum cenſui, ad evacuandam materiam eo contentam, quæ dolores continuos efficiebat. Facta itaque levi inciſione, exiguus ſanguinis thrombus egreſſus eſt, qui exteriori ſuperficie albicans erat, interiori vero ruber. Educto illo thrombulo, ſtatim dolores omnes quieverunt, & intra paucos dies æger lucem ſuſtinere cœpit, ac brevi integram ſanitatem adeptus eſt.

OBSERVATIO II.

Ulcus carioſum in ſterno.

DOm. Speaute Quæſtor Franciæ generalis, tumorem ſcirrhoſum patiebatur in ſterno, qui poſt annum elapſum ſponte apertus eſt. Ego vero ulcus explorans, ſubjecta oſſa carie affecta inveni, quibus multa cauteria actualia admovi, ac deinde detergentibus & epuloticis ulcus ad cicatricem perduxi, non omiſſis remediis univerſalibus, cauſſam antecedentem reſpicientibus.

OBSERVATIO III.

Coſtæ carie corruptæ.

QUædam Matrona quadragenaria, vehementi lateris ſiniſtri dolore vexata cum febre lenta & extenuatione totius corporis, poſtquam per annum integrum multis remediis uſa eſſet ſine fructu in pago, ubi degit Gratianopoli undecim milliaribus diſtante, tandem Gratianopolim ſe contulit, & ſeſe curæ meæ commiſit. Ego ſtatim latus dolens explorans, tumorem ſuppuratum in eo inveni, & magna inciſione cruciatim facta, puris valde inæqualis & fœtidiſſimi vaſcula duo extraxi. Evacuato pure tres coſtas reperi in extremitatibus ſub carie valde infectas, quartam videlicet, quintam & ſextam, ab inferioribus ad ſuperiores computando. Neceſſum fuit coſtas illas amputare trium digitorum tranſverſorum longitudine, admoto poſtmodum earum extremitatibus cauterio actuali. Hic naturæ providentiam admirari licuit, quæ pleuram ſub coſtis carie infectis multa carne munierat, ad eam roborandam, & coſtarum defectum ſupplendam. Hæc matrona poſtmodum victu analeptico & uſu lactis ad integram valetudinem perducta eſt.

Dominus de Beſſin Centurio, tumorem ſcirrhoſum patiebatur a longo tempore in latere ſiniſtro, ſupra coſtas veras, quintam nimirum, ſextam, & ſeptimam. Quidam Chirurgus cauterio actuali tumorem aperuit ex quo pus perexiguum emanavit, & dolores in parte graviſſimi permanſerunt, quod eum coegit, ruri degentem, Gratianopolim venire, & meam operam implorare. Ulcus animadverti volæ manus magnitudinem æquans, & coſtas ſubjectas carie infectas, pluſquam dimidium earum penetrante. Præmiſſis igitur remediis univerſalibus coſtarum extremitates amputavi quatuor digitorum tranſverſorum longitudine, admoto poſtmodum cauterio actuali earum extremitatibus. Tamen pulveribus catagmaticis partium exuſtarum exfoliationem procuravi, remediiſque detergentibus & incarnantibus ulcus ad cicatricem perduxi.

OBSERVATIO IV.

Fractura oſſis temporalis.

VIr quadragenarius vulnus accepit in tempore dextro, quo os ſubjectum inſigni fractura affectum eſt. Vocatus ad eum, & trepani neceſſitatem advertens, ſupra muſculos crotaphitas crucialem inciſionem feci, ſine ullo ſupervenientc ſymptomate, quamvis Auctores eorum muſculorum vulnera, tamquam maxime pericoloſa, plurimum reformident. Trepanum admovi, oſſa depreſſa repoſui, & omnibus convenienter adminiſtratis, æger ad priſtinam valetudinem feliciter perductus eſt.

OBSERVATIO V.

Vulnus aſperæ arteriæ ex ſclopeto.

ANcilla Domini de Viviers in Senatu Gratianopolitano Secretarii Regii, ictu parvi ſclopeti, quod vulgo piſtolet nominatur, vulnerata eſt in gutture ſub larynge, tribus globulis, in dicto ſclopeto incluſis, quos ægra per os rejecit. Ex tribus aſperæ arteriæ foraminibus, ventus cum murmure & ſibilo egrediebatur. Licet autem pars illa cartilaginoſa difficillime coaleſcat, attamen diligenti cura adhibita, vulnera illa perfecte conſolidata ſunt.

OBSERVATIO VI.

Empyema ex vulnere epigaſtrii.

NObilis quidam Occitanus Gratianopoli, pugionis ictu vulnus accepit in epigaſtrio, ad capacitatem illius penetrans, ſine inteſtinorum aut ventriculi læſione. Brevi vulnus hoc ad cicatricem perductum eſt. Attamen poſt duos menſes ad me venit, magna ſpirandi difficultate oppreſſus, cui jungebatur ſenſus ponderis in pectore, & fœtor os continuo inficiens. Hæc ſymptomata, puris in thorace collecti maximam ſuſpicionem fecerunt, ſed vulneris cicatricem explorans, eamque in parte epigaſtrica inveniens, miratus ſum, quomodo vulnus ventri inferiori inflictum, puris collectionem in thorace producere potuerit. Tandem inquirens, & quo ſitu eſſet æger, cum vulnus accepiſſet, reſpondit ſe in domus cujuſdam ſcalis tunc temporis fuiſſe: & vulnerantem in gradu inferiore ſitum, pugionem ſibi in ventrem adegiſſe. Ex quibus conjeci vulnus a parte inferiori ad ſuperiorem vergens, diaphragma penetraſſe, & ad thoracis capacitatem perveniſſe, unde puris collectio, ex ſanguine diaphragmatis vulnerati extravaſato, facile fieri potuit. Latus aperui in veris coſtis inter quartam & quintam, ab inferioribus ad ſuperiores computando, quatuor digitis tranſverſis a vertebris dorſi. Apertione facta pus effluxit album & fœtidiſſimum: ejus prima vice tria vaſcula eduxi, poſtridie vero eandem quantitatem; & conſequenter paulatim educto pure, æger intra duos menſes optime convaluit.

OBSERVATIO VII.

Gangræna perinæi, ani & ſcroti.

DOminus Pourroy, in camera Computorum Gratianopolitana Magiſter ſexagenarius, tumorem patiebatur in perinæo, qui a ſolo Pharmacopœo curabatur: gangræna partes illas invaſit, ad cujus curationem vocatus, invenio eam perinæum, ſcrotum, & anum occupaſſe. Statim multis ſcarificationibus, iiſque profundis celebratis, partes aceto, ſale, aqua vitæ, unguento Ægyptiaco, & mercurio ſublimato ſimul mixtis frequenter abluo. Quæ tamen gangrænæ progreſſum non impediebant, ita ut ad cauteria actualia confugere coactus ſim, quorum beneficio gangræna cohibita eſt, tantus fœtor ex partibus illis exhalabat, ut adſtantes inficeret. Magna excidit carnis putridæ copia. Uretra prorſus detecta erat, & duobus foraminibus pertuſa, per quæ urina egrediebatur. Nihilominus omnes illæ partes unitæ, incarnatæ, & cicatrices feliciter obductæ ſunt.

OBSERVATIO VIII.

Enterocele deſperata, ſectione curata.

QUidam Procurator Gratianopolitanus nomine Baro ex prolapſu inteſtini in ſcrotum, in iliacam paſſionem incidit, quia inteſtinum fæcibus repletum fuit, quæ admodum induratæ, inteſtini repoſitionem impediebant. Poſt multa remedia, per novem dies fruſtra tentata, in conſilium vocor, cum Dominis de Villeneuve & Davins Medicis celeberrimis. Sententiam ferens dixi, aperiendam eſſe partem, uſque ad productionem peritonæi, quæ inteſtinum ſtrangulabat, quamvis metuendum eſſet, ne inteſtinum, propter morbi diuturnitatem, gangræna affectum eſſet, nihilominus ſequendam eſſe Celſi ſententiam, dicentis: ſatius eſſe anceps remedium experiri, quam certo exitui ægrum exponere. Clariſſimi Medici ejuſdem fuere ſententiæ. Itaque ægro in ſitu convenienti collocato, in inguine inciſionem feci uſque ad peritonæum, diligenter cavendo, ne inteſtinum læderetur. Poſtmodum cannulam argenteam, ex una parte rotundam, ex altera vero cavam, in proceſſum peritonæi immiſi, & ſuper cannullæ cavitatem dictum proceſſum aperui, ea longitudine, quæ ad reponendum inteſtinum neceſſaria videbatur: deinde inteſtinum blande in ventre immiſi, ſutura proceſſum univi, & reliquarum partium vulnus gaſtroraphia, remediiſque conglutinantibus, ad perfectam ſanitatem perduxi.

OBSERVATIO IX.

Abſceſſus lumborum ad renes penetrans.

VIr nobilis Gratianopolitanus tumorem in regione renis dextri paſſus eſt, qui in ſuppuratum abiit, eoque aperto, magna ſeroſæ materiæ quantitas effluxit. Poſt aliquot dies ex ulcere egreſſi ſunt duo calculi, amygdalæ magnitudinem æquantes, quod mihi admirationem peperit; ſed ulceris profunditatem advertens, quæ quatuor digitorum tranſverſorum latitudinem æquabat: cum etiam conſequenter alii calculi fabæ magnitudinem æquantes, ex ulcere prodierunt; credere coactus ſum, eos calculos a rene etiam ulcerato procedere. Hujus rei fidem etiam faciebat, quod ex ulcere magna ſeroſæ materiæ copia continuo effluebat, & lintea ſubjecta intra paucas horas madore inficiebat, quaſi in aquam demerſa fuiſſent.

River. Opera Medica.

Præterea pus interdum cum urina per penem effluebat. Jam a decennio caſus iſte contigit, & ulcus in fiſtulam abiit, quæ ſæpe occluditur per tres aut quatuor menſes; & cum denuo aperitur, ſanguineam quandam materiam emittit, poſtea iterum ſponte occluditur. Æger in eo ſtatu ſatis commode vivit, & omnes actiones ordinarias libere exercet.

OBSERVATIO X.

Rara convulſionis ſpecies.

DOm. de Bollon vir militaris, ex ictu tormenti bellici vulnus accepit in brachio dextro, quo totum brachium abſciſſum eſt, ſuperſtite tantum parte, quæ humero vicina eſt, ad quatuor digitorum tranſverſorum longitudinem. Curato brachio, vulnere omnino conſolidato, quadam convulſionis ſpecie correptus eſt, qua retrahebatur caput verſus partem dextram, & mandibula frequenter agitabat, ita ut lintea continuo intra dentes habere cogeretur, quæ identidem mordebat, ac dentibus conterebat. Multas Medicorum & Chirurgorum conſultationes convocavit, qui omnes uno ore cenſuerunt, in extremitate oſſis, a tormento bellico præciſi, aliquam eminentiam acutam adeſſe, quæ nervum aliquem feriendo, talem convulſionem produceret, & ideo reſcindendam iterum eſſe oſſis extremitatem, ac diligenter adæquandam. Hæc operatio ſedulo celebrata, nihil tamen profuit, & æger eodem incommodo continuo affligebatur, quod ei omnem ſanationis ſpem ademit. Forte fortuna, cum ei ſuccurriſſem, & ille incommoda ſua mihi enarraret, in mentem venit aliquod virus venereum, intus latens, hunc affectum forſan poſſe producere. Et illico ab eo quæſivi, num dum vulnus accepiſſet, morbum aliquem venereum pateretur, vel antea paſſus eſſet? reſpondit ſe per aliquod tempus antequam vulneratus eſſet, gravem paſſum eſſe gonorrhæam, quæ tamen curata prorſus fuerat. Hoc meam conjecturam auxit, ita ut ægro conſuluerim remedia luis venereæ experiri, quibus ille hujus morbi curandi cupidiſſimus, ſe libenter ſubmiſit. Præmiſſis igitur purgatione univerſali & diæta ſudorifica, frictiones ex unguento mercuriali celebravi, a quibus ptyaliſmus provocatus eſt, & poſt tertiam diem ptyaliſmi contractiones illæ & convulſiones deſierunt, neque ab eo malo amplius ullo modo æger conflictatus eſt.

OBSERVATIONES

hinc inde decerptæ.

OBSERVATIO PRIMA.

Ulcus renum.

RElatum mihi fuit, quendam Empiricum curaſſe ulcus renum inveteratum ſola inunctione unguenti mercurialis.

OBSERVATIO II.

Gibboſitas.

DOminus Franciſcus Ranchinus, Cancellarius facultatis Medicinæ Monſpelienſis, narravit mihi modum, quo curavit luxationem ſpinæ dorſi illuſtriſſimæ Dominæ de Mormoranci, quæ contigit ex catarrho e cerebro in ſpinam decumbente: quo duæ vertebræ in medio ſpinæ luxatæ fuerant. Ille igitur poſt remedia univerſalia, ad reductionem vertebrarum uſus eſt primum torculari Chirurgorum, quo comprimunt lintea complicata, capillorum tonſuræ deſtinata, quod ſatis proficiebat, dum unum tabulatum dorſo, alterum pectori apponebatur, & ita ſenſim comprimebatur, interjectis inter ligna & corpus pulvinaribus lineis: ſed incommodum fuit hoc remedium, ſiquidem pectus comprimendo, reſpirationem offendebat. Tandem uſus eſt alio inſtrumento, quod habetur in carrucis ad eas attollendas, dum viæ concavæ inſiguntur, & Gallice vocatur (cric) cujus extremo circulari admovebat lignum aptandum vertebræ luxatæ, intermedio pulvinari lineo. Alterum extremum hujus inſtrumenti parieti admovebatur, mox ægra firmiter circa ſcapulas continebatur, poſtea inſtrumentum blande impellebatur, donec ægra amplius dolorem ferre non poſſet, quo tempore ab opere deſiſtebatur, idque bis in die iterabatur, atque ita ſenſim luxatio illa perfecte curata eſt.

OBSERVATIO III.

Oculorum inflammatio cum ſordibus.

INfans recens natus, oculorum rubore afficiebatur, cum multis ſordibus, puris inſtar inde influentibus. Per tres menſes affectus continuavit, & multa collyria admota nihil contulerunt. Tandem ex præſcripto cujuſdam Medici goſſypium ſingulis noctibus admotum eſt utrique oculo, quod prius

Ff 2 ad pru-

ad prunas diligenter exſiccatur, digitis prius diſcerptum, & bene carminatum; poſtmodum uterque oculus contegebatur pauca cotonis quantitate inter plumaceolos, facie ſuperinducta. Mane goſſypium auferebatur, dictis ſordibus valde imbutum. Continuando remedium per plures noctes, infans optime curatus eſt.

OBSERVATIO IV.

Hyſterica epilepſia.

UXor Domini Polemarchi de Sumenes per multos annos variis affectibus hyſtericis vexata eſt, qui epilepticos inſultus referebant. Multa tentavit remedia a multis Medicis præſcripta, ſed omnino in caſſum. Tandem cujuſdam mulieris conſilio ſumpſit carnem lupi in pulverem redactam, fruſtulum ejuſdem carnis ſemper geſtavit, a quo tempore immunis omnino fuit a prædictis affectibus.

OBSERVATIO V.

Febris tertiana.

QUidam empiricus multos curavit tertianarios purgando ſemel levi medicamento, poſtea venam aperiendo in ipſo acceſſionis initio. Cohibebatur acceſſio, & valde exigua apparebat, poſtea vero non redibat.

OBSERVATIO VI.

Vulnus Thoracis curatu difficile.

DOm. Henricus Bachamans, Medicus Avenionenſis exercitatiſſimus, retulit mihi Filium D Dorſan 20. annos natum vulnus accepiſſe in thorace, ad capacitatem illius penetrans, quod multis variiſque remediis adhibitis curari non potuit, & ad tres aut quatuor menſes perſeveravit, unde æger valde emaciatus, & ad tabem perductus eſt. Tandem illius conſilio, lacte muliebri uſus eſt, quod ex mammilla ſugebat; ex eoque injectiones fiebant in vulnus, atque hoc ſolo remedio intra menſem curatus eſt a vulnere, & ad bonum habitum perductus.

OBSERVATIO VII.

Colicus dolor.

QUidam civis Narbonenſis retulit mihi, ſe colico dolori obnoxium fuiſſe per multos annos, quo frequenter affligi ſolebat, ab eoque affectu liberatum ſequenti remedio, una tantum vice aſſumpto, ita ut nunquam deinceps in eum reciderit, & plurimos alios, quibus idem remedium communicavit, fuiſſe etiam liberatos. Hoc remedium eſt dolii obturamentum ex ſubere confectum, quod per plures annos huic uſui inſervierit, atque adeo vino probe imbutum ſit, illud autem ſuper ignem comburendum eſt, ejuſque cinis exhibendus cum vino albo ʒ. j. pondere, urgente dolore.

OBSERVATIO VIII.

Hydrops.

VIr quidam fide dignus retulit mihi, ſe multos aſcite laborantes curatos vidiſſe ſequenti remedio.

Scilices colligebantur albiſſimi, qui circa flumina reperiuntur, & fracti aliquantulum pellucent, cryſtalli inſtar: illi autem ſuper prunas incaleſcebant & candentes in vino albo extinguebantur, hujus vini cyathum unum ægri ſumebant mane, uſque ad perfectam curationem, quæ intra menſem perficiebatur.

Hujuſmodi ſilicum calcinatorum ſal, in vino albo exhibitis, felicius (ni fallor) operatur.

Sal mille pedum a celebri Medico feliciter uſurpatur in hac curatione, quem julepis aliiſque aperientibus admiſcet, præmiſſa purgatione, cum ſucco ireos noſtratis; quem ſi æger vomitu rejiciat, pro deplorato habendum eſſe exiſtimat.

OBSERVATIO IX.

Alius Hydrops.

QUidam hydropicus curatus eſt ſolo uſu ſalis prunellæ, in potu ordinario, per menſem integrum, cujus ſpatio aqua univerſa in abdomine contenta evacuata eſt.

Hanc curationem contigiſſe exiſtimo non ſolum propter virtutem diureticam, qua ſal prunellæ præditum eſt, ſed etiam ex eo quod hydrops ille forſan a fervida hepatis intemperie productus fuerat, quæ a ſale prunellæ, potentiſſima refrigerandi vi prædito, extincta eſt.

Alius hydropicus curatus fuit decocto ſummitatum quercus, cujus cyathum unum ſumpſit mane per 15. dies.

OBSERVATIO X.

Strumæ.

ARmoricus quidam, Danielis nomine, 30. annum agens, vir ruſticanus, habitu euſarco & robuſto, a pluribus annis ſtrumis laborabat, cum circa collum, tum etiam ſub utraque axilla, qui cum amicis, & notis omnibus inviſus eſſet propter contagioſum iſtum affectum, ad Noſocomium Charitatis Lutetianum, velut ad verum Æſculapii templum ſeſe contulit, ratus ſe illic certam mali medelam reperturum. Nec caſſa ſpes fruſtratum reliquit ægrotantem, primo enim decubitus die ab Illuſtriſſ. D. Gabriele Harduino de Saint Jacques Noſocomii Medico ordinario inviſus eſt, qui præmiſſis univerſalibus, cataplaſma ex foliis cucumeris aſinini leviuſcule contuſis, partibus tumentibus admovit, præſcriptaque diæta tenui, nec non modice exſiccante, altera die opiata ſequens præſcripta eſt.

♃. Turbith. hermodact. ana ʒ. ij. radic. utriuſque ſcrophulariæ ʒ. j. rad. angelicæ major. ʒ. ij. fol. oriental. ʒ. ß. ſcamon. crudi ℈. iv. fiat omnium pulvis, & excipiatur cum ſyrupo roſar. pallidinis doſis ad ʒ. ij. addendo cuilibet, mercurii ſublimati dulcis g. xx. qua alternis diebus per 15. dies repetita, necnon renovato cataplaſmate, diſparuerunt tumores omnes ſcrupuloſi abſque ſectione, aut eradicatione ulla, ipſumque Armoricum ſanum & incolumem dimiſit anno ſalutis 1641. Communicata a D. Leſeq. Medicinæ Doctore Monſpelienſi, & dicti D. de Saint Jacques olim diſcipulo.

OBSERVATIO XI.

Dolor dentium.

DOm. Leſeq. Medicinæ Doctor ſupra nominatus, ſe curatum vidiſſe retulit dolore dentium ſale fraxini, quo impletur digitale mulierum, aut quid ſimile, & applicatur arteriæ temporum, ubi ſentitur pulſatio, intra breve tempus nodum facit in arteria, quo fluxus intercipitur.

OBSERVATIO XII.

Arthritis nodoſa.

DOm. Chomel Medicus Annonæenſis ſcripſit ad me, ſe nuper Arthriticum vidiſſe variis articulorum ulceribus ſcatentem, e quibus calculi tophacei pluſquam ducenti exierunt, piſorum magnitudinem ſuperantes, & ita duri, ut malleo reſiſterent. Et quod mirum dictu eſt, pus, ſanies, & ſeroſa materia ad ulcera confluens, exigua in parte mora, concreſcebat illico, & tophaceam duritiem acquirebat. Hoc etiam rarum, in illo ægrotante, obſervavit, quod topica uni parti conducentia, alteram lædebant & vice verſa.

OBSERVATIO XIII.

Hemicrania.

DOm. Genton Romanenſis, natu minor, retulit mihi, ſe hemicrania laboraſſe per multos annos, & poſt multa remedia fruſtra tentata, curatum fuiſſe ſuffitu ex carabe, per mediam horam tempore paroxyſmi, ore & naribus excepto.

OBSERVATIO XIV.

Hernia.

IDem retulit, ſe Hernia inteſtinali per multos annos laboraſſe, & curatum fuiſſe tribus emplaſtris, a quodam Empyrico ſibi traditis, quorum ſingula geſtare juſſit per novem dies cum ſubligaculo; erant autem ex eadem materia confecta, & valde fœtida: tum quando auferebantur, materia eorum tota conſumpta apparebat, niſi quod in aluto pulvis quidam remanebat vitro pulverato ſimilis. Per uſum primi emplaſtri nullus effectus apparuit, poſt admotionem ſecundi urinæ copioſæ prodierunt, & varii coloris, nunc virides, nunc nigræ, & aliquando cum dyſuria poſt diem 27. abſumptis tribus emplaſtris, pars ſtrigoſa & macilenta apparuit, ut omnis caro & pinguedo ſubjecta protinus abſumpta videretur. Conjecimus ex fœtore hoc emplaſtrum ex galbano fuiſſe compoſitum, quod ſumma attenuandi vi præditum, humores ad partem affectam affluentes, & forte circa eam concretos, fundere, & liquare potuit, ut natura deinde eos partim per urinas excuſſerit, partim inſenſibiliter diſcuſſerit.

OBSERVATIO XV.

Hydrops.

RUſticus quidam hydropicus factus, abſceſſum paſſus eſt in dextra parte abdominis, eoque aperto, infinitus propemodum veſicularum aqua repletarum numerus egreſſus eſt, ut du-

ut ducentarum numerum excederet, idque per plurium dierum ſpatium, & ſic omnino curatus eſt. Hac obſervatione confirmatur hiſtoria a Schenkio propoſita, cujuſdam hydropici, cujus abdomen poſt obitum, apertum, veſiculis, aqua repletis, peritonœo, aliiſque partibus adhærentibus refertum apparuit.

OBSERVATIONES

Quædam infrequentium, curatuve difficilium morborum, cum curationibus eorumdem, in veteri quadam Bibliotheca, ſine Auctoris nomine repertæ.

PRÆFATIO.

Occaſio quamobrem de raris curationibus morborum quorumdam ſcribere, qui mea ætate ingruerunt, ſuſceperim, hujuſmodi eſt: nam cum quotidie, morbi quidam novi, aut ſaltem cum inauditis nonnullis ſymptomatibus ſuboriantur, de quibus paucos admodum, aut forte nullos mentionem feciſſe conſtat, præterea multos quotidie veluti poſtliminio reverſos repullulare, atque redire percipiamus, ad quorum veram & genuinam curationem inveniendam multa hora bona fruſtra conſumuntur, quandoquidem ſexcenti codices ante revolvendi ſunt, quam morbus, de quo agitur, aut innoteſcat aut expulſionis ratio teneatur, proinde tum ex optimis quibuſque Auctoribus, tum ex iis quæ ipſo longo uſu atque experientia comprobavimus, quoſdam veluti exoticos flores excerpſimus, quibus quiſque pro arbitrio utatur, inſuper habeat, unde curationes morborum ſymptomatumque raro contingentium depromere queat.

OBSERVATIO PRIMA.

Singultus.

Quidam Germanus, annum agens circiter quadrageſimum, correptus fuit ſingultu, quem mira poſtea ſubſequuta ſunt ſymptomata & creditu difficilia. Ille igitur e Germania Nemauſum uſque profectus, radicum buxi emendatum gratia, quarum maximum eſt commercium in Gallia Narbonenſi, ardoreque Solis intenſo exæſtuans (tum enim Syrius ardebat) ut erat ſitis impatientiſſimus, ſimul atque in hoſpitium divertit, correpta puteali ſitula, frigida recenti oppleta, adeo ſeſe ingurgitavit, ut ob aquæ tum copiam, tum frigus immodicum, in ſpaſmum ventriculi incideret, uſque adeo ingentem, ut nullis auxiliorum formulis, aut victus ratione per bimeſtre ſpatium ceſſerit, immo vero quando magis eum ſuperare nitebamur, tanto magis conatus noſtros eludere videbatur.

Sed & hoc in primis admirandum, ut cum primum qui vel veſtis, vel pallii fimbriam digitulo attingeret, ſingultu antea ſedato, ille tanta cum totius corporis concuſſione ſuſcitabatur, ut vel cubiculi tabulata tremeſcerent: & cum forte fortuna D. Rondeletius viſendorum ægrorum gratia, Nemauſum accederet, eo in conſilium adhibito, cum D. Ferrando & aliis, qui tum ibi aderant Medicis atque Chirurgis, ac tandem peroratis ſingulorum ſententiis, quid rei an cauſſæ ſubeſſet, cur in ſanitatem priſtinam tam difficulter rediret, præterea qua induſtria remediis uti liceret, omnes uno ore maximam ventriculi intemperiem cauſſam eſſe aſſerebant, cur hæc ſymptomata perſeveraverint tamdiu; quantum vero attinebat ad remedia, in fotibus, cataplaſmatis, embrochiis, cucurbitulis, non neglecta & purgatione, & ſyruporum, & opiatarum, pulverumque aſſumptione perſiſtendum, appoſite ad hanc rem citato aphoriſmo Hippocratis: Omnia ſecundum rationem facientis, non eſſe tranſeundum, &c. Ego vero tentatis fruſtra omnibus remediis, de quibus inter nos conveneramus, cœpi mecum cogitare balneum calidum poſſe tantam intemperiem mutare, & in temperamentum naturale reducere; partim quia longa in balneo mora promptius corporis habitui vis balnei ſeſe inſinuaret; unde fieret cum affecto membro communicatio, partim quoniam exiſtimarem majorem vim penetrandi accedere medicamentis, ſi balneo commiſcerentur, ob cutis quam calida balnea efficiunt laxiorem raritatem majorem. Nec mea me fefellit opinio, quandoquidem parato balneo ex lauro, origano, menthi, abſynthio in aqua coctis tantam ex mora in eo utilitatem percepit, ut intra quatuor aut quinque dies ſanus evaſerit, præterea interim ſacculum contextum, in quem inſertæ herbæ prædictæ erant, regioni ventriculi quamdiu in balneo permanſit, accommodavimus. Neque vero omittendum bimeſtri ſpatio ſingultum adeo Germanum illum exercuiſſe, ut jam cruditate in ventriculo, & inteſtinis radices agente, deplorata ejus videretur ſalus; ſed Dei beneficio, qui mentem hominum quando vult illuſtrat, & ad invenienda remedia nos quaſi manu ducit, priſtinæ ſanitati fuit reſtitutus, non ſine Doctorum Monſpelienſium, Nemauſenſiumque, qui ægrotantem inviſerant, admiratione.

OBSERVATIO II.

Phthiſis.

Quidam Catalaunus, natus annos circiter 44. humoribus, ſanguine & atra bile, in eo dominantibus. Cum autem annis duobus antea quadam (ut referebat) levi pleuritide laboraſſet, & incuria ſua vel Medici, præſidia quæ ad morbi curationem requirebantur, neglecta fuiſſent, phthiſicus factus eſt: nam per triennium exſcreato ſanguine ſimul cum pure, tantus eum marcor obſeſſit, ut oſſa (ut vulgo dicitur) cutem tranſmiſerint. Interim tuſſis ipſum adeo inquietabat, ut vel modicum ſomnum capere haud potis eſſet, præ copia purulentæ materiæ, per tracheam arteriam a natura expulſæ, alioqui in gutture ferventis, & liberam reſpirationem impedientis, itaque cum mecum vocaret inſigniores Medicos Avenionenſes, nihilque omiſſum fuiſſet, quod ad ejus ſalutem recuperandam videretur, præſcriptis abunde iis quæ artis erant, nec quicquam proficientibus, conſului, ut e D. Schironio, & Rondeletio docentibus Monſpeſſuli, tamquam ex tripode Apollinis oracula peteret, eos remedia nonnulla educturos (ut erant ingenio non tantum perſpicaci, ſed etiam experientia longa in morbis fugandis exercitati,) quo tandem ſi non in totum ſanaretur, ſaltem meliuſcule haberet, ne tam miſeram vitam, non quieſcendo, non quidquam cibi appetendo, degeret: malle enim ſe vitam cum morte commutare, quam diutius vitam, quæ potius mors erat, prorogare dictitabat. Medici ergo illi Monſpelienſes viſis omnibus quæ e nobis præſcripta fuerant, nihil amplius addiderunt, quam ut frequenter cancris fluviatilibus veſceretur in aqua hordei percoctis, ſimiliter & teſtudinibus nemoralibus, annexiſque nonnullis formulis remediorum, quas Pandaliones vocant, ægrum ad Tabias miſerunt, id eſt ad oppida temperamenti ſimilitudine Tabias referentia, nempe aperto cælo, loco alto, ſiccoque expoſita. Cum vero jam ſuæ vitæ tæderet, utpote qui plus quatuor annis talem affectum non ſine ſumma moleſtia anguſtiaque toleraverit, arrepta dextra manu mea, per deos inquit te oro, ut a fœtido morbo iſto me liberes, vel tentatis extremis remediis me de medio tollas; omnem præſtabo culpam, & te ab ea exſolvam. Quando ita vis (inquam) experiar in te unum quod ſupereſt remedium, a Galeno ſummo Medico proditum. Scribit enim ſuffitum quemdam ad veteres tuſſes, nempe trochiſcos ex auripigmento, quorum vaporem neceſſe eſt per os recipere: hoc unum relictum eſt remedium, ex quo deplorati fere reſtituti ſunt multi, proinde te hortor, ut illud experiaris, poſtquam alia remedia tibi fuere fruſtra adhibita: fateor quidem id genus remedii eſſe tuis viribus impar, ſed tam parva doſi in principio uti convenit, ut poſſis illam conjectura noſtra quodammodo exæquare. Tandem igitur illorum trochiſcorum fumum, prunis ſuppoſitis, cœpit per infundibulum veſperi per os haurire. Ille vero ſe nolle in poſterum iis uti, mane cum reviſerem, proteſtatus mihi eſt, quia videlicet ſe reſpiratione privatum iri ſibi perſuaſerat, ſi iterum id auxilii genus tentaret. Ego autem inſtare non deſtiti, donec iterum trochiſcos ut paulo ante experiretur: quid multa? nocte ſequenti intempeſta, poſt hauſtum vaporem trochiſcorum, tantus eum rigor invaſit, ut non ſolum lectus, in quo decumbebat, ſed etiam tabulatum cubiculi quodam veluti terræ motu concuti videretur; ipſe vero cum morti proximum ſe arbitraretur, miſit puerum, qui me accerſeret. Nolui ei in re tam urgente deeſſe, cumque me introeuntem intueretur, quia nolui (inquit) non tibi vale dicto, fato meo fungi, propterea te, non vocaturus in poſterum, volui vocare ſimul ut videres miſerum meum ſtatum. Ego vero tanta carpi quatuor digitis arteria, deprehenſo undoſo pulſu cum vitalium virium robore, prædixi brevi futurum, ut copioſo ſudore diffluerer, qui tantus quidem paulo poſt emanavit, ut culcitra, & lintea tota permaduerint, proinde ac ſi (ut vulgo dicitur) in fluvium demerſa fuiſſent: exinde ſomnus & quies optata, nulla tuſſis, nullus excreatus, in ſumma ſanitate integra frui illi licuit plus quindecim ab hinc annis. Ceterum hic mirari licet unde a corpore tam exſangui & exſucco tantus ſudor exire potuerit. Hoc certe contigit inſulæ, quo tempore tyrocinia Medicinæ faciebam. Narravi per litteras D. Rondeletio rem, prout geſta fuerat, miratus eſt talem morbi curationem, exitum, & ſubitam ſolutionem, atque in commentaria ſe relaturum hunc morbi decurſum mihi pollicitus eſt.

OBSERVATIO III.

Febris maligna.

Nulla unquam ſymptomata ſæviora cuiquam acciderunt, quam quæ adoleſcenti Nemauſino nomine Graſſet ſupervenere, degenti Belliquadri an. 1674. is natus annos circiter 20. aut 22. incidit in febrem καυσον, in qua ſiti inexhauſta cruciabatur, lingua nigreſcens, vigiliæ perpetuæ a 4. uſque ad nonum diem hominem exercebant, parum & inæqualiter ſudabat, tum deliria inceperunt cum urina tenui pulſuque raro. Undecimo ſtridores dentium, convulſiones, rigores die & nocte, cum clamoribus & ejulatibus terrorem incutientibus, pulſus inordinatus, & per-

perturbatus apparuit. Decimo quarto, urinæ copioſæ & egeſtiones, non ſine delirio, animi deliquio, convulſionibus. Decimo ſeptimo, exanthemata & papulæ multæ per univerſum corpus ſparſæ, ſingulæ magnitudinis fabæ, colore lividæ: quæ cum cutem extimam excederent, carnem ſubjectam depaſcendo, ulcera cava reddebant, perinde ac ſi ferrum candens illa inuſſiſſent, erant autem profunda ad pollicis latitudinem. Vigeſimo, parotides ſub utraque aure magnæ duæ eruperunt, hinc febris ſenſim remitti deprehenſa eſt, quibus omnibus, longo temporis intervallo curatis, viribuſque refocillatis, æger incolumis Avenionem profectus eſt, totumque morbi decurſum D. Philippo Gulielmo narravit. Quod ad curationem attinet, non deſcivi a communi Medicorum uſu, vel ut dici ſolet, ad latum unguem, quandoquidem inſpecto lotio, injectoque clyſtere, cum alvus dura eſſet, idonea ſanguinis miſſio facta fuit, ſanguis valde corruptus apparuit. Deinde julepis, ardorem febrilem extinguentibus, putredinemque arcentibus. Octavo die ſumpſit dilutum Rhabarb. cum diaprun. ſolut. vigiliis occurri ſyrupo papaverino, tibiarum lotionibus, unguento popul. temporibus, volis manuum & pedum plantis accommodato. Sed vix credibile eſt, quam lac mulieris, puellam lactantis, mixtum ſucco lactucæ roſato delirium ſedaverit. Deliquiis animi ſuccurrimus epithematis regioni cordis admotis, & mixturis ad cor recreandum dicatis; dentium ſtridoribus, oleis chamæmelino atque amygdalino dulci, cervici & temporibus calide applicatis, lana ſuccida ſuperdata; ulceribus & papulis relictis, unguento albo camphorato: parotidibus, oleo camæmelino & de lirio, deinde cum ad ſuppurationem eas tendere cognovimus (nam materiæ craſſities diſcuſſionem detrectabat,) ad cataplaſmata atque emplaſtra ex mucilaginibus, herbis emollientibus, diachylo magno, & aliis ejuſdem farinæ, tranſire coacti fuimus, cum autem Avenionem protectus eſſet, apertione facta, reliqua induſtriæ D. Philippi Gulielmi commiſimus.

OBSERVATIO IV.

Febris maligna cum ſopore.

DIgna eſt, quæ ſcriptis mandetur ægritudo uxoris D. Formerii Nemauſenſis Cauſidici, quæ poſt curatum maritum, febri ardente maligna, omnia ſæva ſymptomata ſecum vehente, nimirum paraphrenitidem, dentium ſtridorem, jactationem inquietantem, ſitim inexpletam, in continuam febrem propter vigilatas tot noctes, conjugis cauſſa, inediam, curam liberorum, reique domeſticæ, incidit: quæ ſexaginta dies uno eodemque fervore citra aliquam intermiſſionem veluti ſtupida, conniventibus oculis permanſit, nec interim per totum morbi curſum ulla criſis ſe prodidit uſque ad diem ſexageſimum, in quo tantum ſputum album & ſpumoſum, ſine ulla tuſſi rejecit (ut pelvim duodecim libras capacem liquoris impleverit) quo abunde per os emiſſo, a febre libera, ad ſeſe rediit, aſſerens ſe nihil doloris, nihilque propter morbum incommodi percepiſſe; quin ſe graviter & cum ſummo ſuæ vitæ diſcrimine ægrotaſſe, vix in ejus animum inducere potuimus. Interim ſcire licet, nihil omiſſum fuiſſe, quod ad veram morbi profligationem pertinere potuimus conjicere, utpote a ſanguinis miſſione auſpicati (nam hæc mulier adhuc adoleſcens erat plethorica) deinde ad purgationem devenimus, clyſmata, cucurbitulam, ſomnumque prohibentia præſcripſimus.

OBSERVATIO V.

Vulnus veſicæ ex ſclopeto.

REm inauditam, & omnem fidem ſuperantem, attamen veram, vereor ne ſi narrare coner, vanitatis inſimuler: ceterum viri fide digni, tum in arte medica apprime verſati, tum in Chirurgia admodum exercitati, ut interim ſileam nobiles inſigneſque viros, qui curationi interfuerunt, me ab omni calumnia vindicabunt. Quo die igitur Nemauſenſes ſubuculatos, id eſt ſubuculis albis indutos, trajecto Rhodano Taraſcone clam venientes, inſidiiſque quibuſdam Bellicadrum oppidum ingreſſos fugarunt atque fuderunt; quidam eorum, qui terga vertebant, glande ſclopeti per penis meatum ſeu fiſtulam intruſa, veſicam & dextrum latus oſſis ſacri penetrante, ita, ut per vulnus poſticum lotium redderetur, læſo tantum meatu urinario, ceu excoriatione, integræ ſanitati fuit reſtitutus a Chirurgis Taraſconenſibus, me aſſiſtente, Antonio Fortunato, & Joanne Bonneto, & quod mirum eſt nullis aliis medicamentis, quam trivialibus, & quæ ad manum erant. Tria igitur hic ſunt quæ omnes Medicinæ peritos in admirationem trahere debent. Primum quo modo in meatum urinarium glans illa, pene illæſa, niſi modica excoriatione meatus, ingreſſa fuerit. Secundum, qua ratione aut naturæ proprietate, veſica vulnerata, alioqui remedia omnia reſpuente, ſanatus ſit. Tertium, qui non conquiſitis ſecretis remediis, ſed iis tantum quæ ad manum erant præſcriptis (cum ſæpe numero in aliis vulneribus non uſque adeo lethalibus & exoticis & pretioſis uti cogamur, cum ægri tamen pernicie) nam initio defenſivo vocato vulneri circumdato uſi ſunt Chirurgi, tum Baſilico cum vitello ovi turunda oblita, poſtea unguento de reſina, denique carnem regenerantibus, & cicatricem inducentibus, unde adeo proſpere ad priſtinam ſanitatem rediit, ut adhuc ſit ſuperſtes Arelate, dictus cognomine Boriau: hoc tam admirandum vulnus viderunt fere omnes præcipui Taraſconenſium, ſimul cum Doctoribus D. Philippo Guilielmo, Bertrando Vanio, qui mecum explorato vulnere, radiolo Chirurgico, ad id deſtinato, rem ita habere, curioſa inveſtigatione conſpexerunt.

OBSERVATIO VI.

Tumor in crure.

RArum morbi genus ſilentio non eſt pretermittendum: id eſt tumor in interiori parte cruris dextri nobiliſſimæ & bonis moribus ornatiſſimæ, quæ tum vidua erat D. Deledignam. Hæc igitur in ea parte, tumore oborto, phlegmonis ſpeciem præbente, tantis cruciatibus noctu & interdiu inquietata fuit, tamque variis anodynorum formulis D. Rondeletius qui una mecum ad ei opem ferendam vocatus fuerat, utebatur, ut nihil ſpei de ejus ſalute relictum videretur: nam quanto magis tumoris illius duritiem mollientibus vincere nitebamur, tanto magis noſtris conatibus reluctari percipiebatur, nec tamen interea dolor ullas dabat inducias. Itaque coacti fuimus, tumorem cauſtico medicamento aperire, quo humor contentus, licet crudus (ut nobis videbatur) dolorem committens, apertione facta exitum haberet. Poſtquam igitur ſuſpicati ſumus, cauſticum ſuas vires exeruiſſe, diſſolutis faſciis, quibus illud ſuppoſitum fuerat, nullum humorem intus deliteſcentem, nullum ſerum inde exiſſe vidimus. Immo vero (quod caput eſt) hiante vulnere ſubjectam carnem nihil imminutam aut alteratam conſpeximus: nec aliam extitiſſe tanti tumoris doloriſque occaſionem, quam flatum judicavimus: ſed nec ſimilem tumorem Medici, quos convenire nobis contingit, ſe vidiſſe, aut alicubi legiſſe: tum quia flatus tantos dolores excitabat, ut animi deliquia & vigilias perpetuas induceret: tum quia nihil intra vulnus delituiſſe alienum a naturali conſtitutione repertum fuerit, nobis aſſeruerint. Ab apertione tumoris flatu diſſipato, omnia evanuerunt ſymptomata, in poſterumque adeo bene valuit, ac ſi nunquam ægrotaſſet.

OBSERVATIO VII.

Paralyſis linguæ.

SUbit admirari ſæpenumero opera naturæ, diſſectis enim corporibus admiranda inveniuntur quæ citra αὐτοψίαν ita eſſe, ut ſunt, vix perſuaderemur, cujuſmodi dum Nemauſi agerem, Roberto Berriere contigerunt, nam fere quamdiu vixit, deſtillatio perpetua ad nervos, motui linguæ deſtinatos, adeo ei loquelam impedierat, ut balbutiem moleſtam invexerit, quæ nullis auxiliis potuit unquam emendari; unde tandem fluxione aucta ſuffocatione repentina eſt extinctus. Parentes igitur, qui tum ultimæ ejus diei intererant, me rogarunt ut defuncti recens cadaver juberem diſſecari, quo cauſſa & origo tanti hujuſce mali cognita, poſthac ſimili deſtillationi tutius occurreretur. Quare juſtæ eorum petitioni morem geſſi, apertoque primum cranio, ac utrobique ſeparata ſenſim portione extima cerebri, in conſpectum noſtrum ſe dedit cyſtis, id eſt ſacculus robuſta membrana compactaque contextus, undique ſeroſum humorem continens, qui in fundo exiguum foramen habens ſemper novam materiam nervis linguæ ſuggerebat. Quamobrem cum nullis remediorum formulis hic ſeroſus humor, nec ulla induſtria abſumi diſcutive poſſet, cum propter ejus copiam, tum propter membranæ denſitatem, quæ nimirum obſtabat, quo minus vis medicamentorum eo perveniret, uno ore diximus, talem affectionem curationem nunquam admiſſuram fuiſſe. Sed quis obſecro unquam judicaſſet veſiculam quandam intra cerebri ſubſtantiam generatam, ſeroſo humore tumentem tam pernicioſæ deſtillationis cauſſam fuiſſe.

OBSERVATIO VIII.

Syncope a liene.

VIr Nobiliſſ. & ſtrenuus D. Egminius Taraſconenſis, quodam morbi genere laborabat, quod (ut arbitror) tamquam inauditum, & infrequens a paucis viſum erat. Vir igitur ille mihi retulit, tunc ſe in ſyncopem ſtatim incidere, ſimulatque in latus ſiniſtrum decumberet, ita ut difficulter ab ea revocaretur, adeo omnes vires collapſæ erant: ſecus ſe nihil doloris aut incommodi percipere, nec propterea minus cibi aſſumere, immo omnia ſe munia obire, quæ integra ſanitate præditus, mihi aſſeveravit. Mecum itaque meditate perquirens, ac animo revolvens, quid cauſſæ eſſet, quamobrem tam ſævum ſymptoma ſine manifeſta cauſſa apprehenderet, & veluti exanimem relinqueret hominem, cœpi cogitare humorem melancholicum, malæ alicujus qualitatis participem, ex liene vaporem quendam venenoſum ad cor mittere, eumque occaſionem præſtare tam maligni ſymptomatis. Nec mea me fefellit opinio: ſiquidem ratione victus commode inſtituta, purgatoque univerſaliter corpore ab humore melancholico, & privatim exhibito medicamine, lienem ab obſtructionibus libe-

liberante, atque demum roborato corde, tam epithematis, quam mixturis cardiacis, liber omnino a tam lethali ſymptomate evaſit.

OBSERVATIO IX.

Morbus epidemicus Coqueluche vulgo dictus.

ANno 1557. Menſe Julio paulo ante cataclyſmum, Nemauſinos ægros vaſtantem, totam fere civitatem occupantem, ſæviit epidemicus morbus, nemini parcens (Coqueluche vocitatus) adeo immanis & truculentus, ut quamplurimos de medio tolleret, quoſdam quarto die, alios ſeptimo, ad ſummum 14. eos tuſſis cum faucium aſperitate, inflammatione ferventi & febre continua corripiebat, dolor capitis vehemens ægros affligebat, nec præ tuſſi uſque ad ravim inquietante, cuiquam ſomnum capere fas erat: adhuc accedebat renum & lumborum dolor aſſiduus & eximius, qui paucos admodum progredi ſinebat, adhuc coryza perpetuo vix aerem inſpirare per nares permittebat. Ceterum, qui tantam (ut ita loquar) peſtem evadebant, facta ſanguinis miſſione & medicamentis expectorantibus exhibitis, ſudore fœtido ſupervenienté, conſtantibusque viribus, e toto corpore manante, liberabantur. Qui vero febre & inedia conſumpti, (cum vix durare poſſent,) invalidi reddebantur, omnes ad interitum pergebant. Quare in eo cardo curationis verſabatur, ut adhibitis ſine mora univerſalibus remediis, (quanquam leni tantum purgatione egerent) appetentia revocaretur, & fauces cibis fierent perviæ: ad purgationem ſufficiebant manna, caſſia, fiſtula, rhabar. cum decocto bechii & aliorum pectoralium. Vehementiora tamquam acuti ſcopuli vitanda erant.

OBSERVATIO X.

Febris epidemica.

EPidemicus morbus, prædicto non abſimilis, graſſatus eſt anno 1580. per æſtatis maximam partem, poſt inſectorum innumerabilium congeriem, menſibus Aprilis & Majo e terra exortam, quæ quidem tam ingens erumpebat, ut itinera quæque occuparet, nec effugere quiſque potis erat, quin infinitos, vellet nollet, pedibus conculcaret; unde multo poſt Arelate, Avenione, Bellicadri & aliis in locis, non procul ab his diſſitis, tanta peſtilentia graſſata eſt, ut perpauci eam evadere potuerint. Sed ut ad rem redeam, prædictus morbus multos quidem jugulabat; ſed ſi primis diebus, & quam citiſſime fieri poterat, auxilia adminiſtrabantur, fere omnes erant ſuperſtites. Is igitur ſimul cum febre & tuſſi invadebat, quam dolor capitis & lumborum ſubſequebatur, interim febris aliquot diebus intermittebat, poſtea veluti vires recolligens gravius ægros affligebat. Interim quoſdam nulla quiete frui ſinebat; ſed magis ac magis urgente fervore ad interitum eos præcipitabat. Phrenitide quidam furentes, quidam phthyſi langueſcentes interibant. Ceterum ſi mature, ut dictum eſt, curabantur, omnes fere intra paucos dies convaleſcebant. Nec curatio alia a præſcripta paulo ante adhibebatur, ſiquidem pectoralibus medicamentis & lenibus purgationibus (non neglecta imprimis ſanguinis miſſione) clyſteribus refrigerantibus injectis, admotis cucurbitulis, & cardiacis opiatis, ac epithematibus frequentibus, maximum levamen percipiebant; denique ratione victus optime inſtituta, tandem ad integram ſanitatem perducebantur.

OBSERVATIO XI.

Deglutitio impedita.

DOminus Bonius, Cauſidicus Nemauſenſis clariſſimus graviſſimo ventriculi dolore, ſimul cum deglutiendi difficultate ſumma laborabat, cum febre continua comitante: & cum ante meum adventum præſcripta eſſent medicamenta purgantia, nec quidquam profuiſſent, utpote quæ ad fundum ventriculi deſcendere haud potuerant, ubi primum ad eum acceſſi, tractatiſque a me diligenter cum ventriculi regione hypochondriis, deprehendi renitentem tenſionem, undequaque has partes occupantem, ſimulque rugitum internum, frequentibus ructibus per os emiſſis, exitum habentem, quæ cauſſa erat, quamobrem nec juſculum, nec cibus ullus ad ventriculi fundum delabi poſſet, nimirum ſublato & ſuſpenſo a flatuum copia cibo. Proinde cum periculum immineret, ne corpus edendi penuria abſumeretur, cum jam quatuor aut quinque dies a cibo abſtinuiſſet, in id totum curationis ſcopum dirigere volui, ut tantam flavam abundantiam diſcuterem. Quocirca admoveri juſſi ventriculi, & hypochondriorum regioni (injecto prius clyſtere partim diſcutiente, partim vacuante) fotus calidos, ex decocto abſinthii, menthæ, floribus chamomeli, meliloti, ſeminibus cumini, fœniculi, & ſimilibus quibuſdam peractis, oleo nardino & chamomelino his partibus calide irrigatis, melius ſe habuit, cœpitque deglutire, ſpemque bonam recuperandæ ſanitatis habere; cum ante, ac ſi res deplorata eſſet, de hac vita migrare cogitaret. Tum demum præcepi admovendam ventriculo cum multa flamma cucurbitula, a qua flatus adeo potenter digeſti fuere, ut poſtea, & juſcula & quævis edulia tranſglutire valeret ac exinde febris cum dolore quievit, febrem tamen potiſſimum extinxit multa urinæ excretio. Ceterum, ne affectus recrudeſceret, evacuationem iterandam ſuaſi.

OBSERVATIO XII.

Febris maligna cum Exantematis.

JUdex Ordinarius Nemauſenſis, Blanus nomine, febre tertiana duplici acceſſiones acerbiſſimas ſecum vehente conflictabatur: Eum curabat D. Vegratius ætate provectior. Ille igitur, cum in quodam paroxyſmo ſymptomatibus tam vehementibus atque malignis urgeretur, ut in lipothymiam laberetur, ob nimirum exorta repente per totum corpus exanthemata ſublivida, nolens quidquam, quod ſaluti conferret prætermittere, me ut ſibi cum D. Vegratio adeſſem, vocari juſſit, qui ſimul atque in ejus conſpectum veni, conqueſtus eſt de intolerabili ardore ab exanthematis excitato, ſimul cum virium proſtratione, obſecravitque, ut ſibi in maximo diſcrimine vitæ conſtituto, opem ſubitam ferrem. Ego vero bene inſpectis & meditate conſideratis exanthematis, quæ adhuc pullulare videbantur, pulſuque carpi cognito, juſſi bonam ſpem de ſua ſalute conciperet, arreptaque dextra D. Vegratii ſeceſſimus in cubiculum remotum, ut quid facto opus eſſet, inter nos deliberaremus. Ipſe enarratis omnibus quæ præſcripſerat, petiit a me, quid agendum cenſerem. Ego ſermonem ejus excipiens fui in ea ſententia, ut quoad ejus fieri poſſet, citiſſime fieret venæ ſectio, ſecus futurum ut in grave ſuæ vitæ periculum incideret: ille vero repugnare, nam (inquit) verendum eſt, ne humor malignus per cutem (commune totius corporis expurgaculum) diſperſus, intro remeet, & partem aliquam principem adoriatur. Ego iterum inſtare factum, nam Auctoribus Montano, Avicenna, Aetio, Rondeletio, aliiſque multis nixus, poſſe fieri contendebam, in eruptionis eorum principio, dum natura materiam exitioſam expellebat, alioqui ſi per aliquot dies in cute firma eſſet, non revocandam intra corpus. Quare tandem is in meam deſcendit ſententiam, & hilari animo nunciavi ægro, ante diſceſſum noſtrum ſanitati reſtitutum iri, ſi ſanguinis miſſionem tolerare vellet; ipſe autem, ſe quidvis ſubiturum, dummodo a tantis malis eximeretur. Cum igitur ſaphena non eſſet conſpicua, venam dextri brachii communem ſecari juſſimus, qua ſecta, id evenit, quod futurum prædixeram; ſiquidem antequam diſcederemus, ardor ſedatus fuit, pacatum etiam fuit ſævum quod timorem incutiebat ſymptoma. Unde pro tantis beneficiis dici non poteſt, quam artem Medicam & nos extulerit. Hinc nos ad febris reliquias profligandas properavimus, quas brevi Deo adjutore expulimus.

OBSERVATIO XIII.

Lumbrici.

DUas Virgines filias Notarii Fezanderii Nemauſenſis vidimus, quarum altera annum ſeptimum, altera nonum non excedebat, quæ intra ſemeſtre ſpatium dolore acerbiſſimo ventris totius obiere, qui nullis remediorum generibus miteſcere poterat, nempe injectis clyſteribus, potionibus pituitam vacuantibus, flatus diſcutientibus, denique vermes necantibus. Itaque provectiore defuncta; cum cadaveris fieret diſſectio, ut nobis abdita cauſſa mortem acceſſens innoteſceret, ſunt inventi in inferiore ventre lumbrici, qui inteſtina & præſertim colon perforaverant. Exactis ab hoc ſex menſibus, cum ſimilibus doloribus altera interfecta fuiſſet, diſſectione facta non ſolum inteſtina exeſa, & vermibus transfixa vidimus; ſed etiam cor & hepar ab iis corroſum & alte excavatum, quæ res non parvum ſtuporem adſtantibus omnibus incuſſit, quærentibus, qui ab inteſtinis, quaque via ad hepar, & cor venerint, cum in illis locis vix alimentum ſibi familiare, neque materiam vermium generationi idoneam, quamquam ex putredine quadam ibi nata, quiſpiam eos genitos exiſtimaverit; adde nec viam paratam, ſed tot anfractibus aut circumvolutionibus impeditam habuerint. Quare nihil aliud quam naturæ opera mirari, cauſſam ſcire non valentes, potuimus; ſed hinc diſcedentes, præſcriptis tum pulveribus ex ſcordio & dictamno albo, & unguentis vermes fugantibus necantibuſque, reliquis quæ adhuc ſuperſtites erant puellis, horum generationem in poſterum prohibuimus.

OBSERVATIO XIV.

Tumor œſophagi.

NOnnunquam tumor in œſophago ſuccreſcit, qui cibos deglutiri non permittit, ægerque inedia debilitatus, vires amittere ſolet; ejus curatio ut interim cognitionem ſileam, non parum etiam oculatiſſimis faceſſit negotii: quam ſic felici ſucceſſu præſcribere conſuevi, primum victus ratione præſinita, adhibitiſque univerſalibus remediis, id eſt ſanguinis miſſione, (præſertim quando febris aut inflammationis ſuſpicio ſubeſt) item purgatione, revulſione per cucurbitulas. Linctus ſequens ex uſu eſt.

℞. Conſervæ roſar. ſymphyti majoris, ana ℥. ß. conſer. viol. ʒ. ij. boli armeni orientalis, ʒ. j. ß. mucilag. ſem. cydon. extractæ ex aqua roſar. ℥. ß. cum ſyr. cidonior. fiat linctus quo ſæpe utatur æger: exterius vero ſupra collum hujuſmodi unguentum admovendum eſt.

℞. Oeſipi, medullæ cruris bovis, axungiæ gallinæ, anſeris & anatis, ana ℥. ß. mucilag. althææ & lini ana ʒ. vj. olei nymphææ ℥. ij. croci ℈. ß. ceræ albæ q. ſ. fiat unguentum lotum ex aqua hordei & nymphææ, hoc ter aut quater die ac nocte collum liniatur, lana ſuccida ſuperaddita.

OBSERVATIO XV.

Scabies fœda.

NUnc me convertam ad labiorum fœdam quandam ſcabiem, cum oris ulceribus conjunctam, quæ multum mihi, ut eam diſcuterem, exhibuit negotii, ſed tantum his remediis ceſſit ſcabies, ulceraque ſanata nunquam repullularunt. Nam adeo cacoethea erant, ut conatum omnem reſpuere viderentur. Itaque poſt univerſalia remedia his topicis uſus ſum.

℞. Clavicularum vitium, fol. plantaque caprifol. tribuli terreſtris, an. m. j. roſar. rubr. hordei, lentium, an. p. j. fiat decoctum ad ℔. j. In colatur. diſſolve ſucci granator. & diamori an. ℥. ij. hoc decocto frequenter os colluere oportere dixi, labiis vero juſſi ſequens medicamentum adlini.

℞. Pul. coralli utriuſque uſti & loti, cornu cervi itidem uſti & loti, an. ʒ. ij. corticis burgiæ ʒ. j. ß. cum pomata & ſyr. de roſis ſiccis, fiat linimentum: ſoleo etiam penuria pomatæ pulveres diſſolvere in cera alba liquefacta, & axungia hirci recenti.

OBSERVATIO XVI.

Hernia.

PRæter multorum expectationem, ramicem inteſtini & omenti auxiliis infra dicendis curavi, ſine Chirurgi manu, maxime vero eum, qui quendam germanum ludimagiſtrum Avenione anno 1543. torquebat, qui herniam inteſtinalem decem annis paſſus fuerat, non ſine doloribus graviſſimis, auſtrali conſtitutione ingruere ſolitis. Huic igitur imperavi, ut in lecto ſe contineret menſem unum ſimul, quantum fieri poſſet, adductis cruribus, non divaricatis, victu exſiccante uteretur, niſi forte prunis elixis ex ſaccharo & aqua ad alvum ſubducendam, nullis crudis, flatuoſis, & coctu difficilibus, præter ſuum, hœdorum, aut arietum pedes, veſceretur, his autem medicamentis uſus eſt.

℞. Terræ ſigillatæ, rad. conſolidæ major. boli arm. veri, ana ʒ. ij. cornu cervi uſti ʒ. j. capiat per 14. aut 15. dies ʒ. j. ß. aut ʒ. ij. mane ex juſculo carpi. Deinde

℞. Sanguinis draconis, mumiæ, maſtiches, thuris, rad. conſ. major. boli arm. limacum rubrarum; erinacii terreſtris pulverizati, ana ℥. j. incorporentur omnia terebinthina, & fiat emplaſtrum, quod admoveatur inguinibus. Verum ſcire licet, univerſalia auxilia pro ratione morbi præcedere debere.

OBSERVATIO XVII.

Fœtus mortuus.

VOcatus fui a nobili quadam Muliere, quæ febre continua graviter laborabat, cui ſemeſtri graviditate per febris vehementiam, fœtus in utero ſuffocatus fuit, qui cum multis & variis remediis foras extrudi non poſſet, tandem myrrha cum chryſocolla & vino Hippocratico propinatis, admotoque ventri cataplaſmate ex colocynthide, utroque pulegio, ſabina, arthemiſia, matricaria, herba cati, magno puerperæ conatu prodiit, non ſine ſumma medicinæ laude, cum illa in ſummo vitæ periculo conſtituta, tandem excluſo fœtu, a febre ardentiſſima immunis fuerit, quanquam ab hinc ſex aut 7. menſes morbo acutiſſimo decumbens extincta fuit.

OBSERVATIO XVIII.

Strumæ.

MOrbus eſt frequens & curatu difficilis, ſtrumæ a Medicis dictus; eo filia D. Præſidis Nemauſini Claveri affecta fuerat dum in vivis eſſet. Itaque cum a multis Medicis vario uſu Medicamentorum vexata, nihilo melius ſe haberet, ſed magis atque magis ſæviente morbo, collum ipſius putris, vitioſuſque humor depaſceretur; tandem ego vocatus, poſt præſcripta ut decet medicamenta purgantia, ei emplaſtrum chœtadicum ab Aetio deſcriptum, diligenter ſanie expreſſa exterſaque, ſuperponi juſſi, deinde tertio quoque die eodem medicamine renovato prius (ut dictum eſt) ulceribus exterſis, eoque quater aut quinquies repetito, ſana in totum effecta eſt. Quod ſi chœtades non ſint ulceratæ, ſolo earum duritiem pulvere pyritis lapidis ſimul cum diachylo ireato malaxato remollire, atque tandem aperta cum ferro candente, aut cauſtico medicamento ſordem intus contentam digitis exprimere; poſtremo emplaſtrum chœradicum ſuperligare, nec ante triduum ſolvere, quod ſemper eſt obſervandum, idque tandiu iterare, donec completa videatur curatio.

OBSERVATIO XIX.

Tertiana duplex.

PRæfectus Præſidii Bellicadrenſis, D. de Rancoique quotannis ſolebat in Gallia apud ſuos tertiana duplici affligari, bimeſtri aut trimeſtri ſpatio: is cum in Narbonenſem provinciam profectus fuiſſet, ſimul cum Protomacho noſtro non multo poſt eodem morbi genere correptus, me ad ſe viſendum vocavit, qui triſtis admodum, cum putaret, (ut ſolebat) ſe diu hac febre vexatum iri, rogavit me, ut ſi quod remedium haberem, quo tuto tertianam duplicem expellerem, ſua cauſſa explicarem. Reſpondi me, (Deo duce) votis ſuis ſatisfacturum, ſi modo mihi morem gereret. Itaque injecto eodem die clyſtere, poſtridie vero, cum urinæ in principio ſubcrudæ apparerent, conſilium Avicennæ ſequutus, non ante ſecundam aut tertiam acceſſionem, in quibus urinæ coloratiores conſpiciuntur, baſilicam dextri brachii ſecare juſſi, & ſanguinis uncias ſex aut 7. evacuari; interim præparantibus julepis mane utebatur, quibus vix dum finitis, miratus fuit decumbens, febris acceſſionem ſequentem fere nullam fuiſſe, peractaque purgatione, poſthac ne veſtigium quidem ullum febris ſubrepſiſſe, quamobrem ſupra quam dici poteſt lætus, quod tam brevi temporis curriculo curatus eſſet, aliis ſuis commilitonibus (æſtas tum ardebat) ſimili febre ægrotantibus ſuaſit, ut ſeſe curandos mihi committerent, qui omnes ſimili ratione ſanitati fuere reſtituti.

OBSERVATIO XX.

Dolor Iſchiadicus.

INgenuus & bonis moribus imbutus Antonius Clemens Bellicadrenſis, Iſchiadico dolore tam vehementi vexatus fuit, ut opem a Medicis Monſpelienſibus quærere coactus fuerit, præcipue vero a D. de Fegnes, Doctore Medico, qui tunc temporis maximam ſibi famam, ob raram in curandis morbis dexteritatem, comparaverat. Is nec iſchiadicæ venæ apertione, nec purgantibus catapotiis, diæta vulgo dicta, nec denique fotibus, cataplaſmatis, hypocauſtis, emplaſtris, cucurbitulis, dolorem tam acerbum pacare poterat, quinimmo eo in dies magis ac magis urgente, æger ſe ulterius vitam prorogare poſſe diffidebat. Forte vero, cum Nemauſo Bellicadram confugerem, quo tempore per cancellos ferreos aquam fontanam excipientes, viri religioſæ factionis, antea circumlimatos, ſunt ſubingreſſi: & me ad ſe inviſendum vocaret, auditis iis, quæ D. de Fegnes præſcripſerat, admoveri cantharides ex fermento veteri, loco dolenti jubeo, unde poſt veſicas excitatas atque acu perforatas, tanta humoris ſeroſi copia vacuata fuit, ut optata quies ſubſequuta fuerit, nec in poſterum dolor hominem afflixerit, verumtamen ulceribus atque a cantharidibus inflictis erant ſanata, juſſi ut per aliquod temporis ſpatium locus dolens emplaſtro ex diachylo & diameliloto compacto tegeretur, adjecto ſulphuris ignem non experti momento, & ſeminis iberidis atque naſturtii pari pondere.

OBSERVATIO XXI.

Ulcus ſordidum.

NOn diu eſt quando D. Comes de Dantem, vir & generis nobilitate & animi corporiſque præſtantia clariſſimus, noviſſime pulmonis ulceribus extinctus, ulcere cacoethe, in tibia ſiniſtra omnem conſolidationem reſpuente affectus erat. Is cum eſſet rerum antiquarum ſtudioſiſſimus, & me juſſiſſet accerſiri ut quandam in veteri numiſmate inſcriptionem interpretarer: poſtquam de variis hinc inde rebus verba fecimus, me rogat, ut ſi quid haberem, quod ulcus tibiæ ad cicatricem perduceret, id ſibi impertirem; nam alia atque alia nihil conferentia expertus nunquam ſanari poſſe ſibi perſuaſerat. Ego vero non potui tanto viro operam ſtudiumque meum denegare, proinde ſi velis (dixi) meis dictis auſcultare, brevi futurum eſt, ut ſanitati priſtinæ reſtituaris. Atque adeo cœpi poſt remedia univerſalia, præfinitamque rationem victus idoneam, hoc linimentum ſequens præſcribere, quo intra 12. aut 15. dies plane curatum fuit ulcus. Interim tamen volui, ut hoc ſyrupo, ne ulcus recrudeſceret, 15. diebus uteretur per intervalla.

℞. Ramentor. ligni guajaci ℔. ß. infundantur in ℔. xij. aquæ Rhodani, poſtea fiat decoctio ad medias, in fine ejus adde polypodii quercini ℥. iv. carthami ℥. ij. turbith. ℥. j. agarici ℥. ß. Rad. pentaphilli ℥. iv. colaturæ adde mellis roſat. & ſacchari rub. ana ℔. j. clarificetur & aromatizetur ℥. ß. ſantali rub. fiat ſyr. ſemicoctus, de quo ſumebat ℥. v. vel vi. tertio vel iv. quoque die, addebam ſennam quando alvus non bene reſpondebat, ulcus abluebatur frequenter aqua alum. forma linimenti erat hujuſmodi.

℞. Axun-

℞. Axungiæ porci ℥. iij. axungiæ hirci ℥. ij. fol. hyoſcyami coctorum ſub cineribus, & diligenter contuſorum cum axungiis m. j. litharg. ceruſæ diligenter lotæ, an. ℥. j. plumbi uſti & loti, antim. minii, an. ʒ. ij. agitentur in mortario plumbeo, fiat linim. addito tantillo opii cum dolor intendebatur; poſtea cum ægre adhuc cicatrix duceretur, juſſi laminulam plumbeam in aceto macerari triduo, deinde ſiccari, & pulverem ſubtiliſſime ulceri aſpergi, alteramque integram ſuperimponi, & ſic voti ſui compos, unde laudem eximiam (ut præmium ſileam) reportavi.

OBSERVATIO XXII.

Virga caruncula.

QUidam Monachus familiæ D. Auguſtini, Ambroſius nomine, caruncula in collo veſicæ oborta, inter mejendum vehementer torquebatur, & ad eam abſumendam multorum opem imploraverat. Nam jam a quinquennio morbus ſuas radices egerat. Cum vero in dies acerbiores dolores experiretur, licet pulvere ſabinæ per ceream candelam intruſo, aliiſque hinc inde uteretur, forte occurrit mihi obviam præ dolore veluti mentis impos. Non poſſum (inquit) diu loco conſiſtere, nec mihi temperare; quin e ſublimi me præcipitem dem, tam acri dolore crucior. Ego miſeratione commotus, verbis lenibus animum effrænem quam potui placide mulcere volui, meque de ſua ſalute bene ſperaturum nunciavi, dummodo recta vivendi norma ſervata, meis juſſis obtemperaret, quod certe aliquandiu ſedato dolore, ſe præſtitutum mihi pollicitus eſt. Conſului igitur ut perpetuo virgulam plumbeam in urinario meatu teneret, ſic agendo, ut quam fieri poſſet, ſenſim & placide per collum veſicæ, licet anguſtum, in veſicam intromitteretur, periculo primum facto a gracili & tenui virgula, deinde gradatim ad craſſiorem veniendo, donec liber eſſet ejus in veſicam ingreſſus, atque hoc in auxilio diu perſiſteret. Is itaque cum nocte dieque plumbeum radiolum, ut juſſeram, in urinaria fiſtula teneret, mihi tantam utilitatem, intra 15. dies ſe percepiſſe retulit, ut libere jam & indolenter lotium redderet; iterque urinæ adeo fuiſſe pervium, ut nullis amplius ad mejendum medicamentis egeret.

OBSERVATIO XXIII.

Hemitritæus.

COnvocati fuimus ad curationem hemitritæi D. Quæſtoris Nemauſenſis, de Rage vocati, D. Ferrandus, Caſtellanus, & ego. Cumque in conſultationem veniſſemus, D. Caſtellanus, ecquid ſentirem de morbo Quæſtoris a me primo (cum primus eum inviſerim) ſciſcitatus eſt? Reſpondi ingenue, illum vera hemitritæo laborare, atque ea de cauſſa egere optimis & promptis remediis; nam tertio quoque die tertiana cum rigore hominem affligebat, nec poſt ſudorem, declinationi tertianæ ſupervenientem, erat unquam ἀπύρετος. Meæ opinioni acriter repugnabat D. Ferrandus, ut erat ingenio ad contradicendum proclivi, dicens inſebricitationem inter duos paroxyſmos percipi, propterea tantum eſſe tertianam notham majori famæ aſſerebat. Contra ego audacter affirmabam, deliteſcere quotidianam continuam, addebam febrem, ſi fuiſſet notha, non tantas vigilias, non lipothymias excitaturam: præterea hemitritæum, autumno ſæpius quam alio tempore accidere, in quo æger noſter correptus erat, denique guloſos homines & catillones (qualis ipſe erat) potiſſimum infeſtare. Vocatis in teſtes non ſolum optimis quibuſque Medicis, ſed etiam Martiale:

Uri Tongilius male dicitur hemitritæo.
Novi hominis vires, eſurit atque ſitit.

Deinde in fine Epigrammatis:

Omnes Tongilium Medici juſſere lavari.
O ſtulti, febrem creditis eſſe! gula eſt.

D. tamen Caſtellanus perrogatis auditiſque noſtrum ſententiis, ſubſcripſit D. Ferrando, atque os in me convertens ſubjecit hæc verba, non mirum videri debet (inquit) ſi quædam febricula ſubſequi tertianam videtur, nam cum febris hæc notha ſit, plurimam habet craſſam pituitam permixtam, qua de cauſſa fumi elevati ab ea diutius perdurant, apposite citato exemplo Gal. lib. de diff. febr. de lignis viridibus; quæ quidem difficulter flammam concipiunt, ea vero extincta, longo temporis intervallo fumus craſſus ex eis attollitur, quod non contingit lignis aridis: itaque, inquit, dum ratio curationis non valde diverſa ſit inter hæmitritæum & tertianam notham, hoc inter nos ſit ſtatutum, ſanguinem promptiſſime mittendum. Porro licet omnia hæc & epithemata ad cordis roborationem, multaque alia ex arte adminiſtrarentur, æger ab hinc tribus aut 4. diebus vitam cum morte commutavit; cumque fama de ejus obitu ad aures Caſtellani perveniſſet, mutavit ſententiam, dixitque hemitritæum verum ægrotum jugulaſſe; tamen D. Ferrandus noluit ad latum unguem de ſua perſuaſione diſcedere.

OBSERVATIO XXIV.

Polypus.

UXor Antigraphi Urgenenſis polypo deformi erat, dolebat autem quod Chirurgi citra exciſionem vix poſſe ſanari contendebant cum Medicis; accedens igitur ad me, poſt congruentem traditam victus rationem, præſcriptamque purgationem, juſſi ut capitellum Vigonis origini nervorum admoveretur, deinde hoc unguento polypus ungeretur, quod eſt,

℞. Corticis malor. granat. gallarum viridium, an. ʒ. i. ß. ſummitatum ſabinæ exſiccatarum, & pulv. ʒ. ij. chalcitidis uſtæ ʒ. i. ß. uſti aluminis & hermodact. an. ℈. iv. cum unguento ægyptiaco polypo applicabatur, interim dum hoc utebatur, circumlinebantur loca propinqua refrænantibus unguento de bolo, vel de lithargyro cum ſuccis, deinde

℞. Plumbi uſti & loti ʒ. j. ß. corticis cucurbitæ longæ uſtæ ʒ. j. antimonii, lapidis calaminaris diligenter lotor. an. ℈. iv. teſtarum cancrorum fluviatilium vel marinor. ʒ. i. ß. tuthiæ præp. ʒ. ij. ſucci plantaginis & ſolani depurati an. ℥. i. ß. olei roſ. omph. ℥. iv. diducantur diu in mortario & piſtillo plumbeis; addendo ſucci gran. ʒ. i. ß. per vices abluebatur locus aqua aluminoſa, & citra Chirurgi manum brevi extirpatus fuit polypus.

OBSERVATIO XXV.

Puſtulæ faciei.

QUidam occurrunt affectus, qui licet ut parvi momenti negligantur, raro Medici eorum curationi præſint, tamen quod moleſti ſint, & pertinaciter hæreant, non ſunt contemnendi. Ita rem habere ſæpe uſu venit, vel non ita diu in quadam muliere, quæ nullis remediis faciei intenſum ruborem cum multis variiſque puſtulis illam indecore dehoneſtantem, quales bibaces homines, popinas ſectantes habere ſolet, abolere poterant; quamvis famoſos Medicos ad id agendum adhibuiſſet. Illi conſului, regimine vitæ humectante & refrigerante præſcripto, & tuſa jecoraria vena, itemque ſumpta per triduum opiata, ſenſim doſim ejus augendo, humores aduſtos evacuante, hac aqua deſtillata faciem ablueret.

℞. Summit. myrti, & mali gran. oleaſtri, cetrach, plantag. morel. quæ ſpecies ſolani eſt, clavicularum vitis, an. m. iv. uvarum acerbarum cum pediculis, vel lambruſcarum ℔. ii. incidantur & irrorentur aceto & aqua deſtillata reſervetur uſui.

℞. Aquæ præſcripæ ℥. iv. aluminis uſti ʒ. vi. albuminis ovorum fortiter agitatorum ℥. i. admoveantur faciei eundo cubitum, & abluatur frequenter facies prædicta aqua. Poſtea

℞ Tuthiæ præpar. ceruſæ uſtæ, an. ℥. ii. lithargyrii ℥. i. ſucci plantag. aquæ ſuperioris deſtillatæ, an. q. ſ. olei myrtil. ℥. ii. olei de vitellis ovorum ℥. i. incorporentur ſimul & reducantur ad formam nutriti & adde chalcitidis ʒ. iii. aluminis ʒ. ii. ſulph. ʒ. i. ſucci citri ℥. i. ß. applicentur noctu, mane vero abluatur facies aqua deſtillata: ſi iſtis medicamentis non ceſſiſſet, addidiſſem argenti vivi ℥. i. aut eo plus. Sed cum rubor & vari evanuiſſent; nihil opus fuit quippiam adjicere.

OBSERVATIO XXVI.

Cholera morbus.

ANno, ſi bene memini (1564.) antequam peſtis Nemauſum adoriretur, graſſatus eſt morbus, cholera vocitatus, multos intra 4. dies interficiens. Attamen illi qui in primis morbi inſultibus auxilium petebant, fere omnes hac curandi methodo evadebant. In primis, cum ſatis evomuiſſe ægrotantes conjiciebam, ne vires collaberentur, mivam cidoniorum aromaticam, febre non admodum intenſa, quod ſi intenſa erat, mivam ſimplicem mane & veſperi duabus horis ante cibum propinabam ex cochleari argenteo, omni circumſcripta potione, aut ſaltem parciſſima conceſſa, licet ægri inextinguibili ſiti cruciarentur, quandoquidem potio & vomitum & alvi fluxum adauget, unde mors inevitabilis ſequitur. Torpori & convulſionibus tibiarum oleo chamæm. calente ſuccurrebam, vomitui vero & alvi fluori embrochis ex oleo nardino, maſtichino, cydoniorum, totius ventris regionem irrigabam, ſuperaſperſis pulveribus coriandri præpar. roſ. maſtiches, mentæ ſiccæ, corticis citri ſicci, ligni aloes, laudani, nucis moſchatæ, coralli utriuſque, & ſimilium. Opiatam etiam ſumebant ex conſerva roſar. mirobal. conditis pulv. margar. & corall. rubri, & eboris, cum ſyr. cydon. & de ribes formatam, interdum, ſi vires validæ erant, in morbi principio rhabarb. cum ſubſtantia exhibebam, non poſthabitis epithematis cardiacis, iiſdem remediorum formulis in pueris tali fluxu, aut colliquativo nominato emaciatis æſtate præſertim, pro ratione ætatis, injectis interdum clyſteribus etiam, partim roborantibus partim reficientibus, uti ſuadebam, & fere omnes ſalutem (Dei benignitate) adipiſcebantur.

OBSER-

OBSERVATIO XXVII.

Hæmorrhoidum dolor, & ani procidentia.

QUidam Inſulanus, comitatus Venayſſini, vehementi hæmorrhoidum dolore torquebatur, qui nullis anodynis præſcribi ſolitis cedebat, nimirum fotibus ex malva, herba hæmorrhoidali; floribus tapſi barbati chamæmeli, neque unguentis ex butyro, adipe recenti anſeris gallinæ, oleo de ſemine lini, atque hujuſce farinæ aliis ſexcenti, quapropter dejecta appetentia, vigiliæ, vires proſtratæ ſubſequutæ fuerant, ſed neque mucro fiſtulæ, per quam clyſteres injiciuntur, in anum intromitti poterat, adeo venæ illæ hæmorrhoidales propinqua loca tumefecerant, quæ cauſſa fuit, cur alvus nullas fæces ſpatio octo dierum excreverit, quamvis caſſiam recentem æger bis devoraſſet: tandem vero a quodam dicto Germano, illac tranſeunte monitus, multis fotibus ex emollientibus repetitis, unguentum de ſucco nummulariæ cum butyro recenti non rancido parari juſſit, quo turunda illita & ſenſim intromiſſa dolorem compeſcuit; unde ſomnus optatus ſenſim ſurrepſit, appetentia revocata fuit. Eidem ægro paulo poſt inteſtinum rectum procidum fuit, quod hoc remedio curatum nunquam poſtea foras exiit.

℞. Olei maſtich. q. ſ. in eo bulliant ſcarabæi N. 8. deinde oleo ungatur inteſtinum, ſupra aſperſo pulvere putaminum ovorum, ex quibus pulli fuere excluſi: idem Germanus mihi aſſerebat ſuccum blattariæ itidem mire dolores omnes hæmorrhoidum mitigare.

OBSERVATIO XXVIII.

Paralyſis.

DOm. Richerius, Conſiliarius Regius Nemauſinus, ſubito dolore & graviſſimo in inferiori parte metaphreni, cum in horto qui prope ædes ſuas erat, quippiam moliretur, correptus eſt. Cum autem præ dolore ſtare non valeret, ſed coactus fuerit in lecto decumbere, cœpit febricitare, nulla tamen ſiti premebatur, quod febris non admodum acris eum urgeret. Præterea nihil illi caput dolebat, ſatis ex ſententia dormiebat. Poſtero die ſudore totum corpus maduit, nullis medicamentis provocato, at ſponte foras prodeunte, ex quo dolor metaphreni ſedatus fuit. Ceterum ab eo multo copioſior ſudoris facta fuit emiſſio, ſcilicet tamquam ex rivulis undequaque diffluentibus emanaſſe quivis potuiſſet conjicere. Et hoc quidem uſque ad nonum diem: nullis etenim diaplaſmatis, ad ſudores immedicos cohibendos comparatis potuit ſupprimi, immo nec frequenti ventilatione, nec ſtragulatum rejectione, nec feneſtrarum apertione, quo pervius ventis in cubiculum introitus fieret; ſed viribus ſenſim deficientibus loquendo & ut dicitur domui ſuæ diſponendo repentina morte præventus fuit nullis aliis ſymptomatibus cum ſudore coeuntibus. Jam vero licet & clyſmatis & medicamentis per alvum evacuantibus uteremur, ut naturæ impetum a centro ad ſuperficiem, tandem a ſuperficie ad centrum revocaremus. Verum tamen auxilia omnia noſtra irrita fuerunt, nec unquam a tanto ſudoris effluvio ægrotantem vindicare potuimus. Omitto rationem victus ex ſolidis & viſcidis alimentis præſcriptam fuiſſe, ne ex ſubtilibus, humidis, velociterque nutrientibus, eorum quoque velox, ut ait Hipp. per cutem fieret excretio. Itaque omnes Medici uno ore extitiſſe febrem eam quæ Elodes aut Typhodes a Galen. nuncupatur, affirmarunt. Nam (inquit) in febre parum aut nihil ex ſudore juvantur ægrotantes, qua de cauſſa plerumque lethalis cenſetur. Interim notandum, ſudorem uſque ad extremum diem manaſſe calidum, quo quidem die frigidiſſimus extitit.

OBSERVATIO XXIX.

Febris Elodes.

NOn poſſum oblivioni tradere paralyſin complexam, ita a practicis dictam, matris clariſſimi Juriſconſulti & benevolentiæ vinculo mihi conjunctiſſimi D. Faverii, Nemauſenſis, quæ tum nata erat annos circiter 64. Ea igitur paulo ante vergiliarum occaſum, ſub veſperam, repente in paralyſim dextri lateris incidit, ita ut nec valeret diſtincte loqui, nec corpore notæ ſufficiebant vires (ut inquit ille) id eſt artus dextræ partis motu & ſenſu deſtituti fuerant. Huc accedebat ſumma capitis gravitas, non ſine magna ad ſomnum propenſione, & cum ei alvus non libere flueret, ſtatim injecto clyſtere, partim ex emollientibus, partim ex herbis capitalibus, in colatura diſſolvitur hiera Nicolai, cum diaphænico, oleo chamæmel. & melle anthoſ. eoque hinc ad horam e lecto, cum fæcibus plurima excrementa pituitoſa educta fuerunt, ſub noctis autem gallicinio juſſi deglutiret 7. catapotia ex fœtidis cochiis cum ij. gran. trochiſc. alhandal. compoſita, excepta vero ſyr. ſtæchade, quæ circa auroram tantam pituitæ craſſæ & viſcidæ, cum portione quadam bilioſi humoris tenuis eduxere; ut jam capitis gravitas & ſopor magna ex parte diminutus videretur. Tertio die ſumpſit apozema confectum ex rad. galan. craſſæ, calami aromatici, herbis beton. meliſſ. yvæ arthritica, ſalvia, hyſſopo, & ceteris hujuſce ordinis, cum oxymel. ſcillitico, de quo quatuor doſes diebus ſequentibus mane hauſit, poſt quas, iteratis catapotiis paulo ante dictis, meliuſcule cœpit habere. Nihilum tamen vel minimum dimovere digitum ex affecta manu potis erat. His peractis, errhinis & apophlegmatiſmis extrema quædam cerebri mucoſa per nares & os ejecta fuere, abhinc vero tres dies, mane & veſperi, diæta de guajaco, cujus colatura aromatizata era pulv. nucis moſchatæ (cujus alioqui portiunculam lingua aſſidue in ore continebat) interdum etiam diamoſcho dulci uſa eſt, hacque epota cum ſecundo decocto, ſpatio 25. dierum membra paraliſi affecta ſenſum quendam recuperaſſe, motumque obſcurum obiiſſe deprehenſa ſunt. Sed poſtquam hypocauſtis ubi abunde lapides candentes decocto fol. lauri, lavend. pſeudoſpicæ, flor. utriuſque ſtechados, chamæm. callitrini, fuerunt extincti, ſudor provocatus fuit, & unctionibus calidis ex martiato, opopanace, oleo de caſtoreo, de piperibus, vulpino, & ceteris hujuſmodi per totam dorſi ſpinam & membra affecta calide uncta fuit, in totum ſanitatem adepta eſt. Præterea victus ratio per totum morbi curriculum ſiccans injuncta fuit. Hac methodo a me non pauci ſanati ſunt, queis artuum & linguæ motus erat denegatus.

OBSERVATIO XXX.

Melancholia hypochondriaca.

AFfectus exiſtit non admodum frequens, attamen curatu difficilis, cujus malitia vix in facie detegitur, unde a vulgo fere deridentur eo detenti, male ſe ægrotare dictitantes, cum bene ſe habeant ad ea, quæ offeruntur, & negotia ſua interdiu ſanorum more plerumque obire valeant; nihilominus tamen varie exagitantur; tum quia inſomnes noctes traducunt; tum quia vaporibus, a ventriculo atque hypochondriis ſurſum elatis, aurium tinnitibus obtunduntur; multi timorem ſibi incutiunt, alii tremores cordis patiuntur, quidam tamquam mente alienati abſurda ſecum murmurant, & vitæ tædio multa de morte oppetenda animo verſant, quoſdam rugitus & murmurilla ex hypochondriis exeuntia cum multo & frequenti ſputo exercent, nonnulli incendium quoddam in illis partibus, perinde ac ſi plegmone obſiderentur, ſentiunt. In ſumma, tantis malorum ſymptomatum concurſibus divexantur, ut vel exercitatiſſimis in operibus artis medicis multum negotii præbeant, antequam illorum ingentem pertinaciam funditus expugnare queant. Hic autem affectus melancholia hypochondriaca a clariſſimis Medicis vocatur, qua diu quidam Franciſcanorum, vir Doctus, Pibris nomine, alioqui boni habitus corporis, & ætatis vigentis, inquieratus fuit. Atque adeo hujus occaſione ſuggeſtum, in quo concionabatur, ſubito cordis tremore, cum ſcotomia correptus, vacuum relinquere ſæpe coactus fuit. Jam vero is ab omnibus fere prædictis ſymptomatibus a tribus aut quatuor annis (ut aſſerebat) afflictabatur, nec quicquam levaminis ex tota Tholoſatium Monſpelienſiumque Medicorum præſcriptis ſe percepiſſe referebat. Itaque me ſumme obſecravit, ut calculum meum reliquis adjicerem, etiamſi ab aliorum ſententia deſciſcere vellem. Reſpondi me totis viribus (viſis atque diſcuſſis quibuſque ſchedis) quas præ manibus habebat, in eorum conſenſum deſcendere, attamen non gravate me traditurum ea quæ longo uſu non tantum in aliis, ſed in me ipſo, dum adoleſcentiæ fines non præteribam, felici ſucceſſu periculum fecerim; forte enim futurum (inquam) ut inter tot & tanta remedia noviſſime tentata, ſint profutura, ſpemque aliquam ſibi relictam debere, cum præſertim egomet tali affectione laborans, Dei beneficio ſalvus jamdudum evaſerim. Quare verbis meis aures adhibens, animum bonum habuit, ut tantis malis mea ope liberatum iri ſibi tandem perſuaderet. Nec certe ſui ipſius perſuaſio vana fuit; nam remediorum uſu, a me præſcriptorum, intra bimeſtre ſpatium optata ſanitate potitus eſt. Illi igitur poſt traditam victus rationem, parum ad frigidum & humidum temperamentum declinantem, qualia ſunt juſcula ex carnibus caponum, vervecis, hædi bene habiti, cum borragine, & modica lactuca parata, item perdices, turdi pingues, coturnices, atque hujuſce generis aliæ aves aſſæ modice, pro potu vino conceſſo oligophoro, aqua larga limpida, & qualitatis experte diluto, atque rubello. At prohibitis caſeoſis omnibus & ſanguinem craſſum atque melancholiam generantibus, proculque remotis animi affectibus, triſtitiam timoremque inducentibus, juſſi ut hac clyſmatum formula bis in hebdomada uteretur, etiam haud alvo difficulter ſe exonerante.

℞. Juris inteſtinorum vervecis q. ſ. in eo decoquantur mal. acanth. borrag. ana m. j. flor. trium cordial. chamæm. ana p. j. paſſul. a gigartis purgat. p. 20. in colatura ℔. j. ß. diſſolve caſſiæ cum ſacc. & cathol. ana ℥. vj. olei viol. ℥. iij. ſacch. rubri ℥. j. miſceat clyſma. Præterea portionem ſequentis opiatæ laxantis octavo quoque die ſumeret.

℞. Pulpæ paſſular. & ſebeſten. ana ℥. j. caſſiæ recent. e theca ſua exemptæ, & cathol. ana ℥. j. ß. cum ſyr. violata fiat compoſitio ad inſtar opiatæ, de qua ſume ʒ. x. vel ad ſummum ℥. i. ß. mane hora 5. ex colatura decocti bugloſſæ, cicerum rub. paſſul. glycyr. & flor. cordial. interdum etiam ſimplicem caſſiam ſaccharo involutam ad ℥. i. devoraret, nec permiſi uſum vehementiorum catharticorum, ne exagi-

ne exagitata morbum committente materia tamquam crabro ut ex proverbio) irritatus magis atque magis ſæviret, quandoquidem ex æquo medicamentis acrioribus laceſſita, violentius furit, ac ſurſum vapore ejus irruente & vigiliæ & aurium tinnitus cum cordis palpitatione majores moleſtioreſque redderentur, ut hinc non facile ſymptomatum ferocitas mulceri queat. Tribus aut quatuor diebus poſt ſumptam opiatam præcepi apozema ex endivia utraque borrag. capillaribus, uvis paſſis mundatis, glycyrr. ſeriatim ebiberet, poſtridie vero iterum opiatam purgantem, qua iterata magnam percepit utilitatem, nimirum ſenſim vacuata bona parte humoris aduſti, atque melancholici. Jam vero paucis poſt diebus, juſſi ingrederetur balneum dulcis aquæ tepidum, mane jejuno ventriculo, alvoque exonerata, ibique moraretur ſequi horam, nullo ſudore elicito. In illo incoctæ erant mal. violæ, aliquot folia lact. (inſtabat enim æſtatis principium,) borrag. fuit autem continuatum balneum 5. aut 6. dies. Alvo ſuo officio non fungente, injiciebatur præſcriptus clyſter, atque his peractis, longe ſe habuit melius, nempe ſomno revocato, ſedatoque cordis tremore; poſtremo alienis imaginationibus mentem perturbantibus extinctis, & cum adhuc aurium quidam tinnitus relicti eſſent, in aures oleo cucumeris aſinini cum tantilla caſtorei portione inſtillato, diſcuſſi flatus fuerunt. Ad reliquias autem ſymptomatum hac opiata ſequenti cardiaca, quam alternis diebus ad ℥. ß. uſurpabat, in totum a tantis periculis perfunctus fuit.

℞. Conſervæ violarum & bugl. utriuſque, ceterach, an. ℥. j. ß. paſſul. dulcium recent. a vinaceis purgat. ℥. j. cort. citri ſaccharo conditi ʒ. iij. confect. alchermes ʒ. ij. pulv. margarit. electarum ʒ. j. cum ſyrupo de pomis redolentibus ſimplici. Fiat cardiaca opiata. Denique ut jucundas hominum conſervationes frequentaret, ſuaſi. Omitto, hypochondrium ſiniſtrum poſt purgationem fotum fuiſſe ex decocto mal. flor. tamariſci, chamæmel. chamæd. rap. cappar. ceterach. agni caſti, linguæ vervecinæ, adjecta aqua fabrorum: nam lien tumere videbatur.

OBSERVATIO XXXI.

Hiſterica paſſio.

MUlieres ex utero ſuffocatio frequenter infeſtat, in vitæque diſcrimen trahit, maxime quibus vel menſtrua aliqua occaſione fuerunt ſuppreſſa, vel a viri ſocietate pudicitiæ aut honoris ergo alienatis, viduitas ſolitariave vita cordi eſt. A qua tamen difficulter ſuſcitantur quædam, quædam nulla ope quamvis prompta arte præſtita in priorem ſtatum referuntur. Quapropter non gravabo aliqua omnium qua novimus præſtantiſſima adverſus præpoſteram iſtam atque periculoſam affectionem ſcribere, quibus illas veluti exanimes in naturalem conſtitutionem reddimus. Primum itaque poſt injectos clyſteres eccoproticos, flatuſque diſcutientes, cum iis quæ (ut loquuntur practici) uterum reſpiciunt, qualia ſunt Origanum, Arthemiſia, Matricaria, herba Cati, ſtœchas, chamæmelum, ſem. aniſi, cumini, fœniculi, baccæ lauri, diſſoluta autem Hiera Nicolai, Catholico, oleo rutaceo, & aliis hujuſmodi: non neglectis poſtea cucurbitulis, imo ventri admovendis, frictionibus inferiores partes calefacientibus, fœtidis naribus objiciendis, beneolentibus autem, ut gallia moſchata, benzoino, ſtyrace, ſuffitu aut illitu ſubjiciendis, poſtero die catapotia ex hiera Nicolai, vel Ruffi (ſi vires ſuadeant) devoranda præcipio. Ceterum ſi tam urgens ſit ſymptoma, ut actionem catapotiorum expectare non patiatur, emplaſtrum ex Aſphalto umbilico accommodandum erit, aut oleum ex lapide gagate parva copia liniendum; deinde propinanda potio ex decocto artem. in quo camphora ſelecta, identidem igne accenſa, extincta ſit. Quod ſi neque ob hæc excitentur, os aperire cogendæ ſunt, ſi maxillæ (ut ſæpe fit) adeo cohæreant, ut potui non pateat aditus, compage quadam lignea, vel ferro ad id deſtinato, tum demum pulvere fol. anagyris ℥. j. ex aqua deſtillatitia artem. ingurgitandæ, (ut ita loquar) veniunt; multas ſiquidem ſemimortuas hoc remedio reſtituimus. Denique ſemel liberatæ, ſi menſes ſuppreſſi ſuffocationis occaſionem præſtiterint, miſſione ſanguinis ex ſaphena, & pharmacis menſtrua cientibus, quo tempore conſueverint, ſunt provocandi. Non deſunt quæ amuleti vice hydrargyrum intra nucis ponticæ corticem incluſum collo geſtent, ut ſe a tanto malo tutas reddant.

OBSERVATIO XXXII.

Ulcus verminoſum.

QUidam Urgenſis, claris Parentibus ortus, ulcere cacoete, in tibia ſiniſtra infeſtatus, neſcio an incuria detentus, an præpoſtero regimine uſus, eo putredinis illud ſinit deduci, ut vermiculorum innumerabili proventu refertum fuerit, adeo excuſſu difficili, ut nullis medicamentis ad eos interimendos aut fugandos comparatis, mirum (quæ comminiſci potuimus) ceſſerint; ſed in dies magis ac magis multiplicati, ſubjecta carne exeſa, dolores inferebant intolerabiles. Omitto ſuccum minoris centaurii, abſynthii, perſicariæ, fol. perſici, quinimmo calcem & æruginem, & alia ſexcenta, ulceri verminoſo fuiſſe admota, at nulla prorſus utilitate, proinde Chironis manu potius quam noſtra egere videretur, tum ad vermiculos carni mordicus adhærentes evellendos, tum ad tam prodigioſum ulcus extirpandum & ad cicatricem ducendam. Quare meditanti mihi aliquandiu, quid tandem adverſus odioſa illa animalia parva agendum eſſet, ſubito venit in mentem opilionis cujuſdam canis, qui a lupo in crure demorſus ſimilibus vermiculis torquebatur, ſola autem Eupatorii herba ex collo geſtatione innumeri quibus ulcus ſcatebat gregatim decidere. Unde cum ejus herbæ periculum propere factum viderem, idem hoc præſtare poſſe in hoc viro, quemadmodum in cane, analogiſmo utens, mihi perſuaſi, licet hominis temperiem ab animalis hujus natura diverſam eſſe, non fuerim neſcius. Itaque ad priſcorum Medicorum imitationem volui remedium ad hominem transferre; nec me experimentum meum fruſtratum eſt, ſiquidem partim ſucco illius herbæ ulceri infuſo, partim ejuſdem ex collo geſtatione totam vermium involutam congeriem aufugere vidimus, non ſine ſumma Chirurgorum qui ibi adſtabant, & amicorum quorundam admiratione, utpote cum non qualitatibus manifeſtis, ſed arcana neſcio qua proprietate (nullis antea amaris aut acribus aut acidis proficientibus) prædita, tantam luem abegerit. Itaque diligenter mundato (ut decebat) ulcere, carne ſarcoticis medicamentis reſtituta, & cute cicatricem ducentibus obdurata, vir ille brevi convaluit, qui in aliis poſtea, & potiſſimum in veterinis animalibus, ſimili morbo affectis, hoc experimentum ex ſententia ſuceeſſiſſe mihi affirmavit.

OBSERVATIO XXXIII.

Hydrops a calida intemperie.

ILluſtri loco nata mulier Nemauſina, aſcite graviter laborans, quamvis laudata victus ratione uteretur, a potuque niſi parciſſime abſtineret, attamen ejus venter, crura quoque in tantam molem excreverunt, ut reſpirandi progrediendique uſum ademerit. Cum vero paucis ante diebus, apozemata, opiatas, & decocta quædam a D. Schironio præſcripta ſumpſiſſet, detumuerant quidem aliquantiſper crura & venter. Ceterum errore bibendi repetito, major & tumoris moles, & reſpirationis facta fuit læſio, quapropter, poſtquam narrata omnia mihi fuerunt ordine, quæcumque fuerant illi adminiſtrata, inſpecto primum lotio, eoque admodum rubro, judicavi non tantum hepar in temperie calida laborare, ſed etiam rudimenta nonnulla inflammationis ſignificari, quæ tam duri humoris in hypochondrio dextro occaſionem præſtaret. Quare ſumptis & admotis iis, quæ intemperiem calidam jecoris corrigerent, cataplaſma regioni hepatis admoveri curavimus, ſed in primis potu cujuſcumque liquoris interdicto, qui ad ſitim ſedandam paratus eſſet, quandoquidem ſtultum eſt ei potum propinare, a quo major irritatur ſitis, ut adeo non temere ab Ovidio dictum ſit, *Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.* Cataplaſma fuit hujuſmodi.

℞. Micæ panis ſyncomiſti ℔. j. dactyl. a pelliculis & oſſibus mundat. p. xij. ficuum, paſſularum cum ſuis gigartis, ana p. x. coquantur in aqua, & aceto, donec molleſcant. Deinde per ſetaceum colentur, colaturæ adde ſchænanti, myrrhæ, ſpicæ celticæ, ſantali albi & rubri, roſarum rubrarum ana ʒ. ij. olei amygdalarum amararum, nardini, & de abſinthio, ana ℥. iij. fiat cataplaſma, quod tepidum applicetur regioni hepatis, mane, tribus horis ante prandium. Hoc de cataplaſmate, ſeu mavis emplaſtro, ſpatio 6. aut 7. dierum admoto, & tumor ſenſim decreſcere, & omnia ſymptomata ſedari cœpere, quibus peractis, ad ſeroſum humorem diſcutiendum me converti; in quem finem uſus ſum cataplaſmate facto ex ramentis coriorum recenter ex calce paratorum, aqua ſola noctis ad putrilaginem uſque: hæc enim præſtantiſſimam vim tum flatus dirigendi tum humorem aquoſum evocandi ſortita ſunt, quemadmodum in hac muliere experti ſumus, ſiquidem poſt tertiam aut quartam inunctionem, (hepate tamen defenſo ex unguento roſato & cerato ſantalino,) in totum venter ſubſedit, atque adeo frequenti uſu opiatæ, quæ recipit conſervæ flor. tamariſci, cichorii, ceterach. capilli veneris ana ℥. j. corticis citri ſaccharo conditi, conſervæ rad. apii, ana ℥. ß. pulveris elect. triaſantal. ʒ. ij. trochiſc. diarrhod. & de Eupatorio, ana ʒ. j. opiatam recuperavit ſanitatem.

OBSERVATIO XXXIV.

Eryſipelas, herpes, & lichenes.

DOmina de Colias, uxor D. Albenaſii judicis Legati rerum privatarum curiæ Nemauſenſis, ſæpenumero dum ætatem conſiſtentiæ ageret, vero eryſipelate faciem occupante detinebatur: ingraveſcente autem ætate, tandem herpete miliari, quo tempore eriſypelas ſuas ſedes figebat, tota fuit facies notata. Porro hic herpes plurimum Medicis exhibuit negotii. Nam nec purgatione, neque remediis extrinſecus admotis, ulcerationem prohibere potuimus curatu pertinacem. Ceterum poſt alia atque alia uſurpata unguenta, hoc demum inculpatam ſanitatem reſtituit.

℞. Unguenti de lithargyro, ℥. j. argenti vivi, ſucco limonum extincti ℥. ß. tuthiæ præpar. ʒ. iij. ceruſæ & lapidis calaminaris, ana ʒ. ij. aquæ roſarum & aceti roſati, ana

ana ℥. j. ß. agitentur omnia in mortario & piſtillo plumbeis. Poſt exactam herpetis curationem, conqueſta eſt mecum de quibuſdam lichenibus, per circuitum quotannis redeuntibus, adeo ſuas radices late agentibus, ut ſedes ſuas niſi poſt ſemeſtre ſpatium non relinquerent. Hoc igitur linimentum intra 3. aut 4. dies exterebat lichenes.

♃. Styraci liquidæ, olei roſ. completi, ana ℥. ß. agitentur ſimul in mortario, donec optime mixta fuerint, iiſque mane ac veſperi fricabantur lichenes. Contra eos etiam efficax eſt aqua heliotropii.

OBSERVATIO XXXV.

Mamillarum fiſſuræ & hircus alarum.

NObilis quædam matrona Nemauſina, ſemper partu edito, dolore acerbiſſimo in pupillis propter ulcuſcula quædam excitato ſolebat tentari, quæ nec unguentis, nec lotionibus ſiccari poterant, multo vero minus dolor mitigari. Me igitur conſulens, quid agendum judicaret adverſus tam importuna mala, injunxi ut poſt hac, dum gereret uterum, menſe uno ante partum aqua deſtillatitia Rhois papillas ſæpe ablueret, quod cum feciſſet, proximo puello gravida nullis in poſterum ulcuſculis fuit inquietata, hoc remedio deinceps uſæ ſunt mulieres non paucæ, quæ ſimilibus ulceribus obnoxiæ erant, fœtu edito, maximo adjumento. Jam vero, cum forte oſtenſis mammis ex alis ipſius, (quia hircum olebant,) gravis & odioſus odor expirabat, me obnixe rogavit, ut quid eſſet, quod hunc tetrum odorem (cum is inviſas hominibus reddat mulieres) adoleret, id ipſi impertirem. Unguento ex pulvere lithargyri auri compoſito cum aceto roſato, quo mane & veſperi axillas illineret, fœdus ille odor in totum evanuit.

OBSERVATIO XXXVI.

Catarrhus ferinus & aphthæ, cum Phthiſeos periculo.

MUlier quædam Urgenenſis per totam hyemem tenui & acri ad pectus defluente deſtillatione, ita nocte interdiu vexabatur, ut inquieta tuſſiendo & exſcreando uſque ſedere coacta eſſet, nec interim evacuationibus, revulſionibus, diverſionibuſque per cucurbitulas & frictiones, deſtillatio cedebat: hinc dejecta appetentia, inſomnia, cruditas ventriculi, mulierem tam macilentam reddiderunt, ut Phthiſeos grave periculum immineret. Proinde ſequenti opiata ſomno captato, emplaſtroque ex ammoniaco, thure, maſtiche, nuce moſchata, nigella torrefacta ſuturæ coronati capitis accommodato, tuſſi ſedata, appetentiaque ſenſim reſtituta in priſtinam habitudinem rediit; erat autem opiata hujuſmodi.

♃. Conſervæ roſar. antiquæ ℥. ß. diacodii cum ſapa ʒ. ij. pulver. diatrag. ℈. j. miſce, fiat opiata ſub lingua vel inter craſſiores dentes & muſculos internos maſſeteres tenenda, hora qua ſomnus noctu captandus venit: & quia acris illa deſtillatio aphthas excitaverat, ad eas exterendas hoc remedio a me præſcripto uſa eſt.

♃. Tribuli terreſtris & caprifolii, ana m. j. hordei integri p. j. fiat decoctio ad ℥. viij. In colatura diſſolve ſucci malorum punicorum dulcacidorum ℥. ij. miſce. Hoc decocto colluebam ſæpe os & brevi temporis ſpatio ulcera, quibus illud ſcatebat, curata fuerunt; ſed paucis poſt diebus, recrudeſcente morbo, coactus fui cruſtas ulcerum oleo ex Mercurio leviter illinere, quo cito deciderunt, nec in poſterum ullum veſtigium eorum relictum fuit.

OBSERVATIO XXXVII.

Ructus acidus.

D. Conſiliarius Regius, Cognomine Chef de bien, filius adoptatus D. Chef de bien, Quæſtoris, longo temporis intervallo Monſpeſſuli laboraverat oxyregmia, & cum ſibi variis medicamentis tum aſſumptis tum admotis uſus nihil aut parum proficeret; immo in dies ſe emaciari perciperet, nimirum ſubtracto (nihil appetendo) corpori alimento, tandem cogitavit aeris mutandi gratia ſolum vertere, atque adeo Urgenum properare, quo cum veniſſet, atque forte fortuna mihi obviam occurriſſet, occaſione mihi ſui adventus explicata, ſuaſi bonam ſpem de ſanitate priſtina recuperanda haberet (ille etenim vix ſe integrum poſſe reſtitui ſibi perſuaſerat) quin affectum non adeo eſſe curatu difficilem, ut non vel unius aſſis pretio evinci poſſit. Cumque primum meis monitis parum fidei adhiberet, attamen evici tandem, ut grana 5. aut 6. piperis integra mane, quinque horis ante prandium, jejunus deglutiret: quod cum peregiſſet, ſpatio trium aut quatuor dierum, nullum in poſterum percepit oxyregmiæ veſtigium, cumque antea maxime illi fuiſſet dejecta appetentia, inde adeo vires ventriculi fuere collectæ, ut poſtea avide cibum caperet atque concoqueret, ex quo & totum corpus refocillari, & ejus ſubſtantia abſumpta reparari viſa eſt.

MEDICAMENTA QUÆDAM RIVERIANA.

ARcanum Nephriticum. ♃. Ocul. ♋ cum ſpirit. ſalis imprægnat. ʒ. ij. ſpec. litontript. offic. ʒ. j. ß. ſem. ſaxifrag. milii ſolis, ana ʒ. j. Cinnam. ℈. ij. ſalis apii, petroſel. onon. ana ℈. j. Sacchari cant. ad pondus omnium M. f. pulvis, qui ſumatur in ſequenti aq. ♃. Aq. heder. terreſtr. ʒ. iij. petroſ. onon. parietar. ceraſ. nunc. ana ℥. ß. Spir. juniperi ʒ. j. ß. ſalis ʒ. ß. m.

Pulvis diaphoreticus. ♃. Antim. diaphor. ʒ. ß. bezoardici miner. ℈. bezoar. or. ℈. ß. Lap. prunel. gr. xv. Camphoræ gr. 5. m. doſis ℈. j.

Pulvis cephalicus ſpecificus eſt pulvis Riverii de Guttera mixtus cum ſeq. ♃. Cinn. antim. Magiſt. Corall. perlat. cranii humani, ungul. alcis ana.

Pulvis aperiens. ♃. Antimon. diaphoret. ſal. tamariſci, abſinth. crem. Tart. quæ al. part. addito pauxillo ſpir. ſulphuris & ſantal. rubr.

Pilulæ Catholicæ, componuntur ex Panch. Crollii ℈. j. & Mercur. dulc. ℈. j.

Antivenereum in pilulas redactum, fit ex mercurio dulci cum extr. hellebori nigri, aloes & diacryd.

Pilulæ ad morbos deploratos. ♃. Maſſ. pilul. Ruffi. ℥. j. Antimon. diaphoretici, gummi Guajaci, ana ℥. j. Cum balſ. Peruv. f. pilul. doſis ℈. j. per 30. dies, ſi alvus ſolvenda, add. Scammon. ſulp. g. iij.

Spiritus diureticus, eſt Spir. Tartari terrectif. vid. ℔. xj. c. 2.

Sal diureticum, eſt Sal Tartari.

Calomelas Torqueti, eſt Mercurius dulcis, ſexies aut ſepties ſublimatus, utitur eo auctor paſſim.

***Sequentem Tractatum Itali cujuſdam Monachi*, quamquam a Riverii doctrina alienum, utpote ferragine chymica turgidum; qui tamen Arcanorum Riverianorum titulo ſuperbit, edere ſub finem voluimus, ne quid moroſis deeſſe videretur, quod ad noſtrum pertineret Auctorem.**

+ Arcana Riverio tributa sunt Bernardini Christini cyrurgi [illegible]

[illegible] 336

ARCANA LAZARI RIVERII MEDICI CLARISSIMI

Nuſquam in lucem edita.

Tinctura noſtra Solis.

CUM multæ, & multæ potabilis auri Receptæ non deliteſcant, quæ auri denominantur a quibuſdam eſſentiæ, modum hunc mihi pariter deſcribere lubet, ut unum ex his, cui adhærere non dubitavi, non ſolum doctiſſimi mei Præceptoris exemplo, verum & Petri Joann. Febri, ſub cujus anni diſciplina manipulationes primum apprehendi, multaque ex ejus pretioſis Arcanis.

Ceteri ſolvunt aurum minime diſpoſitum, noſtra autem methodo hoc modo ſolvitur.

℞. Aurum in lamina ex puriſſimo, & cum Antimonio ter calcina, ſemper addendo crudum Antimonium; hinc a cineribus, qui optime apparebunt, ſegrega, mundificatumque diſſolve in aqua regia juxta diſſolutiones. Diſſolutum aſperge guttatim oleo tartari facto per deliquium, aurum enim in profundo præcipitabitur, tuncque remota aqua per decantationem, crebris aquarum dulcium communium ablutionibus fac acrimoniam removeas: exſicca inde ad Solem, vel ſupra tepidum cinerem, ſed cave ab igne, nam tonans aurum eſt. Mox pulverem diſſolve in ſpiritu ſalis facti ad uſum noſtrum, aut in noſtro vitrioli ſpiritu, reponendo in calore lento per menſem, & tunc omnem dictis ſpiritibus tincturam communicabit. Alterum duorum ſepara addendo novum ſpiritum, donec tingatur, tinctique ſpiritus cuilibet unciæ adde drachmam ſalis tartari volatilis diſſoluti, digerendo in loco calido per dies quindecim. Hinc omnia iterum junge pulveri, qui jam in fundo vaſis remanſit, & vitrariorum in fornace colloca per dies ſexaginta lento primum igne, paulatim augendo calorem; poſt quindecim enim dies petrifient omnia; duobus inde elapſis menſibus, ut dictum, ponantur in loco humido in ovo, ut mos eſt, donec diſſolvantur, & aurum eſt noſtrum potabile.

Tanti robur Arcani ceteris longe antecellit, roborat quippe cor, cerebrum, jecur, omneſque noſtri corporis partes, ſed eas præcipue, quarum eſt attrahere, tranſmutare, alere, ſegregare, expellere, & ſimilia. Hoc verum vitæ balſamum ſuſtinetur, hoc robur juvenile ſervatur, ſpiritus adaugentur, ſenectus retardatur, humorumque ne alter alterum corrumpat, æqualitas efficitur. Omnibus morborum ſpeciebus confert, tum auri vi, cum fixorum ſalium, qui corporum impuritates per tranſpirationem diſſolvunt, in quibuſvis datur liquoribus a guttis quinque ad octo, pro vice.

Tinctura noſtra Luna.

QUoniam de auro ſcriptum pretii ſibi primum locum vindicante, argenti quoque Tincturam hic ſubdo, utpote quod non ſolum pretio, ſed & virtutibus ſecundum alteri accedit.

℞. Puriſſime cupellatum argentum, aqua forti diſſolve, & oleo tartari fac præcipitetur. Poſtquam cum aqua communi laveris, exſicca & tincturam extrahe cum ſupradictis liquoribus eodem modo ac in auro, & tandem, ut ſupra diſſolve. Innumeræ ſunt hujus virtutes, præſertim in morbis capitibus; confert autem epilepſiæ, quamvis antiquæ, vertigini, hemicraniæ, paralyſi; aliiſque a cerebri infectione devenientibus; nam ſicuti in Macrocoſmo argentum cerebrum Mundi appellatur, & ita hæc Tinctura verum, & validius eſt remedium ad capitales affectus. Mirum hecticos juvat, & Phthiſicos ſi cum aliis detur ſpecificis, præcipue cum auro potabili ſupradicto cum aquis adhibetur, ut fit pro epilepſia cum aqua hirundinum, &c.

Tinctura noſtra Jovis.

DE Jove ſive ſtanno multi ſaltem ſcribunt, pauci vero ſunt ejuſdem Manipulatores, immo pro ſale Jovis, Saturni extrahunt, ut in pleriſque patet ex hodiernis Profeſſoribus, qui nullam de ſtanno ſubſtantiam promere valent. Hujuſmodi Tinctura fit, ut ſequitur.

℞. Purum ſtannum ſine plumbo, & igne, calcina in vaſe ferreo ſemper agitando cum ſpatula donec pulverizetur, inde vero igne cimentorum albeſcat, tuncque per menſem in fornace vitrariorum pone vehementiſſimo igne, vel in igne reverbereo per ſeptem dies. Mox digerens calore lento, aceto ſtillato, tincturam ſepara viridem, quæ tinget, & hac ablata acetum junge Jovi calcinato, in retorta lutata ſepties ſtillando novumque ſemper addendo acetum ſtillatum. Partem digere ſtillatam eadem calce in loco calido per multos dies, inde filtra, & ſtilla uſque ad ſiccitatem. Fixa ſpiritum vini bene rectificatum, & alchalizatum addens, diſſolves tincturam, tantum vero ſpiritum pones, quo fixum reſolvatur. Mox per octo dies digere, tunc enim ſeparato ſpiritu tinctura remanebit in fundo, quæ quidem eſt mirabilis.

His ſimiles Receptas, ſinceras, & claras profecto non invenies, nil quippe eſt, quod pluries manipulationibus non perluſtrarim.

Tinctura hæc omnibus morborum ſpeciebus mirifice confert: nam ſicuti Jovis nomen a juvando trahitur, ita hæc exterius & interius juvat. Interius primum obtinet locum in uterinos affectus, quamvis indomitos, uterum enim confortat, roborat, & mundificat ab impuris, & corruptis ſeminibus tot varia procreantibus; ſuccurrit etiam cerebro, viſceribus, hypochondriis, & cum ſpecificis multum phthiſicis, atque hecticis. Exterius omnem plagarum acrimoniam, aut mordacitatem cohibet, atque dulcificat, ipſaſque ad perfectam redigit integritatem. Datur cum liquoribus a ℈. j. ad ℥. ß. pro vice.

Tinctura ſeu eſſentia noſtra Martis.

PLurima de ferro remedia ſcatent, quamquam hujuſmodi Tinctura apud paucos in uſu ſit, & tamen ex pretioſioribus eſt, ceterarum vero laborioſiſſima ſcilicet.

Recipe limaturam ferream, & in crucibulo optime ignitam extingue aceto ſtillato, id autem pluſquam tricies, inde fac bulliat in dicto aceto, & calidam filtra per chartam emporeticam. Limaturam exſicca, ignitamque iterum novo aceto ſtillato extingue ut ſupra; mox fac bulliat, & percola, quam regulam poſtquam ter iteraveris, aceta filtrata ſtillabis ad ſiccitatem, & adde ſpiritum vini; ceterum eundem ſervabis ordinem ac in Jove.

Cordialis hæc eſt, adſtringens, diſoppilativa, præ ceteris enim confert fluxibus dyſentericis, diarrhœis, lienteriis, fluxibus immodicis menſtrualibus, albeſcentibus menſtruis, gonorrhœis, ſputis cruentis, hæmorrhagiis ſanguinis naſi, fluxionibus repentinis cujuslibet corporis partis. In omnibus vulneribus corruptelam non permittit, breviſſime ſanat; ulcera & plagas mundificat, abſtergit, & deſiccat. Propinatur a ſcrup. j. ad ℥. ß. cum ſpecificis cordialibus.

Eodem modo Tincturæ fiunt lapidis hæmatitis, ſanguinis draconis, & ſimilium, quæ remedia ſunt pro ſanguine operantia.

Eſſentia noſtra Mercurii.

MErcurium more ſolito ter ſublima vitriolo, & nitro, puriſſimum inde cryſtallinum ſepara, quem poſtquam ſepties iterum ſale communi albo bene decrepitato ſublimaveris, optime contritum pone in ſagiolo vitreo cum ſpiritu ſalis bene rectificato, qui ſupernatet ſex digitis. Sigillatum digere per quadraginta dies in balneo, inde ſpiritum per decantationem ſepara, & novo iterum ſpiritu ſuperinfuſo per alios 40. dies digere. Hinc ut ſupra ſepara, & ſublimatus omnis diſſolutus, ad novam infuſionem, & digeſtionem recurre donec fere nihil in fundo remaneat. Digeſtos omnes ſpiritus pone in retorta bene lutata, & cum recipiente ſtilla uſquequo albæ guttæ aſcendant, tunc enim remove, & quater cohoba ſpiritum ſemper ſuper caput mortuum, vehementiorem tandem addendo ignem uſque ad ſiccitatem. Quod fixi remanet in fundo, calcina donec albeſcat, & more ſolito ſal fiat. Spiritum ſtilla, & ſepara donec in fundo tinctura ſuperſit, quam ſuo ſali junges calore lento ut in unum coeant, ſpiritu inde vini dulcifica, in eodem digere, & ſpiritum ſepara, id vero quinquies, ut dulcis evadat.

Hæc ardua eſt, ſed morbos evellit ex incurabilibus, dari quippe poteſt in corporibus, ſexu, & ætate qualibet omnibus morborum generibus; omnes corruptorum morborum ſpecies mundificat in corporis partibus maligna gignentium; ſine moleſtia, irritatione, nocumento, aut incommodo operatur; balſamum vitæ ſervat, & fovet, impuritates per tranſpirationem expellit, catharrhos a quovis provenientes exſiccat, & conſumit, opilatis, aut cachecticis ex hypochondriorum, uteri vel corrupti ſanguinis pravis humoribus medetur: hyſtericos juvat tam frigidos,

gidos, quam calidos, roborando jecur, & viſcera; infectiones ex lue Venerea antiquas, aut nova extrahit, ſchyrrhos, ſtrumas, tumoreſve pertinaces exulcerat, & ſanat. Datur in juribus, vitellis ovorum, aut vino a guttis octo ad decem, mane jejuno.

Eſſentia ſeu Tinctura noſtra Coralliorum.

DE corallis infinitæ Receptæ tincturam docent extrahi, & quomodo fiat ſal, verum ut plurimum fallunt, & pro tinctura coralliorum, tinctura emergit vi balnei, & ingredientium quæ immiſceri docent. Noſtra hæc eſt, & ſincera, quoties a Manipulatore optime agitur.

Recipe coralliorum minutim contritorum, & in vaſe vitreo infunde acetum ex illo, quod extraxit Antimonii tincturam, indeque per deſtillationem ſeparatum eſt, enim vero nihil aptius hoc pro corallis, unionibus, oculis cancrorum, corticibus ovorum, lapide onice, bolo armeno, lapide hæmatitis, & ſimilibus. Acetum ſupernatet ſex digitis, in balneo fervente per aliquot dies corallia diſſolventur; tunc autem ſtilla acetum ad ſiccitatem. Pulverem aquis cordialibus decies, vel duodecies ablue, donec omnis acrimonia, groſſiores partes, & terreæ tollantur beneque dulcis fiat, & clarus cryſtalli ad inſtar. Tunc bene exſicca, & repone ad bibendum, ut dicetur; aliud recipe corallium, immixtoque pari ſale ammoniaco, pone in ſale ſublimatorio ſublimandum; ſal enim attrahet omnem coralliorum rubedinem. Salem ſublimatum rubeum pone in ſpiritu vini rectificati alchalizati, & ferventi balneo paucis diebus ſpiritus omnem ad ſe trahet tincturam; ſpiritum per deſtillationem ſepara, & remanebit eſſentia, cui addes pulverem fixum ſupradictum, & hæc erit coralliorum eſſentia.

Cordialis eſt, mundificat ſanguinem, ut apparet in leproſis; omni corpori, aut morborum ſpeciei conceditur; fluxibus quibuslibet convenit, ut dictum de Mercurii eſſentia; cor, & ſtomachum confortat, naturalem calorem reſtaurat, humidumque radicale fortificat; concretum ſanguinem diſſolvit, vulnera venenata juvat, ulcera maligna, & ſordida. Datur a ℨ. ß. ad unam in jure vitello ovi, aqua plantaginis, &c.

Eſſentia noſtra Margaritarum.

ESentia margaritarum noſtra differt aliquantum ab aliorum deſcriptis, & hæc eſt.

Digere margaritas in aceto dicto antimonii, & diſſolventur celerrime: fit inde ut ſupra de coralliis, donec ſal albus evadat, poſtquam ſcilicet per ablutiones acrimoniam reliquit, tunc diſſolve ſpiritu vini alchalizati, & ſepties deſtilla ſemper ſuper caput mortuum; hinc ſepara ſpiritum, & remanet eſſentia, ut de aliis.

Perfectiſſimum cordiale eſt auro potabili minime inferius, datur enim ad corpora debilia, & languentia reſtauranda, malignis febribus confert, & peſti præ cordialitate; ſyncope, cerebri paſſiones, apoplexias, epilepſias, paralyſes, vertigines, & paſſiones hyſtericas hypochondriacas repellit. Datur in juribus vitellis ovorum, vel aquis a ℨ. ß. ad unam.

Eſſentia noſtra Smaragdorum.

SMaragdorum fragmenti minutim pulverizati partem unam, nitri, ſulphuris partes tres poſitas in vaſe fictili calori reſiſtenti calcinabis; mox dulcificatas aquis tepidis, modo iterum ac ſupra bis calcina novo ſemper nitrio, & ſulphure. Poſt tertiam calcinationem, & dulcificationem pulverem pone in crucibulo lutato in fornace vaſariorum, ſeu in igne reverbereo per ſex dies, poſtea in vaſe vitreo ſupra infunde ſpiritum ſalis rectificati qui ſupernatet quatuor digitis, & per dies viginti digere in balneo fervènti; hinc per decantationem fiat in alio vaſe ſeparatio, & ſupra fæces infundens novum ſalis ſpiritum iterum digeres, ut ſupra, donec omnis pulvis ſolvatur. Spiritum omnem pone in vaſe optime obturato, & digere per menſem, quo elapſo leviter ipſum deſtilla, tinctura quippe in fundo remanebit; augetur inde virtus addendo ſpiritum vini alchalizati, & digerendo, non ſpiritum ſeparando. Eodem modo fit ſyroporum eſſentia, hyacinthorum, aliorumque lapidum pretioſorum.

De hac non eſt cur dicam; potentiſſimum enim cordiale eſt contra venenum, malignas febres peſtilentiales; omnibuſque cerebri morbis, maniis, apoplexiis, & ſimilibus ſuccurrit.

Eſſentia noſtra Auripigmenti.

DIſſertum eſt perfectum Spagyricum ex rebus uſualibus, & pretioſis venenum mortiferum extrahere poſſe, ipſumque venenum in perfectiſſima Alexipharmaca convertere, & vera cordialia. Id in auripigmento accidit quod cum venenum ſit ex mortiferis, mirabilem de illo præ cordialitate eſſentiam depromimus.

Recipe auripigmenti partem unam, nitri rectificati partes tres, de quibus poſitis in fictili vaſe non vitrato, ſed igni reſiſtenti, fac ut mos eſt de croco antimonii. Calcinatis ablutionibus aquarum tepidarum exue nitrio; exſicca inde, & iterum novo nitrio fac ut ſupra: exſiccationem hinc repete poſt novam ablutionem, & additis nitrii partibus duabus, duabuſve ſulphuris, incende noviter, & dulcifica, ſed cave a flamma, & fumo. Poſt tertiam calcinationem, & dulcificationem pone pulverem in crucibulo bene lutato in fornace, aut igne reverbereo per menſem. Mox cum ſpiritu ſalis proceditur, ut dictum de ceteris, digerendo, & cohobando pluries, ſolutis omnibus, ſpiritum ſepara ad ſiccitatem, inde cum ſpiritu vini, &c. ut in aliis.

Eſſentia hæc omne venenum validiſſime expugnat, auroque potabili virtutibus æmulatur, margaritis, corallis, lapidibus pretioſis, impura corpora ab omni prava humorum in venis corruptione mundificat. Hujus inter cetera remedia primus locus eſt contra ulcera maligna, gangrænas, aut quaslibet corroſiones, morphæas, tineas evellit unctione. Propinatur in juribus, vel aquis a ℈. j. ad ℨ. j.

Eſſentia noſtra Salis communis.

SAlem decrepitatum filtra pluries per chartam emporeticam in aqua pluviali ſepties ſtillata; humidum exhala, & ex fixato ſpiritum extrahe cum bolo armeno diligenter ſecundum artem. Hinc ſuper caput mortuum quater cohoba, & ab impuris rectificatum ſerva, ut inferius, mox frange retortam, & ſalem fac ex capite mortuo ſecundum artem bene filtrando, rubeſcet enim; tunc ſpiritu ſupradicto junctis in vaſe bene lutato maſtiche, & ovi albumine, in balneo digere; menſe elapſo bis, vel ter iterum rectifica, inde addito vini ſpiritu alchalizato, & facta nova digeſtione, ſepara ſpiritum vini, & remanebit ſalis eſſentia.

Hæc tam cadavera, quam viva corpora a corruptione præſervat, balſamis pro vulneribus eſt efficacior, mirum a prava craſſitiei qualitate, vel arenula mundificat, & a morbis provenientibus medetur; conglutinat, conſolidat, & ſanat renum, vel veſicæ ulcera; liene, jecore, & viſceribus obſtructos, juvat, contra putridas febres maxime valet; cutis infectiones removet, inter quas ſcabies, lentigines, impetigines, ignem ſacrum, herpetes, cujuſvis generis tumores calidos ſuppurat, frigidos reſolvit, quamquam ſcyrrhoſos; dolores articulares lenit, humidum radicale tuetur, ſenectutem retardat, intellectum acuit. Propinatur, in liquoribus a drachma una ad duas.

Eſſentia noſtra Salis prunellæ.

SAlem prunellæ clariſſimum ſale communi decrepitato immiſce, & eadem ſit regula, quæ in ſale communi. Hic a communi virtutibus non differt, præcipue in febribus.

Eſſentia noſtra Sulphuris.

PRimo vitriolum rubifica, addita inde pari ſulphuris parte pone in novis ollis ſecundum uſum, & quater ſulphuris ſublimetur, miſce inde ſalem communem decrepitatum, diſſolutum, & coagulatum, terque iterum cum dicto flore ſublima; flos enim ille albeſcet, & erit volatilis, hunc vero ſerva, ut dicitur. Hinc recipe ſpiritum ſulphuris extractum per campanam rectificatum, ipſumque noviter per chalybis limaturam traducens, acrimoniam tolle, ita ut aquæ ad inſtar dulceſcat. In hoc dulcificato ſpiritus flores ſupra repoſitos immerge, ut ſpiritus quatuor digitis ſupernatet, & in vaſe vitreo bene obturato digere in balneo, ſpiritus enim rubeum colorem aſſumet; ſpiritum per decantationem ſepara, novum addendo, donec amplius non tingat: tunc ſpiritum ſepara per deſtillationem, & tinctura in fundo remaneat, cui addens ſpiritum vini alchalizatum digere per plures dies uſquequo ſimul coeant; mox per deſtillationem ſepara, & in fundo permanebit eſſentia.

Cordialiſſima eſt, nihilque hac aptius contra ſpaſmum in vulneribus, etiam cum nervorum reciſione puncturas, vel cujuslibet animalis morſus curat veneficos, venenum extinguit, vulnera ſanat. Verum balſamum eſt pulmonum affectibus, vel ulceribus; hecticis, phthiſicis, & aſthmaticis ſuccurrit; humidum radicale conſervat, dolores evellit arthriticos, nervos confortat; antiquas, vel novas catarrhorum impuritates conſumit; ſurdis auditum revocat; ſordidis ulceribus confert. Propinatur a ℨ. ß. ad unam in juribus, vel aquis, & exterius ex ſe adhibetur; vel unguentis aſſociata.

Eſſentia noſtra Vitrioli.

VItriolum aſſerunt Philoſophi ſanguinem eſſe Macrocoſmi Mundialis machinæ, & Philoſophorum lapidem ab ipſo fieri volunt, quem tot quæritantes in vanum laborant. In hoc veram arcani univerſalis vim, quæ mineralium ſit anima, conſiſtere affirmant. Verum quidem eſt, quod ſi rectis manipulationibus Spagyricis ab omnibus mineralium partibus, & ſemineralium mirificæ emergunt virtutes, mirabilia ex vitriolo extrahuntur, ut apparet ipſum ad Solem tantum calcinatum fluxiones ſanguinis ſiſtere; utuntur etiam multi in diſtantia impo-

imponendo ipſum ſanguini, ad præſervandam partem a corruptela. Hinc patet, quod eo magis polleat ſapientiæ gradibus manipulatus ab impuris mundificatus & ad perfectionem decoctus.

Recipe vitriolum calcinatum, & extracto ſecundum artem ſpiritu rectifica, fæces in vaſe remanentes aqua ferventi ſolve; hinc filtra, & exſicca, de quibus manipulationibus plures age, ut ſpiritum aliquantum, & ſalem congerere poſſis, ut dictum eſt. Mox ſpiritum ter rectificatum junge ſali, & ſtilla cohobando ſupra illum ſepties, ſemper vero caput mortuum ſolve, & fixa, ut dictum eſt. Salem pone in vaſe calori reſiſtente, igne reverbereo per ſeptem dies donec rubeſcat; tunc autem iterum ſpiritu ſuo bene rectificato adde in vaſe bene obturato, & in Balneo Mariæ fervido digere. Poſt dies quadraginta ſtilla, & rectifica ſepties ſpiritum, ſalemque aqua vitæ rectificata alchalizata diſſolve, & fixa; hinc iterum junge ſpiritum, & digere donec rubeſcat, poſtea ſpiritum ſepara per decollationem, ſed in fundo tinctura remaneat, quam novo ſpiritu vini alchalizato addito digere, extracto in ſpiritu remanet eſſentia.

Nullus hoc clarius dedit contra morbos omnes medicamentum; omne expellit veneni genus vegetabilis, animalis, aut mineralis; ſpiritus vitales recreat, naturales, animales. Arcanum hoc eſt a tot celatum, tam mirabile, tam univerſale, omnibus morbis, omnibus ætatibus, ambobus ſexibus confert; auro potabili præſtat, Panacæis, vel quolibet alio. Propinatur a ſcrup. j. ad drachm. j. in juribus, vitellis ovorum, vel aliis liquoribus.

Trochiſci Antepileptici.

PLerique ſunt cynabarem mineralem affirmantes, cujus matrem telluris viſcera arbitrantur. A veritate autem longe aberrant, cinabaris enim mineralis vocatus, hujuſce noſtri umbra tegitur, ne antimonium nominetur. Cynabar contra epilepſiam multis ab Auctoribus traditus, mineralis, & artificioſus dictus, hoc modo fit.

Recipe caput mortuum, quod de compoſito antimonii butyro ſupereſt, & Mercurium tantundem ſublimatum adjunge; vaſe inde vitreo bene lutato, & alembico deſtilla ad uſum. Ad ultimum ignem ſubjice ardentiſſimum, quo vitri collum aſcendet antimonium cynabaris pulcherrimi ad inſtar, qui mineralis erit. Levatur hic donec dulcificetur, indeque in crucibulo pone igne rotæ aperto tribus horis, ac ter, vel quater ſpiritum vini incende. Ex eo recipe ℥. j. magiſt. margaritar. & coralliar. an. drachm. j. ʃʃ. ambræ griſeæ, croc. an. ſcrup. j. unguis Alcis drachm. j. cran. hum. præparat. abſque igne drachm. iij. fæcul. peoniæ unc. ʃʃ. ol. ſuccini diſtill. mucilag. corn. cerv. & cranii q. ſ. ad trochiſcos componendos, de quibus da a ſcrup. ij. ad drachm. ʃʃ. epilepticis, & mira videbis; ſæpius enim multis ab experimentis Arcanum hoc confirmatum.

Caput mortuum noſtrum magiſteriale.

REcipe caput mortuum aquæ fortis, quæ facta ſit de nitrio rectificato, & vitriolo bene calcinato, cumque aqua pluviæ ſtillata tepida fac lixiviam, & ſalem extrahe ſecundum artem. Bis inde iterum cum aqua dicta ſtillata reſoluto ſale eodem, uſque quo cryſtalla appareant, ſume nitrii rectificati partem unam, & duas dicti ſalis fuſoque nitrio in crucibolo igne ſecundi gradus, ſalem adjice paulatim, igneque facilique facta ſint omnia per horas tres. Maſſam hanc pone in aqua forti extracta a ſupradictis, & pro quacumque libra adjunge florum antimonii ex regulo Martis ℥. iij. auri in fol. ʒ. iij. corall. margarit. cort. ovi, an. ʒ. ij. in loco tepido digere quatuor diebus. His peractis, ſtilla ad ſiccitatem, & maſſam, quæ reſtat pinſa, iterumque aqua vitæ imbibe; octo inde diebus digere, & ſtilla denuo ad ſiccitatem. Caput mortuum, quod remanet, ſerva in ampullis optime obturatis, de illo enim ſi a gut. 12. ad 18. dederis, affectus conſumes hypochondr. & ex validiſſimis remediis eſt contra talem morbum. Omnes expellit obſtructionum ſpecies, febreſque vitioſas; corporibus prodeſt cachæcticis, hydropicos liberat, & ſimilia.

Aureatum Catharticum noſtrum.

REcipe aureati noſtri unc. ſem. ſpiritus ſulphuris optime rectificati unc. iij. digeri in loco tepido. Diebus quindecim elapſis per vitream diſtilla igne arenæ, indeque novies dictum ſpiritum cum dicto aureato cooba, atque optime pulverem lava aquis cordialibus, & exſicca. Doſis erit a gr. 4. ad 10. ſemper una cum magiſteriis mechoacanis, jalappæ, vel ſcammoneæ, vel extractis, quæ juxta neceſſitatem convenient.

Pilulæ Antivenereæ.

REcipe calomelanos, magiſter., lapidis lazuli, extract. rhabarb. ſennæ, turbitis, ſpinæ Ponticæ, an. drach. ij. gum. ligni ſancti ad pondus omnium, magiſter. tartari ſolut. ol. cinnamomum, ana drachm. j. ſem. ſyrup. de fumaria quant. ſuff. ad pilulas componendas. Feliciter evellunt hæ omnem humoris venerei radicem, etiam ex oſſibus infectis. Doſis a drach. ſem. ad drach. j. viginti, triginta, vel quadraginta diebus.

Calomelanos noſtrum.

REcipe Mercurium bonum, & in retorta pone cum dupla arena optime permixtum, gradatimque ignem ſubjice, & in vas tranſmitte, abſque eo quod ejus os claudas, ut impuræ Mercurii partes in arena permaneant. Sublima, inde ſale communi decrepito, ſecundu artem: rejectiſque fæcibus, ſublimato purius illi Mercurio ſalem iterum adjunge, iterumque ſublima. Projectis inde partibus, quæ reſtant, novo ſale ſublima auriorem; hoc autem fac ſepties, & fæcibus denuo ſejunctis retortam colloca in fornace, reverberet cum ſublimato ſeptimæ vicis, itaque per horas duas relinque igne ardentiſſimo. Hinc multoties aquis dilue cordialibus, & aqua vitæ juniperina imbibe, quæ ſupernatet ad digiti menſuram, ipſamque combure; ter autem id facias.

Catharticum Antimonii cum vitriolo, dictum Catholicum noſtrum.

REcipe antimonii de terræ ſinu fulgentis, auroque colore ſimilis partem unam, vitrioli rubificati partes duas, pulverizatæ, & mixtæ in crucibulo poſitæ fac ſimul una liquefiant. Maſſam inde contere, & in retorta repone optime lutata cum aceto ſtillato, quod ſupernatet quatuor digitis, caloreque moderato digere 24. horis cum ſuo recipiente. Ignem inde gradatim augeas, & ultimo ardentiſſimum, ut omnis ſpiritus exeat, moderato igne evaporabitur, donec pinguis tinctura ſuperet. Tunc recipe extract. rhab. ſennæ, jalappæ, turbit. hellebor. nigr. ana drach. i. extract. aloes unc. i. eſſent. junip. & cort. citr. ana drach. ii. additaque unc. ſem. tincturæ ſuprad. ſimul omnia digere moderato calore, indeque reduc ad conſiſtentiam in formam extracti, optimum enim habebis catharticum contra omnes febrium ſpecies mirabile, tam acutarum, quam intermittentium, omnibuſque antecellit ceterorum Panchimagogis. Doſis erit a gr. 8. ad 15. juxta vires.

Trochiſci noſtri Carbones.

REcipe fæces teguli communis vulgaris, & in loco humido colloca ſupra marmor, ſubterque vaſe, locum autem illum pluvia diluere nequeat, ſed ſolus aer penetret, & in ol. diſſolvetur. Hoc igne lento exhala, & ſal fiet pungentiſſimum, de quo recipe unc. i. ſublimati de Mercurio unc. i. farinæ hordei, & lentis ana unc. ii. gummæ tragachant. drach. ii. liquefactæ in aqua roſ. trochiſcoſque compone, qui omnes curant carbones, & peccantem corrodunt carnem mirifice.

Pulvis noſter Anthecticus.

REcipe reguli ſtellati Martis, & Jovis Angeli an. partem unam, pulveriza, & miſce cum tribus partibus nitrii rectificati, & ſecundum artem calcina. Aqua inde fervida omnium remove ſalſedinem ſecundum uſum, & pulverem illum album pone iterum in fornace reverberea tribus diebus, vel in fornace vitriariorum aut figulinarum, atque inde iterum aqua imbibe vitæ rectificata, quam accendas ad comburendum, hoc autem ter facias. Hinc recipe de illo unc. i. pulv. viperarum ad uſum unc. ſem. ſalviæ ſiccæ pulverizatæ unc. i. ſem. ranas inde vivas conjice in olla clauſa uſque quo moriantur, & tunc in clibano fac ardeant donec in pulverem converti poſſint, & de his unc. iii. immiſce ſupra dictis. De compoſito hoc da quadraginta diebus a drach. i. ad drach. ii.

Aqua vitæ noſtra contra Dolores Arthriticos.

REcipe ivæ arthriticæ manip. 4. fol. cupreſſi; ſalviæ, roſmar. ſpicæ, urticæ an. manip. 1. cort. ulmi, fol. ejuſdem, cort. hederæ an. unc. ii. hebuli manip. ii. hæc omnia contrita infunde in lib. 20. vini generoſi, indeque deſtilla, & extrahe quartam partem. Extractæ illi aquæ vitæ dimidium dictæ ejuſdem doſis herbarum ſupra dictarum viridium adjunge, cum lib. ii. lumbricorum, quos antea vino bene ablueris, & lib. 3. adipis canini, atque tunc iterum deſtilla, extrahendo dimidium. Tertiam inde partem iterum adjice ſupradictarum herbarum, nempe, vermium, & adipis, iterumque deſtillans extrahe tertiam partem. Hæc autem perfecta etit aqua vitæ, quæ ad confortandum, & reſolvendum optima eſt in omnibus morbis articularibus, & podagricis.

Anodinum ſive Narcoticum noſtrum vitrioli.

REcipe vitrioli Romani, & tartari ana. lib. 1. limaturæ chalybis lib. ſem. pulverizatum vitriolum, & intrit. pone in vitrea cucurbita, ſimul prius mixta, atque inde imbibe aceto ſtillato duobus digitis ſupernatante, & digere tribus diebus. His elapſis igne moderato congela, & aceto imbibe, ut ſupra, ſupradictumque ordinem ſequere. Poſtquam congelaveris, adde acetum ſtillatum, quod

ſuper-

ſupernatet ſex digitis, & calore lento celerrime rubeum accipiet colorem. Hinc novum pone acetum uſqueque extrahatur tinctura; indeque aceto oleum adjunge tartari factum per deliquium, omne enim ſulphur in infimam vitri partem eo modo deſcendet. Tunc bene exſiccabis, ipſumque immerges in tres lib. aquæ vitæ rectificatæ; vas inde bene obturatum maſtiche, & ovi albumine colloca in fimo equino calido, quem mutabis quibuſlibet quatuor diebus. Poſt quadraginta dies ſtilla, tinctura vero relicta in parte infimi vitri juxta uſum tincturarum. Hoc autem verum erit Narcoticum ad omnes febres acutas, ardentes, & malignas propulſandas potentiſſimum, præcipue in deliriis. Contra etiam paſſiones hyſtericas, dolores colicos, nephriticos, omneſque morbos in quibus datur laudan. nepent. hoc tutius eſt. Doſis a gut. 5. ad 12.

Aureatum noſtrum.

Recipe auri fol. unc. i. antim. crud. unc. iv. miſce & in crucibulo funde ſimul, ſed æquali calore non fluctuanti, ne igne nimio regulus ſeparetur. Poſtquam liquefeceris, fac frigeſcat, & minutatim contere, indeque lento igne paulatim calcina eo modo, quo fit pro vitro calcinato, ſemper miſcens virga ferrea. Tunc autem calcinatum erit, dum antimon. cum auro valde album evaſerit, neque ullo modo agglomeretur, nec impoſitis carbonibus accenſis fumum attollat. Vitrum inde fit poſita calce in crucibulo igne fuſionis vehemente per horam, tuncque perfectum eſt, cum vitrificatum apparet colore piropi perlucidum.

Manipulatio quidem aliquantum difficilis, fallitque artifices aliquando. Clarior via ad compoſitionem hujuſce Arcani patebit in alio Opere, quod luci tradam, illud enim Tyronum proprium explicabo. Præparatio hæc opulentior eſt auro illo, quam ſcribit Crollius, Sennertus, Schroderus, & alii, ita etiam cordialior. Aureatum tandem eſt evomitivum, & ſolutivum, inter vero cetera evomitiva primum ſibi locum vindicat, aurum quippe illud cor tuetur, & viſcera. Calcem Chymicum virtutibus non ſolum æquat, ſed antecellit, ipſiuſque doſis ʒ. ii. ad v.

Aqua Catholica noſtra.

Recipe ſucc. brioniæ, ſpinæ Ponticæ, chelidoniæ, roſar. ſylveſtrium, cortic. ſambuci, ebuli, chamædryos ana ℥. ii. ſpiritus vini rectificati ℔. ii. digere duobus diebus, inde ſtilla, & aquæ illi ſtillatæ adde ex tract. rhabarb. agarici, ſennæ, gratiolæ, ana ℥. ß. magiſter mechoacanis ʒ. iii. magiſter. tartar. ſolut. ʒ. ii. cinnamom. maſticar. zinziber. aniſi, ana ʒ. ß. ſpiritus vitrioli ſtybiati ℥. vi. & digere in fimo equino. Poſt dies 24. percola, & in vaſe optime obturato ſerva. Catholica hæc vocatur, quia vere agit abſque nauſea, & in omnibus morbis, in quibus purgatio requiritur, ipſa maxime prodeſt; ſumitur autem vel cum jure, vel cum vino, vel etiam aqua. Doſis a ʒ. i. ad iii. aut iv. ad ſummum.

Trochiſci primi noſtri Alexipharmaci.

Recipe bezoard. lapid. Orient. cornu cervi præpar. bezoard. Jovial. ejuſdem mineral. unicorn. veri, rinocerotis, ana ʒ. ii. terræ melitenſis, bolarmeni lutei, terræ bohemiæ, mundati colorati, ſigilli lemnii, ana ℥. ß. contrahyervæ ʒ. v. ſpodii, fragmentorum omnium lapidum pretioſor. præparat. ana ʒ. ß. magiſter. margaritar. corall. omnium, & dentium aprorum, ana ʒ. i. auri fol. 20. pulverizentur omnia, & cum mucilag. cornu cervi fiant trochiſci. Ab omnibus venenis liberant, febribuſque malignis, & erraticis, contra fluxus menſtruorum, ſputum, & vomitum ſanguinis, pleuritidem, cardialgiam mirifica ſunt, maximeque mulieribus gravidis proſunt de abortu dubitantibus. Doſis a ℈. ß. ad gr. xx. cum ſpecificis.

Trochiſci ſecundi viperani Alexipharmaci.

Recipe anthoræ, vincetoxici, ſcorzoneræ, contrahyervæ, cortic. citrin. ana ʒ. i. pulver. viperini ʒ. ß. unicornu veri, lapid. bezoard. Rhinocerotis, oſſis cornu cervi, ana ʒ. ß. Bezoard. Jovial. cryſtalli rub. præparat. ana ʒ. i. pulverizentur, & cum glutine cornu cervi fiant trochiſci, qui peticulas, venena, febres malignas, puſtulas, morbillos, & ſimilia conſumunt. Doſis a ℈. i. ad ʒ. ß.

Trochiſci noſtri tertii Alexipharmaci.

Recipe radic. tormentillæ, angelicæ, carlinæ, vincetoxici, gentianæ, contrahyervæ, authoræ, ſcorzoneræ, imperatoriæ, ana drach. j. bacchar. lauri, juniper. ana ℥. j. hederæ ℥. ß. cinnamom. ſantalorum citrinorum triturabis, & in vaſe vitreo irrorabis, eſſent. theriacæ drach. iij. addantur cryſtalli rub. præpar. ſmaragdorum præpar. lapid. bezoardic. Orient. magiſter. margarit. unicornu veri, ana ℈. j. magiſter. carabum, ſal. Jovis, foliorum auri, ana gr. xxv. glutinis cornu cervi, & mucilag. tragacant. fact. in aqua florum mali medici q. ſ. F. paſtill. ſec. artem. Hæc peſtem, morbos peſtilentiales, febreſque malignas expellit, omnibus cordis prodeſt ſyncopationibus contraque arſenicalia, & ſimilia venena potentiſſima eſt; cujus doſis a ℈. j. ad ʒ. ß.

Balſamum vitæ, ſive cordiale noſtrum.

Recipe Panacææ univerſalis, eſſent. auri, & argenti, ana ʒ. ij. eſſent. ambræ griſæ ℥. xxv. eſſent. margarit. ʒ. iij. tincturæ viperarum ʒ. ß. eſſent. ſang. cerv. ℥. i. miſce: & adde opobalſ. veri. Orient. ℥. iv. & maximum eſt cordiale ad naturam confortandam: doſis a ℈. ß. ad unum.

Balſamum ſalutis noſtrum.

Recipe eſſent. ambræ griſeæ factæ cum ſpiritu roſarum, quinteſſent. roſarum, eſſent. bacc. juniper. & cortic. citrin. ana Є. i. oleor. flor. mali medici ℈. ß. m. & detur cum ſaccharo roſato ſimplici a gutt. 2. ad 6.

Bezoardicum Minerale noſtrum.

Bezoardicum minerale noſtrum parum a communi differt, quod Chymici componunt, correctius autem eſt, & tutius, quia correctio antimon. & Mercurii eſt dum ab omni mala qualitate vitiorum expurgetur igne.

♃. Reguli vulgaris antimonii, ſed ex illo, quod in ardentiſſimo igne fuerit, poſtquam purificatum, per horas 16. & Mercur. ſublimati, ex illo facto de Calomelano, & per alembicum diſtilla ſec. uſum, extrahens butyrum ſicuti in Bezoard. mineral. ſcriptis ab aliis Auctoribus. Dulcifica inde abluens multoties aqua tepida, & calore temperato exſicca. Exſiccatum imbibe ſpiritu nitrii, qui ſupernatet quatuor digitis, & deſtilla indeque ter cohoba, iterumque dulcifica ut antea. Dulcificatum pone in vaſe fictili, igni vere reſiſtenti, ignemque circum tribus diebus accende; hæc enim vera eſt decoctio. Spiritum inde vini imbibe, qui ſupra quinquies accenditur, tuncque certius erit optimum, & perfectum habere Bezoardicum.

Hoc illud eſt mei Præceptoris, & ſi animadverteris ceterorum compoſitionem, tanta non adhibetur aſſiduitas. Utebatur ipſe in ſingulis juribus ℈. i. pro vice, ut ex ejus, & meis patet Obſervationibus: quia vero correctum eſt, & concoctum ita ut nunquam noceat, omnibus dabat laborantibus non ſolum febre maligna, acuta, & peſtilentiali, ſed & cachectica, variolis, & morbillis & aliis morbis, doſis a ℈. ß. ad ℈. i.

Bezoardicum Joviale noſtrum.

Eodem modo ac ſupradictum componitur hoc nulla re excluſa, ſed ſolum differt in compoſitione; primo enim fit regulus Martis ſtellatus, & per ignem cum pari Jove de perfectiore conjungitur, & cum ſupradicto Mercurio ſublimato de Calomelano. Ceterum nihil penitus ordinem prætermittas, quo ſuprad. Minerale factum eſt. Ita enim illud eſt, quod uſu mei dicti Præceptoris celebratur, quodque dabat ipſe, & do in omnibus morbis deſperatis a ℈. ß. ad ʒ. ß.

Alia fiunt Bezoardica Solaria auro addito, lunaria Luna, ita etiam de ceteris, ut ab aliis ſcribuntur Auctoribus. Satius autem arbitror ab igne non diſcedere, & modo illo quem propoſui in minerali Bezoardico, ſi enim ſecus fiat, integra non pollebunt perfectione. Florum croci, & aurati correcti, correctio hoc modo fit; recipe florem croceum, aut vitreum, & in retorta pone cum ſpiritu vitrioli rectificati ad digerendum quinque diebus in loco calido moderato. Stilla inde ad ſiccitatem, & ſex aliis vicibus cohoba ſemper ſtillans ad ſiccitatem. Hoc Aquis cordialibus dulcifica & exſiccatum imbibe aqua vitæ generoſa, quæ quinquies ſupra incenditur, modus enim hic multum corrigit Antimonium, correctique hi tali pacto componuntur.

Appendix.

Non exiguum Bezoardicorum portentum minime prætermittendum arbitratus, appendicem hanc ſtatui, in qua pulcherrimum quidem Venetiarum eventum percurrere, Lector, ne dedigneris. Joann. Baptiſtam Tola inviſere juſſit ægrotantem Illuſtriſſimus, atque excellentiſſimus D. Andreas Donatus Sereniſſimæ hujus Reipub. Senator præſtantiſſimus, cujus humanitate maxime devincior. Acceſſi, ipſumque inveni annorum circa ſexaginta quinque, temperamenti aduſti, melancholici, vinis generoſis jam antea plurimum deditum, tunc vero a ſeptem diebus febre continua maligna laborantem, a fumis capite occupatum, & obſcuro delirio: pulſus tremulus erat, & parvus, urina turbida, & groſſa, oculi tenebroſi; fere vitrei, vires abjectiſſimæ, tandem, ut multa in unum contraham, ex ſignis omnibus quæ apparebant mortalia, vitæ utpote deſperato conclamavi una cum Excellentiſſ. Medico, qui multa juxta canonicum uſum opportune remedia exhibuerat. Non niſi cordialibus ſuccurrendum eſſe ambo cenſuimus, breviſſimamque ad mortem periodum supereſſe domeſticis prænunciavimus. Attamen ab Excellentiſſimo Medico poſtu-

poſtulav. an. optimum duceret hoc ultimum quoque tentare, Bezoardica ſcilicet Solaria, & Jovialia ægro exhibere, multoties enim in hujuſmodi caſibus benefici ſcatent eventus, cogunt quippe Bezoardica naturam ad ea expellenda per ſudorem, urinam, aut ſeceſſum, quæ miſerum prope ad mortem impellunt. Opinionem hanc meam confirmavit ille, juſſitque continuo grana ſex Solarium, & ſex Jovialium cum aliis cordialibus; miſit autem ad Reverendiſſ. P. Præfectum Servitarum, & Spagyricum optimum perfectumque Manipulatorem, ut ſupra dicta concederet. Sumpſit æger, & multam per ſeceſſum ejecit atram bilem, verum ex ea convulſione vires exhauſtæ omni penitus deſtitutæ ſunt vi; majoriſque debilitatis edidere ſigna, ex quo, perterritis domeſticis, filius Presbyter ad me ſe contulit iracundia non ſolum ſuccenſum, ſed & Medicis verbis ex Bezoardicorum pulvere illo mortem, provenientem ſignificantibus, qui quamvis ex eo minime fieri poſſe ſciret, nihilominus a repentino motus periculo culpam in me conferre curabat. Filius, inquam, mihi tale ſcelus exprobrans minis de genitoris cæde accuſabat. Demum talis evacuatio, Omnipotentis permiſſione, atram bilem tranſmiſit, quam natura ex ſe non valebat, ideoque mortuum, ut ita dicam, novam in ſalutis lucem revocavit. Hinc dum aliqua in conſultatione adſum, nunquam a ceterorum diverſam expono propoſitionem, certus minimum eventum malum mihi crimini fore tribuendum.

Extractum noſtrum Antipleuriticum.

Recipe extracti flor. papaver. errat. ʒ. ii. malvæ arboreæ rubræ, gummæ extractæ de ligno quercino, ana ʒ. i. ß. pleuræ humanæ, vel apri ʒ. ii. limaturæ dentis apri ʒ. iii. maxillarum aſelli piſci ʒ. i. ß. unicornu veri, magiſter. corall. corticum interior. avellanar. flor. buxi, ſalis prunellæ, an. ʒ. i. fiat maſſa cum extract. ſupradictis, & compoſitum eſt portentoſum pro pleuritide. Doſis a ℈. i. ad ʒ. ß.

Extractum Hyſtericum noſtrum.

Recipe extract. artemiſ. matricar. ana ʒ. iii. extract. ſabinæ, & bacc. junip. ana ʒ. i. fæcul. aronis ℥. ß. fæcul. brioniæ ʒ. ii. extract. nepetæ, & azari, ana ʒ. i. ß. magiſter. carabum ʒ. iv. ſal. Jovis ℈. iv. ſem. ſeſeleos, nepentes, ana ℈. ii. ſem. ameos, rutæ, carvi, aniſi, cardamomi ana ʒ. ii. caſtorei ℈. iv. m. & da a ʒ. ß. ad ʒ. ii. in paſſionibus enim hyſtericis magnopere prodeſt.

Extractum Nephriticum noſtrum.

Recipe herbæ Turcicæ ſiccæ manip. 3. eryng. recta bovis, bardanæ, ana manip. i. baccar. junip. & lauri ana ʒ. ii. ſem. de milio, Solis, urticæ, cepæ, ſaxifrag. aniſi, fœnicul. ana ℥. ii. De iis omnibus fac extractum ſec. artem, indeque adde magiſter. lapid. Judaici, cryſtallin. de monte, oculorum cancrorum, cortic. ovorum, ſal. cortic. fabæ. ſal. flor. ammoniaci. ana ʒ. i. Hæc fermenta ſimul, & magnum remedium eſt contra nephriticos dolores. Doſis a ℈. i. ad ʒ. ß.

Extractum Aureatum noſtrum.

Recipe bacc. junip. bacc. lauri, amygdalorum perſici, ana ℥. iv. flor. nucum, ſambuci, uvæ ſylveſtris, herb. calamenti, origani, pulegii, ana manip. i. ſem. dauci, aniſi, feniculi, cumini, ana ℥. ii. cinnamomi, caryophyllorum, ana ℥. ß. lign. aloes ʒ. i. fac extract. ſec. artem, inde adde balſami Peruviani impetriti, Ol. nucis moſchatæ, ol. ætherei terebinthini, ana ʒ. ß. m. & ſimul fermenta. Doſis a ʒ. i. ad ʒ. ii.

Diaphoreticum Aureatum noſtrum.

Multis ab Auctoribus hoc ſcribitur eſſe ſulphur illud quod eſt in Reguli fæcibus vulgaris; quo contrito, & ebullito cum aceto præcipitatur ſulphur in inferiori parte, inde vero multoties abluto, & exſiccato utuntur ad ſanguinem mundificandum, ſudorem provocandum. Correctius autem noſtrum eſt quia ſupradictis omnibus peractis, calcinatur iterum in fornace horis 24. vel igne rotæ, donec dealbeſcat una cum quarta parte auri tonantis. Digeritur inde aqua vitæ ardenti, quæ ter ſuperincenditur: tuncque optimum Diaphoreticum eſt in pleuritide, & febribus peſtilentialibus, datur autem a g. xvi. ad xx.

Diaphoreticum commune noſtrum.

Regulus hoc eſt vulgaris ter calcinatus, ſemper cum duplo nitro retificato, indeque dulcificatus, & aqua vitæ ſuperincenſa. Datur hoc a ℈. i. ad ʒ. ß. vel etiam ʒ. contra omnes morbos chronicos, in quibus per ſudorem operatur, vel inſenſibilem tranſpirationem.

Diaphoreticum fixum noſtrum.

Pulvis eſt fixus P. Baſilii Valentini, quem ipſe univerſalem proponit, nomine etiam interdum Panacææ fixæ Baſilii, ſcriptæ in Curru Triumphali Antimonii ejuſdem Auctoris.

Panacæa liquida noſtra univerſalis cum auro.

Recipe auri foliati ℥. i. & calcina cum ſulphure in igne circulatorio pro horas 8. quater ſulphur addens, Aqua inde calida dilue, exſiccatumque conjunge cum oleo antimon. facto tali modo: ♃. reguli de antimon. Mercurii ſublimati. ana ℥. iv. miſce bene in mortario, ſtillaque per retortam, ſicut fit ol. graciale ſive butyrum antimon. ignem adde gradatim, donec in butyr. convertatur, appoſitis etiam carbonibus ad collum retortæ. Butyrum illud pone in Cella vinaria ſupra lapide cum vaſe in quo guttatim cadat, & ol. fiet, cujus ℥. adde ℥. i. auri calcinati per cimentum, ut ſupra. Vas inde repone in loco calido, digerens per menſem tingetur enim in aureum colorem. Hinc adde ſpiritum vini rectificati, & iterum in calore colloca, ubi aqua vitæ ſibi omne aurum attrahet. Percola, & aqua vitæ iterum addita donec tingatur, ol. exhala; nam pulvis remanebit. Hunc una cum ℥. viii. antim. crudi, & ℥. xx. olei de nitrio facti per deliquium pones in vaſe quod bene obturabis, ad digerendum. Poſt menſem adde ℔. ii. ſpiritus vini rectificati, & iterum digere, brevi enim tinctura menſtruo ſpoliabitur, ſicuti antea. Spiritum hunc cum illo auri conjunge, & alium iterum ſpiritum adde, ſupra ol. nitrii, donec color detergatur; remanere enim debet ſicuti erat cum poſitum primum fuit. Tunc ſpiritus hoſce tinctos per papyrum emporeticam, & per cinerem ſtilla paulatim uſquequo tibi ℥. iv. tincturæ reſtent in inferiori parte retortæ. Atque hæc eſt noſtra liquida Panacæa univerſalis, quæ per tranſpirationem operatur, facultateſque vitales facile impellit ad ea facienda quibus indiget natura, abſque eo quod noceat. Hectici multi, phthiſici, & hydropici per hanc a me curati ſalutem adepti ſunt; dari autem de ipſa poteſt a gut. 8. ad 20. cum ſpecificis, & juxta vires cito vel ſero operatur.

Tinctura noſtra, ſive oleum verum Antimonii dulcis.

Recipe vitri antimon. hyacinthini clari ℥. iv. olei nitrii facti per deliquium ℥. viii. contritumque hyacinthinum oleo immiſce ſupradicto in vaſe vitreo bene obturato, temperatoque, & æquali igne digere per menſem; oleo enim illud fiet rubicundum. Tunc adde ſpiritum vini rectificati, ut in Panacæa liq. ſuprad. factum eſt, donec tinctura oleum ſpolietur. Spiritum inde, & tincturam extrahe, quæ in inferiori parte reſtat. Pretioſum eſt contra omnes morborum ſpecies, pauloque inferius ſupra dictæ Panacææ. In vulneribus, & ulceribus corroſivis, aliiſque pernicioſis morbis maxime prodeſt. Ipſius doſis a gut. 8. ad 10. in vino, vel aliis ſpecificis. Hoc corpora renovari & reviviſcere ſcribit Baſilius, & alii; mundificat enim omnem humoris impuritatem, quæ ſanguinem polluit & cordialiſſimum eſt. Hydropicis, cachecticis, hecticis, phthſicis, omnibuſque infirmitatibus mirum in modum confert.

Alii multi de hac ſcripſerunt, non vero facile adeo ad agendum; ſi enim manipulationem obſervabis menſtruum hoc non eſt cui ſtilles, impoſita quippe aqua vitæ removetur, & aliis inſervit ſolutionibus.

Tincturæ aliæ modo eodem fiunt, omneſque optimæ hæ autem duæ ceteris præſtant. Illa pariter, quæ ex antimon. crudo extrahitur, mirifica eſt, nitrium quippe ſimplex attrahit tincturam, & ignis nihil de ipſo conſumpſit; dicitur autem Panacæa. A regulo vulgari extrahitur tertii gradus, ab electris, a regulo Martis: a regulo Jovis, a troc. metall. a flor. antimon. a calcinationibus ejuſdem, & ſi cum dicto menſtruo extrahatur, multo melior evadet, quam ex acetis ſtillatis, aliiſque liquoribus. Ejus doſis a ℈. ß. ad ℈. i.

Olea noſtra corroſiva ſunt, oleum nempe glaciale, hoc eſt butyrum illud, quod dixi ad aurum ſolvendum, atque hoc mala omnem carnem corrodit. Alterum liquor eſt, qui per deliquium fit ex fæcibus reguli vulgaris.

Eſſentiæ a pleriſque habentur illæ, quas nomine tincturarum, vel extractionum appello; eſſent. vero dico eas, quæ hoc fiunt modo: ♃. de ſimplici illo, e quo eſſentiam vis extrahere, flores, cortices ſem. & radic. ſi omnes habere potes, atque hæc macera in ſpiritu vini rectific. duobus diebus: inde ſtilla ad ſiccitatem. Hinc ſpiritum illum imbibe iterum herbis, vel floribus ejuſdem; iterumque digere in vaſe bene obturato; ſtillaque denuo, bis autem iterum eundem ſequare modum. Illam tunc circula, & eſſentia erit vegetabilis, quod adhibueris. Quibus plerumque utor, ſunt de abſynthio, menta, roſmar. ſalvia, ſpica, calendula, liliis convallii, flor. tiliæ flor. pæoniæ, lign. quercin. angelica, carlina, vincetoxicochelidonia, euphraſia, biſtorta, tormentilla, contra, hierva, bacc. lauri bacc. junip. aniſi, fœnicul. cumino, ſem. paſtinacæ, dauco, cardamomo, galanga, cort. citr. & aliis.

Quinta eſſentia.

Secus ac ſupra dictæ fiunt hæ, fermentantur enim primo res, ut tot alii ſcribunt, indeque per diſtillationes oleum ſeparatur, quod ſeparatum vera eſt quinta eſſentia. Tincturæ liquidæ ſunt extractæ de ſpiritu vini, exhalando ipſius partem. Extractæ nonnullæ ſtillatis aquis liquorum acidorum auxilio. Illæ de Mineralibus, & Semimineralibus extractæ ſunt cum ſuis menſtruis appropriatis. In Manipulario noſtro de his aperte patebit.

Elezyr.

CUm nominentur hæc in obſervationibus noſtris, neceſſe eſt ideo ipſorum aliqua explicare. Elxyr proprietatis ad uſum Crollii, ſemper feci, optimoſque teſtari poſſum effectus. Addo ego cum illo eſſent. abſynthii, & menthæ, elexyr verbi gratia, ℥. ii. eſſent. abſynthii, & menthæ, ana ℥. i. digere ſimul, ipſoque utere, magnum enim eſt ſtomachale. Ita etiam eidem addo eſſent. Chelidoniæ, cymbalariæ, ramoracciæ, naſturtii, ſynapis, limacum; an. partes æquales, & digero per menſem, de quo datur ℈. i. ad ℥. ß. contra affectus omnes atrabilares, ſcorbuticos, hypochondriacos exitu feliciſſimo.

Elexyr Antiſcorbuticum, & contra Hypochondriacos affectus.

REcipe elexyr proprietatis ℔. ii. eſſent. carab. ℥. ii. eſſent cort. cappar. eſſent. cortic. tamariſci, eſſent. cortic. mediani fraxini, ana ℥. i. radic. dictam. alb. rhapontici, polypodii, ſcorzoneræ, ſilicis, acoti, ana ʒ. ii. naſturtii aquar. ſedimuralis, camædryos, chelidoniæ, ceterac. linguæ cervinæ, acrimoniæ, acerati, corymbiferi cum floribus, hepaticæ, fumariæ, flor. geniſtæ, centaureæ, hyperici, ana manip. 2. ſem. geniſtæ, fœnic. amar. an. ℥. ß. ligni ſancti raſpati, cortic. ejuſdem, an. ℥. iv. ſalſæ parillæ ℥. i. ß. lign. ſaſſafras ℥. iv. ſalis tart. ℥. ß. triturata infunde omnia in ſpiritu vini bene rectificati, & flammati q. ſ. uſque quo bene imbibantur, & duobus digitis ſupernatet, digerens per dies 8. Stilla inde, & novam in ſtillato repete compoſitionem ut ſupra. Pro hypocondriacis mirabile eſt, & pro his, qui rigidis affliguntur tumoribus. Doſis a ℈. i. ad ʒ. ß. in rebus appropriatis.

Elexyr Nephriticum.

REcipe ligni nephritici veri ℥. ii. ß. camomillæ, meliloti, hederæ terreſtris, virgæ aureæ, veronicæ, hypericonis, cum ſem. & flor. herniariæ, ſive herb. Turcic. ana manip. 3. radic. ononidis, pimpinellæ, ſaxifragiæ hermorracciæ, ſem. cynosbati, milii ſolis, ana ℥. ii. alchechengi ℥. iii. bacc. junip. & hederæ, ana ℥. i. ß. contrita omnia in vaſe infunde bene obturato, cum ſpiritu vini terebinthinato, qui digitis quatuor ſupernatet, & octo diebus digere, inde ſtilla; ſupradicta iterum viridia infundens fac ut ſupra cujus doſis a ℈. i. ad drach. ß. & pro arenulæ morbo, & calculorum, proque ipſo calculo optimum eſt.

Elexyr Uterinum.

REcipe artemiſ. herb. Turcic. matricar. pulegii, calamenti, ana manipul. i. cortic. fraxini, & ſabinæ drach. iii. cortic. citrin. & mali medici, an. drach. radic. vincetoxici, ariſtolochiæ, pœoniæ, rub. Tinctorum, brianiæ, ireos, dictam. alb. zedoariæ, ſem. aniſi, cardamomi, ana ʒ. ß. ocymi. ʒ. ii. bacc. lauri ℥. ii. zingiber, cynnamomi, nucis moſchatæ, croci, ana ℥. i. omnia triturata digere cum ſpiritu vini alcalizati ℔. iii. in vaſe vitreo bene obturato, & loco calido, nempe fimo equino, ſive balneo Mariæ. Poſt dies 14. ſtilla per balneum Mariæ, addeque inde ℔. i. novi vini ſpiritus fæcibus, quæ in ſtillatorio remanſerunt, iterumque digere in loco calido. Poſt octo dies ſepara per inclinationem ſpiritum tinctum, lentiſſimoque igne tincturam exhala, donec mellaginoſam convertatur in formam. Primo hanc adde exſtillato; fæces in cinere incende, & aqua artemiſiæ ſalem detrahe, qui ſupradicto Elexir adjungitur una cum ℥. i. tincturæ Jovis. Divinitus operatur in uterinis affectibus, omnibuſque morbis, qui ab utero trahunt originem. Doſis a ʒ. ß. ad ʒ. i. in liquore appropriato, & multis poteſt adhiberi diebus juxta ægroti neceſſitatem.

Extractum noſtrum Antepilepticum.

REcipe extracti cranii humani facti ſec. uſum ℥. ß. extract. buxi, radic. & ſem. pæoniæ, ligni quarcini, flor. lil. conval. & flor. tiliæ, ana ʒ. ii. mucilagin. cornu cervi, de primo anno ʒ. iii. lapid. veri bezoar. Orient. unicornu veri, unguis veri Alcir, ana ʒ. i. extracti hirundinum, & picarum priuſquam e nidis diſcedant, ſtercoris pavonis, ana ʒ. i. ß. narcotici de vitriolo; ſalis Lunæ, ſuccini, ana ʒ. ii. magiſter. margarit. corall. & ſaphyrorum, flor. aſſium odorifer. balſam. Peruviani in petra, ana ʒ. ß. diaphoretici fixi de antimonio noſtro ℥. ß. tincturæ noſtræ univerſalis de antimonio cum auro ʒ. iii. miſce, & fac compoſitum, de quo vel in pilulas, vel in liquore appropriato dabis a ℈. ß. ad ʒ. ß. pro vice quindecim diebus, matutino tempore Luna deficiente.

Hoc multi liberati omnino ſunt epileptici; quamvis etiam nonnullis dederim per menſes integros, cui plus, cui minus. Si vero laborioſum, & magni ſumptus eſt, inter potentiora locum ſibi vindicat. Uſu eodem optimum eſt contra omnes Emicranias, Paralyſes, Apoplexias & morbos capitales ex intemperie frigida productos.

Tinctura noſtra Polycreſta.

REcipe radic. angelicæ, carlinæ, dictamni albi, biſtortæ, tormentillæ, ana ʒ. iii. vincetoxici, gentianæ, rhapontici, ſcorzoneræ, acori veri, ana ℥. ß. fol. abſynthii, abrotani, ivæ artreticæ, ana manip. ß. fol. ſcordii, calamenti ana manip. 1. flor. roſmar. centaureæ minoris, horminis, betonicæ, & malorum medicorum, ana pag. 1. cinnamomi, nucis moſchatæ, caryophyl. ana ʒ. i. myrrhæ, maſtich. aloe ſuccotrini, ana ʒ. ii. caſtorei, mumiæ tranſmarinæ an. ſcrup. 2. corall. rub. præparati, cornu cervi, matr. præparatæ, an. drachm. 1. ß. croci ſcrup. 1. aſſ. 1. dulc. ſpicæ nardi an. drach. i. cort. citr. & malorum mediocrium, an. unc. i. ß. ſantal. rub. citr. & alb. an. unc. ß. omnia contere, & infunde in vaſe vitreo bene obturato una cum ſpiritu vini electi alchalizati lib. 9. ad digerendum per dies 15. Per denotationem inde tincturam ſejunge, ipſique ſaltem adde fæcum ſec. artem de incenſis fæcibus. Tinctura hæc maximis pollet virtutibus, perinde ac Elyxir vitæ ſpiritus recreat vitales, omnemque expellit ab ipſis veneni vaporem. Datur in omnibus malignis morbis, tempore peſtis, & contra omnia venena a ℈. i. ad ʒ. i.

Elyxir vitæ majus noſtrum.

REcipe ſucc. meliſſæ lib. 9. vini generoſi lib. 4. cornu cervi in fragmenta crudi lib. 3. unicornu foſſilis, bollarm. pretioſi an. lib. ß. viperas decorticatas, abſque capite, cauda, & interioribus num. 3. & diſtilla per tamburlanum bene ſtannatum, quod magnum habeat refrigeratorium, fragmenta autem cornu cervi, & unicornu ſtent in collo tamburlani, ut omnem recipiant fumum. Poſtquam ſtillaveris, novum iterum ſuccum & vinum deſtillato adde, ſemperque recens cornu cervi, & viperas tres ut dictum eſt, quam manipulationem fac novies; qualibet nempe vice adjungens recentem ſuccum, recenſque vinum deſtillato, & vas permutans juxta capacitatem. Ultima vice adeunt omnia ſupradictæ tincturæ policreſtæ & in fimo equino, ſive balneo Mariæ calido digeruntur per menſem in vaſibus vitreis capacibus bene obturatis. Deſtilla inde ad ſiccitatem extrahens non ſolum ex omnibus fæcibus, ſed & fragmentis oſſium, & terris, ſalem ſecundum artem, quo immixto cum ſtillato circulabis per duos menſes.

Elyxir hoc, quamvis difficile, attamen non magnæ impenſæ, illo autem nunquam inveni pretioſius inter tot, quibus uſus ſum, cordialius enim operatur quam illud Sereniſſimi Magni Etruriæ Ducis. In omnibus morbi affectibus, in quibus cor, & viſcera auxilio indigent, dari poteſt, ad venenorum, putredinum, &c. reſiſtentiam. Doſis a ʒ. ß. ad ʒ. ii. neque odorem habet aquæ vitæ, ſed gratiſſimum, & ſuavem.

Tinctura Viperarum noſtra.

REcipe viperas decorticatas, num. 20. & imbibe ſpiritu ſalis; indeque adde dictam. Cretic. albi, tormentillæ, biſtortæ, vincetoxici, ſcorzoneræ an. unc. 1. vini albi generoſique q. ſ. ad imbibendum, quod ſupernatet duobus digitis, & digere in baln. Mariæ, ſeu fimo equino. Poſt dies octo in eodem vaſe vitreo decoque per duas horas in balneo Mariæ, indeque ſit fortis expreſſio. Fæces exſiccatæ incenduntur, & ſal extrahitur. Quod remanet bis purificatur ovi albumine, iterumque ponitur in balneo Mariæ tepido per triginta dies, calore moderato, hoc enim tempore rubeſcit ad inſtar ſanguinis.

Cordialis hæc eſt, & Alexipharmaca; prodeſt hecticis, phthiſicis, hydropicis, cachecticis, febre laborantibus putrida, & maligna, & tempore peſtis: multi etiam utuntur pro præſervativo, ſanguinem enim mundificare affirmant. Doſis a ℈. i. ad ʒ. ß.

Extractum noſtrum Antinephreticus.

REcipe lign. abietini, cort. & ligni raſpati lib. 1. ligni nephretici lib. ß. cortic. interioris coryli unc. 7. herb. ſaxatragiæ, pimpinel. cymbalariæ, parietariæ, gerc. Turcic. an. manip. 1. radic. liquiritiæ, anodinæ, bardanæ, leviſtici an. unc. 1. ß. bacc. maturatum junip. amygd. perſici, amygd. ceraſi an. unc. 3. ſem. dauci, petroſelini, pimpinellæ, cepæ, urticæ, geniſtæ an. unc. ß. comprime, & contere omnia; recipe inde ſucci de herniaria, de hædera terreſtri, de parietaria, de cepa, de malo baſilico, de raphano an. lib. 1. vini generoſi lib. 3. & una cum ſuprad. omnibus pone in vaſe vitreo capac. bene obturato in balneo tepido per dies octo. Fortem inde fac expreſſionem, & ovi albumine clarifica, & percola, & exhala per a'embicum in balneo Mariæ, donec in formam extracti liquidi evadant.

Tunc addes hoc magiſter. Oculorum cancrorum, cortic. ovi, matr. perl. cryſtalli de monte an. ʒ. i. ß. ſalis fabarum, parietariæ, ſuccini, urinæ volatilis an. drach. 1. miſce, & ſerva.

Maximum eſt remedium contra omnes calculorum ſpecies, arenulas & ſimilia, dolores extinguendi nephreticos ceteris virtute antecellit. Doſis a ʒ. ß. ad ʒ. i. vel in pilulis, vel in liquoribus appropriatis.

Antifebrile noſtrum.

REcipe cortic. chinæ lib. ß. cortic. tamariſci, cort. fraxini, an. unc. 1. fol. camædryos, chelidoniæ, pimpinellæ, heliotropii minoris an. manip. ß. aquæ ſtillatæ de ſucco camædryos, & de ſucco cymarum tenerarum fraxini an. ℔. iv. ſpiritus vitrioli ſtybiati ʒ. ii. contrita omnia infunde in aqua prædicta, in vaſe vitreo bene obturato, in balneo Mariæ. Poſt dies 12. per fortem expreſſionem omne humidum extrahe, deque exſiccatis, & incenſis fœcibus fac ſalem. De liquore fac extractum cum calore baln. ſecundum uſum. Hinc recipe

de

de dicto extracto unc. 2. extract. de rhabarb. de ſenna, de gratiola, an. unc. magiſter. de mechoacana, de ſcialappa an. drag. i. ſalis de fæcibus ſuperd. ſalis de centaurea minore, de gentiana, de abſynth. vitriolato, de vitriolo Martis ana ʒ. i. magiſter. de cortic. limacum parvarum de lacu oblongarum unc. ß. magiſter. tart. ſoluti drag. 2. hæc omnia fermentabis per dies duodecim. Datur antifebrile hoc in omnibus febrium ſpeciebus, tam intermittentium quam continuis. Siſtit vapores febris, placideque purgat, eſt autem ex perfectiſſimis, quæ adhiberi poſſint, abſque eo quod unquam nocuerit. Doſis a ʒ. i. ß.

Spiritus noſter Vitrioli ſtybiatus, qui ingreditur in aqua Catholica, & in Antifebrili extracto.

Recipe ſpiritus vitrioli rectificati unc. 1. vitri hyacinthini de antimonio unc. ß. digere in loco calido per menſem; ſpiritus enim tingetur in aureum colorem; inde percola, & ſerva.

Hic ſpiritus erit ſtybiatus ſupradictus, qui una cum medicamentis purgantibus a guttis 12. ad 20. placide, & ſine vomitu operatur, corrigitque earumdem medicinarum calorem.

Magiſterium Tartari purgans noſtrum.

A Pleriſque hoc deſcribitur, non vero ei fidem illam habent, quam habere deberent; Medici enim compoſitum minime animadvertunt.

Fit hoc modo: recipe ſalis de tartaro facti de oleo dicti tartari partem unam, aceti deſtillati fortiſſimi partes duas, & miſce ſimul. Poſtquam interno exæſtuaverint murmure, diſtilla ad ſiccitatem, indeque novum acetum adde. Subbullitione prædicta iterum facta dulcificantur; acetum enim ſalſedine ſalem exuit, & ſal acetum acrimonia. Hinc iterum deſtilla, & hanc facies manipulationem decies, donec acetum ſuam ſibi reſumat acrimoniam: ſemper autem ſtillabis ad fixationem tartari. Fixo decimæ vicis adjunge aquam vitæ ſtillatam, & rectificatam, factamque de vini fæcibus, ſubito enim tingetur in rub. colorem. Tincturam inde percola & aquam vitæ iterum infunde donec amplius non tingat, atque tunc filtra, iterumque ſtilla ad ſiccitatem. Quod reſtat fixum ad aerem reſolvitur in oleoſum liquorem, qui magiſterium eſt tartari ſolutivum.

Solvit craſſos, & tenaces humores, qui in venis ſunt; certum autem, & neceſſarium remedium eſt in omnibus febribus longis, & vitioſis. Immo Præceptor meus Riverius in fine febrium acutarum, vel contumacium ad humorum reliquias, & fermentum reſolvendum, ægrotos purgabat per epicraſin hoc modo: Recipe aq. capil. Ven. vel ſimilis humoribus appropriatæ unc. 6. ſennæ ſcrup. 2. cynnamom. rhabarb. an. ſcrup. i. ſpiritus vitrioli ſtibiati, ſive communis gut. 3. infundebatque per noctem. Mane aquam percolabat, additiſque gutt. 15. vel 20. de dicto magiſterio, propinabat quater, vel quinquies, cui plus, cui minus, juxta neceſſitatem, cui quotidie, cui alternatim, nonnullis doſim minorem, nonnulliſque majorem; aliquibus pro rhabarb. mechoacanam vel ſcialapam ponebat; aliquibus unc. 1. dabat ſyr. roſarum ſolutivarum, atque hoc modo corpora obſtructionibus infecta non remanebant, neque febres in erraticas convertebantur. Hac eadem ſerie utor, uſuſque ſum ego, ſicut & Medici multi mihi familiares multam ſibi laudem compararere, maximas enim vidi utilitates.

Febrifugum noſtrum.

Recipe flor. antimonii ter ſublimitati cum ſale ammoniaco, & dulcificato, vitri de antim. hyacinthino pellucidi, an. unc. ß. aq. fortis factæ de nitrio: & de alumine unc. 4. in qua aqua præcipita dictum antimonium, iterumque recipe Mercurii revivificati a cinnabare unc. vi. & cum aqua forti facta de nitro, vitriolo, & alumine præcipita, donec omnia præcipitentur; recipe inde aurum de Cechinis Venetis aut Ungaris limatum ad unc. i. & ſolve in aqua regia, omniaque tria menſtrua cum materia pone in retorta bene lutata, & igne gradatim diſtilla ad ſiccitatem; ſpiritum collige in vaſe recipiente bene obturato, ipſumque deſtillatum infunde in retorta. Deſtilla iterum, eodemque modo ſemper caput mortuum duodecies. Ultima vice fracta retorta lavatur pulvis aquis cordialibus quinquies, quem inde exſiccatum in ℔. iii. aquæ vitæ rectificatæ immerges, ipſumque in retorta nova bene lutata iterum diſtillabis coobans ſexies ſuper maſſam. Hinc aquam vitæ ſepara, maſſamque calcis repone in crucibulo forti bene lutato, igne rotæ, per tres horas. Remove inde, & ſpiritum aquæ vitæ ſuperincende, quem antea ſtillaveras.

Febrifugum eſt hoc compoſitum tribus ab Herculibus, cum noſtro Præceptore quarto Athleta, quartanarum deſtructor, ut ex ejus, & meis Obſervationibus innumera patuerunt experimenta. Doſis a g. vi. uſque ad x. cum reſina ſcammoneæ, vel ſcammonea Præparata cum ſulphure, a g. xii. uſque ad xxv. juxta vires. Multi hoc indagaverunt, non autem veris manipulationibus, & legitimis, hoc unum ſincerum eſt.

Sales, quos adhibeo in febribus pertinacibus perinde ac Autumnalibus, & ad humores heterogeneos diſſolvendos optimi.

Recipe ſal. de gentiana, de centauria minore, de chelidonia, de abſynthio, de carduo ſancto, prunellæ de vitriolo Martis, flor. ſal. ammoniaci, an. unc. 1. aquæ de ignimonias vel ſimilis q. ſ. prædictoſque ſales reſolve, & fac lixivium. Decoque inde lento igne, donec ſupra fiat pellicula, & repone in loco humido, & frigido, nam cryſtallizabuntur. Conſumunt hi oppilationes, febreſque intermittentes vitioſas, ut quartanas, & ex impuritate productas. Doſis a i. ad ʒ. ß. & ʒ. i. in jure vel ſimilibus appropriatis. Nonnullis dantur duabus horis ante acceſſiones, & tegitur æger, ut ſudare poſſit.

Salem quoque ex alumine, & tartaro factum præceptor meus dabat, quem valde laudibus extollebat: ego vero nunquam uſus ſum, ſcilicet:

Recipe crem. tart. & aluminis, an. partem æqualem, aquæ ſtillatæ de carduo ſancto q. ſ. in qua reſolvuntur ſupra dicta, igneque lento reducuntur in formam, qua cryſtallizari poſſint in loco humido, & frigido. De hoc datur a ℈. i. ad ʒ. ß. in liquoribus appropriatis.

Sæpe etiam do ſalem abſynthii vitriolati vel alios; recipe nempe ſalem, & cum ſpiritu vitrioli conjunge donec ſubbullitio fiat, qua facta evapora, & minus pungens erit, aptiorque ad apertionem, & refrigeratior. De tartaro vitriolato a multis ſcribitur, & a Medicis adhibetur.

Conjunguntur pariter ſales hi quilibet cum chalybe, ſi recipias partes duas ſalis, quam chalybeare vis, partem unam vitrioli Martis, & cum aqua ſtillata appropriata liquefacies, igne inde lento condenſabis in ſale, qui veri ſunt chalybeati. Eodem modo fiunt cum vitriolo Veneris, cum ſale Lunæ, cum ſale Jovis, & ſimilibus.

Sal noſter celebris Antiſcorbuticus.

Recipe de cineribus dealbatis, & incertis fraxini, juniperi, buxi, ligni ſancti, mentæ criſpæ, camedryos, agerati, acrimoniæ, centaureæ, hepaticæ, ceteracæ, linguæ cerv. fumariæ, cymbalariæ, naſturtii aquatici, cappar. tamariſci, geniſtæ, hypericonis, portulacæ marinæ, ſarmentum vitis, an. partes æquales, cum aqua naſturt. aquatic. fac ſalem ſec. artem. Inde recipe de ſale ipſo unc. 2. & adde vitrioli Martis ʒ. ii. ſalis tart. aluminati ʒ. ß. flor. ſalis ammoniaci ter ſublimati ʒ. ii. auri fol. num. 20. ſpiritus ſalis communis q. ſ. ad imbibendum, ita ut dimidio digito ſupernatet. Calore lento exſiccetur ſpiritus cum ſuprad. & fiat maſſa, & vocatur Antiſcorbutic. Riverii, qui in hypochondriacis, cachecticis, & aliis perfectiſſimus eſt; humorum enim atrabiliariorum omnes expellit impuritates, & venas mundificat. Doſis a ʒ. ß. ad ʒ. in liquore appropriato.

Extractum ligni ſancti noſtrum pro lue venerea.

Differt hoc noſtrum ab aliis: extracto quippe utor, & menſtruo, quod ſudoriferum eſt hoc modo.

Recipe lign. ſanct. raſpat. cortic. ejuſdem, ſalſæ parillæ, cinnamom. an. unc. 4. ſaſſafras unc. 2. vini generoſi ℔. xii. digere in vaſe bene obturato. Poſt dies duos ſtilla, & extrahe ℔. ii. ſpiritus, quem ex ſe repone. Aliud vinum exhala per baln. Mariæ, donec deficiat pluſquam dimidium, & tunc percola, filtra bene, & per baln. iterum exhala donec evadat in formam mellaginis, & aliquanto durius. Hujus extracti pro qualibet uncia adde ʒ. ii. diaphoretici communis antim. ʒ. ß. & bezoaris Orientalis & fac pilulas, de quibus una pro mane datur ad pondus ℈. i. ʒ. ß. quam ſequitur unc. ß. de illa aqua vitæ, de qua dictum eſt, beneque tegitur infirmus, nu. 30. diebus, citius vel ſerius ab omni mala qualitate prædicti morbi liber extabit, ut toties de hac compoſitione expertus ſum.

Terebinthum potabile noſtrum pro Gonorrhœis.

Recipe terebinthinæ claræ unc. 5. & pone in marmoreo mortario una cum duobus vitellis ovi, & ligneo piſtillo miſce; nam in liquidam convertetur, addenſque ℔. i. aquæ acrimoniæ miſcebis donec ſoluta omnino ſit. Hinc ampulla vitrea pones in baln. Mariæ per noctem, & mane optime percolabis per chartam emporeticam, vel linteolum. Adjunge inde ſacchari fini ℔. i. vel plus, cum ſucco limonis q. ſ. per gratitudinem, de hoc dabis unc. 1. ad unc. 2. ß. pro mane illis, qui remedia in pilulas ſumere non poſſunt; hæc enim ex odore optimum faciet effectum.

Aqua noſtra contra Gonorrhœas antiquas.

Recipe ligni ſancti, lentiſc. corticis abilerini, an. unc. 4. tritura, & infunde in ℔. viii. vini albi generoſi, add. radic. dictamni, ireos Florentinæ, an. unc. 3. menthæ ſiccæ manip. 4. verbenæ manip. 1. ß. ſem. agni caſti, rutæ, lactucæ, an. unc. 3. bene contuſæ, terebinthinæ claræ ℔. 1. miſce, & pone in vitrea cucurbita per horas 24. in loco tepido duo, vel tria in mane per aliquot dies.

Potio noſtra contra Gonorrhœas; & Ulcera renum, & Veſicæ.

RECIPE herb. vermicularis manip. 1. radic. conſolidæ majoris, tormentil. alchimil. ſigilli Salomonis, polygoni, plantag. an. unc. 1. ß. ſem. cydoniorum, agni caſti, rutæ. plantag. roſarum, an. unc. 1. ſucci limonum ℔. 1. ſang. draconis, croc. Martis adſtring. an. unc. 1. aq. flor. malvæ ℔. 3. macera per dies duos, poſtea igne lento decoque, & da cochlearia duo pro mane horis quatuor ante cibum.

De extractis.

IN Pharmacopœa Præceptoris mei manipulationes multæ ab his differre videntur, ſed in formam ab eodem deſcriptam redactæ, majores evadebant pretii, quam illæ ad uſum Quercetani, & aliorum; non vero quod Quercetanus, totque alii optima non egerint, ſed *facile eſt inventis addere*, pſe diverſam utilius ſervabat formam, ut ex his patet Arcanis a me deſcriptis, quæ manipulationum augmento, & virtutibus amplificantur.

Extractionem purgantium ex vegetabilibus juxta ſupradicti diſciplinam, uſus meus eſt, quod ſuccum ex plantis illis extraho, quas jam antea propriis collegi temporibus, ipſumque digero per balneum, & optime clarifico; hinc deſtillo ſeparando ſpiritum, remanenſque in extracti formam coagulo. Mox plantam expreſſam, novamque ſimul non expreſſam minutatim contero, & in vaſe pono capaci apto ad deſtillandum per deſcenſum, ex iis nempe, quæ ad lignorum olea conficienda adhibentur. Appoſito vaſe ad oleum recipiendum igne circulatorio, qui ſemper vehementior augetur, omnis exit humiditas, ceteraque in albiſſimum cinerem incenſa converto, ni vero cinis q. ſ. calcinatus ſit, iterum ipſum calcino. Ex hoc cum aqua vel ſpiritu primo ſeparato lixivium facio, & cum filtratione ſalem, ſecundum uſum. Oleum per deſcenſum extractum, quod empireumaticum exhalat odorem, ſupradicto ſali immiſceo, & pauco ſalis tartari clari, & puri pariter eidem addito, digero in loco calido. Deſtillo inde ſemper ſuper fæces coobando ſpiritum donec oleum ſalis vi ab empireumate deſtituatur, & in formam mellaginoſam reduco. Tunc extracto primo facto mellaginoſum quoque hoc addo, quapropter omnes ſpiritus extracti, & ſalis facultates in unum hoc modo congeruntur. Hæc perfectior eſt forma, quæ pro extractionibus poſſit reperiri. In uſu datur juxta compoſiti vim, vel Pharmacopœarum regulas, immo potius cum majori levitate, quia efficacior.

In herbis, drogis, aut radicibus ſiccis, vel pauci ſucci omnis extrahitur vis cum proprio menſtruo, indeque accommodatur materies, ut ſupra, per deſcenſum, & oleum exprimitur; hinc ſal fit, qui oleo additus, & pluries, ut dictum eſt, rectificatus extracto jungitur, verum quidem eſt, quod hujuſmodi extracta in vaſibus vitreis ſervantur obturatis.

Alia generum omnium extracta ſimili pacto fieri poſſunt, tam alexipharmaca, quam ſpecifica, quamvis ex rebus variis forent compoſita; ſed de horum deſcriptione non me extendo, qui enim artis exercitatione præditus eſt, inſtructione non indiget.

Notandum eſt, quod extracta vulnerariarum herbarum, verbi gratia ariſtolochiæ, ſymphyti, hypericonis, ſtellariæ, veronicæ, ſaniculæ, hederæ terreſtris, & ſimilium dari poſſunt interne non ſolum, verum etiam externe in linimentorum formam vulneribus admota abſolute, vel cum ſimilibus; mirificos operantur effectus, confortant quippe, in unum contrahunt, & tuentur partem a corruptelis, ipſamque citius ad cicatricem reducunt. Ita pariter plantæ illæ, quæ abſterſivæ ſunt, & exulcerativæ, meliores efficiunt operationes.

De oleis vegetabilium ad uſum Spagyricum tot de Spargyrica tractantia volumina diſſerunt, at modum hunc optimum ceterorum exiſtimo. Plantæ, de quibus vis oleum, fac areant, & oleum per deſcenſum extrahe, ut ſupra dictum, hinc de cineribus fac ſalem, quem oleo junge, indeque una cum pauca calce viva oleum rectifica, calx enim empireumaticum odorem reſolvit, ſi pluries, ut mos eſt, trajeceris. Mox in vaſe vitreo poſitum ſoli expone, flores, & folia proprii vegetabilis ad infuſionem immiſcens, vel alterius, ſi compoſitum decreveris; odorem enim gratum reſumit, juxtaque plantarum virtutem, gradus recipit illos augmenti quot ſunt centum pro qualibet; adhibetur autem non ſecus ad adnotata a primo meo Præceptore Petro Joan. Febris tam interius, quam exterius.

Baſilicum Chymicum noſtrum.

RECIPE ol. myrrhæ, maſtiches, thuris deſtillati, an. unc. ol. terebithinæ, de lateribus, ceræ deſtillatæ, an. unc. 1. vitell. ovorum num. 3. miſce bene, utere, nam mira experieris.

Balſamum Sulphuris noſtrum.

RECIPE flor. ſulph. unc. 1. ol. therebinthinæ unc. 3. ol. violati unc. 3. miſce, & in pila vitreata bulliant, agitabiſque ſpatula lignea donec fiant rubicundiſſima. Remove inde ab igne, & adde ol. ceræ, vitelli ovi, an. ℥. ß. miſce, & utere omnibus vulneribus, ad ſpaſmos, nervos contuſos, & transfixos.

Balſamum Mumiatum noſtrum.

RECIPE extract. ariſtolochiæ rotundæ, centaureæ minoris, an. unc. ß. extract. hypericonis, ſymphyti majoris, an. unc. 1. terebinthinæ Venetæ, & mellis, alb. ana. unc. 4. myrrhæ unc. 3. mumiæ veræ unc. 3. croci Martis unc. 4. hæc omnia miſce, & infunde in vaſe vitreo cum lib. 6. aqu. vitæ rectificatæ, & digere per menſem, agitando quotidie materiam, ut facilius ſpiritus vini rerum tincturam extrahat. Poſtea per inclinationem ſepara diligenter tincturam, & per baln deſtilla uſquequo ſit in fundo alembici quaſi mellago, quæ ad balſamum, quo uti poteris ad vulnera quæcumque agglutinanda. Spiritus deſtillatus mirabiles etiam poſſidet virtutes.

Balſamum Apoſtolicum noſtrum.

RECIPE eſſent. ſive ol. deſtillati ſpicæ, ſalviæ, roſmar. junip. an. dragm. 1. rutæ, majoranæ, an drag. ß. cinnamom. caryophyll. an. ſcrup. i. ſuccini dram. 1. ß. extract. belzovini, ſtoracis calamitæ balſ. albi ſodi Orient. an. drag. 2. balſ. Peruviani, & Orient. liquidi an. unc. ß. ol. nucis muſcatæ expreſſæ unc. 3. ambræ griſeæ, nigræ, an. drag. 1. ß. muſci odorati drag. 2. miſce, & ad calorem lentiſſimum agita, uſquequo ſimul uniantur. Perfectiſſimum eſt pro epilepticis, & apoplecticis, vertigines expellit, ab aeris contagioſa curruptione defendit, cor recreat, omnes vitales facultates, & animales. Adhibetur ungendis commiſſuris coronalibus, temporibus, & odorando.

Spiritus noſter Sulphuris ad conſolidanda pulmonum ulcera, ipſorumque ſanandas corroſiones.

RECIPE ſpiritus ſulph. acidi rectificati, & paulatim ſuper imbibe limaturam chalybis ad lib. duas, vel tres; nam ex ſe ſubbulliet, indeque quaſi in ſalinam evadet. Hinc omnia pone in retorta bene lutata, & ſtilla ſec. artem, & extrahe ſpiritum. Hunc imbibe iterum capite mortuo, & cooba quinquies, nova autem retorta qualibet vice. Dulcificatum ſpiritum adde magiſteriis margaritarum, balſ. imperitti Orientalis, & belzovini, an. unc. ß. miſce, & in ſupra dictis affectibus mirabile eſt, in omnibus phthiſicis, quorum multi hoc ſalutem habuere a me curati.

Magiſterium margaritarum fit ſolutis primo unionibus in ol. ſulph. & inde bene dulcificatis cum aquis cordialibus, poſtea exaltatis cum ſpiritu vini magiſteria belzovini, & balſ. Orient. diſſolvuntur in ſpiritu vini, & præcipitantur aquis cordialibus, indeque ſublimantur eodem modo, quo ſulphur. Quod ſublimatur purius eſt, & pulmonibus optimum.

Balſamum Canis rubei noſtrum.

OCcides canem rubeum, rejectiſque interioribus, non vero adipe, cæde ejus carnem, oſſa, & pellem in fruſta, quæ omnia in vitro capaci fac bulliant cum ol. & vini q. ſ. addens hæc: adipis urſi, anſeris, gallinæ, taxi, vulpis, felis, equi, aſini, an. unc. 1. lumbricorum terræ vino ablutorum lib. 4. radic, hebull. ivæ artericæ, an. manip. 3. ſalviæ, ſpicæ, roſmar. abſynth. abrotani, fol. cupreſſi, cortic. hederæ, cortic. ulmi, ſabinæ, an. manip. 1. hæc omnia decoque, donec caro conſumpta ſit oſſaque omnia diſjuncta. Tunc ad torcular exprimuntur, & reponuntur in retorta forti lutata, una cum unc. 1. gummi de hedera, & lib. 2. lumbricorum ſupradictorum, ivæ artericæ manip. 6. ranis vivis num. 20. & digere in loco tepido per dies tres. Inde deſtilla, extrahe omne oleum, quod ſervabis, nam balſ. anodinans eſt, & conſolidans nervos, præcipue in morbis articularibus.

Emplaſtrum Sulphuris Ruſandi.

RECIPE olei ſulphuris noſtri unc. 3. colophoniæ drag. 3. ceræ unc. ß. myrrhæ ad pondus omnium; cera, colophonia, oleoque liquefactis ſimul, & bene commixtis inſperge myrrha ſubtiliſſime trita paulatim, igneque lento coquantur, ſpatula ſemper agitando, donec optime permixta fuerint; poſt quadrantem horæ ab igne deponantur, & paulatim frigeſcant. Habebis emplaſtrum præſtantiſſimum, certum, & infallibile in curandis cujuſlibet generis ulceribus, & vulneribus quibuſcumque, ſicut experimenta in Centuriis ejuſdem Rulandi deſcripta, quibus tuto, & perpetuo fidendum, & in curatione 94. dicit, quod in hoc emplaſtro eſt divina, miranda, & celer vis emolliendi, ſuppurandi, rumpendi, abſtergendi, & conglutinandi, quemadmodum longa experientia expertum eſt.

Oleum noſtrum Bufonis.

RECIPE bufones ſylveſtres ex illis, qui longe ab aqua morantur, numero quatuor vivos, & pone in olla bene obturata ut purgentur; recipe inde ol. commun. l. 2. in quo ebullierint manip. 1. pro qualibet hac re, ſcilicet ſalviæ, ſonci, radic.

radic. iridis, & gentianæ, immerſoque uno ex illis buſonibus pones ad ignem in loco aperto, in olla vitreata cooperta; ſed cave a fumo. Dum primus aridus eſt, pone alterum pariter vivum, cui arido inſequatur tertius, & ſic quartus; dum coctum ol. eſt percolatur; atque hoc validiſſimum eſt contra omnes dolores frigidos, optimum, contra tineam, morphæam, & hydropem, & tepidum adhibetur.

Balſamum Antipopleticum noſtrum.

RЕcipe ol. ſuccini rectificati, petroli, Philoſophorum roſmarini, ſalviæ, ſpicæ, (omnia vero ſint deſtillata an. ʒ. ß. ol. nucis moſchatæ per expreſſionem unc. 1. extracti caſtorei, ol. buxi, caphuræ, an. drag. 1, balſami Peruviani, opobalſami Occidentalis, zibetti, extracti benzoini, an. unc. ß. muſci, ambræ griſæ, an. ſcrup. 1. miſce omnia, & calore moderato conficiatur balſamum, quod valet contra morbos capitis ungendo occiput, nares, & pulſus, contra apoplexiam, epilepſiam, & ſimile. Ungendo umbilicum colici dolores tolluntur, & hyſtericæ paſſiones.

Pilula noſtra contra morbos peſtilentiales.

REcipe aloe loti, croci, myrrhæ, an. unc. ß. balſami Orientalis, Occidentalis, an. drag. ß. oſſa de corde cervi num. 6. unicorum, ſmaragd. bezoard. Orientalis, margarit. præparat. coralli præparat. ligni aloe, an. gr. x. ambræ griſæ g. v. tincturæ noſtræ electri & magiſterii tartari, an q. ſ. ad formandam maſſam pilularum, de quibus capiatur una ad pondus ʒ. ß. ſero in hora ſomni, bis in hebdomada. Sanguinem mundificant, caput & ventriculum corroborant, ſuccurrunt cardialgiæ, ſpiritus omnes confortant, juventutem renovant, ſenectutemque retardant.

Aqua noſtra lapidem frangens.

REcipe nuces juglandes virides in menſe Maij, contuſaſque diſtilla ter coobando, ſemper deſtillato ſuper alias nuces virides contuſas, poſtea extrahe ſalem reſidui ex capite mortuo, & eſt validiſſima, doſis erit unc. 1. ad unc. 1. ß.

Balſamum noſtrum contra Aſthma.

REcipe balſ. de ſulphure facti cum ol. therebinthi, & ol. ſulphuris noſtri dulcificati, an. unc. 1. flor. aſſæ dulcis unc. 1. ß. ol. de ſaccharo facti cum ſpiritu vini ℔. ii. m. fiat balſamum. Hoc prodeſt valde in omnibus morbis pectoris, & pulmonum; doſis erit cochlear dimidium, ad unum.

Pilula noſtra contra omnes impuritates ſanguinis & humorum.

REcipe extracti de helleboro nigro ſuo ſale fixato unc. ß. calomelani noſtri ʒ. ii. auri foliati mixti ʒ. ß. magiſter. margarit. ʒ. 1. miſce, & fiat maſſa pilularum, doſis a ſcrup. 1. ad unc. ß. Si ſine calomel. detur ad quatuor, aut quinque menſes bis in hebdomada; ſanguinis autem contumaciam mundificabis in lue Venerea cum dicto calomelano.

Balſamum noſtrum contra dolores Colicos.

REcipe amygdalorum amarorum ex perſicis ʒ. iv. terebinthi Cypri ʒ. iii. conterantur omnia, & miſce; recipe inde ol. expreſ. ex nuce moſcata unc. 3. balſ. Peruviani unc. 1. ß. ex caryophyllis unc. ß. miſce, & deſtilla ſec. artem, & ſuper caput mortuum ter cooba, inde adde ſpiritus vitrioli roſati ʒ. iii. eſſent. ambræ griſeæ, ligni aloe an. ʒ. ß. miſce, circula per dies 15. nam prodeſt mirifice contra dolores colicos; doſis ℈. ß. ℈. 1. cum liquoribus appropriatis.

Aqua Ophthalmica noſtra.

REcipe ſucci chelidoniæ, eufraſiæ, verbenæ, an. ℔. ß. ſucci cancrorum fluviatilium unc. 8. aloe ſuccotrini unc. ʒ. ruthiæ crudæ unc. 1. croci metall. unc. 1. ß. digere in levi calore per horas 24. inde deſtilla, & aquæ deſtillatæ adde vitri antimonii ʒ. iii. & fac bulliat lento igne per horam, inde cola, & ſerva; nam excellens eſt contra ſuffuſionem oculorum, caligines, &c.

Arcanum noſtrum contra morſum canis rabidi.

REcipe hepatis canis rabidi redacti in formam magiſterii, & magiſterii cancrorum fluviatilium, an. unc. 1. tincturæ croci Orientalis, gentianæ, caſtorei, myrrhæ, an. ʒ. iii. quintæ eſſentiæ vitrioli, ſalis communis antimonii, Lunæ, an. ʒ. ß. foliorum hyperici, betonicæ, millefolii, centaureæ min. artemiſiæ, mentæ, abſinthii, plantaginis, polypodii quercini, ſalviæ minoris, verbenæ rutæ hortenſis an. pug. 1. altiſſi pug. 3. ſicca, & pulveriza, & cum gummi tragacanthi q. ſ. diſſoluti in aqua ſcorzoneræ, & liquoribus ſupra dictis, fac paſtillos, & da ʒ. i. pro vice per 40. dies cum aq. cordiali, & videbis mirabilia.

Tinctura noſtra contra Dyſenteriam.

REcipe ſanguinis leporis ſicci ♃. ß. ſpiritus vini rectificati ℔. i. ß. degerantur in balneo Mariæ per triduum poſtea extrahe tincturam, ut artis eſt, & coagula ad formam mellagineam. Doſis eſt ℈. ß. ſcrup. 1. cum lacte ſeminum acetoſæ.

Balſamum noſtrum Maſtiches.

REcipe maſtich. capar q. vis, ſolve in ſpiritu therebinthi igne tepido ex balneo Mariæ, dein ſepara menſtruum corpore ſoluto, & habebis balſamum ad omnes corporis affectiones, nam externe appoſitum ſiſtit vomitum oris ventriculi, ſi interne ad gutt. 4. in jure, vel vino generoſo.

Arcanum noſtrum contra Volvulum & Vomitum.

REcipe olei ætherei, ſeu quintæ eſſentiæ therebinthi unc. 6. balſami Peruviani ʒ. i. ß. maſtiches capari ʒ. iv. miſce, & deſtilla, poſtea cooba tribus vicibus, & utere in vino malvatico, vel jure cicerum rubrorum, aut alio ſpecifico liquore. Doſis a gr. 6. ad 12.

Idem prodeſt oleum æthereum in eodem morbo, &c.

Spiritus noſter Nitri fixi Tartarizati.

REcipe ſpiritus nitri rectificati ℔. i. pone in cucurbita vitrea oris ampli aperti, & paulatim, & guttatim oleum tartari facti per deliquium tantumdem ſuper affunde, ſpumam excitabit, tandiu ſuper affundas, quamdiu ſpumam inexcitatam obſervabis. Tartarum nitriatum fundum petet, tunc decanta, & dulcifica, cum aqua roſacea. Datur in morbis longis cum decoctis appropriatis a gr. vi. ad viii. in aqua cancrorum, vel formicarum, & antifebrificum eſt.

Emplauſtrum Antipleuriticum noſtrum.

REcipe farinæ ſem. lini unc. ʒ. cepæ, & ſaponis novi, an. un. i. ʒ. contere, & miſce ſimul, inde cum melle pone in ſartagine ad ignem, permiſcens omnia donec incorporentur. Hæc ſupra ſtuppam extende, & parti appone pleuriticæ, & oppoſitæ dolori, mirificos enim contra hunc morbum videbis affectus.

Emplaſtrum noſtrum pro fractis oſſibus, & luxatis.

REpoſito oſſe in locum ſuum, recipe fulig. camini unc. 3. thuris unc. 1. farinæ tritici unc. 4. ovi albuminis q. ſ. ad ſupradicta ſubigenda: appone inde læſæ parti aſſulis accommodatis, & faſciis, neque removeas, donec pars ex ſe ipſa dimittat. Aliquo videtur incommodo eſſe, verum nullum aliud hoc æquare, necdum antecellere unquam vidi in hujuſmodi affectibus; adhibentur inde cerata oxycrocei, & alia juxta neceſſitatem.

Oleum noſtrum Antipleuriticum.

REcipe ol. communis ℔. 4. menſe Maji, in quo pone pleuræ human. ℔. ii. ℔. iii. flor. camomil. & liliorum alborum duobus menſib. ad Solem. Ad torcular inde exprime, & libra oleum, cui adde cucurbitam de æſtate longam ad pondus ipſius olei, projecto vero cortice, & medulla, contritaque in fruſtula, fac bulliat donec ol. abſorbuerit humiditatem e cucurbita, cujus nempe minutæ partes aridæ evaſerint. Tunc in promptu habueris duodecim ignita ferrea fragmenta nova ad pondus ℔. ß. pro quolibet, ipſaque in ol. ſingulatim demerge; hoc autem modo bis iterum inflammata bis extingues in oleo; tunc enim perfectum erit. Mirabile eſt ſi illo tepido ungantur partes doloris in pleuritide bis, vel ter in die.

Pulvis Uterinus noſter.

REcipe herb. Turcic. manip. 1. beccar. lauri cortice exutarum ſem. paſtinacæ an. ℥. i. ß. rutæ, agni caſti, & pæoniæ, granor. Paradiſi, an. ℥. ß. calami aromatici, caſſiæ lineæ, macis, cinnamom. caryophyl. an. ʒ. iii. ſæcul. brioniæ, ſalis Juvis, an. ʒ. ii. miſce, & in minutiſſimum pulv. contere, de quo dabis a ʒ. ß. ad unam in juribus, vino, conſervis, vel ſimilibus, contra omnes morbos uterinos.

ARcana noſtra omnia per tempus non licet in hoc Opuſculo publice explicare, verum ſi duo alii anni vitæ & valetudinis favente Deo conceduntur, Obſervationes multas paratas habeo adnotatu dignas. Manipularium quoque, in quo aperte explicabuntur pleraque Artis Myſteria, errorumque cautiones, in quo offendunt Artifices. Quamvis vero multa hodie volumina novitia pateant Italico, Latinoque idiomate de Spargyrica, quæ tamen ab Antiquis collegere, ego quoque de iiſdem ſcribam, ſed multa correctoria.

Calyx Chymicus toties in Obſervationibus noſtris nominatus, communiterque adeo omnibus conceſſus, non eſt ut nonnulli arbitrabantur, & arbitrantur, ex Regulo Antimonii vulgaris; ex Regulo quidem eſt, ſed tertii gradus, qui lon-

longe differt a vulgari, quamvis etiam multi hoc utantur non ſine periculo bibentium. Romæ fui, Neapoli, Venetiis, & tot in aliis Italiæ Urbibus, aliarumque Provinciarum, multoſque inveni Calicis Chymici arcanum callentes, omnes vero ex Regulo communi, vel aliquos etiam ex compoſito cum Marte. Multoties cum multis ex his ſermonem habui, penetraturus an quis partes arſenicales, quas Regulus in ſe continet, ab eodem ſegregare ſciret, verum judicant cum Antimonium cum Tartaro incenditur, & nitro, fæces illas ſulphureas, quæ ſeparantur, omnem continere impuritatem Antimonii, illumque eſſe Calicem Antiquorum. Verum longe equidem a veritate aberrant, nullum enim invenient Auctorem ex claſſicis, & rationalibus uti Regulo ſimplici ad Calicem formandum, ſed ad alias quidem præparationes. Vulgaris Regulus nondum ſuam reliquit cruditatem, ſupra dicto autem modo factus vocatur Regulus primi gradus, de quo multæ compoſitiones fieri poſſunt, ut ſtellatus limatura ferrea, ut electrum nobile, quod Regulus eſt, & auro, argento, ſtanno, ferro. Alter Regulus fit in electrum cum ferro, ære, plumbo, ſtanno, Mercurio, & Regulo. Ut vero tertii gradus apex attingatur, hoc opus, hic labor eſt, & tunc pro perfecto concedi poteſt, ut Cloſſius inter Sanctos habitus, & Baſilius Valentini inter Beatos illum celebrant Regem medicamentorum purgantium, tantum enim quæ naturæ nocent de corpore extrahit, ſanguinem mundificat, & humores corroborat non corruptos, ut obſervatur in his, qui de illo ſumunt, quamvis in vomitum erumpant, non tamen ullis viribus deſtituuntur, atque in hoc differt ab aliis Medicinis. Has laudes celebro, quia Latino patent idiomate, ideoque ignarorum aures non penetrabunt, arma enim puerorum manibus conceſſurus minime ſum. Dico equidem viginti duobus ab hinc annis nullum aliud purgans corpus meum penetraſſe, quam vinum Calicis Chymici, de quo bibo ter, vel quater in anno, neque ulla unquam hoc tempore Dei gratia vexatus ſum ab infirmitate, & ſi in Obſervationibus crebro apparet, hoc fit ex eo quod mihi honores maximos attulit.

Nonnullorum quidem quin fraudes detegam hic minime negligendum eſt, quas circa Regulum patrare non verentur, quorum multi in hac Urbe, qui Calices conficientes ipſos communiter diſtribuunt. Hi tamen primum prætervolare gradum nequeunt, ſed ut pulcherrimum, & fulgens opus appareat, marcheſitam addunt argenti crudam, quæ non ſolum pulcritudinem auget, & verum Regulum per dimidium multiplicat, quapropter auri fame ducti Regulum defraudant, Caliceſque ut tertii gradus nundinantur. Diligentiſſime de hoc cavendum eſt, marcheſita enim pro ſanguine mundificando, ipſum corrodit, & corpora, quamvis ad vomitum celeberrime excitet, attamen ipſa damnis afficit non exiguis. Apertius in noſtra Chirurgia tanti detegendi doli modus patebit.

Calicis noſtri Chimici compoſitio, Balſami adſtringentis, & Pilularum adſtringentium non patent in hoc opere, ſed pro alio ſervo, ut in illo quoque recondita, & nobilia explicentur; in hoc enim Arcana amantiſſimi Præceptoris mei celebriora ſunt, in altero tria ſupra dicta duces erunt. Spero ſane in illo pulcherrima tradere naturalia, nempe apud virtute præditos, & curioſos accurate inveſtigavi naturales virtutes mineralium, ſemineralium, ſaxorum, animalium, & vegetabilium, quæ virtute occulta operantur, nam illa ſunt vere ſpecifica, ex quibus mira valde vidi, neque tamen aliquid ſcire licuit.

In ſecundo de hoc Opere Obſervationes luci publicæ tradam, ad Chirurgiam ſpectantes, quæ acciderint uſque ad tempus quo proſiliet Opus, & præcipue illas de Regno Neapolis, & Venetiarum, ubi nunc moror, quamquam in hac Civitate curando abſolute non me extendam. Crebro adſum Conſultibus Excellentiſſimorum Medicorum, ut Excellentiſſimorum Bernardi Florii, Bracchi, Bravi, Cornelii, & aliorum, quorum optima gratia multoties meam propoſitionem acceptaverunt.

Experientias in hac Urbe feci de meo bal. aſtringenti in domo Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Comitis de Avaux Seigneur de Longeval, Chriſtianiſſimi Regis Legati apud Sereniſſimam hanc Rempublicam; nempe a Chirurgo ipſius reciſæ ſunt porculo jugulares, cani arteria major coxendicis, & a me arteria prope jugularem alteri cani, & omnes noſtro tantummodo Balſamo adſtringenti ſanati ſunt omnium admiratione novem diebus. Hoc noſtro Balſamo ſanatus eſt tonſor nomine Surdus apud Sanctum Vitum in hac pariter Urbe de arteria fracta. Navicularius quoque, cui cum a Chirurgo recideretur ulcus in membro virili, reſciſſa eſt arteria; quæ cum igne claudi non poſſet, balſ. noſtro ſanguinis profluvium intercluſum eſt, & convaluit.

Altera experientia facta eſt in domo Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Marchionis de Fuentes Legati Hiſpanici, in cane, cui octo jam a diebus reciſa fuerat arteria, & ſanatus eſt. Cani eidem Excellentiſſimus Pica alteram omnino recidit venam, & cum circumſtantes advocaret viſuros canem, hoc temporis ſpatio ſanguis fere totus exiit antequam Balſamum applicaretur, balſamo inde admoto paucus ille ſanguinis, qui ſuperfuit non amplius exivit, ſed canis ex inanitione, cum nullum ſumere poſſet alimentum mortuus terribili convulſione die inſequenti.

Macula corneæ

℞ calcis vivæ [illegible] pone in vase stanneo donec solvatur per hor. 48 [illegible] hinc [illegible]

sal. ammon. [illegible] pone in vase cupreo vel in auricalcho confect. donec [illegible] acquirat [illegible] vel [illegible] aq. chelid. [illegible] Valesius.

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM,

Quæ in hoc Opere paſſim continentur.

IN PRIORIBUS EDITIONIBUS TRIPARTITUS, ſed in hac poſtrema, ob faciliorem Lectoris indaginem & inventionem, in unum congeſtus.

A

ABSCESSUS legitimi qui, 64. & 65
Abſceſſus futuri ſigna. 69. & 70.
Abſceſſus qui mali. 70
Abſceſſus abdominis. 381
Abſceſſus juxta ſpinam dorſi. 398
Abſceſſus in ſterno. 440
Abſceſſus in abdomine. 443
Alter abſceſſus in abdomine. ibid.
Abſceſſus lumborum ad renes penetrans. 395
Abdominis muſculorum inflammatorum ſigna. 285
Abortus quid. 311
Abortus cauſſæ internæ & externæ. ibid.
Abortus præcautio. 312
Ab abortu ſymptomata. 375
Abortus ſæpe per phlebotomiam in gravidis præcavetur. 310
Abortus gemellorum cur frequentior. ibid.
Abortum cur indicet mammarum extenuatio. ibid.
Abortum cur efficiat teneſmus. ibid.
Abortus futuri ſigna. ibid.
Abortus imminentis ſigna. ibid.
Abortus periculoſior, quam verus partus. 311. & 312
Abortum quæ ſymptomata & morbi ſequantur. 312
Abortus curatio in præſervatione conſiſtit. ibid.
Abortum quæ impediant vi ſpecifica. ibid.
Abortum coitus ſæpe procurat. 311
Abortus imminentis curatio. 313
Abortus cur magis contingat primis & ultimis geſtationis menſibus. 310
Abſinthii ſale cum ſucco limonum vomitus in febre maligna curatur. 356
Abſinthii uſus in tertiana intermittente longiori. 341
Abſinthii decoctum cum ſenna, in quartana utiliſſimum. 343
Abſinthii Pontici conſerva nonnulli hydropici curati. 256
Abſinthii ſuccus vel decoctum in melancholia hypochondriaca laudatur. 262
Acceſſiones longiores quid arguant. 46. & 47
Accidentium eſſentia unde pendeat. 22. & 23
Accretio quid. 16
A nutritione realiter diſtinguitur. 17
Accretionis terminus quis. ibid.
Acetoſa. 79
Acetum non permiſcendum medicamentis ſomnum conciliantibus. 141. & 142
Acetum commendatur in affectibus lienis. 258. & ſeq.
Acida in pituita quid. 10
Acida in llioſis febribus cur uſurpanda. 335
Acida humorem melancholicum fermentare creduntur. 342
Acida & acuta appetere, quam res abſurda, in pica melius. 215
Acidus ructus cur dyſenteriæ longæ ſuperveniens ſalutaris. 217
Acida quibus morbis non conveniant. 334
Acidis amara dulcificantur. 335
Acida cur febribus peſtilentibus conveniant. 352. & 353
Actio læſa præcipuum ſymptoma morbi. 33
Differentia actionum læſarum. ibid.
Actionum læſarum cauſſæ. 34
Actiones naturales quæ malæ. ibid. & ſeq.
Acutus morbus. 25
Acuti morbi quando judicentur. 68
Acuti morbi ſigna. 43
Adeps an ſit pars corporis. 13
Adnatæ tunicæ affectus. 156
Ulcera. 157
Adoleſcentum victus. 77
Adſtrictio quid. 28
Adſtrictio unde producatur. 32. & 33
Adſtringentia medicamenta. 112
Ægylops & anchylops in quo differant. 164
Ægylops cum inflammatione, & ſine inflammmatione. ibid.
Aeris qualitates. 67. & 68
Aer qualis eſſe debeat ad curationem frigidæ & humidæ cerebri intemperiei. 123
Aeris Aquilonaris incommoda. 124. & 125
Aer nocturnus cerebro frigido & humido inimicus. 125
Aer in febribus quomodo refrigerandus. 334
Aer ambiens peſtilentium febrium præcipua cauſſa. 346. 347
Aer a quibus cauſſis vitioſus evadat. 347
Aeris in primis qualitatibus exceſſus, quomodo ſit cauſſa febris peſtilentis. ibid.
Aer quomodo alteretur ab influxu ſyderum. ibid.
Aer in conſtitutione peſtilenti quomodo corrigendus. 352. 353
Aeris in aure implantati motus cauſſa. 168
Aeris peculiari vitio dyſenteriæ epidemicæ excitantur. 271. & 272
Aer frigidus an hecticæ febri conveniat. 329
Æquivoca generatio. 16
Æruginoſa bilis quid. 8. & 9
Æruginoſa bilis an præternaturalis, & unde procreetur. 44. & 45
Æſtatis temperamentum. 6
Æſtatis victus. 77. & 78
Æſtatis qualitates. 87. & 88
Æſtus in toto corpore morbi acuti unde. 43. & 44
Ætatum temperamenta. 5
Affectio hyſtericæ æmula. 366
Affectus ſoporoſus hypnotico curatus. 387
Agaricus ſpecificus ad abſceſſum in angina rumpendum. 192
Agnina caro. 81
Albugo ſeu leucoma, quid. 656. & 157
Ejus cauſſæ. 157
curatio. ibid.
Albuginis a cicatrice productæ remedia melli permiſcenda. ibid.
Alces ungula ſpecificum in hyſterica paſſione. 397. & 398
Alchekengi fructus & vinum ad calculum. 270. & 275
ad Iſcuriam. 283
Alexipharmaca in febribus malignis, diaphoretica & ſudorifica quando exhibenda. 355
Alexipharmacorum variæ claſſes. 354. & ſeq.
Alexipharmaca diaphoretica in vera peſte ſtatim initio uſurpanda. ibid.
Alexipharmacorum diaphoreticorum varii gradus. 355
Alexipharmaca ad variolas. 360
Alibilis humor quid. 6
Alimenta calida quomodo calefaciant. 32
Alimentorum exceſſus refrigerat. ibid.
Alimentorum qualitas, & ordo ea ſumendi. 73. & 74
Alimentorum præparatio. 76
Alimentorum quantitas quæ neceſſaria. 72
Alimentorum vitia. ibid. & ſeq.
Alimenta concocte faciliora vel difficiliora redduntur ex coquendi & condiendi ratione. ibid.
Alimenta, calculi materiam ſuppeditantia. 269
Alimentorum pravitatis cauſſæ. 348
Allium. 79
Allium & cepæ auditui nocent. 168
Allii hortenſis vis ad menſes movendos, & conceptionem juvandam. 409
Ad præcavendam arthritidem. 323
Aloes in ſingultu maxime commendatur. 218
Aloe tuſa, cum lacte exhibita, ad ulcera renum, & veſicæ. 279
Aloe pulverizata, & in pilam redacta, commendatur ad epiphoram. 165
Alteratio exſiccat. 32. & 33
Interdum humectat. 33
Alteratrix facultas quid ſit. 16
Alvi fluxus. 389
Alvi fluxus quando malus. 60
Alvi fluxus diuturnus cum ulcere recti inteſtini. 390
Alvi fluxus in puero. 396
Alvi fluxus diuturnus & dolor capitis contumax. ibid.
Alvi fluxus diuturnus cum febre lenta. 419. & 420
Alvi fluxus cruentus. 423
Alvi fluxus cholericus febribus intermittentibus ſuperveniens. 430
Alvi conſtrictio lethalis. 79. & 445

Alvi adſtrictæ incommoda & cauſſæ. 221
curatio. 229. & 230
Alvi fluxus inveterati per venerem exſiccantur. 237
Alvi fluxus, hecticæ ſuperveniens, quomodo curandus. 330. & 331
Alvi fluxus auctoris longior ovis induratis aceto intinctis curatus. 216. & 117
Alvi fluxus differentiæ. 231. & ſeq.
unde deſumatur, ibid.
Alvi fluxus criticus quibus contingat. 232
Alvi fluxus gravidis abortum minatur. ibid.
Alvi fluxus ſymptomatici curatio. ibid.
Ei vomitus & venæ ſectio conveniunt. ibid.
quales clyſteres. ibid.
Alvi fluxus quando ſalutaris in hydrope. 254. & 255
Alvi fluxus incertum præſagium in febre peſtilenti. 347. & ſeq.
Alvi fluxu tertiana intermittens terminatur. 288
Alvi fluxus ſymptomatici in febribus putridis ſupervenientis curatio. 338. & ſeq.
Aluminoſa aqua quomodo caleſaciat. 32
Amara dulcificantur per acida. 335. & 336
Amarities in lingua quid ſignificet. ibid.
Amauroſi, ſeu gutta ſerena quid. 151. & 152
ejus cauſſæ. 152
Amauroſis ab adſtrictione facta facilius curatur quam ea, quæ fit ab obſtructione. ibid.
Amauroſeos curatio. ibid.
Amauroſi venæ ſectio aliquando convenit. 152
Ambræ griſeæ uſus in melancholia hypochondriaca. 261
Ambra griſea ventriculum roborat. 214
Ambuſta. 75
Amnios quid? 19. & 20
Ammi ſemen ad curandam ſterilitatem maxime prædicatur. 308. 309
Ameos ſemen cantharidum nocumentum impèdit. 353
Amuleta ad ſuffocationem hyſtericam. 299. & 300
Amuleta proprietate quadam adverſantia pharmacis occulta vi ſterilitatem inducentibus. 308. & 309
Amygdala. 80. & 81
Amygdalarum dulcium oleum in calculo renum commendatur. 170. & 271
Amygdalæ amaræ calculos renum imminuunt. 272
Anacatharſis libera & liberalis, fieri incipiens, venæ ſectionem dehortatur. 194
Anacatharſi expurgata materia ex pectore per pulmones tranſſumitur. 192
Anacatharſim promoventia in pleutiride. 193
Anacollemata in hæmorragia. 177. & 178
Ἀναμνηστικὰ ſigna. 35
Anaſarca quid? Ejus cauſſæ. 254. & 255
Anaſarca inter ſpecies hydropis minus habet periculi. ibid.
Anaſarcæ ſudorifica ſemper proſunt. ibid.
Ἀναστόμωσις quid, cauſſæ. 174
Anaſtomoſis quando fiat. 23
Aneuriſma. 407. & 408
Aneuriſmatis varia exempla. 344
ſæpe in melancholia hyponchondriaca incurabilis. ibid.
Anachylops. 495
Angina. 423
Angina quid. 186
Ejus differentiæ. 187
cauſſæ. ibid.
curatio. 188
Angina laborantes cur liquida difficilius, ſolida vero facilius deglutiant. 187
Anginæ cur viri magis obnoxii, quam feminæ. 186. & 187
Angina facile in peripneumoniam mutatur. 187
Angina laborantibus cur ſpuma circa os apparens lethalis. 188
Anginæ copioſa venæ ſectio utilis. ibid.
Anginæ quando conveniat purgatio. 189
Anginæ conferunt cucurbitulæ, ſub mento ſcarificatæ. ibid.
Anginoſus profundis ſcarificationibus ſub maxillis & ſupra collum curatus. ibid.
Anginoſis abſceſſus quomodo rumpendus. ibid.
Anginæ abſceſſus ruptus quomodo curandus. ibid.
Angina quomodo oriatur. 23
Anhelitus acidus lumbricorum in pueris indicium. 159. & 240
Animadverſiones practicæ circa febres malignas. 352. & ſeq.
Anima quid ſit? 13. & 14
Animi deliquium ex venæ ſectione. 435
Animalis ſpiritus quis, & ubi generetur. 10. & 11
Probatur dari. ibid.
cibi ex Animalibus. 81
Animata quomodo caleſaciant. 9. & 10
Animalia aut eorum partes capiti admovenda in febre maligna, ad dolorem capitis & vigilias. 355. & 356
male in principio pherenitidis admoventur. 356
Animalia recenter mactata, per medium ſecta, & applicata in phrenitide. 141. & 142
Annorum diverſitas a qua cauſſa dependeat. 347. & 348
Ani affectus. 243. & 244
Anodyna medicamenta. 112. & 113
Anodynum ad dolores impetiginum. 495
Anodyna medicamenta ad dolores arthriticos. 319. & 320
Anodyna in convulſione. 135
in ophthalmia. 160. & 161
in aurium dolore. 171. & 372
in pleuritide. 193
in cancro depaſcente. 162
Anodynæ glandes ad dolores veſicæ leniendos. 276. & 277
ἀνορεξία. 210
Anorexia magnum morbum arguit. 42. & 43
Anſeres. 82. & 83
Antecedentia ſigna criſeos. 27. & 28
Anticipatio acceſſionis quid notet. 46. & 47
Antiperiſtaſis caleſacit. 32. & 33
Anthraces in febre peſtilenti qui boni, qui pravi. 351
Antimonii uſus in lethargo & ſoporoſis affectibus. 128
in paralyſi. 162. & 163
in mania. 144
Antimonium diaphoreticum ad curationem hydropis. 257
Antimonium a prudenti & perito medico exhiberi debet. 343
Antimonium diaphoreticum ad phthiſin. 206. & 207
ad hydropem. 256
Antipodagrica varia. 323
Antiſcorbutorum vis a ſale quodam volatili dependet. 264
Ἀπεψία. 216
Apepſia magnum morbum denotat. 43
Aphthæ quid. 188
Earum curatio. ibid.
Aphthæ contumaciſſimæ. 406
Aphtharum peſtilentium differentiæ. 346
Aphthas in ventriculo facit incautus limonum ſucci uſus. 278
Apnœa quid. 193
Apophlegmatiſmi tabi obnoxiis infenſi, cum formula. 199
Apophlegmatiſmi in Aſthmate non conveniunt. 126
Apoplexia lethalis quæ. 49
In Apoplexia cur ſenſus & motus in toto corpore pereant 24. & 25
Apoplexia in quo differat ab aliis affectibùs ſoporoſis. 126. 127
Apoplexiæ quando febris ſalutaris. 124
Apoplecticis ἐφίδρωσις ſuperveniens mala. ibid.
Apoplexiæ venæ ſectio interdum neceſſaria. 128
Apoplecticis jugularium ſectio convenit. 127
Apoplecticis fortius catharticum exhibendum. ibid.
Apoplecticis cucurbitulæ capiti admotæ proſunt, poſteriori vero thoracis parti aut hypochondriis nocent. 128
Apoplecticis ab humore melancholico hæmorrhoidum fluxus utilis. 129
Apoplexia quomodo diſtinguatur ab hyſterica paſſione. 210. 211
Apoplecticæ aquæ variæ. 128
ἀποσιτία. 210
Apoſitia magnum morbum arguit. 43
Apozema alterans. 114. & 115
purgans. 115
Apozema alterans & purgans in frigida humida cerebri intemperie. 125
purgans in gutta ſerena. 110
purgans inappetentiam a frigida cauſſa. 210. & 211
Apozema abſtergens & purgans ad ventriculi inappetentiam. ibid.
ſimpliciter abſtergens in ulcere ventriculi. 225
bilem evacuans. 245
aperiens & laxans. 286. & 287
Phlegmagogum & hydragogum. 255
aperiens & purgans in melancholia hyponchondriaca. 261
Apozema ſanguinis fervorem temperans in mictu ſanguinis. ibid.
incidens & purgans in febre quartana contumaci. 344
Apparitiones menſis. 38. & 39
Appetentia quæ mala. 55. & 56
Appetitus naturalis cauſſæ. 210
Appetitus depravatus ventriculi utrum feratur ad ſimilia, vel contraria. 213
Appetentiam excitant acida. 145
Appetentiæ depravatæ cauſſæ. 135. & 136
Aquæ. 84. & 85
Aquæ apoplecticæ. 128
Aqua frigida per accidens caleſacit. 31. & 32
Aqua ſingularis in paralyſi. 132. & 133
Aquæ hirundinum laus in convulſione. 135
in Epilepſia. 137
Aquæ acidulæ in epilepſia ſympatica. ibid
Aqua nucum in recenti catarrho. 147 & 148
Aquæ ſingulares in ſuffuſione. 155
ophthalmia. 160. & 162
coroneæ cancro. 163
ſurditate. 166
Aqua fraxini ad ſurditatem. ibid.
auris dolorem. 171. & 172
Aqua ſublimata ad ulcera narium, ejus compoſitio. ibid.
Aqua benedicta ad curationem anginæ. 188. & ſeq.
Aquæ ad hæmoptoen. 199
Aquæ ſtillatitiæ reſtaurantes. 210
Aquæ claretæ compoſitio. 211. & 212.
Aqua imperialis ad vomitum. 220

Aqua

Aqua copia luxurians in pericardio, palpitationem excitat. 141
Aqua ex hydrargyri crudi infuſione adverſus lumbricos. 156. & 157
Aquæ minerales vitriolatæ hepar refrigerant. 261
earum in hydrope a cauſſa calida uſus. 255
in melancholia hypochondriaca. 261
ad præcavendam arthritidem bilioſam. 323
Aquarum mineralium acidularum dotes. 335
utiles in mictu ſanguinis a renum calculo. 277
Aqua ferrata vel chalybeata lienem imminuit. 260
Aquarum thermalium potus an conveniat in melancholia hypocondriaca. 261
in Iſchuria & ſtranguria a pituita. 283
ad chloroſim. 285
Aqua extinctionis auri, pro potu ordinario, in melancholia hypochondriaca. 260
Aquæ calculum imminuentes. 271
Aquæ minerales aluminoſæ ferratæ utiliter uſurpantur in ulcere renum & veſicæ. 270
in dyſuria. 283
fluxu menſium immodico. 290
Aquæ menſes provocantes in ſuppreſſione menſium. 154
fluxum menſium immodicum cohibentes. 290
Aqua refrigerans, & ſemen extinguens in furore uterino. 293
Aquæ hyſtericæ. 397. 398
Aqua, ſeu ſeroſa materia, in cavitate uteri quomodo contineatur. 303
Aqua a liene ad omentum per quem ductum feratur. 266
Aqua conceptionem adjuvans. 312
Aquæ reſolventes ad arthritidem. 321
Aquæ frigidæ exhibendæ in ſynocho ſimplici cautione. 329
cur illius uſus obſoleverit. ibid.
quando conveniat in febre hectica. 320
Aqua in febribus continuis putridis, an poſſit tuto exhiberi. 405. & 406
Aqua benedicta ex croco metallorum fit. 340
febres tertianas ut plurimum eradicat. ibid.
Aquæ theriacalis laus in febre peſtilenti, ejus variæ deſcriptiones. 355
Aqua deſtillata e pedibus vitulinis ad variolarum cicatrices implendas. ibid.
Aqua calcis ad ſcirrhum lienis. 259
Aquæ ex utero profuſæ varia exempla. 305
Aquæ thermales ſulphureæ, nitroſæ ac bituminoſæ cerebrum roborant & exſiccant. 126
Aqua frigida facies aſperſa quomodo hæmorrhagiam ſiſtat. 177. & 178
Aquei humoris affectus. 152
Arantiorum corticum decoctum ſanguinis profluvium immodicum curat. 272
Ardentis febris eſſentia, differentiæ, & cauſſæ. 330. & 331
ſigna pathognomonica. 332. & 333
Arenulæ excretæ quid notent. 39. & 40
Arenulæ frequenter in urina excretæ an calculum ſemper indicent. 315
Hipp. Aphor. 79. ſect. 4. explicatur. 273
Argentum vivum ſeu crudum an exhiberi poſſit in curatione vermium. 241
Ariſtolochiæ decoctum commendatur in ulceribus curandis. 279
Aromata bilem generant. 37
Aromata quomodo calefaciant. 32
Aromata in cibis uſurpata frigidis affectibus proſunt. 128
Arteriæ vulnus quomodo noſcatur. 39. & 40
Arteriæ quomodo impleantur. 17
Arterialis ſanguis quis. 7
Artemiſiæ ſal & conſerva ad chloroſim. 286. & 287
Arthritis. 433. & ſeq.
Arthritica medicamenta. 111
Arthritis ſcorbutica quid differat a vera arthritide. 264
Arthritis quid. 318
differentiæ. ibid.
Arthritidis humor raro in cavitatem articulorum influit. ibidem.
Arthriticis humor, in partes nervoſas & membranoſas fluens, cur non faciat convulſionem. ibid.
Arthritidis cauſſæ internæ. 319
externæ. ibid.
Arthritidem committens humor, a quibus partibus effluat. ibid.
Arthritis cur veneris & bacchi filia dicatur. ibid.
Arthritidis imminentis ſigna. ibid.
præſentis. ibid. 320
cauſſarum ſigna. ibid.
Arthritis cum duratione contumaciſſima. ibid.
Arthritici qui ſanari poſſint. ibid.
Arthritis quando periculoſa. ibid.
Arthritidi ſtatim ab initio convenientiſſima eſt ſanguinis detractio. ibid.
itidem & purgatio. ibid.
cautiones in ea obſervandæ. ibid.
Arthritidi an conferant vomitoria, itidem & ſudorifica. ibid.
topica ſtatim uſurpanda. ibid.
Arthriticis pinguedines & olea exterius admota an conveniant. 321
Arthritidi incipienti an repellentia conveniant. 322
Arthritidis prophylaxis. 323
Arthriticis vinum maxime noxium. ibid.
Arthritis cur longævitatem interdum afferat. 324
Arthritis in quo differat a rheumatiſmo. 325
Articoca. 81
Articulorum abſceſſu tentandorum ſigna. 69. & 70
Articulorum affectus. 318
Articulos occupantes dolores an omnes ſint arthritici. ibid.
Articulorum diſpoſitio ad recipiendam arthritidem qualis ſit. 319
Articulos cauſſæ debilitantes. ibid.
Articulos roborantia. 323
Aſarum, mediocre vomitorium in febre tertiana intermittente. 340. & 341
febri quartanæ maxime proficuum. 345
Aſcites quid. 253
cauſſæ. 119. & 120
Aſelli ſeu millepedes ad aſthma. 184
ad Veſicæ calculum. 276
ad renum calculum diſſolvendum. 270. & 271
ad urinæ ſuppreſſionem. 281
ad ſedandos dolores aurium. 171
Aſininum lac. Vide lac aſininum. ibid.
in quo differat a ſyncope. 205. & 206
Aſſa elixis facilius inflammantur. 329. & 330
aſſatio. 88
Aſſidentia ſigna. 35
Aſſodis febris eſſentia & cauſſa. 331. & 332
Aſthma. 190
Ejus cauſſæ. ibid.
Aſthma flatulentum. ibid.
Aſthmatis cauſſa interdum ab hepate & venis proficiſcitur. 192
Aſthmati pleuritis aut peripneumonia ſuperveniens lethalis. ibid.
Aſthmati vomitoria maxime conveniunt. ibid.
Aſthmatis curatio in paroxyſmo. 61
extra paroxyſmum. ibid.
Aſthma, peripneumonia, cordis palpitatio. 375
Aſthma & hydrops. 402
Aſthma quando periculoſum. 49
Aſthma. 404
Aſpectus lunæ cum Zodiaci ſigno, & loco, in quo erat initio morbi, ad criſin eſt obſervandus. 30
Aſperitas quid ſit. 26. & 27
Aſperitas unde oriatur. 33
Adſtringentium moderatus debet eſſe uſus. 290
advertenda in aſtringentium uſu ad menſium ſuppreſſionem. ibid.
Aſtringentibus quando locus in dolore dentium. 182
in dyſenteria. 237
Aſtrorum in hæc inferiora actiones. 346. & 347
Aſtrorum influxus an morbos peſtilentes excitet. ibid.
Atra bilis quid ſit, & ejus differentiæ. 9. & 10
Atrabilarii oſores, proditores. 38
Atrophia quomodo noceat. 24
Attractio per quid fiat. 14. & 15
Attractrix facultas quid ſit. 15
Auctrix facultas. 15. & 16
Auctio, ſive accretio quomodo fiat. 16
Auditus quid. 18
Auditus in bilioſis acutus. ibid.
Auditus ſigna lethalia. 36
Auditus gravis cauſſæ. 39
curatio. 166. & 167
Auditio melius fit obturatis auribus & aperto ore. 167
Auditus exquiſitior tinnitum aurium quomodo efficiat. ibid.
Auditus gravis facile in ſurditatem degenerat. ibid.
Auditus inſtrumentorum cum loquelæ inſtrumentis conſenſus. ibid.
Avellanæ nuces calculos expellunt. 298
Avena. 69. 70
Aves cur duriſſima plantarum ſemina diſſolvant. 216
Augmentum morbi. 26
Aurium dolores quando periculoſi. 51. & 52
Aurifabri tremoribus obnoxii, a vaporibus hydrargyri. 134
Aurem interiorem vellicando cur tuſſis excitetur. 166
Aurium cavitati inſerta quomodo auferenda. 167
Aurium ſonitus. 168
cauſſæ. ibid.
differentiæ. ibid.
ſigna. 169
curatio. ibid.
Aurium tinnitus, a lue venerea creatus, difficillime curatur. ibid.
Aurium dolor. ibid.
cauſſæ. ibid.
Aurium dolorem cucurbitula ſcarificata, pone aures appoſita, multum juvat. 170
Aurium inflammatio topicis ſedanda. ibid.
In ea vitentur potenter repellentia. 171
Auris ſuppuratæ curatio. ibid.
Auris ulcera quomodo curanda. ibid.
Aurium excreta præter naturam. ibid.
Autumni temperamentum. 6
Autumni victus. 78

Autumni qualitates. 87. & 88
Autumnalis aer acrium deſtillationum cauſſa. 202
Autumno incipiente, catarrhi maxime fiunt, 146
Axungia anatis laudatur in convulſione. 135

B

Balbi qui ſint. 145
Balbos inter & traulos differentiæ. ibid.
Balbutiei cauſſæ. ibid.
Balerucanarum aquarum doſes ad calculi prophylaxin. 283
ad urinæ ſuppreſſionem a pituita mucilaginoſa. 265
ad chloroſim. 285. & 286
ad ſuffocationis hyſtericæ prophylaxin. 292. & 293
Balneum. 121
Balneum calidius. 432
Balnea ex oleo puro convulſioni conferunt. 135
Balnea ſulphurea & ex decocto herbarum cephalicarum etiam conveniunt. ibid.
Balnei uſus in ictero, ad coloris flavi diſcuſſionem. 251
in melancholia hypochondriaca. 261
aquæ tepidæ in mania. 144
in ophthalmia. 161
ſulphurei in ſurditate. 167
Balneum aquæ tepidæ corpus refrigerat & humectat. 247
valet ad prophylaxin rheumatiſmi. 328
ad curationem febris hecticæ. 330
ut moderandum in hecticis. ibid.
ex hydræleo laudatur. ibid.
in febribus quando conveniat. 337
in febre quartana interdum uſurpari debet. 344
ſulphureum ac bituminoſum in menſium ſuppreſſione. 219
aperiens & relaxans in chloroſi. 285. & 286
refrigerans in furore uterino utile. 295
Balſamum cerebrum corroborans. 125
ad gingivarum eroſionem. 184
Balſamum Guidonis in paralyſi. 133
Galbani. ibid.
Peruvianum ad inappetentiam a frigida cauſſa. 212
Peruvianum ad vomitum. 222
Peruvianum ad calculos expellendos. 271
Balſamum ſulphuris in hæmorrhoidum dolore & ulcere. 236
Apoplecticum in epilepſia puerorum. 138
Peruvianum in ulcere pulmonum. 203
Bardanæ radicis decoctum laudatur ad arthritidem. 320
Βράγχος quid. 149
Beccabunga ſeu anagallis aquatica, antiſcorbutica. 264
Bedegaris ſpongia exſiccata, lapillos expurgat. 272
Benignus morbus. 247. & ſeq.
Beſæ. 81
Bezoardicus lapis cur apud nos rariſſimus eſſe debeat. 254
Bezaordici lapidis uſus commendatur adverſus morbos melancholicos. 260
Bezaordicum minerale in obſtructionibus plurimum commendatur. 256. & ſeq.
Bezaordica chymica in febre peſtilenti uſurpanda. 354
Bilis alimentaria quid? quæ ætas, quod alimentum, quod temperamentum eam generet? 8
ejuſdem effectus. ibid.
Bilis excrementitia quid. 9
Illius uſus & differentiæ. ibid.
Bilis atra quomodo cognoſcatur, unde procreatur. 44. 45
Bilis præternaturalis ſigna. 45
Cibi calidi & ſicci bilem generant. 37
Bilioſi humoris prædominantis ſigna. ibid.
Excrementa eorumdem & habitus corporis. ibid.
Bilioſis unde oriantur inſomnia. 18
Bilis redundantis ſigna. 138
Bilis porracea generatur in ventriculo ex corruptis alimentis. 212
Bilis æruginoſa ex diuturnis doloribus & vigiliis generatur. 269
Bilioſarum febrium continuarum eſſentia & cauſſæ. 330. & 331
ſigna diagnoſtica. 333
prognoſis. 334
diæta conveniens. ibid.
Bilis an poſſit eſſe cauſſa paralyſeos. 126
Bilem temperantia. 141
an dulcia ſemper procreent. 239. & 240
Bilem depravantes cauſſæ. 250
Bilem purgantia in ictero. 251
in hepatis intemperie calida. 245
Bilioſis in febribus cur mittendus ſanguis. 335
Bilis an magis efferveſcat a ſanguinis miſſione. ibid.
Bochetum arthriticis proficuum. 322
Bochetum rhabarbari ad obſtructiones puerorum. 336
Boli expurgantes primam corporis regionem in febribus continuis. 334
Bolus purgans in rheumatiſmo. 326
diſcutiens in hydrope uteri. 302
calculum imminuens. 272
ſemen expurgans in furore uterino. 294
purgans in ictero. 251
in calculo renum. 320
in mictu ſanguinis. 276
ad inappetentiam. 212
ad diarrhœam. 272
ad dyſſenteriam. 236
Bolus. 119
Bombus quando malus. 50
Borborygmus quid arguat. 40. & 41
Borrago. 79
Bothor Arabum. 162
Βοθρίον quid. 163
Bulimia in quo differat a fame canina. 213
Βραδυπεψία. 215
Braſſica. 79
Brevioris morbi ſigna. 48. & ſeq.
Bronchina pulmonum quo ſigno notentur. 40
Brochoncele familiaris Alpinorum montium Incolis. 26
Bryoniæ radix prædicatur in hyſterica paſſione. 298
Brioniæ fœcula ad chloroſim. 285
Bubo peſtilens, ſignum febris peſtilentis præcipuum. 347
ſed non vere pathognomonicum. 348
Bubones plures, paucioribus periculoſiores. 500
Bubones in febribus malignis. 43. & 44
Bubula caro. 81. & 82
Bufo ſylveſtris, renibus alligatus, hydropicorum aquas per urinas educit. 256
ex eodem paratur pulvis & coratum ad hydropem. ibid.
Bugloſſi ſuccus humorem atrabiliarem contemperat. 262
Bugulæ decoctum phthiſi, & internis ulceribus mire prodeſt. 204
Butyrum. 82
Buxi oleum quomodo præparandum. 183
Buxi flores ſanguinem purgans. 196
Buxi oleum ad hæmorrhoidum dolorem leniendum efficaciſſimum. 244
dentium dolores ſedat. ibid.
ad epilepſiam. 136

C

Achexiæ cauſæ. 456
Cachechicorum febris qualis. 312
Cachochymia. 97
Cæcitatis cauſſæ. 216
Cæſarea ſectio an celebranda. 314
Calcis aqua pro fotu in ſcirrho lienis. 258
Calculi medicamenta. 110
Calculus quomodo noceat. 23
Calculus veſicæ. 507
de calculis in liene genitis, & inde per vomitum rejectis. ibid.
De calculis per anum excretis. 132
Calculus in gutture. 507
Calculus ſub quo affectuum genere collocandus. ibid.
cauſſæ ex Gal. & ejus aſſeclis impugnatæ. ibid. & 231
cauſſa efficiens & ſpiritus lapidificus. ibid.
cauſſæ antecedentes. ibid.
ſigna diagnoſtica. 269
Calculus renum cur valde periculoſus. ibid.
ejus curatio. ibid.
Calculum imminuentia & expellentia. 270
Calculoſi quomodo præſervandi. 271. & 272
Eis quantum utiles aquæ Balerucanæ. 272
minerales acidulæ vitriolatæ. ibid.
Calculus veſicæ eandem habet cauſſam materialem & efficientem, ac calculus renum. 273
Calculo veſicæ cur pueri magis obnoxii, & calculo renum ſenes. ibid.
An ſemper rudimentum accipiat a renibus. ibid.
Ejus ſigna. ibid.
Prognoſis. 274
Curatio. ibid.
Vix niſi per lithotomiam curari poteſt. ibid.
Calculorum aliter curatorum exempla. ibid.
uſu aquæ deſtillatæ ex cepis. 276
Calculus in meatu penis quomodo excludendus. 282
Calculus veſicæ cur extractu facilior in mulieribus, quam in viris. 275
Calendulæ florum conſerva in menſium ſuppreſſione. 287
vertiginis ſpecificum. 139
Caliditas, qualitas ignis & aeris. 3
cauſſæ caliditatis in corpore. 32
Calidum innatum quid. 11
Calor activus qualis, illius origo & quomodo conſervetur. 12
illum cæleſtem putat Fernelius. ibid.
refutatur tamen.
Calor in febribus, qui malus. 65
Calor præcipua fluxionis cauſſa. 147
Calvi fiunt bilioſi. 37
Cambium humor ſecundarius. 8
Camphora in hyſterica paſſione commendatur. 298
fœcunditati nocet plurimum. 308
in vomitu commendatur. 215
in vomitu ſanguinis. 211
Cancer morbus, perpetuo malignus. 383
Cancro depaſcenti caro pulli columbini in tenues laminas conciſa, optimum anodynum. 163
Cancri uteri cauſſæ, ſigna. 302
curatio palliativa. ibid.

per linimenta, per fotus partis affectæ, per narcotica in vehementiſſimo dolore. 303
Cancer. 381
alia Cancri curatio. 445
Canina fames. 212
cauſſæ. ibid.
curatio. ibid.
eam obtundunt pinguia & oleaginoſa. ibid.
narcotica. 213
Cantharides non ſolum veſicæ, ſed etiam utero inſenſæ. 285
Cantharidum noxa quibus inhibeatur. 353
Cantharides veſicæ noxiæ. 354
Capitis dolores quando periculoſi. 123
Capones. 82
Capitis dolorum differentiæ. 124
ſigna diagnoſtica, prognoſtica. ibid.
internus dolor quomodo diſtinguatur ab externo. ibid.
ſpecifica. 145
Capitis dolor ex utero. 294
doloris a vapore vel humore diſtinctio. ibid.
in febribus quomodo curandus. 336
in febre maligna. 356
Caput facile tentantia. 125
Caput quot affectuum origo. 186
an ex eo fluxiones arthriticæ. 318
Carbunculus ſignum præcipuum febris peſtilentis. 347
ſed non vere pathognomicum. 349
plures paucis periculoſiores in febre peſtilenti. 352
curatio in febre maligna. 371
In eo venæ ſectio ad lipothymiam quando convenit. 352
Carbunculi in febribus malignis. 44
Carbunculus. 433
Cardiaca medicamenta. 109
Cardialgiæ cauſſa. 223
pro varietate cauſſarum exacerbatur. ibid.
reliquis ventriculi doloribus periculoſior. ibid.
Caricarum & hordei decoctum humores efficaciter ad cutem expellit. 359
Caries quid. 24
Carnes quæ utiles. 81
Carnoſæ partes. 13
Carnoſæ partes in maribus quando perficiantur, & quando in feminis. 20
Carnes exhibitæ pueris lactentibus in lumbricos faceſſunt. 40
Carnis hœdinæ, vitulinæ, aut vervecinæ uſus in ophthalmia. 161
pullorum in cancro corneæ. 163
Caros ſive Carus in quo differat ab apoplexia, comate, & lethargo. 126
Comate & lethargo periculoſior. ibid.
Caryophylli. 83
Carpis applicanda in tertiana intermittente longiore. 340
in quartana intermittente. 344
Carunculam in penis meatu extirpandi modus. 282
Caryocoſtini laus in arthritide. 323
in iſchiade. ibid.
Caſeus. 83
Caſſiæ infuſum in dolore hæmorrhoidum. 244
Caſtanea. 81
Caſtorei laus in apoplexia. 129
in convulſione. 136
Cataplaſma cerebrum exſiccans. 124
ſuppuratis in empiemate. 197
plantis pedum admotum in dolore capitis. 110
in ſuffuſione. 156
in ophthalmia. 160
aurium dolore. 170
de mica panis. ibid.
admovendum regioni ventriculi in ſingultu. 132
applicandum regioni ventriculi in tertia febre intermittente contumaci. 341
Regioni hepatis. ibid.
attrahens malignitatem in febre peſtilenti. 353
ſuppurans. 285
attrahens malignitatem in febre peſtilenti. 353
ſuppurans. 285
attrahens. 286
ſuppurans in phlegmone ventriculi. 225
ad fluxum immodicum hæmorrhoidum cohibendum. 391 & 393
refrigerantia & reſolventia in hepatis inflammatione. 240
in hydrope. 255
ſcirrho lienis. 257
in calculo renum. 270
regioni renum, pubis, & lumborum in iſchuria & ſtranguria. 286
in fluxu menſium immodico. 289
Epiſpaſticum plantis pedum admovendum in paſſione hyſterica. 296. & 297
diſcutiens. 298
aliud ſuppurans. ibid.
Ad uteri gangrænam. 305
de tribus farinis dictum. ibid.
imminentem abortum præcavens. ibid.
in torminibus a partu. 317
ad dolores arthriticos.
Cataplaſmata anodina & parum repellentia. 321
reſolventia. 322
ex iberide ad dolorem iſchiadicum. ibid.
Cataplaſma. 324
Morbi in cavitate, quotuplices. 121
Catharacta ſuffuſio, aqua & ὑπόχυμα idem. 23
inunctione mercuriali curata. 154
Catarrhus quid. 158
Ejus cauſſæ. 146
ſigna. ibid.
differentiæ. 147
triplex eſt: ferinus, ſuffocans, & epidemicus. ibid.
in ſenibus difficillime coquitur. ibid.
cæratio. ibid.
Catarrhi calidi curatio. 318
Catarrhis obnoxii non raro cerebrum frigidum & hepar calidum habent. 147
Catarrho tenui fortius reſolventia inſenſa. ibid.
Catharralis febris cauſſa. ibid.
Catarrhum contumax, in pulmonem defluens, ſæpe veram phthiſim mentitur. 203
Catarrhi a rheumatiſmo differentia. 224. & 225
Catarrhus cum aliis ſymptomatis. 363
Catarrhus in pulmones defluens. 396
Catarrhus cum raucedine 404
Catarrhus in pulmonem decumbens. 407
Catarrhus cum tuſſi. 409. & 410
Catarrhus ferinus cum variis febrium complicitationibus. ibidem.
Catarrhus. 434
Catarrhus ſalſus cum propenſione ad phthiſim. 201
Catellus vivus admotus, dolorem demulcet in arthritide. 326
Caulium rubrorum decoctum aſthmaticos juvat. 192
Cauſſæ minus principales dierum Criticorum 31
Cauſſa, ſeu febris ardentis eſſentia, differentiæ, & cauſſæ. 331
ſigna. 332
cur in ſene aut hyeme tempore adveniens lethale. ibid.
Cauſticum poſteriori cervicis parti inuſtum, cerebrum expurgat. 126
paralyticis inurendum. 131
ſincipiti epilepticis. 144
Cauſtica medicamenta. 115
Cauterium actuale inter primam & ſecundam vertebram applicatum ſoporoſis affectibus convenit, item pueris epilepticis. 130
Cauterium ſincipiti admovendum in vertigine. 139
ſuturæ coronali applicandum in mania. 143
Cauteriorum uſus unde. 147
retro aures deſtillationibus remedium opportunum. 148
poſteriori parti cervicis & inter ſcapulas admotum. ibid.
Cauterium ſeu fonticulus inter pollicem & indicem admotus in dolore capitis. 149
ſuturæ coronali & tumoribus. ibid.
occipiti in gutta ſerena. 151
Cruribus in furore uterino. 393
ad præcavendum abortum. 311
Cauteria in hydropicis cur non applicanda. 272
tibiis admota conferunt in menſium ſuppreſſione. 289
tibiæ dextræ, vel ſiniſtræ in chloroſi contumaciſſima. 285
Cauterii efficacia. 436
Centaurium minus cur febrifugum vocatum. 340
Cepæ quomodo calefaciant. 32
Cepæ. 79
Cepæ ſub cineribus coctæ uſus in hæmorrhoidum dolore. ibid.
Cephalagia quid. 157
Cephalæi. ibid.
Cephalæa. 361
Cephalæa cum aliis affectibus. ibid.
Cephalæa ex lue venerea male curata. 397
Cephalæa & hemicrania. 445
Cephalica medicamenta. 196
Ceraſa. 80
Cerata varia contra ægylopas. 164
Ceræ oleum ad pleuritidem. 191
ad dyſenteriam. 469
Cerebrum pituitæ metropolis. 14. & 15
Cerebrum pars organica. 14
Cerebri frigida & humida intemperies, morborum ferax. 123
Cerebrum refrigerantes præcipuæ cauſſæ. ibid.
frigidæ intemperiei ſigna. ibid.
Cerebri frigida intemperies hæreditaria incurabilis. ibid.
Cerebro maxime inſenſi lunares radii. ibid.
Cerebro frigido & humido conveniens victus ratio. ibid.
Cerebrum frigidum & humidum alterantia & roborantia. 125
Cerebri abſceſſus & ſphacelus quid. 142
cauſſæ. ibid.
ſigna. ibid.
curatio. ibid.
Cerebri excrementa per quas vias expurgentur. 145
Cerebrum quaſi cucurbitula corpori impoſita. ibid.

velut

velut ſpongia a frigore aeris ambientis comprimitur. 146
Cerebri cur ceſſet actio, ceſſante actione cordis, 205. & 206
Cerebri nimium calefacti effectus. 146
Chalybis uſus in omnibus febribus chronicis utiliſſimus. 345
Chalybs, ex eoque parata medicamenta, ad obſtructiones hepatis potentiſſima. 250
Cautiones obſervandæ poſt ſumptionem medicamentorum chalybeatorum. ibid.
Ea in obſtructionibus lienis uſurpanda, 258
in melancholia hypochondriaca. 297. & 298
ſcirrho hepatis. 253
Chamædrios extractum præſtantiſſimum in febre quartana. 344
Chamædryos uſus in febribus lentis & diuturnis. 335. & 336
Chamæmeli decoctum in pituitoſis febribus commendatur. ibid.
aqua ſtillatitia & decoctum ſpecificum in doloribus ventriculi. 224. & ſeq.
florum decoctum ad uteri dolorem commendatur in torminibus a partu. 316
Chemoſis ſpecies ophthalmiæ. 158
Chærefolii ſuccus hydropicis urinas movet. 264
Chinæ decoctum in hepate calido & obſtructo, 246
in melancholia hypochondriaca. 262
ad interna ulcera. 225
Chloroſin congreſſus ſanat. 285
Ei an conveniat venæ ſectio. ibid.
Chloroſis ſeu pallidi virginum colores. ibid.
Ejus cauſſæ. ibid.
ſigna. ibid.
curatio. ibid.
Chloroſis antiqua quibus præſidiis curata. 286
Chloroſis cum colico dolore. ibid.
Cholagoga medicamenta. 105
Cholera morbus, unde dicatur. 223
pars affecta, differentiæ & cauſſæ. ibid.
quomodo conveniat venæ ſectio. ibid.
an ſint quædam criticæ. ibid.
Cholera morbus ex ſuperpurgatione. 391
Cholera morbus. 391
Cholera morbus cum febre tertiana maligna. 391
Choledochi pori prava conformatio facit picrocolos. 218
Chordapſus cur ileos vocetur, 228
Chorion quid. 18
Chronicus morbus. 25
Chronicus morbus quis, 43
Chyroſis ubi fiat. 16
Cibi ex volatilibus. 83
Cibi faſtidii in febribus cauſſa. 337
Ciborum maxima averſio in febre peſtilenti cur periculoſiſſima, 349
Cibi conſueti, an aliis utiliores. 76. & 77
Cicadarum pulvis, cum vino albo exhibitus, ad diarrhœam. 231
Cicatricem inducit vinum rubrum, in quo alumen diſſolutum eſt. 180
Cicatrices a variolis relictas, quæ repleant. 361
Cicatricem inducentia medicamenta. 114
Cicera. 78
Cichorium. 79
Cichorii ſanguis quomodo parandus. 246
ſanguinem depurat. ibid.
Cicuta tumores emollit & diſcutit. 190
Cinnabaris nativæ laus in epilepſia, cinnabaris item antimonii. 135
Cinnamomum. 83. & 84
Cinnamomi aqua in hydrope, 255. & 256
aqua, pulvis, & oleum ad accelerandum partum. 313
Citri mali laus in febre peſtilenti. 353
Citri cortex conditus ventriculum roborat. 212
Clavi pedum. 446
Clyſter. 119. & 120
Clyſteres ex oxycrato in cholera morbo. 79
in furore uterino. 391. & 392
hyſterica paſſione. 297
lenientes in phlegmone ventriculi. 158
emollientes in adſtrictione alvi. 231
detergentes in diarrhœa. 232
in dyſenteria quales eſſe debeant. 272
adſtringentes in dyſenteria. ibid.
quare pulveres non debeant diſſolvi. ibid.
adverſus lumbricos. 241. & 242
carminativi & hydragogi in hydrope. 256. & 257
Clyſterum frequens uſus in melancholia hypochondriaca maxime prodeſt. 261
emollientes in calculo renum. 270
calculum imminuentes. 271
in renum inflammatione. 276
molliens & evacuans. 280
in menſium ſuppreſſione. 288
ſummæ efficaciæ in iſchuria & ſtranguria. 282
alius in dyſuria. 283
in hyſterica paſſione. 297
in uteri inflammatione. 300
diſcutientes & laxantes in dolore aurium. 144
emolliens. 327
in partu difficili diſcutiens & dolores leniens. 314
emolliens laxans, & aperiens. 316
leniens in torminibus a partu. ibid.
reſolvens diſcutiens in dolore iſchiadico. 324
nutriens. 322
Clyſterum materia in febribus continuis. 335
cautiones obſervandæ in eorum uſu. ibid.
emolliens & purgans in febre quartana. 350
in variolarum curatione ex quibus componendi. 360
Coagulum hœdi vel leporis ſanguinem fluentem ſiſtit & concretum in utero diſſolvit. 290
Cœna an largior prandio eſſe debeat. 75
Coindicantia. 92
Coitus quomodo abortus cauſſa, 312. & 313
dyſenteriæ medetur. 238
Cæli mutatio in febre peſtilenti omnium præſervationum præſtantiſſima, 96
Cœliaca paſſio in quo differat a lienteria. 230
fit tum ventriculi, tum inteſtinorum vitio. ibid.
Cœliacæ paſſioni peculiaris cauſſa. ibid.
curatio, ibid.
Colica Pictonum in paralyſim degenerat. 226
Colica Bilioſa, ibid.
Colicus dolor & rheumatiſmus, 389. & 390
Colicus dolor in purgatione menſtrua, & hyſterici affectus. 448
Colicus dolor unde nomen habeat. 229
Ejus cauſſæ. ibid. & ſeq.
ſigna. ibid. & ſeq.
Colici doloris exacerbationum & remiſſionum cauſſa. ibid.
materia non ſemper in ſola inteſtinorum cavitate continetur. ibid.
Colica peſtilens. ibid.
Colicus dolor quibus ſignis diſtinguatur a nephritico. ibid.
flatuoſæ & pituitoſæ curatio. 227
bilioſæ curatio, ibid.
Colica ſedata exhibitione mannæ granatæ, cum oleo amygdalarum dulcium, in juſculo gallinæ. ibid.
Colica bilioſa aquæ frigidæ exhibitione ſedata. ibid.
Coli inflammatio quomodo a renum inflammatione diſtinguatur. 276
Colliquantis febris eſſentia & cauſſa. 331
ſigna diagnoſtica. 332
Collutiones variæ ad dolores dentium. 183
Collyrii compoſitio. 120
Collyria in ſuffuſione. 155
ophthalmia. 160. & 161
in pupillæ dilatatione, 137. & 138
albugine. 147. & 148
hypopyo. 162
in principio ophthalmiæ repellentia non conveniunt. 161
Collyrium valde detergens & exſiccans. 165
adſtringens & exſiccans. ibid.
ad oculorum affectus a variolis excitatos. 360
in pterygio ſeu ungue oculorum. 165
Collyrium Lanfranci ad oris & faucium ulcera. 185
Colocynthidis correctio & doſis. 149
Color niger in lingua ſine ſiti morbum malignum indicat. 43. & 44
Coma quid. 126
Comatoſus affectus acutiſſimo morbo ſuperveniens. 127
Coma vigil quid, ejus cauſſæ. 129
idiopathici & ſymphatici curatio. ibid.
Cometæ quomodo ſint cauſſæ peſtilentium morborum. 448
Cometæ qui anno 1618. apparuit, deſcriptio. ibid.
Compoſitio medicamentorum. 115
Conceptio quando fieri dicatur, & quænam ſint potiſſima ipſius ſigna. 19. & 20
Conceptio interdum fit in mulieribus, quibus nunquam menſtrua effluxerunt. 307
Conceptionem impedientia. ibid.
quot operationes requirat conceptio. ibid.
in quibus ſperabilis, in quibus non. ibid.
Concoctio quomodo & unde perficiatur. 15. & 16
fit incraſſando, & triplex eſt. ibid.
Concoctio humorum. 100
Concoctrix facultas quid ſit. 16
Concoctionis primæ vitium non corrigitur in ſecunda. 182
Concoctio naturalis viſcerum fit per elixationem. 258
Concomitantia ſigna criſeos. 27
Concreſcentia a calido liquantur ab humido. 267
Condimenta. 83
Conditum. 118. & 119
Condita ad vires reficiendas in febribus continuis. 337
in hæmoptoe. 199. & 200
Condyloma in quo differat in hæmorrhoidibus. 242
Confectionis hyacinthinæ & chermeſinæ uſus in febribus malignis. 356
Conformatrix facultas quid. 17
Conjunctio quid comprehendat. 14
Connexio partium quomodo pervertatur. 33. & 34
ſigna partis laborantis per conſenſum. 41
Conſtantis ætatis temperamentum. 6
Conſtipatio interdum refrigerat. 32
Conſtipatio calefacit. ibid.
Contemplabiles dies ad criſim qui. 26

Con-

Continentia, contenta, & vim facientia quid ſint. 10
Continuæ ſebres periculoſæ. 49
Continuus morbus. 26
Contagioſus morbus. ibid.
Contra indicantia. 99. & 100
Contrayervæ radix alexipharmaca. 355
animalia bezoardicum lapidem generantia, ea veſci conſueverunt. ibid.
Conturbatio quid ſit. 27
unde fiat. ibid.
Contuſio quomodo ſolvat continuum. 24
Contuſiones. 406
Capitis contuſiones. 430
Contuſio, inflammatio, & excoriatio clunium, ex decubitu diuturno ſupra partem. 424
Convulſio quæ periculoſa. 54. & 55
Convulſionis futuræ ſigna. 68
Convulſio. 134
an fiat a repletione vel inanitione. 135
eſt univerſalis vel particularis, & differentiæ. ibid.
Convulſionis & motus convulſivi diſcrimen. ibid.
Convulſionis & paralyſeos cauſſa materialis non eſt eadem. ibid.
Convulſio ab inanitione cur in hectica & maraſmo non contingat. ibid.
quæ thoracis muſculos obſidet, periculoſiſſima. ibid.
a phrenitide lethalis. ibid.
Convulſioni febrem ſupervenire melius eſt, quam febri convulſionem. ibid.
Convulſionis ab inanitione & repletione curatio. ibid.
Convulſis partibus animalia per medium ſecta adhuc calentia admoveantur. ibid.
Convulſiones in febribus quomodo curandæ. 337
Convulſivi motus in febre peſtilenti ſæpe contingunt. 350
Convulſiones in puero. 422
Convulſio. 430
Convulſionis rara ſpecies. 452
Cor pars organica. 13
Cor quomodo impleatur. 16
Corallorum ſyrupus & tinctura ad hæmoptoen. 199. & 200
diarrhœam. 245
in fluxu menſium immodico convenit. 258
rheumatiſmo. 288
Cordis affectus. 203
morbi inſignes. ibid.
morbi proprii. ibid.
Cordis palpitatio & pulſus æqualitas. 419
Cornarii abſtinentia mirabilis. 72
Corneæ ruptura. 164
ſigna. ibid.
curatio. ibid.
Cornu cervi uſtum confert in febre maligna. 358
Cornu in facie exortum. 448
Corporis humani triplex ſtatus. 20
Corpore in vivente omnia transfluxilia & permeabilia. 254
Corruptio ſæpe putredinem præcedit. 347
Coryza quando periculoſa. 55
Coræya. 174
Ejus cauſſæ. ibid.
curatio. ibid.
Coſtæ carie corruptæ. 450
Cotone moſcato ſurditas curata. 168
Coturnices. 82. & 83
Cranii humani uſus in dyſenteria. 149
Cranii depreſſio. 348
Cranii depreſſio ex vulnere. 444
Cremor lactis. 82. & 83
Cremor tartari utiliter medicamentis addi poteſt in febre tertiana intermittente. 340
Criſis quid, variæ illius nominis acceptiones. 26
ſimilitudo illius cum judicio forenſi. ibid.
Criſium differentiæ perfecta & imperfecta. 29
Criſium ſigna. 28. & 29
Perfecta criſis quæ. 27
imperfecta criſis. ibid.
Cauſſæ criſium & dierum criticorum. 30
in criſibus luna plurimum pollet. ibid.
ſigna futuræ criſeos per vomitum, per alvi fluxum, & ſudores. 68. & 69
Criſis per urinas futuræ ſigna. 69
Criſis per hæmorrhagiam futuræ ſigna. ibid.
Criſis per menſes futuræ ſigna. ibid.
Criticus dies habet indicem. 28. & 29
Dies critici qui. ibid.
Criticorum dierum computatio a qua hora debeat fieri. 32
Criſi inſtante cur narcotica non uſurpanda. 337
Crocus. 101
Croci metallorum aqua ad ſuffuſionem. 157
Crocus in condimentis pectori utilis. 198
accelerat partum. 313
Cryſtalli puſtularum malignarum ſpecies. 357
Cryſtallum minerale ſuppreſſam urinam movet. 282. & 283
admiſcendum julepis in fluxionibus. 157
Cryſtallini humoris affectus. 154
ſitus mutatus. ibid.
Cryſtallini ſitus vitiatus myopiæ cauſſa. 150
Cryſtæ ficis ſinitimæ ſunt. 244. & 245
Cubitorum dolores quid portendant. 70. & 71
Cucupha ad cerebrum roborandum. 71
Cucumeres. 71
Cucurbitæ. 82
Cucurbitularum uſus in paralyſi. ibid.
in convulſione. 132
ſummo capiti affigendæ in phrenitide. 133
occipitio cum ſcarificatione admota in gutta ſerena. 141
Cucurbitæ hypochondriis admotæ in hæmorrhagia aliquando periculoſæ. 152
ſub mento ſcarificatæ ad linguæ inflammationem. 177
linguæ paralyſim. 286
cum ſcarificatione lateri [dolenti admota] in pleuritide. ibid.
195
thoraci & cordi in palpitatione cordis. 208
Cucurbitulæ regioni ventriculi admota in ſingultu a flatibus. 219
Cucurbitularum uſus in febribus continuis. 334
in febribus malignis. 353
quibus partibus applicandæ. ibid.
quo morbi tempore. ibid.
in variolis præſertim puerorum. 355
ventriculo admota ad illius dolores ſedandos. 359
umbilico in dolore colico. 225
quomodo admovendæ in renum calculo. 226
mammis admotæ in fluxu menſium immodico. 271. & 272
pectini admota hyſtericis affectibus multum prodeſt. 297. & 198
ſine ſcarificatione in ſumma parte doloris admotæ ad dolorem iſchiadicum. 218
Cuniculorum caro. 225
Curatio. 82
Curationis primum & generaliſſimum principium. 91
Cutis eſt inſtrumentum, quo dignoſcitur temperamentum. 93. & 94
4. & 5
Cydonia. 80
Cynaria. ibid.
Cydonium, cydoniorum miva, ſyrupus cydoniorum ad ventriculum roborandum. 211
Cynorrhodii fructus conſerva ad roborandum in rheumatiſmo. 322
refrigerat, & urinæ vias expurgat. 275
Cynoſbati radicis decoctum potenter aperit. 332
in melancholia hypochondriaca. 261
Cyſtidis felleæ obſtructio una ex cauſſis icteri flavi. 252

D

Decimus quartus dies eſt criticus. 28. & 21
Decimus ſeptimus dies decretorius. 28
Declinatio morbi. 20. & 29
Decocta ſudorifica. 119
Decoctum galli veteris. ibid.
Decretorii dies quando computandi. 91
Decubitus in morbo quando periculoſus. 52
Deglutitionis facilioris vel difficilioris cauſſa. 87
Deglutitio impedita. 453
Dejectiones quæ malæ. 59. & 60
Dejectiones quæ hepar imbecillum arguunt. 41
Dejectiones ſinceræ cur malæ. 204
Dejectionum chyloſarum cauſſa. 251
Deliquium frequens quid arguat. 50
Deliquium ſubitum malignum. 43
Deliquium animi quam hæmorrhagiam cohibeat. 174
Deliquium animi in quo differat a ſyncope. 205
Delirii futuri ſigna. 52
Delirium pravum ſignum in univerſum. ibid.
quando lethale. ibid.
Delirii variæ ſignificationes. 40
Delirium morbi maligni index. 43
Delirii cauſſa in mania. 140
Deliriorum melancholiorum varietas. 145
Delirium ſedantia. 142. & 143
in febribus. 337
in febre maligna. 354
Denſitas qualitas Elementorum. 3
Dentes prodeunt anno ſeptimo. 28
Dentium ſtridor quid arguat in febribus. 333
Dentes ſenſu præditi. 182
dolent ſecundum ipſorum ſubſtantiam. ibid.
doloris cauſſa. ibid.
a feroſo humore utplurimum fit. ibid.
medicamentis in aurem immiſſis levatur. 183
quibus topicis curandus. ibid.
Dentis dolentis eroſi nervus cauterio adurendus. ibid.
extractio in contumaci dolore non uno ictu fieri debet. ibid.
Dentium caſum removentia. 184
nigredo & eroſio. ibid.
cauſſæ & curatio. ibid.
Dente avulſo hæmorrhagia incurabilis contingit. 185
dealbat, & detergit oleum vitrioli ſeu ſpiritus. ibid.
Dentium caries. 435
Dens avulſus in alveolum intruſus. 450
Derivatio. 96
Deſtillatum reſtaurans in fluxu hepatico. 239
Deſtillata per deſcenſum facta magis reſtaurant quam ea quæ

fiunt

ſunt per aſcenſum. 330
ferina deſtillatio. 433
Detergentia medicamenta. 115
Detergentia & exſiccantia moderata. 163
Diabete quid ſignificetur. 46
Diabetes Græcis διψακος, alias hydrops ad matulam. 279
rariſſimus affectus. ibid.
cauſſæ ex Galeno & aliis. ibid.
ſigna, & curatio. ibid.
affectus incurabilis. ibid.
an ſudorifica conveniant. ibid.
Diabroſis. 175
cauſſæ. 114. & ſeq.
Diacodium album. 142
Diæta. 101
quænam ſint ejus ſpecies, & quibus morbis conveniant. ibidem.
Diæta ſudorifica ad calefaciendum & excitandum cerebrum. 294. & ſeq.
ſeptimo quoque die interponatur medicamentum purgans. ibidem.
utilis in paralyſi. ibid.
gutta ſerena. 60. & ſeq.
ulcere renum & veſicæ. 278
hyſterica paſſione. 296
in urinæ incontinentia a frigida cauſſa. 281
ad chloroſin. 284
ad uteri procidentiam. 304
ad prophylaxin in arthriticis. 322
Diagnoſtica ſigna. 35
Diacrydiata in febribus continuis exhibenda. 324
Diapaſma articulos in arthritide roborat. 329
Diapedeſis quando ſit. 25
Διαπήδησις. 174
cauſſæ. 199
Diaphœnicum cum philonio Romano in ſingultu. 218
in dolore ventriculi. 223
in colico dolore. 227
Diaphoretica chymica in febre peſtilenti. 354. & ſeq.
Diaphragmatis inflammati ſigna. 141
conſenſus cum cerebro. ibid.
Diarrhœa unde oriatur aliquando. 231
Diarrhœa quid. ibid.
in quo differat ab aliis alvi fluxus ſpeciebus. ibid.
differentia. ibid.
ſigna cauſſarum. ibid.
& partis mandatis. ibid.
curatio. 233
Critica quibus præcipue contingit. 231
bilioſa largo frigidæ hauſtu in æſtate curata. ibid.
in hydrope quando bona. 254
inveteratæ curatio. 233
Diarrhœa. 366
Diarrhœa inveterata. 389
Diaſarum Fernelii in fluore muliebri. 292
Diaſtoles effectus. 17
Dies critici. 27. & 28
Dies critici perpetuæ febricitantis. 29
Dierum criticorum computatio in morbis puerperarum an a principio morbi fieri debeat, an die partus. 383
Digeſtivum ad ulcus mundificandum. 286. & 287
Digeſtivus pulpis, vide Pulvis digeſtivus. ibid.
Digitorum extremitas apta ad dignoſcendum temperamentum. 5
Dilatio unde oriatur. 23
Dilatio quid. ibid.
Diſcurſus facilis ſanguinis. 38
Diſperſi morbi. 26
Diſſimilares partes. 13
Diſtentio trium facultatum, vitalis, naturalis & animalis quomodo probetur. 15
Divinum in morbis. 347. & 348
Diuretica medicamenta. 112 & ſeq.
Diuretica non ſunt frequenter uſurpanda in curatione calculi renum. 271. & ſeq.
in febre tertiana longiori uſurpanda. 338
an fluori muliebri conveniant. 292
ad uteri hydropen. 303
an conveniant gravidis. 309
in febrium continuarum declinatione commoda. 308
Διψακος quid. 279
Divulſio quid ſit. 26
Dolores quando periculoſi. 52
Dolor pungitivus quid ſignificet. 39
Dolorum dentium promptiſſimum remedium ſanguinis miſſio. 179
Dolor ὀστόκοπος quis dicatur. 342
quartanariis proprius. ibid.
Doloris capitis in febribus ſedantia. 269
lumborum. ibid.
Dolores a partu. 431
Dolores arthritici. 366
Doloris arthritici & venerei. 441
Dolor dentium. 393. & 429
Dolor dentium cum tumore ſupra mandibulam ſuperiorem. 406
Dolor capitis lethalis. 366
Dolor capitis ab inſolatu. 386
Dolor capitis immanis & diuturnus. 391
Dolor capitis in hæmitritæo. 407
Dolor intolerabilis. 41
Dolor capitis contumax. 422
Dolor colicus antiquus cum alvi fluxu. 222
Dolor in genu ex contuſione. 422
Dolor iſchiadicus. 323
Dolor nephriticus. 366. & 386
Dolor oſſis ſacri intolerandus. 443. & 444
Dolor pleuriticus ex lumbricis. 377
Dolor pleuriticus. 431
Dolor tenſivus abdominis. 386
Dolores vagi circa thoracem. 384
Dolores vagi. 391
Dolores venerei. 363
Dolor venereus in uno brachio. 393
ad dolores veſicatorios. 433
Dolores univerſales. 447
Dorſalis tabes quid. 201
Doſis. 93
Dulcis pituita quæ. 11
Dulcia bilem generant. 37
Dulcia an ſemper vileſcant. 240
hyſtericos affectus excitant. 294
Dulcibus hepar inflammatum in majorem molem attollitur. 248. & ſeq.
Δυσορεξία. 210
Δυσπεψία. 215
Durities quid ſit. 3
Durities cutis quando mala. 66
Dyſenteria. 233
ſpecies. ibid.
proprie dicta. ibid.
cauſſa. ibid.
ſigna. ibid.
quartana ſolvit. 342
Dyſenterica exulceratio a qua cauſſa fiat. 234
Dyſentericum contagium quomodo operetur. ibid.
Dyſenteria epidemica peculiari aeris vitio excitatur. ibid.
ab atra bile cur lethalis. ibid.
vomitus & venæ ſectio an conveniant. ibid.
ſpecifica. 234
adſtringentia quando conveniant. ibid.
epidemicæ curatio. ibid.
potus qualis exhibendus. 235
Dyſpnœa quid. 191
Dyſuria quid. 283
cauſſæ. ibid. & ſeq.
in decrepitis ſenibus ſæpe incurabilis. ibid.
phlebotomia ex venis inferioribus ad derivationem convenit. ibid.
quæ purgantia conveniant. ibid.
quæ vomitoria. ibid.
topica. ibid.
Dyſuriæ ab acri & bilioſo humore apertio hæmorrhoidum & cauſticum tibiæ dextræ admodum conveniunt. ibid.
Dyſenteria. 233. 376. 389. 390. & 395
Dyſenteriæ prognoſis. 233

E

Ebuli decoctum ſudorificum eſt. 131
Ebullitio ſanguinis in variolis & morbilis alia perfectiva, alia corruptiva. 357
Ecchymoſis. 448
Eclegma. 119
Eclegmata, vide Looch. ibid.
Ἔκλυσις quid differat a ſyncope. 205
Ἐπιγενόμενα & Ἐπιφαινόμενα quid. 163
Electuarium cyphoides ad roborandum hepar in hydrope. 257
aliud calculum minuens. 271. & 272
caryocoſtini uſus in arthritide. 321
triaſantali quadruplicato rheo ad roborandum in rheumatiſmo. 327
Elementa quid ſint. 2. & 3
Qualitates & numerus. 3
Elephantiaſis perpetuo maligna. 43
Elixatio. 14. & 15
Elixir proprietates in paralyſi. 132
in ventriculo frigido. 209
in ſingultu. 217. & 218
Elleboraſtri vis in caſu dentium promovendo. 184
Elodes febris qualis. 321. & 322
ſigna. 327
Emplaſtica medicamenta. 112. & 113
Emplaſtica medicamenta quomodo calefaciant. 293
Emplaſtrum. 122
Emplaſtrum caput roborans. 123
attrahens & reſolvens. ibid.
ſupra ſpinam dorſi applicandum in paralyſi. 131
cerebrum roborans. 154
de virgo cum mercurio capiti admotum in dolore capitis. 158
in dolore dentium. 182

ſupra

ſupra partem affectam applicanda in convulſione. 135
Emplaſtrum Galeni hæmorrhagiam ſiſtens. 228. & ſeq.
pus attrahens & foras educens. 237
ventriculum calefaciens. 84
ventriculo admovendum in ſingultu. 217
ad vomitum compeſcendum. 223
ad duritiem alicujus partis. 248
emolliens ſcirrhum hepatis. 252
Emplaſtra abdomini applicanda in hydrope. 256
in ſcirrho lienis. 258
aſtringens & roborans in urinæ incontinentia. 280
in hyſterica paſſione qua forma fieri debeant. 295
vulgare pro matrice propter aſtrictionem in affectibus hyſtericis non ita convenit. ibid.
adverſus ſterilitatem a frigida cauſſa. 308
ad præcavendum abortum. 346
per intervalla removeantur. ibid.
reſolventia ad dolores arthriticos. 322
diacalciteos ſeu diapalma impoſitum articulos roborat. 323
reſolventia ad dolorem iſchiadicum. 324. & 325
regioni ventriculi admovendum in febre tertiana intermittente. 341
valide attrahentia ex quibus componantur. 372
ſupra ſuturam coronalem in catarrho applicanda. 142
Emollientium medicamenta. 113. & 114
Emproſthotonos convulſionis ſpecies. 132
Empyema. 196
cauſſæ. ibid. & ſeq.
ſigna. ibid.
latus affectum quomodo dignoſcatur. ibid.
pus aliquando per alvum & urinas expurgatur. 197
per chirurgiam lateris apertione curatur. ibid.
Empyema ex vulnere epigaſtrii. 451
Emulſio. 118. & ſeq.
Emulſiones in phrenitide. 141
in renum inflammatione. 118
in dyſuria. 282. & 283
furore uterino. 293
in ſynocho ſimplici. 327
in febre hectica. 331
in febribus maxime conveniunt. 335
ad febrem malignam. 354
inflammationem ventriculi. 224. & ſeq.
Enchantidis curatio. 231
Enæorema quod malum. 63
Enſi portio inſignis in vulnere diu latens extracta. 272
Epidemii morbi. 262
Endivia. 79
Enterocele. 444
Enterocele deſperata ſectione curata. 471
Emphemera febris perpetuo maligna. 42
Emphidroſis in apoplexia mala. 127
Epialæ febris eſſentia & cauſſæ. 333
ſigna. ibid.
cur calor & frigus in eadem parte ſentitur. ibid.
Epidemii morbi. 25
Epidemica febris poteſt eſſe ſine obſtructione. 347
Epidemicus Catarrhus. 147. & ſeq.
Epidemica dyſenteria aeris peculiari vitio excitatur. 318. & 319
Ευσπλαγχνος ſigna. 35
Epilepſia unde excitatur. 33
Epilepſiæ definitio. 135
imperfectæ hiſtoria. ibid.
duplex eſt, idiopathica & ſympathica. 136
ab imperfecta ventriculorum cerebri obſtructione generari probatur contra neotericos. ibid.
imminentis & præſentis ſigna. ibid.
poſt 25. annum non ſemper incurabilis. 137
vehemens paroxyſmo ſæpe lethalis. ibid.
Epilepſiæ quartana ſuperveniens cur eam ſolvit. ibid.
idiopaticæ curatio. ibid.
ſympathicæ curatio. ibid.
ſpecifica. 138
Epileptici plerumque fiunt melancholici & contra. ibid.
Epileptici paroxiſmi curatio. ibid.
Epilepſia ab utero. 295
quomodo diſtinguatur ab hyſterica ſuffocatione. ibid.
Epilepſia. 397. 418. & 419
Epilepſia puerilis. 439
Epilepſia cum paralyſi. 401
Epinyctides. 413
Ἐπιφαινόμενος ſigna. 43
Epiphora quid. 165
cauſſæ. ibid.
ſigna. ibid.
curatio. ibid.
Epiphoræ humor fluit per venas internas, vel externas. ibid.
veſicatorio epiphora curata. ibid.
Epiſpaſtica medicamenta. 113. & 114
Epithema. 121
Epithemata refrigerantia. 181
in mania. 144
in hæmoptoe. 199
refrigerans in colico dolore. 288. & 189
in fluxu hepatico. 239
refrigerans in hepatis inflammatione. 247

Fon-

reſolvens. ibid.
in calida renum intemperie. 272
cordi & hepati admovenda in ſynocho ſimplici. 327
in febre hectica. 330
liquida & ſolida cordi & hepati admovenda in ſebribus continuis. 337
in ſummo vigore febris tantum, aut potius in declinationis principio. 339. & ſeq.
cordi admovendum in febre maligna. 355. & 356
ad hæmorrhagiam ſiſtendam. 178
in uteri inflammatione. 298
Ad præſervationem a calculo renibus admovendum. 272
Epulotica medicamenta. 114
Eroſio quomodo ſolvat continuum. 25
Eroticus affectus quid. 392
Errhina medicamenta. 107. & 108
Errhinorum compoſitio. 122
Errhinorum formulæ. 147
ad exſiccanda narium ulcera. 173
quando utendum. ibid.
Errhina & ſternutatoria in affectibus oculorum damnantur. 161. & 162.
eorum formulæ. 225
ad fœtorem narium. 174
Eryngii radicis decoctum pro potu in calculo renum. 272
Eruca. 81
Eryſipelas. 390
Eryſipelas, herpes & lichenes. 459
Eſcharæ caſus quomodo procurandus. 372
Eſcharotica an in hæmorrhagia ſiſtenda adhibenda. 177
Eſſentiæ chymicæ ventriculum calefacientes & roborantes. 212
Evacuatio bona κατ' ἶξιν fieri debet. 176. & 177
Evacuationis cauſſa. 26
Evacuatio per ſudores. 100. & 101
Evacuatio per urinas. ibid.
Evacuatio & illius differentiæ. 95
Evacuatio particularis. 96
Eventus morbi. 27
Ευσπλαγχνος qui. 254. & 255
Exanthemata in febribus maligna. 43. & 44
Exanthemata quid differant a purpureis maculis in febre peſtilenti. 349
differentiæ. ibid.
Exceſſus alimenti ſigna. 72
Excitationes feroces a ſomno quid ſignificent. 69. & 70
Excitationes a ſomno graves quid notent. 50. & 51
Excreationes quæ pulmonem affectum indicant. 39. & 40
Excrementum quid. 15. & 16
Excrementa quot modis peccent. 34. & 35
cauſſæ ſymptomatum in excrementis. 35
Excrementa morbum acutum indicantia. 43. & 44
Excrementa quæ ominoſa. 55. & 56
Excrementitius humor quid. 56
Excrementitia bilis quid. 8
Melancholia excrementitia. ibid.
Excretio quando ſalutaris. 27. & 28
Excretio quæ periculoſa. 56
Excretio interdum pro criſi uſurpatur. 25. & ſeq.
Excreſcentia carnea in faucibus. 498
Exedentia medicamenta. 115. & 116
Exercitatio quæ utilis. 89
Exercitationis & corporis motu utilitas. 124
Expectorantia in aſthmate. 191
in pleuritide. 194
Expulſio quomodo fiat. 15. & 16
Exſpiratio quid efficit. 16
Expultrix facultas quæ. 147
Extenuationis in phthiſicis cauſſa. 201
Extenuatio non ſemper eſt cum ſanguinis penuria. 288
Extenuationi in febre hectica clyſteres nutrientes conveniunt. 332
Extractum reſtaurans ex carne vervecina, & ex cordibus vervecini. 22
Exulcerationem indicat dolor acer. 42
Exulcerationis inteſtinorum cauſſa in vera dyſenteria. 193

F

FAbæ. 78
Fabarum aqua calculos imminuit. 272
Facies cadaveroſa lethalis. 66
Faciei pallor frigidam cerebri intemperiem ſequitur. 124
Facies hippocratica quid. 329
Facies quomodo defendenda a variolarum noxa. 361
an frequenter abluenda aqua roſacea, aliiſque adſtringentibus. ibid.
Faciei tubercula retrocedentia. 432
Facultas animalis quæ, & quotuplex ſit. 16
Facultas auctrix. 15
Facultas concoctrix. 14. & 15
Facultas generatrix. 15
Facultas vitalis quid ſit. ibid.
Facultates minus principes quæ. 17
Facultas naturalis quid ſit. 15
Facultas expultrix. ibid.

Facul-

Facultas quid ſit, ibid.
Facultatum ſubjectum, ibid.
Fames quæ ominoſa, 56
Fames canina magnum morbum arguit, 42
Fames canina, 213
cauſſæ, ibid.
curatio, 215
quomodo diſtinguantur a boulimia, 212
pinguia & oleaginoſa obtundunt. ibid.
Farinacea ſedimenta in urinis mala. 63
Faſciæ ſeu lumbrici lati, an ſint vermis unicus. 238
Faſcinus & incantatio an conceptionem impedire poſſint. 307
ſigna, ibid.
qua arte diſſolvenda. 308
Faſtidium cibi quando malum. 305
Faſtidii ciborum cauſſæ. 212
quodnam magis funeſtum. 205
cur in dyſenteriis longis malum. ibid.
Faucibus ſigna periculoſa. 68
Faucium ulcera. 185
cauſſa & differentiæ. ibid.
curatio, ibid.
narcotica interdum conveniunt. ibid.
Faucium ardor, ſiccitas & ſcabrities in febribus quomodo curanda. 336
Febres continuæ acutæ. 43
Febres quæ periculoſæ. 50
Febris alba quid. 292. 293 & ſeq.
Febris apopleziam ſolutura qualis eſſe debeat. 127
Febrem convulſionis ſupervenire cur melius quam febri convulſionem. 133
Febris catarrhalis unde. 224. & ſeq.
Febris lactis, ejuſque ſymptomata. 317
Febrium diviſio in ſimplices, putridas & peſtilentes. 245. & ſeq.
Febris unde excitetur in arthritidis principio. 314
unde febres catarrhales. ibid.
Febris ſimplex dividitur in ephemeram, ſynochum ſimplicem & hecticam. ibid.
Febris ephemera. 327
cauſſæ, ſigna. ibid.
curatio. ibid.
Febris ab hepate corrupto ſigna. 329
Febris hectica, vide hectica. 328
Febrium putridarum differentiæ. 331
Febres putridæ continuæ. ibid.
cauſſæ. ibid.
tempora quomodo conſiderari debeant. ibid.
Febrium continuarum differentiæ accidentales unde deſumuntur. ibid.
Febris lentæ eſſentia, cauſſæ & differentiæ. 332
Febris a ſanguine in ſtomacho putreſcente excitatæ hiſtoria. ibidem.
putridarum continuarum diagnoſis. ibid. curatio. 335. diæta in acutis. ibid. in minus acutis & longis. ibid. cibus quo tempore exhibendus. ibid. quam ſit utilis venæ ſectio. 336. mittendi ſanguinis tempora. ibid. ex quibus venis. ibid. cucurbitulis quomodo locus. ibid. potus qualis. 335
Febrium continuarum initio an purgantia conveniant. 338
an vomitoria. ibid. an aqua frigida. ibid. quando debeatur purgatio. ibid. cur iterari debeat. ibid. & 340
Febris lentæ ab obſtructionibus frequens debetur purgatio. ibidem.
quæ diuretica & ſudorifica conveniant. ibid.
Febris tertiana. 365. ibid. 412. & 421
Febris tertiana, duplex. 409. & 423
Febris tertiana cum vomitu & alvi fluxu in paroxyſmo. 390
Febris tertiana duplex cum hydropiſi. 404
Febris tertiana duplex. 409. & 410
Febris tertiana diuturna. 409
Febris tertiana maligna. 421
Febris tertiana duplex in gravido ſeptimeſtri. 425
Febris tertiana notha. 442
Febris tertiana & lumbrici. 444
Febris quartana. 367. 393. 413. & 420
Febris maligna cum parotidibus. 368
Febris maligna cum ſopore. 453
Febris maligna cum exanthematis. 455
Febris hectica. 417
Febris hectica cum ſuſpicione phthiſeos. 408
Febris hectica cum putrida complicata. 387
Febris purpurata. 365
Febris elodes. 458
Febres putridas comitantia ſymptomata. 337
eorum curatio. ibid.
Febres ſubintrantes dictæ. 340
Febres longæ ab obſtructione pendentes decocto cichorii & chamedryos curantur. 341
tertianæ intermittentis ſpecifica. ibid.
Febres compoſitæ ſeu complicatæ. 345
earum differentiæ. ibid. horridæ, malignæ. ibid.
Febris peſtilens & maligna differunt tantum ſecundum magis & minus. ibid.
intermittentes non ſemper periculo carent. ibid.
Febrifugium. 269. & ſeq.
Fel catelli lactentis anpilepticum. 371
Fella piſcium piaculis delendis inſerviunt. 235
in ſurditate. 87. & 88
In ſeminis quadraginta dierum ſpatio partes ſpermaticæ perficiuntur. 20
Feminarum temperamentum. 6
Fermentum acre admotum ventriculo, vomitum ſedat. 223
Fermentationes humoris melancholici quæ incommoda ſequantur. 257
Fernelius improbatur circa ſanguinem e naribus die critico fluentem. 176. & 177
ut in cauſſa epilepſiæ. 135. circa ductus ſeroſæ materiæ in capacitatem abdominis. 253. 254. circa productionem hydropis ab urinæ ſuppreſſione. ibid. circa originem arthritidis. 327. circa calculi veſicæ rudimentum. 273
Ferri ſcoria ad exſiccanda aurium ulcera. 172
Fibræ ſanguinis quales. 5. & 6
Ficus. 80
Figura partium quomodo pervertatur. 33. & 34
Filiorum ſimilitudo. 21
Finis Medicinæ quid. ibid.
Ficis in quo differant ab hæmorrhoidibus. 329
Filamentorum in urinis cauſſæ variæ ſecundum auctores. 240
Fiſſura quid. 25
Fiſtula lachymalis quid. 164
ſi per annum perſeverat cariem in oſſe producit. ibid.
profunda & inveterata cum oſſis carie, ſolo cauterio curari poteſt. 198. curatio. ibid. cum oſſis carie ſolis medicamentis curata.
Fiſtula in ano ſæpe relinquunt hæmorrhoides ſuppuratæ aut exulceratæ. 243
Flatus diſcutientia medicamenta. 111. & 112
Flatuum ſigna. 45
Flatuum in tympanite cauſſa. 112
materia magis ordinaria eſt humor melancholicus aduſtus & atrabiliarius. 325
Flatus quomodo in uteri cavitate contineantur. 303
cum ſtrepito ex utero exploſus ſuffitu nucis myriſticæ. ibid.
Flor uterinus. 368
Flor muliebris. 400
Flor muliebris quid. 291
cauſſæ. ibid. & 392. ſigna cuſſarum & partis affectæ. ibid.
quomodo diſtinguantur ab ulcere uteri & gonorrhœa. ibid. quæ mala inducat. ibid. huic virgines ſunt obnoxiæ. ibid. vetulas ad mortem comitatur. ibid. Ei an conveniat venæ ſectio. ibid. diuretica. ibid. & 293. cauſtica tibiæ. ibid. adſtringentibus quando locus. ibid. lactis chalybeatis uſus. ibid.
Fluxio per atractionem. 32. & 33
Fluxio per congeſtionem. 33
Fluxio quot modis fiat. ibid.
Fluxiones e capite per quas vias fiant. 146
excitantur a frigore comprimente. ibid.
cauſſæ. ibid.
Fluxioni attrahendæ calor maxime idoneus. 147
interna quomodo ab externa diſtinguatur. ibid.
Fluxio in pulmonem in infante. ibid.
Fluxus alvi imminentis ſigna. 69
Fluxus hepaticus quid. 238
differentiæ. ibid. curatio. ibid. cauſſa præter vulgarem intemperiem alia eſt. ibid. in quo differat a diſenteria. ibid.
legitimus ſpurio pericoloſior. ibid. an locus ſit clyſteribus & medicamentis purgantibus. ibid.
Et convenit tinctura roſarum, deſtillatarum reſtauras. ibid.
Fluxus alvi in febribus peſtilentibus quomodo curandus. 331
Fluxus hepaticus, dyſenteria. 376
Fluxus hepaticus. 380
Fluxus hæmorrhoidum. 426
Fluxus menſium immodicus, cum hyſterica ſuffocatione. 381
Fluxus menſium inordinatus cum flore albo. 391. & 392
Fluxus ſanguinis ex auribus. 432
Fœcunditatem vel ſterilitatem feminæ indicantia. 318 & ſeq.
Fœminæ minus obnoxiæ anginæ, quam viri. 187
Fœnugræci vires in ophthalmia. 161
Fœtor in ægrotante malum. 66
Fœtus vitalis editur ſeptimo. 27. & 28
Fœtoris narium cauſſa. 174
curatio. ibid.
Fœtum in utero Galenus comparat fructibus ab arbore pendentibus. 310
Fœtus quomodo ſit cauſſa abortus. 311
Fœtum enecantia. ibid.
Fœtu debili exiſtente, puerpera quomodo curanda. 314
Fœtus morbi cauſſæ. ibid.
ſigna. ibid.
Fœtum mortuum excludentia. ibid.
Fœtus mortui oſſa per umbilicum matris excreta. ibid.
Is, fruſtra tentatis aliis præſidiis, chirurgica operatione educi debet. ibid.
Fœtus mortui per longum tempus in utero ſervati hiſtoriæ plures. ibid.
Fœtus in partu morientes. 383
Fœtus mortuus. 456
Fomentum. 121. & 122

Fon-

Fontana aqua. 84
Formatrix virtus ad ſimilitudinem valet. 18
Formatrix virtutis defectus. 33 & ſeq.
unde proficiſcitur. 239. & 240
Forma nova introducta priorem corrumpit. 346
Formicarum ova ad ſurditatem. 167. & 168
Fotus in ſuffuſione, 157. in albugine, 162. ſurditate, 176 ophthalmia, ibidem. pro ſtomacho in vomitu, 215. in dolore ventriculi, 225. in lienteria, 231. adſtringens in diarrhœa, 241. & dyſenteria, 232. in teneſmo, 254. ad lumbricos, 241. in hæmorrhoidum fluxu immodico, 242. in hæmorrhoidum dolore, 244. in obſtructione hepatis, 253. in Scirrho hepatis, 252. in hydrope 253. chalaſtici in renum inflammatione, 276. & 277 adſtringens in mictu ſanguineo, ibid. dolorem ſedans in ulcere renum & veſicæ, 304. & 305. adſtringens in diabete, 280. urinæ incontinentia, ibid. ſuppreſſione menſium, 287. adſtringens in fluxu menſium immodico, 291 emolliens & reſolvens, 303. anodynus, 304. diſcutiens & roborans in hydrope uteri, 306. ſicci flatus diſcutientes, ibid. & 312. adſtringens, ibid. emolliens, 314. & 315. valde roborantes in partu difficili, ibid. adſtringens in fluxu lochiorum immodico, 315. emolliens & aperiens ad ſuppreſſionem lochiorum, ibid. carminans in torminibus a partu, 316. in doloribus arthriticis, 321. emolliens, attenuans, & roborans in febre tertiana intermittente, 340 emolliens & attenuans ad curationem febris quartanæ ſpuriæ, 345. alexipharmaci in febre maligna, 351. & ſeq. ad fœtum mortuum excludendum, 383. in uteri procidentia, 392
Fractura oſſis temporalis. 450
Fractura quid. 23
Fractura carni tempore ſiniſtro. 445
Frictiones partium extremarum in guta ſerena. 152
Frictionum modus in hecticis. 244
Frictiones in febre ſyncopali humoroſa qua methodo celebrandæ. 339. & ſeq.
In febre peſtilenti, 290. in fluore muliebri. 291
Frigiditas qualitas aquæ. 3
Frigiditatis cauſſæ in corpore. 31. & 32
Frigus in acutis quando malum. 64. & 65
Frontale. 122. & 123
Frontale in phrenitide. 140
Frontalia repellentia in febre maligna ad capitis dolorem & vigilias aut delirium. 313. & 314
Frontis vena ſecanda in febre maligna, ad capitis dolores & vigilias. 314
Frontale in ophthalmia. 160
in hæmorrhagia. 177
Fructus recentes & fugaces multa aquea humiditate præditi. 4
Fruges quomodo ab immodica aeris ſiccitate corrumpantur. 347
Fructus & olera ſerum generant. 45. & 46
Fructus eſculenti. 80
Fuligo candelæ ex cera rubra ulcera narium exſiccat. 175
Fuligo cumini & ejus ſpiritus ad pleuritidem, 196. in paroxyſmo hyſterico exhibetur. 297. exterius admovetur ad fluxum lochiorum immodicum. 316
Fuligini miſcentur interdum ſpiritus fixantes. 206
Furor uterinus quid. 292
cauſſæ, ibid. ſigna, ibid. conveniunt remedia maniæ, & melancholiæ hypochondriacæ propria. 295

G

GAgatinum oleum in paroxyſmo hyſterico confert. 297. & pulvis gargareus. 298
Galbanetum Paracelſi, in colica, & ejus deſcriptio. 228
Galenus ex pulſu furibundos mulierum amores cognoſcebat. 292
Galenus defenditur circa epilepſiæ idiopathicæ cauſſam. 136 & ſeq.
impugnatus circa cauſſam materialem & efficientem calculi, 267. circa cauſſam ballarum urinis innatantium. 269
circa arenoſam, in urinam ſubſidentiam. 273
Galli Indici. 83
Gallinæ. ibid.
Galli annoſi decoctum ad aſthma. 192
reprobatur opinio eorum, qui ejus uſum damnant. ibid.
in obſtructione hepatis, 248. melancholia hypochondriaca. 260. in calculis renum. 272
Gallina viva, per ſpinam ſecta, lateri admota in pleuritide. 194. & 195
Gallinarum ventriculi cur in pulveribus digeſtivis præſcribantur. 215
Ganglion in facie ſupra Zygoma. 445
Gangrænæ ſigna in urina. 61
Gangrænæ uteri curatio. 303
Gangræna. 379
Gangræna ex veſicatorio. 396
Gangræna in vulva. 446
alia gangræna. ibid.
alia gangræna in pede. ibid.
Gangræna perinæi, ani, & ſcroti. 4. 34. & 4. 35
Gargariſma. 120
Gargariſma ad expurgationem cerebri, 124. & ſeq. diſcutiens & reſolvens in linguæ paralyſi, 182. ad linguæ ſcabritiem & ardorem, 252. fauces & guttur a variolis defendi, 360 361. refrigerans & repellens in inflammatione linguæ. 179
Gaudii effectus. 92
Gelatina pro hecticis inſtaurandis. 320. & ſeq.
cornu cervi ad febrem malignam. 356
Gemellorum abortus cur frequentior. 312
Gemelli in utero. 433
Gemmas cur puerpera in partu deponere debeat. 314
Cenarum ruboris cauſſa in peripneumonia. 196
Generatrix facilius quid ſit. 163
Generatio quid ſit, & quotuplex. ibid.
univoca Generatio. ibid.
Generationis primæ defectus. 34
Genitalium fotus in febre maligna. 371
Gentilitii morbi. 30
Gibboſitas. 451
Gingivarum eroſio in pueris aliquando vermium indicium. 185
Gingivarum eroſio & exulceratio, ibid. curatio. ibid.
Gingivarum fluxus ſanguinis aliquando criticus, alias ſymptomaticus. 184
Gingivarum ulceribus maxime obnoxii. ibid.
Gingivarum putredinem arcet ſpiritus ſulphuris & vitrioli. ib.
Gingivarum affectus in ſcorbuto. 262
Glaciales aquæ. 86
Glaſtea bilis quid. 9
Glaſtea bilis unde procreetur, & an præternaturalis. 54
Glandes anodynæ ad dolores veſicæ leniendos. 276
Glandulæ cur fluxiones facile recipiant. 149
Glandulæ meſenterium obſtruentes. 265
Glaucones quid, cauſſa & curatio. 178
Globulus plumbeus vulnere ſclopeti calcaneo infixus. 444
Glutinantis medicamenta. ibid.
Gluteus humor ſecundarius. 8
Gonorrhœa. 393
Gonorrhœa antiqua. 365. & 366
Gonorrhœa contumax. 388
Goſypium ad exſiccandos oculos. 161. & 162
Granatorum flores exſiccati præſervant a calculo. 273
Graciles quomodo purgandi. 100
Gravitas, æqualitas elementorum. 3
Gravedo quid cauſſæ, & curatio. 174
Gravativus dolor unde. 44
Gravidæ mulieres quomodo & quando purgandæ. 97
Graviditas quomodo ab uteri tumore diſtinguatur. 304
Gravidis mulieribus cur familiaris pica. 391. & 392
cur circa quartum menſem ea ut plurimum liberentur. 215
Falſa graviditas. 399
Grumi ſanguinis in utero a partu remanentes quomodo educendi, 315. ut agnoſcantur. 316
Guajaci decoctum in paralyſi. 132
in epilepſia, 195. in gutta ſerena, 152. an poſſit in febre tertiana intermittente tuto exhiberi, 195. in ventriculo frigido, 212. in ſingultu. 295
Gurgulionis præciſio. 254
Guſtatus vitia, cauſſæ, 180. ſigna, & curatio. 187
Guſtus ſigna prava. 51
Guſtus quid. 18
Gutta ſerena. 152. & 445
an curabilis, 152. an conveniat phlebotomia. 153
Gypſes pituita. 11
Gypſi cum aceto ſubacti uſus in hæmorrhagia. 177
Gypſum ſolum albumine ovi exceptum ſanguinem fluentem potentiſſime cohibet. 185

H

HÆmatites lapis in hæmoptoe. 200
Hæmoptoe. 379. & 390
Hæmoptiſis quid proprie. 198
cauſſæ, ibid. partis mandantis ſigna, ibid. curatio. 199
Hæmorrhagia quando pericuIoſa. 57
Hæmorrhagiæ inſtantis ſigna. 70
Hæmorrhagia febris ardens in juvene judicatur. ibid.
Hæmorrhagia quid. 177. & ſeq.
differentiæ, ibid. cauſſarum ſigna, ibid. imminentis ſigna, ibid. critice apparet in morbis acutis. ibid.
quæ e directo partis affectæ accidit bona. ibid.
curatio. ibid.
Hæmorrhagiæ ſiſtendæ animi deliquium utile. ibid.
& cauterium actuale in utraque planta pedum appoſitum, ibid. contumacem ſiſtunt narcotica. ibid.
Hæmorrhagia e naribus, in quartana febre ſuperveniens, cur peſſima, 342. ſalutaris & critica per gingivas. 177
Hæmorrhagia ex dente avulſo. 433
Hæmorrhagia ex vulnere. 443
Hæmorrhagia ex arteria vulnerata, ligatura cohibita. ibid.
Hæmorrhoidalium venarum apertio per hirudines in teneſmo. 237
Hæmorrhoidum fluxus moderatus a quibus morbis præſervet. 242. fluxus immodici cauſſæ, ibid. fluxum immodicum cohibentia. 243
Hæmorrhoides ligandi, incidendi, & utendi modus. ibid.
poſt curationem cautio adhibenda. ibid.
Hæmorrhoidum dolor. 422
Hæmorrhoidum fluxus immodicus. 423
Hæmorrhoidum dolor, 243. cauſſæ, 244. curatio, ibid. quæ pur-

purgatio conveniat, ibid. topica admovenda. ibid.
ulceratarum curatio. ibid.
Hæmorrhoides abſumentia, ibid. quomodo aperiendæ. ibid.
Hæmorrhoidibus obnoxio cauſticum tibiæ utiliſſime admovetur. ibid.
Hæmorrhoidum apertio in febre peſtilenti utilis. 352
& in calculo renum, 271. in uteri ſcirrho, 302. in iſchiade. 355
Hectica febris inter omnes ſola eſt in facto. 22
Hectica febris, 328. Ejus differentiæ & gradus. ibid.
cauſſæ internæ & externæ, ibid. ſedes, ibid. quare habitualis dicatur, ibid. ſigna variorum graduum. ibid.
curatio, ibid. cur frequentius accidat, ab 18. anno ad 35. ibid. quæ diæta conveniat, ibid. 2. an aer frigidus, ibid. an craſſa & viſcoſa alimenta. ibid.
Hæcticos inſtaurantia alimenta, ibid. 2. aquæ frigidæ potus an conveniat, ibid. qualis debeatur purgatio, 330. lac & balneum maxime conveniunt, ib. antiquorum balneandi modus, ibid. alterantia potius quam purgantia conveniunt. ib.
Hederæ terreſtris ſuccus ad dyſenteriam. 320. & ſeq.
Hellebori vis in mania. 143
Hellebori extracto cancer incipiens ſanatus. 163. & ſeq.
Hemicrania quid, 149. arteriotomia curata. & ſeq.
Hemicrania. 406
Hemitritæus. 457
Hemitritæa febris plerumque ab inteſtinorum & meſenterii inflammatione exoritur. 265
Hemitritæus quid, 345. Ejus differentiæ, ibid. ſigna diagnoſtica, ibid. motus inæquales a qua cauſſa dependeant, ib. cur periculoſus, ibid. curatio. ibid.
Rara hemitritæi ſpecies. 419. & 420
Hepar pars organica. 13. & ſeq.
Hepatica medicamenta. 109
Hœdina caro. 81
Hepatis affectus. 245
Hepatis calida intemperies, ibid. differentiæ & cauſſæ, ibid. curatio, ibid. inflammatio, 246. differentiæ & cauſſæ, ib. ſigna. ibid.
Hepatis inflammatio a topicis calefacientibus præpoſtere admotis excitata, 246. & cucurbitulis regioni hepatis admotis, ibid. a muſculorum abdominis inflammatione quomodo diſtinguatur, 247. a pleuritide & meſenterio inflammato. ib.
Hepaticos ſolo faciei colore plurimos Galenus agnovit, ibid. hepatide Siculum Medicum tentari cognovit Galen. ex dejectionibus, ibid. periculoſior, ibid. quibus modis terminetur, ibid. ad ſuppurationem vergentis curatio. 248
Hepatis ulcus, 247. ſine præcedenti inflammatione quomodo dignoſcatur. ibid.
Hepatis obſtructio, 248. aſt morbus in via & meatu obſtructio in cauſſa materialis, ibid. ſigna. ibid.
Hepatis ſcirrhus. 252. differentiæ, ibid. cauſſæ, ſigna. ibid. curatio, ibid. inſenſibilis curationem non recipit. ibid.
Hepar gratioſi humoris fons eſt. 290 & 291
Hepate calido, cerebro frigido, ut plurimum ſunt catarrho obnoxii. 146. & ſeq.
Hepatis atonia in hepatico fluxu pendet a cauſſa ſupra primarum qualitatum exceſſum. 238
Hepar inflammatum dulcibus offenditur. 248
Hepar an ſemper afficiatur in hydrope, 252. ſanguificatio an lædatur in hydrope. 253
Hernia. 214
Hernia aquoſa in infante. 212
Hermeticorum opinio circa cauſſam ſitis morboſæ. 215
circa ventriculi concoctionem vitiatam, 216. circa cauſſam choleræ morbi, 222. circa calculoſas. 26
Hiera commendatur in morbis ventriculi. 211
Hirci ſanguinis & urinæ uſus ad renum & veſicæ calculum, 269. & in pleuritide, 2. ejus præparatio. ibid.
Homines cur alii ſint brevioris, alii procerioris ſtaturæ. 17
Hordeum. 77. & 78
Hordei ptiſana febricitantibus maxime conveniens. 334
duplex erat apud antiquos. ibid.
Hordeatum in catarrho. 148. & ſeq.
Hormini ſemen oculum a ſordibus purgat. 155
Horror primo perceptus aut frigus indicat principium morbi. 26. & 27.
Horror quando malus. 55
Origo ejus. ibid.
Conſervatio. ibid.
Horrificæ febris eſſentia & cauſſæ, 322. φρικώδης a Græcis dicitur. ibid.
Hydatides veſiculæ. 252
Hydrargyri aſſiduus contactus, paralyſim excitat. 128
Hydrargyro curata cataracta, 88. ophthalmia inveterata, 159 & 160. ſurditas. 167
Hydrargyrum maxime dentes denigrat, 184. & 185. in ileo deſperato exhibendum, 229. an poſſit exhiberi contra vermes. 227
Hydromel ad phthiſin, 204. pro motu in ulcere renum, 254. & 255
Hydrops pectoris, 199. cauſſæ, ibid. ſigna, curatio. ibid.
ab Hippocr. graphice delineatus. ibid.
Hydrocephalos. 444
Hydrops. 392. 396. 397. 400. 408. 421. 424. 426. & 444
Hydrops pectoris. 232. & 425
Hydrops in puero ſeptem annorum. 398
Hydrops in puero. 421. ibid. & 424
Hydrops tympanites. 412
Hydrops thoracis. 416
Hydrops ſpurius. 422
Hydrops ventriculi. 435
Hydrops incipiens. 441
Hydrops ab intemperie calida. 458
Hydrops abdominis aliquando degenerat in hydropem pulmonis, & vice verſa. 198
Hydrops pulmonis, lateris apertione non curandus. ibid.
Hydrops ex ſanguinis profluvio lethalis. 221
Hydrops duplex, particularis & univerſalis. 252. univerſalis ſpecies, ibid. an ſemper hepate affecto fiat. ibid. & 253
Hydropicorum aqua interdum non in cavitate abdominis ſed in veſiculis quibuſdam continetur. ibid.
Hydropis aſcitis cauſſa præcipua, ibid. non ſanguificatio læſa, ſed ſeroſæ materiæ retentio, ibid. cauſſæ rariores. 254
a nimio potu aquarum. 252
Hydropicorum aqua per quas vias feratur in capacitatem abdominis. 253
Hydropis ſigna & ſpecies, ib. alvi fluxus quando ſalutaris. ib.
Hydropici qui ſanabiles, ibid. in cruribus abſceſſus vel maculæ mali ſunt ominis. ibid.
Hydropis curatio, ibid. diuretica laxantibus magis proficua, 255. venæ ſectio quando conveniat, ibid. cauteria, veſicatoria, & ſcarificationes cur non debeant fieri, ibid. an conveniat paracenteſis, ibid. ſudorifica utrum proficua, ibid. potus qualis eſſe debeat, ibid. ſatisfallenda mandendo gratia aliquando maſtiches, ibid. refrigerantibus interdum curandus. 256
Hydrops ad maculam. 280
Hydrops uteri, vide uteri hydrops.
Hydragoga medicamenta. 105
Hydrops febre lethalis. ibid.
Humidum primigenium. 12
origo ejus. ibid.
conſervatio. ibid.
Humidæ intemperaturæ cauſſæ. 31
Humiditas qualitas aquæ. 3
Humoris natura. 6
Humorum differentiæ & numerus. ibid.
Humores primarii. 6
ſecundarii qui. 7
eorum numerus. ibid.
Humores excrementitii. ibid.
Humorum motus & diſpoſitio ad criſin obſervanda. 31
Humorum præparatio. 100
Hyemis temperamentum. 6
Hyemis victus. 77
Hyemis qualitates. 87. & ſeq.
Hyoſcyami folia in aceto decocta in ſcirrho hepatis. 254. & ſeq.
Hypochondrii durities quid ſignificet. 40
Hypochondriorum ſigna periculoſa. 68
Hypercatharſi ſuperveniens convulſio lethalis. 135
Hypercathartica medicamenta. 222
Hypercatharſis. 432
Hyparſarcoſis. ibid.
Hypochondriaca melancholia. 144
Hypochondriorum gravitas ſeu ſatietas, obſtructi hepatis ſignum. 252
Hypopyon quid, 162. cauſſa, ſigna, ibid. curatio, ib. concuſſione capitis & punctione curatur. ibid.
Hyſterica medicamenta. 111
Hyſterica paſſio, 293. cauſſæ, ibid. ſigna, ibid. imminentis ſigna, ibid. varii ſunt gradus, ibid. cauſſarum ſigna. ibid.
Hyſtericorum affectuum cauſſa & deſcriptio. 294. & ſeq.
Hyſterica ſymptomata quomodo diſtinguantur a ſyncope. 295
ab apoplexia, 296. ab epilepſia. ibid.
Hyſtericæ mulieres quomodo a mortuis diſtinguantur. ibid.
defunctæ, ante tertium diem non ſepeliendæ. ibid.
cur ſternutatio ſuperveniens bona. ibid.
Hyſterici paroxyſmi curatio, ibid. graveolentia naribus & ſuaveolentia utero admovenda, ibid. an venæ ſectio conveniat, 289. an vinum in paroxyſmo, ibid. extra paroxyſmum curatio, ibid. prægnantes quomodo tractandæ. ibid.
Hyſtericam paſſionem ſæpe comitatur uteri intemperies. ibid.
ſpecifica, ibid. amuleta. ibid.
Hyſtericarum paroxyſmum excitantia. 297
Hyſterica epilepſia. 388
Hyſterica paſſio. 400. 409. & 431
Hyſterica ſymptomata. 434
Hyſtericus affectus. 366

I

JAlappæ radix in fluxu muliebri ſeroſo præſtantiſſima. 287
In Ictericis an color flavus ſit morbus. 21. & 22
Ictericornm flavus color ſuffitu aceti diſcutitur. 156
Ictericis objecta flava apparent, ſi ſit magna bilis effuſio in corneam. 157
Icterus eſt ſymptoma qualitatis mutatæ. 251
Ejus differentiæ, ib. cauſſæ, ſigna cauſſarum, ib. curatio, ib. an ſemper ante ſeptimum lethalis, ib. ſpecifice. ibid.
Icterus albus quid. 288
Icterus. 363. & 411
Icterus in gravida. 384

Icterus ſerpentum. 429
Ictus veſpæ. 430
Idiopathicus morbus. 26. & ſeq.
Idiopathici affectus continui ſunt. 39. & 40
Ignobiles partes organicæ, quæ. 13
Ileos Latinis vulvulus, aliis χόρδαψος barbaris miſerere mei, 228. Ejus cauſſæ, ſigna, ibid. curatio. 229. proprium ſignum eſt, nihil per inferiora deſcendere, 228. non ſemper lethalis, in quo fæces evomuntur, 229. ab inflammatione convenit venæ ſectio, ibid. inædia, ibid. deſperato ſollis fabrilis & argenti vivi uſus conveniunt, ibid. ab inteſtini prolapſu quomodo curandus, ibid. quibus ſignis diſtinguatur a colico dolore. 228
Ileos ſeu miſerere mei. 436
Iliaca paſſio. 405
Illuminationis menſis. 31
Imaginatio quid ſit. 19
Imaginatrix facultas ad ſimilitudinem prolis cum parente multum confert. 21
Imaginatio an lædi poſſit ratiocinatione illæſa. 88
Imperforatæ ſeu atretæ mulieres quæ dies dicantur. 306
curatio. ibid.
Impetigines. 431
Impetigo & pruritus corporis. ibid.
Inanimata quomodo caleſiant. 32
Inanitio quomodo ſingultum excitare poſſit. 216
Inappetentia in biliofis frequens. 37
Inappetentiæ cauſſæ, 210. prognoſis, 211. a coloris nativi exſolutione lethalis. ibid.
Inappetentiæ in febribus curatio. 338
Inappetentia. 430
Inſeſſus ad dyſenteriam, 169. in teneſmo, 237. hæmorrhoidum dolore. 235
Inciſiones quotuplices. 25
Incontinentiæ urinæ cauſſæ. 279
Incraſſans blandum, humoremque acrem demulcens. 149
Incraſſantia humoris in catarrho. ibid.
Indicans. 91
Indicata. ibid.
Indicatio a morbo communi, ſeu ſolutione continui. 101
Indicatio a morbo organico. ibid.
Indicatio, & illius differentiæ. 90
Indicatio a morbo ſimilari. 102
Indices dies, ſeu contemplabiles. 28
Individui ſimilitudo unde. 20
Inedia quomodo exſiccet. 33
Inedia bilem generat. 37
Infantium quis eſſe victus debeat. 77
Inflammationes interiorum partium acutæ ſunt ſemper. 44
Inflammatorius dolor quid notet. 42
Inflammatio teſtium cum urinæ ſuppreſſione. 190
Influens ſpiritus. 8
Influxus ſyderum, quomodo ſint cauſſæ morborum. 347
Ingenium, effectus bilis. 37
Inguinis dolor ex utero in illo conglobato quomodo curandus. 316
Injectiones veſicæ ulcera detergentes & conſolidantes. 279
quo inſtrumento immittendæ, 280. ad veſicæ dolores, ib. ad dyſuriam. 260
Injectio. 202
Injectiones in uterum in menſium ſuppreſſione, 289. fluxu menſium immodico, 291. fluxu muliebri, 294. furore uterino, 293. uteri inflammatione, 298. ad ulcus uteri, 361. detergentes, exſiccantes, & conſolidantes, ibid. in cancro uteri, 290. hydrope uteri, 304. adverſus ſterilitatem a frigida cauſſa, 409. ad excludendam ſecundinam. 315
Injectio in anum ad fluxum hæmorrhoidum immodicum. 320
Innominatus humor quis. 8
Inquietudines, febricitantium ſigna. 337
Inquietudines, morbi maligni indices. 43
Inſalubris ſtatus quis. 20
Inſipida pituita quæ. 9
Inſitus ſpiritus quis. 10
Inſomnia phrenecticorum ſalutaria. 50
Inſomnium quid? 21
A qua cauſſa oriantur ut plurimum. ibid.
Inſomnia pituitoſorum. 37
Inſpiratio quid efficiat. 17
Inſtaurantia alimenta pro hecticis. 328. & ſeq.
Intemperies quid; & earum diviſio. 23
Calida intemperies an detur. ibid.
Intemperies quomodo corrigenda. 100
Intemperantia, Medicorum nutrix. 72
Intemperaturæ calidæ cauſſæ. 30
Intemperaturæ frigidæ cauſſæ. 32
Intemperaturæ ſiccæ cauſſæ. ibid.
Intemperies ſimplices, tum etiam immateriales raro inveniuntur. 123
Intermittentes febres an ſemper periculo vacent, 346. & ſeq.
Intercalares dies. 29
Intercidentes dies. ibid.
Intermittens morbus. 25
Intermittentes febres an periculoſæ. 49
Internuncii dies, ſive indices ad criſin, qui. 27
Inteſtina lumbricis obnoxia. 38
Inteſtinorum affectus. 225
Inteſtinum lupi ad colicam, ejus præparatio. 188
Inteſtinorum motus naturalis periſtalticus dictus. 228
quomodo invertatur. ibid.
Inteſtina tenuia an craſſa efficiantur ulcere. 233
eorum inflammatio in dyſenteria quomodo curanda. ibid.
Inteſtinorum exulcerationis cauſſa eſt qualitas maligna, ſpecifica, 147. curatio. ibid.
Inteſtina a variolarum noxis defendentia. 313
Inſtrumenta Medica. 182
Inventio remediorum. 94
Ira calefacit corpus. 33
Iræ effectus. 170
Irrepentes dies. 28
Iſchiadici doloris a cauſſa calida curatio. 325
Iſchuria quid, 282. cauſſæ iſchuriæ legitimæ & nothæ, ibid. & 283. ſigna cauſſarum utriuſque, ib. curatio, ib. cur valde periculoſa, 284. a grumo ſanguinis quomodo curanda. ib.
Judicium temperamentorum. 6
Judicio criſis comparatur. 29
Jugulares venæ in angina aperiri poſſunt, 188. modus ſecandi. ibid.
Julepus. 117
Julepi refrigerantes in phrenitide, 340. 141. in mania, 80. & ſeq. in catarrho, 147. in pleuritide, 191. ad hæmoptoen. 199
Julepus cardiacus, 209. leniens in calculo renum. 271
in vomitu bilioſo, 217. in vomitu ſanguinis. 187
in dolore ventriculi, 224. Phlegmone, 201. fluxu hepatico, ibid. vermium curatione. 241
Julepus Alexandrinus, & varii Julepi hepar refrigerantes, 246. in renum inflammatione, 276. calculos imminuens, 271. leniens & detergens in ulcere renum & veſicæ, 279
conſolidantes in ulcere renum & veſicæ, ibid. adſtringentes in diabete, 280. aperientes in iſchuria, 282. refrigerantes & lenientes, 283. incraſſans & leniter adſtringens, 292. ad leniendos humores bilioſos acres, 317. refrigerans in febre hectica. 330
Julepus Alexandrinus pro potu in febribus putridis bilioſis, ejus compoſitio. 334
Julepi in febribus bilioſis, 335. incraſſantes in bile valde acri & tenui, ibid. in febribus pituitoſis, & melancholicis. ib.
Julepus cardiacus guſtui gratiſſimus, ibid. movens ſudores in febre tertiana intermittente, 340. aperiens, abſtergens & incidens in febre tertiana contumaci, ibid. variolarum eruptionem adjuvans, 360. motum ſanguinis & ebullitionis frænans & modice refrigerans. ibid.
Julepi alterantes in febribus malignis ex quibus componendi, 354. eorum formulæ, ibid. præparantes humorem melancholicum. 342
Juli nucis juglandis ad ſuffocationem hyſtericam. 298
Juniperi granorum decoctum ad diarrhœam. 233
Juſcula. 119
Juſculum in adſtrictione alvi. 230
Juſcula medicata ad hepar refrigerandum, 276. ad ſuppurationem accelerandam in hepatitidem, 247. ad obſtructiones hepatis, 249. & 260. in calculo renum, 271. in melancholia hypochondriaca, 260. in dyſuria, 283. in fluxu menſium immodico, 290. aperiens diureticum & menſes movens. 304
Juſcula cur ægrotantibus in morbis quantumvis acutiſſimis concedantur, 333. medicata in continuis putridis uſurpanda, 337
lentis & diuturnis, ibid. ex decocto cichorii & chamædrios mira præſtant in febribus longis, ab obſtructione pendentibus, 354. aliud juſculum in quo exhibentur trochiſci de abſinth. de rhabarbaro. ibid.

K

Κίττα quid. 214
Κοίμα. 162
Κώρωσις. 166
Κειτήειον temperamenti quid. 4. & 5

L

Laborum ſigna. 67
Lac eſculentum. 82
Lac generantia aut minuentia medicamenta. 112
Lactis uſus. 118
Lactis muliebris uſus in ophthalmia. 161
Lactis uſus in phthiſicis, 203. in dyſenteria. 233
Lac muliebre omnibus aliis præferendum. 203
Lacte ſolo interdum phthiſici nutriuntur. 25
Lac non omnibus ſiticuloſis interdici debet, 215. putreſcens cur non generet vermes. 239
Lactis ſerum hepar refrigerat. 276
Lac aſininum corpus emaciatum reſtaurat, ibid. interdum convenit in melancholia hipochondriaca, 260. in ulcere renum & veſicæ, 278. in dyſuria. 282
Lac ovillum commendatur ad mictum ſanguinis. 277
vaccinum maxime confert ad ſolidationem ulcerum, renum & veſicæ, 279. ovillum, bubulum aut aſininum conveniunt in diabete, 281. chalybeatum maxime confert in fluore muliebri, 316. aſininum in ulcere uteri. 300
Lac tepens recenter mulctum, anodynum præſtantiſſimum in ulcere veſicæ, 320. in arthritico dolore. 279
aſininum ad præcavendam arthritidem bilioſam. 323

hecticis maxime conveniens. 330
Lac calens gargarizatum dolorem lenit. 286
Lacertæ caput, auri admotum, corpuſcula auri inſerta extrahit. 171
Lactuca oculis infenſa. 152
Lactuca. 78
Lactuca refrigerat. 144
Læſio actionum ut primum ſentitur, incipit computatio dierum criticorum. 27
Lævitas unde oriatur. 33
Lapideſcens ſuccus cauſſa materialis calculi. 269
Lapidifico ſpiritu hominum corpora aliaque in ſaxa converſa. ib.
Lapis ſub lingua. 449
Larynx & pharynx propter viciniam in anodina ut plurimum afficiuntur. 192
Laryghis uſus & officium. ibid.
Laryngolomia utrum in angina celebranda. 196
Lateralis dolor quid ſignificet. 71. & 72
Laudani uſus in clyſteribus phreneticorum. 141
Laudani uſus in catarrho calido, 148. in hæmorrhagia, 170 in dolore dentium, 182. in faucium doloribus & ulceribus, 185. in vomitu, 220. in pleuritide; ſed exigua doſi, 196. in cholera morbo, 223. in dyſentericorum clyſteribus, 217. in teneſmo, etiam per os calculo renum, 210 in iſchiadico dolore acerbiore. 325
Lavendulæ flores in menſium ſuppreſſione commendantur. 287
Legitimus morbus. 21. & 22
Legumina melancholiam generant. 38
Lentæ febris eſſentia, cauſſæ & differentiæ. 332
Lentiſcini ligni decoctum ad cerebrum exſiccandum, 148 in fluxu hæmorrhoidum immodico, 158. pro potu in mictu ſanguinis. 276
Lentes. 116
Lentores dentium in febre quid notet. 68
Lentium decoctum, an ad variolarum expulſionem conveniat. 78
Leporina caro. 82
Lethalis morbi ſigna. 48
Lethalis morbus. 24. & ſeq.
Lethargi differentia ab apoplexia, caro, & comate. 202 parotides ſupervenientes ſalutares, 127. Et qualis purgatio conveniat. ibid.
Lethargici quomodo empyici fiant, 119. ſcommonium cum caſtoreo exhibitum perutile. 128
Leucoma quid. 157. & ſeq.
Leucophlegmatia unde dicta, 254. quando ſalutaris diarrhœa. ibid.
Libidinis ſenſus deperditus quid arguat. 42
Lien obſtructionibus obnoxius. 181
Lienis novus uſus ex hermeticis. 216
Lienoſis gingivarum ulceribus obnoxii. 184
Lien majorem conſenſum habet cum ventriculo, quam hepar. 221
Lienis inflammatio, ibid. ſigna & curatio. 258
Lienis morbi, ibid. inflammatio critice ſolvitur per hæmorrhagiam naris ſiniſtræ. ibid.
Lienis dolor, ibid. quomodo ab inflammatione & colico dolore diſtinguatur, ibid. curatio. ibid.
Lienis obſtructio ſeu inflatio, ibid. cauſſæ & ſigna. ibid. fuit ſublata decocto radicis chinæ. ibid.
Lienis ſcirrhus, ibid. quomodo diſtinguatur a tumore flatuoſo, ſeu inflatione, ibid. curatio. ibid.
Lienis cura ſpecialis habenda eſt in febre quartana. 343
Lien per ramos ſplenicos cum omento communicat. 266
Lien potulentam materiam ad ſe trahit. 254
Lienoſis dyſenteria ſuperveniens, quæ bona. 233
Lienteria unde ſignificetur. 229
Lienteria quomodo fiat. 22
Lienteria quid, 229. cauſſæ, ibid. ſigna, curatio. 231 fit potius vitio retentricis ventriculi concoctricis. 229 quid differat a cœliaca paſſione, ibid. levitis inteſtinorum appellatur, ibid. & 230. qualia enemata conveniant. ibid.
Ligni nephritici infuſio facta pro potu ordinario in obſtructione hepatis, 250. melancholia hypochondriaca. 260
Limacum liquor ad arthritidem. 321
Limaturæ chalybis varius uſus in obſtructionibus reſerandis. 250
Limonum ſucci cautus debet eſſe uſus. 271
Limonum aqua a calculis renes liberat. 273
Linariæ herbæ decoctum hæmorrhoidum dolores ſiſtit. 244 & ſeq.
Lingua ſigna lethalia. 67
Linguæ affectus, 179. tumores, & magnitudo valde excedens. ibid.
Linguæ humorum diagnoſis, ibid. curatio. ibid.
Linguæ ſcarificationes profundæ, ad curationem tumoris œdematoſi linguæ. 180
Linguæ paralyſis, 186. cauſſæ, ibid. curatio. ibid.
Linguæ paralyſis ex profunda cucurbitularum ſcarificatione. 188
Linguæ ſiccitas, ardor, & ſcabrities, quomodo curanda in febribus, 371. in febre maligna. 392
Linguæ tumor. 437
Linguæ frigiditas lethalis. 440
Linimentum. 121
Linimenta in convulſione uſurpari ſolita, 134. & ſeq. ad pleuritidem, 455. & 456. refrigerans & leniens in phthiſi. 204. & ſeq.
Linimentis ad pleuritidem cera & mucilagines non conveniunt. 195
Linimentum in palpitatione cordis, 209. ad ventriculi inappetentiam, 212. ad ventriculum calefaciendum, ibid. in vomitu ſanguinis, 244. ad lumbricos, 241. in dolorem hæmorrhoidum, 244. & ſeq. in hepatide, 248. in obſtructione hepatis, 334. ſcirrho hepatis, 252. ventriculo admovendum in hydrope, 256. hepati, ibid. calculo renum, 267. & ſeq. renum calida intemperie, 273. adſtringentia, in mictu ſanguinis, 276. conſolidationem adjuvantia in ulcere renum & veſicæ, 279. dolorem ſedans, ibid. adſtringens in diabete, 280. adſtringens in urinæ incontinentia, ibid. aperiens in ſuppreſſione menſium, & 289. fluxu menſium immodico, 290. detergentia, exſiccantia, cicatricem inducentia, 301. in cancro uteri, 302. adverſus ſterilitatem a frigida cauſſa, 409. ad fluxum lochiorum immodicum, 315. ad dolores arthriticos ſedandos, 320. ad roborandos articulos, 323. reſolventia ad dolorem iſchiadicum, 324. refrigerantia hepati & lumbis admovenda in ſynocho ſimplici, 326. hepati admovendum in febribus putridis continuis, ibid. diſſolutionem corporis impediens, 339 emolliens poſt fotum, ibid. roborans ventriculum, ibid. ad inungendam ſpinam dorſi in quartana, 344. in febre quartana ſpuria, 345. ad frictiones totius corporis, 352 ad maxime cardiacum in febre maligna. 355
Linteamina & induſia an ſint frequenter in morbis immutanda. 333
Lipothymia cur pulſum minuat. 34
Lipothymia quid differat a ſyncope. 205
Lipothymia & alia ſymptomata ex utero. 428. & ſeq.
Lippitudo quid. 158
Lipyria febris adeſt in inflammatione ventriculi eryſipelatoſa. 139
Lipyria febris quid. 329
Linimentum. 121
Liquida facilius vel difficilius deglutiuntur in angina, 186 & ſeq.
Liquores cardiaci ad palpitationem. 208
Lithontriptica. 111
Lividitas ubi mala. 128
Lixivium diſcutiens in tumore œdematoſo tibiarum & pedum. 194
Loca quædam cur peſtifera labe tententur. 348
Lochiorum fluxus immodicus unde æſtimandus, 315. cauſſæ, ſigna, ibid. curatio, ibid. cur periculoſus, ibid. victus ratio qualis eſſe debeat, ibid. cur ſomnus arcendus. ibid.
Lochiorum ſuppreſſio, ibid. cauſſæ, ſigna, ibid. curatio. ibid.
Lochiorum ſuppreſſionem quæ mala ſequantur. ibid. quando debeatur ei purgatio, ibid. unde mittendus ſanguis. ibid.
Lolium viſui inimicum. 153
Lochia ſuppreſſa. 379
Looch. 119
Looch in angina, 125. in aſthmate, 191. pleuritide, 195 empyemate, 197. in hæmoptiſi, 200. ad linguæ ſcabritiem & ſiccitatem, 337. & 383. pulmonem a variolis præſervans, 285. ad fluxionem in pulmone jam excitatam, ib. fauces & guttur defendens a variolarum noxis, ibid. Loquelæ inſtrumentorum cum auditoriis inſtrumentis conſenſus. 166
Lotiones pedum in phrenitide, 141. coxarum & tibiarum ad excludendam ſecundinam, 186. manuum & pedum in febribus continuis. 335
Lues venerea ſemper maligna. 42
Lues venerea. 378
Lues venerea in puero curata. 397
Lues venerea inveterata. 423
Lues venerea antiqua. ibid.
Lues venerea in puello nuper in lucem edito. 445
Lues venerea in puere quinque annorum curata. 447
Lumbrici excreti quid indicent. 391
Lumbricos enecantia medicamenta. 111
Lumborum dolor in febribus quibus remediis curandus. 259
Lumbrici ad quod genus affectuum præter naturam referendi. 240
Lumbricorum tria genera, ibid. cauſſa efficiens. ibid. materialis, ibid. ſigna. ibid.
Lumbricorum excretio quo morbi tempore ſalutaris. 241
Lumbrici lati an unicus vermis, an ex pluribus conflatus, ibid. an ex melle & ſaccharo poſſint generari. ibid. quæ mala accerſant. ibid.
Lumbricis cur maxime infeſtentur pueri lactantes, quibus carnes exhibentur. ibid.
Lumbricos enecantia, 320. quæ purgantia conveniant, quales clyſteres. 241
Lumbrici in febre maligna quibus remediis curandis & educendi, 372. interdum alvi fluxum excitant. 224 quibus ſigni dignoſcantur. ibid.
Lumbrici. 365. 381. & 386
Luna in criſibus maxime dominatur. 26. & 27
Lunares radii cerebro infenſi. 124
Lupia. 441. 445. & 448
Lupi ſanguis ſurditatem curat, 168. hepar, ſpecificum in fluxu hepatico, 239. hepar exſiccatum epilepſiam hyſtericam præcavet, 298. caro exſiccata emuletum in ſuffocatione hyſterica, ib. inteſtinorum pulvis in colico dolore. 227. & ſeq.
Luxationem coxæ cur iſchiadicus dolor inferat. 324
Lyſis quid. 25. & ſeq.

M

Macies etiam a ſanguinis copia. 202
Macies ſumma cur una ex ſterilitatis cauſſis. 407
Maculæ præcipue in cruribus unum ex ſcorbuti ſignis. 263

Ma-

Macula quid. 157. & 158
Maculæ purpureæ ſymptoma febri peſtilenti proprium & peculiare, 347. ſed non vere pathognomonicum, 350. non malignæ in corpore apparentes quid indicent. ibid.
Macula in cornea. 445
Magnitudinis vitia quæ. 33
Mala perſica. 81
Armeniaca. ibid.
Malacia quid, 214. cauſſæ. ibid.
Malignus morbus qui. 25. & 42
Maligna febris quæ, 346. cur carbunculi & parotides eam ſignificent, 350. Maculæ purpureæ. ibid.
Malignæ febris ſymptomatum curatio. 372
Maligna febris cum parotidibus quibus remediis ad Auctore curata. 351
Malignitas quomodo a putredine diſtinguatur. 333
Malignis & peſtilentibus morbis purgatio in principio inſtituta maxime noxia. 364
Malvæ florum conſerva leniendo arenulas expurgat. 271
Malvæ decoctum & florum conſerva ad dyſuriam. 177. & ſeq.
Mammarum extenuatio in prægnante cur abortum portendat. 396. & ſeq.
Mammæ inflammatio. 426
Mammillarum inflammatio, 367
Mammillarum fiſſuræ. 431
Mammillarum fiſſuræ & hircus alarum. 459
Mandragora refrigerat. 32
Mania quid, 142. ſigna præſentis & imminentis maniæ, 143 in quo differat a phrenitide & melancholia, 142. cur non habeat febrem comitem, ibid. fiat a maligna & venenata qualitate, ibid. & 143. qua anni tempeſtate ſæpius contingat, ib. curatu difficillima, ib. curatio, ib. amuletum. 144
Mania. 143
Manus eſt inſtrumentum dignoſcendi temperamentum. 4. & 5
Manuum ac pedum præcipue in urnis calor ſignum calidioris hepatis. 245
Manuum & pedum refrigeratio maxime juvans in febribus continuis. 336
Maraſmus. 26. & 27
Maraſmus quid. 326. & ſeq.
Marcoris variæ cauſſæ. 201
Margaritarum & corallorum laus in febribus malignæ. 354
Marium temperamentum. 5. & ſeq.
In maribus triginta dierum ſpatio partes ſpermaticæ perficiuntur. 19. & 20
Marrubii ſuccus ad morbi regii curationem, 252. conſerva ad ſcirrhi hepatis curationem. 254
Martis vitrioli uſus in menſtruis fluentibus, 290. in epilepſia hyſterica. 288
Maſſa ſanguinea quid. 7
Maſticatorii compoſitio. 13. & 14
Maſticatoria medicamenta. 107
Maſticatoria ad expurgandum cerebrum. 143
in dolore dentium. 185
Maſtiche ſumpta vomitum compeſcit. 217
Maſtiches uſus in hydrope ad hydropem ſallendam. 254. & ſeq.
Materiæ vitium in corpore quotuplex. 33
Materiæ præparatio & inductio formæ ab eodem agente proficiſcitur. 238
Materia in thoracis capacitate contenta qua tranſeat & expectoretur. 193
Maturatio. 15
Maxillarum tumoris curatio per reſolutionem. 184
adſtringentia non intempeſtive applicanda. 183
Meatus ſunt ductus patentes, per quos ſeroſa materia in abdominis capacitatem defertur. 254. & ſeq.
Medendi methodus. 90
Medici Pariſienſes notati de ſanguinis miſſione in pueris. 363
Melancholia hypochondriaca. 458
Mel roſaceum cum guttis aliquot ſpiritus vitrioli ad oris & faucium ulcera. 185
Mel & ſaccharum an lumbricos generant. 239
Mellis aqua ad albuginem. 303
Melicratum quibus non conveniat. 322
Melancholici humoris redundantis ſigna. 138
Melancholicis hæmorrhoides ſupervenientes ſalutares. 94. & 146
Mel. 83. & 84
Melanagoga medicamenta, vide ſupra, Medicamenta.
Melancholica alimentaria quid. 8
unde generetur, & qui illius ſint effectus. ibid.
Melancholia excrementitia quid, & ejus uſus. ibid.
Melancholicis unde oriantur inſomnia. 17. & 18
Melancholicorum ſigna. 38
Ingenioſi. ibid.
Melancholia morbis, 145. in quo differat a phrenitide & mania, ibid. varii gradus, ibid. ſigna, ibid. morbus contumaciſſimus, opprobrium medicorum dictus, ibid. & 259 curatio. ibid.
Melancholia hypochondriaca inter morbos lienis collocari debet, 218. focus & cauſſæ, 219. cur pueri & adoleſcentes ei minime obnoxii, ibid. cur affectio flatuoſa ab antiquis vocata. ibid.
Melancholicorum vaporum varia ſymptomata. 260
curatio. ibid. an conveniat aquarum thermarium potus. ibid.
Melancholiæ ſymptomata ſcorbutis ſimilia. ibid.
Melancholicus humor duplex, naturalis & præternaturalis. 123
Melones. 81
Membranam affectam quid indicet. 40
Memoria quid. 17
Memoria infida pituitoſis. 38
firma melancholia. ibid.
Menſium inſtantium ſigna. 69
Menſium fluxus qualis eſſe debeat. 88
Menſium ſuppreſſio, 286. cauſſæ, ibid. cauſſarum ſigna, ibid. quæ gravidis contingit, quomodo diſtinguatur ab ea, quæ a cauſſis præternaturalibus procedit, 291. multorum ac graviſſimorum morborum cauſſa eſt, ibid. poſt ſextum menſem an ſit incurabilis, ibid. cauteria tibiis admota, an conveniant, 288. curatio, 289. præcepta obſervanda in uſu remediorum. ibid.
Menſium fluxus immodicus, 289. cauſſæ ſigna, ibid. cauſſarum diagnoſis, ibid. curatio, 290. ſanguis magna copia tractus ſiſtit, ibid. ſpecifica. ibid.
Menſibus ac lochiis fluentibus in præcipiti angina an mittendus ſanguis. 188
Menſtrua alba, ſive fluor muliebris. 291
Menſium ſuppreſſio. 361
Menſium fluor immodicus. 406. 428. & 441
Menſium fluxus immodicus, cum principio hydropis. 404
Menſtruus ſanguis an ad generationem concurrat, quid ſit, & ejus effectus. 17
Mercurius quomodo præparandus ad epilepſiam, ibid. & ſeq.
Mercurii dulcis uſus in colico dolore, 227. in obſtructionibus commendatur, ſicut & mercuriales purgationes, 255 in hydrope, 300. ulcerat, mundificat, & conſolidat, 279 cum ſcammonio exhibitus in dolore iſchiadico, 324. in rheumatiſmo, ibid. contra vermes. 241
Mercurius diaphoreticus in diarrhœa exhibendus. 273
in curatione hydropis, 257. ulcera mundificat. 279
Mercurius vitæ ad curationem hydropis, 254. an poſſit exhiberi ad curationem fœtus mortui. 314
Mercurii inunctione curata cataracta, 155. ophthalmia deſperata, 163. an exhibendus contra vermes crudus. 242
Mercurius præcipitatus rubeus, ad polypum & ſarcoma. 174
Meſaraicæ venæ quibus obſtruantur. 265
Meſenterii & ventris inflammatio hepati communicatur. 249
Meſenterii tumor quomodo ab hepatis inflammatione diſtinguitur. ibid.
Meſenterii morbi. 265. & ſeq.
Meſenterium medicorum nutricula vocatur, ibid. obſtructio, ibid. cauſſæ, ibid. ſigna, ibid. inteſtinis & lumbis alligatur. 254
Meſenterii inflammatio, 265. cauſſæ, ſigna, ibid. quomodo a muſculorum abdominis inflammatione diſtinguatur, ibid. a draphragmatis tumoribus. ibid.
Meſenterii abſceſſus, ulcus, & ſcirrhus quomodo dignoſcantur, ibid. curatio, ibid. abſceſſus non ſemper fit ab inflammatione, ibid. cur ſemper periculoſus. 266
Meſpilorum uſus frequens in diarrhœa. 233
Metrenchytæ, ſeu clyſteres uterini ad menſium ſuppreſſionem. 287. non præſcribendi virginibus. ibid.
Mictus ſanguinis, 277. cauſſæ, ibid. curatio, ibid. interdum criticus, ibid. ſigna partis affectæ, ibid. topica convenientia, 278. lac ovillum utile, 278. a calculo & arenulis quomodo curandus. 277. ibid.
Miſſio ſanguinis. 88
Mixtio elementorum quid ſit, & quid ad eam requiratur. 3
Millefolii decoctum ad hæmoptoen, 200. in hæmorrhoidum dolore, 289. ſanguinem ſiſtit. 239
Mille florum aqua, ſeu ex ſtercore vaccino, variolarum cicatricibus implendis idonea. 360
Millepedum laus in calculo renum, 267. calculo veſicæ, 276 eorum præparatio, ibid. ad aſthma, 191. aſelli nominantur. ibid.
Moderatio victus quæ eſſe debeat. 68
Modus ſecundum unguentum parandi ad conſolidandum. 386
Mollities quid ſit. 3
Morborum differentiæ accidentales ratione magnitudinis motus, temporum, &c. 25. & 26
Intentio in morbo differentiam conſtituit. ibid.
Morbi quid. 20. & 21
Collocatur in prædicamento qualitatis. ibid.
Permanentiam habet. 22
Actio læſa per morbum. 21
Morbi communes differentiæ. 25
Inter morbum & ſanitatem datur medium. 20
Cauſſæ morbi, & eorum differentiæ. 31
Cauſſæ differentiarum accidentalium morborum. 33
Cauſſæ morborum ſimillarium. 32
Morbi in conjunctione quotuplices. 25
Morbi in ſitu & in connexione. ibid.
Morborum genera & differentiæ. 21
Morborum diviſio a Fernelio inducta rejicitur. 24
Morbi longi aut brevis ſigna. 47. & ſeq.
Morbi eſſentia. 40. & 41
Morbus magnus quis. 42
Conformationis morbi quot. 43
Morbi maligni & benigni ſigna. 43
Morbum ſequitur neceſſario actionis læſio. 20

Morbi partim a diæta, partim a ſpiritu, 19. ab occulta quadam vi, & aſtrorum influxu. 187
Morbillorum a variolis differentiæ, 356. an ſint morbi novi, ibid. eorum deſcriptio cur ab Hippoc. & Galen. omiſſa, ibid. cauſſa, ibid. per ebullitionem ſanguinis a cauſſa procatartica excitantur, ibid. ebullitio talis duplex, ibid. cur non generentur in matre, ſicut in fœtu, a ſanguine menſtruo, 358. eruptio cur interdum tamdiu differatur, ibid. differentiæ, ibid. ſigna diagnoſtica & prognoſtica, ibid. curatio. 369
Morbilli. 389. 390. & 411
Morbi chronici & diuturni. 429
De morbo lento a ſyderatis pulmonibus orto, quo virgo, nihil mali ſentiens, interiit menſe Febr. ann. 1643. 439
Morbus epidemicus coqueluche vulgo dictus. 440. & ſeq.
Modus quo morbus finiatur. 67
Magnitudines morbi. 23
Morbi calidi breviores. 45
Mors morbi. 25
Motus morbi. ibid.
Moiſuli ad exſiccandum cerebrum. 147. & ſeq.
lenientes in mictu ſanguinis. 277
Moſchi uſus in epilepſia puerorum. 137. & 138
Motus lædi poteſt, illæſo ſenſu, & contra. 131
Motus depravati ſymptomata inter ſe quomodo diſtinguantur. 133
Morbus convulſivus fit ab irritatione, ibid. motu in omni quinque conſideranda. 146
Motus Lunæ in criſibus obſervandus. 31
Motus immoderatus diſſipat. 32
Motus quis utilis. 88. & 89
Motus quando periculoſus. 52
Movens facultas quid. 19
Mucilaginoſa materia e veſica prodiens, in quo diſtinguatur ab ea, quæ ab aliis partibus procedit. 279
Mucoſa pituita in calculoſis, a qua cauſſa fiat. 268
Mucoſum & album in dyſenteria excretum quid, & unde, 167. & ſeq.
Mulieres quædam purgationes menſtruas per vomitum ſanguinis periodicum paſſæ ſunt. 220
Mulierum morbi. 285
Mulieres an habeant ſemen prolificum. 19. & ſeq.
Mulieres miſerrimæ, multis & incomprehenſibilibus fere affectionibus premuntur. 294. illis venæ ſectio venarum inferiorum cur utiliſſima. 219
Muſica inſtrumenta quando melius audiantur. 166
Muti cur ſurdi ab ortu. ibid.
Mutus caſu curatus. 438
Mutationes in morbis contingentes. 25
Mydriaſis quid, 157. cauſſæ, ibid. curatio. ibid.
Mycopia non fit a paucitate ſpirituum, 185. ſed a cryſtallini ſitu vitiato. 158
Myrobalani conditæ viſum clarificant, 185. ad inappetentiam. 212
Myrobalanorum decoctum in dyſenteria, 234. in mictu ſanguinis. 278

N

NApi. 79
Narcotica medicamenta. 41
Narcoticorum imprudens uſus lethalis, 136. caute uſurpanda, 147. & 148. quando uſurpanda in calido catarrho, 179. in ophthalmia, 157. & 160. in dolore dentium, 184 in cholera morbo, 223. admixta purgantibus ad ſingultum, 220. ad dolorem ventriculi, 224. colicum dolorem, 226 & in nephritico dolore pertinaci, 271. in febre maligna, 355. inſtante criſi non uſurpanda, 337. in dolore aurium, 160. in hæmorrhagia, 184. in clyſteribus ad dyſenteriam, 235. & ſeq. in teneſmo & per os ſumpta & admota, 172 in fluxu hepatico. 238
Narcotica quædam vis ineſt vaporibus in hyſterica paſſione. 294
Narium ſigna lethalis. 67
Narium affectus, 178. fœtor, 174. cauſſæ, ibid. curatio. ibid.
Naſcalia virginibus, non autem peſſaria præſcribenda. 293
Naſturtium. 79
Naturalis ſpiritus. 10
An detur. ibid.
Nautioſis venarum quid. 247. & ſeq.
Nephriticum lignum, vide Lignum nephriticum.
Nephritica medicamenta. 210
Nephriticus dolor cur vulgo colica nephritica vocetur, 259 cauſſæ, ibid. venæ poplitis ſectio aut malleoli convenit, & apertio hæmorrhoidum, 271. venarum inferiorum ſectio miranda præſtat. 32
Nephriticus liquor celeberrimus. 276
Nephritis. 409
Nephriticum arcanum. 459
Nervi cur cerebro comparentur. 31
Nervi cordis, citharis comparantur. 133
Nervi punctura convulſionem parit. 134
Nervi quintæ conjugationis rami communes linguæ & auribus. 166. & ſeq.
Nervoſæ partes cur humoribus imbutæ in arthritide convellantur. 318
Nivales aquæ. 84
Noduli anodyni ad veſicæ dolores. 276
Nodoſa & tophacea arthritis quomodo curanda. 321. & ſeq.
Νόμαι qualia ulcera. 185
Nicotianæ tincturæ in lethargo, 128. ſyrupus in epilepſia, 137. & ſeq. tabacci fumus, ibid. extractum in catarrho, 148. cinis dentes abſtergit & dealbat, 186. fumus per tubulum hauſtus aſthmatis paroxyſmum cohibet. 190
aqua ad deturbandos calculos. 272
Nuclei pinei. 81
Morbi in numero. 24
Nutritio quid ſit, & quomodo a generatione diſtinguatur. 14
Nutrix facultas in quo conſiſtat. ibid.
Nutritionis perfecta munia: bene ingerere, digerere, & egerere. 225
Nux moſchata. 84
Nuces avellanæ. 81
Juglandes. ibid.
Nux moſchata cerebrum roborat. 159. & 160
Nucis moſchatæ ſuffitus inflationi uteri a flatibus medetur. 304
Nux juglans & moſchata conditæ, ventriculum calefaciunt & roborant. 212. & 213

O

OBlivio ſubita in acutis quid portendat. 71. & 72
Obſtetrix partum, præpoſtero modo exeuntem, quomodo dirigere debeat. 313
Obſtructio quid. 23
Obſtructio unde proveniat. 26
Obſtructio ægritudinem mater, ex Avicena. 85
Obſtructiones hepatis cauſſæ & ſigna, ibid. maxime conferunt remedia ex tartaro, vitriolo & chalybe. 250
Obſtructiones infimi ventris inter cauſſas catarrhi recenſentur. 146
Obſtructæ cyſtidis ſelleæ cauſſæ. 251
Obſtructiones graves & contumaces, præcipuæ cauſſæ hydropis. 243. & 248
Obſtructionibus lien cur obnoxius. 258
Obſtructionum in melancholia hypochondriaca cauſſa. 259
Obſtructiones partium infimi ventris, præcipue venarum circa uterum, chloroſeos cauſſæ. 285
Oculorum affectus. 159
Oculus ex quibus partibus componatur. 160
Oculi prominentes ſuffuſioni obnoxii. 163
Oculi ablutio in ſuffuſione. 174
Oculos a variolarum noxa defendentia. 344
Oculi amica & adverſa. 151
Oculo uno tantum inflammato, majores dolores cur fiant quam utroque. 159
Oculorum ulcera periculoſa & difficilia curatu. 163
Oculi cancer, ut curetur. ibid.
Oculi album inter dormiendum apparens, quid notet. 67
Oculi perverſi, tenebroſi, aut turbidi quid ſignificent. ibid.
Oculorum rubor pertinax. 363
Oculi macula. 407. & 431
Oculorum inflammatio cum ſordibus. 451
Odoramenta ad reſtaurandas vires. 210
Odoratus ſigna prava. 52
Odores pravi unde oriantur. 35
Odores ſuaves, naribus admoti, hyſtericos affectus excitant, 294. & graves, paroxyſmum epilepticum. 296
Oeſophagi obſtructio. 410
Officialis actio quæ. 15
Oleum ligni heraclei commendatur in epilepſia. 137. & 138
ad dolorem dentium. 183. & 184
Olea in dolore capitis inungenda. 149
Oleum ex linteis combuſtis ad albuginem. 224
ophthalmiam. ibid.
Oleum caryophyllorum, camphoræ, buxi, ad dolores dentium. 184
Olea non miſcenda clyſteribus phrenitide laborantium. 142
Oleum vermes enecat. 240. item oleum ex ligno coryli exſiccato, oleum etiam juniperinum. ibid.
Oleum ex vitellis ovorum, in mortario plumbeo agitatum, ad uteri ulcus. 300
ad cicatrices variolarum implendas. 360
Olei ſcorpionum Matthioli laus in febre maligna. 352
Oleum carminans & aperiens in torminibus a partu. 317
ejus compoſitio. ibid.
Oleum ex pedibus vituli extractum ad dolores arthriticos, 320. ejus præparatio. ibid.
Olea reſolventia in arthritide, 268. ex oſſibus humanis ad arthritidem, ejus præparatio. 322
Olea clyſteribus non addenda in febres intenſiores. 336
Oleum cranii humani quomodo paretur. 126
Olea. 122
Olera. 78. & 79
Olfactus quid. 18
Olfactus prorogata vita. 84
Olfactus morbi, 173. imminuti, aboliti, & depravati olfactus cauſſæ, ſigna. 184
Omentum in mulieribus quomodo conceptionem impediat. 32. & ſeq.
Ὁμοίωσις ubinam ſit. 159

Omentum caſtrati aut vervecis, ventri admotum, in dyſenteria. 336. adverſus abortum. 237
Omenti affectus. 266. obſervationes variæ de morbis omenti, ibid. per ramos ſplenicos cum liene communicat. ibid.
Ophthalmica medicamenta. 109
Ophthalmia, 158. Ejus differentiæ, ibid. cauſſæ, ſigna, alvi fluxus ſalutaris, ibid. curatio. ibid.
Ophthalmiæ ab hepate, ibid. curatio. 159
Ophthalmiæ ſola phlebotomia intra horam curatæ. ibid.
Ophthalmia. 408
Opiata. 119
Opiata cephalica roborans, 123. in hæmoptoe, 118. in epilepſia, 146. in mania, 143. in catarrho, 148. & ſeq. in Gutta ſerena, 151. in palpitatione cordis. 208
Cardiaca & reſtaurans, 151. ad inappetentiam a calida cauſſa, 210. a frigida cauſſa, ibid. ad ſitim morboſam, 215. roborans in vomitu, 219. in vomitu ſanguinis, 220 purgans in alvi adſtrictione, 230. roborans in lienteria, 231. in dyſenteria, 235. in fluxu hepatico, 238. hepar refrigerans, 246. & ſeq. ad obſtructiones hepatis, 216 deobſtruens ex chalybe, ibid. emolliens & laxans in ſcirrho lienis, 258. roborans in melancholia hypochondriaca, 261. adſtringens in mictu ſanguinis, 277. purgans in ulcere renum, 278. adſtringens & exſiccans in ulcere renum & veſicæ, ibid. Conſolidans, ibid. in diabete, 279 in urinæ incontinentia, 280. refrigerans in furore uterino, 293. proprietate ſpecifica conceptionem adjuvans, 312 ad præcavendum abortum, 308. & 309. lochiorum immodicum, 316. ad præcavendam arthritidem, 323. roborans in febre hectica, 330. ad vires reficiendas in febribus continuis, ibid. & ſeq. in febre ſyncopali humoroſa, 360 aperiens & roborans in febre quartana, 142. roborans & in hyſterica. 270. & ſeq.
Opiſthotonos, convulſionis ſpecies. 133
Opium tinnitui auris adhibendum. 169
Opus partium quid. 14
Orgaſmus materiæ morbificæ quibus ſignis dignoſcatur. 334
Ei cur phlebotomia potius, quam purgatio adhibenda. ibidem.
Organicæ partes quomodo a diſſimilaribus differant, 126. & ſeq. cauſſæ morborum organicorum. 33. & 34
a Morbo organico indicatio. 100
Organici morbi ſpecies. 23
Oris collutiones variæ dolore dentium. 183
Oris tortura, convulſionis ſpecies, ſpaſmus cynicus, & convulſio canina nominatur. 133
Oris ulcera, 185. curatio. ibid.
ortopnœa quid. 190
Oris inflammatio ex hydrargyroſi. 437
Oryza. 78. & 79
In oſſe ægrotante livor, quid notet. 65
Otium corpus refrigerat, & quomodo. 32
Ova quæ utilia. 84
Ovilla caro. 81
Ovorum vitelli in calido catarrho. 145
albumen commendatur in ophthalmia. 160
Ovum ad duritiem coctum in declinatione ophthalmiæ convenit, 162. in ulceribus coronæ. 163
Ovis induratis aceto, auctoris alvi fluxus inveteratus curatus. 259
Oxycratum ſanguinis diſſolvendo idoneum, 200. in cohibenda hæmorrhagia, 177. 178. in vomitu ſanguinis. 155
in cholera morbo, 221. in iliaco affectu. 224
ad ſanguinis grumos diſſolvendos, 276. & 277. ſanguinis profluvium ſiſtit. 290
in hyſterica paſſione. 297
Oxymel ſimplex & ſcilliticum in obſtructionibus lienis. 258
Oxydorcica medicamenta. 108
Oxyrrhodina in phrenitide. 141
cautiones uſurpandæ in eorum uſu. ibid.
an conveniant in dolore capitis in febribus malignis. 358
Ozæna ſeu narium ulcus. 173
Ejus cauſſæ, ſigna, & curatio. ibid.

P

Palatum expurgando cerebro cur commodius. 129
Pallida bilis quid. 9
Pallidi virginum colores. 285
Palpebrarum ſigna lethalia. 68
Palpitatio cordis male tremor cordis nominatur. 208
Palpitatio quid ſignificet. 207
Palpitatio cordis & arteriarum ab aliarum partium palpitatione multum differt. ibid.
Palpitatio quid. ibid.
Ejus cauſſæ. ibid.
ſigna, curatio. 208
Palpitationis exemplum in Antipatro medico. ibid.
Palpitatio cordis, cujus cauſſa fuit oſſeum quiddam in eo deprehenſum. ibid.
Palpitationis lethalis ab ira hiſtoria. ibid.
Palpitationis quæ exaudiebatur hiſtoria. ibid.
Palpitationi obnoxii ante ſenectutem moriuntur. ibid.
venæ ſectio maxime convenit. ibid.
Idiopathica ſympathica periculoſior. ibid.
ab utero. 295

Paluſtres aquæ. 85
Palumbes. 83
Pancreatis humor in ſcorbuticis plerumque reperitur. 263
Pancreatis actio ex anatomicis recentibus. ibid.
affectus, ibid. ſcirrhus a Riolano obſervatur. ibid.
& ab auctore in ſcorbutico, cujus hiſtoriam deſcripſit. ib.
Panaris. 320
Panis valde calens per medium ſectus, aqua vitæ irroratus, & admotus, ad dolorem iſchiaticum. 324
Pandiculatio quid indicet. 32
Panis optimus quis. 77. & 78
Papaver refrigerat. 45
Papaveris rhœados aqua maxime commendatur in rheumatiſmo. 326
Paracenteſia an celebranda in hydrope. 255
Παράκυσις quid. 168
Paralyſis, cronicus morbus. 44
Paralyſis quid, ejus differentia. 131
non tantum ab humore pituitoſo, ſed etiam birlioſo & melancholico generatur, ibid. ex mœrore, ibid. ſcorbutica, ibid. cauſſæ omnes. ibid.
Paralyticæ partis dignotio ex anatome deſumitur. ibid.
curatio cur difficilis, ibid. tremor ſuperveniens cur ſalutaris, ibid. crurum & pedum facilior curatio, quam partium ſuperiorum. ibid.
Paralyſi febris valida ſuperveniens bona, ſicut & diarrhœa. 131. & 132. an conveniat phlebotomia. 132
Paralytica in parte ſudores quomodo eliciendi. ibid.
Paralyſi birlioſæ quæ inſtitui debeat curatio. ibid.
Paralyſis febribus tertianis nothis ſuccedens. 131
Paralyticis frictiones & cucurbitulæ applicatæ, utiles. 132
Paralyticæ partes pellibus muniantur. ibid.
Paralyſis. 416
Paralyſis, convulſio, & affectio hypochondriaca. 377
Paralyſis ſpuria. 397. & 398
Paralyſis linguæ. 454
Paraphrenitis quid differat a phrenitide. 140
Parenchimatum affectus, quo ſigno indicentur. 39. & 40
Parentes ad temperamentum multum influunt in birlioſis. 38
in pituitoſis. 37. in ſanguineis. 38
Parietariæ ſuccus in expreſſione urinæ commendatur. 282. & 283
Paronychia. 423
Parotides in febribus malignitatem indicant. 44
Parotides, quæ periculoſæ. 64. & 65
Parotides in febribus malignis e purpuratis quando lethales. 351. & ſeq.
Earum curatio. 224
Paroxyſmus epilepticus aliquando perimit. 137. & 138. curatio. ibid.
Paroxyſmum hyſtericum ſolventia. 297
Paroxyſmum in quartana cohibentia. 344
Pars mandans & recipiens conſiderandæ in catarrho. 146
Partus difficilis. 313
cauſſæ, ſigna, ibid. curatio, 314. quomodo fiat obſtetricis errore, 313. naturalis juxta viginti quatuor horas perfici debet, ibid. quando conveniat apertio venarum inferiorum, 314. ſpecifica proprietate partum juvantia. ibid.
Partus quid, & quænam ejus tempora. 20
Partus difficilis. 381
Partium differentiæ. 13
Partis corporis definitio. ibid.
Partes læſæ, quæ lethum importent. 53
Parulis cancroſa. 447
Paſſiones birlioſorum. 37
Pituitoſorum. 38
Paſta regalis ad hecticos inſtaurandos. 329
Paſtilli ſingultum. 218
Pathematum animi vis præcipue iræ & triſtitiæ. 183
ſanguinem ſurſum impellunt, 49. quantum conferant ad peſtem inferendam. 342
Paſtinaca. 79
Pathognomonica ſigna. 37
Pathemata animi. 86
Pathologia in corpote humano quid conſideret. 23
S. Paulus, eremita abſtinentiſſimus. 72
Pavonis ſtercus ſpecificum in vertigine. 138
Pectoris ardor in febribus, quibus remediis curandus. 337
Pedum refrigeratio ſympatice per nervos cerebro communicatur. 148
Pedum & manuum refrigerationes, quomodo febrium incendium temperet. 320
Pelles ventriculum caleſacientes. 206
Pellis recens mactatæ ovis, vino meraciore candido irrorata, & ventri calide admota, in hydrope uteri. 303
Pellis vervecina calens ad convulſionem. 135
ad puerperarum tormina. 315
Peracatus morbus. 26
Peragrationis menſis. 27
Perdices. 84
Periculoſus morbus. 24. & ſeq.
Pericardium ſæpe palpitationis cauſſas continet. 207
Peripneumonia, morbus Idiopathicus. 25
Peripneumonia quomodo notetur. 195
Peripneumonia frequentius fit a pituita quam a bile, 196. cauſſæ internæ & externæ, ibid. ſigna, ibid. cur pleuritide periculoſior, ibid. curatio. ibid.

Peripneumonicæ mulieri unde ſanguis mittendus, ſi menſtrua profluant. ibid.
Peripneumoniæ præcipua cauſſa aer frigidus & aquilonius, auſtrino & tepido ſubito ſuccedens. ibid.
Peripneumoniæ dolor minor ſentitur quam pleuritidis. 197
Permanentia morbi quid. 23
Perſpiratione inſenſibili quam copioſa fiat evacuatio. 148. & ſeq.
Peſſaria in menſium ſuppreſſione. 288. fluxu menſium immodico. 292. & 293. detergens in fluxu muliebri. 289 in furore uterino. ibid. purgans in hyſterica paſſione. 297 in hydrope uteri. 298. ad uteri procidentiam. 303. uteri inflammatione. 306. & 299. abſceſſus ruptionem procurans. 324. & ſeq. peſſaria contra ſterilitatem a frigida cauſſa. 308. & 309. cauſſa fœtum mortuum excludens. 313. & 314
Peſtilans morbus. 27
Peſtilens febris. 345. ut plurimum eſt popularis & epidemica, interdum ſporadica contagioſa. ibid. quid a peſte differat. ibid. differentiæ. ibid. cauſſæ internæ. 346. externæ. ibid. ſigna. 348
Peſtis dari poteſt ſine febre. 344
Peſtifera labe cur certa loca non tenentur. 346. & ſeq.
Peſtilentium morborum quomodo cauſſæ ſint prava alimenta. 340
Peſtis cur poſt famem. 348
Peſtilentium febrium cauſſæ externæ ſunt res non naturales. 346
Peſtilentes febres animi pathemata quomodo excitent. 347 futuræ ſigna. ibid. duæ frequentiores cauſſæ, moleſtiſſima animi pathemata, & immodicus veneris uſus. ibid.
Peſtilentium febrium calor ad tactum mitis & blandus ut vix ægrotantes febrire videantur. 349 præſervatio. 351. curatio. ibid.
Peſtilenti aeris conſtitutione exiſtente, quomodo mittendus ſanguis ad præſervationem. ibid.
Peſtilenti febri vinum aliquando proficuum. ibid. venæ ſectio. 351. quo tempore febris. ibid. ex quibus venis. 352. an purgatio conveniat. ibid. alexipharmaca varia. ibid.
Peſtilentes febres variis ulcerationibus curatæ. ibid.
Peſtilens febris in cadaveribus poſt mortem quomodo dignoſcatur. 349
Peſtis. 430
alia Peſtis curatio. 446. & 447
Petroſelinum. 79
Pharynx quomodo afficitur in angina. 187
Phlebotomia in omni ſanguinis fluxu eſt remedium revulſorium. 158. in phrenitide cur amplo foramine fieri non debeat. 141. liberaliſſima in ophthalmia facienda. 160. an dyſenteriæ conveniat. 242. an conveniat hydropi. 256 ſcirrho lienis. 258. & 259. in omnium partium infra renes poſitarum affectibus a venis inferioribus ad derivationem celebrandum. 285. & 286. ejus utilitates in febribus continuis. 335. uſque ad deliquium in ſynocho a putrida cauſſa, an facienda. ibid. interandæ indicationes in febribus continuis. ibid. phlyctænæ. 296
Phlegmagoga medicamenta. 105
Phlegmonem indicat rubor intenſus. 42
de Phlegmone cerebri, partem poſticam obſidente, & ſymptomatibus inde conſequentibus. 438
Phrenitis quando ſalutaris. 50
Phrenitides acutæ. 44
Phrenitidis reſpiratio magna & rara. 140. in ea cur interdum urina ſupprimatur. & ſeq.
Phrenitis. 449
Phyſiologia corporis humani. 2
Phthiſis proprie quid. 202. Ejus cauſſæ. ibid. ſigna. 203. curatio. 204. eſt morbus contagioſus. ibid. imminentis ſigna & cauſſæ. 202. & incipientis ſigna. ibid. & ſeq. nativa Hippoc. 203. confirmata ſigna & cauſſæ. ibid. curatio prophylactica. 204. balneum aquæ tepidæ quando conveniat. 206. qualis aer conveniat. ibid.
Phthiſici conſerva roſarum & ſaccharo roſato curati. ibid.
Phthiſis. 394. 422. & 428
Phthiſis incipiens. 367. & 382
Φθώδεις & πτερυγώδεις qui dicantur. 202
Pica ſeu Κιττα quid. 214. ejus cauſſæ. ibid. quæ mala ſequantur. 215. virginibus & gravidis familiaris. 214. in mulieribus hyſtericis a certa malignitatis ſpecie dependet. 428
Pica & chloroſis. ibid.
Pichrocolis αγω. 218
Pili an ſint pars corporis. 13
Pilulæ. 128. Pilul. antivener. 459. ad morbos deſperatos. ib. Catholic. ibid.
Pilulæ pituitam expurgantes. 125. 134. & ſeq. cerebrum roborantes. ibid. in catarrho ſalſo. 155. ad dolorem capitis. 156. ad phthiſin. 203. purgantes in gutta ſerena. 118 uſuales. ibid. reſolventes & diſcutientes in linguæ paralyſi. 172. ſublinguales ad hæmopotoen. 200. ad ſingultum a cauſſa frigida. 220. a cauſſa calida. ibid. ad inappetentiam a frigida cauſſa. 244. in colica pituitoſa. 226. de bdellio celebratæ in fluxu hæmorrhoidum immodico. 242. uſuales ad obſtructiones hepatis. 249. & ſeq. ex chalybe. 196. in ſcirrho hepatis. 252. purgantes & deobſtruentes. 196. in obſtructione lienis. ibid. in melancholia hypochondriaca. 338. conſolidantes in ulcere renum & veſicæ. ibid. in calculo renum efficaciſſimæ. ibid. purgantes in fluore muliebri. 304. in menſium ſuppreſſione. 286. & 287. hyſtericæ. 297. purgantes. 284. in ulcere uteri. ibid. in hydrope uteri. 304. in gravidis eſt ſuſpectus uſus. 277. purgantes in arthritide. ibid. ad aperiendas obſtructiones, & hepar roborandum in febre tertiana intermittente. 340. & ſeq. uſuales ad diuturniorem febrem quartanam. 343. ſublinguales ad linguæ ſiccitatem & nigredinem in febre maligna. 368. in tumore molli & laxo linguæ. 189. & ſeq.
Pilularum de cynogloſſo uſus in clyſteribus ad dyſenteriam. 101. & ſeq.
Pimpinella. 80
Pingues quomodo purgandi. 97. & ſeq.
Pinguedo anguillæ ſurditate conſertis. 167. & ſeq.
Priapiſmus quid. 133
Piper. 83
Piſa. 78. & 79
Piſces. 83
Pituita alimentaria quid. 7 quæ alimenta, quæ ætas, & quod temperamentum eam generet. ibid. quos effectus habeat. 8
Pituita excrementitia quæ, & ejus differentiæ. 133
Pituitæ præternaturalis ſigna. 44
Pituitam alterantia medicamenta. 104
Pituitoſis unde oriantur inſomnia. 18
Pituitoſi humoris ſigna. 37
Pituitæ metropolis cerebrum. 125
Pituitæ exuberantis ſigna. 138
Pituita quomodo attrahatur a capite & pulmone. 202
Pituita putris quomodo diſtinguatur a pure. ibid.
Pituita acris & catarrhi ferini cauſſa. ibid.
Pituita ſalſa ſiticuloſos, acida famelicos, dulcis ſomnolentos inſipida appetentes facit. 310
Pituitam producentia. 125
Pituitæ an conveniat venæ ſectio. 125
purgantia. ibid.
Pituita paralyſin efficiens in quo differat ab ea, quæ convulſionem facit. 133
Plantaginis ſucco nihil præſtantius ad quodlibet ſanguinis profluvium cohibendum. 221. in mictu ſanguinis exhibendus. 291. & ſeq. fluxu menſium immodicum. 277. commendatur in febre tertiana contumaci. 341
Plethora vera ſanguineorum. 38
Plethora quotuplex. 97
Pleuritis morbus idiopathicus. 25
Pleuritidis ſigna. 35
Color plumbeus, aliique quid ſignificent in corpore. 40
Pleuritidis. 192. differentiæ. ibid. cauſſæ. ibid. humida & ſicca. ibid. peripneumonia in quo differat. 196
Pleura quare frequentius inflammatione quam aliæ membranæ afficiatur. 192
Pleuritidis materia per quas vias a pleura ad pulmones tranſeat. 193. ſpuria quomodo diſtinguatur a legitima, diarrhœa ſuperveniens quando mala. ibid.
Pleuritis denſo & exercitationi dedito corpore ut plurimum lethalis. ibid. ſigna funeſta & ſalutaria. ibid. non ſemper convenit uſque ad mutationem coloris. ibid. narcotica an conveniat. 195. ſpecifica ſunt raſura dentis apri, cinis priapi tauri, vel cervi, flores papaveris rubri, corallus præparatus. ibid. & diarrhœa ſuperveniens quando curanda. ibid. purgatio quando. 226
Pleuritis epidemica ſudorifica & diaphoretica conveniunt. ib.
Pleuritis. 374. 392. 394. 407. & 428
Pleuritis & ſynochus febris cum putredine. 341
Pleuritis maligna. 377
Pleuritis in empyema degenerans. 378
Pleuritis ſpuria. 419
Pleuritico octava die miſſus ſanguis apud Hippocratem. 224
Pleuritidis ab hepatitide ſigna diſtinctiva. 247
Plumbi lamina perforata, ſupra renes geſtata, in calculo renum. 272. in mictu ſanguinis. 277. in furore uterino. 293
Podagra quæ curabilis. 319. & 320. an ſemper podragici morbi quadraginta diebus terminentur. ibid. an vomitus conveniat. 320. dyſenteria ſuperveniens cur bona. 233. & 234
Pœoniæ ſemen radix ad epilepſiam ſpecifica. 135. & 136
Polypus quid. 173. in quo differat a ſarcomate. ibid. cauſſa ibid. curatio. ibid. ſi medicamentis non auferatur, chirurgia curari debet. ibid.
Polypus. 457
Poma. 80
Porcellorum caro quid. 83
Porracea bilis quid. 8
Porracea bilis præternaturalis, & unde procreetur. 37
Porrum. 80
Portulaca. 79
Portulaca pituitam generat. 37
Potio purgans. 195. & 196
Potio corroborans. 103. & ſeq.
Potus. 84
Potio vulneraria in empyemate. 196. & ſeq.
Potiones variæ conceptionem adjuvantes. 409. partum accelerantes. 313. aperientes ad ſolvendam ſuppreſſionem menſtruorum. 315
Potio purgans in rheumatiſmo. 326. purgans primam corporis regionem in febribus putridis continuis. 335. purgans bilem in ventriculo. 337. cordialis exhibenda in febre ſyncopali minuta. ibid. in ſyncopali humoroſa. 338. purgans in febre. 342. cardiaca in febre maligna. 355. & ſeq. purgans in declinatione febris malignæ. 356

Potus

Potus adſtringens in fluxu menſium immodico. 291
qualis in continuis uſurpandus. 334. in tertiana notha. 339
Potus febricitantibus quando concedendus, 336. & ſeq. actu frigidus pectori nocet. 194
Prægnantium morbi. 309. cur periculoſi. ibid. præcipue primis & ultimis geſtationis temporibus. ibid. diæta ibid. an mittendus ſanguis. ibid. tutius purgantur quam tempore Hippocr. 310. Eis non ita convenit pilularum, clyſterum diureticorum & menſes moventium uſus. ibid.
Prognoſis lethalis. 432
Prognoſis ex anni conſtitutione. 434
Prognoſis in febre continua. ibid.
Procidentia uteri, vide uteri procidentia.
Pruritus a variolis excitatus quomodo curandus. 361
Ptiſana pro potu in phrenitide. 142. & 143
Ptiſana, & potus varii guſtui gratiſſimi. 246. in calculo renum. 270
Ptiſana ex ſenna cum ſale tartari potentius purgat quam ptiſana vulgaris. 256
Pueri quomodo purgandi. 98
Pueritiæ temperamentum. 5. & 6
in puerpera febricitante quandonam computatio dierum decretoriorum fieri ſoleat. 26
Pueri comatæ affecti, ſale vitrioli vomitivo liberantur. 126. & 127
Puerilis epilepſiæ curatio. 137
Pueris achores, ulcera, & aquoſi humoris per aures effluxus contingunt. 238
Pueri lactantes quibus carnes exhibentur, cur a lumbricis maxime infeſtentur. 240
Puerorum lentæ febri ab obſtructione rhabarbarum præſtantiſſimum. 225
Pueris qua ætate in variolis mittatur ſanguis. 359
Pueris inappetentia gravior, quam in alia ætate. 211
Puerperarum morbi. 317
febres unde oriantur. ib. in morbis criticis dies an a partu computandi. ibid. febre & morbo acutis laborantibus, an mitti ſanguis ex partibus ſuperioribus, cautiones adhibendæ. 318. in morbis acutis quando exhibenda purgatio. ibid. gemmas deponere debent. 314
Pulli columbini per medium ſecti cordi admoventur in febribus continuis. 336. & ſeq.
Pulmo cur facile capiti compatiatur. 25. & ſeq.
Pulmo cur fluxionem facile recipiat. 146. in angina ſæpe afficitur. 186. in pleuritide. 193
Pulmonis affectus, tum in ſubſtantia, tum in vaſis. 190
Pulmonis hydrops ab Hipp. grafice deſcriptus. 197. per pulmonem tranſumpta materia per quas vias expurgetur. 194
Pulmonem exulcerantia. 200. & 201
Pulmones ad tabem proclives, 201. vitioſa conſtitutio. ibid. tuberculum. ibid.
Pulmones vervecini calentes applicati in convulſione. 135
in phrenitide. 142. in abſceſſus cerebri declinatione. 135
in mania. 143. in dolore capitis. 148. in fluxu hæmorrhoidum podici admoti. 244
Pulmo hædinus calens, admotus in dolore hæmorroidum. 245
Pulmonem defendentia a variolarum noxa. 360
Pulſatorius dolor quid notet? 39. & 40
Pulſus cordis & arteriarum quid ſit. 17
Ex quibus partibus componatur. ibid.
Quid ad pulſum requiratur. ibid.
Pulſus magnus & frequens in bilioſis. 34
Pulſus quando malum ſignum. 33
Pulſatio dorſi & hypochondriorum ab utero. 295
in melancholia hipochondriaca. 260
Pulſus ſerratilis. 194
durus in phrenitide. 264
Pulſus ſcorbuticorum ſæpe medicis imponit. 264
Pulſus in principio febris malignæ febri connaturali, & ſanorum pulſui ſimillima. 350. cur valde perículoſus. ibid. intermittens an ſemper lethalis in juvene, febre peſtilenti laborante. ibid. magnus languidus, & mollis in peripneumonia. 274
Pulvis digeſtivus utilis in cerebri frigida humida intemperie. 126. 129. & 130. cerebrum roborans. ib. granorum actes in epilepſia ab utero. ibid. de guttura in epilepſia puerorum, ejus deſcriptio. 137. capiti inſpergendus in dolore capitis. 152. & 157
Pulv. aperiens. 459. & 460
cephalicus. 460
diaphoreticus. ibid.
Pulverum uſus in amoroſi. ibid.
ad ſputum ſanguinis. 198
ad phthiſin. 204
Pulvis dulcis. 211
digeſtivus. ib. ad ſingultum a cauſſa frigida 217. & 218. ad vomitum, 219. ad ventriculi ulcus. 211. ad vomitum purgantes & roborantes. 220. in vermium curatione. 325. ex chalybe deſtruens. 250. hidragogus. 256. purgans in melancholia hypochondriaca. 261. calculum imminuentes. 271. purgantes & præſervantes a calculo. 272. imminuentes calculum. ibid.
Pulveres in diſenteria. 236
fluxu hepatico. 277. ſanguinis fluxum cohibentes. 238. adſtringentes in diabete. 280. ad menſes ſuppreſſos. 288. ad fluxum immodicum. 292. & 293. hyſterici. 298. ulcus uteri exſiccantes. 299. ſarcotici. 304. & 305. adſtringens ad uteri procidentiam. ibid. glutinans & leviter adſtringens. ibid. conceptionem adjuvans. 309. ad præcavendum abortum. 312. fœtum mortuum excludentes. 314. ad fluxum lochiorum immodicum, 315. in torminibus a partu. 316. purgantes in arthritide. 318. & ſeq. permiſcendus ptiſanæ pro potu ordinario. 333. adſtrigens, purgans in febre quartana. 344. alexipharmacus. ibid. alexipharmaci varii. ibid. ad vires reficiendas in febribus continuis. 336
epilepticus de guttera. 137. & 138. & ſeq. ad convulſiones in febribus continuis. 337
Punctura quid. 24
Punctura apum. 398
Punctura nervi. 439
Pupillæ dilatatio ſeu mydriaſis. 157. ejus cauſſa. ibid. anguſtia. ibid. cauſſæ. ibid.
Purgatio. ibid.
Purgationes variæ ad dyſenteriam. 233. ad mixtum ſanguinis. 277
Purgatio quænam ſit minorativa, & quæ eradicativa. 335
in turgentia materiæ cur in praxi ordinaria non obſervetur. ibid.
Purgantia an poſſint tuto exhiberi in principio acceſſioni febris quartanæ. 343. ad cohibendum febris quartanæ paroxyſmum una hora ante illius invaſionem leviora purgantia exhibentur. 344
Purgatio in gravidis cur hodie frequentior & tutior. 311
& præcipue modus geſtationis menſibus. ibid.
Purgatio in cunicula. 401
Ad puris attractionem ex abſceſſu pectoris, & aliis. 434
Purpuratæ febres ſeu petechiales quæ dicantur. 346
Purpurearum macularum in febre peſtilenti differentiæ. ibid. ab exanthematis. ibid. & 352. & 353. malignæ in quo differant ab aliis. ibid. aliquando criticæ, aliquando ſymptomaticæ. ibid.
frequentiſſime in lumbis, cervice & pectore apparent, ib. ſi retrocedant poſtquam apparuerunt, peſſimum. 352. cur in pectore & dorſo præcipue appareant. 358. in quo differunt a variolis. ibid.
Purpureis maculis apparentibus an celebranda venæ ſectio 352
Puſtulæ variæ in febre maligna. 38. & ſeq.
Puſtulæ quæ perículoſæ. 104
Puſtulæ faciei. 457
Præparatio humorum. 100. & 101
Principes partes organicæ quæ. 13
Principium morbi quid. 24
Procatarcticæ cauſſæ. 32
Protopathicus morbus. 26
Ad procreationem hominis utrum ſexus uterque requiratur. 18
Provocatorii dies. 29
Pruna. 80
Purulenta materia in abſceſſibus meſenterii per quas vias excernatur. 266. & 267
Pus a renibus procedens cur melius coctum quam quod a veſica. 277
Pus empyicorum qua expurgatur. 212
Puſtularum peſtilentium ore apparentium noxæ. 351
Putredo vulgaris differt a venenata qualitate febris peſtilentis. 347
Putealis aqua. 85
Putredo quid ſit. 33
Pyra. 80

Q

QUalitates Elementorum primæ & ſecundæ. 2
Mixtiones Elementorum. 3
Qualitatis mutatæ differentiæ. 34
Cauſſæ qualitatis mutatæ. 35
Quadrageſimus dies criticus. 30
Qualitatum primarum exceſſus corruptionis cauſſa in aere. 347
Quantitas victus in morbis. 102
Quartanæ in continuas converſæ lethales. 49
Quartus dies index eſt ſeptimi. 28. & ſeq.
Quartana febris epilepſiam aliquando ſolvit. 137. & 138
maniam ſolvit. 143
Quartanæ febris eſſentia & cauſſæ. 328
continuæ ſigna diagnoſtica, 332. intermittens. 342. differentiæ ſigna. ibid. ſpuria periculoſior legitima. ib. ſenibus ut plurimum lethalis. ib. intermittens in cotinuam mutata cur periculoſa. ib. quæ dyſenteriæ ſalutaris. ib. cur hæmorrhagia a naribus peſſima. ib. legitimæ curatio. ib. & ſeq. victus ratio. ib. raparum juſculum utiliſſimum. ib. cur blandis & benignioribus medicamentis tractanda. ib. an conveniens venæ ſectio. ib. in plenilunio celebrata maxime prodeſt ib. apertio ſalvatellæ an aliquid conferat ad curationem quartanæ. ib. cur hæmorrhoidum fluxus ſalutaris. ib. curandæ diſcutientia & diaphoretica maxime conveniunt. 344. theriaca quando exhibenda. ib. ſpecifica ib. curatio. 415. & 427. & peſſim in Obſ.
Quartanæ ſpuriæ curatio. 343
balneum aquæ tepidæ maxime proficuum. ibid.
parce bibendum. ibid.
Quotidianæ continuæ eſſentia, & cauſſæ. 327. & ſeq.

ſigna diagnoſtica, 332. intermittens. 342. cauſſæ, ibib. ſigna. ib. curatio. ib. diurna cur nocturna periculoſior, ib. morbi ſupervenientes, ib. curatio peculiarem ventriculi curam expoſtulat. ibid.

R

RAdices, 79
Ramenta egeſta quid notent. 42
Ranarum combuſtarum ſuffitus ad fluxum menſium immodicum. 291
Ranula Græcis βάτραχος quid. 180
unde nomen ſumpſit. ibid.
ad quod genus tumorum referri debeat. ib.
raro ſine operatione chirurgica curatur. ib.
Rapæ, 79
Raparum uſus frequens oculos acutiores reddit. 152
juſculum quartanæ utiliſſimum. 342
Raphanus. 79
Raphani ſyrupus ad iſchuriam & ſtranguriam. 282. & ſeq.
Raritas, qualitas elementorum. 2
Raritas calorem diſſipat. 32
Ratiocinatio quid. 16
Ratiocinatio an lædi poſſit, non læſa imaginatione. 140
Raucedo. 143
Raucedinis curatio. ibid.
Rebus creatis an inſit malum, 347. & 348. & ſeq.
Recidivæ futuræ ſigna. 7ù
Recidivæ in febribus continuis præcautio. 333
Recocta. 82
Refrigerantia & repellentia medicamenta. 112. & 113
Refrigerantia topica in phrenitide caute adhibenda. 141
Regio frigida & humida, pituitoſi humoris ferax. 123
Regius morbus quando malus. 65. & 66
Regius morbus: vide icterus,
Remediorum inventio. 94. & 95. & ſeq.
Reminiſcentia quid. 16. & 22
Renum ardoris medicamenta. 110
Renum affectus. 267
connexio cum ventriculo. 269. calliditas temperanda lamina plumbea. 273. inflammatio. 283. cauſſæ. ib. ſigna. ib. curatio. ib. inflammatio renum quomodo ab inflammatione coli inteſtini diſtinguatur. ib. cur periculoſa, cur in principio non conveniat purgatio. 240. & ſeq.
topica quæ admovenda. ib. ſuppurationes. ibid.
ſcirrhus ut curandus. ibid.
Renum ulcus. 278
curatio. ib. ulceri vomitus convenit. ib. ulceri dolores ſupervenientes quibus anodynis mitigandi. 279
Renes purulenti. 445
Rheumatica affectio. 371. & ſeq.
Rheumatiſmus. 407
Repellentia medicamenta: vide Refrigerantia.
Repellentia in iſchiadico dolore cur non conveniat. 324. & ſeq.
Repletioni ſigna. 73
Repletio & inanitio colvulſionis cauſſæ. 173
Reſipiſcentia ſubitanea in phrenitide lethalis. 50. & ſeq.
Reſolventia medicamenta. 112. & 113. & ſeq.
Reſolventia exſiccant. 33
Reſpirationis læſæ cauſſæ. 189. & 190
cur ceſſet in mulieribus hiſtericis. 294
Reſpiratione deficiente an vita conſiſtere poſſit. ib.
Reſpirandi difficultas in virginibus chloroſi laborantibus. 285
Reſpiratio quando malum ſignum. 55. & ſeq.
Reſpiratio quid ſit, quot partes, ad efficiendam quæ ſint neceſſaria. 17
Reſpiratio rara quid portendat. 70. & 71
Reſtaurantia alimenta pro hecticis. 329. & ſeq.
Retentio humorum humectat. 33
Retentio unde juvetur. 14. & 15
Retentrix facultas quænam ſit. 15
Retentiones & evacuationes nimiæ, quomodo ſint cauſſæ peſtilentium morborum. 347. & 48. & ſeq.
Revulſio. 96
Revulſoria phlebotomia, quando iteranda. 334
Rhabarbari uſus in vomitu ſanguinis. 221
in dyſenteria. 234. vermium curatione. 240. in hydrope. 254. & 255. torrefactum utrum in dyſenteria conveniat. 234
in valde bilioſis febribus ſuſpectum. 343
juvat maxime in febre lenta ab obſtructione. ib.
Rhabarbari bochetum. ibid.
an conveniat in febrium continuarum principio. 335
Rhagades in quo differant ab hæmorrhoidibus. 244
Rhami cathartici ſyrupus ad hydropem. 255
Rheumatiſmus in quo differat ab arthritide. 324. & 325. & ſeq.
a catarrho. ib. ab Hippocrat. & Galen. delineatus. 325
fiat a flatibus ib. ſigna. ibid.
Rheumatiſmi dolores in quo differant a doloribus venereis ibid.
Interdum longitudine ſua maxime moleſtus, ib. ſanguinis miſſio prodeſt ſæpius iterata. ib. cur vires in frequenti venæ ſectione non dejiciantur. ibid.
Rhyadis curatio. 165
Rigor creber quid notet. 42
Rigor quando periculoſus. 54
Rigores frequentes ſine typo in phthiſicis unde. 204. & ſeq.
Riſus ſardonicus convulſionis ſpecies. 133
Roborantia partes principes in rheumatiſmo. 326
Ros humor ſecundarius. 8
Roſarum conſervæ uſus in phthiſi. 204
tinctura præſtantiſſima in fluxu hepatico. 238. & ſeq.
ad hepar refrigerandum. 251
quomodo paranda. 333
Roſarum tinctura, & ejus præparatio in rheumatiſmo. 326
Rubor oculorum quando malus. 56. & 57
Rubor in vultu ægrotantis, morbum acutum indicat. 65
Rubor intenſus quando malus. ibid.
Rubor nimius genis quid notet. 40. & 41
Ruboris genarum in peripneumonia cauſſæ: 195. & ſeq.
Rubra bilis Galeni quid. 8. & 9
Ructus acidus Melancholicis familiaris. 38
Ructus nidotoſus quid indicet. 42
Ructus quando boni ominis. 48
Ructus acidus. 459
Ruptius quid ſit. 33
Ruptura quid. ib.

S

SAbinæ aqua arenulas & calculum expurgat. 278
Sabuloſa in urinis quid ſignificent. 274
Sacculus. 122
Saccharum cantum maculas oculi delet. 155
Sacchari oleum ad aſthma. 191
Saccharum & mel an lumbricos generent. 239
roſarum utiliſſimum phthiſicis. 204
Sacculi exſiccantes. 125. & 126
diſcutientes in mania. 142. & 143. & ſeq. geſtandi in epilepſia. 135. cerebrum exſiccantes. 148. in palpitatione cordis 156. ventriculum calefacientes. 211. & 212. & ſeq. diſcutientes in hyſterica paſſione. 297. reſolventes & carminantes in dolore iſchiadico. 324. & ſeq.
in teneſmo. 237
Sale conditi cibi. 170
Salis ſpiritus ſeu oleum in concluſione. 135
Salis vitrioli uſus in comate puerorum. 129
in epilepſia. 135. & 136
Sal compoſitum ad condiendos cibos. 211. & 212
abſinthii ad inappetentiam. 212
Saturni in ophtalmia. 160
abſinthii in vomitu. 220. & 399
Saturni in dyſenteria. 176
abſinthii, juniperi, &c. ad hydropem. 255
Sal diureticum. 459
Sales cur terrea quadam portione permiſti ſtatuantur ab aliquibus cauſſa proxima calculi. 268. & ſeq.
Sales ad calculorum excluſionem. 279
tartari & ſtipitum ſabarum ad iſchuriam. 282
Salis ſpiritus in præſervatione a calculo. 272
Salis prunellæ laus in febribus malignis. 356
tartari in ſcorbuto. 264
abſinthii in febre tertiana intermittente longiore. 374
Salvia copioſa ſerum copioſum indicat. 44. & 45
Salſa pituita quid. 10
Salvatella an tundenda in lienis inflammatione. 258. in quartana legitima. 341. & 342
Salvatellæ apertio in quartana. 433
Salutaris morbus quis. 20. & 21
Salutaris & lethalis morbi ſigna. 48
Sanguis quid & quotuplex. 7
An detur ſanguis proprie dictus. ibid.
Sanguis mejendo excretus quid notet. 39. & 40
Sanguis menſtruus quid ſit, & an ad generationem fœtus concurrat. 187
quo tempore excernatur. ibid.
quo tempore deſinat, & cur. ibid.
Sanguis per os rejectus quid notet. 39. & 40
Sanguinis miſſio. 97
Sanguis an cibus utilis. 114. & 115 & ſeq.
Sanguinem ſiſtentia medicamenta. ib.
Sanguinei quid ſomnient. 18
Sanguineorum ſigna. 38
Sanguineorum natura. ibid.
Melancholicorum. ibid.
Sanguinis redundantis ſigna. 169
Sanguinis miſſio frequenter uſurpata in mania ſalutaris. 143. & 144
Sanguis columbinus ad ſuffuſionem. 155. & 156
in oculi vulneribus & contuſionibus. 155
ſugillatione. 158
Sanguis guttatim effluens, cur purus appareat. 176. & ſeq. ſtillæ e naribus cur malæ. ibid. non intempeſtive ſiſtendus in hæmorrhagia. 177
Sanguinem fluentem cohibentia. ibid.
per nares effluens in ſartagine frixus, eſt ſpecificus ad ſiſtendam hæmorrhagiam. ibid.
Sanguinis fluxum cohibet chalcitis uſta, pulvis gummi Arabici, Galeni emplaſtrum, gypſum albumine ovi excerptum 185
ſanguis ſpumoſus an tantum a pulmone. 282
raro concreſcit in venis. 291. & 292

illius concretionis cauſſæ. 292
Sanguis concretus oxycrato exhibito diſſolvendus. 221
Sanguinis grumus iſchuriam pariens, quomodo diſſolvendus. 281. & ſeq.
Sanguis fervide injectus in diſſenteria. 237
In fluxu hæmorrhoidum immodico. 242
Sanguinis miſſio obſtructiones a bile ſolvit. 245
Sanguis quomodo excitetur a calculo in renibus. 268
menſium ſuppreſſione interdum per pulmonem periodice rejicitur, aut per alias vias. 286. & 287
Sanguinis penuria non a quavis extenuatione indicatur. 295
Galen. experimento comprobatur. ibid.
Sanguis menſtruus retentus putreſcit. 294
Sanguis prodiens ex cancro ulcerato, quomodo cohibendus. 303
Sanguinis grumi in utero ſubſiſtentes, quomodo diſſolvendi. 315
qua arte dignoſcantur. 317
Sanguinis partes conſiderandæ. 328
Sanguinis detrahendi quantitatem indicantia. 341. & 342
non mittendus uſque ad animi deliquium. ibid.
ex vena guttatim effluens cur puriſſimus. ibid.
detrahendus uſque ad caloris mutationem in febribus continuis. 336
Sanguinis fluxui copioſo ſuperveniens convulſio, lethalis. 152
Sanguinis profluvium moderatum die critico, an ſalutare. 176. & 177.
Sanguis critice & ſymptomatice fluit interdum ex gingivis. 185
Sanguis mittendus initio pleuritidis ſenibus, pueris, gravidis, puerperis, in menſtruis purgationibus. 187
Sanguis hircinus ad diſſolvendum calculum renum. 271
Sanguinis mictus cauſſæ: vide mictus ſanguinis.
Sanguis per venæ ſectionem eductus in febre peſtilenti ſpurius, periculoſus. 351. an mittendus ad febris peſtilentis præcuationem. 352
Santalorum decoctum ad ſtillationes ſalſas. 203. & 204
Saphænæ apertio in dolore capitis a calida cauſſa. 217
Sapores alieni. 34. & ſeq.
Sarcoma quid. 172
Ejus cauſſæ & curatio. ibid.
Sarcotica medicamenta. 114
Saſſafras decoctum ad ventriculum frigidum. 211. & 212
Satyriaſis. 133
Satyrionis eſſentia & ſal adverſus ſterilitatem. 308. & 309
Saturnus cauſſa infelicis partus. 195
Scammonium raro in febribus continuis uſurpandum. 332. & ſeq.
Scabies. 375
Scabies tibiarum. 432
Scabies pruriginoſa in ſene octuagenario. 435
Scabies fœda. 455
Scirrhus lienis. 322
Scarificationes in hydrope cur non celebrandæ. 254. & 255. & ſeq.
Scorbuticis gingivarum eroſio. 184. & ſanguinis fluxus e gingivis. 185
Scorbutus quid 262. cauſſæ. ibid. ſigna. 263. curatio. 264. & ſeq.
Scorbuti & melancholiæ hypocondriacæ magna ſimilitudo. 262
Scorbuti articulorum dolores in quo differat ab iis, qui lue venerea infectos affligere ſolent. ibid. & 263. quomodo ab arthritide diſtinguantur. 264
Scorbutus cur curatu difficilis. ibid. ſpecifica. ibid. eorum vis dependet a ſale volatili. ibid.
Scorbuticis febre in omnibus pancreatis tumores generantur. ibid.
Scordium adverſus malignitatem & lumbricos æqualiter confert. 244
Scorpionum cinis & oleum ad calculum 271. iſchuriam. 281
Sectio quomodo ſolvat continuum. 25
Secundina mulieris exſiccata adverſus ſterilitatem ſpecificum. 297. liberat a paroxyſmo hyſterico. 309
Secundinæ retentæ cauſſæ. 315. diagnoſis. ibid. quæ ſymptomata ſequantur. ibid. remedia ſpecifica. ibid. manu chirurgi extrahi debet. ibid.
Secundina retenta. 449
Secundinarum retentio. 437
Sedimentum urinæ quod malum. 63
Semejotica. 34
Semen humanum quid, & quot ejus ſint partes. 18. & 19.
Non eſt actu animatum, ſed potentia. 19
Semen mulierum an ſit prolificum. ibid.
Seminis exeretio quando noxia. 82. & 83
Semen generantia aut minuentia medicamenta. 212
Seminis contra vermes laus & utendi modus. 240
Semen retentum corrumpitur. 294
Semen dum corrumpitur, cur in majorem venenoſitatem degeneret. ibid.
Semen hominis oculo impoſitum, albuginis curationi conducit. 156. & 157
Seminis copia, acrimonia & fervor ſupra modum furorem uterinum excitant. 293
Semen calefaſcientia. ibid. refrigerantia, & extinguentia proprietate ſpecifica. ibid.
Seminis excretio in furore uterino an procuranda. 294
Semen cur ab utero non recipiatur. 307. non retineatur. ib. corrumpatur. ibid. non conformetur. ibid.
Seminis virilis & feminei improportio, conceptionis impedimentum. ibid.
Semicupium in hepatis ſcirrho 252. in calculo renum. 271 dyſuria. 284. in ſuppreſſione menſium. 289. & ſeq. menſium immodico fluxu. 290. hyſterica paſſione. 298. in ſcirrho uteri. 301. hydrope uteri. 304. in uteri procidentia an conveniat. 306. ad ſterilitatem a frigida cauſſa. 309 in dolore iſchiadico reſolvens. 324. melancholia hypocondriaca. 332. urinæ incontinentia. 280. in furore uterino. 893
Semitertiana, vide Hemitritæus.
Senes cur dyſenteria ſæpius pereant quam in media ætate conſtituti. 263
Semicupium. 121
Senectutis temperamentum. 6
Senilis ætas pituitæ proventum facit. 123. & ſeq.
Senſatio quid ſit, & quid ad ſenſationem requiratur. 19
Senſus dividuntur in internos & externos. 17. interni ſunt imaginatio, ratiocinatio, & memoria, tum etiam ſomnus & vigilia. ibid. externi ſtatuuntur quinque, viſus, auditus, olfactus, guſtus & tactus. ibid.
Senſus communis quid efficiat. 17
Sentiens facultas quid. 77. & 78
Seroſus humor præcipua doloris dentium cauſſa. 182
immediata arthritidis cauſſa. 318. rheumatiſmi. 325
Seroſa materia quibus ductibus ab hepate in abdominis capacitatem feratur. 253. & 254
Serum cur majorem, vel minorem acrimonia habeat. 318. & 319
Seri lactis uſus in calida hepatis intemperie. 247. in melancholia hypochondriaca. 259. ejus præparatio. ibid. in ulcere renum & veſicæ. 279. in dyſuria. 283. & ſeq. furore uterino. 293. in ulcere uteri. 301. in biliosis febribus 335. in præſervatione a calculo renum. 273
Senum victus. 77
Senes quomodo purgandi. 98
Septenarii tres dies critici. 28. & 29
Septimus dies, Rex a Galeno vocatur. ibid.
Serum quid ſit, & ejuſdem uſus. 259
Seri lacti uſus. 118
Setacei laus in epilepſia 137. in gutta ſerena. 152. in ophthalmia. 161. & 162. fiſtula lacrymali. 164. ad phthiſin. 204
Sevum hircinum variolarum cicatrices implet. 360. & 361
Sextus dies in criſibus peſſimus. 29
Sexuum temperamentum. 6
Sexus ſimilitudo unde pendeat. 29
Siccitas qualitas aeris & ignis. 3
Siccæ intemperaturæ cauſſæ. 33
Signum quid ſit. 35
Differentiæ. ibid.
fontes ſignorum generales. ibid.
Signa critica quæ. 27. & 28
Signa partis affectæ. 39
Signa pituita præternaturalis. 44. & 45
Signa morbi acuti & chronici. 45
Signa partis primario vel per conſenſum laborantis. 40. & ſeq.
Signa ſpecici morbi. 41
Signa temporum morborum. 45
Signa morbi lethalis & ſalutaris. 48
Signa longitudinis morbi. 47. & 48
Signa morbi maligni & benigni. 43. & 44
Signa ſuperventurorum ægrotis. 71. & 72
Signa ſtatum. 44. & 45
Similares partes quæ. 10
Ad earum functionem quid requiratur. 11
Similaris morbus. 22
a morbo ſimilari indicatio. 101
Sipani. 80. & ſeq.
Sinapiſmorum uſus in paralyſi. 131. & 132
Singultus quando malus. 57
Sincipitis perforatio in epilepſia. 135. & ſeq.
Singultus. 217. curatio. ibid. & 218. in quo differat a vomitu & nauſea. 217. motus convulſivus eſt, non vera convulſio. 133
Singultus quis pernicioſus. 217. cur fiat in jecoris inflammatione. ibid.
Singultus remedia apud Platonem. ibid. vomitus confert. ibid. quomodo excitetur ab inanitione. ibid.
Singultus curatus aqua nucum viridium. ibid.
Singultus cur malus in hepatis inflammatione. ib. in febribus ſæpe ſequitur intemperatum refrigerantium uſum. 328 ejus curatio. ibid.
Singultus. 407. & 425. de portentoſo & inſolenti ſingultu. & 438
Sitis ingens morbi acuti index. 43. & 44
Sitis quando mala. 56. & 57
Sitis magna bilem indicat. 37
Sitis nulla, ſignum pituitoſi. 38
Sitim non ſentiunt phrenetici. 24
Sitis morboſa, 215. duplex, idiopathica, & ſympathica. ib.
curatio. ibid.
Sitis depravatæ differentiæ ib. cauſſæ. ibid.
Siticuloſis lac balenum. ibid.

Sitis quæ a gravibus & periculoſis morbis dependet, periculoſa. ibid.
Sitis in febribus quomodo ſedanda. 338
Sitis inexhauſtæ in diabete cauſſa. 279
Sitis inextinguibilis. 405
Sitis intenſa. 432
Situs ventriculi monſtruoſus. 424
Smaragdus inſignem vim habet in morbis venenatis. 354
Sobrietas magni momenti in morbis. 123
Solida cur facilius deglutiantur. ib.
Somni longi, præſertim a cibo, pituitam generant, 123
oculis infenn. ib. longioris incommoda, 151. brevioris & longioris. 320
Somnum conciliantia. 142. & 143
Somnia frigoris & aquarum pituitæ dominium indicant. 123
Somnus gravis ac profundus in virginibus choloſi laborantibus unde. 284
Somni præternaturalis differentiæ. 130
Sonus per apertum os quomodo excipiatur. 172
Sonitus aurium cauſſæ, differentiæ. 168
Soporoſi affectus, & eorum cauſſæ. 130
Soporoſi affectus tumore orti hiſtoria. 126. & ſeq. ſæpe a vaporibus elevatis ad cerebrum excitantur. ibid.
curatio. ibid.
Spaſmus cynicus quid. 133. & 155
Specilla viſum conſervantia. 156
Sobrii cur parum dormiant. 37
Solicitudines quomodo exſiccent. 32
Solutionum continui quot ſpecies. 24
Somni definitio; cauſſa ejuſdem proxima; quando & a quo impediatur finis ejuſdem. 17. & ſeq.
Somnus quando malum ſignum. 51. & ſeq.
Somnus qui utilis. 88. & 89
Somnium quid. 19
unde fiat. ibid.
Sphacælus cerebri. 142
Sphincteris veſicæ affecti cauſſæ. 281
Spica nardi ſpecifica ad hæmorrhagiam ſiſtendam. 178
Spinæ inunctiones ad rigorem leniendum, in febre quartana utiliſſimæ. 344
difficultas ſpirandi. 373
difficultas ſpirandi cum pulſu valde inæquali. 394
difficultas ſpirandi cum tuſſi & raucedine. 407
Soni præternaturales. 34
Spermaticæ partes quæ. 41
Partium ſpermaticarum prima rudimenta quandonam apparere incipiant. ibid.
Spermaticæ partes quando in maribus & quando in feminis perficiantur. ibid.
Spiritus congelandi vim habens. 130. & 206
Spiritus vitrioli ſpecificus ad epilepſiam. 136. contra fluxiones. 148. & 149. utiliter julepis admiſcetur. 141
Spiritus vitrioli aut ſulphuris ad curationem ulcerum oris & faucium 152. ad aſthma. 191. in vomitu. 220. in febribus. 247. & ſeq. quibus morbi noxius, ibid. in febribus malignis præſtantiſſimus. 354
Spiritus ſulphuris cum aqua portulacæ in æſtu tertianæ intermittentis. 341. & ſeq.
Spiritualis mixtura ad febrem maligna. 355. & ſeq. commendatur in epilepſia. 137
Spirituum tenebroſitas in melancholia unde. 145
Spiritus tartari in paralyſi. 132. in obſtructionibus. 149
Spiritus maſtiches deſcriptio. 211. & 212
Spiritus ſeu liquor acidus, præcipuum digeſtionis inſtrumentum. 213. & 215
Spiritus ſalis, tartari, & vitrioli laus in hydrope. 256
Spiritus ſalis, vitrioli, ſulphuris, & terebinthinæ prædicantur in iſchuria. 282. & 283
Spiritus vitrioli in obſtructionibus. 249. in ſcorbutica affectione. 264. in calculo renum. 267. contra vermes. 304
Spiritus diureticus. 238. & 239
Spiritus ſalis calculo renum. 271
Spiritus vini ad fotum in ileo a flatibus. 190. ſamen caninam ſolvit. 211. & 212
Spiritus ſitibundus ex hermeticis cauſſa ſitis morboſæ. 136
Spiritus diſſolvens cauſſa bulimiæ hermeticis. 214
Spirituum defectus cauſſæ in ſyncope. 376
Spiritus vini helleboratus ſingularis in ſurditate. 167
Spiritus flatuoſus convulſionis cauſſa. 133
Spiritus unde maligna qualitate efficiuntur. 140
Spiritus, cum magna copia ad partem aliquam defertur, ſanguinem ſecum transfert. 187
Splenetica medicamenta. 110
Splenis bovis decoctum ad ſuppreſſos menſes. 288
Sporadici. 26
Spumoſus ſanguis an tantum a pulmone. 199
Sputum cruentum an ſit ſignum pathognomonicum pleuritidis. 193
Stercus porcinum & aſininum in hæmorragia ſiſtenda. 178
ſtercus album gallinæ & equinum ad pleuritidem. 195. 196
Stercus pavonis ſpecificum in vertigine. 139
Stercus equinum ad colicam. 228
Stercus anſerculi, & ſtercus album gallinæ, quare in ictero commendetur. 251
Stercus bubulum exterius grumos ſanguinis diſſolvit. 282
Stercoloſus fluxus. 147
Sterilitatem fluxus inducit balneum decoctionis aluminis. 358
Sterilitas quid. 307. cauſſæ. ib. ſigna. ib. curatio. ibid.
Sterilitatem inducentia alimenta & venena. ibid.
Sterilitas ab improportione ſeminum quomodo dignoſcatur. ibid.
Sterilitatem vel fœcunditatem feminæ probantia. 308
Sterilitatem viri indicentia. ib. curatio a frigida & humida intemperie. ib. ad ſterilitatem curandam ſpecificat. 223
Sternutatoria, 129. in principio apoplexiæ non conveniunt. 128.
Sternutatio quid. 173. cauſſæ. 174
Spuma quando ominoſa. 58
Spurius morbus. 26
Sputum quando malum. 57
Sputatores Melancholici. 38
Stagnantes aquæ. 85
Status morbi. 24. & ſeq.
Sternutationis ſymptomaticæ curatio. 174
adventitii, qui ſe aeri frigidi exponunt. 173
a qua facultate edatur. ibid.
hyſtericæ cur ſalutaris. 297
in partu difficili. 314
Sternutatio quando mala. 306
Sternutatorii compoſitio. 55
Sternutatoria medicamenta. 107
Sternutatorium. 290
Sternutatio in peſtilenti an ſalutaris 350
Stertor in acutis quid notet. 66
Stertoris cauſſæ. 326
Stomachica medicamenta. 108
Stomacho admoventur remedia ſupra cartilaginem xiphoidem poſterius ſupra. 10. vertebram. 212. & 213
Stibii calcinari uſus in epilepſia. 137
Starbiſmus convulſionis ſpecies. 133
Strangulationis ſenſus in hyſtericis unde. 293. & 294
Stranguria quid. 282
cauſſas eaſdem habet, quas iſchuria. ibid.
curatio. ibid.
quibus topicis curetur. ibid.
lixivio ex ovorum teſtis in cinerem redactis curata. 282. & 283
Strumæ morbus endemius in Hiſpania. 25. 26. & ſeq.
Strumis pueri laborantes cur alvi fluxu chyloſo, eoque diuturno ſenſim contabeſcant. 210
Strumis laborantes cur macilenti. 201
menſenterium plurimum glandulis refertum. ib. & 231
Strumæ. 443. 448. & 456
Stultitia. 435
Stupha humida ad ſudores provocandos. 319. & 320
Stupidus dolor quid notet. 42
Stupor cruris e directo laborantis renis, calculi ſignum. 269
ut & inflammati renis. 142
Subeth, Avicennæ quid. 126. & ſeq.
Subeth puerorum. 444
Subligaculum, quod vulgo Zona Hippoc. nominatur, ad procidentiam uteri. 310
Subſequentia ſigna criſeos. 28. & 29. & ſeq.
Subtilitas quid ſit. 3
Succini oleum hyſterico paroxyſmo confert. 297
Succi albi oleum in epilepſia. 137
ad partum difficilem. 316
ad dolorem capitis. 149
Succus lapideſcens cauſſa materialis. 353
Suctionis in ventriculo ſenſum impedientis. 210
Sudatiunculæ quid notent. 129
Sudores qui periculoſi. 64
Sudores frigidi quid notent. ibid.
Sudores imminentis ſigna. 68. & 69
Per ſudores evacuatio. 100. & 101
Sudorifica medicamenta. 106. & 107
Sudoribus eliciendis decoctum ebuli vel radicis bandanæ ſeu lappæ majoris commendatur. 133
Sudoris immodici curatio. 206
Sudorificum ex baccis Juniperi paratum, ad hydropem. 255
Sudores quomodo provocandi in fluxu muliebri. 291. & ſeq.
Sudorifica ad arthritidem. 320. in febre tertiana longiori exhibenda. 333
Sudores ſymptomaticos in febribus cohibentia. 339
Sudorificum utilitas ad cerebri intemperiem frigidam & humidam. 125
in cephalæa. 150
in epilepſia. 137 & 138
in gutta ſerena. 144
in hydrope pulmonis. 198
Sudoribus nocturnis phthiſici ut plurimum divexantur. 202
Sudores in febre peſtilenti qui pravi; qui ſalutares. 351
Sudorifica an uſurpanda in prægnantibus. 309. & 310
reumatiſmis. 326
an hydropicis conveniant. 255. & ſeq.
ad ulcus renum. 278
ad urinæ incontinentiam. 281
in chaloſi. 285
qualia in febrium continuarum declinatione conveniant. 251
Sudores nocturni. 411. & 412
Suilla caro. 75
Suffitus moderatus & non graveolens, frigidam & humidam cerebri intemperiem emendat. 124

Suffitus acerrimi apoplecticis conferunt. 128
gummi tamahaca cerebrum exſiccat. 148. & 149 aſtmathicis nocent. 194. in diarrhœam bilioſa. 232. dyſenteria. 234. teneſmo. 237. in flexu hæmorrhoidum immodico. 242. ad dolorem hæmorroidum ſedandum. 244. in menſium ſuppreſſione. 288. menſium fluxu immodico. 290. exſiccans & roborans in fluore muliebri. 291. & 192. & ſeq. ex verrucis quæ tibiis equorum abnaſcuntur, in hyſterica paſſione. 296. ex lapide pirite, ad tumores ſcirrhoſos diſſolvendos. 300. ad uteri procidentiam. 306. adverſus ſterilitatem a frigida cauſſa. 174. coryza. 308. 309 in auris ſurditate. 168. ad uteri flatus explodendos. 305 ad fœtum mortuum excludendum. 314
Suffumigia cephalica. 125. & 126
in paralyſi. 217
in ſurditate. 168
ad ulcera profunda. 301
Suffuſio quid. 154
cauſſæ. ibid. & 155
duplex, vera & ſpuria. ibid.
aliæ differentiæ. ibid.
quomodo diſtinguatur a gutta ſerena. 158
ſigna. ibid.
quando punctione curanda ibid. & 156
curatio. 155 & 156
Suffuſio & cataracta. 430
Sugillatio quid. 158
curatio. ibid.
Suilla caro. 82
Sulphuris lac & flores ejuſdem ad catarrhum. 148. & 149
Sulphuris oleum in oris & linguæ ulceribus. 180. & ſeq
ad dentes de albandos. 183. & 184
Sulphuris flores & lac ad aſthma. 191. & ſeq.
ad phthiſim. 204
Super purgationis curatio. 14. & 15
Suppoſitoriis alvus proritetur, ſi clyſteres injecti non reddantur. 128
Suppoſitoria ad teneſmum. 237
ad flexum immodicum hæmorroidum. 247
ad dolorem hæmorihoidum. 244
in veſicæ inflammatione. 276
Suppoſitoria. 275
Suppreſſio omnimoda alvi aut urinæ, morbi acuti indices. 44. & 45.
Suppurantia medicamenta. 113. & 114
Suppurationis in thorace cauſſæ & ſigna. 197
Suppurati qui evadant. ibid.
Sutarum dolor quid ſignificet. 70. & 71
Surditas quando ſalubris. 43
Surditas. 143. & 144
cauſſæ. 167
curatio. ibid.
Surdi ab ortu cur muti ſint. 166
Surdaſtri cur aperto ore melius audiant. ibid.
Surdis bilioſæ dejectiones proſunt. ibid.
maxime conferunt ſternutatoria. 167. & 168
ſpiritus vini helleboratus. ibid.
Surdaſtri in conſtitutione auſtrina graviorem auditum habent. ibid.
Surditas in febribus malignis cur non adeo periculoſa. 350
Suſpiria quando mala. 55. & ſeq.
Syderum influxus quomodo ſint cauſſæ morborum peſtilentium. 346. & 347
Symphyti radicis ſyrupus in diabete commendatur. 280
Sympathici affectus, an morbi. 21. & 22
Sympathicus morbus quis, & quas cauſſas habere ſoleat. 25. & 26
Symptoma quid ſit, unde pendeat, illius differentiæ. 33. & 34
Symptomatum cauſſæ. 35
Symptomata notificant morbos. 21. & 22. & ſeq.
Symptomata hyſterica & hypochondriaca. 384
Συνεδρεύοντα ſigna. 35
Syncope pulſum abolet. 37
Syncope morbi maligni index. 42. & 43
Syncope quid. 205
in quo differat ab apoplexia. ibid.
ſigna. 206
cauſſæ. 205. & ſeq.
Syncope cardiaca & ſtomachica. ibid.
Syncope lethalis hiſtoria in nobili virgine Monſpeliana. ibid.
& in alia virgine & ſanguine circa cor congelato. ibid.
Syncope in quo differat, ab epilepſia, apoplexia, & uteri ſuffocatione. 206
curatio. ibid.
Syncope hæmorrhagia cohibita, 347
Syncopalis febris eſſentia, cauſſæ, & differentiæ. 337
curatio ſyncopalis minutæ. 338
Syneopalis humoroſæ. ibid.
Syncope a liene. 454. & 455
Synochum ſignificat ſanguis e naribus fluens. 42. & 43
Synochus ſimplex. 328
cauſſæ, & ſigna. ibid.
differentiæ, & curatio. ibid.
Synochi ſimplicis duo remedia, ſanguinis miſſio ad animi deliquium, & aquæ frigidæ potus. ibid.
Συνεχοὶ, & Συνεχεῖς febres quænam ſint. 330
Synochi putrida eſſentia. ibid.
differentiæ, & cauſſæ. ibid.
ſina. 331. & ſeq.
Synodictis menſis. 26. & 27
Syntecticæ diarrhœæ cauſſæ. 232
Syrupi. 119 & 120
Syrupus Magiſtralis in dolore capitis. 156. ad ſanguinem mundificandum. 199. & ſeq.
Syrupi ad aſthma. 191. & ſeq.
ad phthiſim. 211. & 212
Syrupus de abſinthio. 212
ejus deſcriptio. ibid.
reſtaurans. 209
in diarrhœa bilioſa. 231
Syrupi de cichorio compoſiti quadruplicato rheo doſes. 247
Syrupus purgant in calida hepatis intemperie. 245. & ſeq.
ad obſtructiones inveteratas. 248. & 249. & ſeq.
ex chalibe deobſtruens & purgans. 250
hydragogus. 248
rhamni cathartici, hydropicorum aquas educens. 255
Syrupi ſancti Ambroſii. ibid.
deſcriptio & uſus. ib. purgans in melancholia hypochondriaca. 261. purgans & præſervans a calculo. 271. & 272. de althæa ſimplex in calculo renum. ib. roborans, adſtringens & refrigerans in fluore muliebri. 291. hyſtericus purgans. 298. magiſtralis purgans, 326. refrigerans, roborans purgans. 299
Syrupus violaceus, aliique dulciores, ſoli non exhibendi. 335. & 336
Syſtoles effectus. 17

T

TAbaci ſumus hyſtericis mulieribus prodeſt. 296. & 297
cinis dentes abſtergit & dealbat. 183. & 184
Tabellæ cerebrum confortantes. 129
in mania. 143. ad diarrhœam. 232. & ſeq. exſiccantes cerebrum. 147. & 148. hepar refrigerantes. 246. roborantes in melancholia hypochondriaca. 346. & 347. calculum imminentes. 271. roborantes & leniter purgantes ad præcavendum abortum. 311. ad aſthma. 191. in hæmoptoe. 373. ventriculo frigido. 231. ex chalybe deobſtruente hepar. 249. & 250
Tabellæ. 119
Tabes a quo humore. 201
Tabis differentiæ variæ ab Hipp. propoſitæ. ibid.
Tabidis autumnus cur malus.
Tabifica conformatio. 202
Tabes morbus endemius in Luſitania. 26
Tabula ſignorum, partem primario, vel per conſenſum affici indicantium. 39. & 40
Tabula ſignorum magni vel parvi morbi. 46
Tactus ſigna parva. 50. & 51
Tactus quid. 18
Tactus ſymptomata. 124
Tamarindi ad immodicum fluxum hæmorrhoidum cohibendum commendantur. 242
Tapſi barbati uſus in hæmorrhoidum dolore. 244
Τάραξις quid. 159
Latinis conturbatio. ibid.
curatio. ibid.
Tartari cryſtallus quomodo fraudetur ab impoſtoribus. 250
ex tartaro remedia fiunt ab obſtructione inveterata. ibid.
ſal tartari & ſpiritus tartari maxime commendantur ad obſtructiones hepatis. 249. & 250
ex tartaro remedia ad hydropen. 256. & ſeq.
in ſcorbutica affectione. 264
in ſuppreſſione menſium. 286
Tartari cremor in hyſterica paſſione exhibendus. 298. & 299
Tartari vitriolati compoſitio & uſus. 250
in ſuppreſſione menſium. 286
in calculo rerum. 270
Temperamentum quid ſit, & temperamentorum differentiæ. 4
Κριτήριον Temperamentorum. 5
Temperamentum ætatum. ibid.
Judicium temperamentorum. ibid.
Temperamenta ſexuum & temporum anni. 6
Temperies calida & ſicca viſcerum, bilioſum humore prædominari arguit 37
Temporum inæqualitates malignarum febrium cauſſæ. 346. & 347
Temporum anni temperamenta. 6
Temporum morbi ſigna. 35
Temporum anni qualitates. 88. & 89
Tempus victum exhibendi ægrotis. 303
Teneſmus cum mingendi cupiditate cur adſit in veſicæ calculo. 273
Teneſmus quid. 236
an differat a dyſenteria. ib. gravidis abortum facit. ibid.
curatio. ibid. & 238
Tenuis pituita. 17
Terebellum extremum remedium in epilepſia. 137
Terebinthinæ uſus in aſtmate. 192
Aperit, urinam movet, & alvum emollit in ſcirrho hepatis. 261. & 262. in melancholia hypochondriaca. 262. in præſervatione a calculo renum. 272. & 273. pilulæ ex tere-

terebinthina in mictu ſanguinis a calculo. 277. & 278. in ulcere renum & veſicæ & uteri. 278. & 279. in empyemate. 211. & 212. ventriculo expurgando. 161. & 162. in inflammatione ventriculi. 161. 162
Terminus accretionis quidnam ſit. 16
Tertiana febris quandonam vera & legitima dicatur. 336. 337
Tertianæ continuæ eſſentiæ & cauſſæ. 331
ſigna diagnoſtica. 332. quomodo a ſynocho bilioſa diſtinguatur. ib. venæ ſectio maxime utilis. 334
Tertianæ intermittentis ſedes ac differentiæ. 339
cauſſæ. ib. exquiſitæ ſigna. ib. nothæ ſigna. ib. in ſemper periculi expertes. ib. ſolutio certior per alvi fluxum. ibid.
curatio. ibid.
victus ratio. ibid.
Tertiana febre laborantes, quando cibandi. ibid.
etiam in acceſſione, urgente neceſſitate cibus offerri poteſt. 149
medicamentum purgans quando exhibendum. 340
cur vomitoria conveniant. ibid.
Tertianæ intermittentis longioris cauſſæ. ibid.
malignæ ſigna. 348
Tertianus quid. 39. & 40
Θεραπέυτικη quid. 89. & 90
Τέτανος convulſionis ſpecies. 133
prognoſis. 134
Theriaca recens ratione opii ſoporoſis affectibus non convenit. 128. & ſeq.
Trachea fluxionibus obnoxia. 42
Tremor quomodo funeſtus. 53
Trigeſimus quartus dies criticus. 27. & 28
Triſtitiæ effectus. 89. & 90
Trochiſci. 119. & 120
Trochiſci fluxioni ſiſtendæ idonei. 147. & 148
in calido catarrho. 149
Trochiſci Gordonii & de carabe ad mictum ſanguinis. 277
ad renum ulcus & veſicæ. 393
de myrrha ad menſium ſuppreſſionem. 288
alkekengi in dyſuria. 282. & 283
Trochiſci in ulcere renum & veſicæ. 278
in febre quartana maxime utiles. 343. & 344
ſublinguales ad linguæ ſcabritiem & ſiccitatem. 338
albi Rhaſis in cancro uteri. 302
Trochiſci ad ulcus ventriculi. 304
de Rhabarbaro ad hydropem. 255
viperini ad febrem peſtilentem. 354
Tuba Fallopiana quid. 295
Tuberculum pulmonis duplex. 201
ejus cauſſæ. ibid.
Tuberculum in pulmonum arteriis prope cor, palpitationis & interitus cauſſa in Antipatro medico. 207
Tumor œdematoſus tibiarum & pedum quomodo diſcutiendus. 258
Tumor magnus & contumax, genu occupans, emplaſtro veſicatorio admoto curatus. 322
Tumor lienis. 372
Tumor ſtrumoſus. 378. 392
ex tumore in genu aperto, loco puris ventus egreditur. 400
Tumor pedis dextri diuturnus. 409
Tumor pancreatis ſcirrhoſus cum affectione hypochondriaca. 410
Tumor cancroſus in hepate cum dolore iſchiadico. 391
Tumor in genu contumax, & diuturnus. 422
Tumor mammarum. 428
Tumor hepatis ſpurius & decipiens. ibid.
Tumor cruris. 454
Tumor & dolor in genu. 440
Tumor ſcroti. 448
Tumores ſtrumoſi in digitis. ibid.
Tumor ſuppuratus reſolutione curatus. ibid.
Tumor œdematoſus. ibid.
Tumor in crure. 454
Turgere humorem quid ſit. 97
Turgentia in humoribus quid. 346
quomodo dignoſcatur. ibid.
In turgentia cur phlebotomia potius quam purgatio uſurpetur. ibid.
Turtures. 83. & 84
Tuſſis excrementa quid indicent. 39. & 40
Tuſſi cur excitetur dum auris interior vellicatur. 166
Tuſſis & catarrhus infantis. 374
Tuſſis & difficultas ſpirandi cum doloribus humerorum brachiorum. 406
Tuthia in ulceribus oculorum commendatur. 163
Tympanites quid. 253
cauſſæ. ibid.
cauſſa efficiens. ibid. an ſolus efficiat. ibid.
in corpore atrabiliario lethalis. 255
Typhodes febri quid. 331
Typhomania quid. 129

V

VAcui dies. 26. & 27
Vacuatio ſuppreſſa quid efficiat. 35
Valerianæ ſylveſtris radicis laus in epilepſia. 137. & 138
Vapor occulta qualitate moleſtus inter cauſſas palpitationis cordis 206
Vapor melancholicus ut plurimum cauſſa catalepſeos. 130. & 131
Vaporum melancholicorum, qui ab hypochondriis elevantur, varia ſymptomata. 260
Vapor malignus & venenatus hyſtericæ ſuffocationis cauſſa. 294
Varices Melancholicis ſupervenientes ſalutares. 143. & 144
Variolæ in quo differant morbi novi. 358
Variolarum cauſſa. ibib.
eruptio cur tandiu differatur. ibid.
cur majori copia in facie, pedibus, & manibus apparere ſoleant. ibid.
in quo differat a maculis purpureis. ibid.
aliquando peſtis prodromi & nuntii. 359
Variolarum & morbillorum expulſio fit per ſanguinis ebullitionem. ibid.
talis ebullitio duplex, una perfectiva, & alia corruptiva. ibid.
duo habent tempora, unum ebullitionis, aliud eruptionis ibid.
imminentium ſigna. 360
quæ ſalutares. ibid.
lethales ſanguinis excretiones quid indicent. ibid.
curatio. ibid.
victus ratio. ibid.
erumpentibus cur diuturnior ſomnus noxius. ibid.
curatio a venæ ſectione inchoanda. ibid.
quo morbi tempore maxime proficua, ibid.
an purgatio conveniat. ibid.
Eruptionem adjuvantia. 361
quando uſurpanda. ibid.
malignitas alexipharmacis oppugnanda. ibid.
ſolis incraſſantibus curæ. ibid.
quas partes afficiant. ib. & 462
ab earum noxiis quomodo defendendus pulmo. 461
inteſtina, oculi, nares, facies. 462
Variolarum foveæ & cicatrices in facie quomodo tollendæ. ibid.
Variolæ an acu aurea vel argentea perforandæ. ibid.
Variolæ. 382. & 432
Variolæ cum dyſenteria. 377
Variolæ cum alvi fluxu. 383
Variolarum prognoſis. 434
Vas breve, quos uſus habeat. 220
Venarum jugularium ſecandi modus. 127
aperiri poſſunt in angina. 142
Venæ ſectio frontis, in comate vigili idiopatico celebranda. 129 & ſeq.
in phrenitide. 142
dolore capitis. 149
in guta ſerena. 153
Venæ narium utiliſſime aperiuntur in phrenitide. 142
Venæ ſectio temporum, earum, quæ ſunt in angulis oculorum juxta naſi radicem in gutta ſerena. 152
ophthalmia. 157
Vena ſecanda ſub mamma in curatione anginæ. 188. & ſeq.
ſub linqua. 255
Venæ plurimo ſanguine refertæ, omnes vias anteriores anguſtiores efficiunt. 313. & 314
Venas per epiploicas & gaſtrepiploicas ſeroſus humor e venis in abdomen fertur. 253. & 254
Venoſus ſanguis. 26
Veneni hauſti curatio. 216
Venenatæ qualitates in hyſterica paſſione agnoſcendæ. 293
Venenata febrium qualitas a qua cauſſa dependeat. 346. & ſeq.
Venenum ſecta vena facilius penetrat & interimit. 350
Venenatum quid in mania. 143
Ventis non deflatus aer facile corrumpitur. 346
Ventriculi affectus. 210
Ventriculi coctio a quibus cauſſis lædatur. 211
curatio. ibid.
Ventriculi coctio læſa cum alvi fluxu, curata in auctore uſus aceti acerrimi cum ovis induratis. ibid.
Ventriculi dolor. 222. & 223
cauſſæ. ibid.
curatio. ibid.
Ventriculi tres præcipuæ partes. ibid.
Venticuli doloris cauſſa extraordinaria. ibid.
Ventriculi phlegmones cauſſæ & ſigna. 224. & ſeq.
curatio. ibid.
quando in abſceſſum degenerat. ibid.
Ventriculi ulcerum cauſſæ & prognoſis. ibid.
Ventriculi inflammationi quando purgatio conveniat. ibid.
Abſceſſus quomodo rumpendus. 225
ulceris curatio. ibid.
Ventriculus quomodo ſit cauſſa melancholiæ hypochondriacæ. 238. 339. & ſeq.
Ventriculi calida intemperie laborantis curatio. 211. & 212
Ventriculum calefacientia & roborantia. ibid.
Ventriculi motus expulſivi triplices. 216. & 217
Ventriculi motus naturalis fit verſus pylorum & inteſtina, motus præternaturalis contra. 217. & ſeq.
Ventriculus cur καρδίαν a veteribus vocatus. 232
Ventriculus quid conferat ad generationem calculi. 269

Ventri-

Ventriculi aphthas facit ſucci limonum incautus uſus. 271
Ventriculus quomodo ex utero in hyſterica paſſione afficiatur. 294
Ventris dolor. 243. & ſeq.
Ventriculi dolor. 222. & 223
Venus immoderata una ex præcipuis arthritidis cauſſis. 318. 319. & ſeq.
Venus immodica calculum generat, 42
ad ventrem proclives bilioſi. 33. 34. & ſeq.
Ventris temperamentum. 6
Veneris impotentia. 424
Venus languida. 431
Veris victus. 77. & ſeq.
Veris qualitates. 87. & ſeq.
Vermes quando malum ſignum. 60
Vermes inter cauſſas convulſionis & epilepſiæ numerantur. 136
in dentibus carioſis ſæpiſſime generantur. 187
Vermium genera. 171. & 172
non raro exitioſi ſunt. 240
excreti in morbis an ſalutares. ibid.
an ex lacte in infantibus lactentibus generentur. 232. 234
quibus expurgandi. 241
Vernaculi morbi. 26
Verrucæ. 446
Verrucæ manuum. 442
Vertebrarum luxatio paralyſin efficit. 131. & 132
Vertigines unde oriantur. 138
Vertigo quid, ejus differentiæ. 137
proxima cauſſa eſt circumvolutio ſpirituum, quæ eſt morbus in ſitu. ibid.
una idiopatica, & alia ſympatica. 138
Vertigo idiopathicæ epilepſiæ aut apoplexiæ prænuncia. ibid.
Vertiginis ſympathicæ ſigna diſtinctiva. ibid.
Vervecis omentum & pulmo ad pleuritidem. 194. 195
Veſicatoria medicamenta. 115
Veſicatorium. 122
Veſicæ effectus. 267
Veſicæ excrementum proprium materia mucilaginoſa. ibid.
Veſicæ calculus. 273
Veſicæ inflammatio. 275
cauſſæ. ibid.
ſigna, ibid. curatio. ibid.
ſolvitur aliquando eryſipelate in cute oborto. ibid.
topica quæ admovenda. ibid.
in principio non convenit purgatio. ibid.
Veſicæ ulcus. 278
ſigna. ibid.
curatio. ibid.
in ſenibus non curatur. ibid.
exſiccantia adſtringentia, & glutinantia, & conſolidantia quomodo conveniant. ibid.
injectiones peculiariter conveniunt. ibid.
Veſicæ calculo pueri, ſenes calculo renum cur magis obnoxii. 273
Veſica inflammata cur phlebotomia e parte dextra celebranda. ibid.
e veſica pus procedens quale. ibid.
Veſicatorii formula uſitatior apud Monſpelienſes. 125
apoplecticis proſunt maxime cum euphorbio. 128
convulſioni. 134
epilepſiæ. 135. & 136
toti capiti admotum in dolore capitis. 148. & 149
ſincipiti in ophthalmia. 161. & 162
poſteriori parti cervicis in amauroſi. 152
toti capiti raſo. 317
ſincipiti lippientibus oculis. 162
in angina. 188
aſthmate. 191
arthriticis doloribus. 318
iſchiadico dolore. 324
Veſicatorium emplaſtrum. ibid.
Veſicatoria in febre peſtilenti admovenda. 352. & 353
quibus corporis partibus. ibid.
quo morbi tempore. 355
in peripneumonia. 195. & 196
Veſicat. in catharro, ſcapulis cervice. 147. & ſeq.
Vetulis quandonam menſtrua excernantur. 19
Vibices in cadaveribus defunctorum quid indicent. 349
Vicinia calidarum rerum calefacit. 32
Vicinia frigidarum rerum refrigerat. ibid.
Victus moderatio quæ neceſſaria. 74
Victus ſingulis ætatibus congruus. 77
Victus ſingulorum temporum. ibid.
Vigeſimus dies eſt criticus. 28
Vigeſimus ſeptimus dies, criticus. 29
Vigilia quid. 17
Vigilia quæ utilis. 89
Vigiliæ quomodo calefaciant. 93
Vigiliæ quando malum ſignum. 50. & 51
Vigiliæ poſt mediam noctem cur plerumque infeſtare ſoleant. 259. & 260
in febribus quomodo curandæ. 336. & 337
in febre malig. 348. & ſeq.
Vigiliarum noxæ. 76
Villenſium aquarum laus. 63
Vini qualitates. 84
Vinacea autumni tempore membris paraliticis proſunt. 132. & 133
valent ad præcavendam arthritidem. 323
Vini immoderatus uſus ſtuporem & paralyſin inducit. 127
Vinum euphraſiatum in gutta ſerena. 152
purgans in aſthmate. 191
Vinum in ophthalmia quando conveniat. 161. & 162
Hippocraticum ad calefaciendum ſtomachum. 212
chalybeatum in obſtructionibus contumacibus ſolvendis. 249
hidragogum ad hydropis curationem & diureticum. 255
Vini aciduli laus in præſervatione a calculo. 271. & 272
Vinum omnium fluxionum vehiculum eſt maximum. 261
medicamentum ad febrem quartanam. 343
omnium cardiacorum potentiſſimum. 356
Vinum helleboratum in mania. 144
alkekengi ad calculum. 271. & 272
ad ſupreſſionem urinæ. 282. & 283
Vini calidi uſus in intemperie ventriculi frigida. 214
an conveniat in gutta ſerena. 151
meracum ſamen caninam ſolvit. 214
Virgæ caruncula. 386
Viperæ caro, cor & hepar exſiccata, virtute pollent alexipharmaca. 355
Virgines quomodo effœminandæ, ut aptæ reddantur generationi. 308. & 309
Virginibus chloroſi laborantibus cur familiaris pica. 286. & ſeq.
Virginibus peſſaria, nec clyſteres uterini præſcribendi. 155
Viri magis obnoxii anginæ, quam feminæ. 187
Virium imbecillitas in quo differat a ſyncope. 209
cauſſæ, & curatio. ibid
Viſcerum obſtructorum ſignum, hypochondriorum gravitas, ſeu ſatietas. 247
Viſcus quercinus ſpecificus in epilepſia. 135. & 136
Viſibilia objecta cur duplicia appareant. 153
cur inverſa aut curva appareant. ibid.
cur feneſtrata appareant. ibid.
Viſio læditur imminute, abolite, & depravate. 152
Viſioni lumen neceſſarium in mediocri quantitate receptum. 32
Viſus quid. 18
Viſus ſigna lethalia. 51
Viſum conſervantia ſpecilla. 157. & ſeq.
Vitam quomodo definiat Ariſtoteles. 12
Vitalis facultas quid ſit. 16. & 17
Quid eidem miniſtret. ibid.
Vitalis ſpiritus quis, & ubi generetur. 12
Vittellina bilis quid. 8. & 9
Vittellina bilis unde procreetur. 44. & 45
Vitrea pituita. 9. & 10
Vitrei humoris affectus. 153
Vitriolum album hæmorrhagiam potenter cohibet. 177. & 178
Vitrioli oleum ad phthiſin commendatur. 204. & 205
Vitriolum album, & ſal ex vitriolo ad vomitum. 220
oleum ſeu ſpiritus ad obſtructiones contumaces. 241
Vitrioli martis uſus in melancholia hypochondriaca, illiuſque præparatio. 261
in hyſterica paſſione. 297. & 298
Vitrioli oleum & ſpiritus, vide Spiritus vitrioli.
Vitriolum album & ſal vitrioli vomitoria in tertiana intermittente. 336
Vitriolarum laus in omni putredine & malignitate. 354
Vitulina caro. 82
Ulcus quid. 39. & 40
Ulcus in corde. 379. & 380
Ulcus gingivarum. 393
Ulcus cum oſſis carie. 394
Ulcus cancroſum. 404
Ulcus fiſtuloſum. 436
Ulcus ſinuoſum. 444
Ulcus renum. 452
Ulcus verminoſum. 459
Ulcera circumglabra maligna. 43. & 44
Ulceris a varioliſ in faucibus excitati curatio. 360
Ulcera phagedænica quæ. 213
Ulcerum narium curatio. 178
Ulcera narium exſiccantia. ibid.
variolarum cicatricibus implendis. 360. ad ulcera maligna a variolis excitata. 302. ad ſcirrhum uteri. 361
fœtum mortuum excludens. 314
in hæmorrhoidum fluxu immodico. 327
Unguentum. 104. & 105
Unguenta ad ſpinam dorſi inungendam in paralyſi. 131
in ophthalmia. 132
in ſuffuſione. 153. & ſeq.
Unguentum reſolvens ad arthritidem. 189
dolorem iſchiadicum. 323
detergens. 319
Unguento mercuriali cataracta curata. 114. & 115. & ſeq.
ophthalmia deſperata. 161. & 162.
Unguentum ventriculum roborans. 211. & ſeq.
in alvi fluxu. 239. 240 & ſeq.
hepar deobſtruens. 242
de artanita pro inunctione totius ventris in vermibus. 240
hepar refrigerantia. 247. & ſeq. ad lienis ſcirrhum. 258. & ſeq. ad renum ulcera conſolidanda. 278. ad abortum præ-

præcavendum. 312. ad ſudores ſymptomaticos cohibendos. 338
Unguis oculi in quo differat a panniculo. 165. & 166
cauſſæ differentia. ibid. curatio. ibid. aucta & jam inveterata, ſola manuali operatione curatur. ibid.
Vomitus frequens quid arguat. 42
Vomitus mali ſigna. 59. & ſeq.
Vomitus inſtantis ſigna. 69
Vocem articulatam cur edant ſurdi ab ortu. 167
Voluntarii motus ſymptomata. 127. & ſeq.
Volvulus quid. 228. & 229
Vomica pulmonis derepente rupta multos e medio ſuſtulit. 200. & 201
Vomitoria in affectibus ſoporoſis. 127. & ſeq.
in paralyſi. 132
aſthmate. 192
Vomitus quid. 217. & 218
in quo differat a nauſea. ibid. differentiæ. ibid. lethalis ab eſu fungorum. 219. ex caſeo putri magna copia comeſto. ibid. imminentis ſigna. ibid. alvi profluvio laboranti ſuperveniens ſalutaris. ibid. bonus vel malus quibus ſignis dignoſcatur. ibid. bilioſi curatio. ibid. pituitoſi. 219
Vomitui vehementiſſima narcotica admixta purgantibus proſunt. 220 & ſeq.
Vomitus ſanguinis. ibid. cauſſæ. ibid. curatio. ibid.
quæ victus ratio conveniat. ibid. purgantia. 221. & ſeq.
Vomitorum blandum in calculo renum. 269. in diabete. 280
Vomitus utilitas in renum & veſicæ ulceribus. 278
in menſtruis immodice fluentibus. 258. & ſeq.
fluore muliebri. 206. & ſeq.
Vomitorium in hyſterica paſſione. 297. & 298
in uteri inflammatione minime convenit. 299
ad purgandam bilem in ventriculo. 337
in principio acceſſionis in febre quartana exhibenda. 345
Vomitorium triplex gradus 335
Vomitorium. 117
Vomitoria medicamenta. 105. & 106
Vomitus in prægnantibus, ſanguinis miſſione curandus. 310
in arthritidis prophylaxi uſurpandus. 323. & ſeq.
quando melius ſuccedat. ibid. ex quibus componendus. ibid. utilitas in febribus putridis continuis. 335
intermittente. 340
Vomitus in febre maligna, & curatio. 222. & 223
Vomitus ſanguinis. 368
Vomitus in febre maligna. 364. & 399
Vomitus contumaciſſimus. 390
Vomitus antiquus. 413
Vomitus ſanguinis ab hauſta in potu hirudine. 419
Vomitus ad choleram morbum accedens. 421
Vomitus horrendus. 434
Vomitus frequens qui arguat. 42
Vomitus mali ſigna. 59. & 60
Voraces melancholici. 38. & 39
Urinæ ſigna. 42
Urinæ morbi acuti indices. 44
Urinæ ſanæ in febre non levi malignæ. ibid.
Urina quæ mala. 61. & 62
per urinas evacuatio. 100. & 101
Urinæ medicamenta. 110. & ſeq.
Urinæ ſuppreſſio. 361. & 380
Urinæ ſupreſſio a caruncula virgæ. 379
Urina cur in phrenitide aliquando ſupprimatur. 142
Eam provocantia. ibid.
Urinarum critica profuſio quibus contingat. 231
Urina craſſa & rubra cur appareat. 216. & 217. craſſæ rubræ & turbidæ cauſſa in melancholia hypochondr. 344
ſuppreſſa a calculo quid agendum. 276
Urinarum bullæ a qua cauſſa fiant. 269. & ſeq.
filamenta ad quid referri debeant. ibid.
Urinæ paucitas in hydropicis mala. 255. cruentatum cauſſæ. 276. & 277
Urinæ incontinentia. 279. & ſeq.
cauſſæ. ibid. ſigna cauſſarum. 280. incontinentia, & ſuppreſſio quomodo ab eadem cauſſa producantur. ibid. ſpecifica. ibid. potus conveniens. ibid. in ſenibus incurabilis ibid.
Urinæ ſuppreſſio ſi ſeptimum diem excedat, lethalis. 273
a calculo quomodo auferenda. ibid.
Urinæ ardor, 283. cauſſæ. ib. ſigna cauſſarum. ib. curatio. ibid.
Urinæ acrimonia interdum inducitur a materia alba & quaſi lactea cum urina copioſe emiſſa. ibid.
ejuſdem materia, & cauſſa. ibid.
Urinarum copioſa profuſio ab inſolatu unde. 318. & 319
Urina in febre peſtilenti aliquando urinæ ſanorum ſimilis. 349
ex urinis in eadem febre prognoſis incerta. 352
Urinæ nigræ in quartana bonæ. 334
Urinam provocantia in febris continuæ declinatione. 335. 336
Uteri ſcirrhus. 367
Uteri dolores. 432
Uteri prolapſus. 450
Urticæ ſuccus in ſiſtendo ſanguine. 183. & 184
fluxu hepatico. 237. & 238. in ictero. 252
Urtica mortua ſpecifica lieni ſcirrhoſo. 258. urticæ ſuccus fluxum menſium immodicum ſiſtit. 290
Urtica contuſa, maxillæ admota, cito dentium dolorem ſolvit. 193. radicis decoctum ore detentum. 192
Urticis viridibus membrum reſolutum percutiendum. 132
Urtica cocta in ſartagine pubis regioni admota, ad fluxum menſium immoderatum. 290. & ſeq.
Uſus veneris quibus magis noceat. 89. & 90
Uſus partium quid. 14. & 15
Uterus quomodo craſſeſcat in prægnantibus. 147
proprium excrementum eſt fluor albus. ib. corporis totius ſentina ac cloaca a nonnullis nominatus. 287. ſexcentarum ærumnarum, innumerarumque calamitatum auctor eſt. 293
utrum ad umbilicum & partes ſuperiores aſcendat. ibid.
Uteri inflammatio. 299
differentia. ib. cauſſæ 291. ſigna & curatio. ib. & quomodo diſtinguatur a veſicæ & inteſtini recti inflammatione. ibid.
ut plurimum lethalis. ib. ſuppurans ægram lenta febre abſumit. 299. & 300
Uteri ulcus. ibid.
cauſſæ. ib. differentiæ, ſigna. ib. curatio. 300
quando præcipue conveniat ſanguinis miſſio. 299
qua methodo fuerit curatum. ib. detergentia, exſiccantia & conſolidantia. ibid.
Uteri ulceris, qui ſuccedit fiſtula, curatio. ibid. a lue venerea curatio. ibid.
Uteri ſcirrhus. 301
cauſſa, ſigna. ibid. differentia. ibid. curatio. ibid.
quomodo a mola diſtinguatur. ibid.
Uteri cancer. 302
cauſſa, ſigna. ib. curatio. ib. cur incurabilis. ibid.
curatio. 303. curatæ exemplum inſigne. ibid.
Uterus auferri poteſt cum incolumitate mulieris. ibid.
Uteri inflatio in quo differat ab hydrope. ibid.
Uteri hydrops duplex. ibid.
in uteri cavitate quomodo flatus & humores continentur. ib. & 304. inflationis & hydropis cauſſæ. ibid. quomodo ab hydrope univerſali, aliis uteri tumoribus, graviditate & mola diſtinguatur. ibid.
Uterus qualis in muliere, tale eſt ut plurimum reliquum corpus. ibid.
Uteri hydrops qui perculoſior. ib. vomitoria cur conveniant. 304. & 305. inflationi ſuffitus nucis moſchatæ maxime conducit. ibid.
Uteri procidentia. ib. differentiæ, & cauſſæ, & 306. ſigna. ib. quæ incommoda ſequatur. ib. quomodo reponendus. ib. quomodo continendus. ibid.
Uteri clauſura. 306. cauſſæ dignotio. ib. curatio ib. quæ curabilis. ib. curatio a Chirurgia maxima ex parte petitur. ibid.
Uterus diſruptus ex partu laborioſo 314. cur ſemen non excipiat. 307
Uteri acetabula diſſolventia. 311. roborantia, exſiccantia, expurgantia. 309. & 310
Vulnus contuſum. 403
Vulnus in brachio curatu difficile. 407
Vulnerum prognoſis. 432
Vulnus contuſum. 442
Vulnus capitis cum contuſione. 444
Vulnus in pectore. 447
Vulnus ſclopeti. 450
Vulnus contuſum in oculo. 451
Ulcus carioſum in ſterno. ibid.
Vulnus aſperæ arteriæ ex ſclopeto. 451
Vulnus thoracis curatu difficile. 452
Vulnus veſicæ ex ſclopeto. 454
Uveæ tunicæ affectus. 158. procidentia, differentiæ, ſigna curatio. 164
Uvæ. 80
Vulnerarium decoctum. 300. & ſeq.
Vulnerarium decoctum, aqua catapultarum dictum, ibid.
Vulneraria medicamenta. 112. & 113
Vulnus quid ſit. 24
in Vulneribus computatio dierum quando fieri debeat. 27
Vulturis pellis ventrem calefacit. 147
Uvulæ relaxatæ cauſſæ & curatio. 186
cautiones. ibid.

Y

Y Tivern.

Z

Z Edoaria ventriculum roborat. 21. & 22
Zinziber. 83. & 84

F I N I S.

FABRITII BARTHOLETI

MEDICI CELEBERRIMI

DE DYSPNŒA,

SEU DE RESPIRATIONIBUS,

Libri Quinque.

INDEX LIBRORUM, PARTIUM, ET CAPITUM Totius Tractatus.

LIBER PRIMUS.

De differentiis methodum integrantibus.

CAP. I. DE methodo inveniendarum differentiarum læſæ reſpirationis, difficultas, & ejus ſolutio. Pag. 1
Cap. II. Ex quibus partibus componatur reſpiratio tamquam una actio compoſita. 2
Cap. III. De generibus differentiarum difficilis reſpirationis. 3
Cap. IV. De differentiis difficilis reſpirationis ſimplicibus. ibid.
Cap. V. De compoſitis differentiis læſæ reſpirationis. 5
Cap. VI. De differentiis per ſe compoſitis difficilis reſpirationis in ſingulo motu. 6
Cap. VII. De differentiis in utroque motu mutuo compoſitis, ſcilicet cum rhythmo, & ſine rhythmo. 7
Cap. VIII. De differentiis viciſſim compoſitis ſecundum motum, & quietem. 8
Cap. IX. De Quinta differentia diffic. reſpirationis viciſſim compoſita, quæ inæqualis dicitur. 9
Cap. X. Quotuplex ſit difficilis reſpiratio æqualis & inæqualis. 10
Cap. XI. Quotuplex ſit genus inæqualitatis circa difficilem reſpirationem. Et primum de Primo genere inæqualitatis ſecundum differentias. 11
Cap. XII. De ſecundo genere inæqualitatis ſecundum motum. 12
Cap. XIII. De tribus aliis inæqualitatis circa reſpirationem generibus, Facultatis ſubjecti, & ſpiritus. 14

LIBER SECUNDUS.

De formali ceterarum differentiarum difficilis reſpirationis reductione ad primas methodum integrantes.

Cap. I. QUid & quotuplex ſit difficilis reſpiratio ſecundum thoracem, & ad quas methodi differentias formaliter reducatur. 16
Cap. II. Reſpiratio ſublimis quid, & quotuplex, & quomodo ad methodum referatur. 18
Cap. III. Orthopnœa quid & quotuplex, & quomodo ad methodum referatur. 19
Cap. IV. Stertoroſa reſpiratio quid & quota, quomodoque ad methodum referenda. 21
Cap. V. De Dyſpnœa ſpecifice ſumpta pro Anhelatione. De Spiritu ſimpliciter, Spiritu denſo, magis denſato, Aſthmate Pneumatia, Pneumatode, Pneumatoſi, & Subſpiritu, Quid & quomodo diſtinguantur, & ad method. reducantur. 22
Cap. VI. De multiplici, Longa nimirum, Brevi, Multa, Extendente, & Urgente reſpiratione, necnon de ſpiritus detentione; quid, & quomodo ſub methodo contineantur. 24
Cap. VII. De calida & frigida reſpiratione: necnon de Apnœa: quid ſint & quomodo ſub methodo militent. 25
Cap. VIII. De ſpiritu offendenti, revulſo, revocato, ſuperinſpirato, intraduplicato, intus relicto, protenſo. De dipnoa & ſuſpirio. Quid ſint, & quomodo una cum reliquis inæqualibus ad methodum referantur. 28
Cap. IX. De crebra, frequenti, celeri, exigua, vehementi, continenti, & convulſoria reſpiratione, quid ſint & quomodo ad methodum reducantur. 31
Cap. X. Reſpirare ad tempus & ad finem quid, & quomodo ad methodum reducantur. Item quid pro Breviſpirio, necnon tenui ac imminuto ſpiritu, & per intervallum intelligatur, & quomodo. 32

LIBER TERTIUS.

De cauſſis Diſpnϧæ in genere, ſeu de utilibus differentiis difficilis reſpirationis ad cauſſarum Prænotiones: necnon de cauſſali inutilium differentiarum ad Methodum reductione.

Cap. I. QUæ ſint utiles & artificioſæ difficilis reſpirationis differentiæ methodum integrantes. 34
Cap. II. De cauſſis communibus & propriis, reſpirationis, & pulſus methodus elegantiſſima. 35
Cap. III. Applicatio methodi ad communes differentiarum cauſſas pulſus, reſpirationis. 37
Cap. IV. Applicatio methodi ad cauſſas proprias ſolius difficilis reſpirationis. Et primo de complexu facultatis animalis cum organo dolenti. 38
Cap. V. De cauſſis propriis difficilis reſpirationis reſpectu organi per ſe ſumpti, & de Anguſtia, quomodo communis, & propria. 41
Cap. VI. De cauſſis propriis difficilis reſpirationis reſpectu ſolius facultatis animalis, & de ejus imbecillitate. 42
Cap. VII. De cauſſa difficilis reſpirationis reſpectu uſus animalis, quomodo communis, & propria. 44
Cap. VIII. De cauſſa inæqualis reſpirationis communi, & propria. 46
Cap. IX. De cauſſis ſecundariis communibus, & propriis difficilis reſpirationis. 48
Cap. X. De ſimplicium necnon per ſe mutuoque compoſitarum difficilis ſpirationis differentiarum ad cauſſarum prænotiones inutilitate. ibid.
Cap. XI. Quibus de rationibus ab utili differentiarum difficilis ſpirationis methodo excludenda ſint velocitas, ac tarditas. Et primum de prima demonſtratione. 49
Cap. XII. Secunda demonſtratio, qua Velocitatis, & tarditatis ad cauſſarum prænotionem inutilitas demonſtratur, & de cauſſali differentiarum per ſe, & mutuo compoſitarum ad methodum reductione. 51
Cap. XIII. Ex rei natura, ſeu inductione demonſtratur, præter quintam inæqualem quatuor tantum dari differentias difficilis reſpirationis methodum componentes. 52
Cap. XIV. Solvuntur loca Galeni pugnantia, & cur veluti contradictoria de velocitate, & tarditate ſcripſerit, aperitur. 53

LIBER QUARTUS.

De Cauſſis difficilis reſpirationis, ſeu de Cauſſarum Prænotionibus in ſpecie.

PARS PRIMA.

Cap. I. COnnexio & propoſitum. 54
Cap. II. De delirio, ſeu de cauſſis magnæ, & raræ reſpirationis. In deliriis, & deliris magnum, & rarum fieri ſpiritum, non tamen ſemper, contra ſophiſtas demonſtratur. 55
Cap. III. Quibus deliriis fiat magna, & rara reſpiratio. ibid.
Cap. IV. Quibus deliriis, & quot modis fiat, & non fiat, magna & rara reſpiratio. Et quæ cauſſarum ſit methodus. ibid.
Cap. V. De cauſſis magnæ, & raræ reſpirationis ex ſimplici delirio. 56
Cap. VI. De cauſſis magnæ, & raræ reſpirationis ex delirio complexo, & perfecte ut plurimum contrariam affectionem vincente. 57
Cap. VII. De cauſſis magnæ, & raræ reſpirationis ex delirio complexo perfecte a contrariis, & diverſis affectionibus ſuperato. 57
Cap. VIII. De delirio perfecte ſuperato ante peſtem. 58
Cap. IX. De delirio perfecte ſuperato poſt peſtem. ibid.
Cap. X. Inductio delirii in reſpiratione ut plurimum, & ex æquo ſuperati. 59

PARS SECUNDA.

Cap. I. De cauſſis in ſpecie parvæ, & denſæ reſpirationis. Et primum de dolore Thoracis. 61
Cap. II. De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex ſimplici dolore. ibid.
Cap. III. De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore conjuncto: & primum cum uſu aucto. 62
Cap. IV. De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore conjuncto cum ſola anguſtia. 63
Cap. V. De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore utroque modo conjuncto, & cum anguſtia, & cum uſu aucto, ſeu de dolore inflammatorio. 63
Cap. VI. De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore pectorali pleuritico. 64
Cap. VII. De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore peripneumonico, & primum ratione inflammationis. 65
Cap. VIII. De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex doloris peripneumonici diverſo poſitu. 66
Cap. IX. De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex doloris peripneumonici cohærentia. ibid.

Cap. X.

Cap. X. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolorifica metaptoſi peripneumoniæ in empyema.* 67
Cap. XI. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore laterali Coſtali, Pungitivo, Gravativo, Continenti, Continuo & Raro, utroque benigno & maligno.* ibid.
Cap. XII. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex differentiis doloris lateralis coſtalis ex motu & quiete, ſeu ex dolore fugaci, ſtabili, aſcendente, deſcendente, & ſtertoroſo.* 69
Cap. XIII. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex doloris lateralis differentiis aliis a poſitu, magnitudine, & Anacatharſi.* 70
Cap. XIV. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore jugulari.* 72
Cap. XV. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore cervicis, & primum ex dolore cervicis thoraci accidentali.* 73
Cap. XVI. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex cervicis dolore thoraci eſſentiali. De quinque anginarum generibus, & primum de ſecundo, ex catarrho ſuffocativo.* ibid.
Cap. XVII. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex primo, tertio, & quarto anginæ genere.* 74
Cap. XVIII. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex quinto anginarum genere, vertebrarum ſcilicet cervicis luxatione.* 75
Cap. XIX. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex angina paralytica, phrenitica, convulſoria, & maligna.* 76
Cap. XX. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex inflammatorio diaphragmatis dolore.* 77
Cap. XXI. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore hypochondriorum inflammatorio partium continentium, & contentarum, earumque triplici inflammationis genere, hypochondriaco epigaſtrico, & alvino.* 78
Cap. XXII. *De cauſſis difficilis reſpirationis parvæ, & denſæ ex doloris hypochondriaci differentiis ratione tactus.* 79
Cap. XXIII. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex hypochondriaci inflammatione reſpectu ſymptomatum.* 80
Cap. XXIV. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis e thoracis anguſtia, & primum de compreſſione diaphragmatis.* 84
Cap. XXV. *De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis tum ex gutturis obſtructione, tum e thoracis cum pulmonibus coaleſcentia.* 85
Cap. XXVI. *De Cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis e thoracis anguſtia ob diſtorſionem, ſeu vertebrarum dorſi luxationem.* ibid.

PARS TERTIA.

De cauſſis magnæ, & denſæ reſpirationis.

Cap. I. *Ex uſu aucto.* 87
Cap. II. *De cauſſis magnæ, & denſæ reſpirationis e coarctatione ſeu anguſtia pulmonum. Et primum de conſtipatione eorum a tuberculo, duritie, & calculo.* 90
Cap. III. *De pulmonum compreſſione a mediaſtino adipeo, coaleſcentia cum pericardio, ſubſidentia, necnon de pulmonis defectu.* ibid.
Cap. IV. *De cauſſis magnæ, & denſæ reſpirationis ex anguſtia intermediarum regionum pulmonum. Et primum ex empyemate.* 91
Cap. V. *Examinantur ex cauſſis decem empyematum genera.* 92
Cap. VI. *De ſignis empyematum ſyllogiſticis, potiſſimum ex difficili reſpiratione.* 93
Cap. VII. *De Prognoſticis. Et primum de eventu ex empyematibus potiſſimum ex difficili reſpiratione.* 94
Cap. VIII. *De ſupputatione dierum criticorum in empyematibus, in ordine ad prognoſin.* 95
Cap. IX. *De difficili ſpiratione magna, & denſa e ſcht-hydrope.* 98
Cap. X. *De difficili ſpiratione magna, & denſa ex anguſtia ventriculorum, ſeu aſperarum arteriarum pulmonum.* 100
Cap. XI. *De difficili ſpiratione magna, & denſa e levium arteriarum anguſtia.* 101
Cap. XII. *De difficili reſpiratione magna, & denſa ex anguſtia cerebri, & vaſorum jugularium, ſeu de reſpiratione Apoplectica.* 105
Cap. XIII. *De difficili ſpiratione magna, & denſa e narium anguſtia, & de polypo.* 107
Cap. XIV. *De difficili reſpiratione magna, & denſa e convulſione muſculorum thoracis.* 109

PARS QUARTA.

De cauſſis parvæ, & raræ reſpirationis.

Cap. I. *Ex uſu imminuto.* 113
Cap. II. *De cauſſis parvæ, & raræ reſpirationis e facultatis motricis imbecillitate.* ibid.
Cap. III. *De cauſſis parvæ, & raræ reſpirationis, e refrigeratione, ſeu de Apnœis, & de hyſtericis.* 115

OPISTOGRAPHUS.

De difficili ſpiratione a prænotione mortis repentinæ. 120

LIBER QUINTUS.

De Difficilium reſpirationum curationibus, & primum in Genere.

Necnon de Vitali Curatione per halitum ſpirabile ex uſu Pneumatolabii.

PROTOGRAPHUS.

De floribus, & Lapillis aſæ dulcis. 122

PARS PRIMA.

De curatione difficilium reſpirationum in ſpecie.

Cap. I. Et *primum de communi curatione magnæ, & raræ ſpirationis ex deliriis ſecundum vehementiam abſolutam indicantibus.* 125
Cap. II. *De curatione propria magnæ, & raræ ſpirationis ex delirio phrenetico.* 126
Cap. III. *De propria curatione magnæ, & raræ ſpirationis ex delirio maniaco.* 128
Cap. IV. *De curatione magnæ, & raræ reſpirationis ex delirio melancholico.* 136
Cap. V. *De curatione magnæ ac raræ reſpirationis ex delirio complexo ſecundum vehementiam reſpectivam indicante.* ibid.

PARS SECUNDA.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex Thoracis dolore.

Cap. I. *Et primum ex ſimplici dolore a flatu, & crudo humore.* 137
Cap. II. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis e dolore thoracis inflammatorio, & primum ex utroque pleuritico pectorali, externo, & interno.* 138
Cap. III. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex dolore laterali pungitivo continenti, & benigno.* 139
Cap. IV. *De curatione difficilis reſpirationis ex dolore pleuritico, raro, maligno.* 141
Cap. V. *De curatione difficilis reſpirationis parvæ, & denſæ ex dolore pleuritico fugaci.* 142
Cap. VI. *De curatione doloris pleuritici aſcendentis, & deſcendentis.* 143
Cap. VII. *De recto uſu phlebotomiæ, & cucurbitulæ ſcarificatæ in pleuritide coſtali aſcendente, & deſcendente.* 145
Cap. VIII. *De purgantibus, & Emeticis in dolore pleuritico coſtali inflammatorio.* 147
Cap. IX. *De curatione pleuritidis ſtertoroſæ.* 149
Cap. X. *De curatione reliquarum pleuritidum, & potiſſimum dorſalis.* 150
Cap. XI. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex pleuritide a magnitudine, & anacatharſi.* 151
Cap. XII. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis e dolore peripneumonico. Et primum ab inflammatione legitima.* 152
Cap. XIII. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis, e maligna & tabifica pulmonum inflammatione.* 157
Cap. XIV. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis e dolore tum jugulari, tum thoraci accidentali.* 158
Cap. XV. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex dolore thoraci eſſentiali. Et primum e ſecundo genere anginæ, ſeu ex catarrho ſuffocativo.* 159
Cap. XVI. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis e tribus aliis anginæ generibus, primo nimirum, tertio, & quarto.* 160
Cap. XVII. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis e quinto anginarum genere, ſeu e luxatione vertebrarum cervicis.* 165
Cap. XVIII. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex angina paralytica, phrenitica, convulſoria, & maligna.* ibid.
Cap. XIX. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex inflammatorio diaphragmatis affectu.* 166
Cap. XX. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex dolore inflammatorio imi ventris partium, Et primum continentium.* ibid.
Cap. XXI. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis e partium Contentarum inflammatione. Et primum ex inflammatione hypochondriaca. De Hepatitide.* 167
Cap. XXII. *De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex ventris inflammatione.* 169

ME-

METHODI DE DIFFICILI RESPIRATIONE

LIBER PRIMUS.

DE DIFFERENTIIS METHODUM integrantibus.

CAPUT PRIMUM.

De methodo inveniendarum differentiarum læſæ reſpirationis difficultas, & ejus ſolutio.

GALENUS, antequam differentias, cauſſas, & ſigna læſæ reſpirationis proponeret, Methodum, qua ipſius venaretur differentias, præpoſuit de qua non levis poteſt eſſe difficultas, necnon errandi occaſio, niſi recte fuerit percepta: error enim, qui in ipſa rerum inveniendarum methodo capeſſenda committitur, amethodum facit, errantemqne eum, qui res ipſas ex methodo cognoſcere ſatagit. Difficultas igitur hæc ipſa eſt, quoniam Galenus ex ſancita veræ methodi lege duo in hac ſtatuit methodo, quorum alterum eſt ignotum, & hoc eſt, quod quæritur. Alterum vero eſt notum, quod ſupponitur. Ignotum, quod quæritur, id eſt, quod eſt præter naturam, cujus differentiæ ignotæ quæruntur: notum vero quod ſupponitur, id eſt, quod eſt ſecundum naturam; Ex hujus enim noti præcognitione, quod ignotum eſt, demonſtratur. Cum autem differentiæ illius, quod eſt præter naturam, in quadam diviſione conſiſtant: quod eſt ſecundum naturam, in unitate exiſtere eſt neceſſe; ideoque ex unitate illius, qùod eſt ſecundum naturam, demonſtratur, & colligitur illius, quod eſt præter naturam, numerus. Ceterum, quod ab unitate naturali præter naturam removetur, genere eſt duplex, ſpecie autem multiplex: Duplex quidem eſt genere, quoniam, vel unitatem excedit, vel ab unitate deficit; ſpecie vero eſt multiplex, ſecundum exceſſum & defectum, at de differentiis genericis, non autem de ſpecificis, ſeu particularibus hic ſermo eſt. Ex neceſſitate igitur Galenus ſtatuit, duplex genere idem eſſe, quod eſt præter naturam in exceſſu ſcilicet, & defectu, eo quod unum eſt, quod eſt ſecundum naturam. Quo ſtante, neceſſario ſequitur, duplices genere fore reſpirandi difficultates, eo quod una ſit ipſa reſpiratio ſecundum naturam. Tamen Galenus aſſumptum methodi terminum ambiguum reddit, cum in methodi applicatione hæc ſcribat: *Si igitur unum quoddam, & ſimplex eſt reſpiratio, duplices genere reſpirandi habebit differentias: Si vero non unum, differentias habebit duplo plures numero, quam ea, quæ ipſum componunt*; hæc enim de reſpiratione iis, quæ univerſaliter in methodo ſumpſit, reſpondere non videntur, duplex nimirum in genere eſſe quod eſt præter naturam, eo quod unum ſit, quod eſt ſecundum naturam, Debuiſſet enim potius ita ſubſumere. Una eſt reſpiratio ſecundum naturam, ergo duplex genere ſpirandi difficultas, ſeu dyſpnœa, in exceſſu, ſcilicet & defectu. Tamen vult eſſe duplex quod eſt ſecundum naturam, & quatuor eſſe differentias ejus, quod eſt in reſpiratione præter naturam. Eſt ergo contradictio, unum, & duplex eſſe, quod eſt ſecundum naturam; duplex, & duplo plures genere id eſſe, quod eſt in reſpiratione præter naturam. Ut ſolvatur hæc difficultas, hujuſque methodi veritas, & natura cognoſcatur, videndum quid Galenus pro *unitate* intelligat, in qua ſanitatem conſiſtere autumat, & quotuplex ſit hoc unum. Pro unitate dico, Galenum non intelligere ſolam unitatem univoce ſumptam pro quantitate continua indiviſa, ad quam ſequitur menſura ad eſſe unum: Qua ratione cum metaphyſicis unitas ſtricto modo ſumitur, ut alibi contra Mercatum, ex mente Divi Thomæ demonſtravimus, agentes de continui ſolutione: hæc enim eſt ſpecies non genus unitatis, quia ſolis competit ſimilaribus, neque hujuſmodi unitas competit ſimilaribus quatenus unitas, ſed quatenus talis unitas, in qua ipſarum partium ſanitas fundatur.

Ignotum, & notum in methodi lege conſideratur.

Quod eſt præter naturam, duplex eſt genere.

Quomodo Galenus unitatem ſumat.

At pro unitate genus intelligit, quod ſecundum proportionem, tum quantitatem, tum qualitatem includit, & unum *moderatum* dicitur, in quo ſita eſt ſanitas; Hoc vero unum moderatum illud eſt, quod eſt ſibi ſimile ſecundum qualitatem quodque regula & *menſura* eſt ſecundum quantitatem, ex Galeno 1. *dyſpn. cap.* 1. ideo hoc unum moderatum dicitur de qualitate, & quantitate; *ſimile* autem eſt paſſio qualitatis, & menſura quantitatis. Non quævis autem qualitas, & quantitas, niſi ſit moderata, ſanitatis eſt capax; ſive ſit qualitas prima circa ſubſtantiam, quæ *temperiem* conſtituit, ſive ſit qualitas circa quantitatem, quæ eſt compoſitionis ſpecies & figura dicitur: Ita quantitas ſive ſit continua, ut in ſimilaribus, ſive contigua ut in diſſimilaribus. Quamobrem Galenus pro uno moderatum intelligit, quod ſecundum proportionem dicitur de quantitate, & qualitate ſecundum ſimilitudinem, & menſuram. Porro, quod unum eſt quantitate moderata, unum eſt numero; quod vero qualitate moderata, unum eſt ſpecie, & utrumque eſt duplex. Et ſane unum numero duplex, dicitur enim de unitate, quæ eſt quantitas continua, & de unione, quæ eſt quantitas diſcreta. Prior eſt ſimilarium, poſterior diſſimilarium ſanitas. Dicitur & de actione, quæ ab unione, & unitate habet, ut ſit una, *de diff. morb.* 4. quæ eſt ſimplex, ut viſio, & compoſita, ut reſpiratio. Pariter quod eſt unum ſpecie, duplex eſt, aut namque eſt qualitas, aut quod eſt ex qualitate. Qualitas eſt duplex, ſimplex & compoſita: Una ſimplex qualitas moderata unam ſimplicem temperiem conſtituit calidam, vel frigidam, humidam vel ſiccam. Una compoſita qualitas moderata unam compoſitam temperiem conſtituit, calidam, & humidam, & reliquas. Quod eſt ex qualitate eſt actio communis, quæ ex una qualitate ſimplici, vel compoſita proveniens una eſt ſpecie, & pariter eſt duplex,

Non omnis qualitas, & quantitas ſanitatis eſt capax.

Qualitas duplex.

plex, ſimplex, & compoſita; ſimplex, ut renum attractio: compoſita, ut actio pulſifica, quæ eſt una ſpecie compoſita actio ex attractione, & expulſione; Cum ergo in methodo Galenus pro uno intelligat non unum ſimpliciter, ſed unum moderatum in ſimilitudine, & menſura, ſeu qualitate, & quantitate, in quo ſanitas formaliter conſiſtit, conſpicuum eſt, hoc unum moderatum ſecundum naturam fieri non poſſe præter naturam, niſi alterutro modo, nimirum, aut per exceſſum, aut per moderati defectum. Et ita apparet ex eo, quod eſt unum ſecundum naturam, demonſtrari genere duplex, quod eſt præter naturam, ſive id ſumas in qualitate ſimplici, & compoſita, necnon in ejus una duplici actione communi, ſive in quantitate continua, & diſcreta, necnon ejus una actione duplici propria. Videtur autem eſſe difficultas de actione, cum tripliciter ea lædatur, depravate ſecundum exceſſum, diminute ſecundum defectum, & ablate ſecundum privationem?

Privatio ad defectū refertur.

Reſpondeo, privationem referri ad defectum; actio enim abolita, & deficiens, in defectu differt ſecundum magis, & minus. Sed rurſus inſtabit, ſi differentia ſecundum magis, & minus in defectu conſtituit duplicem modum actionis læſæ ſecundum defectum, cur differentia ſecundum magis, & minus in exceſſu non conſtituet duplicem modum actionis læſæ ſecundum exceſſum? Reſpondeo cum Galeno 1. *de dyſpn. primo, immoderatum genere duplex eſſe, aut enim deeſt quod ab eo, quod ſecundum naturam ſe habet, aut excedit: tot autem in ſe ipſo particulares differentias habebit quot poſſibile eſt: ipſam rem ſuſcipere circa moderati exceſſus, & defectus*; plures ergo poſſunt eſſe in exceſſu, & defectu particulares differentiæ ſecundum magis, & minus. Ea tamen quæ in defectu conſiſtit ſecundum privationem potiſſimum exprimitur cum reliquis ſit ſenſibilior, a deficiente autem, ſeu diminuta actione non differt defectus genere, ſed tantum differentia.

Galen. de unitate methodum recte reſpirationi applicuiſſe demonſtratur.

Quibus ita ſtantibus, ad propoſitam difficultatem accedens dico, Galenum de unitate methodum, rectiſſime reſpirationi applicaſſe, ſumpſit enim reſpirationem pro una actione propria, non quidem ſimplici, ſed compoſita ex dilatatione, & conſtrictione, quatenus pendet ab uno moderato organo juxta ſui quantitatem dilatationis, & conſtrictionis; Ideo non ſolum dixit, *ſi igitur unum quoddam eſt reſpiratio, vel non unum*, ſed dixit: *unum ſimplex aut compoſitum*; non enim una ſimplex eſt reſpirationis actio, ſed compoſita. Verum major difficultas eſt de genere illius, quod eſt præter naturam, cum dicat, immoderantias circa unum ſimplex *genere eſſe duplices*; in uno autem compoſito, quale eſt reſpiratio, *duplo plures* eſſe. Etenim in ſimplici, & compoſito moderato ſemper duplex immoderati genus eſſe videtur in defectu, & exceſſu. Solutio tamen patet ex Galeno, cum non dicat, in læſa reſpiratione duplo plures *genere*, ſed *numero* eſſe immoderantias: non enim implicat, duplex eſſe genus immoderati in una compoſita actione, qualis eſt reſpiratio: duplo plures tamen numero, & ſpecie eſſe immoderantias.

CAPUT II.

Ex quibus partibus componatur reſpiratio, tanquam una actio compoſita, in quibus univerſa conſideratio de reſpirandi difficultate conſiſtit.

Cum ergo ex allata methodo pateat, naturalem reſpirationem utroque modo lædi defectu, & exceſſu, jam inveſtigare eſt neceſſe, quot, & quales ſint læſæ reſpirationis ſecundum defectum, & exceſſum partes. Ut autem hoc dignoſcatur, operæ pretium eſt noſſe, ex quot partibus hæc una ſecundum naturam reſpiratio ſit compoſita actio, Galenus 1. *de dyſpnœa cap.* 2. inquit; reſpirationem per ſe componi ex duabus partibus, ideſt ex duplici motu inſpirationis, & expirationis, per accidens vero ex duabus ceſſationibus, ſeu quietibus intervenientibus; idem enim eſt ceſſatio, & quies ex eodem 1. *de dyſpn. c.* 3. Differt autem motus dilatationis, & conſtrictionis, quemadmodum pulſus a motu ſurſum, & deorſum in tremore, ex Galeno *cap. 5. de tremore*. Quoniam motus ſurſum, & deorſum continuo fit, abſque ſenſibili quiete, at uterque dilatationis, & conſtrictionis motus *propriis, & ſenſibilibus extremis circumſcribitur*, hoc eſt, ſenſibilibus ceſſationibus utraque reſpirationis pars circumſcribitur, uti & pulſus, excepto tamen fornicanti ex eodem Galeno 2. *de cauſſis ſympt.* 2. Hoc idem docuit 3. *de dyſpn. cap.* 3. ſcribens; *quod itaque ex ſpiritus intra, & extra meatu totius reſpirationis actio compoſita eſt: & quod altera ejus pars inſpiratio, altera expiratio appellatur, dictum quidem eſt in 1. lib. ſtatim in principio*. Quibus verbis colligitur, reſpirationem eſſe actionem per ſe compoſitam ex duplici motu. Componi autem per accidens ex duplici quiete pariter colligitur ex eodem loco, dum ſubjungit; *Verum totius reſpirationis pars ſit per accidens quoddam; quandoquidem compoſita res ex duobus contrariis motibus quiete diſtinctis conſtans*. Sed in contrarium eſt pulcherrima difficultas ex Galeno ſumpta de uſu pulſuum *cap. 6.* ubi proponens eumdem non eſſe pulſus, & reſpirationis quæſtionis titulum, diverſum in eo eſſe ſtatuit, quod arteriarum ſyſtole actio eſt, emiſſio autem ſpiritus, hoc eſt, aeris, minime quidem actio, ſed actionis remiſſio, & ceſſatio; Atqui conſtat, ſpiritus emiſſionem eſſe expirationem, ut ille docuit 1. *de dyſpn. cap.* 2. iis verbis, *Spiritus videlicet extra, & intra means*, pro enim intro meante ſpiritu, inſpirationem: pro extra meante expirationem intellexit, quam *cap. citato* de uſu pulſuum, emiſſionem ſpiritus appellat; Igitur, cum velit, expirationem non eſſe actionem, ſed actionis ceſſationem, neceſſario ſequi videtur, reſpirationem non componi ex duabus partibus per ſe, hoc eſt, ex duplici motu, & ex duabus partibus per accidens, hoc eſt, ex duplici quiete; ſed componi tantum ex unico motu, qui eſt inſpiratio, & ex unica illius ceſſatione, quæ eſt ſpiritus emiſſio, ſeu expiratio. Hæc ſane magna eſt difficultas, de qua fuſius in meo tractatu de facultate pulſifica. Solutio autem videtur in eo ſita, quod expiratio ſimilis eſt, & diſſimilis motui ſyſtoles arteriarum. Similis eſt in efflatu: diſſimilis in ſpiritus emiſſione, ut propterea duplex ſit expiratio, ſpiritus emiſſio, & hæc eſt naturalis; necnon efflatus, ſeu exſufflatio, cum & ſine ſtertore, & hæc eſt præter naturam: Etenim ſpiritus emiſſio aeris eſt ſecundum naturam inſpirati efflatus, ſeu exufflatio fuliginis, ſeu aeris violenter inſpirati. Differunt hæ duæ expirationes ſecundum Galenum, nam ſpiritus emiſſio non eſt actio, ſed uſus, & actionis ceſſatio; efflatus vero actio eſt. Diſſimilis ergo eſt motus ſyſtoles arteriarum a ſpiritus emiſſione thoracis, quoniam ſyſtole ſemper eſt actio, qua vel ſpiritus vitalis, vel fuligo, vel utrumque expellitur: Similis eſt efflatui thoracis motus ſyſtoles, cum in efflatu thoracis fuligo, vel aer violenter expellatur. Sed ulterius ſciendum, in reſpiratione, ſicut in pulſu, duplicem eſſe actionem ſpecie diverſam. In pulſu equidem cum motu dilatationis, & conſtrictionis eſt attractio, & expulſio; dilatatio autem, & conſtrictio eſt motus vitalis pulſificus; attractio vero, & expulſio eſt motus naturalis, differuntque ſpecie motus vitalis, & naturalis. In reſpiratione pariter duo ſunt motus ſpecie diſtincti, dilatatio, & conſtrictio, qui eſt motus animalis; attractio, & expulſio, qui eſt motus naturalis. Et differunt ſpecie naturalis motus, & voluntarius, ſicut voluntarius, & pulſificus: nam tametſi uterque ſit motus dilatationis, & conſtrictionis, eſt tamen ſpecie diverſus. Motus enim dilatationis voluntarius eſt per accidens, ſicut motus conſtrictionis eſt per ſe; at vero uterque motus pulſificus eſt per ſe. Siquidem voluntarius dilatationis motus non fit ex dilatatione muſculorum, ſed eſt dilatatio partis, quæ fit ex muſculi contractione, ut propterea ſola actio muſculi voluntaria fiat per conſtrictionem, non per dilatationem: motus autem pulſificus dilatationis, ut & conſtrictionis per ſe fit, cum ex dilatatione, tum ex ipſarum arteriarum conſtrictione.

Reſpirat. componitur per ſe ex duplici motu inſpirationis, & expirationis, & ex duabus ceſſationibus per accidēs.

Expiratio ſimilis eſt motui ſyſtoles arteriarū in efflatu, diſſimilis in ſpiritus emiſſione.

Duplex actio in reſpiratione, ſicut in pulſu, ſpecie diverſa.

Porro veluti differunt in motu dilatationis pulſus, & reſpiratio, ita conveniunt ſemper in naturali attractionis motu; quemadmodum enim arteria ex dilatatione attrahit, & repletur, ita & thorax; & ſicut in motu conſtrictionis diverſo conveniunt arteria, & thorax, ita non ſemper conveniunt in naturali expulſionis motu. Arteria namque ſemper in contractione aliquid expellit; thorax vero non ſemper in ſui conſtrictione expellit, emittit vero ſemper, idem tamen non ſunt expulſio, & emiſſio. Nam naturalis ſpiritus, ſeu aeris emiſſio ex ſolo fit diaphragmatis motu, abſque pulmonum expulſione: Et ideo ad hanc reſpiciens Galenus de uſu pulſuum ſtatuit, ſpiritus emiſſionem non eſſe actionem, ſed actionis ceſſationem, hoc eſt, non eſſe actionem, qualis eſt motus ſyſtoles, quæ eſt compoſita ex vitali, & naturali, noluit tamen, ſpiritus emiſſionem fieri abſque thoracis contractione. Expulſio autem fit ſolummodo in efflatu, ſeu exſufflatione, coagentibus muſculis intercoſtalibus; unde hæc ſimilis eſt motui ſyſtoles arteriarum, quia eſt actio compoſita ex voluntaria, & naturali. Emiſſio igitur ſpiritus eſt actionis ceſſatio naturalis nimirum, ad differentiam ſyſtoles, & efflatus; non eſt tamen quies abſolute, cum fiat contractionis thoracis motu. Et quamquam Galen. 1. *de dyſpn.* 13. in expirationibus aliquando omnes muſculos in totum otioſos eſſe, permittentes thoraci collabenti propriam recuperare conſtitutionem, ſcripſerit; tamen pro omnibus muſculis alios omnes intelligit, uno excepto diaphragmate. Hinc patet ſolutio propoſitæ difficultatis, componitur enim naturalis reſpiratio ex duplici motu, quorum alter eſt compoſitus ſemper ex voluntario, & naturali, & hic eſt inſpiratio; alter vero ex voluntario tantum

Pulſus, & reſpiratio ſemper conveniunt in naturali attractionis motu, expulſionis nō ſemper.

Quid ſit ſpiritus emiſſio.

aliquan-

aliquando, qui eſt exſpiratio. Et cum ſint duo motus, dilatatio, & conſtrictio, his duæ reſpondent quietes, interna, & externa: in *quibus quatuor*, quæ hoc unum compoſitum componunt, *univerſa conſideratio de reſpirandi difficultate conſiſtit*.

CAPUT III.

De generibus differentiarum difficilis reſpirationis.

SEd cum hactenus conſtet, reſpirationem eſſe unam actionem moderatam, & huic reſpondere duplex immoderati genus ſecundum exceſſum, & defectum: præterea apparere hactenus, reſpirationem non eſſe unam ſimplicem actionem, ſed ex quatuor partibus compoſitam; propterea inquirendum remanet, quot ſint læſæ reſpirationis differentiæ, quæ ſub duplici genere læſæ reſpirationis ſecundum exceſſum, & defectum continentur. Galenus *primo de dyſpn. cap. 2.* differentias genericas læſæ reſpirationis diſtinguit in *ſimplices*, & *compoſitas*. Videndum igitur eſt, quæ ſint hujuſmodi ſimplices, & compoſitæ differentiæ. Galenus ſimplicem appellat reſpirandi difficultatem, *qua unam totius reſpirationis partem ſingulatim occupat: Compoſitam vero qua in pluribus conſiſtit*. Quod ut percipiatur; ſciendum eſt, quod compoſita ſpirandi difficultas eſt duplex, ſpecie, & numero: & differunt, quoniam quæ numero eſt compoſita, eſt ſimplex ſpecie; quæ vero eſt ſpecie compoſita, eſt numero multiplex. Dyſpnœa numero compoſita, & ſimplex ſpecie ea eſt ſuperius cum Galeno propoſita, quæ vel *unam* totius reſpirationis partem ſingulatim occupat, & eſt numero ſimplex, vel *plures* reſpirationis partes occupat, hoc eſt, vel utrumque reſpirationis motum, vel utramque quietem; & hæc eſt numero compoſita, ſed ſemper ſpecie ſimplex. Exempli gratia, *inſpiratio magna* eſt una ſimplex numero ſpirandi difficultas: at *inſpiratio magna*, & *magna expiratio* in utroque motu eſt compoſita numero ſpirandi difficultas, ſpecie tamen ſimplex: ita in una quiete ſimplex numero eſt differentia, ut *raritas*, vel *denſitas*: in utraque vero quiete eſt duplex numero, ſed ſimplex ſpecie *raritas*, aut *denſitas*, *eadem enim ratio utriuſque motus exiſtit*, ait Galenus; ſubjungo tum, eamdem eſſe rationem utriuſque quietis, quoad rationem numericam; quare hæc eſt compoſitio prima numerica, ſed non ſpecifica. Dyſpnœa autem ſpecie, nedum numero compoſita, ea eſt, quæ conſtat ex differentiis *ſpecie diverſis*, non autem contrariis, ut *inſpiratio ſimul & magna & velox*, hæc numero, & ſpecie eſt compoſita, & eſt multiplex, ut ſuo loco patebit; & hæc, quæ ſpecie eſt compoſita in eo, quod numero eſt compoſita, differt etiam a priori, quoniam prior eſt ſimplex numero in uno motu, duplex in utroque: hæc vero in ſingulo motu duplex eſt numero, & veluti duplex ſpecie, ſicut in utroque motu ſimul duplex ſpecie, & quadruplex numero. Hanc ſpecie compoſitam differentiam innuit nobis Galenus *lib. 1. cap. 2.* ſcribens, *ubi has ſufficienter explicavimus, poſtea viciſſim permutantes tum motus, tum ceſſationes, & mutuo, & per ſe: ita etiam compoſitas inveniemus*. Obſervandum ulterius eſt, quod Galenus a ſimplicibus differentiis exordium ſumpſit, *eo quod poſterius ſit ſemper compoſitum ſimplicibus*. In ſerie autem ſimplicium primo modo compoſitas etiam repoſuit, cum ſint ſimplices ſpecie. Vere enim ſunt illæ compoſitæ ſpirandi difficultates, quæ ſpecie ſimul differunt. Hic ergo ſemper obſervandum eſt de ſpecie ſimplicibus, ac numero ſimplicibus, & compoſitis.

Differentiæ genericæ reſpirationis duplices: ſimplices, & compoſitæ.

Compoſitæ duplex.

Dyſpnœa ſpecie, & numero compoſita quæ.

SYNOPSIS I.

De Generibus difficilis reſpirationis.

Genera difficilis reſpirationis duo ſunt.
- 1. Simplex, quod duplex eſt
  - 1. In Singulo { Motu / quiete } unum } numero.
  - 2. In utroque { Motu / quiete } duplex }
- 2. Compoſitum duplex
  - 1. { numero / ſpecie } duplex in ſingulo motu.
  - 2. { numero quadruplex / ſpecie duplex } in utroque motu.

CAPUT IV.

De differentiis difficilis reſpirationis ſimplicibus.

QUot vero ſint hujuſmodi ſimplices differentiæ, aperiendum eſt. Videntur autem aut quatuor eſſe ſpecies, cum quatuor ſint reſpirationis partes; aut ſi plures, totidem ceſſationum eſſe quot motuum, cum oppoſitorum eadem ſit ratio, motus vero, & quies opponantur. Tamen nec quatuor ſunt ſimplices dyſpnϾ ſpecies, ſicut ſunt quatuor reſpirationis partes, nec tot ſunt ſpecies quietum, quot motuum; propterea hujus pluralitatis, & paucitatis fundamentum inveniendum eſt; hoc enim aperte ſignificavit nobis Galenus 1. *de dyſpn.* 2. dicens, *generatio autem motibus quidem compoſita, ceſſationibus vero ſimplex eſt*. Sunt autem, ut ſummatim dicamus, *plures* quidem motuum immodeſtiæ, ceſſationum vero *bina*. Et conſtat, Galenum pro *pluribus* ex parte motuum, quatuor eſſe voluiſſe, cum dixerit, ceſſationum binas eſſe, enimvero cur *dua* ſint ſpirandi difficultatis ſpecies ſecundum quietes, *quatuor* vero ſecundum motus, hoc eſt, quod demonſtrationem expoſtulat. Demonſtrativa autem *ſumptio* a Galeno mirifice exprimitur dicente; *ha namque ſimplices exiſtentes*, quæ ſcilicet ſunt ceſſationum binæ, *juxta temporis quantitatem ſolum differentias habent: motus vero, non ſolum juxta hanc, ſed & juxta quantitatem ſpatii localis, per quod feruntur, differunt*. Quæ ut intelligantur, notandum diſcrimen inter motum localem, & quietem; motus namque duplicem, quies vero ſimplicem habet habitudinem. Motus quidem duplicem habet habitudinem, & ad tempus, in quo id quod movetur, movetur; & ad ſpatium, per quod movetur: ſunt enim, recte dicente Galeno, *ab omni circa locum motu inſeparabilia tempus, & ſpatium*. At quies ſimplicem habet habitudinem ad tempus *ſolum*, ſeu temporis quantitatem, non vero ad ſpatium: quoniam ſi quies habitudinem haberet ad ſpatium, non eſſet quies, ſed motus, ut propterea tempus non ſolum ſit menſura motus, ſed etiam quietis, quamquam diverſo modo. Tempus enim eſt menſura motus, quo id, quod movetur, movetur; Tempus vero eſt menſura quietis, quatenus id, quod movetur, quieſcit; illa eſt menſura per ſe, hæc vero per accidens; prior fit ſecundum prius, & poſterius; poſterior menſura fit in priori, & poſteriori ſpatio. Et hoc modo debet intelligi Galenus, dum ait, differentias dyſpnϾ ſecundum quietes eſſe juxta temporis quantitatem *ſolum*; ſecundum vero motus, & juxta tempus, & juxta ſpatium; Non enim eodem modo differentias habet motus & quies ſecundum tempus. Cum igitur quies, ſeu ceſſatio unicam tantum habeat habitudinem ad temporis quantitatem, motus vero duplicem, & ad temporis, & ad ſpatii quantitatem, ex neceſſitate ſequitur, utramque utriuſque reſpirationis motus ceſſationem, unicam ſolum habere difficilis reſpirationis appoſitam differentiam: hæc enim *eſt raritas*, & *denſitas*: utrumque vero motum, duplicem: quarum altera, ratione temporis *dicitur velocitas*, & *tarditas*; altera, ratione ſpatii, eſt *magnitudo*, & *parvitas*. Hinc difficilis reſpiratio ſecundum utramque quietem erit tantum *rara*, & *denſa*, ſecundum utrumque motum *velox*, & *tarda*, ratione temporis; *magna*, & *parva* ratione ſpatii. Verumtamen pro recta harum differentiarum intellectione graves occurrunt difficultates enodandæ, quarum una verſatur circa raritatem, & denſitatem; alia circa magnitudinem, & parvitatem. Circa primam videtur Gal. ſibi contradicere, dum ex una parte, ait, differentias ceſſationum læſæ reſpirationis haberi juxta tempus ſolum, non autem a ſpatio; ex alia vero, dum ex locali diſtantia raritatem, & denſitatem declarat exemplo vi-

Quare pauciores ſpecies quieti, quam motuum.

Diſcrimen inter motū localem, & quietem.

Binæ difficultates explicantur.

Prima.

tium, & olearum, ac reliquorum plantatorum, ſic ſcribens: *denſas enim vites, & oleas plantari dicimus, cum breviſſimum ſpatium ipſarum diſtantiæ indicare volumus; ſic & raras, cum multus locus in medio plantatorum corporum fuerit relictus:* Innuens ſimiliter, raras, & denſas denominari reſpirationes ſecundum quietem a multo vel modico ſpatio. Et augetur difficultas, cum ex Ariſtotele de quantitate, rarum, & denſum ſint quantitates poſitionem in loco habentes: quare ex loco, vel ſpatio, non autem ex tempore, vel ſaltem ex utroque erunt depromendæ difficilis reſpirationis differentiæ in ceſſationibus, quemadmodum in motibus. Eadem difficultas etiam augetur ex Galeno, qui 3. *de dyſpn.* 3. poſtquam de magnitudine, & parvitate protulit, *inſeparabilia eſſe ab eo, quod per ſpatium aliquod, aut diſtantiam localem fertur*, proinde magnitudinem, & parvitatem eſſe differentias a ſpatio, ſeu diſtantia ſumptas; Illud idem ſubjungit de denſitate, & raritate dicens: raritatem, & denſitatem non eſſe oppoſitionem aliquam reſpirationis motus, *ſed ut compoſita rei ex diſtantiis conſtata*; quare denſitas, & raritas, ſicut parvitas, & magnitudo, differentiæ erunt a ſpatio ſumptæ.

Secunda.

Secunda difficultas de magnitudine, & parvitate, Hydræ inſtar, quatuor habet capita truncanda. Primum eſt, quia cum Galen. 1. *de dyſpn. citato* dixerit, ab omni circa locum motu inſeparabilia eſſe tempus, & ſpatium, proinde viſus fuerit voluiſſe, magnitudinem, & parvitatem, veluti velocitatem, & tarditatem, a motu eſſe inſeparabilia, contrarium aſſeruit 3. *de dyſpn. cap.* 3. ſcribens: *Magnitudo, & parvitas, veluti non ſunt motui propria, ſic omnino inſeparabilia ſunt ab eo, quod per ſpatium aliquod, aut diſtantiam localem fertur.* Videtur ergo contradictio, magnitudinem, & parvitatem eſſe, & non eſſe inſeparabiles differentias a motu. Secundum caput eſt, quod ſumens Galenus differentiam motus a ſpatio, ait, ſumi a ſpatio, quod vel eſt multum, vel modicum: inde tamen non vult, multam, vel modicam, ſed magnam, vel parvam reſpirationem denominari. Tertium caput eſt, quia 4. *loc. aff.* 7. explicans quid Hippocrates 1. *prognoſticorum tex.* 24. pro *ſpiritu magno*, & *ex longis intervallis*, hoc eſt raro, intelligat; reſpondet, eſſe conſpicuum, *eum magnum pro multo dixiſſe*. Igitur ex Hippocrate idem erit appellare reſpirationem magnam, & multam, cum tamen contrarium Galenus doceat 1. *de dyſpn. cap.* 2. Quartum hydræ caput exoriens eſt, quia, cum Galenus multum, & modicum de ſpatio prædicaverit, & conſequenter de motu illud idem in calce capitis motui, & actioni improprie competere aſſerit ita ſcribens: *ſic animalium actiones, quæ per modicum tempus fiunt, denſas; quæ per multum, raras appellamus*, ſcilicet improprie; ſicut enim improprie dicuntur raræ, & denſæ: ita actiones multæ, & modicæ.

Prima difficultatis ſolutio.

Prima difficultas de raritate, & denſitate ex eo ſolvi debet, quia claudicans ſit ejus ſimilitudo. Non enim ita vult ex ſpatii diſtantia reſpirationis ceſſationes dici raras, & denſas, ſicut oleas, & vites; ſed ſimilitudo in hac conſiſtit diverſitate, quod quemadmodum plantæ ex modica loci, vel multa mutuo diſtantia, raræ, aut denſæ dicuntur: ita ceſſationes longitudine, & brevitate, raræ aut denſæ nominantur, non autem ex loci diſtantia; longitudo enim & brevitas non ad loci, ſed temporis quantitatem attinent, quatenus tempus eſt menſura quietis: ſicut velocitas, & tarditas ad temporis quantitatem ſpectant, quatenus tempus eſt menſura motus. Sed in alio adhuc latitat ſolutio, eſt autem, quoniam plantæ ex loci diſtantia improprie dicuntur raræ, vel denſæ, quemadmodum & animalium actiones; proprie autem dicuntur raræ, & denſæ actionum ceſſationes; quæ brevitate, & longitudine temporis menſurantur. Animalium actiones non proprie dici raras, vel denſas, ex ipſo Galeno deſumitur 1. *de dyſpn. cap.* 2. dicente; improprie eum loqui, qui *velocitatem, & tarditatem ceſſationibus tribuit, raritatem vero, & denſitatem motibus*, tranſpoſitis terminis: & Cadmeam victoriam eum vincere, *qui ceſſationum nomina actionibus imponit*. Etenim ſubjungit; *quemadmodum vites, & oleas denſas, ubi modica intereſt diſtantia, dicimus, raras nominantes, ſi amplior interſit*, improprie ſcilicet dicimus: *ita animalium actiones, quæ per modicum tempus fiunt, denſas, quæ per multum, raras appellamus*; improprie nimirum; Alioqui ſi ita non intelligantur Galeni verba, ſibi necnon veritati repugnaret. Quamobrem ita plantæ dicuntur improprie raræ, & denſæ ex loci diſtantia, ſicut actiones ex tempore multo, vel pauco: nec non ceſſationes, ſeu quietes propriiſſime dicuntur raræ, vel denſæ, ex longitudine, & brevitate ceſſationum, ſicut actiones, & motus ex tempore multo, vel pauco, propriiſſime dicuntur veloces, aut tardi. Et ex hoc etiam apparet ſolutio ad quartam partem ſecundæ difficultatis. Et quamquam Ariſtoteles rarum, & ſpiſſum, ſeu denſum, quantitates in loco poſitionem habentes eſſe ſtatuat, tamen cum pro ſecunda quantitatis ſpecie poſitionem habente, non ad locum, ſed in loco poſitionem intelligat, propterea plantæ raræ, & denſæ improprie dicuntur, cum poſitionem quidem habeant ad locum, non tamen in loco.

Poſitio ad locum, & in loco quid.

Quæ enim poſitionem in loco habent, ſpectant ad ſitum partium in toto, quarum conditiones ſunt, ut ſint continuæ, & permanentes, ex Ariſtotele *de quanto tex.* 23. veluti ſunt linea, ſuperficies, corpus, & locus: atqui plantæ non continuæ ſunt, ideo nec poſitionem habent in loco, ſed ad locum, & conſequenter raræ, aut denſæ proprie dici non debent; eoque minus actiones, cum non ſint quantitates, ſed qualitates, de quibus prædicant tantum velocitas, & tarditas ratione temporis; magnitudo, & parvitas ratione ſpatii. Et quamquam ceſſationes ex ſe ſint quædam motuum privationes, & referantur ad temporis quantitatem, tempus vero non ſit quantitas poſitionem in loco habens, quia non eſt permanens, ex Ariſtotele loco citato tamen, quatenus mobile in utroque ſpatii termino quieſcens poſitionem permanentem habet in loco, eatenus a longitudine, & brevitate temporis, qua in termino ſpatii quieſcit, proprie dicitur habere quietes raras, aut denſas, ad differentiam motus, qui non eſt permanens in ſpatio. Et ideo ratione temporis, quo ſecundum prius, & poſterius continuo movetur id quod movetur, motum velocem, aut tardum habere dicitur; quare a longitudine, & brevitate temporis ceſſatio habet ut ſit rara, aut denſa. Quod clare etiam colligitur ex Galeno 3. *de dyſpn. cap.* 10. Ita conſtat, quomodo intelligenda ſit Galeni auctoritas 3. *de dyſpn. cap.* 3. diverſo enim modo magnitudo, & parvitas, raritas, denſitas a ſpatio, ſeu diſtantia deſumuntur. Etenim magnitudo, & parvitas ſumitur pro locali diſtantia illius, quod fertur; raritas vero, & denſitas res eſt ex diſtantiis compoſita, ratione illius, quod in utraque diſtantia quieſcit; Summatim ergo concludimus, quod raritas, & denſitas ſunt differentiæ ſumptæ a longitudine, & brevitate temporis illius, quod in utroque ſpatio quieſcit.

Secundæ difficultatis ſolutio.

Accedo ad ſecundam difficultatem diverſis pullulantem capitibus, cujus primum caput truncandum ita eſſe videtur; ſpatium ſcilicet, & tempus differre, quia ſpatium non eſt motui proprium, nec a motu inſeparabile, motu nimirum ſimpliciter accepto, ſed ſpatium eſt inſeparabile a motu locali. Tempus vero eſt a motu ſimpliciter inſeparabile. Et hæc diſtinctio conſpicue elicitur ex Galeno, qui 1. *de dyſpn.* ſtatuit, tempus, & ſpatium eſſe inſeparabilia, non quidem a motu, ſed *ab omni circa locum motu*; Tertio autem *de dyſpn. cap.* 3. ſtatuit, magnitudinem, & parvitatem non eſſe *motui propria*; non dixit vero, *motui circa locum*. Spatium igitur motui locali eſt proprium, tempus vero motui abſolute. Hinc ex neceſſitate ſequitur tarditatem, & velocitatem *ab omni motu eſſe inſeparabilia*, ut ipſe docuit Galenus 3. *de dyſpn.* 3. magnitudinem vero, & parvitatem eſſe inſeparabilia a ſpatio, hoc eſt a motu locali, ut eodem Galeni loco habetur. Secundum caput Hydræ de multo, & modico, ſeu pauco, necnon magno, & parvo, multum hac in re habet momenti, pro cujus enucleatione ſciendum eſt ex Ariſtotele *de quanto tex.* 23. & 27. multum, & paucum; magnum, & parvum ex ſe non eſſe quantitates, ſed potius relationes, quantitates vero ſunt per accidens quatenus junguntur cum quantitate. Et hoc ſane modo, ratione quantitatis ſpatium dicitur multum, & paucum, magnum, & parvum: unde & ratione ſpatii reſpiratio dici poteſt multa, vel pauca; aut magna, vel parva. Tamen quoniam in utroque reſpirationis motu duplex perpenditur quantitas nimirum ſpiritus, ſeu aeris, qui inſpiratur, & expiratur, & quantitas organorum, quæ in reſpirationis motu dilatantur, & conſtringuntur; ideo, ut æquivocatio fugiatur, Galenus obſervat, multum, & paucum proprie dici de ſpiritus quantitate, quæ inſpiratur, & expiratur; magnum vero, & parvum de ſpatio ipſius organi, quod dilatatur, & conſtringitur, & propterea Galenus 4. *de loc. aff.* 7. docet, Hippocratem pro *magno ſpiritu*, aere videlicet, *multum* intellexiſſe: & contingit ſæpius eamdem reſpirationem eſſe ſimul, ratione utriuſque quantitatis magnam, & paucam, ut ſuo dicemus loco. Sed ut omnia clara reddantur, & difficultas omnis, quæ ex mala Galenicæ doctrinæ perceptione oriri poteſt, de medio tollatur, rurſus de raritate, & denſitate notandus eſt Galeni loquendi modus, qui non levem adducit obſcuritatem.

Galeni loquendi modus declaratur.

Tertio enim *de dyſpn. cap.* 3. ait primum de raritate, & denſitate, quod *neutrius partis eſt denſitas, & raritas*, ſcilicet neutrius partis reſpirationis, quoniam, ut paullo ſupra dixerat, *neutrius propriarum, ac primarum reſpirationis proprium, & inſeparabile eſt*; raritas enim & denſitas attinent ad utramque quietem, & non ad utrumque reſpirationis motum: quies vero eſt pars reſpirationis accidentalis, ſicut motus eſt pars ejus eſſentialis; & hoc dictum non eſt ambiguum; Quod tamen ambiguitatem efficit, eſt quod de *urgenti*, & exten-

extendenti, ſeu tardo, & veloci ſpiritu dicitur a Galeno, ſcilicet *alterius partis ipſius reſpirationis proprias eſſe differentias*. Erit namque ſenſus, ſicut denſitas, & raritas neutrius reſpirationis partis eſt propria differentia, inſpirationis nimirum, & expirationis; ita tarditas, & velocitas alterius tantum reſpirationis partis erit differentia. Quod tamen eſſe non poteſt. Primo quoniam tarditas, & velocitas eſt propria differentia competens utrique reſpirationis parti, inſpirationis & expirationis. Secundo, quia dato, eſſe differentias unius tantum partis, cujus ſint differentiæ, aperire opus erat, an fortaſſe expirationis, vel inſpirationis. Pro ſolutione dicendum, Galenum pro parte reſpirationis eamdem non intelligere; cum enim reſpirationis partes, ut dictum eſt, duæ ſint eſſentiales, & duæ accidentales, cum de raritate, & denſitate ipſe loquitur dicens: *neutrius partis eſſe differentias*, pro *neutra parte* intelligit ambas reſpirationis partes eſſentiales, quæ ſunt inſpiratio, & expiratio. Cum vero loquitur de velocitate, & tarditate, ſtatuens alterius partis reſpirationis eſſe proprias differentias, pro *altera parte* reſpirationis non intelligit unam ſimplicem partem totius reſpirationis eſſentialis, ſed totam, quæ componitur ex duplici motu inſpirationis, & expirationis. Unam vero appellat ad differentiam alterius accidentalis, quæ componitur ex duplici quiete, ſeu ceſſatione. Quare reſpiciens ad diverſas totales reſpirationis partes, diverſo modo loquitur de denſitate & raritate, necnon de tarditate, & velocitate. Ita ergo ſolutis omnibus difficultatibus, conſtat, brevitate, & longitudine ceſſationum, reſpirationem utramque denſam, & raram proprie denominari, quæ eſt una & ſimplex ſpecie, & duplex numero compoſita difficilis reſpirationis differentia ſecundum quietem: magnitudine, & parvitate ſpatii magnam, & parvam: velocitate, & tarditate temporis tardam, & velocem nuncupari debere, quæ ſunt duæ differentiæ, & ſimplices ſpecie diverſæ, & numero compoſitæ differentiæ ejuſdem dyſpnœæ ſecundum motum.

SYNOPSIS II.

De differentiis ſimplicibus difficilis reſpirationis.

Differentiæ difficilis reſpirationis ſimplices duæ
- 1. In Motu
  - Inſpirationis quadruplex
    - 1. Magna, 2. Parva — Spatii ratione.
    - 3. Velox, 4. Tarda — Temporis ratione.
  - Expirationis quadruplex
    - 1. Magna, 2. Parva — Spatii ratione.
    - 3. Velox, 4. Tarda — Temporis ratione.
- 2. In Quiete — Temporis ratione.
  - Externa ante inſpirationem, duplex
    - 1. Rara, longi
    - 2. Denſa, brevis
  - Interna ante Expirationem, duplex
    - 1. Rara, longi
    - 2. Denſa, brevis

CAPUT V.

De compoſitis differentiis læſæ reſpirationis.

HIs quatuor capitibus ſupra habitis, quæ tribus a Galeno Libris dicta ſunt de differentiis ſimplicibus læſæ reſpirationis, ſufficienter abſolvimus, & declaravimus, quæ pro recta ſui intellectione hujuſmodi expoſtulabant declarationem. Remanet, ut agamus de differentiis compoſitis, & de ipſarum generibus. Hac autem in re libet quoquo pacto a Galenico tramite paullum deviare, qui de cauſſis ſimplicium læſæ reſpirationis differentiarum prius egit, poſt de differentiis compoſitis: cum tamen ordo expoſcere videatur, ut omnes differentiæ tum ſimplices, tum compoſitæ prius aperiantur, mox de utrarumque cauſſis abſolutus inſtituatur ſermo; indeque utiles, nedum artificioſæ difficilis ſpirationis differentiæ ex multiplici ipſarum numero ad prænotionem ſeligantur. Compoſitæ igitur differentiæ, quas *conjugia*, ſeu *conjugationes* Galenus appellavit 1. *de dyſpn. ult.* ad tria reducuntur capita a Galeno propoſita 2. *cap.* 1. *libri*, dum ſcripſit, *poſtea viciſſim permutantes tum motus, tum ceſſationes, & mutuo, & per ſe: ita etiam compoſitas inveniemus:* dum enim ait: *viciſſim permutantes tum motus, tum ceſſationes*, innuit nobis compoſitionem ex motu, & quiete ſimul, ſubjungens, & *mutuo*, compoſitionem motus cum motu ſolum indigitat: tandem particula *per ſe* ſolius & unius motus compoſitionem proponit, ut propterea ad hæc tria capita omnes differentiæ difficilis reſpirationis compoſitæ reducantur. Et quamquam *cap.* 15. dixerit, *inventis ſimplicibus differentiis, non amplius difficile eſſe etiam has invenire, quæ ex illis componuntur*: tamen difficilius eſt ex ſimplicibus compoſitas, quam invenire ſolas ſimplices; ſicut difficillimum eſt ex compoſitarum numero, quæ utiles tantum ſecernere. Et ſane Galeni dictum ita intelligere eſt neceſſe, ſcilicet non amplius difficile eſſe ex ſimplicibus compoſitas demonſtrare, ſimplicibus præcognitis, hoc eſt, facilius eſſe ex ſimplicibus compoſitas, quam ex compoſitis, quæ tantum utiles ſunt, invenire. Tria igitur ſunt compoſitarum differentiarum capita, *per ſe mutuo*, & *viciſſim*. Cum enim tota reſpiratio componatur ex duplici motu, & ex duplici quiete: & in ſingulo inſpirationis, & expirationis motu ſint duæ oppoſitæ differentiæ, in utraque autem quiete ſeorſim unica tantum oppoſita differentia; hinc eſt ut compoſitio difficilis reſpirationis fiat, aut in uno tantum motu reſpirationis, ſcilicet inſpirationis, vel expirationis, & hæc dicitur compoſitio *per ſe*: aut fit in utroque motu ſimul, & hæc *mutuo* fieri dicitur: aut compoſitio fit inter motum, & quietem, & hæc compoſitio *permutatio* proprie dicitur, & *viciſſim* facta; ut ideo differat compoſitio, quæ viciſſim fit, ab ea, quæ mutuo. Quæ enim mutuo fit, eſt ſolum inter motum, & motum; quæ vero viciſſim, alternatio eſt inter motum & quietem ſimul. Sed occurrit difficultas; nam Gal. 3. *de dyſpn. cap.* 3. quinque difficilium reſpirationum genera proponit. Primum velocitatis, & tarditatis. Secundum magnitudinis, & parvitatis. Tertium denſitatis, & raritatis. Quartum inæqualitatis, dum ſcribit: *Ceterum cum reſpiratio res ſit, quæ & facere aliquid, & pati poſſit, aliud utique fuerit differentiarum genus in ipſa, utraque videlicet parte æqualiter, aut inæqualiter perfecta.* Quintum denique proponit dicens: *At vero & rurſus aliud ipſius totius, ut compoſita, partibus inter ſe mutuo collatis.* Quare non tria, ſed quinque erunt genera. Reſpondeo, hanc difficultatem non omnino eſſe ad propoſitum; genera enim læſæ reſpirationis, quæ hic proponuntur, ſunt difficilis reſpirationis differentiarum genera compoſita, & non ſimplicia. Prima autem tria decerpta ex 3. *de dyſpn.* 3. ſunt tria genera ſimplicia, de quibus ſupra actum eſt. Reliqua autem duo ſunt compoſita, de quibus interim. Sed rurſus inſtabit aliquis, ſi duo tantum a Galeno ibi proponuntur; ergo non erunt tria. Reſpond. Galen. eo loco non ex profeſſo agere de differentiis compoſitæ dyſpn. cum 1. *lib.* ſufficienter de ipſis egerit; ideo non omnia compoſitarum differentiarum genera ibi proponit, ſed unum genus tantum, & unam ſolam alterius generis ſpeciem; Genus propoſitum eſt differentiarum mutuo compoſitarum, quod eſt ſecundum in ordine, & conſtat illud, dum Galen. ait, *at vero & rurſum aliud ipſius totius, ut compoſita, partibus inter ſe mutuo collatis*; differentiæ enim mutuo compoſitæ totius ſunt reſpirationis, ipſius partibus inter ſe mutuo collatis. Species compoſitæ differentiæ eſt propoſita inæqualitas: pro ejus enim genere non differentiarum genus, ſed ſpeciem intelligit; ut enim ſuo loco apparebit, genus quod ſub ſe inæqualitatem continet, eſt genus differentiarum viciſſim compoſitarum, quod ſub ſe quatuor habet differentiarum ſpecies viciſſim compoſitas, quarum ſpecies una eſt ipſa inæqualitas. Quamobrem tria tantum ſunt genera compoſitarum differentiarum *per ſe*, *mutuo*, & *viciſſim*.

Differentiæ compoſitæ conjugationes a Galeno dictæ ad tria capita reducuntur.

Compoſitarum tria capita ſunt per ſe mutuo, & viciſſim.

Differentia inter mutuo, & viciſſim compoſita.

Difficultas & ejus ſolutio.

CAPUT VI.

De differentiis per ſe compoſitis difficilis reſpirationis in ſingulo motu.

Quatuor ſtatum conjugia differ. per ſe compoſitarum in alterutro motu.

EXordiamur a primis differentiis per ſe tantum compoſitis difficilis ſpirationis, hæ enim ſunt quæ in uno tantum motu ſunt ſeorſim, nulla autem ratione in quiete: & ſunt differentiæ compoſitæ, non tantum ſpecie, ſed etiam genere; & quatuor in alterutro motu ſunt harum differentiarum conjugia. Declaro omnia. Quæ per ſe ſunt compoſitæ differentiæ, conſpicuum eſt, eſſe tantum in unico ſpecie motu, non autem in utroque quod enim eſt per ſe, ſpecie ſimplex eſt, non duplex. Quatuor eſſe conjugia in ſingulo motu, ex eo patet, quia *duæ oppoſitiones in ſingulo motu exiſtunt, ut recte* Galenus *libr.* 1. *cap.* 15. *duæ vero oppoſitiones inter ſe permutatæ quatuor conſtituunt conjugia*, ex Galeno priori loco dictum hoc enunciares de differentiis compoſitis ſecundum motum, & quietem, quatenus ſcilicet raritas, & denſitas cum magnitudine, & parvitate permutatur: tamen in quocumque differentiarum genere verum eſt hoc affirmare, quod duæ permutatæ oppoſitiones, ſive in motu tantum, ſive in motu, & quiete, ſive in motu, & motu, ſemper quatuor compoſitarum differentiarum læſæ reſpirationis efficiunt conjugia. Ex qua cauſſa pendet, quod docuit Galenus *lib.* 1. *cap.* 15. *in ceſſationibus, impoſſibile eſſe compoſitam reſpirandi difficultatis ſpeciem fieri, cum una ſola oppoſitio in eis exiſtat juxta raritatem, & denſitatem*. Quod dictum ita debet intelligi, impoſſibile eſſe compoſitam reſpirandi difficultatis ſpeciem fieri in ceſſationibus, hoc eſt, in ceſſationibus per ſe ſeorſim acceptis, non tamen mutuo conjunctis; in conjunctis enim duplex eſt ſpecies compoſita dyſpnœæ, quam Galenus aut negligenter, aut conſulto omiſit, quia quod de motu dicitur, de quiete intelligendum eſt, ut ſuo dicemus loco. Verum in ſingula quiete impoſſibile eſt unam ſpeciem compoſitam difficilis reſpirationis invenire, cum non duplex, ſed una tantum ſit oppoſitio. Res autem ita ſe habet, ut duæ oppoſitiones permutatæ in uno motu, quatuor efficiant conjugia; una autem oppoſitio in duplici quiete duo conjugia efformat; in ſingula tamen nullam conjugationem. Sed mirabitur quis, quomodo ex una oppoſitione unum compoſitum fieri nequeat, ſi oppoſitio duorum ſit. Reſpondeo, compoſitionem per ſe difficilis reſpirationis non fieri ex oppoſitis, ſed ex diverſis, & his quidem non ſpecie ſed genere. Propterea ubi ſunt duo oppoſita ſpecie, inter illa fit compoſitio, quoniam ibi ſunt duo genere diverſa, & non oppoſita: ubi vero eſt una oppoſitio tantum, ibi nulla eſt diverſitas, ideo neque aliqua compoſitio; & ratio eſt, quia quæ invicem componuntur ſimul ſunt; ſimul autem eſſe non poſſunt in eodem duo oppoſita. Declaro. Sunt oppoſita hæc duo, magnitudo, & parvitas: velocitas, & tarditas. Sunt diverſa hæc duo, ſed non oppoſita, magnitudo, & velocitas, aut tarditas: pariter parvitas, & velocitas, vel tarditas. Sunt autem hæc duo diverſa genere, quoniam velocitas, & tarditas ad qualitatem, magnitudo, & parvitas ad quantitatem ſpectat: quod egregie deducitur ex Galeno 1. *de dyſpn.* 19. ubi loquens de inæquali reſpiratione in motu, & quiete, de qua & nos ſuo loco, hæc habet verba, *tunc neceſſarium jam ceſſationum quidem quantitatem, motuum vero, non ſolum quantitatem, ſed etiam qualitatem alterari*. Conſpicuum eſt, pro quantitate ceſſationum Galenum intelligere raritatem, & denſitatem: pro quantitate motuum, magnitudinem, & parvitatem: ſicut pro eorumdem qualitate, velocitatem, & tarditatem; quare differunt genere magnitudo, & parvitas, nec non velocitas, & tarditas; Et quamquam Galenus de ſimplicibus læſæ reſpirationis differentiis, tarditatem, & velocitatem ad temporis quantitatem retulerit, ſicut raritatem, & denſitatem, tametſi diverſo modo, ut explicuimus: tamen dico, velocitatem, & tarditatem ad ipſum motum relatam, formaliter eſſe qualitatem, in habitudine autem ad tempus, quatenus eſt menſura motus, per accidens ad quantitatem referri; quare differunt genere magnitudo, & parvitas, velocitas, & tarditas. Cum ergo in ſingulo motu duo ſint oppoſita, ſunt etiam duo genere diverſa, quibus invicem permutatis quatuor fiunt conjugia, non tamen ſpecie, verum etiam genere diverſa: & ſunt in ſingulo motu per ſe. Reſpiratio *magna, & tarda*; *magna, & velox*; *parva, & tarda*; *parva, & velox*. Porro in ſingula quiete, ut dictum eſt, cum ſit una tamen oppoſitio, etiam unum tantum eſt genere, ideo nulla compoſitio; *raritas* enim & *denſitas* ſunt duo in uno genere oppoſita, quæ invicem non poſſunt componi, quoniam una quies ſeu ceſſatio ſimul eſſe non poteſt rara, & denſa.

Compoſita reſpirandi difficultatis ſpecies fieri non poteſt in ceſſationibus per ſe ſeorſim acceptis.

Compoſitio per ſe diffic. reſpir. non fit ex oppoſitis, ſed ex diverſis genere.

Quid pro quantitate, & qualitate ceſſat. motuum Gal. intelligat.

Difficult. movetur.

Sed occurrit pulcherrima difficultas. Videtur namque abſurdum, in uno reſpirationis motu compoſitam dyſpnœæ differentiam non fieri inter ejuſdem generis oppoſita: quod ſi verum eſt, videtur etiam hujuſmodi compoſitionem fieri poſſe in ſingula ceſſatione. Illud vero verum eſſe de motu patet ex Galeno 1. *de dyſpn. capite* 17. ibi enim adverſus quendam ſibi adverſarium determinat, dari differentiam difficilis reſpirationis compoſitam ex magnitudine, & parvitate, necnon ex velocitate, & tarditate, reſpectu ejuſdem numero, & ſpecie motus inſpirationis ſcilicet, vel expirationis: nimirum cum alteruter motus in principio eſt magnus, in fine parvus, & vice verſa; eodemque modo cum ſimul velox, & tardus eſt; igitur eadem numero, & ſpecie ceſſatio ſaltem poterit eſſe rara, & denſa, ſicque non omnis compoſitio per ſe a ceſſatione removenda erit, nec ſemper inter ea quæ ſunt genere diverſa compoſita per ſe fiet difficilis reſpirationis differentia, reſpectu unius motus, ſicut neque reſpectu unius quietis.

Reſponſio.

Reſpondeo, aliud eſſe loqui de difficili reſpiratione æquali, & aliud de inæquali: quæ fit in uno motu ex oppoſitis, inæqualis eſt reſpiratio, inæqualitate ſingulari, quæ impar citata dicitur: quæ vero fit in uno motu ex genere diverſis, æqualis eſt ſpirandi difficultas per ſe compoſita. Prior, de qua procedit difficultas, ad tertium genus difficilis reſpirationis attinet, non ad primum, de quo interim, ſub quod continentur quæ tantum componuntur ex genere diverſis, & nullo modo oppoſitis. Ob quam rationem diximus, hujuſmodi compoſitionem non reperiri in ſingula quiete, ſicut in ſingulo motu. Sed fortaſſe neque in ſingula quiete ex oppoſitis compoſitio fit inæqualis; non enim videtur una numero, & ſpecie ceſſatio ſimul eſſe poſſe rara, & denſa; ſicut idem numero, & ſpecie motus eſſe poteſt magnus, & parvus; velox, & tardus; & ratio eſt, quoniam motus non tantum habet relationem ad tempus, ſed etiam ad ſpatium: & cum motus ipſi ſpatio ſucceſſive coextendatur, ideo juxta primam medii partem idem motus poteſt eſſe magnus, vel velox; & juxta reliquum ſpatium abſolvendum, parvus, vel tardus: quod de quiete dici non poteſt, cum ipſa ad ſolam temporis quantitatem referatur. Sed quidquid de hac re, interim oſtendiſſe ſufficiat, in ſolo ſingulo motu differentias per ſe compoſitas læſæ reſpirationis, inter ea quæ genere ſunt diverſa, reperiri, eſſeque tantum quatuor conjugia in ſingulo motu inſpirationis, & expirationis.

SYNOPSIS III.

De differentiis per ſe compoſitis difficilis reſpirationis in ſingulo motu.

Differentiæ difficilis reſpirationis per ſe compoſitæ in

- 1. motu ſingulo duplices
  - 1. inſpirationis quadruplices
    - 1. magna, & tarda.
    - 2. magna, & velox.
    - 3. parva, & tarda.
    - 4. parva, & velox.
  - 2. expirationis quadruplices
    - 1. magna, & tarda.
    - 2. magna, & velox.
    - 3. parva, & tarda.
    - 4. parva, & velox.
- 2. quiete ſingula, Nulla.

CAPUT

CAPUT VII.

De differentiis in utroque motu mutuo compoſitis difficilis reſpirationis, nimirum cum rhythmo, vel ſine rhythmo.

Quid rithmus.

SEquuntur differentiæ compoſitæ, quæ mutuo fieri dicuntur cum & ſine rhythmo, de quibus egit Galenus 1. *de dyſpn. cap.* 16. & 21. Rhythmus autem conſonantia eſt, & ideo reſpiratio quæ fit cum rhythmo eſt conſona: quæ ſine rhythmo, diſſona dicitur. At obſervandum, conſonantiam, & diſſonantiam in reſpiratione eſſe duplicem, propriam, & impropriam. Proprie dicta illa eſt, cum unum inſpirationis motum cum altero expirationis conferimus, quemadmodum in pulſibus dilatationem cum conſtrictione, ut recte Galenus ſupra *citato cap.* 21. ideo rhythmus eſt ipſorum motuum invicem collatorum ex eodem Galeno *citato cap.* 16. Conſonantia autem, & diſſonantia improprie ſumpta, illa eſt, quæ habet reſpectum non ad reſpirationis partes, ſeu motus invicem collatos; ſed ad ætatem, ſexum, & temperamentum, potiſſimum vero ad ætatem. Etenim eſſe poteſt, quod reſpiratio ſit ſibi conſona in ordine ad binas ſui partes, ſeu motus; diſſona vero quo ad ætatem: eſſe etiam poteſt, ut abſolute ſit conſona, & ratione partium reſpirationis ſibi ſuccedentium, & ratione ætatis. Hæc eurhythma, ideſt, proportionata; altera arhythma dicitur, ſeu improportionata, & eſt triplicis differentiæ, ut de pulſibus dictum eſt. De reſpiratione eurhythma Galenus per tranſennam egit 1. *de dyſpn. cap.* 7. Ceterum quoniam hic agitur de difficili reſpiratione, quæ eſt ſymptoma in actione læſa, ideo pro conſona, & diſſona reſpiratione, non quæ improprie, ſed quæ proprie dicitur intelligimus. Sed mirabitur quis, quomodo reſpiratio rhythmica, & conſona præter naturam eſſe poſſit; & tamen verum eſt, quod rhythmus in reſpiratione poteſt eſſe præter naturam, cum uterque ipſius motus a naturali recedit mediocritate, ſecundum exceſſum, vel defectum; poteſt enim utraque pars reſpirationis ſibi collata præter naturam, eſſe magna, vel parva, velox, aut tarda, ſicut diſſona abſolute, cum inſpiratio magna eſt, expiratio autem parva, vel vice verſa. Quare prior dicitur eſſe cum rhythmo, non quidem ſimpliciter, hæc enim eſt naturalis, ſed ſecundum quid, poſterior vero abſolute ſine rhythmo nuncupatur, & abſolute diſſona. Sed pro recta intellectione harum differentiarum ulterius eſt obſervandum, quod difficilis reſpiratio, quæ eſt cum rhythmo ſecundum quid eſt tantum numero compoſita, quæ vero eſt ſine rhythmo, differentia eſt ſpecie, & numero compoſita: & utraque eſt duplex, magis, & minus compoſita; Minus compoſita ea eſt, quæ fit cum, & ſine rhythmo, vitio exiſtente in ſola motus quantitate, aut qualitate. Magis compoſita eſt illa, quæ fit cum, vel ſine rhythmo, vitio ſimul exiſtente in motus quantitate, & qualitate. Priores minus compoſitæ, aut numero tantum, aut ſpecie, a Galeno proponuntur 1. *de dyſpn.* 15. & ſunt quatuor ipſarum conjugia. Numero quidem ſunt, inſpiratio, & expiratio utraque magna, vel parva; velox, vel tarda: Specie autem ſunt, inſpiratio magna, & expiratio parva, viceque verſa; quas duas rhythmicas mutua ſpecie minus compoſitas differentias, magnam ſcilicet & parvam, viſus eſt propoſuiſſe Hippocrates 6. Epidem. ut Galenus declaravit 3. *de dyſpn.* 3. omiſiſſe vero ſecundo Epidem. ex ſocordia, vel ſedulitate ſcriptorum, ut idem Galenus aperuit *eodem lib. cap. ſecundo*, ut ſuo loco dicemus. Pariter ſunt ſpecies minus compoſitæ reſpiratio velox, & expiratio tarda, aut vice verſa. Porro quæ numero ſunt magis compoſitæ, a Galeno fuerunt omiſſæ, & ſunt inſpiratio, & expiratio ſimul magna, & velox, vel tarda, aut ſimul parva, & velox, vel tarda. Demum quæ non numero tantum, ſed ſpecie ſunt ſine rhythmo magis compoſitæ, a Galeno proponuntur primo *de dyſpn. cap.* 21. dum habet. *Quæ enim jam juxta utramque totius reſpirationis partem, inſpirationem dico, & expirationem, in ſuperiori ſermone recenſuimus, ea ipſa etiam nunc inſpicere operæ pretium exiſtimo circa ipſarum diſſonantias.* Sunt autem & harum conjugationes quatuor, non duæ tantum, ut Galenus poſuit, nimirum inſpiratio parva, & tarda, & expiratio magna, & velox, vel e contra, inſpiratio magna, & velox, & expiratio parva, & tarda. Quæ omnes differentiæ ſunt numero ſexdecim. Enimvero Galenus, vel negligenter, vel conſulto videtur omiſiſſe compoſitas utriuſque ceſſationis ſimul collatæ differentias; Res enim omnino expoſtulare videtur, quod ſicuti nulla datur difficilis reſpirationis ſpecies per ſe compoſita in una quiete, ſicuti in unico motu, cum eadem quies, ob rationem ſuperiori capite aſſignatam, ſimul eſſe non poſſit rara, & denſa, velut idem motus tardus, vel velox eſſe poteſt cum magnitudine, & parvitate; ita in utraque ceſſatione ſimul collata aſſignari debeat compoſita ſpecies difficilis reſpirationis, cum, & ſine rhythmo, eo quia utraque quies præter naturam eſſe poſſit rara, aut denſa, vel altera ipſarum rara, altera autem denſa, & contra, ita ut duo ſint conjugia cum rhythmo difficilis reſpirationis in ceſſationibus, & duo alia ſine rhythmo in iiſdem: ſicut quatuor ſunt in motibus; Reſpondeo tamen, non dari compoſitas mutuo differentias cum, vel ſine rhythmo in ſimplicibus ceſſationibus invicem collatis, quemadmodum in motibus. Et ratio ſumitur ex Galeno *primo de dyſpn. cap.* 24. quoniam longitudo, & brevitas ceſſationum pendet ex magnitudine, & parvitate motuum (dummodo tamen magnitudo, & parvitas pendeat ex uſu aucto, vel imminuto: non autem ex affectu præter naturam, ut ſuo loco explicabo ad mentem Galeni) ex magnitudine quidem inſpirationis, aut expirationis, temporis brevitas, & conſequenter denſitas; ex parvitate vero eorundem motuum longa ceſſatio, & per conſequens raritas demanat. Ex magnitudine ſane, & parvitate motuum longa, vel brevis quies, & conſequenter raritas, vel denſitas dependet, ob rationem, quam in calce capitis Galenus adducit dicens: *utrum enim ex motibus ipſa utilitas urgebit, is præcedentem ceſſationem cunctari non permittit.* Urgente enim neceſſitate, magnam fieri reſpirationem, & conſequenter velocem, eſt neceſſe; magno autem, & veloci exiſtente reſpirationis motu ob uſum auctum, neceſſe eſt, ceſſationes eſſe breves, & per conſequens denſas; ſubſequens enim motus magnus, & velox præcedentem ceſſationem cunctari non permittit. Ex adverſo, utilitate imminuta, neceſſe eſt, reſpirationem fieri parvam, & tardam; parvo vero, & tardo exiſtente reſpirationis motu ob uſum imminutum, neceſſarium eſt, ceſſationes eſſe longas, & conſequenter raras, ſubſequens enim motus parvus, & tardus utique ceſſationem cunctari permittit: Quamobrem cum ceſſationis brevitas aut longitudo eſſe non poſſit abſque magnitudine, & parvitate motuum ex uſu dimanante, apparet, non poſſe conjungi invicem ſolas ceſſationes, vel cum rhythmo, vel ſine rhythmo. Quod ſi raritas, & denſitas ceſſationum ex affectu, & non ex uſu dependeat, conſpicuum eſt pariter, ut ſuo loco enucleabitur, non poſſe invicem conjungi ſolam raritatem, & denſitatem quietum abſque magnitudine, & parvitate motuum, quamquam contrario modo conjungantur, quæ ex affectu, & quæ ex uſu. Ut enim denſitas ex uſu conjungitur cum magnitudine, & raritas cum parvitate: ita denſitas ex affectu contrario modo cum parvitate; raritas vero cum magnitudine copulatur. Nullo igitur modo dari poteſt differentia mutuo compoſita, cum, vel ſine rhythmo in ceſſationibus magis, vel minus, numero, vel ſpecie compoſita, quemadmodum in moribus. Ideoque ceſſationum compoſitio ad tertium compoſitionis genus attinet, de quo ſequenti capite. Ceterum in motibus rem non ita ſe habere, ut ſuperius ad mentem Galeni fuit expoſitum, ex eo apparet, quia motus ex ceſſatione non dependet, ſed ceſſatio ex motu, ut dictum eſt. Hinc eſt, quod differentiæ artificio quodam ſolum inventæ difficilis reſpirationis conjungi poſſunt tantum ſecundum motus, non vero ſecundum ſolas quietes; & ſi differentiæ ejuſdem difficilis reſpirationis compoſitæ non tantum artificioſæ, ſed etiam utiles, ex neceſſitate conjunguntur, & permutentur viciſſim ſecundum motus, & ceſſationes, nullaque alia ad prænotionem utilis ſit difficilis reſpirationis compoſita differentia, niſi quæ ex motu, & quiete componitur, ut ſermonis progreſſu patebit. Ita patet, has differentias combinatas ſexdecim eſſe, quas Galenus denario complexus eſt numero.

Conſonantia, & diſſonantia in reſpiratione duplex, propria, & impropria.

Reſpir io eurhythma & arhyth.

Difficilis reſpirat. ſecundum rhythmum compoſita.

Galen. omiſit compoſitas utriuſque ceſſationis different.

Longitudo & brevitas ceſſationum unde pendeat.

Compoſitio cum, vel ſine rhythmo in ceſſationibus non datur.

S Y N O P S I S IV.

De differentiis difficilis reſpirationis mutuo compoſitis, hoc eſt, cum & ſine rhythmo.

Differentiæ mutuo compoſitæ difficilis reſpirationis aliæ ſunt.
- Cum rhythmo mutuo numero differentes, duplices
  - 1. Minus compoſitæ, & in ſingulo motu quadruplices
    - 1. magna.
    - 2. parva.
    - 3. velox.
    - 4. tarda.
  - 2. Magis compoſitæ, in ſingulo motu quadruplices
    - 1. magna, & velox.
    - 2. magna, & tarda.
    - 3. parva, & velox.
    - 4. parva, & tarda.
- ſine rhythmo mutua ſpecie differentes, duplices
  - 1. minus compoſitæ in
    - Inſpiratione quadruplices
      - 1. magna.
      - 2. parva.
      - 3. velox.
      - 4. tarda.
    - Expiratione quadruplices
      - 1. parva.
      - 2. magna.
      - 3. tarda.
      - 4. velox.
  - 2. magis compoſitæ in
    - Inſpiratione quadruplices
      - 1. magna, & velox.
      - 2. parva, & tarda.
      - 3. magna, & tarda.
      - 4. parva, & velox.
    - Expiratione quadruplices
      - 1. parva, & tarda.
      - 2. magna, & velox.
      - 3. parva, & velox.
      - 4. magna, & tarda.

C A P U T VIII.

De differentiis difficilis reſpirationis viciſſim compoſitis ſecundum motum, & quietem.

Permutatio differentiarum diff reſp. ſecundum motū & quietem.

SEquuntur differentiæ difficilis reſpirationis tertii generis, quæ fiunt, ut ipſe docuit Galenus *lib.* 1. *cap.* 22. *differentiis actionum ad ceſſationum differentias permixtis*, quarum permixtio permutatio potius dicenda eſt, quam compoſitio. Ad quod reſpiciens idem Galenus *eodem lib. cap.* 2. ſcripſit: *permutantes tum motos, tum ceſſationes, ita etiam compoſitas inveniemus*. Permutatur autem utraque ſimplex ceſſatio, raritas & denſitas, cum utroque duplici motu magnitudinis ſcilicet, & parvitatis, necnon velocitatis, & tarditatis. Ut propterea æque quatuor fiant conjugia difficilis reſſpirationis tam ex una ceſſationum oppoſitione, quam ex motuum duabus, permutata nimirum una, & eadem ceſſationum oppoſitione cum alterutra utriuſque motus. Dicamus ergo primum de permutatione raritatis, & denſitatis cum magnitudine, & parvitate. Permutatur enim viciſſim, & diverſimode raritas, & denſitas cum magnitudine, & parvitate; denſitas enim quæ per ſe ratione unius conjungitur cum magnitudine, permutatur per accidens ratione alterius cum parvitate; & vice verſa, raritas, quæ per ſe ratione unius cum parvitate copulatur, per accidens ratione alterius cum magnitudine jungitur. Siquidem duæ ſunt (ut ſuo loco fuſius patebit) quæ omnes difficilis reſpirationis complectuntur differentias, & utrumque ſe habet per ſe reſpectu difficilis reſpirationis: horum alterum eſt *uſus* præter naturam; alterum vero eſt *affectus* præter naturam. Uſus ſeu utilitas vel eſt aucta, vel diminuta; Si aucta, cum magnitudine denſitas copulatur; ſi imminuta, cum parvitate raritas componitur. At ratione affectus permutatur denſitas cum parvitate, & raritas cum magnitudine, ut propterea quatuor ſint conjugia raritatis, & denſitatis cum magnitudine, & parvitate, videlicet, reſpiratio magna, & denſa; magna, & rara; parva, & denſa; parva, & rara; Quibus quatuor conjugiis tota dyſpnœæ natura incubat, totaque prænotionis utilitas fundatur, ut ſuo loco aperiemus. Ceterum commutata intercedit proportio inter has quatuor difficilis reſpirationis aſſignatas differentias: quandoquidem, quæ ſunt differentiæ viciſſim compoſitæ per ſe difficilis reſpirationis ratione uſus aucti, vel diminuti, poſſunt eſſe per accidens ratione affectus præter naturam, nimirum magna, & denſa, adhuc parva, & rara: utraque enim fieri poteſt, non tantum ratione uſus, ſed etiam ratione affectus. Reliquæ vero duæ ſunt hujus naturæ, ut earum altera fiat ob unicum affectum per ſe, quæ eſt raritas cum magnitudine, ut colligitur ex Galeno, non tantum ex ſecundo *lib. de dyſpn.* ſed etiam 4. *de locis affectis* 7. qui ſcribit, *at ſine diſtinctione unam diſpoſitionem oſtendit magna thoracis dilatatio, ſi raritatem ſimul acceperit*; hoc eſt unicum affectum per ſe, qui eſt delirium: ſed etiam per accidens fieri poteſt ob uſum auctum, ut ſuo loco patebit. Alia pariter differentia ratione affectus per ſe, per accidens ratione uſus, nimirum cum parvitate denſitas fit. Hinc eſt, quod quæ fiunt per ſe ratione uſus, & per accidens ratione affectus, ſine affectu fieri poſſint: quæ vero per ſe fiunt ratione affectus, & per accidens ratione uſus, ſine uſu aucto fieri poſſint, ſicut inæqualium differentiarum aliæ ſunt, quæ fiunt ob uſum cum affectu præmixtum; aliæ vero ex ſolo affectu, ut ex Galeno ſuo loco docebimus. Quare ita ſunt diſtinguendæ differentiæ difficilis ſpirationis, quæ componuntur ex denſitate, & raritate cum parvitate, & magnitudine. *Sed in actionibus non ſolum oppoſitio circa magnitudinem, & parvitatem, ſed etiam circa velocitatem, & tarditatem contingit*, ex Galeno 1. *de dyſpn. cap.* 2. Viciſſim enim conjungitur raritas cum velocitate, & tarditate; denſitas pariter cum utraque actione, ut propterea quatuor ſimiliter ſint ipſarum compoſitarum differentiarum conjugia, rara, & velox; rara, & tarda; denſa, & velox; denſa, & tarda. Sed obſervandum eſt quam maxime, velocitatem, & tarditatem philoſophice, & artificioſe ſumptas eſſe quidem ſpecies reſpirationis ſpecie diſtinctas a denſitate, & raritate, ſi ſeorſim ſumantur, prout quies, ſeu ceſſatio differt a motu: ſed medice; & utiliter, & prout invicem conjunguntur, aut ſpecie non differre, aut eandem ſpeciem difficilis reſpirationis compoſitam intendere, & remittere. Cujus rei fundamentum illud idem eſt, quod ſupra poſuimus, quoniam, ut utiles, nedum artificioſe ſint compoſitæ difficilis reſpirationis ſpecies, neceſſe eſt, ut ad prænotionem, aut uſus, aut affectus, aut utriuſque ſimul conducant, ut ſuo loco declarabimus. At conjugatio circa velocitatem, & tarditatem cum raritate, & denſitate *indiſtincta nihil nobis certi indicat, & nullum certum cognitionis ſignum ſimpliciter, & neceſſario nobis exhibet*, ex Galeno 1. *dyſpn. cap.* 22. ubi autem ſub diſtinctionem evenerint juxta varias quatuor ipſarum conjugationum diſtinctiones, a ſuperioribus quatuor, vel ſpecie non differunt, vel earum aliquas intendunt ſolum, & remittunt: ut propterea hæc quatuor ultima conjugia non ſint compoſitæ difficilis reſpirationis ſpecies, a prioribus quatuor revera diſtincte, verum cum ipſis coincidant, addantque ſolum in aliquibus diſcrimen ſecundum magis, & minus; & propterea, cum velocitas, & tarditas non ſint ad prænotiones neceſſariæ, nec ipſarum meminiſſe erit neceſſe. Sed de reductione velocitatis, & tarditatis ad priores quatuor differentias in tertia parte hujus tractatus agemus. Hæc de differentiis viciſſim compoſitis utilibus, ad quas omnes aliæ, & quæcunque habent reduci.

Permutatio raritatis, & denſitatis cū magnitudine, & parvitate.

Permutatio circa velocitatem, & tarditatem.

Velocitas & tarditas ad prænotiones neceſſariæ nō ſunt.

SYNOPSIS V.

De differentiis difficilis reſpirationis viciſſim compoſitis ſecundum motum & quietem.

Differentia viciſſim compoſita ſecundum motum & quietem quatuor ſunt
- 1. Magna, denſa.
- 2. Magna, rara.
- 3. Parva, denſa.
- 4. Parva, rara.

ubi viciſſim permutatio eſt ſecundum
- 1. Raritatem & denſitatem quadruplex, nam
  - 1. Denſitas cum magnitudine, uſus aucti
  - 2. Denſitas cum pravitate, affectus
  - 3. Raritas cum parvitate, uſus imminuti
  - 4. Raritas cum magnitudine, affectus

  ratione permutat.
- 2. Motum velocitatis & tarditatis cum raritate & denſitate, & cum ſuperioribus convenit, quando erant
  - 1. Magna, denſa.
  - 2. Magna, rara.
  - 3. Parva, denſa.
  - 4. Parva, rara.

CAPUT IX.

De quinta differentia difficilis reſpirationis viciſſim compoſita, quæ inæqualis dicitur.

PRæter quatuor jam propoſitas difficilis reſpirationis differentias compoſitas, ad quas omnes aliæ referri debent hactenus propoſitæ, & proponendæ, Galenus alterius quintæ meminit, quam inæqualem appellavit, ut clare colligitur ex 1. *de dyſp. cap.* 23. ubi quatuor illas enumerans ſubjungit; *acceſſerunt his forinſecus inæquales*, de quibus egit *cap.* 17. 18. *&* 19. & ultimo capite ejuſdem libr. dictorum anacephaleoſin colligens, concludit, præter enumeratas quatuor dari quintam, his verbis: *monſtravimus autem, quot unius cujuſque dictorum ſint affectiones, & quæ reſpirandi difficultates earum cognitionem exhibeant, & quod neceſſaria quidem ſunt quatuor conjugationes, & ſupra has inæqualitas quinta*, ita quoque capiti colophonem imponit dicens *accuratiſſimam, & conſtantiſſimam ſolam eſſe differentiam, quæ in jam ſæpe dictis quatuor conjugiis conſiſtit, atque adhuc etiam eam, quæ fit circa æqualitatem.*

Quamobrem inveſtigatione dignum, & neceſſarium eſſe videtur, an ſuper illas quatuor detur quinta inæqualis, quid ſit, & quotuplex. Inde etiam apparebit, quæ ſint æquales. Et primum equidem non videtur quinta dari inæqualis reſpirationis differentia a quatuor diſtincta, ut ſupponit Galenus: & ratio eſt, quoniam inæquales per ſe difficilis reſpirationis differentiæ ſunt quatuor propoſitarum duæ, nimirum magna, & rara, necnon parva, & denſa: prior quæ in mente motis, poſterior quæ fit in dolentibus, ut ſuo loco docebitur; igitur præter illas quatuor, non dabitur quinta. In hoc ſane totum hujus methodi ſecretum a Galeno occultatum latitat. Quocirca ſciendum eſt, inæqualium difficilis reſpirationis differentiarum alias eſſe per accidens, alias vero per ſe: & quæ conſtituunt quintam differentiam inæqualem ſunt inæquales per accidens. Inæquales per ſe illæ ſunt difficilis reſpirationis differentiæ, quæ ex ſua natura ſemper ſunt tales, & ſunt illæ duæ ſuperius commemoratæ, magna, & rara, necnon parva, & denſa. Eæ enim duæ ſemper ſunt inæquales parva quidem, & denſa ex affectu, & uſu ſimul mixto; magna vero & rara, vel ex affectu tantum, vel ex affectu, & uſu ſimul, ut ſuo loco declarabitur. Porro inæquales per accidens ſunt, quæ accidunt iis differentiis, quæ potius ex ſua natura ſunt æquales, ſed aliquando contigit inæquales fieri: ſunt autem magna, & denſa; necnon parva, & rara. Prior enim per ſe, & ut plurimum æqualis eſt, ratione aucti uſus. Poſterior vero æqualis per ſe, & ut plurimum, ratione uſus imminuti. Aliquando tamen contingit, magnam, & denſam fieri inæqualem per accidens ratione affectus, qui eſt duplex, aut affectio muſculoſi generis, aut coarctatio aſperarum arteriarum, ut ſuo explanabitur loco: Ita aliquando contingit, parvam & raram fieri inæqualem, ratione affectus, qui eſt duplex, aut labor, ſeu dolor ſine uſu aucto, aut facultatis imbecillitas, & ideo utraque qualitas, quæ utroque modo utrique contingit differentiæ, magnæ, ſcilicet, & denſæ, necnon parvæ, & raræ reſpirationi, quintam inæqualitatis differentiam ipſis quatuor addit. Contingit namque aliquando, magnam & denſam; parvam & raram eſſe inæquales, quæ ex ſua tamen natura æquales ſunt, ad differentiam magnæ & raræ, parvæ & denſæ, quæ ſemper ſunt inæquales, nunquam vero æquales. Propterea ad hoc reſpiciens Galenus *lib.* 1. *cap.* 23. dixit, inæquales *forinſecus accidere*, hoc eſt, eſſe inæquales per accidens, non autem inæquales per ſe; eæ namque intrinſecus habent, ut ſint inæquales, magna ſcilicet & rara; parva, & denſa, contingit vero, magnam, & denſam, parvam, & raram, quæ ſunt per ſe æquales ratione uſus, inæquales fieri ratione affectus. Et quamquam affectus, qui contingit, ex ſe habeat, ut reſpirationem inæqualem reddat: tamen dicitur eſſe inæqualitas per accidens, quoniam per accidens contingit, magnam & denſam, parvam & raram reſpirationem, ob affectum fieri inæqualem: ita ex adverſo, tametſi uterque affectus eſſentialis inæqualitatis forinſecus reſpirationi occurrat, delirium ſcilicet & dolor; tamen reſpirationem inæqualem per accidens non facit, quia ex utroque affecto reſpiratio fit ſimpliciter inæqualis magna & rara, parva & denſa: ita ut nunquam ratione alterius æqualis eſſe poſſit. Quare ſola inæqualitas accidentalis conſtituit quintam differentiam reſpirationis inæqualis, quæ eſt magna, & denſa, parva, & rara.

An quinta detur inæqualis reſpirat. differ.

Differentia inæqualis per accidens & per ſe quæ.

Sola inæqualitas accidentalis conſtituit quintam differentiā difficilis reſpirationis.

Hinc ſolvitur difficultas, & Galeni doctrina elucеſcit primo de *dyſpn. cap.* 22. determinantis, ſimplicem differentiam nihil certi indicare, ſed cum alia compoſitam, ut magna reſpiratio nihil certi indicat, indiſcriminatim enim aut uſum auctum, aut mentem læſam, indigitat: quæ vero ſi cum raritate conjungatur, mentem ſignificat læſam; ſi cum denſitate, uſum auctum. Quod tamen non videtur eſſe verum; magnitudo enim cum denſitate videtur eſſe indeterminata, cum ſignificet non tantum uſum auctum, ſed etiam muſculorum thoracis convulſionem, & aſperarum arteriarum coarctationem, quemadmodum ex eodem Galeno colligitur non ſolum *cap.* 23. *primi de dyſpn.* ſed etiam quarto *de locis affectis* 7. At difficultas diluitur. Si enim reſpexerimus ad id, quod per ſe indicatur ex magnitudine, & denſitate, hoc eſt, uſus auctus tantum: ſi vero etiam ad id, quod per accidens, indicat profecto magna, & denſa reſpiratio convulſionem, & coarctationem, ut enucleatius in tractatu de cauſſis, quod de magnitudine, & raritate dici non poteſt; hæc enim abſolute inæqualis eſt, & ſolum delirium oſtendit: ſicut parva & denſa ſolum laborem, ſeu dolorem (dolor enim & labor idem ſunt ex Galeno, & Hippocrate.) Idem de parva, & rara eſt ſubaudiendum; hæc enim per ſe tantum uſum imminutum declarat, per accidens vero, vel impermixtum dolorem, vel facultatis languorem. Idcirco quæ quintam differentiam inæqualem conſtituit, eſt inæqualitas accidentalis, non eſſentialis.

Dolor & labor idem.

SYNO-

SYNOPSIS VI.

De differentiis viciſſim compoſitis æqualibus & inæqualibus.

Differentiæ viciſſim compoſitæ ſunt vel
- 1. Æquales per ſe
  - Magna & denſa, uſus aucti } ratione.
  - Parva & rara, uſus diminuti } ratione.
- 2. Inæquales, vel
  - Simpliciter
    - Magna & rara.
    - Parva & denſa.
  - Per accidens
    - Magna & denſa } ratione affectus.
    - Parva & rara } ratione affectus.

CAPUT X.

Quotuplex ſit difficilis reſpiratio æqualis & inæqualis.

Ex ſuperioribus facile quis æqualis, & inæqualis dyſpnœæ ſpecies colligere poterit, quotuplexque circa difficilem reſpirationem inæqualitatis genus. De ſpeciebus primum, mox de inæqualitatis generibus eſt ſermo nobis inſtituendus. Ex inæqualitatis autem ſpeciebus æqualitatis ſpecies patebunt. Duplex ergo eſt ſpecies inæqualis reſpirationis, per ſe & per accidens, ut ſuperiori capite fuit inſinuatum. De ea, quæ eſt per accidens dubitatur, an ſit una tantum differentia, vel duplex. Etenim Galenus, dum unam quintam ſtatuit, præter quatuor videtur unicam differentiam, ac ſpeciem ſtatuiſſe, quod etiam poteſt colligi 3. *de dyſpn. cap.* 4. ubi habet, *at vero quintam inæqualem: &c.* hanc enim vult eſſe magnam, & denſam ex coarctatione aſperarum arteriarum, necnon ex convulſione muſculorum thoracis. Sed præter hanc eſt etiam alia, nimirum parva, & rara, quam inæqualem fieri per accidens, ratione facultatis imbecillis, ipſemet etiam docuit Galenus 1. *de dyſpn. cap.* 18. Ex triplici enim cauſſa ſcripſit, reſpirationem fieri inæqualem, aut ex aſperarum arteriarum coarctatione, aut thoracis muſculorum ab erranti motu, aut facultatis ipſam efficientis debilitate: atqui conſtat ex ipſo Galeno efficientis facultatis imbecillitatem parvam, & raram efficere reſpirationem, ſicut coarctatio arteriarum, & muſculorum convulſio, magnam & denſam facit: igitur præter hanc aſſignanda etiam erit alia ſpecies difficilis reſpirationis inæqualis per accidens, & hæc erit parva, & rara, quæ non tantum ob facultatis imbecillitatem ex accidenti redditur inæqualis, ut exactius ſuo patebit loco, ſed etiam ob ſimplicem dolorem. Duplex pariter eſt inæqualis per ſe, ſeu ſimpliciter, videlicet magna, & rara, necnon parva, & denſa. Enimvero obſervandum, aliquam inæqualem per accidens aliquando inæqualem fieri per ſe, hæc autem eſt magna, & denſa, quæ aliquando fit parva, & denſa, quando nimirum oritur ex anguſtia, ſeu coarctatione commixta. Etenim anguſtia, aut eſt ſimplex affectus, aut compoſitus cum dolore.

Species inæqualis reſpiratronis duplex.

Inæqualis reſpiratio fit ex tripli-ci cauſſa.

Anguſtia eſt affectus ſimplex aut compoſitus.

Si anguſtia, ſeu coarctatio ſit ſimplex affectus ſine alterius permixtione, reſpiratio redditur inæqualis per accidens magna, & denſa: ſi vero conjungatur cum dolore, non magna fit, ſed parva, & denſa; ob doloris enim permixtionem cum huic magnitudo officiat, hæc in parvitatem permutatur. Et hoc modo ſolvitur contradictio quædam in Galeno, quippe qui cum magnam, & denſam reſpirationem ex aſperarum arteriarum coarctatione fieri ſæpius docuerit *primo de diſpnœa cap.* 11. velut ſecus ſentiens docet, parvum & denſum ſpiritum fieri ex ſepti tranſverſi coarctatione facta a tumoribus præter naturam circa ventrem, hepar, ſplenem, colon, parteſque his conjunctas, pancreas nimirum & meſenterium. Videtur autem contradictio, quod ex eadem cauſſa, anguſtia ſcilicet, fiat ſpecies difficilis reſpirationis inæqualis diverſa, magna & denſa, necnon parva & denſa. Ceterum data diſtinctione de anguſtia cum & ſine dolore, difficultatis ſolutio eluceſcit: quæ enim eſt ſimplex anguſtia intra thoracem magnam, & denſam facit reſpirationem per accidens inæqualem; quæ vero eſt cum dolore conjuncta parvam, & denſam: ita apparet, aliquam inæqualem reſpirationem per accidens fieri inæqualem per ſe. Non tamen quis inde arbitrari debet, eandem eſſe ſpeciem inæqualitatis per ſe cum ea per accidens, cum immota manente utraque inæqualitatis ſpecie, contingat, aliquam differentiam inæqualis ſpeciei per accidens fieri inæqualem per ſe. Ex his inæqualitatis ſpeciebus conſtat, duas tantum eſſe æqualis per ſe difficilis reſpirationis ſpecies, magnam, & denſam, ratione uſus aucti; parvam & raram, ratione uſus imminuti: Atque tot ſunt ſpecies. Sed oritur ingenioſa difficultas.

Etenim videtur dari differentia difficilis ſpirationis æqualis, non tantum ratione uſus, ſed etiam affectus; & hæc eſt reſpiratio, quæ dicitur parva & rara; hæc namque non tantum eſt æqualis ratione uſus imminuti, ſed etiam ratione affectus, ſimplicis nimirum doloris, qui eſt ſine uſu aucto; quod de magna, & denſa reſpiratione dici non poteſt; ſiquidem hæc ſolius uſus gratia æqualis eſt, nunquam tamen ratione affectus, cum ſemper ſit inæqualis, ſive ob coarctationem, ſive ob convulſionem: parva vero, & rara, cum non tantum ratione uſus imminuti æqualis producatur, ſed etiam reſpectu ſimplicis affectus ſeu laboris, conſtabit, diviſionem non recte fuiſſe aſſignatam, ſcilicet duplicem eſſe æqualem differentiam per ſe, ratione ſolius utilitatis; ratione vero affectus ſemper inæqualem per accidens tot modis, quamquam diverſis. Porro parvam & raram reſpirationem æqualem eſſe ob ſimplicem dolorem, probatur ex Gal. 1. *de dyſp. cap.* 9. ubi diſtinguit dolorem thoracis in eum, qui eſt ſimplex, & in alium, qui eſt conjunctus cum uſu aucto: priori vult fieri parvum, & rarum; poſteriori parvum, & denſum ſpiritum, ejus verba hæc ſunt; *& cum ſane hic ſolus affectus fuerit, nempe dolor quidem thoracis partium, non vero urgeat utilitas manente videlicet calore cordis intra terminos a natura conſtitutos, tunc motus thoracis manifeſte tardior redditur:* igitur in ſimplici dolore fiet reſpiratio parva, & rara, & æqualis, cum reſpirandi inæqualitas in dolore oriatur ex uſu aucto, qui contrarium requirit motum in magnitudine, & denſitate: dolori autem congruit parvitas & raritas ejuſdem tenoris, neque ex ſe immutari exoptat. Reſpondeo, in ſimplici dolore fieri difficilem reſpirationem parvam quidem, & raram, reſpectu doloris conjuncti, in raritate tamen inæqualem fieri, & ideo Galenus non ſcripſit abſolute fieri motum thoracis tardum, ſive rarum, ſed *tardiorem*, ſeu rariorem, eo ſcilicet, qui fit in dolore thoracis cum uſu aucto. Propterea diſcrimen eſt inter ſimplicem dolorem, & conjunctum, quia in ſimplici haud fit inæqualitas in parvitate, ſemper enim parvus eſt, nunquam magnus, cum cordis utilitas non urgeat: at in dolore conjuncto in parvitate contingit inæqualitas, cum ob uſum cordis auctum accidat etiam fieri reſpirationem magnam, vincente tamen parvitate. In ſimplici autem dolore fit inæqualitas in raritate, ſicut in dolore conjuncto fit inæqualitas in denſitate. Quemadmodum enim in dolore cum uſu cordis aucto, ratione uſus aucti, fit ſpiritus denſior, ratione doloris minus denſus: (denſitas enim dolori nocet, quamquam multo minus velocitate, & magnitudine, ut Galenus docuit 1. *de dyſp. cap.* 19.) ita in ſimplici dolore reſpiratio fit rarior, quam in dolore mixto, minus tamen rarus ratione uſus aucti, non quidem cordis, ſed partis dolentis; minus etiam denſus, quam in dolore conjuncto; & ita in ſimplici dolore raritas inæqualitatem ſuſcipit. Et ratio eſt prompta, ſiquidem dolor thoracis poteſt quidem eſſe ſine uſu cordis aucto, ut puta ſine febre; non tamen poteſt eſſe ſine uſu aucto partis dolentis. Doloris enim cauſſa ſpiritus & ſanguinis fit attractio, & per conſequens in parte dolenti calor augetur. Ideo ſimplex dolor eſt quidem ſine uſu cordis aucto, non ſine tamen utilitate dolentis partis adaucta. Hinc fit, quod magno cum artificio ea verba Galenus adjunxerit; *manente videlicet calore cordis intra terminos a natura conſtitutos*, poſtquam ea enunciaverit, *non vero urgeat utilitas*; Hoc enim fecit, ut diſtingueret uſum cordis auctum ab uſu partis dolentis aucto, & conſequenter ſimplicem dolorem a conjuncto diſcriminaret: conjunctus enim dolor cum uſu cordis conjungitur aucto, & hic eſt, qui per ſe efficit reſpirationem ſimpliciter in parvitate, & denſitate inæqualem; ſicut alter facit reſpirationem in parvitate quidem æqualem, in raritate vero inæqualem.

Objectio.

Reſpondeo.

Dolor thoracis non poteſt eſſe ſine uſu aucto partis dolentis.

Quamobrem parvus & rarus ſpiritus æqualis eſt tantum ratione uſus imminuti, inæqualis ratione affectus.

SYNOPSIS VII.

De differentiis inæqualis reſpirationis.

Reſpiratio inæqualis eſt vel
- 1. Per ſe, ut
  - 1. in delirio, Magna & rara.
  - 2. in dolore conjuncto, parva & denſa.
- 2. Per accidens dupliciter, ut
  - 1. in coarctatione aſperarum arteriarum & convulſione thoracis, Magna & denſa.
  - 2. in ſimplici dolore, & in facultatis imbecillitate, parva & rara.

CAPUT XI.

Quotuplex ſit genus inæqualitatis circa difficilem reſpirationem & primum de primo genere inæqualitatis ſecundum differentias.

SEd age jam de inæqualitatis circa reſpirationem contingentis generibus dicendum. Quinque enim hæc ſunt, differentiarum, motuum, ſubjecti, facultatis, & ſpiritus. Dicamus primum de primo genere inæqualitatis circa differentias difficilis reſpirationis: eſt enim hæc inæqualitas duplex, in una ſpecie, & in pluribus: quæ in una ſpecie differentiarum conſiſtit inæqualitas eſt ſecundum magis, & minus ejuſdem ſpeciei. Et hanc miro artificio Galenus expoſuit tertio de dyſpnœa tertio, ubi loquens de reſpirationis inæqualitate, hæc ſcribit: *Ceterum cum reſpiratio res ſit, quæ & facere aliquid, & pati poſſit, aliud utique fuerit differentiarum genus in ipſa, inæqualitatis*. Obſervandum igitur eſt artificium, cum genus inæqualis reſpirationis ex eo deſumat, quia reſpiratio *res eſt, quæ & facere aliquid, & pati poteſt*: facere autem, & pati poteſt magis, & minus; quare quæ in una ſpecie differentiarum inæqualitas conſiſtit, differentia eſt ſecundum magis, & minus, in eadem ſpecie. Quæ autem in pluribus differentiarum ſpeciebus, inæqualitas eſt diverſæ ſpeciei. Et utraque inæqualitas propoſita in una ſpecie difficilis reſpirationis ſimul eſſe poteſt, & non eſſe. Simul eſt in unica tantum ſpecie, quæ eſt parva, & denſa. In reliquis datur tantum inæqualitas ſecundum magis, & minus: ſicque vel in una tantum, vel utraqua parte compoſitæ differentiæ. Declaremus priorem inæqualitatem ejuſdem, & diverſæ ſpeciei in eadem ſpecie difficilis reſpirationis, quæ dicitur parva, & denſa, ex hujus enim declaratione patebit in reliquis unum aliud inæqualitatis genus. Et ſane in parva, & denſa reſpiratione inæqualitas eſt in eadem ſpecie parvitatis, & denſitatis ſecundum magis, & minus, ut colligitur ex Galeno 1. *de dyſp. cap.* 19. ubi docuit, parvam, & denſam reſpirationem *in hoc* ſane acquirere inæqualitatem, ſcilicet in denſitate: & declarans hanc inæqualitatem, ait eſſe, *cum minus tamen, & magis denſa ſit*; quæ verba antecedentia declarant ſubſequentia, quando ſubjungit: *Quare denſus ſemper hoc modo diſpoſitis eſt ſpiritus*; non enim eſt ſenſus, *eodem modo* ſemper denſum eſſe ſpiritum, ſed *hoc modo*, hoc eſt ſecundum magis, & minus; Et quod Galenus ait de hac inæqualitate ſecundum denſitatem, illud idem intelligit de parvitate; iiſdem enim parvus eſt hoc modo ſpiritus, ſcilicet ſecundum magis, & minus; quare denſa, & parva reſpiratio ſumit inæqualitatem ſecundum magis, & minus in eadem ſpecie. Sed præter hanc aliam ſumit hæc differentia inæqualitatem ſecundum alias ſpecies: quod ex eodem loco Galeni colligitur cum habet, *aſſiduitas inæqualitatis in velocitate, & tarditate, ac in denſitatis permutationibus minime ipſis conſiſtit*; & loquitur ibi de parva & denſa reſpiratione. Dictum autem hoc ſubſequentibus declarat dicens, *his ſic affectis nunquam ſimpliciter raram fieri reſpirationem, magnam raro, ſæpe autem mutari ad velocitatem, & tarditatem ob oppoſitam neceſſitatem*; quare in parva, & denſa reſpiratione inæqualitas fit non ſolum in parvitate, & denſitate, verum etiam ad magnitudinem, velocitatem, & tarditatem fit permutatio, quamquam raro ad magnitudinem, ſæpius vero ad velocitatem, & tarditatem, velut & ad denſitatem. Ceterum differt inæqualitas in denſitate ab ea, quæ ſpecie eſt diverſa ſecundum tarditatem, & velocitatem: nam ut dictum eſt, denſitatis permutatio eſt ſecundum magis, & minus, hujuſmodi autem non eſt inæqualis permutatio in tarditate, & velocitate: quod clare colligitur ex Galeni verbis, dum habet, *tardus vero nihil magis, quam velox fit ſpiritus propter repentinam ipſarum in utramque partem tranſitionem*; quare in parva, & denſa reſpiratione fit inæqualis tranſitio ad velocitatem, & tarditatem, quæ eſt inæqualitas ſpecie diverſa; in denſitate vero, ut & in parvitate, inæqualitas fit ſecundum magis, & minus. Ita quinto *de loc. aff.* 4. ex inflammatione ſepti tranſverſi fieri vult reſpirationem inæqualem ex permutatione, dum ait, *modo exiguam, & frequentem, modo magnam & anguſtioſam fieri*. Enimvero pulcra oritur difficultas, Galenus enim 1. *lib. cap.* 19. ſibi contrariari videtur, cum enim ex una parte ſtatuat, in parva, & denſa reſpiratione fieri inæqualitatem ſecundum magis, & minus, non tantum in parvitate, ſed & potiſſimum in denſitate, ſecus ex alia ſentire videtur, in doloribus, nimirum augeri quidem denſitatem, non minui tamen. Legitote ejus verba: *a denſitate autem auferunt quidem nihil, ſed addunt etiam quippiam parvitatis ab eo, quod ſecundum naturam habet; defectum per eam corrigentes*: quapropter non ſuſcipiet minus, uti magis denſitas cum parvitate conjuncta. Reſpondeo, in parva & denſa reſpiratione non fieri inæqualitatem ſecundum magis, & minus in denſitate, ratione unius & ejuſdem, ſed reſpectu diverſorum. Etenim reſpectu uſus aucti augetur denſitas, reſpectu vero doloris, minuitur, & ita inæqualitatem ſuſcipit. Quando ergo Galenus ait, a denſitate nihil auferri, reſpicit uſum auctum, cui cum non poſſit ſatisfacere reſpiratio, quæ ob dolorem non magna ſed parva fieri cogitur, nititur aucta denſitate, parvitatis defectum corrigere: tamen reſpectu doloris modo etiam minuitur denſitas, quæ tametſi dolori magnitudine, & velocitate ſit minus infenſa, nihilominus & ipſa lædit; ideoque reſpectu ipſius minuitur, ſicuti reſpectu alterius augetur. Verum enim vero hoc ipſum inæqualitatis genus ſecundum binas ſpecies in reliquis differentiis difficilis reſpirationis viciſſim compoſitis non reperitur, ſed ejus una tantum, quæ facit differre ſecundum magis, & minus, non tamen ſecundum ſpeciem. Licet autem primam eam conſpicere in magna, & rara reſpiratione; hæc enim ex eodem Galeno loco citato non ſumit in reliquis differentiis ſimplicibus inæqualitatem, cum aſtruat, in delirantibus ſpiritum *nunquam fieri parvum, & denſum*, ſed ſemper magnum, & rarum; ſumere tamen in magnitudine, & raritate diſcrimen ſecundum magis, & minus; quod nobis ſignificat his verbis: *& juxta eamdem rationem in deliriis magnum fieri, & rarum ſpiritum: quamquam etiam his, vel maxime inæqualitas comes ſit. Exuperat enim in ipſis raritas, & magnitudo; magis enim & minus rarus: & magis ac minus magnus ſpiritus in delirantibus redditur*. Et quamquam cum affectu miſceatur uſus actus, non ideo tamen priori inæqualitati jungitur alia, ſed prior ſola remanet, in una ſecundum intenſionem, in alia ejuſdem ſpeciei differentia ſecundum remiſſionem; propterea ſemper eſt eadem inæqualitatis ſpecies ſecundum magis, & minus tantum. Quod clare colligitur ex Galeno 1. *de dyſpn. cap.* 22. ſcribente: *quando tamen coinciderit & utilitatis augmentum*, ſcilicet cum affectu, *tunc coguntur & multo amplius reſpirare, quam ſi ſolum mente moti eſſent, & jam etiam citius*, hoc eſt, tunc augetur magnitudo, & minuitur raritas, ſicque reſpiratio magna, & rara, in magnitudine ſumit magis, in raritate minus: ſicut cum ſola adeſt mentis motio, ſumit indiſcriminatim magis, & minus, tam in magnitudine, quam in raritate, & hoc modo tantum inæqualitatem. Idem de reliquis eſt ſubaudiendum, & primo quidem de magna, & denſa; hæc enim magis, vel minus magna, & denſa eſt: & dum ob mixtum cum anguſtia laborem tranſit magnitudo ad parvitatem, non eſt talis vera tranſitio, ſed potius permutatio. Tranſitio enim eſt, quando inæqualis fit tranſitus, modo ad hanc, modo ad aliam differentiam oppoſitam, ut ſupra dictum eſt de parva, & denſa; In hac enim fit inæqualis tranſitus, modo ad parvitatem, modo ad magnitudinem, vincente tamen parvitate; ita etiam fit inæqualis tranſitus, & repentina tranſitio ad velocitatem, & tarditatem. At cum magna, & denſa reſpiratio ob mixtum affectum mutatur ex magna in parvam, non amplius viciſſim mutatur ad magnam, ſed parva exiſtens, inæqualitatem ſumit in ſola parvitate ſecundum magis, & minus, veluti & in denſitate. Ita, cum ob mixtum affectum dominantem in mente motis magna, & rara ſpiratio in parvam, & denſam permutatur, contingit, ut ex mente Hippocratis Galenus aperuit 3. *de dyſp. cap.* 11. in caſu uxoris Nicoſtrati, & nos ſuo loco declarabimus: illa enim eſt permutatio, non tranſitio. Similiter cum in perfrigeratis mutatur raritas in denſitatem ob permixtum affectum prævalentem, ut in Hiſtoria Lyciæ. Sola autem parva, & rara, ratione affectus, magis, & minus ſuſcipit in ſola raritate, non autem in parvitate, ad differentiam aliarum differentiarum viciſſim compoſitarum difficilis reſpirationis, quæ in utraque ſimplici differentia ſecundum motum, & quietem, inæqualitatem recipiunt intenſionis, & remiſſionis: Quod tamen ſano modo intelligere neceſſum habemus; ſi enim de ſolo ſimplicis doloris affectu loquamur, talis contingit fieri

inæqua-

Genera inæqualitatis circa diff. reſpir. quinque

Primum de differentiis.

Reſpirat. res eſt, quæ facere aliquid & pati poteſt.

Quæ reſpiratio inæqualitatem ſumat.

Inæqualitas in denſitate differt ab ea quæ eſt ſecundũ tarditatem & velocitatẽ.

Objectio.

Solutio.

Tranſitio de differ. ad differentiam quid.

inæqualitas in ſola raritate, quia ſoli dolori congruit ſola parvitas, nec eam immutari neceſſe eſt, ſicut ob rationem aſſignatam neceſſe eſt immuturi raritatem. Ceterum ſi loquamur de inæquali reſpiratione parva, & rara ex facultatis motricis imbecillitate, hæc non tantum ſumit in raritate inæqualitatem, ſecundum magis, & minus, ſed etiam, & multo magis in parvitate: & ratio eſt, quia cum ſublimis, & ima reſpiratio ſit parva, non magna, conſpicuum eſt, ex imbecillitate facultatis eandem reſpirationem magis, minuſque ſublimem, magis minuſque imam fieri conſequenter in utroque motu magis, & minus parvam.

SYNOPSIS VIII.

De inæqualitate differentiarum.

- Inæqualitas differentiarum difficilis reſpirationis duplex
  - 1. In eadem ſpecie ſecundum magis & minus, cum & ſine permutatione triplex
    - 1. Magna & denſa ob affectum
      - 1. Simplicem in utraque ejuſdem ſpeciei differentia.
      - 2. Mixtum ex anguſtia & dolore, ad parvitatem permutata.
    - 2. Magna & rara ob affectum
      - 1. Simplicem in utraque ejuſdem ſpeciei differentia.
      - 2. Mixtum cum uſu aucto in
        - Magnitudine magis
        - Raritate minus
        - tantum.
      - 3. Mixtum cum anguſtia permutata ad parvitatem & denſitatem.
    - 3. Parva & rara ob affectum
      - 1. Simplicis doloris, in raritate.
      - 2. Facultatis imbecillitatis, in utraque, magis tamen in parvitate.
      - 3. Mixtum cum anguſtia, permutata ad denſitatem.
  - 2. In Plurib. ſpecieb. cum tranſitione, una ſcilicet parva & denſa, quæ vel
    - 1. In utraque ſimplici ejuſdem ſpeciei differentia ſuſcipit magis & minus.
    - 2. Tranſit ad alias ſpecies
      - Magnitudinem
      - Velocitatem
      - Tarditatem
      - tantum; vincente tamen parvitate, & denſitate.

CAPUT XII.

De ſecundo genere inæqualitatis ſecundum motum.

Secundum inæqualitatis genus eſt motus.

SEquitur ſecundum inæqualitatis genus, quod penes motum attenditur. Tria autem de hoc occurrunt diſcutienda. Quid inæqualitas reſpirationis ſecundum motum, quotuplex, & an ſimplices efficiat, vel compoſitas dyſpnœæ differentias: & ſi compoſitas, ad quam compoſitionis ſpeciem hujuſmodi differentiæ ſint referendæ? Circa primum eandem eſſe rationem inæqualitatis ſecundum motum in pulſu, & reſpiratione ex Galeno conſtat 1. *dyſpn. cap.* 17. At inæqualis pulſus diviſio ſecundum motum ea eſt, quod alia eſt pulſus inæqualitas ſingularis in uno pulſu, & alia ſyſtematica, ſeu congeſtiva in pluribus; igitur eadem erit inæqualitas reſpirationis; aut in uno motu, aut in pluribus, ut etiam colligitur ex Galeno *loco citato*, *necnon eodem lib. cap.* 19. & per conſequens alia erit ſingularis inæqualitas, alia vero ſyſtematica. Ceterum dubitatur, utrum ſingularis inæqualitas in uno reſpirationis motu debeat intelligi de una tantum reſpirationis parte, expiratione ſcilicet, aut inſpiratione: & inæqualitas collectiva in pluribus, hoc eſt in utroque reſpirationis motu, ſeu parte. Etenim primo aſpectu videtur inæqualitas ſingularis in uno reſpirationis motu, eſſe in una tantum ipſius parte; ſyſtematica autem in pluribus hoc eſt in utroque motu, ſeu utraque reſpirationis parte. Galenus namque *de dyſpn. cap.* 17. poſtquam propoſuit ſpecies inæqualis reſpirationis in uno motu juxta diviſionem inter capitis initia aſſignatam, de ſyſtematica loquens videtur velle contineri in utraque reſpirationis parte, ad differentiam prioris; ejus hæc verba ſunt: *Viſum eſt autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, ſed ambas totius reſpirationis partes in uno, & eodem homine habere ita*; igitur ex Galeno ſingularis inæqualitas in uno tantum motu, & parte: collectiva in pluribus, hoc eſt in utroque motu, & parte continetur; & hujuſmodi erit utriuſque inæqualitatis natura. Tamen cum eadem ſit pulſus, & reſpirationis ratio; Pulſus vero ſingularis inæqualitas in unico motu intelligatur in uno integro pulſu; ſyſtematica vero in pluribus motibus, hoc eſt, in pluribus numero pulſibus; Ita de reſpirationis inæqualitate arbitrari oportet, ut pro ſingulari reſpirationis inæqualitate in uno motu, intelligenda ſit inæqualitas in una integra reſpiratione; Pro ſyſtematica, in pluribus numero reſpirationibus. Et ſane congruit hæc doctrina iis, quæ non tantum docuit Galenus in lib. pulſuum, ſed etiam in iis, quæ de difficili reſpiratione conſcripſit commentaria; *primo namque cap.* 17. inæqualitatem ſyſtematicam *circa motuum aggregationem* verſari docet, ſingularem vero circa *unum motum*: atqui motuum aggregatio congeries eſt multarum reſpirationum, ut & pulſuum. Similiter *capit.* 19. *ejuſdem libri* ſe magis declarans ſtatuit, inæqualitatem ſyſtematicam eſſe *juxta plures reſpirationes*; ſingularem *circa unam ſolam*. Et paullo infra ſubdit, reſpirationis inæqualitatem eſſe *tum circa ſingulas*, *tum circa omnes etiam deinceps reſpirationes*, innuens his verbis utramque inæqualitatem ſingularem, & collectivam, inde priorem in una tota reſpiratione, poſteriorem in omnibus collocari. Dumque declarat, tunc fieri inæqualitatem, quando *parilitas conſequenter habens corrumpitur*, conſpicuum eſt, eum intelligere collectivam inæqualitatem, quæ conſiſtit in conſequente plurium motuum parilitate corrupta: ut propterea, quando in capitis calce iterat, inæqualitatem aliam *circa unam actionem*, aliam *in pluribus* conſiſtere, pro *una* actione unam integram reſpirationem, pro *pluribus* plures numero intelligat reſpirationes, ut de pulſu dictum eſt. Quamobrem pro uno motu, non pars una motus, ſed totus reſpirationis motus, ut & pulſus, eſt intelligendus: Pro pluribus autem, non utraque unius reſpirationis pars, ſed plures numero totales reſpirationes intelligi debent: Enimvero, ut ille Galeni locus recte percipiatur, ſciendum, pulſum, & reſpirationem convenire quidem in utriuſque inæqualitatis ratione, in uno tamen multum diſcriminari, in cujus cognitione allatæ difficultatis ſolutio fundat. Id autem eſt, paucis interim notum, ſcilicet pulſum tactus ſenſu eſſe ſenſibiliorem, reſpirationem vero viſus ſenſus magis: ideo tactu pulſum dijudicari; viſu vero reſpirationem. Et cum tota reſpiratio ſit pulſu longe major, hinc etiam eſt, quod utraque reſpirationis pars ſit utroque pulſus motu longe ſenſibilior, & per conſequens utraque utriuſque reſpirationis motus quies; eoque magis, cum reſpirationis motus ſit voluntarius, omnino autem ſit naturalis pulſus. Quo ſtante ſit, ut quoad ſpecies inæqualis motus, conveniant quidem pulſus, & reſpiratio; diſcrepent tamen, quoniam pulſus inæqualis motus differentias habet a tactu, & conſequenter a ſpatio, quod tangitur; ſed reſpiratio eaſdem habet inæqualis motus differentias a viſu, & conſequenter non a ſpatio, ſed ab ipſis reſpirationis partibus. Hinc eſt, quod pulſus inæqualis ſingulari inæqualitate inæqualis dicatur, aut ſub uno digito, aut ſub pluribus, quod de reſpiratione dici non poteſt. Hæc vero inæqualis eadem inæqualitate ſingulari eſt denominanda, aut in una parte reſpirationis, aut in utraque. Nam etiamſi hoc

Singularis inæqualitas in uno reſpirationis motu intelligitur in una integra reſpiratione, ſyſtematica in pluribus reſpirationibus.

Pulſus ſenſu tactus eſt ſenſibilior, hinc tactu dijudicatur, ſenſu viſus magis reſpiratio.

hoc in pulſu contingere poſſit? quia tamen pulſus partes ſunt longe minus ſenſibiles tactu, quam reſpirationis partes viſu; ideo non dicitur pulſus inæqualis ſingulari inæqualitate in una pulſus parte, vel in utraque; ut dictum eſt de reſpiratione, ſed tantum ſub uno, aut pluribus digitis. Quamobrem in hoc a pulſu diſtincta eſt reſpiratio in ſingulari motus inæqualitate; quia pulſus vel eſt ſub uno digito, vel ſub pluribus: inæqualis reſpiratio, vel in una, vel in utraque motus parte, ſi loquamur de ſingulari inæqualitate: ita conveniunt pulſus, & reſpiratio iiſdem inæqualitatis ſingularis ſpeciebus: diſcrepant tamen in modo, quo utraque actio inæqualis apparet. Et hoc pacto intelligenda eſt Galeni auctoritas 1. *de dyſpn. cap.* 17. dum ait, tot eſſe circa unum motum reſpirationum inæqualium differentias, quot ſunt inæqualium pulſuum differentiæ: conſtat autem, reſpirationem non habere differentias inæqualitatis ſub uno, vel ſub pluribus digitis, ſed in una tantum; vel utraque reſpirationis parte. Ceterum aliud eſt loqui de differentiis, aliud de modo inæqualitatis, ut ſupra poſitum eſt. Quo ſtante fundamento germanus verborum Galeni ſenſus relucet, dum enim ait: *viſum eſt autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, ſed ambas totius reſpirationis partes in uno & eodem homine ita habere*, non eſt ſenſus, reſpirationis inæqualitatem ſecundum unum motum eſſe tantum in una reſpirationis parte, inæqualitatem vero juxta plures motus, collectivam appellatam, in utraque reſpirationis parte ſitam eſſe; at ſenſus eſt, quod reſpiratio inæqualis eadem ſingulari inæqualitate, aut eſt inæqualis in una tamen, aut in utraque totius unius reſpirationis parte, ad differentiam inæqualitatis collectivæ, quæ eſt in pluribus reſpirationibus, quemadmodum pluribus in pulſibus. Et declaratur hæc veritas pulcherrimo alio Galeni loco 3. *de dyſpn. c.* 3. ubi Galenus aſſignans genus æqualium, & inæqualium differentiarum difficilis reſpirationis, hæc habet verba. *Ceterum cum reſpiratio res ſit, quæ & facere aliquid, & pati poſſit, aliud utique fuerit differentiarum genus in ipſa, utraque videlicet parte æqualiter, aut inæqualiter perfecta*, & de rhythmicis paullo infra hunc in modum proloquitur: *at vero, & rurſus aliud ipſius totius ut compoſita, partibus inter ſe mutuo collatis*. Hic enim obſervare oportet, Galenum aſſerere, inæqualitatem fieri in utraque reſpirationis parte; rhythmum vero in tota reſpiratione compoſita; ut ſit ſenſus, inæqualitas, & rhythmus in eo differunt, quia rhythmus fit in tota reſpiratione, partibus ejuſdem mutuo collatis; inæqualitas vero non neceſſario fit in tota reſpiratione, ſed in utraque parte ſeorſim, aut in utraque conjunctim, nulla facta collatione unius ad alteram. Quare inæqualitas ſecundum motum, vel eſt in alterutra tantum reſpirationis parte, vel in utraque unius motus, & dicitur ſingularis; collectiva vero eſt in pluribus numero pulſationibus.

Pulſus & reſpiratio conveniunt iiſdem inæqualitatis ſingularis ſpeciebus, in modo diſcrepant.

Inæqualitas fit in utraque reſpirationis parte, rhythmus in tota reſpiratione compoſita.

Sed dicamus de prima ſingulari dicta inæqualitate ſecundum unum motum; tot namque ſunt inæqualis reſpirationis tam in una, quam in utraque motus parte differentiæ, quot pulſus inæqualis ſub uno digito: at pulſus inæquales ſub uno digito tres ſunt, impar citatus, intermittens, & dicrotus; igitur totidem erunt ipſius reſpirationis inæqualis differentiæ. Porro difficultas oritur, Galenus enim 1. *de dyſpn. cap.* 17. poſtquam ſtatuit, tot eſſe differentias inæqualium reſpirationum, quot pulſuum, enumerans has inæqualis reſpirationis differentias ſecundum unum motum, ſingularem ſcilicet, non proponit, niſi duas differentias nimirum reſpirationem *imparem citatam*, necnon *intermittentem*; tertiam omiſiſſe videtur. Declaramus prius utramque, mox videamus, an detur tertia, quæ reſpondeat pulſui dicroto. Impar-citata reſpiratio eſt inæqualis in uno motu, ratione motus, cum vel lente incipiat & tarde deſinat, vel vice verſa. Intermittens eſt inæqualis in uno motu ratione quietis, cum ſcilicet *ceſſatio aliqua ſciderit, & diſſecuerit motum*; his enim verbis Galenus reſpirationis motum intermittentem intelligit. Utramque vero reſpirationem inæqualem in uno motu vult poſſe fieri, & in una tantum unius motus parte, & in utraque, nimirum aut inſpiratione, aut exſpiratione ſola, aut in utraque in ſingula quidem, dum ait, *utra* tandem ea exiſtat; in utraque vero ſimul, dum ſubjungit, *viſum eſt autem aliquando, raro tamen, non altera tantum, ſed ambas totius reſpirationis partes in uno, & in eodem homine ita habere*, ut in pleuritide pernicioſa, peripneumonia, & ſuppuratione non expurgata. Porro videtur Galenus tertiam omiſiſſe, quæ dicroto pulſui reſpondet: quam tamen dari non eſt ut quis ambigat, ut ſuo loco demonſtrabo ex Hippocrate, *ſecundo acutorum* 44. & hanc diſpnœæ ſpeciem Dipnoen quis appellare poſſit, ac de hac, ut pollicitus ſum, fuſius agam *ſequenti libro*, *cap.* 8. Triplex igitur eſt motus reſpirationis inæqualitas ſingularis, videlicet intermittens, impar-citata, & dipnoa: & differunt, quia priores duæ fiunt & ſeorſim ut plurimum in ſingula reſpirationis parte, raro autem in utraque, poſtrema vero in utraque ſemper fit. Et conſtat apud Galenum, eſſe ſpecies difficilis reſpirationis compoſitas, diverſæ tamen compoſitionis: etenim imparcitata eſt compoſita, quia conſtat ex duabus differentiis oppoſitis, ut Galenus docuit 1. *de dyſp. cap.* 17. & eſt compoſita ſine rhythmo; dipnœa pariter eſt compoſita ſine rhythmo in utroque motu: intermittens denique eſt viciſſim compoſita ſecundum motum, & ceſſationem, cum eundem motum intermedia quies diſſecet. Hæc de inæqualitate ſingulari circa reſpirationem.

Quot pulſus ſub uno digito inæqualitates, tot & reſpirationis.

Impar-citata reſpiratio.

Intermittens inæqualis.

Datur reſpiratio, quæ pulſui dicroto reſpondet & in utraque reſpirationis parte fit.

De ſyſtematica, ſeu collectiva inæqualitate, conſentaneum eſt, ut ſtatuamus, tot eſſe ſimplices difficilis reſpirationis differentias, quot in ipſo pulſu, non tot tamen eſſe compoſitas, quot ipſius pulſus. Et hoc modo intelligenda eſt Galeni auctoritas 1. *de dyſpn.* 17. ſcribentis, tot eſſe differentias inæqualium reſpirationum circa plures motus, quot pulſuum, nimirum ſimplices, non tamen compoſitas. Simplices tot ſane ſunt inæqualitatis ſyſtematicæ, videlicet *intermittens* in pluribus reſpirationibus, *intercurrens*, *deficiens*, *& deficiens reciproca*, & quæ deficiens eſt, *apnœa* dicitur, non quod revera reſpiratio ex toto pereat, ſed ob ipſius parvitatem deficere affirmetur ex Galeno 1. *de dyſpn. cap.* 8. dicit enim, *neutrum namque ipſorum in totum perire poſſibile eſt, donec ſuperfuerit animal; attamen periiſſe putare propter parvitatem, nihil mirum. Neque enim his ſolum, ſed & aliis omnibus extreme parvis commune eſt, quod ſenſum effugiant*. Non tot tamen ſunt compoſitæ differentiæ circa reſpirationem, quot circa pulſum. Quæ enim circa arteriæ ſitum attenditur inæqualitas compoſita in difficili reſpiratione, nullum habet locum: quæ vero circa arteriæ motum, plures pulſus compoſitas conſtituit differentias, paucas in difficili reſpiratione ſortitur ſpecies. Etenim *undoſa*, *vermiculans*, *formicans*, *hectica*, & *ſerrina* inæqualitas nullum habet locum in dyſpnœa: ſolum autem *tremens*, *ſpaſmoſa*, & *ſtrepens*. *Tremens* enim reſpiratio eſt, quæ admodum palpitationis cordis inæqualis eſt in pluribus reſpirationibus: *ſpaſmoſa* inæqualitas in reſpiratione diverſa eſt ab ea, quæ in pulſu excitatur. Etenim quæ in pulſu, tenſio eſt inæqualis ſecundum ſitum arteriæ: quæ autem eſt in reſpiratione ſpaſmoſa inæqualitas, ſit tantum in motu, & hanc propoſuit Galenus 1. *de dyſp. cap.* 20. cum dixit, *non ſatis eſt ſolum denſari ipſas actiones; ſed coguntur ſæpius convulſorie inſpirare*. Pro convulſoria namque reſpiratione denſiſſimam intelligit reſpirationem, quæ potiſſimum fit ex muſculorum thoracis convulſione, vel etiam ex labore mixto cum utilitate adaucta, nulla fere intercedente quiete. *Strepens* denique reſpiratio eſt, quæ fit cum ſonitu, ſtertoroſa dicta, de qua ſuo loco; Et hæc inæqualitas in reſpiratione magis, quam in pulſu obſervatur. Datur & inæqualitas *Caprizans*, quæ eſt compoſita ex ſingulari, & non ex ſyſtematica, locumque habet in difficili reſpiratione ſecundum utramque ipſius partem, nam eſt intermittens, cum quieſcat, & eſt impar citata ſecundum utrumque reſpirationis motum, cum tarda fiat exſpiratio, & celer inſpiratio. Et compertum eſt, harum differentiarum difficilis reſpirationis inæqualis alias eſſe compoſitas ſine rhythmo, alias vero viciſſim compoſitas ex motu ſimul, & quiete, Atque tot ſunt differentiæ inæqualitatis ſecundum motum ſingularis & ſyſtematicæ, ſimplicis & compoſitæ.

Non tot ſunt compoſitæ differentiæ. diffic. reſpirationis, quot in pulſu.

Tremens ſpaſmoſa, & ſtrepens inæqualitas locum habent in reſpirationis.

Caprizana reſpiratio.

SYNO-

SYNOPSIS IX.

De differentiis inæqualitatis ſecundum reſpirationis motum.

Differentiæ inæqualitatis ſecundum reſpirationis motum ſunt vel

- 1. Simplices, inæqualitatis
  - 1. Singularis, tam in una, quam in utraque unius reſpirationis parte.
    - 1. Seorſim
      - 1. Intermittens.
      - 2. Imparcitata.
    - 2. Conjunctim, Dypnœa.
  - 2. Syſtematicæ in pluribus numero reſpirationibus.
    - 1. Intermittens.
    - 2. Intercurrens.
    - 3. Deficiens, Apnœa,
    - 4. Deficiens reciproca.
- 2. Compoſitæ.
  - 1. Ex duplici ſingulari, intermittenti ſcilicet & impari-citata in utraque unius reſpirationis parte 1. Caprizans.
  - 1. Inæqualitatis ſyſtematicæ in pluribus numero reſpirationibus
    - 1. Tremens.
    - 2. Spaſmoſa, convulſoria.
    - 3. Strepens. Additur & Caprizans compoſita ex ſingulari, ubi tarda ſit expiratio & celer inſpiratio.

CAPUT XIII.

De tribus aliis inæqualitatis circa reſpirationem generibus, Facultatis, Subjecti, & Spiritus.

REmanent tria poſtrema inæqualitatis genera, Facultatis nimirum, Subjecti & Spiritus, de quibus poſtremo loco agendum eſt, & primum de inæqualitate reſpirationis ob facultatem, qua a pulſu reſpiratio omnino differt. Eſt autem facultas reſpiratoria animalis, pulſatoria vero vitalis: prior enim eſt, quæ muſculoſum genus movet, ab hoc vero totius thorax motus ipſe rurſus pulmonem commovet, ut Galenus docuit 1. *de dyſpn.* 18. poſterior eſt, quæ arterias tantum movet. Conveniunt & diſcrepant vitalis, & animalis facultas. Conveniunt ſane in eo, quod utraque eſt *cauſſa effectiva*, ſcilicet ejuſdem ſpecie motus dilatationis, & conſtrictionis: Differunt, quoniam vitalis eſt facultas libera, animalis autem non, ut idem Galenus *eodem libro cap.* 19. ubi leguntur hæc verba. *Vitalis autem facultas nullum ſuperius habet dominium, ſed libera penitus exiſtit.* Cum ergo vitalis pulſifica, & animalis reſpiratoria libertatis ratione diſtinguantur, neceſſarium eſt ſcire, quomodo vitalis a Galeno libera dicatur, animalis autem non. Sumitur libertas a Galeno improprie pro neceſſitate, & conſequenter libera facultas pro neceſſaria uſurpatur; ea autem eſt, quæ nulli alteri eſt ſubdita, qualis eſt vitalis, hæc enim eatenus eſt libera, quatenus non eſt voluntati ſubdita: & a contrario ſenſu, quæ voluntaria eſt, non eſt libera; quia voluntati eſt ſubdita, quod Galenus loco citato expreſſit dicens, *quatenus vero voluntati permiſſum eſt arbitrium reſpiratoriæ facultatis, eatenus, &c.* quæ igitur hoc ſenſu libera eſt neceſſaria, quæ non libera voluntaria eſt. *Et hoc eximium quid ad inæqualitatis generationem reſpiratio habebit, ſi cum pulſibus eam contuleris.* Ex hoc enim quod reſpiratio eſt motus voluntarius inæqualitatis gradum ſumit, quem non habet pulſus. Porro hæc in reſpiratione inæqualitas, reſpectu facultatis reſpiratoriæ voluntariæ, eſt duplex ex Galeno eodem loco, quarum altera ab ipſa *ſola* proficiſcitur facultate; altera vero a facultate *conjuncta*. Et utrumque inæqualitatis genus ratione facultatis Galenus ſcribens indigitavit hoc modo; *eſt autem id ipſum duplex, partim quidem ab ipſa animali facultate ſola proficiſcens, partim a complexu ipſius ad dolores.* Facultas animalis *ſola* inæqualitatem producit, quatenus eſt ſine dolore thoracis voluntatem cogente; conjuncta eſt, quæ cum ipſo dolore. Sola facultas facit duplicem inæqualitatem, *naturalem*, & *præternaturalem*. Naturalis inæqualitas circa reſpirationem eſt, quæ fit ratione naturalis temperamenti, præternaturalis vero, quæ fit ob affectum præter naturam. Naturalis inæqualitas ratione temperamenti naturalis animi mores conſequitur, *qui enim felices, & ærumnarum expertes ac molles ſunt, circa ſingulas actiones inæqualiter reſpirabunt, etiamſi nihil adeo magnum ipſos cogat: qui vero ad laborem induſtrii, & generoſa mente præditi ſunt, priuſquam ad extremam debilitatem eorum facultas redigatur, non unquam inæqualiter reſpirabunt.* Et hoc dictum eſt ad differentiam pulſus; qui in omnibus idem ſemper eſt, *tum in iis, qui generoſa, tum qui parva, & vitioſa mente præditi exiſtunt*; Et rationem aſſignat Galenus 1. *de dyſpn. cap.* 18. ſuperius aſſignatam, quoniam voluntas nihil confert ad actionem pulſus, confert autem ad reſpirationem, *ubi enim voluntas nihil confert ad actionem, ibi id quod ſignificatur æquale eſt omnibus; ubi vero aut totum, aut plurimum, ibi amplius etiam inſpicere oportet mores ipſius ægri*; reſpiratio autem, ſi non tota, ſaltem ipſius plurima voluntaria eſt actio, quare & inæqualis naturaliter, ad differentiam pulſus. Sed hoc Galeni dictum difficultatem habet; Conſtat enim, in animi pathematis non tantum naturaliter immutari, inæqualemque fieri reſpirationem, ſed etiam pulſum. Reſpondeo, pulſum equidem naturaliter mutari, & inæqualem fieri in animi pathematis, in omnibus tamen æqualiter mutari, tum in ijs, qui generoſa, tum in iis, qui vitioſa mente ſunt præditi; & ideo in pulſu non licet ægri mores ſpectare, quia pulſus eſt actio ſimpliciter naturalis, quæ conſequenter omnibus eſt æqualis, & in omnibus æqualiter ad inæqualitatem permutatur: reſpiratio autem non in omnibus mutatur, & dum mutatur non in omnibus ad inæqualitatem æqualiter, ſed inæqualiter permutatur, quoniam eſt actio voluntaria. Quamobrem hæc eſt prima ſpecies inæqualitatis ratione ſolius facultatis. Enimvero præternaturalis inæqualitas a ſola facultate propter affectum præter naturam eſt duplex; alia enim eſt inæqualitas *a mente mota*, & hæc competit ſolum reſpirationi, & non pulſui, etiamſi ſit cum uſu aucto; uſus enim auctus cum delirio inæqualem quidem reddit reſpirationem, at pulſum non neceſſario. Alia eſt inæqualitas a facultate motiva imbecilla, & hæc eſt communis reſpirationi, & pulſui, ut ex Galeno colligitur 1. *de dyſp. cap.* 17. ob facultatis enim *debilitatem* ſicut ſit pulſuum inæqualitas, veluti cum ſenes inæqualiter circa viam perficiendam moventur: ita docet, *ob quandam facultatis ipſam efficientis debilitatem* reſpirationem fieri inæqualem utraque inæqualitate ſingulari, & ſyſtematica. Inæqualitas tandem a facultate conjuncta eſt duplex, & utraque ſoli competit reſpirationi: prior autem eſt a facultate conjuncta cum ſolo dolore; poſterior a facultate conjuncta cum dolore conjuncto, ſcilicet cum uſu cordis aucto. Prior inæqualitas in raritate tantum, poſterior in denſitate, & parvitate ſuum habet domicilium, ut ſuo loco expoſitum eſt. Ad quas vero differentiarum quatuor reliquæ ob facultatum inæqualitates reducantur, conſtat ſane, naturalem inæqualitatem ob varia animi pathemata, varias ſortiri differentias; Inæqualitatem vero a mente mota in magnitudine, & denſitate diverſimode, quemadmodum a facultate debili in parvitate, & raritate ſumere differentias, ut dictum eſt.

Hæc igitur eſt duplex inæqualitas naturalis, & præter naturam, quæ eſt triplex, a mente mota cum & ſine uſu aucto, a facultate debili, & a conjuncta utroque modo cum & ſine uſu aucto.

Sequitur ſecundum genus inæqualitatis ratione Subjecti, quo reſpiratio cum pulſu convenit, & diſcrepat. Duplex autem eſt inæqualis reſpirationis ſubjectum, quorum alterum eſt genus muſculorum, alterum genus arterioſum, in genere arterioſo conveniunt pulſus & reſpiratio; nam tametſi differant arteriæ lenes, & aſperæ, tamen ut ex aſperarum arteriarum coarctatione reſpiratio redditur inæqualis; ita ob eandem lenium arteriarum anguſtiam pulſus ſit inæqualis. Et ideo conveniunt in genere inæqualitatis ratione ſubjecti arterioſi,

Facultas reſpiratoria animalis, pulſatoria vitalis eſt.

Concordantia & diſcrepantia animalis & vitalis facultatis.

Facultas animalis ſola & conjuncta.

Naturalis inæqualitas circa reſpirationem quæ.

Præternaturalis inæqualitas.

Inæqualitas conjuncta quotuplex.

Inæqualitas reſpirationis ratione ſubjecti, quod duplex eſt.

rioſi, quod nobis propoſuit Galenus 1. *de dyſpn. c.* 28. ſcribens: *in hac parte pulſus convenire cum reſpirationibus*, in coarctatione ſcilicet arteriarum. Et quamquam *indicationum diverſitatem* poſuerit ex pulſu, & reſpiratione, quatenus ille per lenes arterias, hæc vero per aſperas perficitur arterias: nihilominus ibi ad ſubjectum non generice, ſed ſpecifice ſumptum reſpexit. Etenim differunt quidem lenes & aſperæ arteriæ, in genere tamen conveniunt, & conſequenter in communi cauſſa coarctante, & anguſtante, ut in tractatu de cauſſis apparebit. Ceterum diſcrepant omnino in genere muſculoſo pulſus & reſpiratio; Pulſus enim omnino ſine muſculorum ope, reſpiratio autem triplicato muſculorum genere perficitur. Hinc reſpiratio, reſpectu muſculorum thoracis peculiarem quandam ſuſcipit inæqualitatem a Galeno propoſitam 1. *de dyſpn. cap.* 18. ſcribente; *quemadmodum enim ambulatio inæqualis fit, crurum muſculis aut trementibus, aut palpitantibus, aut convulſis; ita & reſpiratio aliquando fit inæqualis propter thoracis muſculos offenſos*, quam motum aberrantem appellat in calce capitis. Quare duplex erit inæqualitas ratione ſubjecti, arteriarum, & muſculorum.

Poſtremum inæqualitatis genus ratione ſpiritus eſt, cum qualitativa proportio non ſervatur inter ſpiritum, qui attrahitur, & pulmonem qui attrahit, & fit hæc inæqualitas ex thoracis anguſtia, in ea enim ad attrahendum plurimum thorax dilatatur, cum tamen exigua aeris quantitas inſpiretur; & eſt hæc inæqualitas in magnitudine & parvitate, ſeu paucitate. Ex thoracis enim parte magna fit inſpiratio, ratione aeris parva attractio, ſeu potius pauca. Multum enim & paucum proprie dicitur de aeris eſſentia, quæ attrahitur: ſicut magnitudo, & parvitas de thorace attrahente, & hoc genus inæqualitatis proponitur a Galeno 4. *de loc. aff. cap.* 7. & 2. *acut.* 44. atque tot ſunt genera inæqualitatum ſecundum Differentias, Motum, Facultatem, Subjectum, & Spiritum. Quamobrem ex his quinque cardinalibus differentiis viciſſim compoſitis, propoſitis, univerſa methodus de difficili reſpiratione componitur, ad quam omnes aliæ ab Hippocrate & Galeno ut diverſæ propoſitæ, habent reduci, de quarum reductione prius dicendum eſt, antequam de cauſſis ſermo a nobis inſtituatur; videtur enim illi primo jam abſoluto libro hic ſecundus omnino ſubalternari. Inæqualitas ratione ſpiritus unde fiat, & quomodo.

SYNOPSIS X.

De tribus inæqualitatis generibus aliis, Facultatis, Subjecti, & Spiritus.

Inæqualitas eſt vel a
- 1. Facultate, vel
  - 1. Sola, naturalis ex animi moribus.
  - 2. Sola præter naturam a
    - Mente mota utroque modo.
    - Imbecillitate.
  - 3. Conjuncta, præter naturam cum labore utroque modo.
- 2. Subjecto, ex
  - 1. Coarctatione Aſperarum arteriarum.
  - 2. Motu errante muſculorum.
- 3. Spiritu, ubi inſpiratio inæqualis magna & parva.

METHO-

METHODI DE DIFFICILI RESPIRATIONE

LIBER SECUNDUS.

DE FORMALI CÆTERARUM differentiarum difficilis reſpirationis reductione ad primas methodum integrantes.

CAPUT PRIMUM.

Difficilis reſpiratio ſecundum thoracem quid, & quotuplex ſit: & ad quas methodi differentias formaliter reducatur.

QUONIAM apud Hipocratem & Galenum, multis in locis, multæ difficilis reſpirationis differentiæ reperiuntur, de quibus maxima poteſt eſſe ſuſpicio, an cum propoſitis eædem ſint, vel diverſæ; ideo cognitioni medicæ congruit quam maxime ſcire: num ad propoſitam reducantur methodum: etenim ſi intra methodi confines contineantur, perfectiſſimam eam eſſe, neceſſe eſt affirmare: quod ſi una, vel plures ſpirandi difficultates utiles, nedum artificioſæ, extra methodum inveniantur, incompletam eſſe, ut aſſeramus, neceſſarium erit.

Difficilis reſpirationis differentia, quod ſecundũ thoracem fit, duplex enim, vel in motu, vel in ſitu.

Sumamus exordium ab ea difficilis reſpirationis differentia, quæ ſecundum thoracem fieri dicitur; hæc enim duplex, & quæ fit thorace ſecundum ſui totum, vel partes ſe *movente*; & quæ fit *ſitu* thoracis. Prior, cum fiat ex diverſis cauſſis, multiplex eſt; unaque ſola apud Hippocratem nomen obtinuit *ſublimis* dicta; reliquæ ſunt innominatæ, quatenus vel ad totum thoracem, vel ad illius partes, notionem habent; nomen vero ſortiuntur, ſi ad methodum reducantur, & de his innominatis egit tantum Galenus, & non Hippocrates, quarto nimirum de locis affectis quarto, & ſeptimo; quarum tamen nec Galenus meminit tribus *lib. de dyſpn.* Cujus rei ratio inveſtiganda, cum enim hæ differentiæ innominatæ ſecundum thoracem plurimum conducant ad cauſſarum, & effectuum prænotionum, ut conſtabit ſuo loco, mirum eſt, cur Galenus eas *in lib. de dyſpn.* omiſerit, & de ipſis ſermonem non inſtituerit, quemadmodum quarto de locis affectis capitibus citatis; cum tamen ex profeſſo de difficilis reſpirationis differentiis agat in libris de dyſpnœa, non autem in ipſis de locis affectis.

Galenus differentias affectuum ſumit potius ex locorum & partium diverſitate, quam forma in lib. de loc. aff. at in lib. de dyſpn. potius ex forma.

Hanc ergo veram crediderim eſſe cauſſam, quippe Galenus in libris de locis affectis differentias affectuum ſumit potius ex locorum, & partium affectarum diverſitate, quam ex ipſorum affectuum forma; Hinc eſt, quod dyſpnϾ differentias ex motu magis ſecundum totum thoracem, ejuſque partes quam ex forma, ſumat. At in libris de dyſpnœa, quoniam differentias ex forma magis, quam ex locorum affectuum exiſtentia venatur, ideo negligit ſumere differentias difficilis reſpirationis, ſecundum totum thoracem, ejuſque partes; & maxime cum hujuſmodi differentiæ reducantur ad methodum ibi propoſitam, ut infra patebit. Ceterum difficilis reſpiratio, quæ fit *ſitu* thoracis, nomen nacta, *orthopnœa* dicitur, ſeu *recta reſpiratio*, ut Galenus vertit 3. *de dyſpn. cap.* 7. cum *reſidentia* quoque fieri dicitur, cum ægri ob difficilem reſpirationem reſidere, ac thoracem attollere, coguntur, ut Galenus docuit quarto de locis affectis ſeptimo; de his ergo differentiis agendum. Dicamus primum de primis differentiis, quæ fiunt ſecundum totum thoracem, vel ejus partes, quas in duplici eſſe diſcrimine dicebamus, cum earum aliqua *ſublimis* dicatur, aliæ vero ſint innominatæ. Porro ut quæ dicturi ſumus recte percipiantur, præintelligere eſt neceſſe, quid ſibi velit thoracem moveri, ulterius quid moveri, & ſecundum totum, & ſecundum partes.

Quid ſit thoracem moveri.

In reſpiratione thorax ſane movetur, ut ipſius reſpirationis voluntarium efficiens; quemadmodum enim pulmo, ejuſque partes, hoc eſt aſperæ arteriæ a thorace moventur, ita thorax a muſculoſo genere; hoc vero ad reſpirationis generationem ab animali movetur facultate, ut Galenus docuit 1. *de dyſpn. cap.* 18. ut propterea *reſpirationes non per ſolas aſperas arterias fiant, ſed non minus quam per ipſas, immo fortaſſe magis per muſculoſum genus*, ut Galenus habet eodem loco; thorax igitur movetur a muſculoſo genere, tamquam voluntarium reſpirationis efficiens, & moveri thoracem eſt moveri ſecundum muſculos. Enimvero muſculi thoracem moventes triplicis ſunt generis.

Muſculi thoracem moventes triplices.

Primum genus unicus conſtituit muſculus, ſeptum tranſverſum dictus. Secundum complent muſculi intercoſtales. Tertium muſculi ſuperiores: ita docuit Galenus 4. *de loc. aff.* 7. ſcribens: *Igitur introeuntes ad hominem difficulter ſpirantem in primis conſideramus, an omnes thoracis muſculi moveantur? an ſoli intercoſtales ſine ſuperioribus? atque an ſimul cum intercoſtalibus ſeptum tranſverſum?* ſeptumque traſverſum, intercoſtales, & ſuperiores expreſſe *tria moventium muſculorum genera* nominat. Verum quid pro *ſuperioribus* intelligat muſculis ſcire eſt neceſſe.

Pro muſculis ſuperioribus thoracem moventibus apud Gal. intelligit.

Pro ſuperioribus enim quis fortaſſe muſculos omnes intercoſtalibus ſuperiores, tam qui ad thoracis conſtrictionem, quam qui ad ejus dilatationem concurrunt, intelligere poſſit? At vere hallucinaretur, intelligit namque pro ſuperioribus, non tantum eos, qui intercoſtalibus ſuperiores ſunt, ſed qui ſurſum thoracem movent, ſunt vero hi, qui thoracem dilatant, & qui ad inſpirationem faciunt. Sicut enim thorax in expiratione motu deorſum: ita in inſpiratione motu ſurſum movetur; quare pro ſuperioribus tantum, qui ſurſum, non vero ſuperiores, qui deorſum movent, intelligendi. Quæ veritas colligitur ex Galeno 4. *de loc. aff.* 7. dum de totius thoracis motu ita loquitur. *Subjiciamus igitur aliquem omnes ſimul movere muſculos, ut pectus una cum ſcapulis manifeſte ſublevetur.* Et clarius *cap.* 4. dum totum thoracis motum aperiens ait, tum eſſe, cum *in parte quidem anteriori ad jugulum, in utroque latere ad epomidas, ideſt, ſuprahumerales, in parte poſteriori ad ſcapulas uſque motus ipſius aſcendat*. Pro motu igitur thoracis totali, vel partiali, motum ſurſum, ſive ſecundum totum, ſive ſecundum partem, intelligit: ideo conſequenter p.o muſculis ſuperioribus eos ſolummodo, qui ſurſum movent vel totum thoracem, vel ejus partem. Et ratio eſt, quia in difficili reſpiratione difficultas maxime attenditur in attrahendo aerem, propterea enim thorax in elevatione motu præter naturam movetur totaliter, vel partialiter; quæ ratio colligitur ex Galeno 4. *de loc. aff.* 7. docente, *nam plerumque intercoſtales muſculi una cum ſepto tranſverſo ad maximam thoracis elevationem, qua muſculi alliciatur ſpiritus, ſuperiorum muſculorum auxilio non indigent*, eorum ſcilicet, qui ſurſum ad ſpatulas movent thoracem. Quamobrem hi muſculi ſuperiores erunt in anteriori, lateralique parte, *obliquus deſcendens, ſerratus major, ſerratus minor pectoralis, & ſubclautus*. In poſteriori, *ſerrati ſuperiores poſtici*. Serratus minor pectoralis una cum pentagono videtur excludendus, ille enim omoplatæ, hic humeri muſculus eſt. Et ab hac differentia difficilis reſpirationis ſecundum totum thoracem, ejuſque partes; excludendi erunt ſuperiores muſculi inferiores deorſum moventes, qui ſunt *obliquus aſcendens, rectus, tranſverſalis; & ſacrolumbus*. Porro obliquum deſcendentem cum ferrato majori ſurſum elevare thoracem, quod temere contra Galenum negavit Laurentius, ex anatomicis patet, ille enim dum verſus ſuum exortum contrahitur, inferiores coſtas ad ſuperiores trahit, ſicque cum ferrato thoracem elevat. Ob eandem pariter rationem conſtat, pro *intercoſtalibus* externos intelligi, qui ad thoracis dilatationem conducunt; quod patet præcitatis verbis, *nam plerumque intercoſtales muſculi una cum ſepto tranſverſo ad maximam thoracis elevationem*.

Quid ſit moveri thoracem ſecundum totum & ſecundũ partem.

Cum ergo thorax a triplici muſculorum genere moveatur, examini eſt dandum, quod ſit thoracem moveri, ſecundum totum, & ſecundum partem. An fortaſſe moveri ipſum ſecundum partes, ſit moveri ſecundum unam ex tribus, vel anteriorem ad jugulum, vel lateralem ad epomidas, vel poſteriorem ad ſpatulas, ut Gallenus poſuit 4. *de loc. aff.* 4. Moveri vero ſecundum totum fit ſecundum omnes has partes ſimul. Et ſane moveri thoracem ſecundum totum, moveri eſt ſecundum omnes partes laterales, anteriorem, & poſteriorem, ut Galenus ibi docuit, & etiam *cap.* 5. Moveri tamen ſe-

cun-

cundum partem non eſt moveri ſecundum unam, vel duas prædictarum ejus partium, quia cum una moveri cogitur, ex neceſſitate ceteræ ſimul moveri coguntur, & ratio eſt, quia cum præter muſculos intercoſtales ſuperiores moveri coguntur, omnes ſimul ad ſpatulas uſque moventur, ideo thoracem ſecundum ſui totum moveri, eſt quidem ſecundum omnes ſui partes moveri; ſecundum partem vero non eſt moveri ſecundum aliquam ſui tantum partem, aut anteriorem, aut poſteriorem, aut lateralem. Moveri ergo thoracem ſecundum partem, eſt moveri ſecundum unum ſolum muſculorum genus, ut cum vel ſolo ſepto, vel una cum ſepto, intercoſtalibus thorax movetur: velut moveri ſecundum totum eſt moveri ſecundum muſculos ſuperiores ad jugulum, epomidas, & ſcapulis thoracem adducentes. Hoc dogma autem clare colligitur ex Galeno 7. *cap. de loc. aff.* & primo quidem dum ait, *nam plerumque intercoſtales muſculi una cum ſepto tranſverſo ad maximam thoracis elevationem, qua multus ſpiritus alienatur, ſuperiorum muſculorum auxilio non indigent*. Secundo, quando in capitis initio de facultate imbecilla loquitur, *quippe ſi ſeptum tranſverſum ſolum ſufficienter moveri poteſt, neque intercoſtalibus, neque ſuperioribus muſculis indigeret.*

Moveri ergo ſecundum partem eſt vel ſecundum ſolum ſeptum tranſverſum, vel cum eo, etiam intercoſtalibus moveri; velut moveri ſecundum totum, eſt moveri ſecundum omnes muſculos ſuperiores; his enim motis ex neceſſitate reliqui commoventur, inde totus movetur thorax. At vero moveri thoracem ſolo ſepto tranſverſo, non eſſe moveri præter naturam in difficili reſpiratione ſecundum partem, eo patet, quia ſolo ſepti motu thorax naturaliter tantum movetur, ut Galenus docuit 4. *de loc. aff.* 7. ſcribens: *quippe ſi ſolum ſeptum tranſverſum ſufficienter movere virtus poſſet, veluti cum ſecundum naturam ſe habebat, neque intercoſtalibus, neque ſuperioribus muſculis indigeret*: ſolo igitur ſepti motu naturaliter thorax tantum movetur. Et idcirco cum præter naturam movetur, neceſſe eſt, vel moveri ſolis intercoſtalibus una cum ſepto, vel cum ſuperioribus muſculis. Si ſolis intercoſtalibus, ejus motus eſt ſecundum partem: ſi cum ſuperioribus, motus eſt ſecundum totum thoracem. Et hoc revera eſt thoracem moveri & ſecundum partem, & ſecundum totum. Qua de cauſſa vero naturalis reſpiratio ſolo ſepti celebretur motu, pauciſſimis notum. Eſt autem, quia naturalis reſpiratio (ut *cap.* 2. *lib.* 1. dictum eſt) fit naturali ſpiritus attractione, & emiſſione ſine efflatu, & exſufflatione: naturalis vero aeris attractio, & emiſſio fit a ſolo diaphrahmate; ut efflatus ac violenta aeris attractio a muſculis intercoſtalibus. Et ubi in violenta attractione non ſufficiunt intercoſtales, ex neceſſitate moventur una ſuperiores, quæ unica eſt ratio, qua in difficili reſpiratione moveri coguntur intercoſtales, & ſuperiores. His patet, duas eſſe differentias difficilis reſpirationis innominatas, & ſecundum partem, & ſecundum totum thoracem. Eſt & præter has alia differentia difficilis reſpirationis ſecundum thoracem, quæ dividitur in *integram*, & *dimidiam*. Integra reſpiratio eſt ſecundum totum thoracem, quatenus fit ex utraque thoracis parte: dimidia, quæ ex una tantum, dextera, vel ſiniſtra. Prior eſt innominata, poſterior *ſemiſpirans* reſpiratio dicta eſt a Galeno 4. *de loc. aff.* 6. quæ vel vitio pulmonum, vel muſculorum thoracis fit, ut de cauſſis in ſpecie. Videamus jam, quomodo ad methodum reducamur. Dico igitur, reſpirationem ſecundum totum thoracem non neceſſario magnam eſſe: & quæ ſecundum partem, non neceſſario eſſe parvam. Reſpiratio quidem ſecundum totum thoracem non neceſſario magna eſt, poteſt enim eſſe parva, quæ utroque modo ſublimis dicitur, de qua infra. Poteſt tamen reſpiratio ſecundum totum thoracem magna eſſe, hæc vero ex neceſſitate, aut denſa, aut rara, ut plurimum tamen denſa. Attamen reſpiratio ſecundum thoracis partem neceſſario eſt magna, nunquam parva; eaque rara, & non denſa. Declaro poſtremam, ex cujus intellectione prioris dilucidatio patebit. Difficilis reſpiratio ſecundum thoracis partem neceſſario eſt magna, quoniam in aeris attractione nullum eſt impedimentum, ideo ejus attractio thoracis dilatationi reſpondet; & cum hujuſmodi ſit, etiam eſt rara, quoniam ut nullum eſt impedimentum, ita nulla eſt urgentia, nec irritatio; talis eſt, quæ fit in mente motis, ſeu delirantibus, ut de cauſſis enucleabo. Eſſe vero hanc difficilem reſpirationem ſecundum thoracis partem magnam & raram, manifeſte habemus *ex* 4. *de loc. aff.* 7. ubi loquens Galenus de ſpiritu magno, & ex longis intervallis, magno ſcilicet & raro, hæc habet verba. *Nam plerumque intercoſtales muſculi una cum ſepto tranſverſo ad maximam thoracis dilatationem, qua multus ſpiritus allienatur, ſuperiorum muſculorum auxilio non indigent*. Ecce reſpiratio ſecundum partem eſt *magna & rara*. At quæ magna eſt neceſſario ſecundum totum thoracem, eſt etiam ex neceſſitate denſa, ad differentiam difficilis reſpirationis, quæ parva eſt ſecundum totum thoracem; hæc enim & denſa, & rara eſſe poteſt, prout a diverſis dependet cauſſis, ut ſuo dicemus loco. Quæ igitur magna eſt ex neceſſitate, ſecundum totum thoracem eſt etiam denſa: & ratio eſt, quia pandet ex cauſſa vel urgente, vel impediente, vel irritante. Urgens cauſſa eſt inflammatio, ſeu phlogoſis; hæc enim uti magnam ſecundum totum thoracem, ita & denſam neceſſario facit ſpirationem. Cauſſa impediens eſt coarctatio, ſeu anguſtia, hæc enim quoniam aeris attractionem impedit, ideo, ut totius thoracis magnam efficit dilatationem, ita & denſam. Irritans cauſſa eſt convulſio, quæ non ſolum in magnitudinem totum thoracem diſtendit, ſed etiam ad denſitatem movet. Quare quæ neceſſario magna eſt ſecundum totum thoracem, eſt etiam denſa, nunquam rara. Quæ autem non eſt neceſſitate magna ſecundum totum thoracem, ſed utroque modo, & ſecundum totum, & ut plurimum ſecundum partem, neceſſario ſemper eſt rara. Et hanc non neceſſario magnam eſſe ſecundum totum thoracem, ex Galeno patet loco citato dicente: *Is vero bifariam fieri poteſt, vel ſine ſuperiorum muſculorum actione, vel ipſa quoque concurrente*: hoc autem ait ad differentiam difficilis reſpirationis magnæ, & denſæ, quæ neceſſario magna eſt ſecundum totum thoracem; uſus namque immodice auctus, convulſio, & anguſtia, neceſſario magnam efficiunt reſpirationem ſecundum totum thoracem. Non ſic vero mentis motio. Ex his igitur patet, difficilem reſpirationem ſecundum totum thoracem, vel ſecundum partem ad omnes methodi differentias reduci. Quæ enim fit toto thorace, magna eſt denſa; & ſi parva, aut parva & denſa, aut parva & rara, de qua etiam infra. Quæ vero indiſcriminatim fit, vel ſecundum partem, vel ſecundum totum, neceſſario magna, & rara eſt. Enimvero integra reſpiratio magna, vel parva eſſe poteſt, & utraque utroque modo, rara ſcilicet, vel denſa. At ſemiſpirans reſpiratio ex neceſſitate parva & rara eſt, quoniam ſemper ex imbecillitate. Notandum, Galenum eo *cap.* 4. *de loc. aff.* diminute ſcripſiſſe, *aut ob viarum ſpiritus anguſtiam, aut ob vehementem in corde, & pulmone calorem*; nam & addere debuiſſet, aut ob violentam irritationem, ſeu errantem muſculorum thoracis motum. Pariter cum difficilem reſpirationem parvam propoſuit; ejus enim ſolius ſublimis meminit, quæ fit cum raritate, cum tamen ex Hippocr. alia ſublimis inveniatur, quæ fit cum parvitate, & denſitate. Tamen, ut monui, excuſandus eſt Galenus, non enim de difficilis reſpirationis differentiis & cauſſis ex profeſſo egit in libris de locis affectis, ſed tantum de locis ipſius utroque modo affectis.

Quare naturalis reſpiratio ſolo ſepti motu celebretur.

Reſpiratio integra & dimidia quod.

Reductio ad methodum.

Urgens cauſſa quæ.

Impediens cauſſa.

Irritans.

Animadverſio in Galenus.

SYNOPSIS I.

De Difficili Reſpiratione ſecundum thoracem, & ejus ad methodum reductione.

Difficilis Reſpiratio ſecundum thoracem conſideratur dupliciter, vel

- 1. Secundum
  - Totum uſque ad ſpatulas ratione muſculorum ſuperiorum puta
    - 1. Obliqui deſcendenti.
    - 2. Serratorum { Majoris / Minoris } Pectoralium
    - 3. Subelavii
    - 4. Serratorum poſticorum
    - Una cum ſepto, & intercoſtalibus externis
    - Et hic duplex accidit reſpiratio
      - 1. Magna & Denſa tantum, quod triplex eſt
        - 1. Anguſtiæ
        - 2. uſus aucti
        - 3. Convulſionis
        - ratione.
      - 1. Parva quod aut { Denſa / Rara } Sublimis utraque
  - Partem ratione muſculorum inferiorum ſcilicet
    - 1. Septi tranſverſi
    - 2. Muſculorum intercoſtalium externorum
    - Simul agentium. Magna & rara, quæ & toti thoraci interdum competere, non tamen neceſſario poteſt.
- 2. Secundum
  - Totum, ratione modi reſpirandi integra eſt, quatenus fit ex utraque parte, & innominata eſt, quæ vel
    - Magna { Rara / Denſa }
    - Parva { Rara / Denſa }
  - Partem; Reſpiratio dimidia, quæ ſemiſpirans dicitur, & eſt parva ac rara ex neceſſitate, ex imbecillitate ſemper oriens.

CAPUT II.

Reſpiratio ſublimis quid, & quotuplex; quomodoque ad methodum referatur.

Sublimis reſpiratio quid & quotuplex. SUblimis reſpiratio, ut dictum eſt, difficilis eſt reſpiratio, quæ fit toto thorace; & patet ex Hipp. citato a Gal. 4. *de loc. aff.* 7. qui ſublimem ſpiritum eum appellat, qui ſublimioribus thoracis partibus inſpiratur, talis autem reſpiratio neceſſario fit toto thorace. Quæ quando ad methodum ſit reducenda ſciri non poteſt, niſi quid, quotuplexque ea ſit, præſciatur. Sublimis ergo reſpiratio, quæcunque illa ſit, ex neceſſitate parva eſt, ut colligitur, ex Gal. 3. *de dyſp. c.* 11. ubi hæc verba leguntur; *Siquidem igitur parvus, & ſublimis nihil diverſum ſignificant.*

Ea autem eſt duplex, prout a duplici cauſſa dependet: vel enim a facultate *imbecilla* dependet, ut in refrigeratis, quomodocunque refrigerentur, contegunturque, ut de cauſſis dicemus: vel a facultate *impedita*, ut in dolentibus, *quodcunque tandem reſpiratorium organum ipſi doleant*. Reſpiratio ſublimis e facultate labefactata & impedita que. Difficilis reſpiratio ſublimis a facultate labefactata, & imbecilla reſpiratio eſt *parva, & rara*. Quæ autem eſt a facultate impedita ob laborem, ſeu dolorem, *parva, & denſa eſt*. Priorem propoſuit Gal. 4. *de loc. aff.* 4. & 7. Poſteriorem 3. *de dyſp. c.* 11. ex Hippocr. 2. *Epid. ſect.* 2. ſcribente, in anginoſis ſublimem fieri ſpiritum, facultate ſcilicet impedita, ob faucium dolorem, & anguſtiam. In conjuncto dolore cum uſu aucto difficilis ſpiratio quoque redditur *pauca & denſa*, ut propoſuit etiam Galenus 3. *de dyſp. cap. ult.* In ſublimi ſane a facultate imbecilla fit reſpiratio difficilis parva, & rara ob rationem a Galeno aſſignatam 4. *de loc. aff.* 7. dicente: *Ubi igitur virtus duntaxat fuerit infirma, ad tria moventium muſculorum genera venire eoſque omnes ad motionem excitare ſolet, quod unum genus vehementer movere ipſa nequeat: quippe ſi ſeptum tranſverſum ſolum ſufficienter movere poſſet virtus, veluti cum ſecundum naturam ſe habebat, neque intercoſtalibus, neque ſuperioribus muſculis indigeret: quoniam vero imbecilla eſt, omnes ſenſim movet ſed neque frequentem, neque raram valde facit actionem*. Sed poſtrema verba difficultatem faciunt. Etenim non videtur Galenus velle, ſublimem dyſpnœam a facultate imbecilla eſſe abſolute raram, aut parvam eſſe putat, dum ait: Difficultas. *ſed neque frequentem, neque raram valde facit actionem*; cum tamen oppoſitum docuerit 3. *de dyſpn. cap.* Solutio. 10. Solvitur difficultas, ſi dicatur, ſublimem dyſpnœam ex facultate labefactata ob intemperiem frigidam neceſſario eſſe parvam, & raram; ſumere tamen in raritate, ut & in parvitate, inæqualitatem ſecundum magis, & minus. Si enim facultas motrix labefactetur ob frigidam ſpinalis medullæ intemperiem, fit quidem difficilis ſpiratio parva & rara, longe minus tamen, quam ſi virtus labefactaretur ob cordis, & pulmonum refrigerationem; minimus enim, & per longiſſimum tempus aliquando ita redditur, ut pleroſque lateat ſpiritus: quæ minima reſpiratio pulſui myuro proportione reſpondet (minutulam in Coacis Duretus appellat. Galenus ergo 4. *de loc. aff.* 7. ad facultatis motricis imbecillitatem reſpiciens ob intemperiem frigidam ſpinalis medullæ, quam ex profeſſo propoſuerat *cap.* 4. ſtatuit, non eſſe omnino raram; *tertio autem de dyſpn. cap.* 10. ad cordis, pulmonumque refrigerationem reſpectum habens, abſolute raram, & parvam eſſe dixit. Sed ad hæc major occurrit difficultas, Galenus namque 3. *de dyſpn.* 11. ex Hippocr. Difficultas. ſententia videtur in perfrigeratis ob inſitum calorem proponere dyſpnœam parvam quidem, non tamen raram, ſed denſam; Lyciæ enim caſum deſcribens ait: *Spiritus intra duplicabatur, non tamen magnus*. Conſtat vero, ſpiritum intra duplicatum eſſe denſum, cum hic ſit ea inæqualis reſpiratio bis in una inſpirans inſpiratione, ut ſuo loco. Eadem reſponſio eſt de refrigeratis ſubaudienda, quæ de mente motis, quem- Reſponſio. admodum enim mente motis difficilis reſpiratio fit magna, & rara, ceteris paribus: ita in perfrigeratis parva & rara, ceteris paribus, Sicut autem in mente motis ſæpius fit contraria dyſpnœa, parva nimirum, & denſa, quam ex ipſa mente mota conveniat, cum oppoſita, ſeu diverſa eam prævaleat affectio, ut ex Oraculi mente aperuit Galenus 3. *de dyſpn. cap.* 11. in caſu Uxoris Nicoſtrati in Cranone, quæ deliravit, & tamen ſpiritum parvum, & denſum habuit ob jecoris inflammationem, *ob quam ſuperna capitis affectio victa non potuit ſecundum ſe ipſam reſpirationis ſpeciem effingere*. Ita perfrigeratis contingere poteſt, ut ſcilicet diverſa affectio ei conjuncta ita prævaleat, quæ ſi parvitatem in magnitudinem nequeat, raritatem ſaltem in denſitatem inæqualem permutare valeat: veluti Lyciæ ab Hippocrate deſcriptæ accidit; hæc enim cum eſſet perfrigerata juxta calorem innatum, & contegeretur, ſimul ob eandem cauſſam; *etenim affectum erat*, ait Galenus, *nervoſum genus organorum, ut etiam abſoluta urinarum ſuppreſſio fieret*; hoc eſt, reſolutum erat nervoſum genus ad veſicæ corpus attinens, fundum ejus potiſſimum, ideo ſuppreſſa urina in ſuperiores ſtagnans partes comprimendo ſpiritum denſum cauſſavit, qui ſine compreſſione ob ſimplicem partium refrigerationem rarus extitiſſet. Quamobrem ex ſe ſublimis reſpiratio ex imbecilla facilitate in perfrigeratis, quomodocunque perfrigerentur, ſemper parva, & rara eſt, Sicut ſublimis ex labore parva, & denſa ſemper. Ex imbecilla facultate ſublimis reſpiratio in perfrigeratis ſemper parva & rara eſt, ex labore ſemper parva & denſa ex facult. impedita tantum ſublimis.

Differunt etiam ſecundum formam hæ duæ ſublimes dyſpnœæ. Quoniam quæ ſublimis eſt ex facultate imbecilla ſublimior eſt alia; & non tantum eſt ſublimis, ſed etiam *ima*. Quæ vero eſt ſublimis ex facultate impedita, eſt tantum ſublimis. Declaro: ſublimis facultate imbecilla ſublimior eſt ea, quæ ex labore fit; in ea enim non tantum ſpiritus ſublimioribus thoracis inſpiratur, & expiratur partibus, verum etiam ipſiſmet naribus; *in virium enim imbecillitate*, dicebat Galenus 4. *de locis aff.* 7. *nulla facta ab ore exſufflatione, ſpiritus ex ſolis naribus emitti ſolet: quod ſi per inſpirationem cuipiam narium pinnæ manifeſte contrahi videantur, id vero efficax imbecillæ facultatis indicium eſt*, dummodo tamen ſpiritus, qui per nares egreditur ſit frigidus, ut ſuo loco diſtinguam. Quare ſublimis reſpiratio facultate imbecilla uſque ad nares ſublimatur. Hoc etiam docuit 1. *de dyſpn. capit.* 23. ſcribens, ſi quis perfrigeratæ virtutis ſigna propria habere velit; *quod is alarum naſi motum habebit, quando enim hic debilius, quam convenit, movetur, circa inſpirationem quidem ſpiri-*

ſpiritus ductum javant alæ naſi, externum aerem etiam ipſa ſimul attrahentes eodem modo, quo per os aliquid attrahere volentes labia contrahimus. Non tantum vero ſublimis reſpiratio ex labore, ſed ſolum ad fauces aſcendit, ut docet idem Galenus 3. *de dyſp. cap.* 11. ubi ex mente Hipp. hæc de illa: *Sic autem vocare ipſimos eſt parvum, & velut alicui videri poſſit eo loci uſque ad fauces egredientem.* Quare ſublimis imbecilla facultate ſublimior eſt ſublimis a labore. Porro differunt etiam ſecundum formam, eo quia ſublimis ex imbecillitate, ſeu refrigeratione *ima* ſit. Fit autem ſublimis inſpiratio profunda expiratio, cum ex facultatis languore *circa expirationes coacervata fit thoracis collapſio, non paulatim dimiſſio*, ut docuit 1. *de dyſpn. cap.* 23. Quod minime accidit in ſublimi reſpiratione a labore; ita enim ob dolorem fit paulatim thoracis demiſſio, ſeu conſtrictio, ſicut ejuſdem parva elevatio, ut idem Galenus ſtatuit 3. *de dyſpn.* 11. ſcribens, ſpiritum ſublimem in anginis per fauces egredientem ad *thoracis profunditatem non deſcendere.* Differunt ergo forma quam maxime utraque ſublimis reſpiratio. Quod tamen ſupra dictum eſt animadverte. Quod enim exſpiratio in ſublimi ab imbecillitate ex coacervato fiat thoracis collapſu, non ideo ſequitur, eſſe magnam, cum ex pondere, non ex facultate fiat; ideo ut ſublimis, ita nec profunda magna dici meretur; quæ enim magna eſt reſpiratio, cum multa eſt thoracis dilatatione & conſtrictione a facultate robuſta; & propterea, ut ſuo loco apparebit, magna reſpiratio ob facultatis robur, *vehemens* a Galeno dicta eſt. Quid ergo, & quotuplex ſublimis ſit, quomodoque ad methodum referatur, dictum eſt ſatis. Ex his vero quilibet Galeni decreto ſubſcribere ſe poterit, Hippocratem ambas difficilis ſpirationis ſpecies agnoviſſe, parvam ſcilicet, & denſam, necnon parvam & raram, cum utroque ſublimem ſpiritum cognoverit, præterque eum, qui in anginoſis uſque ad fauces aſcendit, parvum, & denſum, alium etiam ad nares ſe ſublimantem noverit, qui parvus, & rarus eſt in perfrigeratis, qui colligitur *ex Progno. text.* 24. *& 3. de dyſpn. cap.* 10. quando ſcripſit Hippocrates. *Spiritus frigidus ex naribus, & ore prodiens, jam valde pernicioſus*; hic enim ſublimis eſt parvus, & rarus.

Sublimis & profunda reſpiratio magna non dicuntur.

SYNOPSIS II.

De difficili reſpiratione ſublimi, & ejus reductione ad methodum.

Difficilis Reſpiratio ſublimis eſt duplex
- 1. Parva, & rara, quæ duplex
  - 1. Sublimis ad nares, inſpiratione
  - 2. Profunda, ſeu coacervata thoracis collapſio, expiratione
  - } Ex imbecillitate, ſive perfrigeratione.
- 2. Parva, & denſa duplex
  - 1. Sublimis ad fauces, inſpiratione.
  - 2. Paulatim demiſſa, expiratione.
  - } Ex labore, ſive dolore,

CAPUT III.

Orthopnœa Quid, & Quotuplex, & Quomodo ad Methodum referatur.

SUccedit reſpiratio, quæ fit ſitu thoracis erecto, orthopnœa dicta, de qua quid, & quotuplex, dicendum, & quomodo ad methodum convertatur. Orthopnœam, ut ex ſe patet, recta eſt ſpiratio, quæ fit thorace erecto *ex 3. de dyſpn. 7. omnes enim*, ait Galenus *eodem lib. cap. 8. qui ob coarctationem non ſufficienter inſpirare poſſunt, de ſuffocatione periclitantur, ſi decumbant: & ob hoc tum thoracem totum, tum collum rectum habere eos oportet, utpote cum non parvum auxilium ipſis ex hujuſmodi figura accedat. Ampliora enim ſimulque longiora omnia reſpirationis organa fiunt, partim quidem per rectam figuram in directum extenſa, partim vero minus in ſeſe concidere prohibita, & impedita.* Ulterius qui thorace erecto reſpirant, *reſidere* dicuntur a Galeno 4. *de loco affect.* 7. quod accepit ab Hippocrate 3. *Acut.* 120. ubi thorace dolore affecto, Ægrum *reſidere*, non *reclinare* jubet: at orthopnœa eſt coacta reſidentia. Cujus ſitus cauſſam enucleatius aperit ſcribens: *Reſidere tentant ſic laborantes, etenim ſentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari, quippe qui decumbentibus in ſeſe concidit, eo quod pectoris partes ad ſpinam declinant, qua erecta ſimul fertur, non amplius ſe ipſum gravans.* Verum enimvero ad quam methodi ſpeciem referenda ſit orthopnœa, non facile eſt intelligere ob oppoſitas Galeni auctoritates. Etenim 3. *de dyſpn. cap.* 7. ad parvam, & denſam reſpirationem orthopnœam retulit ex Hippocr. auct. qua probat, eum difficilis reſpirationis ſpeciem hanc calluiſſe, parvam nimirum, & denſam, eo quia *lib. de art. 7. de victu in acutis tex.* 34. & *lib.* Prænotio. *text.* 16. pro orthopnœa parvam, & denſam reſpirationem intelligat; ejus verba hæc ſunt, *quando eorum, quibus in parvitatem, & denſitatem reſpiratio vertitur, meminit, etiam hoc ipſum orthopnœa nomen appoſuit.* Hæc orthopnœæ reductio confirmatur auct. ejuſdem Galeni eodem *cap. 3. de dyſpn.* ubi hæc verba leguntur. *Quod enim in orthopnœis parvus, & denſus fiat ſpiritus ob coarctationem reſpirationis organorum, haud ſcio an quiſque ignoret.* Tamen Galenus aliis in locis orthopnœam ad magnam, & denſam reſpirationem redigit. Quod primum patet ex eo *de dyſpn. cap.* 11. ubi loquens de anhelatione, quæ magna, & denſa eſt reſpiratio, hanc non tantum ob vehementem exercitationem, & ob febrem ardentem fieri ſcribit, verum etiam, *quando obturatio aut compreſſio, aut coarctatio quædam in reſpiratoriis inſtrumentis exiſtit.* Cum autem orthopnœa ex organorum reſpirationis coarctatione fiat, magna erit, & denſa dyſpnœa. Patet hoc etiam *ex 4. de loc. aff.* 7. dum de orthopnœa loquitur peripneumonica, hac enim vult reſpirationem fieri *maximam* nedum *frequentiſſimam*, hoc eſt denſiſſimam, & eodem cap. etiam habet, *in illis cavitatibus, quæ inſpiratum aerem ſuſcipiunt anguſtia genita, ex neceſſitate ſequi magnam thoracis dilatationem*, conſequenter magnam inſpirationem. Pro cavitatibus vero aerem inſpiratum ſuſcipientibus conſpicuum eſt, aſperas intelligere arterias, quas Hippocr. *lib. de artic. citato ventriculos* appellavit, ſicut aſperæ arteriæ caput *magnum ventriculum.* Galenus autem cavitates dixit, quas ventriculos appellavit Hippocrates.

Orthopn. quid.

Quid reſidere a Gal. dicatur.

Oppoſitæ Gal. auctoritates, ad quam ſpeciem methodi orthopnœa referenda ſit.

Hoc idem Galenus eodem loco intellexit obſcurioribus verbis dicens: *Magnarum reſpirationum alia quidem crebra eſt, atque huic ſunt differentiæ complures, quarum aliæ alias diſpoſitiones indicant*, ſunt autem diſpoſitiones, ſeu affectus, qui indicantur, duo potiſſimi, *coarctatio, & convulſio* muſculorum thoracis; in utroque enim affectu reſpiratio magna, & crebra fit, ad differentiam magnæ, & raræ reſpirationis, quæ unicam prænunciat diſpoſitionem, nempe delirium. Orthopnœa ergo magna, & crebra, ſeu denſa erit ſpiratio, quippe ex anguſtia, ſeu coarctatione. Quinimmo major erit reſpiratio in orthopnœa, cum ex majori naſcatur anguſtia: quod *ex 1. de dyſp. cap.* 23. conſpicue colligitur. Erunt igitur contrariæ Galeni auct. de orthopnœa, cum modo ad parvam, & denſam, modo ad magnam, & denſam ea retulerit. Inter Recentiores præter Mercatum, vix aliquis eſt, qui hanc olfecerit difficultatem, ejuſque ſolutionem ex opiparo Galeni apparatu depromptam libaverit. Hanc vero tradidit 4. *de loc. aff.* 7. quam confirmavit 1. *de dyſp.* 13. diſtinguens, *magnæ reſpirationis geminas eſſe differentias, interdum quidem ob dilatationis thoracis magnitudinem, interdum vero ob inſpirati aeris multam eſſentiam.* In anguſtia thoracis, ſeu coarctatione aſperarum arteriarum magna utique fit reſpiratio ſecundum thoracis dilatationem, fit tamen parva ſecundum aeris ſubſtantiam inſpiratio; ut enim multum thorax diſtenditur, ita improportionaliter paucus aer inſpiratur. Galenus ergo diverſis locis ad geminas magnæ reſpirationis reſpiciens differentias de orthopnœa vario modo eſt locutus. Ideo obſervandum, quod Galenus, ubi de orthopnœa loquens ad ipſam aeris inſpirationem reſpexit, parvam ipſam nuncupavit, ſeu cum Hippocr. parvum ſpiritum. Quando autem ad thoracis motum animum appulit, non magnam aſpirationem in ipſa orthopnœa fieri dixit, ſed magnam thoracis dilatationem, ut patet *ex 3. de dyſpn. cap.* 11. habens. *Anheloſi enim ſunt, qui denſum ſpiritum habent, & ſimul thoracem multum diſtendunt. Et 4. de loc. aff. 7. Anguſtia genita ex neceſſitate ſequi magnam thoracis dilatationem*, non dixit *inſpirationem.* Et quamquam eodem capite docuerit, magnarum reſpirationum, & denſarum plures eſſe differentias, quarum numero complexus eſt quoque, quæ ex anguſtia generatur, tamen reſpirationis nomine, non

Orthopn. magna, & denſa ſeu denſa eſt ſpiratio.

Quomodo Galen. magnam & parvam reſpirationem dixerit orthopnœam.

ipſam aeris inſpirationem; ſed thoracis dilatationem deſcripſit. Nam etſi ex dilatatione inſpiratio ſequatur, attamen inſpiratio, & dilatatio ſunt motus ſpecie diſtincti, unus enim naturalis, alius vero eſt voluntarius. Sed non contemnendum eſt dubium, qua de cauſſa Galenus in orthopnœa, & omnino in difficili reſpiratione ex anguſtia reſpirationis magnitudinem pro thoracis magnitudine ſumptam ſpreverit. Eam enim deſpexiſſe apparet, dum 3. *de dyſpn.* 6. ubi cum Hippocr. agens 1. *acut. text.* 38. de difficili reſpiratione a ſputo circa pulmonum arterias contento orta, ipſius ſpiritus regionem occupante, eam parvam, & denſam inſpirationem cum Hippocrate fore nuncupandam commentatur hæc ſcribens. *Siquidem juxta copiam ſubſtantia, quæ inſpiratur, magnitudinem reſpirationis metiri oportet, velut in primo lib. demonſtratum eſt.* Cum autem in orthopnœa pauca aeris inſpiretur ſubſtantia, propterea parva inſpiratio, non magna fieri dicitur. Se ipſum autem loco proxime adducto 1. *de dyſp.° cap.* 12. allegat; ubi ex profeſſo agens, quomodo ſit dignoſcenda magna, & parva inſpiratio, docet, ex ſola aeris copia agnitionem hanc fore deſumendam, non autem ex organorum reſpirationis dilatatione, ſicut neque ex ventris mole de ciborum ingeſtorum quantitate conjecturamus, ſed ex ipſa eorundem ingeſta copia: & rationem aſſignat, quoniam inſpirationes non fiunt ad proportionem omnium reſpirandi organorum, thoracis ſcilicet, *ſed ſolum aſperarum arteriarum. At vero harum diſtenſionem impoſſibile eſt per ullum aliquem ſenſum dignoſcere.* Quare thoracis dilatatio negligenda, cum ipſius proportione non ſemper fiat aeris inſpiratio tanta quanta, ut in difficili reſpiratione ex anguſtia, qualis eſt orthopnœa. Negligenda quoque eſt aſperarum arteriarum dilatatio, quoniam tametſi huic proportione reſpondeat aeris inſpirati quantitas, tamen aſperarum arteriarum dilatatio ſenſu aliquo cognoſci non poteſt. Quare relinquitur, ut magnitudo, & parvitas inſpirationis accipiatur penes ipſius aeris copiam, ut ideo ſequatur, Galenum in orthopnœa magnam reſpirationem reſpectu dilatationis thoracis neglexiſſe, ſolamque reſpectu aeris una cum Hippocrate parvitatem perpendiſſe. Et tamen non videtur reſpirationis magnitudo reſpectu dilatationis thoracis negligenda; immo magis, quam parvitas in orthopnœa perpendenda. Et ratio eſt, quoniam illæ difficilis reſpirationis differentiæ ad prænotiones utiles ſunt maxime perpendendæ, quarum una in affectus prænotione ab alia diſtinguitur, & ut talis dignoſcitur: hujuſmodi vero in orthopnœa non eſt parva reſpiratio, & omnino in difficili reſpiratione ex anguſtia. Hac enim non differt parva reſpiratio ex anguſtia ab ea, quæ fit ex labore, cum utraque ratione inſpirati aeris parva ſit, & denſa; ideo ut diſtinguatur, ad ipſam thoracis dilatationem confugere oportet, quæ in anguſtia magna eſt, in dolore parva. Et quemadmodum parva reſpiratio ex labore primario non attenditur in ordine ad aerem, ſed ad thoracem, quippe multum dilatari non poteſt ex Galeno *primo de dyſpnœa capit.* 17. dicente, *in doloribus nec velociter, nec denſe, nec plurimum diſtendere thoracem poſſunt: omnia enim hæc moleſta ſunt ipſis, præſertim magnitudo.* Ita reſpiratio ex anguſtia magna eſt ſumenda ſecundum thoracis dilatationem, qua diſtinguatur a parva ex labore. Addo, in orthopnœa, ex ipſo etiam Galeno, potiſſimum debere perpendi magnitudinem reſpirationis ex magna thoracis dilatatione, cum ipſe quarto de locis affectis ſeptimo de recta ſpiratione ſcripſerit, orthopnoicos reſidere, quia ſentiunt hoc ſitu *totum thoracem facilius dilatari.* Thoracem vero facilius dilatari, ad reſpirationis magnitudinem ſpectat. Quo nomine eodem in loco Hippocratem *primo Prognoſ. textu* 24. explicat, pro *magno ſpiritu* in delirio multum intellexiſſe, ut hic neceſſario hauriat, parvam & magnam reſpirationem de thoracis dilatatione, & conſtrictione; multum vero, & parvum proprie de ſpiritu, ſeu de aere, qui inſpiratur, prædicari. Quare orthopnœa non minus ad magnam reſpirationem reſpectu dilatationis thoracis, quam ad parvam reſpectu inſpirationis aeris, referenda eſt: ut magna enim, reſpectu thoracis, a parva ex labore diſtinguitur; ut parva vero reſpectu inſpirationis aeris, ob aſperarum arteriarum anguſtiam, a magna reſpiratione ob uſum auctum diſcriminatur, quæ magna eſt utroque modo, cum aer inſpiratus thoracis dilatationi proportione reſpondeat: diſtinguitur & a magna, quæ fit ob alterum affectum, nempe delirium ob eandem rationem. Qua de cauſſa ergo Galenus, reſpirationis ex thoracis dilatatione magnitudinem deſpexit, ſi hæc tantopere neceſſaria? Dicerem, Galenum hanc deſpexiſſe ea ſolum de cauſſa, qua aeris inſpirati quantitas non ſemper dilatationis thoracis quantitati reſpondeat, ut nonnulli Antiquorum opinati ſunt, *putantes quantitatem inſpirationis ſemper ſe habere oportere ad proportionem quantitatis diſtenſionis organorum*, ut ille ſcripſit 1. *de dyſpn. cap.* 13. At non neglexit magnitudines abſolute, tamquam in relatione ad ceteras differentias ſub eadem methodo contentas. His ergo concludendum, orthopnœam reſpecto diverſorum referri ad magnam ſimul & parvam, eamque denſam reſpirationem; de denſitate namque nulla eſt controverſia. Sed maxime obſervandum in orthopnœa, & omnino difficili reſpiratione ex coarctatione quandoque reſpirationem abſolute parvam fieri, non tantum reſpectu aeris, modicæque aſperarum arteriarum anguſtatarum dilatationis; verum etiam reſpectu dilatationis thoracis, quæ non magna, ſed parva, eſt; ut propterea permutatio fiat difficilis reſpirationis magnæ, & denſæ in abſolute parvam, & denſam, ut tactum eſt *in primo libro cap.* 11. Contingit autem, cum non tantum anguſtia, ſed etiam dolore thorax afficitur. Quemadmodum enim ſola aſperarum arteriarum anguſtia accidit, plurimum dilatari thoracem, & paucum proportioni aerem inſpirari: ita ſi cum earundem arteriarum coarctatione thoracis, & partim illius dolor jungatur, utique paucum inſpirari aerem contingit, & modice ſimul dilatari thoracem, ita ut difficilis reſpiratio ſimpliciter parva & denſa fiat. Quod Galeni auctoritate confirmo, & primo quidem tertio de dyſpnœa cap. ſeptimo, ubi probans, Hippocratem parvam, & denſam poſuiſſe reſpirationem, ejus auct. adducit *ex tertio Prognoſ. textu* 16. ubi de angina loquens ait: *plurimumque dolorem exhiberent, & orthopnœam*: Galenus commentatur, pro orthopnœa Hippocratem parvam, & denſam reſpirationem intellexiſſe. Pro parva autem eo loco non ſolum eſt intelligenda, quæ parva eſt ratione inſpirationis aeris, ſed etiam diſtenſionis thoracis; conſtat namque in angina fieri dolorem, cujus cauſſa thorax multum dilatari non poteſt, hinc reſpiratio ſublimis ad fauces, quod utroque modo parva eſt, ut ſuperiori capite diximus. Id quoque comprobabo ejuſdem Gal. *auct.* 4. *de loc. aff.* 7. in quo hæc verba. *Quib. vero & abſceſſus, & inflammatio, atque humorum plenitudo in thoracis, aut pulmonis cavernis conſiſtit nulla obſtructione accidente in gutture, neque in aſpera arteria: ſed in illis cavitatibus, quæ inſpiratum aerem ſuſcipiunt, anguſtia genita, ex neceſſitate ſequetur magna thoracis dilatatio, ſed non ita multus trahetur ſpiritus.* Obſtructione igitur in gutture exiſtente, non fiet magna, ſed parva thoracis dilatatio. Pro hujuſmodi autem *obſtructione* anginam nobis deſcribit, quapropter dolorem thorax multum non poteſt dilatari, veluti ob anguſtiam paucus inſpiratur aer. Poteſt & intelligi catarrhus ſuffocativus. Ob eandem cauſſam, anguſtia pulmonum cavitatibus aerem ſuſcipientibus oborta, aſperis nimirum arteriis, velut in orthopnœa propter jam dictos tumores, ſimulque dolor ad thoracem pertingat, non multum dilatabitur thorax, quemadmodum ſi ſola anguſtia ex tumore pulmones premerentur, quod ex eodem Galeno colligitur eodem in loco. Cum enim ſuperioribus dixiſſet, ex anguſtia a tumoribus magnam fieri thoracis dilatationem, paulo infra ſubjungit. *Cum igitur plures ſint diſpoſitiones, quas per vehementes motus dolor concitat, ex aliis notis & conſiderandum, & definiendum eſt, ſive inflammatio quædam, ſive eryſipelas, ſive ulcus, ſive abſceſſus dolorem faciat.* Quoniam ſi tumor, vel materia ſit ſolius anguſtiæ cauſſa, pauca quidem fit aeris inſpiratio, ſed multa thoracis dilatatione: ſed ſi non ſolius anguſtiæ, ſed etiam doloris cauſſa fuerit, reſpiratio utroque modo erit parva, & permutabitur in parvam magna reſpectu thoracis. Hinc eſt, quod non eodem ſenſu accipiendum illud Galeni dictum regiſtratum 3. *de dyſpn. cap.* 5. dum ait. *Et in univerſum, ſive tumor quis ſit premens, & coarctans quodcunque tandem reſpiratorium inſtrumentum, ſive dolor circa quamcumque partem, ſic appropinquantem reſpiratoriis organis, ut ſimul motis ipſis, moveantur, denſus, ac parvus erit ſpiritus.* Nam in dolore, & tumore parvus ſane fit ſpiritus, eo tamen diſcrimine, ſi enim ſolus adſit tumor parvus fit ſpiritus cum magna thoracis dilatatione; ſi vero cum tumore conjunctus ſit dolor, parvus fit ſpiritus cum parva pectoris dilatatione, ſive etiam dolor ſine tumore thoracem obſideat. Ita aliquando ex commiſto affectu, vincente tamen alio, magna in parvam degenerat reſpiratio reſpectu ejuſdem organi affecti, ut in aliquibus orthopnœæ ſpeciebus obſervatur. Veluti ob ſimilem permiſtionem affectuum aliquando magna, & rara reſpiratio in parvam, & denſam permutatur, & in perfrigeratis raritas in denſitatem, ut ſuo loco explicabo. Ceterum poſſe ſine dolore anguſtiam fieri, experientia conſtat, & comprobari poteſt Hippocratis *auct.* 4. Epidem. ultra medium, in caſu famulæ, quam de recenti emptam viſitavit, ait enim; *Durities in dexteris erat magna, non valde doloroſa, & non valde difficulter ſpirans.* Gal. 3. *de dyſpn. cap.* 12. hunc locum examinans, ſubjungit, rationabiliter inferri, *& non valde difficulter ſpirans, ſiquidem enim durities non valde doloroſa erat. Semper enim juxta magnitudinem cauſſæ difficilem reſpirationem facientis, etiam ipſa difficilis reſpirationis magnitudo producitur.* Pro eo autem, quod ab Hippocrate, & Galeno de empta famula aſſertum eſt, quippe non difficulter admodum reſpiraret, nihil aliud intelligere debemus, niſi quod non admodum parva, & crebra, ſeu denſa fiebat in ipſa reſpiratio,

longe

Quare reſpirationis magnitudo reſpectu dilatationis thoracis perpendenda.

Cur Galen. magnitudinem reſpirationis ex thoracis dilatatione neglexerint.

Pro orthop. Hipp. parvam & denſam reſpirationem intellexit.

Tumore, vel materia exiſtente ſolius anguſtiæ cauſſa inſpiratio fit pauca, dilatatio thoracis multa.

Qualis ex tumore ſimplici, & qualis ex conjuncto cum dolore fiat ſpiritus.

Sine dolore anguſtia fieri poteſt.

longe tamen major, minuſque denſa, eo quod ex tumore magis, quam ex dolore difficilis reſpiratio ſe proderet. Hinc eſt, ut quotidiana obſervatione videamus, nonnullos pergrandes, & perduros geſtare lienes, nullumque inter reſpirandum pati difficilem anhelitum, etiam ſi ſcalas aſcendant. Sed quòd de anguſtia ſine dolore hucuſque dictum, cum cautione quadam intelligere oportet, de qua ſuo loco, in libro ſcilicet de Cauſ. in Genere.

Orthopn. quotupl.

Ultimo loco inquirendum reſtat, quotuplex ſit orthopnœa; quid enim ſit, & quomodo ſub methodo contineatur, dictum eſt ſatis. Plures eſſe orthopnœæ ſpecies ex Galeno habemus 3. *de dyſpn. cap.* 7. ſcribente: *Quod enim in orthopnœa parvus, & denſus fiat ſpiritus, &c.* Eſt autem orthopnœa duplex, legitima & ſpuria. Spuria eſt, quæ ex accidente, nec permanens eſt, ut ſi quis ob flatum aliquando erecto thorace reſpirare cogatur, non vere laborat orthopnœa, ut aliquoties Sereniſſimo meo Duci accidit; neque enim, ut temere quidam effutiere, vere orthopnoicus dicendus eſt. Legitima orthopnœa eſt permanens. Et eſt gemina, ſympathica, & idiopathica. Sympathica fit ex viſcerum naturalium conſenſu, quæ una cum diaphragmate moventur. Ita ego vidi ex pancreatis ſphacelo ſenſim facto orthopnœam admodum contumacem, & ſatis diuturnam ortam, eſſe in fœneratoris cujuſdam famulo, ut in libro de cauſſis in ſpecie. Idiopathica eſt, quæ circa ipſas thoracis partes verſatur, & eſt multiplex. *Peripneumonica* propoſita à Galeno 4. *de loc. affect.* 7. *Angino a* 3. *de dyſpn.* 7. ex Hippocr. *auct.* 3. *Progno.* 16. *Suſpirioſa* 4. *de loc. aff. ult.* quæ non differt ab aſthmatica ex materiæ decubitu in aſperas arterias, quam etiam propoſuit *eodem lib.* 4. *cap.* 7. *Sicca* tacta ab Hipp. 1. *de Diæta*, & inter recentiores à Mercato *lib.* 2. *cap.* 4. *Tuberculoſa*, 3. *de dyſpn.* 7. ex Hippocr. ſuffragio 3. *de art. tex.* 7. necnon 4. *de loc. aff.* 7. *Stitydropica* eodem loco, dum ait, *ubi ex proximis locis in ipſas aliud derivatum eſt*; poterunt enim hæc verba intelligi de thoracis hydrope. *Empyematica* quoque eodem libro nobis proponitur his verbis; *Sic etiam iis, quibus inter thoracem, pulmonemque magna puris quantitas collecta eſt*. Sed ubi de cauſſis in ſpecie, de his orthopnœæ differentiis agemus diligentiori ſtylo.

Legitima orthopn. duplex.

Idiopathice multiplex.

SYNOPSIS III.

Quid, & Quotuplex, & Quomodo ad Methodum reducenda ſit Orthopnœa.

- Orthopnœa ratione
  - Formæ in reſpirando, triplex
    - 1. Magna & Denſa, dilatationis thoracis } reſpectu ex ſola coarctatione.
    - 2. Parva & Denſa, inſpirationis aeris } reſpectu ex ſola coarctatione.
    - 3. Magna mutata in parvam, reſpectu coarctationis cum labore.
  - Moris in afficiendo, duplex alia
    - 1. Spuria, quæ permanentiam non habet, ob flatum.
    - 2. Legitima, quæ permanet, & duplex eſt vel
      - 1. Sympatica ex viſceribus naturalibus cum diaphragmate mobilibus.
      - 2. Idiopathica in partibus thoracis, quæ multiplex, ad differentias vero ſeptem reduci poteſt, alia enim eſt
        - 1. Peripneumonica.
        - 2. Anginoſa.
        - 3. Tuberculoſa.
        - 4. Sicca.
        - 5. Suſpirioſa ſeu aſthmatica.
        - 6. Empyematica.
        - 7. Sthit-hydropica.

CAPUT IV.

Stertoroſa Reſpiratio quid, & quota, quomodoque ad Methodum referenda.

Stertoroſa reſpiratio orthopnœæ affinis reſpiratio eſt cum ſonitu facta. De hac egit Galenus 3. *de dyſp. cap.* 7. & Hipp. 3. *de artic. text.* 7. & *primo text.* 34. Idem vero eſſe videtur exſufflatio, ſeu efflatus ſtrepens, & ſtertoroſa reſpiratio, de quo ſtrepenti efflatu Galenus 4. *de loc. aff.* 6. Cum autem efflatus ſit violenta quædam expiratio ex 1. *de dyſpn. cap.* 13. conſtat, ſtertoroſam reſpirationem ad expirationem magis, quam inſpirationem attinere. Fit enim eflatus, cum natura aliquid expellere cogitur, & efflatui ſtertor conjungitur, cum adeſt impedimentum rei moleſtæ egreſſum, ſpirituſque ingreſſum præpediens, ut ex Hippocr. colligitur 1. *de artic. a dext.* 32. *uſque ad* 39. Ceterum difficultas eſt, quibus in partibus ſtertor producatur. Hippocr. *loc. cit.* pulmonum bronchia aſſignat, dicens, viſcoſum ſputum retentum ſtertorem efficere *in cartilaginoſis pulmonum partibus*; Attamen Galenus 4. *de loc. aff.* 6. vult, ſimplicem exſufflationem fieri quidem a muſculis intercoſtalibus præter naturam ad expellendum concitatis, at etiam confirmavit 1. *de dyſpn. cap.* 13. ſtrepentem tamen exſufflationem a faucium muſculis. Conſequenter opinari videtur, ſtertorem in faucibus fieri, non in pulmonum bronchiis, in bronchiis enim fieri non poteſt niſi ab intercoſtalibus muſculis. Idem autem eſſe videntur ſtrepens exſufflatio, ſtertoroſa reſpiratio, & ſtertor. Solverem difficultatem per id, quod ſtrepens exſufflatio naturaliter in faucibus fiat, ut patet de iis, qui dormientes ſtertunt; & de hac locutum eſſe Galenum *loc. cit.* cum ſcripſit, ſtertorem fieri in faucibus, & vocem in gutture, ſicut lingua articulatim vocem in ſermonem diſtinguit. Quare ut vox naturaliter ſit in gutture, ita ſtertor in faucibus. Poteſt tamen ſtertor etiam præter naturam in faucibus efformari, non tamen ſemper, cum & in cartilaginoſis pulmonum corporibus fiat, ut in aſthmate, & orthopnœa ex Hippocr. ſententia à Galeno confirmata 3. *de dyſpn.* 7. Utrobique ergo ſtertor præter naturam fieri poteſt. Quod etiam confirmatum eſt a Galeno 3. *de artic.* 7. ſcribente. *Sonus autem adjicitur ob anguſtiam juxta fauces, & aſperam arteriam*, & pro ſono ſtertorem intelligit. Fitque ſtertor in faucibus potiſſimum ex motricis facultatis imbecillitate ad thoracem vix pervenientis, ut contingit in apoplexia, quod eſt difficilis ſpirationis ſignum efficax, & imbecillitatis muſculorum faucium: nam in hoc ſtertore ſonus editur, quoniam ſpiritus, ſeu aer diu in gutture moratur, nec poteſt expelli citra magnum muſculorum conatum, ut in hunc ſpiritum muſculi agant, cum extrema adeſt neceſſitas, quæ viget in forti apoplexia. Hinc patet, ſtrepentem exſufflationem, & ſtertoroſam reſpirationem diſtingui, cum ea naturaliter, hæc fiat præter naturam. Enimvero de ejus reductione conſtat, ſtertoroſam reſpirationem ad eas omnes difficilis reſpirationis referri ſpecies, ad quas reducuntur aſthma, & orthopnœa, cum ſtertor neceſſario conjungatur vel cum aſthmate, vel orthopnœa, ad parvam nimirum, & denſam; ſed quomodo cum ipſis copuletur, aperiendum eſt. Videor enim mihi videre Recentiores, & Antiquos inter ſe diſſentientes. Recentiores, inter quos eſt Mercatus, putant, ſtertorem neceſſario conjungi cum aſthmate, ita ut ſtertor ſit formalis aſthmatis ratio. Oppoſitum tamen ab Hippoc. & Galeno docemur, qui ſtertoroſam reſpirationem cum orthopnœa convertere videntur. Hippocr. quidem 3. *de artic.* 7. qui loco orthopnœæ ſtertoroſam ponit reſpirationem, obſervante Galeno 3. *de dyſp.* 7. Ita 1. *Acut.* 34. Hippocr. habet, *partem vero ab orthopnœa, & ſtertore ſuffocari*. Galenus vero, qui *loc. cit.* tamquam duo ſymptomata, qualia nuncupavit *acceſſoria* difficilis ſpirationis parvæ, & denſæ ex organorum anguſtia, *ſtertorem, & orthopnœam* poſuit; ita ut hæc duo neceſſario ſe conſequantur. Similiter *eodem* 3. *lib. cap.* 12. Hippoſthenis in Lariſſa hiſtoriam 5. epidem. deſcriptam examinans, qui a medicis illis priſcis Hippocrati coævis peripneumonicus credebatur, ait Galenus, Hippocratem ad demonſtrationem poſuiſſe, quod non eſſet peripneumonicus, cum dixit, *ſtertorem non habuiſſe*: ut propterea ſtertor neceſſario conjungatur ex Hippocr. & Galeni ſententia cum peripneumonia, non ſane alia ratione, ni prout in peripneumonia fit orthopnœa. Hinc dicendum potius colligo, ſter-

Stertoroſa reſpiratio ad expirationem magis quam inſpirationem attinet.

Ubi fiat.

Ubi vox, ubi ſtertor fiat.

Pro ſono ſtertorem intelligit Galen.

Stertoroſa reſpiratio refertur ad parvam & denſam reſpirationem

Stertor potius orthopnœæ quod aſthmatis formalis eſt ratio.

ſtertorem eſſe formalem ipſius orthopnœæ rationem, minime vero aſthmatis. Res tamen non caret difficultate, cum ſæpius videamus, aſtma ſtertorem ſibi adſcire. Hanc tamen ſic definiendam fore exiſtimo. Ubi eſt aſthma, non neceſſario ſtertorem adeſſe, poſſe tamen adeſſe.

Ubi autem eſt orthopnœa, ibi ex neceſſitate fieri ſtertorem, non tamen propoſitionem converti, quoniam ubi ſtertor eſt, non neceſſario ibi orthopnœa adeſt, poteſt enim eſſe cum ſimplici aſthmate. Quamobrem ſtertor ex neceſſitate conſequens eſt orthopnœam, eſtque unum acceſſorium ſymptoma difficilis reſpirationis ex anguſtia, non tamen orthopnœam conſtituens, id enim eſt recta ſpiratio. Ita ſtertor neque aſthma conſtituit, nec neceſſario conſequitur. Stertorem neceſſario conſequi orthopnœam præter Hippocr. & Galeni auctoritates conſpicuas, accedit & ratio, cum ipſe ſtertor ſit auctæ anguſtiæ effectus, & ex aucta anguſtia de neceſſitate fiat orthopnœa. Et nunquam quis ex Galeno eruere poterit, ſtertorem, vel eſſe aſthmatis formam, vel neceſſario id conſequi. Quamobrem cum ſtertoroſa reſpiratio non ſit ab orthopnœa, & aſtmate ſeparata, conſtat, ut dictum eſt, ad eam cardinalem difficilis reſpirationis differentiam referri, ad quam ipſam reducitur orthopnœa,

SYNOPSIS IV.

De ſtertoroſa Reſpiratione, quid, & quomodo reducenda ad methodum.

Stertoroſa Reſpiratio
- Fit a muſculis vel
  - 1. Propriis in faucibus dupliciter
    - 1. Naturaliter, in ſomno,
    - 2. Violenter, in Apoplexia,
  - 2. Intercoſtalibus, in bronchiis dupliciter in
    - 1. Aſthmate.
    - 2. Orthopnœa,
- Reducitur ad Orthopnœæ, Parvam ſcilicet, & Denſam Reſpirationem,

CAPUT V.

De Dyſpnœa ſpecifice ſumpta pro anhelatione, de Spiritu ſimpliciter, Spiritu denſo, magis denſato, Aſthmate, Pneumatica, Pneumatode, Pneumatoſi, & Subſpiritu, quid, & quomodo diſtinguantur, & ad methodum reducantur.

Reperiuntur nonnullæ difficilis reſpirationis differentiæ apud Hippocratem, quæ quomodo invicem diſtinguantur, & ad methodum reducantur, ex Galeno non ſatis clare colligi poteſt; ideo de his nobis conſultum eſt in hoc capite. Exordiamur ab Anhelatione, ex hac enim ad reliquas iter nobis ſternetur.

Anhelatio bifariam ſu nitur.

Anhelatio ſumitur in via Hippocr. & Galeni bifariam, generice, & ſpecifice. Anhelatio generice ſumpta ſub ſe continet ſubalternam ſpeciem, ſpecifice vero duas difficilis ſpirationis differentias ſpecificas. Loquamur primum de genere ſubalterno difficilis reſpirationis, quod dicitur *anhelatio*. Mercatus exiſtimat, anhelationem generice acceptam ſumi pro dyſpnœa ſpecifice ſumpta. Hanc vero eſſe, quæ in *ſola crebritate* conſiſtit, non in alia differentia, magnitudine nimirum, aut velocitate: ita ut unica crebritas ſit differentia, quæ dyſpnœam contrahat ad conſtituendam hanc peculiarem ſpeciem; ob id Galenum crebritatem hanc ſolam, ceu formalem hujus affectus rationem ſtatuiſſe. Ulterius vult, anhelationem pro tali dyſpnœa acceptam præter jam dictam ingenitam, & inſeparabilem crebritatem, qua hoc difficilis ſpirationis genus ab aliis diſtinguitur, id quoque proprium, & peculiare habere, ut ſit ſine febre; nam ob id, ait, definita eſt a Galeno per difficilem reſpirationem circa febrem, Cujus dyſpnœæ tres facit ſpecies, primam ex citatiori curſu, ſecundam aſthma vocatam, tertiam orthopnœam.

Mercatus anhelationem generice ſumptā pro dyſpnœa ſpecifice ſumpta habet.

Maſſarias dyſpnœam dupliciter uſurpat.

Maſſarias *lib. 2. cap. 2.* ait, dyſpnœam dupliciter uſurpari, uno modo, tamquam commune quoddam genus omnes læſas reſpirationes comprehendens: alio modo tamquam ſpeciem quandam difficilis reſpirationis, quæ generis nomen retinet. In qua ſignificatione ſumitur a Galen. 7. *de comp. medi. ſec. loc. circa finem*, ubi ſcribit, dyſpnoicos a Veteribus proprie vocatos eſſe, quibus pulmonum bronchia craſſis, viſcidiſque humoribus ſunt infracta. Ab hac diſtinguit aſthma, & orthopnœam, quibus unum ſignificari affectum cenſet, unicamque differentiam in denſitate, & crebritate ſitam eſſe opinatur. Propterea differt Maſſarias a Mercato, cum hic crebritatem, ſeu propriam dyſpnœæ differentiam, ille vero aſthmatis eſſe velit. Cornelius Celſus *lib. 4. cap. 4.* dyſpnœam appellat, quæ modica eſt ſpirandi difficultas, aſthma, quod cum ſonitu, & anhelatione, orthopnœam, quæ recta eſt ſpiratio. Celſum ſequi viſus eſt Capivacceus; quare ex Celſo idem non erunt dyſpnœa ſpecifice, & anhelatio generice ſumpta. Omnes hac in re deceptos eſſe reor. Mercatum ſane, & primo cum ex Galeno ſupponat, dyſpnœam ſpecifice acceptam pro anhelatione in ſola fundari crebritate. Etenim nulla eſt ex Galeno utilis ad prænotionem difficilis reſpirationis differentia ſimplex, & indiſtincta, maxime ſecundum ceſſationem, qualis eſt crebritas, ſeu denſitas, idem enim ſunt crebra, & denſa reſpiratio: & ideo ſi Maſſarias crebritatem & denſitatem, ut duas differentias diſtinctas, accepit, hallucinatus eſt. De hac vero anhelatione Galenus ſcribens 3. *de dyſpn. cap.* 1. dixit, *anheloſi enim ſunt, qui denſum habent ſpiritum, & ſimul thoracem multum diſtendunt.* Qui autem multum thoracem diſtendunt, non tantum denſam, ſed magnam quoque ſortiuntur reſpirationem. Quare anhelatio ex Galeno generice ſumpta pro ſpecifica dyſpnœa, utpote generis nomen retinente, magna & denſa eſt difficilis reſpiratio, quæ eſt prima methodi ſpecies. Nec valet, ſi quis Galeni auctoritatem afferat 3. *de dyſpnœa* 12. inquientis, Hippocratem pro *ſpiritu ſimpliciter poſito* intelligere *denſum ſpiritum*, ut apparet 4. *epid.* in caſu Filii ipſius Apamantis ſororis, de quo ſcripſit, *ilia magna & ſplen, ſpiritus, egeſtio amara bilis: & eodem* 3. *de dyſpn. ultimo*, in quo leguntur hæc verba. *Etenim ſpiritum ſolum ſimpliciter ſcribens, in morborum curſibus, pro difficili reſpiratione ſcribere monſtratum eſt, ea videlicet in qua denſus redditur ſpiritus.* Ut hinc ſequi videatur ex Galeno, anhelationem generice, pro dyſpnœa ſpecifica acceptam, eam eſſe, quæ in ſola denſitate, ſeu crebritate, conſiſtit. Quandoquidem pro ſpiritu ſimpliciter *pneumatoſin* intelligit, quæ una eſt differentiarum anhelationis generice ſumptæ, ut infra dilucidabitur. Et pro *denſo ſpiritu*, qui eſt *ſpiritus ſimpliciter* acceptus, non denſum ſolummodo, ſed etiam parvum intellexit. Deceptus eſt quoque Mercatus, dum aſtruit, dyſpnœam hoc modo illud habere ut peculiare, ſibi febrem non adſcire. Cum Galenus 3. *lib. de dyſpnœn cap.* 11. anhelationem fieri non tantum in eis dicat, qui cucurrerunt, & vehementi ſe exercuerunt exercitio, verum & *in omnibus ardentibus febribus*. Nec tandem anhelationis, ſeu dyſpnœæ hoc modo acceptæ Mercatus ſpecies ſufficienter aſſignavit, cum pneumatoſin, & ceteras omiſerit. Maſſarias quoque lapſus eſt, eo quod ſpecificam differentiam pro genere affectus ſubalterno ſumpſerit, idemque cum eo, a quo voluit diſtingui, poſuerit. Vult enim, aſthma, & orthopnœam a dyſpnœa ſpecifice ſumpta pro eo affectu, qui generis nomen obtinet, diſtingui: quem poſtea facit eundem cum aſthmate, dum Antiquorum ſuffragio, ponit dyſpnoicos proprie eos nuncupari, quibus pulmonum bronchia craſſis, viſcidiſque humoribus ſunt impacta. Patet vero tales dyſpnoicos eſſe aſthmaticos. Peccat præterea Maſſarias, cum eandem difficilis reſpirationis differentiam faciat aſthma, & orthopnœam, quæ tamen forma differunt. Eo namque quod aſthmatici fiant orthopnoi, haud ſequitur, eundem affectum eſſe aſthma, & orthopnœam. Tandem peccavit Maſſarias ſolam crebritatem aſthmati, & orthopnœæ tribuens, ſicut Mercatus dyſpnœæ, cum utrique, præter crebritatem, reſpectu diverſorum, competat magnitudo, & parvitas: atque etiam magis Maſſarias, quam Mercatus a ſcopo aberravit, ſi crediderit, crebritatem, & denſitatem differre. Celſus & ille non recipiendus, cum anhelatio generice ſumpta non differat a dyſpnœa ſpecifice conſiderata: neque ſtertor neceſſario ſit conſequens aſthma, ut ſuperiori capite demonſtravimus. Quare dyſpnœa ſpecifice ſumpta pro anhelatione *magna, & denſa* eſt reſpiratio; necnon parva, & denſa, & ad hanc ſpeciem methodi ſubalternam reducitur. Veruntamen cum magna reſpiratio, ſimulque denſa, ſit magna dupliciter, & ratione thoracis, & ratione ſpiritus ſimul; necnon ratione thoracis tantum, hinc eſt quod anhelatio pro dyſpnœa ſumpta, quatenus eſt ſpecies ſubalterna methodi magna, & denſa, ſub ſe utramque magnam contineat. Et ſane continet, quæ utroque modo magna eſt ſimul, ideo Galenus 3. *de dyſpn. cap.* 11. anhelationem fieri ſcripſit a curſu, & vehementi exercitatione,

Quam Celſus dyſpn. aſthma, Orthopnœam appellet.

Opiniones auctorum Citatorum refutantur.

Anhelatio non tantum poſt vehemens exercitium, ſed & in omnibus ardentibus febribus fit.

Qui dyſpnoici proprie dicantur.

Magna reſpiratio, ſimulque denſa, magna dupliciter eſt.

tione, necnon a febribus ardentibus, his enim ſit magna anhelatio utroque modo, & ratione diſtenſionis thoracis, & ratione inſpirationis aeris. Continet etiam: quæ magna eſt ratione ſolius thoracis, & quæ parva ratione ſpiritus, ideo eodem capite ſubjungit: *ſit etiam, ut monſtratum eſt, quando obturatio, aut compreſſio, aut coarctatio quædam in reſpiratoriis inſtrumentis* reducitur & ad parvam ratione thoracis, ut ſuo loco dicam.

An pneumatodes & pneumatìas idem ſignificet.

Ceterum ſub anhelatione, quæ prædicatur de ea ſpecie, quæ parva eſt ratione thoracis, & parva ratione ſpiritus, necnon denſa, una continetur ſpecifica anhelationis differentia, *pneumatoſis* dicta. Circa quam duæ circumferuntur apud Hippocratem voces, de quibus Galenus plura dixit 3. *de dyſp. cap.* 12. *&* 13. quæ pugnantia eſſe videntur. Sunt autem hæ duæ voces *Pneumatodes*, & *Pneumatìas*. Dubitat Galenus *cap.* 12. an idem, vel diverſa ſignificent? Una ex parte inclinat, ita differre, eo quia pneumatodes de eo dicatur, cui venter, & ilia inflata ſunt: pneumatìas vero de eo, qui eſt anheloſus; quamquam eſſe poſſit, ut idem ſimul ſit pneumatodes, & pneumatìas, hoc eſt ſimul habens ilia male affecta, & anheloſus. Quod ergo primum Galenus ita cenſuerit, patet; capite enim 12. examinans hiſtoriam Hippoc. 4. *epid.* cujus verba ſunt; *Temanei pneumatodes*, ſubjungit Galenus: *Poteſt enim difficulter ſpirans intelligi, poteſt etiam, ut plurimi ex enarratoribus hujus loci putant, juxta ilia inflata dici. Verum mihi ſane videtur melius eſſe, & fortaſſis neceſſarium, inflatum juxta ilia dici magis, quam difficulter ſpirantem*. Similiter, quod pneumatìas ille ſit, qui anheloſus, ex Hippocr. loco declarat 1. *acut. tex.* 36. cujus verba: *Cito pneumatia*, ſubjungit Galenus, *hoc eſt anheloſi*. Ita ergo has duas differentias primum diſtinxit. Ex alia vero parte eaſdem invicem confundit. Cum de una, *cap.* 12. hoc modo ſcribat: *Quod vero pneumatodes appellare ſoleat eos, quibus denſus eſt ſpiritus, dictum quidem eſt in ſuperioribus, ſed & nunc eſt manifeſtum*: cum tamen in ſuperioribus contrarium dixerit. De eadem differentia paullo infra ita etiam proloquitur. *Quemadmodum enim pneumatodes, hoc eſt anheloſos aliquando vocat eos, qui denſum habent ſpiritum*. Igitur pneumatodes is tantum non eſt, qui ventrem habet inflatum, ſed qui anheloſus: aut Galenus ab Hippocr. ſententia deſciſcit. Circa alteram differentiam pariter ſibi tergiverſari videtur, cum capite ſequenti 13. dicat, Hippocatem ſermonis progreſſu 7. *epid.* 6. pneumatìas eos vocare, qui aut inflati, aut anheloſi ſunt. Galeni verba legitote; *Pneumatìas nominat quoſdam: & dictum eſt etiam de hoc antea, quod aut inflatos, aut anheloſos ſic vocat*. Cum tamen antea, ſuperiori nimirum capite, dixerit, pneumatìas ſignificare tantum anheloſos. Ex hac ergo varietate mihi videor debere colligere, tandem eſſe pneumatodem, & pneumatìam, & affectum, ſeu difficilis reſpirationis ſpeciem, qua Æger pneumatodes, ſeu pneumatìas denominatur, anhelationem eſſe ex inflatione, & duritie ilium, ſeu hypochondriorum: quæ anhelatio una eſt differentia ſpecifica anhelationis generice acceptæ, de qua ſupra actum eſt: & *Pneumatoſis* dici meretur ex *empneumatoſi*, hoc eſt ex flatu retento, ut hypocondriacis aliquando contingit, de qua re ſuo loco. Cum hac anhelationis ſpecie convertitur *Spiritus ſimpliciter* ab Hippocrate dictus, ſeu *denſus ſpiritus*, pro quo ut plurimum hanc anhelationem intelligit, quæ ſit ex inflatione, & mala ilium, & præcordiorum diſpoſitione. Quod patet primum in caſu filii Temænei, de quo Hippocrates: *Temanei filius habuit quid ſpiritus, ut viridantis palloris eſſet*. Galenus pro ſpiritu explicat difficilem reſpirationem ex mala hepatis affectione, *color enim viridantis palloris male affecti hepatis ſignum eſt*, quæ eſt pneumatoſis, qua quis pneumatodes, ſeu pneumatìas dicitur. Præterea illud declaratur de marito Lecho apud Sitodocum, cum habet Hippocrates: *neque mingens, neque egerens, ilia magna, & dura, & ſpiritu denſo*. Infert Galenus, *nihil quæſtione eſſe dignum, duris enim non moderate, & magis illis factis, rationabiliter denſus ipſis erat ſpiritus*. Infra quoque ejuſdem veritatis teſtimonium relinquit, ſubjungens: *Quin & quod poſt hunc circumſcriptus Æger, etiam ipſe denſum ſpiritum habuerit ob ilium affectionem, ipſa dictio manifeſtum facit*. Talis autem Æger ille eſt, qui pneumatìas, ſeu pneumatodes dictus eſt, hoc eſt anheloſus ex hypochondriis, qualis fuit filius mulieris ipſius Apamanti, cujus hiſtoriam, cum ſolius ſpiritus meminerit Hippocr. de eo ita habet Galenus: *Quemadmodum enim pneumatodes, hoc eſt anheloſos, aliquando vocat eos, qui denſum ſpiritum habent: ſic quandoque etiam ſimpliciter Spiritus ſcribit*. Ut propterea idem ſignificent ſpiritus ſimpliciter enunciatus, & ſpiritus denſus: & uterque idem cum pneumatoſi, quæ anhelatio ex hypochondriorum inflatione, ſeu affectione. Nam tametſi pneumatoſis proprie ſit anhelatio ex retento flatu, tamen ad omnem malam ilium affectionem, ſeu habitum extenditur. Patet denique hæc veritas eodem capite in caſu Pueri a mulo percuſſi, qui quarta die obiit ex ſpiritu denſo ob peritonæi, ſepti, ventris, & hepatis inflammationem: obiit nimirum pneumatodes ex ilium apoſtemate. Etenim etiamſi pneumatodes proprie is ſit, qui anhelat ex malo naturalium viſcerum habitu, tamen ad eorumdem inflammationem etiam derivatur, ut evidentius in hiſtoria mulierculæ in Cranone, de qua Hipp. *Splennatura magnus, febris ardens, rubicunda ſpiritus*. Quapropter caſus omnes ab Hippocrate propoſiti, quibus mentio eſt facta de ſpiritu ſimpliciter, & de ſpiritu denſo, omnes ſunt de anhelatione ex præcordiorum affectu. Pro qua veritate demonſtratio ſic formari poteſt.

Æger pneumatodes anheloſus, eſt ex inflatione, & duritie ilium.

Spiritus ſimpliciter quid.

Spiritus ſimpliciter enunciatus & ſpiritus denſus idẽ eſt.

Pneumatodes, ſeu pneumatìas ex Hippoc. & Galeno eſt anhelans ex mala naturalium conſtitutione? At ſpiritus ſimpliciter, ſeu ſpiritus denſus eſt difficilis reſpiratio ex mala naturalium conſtitutione, ex eodem Hippoc. & Galeno: igitur ſpiritus ſimpliciter, ſeu ſpiritus denſus, idem ſunt cum ea anhelatione, quæ pneumatoſis dicitur, unde pneumatodes, & pneumatìas. Unicus tantum eſt eximendus puellæ Agaſis caſus qui *ſpiritu denſo* laboravit ex tuberculo ægre concoctili reſpiratoriis organis adaucto. Nullus tamen ex iis, quæ a Galeno dicuntur *lib.* 3. *c.* 13. dicendi, & credendi occaſionem ſumat, denſum ſpiritum definiendum minime eſſe per anhelationem, cum Galen. ibi ſtatuat, denſum ſpiritum ab anhelatione differre. Etenim ibi pro anhelationis ſpecie accipit *aſthma* dictum; hujuſmodi enim anhelatio ſpiritus denſus non eſt, qui pneumatoſis appellatur, unde pneumatodes. Et ex hucuſque adductis ſequi videtur, anhelationem, ſub qua continentur pneumatodes, pneumatìas, ſpiritus ſimpliciter, & ſpiritus denſus, ad parvam, eamque denſam reſpirationem referri. Ad parvam quidem reſpectu thoracis, eoque magis, ſi dolor cum anguſtia ſit. Ad parvam vero reſpectu aeris, ut colligitur ex Hipp. 1. *Acut.* 36. dicente: *cito pneumatia a denſo vero, & multo ſpiritu*; multus enim ſpiritus ille eſt, qui ex ſe paucus eſt, ut Galen. *docuit* 3. *de dyſp. cap.* 6. quippe qui ex multis paucis coacervetur.

Anhelatio ſub parvam eamque denſam reſpirationem refertur.

Remanet ſecunda differentia anhelationis ſpecifica, quæ dicitur *aſthma*. Aſtma enim duplicem habet ſignificationem genericam, & ſpecificam. Priori ſignificatione non diſtinguitur ab anhelatione generice accepta; aſthma enim ſignificat quamcunque anhelationem, cum idem ſint aſthma, & anhelatio. Verum aſthma ſpecifice ſumptum eam anhelationis differentiam proprie ſignificat, quæ ſit infarctu aſperarum arteriarum.

Aſthma dupliciter ſumitur.

Quid Generice, quid Specifice ſumptum ſignificet.

Quod probo triplici auct. Gal. Prima eſt 3. *de dyſpn.* 13. de filia Agaſis, quæ puella exiſtens pulmonum tuberculo laboravit ſolo ſpiritu denſo cruciata: mulier vero facta ex partu, fracto tuberculo, anhelatione correpta eſt, quod aſthma fuit ex aſperarum arteriarum a pure craſſo obſtructione. Secunda Galen. auct. eſt 4. *de loc. aff.* 7. ubi de aſthmate, ſeu anhelatione hæc ait: *Per anhelantes ſolos affectus craſſis, & viſcoſis humoribus pulmoni impactis vires robuſtæ conſtanteſque permanſerunt*; talis igitur anhelatio aſthma eſt. Tertia auct. eſt, quam Maſſarias, adduxit 7. *de med. ſec. loc.* ubi ex mente Antiquorum Galenus docet, dyſpnoicos eos vocari, quibus pulmonum bronchia craſſis, viſcidiſque ſuccis ſunt conſpurcata; talis autem dyſpnœa eſt aſthma. Cum aſthmate convenit quoque, qui *ſpiritus magis denſatus* vocatur a Galeno 3. *de dyſp.* 3. ſcribente. *Ejuſdem vero amplius denſatum aſthma, ideſt, anhelationem in conſuetudine habet*: qui ſpiritus magis denſatus *Subſpiritus creber* a nonnullis Neotericis dictus eſt. Et hæc anhelatio ad magnam, & parvam, necnon denſam refertur reſpirationem. Magnam ob thoracis diſtenſionem; parvam ob aeris inſpirationem. Hinc Hippocratis defenſionem confirmat, prædictis nimirum hiſtoriis omnes difficilis reſpirationis ſpecies magnæ, & denſæ agnoviſſe.

Aſthma ad magnam & parvam, necnon denſam reſpirationem refertur.

SYNOPSIS V.

De dyſpnœa ſpecifice ſumpta pro Anhelatione, ejus Differentiis, & ad methodum reductione.

Dyſpnœa ſpecifice ſumpta pro anhelatione triplex.

- 1. Denſa & magna, quæ duplex, ex
  - 1. Vehementi
    - 1. Exercitio
    - 2. Curſu
    - Utroque modo, & ratione
      - 1. Thoracis.
      - 2. Spiritus.
  - 2. Febribus ardentibus
- 2.
  - Denſa & magna, ratione thoracis
  - Parva & denſa ratione ſpiritus
  - Ex aſperarum arteriarum obſtructione, ſcilicet Aſthma ſpecificum quod dicitur &
    - Spiritus magis denſatus,
    - Subſpiritus creber a Neotericis.
- 3. Denſa & parva utroque modo, & ratione.
  - Thoracis
  - Spiritus.
  - Ex
    - 1. Mala ilium affectione
    - 2. Thoracis compreſſione
    - Pneumatoſis; unde
      - Pneumatodes.
      - Pneumatias.
    - Dicitur etiam ſpiritus ſimpliciter, & ſpiritus denſus.

CAPUT VI.

De Multiplici, Longa nimirum, Brevi, Multa, Extendenti, & Urgenti reſpiratione, necnon de ſpiritus detentione; Quid, & Quomodo ſub methodo continentur.

HIs poſthabitis aliæ ſequuntur difficilis reſpirationis differentiæ; quarum paſſim meminit Hippocr. & Galenus, quæ cum ad methodum habeant reduci, ideo medico obeliſco examinandæ, quid ſint, & quæ formalis earum reductio ad ipſas methodi cardinales differentias. De longa, & brevi reſpiratione locutus Hippocr. 2. *epid. ſectione* 3, & 6. *comm.* 2. *textu* 10.
Spiratio longa ad raram, brevis ad denſam refertur. Galenus 2. *de dyſp. cap.* 10. & 2. ejuſdem. Longa & brevis ſpiratio neceſſario ad raram, & denſam reducitur: *longa* quidem ad *raram*, *brevis* vero ad *denſam*. Et ratio eſt, quia, ut 4. *cap. primi lib.* docuimus, longum, & breve de tempore dicitur, quatenus tempus eſt menſura quietis, ejus ſcilicet quod quieſcit in termino; ideoque longitudo, & brevitas ad quietem raram, & denſam refertur. Longa igitur ſpiratio, quæ *rara* eſt, diverſimode a Galeno & Hippocr. fuit deſcripta. Nam dum 3. *de dyſp. c.* 10. ſpiritus per *longum tempus* dicitur, & 4. *de loc. aff.* 7. cum Hipp. ſpiritus ex *longis intervallis*, reſpiratio longa inſinuatur, quæ eſt rara. Ideo, qui longa reſpiratione afficitur, Longi ſpiritus appellatur, ut patet apud Galenum de uxore Dealcis 2. *de dyſp.* 8. Ita cum 3. *de dyſp.* 7. ſpiritus vocatur per *multum tempus*, multi nomine tempus longum deſcribitur, quo rara reſpiratio. Pariter tertio *de dyſpn.* 10. *ſpiritus detentione* reſpiratio ad plurimum tempus cohibita ſignificatur, ideo rara. Et ſicut quæ per longum tempus fit, reſpiratio longa, hoc eſt, rara: ita quæ per longiſſimum, *rariſſima* eſt.
Longa ſpiratio non tamen rara eſt, ſed etiā magna. Sed non tantum longa ſpiratio eſt rara, verum etiam *magna*, cum hoc tamen diſcrimine, quoniam longa reſpiratio primario de rara, ſecundario de magna prædicatur, ut ex Galeno colligitur 3. *de dyſpn. cap.* 10. ſcribente. *Primario etenim ea, quæ per longum tempus fit, hoc eſt rara, hoc nomen poſſidet: ſecundario vero etiam magna.* Ratio autem, propter quam rara reſpiratio, quæ longa dicitur, ſit etiam rara, a Galeno omittitur. Videtur autem primo obtuitu non neceſſarium, cum quæ rara eſt, potius ad parvitatem, quam ad magnitudinem ſit referenda.

Quinimmo ea reſpiratio, quæ longiſſima, & per conſequens admodum rara, tantum abeſt, ut magna ſit, quod potius minima (minutula dicitur in Coacis,) hæc enim eſt, quæ fit in perfrigeratis, & in apnœa, de qua Galenus 3. *de dyſpn. cap.* 10. his verbis: *Minimus autem, ſimulque per longiſſimum tempus ipſis fit ſpiritus*: & paullo ſupra, *ſimul per longum tempus reſpirant, & frigidum expirant*. Non ergo cum longa, hoc eſt rara reſpiratione, magnitudo conjungitur, ita ut pro longa reſpiratione apud Hippocratem neceſſario debeat intelligi, quæ rara, & magna eſt. Tamen reſpondetur: non raram ſimpliciter eſſe magnam, cum poſſit etiam eſſe parva: ſed quæ ex tali cauſſa eſt rara, puta ex delirio, etiam eſt magna; & hæc eſt, quæ ab Hippocr. præciſe longa dicta eſt, quæ propria eſt delirantium, ut fuſius ſuo loco. Longam hanc reſ-
Longa reſpiratio continua cum oſcitationū ſanatoria eſt. pirationem continuarum oſcitationum *ſanatoriam* eſſe ſcripſit divinus Senex. Sanatoriam autem declarat Galenus dupliciter, ſub notione *ſigni*, & *cauſſæ*. Cum namque oſcitatio ex vaporoſo, craſſoque naſcatur ſpiritu muſculoſo genere contento, fit ut *oſcitantes ſint continuo expirantes, cum in exſpirationibus ejuſmodi ſpiritus expurgetur, & evacuetur*. Propterea ubi oſcitantes ex longo reſpirant intervallo, ſignum eſt ſanatorium oſcitationis. Cauſſa etiam eſt, quoniam ea ratione, qua ſpiritus detentio, quæ longa, ſeu rara eſt expiratio, ſingultum ſanat, ita & oſcitationem, quamquam vero hujus rei contemplatio ad cauſſarum difficilis reſpirationis theoriam attineat, tamen huic differentiarum tractatui conſulto cauſſarum nonnulla permiſcua aliquando immiſcui, quæ & ad præſentem differentiarum captationem, & futuram cauſſarum perceptionem quam maxime conferre poterant. Difficultas Dubium.
ergo non levis ex dictis oritur; videtur namque Galenus ſibi contradicere, cum ex una parte ſtatuat, oſcitantes continenter expirare, *cum in expirationibus ejuſmodi ſpiritus expurgetur, & evacuetur*: & ex alia velit, longam, ſeu raram expirationem, eſſe cauſſam oſcitationis, ut & ſingultus, ſanatoriam. Si enim cauſſa illa eſt ſanatoria, quæ tollit affectus cauſſam, & cauſſa oſcitationis ſit ſpiritus vaporoſus, & craſſus, hicque continenti expiratione expurgetur, & vacuetur, ex neceſſitate ſequi videtur, expirationem brevem, & non longam, eſſe ipſius oſcitationis cauſſam ſanatoriam, quia tunc ille affectus curatur, quando ejus materialis cauſſa expurgatur, & evacuatur. Non aliam, exiſti- Reſponſ.
mo, aſſignari reſponſionem poſſe, niſi quia ſpiritus ille craſſus, & vaporoſus duobus in locis habeat ſubſiſtentiam, ſub cute in muſculis, tamquam oſcitationis cum pandiculatione conjunctæ cauſſa conjuncta: & in ventriculo, tamquam cauſſa ejuſdem antecedens. Si ad antecedentem ſpiritum reſpiciamus, hic brevi, ſeu continenti expiratione per os expurgatur: at ſi ad conjunctam, ſpiritus detentione, ſeu longa expiratione per cutis poros propellitur, Galenus ergo ad variam cauſſæ morbificæ ſubſiſtentiam reſpiciens, de reſpiratione brevi, & longa vario modo eſt locutus. Et colligo hanc reſponſionem ex eodem Galeno, qui ait, Athletas in exercitiis ſpiritus detentione uti, ſeu longa expiratione, *expellere conantes quicquid ſive humorum, ſive vaporum, in tenuibus circa cutem meatibus detinetur*. In eundem finem oſcitantes cum pandiculatione longius reſpirant, ut id expurgent ſub cute contentum: expirant vero continenter, ut qui in ventriculo continetur ſpiritus craſſus per os evacuetur. Ceterum de ſingultu ratio eſt diverſa, quoniam etſi ſpiritus ſingultum efficiens ventriculo contentus brevi, ſeu denſa expiratione vacuetur, tamen ſpiritus detentione ſpiritus craſſus reſolvitur magis, quod de oſcitatione etiam dici poteſt. Sed & in hoc differt oſcitatio a ſin- Differentia oſcitationis a ſingultu.
gultu, quia in ſingultu nullus ſpiritus in muſculoſo continetur genere, veluti in oſcitatione, ideo ut in Athletis & continuo ſe exercentibus longa fit expiratio ad propellendum ſpiritum, vel humorem craſſum ſub cute exiſtentem; ita & in oſcitantibus. Longa ergo reſpiratio magna, & rara eſt.

Porro brevis reſpiratio, hoc eſt, *motus reſpiratoriorum organorum per breve tempus*, denſus eſt ſpiritus, qui longo opponitur, ſeu raro, oppoſitorum enim diverſa eſt ratio, ut ex eodem Galeno colligitur 3. de dyſpn. cap. 10. Pariter qui brevi ſpiritu reſpirat Brevis ſpiritus dicitur, ut de eadem uxore Dealcis patet apud Hippocr. & Galenum 2. de dyſpn. Utrum vero brevis, non tantum longo ſpiritui per denſitatem, verum etiam per parvitatem opponatur, dubium eſt. Ex una enim parte, ſicut longa reſpiratio primario rara, ſecundario magna eſt: ita brevis primario denſa, ſecundario parva dicenda eſſe videtur, ut Galenus ſta-

tuit his verbis. *Spiritus per longum tempus factus, hoc eſt rarus, inſuperque magnus indicatur: quemadmodum etiam per brevem reſpirationem, is qui per modicum tempus fit, hoc eſt denſus, inſuperque parvus.* Attamen ex adverſo videtur brevis reſpiratio eſſe potius magna, quam parva. Et ratio ex ipſo Galeno deſumitur; eſt enim brevis reſpiratio *phreniticorum, & perfrigeratorum ſanatoria cauſſa*, quos Hippocrates *brachipotas*, hoc eſt *abhorrentes a potu, & vix bibentes, ſeu paucibibos* appellavit. Brevis enim ſeu *continens reſpiratio ventilare ſimul, & excalefacere perfrigerata poteſt:* ſicut excandeſcentia perfrigeratos calefacit, decoloratos format, & graciles ſanguine replet, *tamquam ſane excandeſcentia innatum calorem excitare queat; at vero quod denſiorem omnino reddat reſpirationem ipſa animi excandeſcentia, nemo ignorat*. Hæc vero denſa reſpiratio eſt, quæ brevis dicta eſt, quæ etiam magna potius quam parva eſt nuncupanda; ut enim denſitas, ita & magnitudo prædictos præſtare poteſt effectus, non autem parvitas. Et confirmatur hæc ratio, quoniam ſi perfrigerati rara, & parva, immo minima ſpiratione reſpirant, ſi brevis reſpiratio debet eſſe cauſſa, & ſignum ſanationis, non tantum denſa, ſed magna fieri debet. Potius autem in phreniticis ſpiratio brevis parvitatem habebit, cum phreniticorum reſpiratio non tantum rara, ſed etiam magna ſit.

Brevis reſpiratio potius magna eſt, quam parva.

Reſpondeo tamen, in perfrigerantis quoque brevem reſpirationem denſam, & parvam, minime vero magnam eſſe, diverſa tamen ratione magis, quam in phreniticis. Etenim in phreniticis, qui ſanantur, fit parva ſpiratio reſpectu magnitudinis; in perfrigeratis vero reſpectu magnitudinis fit parva; cum enim mota mente reſpiratio magna fiat, & longa, hoc eſt rara immota mente reddita, ex magna parva, ſicut denſa, fit. Secus perfrigeratis contingit; cum enim in eis reſpiratio minima fieret, dum calefiunt, ex neceſſitate major redditur, ſicut ex rara fit denſa: tamen parva dicitur reſpiratio, non reſpectu magnitudinis, ſed denſitatis; cum enim denſitas calorem magis augeat, quam magnitudo, quinimmo denſiori reſpirationi magnitudo officiat, quo enim denſior reſpiratio, eo etiam minor, ideo in perfrigeratis reſpiratio brevis, hoc eſt denſa, parva etiam dicitur. At de brevi, & longa reſpiratione hæc ſatis.

Dubii ſolutio.

Occurrit quæ *Multa* dicitur, quæ non ad unam tantum differentiam determinatur, ſed potius ad plures, & diverſas vagatur. Modo enim multa reſpiratio ſumitur pro *denſa*, ut 3. de dyſpn. 6. cum ait, *poſſibile eſſe aliquando multum ex multis parvis coacervari*, ut in pleuriticis, & peripneumonicis, *quod .n. pauca magna, hoc multa parva poſſunt*: talis autem multa reſpiratio eſt denſa, necnon parva, quamquam diverſa ratione; in pleuriticis enim parva eſt & ratione ſpiritus, & ratione thoracis; in peripneumonicis parva eſt ratione ſpiritus ob coarctationem pulmonum, ſed magna ratione dilatationis thoracis. Sumitur etiam multus ſpiritus a Galeno 3. *de dyſpn. 7.* pro *raro* dum ait; *Spiritum magnum, & per multum tempus deſipientiam ſignificare*. Alibi multum accipit pro *magna* thoracis dilatatione, ut 4. de loc. aff. 7. ſcribens. *Proinde non ita multum omnes thoracis partes dilatat*. Demum accipitur multus ſpiritus pro *magno* loco cit. dum ait, conſtare, Hippocratem 1. Prog. tex. 34. *magnum ſpiritum pro multo dixiſſe*. Quamobrem multa reſpiratio per plures vagatur differentias, cum aliquando pro denſa, aliquando pro rara: aliquoties pro magna, tum ratione thoracis, tum aeris, eam uſurpet: & pro raritate, & denſitate, quam forma varia induit, ad magnitudinem, & parvitatem vario modo mutetur. Quamquam tamen multum, & paucum de ſpiritu, qui inſpiratur, expiraturque, magis proprie dicatur: velut magnitudo, & parvitas de inſtrumentis reſpiratoriis, quæ dilatantur, conſtringunturque, ut cap. 4. primi libri ex Galeni mente aperuimus.

Multa reſpiratio ad multas differētias excurrit.

Quare reſpiratio parva in pleuriticis, quare parva in peripneumonicis.

De *urgenti*, & *extendenti* ſpiritu pauca ſunt dicenda; conſpicuum eſt namque ex Galeno 3. *de dyſpnœa cap. tertio*. Hippocratem pro extendenti *tardum*, pro urgenti *velocem*, intelligere: velox autem, & tardus ſpiritus vario modo cum denſitate, & raritate permutatus, in ipſas quatuor cardinales methodi ſpecies refertur; ut ſuo loco aperiemus.

SYNOPSIS VI.

De Multiplici, Longa nimirum, Brevi Multa, Urgenti & Extendenti reſpiratione, necnon Spiritu detento, Quid ſit, & Quomodo redigatur ad methodum.

Multiplex reſpiratio quintuplex

- 1. Longa, quæ ad
  - 1. Raram primario
  - 2. Magnam ſecundario
  - } Reducitur.
  - Dicitur Spiritus
    - Per longum tempus.
    - Ex longis intervallis
    - Per multum tempus.
    - Detentus.
  - eſt
    - Propria delirantium.
    - Sanatoria continuarum oſcitationum.
- 2. Brevis, reducitur ad
  - 1. Denſam primario.
  - 2. Parvam ſecundario, quæ duplex
    - 1. In phreniticis magnitudinis
    - 2. In perfrigeratis denſitatis
    - } Ratione.
- 3. Multa, varie ſumitur, ſcilicet pro
  - 1. Denſa
  - 2. Rara
  - } Reſpiratione.
  - 3. Magna thoracis dilatatione.
  - 4. Magno ſpiritu.
- 4. Urgens, quæ eſt velox
- 5. Extendens, quæ tarda
- } Reducuntur cauſſaliter cum veloci, & tarda ad methodum.

CAPUT VII.

De Calida, & frigida reſpiratione: necnon de Apnœa. Quid ſint, & quomodo ſub methodo militent.

DE Calida, Frigidaque reſpiratione quædam diligenter perpendenda ſunt, quæ ſuperficie a Galeno tantum tacta ſunt. Primum etenim conſtat, Hippocr. utriuſque calidæ, & frigidæ reſpirationis commeminiſſe 6. Epid. Comm. 2. *tex.* 10. cum inter alias difficilis reſpirationis ſpecies ibi recenſitas utramque reponat ſcribens: *Calidus, & frigidus*, nimirum ſpiritus. Nonnulli autem, referente Galeno 3. *de dyſpn. cap.* 3. corrigentes, ſeu potius Hippocr. corripientes auſi ſunt immutare dictionem, ſcribentes, non *calidus, & frigidus*; ſed *calidum, & frigidum ſpiritum ſuperiſpirantes*. Eos Galenus objurgat de temerario auſu, eo quod calida, & frigida reſpiratio una ſit ex difficilium reſpirationum genere, ideoque Hipp. recte poſuiſſe, dum ſcripſit, *calidus, & frigidus*. Tamen etſi verum ſit, quod ex mente divini Senis Galenus ibi tradit; non uſque adeo tamen recte videtur ſententiæ Hippocraticæ correptores refellere. Et ratio eſt, quod etiamſi correctores dixerint, calidum, & frigidum ſpiritum; quem inſpiramus, enunciandum; non calidus, & frigidus: tamen ex difficilium ſpirationum numero haud ipſum excluſerunt. Cum namque reſpirationis partes ſint geminæ, inſpiratio, & expiratio, ipſique ſcribendum ita voluerint, *velut ſuper inſpirantibus frigidum, & calidum*, conſpicuum ſit, ſpiritum hujuſmodi extra difficilis ſpirationis ſeriem ipſos minime excluſiſſe, ſed calidum, frigidumque ad inſpirationem reduxiſſe. Quod tamen etiam abſque neceſſitate ab ipſis factum. Cum non minus nuncupari debeat calidus, frigiduſque ille, qui inſpiratur, quam qui expiratur ſpiritus. Quamobrem nullius correctionis opus habet Hippocr. ſententia. Ideo etiam vana loquuntur, & effutiunt abſurda; quando enim reſpiratio calida, & frigida ab Hippocrate dicta eſt, non ad inſpirationem, ſed expirationem refertur. Quod etiam Galeni verbis colligitur ſic ſcribentis: *Quemadmodum enim magnus;*

Galenus corripientes locum Hipp. reprehenditur.

Galenus reprehēditur.

magnus, & parvus, denſus, ac rarus; ſic etiam calidus, & frigidus expiratur. Et paulo infra habet: *ſi enim putavit ex difficilium ſpirationum genere eſſe calidam, & frigidam expirationem*.

Frigidus & calidus ſpiritus ab Hippocr. dictus quis.

Frigidus ergo, & calidus ſpiritus ab Hippocrate enunciatus eſt ille, qui ad expirationem, non autem inſpirationem, attinet. Ratio autem propter quam frigidi, calidique nomine is, qui expiratur, ſpiritus intelligi debeat, eſt, quoniam qui inſpiratur, ad prænotionem nihil conducit, ſed ſolummodo qui expiratur. Ad quam vero cardinalem methodi ſpeciem referenda calida, & frigida expiratio? Dico ex 3. *de dyſpn. cap.* 8. calidam ad magnam, & denſam; frigidam ad parvam & raram referri.

Expiratio calida ad magnam & denſã: parvam & rarã refertur reſpiratione.

Etenim calida, ait Galenus, *eadem eſt cum denſa, & magna: frigida vero a rara, & parva nihil differt*. Sed quid calidæ, frigidæque reſpirationis meminiſſe juvat, ſi earum una a magna, & denſa; & alia a parva, & rara non differt? Reſpondeo, non ſine magno artificio Hippocratem hanc attuliſſe differentiam. Cum enim magna, & denſa reſpiratio proprie, & velut per ſe de uſu aucto dicatur; improprie, & veluti per accidens de coarctatione, & convulſione, ut propriam magnæ & denſæ ex uſu aucto differentiam indigitaret, calidi ſpiritus ſpeciatim meminit, ut ſciamus, calidam reſpirationem eſſe quidem magnam, & denſam, eam tamen, quæ fit ex utilitate aucta. Similiter de parva, & rara reſpiratione eſt ſubaudiendum, proprie enim & per ſe dicitur de uſu imminuto: improprie, & per accidens de facultatis imbecillitate; ideo frigidi ſpiritus appellatione parvam & raram exſpirationem eam eſſe dixit, quæ ex uſu imminuto: uti enim ex aucto calidus, ita ex imminuto frigidus ſpiritus expiratur. Ceterum quid ſpiritus calidus, & frigidus, ſeu calida, & frigida expiratio, adhuc ignoratur.

Calida & frigida expiratio quid.

Non enim in ſola conſiſtit expiratione, ſed in efflatu, ſeu exſufflatione calida, vel frigida. Ubi enim ſpiritus expiratur, frigidus, aut calidus exſufflatur, frigidus, aut calidus dicitur, ſeu calida, vel frigida expiratio. Exſufflatio vero, ſeu efflatus ex ore, & naribus fit. Hoc autem ad illius magnæ, & denſæ expirationis differentiam, quæ eſt ſine efflatu, ut in ſola anguſtia, & convulſione muſculorum thoracis; ipſis enim magna, & denſa expiratio eſt, ſine tamen exſufflatione, ideo nec calidus ſpiritus vocatur. *Spiritus namque calidus cum exſufflatione aucti caloris proprium eſt*, ajebat Gal. 4. *de loc. aff.* 7.

Uſus auctus a Galeno fumoſa caliditatis phlogoſis inflãmatio & favilloſa uſtura dicitur.

Quem uſum auctum ideo *fumoſam caliditatem* appellat 1. *de dyſpn. cap.* 20. *& 3. cap. 5. phlogoſin*, & *inflammationem*, ut & *favilloſam uſturam lib.* 1. *cap.* 5. Dicitur & ad differentiam illius parvæ, & raræ expirationis, quæ tametſi fiat ex refrigeratione, & facultatis animalis imbecillitate, tamen fit abſque frigidi ſpiritus exſufflatione. Qui vero ſpiritus frigidus dictus eſt ab Oraculo, ille eſt, qui ex ore, & naribus hujuſmodi efflatur, de quo hæc ipſa. *Spiritus frigidus ex naribus, & ore prodiens, valde jam pernicioſus eſt, primo Progn. text.* 24. ipſe enim eſt, qui frigidus exſufflatur.

Frigidus ſpiritus diſtinguitur a refrigeratione & imbecillitate.

Hinc patet, diſtinguendum fore *frigidum ſpiritum a refrigeratione*, & *imbecillitate*, quorum diſtinctionem quoquo pacto, non ſufficienter tamen, tetigit Galenus 3. *de dyſpn. cap.* 10. ſcribens. *Porro hic diligenter animadvertere oportet ad ipſum ſermonem, & non putare, eandem eſſe affectionem cum ea, quæ nunc a nobis oſtenditur, eam quam in prænotionum libro recenſuit*. Multum ergo a refrigeratione differt ſpiritus frigidus, necnon etiam ab imbecillitate. A refrigeratione quidem, etenim frigidus ſpiritus eſt, qui tantum fit in morbis acutis, & conſequenter continuis febribus (qui enim veri acuti ſunt morbi *omnino cum febribus continuis fiunt*, ut Galenus docuit 3. *de dyſpn. cap.* 9.)

Frigidus ſpiritus fit tantum in morbis acutis. Eſt lethalis.

Ideoque hic qui efflatur ſpiritus frigidus eſt pernicioſus, conſequenter lethalis, ut idem Galenus docuit eodem *lib.* 3. *cap.* 8.

Unde elevetur.

Elevatur hic frigidus ſpiritus a materia frigida ſua copia innatam caliditatem gravante, ſuaque qualitate extinguente ad flammæ ſimilitudinem, quæ lignorum humidorum copia ſuffocatur, & extinguitur, ut Galenus exemplificavit 3. *de dyſpn. cap.* 10. Ceterum frigida hæc materia ſi a calore accendatur, ubi ea fuerit conſumpta, neceſſario etiam ipſa caliditas innata ſimul extinguitur, unde nulla ſic expirantibus ſalutis ſpes relinquitur: ii autem ſunt, quibus per febres non tantum continuas, ſed etiam intermittentes, in acceſſionibus ſpiritus non tantum frigidus expiratur, ſed etiam facies ſudore perfunditur frigido, & extrema ſummo algore frigeſcunt, ut nullo ignis adminiculo calefieri poſſint. Ita enim obſervavi ego ſæpius in intermittentium tertianarum acceſſionibus plures interiiſſe, quibus exenteratis pulmones inflammati, & nigricantes reperti ſunt, ut viſum eſt in Excellentiſſimo Fiani Duce Illuſtriſſimi, & Reverendiſſimi Cardinalis Ludoviſii Patre; & Clariſſimo Thoma Dempſtero humaniorum ſtudiorum Profeſſore conſpicuo Bononiæ; qui cum tertianis omnino intermittentibus laborarent, quarta, quintave acceſſione frigidum ſpiritum expirantes, periere. Conſimiliter in febribus iis malignis obſervatur, quæ ex veneno frigido extinctivo naſcuntur, ipſis namque ſpiritus frigidus expiratur pernicioſus, ad differentiam febrium vere lipyriarum, quibus etiamſi exteriora algeant, non tamen ſpiritus frigidus, ſed fervens potius expiratur, cum interiora urantur.

Dubium.

Hoc loco tamen oritur dubium maximum. Galenus enim 3. *de dyſpn. cap.* 10. unum captu difficile tradit, ſcilicet in acutis expirari quoque ſpiritum frigidum, etiamſi frigida materia accendatur, ejus verba ſunt. *Quare etiam accendere quandoque poſſibile eſt hanc, ubi materiam exuperaverit: in quibus autem conſumpta materia neceſſario etiam ipſa ſimul extinguitur, quemadmodum in iis, qui in acutis morbis ſic expirant, nulla ſpes ſalutis relinquitur*. His verbis velle videtur, etiam in acutis frigidum expirari ſpiritum, cum materia fuerit accenſa, & conſumpta, conſpicuum enim eſt accenſione conſumi. Quod tamen non levi caret ſuſpicione, materiam nimirum accenſam de ſe frigidum emittere ſpiritum, potius enim calidum. Hic locus difficilis admodum eſt, rectaque indiget expoſitione.

Solutio duplex. Prior.

Poteſt autem eſſe duplex hujus loci expoſitio. Prima ad litteram vera, & germana eſt; quoniam non vult Galenus, neque aſtruit, materiam frigidam accenſam ſpiritum emittere frigidum, ideo in acutis a materia frigida jam accenſa ſpiritum expirari frigidum, potius oppoſitum, dum ponit: *Quare etiam accendere quandoque poſſibile eſt hanc, ubi materiam exſuperaverit*, calor ſcilicet naturalis. Quaſi diceret, tametſi ut plurimum a materiæ frigidæ copia in talibus acutis caliditas innata aggravata ſuffocetur, & affecta extinguatur, tamen aliquando etiam contingit, materiam frigidam accendi, ubi hanc calor exſuperaverit; ideo ex neceſſitate ſpiritus frigidus in calidum permutatur, minuſque pernicioſus redditur, ut nunc, dum hæc ſcriberem, vidimus in Illuſtriſſimo hujus inclytæ Urbis Mantuæ Proviſore, qui ideo præter ſui, & reliquorum expectationem evaſit.

Poſterior.

Hæc igitur eſt una dictionis expoſitio. Alia expoſitio priori oppoſita hæc eſt. Quibus ipſa caliditas innata una cum frigida materia conſumpta extinguitur, ſpiritus frigidus efflatur, hiſque nulla eſt ſalutis ſpecula.

Objectio. Reſponſio.

Sed dices, materiam non conſummi, niſi ut calefaciat. Reſpondeo, frigidam materiam conſumi quidem quatenus calefit, non tamen cum caloris victoria conſumi, quoniam una cum materiæ conſumptione ipſe calor extinguitur, & eſt victoria cadmica, ex cujus extinctione, & morticinio ſpiritus frigidus expiratur,

Spiritus frigidi triplici caſu expirant.

Propterea triplex eſt caſus. Primus eſt, cum a copia materiæ frigidæ innata caliditas gravata extinguitur, & in hoc eſt ſpiritus frigidi poſitiva expiratio pernicioſa. Secundus caſus eſt, cum materia frigida a calore quidem conſumitur, una tamen cum materia calor extinguitur, & in hoc pariter ſpiritus frigidus privativus efflatur omnino pernicioſus, & eſt ille, de cujus pernicie Hippocr. *primo Pron. text.* 25. & Galenus 3. *de dyſpn. cap.* 28. Tertius caſus eſt, cum materia frigida accenditur a calore, ſuperante calore, & in hoc frigidus in calidum ſpiritum degenerat, qui quidem non vacat periculo, ſed non amplius eſt pernicioſus, prout enim frigidus in calidum permutatur, ita pernicies in periculum. Quare de frigido ſpiritu res ſic determinanda.

Refrigeratio a qualitate, ſpiritus frigidus a materia frigida oritur.

Etenim *refrigeratio* longe a frigido ſpiritu diverſa eſt, ea enim a qualitate potius, quam a frigida materia, oritur; ideo neque fit in acutis, cum fiat ſine febre, & ſine pernicie, quamquam cum periculo; cujuſmodi eſt uteri ſtrangulatio, & omnino omnes apnœæ, hoc eſt, ſpiritus interceptiones, quæ mulieribus contingunt, præſertim viduis, *aliquando etiam viris* ob ſeminis corruptionem, vel alterius humoris: hinc quæ ſic refrigerantur, Corpora *refrigerata* ſimpliciter ab Hippocr. Galeno nominantur. Hanc ſane refrigerationem Galenus ex mente Hippocr. intellexit, quando ſtatuit, brevem reſpirationem perfrigerata Corpora calefacere. Eandem quoque propoſuit 1. *de dyſpn. cap.* 21. his: *Si enim inſpiratio parva & tarda forte fuerit, perfrigerationem ſignificat caliditatis ſecundum naturam*. Eandem quoque eſſe putavit, quam 4. *de loc. aff.* 7. propoſuit ſcribens. *Rarus vero vehementem refrigerationem, & quidem ſpiritalium duntaxat, præcipue pulmonis, & cordis*. His enim non ſpiritum frigidum, ſed ipſam intelligit refrigerationem. Sed præter hanc alia quoque eſt refrigeratio, quæ ad facultatis imbecillitatem ſpectat, animalis nimirum, quæ diſtinctionis cauſſa, non refrigeratio, ſed *imbecillitas* dicitur.

Proprie refrigeratio ad naturalẽ imbecillitatem attinet facultatum.

Etenim quæ proprie refrigeratio eſt, ad naturalem attinet facultatem pulmonum, & cordis: quæ vero facultatis imbecillitas dicta eſt, ad ſpinalis medullæ, vel diaphragmatis intemperiem frigidam refertur, & de hac egit Galenus 4. *de loc. aff.* 4. & 1. *de dyſpn. cap.* 23. ubi facultatem imbecillam *perfrigeratam* appellat. Hanc etiam aperuit 4. *de loc. aff.* 7. Quamobrem cauſſa diſtinguuntur frigidus ſpiritus, refrigeratio, & imbecillitas. Et ut cauſſa diſcriminantur, ita quoque reſpirationis forma. Nam etſi reſpiratio frigida, & quæ refrigeratio dicitur, & quæ imbecillitas, ad difficilis ſpirationis parvæ & raræ genus reducantur, tamen in parva, & rara reſpiratione triplex eſt diſtinctio, prout triplex eſt refrigerationis ſpecies. In frigido enim ſpiritu expiratio parva, & rara fit cum frigidi ſpiritus efflatu,

ſeu

ſeu exſufflatione per os, & per nares, ut dictum eſt ex Hippocr. ſententia.

In imbecillitate qualis & quomodo expiratio fiat.

In imbecillitate vero fit expiratio parva, & rara, quæ ſublimis dicitur ſine efflatu per os, ſed cum ſimplici emiſſione ſpiritus per nares, & contractione alarum narium, ut Galenus docuit 4. *de loc. aff.* 7. & 1. *de dyſpn. cap.* 23.

Qualis & quomodo in refrigeratione.

In refrigeratione tandem fit reſpiratio minima, & per longiſſimum tempus ſine efflatu per nares, & emiſſione ſpiritus per nares, & abſque alarum narium contractione, cujus rei ſignum eſt, quoniam, ut Galenus ait 3. *de dyſpn. cap.* 10. *pleroſque latet, ac fallit*: non tamen ex toto reſpiratio deficit, *ſi enim quis pilum, & lanam tenuem diligenter, & probe conceptam præ naribus ſuſpendat, percipiet utique reſpirationem*. Hæc de ſpiritu frigido. De calido autem paulo ſupra dictum, quod dicendum. Dubitatiuncula remanet, quam breviter libabo, a Galeno propoſita 3. *de dyſpn. cap.* 4.

Cur Hippocr. frigidæ tantum expirationis meminerit loco, ubi differentias utraſque ſe tractaturū ait, quæritur.

cur Hippocr. Prænotionum libro frigidæ tantum, non calidæ expirationis meminerit, ſi differentias juxta calidum, frigidumque proſequi inibi determinaverit? Ulterius quæ cauſſa, ut frigidæ expirationis alterationis modum adjunxerit, perniciem ſcilicet, in quam deſinit, non tamen affectionem, a qua dependet appoſuerit? Secus de reliquis, ut de magna, ac denſa; necnon magna, & rara præſtiterit? earum enim cauſſativam expoſuit affectionem, alterationis modum ſubticuit; cum tamen de omnibus, & quibuscumque neceſſarium videatur, utrumque, & cauſſam & alterationis modum, proferri debere, ita manſuetas a malignis diſtinguere. Non videtur autem huic difficultati adhiberi poſſe reſponſio a Galeno tradita 3. *de dyſpn. cap.* 9.

Quæſtioni nõ ſatis facit Galenus.

propoſitum ſcilicet Hippocratis Prænotionum libro eſſe agere tantum de morbis acutis, & non de diuturnis. Etenim calida reſpiratio, ut & magna, & rara in mente motis, acutis congruunt; quare ſi Hippocrati conſultum fuiſſet agere de ſpeciebus difficilis ſpirationis acutis tantum congruentibus, non de ſolo ſpiritu frigido, ſed etiam de calido loqui debuiſſet, necnon de magno, & raro. Neque etiam videtur applicanda reſponſio quinto capite habita de altitudine animi Hippocratis, quippe qui ceteris conſpicua afferre dedignetur, quæ vero alios latent, ſufficienter aperiat; omnibus autem conſpicua eſt calidi expiratio, frigidi vero nullis, vel paucis cognita fuit.

Reſponſio Auctoris.

Non ſane, quoniam, ut idem Galenus *cap.* 8. *idiotis*, etiam notum, frigidi ſpiritus efflationem imminentis mortis eſſe nunciam; quare neque Hippocrati neceſſe erat, de hujus ſpiritus pernicie hæc fari, cum idem Galenus ſubjungat: *Quæ enim morientibus fiunt, ea nullum magnum habent momentum in prænotionibus*. Hujus ergo diverſitatis cauſſam eſſe reor, quam Galenus loco citato attulit, nimirum, quoniam ſoli ſpiritui frigido pernicies congruit, ideo cum hic ſolus pernicioſus ſit, ut hunc a ceteris diſcriminaret, ipſius tantum meminit. *Aliæ enim omnes reſpirandi difficultates hoc ſolum habent, quod non extra periculum ſint: poſtrema vero omnium relata, ſupra hoc quod & periculoſa eſt, etiam pernicioſa, & non procul a morte hominem eſſe annunciat*. Excipienda tamen eſt reſpiratio magna, & denſa ex maligna pulmonum inflammatione in febribus, hæc enim, ut prior, pernicioſa. Ceterum ſi idiotis ejus frigidi ſpiritus præſagium eſt conſpicuum, quomodo ab illa ſua animi altitudine non declinavit divinus Hippocrates? curve quæ idiotis, nedum bonis medicis, conſpicua ſunt, tali ac tanta verborum gravitate recludere voluit? Non quidem Galenus viſus eſt difficultatem ſolviſſe, dum ſcripſit, Hippocratem hoc feciſſe, *ut omnes ex ordine difficilis ſpirationis ſpecies exponeret, & amplius adhuc propter magnæ, & denſæ oppoſitionem*. Siquidem & calidum ſpiritum his de cauſſis ponere debuiſſet, ſi omnes difficilis ſpirationis ſpecies afferre voluiſſet, & ut eundem a frigido diſtingueret, ſicut calidum poſuit, ut a ſibi oppoſito calido diſtingueretur. Crederem ergo, ita ſolvendam fore objectionem, eo quod in frigidi ſpiritus pernicie latitudo contineatur, ut ideo non omnis ſit morti conterminus; Immo aliquem ſupervicturum iri poſſe. Eſſe autem in frigido ſpiritu triplicem ſtatum, demonſtratur, *periculoſum*, & *morituris propinquum*, ex ipſo Galeno *loc. cit.* ubi loquens de hac frigida expiratione, hæc ſcribit 3. *de dyſpn.* 8. ſuperius etiam allata. *Poſtrema autem omnium relata, ſupra hoc quod & periculoſa, & pernicioſa, non procul a morte hominem eſſe annunciat*.

In frigida ſpiritu triplex ſtatus.

Si ergo expiratio aliqua frigida hoc tertium addit, nimirum hominem morti eſſe propinquum, ſupra illa duo, quorum unum eſt, eſſe cum periculo; aliud vero cum pernicie, conſtat, aliquam frigidam expirationem eſſe poſſe cum pernicie tantum, non autem cum mortis propinquitate: ea autem eſt, quam ſuperius expoſui ad mentem Galeni, cum ſcilicet a materia frigida innata caliditas gravatur, hæc enim eſt cum periculo, & pernicioſa, non tamen abſolute morti propinqua. Etenim ſi contigerit, a calore accendi, eodem vincente, eſſe poteſt, ægrum evaſurum iri, mutato in calidum frigido ſpiritu, ut quotidiana docemur experientia. Verum quem ſupra perniciem addit, eſſe morti propinquum hominem, ſpiritus eſt frigidus, qui fit ex caloris innati una cum extraneo in materia ſuccenſa omnimoda extinctione, de quo recte protulit Galenus 3. *de dyſpn. cap.* 10. nullam ſalutis ſpem relinquere. Quod dictum eſt ad differentiam calidi ſpiritus, qui ex ſe tantum eſt cum periculo, ſed ſine pernicie; propterea etiam hac de cauſſa non meminit de ipſo Hippocrates. Cum ergo ſpiritus frigidus perniciei gradu differat, ideo hunc gradum non tantum idiotis, ſed etiam multis optimis medicis ignotum ante oculos nobis objicere decrevit. At de ſpiritu calido, & frigido hæc ſatis: & quæ de cauſſarum prænotione hoc loco tacta ſunt, ad rectam differentiarum cognitionem, earumque ad methodum reductionem habita ſunt neceſſario.

SYNOPSIS VII.

De Spiritu Calido, & Frigido.

Spiritus Calidus & Frigidus eſt expiratio cum efflatu per os, & nares: duplex eſt

- 1. Calida quæ
  - Refertur ad magnam & denſam ex uſu aucto.
  - Dicitur
    - Favilioſa uſtura.
    - Fumoſa caliditas ex phlogoſi.
- 2. Frigida
  - Refertur ad parvam & raram ex uſu imminuto in
    - 1. Vere acutis.
    - 2. Aliqua febre intermittente.
    - 3. Lipyria maligna.
  - duplex eſt
    - 1. A ſubſtantia, triplex
      - 1. Poſitive frigida, a copia materiæ frigida gravante & extinguente. Pernicioſa.
      - 2. A materia frigida accenſa tamen, ſuperante calore. Periculoſa.
      - 3. Privative frigida ex frigidæ materiæ conſumptione una cum caloris extinctione. Morti propinqua.
    - 2. A qualitate frigida perfrigeratio dicitur, & eſt duplex
      - 1. Apnœa in corporibus perfrigeratis mulierum & virorum ſine efflatu, & emiſſione ſpiritus per nares & os ex refrigeratione
        - Pulmonum.
        - Cordis.
      - 2. Imbecillitas facultatis motricis animalis attinentis ad diaphragma, & ſpinalem medullam cum ſimplici emiſſione ſpiritus per nares, & os.

CAPUT

CAPUT VIII.

De Spiritu Offendenti, Revulſo, Revocato, Superinſpirato, Intra duplicato: Intus relicto, protenſo: de Dipnoa, & Suſpirio. Quid ſint, & Quomodo una cum reliquis inæqualibus ad methodum referantur.

HIs omnibus vocib. Hippoc. unam inæqualem reſpirationem nobis propoſuiſſe, ex Gal. ſatis patet *3. de dyſpn. 3. 7.* & potiſſimum *9. cap.* necnon *comm. 2. in 6. epid. tex. 17. 4. aph. 68. 6. 54. & acut. 2. 44.* Hæc autem inæqualis reſpiratio ea eſt, quo ad accidentalem inæqualitatem attinet, & quo ſupra illas quatuor cardinales methodi differentias quintam addit, de qua egimus nos in 1. lib. Quomodo igitur prædictæ Hippoc. reſpirationes diverſis locis propoſitæ ad hanc unicam referantur, breviter conſiderandum.

Ulterius quotuſquiſque ſit inæqualitatis motus. Conſequenter, an una, vel duplex ſit inæqualis ſpirationis ſpecies? Quibuſque methodi differentiis inæqualitas hæc contingat, rurſus examinandum, cum decimo, & duodecimo capite prioris libri non fuerit res ſufficienter declarata. Oportet autem rem ab eo exordiri, nunquid inæqualis reſpiratio una tantum prædictis locis, ab Hippocr. ſit propoſita, an duplex, ſumpta inæqualitate pro motu inæquali? Galenus profecto exiſtimavit, Hippoc. omnibus iis vocibus unam inæqualem ſpeciem tantummodo intellexiſſe, hanc vero *ſingularem intermittentem*: Cujus placitum liquido apparet his Galeni verbis *3. de dyſpn. cap. 9. Quare, quod hanc inæqualem reſpirationis difficultatem Hippocrates noverit, manifeſte eſt demonſtratum.*

Inæqualis reſpiratio ſingularis intermittẽs eſt.

Eſt autem hæc inæqualis reſpiratio *ſingularis intermittens*. Et hæc nulla alia, niſi quando ipſa reſpirationis actio media diſſecatur quiete, ut ex ipſo colligitur *1. de dyſpn. cap. 17.* ſic dicente. *Similiter autem, & cum ceſſatio aliqua ſciderit, & diſſecuerit alterum motum.* Et *lib. 3. cap. 6. Sed per ceſſationem ipſam actionem diſſecant.* Ita commentatur Galenus, Hippocratem *pro dupla intra revocatione* intermittentem intelligere reſpirationem; cum enim una actio continua media interrumpitur quiete, neceſſe eſt, illam unam in duas dividi. Similiter pro *ſpiritu offendenti, intus relicto, intus duplicato, revulſo, ſuperinſpirato, & protenſo*, interpretatur *actionem diſſectam*, hoc eſt, intermittentem reſpirationem.

Luctuoſum ſuſpiriũ eſt reſpiratio interrupta.

Pariter pro *luctuoſo ſuſpirio* ait, Oraculum intelligere reſpirationem *interruptam*, hoc eſt intermittentem, quam puerorum plorantium exemplo declarat *6. Aphor. 54.* dum habet. *Infantes ſæpe videntur, quo tempore plorant inſpirare inſpiratione interrupta, ſtante interim thorace, deinde rurſus id quod deeſt adjiciente.* Et *3. de dyſpn. cap. 9. Similiter ut pueri ejulantes, &c.* Quemadmodum enim pueri ejulantes unica inſpiratione diſſecta bis inſpirant; ita qui inæqualiter reſpirant.

Inæqualis motus intermittẽs & ſeorſim in alterutra reſpirationis parte fit, & conjunctim in utraque.

Hunc autem inæqualem motum intermittentem vult fieri, & ſeorſim, in alterutra reſpirationis parte, & conjunctim in utraque. In alterutra quidem, *utra ea ſit*, ſive inſpiratio, ſive expiratio, ut Galenus ſtatuit *1. de dyſpn. 17.* ſcribens. *Similiter autem cum ceſſatio aliquo ſciderit, & diſſecuerit alterum motum, ſive inſpirationem, ſive expirationem, compoſitam eſſe, etiam tunc dicimus eſſe quod diſſecta eſt, utra tandem ea exiſtat.* Et *3. de dyſpn. cap. 9. Quemadmodum enim quidam inſpirantes non ſemel hoc faciunt, ſed per ceſſationem ipſam actionem diſſecant, ſimiliter ut pueri ejulantes: ſic etiam expirantes.* Et eodem *lib. cap. 3. At vero cum & inſpirationis ſpeciem adeo manifeſte indicaverit, ut non ſolum dixerit, duplam intro fieri ſpiritus revocationem, ſed & velut ſuper inſpirantibus, appoſuerit, quomodo tandem aliquis adhuc ſuſpicari queat, ipſum expirationis eſſe oblitum?* Et *4. aph. 68. offendit autem ſpiritus aliquando quidem inſpirantibus, aliquando expirantibus.* Ut propterea voluerit Galenus, ſpiritum offendentem, ex mente Hippocratis, eſſe inæqualis reſpirationis genus utrique parti reſpirationis diviſim competens. Sed non tantum in alterutra, verum etiam in utraque reſpirationis parte ſimul eandem vult fieri inæqualem intermittentem differentiam, ut colligitur ex eodem *4. Aphor. 68.* ubi Galenus ait. Spiritus offendens, ſive *in motu ad intra*, hoc eſt, inſpiratione; *ſive ad extra*, hoc ex expiratione; *ſive ad utramque tale quid patitur*, hoc eſt, in utraque ſimul, ita ut duplici interpoſita quiete utroque motu inæqualiter quis bifariam inſpiret, & expiret ad modum pueri flentis, aut gementis. Sed adhuc clarius fatetur hanc inæqualem intermittentem in utroque ſimul fieri motu, *1. de dyſpn. cap. 17. Viſum eſt autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, ſed ambas totius reſpirationis partes in uno, & eodem hominem ita habere*, hoc eſt, utramque ſimul intermittere, ita ut unus, idemque unica inſpiratione, & expiratione ſimul bis expiret, inſpiretque.

Dipnoa dicroto pulſui reſpondet.

Quare ex Galeno præter reſpirationem imparem citatam, quæ quidem eſt artificioſa, ſed non utilis, unica datur inæqualis intermittens utilis, & artificioſa. Verum enimvero præter hanc videtur eſſe alia, de qua etiam non nihil diximus *primo lib. cap. 12. dipnoa* nobis dicta, quæ ſecundum proportionem dicroto reſpondet pulſui. Si namque tot ſunt inæqualis reſpirationis, ut pulſus, differentiæ ſecundum Galenum; Pulſus autem inæqualis ſingulari inæqualitate tres ſunt differentiæ, *impar-citatus, intermittens, & dicrotus*, jure merito dicendum eſſe videtur, præter reſpirationem imparem citatam, & intermittentem a Galeno aſſignatas locis citatis, dari quoque, quæ dicroto proportionaliter reſpondet, dipnoen dictam. Sicuti namque dicrotus pulſus ille eſt, qui unico pulſu bis pulſat, ita dipnoa eſt duplex reſpiratio in unica.

Dubitas.

Dicet quis pro Galeno, dipnoen non diſtingui ab ea, quæ inæqualis intermittens dicta eſt.

Reſponſio

Reſpondeo, quam maxime ſecundum formam diſtingui hanc terriam, dipnoen appellatam, a dupla intra, & extra revocatione. Etenim illa eſt intermittens: ut ſupra eſt declaratum, media enim quiete, aut ſimplex aut duplex ipſius reſpirationis interrumpitur motus. Ceterum dipnoa nobis dicta dicroto pulſui analoga eſt inſpiratio, non quiete, ſed *motu* interrupta, expiratione ſcilicet.

Dicrotus pulſus quid.

Quemadmodum enim dicrotus pulſus ille eſt, qui bis pulſat, hoc eſt, qui dilatationem, ictumque media contractione habet interruptum, qua proprerea a pulſu intermittenti differt, dilationem media quiete interruptam habente. Ita inſpiratio, fit medio expirationis motu: dum enim fit inſpiratio, antequam abſolvatur, expirationis motus fit, & rurſus eo deſinente abſque ſenſibili mora inſpiratio perficitur, quemadmodum in intermittenti fit duplex inſpiratio in una media ſenſibili ceſſatione.

Reſpiratio intermittẽs a dipnoa differt.

Quare longe differt reſpiratio intermittens a dipnoa, prior enim non neceſſario fit in utroque reſpirationis motu, & dum fit motus motum non interpellat, ſed utrumque media quies: dipnoa vero neceſſario fit ex utroque interpellante motu nulla interpoſita quiete. Hanc inæqualis reſpirationis ſpeciem videor me poſſe colligere ex Hippocrate *2. Acut. 44.* dicente: *Spiritus offendens in ea qua ſurſum fit aeris latione.* Aut enim dicendum eſſe videtur, Galenum hunc Hippocratis locum recte non expoſuiſſe, aut de hac inæqualitatis ſpecie dipnoa eſſe interpretandum. Galenus namque unum duobus locis hac de re tradit, quod videtur abſurdum: Tertio enim *de dyſpn. cap. 9.* ſuperiora Hippocraticæ ſententiæ declarans verba nimirum, *Spiritus offendens in ſurſum ratione*, ait; de expiratione eſſe intelligendum, ita enim ſcribit; *Quemadmodum enim quidam inſpirantes non ſemel hoc faciunt ſic etiam expirantes:* paulo autem ſuperius dixerat, Hippocratem *comm. 2. in 6. epid. text. 17.* pro ſpiritu intus relicto eundem intellexiſſe, quem offendentem in ſurſum latione appellarat 2. *acut.* 41.

An pro ſpiritu intus relicto offendentem in ſurſum latione Hipp. intellexiſſe, Gal. bene explicet.

Quod tamen eſſe non poteſt; etenim ex Galeno Hippocrates 2. *acut.* pro ſpiritu offendenti in ſurſum latione expirationem intelligit, conſtat vero pro ſpiritu intus relicto inſpirationem debere intelligi, ſpiritus enim, qui intus eſt, ad inſpirationem ſpectat, quo loquendi modo apparet, Hippocratem pro intus revocatione inſpirationem ſemper intelligere. Sed eſto, Hippocratem pro ſpiritu intus relicto expirationem intelligere ut pro offendenti in ſurſum latione, eo quia eodem loco *tuſſim aridam* propoſuerit, quæ ut, cum ſputum retinetur, & cum ſpiritus extra non propellitur, ita ut *retentio* ſpiritus ad intra, ad expirationem, *motio* autem ad intra, ad inſpirationem attineat, ideo Galenum loco nuper propoſito recte dixiſſe. Tamen non poterit quis ita eum tueri 2. Acut. docens enim ex una parte, Hippocratem pro ſpiritus latione ſurſum, conſequenter pro ſpiritu offendenti, expirationem intelligere, dum ait Galenus, *latio etenim, quæ ſurſum fit, expirationem facit*, veluti etiam expoſuerat *3. de dyſpn. cap. 9.* ex alia pro ſpiritu offendenti ſpiritus inſpirationem commentatur, dum nititur demonſtrare, quomodo ex cibo intempeſtivo lædatur inſpiratio, habet enim: *Nam ſpiritum inter inſpirandum & offendere, & quaſi ſiſti*: & paulo infra. *Nempe tunc ob ſepti tranſverſi anguſtiam de neceſſitate minus aeris inſpiratur.* Et infra. *Ergo quod nunc aeris deeſt priori quod inſpirabatur &c.* Si ergo Hippocrates in tex. *pro latione quæ ſurſum fit*, & conſequenter pro *ſpiritu offendenti* expirationem propoſuit, tenebatur Galenus demonſtrare, quomodo ex diaphragmatis coarctatione ob inflationem ſpiritus in ſurſum latione; hoc eſt, expiratio offendens reddatur, & non inſpiratio. Et ſi ex diaphragmatis anguſtia ob cibum intempeſtive ingeſtum, non ipſa expiratio, ſed inſpiratio læditur, tenebatur Galenus oſtendere, cur hujus vice alteram Hippocrates poſuerit.

Hipp. pro ſpiritu offendenti dipnoen intellexit.

Quod ſi Galenus velit, prout voluiſſe viſus eſt, Hippocratem pro ſpiritu offendenti, inſpirationem; pro latione autem, quæ ſurſum fit, expirationem ſimul una dictione intellexiſſe, neceſſario etiam nobis dicendum, hanc inæqualis reſpirationis ſpeciem indigitaſſe, quæ dipnoa dicitur, utpote conſtantem ex duplici inſpiratione media expiratione inter-

interrupta, ſpiritus enim offendens in latione ſurſum inſpiratio eſt expiratione interrupta. Quamobrem ſatis probatum eſſe videtur, Hipp. pro ſpiritu offendenti hanc tertiam ſpeciem inæqualis reſpirationis, dipnoen dictam, intellexiſſe: ſicut pro dupla intus revocatione ſecundam ſpeciem, intermittentem nimirum, intellexit. Contingit autem utramque fieri ad modum pueri plorantis, cum puer utroque modo ingemiſcat, & media quiete inſpirationem diſſecans, & media expiratione eam interrumpens. Ideo forſitan Galenus pro una ambas uſurpavit, quia tametſi forma differant hæ duæ ſpecies, non tamen *omnino* cauſſa. Differunt namque pulſus, & reſpiratio, quia pulſus dicrotus ab intermittenti differt non tantum forma, ſed etiam cauſſa. Etenim intermittens fit, aut ex inſtrumenti anguſtia, aut ex facultatis pulſificæ imbecillitate. Dicrotus ex adverſo fit ex diverſo uſu urgenti, attrahendi aerem, & expellendi fuliginem ob inæqualem cordis intemperiem. Secus in reſpiratione, non enim fieri poteſt reſpiratio inæqualis ex uſu aucto diverſo ſolo, ut pulſus: & ratio eſt, quia reſpiratio eſt actio voluntaria, pulſus vero naturalis, & cum reſpiratio ſit actio voluntaria, hinc eſt, quod tanta thoracis dilatatio, vel conſtrictio fieri valeat, quanta pro ſufficienti aeris attractione, & fuliginis expulſione; neque eſt neceſſe, ut una actio aliam dividat, quod pulſui minime accidit. Enimvero anguſtia thoracis, aut eſt conjuncta cum uſu urgenti diverſo, vel non. Si non ſit conjuncta, inæqualis reſpiratio fit intermittens: ſi vero ſit cum uſu diverſo urgenti conjuncta, fit dipnoa, ſeu ſpiritus offendens, cum enim ex anguſtia ſufficienter non poſſit dilatari, & conſtringi thorax, conſequenter aer attrahi, & fuligo expelli, neceſſario uterque motus, expiratio, & inſpiratio viciſſim ſe offendunt. Ideoque cum dipnoa non ſine anguſtia fiat, ut neque intermittens, hinc eſt, ut pro una binas Galenus acceperit, etiamſi neque forma eadem, & cauſſa omnino eædem ſint. Conſimiliter Galenus reſpirationem imparem citatam, præter intermittentem, propoſuit, quæ & ipſa inæqualis eſt reſpiratio compoſita ſine rhythmo, & tamen poſtmodum unicam eſſe determinavit ſpeciem inæqualis reſpirationis intermittentis. Quoniam etſi impar-citata forma differat, non tamen cauſſa; impar enim citata celer, & tarda ſimul diverſimode, quamquam forma ad intermittentem non referatur, ſecundum cauſſam tamen ad eam reducitur, cum celeritas, & tarditas ad denſitatem, & raritatem, non quidem forma, ſed prænotionis utilitate, reducatur, ut ſuo loco conſtabit, agimus enim nunc ſolum de formali differentiarum reductione. Ceteræ differentiæ inæqualis reſpirationis ſyſtematicæ 12. capite propoſitæ tum ſimplices, tum compoſitæ, ad hanc unicam intermittentem forma, nedum cauſſa facili negotio reduci poſſunt; aliqua etiam ad dipnoen. Quæ namque inter ſimplices *intercurrens* dicta eſt, ad dipnoen: quæ autem *deficiens*, & *deficiens reciproca* ad intermittentem reducitur, quas pro una ſola prænotionis utilitate nominavit, & numeravit Galenus, ut dictum eſt. Ad quam quoque reducuntur ceteræ differentiæ inæqualitatis compoſitæ, *tremens*, *ſtrepens*, & *ſpaſmoſa*, quæ ex acceſſoriis diverſa ſubeunt nomina. Enimvero quoniam ex Galeno unica eſt inæqualis ſecundum motum, intermittens vocata, operæ pretium eſt videre, ad quas methodi differentias ipſa referatur; quæ enim inæqualis eſt intermittens, una, vel plures earum, quæ methodum componunt, eſſe debet. Dictum autem eſt alibi, hanc inæqualem intermittentem eſſe inæqualem accidentalem, ideo dici de iis, quæ per accidens ſunt inæquales, & æquales per ſe. Sunt autem hæ duæ, magna, & denſa, necnon parva, & rara; reliquæ enim duæ ſunt per ſe ſemper inæquales in differentiarum qualitate, ſcilicet magna, & rara; necnon parva, & denſa. Et quamquam hæc ſint ſufficienter alibi declarata, tamen hoc loco Hippocratis, & Galeni auctoritate dilucidari, & confirmari poſſunt. Hippocratis quidem, qui loquens de ſpiritu offendenti, qui eſt inæqualis intercurrens, ait, eum fieri *frequentem*, & *magnum*: pro frequenti autem *denſum* intellexit, ut ſequenti capite explicabo. Quare inæqualis reſpiratio per accidens erit magna, & denſa ex anguſtia. Galeni quoque, qui in commentario idem eodem modo declarat exemplo de diſpoſitione ſimili convulſioni, uti etiam 6. Aph. 54. Quo loco conſpicere licet, hanc inæqualem reſpirationem competere quoque *parvæ*, & *raræ*, dum aſſerit, intro revocationem veluti ſuperinſpirantibus, non tantum ex inſtrumenti ineptitudine, hoc eſt ex anguſtia, necnon diſpoſitione convulſioni ſimili, oriri; verum etiam ex *potentia fatigata*, hoc eſt imbecilla, ait enim: *Nam & vis imbecillis cum nequiverit thoracem uno impetu tantum attollere, quantum animali eſt neceſſarium, in media primum conſiſtit operatione, deinde cum impetu iterum ſe effert*. Quæ vis ſi ſit imbecillis ex aggravatione, inæqualem magnam,

Quando pulſus, & reſpiratio differant.

Intercurrēs ad dipnoen, deficiens, & deficiens reciproca ad intermittē tem refertur.

Inæqualis reſpiratio per accidēs eſt magna & denſa ex anguſtia.

& parvam, necnon raram efficit ſpirationem. Si vero imbecilla ſecundum eſſentiam, parvam parit, & raram. Ut ideo inæqualis reſpiratio intermittens parvæ, & raræ etiam competat. At dubium oritur, quomodo Galenus 3. *de dyſpn. cap. 9. raræ, & magnæ* hanc inæqualem reſpirationem accidentalem tribuerit, cum hæc ſit inæqualis per ſe ſecundum primum inæqualitatis genus, ea veto, ut dictum eſt, ex accidenti competat magnæ, & denſæ, necnon parvæ, & raræ. Magna, & rara reſpiratio interrupta anguſtioſa dicitur a Gal. 5. *de loc. aff.* 4. cum fit diaphragmate inflammato, de qua *lib.* 4. Gal. vero hanc inæqualitatem ſecundum motum magnæ, & raræ tribuere patet, dum ipſe loquitur de caſu ab Hipp. deſcripto Uxoris Dromadæ, ait namque *Dromadæ uxorem convulſam mortuam eſſe dicit, in qua prædixerat ſpiritum magnum, rarum, ſtatim revulſum*; objit ſimul convulſa, & mente mota, ideo magnum, & rarum pro delirio, *revulſum* vero, hoc eſt, intermittentem pro convulſione reſpirationem obtinuit. Reſpondeo, hanc inæqualem reſpirationem ſecundum motum intermittentem dictam non tantum magnæ, & denſæ; necnon parvæ, & raræ contingere: verum etiam magnæ, & raræ; necnon parvæ, & denſæ conjungi poſſe. Illud tamen eſſe diſcrimen, quoniam prioribus duabus ex accidenti, poſterioribus per ſe competit. Illæ enim duæ priores, cum ſint per ſe æquales, per accidens fiunt inæquales: reliquæ vero duæ per ſe ſunt ſemper inæquales, etiamſi inæqualitas illa ſecundum motum intermittens eis contingere dicatur. Quæ autem ſupra quatuor methodi differentias quintam addit, eſt inæqualitas accidentalis, quæ eatenus accidentalis vocatur, quatenus iis accidit, quæ per ſe ſunt æquales, hujuſmodi vero ſunt, magna, & denſa, parva, & rara: etiamſi eadem inæqualitas intermittens contingat utrique alteri per ſe inæquali inæqualitate differentiarum. Talis igitur eſt inæqualis reſpirationis ad methodum reductio.

Dubium.

Solutio.

Verum pro capitis coronide inquiſitione dignum eſt, qua de cauſſa Hippocr. Prænotionum libro, ut Epidemiis, de victu in acutis, & Aphoriſmorum libris, hujus inæqualis reſpirationis non meminerit. Galenus 3. *de dyſpn. cap.* 9. difficultatem ſolvere adnixus eſt, eo quia Prænotionum opere Hippocratis propoſitum fuerit *ſolum ea, quæ acutorum morborum propria ſunt recenſere: quæ vero diuturnis propria ſunt, omnia relinquere: Quare rationabiliter etiam inæqualem reſpirationis difficultatem, ex alio morborum genere exiſtentem, hic reliquit*. His igitur verbis Galenus voluiſſe viſus eſt, Hippocratem Prognoſticorum libro inæqualem reſpirationem omiſiſſe, eo quod ea ſit propria diuturnarum affectionum, non vero acutarum, affectio. De iis autem prædicto loco egiſſe, quæ ſunt acutorum propriæ, acuti enim ſunt veri, qui cum febribus continuis ſunt. Huic tamen reſponſioni idem Galenus apparet contrarius, de eadem enim inæquali reſpiratione loquens quam diuturnorum affectuum comitem eſſe ſcripſerat, ſubjungit, *& hac ſane ratione nulli, ſive acuto, ſive diuturno proprius*. Contradictio autem eſſe videtur, inæqualem reſpirationem eſſe propriam, & non propriam diuturnorum morborum. Scio quid pro Galeni defenſione reſponderi poſſit, inæqualem reſpirationem, eſſe propriam affectionem convulſionem conſequentem; convulſionem vero eſſe affectum communem acutorum, & diuturnorum, nulli proprium; quoniam, ut marginalis obſervatio habet, ſpaſmi fiunt cum febre, & ſine febre. Ideoque Hippocratem in Prænot. libro, cujus propoſitum fuit agere tantum de iis, quæ ſunt acutorum propria, non tamen neglexiſſe, quæ diuturnorum ſunt propria, ſed etiam communia, qualis eſt convulſio; hæc enim quatenus eſt ſine febre, eatenus cum morbo diuturno; quatenus vero eſt cum febre, eaque continua, eatenus eſt cum morbo acuto conjuncta. Quod clare ex Gal. colligitur 6. Aph. 54. dum habet, diſpoſitionem ſimilem convulſioni fieri tum *ex frigore*, hoc eſt, intemperie frigida muſculorum thoracis, & talis convulſio eſt cum morbo diuturno, tum *ex febre*, & hæc eſt cum morbo acuto. Tamen adhuc difficultas eſt, eo quia inæqualis reſpirationis difficultas non ſit propria convulſionis muſculorum thoracis affectio conſequens, cum etiam aſperarum arteriarum coarctationem ſequatur, quod paſſim ex Gal. colligitur, potiſſimum *de dyſpn.* 1. *c.* 23. ſcribente. *Acceſſerunt his forinſecus inæquales, quandoque muſculoſi generis affectiones, quandoque etiam aſperarum arteriarum coarctationes indicantes*. Quamquam vero hæc objectio nil ad principale intentum conducat, pro ejus enim diremptu ſufficit, inæqualem reſpirationem non eſſe propriam affectionem acutos morbos conſequentem, ut propterea mirum non ſit, ſi de ea in prænot. libro non meminerit Hipp. Nihilominus ultimæ objectioni reſponderi poteſt, inæqualem reſpirationis difficultatem dici propriam affectionem convulſionem conſequentem, ſumpta propria

Quare Hippoc. lib. prænot. & Epidem. & aphor. & de victu in acutis inæqualis reſpirationis non meminerit, quæritur.

Reſpondet Galenus.

Galeni reſponſioni objicitur.

Pro Galeno reſpōdetur.

Difficultas ex reſponſione relicta.

Solutio.

affectione

affectione largo, non ſtricto modo, pro eo, quod omni ſed non ſoli competit. Priori namque ſenſu reſpiratio inæqualis eſt talis convulſionis affectio propria conſequens, omni enim muſculorum thoracis convulſioni neceſſario accidit inæqualis reſpiratio. Non ſoli tamen convulſioni, cum & aſperarum arteriarum coarctationi contingat, quatenus hæc eſt communis affectio acutorum, & diuturnorum morborum, ut de convulſione dictum eſt. Coarctatio namque aliquando cum morbo acuto conjungitur, ut cum angina, & peripneumonia, aliquando cum morbo diuturno, ut cum aſthmate. Hippocr. ergo prænot. lib. non meminit reſpirationis inæqualis, cum hæc non ſit acutorum propria, ſed communium affectuum acutorum, & diuturnorum morborum. Quæ autem ſunt acutorum propriæ reſpirandi difficultates, ſunt, magna, & rara in phreneticis; denſa, & parva in dolore thoracis, ut pleuritide; magna, & denſa ex inflammatione, ſumpta inflammatione pro uſu aucto, ut in cauſone; & pro vera inflammatione, ut peripneumonia. Hinc eſt, quod de acutis loquens Galen. 3. *de dyſpn. cap. 9.* pleuritin peripneumoniam, phrenitin, & cauſona propoſuit. Et quamquam Hippocr. 6. aff. 54. pro *luctuoſo ſuſpirio* in acutis paſſionibus cum febre, ita Gal. exponente, inæqualem intellexerit reſpirationem de qua ſermo eſt præſens, tamen quia non neceſſario ſit in acutis, ideo ut ipſius non mentionem fecit prænotionum lib. ita in Aphor. eam examinavit, quibus non tantum propria acutorum, ſed etiam communia, perpenduntur, cujuſmodi eſt convulſio, & anguſtia, & conſequenter inæqualis reſpiratio.

Suſpirium ad reſpirationem attinet.

Supereſt, ut de *ſuſpirio* non nihil dicamus, ſumpta occaſione, tum ex loco Hippocr. nuper allegato, tum quia unicuique conſpicuum eſt ſuſpirium ad reſpirationem attinere maximamque habere energiam ad prænotiones, eo magis cum Gal. fere nihil *in lib. de dyſpn.* ſcriptum reliquerit. Docebimus ergo primum quid ſit ſuſpirium, deinde quotuplex, & per conſequens, quando ad methodum ſit reducendum.

Duplicem habet ſignificationem. Genericam.

Suſpirium ſane duplicem habet ſignificationem, unam genericam, alteram ſpecificam. Suſpirium generice ſumptum ipſam in genere ſignificat reſpirandi difficultatem: quod colligo ex duobus Gal. locis; quorum alter eſt 4. *de loc. aff. ult.* ubi Antipatri caſum deſcribens *ſuſpirioſæ orthopnœæ* meminit, ibi autem pro ſuſpirioſa arthopnœa reſpirationem maxime difficilem intelligit, non enim ſuſpirii ſpecies aliqua cum aſthmate conjungitur. Alter locus eſt *comm. 6. in ſex. Epid. tex.* 8. ubi ex mente Hippocr. loquens de iis morbis, quos ſanat quartana, poſt morbum comitialem, & convulſionem etiam *deſtillationem, & ſuſpirium* proponit: pro ſuſpirio autem, ut difficilem ſpirationem ex diſtillatione abſolute acceptam; aut veri ſuſpirii ſpeciem intelligit, quæ ſit ventriculi vitio, de qua infra, hæc enim eſt, quæ hypochondriam affectionem ſequitur, quam quartana ſanare conſuevit.

Specificam.

Suſpirium vero ſpecifice ſumptum nil aliud eſt, quam *violenta reſpiratio ex longis intervallis facta*, hoc eſt magna, & rara, componitur enim ſuſpirium ex magna inſpiratione, & expiratione, & utraque rara.

Suſpirium cum ſonitu.

Eſt autem ſuſpirium in ſpecie ſumptum, aut cum ſonitu, aut ſine ſonitu. Cum ſonitu eſt, vel cum aliquid noxium, & moleſtum expellere nititur natura, quod ſimul inter ſeptum comprimat, ut contingit in anxietate, ſeu angore ventricoli, qui *aporia* dicitur, hinc prima ſuſpirii ſpecies *aporiphoron dicta*, ſeu *anxiferum* ſuſpirium ab anxietate, quod tamen etiam ſine ſono eſſe poteſt.

Aporiphoron.

Vel cum ob diſpoſitionem aliquam *doloroſam* contingit fieri reſpiratio intermittens inæqualis, de qua ſuperius, ſit enim cum ſonitu, qualis flentis accidit, quam ideo Hipp. 6. Aph. 54. *luctuoſum ſuſpirium* nuncupavit, de quo Gal. in fine comm. *Sin autem & cum aliquo tali ſonitu vult dictam contingere reſpirationem*, ſcilicet inæqualem intermittentem, *qualis flentibus accidit, ultra dictas cauſſas*, ſcilicet convulſionem, anguſtiam, & facultatis imbecillitatem, *quandam oſtendet doloroſam diſpoſitionem, ex qua veluti flentes, vel gementes, vel aliquem miſtum ex utriſque ſonum edentes, in hunc modum reſpirant*; hoc enim eſt luctuoſum ſuſpirium Hippocr. De quo locutus eſt etiam Gal. 2. *de dyſpn. cap. 6.* dum ait, explicans Hippocr. in hiſtoria Uxoris Dealcis *revocabat ſimiliter, ut ii, qui in mœrore, & luctu ſuſpirant*, intelligit autem ſuſpirium luctuoſum ex mœrore, quæ eſt reſpiratio magna, & rara cum inæqualitate, ut Gal. ibi declaravit dicens præter communem cauſſam cum oblivioſo ſuſpirio, propriam etiam ſortiri a mœrore, ut ſuo loco aperietur.

Luctuoſum.

Suſpirium ſine ſonitu.

Ceterum ſuſpirium ſine ſonitu eſt, cum neque doloroſa adeſt diſpoſitio, neque angor, neque aliqua alia cauſſa, quæ cum ratione ad expirandum, ægrum compellat, ſed cum ſola adeſt reſpirationis oblivio, ut in mente motis, ſeu delirantibus accidit, magna enim, & rara reſpiratio, ſeu ex longis intervallis eſt, quam deſipientiæ propriam eſſe voluit Hippocrates, quamque *ſuſpirium oblivioſum ſine ſono* appellamus, quod eſt ſuſpirium tertiæ ſpeciei, ut colligitur ex 2. *de diff. reſp. cap.* 3. quo hæc ſcribuntur: *Sed videntur ambæ hæ velut oblivioſæ actionis affectus eſſe. Etenim immoderatam facere ſpiritus attractionem, rurſumque immoderatam quietem, ejus eſt, qui neque quando deſinere ab actione oporteat novit, neque quando incipere, ſed in utriſque menſuram egreditur ob ignorantiam convenientis.* Quamobrem tria ſunt ſuſpiria, *aporiphoron, luctuoſum, & oblivioſum*.

Oblivioſũ.

Reducuntur ſuſpiria ad magnam, & raram reſpirationem.

Reducuntur vero vario modo ad magnam, & raram reſpirationem cum, & ſine ſono. De anxifero, & oblivioſo nulla eſt Difficultas. De luctuoſo dubitari poteſt; cum enim hoc idem ſit, ac reſpiratio inæqualis intermittens ſuperius explicata; hæc vero, vel ad magnam, & denſam; vel ad parvam, & raram reducatur, ut declaratum eſt, non videtur luctuoſa reſpiratio ad magnam, & raram referri. Reſpondendum, inæqualem reſpirationem, quatenus ſit cum luctuoſo ſuſpirio, eatenus magnitudinem, raritatemque aliquam adſcire majorem, quam pro ſimplici conveniret inæqualitate ex convulſione, vel anguſtia, quamquam eadem magnitudo, & raritas longe major in ſuſpirio anxifero, & potiſſimum oblivioſo reddatur.

Amatoriũ.

Præter enumerata ſuſpiria quartum *amatorium* enumerari poteſt. Quemadmodum enim datur pulſus inæqualis inæqualitate ſyſtematica ex animi pathematis cor agitantibus, ut apud Galenum conſtat de Præcog. ad Poſthumum *cap. 6.* qui propterea Pyladis amore captam mulierem eſſe cognovit, ita ob latentem amorem ex imo pectore ſuſpirium ducitur amatorium; hinc Ovidius *epiſt. Ingemit, & tacito ſuſpirat pectore.*

SYNO-

S Y N O P S I S VIII.

De ſpiritu Offendenti, Revulſo, Revocato, Superinſpirato, Introduplicato, Intus relicto, Protenſo: de Dypnœa & ſuſpirio. Quid ſint, & quomodo ad methodum referuntur.

Inæqualis reſpiratio intermittens triplex eſt:

- 1. Singularis, quæ eſt ratione Ad hanc refertur Deficiens Deficiens reciproca Tremens, Strepens, Spamoſa,
  - 1. Synonymiæ apud Hippocr. ſpiritus
    - Revulſus.
    - Revocatus.
    - Superinſpiratus.
    - Introduplicatus.
    - Intus relictus.
    - Protenſus.
  - 2. Organi
    - 1. Seorſim in alterutra } reſpirationis parte.
    - 2. Conjunctim in utraque } reſpirationis parte.
  - 3. Moris reſpirandi, intermittens, bis expirando, & inſpirando, more infantium ejulantium.
  - 4. Methodi, reducenda ad
    - 1. Magnam, & denſam ex affectu } per accidens.
    - 2. Parvam, & raram ob facult. imbecil. } per accidens.
    - 3. Reliquas duas per ſe.
- 2. Dipnoa, quæ *Sub hac militat & intercurrens.*
  - 1. Pro ſpiritu offendenti ab Hippocrate fuit intellecta; ſicut pro dupla intus revocatione ſecunda ſpecies, Intermittens nimirum quæ duæ ſpecies forma, non omnino cauſſa differunt.
  - 2. Analoga pulſui Dicroto, quoad motum Inſpirationis expiratione interrupta.
  - 3. Reſpectu cauſſæ ex anguſtia cum uſu aucto.
  - 4. Reducitur ad Magnam, & Denſam.
- 3. Suſpirium, cujus
  - 1. Significatio duplex
    - 1. Generica, quæ eſt ipſa reſpirandi difficultas.
    - 2. Specifica, quæ nil aliud eſt, quam violenta reſpiratio ex longis intervallis, hoc eſt magna & rara, eſtque vel
      - 1. Cum ſonitu, quando aliquid noxium, vel moleſtum natura nititur expellere, ut
        - 1. In anxietate ſeu angore ventriculi, & dicitur *Aporiphoton*, ſeu *Anxiferum*.
        - 2. Ob diſpoſitionem aliquam doloroſam, & dicitur *Luctuoſum*, quale flentibus accidit.
      - 2. Sine ſonitu
        - 1. Cum Reſpirationis oblivio tantum adeſt, ut in mente motis ſeu delirantibus, & *Oblivioſum* dicitur.
        - 2. In amore captis, *Amatorium:* ut in muliere illa Pyladis amore capta pulſus Amatorius.
  - 2. Ad Methodum reductio eſt, ut reponatur
    - 1. Anxiferum Oblivioſum, & Amatorium ad magnam, & raram reſpirationem.
    - 2. Luctuoſum ad eandem magnam & raram, ſed magnitudine & raritate minori.

C A P U T IX.

De Crebra, Frequenti, Celeri, Exigua, Vehementi, Continenti, Convulſoria reſpiratione, quid ſint, & quomodo ad methodum reducantur.

OCcurrunt poſtremo quædam difficilis reſpirationis ſpecies, quas tantum ſparſim Galenus propoſuit, & non Hippocrates, quas quoque ad ſcientificas methodi differentias referre operæ pretium eſſe duxi, ne ipſarum lectione æquivocatio accidat. Sciendum ergo eſt prius, ceſſationum alteram ſæpius denſam dictam a Galeno aliquando *crebram* & *frequentem* nuncupari, ut habetur 4. de loc. aff. declarans enim quæ ſit difficilis ſpiratio ex totius thoracis motu ob ſolam virium imbecillitatem, ait neque valde *velocem*, neque valde *frequentem* eſſe: quam ſupra nec valde *frequentem*, nec valde *raram* dixerat; pro *frequenti* enim reſpiratione denſam intelligit ad differentiam *velocis*, hæc namque motus, illa ceſſationis, eſt differentia. Ita ex uſu aucto ait, *dyſpnœam* ſecundum totum thoracem fieri *velocem*, *& frequentem*, hoc eſt denſam. Similiter ex ſola anguſtia ſcribit eodem loco, totum thoracem *frequenter* dilatari, ideſt, denſe. Ex anguſtia vero cum calore juncta, ut in peripneumonia, *frequentiſſimam* reſpirationem, hoc eſt, denſiſſimam, fieri. Et omnino hæc veritas hauriatur ex toto illius capitis progreſſu, quo raram quidem reſpirationem vocat, nunquam vero denſam, ſed *frequentem*. Ita & *crebram*, dum ſcribit, *magnarum reſpirationum alia eſt crebra, alia rara*, pro crebra denſam, ſicut pro frequenti, intelligit. Quod deſumptum eſſe videtur ex Hippocr. comm. 2. in 6. Epid. tex. 10. ubi pro *crebro* ſpiritu ob phlegmonem partium ſupra inter ſeptum denſam deſcripſit reſpirationem. Cujus exemplo Mercatus, & Capivac. ac reliqui Recentiores depravatam reſpirationem ſecundum denſitatem *crebram* appellant. Eadem igitur eſt difficilis reſpirationis differentia *denſa*, *crebra*, *& frequens*. Pariter duo alii termini reperiuntur apud Gal. reſpirationem denſam ſignificantes, ſuntque *continenter inſpirare*, *& expirare*: necnon *convulſorie inſpirare*. Priorem enunciavit 4. de loc. aff. 3. & 3. *de dyſpn. c.* 12. Poſteriorem primo *de dyſpn. c.* 20. Conveniunt vero utrique termini in ſpecie denſitatis, qua ſecundum magis, & minus differunt. Continenter enim inſpirare, & expirare eſt, *cum brevi quadam quiete thoracis opus intercipitur*; ita ut exigua inter utramque reſpirationis partem mora cadat, ut fere continua *dyſpnœa*: ita Galenus 3. *de dyſpn. cap.* 10. brevem Hippoc. reſpirationem, quæ denſa eſt, *continentem* nuncupavit; loquendi vero modum ex Hippocrate habuit, qui tertio de art. tex. 32. de laterali dolore loquens ſcripſit, *lateris dolorem continenter exiſtentem*; ut propterea continentem effectum, denſam, nimirum reſpirationem, dixerit, cujus cauſſam, dolorem nuncupavit Hippocrates. At *convulſorie* inſpirare eſt adhuc majori cum denſitate, ut nulla ad ſenſum inter utrumque reſpirationis motum quies cadat. Et quemadmodum continenter reſpirare ex una tantum cauſſa dependet, vel ſcilicet ex uſu ſolum aucto, vel ex ſolo affectu, dolore nimirum, aut convulſione: ita convulſorie inſpirare fit ſimul ex uſu aucto, & affectu, dolore, vel convulſione; His enim miſtis, *non ſatis eſt ſolum denſari ipſius actiones, ſed coguntur ſæpius convulſorie inſpirare*, ait Galenus loco cit. Primo *de dyſpn. cap.* 20. ut propterea continenter, & convulſorie inſpirare ad denſitatem attineat. Enimvero pro *celeri* reſpiratione *velocem* intellexit 4. de loc. aff. 7. dum primum ait, ex uſu aucto velocem fieri reſpirationem, & *frequentem*; mox non tantum *frequentem*, ſed *celerem*; conſpicuum enim eſt pro celeri velocem intelligere, ſicut pro frequenti denſam. Eodem lib. & capite, ut & *cap.* 5. parvam reſpirationem *exiguam* appellat: & ſæpius iiſdem locis magnam *vehementem* vocat dicens, *ſed & velox, & frequens, & vehemens eſt eorum actio*, ex uſu ſcilicet aucto. Quamobrem ad methodum omnes hæ differentiæ reducuntur. Et hæc de formali reductione ceterarum differentiarum ad cardinales quinque & methodicas.

Quid crebra & frequens reſpiratio a ud Galenum.

Quid continenter inſpirare, & expirare, quid cōvulſorie inſpirare.

Quæ reſpiratio celer.

Quæ exigua.

SYNOPSIS IX.

De Crebra, Frequenti, Continenti, Convulſoria, Celeri, Exigua & Vehementi reſpiratione, earumque ad methodum reductione.

Ex difficilis reſpirationis, quæ apud Galen. paſſim occurrunt, ſpeciebus.	Crebra Frequens Continens Convulſoria	ad denſam ſubalternatim ſecundum magis & minus	reducuntur reſpirationem.
	Celer ad velocem Exigua ad parvam Vehemens ad magnam		

CAPUT X.

Reſpirare ad Tempus, & ad Finem quid, & quomodo ad methodum reducantur. Item quid pro Breviſpiro, necnon Tenui, & imminuto ſpiritu, & per intervallum, intelligatur, & quomodo?

QUid vero apud Hippocratem eſt reſpirare ad tempus, & ad finem? quæve eorum diſtinctio, & formalis ad methodum reductio? Galenus 2. *de dyſpn. cap. 6.* hac de re multa ſcripſit, quæ ob contradictionis metum, & eorum obſcuritatem certe ſunt captu admodum ardua. Reſpirare ad tempus, ſeu per tempus, eſt ad multum, ſeu longum tempus; multo, ſeu tempore longo ſumpto, non pro reſpirationis raritate; hoc namque modo petitio ejuſdem eſſet in Hippocrate dictione de Uxore Dealcis, & Adoleſcente in Melibæa, dum ait: *Spiritus magnus rarus per tempus*; ſi enim illud *per tempus* ſumeretur pro multo eo tempore, quo raritas ab Hippocr. ſignificatur, dum alibi dixit: *Spiritus magnus & per multum tempus*, hoc eſt rarus, *deſipientiam ſignificat*, conſpicuum eſt, *quod bis dicitur utique rarus*. Quare ſumit illud *per tempus* pro duratione, qua nimirum hujuſmodi durat ſpiratio: & hoc ſenſu idem eſt apud Hippocr. enunciare per tempus, ac per multum, ſeu per longum tempus. Talis porro per tempus reſpiratio vocatur illius diſcrimen, quæ *ſemper*, & *continenter*; ita enim ſibi Galenus vult, dum inquit. *Spiritus magnus, & rarus, non continenter, neque ex ordine conſequenter, ſed per, longius tempus*, ille ſcilicet eſt, qui per tempus eſt dictus ab Hippoerate. *Si enim continenter, & conſequenter omnes reſpirationes, contingeret fieri magnas, & raras, non apponere oportet hujuſmodi reſpirationibus (per tempus,) ſed ſimpliciter ſcribere (Spiritus magnus, & rarus.)* Quamobrem ſpirare per tempus eſt, non continenter, & ex ordine conſequenter, ſed ad multum, ſeu per longum tempus ſic reſpirare: & hactenus res eſt ſatis aperta. Ceterum difficultas verſatur tum circa ea, quæ de eadem reſpiratione per tempus ſubjunguntur; tum de ea, quæ *ad finem* dicta eſt. Et ſane de priori, quæ per tempus; declarans enim Galenus, quæ illa ſit, ſeu quomodo fiat, ſubjungit. *Si vero plures quidem reſpirationes non fierent magnæ, & raræ: conciderent autem aliqua pauca hujuſmodi: tunc ſane non ſimpliciter ſpiritum rarum, & magnum dicere oporteret, ſed (per tempus) apponere.* Quomodo enim eadem ad tempus erit reſpiratio illa, hoc eſt ad longum tempus, quæ non plures habebit ex ordine conſequentes reſpirationes magnas, & raras? ſi enim non plures, ergo pauciores? & ſi pauciores, quomodo ad multum, ſeu longum tempus erunt perduraturæ? In rara ſane ac magna reſpiratione ad tempus facta aliquas paucas coincidere eſt conſentaneum, verum ſi plures ex ordine conſequantur magnæ, ac raræ, & cur eædem non plures erunt? Mendum fortaſſis, quod litura indigeat, exiſtimabis, ut ſine negatione dictio ſit legenda hoc modo, *ſi vero plures quidem reſpirationes fierent magnæ, & raræ.* Augetur difficultas ob ea, quæ de reſpiratione ad finem ſubdit; Vult namque ex Hippocrate reſpirare ad tempus, & ad finem differre; ita ſequentis capitis ſeptimi frontiſpicio eorum, quæ ſuperioris calce dixerat, concluſionem colligens habet. *Jam igitur tandem finem ſermoni imponere oportet, quod (per tempus) non idem eſt quod (ad finem).* Cum nihilominus ex iis, quæ *cap. 6.* videatur nullum diſcrimen colligi poſſe, etenim Galenus obſervat in Dealcis uxore una ſpiritum magnum, ac rarum & ad tempus, & ad finem actum eſſe. Et ad finem eam eſſe reſpirationem ait, quæ eadem uſque ad finem, perque omnem morbum perdurat, etiamſi diverſa, vel oppoſita aliquando incidat; ſic enim Dealcis Uxorem ad finem uſque, hoc eſt, per omnem morbum reſpiraſſe, narrat, magno, raroque ſpiritu, *etiamſi aliquod fuerit tempus, in quo breviſpira eſſet, & non penitus longiſpira: non enim diſſecat id, quod raro incidit*; ut ideo tametſi aliqua inciderit ſpiratio, tamen ad finem uſque, hoc eſt, per omnem morbum illius reſpiratio magna, & rara dicta fuerit, ipſum legitote. *Huic femina per omne quidem tempus magnus, & rarus erat ſpiritus: incidebat tamen aliquando rarenter ſpiratio brevis.* Porro hoc ipſum de reſpiratione ad tempus affirmat, cum ſcilicet *aliqua parva inciderent*. Quomodo igitur diſcriminabuntur ad finem, & ad tempus ſpiratio, ſi utraque eodem modo, & ſubjecto? Pro ſolvenda difficultate Galeni dictum proferam. *Immo ſane neque dubium eſt, ſed fruſtra nos calumniamur.* Dubii autem apparentis enodatio in eo eſt ſita, quia ad tempus reſpirare minime eſt ad omne tempus, ſeu per totum morbum, ſicut eſt ad finem reſpirare. Quæ enim eſt ad finem, neceſſario eſt ad tempus, ſed non quæ ad tempus, neceſſario eſt ad finem. Propterea hæc ſolutio iis continetur verbis, quibus reſpirationem ad tempus deſcribit dicens: *Si vero plures quidem reſpirationes non fierent magnæ, & raræ.* Ita enim particula *NON* difficultatem ſolvit. Quandoquidem in reſpiratione ad tempus facta plures quidem ſunt *ſecundum quid* magnæ, & raræ, habito nimirum reſpectu ad paucas breves intercedentes. Non ſunt tamen plures *ſimpliciter*, hoc eſt, ex ordine conſequentes uſque ad morbi finem quamquam interrupto; propterea ita diſtinguuntur, quoniam in ea, quæ ad tempus, non ſunt plures, ſicut in ea, quæ ad finem, illa enim eſt ad multum tempus, hæc vero ad omne. Illa quæ ad tempus ſi ſiſtatur ad oppoſitas intercedentes, non neceſſario regreditur. Hæc quæ ad finem quamquam ab oppoſita, aut diverſa interrumpatur, eadem tamen ſpecie regreditur, & uſque ad morbi finem progreditur. Hoc loco alia eſt perpendenda difficultas; Utrum principii petitio in Hippocritis dictione claudatur 3. Epid. comm. 3. tex. 86. & 87. dum de Dealcis uxore, & Juvene in Melibæa proloquitur dicens: *Spiritus magnus, rarus per intervallum.* Dubitandi ratio hæc eſt, quia ſpiritus rarus idem eſt, qui per intervallum, ut Galenus ibi ſanxit. Dicendum tamen: Idem eſſe, quando propoſitioni non addita eſt particula *rarus*: idem enim hoc modo eſt enunciare ſpiritum magnum per intervallum, ac rarum. Verum cum particula *rarus* magno eſt copulata, & utrique additur per *intervallum*, non idem eſt, quia ex addito intervallo raritatis incrementum ſignificatur. Volo etiam in hoc loco obſervare, Hippocratem Ægrum, qui brevi reſpirat ſpiritu, *Breviſpirum* nominare, ut 3. epid. in caſu Pythionis. Quo loci ſpiritum breve *tenuem*, & *imminutum* vocat, ut Galenus etiam 2. *de dyſpn.* 4. obſervavit, de qua re ibi duo obſervo, quorum alterum contradictorium; alterum vero a Galeno omiſſum eſſe videtur. Contradictionem ſapit profecto, cum de brevi ſpiratione primum inquit. *Brevis enim ſpiratio, & actionem, & quietem ipſam brevem fieri indicat: quemadmodum longa ſpiratio contra ambo eſſe producta.* Poſt vero ſubjungit. *Rarus enim, & magnus juxta ambo longus eſt, & actionem videlicet, & quietem. Brevis vero ſpiratio omnino juxta alterum ipſorum brevis.* Repugnat ſane, brevem de utroque, actione, & quiete dici, & de altera omnino tantum. Præterea ſi rarus, & magnus juxta ambo, eſt longus, eccur brevis juxta eadem non erit parvus, & denſus? Hujus ſolutio ſtat in verbis intermediis, dum ait: *Atqui etiamſi alterum ipſorum indicaretur.* Dictum namque eſt ſuperius, brevem, ac longam reſpirationem de ceſſationibus primario prædicari, raritate nimirum, & denſitate: ſecundario de motu, magnitudine, & parvitate. Dum ergo primum, ait, utrumque de utroque dici, utroque modo recte eſt aſſertum, ſicut primario brevem de altero ſolum rectiſſime, ſed altera difficultas de *tenui*, & *imminuto* ſpiritu eſt gravior: neque enim eſt veriſimile, Hippocratem hunc fortuito utrumque ſic ſcribere, tenuem videlicet, & imminutum, *qui neque unum aliquod temere ſcribit*, ut de Anaxione Galenus annotavit 2. *de dyſpn.* 8. Et tamen Galenus

pro

Quid ſit ad tempus reſpirare.

Difficultas.

Reſpiratio ad finé quæ.

Difficultatis ſolutio.

Quid ſpiritus rarus per intervallum.

Breviſpiritus.

Tenuis & imminutus ſpirit. quis.

pro eodem utrumque ſumpſiſſe videtur, quippe qui pro imminuto parvum, & utrumque omnino pro brevi uſurpat, cum revera tenuis, & imminutus ſpiritus aliquo modo differre non videantur, numquid ergo nugalis Hippocrates? Neutiquam. Etenim ſi pro utroque brevem, ut brevis, utramque reſpirationem amplectitur parvam & denſam, ita qui tenuis, & imminutus. Quare ſi tantum *imminutum* poſuiſſet, ſolam parvitatem indigitaſſet; cum vero *tenuem* addit cum parvitate denſitatem indicavit: qui enim ex imminuto uſu ſit parvus, non tenuis eſt ſpiritus, ſed qui ſolummodo ex anguſtia, doloreque attenuatur; talis enim cum imminutione eſt denſus, ut de cauſſis. Miro igitur magiſterio utrumque expreſſit Hippocrates, quod Galenus ſola brevitate fuit complexus.

S Y N O P S I S X.

De Reſpiratione ad tempus.

Reſpirationis ad tempus.

- 1. Quidditas
  - Eſt ad multum ſeu longum tempus. Sicque pro Duratione, qua hujuſmodi durat ſpiratio, ſumitur.
  - Ad tempus dicitur, ad differentiam Semper & Continenter.
- 2. Ad Methodum reductio eſt ad Magnum ſcilicet, & rarum ſpiritum. Et dicitur
  - Ad tempus quando non plures
  - Ad finem, quando uſque ad finem morbi plures
  - } Fiunt ex ordine conſequentes ſpirationes.

Per Intervallum ſpirare, raritatis incrementum ſignificatur

Breviſperus, qui brevi ſpirat ſpiritu.

Spiritus { Tenuis / Imminutus } Brevis eſt Hippocrati, & Galeno.

METHODI DE DIFFICILI RESPIRATIONE

LIBER TERTIUS.

DE CAUSSIS DYSPNOEÆ IN GENERE, SEU DE UTILIBUS DIFFERENTIIS

Difficilis Reſpirationis ad cauſſarum Prænotiones; necnon de cauſſali inutilium differentiarum ad methodum reductione,

CAPUT PRIMUM;

Quæ ſint utiles, artificioſæ difficilis reſpirationis differentiæ Methodum integrantes.

Tardæ & velocis reſpirationis reductio cauſſalis;

HACTENUS de differentiis difficilis reſpirationis; de cauſſis in poſterum nobis agendum. Primo etenim libro omnibus differentiis artificio propoſitis quinque cardinales, & principes Methodum integrantes ſelegimus: omneſque alias in ſecundo adductas forma reducibiles ad ipſas quinque partitas reduximus differentias. Supereſt, ut quæ primo libro propoſitæ ſunt artificio inventæ; & ipſæ ceu lineæ ad punctum in demonſtratam adducantnr methodum. Erant autem tum quæ per ſe, tum quæ mutuo compoſitæ; potiſſimum *tarda*, & *velox*: quæ cum forma non ſint reducibiles, ac ſolo artificio convertibiles, cauſſarum utilitate artificio conjuncta earum eſſe debet converſio. Non ſane earum, ut reliquarum, formalis reductio eſſe poteſt, ſed cauſſalis: & ratio eſt, quoniam *tarda*, *velox*, quæ differentias per ſe, mutuoque compoſitas componunt, ad raram & denſam formaliter nequit reduci, cum tarda, veloxque a motu; rara & denſa a quiete deſumatur, eadem enim non poteſt eſſe ratio formalis motus, & quietis. Neque etiam poteſt tarda & velox ad magnam & parvam referri, quoniam illa a tempore, hæc autem a ſpatii magnitudine deſumpta eſt; neque eadem eſſe poteſt formalis ratio temporis, & ſpatii. Hinc magna, & parva reſpiratio, quæ inter ſe, mutuoque compoſitis cum velocitate, & tarditate componitur, non poteſt formaliter reduci ad magnam, & parvam, quæ in viciſſim compoſitis methodum integrantibus cum raritate, & denſitate, copulatur. Quamobrem earum reductio non formalis & artificioſa tantum, ſed cauſſalis & ad prænotionem utilis eſſe debet, Igitur idem eſt agere de cauſſis, & de utilibus ad cauſſarum prænotionem differentiis, necnon de cauſſali inutilium differentiarum ad methodum converſione; Qui enim unum novit, cognovit & alterum.

Cognita cauſſa difficilis reſpirationis, utilitas cognoſcitur.

Etenim qui difficilis ſpirationis cauſſam agnoſcit, utilitatem quoque aſſequitur: & qui ad cauſſarum prænotionem utilitatem internoſcit, ſimul inutilium differentiarum reductione cauſſali, nedum artificioſa potitur. Porro hujus rei fundamentum eſt in hoc ſitum, ut ſciamus quid ſibi velit, differentias difficilis reſpirationis utiles eſſe, & artificioſas, Videtur autem ipſis methodi *de dyſpnœa* differentiis, quam dictis medendi methodi indicationibus, artificium, & utilitatem non minori competere proportione.

Capivacceus de indicationibus optime ſcripſit.

Illud de indicationibus egregie reſeravit Capivacceus ſua medendi *methodo c. 5*. Quemadmodum enim indicationum aliæ ſunt artificioſæ tantum, aliæ etiam utiles, quarum remedii materia eſt prompta; ita differentiarum difficilis reſpirationis aliæ ſunt artificioſæ tantum; aliæ etiam utiles,

Different. diff. reſpir. aliæ ſunt artificioſæ tantũ, aliæ etiã utiles.

Tantum artificioſæ illæ ſunt, quæ methodo, & ratiocinio inveniuntur: hujuſmodi vero ſunt tum ſimplices, tum per ſe, mutuoque compoſitæ, quæ artificioſo ratiocinio inventæ ſunt, de quo in primo libro. Utiles, nedum artificioſæ ſunt quinque illæ, quæ viciſſim componuntur ex motu, & quiete. Et ſicut indicationum utilitas penes materiarum præſidiorum inventionem attenditur: ita harum differentiarum difficilis reſpirationis utilitas habetur penes cauſſarum, & affectuum præter naturam prænotionem; utpote quoniam ex his cauſſæ & affectus determinati ex neceſſitate cognoſcatur; ut propterea his exceptis reliquæ ſint ſupervacaneæ hoc eſt artificioſæ quidem, ſed non utiles, cum nihil determinati indicent. Porro hæc veritas deducitur ex Galeno primo *de dyſpn. c. 23.* quo hæc leguntur. *Hæc quidem* quinque nimirum illæ viciſſim compoſitæ, quæ methodum componunt, *nobis omnium utiliſſimæ ad prænotiones erunt*, *reliquas vero omnes*, ſcilicet tum ſimplices, tum per ſe, mutuoque compoſitas, *ex ſuperſpondio conſiderabimus*. Et eodem libro *cap. 25.* hæc habet; *Monſtravimus autem, quot uniuſcujuſque dictorum ſint affectiones, & quæ reſpirandi difficultates earum cognitionem exhibeant: & quot neceſſariæ quidem ſint quatuor conjugationes, & ſupra has inæqualitas quinta: reliqua vero omnia, quæ reſpirationibus accidunt, tum ſimplicia, tum compoſita ad quas cauſſas conſequantur, neceſſarium eſt dicere: minime vero conveniet exiſtimare, neceſſario ea aliquid indicare, ſed ſi quid ex illis ad prænotionem contingit, velut corollarium habere: accuratiſſimam autem, & conſtantiſſimam ſolam eſſe differentiam, quæ in jam ſæpe dictis quatuor conjugiis conſiſtit, atque adhuc etiam ea, quæ fit circa inæqualitatem*.

Differentiæ illæ quinque viciſſim compoſitæ ex motu & quiete ſunt & utiles & artificioſæ,

Ulterius *lib, 3, cap. 9.* in capitis calce ſolvens quintam difficultatem a ſe factam adverſus Hippocratem in fine capitis quinti, cur ſcilicet Hippocrates in prænotionum libro rhythmicas difficilis ſpirationis omiſerit differentias, ut & tardam, & velocem, reſpondet dicens. *Cur vero neque de talibus difficilis reſpirationis ſpeciebus in prænotionibus docuerit, in quibus aut ſola inſpiratio, aut ſola expiratio eſt magna, ſupervacaneum puto nunc explicare, ut qui manifeſte primo horum commentariorum demonſtraverim, quod ad has quinque difficilis reſpirationis differentias, de quibus nunc dicere deſino; omnes reliquæ commode reduci poſſunt, Neque enim velocis, aut tardæ reſpirationis in prænotionum libro mentionem fecit juxta eandem rationem: oſtendimus enim, quod omnes aliæ differentiæ in prædictis contineantur*. Quare his patet, has quinque ſolas utiles, nedum artificioſas eſſe; reliquas vero artificioſas quidem, minime utiles, ideo ad priores referri, & ſub illarum methodo contineri. Ceterum ex locis proxime adductis oriuntur dubia,

Dubium primum.

Primum eſt, quoniam ceteræ ab his utiles, & non tantum artificioſæ eſſe videntur, cum Galenus primo cit. *de dyſpn.* ſcribat, *neceſſarium eſſe diſcere ad quas cauſſas conſequantur tum ſimplicia, tum compoſita*, hoc eſt, tum compoſita per ſe, tum mutuo, igitur ad cauſſarum, a quibus dependent, prænotionem conferunt.

Secundum,

Secundum dubium eſt, quia Gal. eodem loco ait, non neceſſario aliquid indicare, *quid corollarii* tamen ad prænotionem præbere; quomodo enim non neceſſario aliquid indicant, ſi quid corollarii ad prænotionem exhibent? Et ſi ad prænotionem conferunt, quare non erunt utiles?

Tertium,

tertium dubium oritur ex tertio *de dyſpn. c. 2. & 4*, Secundo enim capite ſocordiæ, & ſedulitatis Antiquos librorum Hippocratis deſcriptores accuſat, quippe qui 2. epid. in ſerie differentiarum difficilis ſpirationis unam rhythmicam omiſerint, ait enim, *quando inſpirationis magnitudinem confert, cum magnitudine expirationis, altera conjugatio penitus relicta eſt in ſecundo libro*, hæc autem eſt oppoſita rhythmica. Quarto autem capite dubitat adverſus Hippocratem, cur rhythmicas omnes, & ulterius extendentem, & urgentem, velocem ſcilicet, tardamque, nedum inæqualem, in libro prænotionum omiſerit, cum tamen eas omnes Epidemiorum ſexto diligenter propoſuerit.

Solutio primi dubii.

Ita enim videtur velle Galenus, prædictas differentias utiles, nedum artificioſas eſſe, quoniam vel Hippocrates nullibi eas ad unguem diſtinxiſſet, vel Galenus non inſtaſſet, Hippocratem prænotionum libro eas omiſiſſe. Prima difficultas ſolvitur, quoniam inutilium differentiarum, quæ ſimplices ſunt, & indiſtinctæ, habent quidem cauſſam, ſed indeterminatam, ideo ſunt inutiles, cum nullam determinatam cauſſam indigitent. Quod Galenus primo *de dyſpn. cap. 22.* expreſſit dicens: *Simplices quidem communes ſunt plurium affectuum, & ob id nihil certi indicant*. Quæ vero ſunt compoſitæ, & conjugatæ, tam per ſe, quam mutuo ex magnitudine, & parvitate una cum velocitate, & tarditate, neque aliquid certi enunciant, ut loco citato ſubjungit Galenus ſcribens, *conjugatæ vero aliis quibuſdam*, ideſt, quæ per ſe,

mutuo-

mutuoque compoſitæ ſunt ex magnitudine, & parvitate, necnon velocitate, & tarditate, *ad certum, ac minime fallax diſcrimen veniunt* : & ratio eſt infra aperienda magis, quia velocitas, & tarditas niſi diſtinguatur cum raritate, & denſitate, nil certi indicat: ubi autem diſtinctæ ſunt vario modo, tranſeunt in magnitudinem, & parvitatem, quod de denſitate, & raritate dici non poteſt; & propterea neceſſario tarditas & velocitas ad priores quatuor eſt referenda. Hinc neceſſarium eſt ſane ſimplicium, & utroque modo compoſitarum cauſſas noviſſe, non inde tamen ſequitur, determinatam cauſſam indicare, ideoque utiles eſſe,

Secundi.

Quod vero corollarii non nihil præbeant, non tamen neceſſario determinatam aliquam cauſſam, ſeu affectum prænuntiant, ideo neque utiles cenſeri debent. Etenim idem non ſunt hæc duo, corollarii quid ad prænotionem præbere, & determinatam aliquam cauſſam enunciare. Sciri autem hoc non poteſt, niſi quid *prænotionis corollarium* ſit prænoſcatur, Nunquid ergo idem ſit, quod Galenus primo *de dyſpn. cap. 23. ex ſuperſpondio* dixit, ſcribens, *reliquas vero omnes ex ſuperſpondio conſiderabimus*, cum eo, quod capite 25. ejuſdem protulit *corollario* dicens, *ſed ſi quid ex illis ad prænotionem contingit, velut corollarium habere* ? Non profecto idem eſt ex *ſuperſpondio, & corollario*, tametſi utrumque iiſdem inveniatur differentiis, Quæ enim ex ſuperſpondio ſunt, omnes ſunt a quatuor illis methodum integrantibus diverſæ, potiſſimum velocitas, & tarditas; ſunt enim ex ſuperſpondio, hoc eſt, ſuperfluæ, illis enim quatuor continentur. Habent tamen ad prænotionem corollarium, quoniam differentiarum illarum quatuor utilium nonnullas intendunt, remittuntque ſecundum magis, & minus: & hoc eſt corollarium ad prænotionem habere, ut ſuo loco patebit.

Tertii.

Tandem quod Hippocrates 6. Epidem. velocitatis, tarditatiſque meminerit, ut & reliquarum rhythmicarum, eaſdem poſtmodum prænotionum libro omiſerit, mirum alicui eſſe non debet; Sexto enim Epidemiorum omnes turmatim propoſuit, & artificioſas tantum, atque etiam utiles: at prænotionum libro utiles nedum artificioſas elegit, inutileſque ad prænotionem omiſit, ſeu magis earum converſionem ad methodum ſuppoſuit, ut ex Galeno patet 3. *de dyſpn.* 9. Quamobrem quæ methodum componunt utiles, & artificioſæ ſunt illæ ſolæ quatuor viciſſim compoſitæ, & quinta inæqualis, ſub quibus reliquæ continentur, & ad quas reliquæ referuntur, vel formali reductione, & de his egimus in ſecundo libro, vel cauſſali, & de his ſermo eſt nunc inſtitutus. Ceterum pro integra utilium, artificioſarumque differentiarum agnitione ſciendum, quod quæ ſunt reſpirationis differentiæ per ſe, & conſequenter magis artificioſæ, reſpectu difficilis ſpirationis minus artificioſæ ſunt, & inutiles omnino, & e contra, quæ reſpirationis differentiæ ſunt accidentales, & per conſequens minus artificioſæ, reſpectu difficilis reſpirationis utiliſſimæ, ac artificioſiſſimæ ſunt, Declaro, velocitas, & tarditas ex 3. *de dyſpn.* 3. ſunt differentiæ reſpirationis propriæ & neceſſariæ, quoniam ex motu pullulant, ideo phyſico donantur artificio. Raritas vero & denſitas ſunt ejuſdem reſpirationis differentiæ accidentales, referuntur enim ad quietem, quæ ad motum ſe habet per accidens, ideo & minoris ſunt artificii, Verum reſpectu difficilis ſpirationis raritas, & denſitas utiliſſimæ ſunt, & artificioſiſſimæ cum magnitudine, & parvitate conjunctæ; tarditas vero, & velocitas longe minus utiles, & artificioſæ ſunt, loquendo de artificio medico: tarditas namque, & velocitas diſtinctæ vario modo in magnitudinem, & parvitatem migrant, ipſaſque compenſant raritas, & denſitas, ut propterea velocitatis, & tarditatis meminiſſe neceſſe haud ſit. Concludendum ergo cum Galeno primo *de dyſpn. c. 22.* his verbis: *Ob id ſane omnium compoſitarum reſpirandi difficultatum hujuſmodi conjugationes utiliſſimas eſſe, utpote & manifeſte, & conſtanter unamquamque affectionem indicantes*, quatuor nimirum viciſſim compoſitas, & quintam inæqualem. Enimvero, ut appareat, quo modo cauſſali reductione reliquæ compoſitæ ad prædictas compoſitas reducantur, opus eſt difficilis ſpirationis cauſſas prius intelligere: has vero percipere impoſſibile eſt, ni quæ ſint naturalis reſpirationis cauſſæ quas præcognoverit ex primo *de dyſp.* 4. quomodoque pulſus, & reſpiratio conveniant, & diſcrepent.

Differentiæ reſpirat. per ſe. reſpectu diffic reſpirationis minus ſunt artificioſæ, & inutiles omnino; accidetales utiliſſimæ, & artificioſiſſimæ.

S Y N O P S I S I.

De utilibus & artificioſis difficilis reſpirationis differentiis methodum integrantibus.

Differentiæ diffic. reſpir. aliæ ſunt
- 1. Artificioſæ tantum methodo & ratiocinio inventæ, ſunt tum
  - Simplices
  - Compoſitæ
    - Per ſe.
    - Mutuo.
- 2. Artificioſæ ac utiles
  - Quatuor illæ viciſſim compoſitæ ex
    - Motu.
    - Quiete.
  - Quinta inæquali.

C A P U T II.

De cauſſis Communibus, & propriis reſpirationis, & pulſus, Methodus elegantiſſima.

Tot reſpirationis quot pulſus cauſſæ.

TOt ſane ſunt reſpirationis cauſſæ, quot pulſus, nam & mediatas, necnon immediatas reſpiratio, ut pulſus, habet cauſſas: & quæ ſunt mediatæ reſpirationem, ut pulſum, alterant: quæ autem immediatæ *ſynectica* dictæ, eandem, ut pulſum, generant, & alterant. At cauſſæ hæ, ut communes, utrique ſane competunt; diſtinctæ vero in proprias degenerant ſimiles, & diſſimiles. Quare aperiendum, quomodo & communes, & propriæ. Communem ergo rationem eſſe pulſus, & reſpirationis ex Galeno patet primo *de dyſpn. cap.* 5. dum ait: *Communis autem eſt pulſuum ratio ad reſpirationem*.

Tres communes reſpirationis & pulſus cauſſæ.

Ut enim tres ſunt pulſus cauſſæ generantes, & alterantes, ita & reſpirationis, *facultas, inſtrumentum, & uſus*; in hac enim triade tota cauſſarum pulſus, & reſpirationis communis conſiſtit theoria.

Difficultas.

At videtur Galenus præter uſum, ſeu utilitatem, *motum* etiam proponere, ut ideo quatuor, non tres ſint cauſſæ communes, ejus verba ſunt primo *de dyſpn. cap.* 5. *Primum quidem quod de omni motu in univerſum eſt dictum: deinde vero parum abeſt, quin omnis reſpiratio ad pulſuum proportionem proprietatem habet. Compoſita enim eſt ex contrariis motibus per ceſſationes diſtinctis.*

Reſponſio.

Reſpondendum, motum eſſe formam pulſus, & reſpirationis, nos autem hujus formalis motus cauſſas quærere, quæ tres tantum ſunt, efficiens, & eſt facultas; inſtrumentalis, & eſt organum; finalis, & eſt uſus. In motu vero ſimiles ſunt reſpiratio, & pulſus ſecundum proportionem, & non ſpecificam proprietatem, ut demonſtravimus ſecundo capite primi libri, & libro de Facultate Pulſifica, & hoc modo intelligendus eſt Galenus loco cit. Veruntamen hæ tres cauſſæ communes diſtinctæ in proprias reſolvuntur, quæ reſpirationis ſunt tantum propriæ, & non pulſus, idcirco ut ſciamus quibus conveniant differentiis pulſus, & reſpiratio, quibuſque a pulſo diſtincta ſit reſpiratio, plurimum ſcire negotii faceſſit, quæ ſint trium earum cauſſarum communia, quibus conveniunt communes differentiæ pulſus & reſpirationis, & quæ propria, quibus diſcrepant.

Reſpiratio in propriis ſolum diſcrepat a pulſu.

Diſcrepat autem ſolum in propriis reſpiratio a pulſu, & non e contra; communia enim tantum habet cum reſpiratione pulſus, nulla propria; at reſpiratio præter communia, propria, etiam habet, de quibus potiſſimum hic nobis agendum, præviſis communibus. Niſi namque reſpirationis eſſent propria quibus a pulſu ſecundum difficiles ſpirationes diſtingueretur, ſupervacaneus omnino eſſet hic *de dyſpn.* tractatus.

Communes cauſſarum pulſus & reſpirationis conditiones tres ſunt.

Communes ergo cauſſarum pulſus, & reſpirationis conditiones tres ſunt, *robur facultatis, inſtrumenti aptitudo, & uſus mediocritas*; hæ enim ita diſpoſitæ ſunt naturalis pulſus, & reſpirationis cauſſæ communes. Robur ſane eſt communis omnium facultatum conditio, facultatis enim ipſius eſt agere, ad agendum autem robur requiritur. Aptitudo ad motum ſe tenet ex parte inſtrumenti, quod movetur, & cuicumque quod movetur, competit? Utilitatis quoque mediocritas inter auctam, & exolutam æque pulſui, & naturali reſpirationi affigatur, ideo eſt communis conditio.

Immotæ cauſſæ Galeno.

Has cauſſas hoc modo diſpoſitas *immotas* nuncupavit Galenus 1. *de dyſpn. c.* 7. cum ſcilicet a naturali ſymmetria non exorbitant. Et quoniam contraria circa idem verſantur, hinc eſt quod eædem cauſſarum conditiones communes præter naturam conſtitutæ cauſſæ fiant reſpirationis, pulſuſque morbificæ. Si enim facultatis robur remittatur, vel exſolvatur, fit communis cauſſa præter naturam reſpirationis & pulſus. Inſtrumentum autem, ſi ineptum reddatur, ineptum eſt, ſi impediatur: etſi enim facultas impediri, ut & labefactari, dicatur; tamen, ut ex propria ratione labefactatur, ratione temperamenti; ita impeditur ratione inſtrumenti: propterea impedimentum formaliter attinet ad inſtrumentum: commune autem eſt utrique pulſus, & reſpirationis organo

impediri. Uſus denique ſit communis cauſſa præter naturam pulſus, & reſpirationis, ſi vel augeatur, vel imminuatur? augetur enim, & imminuitur, tam in pulſu, quam in reſpiratione. Quamobrem eædem cauſſæ communes naturaliter & præter naturam diſpoſitæ, reſpirationis, pulſuſque cauſſæ ſunt immediatæ; & ex his hauriendæ ſunt differentiæ communes præter naturam reſpirationis, & pulſus. Veruntamen eædem cauſſæ communes in proprias diſtinctæ ſolius reſpirationis, & non pulſus, cauſſæ fiunt. Et primo quidem *facultas* quatenus diſtinguitur in pulſificam, & animalem, eatenus cauſſa propria redditur; ut enim eſt animalis, proprias reſpirationis habet differentias, quas non habet pulſifica: pulſifica enim cum ſit naturalis, communis eſt reſpirationi, & pulſui. *Inſtrumentum* pariter quatenus in ſpecie diſtinguitur in arteriam, & thoracem, reſpectu reſpirationis, non tamen pulſus, differentias ſortitur proprias; thorax namque ad modum cruris, non pulſus, movetur ex primo *de dyſpn. cap.* 6. hoc eſt, motu voluntario, qui nullo modo arteriæ competit; & cur arteria naturali moveatur motu nihil habet, quod reſpirationi etiam non competat. *Uſus* denique quatenus diſtinguitur in naturalem, & voluntarium, eatenus differentias reſpirationi impertit proprias, & non pulſui. Uſus naturalis eſt reſpectu caloris naturalis: voluntarius reſpectu nutritionis ſpiritus animalis. In naturali uſu conveniunt pulſus, & reſpiratio; utraque enim actio fit gratia naturalis caloris refrigerandi, quamquam diverſimode, reſpiratio enim cordis, pulſus totius calorem refrigerat, ut Galenus in Eraſiſtratum demonſtravit *de uſ. pulſ.* 3. ita ſcribens. *Itaque quod ex reſpiratione uni præſtetur cordi, id ex pulſu calori illi qui in toto eſt animali*. Quod reſcripſit primo *de dyſpn.* 4. his: *Videor autem mihi, & hic eaſdem cauſſas recte referre poſſe, ſi utique non male in libro de utilitate pulſuum demonſtravimus, eandem utilitatem a reſpiratione quidem ei, qui circa cor eſt calori, a pulſibus vero ei, qui per totum animal diſperſus eſt, contingere*. Quare conveniunt pulſus, & reſpiratio in uſu naturali. Non conveniunt tamen in voluntario, ſpiritus ſcilicet animalis renutritione. Et hoc eſt, quod maximam habet difficultatem, cum pulſus non tantum refrigerandi totius caloris, ſed animalis ſpiritus nutriendi gratia etiam ſit conditus: quod inter recentiores cognovit Capivacceus de pulſibus, qui tamen quomodo pulſus ad animalis ſpiritus nutritionem concurrat, non aperuit, cum in doctrina Galeni id effatu dignam contradictionem foveat: Etenim de utilitate reſpirationis 5. ex Hippocr. Oraculo in Eraſiſtrati Sectatores demonſtrans, animalem ſpiritum nutriri aere immediate per nares in cerebri ventriculos eodem animali ſpiritu repletos attracto, non vero ex corde per arterias in cerebri membranas delato, experimentum adducit arteriarum carotidum laqueis conſtrictarum, apparet enim animal totum diem inſpirare, & expirare, ac moveri citra impedimentum, cum tamen nec ſpiritus vitalis, nec aliqua ſanguinis evaporatio per arterias illuc deferri queat: hinc enim deducit, *Cerebrum ſpiritu a corde allato non valde opus habere, neceſſariumque eſſe ex inſpiratione per nares potiſſimam alimenti partem animali ſpiritui accedere*; ut Hippocratis monimentum indigitat libro de alimento, quod habet *principium alimenti, ſpiritus, os, naris*. Tamen *de uſ. pulſ.* 3. contrarium aſſerere videtur, poſtquam enim ſtatuit, communem uſum pulſus, & reſpirationis eſſe nativi caloris refrigerationem, ut ſupra eſt declaratum, ſubjungit, *adhuc communem eſſe utriuſque utilitatem, animalis ſpiritus nutritionem, verum arteriarum magis propriam*. Pugnat autem hic locus cum alio, ſi enim alimenti ex aere plurimum eſt per nares: parum autem, aut potius ex vitali ſpiritu, vel ſanguinis vapore per arterias nihil, quomodo arteriarum magis propria erit animalis ſpiritus, quam reſpirationis nutritio? Et tamen hæc duo difficilia captu, vera ſunt, nimirum, animalis ſpiritus nutritionem eſſe pulſus magis, quam reſpirationis propriam, urgente tamen ſola animalis ſpiritus neceſſitate ſolam mutari reſpirationem, non pulſum. Ideo hoc ſenſu verum eſſe, uſum voluntarium ſolius reſpirationis, minime pulſus eſſe; difficiliſque reſpirationis differentias reſpirationi tantum proprias, & ſolitarias aſſerre. Nutritionem eſſe animalis ſpiritus magis propriam pulſus, ex Galeni verbis non tantum, verum ipſius ratione elicitur, dum ſcribit, *ſi quid eorum meminimus, quæ de reticulari textu prædiximus*. Hæc vero ſuperiori capite ſecundo prædixit; ibi enim aperuit, quomodo vitali ſpiritu intercepto, ſanguiniſque vapore, deligatis vinculo carotidibus arteriis, animalis ſpiritus cerebri ventriculis detentus renutriatur eodem ſpiritu vitali. Nutritur namque, eo quia in retiformi plexu jam continetur; mirificus enim ille vaſorum plexus a natura eſt factus, *tum ut materia in his contenta perfecte coquantur, tum ut ſecuturis functionibus abunde præparata ſuperſint*: proinde concludit, *quamvis continuatio cum corde cerebro ſit adempta, tamen ſatisfacere ei longo tempore poteſt reticularis textus*. Propterea hoc modo animalis ſpiritus nutritio eſt pulſus magis, quam reſpirationis propria: magis enim proprie ſpiritus animalis vitali, quam aereo nutritur pabulo, dummodo non deficiat: eo modo non deficit. Quanquam autem veriſſimum ſit, animalem uſum naturaliter conſtitutum, ut vitalem, eſſe communem utrique pulſui, & reſpirationi, tamen pulſui magis eſt proprius, quemadmodum uſus vitalis utrique communis reſpirationi competit magis, cum hæc cordis, pulſus totius refrigerandi gratia ſit condita. Atque etiam eſt verum, quod hoc loco demonſtrare ſatagimus, uſum animalem præter naturam redditum ſoli competere reſpirationi, non pulſui, ideo etiam difficilis reſpirationis quaſdam proprias aſſerre differentias, quæ haud pulſui competunt. Et hujus eſt ratio, quoniam urgente ejus utilitate, mutatur quidem reſpiratio, ſed non pulſus: etenim ſi conſumptus ſit animalis ſpiritus, ejuſque renutritio urgeat ſola, uſu cordis neutiquam aucto, accidit ſane, reſpirationem fieri velocem, magnam, & denſam, non tamen pulſum, qui in eodem permanet ſtatu, ut habetur ex libro primo *de dyſpnœa* capitulo ſeptimo, quo & conjunctim vult ambos urgere uſus, ideo ſimul reſpirationem, pulſumque immutari: vult & ſeorſim urgere ſolum uſum animalem, ideo & ſolam mutari inſpirationem, non pulſum: ſicut cum ſeorſim urget ſolus uſus vitalis, utraque actio mutatur, inſpiratio, & pulſus. De ſolo uſu animali aucto ita loquitur: *At vero quibus animalis ſpiritus evacuatur, & ob id cita renutritione opus habent, hi non ſolum valde, ſed & cito, & denſe inſpirant*, de pulſu nihil. (Obſervandum vero obiter, differre *nutritionem* & *renutritionem*: animalis enim ſpiritus nutritio dicitur, quæ uſui naturali eſt congrua: renutritio eſt dicta, quæ uſui præter naturam aucto eſt accommodata.) De ſolo uſu vitali aucto hæc ait. *Ubi caliditas abundat, veloces, magnas, & denſas videre eſt fieri inſpirationes*, nihil de pulſu, quia conſtat, pulſum immutari, præter hunc tamen & inſpirationem, ad differentiam prioris ſtatus, quo ſola inſpiratio citra pulſum læditur. De utroque denique uſu aucto ſimul juncto ſubjungit: *Si vero ambo concurrant, & caloris augmentum, & ſpiritus conſumptio, hi omnium maximam, velociſſimam, & denſiſſimam habent inſpirationem*, de pulſu nihil, quoniam conſtat, aucto uſu vitali, non tantum reſpirationem, ſed & pulſus mutari. Quamobrem ſolus uſus animalis auctus reſpirationem abſque pulſu immutat, ad differentiam vitalis, qui vel ſolus, vel conjunctus, utramque violat actionem ſecundum magis, minuſque, ubi enim ſolus, ibi minus: ubi conjunctus, ibi magis reſpirationem, & pulſum alterat, ideo & ſolitarias habet differentias. Sed ulterius obſervandum, differre uſum animalem a vitali; etenim vitalis tunc eſt auctus, quando incrementum ſuſcipit, tunc vero imminutus, quando decreſcit. Ceterum animalis uſus tunc dicitur auctus, quando eſt imminutus: & vice verſa, tunc eſt imminutus, quando eſt auctus. Auctus ſane tunc dicitur animalis uſus, quando ſpiritus animalis eſt conſumptus, tunc enim urget, & citam poſtulans renutritionem, magnam, velocem, & denſam facit inſpirationem. Cum autem uſus eſt imminutus, tunc eſt auctus ſpiritus animalis. Hinc inter utrumque uſum aliud diſcrimen oritur, ſiquidem ſolus uſus animalis ut auctus, non tamen ut imminutus, reſpirationem immutat; vitalis vero & auctus, & imminutus reſpirationem, nedum pulſum, alterat. Et conſequenter ſolus uſus animalis præter naturam auctus ſolam lædit inſpirationem, & non expirationem: vitalis vero utramque: quod ſatis clare Gal. expreſſit primo *de dyſpn.* 7. qui poſtquam aſtruit, eaſdem difficilis reſpirationis differentias fieri *ex animali ſpiritu ad nutritionem urgente*, quæ *ex aucto calore*, ne aliquis crederet, eaſdem difficilis ſpirationis ſpecies fieri circa utramque reſpirationis partem ex animali uſu, atque adaucto calore, ut diſcrimen indicaret, hæc ſubjunxit verba, *ejus videlicet, quæ circa inſpirationem conſiſtit*: fuliginoſa enim uſtura, quæ ad expirationem laceſſit, locum habet, & focum in corde, non in cerebro. Et quamquam Galenus primo *de dyſpn.* 5. ſcribat, *quin & ad nutritionem animalis ſpiritus ambas actiones conferre*, tamen pro ambabus actionibus, non utramque reſpirationis partem, ſed & pulſum una cum reſpiratione intellexit. Quamobrem *in ſolo uſu animali* differt a pulſu ſpiratio. Et cum Galenus primo *de dyſpn.* 4. ait, *ejuſdem utilitatis gratia* pulſum fieri, & reſpirationem, pro *eadem utilitate* vitalem, non voluntariam, intelligit. Hæc ergo methodus eſt in duas diſcluſa partes, quarum altera communes, altera proprias dyſpnϾ cauſſas rimatur.

Cauſſæ cõmunes in proprias diſtinctæ ſolius reſpirationis cauſſæ fiunt.

Pulſus & reſpiratio conveniunt in uſu naturali, non in voluntario, ſpiritus ſcilicet animalis renutritione.

Animalis ſpiritus nutritur aere immediate per nares in cerebri ventriculos attracto.

Plexus retiformis uſus.

Uſus animalis præter naturam ſoli competit reſpirationi non pulſui.

Differentia inter nutritione & renutritionem.

Quando uſus animalis auctus differat a vitali.

Solus uſus animalis propter naturam auctus lædit ſolam inſpirationem; vitalis, & inſpirationẽ & expirationem.

SYNO-

SYNOPSIS II.

De Cauſſis Communibus, & Propriis Reſpirationis, & Pulſus.

CAUSSA
- Communis Reſpirationi & Pulſui immediata & immota triplex
  - 1. Facultas { Robuſta. / Debilitata.
  - 2. Inſtrumentum { Aptum. / Ineptum.
  - 3. Uſus mediocris, qui vel { Augeri / Minui } poteſt.
- Propria, quatenus diſtinguitur
  - 1. Facultas in { Pulſificam, pulſui; quæ ut naturalis communis eſt { Pulſui. / Reſpirationi. — Animalem; ſoli Reſpirationi.
  - 2. Inſtrumentum in { Arteriam pulſui, qui ut naturaliter movetur, nil habet proprii. / Thoracem, ſoli reſpirationi.
  - 3. Uſus in
    - Naturalem { Pulſui / Reſpirationi } Communem, cum fiat hæc actio gratia naturalis Caloris refrigerandi { Cordis in reſpiratione. / Totius in pulſu.
    - Voluntarium, ſoli reſpirationi, reſpectu { Nutritionis naturaliter / Renutritionis præter naturam. } Spiritus animalis, cujus uſus auctus tantum (eo imminuto & conſumpto) reſpirationem abſque pulſu immutat. In hoc quoque differt a vitali uſu, quod { Auctus / Imminutus } vel { Solus minus / Conjunctus magis } Reſpirationem cū pulſu alterat.

CAPUT III.

Applicatio Methodi ad communes differentiarum cauſſas pulſus, & reſpirationis.

[Cauſſæ differentiarū difficil. reſpir. duplices ſunt.] CUm ergo communes differentiarum difficilis ſpirationis cauſſæ ex communi cauſſarum reſpirationis pulſu depromantur, facultatis nimirum robore, inſtrumento impedito, uſuque aucto, vel exoluto: ex his quomodo difficilis ſpirationis ſimplices differentiæ fluant, conſiderare eſt neceſſe. Harum cauſſarum aliæ per ſe, aliæ per accidens ſunt. Igitur cauſſa per ſe *magnitudinis*, *parvitatiſque* facultas eſt, illius quidem robuſta, hujus vero imbecilla. *Velocitatis* autem & *denſitatis* cauſſa per ſe eſt uſus auctus, velocitatis quidem minus, denſitatis vero magis auctus. [Per ſe.] Tandem *tarditatis*, & *raritatis* cauſſa per ſe eſt uſus exolutus, prioris ſane minus, poſterioris vero magis. Sunt & cauſſæ per accidens; quarum alia eſt neceſſaria, & ſine qua non: aliæ non. [Per accidens.] Cauſſa per accidens neceſſaria & ſine qua non, eſt reſpectu *velocitatis*; hæc enim ut per ſe fit ex uſu aucto, ita ut fiat facultatis robur determinatum, expoſtulat, ut Galenus docet primo *de dyſpnœa cap. 5.* Dixi robur determinatum; non enim eſt neceſſe, facultatis robur ſimpliciter adeſſe: ſufficit namque facultas *moderate debilior*, ait Galenus, hoc eſt moderate robuſta, *dictum enim eſt etiam in illis*, ideſt libris pulſuum, *poſſibile eſſe quandoque utilitate multum urgente, etiamſi facultas moderate debilior ſit, motum fieri velocem*. Cujus rei ſignum eſt, quoniam ſi facultatis robur adhuc magis exolvatur, velox amplius non fit reſpiratio, ſed velocitati denſitas ſuccedit: ita enim eodem in loco Galenus ſubjungit. *Si vero amplius debilitetur, non amplius poſſibile eſſe moveri velociter, ſed tunc denſam magis pro veloci fieri actionem: omnis enim denſitatis actionum unam exiſtere cauſſam, prioris ſcilicet actionis defectum: coguntur enim illa urgente non amplius ceſſare diutius.* Et maxime adnotanda ſunt ea verba; *Omnes enim denſitatis actionum unam exiſtere cauſſam, prioris ſcilicet defectum*. Non enim eſt ſenſus, *unam* ſolam cauſſam eſſe denſitatis actionum velocitatis defectum: at inter alias denſitatis cauſſas hanc quoque unam eſſe, velocitatis defectum; plures enim ſunt denſitatis cauſſæ, ut ſuo conſtabit loco. [Difficultas.] Oritur tamen difficultas ex quadam Galeni contradictione: eo enim cap. 5. inquit, urgente neceſſitate, & facultate debili exiſtente, non amplius actionem velocem fieri, ſed pro veloci denſam. At cap. 6. aliud ex eodem aſſignat dicens, urgente neceſſitate, facultatiſque robore *aliquo modo* exoluto, non amplius velocem & magnam, ſed tardam & parvam fieri actionem. Quomodo igitur ab eadem cauſſa pendebit actio diverſa, denſa, & tarda? ex defectu nimirum velocitatis, ſicut magnitudinis defectu naſcitur parvitas: hoc enim quod cap. 6. de magnitudine reſpectu parvitatis dicitur, ut de velocitate reſpectu tarditatis; illud idem cap. 5. intelligendum de eadem magnitudine parvitatis reſpectu, ut res de velocitate reſpectu denſitatis expreſſa eſt. Et ratio eſt, quoniam ſicut velocitas robuſtam facultatem ſupponit, ita, eoque magis, magnitudo. Ut ſolvatur hæc difficultas, dicendum, non [Solutio.] repugnare, denſitatem cum tarditate conjungi, aliquam tamen. Tarditas, quæ denſitatem excludit a duabus cauſſis dependet: quarum altera eſt, quando utilitas eſt exoluta, & tamen adeſt facultatis robur; *tunc enim ſolvitur ſimul & motus velocitas, & dilatationis magnitudo*, otiatur enim facultas robuſta, uſu haud urgente, ideo tarditas fit, ſed ſine denſitate; denſitas enim nuſquam fieri poteſt, niſi utilitate exuperante. Altera cauſſa magna eſt utilitas quidem cum facultatis robore, ſed *cum inſtrumenti offenſa;* tunc enim tarda actio & parva eſt; non magna nec velox, quia inſtrumenti ad motum magnum, velocemque offenſa impedit; ideo tarda fieri cogitur, & hæc ſine denſitate, quoniam tametſi denſitas ex uſu aucto fiat, & ob facultatis robur poſſit cum velocitate, & magnitudine conjungi, tamen ut inſtrumenti offenſa actionem magnam, ac velocem fieri prohibet, ita & denſam intercidit, ideoque tarda tantum fit. Ob utramque igitur cauſſam tarditas cum denſitate minime copulatur. Datur tamen cauſſa, ob quam tarditas cum denſitate jungitur, & eſt, quando adaucta eſt utilitas [Facultate exiſtēte debili, nec velox, nec magna fit actio] cum apto organo, facultas nihilominus languet: facultate autem exiſtente debili, actio velox fieri nequit, ut nec magna, ad utramque enim facultatis robur requiritur; propterea fit parva, & tarda: fit & denſa; ex velocis enim defectu ob facultatis languorem, uſu urgente, actio efficitur denſa; ideo ſimul tarda, & denſa. Hac ratione non repugnat, ſi Galenus cap. 5. ex una cauſſa poſuerit, velocis vice denſam fieri reſpirationem: & cap. 6. loco ejuſdem ob eandem cauſſam fieri tardam; ſe enim compatiuntur ſimul denſa, tardaque reſpiratio ob ſolam hanc cauſſam: Hinc elucet, quomodo percipi [Aliquo modo facultatis robur exolvi quomodo intelligatur apud Galen.] debeant ea Galeni verba cap. 5. dum habet, *exolvatur autem aliquo modo facultatis robur;* non enim eſt ſenſus, *aliquo modo exolvatur* facultatis robur, hoc eſt, *moderate* exolvatur, prout cap. 5. dixit, etiamſi *facultas moderate debilior ſit*; quandoquidem cap. 6. non poſſet ponere loco velocis tardam, uſu urgente, & facultate aliquo modo, ideſt, moderate debili exiſtente, cum c. 5. dixerit, facultate moderate debili exiſtente, ut & in libris pulſuum, uſu aucto reſpirationem, ut pulſum, fieri velocem; ita enim fieret ſimul tarda & velox, quæ implicat. Cum igitur ob eandem cauſſam tarda fiat & denſa, ſequitur, ex eadem cauſſa tardam fieri, qua denſa, ſicut denſam, qua tarda. Atqui cap. 5. denſa fit velocis defectu ob facultatem non moderate, *ſed amplius* debilitatam; ergo & tarda ob eandem facultatem *aliquo modo*, hoc eſt *amplius* debilitatam: ita verba quæ cap. 6. habentur eo modo ſunt interpretanda, quo quæ c. 5. alioquin error accidit inemendabilis. Sed ulterius progrediamur. Cauſſæ per accidens, ſed non neceſſariæ ſunt. [Prima cauſſa per accidens eſt reſpectu tarditatis.] Prima reſpectu tarditatis; hæc enim ut per ſe fit ex uſu imminuto, ita per accidens, vel ex facultatis imbecillitate cum uſu aucto, vel ex inſtrumenti offenſa cum facultate robuſta, & uſu aucto, ut dictum eſt: Et in hoc differt a tarditate tarditas; tarditas enim per ſe quidem fit ex uſu imminuto, non tamen ſemper; raritas vero per ſe, ſemperque utilitate exoluta, nunquam ex aucta ob facultatis imbecillitatem; hinc eſt ut tarditas cum denſitate quidem aliquando copuletur, ut ſuperius dictum eſt, nunquam tamen cum denſitate raritas. [Quid Gal. pro inſtrumenti offenſa intelligat.] At exponendum, quid pro inſtrumenti *offenſa* Gal. 1. *de dyſpn. 6.* intelligat? Non enim pro hujuſmodi offenſa inſtrumenti anguſtiam intelligere poteſt, quoniam ex angu-

anguſtia velox ſit reſpiratio, non tarda, ut paulo infra patebit. Quamobrem dico, Galenum pro offenſa ipſius inſtrumenti duritiem intelligere, de cujus duritie locutus eſt pluribus in locis, potiſſimum 6. Aph. 54. ubi leguntur hæc verba: *Et durum inſtrumentum, cum non prompte ſequatur potentiam attollentem, ab ipſa vibratum violenter attollitur*, conſequenter tardus ſit motus; ſi enim inſtrumentum non prompte ſequitur potentiam attollentem, actionem tardam fieri eſt neceſſe, etiamſi facultas ſit robuſta, & uſus auctus. Ex eadem duritie non tantum tardus, ſed etiam motus ſit *vibratus*, hoc eſt inæqualis; tarditas ſcilicet ſecundum motum inæqualis. Secunda cauſſa per accidens eſt reſpectu denſitatis, eſtque facultas utroque modo affecta, robuſta, & imbecilla; uti enim denſitas per ſe ſemper oritur ex uſu aucto, ita per accidens a facultate robuſta, vel imbecilla. Priori cum magnitudine, & per conſequens cum velocitate conjungitur, ut patet primo de difficili ſpirat. 7. & 10. poſteriori cum parvitate & tarditate ob ſolam facultatem exolutam, ut ex cap. 6.

Secunda cauſſa per accidens eſt reſpectu denſitatis.

Poteſt etiam cum velocitate, & parvitate conjungi, non ſane ratione facultatis, ſed inſtrumenti. Non quidem ratione facultatis quoniam hæc vel eſt robuſta, vel imbecilla. Si imbecilla, denſitas equidem ob uſum auctum cum parvitate, non tamen cum velocitate, conjungitur, hæc enim robuſtam expoſcit facultatem. Si robuſta, denſitas ob uſum auctum cum velocitate quidem jungitur, ſed loco parvitatis, magnitudinem ſortitur. Quamobrem denſitas non poteſt cum velocitate, & parvitate ratione facultatis conjungi. Sed quidem ratione inſtrumenti, non tamen *offenſi*, ut ſupra demonſtravimus, ſed *coarctati* ſine dolore, ſive id thorax ſit, ſive aſperæ arteriæ; ex coarctatione enim vel thoracis, vel aſperarum arteriarum vario modo ſit reſpiratio denſa cum parvitate, & velocitate, ut colligitur ex Galeno primo *de dyſpn. cap.* 10. & 11. Jungitur & cum ea inæqualitate, quæ eſt communis pulſui, & reſpirationi ob eandem arteriarum coarctationem. Quare hæ ſunt cauſſæ communes differentiarum difficilis reſpirationis, quæ & pulſui competunt.

SYNOPSIS III.

De Applicatione Methodi ad communes Differentiarum cauſſas Pulſus & Reſpirationis.

Communis Differentiarum Pulſus & Reſpirat. Cauſſa alia eſt

- Per ſe vel
  - 1. Magnitudinis, Parvitatis — Robuſta, Imbecilla — facultas.
  - 2. Velocitatis, Denſitatis — Minus, Magis — auctus — uſus.
  - 3. Tarditatis, Raritatis — Minus, Magis — exolutus — uſus.
- Per accidens, alia
  - Neceſſaria reſpectu
    - 1. Velocitatis, uſus auctus determinato facultatis robore.
    - 2. Tarditatis, Magna utilitas cum facultatis robore, ſed cum Inſtrumenti offenſa.
    - 3. Tarditatis cum denſitate juncta, utilitas adaucta cum apto organo, facultate nihilominus languente.
  - Non neceſſaria reſpectu
    - 1. Tarditatis, vel
      - 1. Facultatis imbecillitas cum uſu aucto.
      - 2. Inſtrumenti offenſa, id eſt durities, cum facultate robuſta, & uſu aucto.
    - 2. Denſitatis, vel
      - 1. Facultas
        - 1. Robuſta cum magnitudine & velocitate.
        - 2. Imbecilla cum parvitate & tarditate
        - conjuncta.
      - 2. Inſtrumentum coarctatum cum velocitate & parvitate Denſitati junctis.

CAPUT IV.

Applicatio Methodi ad cauſſas proprias ſolius difficilis reſpirationis. Et primo de complexu facultatis animalis cum organo dolenti.

SEquitur methodi applicatio ad cauſſas proprias ſolius difficilis reſpirationis; eædem enim differentiæ ſecundum formam utriſque competunt cauſſis, communibus, & propriis; propterea ſicut demonſtravimus, quomodo ex communibus, ita quomodo ex propriis eædem proficiſcantur differentiæ, aperire tempeſtivum eſſe videtur ex primo *de dyſpn. cap.* 6. Ceterum proprietatem hanc a facultatum diverſitate, quæ in ſingulis eſt actionibus deſumpſiſſe videtur Galenus, cum tamen ex allata methodo non tantum a facultate, ſed etiam ab ipſa inſtrumenti natura, necnon uſu animali ſit eruenda. Reſpondeo de inſtrumento, nam & ſuo loco uſum dilucidabo; facultatem animalem bifariam conſiderari, uno modo *privatim*, ut ait Galenus lib. 1. cap. 12. hoc eſt *citra organorum complexum*, quam *ſolam* facultatem nuncupavit cap. 19. dum ſcripſit, *partim ab ipſa animali facultate ſola proficiſcens*. Alio modo conſideratur facultas non ſolitaria, nec ſola, ſed complexa cum organo, ſeu cum dolore, idem enim eſt facultatem cum organo, ac cum dolore complexam perpendere; quem enim Galenus cap. 9. *organorum complexum* appellavit, eundem *ad doloris complexum* vocavit cap. 19. Eſt autem hoc perpendere facultatem non in ſe ſolam, ſed conjunctam cum organo, non tamen cum organo ſimpliciter, ſed cum organo dolenti, thorace nimirum, omnique alio, quod una cum thorace movetur organo diverſo, qualia ſunt viſcera naturalia reſpiratoriis inſtrumentis partim exappenſa, partim connata, quæ ideo ad horum motum ſimul commoventur; Ut enim ex dolore propria difficilis ſpirationis ſpecies oriatur, non eſt ſemper neceſſe, *in ſolis reſpiratoriis particulis* dolorem fieri. Quemadmodum ad hoc, ut fiat difficilis reſpiratio ob coarctationem, neceſſe eſt ad pulmonem, ejuſque aſperas arterias coarctationem uſque pervenire. Non enim eadem eſt anguſtiæ, doloriſque ratio: quoniam dyſpnœa, quæ pulmonis coarctationem ſequitur, ad ſui generationem facultatis ope opus non habet, ſicut quæ ob dolorem, prior enim fit ob ſimplicem anguſtiæ affectionem, poſterior vero non tantum ob doloris affectionem, ſed etiam ob liberam facultatis actionem, ideo illa communis, hæc propria eſt dyſpnœæ ſpecies: in ea affectum ad aſperas arterias pervenire eſt neceſſe, in hac non eſt neceſſe, dolorem ſemper reſpiratoriis particulis generari, ſed & aliis omnibus interſepto conjunctis, ut egregie Galenus docuit primo *de dyſpn. cap.* 12. Propterea recte ſtatutum eſt a nobis, pro organo dolenti, cui animalis conjungitur facultas, intelligendum fore, tum organum ipſum reſpiratorium, tum quodvis aliud ei conjunctum. Si ergo proprietatem ſola animali facultate ſpectemus, differentias difficilis ſpirationis proprias reſpectu ſolius animalis facultatis habemus, quæ pulſui non competunt. Si vero proprietatem accipiamus facultatis conjunctæ cum organo dolenti, differentias a prioribus diverſas habemus ſoli reſpirationi competentes ratione inſtrumenti. Primum ergo dicamus de differentiis propriis *ratione inſtrumenti*, de quibus etiam Galenus primo citato cap. 9. Illud ergo inter thoracem, arteriamque Galenus diſcrimen

Facultas animalis bifariam conſideratur, privatim & complexa.

Diverſa anguſtiæ, & doloris ratio.

Pro organo dolēti quid inrelligendum.

Quale diſcrimē inter thoracem & arteriā Gal. ſtatuat.

crimen ſtatuit, quoniam arteria cum naturali moveatur motu, thorax voluntario, non poteſt ſane ea motum cohibere, nec majorem in minorem, nec velocitatem in tardiorem, nec magnum, & velocem in denſum permutare, *ut in pulſibus circa inflammatas partes evidentiſſime apparet, omne namque inflammatum integram quietem deſiderat*, quoniam ex motu dolor exacerbatur, cum dolor ex motu ſit, ideo ſi pulſus motus in noſtra eſſet poteſtate, eum vel cohibere, vel ſaltem imminuere valeremus, *hoc autem impoſſibile eſt in arteriis facere, ſed neceſſe eum, qui eſt, boni conſulere, ſive velox, ſive magnus, ſive utcumque ſit violentus*. Secus thoraci contingit, cujus motus cum ſit liber, ob inflammationem immutari poteſt, magnus in parvum, velox in tardum, necnon magnus in denſum: ita Galenus concludit, *voluntatem generationis poteſtatem habere, aliquandoque poſſe, etiamſi utilitas promoveat, & facultas ſit integra, ſingulaque reſpirationis inſtrumenta ad actionem accommodata, tamen prohibere, & impedire ipſum a motu*.

Difficultas.

Occurrit difficultas, quomodo inſtrumentum ad actionem accommodatum ſupponat, quod inflammatum; non enim ad actionem accommodatum inſtrumentum inflammatum eſſe videtur. Ad hæc non viſus eſt Galenus inter arteriam, & thoracem æquam ſervaſſe proportionem, ſupponit namque thoracem inflammatum, non vero arteriam, ſed hanc ad partes inflammatas. Nulla tamen eſt objectio, quæ ſancitam veritatem magis confirmet; nihil namque repugnat, thoracem eſſe inflammatum, ad actionem tamen voluntariam accommodatum; non enim inflammatio ejus motum aufert voluntarium, velut cum detinetur convulſione, vel aliquo alio aberranti, & inarbitrario motu; tunc enim thorax ad voluntarium motum ineptus redditur: ita arteria circa partes inflammatas inepta non eſt ad motum, cum libere utroque moveatur motu. Et tamen hæc eſt inter thoracem, & pulſum differentia, quia thorax poteſt mutare, & permutare motum, arteria nequit. Diſparitas autem inter utrumque organum aſſignata id quoque magis confirmat; ſi enim arteria non inflammata, circa tamen inflammatas partes exiſtens libero ſe movens motu, ſui motum cohibere non poteſt, eo minus ſi ei inflammatio accedat. Et ſi thorax inflammatus ſe magis, vel minus movet, prout ſibi pro doloris medela conſultum videtur, eo magis ſine inflammatione dolens libere ſe movebit.

Reſponſio.

A complexu facultatis animalis cum organo dolenti differentiæ. Prima.

A complexu igitur facultatis animalis cum organo dolenti differentiæ ſumuntur difficilis reſpirationis propriæ. Prima eſt, quam Galenus proponit primo lib. 9. *in ſimplici, & ſolo thoracis dolore*, qui videlicet eſt ſine *ardore*, hoc eſt abſque uſu cordis aucto: reſpiratio autem eſt *parva, tarda, & denſa*; parva quidem mutata magnitudine, hæc enim *tum propter motus violentiam, tum quod comprimit, & diſtendit inflammata, & omnibus modis thoracem dolore affligit*: affligit autem in ſimplici dolore ob motus violentiam tantum, tarda vero minuta velocitate; *hac enim quamvis circa ipſam actionem ſit doloroſa, tamen quia brevi tempore omnem motum abſolvit, minus thoracem offendit*; ideo minuitur, ut fiat reſpiratio *tardior*, hoc eſt minus velox, non tamen mutatur, ut magnitudo. Quæ tarditas non habet pro cauſſa communem cauſſam, ut ſuperiori capite dictum eſt, ſcilicet, vel uſum imminutum, vel facultatis imbecillitatem, ſed facultatem liberam cum organo dolenti conjunctam, quæ eſt cauſſa per ſe propria hujus difficilis ſpirationis. Similiter *denſa* fit, ut velocitatis defectum corrigat, non ratione uſus ſimpliciter, ſed ratione affectus, *doloris* nimirum, ut ſuperius fuit oſtenſum; denſitas enim non tantum velocitatis defectum corrigit ratione uſus, ſed etiam ratione affectus, doloris, niſi pro uſu aucto ſumamus uſum auctum partis dolentis, ut cap. decimo primi libri expoſui: & hoc modo redditur propria differentia difficilis reſpirationis. Obſervatione tamen dignum eſt, quod Galenus in aſſignatione hujus propriæ differentiæ cap. 5. meminit ſolius tarditatis, dum dixit, *tunc motus thoracis manifeſte tardior redditur*, nihil de denſitate, quam tamen ſequenti capite una cum tarditate exprimit. Hujus autem diverſæ aſſignationis ratio illa eſt, quia *tarditas* reducitur, ut ſuo loco apparebit. Sed nec levis ex hoc loco orta eſt

Dubitatio.

difficultas, dum Galenus ſimplicem dolorem abſque aucto uſu ex thorace inflammato ſupponat; conſtat enim ex thoracis inflammatione dolorem ſine ardore fieri non poſſe, cum non ſine febre, & pro ardore, ſeu aucto cordis calore, Galenus febrem intelligat, ut patet cap. 5. dum ſcribit, *in affectibus enim cum dolore, quando utique citra febrem ejuſmodi acciderit affectus*: qui enim eſt dolor citra febrem, ſimplex eſt dolor ſine ardore, ſeu uſu aucto, qualis non videtur

Reſponſio.

ſupponendus ex thorace inflammato. Non alio modo ſolvendum dubium reor, niſi negando, Galenum ſimplicem dolorem ſupponere thorace inflammato, ſed potius alia de cauſſa, ut puta flatu, vel tumore aliquo non inflammatorio coarctante, vel alia ſimili, de quibus cauſſis egit 4. de loc. aff. 7. Et quamquam de thoracis dolore loquens eodem capite inflammati thoracis meminit, tamen de eodem, quæ ſubjunxit minime enunciavit, cum dixit: *Et cum ſane hic ſolus affectus fuerit*, quaſi dixerit, *& cum ſane hic ſolus affectus fuerit*, dolor nimirum, non autem a thorace inflammatio, *tunc motus, &c.* Hæc ergo eſt prima differentia difficilis reſpirationis a cauſſa propria, quæ eſt etiam communis a cauſſa communi. Porro ſecunda differentia propria a facultatis connexu cum organo dolenti eſt bimembris, oritur enim a dolore conjuncto, ad differentiam prioris, qui ſolus & ſimplex eſt, & ut ſolus, ita unam ſolam habet differentiam. Tamen quoniam dolor conjunctus, vel cum affectu, vel cum uſu communi conjungitur, hinc eſt, quod duplices habeat differentias proprias. Communis affectus eſt *anguſtia*, hæc enim communis reſpirationi, & pulſui: Anguſtia tamen, quatenus eſt cum dolore conjuncta, fit affectus reſpirationis proprius, propriamque difficilis reſpirationis ſpeciem producit. Ita uſus auctus communis pulſui, & reſpirationi quatenus cum dolore copulatur, affectus proprius efficitur, propriamque efficit dyſpnϾ differentiam. Utrique autem affectui eadem difficilis reſpirationis propria accidit ſpecies, quæ tantum differt differentia ſecundum magis, & minus; eſtque reſpiratio *parva, velox, & denſa*. Parva eſt ex utraque cauſſa, quoniam ratione doloris, & anguſtiæ neceſſario parva redditur ſpiratio ipſa. Velox, & denſa etiam fit in utroque affectu, tum ob doloris, tum uſus aucti ex anguſtia neceſſitatem, magis tamen, & minus velox, denſaque. Reſpirationem fieri velocem, & denſam *ex dolore anguſtiæ conjuncto* patet ex Galeno primo *de dyſpn. cap.* 10. ubi docet ex ſimplici anguſtia citra dolorem velocem, & denſum fieri ſpiritum, nedum parvum: denſum quidem, *quoniam utilitatis votum non expletur, & ob eandem cauſſam etiam velox*; ſi ergo ex ſola anguſtia velox, & denſus fit ſpiritus ratione uſus aucti, eo magis ex anguſtia dolori aſſociata, tum quia doloris medela eſt velocitas, & denſitas, ut & parvitas, tum quia uſus ex dolore cum anguſtia conjuncto magis augetur, quam ex ſola anguſtia. Similiter *in dolore conjuncto cum uſu aucto* velox, & denſa fit reſpiratio ob uſum auctum, nedum dolorem: ſed non levis eſt difficultas, quomodo in dolore conjuncto cum ſola anguſtia ſine uſu aucto reſpiratio fieri poſſit velox, & denſa; ita & ex ſola anguſtia ſine dolore, quemadmodum fit in dolore conjuncto uſui? Hæc enim differentia eſt inter utramque cauſſam, quod dolor conjungitur vel cum uſu, vel cum anguſtia. Reſpondeo, in dolore conjuncto cum anguſtia reſpirationem fieri velocem, & denſam ratione uſus aucti ſecundum naturam; in dolore autem conjuncto cum uſu aucto fieri reſpirationem velocem, & denſam ratione uſus aucti præter naturam. Priori ſane velox, denſaque fit reſpiratio ex uſu naturaliter aucto, quia cum parvus ob anguſtiam ſpiritus fiat, *propterea quod*, ſic ſcribente Galeno primo *de dyſpn. cap.* 10. *ob anguſtiam ſuſcipientium organorum paucior, quam oportet attrahitur*, paucitateque aeris attracti naturali neceſſitati, minime ſatisfactum ſit, ideo velox, denſaque redditur inſpiratio, ut magnitudinis defectus velocitate, & denſitate corrigatur, naturalique uſui ſatisfiat. Et hoc eſt in dolore cum anguſtia conjuncto, & in ſola anguſtia ſpiritum fieri velocem, & denſum ob uſum naturaliter auctum. Poſteriori autem velox, & denſa fit reſpiratio ob uſum præter naturam auctum; ſicut enim ob dolorem parva fit reſpiratio, ita ob uſum auctum *velocitas non exolvitur*, ut dicitur primo *de dyſpn.* 9. hoc eſt, a velocitate ſane quid detrahitur, ſed *minimum*, veluti a magnitudine *multum*, ut eodem libro c. 19. Ulterius ex uſu præter naturam aucto *generatur denſitas loco magnitudinis*; hoc eſt, a denſitate quidem *nihil aufertur, ſed quippiam additur*, ut ex cap. 19. Et hæc eſt una alia denſitatis cauſſa ob magnitudinis defectum, quæ propria eſt, præter eas communes, de quibus ſuperiori capite 3. Hinc eſt, ut ſecundum gradus differant *velocitas, & denſitas*, nimirum *ex dolore cum uſu aucto, ex dolore cum anguſtia, & ex ſola anguſtia*, quin immo etiam *ex ſolo dolore*. In anguſtia enim ſola fit velox, & denſa reſpiratio, ſed longe minus, quam in reliquis. In dolore autem cum anguſtia fit quidem magis velox & denſa, quam in ſola anguſtia, cum dolor velocitatem, & denſitatem adaugeat, minus tamen velox, & denſa fit, quam in dolore conjuncto cum uſu aucto; ex hac enim cauſſa longe velocior, denſiorque fit reſpiratio. Quam diſtinctionem inſinuavit Galenus primo *de dyſpn. cap.* 11. ubi inquirens, quomodo diſtinguantur reſpiratoriorum organorum vitia citra dolorem conſiſtentia ab iis, quæ cum dolore, docet diſtingui *velocitate*, vitia enim quæ citra dolorem fiunt, hoc eſt, communes coarctationes præter parvitatem, & denſitatem ſibi quoque adſciſcunt velocitatem: at in dolorificis affectionibus parva quidem & denſa fit reſpiratio *non tamen velox, ſed tarda*, cum ſine febre exiſtant. Quod dictum ita debet intelligi, *in affectionibus cum dolore*, id eſt, in ſimplici dolore, *modice quidem reſpirant, & denſe, non tamen velociter*, hoc eſt, non velox, ſed tarda reſpiratio, ut ſupra dictum eſt, *hoc eſt tardior*,

Secunda differentia.

Anguſtia & uſu auctus, quatenus cū dolore conjūctus, proprius reſpirationis affectus fit.

Doloris medela eſt velocitas & denſitas ut & parvitas.

Difficultas.

Reſponſio.

Velocitas & denſitas ſecundum gradus differtur.

& minus velox, quam ſi dolor ſit cum febre; in hoc enim non tantum parva, & denſa fit reſpiratio, ſed ut in coarctatione ſimplici, vel cum dolore aſſociata contingit, etiam velox. Diſtinctionem vero ſumit Galenus a ſola denſitate, denſiorem enim ait fieri reſpirationem in dolore conjuncto cum uſu aucto, longe minus denſam in coarctatione ſimplici, vel cum dolore conjuncta: Ejus verba ſunt, *tamen juxta denſitatem diſtinguuntur; nam non modice ipſis ſpiritus denſatur* iis nimirum, quibus dolor eſt cum uſu aucto. *Quod non evenit illis, qui ob coarctationem organorum reſpirationis difficulter reſpirant*, illis ſcilicet, qui vel ſimplicem, & communem cum pulſibus coarctationem reſpiratoriorum organorum patiuntur, vel eandem propriam cum dolore conjunctam. *Quod ſi denſior ipſis ſpiritus reddatur*, videlicet quam in ſimplici dolore, *moderate tamen hoc fit, & multo infra ſummam denſitatem*: habito reſpectu ad eos, qui difficulter reſpirant ob dolorem cum uſu aucto conjunctum. Quamobrem majori, vel minori velocitate diſtinguit ſimplicem dolorem a ſola anguſtia, & ab anguſtia cum dolore. Majori autem, vel minori denſitate dolorem cum uſu aucto diſcriminat, tum ab anguſtia cum dolore, tum ab ipſa ſola. Cur vero velocitate, nedum denſitate, eas diſtinguat, in velocitate tamen æquales faciat ſola denſitate differentes, & cur etiam parvitate, explanandum eſſe videtur. Etenim ſi majori denſitate differt dolor cum uſu aucto a dolore cum anguſtia, & ab anguſtia ſola ob ipſum uſum auctum, etiam majori velocitate differre videtur, cum velocitas ab aucto uſu dependeat, facultate exiſtente robuſta; & in dolore cum uſu aucto utilitas major ſit, quam in dolore cum anguſtia, & in ſola anguſtia; necnon ejus ſi non fortior, ſaltem in fortitudine æqualis ſit facultas tam in dolore cum uſu aucto, quam in dolore cum anguſtia, & in ſola anguſtia. Niſi forte quis dixerit pro Galeni defenſione, æqualem his tribus fieri velocitatem, quoniam in dolore cum uſu aucto, & in dolore cum anguſtia, ratione doloris, æqualiter minuitur velocitas, ſicut magnitudo aufertur, & denſitas augetur; in anguſtia vero ſola non minuitur velocitas, ideo æqualis fit ei, quæ in utroque dolore, quæ ſi non minueretur, major utique eſſet, minuitur vero denſitas: tum propter uſum auctum, tum propter dolorem; utraque enim cauſſa contingit, in utroque dolore majorem fieri denſitatem, quam in ſola anguſtia, quamquam adhuc denſior in dolore cum uſu aucto fiat, quam in dolore cum anguſtia, difficilis reſpiratio. Revera tamen idem eſt differre denſitate, & velocitate, cum velocitas reducatur, ut patebit ſuo loco. Ideo obſervatione dignum eſt, quod cum Galenus primo *de dyſpn.* 11. ſcripſerit, in doloribus fieri reſpirationem, parvam, velocem, & denſatam, ſequenti cap. 12. velocitatem omiſit, fierique ſpiritum parvum, ac denſum tantum ſcripſit. Sed & illud hoc loco addendum a Galeno omiſſum, dolorem cum uſu aucto non tantum majori denſitate differre a dolore cum anguſtia, & a ſola anguſtia, ſed etiam parvitate. Nam tametſi his omnibus affectionibus accedat reſpirationem parvam, ut & velocem, & denſam fieri: tamen parvitate differunt, ſicut velocitate, & denſitate. Etenim in dolore cum uſu aucto conjuncto parvitas eſt libera: in dolore autem cum anguſtia & in ſola anguſtia parvitas eſt coacta. Prior ſane eſt libera, quoniam in dolore aucto uſui conjuncto facultas ſola eſt, quæ magnitudinem, quippe parti dolenti infeſtam, cohibet. Poſterior autem eſt coacta ratione anguſtiæ, quæ non admittit facultatis imperio reſpirationem aliquando fieri magnam. Sed in dolore conjuncto cum uſu aucto, prout ad libitum parva fit, ita aliquando magna, quamquam raro, in eum finem, ut non tantum denſitate, velocitateque, ſed magnitudine etiam uſus aucti votum expleatur, ut Galenus aperuit primo *de dyſpn. cap.* 19. Quamobrem non ſola denſitate, ſed etiam parvitate differt hæc reſpiratio ab aliis. Et hæ quatuor ſunt cauſſæ ejuſdem difficilis ſpirationis ſpeciei, parvæ ſcilicet, velocis, & denſæ. *Dolor ſimplex*; *Dolor cum anguſtia*; *Dolor cum uſu aucto*; & *Anguſtia ſola*. Harum autem quatuor cauſſarum tres priores ſunt cauſſæ propriæ ſolius reſpirationis difficilis, quarta eſt communis pulſui etiam competens. Hinc obſervandum, Galenum primo cap. 17. dum ſpeciem difficilis reſpirationis parvam, & denſam propoſuit, ſumpta cauſſa a facultatis connexu cum organo dolenti, ſcripſiſſe, *a complexu ipſius ad dolores* non ad dolorem; tres enim nobis indicavit dolores, a quibus eadem ſpecies ſecundum magis, minuſque differens dimanat, dolorem ſimplicem, dolorem cum anguſtia, & dolorem cum uſu aucto conjuncto. His & quartus addi poteſt, dolor ſcilicet utroque modo compoſitus & cum anguſtia, & cum uſu aucto, ſicut quibuſdam inflammationibus thoracis accidit, de quibus Gal. 1. *de dyſpn. cap.* 11. Et ſi quis ex me ſciſcitetur, cur Galenus quartum hunc omiſerit affectum? Reſponſum ſic volo eſſe, ex componentibus compoſitum dignoſci; qui enim ſeorſim differentias a dolore cum anguſtia, & cum uſu aucto agnovit, is etiam conjunctim eis potitur. Dubitatur, quoniam in primo lib. cap. 10. ſimplex dolor poſitus eſt, ut cauſſa una difficilis reſpirationis parvæ & raræ, hoc loco ponitur ut cauſſa parvæ & denſæ. Reſpondeo, difficilem reſpirationem ex ſimplici dolore inter reliquas differentias minimum denſitatis gradum ſortiri, ideo ad tarditatem, ſeu raritatem potius, quam ad denſitatem urgere, in raritate tamen ſumere inæqualitatem ſecundum magis & minus, ut ibi expoſitum fuit; ideoque majoris diſtinctionis gratia parvæ, & raræ cauſſam eſſe poſſumus ſimplicem dolorem. Ut ideo a facultate cum organo dolenti conjuncta duplex ſpecies potius difficilis ſpirationis naſcatur, parva & denſa; necnon parva & tarda, ſeu rara, quam duplex ejuſdem ſpeciei differentia.

Margin notes: Denſior fit reſpiratio in dolore conjuncto cum uſu aucto. — Dubium contra Galenum. — Galenus defenditur. — Parvitas libera eſt in dolore cum uſu aucto conjuncto: Coacta eſt in dolore cũ anguſtia, & in ſola anguſtia. — Dolor cum anguſtia & uſu aucto cur a Gal. omiſſus.

SYNOPSIS IV.

De Applicatione Methodi ad Cauſſas Proprias ſolius Difficilis Reſpirationis, & primo de complexu facultatis animalis cum organo dolenti.

Differentiarum propriarum a Complexu facultatis animalis cum organo dolenti Cauſſa eſt Dolor vel

- 1. Simplex, hinc Reſpiratio
  - 1. Parva, mutata magnitudine propter motus violentiam.
  - 2. Tarda, mutata velocitate in tardiorem reſpirationem.
  - 3. Denſa, ob correctionem defectus velocitatis ratione doloris.
- 2. Compoſitus, vel cum
  - 1. Anguſtia, unde Reſpiratio parva ob
    - 1. Dolorem.
    - 2. Anguſtiam.
  - 2. Uſu aucto, fitque Reſpiratio
    - 1. Velox
    - 2. Denſa
    - Magis minuſve ob neceſſitatem & doloris, & uſus aucti; Hujus quidem ratione
      - Secundum naturam in dolore conjuncto cum anguſtia.
      - Præter naturam in dolore conjuncto cum uſu aucto.
  - 3. Anguſtia & uſu aucto; ſicut accidit in quibuſdam inflammationibus.

CAPUT

CAPUT V.

De Cauſſis propriis difficilis reſpirationis reſpectu organi per ſe ſumpti; & anguſtia, quomodo communis, & propria.

Ceterum præter ſpecies, ac differentias a propria cauſſarum penu elicitas reſpectu organi cum facultatis actione conjuncti, alia quoque eſt, aliæ cauſſæ reſpectu organi ſe ſumpti. Hæc vero eſt magna, & denſa reſpiratio ex *erranti muſculorum thoracis convulſione*. Sumi hanc propriam differentiam ex ipſo ſolo inſtrumento citra facultatis connexum, inde patet, quia ex muſculorum thoracis convulſione dependet, quæ motus eſt non voluntarius ad differentiam tremoris, qui citra voluntatis imperium haud fit, ex Galeno de Tremore. Ex convulſione autem muſculorum thoracis magnam, & denſam fieri reſpirationem, præterquam quod ſuperioribus libris abunde fuit demonſtratum, hoc quoque Galeni auctoritatibus confirmari poteſt. Primo quidem parto de locis aff. 7. dum ait, *nam magnarum reſpirationum alia quidem crebra eſt*, ideſt denſa, *atque huic complures ſunt differentiæ; quarum aliæ alias diſpoſitiones indicant*. Conſtat vero præter magnam, & denſam reſpirationem ob uſum auctum, communem, & propriam; & præter eam, quæ fit ex communi anguſtia, ut poſt dicemus, nullam aliam dari, niſi quæ fit ex convulſione, quemadmodum in lactenti Puero Amici nuper obſervavi, quem nervalibus oleis thoracis & cervicis ſpinæ applicitis curavi. Idem ſatis conſpicue ex Galeno hauritur 2. acut. 44. qui ex Hippocr. ſententia in offendenti ſpiritu, ex diaphragmatis coarctatione, magnum, & frequentem, hoc eſt, denſum, vult reddi ſpiritum, qui in ſurſum latione eſt inæqualis, qualem etiam, & ut plurimum, in convulſione fieri autumat; igitur ex convulſione reſpiratio efficietur magna & denſa, accedente inæqualitate. Propriam denique eſſe hujus difficilis ſpirationis cauſſam, habetur primo *de dyſpn.* cap. 18. dum ait, *igitur & quid eximium reſpiratio habebit*, eximium enim hoc, & ſingulare intelligit de thoracis convulſione ad differentiam pulſus, qui etiamſi convulſivus dicatur, tamen eſt ex accidenti ob errantem muſculorum motum ex vaporum pravitate in malignis febribus.

Magna & denſa fit reſpiratio ex convulſione muſculorũ thoracis.

Quid eximium reſpirationem habere quomodo Gal. intelligat.

Hoc loco videtur agitanda controverſia de ipſa anguſtia, nunquid hæc ſit cauſſa communis, vel propria, & quotuplex, cujuſque difficilis ſpirationis ſpeciei, an ejuſdem vel diverſæ cauſſa, cum anguſtia ſit affectus in ordine ad organum abſque facultatis connexu acceptum? Contingit vero, anguſtiam eſſe communem, & propriam. Eſt propria quatenus conjungitur cum affectu proprio, ut ſuperiori capite dictum eſt. Proprius affectus eſt dolor, ideo anguſtia cum dolore cauſſa eſt propria difficilis ſpirationis parvæ, velocis, & denſæ, ut etiam diximus lib. 1. cap. 10. Communis eſt duplex, per ſe ſola anguſtia, & cum affectu communi, qualis eſt uſus auctus. *De ſola anguſtia*, tamquam de cauſſa communi pulſus, & læſæ reſpirationis locutus eſt Galenus primo *de dyſp.* cap. 10. dum docuit, *in exceſſibus, & defectibus caliditatis* non tantum pulſum, reſpirationemque convenire, ſed etiam in *coarctationibus ſine dolore*. Ejus verba ſunt: *Reliquæ tamen organorum affectiones, quæ citra dolorem*, adde & citra febrem, *per obturationes, aut durities, aut compreſſiones, aut omnino coarctationes quaſdam fiunt conſimiles alterationes in utriuſque actionibus, animalibus, & vitalibus efficiunt*. Et pro anguſtia ſimplicem intelligere, quæ ſit ſine febre, & ſine dolore, patet ſequenti cap. 11. cujus calce aperit, quomodo diſtinguatur reſpiratio ex ſola anguſtia ab ea, quæ fit ex dolore una cum febre, ait enim *nam non modice ipſis ſpiritus denſat*, ipſis ſcilicet, quibus denſus eſt ſpiritus ob dolorem cum uſu aucto: quod non evenit illis, qui *ob coarctationem organorum reſpirationis difficulter reſpirant*, nimirum ob ſimplicem coarctationem, *moderate enim hoc fit, & multo infra ſummam denſitatem*, hoc eſt, ſicut difficulter ſpirant ob ſolam anguſtiam ſine uſu aucto, ita reſpirationis eorum denſitas eſt infra ſummam denſitatem. Quamobrem ſola anguſtia eſt difficilis ſpirationis parvæ, velocis, & denſæ, mirum tamen, cauſſa communis, & non propria. *De anguſtia cum uſu aucto* locutus eſt Gal. 4. de loc. aff. 7. ubi loquens de reſpiratione, quæ fit toto thorace ab anguſtia cum calore mixta, aut: *Si vero ſimul conveniunt in ſpiritalibus inſtrumentis & calor, & anguſtia, ut in peripneumonia, &c.* Quare & hæc communis eſt cauſſa. Remanet inquirendum, cujus reſpirationis difficilis utraque anguſtia contra ſit; *ſimplex anguſtia*, & *anguſtia cum calore*. Hac de re egimus quidem lib. 2. c. 10. & in 3. de orthopnœa, ſed non ſufficienter, maxima autem non caret difficultate. Rei difficultas eſt, quam Galenus diverſis locis ex organorum reſpirationis anguſtia vult parvam fieri reſpirationem, & ratione ſpiritus, & ratione diſtenſionis thoracis, ut 1. *de dyſp.* 11. & 3. *cap.* 7. ubi ex mente Hipp. orthopnœam exponit parvam, & denſam reſpirationem. Idem colligitur eodem lib. 3. c. 3. Tamen de eadem anguſtia loquens 4. de loc. aff. 7. eam, ceu unam ex cauſſis proponit difficilis anhelitus, qui fit toto thorace, ſive ſimplex, ſive ſit mixtus uſui aucto: at quæ fit difficilis reſpiratio toto thorace ex anguſtia, & calore, magna eſt ſecundum thoracis dilatationem. Solvimus ibi dubium hoc de anguſtia diſtinguentes *cum*, & *ſine dolore*. Quæ enim ſine dolore, cauſſa eſt parvæ reſpirationis, ratione quidem ſpiritus, ſed magis ratione thoracis: quæ dolore eſt conjuncta, parva eſt utroque modo. Allata tamen reſponſio non evacuat difficultatem. Propterea quod anguſtia cum dolore ſit propria cauſſa difficilis ſpirationis, non communis; difficultas autem eſt de anguſtia, quatenus eſt cauſſa communis, ſive ſimplex, ſive cum uſu aucto complexa, de hac namque non tantum propoſita pugnant; ſed alia etiam Galeni loca.

Anguſtia communis & propria.

Communis quotuplex. Anguſtia ſola.

Anguſtia cum uſu aucto.

Difficultas.

Reſponſio.

Ut enim difficultatem Galenus dirimeret primo *de dyſp. cap.* 11. de anguſtia diſtinxit vel cum, vel ſine uſu aucto, nimirum hanc aut attinere ad ipſum *ſolum thoracem*, ſicque aut ad *totum*, aut ejus *partem*; aut eandem ſpectare ad *ſolos pulmones*, necnon *intermedias ipſorum organorum regiones*. Si anguſtia ad ſolos pulmones, & regiones intermedias attineat, parvam inquit fieri ſpiritus inſpirationem; multam tamen, & magnam thoracis dilatationem. Vice verſa, ſi anguſtia ad ipſum ſolum thoracem, non ad pulmones, ac intermedias eorum regiones ſpectet, reſpirationem parvam non tantum vult fieri reſpectu aeris, ſed etiam thoracis; ejus ſunt verba: *Verum cum juxta ipſum pulmonem affectus ipſe incumbit, quamvis thorax ſe plurimum diſtendere poſſit, tamen parum inſpirant: ita ubi intermediæ ipſorum organorum regiones fuerunt occupatæ. Cum vero totus thorax, aut fœtibus, aut aliter, parvus, & anguſtus redditur, manifeſtum eſt, quod & diſtenſionem ad ſui ipſius proportionem parvam efficiens, pulmoni cauſſa eſt velocis inſpirationis, velut in vitiis dolorem non inferentibus contingit.* Hinc loca ſuperius allata facile conciliantur, quarto enim de loc. aff. 7. locutus eſt de anguſtia pulmonum, & regionum intermediarum; reliquis locis de anguſtia thoracis totius, & partis. Partes autem thoracis, quæ coarctatæ multam ejus dilatationem præpediunt, etiamſi thorax ipſe ex ſemetipſo nec parvus, nec anguſtus ſit, duæ ſunt. Alteram quarum loco citato Galenus propoſuit, *ſeptum ſcilicet tranſverſum*. Alteram vero, quam ibi ſubticuit, 4. de loc. aff. 7. propoſuit, eſt autem guttur, & aſpera arteria, hac enim obſtructa, ut in angina, de qua Hippoc. 3. Progn. 16. non tantum fit parva aeris inſpiratio, ſed etiam thoracis dilatatio ad magnitudinem impeditur, Galeni ſunt verba. *Quibus vero & abſceſſus, & inflammatio, atque humorum plenitudo in thoracis, aut pulmonis cavernis conſiſtit, nulla obſtructione accedente in gutture, neque in aſpera arteria: ſed in illis cavitatibus, quæ inſpiratum aerem ſuſcipiunt, anguſtia genita, ex neceſſitate ſequetur magna thoracis dilatatio, ſed non ita multus trahetur ſpiritus.* Ut idcirco non tantum anguſtia attinens ad intermedias ipſorum organorum regiones, ſeu etiam ad ipſas pulmonum cavernas aerem ſuſcipientes, quas ventriculos Hippocrates appellavit, reſpirationem parvam reſpectu aeris, magnam reſpectu thoracis, efficiat; cavernæ autem pulmonum eorum ſunt bronchia, regiones intermediæ, ſpatia inania inter thoracem, & pulmones. Enimvero quæ ſit cauſſa, ob quam *gutturis anguſtia*, ut in angina, magnam thoracis dilatationem impediat, non autem quæ pulmonum cavernas occupat, ſcire eſt neceſſe; ex coarctatione enim diaphragmatis thoracem anguſtari, & ad dilatationem impediri, ſatis conſtat, non tamen ita ex gutturis, & glottidis obſtructione. Dico tamen, diverſa ratione impediri magnam thoracis dilatationem ex diaphragmatis coarctatione, & gutturis obſtructione. Priori eatenus impeditur, quatenus thorax ad ejus coarctationem coarctatur. Poſteriori non multum dilatatur, quoniam aer libere non tranſmittitur, quod non contingit in diaphragmatis, nec pulmonum cavernularum eorum anguſtia; libere enim tranſmittitur, quamquam libere non ſuſcipiatur. Anguſtia enim aſperarum arteriarum circa pulmones impedit ſane ſpiritus ſuſceptionem, non ejus tamen tranſmiſſionem. Sed quæ circa extremum guttur eatenus ſuſceptionem impedit, quatenus aeris tranſmiſſionem interpellat; ideo diverſa ratione hæc, & illa magnam thoracis dilatationem anguſtia impedit. Hanc reſponſionem colligo ex 4. de loc. aff. 7. quo leguntur hæc. *In eandem dyſpnœæ ſpeciem, ſed alia ratione labuntur ii quoque, quos angina moleſtat, ob anguſtiam, quæ non ſit in concavitatibus, quæ inſpirationem ſuſcipiunt, ſed in iis, quæ ipſam tranſmittunt.* Adnotanda ſunt ea verba, *ſed alia ratione*, cum ſupra dixerit, *eandem eſſe dyſpnœæ ſpeciem*, quæ nimirum fit ex pulmonis tuberculo, & quæ ex angina: non videtur autem eadem ſpecies, cum ex pulmonis tuberculo magnam thoracis dilatationem, ex angina exiguam fieri velit; eadem ſpecies non eſt magna, & parva reſpiratio. Dicendum tamen, eandem eſſe dyſpnœæ ſpeciem, non eodem tamen modo fieri.

Partes thoracis dum dilatationem præpediunt.

Quare gutturis anguſtia magnã thoracis dilatationem impediat.

Dubium.

Solutio.

fieri. Eadem eſt, quatenus utraque eſt ex anguſtia reſpiratio reſpectu aeris parva, & denſa. Non tamen eodem modo paucus inſpiratur aer; ex pulmonis enim tuberculo paucus aer magna: ex angina paucus pauca thoracis inſpiratur dilatatione, Sed ad propoſitam regrediamur difficultatem. Non enim perpetuæ veritatis dogma eſſe videtur, ex diaphragmatis coarctatione, nedum totius thoracis paucam fieri aeris inſpirationem cum exigua thoracis dilatatione. Et vice verſa, ob anguſtiam circa pulmones, & intermedias ipſorum cavitates paucam multa thoracis dilatatione fieri ſpiritus ſuſceptionem. De ſepto transverſo auctoritas eſt ejuſdem Galeni acut. 44. ubi loquens de ejus coarctatione, cibo intempeſtivo gravante, cum Hippocrate ait, reſpirationem aut valde magnam, aut frequentem; aut ſimul utramque fieri, verba ipſius hæc: *frequens, magnuſque fit acto in anguſtiam ſepto tranſverſo ob ea, quæ in ventre continentur alimenta, cum videl. neque victa neque probe a ventre confecta inflationem parit.* Et declarans, quomodo magna fiat reſpiratio hæc ſubdit, *Nempe tunc ob ſepti tranſverſi anguſtiam de neceſſitate minus aeris inſpiratur, quamquam thorax ſe ea, qua prius dilatabat, dilatatione dilatet.* De anguſtia in intermediis cavitatibus locus eſt Galeni primo *de dyſp.* 11. ubi vitiis poſthabitis ad ipſum thoracem attinentibus; & de iis, qui ad pulmones, ac intermedias regiones ſpectant, ſermonem inſtituens, empyema eligit, quæ eſt puris collectio in intermedia cavitate, cujus puris præſentia compreſſus pulmo coarctatur; ex hac tamen anguſtia, ſcribit, non tantum parvam fieri aeris inſpirationem, coarctatis aſperis circa ipſum pulmonem arteriis, verum etiam parvam thoracis dilatationem, cum tamen nulla ſit ex parte thoracis anguſtia, Galeni verba ſunt, *Pus enim, quod in ipſo juxta hujuſmodi affectiones continetur, cauſſa ſit ejus, quæ circa diſtentionem ſit parvitatis, Itaque tamquam neque ipſe ſecundum naturam diſtendatur, minime æqualem facit ſpiritus attractionem.* Hæc tamen loca prædicta minime lædunt veritatem. Ordior a poſtremo, cujus germana interpretatio eſt hæc; non enim primorum verborum ſenſus

Empyema non tamen parvam aeris inſpirationem, ſed & parvam thoracis dilatationem cauſſat.

eſt talis, qualem externus eorum cortex præ ſe ferre videtur, pus nimirum thoracis cavitate contentum *cauſſam eſſe ejus, quæ circa diſtentionem ſit, parvitatis*, hoc eſt, cauſſam eſſe parvitatis diſtentionis, ſeu parvæ diſtentionis thoracis; non, ſed ſenſus meditullium ita eſt enucleandum, cauſſam eſſe parvitatis inſpirationis circa magnam thoracis diſtentionem. Et quæ ſubjunguntur verba prioribus ita cohærent, *Itaque nec ipſe ſecundum naturam diſtendatur*; hoc eſt, quamquam thorax non diſtendatur ſecundum naturam, ſed multo magis, tamen *minime æqualem facit ſpiritus attractionem*; ſpiritus enim attractio eſt ipſius inſpiratio, quæ in empyemate non eſt æqualis magnitudini dilatationis thoracis. Alter locus de interſepti anguſtia longe difficilior eſt, qui tamen ſi recto judicio percipiatur, contradictionis ſuſpicione carebit. Recta ergo hujus loci interpretatio in eo eſt ſita, ut ſciatur, cur Galenus primo *de dyſpn.* 11. ea addiderit verba, *juxta infernam thoracis extremitatem*; & quid *pro vitiis dolorem non inferentibus* intellexerit, an fortaſſe ſat non fuerit ſolius ſepti coarctati meminiſſe, ut thoracis anguſtia ſecundum eam partem ſtatim deprehenderetur? ut quid ergo opus fuit addere *juxta infernam thoracis extremitatem*? Credendum igitur, non quamcumque, & a quacumque cauſſa ſepti compreſſionem thoracem ita coarctare, ut magna ejus dilatatio impediatur; Sed quæ tantum ad infernam thoracis extremitatem *a vitiis dolorem non inferentibus*, tumoribus nimirum lienis, & epatis; hæc enim viſcera ſeptum ad infernam thoracis extremitatem interſepiunt, Quare cum ventriculi inflatio eam thoracis partem non comprimat extremam, ideo nec omnino magnam ejus dilatationem impedit; cum nec tanta ſit cauſſa anguſtians, quæ magnam aliquo modo non admittat thoracis dilatationem, non tantam tamen, quantam habere poſſet, ſi nulla ex parte comprimeretur. Truncatis ergo omnibus difficultatum tribulis, propoſita veritas emergit, ſimulque apparet, quomodo anguſtia ſit cauſſa communis magnæ, & parvæ, nedum velocis, & denſæ reſpirationis; & quomodo ſit cauſſa propria ratione organi per ſe ſumpti.

Locorum Gal. interpretatio.

SYNOPSIS V.

De Cauſſis Propriis difficilis ſpirationis reſpectu organi per ſe ſumpti.

Cauſſa difficilis Reſpirationis reſpectu
- Organi, propria eſt errans muſculorum motus, unde reſpiratio, { Magna. Denſa.
- Anguſtiæ
  - Propria, quatenus conjungitur cum affectu proprio Dolore, hinc { Parva, Velox, Denſa } Reſpiratio.
  - Communis duplex
    - 1. Per ſe ſine { Febre, Dolore
    - 2. Cum uſu aucto ſeu Calore
    - } Et utraque reſpirationem reddit.
      - Reſpectu aeris, Parvam.
      - Magnam & Denſam, reſpectu
        - Pulmonis & ejus
          - Cavernarum, ſeu bronchiorum.
          - Regionum intermediarum inter thoracem, & pulmones.
- Thoracis ejuſque partium ſcilicet,
  - 1. Septi tranſverſi, ad cujus coarctationem a vitiis dolorem non inferentibus, tumoribus nimirum lienis & epatis ad infimam thoracis extremitatem thorax coarctatur.
  - 2. Gutturis & aſperæ arteriæ, quia aer libere non tranſmittitur, non multum thorax dilatatur.
  - } Parvam & Denſam.

CAPUT VI.

De Cauſſis propriis difficilis reſpirationis reſpectu ſolius facultatis animalis; Et de ejus imbecillitate.

Examinavimus cauſſas difficilis reſpirationis proprias reſpectu organi tum per ſe ſumpti, tum cum facultate conjuncti. Sequuntur cauſſæ propriæ reſpectu ſolius facultatis. Diſſimilitudo enim inter pulſum, & reſpirationem ex primo *de dyſpn.* 1. attenditur *etiam juxta ipſam privatim facultatis cauſſam citra organorum complexum*. Hæc vero eſt animalis ad differentiam pulſificæ, quæ eſt naturalis, aut ſaltem vitalis. Quare cum reſpiratio non tantum ſit opus naturalis, ſed etiam facultatis animalis, ideo pro hac parte propriam, pro alia communem habet cauſſam. Diſtinguuntur ergo animalis, & naturalis facultas, cum enim hæc ſit neceſſaria, neceſſario etiam operatur, nec poteſt propriam cohibere actionem. Animalis vero cum ſit libera libertate contradictionis, ut ajunt Phyſici, actionis ſuæ exercitio eam cohibere poteſt, ac torpida negligentius eam perficere. Fatiſcit, ac in actione torpet animalis facultas: ſi cogitabunda ad aliquid aliud curioſe inquirendum diſtrahatur, ut prioris actionis obliviſcatur, quemadmodum patet de concitanter ambulante ad rem aliquam perficiendam, qui inter eundum rei alicujus cogitatione diſtractus itineris impetum remittit; donec velut e ſomno experrectus, ſui conſcius redditus, rurſum impetu primo ad ambulandum ſe excitat. Ita mente motis, ſeu vacillantibus, ac delirantibus contingit. Cum enim eorum mens a phantaſmatibus diſtrahatur, ideo etiam obliviſcuntur eorum, quæ ad ipſorum vitam conferunt, *& animalium actionum ſunt negligentes*, quouſque a neceſſitate plus, minuſve coacti expergiſcuntur, & exci-

Differentia inter animalem & naturalem facultatem.

& excitantur. Nam *neque lotium ejiciunt, nec ventris onus deponunt, nec cibum, nec potum petunt, nec quicquid aliud eſt generis. Si vero etiam petant aliquando, interim dum adhibent, obliviſcuntur, & rurſus monitorio opus habent.* Sunt enim hæ omnes actiones, ut partim naturales, ita & animales; ideo ea parte qua animales cohiberi poſſunt, non omnino tamen, cum non ſint omnino tales. Harum numero reponenda eſt reſpiratio. Quamobrem cum ex longo intervallo libere agat animalis facultas diſtracta, ſeu per multum tempus, ad differentiam naturalis, hinc eſt, quod *raram* efficere poteſt eam actionem, quæ non deberet, ut propterea *raritas* ſoli animali facultati competat, non naturali.

Raritas ſoli animali facultati competit.

Et quæ hoc modo eſt actio rara, hoc eſt, ex animalis facultatis diſtractæ libertate, ex neceſſitate etiam eſt *magna*; magna enim fieri cogitur, ut ejus raritas colligatur, ut ex Galeno ſcribente hauritur. *Quod enim ſæpe in debito tempore facere oportet, id ipſum acervatim urgente utilitate explere coguntur.* Ideo acervatim plurimum mingunt, & pro una vice ultra menſuram bibunt, & ſingula alia eodem modo faciunt. Ita quoque, ſicut raro, ita acervatim reſpirant, ut ideo mota mens reſpirationis raræ, ac magnæ cauſſa ſit propria. Verumtamen ut in raritate conveniunt animales actiones, quæ fiunt in delirantibus, ita in magnitudine diſcrepant, prout earum ad vitam neceſſitas major, vel minor poſtulat. Ea enim eſt prædictarum actionum differentia, quod ipſarum aliquæ quidem ad vitam ſunt neceſſariæ, non tamen earum neceſſitas ita urget, ut facultas plus, minuſve ad tempus feriari non valeat. Cujuſmodi ſunt bibere, mingere, egerere, & ideo mente motis ſegnis, negligenſque eſt circa hujuſmodi actiones facultas, eaſque cohibet quouſque urgente utilitate eas explere cogitur. Tamen reſpiratio ad vitam eſt ita neceſſaria, ejuſque utilitas ita urget, ut ipſam neque *ad momentum* deſerere valeat. Hinc eſt, quod magnitudo eſt propria ſolius reſpirationis, non aliarum actionum animalium, quemadmodum raritas.

Magnitudo ſolius reſpirationis eſt propria.

Reſpirationis enim magnitudo in mente motis raritati æque reſpondet. Non ita reliquis actionibus accidit, quibus raritas magnitudinem ſuperat, ut apud Hippoc. patet ſecundo Epidemiorum *ſect.* 3. & 9. *comm.* 2. *tex.* 10. dum habet *in abhorrentibus a potu, & vix bibentibus*, phreneticos enim intelligit, quos primo Prorrhet. *comm.* 1. *tex.* 16. *brathypotas*, hoc eſt, *paucibibos* appellavit, ut Galenus obſervat *primo de dyſpn.* 12. & 3. *cap.* 10. *multo enim rarius, paulo vero plus bibunt*, unde major eſt raritas, quam magnitudo. Hujus rationem adjungit Galenus, dum ſcribit. *Quare tametſi plus pro una vice mente moti bibant, tamen quod multum temporis interſtitium id faciant, evenit, ut univerſus ipſorum potus multo commode rata menſura inferior, & paucior extet. Verum reſpirationis utilitas non expleta ſupra hoc quod grave, & ex propinquo imminens periculum habet, excitat etiam ad actionem, & non ſinit torpore uſque ad momentum. Recuperat autem ſtatim id totum, quo per ceſſationis tempus fuit privata: itaque non rarus ſolum, ſed & magnus ſpiritus efficitur, & tanto ſane major, quanto rarior.* Quod de aliis actionibus animalibus quibuſcunque mente motorum enunciari haud poteſt; raritas enim longe magnitudinem ſuperat. Et propterea recte ſtatuimus cum Galeno, ſolius reſpirationis magnæ, & raræ cauſſam peculiarem, ac propriam eſſe animalem facultatem ſolam, utpote abſque conjunctione cum organo acceptam.

Difficultas prior.

Enimvero antequam ad perfectiorem hujus cauſſæ cognitionem accedamus, binas ex hactenus dictis naſcentes difficultates proponere, ac ſolvere neceſſe eſt. Altera quarum eſt, quomodo animalis facultas magnitudinis, ut raritatis eſt cauſſa propria, cum magnitudo ex urgente neceſſitate naſcatur, ſicut raritas ex ipſius facultatis libertate, videtur enim ſolius raritatis, non magnitudinis, cauſſa eſſe.

Poſterior.

Altera difficultas eſt, quoniam non videtur in delirantibus magnam fieri poſſe reſpirationem, & ratio eſt, quia in mente motis reſpirationis magnitudo ex ejus raritate dependet, ut dictum eſt. Sed quomodo rara fiet mente motis reſpiratio, cum non ſolum per multum tempus, ſed nec ad *momentum* poſſit deſinere? Hoc forſitan fuit ſophiſtæ argumentum, quo Galeno obganniens, probare ſe credidit, *ejuſmodi reſpirationis ſpeciem in deliriis non apparere.*

Prioris ſolutio.

Prima difficultas tollitur, quod animalis facultas in mente motis non eſt abſolutæ magnitudinis cauſſa, nec cujuſvis, ſed ejus tantum, quæ per longa fit intervalla. Nam etiamſi utilitas urgens magnitudinis ſit cauſſa communis, nihilominus cauſſa propria, ob quam magna fit per longa intervalla, hoc eſt rara, ipſa eſt animalis facultas, quæ non minus magnitudinis hujus, quam raritas vera eſt cauſſa.

Poſterioris.

Secunda difficultas ſe ſolvit, ut enim reſpiratio ad vitam ſimpliciter eſt neceſſaria, reliquæ autem animales actiones non ita differunt, quia animalis facultas juſſu proprio reliquas ad tempus omnino ſiſtit, ac ſupprimit, reſpirationem vero neque ad momentum poteſt, inde tamen non ſequitur, haud minui poſſe, & ut parvam, ita raram fieri. Sed ut revertamur unde digreſſi; & quæ dicta ſunt recte percipiantur, examinandum eſt, quid pro *mente* Galenus intelligat, *eaque mota*? Ulterius circa quæ mens mota verſetur, & a quibus diſtrahatur, quomodoque reſpirare obliviſcatur, nedum reliquis ſuis muneribus fungi? Tandem quomodo urgente neceſſitate, & facultate robuſta exiſtente accidat, raram fieri reſpirationem? & Galen. 1. *de dyſpn. cap.* 12. una cum Hippocr. raritatis equidem, tarditatis vero non meminerit, cum reliquis capitibus ejus oppoſitam ſæpius propoſuerit, nimirum velocem.

Quid Gal. pro mente intelligat.

Quo ad primum, quo *mente* hoc loco conſtat, Galenum intelligere ſenſum communem, quem 4. *de loc. aff.* 2. *notitiam ſenſivam* appellat, quæ ab imaginatione non diſtinguitur. Ita etiam Hippocrates in aphoriſmis pro mente, ſenſum communem intellexit, cujus commune objectum laborem, ſeu dolorem eſſe ſtatuit, ut in Algologia aperuimus. Intelligit etiam pro mente *rationem*, ut contra Mercatum *in ſcholio de loc. aff. in phrenitide*. Quid vero pro *mota* mente ſit intelligendum difficilius eſt inveſtigare.

Quid pro mente mota.

Videtur vero tumultuarium indigitare delirium, cum ſæpius Hippocrates deſipientiæ dyſpnœam propriam eſſe ſcripſerit; & ideo Gal. modo *mentem motam* modo *vacillantem* nuncupaverit, pro mente vacillante intelligens rationem tumultuaria phrenitide obſeſſam: quod colligitur ex 4. de loc. aff. 2. dum ait, ſe ſemel ſynocho correptum circa objecta deceptum eſſe, non tamen *rationalem facultatem adhuc vacillaſſe*, hoc eſt, vera phrenitide laboraſſe, quæ rationem lædit. Dico tamen, mente mota quodcumque intellexiſſe delirium, phreneticum potiſſimum, non ſolum tamen, ſed etiam quod eſt *mœrentium*. Mente igitur mota uſus eſt, immo mente motis, ut quodcunque ſignificaret delirium; ita & plurali numero *deliria* vocavit *primo de dyſpn. cap.* 19. dum ait, *in deliriis enim*, & *cap.* 22. *ipſa etiam rara ad deliria*. Cum autem ſolam phrenitidem exprimere voluit, *vacillationis* nomine uſus eſt, *ut eodem primo capit.* 12. dum ait, *ſic etiam, qui mente vacillant*: & ſingulari numero *delirium* dicit, ut *cap.* 25. ſcribens: *Delirii autem propria*: ſimiliter cum Hippocrate *deſipientiam* vocat, & ſæpius hanc vocat, quoniam ut plurimum hæc difficilis ſpiratio eſt cum phrenitide.

Reſpiratio magna & rara & in tumultuario & melancholico fit ſuſpirio.

Porro fieri reſpirationem magnam, & raram, non tantum in delirio tumultuario, ſed etiam melancholico, ex Galeno patet 2. *de dyſp. cap.* 6. ubi de Uxore Dealcis cum Hippocrate loquitur, & oſtendit, quomodo in ea fieret magna, & rara reſpiratio, non admodum delirantis, ſed *mœrentis*. Conveniunt enim, & diſcrepant *febricitando deliri & qui alias mœrore afficiuntur*. Conveniunt magna, & rara reſpiratione, quæ eſt *ſuſpirium* propriæ ſpeciei. Differunt, quia in mœrore, & luctu, qui ſuſpirant revocant ſpiritum, & cum ſonitu expirant, quod ideo *luctuoſum ſuſpirium* dictum eſt ab Hippoc. ut expoſuimus 10. cap. antecedentis libri. Deliri autem magnum, & rarum, ſed ſine intermittentia, ſeu revocatione, ac ſonitu, ſpiritum trahunt, & obliviosum ſuſpirant ſuſpirio. Et ut utraque magna, & rara reſpiratio in phreneticis, & mœrentibus conveniunt, & diſcrepant reſpirationis forma, & ſpecie, ita conveniunt, & diſcrepant in cauſſis. Etenim mœrentes *duplicem ob cauſſam hoc faciunt*. Prima eſt, quoniam mœrentes difficulter ſpirantes *circa curam, ob quam triſtantur; converſantur ob id rarius; & minus reſpirantes per multas ex ordine actiones, deinde a defectu coacti, omnem ipſum ſemel explere coguntur*, & hac cauſſa conveniunt etiam, qui ob phrenetidem magna, raraque afficiunt reſpiratione, ita ſibi vult Galenus, *neceſſitas quidem a prima cauſſa conſimilis eſt*; utrique ſcilicet & mœrenti, & phrenetico. Secunda cauſſa, in qua diſcrepant mœrentes, & phrenetici, eſt, *quam circa mœrores, & ſpiritus: & calor intus movetur, qui in alto coacervatus, ubi primum hominem moleſtaret, neceſſe eſt amplius reſpirare*. In phreneticis vero non intro magis, quam extra movetur, *niſi fortuito aliud quoddam ſymptoma exiſtat*. Quare his conſtat, hujuſmodi reſpirationem non tantum phreneticis, ſed etiam melancholico, & maniaco delirio contingere, cum mœror utrique delirio communis ſit. Item quoque in mœrentibus cum febre luctuoſum fit ſuſpirium, & anxiferum ex ventriculi anxietate.

Quare ſuſpirium in melancholicis & maniacis non ſit denominandū obliviosum.

Ceterum qua de cauſſa ſuſpirium in melancholicis, & maniacis obliviosum non ſit denominandum, ut in phreniticis, difficultatem habet, cum in prima cauſſa, quæ eſt cauſſa oblivionis, conveniant. Dum enim mœrentes circa curam, *ob quam triſtantur, converſantur*, ob id rarius, & minus reſpirant, quam reſpirare obliviſcuntur, utpote etiam alio diſtracti, ut phreneticis contingit. Nihilominus luctuoſum dicitur, non obliviosum abſolute eorum ſuſpirium a potiori facta denominatione; cum enim fit reſpiratio non tantum cum oblivione, ſed cum *luctu* etiam facta; ideo ab hoc, & non illa denominationem ſortitur.

Difficultas.

Hinc alterius non modicæ difficultatis ſolutio dependet, cum Galenus in aſſignatione primæ cauſſæ ſimilem eſſe ſta-

tuat

ſtuat reſpirationem magnam, & raram in phrenetico, & mœrenti, cum tamen diverſa ſit; mœrentes enim verſantur *circa curam, ob quam triſtantur*, non tamen phrenetici; hi enim circa *viſa* converſantur, ut mox dicemus, non circa curas, quia phrenetici non ſunt triſtes, & mœrentes. Tamen dicendum, in prima cauſſa eſſe ſimiles mœrentes, & phrœneticos, quatenus utrique diſtrahuntur, & obliviſcuntur, etiamſi diſtractio ſit ad diverſa. Ex his ergo apparet, quid pro mente mota ſit intelligendum. Ad quæ vero diſtrahantur, indeque quomodo ipſorum oblivio ſequatur, inquirendum remanet. Diſtrahuntur, converſanturque tam phrenetici, quam mœrentes circa phantaſmata, ſed diverſa: mœrentes enim circa *curas*, ob quas triſtantur, converſantur; phrenetici vero circa *viſa*, ſeu ſpectra: ita enim *cum primo de dyſpn. c.* 19. ait, *in hujuſmodi enim viſis*, pro viſis ſpectra intelligit, circa quæ phrenetici occupantur. Et clarius *eodem libro cap.* 12. ſuam aperit ſententiam, ſcribens; *Sic etiam qui mente vacillant*, hoc eſt, phrenetici, *ut puta in viſionibus velut in quibuſdam curis habentes, animalium actionum negligentes ſunt*. Pro viſis vero non curas intelligit, etiamſi dixerit, *velut in quibuſdam curis*, ut idem pro viſis, & curis intelligere viſus ſit. Non enim idem eſt curare aliquid, & de aliquo curam habere; Phrenetici ſpectra, ſeu viſa curant equidem, totumque ſuum ſtudium in eis ponunt. At mœrentes circa animi curas, & ſolicitudines verſantur, & ut priores ſpectra, ita poſteriores curas curant. Hæc viſa in phreneticis ſunt pluribus in locis a Galeno deſcripta, potiſſimum 5. *de loc. aff.* 2. ubi de ſe ipſo hiſtoriam narrat, cum æſtate ardenti febre æſtuaret, & *feſtucas atro colore ex cubili eminere, & floccos in veſtibus eſſe putaret, quos auferre tentabat*; in eo enim ſola notitia ſenſitiva, non ipſa ratio vacillabat. Ex horum viſione obliviosum Galenum redditum eſſe, inde colligitur, cum ab amicis monitus ſtatim intellexit ſe feciſſe, quod in evellendis, & colligendis feſtucis, flocciſque, ipſi cautione fecerant quadam, ſed etiam veri phrenetici floccos, & feſtucas carpunt, ut 5. *de loc. aff.* 4. Ita quoque in mœrentibus, & vacillantibus contingit oblivionem fieri ob diſtractionem circa phantaſmata, & animi pathemata. In phreneticis attamen etiamſi ob febrem uſus auctus ſit, tamen non denſa, ſed rara ſit reſpiratio, quoniam in ipſis plus poteſt animalis facultatis libertas, & diſtractio, quam uſus. Et ſi aliquando uſus prævalet, etiam rara in denſam permutatur, ut in delirio cum inflammatione ſepti tranſverſi, vel alterius viſceris, ut alibi diximus & dicemus. Enimvero ſolius raritatis, & non tarditatis, meminit Galenus primo *de dyſpn.* 12. quoniam tarditas, ut velocitas, cauſſaliter ad methodum reducitur, de cujus reductione infra. Hæc de cauſſa propria magnæ, & raræ reſpirationis reſpectu ſolius facultatis. Hic quoque opiſtographi loco dubitari poteſt, nunquid ſola animalis facultas imbecilla ſit propria cauſſæ parvæ, & raræ reſpirationis, hujuſmodi enim fieri ab hac cauſſa, ſæpius dictum eſt; utrum vero propria, vel communis ſit, præſentis eſt inſtituti? Ex iis autem quæ cap. 3. de univerſali methodo dicta ſunt, patet, cujuſvis facultatis imbecillitatem cauſſam eſſe communem, & non propriam, cum utrique facultati æque imbecillitas competat, & conſequenter actio parva, & rara. Neque enim in ratione animalis facultatis reſpiratio quicquam proprii habet, quod pulſui quoque non competat, niſi vel ut jungitur cum reſpirationis organo, vel ut ſola conſideratur; at ubi communis roboris, vel imbecillitatis conditio additur, communis, & non propria fit cauſſa. Quemadmodum enim ex propria cauſſarum conditione communi ſuperaddita, communis fit propria, ut patet de anguſtia, quæ ex ſe communis eſt, dolori vero addita, fit propria. Ita ex communi conditione propriæ conjuncta, & aſſociata, propria fit communis, ut de facultate animali imbecilla dictum eſt.

Responſio.

Circa quæ diſtrahantur tam phrenetici quam mœrentes.

Galenus phreneticus.

Facultatis imbecillitas cauſſa eſt communis parvæ & raræ reſpirationis.

SYNOPSIS VI.

De Cauſſis Propriis difficilis reſpirationis reſpectu ſolius facultatis, Et de ejus Imbecillitate.

Difficilis Reſpirationis reſpectu ſolius Facultatis animalis cauſſa
- Propria eſt reſpiratio
  - Rara, quod libere agens animalis facultas diſtrahatur,
  - Magna, quæ magna fit ex neceſſitate, & per longa intervalla, ut raritas corrigatur,
  - Et ut in Mente motis, ubi intelligitur pro
    - Mente
      - 1. Senſus communis, ſeu notitia ſenſitiva.
      - 2. Ratio.
    - Mente mota Delirium
      - 1. Phreneticum
      - 2. Melancholicum & maniacum
      - In quibus reſpiratio, ratione
        - 1. Formæ
          - 1. Convenit in magna & rara reſpiratione, quæ eſt ſuſpirium propriæ ſpeciei.
          - 2. Diſcrepat
            - 1. Quia
              - 1. Mœrentes, qui ſuſpirant, revocant ſpiritum, & cum ſonitu expirant, & ideo luctuoſum eſt ſuſpirium.
              - 2. Deliri ſine intermittentia ac ſonitu ſpiritum trahunt, & oblivioſo ſuſpirant ſuſpirio.
            - 2. Quia diſtrahuntur
              - 1. Mœrentes circa curas, ob quas triſtantur.
              - 2. Phrenetici circa viſa, ſeu ſpectra.
        - 2. Cauſſæ
          - 1. Convenit, quod ambo diſtrahuntur, etiamſi ad diverſa diſtrahantur.
          - 2. Diſcrepat, quod
            - 1. In mœrentibus
              - 1. Circa mœrores & ſpiritus & calor intus movetur, in alto coacervatus, ubi primo hominem moleſtavit, neceſſe eſt amplius reſpirare.
              - 2. Fit cum febre luctuoſum ſuſp. & ſic dicitur a potiori, licet & cum obliv. fiat.
            - 2. In Phreneticis
              - 1. Non intro magis, quam extra ſpiritus & calor movetur, niſi impeditus ſymptomate fortuito.
              - 2. Fit cum febre ſuſpirium oblivioſum.
- Communis Imbecillitas, quæ utrique facultati æque competit, & ſic actio parva & rara. Propria vero cauſſarum conditione addita fieri poteſt propria: uti Communi conditione propria conjuncta fieri poteſt communis.

CAPUT VII.

De cauſſa difficilis reſpirationis reſpectu uſus animalis, quomodo communis, & propria.

De hac cauſſa pauciora dicturus ſum, cum capite 2. hujus lib. plura de ea habuerim. Hujus tamen rei cognitionis perfectioris gratia diſtinctionem afferam de cauſſa communi, & propria, qua non recte percepta, rem univerſam citra errorem aſſequi impoſſibile exiſtimo. Sciendum igitur, communem cauſſam duplicem eſſe. Prima communis, & vera, ea eſt, quæ neutrius unquam eſt propria, ſed ſemper eſt communis, quippe utrique eodem tempore, ac modo competens eſt. Hujuſmodi eſt uſus naturalis, qui tam auctus, quam imminutus eodem tempore, & modo utrique ſimul competit, pulſui, & reſpirationi. Neque enim ſeorſim eſt videre ex uſu naturali aut aucto, aut imminuto pulſum ſolum, vel ſolam reſpirationem lædi, ſed utraque eodem tempore, & modo eodem coafficitur. Secunda cauſſa communis eſt, quæ etiam propria. Communis enim eſt, quia in communi cauſſæ conditione convenit. Eſt autem propria, quia uni competit, & non alteri eodem tempore, nec modo eodem, poteſt tamen utrique eodem tempore, ac modo competere, tametſi non neceſſario. Hujuſmodi eſt uſus animalis; hic enim, quatenus cum naturali convenit in communi conditione *uſus aucti*, eatenus cauſſa eſt communis ejuſdem difficilis reſpirationis ſpeciei, magnæ, velocis, & denſæ, ut Galenus ſcripſit primo *de dyſp.* 7. his verbis: *Quæ porro ex aucto calore, eadem ex animali ſpiritu ad nutritionem urgente ſpecies erunt reſpirationis difficultatis*. Quatenus vero uſus auctus ſoli animali ſpiritui, & non calori naturali, neque eodem modo,

Communis cauſſa diff. reſpirat. eſt duplex.

modo, neque eodem competit tempore, eatenus uſus animalis eſt cauſſa propria ſolius læſæ reſpirationis magnæ, velocis, & denſæ. Soli animali ſpiritui uſum auctum convenire, demonſtratum eſt cap. 2. hujus libri ex Galeno primo *de dyſpn.* 7. Non eodem modo convenire pariter oſtendimus; animalis enim uſus tunc eſt auctus, quando animalis ſpiritus vacuatur, & conſumitur, ad differentiam naturalis, qui tunc eſt auctus, quando calor naturalis eſt auctus. Ita nec eodem modo in uſu imminuto conveniunt, quia ſolus naturalis tunc eſt imminutus, quando ipſe calor eſt hujuſmodi: animalis autem tunc eſt imminutus, quando animalis ſpiritus eſt auctus, nec amplius conſumitur. Propterea ſolus animalis uſus auctus tantum ſolam inſpirationem ad magnitudinem, ac denſitatem mutat; naturalis vero, ut auctus ad eaſdem differentias, ut imminutus, ad oppoſitas. Tandem in expiratione diſcrepant, hanc etenim & uſus auctus, & imminutus ob calorem præter naturam diverſimode permutat, quam nullo modo animalis uſus, ſive auctus, ſive imminutus, lædit. Quare cum uſus auctus non eodem modo ſoli animali competat, & non naturali, ideo hac ratione dicitur cauſſa propria ejuſdem difficilis ſpirationis, cujus cauſſa communis eſt in ratione uſus aucti ſimpliciter accepti. Quod de uſu naturali dici non poteſt, ſemper enim cauſſa eſt communis. Occurrit difficultas, non enim verum eſſe videtur, animalem uſum tunc eſſe auctum ad differentiam naturalis, quando imminutus eſt ſpiritus animalis; Galenus enim primo *de dyſp.* 7. quærens, cur in ætate creſcentibus magna, velox, & denſa fiat reſpiratio, reſpondet, fieri *propterea, quod illis caliditas amplior exiſtit; & illis quidem animalis ſpiritus ſubſtantiam cum corpore coaugeri eſt neceſſe.* Si ergo animalis ſpiritus coaugetur, & ideo reſpirationem magnam, velocem, & denſam reddit, conſequens eſt, tunc uſum animalem auctum eſſe, quando auctus eſt ſpiritus animalis, & non imminutus. Similiter inquirens, cur in decreſcentibus parva, tarda, & rara fiat reſpiratio? reſpondet, quia *minor* in ipſis calor redditur, *& animalis ſpiritus contabeſcit*; igitur tunc erit imminutus animalis uſus, cum diminutus, & non auctus erit animalis ſpiritus: & præterea non tantum ut auctus, ſed etiam ut imminutus animalis uſus cauſſa erit utriuſque oppoſitæ difficilis ſpirationis, ſicut naturalis. Reſpondendum, dum tractatur de uſu aucto, vel imminuto, tractari de aucto, & imminuto præter naturam, quo ſenſu diximus, animalem uſum tunc eſſe auctum, cum eſt imminutus, & conſumptus animalis ſpiritus. Quod ſatis clare ex Galeno colligitur primo *de dyſpn.* 7. dum habet. *At vero quibus animalis ſpiritus evacuatur, & ob id cita renutritione opus habent, hi non ſolum valde, ſed & cito & denſe reſpirant: quibus vero nihil evacuatur, hi contrariam illis habent inſpirationis ſpeciem.* Et clarius de exercitiis infra. *In currendo namque, & luctando, & quomodocumque alias viriliter exercendo, valde, velociter, & denſe inſpiramus, quieſcentes vero parum, tarde, & rare: propterea quod in concitatis motibus caliditas quidem augetur, conſumitur autem ſpiritus animalis: ubi vero quieſcimus, & immoti manemus, caliditas marceſcit, ſpiritus autem aut nullo modo, aut omnino modice conſumitur.* Eſt ergo præter naturam auctus uſus animalis, quando conſumptus, & per conſequens imminutus eſt animalis ſpiritus: tuncque præter naturam imminutus eſt, quando ſecundum naturam auctus, aut ſaltem modice conſumptus. Quod autem de uſu animali, & præter naturam imminuto dictum eſt, etiam ſecundum proportionem de eodem ſecundum naturam aucto, & imminuto ſubaudiendum. In creſcentibus namque ſi animalem ſpiritum coaugeri cum corpore eſt neceſſe, mole majorem, & copioſiorem fieri quoque opus eſt, (hoc enim ſignificat, animalem ſpiritum coaugeri cum corpore;) ut ergo mole major, & copioſior fiat ſpiritus, reſpiratione magna, veloci, & denſa indiget, qua copioſiorem ad ſe aerem alliciat. Similiter in creſcentibus naturaliter mole minor tunc animalis redditur ſpiritus, cum ejus urgens neceſſitas reſpirationem magnam, velocem, & denſam expoſtulat, ut qui minor major fiat. In decreſcentibus ſane res captu eſt difficilior, ſecundum tamen proportionem naturalis ad præter naturam res eſt intelligenda; non enim eorum contabeſcens ſpiritus imminuti uſus rationem ſortitur, ſed aucti ſecundum naturam, habito reſpectu ad ætatem ipſorum decreſcentem, & ideo talis ipſis reſpiratio fit, parva nimirum, tarda, & rara, qualis a natura requiritur. Cujus rei ſignum eſt, quoniam ſi decreſcentibus animalis ſpiritus, magis quam oporteat, decreverit, & contabuerit, augetur reſpirationis magnitudo, denſitas, & velocitas; ut propterea etiam decreſcentibus tunc præter naturam animalis uſus ſit auctus, quando præter naturam eſt imminutus, & conſumptus animalis ſpiritus: imminutus vero ſecundum naturam auctus eſſe dicitur, reſpectu ejuſdem eadem ætate præter naturam aucti. Verum enimvero quod de uſu animali aucto pro læſa reſpiratione, ceu de propria cauſſa dictum fuit, ut exacte percipiatur, nobis demonſtrandum relinquitur, quibuſnam præter naturam affectibus contingat, ſolum uſum animalem ſine naturali ſolam immutare reſpirationem; hoc namque Galenus quidem *de dyſpn.* 7. tetigit, non ſolius tamen animalis, ſed utriuſque ſimul exempla indigitavit decreſcentibus, & currentibus, de quibus ſupra. Hujuſmodi ergo ſunt apolepſes, ſeu ſpirituum interceptiones, quarum meminit Galenus 4. acut. text. 23. & 37. quæ in venis, & arteriis jugularibus fiunt, e quibus epilepſiam, & apoplexiam privativam fieri libro de Polyæmia ſcripſimus. Differunt namque apoplexia poſitiva, & privativa, illa enim ut fit per eſſentiam, & per primariam affectionem in cerebro, ita reſpirationem habet magnam ex uſu cordis aucto, a quo etiam ſpuma apoplectica, & inæqualem ob facultatem impeditam. Privativa vero, ſicut cerebrum privato laborat conſenſu ob ſpirituum interceptionem; ita reſpirationem magnam, ac denſam ſortitur, necnon inæqualem ob ſpirituum animalium reſolutionem ex vitalium ſuffocatorum penuria pendentem; nec tamen apolepſis fit peripneuma, de qua Hipp. in Coacis. Ideo multum aeris per nares inſpiratur, ut animalium jactura quo magis fieri poteſt, ipſius aeris uſura reſarciatur; propterea ſolus uſus animalis in apolepſibus cauſſa fit propria ſolius difficilis reſpirationis. Sed ut ad priorem de communi cauſſa, unde digreſſi, diſtinctionem regrediamur, ſciendum, illud idem de ſola anguſtiæ, & facultate imbecille ſentiendum, ac de uſu animali. Utraque enim, ut communi conditione, vel anguſtiæ, vel imbecillitatis, communis eſt læſi pulſus, & reſpirationis cauſſa; ita ſeorſim utraque unius, & non alterius, cauſſa eſſe poteſt propria hoc modo. Anguſtia quidem, quatenus indiſcriminatim, & reſpirationem lædit, eatenus communis eſt cauſſa. Anguſtia vero aſperarum arteriarum ſolam lædens reſpirationem, ejus hoc modo eſt propria cauſſa. Ita cum ſolas lienes obturat, ſolius pulſus læſi cauſſa eſt. Nam etſi lienium arteriarum anguſtia non tantum pulſus alterari, ſed etiam aliquando reſpiratio poſſit, ut in Antipatro, non tamen in omnibus neceſſario, nec in eodem ſemper, ut de eodem Antipatro ex Gal. patet 4. de loc. aff. ult. Idem eſt de facultate imbecilla ſtatuendum, cum & ſenſim, & conjunctim ex ipſa lædi poſſit pulſus, & reſpiratio; ideoque tali acceptione communis, ac propria cauſſa eſt vocanda. Quod aſſertum volumus ad diſcrimen cauſſæ propriæ difficilis ſpirationis, quæ ita eſt propria, ut nullo modo communis eſſe poſſit, ſive pendeat a facultate cum organo conjuncta, ſive a facultate per ſe ſumpta.

Soli animali ſpiritui uſus auct. convenit.

Dubium.

Reſponſio.

Qualis reſpiratio in validis exercitiis.

Quomodo uſus animalis præter naturã auctus dicatur, & quomodo imminutus.

Qualis in creſcentib. & decreſcentibus reſpiratio.

In quibus affectibus ſolus uſus animalis ſine naturalis ſolam reſpirationem immutet.

Differentiæ inter poſitivam & privativam apoplexiam.

Anguſtia quomodo communis, & quomodo propria læſæ reſpirationis.

SYNO-

SYNOPSIS VII.

De Cauſſa difficilis Reſpirationis reſpectu uſus Animalis, quomodo communis & propria.

Cauſſa difficilis Reſpirationis reſpectu uſus Animalis
- Communis duplex
  - 1. Ea eſt, quæ neutrius unquam eſt propria, ſed ſemper eſt communis, quippe pulſui & reſpirationi competit eodem tempore, & modo, & eſt uſus naturalis, — tam auctus, quam imminutus,
  - 2. Ea, quæ poteſt eſſe
    - 1. Communis, quia in communi cauſſæ conditione uſus aucti convenit.
    - 2. Propria, quia uni competit & non alteri, eodem tempore, & modo, & eſt
      - Uſus animalis,
      - Anguſtia.
      - Facultas Imbecilla.
- Propria, quatenus uſus auctus ſoli animali ſpiritui, & non calori naturali competit, neque eodem — modo / tempore
- Uſus
  - Auctus
    - Animalis tunc eſt, quando animalis ſpiritus vacuatur, & conſumitur, ut in apopleſibus,
    - Naturalis tunc eſt, quando calor naturalis eſt auctus,
  - Imminutus
    - Animalis, quando animalis eſt auctus, nec amplius conſumitur, aut modice conſumptus eſt,
    - Naturalis, quando ipſe calor eſt imminutus.

CAPUT VIII.

De Cauſſa inæqualis reſpirationis communi, & propria.

ULtimo loco inæqualis reſpirationis cauſſæ tum communes, tum propriæ ſunt perpendendæ, tam penes ejuſdem inæqualitatis differentias primo, & ſecundo libro adductas, quam circa ipſas quatuor difficilis reſpirationis ſpecies communes, & proprias: ita inæqualitatis cauſſæ patebunt, nedum ejus quæ ſupra eas quatuor quintam addit. Cum ergo alibi dixerimus duplicem eſſe inæqualitatem, eſſentialem, & accidentalem, rurſus ſcire eſt neceſſe, inæqualitatem accidentalem, reſpectu cauſſarum a quibus dependet, pariter duplicem eſſe, communem, & propriam. Accidentalis inæqualitas communis eſt duplex. Prima fit ex coarctatione, ſeu anguſtia aſperarum arteriarum; anguſtia enim cauſſa eſt communis inæqualitatis reſpirationis, & pulſus, prout vel ad lenes, vel ad aſperas arterias, vel ſimul ad utraſque attinet, per eſſentiam, aut per conſenſum affectas, eum ſcilicet lenes obturatæ, ac plenæ aſperis comprimunt, ut Antipatro accidit, de quo de cauſſa in ſpecie, vel vice verſa, cum aſperæ comprimunt lenes, & de hac coarctationis cauſſa communi egit Gal. 1. *de dyſpn. c.* 10. 11. 17. 18. & 23.

Inæqualitas accidentalis reſpectu cauſſarum duplex eſt.

Et hæc inæqualitas communis ob coarctationem cum ſit inæqualitas ſecundum motum, ſingularis, vel ſyſtematica eſſe poteſt, vel in una, vel in pluribus reſpirationibus, prout major, & minor eſt ipſa coarctatio; & hæc eſt illa inæqualitas accidentalis communis, quæ ad magnam, & denſam reducitur. Secunda inæqualitas accidentalis communis pro cauſſa habet facultatis animalis imbecillitatem. Tamen cum facultas imbecilla fiat tum ob ſolam reſolutionem, tum ob ejus concentrationem, ac impedimentum, mirum eſt, cur Galenus omnibus tribus libris *de dyſp.* prioris, & non alterius meminerit. Solius ſane imbecillæ ob reſolutionem meminit lib. 1. cap. 18. & potiſſimum in capitis decimi ſeptimi calce, dum ait: *Relatum etiam de illis, quod ob facultatis debilitatem pulſuum inæqualitas fieri poſſit, cum præ impotentia arterias pro una vice perfecte dilatare non poſſit: reſiſtunt enim interiora, & conquieſcunt, velut ſenes, circa viam perficiendam. Fieri autem poteſt aliquando, & circa reſpirationem quædam inæqualitas ſecundum ea, quæ juxta unam actionem, tum quæ circa plures contingit, & ſyſtematica a Græcis appellatur, ob quandam facultatis ipſam efficientis debilitatem.* De eadem facultatis imbecillitate ob reſolutionem, tamquam de cauſſa communi inæqualis reſpirationis, intermittentis nimirum, locutus eſt eodem libro cap. 23. & 4. de loc. aff. 5. & 7. Verum de alia facultatis imbecillæ ob concertationem ſpecie in libris, ut dixi, de difficili reſpiratione nil prorſus dixit, cujus rei cauſſa mihi eſt ignota. Ni dicamus, Galenum prædictis libris nil de ipſa ſcriptum reliquiſſe, eo quod ejus cauſſa, non ad ipſum thoracem, vel ejus partes, aliquo modo attineat, ſed ad partes extra thoracem;

Inæqualitas communis ſecundum motum eſt ſingularis, vel ſyſtematica.

Facultatis animalis imbecillitas ob reſolutionem & concentrationem.

propoſuerat autem ſibi Galenus agere tantum de cauſſis illis dyſpnœæ, quæ aliquo modo ad thoracem ſpectant in libris de difficili reſpiratione. Quamobrem ſicut animalis facultatis ob reſolutionem imbecillitas ex ſpinalis medullæ, vel ſepti tranſverſi, vel alterius ſimilis refrigeratione oboritur: ita alterius imbecillæ cauſſa principaliter impedimentum eſt ex anguſtia, nullo modo ad thoracem, ſed ad influentis facultatis originem, cerebrum nempe attinens, cum anguſtum redditur, ſicut in apoplexia, ut vix animalis facultatis ad nervos muſculorum thoracis influxum admittat. Ob hanc enim anguſtiam reſpirationem ſecundum motum, hoc eſt, intermittentem, & ſecundum tranſitionem ad varias differentias inæqualem fieri, patet ex Galeno 3. de loc. aff. 10. dum de apoplectica reſpiratione loquitur ſtatuens ex vehementia, quæ ſpirationi infertur, apopleſiæ magnitudinem dijudicari, ejus verba ſunt: *Cum enim naturalem ordinem plurimum egreditur, magnam: cum vero paulum impedimenti eſt, parvam in cerebro noxam eſſe conjicere oportet. Sane omnium peſſima ſpiratio putanda eſt, quæ & intermittitur, & magna cum violentia trahitur. Et ſane mori contingit apoplecticos ob id, quod ſpirare non poſſunt.* Non poſſunt autem ſpirare, quia impeditur facultas, & impedita tandem ſuffocatur. Ex hac cauſſa reſpirationem fieri intermittentem cum in una, tum in pluribus reſpirationibus, immo deficientem, & reciprocam, patet, dum ait, *quæ & intermittitur, & cum violentia trahitur.* Fieri in ea tranſitum inæqualem ad varias differentias, magnitudinem ſcilicet, ac parvitatem; denſitatem, ac raritatem, quemadmodum etiam in pulſu inæquali collectivo ob facultatem aggravatam, patet, cum primum ait, *magna cum violentia trahi*, magna enim ita fit reſpiratio ob uſum cordis auctum, quin immo & denſa, a quo etiam fit ſpuma apoplectica, Et dum ſubjungit, *mori Apoplecticos ob id, quod ſpirare non poſſunt*, apparet, parvam, & raram fieri, ob facultatis impeditæ imbecillitatem, Ita quoque inæqualis pulſus differentias, cauſſaſque diſtinguimus; Si enim ex reſolutione imbecillitas naſcatur, nulla in ipſa pulſus inæqualitate ſingulari, vel collectiva obſervatur ad magnitudinem tranſitio, ſed inæqualitas eſt cum ſola parvitate, & raritate conjuncta: ſi vero ex impedita, & aggravata facultate inæqualitas pendeat, tranſitus fit inæqualis ad magnitudinem, & denſitatem, ſeu crebritatem, nedum ad parvitatem, & raritatem. Ulterius quoque in apoplexia ea fit inæqualis reſpirationis ſpecies, quæ dipnoa dicta eſt, leviori ſcilicet apoplexia, ſicut in fortiori fit intermittens. Cum enim dipnoa fiat ex anguſtia cum uſu aucto conjuncta, ſi accidat in apoplexiam itiorem eſſe anguſtiam, inæqualis reſpiratio eſt intercurrens, quæ eſt dipnoa in leni apoplexia: ſin autem contingat, fortiorem eſſe anguſtiam, inæqualis ſpiratio fit intermittens, ut in forti apoplexia. Quod colligo ex eodem Galeno loc. cit. dum ait, *eum vero paululum impedimenti eſt*, nimirum, cum parum eſt impedita reſpiratio, pauca eſt in ipſo cerebro *noxa*, hoc eſt *anguſtia*; ideo ſicut ob magnam noxam in forti apo-

Tranſitus inæqualis ad varias reſpirationis differentias.

In fortiori anguſtia inæqualis ſpiratio fit intermittens.

apoplexia fit inæqualis ſpiratio intermittens, ita ob minorem anguſtiam urgente uſu in levi apoplexia inæqualis reſpiratio fit intercurrens. Quamobrem ex ſola facultatis imbecillitate, ſeu reſolutione inæqualitas fit tantum ſecundum motum interruptum, non tamen ſecundum inæqualem tranſitionem ad varias differentias, quippe rara, & parva fit ſemper. At ex facultate aggravata utroque modo fit inæqualis & ſecundum motum, & ſecundum differentias: & quidem ratione motus bifariam, intermittens, & intercurrens, ut dictum eſt. Ceterum eadem inæqualitas ad modum pueri plorantis, ut communem reſpirationi; & pulſui competentem, ita propriam habet cauſſam ſoli reſpirationi; & eſt muſculorum thoracis convulſio, quam hujuſmodi patere dyſpnœam ex centies dictis conſtat. Et non tantum ex convulſione, ſed ex quolibet alio erranti muſculorum motu inæqualis redditur, qualis eſt tremor, & palpitatio, ut habetur ex primo *de dyſpn. cap.* 18. dum Galenus ait. *Sunt igitur propriæ muſculorum affectiones convulſiones, palpitationes, & tremores.* Et paulo infra. *Quemadmodum enim ambulatio inæqualis fit, crurum muſculis aut trementibus, aut palpitantibus, aut convulſis, ita & reſpiratio aliquando fit inæqualis propter thoracis muſculos offenſos.* Quoniam vero ex convulſione ut plurimum talis fieri contigit reſpiratio, hinc eſt, quod Hippocrates & Galenus ejus potiſſimum meminerint. Ad quas autem methodi differentias hæc inæqualis & accidentalis propria ex convulſione referatur, jampridem dictum eſt, ad magnam ſcilicet, ac denſam. Dubitatur hoc loco, an ex utilitate adaucta, tamquam ex communi cauſſa fieri poſſit reſpiratio inæqualis intermittens? Dubitandi occaſio ex eo eſt deſumpta, quoniam hactenus ſuppoſitum eſt, ex uſu aut aucto, aut imminuto, æqualem ſemper fieri reſpirationem, aut magnam, & denſam, aut parvam, & raram; ſicuti etiam pulſus ex uſu aucto æqualis eſt. Hoc namque docuit Galen. 2. de cauſ. pulſ. 5. (quem locum etiam obſervavit Capivacceus de pulſibus cap. 19.) videlicet ex uſu aucto non fieri ſenſibilem inæqualitatem, ſed ſolummodo ex inſtrumenti ineptitudine, & facultatis imbecillitate. Galenus tamen ſecus ſentire videtur 3. de loc. aff. 7. ſcribens. *Eſt & alia dyſpnœæ ſpecies, cum veluti brevi quadam quiete intercipitur opus thoracis, idque nonnunquam inſpirando, nonnunquam expirando, ſive hoc accidat ob muſculorum thoracis convulſionem, ſive ob caloris copiam;* videtur autem hæc eſſe inæqualis ſpiratio intermittens, quam non tantum ex convulſione, verum etiam ex uſu aucto fieri autumat. Tamen ſi Galeni locus recte intelligatur, patebit ex

Ex omni erranti muſculorũ motu inæqualis redditur reſpiratio.

Dubium.

Reſponſio.

utilitate adaucta, haud intermittentem fieri reſpirationem; ſunt enim ſubſequentia antecedentibus verbis conjungenda, cum enim ait; *ſive ob caloris copiam*, ne quis crederet, inæqualem reſpirationem ex uſu aucto, ut ex convulſione, proficiſci, ſubjungit, *cogentis laborantem continenter vel inſpirare, vel expirare*: ſi enim ex calore continens fit reſpiratio, hoc eſt denſa admodum, ut continua eſſe videatur, conſpicuum eſt, ex hac cauſſa non media quiete thoracis opus intercipi, inſpirationem ſcilicet, & exirationem. Etenim brevi quiete thoracis opus intercipi duplicem habet ſenſum; proprium, & improprium. Proprius eſt, ut brevi quiete alteruter reſpirationis motus intercipiatur, inſpiratio, vel expiratio: & hoc modo reſpiratio inæqualis intermittens redditur. Improprius eſt, ut brevi quiete thoracis motus intercipiatur, hoc eſt, ut brevis ceſſatio inter utrumque reſpirationis cadat motum, & ita reſpiratio continens, ſive denſior efficitur, non tamen inæqualis. Ex uſu igitur aucto continens, non tamen inæqualis, fit reſpiratio. Demum accidentalis inæqualitas, non quidem ſecundum motum, ſed differentiam ſecundum magis, & minus e propria dependet cauſſa, cum nimirum ex ſimplici dolore inæqualis fit reſpiratio parva, & tarda, ut ſæpe demonſtravimus. Et hæc de inæqualitate accidentali ſecundum motum, quæ reſpirationis ſpeciei ſua natura æquali accidit, ex cauſſa tum communi, tum propria. Porro eſſentialis inæqualitas differentiis ex ſua natura ſemper inæqualibus inæqualitate differentiarum competens, ex propria ſemper oritur cauſſa, quemadmodum difficilis ſpirationis ſpecies, quæ ita inæquales ſunt, propriæ ſunt, nunquam communes. Cauſſarum propriarum altera eſt *dolor*, altera *delirium*: prior parvam, & denſam inæqualem: poſterior magnam, & raram inæqualem efficit. Poſtremo loco, ut capiti colophonem imponamus, adnotandum, inæqualitatem accidentalem, quæ communi competit differentiæ, magnæ, & denſæ, aliquando per accidens cum propria catulire, ut quæ ex convulſione fit inæqualis, ratione enim deſipientiæ fit magna, & rara, ut de Dromadæ Uxore apud Hippocratem patet, quam convulſam interiiſſe adnotavit, & tamen *ſpiritum magnum, & rarum revulſum* habuiſſe, ſcriptum reliquit, ob deſipientiam, ut Galenus explicuit 3. *de dyſp. cap.* 9 &. nos 2. *lib.* Ita quæ ex anguſtia aſperarum arteriarum, tamquam ex communi cauſſa, magna fit reſpiratio reſpectu thoracis, parva evadit, ſi anguſtia ipſum afficiat thoracem. Hucuſque igitur de cauſſis ſynecticis difficilis ſpirationis reſpectu Inſtrumenti, Facultatis, Uſuſque.

Quando accidentalis inæqualitas e propria dependeat cauſſa.

Cauſſa eſſentialis inæqualitatis; propria duplex dolor & delirium.

SYNOPSIS VIII.

De Cauſſis inæqualis reſpirationis.

Cauſſa Inæqualitatis Reſpirationis eſt vel
- 1. Accidentalis, eaque vel
  - 1. Communis duplex
    - 1. Coarctatio ſeu Anguſtia aſperarum arteriarum, quæ ſecundum motum eſt vel { Singularis / Syſtematica. } vel in { Una / Pluribus } Reſpirationibus.
    - 2. Facultatis animalis Imbecillitas ſecundum
      - 1. Motum interruptum ob
        - 1. Solam reſolutionem propter { Spinalis medullæ / Septi tranſv. / Alius ſimilis partis } Refrigerationem
        - 2. Ejus concentrationem propter anguſtiam ad Cerebrum, ut in Apoplexia.
      - 2. Differentiam ſecundum magis & minus e propria dependet cauſſa, cum ſcilicet ex ſimplici dolore { Tarda / Parva } fit reſpiratio
  - 2. Propria eſt vel
    - 1. Muſculorum thoracis convulſio, cum qua propria interdum Communis per accidens jungitur, ut de Dromadæ uxore apud Hippocr. ubi reſpiratio ratione { Deſipientiæ / Convulſionis } { Magna Rara / Magna Denſa Inæqual. Dipnoa. } erat
    - 2. Quilibet errans motus muſc. inæqualis ut { Palpitatio / Tremor. }
- 2. Eſſentialis ſemper Propria, quæ duplex
  - 1. Dolor, qui { Parvam / Denſam }
  - 2. Delirium, quod { Magnam / Raram }
  - inæquales efficit.

CAPUT

CAPUT IX.

De Cauſſis Secundariis communibus, & propriis difficilis reſpirationis.

POſt cauſſas dyſpnœæ ſynecticas, quas Galen. 1. *de dyſpn. cap.* 23. *principalia cauſſarum genera* nuncupavit, quæ ipſum facultatis, uſus, & inſtrumenti trivium componunt, cauſſæ ſequuntur ſecundariæ, alterantes quidem, ſed non generantes reſpirationem. Et hæ quoque ut pulſuum, ita reſpirationum cauſſæ ſunt communes, & propriæ. Communes quidem quatenus utrique competunt, reſpirationi, & pulſui. Propriæ autem, quatenus ſoli reſpirationi. Sunt cauſſæ ſecundariæ naturales, præter naturales, & non naturales. *Non naturalibus* ſororiant pulſus, & reſpiratio, ut videre eſt apud Galenum primum *de dyſpn. cap.* 7. ubi inductione demonſtrat, ad eaſdem ſpecie differentias vario modo mutari reſpirationem *in anni temporibus*, *regionibus*, *aeris conſtitutionibus*, *exercitiis*, *lavacris*, *ſomno*, reliquiſque ad res non naturales attinentibus, ad quas etiam pulſus mutantur, prout videlicet augetur, vel exolvitur naturalis uſus. At in *naturalibus* cauſſis partim conveniunt; partimque differebant reſpiratio, & pulſus. Conveniunt quo ad naturalia in *ſexu* & *ætate*: & quanquam Galenus loco citato de *ſola ætate*, & non de ſexu ſit locutus, tamen quod de ætate, illud idem de ſexu eſt ſubaudiendum. Diſcrepant pulſus, & reſpiratio in naturalibus ratione temperamenti. Quod ut percipiatur, diſtinguendum eſt de temperamento, quatenus vel corpus, vel animum afficit. Temperamentum enim, ut qualitatibus corporalibus corpus afficit: ita qualitatibus ſpiritualibus, moribus nimirum, animum ad ſui naturam imprimit (animi enim mores ſequuntur corporis temperaturam.) In temperamento igitur, ut corpus qualitatibus corporeis afficit, conveniunt pulſus, & reſpiratio: in eodem tamen, quatenus animum moribus inficit, diſcrepant. Priori quidem conveniunt, qualis enim eſt temperamentalis qualitas, talis etiam eſt pulſus, ac reſpirationis conditio. Poſteriori vero diſcrepant ob rationem a Galeno aſſignatam primo *de dyſpn. cap.* 18. quam libro primo cap. 13. nos declaravimus; in animi enim paſſionibus ob morum diverſitatem variis hominibus variat reſpiratio, & ad inæqualitatem permutatur, quod de pulſu non verificatur. Quandoquidem etiamſi exanimis pathematis pulſus quoque mutetur, is tamen in omnibus æque mutatur, diverſimode reſpiratio ob diverſos animi mores; felices enim, & ærumnarum expertes, ac molles circa ſingulas actiones inæqualiter reſpirant, etiamſi nihil adeo magnum eos cogat: qui vero ad laborem induſtrii, ac generoſa mente prædìti ſunt, neutiquam, ni eorum facultas inſigniter debilitatur. Hinc eſt, quod quidem non ex animi paſſionibus, quæ ſunt res non naturales, ſed ex animi moribus, qui ſunt naturales, ſola mutatur reſpiratio, non pulſus. Tandem in præternaturalibus cauſſis conveniunt, & diſcrepant, hoc eſt, in affectibus præter naturam; communi quidem anguſtia, & facultatis imbecillitate, ceu communi cauſſa conveniunt; peculiari vero, nimirum dolore, & delirio, diſcrepant.

Cauſſæ ſecundariæ diff. reſp. duplices communes & propriæ.

Quomodo pulſus & reſpiratio conveniant, & diſcrepent in naturalibus præter naturalibus & non naturalibus cauſis.

SYNOPSIS IX.

Secundariæ cauſſæ Reſpirationis ſunt duplices
- 1. Communes quatenus utrique
  - Reſpirationi
  - Pulſui
- 2. Propriæ, quatenus ſoli Reſpirationi

Competunt, ſuntque triplices
- 1. Naturales ubi Reſpirat. & pulſus
  - 1. Conveniunt in
    - Ætate.
    - Sexu.
  - 2. Diſcrepant ratione temperamenti quatenus id
    - 1. Corpus qualitatibus corporeis afficit, conveniunt.
    - 2. Animum morib. inficit, diſcrepant.
    - (Pulſus, & Reſpiratio)
- 2. Præternaturales quæ
  - 1. Conveniunt in
    - Communi Anguſtia.
    - Facultatis imbecillitate.
  - 2. Diſcrepant
    - Dolore.
    - Delirio.
- 3. Non Naturales ad quas mutatur
  - Reſpiratio vario modo in
  - Pulſus prout
    - exolvit.
    - augetur
      - natural.
      - uſus
  - Anni tempor.
  - Regionibus
  - Aeris conſtitutionibus.
  - Exercitiis.
  - Lavacris.
  - Somno, &c.

CAPUT X.

De ſimplicium, necnon per ſe, mutuoque compoſitarum difficilis ſpirationis differentiarum ad cauſſarum pranotiones inutilitate.

EXplicata cauſſarum difficilis ſpirationis natura in genere, ſupereſt pro methodi complemento examinare, quando ad ipſas quinque cardinales differentias methodum componentes reliquæ, quæ formali ad ipſas nequeunt, cauſſali referantur reductione, ut differentiarum ſuperfluitas a ſcientifica hac methodo rejiciatur. Hanc vero cauſſalem aſſequemur reductionem, ſi reliquarum differentiarum ad cauſſarum, a quibus dependent, prænotionem indigitandam inutilitatem oſtenderimus. Hanc primum de ſimplicibus, mox de mutuo, ac per ſe compoſitis, demonſtrabimus. Differentiæ ſane ſimplices nullam certam, ac determinatam cauſſam ſeorſim demonſtrant; ſingula enim earum indiſcriminatim communem cauſſam præſagit, vel propriam. Communis cauſſa eſt *uſus*; propria eſt *affectus*. Ita enim ſola *magnitudo*, vel uſum auctum, vel affectum, delirium nempe indicat. Similiter *parva* reſpiratio, vel uſum imminutum, vel affectum dolorem. Sic *raritas*, vel uſum imminutum, vel affectum, delirium. Pariter *denſitas* vel uſum auctum, vel affectum, dolorem. Et quod dictum eſt de raritate, & denſitate, idem ſubaudiendum eſt de velocitate, & tarditate impermixta. Quamobrem ſimplices differentiæ nullam certam cauſſam deſignant, cum non magis propriam, quam communem; neque hanc magis, quam illam, ſectantur ſolæ. Nunquid ergo, quod non ſimplices, compoſitæ forſan præſtabunt? Primo ſane obtuitu quæ per ſe, mutuoque compoſitæ ſunt differentiæ ad prænotionem utiles, nedum artificioſæ eſſe videntur. Sunt enim hæ omnes, quæ vario modo componuntur tarditate, velocitateque magnitudini, ac parvitati conjugatæ. In contrarium tamen colligitur ex Galeno primo *de dyſp. cap.* 23. dum ait: *Porro non ſolum ex demonſtratione, differentiam circa velocitatem, & tarditatem non neceſſariam ad prænotionem eſſe* (*nam neque ſi ſolam accipias, neque ſi cum aliis copules, commoditas aliqua ex illis fit manifeſta*) *ſed ex ipſa rei natura apparet*, & ideo ſuperiore capite ſtatuerat, *neque omnino opus nos habere velocitatis, ac tarditatis meminiſſe*; hacque ratione *libro* 3. *capit.* 6. circa finem Hippocratem excuſat, quippe, *aut velocis, aut tarda reſpirationis prænotionum libro haud meminerit*, quia non utiles, ſed ut reliquæ, *utilibus continentur*. In oppoſitum tamen utiliſſimas eſſe differentias ſcribit: & videtur primum hæc contradictio hauriri poſſe, cum primo *de dyſpn. cap.* 22. ſermonem inſtituens de iis, quibus rara, & magna penitus fit reſpiratio, negat eis velocem, ac tardam fieri, habet enim: *Mente motis rara penitus, & magna, velox autem non omnino, neque tarda*. Et tamen *cap.* 20. iiſdem magnam, ac tardam fieri affirmat, ſcribens: *Rurſus vero magna, & tarda ſolis mente motis contingit, atque his non ſemper.* Hujus

Simplices differentiæ nullam certam cauſam ſeorſim demonſtrant.

An differentiæ per ſe & mutuo compoſitæ ad prænotionem utiles ſint?

Contradictoria Galeni loc. examinantur.

Hujus differentiæ quoque utilitatem proponit eodem libro *cap. 9.* ubi loquens de reſpiratione, quæ fit in dolore, ait, in dolore ſine ardore tardam, & parvam fieri reſpirationem, *& cum ſane hic ſolus affectus fuerit, nempe dolor quidam thoracis partium, non vero urgeat utilitas, manente videlicet calore cordis intra terminos a natura conſtitutos, tunc motus thoracis manifeſte tardior redditur.* Loquens præterea eodem capite de reſpiratione difficili, quæ fit in dolore mixto cum aucta utilitate, non quidem parvitatem mutari, ſed neque velocitatem exolvi, putat; denſitatem vero magnitudini ſuccedere, ejus verba ſunt: *Si vero ardor quidam in ipſo corde oboriatur, velocitas quidem non exolvitur ob eas, quas antea diximus cauſſas, aufertur autem etiam hic multum de magnitudine, verum pro ea denſitas generatur ob urgentem neceſſitatem.* Igitur præter denſitatem, & parvitatem in doloribus non negligenda erit velocitas, & tarditas. Et *cap. 16.* ejuſdem agens de inæquali reſpiratione, quæ fit in dolore cum uſu aucto, docet, inæqualitatem fieri circa denſitatem, & parvitatem, non vero circa velocitatem, & tarditatem, ſic ſcribens: *Denſus, & parvus ſpiritus ſemper hoc modo diſpoſitus eſt, magnus autem raro, tardus vero nihil magis, quam velox, propter repentinam ipſorum in utramque partem tranſitionem.* Præterea tarditatem, & velocitatem eum non neglexiſſe patet, dum eodem in loco de inæquali loquitur ſpiratione, quæ circa magnitudinem, & raritatem mente motis fit; ait namque his parvam ab eo, quod ſecundum naturam fieri, quando ab utilitatis quantitate pauxillum deficit: at vero magnam fieri mutationem, cum ejus multum defecerit; idcirco ceſſationum quantitatem, motuum vero quantitatem, & qualitatem immutari. Conſtat vero pro motuum qualitate velocitatem, ac tarditatem intelligere; dictionis enim ſenſus eſt, ubi una cum delirio utilitas admodum eſt imminuta (ut in mœrentibus,) non tantum circa raritatem, ſed etiam circa tarditatem immutatio, & inæqualitas eſſe contingit, dictio hæc eſt: *Quin & quantitas utilitatis quamdiu quidem parum deficit a ſingulis actionibus, parva eſt ab eo, quod ſecundum naturam habet, immutatio: quando vero defectus ab eo, quod eſt ſecundum naturam, habet, contingit ſatis motus, tunc neceſſarium jam ceſſationum quidem quantitatem, motuum vero non ſolum quantitatem, ſed etiam qualitatem alterari, atque ob id totam reſpirationem, &c.* Non igitur negligenda erit velocitas, & tarditas reliquis copulata.

Pro motuum qualitate velocitas & tarditas intelligitur.

His rationes accedunt, quæ velocitatis, ac tarditatis utilitatem ſuadent. Quoniam etſi tarditas, & velocitas, quemadmodum probat Galenus primo *de dyſpn.* cap. 22. cum raritate, & denſitate copulatæ nullam determinatam cauſſam communem, & propriam indicent, non tamen ſequi videtur, nullam ad prænotionem omnino energiam continere; etenim cum magnitudine, & parvitate conjugatæ ſaltem non minus utiliter, quam raritas, & denſitas cum eadem magnitudine, & parvitate, indicabunt, ut idem Galenus oſtendit eodem libro cap. 20. Sit exemplum, eandem cauſſam, uſum ſcilicet auctum, indicabit magna, veloxque, quam magna, & denſa, ſic de reliquis communibus, & propriis. Adde id maxime fore neceſſe, quod inter ipſas differentias diſtinctionis eſt cauſſa: hujuſmodi vero eſt velocitas, ut Galenus docuit primo *de dyſp.* 10. & 11. quo loco inquirens, quomodo diſtinguenda ſint reſpiratoriorum organorum vitia, quæ citra dolorem conſiſtunt ab iis, quæ cum dolore, & febre, cum utriſque denſus, ac parvus ſit ſpiritus, reſpondent, diſtingui *velocitate motus.* Vitiis enim ſine dolore, hoc eſt, anguſtiis reſpiratio quidem fit parva, & denſa, non tamen velox. Vitiis vero cum dolore, & febre, non tantum, ſed etiam fit velox. Hujus quoque rei fides addi poteſt ſumpta ex iis, quæ capite tertio hujus libri ex Galeno demonſtravimus, ſcilicet, quomodo denſitas cum tarditate, velocitatis loco conjungatur, & tarditas ſine denſitate cum parvitate copuletur, ſicut ſine tarditate denſitas generatur, erit non minus tarditas, quam denſitas ad prænotionem utilis. Quinimmo Galenus primo *de dyſpn.* 10. tarditatem cum raritate conjungens hoc habet axioma: *nulli vero aliarum ſimul accidit tarditas & raritas,* quæ perfrigeratis contingit; ergo hæc quoque ad prænotionem utilis erit. Et *cap. 5.* in Antiquorum ſocordiam de veloci reſpiratione ſcribit, *eam veloci pulſu longe manifeſtiorem eſſe, & non minus, quam illam, utilem exiſtere.* Tandem me latet, qua de cauſſa Galenum aſſeruerit, velocitatis, ac tarditatis meminiſſe non eſſe opus, cum illemet eodem libro cap. 5. 6. 7. & 8. paſſim præter denſitatem & raritatem magnitudinis, & parvitatis, de velocitate, & tarditate etiam meminerit. His ergo ſequi videtur, differentias difficilis reſpirationis, tum per ſe, tum mutuo compoſitas, quæ ſcilicet velocitate, & tarditate una cum magnitudine, & parvitate componuntur, ad cauſſarum & affectuum prænotiones determinandas utiles eſſe.

Rationes quibus velocitatis & tarditatis utilitas perſuadetur.

SYNOPSIS X.

Differentiarum Difficilis Reſpirationis ad Cauſſarum prænotiones Inutilitas.

1. Simplicium, quod nullam cauſſam certam demonſtrant, nam ſola
   - Magnitudo, vel { Uſum auctum, Affectum, delirium } Deſignat.
   - Parvitas vel { Uſum imminutum, Affectum, dolorem } Deſignat.
   - Raritas vel { Uſum imminutum, Affectum, delirium } Deſignat.
   - Denſitas vel { Uſum auctum, Affectum, dolorem. } Deſignat.
   - Velocitas, quod raritas / Tarditas, quod denſitas. Deſignat.
2. Compoſitam per ſe & mutuo, quia Tarditas & Velocitas cum raritate & denſitate copulatæ nullam commoditatem manifeſtant, ut Galenus 1. *de dyſpn.* ap. 23. habet. In his tamen potius utilitatem ſtatuendam perſuadetur ex eodem Galeno, & rationibus, quæ dubii loco proponuntur, ut ſuo ſolvantur loco, ultimo ſcilicet capite.

CAPUT XI.

Quibus de rationibus ab utili differentiarum difficilis ſpirationis methodo excludendæ ſint velocitas, ac tarditas. Et primum de prima demonſtratione.

Velocitas & tarditas neque ſimplicis neque compoſitæ ad prænotiones ſunt neceſſariæ.

TAmetſi loca Galeni adducta urgeant, tamen quod Galenus ſanxit de velocitate, & tarditate, verum eſt axioma, ambas nimirum, & ſolas, & reliquis copulatas ex ſuperſpondio eſſe, ideo ad prænotiones non neceſſarias, quamquam aliquo modo utiles & artificioſas, & per conſequens, ſi non formali, ſaltem cauſſuali reductione ad quatuor eas methodicas methodice reducendas fore. Ait autem Galenus, quod captu prima fronte eſt difficile primo *de dyſp. cap. 23.* non tantum *ex demonſtratione, ſed etiam ex rei natura*, apparere velocitatem, & tarditatem ad prænotionem non neceſſaria eſſe, *neque ſi ſolam accipias, neque ſi cum aliis copules.* Quid enim pro duplici hoc argumentationis genere intelligat, *demonſtratione* nimirum, *& rei natura*, arduum eſt aliquo modo percipere, idem enim eſſe videtur, quod eſt ex rei natura, cum eo, quod demonſtratione procedit; demonſtratio enim ex rei natura depromitur. Sunt tamen duo argumentationis genera, quod enim eſt ex demonſtratione, ratiocinio quodam a priori eſt inventum: quod vero eſt ex rei natura, effectu, ſeu inductione innoteſcit; ita ſibi velle videtur dicens: *Palam eſt quod ſi repererimus, ex quibus, & quot reſpirandi difficultatibus affectiones in ipſis cognoſcantur,* hoc eſt, ſi affectiones *in ipſis*, id eſt, cauſſis cognoſcantur, ex ipſis difficilis ſpirationis differentiis ſenſu conſpicuis; ut propterea non tantum demonſtratione, hoc eſt ratione, ſed etiam ex rei natura, ſenſu ſcilicet, & inductione rejiciendæ ſint velocitas, & tarditas, tamquam inutiles & ſupervacaneæ differentiæ. Exordiamur a demonſtratione, hæc enim eſt duplex, quarum alteram Galenus variis locis ſupponit, alteram vero abſcondito demonſtrat artificio primo *de dyſp.* 22. Prima demon-

Quid Gal. pro demonſtratione, quid pro rei natura intelligat.

demonſtratio eſt de ſimplici velocitate, & tarditate denſitatis, & raritatis reſpectu, Secunda eſt de compoſita, & conjugata, velocitatis ſcilicet, ac tarditatis cum reliquis compoſitione.

Prima igitur demonſtratio eſt hæc, quia denſitas, & raritas velocitatem, & tarditatem compenſant ac ſupplent, non vice verſa; ideo priores neceſſariæ, poſteriores neutiquam, Supplet ſane denſitas velocitatis defectum, & tarditatem cauſſaliter, ſi non formaliter, compenſat. Raritas quidem ex æquo tarditatem cauſſaliter compenſat, etiamſi non ſuppleat. Supplere eſt in deficientis locum aliud ſubſtitui, Compenſare eſt ex æquo retribuere, & pari pondere reſpondere, Ideo cum denſitas, & raritas ſuppleant, compenſentque velocitatem, & tarditatem, ſequitur, has tamquam non neceſſarias: cauſſali reductione ad priores referri debere, Quod velocitatem, & tarditatem ſuppleant, & compenſent denſitas, & raritas, probatur tum ratione, tum auctoritate. Ratio eſt, quia ceſſationis brevitas motus brevitatem ſupplet, & compenſat; brevis autem ceſſatio denſitas eſt, ſicut motus brevis eſt velocitas; & brevitatis ratione plus claudit quies, quam motus. Ita ceſſationis longitudo motus longitudinem compenſat, etiamſi non ſuppleat: & ceſſationis longitudo raritatem, motus vero longitudo tarditatem conſtituit, pluſque longitudinis mora continet, quam motus. Sed Galeni auctoritate hanc aperiamus veritatem, Dico igitur diſcrimen eſſe inter has differentias; nam denſitas ſupplet, & compenſat: raritas vero tantum compenſat. Denſitas quidem velocitatis defectum ſupplet: compenſant vero tarditatem, & velocitatem vario modo. Supplet denſitas velocitatis defectum ex cauſſa communi, quia ex primo *de dyſpn.* 5. una ex cauſſis denſitatis eſt velocitatis defectus. Supplet quoque denſitas velocitatis defectum ex cauſſa propria, ut in doloribus eodem primo *cap.* 17. Sed non tantum denſitas velocitatis defectum ſupplet, ſed etiam eandem velocitatem æque compenſat, ut in vitio communi anguſtia ſcilicet ſine dolore, hæc enim reſpiratio non tantum velox, & parva, ſed etiam fit denſa, quæ ideo non ſupplet velocitatis defectum, cum in tali anguſtia non deficiat velocitas, ſicut ex virtutis imbecillitate, & dolore, ſed ex æquo eam compenſat, ut propterea velocitatis meminiſſe non ſit neceſſe. At non ſolum denſitas velocitatem, ſed etiam tarditatem compenſat, eam ſcilicet tarditatem, quam ob eandem cauſſam cum denſitate conjungi aſſeruimus *cap.* 3. hujus libri. Cum enim urgente uſu, & apto ad motum organo exiſtente, & ob facultatis imbecillitatem, loco velocis, tarda fiat reſpiratio, & ob eundem velocitatis defectum denſitas generetur, conſtat, denſitatem, ſi non formaliter, ſaltem cauſſaliter tarditatem compenſare, ut ſolius denſitatis meminiſſe ſufficiat; quemadmodum enim eundem velocitatis defectum, ob quem tarda fit reſpiratio, ſupplet denſitas, ſola vero raritas tarditatem illam compenſet, quæ eſt abſque denſitate, ſive fiat ob uſum imminutum, ſive ob ipſius inſtrumenti offenſam (non enim caſus datur, quo raritas tarditatis defectum ſuppleat) ita compenſat ſolummodo, ut tarditatis commeminiſſe minime ſit neceſſarium, Sed objicienda eſt magnitudo, eadem enim ratione, qua velocitas rejicitur; rejicienda magnitudo eſſe videtur, cum ejus defectum denſitas ſuppleat, ſicut enim velocitatis, ita & magnitudinis defectum ſupplet denſitas, ut eſt conſpicuum in thoracis doloribus, cum & ſine uſu aucto, ipſis enim, ut Galenus docuit primo *de dyſpn.* 9. & 19. cum magnitudo officiat, magnitudinis loco denſitas generatur, igitur eadem ratione, qua reſpuitur velocitas, explodenda erit magnitudo, ut ſupervacanea, inutiliſque ad prænotionem, Reſpondeo, nihil hinc concludi, quod denſitas in doloribus magnitudinis defectum ſuppleat, nam ut deficit magnitudo, ita nec ulla ejus mentio fit, ſed parvitatis. Diſpar autem eſt ratio de velocitate, & magnitudine, quoniam etſi denſitas in doloribus magnitudinis defectum ſuppleat, & in utilitate adaucta magnitudinem adæquet, proinde compenſet, tamen uſu adaucto magnitudo eſt neceſſaria, & neceſſario cum denſitate uſum auctum pronunciat, quem ſola denſitas non poſſet: hoc vero nec ſecundum proportionem de velocitate dicendum. Et ſi objicias, denſitatem ex facultatis imbecillitate, uſuque aucto, magnitudinis, velocitatiſque loco, genitam, quippe ea non ſufficiat, denſitatis ac parvitatis meminiſſe, hoc enim modo ejus cauſſa ab alia, nempe dolore, non diſtingueretur, cum utraque cauſſa parva, & denſa fiat reſpiratio, ut idcirco diſtinctionis gratia tarditatis quoque meminiſſe ſit neceſſe, Reſpondeo, hujuſmodi diſtinctionem ſumi ex aliis, non enim facultatis imbecillitas ſola forma difficilis ſpirationis parvæ, & denſæ, aut etiam raræ, cognoſcitur, ſed etiam ex aliis ut Galen. docuit primo *de dyſpn. cap.* 23. de qua re infra etiam nos loquemur, Diſpar tandem eſt ratio de magnitudine, & velocitate, quoniam magnitudo non tantum conjungitur cum denſitate ob uſum auctum, ſed etiam cum raritate ob delirium. Hæc ergo eſt prima demonſtratio de ſimplici velocitate, & tarditate, quod non ſint ad prænotionem neceſſariæ, ſed cauſſaliter ad denſitatem, ac raritatem habeant referri.

Margin notes:

Denſitas velocitatis defectum ſupplet, & tarditatem compenſat raritas ex æquo tarditatem cauſſaliter compenſat.

Denſitas ſupplet & compenſat raritas tantum compenſat;

Objectio.

Reſponſio.

Objectio alia.

Reſponſio.

SYNOPSIS XI.

Quare Velocitas, & Tarditas ab utilitate excludatur.

Ab utili differentiarum difficilis ſpirationis methodo excluditur velocitas, & tarditas, quæ denſitas & raritas has compenſent, & ſuppleant, quod demonſtratur

- 1. Ratione, quia Ceſſationis
  - Brevitas motus, brevitatem ſupplet, & compenſat. Brevis autem ceſſatio denſitas eſt, ſicut motus brevis eſt velocitas → Brevitatis ratione plus claudit quies, quam motus.
  - Longitudo
    - Motus longitudinem compenſat, etiamſi non ſuppleat.
    - Raritatem conſtituit, longitudo vero motus tarditatem,
    - → Mora longitudinis plus continet, quam motus.
- 2. Auctoritate Galen. ubi diſcrimen inter denſitatem, & raritatem ponitur, quia
  - Denſitas
    - velocitatis defectum
      - Supplet ex cauſſa
        - 1. Communis 1. *de dyſpn. cap.* 5.
        - 2. propria, doloribus. 1. *de dyſpn.* 17.
      - Compenſant, ut Vitio communi, anguſtia ſine dolore.
    - Tarditatem, quæ dum denſitate conjungitur, cauſſaliter ſaltem, ſi non formaliter, compenſat.
  - Raritas ſolum compenſat tarditatem illam, quæ eſt abſque denſitate, ſive fiat ob
    - Uſum imminutum.
    - Ipſius inſtrumenti offenſam.

CAPUT

CAPUT XII.

Secunda demonſtratio, qua velocitatis, & tarditatis ad cauſſarum prænotionem inutilitas demonſtratur; & de cauſſali differentiarum per ſe, & mutuo compoſitarum ad methodum reductione.

Res hactenus de ſimplici velocitate, & tarditate eſt probata, utiliter nimirum contineri ſub denſitate, & raritate. Sequitur ſecunda demonſtratio de iiſdem differentiis reliquis conjugatis, e quarum conjugiis illæ difficilis ſpirationis oriuntur differentiæ, quæ & per ſe, & mutuo vario modo compoſitæ a principio ſunt dictæ, quæ ſcilicet componuntur ex velocitate, & tarditate. Si enim has quoque ad cauſſarum prognoſes inutiles oſtenderimus, necnon utiliter tantum ad viciſſim compoſitas fundatam methodum integrantes reduci, nil ſane muneri medico numeris omnibus abſolvendo neceſſarium deerit.

Raritas & velocitas philoſophice conſideratæ quando differant a medice conſideratis.

Recte igitur alibi ſtatutum eſt, velocitatem, ac tarditatem philoſophico artificio ſumptas ſpecies quidem eſſe difficilis ſpirationis a denſitate, & raritate ſpecie diſtinctas, hoc eſt, ſi ſeorſim ſumantur, prout quies, ſeu ceſſatio motus diſtinguitur. At vero medice, & utiliter, & ut invicem conjunguntur, aut ſpecie non differre, aut eandem difficilis ſpirationis compoſitam ſpeciem intendere, ac remittere. Cujus rei fundamentum eſt, quod ſupra poſuimus, videlicet ad hoc ut utiles, nedum artificioſæ ſint compoſitæ *dyſpnææ* differentiæ, neceſſe eſſe, quod ad prænotionem aut uſus, aut affectus, aut utriuſque conducant. *Conjugatio autem circa velocitatem, & tarditatem cum raritate, & denſitate indiſtincta nihil nobis certi indicat, & nullum certum cognitionis ſignum ſimpliciter, & neceſſario nobis exhibet ex 1. de dyſpn. cap. 22.* Ubi vero ſub diſtinctionem caderent, a differentiis viciſſim compoſitis methodum integrantibus, aut ſpecie non differunt, aut earum aliquas intendunt ſolum, & remittunt, ac ita ab illis non diſtinguuntur, adduntque ſolum aliquibus diſcrimen ſecundum magis, & minus, quod difficilis ſpirationis differentiarum *corollarium* cum Galeno eſſe dicebamus. Diſtinguuntur autem raritas, & tarditas; denſitas, & velocitas ſecundum majorem, vel minorem ipſarum tranſitionem variis modis hoc modo.

Diſtinctio de denſitate, & velocitate duplex.

In denſitate, & *velocitate* eſt duplex diſtinctio, nam vel multa eſt ad denſitatem tranſitio, & parva ad velocitatem: vel vice verſa. Priori diſtinctione *velox* & *denſa* reſpiratio ſpecie non differt a *parva & denſa*: quam cum pauca ad velocitatem tranſitione, & majori ad denſitatem ſtat parvitas pro affectu, dolore; & minorem velocitatem ſupplet major denſitas pro *uſu aucto*. Poſteriori diſtinctione *velox* & *tarda* reſpiratio non differt ſpecie a *magna*, & *denſa*: quam magnitudo neceſſario ſtat cum multa velocitate, & minori denſitate pro *uſu aucto ſolo*. Quare ſub utraque diſtinctione denſa, & velox reſpiratio non differt, vel a parva, & denſa, vel a magna, & denſa, ſicque velocitas nullius eſt utilitatis.

Diſtinctio in denſitate & tarditate triplex.

In *denſitate*, & *tarditate* triplex eſt diſtinctio. Nam, vel multa eſt ad denſitatem, & pauca ad tarditatem tranſitio. Vel multa ad tarditatem, & pauca ad denſitatem. Vel æqualis ad utramque eſt tranſitus. Quam tertiam innuit Galen. iis verbis: *Ubi vero tamen ab eo quod ſecundum naturam eſt, excedit, quantum ſecundum tarditatem, compoſita diſpoſitionis eſt ſignum.* Pro eo enim quod excedit naturalem ſtatum; denſitatem intelligit.

Prima.

Sub prima igitur diſtinctione non differt ſpecie *denſa*, & *tarda* reſpiratio a *parva*, & *denſa*: quam cum pauca tarditate & multa denſitate neceſſario ſtat parvitas reſpirandi pro ſolo affectu, *dolore*.

Secunda.

Sub ſecunda diſtinctione non quidem differt ſpecie *denſa*, & *tarda* a *denſa*, & *parva*, ſed pro ratione majoris tarditatis *remittitur denſitas*: quam cum multa ad tarditatem, & pauca ad denſitatem tranſitione neceſſario ſtat parvitas *pro majori uſu exoluto*; & cum tali parvitate minor denſitas pro minori affectu *dolore*.

Tertia.

Sub tertia diſtinctione non differt pariter ſpecie *denſa*, & *tarda* reſpiratio a *parva*, & *denſa*, ſed *remittitur denſitas*: quam cum æquali tarditate pro *uſu imminuto*, & æquali denſitate pro affectu *dolore*, neceſſario ſtat parvitas; & minor denſitas æque ſatisfacit utrique uſui, & affectui. Quare nec tarditatis meminiſſe opus eſt: ita tamen ſub prima diſtinctione parvitas, ac denſitas non intenditur, nec remittitur. Sub ſecunda vero, & tertia ſola denſitas diverſimode remittitur pro diverſa mixtura uſus, & affectus.

Diſtinctio in raritate & velocitate duplex.

In *raritate*, & *velocitate* eſt duplex diſtinctio. Etenim, vel multa eſt ad raritatem, & pauca ad velocitatem tranſitio, vel e contra.

Prior.

Sub priori diſtinctione *rara*, & *velox* reſpiratio non differt ſpecie a *magna*, & *rara*: quam cum multa raritate, *ratione affectus*, *delirii*; & velocitate quidem, ſed minori ratione *uſus aucti*, ſtat neceſſario magnitudo; ideo cum magnitudo velocitatis defectum ſuppleat, & raritati congruat, non differt ſpecie *rara*, & *velox* a *rara* & *magna*.

Poſterior.

Sub poſteriori diſtinctione non quidem differt ſpecie *rara*, & *velox* a *rara*, & *magna*, ſed *intenditur magnitudo*, & *remittitur raritas*: & ratio eſt, quia cum multa velocitate *ob uſum auctum*, & cum raritate quidem, ſed pauciori *ob commixtum affectum delirium*; neceſſario ſtat magnitudo, ſed major, quia ſi velocitatem ſuperet raritas, affectus uſum, delirium uſum auctum. Similiter cum majori velocitatis, & minori raritatis tranſitione ſtat raritas quidem, ſed minor ob uſum auctum, quia ſi eſſent, vincente raritate velocitatem, affectu uſum, delirio uſum auctum. Quod Galen. inſinuavit, iis verbis: *Quando tamen coinciderit, & utilitatis augmentum*, ſcilicet cum affectu, *tunc cogitur & multo amplius reſpirare, & jam citius*; hoc eſt, tunc quidem fit magna, & rara reſpiratio, ſed tunc major magnitudo, & minor eſt raritas. Et propterea nec reſpectu raritatis meminiſſe velocitatis eſt opus, cum ſub utraque diſtinctione magnitudo ſufficiat cum, & ſine intenſione.

Diſtinctio in raritate, & tarditate duplex.

In *raritate* denique, & *tarditate* duplex eſt diſtinctio. Vel enim multa ad raritatem, & pauca ad tarditatem fit tranſitio, vel vice verſa.

Prior.

Priori diſtinctione non ſane differt ſpecie *rara*, & *tarda* a *magna*, & *rara*, ſed *intenditur magnitudo*, & *remittitur raritas*. Quoniam cum multa raritate *ratione affectus*, *delirii*, & pauca tarditate *ob uſum imminutum* ſtat magnitudo, ſed major, quam ſi tarditas ratione uſus imminuti raritatem vinceret; ſtat quoque cum parva tarditate multa raritas, ſed minor, quam ſi major eſſet tarditas ratione uſus imminuti.

Poſterior.

Poſteriori diſtinctione *rara*, & *tarda* non differt ſpecie a *parva*, & *rara*; *intenditur tamen ſecundum parvitatem, at remittitur ſecundum raritatem*: quoniam cum multa tarditate ob uſum imminutum, & pauca raritate ob affectum, delirium, ſtat parvitas, minor tamen, quam ſi minor eſſet reſpectu affectus raritas: eadem vero eſt intenſio parvitatis cum remiſſione magnitudinis; quod enim eſt minus magnum, eſt etiam ſecundum proportionem minus parvum, & quod minus parvum eſt ad magnitudinem incrementum ſuſcipit, & quod minus magnum eſt, ad parvitatem decrementum recipit. Pariter cum multa tarditate ratione *uſus imminuti* ſtat raritas, ſed minor, quam ſi major eſſet cum uſu imminuto affectus copulatio. Quare nec tarditatis opus eſt meminiſſe, cum de raritate agitur. Ex hac demonſtratione apparet, quatuor ceſſationum cum velocitate, & tarditate conjugia, aut ſpecie a quatuor viciſſim compoſitis methodum integrantibus differentiis non differre, vel ſecundum allatas diſtinctiones eaſdem intendere, & remittere compoſitas difficilis ſpirationis differentias; ideoque quatuor tantum eſſe utiles, & artificioſas differentias ſecundum motum, quietemque compoſitas.

SYNOPSIS XII.

De cauſſali differentiarum mutuo, & per ſe compoſitarum ad methodum reductione.

Reducitur reſpiratio
- 1. Denſa, velox vel ad
  - Parvam, & denſam.
  - Magnam, & denſam.
- 2. Denſa, & tarda vel ad
  - Parvam, & denſam.
  - Parvam, & minus denſam.
- 3. Rara, velox vel ad
  - Magnam, & raram.
  - Magnam magis, & raram minus.
- 4. Rara, tarda vel ad
  - Magnam magis, & raram minus.
  - Parvam minus, & raram minus.

CAPUT XIII.

Ex rei natura, ſeu inductione demonſtratur, præter quintam inæqualem quatuor tantum dari differentias difficilis reſpirationis methodum componentes.

SUpereſt demonſtrationibus inductionem annectere, locaque Gal. pugnantia de velocitate, & tarditate componere. Hanc ergo inductionem ſuperioribus capitibus ſuppoſitam Galen. demonſtrat primo *de dyſp. cap.* 23. *Etenim cum tria ſint principalia cauſſarum genera ipſius reſpirationis, utilitas, facultas, & inſtrumentum, palam eſt, quod ſi reperimus ex quibus, & quot reſpirandi difficultatibus affectiones in ipſis cognoſcantur, hæ quidem utiliſſimæ ad prænotiones erunt, reliquas vero omnes ex ſuperſpondio conſiderabimus.* Addamus nos minorem. Ex quatuor una cum inæquali viciſſim compoſitis affectiones *in ipſis*, ſcilicet cauſſis, cognoſcuntur; igitur hæ ſolæ tamquam utiliſſimæ methodum adæquabunt; reliquæ vero, hoc eſt velocitas, & tarditas erunt ex *ſuperſpondio*, id eſt, ſupervacaneæ. Minor patet inductione. Quandoquidem magna, & denſa ſufficienter utilitatis augmentum indicet. Parva, & rara utilitatis decrementum. Magna & rara delirium. Parva, & denſa dolorem. Inæqualis quinta, quæ forinſecus accidit intermittens muſculoſi generis affectiones ſignificat, necnon aſperarum arteriarum coarctationes. Quare cum tot, & tales ſint affectiones ex difficilis ſpirationis differentiis agnoſcendæ, & ex aſſignatis exactiſſime dignoſcantur, ſequitur, has tantum utiles, nedum artificioſas eſſe, reliquas ſupervacaneas. Enimvero ex capite illo 23. primi *de dyſpn.* quædam afferre videtur, quæ ut captu difficilia, ita adoptatam inductionis fidem violare videntur. Unum eſt de facultate, dum ait: *Facultatis autem ægrotantis primum quidem nullum neceſſario reperitur cognitionis ſignum ex ulla aliqua reſpirandi difficultate, cum aliter ærumnarum expertes, aliter laboris tolerantes, reſpirationem forment.* Aliud eſt de facultate animali debili, de qua ſcribit, *per ſexcenta alia* ita innoteſcere, *ut nihil nobis hac parte reſpiratione opus ſit.* Videtur autem his dictis fidem huic methodo derogare. Et primo quidem circa prius dictum duplex eſt difficultas. Prima eſt, quoniam ſi facultas una eſt trium cauſſarum difficilis ſpirationis, eccur ab aliqua methodi differentia non indicabitur? Secunda eſt, quia ſi mente motis ſola facultate ægrotante propria fit *dyſp.* magna, & rara, cur hæc illam non indicabit? Adde tertiam, quod Gal. ægrotantem facultatem eam nominat, quæ ex animi motibus inæqualem reddit reſpirationem, cum tamen hæc naturaliter affecta ſit, neque ægreſcat, quam paulo infra perfrigeratam appellat.

Quatuor tantum differentiæ cum quinta inæquali methodum componunt.

Difficultas prima.

Secunda.

Tertia.

Circa poſtremum dictum eſt dubium, cum ex debili facultate parvam, & raram, immo inæqualem reſpirationem fieri ſcripſerit, igitur tali reſpiratione opus eſt, ut cognoſcatur. Adde, quod paulo infra ſigna, quæ *ſexcenta* ſuperius eſſe dixerat, ex unica reſpiratione parva, & rara ſecundum totum thoracem, ſublimi dicta, depromit, cum tamen dixerit, nihil nobis hac parte reſpiratione opus eſſe. Neque minoris admirationis ſunt, quæ de facultate habet ibi ſcribens. *Quod ſi quis ipſius reſpiratoriæ facultatis ægrotantis, atque in communi omnis facultatis animalis propria ſigna habere velit.* Diſtinguit enim his, tamquam ſpeciem, reſpiratoriam facultatem ab omni animali, tamquam a genere. Et tamen cum ſignorum diverſitatem cuique animalis facultatis ſpeciei congruentia proponere debuiſſet, ea ſola, quæ reſpiratoriæ ægrotantis, hoc eſt, perfrigeratæ ſunt, tantum adducit, quaſi hæc omni animali facultati ægreſcenti congruant. Hæ ſane difficultates methodi ſplendorem obnubilant, ipſius tamen nubila reſponſiones ſerenabunt, ut inde clarior emicet. Ad primum quod de facultate dictum eſt, quippe nullum ejus cognitionis ſignum ex aliqua ſpirandi difficultate eruatur, reſpondeo, id quidem de facultate, ſed cum diſtinctione enunciari, cum alia ſit in ſe ſumpta facultas, hoc eſt, naturaliter affecta, alia ſola quidem, ſed ægreſcens. De facultate ſecundo modo, quatenus ægrotante, non eſt dictum illud a Gal. prolatum: facultatis enim ægrotantis ſignum proprium eſt magna, & rara reſpiratio: Sed de facultate ut facultas eſt; verum enim eſt, quod Gal. protulit, nullum ejus eſſe ſignum determinatum ex reſpiratione erutum, *cum aliter ærumnarum expertes, aliter laboris tolerantes, reſpirationem forment.* Docuit vero *cap.* 18. pro diverſis animi motibus *felices, ac molles* (hi enim ſunt, quos & *cap.* 18. & 23. ærumnarum expertes appellat) circa ſingulas actiones inæqualiter reſpirare; laboris vero tolerantes, ſeu ad labores induſtrios, & generoſa mente præditos; minime ob animi pathemata inæqualiter reſpirare, ni prius ad extremam debilitatem eorum ſit redacta facultas. Quare cum pro temperamenti animum diverſimode afficientis diverſitate reſpiratio vel non lædatur, vel ſi lædatur, vario modo, ſequitur, facultatis, ut talis, nullum eſſe ſignum determinatum ex reſpiratione depromptum. Dices, Galen. facultatem ægrotantem hanc nuncupare, ideo nullam eſſe diſtinctionem. Reſpondeo, Galenum, vel de facultate ægrotantis, vel ſi de ipſa ægrotante, non de ea, ut ægrotans eſt, ſed ut facultas, loqui, quæ enim de animi moribus in habitudine ad naturalem temperaturam dicuntur, rem conſpicuam reddunt. Enimvero poſtremum dictum, quod de debili facultate Galenus profert, recte percipiendum. De ſigno enim bifariam quis loqui poteſt. Aut de ſigno ſolo, & proprio, aut de ſigno cum reliquis notionem efficiente. Dum ergo habet, facultatis animalis debilitatem per *ſexcenta alia* cognoſci, ut *nihil hac parte reſpiratione opus ſit*; vult inferre Galenus ex ſola reſpiratione facultatis imbecillitatem haud cognoſci: ſicut dolens, & delirans facultas: prior enim ex ſola reſpiratione parva, & denſa; poſterior autem ex magna & rara, dignoſcitur, neque alterius ſigni, ut cognoſcatur, opus habet. At imbecilla facultas non tantum ex parva, & rara, eaque inæquali, verum etiam *ex naribus follicantibus*, hoc eſt, ex narium motu, *expiratione frigida per os, coacervato thoracis collapſu*, ceteriſque aliis, quæ ſimul omnia imbecillæ facultatis ſigna ſunt certiſſima. Nec mirum, ſi Galenus ſolius reſpiratoriæ facultatis, utpote ægrotantis, prius meminerit, mox *omnis* facultatis animalis, cujus tamen poſtea refrigeratæ tantum ſigna recenſet. Etenim de ſola reſpiratoria loquitur facultate, quæ cum duplex ſit, quæ thoraci, & quæ naribus famulatur; vult dicere Galenus, perfrigeratæ facultatis ſigna non eſſe tantum *reſpiratoriæ*, hoc eſt, ſolius thoracis, ſed *omnis*, hoc eſt narium, ut ideo non ex thorace tantum, verum etiam ex naribus exhaurienda ſint animalis facultatis debilis ſigna. Firmiter ergo hujus methodi perfectio conſtat, cum omnes difficilis ſpirationis differentiæ, vel formaliter, vel cauſſaliter ad quinque ejus cardinales differentias reducantur.

Quinta.

Solutio difficultatis primæ.

Tertiæ.

Facultas ægrotans quæ.

Quartæ.

Imbecilla facultatis ſigna.

S Y N O P S I S XIII.

Quod quatuor tantum dentur differentiæ difficilis reſpirationis una cum inæquali, Methodum utilem componentes.

Quatuor tantum dantur una cum inæquali difficilis reſpirationis differentiæ methodum utilem componentes, in quibus affectiones cognoſcuntur, quia

1. Magna, & denſa ſufficienter utilitatis augmentum,
2. Parva, & rara utilitatis decrementum
3. Magna, & rara delirium
4. Parva, & denſa dolorem

} Significat.

5. Inæqualis, quæ forinſecus accidit, indicat Muſculorum affectiones, & Aſperarum arteriarum ſcoarctationes.

C A P U T XIV.

Solvuntur loca Galeni pugnantia; & cur veluti contradictoria de velocitate, & tarditate ſcripſerit, aperitur.

CUr autem Galenus varia de velocitate, & tarditate variis in locis fuerit locutus, ſatis ex dictis apparuit. Ne tamen ad hæc dubitandi locus alicui relinquatur, clariori ſtylo hæc ipſa exarabimus, ut huic poſtremo capiti libri finem imponamus. De velocitate igitur & tarditate diſertiſſime locutus eſt Galenus 5. 6. 7. 8. 20. 22. 29. 9. & aliis capitibus, cum enim eſſent differentiæ reſpectu motus eſſentiales admodum, artificioque plenæ, ideo quam maxime de ipſis loquendum erat, donec tandem demonſtrationibus unicuique earum inutilitas comperta eſſet. Hinc eſt, quod etiam locis citatis, ut capite 12. velocitatem, ac tarditatem omiſerit, cum tamen ſuperioribus, & ſubſequentibus capitibus eaſdem ſæpius propoſuerit. Non ergo mirum, ſi modo ad ſolum artificium, modo etiam, & præcipue ad utilitatem reſpiciens, veluti contradictoria de iiſdem difficilis ſpirationis differentiis ſcriptitarit. Siquidem capite 20. ad differentiarum artificium reſpiciens mente motis magnam, & tardam reſpirationem fieri poſuit, Capite autem 22. ad utilitatem reſpiciens, iiſdem tardam fieri negavit, ſed raram. In ſimplici dolore tarditatis, in conjuncto uſu aucto velocitatis *cap.* 9. meminit, cum de uſu, ſeu utilitate differentiarum nondum res ipſa conſtaret. Ita ſolvendæ ſunt objectiones ex 19. capite deſumptæ. At vero ratio de velocitate, & tarditate objecta, ut magnitudini, parvitatique copulantur, quæ nimirum eaſdem, tum communes, tum proprias cauſſas indicare videantur, quas denſitas, & raritas, cum eadem magnitudine, & parvitate conjunctæ indigitant, ſolvenda eſt, eo quod omnino idem ſit velocitatem, & tarditatem cum magnitudine, & parvitate conjungi, ac cum denſitate, & raritate. Si enim velocitas, tarditaſque cum denſitate, & raritate diſtincta, non ſolummodo ad denſam, & raram, verum etiam ad magnam, & parvam reducitur, conſpicuum eſt, ſine hac diſtinctione nihil indicare, etiamſi cum magnitudine, & parvitate conjungatur, ſicut cum raritate, & denſitate conjugata indiſtincta nihil ſignificat. Præterquam quod ſupplementum, & compenſatio non ſe tenet reſpectu velocitatis, & tarditatis, ſed ipſius raritatis, & denſitatis, ut dictum eſt; ideo quæ alterius defectum ſupplet, & quæ compenſat utiliter recipienda, non alia. Et quod ſuppoſitum eſt de velocitate, nonnullarum differentiarum difficilis reſpirationis diſtinctionis cauſſam eſſe, *cap.* 4. hujus ſolutum eſt argumentum, quo demonſtravimus, ejuſdem diſcriminis cauſſam eſſe denſitatem, ideo ſupervacaneam eſſe velocitatem. Ad id de tarditate denſitati conjuncta reſponſum eſt, videlicet, tarditatem cauſſaliter compenſare denſitatem, ideo ad prænotionem inutilem eſſe, & ſupervacaneam tarditatem. Et quanquam cap. decimo Galenus dixerit, nulli aliarum ſimul accidere raritatem, & tarditatem, niſi ſolis perfrigeratis, tamen hæc nulla alia eſt differentia utiliter indicans, quam parva, & rara. Scripſiſſe quoque *cap.* 5. in Antiquorum ſocordiam, velocem reſpirationem veloci pulſu non minus, immo magis, utilem eſſe, dico, utilem vocaſſe reſpectu cauſſarum communium pulſus, & reſpirationis: at vero inutilitas naſcitur ex combinatione cauſſarum, & differentiarum communium cum propriis difficilis reſpirationis, cujus cauſſa dictum, & confirmatum eſt, velocitatem, & tarditatem inutiles, & ſupervacaneas eſſe differentias. Sed hæc ſatis pro conſpicua hujus methodi cognitione, quæ in Galen. penetralib. hactenus ſepulta delituerat.

Quare Multa Galeni loca contradictoria videantur.

Quomodo Gal. velocem reſpirationem veloci pulſu non minus, immo magis utilē dixerit.

METHODI DE DIFFICILI RESPIRATIONE LIBER QUARTUS.

DE CAUSSIS DIFFICILIS RESPIRATIONIS, SEU De Cauſſarum Prænotionibus in ſpecie.

PARS PRIMA,

CAPUT PRIMUM.

Connexio, & propoſitum.

Intentio lib. quarti,

DIFFICILIUM reſpirationum methodum bijugo demonſtrationis innixam fundamento, tribus anteactis fabricavimus libris, quorum alterum e differentiarum fontibus, alterum e cauſſarum generibus erutum jecimus. Hinc & formali, & cauſſali reductione reliqua omnia ad certam hanc methodum limitavimus, & reſtrinximus. Supereſt cauſſarum genera in ſpecies diſcriminare; quarum cum præſagia, ſeu prænotiones ſint eædem difficilis reſpirationis differentiæ, ideo idem de cauſſis, ac de earum præſagiis erit pertractare. Ita inventorem ipſum, ac Patrem dogmatum divinum ſenem cum Gal. venerabimur. Et ne quis Hippocraticæ famæ, ac nomini honore tantum habito flectatur, non topica ipſius Ægrorum inductione ſola, ſed & demonſtratione rurſus fidem ipſi adaptabimus. Hoc enim ex Galeno 2. *de dyſpnœa* 1. juſtum, ſimulque decens præmium eorum eſt, qui quodcunque tandem in vita bonum invenerint, ut videlicet inventa ipſorum non occultentur, neque hominibus ſint ignota, ſed tum ipſa appareant, tum ratio, & methodus, quæ ipſa invenit, cognoſcatur. Sic enim & pro dignitate ipſos in admiratione conſtitui continget. Ceterum inter Galenum & nos diſcrimen erit, quod ille circa unicam differentiam, quippe ambiguam, & a Sophiſtis adverſus Hippocratem in dubium, & ad riſum revocatam, totum librum ſecundum conſumpſit, magnam ſcilicet, & raram. Nos vero non hujus tantum, ſed & reliquarum cauſſas ſingulas inveſtigabimus, quæ tamen ejuſdem Hippocr. & Galen. placitis, & principiis reſpondeant. Neque nugator, nec loquaculus eſſe videbor, ſi ſuſpicionem falſi dogmatis, ratione & auctoritate tantorum virorum ſuffultus effugiam, ſique Galenicæ loquacitatis ſolatium aliquod, nudam nempe veritatem, adſciſcam. Neque enim Galeni ſcripta quæcunque tranſgredi, quod ille modeſtiæ cauſſa ſuæ loquacitatis alterum duorum eſſe ſtatuit, ſolatium, ſed pervicacis, & ſervilis ingenii convivium eſſe reor: ac opiparum ſermonum ipſius convivium cujuſcunque ingenii palato ſuave ſemper, ac profuturum. Nec Hippocratico ſapientiæ pabulo, utpote coctu difficili admodum, jejunum animum paviſſemus, ni Galenus in ſua docta loquacitate mandiſſet, ac nobis apparaſſet. Diſcumbite ergo vos omnes, quibus ſciendi guſtus minime inſulſus, aut eſt depravatus.

Loquacitatem Galeni amplam doctrinam eſſe.

CAPUT II.

De Delirio, ſeu de cauſſis magna, & rara reſpirationis. In deliriis, & deliris magnum, & rarum fieri ſpiritum, non tamen ſemper, contra Sophiſtas demonſtratur.

EXordium autem ſumemus a propriis differentiis, & primum a prima, quæ eſt *magna*, & *rara*, cum de hac Sophiſtæ olim controverſarentur, & in hac toto Prænotionum *libro* totus fuerit Hippocrates, necnon Galenus totum librum ſecundum, ut Sophiſtas exploderet, huic dicaverit. De hujus cauſſa *lib.* 3. *cap.* 6. plura in genere diximus, nunc quæ ad cauſſarum Theoriam in ſpecie ſpectant, examinabimus. Hujus ergo cauſſam ibi eſſe ſtatuimus facultatem animalem ob delirium circa viſa, & curas diverſimode diſtractam; Hoc loco breviter oſtendendum, an in deliriis & deliris ſemper fiat; hiſque an omnibus, vel quibuſdam, & quot modis; ita enim ejus cauſſæ in ſpecie patebunt. In deliriis, & deliris reſpirationem magnam, & raram fieri Galeni inductione probari poteſt: *lib.* 2. *cap.* 2. dum ait: *Rarus, & magnus ſpiritus ſexcentis quotidie deliris accidere videtur*, & *cap.* 3. in hæc verba: *Apparet enim Hippocrates, confeſſione & ſuffragio omnium medicorum, ad eorum, quæ Ægris accidunt obſervationem, diligentiſſimus fuiſſe, & multos hoc modo reſpirantes vidiſſe*, magno ſcilicet, ratoque ſpiritu: & capite 4. *Quod igitur hujuſmodi dyſpnœam in delirio factam ſæpe viderit*. Hæc vero inductio ſumitur primo Epidem. de Philiſco *comm.* 3. *tex.* 18. Sileno *tex.* 18. & Dromadæ Uxore *tex.* 28. Hi enim omnes, ut deliraverunt, ita magno, raroque ſpiritu reſpiraverunt. Ita enim Hippocr. primo Epid. *quatuor & decem ægrotos deſcribens, quater rari, & magni ſpiritus mentionem facere videtur*, & *cap.* 3. ait: *Sic quidem igitur in primo popularium morborum, ubi magni, & rari ſpiritus, ibidem etiam deſipientiæ mentionem facit, eodem modo in ſequentibus libris nos commonefacit, nuſquam magni, & rari ſpiritus mentionem faciens, ubi non etiam magni delirii*. Et loco Prænot. *lib. comm.* 1. *tex.* 24. ſcripſit: *Spiritus magnus, & per multum tempus deſipientiam ſignificat. Quem enim* ſubdit Galenus *lib.* 2. *cap.* 3. *in primo epidemiorum rarum nominavit, hunc in prænotionibus per multum tempus appellavit, mutans nomen in rationem*; raritatis enim ratio ex longo eſt intervallo, ſeu multo tempore, ut in reductionibus demonſtravi. Quamobrem ex Hippocr. & Galeno, necnon quotidiana praxi conſtat, in deliriis, & deliris magnum, & rarum fieri ſpiritum, quem ſuſpirium obliviosum alibi nuncupavimus ob mentis diſtractionem ad curas, & ſpectra. Porro Sophiſtæ contentioſe cavillabantur, ſuiſque cavillis, & cachinis prorſus delirantes omnino in deliriis, & deliris hujuſmodi reſpirationem fieri negabant. Horum captiunculas, ſophiſmata, ac mores Galenus *lib.* 2. *cap.* 3. 4. & 5. reprehendit, ac tamquam cauſſæ inopes redarguit. Cum enim reſpirationem voluntarium eſſe opus crederent, *ideo neque ullo unquam tempore fieri affirmabant talem difficilis ſpirationis ſpeciem*. Cujus tamen cauſſa etiamſi nobis eſſet ignota, ob id tamen realis affectus exiſtentia non foret neganda, *Veritatis enim cultoribus* id ſemper obſervandum Galenus exiſtimat, *ut nihil eorum, quæ manifeſte apparent, occultetur, etiamſi cauſſæ ratiocinationem quam maxime incertam habeat*. Ob id enim Hippocratem ſummis laudibus extollit, quippe & affectuum præſentiam ceteris occultam revelavit, eorumque cauſſas haud ignoravit. At vero non omnibus deliris magnum ſemper, ac rarum duci ſpiritum, Hippocratem poſuiſſe, adverſus Sophiſtas ægrorum quorundam Hippocratis inductione cum Gal. demonſtrare poſſumus. Primus Ægrotus eſt 3. *Epid. comm.* 3. *text.* 74. Pythio, qui deliravit, ei tamen magnus, ac rarus non affuit ſpiritus, ſed *tenuis & imminutus*, quare & *breviſpirus*. Eſt enim tenuis, & imminutus ſpiritus brevis, hic vero denſus, non magnus, ſed parvus, ut in reductionibus, propterea Pythio fuit delirus, & tamen oppoſita ei, quæ delirantium eſt propria, angebatur reſpiratione. *Secundus eodem* 3. *Epid. comm.* 3. *tex.* 86. Uxor eſt Dealcis in Thaſo, quæ in Lejo decumbebat, cum enim multifariam deliraret, ſilens, loquens, lachrymabunda, ridebunda, non tamen ſpiritu raro, ac magno abſolute ſpiravit, cum & breviſpira redderetur, ita enim Hipp. *Spiritus rarus magnus, per tempus, & rurſus breviſpira*. Tertius, quidem *lib.* 2. *de dyſp.* 6. Galenus perpendit, fuit Adoleſcens in Melibœa, qui & ipſe magno & raro quidem ſpiritu deliravit, ſed *ad tempus, & ad finem*; hujuſmodi autem reſpiratio eſt, quæ brevi intercipitur, denſa nimirum, ac parva, ut diximus in reductionibus. Hippocratis ergo ſuffragio apparet, non omnibus delirantibus ſemper magnum ac rarum fieri ſpiritum, ſed nonnunquam, aut oppoſitum, aut ſaltem diverſum, ideo turpiſſime lapſos eſſe Sophiſtas, qui tamen Cadmicam victoriam vincere ſe credidere, *nulla enim tinctura adeo ineluibiliter imbuitur, ut affectio ad vitioſa dogmata citra ra-*

In deliriis & deliris reſpiratio magna & rara fit.

Inductio a variis ægrotis.

Spiritus magnus & per multū tempus deſipientiam ſignificat.

Sophiſtæ reſpirationem magnā & raram in deliriis contra Gal. negabant.

Non ſemper magnū & rarum ſpiritum deliros ducere ex Hipp. demonſtratur.

riocinationem, neque enim ullis perſuaſionibus revocari poſſunt in ipſis connutriti, ut qui neque in demonſtrativis methodis exercitati ſint, neque omnino aliquod veri, & falſi judicium ſibi compararint : immo plerique ipſorum neque eſſe tales velint, & hanc ſapientiam odio habeant. Similes Sophiſtæ, longeque pejores, & plures ævo noſtro inveniuntur. O mores! o tempora! praxin ſpernunt, rerum cauſſas ignorant, & falſis dogmatibus tenaciter hærent: hos nugatores ignarus Vulgus veneratur, quod gnaros non agnoſcit. Enimvero ſi non omnibus deliriis rarus, ac magnus non ſemper adeſt ſpiritus, deſipientiæ quomodo propria erit *dyſpnœa*? hoc enim eſt quod Sophiſtas anxit, ut inde coacti ſint affirmare, nullis prorſus deliriis fieri. Ita enim ſecundo capite Galenus de ipſis : *At vero præclari illi Sophiſtæ prorſus ne vidiſſe quidem ſe ullum aliquem ajunt, magnum, ac rarum ſpiritum ducentem*, cum tamen nullos feræ ægros inviſerent, deſident enim intus hujus farinæ homines fraudulentas captiunculas, & ſophiſmata componentes, & quæ non vident, ac ſi vidiſſent mendaces affirmant. Cum Galeno igitur res ſano jure eſt judicanda, nimirum eſſe quidem propoſitionem per ſe hanc, *magnum, & rarum ſpiritum deſipientiæ eſſe ſignum*. Non tamen convertibilem; non enim ſi quis deliret, *hunc omnino magnum, & rarum ſpiritum ducere eſt neceſſe*. Propterea eſt ſignum *proprium*, non tamen *inſeparabile*. Proprium ſane ſoli competens delirio, ut eſſe Geometram homini, non tamen inſeparabile; ut rationale; *neque enim quicquid proprium eſt, ſtatim etiam eſt inſeparabile*. Et ideo recte Galenus *cap. 5. ſecundi libri, non reciprocant hæc inter ſe mutuo, ſed ſolum revertunt*. Etenim *omnibus deliris magnus, & rarus ſpiritus juxta ipſorum propriam rationem utique comes eſt; non tamen omnibus deliris, ſed illis tantum, qui non per alium quandam affectionem delirio majorem, reſpirationem habent atteratam*. Quod etiam ſignificavit *lib. 1. cap. 20.* ſcribens: *Rurſus vero magna, & tarda ſolis mente motis, atque his non ſemper*, ſcilicet, cum ob aliam quandam affectionem majorem propria delirantium ſpiratio alteratur. Quid mirum ergo, ſi in curandi rationibus Sophiſtæ cæcutiant, qui tam parva non agnoſcunt? *verum hæc parva ex aliis itidem parvis dependent, quorum item nihil penſi habent*.

Magnum & rarum ſpiritum deſipientiæ eſſe ſignum, non eſt propoſitio convertibilis.

CAPUT III.

Quibus Deliris fiat magna, & rara reſpiratio.

SEd ut rem a capite aggrediamur, inquirendum eſt, an omnibus deliris contingant, *dyſpnœam* magnam, & raram fieri, id enim voluiſſe viſus eſt Galenus, cum dixit : *Omnibus deliris magnus, & rarus ſpiritus juxta propriam ipſorum rationem eſt comes*. Et nos præcedenti *libro cap. 6.* declaravimus, Galenum pro mente mota quodcumque intelligere delirium non ſolum phreneticum, ſed quod eſt proprium mœrentium, maniacum, & melancholicum: quare nullum delirium videtur excludendum. Tamen *2. de dyſpn. cap.* 10. Metonis caſum examinans, poſt judicationem deliraſſe cum Hippocrate affirmat, nullam tamen difficilem reſpirationem habuiſſe, nec quæ propria eſt delirii, nec alia, & hujus rationem colligens ait : *neque enim quomodocumque delirantibus, aut ebriis, ſed ſolis deſipientibus magnus, ac rarus fit ſpiritus : atque hoc eſt, quod in prænotionibus voluit ſibi Hippocrates* : deliravit autem Meton ad modum ebrii ex capitis repletione. Non ergo omnibus deliriis competit hæc reſpiratio, ſed ei tantum, quod eſt vera deſipientia, & quod non fit *citra morboſam delirii hypotheſin*. Eſt autem morboſa delirii hypotheſis, cum ratio potiſſimum ob morbificam cauſſam læſa eſt, quæ mens mota dicitur, etiamſi pro mente ſenſus communis aliquando intelligatur: quod patet ex Galeno *lib. 2. cap. 3.* dicente, *ipſis autem ratio læſa eſt*, ſive deſipientia fiat cum *riſu*, ſive cum *temeritate*, ſive cum *ſtudio*. *Omnes autem fiunt patiente cerebro ſive primo & per ſe ipſum, ſive per compatiendi rationem*, ut e Galeno hauritur *6. Aphor.* 53. dummodo tamen ratio afficiatur. Unde Meton non difficulter ſpiravit, quia ad modum ebrii citra morboſam delirii hypotheſin capite gravato ob criticam ſanguinis ex naribus hemorrhagiam deſipiunt. Solo igitur delirio morboſo, ni alter affectus prohibeat, magna & rara reſpiratio fieri accidit, quodcunque tandem id fuerit, ſive tumultuarium, ſive quod eſt proprium mœrentium; & hoc aut cum febre, aut ſine febre. Cum febre quidem; ut in iis, qui ex mœrore acuta febre vexantur, qualis fuit Dealcis Uxor, quam febre acuta ex mœrore correptam eſſe patet ex Hippocrate dicente: *in Thaſo Dealcis Uxorem, quæ in Lejo decumbebat, febris cum horrore acuta ex mœrore corripuit*. Sine febre, ut in melancholia, & mania cum vitio rationis. Propterea in pſeudo-delirio, & paraphroſine vix talis fiet reſpiratio, cum ſola notitia ſenſitiva afficiatur, & non ratio, ideo nec ea accidat morboſa delirii hypotheſis, quæ ad veram deſipientiam requiritur. Quid vero Hippoc. in Coacis de reſpiratione *tex. 30.* pro *dementia* intellexit, quam ſtatuit magnam, & raram indicare reſpirationem? Recte reſpondit Duretus, Hippocratem *phrenitin* pro dementia uſurpaſſe; ita namque Galenus primo Prorrheticorum primo commentatur Hippocr. 3. *Epid. comm.* 3. *tex.* 45. 46. *continuam eam, quæ cum febre acuta eſt, dementiam, phrenitim appellare*. Inſaniam addit Duretus, quæ ſcilicet ex phrenitide; quamquam inſania ad melancholicum delirium attineat; utraque autem fieri accidit hæc *dyſpnœa*, niſi a contrario affectu vincatur. Sed quid pro *Fanatica* inſania Hippoc. de morbis mulierum in Coacis *tex.* 41. Duretus non ſine contradictione viſus eſt expoſuiſſe, una ex parte recte loco cit. fanaticam inſaniam eam eſſe, qua *ſumma ſunt omnia*, & Ægri *cœptis immanibus efferuntur*; hæc enim eſt, quæ phrenitim ſequitur; hinc illud in Coacis *lib. primo 99. Phrenetici ſputantes fanatici, etiam tremuli*: ex alia vero de melancholia, & mania *tex. 3. de leviori*: & *melancholica* dici, ex *qua proprie fanatici nominantur*, non vero de phrenitide, qua *inſaniæ ſumma ſunt omnia*. Sed & hac fieri accidit magna, ac rara reſpiratione, cum eam alius prohibeat affectus, vel animalis facultatis reſolutio, ut ſuo loco patebit. At pulcra oritur difficultas eo qua Gal. *6. aph.* 53. dicat, omnes deſipientias ex ſola cerebri caliditate *ſimiles quodam modo eſſe eis, quæ ex ebrietate*; & ideo Capivacc. de mania ſcripſit, delirium maniacum ſimile eſſe ebriorum delirio: an igitur deſipientia, quæ fit cum riſu magna, & rara fiet reſpiratio? Repugnat allata auctoritas 2. *de dyſpn.* 10. Metonis exemplo confirmata Dealcis Uxoris hiſtoria, quæ cum riſu etiam deſipiebat, ita enim de ipſa Hippocr. & *rurſum riſus*; proinde *dyſpn.* magna, & rara etiam reſpirabat. Solvenda eſt difficultas, delirium cum riſu ad modum ebriorum in cauſſa aliquando ſimile, & aliquando eſſe diſſimile, ſicut ſemper in ſpecie, ſeu forma delirii ſemper eſt ſimile. Delirium id ebrio eſt ſimile, quod ex non morboſa capitis gravitate dependet, ut in Metone, ſeptimo, & nono Ægroto poſt peſtilentem conſtitutionem. Eſt vero diſſimile ex cauſſa, quod ex cauſſa morbifica, & cum morboſa delirii hypotheſi producitur, ut puta ex intemperie calida nuda cerebri; hocque ſolo ſpiritus magnus, & rarus ducitur, ni tamen ab oppoſito, vel diverſo affectu præpediatur. Sola igitur deſipientia morboſa hujuſmodi accidit *dyſpn.* ideo hectica phrenitide non fiet, cum ſit delirium ſine deſipientia. In tiphomania vero pro ea parte, qua eſt cum deſipientia, & non cum comate. Quibus igitur deliriis fiat, & non fiat, conſpicua oratione ſignificavimus.

Non omnibus delirantibus magnus & rarus ſpiritus accidit.

Morboſa hypotheſis delirii.

In ſolo delirio morboſo magnus & rarus ſpiritus accidit.

Quid Hipp. per Dementiam intellexerit.

Quid pro fanatica inſania.

Difficultas.

Reſponſio.

Quod delirium ebrio ſimile ſit.

CAPUT IV.

Quibus Deliriis, & quot modis fiat & non fiat magna, & rara reſpiratio. Et quæ cauſſarum ſit Methodus.

JAm vero quibus deliriis fieri, & non fieri accidat rarus, & magnus ſpiritus, & ob quas cauſſas, aperiendum. Hujus autem demonſtrationis exordium ex iis, quæ ſuperiori diximus libro de cauſſa in genere magnæ & raræ reſpirationis, peti debet. Eam nempe eſſe facultatem animalem citra organorum complexum diſtractam. Vel ergo ſola eſt animalis facultas citra organorum complexum diſtracta, hoc eſt aut ſimplex eſt delirium, aut cum alio affectu complexum. Quam diſtinctionem innuit Galenus his verbis. *Sic etiam ſi cum alia quapiam affectione ſit complexum*. Si ſit ſimplex, ſimplex, & ſola quoque eſt reſpiratio difficilis magna, & rara. Si complexum, reſpiratio vario modo alteratur, prout vario modo delirium ab alio affectu ſuperatur, & cum alio miſcetur, uno, vel pluribus. Porro ad certa delirantium capita cauſſæ omnes in ſpecie ſunt referendæ. Videtur autem Galenus in horum capitum aſſignatione confuſus, cum modo tria, modo quatuor, modo quinque, & hæc quinque eodem in loco diverſa proponat. Tria facit initio capitis ſexti in hæc verba: *Quod Hippocrates aliquando magnum, & rarum ſpiritum deliris fieri novit, aliquando ipſius contrarium, aliquando utroſque in eodem homine ſingulatim incidere*. Tria quoque ſequenti ſeptimo, dum inquit, *Sic etiam ſi cum alia quapiam affectione delirium complexum ſit, reſpirationis ſpeciem interdum aliam efficiet, ſecundum quod, aut ſuperat, aut ſuperatur: aut æqua potentia prædita ſunt*; ſunt enim hæc tria quæ ſuperiora. Nam ſi delirium ſuperat, fit magnus, & rarus ſpiritus. Si ſuperatur, fit contrarius, ſcilicet parvus, & denſus, aut ſaltem diverſus. Si ſint æqua potentia affectus præditi, uterque ſpiritus in eodem homine deliro ſingulatim incidit. Hoc autem *ſingulatim incidere*, quod ait *c. 6.* ita eſt intelligendum, ut *c. 7.* nimirum, ut *nunc quidem* magnus, & rarus: *rurſus vero in alio tempore morbi ſuperetur a parvo, & denſo, vel diverſo*. Tria igitur hoc modo ex affectuum complexu unit capita. Verum *cap. 9.* quatuor ex dictis epilogat. Primum eſt cum delirium ſolum ſpirandi difficultatem operatur, contraria affectione ſuperata. Secundum quan-

Delirium, aut ſimplex eſt, aut cum alio affectu complexu.

In delirio ſpiritus quando fiat magnus, quando parvus & denſus, & quando uterque ſingulatim incidat.

do penitus ſeparatum eſt etiam ipſum, ut exile reddatur. Tertium, quando quidem ut plurimum exuperat, raro intercidente, diverſa ſpirandi difficultate. Quartum, quando exuperatur, atque ipſum adeo ſuam difficilis reſpirationis ſpeciem interlabentem oſtendit, Tandem cap. 7. quinque cauſſas enumerat. Primam ob quam aliquibus deliris rarus ac magnus fit ſpiritus per omnem morbum. Secundam, propter quam nonnullis nunquam fit rarus, & magnus. Tertiam ob quam quibuſdam per longius tempus magnus & rarus fit raro intercidente aut ſimpliciter diverſo, aut etiam contrario, Quartam, ob quam quibuſdam raro magnus, & rarus ſæpe vero aut contrarius, aut quoquo modo diverſus. Quintam denique, qua quibuſdam ex æquo uterque fit. Sunt autem harum quinque quatuor primæ enumeratæ, eædem cum ſuperioribus quatuor *c. 9.* Eis ſolum quinta defuit capite ſeptimo ceteris annumerata, Atque etiam maxime difficultas augetur, quoniam eodem *c. 7.* eaſdem quidem, diverſo tamen modo, deſcribit, Primam ſane ait: *ſi a ſolo delirio reſpirationis ornatus, & integritas confunditur*, id eſt, ſi ſolum adeſt delirium, ut magnus, ac rarus perpetuo ſpiritus reddatur. Secundam, ſi ambo concurrant dolor, & delirium, & dolor vehementer ſuperet, obſcura enim omnino alteratio erit ex delirio, Tertiam, ſi moderatus fuerit dolor, & plus quidem ex dolore, minus vero ex delirio, reſpirationem enim tunc, alterari continget. Quartam, *ſi vice verſa*, id eſt, ſi plures ex delirio, minus ex dolore, Quintam, *ſi æqualiter juxta utramque*. Videntur enim hæ quinque a prioribus diverſæ, Neceſſarium autem eſt harum cauſſarum capita determinare: & quia nil ſine maximo artificio a Galeno eſt poſitum, ideo hæc omnia ad methodum ſunt revocanda, ut Galeni doctrina eluceſcat, Dico igitur, quinque eſſe cauſſarum in ſpecie capita artificio inventa, quatuor tamen utilia, Sunt quinque ex tribus illis genericis deprompta. Illorum enim trium generum duo priora in quatuor dividuntur; cum unumquodque geminam patiatur diviſionem. Et diviſionis ratio eſt, quoniam quod vel ſuperat, vel ſuperatur, bifariam ſuperat, vel ſuperatur, aut perfecte, aut ut plurimum: & ita quæ duo ſunt, quatuor fiunt 7. & 9. *cap.* propoſita. Tertium vero quod eſt, cum utrumque eſt æqua præditum potentia, non diviſionem patitur, quæ enim ſunt æqua potentia prædita nec perfecte, nec ut plurimum ſuperant, vel ſuperantur, ſed diverſo tempore æqualiter ſuperant, & ſuperantur; propterea ex tribus genere quinque fiunt ſpecie; quatuor ex duorum generum bina diviſione, & genus unum, quod eſt indiviſum. Sed dices, cur Galenus *c. 7.* quinque, quinto autem quatuor tantum proponit, quinto relicto? Reſpondetur, Galenum ob duas cauſſas id feciſſe. Prima eſt, quoniam ex diviſionis artificio conſpicuum eſt, quod qui extrema novit, etiam quod ex ipſis noſſe eſt neceſſe; propterea utroque cognito extremo, ſcilicet, quomodo affectus ſuperat, vel ſuperatur, alterutro prævalente; cognoſcitur etiam quod æqua eſt præditum potentia. Secunda cauſſa eſt, quoniam hoc quintum artificio quidem inventum eſt, non tamen admodum ex uſu, hoc eſt utile; raro enim accidit, ut in eodem ſubjecto delirium, & dolor, vel alter affectus ita æqualis ſit potentiæ, ut ex æquo diverſis morbi temporibus ſe ſuperent, & ſuperentur, ideo quod nunquam, aut ſaltem raro accidit, nullam, aut ſaltem exiguam in re medica habet utilitatem: Hinc eſt, quod omnia fere exempla a Galeno adducta ægrotantium Hippocratis, tum primi, tum tertii Epidemiorum, ſint ad eorum quatuor capitum declarationem, nimirum quando delirium vel ſuperat, aut perfecte, aut plurimum: vel ſuperatur perfecte, & ut plurimum; rara vero ſunt exempla quibus pateat, pari potentia affectus invicem ſe adoriri; quamobrem hoc quintum, ut parum utile caput truncavit, ut propterea ſint tantum quatuor cauſſarum capita. Sed rurſus inſtabit; eccur ſaltem eodem *c. 7.* eadem capita quatuor variavit? Eorum enim duo prima quidem eadem ſunt quæ *c. 7.* & *9.* reliqua vero duo diverſa eſſe videntur, Quorum alterum eſt. *Si moderatus fuerit dolor, & plus quidem ex dolore, minus vero ex delirio, reſpirationem alterari continget*, Aliud vero; *Aut viceverſa*, hoc eſt plus delirii, minus doloris fuerit. Reſpondeo magnum eſſe hoc Galeni artificium: non enim ſunt hæc duo capita, ſed in dolore, & delirio differentia ſecundum magis, & minus, quam quatuor cauſſarum capitibus propoſitis aſſociavit. Ea namque ait Galenus in doloris, & delirii complexu differentia eſt, quam ad reſpirationem alterandam potentior delirio eſt dolor: & ratio eſt, quia dolor ad facultatem cum organo conjunctam attinet, delirium vero ad facultatem citra organi complexum, ut de cauſſis in genere diximus; hinc eſt, quod niſi delirium ſit vehemens, & dolor *parvus, & obſcurus*, reſpirationis alterationem, quæ ex dolore, demoliri non poteſt. Dolor vero etiamſi non ſit admodum vehemens, ſed *moderatus*, tamen quæ ex delirio eſt, reſpirationem demoliri eſt potis, ut vel non compareat delirii alteratio, vel ſaltem exilis: ita ſibi Galenus: *Neque enim delirium valde perfecte demoliri poteſt alterationem, quæ fit ex dolore, præter quam, ſi ipſum valde ſit magnum, & vehemens, dolor vero parvus, & obſcurus. At vero dolor ubi fortis fuerit, perfecte evincit reſpirationis difficultatem, quæ ex delirio induceretur, ut in totum ne compareat quidem*; vel ſaltem *exile*, ut poſuit *cap. 9.* Quare diſcrimen hoc prædictis cauſſarum capitibus ex delirii cum dolore complexu obſervare voluit, quæ ideo non ſunt duo capita cauſſarum ſpecie diverſa a prioribus, ſed eadem ſecundum magis, minuſque diſcrepantia. Vel etiam aſſerere poſſumus, his verbis cauſſarum capita non proponere, ſed exemplum de dolore, cum fuerit moderatus, adducere; hic enim non tamen quatenus vehemens, ſed etiam ut moderatus aut delirium ſuperabit, aut ſuperabitur, aut æqualis erit potentiæ, ideo ad ternionem illum recurſus ſemper fiet. Dicamus ergo methodum cauſſarum in ſpecie difficilis reſpirationis magnæ, & raræ diviſivam eſſe dimembrem. Etenim vel ſolum adeſt delirium citra omnem alterius affectus complexum, vel mixtum; idque contrario, aut diverſo. Ex eo quod eſt ſimplex, nulla oritur diviſio, Id vero quod eſt complexum, in complexu vel ſuperat, vel ſuperatur, vel eſt æqualis potentiæ: ſuperat vero, aut ſuperatur, aut perfecte, aut ut plurimum; & ita delirii complexi cauſſarum capita quatuor germinabunt diligenter examinanda,

Quatuor cauſſarum utilitas aperitur.

Dubium.

Reſponſio.

Quæ nunquam aut raro accidunt in re medica nullam aut exiguam habent utilitatem.

Inſtantia.

Solutio.

Ad reſpirationem alterandam potentior delirio eſt dolor.

Methodus diffic. reſp. magnæ & raræ bimembris eſt.

CAPUT V.

De Cauſis magnæ, & raræ reſpirationis ex ſimplici delirio,

Et primo quidem cauſa magnæ, & raræ reſpirationis e ſimplici delirio eſt enucleanda. Capivacceus de ſignis phrenitidis duplicem inquit eſſe cauſſam: alteram *oblivionem*; phrenitici enim reſpirare obliviſcuntur, & cum per oblivionem rara fiat reſpiratio, magnitudine raritas ſuppletur; alteram cauſarum in motricem facultatem refert, quæ cum a cerebro prodeat beneficio ſpirituum animalium, ſane dum cerebrum læſum eſt, facultas motrix non ita muſculos petit, hinc rara fit reſpiratio: & cum propter febrem neceſſitas evitandi calorem cordis augeatur, hinc magna redditur reſpiratio. Ceterum hæ duæ cauſſæ non niſi una ſunt, non enim motrix magis influit facultas, quam ad viſa, & curas diſtrahitur: & quatenus diſtrahitur, eatenus obliviſcitur, ut ſuperiori libro expoſui. Quod vero a Capivacceo dictum eſt, magnitudinem fieri, ut raritas ſuppleatur, non uſque adeo appoſite; potius enim ut deficiens denſitas ſuppleatur aſſerendum, cum ſupplere ſit in deficientis locum ſubſtitui, in delirio autem deficit denſitas. At vero neque in ſimplici delirio fit magnitudo ob uſum auctum, ut Capivacceus rebatur: tergiverſatur enim Galenus *lib. 2. cap. 3.* qui magnitudinem, ut raritatem, in meram oblivionem refert; & non raritatem in oblivionem, magnitudinemque in uſum auctum. Galenum legito. *Sed videntur ambæ hæ*, id eſt raritas, & magnitudo, *obliviosæ actionis affectus eſſe*. Quod de magna nedum rara confirmat quoque ſubjungens. *Revera enim proprium deſipientiæ ſymptoma eſt magnam, & raram reſpirationem facere. Quid enim plus inſpirare oportebat, cum non pluri ſpiritu opus eſſet? aut per longum tempus, cum liceret per brevius? Quod vero non pluri aere opus habeant, qui rarum, & magnum ſpiritum inſpirant, ipſa raritas oſtendit, Omnino enim frequentius inſpirare cogerentur, ſi pluri indigerent: quod vero per longum tempus ceſſent, ſignum eſt non multo opus eſſe*; tam ergo magnitudo, quam raritas deſipientiæ eſt propria, non uſus aucti, & utraque ex oblivione. Quod & confirmat ſequentibus, *Etenim immoderatam facere ſpiritus attractionem, rurſumque immoderatam quietem, ejus eſt, qui neque quando ab actione deſinere oporteat novit, neque quando rurſus incipere, ſed in utriſque menſuram egreditur, ob ignorantiam convenientis*: pro immoderata enim attractione magnitudinem, & pro immoderata quiete raritatem intelligit, vultque ambas obliviosæ actionis affectus eſſe, & non alteram uſus aucti. Sed inſtabis, nonne delirium phreniticum eſt cum febre inflammatoria? magnitudo igitur cur non ex uſu aucto ob reſpirationis raritatem? Dico, delirium eſſe quidem cum febre, ſimplici tamen delirio ſuperari uſum auctum; non enim ſimplex eſſet, ſi vel magis, vel ex æquo uſus auctus urgeret: ideo obſervandus eſt Galeni loquendi modus, cum inquit: *ſignum eſt non multo opus eſſe*, id eſt aere frigido, quoniam tametſi febris ſit cum delirio, non eſt tamen cum ſimplici delirio ita auctus uſus, ut reſpirationem alterare valeat, quæ delirii eſt comes. Secus eſt ſi cum delirio urſerit uſus auctus, ut mox dicemus.

Cauſam magnæ & raræ reſpirationis in ſimplici delirio Capivacceus duplicem ponit.

Capivacc. corrigitur.

Difficultas.

Reſponſio.

CAPUT VI.

De cauſis magnæ, & raræ reſpirationis ex delirio complexo, & perfecto, & ut plurimum contrariam affectionem vincente.

Uſus in delirio quotuplex.

DElirium eſt affectus qui cum uſu, vel affectu copulatur. Uſus eſt duplex, auctus, & imminutus, ſumpto imminuto pro ſola refrigeratione, ſeu ſpiritu frigido, hic enim ſolus cum febre eſt, non autem pro imbecillitate moventis facultatis ex frigida intemperie vel ſepti, vel ſpinalis medullæ, & vera perfrigeratione, apnæa dicta, utpote ſine febre, conſequenter ſine delirio ſaltem morboſo. Affectus eſt triplex. Dolor, Anguſtia, & Convulſio. Quare delirium vel conjungitur cum uſu aucto, vel cum imminuto. Præterea cum dolore, anguſtia, & convulſione. Delirium ergo cum uſu, vel affectu conjunctum, aut exuperatur, & alterutro modo, aut perfecte, aut ut plurimum juxta præſcriptam methodum. Exordiamur a delirio ſola anguſtia complexo, & per claſſes Ægrotantium Hippocratis hiſtorias e primo, & tertio Epidemiorum decerptas proponamus, ſunt enim hi duo germani Hippocratis libri, quippe ex parva tabella deſcripti, reliqui vero non libri, ſed commentaria ſunt, ut obſervat Galenus 2. *de dyſpn.* 2. & 8. Prima igitur claſſe reponuntur illæ hiſtoriæ, quibus delirium perfecte ſuperavit contrarios affectus. Prima hiſtoria eſt Adoleſcentis, in Melibæa 3. lib. poſtremus, qui vehementi delirio angebatur, cum taciturnus, & moderatus cum ſtudio deliraret. Laborabat & diſtenſione *ſubmolli, & oblonga ex utriſque* hypocondriis, proinde non tumida multum; ideo anguſtiam perfecte delirium ſuperavit. *Submollis* etiam, & *oblonga* diſtenſio reſpectu *duri*, & *revulſi* ilii dicta eſt, quæ ſine magno tumore. A duritie autem ilii tenditur, & comprimitur ſeptum tranſverſum: a ſepto inflammato comprimitur, & tenditur ilium, proinde revellitur, & totum occultatur ad thoracem attractum: & utraque tenſio, & compreſſio quia magna, ideo & multum doloroſa. Quæ vero ſubmollis, & oblonga, cum parva ſit, ideo nec doloroſa.

Affectus quotuplex.

Delirium ſola anguſtia complexum per exẽpla proponitur.

Ægroti, in quibus delirium perfecte ſuperavit contrarios affectus proponũtur quatuor. Primus.

Secundus.

Secunda hiſtoria eſt Sileni, qui primo Popularium primus numeratur, quo perfectius adhuc delirium anguſtiam exuperavit; laboravit enim diſtenſione *oblonga, & ſubmolli ex utriſque*, ut Juvenis ſuperior ſed longiori, *cum ad umbilicum diſtenſio ſuccederet*, ideo nec tumor, nec dolor quiſpiam in Sileno *memorabilis* erat, cujus idcirco anguſtiam perfecte delirium vincit, ut per omnem morbum, ſeu ad finem, reſpiratio facta ſit magna, & rara. Ita obſervavi ego in aliquibus duritiem, nedum diſtenſionem, oblongam ad umbilicum uſque, immo ad meſocoli finem protenſam, quæ vix ſepti compreſſione reſpirationem ad parvitatem, & denſitatem coarctaret. Obiter obſervanda eſt quædam in Galeno diverſitas; ſecundo enim *de dyſpn.* 8. de ſubmolli diſtenſione loquens ait. *Molle enim quod hoc loco Hippocrates Laparon dixit, vacuam ſignificat*. Tertio autem lib. cap. 12. inquit: *Si enim Laparon Græcis vacuum & molle, hypolaparon autem ſubvacuum & ſubmolle ſignificat*; conſonum enim eſſe videtur, Hippocratem eo in loco de ſubmolli, & ſubvacuo tumore agentem hypolaparon, & non laparon dixiſſe. Sequitur Hiſtoria Phyſici eadem de delirii exuperantia, diverſa tamen quo ad ilii affectionem, in ipſo enim *Splen elevatus erat orbiculari gibboſitate*, hoc eſt, tumore duro rotundo, non ſimplex diſtenſio, ut aliis duobus; non tamen anguſtioſam habuit reſpirationem: cujus cauſſam Galenus dicens ſubdit: *minime enim etiam alias doloroſum eſt viſcus ſplen, neque ſeptum tranſverſum premit ſimiliter ut hepar, & venter, niſi maximum ſane habeat tumorem circa caput, quod in Philiſco non erat*. Pro lineis capite ejus gibbam intelligit, quæ ſepto connectitur; quam enim jecoris gibbam appellare conſuevit, lienis caput dixit. Sic pro *ventre* ventriculum. Splen ergo in Philiſco orbiculari exuberans gibboſitate cum non ſui capite afficeretur, ſeptum ita non preſſit, ut inde anguſtiæ dyſpnœa oriretur, ſed pro delirii vehementia oblivioſa reſpiravit reſpiratione. Poſtrema hiſtoria ſub hac claſſe contenta eſt Uxoris Dromadæ, de qua Galenus 2. *de dyſpn.* cap. 2. 3. & potiſſimum 10. Hæc deſipuit, ideo magnum, rarumque duxit ſpiritum, *cum neque circa thoracem, nec circa ilium ulla affectio eſſet, quæ parvam, & denſam ſpirationem efficere ex ſua natura poſſet*, ſubdit Galenus. Et quare non circa ilium, o Galene? ſi Hippocrates, *circa ilium dolore cœpit anxia, implacida*, vitiatis videlicet humoribus iſtic os ventris mordentibus? Laboravit ſane Dromadæ Uxor ventriculi angore, qui eſt non evidens triſtis ſenſatio, hoc eſt, non verus dolor, quem ideo perfecte delirium ſubegit magna, ſuaque ſpiratione.

Tertius.

Quid po lienis capite intelligatur.

Quid pro ventre.

Quartus.

Delirium complexum quomodo ut plurimum ſuperet aſſociatam affectionem.

Succedit ſecunda Claſſis eorum quibus delirium aſſociatam affectionem non quidem perfecte, ſed ut plurimum ſua ſuperavit *dyſpnœa*: Unicum vero apud Hippocratem extat exemplum de Uxore Dealcis 3. Epid. 86. de qua Galenus 2. *de dyſpn.* 5. 6. 8. & ſub libri calce. Delirium hac in fœmina ut plurimum, non tamen perfecte ſuperaſſe patet ex Galeno dicente. *Ut plurimum quidem delirium exuperat, rarenter vero ſuperatur*; ex mœrore enim febre torquebatur horrida, & delirabat: & quamquam *nulla affectio doloroſa huic muliercula accideret*, contegebatur tamen inſita marceſcente caliditate, hoc eſt, ſpiritum frigidum expirante, cujus perfrigerationis ſigna duo fuere, alterum, *quod maximum eſt ſignum innatam caliditatem extingui*, fuerunt *potus ventrem penetrantes, ac percurrentes, neque parvo tempore conſiſtentes*, aliud *cutis arida circumtenſio: deperit autem una cum ejuſmodi ſiccitatibus innatus calor*. Quamquam vero ſimul deliraret, & contegeretur, perfrigerationem deſipientia excelluit, non perfecte, ſed ut plurimum. Rationabiliter ergo per omnem morbum magnus, & rarus prævaluit ſpiritus: intercidebat autem aliquando & brevis ad perfrigerationes conſequens, ideoque raro *breviſpira*.

CAPUT VII.

De cauſis magnæ & raræ reſpirationis ex delirio complexo perfecte a contrariis, & diverſis affectionibus ſuperato. Prima inductio ex primo Epidem.

SEquuntur hiſtoriæ, quibus apparet, contrarium uſum, & affectum oppoſita reſpirandi difficultate delirium ſuperaſſe. Omnes autem tum ex primo, tum 3. Epidem. tam ante, quam poſt conſtitutionem peſtilentem, una tantum excepta, delirium perfecte ſuperatum oſtendunt, ideo magnæ, raræque loco parvam, denſamque factam eſſe anhelationem ex dominio unius, vel plurium affectuum diverſorum. Et primo equidem primo Epidem. proponitur Anaxion, cujus pleuriticus dolor lateralis perfecte delirium vicit, quippe *non ut ſymptoma ſua natura animum percellens*, id eſt vehemens, & eſſentiale. 2. *de dyſpn.* 8. In Herophonte dolor & anguſtia pariter perfecte delirium domuit ob lienis inflammationem, cum de eo Hippocr. *Splen elevatus & ilii diſtenſio*, & Galenus *cap.* 10. exponat in ipſo *circa ſeptum partes fuiſſe inflammatas*, conſtat enim pro hujuſmodi partibus ſplenis caput intelligere, & quæ ad hunc circa ſeptum pertinent. In Phileni, & Epicratis uxore *cordis dolor*, hoc eſt cardialgia, & ilii, *dexteri* quidem priori, *ſiniſtri* vero poſteriori, delirium exacte excelluit: quod de tribus ægrotis jam poſitis Gal. *cap.* 10. conſpicue affirmavit his verbis: *Ceterum tres deinceps ſcriptos, Herophontem videlicet, Phileni, & Epicratis uxorem reperies, minus delirium habere quam ut juxta hoc reſpiratio ipſa alterari poſſit*. Quid vero in uxoris Epicratis caſu pro *ſiniſtri lateris gravitate cum dolore* Hippocrates intellexerit, non reſeravit Galenus. Non pleuriticum lateralem intelligere quit, cum hic pungitivus, non gravativus ſit. Dicendum ergo potius gravativum dolorem ex inſigni lienis tumore indigitaſſe. Quare ſicut in Phileni Uxore cardialgia cum dolore ilii dexteri gravativo, & extenſivo ob hepatitidem: ita eadem anxietas cum ilii ſiniſtri dolore gravante ob effatu dignum ſplenis tumorem in Epicratis Uxore deſipientiam perfecte ſuperavit. Poſt hos duos qui ſuccedunt *Cleanatides, & Methon*, cum non delirarint, ad præſentem non attinent conſiderationem. *Neque vero deliravit hic Cleanatides*, ait Galenus; Et Meton non morbo ſodelirio deſipuit. Eraſinus magna ilium inflammatione angebatur, *ob quam tametſi homo delirabat, non tamen difficilem ſpirationem delirio propriam habebat*; Utrum autem hic utrumque ilium, vel alterum tantum, hocque dexterum, vel ſiniſtrum, inflammatum haberet, ex Hippocrate non habetur, qui habet *ilia ſublimia, diſtenſio cum dolore* nec etiam relegit Galenus. Critonis caſus, qui ſequitur, eſt ſine difficilis ſpirationis annotatione, quoniam etiamſi *furierit*, tamen ob mortis celeritatem, & ſymptomatum perterrefactionem nec voluit, nec potuit Hippocrates affectus, & reſpirationis dominium obſervare. Noluit quidem, *etenim furioſos ne prope quidem accedere ſuſtinemus, verum elongamur omni modo formidantes; ne quid mali etiam nobis affricent*. Non potuit vero ob ſymptomatum perterrefactionem. *Neque enim parvum miraculum eſt, hominem ambulantem, & conſueta vitæ munia obeuntem, deinde magnum pedis digitum vehementer dolentem prima die paullulum ſubexcalefactum eſſe, ſequenti deinde mortuum*. At Clazomeni hiſtoria ad præſentem attinet inductionem, multiplex enim dolor capitis, colli, lumborum, & compreſſio ex ilio cum tumore elevato exacte delirium ſuperavere, Galenum audito. *Quare tametſi hic deſipuit, non tamen propriam deſipientiæ reſpirationis ſpeciem habuit, cum prædictæ doloroſæ affectiones exuperarent*. Dromadæ caſus poſt ſequens delirii eſt ſuperantis, ut ſuperiori capite. Superſunt reliqui tres Ægrotantes, qui & ipſi deſipuerunt, non tamen delirii propriam, ſed oppoſitæ affectionis, doloris, & coarctationis, *dyſpnœam* præſe tulerunt. Primus enim ſepti inflammatione preſſus eſt, cum ilii dexteri dolor eum infeſtaret ex tumore *ſubmolli ad partem internam*. Secundus ſplenis inflammatione,

Hiſtoriæ, ubi delirium ſuperatur perfecte a contrariis & diverſis affectionibus.

1. Anaxion.

2. Herophon.

3. Phileni uxor.

4. Epicratis uxor.

5. Eraſinus.

6. Clazomenes.

7. Tres alii ægroti.

Primus.

Secundus.

matione, quia ait, *circa ilium tumor elevatus*: pro tumore enim ilii elevato lienis tumorem indicare patet, cum uſque ad *claviculam ſiniſtram* permanentem dolorem extendi ſubjungat. Quamquam enim dolorem ad claviculam extendi pulmoni, & jecori præſertim competere Galenus ſcripſerit de pleurit. 4. tamen & lieni aliquando competere ſolet, maxime ſi ejus caput ſit affectum, quod & ipſum quoquo pacto ad ſeptum ſuſpenditur: & quemadmodum dolor ex inflammato hepate ob tenſionem venæ concavæ ad dexteram claviculam extenditur; ita accidere poteſt, ut lienis dolor ob tenſionem venæ phreniticæ ſubclaviæ ad ſiniſtram claviculam protendatur.
9. Tertius. Tertius Ægrotus muliercula eſt, cujus dolor multiplex colli, capitis, & pectoris pariter exuperavit. Omnibus ergo hiſtoriis primo Epid. recenſitis de delirio conſtat perfecte ſuperato.

CAPUT VIII.

De delirio perfecte ſuperato ante Peſtem. Inductio Secunda ex Tertio Epid.

Hiſtoriæ de Delirio ſuperato perfecte ante peſtem. HÆc ipſa topica Ægrorum Hippocratis inductio ex 3. Epidem. tam ante, quam poſt peſtilentem conſtitutionem hauritur: quos cum Galeno *cap.* 12. *&* 13. ſecundi *de dyſpn.* breviter percurrere utile erit.
1. Pythion. De Pythione, qui eſt in ordine primus, ſcribit Galenus, *nulla difficilis reſpirationis hypotheſin habuiſſe.* Cum tamen octavo capite ejuſdem libri appareat, *breviſpirium ad multum tempus* deſipuiſſe. Reſpondendum, Pythionem bis ægrotaſſe, ante, & poſt peſtem. Ante fuit primus 3. Epidem. conſcriptus, & tunc nec deſipuit, nec difficulter ſpiravit. Poſt peſtem fuit tertius, deliravitque, & difficulter ſpirans fuit, ut ſuo loco aperiemus. Patet hæc obſervatio apud Galenum *c.* 12. dicentem: *Pythion primus omnium, & cap.* 13. ſcribentem de eodem: *Tertius eſt Pythion, quem jam antea explicavimus*, capite ſcilicet octavo.
2. Hermocrates. Sed quidem ſecundus Hermocrates nominatus maxime ad rem facit, de quo Galenus: *Hic igitur etiam ſi delirabat, tamen ipſum delirium ab alio majori affectu ſuperabatur*, nimirum a dolore exacte, & anguſtia; Laboravit enim *ſubmolli diſtenſione ilii*, hoc eſt ilio revulſo ob ſepti phlegmonem: Hic tamen locus omnino eſt ei oppoſitus, qui eodem 3. Epid. comm. 1. tex. 5. Hypochondrion enim intenſum, non revulſum expoſuit Galenus ex hepatis inflammatione, & non ſepti. Nec valet, ſi reſpondeatur, una cum hepate ſeptum eſſe inflammatum; voluit namque in Hermocrate ſimam dumtaxat jecoris, & non gibbam, eſſe inflammatione obſeſſam: non poteſt autem ſerpere ad ſeptum jecoris inflammatio, niſi ex ſimis ad gibbas ſe conferat. Dicere poſſumus; inflammationem ex ſimis per inferiora ad ſepti partes ſe contuliſſe.
Diſtenſio ſubmollis duplex. Hoc autem loco obſervari cupio, ilii diſtenſionem, aut eſſe *elevatam*, aut *ſubmollem*. Submollis duplex, *revulſa* ad internam partem, quæ eſt propria inflammati diaphragmatis, & ab Hippocrate ſimpliciter *ſubmollis* dicitur. Eſt & ad umbilicum extenſa, quæ *oblonga* nuncupatur: & hæc ad lienis, & epatis ſimam, necnon ad partes inferas attinet, quæ reſpirationem vel non alterat, vel ſaltem parum.
3. Diſtenſio elevata duplex. Similiter diſtenſio *elevata* eſt duplex, altera a tumore frigido, eoque vel *orbiculari*, qualis in Philiſco, vel *quadrato*; & hæc ni magna, & in ſplenis capite, non facit difficilem anhelitum talem, qui oppoſitam ex delirio ortam alterare poſſit: Altera eſt elevatio ex *tumore inflammatorio*, & hæc *partes circa ſeptum transverſum inflammatas* ſignificat, non tamen ipſum ſeptum, ut in Herophonte oſtenſum eſt, de quo Hippocrates; *Splen elevatus eſt, & ilii diſtenſio*; eſt enim hæc elevatio ſplenis diverſa ab illa, quæ in Philiſco, de qua Oraculum, *Splendorem elevatus orbiculari gibboſitate*; ut enim hæc delirium ſuperare non potuit, & oppoſitam parere *dyſpnœam*, ita illa in Herophonte potuit de facto.
Hiſtoria tertia. Proſequamur reliquos Ægrotos, tertium ſcilicet, quartum, quintum, & ſextum, turmatim a Galeno propoſitos, quos eodem modo reſpiraſſe perfecte ſuperato delirio a contraria ægritudine Galenus fatetur inquiens: *quemadmodum etiam* tertius,
4. & quartus ſepto inflammato cruciabatur; eadem enim eſt affectio *ſubmollis ilii dexteri diſtentio*, qua tertius, & *ilii dexteri diſtenſio ad interna procedens*, qua quartus vexabatur; utrumque vero eodem modo deliraſſe, deliriumque a dolore & anguſtia perfecte ſuperatum
5. fuiſſe, conſpicuum eſt. Quintus fuit anginoſus, cum *collum haberet doloroſum*; colli enim dolore angina ſæpius uſurpatur a divino ſene; hic igitur ſi delirarit, quod tamen ex Hippocrate, & Galeno non conſtat, meteoriſmus, hoc eſt, ſublimis reſpiratio delirium
6. longe excelluit. Sextus fuit mulier, quæ an deliraverit, ignoratur, de ea tamen Galenus. *In hac fit affectio prædominans reſpiratoriis organis conſiſtens*; quare ſi deſipuit, affectus ex dolore & compreſſione faucium parvitate, & denſitate reſpirationis magnitudinem, & raritatem, ſuperavit.
7. Mulier circa Bitonis. De ſeptima muliere *circa Bitonis* anginoſa idem aſſerendum.
8. In octavo Ægrotante etiamſi delirii mentio non fiat, tamen eſt ex ſuppoſitione, cum ex utriſque hypochondriis ſubmolli diſtenſione oppreſſis, quæ eſt inflammati diaphragmatis propria, divexaretur. Nona non deliravit, ideo eſt extra oleas. 9.
De duabus autem mulierculis *ex fœtuum corruptione, & uterorum inflammationibus* dubium aliquod eſſe poteſt, an deliraverint, necnon delirium ab uterinis inflammationibus vinci perfecte potuerit. 10. Deliraſſe credi poteſt, utero enim inflammato, vel ob corruptum fœtum, vel ob retentam ſecundinam, vel ob ejectam molam ampulloſam, ſæpius delirium occurrit, & debachatur. Poteſt etiam eſſe delirium ſuperatum thorace coarctato ob muſculorum abdominis, & peritonæi diſtenſionem nimiam, ut ambæ mulieres parva & denſa, non magna & rara reſpiratione reſpirarint. Poſtremam Ægrotantem patet *breviſpiram* fuiſſe, cum *perfrigeratio, & dolor* delirium exacte ſuperarent. 11. Hæc eſt inductio ante peſtilentem conſtitutionem.

CAPUT IX.

De Delirio perfecte ſuperato poſt Peſtem. Tertia inductio ex 3. & 4. Epidem.

TErtia inductio eorum eſt, qui poſt peſtilentem conſtitutionem ægrotarunt, de quibus Gal. ultimo *cap.* 2. *de dyſpn.* Primus ergo Ægrotus eſt Parius, cum *dolens vigilaret*, deliraſſe non eſt abſurdum, & dolorem delirium ſuperaſſe, conſequenter pro doloris ratione reſpiraſſe; dolor enim a cauſa interna capitis, hypochondrii, & dorſi imminentis phrenitidis ſignum eſt certum. Primo Prorrhet. 1. 1. Delirium ſuperatum perfecte poſt peſte. Hiſtoria prima, Parius. Secundus in Thaſo non facit ad rem, cum de tuſſi humida, & continua ſola fiat mentio. Tertius Pythion deliravit quidem, ipſius tamen delirium non exacte, ſed ut plurimum a contrariis affectionibus vincebatur, de quo ſequenti capite. Quartus fuit *Phreneticus*, qui cum abſolute phreneticus dicatur, conſonum eſt, ejus delirium ſimplex potius fuiſſe, quam oppoſito aliquo affectu complexum, & ſubactum. Quintus cum illico Critonis inſtar objierit, negligitur. *Sextus deinceps neque deſipuit, neque aliam quamdam affectionem ſpirationem ægram inducentem habuit*, ideo nec ejus hiſtoria eſt præſentis conſiderationis. Septimus eſt virguncula, quæ Metonis inſtar non morboſo deſipuit delirio; Octavus eſt Anaxion, de quo ſupra. Nonus virguncula, & Metoni ſimilem obtinuit ebriam hypotheſim, ideo exulat a præſenti inductione. Decimus in Abderis Nicodemus delirius, & cardialgiacus fuit; & dolor delirium egregie ſua reſpiratione fugavit; ita enim Gal. *Ob id igitur & delirium, quod exiguum, & per modicum omnino tempus illi factum eſſe dixit, reſpirationem non alteravit.* 2. Nicodemus in Abderis. Muliercula vero poſt virum hunc deſcripta *quamvis eſſet delira, tamen magnum, & rarum ſpiritum non habebat, ut qui ab aliis duabus fortioribus affectionibus ſuperatus eſſet*, dolore nimirum, & convulſione. 3. Mulier. *Itaque ſpecies difficilis reſpirationis huic mulierculæ, partim juxta dolores, partim juxta convulſiones fiebat.* Pro dolore enim parva, & denſa, pro convulſione magna, & rara fiebat, & cum pugnarent ex æquo, partim una juxta unum, partim alia juxta alium affectum occurrebat, & ambo ſimul delirium perfecte vincebant. Pro hac vero muliere, *quæ ex mœrore in morbum incidit*, non Dealcis uxorem intelligit, quamquam & hanc ex mœrore febris horrida invaſerit; Dealcis enim uxore delirium ſuperabat, non ſuperabatur, nec ulla doloroſa affectio eam angebat. Virgo tamen in Lariſſa eſt extra præſentem calculum, quippe *nullam ullius alterius difficilis reſpirationis ſtructuram habuerit.* Secus de Appollonio in Abderis dicendum, *qui quamvis deliraverit; non tamen reſpirationis ſpeciem delirio propriam habuit*, vicerat enim affectio magna ilii doloroſa. 4. Apollonius in Abderis. Porro Mulier in Cyzico, quæ puellas gemellas peperit, aut non deſipuit, deſipientiæ enim ejus nulla fit mentio; aut ſi furierit, dolor colli & capitis ſublimis reſpiratione ad fauces delirium domuit. Occurrit poſtremo Dealcis uxor, & adoleſcens in Melibæa, quibus tamen delirium conjunctum affectum vicit, perfecte quidem in adoleſcente, ut plurimum vero in uxore, ut & ſupra demonſtravimus. Quotquot igitur ab Hippocrate deſcribuntur 3. Epidem. tam ante, quam poſt peſtilentem conſtitutionem, omnes deliri fuere diverſimode a variis affectibus perfecte ſuperati, paucis exceptis, qui aut non deſipuerunt, aut ſi delirarint, delirium commixtos ſuperavit affectus contrarios.

Contrarii autem affectus a Galeno dicuntur, non quia ſint invicem contrarii, dolor enim & delirium ſunt quidem, ex. gr. affectus diverſi, ſed non contrarii: dicuntur vero contrarii, quia contrarias efficiunt *dyſpnœas*, delirium magnam, & raram, dolor parvam & denſam. Quomodo affectus contrarii a Gal. dicantur. Verumtamen non tantum primo, & tertio Epid. delirii ſuperati extant exempla hiſtorica, ſed etiam aliis, ut 4. Epid. de uxore Nicoſtrati in Cranone, de qua etiam Galenus 3. *de dyſpn. cap.* 11. ſiquidem Senex divinus ſcribit: *parvum & denſum ſpiritum* habuiſſe, tamen deliravit ex jecoris inflammatione 5. Uxor Nicoſtrati.

tione ſecundum gibbam, cujus ſignum eſt, quia, ait Galenus, *reſes in urina eruinam ſpeciem præſeferebat*, cum enim *reſes*, hoc eſt piger mingeret, ſignum erat coarctatæ epatis gibbæ: cum vero urina *eruinam ſpeciem* præſeferret, ſignum erat inſignis colliquationis carnis jecoris; dictum enim eſt in de urinis tractatu, orobaceum, & eruinum contentum ex carnis colliquatione fieri, quæ contenta ideo ſyntectica a Galeno dicta ſunt. Vidi Ego Bononiæ in quadam ex familia Floravantium exeſam partem gibbæ jecoris: Non vero dicta eſt a Galen. *reſes urina*, ſicut aqua reſes illa dicitur, quæ non fluit, a Varone de re ruſtica *lib. 2. cap.* 17. ſed *reſes in urina*, quia de ejus contento ibi loquitur, quod & pro cibo uſurpat Gal. cum ex cruda chyli portione fiat, quæ cibus eſt; ita enim & Hipp. eod. in loco pro cibo inteſtinorum excrementum intellexerat, ut & 6. Epid. dum loquitur de gravi dolore in rene. Mirum ergo non fuit, ſi prædicta mulier reſpiratione parva, & denſa, ſuperata magna, & rara, reſpiraret, dolor enim & anguſtia thoracis ob ſepti compreſſionem a jecore inflammato delirium longe excellebat. Huc etiam ſpectat locus Gal. 3. *de dyſpn.* 12. de puero a mulo percuſſo. Delirium denique non tantum ab affectu ſuperatur, ut ex dictis apparet, dolore, anguſtia, perfrigeratione, convulſione; ſed etiam *uſu aucto*. Obſervate locum Galeni pulcherrimum 1. *de dyſpn.* 22. *Quando autem coinciderit utilitatis augmentum, ſcilicet cum delirio tunc coguntur & multo amplius reſpirare, quam ſi ſola mente moti eſſent, & jam etiam citius*. Ecce igitur uſum auctum delirium ſuperantem.

Delirium ſuperatur ab uſu aucto.

CAPUT X.

Inductio delirii in reſpiratione ut plurimum & ex æquo ſuperati.

UT ergo huic primæ parti de cauſſis difficilis reſpirationis ex delirio complexo colophonem imponamus, inveſtigandum remanet, quibus Ægris id fuerit a contrario affectu non quidem perfecte, ſed *ut plurimum* domitum, hoc eſt non ad finem, ſed ad tempus; Unicum pro exemplo Ægrotantem reperio, hic autem eſt Pythion, de quo Galenus 2. *de dyſpn. c.* 8. Hunc deliraſſe ex Galeno ſcribente patet: *Quod itaque deliravit ſæpe ſcriptum eſt apertis verbis ab ipſo Hippocrate, ut hoc quidem neminem latere poſſit*. Sed præter delirium frigiditas erat & dolor; perfrigerabatur autem & dolor cum *gravitate circa alvum*. Quare ex delirio *longa ſpiratio* naſcebatur, magna ſcilicet, ac rara: ex labore autem, & perfrigeratione *brevis*, hoc eſt parva; & hæc quidem ob dolorem cum denſitate, ob perfrigerationem vero cum raritate. Verum cum dolor, & perfrigeratio ad efficiendam brevem, quam delirium ad longam reſpirationem plus poſſent, ob id *brevis-ſpiritus ad multum tempus*, hoc eſt, ut plurimum, factus eſt, non ſic tamen, ut oppoſitæ affectiones exacte delirium ſuperarint: quod clare habemus ex Galeno ſcribente: *Quod vero prævaluerit quidem brevis ſpiratio, fuerit autem & quædam longa ſpiratio, perſpicuum:* adhuc etiam quando ſubjungit: *Hoc enim, quod ait (ad tempus multum) indicat non ſolum brevem ſpirationem, ſed ipſam longam ſpirationem ab illa ſuperari*. Dominium igitur in Pythione oppoſitarum fuit affectionum ad tempus, non ad finem; ut plurimum, non perfecte. Sed quomodo cum gravitate dolor *circa alvum* ad ſui naturam reſpirationem alterare potuit? Pro *Alvo*, dico, non extremum anum, ſed ventriculum intellexiſſe; ita enim & in Coacis alvi nomine ventriculum ſignificare voluit Hippocrates.

Delirium ut plurimũ ſuperatur in hiſtoria de Pythione.

Quid pro alvo Hipp. intelligat.

Ceterum in Pythione dolor & perfrigeratio contendebant, ut vincerent delirium, denſitate enim modo dolor, raritate vero modo perfrigeratio; ambæque unica parvitate oppoſitæ conſpirantes delirium ſæpius inæquali tramite interpellabant. Inductionibus igitur allatis conſtat, quibus cauſſis delitium ſuperat, & ſuperatur, vel perfecte, vel ut plurimum. Tantum pro coronide deſideratur exemplum, quo eluceſcat, eodem ſubjecto aliquando æqua pugnare potentia delirium cum oppoſito affectu. Unicum id eſt Uxoris Dromadæ, de qua Galenus 3. *de dyſpn. cap.* 9. hæc enim ſimul converſa deliravit, quinimmo convulſa obiit. Æqua vero potentia delirium & convulſionem in hac muliere certaſſe, ex Hippocrate patet dicente: *Spiritum magnum, & rarum ſtatim revulſum*, appoſuit enim illam particulam *ſtatim*, ut pateret, revulſum ſpiritum convulſionis proprium æquis viribus cum delirio pugnaſſe; ideo & Galenus hoc voluit nobis indicare ſcribens: *Ut qua non ſolum propriam convulſionibus ſpirandi difficultatem haberet, ſed etiam eam, quæ eſt deſipientiæ*. Contingit ergo æqua potentia oppoſitos affectus congredi. Et hæc de cauſis magnæ, & raræ ſpirationis ex delirio tum ſimplici, tum complexo.

Æqua potentia pugnat delirium cum oppoſito affectu in uxore Dromadæ.

SYNO-

SYNOPSIS

De Reſpirationis Magna, & Rara Cauſſis in ſpecie ex Delirio.

- **Reſpiratio Magna, & Rara.**
  - 1. Accidit
    - 1. Deliris & Deliriis vel
      - 1. Sæpe, ſic teſtante
        - Gal. *l.* 2. *de dyſpn. cap.* 2.
        - Hippocrate, & medicorum obſervatione crebra.
      - 2. Aliquando, ut in
        - Inductione de
          - Philiſco,
          - Sileno,
          - Dromadæ uxore,
          - Ægrotis 14. apud Hipp. Epid. 1.
        - 1. Pythione, quæ Breviſpiratio tenui & imminuto ſpiritu reſpirabat.
        - 2. Uxore Dealcis in Thaſo Breviſpira,
        - 3. Adoleſcente in Melibæa, magno & raro ſpiritu delirante ad tempus, & ad finem.
    - 2. In Morboſa ſolum delirii hypotheſi, cum ratio ſ. ob morbificam cauſam læſa eſt (quæ mens mota dicitur (alio affectu non prohibente.) Et illud delirium Ebrio eſt vel Diſſimile quod ex cauſſa morbifica producitur, ex intemperie calida nuda cerebri; vel ſimile, quod ex non morboſa capitis gravitate dependet, ut in
      - Metone
      - Septimo
      - Nono
      - ægroto poſt peſtem, apud Hipp. 3. Epid.
    - 3. Varias ob cauſſas ſummam varietatem ſpeciei delirii, quod eſt vel
      - 1. Simp. citra omnis alterius affectus commixt.
      - 2. Complexum, & hoc vel
        - ſuperat
        - ſuperatur
        - aut
          - perfecte ut
          - plurimum
          - hinc 4. cauſſarum ſigna oriuntur.
      - 3. Æqualis potentiæ.
  - 2. Cauſſatur, a Delirio vel
    - 1. Simplici, cujus cauſſa a Capivacceo ponitur duplex
      - 1. Oblivio, per quam rara fit reſpiratio; magnitudine raritas ſuppletur. Potius dicendum eſt, deficientem raritatem ſuppleri, cum ſuppleri ſit in deficientis locum ſubſtitui.
      - 2. Motrix facultas, quæ læſo cerebro muſculos non ita petit, unde rara reſpiratio cauſſatur.
      - Sed Unica potius ſtatuenda cauſſa, cũ motrix non influat, quoniam ad viſa & curas diſtrahitur, & quatenus diſtrahitur, eatenus obliviſcitur.
    - 2. Complexo quæ vel
      - 1. Vincit contrariam affectionem
        - Perfecte, ut in
          - 1. Adoleſcente in Melibæa, Diſtenſionem ſubmollem & oblongam ex utriſque hypochondriis,
        - 1. & 2. Epid.
          - 2. Sileno, diſtenſionem oblongam & ſubmollem ex utriuſque hyoch. ad umbilicum uſque ſecedente.
          - 3. Philiſco, cum ſplene elevato orbicularem gibboſitatem.
          - 4. Uxore Dromadæ, angorem Ventriculi,
        - Ut plurimum, in Uxore Dealcis. 3. Epid. 85. perfrigeratione laborante abſque ulla affect. doloroſa.
      - 2. Superatur vel a
        - 1. Contrariis, vel diverſis affectionibus vel
          - 1. Perfecte, quæ patet Inductione
            - Prima, in 1. Epi.
              - 1. Anaxione, dolore pleuritico laterali.
              - 2. Herophonte, lienis inflammatione
              - 3. Phileni / 4. Epicratis — uxore, cordis dolore
              - 5. Eraſino, Ilium Inflammatione
              - 6. Clazomene
                - dolorem multiplici
                  - capitis
                  - colli
                  - lũborum
                - Compreſſione ex ilio cum tumore elato
            - Secunda ante peſtilẽrẽ conſtitutionem in 3. Epi.
              - Ægrotis aliis tribus
                - 1. Septi inflammatione.
                - 2. Splenis inflammat.
                - 3. Dolore multiplici
                  - colli
                  - capitis
                  - pectoris
              - vincente.
              - 1. Pythione.
              - 2. Hermocrate, dolore exacte & anguſtia.
              - 3. 4. Septimo inflammato.
              - 5. Angina.
              - 6. Muliere, reſpiratoriis organis laborantibus,
              - 7. Muliere circa Bitonis, angina.
              - 8. Muliere, a diſtenſione hypochond. utrorumque,
              - 9. 10. Mulieribus duab. a
                - fœtuum corruptione.
                - uterorum inflammatione,
              - 11. Muliere breviſpira ex perfrigeratione, & dolore,
            - Tertia poſt peſtem in 3. Epi.
              - 1. Pario, a dolore.
              - 2. Nicodemo in Abderis, cardialgia,
              - 3. Muliere, dolore & convulſione.
              - 4. Appollonio in Abderis affectione ilium doloroſa magna,
              - 5. Uxore Nicoſtrati ex Jecoris inflam. 4. Epid.
          - 2. Ut plurimum, in ſolo Pythione, a perfrigeratione & dolore cum gravitate circa alvum (ventriculum) ob id breviſpirus ad multum tempus factus eſt.
          - 3. Ex æquo, in Uxore Dromadæ a convulſione, quæ æqua potentia cum delirio certavit, convulſione tamen vincente, cum convulſa objerit.
        - 2. Uſu aucto Gal. 1. *de dyſpn. cap.* 22. Quando autem coincidit utilitatis augmentum (ſcilicet cum delirio) tunc coguntur & multo amplius reſpirare, quam ſi ſola mente moti eſſent, & etiam citius.

PARS SECUNDA LIBRI QUARTI.

CAPUT PRIMUM.

De cauſſis in ſpecie parvæ, & denſæ reſpirationis. Et primum de Dolore Thoracis.

RESPIRATIONIS parvæ, & denſæ duplicem eſſe cauſſam, dolorem, & coarctationem thoracis, libro anteſcripto in genere demonſtravimus poſitionibus e Galeno ſumptis 1. *de dyſp. c.* 10. & 11. *lib.* 2. *cap.* 10. & 3. *cap.* 5. & 7. Nunc de iiſdem ſpeciatim agendum a dolore, ſeu labore initio habito, idem enim dolor, & labor ex Galeno 4. de loc. aff. 7. qui frequentem, hoc eſt, denſam reſpirationem laborem ſignificare ſcripſit, hoc eſt dolorem: quod ab Hippocrate in aphoriſmis, & in Coacis de reſpiratione ſumpſit. Pro thoracis ergo dolore, quicunque reſpirationem ad parvitatem, & denſitatem alterans intelligitur: talis vero eſt, qui non ſolummodo reſpiratorias occupat particulas, ſed eas etiam, quæ cum ipſis moventur, ut cum Galeno primo *de dyſpn. c.* 12. docuimus; cujus ſententiam propriis verbis huc transferre eſt nobis conſultum, ait enim; *Atque ita non ut antea de reſpiratoriis particulis, ſed de omnibus ſimpliciter, quæ circa reſpirationes moventur, communis nobis ſermo fiat*: & ſupra ſtatuerat, non tantum *reſpiratoriis particulis* doloroſas conſiſtere affectiones, ſed etiam *aliis omnibus, quæ ad reſpiratoriorum motum ſimul moventur*. Et 2. *de dyſpn. cap.* 10. ait: *Dictum eſt ſexcenties, aut dolorem eſſe oportere circa aliquam partem, quæ per reſpirationes movetur, ut parvus, & denſus fiat ſpiritus, & cap.* 7. *Dolorem etenim ſolum in aliqua particula, quæ circa reſpirationes movetur factum, parvam, & denſam efficere univerſam reſpirationem dicebamus*. Ita enim particulatim hoc docuit 3. *de dyſpn.* 5. Et 4. de loc. aff. 7. hanc eandem affirmans veritatem ſcribit: *Frequens vero non ſolum ſpiritualium, ſed eorum quoque, quæ cum ipſis moventur*. Et hoc ad ſimplicis coarctationis diſcrimen eſt poſitum, quæ niſi aſperis pulmonum arteriis communicetur, reſpirationem alterare minime potis eſt. At parva, & denſa reſpiratio, etiam dolore thoraci non propagato, ſed in iis tamen partibus exiſtente, quæ una cum thorace moventur, fieri poteſt: Obſervandum vero cauſſarum diſtinctionis gratia, partium nomine, quæ circa reſpirationes a Galeno moveri dicuntur, cum thoracis ipſius, tum quæ circa thoracem ſunt partes intelligi; utræque enim circa reſpirationes eo moventur diſcrimine, quia thoracis partes non motæ moventur, cum circa reſpirationes ſe moveant: quæ autem circa thoracem ſunt motæ, moventur, cum ad thoracis motum moveantur. Sed occurrit in oppoſitum pulcherrima difficultas ex Hippocratis theoremate primo prog. tex. 24. a Galeno conſiderato 3. *de dyſpnœa* 4. habet enim: *Spiritus denſus exiſtens dolorem, aut inflammationem ſignificat in locis ſupra ſeptum tranſverſum*: quæ loca partes ſpirabiles in Coacis de reſpiratione appellat. Non ergo dolorem in locis, quæ ad thoracis motum moventur, ſignificabit: ſunt enim infra ſeptum tranſverſum. Ita ergo limitanda eſt Hippocratis ſententia, maxime ſpiritum denſum dolorem, aut inflammationem in locis ſupra indicare, nonnunquam tamen, immo & ſæpe, in partibus ſub ſepto doloroſas ſignificare affectiones. Pro thoracis ergo dolore quemcunque quocunque modo ad thoracem attinentem intelligo, dummodo ejus cauſſa parva, & denſa ſequatur reſpiratio. Non ita tamen, ut aliquis exiſtimet, dolorem parvæ, denſæque reſpirationis ſimul eſſe cauſſam, ut cum ardore conjunctum, ſicut Duretus in Coacis de reſpiratione libro ſecundo, tex. primo: nam & ſoli ſimplici competit dolori, cæteriſque a dolore, ut ſimplici anguſtiæ. Dolor tamen eſt una ex cauſſis difficilis ſpirationis parvæ, & denſæ. Qui ergo ſcire cupit, quot modis ex dolore reſpiratio parva, & denſa accidat; quibus de cauſſis dolor circa thoracem contingat, neceſſe eſt ut noſcat; tot enim erunt cauſſæ, quot thoracis doloris ſpecies. Dolorum ſpecies tum ex ipſo dolore, tum ex dolentis loco ſumuntur. Doloris quidem differentiæ genericæ, ut ex antecedenti libro patet, duæ ſunt, dolor *ſimplex & compoſitus*. Simplex eſt, qui nec cum uſu aucto, nec cum alio affectu conjungitur. Compoſitus eſt triplex, qui componitur cum ſola anguſtia, qui cum ſolo ardore, ſeu uſu aucto, & qui cum utroque: qui enim cum delirio, & perfrigeratione copulatur, compoſitionis eſt accidentalis, de quo priori parte. Reſpectu loci dolentis differentiæ a partibus, quæ circa reſpirationes *movent, & moventur*, ſumuntur, & ab iis, quæ *deducunt*. Quæ movent, ſunt *partes thoracis* ſecundum muſculos. Quæ moventur per ſe, ſunt *pulmones*, quæ per accidens *hypocondria*. Quæ deducunt ſunt *fauces*. Quare dolor, qui eſt cauſſa parvæ, & denſæ reſpirationis, aut ad fauces, aut ad thoracis partes, aut ad hypochondria attinebit; hoc enim ternario una cauſſarum methodus perficitur. Exordiamur a cauſſis doloris ſimplicis, & compoſiti; uterque enim circa prædictas partes fieri contingit.

Pro thoracis dolore quid intelligatur.

Nomine partium, quæ circa reſpirationes moventur quid Gal. intelligat.

Difficultas.

Reſponſio.

Tot cauſſæ quot thoracis doloris ſpecies.

CAPUT II.

De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex ſimplici dolore.

SImplicem dolorem eſſe diximus, qui ſine uſu, & affectu. Dari ſimplicem dolorem ſine uſu patet ex primo *de dyſpnœa* 9. *& cum ſane hic ſolus affectus fuerit, nempe dolor quidam thoracis, non vero urgeat utilitas*. Et ex 3. *cap.* 5. *& ſi pleuritis non ſit, ſolus autem dolor*, hoc eſt ſine inflammatione, conſequenter ſine ardore. Ardorem enim uſum auctum appellat loco præallegato, quem imitatus eſt magnus Duretus de reſpiratione tex. 1. Eundem ſic nuncupavit Galenus primo *de dyſpnœa* 10. cum dixit, reſpirationem denſiorem fieri *ob ſolum ardorem*. Et 2. *lib. cap.* 7. enimvero facile quis nobis admittet, ſimplicem eſſe ſine ardore dolorem, ut ardorem ſine dolore, non tamen ſine affectu, ſeu anguſtia. Et tamen verum eſt, quod ſicut communis anguſtia eſt ſine dolore, ita ſimplex dolor ſine anguſtia eſſe poteſt. Anguſtiam ſine dolore reſpirationem afficere, patet ex primo *de dyſpn. cit.* his: *Reliquæ tamen organorum affectiones, quæ citra dolorem, per obturationes, aut durities, aut compreſſiones, aut omnino coarctationes, &c.* Propterea ſequenti capite ſigna tradit, quibus reſpiratoriorum organorum vitia *citra dolorem conſiſtentia ab iis, quæ cum dolore* diſtinguuntur. Sed de his ſuo loco nobis in præſentiarum penſum demonſtrandi impendet, ſimplicem dolorem, non tantum ſine ardore, verum etiam ſine coarctatione, reſpirationem lædere. Prima Galen. auct. eſt 2. *de dyſpn. cap.* 10. ait enim: *Dictum autem eſt ſexcenties, aut dolorem eſſe oportere circa aliquam partem, quæ per reſpirationes movetur, aut aliquod ex reſpiratoriis organis coarctari*: conſtat enim disjunctivas particulas dolorem a coarctatione diſcludere. Ita & eodem libro *cap.* 7. inquit: *Dolorem etenim ſolum in aliqua particula, quæ circa reſpirationes movetur factam parvam, & denſam efficere univerſam reſpirationem, monſtrabatur*. Pro ſolo enim dolore omni modo ſimplicem intellexit, qui non ſolum a delirio, & ardore, ſed etiam ab anguſtia ſejungitur.

Datur ſimplex dolor ſine uſu aucto.

Ardor & uſus auctus idem eſt.

Cujus rei fundamentum poſitum eſt a Galeno 2. acutorum primo, qui docet, dolorem eſſe ſubitam mutationem, eamque geminam, ad *qualitatem* nimirum & *continuitatem*, cum utraque corrumpitur. Qualitas per *intemperiem inæqualem* alteratur: continuitas per partium *diſtentionem*, & *compreſſionem* corrumpitur. Ex inæquali intemperie dolorem circa thoracem fieri colligitur ex 4. de loc. aff. quo loco hæc ipſa Galenus; *Quem etiam didiciſtis, quod inæquales intemperantiæ dolores ſæpenumero excitare ſolent*. Dolor ergo thoracis, vel circa thoracem ex inæquali intemperie ſimplex erit affectus ſine anguſtia. Ex diſtenſione pariter & compreſſione unitatem partis corrumpi, & dolorem cauſſari patet, neque enim dolor aliquis unquam fieri poterit, niſi pars dolens aut diſtendatur, aut comprimatur. Differunt vero *diſtenſio, & compreſſio*, quoniam compreſſio eſt coarctationis ſpecies, quæ fit per contactus ſyntimoriam; diſtenſio fit per propriam affectionem. Ita Galenus 2. acut. 1. vult ad hunc modum in pleuriticis lateralem dolorem ſuſcitari, de quo Hippocrates, Galeni verba hæc: *Cum quæ in illis locis eſt phlegmone repletione corpora ipſa laborantia diſtendit*, & propterea pleuriticus dolor exquiſitus fit per ſolam pleuræ diſtenſionem, non per compreſſionem; non eſt tamen dolor ſimplex, quoniam etiamſi ſine anguſtia, non tamen ſine uſu aucto. Et quamquam Galenus eodem comment. tex. 10. ſcribat: *tenſiones in ſola affectus participatione fieri, cum videlicet partes iis, quæ inflammantur, attiguæ, citra ſanguinis in eis redundantiam tenduntur*: non tamen pro *attiguis* partes vere contiguas, ſed ejuſdem inflammatæ, pleuræ nimirum, partes intelligit, quæ tametſi non ſint inflammatæ, continuitatis tamen conſenſione ab ea, quæ inflammatione eſt obſeſſa, diſtenduntur. Hoc modo etiam intelligendus eſt Galenus 4. de loc. aff. 7. dum ait: *Similiter ſpiritus crudi, flatuoſique copia, qui arctatus aliquando partes ipſum ambientes diſtendit*. Et infra: *ſi aliquando retentus ſuccus ambientia corpora diſtendat*; propriam enim diſtenſionem intelligit, quæ non eſt compreſſio. Fit enim diſtenſio, vel ex partis alicujus, ut pleuræ, inflammatione, ut dictum eſt, vel ex materia non inflammante, ſed ſolum aut replente, ut flatu, & crudo humore, aut violenter exeunte, taliſque dolor eſt ſimplex e ſimplici diſtenſione ſine ardore, & compreſſione. Quando autem una pars ab alia primario affecta comprimitur, diſtenditur quidem, alioqui non doleret, eſt tamen illa tenſio ex compreſſione per ſympathiam, ad differentiam alterius, ut cum in arthritide ob ligamentorum compreſſionem nervoſæ partes ten-

Dolor quid.

Differentia inter diſtenſionem & compreſſionem.

Diſtenſio unde fiat.

tenduntur, & dolent: ita tenſio fit, ac duritas hypochondrii ex viſcerali inflammatione, vel ſcirrho, quam hypochondrii compreſſionem, *oppreſſionem* Duretus in Coacas text. 2. de hypoch. nuncupavit. Fit ergo diſtenſio ſine compreſſione, non tamen compreſſio ſine diſtenſione, quando eſt cauſſa doloris; cum enim ſola eſt compreſſio, ſimplex eſt anguſtia abſque dolore: raro tamen partes aliquæ diſtenduntur, quin aliæ comprimantur, talis eſt ad dolorem partium antiſpaſis. Non tamen anguſtia ſine dolore ſemper eſt compreſſio, quia poteſt eſſe conſtipatio, ſeu *obturatio* in partibus haud ſentientibus; quemadmodum compreſſio non neceſſario ſemper eſt doloroſa. Datur ergo ſimplex dolor ſine uſu, & anguſtia ob partium diſtenſionem a flatu, & humore crudo. Utraque autem ſimplicis doloris cauſſa & circa thoracem, & hypochondria nonnunquam conſiſtit, qua reſpiratio parva, & denſa efficitur. Simplicem dolorem circa coſtas proponit Galenus 3. *de dyſpn.* 5. ſcribens, *Etſi pleuritis non ſit, ſolus autem dolor circa coſtas exiſtit, denſus, & parvus fit ſpiritus.* Circa hypochondria eundem proponit ſubjungens. *Quemadmodum ſi circa os ventris, aut ſtomachum, aut ſplenis caput, aut hepatis gibbam partem. Nam & in his locis, ſi quis ſit dolor, neceſſarium eſt parvum, & denſum fieri ſpiritum*: & de ſimplici dolore loquitur.

Diſtenſio fit ſine compreſſione, ſed non compreſſio ſine diſtenſione.

Dolor ex pleuræ diſtenſione a flatu.

Ex pleuræ diſtenſione a flatu circa coſtas fit dolor, qui pleuritidem metitur, & diſcutientibus ſanatur. Ita Hippocrates 1. acut. 32. ob ptiſanam præpoſtero ordine oblatam ex inteſtinorum oppilatione flatus metaſtaſim cenſet fieri ex inteſtinorum ſcybalis ad latus, ibique dolorem vel fovere, vel gignere. Et ex hoc loco Hyppocratis originem ſuam fortaſſis ea traxit opinio de ſpuria illa pleuritide ex acribus vaporibus elevatis ab inteſtinorum vermibus, de qua Quercetanus in Pharmacopæa *cap.* de Aquis.

Dolor ex humoris crudi tranſpoſitu.

Ex humoris etiam crudi tranſpoſitu, aut ex lenibus arteriis, quod tamen raro accidit, aut ex hepate per venam inconjugam, aut ex aſperis arteriis a capite ad pleuram dolor fit modo ſupera, modo infera thoracis parte, qui verum pleuriticum aſcendentem, vel deſcendentem æmulatur, & pleuritis Aetii vocatur. Uterque autem ex ſua natura fit ſine febre. Aliquando tamen febres accerſit ob violentam, ac ſubitam pleuræ diſtenſionem: & cum idem humor crudus reſpiratoriis organis concoquitur, & purulentus redditur, ut nuper in veſtali vetula, dum hæc ſcriberem, obſervavi, quæ ob violentum humoris crudi a capite decubitum ad primas thoracis coſtas pungitivo, eoque continenti dolore cruciabatur una cum febre, tuſſi, *dyſpn.* & dolor ad acromion, & brachium fere totum extendebatur: quam ideo conſequentibus abſque venæ ſectione paucis diebus curavi, quam ſi ſecaſſem, Ægrotam enecaſſem. Ubi autem lateralis dolor ex humore crudo febrem aſciverit, a vero pleuritico febris magnitudine erit diſtinguendus, faciei decoloratione, ætate, reliquiſque humorem crudum conſequentibus, de quibus abunde in libro de Polyæmia: plurimum tamen hic dolor a flatu, & crudo humore eſt ſine febre, ideo ſolus & ſimplex, huncque Galen. indicavit 1. *de dyſpn.* 9. his verbis: *Et ſane cum ſolus hic affectus fuerit, nempe dolor quidem thoracis, manente calore cordis intra terminos a natura conſtitutos.* Ejuſque cauſſam violentam ſcilicet diſtenſionem exacte deſcripſit 4. de loc. aff. 7. dicens: *Similiter ſpiritus crudi, flatuoſique copia, quæ arctatas aliquando partes ipſum ambientes diſtendit, aliquando vero violenter egreditur. Præterea frigidi, & lenti humoris abundantia, ſi aliquando retentus ſuccus ambientia corpora diſtendat, aut inde violenter exeat.* Obſervavi ego ſimplicem dolorem fixum circa coſtas materia frigida intercoſtalibus muſculis impacta, qui cum nullis remediorum præſidiis cederet, brevi ſetaceo ſpatio intercoſtali dolenti infixo fuit curatus. Obſervavi etiam poſt pleuritidem, facta metaſtaſi humoris extra, relictum eſſe dolorem fixum ſine febre, quem poſt longum tempus brevi curatum vidimus ſynapiſmo adhibito. Verum enim vero ſicut pleuræ diſtenſione a flatu, & humore crudo ſimplex circa coſtas dolor naſcitur: ita ſimilis circa hypochondria ob peritonæi diſtenſionem. *Empneumatoſi* enim, hoc eſt, concluſo flatu parvum, ac denſum produci ſpiritum, ſatis *lib.* 2. *cap.* 5. explicuimus, quam *dyſpn. pneumatoſin* fore appellandam docuimus. Ita flatu extremitatibus vaſorum hepatis concluſo ob partium diſtenſionem fit dolor. 5. de loc. aff. Eo magis, ſi ventriculo, colo, reliquiſque viſcerum ſpatiis includatur, ut in ventriculi tympanite, ſeu inflatione. Repletis quoque ſpiritu flatuoſo arteriis dolor fit, qualis ille fuit, quo Galen. circa hepatis gibbam torquebatur, de quo in libro de curandi ratione per ſanguinis miſſionem, ſibi enim in ſomnio monito cephalicam manus ſummæ dexteræ arteriarum tundi curavit. Pariter redundante humore crudo primis hypochondriorum viis ejus motu dolorem creari Galen. docuit 4. de tuend. valet. 5. qui reſpirationis motu liberaliori ita exacerbari poteſt, ut voluntas reſpirationem ad parvitatem, & denſitatem aliquo modo cohibere cogatur, quinimmo & multum; ut ſuperiori anno in Moniali nobiliſſima obſervavi; hæreditaria cardialgia ſine febre ferociter conflictata, crudo, ac flatuoſo humore circa os ventriculi collecto: qui & pungitivo cruciatu duodecimam thoracis vertebram infeſtabat: anguſtioſa enim reſpiratione ægram premebat: dolor autem, modo crudorum vomitu deſinebat, ſæpius ſine ullu ſenſibili vacuatione flatuoſo vapore diſcuſſo, judicabatur. In eodem cœnobio tempore eod. in ala cordis dolorem ſine febre ex eadem cauſſa adnotavi, cui non tamen reſpiratio denſa, ſed & omnimoda urinæ ſuppreſſio pro toto intervallo, quo dolor inſæviebat, accidere ſolebat; fortaſſis autem ob viſcerum ſyntimoriam, vel pro dolore nequeuntibus abdominis muſculis ſeminis partes per urinæ excretionem ſufficienter comprimere; ut quæ cauſſa parvæ contractionis thoracis, eadem & abdominis eſſet. Hic vero ſimplex hypochondriorum dolor a flatu, humoreque crudo, diſtendente tamen, ac replente ſine diaphragmatis coarctatione fieri etiam poteſt, ac debet, ſi ſimplex eſſe debeat. Ita enim ut cum Galen. 1. *de dyſpn. cap.* 12. oſtendimus, differt ſimplex dolor a ſimplici coarctatione; hæc enim neceſſario in reſpiratoriis particulis fieri debet, non ſic dolor, ſed in iis ſolummodo etiam quæ thorace moventur, cujuſmodi ſunt, *ſtomachus*, id eſt, æſophagus; *venter*, id eſt, ventriculus, *hepar*, *lien*, *peritonæum*, quod circumambit inteſtina, *colon* aſcendens, *ſuperiora inteſtina tenuia*, & *muſculis præcordiorum*: his adde *pancreas*, & *meſenterium*. *Perſpicuum enim eſt, quod amplius in magnis thoracis motibus dolore vexantur, minus vero in parvis: & ob id parvus, & denſus non ſolum pleuriticis, ſed etiam quibus ſtomachum aut ventrem doloroſa affectio infeſtat, aut aliud quoddam ex prædictis membris*, nulla nimirum facta ad ſeptum compreſſione, nulloque thoraci dolore ſuppeditato, etiamſi raro id accidat.

Dolor ex flatu & crudo humore ſine febre ut plurimū eſt.

Dolor ex repletis ſpiritu flatuoſo arteriis.

Simplex dolor a ſimplici coarctatione quomodo differat.

Dum enim magno thorax motu movetur, etiamſi non doleat ipſe, vel comprimatur, magnitudo eſt moleſta. Dolor enim naturalium partium, quæ ad thoracis motum moventur, exacerbatur, & parva cogitur thoracis diſtenſio fieri, parvaque reſpiratio modo utroque. Hoc autem nobis Galenus indicavit 3. *de dyſpn.* 5. his: *Sive dolor circa quamcunque partem ſic appropinquantem reſpiratoriis organis, ut ipſis motis ſimul moveatur: denſus, ac parvus erit ſpiritus.* Et ſi dolor ſit vehemens, etiamſi non moveantur, dolebunt, ſi levior, quando moventur, ex 4. *de loc. aff.* 7. De hoc igitur ſimplici dolore, utpote ſine uſu aucto, loquens Hipp. 6. Aph. 40. ſtatuit. *Quibuſcunque dolorifica ſine inflammatione hypocondria ſunt, his ſuperveniens febris dolorem exſolvit.* Poſſunt tamen hypochondria dolere abſque inflammatione ob tumorem frigidum, ideo revera aphoriſmus non eſt de ſimplici dolore omni modo; ubi enim hypochondria ex tumore aliquo dolent, vix diſtenſio eſſe poteſt abſque ſepti coarctatione. Potius ad præſens inſtitutum attinet Galeni axioma, quo pro ſe in Galenum Duretus utitur de *dolore non pleuritico*, quem phrenitis ſectatur: eſt autem axioma. *Flatuum interceptio nunquam hypochondriis infert diſpoſitionem inflammatoriam.* Poteſt tamen dolorificam, eamque ſimplicem afferre affectionem, cujus cauſſa ſpiritus parvus, ac denſus reddatur. Talis autem offenſio non eſt lateris nec morbo, nec ſympathia, ut recte ſubjungit Duretus, ideo ad ſola attinet hypochondria, tamquam ſimplex eorum offenſio dolorifica. Quare ſimplex dolor, qui eſt parvæ, & denſæ reſpirationis cauſſa, & ad thoracem, & ad hypochondria attinet. Fauces excluduntur.

Hypochondria abſque inflammatione dolere poſſunt.

CAPUT III.

De Cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore conjuncte: & primum cum uſu aucto.

Dolorem conjunctum appellavi, qui neceſſario, & non per accidens conjungitur. Per accidens conjungitur cum *delirio*, *perfrigeratione*, & *convulſione*, de cujus conjunctione ſuperiori parte dictum eſt. Neceſſario autem, vel cum *uſu aucto*, vel cum *anguſtia*, vel cum *utroque*, & hæc doloris conjunctio ad præſentem locum attinet. Hæc eſt eſſentialis doloris conjunctio, quia reſpirationis difficilis ſpeciem, quæ doloris eſt propria in contrariam, aut diverſam neutiquam mutat, ſed intenſiorem reddit, ad differentiam accidentalis, quæ eandem in oppoſitam pervertit. Dolor ergo ad thoracem attinens conjungitur, aut cum uſu aucto tantum, aut cum anguſtia tantum, aut cum utroque ſimul uſu, & affectu, omnibuſque modis, magis tamen, minuſque parvam, ac denſam efficit reſpirationem. Exordiamur a primo conjugio doloris cum uſu aucto. Pro qua re ſciendum, uſum auctum ſumi pro *phlogoſi*, ſeu inflammatione: phlogoſis vero in Galeni doctrina bifariam ſumitur, uno modo pro *multa caliditate reſpiratoriis organis concervata*, ut 3. *de dyſp. cap.* 5. ubi inflammationem non tantum proprie, ſed Hippocratis, & Eraſiſtrati ſententia, ſumit pro phlogoſi, & phlogoſin pro ſimplici ardore, ſeu calore aucto, ut in

Dolor ad Thoracem attinens quomodo conjungatur.

Uſus auctus pro phlogoſi ſumitur.

Phlogoſis bifariam ſumitur.

Primo modo,

ut in *febribus exurentibus*. Cum tali autem uſu aucto non neceſſario dolor jungitur; eſt enim hujuſmodi inflammatio magnæ & denſæ reſpirationis cauſſa, quæ dolori opponitur; qua *dyſpnœa* ſignificatur ea tantum inflammatio, quæ ſupra ſeptum tranſverſum, propter rationem a Galeno adductam ſub capitis fine, partium enim infra ſeptum calor auctus reſpirationem in magnitudinem, & denſitatem elevare non poteſt, ad differentiam illius uſus aucti, cui copulatur dolor, talis enim ad denſitatem, ſi non ad magnitudinem reſpirationem alterare valet. Alio igitur modo ſumitur phlogoſis pro vera inflammatione, ut conſtat apud Galenum 2. *de dyſpn.* 7. qui ait: *Per inflammationem autem nunc intelligendus eſt durus, & calidus, & dolens tumor, quemadmodum & Eraſiſtratus vocare conſuetudinem habet, & recentiores Medici omnes; quandoquidem, quod veteres Græci phlogoſin id nominaverint, quod hodie phlegmonem, hoc eſt, inflammationem dicimus, nemo fere ignorat.* Conſuevit etiam Galenus, ut ſupra indicavi, inflammationem hanc *ardorem* nuncupare, pro ardore uſum auctum in corde ex inflammatione accenſum intelligens, ut primo *de dyſpn. cap.* 9. dum ait: *ſi vero ardor quidem in ipſo corde oboriatur.* Intelligere enim ibi pro ardore uſum auctum ex vera ortum inflammatione, patet, quia eo capite de ſimplici dolore loquitur, ad differentiam illius, qui cum ardore eſt conjunctus, & qui parvæ & denſæ reſpirationis eſt cauſſa; hic enim nullus, niſi vere inflammatorius; propterea antequam in capitis calce de ſimplici dolore loqueretur, de thoracis inflammatione paulo ſupra locutus fuerat. Sic Duretus in Coacis de reſpiratione dolorem cum ardore conjungens, cujus copulati vitii conſectariam reſpirationem parvam & denſam eſſe affirmat, pro ardore, niſi eum, qui ex inflammatione, intelligere poteſt; & ſi alium intellexerit, maxime, ut ſuſpicor, lapſus eſt. Non nego tamen, aliquando Galenum pro ardore ſimplicem uſum auctum febrilem uſurpare, ut eodem *lib. cap.* 10. Inflammatorio igitur ardori, ſeu uſui aucto dolor ad thoracem ſpectans ita conjungitur, ut ſæpius dolor pro ipſo affectu inflammatorio ſumatur ab Hippocrate, & Galeno, ut Duretus demonſtrat *lib.* 1. *tex.* 32. eſt enim dolor præcipuum inflammationis ſymptoma. Pro dolore vero inflammatorio ardori conjuncto intelligi debet, cum pars inflammata citra compreſſionem ſola dolet diſtenſione, quod ſoli pleuritidi accidere ſupra probavimus: ad differentiam ſepti, hypochondriorum, & faucium, quarum partium inflammatarum dolor non ſola diſtenſione, verum & compreſſione excitatur, ideo non cum ſolo ardore, ſed cum anguſtia quoque copulatur, eſtque dolor omni modo compoſitus, de quo infra. De dolore igitur ſoli uſui aucto conjuncto locutus eſt Galenus primo *de dyſpn. cap.* 2. his: *Ubi ſimul dolor, & utilitatis augmentum concurrunt, non ſat eſt ſolum denſari actiones, ſed coguntur ſæpe convulſoriè reſpirare.* Uti enim inæqualis ad magnitudinem, & parvitatem fit tranſitus, ita denſitas præter modum augetur. Pro utilitatis autem incremento illud idem intelligit, de quo nos paulo ſupra, ad illius differentiam de quo quarto de loc. aff. 7. quod citra dolorem magnæ, & denſæ reſpirationis eſt cauſſa, ut convulſio.

Secundo.

Inflammatio ardor quoque vocatur a Gal.

Dolor pro ipſo affectu inflammatorio ſumitur.

CAPUT IV.

De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore conjuncto cum ſola anguſtia.

SEquitur dolor cum ſola anguſtia conjunctus, ille autem eſt, qui fit *cum vitiis dolorem non inferentibus*, quæ hoc modo a Galen. nominantur primo *de dyſpn. cap.* 11. Ex ſuapte enim natura non inferunt dolorem, ſed ex accidenti ob nimiam diſtenſionem, & compreſſionem partium ſentientium, quarum cauſſa parva, & denſa fit reſpiratio. Porro hæc vitia ſunt potiſſimum tumores *ſcirrhoſi*, *tubercula*, *obturationes*, *diſtenſiones vaſorum*; *oſſei*, & *cartilaginei tumores corporum glandoſorum*; hæcque tum in thorace, tum circa thoracem. Eſt & *ulcus* gulæ, ad hæc *conſtipationes*, & *compreſſiones* ad æſophagum, aſperamque arteriam ſpectantes. Et ſane *ſcirroſi tumores* hepatis, & lienis, quamquam ex ſua natura indolentes, tamen dolorem afferunt, ſi vel circumſitas hypochondriorum partes nimium diſtendant, vel ſeptum ad infernam thoracis extremitatem nimis comprimant. Ut plurimum tamen non dolent, aut ſaltem parum, maximeque cum oppoſitum latus æger cubat, vel cum modica manu comprimuntur, ut explorentur. Exemplum apud Hippocratem habemus 4. Epidem. famulæ de recenti emptæ, *cui durities in dexteris erat magna, non tamen valde doloroſa*, ideo nec valde difficulter ſpirans fuit ob rationem 3. *de dyſpn. capit.* 12. a Galeno aſſignatam, *ſemper enim juxta magnitudinem cauſſæ difficilem reſpirationem facientis, etiam ipſa difficilis reſpirationis magnitudo producitur*: propterea a duritie hepatis non admodum doloroſa reſpiratio non parva, denſaque multum creabatur, ut nos *lib.* 2. *cap.* 3. expoſuimus. Obſervavi Mantuæ anno 1627. in defuncta Virgine ſanctæ Caritatis ſiniſtrum pulmonem ſcirrhoſum, de quo ſuo agam loco, qui dorſum ad inferiores coſtas comprimendo dolorem, & conſequenter dyſpnœam doloris, & anguſtiæ propriam attulerat. *Tubercula* quoque pulmonum ex ſe quamquam indolentia, membranoſas tamen partes prementia nonnunquam dolorem inducunt. Similiter lenium, & aſperarum arteriarum *obturationes*, cum gulam, vel aliam partem membranoſam, etiamſi hoc raro accidat, comprimunt, ſuſpirioſi doloris cauſſa fiunt. Et qui in pancreate, & meſenterio cartilaginei naſcuntur tumores de quibus ſequenti parte, ſua tyrannica oppreſſione dolorem efficiunt, & difficilem anhelitum aliquando pariunt, non tamen ſemper. Vaſorum quoque *diſtenſiones* id quoque, quamquam raro, producunt: nam etſi vaſa non doleant, cum non ſentiant, tamen concluſio in ipſis Patuoſo ſpiritu, ob communis membranæ ſentientis diſtenſionem, dolor ſequitur, qui reſpirationem lædit ſua læſione, dummodo hæc vaſorum diſtenſio ſit ipſi ſepto propinqua: ita enim Galenus in ſomnio monitus dexteræ manus arteriotomia ſe a dolore hepatis gibbam infeſtante, quæ cum ſepto committitur, vindicaſſe, hiſtoriam recenſet in libro de curandi ratione per ſanguinis miſſionem; Galenum autem & doluiſſe, & ob ſepti compreſſionem aliquo modo difficulter ſpiraſſe credere eſt conſentaneum. Eo magis hoc fieri poſſe aliquando videtur circa ſplenis caput, quippe longe plures, & majores arterias admittat. *Sthit-hydrops*, & *empyema*, etiamſi ſint ex ſe indolentes affectus, ut Galenus tradidit primo *dyſpn. cap.* 11. aliquando tamen, decumbente pure, & defluente aqua e pulmonum alis ad ſeptum, acerbus oritur dolor, preſſo diaphragmate, quem ſpiritus parvus, & denſus ſectatur cum parva thoracis dilatatione, nequeunte ægrotante ſuper affectum latus, quod ut plurimum dexterum eſt, decumbere ob doloris acerbitatem, & ſpirandi difficultatem. Tandem in *affectu hypochondriaco* pneumatoſin doloríficam excitari cum ſuſpirio anxifero ob doloroſam ejuſdem ſepti compreſſionem, Practicantibus omnibus ſatis compertum eſt; inde enim Hippocrates & Galenus pneumatodes, & pneumatias eos denominavere, qui ob illam inflationem anheloſi redduntur, potiſſimumque dolore accedente. Enimvero dolor non tantum cum hac anguſtia, quæ compreſſio dicta eſt, copulatur, verum etiam, etſi rarenter, cum alia, quæ *coaleſcentia* vocatur, quale eſt *gulæ ulcus*, & hoc enim Galenus inter hujus *dyſpnœæ* cauſſas repoſuit 4. de loc. aff. 7. ulceratæ namque gulæ dolor exacerbatur, cum thoracis motus gula moveatur, eaque pars ejus potiſſimum, quæ pulmonibus ſubjecta ad ventriculum & ſeptum porrigitur. Id obſervavi in populari meo, ac cibi, potuſque citra vomitum regurgitatione cognovi, ac publica conſultatione aperui, decumbebat enim Æger prope Eccleſiam ſancti Blaſii Bononiæ. Poſt obitum autem apertus eſt, & ulcus inventum ea æſophagi parte, quæ paullo ſupra ſeptum jacet; idque ſine inflammatione, penetraverat vero totam ſiniſtram gulæ partem rotunda eroſione, ac ſi globulo trajecta fuiſſet & apertura inferiori ſiniſtri pulmonis ala cooperiebatur, reſpiravit Æger, dum ſævo hoc malo conflictabatur, parva, & denſa reſpiratione. Cæterum non ſolum circa thoracem, & in thorace ipſo dolor cum ſola anguſtia, verum etiam circa fauces hujus *dyſpnœæ* cauſſa redditur, & quidem duobus modis. Aut cum caro, excreſcens intra æſophagi partem ſuperiorem, qua ſphincteribus utrique ſcutiformis cartilaginis oras cingit, comprimendo ſibi ſubjectam aſperæ arteriæ membranam, dolorem quendam producit, qui ſimul cum anguſtia difficilem parit anhelitum. Hunc enim Mantuæ in duobus Ægrotantibus obſervavi, qui difficultate ſpirandi, & deglutiendi, ſimul anguſtiati & ad extremam maciem redacti miſerrime interierunt. Aut cum tumor extra circa aſperam arteriam creſcit, qui dolorifica coarctatione eam premens liberum ſpiritui ingreſſum impedit; ita enim aliquando bocium nimia mole exturberans hanc partem premit. Et ante paucos menſes in fœneratore Mantuano tumorem gallicum obſervavi paulo infra laryngem, qui ſpiritus ſemitam ita occupavit, & compreſſit, ut tandem inter reſpirandi anguſtias coactus infelix objierit. Sed de dolore cum anguſtia hæc ſatis.

Vitia dolorem non inferentia.

Dolorem inducunt tubercula pulmonum. Obturationes arteriarum.

Diſtenſiones vaſorũ.

Hydrops Thoracis. Empyema.

Pneumatoſis hypochondriorũ.

Dolor cum coaleſcentia.

Dyſpn. cauſſa circa fauces duplex eſt.

CAPUT V.

De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore utroque modo conjuncto, & cum anguſtia, & cum uſu aucto, ſeu de dolore inflammatorio.

ULtimo loco examinanda eſt cauſſa parvæ, & denſæ reſpirationis a dolore utroque modo conjuncto, & cum anguſtia, & cum ardore. Hujuſmodi vero eſt dolor inflammatorius, unico pleuritico excepto, quem ſola diſtenſione circa compreſſionem ex Galeni mente fieri declaravimus, etiamſi vix credi poſſit, diſtenſionem ex inflammatione ſine aliqua compreſſione eſſe poſſe: revera tamen longe minor hæc eſt, quam in reliquis partibus inflam-

Partes thoracis, quæ inflammantur.

inflammatis. Sunt autem thoracis partes, quæ inflammantur, & dolent, a Galeno 2. *de dyſp.* 7. enumeratæ *pectus*; *coſtæ*; *loca circa claviculas*, & *fauces*: his tamen annumerantur quoque *dorſum*, *hypochondria*, & *ſeptum*. Ut ergo ad præſens attinet inſtitutum, agendum eſt de inflammatorio pectoris, coſtarum, clavicularum, faucium, hypochondriorum, dorſi, & ſepti dolore, ſumpto exordio a pectorali. Pectus uſurpat Galenus loco ſupra citato, & 5. aph. 6. eo ſenſu, quo Hippocrates in Coacis de dorſo tex. 10. qui eſt *Dolor affixus pectori* pro tota ſcilicet anteriore thoracis parte ſeptem oſſibus contexta, duodecimque coſtis accita quam *ſternum* vocant. Obſervat autem Duretus de pleuritide tex. 31. Priſcorum hominum pectus ſeptem oſſibus ſtatuminatum; Noſtris tribus tantum, ſicut pulmones tribus alis olim diſtinctos, nunc ſolis duabus partiri, ob majorem thoracis amplitudinem ex vividi caloris amplificatione, capitiſque magnitudine. Quid vero de hac re ſine auctoritate prolata ſentiendum, non eſt præſentis otii. Ad pectus ergo duplex attinet inflammatorius dolor, *pleuriticus*, & *peripneumonicus*. Pleuriticus pectoralis, ad lateralis differentiam, ſterni medietatem occupans, membranas pectus interſepientes ſollicitat, ſicut lateralis pleuram coſtas ſuccingentem. Peripneumonicus vero ad pulmones refertur. Utrumque dolorem *mala dolorifica* Hippocrates appellavit in Coacis tex. 13. & 19. de pleuritide, & peripneumonia. Sed doloris proprietate diſtinguuntur; pleuriticus enim pectoralis punctorius, ut lateralis, eſt: peripneumonicus gravativus cum acerba tenſione. De priori loquitur Hippocrates in Coacis de Dorſo tex. 11. qui ait, *dolor affixus pectori cum torpore*; nam & Duretus proprietate, & affectus vehementia dolorem hunc ad membranam referri expoſuit, etiamſi eodem commentario de pectorali dolore ad lateralem tranſitum committere videatur. De poſteriori gravativo ita Hippocrates peripneumoniam deſcribens: *In pectore gravitas*. Et in Coacis tex. 23. de peripneumonia habet. *Si dolor nondum quieſcit*, pectoris enim gravitatem intelligit, ut recte Duretus, per conſequens peripneumonicum e ſyſtrophica pulmonum inflammatione. Et quamquam tex. 61. dolorem peripneumonicum lateralem appellet ſcribens. *Quibus a dolore lateris*, tamen lateris dolor per metonymiam ibi pro altero pulmonum dolorifico, ac inflammato accipitur: non fit vero peripneumonicus lateralis, niſi cum pulmo inflammatus cum pleura coaleſcit; ita enim præ redundanti inflammatione pulmo in latus incumbit, ut Oraculum in Coacis tex. 31. hoc breviario indigitavit. *Si vehementer inflammantur aortæ*, id eſt, bronchia, *ut in latus incumbant*, hoc eſt, coſtis adhæreſcant; ita enim peripneumonicus gravativus jungitur cum laterali pungitivo. Quemadmodnm ex noſtra obſervatione, cum pulmo inflammatus cordis pericardio, & membranis interſepientibns coaleſcit, cum gravativo punctorius pectoralis copulatur. Ex ſe tamen unus eſt gravativus, alius punctorius & uterqne ad pectus ſpectat. Præterea quamquam ex ſanguinis anadrome ad mediam alam pulmonum dolor fiat, *ad mediam coſtam*, quæ eſt thoracis ſexta, ut Hippoc. cit. 31. non eſt tamen hic peripneumonicus lateralis vocandus, ſed pectoralis, cum ad mediam coſtam, non ſecundam lateralem, ſed profundam, eamque acclivem, vel declivem pectoris regionem, attineat. Uterque igitur eſt pectoralis, & proprietate diſtingnitur, ut dictum eſt. Quod ſi dolor pectoralis muſculos pectorales, eoſque aut internos, aut externos, exerceat, gravativus quidem erit, ceteris tamen a peripneumonico diſcriminandus, ut orthopnœa, malarum rubore, reliquiſque peripneumoniæ acceſſoriis, quemadmodum doloris proprietate a pectorali pleuritico diſtinguitur. Non immerito igitur Hippocrates 5. Apho. 67. *Inter dolores coſtarum, pectoris, aliarumque partium, an multum interſit, accurate ſciendum* poſuit. Non tamen eſt abſolute verum, quod ibi Duretus, pectoralem in carne ab eo, qui in membrana, diſtinguit, eo quod ille nec jugularis, nec hypochondriacus eſſe valeat; ut enim infra demonſtrabo, & ad jugulum, & ad hypochondrion vergere poteſt. De natura igitur pectoralium dolorum dicendum, quomodoque reſpiratio parva, & denſa vario modo ex ipſis fieri accidat.

Priſcis pectoris oſſa ſeptem erant, nobis tria.

Olim pulmonis alæ tres, nunc duæ.

Dolor pleuriticus punctorius peripneumonicus gravativus eſt.

Doloris pectoralis a peripneumonico diſcrimen.

CAPUT VI.

De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore pectorali pleuritico.

Doloris pectoralis inflammatorii pleuritici diviſio.

A Pectorali inflammatorio pleuritico externo ordiamur, qui in pectoris carne per epigeneſin efficitur, & eſt duplex, internus, & externus, uterque vero aut eſt aſcendens, aut deſcendens. Deſcendit facta fluentis ſanguinis metaſtaſi ad muſculos cum intercartilagineos, tum rectos, qui e ſterno deſcendunt. Aſcendit dolor facta anadrome ad muſculos ſerratos pectorales, quibus dolentibus gravitas ad humerum, & omoplatæ proceſſum extenditur. Incidentia fit in aſcendente quidem ut plurimum ex internis ad externas partes, transfluente materia, per propagines venæ inconjugæ in thoracicas, necnon per ramum ſubclavium in humerariam, quæ inter utrumqne pectoralem fertur. Sicut nunc in Nobili Veſtali obſervavi, quæ cum tota hyeme tranſacta tuberculoſa ſcabie ſecundum latus dexterum laboraſſet, vere pullulante fluxus ad glandulas ſub dextera axilla exſiccatus eſt, qui dum bubonem minaretur, extemplo ſe per muſculos pectorales diſperſit, dolore ad humerum, ac proceſſum coracoidem uſque extenſo cum febre, quæ aurium murmure, ſubjugalibuſque urinis ſtatim ſe pravæ indolis declaravit. Ita eodem tempore in textrice muliere ad Sanctum Mauritium dolorem ſimilem curavimus, cui difficilis reſidentia erat, ut in pleuritide dorſali accidere ſolet, laborante ſerrato majori. In deſcendenti dolore externo transfluxus movetur ex hepate per epigraſticas exteriores, ſi dolor ſit inflammatorius, nam & a capite ſæpius humor pituitoſus prælabitur ad muſculos coſtis thoracis interjectos, qui vel ſimplicem parit dolorem, vel interiora penetrans, ut recte Paparella de Catarrho cap. 10. gravem, difficilemque pleuritidem excitat, ſanguine eo ob dolorem affluente. Ab extrinſecis quoque cauſſis, ut thoracis Vulneribus, hujuſmodi dolores inflammatorii circa partes externas fiunt. Quorum alii ſunt critici, & ſalubres, alii pernicioſi. Critici, & ſalubres ſunt, qui vulnus dijudicant, ut cum una thoracis parte externa trajecta alia inflammata ſuppuratur, & globum vomit. Ut ante paucos menſes in nobili Veronenſi vidi, cui ſummus humerus ſiniſter trajectus eſt triplici globulo, excitato autem abſceſſu circa ſerratum infra axillam, poſt dies quadraginta globulis a natura expulſis & exploſis, fuit curatus. At vero pernicioſus eſt ille dolor inflammatorius qui confoſſam pleuram occulit, miſerrime enim moriuntur ii, quibus facto tumore inflammatorio externis partibus internus aditus præcluditur. Ceterum doloris poſitu dolores hos exteriores invicem diſtingui, ſicut ab internis meteoriſmo, hoc eſt ſublimi tumore, materia in unum collecta, doloreque manu tacto, ſatis ſuperque apparet. Hujuſmodi etiam dolorem inæqualem conſequi reſpirationem, exuperante tamen parvitate, & denſitate ſecundum totum thoracem, non eſt ut aliquis ambigat, longe tamen minus alteratur reſpiratio, quam muſculis internis inflammatis. Sunt vero muſculi interni, *triangulares*, *intercartilaginei*, & *intercoſtales interni*, necnon qui *mirabili illo principio carneo* parum ab anatomicis obſervato ex interno jugulo producuntur, quorum duo ad laryngem, & duo ad linguæ baſim feruntur. Exſiccata ergo ad muſculoſam hanc originem fluxione, dolor gravis circa jugulum ſine punctionis ſenſu, niſi pleura coafficiatur, producitur, poſtque dolor ad laryngem, & os hyoidis protendi. Quod ſi triangularis muſculus inflammetur, dolor gravis circa ſterni latera conſiſtit: poteſtque fluxus ex ſubclavia per mammarias venas a ſuperiori parte fieri: ex inferiori vero per hypogaſtricam in mammariam derivari, ideo Duretus non ſufficienter mammariam tantum propoſuit. Et dolor, qui internas pectoris carnes occupat a peripneumonico, ſi non doloris gravitate, reliquis tamen ſymptomatis ſejungit, ut calidi ſpiritus exſufflatione, orthopnœa, reliquiſque, quibus peripneumoniæ *tecmarſis*, hoc eſt, ſignorum idea, perficitur. Sejungitur & ipſa reſpirandi difficultate, quæ longe minor, & diverſa eſt, quam in peripneumonico, major tamen ſecundum proportionem, quam in pectorali externo. Supereſt pectoralis internus ad interiorem membranam attinens in ipſo ſterno punctorius, & pleuriticus. Hic ad jugulum aſcendit, ſi ſuperior mediaſtini pars inflammetur; deſcendit ſi verſus diaphragma. Valde enim invicem cohærent interſepiens membrana, & pericardium, quibus ſepto cor annectitur; ideo ſi hæc pars ſyſtrophica inflammatione divexetur, dolor deſcendit ad medium hypochondrium, & ſæpius coinflammatur ſeptum. Quo caſu pectorali dolori quæ inflammati diaphragmatis ſunt ſigna ſyllogiſtica accedunt, qualis eſt phrenitis, & ilii revulſio. Gravior incidit hic dolor, ſi una cum mediaſtino pericardium inflammetur, quo omnia intenſiora redduntur, vixque ſalutis ſpecula adeſt. Sed per quas vias paremptoſis fiat, vix animo concipi poteſt, cum membranæ interſepientes, ut & capſulares venis, & arteriis careant, ut recte Veſalius obſervavit, quod nos publica anatome Nationi Germanicæ demonſtravimus. Dixerim tamen per alienas, ſi non per proprias, cujuſmodi eſt ſubclavia phrenica, quæ ad ſeptum ex ſiniſtro ramo ſubclavio per ipſas interſepientes defertur, confluere. Solet nonnunquam per metaptoſim inflammati in ſuppuratum pus media mediaſtini cavitate, ceu vomica colligi, ut in pleuritide laterali circa coſtas, & in peripneumonia circa pulmones, quod niſi per anacatharſim propellatur, interitus eſt cauſſa. Sed quid Hippocrates in Coac. de Dorſo tex. 11. pro *torpore* intellexit, quem dolori pectori affixo conjunctum peſtiferum dixit? Duretus quandam totius corporis paralyſin eſſe commentatur, aut ſymptoma madefacti, & inebriati nervorum principii, quod mortem in propinquo eſſe teſtatur. Dicerem ipſe potius, torporem hunc ad dolentem partem attinere, tamquam inflammatorii

Dolores inflammatorii a thoracis vulneribus.

Qui muſculi interni pectoris inflammentur.

Dolor pectoralis internus quãdo aſcendat, & quando deſcendat.

Quid Hip. pro torpore intellexerit.

tumo-

tumoris ſignum, utpote ſubjectos ſepti, & œſophagi nervos, qui per membranas interſepientes deferuntur, comprimentis, nephritici torporis ſimilitudine. Vel fortaſſis torporem a ſuppurata inflammatione indicare voluit, cum ſub ſterno, ut dictum eſt, mediaſtini cavitate collectum pus ſidat? cui neque anacatharſi, neque ruptione expurgato ſi febris acuta rurſus ſuperveniat, quæ ex metaptoſi inflammati in ſuppuratum jam deferbuerat, æger crudeliter moritur. Hunc ergo dolorem pectoralem pleuriticum reſpiratio ſequitur parva, ac denſa inæqualis longe gravior, quam in pleuritico laterali, non tantum parva ratione ſpiritus, ſed maxime ratione diſtenſionis thoracis. Hæc de utroque dolore conjuncto pectoris inflammatorio.

CAPUT VII.

De Cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore peripneumonico, & primum ratione inflammationis.

SEquitur pectoralis peripneumonicus ſpecie gravativus pulmonum proprius, qui diverſa ratione parvæ, & denſæ reſpirationis eſt cauſſa. Quod innoteſcet, ſi ejus naturam præcognoverimus. Hæc vero ex inflammationum diverſitate, diverſa partium pulmonum poſitione, cohærentia, & metaptoſi inflammati in ſuppuratum habetur. Primum ergo inflammationis ipſius idea eſt perpendenda, quam triplicem obſervo. Prima eſt vera inflammatio, quam Duretus ſyſtrophicam phlegmonem, & phyma pulmonis appellat, phyma ſcilicet inflammatorium: quod enim phyma verum eſt apud Hippocratem, tuberculum crudum ægreque concoctile eſt nuncupatum, ut in Puella Agatis filia, ut patet apud Galenum 3. *de dyſpn. ult.* Vera igitur inflammatio ea eſt, quæ veram conſtituit peripneumoniam dolorificam; nam & Hippocrates pro malo dolorifico in Coacis peripneumoniam intelligit. Hanc autem *ex pituitoſiore, atque craſſiore ſanguine inflammante* fieri ſcribit Galenus 4. *de cauſſ. pulſ. cap.* 12. non ex ſolo bilioſo, etiamſi pulmo ſit viſcus bilioſum, neque ex melancholico. Ideo 4. de præſagiis pulſ. cap. 9. pulmonem, cerebrumque ſcirrhum non admittere exiſtimat, quamquam ego ſcirrhoſos pulmones nonnunquam viderim, præcipue vero Mantuæ anno 1627. in Puella quadam Sanctæ Miſericordiæ quæ dolore ad dorſum cum difficili ſpiratione obiverat; recte igitur Galenus ad verbum illud *fortaſſis* appoſuit. Alia eſt inflammatio pulmonum pernicioſa, & maligna omnium fere febrium pernicioſarum cauſſa. Hæc vero ut clanculum vitæ humanæ inſidiatur; ita nulla fere habet, quibus cognoſcatur certa ſigna ſyllogiſtica. Cum nec gravitate circa pectus, & humerum, nec orthopnœam, nec malarum ruborem; reliquaque veræ peripneumoniæ conſectaria ſigna ſecum ferat. Unde neque Ægrotantes eodem modo, eodemque febris genere, & more adoritur, modo enim cum intermittente bilioſa conjungitur, ut in Duce Fiani, & Doctore Dempſtero; praxis enim me docuit, intermittentes pernicioſas ab hac fere omnes inflammationes pendere, Ægroſque paroxyſmorum circuitibus perfrigerari, & mori. Modo continua febre palliata maligna uſtione urenti debacchatur, ſub qua quidem lingua areſcit, fucatur, & hiulca redditur, urinæ tamen naturales cum ſedimento crudo, & arenoſo conſpiciuntur: & quamquam ſæpius acutorum terminum ægri tranſgrediantur, tamen moriuntur. Alii lipyria maligna correpti fere ſemper conteguntur, & brevi enecantur. Alii nunquam perfrigerantur? & ſitiunt ſine linguæ ariditate, & comatoſi fiunt, deliri, aphini, & convelluntur ea parte, qua viget phlogoſis ut nuperrime in filioli Mattæ Mantuani obſervavi. Ejiciunt & vermes malignos, & vermium ſymptomata ereduntur, quæ ſunt ex hac maligna inflammatione. Eſt autem hæc potius flammea quædam & parva pulmonum intemperies, phlogoſis dicta, quia vera inflammatio; immo nec veræ inflammationis ſigna præbet, ſed pro ſuæ pravitatis varietate, ac ægri individualitate varia profert ſymptomata, ſæpius autem inflammati pulmones duriores & fere ſcirrhoſi redduntur, qui ſectiatrum ſanguinem fundunt. Paulatim vero mea ſane ſententia, incipit diſpoſitio hæc inflammatoria, donec eum ſit adepta gradum, quo pars illico maligna exuſtione in febrem actuetur; ſicut obſervamus, lignum igne prolixa diſpoſitione prius ad incendium præparari; mox illico conflagrare. Hanc præteritorum proxime annorum Epidemicis malignis graſſantibus in exenteratis, Sereniſſimi noſtri Ducis juſſu, cadaveribus quam plurimis, omnibus quibus prædixeram, oſtendi. Furtiva hac phlogoſi nonnunquam pulmones ſuccenduntur, parva nephritide inchoante vel conſequente. Sæpius enim nephriticum dolorem vidi ſuis ſtipatum ſignis erupiſſe ſine febre, mox poſt aliquot dies, delituiſſe, febricula tamen inde ſuborta cum ſiti linguæ aſperitate & inappetentia, aliquando cum delirio, ſæpius vero cum comate juncta: eorum autem, qui ſic laborabant, aliqui poſt decimam circiter quartam diem, excreto tamen prius ſine dolore calculo moriebantur, alii etiam ſine perirrhæa migrabant, quorum poſt mortem pulmones nigricantes, aliquandoque etiam coſtis coagmentatos reperiebamus. Simili affectu paucos ante menſes conflictatus eſt Mercator Mantuanus Carleſchius, cujus infortunium amico Aſſiſtenti prædixeram, cum etiam dolor ſine febre eum a principio exerceret, cum enim Medicus curans deliteſcentem affectus ideam ignoraret, credens, ſe nephriticum, & calculoſum curaturum, diureticis veris uſus eſt; cum tamen juxta prædictionem, etiam Ægroto invito, poſt decimam quartam parvulo calculo excreto, mors acceſſerit, Ægerque maligna febre comatoſus, aridaque lingua reſiccatus obijerit, prava metaptoſi mota e renibus ad pulmones. Idem accidit Comiti Bonato, cui ante viginti dies malignam febrem prædixeram, obiit perfrigeratus ejuſdem Medici manibus ob ejuſdem affectus ignorantiam. Quemadmodum aliquando phlegmonici humoris anacatharſin fieri contingit a pulmonibus ad renes, ut ex Galeno Duretus oſtendit in Coacis tex. 67. cujus cauſſa evenit, non omnes ſtranguirioſas, purulentas, & abradentes urinas nephritices eſſe, ſed peripneumonicas. Hæc brevibus de hac hypocrita inflammatione pulmonum adnotare volui, quippe quæ pauciſſimis parum fortaſſis obſervata, ſæpius praxi occurrant; & ad præſens noſtrum inſtitutum admodum conferant. Tertium inflammationis genus eſt phlogoſis illa, quæ vel fracto pulmonum vaſi ſuccedit, utpote incurabilis eorum ulceris cauſſa antecedens; vel ipſius etiam ulceris violenta tuſſi exaſperati ſymptoma eſt acceſſorium. Siccum namque ex priori inevitabile ulcus progignitur, ita ex conſectaria ejuſdem ulcerati pulmonis phlegmone mors eſt in propinquo. De phlogoſi ulcus præveniente locutus eſt Galenus 5. meth. cap. 11. qui habet: *Itaque cum in pulmone ruptum eſt vas, ſcire aperte licet, niſi protinus antequam phlegmone excitetur, glutinatum ſit, ut paſtillis Andronis, id poſtea inſanabile fore.* Et cap. 14. *Quotquot autem phlegmone ſic occupavit, ut jam febricitarent, horum nullus eſt in totum perſanatus.* De phlegmone ulcus conſequente nil Galenus quidem quod ſciam, praxis tamen quotidiana eam ſæpius nobis reſeravit. Stantibus ergo tribus pulmonum inflammationum generibus, breviter ex inſtituto videndum; quotaquæque & quæ dyſpnœa ex ipſis fiat. Exordiamur a poſtrema phlogoſi, quæ vel antecedit, vel pulmonum ulcus ſubſequitur. Pulmonum phlogoſis, quæ ulcus antecedit, & vas fractum ſubſequitur, reſpirationem parvam, & denſam facit ratione ſpiritus, magnam ratione thoracis. Anguſtia enim, & calor, qui non ſine febre, ad ſolum pulmonem, non ad thoracem attinet; eſtque ſine dolore, neque enim pulmonum vaſa noxam, quæ a fractione, ſentiunt, nec pulmonum caro eam, quæ ab ipſa phlogoſi: & ſi aliqualis etiam dolor naſcatur, ad pulmones, non ad thoracem ſpectat, ideo nec magnam thoracis dilatationem impedit. Phlogoſis vero, quæ factum ulcus conſequitur, parvam etiam ratione thoracis, aut denſam, reddit reſpirationem: tum quia ex hectica muſculorum thoracis intemperie motrix facultas ad motum languet; tum quia hujuſmodi inflammatio pulmonum ulcus jam fere cancroſum factum conſequi ſolet, cujus cauſſa fit, ut reliquus pulmo non adhuc ulcere conſumptus coſtis coaleſcat, fiatque communis coarctatio thoracis, & pulmonis, intercoſtaleſque muſculi ea parte aſſidua vaporum ſanioſorum exhalatione inquinati, enerves redditi, ac marcore confecti, ad liberum motum una cum ſuperioribus ineptiores efficiantur. Ideoque nec ægri ea parte, qua pulmo eſt ulcere eroſus, & phlogoſi accenſus (ut plurimum autem eſt ſiniſtra) decumbere nequeunt, eo quod ulcerato pulmone compreſſo ob ejus coaleſcentiam cum coſtis id latus magis condoleat, tuſſis aſperior reddatur, & difficilior ſpiratio eo decubitu longe efficiatur. His accedit illius malæ rubedo, quæ malo lateri e directo reſpondet. Hæc autem omnia, ubi ſimul eſſe obſervaveris, propinquam extinctionem hariolaberis, tota enim unius pulmonis ſtructura fracta, ſemiſpirans homo moritur. Ita longa obſervatio in viventibus, & mortuis cadaveribus cautos nos reddit; nec te fallent, potiſſimum ſi vox non tantum rauca fieri, ſed vix articulari poſſe contingat, non tantum ob vocalis plectri gracilitatem, & exeſionem, ſed potiſſimum ob alterum pulmonem cancroſum effectum, cujus cauſſa fit, ut materia utraque vocalis, & ſpirabilis deficiat, ut ſine voce, mox ſine reſpiratione homo brevi moriatur. Enimvero maligna pulmonum inflammatione nulla eſt reſpirationis lex certa, ſicut nec aliorum ſymptomatum. Nonnullis enim vix difficilis redditur, & ut pulſus, & urina, naturalis fere aliquando cernitur. Aliis reſpiratio fit parva & denſa cum luctuoſo ſuſpirio. Et qui in acceſſionibus perfrigerantur, marceſcente inſita cordis, & pulmonum caliditate, ſpiritum frigidum exſufflant per os, & per nares, ut ſuo loco dictum eſt. Alii magna dilatatione jactabundi totum movent thoracem, nullis aliis propriis peripneumoniæ ſymptomatis accedentibus, & perfrigerantur calido ſpiritu in frigidum affatim mutato, ut in Patre S. Franciſci elapſis

Idea inflãmationis triplex.

Vera inflãmatio quid.

Inflammatio pulmonum maligna febriũ pernicioſarum cauſſa.

Materiæ anacatharſis a pulmonibus ad renes.

Tertia inflammationis ſpecies ex rupto pulmonum vaſe.

In phlogoſi, quæ ulcus antecedit, & vas fractum ſequitur, qualis reſpiratio. Et qualis, quæ factum ulcus conſequitur.

Signa alterius pulmonis ulcerati.

Malignæ pulmonum inflammationi nulla lex certa eſt.

menſibus obſervavimus. Alii luctuoſo tantum ſuſpirant ſuſpirio, nec ullam habent difficilem reſpirationem a morbi exordio uſque ad ſtatum, ſub cujus calce, cum nullum a medicamentis recte adminiſtratis juvamentum receperint: omnia acriter intenduntur, irritatiſque muſculis thoracis a parvis vaporibus ex pulmone conflagrante elevatis modo convulſoria fit reſpiratio cum retractione manus & pedis lateris affecti: modo iiſdem vaporibus in cerebrum elatis, ac veluti ſemitam animali facultati occludentibus reſpiratio apoplectica fere excitatur, quæ intermittit, poſtea magna cum violentia trahitur, & cum ſtertore, mox deſinit, ſuccedente ſecundum totum thoracem reſpiratione denſa, modo magna, modo parva, & continuo calidum expirantes moriuntur, ut nunc in quinquenni filiolo Mattæ Mantuani exacte obſervavimus. Quare maligna phlogoſis pro varia ſui morum pravitate, & calida caliditate reſpirationem vario modo laceſſit, & Ægros dilacerat. At vero vera peripneumonia conſtans eſt dyſpnœa ratione ſpiritus parva, & denſa, eaque ſtertoroſa, & orthopnoica, ratione thoracis non tantum magna, & denſa, ſed maxima, & frequentiſſima, ut cum Galeno 4. *de locis aff.* 7. in methodo docuimus. Nec gravantis doloris tenſio, & cruciatus extenſio ad omoplatam, & jugulum magnam thoracis impedit dilatationem, cum pleura circa jugulum conſenſu doleat, non eſſentia, ut in aſcendente pleuritide. Magis tamen eſt libera thoracis diſtenſio in media peripneumonia, quippe ad jugulum, nec ad ſeptum proreptante.

CAPUT VIII.

De Cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex doloris peripneumonici diverſo poſitu.

SEquitur partium pulmonum diverſitas, pro quarum inflammatarum diverſa poſitione diverſus doloris gravis poſitus oritur. Aut enim unus ſolus pulmo eſt inflammatus, aut ambo. Sumitur pulmonum alter ab Hippocrate *pro tota dimidia pulmonis parte*: ambo vero pulmones *pro toto pulmone*, utroque ſcilicet dextero, & ſiniſtro. Cum enim Hippocrates in Coacis de peripneum. tex. 32. ait: *ſi totus pulmo inflammetur cum corde*, pro toto pulmone utrumque intelligit, ſicut antecedenti tex. 31. *pro tota dimidia pulmonis parte* pulmonum alterutrum. Unus ergo pulmo aut ſecundum ſui partem tantum, aut ſecundum ſe totum inflammatione eſt obſeſſus. Pariter pulmones ambo vel ſecundum partes eaſdem, vel ſecundum ſe totos afficiuntur: quæ diſtinctio ſumitur ex Hippoc. ſuperioribus breviariis. Si unus tantum pulmo ſecundum partem inflammetur, hæc vel eſt ſuperna, vel inferna, vel media (alas appellat Hippocr.) Si ſuperna, dolor gravis ad jugulum pro omoplatam ſcandit, ibique cruciatus figitur; ſuperna enim pulmonis ala omoplatæ incumbit, & jugulo adjacet, ideo Hippoc. loc. cit. *Et quibus ad unam claviculam dolor eſt, una ſupera ala pulmonis ægrotat*; & peripneumoniam deſcribens inquit: *At dolor ſub omoplata qui prorepit ad jugulum, & ad mammam. In pectore gravitas.* Non enim prorepens dolor ad omoplatam, & jugulum omnis peripneumoniæ ſymptoma eſt, ut recte Duretus, ſed ſolius aſcendentis, ſupera pulmonis ala laborante: at vero gravitas ab omni peripneumonio inſeparabilis eſt, quacumque tandem pectoris parte figitur. Ceterum aſcendente peripneumonia, dolor jugularis fixus eſt non volatilis, ſi enim doloris acerbitas pauliſper jugulo affigatur, ut ſurſum prorepat, & ad ſuperiora vertatur, *mortiferum infert malum*, hoc eſt, phrenitidem; facta humoris inflammantis metaſtaſi per cervicales, & jugulares ductus ad cerebrum. Similiter de ſicca pleuritide tex. 3. ſcripſit, terrificam eſſe, cum aſcendens ad ſuperiora convertatur, phrenitidem enim efficit, ſicut peripneumoniam, cum ex pleura ad pulmones aſcendit, aſcendente igitur peripneumonia, gravis dolor ad jugulum ſtabilis, non fugax eſſe debet. Quod ſi media pulmonis ala, ſeu potius nunc nobis pars afficiatur, dolor gravis nec aſcendit, nec deſcendit, ſed circa mediam conſiſtit coſtam, *quæ ſexta eſt ex duodecim*; ita enim Hippoc. ſubdit, *& quibus circa mediam coſtam ibi & media.* Tandem gravitas fit paulo ſupra ſeptum ad coſtas nothas, ſi ala infera inflammatione opprimatur, de hac enim hæc addit: *Quibus autem circa ſeptum, infera quoque ibi.* Laborat igitur unus pulmo ſecundum unam trium ſui partium, ut unica ſit tantum ſecundum unam partem affectam doloris poſitio. Poteſt & ejuſdem pulmonis duplex pars confici, etiamſi id non expreſſerit, aut ſuppoſuerit Hyppocrates, hæcque media eſt vel cum infera, vel cum ſupera, unde & duplex doloris poſitus. Quod ſi tota dimidia pulmonis pars ægrotet, id eſt, pulmo alter totus, *omnia quæ adjacent ei parti, laborant*, dolore nimirum gravi tota illa lateralis pectoris regio dolet. Idem de utriſque pulmonibus, vel ſecundum eaſdem partes, vel ſui totos ſimul laborantibus, eſt aſſerendum; ut de utriſque alis ſuperis pulmonum habuit Hippocrates ſcribens: *Quibus autem ad ambas claviculas dolor urget, ambæ ſupera pulmonum alæ laborant*: idem de mediis ambabus, & duabus inferis ſubaudiendum, etiamſi Hippocrates earum mentionem haud fecerit. Poſſunt etiam pulmones per totum inflammari cordi etiam illata inflammatione, hinc & totius reſolutiva gravitas. Hactenus de doloris peripneumonici poſitu, modo difficilis reſpiratio, quæ huic congruit, annectenda, quæ nulla accedente cohærentia, parva & denſa eſt ratione ſpiritus, inæqualis tamen utraque inæqualitate, & ſecundum magis & minus, & ſecundum tranſitionem ad varias differentias ut in methodo fuit poſitum; antequam vero peripneumonia expurgetur, vel in empyema deſinat, non fit inæqualis intermittens collectiva, ut ex Galeno colligi poteſt primo *de dyſpn. c.* 17. de qua inferius: neque inæqualis ſtrepens, ſeu ſtertoroſa. Fit tamen arthopnoica etiam urgente, & non ſuppurante peripneumonia, cum reſidere ægri cogantur ob calorem ſimul & anguſtiam, ut habetur ex Gal. 4. *de loc. aff.* 7. Infera, & ſupera inflammatione reſpiratio parva magis, & denſa redditur, quam media; & magis ſi totus pulmo inflammetur; quam ſi una ſola, vel duplex. Adhuc magis, ſi ambo pulmones obſideantur, ſecundum eaſdem partes, & potiſſimum ſecundum totum. At pulmonem unum totum, vel ambos totos inflammari, non ſine coaleſcentia eſt: propterea de hac ſermo inſtitui debet.

Pulmo totus Hippoc. quomodo dicatur.

Quibus ſignis partes pulmonum inflammatæ dignoſcantur.

Unus Pulmo ſecundum tres partes, tres doloris poſitus habet.

Qualis reſpiratio in dolore peripneumonico ſecundum poſitū contingat.

CAPUT IX.

De Cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex doloris peripneumonici cohærentia.

EST hujuſmodi cohærentia, cum pulmo *in latus incumbit*, ut coſtis adhæreſcat, eſtque dolorifica, ad illius diſcrimen, quæ fit in morbis frigidis thoracis, ut hydrope. Accidit vero inflammatum pulmonem in latus incumbere, & coſtis conglutinari, *ſi vehementer inflammentur aortæ*, ait Hippoc. bronchia ſcilicet, quæ & aortæ arteriæ dicuntur. Non enim pulmo coſtarum pleuræ coagmentari poteſt, niſi vehemens inflammatio extimam ejus ſuperficiem in fervorem agat, ut quæ ad cor, ceu flabelli ora, naturaliter recurva flectitur, ad coſtas diſtenta deflectatur: diſtenditur vero pulmonum bronchiis vehementer inflammatis, quippe rigida ſui tenſione lateralem eorum ſuperficiem ad coſtas erigentibus. Hoc ſibi volunt obſcuriora Dureti verba: *Non niſi ardentiſſima inflammatio attingat ſuperficiem eorum extimam, quæ aortarum ductus oculis ad videndum exhibet, & manum ad contrectandum.* Ex tali autem adhæſu, & coalitu pulmonis cum pleura coſtarum dolor fit lateralis gravativus cum ſenſu aliquo punctionis, ſed obſcuro; ideo & peripneumonicus lateris dolor dictus eſt eodem Coacarum libro tex. 61. ſumpto lateris dolore pro altero pulmonum inflammato coſtarum tunica coanguſtato. Obſervandum tamen eſt, pulmonem inflammatum, ut plurimum quidem coſtis lateralibus adnaſci; aliquando tamen ſtreno adhærere, vel ſua media ſubſtantia pericardio, & mediaſtino, vel inferiori lobo ipſi diaphragmati: quo caſu dolor gravis non ad coſtas, ſed ſternum, parteſque ſub ſterno contentas incidit; aliquando etiam una ala dorſo, & ſpinæ alligatur. Ulterius ſcire refert, aut pulmonum alterum, aut ambos ſimul coſtis adhæreſcere, & ſic, vel ſecundum totum, vel partem. Aliquando enim accidit, raro tamen, utrumque pulmonem inflammatum coſtis alligari, ut Hippoc. adnotavit 32. contex. ſcribens: *quod ſi totus pulmo inflammetur cum corde, ut in latus procidat* (pro toto enim pulmone ambo pulmones intelligere obſervavimus.) Aliquando unum ſolum, ut poſuit tex. 31. qualem anno 1627. in muliere in Eccleſia Sanctæ Agnetis Mantuæ exenterata vidimus, dexter enim fuit totus coſtis hærens. Nonnunquam vero contingit, unius pulmonis, vel etiam utriuſque partem, ſeu alam unam aut pericardio, aut coſtis, aut ſterno, aut diaphragmati conjungi, reliquis partibus ſolutis, liberiſque remanentibus: qui diverſus coalitus fit aliquoties ob ipſam inflammationem, ſæpius vero ob alias cauſſas, de quibus ſuo loco; nunc enim de eo tantum coalitu dolorifico, qui ob inflammationem, ſermo eſt inſtitutus. Aliquando etiam una ala unius pulmonis inflammata cohæret, & alia alterius pulmonis inflammata pariter eſt libera, ut in filiolo Mattæ fuit obſervatum. Ex coalitu ergo pulmonis inflammati, & dolentis cum thorace reſpiratio fit parva utroque modo, & ratione ſpiritus, & ratione thoracis, anguſtia enim non ad pulmonem ſolum, ſed etiam ad thoracem attinet; eaque magis, vel minus prout major, vel minor eſt pulmonis cum ipſo thorace coanguſtatio. Obſervandum tamen, minus reſpirationem lædi ob pulmonis cum pericardio, mediaſtino, & ſterno, quam cum coſtis, & diaphragmate coaleſcentiam. Et ratio eſt, quia illæſis muſculis facilius & dilatari, & conſtringi a thorace pulmo poteſt. Ipſe autem ſæpe obſervavi pulmonis cohærentiam cum ſterno, & pericardio citra tamen inflam-

Quomodo pulmo inflammatus in latus incumbat, & coſtis conglutinetur.

Ex tali adhæſu qualis dolor.

Ex coalitu pulmonis inflammati, & dolentis, qualis reſpiratio.

inflammationem, quæ nullam prorſus reſpirandi difficultatem induxerat. Cum vero pulmo totus ex una parte coſtis cohæret, *corpus ea parte reſolvitur* ex Hippoc. tex. 31. hoc eſt ſpirandi vis ea thoracis parte exolvitur, impeditis a pulmonum adhæſu intercoſtalibus muſculis, *& coſta exterior livore tegitur*, ut etiam ſuperiorum muſculorum actio aboleatur, aut ſaltem multum imminuatur, ac potius ſemiſpirans ſpiratio reddatur; hæc enim ob triplicem cauſſam fieri accidit; quarum una eſt totius pulmonis cohærentia cum coſtis. Reliquas duas ſuo referam loco. Addit Hippocrates, *totum Ægrum reſolvi*, ſi ambo pulmones una cum corde inflammentur, & in latera procidant; fit enim apolepſis, ſeu ſpiritus utriuſque interceptio, vitalis quidem, & ad cerebrum, & ad totum, ſicut de aſphyxia, apoplexia, & epilepſia privativa alibi dictum eſt, ſpiritus vero acri ob aſperarum arteriarum oppreſſionem inflammatoriam; ut propterea apnœa ſimul, aſphyxia, & aphonia æger totus reſolutus affatim moriatur.

Quod ſi pulmo ſit dorſo vinculis membraneis alligatus, & tuberculoſus, non autem coſtis hæreat, non reſolvitur ea parte reſpiratio, ſed ob dorſi compreſſionem paralyſis fit ejuſdem lateris. Potiſſimum ſi alter pulmo fuerit majori inflammatione obſeſſus, & vis animalis confluat ad muſculos ejus lateris; quo modo paralyſis in oppoſito latere fit, cum vis animalis ad inflammatum muſculum temporalem confluit. Ita nuper in filio Mattæ obſervavimus, dexterum latus convelli, & ſiniſtrum reſolvi, cum utrumque pulmonem inflammatum haberet: dexterum longe magis, & liberum, ſiniſtrum minus, ſecundum alam ſuperiorem poſteriorem, quæ tota dorſo & tuberculo indiviſibili nexu cohærebat.

CAPUT X.

De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolorifica metaptoſi peripneumoniæ in empyema.

PErpendendus denique eſt dolor peripneumonicus, dum fit peripneumoniæ in empyma mutatio, ut inde cum reliquis difficilis ſpirationis ratio innoteſcat. Eſt autem qui fit dolor triplicis ſtatus, puris fientis, facti, & e vomica erupturi. Fientis puris, ſeu pepanſi dolor idem eſt cum reliquis ſymptomatis pus ipſum præcedentibus gravativus, & tenſivus: dum enim pus conficitur, tantum abeſt, ut ſymptomata miteſcant, quin potius augeantur, dolor & febris potiſſimum. Præter reliqua vero horrorem ut novum ſymptoma dolor acquirit, naſcentis etenim puris mordens acrimonia vicina corpora, eodem plane modo horrorem inæqualem ciet, quo acria medicamenta. Propterea pro ratione doloris talis fit reſpiratio parva, & denſa, qualis in ipſa ſyſtrophica pulmonum inflammatione; cui inæqualitas illa accedit, quæ eſt errantium muſculorum peculiaris, de qua in methodo. Factæ pepanſior dolor quidem gravis eſt, ſed concluſus, ideo remiſſus placatis interim reliquis præter horrorem, qui augetur; propterea dolor eſt remiſſus cum intenſo horrore. Eſt gravitas concluſa, quoniam humor vomica, tamquam ergaſtulo, concluditur, nec ſuppurati tanta eſt tenſio, quam phlegmones crudæ, & gravitas ibi manet: horror vero augetur, nati enim puris ad anacatharſin & ruptionem tendentis major eſt acrimonia. Propterea, cum ait Duretus, facto pepanſo gravitatem cieri, *pro cruciato ſævi doloris*, non intelligit diverſum dolorem in peripneumonia fieri vigente inflammatione, & ad pepanſum vergente, ab eo, qui eſt facto jam pure; uterque enim idem eſt ſpecie gravativus, *ſævus* tamen dicitur, qui fit fiente pure, & antequam fiat, quoniam gravis eſt cum vehementi tenſione, & extenſione, qua dolor, facto pure, vacat.

Pure confecto dolor & difficilis reſpiratio remittunt.

Ut ergo pure confecto dolor remittitur, ita & difficilis reſpiratio, pari enim paſſu ſimul gradiuntur dolor, & reſpiratio. Erupturi tandem puris dolor remiſſus intenditur, & diſtenſione gravior exacerbatur cum horrore ob partium diſtenſionem.

Tres gradus doloris in puris eruptione.

Sunt vero tres in puris eruptione doloris gradus. Primus eſt, cum vomica ad ruptionem diſtenditur, & hic eſt dolor acerbior, necnon dyſpnœa, qualis poſita ab Hippoc. tex. 36. dum habet, *unaque difficilis reſpiratio*, parva ſcilicet & frequens, ſubjungit Duretus, hæc eſt denſa. Huc tamen prognoſis illa non eſt referenda, ſicuti exiſtimavit Duretus, quam Hippoc. primo Prognoſt. 24. propoſuit his: *Spiritus denſus exiſtens inflammationem, & laborem in locis ſupra ſeptum tranſverſum denuntiat*; non enim ibi pro inflammatione veram inflammationem, ſed ſolam caliditatem adauctam intelligit, ut Galenus 3. *de dyſpn.* 4. declarat, quam denſa reſpiratio cum magnitudine juncta demonſtrat, ſicut cum parvitate dolorem indicat; pro quo nec ſolum dolorem intelligit a pure, cum ad eruptionem viam affectet; ni pro Dureti tutela dixerimus, prognoſim hanc alio ſenſu proponi in Coac. 1. tex. 9. ea enim eſt hujuſmodi: *Reſpiratio pauca, & frequens inflammationem, & dolorem denunciat partium ſpirabilium*; frequenti enim, ſeu denſæ pauca additur, quæ primo Prognoſtic. omittitur. Secundus doloris gradus eſt, cum rupta eſt vomica, *& tunc ægro ſibi melius eſſe videtur*, ceſſante dolore, & horrore, ac remiſſa reſpirationis difficultate, reliquiſque fugacibus tamen, & leviter preſſis. Tertius gradus eſt, cum fit puris collectio in pectore, vel per aſperas arterias expurgatio. Si pectus pure impleatur, ſequuntur ſymptomata, quæ empyematis ſunt propria; numquid enim empyema malum ſit dolorificum? non levis eſt difficultas ſuo loco examinanda. Si vero pus expurgetur, vel libera eſt anacatharſis, vel non. Si libera ſit expurgatio, omnia in melius proficiſcuntur.

Si peripneumonia non libere expurgat, reſpiratio fit ſtertoroſa, inæqualis, intermittens, ſyſtematica.

Si vero peripneumonia non expurgetur, ſtertoroſa fit reſpiratio, ac inæqualis intermittens pluribus reſpirationibus, ut Galenus aperuit primo *de dyſpn. cap.* 17. ita ſcribens: *Viſum eſt autem aliquando, raro tamen, non alteram tantum, ſed ambas totius reſpirationis partes in uno, & eodem homine ita habere, & maxime hoc fieri, cum humorum copia in aſperis arteriis coacervata, hominem ſuffocet ex pleuritide pernicioſa, aut peripneumonia non expurgata, aut ſuppuratione iſtic conſiſtente: ita ut in hac parte reſpirationes cum pulſibus conveniant.* Qualis ergo ſit dolor peripneumonicus, & quæ ipſius reſpiratio, ex peripneumoniæ natura, poſitione, cohærentia, & metaptoſi apparet.

CAPUT XI.

De cauſſis parvæ & denſæ reſpirationis ex dolore laterali, & primo ex laterali coſtali, Pungitivo, Gravativo, Continenti, Continuo, & Raro, utroque benigno, & maligno.

POſt utrumque pectoralem pleuriticum, & peripneumonicum ſuccedit lateralis, qui & ipſe parvæ, & denſæ reſpirationis eſt cauſſa, eaque pro doloris lateralis varietate varia. Propterea hujus differentiæ e medica ſpecula ſunt proſpiciendæ, ut inde reſpirationis parvæ, & denſæ vario modo laterali dolore alteratæ cauſſæ innoteſcant.

Lateralis doloris differentiæ.

Lateralis ergo doloris differentiæ ſunt & genericæ, & ſpecificæ. Genericæ illæ ſunt, quæ diverſa partium, & affectuum genera proſpiciunt. Specificæ, quæ unius partis, & affectus genus unum.

Generica.

Dolor lateralis generice ſumitur pro dolore hypochondriaco, peripneumonico, & coſtali. Sumi lateralem dolorem ab Hippoc. & Galeno nonnunquam pro hypochondriaco, patet 2. *de dyſpn. cap.* 10. ex hiſtoria Uxoris Epicratis, & Cleanactidis; utrumque enim ſiniſtri lateris gravitate cum labore conflictatum eſſe habemus, & pro ſiniſtri lateris dolore non pleuriticum, ſed hypochondriacum Hippoc. intelligit. Sumi pro peripneumonico ſuperioribus demonſtravimus, cum ſcilicet pulmo inflammatus in latus incumbere dictus eſt, ſed uterque abuſive lateralis nuncupatur.

Propria.

Propriiſſime enim lateralis pro coſtali uſurpatur. Hujus autem plures ſunt ſpecies. Quarum prima deſumitur a *ſpecie doloris*, qua per ſe pungitivus, per accidens aggravativus, ſeu ſuppurativus eſſe ſolet. Pungitivus quidem, tum ex partis idea, tum ex inflammationis natura. Gravativus vero, deſinente inflammatione in rigoriferum empyema, ſumpto empiemate pro pure vomica circa coſtas hærente contento, hunc enim abſceſſum horror & gravitas conſequuntur, ut recte annotavit Duretus de pleurit. tex. 12.

Dolor lateralis pleuriticus cum gravitate a peripneumonico quomodo diſtinguatur.

Diſtinguitur autem hic lateralis pleuriticus cum gravitate a peripneumonico laterali; hic enim ob cohærentiam pulmonis cum pleura eſt permanens, ille vero ob vomicæ fracturam, & puris in pectus vomitum eſt fugax. Porro lateralis coſtalis ut punctione, & gravitate a ſe ipſo differt, ita & difficili reſpiratione parva, & denſa, quæ in pungente longe eſt major, quam eodem graveſcente. Secunda differentia ex eo, quod ut plurimum ſe habet ſumitur, & *continens* vocatur; uti enim pungitivus dolor lateralis coſtalis conſuetum, idque neceſſarium eſt pleuritidis ſymptoma: ita continens eſt ut plurimum.

Difficultas.

Hoc tamen maximam in Galenum ipſum fovet difficultatem 2. *de dyſpn.* 8. de Anaxione pleuritico, quam ullum non olfeciſſe puto. Quærens enim Galenus, cur Hippocrates ſuo alioqui more breviloquus, Anaxionem pleuriticum abſoluta enarratione non appellavit, partialibus omnibus ad unum caput redactis, ſymptomatum morbos conſequentium methodum captationis ambiguæ proponit. Ait namque eorum alia eſſe neceſſaria, alia ut plurimum. Eorum, quæ neceſſaria alia ſunt quæ *ſæpiſſime* occurrunt, *& ob id natura morbi propria creduntur*, *conſueta* etiam appellat. Alia ſunt neceſſaria quidem, *rara* tamen, *propter aliquid præcipuum, quod privatim coincidit*. Eandem diſtinctionem paullo infra afferre videtur de ſymptomatis ut plurimum conſequentibus, eorum ſcilicet alia eſſe *conſueta*, alia *rara*, & *peregrina*; ita enim inquit: *Quemadmodum enim in jam dictis aliud conſuetum, aliud peregrinum eſt, ſic etiam in ipſis, quæ neceſſario coincidunt, aliæque ſpecies ſæpiſſime, aliquæ raro videntur*: pro *jam dictis* enim conſtat, ea quæ ut plurimum intelligere; fuit enim diviſio in ea quæ neceſſario, & in

& in ea quæ ut plurimum; & utrumque in conſuetum, & peregrinum ſubdiviſum eſt. Ceterum ne mireris, ſi quæ neceſſaria ſunt, ſæpiſſime occurrere dixerit, tamquam hæc ab eis, quæ ut plurimum neutiquam diſtinguantur,

Quomodo Hipp. ſumat hic ſæpiſſime.

ſæpiſſime enim hoc loco accipit quod *ſemper*. Pariter ne mireris, ſi neceſſarium id ſtatuat quod rarum, & peregrinum: hoc enim rarum quod neceſſarium, quamquam raro inſit, ex neceſſitate tamen ineſt, ſi cum ſuo oppoſito disjunctiva particula conjungatur; ita enim Ariſt. ſecundo modo per ſe oppoſitum prædicatum locavit; cum ex neceſſitate linea vel recta, vel curva ſit; etiamſi non neceſſario ſit curva, aut recta.

Quomodo neceſſariũ.

Similiter rarum quod neceſſarium cum ſit oppoſitum, & contradictorium illius, quod eſt ut plurimum, ſi cum eo ſumatur, neceſſario ineſſe dicitur. Exempli gratia, cum tuſſi, quæ eſt neceſſarium, conſuetumque ſymptoma, ſtat neceſſario, vel efferri, quod ſe habet ut plurimum, vel non efferri, quod ut rarum accidit. Hoc vero, quod eſt rarum neceſſarium ab eo raro ſymptomate diſtinguitur quod illius eſt, quod ut plurimum; eſt enim contingens: ut tuſſi efferri vel flavum, vel rubrum, vel ſpumoſum; non enim neceſſarium eſt unum ex his eſſe. Sed volo te admirari propoſitam difficultatem non logicam, ſed medicam.

Reſponſio.

Reſpondet etenim Galenus, Hippocratis eſſe morem, ubi *conſueta ſymptomatum ſpecies extiterint*, univerſali nomine morbum vocare: *cum vero aliquod ex raris incidit, poſt univerſalem morbi appellationem, ſtatim illud ipſum diſcriminare. Quod ſi plures aliquando conſpiciat affectuum ſpecies, quæ ſingulæ ſupra communem, & conſuetam naturam propria diſcriminatione opus habeant, tunc univerſale quidem tranſgreditur, enumerat autem ſingula partialia, tamquam ſane ex his etiam illud manifeſtum fiat.* Hac enim de cauſſa, inquit Galenus, univerſali nomine Anaxionem pleuriticum non appellaſſe Hippoc. ſed ſingula ceu rara, & peregrina ſymptomata recenſuiſſe, quibus non tantum æger pleuriticus, ſed talis pleuriticus cognoſcibilis redderetur. Ob quam cauſſam fit, ut a principio tria tantum tamquam rara, nedum conſueta, recenſeat ſymptomata; difficilemque omittat reſpirationem tamquam conſuetam, & quæ nil peregrini a morbi principio contineret; etiamſi una ex eorum quatuor ſit, quæ pleuriticum acervum conſtituunt. Hæc Galenus de Anaxione pleuritico.

Difficultas.

Eſt modo jam difficultas, cum quæ tamquam rara ab Hippocrate recenſita de Anaxione a Galeno ſupponantur, ſint potius, præter unum de ſola tuſſi, conſueta ſymptomata: immo potius quæ rara ſunt, ab Hippocrate omiſſa eſſe videantur. Hoc ergo de unoquoque particulatim demonſtrare eſt neceſſe, a dolore exordio accepto. Dolor namque lateris pungitivus in pleuritide eſt ſymptoma neceſſarium, & conſuetum. Idem ut plurimum eſt *continens*. Cujus oppoſitum conſtat, eſſe rarum neceſſarium, ſcilicet dolorem *non continentem*; neceſſe enim eſt, lateralem dolorem, aut eſſe, aut non eſſe continentem; ut plurimum quid eſt continens, raro autem non continens. Et tamen Galenus ait, ab Hippocrate dolorem, ut continentem, proponi tamquam rarum ſymptoma doloris lateralis; cum tamen ſit conſuetum, non quidem neceſſarium, ſed ut plurimum, cujus rara ſymptomata ſunt dolor continens, aut aſcendens, aut deſcendens. Quare cum Hippocrates nec dolorem lateralem non continentem, eumque nec aſcendentem, nec deſcendentem proponat, nulla rara ſymptomata diſtinguere viſus eſt, tam illius, quod eſt neceſſarium, quam ejus quod ut plurimum. Idem de febre, hæc enim neceſſarium, & conſuetum ſymptoma eſt pleuritidem ſequens. Eadem *acuta* eſt ſymptoma ut plurimum. Cujus rarum, & peregrinum eſt oppoſitum, febris nimirum *non acuta*. Et tamen Galenus vult febrem acutam proponi ab Hippocrate, ut rarum ſymptoma, cum tamen ſit ut plurimum conſuetum, cujus rara ſymptomata ſunt febris acuta periculoſa, vel pernicioſa; ideoque nec Hippoc. Anaxionis febrem peregrinam eſt aſſequutus, ſed conſuetam. Idem de dyſpnœa; difficilis enim reſpiratio ſymptoma pariter eſt neceſſarium, & conſuetum. Ut plurimum eſt parva, & denſa: cujus contrarium ſe habet ut rarum, & eſt *magna* reſpiratio. Utrumque autem a principio omiſit, ſcilicet quod ut plurimum, & quod ejuſdem rarum dicitur, cum ad prænotionem nullam peculiarem vim nactum adhuc eſſet. Verum minime ſubticuit ſermonis progreſſu, quod rarum eſt non neceſſarium, ſed contingens, quippe ad prænotionem maxime conducens. Quemadmodum enim parva, & denſa reſpiratio eſt ſymptoma ut plurimum conſuetum, ita aut in eodem permanere ſtatu, aut non, ſymptoma eſt rarum, non tamen neceſſarium; quod ſermonis progreſſu expreſſit Hippocrates ſcribens: *difficulter ſpirans erat*, ut parvam, denſamque reſpirationem morbi progreſſu adhuc pro affectus vehementia permanere nobis obſervaret. Quare Hippocrates de dyſpnœa id proponit, quod eſt rarum, non neceſſarium, ſed ut plurimum. Secus de tuſſi, hanc namque quod rarum eſt neceſſarium deſcripſit, hoc vero eſt, tuſſi nihil ex inflammatis efferri. Etenim tuſſis eſt neceſſarium conſuetum. Efferri cum tuſſi ex inflammatis ſe habet ut plurimum. Ejus vero contradictorium eſt rarum neceſſarium, nihil nimirum efferri, quod ſiccam pleuritidem, ſeu tuſſiculam, ſeu tuſſim aridam conſtituit, conſequenter pleuritidem ſtertoroſam, vel fugacem, ut ſuo loco. Quare ſola tuſſi id rarum propoſuit quod neceſſarium; tuſſi enim in pleuritide neceſſe eſt aut quicquam efferri, aut non efferri; id quidem ut plurimum, hoc vero ut rarum neceſſarium ſe habet: ſicut rarum non neceſſarium eſt, vel ſpumoſum, vel bilioſum, vel ſanguineum efferri; hæc enim ſpecies, ut dictum eſt, ſub eo quod ut plurimum eſt continetur; erat autem aliquid tuſſi efferri. Non ergo abſolute verum eſſe videtur quod ait Galenus, Hippocratem quæ rara ſunt, in pleuritico Anaxione tantum diſtinxiſſe, ut iiſdem ſimul apparet, pleuritide tali correptum fuiſſe. Cum quæ febris, & doloris rara ſunt, haud propoſuerit; ſed tuſſis ſolummodo, & reſpirationis, quæ diverſa ratione rara, ac peregrina ſunt.

Reſponſio.

Ni dicamus, peregrinum & rarum ſumi ab Hippoc. quodcumque tandem id ſit, quod morbi acutiem, ſeu magnitudinem portendit, etiamſi illud ſit ut plurimum conſuetum, nedum ex ſuapte natura rarum. Hoc autem ut percipiatur, ſciendum, *morbum acutum* bifariam uſurpari; uno quidem lato modo pro *continuo*, quo febres omnes continuas acutas Galenus 3. de dyſpnœa nuncupavit: alio modo ſumitur acutus pro ſtricto, non tantum pro continuo, ſed etiam pro magno; & qui in magnitudine minor eſt *acutus ſimpliciter* dicitur: qui vero adhuc major *acutus malignus*. Hanc diſtinctionem exculptam habetis primo Prorrh. comm. 2. tex. 21. Quamquam ergo febris ſit ut plurimum in pleuritide acuta, hoc eſt, continua, quam Duretus *aſſiduam* dixit, non eſt tamen ut plurimum acuta, hoc eſt magna, & major, ſeu maligna; ideoque hoc ſenſu febris acuta, ſeu magna, & maligna ſe habet ut ſymptoma rarum, quippe oſtendens pleuritidis acutiem, ſeu magnitudinem: non autem quæ non acuta, ut difficultate ſupponebatur. Symptoma vero ut plurimum eſt febris continua, non tamen acuta, ſumpta acutie ſtrictim pro magna, & majori, ſeu maligna; Hipp. ergo febrem continuam acutam recte ſumpſit pro raro neceſſario: neceſſe enim eſt, continuam febrem pleuriticam eſſe vel acutam, vel non acutam.

Hipp. febrē continuam acutam pro raro neceſſario ſumit.

Idem de dolore, qui enim *continens* dictus eſt ab Hippoc. magnitudinis gradum addit continuo: ut propterea idem abſolute non ſint dolor continuus, & continens. Quod diſcrimen ſatis, ſuperque oſtendunt febres, quæ continuæ continentes dicuntur, quæ ideo a continuis continuitatis magnitudine, ſeu acutie diſcrepant. Similiter lateralis dolor coſtalis ut plurimum eſt continuus, non tamen continens, niſi etiam magnus. Quare rarum neceſſarium non ſolum eſt non continens, ut difficultate ſupponebatur, ſed ipſum continens: neceſſe enim eſt, pungitivum dolorem continuum aut continentem eſſe, aut non continentem.

Pungitivus dolor eſt ſymptoma neceſſariũ; Continuus ut plurimũ.

Pungitivus dolor eſt ſymptoma neceſſarium; Continuus ut plurimum. Continens, vel non continens rarum: magis tamen rarum, & peregrinum continens, quod pleuritidis acutiem, ſeu magnitudinem arguit. Magno igitur artificio Hippocrates dolorem Anaxionis continentem utpote rarum, deſcripſit, ut nobis doloris vehementiam indigitaret. Idem, etſi modo aliquo diverſo, de tuſſi affirmandum. Ejus namque rarum ſimplex eſt, prædicatum negativum, non complexum, ut de febre, & dolore eſt dictum. Quemadmodum enim efferri quicquam tuſſi ex inflammatis partibus ſymptoma eſt ut plurimum: ita nil efferri rarum ſolum, ac peregrinum. Quare & hoc Hippocrates animadvertit, ut eandem pleuritidis Anaxionis magnitudinem coindicaret. De difficili reſpiratione res difficultate caret. Rectiſſime ergo Hippoc. & Gal. Ex dictis patet qualis ſit dolor continens, nedum continuus, quem etiam propoſuit 3. de art. tex. 32. *ſtatuens: dolorem lateris continenter exiſtentem* eſſe. Eſt enim, qui nullum habet intervallum, ſed unica, eaque intenſa acceſſione contineri videtur, febris continuæ continentis inſtar.

Diſcrimen inter continuum & cõtinens.

Hoc enim differunt continuus, & continens: qui enim intervallum habet aliquod, adhuc continuus eſſe videtur: qui vero eſt continens, nullum. Continuum eſſe intervallum habentem, conſtat apud Galen. primo Prorret. tex. 22. ſcribentem: *Cum vero latus inflammatum eſt, & interdum quidem continue dolorem ſentit æger, interdum vero & per intervallum*: eſt enim hic cum intervallo continuus dolor malignus, de quo infra: qui revera intermittens potius, ut rarus, dicendus. At continens ſemper benignus, hoc eſt, non parvus quamquam malignus, hoc eſt, magnus. Hunc vero continentem dolorem ſequitur difficilis reſpiratio parva, & denſa, quæ continens, & convulſoria dicta eſt in methodo lib. 2. cap. ultimo.

Dolor lateralis coſtalis non continens nec continuus duplex, benignus & malignus.

Sequitur dolor lateralis coſtalis non continens, nec continuus, qui duplex, benignus, ſeu manſuetus, & malignus, ſeu pravus. Benignus fit a flatu, qui vel in lateribus progignitur, vel aliunde tranſmittitur. De flatu in lateribus genito rarum dolorem efficiente locutus eſt Galenus primo Prorret. comm. primo tex. 22. his: *Dolor rarus in lateribus gignitur, cum ſpiritus*

ritus

ritus quidam flatuoſus in ipſis procreatur: nempe is tum extenuatus, tum diſcuſſus dolorem ſedat: deinceps rurſus procreatus alter, dolorem ipſum inaugebit: quo modo ſi rarus fiat dolor, deſipientiam non ſignificat: excalefactoriis curatur, & cum ratione intermittit.

Ptiſſanæ quando flatulenta.

Tranſmittitur flatus ab inteſtinis ad latera, quibus oppilatis ſcybala congeruntur, præpoſtero ordine ptiſſana propinata, etiamſi ſuapte natura recte coacta haud ſit flatuoſa. Et de hoc flatu locutus eſt Galenus primo Acut. 32. & nos ſuo loco. Eſt autem hic dolor benignus, & manſuetus, dummodo flatuoſus ſpiritus a vermium malignorum ſcybalis minime pendeat, ut pueris contingere ſolet Avicennæ obſervatione a Mercuriali recepta, ſed a ſimplici inteſtinorum oppilatione, ut Galenus eo commentario docuit. Solet & in Hypochondriacis flatus ex ventriculo ad œſophagum aſcendere; qui ibi arctatus, & concluſus œſophagi membranas diſtendendo lateralem coſtalem metitur.

Non continens malignus a duabus cauſſis pendet.

Porro non continens malignus, aut pendet a maligna laterum inflammatione, aut acribus vaporibus. De laterali & parva inflammatione Galen. locutus eſt primo Prorret. primo tex. 22. hujus enim dolor modo ingraveſcit, modo miteſcit omnino, ut æger ſanari videatur, qui & æque ſuper utrumque latus cubat; dumque dolor redit, non eundem poſitum ſervat, ita vagus, ut fugax; ut plurimum vero cum, & ſine delirio ægrotus moritur, maxime ſi deluſus medicus venam tuderit. Malignus ab acri vapore in maligna verminatione, & malignis quibuſdam febribus obſervari ſolet. An denique qui *pernicioſus* dictus eſt a Galeno primo *de dyſpn.* 17. malignus is ſit, quæri poſſet. Non tamen pernicioſum pravum, ſed ſuffocativum eſſe dico, de quo ſuo loco. Qualis vero ſit dyſpnœa in benigno afflatu, dictum eſt alibi. Ex maligna vero inflammatione vix difficilis ſpiratio redditur, ſicut decubitus uterque. Hæc de dolore pungitivo, gravativo coſtali, necnon de continuo, continenti, & raro utroque.

CAPUT XII.

De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex differentiis doloris lateralis coſtalis ex motu & quiete, ſeu ex dolore Fugaci, Stabili, Aſcendente, Deſcendente, & Stertoroſo.

SEquuntur aliæ differentiæ doloris lateralis a motu, & quiete. A motu quidem, qui vel eſt cum metaſtaſi, vel ſine. Dolor a motu cum metaſtaſi pleuritidem fugacem conſtituit, quæ eſt una ex ſiccis pleuritidibus.

Pleuritis ſicca quæ.

Sicca enim pleuritis eſt, quæ vel caret anacatharſi per ſputum, nec non metaptoſi, cum ſcilicet materia neque expurgatur, neque transfertur, ſed quieſcit; & hæc eſt pleuritis ſicca ſtertoroſa pernicioſa Galeni, de qua infra. Vel quæ quidem anacatharſi, ſed non metaptoſi caret, cum alio transferatur, & non per ſputum expurgetur.

Paraphorica phrenitis.

Transfertur vero ad cerebrum, & paraphoricam phrenitidem excitat, ideo & fugacis eſt doloris lateris. Quem Hippocr. primo Pror. 1. tex. 22. *rarum* dixit, & in Coacis de pleurit. tex. 49. *non pleuriticum*. Hunc quoque inſinuavit tex. 3. de ſicca pleuritide *pro dolorifico, malo ſurſum aſcendente*, quod ſcilicet ultra jugulum translationem acquirit. Quod enim ad jugulum uſque tantum movetur, motum habet ſine metaptoſi: quod vero ultra jugulum ſurſum ſcandit, & proſerpit, motum habet cum translatione materiæ morbificæ, immo & morbi, ad cerebrum, cujus cauſſa phrenitis fit.

Quibus ſignis motus cum translatione materiæ cognoſcatur.

Hunc eundem fugacem lateris dolorem ſignificavit Hippocrates lib. 1. Coac. 75. hoc chirographo: *Doloris acerbitas pauliſper affixa jugulo, ſi ſurſum prorepit, vel ad ſupera movetur, mortiferum infert malum* nempe phrenitidem. Et quamquam lateralis affectus translatio fiat ad plures partes, thoracis cavitatem, pulmones, parotidas, & crura, ut pleuritis in empyema, crurales abſceſſus, & peripneumoniam vertatur, tamen potiſſima mentio fit ab Hippocrate de pleuritidis in phrenitidem converſione.

Phrenitis cum vel ſine mutatione pleuritidis fit.

Quo in loco quoque obſervatu eſt dignum, phrenitidem, ſeu delirium, aut fieri cum mutatione pleuritidis, vel ſine, ipſa adhuc permanente, non permutata. Pleuritide permanente delirium fit, *ut affectus acceſſorius ad fortes pleuritidas, non autem ut ſymptoma ſua natura animum percellens*, ut de Anaxione pleuritico ſcripſit Galenus 2. *de dyſpn.* 8. Evaneſcente pleuritide, quippe fugaci, fit phrenitis ſua natura animum percellens, & affectus ex fugaci, & tranſeunti permanens.

Quæ pleuritici doloris fugacis cauſſa.

Hujus ergo fugacis doloris cauſſa eſt inquirenda. Duretus de Pleurit. tex. 49. Galenum ſuo more reprehendit, quippe qui hujus cauſſam in flatulenti ſpiritus translationem in cerebrum retulerit primo Porr. primo cit. cum tamen, ſicut ex eodem nulla flatulenti ſpiritus ſuppreſſio inflammatoriam parit affectionem, ita nulla erit ejus translatio. Ideo potius dolorem hunc non pleuriticum paraphreniticum a bilis orgaſmo pendere putat, quæ crebram metaptoſin huc illuc habet, ut ex latere in caput affatim efferatur. Revera tamen Gal. eo loci non flatum, ſed lateris inflammationem delirium conſequi apertiſſime docet, & Duretus injuſte eum accuſat. Galeni verba hæc ſunt. *Cum vero latus inflammatum fuerit, & interdum quidem continuo dolorem ſentit æger, interdum vero & per intervallum, mentem ægrotare indicat*: & paullo ſupra flatum a deſipientia omnino excluſerat. Poteſt vero mens etiam ægrotare ſine deſipientia, ſæpius enim accidit, ægrum dolorem non ſentire, propterea mentem quidem ægreſcere, non tamen delirare; qui eſt pravus mos vel febris malignæ, vel inflammationis malignæ. Primo ergo Prorret. cit. delirium pro mente ægreſcente, quam vere deſipiente ſumitur, conſequenter rarus dolor ibi accipitur pro intermittente, permanente tamen, quamquam non continente. Porro in Coacis pleuriticum non pleuriticum, ſeu fugacem, accipit cum metaptoſi materiæ morbificæ, ſeu potius inflammatorii affectus tranſeuntis ex latere in cerebrum. Propterea non in ſimplicem bilis orgaſmum, ſed potius in fugitivam inflammationem, qualis eſt, quæ a bilis orgaſmo dependet, hujuſmodi inflammationem referendam fore exiſtimo, hæc enim fugitando fugit. Sic aliquoties obſervavi in capite vagum ortum eryſipelas, quod in cervicem, dorſum, femora, abdomen, inteſtina, tandem in ægri necem irrepſit. Nunc quoque dum meditationem hanc ſcriberem, in Muliere quadam Monialium S. Joannis Mantuæ anginam cum ſublimi reſpiratione obſervavi, quæ extra vergens illico ad collum, jugulum, & pectus deſcendit, citoque delituit: & Ægra quinque horarum ſpatio perfrigerata eſt, vicit tamen ſpiritus calidus, & ſanata eſt ſudore calido profuſo. Eodem tramite ex latere in cerebrum inflammatoria traducitur metaptoſis, ut pleuritis in pravam migret phrenitidem.

Dolor lateralis aſcendens, & deſcendens.

Enim vero poſt hunc ſequitur dolor lateralis cum motu quidem, ſed ſine metaptoſi, qui ſuo motu eſt ſtabilis. Hic vero a Recentioribus *aſcendens*, & *deſcendens* dicitur, cujus natura diligenter eſt inquirenda, cum maximum in re medica habeat momentum.

Cur Hipp. dolorem aſcendentem gravem dixerit.

Primum igitur intelligere operæ pretium eſt, cur *dolorem gravem* eum appellaverit Hippocr. 2. Acut. 10. curque in aſcendenti gravitatis, deſcendenti vero minime meminerit. *Recte gravitatem*, ait Gal. *& non dolorem dixit, nempe quod hoc in loco ſanguis magis acervetur, repatque, ſignum eſt gravitas, quæ ex multitudine. Tenſiones autem ſola affectus participatione fiunt: cum videlicet partes iis, quæ inflammantur attiguæ, citra ſanguinis in eis redundantiam, tenduntur*. Et tamen ad peripneumonici diſcrimen dictum eſt, pleuriticum pungitivum, non gravativum eſſe. Adde tenſionis ſenſum plethoræ ſignum eſſe, ex Galen. igitur non citra ſanguinis redundantiam tenſio, quæ ex plethora, erit.

Difficultas.

Præterea Hepatis, & pulmonis tumorem ad jugulum gravitatem extendere Gal. docuit de Pleurit. 4. 2. *de loc. aff.* 7. & 5. *cap.* 7. quæ tamen gravitas eſt ex ſola affectus participatione citra ſanguinis redundantiam; non ergo recte gravitatem Hippocrates dixiſſet, ſi ſanguinis redundantiam ſignificare voluiſſet.

Reſponſio.

Tamen reſpondendum, & primo, pleuriticum doloris proprietate, quæ ex parte affecta, pungitivum, pro ſanguinis redundantia gravativum eſſe. Quare Hippocrates plenitudinem, qua ſanguinis detractio indicatur, reſpiciens, gravitatis, non punctionis, quæ nil ex uſu indicat, meminit. Tenſionem vero plethoram indicare, verum eſſe dico, ſi de tenſione ſermo ſit, quæ ad vaſa plenitudinem conſequitur, non tamen ſi de tenſione, quæ ſolam affectionem, & ſimplicem ejus participationem ſectatur, qualis eſt, quæ fit in epatitide, & peripneumonia; eſt enim illa tenſio potius, quam gravitas ex ſolius affectus participatione ob tenſionem venæ concavæ, & pleuræ. At cum pleuritis ad jugulum aſcendere dicitur, non de ſola affectus participatione, ſed & de ipſa ſanguinis anadrome intelligi debet. Nec vero dolorem a gravitate, ut Galen. disjunxit Hippocrates, cum tex. illo decimo utrumque expreſſerit. Ceterum in aſcendente, non deſcendente gravitatem propoſuit, quoniam gravitatem aſcendere magis, quam deſcendere, prodigioſum eſt.

Quid pro dolore aſcēdēte intelligatur, quod pro deſcendente.

Quid autem pro laterali dolore aſcendente, & deſcendente intelligere oporteat, brevibus eſt aperiendum. Putant omnes cum Galeno, pro dolore aſcendente pleuriticum debere intelligi, cum partes pleuræ ſuperiores inflammatæ ad *claviculam*, *brachium*, & *mammam* condolentiam extendant; & ſanguinis redundantia ad ſuperiora vergere videtur. Pro deſcendente autem eundem pleuriticum, cum inferiores ad ſeptum transverſum, & hypochondrium.

Auctoris contra Galenum expoſitio.

Non ego ſic poſſum Hippocratis locum intelligere, Galeni pace dixerim. Primum ergo pro aſcendente credo non tantum jugularem, & mammarium, ſed quemcumque alium quamcumque thoracis partem occupantem intelligere, dummodo pars ſit ſupra ſeptum. Quod ex Hippocratis textu patet, quo non ſolum jugulum, brachium, & mammam, ſed & reliquas thoracis partes ſupra ſeptum continere voluit, cum dixit: *Si vero dolor ad claviculam pertigerit, aut moleſta ſit vel brathio, vel mammæ, vel partibus ſepto transverſo ſuperioribus*. Quare aſcendens erit dolor, non tantum qui ad jugulum bra-

brachium, & mammam pertingit, ſed quicumque alius etiam inferiores lateris occupans partes, dummodo ſupra ſeptum. Hinc ſequitur, pro lateris dolore deſcendente non pleuriticum ad hypochondrium vergentem, ſed verum hypochondriacum intelligere, laborantibus per eſſentiam partibus, quæ non ad thoracem, ſed ad ipſa ſpectant hypochondria; ut propterea Hippocrates

Notione doloris lateris Hipp. pleuriticum & hypochōdriacum intellexit.

lateris doloris notione utrumque intellexerit, pleuriticum, & hypochondriacum. Quod patet ex ipſamet Hippocratis allata diviſione, cujus primum diviſionis membrum tex. decimo eſt, quod ſupra poſuimus, ſcilicet, cum dolor & gravitas, vel *partibus ſepto tranſverſo ſuperioribus* moleſta eſt: ſecundum tex. 11. dum ſubjungit: *Si vero eas, quæ ſub ſepto tranſverſo partes dolor infeſtat*; conſtat namque partes, quæ ſunt ſub ſepto tranſverſo ad peritonæum, non ad pleuram, conſequenter ad hypochondria, non ad thoracem attinere. Peritonæum enim, dixit alibi Galenus, omnia inveſtit viſcera *ſub renibus*, hoc eſt, ſub ſepto contenta. Non ergo viſus eſt Galenus divini Senis mentem aſſecutus, cum commentario illo declarare adnititur, quales ſint partes inferiores, quæ dolore affliguntur, eas eſſe ſcribens, *thoracis partes infernas prope ſeptum tranſverſum exiſtentes*; cum tamen Hippocrates eas eſſe dixerit, quæ *ſub ſepto*. Hæ enim, tametſi prope ſeptum, non tamen thoracis ſunt partes, quæ ſepto ſunt propinquæ ſupra, non ſub. Et hæc hujus loci germana expoſitio Galeni auctoritate roborari poteſt, qui 3. *de dyſpn.* 5. Hippocratis locum perpendens primi Prognoſt. de ſpiritu denſo uſum auctum in locis ſupra ſeptum indicante, ſub capitis calce inquit, hoc dictum eſſe ad differentiam partium, quæ infra ſeptum, quarum inflammatio, ſeu uſus auctus reſpirationem ad magnitudinem, & denſitatem elevare haud poteſt; igitur quod de uſu aucto, idem de dolore eſt aſſerendum, nimirum pro partibus ſupra ſeptum omnes intelligere Hippocratem, quæ omni modo ad thoracis partes ſpectant: pro iis vero, quæ ſub ſepto, eas quæ ad hypochondria; ut propterea lateralis doloris nomine utrumque amplecti voluerit, pleuriticum coſtalem, & hypochondriacum, quem quoque lateralem appellare conſuevit, ut in Cleanactide, & Epicratis Uxore.

Error Dureti.

Duretus de pleurit. tex. 19. pro partibus inferioribus laterali affectu dolentibus *coſtas infernas* exponit, quas *ſub ſepto* contineri ſcribit. Hanc tamen thoracis extremitatem, quam Galenus prope ſeptum, ſub ſepto contineri, falſo ſtatuit Duretus; infernæ etenim coſtæ ſupra ſeptum, infra aſcendentem, deſcendentem, ac tranſverſalem potiſſimum muſculum continentur. Eſſet autem impropriiſſima expoſitio, ſi ſeptum ſupra ſumeretur a circulo nerveo ſupra; & ſub eodem ad ejuſdem circumferentiam carnoſam.

Pro dolore partium ſub ſepto, quem Hipp intellexerit.

Ulterius exiſtimo, Hippocratem pro dolore partium ſub ſepto non inflammatorium intellexiſſe; ideo enim ſumma cautione addidit ea verba: *nullumque ad claviculam ſignum fuerit*. Noverat enim Hippocrates: etiam inflammatis hypochondriis ſub ſepto dolorem extendi uſque ad claviculam; ideoque ut ſignum præberet doloris non inflammatorii, hæc verba appoſuit. Neque namque declivi lateris dolore inflammatorio purgans validum dediſſet, ſed venæ ſectionem inſtituiſſet, quam ideo Galenus magis in commentario laudare eſt coactus. Quare cum pro dolore ſub ſepto eum intelligat, quæ a ſola cacochymia, aut exquiſita, aut notha, ideo purgans mochlicum abſolute propoſuit omnino calidum, quippe peplio, ſilphii ſucco, aniſo, & ſimilibus correctum, quæ calidiſſima ſunt. Quod non feciſſet, ſi de dolore inflammatorio egiſſet, etiam a notha plenitudine dimanante, nedum plethora; ut enim hanc ſola venæ ſectione depleviſſet: ita illam venæ ſectione prius, purgatione poſtmodum, abſolviſſet. Cum neque mente concipi poſſit, calidiſſimum purgans, quod ſola cacochymiæ convenit; in inflammatione etiam notha Hippocratem uſurpaſſe; voluit igitur Hippocrates methodum docere, qua in dolore laterali diverſo loco, & materia, ſciremus purganti, & venæ ſectione recte uti. Sed qualis in utroque laterali accidat dyſpnœa, fieri patet ex dictis de hypochondriaco non inflammatorio.

Qualis reſpiratio in coſtali inflammatorio dolore fiat

In coſtali vero inflammatorio, de quo interim habitus eſt ſermo, conſpicuum eſt, difficilem fieri reſpirationem parvam, etiam denſam inæqualem utraque inæqualitate, & ſecundum magis, & minus, & juxta tranſitionem ad varias differentias, ut in methodo docuimus.

Lateris dolor in fine motu materiæ.

Sequitur lateris dolor, cujus differentia ex quiete ſumitur, ſcilicet cum materia non movetur, hoc eſt; cum neque effertur, neque transfertur, ſed in thorace quieſcit: quæ quamquam in thorace moveatur, quieſcere tamen dicitur, cum non expurgetur. Hic vero dolor cum ſtertore eſt conjunctus; ideoque ſtertoroſa pleuritis dicta eſt, ſicca, & ſputi expers in Coacis tex. 3. Et qui hujuſmodi dolore infeſtatur, *aridas tuſſire* dicitur ab Hippocrate, ut in Anaxionis hiſtoria. Galenus autem 2. *de dyſpn.* 8. *aridas* interpretatur *tuſſiculas*.

Pleuritis arida pernicioſa ſtercoroſa, moroſa, magna.

Hæc pleuritis quoque illa eſt, quam Galenus *pernicioſam* appellavit primo *de dyſpn.* 17. his: *Cum humorum copia in aſperis arteriis coacervata hominem ſuffocet ex pleuritide pernicioſa*, ſiccam enim, & ſtertoroſam intelligit, quæ nulla anacatharſi judicatur, nec in abſceſſum deſinit. Hanc quoque *moroſam* pleuritidem nedum magnam, dixit primo Acut. 33. ob faſtidioſum quem adſciſcit morem, præter magnitudinem; qua moroſa ſimul & magna pleuritide conflictatus eſt Anaxion. Stertoroſi hujus doloris cauſſam unicam ex mente Hippocr. loc. cit. Galenus attulit 3. *de dyſpn.* 7.

Hujus cauſſas.

ſputum crudum, quod *citra coctibilitatem glutinoſum* Hippocrates nominaverat, & *ſpiritum denſum*; hæc enim duo *ad perniciem mutuo ſeſe affligunt*, ideo & pernicioſa pleuritis denominata eſt. Etenim ſputum retentum, quod citra coctibilitatem eſt glutinoſum, hoc eſt crudum, prohibet ſpiritum intra ferri, cogit autem cito extra ferri. Spiritus vero denſus viſcoſum ſputum facit, ac lubricum fieri, & elabi impedit. Eoque magis, ſi concoquentia præpoſtero adhibeantur ordine; horum enim uſu importuno citius ægri ſuffocantur. Præpoſtero uſu adminiſtrantur, ſi poſt calefactoria ſtatim propinentur; non ſedato prius dolore, aut purgantia, aut phlebotomia: præſidiorum enim alterutro eatenus dolor minuitur, quatenus minuitur materia morbifica & revellitur, quo non præfato materiæ crudæ copia concoquentibus importune agitata ſuffocationem promovet. Sunt talia coquentia *ptiſſana*, *vinum*, *mulſa*, *oxymel*; & *vinoſa omnia*. Et ſane hoc modo intelligendus eſt Hippocrates primo acut. 33.

In pleuritide ex crudo humore cōvenit venæ ſectio.

Quo loco etiam obiter eſt obſervandum, in pleuritide ex crudo humore convenire ſectionem venæ, quod ſano judicio eſt capiendum, videlicet cum crudi humoris plenitudo ad vires viget, quæ non ſine ſanguinis vitio redundat, & in tali pleuritide convenit venæ ſectio, ut quid augendum ſine periculo. Quod ſi non crudorum adſit plenitudo, ſed potius cacochymia ſectionis venæ loco ſubſtituendum eſt purgans. Ceterum glutinoſum ſputum inexpectorabile Duretus ait, quod eſt ex ardore ſuperaſſatum, cum tamen ejus gluten ſit potius ex cruditate, quam incoctibilitatem nuncupavit Hippocr. Recentiores præter aſſignatam cauſſam alias adducunt, *doloris metum* in concutiendo thorace: *virium imbecillitatem*, *& efferam tenuitatem*, quæ explicatis pulmonum alis efferri non poteſt. Enimvero in ſtertoroſa pleuritide ſtertoroſam fieri dyſpnœam, ideo & orthopnœam, in methodo docuimus capite proprio. Fieri & inæqualem inæqualitate acervata, ex primo *de dyſpn.* 17. Hæc ſatis.

CAPUT XIII.

De Cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore lateralis differentiis aliis a Poſitu, Magnitudine, & Anacatharſi.

Differentia doloris a poſitu triplex.

Remanent lateralis doloris coſtalis differentiæ ultimæ a poſitu, magnitudine, & anacatharſi. *A poſitu* enim triplex doloris differentia eruitur, internus, externus, & qui ſimul eſt internus, externus. Internus eſt qui interiorem occupat pleuram, & eſt duplex; aut enim interiorem pleuræ partem, aut exteriorem exercet. Etenim pleura, ut peritonæum, eſt dividua:

Pleura, ut peritonæū dividua eſt.

& quæ intrinſecus pulmones reſpicit interior pleura vocatur: quæ vero extrinſecus coſtas, exterior pleura appellatur. Quare non eſt audiendus Capivacceus vulgares Practicantes redarguens cum Galeno aſſerentes, interiorem modo pleuram, modo exteriorem ſeparatim inflammari. Ait enim, pleuram eſſe tenuem membranam, quæ ſi inflammetur ſecundum partem internam, neceſſario etiam afficitur ſecundum externam. Propterea exiſtimat, Galenum pro extrema pleura coſtarum perioſtium, non pleuram, intelligere, quippe quod ſeorſim a pleura affici poteſt. Sed ut monui, non audienda eſt hæc opinio, cum pleura ſit dividua: & quod perioſtium coſtas ſuccingens ab eo eſt dictum, exterior eſt pleuræ pars, alioqui non pleura, ſed perioſtium coſtas ſuccingeret; hancque veritatem anatomica demonſtrat inſpectio. Si ergo interior pleura ſit inflammata, ſuper ſanum latus difficilior redditur decubitus, quoniam extenditur interior pleura, & extenſa dolet magis. Quod ſi ſyſtrophica phlegmone exterior pleura detineatur, difficilior ſuper latus affectum cubatio fiet, quoniam præter diſtenſionem quæ ex decubitu, compreſſio accedit cum majori dolore, & anhelitu difficili.

Dolor externus.

Porro exterior dolor lateralis eſt, qui muſculos externos laterales intercoſtales, & ſuperiores affligit, qui ſunt obliquus deſcendens, ferratus major, & lateralis portio latiſſimi, quæ ſerratum cingit, & obliquum deſcendentem uſque ad notharum coſtarum extremitatem ſuccingit. Dolorem hunc muſculos prædictos occupantem *laxativum*, *& pulſativum* vocat Capivacceus, qui digitorum preſſu exacerbatur, ad differentiam interni pleuritici. Qui tamen non eſt laxativus, nec in dolorum a partium proprietatibus naſcentium ſerie a Gal. eſt repoſitus. Potius gravativus eſt vocandus cum punctorio permixtus, muſculoſam enim carnem parenchyma nuncupavit Gal. libello de plenitudine, eſt vero parenchyma tendinoſum, ideo ſentiens admodum, ut ſua proprietate dolorem creet gravativum, pungitivoque com-

commixtum: qui & ipſe decubitu indolens latus augeſcit. Enimvero qui una internas, externaſque coafficit partes, *Dorſalis* dolor eſt dictus, de quo Hipp. in Coac. de pleurit. tex. 2. 5. & 2. de morbis. Fit enim dorſalis pleuritis cum humeri incandeſcunt, & dorſum rubet, eryſipelate illic orto, quod efficit rheuma concitatum per venam theuricam, transfluente nimirum materia biliosa copioſa ex vena inconjuga ad thoracicam ab intra extra; ita tamen ut & internum latus ſimul torqueatur. Pleuriticis enim dorſalem accidere dolorem ſcripſit Hippocrates, non ceſſante tamen pleuritide, nec ſymptomatis pleuritidem conſequentibus mitigatis. Alioqui ſi totum eryſipelas introforas eructaret, non eſſet dorſalis pleuritis ſola pleuritide periculoſior, nec inflammationis vehementiam fœtidorum colliquatio accerſeret. Quare dorſali pleuritide internum latus, & dorſum ſimul inflammatione conflagrant, & pleuritidi tantum nova ſuccedunt, & peregrina ſymptomata, potiſſimumque difficilis reſpiratio reſidendo, quam decumbendo longe major, quæ enim anguſtiæ, & doloris etiam peripneumonici medela eſſe ſolet, dorſalem dolorem exacuat, ita enim Hippocrates, *& ipſi reſidendo gravantur*. Hujus vero acerbæ reſidentiæ cauſſam in doloroſam ſerrati majoris, poſtici ſuperioris, necnon ſpatularium contractionem refert Duretus; hi enim omnes muſculi reſidendo magis, quam decumbendo laborant. Hoc tamen ut percipiatur, ſciendum, reſidere motum eſſe tonicum, qui vel fit cum labore, vel cum quiete. Eſt cum labore, ſpina in poſteriora flexa; non enim media figura thorax reſidet, ſed erectus attollitur, nec citra laborem quieſcit. Verum reſidet quieſcendo, cum ſpina modice curvata in anteriora flectitur, ita ut thorax ſurſum elevatus deorſum modice inclinet. Reſidentia igitur, quæ fit cum labore ex muſculis dorſi, & cervicis ſpinam in poſteriora flectentibus dependet. Quæ vero eſt naturalis, non violenta fit, agentibus muſculis pſoas una cum rectis abdominis; horum enim contractione thorax ad ſpinam trahitur, & pubi accedit. Ne vero nimis flectatur thorax, ſed ſurſum modice elatus media detineatur figura, ad hujuſmodi reſidentiam concurrunt muſculi ſuperiores thoracis, potiſſimum ſerratus major, & poſticus ſuperior, qui eſt quadruplex, non ſimplex, ut Anatomicum Vulgus credidit; concurrunt & ſua contractione muſculi omoplatæ levatores, rhomboides, ſerratus pectoralis, & reliqui. Ita oppoſito contractionis motu muſculorum anteriorum ſpinæ, & rectorum abdominis necnon poſteriorum thoracis, & omoplatæ ſuſpenſo thorace naturalem reſidentiam fieri contingit; ſecus in decubitu. Repanda enim in poſteriora ſpina propriis muſculis prædicti ſerrati, omoplatæ, lumbares, & recti extenduntur. Si ergo accidat, prædictos thoracis, humeri, & omoplatæ muſculos dorſali pleuritide inflammari, pro detinendo thorace etiam naturali reſidentia contractionem illam tonicam ſuſtinere nequeunt, ſed reſidentes ægri velint nolint decumbere coguntur, ſic minus muſculi extenſi dolent; Hinc eſt ut propria dyſpnœa in dorſali dolore maxime fiat, ſi recta fiat; reliquis vero convenit cum ea, quæ fit in externo, & interno, hiſque omnibus ſolum eſt diſcrimen ſecundum magis & minus in reſpiratione parva, & denſa inæquali. Ceterum *a magnitudine* ſumitur doloris ingraveſcentis, ac miteſcentis differentia. Ingraveſcit lateralis dolor vel principio, vel morbi augmento. Qui vero eſt mitis utroque tempore miteſcit. Ingraveſcens a principio eſt, qui ad excalefactoria, nec ſputo ſanguinis a principio etiam erumpentis minuitur, ſed augetur, ſignum enim eſt, ſummam eſſe ſanguinis vehementiam. Qui vero augmento augetur, & præter modum, & morem ingraveſcit, eſt qui ab initio eſt mitis, ſpatio ſcilicet quatuor primorum dierum, poſt quinto, & ſexto gravis efficitur, nec æger periculo defungitur, ni bis ſeptem dies evaſerit, ut Hippocr. in Coac. de Pleurit. tex. 10. dixit. Et qui augmento ingraveſcit eſt eo deterior, qui a principio invaleſcit; ut enim hic magnam ſanguinis vehementiam, ita ille pravum morem atteſtatur, pravus enim eſt mos dolorem primis diebus miteſcere, reliquis ingraveſcere. Porro dolor mitis eſt, qui utroque tempore miteſcit, eſtque cum ſanguinis ſputum ſtatim a principio apparet cum ſolida doloris remiſſione, quæ pleuritis aliquando ſine ſanguinis detractione ſolet curari, cum a non vehementi ſanguinis vitio dependeat. Hujuſmodi vero patet difficilem ſpirationem parvam, & denſam augeri, ac minui, prout dolor ingraveſcit, & miteſcit.

Dorſalis pleuritis.

Reſidere motu; eſt tonicum vel cum labore vel cũ quiete fiens.

Propria dyſpnœa in dorſali dolore maxime fit.

Ingraveſcẽs dolor quis.

Dolor mitis quis.

Ultima differentia eſt ab anacatharſi, ſeu expurgatione, quæ fit *ſputo*, *diarrhœa*, *perirrhœa*, *& ſpaſmate*, cum *lateris imbecillitate*; tot enim modis accidit pleuriticam anacatharſin eſſe bonam, vel malam, ac dolorem variare. Exordiamur a *ſputo*. Sputum eſt bonum, quod *ſedat dolorem*, & dolori finem imponit, cujus ſalubres conditiones ſunt, *pauca bile eſſe exacte permixtum. Non nimis tenue, & fugax. Non glutinoſum, & contumax. Cujus liberalis, & libera ſit anacatharſis. Sine perenni affluxu*. E contra pravum eſt illud ſputum, quod *dolorem non ſolvit* de Pleurit. in Coacis tex. 18. Eſt autem ſputum pravum duplex: quod ſua natura eſt pravum; Et quod quidem ſua natura non eſt pravum, ſed ob novum affluxum. Sputi ſua natura pravi conditiones hoc breviario complexus eſt Hippocr. *Expurgationes ſputi in febre livida, nigra, bilioſa omnes omnino mala*. Et quamquam dolor aliquando tali ſputo miteſcere videatur, tamen infida eſt doloris vacuitas, *quæ enim pravis cum ſignis miteſcunt, periculo locum eſſe atteſtantur* primo Coac. 51. Sputi pravi ob novum affluxum conditio eſt, ut dolor materiæ fluxæ libera anacatharſi quidem miteſcat, novo tamen affluxu, vel ſanguinis, humoris crudi, eoque perenni recrudeſcat: *quæ autem cum ſalutaribus ſignis nihil concedunt, periculo locum eſſe teſtantur*, tam ſæpe enim itur aquatum, ut aqualis anſam amittat, & æger moriatur. Etenim nulla eſt in parte aliqua determinata coctio, vigente febre, ac redundante crudo humore in toto, vel parte, ut hepate, & capite; aut potiſſimum maligna, phlogoſi pulmonibus, vel pleura lateſcente; quoniam etſi natura medicamentis adjuta crudorum humorum venoſo genere contentorum coctionem aggrediatur, tamen cum ſe prodit occulta inflammatio, coctionis fuco vitium occulit, idque in malignis febribus conſpicitur, in quibus ſubjugales viſuntur urinæ, quæ vel ſtatim clareſcunt, etiam eadem die, ut in filiolo Mattæ nuper fuit obſervatum, eadem enim die ſubjugaliſſimæ & lacteæ apparuere, ac tenuiſſimæ, & objit prava utriuſque pulmonis inflammatione. Vel paullatim poſt ſeptimam clareſcunt quidem, ſed loco hypoſtaſis ſedimentum aut arenoſum, aut farinaceum præ ſe ferunt, ut nunc in ægro egeno ſutore obſervamus. Similiter ſputum in pleuritide, quod dolorem non ſolvit, parvum eſt, aut ob novum materiæ crudæ, vel calidæ affluxum, aut ob pravam lateris inflammationem, aut ob pravitatem ipſiuſmet materiæ, quæ ſputo educitur. Ceterum in bono ſputo prout dolor ſedatur, ita ex ſpirandi difficultate facilitas acquiritur. Pravo autem ob affluxum cum dolore miteſcente minuitur, eodem augeſcente, ac reviviſcente, rurſus ad parvitatem, & denſitatem augetur. Quod ſi ſputum ſit ratione ſuæ eſſentiæ pravum, continua adeſt dyſpnœa. Non tamen eſt continua, ut nec continuus dolor, ſi ſputum infidam coctionem redoleat ob pravam inflammationem. Succedit coſtalis dolor, qui contingit anacatharſi per *diarrhœam*, alvum enim pleuriticis molleſcere bonum eſſe ſtatuit Hippocr. in Coac. de pleurit. tex. 8. ceteris probe accedentibus, quæ ibi ab Hippocrate enumerantur, ſuntque *ſputum colorari, urinam placide ferri, ſtrepitus nullos in pectore edi*, qui ſtrepitus ſemper mali, ſive fiant ob areſactam œſophagi tunicam, ut in faucibus, de quibus alibi Hipp. *Phrenitici raro biventes & cum ſtrepitu*: ſive ob fumidum vaporem in via ſubſiſtentem inæqualem ſine rhythmo reſpirationem reddentem: ſive ob ſputum crudum, de quo ſupra actum eſt. Secluditur quoque prava diarrhœa colliquativa, quæ in pleuritide dorſali, de qua Hipp. in Coac. 1. tex. 73. De Perirhæa, ſeu anacatharſi per vias urinæ idem eſt aſſerendum, dummodo cetera reſpondeant, ſicut de urina ſubjugali alba lactea in Epidemiis ſcripſit Galenus, quæ brevi morbum judicat, ſi cetera reſpondeant, alioquin eſt lethalis, cum illa inclareſcit poſt quartam, ſed pejora ingruunt. Ita igitur obſervavi, urinam ſubjugalem a pleuritidis principio ſalubrem, cum antecedentem doloris cauſſam minueret. Nec raro eſt viſum, vomicam pleuriticam urinis expurgatam. Ajunt Anatomici, hujuſmodi anacatharſim fieri per ramum azygos in ſuperiorem emulgentis ſiniſtræ partem deſinentem. Quem ramulum a Vena azygos & ipſa autopſia monſtrat per vertebrarum corpora, ſed ad inferiorem partem emulgentis ſiniſtræ prope ortum ſpermaticæ deferri. Demum lateris dolor qui cum ſpaſmate, & ſpadone, bonus ſemper eſſe conſuevit, dolore exiguo lateri infixo remanente, aut etiam cum brachii imbecillitate. De dolore autem cum ſpaſmate, ſeu avulſione Hippocrates egit in Coac. de Pleurit. tex 4. & 59. Pro qua re ſciendum, ſpaſma ſumi duobus modis, ſtricto uno pro convulſione; largo alio pro quacumque diſtenſione, quam avulſio ſequitur, non ſolum ligamentorum, ſed etiam carnium muſculoſarum; Hippocrates igitur ſpaſmatis nomine abuſive fibrarum muſculorum diſtenſionem ſignificavit, & hujuſmodi ſpaſma apoſpaſma proprie dicitur, etiamſi hoc ligamentis propriiſſime competat, & ſecundum proportionem muſculorum fibris, cum diſtentæ rumpuntur, & lacerantur. Similiter ſpado etſi proprie de teſtium avulſione dicatur, abuſive tamen ſumitur pro avulſione fibrarum ex violento vaſorum attractu. Cum ergo in pleuritide materia intro extra truditur, vel a venis trahitur, quæ repletæ varicoſæ conſpiciuntur, lateralis dolor internus redditur externus, morbuſque judicatur, minus longe difficili facta ſpiratione parva, & denſa. Facilis vero paremptoſis per anaſtomoſes venarum ſine pari, & thoracicarum, quæ juxta ſerrati majoris dentiformes diviſiones ad ſpatia feruntur intercoſtalia. Hunc transfluxum lateralem aliquoties obſervavi criticum dolorem fixo ſuperſtite, qui ſynapiſmo

Expurgatio in dolore laterali.

Sputi boni & pravi ſigna.

Sputum in pleuritide dolorem nõ ſolvẽs pravum.

Expurgatio in pleuritide per diarrhœam.

Per perirhæam.

Lateris dolor cũ ſpaſmate.

Spaſma quotupliciter ſumatur.

Quotupliciter ſpado.

fuit curatus. At qui in pleuritide dorſali obverſatur, eſt pernicioſus, cum intus, extraque doloroſa vigeat inflammatio. Hoc loco tamen pleuritici ſpaſmatis occaſione a cauſſa interna non ſubticebo eam internam interiorem thoracis partium avulſionem, quæ a cauſſa externa, ut lapſu, caſu, curſu, lucta, & ſimilibus; ſæpius enim accidit, contundente cauſſa externa interiorem aliquam lædi partem, quæ læſio capitis contrafiſſuræ eſt ſimilis, ut enim vulnerata una calvariæ parte, oppoſita frangitur: ita externis partibus thoracis contuſis internæ circa coſtas, & pulmones divelluntur; avulſæ vero, materia clanculum fluxa & congeſta, temporis tractu inflammantur cum dolore, & dyſpnœa parva & denſa, ægrique aut periclitantur, aut cum difficultate ſanantur. Hujuſmodi vero infortunium ſubterfugiunt, ſi ſtatim ſecta vena revulſio fiat, interim iis admotis, quæ avulſam partem uniunt, conſolidantque, quale eſt verum Theophraſti Opoteldoc. Placet colophonem capiti imponere Galenina obſervatione, quæ ad hunc locum attinet. Sæpius enim accidit poſt partium thoracis inflammationes, ut ſepti, pulmonum, & pleuræ, materiam, facto ſpaſmate, extra ferri ad nervos brachiorum, hinc ex ſpirandi difficultate fieri difficultatem motus & ſenſus, quæ ſtupor appellatur, tranſumpta materia extra jugulum ad eos nervos, qui ex cervice ad brachia divaricantur, ut colligitur ex Gal. 4. *de loc. aff.* 4. qui pro nervis primo, & ſecundo ſpatio intercoſtali noxam ſubeuntibus, jam dictos intelligit, qui inter muſculum ſcalenum, & ſubclavium ſub axilla ad brachium utrumque divaricantur. Vel potius dicendum, pro primo, & ſecundo ſpatio intercoſtali, unde nervi ad brachium prodeunt, cui loco medicamento adhibito hominem poſt peripneumoniam a brachii imbecillitate contracta ſanaſſe, ſe fatetur 4. *de loc. aff.* 4. utrumque ſpatium ad poſteriorem dorſi partem juxta primas thoracis vertebras intellexiſſe, & non ſpatium utrumque intercoſtale ſub axilla ad anteriorem thoracis partem, ut ſupra proxime, re non diligenter conſiderata, diximus. Primo quidem, quoniam ex anteriori ſpatio intercoſtali utroque ſub axilla nervi ad brachium, manumque proreptantes non exoriuntur: ſed ex ultimis cervicis vertebris; & Galenus vult remedium nervorum origini eſſe admovendum, Secundo, quoniam antecedenti *c.* 3. ex fine cervicis vult quidem nervos ſub clavicula, & per axillam longe plures, & majores ad manum deferri, *paucis tamen quibuſdam exceptis*, qui ex primis thoracis vertebris ad manum procedunt juxta primum, & ſecundum ſpatium intercoſtale, poſterius ſcilicet ad eaſdem vertebras. Ideo cum peripneumonia, & pleuritis ſint affectus thoracis, & non cervicis, recte poſuit Galenus, ex peripneumonia, facto ſpaſmate jam dicto, nervos illos, qui in primo, & ſecundo ſpatio intercoſtali inveniuntur, qui ſcilicet feruntur, non ad ipſa ſpatia intercoſtalia, ut reliqui nervi e vertebris inferioribus thoracis, ſed ad manum, *noxam ſubjiſſe*; ideo ſenſus difficultate, ac ſtupore brachium, & cubitum ad extremos uſque digitos laboraſſe; propterea remedium huic utrique ſpatio applicuiſſe, ceu prædictorum nervorum origini. Sed de dolore laterali coſtali pro varia cauſſa reſpirationis parvæ, & denſæ hæc ſufficiant,

Inflammatio cum calore & dyſpnœa propter thoracis partium avulſionem a cauſſa externa.

CAPUT XIV.

De Cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore jugulari,

PRo cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis in ſpecie ſuperſunt juguli, faucium, colli, ſepti, & hypochondrii dolores perpendendi, ad thoracem enim attinent, quatenus reſpirationem lædunt. A jugulari exordium ſumamus: & quamquam hoc loco de ſolo inflammatorio juxta methodum agere ſit nobis conſultum, tamen quota quæque ſit jugularis doloris differentia ſcire neceſſarium exiſtimo. Primum igitur obſervo *pro jugulo*, & *clavicula*, Hippocratem, & Galenum idem intelligere: hinc eſt, quod modo ad jugulum, modo ad claviculam dolorem extendi dicant, ut colligitur ex 2. *de dyſpn. cap.* 7. ubi inter thoracis partes quæ inflammantur etiam *loca omnia circa claviculam* proponit. Duo autem ſunt claviculæ loci, inferior *paraſphagis* dictus oſſi pectoris conjunctus, & jugulum ſua parte format; & ſuperior *epomis* nuncupatus, qui cum ſummo humero copulatur, ad utrumque vero dolor excurrit; & cum ad ſuperiorem, etiam ad *omoplatam*, & *brachium* ferri dicitur: cum vero ad inferiorem, etiam ad *mammam*. Sumit vero jugularis dolor ſuas differentias ab affectu, loco affecto, cujus ſyntimoria ſeu conſenſu fieri ſolet, necnon a doloris forma. Ab affectu quidem, qui vel eſt flatuoſus, vel tumor, vel plenitudo. A flatu fit dolor jugularis duobus modis; primo cum flatus, vel per eſſentiam in lateribus progignitur ibi arctatus, de quo primo Prorrh. & 4. *de loc. aff.* vel cum aliunde transfertur, ut ex oppilatis inteſtinis, de quo primo Acut. aut ex ventriculo hypochondriaco ad ſuperiorem œſophaghi partem, qua detentus cruciatum ad mammam, jugulumque tranſmittit, quo eructato dolor ceſſat, ut ſæpius mihi accidere ſolet poſt paſſam quartanam. A tumore fit dolor, qui eſt duplex, inflammatorius, & ſcirrhoſus. Ab inflammatorio quidem, ut pleuritide, epatitide, & peripneumonia. A ſcirro etiam fieri docuit Galenus, 2. *de loc. aff.* 7. ſcribens, juguli dolorem contingere aut ab ejus inflammatione, *aut ubi ipſum induratum eſt*; Epar enim ſepto exappenſum ſcirrhi pondo deorſum trahendo doloris tractum ad jugulum uſque pertingere cauſſa eſt. Pariter 4. de plenit. ſcribens, *cum jecur tumore aliquo detinetur*, idem confirmat, pro tumore enim non tantum inflammatorium, ſed ſcirrhoſum etiam intelligit. Tandem hic dolor pro cauſſa habet plenitudinem ad vires, quæ vel eſt cum tumore, vel ſine. Cum tumore quidem inflammatorio, ut in pleuritide, quam recte ait Galenus, Hippocratem gravitatem circa jugulum, & non dolorem dixiſſe, ut ſanguinem ibi redundantem indigitaret. Sine tumore etiam plenitudo ad vires ſua gravitate dolorem ad jugulum producit. Quod de hepate apud Galenum patet de plenit. *cap.* 4. dicentem: *Sicut cum jecur tumore aliquo aut gravedine tenetur*; nam etſi paullo infra de pulmone loquens gravitatem pro tumore accipiat, dum ait: *Quin & pulmo* (*ut omnes fere Medici prædicant*) *gravitate tentatur, ſi quis tumor id ipſum viſcus occupet*: tamen ſupra patet, a tumore gravitatem diſcriminare, ut alia ſit gravitas, quæ plenitudinem ad vires, & alia quæ tumorem ſequitur. Et cum eodem loco ſcribit, felices eſſe illos homines, quos toto ſuæ vitæ curriculo is affectus non invaſerit, ut frequenter homines fere omnes invadere obſervaret, pro tali affectu cum juguli dolore conjuncto conſtat, eum qui ex flatu, vel ſola potentiali plenitudine dependet, intelligere, cum raro homines viſcerum tumor exerceat. De eadem plenitudine locutus eſt 4. *de loc. aff.* 7. ſcribens, *quibus vero & abſceſſus, & inflammatio, atque humorum plenitudo in thoracis, aut pulmonum cavernis conſiſtit*. A loco affecto hic dolor quoque ſuas habet differentias. Galenus autem de plenit. 4. juguli dolorem præcipue in pulmonem, heparque retulit dicens: *Idque in pulmone potiſſimum, & jecinore, hæ enim partes quaſi ſuſpenſæ pendent, nec ſtabili loco ſuffultæ hærent, & ſane qui ſecundum eas laborant, ſæpiſſime dolorem ad claviculam uſque diſtendi manifeſte ſentiunt*. Cum tamen præter hepar, & pulmonem etiam pleura adſit, ut in pleuritide, & lien, ſi ſecundum caput inflammetur, ut explicuimus prima parte hujus libri de ſecundo ægro trium illorum, quos primo Epidem. poſtremo loco deſcripſit Hippocrates. Quare dolor jugularis pendebit vel a pleura, vel a pulmone, vel ab hepate, vel a liene. Tertio loco jugularis doloris diſcrimen ſumitur a forma doloris, qui eſt extenſivus, aut cum gravitate, aut ſine gravitate. Cum gravitate eſt extenſivus, quando ſanguis circa eam partem redundat, ut jugulum non ſimplici doloris conſenſu, ſed per eſſentiam ob ſanguinis redundantiam gravitatis jugo opprimatur. Hujuſmodi dolorem jugularem fieri ſcripſit Hippocrates, & Galenus 2. acut. in pleuritide, quam aſcendentem appellant, ut cap. 12. oſtendimus. Poteſt etiam in peripneumonia cum gravitate fieri. Ceterum hepate, lieneque affecto dolor extenditur ſine eſſentiali gravedine, quia dolor fit ob ſolam affectus participationem, tenſionem nimirum ſolam. Quæ tenſio ab hepate ad jugulum communicatur per tenſionem venæ concavæ ex 2. *de loc. aff.* 7. ut in Polyæmia docuimus. A pulmone per membranam. A liene autem tenſio jugulo accedit per tenſionem venæ phrenicæ ſubclaviæ, quæ per membranas interſepientes a jugulo ad ſiniſtram diaphragmatis partem recta defertur; etenim laborante ſplenis capite aut inflammatione, aut ſcirrho, aut flatuoſo tumore, ſeptum comprimitur, ad cujus preſſionem membranæ interſepientes tenduntur una cum prædicta vena, & dolor ad jugulum ſublimatur. Jugulum vero ſua dolet natura, hoc eſt duritie 2. *de loc. aff.* 7. quo loco hæc verba: *Jugulum autem, quia durum eſt, dolorem efficit, ſeptum vero, quia movetur*. Cum enim dolor motu fiat, mirum eſt, quomodo jugulum dolere poſſit, quippe immobile; non mirum de ſepto, quod in continuo verſatur motu. Ex duritie ergo, & juguli immobilitate dolor erat demonſtrandus. Eo enim firmo, & immobili manente, membranæ ei attenſæ magis tenduntur, dum a membro inferiori gravante deorſum trahuntur, quod non contingeret, ſi jugulum eſſet carneum, & non oſſeum, molle, & non durum. Hunc ergo in modum diſtinguere oportet jugularem dolorem ab affectu, loco, & forma doloris. Ex eo autem qualis dyſpnœæ forma fiat, cum ex eo qui eſt ſine inflammatione, tum ex eo qui cum inflammatione, ſuperioribus capitibus non perfunctorie fuit expoſitum.

Dolor jugularis.

Pro jugulo & clavicula Hipp. idem intelligit,

Differentiæ doloris jugularis.

Doloris ex tumore cauſſæ.

Dolor jugularis eſt extenſivus aut cũ gravitate aut ſine gravitate.

Quomodo tenſio ad jugulum ab hepate & liene deferatur.

CAPUT XV.

De Cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore cervicis, Et primum ex dolore cervicis Thoraci accidentali.

CUm cervix in thoracis finem a natura ſit condita, cum omnes ejus partes ſint vel a thorace, vel ad thoracem; & animalia pulmonibus carentia, vocemque articulatam haud formantia cervice etiam careant; propterea jure merito laborante cervice, thorax aut per eſſentiam, aut per conſenſum ita afficitur, ut ejus actio, reſpiratio nimirum, lædatur. Quamobrem & de cervicis dolore agendum, quatenus difficilis reſpirationis parvæ, & denſæ vario modo cauſſa efficitur. Prius tamen cervicis nomine quid intelligendum, præponere eſt neceſſe, ne ejus notione ad mentem Hippocrat. ignorata, res ipſa ignoretur. Diſtinguunt fere omnes cervicem a collo, pro collo anteriorem partem accipientes, pro cervice poſteriorem uſurpantes. Non ita tamen Hippocrates, & Galenus, qui cervicis nomine utramque uſurpant partem anticam, & poſticam. Hippocrates quidem, qui in Coacis de cervice tractans non unam magis, quam aliam accipit, quippe gutturalem anginam, & faucium non minus inter cervicis affectus, quam ejus duritatem, & vertebrarum luxationem connumerat. Conſtat vero utramque anginam ad anteriorem partem, duritatem, luxationemque ad cervicis poſteriorem ſpectare. De poſtica cervice locutus eſt Hippocrates 2. Epidem. Sectione 2. ſic ſcribens. *Erant angino ſorum affectiones hujuſmodi vertebra ad interiora converſa.* De cervice antica 2. Progn. tex. 16. (& hoc eſt quod præſentis demonſtrationis opus habet) dum inquit: *Angina periculoſiſſima eſt, ſi neque in faucibus, nec in cervice quicquam appareat.* Pro cervice enim anteriorem ejus intelligit partem; rubor enim & tumor, qui in angina, vel intra ad fauces, vel extra, circa partem anteriorem externam apparet, quod ejuſdem ſermonis progreſſu declarat ſubjungens, *præcipue malum prolongari, quam non ſolum fauces, ſed cervicem quoque rubor occupat. Maxime vero poteſt ab ea ſecunda valetudo contingere, ſi rubor ſimul & cervicem, & pectus comprehendat, neque ad interna revertatur eryſipelas.* Ut enim rubor hujuſmodi in angina anteriorem pectoris partem, ita & cervicis eand. occupat. Galenus vero 4. *de loc. aff.* 3. qui de anginarum ſpeciebus agens eas cervicis affectus eſſe ſtatuit, ſcribens: *At ſupereſt adhuc alius cervicis affectus.* Etſi enim hunc ex vertebrarum luxatione eſſe dicat, quæ ad poſteriorem cervicis partem ſpectat, tamen cum alium cervicis affectum eſſe ait, conſpicuum eſt, anginas reliquas cervicis affectus eſſe ſupponere; ut ideo Galenus hoc loco pro cervice utramque ſumpſerit partem, quemadmodum etiam Hippocrates. Reperi quoque apud Hippocratem 3. Epidem. ante peſtem cervicis vice collum locaſſe, ut in ægro quinto, cujus *collum doloroſum* eſſe dixit, ut angina correptum eſſe nobis ſignificaret. Quare idem eſt de cervicis, quod de colli dolore pertractare: neque ita ſtricte ſumenda eſt hujus partis diſtinctio, ut anterior collum, & non cervix dicatur. Hanc autem notionalem partis diſtinctionem præfari fuit neceſſe, hac enim re recte non intellecta, facile eſt ab Hippocratis tramite deviare, anginarumque genera minime percipere. De cervicis ergo dolore ita eſt agendum, ut quonam thorax dolore afficiat, & quo non, dignoſcamus, quique reſpirationem lædat aut per eſſentiam, aut per conſenſum, & qui non; ita enim pro hoc capite difficilis ſpirationis denſæ, & parvæ cauſſæ patebunt. Rem vero ex hoc ordiri eſt neceſſe, cervicis dolorem aut per ſe ad thoracem, aut per accidens attinere. Per ſe ad thoracem attinere dicitur quicunque dolor ad guttur ſpectat ſive per eſſentiam, ſive per conſenſum affectuum, guttur enim eſt una præcipua thoracis pars, ut & ſeptum, quamquam diverſa ratione; ideo quomodocunque guttur dolore torqueatur, eſſentialiter thorax lædi dicitur. Per accidens vero laborantibus cervicis partibus quæ nec thoracis, nec gutturis ſunt partes, ſed vel ſolius cervicis, vel capitis; cum enim nec ad gutturis, nec ad thoracis actionem conducant, propterea iis affectis thorax per accidens læditur, prout a thorace naſcuntur. Cervicis igitur dolor thoraci accidentalis, ut ab hoc dicendi exordium ſumamus, qui læſæ reſpirationis parvæ, ac denſæ eſt cauſſa, ille eſt, qui cervicis, capitiſque muſculos exercet, qua parte ſunt ex thorace, his enim laborantibus in laboris conſenſum thorax trahitur. Si igitur cervicis flexores inflammentur, eorum noxam thorax perſentiſcit; cum ipſorum alter ex thoracis vertebris ſub œſophago oriatur, *longus* dictus; alter vero *ſcalenus* a prima coſta divaricetur cum *ſubclavio*, qui potius eſt alter ſcalenus, ut in anatomicis eſt demonſtratum, quia thoracis muſculus. Porro prioris inflammatione vix fieri poteſt, quin œſophagus non lædatur; non neceſſario tamen inflammato ſcaleno gula afficitur. Quod ſi cervicis extenſores inflammentur *ſpinati & tranſverſi* ea parte, qua poſteriorem thoracis originem reſpiciunt, læditur quidem reſpiratio, longe minus tamen. Similiter ſi inflammentur *maſtoidei*; diſpnœa aſpectabilis excitatur, ut proximis diebus Mantuæ contigit Illuſtriſſ. Comiti Emilio Veroneſi ſclopo ea in parte colli vulnerato, cum mediæ cervicis vertebræ ruptura; præter enim convulſivos utriuſque brachii dolores ex inflammatione cum magno jugularis arteriæ pulſu difficili reſpiratione admodum denſa, ac parva etiam reſpiravit, donec facto pepanſo deferbuerit, euphorbio nervorum origini admoto, ac ſuper brachia devolutis pomis citriis oleo roſaceo inunctis. Ita ſi *cucullaris* capitis, *ſplenii, commixti*, necnon *levatores* omoplatæ, qui poſteriorem, ac lateralem cervicis partem efformant, inflammatorio dolore ea parte, qua thoracem aſpiciunt, angantur, anguſtioſam reddunt reſpirationem, longe tamen minorem, quam ſi ſupra poſiti inflammationem concipiant.

Quid cervicis nomine intelligat.

Cervix poſtica & antica.

Idem eſt de cervicis & colli dolore tractare.

Cervicis dolor attinet ad thoracem, aut per ſe, aut per accidens.

CAPUT XVI.

De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex cervicis dolore Thoraci eſſentiali. De quinque anginarum generibus; & primum de Secundo, ex catarrho ſuffocativo.

CErvicis dolorem thoraci eſſentialem anginam appellavit Hippocrates lib. Prognoſt. & Galenus 4. *de loc. aff.* 3. qui ex Hippocratis verbis hanc affectus conjecturam haurit ſcribens: *Igitur verbis haud dubia conjectura eſt, omnes affectus, qui huic loco accidunt, ſi ſpirationem quoquo modo reddant deteriorem, ab ipſo ſynanchas, id eſt anginas nominari*, & paraſynanchas. Ceterum non omnis affectus angina eſt, eo quod reſpirationem deteriorem reddat, niſi id accidat ob gutturis anguſtiam, quod ſupra ſatis expreſſerat his verbis: *Cur igitur eos angino ſos appellavit? an quia difficulter ſpirabant, nullo exiſtente vel in thorace, vel in pulmone vitio? quippe hac in re differt angino ſus concurſus a peripneumonico, & laterali: atque ex eo quod anguſtia ſenſus in gutture eſt.* Affectus autem quoquo modo reſpirationem lædens, dummodo prædicto lædat modo, angina eſt, ſive multum, ſive parum, nam & datur angina vera vix reſpirationem lædens, de qua infra. Anguſtiam hanc non ſpecificavit Galenus, quia multiplex eſſe poteſt, ut neque recipiendus ſit Capivacceus, dum veram anginam compreſſionem eſſe velit, non obſtructionem, eo quia inflammatis muſculis ad fauces ſpectantibus faucium meatus anguſtari ſit neceſſarium. Non enim omnis angina eſt *compreſſio*, cum & *obſtructio*, & *conſtipatio* eſſe poſſit. Oſtructionem eſſe ex Gal. 4. *de loc. aff.* 7. patet, qui dum ait: *nulla obſtructione in gutture accidente*, anginam, ut alibi docuimus, deſcripſit. Quæ autem per eſſentiam fit in gutture, vel œſophago a tumore inflammatorio, conſtipatio eſt potius, quam compreſſio; hæc enim locum tunc habet, quando fauces ut a luxata vertebra, aut a muſculis externis inflammatis comprimuntur. Verum enimvero hæc anguſtia vel eſt cum dolore, vel ſine dolore. Anguſtia cum dolore anginam conſtituit a tumore inflammatorio. Anguſtia ſine dolore eſt ſine inflammatione, & tamen in Galeni doctrina eſt vera & exquiſita angina, cum non minus ſtrangulabunda & acuta ſit, quam quæ ab ipſa gutturali inflammatione dependet, & iiſdem prorſus curetur remediis. Hæc autem eſt, quæ a catarrho pendet ſuffocativo affatim a capite in guttur irruente. Reponi catarrhum ſuffocativum inter anginarum ſpecies ex Galeno patet quarto de locis affectis tertio ſcribente, ſecundum anginarum genus eſſe, *cum fauces, nec reliquæ oris partes, neque etiam externarum partium ulla inflammata videtur, laborans tamen ſuffocationis periculum ſentit*; hæc enim nulla alia eſſe poteſt angina, quam quæ ſuffocativus catarrhus appellatur, cum & ratione loci, & ob repentinæ ſuffocationis periculum cenſenda ſit exquiſita angina, ſub qua ægri reſidere coguntur, ſublimique reſpiratione ad fauces reſpirare, ſicut evenit in ea, quæ a tumore inflammatorio gutturis fit. Et quamquam materia anguſtans non ſit ſanguinea, nec inflammatoria, tamen & ſanguinis miſſione, ac repellentibus, reliquiſque, quibus ipſa inflammatoria, curatur. Ideoque communis recentiorum, Capivaccei potiſſimum, ſententia non eſt abſolute accipienda, qui ſolum exquiſitam eſſe volunt, quæ ab inflammatione. Hac anginæ ſpecie ſeptimanis elapſis correptus eſt Excellentiſſimus D. Antonius Poſſevinus Tacitanæ eloquentiæ diſertiſſimus Profeſſor in Gymnaſio noſtro Mantuano, quem ab imminenti ſuffocationis periculo ſola venæ ſectione, præter omnium credulitatem, vindicavi. Sed de angina hoc loco ſermo eſt inſtitutus, quæ cum dolore, & conſequenter cum inflammatione eſt conjuncta. Ipſius enim ſpecies a recentioribus non recte deſcriptas eſſe, ipſorum pace dixerim, obſervo. Etenim pro ſubjecti ratione fauces in guttur, & gulam diſtinguunt, & pro utriuſque partis ratione ſynanchen, & paraſynanchen proponunt, prout interni, vel externi muſculi inflammantur, ut pro ſingula parte duæ ſint anginarum ſpecies, pro amba-

Angina quæ.

Capivac. definitio Anginæ non recipitur.

Catarrhus ſuffocativus eſt anginæ ſpecies.

Angina exquiſita non ſolum ab inflammatione eſt.

Anginæ ſpecies non recte deſcriptæ ab auctoribus.

ambabus quatuor. Non ita tamen Galenus eo 4. *de loc. affectis* 3. qui Antiquorum ſuffragio quatuor anginarum genera, & quintum ex Hippocrate proponit. Et quatuor quidem differunt ab iis propoſitis a Recentioribus. Et primum de ſecundo genere ſupra actum eſt ex catharro ſuffocativo, quo recentiores a Galeni tramite deviaſſe oſtendimus. Primo quoque, & tertio genere eorundem quatuor conveniunt, & diſcrepant. Conveniunt quidem in ipſiſmet generibus cum Galeno, ſunt enim, vel cum *fauces inflammantur*, vel *ubi extrinſecus circa fauces inflammatio apparet*. Diſcrepant, quoniam recentiores pro gula fauces ſumunt ad differentiam gutturis, Galenus vero prædictis duobus generibus, primo nimirum, & tertio fauces ſumit *pro loco oris interno, ubi ſimul conveniunt & gulæ, & gutturis partes externæ*. Poſtremo denique genere quarto omnino differunt; quæ enim duo ipſi faciunt, Galenus unum ſolum. Quartum enim eſſe ait, quando *gutturis partes tum externæ, tum internæ ſimiliter affectæ ſunt*; ſi enim hæc duo eſſent genera, ut recentiores ajunt, quinque eſſent, quæ quatuor Galenus eſſe ſtatuit. His quatuor, ut ſuperius dixi, id quintum anginæ genus ex Hippocratis placito addidit ab Antiquis non poſitum ex cervicis vertebrarum luxatione, quod & recentiores tamquam ſpurium reſpuere. Sed de unoquoque ſigillatim, ut uniuſcujuſque natura eluceſcat, primo nimirum, tertio, quarto, & quinto, cum de ſecundo ſupra ſatis egerimus, agendum.

CAPUT XVII.

De Cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex Primo, Tertio, & Quarto anginæ genere.

Genus anginæ primum.

De ſecundo cap. præcedenti dictum eſt.

PRimum igitur eſt, cum *fauces inflammantur*, fauces nimirum ut deglutionis ſunt organa: inflammantur vero fauces per ſe ſecundum proprios muſculos internos, & externos. Internos appello faucium & œſophagi muſculos in profunda faucium caverna latitantes, qui linguæ depreſſione minime conſpiciuntur, ſuntque ſpincter gulæ, & uterque hyoidalis poſterior, qui ad faucium conſtrictionem, & deglutionem conſequenter conducunt. Externos autem, qui quidem ſunt interni, ſed primo faucium receſſu aſpectabiles ſunt ad faucium dilatationem ſe contrahentes, ſuntque ſphenoici laterales duo, & duo ſuperiores. Quamquam autem angina utroſque exercens muſculos legitima ſit, ac exquiſita, ejus tamen plures ſunt gradus, quorum cauſſa fit ut magis, minuſque deglutitio, & reſpiratio lædatur, illa quidem per ſe, hæc vero per accidens. Si gulæ ſpincter eſt inflammatus, maxima eſt gulæ anguſtia, maximeque deglutitio læditur, ut potus per nares effluat, ac potulenta refundantur per nares, ut de anginoſa Bitonis legitur apud Hippocratem hunc in ſermonem. *Potus per nares effluebat, deglutire non poterat*; læditur & multum reſpiratio, etſi deglutione longe minus, cum gulæ ſpincter utrinque e ſcutiformis cartilaginis lateribus egrediatur, propterea inflammatus laryngem ea comprimit parte, difficilemque ſpirationem parvam & denſam efficit. Obiter obſervandum ex Galeno non unicum, ſed plures eſſe gulæ ſphincteres, ut 4. *de loc. aff.* 3. circa finem habetur his verbis, *nonnunquam muſculis quoque, qui gulam gutturi jungunt*. Si uterque hyoidalis poſterior inflammetur legitima, exquiſitaque eſt angina, minus tamen, quam ex priori, deglutitio, & reſpiratio læditur. Sæpius vero accidit, ſphenoicum lateralem unius lateris inflammari, & deglutionem, longe minus tamen lædi, vixque reſpirationem difficilem reddi & hujuſmodi angina eſt valde dolorifica, dolorque punctorius ex parte affecta auri interiori reſpondet, quoniam ad hanc partem pertingit meatus ille organi auditus aquæductus dictus, per quem aer per os & nares inſpiratus intra internam aurem defertur, & ſonus in ſurdis; ideo ex partium nervoſarum circa hunc meatum diſtenſione ob tumorem inflammatorium doloris punctorii extenſio fit uſque ad aurem, quod fortaſſe a nullis fuit obſervatum. Solet etiam hac in parte tumor poſt quartam vel ſeptimam ſuppurari, cujus pepanſi ſigna ſunt præcurrens fœtor, quem æger perſentiſcit, & punctum album tumoris acumine apparens, quod oculatus Medicus obſervat; intromiſſa enim tunc temporis craſſiori candela abſceſſus illico diſſilit, & æger ſanatur, ut nunc Reverendo Patri Sancti Mauritii contigit, cujus vomicæ rupturam poſt quartam diem prædixeram; Ita Parenti meo bis accidit. Et hæc eſt illa angina, quæ nonnullis ſingulo anno verno tempore repetere ſolet, ni venæ ſectione, & purgatione infortunium præcaveant. Ad varios vero hos anginæ gradus reſpiciens Hippocrates in Coacis de cervice tex. 2. & 15. dolorificum ſtrangulatum modo cum faucium *æqualitate* fieri ſcripſit: modo cum earundem *aſperitate* tex. 7. Pro faucium enim æqualitate anginam eam intellexit, quæ fit circa gulæ ſphincteres. Pro earundem vero aſperitate, cum tumor ſuperiores aggreditur

Sphincteres gulæ plures.

Dolor punctorius ad aurem interiorem unde.

muſculos, quam vehementiæ gutturali reſpondere voluit Duretus, cum tamen ſit longe minor, & mitior. Et propterea recte Hippocrates in textu, difficilem quæ cum aſperitate, terrificam quæ cum faucium æqualitate, appellat, ut nobis vehementiæ diſcrimen indicaret. Obſervandum tamen eſt, anginam, quæ *ſine faucium tumore* dicitur tex. 17. ab Hippocrate, non eandem eſſe, quæ cum æqualitate: quæ enim ſine tumore æqualis eſt quidem; quæ tamen eſt cum æqualitate non ſine eſt tumore, quamquam non aſpectabili; differt enim aſſerere, nullum exiſtere tumorem, & nihil conſpicuum in faucibus exhiberi.

Genus tertium.

Sequitur tertium anginæ nothæ genus, *ubi extrinſecus circa fauces inflammatio apparet*; cum ſcilicet rubor, & tumor extrinſecos corripit muſculos; ſunt autem hi muſculi hyoidis, & linguæ. Et hyoidis quidem paria illa duo, quæ ex Arantii obſervatione deglutioni deſerviunt, ſuntque duo digaſtrici coracoidei, & duo a ſterno ſternales dicti. Ubi ergo priores inflammantur ad claviculam uſque & omoplatam dolor extenditur, cum hi muſculi e proceſſu eo ancyroide nati laterali progreſſu extra claviculam ſurſum ea parte ferantur, qua cum humero conjungitur clavicula, ut ideo mirum non ſit, ſi dolor aliquando ad claviculam, humerum, & omoplatam in notha hac angina nonnunquam deſcendat, ut fieri ſolet thoracis dolore aſcendente. Ceterum ubi ſternales inflammantur, rubor ad pectus deſcendere ſolet, quod optime novit Hippoc. 3. Prognoſt. 19. cum dixit: *Si rubor ſimul & cervicem, & pectus comprehendat*. Sed præter hos extrinſecus circa fauces ſolent quoque inflammari hyoidis muſculi externi mentales ſuperiores, & inferiores, qui ex mento nati in hyoidis baſin deſinunt; ideo & rubor circa cervicem ſub mento apparet: quemadmodum laborantibus digaſtricis Galeni cervicis latera inflammantur, & dolent. His autem omnibus ſic affectis, deglutio magis, reſpiratio minus læditur, longeque minus actio utraque, quam faucium internis dolentibus. Nonnunquam interiores etiam hyoidis inflammantur, & qui ad linguam feruntur, ut fauces extrinſecus & lingua intumeſcat. Quod Galenus optime novit 4. *de loc. affect.* 3. circa finem, dum ait: *Accidit etiam interdum ut aſcendente inflammatione & lingua, & fauces in tumorem attollantur, quemadmodum & Hippocrates ipſe tradidit*. A tumore enim horum muſculorum externorum extra fauces fit, ut œſophagus & guttur comprimantur, difficiliſque tum deglutio, tum reſpiratio reddatur. Ad hæc quoque vox, & ſermo læduntur ore hiante, ob inflammationem enim repleti digaſtrici maxillæ inferioris contrahuntur, dolentque, nequentibus oppoſitis temporum ob doloris metum, qui laborantibus digaſtricis maxillæ excitatur, contracta ſurſum mandibula, os claudere; qua de cauſſa affectus cynanchicus, ſeu caninus dictus eſt, ore ſcilicet aperto, & lingua extra. Quamquam ex Hippocrate in Coacis os apertum in angina ex alia etiam cauſſa proveniat, delirio nempe, de quo infra. Extra fauces igitur angina tot modis naſcitur.

Quare vox & ſermo lædatur.

Quartum.

Pro internis & externis partibus ſimiliter affectis in anginæ quid Gal. intelligat.

Succedit quartum genus legitimæ, exquiſitæque anginæ reliquis vehementius, *quando gutturis partes internæ, & externæ ſimiliter ſunt affectæ*. Pro internis vero, & externis partibus ſimiliter affectis Galenus proprios quidem laryngis muſculos intelligit, qui tamen ad muſculorum faucium ſimilitudinem eatenus externi ſunt, & interni, quatenus alii aperiunt, alii glottidem claudunt. Simul vero inflammantur, cum omnes parvuli intra laryngem ſint poſiti. Præter hos tamen debent quoque intelligi illi laryngis muſculi externi; quorum duo *oppoſiti* ex oſſe hyoides, duo alii bronchii ex interno jugulo ad ſcutiformem cartilaginem deferuntur; his enim inflammatis ſpuria angina producitur. In legitima ergo reſpiratio ſublimis redditur cum orthopnœa periculoſa; quæ nonnunquam ad laryngotomiam Medicum cogit, imminente apnœa. In notha læditur ſane ob laryngis compreſſionem doloroſam, læſio tamen non eſt effatu digna, & ni eryſipelas ad interiora revertatur, ægri periculo defunguntur; ex hac tamen facilis eſt via ad cynanchen, ut recte Capivacceus; & hac de cauſſa Galenus ambas pro una uſurpavit; muſculorum enim externorum inflammatio, ſi Medicus ſocors fuerit, facillime ad internos repit.

CAPUT XVIII.

De cauſſis parvæ & denſæ reſpirationis ex Quinto anginarum genere, vertebrarum ſcilicet cervicis luxatione.

Quintum anginæ genus.

SUpereſt poſtremum anginarum genus e vertebrarum cervicis luxatione de qua Hippocrates 2. Epid. 2. & in Coacis de cervice tex. 6. ſunt vero hæc examinanda, quæ luxationis ſit ſpecies, cujus vertebræ, a qua cauſſa, an exquiſita ſit angina, & quomodo reſpirationem lædat. Quoad primum, ut Galenus obſervat 4. *de loc. aff.* 3. Spinæ vertebræ tribus luxantur modis in *gibbum*, ſeu in *orbem*: in *concavum*, ſeu *excavationem* quam *lordoſin* ajunt; & in *tranſverſum*, ſeu *obliquum*; eadem enim eſt in tranverſum, quæ in obliquum luxatio. Luxatio in gibbum non facit anginam, cum ſubjectæ partes haud comprimantur. Sed in concavum, & in obliquum luxatio utique anginam efficit. In concavum quidem, quia cum cervicis vertebræ intus ſint planæ, ne ſubjectam gulam, ac laryngem ſuis premant tuberibus, propterea dum intro luxantur, ad ſubjectos canales præter naturam exuberant, quos ideo premunt, & comprimunt. In obliquum quoque, ſeu tranſverſum, luxatæ comprimentes anginam efficere poſſunt. Eſt vero inter utramque luxationem diſcrimen primum, quoniam luxatio in concavum facta fit cum æquali introceſſione: at quæ in obliquum intro quidem cedit ſecundum unam ſui partem, extra tamen ſecundum aliam, & cervix obſtipa efficitur. Secundum, quoniam angina ex luxata in concavum vertebra fit ſine paraplegia, quæ in obliquum non, ad differentiam quoque luxatarum thoracis vertebrarum, & lumborum, quæ etiam in obliquum luxatæ ſubjectis ſibi membris paralyſin non inferunt. Cujus diſcriminis rationem Galenus attulit, quoniam thoracis, lumborumque nervus ex ſuperiori vertebra originatur; ideo etiamſi tranſverſa, ſive obliqua eveniat vertebrarum luxatio, eadem ſecum trahens, & ſpinalem medullam, & nervum, illæſum eum ſervat, ut paralyſis ex compreſſione haud ſequatur. *In cervice vero ex loco medio inter duas vertebras procedentis nervi (utraque enim æqualiter inter ſe connexæ conferunt foramini, unde nervus procedit) per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam ſpina ipſa deflectitur, opprimuntur, ut fiat paralypſis*; in alia vero tenduntur, & accidente inflammatione excitatur convulſio: Duplex ergo luxatio eſt anginæ cauſſa cum & ſine paralyſi, cum & ſine convulſione, ſcilicet in obliquum, & in concavum. Ex cujus vero vertebræ luxatione id accidat, quærendum. Hippocrates, & Galenus trium meminere vertebrarum, ſecundæ, tertiæ, & ſeptimæ. Secundæ quidem dentiformis dictæ de qua potiſſimum Hippocrates in Coacis. De tertia autem, quæ ſubeſt ſecundæ 2. Epidem. ſectione 2. in hæc verba: *Accidit etiam angina cuidam ſub ea vertebra, quam dentem vocant*. Et de utraque Galenus 4. *de loc. aff.* 3. meminit ita ſcribens: *Quin etiam quod circa primas oritur vertebras, a quarum ſecunda pars quædam dentiformis vocata procedit, unde nonnulli ipſam totam dentem vocavere*, hæc de ſecunda. De tertia vero hæc ſubjungit. *At nunc ſub hac quoque vertebra*, inquit, *factam quidem anginam, ſed non æque acutam, ac quæ circa ſecundam*. Et rationem adducit ſubjungens. *Siquidem conſtat, quod ſpinalis medullæ partes, quo fuerint altiores, eo ſunt periculoſiores; proinde quo inferior primis duabus vertebris fuerit diſpoſitio, eo minorem infert noxam*. De ſeptima quæ cervicis poſtrema eſt, locutus eſt Hippocrates his verbis: *Paraplegia aut non per totum corpus fiebant, ut ex aliis*, ſcilicet cauſſis, uti obſtructione, *ſed uſque ad manum, quæ ab anginoſa parte erat*. Galenus autem eo capite de hac angina loquens Hippocratis verba *de vice cervicis* interpretatur hoc modo: *Igitur non abs re in ea angina, cujus in præmiſſo ſermone hiſtoria narrata eſt, ad manus uſque ſupervenit paraplegia, utpote procedentibus nervis ex fine cervicis ad manus*. Et ſatis conſtat, cervicis finem eſſe ſeptimam vertebram *athlantium modum* dictam, a qua utrinque nervorum triplex truncus ſub clavicula, inter utrumque ſcaleni pulvinar ab anatomicorum nullo obſervatum ad brachium, manumque prorepat. Ex Hippocrate igitur & Galeno patet; anginam aliam e vertebræ dentiformis luxatione oriri, & inferioris rotundæ; aliam vero ex obliqua ſeptimæ luxatione. Ceterum ex dictis difficultates progeminant. Prima, quomodo ex ultimæ vertebræ luxatione angina fieri poſſit, cum ſit infra laryngem, & gulæ amplitudinem. Secunda, quoniam non verum eſſe videtur, quod ſupra ex Galeni mente attulimus, nimirum quo altiores vertebræ, eo periculoſiores, ſeptima namque eſt reliquis inferior, & periculoſior, cum non tantum angina, ſed etiam manus paralyſis naſcatur, & aliquando in latere oppoſito ſpaſmus. Tertia eſt, cur Galenus & Hippocrates harum trium ſolummodo, & non reliquarum intermediarum meminerint, quippe quæ ſua corporum planitie laryngem, gulamque contineant magis. Prima difficultas bifariam ſolvi poteſt; Primo quidem, quoniam ſi cervicis vertebrarum luxatio intus in gibbum, extra in cavum fieri debeat, fit neceſſe vertebrarum corpora plana, ac depreſſa deorſum naturaliter ſpectantia ſurſum luxationis vi elevari; dum autem ſurſum luxata vertebra ſuo extuberat corpore, etiamſi ſit inferior, ſuperiorem tamen œſophago, gutturiſque comprimit partem. Secundo dicitur, poſtremam vertebram eſſe ſane infra tracheæ caput, ad anginam vero afferendam parum referre ſive inferior, ſive ſuperior œſophagi, & arteriæ pars anguſtetur. Secunda difficultas ſolvitur, eo quod periculoſiores eſſe dixerit ſuperiores duas vertebras reſpectu anginæ, non paralyſis; nam & ſine angina vertebra luxari poteſt cum paralyſi, ut infra aperiam. Reſpectu quidem anginæ dentiformis, & rotunda eſt periculoſior, quoniam e directo magis laringem, gulamque comprimunt. Reſpectu vero paralyſis manus periculoſior eſt ſeptima ob nervorum manus divaricationem. Meminit vero potiſſimum Hipp. harum trium vertebrarum, utpote reliquis intermediis majorum; earum enim corpora ita parva, depreſſa, ac plana ſunt, ut vix cynanchicum valeant efficere affectum. Enimvero a qua cauſſa vertebrarum cervicis luxatio; quæ anginæ eſt cauſſa, efficitur? Geminam eam Galenus attulit 4. de loc. aff. 3. *externam*, caſum ſcilicet, vel ictum, quæ intrudendo intorquet, & *internam* quæ extendendo intrudit. Hæc vero nulla eſt alia, niſi *tumor præter naturam, qui nervoſa corpora vertebris ipſis, atque ſpinali medullæ connata extendit*: ſunt enim hæc nervoſa corpora non nervi, ſed ligamenta, quæ extrinſecus extenta intus vertebras protrudunt vel abſolute in cavum, vel in obliquum. Comprimentis porro tumoris genera duo eſſe ſtatuit Gal. *Aliud partium, quæ ſecundum naturam ſunt. Aliud tumorum quorumdam, qui præter naturam accidunt, quos Hippocrates unico vocabulo comprehendens apepta, ſeu phymata, ideſt cruda tubercula, nominavit*. Sed quæſo quomodo ſimul eſſe poſſunt præter naturam, & ſecundum naturam, ut qui tumor præter naturam eſt dictus, ſecundum naturam dicatur?

Spinæ vertebræ tribus modis luxantur.

Diſcrimen inter luxationem in concavum, & ea quando in obliquum.

Luxationis vertebrarũ cervicis cauſſa duplex.

Difficultas prima.

Secunda.

Tertia.

Solutio Prima difficultatis prior

Poſterior.

Solutio ſecundæ.

Solutio tertiæ.

Quomodo tumor præter naturã dicatur ſecundum naturam.

Non ſane tumor præter naturam quatenus actionem lædit ſecundum naturam dici meretur, ſed quatenus partibus accidit, quæ naturales ſunt, eatenus tumor ſecundum naturam appellatus eſt, ut hoc ipſo tumor ſignificetur, qui non ſit e toto genere præter naturam. Quod ex Hippocratis mente deducitur 2. popularium a Galeno, qui citato loco inquit, ipſo tumoris genere, præter naturam quidem, ſed partibus naturalibus accidente, *cervicis vertebris adjacentes muſculos affici*; ad aliud diſcrimen, qui a toto genere eſt præter naturam, & *tuberoſus* vocatur; hinc enim tuber tumor eſt per ſe, non partium ſecundum naturam, quibus tantum adnaſcitur. Qui quatenus intus excreſcit, eatenus vertebrarum corpora extra in gibbum impellit, ut de pulmonum tuberculis cum Hippocrate ſuo loco dicturi ſumus; quatenus vero extra congeritur in excavationem vertebras cervicis intrudere ſolet, vel obliquare, violenta compreſſione vertebrarum ligamenta extendendo, prout, vel intermedia vertebrarum ſpatia, vel earum ſtipat latera. Quo enim latere tuber protuberat intus hoc propellens, in obliquum alterum exilire facit. Porro tumor, qui a Galeno ſecundum naturam nuncupatur utpote muſculis non connatus, ſed naſcens inflammatorius eſſe poteſt, & ſcirrhoſus. Poteſt & a capitis rheumate oriri, quod etiamſi ſæpius cucullarem muſculum, reliquoſque ſpatulas laxans omoplatarum alteram, juvenculis potiſſimum fœminis, extuberare faciat, maxime ſi nentes, vel nexentes, idque genus exercitia alia facientes humerorum alterum ſurſum attollant, alterum inclinent, ut puellæ Illuſtriſſimæ proximis accidit diebus; tamen etiam vertebrarum cervicis ligamenta, tum opplendo, tum laxando, luxationem prædictam efficere poteſt, eamque & ſenſim, & affatim; velut puero decem annorum in gurguſtio domui noſtræ contiguo accidit, cui unius noctis ſpatio rheumatico fluxu in obliquum intortæ ſunt quatuor cervicis vertebræ, & poſt menſem dimidia paralyſis ad manum eſt ſubſecuta, & tamen ſine angina, quod dictu mirum eſt, & magis obſervatu; nullam enim in deglutiendo, & reſpirando difficultatem habet, niſi cum lingua deprimitur; tunc enim in æſtatu dignam, dyſpnœam labitur ſecundum totum thoracem cum rubore faciei, ut fere illaqueari videatur, elevata vero lingua, nec amplius digito preſſa, illico difficilis ceſſat reſpiratio, quippe remanente ſola vertebrarum luxatarum in obliquum compreſſione, quæ haud ſufficiens eſt ad prædictum ſymptoma efficiendum. Aucta tamen compreſſione, & ſpirandi difficultas ſecundum totum thoracem acceſſit, & alterius brachii etiam reſolutio, quinimmo & pedis lateris primum affecti, non adhuc tamen deglutione læſa. Eo minus ſufficiens eſt luxatio, quæ ex rheumate ſenſim infertur: angina enim eſt morbus acutus, qui non ſine inflammatione fieri poteſt, ad quam ideo Galenus reſpiciens 3. *cap.* 4. *de loc. aff.* non æque acutam eſſe ſtatuit anginam, quæ ex tertia colli vertebra, ac quæ ex dentiformis luxatione dependet. Raro

Tumor ſecundum naturam naſcens, vel inflammatorius eſt, vel ſcirrhoſus.

autem abſque inflammatione anginam ſibi viſam, ſola gutturis compreſſione a luxata vertebra affirmat, & Capivacceus ab exquiſita angina vertebrarum luxationem ſemovet, ni inflammatio ſubſequatur. Ipſe tamen

Galeni inconſtantia.

Galeni inconſtantiam demiror, qui modo in Hippocratem aſſerit, ſe nunquam anginam hanc obſervaſſe, *nullo nimirum exiſtente in gutture proprio affectu*, inflammatione videlicet, modo etiam abſque fieri ſcripſit, ſub capitis calce hæc habens: *At ſupereſt alius cervicis affectus, quem ipſi ſilentio præterierunt, ubi ad interiores partes vertebræ luxantur, & quidem ſolis interdum muſculis, qui cum ipſis communicant, tumore præter naturam affectis*, inflammatorio ſcilicet, *vel nato ibi tuberculo. Interdum etiam gula pariter vitiata: nonnunquam muſculis quoque, qui gulam gutturi jungunt: quin etiam propriis aliquando gutturis muſculis, qui ipſum aperiunt, oblæſis*. His enim ex Galeno etiam apparet, anginam fieri ex vertebrarum cervicis luxatione citra ipſius gutturis inflammationem. Etenim inflammatio vel eſt antecedens, vel ſubſequens. Si antecedens, neceſſario etiam eſt ſubſequens: non tamen ſi

Inflammatio quomodo cauſſa luxationis vertebrarũ.

ſubſequens, neceſſario eſt antecedens. Antecedens quidem inflammatio cauſſa eſt luxationis vertebrarum, quæ ſubſiſtit poſterioribus ſpinatis cervicis muſculis ſpontanea paremptoſi orta: & cum violenta ex ea ſuccedat luxatio, neceſſario quoque ſaltem anterioribus cervicis muſculis flexioribus longis, & ſcalenis, ſubſequitur inflammatio, ut ſibi viciſſim ſint cauſſæ luxatio, & inflammatio; non tamen neceſſario ad gulæ, & gutturis partes inflammatio proſerpere videtur. Subſequens ſola inflammatio eſt, quæ violentam luxationem ſequitur a cauſſa externa, quæ & externis, & internis cervicis muſculis ſuccreſcere poteſt, non tamen neceſſario in gula, & gutture. Quamobrem violenta luxatio ab utraque cauſſa interna & externa anginæ exqui-

A crudo tuberculo & rheumate angina non eſt vera angina.

ſitæ, & legitimæ cauſſa eſſe poteſt. Verum quæ a crudo tuberculo, rheumate, ſimilique cauſſa alia dependet non vera eſt angina, niſi cum Hippocrate anginam largo modo pro difficili ſpiratione ſumamus, a quacunque gutturis coarctatione. Sed etiam pro coronide ſubjungere oportet, qualis dyſpnœa oriatur; obſervo enim inter Hippocratem & Galenum non levem contradictionem. Siquidem Hippocrates in Coacis de cervice tex. 2. & potiſſimum 6. cum ſublimi reſpiratione ſtrangulabundam vocem fieri inquit, vitamque mox finituro convulſivam reſpirationem. Galenus tamen 4. *de loc. aff.* 3. circa finem, ſpirandi difficultatem quidem fieri exiſtimat, *citra tamen ſuffocationis periculum*, longe magis vero deglutionem lædi, & cum dolore, maxime cum potus per nares reſilit. Utrumque tamen Artis parentem ad diverſa reſpicere puto. Cum enim ſub planis vertebrarum cervicis corporibus immediate œſophagus repoſitus ſit, ideo ut plurimum deglutionem magis, reſpirationem minus lædi eſt neceſſe, & quidem ſine ſuffocationis periculo, niſi inflammationem ad laryngis muſculos progredi contigerit, tunc enim dolorificum ſtrangulatum fieri neceſſe erit, nec ſine ſuffocationis periculo: quod nec Galenus negaret, cum propriis gutturis muſculis oblæſis aliquando anginam fieri ſcripſerit. Pro convulſoria autem reſpiratione Hip-

Quid pro convulſoria reſpiratione Hip. intelligat.

pocrates non eam inæqualem quæ ex oberranti muſculorum motu dependet intelligit, sed pro convulſoria denſiſſimam, & continentem cum parvitate conjunctam, de qua in reductionibus formalibus dictum eſt cap. ultimo. Hæc de quinque anginarum generibus pro cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis.

CAPUT XIX.

De Cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex anguſtia paralytica, phrenitica, convulſoria, & maligna.

Continentur ſub eſſentiali thoracis læſione præter anginarum genera jam poſita quædam alia, quæ ob peregrina ſymptomata diverſam ſortiuntur affectus naturam, & reſpirandi diverſitatem, quæ prædictis ſunt conglomeranda. Occurrit primum *angina paralytica*,

Angina paralytica quæ.

quam Hippocrates deſcripſit in Coacis de cervice textu 17. qui eſt: *In febribus ſtrangulari repente, nec deglutire poſſe ſine tumore malum*; pendet enim hæc angina a ſola paralyſi muſculorum œſophagi, & laryngis, ad differentiam illius anginæ, quæ ex poſtremæ vertebræ luxatione transverſali pronaſcitur, cum ſola enim manus reſolutione conjungitur. Hæc vero quamquam ſit cum prædicta paralyſi, non tamen angina paralytica eſt nominanda, quoniam reſpirandi, & degluttiendi difficultas non ex ipſa ſola paralyſi naſcitur, ſed paralyſis ea eſt potius illius anginæ conſectaria. Contingit vero anginam paralyticam cum febre, & ſi-

Fit cum & ſine febre.

ne febre fieri. Quæ ſine febre non eſt acuta, etſi enim ægri moriantur, non cito tamen periclitantur. Quæ vero eſt cum febre, acutiſſima eſt, tridui enim ſpatio jugulat. Hæc ſequi ſolet febrem malignam, eandemque parvam, & magnam. In hanc namque ut multoties urinæ ſuppreſſio accidit ob radiorum ſpirituum animalium impuritatem, & facultatis diſſipationem, quod non ſine manifeſta eſt pernicie; ita aliquoties paralyſis ingruit, vel lateris unius, quemadmodum Illuſtriſſimo Comiti Campegio ſuperioribus annis accidit, Rodulfo ſcilicet Poetæ clariſſimo, Patriæque meæ lumini conſpicuo: cum enim maligna febre detineretur, illico lateris ſiniſtri ſenſum, & motum amiſit, & poſt aliquot dies objit, ut paralyſis fauces apprehendit, quam etiam Hippocrates Coacarum 3. cap. 8. ita deſcripſit: *Quibus cum febre vox faucibus hæret*. Hæc angina vel ſtatim una cum febre hominem adoritur, vel febrem ſubſequitur. Si ſimul cum febre fiat, tridui ſpatio interſicere ſolet, ut nuper mulieri accidit, quæ cum recte ſe habere videretur, in vehementem lapſa eſt febrem, ſtatimque aphna eſt reddita oculis apertis remanentibus, & maxillis clauſis, nec unquam deglutivit, totius corporis motu orbata ore hianti objit. Reſpirabat vero *minutula* reſpiratione ob infirmitatem muſculorum intercoſtalium & laryngis exolutionem, ideo & rara potius quam denſa; cum plus paralyſis ad raritatem, quam febris ad denſitatem efficiendam poſſet. Porro

Angina phrenitica quæ, & unde.

angina *phrenitica* eſt quidem vera angina ex inflammatione, ob phrenitidem tamen phrenitica vocatur, cum æger oſcitando os ſemper fere apertum ſervat, non quidem ob digaſtricorum maxillæ convulſionem, nec ipſius luxationem, nec trotaphitarum paralyſin, ſed ob meram oblivionem, qua phrenitici capiuntur. Hanc Hippocrates proponit de cervice text. 15. Quo loco non ſine manifeſta contradictione Duretus poſuit ob maxillæ inferioris luxationem fieri, & non fieri, ſed ob delirium. Quemadmodum enim Phrenitici obliviſcuntur mingere, egerere, reſpirare, ita & os claudere, quod ſi angina laborantibus accidat, hujuſmodi angina phrenitica eſt dicenda. Hac igitur ut plurimum delirium vinci, rarenter oppoſitum affectum, ſuo loco ſufficienter dictum eſt; ideoque ut plurimum reſpirationem parvam, & denſam, raro magnam, & raram formari, niſi angina ſit fugax, & in cerebrum transferatur, ſed tunc non permixtio eſt, ſed affectuum permutatio.

Angina convulſoria quæ, & unde.

Sequitur *convulſoria* angina; & eſt, cum angina tranſit in convulſionem, tranſlata e faucibus in ſpinalem medullam inflammatione, de qua Hippocrates de cervice tex. 8. dum ait, *faucium dolor prægrandis parotidas, & convulſionem facit, cervicis, & dorſi acerbos dolores*: inflammata enim ac tenſa ſpinali medulla ſecundum membranas, non tamen ſecundum medullam, ut Duretus in commentario ſtatuit, convulſionem fieri ex Galeno 4. de loc. aff. 3. patet, qui ait: *Porro tenſiones quidem ubi ingens quoque inflammatio acceſſerit, convulſio comitatur*. Quam tenſionem ſequitur & *cervicis duritas*, de qua Hippocrates primo contextu, *chordarum temporalium diſtenſio*, illorum ſcilicet temporalis muſculi tendinum, qui maxillæ cornici applantantur, arteriarum carotidum pulſus, parotides, reliquaque ſymptomata ibi ab Hippocrate recenſita. Prout vero angina in convulſionem permutatur, ita & reſpiratio parva & denſa in magnam & denſam, quæ eſt convulſionis propria. Nam etſi prædicta convulſio ex anginæ abſceſſu ſit admodum dolorifica, dolor tamen cum ſurſum ad crotaphitas aſcendat, nec thoracis partes obſideat, ideo non ſpiritum amplius parvum, ac denſum, ſed convulſioni reſpondentem parit, dummodo ad ſpinalis medullæ convulſionem thoracis muſculi convellantur convulſione improportionata, & convulſio dolorem excellat. Quod ſi inflammatio non ad ſupremam cervicalem medullam attineat, ſed ad inferiorem, talis adhuc reſpiratio fiet, qualis dolori, & proportionatæ convulſioni congruit. Nonnunquam autem convulſio oritur in febribus ex ſpinalis medullæ inflammatione ſine præcedente angina, ut ex Hippocrate de cervice in Coacis tex. 13. qui habet: *Cervicis dolor cum in febre omni terrificus: tum vero peſtiferus iis, qui ſunt in metu inſania*: talis vero eſt convulſio, quæ aliquando febribus accidit ardentibus, qualis fuit illa Sileni, qui propterea die undecima objit. Hanc *cervicis diſtenſionem* appellat Hippocrates, laborant enim cervicis muſculi ſola diſtenſione, cum cervicales venæ, quæ per cervicis vertebrarum foramina tranſeunt a ſpinali medulla inflammata comprimuntur, & ipſæ ſuperjacentes comprimunt muſculos, inde difficilis fit reſpiratio, qualem ſuperius ob anginæ in convulſionem mutationem fieri docuimus. Poſtremo loco occurrit *angina maligna*, quæ ma-

Convulſio ex ſpinalis medullæ inflammatione.

Angina maligna.

lignis febribus familiaris eſt. Pendet autem hæc aut a pravo ulcere gutturis, vel gulæ; aut a prava phlogoſi citra ulcus iiſdem locis, qualis quoque circa columellam ſæpe apparere ſolet. Utraque autem ſi a ſolis vaporibus malignis, aut a maligna diſtillatione dependeat, ſæpius curationem admittit, ſed ſi a lateſcente hepatis, & pulmonum potiſſimum inflammatione proveniat, maxime voce clangoſa reddita, quæ ſua natura minime ad clangorem vergat, ut plurimum enecat, quippe ab interna pulmonum uſtione maligna fovetur, & ſemper uſque in ægri perniciem augeatur. In hac deglutio, & reſpiratio læditur, non ita tamen, ut cum a ſyſtrophica faucium phlegmone vera naſcitur angina. Aliquando ob moris parvitatem haud læditur reſpiratio, voce tamen clangeſcente, quæ ſi prædictam fau-

Vox clangoſa quando perniciosa.

faucium phlogoſin aſciſcat, pulmonum prava inflammatione accenſorum ſignum eſt certiſſimum, alioqui vox clangoſa minime eſt pernicioſa, potiſſimum ſi æger ex ſua natura ad talem vocem efformandam diſpoſitus fuerit, ut proxmis diebus in Ægrotante egeno obſervavimus. Hæc angina maligna illa eſt, quæ graſſari ſolet in Ungaria, quæ nitro philoſophico, prunellæque ſaccharo curari ſolet, ut ſuo loco aperiam. Hæc de cauſſis parvæ & denſæ ex cervicis dolore thoraci cum eſſentiali, tum accidentali.

CAPUT XX.

De Cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex inflammatorio diaphragmatis dolore.

REmanent pro coronide hujus partis cauſſæ examinandæ, quæ ex inflammatorio ſepti tranſverſi, & hypochondriorum dolore habentur; Primum igitur de ſepto inflammato dicamus, qualiſque dyſpnœa ex ipſo fiat. Præſciendum eſt; ſeptum inflammatum pro ilio affecto uſurpari ab Hippocrate, velut ilium pro hypochondrio, non tamen ilium affectum pro ſepto. Et patet hoc paſſim penes Hippocratem primo, & tertio Epidemiorum, quibus ſubmolli ilii diſtenſione, modo ſimpliciter prolata, modo cum ſurſum revulſionis additione enunciata diaphragma inflammatione obſeſſum nobis deſcribit. Primo ſane Epidem. Ægrotantium trium primo; & lib. 3. Ægroto 3. & 4. *ſubmolli*, *& revulſo ilio* utitur. Tertio autem ante peſtem ſubmolli diſtentione ſimpliciter prolata, ut in Hermocrate, 7. & 8. Ægrotante. Pariter, cum ilium ipſum ſua eſſentia affectum nobis proponit eadem ilii diſtenſione, & dolore familiari utitur ſermone. Ut propterea ilii ſubmollis, diſtenti, dolentiſque generica appellatione utramque nobis affectam partem ſignificet. Ad utriuſque vero diſcrimen ilii *revulſi*, & *elevati* nomenclatione utitur, ut revulſo ſeptum, elevato hypochondrion affectum deſignet. Quodque ſubmolle ilium cum additione revulſum vocat, etiam *intro inclinans*, & *ad interiora vergens* appellat; ſive *ſurſum*. Porro ſubmolli ilio, eoque ſurſum revulſo, affectum diaphragma delineat ob ipſarum partium ſyntimoriam, ad ſepti enim avulſionem, & tenſionem ilium eo latere, vel etiam ex utriſque, neceſſario contenditur, & contentum ſurſum attrahitur. Quocunque tamen modo ſemper ſeptum comprimitur, cum a revulſo, tum ab elevato hypochondrio, idcirco uterque ſepti, iliique inflammati dolor ex uſu aucto, & anguſtia eſt compoſitus, quippe inflammatorius. Et ſane revulſum intro ilium ab inflammato diaphragmate id comprimit: elevatum quoque inflammatorio ſuo pondere idem premit. Hinc eſſentialis & accidentalis in alterutra parte dolor. Etenim affecto per eſſentiam diaphragmate, dolor in eo eſt eſſentialis, in ilio revulſo accidentalis; viceque verſa in ilio propria phlegmone elevato dolor eſt per eſſentiam, compreſſo diaphragmate per condolentiam; ſic mutuo dolore ilium, & diaphragma condolent, ac contorquentur. Enimvero tam per ſuam ipſam inflammationem, quam per conſenſum affectuum diaphragma a ſuperioribus partibus ſurſum ſemper avellitur; inclinat enim ſeptum tranſverſum naturaliter in ſuperiora, tum propter ipſius nervorum originem, tum propter naturalis reſpirationis utilitatem, quod in cadaveribus ſatis cum Galeno Veſalius, & Varolus demonſtrarunt, in his enim retractum ſemper cernitur. Ex incumbente autem, ac tumente ilio compreſſum intus pellitur, non tamen ſemper; aliquando enim accidit, partem eam diaphragmatis, cui hepatis gibba incubat, cum eadem inflammata coaleſcere, ut vix ſeparari poſſit, ideo deorſum trahi, ut nuper in filiolo Mattæ fuit obſervatum, cujus hepar non tantum ſuperioribus coſtis membranulis annexum viſum fuit, ſed inſeparabili nexu ejuſdem gibbæ connatum diaphragma deorſum ſpectans. Quamquam vero inflammatum diaphragma cum hypochondrio ſurſum trahatur, non tamen ejus dolor ad jugulum extenditur, ſicut cum hepatis gibbæ partes inflammantur: & ratio eſt, quia non tenditur vena concava, cum diaphragma proprio affectu ſurſum contrahitur, ſicut cum hepar eſt inflammatum, ipſius enim pondo cava vena deorſum trahitur, itaque tenditur, ut dolorifica tenſio ad jugulum uſque porrigatur, quo vena cava fulcitur: non fulciuntur vero jugulo nervi ad ſeptum prolabentes, ſed longe infra per interſepientes membranas recto feruntur tramite; propterea iis etiam attractis non ſentitur doloris extenſio uſque ad claviculam, quemadmodum convexa hepatis elevata. Sed pro perfecta inflammati diaphragmatis dignotione ulterius ſcire oportet, ſeptum tranſverſum aut propria inflammatione ſurſum convelli, aut aliena. Si ſua ipſius inflammatione ilii revulſio accidat, ea illico ab inflammationis exordio apparet: hacque ſola ratione ilii revulſio illico facta inflammatæ hujus partis indicium eſt proprium, ut Galenus tradidit 5. de loc. aff. 4. docens, qua Medicus methodo utramque phrenitidem diſtinguere debeat, & quæ cerebri eſt propria, & quæ diaphragmatis. Eam enim, quæ diaphragmatis eſt propria, aut nullum antecedit ſymptoma eorum, quæ veram cerebri phrenitidem antecellunt ibi turmatim a Galeno recenſita, aut ſaltem ſi apparuerit aliquod, id perexiguum eſt. Eorum tamen loco ſubdita ilii revulſio apparet, quæ inflammato cerebro poſterius ſe pandit; ut ideo *ſubdita ilii revulſio* ſit proprium inflammati diaphragmatis ſignum diagnoſticum. Quod ſi ab aliena inflammatione ilii revulſio ſurſum fiat, ipſa non eſt inflammati ſepti indicatrix, cum ob ſimplicem tenſionis affectionem fiat, ut infra demonſtrabo. Et hoc nobis indigitavit Galenus his alioquin obſcurioribus verbis. *Atque ut ſummatim dicam, veluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut ſi apparuerit aliquod, id perexiguum eſt in iis, quibus ſeptum tranſverſum inflammatione laborare incipit. Ita ſurſum revelli hypochondrion ſepti tranſverſi illico ab initio affecti proprium indicium eſt. Id quod affecto cerebro poſterius accidit, non incipiente videlicet affectu, ſed cum factus fuerit: atque calor quoque circa caput, & faciem vehementior eſt iis, qui ob cerebri vitium delirant.* Ut propterea non fiente, ſed facta pleuritide ob inflammationis cerebri magnitudinem tenſio uſque ad diaphragma communicetur, idemque una cum ilio ſurſum trahatur: quæ tamen revulſio cum non illico fiat, ſed poſterius, non eſt concomitans ſepti inflammati ſignum, neque ex ipſo delirium cieri prædicit, ſed potius inſignis, ac progreſſæ phrenitidis indicium eſt conſequens. Fit autem hæc tenſio a cerebro ob diaphragma ſola affectus participatione citra inflammationis redundantiam: de qua tenſione locutus eſt Galenus 2. Acut. 10. cum dixit: *tenſiones autem ſola affectus participatione fiunt: cum videlicet partes iis, quæ inflammantur attiguæ citra ſanguinis redundantiam tenduntur.* De plereutide hæc protulit Galenus, cum partes pleuræ *attiguæ* tenduntur ſimplicis tenſionis conſenſu. Verum quoque ob conſentientem vaſorum rectitudinem longinquæ partes in mutuam tenſionem trahere ſe poſſunt, ut ſunt cerebrum, & diaphragma. Sunt vero hæc vaſa nervi a ſexto conjugio, qui ab origine recto ducto per laterales colli partes, & per membranas interſepientes utrinque in ſeptum deſinunt. Quamobrem iis ab origine ſua contractis, ceu loris quibuſdam, ſurſum facile diaphragma trahitur, & convellitur. Quod ceteris ejuſdem conjugii nervis non tam facile, prompteque evenit, ut laryngis, & gulæ, cum non recto, ſed obliquo admodum inceſſu procedant, ſeque mirum in modum interſecent. Hunc tractum clarum ante oculos objecit nobis Galenus 3. Epidem. Comm. 2. Ægroto 4. dictum Hippocratis de hypochondrio exponens ſcribentis, *contentum eſt, & intro inclinabat*, ait enim Galenus, Philiſtæ hypochondrion retractum eſſe a cerebro maxime inflammato, & phrenitico *ob originem nervorum ad ſe nervos, qui ad ſeptum tranſverſum pertinent, attrahentem. Fere enim in his affectibus*, cerebri nimirum, *utraque hypochonhria intro conſident: nonnunquam alterum tantum, ubi principii nervorum pars altera ſit gravius affecta, altera nihil, vel modice.* Qui locus citatum perdifficilem quinti de locis affectis recludit. Ob eandem rationem cenſeo delirium ſuſcitari ſepto inflammato, etiamſi hoc Galenus non expreſſerit. Quemadmodum enim cerebro eſſentiali phrenitide laborante diaphragma ob ipſam rectam nervorum ſemitam in ſympatiam trahitur, & convellitur: ita inflammati diaphragmatis affectio ipſi communicatur cerebro; ut facile delirium ſequatur, quæ namque affectio e phrenetico capite diaphragmati eſt revulſio, ob eandem conſenſus rationem ipſi cerebro ex inflammato diaphragmate eſt delirium. Verum enimvero præter ſepti avulſionem ſympathicam a cerebro eſt & alia, quæ per ſuccingentis membranæ coſtas tenſionem producitur, ob ejus ſcilicet inflammationis magnitudinem, quam Galenus loc. cit. de morbis Vulgaribus hiſce propoſuit. *At ipſum tenditur ſeptum tranſverſum interim in pleuritide ob inflammationis magnitudinem ſuccingentis membranæ coſtas*, & intro trahitur, non fiente tamen, ſed facta, eaque magna pleuritide reddita, ut de cerebro inflammato ſupradictum eſt. Quare ſola ilii revulſio illico facta ab initio ſignum eſt proprium diaphragmatis ſyſtrophica inflammatione correpti, non quæ poſterius fit, ad differentiam pleuritidis, & phrenetidis. Inflammatio autem ſepti ex ſanguinis affluxu, & paremptoſi per venas, & arterias ex variis partibus fit, a quibus ejus vaſa divaricantur. Ut enim nulla meo judicio eſt pars in humano corpore, quæ ut ſeptum, a variis, ac diſſitis partibus vaſa ſuſcipiat, ita nulla eſt pars quæ, ut ſeptum, ex variis locis inflammari queat. Dextera enim ſui parte extra a trunco cavæ aſcendentis phrenicam venam, intra thoracem ab aorta deſcendente arteriam, ſortitur; per quæ vaſa facile tum ab hepate, tum a corde inflammari poteſt. Siniſtra ſede ſupra quidem emulgentem venam ſine pari ab emulgente renis ſiniſtri habet, quæ in inferiorem ſepti partem ſiniſtram abſumitur. Infra quoque arteriam phrenicam ſuſcipit a ramo ſubclavio ſurſum una cum prædicta vena reflexam; propterea ab inferioribus his partibus inflammationis occaſionem nanciſci poteſt. Supra autem venam phrenicam

Septum inflammatum pro ilio, & ilium pro hypochondrio ab Hip. uſurpat.

Compreſſio ſepti e revulſo & elevato hypochondrio.

Quare inflammato diaphragmate dolor ad jugulum non extendatur.

Septum tranſverſum aut propria, aut aliena inflammatione ſurſum trahitur.

Tenſio uſque ad diaphragma in phrenitide utrum ſepti inflammati ſignum ſit?

Quæ cauſſa delirii ex diaphragmate inflammato.

Avulſio per tenſionem membranæ coſtas ſuccingentis.

Inflammati ſepti cauſſæ e variis loc.

nicam ſubclaviam obtinet a ramo ſplenico ſiniſtro, ideo & a ſuperioribus ſanguinis fluxum excitari ad

Septum ex utraque parte inflammari poteſt.

ipſum poſſe non eſt abſurdum. Ut idcirco tam ſiniſtro, quam dextero ilio ſeptum phlegmone corripiatur, magis tamen dextero, nonnunquam ex utriſque; ita enim Hippocrates ut ſeptum utraque parte inflammatum ſignificaret, *ſubmollem ex utriſque diſtenſionem* propoſuit, utriſque nimirum iliis. Quemadmodum Galenus loc. ſupra cit. inflammato cerebro utrumque ilium in phrenitide ut plurimum ſurſum revelli ſtatuit, *nonnunquam alterum tantum*.

Ex ſepti inflammatione ſuppurata hectica.

Porro ſuppuratam ſepti inflammationem hectica febris ſubſequi ſolet ex Galeni obſervatione 10. methodi 8. non tamen maraſmus; ita enim ſcribit: *In ſepto tranſverſo maraſmum non vidi, hecticam ſane febrem vidi, & hanc ſemel quidem plane abſolutam, ſæpe vero citius interimentem, quam plane eſſet completa*.

Objectio in Galenum.

Quibus verbis contradictio contineri apparet, ſi enim hecticam febrem plane abſolutam vidit, quomodo non maraſmum, ſi hectica abſoluta eſt hectica maroſmodes?

Solutio.

Solvendum, eo quia Galenus hecticam ex inflammato ſepto ſemel tantum abſolutam viderit, ut plurimum tamen interimentem, antequam abſolveretur, ideo & ut plurimum ſine maraſmo hecticam febrem a ſepto inflammato natam obſervavit; dari enim ſine ſiccitate hecticam docuit primo de diff. febrium.

Qualis dyſp. in ſepto inflammato contingat.

Sed jam poſtremam ſermonis partem ad *dyſpnœam* derivemus, quæ ſepto inflammato congruit. Hanc namque inæqualem fieri docuit quinto de locis affectis quarto, & inæqualitatem ibi ſumpſit pro vario tranſitu ad varias differentias; qua de cauſſa decimo Methodi 8. non tantum inæqualem, ſed etiam *variam* reſpirationem fieri ſcripſit. Et ita difficultas ſolvitur orta ex citato quinto de locis affectis, ponens enim diſcrimen ex parte reſpirationis inter utrumque delirium quod a cerebro, & a diaphragmate, videtur velle, phreniticorum reſpirationem æqualem eſſe, dum ſcribit, *quippe phreniticorum ſpiratio magna eſt, & ex longis intervallis ſemper*; addit enim particulam *ſemper*; ut eandem difficilis ſpirationis ſpeciem ſemper fieri indicaret, proinde æqualem. Inæqualem vero ex delirio a diaphragmate, dum ſubjungit: *Contra, ubi a ſepto delirium oritur, inæqualis*. Cum tamen in ſancita methodo, quam non ſine piaculo violari poſſe exiſtimo, fuerit determinatum, magnam, & raram reſpirationem eſſe inæqualem eſſentiali inæqualitate. Quare dicendum, pro inæquali, quinto de locis affectis quarto, Galenum reſpirationem illam intelligere, quæ non tantum eſt inæqualis ſecundum magis, & minus, ſed maxime ſecundum tranſitum ad varias differentias. Siquidem magna, & rara reſpiratio eſt quidem per ſe inæqualis primo modo, non tamen ſecundo, ut in Methodo docuimus. Galenus ergo, ut hanc inæqualitatis ſpeciem nobis ſignificaret decimo Methodi octavo, non tantum inæqualem ſepto inflammato reſpirationem fieri ſtatuit, ſed *variam*: quæ enim varia, eſt ſane inæqualis, non tamen quæ inæqualis, eſt varia ex neceſſitate, ut de magna & rara in phreniticis conſtat.

Qualis tranſitus reſpirationis ob ſeptum inflammatum.

Ceterum qualis ſit hic inæqualis reſpirationis tranſitus ob ſeptum inflammatum, inveſtigandum; Galenus namque præfatis locis diverſus apparet. Quinto enim de locis affectis 4. inquit, quod veluti in phreniticis magna & rara ſemper ſit reſpiratio: ita in deliris ob diaphragma, modo *exigua*, modo *frequens*, modo *magna* & *anguſtioſa* excitatur. A principio quidem exiguam, & frequentem fieri ait, ad differentiam phreniticorum, ab initio quoque magnum, & rarum ſpiritum inſpirantium: temporis autem progreſſu magnam & anguſtioſam. Pro exigua parvam, pro frequenti denſam intelligere, non perfunctorie oſtendimus *lib. 2. cap.* ultimo. Quid vero pro *anguſtioſa*, quam magnæ appoſuit? Si raram dixeris, hujuſmodi non eſt anguſtioſa, cum in phreniticis nulla ſit anguſtia. Sed ulterius difficultas augetur, decimo enim methodi 8. hunc varium inæqualis ſpirationis tranſitum in deliris a diaphragmate ad plures trahit differentias. Etenim primum ait, quam maxime parvam, & frequentem cieri. Rurſus aliquando manifeſte inæqualem ad modum gementis inſpirationem, & expirationem reddi. Sæpe toto thorace, non tantum ſenſibiliter, ſed notabiliter, formari. Aliquando magnam, & raram, cum delirium viget.

Reſpiratio anguſtioſa quæ.

Quamquam vero hæc duo loca confuſa & diverſa videantur, ſunt tamen ſi recte intelligantur, eadem, & diſtincta. Totus enim hic inæqualis tranſitus ad varias differentias ob ſeptum inflammatum fit ſolummodo ad parvitatem, & denſitatem; necnon ad magnitudinem, & raritatem: pro anguſtia enim parva, & denſa, pro delirio magna & rara fit. Et cum anguſtia ſit tempore delirio prior, ideo prius parva, & denſa, poſterius magna, & rara excitatur; quod ſecus in vera phrenitide accidit. Cumque delirium ex ſepto ſit ſemper cum anguſtia thoracis conjunctum, hinc eſt, ut vincente quidem delirio, aliquando magna, & rara, ut in phreniticis, reſpiratio accidat, ægrumque ſpiritum tardare contingat, ob anguſtiam tamen ſubito trahi, reſpirationemque gementis modo inæqualem ſuperinſpirari, ac revocari, ſuſpiriumque obliviosum luctuoſo interrumpi. Et hæc eſt illa reſpiratio, quam magnam, & anguſtioſam appellat 5. de loc. aff. 4.

Quare anguſtioſa dicta.

eſt enim hæc magna & rara profecto ob delirium, interrupta vero ob thoracis anguſtiam, a qua anguſtioſæ nomenclaturam ſortitur, quæ in phreniticis minime obſervatur. Inæqualem enim reſpirationem ad morem pueri plorantis magnæ, raræque reſpirationi accidere poſſe *lib. 2. cap.* 8. demonſtravimus ex 3. *de dyſpn. cap.* 9. in Dromadæ hiſtoria: ut propterea non tantum convulſionis indicium ſit, ſed etiam inflammati diaphragmatis. Demum quod dicitur de reſpiratione ſecundum thoracem totum, nullam aliam prædictis differentiam addit, cum reſpirare ſecundum totum thoracem utrique Methodi competat dyſpnœæ ſpeciei, parvæ & denſæ, magnæ & raræ, tam ſimplici, quam interruptæ, ut *lib. 2. cap.* 1. explicuimus. Reſpiratio igitur ex inflammato diaphragmate eſt inæqualis & varia, ex pauca & denſa in magnam, & raram interruptam; ita enim delirium ex diaphragmate reſpirandi forte differt a phrenitide, ſcilicet non duntaxat parvitate, & denſitate, qua omnino differt, ſed maxime in magnitudine & raritate, qua quoquo pacto convenit.

CAPUT XXI.

De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore hypochondriorum inflammatorio partium continentium, & contentarum, earumque triplici inflammationis genere, hypochondriaco, epigaſtrico, & alvino.

POſtliminio tandem pro parvæ, ac denſæ reſpirationis cauſſa dolor hypochondriacus inflammatorius remanet, de quo tria ſunt breviter examinanda. Primum eſt, quot, & quales partes hypochondriorum nomenclatura comprehendantur. Secundum, quot & quales ſint doloris hujus inflammatorii ſpecies ratione tactus. Tertium, quot, & quales ratione utrorumque ſymptomatum.

Quot partes hypochondriorũ nomine comprehẽdantur.

A primo exordiamur. Dico igitur hypochondriorum nomine intelligi debere partes continentes, & contentas ſyſtrophicis, quarum inflammationibus accidit reſpirationem magis, minuſque parvam, & denſam fieri. Hypochondriorum nomine circumſitas, & continentes contineri patet apud Gal. 3. *de dyſpn.* 5. qui habet: *& multo magis ſi ſit circa ſeptum tranſverſum, & partem ejus, quæ conjungitur; & cohæret peritonæo, itemque muſculus illic circumſitus*. Et *lib. 2. cap.* 7. dum ait, *& quibus pellicula, vel muſculus circa præcordia*. Et comm. 2. in primum Porrhet. tex. 21. ubi docet, febrem etiam ex adjacentium muſculorum inflammatione accendi. Et 5. de loc. aff. 7. ſignum ex tactu tradit, quo viſcerum inflammatio ab inflammato muſculo diſcriminatur.

Partes continentes hypochondriorum.

Quare ſatis Galeni doctrina, & experientia conſtat, etiam continentes hypochondriorum partes inflammari, inde reſpirationem parvam, & denſam fieri. Ceterum continentium duo eſſe genera, *abdominis muſculos, & peritonæum*, ipſa docet autopſia. Præter hæc tamen Galenus duas alias partes propoſuiſſe videtur; Alteram quarum *pelliculam* 2. *de dyſp.* 7. alteram *ſepti tranſverſi partem*, appellat, quam conjungi, & cum peritonæo cohærere inquit 3. *de dyſpn. cap.* 5. ut ſuperioribus ejus verbis recenſitis apparet, nam & hanc, quippe peritonæo conjunctam, inter continentes partes numerandam eſſe reor. Quam vero ſolam ſepti partem ibi nuncupavit in ſecundo *de dyſpn. cap.* 10. Horophontis hiſtoria *partes circa ſeptum inflammatas* nominavit; ut idcirco *ilii*, ſeu hypochondrii nomine continentes partes Hippocrates intellexerit.

Pro pellicula quam Partem Gal. intelligat.

Nec pro *pellicula* quis putet, Galenum peritonæum intellexiſſe, hanc enim ab eo ſatis ſuperque diſtinxit, cum enim eo *cap.* 7. partes omnes, quæ inflammantur recenſeret, peritonæum prius, mox pelliculam hanc proponit. Huicque difficultas alia ſuccedit, quia cum 3. *de dyſp.* 5. *muſculos omnes* circa præcordia propoſuiſſet, *lib.* 2. *cap.* de *muſculo* ſolo circa eadem meminit, ut qualem intellexerit, ignores. Ipſe autem cenſeo, pro pellicula, & ſepti parte, quæ cum peritonæo conjungitur, Galenum eandem partem intelligere, hancque jecoris *frænum* eſſe, quo diaphragma, & jecori, & ſuperiori peritonæo validiſſime cohæret. Hac enim peritonæi parte inflammata hypochondriorum intro trahi in Coacis ſcripſit Hippocrates ex Laurentii obſervatione.

Quam pro muſculo circa præcordia.

Pro muſculo vero circa præcordia, *obliquum tranſverſalem* potiſſimum indigitavit, quippe ob ipſius cum fræno, & peritonæo validam conjunctionem facile diaphragma in ſympathiam trahat, ut eo inflammato reſpiratio, qualis in dolentibus, fiat. Porro præter continentes, hypochondriorum etiam appellatione metonomyce viſcera comprehenduntur, hic *viſcerales inflammationes*, ut lib. primo Coac. tex. 32. habetur, & ſec. Commu. in primum Prorrhet. tex. 21. Et quemadmodum hæc denominatio eſt extra omnem ſuſpicionem, ita non levis ponderis eſt cognoſcere quot, & quæ viſcera ſint.

Quot, & quæ viſcera pro contentarum partium hypochondriorũ nomine comprehẽdantur.

Gal. eo prorrhetico trium viſcerum ſolum meminit, *hepatis, ventriculi, & diaphragmatis*. Et Duretus *lib.* 1. Coac. tex. 32. hunc Galeni locum perpendens, ut ejus cenſuræ cenſor fieret (qui tamen tandem Galeni cenſura prorrheticum errorem coactus eſt corrigere) hunc

viſce-

viſcerum ternionem admittere videtur, *hepar*, *alvum*, *& diaphragma* proponens, ut pro alvo ventrem, ſeu ventriculum intellexit. Secus tamen ſenſit de hypochondriis tex. 33. ut enim *pro alvi duritate* ab Hippoc. propoſita *phlegmonoſam duritatem* intelligendam fore docet: ita pro *alvo*, non cibi promptuarium, nec thoracem, ſed amplitudinem illam, quæ continet *inteſtina*, *meſenterium*, *pancreas*, *& epiploon*, quæque veſtitur peritonæo, & epigaſtrio, ſi tamen epigaſtrii partem illam excipias, quæ hypochondrium dicitur, ut propterea alia ſit inflammatio *alvina*, ſeu hypogaſtrica, alia vero quæ *hypochondriaca*, ſeu *iliaca*; nam & oſtendimus, Hippocratem pro hypochondrio ilium ſumpſiſſe. Revera Gal. hac de re varius fuit. Prorrhet. enim citato tria tantum viſcera propoſuit, tamen 3. *de dyſpnœa* 5. *os ventris œſophagum*, ſeu *ſtomachum*, *ſplenis caput*, *& hepatis gibbam* connumerat. Et 2. *de dyſpn.* 7. præter hepatis gibbam, ſplenis caput, ventrem, ſeu ventriculum, & os ventris; proponit quoque *inteſtinum quoddam gracile*, quod eſt ipſum ile, & *ſupernas coli partes*. Dicendum tamen, ex naturalium viſcerum propoſitorum phlegmone reſpirationem magis, minuſque affici, nec tamen neceſſario ex omnibus lædi, ſed ex eorum nonnullis, niſi cum ingens inflammatio fuerit, quemadmodum ex loco prorrhet. cit. non neceſſario ex inflammatorio hypochondriorum dolore acuta ſit febris, niſi cum præcipua viſcera magna torquentur inflammatione. Ut ergo tota imi ventris cavitas in tres diſcluditur regiones, ita viſceralis inflammatio in tres ſpecies videtur diſtinguenda in *alvinam*, ſeu *hypogaſtricam*, quæ & *aqualiculus* dicitur, de qua Hippocr. in Coacis de hypoch. tex. 6. In *epigaſtricam*, *& hypochondriacam*. Viſcera quæ in hypochondriis inflammationi ſunt obnoxia, potiſſimum ſunt *hepar*, *diaphragma*, *& ventriculus*; his enim inflammatis, ex neceſſitate reſpiratio ad denſitatem, & parvitatem afficitur. Præter hæc eſt quoque lien. Dummodo tamen hepar ſecundum gibbam, ventriculus ſecundum os, & œſophagum, lienque ſecundum ſui caput inflammetur; etenim ſi prædicta ſecundum infernas partes viſcera afficiantur, non neceſſario læditur reſpiratio, ni cum magna infeſtetur inflammatione. Qua diſtinctione jam Galeni locus percipitur 3. *de dyſp.* 5. ubi primum ait: *Quemadmodum ſi circa os ventris, aut ſtomachum, aut ſplenis caput, aut hepatis gibbam pariter. Nam & in his locis ſi quis ſit dolor, neceſſarium eſt parvum, & denſum fieri ſpiritum*, quibus infernas horum viſcerum partes excludere videtur, cum tamen paulo infra ſubjungat. *Quin & ventris ipſius majores affectiones, quæ cum dolore fiunt, & tumore: ſplenis item ac hepatis inferna partes non neceſſario denſum, & parvum efficiunt ſpiritum*, niſi intenſa inflammatione tendantur. Viſcera autem quæ in epigaſtrio ſunt, *coli partes ſuperiores*, *jejunum inteſtinum*, *pancreas*, *& meſenterium*, quæ & ipſa nonnunquam inflammantur: non tamen, niſi cum ingens inflammatio fuerit, reſpirationem lædunt. Ita ego in famulo fœneratoris Bononienſis vidi pancreatis gangrenam ſenſim ex ejus inflammatione ſubortam, cujus cauſſa æger cogebatur reſidendo reſpirare. Nec piget hoc loco nobilis Mantuanæ mulieris caſum referre, quem anno 1627. Sereniſſimi juſſu obſervavi. Hujus abdomen cum ſtatim aperiebatur, ex primo ictu erumpebat flatus vehementi niſu, & ſonitu alto paulatim ita ſubſidebat: quo aperto apparebat ventriculus in molem ingentem elevatus ex incluſo flatu, qui ad inguen uſque extendebatur, & alte ſurſum diaphragma premebat, vulnerato ventriculo flatus violenter erumpebat. Ceterum copia maxima nigrorum in eo continebatur ſanguinem nigrum concretum plurima ex parte referens: os ventriculi inferius corroſum erat, inflammatum, perforatum, unde in capacitatem abdominis magna copia nigri liquoris ſtagnabat. Hæc mulier epigaſtrica inflammatione denſe reſpirans ob furtivum venenum, ut mea fert opinio, ocyſſime objerat, unius ſcilicet noctis curriculo. Partes poſtremum, quæ in hypogaſtrio inflammationem concipiunt ſunt potiſſimum, *ile inteſtinum*, *veſica*, *& inteſtinum colon*, cum laxatis ligamentis, quibus ventriculi fundo committitur, deorſum labitur, ita ut infra umbilicum ex epigaſtrica in hypogaſtricam regionem deſcendat, ut paucos ante dies in Egeno in Eccleſia Sancti Sylveſtri exenterato fuit obſervatum. Enimvero hæ partes, aut levi ſuccenduntur inflammatione, aut majori: ſi leviori, non neceſſario reſpiratio læditur, ſicut ante decem annos in Perilluſtri D. Rinaldo Duliolo apparuit, cujus aperto cadavere inteſtinum quoquo pacto Inflammatum inventum eſt ob effatu dignum veſicæ calculum; & tamen nuſquam difficulter ſpiravit. Verum ſi veſicæ, coli prolapſi, ac ilii inflammatio, talis ſit, quæ ſuperas partes in conſenſum trahat, ardua fit reſpiratio qualis in dolentibus, & coarctatis, ut de uterorum inflammationibus dictum eſt cum Hippocrate. Maxime autem ſi cum ileo colon etiam inteſtinum ex inguine in ſcrotum dilabatur, ut ſequatur iliaca paſſio, utroque inteſtino peritonæi proceſſu duplicato, & inflammato, ut in famulo Illuſtriſſimi Senatoris Bovii Bononienſis obſervavi. Sive etiam inflammatio ſuppuretur, collecto pure ea inteſtini parte duplicata, quæ inguinis orificium ſtipat, ut in matre Excellentiſſimi D. Andreæ Mariani Philoſophi, & Medici Bononienſis jampridem in Pauperum Societate vidimus. Ut vero paulatim ilii inflammatio proſerpit, ita ab initio ſuſpirium anxiferum parit, refluentibus ad ventriculum fæcalibus excrementis, mox ſenſim parvam, ac denſam reddit ipſam reſpirationem, quouſque perfrigeratione accedente æger miſertime moriatur, ut hoc anno in Veſtali Sancti Joannis Mantuæ licuit obſervaſſe.

Viſceralis inflammatio duplex.

Hypochōdriaca.

Epigaſtrica.

Hipogaſtrica inflammatio.

CAPUT XXII.

De cauſſis difficilis reſpirationis parvæ & denſæ ex doloris hypochondriaci differentiis ratione tactus.

TRadita ergo differentia inflammationum ad imum ventrem attinentium, quibus ob complexum cum anguſtia dolorem, reſpirationem ad parvitatem, & denſitatem immutari contingit, etiam thorace non laborante, remanet ut ad inflammatorium dolorem ilium animum appellamus, de quo potiſſimum hoc loco ſermo eſt inſtitutus, cum hic maxime reſpirationem lædat. Primum igitur ſunt ipſius differentiæ perpendendæ, quæ ex tactu habentur, cum hypochondria tactu potiſſimum dijudicentur. Hypochondriorum ergo recte conſtitutorum conditiones cum ſint tres ex Hippocrate in Coacis *cap.* proprio tex. primo, *mollities*, *æqualitas*, *& indolentia* & mollities ſitu, & loco, non ſubſtantia, quippe ſine renixu cedens ſit eorum potior conditio (ex mollitie enim æqualitas, & indolentia procedit,) hinc eſt ut tactu hypochondria ratione mollitiei ſint judicanda; inæqualitas enim non tactu tantum, ſed etiam viſu metheora percipitur: dolor vero vel tactu ſolum, vel etiam abſque utroque ſenſuum, cum etiam non tacta doleant. Verum enimvero a mollitie recedunt, aut ſecundum quid, aut ſimpliciter. Simpliciter quidem per *duritiem*, *& duritatem*; ſecundum quid vero per *ſubmollitiem*, *& diſtenſionem*; hinc hypochondria *diſtenta*, *ſubmollia*, *& dura*, *& hypochondrii duritas*. Differunt enim duritas, & durities, quia duritas eſt, quæ propria inflammationis, durities vero tumoris frigidi, quem *ſcirrhum* appellant. Sed de ſubmolli ilium diſtenſione eſt difficultas, nam Duretus *lib.* 1. in Coac. tex. 33. & de hypochondriis tex. 2. vult *mollitudinem*, ſeu *diſtenſionem ſubmollem foras converſam* cavæ hepatis, & partium continentium propriam eſſe, quam ideo hypochondrii mollitudinem appellat, ut in Hermocrate de quo Hipp. *hypochondrii mollis diſtenſio*, & in Adoleſcente; duritatem vero hepatis convexæ inflammatæ propriam eſſe. Rem tamen abſolute non ſic definiendam fore exiſtimo, cum hypochondrii duritas aliquando etiam pendeat, cava hepatis vehementer inflammata, ut in muliere egena proximæ viæ, quam nunc præ manibus curandam habemus, cujus dexterum hypochondrium inſigni duritate oblonga, & ad umbilicum deſcendente affectum cernitur, cum tamen hepatis convexa in ea minime ſit inflammata, quippe quæ jugulari, & laterali dolore omnino careat, reliquiſque ſymptomatis, præter unicam *dyſpnœam*: ſed ſima, cum ſitis, & continua diarrhœa bilioſa adſit, cui hæmorrhagiæ loco, poſt pilulam noſtram cordialem, ſanguinolenta per alvum excretio critica acceſſit. Poteſt & ſubmollis diſtenſio fieri convexa non multum inflammata. Poteſt & in ipſo hypochondrio non tantum mollitudo, ſed etiam duritas obſervari, cum ejus continentes partes vehementi affliguntur inflammatione. Propterea apud Hipp. ſubmollis diſtenſio foras converſa & duritas cujuſcumque partis inflammationem magis, vel minus intenſam conſequi poteſt; remiſſiorem enim phlegmonem diſtenſio ſubmollis, intenſiorem duritas ſequitur. Hinc Hippocrates, ut priori parte hujus aperuimus, inflammatorium harum partium affectum utpote non admodum vehementem, ſed a delirio ſuperatum, ſubmolli, & oblonga diſtenſione nobis indicavit, ut in Adoleſcente in Melibæa, & Sileno. Non nego tamen, diſtenſionem ſubmollem hepatis ſimam magis, duritatem gibbam magis inflammatam conſectari, ceteris tamen paribus. Hanc veritatem duorum Ægrotantium exemplis confirmare non pigebit; quorum alter adultus maligna febre poſt vigeſimam objerat ob unicam phlogoſin ad hepatis cavam circa cyſtim fellis accenſam: huic affuit ſubmolle ilium cum perenni oris amarore propter bilis copiam & efferveſcentiam inflammatione ſuſcitatam, qua bile pyxis turgebat admodum, & continua ejus eructatione ventriculi membranæ infarciebantur, qua & reſperſæ inventæ ſunt. Alter fuit quinquennis puer Mattæ, qui levi hepatis gibbæ inflammatione correptus ſubmollem & ipſe ilii diſtenſionem, & non duritatem, præſetulit; coaluerat vero jecinoris gibba membraneo nexu coſtis circumpoſitis, ut & pulmo ſiniſter dorſo, molliit autem præcordium levis inflammatio. Ceterum duret magis hypochondrium vehementer inflammatum, quando hepatis gibba non tantum coſtis ſuſpenſa hæret, ſed peritonæo, & muſculis membraneo illo nexu alligatur,

qualis

Hypochondriorum recte conſtitutorū conditiones tres.

Hypochondria tactu ratione mollitiei judicanda.

Duritas & durities quomodo differant.

Diſtenſio ſubmollis hepatis ſimam magis, duritas gibbam magis inflammatam ſequitur.

Cur dextrum hypochondrium inflammatū ab Hipp. dictum fuerit.

qualis nexus etiam in jecoris ſcirrho obſervatur. Porro de dextero hypochondrio interim loquimur, quoniam ſæpius hoc viſcus phlegmonem incurrit, rarenter ventriculus, & lien; & propterea per quandam excellentiam dexterum hypochondrium ſimpliciter nominatum eſt ab Hippocrate, ut de Hermocrate Duretus tex. 1. de hypoch. Quod ſi inflammatio ventriculum, & lienem ſuccenderit, de ſubmollitie, ac duritate medii, & ſiniſtri hypochondrii eadam eodem modo, quæ de dextero ſunt intelligenda. Item quæ hactenus de ſubmolli diſtenſione elevata, ſeu foras extenſa, cum oblonga, tum ad umbilicum extenſa dicta fuere, eadem quoque de ſubmolli, & revulſa ſunt intelligenda. Sicut namque illi revulſio inflammati diaphragmatis eſt propria, ita magis vel minus revelli a majori, vel minori inflammatione magis, minuſque mollem ilii tenſionem reddit, ut quæ magis revulſa cum duritate potius, quæ minus cum mollitudine ſit conjuncta diſtenſio.

Difficultas. Sed hoc loco pulcra oritur difficultas, etenim Galenus 5. de loc. aff. 7. unum aſſerere videtur, maxime dubium; ait namque dolorem ex inflammata gibba hepatis *totum hypochondrium retrahere*: cum tamen dictum ſit, hujuſmodi retractionem inflammati ſepti proprium eſſe.

Solutio. Reſpondendum; hypochondrii retractionem a gibba inflammata ad ſimæ diſcrimen vocari, qua inflammata diſtenſio elevata, ſeu foras converſa tam cum mollitudine, quam cum duritate oblonga eſt umbilicum verſus ſecedens: at illa quæ fit affecta gibba, eſt ſurſum ſane retracta, non tamen intro convulſa, ut propterea maxime differant, hypochondrium *ſurſum retrahi, & intro*: hoc enim ſepti; illud jecoris inflammati ſecundum gibbam eſt proprium. Quale igitur ſit hypochondrium hypolaparon, ſubcavum, & ſubmolle, & quale durum tactu dijudicandum diximus. Ceterum ex mollitudine, duritateque tactu cognita hypochondriorum meteoriſmus viſu quoque cognoſcitur.

Meteoriſmus hypochondriorū. Eſt autem meteoriſmus, qui non tantum reſpirationem ſublimem ſignificat, ſed etiam tumorem ilium elevatum, & ſublimem, hinc tumores meteori dicti ſunt ilium inæqualitates. Ad hæc tactu diſtinguendus eſt dolor contentarum, & continentium partium. Qua de re Galenus 5. de locis affectis 7. differentiam ſtatuit inter hepar phlegmonoſum, & muſculos incumbentes tumentes his verbis: *In iis facile eſt videre ingentem jecoris inflammationem: quæ propriam hanc a muſculis incumbentibus ſortitur differentiam: quod moles ſub manibus ad coacervatam deſcriptionem deſinit: muſculus enim quilibet, cum totus ſibi continuus ſit, inflammationis ipſius molem, quæ ſenſim diminuatur, habet: quippe ſoli jecinori proprium eſt, ut tumoris cumulum comprehenſi habeat circumſcriptum.* Sunt autem hæc verba difficilia, ſenſus tamen eſt, muſculorum meteoriſmum ab hepatis tumore diſtingui, eo quod hujus moles ſub manibus deſinat ad coacervatam ſubjecti tumoris circumſcriptionem, quippe ſub muſculis ſtratam: at vero tumentium muſculorum cumulus ſenſim diminutum, nec niſi propriam tactui offert circumſcriptionem.

Tumor viſcerum a tumore muſculorum quomodo diſcernendus. In aliquibus tamen ita facilis eſt deceptio, ut nullo modo muſculorum circumſcriptio a ſubjecto viſcere tumente manu diſtingui poſſit, nimirum cum muſculi a ſubjecto viſcere nimium diſtenduntur, facile namque viſceralem tumorem ut muſculorum proprium uſurpabis ni ſummam adhibueris diligentiam, tibique caveris; Sicuti nonnunquam muſculorum ſcirrhus pro hepatis duritie uſurpatur, cujus deceptione nonnulli jactabundi ſe jecoris ſcirrhum curaſſe temere effutierunt, de quo muſculorum abdominis ſcirrho locutus eſt Gal. 2. ad Glauc. Eodem modo lien aliquando ita induruit, ac fere cum muſculis coaluit, ut cum iiſdem ipſa manu arreptus ſit, ſed de ſcirrho hæc breviter. Galenus 5. de locis affectis cit. obſervat in rectis muſculis oblongos fieri tumores ipſum umbilicum comprehendentes, ut facilis deceptio in ſubmolli ea hepatis diſtenſione oblonga, quam in Sileno ad umbilicum ſeceſſiſſe annotavit Hippocrates, eſſe poſſit, ut una pro alia ſumatur. Ita ſæpius linea alba cum vena umbilicali induratur, ac dolet a xyphoide cartilagine uſque ad umbilicum, ut facile credas, tumorem ventriculo contineri. Quinimmo ſæpius hac in parte tumores, ceu glandulæ quædam præter naturam aſſurgunt, qui muſculorum motu moventur, & ſub manu etiam excurrunt cum dolore; ut ideo Medicus tactu certus eſſe debeat, tum in diſtinguendis locis affectis, tum tumoribus ipſis.

Inter epigaſtrii muſculos tumor flatu interdum turgidus. Nonnunquam etiam accidit, inter epigaſtrii muſculos tumorem creſcere, qui inflammatorius creditur, cum tamen ſolo flatu ſit turgidus cum falſa inundatione, quo propterea aperto prius loco flatus erumpit. Obſervandum quoque eſt ob nimiam jecoris inflammati diſtenſionem incumbentes muſculos livore fucari, ut de pleuritico ſpadone alibi diximus. His ergo partibus inflammatis reſpirationem magis minuſque denſam ac parvam reddi ſatis Galenus diffuſe docuit 2. *de dyſpn.* 3. *& lib.* 3. *cap.* 5. Cur vero Hippocrates morborum popularium libris hanc difficilis ſpirationis ſpeciem ſubticuerit, in Coacis vero ejuſdem ſæpius meminerit, inveſtigandum relinquitur. Dicendum vero eſt cum Galeno, Hippocratem ipſam tamquam omnibus conſpicuam reliquiſſe; illud enim inter Thucididem, & Hippocratem a Galeno allatum diſcrimen eſt quoniam Thucidides quæ circa ægros contingunt, velut *idiota idiotis*, Hippocrates vero ut *artifex artificibus* conſcripſit; propterea cum omnibus conſpicuum eſſet, inflammati hypochondrii reſpirationem ad parvitatem, & denſitatem alterari, eam ſubticuit.

Reſpiratio a tumore qualis. Non ita magnam, & raram, cum hæc omnibus eſſet ignota, & a ſophiſtis in dubium revocata. Parva autem fit reſpiratio, tum quia ſeptum tranſverſum comprimitur, tum quia omne inflammatum integram quietem deſiderat: ſi enim moveantur, & invicem terantur, ipſius partes premuntur, & fluxione infeſtantur, & omnifariam dolore affliguntur, primo *de dyſpn.* 7. Fit denſa ob uſum auctum. Et quamquam alibi Hippocrates ſcripſerit, denſum ſpiritum arguere inflammationem, hoc eſt, uſum auctum in locis ſupra ſeptum, non infra, ut Galenus commentabatur, tamen reſpondeo, hoc verum eſſe de uſu aucto tantum in partibus infra ſeptum: quod ſi ex ipſis ad ſuperiores calor ſerpſerit, non minus denſus reddetur, quam ex ipſa thoracis inflammatione. Pro coronide obiter obſervandum eſt, Galenum ſecundo *de dyſpn.* citato libri cujuſdam meminiſſe, qui objit, de Thucididis peſte, de quo nos plura in libro de interitu librorum Galeni.

CAPUT XXII.

De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis ex hypochondriorum inflammationibus reſpectu ſymptomatum.

Ultimo loco inveſtigandæ ſunt cauſſæ difficilis ſpirationis denſæ, & parvæ ex hypochondriorum inflammationibus reſpectu ſymptomatum.

Symptomata ex hypochondriorū inflammationibus duplicia. Sunt autem hæc ſymptomata tum aſſueta, tum peregrina.

Aſſueta. Aſſueta hepatitidis ſymptomata ſunt utrique jecoris regioni, cavæ nimirum & convexæ, tum communia, tum propria. Utrique parti communis eſt dolor *lateralis* ad coſtas nothas, propterea quod jecur per membranas omnibus coſtis annectitur: quem lateralem dolorem hypochondriacum, non pleuriticum eſſe diximus, cujus doloris cauſſa ſit, ut reſpiratio magis ad parvitatem accedat. Commune ſymptoma eſt febris ardens, quæ in marcorem deſinit, ſeu maraſmum torridum; cujus febris cauſſa ſit ut ad majorem denſitatem reſpiratio alteretur. Ut propterea ex Galeno ardens febris non tantum ex bilioſorum humorum in toto accenſorum fervore, ſed ex viſcerum inflammatione etiam oriatur; quæ nec neceſſario eſt lipyria, cum ob caloris inflammatorii redundantiam non ſolum interiora, ſed etiam exteriora accendantur, donec una cum extraneo nativus calor extinguatur, & fervori perfrigeratio exteriorum ſuccedat. Communis etiam eſt *dyſpnœa* ſpecies, quoniam gibba inflammata ſeptum ſuperius coarctatur; cava vero inferius, qua parte diaphragma ad excarnes lumborum vertebras deſcendit, & cum lumbaribus muſculis conjungitur. Communis eſt hypochondriorum inflammatorum æſtus, hepatis potiſſimum, tum ob ejus ſiccam inflammationem, tum ob malignam ac ſaturatam bilem, cujus expurgatio non extinguit ardorem, qui perennitatem habet in diſpoſitione inflammatoria. Ceterum aſſueta ſymptomata magis propria gibbæ inflammatæ ſunt dolor jugularis, exigua tuſſis, dolor ſurſum retrahens cum gravitate, & duritate. Cavæ autem magis propria ſunt inappetentia, nauſea, vomitus, ſitis cum linguæ ariditate, alvus profuſa, quamquam Galenus eam ſubticuerit 5. de loc. aff. 7. Hinc ſuſpirioſa reſpiratio variat; gibba enim affecta ſuſpirium magis luctuoſum, cava quod aborophoron dicitur. Lienis phlegmone & ſecundum caput, & ſimam ſymptomata conſueta proportione iis reſpondent, quæ in hepatitide, mitiora tamen, & minora; ideo & ſpiratio longe minus difficilis redditur liene inflammato, quam hepate.

Peregrina. Enim vero hypochondriorum inflammatorum peregrina luſtremus ſymptomata.

Hemorrhagia. Primum ergo eſt *hæmorragia*, quæ per nares fieri ſolet, gibba exiſtente inflammata, per alvum vero, cava alterutrius viſceris affecta. Et quemadmodum quæ per nares fit rectitudine ſervata prima periodo, ſeu ſeptenario critica eſſe ſolet, de qua Hippoc. in Coacis tex. 4. ita quæ per alvum etiam ſecunda periodo critica eſſe conſuevit, de qua nil Hippoc. nec Commentatores. Cum vero ſanguis multa bile perfuſus ad caput transferatur, partibus diſtentis difficilior tunc temporis ſpiratio, quæ tamen ſanguinis per nares eructatione fugax, redditur. Secus cum per alvum, per portas enim ſanguine ad inteſtina migrante, facilior prima ipſa expulſione efficitur.

Suppuratio. Succedit *ſuppuratio*, quæ poſt vigeſimum diem ſuccedit, ſi æger antea periculo defungatur, ut ex Hipp. tex. 3. de hypochondriis; habet enim: *verum tumores hujuſmodi per initia quidem nati mortem in propinquo eſſe denunciant, ſin autem vigeſimum ſuperent, manente febre in ſuppurationem vertuntur.* Eſt autem ſuppuratio non ſine periculi metu; ſi enim pus pravum ſit, atque etiam expurgetur libera anacatharſi, eſt cum

peri-

periculo; pus enim amurcoſum, *cænoſum foras effuſum eſt lethale*. Quod ſi pus ſit optimum, at retineatur, ejuſdem eſt diſcriminis. Quare ut critica ſit inflammationis ſuppuratio, neceſſe eſt, pus probum eſſe, ac libere expurgari, viribus valentibus, ne pugna ſit cadmica. Suppurantur autem *quæ ſurſum ſunt*, ait Hippocr. tex. 7. hoc eſt eorum quæ in hypochondriis ſtabulantur, *alia quidem ſtabulantur in tunica collecta*, hoc eſt in vomice circa viſcus facta, *virtute naturæ conglomerata*, tunica nimirum vel nata, vel agnata; *alia ſunt in viſceribus ipſis diffuſa*, hoc eſt, ipſorum viſcerum parenchymate compacta ac imbibita. Priora virtute naturæ, meatuum libertate, & accurato pepanſo perfecte judicantur, potiſſimum per emunctoria, ut anno elapſo 1627. Mantuæ in nobili puero Capilupio viſum eſt, cui poſt lapidis e veſica extractionem febris cum utriuſque ilii, dexteri potiſſimum, tenſione, acceſſit; quæ tandem poſt dies quadraginta in ſuppurationem, quam Parenti prædixeram, abjit, puerulo ad extremam maciem, & fere ad verum marcorem deducto, abſceſſus autem ſalutaris eſt factus circa inguem dexterum, quo aperto mananteque puris copia ad plures dies puer ſanitati præter omnium ſpem fuit reſtitutus. Verum poſteriora ſunt omnino lethalia, pus namque viſceris ſubſtantia contentum ulcerificum fit, nec niſi viſceris ipſius eroſione præterlabitur, quod vel in abdominis cavitate reſtagnat, vel per inteſtina decumbens crudelem dyſenteriam, ac implacabilem gignit. Ipſe enim recordor, me in Perilluſtri D. Floravantio de Floravantiis Bononiæ obſervaſſe ſuppuratum hoc modo jecur, quod inferiori ſuæ gibbæ parte totum exeſum erat, puris copia maxima in dextera abdominis cavitate collecta. Suppurante igitur viſcerum hypochondriacorum phlegmone, reſpiratio longe difficilior ſua efficitur ſpecie, prout gravitas, & febris pepanſi tempore augetur: ſi expurgatio ſuccedat reſpirandi facilitas acquiritur: ſi retineatur, & ſtagnet, reſpiratio quidem adhuc multum læditur, minus tamen, quam cum pure viſcus ante gravaretur coarctato magis diaphragmate.

Phrenitis.

Sequitur *pulſus*, & *phrenitis*, quibus nonnunquam viſcerum naturalium phlegmone conjungitur. Hanc Hippocrates propoſuit de hypochondriis tex. 12. dum ait: *pulſus in hypochondrio cum perturbatione dementiæ eſt, magiſque ſi oculi crebro moventur*. Pro hypochondrio autem dexterum intelligit.

Pulſus hypochondriacus.

Eſt autem pulſus hypochondriacus non ſolus tactilis, ſed etiam viſilis arteriæ cæliacæ nimio inflammationis onere gravatæ, quæ potius hepatis ſimæ, quam gibbæ accenſionem conſequitur, cujus ſignum eſt, quia fit cum ſtomachi dolore, & ſingultu, ut tex. 13. habetur, arteriæque ad cavam, non ad gibbam proreptant. Et quamquam phrenititis ſequatur, non magna tamen ac rara fit reſpiratio, cum a potiori vincatur affectu, & ſi fiat, rarenter ſe habet. Diſtinguendus vero eſt pulſus flatuoſus ab inflammatorio, nulla enim flatuum interceptio inflammatoriæ affectionis eſt cauſſa, ut recte Duretus. Sequitur ea viſcerum inflammatio, quæ cum oppoſitis ſitu, & loco ſymptomatis fit, *alvo nimirum profuſa*, & *parotidibus*.

Alvus profuſa.

Profuſa alvus inflammatam hepatis cavam anguſtatam, parotides gibbam ſequuntur. Alvus profuſa eſt duplex, una quæ fit bilioſorum excretione, & hæc ſalubritatem adſcire conſuevit. Alia quæ cum chyloſæ materiæ dejectione, & hæc vera eſt alvus profuſa apud Hippocratem. Ceterum ſolet chyloſa dejectio, alias *cæliaca* dicta, fieri aut vitio ventriculi, vel imbecillioris, vel a bilis orgaſmo irritati, & hæc periculo defungitur. Aut vitio jejunii inteſtini inflammati, quippe quod non ſuo anadoſis munere recte fungatur, & hæc majori eſt cum periculo. Aut tandem coarctata hepatis cava, nequeunte chylo ad gibbam aſcendere: coarctatur vero cava aut ſcirrho, aut phlegmone, & utraque coarctatio eſt lethalis illa quidem quæ longo ſuccedit tempore, de qua Galenus ſecundo ad Glauc. 5. hæc vero, quæ acutorum more illico ſe pandit, de qua Hippocrates loc. cit. Quoties ergo chyloſum excretum obſervabis, concurrentibus reliquis inflammatis jecoris ſignis, præſentem affectus perniciem hariolaberis, utpote magnæ inflammationis ſignum. Quam ideo *dyſp.* ſequitur ſecundum totum thoracem parva, & denſa, quæ tali excretione haud remittitur.

Parotides per excurſum, & recurſum.

Porro parotides aliquando gibbæ inflammationem ſectantur tum per *excurſum*, tum per *recurſum*. Excurſus fit a parte inflammata immediato tramite ad ipſas parotides. Recurſus ex irrita hæmorrhagia a naribus ad aures. Utroque autem modo reſpirandi difficultas minuitur, augetur vero, quæ ex non ſuppuratis parotidibus dependet. Eſt & hepatis inflammatio *cum nigra dejectione*, de qua Hippoc. tex. 18. hoc breviario; *In hypochondrio phlegmone expurgativa eſt, quibus ante mortem nigra dejiciuntur*.

Dejectio nigra.

Eſt nigra dejectio qualis eſt ſanguis niger duplex, impropria, quæ nil aliud eſt, niſi pus amurcoſum, & corruptum, & de hac loquitur Hippocrates tex. cit. & propria, cum ſanguinis fæx non expurgatur, aut quia ab hepate non tranſmittitur, aut quia præcluditur iter, aut quia a liene non attrahitur, nec recipitur. Non tranſmittitur cava hepatis anguſtata, ut ſcirrho, vel inflammatione, de qua interim, ideo exuritur, & ad inteſtina, & ventriculum detruditur, ut vomitu, alvoque dejiciatur: utraque autem excretio eſt peſſima, pernicioſa magis, quæ inflammationis eſt ſoboles. Sanguineæ amurcæ iter præcluditur, cum vena ſplenicea ab indurato pancreate comprimitur, ut in filio Illuſtriſſimi Marchionis Canoſſæ[a], & hæc quoque curationem non recipit. Non attrahitur denique, nec recipitur a liene obſtructo, & intemperato, & hæc ſæpius curari ſolet, ut in Coſmo Medicæo Magno Ætruriæ Duce. Refluente igitur nigro recremento ex hepate inflammato, reſpiratio fit cum ſuſpirio anxifero, ut anno proxime elapſo in Illuſtriſſima Marchioniſſa Caſtiglione fuit obſervatum, quæ nigra ejiciebat cum hypochondriorum duritie, ac inflammatoria diſpoſitione.

Carnis hepatis colliquatio.

Conjungitur nonnunquam gibbæ jecoris inflammatio cum ejuſdem *carnis colliquatione*, cujus ſignum evidens urina reſes cum ſedimento eruino, ſeu orobaceo præbet, de qua Gal. 3. *de dyſpn. c.* 11. in hiſtoria Uxoris Nicoſtrati in Cranone: & in hoc caſu tametſi delirium adſit, & convulſio, tamen inferna affectio ſupernam vincens reſpirationem parvam, & denſam cum ſuſpirio luctuoſo efformat. Inter peregrina jecoris inflammati ſigna etiam *icterus* ab Hippocrate numeratur tex. 23. quod ab Avicenna habetur pro vero dioriſmo hepatis inflammati, non lateris. Ait Duretus, Hippocratem ibi de convexarum jecoris inflammatione loqui, eo quod lateralis doloris ibidem Hippocrates meminerit, *ut falſo pleuritis credatur*.

Icterus unde fiat.

Non video tamen, quomodo icteritia talem poſſit ſectari inflammationem, cum potius coarctata hepatis gibba, bilis in ſuperiora refluxus impediatur. Propterea meo judicio aſſerendum, Hippocratem de jecoris inflammatione cavum infeſtante loqui. Contingit vero, icterum fieri, vel ob ſimplicem obſtructionem a bilis copia, vel a conſtipatione calculoſa attinente, aut ad cholidochum, aut ad felleam veſicam, vel tandem ab inflammatione, de qua interim eſt ſermo; Cujus cavæ hepatis inflammatæ conſectarium ſymptoma Hippoc. adducit, dejectionem ſcilicet *crebro, & paulatim* egeſtam ſubflavam partim, & glutinoſam, partim minutulam ſtercoralem. Nec pro hæmorrhagia eam, quæ fit per nares, intelligit, qualis fieri conſuevit gibba hepatis inflammata, ſed eam, quæ per alvum, de qua ſuperius[a], ideo & dolorifica lumborum tenſione ſanguinem fundi ſubjungit, conſequenter per alvum, non per nares: quæ & critica, & ſymptomatica eſſe ſolet. Hæc vero icteritia, de qua hic eſt ſermo, ea eſt, quæ fit cum hypochondrii diſtenſione, ac duritate. Refluente vero bile in ſuperiora inflammationis vi, conſpicuum eſt, reſpirationem valde anheloſam cieri, qua & pneumatodes, ſeu pneumatias æger ab Hippocrate dictus eſt, ut ex methodo.

Lumbrici.

Cum *feris* quoque, ſeu lumbricis inflammatum hepar etiam copulatur ex Hippocrate tex. 15. de hypoch. Pro feris vero non *tænias*, ſed lumbricos intelligit, ut recte in Commentario Duretus. Tæniæ enim ſunt faſciæ, ſeu vermes lati, qui bulimo potius, quam cardialgia homines lædunt, ut anno elapſo obſervatum eſt a quodam meo Diſcipulo in arte exercitato in quadam Virgine Godienſi, quæ poſt pharmacum ex diaphinicone, & confectione hamech confectum, latum vermem alvo excrevit cavo inteſtino ſimilem ſibi circunquaque in orbem condenſatum & continuum longitudinis notabilis: omentum vero fiſtulatum æmulabatur, cujus partes lumbricales extuberantes adhuc animatæ pinguitudinoſis omenti promontoriis omnino reſpondebant. Verum rotundi vermes angore, & cardialgia excruciant, ac ſæpius dolorifico morſu. Quod ſi albicantes, & vivi excernantur putredinem ſane inſequuntur, ac febrem, non tamen pernicioſam utpote non inflammatoriam. Si vero ſanguine ſaturati, vel lividi, ac mortui eliminentur, ſine tolerantia, & conferentia excernuntur, & ut plurimum cum lateſcente viſcerum inflammatione conjunguntur. Reſpiratio autem admodum inæqualis redditur, fereque ſemper luctuoſa, ut nuper in caſu filioli Mattæ obſervatum eſt.

Hypochondrii dolor obtuſus.

Poſtremum datur hypochondrii dolor obtuſus ex inflammatione *pſeudo lethargica*. Quemadmodum enim ex mente Arabum lethargus fit ex putri pituita cerebri anfractibus collecta: ita putreſcente pituita inter ventrem, & diaphragma, inflammatio fit ſpuria, quæ ad diaphragma magis attinet, a qua & delirium oritur lethargicum cum pulſu hypochondriaco, & reſpiratio talis redditur, qualis in vero lethargo, magis tamen parva, & denſa ob anguſtiam diaphragmatis, de quo pſeudolethargico locutus eſt Hippocrates in Coacis de hypoch. tex. 30. Et hæc de prima Cauſſa parvæ ac denſæ reſpirationis, dolore ſcilicet thoracis dicta ſint.

SYNOPSIS

De dolore Thoracis.

Cauſſa Difficilis reſpirationis Parva, & Denſa eſt dolor thoracis.

- Simplex, quæ fit vel ex
  - 1. Pleura diſtenſa a flatu.
  - 2. Humoris crudi tranſpoſitu.
  - 3. Spiritu flatuoſo arterias replente.
  - 4. Motu ob humorem crudum primis hypochondriorum viis redundantem.
  - 5. Coarctatione particularum vel
    - Reſpiratoriarum.
    - Earum, quæ cum thorace moventur.
- Compoſitus triplex cum
  - 1. Uſu ſolo aucto, id eſt phlogoſi, quæ ſumitur bifariam, vel pro
    - 1. Multa caliditate in reſpiratoriis organis coacervata.
    - 2. Vera inflammatione, quem & ardorem vocat *Gal. Dyſpn.* 9.
  - 2. Anguſtia ſola circa
    - 1. Thoracem, quando cum vitiis dolorem non inferentibus jungitur.
    - 2. Fauces vel
      - 1. Ex carne excreſcente intra œſophagi partem ſuperiorem.
      - 2. E tumore extra circa aſperam arteriam progenito.
  - 3. Utroque, Anguſtia & uſu aucto, ut dolor inflammatorius
    - Pectoris.
    - Coſtæ.
    - Locorum circa claviculas.
    - Faucium.
    - Dorſi.
    - Hypochondriorum.
- Inflammatorius
  - 1. Pectoralis.
    - Pleuriticus
      - Externus
        - Deſcendens.
        - Aſcendens.
      - Internus ad interiorem membranam attinens
        - Aſcendens.
        - Deſcendens.
    - Peripneumonicus ex
      - 1. Inflammatione
        - 1. Vera ſyſtrophica, phymate pulmonis.
        - 2. Pernicioſa.
        - 3. Pulmonum
          - Ulceri
          - Vaſi fracto
            - Succedente.
      - 2. Diverſo poſitu, pulmonis inflammati vel
        - Alterius
        - Utriuſque
          - ſecundum
            - Sui partem
              - Supernam.
              - Infernam.
              - Mediam
            - Se totius.
      - 3. Cohærentia, cum pulmo in latus incumbit ut coſtis adhæreſcat.
      - 4. Metaptoſi dolorifica in empyema, cujus triplex ſtatus, prius
        - 1. Fientis.
        - 2. Facti.
        - 3. E vomica erumpentis.
  - 2. Lateralis vel
    - 1. Genericus, vel
      - 1. Hipochondriacus.
      - 2. Peripneumonicus.
      - 3. Coſtalis.
    - 2. Specificus, vel a
      - 1. Specie doloris
        - Pungitivus per ſe, ex
          - Idea partis.
          - Inflammationis natura.
        - Gravativus per accidens, deſinente inflammatione in rigoriferum empyema.
      - 2. Eo, quod ut plurimum ſe habet
        - Continens, Continuus.
        - Non continens.
      - 3. Motu, alius
        - Fugax.
          - Nec continuus, alius
            - Benignus a flatu.
            - Malignus a
              - 1. Maligna inflammatione.
              - 2. Vapore acri.
        - Stabilis ſine metaptoſi
          - Aſcendens.
          - Deſcendens.
      - 4. Quiete, cum materia nec
        - Effertur.
        - Transfertur.
      - 5. Poſitu, alius
        - 1. Internus.
        - 2. Externus.
        - 3. Commixtus ex interno & externo. Dorſalis.
      - 6. Magnitudine, ¶ vel
        - Ingraveſcens in morbi
          - Principio.
          - Augmento.
        - Miteſcens utroque tempore.
      - 7. Anacatharſi vel per
        - 1. Sputum
          - Bonum, quod dolorem ſedat.
          - Malum
            - 1. Sua natura.
            - 2. Ob novum affluxum.
        - 2. Diarrhœam. *Alvum pleuriticis molleſcere bonum eſt. Hipp. in Coacis de pleur. tex.* 8.
        - 3. Vias urinæ.
        - 4. Spaſma, cum materia intro ad extra truditur.
  - 3. Jugularis ab
    - 1. Affectu fit vel a
      - 1. Flatu
        - Per eſſentiam pronato.
        - Aliunde translato.
      - 2. Tumore
        - Inflammatorio.
        - Scirrhoſo.
      - 3. Plenitudine ad vires, quod eſt vel
        - Cum tumore inflammatorio in pleuritide.
        - Sine tumore.
    - 2. Loco affecto, vel a
      - Pleura.
      - Pulmone.
      - Hepate.
      - Liene.
    - 3. Forma Doloris qui eſt extenſivus aut
      - Cum gravitate, ſanguine circa eam partem redundante.
      - Sine gravitate eſſentiali, ob ſolam participationem affectus, tenſionem nimirum affecto ſcilicet
        - Hepate.
        - Liene.

- **4. Cervicis.**
  - 1. Accidentalis, laborantibus partibus cervicis quæ nec ſunt thoracis, nec gutturis partes, ſed ſolius, vel
    - Cervicis.
    - Capitis.
  - 2. Eſſentialis e
    - 1. Catarrho ſuffocativo aſſatim a capite in guttur irruente.
    - 2. Faucium inflammatione ſecundum muſculos vel
      - Internos.
      - Externos.
    - 3. Muſculis circa fauces extrinſecus inflammatis
      - Hyoidis.
      - Linguæ.
    - 4. Gutturis partibus affectis
      - Internis.
      - Externis.
      - Propriis ſcilicet laryngis muſculis.
    - 5. Vertebrarum Cervicis luxatione, ubi
      - Luxatur vel
        - Secunda.
        - Tertia.
        - Septima.
      - Cauſſa Duplex
        - Externa
          - Ictus.
          - Caſus.
          - Tumor
            - Partium ſecundum naturam.
            - Phyma.
          - Fluxus rheumaticus.
          - Inflammatio
            - Antecedens.
            - Subſequens a cauſſa externa.
        - Interna
    - 6. Angina
      - 1. Paralytica.
      - 2. Phrenitica.
      - 3. Convulſoria.
      - 4. Maligna, malignis febribus familiaris, quæ fit vel a pravo
        - 1. Ulcere
          - Gutturis
          - Gulæ
        - 2. Phlogoſi circa ulcus ſæpe circa columellam.
- **5. Diaphragmatis vel**
  - 1. Accidentalis, ob vel
    - 1. Revulſum ilium, & compreſſum per condolentiam diaphragma.
    - 2. Avulſionem ſepti ſymptomaticam a cerebro.
    - 3. Succingentis membranæ coſtas tenſionem.
  - 2. Eſſentialis, quando inflammatio fit in diaphragmate vel ex
    - 1. Sanguinis affluxu.
    - 2. Paremptoſi per venas & arterias ex variis partibus.
- **6. Hypochondriorum, ratione**
  - 1. Partium
    - 1. Continentium
      - 1. Abdominis muſculorum.
      - 2. Peritonæi.
      - 3. Pelliculæ, ſeu jecoris ſuſpenſorii.
    - 2. Contentarum, viſcerum ſcilicet, hinc inflammatio triplex ſecundum diviſionem viſcerum triplicem — Inflammantur.
      - 1. Hypochondriaca ubi
        - Hepar ſecundum gibbam
        - Diaphragma
        - Ventriculus ſecundum os & œſophagum
        - Lien ſecundum ſui caput
      - 2. Epigaſtrica ubi
        - Coli partes Superiores
        - Jejunium inteſtinum.
        - Pancreas.
        - Meſenterium.
      - 3. Hypogaſtrica, ſeu alvina ubi
        - Inteſtinum Ile
        - Veſica
        - Colon
  - 2. Tactus, recedentibus hypochondriis a mollitie aut
    - 1. Simpliciter per vel
      - Duritiem, ſcirrhum ſcilicet.
      - Duritatem inflammationi propriam.
    - 2. Secundum Quid per
      - Submollitiem.
      - Diſtenſionem.
  - 3. Symptomatum quod vel
    - 1. Aſſueta
      - 1. Jecoris in hepatitide.
        - Communia
          - 1. Dolor lateralis ad coſtas nothas.
          - 2. Febris ardens, quæ in maraſmum torridum deſinit.
          - 3. Dyſpnœa.
          - 4. Hypochondriorum inflammatorum æſtus hepatis potiſſimum.
        - Propria
          - Gibbæ — Suſpirium accidit
            - 1. Dolor jugularis
            - 2. Exigua tuſſis
            - 3. Dolor ſurſum retrahens cum gravitate & duritie
            - Luctuoſum magis.
          - Cavæ
            - 1. Inappetentia
            - 2. Nauſea
            - 3. Vomitum
            - 4. Sitis cum linguæ ariditate
            - 5. Alvus profuſa
            - Aporophoron
      - 2. Lienis ſecundum caput & ſimam inflammanti mitiora & minora ſunt, quam in hepatitide & ſpiratio minus difficilis
    - 2. Peregrina
      - 1. Hemorrhagia, inflammata utriuſque viſceris
        - Gibba, per nares.
        - Cava per alvum.
      - 2. Suppuratio poſt vigeſimum diem
        - Periculoſa, pravo
        - Bona, probo
        - Exiſtente pure.
      - 3. Prenitis.
      - 4. Pulſus arteriæ Cæliacæ quod ſimæ potius quam gibbæ accenſionem ſequitur.
      - 5. Alvus profuſa nimium ex materia vel Bilioſa, vel Chyloſa.
      - 6. Parotides propter materiæ
        - 1. Excurſum a parte inflammata.
        - 2. Recurſum ex irrita hæmorrhagia a naribus ad aures.
      - 7. Dejectio nigra, qualis eſt ſanguis niger
        - Impropria, quæ nil eſt quam pus
          - Amurcoſum.
          - Corruptum.
        - Propria, ſi ſanguinis fæx non expurgatur.
      - 8. Icterus.
      - 4. Lumarici.
      - 10. Carnis hepatis colliquatio ex gibbæ inflammatione cujus ſignum urina reſes.
      - 11. Hypochondriorum dolor obtuſus ex inflammatione pſeudo lethargica.

CAPUT. XXIV.

De Cauſſis parvæ & denſæ reſpirationis ex Thoracis Anguſtia, & primum de compreſſione diaphragmatis.

CUm duplicem parvæ, denſæque reſpirationis cauſſam eſſe dixerimus dolorem nempe & anguſtiam: & de dolore non perfunctorie hucuſque ſermo ſit inſtitutus, remanet modo, ut de altera ejus cauſſa diſcurſus inſtituatur, qui erit de thoracis anguſtiis. Anguſtiæ enim, ſeu coarctationes dictæ duplici ſunt claſſe diſtinctæ; aliæ namque ad pulmones, intermediaſque ipſorum regiones, aliæ ad ipſummet ſpectant thoracem, ejuſque partes. Quam diſtinctionem in methodo propoſuimus *lib. 3. cap. 5.* ex *1. de dyſpn. cap.* 11. Priores anguſtiæ non parvæ, denſæque ſpirationis ſunt cauſſæ, ſi reſpiratio non ſpiritus, ſed thoracis reſpectu uſurpetur, cujus dilatationis magnitudinem minime impediunt; propterea non ad præſentem, ſed futuram attinent partem, quæ erit de magna, & denſa. Poſteriores vero non ſolius ſpiritus, ſed maxime thoracis reſpectu parvæ, ac denſæ reſpirationis cauſſæ ſunt, & hujuſmodi ad præſentem attinent tractatum. De thoracis ergo anguſtiis agendum. Et primo quidem ſcire eſt neceſſe, hujuſmodi anguſtiam vel ad *totum thoracem*, vel *ipſius partes* ſpe-

Thorax totus quis.

ctare. Thorax totus eſt, qui duodecim coſtis coaleſcit, & cum totidem ipſius rhacheos vertebris coar-

Partes thoracis præcipuæ.

ticulatur. Thoracis partes præcipuæ ſunt *guttur*, *&* *ſeptum*: hoc ſane quo tamquam præcipuo motus agente, movetur; eo autem quo coarctato ex neceſſitate ejus dilatatio impeditur, ut *lib. 3. cap. 5.* ad Galeni mentem aperuimus, Ceterum anguſtia, quæ per ſe ad guttur ſpectat, *obſtructio* eſt. Quæ ad ſeptum, *compreſſio*; Quæ ad ipſum thoracem *coaleſcentia*, *&* *compreſſio*: ratione quidem pulmonum eſt coaleſcentia, ratione ſui compreſſio. Quamobrem de his omnibus agendum a diaphragmatis compreſſione exordio accepto. De qua etiamſi capite quarto hujus partis multa per tranſennam dixerimus, tamen quia eo in loco de hac anguſtia in ordine ad dolorem ſermo eſt habitus, ideo in præſentiarum enucleatius de eadem, ſpe-

Partes quod ſeptũ coarctant variæ.

ctata ſimplici ejus natura, ac ſpecimine. Partes quæ ſeptum coarctant Galenus 1. *de dyſpn. cap.* 11. ſufficienter enumeravit, quas inſufficienter 2. *de dyſpn.* 7. propoſuerat, nimirum *ventrem*, *hepar*, *ſplenem*, *colon*, *partes his conjunctas*, *uterum prægnantem*, *abdominis cavitatem aqua oppletam*, *&* *ventrem prominentem*. Pro

Venter prominens.

ventre prominente, ut hinc ordiamur, aqualiculum intelligit nimia ſtaminatum pinguedine, & propendulum, quippe qui adipea ſua mole ſuperiores comprimat partes, ut *dyſpnœam* pariat; nonnulli enim obæſi, niſi admodum difficulter, præ nimia aqualiculi pinguitudine localiter ſe movere nequeunt. In hydrope etiam difficilis fit ſpiratio ex aqua ſtagnante abdominis ſpatio contenta compreſſione paulatim, & ſuc-

Abdominis cavitas aqua oppleta.

ceſſive aſcendente. Uterus & ipſe prægnans augeſcente fœtu thoracem premit, quia inteſtina circunquaque uteri incremento ſurſum impelluntur ex hypogaſtrio in epigaſtrium, inde ventriculus, & ſeptum a ventriculo coarctatur. Verum in aborſura muliere *ſuſpirium fit anxiferum*, cum deliquio, potiſſimum a cibo, cui *uberum colliquatio* ſuccedit; ut Hippocrates docuit de

Uterus prægnans.

Mulierum morbis Coacarum tex. 7. qui habet. *Quæ cum ſuſpirio foras effertur ſpiratio, & una immerito eſt colliquatio, gravidis aborſionem denunciant*. Corrumpitur enim fœtus, illico ceſſante ejus motu, & fœtus vel paulo poſt defunctus, vel poſt aliquot dies, excluditur, quale infortunium Uxori meæ ſuſpirioſæ red-

Colon.

ditæ ſæpius accidit. Colon quoque qua parte ventriculi fundo innatat, difficilem affert ſpiritum, coarctato diaphragmate. Coarctatur autem bifariam; primo quidem, ſi tumore, vel flatu, vel crudo humore, vel ſcybali præter modum Colon turgeat, ſurſum pellendo ſeptum opprimit. Premit vero etiam alio modo deorſum trahendo, cum colon aſcendens, laxatis omenti vinculis, quibus ventriculi fundo alligatur, ad infernas deſcendit partes, ſecum enim hæderacea ſequela ventriculum trahit, & cum eo diaphragma, & ſequitur difficilis ſpiratio; deſcendit vero nonnunquam colon aſcendens ad hypogaſtricam regionem, & aliquando qua teres eſt parte, ſiniſtra ſcilicet, ad ſcrotum decumbit, globoſo ejus principio a ſua dextera originaria ſede dimoto, ut ſæpius in Cadaveribus obſervare licuit. Enimvero *pro partibus his conjunctis*

Omentum.

omentum, pancreas, & meſenterium intellexit. Omentum ſane pinguidinoſum nimis in lænum hypochondrion ita aliquando retrahitur, ut ipſum ſeptum contingat, & premat. Aliquando ad pubem uſque deſcendit; cui præter naturam coaleſcit, cum ea pars libera eſſe debeat, hinc ſuperioribus ad inferiora quoquo pacto tractis difficilis aliqualiter reſpiratio efficitur. Omentum quoque aqua oppletum in hypochondriacis difficulter ſpirantibus redditur, etiamſi aquam nunquam id cernere potuerim. Quod ſi aqua in ipſum violento impetu irruat, id laceratur, inflammatur, & æger pneumatodes moritur. Sed pancreas, & meſenterium non infimum inter eas partes habent locum, quæ difficilem pariunt reſpirationem. Nonnullis enim nonnun-

Meſenterium.

quam *meſenterium* in glandoſum ita elevatur tumorem, ut multorum annorum ſpatio ægre ſpirent, vixque incedere valeant, & reſidere cogantur, ut Boloniæ ſuperioribus annis accidit cuidam D. Julio Berniæ Mercatori, cujus hiſtoriam recenſui in Anatome ad ſcholium de loc. aff. ſecundum pinguedinem. *Pan-*

Pancreas tumens.

creas quoque ſæpius in tumorem abit fere cartilagineum, qui & albedine, & duritie cartilaginem, ac os quaſi æmulatur, ut vix in cadaveribus quibuſdam novacula ſcindi potuerit. Congeritur vero hic tumor non in uno pancreatis loco; aliquando enim dextera ejus parte, qua duodenum cum pyloro cingit, cholidochum, & vas ſplenicum inſinuat, induratur, & tumet admodum, ut manu, oculoque etiam tangatur, & videatur.

Hinc coanguſtato pyloro, ventriculique fundo, neque cibus contineri poteſt, nec retentus recte diſtribui; vaſe quoque ſplenico preſſo, nigra excretio & alvo, & vomitu apparet, refluente ſanguinis fæce cum per gaſtricam venam in ventriculum, tum per portam, & meſaraicas in inteſtina, quemadmodum anno 1626. filio Illuſtriſſimi Marchionis Canoſſæ Veronenſis Mantuanæ contigit; quem defunctum in Eccleſia Sancti Franciſci aperire curavi, ut eorum ſententiam abſurdam eſſe declararem, qui acriter tueri voluerunt, non ipſum pancreas, ſed hepar intumiſſe, errare enim maxime contingit ob ipſius anatomiæ ignorantiam tum circa ſubſiſtentiam, tum ipſius affectus eſſentiam. Huic quoque puero ob cholidochi compreſſionem refluxit fel in totum, & ictericus eodem tempore eſt redditus cum urinis ſuſcis admodum, & croceis. Aliquoties tumor hic cartilagineus inferiore pancreatis parte creſcit, quæ meſenterio eſt finitima, ut viſum eſt in Nobili Matrona Hiſpana anno 1627. in Carmelitana Eccleſia exenterata; & hoc ſitu lateſcit, maxime abdomine pinguidinoſo exiſtente, ut nec tactu, nec viſu dignoſcatur. Siniſtra quoque parte lienem verſus excreſcit, ut in Muliercula, quam pro publica anatome adminiſtravimus eodem anno, & Nationi Germanicæ, Gallicæ, & Italicæ demonſtravimus. Tumet denique pancreas ſui

Quare diſtinto ventriculo ægri ab anguſtia ſubleventur in tumente pancreate.

media, ac ſuprema illa regione, qua ventriculo, ceu pulvinar ſubſternitur, hic maxime ventriculus, & a ventriculo ſeptum tranſverſum comprimitur, coarctaturque, ægrique vix de loco in locum ſe movere queunt, & noctu fiunt orthopnoici: ab anguſtia vero ſublevari quoquo pacto videntur poſt cibum ingeſtum, ideo & a ventriculi inanitione maxime læduntur; diſtento enim ventriculo a cibo viſcus tumens deorſum pellitur, & æger tumoris depreſſione juvatur; eodem inanito, iterum a tumore premitur, & æger rurſus cruciatur. Cordatis vero medicis hoc ratum eſſe cupio, duritiem hanc humanis corporibus familiarem admodum eſſe, omneſque confirmatos hypochondriacos fere diſtinere, quamque Medicorum Vulgus meſaraicarum obſtructionem appellitat, obturationem & conſtipationem eſſe a cartilagineo hoc tumore os ipſum æmulante. Superſunt viſcera reli-

Heppar ſecundum plures ſui partes.

qua; Hepar quidem multipliciter ſeptum infeſtat. Primo cum ejus gibba fit ſcirrhoſa. Secundo cum circa ejus frænum ſine fræno copioſus adeps luxuriatur, qualem tumorem adipeum Mantuanis, utpote craſſitudine eduliorum utentibus familiarem eſſe obſervavi. Tertio cum vera obſtructione tentatur, quam *dyſpn.* ſpeciem recte Capivacceus *cap.* proprio de hepatis obſtructione deſcripſit. Quarto cum jecoris gibba membraneo nexu a toto genere præter naturam, aut cum ſepto; aut cum circumtenſis coſtis coaleſcit; aut cum peritonæo, & muſculis abdominis pluribus telis membraneis copulatur: his enim ita aliquando connaſcitur, maxime cum ſcirrhoſum redditur albicans, & cum hydatides circa ejus tunicam formantur, ut ſub recto muſculo ob talem coalitum palpabilis ejus durities ſentiatur; Lien & ipſe ſi ſuo

Lien.

intumeat capite, & indureſcat, vel ſepto valide coaleſcat, difficilem, minus tamen, parit reſpiratio-

Venter ſive ventriculus.

nem. Sed pro ventre Galenus ventriculum hoc loco intelligit, quem alibi ſumpſit pro aqualiculo, ut cum difficilem ſpirationem ex *prominenti ventre* fieri ſtatuit. Ventriculus ergo & tumore, & pliroſi reſpirationem angit; tumore quidem frigido intus, vel extra producto: pliroſi vero, cum intempeſtive repletur, ut ſeptum comprimatur; ex ipſa enim quomodo, & qualis ſequatur *dyſpnœa*, ſpirituſque offendens, dictum eſt abunde *lib. 2. cap.* 8. Hæc de ſimplici anguſtia thoracis ex diaphragmatis compreſſione.

CAPUT XXV.

De cauſſis parvæ, & denſæ reſpirationis tum ex gutturis obſtructione, tum ex thoracis cum pulmonibus coaleſcentia.

Obſtructio aſperæ arteriæ a materia lenta, craſſa & viſcida.

SEcunda vero anguſtia, quæ ad guttur per ſe attinet, eſt obſtructio, quæ anginæ ſpeciem a catarrho ſuffocativo producit, de qua *cap. 16.* præſentis partis. Huc quoque referenda eſt ea aſperæ arteriæ obſtructio a materia lenta craſſa, & viſcida, aut a capite defluxa, ut in orthopnœa ut plurimum catarrhoica accidit, aut ex proximis locis derivata, de qua Galenus 4. de loc. aff. 7. in hæc verba: *Ac ſimiliter quoque reſpirare ſolent ii, quibus aſperæ pulmonum arteriæ plurima defluxione oppletæ ſunt*, a capite nimirum, *aut ubi ex proximis locis in ipſas aliquid derivatum eſt*. Pro proximis autem locis Galenus gulam & pulmones potiſſimum intelligit, cum frigida laborant intemperie, ut ipſe docuit 3. Aph. 26. Ad guttur quoque, aſperamque arteriam ſpectat compreſſio, cum vel intrinſecus ab excreſcentia carnea œſophagi tracheæ membrana comprimitur (quod tamen raro fit; ſolet namque hujuſmodi carnea conſtipatio ſolam lædere deglutionem:) vel cum extrinſecus incumbente tumore trachea opprimitur, ut de gallico gummate obſervatum eſt de dolore cum ſimplici anguſtia. Verum enimvero anguſtia, quæ ad ipſum refertur thoracem duplex eſt, coaleſcentia, & coanguſtatio. Coaleſcentia eſt thoracis cum pulmonibus, cum ſcilicet pulmones coſtis conglutinantur; ita enim humano pectori familiaris eſt iſte coalitus, ut plura inveniantur cum pulmonum adhæſu ad coſtas. Non ſola vero coaleſcentia illa eſt cenſenda, quæ ex ulcere, ſed etiam quæ eſt ex nexu membraneo. Quæ eſt duplex; alia eſt inflammationis ſoboles, & de hac de dolore peripneumonico actum eſt, alia longo temporis ſpatio inflammationem præcellit, quippe quæ paulatina congeſtione generetur, & hæc vix reſpirationem lædere ſolet; cum ſola eſt & ſimplex; plures enim ipſe cognovi, qui ſine *dyſpnœa* objerunt, quorum pulmones inſigni coalitu coſtis adhæreſcebant membranis quibuſdam ceu pluribus telis annexi. Mirum eſt tamen hoc maximum, quia rei conſentaneum eſſe videtur, ut ad liberam, & ſolutam reſpirationem pulmo liber, ſuiſque alis explicatus exiſtat; nihilominus me mea docuit praxis, pulmonem membraneo nexu coſtis conjunctum non alio accedente affectu, ad liberam ſpirationem ſufficienter a thorace dilatari, & conſtringi. Quod ſi coagmentato pulmoni temporis ſucceſſu aut durities, aut inflammatio accedat, ut facile accedit, tunc maxime reſpiratio læditur. Adhæreſcit pulmo modo coſtis ſuperioribus, modo lateralibus modo ipſi dorſo: nonnunquam ſterno, aliquando capſulæ cordis, vel ſepto tranſverſo; ut propterea hujuſmodi coaliens ſemper varius inveniatur. Et quemadmodum ſuperius indicavi non immediate, ſed intermediis quibuſdam membranulis, ceu telis, quas fortaſſe Galenus pro *corpuſculis* uſurpavit, prædictis partibus ſuperna, ut inferna ſui ala pulmo fortiter alligatur, iſque modo dexter, modo ſiniſter, modo uterque. Qualis porro eſt naptæ folliculus ex materia veluti ſolida genitus, talis quoque eſt membranularum iſtarum ſubſtantia, & membranacea, qua de re examinabis ſcholium de membranis a toto genere præter naturam in anatome de Chitonologia. Veruntamen ut cadaverum exercitiis, quæ dicta ſunt, ſtabiliamus, placet nonnulla exempla nominatim referre. Et primo quidem, quæ in Sereniſſimi Ducis Ferdinandi cadavere inventa fuerint; huic enim ad extremam maciem, ſeu potius marcorem redacto, præter alia, pulmo dexter ſuperioribus coaluerat coſtis cum ipſius alæ inferioris notabili phologoſi, a qua perpetua illa ſitis, & linguæ ariditas orta eſt cum ulceribus ea oris parte, quæ pulmoni affecto reſpondebat, aderat & pulmone alligato, inflammatoque puris copioſi, & virulenti abſceſſus, qui (ſi diutius vixiſſet) in ulcus degeneraſſet, reſpiravit cum difficultate. Anno autem 1628. Sereniſſimi Vincentii Fratris juſſu, febre quadam graſſante, octo cadavera aperuimus, quibus hæc ipſa pulmonum coaleſcentia fuit reperta. Muliercula in Sanctæ Agnetis Eccleſia exenterata pulmonem dexterum totum coſtis ſtatuminatum cum inflammatione obſervavimus, hæc difficili ſpiratione, qualis in peripneumonia fieri ſolet, reſpiraverat. In Viro in Sancto Dominico aperto, præter hepar colo annexum, & materiam illam polypodem cordis auriculam dexteram, ventriculos, & vaſa opplentem, de qua fuſius ſuo loco, reperta eſt loturæ carnis inſtar aqua in ſiniſtra thoracis parte, & pulmo dexter ſine alia labe cordis capſulæ ſimpliciter adnatus: hic fere nuſquam, quod mirum eſt tamen, propter hydropem, difficilis fuit ſpirans, poſt chronicam febrem acutis ſymptomatis correptus brevi interiit. In Uxore Malateſta pulmo ſiniſter leviter cordis capſulæ, & ſepto tranſverſo citra alium affectum adhærebat, ideo nec ſana difficulter ſpiravit, niſi cum extemplo ægra facta ventriculi inflammatione detenta eſt, qua brevi noctis unius curſu interiit. In Virginum Sanctæ Charitatis altera, quæ natu minor, pulmo dexter coſtis violenter erat connexus, ubi & veſiculæ ad pleuram erant, quæ ſectæ virulentiam quandam emittebant, aderat & cum cordis capſula coalitus inſignis. Pulmo quoque ſiniſter coſtis, non tam forti tamen nexu, cohærebat. (Huic quoque, quod obiter adnotare volui, mira affuit venæ coronariæ ramificatio, ad ſuperiorem ſcilicet, ſiniſtramque pericardii partem.) Hæc aſcenſu ſcalarum parva, & denſa reſpiratione ſecundum totum thoracem reſpiravit, ſæpiuſque cubans reſidebat, tandem acuta febre vitam cum morte commutavit. Sed in natu grandiori ſiniſter pulmo coſtis valde incumbebat, qui & ſcirrhoſus erat admodum, præſertim verſus coſtas ſpurias. Hæc & ipſa celeri, parvaque reſpiratione anxia & implacida vixerat cum dolore ad dorſum, & cordis palpitatione, nec non erecto thorace reſpiraverat cum difficili cubatione in latus ſiniſtrum. In Nonagenario viro Dominico Romano dexter pulmo coſtis erat conglutinatus, eaque parte pulmonis ejuſdem hydrops eſt inventus. Siniſter non ſane coſtis, ſed cordis arculæ adhærebat. Huic quoque duo mirabilia inerant fortaſſis nunquam amplius obſervata; quorum alterum fuit inſignis pericardii cum corde ipſo coalitus, ut vix ſeparari potuerit. Alterum majori admiratione dignum fuerunt cordis valvulæ omnes oſſeæ redditæ, de quibus alibi fuſius. Hic homo ante morbi acuti invaſionem difficulter, potiſſimum in ſcalarum aſcenſu, reſpirabat, ſuper utrumque tamen decumbebat latus, dexterum potiſſimum. Objit ſupinus cubans febre maligna peſticulari quarta die, contegebatur toto ſiniſtro, calebat latere dextero. In Egeno in Eccleſia Sancti Sylveſtri, pulmo dexter, reliquis ſanus omnino exiſtens, inſigni coalitu membraneo ſuperioribus coſtis ad claviculam uſque alligabatur, ſiniſtro libero omnino exiſtente; ſine difficili ſpiratione ex latitante hepatis cava ad bilis veſiculam maligna phlogoſi, interiit poſt febrem pacatam. Mattæ puerulo, de quo ob admirabilem illius caſum ſæpe mentio eſt habita, pulmo lævus ſuperiori ala ſpinæ admodum coaluerat, & fere concalluerat, ipſe tamen nunquam anhelaverat, niſi cum poſtremis diebus inflammatio eidem pulmoni acceſſit. Caſus hos proponere volui, ut demonſtrarem, pulmonum cum coſtis coaleſcentiam hanc membraneam reſpirationem ſenſibiliter non lædere, niſi cum aliquo majori affectu pulmones laborant, ſive is ſit chronicus, ſive acutus, qui ut plurimum eſt inflammatio ſubſequens, & aliquando præcellens.

Compreſſio gutturis ab excreſcentia carnea œſophagi interius, a tumore exterius.

Coaleſcentia ex nexu membraneo duplex.

Membranularum pulmonem coſtis colligantium materia eadem eſt, quæ folliculi naptæ.

Exemplo pro annexu pulmonum.

Coaleſcentia pulmonum cum coſtis ſimplex reſpirationem vix lædit.

CAPUT XXVI.

De cauſſis parvæ & denſæ reſpirationis ex thoracis anguſtia ob diſtorſionem, ſeu vertebrarum Dorſi luxationem.

Diſtorſio dorſi.

ULtimo loco examinanda eſt thoracis anguſtia ob rhacheos diſtorſionem, quam Hippocrates ita nuncupavit in Coacis de Dorſo tex. 7. & Galenus *de dyſpn.* 7. dum habet, *& quibus ſpina dorſi eſt diſtorta*. Diſtorſionem Duretus, *perverſionem* commentatur, hoc eſt figuræ naturaliter diſpoſitæ mutationem, quæ naturalem rhacheos ſitum in longum exporrectum pervertit. Gibboſitatem quidam vocant, qui tamen decipiuntur; eſt enim gibboſitas quædam diſtorſionis ſpecies, non genus tamen, ideo non quævis diſtorſio eſt gibboſitas, quia non omnis diſtorſio eſt gibbera, ut infra patebit. Diſtorſio igitur eſt genus ad omnem ejus ſpeciem. Verum enimvero ad qualem anguſtiæ ſpeciem thoracis anguſtia ſit reducenda, primo loco inquirendum eſſe videtur. Pro qua reſciendum, *thoracis anguſtiam, & ſpinæ diſtorſionem* differre ut cauſſam, effectumque; e ſpinæ enim diſtorſione thoracis anguſtia provenit. Quæ eſt duplex *totius thoracis, & unius tantum partis*, dexteræ, vel ſiniſtræ. Totus thorax anguſtatur ſi una, & plures dorſi vertebræ, aut in gibbum, ſeu in poſteriorem partem, aut in anteriorem, ſeu in concavum, æqualiter diſtorqueantur. Pars vero thoracis anguſtatur, ſi ex una tantum parte, hoc eſt in obliquum inæqualiter vertebra pervertatur. Totius thoracis anguſtiam ex æquali in poſteriorem partem diſtorſione Galenus proponit primo *de dyſpn. c.* 11. his: *Sæpe vero & ipſum totum thoracem anguſtiorem hujuſmodi affectiones reddidere*: quam totalem anguſtiam elegantiſſime ab Hippocrate 3. de articulis 7. deſcriptam perpendit 3. *de dyſpn.* 7. eo enim loco Hippocrates docuit ex æquali ſpinæ in poſteriora diſtorſione pectus in anteriora acutum reddi, & collum pariter in anteriora, non prono tamen capite, luxari. Quod ſi vertebræ æqualiter introcedant, oppoſito modo thorax anguſtatur, non tamen in acutum, ſed in latum, hoc eſt, non in poſteriorem, ſed in anteriorem. Hujus tamen thoracis anguſtiæ in latum non meminit Hippocrates, ſed ſolius prioris, quæ in acutum, quoniam hæc fere ſemper, illa raro accidit, eam tamen Galenus primo *de dyſpn. c.* 11. etiam propoſuit. Eadem prorſus ratione thoracis pars in acutum anguſtatur dextera,

Thoracis anguſtia e diſtorſione ſpinæ duplex.

Anguſtia in latum & acutum.

vel ſiniſtra, prout in dexteram, vel ſiniſtram vertebræ in tranſverſum diſtorquentur. Ceterum quocunque modo thorax vertebrarum in poſteriora perverſione anguſtetur, dico, ejus anguſtiam ad *ſubſidentiam* forma fore referendam; ſpina namque hoc modo diſtorta invicem ſibi coſtæ appropinquant & in acutum coanguſtantur. A qua thoracis ſubſidentia ad pulmones aſperaſque ipſorum arterias compreſſio oritur; ut propterea difficilis ſpiratio immediate a compreſſione pulmonum pendeat, hæc vero a thoracis ſubſidentia vel totali, vel partiali. Duretus loco citato ſpinæ diſtorſionem in binas diſtinguit ſpecies, *inflexionem*, *& luxationem*, hanc quidem, ut a cauſſa externa, eam vero ut a cauſſa interna procedit. Galenus tamen cum Hippocrate quamcunque ſpinæ diſtorſionem a quacunque cauſſa luxationem appellat; eſt enim inflexio luxatio, & quamquam cauſſa, non tamen forma differunt.

Luxatio dorſi triplex.

Porro ut cervicis luxationem cum Galeno triplicem eſſe rebamur in *concavum*, in *orbem*, & in *tranſverſum*; ita triplicem dorſi luxationem eſſe aimus, in *anteriorem*, *poſteriorem*, & in *obliquum*, ut primo *de dyſp.* 11. Galenus aperuit; quæ enim in anteriorem partem eſt in concavum, quæ enim in poſteriorem in gibbum, quæ in obliquum in tranſverſum.

Cauſſæ luxationis ſpinæ.

Solum luxationis lubricitate differunt; ut enim promptior eſt in anteriora cervicis luxatio; difficilior in poſteriora ob ejus vertebrarum conformationem; quippe & corpora depreſſa, & depreſſas ſpinas in anteriora habeat proclives: ita ſecus dorſi luxatio difficilior in lordoſin, facilior eſt in gibbum, ob ipſius vertebrarum tum corpora protuberantia, tum ſpinas elevatas. Differunt & in luxationis obliquitate reſpectu ſymptomatum; non enim vertebræ dorſi luxatio obliqua, ut cervicis paralyſin, & anginam producit ob rationem ſuo loco adductam, ſed ſolam ſpirationem difficilem. Sequuntur cauſſæ, quas, præter externam, in Galenica praxi obſervo eſſe quatuor, *contentionem ſyſtrophicam*, hoc eſt inflammationem muſculorum dorſi, *paralyſin*, *rheuma*, *& tuberculum*. Quinta a cauſſa externa eſt *luxatio*. Muſculorum dorſi, & cervicis inflammationem Hippocrates in Coac. de Dorſo tex. 7. proponit, quam hæmorragiam curare, ſicut lumborum varices, & dyſenteriam, ſcripſit his verbis: *Diſtortionem rhachis cum difficultate ſpirandi ſanguis prorupıus exolvit.*

Inflammatio muſculorum dorſi.

Ex inflammatione enim muſculorum dorſi, & cervicis in anteriorem partem luxatio fit in excavationem, quando muſculi dorſi utrinque æque inflammantur. Fit vero in obliquum cum muſculi ex una tantum parte inflammantur, *ſpinati* potiſſimum, & *tranſverſi*; ex ea enim parte introcedit vertebræ pars, oppoſita in gibbum diſtorta.

Paralyſis.

Ex paralyſi quoque eorundem muſculorum fieri aliquando ſolet eadem luxatio in tranſverſum ob muſculorum antagoniſtarum contractionem. Quemadmodum enim oris tortura ex unius oris lateris paralyſi fit oppoſitorum muſculorum contractione; ita reſolutis ex una dorſi parte muſculis, violenta oppoſitorum contractione obliqua ſpinæ diſtorſio fieri poteſt, quam tamen hactenus videre non licuit.

Rheuma.

Sed frequentior eſt, quæ ex rheumate, pituitoſo enim humore oppletis ligamentis dorſi vertebras nectentibus inæqualis in obliquum extra luxatio fit, quemadmodum eodem humore ſpatularibus muſculis imbutis ejuſdem ſpatuli gibbera elevatio fieri ſolet, quæ ſine ſpinæ diſtorſione reſpirationem edere non ſolet. Ita aliquando accidit coſtas aliquas, potiſſimum anteriore thoracis parte, qua in cartilagines abeunt incurvari; ſed nec hujuſmodi curvatura *dyſpnœam* parit, niſi ex accidenti, hoc eſt niſi ex alterius affectus connexu, ut infra aperiam.

Tuberculum crudū, & durum, vel pulmonum vel thoracis.

Ultimo perpendenda eſt illa cauſſa, quæ ex tuberculo. Eſt vero tuberculum quod crudum, & durum, quod ſane quatenus gibboſitatis cauſſa, aut ad pulmonem, aut ad ipſum ſpectat thoracem. Etenim pulmonis tuberculum, vel aſperarum arteriarum genus ad ſuperiorem anteriorem pulmonum regionem, vel thoracem, vel dorſum ad poſteriorem & inferiorem coarctat partem. Priori modo parvæ, denſæque ſpirationis ex parte ſolius aeris, non thoracis eſt cauſſa: & de hoc ſuo loco.

Pulmonum.

Poſteriori poſitu etiam ratione thoracis nedum aeris parvam, denſamque reſpirationem efficit. Tuberculum primum Gal. propoſuit primo *de dyſp. c.* 11. ſcribens: *Similiter autem & ſi aliquid circa ipſum induretur, aut tuberculum naſcatur premens, & coarctans ipſum aſperarum arteriarum genus.* Tuberculum aliud in poſteriora ex mente Hippocratis tertio *de dyſp. c.* 8. deſcripſit; Hippocrates namque poſt gibboſitatis figuram affabre delineatam ejus cauſſam ſubjungens inquit, *tuberculoſique ut plurimum tales circa pulmones ſunt ex duris tuberculis, & crudis. Etenim occaſio luxationis in poſteriorem partem, & diſtenſio plurimis ob ejuſmodi collectiones fiunt, quibus ſane vicini nervi communicant.* Galenus vero illud *circa pulmonem* in pulmone eſſe ſubjungit, poſtica nimirum parte, qua dorſum mutuo contangit tactu, habet enim: *In hoc toto ſermone luxationem in poſteriorem partem ob tubercula in pulmone cruda, & dura fieri dicit*: ut ideo unum tuberculum ad hanc pulmonis partem ſpectans ſolius luxationis in poſteriorem partem ſit cauſſa. Solet vero hæc pars pulmonis tuberculoſa dorſo cohærere, ut major etiam fiat *dyſpn.* quemadmodum gibbo cuidam Rhedario aulico nunc, meo judicio, contingit, qui decumbens non tantum reſidere, ſed etiam erectus noctu ambulare, die vero ambulans quieſcere, & ſedere cogitur, alioqui ſuffocaretur, cum dolore ad dorſum ea in parte, cui, mea ſane ſententia, compreſſio ex tuberculo reſpondet: & cum ſtertore ob nimiam anguſtiam, ſpiritu ad cartilaginea corpora colliſo.

Thoracis.

Enimvero præter hoc pulmonum tuberculum, quod luxationis in poſteriorem partem tantum eſt cauſſa, eſt & aliud ad ipſum attinens thoracem, quod diverſo ſui ſitu non ſolum in poſteriorem, ſed etiam in anteriorem, & in obliquum luxationis eſt cauſſa; ſi enim tuberculum hoc ad interiorem thoracis regionem, in quam dilatatus pulmo extenditur, attineat, luxatio fit in poſteriora, ut de pulmonis tuberculo ſupra quoque dictum eſt. Si vero non ad internam, ſed externam thoracis oram pertingat, luxatio fit vel in anteriora, ſeu in lordoſin, vel in obliquum, ut de cervicis phymate ſuo loco docuimus; non enim ex interiori tuberculo fieri poteſt, ut dorſi ſpina in anteriorem partem, utpote interiorem, pervertatur. Hæc tuberculorum genera ſitu diverſa Galenus his verbis eſt complexus primo *de dyſp.* 11. *Juxta eundem autem modum etiamſi in thorace tale conſtiterit tuberculum, propter quod ſane ſæpe tum in poſteriorem partem, tum in anteriorem luxantur ea, quæ circa ſpinam ſunt, immo & in obliquum torquentur, parvus & denſus & velox fit ſpiritus, occupante nimirum tumore præter naturam pulmonis regionem, in quam dilatatus pulmo extenditur.* Occupante namque tumore unam ſolam thoracis regionem dexteram, vel ſiniſtram, luxatio in obliquum ſequitur: ſicut tumore utrumque internam thoracis regionem occupante, in poſteriora ſimpliciter ſpina diſtorquetur. Et ſimiliter, occupante unam ſolam externam dorſi regionem eodem tubere, in obliquum vertebra luxatur; utramque vero, in anteriora. In obliqua enim ſpinæ luxatione conveniunt unius lateris ambo tubercula, internum, & externum; in diſtorſione autem ad poſteriorem, anterioremque partem, omnino differunt internum, & externum tuberculum. Sed præterea obſervandum, affectiones hujuſmodi, aut nativas, aut adventitias eſſe, ut Galeno placuit primo *de dyſp. cap.* 11. in hunc modum ſcribenti: *Sæpius vero & ipſum totum thoracem anguſtiorem hujuſmodi affectiones reddiderunt, ſic aut ſtatim dum in utero adhuc ſunt fœtus, accidant, aut etiam poſtea obveniant.* Ulterius notandum, hæc tubercula luxationem eatenus efficere, quatenus *ipſis vicini nervi communicant*, hoc eſt, quatenus ligamenta hiſce extenduntur tuberibus; pro nervis enim ligamenta ſumpſit Hippocrates, quæ & corpora nervoſa Galenus nuncupavit.

Nervi Hippocr. ligamenta dicuntur, Gal. corpora nervoſa.

Duretus quoque, Hippocratem pro ligamentis medullares nervos obſervaſſe, obſervat de Dorſo commentario illo ſeptimo ſuperius citato. Sequitur ut de difficili ſpiratione ex thoracis anguſtia, præter obſervata, nonnihil quoque aperiamus. Præter enim communem *dyſpnœam* denſam & parvam, quæ omnem thoracis anguſtiam ſectatur, duo ſint alia peculiari digna obſervatione; quorum unum ſupra tactum eſt, nimirum cum tuberculum pulmonem ita apprehendit ut ſua mole, & duritie non ſolum thoracem, ſed & aſperas comprimat arterias; tunc enim non ſolum difficulter ſpirantes & ſtertoroſi ægri redduntur, verum quoque orthopnoici, quæ *dyſpnœa* repentinæ mortis una eſt cauſſa, & maxime tuberculoſa orthopnœa efficitur cum tuberculoſus pulmo dorſo valide alligatur.

Difficultas ſpirandi ob tuberculum aſperas arterias comprimens.

Alterum quod conſideratione dignum cenſeo, eſt circa eos, qui dorſi gibberi, & anguſti quoquo pacto ſunt, naturali tamen conſuetudine non admodum difficulter ſpirant, ut alia præter naturam cauſſam acceſſerit, quæ arduam pariat reſpirationem, cujuſmodi eſt uſus auctus, febris ſcilicet, quæ & calore, & vaporibus craſſis, & copioſis eventandi neceſſitatem adauget; tunc enim febrili accenſione, cum ob thoracem anguſtum nequeant aeris tantum inſpirare, & vaporis expirare, quantum pro cordis refrigerio eſt neceſſe, propterea parvam, denſamque reſpirationem thoracis anguſtiæ congruentem ea majori qua poſſunt magnitudine interpellare coguntur, ac inæqualem ſecundum totum thoracem reſpirationem cum inæquali tranſitu ad oppoſitas differentias efficere, cùm, & ſine ſuſpirio: cum ſuſpirio equidem, ſi ventriculi os anxium fit: ſine vero, ſi ſolus ſimplex in corde uſus augeatur; ceſſat autem ſingulo paroxyſmo hæc reſpirandi difficultas, & reperit, ut his proximis diebus in Reverendo P. Dominicano Placentino Scotorum familiæ meis diſcipulis obſervavi, qui unica trochiſcorum noſtrorum cordialium ex gummate cervino exhibitione ab hac anxifera *dyſpnœa* omnium admiratione eſt vindicatus, utpote febre mitiori reddita, ſola remanente naturali thoracis anguſtia in ſiniſtro latere, quæ ex ſe non eſt potis ad hujuſmodi *dyſpnœam* afferendam.

In gibboſis febris difficilem reſpirat. reddit.

Sed jam eſt tempus hanc partem de cauſſis parvæ & denſæ reſpirationis omnibus ſuis numeris abſolutam relinquere.

SYNO-

S Y N O P S I S

De Anguſtia Thoracis.

Cauſſa Parvæ & Denſæ reſpirationis e thoracis Anguſtia ob

- 1. Compreſſionem diaphragmatis, eſt vel
  - 1. Venter prominens, ſeu Aqualiculus ex pinguedine propendulus.
  - 2. Abdominis cavitas aqua oppleta in hydrope.
  - 3. Uterus prægnans augeſcente fœtu.
  - 4. Colon, qua parte ventriculi fundo innatat, unde Diaphragma coarctatur dupliciter, vel
    - 1. Surſum pellendo ſi Colon urgeat vel
      - 1. tumore.
      - 2. Flatu.
      - 3. Crudo humore
      - 4. Scybalis.
    - 1. Deorſum trahendo, cum Colon laxatis omenti vinculis, quibus ventriculus fundo alligatur, ad inferiores deſcendit partes.
  - 5. Partes conjunctæ ventri, hepati, ſpleni, colo quod ſunt
    - 1. Omentum
      - 1. Pinguidinoſum nimis aqua oppletum in hypochondriacis
    - 2. Meſenterium in glandoſum tumorem elevatum.
    - 3. Pancreas induratum vel ſecundum
      - totum
      - partem
        - inferiorem.
        - ſiniſtram.
        - mediam ac ſupremam.
  - 6. Hepatis vel
    - 1. Gibba ſcirrhoſa
    - 2. Frenum pinguedine obſitum.
    - 3. Obſtructio vera.
    - 4. Gibbæ connexus membraneus vel
      - 1. Septo tranſverſo.
      - 2. Coſtis.
      - 3. Peritonæo.
  - 7. Lienis caput
    - cum tumens indureſcens.
    - cum ſepto valide coaleſcens.
  - 8. Ventriculus elevatus vel
    - 1. Tumore frigido aut
      - intus.
      - extra.
    - 2. plirosi.
- 2. Gutturis obſtructionem, eſt vel
  - 1. Materia lenta, craſſa & viſcida vel
    - 1. Defluxa a capite, ut in Orthopnœa catarrhoica.
    - 2. Derivata a proximis locis
      - 1. gula
      - 2. pulmonibus
        - Frigida temperie laborantibus.
  - 2. Excreſcentia carnea œſophagi qua intrinſecus trachea arteria comprimitur.
  - 3. Tumor incumbens tracheæ arteriæ exterius, eamque opprimens.
- 3. Thoracis cum pulmonibus coaleſcentiam.
  - 1. ulcus.
  - 2. Nexus membraneus qui vel eſt.
    - Inflammationis ſoboles.
    - 2. Reſpirationem.
      - 1. Vix lædens longo ſcilicet temporis ſpatio congeſtus.
      - 2. Lædens, ſi acceſſerit
        - durities
        - inflammatio.
- 4. Diſtorſionem ſeu luxationem vertebrarum dorſi, eſt vel
  - 1. Contentio Syſtrophica, quando muſculi cervicis & dorſi inflammantur vel
    - 1. utrinque æque
    - 2. Ex una tantum parte ſpinati potiſſimum, & tranſverſi.
  - 2. Paralyſis ob muſculorum antagoniſtarum contractionem.
  - 3. Rheuma, pituitoſo humore opplente ligamenta dorſi vertebra connectentia.
  - 4. Tuberculum crudum & durum
    - 1. Pulmonum.
    - 2. Thoracis.
  - 5. Cauſſa externa.

PARS TERTIA
LIBRI QUARTI.

DE CAUSSIS MAGNÆ ET DENSÆ reſpirationis,

CAPUT PRIMUM.

Et Primum ex uſu aucto.

SEQUITUR ex ordine reſpiratio magna & denſa, quæ cum ex habita methodo ſit duplex, æqualis per ſe, & inæqualis per accidens: ita duplex cauſſarum genus fovet; quorum alterum unicum, aliud eſt geminum. Æqualis ſane reſpirationis magnæ & denſæ cauſſa per ſe unica eſt utilitas, ſeu uſus auctus. Inæqualis autem per accidens duplex affectus, convulſio nempe & anguſtia pulmonum. Ab uſu exordiamur, de quo quid, quotuſquiſque & quarum partium, eſt dicendum, quibuſque accidat morbis, & num revera eo urgente magna, & denſa reſpiratio æqualis, aut potius inæqualis fiat. De ſimplici porro uſu aucto hæc ſunt accipienda, cum de eo in priori parte ſermo ſit abſolutus, quatenus cum dolore, & anguſtia copulatur. Uſum a Recentioribus pro utilitate uſurpari alibi dictum eſt, tum in therapeuſi, dum inquiunt indicationem eſſe ex uſu, vel non ex uſu, hoc eſt utilem, vel non utilem: tum in ſphygmica, dum ajunt, uſum auctum, & imminutum, quem enim uſum illi, Galenus utilitatem appellat, cujus titulo ambos de pulſibus & reſpiratione libros inſcripſit. Eſt autem utilitas adaucta, ut de hac loquamur, nativi caloris ad igneam naturam redacti refrigerandi urgens neceſſitas. Ideo uſus auctus eſt ipſemet calor auctus quod Gal. conſpicue aperuit 1. *de dyſp. c.* 9. de ſimplici thoracis dolore hæc ſcribens. *Et cum ſane hic ſolus affectus fuerit, nempe dolor thoracis partium, non vero urgeat utilitas, manente videlicet calore, &c.* Uſurpat & inflammationem pro redundanti calore, conſequenter pro ſimplici utilitate adaucta, ut 3. *de dyſpn.* 5. Hippocratis locum expendens primo Prognoſt. tex. 24. qui habet: *Spiritus denſus exiſtens dolorem, ut inflammationem ſignificat in locis ſupra ſeptum tranſverſum.* Pro inflammatione enim non phlegmonem, ſed ſimplicem cordis calorem auctum intelligit; non enim ex partium ſupra ſeptum phlegmone magnus, & denſus accidit ſpiritus, ſed tantum ex ſimplici calore adaucto. Et quamquam in ipſa inflammatione ipſe uſus auctus, utpote extraneus calor, contineatur, non tamen ipſa inflammatio, quatenus talis, eſt ipſa utilitas adaucta quemadmodum calor. Ceterum non calor quicunque, & cujuſvis partis uſus eſt, ſed ejus ſolummodo, cujus gratia condita ſunt pulſus, & reſpiratio, talis autem eſt cordis calor, hujus enim ſolius incrementum, ut pulſum, ita reſpirationem ad magnitudinem, & denſitatem elevat, quod Galenus obſervavit 3. cit. his: *Appoſuit autem rationabiliter, in locis ſupra ſeptum tranſverſum, ſeu reſpiratoriis, tamquam immodica caliditatis partium infra ſeptum, reſpirationem in magnitudinem ac denſitatem elevare non queant.* Quotuſquiſque vero? unus vel plures? Tot ſane erunt utilitates adauctæ, quot calores, cum eſſentia non differant. Atqui calores ſecundum genus duo ſunt; ergo & utilitatum. Calores genere duos eſſe, pluribus in locis Galenus docuit, qui Primo *de dyſpn.* ult. ad commentarios de calido innato nos ablegat ſcribens. *Si quis vero adhuc hæret circa differentiam caliditatum, hunc non eſt nunc tempeſtivum de his edoceri, ſed ad commentarios de innato calore remittemus. Opinor enim ipſum (niſi penitus contentioſus exiſtas) omnis hæſitationis ſuæ iſtic remedia inventurum.* Sunt fortaſſe hi de innato calido commentarii, aut qui contra Lycum, aut alii qui cum aliis periere, quorum

Uſus qualis calor & cujus partis ſit.

Utilitates adauctæ quot.

Utilitas adaucta quid.

Difficultas.

quorum proprius extat libellus. Hos duos calores eodem *libro cap.* 21. ſuppoſitione confirmat ita; *Duplicem ſemper intelligere juxta genus oportet calorem, alterum genuinum, & corpori innatum, alterum vero acquiſititium, ac ſpurium.* Ceterum de his geminis caloribus unica tantum hoc in loco quærenda eſt veritas, reliquæ vero omittendæ ſunt controverſiæ a ſcriptoribus in de febribus prolegomenis ad ſaturitatem enucleatæ. Nimirum aut hi duo calores, de quibus Galenus præpoſitis locis, ſint bijugi, hoc eſt ad unum ſubjecti jugum nexi, ita ut unus ſubjecto ſit calor duplici ſpecie gradu diſtinctus, an potius diſſiti, ut non tantum gradu, vel ſpecie, ſed ſubjecto, & numero ſint duo. Etenim ut genere, ita ſubjecto convenire, etiamſi ſpecie, vel gradu differant, exiſtimant omnes; idem enim calor eſt nativus igneus redditus, Nihilominus diſſiti videntur, quoniam ex utriuſque incremento neque eadem numero, & ſpecie actio, neque pars eadem læditur. Non quidem eadem actio; nam ut Galenus docuit primo *de dyſpnœa cap.* 21. loquens de difficilibus reſpirationibus, quæ cum, & ſine rhytmo fiunt, docet ex incremento caloris præter naturam expirationem magnam, & denſam reddi. Ex caloris vero naturalis abundantia inſpirationem denſitate, & magnitudine augeri. Immo cum harum duarum actionum læſarum diſſonantiam demonſtrat, eodem in ſubjecto oſtendit, quomodo una actio magna, & denſa reddatur, alia vero parva, & tarda, prout uterque calor naturalis, & præter naturam viciſſim augetur, & minuitur. *Si enim tardior, & minor quam ſecundum naturam ſit inſpiratio, velocior autem & major expiratio: his ſani qui ita diſpoſiti ſunt, dicemus, calorem ſecundum naturam imminutum eſſe: auctum vero fumoſum*; hæc enim eſt prima diſſonantia, quæ pluries accidit, ut idem Galenus obſervat eodem libro *caput* 24. qui ait: *Sæpe vero calor præter naturam auctus eſt, calor vero ſecundum naturam imminutus*: Secunda vero diſſonantia, quæ oppoſito ſe habet modo, contrariam calorum utilitatem ſupponit.

Reſponſio.

Quare cum ab utroque calore non eadem, ſed diverſa actio diverſo tempore lædatur, oppoſitoque modo utraque eodem in ſubjecto violetur, neceſſario dicendum eſſe videtur, hos duos calores, non tantum aut gradu, aut ſpecie, verum & ſubjecto diſcriminari. Hoc ipſum Galenus eodem libro *cap.* 24. evidentius indicavit in hæc verba: *Quare magnus & denſus penitus ſit ſpiritus, quando caliditatis redundarit genus, non tamen neque eandem reſpirationis particulam in magnitudinem, neque eandem ceſſationem in denſitatem tranſmutat*: cum ſcilicet ipſæ duæ generis caloris ſpecies incrementum ſuſcipiunt: eo magis cum eorum unus augetur, alter minuitur; non enim ſolum diverſa ſpirationis læditur particula, ſed & diverſo, immo oppoſito modo, cum una major, breviorque: alia minor, longiorque efficitur. Hunc locum per nubeculam vidit Thomas a Veiga primo de diff. febrium ſect. 3. qui quartum diariæ febris ſignum examinans, nimirum, an proprium ejus ſit indicium deficiens in pulſu contractionis celeritas, hunc locum primo *de dyſpn.* objicit, ubi habetur, adaucto calore extraneo contractionem augeri, quippe, ut reliquæ febres, diaria eſt calor extraneus, ergo & in hac contractionis pulſificæ adaugenda, non minuenda eſt crebritas. Et recte Thomas rem enucleat ſubdens, pro calore extraneo Gal. ubi non quemcunque extraneum, ſed tantum extraneum putridum intelligere; hic enim ille eſt, qui auctus pulſus, & thoracis contractionem adauget.

Calor præter naturã bifariam ſumitur.

Pro cujus rei intellectione ſciendum, calorem præter naturam bifariam ſumi, uno modo pro ſimili qualitate adaucta in ſubſtantia ignea tantum reddita; alio modo pro qualitate in ſubſtantia, quæ eſt a toto genere præter naturam. Prior calor in ſolo naturali incremento fundatur. Quo loco volo vos obſervare non contemnendum unum, Galenum primo *de dyſpn. cap.* 21. & 24. pro *calore ſecundum naturam aucto*, ſeu *pro caloris abundantia ſecundum naturam* non intelligere calorem naturalem auctum ſecundum naturam, hic enim non morbiferam efficit actionem. Sed pro calore aucto ſecundum naturam intelligere calorem naturalem auctum præter naturam, hic namque quiſquis ille ſit, in omni febre eſt, qui pulſus dilatationem, & thoracis diſtenſionem in magnitudinem, ac denſitatem elevatam requirit ultra naturalem conſtitutionem pro ſui refrigerio; eſt enim caloris nativi qualitas tantum ignea reddita, quæ ex ſe ſolum refrigerari exardeſcit. Ceterum alius calor extraneus non tantum in calidæ qualitatis incremento, ſed maxîme in recremento a toto genere præter naturam eſt ſitus, fumoſo quippe, & putrido; qui propterea non refrigerari tantum avet, ſed vacuari, & expurgari, cum ſubſtantia ſit putrida, ideo arteriarum ſyſtolem, & thoracis contractionem urget.

Calor præter naturã fumoſum recrementum eſt.

Galenum vero caloris hujus incrementum pro putri recremento uſurpare conſtat eod. *lib.* 20. & 21. in quibus calorem hunc non calorem, ſed fumoſum recrementum appellat. Et ſicut ſupra dictum eſt, Galenum pro calore ſecundum naturam aucto naturalem præter naturam auctum intelligere: ita pro hoc alio præter naturam aucto intelligit calorem præter naturam auctum. Nec difficultatem alicui pariat Galeni locus primo *de dyſpn.* 20. quo hæc: *Fumoſa recrementa in caliditatis genere ea omnia eſſe terrea, & velut ſemicocta cum innato calore*; ut ex hoc aliquis putet, calorem hunc præter naturam cum innato eſſe copulatum, ut de priori eſt dictum. Etenim ibi Galenus pro *calore innato* non vere innatum, quo viventes vivunt partes, ſed mixti inanimis putreſcentis calorem intelligit. Et ideo poſtquam recrementa illa terrea & cum innato calore ſemicocta vocavit, ſubjunxit *quemadmodum fumus cum igne*, ut hujuſmodi calorem igneum cum fumo nondum flammeum omnino præter naturam eſſe nobis aperiret. Et nativus calor, tametſi ab hoc extraneo & ipſe igneus reddatur, non tamen fumoſus efficitur, quoniam ſubſtantia ejus haud putreſcit. Et cum cordis calidi ſubſtantia vel putreſcit, vel marcet, perfrigeratio infertur, ſub qua ægri conteguntur, tardeque inſpirant, ac frigidum expirant, utpote cum innato pereunte extraneo. Verum manente nativo calore cum aſcititio, hujus cauſſa magna & denſa fit inſpiratio: ſicut urgente calido recremento major, denſiorque fit exſpiratio. Quamobrem hac ratione duo ſunt calores ſubjecto diſſiti, naturalis præter naturam redditus, & qui abſolute eſt præter naturam; prioris utilitas, ſeu uſus eſt ſimplex incrementum, poſterioris vero eſt recrementum. Et quemadmodum prior eſt tantum cordis adauctus uſus, ita poſterior niſi cum in corde continetur: calida enim fuligo tunc expirationis uſum adauget, cum in corde continetur. In corde autem continetur, vel in eo genita, vel eo tranſmiſſa. Tranſmittitur aliunde ex minera. Generatur, cum humores in corde putreſcunt, ſicut in hectica peſtifera. Cum vero putrida fuligo tranſmittitur non putrefacit, ſed calefacit tantum humores in corde ſtantes, quos ſane, non tamen ut putreſcant, in calefacto ponit, a quorum humorum fervido contactu innati calidi cordis complexio accenditur. Hinc ſi fuligo putrida in loco quo putreſcit circumſcribatur, nullum acquirit pro urgenda expiratione uſum, ut patet in diaria ex bubone. Enimvero de calore ſumpto pro calido recremento hoc loco quæri debet, an ſit calor urens, vel putrefaciens, an uterque? hujus enim rei cognitio ad noſtrum inſtitutum plurimum confert.

Quæſtio.

Mercatus 6. de Feb. primo diſtinguit calorem urentem a putredinoſo. Tum quia in uſtione univerſum humidum, quod ſeparatur vi caloris per inſenſibilem halitum exhalat; & ſi quid ejus aliquid ſupereſt, id eſt in intimis rei quæ uritur partibus.

Diſtinctio Mercati.

In putredine vero humiditas, quæ ſeparatur, manet quidem, ſed in extimis. Tum quia putredo fit cum exceſſu utriuſque principii formalis, & materialis; uſtio vero ſolum cum exceſſu formalis, nimirum ſiccitatis, & cum defectu materialis, ſcilicet humiditatis. Ulterius quia putredo nunquam fere fit ſine prohibito tranſpiratu, uſtio vero ex neceſſitate citra prohibitam ventillationem. Poſſum ego hanc Mercati opinionem pulcherrimis Galeni locis roborare, quæ allatum diſcrimen ſuadere videntur.

Mercati opinio confirmatur Galeni locis.

Ut primo *de dyſpn.* 5. cum ait: *Expiratio, velut contractio pulſuum, fumoſum ex uſtura ſanguinis excernit*; talis non videtur eſſe putredo. Et clarius *cap.* 20. prædictæ caliditatis recrementum appellat fuliginem, favilloſam, fumoſam, terream, ſemicoctam cum innato calore, antequam cocta in flammam migret. Subjungit eſſe ut fumum cum igne, acrem, cujuſmodi quæ ex uſtione, non ex putredine. Et explanans primo de diff. febrium 7. mordacitatem hanc fumoſam, & fuliginoſam, ait ita mordere, ut oculos fumum. Et primo Aph. 14. hæc verba: *Sed & effluxus, qui e toto corpore fiunt, calores quidem adventitii ſunt fumei, fuliginoſi, aridi, acres*, quales ex uſtione. Et de Plenit. *cap.* 10. in febre ardenti ait, *effervere, & quaſi uri ſanguinem*, ut urere ſit pluſquam effervere, ut rectiſſime etiam Mercatus. Et 5. de loc. aff. 7. ardentes febres vult cieri tum ex viſcerum inflammatione, quas ſane citra putredinem gigni eſt fatendum, tum in univerſo corpore, *cum bilioſi humores ad immoderatum fervorem deveniant*, hoc eſt ad urentem efferveſcentiam, non tamen ad putredinem. Et 3. de loc. aff. 7. melancholicum ſuccum craſſæ fœci ſimilem fermentari inquit, ſi in ardenti febre præaſſari contingat, hoc eſt uri, aſſatio enim uſtio eſt. Ita eodem in capite in Dioclem eundem humorem ex pylori phlogoſi aſſari vult, cujus cauſſa eſt, ut fumoſa, & fuliginoſa evaporatione mentem obnubilet. Non ergo in febribus præter humorum putredinem neganda uſtio eſſe videtur, ut calidum recrementum, quod expirationis uſum auget, non tantum putridum, ſed etiam uſtum ſit. Alii tamen non tam facile huic opinioni ſe ſubſcribunt, fuliginoſum ſcilicet ac fumoſum in febribus eſſe ex uſtione, non ex putredine.

Aliorum Mercato contraria opinio.

Ajunt enim, ut Caprillus *lib.* 1. de febribus, in omnibus febribus calorem eſſe igneum, flammeum, fuliginoſum vero, & fumoſum non reperiri niſi in putridis, conſequenter niſi ex putredine. Et Thomas a Veiga loco præallegato idem voluiſſe viſus eſt, cum dixit, Galenum pro calore extraneo, cujus uſu celer ſit pulſus contractio, putridum intellexiſſe, ut urentem excluderet. Ego quod in tam gravi difficultate a nullo examinata ſim ratus, libere proferam.

ram. Cenſeo, in febribus non dari calorem urentem a putrido diſtinctum. In humoralibus ſane febribus, etenim urens calor, & putrefaciens caloris eſſentia non diſtinguuntur, cum ita igneus ſit putrefaciens, ut urens. Diſtinguuntur vero tantum ratione ſubjecti; in ſubjecto enim ſicco calor igneus eſt urens, in humido eſt putrefaciens. Putrefacientem calorem eſſe igneum ex omnium ſuffragio conſtat, qui putridam febrem non minus per converſionem nativæ caliditatis ad igneam definiunt, quam reliquas. Etiam hoc ex Ariſt. patet, qui 4. Meteor. de iis quæ putreſcunt, loquens, habet. *Etenim terra & aqua, & aer putreſcunt, omnia enim hæc ſunt materia ignis:* non putreſcit vero ignis, cum ille auctor ſit, non putredinis ſubjectum. Hoc quoque non eſſe ſiccum, ex Galeno patet 1. de diff. feb. 5. *imputreſcibile* id vocante quod ſiccum, ut ſunt lapis, & lignum, ut vero imputreſcibilia, ita uſtibilia, & carbonabilia. Hanc veritatem ipſemet Mercatus cognovit, qui medicam uſtionem non veram uſtionem, ſed metaphoricam eſſe declaravit. Hinc Galenus uſtionis ſimilitudine putredinem docuit, ſanguinis uſturam, fuliginem, fumum, favillam putridi humoris recrementa appellans. Similitudo enim attenditur cum penes agens, tum materiam. Utrumque etiam agens eſt igneum: ſubjectum autem, tametſi forma ſit diverſum, cum unum ſit ſiccum, aliud humidum; tamen quatenus in putredine ſit perfectio humidi a ſicco, eatenus conveniunt aliquo modo putredo, & uſtio in ratione ſicci, ideo utraque cineres relinquit, quem cinerem putredinis finem Medici ſtatuunt, & incinerationem. Quamobrem humores incaleſcunt quidem, & efferveſcunt in ephœmera, & ſynocho ſine putredine, non tamen uruntur vera uſtione, quæ a putredine eſt diverſa. Porro deceptio in eo eſt ſita, quamplures ſunt putredinis gradus, ut qui intenſior, & magis abſumens, ad uſtionis naturam accedere videatur: qui vero remiſſior magis ad putredinis naturam; cum tamen uterque ſit putrefaciens magis, & minus intenſus. Neque Mercati rationes in oppoſitum quicquam faciunt. Prima dum ait, totum humidum in uſtione, inſenſibiliter evaneſcere: quod quidem verum in vera uſtione, non tamen in ea, quæ humoribus inuritur, cum & ipſe velit, uſtiva efferveſcentia nihil reſolvi, ſed ipſum humorem ſubſtantia in alium permutari, ut dum ex bile flava fit vitellina, ſic de ceteris. Et reapſe repugnant hæc duo Mercati, uſtione univerſum humorem inſenſibiliter reſolvi, & aliquid tamen, reliquo toto in alium permutato, ac permanente: ſi enim permanet quod corrumpitur, putredine, & non uſtione, periit: itaque quod in intimis ſupereſſe ſupponitur, in extimis redundabit. Secunda quoque ratio nullius eſt veritatis; mutatio enim unius humoris in alium, ut bilis flava in vitellinam, non fit abſque humidi exceſſu, conſequenter non ſine putredine. Tandem non uri humores vera uſtione ex vi ultimæ ejus rationis apparet. Quoniam ſi uſtio nunquam fit cum prohibito tranſpiratu, humores vero facile ventilatione deſtituantur, pro hac parte conſtat, humores difficulter ad uſtionem concipiendam præparari: etſi quæ a Mercato uſtio dicitur, eodem conſulente, non eſt dicenda vera uſtio, patet denominandam fore univocam putredinem. Loca vero ex Galeno a me propoſita ſunt recte percipienda. Et quæ primum de fuliginoſa, fumoſa, & favilloſa uſtura a Galeno dicuntur juxta proportionem ſunt accipienda, his enim vaporem putridum ſignificare voluit: qui vapor ut in caliditate, humiditate, & ſiccitate, plus, minuſque variat, fuligo, favilla, & fumus dicitur, quodlibet tamen eſt putridum recrementum, quod idcirco reliquis capitibus fumoſum ſemper dicit, reliquis de favilla, fuligineque prætermiſſis. Ex putredinis vero latrina acres vapores in cor ſublimari eſt conſonum, a quibus & acris calor, qui eſt putridæ febris forma. Et ſi in Polyæmia ſanguinem in ardentibus febribus effervere, & uri Galen. poſuerit. Adnotandum quoque eſt illud adverbium *quaſi*, quod appoſuit, ut indicaret, non eſſe veram uſtionem, veram tamen putredinem. Nam & inde flatuoſam plenitudinem in venis fieri putavit ex humidi a ſicco ſeparatione in flatum putredinis magiſterio. Dari febrem ardentem e viſcerali inflammatione admittendum, non tamen eam ex uſtione, ſed humorum excandeſcentia emanantem. Nec bilioſorum humorum in univerſo corpore efferveſcentia ſufficienter uſtionem arguit, nam & fervor eſt putredinis ſoboles, ut Galenus exemplo phymi putreſcentis demonſtravit 1. de febribus *cap.* 5. Cumque dicimus febres peſtilentes, & lipyrias malignas uſtionem malignam urere, non ideo ſignificamus eſſe uſtionem, quæ non ſit putredo, cujus cauſſa contingit ægrotantium linguas areſcere, ut veru ſuperaſſatæ videantur, nam & hæc putredinis malignæ eſt effectus, vel phlogoſis pulmonum. Quod demum adduxi de melancholici humoris exuſtione, vel qui in ardenti febre in acidam melancholiam migrat, vel qui in hypochondriacis præaſſatus fumoſa evaporatione melancholicum affectum inducit, difficultatem aliquam continere videtur, quam miror Mercatum aut neglexiſſe, aut non vidiſſe. Ad efferveſcentem enim uſtionem voluit ille diſpoſitam eſſe bilem flavam, & ſeroſam humorum ſubſtantiam, reliquos humores promptius potius putreſcere putavit, eo quod eorum calor ex ambiente citius, quam ſubſtantia ipſorum efferveſcat, evaneſcat. Et tamen ſi humorem aliquem uri dicendum, melancholicum eſſe potius, quam ceteros quoſvis, cum terreus, ſicciorve reliquis ſit, ad uſtionem promptior; nec enim unquam Galenus de ſanguinis uſtura, ejuſque ebullitione eſt locutus, qui de hoc humore non loqueretur, & tamen id negavit Mercatus. Dico tamen, melancholici ſucci uſtionem, aut eſſe ſimplicem ebullitionem, vel ebullientem putredinem, cujus ſoboles eſt frigiditas, aciditas nempe poſt ejus putredinem relicta, velut cum ex putreſcente vino fit acetum. Quare in Microcoſmo non datur vera uſtio, & quæ humorum uſtio vocatur in febribus eſt vera putredo, cujus exurens vapor, ſeu vaporoſum recrementum in cor elatum expirationis uſum adauget.

Auctoris ſententia.

Incineratio in febribus.

Mercati rationes revelluntur.

Locorum ex Gal. adductorum declaratio.

Febris ardens ex humorum excandeſcentia, non ex uſtione eſt.

Uſtio melancholici ſucci quid ſit.

Erunt ergo duo uſus aucti, ſeu duo calores in febre putrida. Unus quidem in quo febris forma ſita eſt, cujus cauſſa inſpirandi utilitas augetur. Alius vero, qui eſt antecedens febris cauſſa, & eſt putridum recrementum, cujus præſentia expirationis utilitas urgetur. Quandoquidem etiam in ephemera ſit duplex ſubjecti calor, qui in ſpiritibus procedit, & qui calido cordis innato formaliter inuritur, tamen unius ſpeciei calores ſunt, qui ambo in ſolius inſpirationis incrementum collineant. Propterea ſicut in diariis major & celerior fit diaſtole ſyſtole, ita expiratione inſpiratio. Viceque verſa, quemadmodum ſyſtole in putridis eſt tum major tum celerior dyaſtole, ita inſpiratione expiratio, ceteris tamen paribus, de putridarum enim principio, & augmento præcipue hoc eſt intelligendum, non de reliquis temporibus, ut Galen. obſervavit. Sed & in hoc reſpiratio pulſum ſuperat; Etenim, ut recte obſervavit Thomas a Veiga primo de febribus ſectione 3. ſicut utiliſſimum in putridis eſt dilatatione celerior pulſus contractio, ita ejus cognitio eſt admodum ardua. Et licet Galenus 3. de Præſag. pulſ. 5. diligentiſſime conetur manu ducere generoſum medicum ad ejus ſenſationem, nobis tamen rariſſime eſt perceptibilis: nam contractionis pulſus celeritatem nemo percipit, niſi in pulſu vehementi, primo de digno, pulſ. *cap.* 3. & ſequentibus: & cum in initio acceſſionis ob frigus & humorem vires obruentem pulſus ſit languidus, & parvus, rariſſime eſt locus hujus cognitioni. Secus de expiratione, quæ inſpiratione ipſa non eſt minus ſenſibilis, immo ſenſibilior, cum ſæpenumero cum efflatu tum anxifero, tum luctuoſo fiat, ut propterea putridæ febris, ejuſque putridæ fuliginis ex thoracis magis quam pulſus contractione cognitio habeatur. De uſu utroque eſt quædam Galeni auct. primo *de dyſpn. cap.* 21. & potiſſimum 24. quæ eſt captu difficilis. Ait ille, ibi expirationem magnam & brevem, hoc eſt denſam, cieri, inſpirationem vero parvam, & longam, hoc eſt raram, ubi calor eſt præter naturam auctus, & imminutus qui ſecundum naturam. Et vice verſa ibi inſpirationem magnam, & denſam formari, expirationem parvam, & raram, ubi auctus eſt calor ſecundum naturam, & imminutus qui præter naturam. *Sæpenumero autem auctum eſſe calorem præter naturam, imminutum eſſe naturalem.* Hæc enim auctoritas duplicem habet ſenſum. Primus eſt, calorem nativum ſæpenumero eſſe imminutum, hoc eſt perfrigeratum, qualis in perfrigeratis obſervari ſolet: & hoc ſenſu non verum, ſæpenumero auctum eſſe calorem præter naturam, & imminutum naturalem, hoc eſt perfrigeratum: hujuſmodi enim perfrigeratio in febribus non ſæpe, ſed raro accidit. Alius eſt ſenſus, ut plurimum auctum eſſe calorem præternaturalem, hoc eſt, hunc urgere magis quam naturalem, etiamſi ille auctus ſit: & in hoc ſenſu veriſſimum eſt, ſæpenumero, in febribus ſcilicet putridis, quæ ut plurimum occurrunt, imminutum eſſe naturalem, hoc eſt minus urgere, quam præternaturalem, ideo expirationis reſpectu raram, & parvam eſſe inſpirationem.

Calores duo in febre putrida.

Calor auctus & imminutus naturalis & præter naturam.

Remanet, ut colophonem capiti imponamus poſtrema contemplatione, numquid ex uſu aucto utroque reſpiratio æqualis, vel inæqualis reddatur. In methodo enim ſæpius dictum eſt, ex uſu aucto, vel imminuto reſpirationem æqualem fieri. Tamen in oppoſitum videtur eſſe, quod ſine rhythmo contingat reſpirationem reddi inæqualem, videlicet cum ex duorum uſuum alterutro urgentiori facto accidit, unam partem reſpirationis frequentiorem & majorem fieri altera: in putridis ſane expirationem; in ephemeris & hecticis inſpirationem, ut de pulſu etiam aſſeritur, pari enim paſſu pulſus & reſpiratio progrediuntur. Propterea examinandum, an eadem pulſus, & reſpirationis ratio exiſtat? Etenim Capivacceus ex 2. de cauſ. pulſ. primo ait, ex uſu aucto *non ſenſibilem fieri inæqualitatem.* Et 1. de criſibus 3. habetur pulſus tertianarum eſſe æquales: pariter pulſus ſynochi 9. metho. 3. & 4. In contrarium tamen eſt idem Galenus primo ad Glauc. *cap.* 1. & 5. aſſerens, commune ſignum putridæ omnis eſſe pulſus inæqualitatem: quam Thomas a Veiga l. c.

An ex uſu aucto reſpiratio æqualis, vel inæqualis reddatur.

vult

vult eſſe inæqualitatem tum collectivam, tum in uno pulſu, propterea quod, dum uſus aucti caloris urget, accelerat natura initium diſtenſionis, in medio autem remoratur motum propter humores, & vapores partim obſtruentes, partim gravantes, & rurſus ab uſu irritata accelerat finem diſtenſionis, & pari ratione fit collectiva inæqualitas biſpulſans. Sed mea ſane ſententia hæc inæqualitas non neceſſario putridam comitatur febrem, ni ſimul concurrat, aut facultatis imbecillitas, aut inſtrumenti ineptitudo. At ex uſu aucto ſolo, ut tali, non fit pulſus inæqualis inæqualitate collectiva ſenſibili, ſed tantum febrili inæqualitate. Quæ eſt duplex pro duplici uſu; etenim urgente fuligine ad expellendum, inæqualitas fit in ſyſtole, quæ eſt major & celerior: urgente vero ſimplici calore ad attrahendum fit inæqualitas in diaſtole, quæ & major, & celerior redditur. Et hæc eſt vera inæqualitas febrilis, quæ in putridis; in acceſſione enim uſu prævalente ad expellendum inæqualia in magnitudine, & celeritate fit ſyſtole ad diaſtolem: in integritate vero, prævalente ſolo calore, fit oppoſita inæqualitas in diaſtole. Quod ſi accidat a copia vaporum facultatem aggravari, & inſtrumentum aut obſtrui, aut repleri, accidit quoque inæqualitas collectiva, quæ alioquin in putridis, quatenus putridæ ſunt, non eſt neceſſario requiſita, ut putavit Thomas. Reſpiciens ergo Galenus ad inæqualitatem febrilem, ex uſu aucto in febribus pulſum reddi inæqualem, potiſſimum in putridis, ſcripſit. Ad inæqualitatem vero compoſitam non neceſſario, & ſenſibiliter pulſum inæqualem fieri voluit, & ita Galeni loca componuntur. Pari ratione de reſpiratione eſt ſentiendum, ex uſu aucto utroque utramque fieri inæqualitatem febrilem, non tamen veram inæqualitatem ſingularem, vel collectivam. Neque ex oppoſito uſu viciſſim urgenti reſpirationis motum interpellari, quemadmodum in pulſu contingit; ob organorum enim magnitudinem dipnoen dicroco proportione reſpondentem fieri non accidit, niſi anguſtia concurrat, ut in methodo dictum eſt. Certiora item ſigna ex reſpiratione magis, quam ex pulſu deſumi de ephemeris, ac putridis ſuperius demonſtravi, idem & de hecticis conſtat. Quod tamen loco Galeni pulcherrimo confirmare cupio. Locus eſt 10. metho. 8. in quo jubet, ægrum hæctica conflictatum frigidiſſimum aerem inſpirare debere, ut calorem cordis ſolida abſumentem refrigeret, ecce ſolius inſpirationis adauctam utilitatem. Et rationem aſſignat ſubjungens; *Siquidem per pulmonem, quod rarum eſt viſcus, difficile non eſt, ut tum qualitas ipſius, tum etiam ſubſtantia ad cor facile perveniat: at per cutem, fieri nequit, ut ejus vel qualitas, vel ſubſtantia ad cor perveniat, utpote prius denſatam.* Quibus verbis non levis contradictio contineri videtur, quam obiter tango; Galenus enim alibi contra Eraſiſtratum ſtatuit, per pulmonem cordi ſolam communicari qualitatem, non ſubſtantiam; hanc vero per cutim ad ſpirituum generationem. De hac re tamen plura ſcripſi in Eraſiſtrato defenſo. Nunc vero dici poteſt, Galeni animum fuiſſe, reſpirationis quidem naturalis utilitatem in ſolo refrigerio ex aere attracto conſiſtere, ad quam cenſet ſufficere qualitatem ſine ſubſtantia. Verum violentæ reſpirationis uſum ferri non tantum in qualitatem, ſed & in ſubſtantiam aeris inſpirati, maxime cum cutis habitus eſt denſatus, denſatur autem in loco frigido; Sed, ut dixi, hæc per tranſennam, ut pateret, unicum in hæctica eſſe caloris cordis impenſe refrigerandi, & reſtaurandi neceſſarium abuſum, ut major, & celerior in ipſa ſit inſpiratio. Hæc de uſu naturali. De animali enim plura ſcripta ſunt in Methodo, quæ non ſunt repetenda, tum de ejus natura, tum cauſſis, & genericis, & ſpecificis.

Pulſus inæqualitas febrilis.

Dubium.

Solutio.

CAPUT II.

De Cauſſis magna, & denſæ reſpirationis ex coarctatione, ſeu anguſtia pulmonum. Et primum de conſtipatione eorum a tuberculo, duritie, & calculo.

Ex coarctatione, ſeu anguſtia pulmonum reſpirationem quam maxime lædi, indeque magnam, ac denſam reſpectu thoracis, parvam & denſam ratione ſpiritus ſæpius in methodum dictum fuit. Cum vero in antecedenti parte de thoracis anguſtia ſermonem inſtituerimus cujus cauſſa reſpiratio utroque modo parva ac denſa efficitur aeris nimirum, & thoracis reſpectu. Propterea juxta diviſionem ibi inſtitutam hoc loco agendum eſt de Pulmonum anguſtia, cujus cauſſa duntaxat aeris inſpiratio imminuitur, non tamen magna tollitur thoracis dilatatio. Et profecto pulmonum coarctatio, ſeu anguſtia aut attinet ad pulmones ipſos, aut ad intermedias eorum regiones, aut denique ad ipſorum vaſa, venas nimirum & arterias. Ad ipſos pulmones attinet coarctatio, quæ eſt *conſtipatio*, *compreſſio*, *coaleſcentia*, *& ſubſiſtentia*. Spectat & ad pulmonum numerum *defectus*. De quibus antequam agatur, præſupponendum, quod quemadmodum ex thoracis anguſtia difficilis ſpiratio fieri nequit, ni anguſtia ad pulmones perveniat: ita ex pulmonum coarctatione eadem difficilis reſpiratio fieri non poteſt, niſi anguſtia ad ipſas perveniat pulmonum aſperas arterias. Quemadmodum tuſſis non promovetur, affecta ſola pulmonum ſubſtantia, niſi aſperarum arteriarum membranis affectio communis fiat: Hinc eſt, ut quæ pulmonis coarctationis ſpecies eſt una, arteriis aſperis alia exiſtat. Exordiamur a pulmonum coarctatione, quæ fit a *tuberculo*, *calculo*, *& ſcirrho*; hæc enim quæ ipſi pulmoni eſt conſtipatio, aſperis arteriis eſt compreſſio. *De tuberculo* pulmonis egit Galenus primo *de dyſpn. cap.* 11. quem locum perperam expoſuit Capivacceus de difficili reſpiratione, ait enim ibi a Galeno proponi tuberculum intra bronchia, cum tamen ibi loquatur de tuberculo nato in ipſa bibula pulmonum ſubſtantia, ejus enim verba hæc ſunt: *Similiter autem ſi aliquid circa ipſum induretur*, pulmonem ſcilicet, *aut tuberculum naſcatur premens, & coarctans ipſum aſperarum arteriarum genus*. Pro duritie vero *ſcirrhum* intelligit, quem 4. ex præſagiis pulſ. negavit in pulmone fieri & cerebro, hæc ſcribens: *Cerebrum & pulmo fortaſſiſne admittunt quidem ſcirrhum*. Recte tamen appoſuit *fortaſſis*, aliquando enim ſpongioſa pulmonum ſubſtantia induratur. Memini enim Mantuæ anno 1627. in cadavere virginis cujuſdam me obſervaſſe pulmonem ſiniſtrum coſtis valde connexum & ſcirrhoſum, præſertim circa coſtas ſpurias uſque ad dorſum. Huic & pericardium turgentiſſimum protuberabat ichore flavo oppletum. Cor ad conum exulceratum affuit. Laboravit hæc difficili ſpiratione magna & denſa ſecundum totum thoracem, & erecta cervice cum dolore ad dorſum obſcuro, & cordis palpitatione. Vidi & in pulmonibus ſcirrhoſam duritiem ſteatoma referentem, ut anno 1628. Mantuæ in admirabili caſu filioli Domini Mattæ, in cujus pulmonis ſiniſtri lobo ſuperiori poſtica ſpinæ parte, cui ligamentoſo nexu præter naturam coalitus erat, duriuſcula quædam materia extra vaſa alba, & ſteatomatoſa coaluerat. Cui & reliquas obſervationes ſeminatorie propoſitas hoc loco annectere placet, quæ tametſi non omnia ad præſens attineant inſtitutum, tamen quia in filiolo quinquenni admiratione digna fuere, ideo digna etiam ſunt ut aliis objiciantur. In primis mentum in regione ad pubem utrinque peritonæo hærebat, cum tamen hæc pars libera, & ſoluta eſſe debeat. Vermes aliquot ſanguine ſaturati rubentes ex nigro in inteſtinis tenujoribus adhuc vivi in defuncto cadavere fuere inventi. Rectum inteſtinum naturali conformatione anguſtiſſimum. Ren dexter rotundus, ſiniſtroque multo major, & colo inteſtino præter modum connatus. Epatis gibba annexa coſtis plurimis membranulis, ceu frænulis, ſed diaphragmati inſigni coalitu carneo, inflammata & dura. Pulmo dexter ſecundum utroſque lobos valde erat inflammatus, præſertim in regione ad ſpinam. Siniſter lobus ſuperior totus erat annexus coſtis, nexu membraneo, ſpinæ vero, ut ſupra expoſui. E cordis ſiniſtro ventriculo ab utriſque venis; ex dextero ab arteria venoſa muſcoſitas ſatis ſolida dependebat. In pericardio nulla aqua. In Eccleſia Patrum Carmelitarum meo ſuaſu fuit exenteratus coram multis Profeſſoribus, ut pulmonis inflammationem, & quam Parentibus prædixeram, prædicta parte lateſcentem ſpectatoribus aperirem. Obiit puer poſt decimam quartam cum reſpiratione difficili varia, luctuoſa ſemper, cum febre comatoſa, unius lateris convulſione, & ſiniſtri omnimoda reſolutione, de cujus diverſis ſymptomatis varia a me ſparſim ſunt dicta. Ceterum præter tuberculum, & duritiem *calculus* quoque inter ea eſt numerandus, quæ in pulmonis ſubſtantia concreſcunt, eamque coarctant. Et ſane plures ſunt Practicantium obſervationes hac de re, quas ſigillatim enumerat doctiſſimus Schenchius in ſua Lithogeneſia, lapidum videlicet aſperis pulmonum arteriis conglutinatorum, ac ſæpe etiam excretorum. Pauciores tamen ſunt calculorum ipſimet pulmonum ſubſtantiæ infixorum oculares demonſtrationes, & præter illam Heſneri nullæ fortaſſis ſunt aliæ. Ego Bononiæ in famulo Nobilis Ghiſilerii, qui repentina morte objierat, calculum obſervavi rotundum ad inferiorem ſiniſtri pulmonis lobum. Reſpirabat hic difficulter, & ambulans gradum ſiſtere cogebatur, decumbens ſurgere, & ambulare. Sed præter calculum etiam tuberculum habuit ad ſuperiorem ejuſdem pulmonis alam.

Tuberculū Galeno in pulmonis ſubſtantia.

Scirroſa durities in pulmone.

Calculus in pulmone.

CAPUT III.

De Pulmonum compreſſione a Mediaſtino adipeo, coaleſcentia cum pericardio, ſubſiſtentia, nec non de pulmonis defectu.

Coarctatio pulmonum, quæ *compreſſio* dicitur, illa eſt, quæ fit a mediaſtino: quæ enim a thorace, & ſepto tranſverſo, parvam diſtenſionem parit: quæ autem a Mediaſtino magnam non prohibet; ideo hæc & non illa ad præſentem attinet partem. Compreſſio igitur

Compreſſio pulmonum a mediaſtini pinguedine.

igitur pulmonum a mediaſtino fit, cum ab ipſo adipe pleno comprimitur. Solet enim aliquando tantus adeps circa hanc membranam ferruminari, ut ejus pondere pulmo preſſus debitam pro aere inſpirando ſui dilatationem impediat. Cumulum inguinis hujus in pluribus obæſis annotavi, qui ſatis difficulter reſpirabant. Memini Mantuæ hanc mediaſtini pinguitudinem me in Uxore Malateſtæ obſervaſſe, cujus obitus hiſtoriam alibi deſcripſi; in ſiniſtra enim mediaſtini parte ad cordis capſulam copioſum adipem bullatum inveni. Talem quoque in nobili Hiſpana. Obſervavi ſæpius *pulmones cum pericardio* valde conjunctos, ut & pericardium cum corde, citra tamen hydatides, quas hominibus, ſimiæ, & galli apertionis exemplo, evenire poſſe ſtatuit Galenus 5. *lib. de loc. aff.* 1. Ægrotantes vero ſic affecti non libere reſpiraverant, ſcilicet ob coaleſcentiam pulmonis cum pericardio, de qua coaleſcentia ſuperiori parte plura diximus; hæc vero, quam hic poſuimus, coaleſcentia non magnam prohibet thoracis diſtenſionem. Ab ea autem, quæ ex pulmonum ulcere, qualis naſcatur dyſpnœa, alibi poſuimus. Enimvero *ſubſidentia* pulmonum in eorum ſiccitatem eſt referenda, qua pulmones areſcunt, & ſubſident, ut aere, quemadmodum opus eſt, repleri nequeant ad ſufficientem inſpirationem, & propterea parva, etiam denſa reſpiratio fieri cogatur cum perpetua ſiti, macieque totius, ſicut in defuncto Principe obſervavi, qui ſiniſtrum pulmonem aridum, dexterum vero purulento ichore plenum coſtis adnatum habuit. Hiſque diebus, dum hæc ſcriberem, hominem circulatorem exenterari curavi, cui pulmo ſiniſter totus reſiccatus erat, coſtiſque omnimode per totum, & dorſo coaluerat. Et olim cum aſſiſterem xenodochio Mortis Bononiæ, hominem vidi ſtit-hydropicum, cui ſiniſter pulmo totus fuerat conſumptus. Geminatarum namque partium aliarum quemadmodum una aliquando aut deficit aut conſumitur, ut de renibus aliquando patuit: ita in hoc ſubjecto ſiniſtrum pulmonem totum conſumptum obſervavi, ſervato veluti fruſtulo quodam aortis arteriis, hoc eſt bronchiis applicato. Reſpiraverat æger vivens celeri inſpiratione, cum ſemiſpirans potius vitam miſeram degeret ob unius pulmonis defectum. Nuperrime autem, cum viſitarem Nobilem Vidianæ Gubernatorem Sereniſſimi Ducis Caroli juſſu, mihi retulit Excellentiſſimus D. Joannes Baptiſta præclarus illius oppidi Medicus, & vulgaris Philoſophus in Cadaverum exercitio exercitatus ſe elapſis menſibus ſubjectum vidiſſe, cui deerant ambo pulmones, ut utrinque quid potius ſubſtantiæ pulmonicæ analogum videretur, in cujus thorace ſtagnabat aqua veluti lactea, quæ tamen non erat ex empyemate pus verum. Ita & in alio ſtit-hydropico dixit ſe unius pulmonis carentiam ſuis oculis vidiſſe lateris illius, quod aqua erat plenum.

Coaleſcentia pulmonum.

Subſidentia pulmonum e ſiccitate.

Defectus pulmonis.

Hunc vero pulmonis defectum pendere exiſtimo, tum quoniam pulmo refrigeratus nequeat alimentum in ſui ſubſtantiam convertere, ut inde vero marcore conficiatur, tum quoniam ab aquæ cui innatat, ſalſedine continuo abſumatur. Ita enim videmus viſcera aqua macerata dealbari, & eorum parenchymata abſumi, ſolis fere relictis vaſorum plexibus. Sed de hac re fuſius ubi de hydrope thoracis.

CAPUT IV.

De Cauſſis magnæ, & denſæ reſpirationis ex Anguſtia intermediarum regionum pulmonum: & primum ex Empyemate. De forma empyematis potiſſimum ex difficili reſpiratione.

SEquitur ſecundum coarctationis genus ad ipſas intermedias pulmonum attinens regiones, cujus cauſſa reſpiratio magna, & denſa fit ex thorace, parva ex pulmonibus. Ad hujuſmodi vero anguſtiam efficiendam duæ præcipuæ concurrunt cauſſæ *empyema & ſtit-hydrops*. De priori prius, cujus natura difficilis captu ut optime innoteſcat, ab eſſentia, cauſſis, differentiis, ac ſignis petenda eſt. Quoad primum ſupponenda ex mente Hippocratis eſt diſtinctio inter *empyema & empyon*: id enim intereſt, quoniam empyematis nomen ex cujuſlibet partis ſuppurato competit: empyi vero non niſi ex pleuritide, & peripneumonia ſuppurata, aut alia ſimili cauſſa intra thoracis cavitatem, denominantur: qua ſignificatione hoc in loco ſermo eſt de empyemate inſtitutus. Hujus empyematis formam alii collocarunt in ſputo ſanioſo, ut apud Philonium, conſequenter in excreto mutato a toto genere præter naturam. Quod tamen abſolute non eſt proferendum, non enim empyema neceſſario per ſputum expurgatur. Alii empyema puris collectionem in thoracis cavitate eſſe diffinivere: hi tamen diſcrepant, cum alii collectionis formam unam, alii aliam eſſe voluerint. Quidam enim morbum in numero aucto eſſe crediderunt, ut Maſſarias, & Mercatus, cum in exceſſu ejus natura conſiſtat. Alii puris effuſionem eſſe determinaverunt. Hi tamen affectum in fieri potius deſcripſerunt, fit enim empyema dum pus effunditur, factum eſt, cum effuſum, ſed nec omne empyema fit per effuſionem, niſi quamlibet tranſmiſſionem effuſionem quis appellet. At collectio eſt communis puri quod tranſmittitur, & congeritur. Veriores vero eos eſſe judico, qui hanc puris collectionem morbum in via, & in aucta magnitudine, diverſo habito reſpectu, dixere, ut Capivacceus. Intermediæ enim cavitatis eſt anguſtia, hoc eſt *conſtipatio*: eſt vero aucta magnitudo, ſi ad ejuſdem thoracis quantitatem præter naturam auctam reſpectus habeatur. Erit ergo empyema conſtipatio cavitatis thoracis. Sed ſi ad thoracem anguſtia attineat, quomodo magna ejus dilatatio in inſpiratione fieri poterit, quam fieri omnino ex empyemate Galenus ſcripſit primo *de dyſpn. cap.* 11. & *lib.* 3. *cap.* 5. Diximus enim ex ipſius ſententia, empyema affectum eſſe citra dolorem, & anguſtiam thoracis, ideo non impedire magnam thoracis diſtenſionem, quemadmodum æqualem ſpiritus attractionem. Addo Hippoc. locum in Coacis de pleurit. tex. 36. & 37. qui inter reliqua empyematis ſigna *dyſpnœam* ponit, quam parvam, & frequentem, hoc eſt denſam Duretus commentatur, quinimmo & dolorem quem idem Auctor contumacem explicat; hæc enim e Galeno poſitis e diametro opponuntur. Enodatio dubiorum propoſitorum empyematis formæ ſtatuendæ admodum congruit. Prima ergo de dolore facile ſolvitur, cum Hippocrates prædictis textibus loquatur de vomicæ pleuriticæ diſtenſione, cum pus erupturum eſt; tunc temporis enim nondum eſt empyema, dum imminet; ideo non ſine contumaci dolore fit, & eſſentiali thoracis anguſtia; & propterea mirum non eſt, ſi reſpiratio utroque modo parva fiat, & potiſſimum ratione thoracis. Galenus vero, cum ſtatuit, empyema eſſe indolens, locutus eſt de empyemate ſtatim facto, in quo fugax eſt doloris levatio, ut thorax commode ſe dilatare valeat. Secunda difficultas de anguſtia eſt longe major, cum puris conſtipatio revera ad thoracis cavitatem attineat. Tamen etiamſi puris collectio ſit conſtipatio, non ea tamen formæ ratione lædit, ſed quatenus pulmonem comprimit, efficitque quo minus pulmo poſſit dilatari: atque etiamſi thoracem quoquo pacto premat, non ejus tamen magnam dilatationem impedit. Galenum legito *loc. cit.* ſcribentem: *Verum cum juxta pulmonem affectus ipſe incumbit, quamvis thorax ſe plurimum diſtendere poſſit, tamen parum inſpirat: Ita etiam ubi intermedia ipſorum organorum regiones fuerint occupatæ.* Et maxime obſervandum, Galenum thoracis cavitatem *intermediam organorum*, hoc eſt pulmonum, *regionem* appellaſſe; thoracis enim cavitates illæ non in thoracis ipſius, ſed pulmonis gratiam ſunt conditæ. Hinc conſtat, a vero empyemate diſtinguendas fore eas ſuppurationes, quæ in thoracis ergaſtulo minime colliguntur, ſed adhuc vel in abſceſſu, ſeu vomica, vel in partium ſubſtantia ſtabulantur. In vomica quidem, cum pus ipſum conficitur, hujuſmodi enim fientem ſuppurationem, *rigoriferum empyema* nuncupare conſuevit Hippocrates. In partis vero ſubſtantia: & hoc quidem eſt duplex, empyema catachriſticos, ſalubre unum, pernicioſum alterum. Salubre eſt, quod potius in phlegmonico humore purulento, & probe cocto conſiſtit, quam in vero pure. Concoqui autem dicitur, quod in parte inflammata prius liquatur, poſtmodum attenuatur, tandem ad debitam, & mediocrem craſſitiem redigitur, ut per partis inflammatæ tunicam facile reſudare poſſit citra ipſius ruptionem, hæc enim eſt illa ſputi concoctio, quam laudat Hippocrates; non eam ſummam craſſitiem, quæ veri puris eſt comes, quæque membranæ rupturam machinatur: hoc pariter eſt ſpurium empyema. Pernicioſum vero id eſt, quam partis ſubſtantiam polluit, fœdatque, de quo Hippocrates in Coacis de Pleu. tex. 12. 20. & 35. & potius in partis corruptione, quam humoris coctione ſitum eſt, & ſuppuratione; eſtque potius ad gangrænam, quam via ad empyema. Fit vero, cum ambo, & pus, & ſputum aut deductum, aut permixtum ſeptima apparet die, illud quidem ſine pepaſmo mere bilioſum, flavum, vel viride, hoc vero cænoſum, & amurcoſum; tale enim mutationem habet humoris phlegmonici potius in gangrænam, quam in empyema, ceteriſque paribus, in decima quarta Ægrum perdit. Hæc ergo pſeudoempyemata ſunt, quoniam eorum collectio nulla eſt, potiſſimum in thoracis cavitate. Quamobrem erit verum empyema *pulmonum coarctatio ex conſtipatione a pure intermedias organorum regiones occupante.* Enimvero hujus cauſſæ ſunt inveſtigandæ, ut præcipuæ ejus differentiæ habeantur, quot enim cauſſæ, tot differentiæ. Ex his patebunt diverſæ reſpirationis læſiones, & ſigna omnia. Ex cauſſis ergo internis decem empyematum genera agnoſco, nimirum hæmoptoicum, pleuriticum, peripneumonicum, anginoſum, lethargicum, tuberculoſum, catarrhoicum, ulceroſum, traumaticum, & pulmonicum.

Diſtinctio empyematis, & empyi.

De quidditate empyematis multorum opinio.

Dubium.

Solutio.

Ab empiemite quæ ſuppurationes diſtinguantur.

Empyema ſalubre, & pernicioſū.

Empyematum genera e cauſſis decem.

CA-

CAPUT V.

Examinantur ex cauſſis decem empiematum genera.

Empyema hæmoptoicum.

EXordiamur ergo ab empyemate hæmoptoico. Dari enim ex Hippocrate patet primo de morbis, ubi ex pulmonum vena, aut eroſa, aut aperta, aut rupta empyema fieri ſcribit. Rupta ſane, dum habet, *cum venula aliqua in ipſo fuerit rupta*, in ipſo ſcilicet pulmone: & cum ait, *ex vena in pectore aperta*, ejus apertionem ad empyema aperit. Tandem eroſionem ſubjungens: *aliquando verò ex venis ulcus ſanguinem ingerit, & putrefactus fit pus*. Idem empyematis genus indicare viſus eſt, quod ex pectoris *varice*: ſanguis enim in thoracem effuſus e vena aut rupta, aut aperta, aut eroſa putreſcit, & in pus vero vertitur pepaſmo. Hoc ipſum empyma & Paulus propoſuit ob cruentam expuitionem. Et Auctor apud Philonium ſanguinis ſputum in ſerie cauſſarum empyematis repoſuit. Inter recentiores Mercatus eandem nactus eſt opinionem. Obſervandum tamen eſt, ſanguinem in thoracis cavitatem effluere. Uno quidem ex vena, ut dictum eſt; alio modo ex vomica, cum hæc rumpitur antequam pus ſit factum, ut recte poſuit Riolanus: quod tamen raro accidit. Hinc patet mancos fuiſſe Maſſariam, & Capivacceum, quippe qui puris coctionem in ipſa thoracis cavitate ex ſolo catarrho, & non ſanguine agnoſcunt. Vix tamen ſine tabe datur hoc empyematis genus, quod a vena pulmonum, aut rupta, aut eroſa.

Pleuriticū.

Sæpius vero *pleuritidi*, *& peripneumonia* legitimum empyema ſuccedere, conſtat ex Hippocrate paſſim in Coacis, & Aphoriſmis: cum enim anacatharſi per ſputum non expurgentur, reliquum eſt, cieri metaptoſim inflammati in ſuppuratum, ut inde fracta vomica, & pure effuſo ſequatur empyema.

Peripneumonicum.

Anginoſū.

Ceterum *de anginoſo* empyemate eſt difficultas, cum de eo nihil prorſus ſcripſerit Hippocrates in Coacis, in quibus ex profeſſo de hoc agit affectu. Aretæus vero ex angina in empyema tranſitum vult fieri: cum defluxa e gutture in pulmones materia ab expultrice aberrante tranſmittur per pulmones in thoracis cavernam. Sicuti enim oppoſita anacatharſi pus e pectoris cavitate in pulmonum fiſtulas tranſmittur, & materia concocta ex tunica in eorundem bronchia tranat: ita aliquando accidit, aut tranſumi, aut reſudare, aut fluere materiam e larynge in pulmones, & cavam eorum regionem. Idem putavit Auctor apud Philonium ſcribens: ex ruptura ſquinantiæ fieri empyema. Et inter recentiores Mercatus & Capivacceus idem voluere. Nec ſane hoc negandum, cum Hippocrates de converſione anginæ in empyema hunc nobis reliquerit aphoriſmum lib. 5. 10. *Quibus ex angina in pulmonem fit mali converſio, ii intra dies ſeptem moriuntur: ſi vero hos effugerint, purulenti evadunt.* Quam ſuppurationem reliquis periculoſiorem credidit Mercatus, non quidem, meo judicio, ratione empyematis, ſed ob timorem ſuffocationis, antequam fiat ſuppuratio. Hippocratem porro in Coacis hujus empyematis ex angina non meminiſſe mirum non eſt, cum eo in libro de ſola pleuritide, & peripneumonia loqueretur.

Lethargicum.

At vero *lethargicum* empyema ſolus præter Commentatores obſervavit Mercatus apud Hippocratem primo lib. Coac. tex. 145. in quo hæc: *Quicumque vero ſanantur ex lethargicis, ut plurimum ſuppurati fiunt*, ob materiæ intra thoracem decubitum. Non tamen admodum frequenter fieri ſubjungit Mercatus, quod ut plurimum ſcripſit Hippocrates. Tamen ſenſus ſententiæ Hippocraticæ eſt ita enucleandus. *Quicumque ſanantur hoc modo*, deſinente ſcilicet lethargo in peripneumoniam, *ut plurimum ſuppurantur*: & cum lethargus non frequenter in peripneumoniam terminetur, hinc eſt, quod raro etiam lethargici fiunt empyici; non tamen hoc ſenſu repugnant hæc duo, raro fieri, & ut plurimum.

Tuberculoſum.

Tuberculoſum quoque dari empyema, quod ejuſdem ægre concoctilis tardiorem pepaſmum conſequitur, praxis docet, nec videtur habere controverſiam, ſive id ad pulmones, ſive ad thoracem attineat. Quemadmodum enim rupto tuberculo crudo intra bronchia, ut in caſu Puellæ Agaſis apud Hippocratem, fit ſpiritus denſus: ita eodem extra ſuppurato ſequitur empyema.

Catarrhoic.

De *catarrhoico* empyemate non levis eſt controverſia, non quidem an detur, conſpicua enim eſt Hippocratis ſententia, *diſtillationes a capite in ventrem ſuperiorem intra viginti dies ſuppurari*: & in Coacis de pleurit. tex. 41. qui habet. *Qui futuri ſunt purulenti, primum quidem expuere ſalſa, mox dulcia*, empyema enim intelligit a pituitæ ſalſæ prolapſu & collectione citra inflammationem: cujus curationem præcipit auſpicandam a caput ſiccantibus. Sed controverſia in eo eſt ſita, num ſit vera ſuppuratio, omnes enim, præter unicum Mercatum, eſſe negant, ſtatuentes, purulentam pituitam eſſe quidem puri analogam, non tamen verum, & univocum pus, quod ex ſolo ſanguine, & carne contuſa producitur. Et adducunt clarum illud Galeni teſtimonium 7. aph. 30. Proinde Riolanus eo acceſſit, ut crediderit, tale empyema non eſſe periculoſum, cum ſaburra illa pituitoſa expurgata, ſanitati priſtinæ ægri reſtituantur. Solus ergo Mercatus a communi opinione deſcivit, utpote putans pituitam in thoracis luſtro collectam fieri verum, ac genuinum pus. Emergere autem in verum, & non æquivocum pus ex Hippocrate probat primo de morbis tex. 16. dicente: *Fit ſuppuratus, ſi pituita e capite in pulmonem diſtillet*, & ſubdente, *pus craſſum ab acceſſoria, & intus putreſcente pituita*. Pro pure enim vero pus intelligere ait Mercatus, quippe quod ob putredinem fœtore, reliquiſque veri puris accidentibus præditum reddatur. Cujus pepaſmus tametſi non ſit ingenti cum febre conjunctus, non tamen eſt ſine lenta febre. Contingit vero adveniente nova pituita adulterari. Non ego is ſum, qui abſurdam hanc ſententiam exiſtimem, dummodo recte ſit percepta. Si enim de ejus coctione, quæ in pulmonibus, loquamur, verum eſt, pituitam ſolam quandam puris ſimilitudinem adſcire, qua ita puri ſimilis efficitur, ut non ſolum quotidianos Medicos feſellerit, ſed etiam Eraſiſtratum, & Hippocratem ſpurium, quos ideo Galenus in commentario 2. de natura humana refellit, utpote credentes, concoctam pituitam in reſpiratoriis inſtrumentis, pulmonis nimirum, pus verum eſſe; eundemque crudum humorem in urinis concoctum: qui tamen viſciditate, ſi non gravitate, nec fœtore a vero pure diſtinguitur, ut recte Capicacceus. Cujus pituitæ concoctæ ad puris ſimilitudinem excretio illa eſt, quæ phthiſim macie, lentaque febre in juvenibus mentitur, imperitoſque Medicos nonnullos deludit. Verum ſi de vera ſuppuratione humoris pituitoſi, non de ejus coctione, ſit ſermo, hæc non in pulmonibus, ſed in thoracis cavitate tantum acquiritur, cum ob nimium inibi moram contractam coctionis veræ terminos ſupergreditur, ut corrupta potius, quam cocta pituitæ accidentia deferat, verique puris ſpecimen induat, & ex aperto thorace pus verum educatur, nedum ſputo vacuetur. Cumque Galenus pituitam pus verum fieri negat, de ejus coctione in pulmonibus, non de ſuppuratione in thoracis cavitate loquitur, ut ex loco proxime allato, in quo hæc: *Hi neque dejiciunt, neque expuunt ſpumoſa, tametſi fluxione, quæ ex capite fit ſæpe oppulenta ſint pulmonis arteriæ: quæ quidem fluxio poſtquam con octa eſt, expurgatur puri ſimilis.* Quamque non periculoſam pituitæ ſuppurationem Riolanus prædicat, eam eſſe dico, quæ in pulmonibus, non quæ fit in thoracis cavitate, & empyema producit. Vidi ego ſemel ſuppuratum ex pituitæ diſtillatione, quem nulla inflammatio præceſſerat, cui, confoſſa pleura pus verum, copioſumque in dies exibat, & objit. Neque eſt abſurdum quod ait Mercatus, pus pituitoſum nova pituita adulteratum, fucatumque nos fallere; cum & nos aliquando verum pus ex tabe decipiat, quod defluens e capite pituita infarcit, & occulit: ob hoc enim nonnulli eo aberrarunt, ut crediderint pus verum non eſſe, nec eorum pulmones ulcere detineri, quæ tamen phthiſi vera conſumpti periere; ergo & nos fallere quit pituitoſum pus acceſſoria pituita obumbratum, ut non pus eſſe credamus, quum non eſt ſyncerum.

Ulceroſum.

Sequitur ex ordine *ulceroſum* empyema. Ulceroſum appello, non phthiſicum, vel tabificum cum non tamen ex pulmonis, ſed etiam thoracis ulcere fieri poſſit, ut eſt apud Philonium. Tabificum vero illud eſt, quod aut antecedit, aut ſubſequitur pulmonum ulcus. Etenim ex phthiſi empyema factum vidi, pure non ſe per os expurgante, ſed in thoracis ſpatio inani ſtagnante: quod ideo nullam ſequitur ſuppuratam inflammationem. Id vero quod fit ex inflammatione, tabificum efficitur, niſi ſuo tempore expurgetur.

Pulmonicū.

Enimvero præter poſita genera accedit quod *pulmonicum* dixi, quod quidem non habet ſuam collectionem in pectoris cavitate, ſed in ipſo pulmone, cujus cauſſa pulmonicum dicitur, & quamquam ratione loci non ſit legitimum empyema, tamen & ratione materiæ ex qua producitur, & ratione modi, quo pus in pulmone colligitur, fere legitimum eſt dicendum. Fit enim, cum ſubſtantia pulmonis, uno in lobo, aut pluribus pure oppletur ſine ulcere, ut pus haud in vomica, ſed in bibula pulmonis ſubſtantia contineatur. Sæpius enim in Cadaverum ſectione tale empyema obſervavi, ut ante annos in Magnate Italo, cujus pulmo ſiniſter totus reficcatus erat, dexter vero pure turgidus, & phlogoſi affectus, qui propterea ſiticuloſus admodum, emaciatus, oreque dextera ſui parte toto ulceroſo jampridem reddito, obiit. Et Mantuæ anno 1628. hoc idem empyema in circulatoris corpore ſecto viſum eſt, cujus ſiniſter pulmo pariter totus exſiccatus, & fere conſumptus erat, coſtis & dorſo coagmentatus, cujus coaleſcentiam hactenus majorem non vidi, dexter vero in inferiori lobo dorſum, & diaphragma reſpiciente totus pure cænulento tumidus erat citra ulcus, ex quo aperto, ceu ex abſceſſu quodam, pus erupit copioſum. Senſim vero pus in pulmone colligitur, ideo nec peripneumoniæ ſigna affert. Sitiunt autem impenſe per longum tempus, qui hoc modo laborant, lingua eorum rubet, & areſcit, os ulceroſum nonnullis redditur; ſæpius adveniente phlogoſi maligna febre

pereunt;

pereunt; alii lenta febricula tabeſcunt, macrent, & marcent, mala e directo rubet per intervalla, & æque ſuper utrumque latus cubare videntur. Hoc empyema fortaſſe Hippocrates intellexit in Coacis, cum in pulmone empyemata fieri ſcripſit: cujus dictionem corrumpit Duretus permutans hoc modo, *empyemata ſunt per pulmonem*, ut extra pulmonem fieri oſtentaret potius quam oſtenderet. Poſtremo loco examini dandum eſt

Traumaticum. *traumaticum*, de quo Hippocrates in Coac. de Pleurit. tex. 68. in quo hæc: *Quibuſcumque ſauciatis thorace foris quidem trauma ſaneſcit, intus vero non periclitantur empyici fieri: & quibus tenera eſt intus cicatrix, diſrumpitur facile*. Non enim coibilis eſt pleura intus, ut caro & cutis extra, ideo vulnus non æque utraque in parte ſaneſcit. Relicto autem purulento ſeminario, pus novum gignitur, & colligitur; ſtatutiſque temporibus fracta cicatrice proſilit: & niſi pulmo ulceris labem attraxerit, aut ex vulnere inflicto, aut puris contactu, ſanantur ægri interno thoracis inquinamento ſuperato, & fluxu ablato. Inter eos, quos vidi, unus fuit Tonſor Bononienſis, qui ab alio forficibus ſauciatus eſt caſuali vulnere. Huic enim fiſtuloſum ulcus ex vulnere ortum ſaneſcere videbatur, & occludebatur, ut nec vi illata turunda apertum ſervari poſſet. Poſt dies aliquot ab occluſione ſponte recludebatur, cicatrice fracta, puſque copioſum exibat. Iterum priori modo occludebatur, & rurſus diſrumpebatur. Tandem æger remediorum auxilio integræ ſanitati eſt reſtitutus.

Riolani error de empyemate. Sed hoc loco Riolani errorem emungere expedit, qui de empyemate loquens inquit, dari abſceſſum *epigenematicum*, eo quod venæ pulmonum in exteriora terminentur. Quod tamen ut praxi medicæ, ita anatomicæ repugnat: venæ enim quæ in exteriora terminantur, non pulmonum ſunt, ſed thoracis internæ ex vena inconjuga, quæ extra cum thoracicis axillaribus conjunguntur. Sed de empyematum generibus, & cauſſis hæc ſatis.

CAPUT VI.

De ſignis empyematum ſyllogiſticis, potiſſimum ex difficili reſpiratione.

Signa empiematis duplicia. Empyematum ſigna ſunt duorum generum; alia enim ſunt ſyllogiſtica, ſeu diagnoſtica, & alia prognoſtica. Dicamus primum de primis. Circa quæ obſervo, Practicos de his tantum egiſſe, quæ facti empyematis ſigna ſunt, præter unicum Mercatum. Res tamen utilior eſſe videtur, ut non ſolum facti, ſed etiam fientis indicia tradantur, ut utriuſque diſtinctio clara habeatur. In prima igitur claſſe fientis empyematis ſigna perpendemus, quæ oſtendunt fi ntem pepaſmum, poſtquam eſt factus, & dum e vomica puris vomicus eſt erupturus. In ſecunda claſſe facti ſigna examinabuntur: & primo quæ ſunt empyematis ſtatim facti; quæque vergentis ad tabem. Secundo afferenda ſunt quæ puris ſubſiſtentiam in thoracis cavitate oſtendunt; quæque majorem, vel minorem ejus copiam. Tertio luſtranda erunt pravi empyematis ſigna. In ultima claſſe allocanda erunt, quæ unicuique empyematum generi congruunt. Exordiamur a prima claſſe.

Signa fientis empyematis. Fientis puris ſignum eſt *rigor cum acerbo dolore*. Nam & cum pus factum eſt adhuc vomica incluſum, fit rigor, cujus denominatione *rigoriferum empyema* dicitur, quod nondum effuſum; ſed diſtinguitur rigor fientis a facto; quoniam rigor fientis eſt cum dolore acerbo, rigor vero facti eſt cum ſola gravitate. Fit in fientis rigore dolor acerbus ob partis diſtenſionem, quæ phlegmonici humoris in pus mutatione ſequitur.

Rigor cum acerbo dolore. Sed notandum quod a paucis obſervatum, rigorem qui internum ſequitur pepaſmum eſſe *inæqualem, & inordinatum*: ita enim diſtinguitur rigor periodicus, & criticus a vaſis in febribus ab eo, qui ex ulcere, vel apoſtemate; ille enim ordinatus, & æqualis eſt, hic vero inordinatus, & inæqualis. Redarguit Mercatus Practicantes, quod inter fientis puris ſigna pro dolore gravitatem reponant, quæ non eſt niſi in facto. Deceptus tamen eſt Mercatus, cum nullus Practicantium gravitatem ponat pro ſigno fientis puris, cum nullus eorum ſigna proponat niſi facti empyematis. Præter rigorem in fiente pure futuri empyematis proponitur &

Tuſſis ſicca. *tuſſis ſicca*, quam etiam contingit fieri poſt ſuppurationem, ut ſolus Auctor apud Philonium obſervavit, cum hoc tamen diſcrimine, quoniam dum pus conficitur, tuſſis eſt ſicca cum ratione, cui humiditas ſuccedit confecto pure. At ſicca tuſſis in empyemate eſt ſicca cum falſa quiete, cum enim ſit prius humida præter rationem fit ſicca, & quieſcit. Mercatus quo-

Pulſatorius dolor. que inter ſigna fientis pepaſmi *pulſatorium dolorem* numerat ob inflammationis vehementiam. Quem tamen in pleuritide, & peripneumonia exſuſcitari Galenus omnino negavit 2. *de loc. aff.* 3. cui praxi reſpondet.

Pulſus hecticus. *Pulſum quoque hecticum* fiente pure cieri vult Mercatus, qui tamen eodem in loco inæqualem, & ſerrinum fieri ſtatuit, talis vero non eſt hecticus. Eodem tempore quo ſuppuratur inflammatio, conſpicuum eſt, reſpirationem talem fieri, qualis inflammationis ſpeciem ſectatur. Verum enimvero facti puris, & e vomica erupturi ſigna a nullo, præterquam a Mercato propoſita, nec tamen omnia. Etenim Hipp. in Coac. de pleurit. tex. 36. & 37. ſcripſit, ante vomicæ ruptionem neceſſario fieri *dolorem, dyſpnœam, & ptyeliſmum*, Mercatus vero ptyeliſmum maxime neceſſarium omiſit. Qui fit, quum in vomicæ diſtenſione, antequam rumpatur, reſudat puris ichor, qui ptyeliſmum promovet. Dolor autem eſt, quum in puris confectione acerbior, tunc enim membrana magis diſtenditur. Dyſpnœa eſt, quæ in dolentibus, & anguſtiis parva, & denſa cum tranſitu ad oppoſitas differentias, ut ex methodo apparet. Adnotavit Mercatus ſpiritum offendi, hoc eſt, ſuperinſpirari, hic enim eſt ſpiritus offendens, ut in methodo docuimus. Ait & ægros in ſermonis proprietate conturbari, quam feſtinationem in loquela Valeſcus vocavit, delirium intelligens. Succedunt ſigna effuſi puris *ſtatim & continuo*, ut ajebat Duretus, hoc eſt confeſtim in thoracis excipulum eructati, de quibus Hipp. *loc. cit. tex.* 34. Ad tria enim reducuntur capita. *Ad ea quæ ab initio apparuerunt. Ad ea quæ ſuperveniunt*. Et *ſi quid difficilius æger ſpiret*. Antecedentia ſigna ſunt ſymptomata inflammationem conſequentia, quæ cum morbo nullo modo quieſcant, lapſum in ſuppurationem fieri demonſtrant; non quieſcunt vero phlebotomia, nec pharmacia, nec diæta, nec parotide, nec crurali abſceſſu. Signa ſupervenientia ſunt, quæ inflammationi dum ſuppuratur ſuperveniunt, de quibus ſupra. Eorum vero, quæ confertim ruptam vomicam conſequuntur, unam ſolummodo proponit Hippoc. *Si æger difficilius ſpiret*, in unica difficili ſpiratione repoſitum. Quod ſignum ita non eſt intelligendum, ut rupta vomica; ſtatimque pure effuſo major ſequatur reſpirandi difficultas, ſed ſenſus debet eſſe, qualem appoſuit Duretus, *ſi aliquantulum æger difficilius ſpiret*, hoc eſt, ſi difficilis reſpiratio aliquo modo remittatur: effuſo enim pure dyſpnœa fugax, & leviter preſſa ad exiguum tempus ſuccedit; fit & fugax levatio gravitatis; omnia enim ſtatim effuſo pure quieſcere videntur, & rationem addit Hipp. dicens: *Rupta vomica ſanus eſſe videtur ſibi Ægrotus: quod ex loci anguſtia pus abiit in amplitudinem: ac ſpiritus, quem ſpiramus, in pulmone ſedem invenit*. Eſt tamen fugax hæc levatio gravitatis, & difficilis ſpirationis, cum poſt pejora prioribus fiant. Quare ſignum, quod omnes ponunt effuſi puris, *dolorem nempe gravem*, non eſt perpetuæ veritatis. Etenim datur tempus in quo eſt gravitas, & nondum ruptus eſt abſceſſus: & vice verſa datur tempus, in quo rupta eſt vomica, & tamen non eſt in thorace gravitas admodum moleſta. Tempus in quo moleſta eſt gravitas, nondum rupta vomica, eſt cum mutatio eſt facta inflammati in ſuppuratum, pure in vomica, ceu in ergaſtulo, clauſo; ita enim dolori acerbo, qui præfuit in puris confectione, ſuccedit gravitas. Tempus vero, in quo eſt ruptus abſceſſus, & tamen non adeſt gravitas, illud eſt, cum pus confeſtim e vomica erupit, pro eo enim tempore quieſcit gravitas, quæ tamen paulo poſt gravior redditur: hæc enim toto ſuppurationis ſtadio eſt dolorum viciſſitudo. Dum fit pus dolor eſt punctorius, & acerbus. Poſtquam factum eſt & reſidet in vomica, dolor fit ex acerbo gravis. Dum vomica pro pure eructando diſtenditur, rurſus dolor exacerbatur. Dum pus effunditur, & confertim ex rupta vomica decapulatur, doloris acerbi, & gravis, ut & aliorum ſymptomatum, fugax levatio: & ideo Gal. 1. *de dyſpn. cap.* 11. empyema inter vitia *indolentia* repoſuit, & 4. *de loc. aff.* 7. ſtatuit, ſuppuratos eſſe quidem orthopnoicos, ſed ſine calida exſufflatione expirare, antequam exurens febris accedat; quæ poſt ſuccedere ſolet, confirmato empyemate. Tandem enim cum thoracis cavitas pure impletur, dolor gravis in thoracis profundo ſentitur, & ingraveſcit, reliquis in dies gravioribus pariter redditis. Propterea ſicut reliqui Practici non ſunt audiendi, qui effuſo pure dolorem gravem ſimpliciter fieri autumant: ita non eſt laudandus hac in re Mercatus, qui effuſi puris ſignum ſimul ſine diſtinctione eſſe ſtatuit, dolorem remiſſiorem, & gravitatem in profundo thoracis. Hic alia oritur in ſignorum ſerie ordinanda confuſio, cum Practici omnes confundant nuper facti empyematis ſigna cum iis, quæ inveteratum, & tabificum aperiunt: quæ tamen ob curationem ſunt maxime diſtinguenda. Signa tabifici empyematis gregatim Hippocrates propoſuit in Coacis de peripneum. tex. 33. his: *At vero purulenti febres habent interdiu leves, de nocte fortiores, ac nihil expuunt commemorabile, ſudant circa collum, & jugulum, cavantur oculi, malæ rubent, manuum vero extimi calent digiti & exaſperantur, ungues adunci fiunt, pedes refrigerantur, & tument, puſtula toto erumpunt corpore, cibos jubent faceſſere: atque hæc ſuppurati ſigna ſunt inveterati*. In ſecunda ſignorum claſſe reponuntur, quæ puris in thorace exiſtentiam indigitant, de quibus ſolus Hippocrates ſufficienter egit *loc. cit. tex.* 66. & miror recentiores hunc locum non examinaſſe in his ſignis perpendendis ſteriles admodum. Sunt hæc ſigna, *lateris inæqualitas, calor, ſuſpenſum grave*. Lateris quidem inæqualitas his verbis ſigni-

Marginalia (right column): Signa facti puris. — Ptyeliſm. — Dolor. — Dyſpnœa. — Spiritus offendens. — Feſtinatio in loquela. — Signa effuſi empyematis. — Signa tabifici empyematis.

Signa exiſtentiã puris in thoracis cavitate oſtendentia.

ſignificatur; *quibus intumuit latus*; latus enim quod tumet, puris eo latere ſubſiſtentis ſignum præbet. Calor quoque qui vel eſt a pure recenter cocto, & collecto febrilis caloris impreſſionem retinente in nuper nato empyemate, vel ab eo, quod vetuſtate putreſcit, ejuſdem puris eodem in loco divertentis, quo calor ejus redundat, ſubſiſtentiam demonſtrat. Calor vero & tactu percipitur, & facto experimento. Experimentum a quibuſdam non recte eſt poſitum, ut a Capivacceo, qui linteum madidum ſolum thoraci applicat, & a Maſſaria, qui filum madidum. Recte autem id poſuit Valeſcus, qui filum apponit cum bolo armenico, ſeu luto rubeo aqua diluto imbutum: qua enim parte thoracis citius exſiccatur, ei pus educendum ſubeſt, eaque pars pyrotico, vel ferro eſt aperienda. Bolum rubrum *erythriadem terram* nuncupavit Duretus ex Hippocratis ſententia de pleurit. tex. & comm. 34. Ad hæc ſubſiſtentis puris ſignum accedit *ſuſpenſa gravitas*, ægro in ſanum latus decumbente, ex hujuſmodi enim decubitu incumbit pus ex purulento latere in mediaſtinum, ut quid ſuſpenſum grave e parte affecta in oppoſitam eſſe videatur. Et hoc in loco videntur objurgandi, qui faciliorem decubitum ajunt eſſe, qui fit ſuper latus ægrum, laborioſiorem, qui ſuper ſanum. Non enim ſententia eſt Hippoc. ægrum facilius cubare ſuper latus purulentum, propterea quia ſtatuat gravitatem ſuſpendi, ac librari in latus ſanum, in quod æger reclinat. Nam ut egregie Duretus in hoc commentario, æque moleſtus eſt in utrumque latus decubitus, illic enim *ſuſpenſione dolorifica*, hic autem *oppreſſione tuſſifera* æger cruciatur; ideo uterque decubitus eſt æque moleſtus. Facilior eſt, qui in dorſum, cum ſupini jacent ægri. Nec valet Valeſci ratio, membra *appodiata* magis, quam *ſuſpenſa* quieſcere: non enim minus moleſta eſt in idem latus oppreſſio tuſſifera, quam in oppoſitum ſuſpenſio dolorifica. Eſt namque ſaltem pro hac parte eadem empyematis ratio, quæ phthiſeos: qua enim parte ulcus eſt in pulmone, eadem moleſtior eſt decubitus ob oppreſſionem tuſſiferam. Diſpar tamen ratio eſt phthiſeos, & empyematis in decubitu ſuper oppoſitum latus; in phthiſi enim nulla eſt dolorifica ſuſpenſio, & longe facilius in oppoſitum reclinant ægri, quia nulla ſequitur mediaſtini compreſſio, quemadmodum in empyemate. Expungendus eſt quoque error, quem ſubeunt Practicantes in recenſendis ſignis puris ſubſiſtentiam in uno, vel in alio latere indicantibus, hoc enim *fluctuationem* eſſe ajunt, *&* *fragorem*, qui ſentitur, dum æger hinc inde recumbit; quo enim latere fluctuatio, & ſonitus percipitur, eodem pus ſtagnare inquiunt. Verum Hippoc. hanc puris fluctuationem, ut infra dicemus, pro ſigno poſuit minorem puris copiam indicante, non ipſius ſubſiſtentia abſolute demonſtrante: nam datur empyema, cujus nulla eſt fluctuatio, ut Hippocrates eo tex. 70. aperuit. Neque ſentitur ſtrepitus, & fragor ob ſimplicem ægri motum ſponte factum ex uno in alterum latus, ut communiter ſupponunt. Cum Hippocrates jubeat concutiendos eſſe ægri humores, ut ſtrepitus audiatur, quod non juberet, ſi ſola ægri in latus procumbentia ſufficeret. Quamobrem ſtagnantis puris ſunt tria propoſita. His ejuſdem claſſis finitima ſunt, quæ puris copiam pandunt, de quibus Hippocrates loco proxime citato, hæc autem ex unico habentur ſtrepitu, qui in concuſſione thoracis auditur; humeris enim, vel præcordiis concuſſis ſi *ſtrepitus multus* ſentiatur, paucioris puris eſt ſignum, qua parte, & latere id exiſtat pro ratione ſignorum ſuperius poſitorum. Dummodo, ſubjungit Hippocrates, *facilius ſpirent ægri*, *& melius ſint colorati*. Quod quomodo ſit intelligendum illud *dummodo facilius ægri ſpirent*, non declaravit Duretus, qui ſecundum tamen exactiſſime demonſtravit. Ait namque facilius ægros ſpirare, quia thorax concuſſus uno in latere murmurat: qui tamen non eſt ſenſus Hippocratis, nec myſterium. Si enim ubi eſt parcius pus ex majori borborygmo, ibi facilior eſt pro minoris puris copia reſpiratio, non ſubjunxiſſet Hippocrates, *dummodo facilius ægri ſpirent*. Neceſſe igitur eſt dari unum caſum, in quo ſit multum murmur cum majori puris copia, quam in alio in quo ſit minor ſtrepitus. Eſt autem hic caſus; cum pus copioſum in cavitate thoracis per arterias in pulmonem ſubvehitur; hujus enim tranſumptione in hoc minor eſt puris in thoracis cavitate ſubſiſtentis copia, quam in eo, in cujus pectoris cavo pus totum reſidet, quodque relatum ad totam alterius diviſam copiam eſt parcius. Quo in caſu conſtat, majus murmur in priori cieri ex concuſſione, quam in altero: non inde tamen ex majori ſtrepitu minor puris copia colligitur, eo quod æger difficilius ſpiret propter puris in pulmones tranſitum. Qua de cauſſa alteram adjecit conditionem, *& melius ſint colorati*, totius ſcilicet, non ſolius faciei, colore, ut ſcilicet non liveſcant: livor enim non paucioris puris, utpote in pulmonem ſe trajicientis, eſt indicium: Ut ergo hoc ſignum verificetur, ex multo ſtrepitu minorem ſaniei quantitatem indicari, neceſſe eſt, has duas adeſſe conditiones, ut ægri præter fragorem facilius ſpirent, & ſint melius colorati. Adnotandum porro eſt, differre ſtrepitum a ſtertoroſa reſpiratione: ſtrepitus enim eſt, qui paucioris empyematis eſt ſignum pure in thoracis cavitate agitato, eſtque bonum ſignum: at reſpiratio ſtertoroſa eſt, quæ fit ab irrita efflatione, ubi ſputum fervet ad imum laryngem, ibique cumulatum ſuffocationem infert: hanc enim Hippocrates intellexit, cum de pleuritide loquens ſtrepitum in thorace fieri malum eſſe hariolabatur, de qua ſtertoroſa reſpiratione plura in methodo. Contra vero, quibus concuſſis, aut nullus, aut ſaltem exiguus fit ſtrepitus, ſed ejus loco fortis dyſpnœa, ungueſque lividi, his thorax eſt pure plenus, & deſperata eſt ſalus. Pro forti autem dyſpnœa parvam, & denſam intelligit, quam Valeſcus anhelitus *conſtrictionem* vocavit. Et huc ſpectat ille tex. Hippocratis 62. *orthopnœam faciunt hydropiformia dura*. Fit enim orthopnœa, cum totus thorax pure eſt oppletus, hydropi ſimilis in utriformi thoracis totius figura: unde cito ægri moriuntur, facilis enim eſt ſuppuratorum ſuffocatio, tum ex puris copia, tum ex virium imbecillitate ex 4. *de loc. aff.* 7. Pravi denique empyematis ſignum poſuit Hippocrates de pleurit. tex. 57. in hac claſſe a nobis repoſitum. Prius tamen eſt ſciendum, pro empyemate pravo intelligendum fore, quod ex ſua natura eſt bonum, puris ſcilicet confectione, cujus cauſſa febris quievit, per accidens vero fit pravum, eo quia non expurgatur: intus enim cunctando putreſcit, ut quamvis confectione ſit optimum, corruptione tamen fiat peſſimum. Hujus pravitatis unicum ſignum proponit *ephydroſin*, hoc eſt *ſudatiunculam*: quæ cum ſit duplex in toto, & partibus circa jugulum, & pectus, poſteriorem intelligit; hæc enim illa eſt ſudatiuncula, quæ puris ad corruptionem moram tendentis arguit. Addit Duretus *horrorem* ſudatiunculæ hujus comitem, quæ pravi empyematis eſt index. Sequitur ultima ſignorum claſſis, quæ empyematum generibus congruunt. Facile vero eſt ex prægreſſis affectibus lethargicum, peripneumonicum, pleuriticum, hæmoptoicum, anginoſum, & tuberculoſum agnoſcere. De catarrhoico, traumatico, & pulmonico quædam præcipua attulit Hippocrates non prætermittenda. De *catarrhoico* quidem tex. 41. hæc protulit: *Qui futuri ſunt purulenti*, nimirum a pituitæ ſalſæ prolapſu ſpuriam peripneumoniam excitante, *primum quidem ſalſa*, *mox dulciora expuunt*; ſalſa quidem ob pituitæ putredinem, vel ſeri billioſi cum pituita miſtionem: dulciora vero mox, quia pepaſmo ſalſa, & amara dulceſcunt: quæ tamen, niſi expurgentur, rurſus ſalſuginoſa, & tabifica redduntur. Ideo præcipit Præceptor empyematis catarrhoici curationem a caput ſiccantibus, & repurgantibus fore inchoandam. De *pulmonico* hæc ponit ſigna tex. 61. *collapſam appetentiam cum cardialgia*, quam Duretus ait pendere ab impuritate hepatitidis, unde proripit ſerum feritate peſſimum ad os ventriculi; Ego potius ab impuritate pulmonis empyematici œſophagum mutuo contactu irrigantis; quin etiam ob ichorem ſanioſum per nervos ſexti conjugii a pulmone ad os ventriculi inſtillantem; nervorum enim eſt ſympathica communio inter pulmonem, & ventriculum; inferiorque pulmonum ala uſque ad ejus orificium deſcendit. Ad quid enim hoc loco de epatide, ubi de pulmone purulento? ſubjungit Hippoc. *ſudorem cum facie rubicunda*. Et pro ſudore ſudatiunculam intelligit circa pectus, & jugulum, ibi enim morbus ubi ſudor. Faciei rubor adeſt, quoniam in hoc empyemate pulmo ipſe eſt affectus. Neque illa eſt ratio, quam Duretus affert, quia *malæ rubent*, eſt enim principii petitio, ſi facies rubet, conſtat malas rubere. Addit Hippocrates *alvum liquidam*. Subdit Duretus ob cacopragiam ventriculi, & hepatis, ut ſupra refutatam hepatitidem ſibi ſuadeat. Nos alvum liquidiorem putamus ob ſanioſum ichorem, quem pulmo in ventriculum eructat. Sed *Traumatico* pro colophone: cujus cauſſam potius quam ſigna attulit Hippocrates, hoc enim, cum ex vulnere trajiciente, inductione conſpicuum; cauſſam vero in pleuræ cicatricem refert non perfecte concluſam. Hæc de ſignis ſyllogiſticis.

Experimẽtum puris in thoracis cavitate.

Fluctuatio ſubſiſtentia puris ſignũ abſolute nõ eſt.

Signum puris copioſi.

Strepitus a ſtertoroſa reſpiratione differt.

Siguum pravi empyematis.

Signa unicuique empyematum generi congruentia.

CAPUT VII.

De Prognoſticis. Et primum de eventu ex empyematibus: potiſſimum ex difficili reſpiratione.

Prognoſtica empyematum.

DE prognoſticis empyematum ſcripturus, ſumpta occaſione a dictis de difficili reſpiratione, ſervabo hunc ordinem, ut de ipſorum eventu primum, poſt de ipſorum criticorum dierum ſuppuratione ſermo inſtituatur, ab eventu facto exordio, qui triplex eſt, ad bonum, & ad malum certus, necnon anceps: eſt enim empyema medium inter perfectam criſin, & deſperatam ſalutem; ideo eventum habet in utramque partem. De certo eventu ad bonum prius loquar, ut quale ſit curationis capax empyema cognoſcatur. De hoc vero Hippocrates tractavit in Coac. de pleuritide, & peripneumonia tex. 38. & 7. Epid. in hiſtoria Metonis, quem noſtris oculis objecit Hippocrates tamquam typum

Eventus certus ad bonum in empyemate.

illius empyematis, quod eſt capax curationis. Evaſuri ergo empyematis ſigna ſunt. Primum ut *febris a ruptione diſcedat*, foco febris extincto, neque ullo ſuperſtite in pulmonibus pyreumate poſt factum empyema cum facilitate aeris inſpirandi. Secundum, ut *æger cibos concupiſcat*, ortam enim appetentiam pluris facit Hippocrates a ruptione vomicæ. Dum enim pus vomica continetur, eſt inappetentia ob ſanioſum ichorem œſophagum irrigantem. Tertium ſignum *eſt libera, & liberalis anachatarſis* cum probo pure. Quartum *pauca, & figurata alvi excreta continet*, bene conſtituta naturali œconomia, quæ huic drognoſi negotii plurimum faceſſit. Hæc in Metone, ideo ſanatus. Ceterum mali, & mortiferi eventus ſigna repoſita ſunt in tex. 39. non tamen omnia. Quæ ibi, hæc ipſa poſt vomicæ

Eventus malus.

vomitum. *Febris, ſitis, cibi faſtidium, pus lividum, aut viride, ſpumoſum, fervidum, & alvus liquida*. Obſervanda vero maxime eſt illa particula disjunctiva *aut*. Quoniam non ex eadem cauſſa proveniunt pus lividum, & viride: ſicut viride, ſpumoſum, & fervidum. Etenim lividum eſt, quoniam ex nativi caloris morticinio pendet. Viride quod nondum emortua parte, ſed adhuc incendio exurente: quod ideo ſine diſtinctione *ſpumoſum*, ſeu bullatum, *& fervidum* dicitur. Obſervanda eſt *alvus liquida*, non enim purulentam ſignificat excretionem, qualem in tex. 67. ut infra aperiam: ſed pro alvo liquida eam intelligit, quam *profuſam* alibi vocavit, nutritiis partibus ad marcorem tendentibus, quas propterea tædet ſui officii. Inter ſigna quoque lethalia *tex. 47. pus cœnoſum* repoſuit, ac fœdi odoris, quod concutiendo educitur, *cœnulentum* vocat Valeſcus. Ad quid tamen cœnoſum, cum lividum poſuerit? cœnoſum enim amurcæ ſimile eſt, & ab eadem pendere videtur cauſſa, a qua lividum, a caloris extinctione & partis corruptione; ideo & utrumque eſt fœdi odoris.

Puris lividi & cœnoſi differentia.

Differunt in pravitate ſecundum magis, & minus, ut enim viride eſt livido minus, ita cœnoſum eſt livido magis pravum; arguit enim majorem corruptionem, ut per lividum ad cœnoſum tranſitus fiat, ſicut ad lividum per viride. Differunt & excretionis modo; lividum cum etiam abſque violenta thoracis concuſſione, quæ fit per tuſſim, ab ægro excernitur: cœnoſum vero non niſi concutiendo educitur, & effertur; propterea cœnoſum eſt mortiferæ gangrænæ indicium manifeſtum. Ex purulenta quoque dejectione pernicioſum eventum arguit Hippoc. tex. 67. inquiens: *Empyicis a pulmone, pus duci per alvum lethale*, tuſſi enim, & non alvo pus purgari convenit. Sed cur lethale, ſi per alvum? fortaſſis eductio non eſt per loca conferentia? Et augetur difficultas, cum non lethalem, ſed ſalubrem potius per renes eductionem puris eſſe velit, ut Duretus exiſtimat ex Hipp. 1. Epid. qui habet: *Maximum & utiliſſimum ſignum affulſiſſe ſalutis in ſpe anguſta, ob febris aſſiduitatem, eximium faſtidium cibi, & malignam alvi proluviem: quibus repente in ſtranguriam converſio facta eſt*. Dari namque ſtrangurias, purulentas, abradenteſque urinas non nephriticas, ſed ex pulmonibus pendentes, & ipſe cum Dureto fateor.

Nephritici dolores ex pulmonum affectu.

Vidi namque aliquando nephriticos dolores non ex renum, ſed pulmonum affectu inflammativo pendentes ignaros medicos eludentes. Vidi ſemel omnimodam urinæ ſuppreſſionem in Nobili Malvagia Hieronymo Bononienſi, quam omnes ex calculo veſicæ crediderunt; & tamen nulla prorſus aderat ſuppreſſionis urinæ cauſſa in veſica, & renibus, ſed in pulmonibus. Vidimus & nuperrime Bononiæ in Marchione Illuſtriſſimo ſtranguriam cum intercalari iſchuria, quæ calculum in veſica oſtentabat, prodibat tamen ex ulcere a pulmone male affecto, cujus nulla prorſus ſigna fuere. Propterea ſcio, magnum eſſe conſenſum, & ſyntimoriam renum cum pulmonibus, ſæpius ad interitum, raro ad ſalutem. Tamen quæ cauſſa eſt, ob quam Hippoc. empiematici puris expurgationem per alvum lethalem eſſe aſtruit, ſalubrem, quæ per renes, immo hanc alterius ſanativam? dubium ſane eſt non contemnendum; quæque ſit hujus conſortii ratio, & per quas vias. Mercatus enim huic Hippocraticæ ſententiæ contrarius eſſe videtur, qui æque per ventrem ac per renes empyemata feliciter expurgata ſe vidiſſe atteſtatur. Cauſſam referendam eſſe reor in vias, per quas pus & ad renes, & ad inteſtina derivatur: brevior enim ac tutior eſt, quæ per renes a pulmonibus. Per phrenicas enim venas & arterias facile poteſt ex thorace ad renes pus deferri; neque eſt neceſſe per viſcera hunc tranſitum fieri; feruntur enim venæ phrenicæ, ſiniſtra quidem ex emulgenti ſiniſtra ad ſeptum tranſverſum, dextera vero ex trunco cavæ, ideo poſt immediate pus ex thorace in emulgentes emungi. Secus de via ad alvum, ad quam ſi habeat appellere, eſt neceſſe per ipſum hepar tranſire, indeque per meſaraicas ad inteſtina ſe conferre: in quo tranſitu facile poteſt puris portio ſe per gaſtricam venam ad ventriculum aurigari, ut propterea purulenta colluvie tota viſcerum œconomia conſpurcetur, & hinc maligna oriatur dyſenteria, quæ fractis jam viribus immiſericorditer ægrum exercet, ut recte hoc in loco Commentator. Sed & pravum empyematis eventum hariolatur Senex divinus tex. 58. in quo *ſurditas* accidit.

Surditas pravi empyematis ſignum.

Hujuſmodi enim ſurditatem *cruentam & nigram* dejectionem minari affirmat, quæ eſt lethalis dejectio. Nam ut ſurditas alvum ſiſtit retractione bilis ſurſum, quæ alvum ciebat: ita hæmorrhagia, vel alvo bilioſa prorupta viribus fortibus exiſtentibus curatur 4. Aphor. 60. Quod ſi vires ſint exolutæ, potiſſimum naturales, ut in empyemate progreſſo, cujus ſignum poſt apparens eſt ſurditas, cruenta ſequitur dejectio, nigraque, qualis eſt ſanguis niger, ut recte Hippocrates & Galenus 4. aphor. 23. Non enim alia ratione exiſtimavit Hippocrates, ſupervenientem ſurditatem empyicis cruentæ, nigræque dejectionis lethalis eſſe lignum, niſi ut virium jam effætarum ob morbi longitudinem eſt indicium. Ad hæc eventum infelicem præſagire ait Hippocrates tex. 48. *per ſpicillum*, cum intra latus apertum inditum a pure, tamquam ab igne coloratur, indicium enim eſt puris feritate acerrimi. Cum enim ex ſputo, alvo, ceteriſque prognoſeos conſilium miſiſſet Hippocrates, etiam ex aperto pectore ſignum puris expiavit. Cumque ætas diverſa majus, minuſque periculi adferat, ut una quidem magis in uno empyematis genere, alia vero in alio: propterea tex. 69. ætatum, ac empyematum diverſorum periculum docet. *Seniores* enim a peripneumonico facilius, quam Juvenes periclitari ait. A traumatico autem facilius *Juvenes*. Et ratio eſt, quia in peripneumonia, & ejus empyemate vires deſiderantur ad anacatharſin, quæ in Senibus facile labaſcunt, non ita in Juvenibus. At in traumatico empyemate ſaucii ſenes facilius curantur, cum ex eorum vulnere non tanta fiat, ut in Juvenibus inflammatio, ideo nec tanta ac talis ſuppuratio. Hæc de utroque eventu certo.

Eventus empyematis anceps.

Nunc de *ancipiti*, de quo hæc Hippocrates de Pleuritide tex. 4. in Coacis: *Quibus autem ſigna quædam adſunt prædicta, quædam vero abſunt, alii moriuntur; alii poſt tempus longum ſervantur*. Hanc vero prognoſin unica alvus liquida variat. Si enim pus prava ſit cum febre, & reliquis potiſſimum cum alvo liquida, actum eſt de empyematico. Si vero cum puris, & febris calamitate adhuc ſuperſit œconomiæ naturalis integritas, nec alvus ſit liquida, poſt longum tempus æger ſervabitur. Quod ſi cum alvo naturaliter conſtituta pus ſit laudabile cum reliquis ſignis in pravitate remiſſioribus, ſpes aliqua ſanitatis emicabit. Obſerva ſigna diagnoſtica empyematis ad tabem eſſe prognoſtica ad perniciem, & quæ pravitatis empyematis ex ſudatiuncula, ad malum eventum. Hæc de triplici eventu empyematum.

CAPUT VIII.

De Supputatione dierum criticorum in empyematibus, in ordine ad prognoſin.

POſtquam varios empyematum eventus medica lance libravimus, remanet, ut tempore eventuum perpendamus, quibus fiunt empyemata, tumque ad ſalutem, tum ad interitus cujus via per ipſam tabem ſternitur. Sunt vero hæc tempora dies critici, quorum cognitio, ut Medico admodum neceſſaria, ita obſcura, & a nemine declarata, ſeu ad methodum revocata. Pro qua re aſſequenda præmittendum, hæc tria ſe conſequi, *metaptoſin*, ſeu mutationem inflammati in ſuppuratum, *ruptionem, & anacatharſin*, ſeu expurgationem, quam, niſi ſequatur, tabes conſequitur: & hæc tria ita viciſſim ſe conſequuntur, ut finis unius ſit principium alterius, finis enim ſuppurationis eſt principium ruptionis hujuſque finis expurgationis principium exiſtit: quæ niſi ſequatur aliquo modo, via eſt ad tabem, & ad interitum. Propterea videndum eſt, quot & quales ſint ſuppurationis empyematum dies. Quot & quales ruptionis. Quot & quales anacatharſeos. Sed ulterius obſervandum, ſuppurationem empyematum aut eſſe cum ruptione, aut ſine ruptione. Suppuratio cum ruptione eſt duplex, propria & impropria.

Suppuratio empyematum, aut cum ruptione, aut ſine eſt.

Propria eſt illius ſuppurationis, quæ eſt cum vomica, quæ intra thoracis cavitatem frangitur: ruptio enim proprie de vomica dicitur, quæ eſt phyemmate inflammatorio. Hic metaptoſis vera dicitur eſſe illa, quæ in dolorificis malis, peripneumonia, & pleuritide. Quod dicitur ad differentiam empyematis tuberculoſi, cujus ruptio eſt tuberculi crudi, non vomicæ. Propria ruptio illa eſt etiam, quæ cum ſit vomicæ, fit poſt ſuppurationem, ad differentiam ruptionis, quæ in empyemate hæmoptoico, in quo ruptio venæ fit ante ſuppurationem. Sed propria etiam eſt, quæ fit intra thoracem, ad differentiam ruptionis, quæ ſuppurationem ſubſequitur extra thoracem in empyemate traumatico, cum cicatrix rumpitur. Ceterum ſuppuratio ſine ruptione, aut eſt cum tranſlatione, ſeu tranſumptione materiæ morbificæ, ex pulmonibus nimirum in cavitatem thoracis aut ſine tranſumptione. Suppuratio cum tranſlatione fit in empyemate catarrhoico, in quo ſine præcedente inflammatione pulmonum diſtillatio in cavo pectoris ſuppuratur, materia per pulmones in thoracis excipulum decapulata: ſi enim ſuppuraretur in pulmonibus

bus

bus, non eſſet ſine inflammatione, & conſequenter ſine vomicæ ruptura. Suppurari autem abſque inflammatione pulmonum diſtillationem a capite in thoracem, ſatis comprobavit Mercurialis 7. Aphor. 38. A tranſlatione autem hac rejicienda ſunt empyema læthargicum, & anginoſum, quia non ſine peripneumonia ſuppurantur, ideo & in utroque ſuppuratio fit cum vomicæ ruptione, ſicut in peripneumonico. Porro ſine translatione ſuppuratio contingit in empyemate ulceroſo, & pulmonico: priori quidem, quoniam nulla eſt tranſumptio, ubi ex thoracis, vel pulmonum ulcere pus colligitur: poſteriori autem, quoniam pariter nulla eſt translatio, ubi ſuppuratio colligitur ea in parte in qua generatur, pulmonum videlicet ſubſtantia.

Suppuratio dierum criticorum ad prognoſin in empyematibus.

Qua ſtante empyematum reali diſtinctione, dico, dies criticos ad prognoſin ita fore ſupputandos. Et primo quidem in illis empyematibus, quorum ſupputatio fit cum germana vomicæ ruptione; hujuſmodi enim ſunt, quæ in acutis utpote inflammatoriis fiunt. Acuti autem morbi ſunt, aut peracuti: & utrique exacte, & non exacte. Sunt & acuti ex decidentia. In peracutis exacte non cadit ſuppuratio ob nimiam eorum brevitatem, terminantur enim in quarta, ni fiant peracuti non exacte, aut acuti exacte: ut angina, quæ quamquam ex ſua natura ſit peracutus exacte, tamen ob ejus in pulmones converſionem fit peracutus non exacte, cum poſt ejus converſionem ſeptem dierum ſpatio jugulet ex 5. Aphoriſmo 10. Quos ſi effugerit, ſuppurationis ſpes aſſurgit juxta Aphoriſmum, qui habet: *Quibus ex angina in pulmonem fit mali converſio, ii intra dies ſeptem moriuntur: ſi vero hos effugerint, purulenti evadunt.* Sed quota die hæc ſuppuratio; fortaſſiſne poſt ſeptenos? Ita certe poſt ſeptem dies fieri incipit ſuppuratio, facta ſupputatione dierum ſeptem, non ab anginæ initio, ſed ab ejus converſione, qui propterea erunt *undeni* totius morbi. Non enim ait Hippocrates, poſt ſeptem dies ſuppurari, ſed *intra ſeptem*, ut ſeptem ſint translationis, & præcedentis anginæ quatuor, qui ſimul undecim dies conſtituunt. Incipiet ergo in peracuto non exacte ob translationem ſuppuratio in undecima die. Ruptio cadet in 17. aut 20. & ita ſuppurationis aut ſeptem, aut novem dies erunt. Et ratio eſt, quia ſi acutorum exacte ſuppuratio non transgreditur diem vigeſimum, ſi incipiat fieri poſt 14. aut *celerius*, hoc eſt in 17. ſi pus generari incipiat in undecima, ut patet ex Coacis de pleuritic. tex. 36. & 37. Eo magis in peracutis non exacte ob peracuti exacte translationem ruptio cadet vel in 17. vel in 20. hæc quidem, quæ erit nona ab initio ſuppurationis: illa vero quæ ſeptima. *Citius* enim ruptionem fieri vigeſima, Hippocrates de 17. intellexit, ut recte Duretus in Commentario.

Suppuratio in peracutis exacte.

In peracutis ergo non exacte ob translationem ut plurimum ſuppuratio erit ſeptem dierum, & ruptio accidit in 17. Poteſt & ſuppuratio eſſe novem dierum, ut ruptio cadat in 20. ſed hoc videtur eſſe magis congruum exacte acutis, quam non exacte peracutis, ut in illis tardior, in his celerior tum ſuppuratio, tum ruptio. Sed ſciſcitaberis ex me, num peracutus non exacte per ſe ſine alterius mutatione ita poſſit ſuppurari, ut poſt ſeptem totius morbi ſuppuratio incipiat, & in 14. abſolvatur, cui eadem die circiter ruptio ſuccedat? Dico fieri poſſe, non tamen apud Hippocratem exemplum inveniri, niſi de peracutis non exacte poſt alius converſionem, ut de angina dictum eſt. Propterea illud *celerius ruptionem fieri*, quod Oraculum protulit tex. 36. de 17. tantum, & non de 14. eſt intelligendum. Suppuratio enim fit ejus, quod ut plurimum ſuccedit. Canon tamen pati poteſt exceptionem, & aliquando deroganda eſt fides theoremati, quoniam puris conficiendi celeritas poſita eſt in calore cum humoris, tum partis; tarditas vero e contra; ideo quo calidior pars & humor, eo celerior eſt ſuppuratio, & conſequenter ruptio, & e contra.

In acutis exacte.

Sequuntur *exacte acuti*, qui pro termino habent 14. quales ſunt pleuritis, & peripneumonia, quæ potiſſimum in ſuppuratum convertuntur, de quibus geminis affectibus ex profeſſo egit in Coacis Hippocrates. Horum vero ſuppuratio aut incipit die 11. aut 14. Si 11. novem dies habet ſuppurationis. Si 14. ſeptem. Ita ut ruptio vomicæ cadat in 20. Poteſt & cadere in 17. ſi inchoata ſit die 11. Hoc tamen raro fit, quoniam Hippocrates de peripneumonia in Coacis tex. 27. ait peripneumonici *tandem exactius 14. diebus* fiunt purulenti. Et cum tex. 35. ait, *plurimæ autem ſuppurationes rumpuntur, aliæ quidem vicenum dierum*, loquitur de acutis exacte, quorum ſuppuratio eſt poſt diem 14. & ruptio in 29. qualis ſunt pleuritis, & peripneumonia. Sunt vero 20. dies ab initio totius morbi, & non ab inchoato pure, quia ſic non eſſent viginti, ſed 34. Ideo Duretus tex. 19. non recte poſuit, metaptoſin phlegmones in ſuppuratum fieri *intra* dies 14. ſed *poſt* 14. ex 5. Aphoriſmo. Quia ſi ſuppuratio inflammati fieret intra 14. dies, hoc eſt ſpatio 14. dierum, ruptio caderet in 28. Similiter non recte appoſuit *intra vigeſimum*, ex Aphoriſmo 7. enim terminus intra 20. ab Hippocrate ſuppurationi deſtillationis conceditur, quippe quæ intra dies viginti, hoc eſt viginti dierum ſpatio, ſuppuratur: & non mutationi pleuritidis, vel peripneumoniæ in ſuppuratum, quæ non intra 20. ſed intra 7. vel 9. dies celebratur, hoc eſt 7. vel 9. dierum ſpatio. Rumpitur & in vigeſimo, ut dictum eſt. Ita Hippocrates de Merone 6. Epid. 84. retulit circa 7. aut 9. *calorem ceſſaviſſe*. Pro qua 7. & 9. non intelligit 7. aut 9. ab hiſtoria morbi, ut credidit Valeſius, ſed ſeptimam, aut 9. ab inchoato pure, quæ eſt 20. juxta ſupputationem ſuperius factam. Hippocratem vero non intelligere 7. aut 9. ab initio morbi, ſeu a prima, patet, quia ponit vomicæ ruptionem in 40. Ideo, ſi 7. aut 9. a prima in Metone factum fuiſſet pus, ut voluit Valeſius, ſtationem in vomica habuiſſet a 7. vel 9. uſque ad 40. quod dici non poteſt, non enim tanta in morbo exacte acuto mora puris in vomica eſſe poteſt ſine tabis labe. Quare pro 7. aut 9. intelligenda eſt 20. ab hiſtoria morbi. Ut neque abſoluta eſſet puris generatio, ſicut eidem placuit Valeſio, ſed tunc tantum incepta, abſoluta vero circa pharmaci exhibitionem, a quo rupta eſt vomica in 40. Ut propterea caſus Metonis ſit referendus ad ſuppurationem, quæ fit in non exacte acutis, de qua infra, & quamquam Hippocrates referat, Calores in Metone ceſſaviſſe in 7. vel 9. quod facti puris indicium eſſe ſolet: tamen de calore inflammationis id eſt intelligendum, non de calore qui ſuppurationem ſequitur, ut ex ſequentibus ſymptomatis poſt 7. & 9. ab Hippocrate recenſitis colligi poteſt, quæ puris confectionem ſectantur. Hæc de Metone adjicere volui, quia locus Hippocratis eſt admodum difficilis, & ut ſuppuratio dierum in exacte acutis propoſita magis eluceſceret.

Suppuratio in acutis nõ exacte.

Jam ſuccedunt *acuti non exacte*, hi enim cum pro termino diem 20. habeant, ni intra hunc terminum expurgentur, poſt vigeſimam ſuppurari incipiunt, ut ſupra de Metone dicebatur, ut vomicæ ruptio cadat in 40. ut ex Hippocrate colligitur in Coacis de peripneum. tex. 35. cum habet, *aliæ vero quadraginta*. Quo in Commentario Duretus ſupputationem format, quæ nec declarari, nec confutari poteſt, cum non poſſit aliquo modo percipi. Dicamus nos, acutos non exacte totius morbi vigeſima judicari, & cum non judicentur, poſt vigeſimam intra viginti dies, hoc eſt viginti dierum intervallo, ſuppurari; ita ut vomica cadat in 40. Prout enim acuti ſimpliciter tribus ſeptimanis continentur, duabus per conjunctionem, & tertia ſine conjunctione, ut recte Mercurialis. Ita metaptoſeos tres aliæ eſſe debent, quæ a pure inchoato viginti dies integrant, & quadrageſimum totius morbi. In his ergo ſuppuratio fiet a 20. uſque ad 40. Et hoc loco non prætereundum Dureti dictum captu ſane durum tex. 19. dum inquit, Hippocratem eundem metaptoſeos, & anacatharſeos terminum poſuiſſe, 40. ſcilicet diem. Si enim intelligit, 40. diem ita eſſe anacatharſeos terminum, ut metaptoſeos, fallitur, tunc enim anacatharſis incipit, quando deſinit metaptoſis, eadem ſcilicet die 40. hoc modo ergo anacatharſeos terminus idem eſſe non poteſt, qui metaptoſeos, alioqui ceſſaret anacatharſis dum inchoaret, quod eſt abſurdum. Si vero intelligat tot dies ad anacatharſin requiri, 40. nimirum, poſt ruptionis, & ſuppurationis tempus, quod eſt circa 40. totius morbi, recte ait de qua re enucleatius infra.

Acuti non exacte, qui poſt 20. ſuppurantur, & rumpuntur. In 40. duplices ſunt.

Veruntamen acuti non exacte, qui poſt 20. ſuppurantur, & rumpuntur in 40. in duplici ſunt diſcrimine: alii ſunt cum alterius converſione; alii ſine. Qui ſine converſione ſunt pleuritis, & peripneumonia, cum vel ob materiæ reſiſtentiam vel temporis, vel temperamenti, vel alterius ſimilis morbi acutiem obtundentis, neque intra vigeſimum expurgantur, nec niſi poſt vigeſimam ſuppurari incipiunt, utpote ab exacta illa acutie, cujus terminus celerior eſt ad 14. declinantes. Unde fit ut eorum tardior metaptoſis celebretur, & in crudioris humoris pepaſmo 20. dies abſumantur. Acuti vero non exacte cum converſione ſunt, ut lethargus in peripneumoniam converſus, ob quam purulentos fieri lethargicos, & viribus non effractis ſalvari, ſcripſit Hippocrates 1. Coac. tex. 145.

Lethargici empyematis ruptio.

Ut plurimum enim migrat lethargus in peripneumoniam poſt ſeptenarium, in qua duæ abſumuntur ſeptimanæ, ut quæ 14. eſt ab ejus ortu ſit 20. totius morbi, a qua ſupurari incipit, ita ut lethargici empyematis ruptio accidat in 40. nec citius, quia lethargi materia eſt alicujus reſiſtentiæ. Lethargum ſeptima die tranſire in peripneumoniam ex Hippocr. colligi poteſt, qui 2. de morbis etiam a Capivacceo adducto docet, lethargum interficere in die 7. & ſi hunc pertranſeat, hominem ſanari: at lethargicorum qui ſanantur, ſervantur, quia ſuppurantur ex eodem Hippocrate 1. Coac. citato. Ergo lethargus in peripneumoniam migrabit die 7. quæ lethargo eſt minus periculoſa; Et hinc diſcrimen colligitur inter empyema lethargicum, & quod vere, ac per ſe eſt peripneumonicum. Illud enim non niſi poſt 20. diem ſuum ſortitur pepaſmum, & ruptionem niſi in 40. At peripneumonicum ante, & poſt 20. ſuppurationem admittit, prout materia eſt magis, vel minus tenuis, & craſſa, minoris, vel majoris reſiſtentiæ: & peripneumonia

pneumonia

pneumonia magis, vel minus acuta, exacte, vel non exacte.

Suppuratio in acutis ex decidentia.

Sed & *in acutis ex decidentia* inveſtiganda eſt critica dierum ſupputatio ex fatali rupturæ die habenda. Rupturæ autem dies eſt ſexageſimus juxta decretum Hippocratis, *nonnulla etiam ſexaginta*: & loquitur de rupturis quæ in peripneumoniis, & pleuritidibus contingunt, in quibus cum ruptio non fiat in die 40. uſque ad 60. protendi eſt neceſſe: nam empyematis celeritas & tarditas celeritatem quoque & tarditatem ruptionis adfert: in tarditate vero & brevitate attenduntur *ægri vires*, *ætas*, *natura*, *regio*, *anni tempus*, *temperamentum*, *& humor*: quæ ſi in motus tarditatem conſpirent, ruptionis criſin tranſmittunt ad diem 60. Quare in his metaptoſis celebrari non incipit, niſi poſt diem 40. cum morbi acuti ex decidentia eſſe deſierint.

Si enim ſtatim poſt totius morbi vigeſimam eorum ſuppuratio inchoaret, ut ſupra de acutis ſimpliciter diximus, quadraginta eſſent puris dies, antequam vomica frangeretur, quod ſine tabe eſſe non poteſt. Quod ſi Duretus ſtatuit ab Hippocrate ne latum quidem unguem recedens, pus in vomica 34. diebus ſtabulatum ea mala afferre, quæ empyema inveteratum, tabem videlicet: eo magis, ſi pus in vomica ſtabularetur ſpatio 40. dierum, nullus enim hac ratione Empyicus ſalvaretur. Quamobrem in empyemate, cujus fractura in 60. cadit, ſuppurationis ſupputatio fieri non poteſt a 20. totius morbi, ſed poſt terminum decidentiæ acutorum, nimirum poſt 40. ſi intra illud ſpatium materia morbifica non expurgetur, ſed ad ſuppurandum ſenſim diſponatur. Quale ſpatium etiam debet concedi crudiori lethargo. Et hæc eſt dierum criticorum ſupputatio in ſuppuratione, & ruptione empyematum, quæ cum vera vomicæ ruptione fiunt.

Quæ ſine vera ruptione ſuppurantur nullum habent tempus determinatũ ruptionis.

Verum enimvero quæ ſine vera ruptione ſuppurantur, nullum habent tempus determinatum ruptionis & ſuppurationis. Sunt autem hæc quæ ex crudis tuberculis naſcuntur ægre ad maturitatem devenientibus: horum enim maturatio, & ruptio in longum tempus protrahuntur. Exemplum habemus apud Hippocratem de filia Agaſis, quæ puella exiſtens denſo ſpiritu ex tuberculo ægre concoctili laboravit, quod eam muliere, & puerpera exiſtente ex onere crepuit: non enim maturationis, & ruptionis crudorum tuberculorum certa aliqua dierum ſupputatio haberi poteſt. Sed & ſine vera ruptione fieri dicuntur hæmoptoicum, & traumaticum, ut dictum eſt.

Hæmoptoicum.

Hæmoptoicum ſane eſt ſine vera ruptione, ſi ex anadroſi, vel eroſione venæ pulmonis aut thoracis fiat. Si vero pendeat, ut ſæpe evenire ſolet, ex defluxo ſanguine a capite, in pulmonibus collecto: cum ex hoc inflammatio ſequatur, idcirco ejus ſuppuratio non fit abſque vomica, & cum pus effunditur, talis effuſio eſt cum vera vomicæ ruptione: ac tale empyema ſymptomata habet, & ſigna puris fientis facti nec non reliqua quæ in vero obſervavimus ſuperiori capite. Solet porro hæc vomica intra pulmonem aperiri pure per os tuſſi elato, & ſanantur ægri, cum non fiant veri empyici. Ut ſuperioribus annis contigit D. Ludovico Magiſtro Fœneratori Bononienſi, qui inſigni ſanguinis fluore a capite in pulmones laborans, dicto modo in pulmone rupta vomica, & pure per os rejecto, ſanitati eſt reſtitutus, cujus curationi interfuere Claud. Præceptor meus, Vinceslaus Lazarus, & ego. Suppurationis vero, hujuſque empyematis fracturæ talis fere eſt ſupputatio, qualis eſt acutorum ſimpliciter vel exacte ut de peripneumonia, & pleuritide dictum eſt. At vero verum empyema hæmoptoicum, quod eſt ex fractione, vel eroſione venarum, aut pulmonum, aut thoracis, raro eſt ſine tabe, nec ejus certa eſt ſuppurationis, & collectionis dies.

Traumaticum.

Traumatici autem non brevis eſt calculus: non enim empyematis rationem ſortitur, niſi cum pus, fiſtuloſa vulnere reddito, intus in cavitate pectoris concluditur, cicatrice extra oborta. Senſim namque ex purulento partis inquinamento gignitur, & colligitur ad minimum viginti dierum ſpatio, quo tempore turgeſcente latere interior recluditur cicatrix ſponteque pus effunditur. Poſt effuſionem cicatrix rurſus occluditur, eodemque ſtylo recluditur, & ſtillat, hocque toties, donec & fluxus ſit reſiccatus, & correctum partis inquinamentum. Aliquando ob ſitum in decliviori parte thoracem aperire eſt neceſſe.

Criſis empyematis tranſlatione humoris.

Succedit empyema quod ruptionis loco humoris tranſlationem habet ad thoracis cavitatem, nam & hoc criticis continetur limitibus. Eſt autem quod ex catarrho catarrhoicum dictum eſt. Deſtillationes igitur in ventrem ſuperiorem *intra dies viginti* ſuppurari ſcriptum reliquit Hippocrates 7. *Apho*. 38. hoc eſt *viginti dierum ſpatium*.

Nonnulli autem, quorum Mercurialis in comm. meminit exiſtimantes, Hippocratem de diſtillatione una cum inflammatione loqui, dixere, divinum hominem hunc ſuppurationis terminum tanquam ultimum appoſuiſſe; non quia tamen diſtillatio citius ſuppurari nequeat; nimirum 14. vel 17. Hoc cum ratione Mercurialis convenit, cum enim a capite diſtillatio ex materia ſit craſſa & frigida, tarde concoquitur, & ad puris naturam redigitur, ut citius præfata die 20. ſuppurari non poſſit. Sed nec tardius ob pulmonum caliditatem, quæ ejus maturationem accelerat. Ego autem libenter quæro hoc loco, an dies iſti ſint ſupputandi a prima diſtillationis die, ut pro *viginti diebus* ipſa totius morbi vigeſima ſit capienda.

An viginti poſt vigeſimam ſint capiendi, ita ut ſuppuratæ diſtillationis terminus ſit talis qualis acutorum ex decidentia, quorum abſoluta ſuppuratio in ruptione cadit in 40. Exiſtimo non vigeſimam, ſed quadrageſimam fore cenſendam, non enim citius diſtillationem inflammationis expertem ſuppurari credo illa peripneumonia, pleuritideque, cujus ruptio cadit in 40.

Tum quia materia hujuſmodi coctioni reſiſtit, quam verus adducit pepaſmus. Tum quia materia diſtillans antequam ſuppuretur, aſſidua eſſe debet, ideo Hippocrates *diſtillationes* dixit in numero plurali, ut prolixam connotaret eſſe debere illam diſtillationem, quæ in ſuppuratum convertitur. Addo, materiam diſtillatam tranſumi prius debere e pulmone in thoracem, antequam ſuppuretur: ad quam tranſlationem ſaltem viginti dierum ſpatio opus eſſe videtur, ut tranſumpta purulenta reddatur ſpatio aliorum viginti: ita enim in 40. genitum erit catarrhoicum empyema. Neque enim, ut ante obſervavimus, illa vera diſtillationis ſuppuratio eſt cenſenda, de qua Hippocrates, quæ fit in ipſis pulmonibus, conſtituit enim potius ſputum purulentum, quam verum empyema, & in coctione potius, quam ſuppuratione conſiſtit. Poſtrema duo empyemata, quæ ſine tranſlatione, & ruptione, pulmonicum ſcilicet, & ulceroſum, non habent tempora definita. Advertendum eſt in genere, quo citius ſuppuratio, & ruptio, eo melius. Quales ergo ſint dies critici, & eorum ſupputatio cum ſuppurationis, tum ruptionis ex his apparet.

Criſis in empyematũ anacatharſi.

Enim vero numerus quoque dierum eſt computandus, qui empyematum anacatharſi, ſeu expurgationi debetur, cujus defectu, aut ſequitur tabes, aut ad ejus præcautionem thoracis apertio eſt facienda. Hippocrates igitur unicum videtur anacatharſeos terminum naturalem perſcripſiſſe 40. dierum, ut de pleurit. protulit 5. *aph*. 15. qui habet: *Qui ex pleuritide empy fiunt, ſi a ruptione empyematis intra dies* 40. *repurgetur, liberantur, alioqui tranſeunt in tabem*. Sumuntur vero 40. dies repurgationis a vomica ruptione: quod clare apparet apud Hippocratem 7. Epid. in hiſtoria Metonis, in quo ait, vomicam pleuriticam in 40. quæ a pharmaco tertia fuit, ruptam eſſe. Poſt *per alios* 35. *dies* repurgatam. Ut ideo anacatharſis, ut plurimum intra dies 40. fieri debeat. Non enim hic terminus in omnibus empyematibus, & empyematicis rigoroſe eſt ſumendus; quia ſicut in Metone fuit 35. dierum, ita in aliis 40. eſſe poteſt, & in aliis ſupergredi. Melius tamen eſt ſemper citius, quam tardius expurgationem cieri, poſt enim quadrageſimam tabis timor augeſcit. Sed huic loco expedit annectere, an poſt ſuppurationis tempus ſit melius per partem ſuperiorem rumpi abſceſſum, quam per partem internam, vomica aperta. Mercatus id negat, non tamen rationem adducit. Duretus id confirmat una ex parte *tex*. 36. ad illa Hipp. verba *ruptionem expecta*, ait enim rationabiliter Hippoc. dicere *ruptionem*, non autem *expurgationem*, puris videlicet, quæ ſurſum fit expuendo (hoc enim eſt, quod ait Mercatus, abſceſſum rumpi per partem ſuperiorem:) quia *empyema turgens, dum in tali ferocitate foras exire nequit: & quia minus coactum eſt, & membrana denſior circumtexta pulmoni, quid reliquum eſt in tenſione tam forti, & dolore, cum in anguſto ſpes eſt, etiam ſuffocatio in propinquo, natura ruptionem molitur, qua pus effunditur*: ut effuſio ad interiorem ſit tutior vomicæ expurgatione per partem ſuperiorem. Ex alia vero idem Auctor, antecedenti nimirum textu, ſibi contradicere videtur, dum habet: *Tantum ideo dixi: quoniam Hippocrates Auctor eſt. Quod ſi quam celerrime phyma pulmonum coquatur, ac ſurſum pus viam affectet, totumque ſpuendo expurgatum fuerit, ipſaque vomica exhauſta, inde ſalus vitæ comparatur*. An ergo in inferiori textu ad mentem Hippoc. ſuperiori vero ſuo marte loquitur Duretus? Et quæ verior ſententia? Nemini dubium eſſe debet, tutiorem fore viam internam, in quam prius vomica pus collectum eructat, ſeque exonerat; in ſuperiorem enim partem ruptio eſt ſuffocationis periculo plena. Ideoque ſicut expurgatio ante ſuppurationem eſt ſecurior, & ſalubrior ſuppuratione; ita effuſio poſt ſuppurationem eſt expurgatione minus periculoſa. Ni pus paucum eſſet, inflammatione quam ocyſſime ad maturitatem perducta: tunc enim felicior eſſet expurgatio, quæ ſine ſuffocationis metu. Hæc ergo de ſignis prognoſticis, tum ex empyematum eventibus, tum ex criticorum dierum ſuppuratione, & calculo. Onus enim hoc libenti animo ſubii, tum quia maxime neceſſarium, tum quia a nullo ſuſceptum.

CAPUT IX.

De difficili ſpiratione magna, & denſa ex ſthit-hydrope.

SThit-hydrops empyemati eſt affinis affectus, tum forma, & loco, tum Symptomatis. Forma quidem conveniunt, quoniam hic ut ille eſt conſtipatio: loco, cum in utroque thoracis cavitas, ſeu intermedia pulmonis regio anguſtia afficiatur. Symptomatis vero, potiſſimum difficilis reſpirationis ſpecie magna, & denſa cum reſidentia facta: quæ tamen diuturniora, mitiora ſunt in hydrope, quam in empyemate ex 2. de morbis Hippocratis *tex.* 138. Propterea poſt empyema de thoracis hydrope tamquam de conſociali affectu eſt agendum, cum ut ipſius natura aperiatur, tum quomodo, & qualis ex ea difficilis reſpiratio magna, & denſa, & non rara reddatur, & ab empyemate cui ſimilis eſt, diſtinguatur. Porro hic affectus ſive hydrops, ſive hyderos ab utre aqua repleto nominetur, refert parum. De eo autem Antiquorum pauci, recentiores fere nulli, præter Mercatum *lib.* 2. *cap.* 4. tractaverunt. Salius Diverſus loco Hippocratis cit. aliqua pro textus expoſitione tangit ſolummodo, aitque fuſius alibi de hoc affectu ſcripſiſſe, ubi tamen, ignoro. Neminem tamen reperi, qui ipſo Hippocrate melius de hoc affectu, cum ait *loc. cit. hydrops in pulmone, &c.* Galeno cognitum fuiſſe pulmonis hydropem vix credo, cum nullibi ejus mentionem aliquam fecerit. Ni dicamus 4. *de loc. aff. cap.* 7. ipſum forſitan indicaſſe his: *aut ubi ex proximis locis in ipſas aliquid derivatum eſt*; de orthopnoica enim reſpiratione ibi proloquitur, quam tantum non ex peripneumonia, ſed etiam ex ſuppuratione, & aſperarum arteriarum repletione fieri docet, vel a materia aliunde fluente, vel ex proximis locis ſe derivante, ex proxima nimirum thoracis cavitate, cum non ſolo pure, ſed etiam aqua oppletur. Revera tamen pro his locis proximis œſophagum potius intelligendum eſſe reor, a quo crudum humorem in aſperas pulmonum arterias derivari alias cum Capivacceo oſtendimus. Et ideo ſuſpicor, Galenum hunc non cognoviſſe affectum. Etſi capite 8. ejuſdem libri ſeroſi humoris affluentis in thoracis ſpatium ſubito meminerit, quem liquidum, & aquoſum etiam appellat: Tamen dico, pro eo tenuem pituitoſum intelligere, qui in thoracis ſpatio ſuppuratur, non eum vero, qui aqua eſt, & non ſuppuratur. Veruntamen obſervandum, Mercatum affectus ſimilitudine deceptum Hippocratis locum in Coacis *tex.* 62. *de pleurit.* corrupiſſe, ait enim, Hippocratem eo in loco agere de hoc hydrope hoc theoremate. *Orthopnœam afferunt hydropici affectus duri*. Cum tamen non *hydropici*, ſed *hydropiformia* ibi legantur, hoc eſt hydropi ſimilia qualia ſunt empyemata. Nam cum ſupra Hippocrates empiemata in pulmone propoſuiſſet, ut imminentis mortis diſcrimen obſervaret, ſubjunxit, tunc imminere, cum hydropiformia dura afferunt orthopnœam. Eſt autem empyema hydropi ſimile, cum eſt utriforme ob nimiam thoracis a pure diſtenſionem, quæ ejus in dorſo, & pectore latitudinem aufert, ipſumque totum reddit teretem utris modo diſtenti, ut recte Duretus eo in textu, & 66. Quare affectus ſimilitudine deceptus eſt Mercatus, cum unum pro alio uſurpaverit. Enimvero tria pro ejus cognitione ſunt examinanda. Primum eſt cui parti forma affectus debeatur? Secundum ex quibus cauſſis dependeat? Tertium quæ ſymptomata & ſigna afferat? Quoad locum, dubium eſt, an conſtipatio ad ipſum pulmonem, an potius ad thoracis cavitatem attineat? Et dubium hoc affectus denominatio efficit, cum pulmonis hydrops ab aliquibus, potiſſimum ab Hippocrate, ab aliis thoracis dicatur: noſque ſthit-hydropem dixerimus a pectore, *ſthitos* enim pectus ſignificat.

Hydrops thoracis Gal. vix notus fuit.

Cognitio hydropis thoracis in tribus conſiſtit. Primum loc.

Mercatus in tractando hoc affectu confuſus, ad utramque attinere partem velle viſus eſt, cum dicat, collectionem fieri non tantum in thorace, ſed etiam in pulmone, magnamque cum thoracis capacitatem, tum pulmonis aquam exundare: ſimiliter thoracem inundare, & pulmonis propagines venæ arterioſæ eſſe aqua plenas: ulterius pulmonum bronchia repleri, & a circumfuſo ſero coanguſtari. Ut ideo ex Mercati mente ad utramque partem affectus eſſentia, ſeu forma attineat; & pulmo non minus, quam thoracis cavitas humore aqueo repleatur & conſtipetur, a quo hyderos & pulmonis, & thoracis. Ego formam affectus omnino ad thoracis cavitatem ſpectare mihi ſuadeo, neutiquam ad pulmonem. Nam tametſi pulmonis vitio fiat hic hydrops, tamen non pulmonis, ſed thoracis hydrops eſt. Quemadmodum enim cum hepatis vitio hydrops fit aſcites, qui non hepatis, ſed imi ventris eſt peculiaris affectus, ut neque is hydrops fit, niſi cum aqua in abdominis ſpatio eſt collecta. Similiter niſi cum aqua ex pulmone in thoracis cavitatem trajecta eſt, hydropis formam non induit. Huic veritati cadaverum experientia favet, pluſquam enim decem cadavera thoracis hydrope ſuffocata meiſmet manibus aperui, quorum pectoribus tota ipſa aqua lacunoſa ſtagnabat, quibus fere ſemper aliqua ex parte conſumptum pulmonem me inveniſſe fateor, ut nonnullis etiam hydropici lateris pulmo conſumptus totus fuerit repertus, ſicut ſupra de pulmonum defectu fuit obſervatum. Hujus ergo hydropis conſtipatio ad thoracis cavitatem attinet, eſtque potius pulmonis compreſſio, quam repletio. Addo, raram & ſpongioſam eſſe pulmonum ſubſtantiam, quæ ideo contentam aquam diu continere non poteſt, quippe ejus contractione tamquam manu ab eo exprimatur: quemadmodum in cordis contractione ſerum intra pericardium decantatur. Hinc eſt ut nec circa pulmones unquam in hydrope thoracis inventæ ſint hydatides, ſicut circa jecur. Quod ſi Hippocrates loco citato *hydropem in pulmone* nominaverit, fortaſſis ad ejus generationem, non ad formalem collectionem reſpexit utriformem. Et Duretus reſponderet, Hippocratis dicendi modum eſſe appellare in parte id quod extra partem continetur: & cum dixit, empyemata fieri *in pulmone*, extra ipſum fieri voluit: ſimiliter hydropem in pulmone eſſe dixit, quem extra pulmonem in thoracis cavitate fieri exiſtimavit.

Forma affectus ad thoracis cavitatē ſpectat.

Sed ad cauſſas animum adhibeamus, quæ ſunt duæ efficiens, & materialis. Materialis eſt *humor tenuis*. Mercatus inquit, varium eſſe humorem hunc tenuem, ſerum nempe, ichorem, aquam, & ſuccum crudum. Ego autem credo, eſſe talem qualis eſt in vero hydrope aſcite, aquam nimirum, quam ſi lata ſignificatione ſerum, aut ichorem, aut crudum ſuccum appelles, non eo inficias. In hydrope tamen non eſſe verum ſerum, neque ichorem patet, quoniam ſerum neceſſario cum ſanguine producitur: & ichor eſt alimentalis humoris pars tenuis, cujus pars parva in hydrope gignitur, ſed hujus loco aqua quæ quatenus in thorace varias ſubit alterationes, eatenus eſt aut clara, aut colore lotæ carnis infecta; aliquando eſt craſſiuſcula ſublactei coloris, quæ ad ſeri naturam propius accedere videtur: crudi ſucci nomen genericum, non ſpecificum ſortitur; crudus enim humor ſtricte acceptus neque aqueus eſt, neque aqua, cum coctionem patiatur: aqua vero in thorace contenta nec coctionem, nec ſuppurationem admittit. Ceterum cauſſæ materialis idea eluceſcet magis ſi effectricem ejus cauſſam exacte noverimus. Mercatus ergo in pulmone duas hydropis hujus cauſſas effectrices agnoſcit, alteram quidem, cum pulmo ſuſcipit, aliam vero cum attrahit. Pulmonem ait ſuſcipere imbecillum. Attrahere citatiori ſuo motu breviſpirum factum. Suſcipere vero, & attrahere a capite ſeroſam pituitam; a toto tenues, & drudos ſuccos: ab epate, imoque ventre aquam. Ideo hydropem medii ut plurimum imi ventris hydropi, maloque corporis habitui, cui pedes, & venter intumeſcit, ſuccedere. Suſcipere, vel attrahere propter eaſdem cauſſas maxime credit urinam, ubi accedit eam ſupprimi ex obſtructione ſupra renes, ut ſæpe in cadaveribus ſe obſervaſſe aſſerit. Ego autem experientia huic contraria Hippocratis auctoritate ſuffulta, & ratione in oppoſitam ducor ſententiam. Non enim verum thoracis hydropem agnoſco ex pulmone ſuſcipiente, & attrahente, ſed ut plurimum generante. Non ſuſcipere pulmonem aquam ſtagnantem, aut ſaltem raro, ex eo patet, quoniam raro ſimul coeunt thoracis, & abdominis hydrops, ex decem enim cadaveribus, quæ aperui, vix duo reperi, quibus aqua utroque in ventre ſtagnaret. Memini me utrumque obſervaſſe Bononiæ in gibba muliere, quæ orthopnoica poſt datam theriacam obiit. Quinimmo puto potius imi ventris hydropem thoracis hydropi totiuſque malum habitum ſuccedere, quam ſecus, ut nuper viſum eſt in excellentiſſ. D. Mario Carbonello Mantuæ, quod etiam monuit Hippocrates 2. de morbis qui dixit: *Aliqui etiam intumeſcunt ventre, ſcroto, ac facie, & quidam ab inferna alvo id eſſe putant, cum vident ventrem magnum, & pedes tumentes*: Quaſi dicat Hippocrates, decipiuntur illi, qui putant ex imo ventre primario hydrope affecto pendere ejus molem, pedumque, ſcroti, ac faciei tumorem: cum hæc ſuccedant ex progreſſo thoracis hydrope, ſubjungit enim, prædictorum rationem afferens, *intumeſcunt enim hæc, ſi ſectionis tempus tranſgrediaris*. Maxime cum obſervaverim in quibuſdam nullo malo corporis habitu præexiſtente genitum fuiſſe ſthit-hydropem, ut annis ſuperioribus in nobili Matrona Romana Bononiæ D. D. de Vitalis uxore, quem multo ante ejus obitum Marito ipſius prædixeram. Sed neque verum thoracis hydropem ſuccreſcere exiſtimo reſtagnante urina in ſuperiora, facta omnimoda ejus ſuppreſſione ex obſtructione, quæ ſupra renes. Scio equidem ex nervoſi generis reſolutione aut vaſorum, quæ ſupra renes obſtructione ſuppreſſam urinam revocationis ſpiritus cauſſam eſſe, cujus extat apud Hippocratem 2. Epid. exemplum de Lycia a Galeno 3. *de dyſpn.* 11. conſide-

Cauſſa hydropis thoracis. Materialis.

Efficiens.

Ex thoracis hydrope imi ventris.

conſideratum, & a nobis alibi in methodo. Tamen dico, aliud eſſe pulmones urina ſurſum refluente repleri, & aliud in thoracis cavitate ſub hydropis forma colligi: ideo nec Mercatus eſt auſus poſtremum aſſerere, qui ſcripſit, urinæ copiam in pulmone ſuccreſcere. Eſt enim thoracis hydrops verus diuturnus affectus, qualis ex hujuſmodi urinæ ſuppreſſione fieri non poteſt; ſed potius acutus, citoque interficiens. Adde ſpirandi difficultatem ex urina ſuppreſſa ſæpius pendere a compreſſo diaphragmate ſtagnante in naturalibus ſeroſitate: quæ ideo in ventriculum influens vomitu rejicitur cum ægri pernicie ob violentam mictionis in vomitum mutationem. Sed neque citatiori motu breviſpirus pulmo attrahens hydropem gignit: attraheret enim cum ferveret, & ita pleuritidi, peripneumoniæ, aut alteri ſimili morbo acuto ſthit-hydrops ſuccederet. Ego autem cum veritate affirmare poſſum, me nuſquam thoracis hydropem ex acuto natum vidiſſe. Et quem ex acuto ortum Hippocrates poſuit, ad imum ventrem attinere eſt conſentaneum. Vidi ſane Mantuæ anno 1627. binos homines thoracis hydrope jampridem laborantes ex acuto ſupervenienti interemptos. Eorum alter fuit, qui in Sancto Dominico, alius qui in Eccleſia Sancti Ambroſii fuit exenteratus. Prior ex auricularum, & ventriculorum cordis obturatione acutiſſimo oborto obiit. Poſterior ſiniſtro pulmone inflammato ad dorſum (qua parte inciſus puris copiam emiſit) interiit. Ceterum, ut dixi, nunquam ex acuto ſthit-hydropem fieri cum prius non eſſet, obſervavi. Quamobrem cum fere ſemper ſenſim thoracis hydropem naſci viderim, non per fluxionem, ſed per congeſtionem generari fere ſemper credidi, pulmone nec trahente, nec ſuſcipiente, aut ſaltem raro, ſed ſæpius generante. Non ſecus ac dum hepar refrigeratum ſanguinis loco aquam generat. Cum enim accidit, pulmonum alterutrum (raro namque contingit ex utraque parte affectum fieri) intemperiem frigidam incurrere, utrumque pabulum & ſpirabile, & alibile in aquam tranſmutat. Aer enim, frigido accedente, facile in aquam degenerat, ideo frigidus pulmo attractum aerem, vel ſumptum illico in aquam deſtillat, quæ paulatina congeſtione in thoracis cavolaterali colligitur, eo prorſus modo, quo cum pneumato labio demonſtrabo, humanum halitum frigido accedente in aquam converti. Sed frigidus pulmo alimentum, (maxime ſi illud ab hepate improportionatum pulmoni offeratur) non in ſui ſubſtantiam, ſed in aquam, imbecillis hepatis exemplo, convertit. Hinc fit, quod pulmo nutritionis inops redditus, quamquam aquæ innatans, reſiccatur, vero contabeſcit marcore, & nonnullis fere abſumitur. Accedit etiam aquæ calor carnis loturæ ſimilis, qui ut naturalium, ita & viſcerum vitalium imbecillitatem ſequitur. Non nego tamen, aliquando hydropis thoracis cauſſam primam eſſe ex fluxu, attracto, vel tranſmiſſo humore; Vidi enim proxime elapſis menſibus in Domino Raymundo Faccipecora Paveſio Mantuano; inopportuna venæ ſectione illico (quod mirum eſt) genitam eſſe difficilem ſpirationem, inde thoracis hydropem, attractis humoribus crudis a toto in thoracis partem ſiniſtram, quem Medici curantes locorum affectorum inexperientia, & incuria deluſi pro imi ventris aſcite uſurpaverant, cumque nulla ratione decumbere poſſet, tandem obiit. Poteſt & attractio, vel tranſmiſſio citra cauſſam externam cieri. Ut plurimum tamen hunc affectum ex primaria pulmonis imbecillitate oriri, confirmo. Sequuntur ſigna, potiſſimum quæ ex reſpiratione deſumuntur partim diagnoſtica, & partim prognoſtica. Diagnoſtica fallaciora eſſe videntur, aliquos enim agnovi, quibus aqua in una thoracis parte ſtagnabat, & tamen dum viverent, vix ſignum aliquod aut difficilis ſpirationis, aut difficilis decubitus dederunt, quales ambo illi fuere, quorum paulo ſupra meminimus. Ex adverſo plures cognovi, qui etiam in ipſo hydropis principio ſuper latus affectum difficulter cubare cœperunt, & paulo poſt reſidentes ſpirare coacti ſunt. Et nonnulli expertos etiam Medicos fefellere, quippe qui dyſpnœæ cauſſam hydropem thoracis credidere, quæ ex affectu diverſo oriebatur. Tamen licet rationis, & experientiæ conjectu dignoſtica ſigna in fientem, & factum hydropem referre. Fientis hydropis ſigna ſunt ad majora. Velut gravitatis inchoantis ſenſus aliquis ea in parte, qua aqua colligi incipit citra ſenſibilem fluctuationem. Sitis & tuſſis aliqualis arida. Spiratio denſa in inceſſu, & ſcalarum aſcenſu, non adhuc tamen in decubitu. Qui eſt in utrumque latus aliquantulum in id difficilior, in quo hydrops incipiens. Hæc enim fientem thoracis hydropem indicant, dummodo ex affectis iliis non pendeant. Ex pancreatis enim, & meſenterii tumoribus, ut jecoris, ſimilia ſæpius oriuntur ſymptomata, quæ pulmonis aquam etiam factam mentiuntur. Ut nunc in Clariſſimo D. Poſſevino Tacitanæ eloquentiæ Profeſſore conſpicuo in hac noſtra Mantuana Academia obſervamus, qui in neutrum latus, nec ſupinus decumbere poteſt, ſed pronus, acervatimque reſpirat cum pedum, ac fœmorum œdematoſa intumeſcentia, ac ſiti clamoſa. Et tamen eſt verus pneumatodes ex mala illorum affectione, & potiſſimum dextero inæquali, duro, & dolenti habito. Coarctatur enim diaphragma ab hypochondrii duritate, accedenteque naturali thoracis anguſtia ſecundum infernam thoracis extremitatem talis, ac tanta fit reſpirandi difficultas, quæ intra thoracem anguſtiam arguere videtur, qualis certe non fieret, niſi materialis thoracis conformatio concurreret. Pronus vero facilius ſpirat, quia ex decubitu in pronum, ſeu in ventre minus ſeptum comprimitur, quam ex decubitu in ſupinum, ſeu dorſum, & in latus. In prono enim decubitu thorax ad pubem trahitur, viſceribus una cum ſepto deorſum vergentibus, inde minus pulmones coarctantur. Quamobrem ſignis iis præſentibus, quæ hydropem thoracis fientem ſequuntur, & abſentibus iis quæ ex iliis primario affectis naſcuntur, naſcentem ſthit-hydropem conjecturari poteris. Et ſi mixta erit dyſpnœæ cauſſa, mixta quoque erunt ſymptomata. At facto, non fienti hydropi ſuccedanea ſunt ilia affecta, non primogenita. Facti ergo ſigna erunt: *Febris lenta. Tuſſis ſicca. Sitis clamoſa. Animi deliquium. Fluctuatio. Ebullitio. Unguium contractio. Pedum, fœmorum, aliquando ventris, ac ſcroti tumor. Reſpiratio acervatim facta. Et difficilis decubitus.* Febris quidem adeſt ex Hippocrate, qui primum inter ſigna eam repoſuit.

Ex acuto hydrops ſolum imi ventris ſuccedit.

Ex refrigerato pulmone hydrops thoracis.

Signa hydropis thoracis.

Diagnoſtica fientis.

Diagnoſtica acti.

Quamquam Mercatus & Salius Diverſus viſi ſint voluiſſe, non adeſſe ſemper, & cum adeſt non continuam eſſe, ac lentam. Hanc tamen cum Hippocrate perfecto hydropi ſemper adeſſe puto, lentam quidem, ſed continuam. Et ratio eſt, quoniam aqua in thoracis cavitate, tamquam palus, ſeu potius tamquam lacuna ſtagnans cum a natura non regatur, neceſſario putret, & ob viciniam vaporoſum habitum in cor mittens febrem efficit, & continuam, cum cauſſa ſit ſemper præſens. Lentam vero, quia humor ſua natura frigidus putredini reſiſtit, ut putreat quidem, ſed miti putredine, pluſque valeat frigida pulmonum intemperies, quam ipſe febrilis calor. Porro per febrem hydrops ab empyemate diſtinguitur. Quia in fiente empyemate febris adeſt & magna, quæ abſoluto pepanſo miteſcit. At in fiente hydrope nulla eſt febris: & cum factus eſt hydrops, febris eſt lenta.

Febris in hydrope.

Diſtinguitur & febris in facto hydrope ab ea, quæ in facto empyemate. Quia etiamſi in utroque ſit lenta febris, & continua, tamen quæ in facto empyemate, febris eſt ad hecticam vergens, cum corporis macie, & marcore: quæ in facto hydrope puris eſt ſine atrophia. Immo non ita hydrops a ſuppuratione eſt diſtinguendus, ut fecere Mercatus, & Diverſus, affirmatione videlicet febris de uno, & negatione ejuſdem de alio, ſed diverſa ejus natura in utroque. *Tuſſis eſt ſicca*, etiamſi affectus humidus, a facultate enim infirma aquoſus humor efferri non poteſt, ſed circa ſpiritum defluit. Ob aquæ ſalſedinem & pulmonis ſiccitatem *ſitis* eſt clamoſa, & clamoſior, quam in aſcite. Ob cordis oppreſſionem aliquando ægri in *animis deliquium* labeſcunt. Et ob ſepti dolorificam diſtenſionem cruciatus oritur circa mucronatam cartilaginem, qui cardialgiam imitatur, cum tamen non circa os ventriculi, ſed circa xiphoidem vertetur angor. Eſt enim xiphois cartilago (quod omnes Anatomicos fortaſſis hactenus latuit) facta in gratiam dyaphragmatis, quippe quod membranoſo ligamento, ceu frœno quodam, huic cartilagini forti nexu alligatur. Quare diſtento diaphragmate ab incumbente hydrope dolorifica anxietudo ſentitur circa hanc cartilaginem, ut totum malum per eſſentiam ibi ſe perſentiſcere ægri affirment, ubi tamen eſt per conſenſum. *Fluctuatio* aure appoſita auditur concuſſis humeris, vel ægro ſe ex uno in aliud latus reclinante, quod ſignum etſi admodum rationabile, tamen fateor, me vix id obſervare potuiſſe. Vix namque cenſeo, aquam paucam in cavitate thoracis collectam a principio audibilem ſtrepitum parere. Copioſam vero facile totam opplere cavitatem, ita mihi perſuadeo, ut more copioſi puris in empyemate nullum murmur auditu perceptibile excitet. Propterea Hippocrates non fluctuationem, ſed *ebullitionem* nuncupavit, inquiens, aceti inſtar aquam intrinſecus bullire, *ſi multo tempore aure ad latera adhibita audire tentaveris.*

Tuſſis ſicca.

Sitis.

Xiphon cartilago iis gratia diaphragmatis eſt.

Concluſa enim aqua, & quieſcens ebullit, mota vero, & agitata fluctuat: & ideo alia eſt ebullitio, & alia eſt fluctuatio. Differt & ſtertor a fluctuatione, & ebullitione, qui in defluxu per aſperam arteriam in pulmonum bronchiis aliquando ab ægro, & medico auditur. Porro aquæ ebullitione fervet pulmo, & ipſa quidem fit ſalſa, ille vero ſicceſcit, minuitur, ejuſque color modo pallet, modo cœruleus ob nimiam aſſationem redditur, ut nuper viſum eſt in D. D. Mario Carbonello Mantuæ. *Ungues contrahi*, dixit

Ebullitio in hydrope thoracis.

dixit Diverſus ob corporis maciem. Cum tamen Corpus non videatur tabeſcere, ſed potius intumeſcere; Nec enim partes vere emaciari videntur, cum in tumorem attolluntur. Ni dixeris alimentari humiditate depauperatum emaciari, excrementitia vero exundare. Qua de cauſſa pedes tument, & facies ſubtumet, quæ ob difficilem anhelitum livore fucatur, qualis in ſtrangulatu obſervatur. Quod ſignum tamquam unum eorum agnoſco, quæ thoracis hydropem indigitant. Et hæc tumeſcentia ab ea differt, quæ in anaſarca, & cachexia obſervatur, hæc enim livet, illa pallet. Sed & progreſſo affectu fœmora tument, nonnullis ſcrotum, ac imus venter, deſcendente aqua a thorace (in quo præ nimia ejus copia non amplius contineri poteſt) ad inferiora. Hinc ex thoracis hydrope ventris hydrops, communicata frigida intemperie ex pulmone jecinori, ut & hepar temporis tractu ſcirrhum contrahat.

Livor faciei.

Cujus cauſſa fit ut Ægrotantis facies vel palleſcat, ſi jecur ſcirrhoſum ſit pallidum, vel rubeſcat, ſi ſit rubeum, ut elapſis diebus viſum eſt in Domino illo Mario Carbonello, cujus hepar impenſe durum, rubrum tamen, eſt inventum; ideo nec facies toto morbi decurſu unquam impalluit, ſed rubuit cum livore ob difficilem anhelitum. Sed & facti hydropis certiſſima ſunt ſigna *decubitus*, & *difficilis reſpiratio*.

Decubitus difficilis.

Decubitus ſane difficilior eſt in latus aqua oppletum, tolerabilior in oppoſitum. Cujus ratio illa eſt fortaſſis, eo quia ex decubitu ſuper latus affectum tota aqua in latere affecto ſimul collecta ſeptum tranſverſum magis opprimit, quod reclinatione in oppoſitum diſperſa magis, minus comprimit. Hoc enim de pure in empyemate ob ejus lentorem dici non poteſt, cujus cauſſa puris partes magis invicem cohærent ad majorem oppreſſionem in oppoſitum. Sed & augeſcente coarctatione reſidere coguntur; & nonnulli nullo modo decumbere poſſunt, ſed extra lectum continuo diu, noctuque tendere coguntur. Reſpirationem eorum *acervatim* factam nuncupavit Hippocrates, hoc eſt denſam, quæ eadem ratione, qua empyema, magnitudinem reſpectu diſtenſionis thoracis ſortitur. Breviſpirus vero pulmo eſt, non quia citatiori ſuo motu attrahat, ut Mercatus dixit, ſed quia opprimitur.

Reſpiratio acervatim facta.

Et inſpirandi neceſſitas in ſthyt-hydrope ita urget, ut æger ob ſuffocationis periculum execto thorace reſpirare cogatur: quo uſu etiam ſpirat toto thorace; & celer diaphrahgmatis motus denudato ægro viſu cernitur una cum violenta muſculorum abdominis contractione.

Quare hæc raro te fallent in hujus affectus agnitione, talis dyſpnœa, hic decubitus, & livor faciei. Iiſdem ſignis hic affectus a ſimulantibus diſtinguitur, potiſſimum empyemate. Ab hoc enim potiſſimum tum febre jam declaranda, tum humoris aquei incoctibilitate, qui nec coquitur, nec ſuppuratur, contradiſtinguitur: ideo toto hydropis tempore ſuppurationis ſigna nullanea ſunt. Ad quod reſpiciens Hippocrates monuit; aut quid infundendum, aut fomentum, vel ſuffitum fore adhibendum. Poſt enim niſi pus promoveatur, intus aquam lateſcere eſt dicendum. Quod per os infunditur eſt eclegma. Quod adhibetur eſt fomentum, vel ſuffitus coquens, & ſuppurans. Horum enim diuturna, & continua adminiſtratione ſi nulla ſequatur ſuppuratio, hydropis, non ſuppurationis eſt ſignum. Hæc de ſignis. Prognoſtica paucis ſunt abſolvenda. Et quo ad eventum, fateor me nunquam ſthit-hydropem aliquem curatum vidiſſe, non ſine tamen mea admiratione, cum empyematum nonnulla curationem admittant pure educto non tantum per os, ſed & per alvum, & per renes; quod ſane difficilioris eruditionis, ſi non per os, ſaltem per alvum, & per renes eſſe videtur, quam ipſemet humor aqueus. Erumpere enim thoracis hydropem in alvum obſervavit Hippocrates, non tamen ægrum ſanari: ſed iterum alvo ſtipata *eadem pati, & adhuc amplius*. Ni dicamus, hominem per aquæ generationem magis, quam per puris productionem a naturali ſtatu elongari. Ideo refrigeratum pulmonem ad aquæ expulſionem torpere, ac fatiſcere oneri ſuccumbentem. In fienti tamen hydrope hydragogis, & alterantibus validis, ut & thoracis apertione Medicum rationalem aliquid boni præſtare poſſe cum Hippocrate confido. Quo ad tempus eventus, niſi acutis ſymptomatis æger præveniatur, ſuiſmet tandiu miſere conflictatur, quouſque aqua ſuffocatus intereat. Hydrops Thoracis eſt affectus Mantuanis admodum familiaris, ut plurimos hoc affectu interemptos hactenus obſervaverim.

Prognoſt. in hydrope thoracis.

CAPUT X.

De difficili ſpiratione magna & denſa ex anguſtia ventriculorum, ſeu aſperarum arteriarum pulmonum.

Poſt pulmonum, ac intermediarum eorum regionum anguſtiam ſequitur, quæ ad aſperas attinet arterias, quas ventriculos Hippocrates nuncupavit. Et eſt triplex. Conſtipatio. Compreſſio. Et obſtructio. Conſtipatio fit a grandine, calculo, & interno tuberculo. Compreſſio ab arteriis lævibus obturatis, & ab externo tuberculo. Obſtructio a materia lenta craſſa, & viſcida. Incipiamus a *conſtipatione*, & primum quæ fit a *grandine*, de qua Galenus 4. *de loc. aff.* 8. Sunt enim nonnulla brevibus de grandinoſa hac ſubſtantia explicanda, quid ſit, quomodo fiat, ex quo loco procedat, quale habeat portentum, quamque difficilem pariat reſpirationem. Quo ad primum, grandinem lentum pus eſſe ſcripſit Galenus. Pro pure autem non pus univocum, ſed analogum intelligendum fore, exiſtimo. Quod ibidem ex eodem Galeno deſumo, qui ait, fruſtum parvo grandinis grano non abſimile nil aliud eſſe, niſi ilium lentum humorem, quem prius æger expuit, poſt ſiccatum, induratumque ad hujuſmodi ſubſtantiam. His enim verbis delineat nobis crudum humorem, quem in 2. Comment. de Natura humana contra Eraſiſtratum ulteriori coctione organorum ſpiritualium, puri ſimilem fieri docuit: hic enim reſiccatus iiſdem in locis grandinis formam induit. Quare grando non eſt verum pus. Inde etiam emicat Galeni ſententia, cum medicamentum huic ſe dediſſe affirmat, quod aſthmaticis auxiliatur. Aſthmaticis autem auxiliatur, quod incidit, attenuat, & abſtergit, quale purulentis non ex toto convenit, pus enim verum viſciditatis non eſt particeps. Idem eventus demonſtrat, cum ad multos annos grandinoſum hoc ſputum ſine macie & febre perduret. Et cum ægri moriuntur, alii *ob aliam cauſſam: alii ob ſpiritualium inſtrumentorum affectum moriuntur, abſque cruoris excreatu*.

Anguſtia aſperarum arteriarum triplex.

Conſtipatio a grandine.

Et quamquam Galenus pro inſtrumentorum ſpiritualium affectu phthiſin intelligere videatur: tamen ut non negandum, phthiſin grandinoſo ſputo aliquando ſuccedere poſſe: ita revera ſentiendum eruinam grandinem ex ſua natura non pus verum eſſe, cujuſmodi eſt ex ulcere.

Verumtamen maxime ſcire expedit, eruinam grandinem non ſemper ſine cruore tuſſi excreari, ut Galenus viſus eſt voluiſſe, aliquando enim cruenta cernitur. Ut in Magnate ego obſervavi, qui per plures annos talia grandinoſa excrevit, cum cruoris ex creatu, & acuto ſuperveniente obiit. Etenim ex alto hujus grandinoſæ ſubſtantiæ adhæſu & aſperitate eroſio in aſpera arteria fieri poteſt, ulcuſque. Ut pro hac parte cruenta grando purulentam naturam induere poſſit, non ſemper tamen, ſcilicet, cum non eſt cruenta. Ex qua cauſſa vero fiat non tam facile eſt penetrare. Unicam ſiccitatem Galenus proponit, cum ait, *ſiccatum induratumque*. Putarem duplicem grandinis eſſe cauſſam, ſiccam, & frigidam. Sicca quidem eſt, cum nimius calor tenuiores partes humoris crudi depaſcit, craſſioribus relictis, & arefactis; ita enim in grandinoſum granum materia cogitur ad erui magnitudinem, a quo eruinæ grandinis denominationem ſortitur. Frigida etiam cauſſa eſſe ſolet, quæ agit congelando, ſicut calor exſiccando, quo mox grando in media aeris regione gignitur; aſpera enim arteria media eſt regio, per quam aer in pulmones attrahitur. Et differunt hæ duæ grandines, quia quæ a ſiccitate concreſcit, opaca, & cænoſa eſt: quæ autem congelatione producitur perſpicua eſt, & cryſtallina, qualis eſſe ſolet, quæ in nodis circa carpum congeritur, eſt enim craſſa & grandinoſa, cryſtalli tamen rupei ſimilitudine lucida: & hæc eſt vera grando, quæ non ſolum grandinis conſiſtentiam, ſed & luciditatem æmulatur. Prior in iis fieri conſuevit, quorum pulmones ſunt fervidi: poſterior in iis, quorum ſunt frigidi. Porro coaleſcit hæc grando circa pulmonum bronchia, ut & ſtertorem ſæpius ægri, & Medici auribus perceptibilem edat in profundo thoracis, obturat enim, & infarcit ſpatium, quod eſt inter annulum & annulum aſperæ arteriæ. Quæ obturatio & infarctus cum ſit major anguſtia, quam obſtructio, ideo ad conſtipationem eſt referenda. Cujus cauſſa fit, ut aeris inſpiratio thoracis diſtenſioni haud reſpondeat, fiatque denſa & magna reſpiratio reſpectu thoracis, quamquam parva ratione aeris, & ſæpius cum reſidentia. Putoque grandinis materiam humorem crudum eſſe tranſumptum per œſophagum in aſperam arteriam, cujus humoris crudi Metropolis eſt ventriculus, & œſophagus; fateor & aliquando a capite ſuppeditari, qui potius eſt pituitoſus humor, quam crudus. *A calculo* conſtipari aſperam arteriam aliquoties, ſed raro, viſum eſt. Sed *de tuberculo* penes me eſt difficultas, cum inter recentiores Capivacceus non tantum aſperæ arteriæ compreſſionem a tuber-

Cauſſa grandinis.

Conſtipatio a calculo & tuberculo.

tuberculo externo, ſed etiam conſtipationem a tuberculo interno proponat. Apud Galenum tamen non reperi, tuberculum intra bronchia creſcere, ut capite ſecundo hujus partis in eundem Capivacceum obſervavi. Primo enim de dyſpnœa undecimo, de tuberculo externo loquitur; ita & 4. *de loc. aff.* 8. dum ait: *Nam ſi quis per bonam valetudinem, cum ſolitas actiones facere poteſt, difficulter ſpirare inceperit, augeaturque accidens, neque inter ſpirandum ſtertere videatur, crudi tuberculi ortum ſuſpicari oportet.* Crudi ſcilicet tuberculi ortum extra aſperas arterias. Quia ſi crudum tuberculum intra creſceret, non abſque ſtertore æger ſpiraret: & ideo eatenus a reliquis affectibus per ſtertorem tuberculum diſcriminavit, quatenus idipſum extra bronchia excreſcit.

Objicies puellæ Agaſis tuberculum diſruptum, quod intra bronchia extitiſſe ex Galeno & Hippocrate videtur colligi poſſe, cum ex ejus fractione facta ſit aſthmatica. Sed reſpondebo, non repugnare experientiæ, & rationi tuberculum extra rumpi, tranſumi vero ſaniem, & per aſperam arteriam expurgari. Quare meo judicio, aut non datur conſtipatio a tuberculo, aut ſaltem raro; & cum adeſt, fit difficilis ſpiratio cum ſtertore ſicco, donec fuerit concoctum, quod ægre eſt concoctile, ac diſruptum. Enimvero ab *externo* aſperas pulmonum arterias comprimi ſæpius in ægrorum, & Cadaverum praxi obſervavi. Potiſſimum hoc anno 1629. in anatome primi Cadaveris, cui plures Ultramontani ex Patavio adfuere, ut enim ſigni coalitu totus pulmo dexter ſepto, capſulæ, coſtis uſque ad jugulum, & dorſo erat conglutinatus: ita & ſub pulmonibus ea in parte intermedia, in qua aſpera arteria ad ſubjectum œſophagum in bronchia dividitur ad utrumque pulmonem, leni ejuſdem arteriæ aſperæ membranæ tuberculum magnitudine ovi gallinæ incumbebat, quo aperto materia ſteatomatica ac varia exiit ſolliculo contenta.

Exempla tuberculorũ in pulmonibus.

Plura alia tubercula, ſed minora glandularum inſtar aſperarum arteriarum ramis per utrumque pulmonem divaricatis ſtrata obſervavimus, præter naturalem glandularum cumulum ad plexum nervorum vitalium ſub lævo pulmone. In quo dubio procul debuit, ac potuit majus illud tuberculum aſperæ arteriæ diviſionem premere, ac difficilem anhelitum parere. Hinc certe colligendum, naturalem pulmonum adhæſum cum coſtis viam eſſe ad multos affectus præter naturam, quia cum pulmo alligatur & libero motu ſe movere non valeat, retinentur excrementa, quæ in hujuſmodi tubercula excreſcunt. Ceterum non ſolum fit difficilis ſpiratio ex bronchiorum compreſſione a tuberculo, verumetiam a *levibus arteriis*, quam ex mente Galeni ſolus propoſuit Capivecceus. Cum enim arteriæ læves ſunt oppletæ, & obturatæ, attiguas aſperas comprimunt, & difficilis fit ſpiratio, magna ſane reſpectu thoracis, ſed parva reſpectu aeris, necnon denſa, ſicut accidit Antipatro Medico, cujus infortunium Galenus recitat 4. *de loc. aff.* 8. At differt difficilis ſpiratio per compreſſionem aſperæ arteriæ a tuberculo ab ea, quæ ex preſſione a lævibus obturatis.

Compreſſio a levibus arteriis.

Quia etiamſi utraque ſine ſtertore fit, tamen quæ ex tuberculo longe difficilior eſt ea, quæ ex arteriis lævibus. Quod nobis indicavit Galenus dum de Antipatro habet, *levi quadam ſpirandi difficultate affectum una cum cordis palpitatione interiiſſe*. Differunt etiam, quia quæ pendet a lævibus arteriis comprimentibus pulſum collectiva inæqualitate inæqualem conjunctum habet, qui non adeſt in difficili ſpiratione ex compreſſione a tuberculo. Niſi enim tuberculum ipſis levibus incumbat arteriis, non fit pulſus inæqualis, ſed ſola difficilis ſpiratio, cum hæc corpuſcula ſolas aſperas premunt, & coarctant. Diſtinguuntur & a palpitatione, quæ ſequitur ex levium obturatione, non tamen ex ſolitaria aſperarum compreſſione. Nulla enim eſt via ab aſperis, ſicut a levibus ad cor.

Et qui inquiunt, aſperas cum levibus mutuis anaſtomoſibus conjungi, maxime hallucinantur, non enim aer fertur ex pulmonibus in cor per ſenſibilem aliquam cavitatem, ut in anatomicis aperte demonſtravimus pro Galeni ſententia in Eraſiſtratum. Ultimo loco ſequitur *obſtructio* aſperarum arteriarum, quæ fit a materia pertinaciter impacta aſthmaticam, immo & ſtertoroſam, ac orthopnoicam reſpirationem efficiente, de quibus libro 2. abunde.

Obſtructio aſperarum arteriarum.

Solet ſæpius clangoſam adſcire vocem, cum circa laryngem materia nimium impacta indureſcit, & ſicceſcit, nequeunte glottide ſe claudere, & aperire muſculorum ſuorum beneficio, ſicut pro modulata voce eſt neceſſe, ut nunc aurifabro Mediolanenſi accidit, qui citra orthopnœam ſtertit, & clangit: Omnes vero moriuntur, qui non tantum ſtertunt, ſed etiam clangoſa voce loquuntur. Diutius vivunt, qui non ſunt clangoſi. Et ſæpe curantur, ſi cito curentur. Obſtructionis materia per infundibulum deſcendit a capite; transfluit & ab œſophago; & in aſthmate inveterato etiam in ipſiſmet bronchiis congeritur.

CAPUT XI.

De difficili ſpiratione magna & denſa ex levium arteriarum anguſtia.

Occurrit tandem difficilis ſpiratio ex lævium arteriarum, quæ ſunt pulmonum partes, anguſtia. Ego pro levibus arteriis non tantum arterias, ſed venas etiam intelligo, quippe quæ ſubſtantiam habent arterioſam. Ex utrorumque vero vaſorum anguſtia hæc difficilis ſpirationis ſpecies, quam præ manibus habemus, fieri contingit, prout mutuo conſortio leves aſperas comprimunt media coarctatione.

Eatenus leves aſperas coarctant, quatenus vel replentur, vel obturantur, & utriuſque communis eſt affectio, plenitudo, & obturatio, venis ſcilicet & arteriis levibus pulmonum. Quare de plenitudine, & obturatione horum vaſorum agendum eſt, ac demonſtrandum, quomodo ex ipſorum cum plenitudine, tum obturatione aſperæ comprimantur, qualiſque ſit convenientia & diſcrepantia inter pulſus, & reſpirationis læſionem. De plenitudine res ſatis clara videtur. Quemadmodum enim Galenus de cauſſ. pulſ. 2. cap. 2. docuit, pulſum ſyſtematica inæqualitate inæqualem fieri, cum venæ repletæ arterias comprimunt, inde ſolo pulſu inæquali internarum venarum plenitudinem haberi, ut idem in libro de plenitudine. Similiter eædem pulmonum venæ arterioſæ, & arteriæ venoſæ nimium oppletæ aſperas comprimentes difficilem, inæqualemque reſpirationem efficiunt. Quæque apolepſes, ſeu ſpiritus interceptiones vocantur, non tantum de vitali ſpiritu, ſed & de aere inſpirato dicuntur, quem ſpiritum appellare Antiqui, & Galenus potiſſimum, conſuevere. Ut ideo vaſorum pulmonum plenitudo, illa etiam, quæ ex interceptione vaſorum jugularium ſequitur, non tantum pulſu inæquali, ſed etiam læſa reſpiratione poſſit cognoſci, eo quidem magis, illa minus; levior enim eſt hæc reliquis, difficilis anhelitus cauſſa. Ceterum ipſius cauſſa augetur, cum ex plenitudine ad vaſa vas aliquod pulmonum plenum frangitur, refluente ſanguine in aſperas arterias, & in eis concreſcente. Facile vero frangitur ex plenitudine, tum humoroſa, tum flatuoſa, vel cum ejus membranæ nimis diſtenduntur, vel cum cauſſa aliqua externa frangens, aut rigens ipſi occurrit. De qua intelligendus ſane eſſe videtur ille Galeni locus 5. Meth. 13. qui refert, *ex refrigeratis ſpiritus inſtrumentis* Juvenem illum ad dimidiam heminam ſanguinem tuſſi excreviſſe, quem nec ſine difficili ſpiratione rejectum eſſe credo. Difficile namque eſt noſſe, quid Galenus *pro ſpiritus inſtrumentis* intelligat. Item quid *pro refrigeratis*. Intelligit vero pro ſpiritus inſtrumentis nec leves, nec aſperas arterias, ſed thoracis partes muſculoſas, & membranoſas; has enim, quas hoc in loco ſpiritus inſtrumenta nuncupavit 4. de loc. aff. 8. *vicinas partes* appellat: quæ quando ab externis injuriis nimium perfrigerantur, venis interioribus frigus communicant, quæ inflexiles præ frigore redditæ facile franguntur, ſubſiſtente in ipſis plenitudine humoroſa, vel flatuoſa. Ita enim Hippoc. 6. Epidem. comment. 3. tex. 14. ſcripſit, *venas frigidum frangere*.

Plenitudinis ſignum.

Pro ſpiritus inſtrumẽtis refrigeratis.

Quod frigidum potiſſimum de externo intelligendum internis partibus communicato, non de ſola intemperie frigida, quam ſolam adducit Capivacceus. Vix enim fieri poſſe puto, quod præ frigida intemperie intrinſece contracta, ita venarum pulmonum membranæ rigeant, ut frangantur: quæ tamen, frigido externo accedente, facile rumpuntur. Hinc Galenus in curatione illius Adoleſcentis thoraci thapſiam apponit, ut indita frigiditas auferatur. Etſi haud negem, etiam ab intemperie effectum pendere poſſe, quam *innatam intemperiem* Galenus vocavit 4. de loc. aff. 7. cit. ut innatam ab externa deſcriminaret.

Hæc de hoc obiter, ut tantum ſciretur, quomodo ex plenitudine, fractoque vaſe pulmonum difficilis ſpiratio oriatur. Porro ad levium arteriarum obturationem animum adhibeamus, quam cum pulmonum plenitudine confundit Tirillus de morte repentina ſect. 3. cap. 4. Nullus vero, præter Galenum, hunc affectum exacte cognovit, quippe qui ſola termini circumſcriptione ipſius ideam propoſuit, non ita tamen ut quodpiam percipi poſſit, niſi ab iis quod in Cadaverum diſſectionibus ſunt exercitati. Mercat. ſane lib. 2. de morbis particularibus cap. 7. & cum eo Tirillus l. c. ejus formam, cauſſas & ſigna afferre conatur, rem tamen, ut eſt neceſſe, non eſt aſſecutus. Ego quod in multiplici Cadaverum apertione pluribus ab hinc annis obſervaverim, non ſubticebo, totoque animi candore veritatem aperiam; Obſtructionem levium arteriarum eſſe, inquiunt omnes ex lentis, craſſis, & viſcidis humoribus. Quod etiam faſſus eſt Galen. 4. de loc. aff. 8. qui non ex craſſis tantum ac viſcidis, ſed & ex *liquidis* obſtructionem hanc fieri dixit in caſu Antipatri. Idem tamen, intimius re proſpecta, in libris de difficili ſpiratione, non obſtructionem, ſed *obturationem* dixit, quæ eſt pluſquam obſtructio, conſtipatio nimirum: & ſola

Obturatio levium arteriarum.

termini enunciatione affectus idea panditur, cum *obturatio* dicitur 1. de dyſpn. 10. & 11. Et cum ſit obturatio, patet non ex *liquidis*, ſed ex compactis humoribus pronaſci, lentis ſane viſcidiſque in ſubſtantiam tamen ſolidam concretis, ut prorſus caruncula illius pituitoſæ albicantis nares obturantis ſubſtantiam, quod polypum appellant, mentiatur, cujus ſimilitudine hujuſmodi humor *polypodes* eſt dict. a nobis. Sicut enim polypus ex narium cavitate propendens vas obturat, pluribuſque tamquam radicibus ipſi cohæret: ita materia hæc polypodes cordis ventriculos infarcit, eorundem auriculas opplet, & potiſſimum cordis vaſa obturat. Vidi enim in aliquibus cordis auriculas, dexteram potiſſimum vaſtiſſimam, quam mucus hic in forma auriculæ compactus implebat, ut qui inſpectioni aſſiſtebant Viri Clariſſ. ob materiæ concretæ conſiſtentiam prima facie pingue corpus aliquod eſſe crediderint. Hanc eandem in utroque cordis ſinu in admirabili copia reperi, quæ fibrarum cordis ſpatia, quibus baſis ad mucronem contrahitur, ſtipabat, & conſpurcabat. Et nuperrime, cum admodum Reverendo D. Cavallo, qui non minus optimus Medicus olim fuit, quam nunc probus, piuſque Religioſus, in examine cordis Excellentiſſ. D. D. Marii Carbonelli, thoracis hydrope interempti humoris hujus grumos aliquot demonſtrarem, ob eorum compactam ſoliditatem cordis fibras avulſas primo obtuitu eſſe credidit, quos tamen ex compacto humore crudo eſſe ſatis ſuperque cognovit. Sæpius obſervavi polypodem hanc materiam vaſorum cordis orificia, modo omnia ex utroque ventriculo, modo ex uno tantum, multoties ex uno magis, quam ex alio, obturare. Et quod admiratione dignum eſt, humor is non tantum replendo obturat vaſorum ora & caudices, ſed per vaſa ita proſerpit, potiſſimum per arteriam venoſam, & per venam arterioſam, ut ad iſtorum vaſorum per pulmones diviſionem hic humor & ipſe ramoſus factus divaricetur. Quod ſi ventriculis cultro ſciſſis obturantis humoris caudex hamulo trahatur, ejuſdem rami, ac tralces una cum trunco averruncantur juxta ipſorum vaſorum divaricationes, ad quas ramoſus humor ſe diffundit. Propterea an hæc anguſtia obſtructio ſit dicenda ex humoribus liquidis, an potius obturatio, veſtrum ſit judicium. Galenus vero ſi humana corpora exenteraſſet non magis congruo termino hoc ipſo uti poterat, hujus conſtipationis naturam nobis aperiret. Quam etiam lib. 2. de cauſſ. pulſ. 2. propoſuit his: *At vero hic ſanguis, qui in arteriis eſt, quomodo occupet ſpiritus rivos, quid refert narrare? potiſſimum ſi craſſus, vel lentus, vel ſi extremis earum finibus ſit impactus, &c.* At refert narrare, non enim eſt ſanguis, ſed crudus humor ſolidus redditus, qualis a nobis fuit delineatus. Suppeditatur vero a jecore cordi per cavam, & aliquando ob ipſius imbecillitatem in corde coagmentatur, ejuſdemque calore tenuibus partibus abſumptis in talem concreſcit ſoliditatem: ideo ejus via, ut ex oculari inſpectione mihi innoteſcere potuit, eſt a cordis ventriculis ad vaſa, non viceverſa, & ad ventriculos ut plurimum per cavam vehitur; quæ quomodo ex dextero in ſiniſtrum ventriculum tranſmatur, captu eſt difficile, & tamen fe vera tranſumitur. Sed & hoc præterire nequeo, quod anno 1627. Mantuæ obſervavi in corde ſenis nonagenarii, qui fuit Dominicus Romanus in Eccleſ. S. Ambroſii exenteratus, huic namque prorſus oſſeæ redditæ erant valvulæ omnes circa orificia vaſorum cordis: Enimvero obturationem multorum graviſſ. morborum cauſſam eſſe conſtat, de quibus ſermo eſt inſtituendus, ut conſtet, num difficilis reſpiratio, & qualis ex ea ſequatur? Communis eſt ſententia a Mercato adducta, levium arteriarum obſtructionem ſubitæ ſuffocationis, ac repentinæ necis cauſſam eſſe, tum quia per leves in aſperas cor a fuliginoſis recrementis ſe expurgare libere nequit, tum quia aer inſpiratus ea libertate qua deberet, in idem cor migrare non poteſt, utroque enim uſu cor caſſum, calido ejus nativo ſuffocato, extemplo occumbit. Hujus præcipitis mortis fraudulentam cauſſam ſola pulſus omnigena inæqualitate cognoſci poſſe affirmat Mercatus, non dolore, nec gravitate, nec prorſus difficili reſpiratione, ait enim: *Non ſuffocatio, quæ levium arteriarum obſtructione fit, citra reſpirationis jacturam fit, ſolo cordis calore ſuffocato, & veluti fuliginum copia obrupta.* Solumque majorem, minoremque obſtructionem majori, minorique pulſus inæqualitate diſtinguit: ſi enim non tota ſit obſtructio, myurum reciprocum cieri vult; ſi omnimoda, deficientem, qui ſummum eſt inſtantis mortis indicium. Hæc tamen omnia etiamſi prorſus vera eſſe videantur, non rotundam tamen veritatem habent. Quod enim pro hujus mortis ſubitæ cauſſa adducunt, prohibitum ſcilicet fuliginum per pulmones egreſſum, liberumque aeris ingreſſum, nullo modo eſt admittendum, cum cor nec per pulmones aerem ad ſe attrahat; nec per eoſdem fuliginoſa recrementa emittat. Reſpirationis namque utilitas ſola eſt cordis refrigeratio. Nec ullus unquam mihi demonſtrare poteſt, inſpiratum aerem per ſenſibilem aliquam viam cor ingredi poſſe etiamſi violenta exſufflatione pulmones tubulo inſlentur: potius enim ob nimiam diſtenſionem ex aere replente pulmones lacerari obſervabis, quam aeris pauxillum ex aliqua parte cor ipſum ingredi conſpicere valeas, quæ vera fuit Galeni in Eraſiſtratum ſententia. Igitur non ob hanc cauſſam cor ſuffocabitur, eo quia lævium arteriarum pulmonum obſtructio facilem aeris ingreſſum in cor prohibeat. Eadem militat ratio de fuliginibus, ſi enim fuligo per eaſdem vias emittitur, per quas aer attrahitur, cum aer ex toto in cor per aortam vehatur, per eandem a recrementis fuliginoſis expurgari cor eſt neceſſe: ideoque niſi obturatio ſit in aorta, nunquam ex ſola lævium arteriarum pulmonum obſtructione propter allatas rationes repentina mors contingeṫ. Nec pulſus inæqualitate eadem præcognoſci poterit, obturatione in lævibus arteriis pulmonum ſubſiſtente, dummodo aorta ſit libera, quæ nullum cum pulmonibus habet commercium. Nam vitiabitur quidem pulſus ad pulmones attinens, non ille tamen qui ad totum. Quam diſtinctionem ad miraculum Galenus expreſſit primo de dyſpn. 10. circa finem ſic ſcribens: *Verum hac & ſimul conſiderātio cauſſæ, in pulſuum tractatione relata ſunt: & ibidem dictum eſt, quod juxta ipſas partes, in quibus obturatio hæret: & quæ cum his communicant, inæqualitas maxime fit manifeſta, & parvitas pulſuum aut ſemper, aut ut plurimum cohæret: juxta alias vero magis magnitudo. Si vero propinquus principio fuerit affectus, communis in hunc modum fit omnibus arteriis.* Igitur ſi obturatio eſt tantum in levibus pulmonum arteriis, non in aortæ orificio & trunco, nec in ejus propaginibus, quæ in totum, nulla pulſus inæqualitate comprehendi poterit fraudulenta ejus pernicies. Pulmonum enim pulſus etiam maxime inæqualis nullo ſenſu poteſt dignoſci, eo magis ſi parvitatem ſit nactus. Et quod aſſerit Mercatus, ſuffocationem ſcilicet, quæ ex lævium arteriarum obſtructione dimanat, eſſe omnino citra reſpirationis jacturam, ideo nec difficili ſpiratione præcognoſci, nec præcaveri poſſe omnino eſt abſurdum, cujus erronea ſententia facile ex unica Antipatri hiſtoria patet, qui tandiu vixit, quouſque ſola adfuit pulſus inæqualitas, nec periclitari incepit, niſi cum difficilis ſpiratio acceſſit, qua continuo adaucta, donec maxima affecta ſit, de repente exolutus obiit. Et ſane hoc eſt neceſſe, ut aucta in arteriis levibus pulmonum obturatione, aſperæ comprimantur, ſibi enim cohærent leves & aſperæ. Immo unum dico, repetitis obſervationibus comprobatum, quod eſt, nullos repentina morte interire ex levium arteriarum pulmonum obturatione, niſi prius difficilis reſpiratio acceſſerit, neque alia de cauſſa moriuntur, niſi quia reſpiratio intercipitur, ſuperveniens enim dyſpnœa obturationis auctæ ſignum eſt ſyllogiſticum. Hujus enim ratione fit, tum ut aſperæ arteriæ compreſſione coarctatæ aeris inſpirationem non admittant, tum ut ipſæ leves nimis infarctæ utrumque a corde ſanguinem non ſuſcipiant, qui in ipſum cor refluens, ac ſtagnans ſuffocationis ſubitæ cauſſa eſt. Hinc nonnullos cognovi hac de cauſſa interemptos qui difficulter ſpirarunt, & tamen nullam in pulſu perceptibilem inæqualitatem habuerunt. Unus talis fuit D. D. Franciſcus Capellus Juriſperitus Bononienſis cujus repentinum caſum ſuo tempore aperiam. Ex adverſo plures cognovi partim ex chronicis, partim ex acutis mortuos citra tamen mortem repentinam, quorum vaſa circa cor mucoribus fuerunt infarcta. Et non paucos ex hac cauſſa maligna febre occubuiſſe obſervavi, ſuccreſcente ex prohibito tranſpiratu in corde ingenti putredine: hanc unam cauſſam eſſe agnoſco, ob quam malignarum febrium nonnullæ ſunt omnino pernicioſæ; cui & alia accedit, maligna ſcilicet, ac furtiva pulmonum phlogoſis. Propterea res ita videtur eſſe diſtinguenda. Si obturatio exiſtat tantum in aorta, fieri poteſt pulſus inæqualis utraque inæqualitate, ita ut mors repentina ſequatur abſque difficili reſpiratione. Si vero obturatio ſit tantum in lævibus pulmonum arteriis, eaque ingens ita ut leves aſperas comprimant, difficilis reſpiratio fiet citra pulſus inæqualitatem, quæ hominem ſubito proſternit, reſpiratione intercepta, refluenteque ſanguine utroque in cor. Quod ſi obturatio, & leves pulmonum arterias utraſque & aortam ſimul occupet, ſitque obturatio utrobique ramoſa, & copioſa, hominem proſternere poteſt, præmiſſis tamen tum pulſu inæquali, tum inæquali reſpiratione; non tamen ſubito enecabit, ſi non fuerit omnimoda obturatio. Verum enim vero arteriæ leves non tantum anguſtantur dum obturantur, verum etiam cum ab aliquo tuberculo comprimuntur, quæ compreſſio communis eſt ipſis aſperis arteriis. Tunc vero præter pulſus parvitatem & inæqualitatem, difficilis quoque adeſt reſpiratio parva & denſa inæqualis, ut æger in motu progreſſivo gradum ſiſtere cogatur, vixque cubare valeat: eſtque major anguſtia hujuſmodi compreſſio, quam ipſa obturatio. Et hæc illa eſt anguſtia, ex qua cordis palpitatio oriri ſolet, quæ non eſt abſque difficili ſpiratione, ut recte Capivacceus de Cordis palpitatione. Compreſſis enim a tuberculo levibus arteriis clauditur curſus ſanguinis, & ſpiritus, ut inquiebat Arabum Princeps, ſicque

Materia polypodes cordis ventriculos auriculas, & venas in pulmones infarciens.

Valvulæ cordis oſſeæ.

Obturatio multorum malorum cauſſa.

Inſpiratus aer cor non ingreditur.

Suffocatio ex lævium arteriarum obſtructione circa reſpirationis jacturā eſſe, an undequaque verum.

Ex obthuratione lævium arteriarum malignæ febres.

Palpitatio cordis ob vaſorū pulmonis obturationem, & tuberculum.

ſicque pulſifica cordis facultas cogitur arteriam motu dilatationis violento elevare, & rurſus deprimere. Et aliquando ex violenta ſui dilatatione ita ſecundum membranas arteria dilatatur circa cor, ut inde ſequatur aneuryſma internum cum tanto ac tali cordis motu pulſifico violento, ut diaphragma, cui cor media capſula conjunctum eſt, eodem agitetur motu, & hac de cauſſa major ſequatur difficultas reſpirandi. Solet & aliqua arteriæ magnæ propago violentam ſuæ originis dilatationem ſequi, qua parte aortæ truncus venæ azygos attiguus in coſtales ramos dividitur prope dorſum: & fit aneuryſma etiam externum. Unde æger illico occumbit, aut fracto in cor tuberculo, aut rupta arteria circa cor præter naturam dilatata: in cujus fractione externum aneuriſma extemplo evaneſcit. Ut paucos ante dies cuidam miſero contigit, quem nationi Germanicæ hoc anno 1629. quo Mantuæ anatomen celebrabam, ſpectandum objeci. Quot modis ergo fiat difficilis ſpiratio magna ratione thoracis, parva ratione ſpiritus & denſa ex levium arteriarum anguſtia, ſatis a nobis dictum eſt.

SYNOPSIS

De Cauſſis Magnæ, & Denſæ Reſpirationis.

Magna, & Denſa Reſpirationis Cauſſa

- 1. Uſus auctus ſeu utilitas
  - 1. Eſt nativi caloris ad igneam naturam redacti refrigerandi urgens neceſſitas. Ipſe calor auctus. *Gal.* 1. *de Dyſpn.* 9. Inflammatio. 3. *de Dyſpn.* 5.
  - 2. Quotuplex. Tot ſunt quot Calores, qui ſunt ſecundum genus duo differentes gradus, ſpecie & ſubjecto
    - 1. Genuinus, ſeu corpori innatus, quod refrigerans, ut igneum incrementum
    - 2. Acquiſititius, ſeu ſpiritus, qui purgari, ut fumoſum & putridum recrementum
    - } p. n. redditum, requirit.
  - 3. Quarum partium. Eſt caloris partis ejus, cujus gratia condita ſunt pulſus & reſpiratio, qualis Calor eſt cordis.
  - 4. Accidit Febri
    - 1. Hecticæ & Ephemeriæ, ubi qualitas p. n. ignea.
    - 2. Putridæ, in qua calor {Alter forma / Alter cauſſa} eſt.
  - 5. Reſpirationem reddit
    - 1. Æqualem per ſe.
    - 2. Inæqualẽ per accidens, accedente vel {Convulſione / Anguſtia} Pulmonum.
- 2. Anguſtia pulmonum
  - 1. Ipſorum
    - 1. Conſtipatio a
      - 1. Tuberculo.
      - 2. Scirroſa duritie.
      - 3. Calculo.
    - 2. Compreſſio a mediaſtini pinguedine.
    - 3. Coaleſcentia cum pericardio.
    - 4. Subſiſtentia ob ſiccitatem eorum.
    - 5. Defectus alterius partis vel ob
      - 1. Alimenti penuriam ob refrigeratum pulmonem.
      - 2. Aquæ ſalſedinem in hydrope thoracis.
  - 2. Intermediarum regionũ
    - 1. Empyema
      - 1. Eſſentia
        - 1. Etymon
          - Empyema cuique parti congruit.
          - Empyi ſunt e ſuppurata 1. Non ſputũ ſanioſum
            - Pleuritide.
            - Peripneumonia.
            - Cauſſa ſimili intra thoracis cavitatem.
        - 2. Forma
          - 2. Non nuda collectio puris in thoracis cavitate.
          - 3. Non in numero aucto morbus.
          - 4. Non puris effuſio.
          - 5. Morbus in via, & in aucta magnitudine diverſo habito reſpectu. Ut ſit pulmonum coarctatio ex conſtipatione a pure intermedias organorum regiones occupantes.
      - 2. Cauſſa
        - 1. Sanguis, inde hæmoptoicum e vena pulmonum vel
          - 1. Eroſa.
          - 2. Aperta.
          - 3. Rupta.
        - 2. Pleuritis. Pleuriticum.
        - 3. Peripneumonia. Peripneumonicum.
        - 4. Angina. Anginoſum.
        - 5. Lethargus. Lethargicum.
        - 6. Tuberculum. Tuberculoſum.
        - 7. Catarrhus. Catarroicum.
        - 8. Ulcus. Ulceroſum.
        - 9. Pulmo. Pulmonicum ratione
          - 1. Materiæ.
          - 2. Modi, quo pus in pulmone colligitur.
        - 10. Trauma. Traumaticum.
      - 3. Signa §
        - 1. Fientis
          - 1. Rigor cum acerbo dolore.
          - 2. Tuſſis ſicca.
          - 3. Pulſatorius dolor. *Mercat. Gal. negat.* 2. *de loc. aff.* 3
          - 4. Pulſus hecticus. *Mercat.*
        - 2. Facti
          - 1. Dolor.
          - 2. Ptyeliſmus.
          - 3. Dyſpnœa.
          - 4. Spiritus offendens.
          - 5. Feſtinatio in loquela.
        - 3. Suppu-
    - 2. Hydrops thoracis ✱
  - 3. Vaſorum ¶

- 3. Suppuraturi. Cum ſymptomata inflammationem conſequentia, cum morbo nullo modo quieſcunt nec
  - Phlebotomia.
  - Pharmacia.
  - Diæta.
  - Parotide.
  - Crurali abſceſſu.
- 4. Effuſi
  - 1. Statim & continuo
    - Cum æger difficilius ſpiret, Fugax levatio.
  - 2. Poſt aliquod tempus impleta cavitate thoraci pure
    - 1. Dolor gravis in thorace profundo.
    - 2. Reliqua inde graviora reddita.

- §
- 3. Signa
  - 1. Diagnoſtica alia Empyematis
    - 5. Tabifici *Hipp. in Coac. de dyſpn. 1. 33.*
      - 1. Febres
        - Leves interdiu.
        - Fortiores noctu.
      - 2. Nihil commemorabile expuere.
      - 3. Sudor circa
        - Collum.
        - Jugulum.
      - 4. Oculi cavi. 5. Malæ rubentes. 6. Calor manuum extimorum digitorum.
      - 7. Ungues
        - Exaſperati.
        - Adunci.
      - 8. Pedes
        - Refrigerati.
        - Tumentes.
      - 9. Poſtulæ toto corpore erumpentes. 10. Ciborum faſtidium.
    - 6. Exiſtentiæ in thorace
      - 1. Lateris inæqualitas.
      - 2. Calor perceptus
        - Tactu.
        - Experimento cum filo terra rubra madido.
      - 3. Suſpenſum grave.
      - 4. Oppreſſio tuſſifera.
    - 7. Puris
      - 1. Paucioris
        - Strepitus multus, concuſſis vel
          - Humeris.
          - Præcordiis.
        - Dum ægri
          - Facilius ſpirent.
          - Melius ſint colorati.
      - 2. Copioſioris
        - 1. Strepitus exiguus, concuſſo ægro.
        - 2. *Dyſp.* fortis, parva & denſa. Conſtrictio anhelitus, *Valeſio*.
        - 3. Ungues lividi.
    - 8. Pravi
      - 1. Ephydroſis circa pectus.
      - 2. Horror.
    - 9. Catarrhoici
      - Primo ſalſum / Mox dulcius — Sputum.
    - 10. Pulmonici
      - 1. Collapſa appetentia cum cardialgia.
      - 2. Sudor cum facie rubicunda.
      - 3. Alvus liquida.
    - 11. Traumatici. Vulnus pus trajiciens.
  - 2. Prognoſtica ad
    - 1. Eventum
      - 1. Bonum
        - 1. Febris a ruptione diſceſſus cum facilltate aeris inſpirandi.
        - 2. Si æger cibos concupiſcat.
        - 3. Libera & liberalis anacatharſis cũ probo pure.
        - 4. Pauca & figura alvi excreta.
      - 2. Malum
        - 1. Febris. 2. Sitis. 3. Cibi faſtidium. 4. Pus lividum aut
          - Viride.
          - Spumoſum.
          - Fervidum.
        - 6. Pus cœnoſum (livido pejus) fœdi odoris.
        - 7. Purulenta dejectio. 8. Surditas.
        - 9. Perſpicillum coloratum inter latus apertum inditum.
        - 10. Periculum majus a
          - Peripneumonico Senioribus.
          - Traumatico Juvenibus.
      - 3. Ancipitem. Quib. ſigna quædam adſunt prædicta, quidam v. abſunt, alii moriuntur, alii poſt tempus longum ſervantur. *Hipp. in Coac. de pleur. tex. 4.*
    - 2. Suppurationem dierum Criticorum in
      - 1. Suppuratione
        - 1. Corruptione
          - 1. Propria, quando vomica intra thoracis cavitatem frãgitur poſt ſuppurationem, in
            - 1. Peracutis
              - 1. Exacte. Nulla fit ſuppuratio ob breviſſimum terminum in quarta: niſi fiant peracuti non exacte, aut acuti exacte, ut angina, ubi de converſione ejus in pulmone poſt 7. dies incipit ſuppuratio, quod eſt dies 11. morbi: ruptio vero cadit in 17. aut 20.
              - 2. Non exacte. Suppuratio ut plurimum ob translationem erit dierum 7. & ruptio cadet in 17.
            - 2. Acutis
              - 1. Exacte, qui pro termino habent 14. qualis pleuritis & perip. Horum ſuppuratio incipit die 11. Ruptio in diem 17. aut ſi incipit ſuppuratio 14. ruptio cadit in 20.
              - 2. Non exacte, quorum terminus dies 20. quo ſi non expurgantur, poſt 20. ſuppurantur. Ruptio cadet in 40.
            - 3. Acutis ex decidentia. Rupturæ dies eſt 60. ſupputando poſt 40. morbi a termino ſcilicet decidentiæ. Tale & in crudiori lethargo ſpatium.
          - 2. Impropria ex crudis tuberculis: nullum tempus his determinatũ eſt. Sic in hemoptoico & traumatico
        - 2. Sine ruptione quod eſt aut
          - 1. Cum materiæ translatione, ut in Empyc. Catharrhoico intra dies 20. ſuppuratur, ſumpto initio a 20. morbi, ſicque dies 40. ſuppuratus erit, quoniam
            - 1. Materia hujuſmodi coctioni reſiſtit.
            - 2. Materia diſtillans aſſidua eſſe debet, & prolixa diſtillatio, antequam ſuppuretur.
            - 3. Tranſumi debet e pulmone in thoracem materia, quæ vix intra 20. dierum ſpatium tranat. Aliis 20. dieb. purulenta redditur.
          - 2. Sine materiæ translatione in empyemate
            - Ulceroſo.
            - Pulmonico.
      - 2. Suppurationem dierũ criticorũ in
        - 2. Anacatharſi, quæ ut plurimum intra 40. dies fit, & tutius per partem internam: qua deficiente
          - 1. Tabes ſequitur.
          - 2. Ad tabis præcautionem thoracis apertio eſt facienda.

- 2. Hydrops thoracis, cujus
  - 1. Forma ad thoracis cavitatem non pulmonum attinet, quia
    - 1. Ut hepatis vitio fit aſcites qui non eſt hepatis, ſed imi ventris affect. ita pulmonum vitio aqua in cavitatem thoracis trajicitur.
    - 2. In cadaveribus experientia teſtatur.
    - 3. E ſpongioſa pulmonum ſubſtantia propria contractione aqua, aut manu exprimitur.
  - 2. Cauſſa
    - 1. Materialis. Humor tenuis ut in hydrope aſcite, non verum
      - 1. Serum, quod neceſſario cum ſanguine producitur.
      - 2. Ichor, qui alimentalis humoris eſt pars tenuis.
    - 2. Efficiens. Pulmo
      - Ad frigiditatem alteratus humorem tenuem generans ſimilem carnis loturæ.
      - Non ſuſcipiens, quia
        - 1. Raro ſimul coeunt thoracis & abdominis hydrops.
        - 2. Potius hydrops imi ventris thoracis hydropi ſuccedit.
        - 3. Sæpius nullo malo corporis habitu præexiſtente generatur.
      - Non attrahens, niſi raro. Attraheret enim, cum ferveret, & ita morbo acuto, aut pleuritidi, peripneumoniæ ſtith-hydrops ſuccederet, quod nunquam fit.
  - 3. Signa *
    - 1. Diagnoſtica
      - 1. Fientis (niſi ex affectis iliis pendeant eadem ſigna)
        - 1. Gravitatis inchoantis ſenſus ea in parte, qua aqua colligi incipit citra ſenſibilem fluctuationem.
        - 2. Sitis.
        - 3. Tuſſis aliqualis arida.
        - 4. Spiratio denſa in { Inceſſu. / Scalarum aſcenſu.
        - 5. Decubitus aliquantulum difficilior in latus, in quo hydrops incipiens.
      - 2. Facti
        - 1. Febris lenta. 2. Tuſſis ſicca.
        - 3. Sitis clamoſa. 4. Animi deliquium.
        - 5. Fluctuatio. 6. Ebulitio.
        - 7. Unguium contractio. 8. Tumor { Pedum. / Fæmorum. / Ventris. / Seroti { Aliquando.
        - 9. Reſpiratio acervatim facta.
        - 10. Difficilis decubitus.
    - 2. Prognoſtica
      - Eventus ſemper malus.
      - Tempus eventus. Niſi acutis ſymptomatis æger præveniatur, ſuiſmet tamdiu conflictatur, donec aqua ſuffocatus intereat.
- 2. Vaſorum
  - 1. Ventriculorum, ſeu aſperarum arteriarum
    - 1. Conſtipatio a
      - 1. Glandine.
      - 2. Calculo.
      - 3. Interno tuberculo.
    - 2. Compreſſio ab
      - 1. Arteriis lævibus obturatis.
      - 2. Externo tuberculo.
    - 3. Obſtructio a materia
      - Lenta.
      - Craſſa.
      - Viſcida.
  - 2. Levium arteriarum, & venarum
    - 1. Plenitudo, cum pulmonum venæ arterioſæ, & arteriæ venoſæ nimium oppletæ aſperas comprimentes reſpirationem efficiunt { Difficilem. / Inæqualem.
    - 2. Fractio alicujus vaſis pulmonum ex plenitudine { Humoroſa. / Flatuoſa.
    - 3. Obturatio ab humore viſcido, lento, in ſubſtantiam ſolidam concreto, & polypode ex corde in venas arterioſas, & arterias venoſas profunde interdum ramificante, ut in variis ſectionibus, & cordium examinationibus apparuit.

CAPUT XII.

De difficili ſpiratione magna & denſa ex anguſtia cerebri, & vaſorum jugularium. Seu de reſpiratione Apoplectica.

Reſpiratio apoplectica

CEterum non tantum ex pulmonum, & partium illorum anguſtia hanc dyſpnœæ ſpeciem fieri accidit, ſed etiam ex partium extra thoracem exiſtentium: quæ ſunt tres, *cerebrum*, *nares*, & *vaſa jugularia*. Ex cerebri anguſtia fit reſpiratio apoplectica; quando quomodo inæqualis utroque modo fiat ob facultatis imbecillitatem, in methodo dictum eſt *lib.* 3. *cap.* 8. Nunc pro exacta hujus rei cognitione examinandum occurrit, quomodo ex illa difficilis ſpiratio, qualis, & quotuplex fieri accidat?

Apoplexia duplex.

Sciendum ergo, apoplexiam in via Hippocratis eſſe duplicem, *poſitivam*, & *privativam*. Prior quidem poſitiva dicitur, quia ex integra cerebri dependet anguſtia, quæ per ſe facultatis influxum aufert, & ſpirituum animalium motum interpellat. Poſterior privativa vocatur, quia ex cervicalium, & carotidearum arteriarum anguſtia producitur, cujus cauſſa fit, ut per accidens animales ſpiritus deficiant vitalibus intercepti. Et ideo quamquam in utraque utriuſque facultas influxus deficiat, tamen unius cauſſa eſt privativa. Dicendum autem prius eſt de poſitiva. Quam ut dixi ex integra cerebri anguſtia pendere, ex omnium ſuffragio conſtat. Quod ideo ut verum hoc in loco, principii præcognitione ſuppono. Neque enim mei aut otii, aut inſtituti eſt, nunc perquirere qualis ſit hujuſmodi anguſtia, quaſque cerebri occupet partes, porroſne, an ventres, cum hoc munus non ad thoracem, ſed ad cerebrum attineat. Hoc igitur in loco quæritur, quomodo ex integra cerebri anguſtia reſpiratio ſervari poſſit, reliquis omnibus, ſinguliſque corporis partibus in apoplexia ſtupentibus, ac immotis. Ulterius qualis ſit hæc reſpiratio, & quotuplex: ita enim ex ipſa apoplecticæ ſpirationis præcognitione ipſius affectus vehementia innoteſcet. In omni apoplexia, quæ morbus eſt, & non mors ſubita, reſpirationem ſervari ratione, experientia, necnon Galeni teſtimonio conſtat, unica excepta Avicennæ apnœa apoplectica, quæ ſepulturam ad horas 72. moratur, & quæ non eſt vera apoplexia, de qua ejus loco. Verum qua ratione ſervari poſſit reſpiratio, cum apoplexia ex integra cerebri anguſtia producatur, hoc eſt quod valde captu arduum eſt. Ea enim poſita eſt inter apoplexiam, reliquoſque cerebri affectus differentia, quia in aliis, ut in apoplexia, non fit integra anguſtia. Hinc Avicenna ad hoc reſpiciens dixit, in epilepſia non fieri integram obſtructionem, quia in epilepſia non eſſet convulſio, ſicut neque eſt in apoplexia, quæ eſt integra pororum, & ventriculorum cerebri coarctatio. Quomodo ergo reſpirabit Apoplecticus? Duo ſunt modi reſpondendi. Primus eſt Saxoniæ, thoracis muſculos in apoplexia non moveri motu voluntario, ſed naturali, ſcilicet non ex voluntatis imperio, ſed ex uſu aucto a calore ſuffocante, aucto enim calore in partibus thoracis, impellitur a natura facultas animalis ad thoracis motum. Parum tamen conſtare videtur hæc Saxonica diſtinctio. Quoniam etiamſi ex naturalis uſus aucti neceſſitate animalis facultas ad thoracis motum excitetur, non inde tamen ſequitur naturali motu, & non voluntario moveri quamquam coacto; dummodo enim muſculi ex animalis facultatis influxu ad ciendam reſpirationem moveantur, ejus

Reſpiratio in apoplexia quomodo ſervetur.

Saxonia reprehenditur.

ejus motus ſemper erit voluntarius, hoc eſt animalis, non naturalis. Etenim reſpiratio eatenus eſt naturalis motus, quatenus non tantum excitatur, ſed etiam exercetur a naturali facultate, quæ eſt cordis & pulmonum attractio, & expulſio animalem thoracis diſtenſionem, & contractionem ſequens. Quod ſi pro naturali motu intelligat, ut viſus eſt intellexiſſe, thoracis muſculos moveri ab uſu aucto a calore ſuffocante, quippe irradiante, ac muſculos ad motum citra concurſum facultatis animalis irritante, jam ſibi repugnat, cum ad eundem naturalem thoracis motum eandem facultatis animalis irradiationem admittat, ac reſpuat. Porro ex aucto uſu animalem facultatem ad thoracis motum excitari dictum etiam eſt a Dureto de apoplexia in Coacis *tex.* 4. cum ſcripſit, ſpirandi neceſſitatem in ardore cordis adhuc micantis nervorum, & muſculorum ſpirabilium functionem excitari ad inſpirandum, & expirandum, functionem ſcilicet animalem, quæ non fit citra coactum facultatis a cerebro influxum. Quod ſane primum ante omnes Galenus docuit 2. *aph.* 2. ſcribens, non ipſam auctam ſpirandi neceſſitatem apoplecticæ reſpirationis eſſe cauſſam, ſed virtutis, animalis nimirum, imbecillitatem, hanc enim in nervis contentam ad actionem promoveri ait ob reſpirationis neceſſitatem. At hoc quidem oſtendit, auctum uſum motricem facultatem ad inſpirandum irritare, non tamen quomodo integra in cerebro exiſtente anguſtia, uſque ad thoracis muſculos animalis facultas irradiari poſſit, demonſtrat, & per quas vias.

Motus muſculorũ thoracis ſimpliciter naturalis.

Etſi maſculi omnes in epilepſia, quæ eſt ex minori anguſtia, convulſorio motu moventur, qui eſt motus depravatus ratione ſolius materiæ morbificæ irritantis, ablatus vero ratione facultatis, utpote non influentis; eo magis aſſerendum eſſe videtur, motum muſculorum thoracis ſimpliciter naturalem eſſe, a naturali ſcilicet facultate præter naturam factum, nullo pacto animalem, utpote ſolius uſus aucti effectum, attractricem, & expultricem pulmonum violento motu, ita exercentis, ut potius thorax a pulmonibus, quam pulmones a thorace moveantur, ut qui motus in epilepſia eſt materiæ morbificæ, in apoplexia ſit uſus aucti citra facultatis influxum.

Capivacc. opinio de apoplexia.

Alii ergo alio modo reſpondent, qui rem obſcuriorem reddunt, Capivacceus ait, in quadam apoplexia anguſtiam eſſe integram, in aliqua non integram, in ea nimirum, in qua ſervatur reſpiratio. Qui tamen pro cauſſa adæquata apoplexiæ integram anguſtiam ponit: quæ ergo integra eſt anguſtia, quomodo integra, & non integra erit?

Mercati.

Mercatus habet, cerebri meatus, & ejus ſubſtantiæ poros non eſſe ita coarctatos, nec ſpiritus adeo extinctos; ut aliquid eorum permeare non poſſit, ita ut puſilla vis, quæ a cerebro derivatur, licet ceteris membris movendis non ſufficiat, ſatis quidem ſit reſpirationi efficiendæ. Ideo vult, certas quaſdam fibras nervorum a quinta conjugatione naturam huic miniſterio aſſervare incolumes, ut præcaveat animalis interitum.

Fibræ nervorum a quinta conjugatione reſpirationi inſerviente non dantur.

Quæ fibræ ſunt potius mera figmenta, cum nulla ſit a quinta conjugatione nervorum ad aliquem thoracis muſculum divaricata propago. Quinta enim conjugatio, ut ex anatome habetur, ex duobus integratur nervis, molli, & duro. Mollis eſt auditorius, durus per aquæductum Faloppii quem ego labyrinthum ductum appello, fertur extra os petroſum: & inter mammillarem, necnon calcaris proceſſum ſub cerebri emunctorio ad manſorios muſculos, ſuperioreſque maxillæ immobilis partes aſcendit, ut nulla prorſus communio intercedat inter propagines quintæ conjugationis, & nervos thoracis.

Labyrinthus ductus nervorum Auctoris.

Quod ſi mendum in Mercati loco eſſe exiſtimes, quippe quinta conjugatio pro ſexta fuerit poſita: adhuc dico, a 6. pari nullos ad thoracis muſculos nervos divaricari. Et quamquam Faloppius voluerit, diaphragmatis nervos eſſe a cervicis plexu. Tamen ocularis demonſtratio eſt in oppoſitum, cum ejus nervi oriantur a quarta cervicis vertebra, a qua & propago illa, quæ tum ad levatores omoplatæ, tum ad humeri muſculos deſcendit, ut ideo ſepti tranſverſi nervi ſub claviculis proreptantes in ortu nullum prorſus nexum habeant cum plexu nervorum cervicis: quam veritatem hoc anno ita claram nationi Germanicæ, ac Mantuanæ objeci; ut nulla prorſus ſuperſtes ſit ambigendi occaſio. Hanc ipſam quoque cognovit divinus ille Anatomicus Galenus 3. *de loc. aff.* 10. dum illius paralyſin deſcribit, in quo omnes corporis partes reſolutas obſervaverat faciei partibus illæſis, illæſa & reſpiratione, affectionis enim originem demonſtrans inquit, eam ſpinalis medullæ partem primario læſam fuiſſe, *qua pulmo inferior eſt proceſſu nervorum ad ſeptum tranſverſum tendentium.* Ut ideo Galenus & ipſe obſervaverit, nervos diaphragmatis non a ſexto conjugio, ſed a quarta cervicis vertebra erumpere. Igitur non ad thoracem facultas in apoplexia per nervos quintæ, vel ſextæ conjugationis irradiari poteſt, ut poſuit Mercatus. Sed etiam difficultas augetur, cum Galenus voluerit, thoracis muſculos, præter diaphragma; a ſpinali cervicis medulla nervos ſuſcipere, ut ipſe monuit 5. *de loc. aff.* 1. & 3. *cap.* 10. ubi hæc: *Vidiſtis etiam in corporis diſſectionibus, nervos, qui thoracem movent ex ea ſpinalis medulla parte, quæ in cervice eſt, ortum ducere.*

Muſculi thoracis a ſpinalis cervicis medulla nervos ſuſcipiunt.

Cum tamen thoracis muſculi nervos obtineant a ſpinali medulla thoracis, præter eum proceſſum diaphragmatis, cujus ſupra meminimus, qui unicus eſt ex unica vertebra quarta, & non quadruplex a 4. 5. 6. & 7. ut Laurentius ſcripſit, qui hos ſepti nervos nimium cumulavit. Quamobrem difficultas adhuc remanet, quomodo integra in cerebro anguſtia exiſtente facultas irradiari, ac tranare valeat, & per quas vias. Pro difficultatis enodatione tria ſuppono. Primum eſt, apoplexiam, quæ eſt morbus, & non mors repentina, eique conterminos effectus in hoc convenire, quia in ipſis ſervatur reſpiratio, etiamſi omnes pendeant, vel ex totius cerebri, vel alicujus partis anguſtia. Sunt contermini apoplexiæ affectus *catalepſis ſopor*, *morbus comitialis*, & *lethargus*, quos Galenus enumerat 5. *de loc. aff.* 1. In ipſis vero reſpirationem ſervari ex eodem loco patet, ubi hæc proſtant: *Porro qua ratione homines per ſomnum ſpirant reliquis muſculis omnibus quieſcentibus, eadem quoque ratione per minorem apoplexiam atque alios ei vicinos affectus ſpirare poſſunt.* Eadem enim eſt ratio ſecundum proportionem, quia ſicut in ſomno anguſtia fit naturalis in cerebro ob vaporis condenſationem: ita in apoplexia & finitimis affectibus anguſtia fit præter naturam, aut totalis, aut partialis, ut propterea ſicut in anguſtia naturali reſpiratio ſervatur reliquis muſculis, etſi non neceſſario, immotis jacentibus: ita in anguſtia præter naturam ex neceſſitate ſecundum proportionem reſpiratio eſt ſuperſtes.

In Apoplexia quomodo anguſtia in cerebro fiat.

Ceterum illud diſcriminis inter prædictos affectus invenitur, quia in reliquis abſque ſenſibili læſione reſpiratio ſervari poteſt. In apoplexia vero non, cum in hac longe major anguſtia ſit. Ad quod Galenus reſpiciens 4. *de loc. aff.* 2. ſtatuit, in apoplexia reſpirationem lædi, non in Caro. Enimvero tametſi in vicinis apoplexiæ affectibus reſpiratio, abſque ſenſibili læſione poſſit ſervari, poteſt tamen & lædi. Et ideo Galenus 5. *de loc. aff.* 1. non tantum in apoplexia, verum quoque in conſocialibus affectibus reſpirationem violari affirmat, cum ait: *Namque ſi diligenter conſideraveris, invenies per hujuſmodi affectus quomodo ſpirent laborantes, quippe videbis & violentam & difficilem ſpirationem, ac ſi vinculo quodam conſtrictus thorax attolli prohiberetur.* Etenim ait ſunt fortes affectus, aut debiles. Si debiles, ſervatur reſpiratio in ſopore, ac reliquis abſque ſenſibili læſione. Si fortes adhuc tamen ſub propria forma exiſtentes, non ſine ſenſibili læſione in ipſis reſpiratio ſervatur. Et in hoc ſitum eſt diſcrimen, quoniam in omni apoplexia tam levi, quam forti ſenſibiliter ſpiratio læditur plus, minuſve.

In omni apoplexia ſenſibiliter reſpiratio læditur.

Et ideo non comparatur apoplexia cum ceteris affectibus, niſi per minorem ad majores: quod patet apud Galenum 5. *de loc. aff.* primo, dum ait: *Quamobrem in minori apoplexia, catalepſi, ſopore, morbo comiciali, & lethargo.* Et paulo infra, cum ſubjungit: *Eadem quoque ratione per minorem apoplexiam, atque alios ei vicinos affectus.* Ita enim comparat minorem apoplexiam cum aliis majoribus. Et eſt ſenſus, in minori apoplexia ita reſpirationem lædi, ſicut in forti ſopore, ac reliquis fortioribus exiſtentibus. Quoniam ſi ſint leves, non ſenſibiliter reſpiratio læditur, ſicut læditur in lævi apoplexia. Et ſi vehementiores fiant prædicti affectus, quam ipſorum formalis ratio poſtulat, tranſeunt in fortem apoplexiam, in qua tollitur reſpiratio, & cordis temperamentum ſolvitur: ita enim carus in apoplexiam permutatur, catalepſis, lethargus, morbus comitialis, & id genus alii. Quod nobis indicavit Galenus his. *Ubi vero cum apoplexia*, minori nimirum, *alius quiſpiam affectus adeo vehementer increverit, ut muſculorum thoracis actio omnino deperdatur, perire ſimul reſpirationem eſt neceſſe.* Atqui perire ex toto reſpiratio non poteſt, niſi totalis fiat anguſtia, quæ fortem conſtituit apoplexiam. Quare affectus apoplexiæ contermini cum vehementiores fiunt, ſupra formalem eorum naturam in fortem apoplexiam degenerant. Sed cum vehementiam ſub ſua forma ſortiuntur, in ſenſibili reſpirationis læſione proportionem ſervant cum levi, ſeu debili apoplexia. Hinc veluti in debili apoplexia ex 2. *aph.* 22. fit reſpiratio aliquo modo ordinata; ita & in forti ſopore, forti letargo, ac reliquis dixit. Ad quod etiam fuſius Capivacceus cap. de lethargo dixit, lethargum indicari ex anhelitu tardo, ac debili ob facultatis imbecillitatem, non tamen inæquali; ſicut in ſepto inflammato. Qui tamen melius dixiſſet, non tamen in ordinato, ut in forti apoplexia. Hoc ergo eſt primum ſuppoſitum, in apoplexia, & vicinis affectibus reſpirationem ſervari cum hoc diſcrimine, quia in omni apoplexia ſervatur reſpiratio cum ſenſibili læſione, in reliquis modo cum ſenſibili læſione, modo ſine, prout remiſſiores, vel vehementiores ſunt affectus. Hinc depromendum eſt, reſpirationem in epileptico, tam cum læſione ſenſibili, quam ſine, a facultate aliquo modo influente fieri, ad differentiam aliarum partium, quæ ſolo materiæ morbificæ irritationis motu citra facultatis influxum moventur.

Thorax in apoplectico non movetur per accidens.

Ideoque apparet, quam vana ſit eorum opinio, qui putant, thoracem in apoplectico per accidens ex naturali

turali pulmonum motum ob uſum auctum moveri. Cum enim eo deveniunt thoracis muſculi, ut nullo modo ab influente facultate moveantur, neceſſario interit reſpiratio, & cordis temperamentum ſolvitur, ut ex Galeno habetur 5. *de loc. affect.* 1. qui vehementi apoplexia non alia de cauſſa hominem ſubito enecari voluit, niſi prout ex thoracis muſculorum motus privatione reſpiratio auſertur. Secundum quod ſuppono, eſt in apoplexia & conſocialibus affectibus ſupra relatis anguſtiam ad cerebrum, ejuſque partes tantum attinere, non neceſſario tamen ad partes extra cerebrum.

In Apoplexia & in ei vicinis effectibus anguſtia ad cerebrum ejuſque partes attinet.

Sola namque paralyſis ea eſt, quæ ex neceſſitate ex ſpinalis medullæ extra calvam anguſtia dependet. Propterea diverſa eſt paralyſis ab apoplexia, & aliis recenſitis affectibus, quia ſpinalis infra caput in paralyſi facilem facultatis influxum a cerebro, uſque ad locum anguſtia affectum admittit; non infra tamen ad partes motu, ſenſuque orbatas: at in apoplexia, catalepſi, ſopore, & aliis facultas quidem a cerebro difficulter infra tranſmittitur, tranſmiſſa tamen qualis ea ſit, facile communicatur, una excepta apoplexia, quæ cum deſinit eſſe talis, tranſlata anguſtia e cerebro in ſpinalis partem determinatam, in paralyſin tranſit: ipſa tamen quo tempore ſub propria forma manet, utpote cauſſa ipſius in cerebro manente, difficilem, ut reliqui affectus, habet e cerebro tranſmiſſionem, facilemque ſusceptionem. Tertium ſuppoſitum eſt, reſpirationis difficultatem in apoplexia, reliquiſque fortioribus affectibus ſe tenere ex parte tantum inſpirationis aeris, qui hæc ſola pro uſu requiritur. Et ratio eſt, quia expiratio ſuppleri poteſt, aut ſimplici emiſſione, aut coacervato thoracis collapſu. At aeris inſpiratio thoracis dilatationem, quæ muſculis thoracem attollentibus peragitur, expoſcit. Quod Galenus ſatis expreſſit 5. *de loc. affect.* 1. & 2. *Apn.* 22. Propterea ſat eſt in apoplexia, reliquiſque fortibus affectibus moveri muſculos thoracem attollentes, facultate ſolummodo per illos nervos influente, qui ad prædictos deferuntur muſculos. Halenum audite 2. *aph.* 22. *Ob eamque cauſſam omnino in apoplexia, qui thoracem attollunt, muſculi omnes agunt.* Quamdiu enim thorax attollitur, tandiu reſpiratio ſervatur, ac vita: attollitur thorax dum dilatatur; dilatatur vero & attollitur a muſculis ſuperioribus. Et cum Galenus ſtatuit 3. *de loc. aff. c.* 10. nervos, qui thoracem movent, eſſe à ſpinali medulla cervicis, quod confirmavit quoque 5. *de loc. affect.* 1. Dico, non de nervis omnium muſculorum thoracis loqui, ſed de iis tantum qui movent muſculos ſuperiores, qui ſunt ſubclavius, ſerratus minor ſuperior, major, obliquus deſcendens, ſcalenus, & tranſverſus cervicis, quos adjecit Fallopius; hi enim omnes a cervice nervos mutuantur. De tranſverſo cervicis, ſcaleno, ſubclavio, & ſerrato minori ſuperiori & obliquo deſcendente paucis res eſt obnoxia. Te tamen ſcire volo, ab inferiori parte cervicis, a qua naſcuntur magni illi nervi ad manum, ramum ex iiſdem una cum vena, & arteria thoracica ſub axilla ad ſerratum majorem, & obliquum deſcendente, deſcendere, diverſiſque fruticari ramuſculis circa dentiformes horum muſculorum proceſſus.

Reſpirationis difficultas in apoplexia ſe tenet tantum ex parte inſpirationis aeris.

Nervi qui thoracem movent, quos muſculos moveant.

Quare ſufficit, facultatem influere per nervos a ſpinali cervicis diremptos ad muſculos thoracem elevantes, ut ſufficiens fiat reſpiratio pro vita: in apoplectico enim non tantum infirma facultas influere poteſt, quæ uſque ad nervos medullæ thoracis pertingat. Quod ſi facultas, cum extra cerebrum mittitur, non ad muſculos cervicis, & manus, ſed tantum ad thoracem attollentes tranſmittitur, id ex peculiari naturæ providentia evenit, quæ puſillum facultatis ex anguſto cerebro tranantis influxum in reſpirationis uſum totum convertit. His ita ſtantibus, nulla amplius remanet dubitandi anſa. Quando enim apoplexia ex integra anguſtia fieri dicitur, non abſolute id eſt ſumendum; dicitur enim apoplexia, quæ morbus, & non mors, integra anguſtia, reſpectu alius ſimilis, ut epilepſiæ: non ita tamen facultas anguſtia premitur, ut ejus radii aliquot exilire nequeant pro reſpiratione, ac vita pro modulo ſervanda. Et prout major, minorque eſt tranſitus anguſtia, major etiam ac minor eſt ipſius facultatis irradiatio: quæ propterea diverſos apoplexiæ gradus conſtituit, qui nullo alio modo dignoſcuntur, & diſtinguuntur, quam ex læſæ reſpirationis varia difficultate. Gradus, ſpecieſve apoplexiæ ſunt quatuor ex Galeno 2. *aph.* 22. *Maxima, magna, minor, debilis.* Maxima eſt, quæ ſubito enecat, reſpiratione affatim ablata. Magna, ſeu vehemens eſt, quæ *violenta, inordinata, & inæqualis.* Minor eſt, quæ citra violentiam eſt inæqualis, inordinata, & *intermittens*, Debilis quæ ordinem aliquem ſervat. Hos quatuor apoplexiæ gradus ex mente Galeni etiam numeravit Mercatus. Quomodo autem intelligi debeant, non tam facile eſt determinare. De maxima & fortiſſima nulla eſt controverſia, cum potius ſit mors repentina. De magna & forti dubium eſt, quid pro *violenta* ejus reſpiratione ſit intelligendum, adhuc quid pro *inordinata*, & *inæquali*; hac enim recte percepta, reliquæ patebunt. ſimulque conſtabit, an ſub magna, & denſa reſpiratione inæquali apoplectica inſpiratio contineatur. Violentam apoplexiam 2. *aphor.* 22. nuncupavit eo quod cum *magna violentia procedat.* Eandem 3. *de loc. aff.* 10. *peſſimam* appellavit, in qua reſpiratio *intermittitur*, *& cum magna violentia trahitur.* Reſpirationem cum magna violentia trahi declarat Galenus 4. *de locis aff.* 2. cum accidit, reſpirationem vehementer opprimi, *ut quis vel maximo conatu vix ſpirare poſſit.* Ut ideo violenta ſit hæc ſpiratio, quia cum magno ſit conatu, & oppreſſione. Et Mercatus recte ait, violentam hanc reſpirationem, quæ cum multo conatu, & oppreſſione, illam eſſe, *in qua laborans vix poteſt thoracem dilatare.* Quod Galenus ad vivum expreſſit 5. *de loc. aff.* 1. ſcribens: *Quippe videbis & violentam, & difficilem ſpirationem, perinde ac ſi vinculo quodam constrictus thorax attolli prohiberetur.* Igitur violenta reſpiratio in forti apoplexia eſt, quæ intermittitur, & magna cum violentia trahitur, nequeunte thorace multum ſe dilatare.

Apoplexiæ gradus quatuor.

Apoplaxia violenta cur dicta.

Sed dices, quomodo continebitur reſpiratio apoplectica ſub magna ratione diſtenſionis thoracis? Reſpondeo magnam eſſe per accidens, non per ſe. Reſpiratio enim magna per ſe illa eſt, quæ non tantum ex uſu aucto, & ex motu muſculorum diſtendentium pendet, ſed etiam quæ a facultate robuſta; ut bene Saxonia. Ideo quamquam in apoplexia uſus ſit auctus, omneſque muſculi ſuperiores moveantur, tamen facultas eſt imbecilla, cujus cauſſa magna thoracis diſtenſio per ſe fieri non poteſt. Sed magna dicitur per accidens, quia ſublimis, hæc enim quamquam ſit parva ratione facultatis motricis, ut in methodo docuimus, tamen quatenus muſculi omnes ſe in unam actionem violentam colligunt pro vita a ſuffocatione arcenda, eatenus eſt magna, & violenta: & hac de cauſſa apoplecticorum thoracem cum magna vehementia elevari conſpicimus, qui præ nimia facultatis defatigatione ſæpius & ſine ordine intermittit oneri ſuccumbens. Ex fortis cognitione patet ſecunda, quæ eſt media inter fortem & debilem. In hac enim citra violentiam reſpiratio ſit inordinata, & inæqualis intermittens. Quia cum ſecundum gradum ex minori pendeat anguſtia, minus etiam violenta eſt, major per ſe, minor per accidens. Debilis adhuc illa eſt, in qua thorax facilius dilatatur, & in hac reſpirationem fieri *æqualem* ad differentiam ſecundæ, ac tertiæ, ſubjunxit Mercatus, quam ſolum ordinatam, non tamen æqualem, vocavit Galenus. Inæqualis vero eſt non intermittens, ſed potius intercurrens dipnoa, ut libro 1. cap. 8. dictum eſt. Sed pro colophone de reſpiratione dicendum, quæ ſit ex ſpirituum interceptione in apoplexia privativa ob cervicalium, & ſoporalium arteriarum anguſtiam, ſit enim difficilis ſpiratio reſpectu animalis uſus magna, & denſa, ut ſatis abunde lib. 3. cap. 7. Una ſola eſt difficultas a nemine fortaſſis viſa, cum Galenus de utilitate reſpirationis 5. contra Eraſiſtratum demonſtret, non lædi reſpirationem intercepto ſpiritu vitali, etiamſi laqueis conſtringantur arteriæ ſoporales. Sed reſponſio patet, evenit enim hoc per diem circiter, donec abſumptus ſit ſpiritus ille, qui in rectiformi plexu aſſervatur, eo tamen conſumpto, neceſſe eſt reſpirationem magnam, & denſam fieri pro animali ſpiritus renutritione.

Reſpiratio magna per ſe, & per accidens.

Reſpiratio ex interceptione ſpirituum in apoplexia.

CAPUT XIII.

De difficili ſpiratione magna & denſa ex narium anguſtia, & de polipo.

Ex anguſtia quoque narium difficilem fieri reſpirationem patet, cum inter fines, ſeu earum uſus primarius ſit eſſe primum, & adæquatum in ordine reſpirandi inſtrumentum. Eſt quidem hic primarius uſus eorum ſeptem, quibus ipſæ nares potiuntur: olfactio enim, qui eſt ſecundus non abſque reſpiratione celebratur; ita & locutio, quæ eſt tertius. Reliquos quatuor, nimirum cerebri, oculorumque excrementorum delationem, faciei ornatum, & oculorum cuſtodiam conſtat remotiores eſſe fines. Ideo nares a verbo nando dictæ ſunt, eo quod per eas innatare, & enatare ſpiritus videatur pro utriuſque reſpirationis utilitate. At vero non tantum primarius narium uſus eſt reſpiratio, ſed etiam ejuſdem eædem ſunt primum in ordine inſtrumentum. Quod patet ex Hipocrat. chirographo in libro de alimentis tex. 6. qui habet: *principium alimenti ſpiritus nares, os, guttur, pulmo & reliqua reſpiratio:* principium enim primum inſtrumentale, & ſpirabile per quod aer defertur, nares ab Hippocrate ponuntur, per has enim defertur aer tum ad guttur, & per hoc ad pulmones, tum per ethmoides ad cerebrum. *Reliqua reſpiratio* ex Cornario Interprete, ſeu *alia* ex Valeſio, eſt tranſpiratio arteriarum propria. Et jure nares primum ſunt in ordine reſpirationis inſtrumentum deferens, non os ex Galeno 11. *de v. p.* 11. ne inſpirationis initium fiat ſecundum rectitudinem tracheæ arteriæ, ſed deflexio quædam ſit, & ambages, priuſquam ſpiritus ad tracheam deſcendat.

Uſus narium ſeptem.

Nares unde dictæ.

Nares primum reſpirationis inſtrumentū deferens, non os.

Quam

Quam rem, ut mihi videtur, duplex commodum ſequitur, ne ſcilicet, cum aer nos ambiens nonnunquam valde frigidus ſit, pulmones aliquo tempore refrigeret. Tum ne pulveris, aut cineris, idque genus pollen ad arteriam uſque perveniat. In hoc enim flexu ſpiritus quidem ferri ulterius poteſt, ejuſmodi vero corpuſcula, & atomi inhibentur, ut quæ prius in ipſo flexu corporibus indicunt humidis, mollibuſque, ac viſcoſum quodpiam habentibus, quod proportione ipſi oris ſalivali humiditati reſpondet. Per os autem reſpirare coguntur, qui nares non habent ſecundum naturam conſtitutas; alioqui cum ſani hi plane ſunt, ore nihil eſt opus. Propter quod etiam Ariſtoteles in libro de reſpiratione ſtatuit, nares in medio trium ſenſuum eſſe quaſi per lineam fabrilem directas ad reſpirationis agitationem.

Nares adæquatū omnis reſpirationis inſtrumentū.

Porro non tantum primum, ſed & adæquatum ſunt omnis reſpirationis inſtrumentum. Cum enim triplex ſit reſpiratio, vitalis, animalis, & quæ auditus eſt propria, naſus per os cribriforme aerem in cerebri ventriculos ſurſum vehit, non in binas ſphenoidis cavitates, ut multi falſo credidere. Perque ſui in guttur perforationem eundem deorſum evehit; quo ex loco per aquæ ductum in primam aurium cavitatem aeris portio ducitur;pro vernaculi renutritione: ita omnem reſpirationis uſum nares adæquant. Quid mirum igitur, ſi ex narium anguſtia reſpiratio omnis lædatur, quippe læſo primo, & adæquato reſpirationis principio dilatatorio; ut non tantum imminuatur, & auferatur, ſed etiam ex ejus interceptione homo ſuffocetur, ut ex Celſo colligitur lib. 6. c. 8. de polypo ſtrangulante? Age igitur de narium anguſtia dicamus qualis, & quotuplex ea ſit, quomodoque reſpiratio ex ipſa lædatur, & ſuffocatio accidat.

Narium anguſtia duplex.

Anguſtia eſt duplex, *compreſſio*, & *conſtipatio*. De narium compreſſione locutus eſt Galenus primo de morbo diff. ſeptimo, ubi docet, una cum læſa particulæ figura meatum vitiari; conformatio enim componitur ex figura, ſuperficie, meatu, & cavitate; quare cum figura vitiatur meatus. Cujus vitium in naſo demonſtrat, cum ob violentum ictum ſimus efficitur; internum enim meatum ita conſtringi, ait, ut per ipſum vel nulla omnino, vel difficilis admodum fiat reſpiratio. Ita etiam qui naturali conſtitutione naſum reſimum habent ore aperto reſpirare coguntur, nec per nares ore clauſo reſpirant, abſque dyſpnœa. Sed & ex cauſſa interna meatus comprimitur, de qua paulo infra. Ceterum conſtipatio, ſeu obturatio omnino præter naturam a polypo fieri conſuevit. Cujus differentiæ, tum ex loco, tum ex materia ſumuntur. Ex materia quidem, quæ vel mollis eſt, vel dura.

Polypi materia duplex.

Ex molli oritur polypus mollis, qui eſt duplex *longus*, & *rotundus*. Primum proponit Hippocrates tex. 61. 2. de morbis, quem pendulo gurgulioni ſimilem eſſe dixit. Secundum tex. 66. rotundam carnem, ac mollem eſſe ſtatuit. Primus eſt legitimus polypus laxus ſubalbicans, pedunculo circumſcriptus, papillæ inſtar, vel gurgulionis pendens, unica avulſione ſeparabilis.

Hæmorrhois narium.

Idem ſi rubeſcat narium *hæmorrhois* dicitur. Secundus eſt potius *caruncula*, quam polypus, non enim pendet, ſed prominet, carunculæ in morem luxuriatur, ut nec integra unica avulſione poſſit ſeparari. Ex dura materia duplex ſpecie oritur polypus, *ſcirrhoſus*, & *canceroſus*. Scirrhoſum proponit tex. 64. cancroſum tex. 68. & differunt in ſubſtantia magis, vel minus dura, ſpecie diverſa. Ex hac ſcirrhoſus eſt tumor, qui durioris carnis colorem, & conſiſtentiam ſervat. Ex illa eſt canceroſus, qui viſu carnoſus videtur, tactu tamen ſentitur lapideus. Prior æqualis eſt, ac indolens, hic vero inæqualis & dolens, ſed duritie potiſſimum ſpecie diſtinguuntur. At qui cancroſus eſt, differentiam habet non ſpecificam, ſed numericam; eſt enim aut *unus* numero, aut *multiplex*. Priores proponit tex. 68. Poſteriorem tex. Quamobrem ratione materiæ quatuor ſunt polypedum differentiæ ſpecificæ, quinta eſt accidentalis ex Hippocrate. Et omnes præter unicum Hippocratem diminuti admodum fuere in recenſendis polypi ſpeciebus. Solus Pareus inter recentiores Hippocratis diviſionem ſuſcipit. Sed in aſſignatione primæ, & tertiæ differentiæ maxime diſcrepat. In tertia quidem, cum polypi caruncularis rotunditatem ab Hippocrate propoſitam omittat. In prima vero, quem enim carnem mollem Hippocrates appellat, ipſe *membranoſam* vocat, qui ait: *Primo membrana eſt mollis longa, & tenuis relaxata, ac depreſſa vulva ſimilis.* Dicam ego, quod mihi experientia eſt confirmatum.

Polypus membraneus.

Reapſe polypum membraneum vidi, meiſque manibus eradicavi e naribus Eunuchi Muſici Mantuani, quem mihi curandum Bononiam miſerat Sereniſſimus Ferdinandus. Pendebat hic polypus ſubalbicans, ut carnoſus omnino videretur, qui tamen in extirpatione, & poſt non abſque modica mei admiratione omnino membranoſus apparuit. Sic cognovi, doctiſſimum Pareum & ipſum experientia ductum hanc ſpeciem propoſuiſſe: qui tamen in eo erravit, quia hanc polypi ſpeciem pro prima Hippocratis uſurpavit, quæ eſt diverſa. Nil dicamus, carnem polypondem aliquando areſcere, ut qui carneus polypus fuit, membranoſus evadat, ideoque non plures, quam quatuor eſſe polypi ſpecies ab Hippocrate recenſitas.

Polypi differentiæ ratione loci.

Sequuntur differentiæ ratione loci. Has omnes Hippocrates ex narium *cartilagine* vario modo oriri ſcripſit. Parcus ex *ethmoide*, pro ſubjecto enim originis polypi in ejus definitione ethmoides collocavit. Filoppius hæmorrohides, quæ a polypis ſpecie non differunt, a tumentibus *membranis* nares veſtientibus progerminare poſuit. An ergo eadem eſt vel diverſa polypedum origo a cartilagine, ab ethmoide, a membranis? Hippocrates ſane partem pro toto, ſicut Pareus totum pro parte, uſurpavit; ideo uterque pro cartilagine, & ethmoide idem ſignificant. Totum pro parte accipit Pareus, ethmoides nimirum pro ejus parte, quæ *ſpongoides* ab Hippocrate dicitur. Conſtat enim totum os ethmoides ex quatuor partibus; quarum una illa eſt utramque narium cavitatem ſuperiorem explens, ſpongoides dicta. Partem pro toto ſumpſit Hippocrates, cartilaginem nimirum pro aggregato oſſis ſpongoidis, & proceſſus illius intermedii, qui partem narium ſuperiorem diſtinguit, ideo tex. 62. *cartilagines* dixit in numero plurali, ſed præcipue cartilaginis nomine intermediam intellexit. Cumque oſſa hæc cartilaginea membranis inveſtiantur, ideo polypus aut ex oſſe, aut ex oſſeis membranis obnaſcitur. Ex oſſe quidem, quando polypus eſt cum oſſis carie. Ex ſolis membranis, cum os eſt citra cariem. Sæpe enim polypum vidi, ubi inveteravit, oſſi carioſo hærere; & aliquando intermediam cartilaginem, cui polypus cohærebat carie perforatam. Cum enim os ſpogoides ſit tenue, & cavernoſum, facile corroſionis labe polluitur, ut in Lue experimur, in qua ægri una cum muco ſæpius oſſis ſpongoidis fruſtulum emungunt cujus ſignum unicus fœtor præfuit, ac virulenta ſanies cum alarum naſi, & ſepti rubedine, & duritie.

Naſus reſimus difficilius reſpirat.

Ab exciſione vero narium meatus comprimitur, fitque naſus reſimus, quæ una alia eſt difficultatis ſpirandi cauſſa & occaſio. Sed maxime obſervandum, pro cartilagine non tantum ſupremum oſſis ethmoidis proceſſum ſuperiorem narium cavitatem diſtinguentem debere intelligi, verum etiam inferiorem illam ſphenoidis partem verſus palatum, quæ aratri vomerem repræſentat, quæque infernam narium cavitatem in dexteram, & ſiniſtram diſcludit. Porro longe difficilius eſt percipere ex mente Hippocratis, quot modis polypi ex prædictis naſcantur partibus, & variæ eorum differentiæ conſtituantur; hoc enim ſcire refert multum tum cognitionis, tum curationis gratia.

Polipus e medio cartilaginum pendulus.

Primum ergo polypum gurgulionis modo pendulum *ex medio cartilaginum* pendere, ait Hippocrates, hoc eſt ex media parte cartilaginum. Secundum molem rotundum *intrinſecus ex cartilagine* eſſe inquit, hoc eſt ex altiori, & penitiori loco mediæ narium cartilaginis, ut recte etiam in commentario Diverſus. Et obſervandus eſt varius Hippocratis lequendi modus, qui primum polypum mollem pendulum *ex medio cartilaginum* dixit in numero plurali: ſecundum vero mollem rotundum *ex cartilagine* in numero ſingulari. Quia in *tex.* 62. cartilaginum compendio totum polypi ſubjectum propoſuit; *tex.* vero 66. ut & in reliquis, cartilaginis unius nomine, quæ eſt in intermedio, principale ſubjectum denominavit. Et cur mollium polypedum primus ex cartilaginis medio eſt pendulus, & non ſecundus, qui ex loco eſt ſubilimiori, ſed rotundus? Videtur enim quo altior ejus origo, eo etiam ille magis pendere. Dicendum, quo altior eſt origo, eo magis prominere, ſed non pendere; pendet enim magis quod eſt ex medio. Quamobrem primus polypus, qui eſt e medio cartilaginis, *pendet*: ſecundus, qui ex ſuperioris ejus apice, *prominet*: utroque termino uſus eſt Hippocrates, qui de primo dixit ex medio cartilaginum *dependet*: de ſecundo intrinſecus ex cartilagine caro rotunda *prominet*. Ac ſcirrhoſi polypi originis locum, & ſitum non deſcribit Hippocrates, ſed ex iiſdem locis oriri ſupponit, ex quibus molles; immo & canceroſi; tantum dixit, *impleri naſum carnibus*. Quoniam etiam ſi narium cavitas a mollibus expleatur, a duris tamen narium cavitas magis anguſtatur, Cancroſorum polypedum alterum ſimplicem *intrinſecus circa cartilaginem alicunde* naſci ſcribit.

Polypi mollis & cancroſi origo.

Et obſervate diſcrimen, cum mollem rotundum *intrinſecus ex cartilagine* tantum oriri ſcripſit, ut ſupra expoſuimus; hanc vero cancroſum *intrinſecus circa cartilaginem alicunde naſci*: ut inſinuaret, cancroſum intrinſecus ex quavis cartilaginis parte & altiori, & inferiori pronaſci; hoc enim importat illud *alicunde*, ex aliquo ſcilicet loco, & quocunque cujuſcunque interioris cartilaginis, mediæ, vel lateralis. Et dicitur non naſci *ex cartilagine*, ut de primo molli dictum eſt, ſed *circa cartilaginem*, ut ſciatur, cancroſum non pendere, nec prominere circumſcripta longitudine, aut rotunditate, ſed adnaſci tantum, & hærere. Secundum denique ex cancroſis multipedem *ex obliquo cartilagines in ſummo* occupare docuit. Solus Diverſus ait, Hippocratem polypum canceroſum magis, minuſve ſævum nuncupare tum ratione loci, tum magnitudinis, ut unicus eſt major & *in loco magis ſuperno*: qui vero multiplex minor, & *in loco infimo*. Verum cum Hippocrates *in ſummo* dixerit, ignoro quomodo in *infimo* Diverſus exponere valeat; igitur Diverſi expoſitio diverſa eſt a mente Hippocratis.

Pereus

Pereus ex *obliquo* explicat per *tranſverſum*, ut ſit ſenſus; hic polypus per tranſverſum cartilagines in ſummo occupat: ut prior ſane ſit obliquus deſcendens circa cartilaginem, poſterior vero tranſverſus cartilagines occupans. Quinque igitur erunt polypedum differentiæ ratione loci ex Hippocrate. *Mollis pendens. Mollis prominens. Durus implens. Canceroſus deſcendens. Canceroſus tranſverſus.* His tamen quinque ratione loci *ſextum* adderem experientia mihi notum, qui ratione ſubſtantiæ eſt mollis, ratione loci *infimus* & profundus. Oritur enim ex oſſe aratri infernam narium cavitatem diſtinguente ſuperius deſcripto, quam implet, & ſæpius, cum faucium muſculis connaſcitur, qui tum ex cerebri baſi, tum ex aliformibus proceſſibus naſcuntur. Hicque ille eſt polypus, qui per fauces retro columellam apparens extrahitur, gurgulionem alium, ſeu potius linguam aliam fingens: & per fauces facilius, quam per nares averuncatur, ut ſuo loco aperiam. Remanet rimari quomodo ex polypis reſpiratio lædatur. Ex molli pendente reſpirationem ita lædi ſtatuit Hippocrates, ut in expiratione polypus foras exiens, in inſpiratione retrocedens utramque imminuat, lædat & vocem, cum nares non tantum reſpirationi, ſed etiam locutioni famulentur; in pendulo quoque polypo per ſomnum ore clauſo ſtertoroſa ſit reſpiratio, parva quidem ratione ſpiritus, qui libere non ingreditur, magna tamen reſpectu thoracis & denſa. Ex molli prominente eadem fere fit difficilis inſpiratio citra tamen polypi intro, extraque motum. A duro implente reſpiratio per nares aboletur; quod Hippocrates indicavit dicens, *& per naſum ſpirare non poteſt*; ideoque niſi per os ſpirare poſſunt ægri, & cum dormiunt ore clauſo ob uſum auctum ſuffocari videntur, unde expergiſcuntur, cum magna thoracis dilatatione inæquali, ac denſa. Eandem magiſque ſtrepentem efficit canceroſus deſcendens. Longe minus difficilem canceroſus tranſverſus. At ſextus modo non omnibus noto narium actiones offendit, non enim vitalem reſpirationem ſolum, verum & quæ propria eſt auditum lædit, ut æger ex aure, quæ nari obturatæ reſpondet, fere ſurdus fiat: & hoc accidit, quia infimi hujus polypi caro ita luxuriatur, ut ſæpe auris aquæductum in palatum deſinentem obſtruat; ideo ſicut ſurdus ex tympani vitio per os audit: ita obſtructo aquæductu fit ſurditas non tamen perfecta, niſi concurrat & nervi expanſi denſitas. Differt & hic polypus infimus a ſuperno molli pendente, quia ille, ut dictum eſt, in inſpiratione retrocedit, in expiratione ante movetur, hic vero potius in deglutione, contractis enim verſus ſuam originem gulæ ſphincteribus, quibus adnaſcitur, quaſi exeritur, iiſdem laxatis introcedit. Variat & hic infernus polypus a ſuperno molli pendente, & a reliquis ſuperioribus, quoniam ex ſuperioribus læditur magis reſpiratio animalis, quam vitalis; integreque obturato ethmoide, per infundibulum aer tantum ad cerebri ventriculos derivatur; aufertur & olfactio. At ab infimo hoc polypo læditur magis vitalis, quam animalis reſpiratio, & ſervatur olfactus, ſicut læditur auditus. Hic denique polypus ille eſt, qui ſubitæ ſuffocationis eſt cauſſa, maxime Euro flante, quia vel ita excreſcit, ut fauces, nedum nares, infarciat: vel totus mobilis exiſtens ex narium cavitate in fauces ſe transfert, ut ſubito hominem ſuffocet, niſi ſubito per os volſella trahatur, & anſa deligatus extrahatur. Obſerva quoque hunc polypum eſſe, qui ex narium perforatione facile tranſit ex una narium parte in aliam. Verum quomodo ex naſi alarum motu ſummum facultatis reſpiratoriæ imbecillis ſignum hauriendum ſit, non eſt præſentis inſtituti aperire, maxime cum *lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 13.* de hac re aliunde a nobis dictum ſit.

Differentiæ polypedum ratione loci ſex dantur.

Reſpiratio ex polypi quomodo lædatur.

Obauditio ex polypo.

Polypi inferni a ſuperno variatio.

CAPUT XIV.

De difficili ſpiratione magna, & denſa ex Convulſione muſculorum Thoracis.

HUcuſque magnæ & denſæ reſpirationis tum æqualis ob uſum auctus, tum inæqualis ob anguſtiam juxta methodum cauſſas examinavimus. Pro hujus partis complemento ejuſdem magnæ, ac denſæ reſpirationis inæqualis ob muſculorum thoracis convulſionem cauſſas perpendere ſupereſt. Ex hujuſmodi autem convulſione magnam & denſam reſpirationem fieri ratione thoracis, nedum aeris patet ex Galeno 4. *de loc. aff.* 7. cum ait: *Nam magnarum reſpirationum alia quidem eſt crebra, atque huic ſunt differentiæ complures, quarum alia alias diſpoſitiones indicant.* Magna enim reſpiratio, quæ *crebra*, hoc eſt denſa, aut eſt æqualis ob uſum auctum, aut inæqualis ob muſculorum thoracis convulſionem; Ad differentiam magnæ quæ eſt rara; hæc enim unicam dumtaxat diſpoſitionem, delirium nempe, indicat. Ulterius eodem libro & capite reſpirationem hanc *continentem* appellat præ nimia ejus denſitate, dum habet: *Eſt & alia dyſpnœæ ſpecies, quum veluti brevi quadam quiete intercipitur opus thoracis, ſive hoc fiat ob muſculorum thoracis convulſionem.* Ut non tantum magna, ſed etiam denſa continenſque fiat ſpiratio, ſicut ex uſu aucto, eo tamen inæqualitatis diſcrimine ſæpius declarato. Ex hac eadem cauſſa inæqualem, nedum magnam, & raram, reſpirationem cieri ex Galeno conſtat primo *de dyſp. cap.* 18. qui ait: *Quemadmodum enim ambulatio inæqualis fit crurum muſculis, aut trementibus, aut convulſis, aut palpitantibus: ita & reſpiratio aliquando inæqualis fit propter thoracis muſculos offenſos*: & ſane cum ratione, cum enim convulſio ſit motus oberrans, & inordinatus, thoracis muſculos inæquali agitat motu. Eſt vero inæqualis reſpiratio, quæ ex hujuſmodi convulſione *ſuperinſpiratio* dicta & *dipnoa*, ut in methodo oſtendendum fuit quam etiam Galenus propoſuit 2. de cauſ. ſymptomatum 2. his verbis: *Atque duplex inſpirantium revocatio nonnunquam ob muſculorum inſpirationem facientium convulſionem fit. Eſt & expiratus ſpecies quædam ex convulſione proveniens, qua muſculorum, qui expiratum faciunt, convulſionem ſequitur.* Cujus convulſionis cauſſa & reſpectu factum eſt, ut reſpiratio eximium illud, quo a pulſu differt, nacta ſit, cum hic vitalis, vel naturalis actio ſit, illa vero animalis; de qua re fuſe admodum in methodo. Tantum hoc in loco quærere eſt neceſſe, de qua convulſione loquatur, quorumque muſculorum, & quibus ex cauſſis; de hac re enim vix aliquid a Galeno, nil autem a Practicantibus prorſus ſcriptum reperio: cum tamen medica praxis docuerit me, non raro ex hac cauſſa dyſpnœam hanc fieri, quæ Medicos eludit. Verum enimvero antequam de hujus convulſionis natura & cauſſis in ſpecie agamus, de convulſione in genere quædam non vulgaria, vera tamen, ſupponere eſt neceſſe. Primum eſt, convulſionem duplicem eſſe, *proportionatam*, & *improportionatam*, videlicet ad materiam, tum ex qua, tum in qua, quæ eadem eſt re. Proportionata fit a cauſſa aut replente, aut inaniente mobile nervoſum tamquam ſubjectum, facultatis animalis motricis; Improportionata fit tantum a cauſſa irritante idem mobile ut ſubjectum facultatis naturalis expultricis. Ideoque ſicut retractionis motus voluntarius depravatus proportionatur mobili nervoſo præter naturam vel repleto, vel inanito, quatenus eſt ſubjectum facultatis animalis motricis. Ita idem motus eidem mobili irritato eſt improportionatus quatenus eſt ſubjectum naturalis expultricis. Secundum, quod ſupponitur, eſt in convulſione proportionata affectus formam, retractionis nempe motum, ſemper & ſolum ad membrum mobile referri, quod movetur motu voluntario, conſequenter ad muſculos, ac tendines. Qua de cauſſa Galenus primo *de dyſpn.* 18. ſtatuit, *convulſiones eſſe proprias muſculorum affectiones*. Propterea quamquam uterus ex repletione, & inanitione ligamentorum retrahatur, & ſurſum vellatur, tamen ejus retractio non eſt vera convulſio, quoniam uterus eſt membrum naturale, idem de ventriculo eſt ſtatuendum, cujus membranam exteriorem muſculoſam eſſe falſo dixit Faloppius, & cum eo Piccolhomineus. Cauſſam vero convulſionis, ſeu retractionis proportionatæ, repletionem nimirum, & inanitionem non ſemper eſſe in muſculis, & tendinibus, ſed etiam in ipſiſmet nervis ſubſiſtere. Atque nec ſemper in nervis, ſed etiam ex Galeno in muſculis, ac tendinoſa eorum ſubſtantia. Quamobrem factum eſſe fateor, ut recentiores in exponenda germana Galeni ſententia non modice erraverint. Cum alii ita ex nervorum repletione, & inanitione muſculos convelli crediderint, ut ſemper a nervis alterutro modo affectis muſculos retrahi exiſtimaverint, ut Capivacceus, & Duretus. Alii vero omnino nervos convulſiva repletione, & inanitione affici negaverint, ſed repletionis, ac inanitionis cauſſam in muſculis, ac tendinibus ſemper allocaverint, ut inibi affectus cauſſam, ubi formam ſemper ſubſiſtere voluerint, ut Mercatus, & Saxo. Priores in via Galeni deceptos eſſe multis in locis apparet, ut 2. de cauſ. ſymptomatum cap. 2. ubi convulſiones fieri docet, *tum ſpiritu flatuoſe in muſculis gigni potente, tum multis, qui tenſionem creent (e quorum numero phlegmoni eſt) affectibus*. De convulſione, aut ex repletione, & ſiccatione *tendinum* nedum nervorum locutus eſt quoque 6. aph. 54. in quo hæc, *Conſideratio mihi & nervos, & tendines in animalium corporibus vel diſtentos a ſuperflua humiditate, vel ſicceſentes, &c.* De convulſione quoque ex muſculorum thoracis refrigeratione locus eſt conſpicuus 6. aph. 54. in hæc verba. *Nam ſi vel frigus pectoris muſculos, aut etiam nervos ſubierit.* Ita 5. aph. primo nervoſorum corporum nomine non tantum nervos, ſed etiam *tendines, & muſculos, & ligamenta* intelligit, quatenus ligamenta ad eſſentialem muſculi fabricam concurrunt, etiamſi id Aquapendens negare auſus ſit. Similiter 3. Prognoſt. 34. ex nervorum, ac *tendinum* inflammatione originem ad conſenſum agentium convulſionem fieri aperuit. Sed poſteriores magis deceptos eſſe reor, quippe qui ex nervorum repletione, & inanitione convulſionem cieri noluere. Cum tamen videant, in nervorum vulneribus ſuccenſa inflammatione, convulſionem excitari, ut etiam Galenus docuit 5. aph. 2. & Duretus ex Hippocrate in Coacis de convulſione tex. 9. Quæ omnimoda nervi abſciſſione eatenus curatur, qua-

tenus

Magnæ reſpirationis, quæ crebra differentiæ.

Convulſio duplex.

Convulſionis proportionatæ cauſſa.

Uteri retractio non eſt vera revulſio.

Errores ſcriptorum circa convulſionem.

Convulſione nervorũ repletione & inanitione.

tenus repletio abſciſſione intercipitur. Aut ſaltem corrugatio inhibetur, quæ fit cum euphorbio. Præterea cum ex cervicis potiſſimum vertebrarum luxatione non tantum ex compreſſione paralyſin, ſed etiam ex nervorum tenſione convulſionem ſuſcitari obſervent, ut Galenus obſervavit 4. de loc. aff. 3. dum ait: *In cervice vero, ex loco medio inter duas vertebras procedentes nervi, per obliquas luxationes, in ea quidem parte, ad quam ſpina ipſa deflectitur, opprimuntur, in altera vero tenduntur: porro tenſiones quidem, ubi ingens quoque inflammatio acceſſerit, convulſio comitatur: ad compreſſiones vero earum partium, ad quas oppreſſus nervus pervenit, paralyſis ſequitur.* Tenduntur autem ex repletione nervi ſecundum membranas citra compreſſionem, ut ex ſola tenſione convulſio ſequatur, & cum fit compreſſio, ut ſæpius obſervavi, eodem tempore fit convulſio, & paralyſis. Hoc enim quomodo ſuccedat, declaratum eſt lib. 4. par. 2. ibi enim demonſtravimus, tenſionem dolorificam citra compreſſionem fieri, non tamen dolorificam compreſſionem citra tenſionem; quare & tenſio convulſifica, quæ etiam eſt doloroſa citra compreſſionem fieri poteſt.

Convulſio ex nervis extra muſculos dependet.

Cumque nervos dicimus cum Galeno, non nervos in muſculis, ſed extra intelligimus, etiamſi Saxo & Mercatus id negent. Nervi namque in muſculo ſunt pars ejus eſſentialis, ut ad identicam tendinis ſtructuram concurrant, ut in Myologia contra Veſalium, & reliquos Galeni oſores demonſtravimus. Convulſionem vero pendere ex nervorum extra muſculos tenſione, nimirum tum in exortu, tum prope exortum, ex Galeno patet de Convulſione cap. ultimo ſcribente: *Siquidem inflammationes nervoſarum partium, ac præſertim cum in nervorum principio, aut prope ipſum generantur, nervos continuos attrahentes tendunt, quemadmodum artifices extrinſecus chordas.* Idem ſcripſit 5. aphor. 2. qui aut totum, aut partem convelli voluit, prout vel nervus partialis, vel ipſummet nervorum principium eſt inflammatum. Nervorum igitur tenſio extra muſculos nonnunquam cauſſa eſt, qua muſculi convelluntur. Neque Mercati, & Saxoniæ rationes veri aliquid continent, etiamſi primo aſpectu rationabiles admodum, & ſolutionis difficilis eſſe videantur. Et primum quidem Mercati, cum ait, tendinem partem eſſe, cui per ſe primo naturalis contractionis actio debetur, ut & univerſus motus per ſe primo ei debeatur. Etenim verum quidem eſt, formalem muſculi contractionem ſolius eſſe tendinis, tamen ſicut contractionis tendinis cauſſa ſecundum naturam eſt nervus: ita fieri poteſt, ut ejuſdem violentæ actionis cauſſa in nervo exiſtat. Cumque ſubjungit, partem nervoſam muſculis carentem non vere convelli, recte quidem, non inde tamen ſequitur, partem muſculoſam vitio nervorum proportionato convelli non poſſe.

Paralyſis cum convulſione male æquiparatur a Mercato.

Pariter dum æquiparat paralyſin cum convulſione, hallucinatur, utpote ſupponens, in paralyſi nervos per ſe ſemper affici, ut concludat, in convulſione per ſe muſculos ſemper lædi. Quandoquidem velut datur paralyſis vitio in muſculis per eſſentiam exiſtente: ita dari poteſt convulſio, cujus cauſſa in nervis extra muſculos exiſtat. Similiter diſtenſionem a convulſione diſtinguens ex Galeno 7. aph. 13. ut nervus diſtendi, non convelli tamen concludat, decipitur. Primo quia Gal. loc. cit. pro diſtenſione tetanum intelligit, quæ eſt vera convulſio. Secundo quoniam nervos diſtendi, ſed non convelli, bifariam poteſt intelligi: uno modo, nervos formaliter non convelli, ſua tamen diſtenſione convulſionis veræ cauſſam eſſe, & hoc pacto nulla eſt objectio: quia nec Galenus unquam ſtatuit, nervos convelli, ſed ſolum ſuamet tenſione, quæ eſt in latum extenſio, convulſionis cauſſam eſſe. Alio modo poteſt propoſitio illa habere ſenſum, nimirum, nervos ipſos non tantum diſtendi, ſed ceterarum partium diſtenſionis quoque cauſſam eſſe perpetuam, ut in catocho: & tali pacto eſt abſurda, quoniam in catocho vero nervi motivi ſecundum partem internam condenſantur, ut ſpirituum radios non admittant: at cum ſecundum partes externas tantum tenduntur convulſionis cauſſa fiunt. Tandem cum aſſerit, nervos repletione convulſoria non poſſe repleri, eo quod ſolidæ eorum ſubſtantiæ repugnat, quæ non niſi tenui, ac fluxili humore, & ſenſim repleri poteſt, velut in paralyſi; reſpondeo, abſurdum eſſe aſſerere, in paralyſi craſſo humore affatim medullam nervi non poſſe repleri, ut ſubita paralyſis haud ſequatur; igitur & membranoſa ejus ſubſtantia repentino affluxu tentari poteſt, ut ſubitus ſpaſmus erumpat. Non mirum ergo, ſi Mercatus re non recte percepta ſibi ipſi ſit contrarius, affirmans ſimul & negans convulſionis cauſſam in nervis hoſpitari.

Convulſio excitari poteſt in ardentibus febribus ad tabem tendentib. potiſſimum.

Saxoniæ quoque argumenta ſolvenda ſunt. Et de nervorum inanitione cum primum inquit, in ardentibus febribus ad tabem potiſſimum tendentibus non excitari convulſionem, falſum ſupponit, cum Galeni auctoritas, & experientia contrarium doceant: quibus & ratio accedit, dummodo enim ſubita, violenta, & inæqualis nervorum exſiccatio fiat, de neceſſitate ſequitur convulſio. In torrido autem maraſmo, ut nec in hectica, non fit ſpaſmus, quia nec ſubita, nec violenta, nec inæqualis exſiccatio ſuccedit. Et cum ait, in ſuperpurgationibus, & id genus vacuationibus ſubita in nervis non fieri poſſe ſiccitatem, omnino eſt negandum, utraque enim nervorum ſubſtantia & rorida, & ſolida juxta cauſſarum vehementiam, & activitatem illico abſumi poteſt, ut ex helleboro. Neque eſt neceſſe, molliores partes prius abſumi, pinguedinem quippe & carnem, quando cauſſæ ſunt nervis propinquiores, cujuſmodi ſunt in febribus ad ſolida attinentibus, & in vehementibus vacuationibus, & purgationibus ob mutuum vaſorum conſortium. Sed nec areſactis nervis ſequitur paralyſis, cum ex inanitione nervi citra compreſſionem tendantur, & ſecundum membranas tantum contrahantur.

Saxonia convulſiones ex ſiccitate non curavit.

Ad hæc cum jactat ſe convulſiones ex inanitione curaſſe, ut inde eliciat, convulſionem a ſiccitate fieri non poſſe, quia omnis talis convulſio eſſet pernicioſa, Dicendum, aut convulſiones ſpurias ex irritatione potius, quam ex ſiccitate curaſſe, aut ſaltem illas, in quibus ſola rorida nervorum ſubſtantia exſiccatur, quas enim incurabiles Galenus prædicavit, illæ ſunt, quæ fiunt conſumpta ſolida nervorum ſubſtantia, quam nervorum eſſentiam Galenus appellavit. Sequuntur argumenta de nervorum repletione. Et primum cum inſtat, ex cerebri repletione non poſſe fieri convulſionem, cum cerebrum non ſit membranoſum, totamque cranii capacitatem expleat, ideo neque in caro, neque in lethargo, neque in apoplexia convulſionem fieri.

Convulſio e ſiccitate fieri poteſt.

Dico nil abſurdius poſſe quempiam cogitare, eo quod cerebrum non ſit membranoſum, totum enim intus, & extra membranis involvitur, ut neque alia ratione in phrenitide convulſionem fieri credam, niſi prout cerebri membranæ inflammantur, a quibus & ſpinalis medullæ & nervorum omnium tunicæ ſunt decerptæ. Abſurdum quoque illud eſt quod aſſeritur, cerebrum totam cranii cavitatem replere, ita enim in pleniluniis augeri non poſſet; quare & præter naturam tendi poterit. Sed nec ad totius convulſionem neceſſe eſt, totum repleri cerebrum, ſufficit enim ea repletio, quæ fit in membranis ſpinalem medullam intra cerebrum inveſtientibus. Quibus non repletis convulſio non fit, etiamſi totum cerebrum oppletum ſit, ut in caro, & apoplexia, in qua ex Avicenna non alia de cauſſa convulſio non excitatur, niſi quia in ea fit integra anguſtia. Hinc quoque patet, non veram eſſe Capivaccei ſententiam cap. de epilepſia, qui credidit, cerebrum legitimæ convulſionis ſubjectum eſſe non poſſe, tum quia non eſt nervoſum, tum quia voluntarium non perficit motum. Etenim ex Galeno 3. *de loc. aff.* 7. epilepſia non tantum ex ventriculorum cerebri repletione, ſed etiam irrigato ſingulo nervorum cerebri exortu procedit. Ejus verba ſunt: *Fortaſſe vero & irrigato ſingulorum nervorum exortu ſimiliter iis, qua a ſpinali medulla principium habent convulſionibus, epilepticorum quoque convulſio fit.* Igitur non ex ſimplici irritatione, ſed etiam ex repletione nervorum cerebri convulſio fiet. Pro ſingulo autem nervorum cerebri exortu obſervandum eſt, Galenum totam cerebri ſpinalem medullam, quippe ex quatuor illis truncis compactam, intelligere. Alioquin ex ſola ſingulorum exortus nervorum irrigatione convulſio quidem circa caput fieret, non tamen infra. Ea enim affecta, ita ut & repletio calamum ſcriptorium impleat, cum totius epileptica convulſione extemporanea fit paralyſis. Non eſt autem perfecta convulſio, quoniam ex hujuſmodi repletione irritatur facultas. Irritatur & ex ſpinalis medullæ nervorum infra caput repletione; at diſpar eſt ratio, illa enim eſt perpetua, hoc eſt, permanens, hæc extemporanea, quia cerebri ſpinalis medulla, & nervorum ejus ortus facile per cavitates expurgare ſe poſſunt, quod ſpinali medullæ infra caput, ejuſque nervorum exortibus accidere non tam facile poteſt.

Epilepſia aliqua poteſt eſſe legitima convulſio.

Poteſt igitur aliqua epilepſia eſſe legitima convulſio, ſi non ſimpliciter, ſaltem ſecundum quid, quippe ex repletione procedens. Et ideo maxime obſervandum eſt, in utraque convulſione expultricis irritationem concurrere, ſed cum diſcrimine, quoniam in improportionata irritatur expultrix a cauſſa ſimpliciter irritante, at in proportionata irritatur expultrix a cauſſa replente. Sed ex vitio cerebri proportionatam convulſionem fieri ex Galeno patet de Convulſione cap. ultimo, cum habet. *Phrenitides autem & ex principio nervorum inflammatione ſymptoma comitatur.* Pro nervorum enim principio ſpinalem medullam intra cerebrum intelligit, cum per membranam piam ipſi inflammatio communicatur, quamque fortaſſis etiam intellexit 5. aphor. 2. cum ſtatim in totum corpus convulſionem extendi principio inflammatos nobis reſeravit. Quod enim ait Capivacceus, cerebrum non eſſe nervoſum, nec motum perficere voluntarium, ſi ad muſculi diſcrimen id proferat, verum quidem eſt, qua ratione nec nervus extra muſculum actionem ejus formalem perficit, & tamen etiam ex eodem Capivacceo, in ſe convulſionis cauſſam continet. Igitur & cerebrum nervoſum ſane non tendinoſum in ratione efficientis voluntariam actionem totam perficiens univerſalis convulſionis cauſſam continebit. Subjungit Saxonia ex convulſoria cerebri repletione neceſſe eſſe, muſculos omnes, ut nervos ſimul eodem tempore convelli: quod tamen non apparet, cum tetanus ſit convulſio omnium

maxi-

maxime univerſalis, quæ nihilominus non univerſos, ſed anteriores, poſterioreſque muſculos tantum complectitur. Verum ſolvitur hoc dubium eo quod convulſio univerſalis tetanus dicatur reſpectu aliarum duarum convulſionis ſpecierum: ipſe tamen non eſt univerſalis ſpaſmus, cum ad ſpinæ, capitis, & cervicis anteriores, & poſteriores tantum attineat muſculos. Ideo nec in tetano ex repletione nervorum ortus in cerebro tenditur, ſed tantum ſpinalis medulla extra calvam, eaque non tota. In Epilepſia autem fit convulſio in toto, ipſomet nervorum exortu intra cerebrum irrigato: cujus ſimilitudine in aliqua phrenitide accidere poteſt, convulſionem in toto manifeſtari. Poſtremo quæ a Saxonia de ſpinali medulla intra vertebras adducuntur, pariter parum conſtant. Poteſt enim etiam concluſa, & vertebris obvallata medulla ſecundum membranas aut irrigatas, aut inflammatas diſtendi. Etſi intra vertebras tubercula cruda excreſcunt, ut ocularis inſpectio docet, inflammationes quoque, & repletiones ſuccreſcere poſſunt. Neque eſt neceſſe, omnem convulſionem ex ſpinalis medullæ repletione curabilem eſſe, maxime ſi aliqua a ſcirrho dependeat, ut idem Saxonia ſupponit. Sicut ergo convulſionis cauſſa ſæpius in tendinibus, & muſculis reſidet, ita & in nervis, & ſpinali medulla tam intra, quam extra cerebrum. Advertendum attamen, pro muſculis non carnem muſculoſam, ſed tendinoſam fore intelligendam; ſæpe enim muſculos, & repleri, & inflammari citra convulſionem cernimus, propterea quod non ſit repleta tendinoſa eorum ſubſtantia. Eſt vero tandinoſa ſubſtantia illa, quæ ex fibrarum nervearum, & ligamentalium identitate coaleſcit. Unde Gal. 5. aphor. 1. pro ligamentis fibras ligamentales, quatenus cum nerveis miſcentur, intelligit. Ex ligamentorum enim, prout ex oſſe naſcuntur, repletione potius membri contractura, quam vera fit convulſio. Differunt vero membri contractura, & vera convulſio proportionata, quia in convulſione vera membrum quidem eſt contractum ſed cum motu: in contractura vero ſine motu contractum remanet vitio ligamenti, quatenus ex oſſe naſcitur, quod non eſſet ſi nervaceum corpus ex oſſe natum tendo eſſet, ut voluit Aquapendens, & non ligamentum. Tertium, & ultimum quod ſuppono eſt, convulſionem improportionatam fieri per errorem externum, ad differentiam prioris, quæ fit per læſam facultatem. Eſſe autem errorem externum triplicem, unum ex ſimplici irritatione. Secundum ex repletione momentanea. Tertium per ſimplicem ſynthimoriam. Simplex irritatio fit a ſimplici qualitate materiali aut venefica, aut manifeſta ipſos nervos irritante. Momentanea repletio improportionatam convulſionem conſtituit, quia cum diu non retineatur materia replens, erroris externi rationem ſortitur: & fit vel a vapore nervos irritante, vel a flatu muſculos diſtendente, vel a materia bilioſa nervorum meninges replente, vel a pituita nervorum extortum irrigante. Simplex ſynthimoria eſt, cum cerebrum ex unius partis noxa ita per nervos trahitur in conſenſum, ut fiat convulſio per errorem externum communicata ipſi cerebro qualitate ſola ſpirituali vel dolorifica, vel motiva. Dolorifica quidem, ut in nervi punctura, in qua Galenus ſtatim purgans ex colocintide propinat, ne cerebrum a dolorifica nervi puncti qualitate in conſenſum trahatur. Ita in aporia ex æruginoſo ſucco, vel uſu hellebori convulſio ſuboritur per errorem externum, illata ipſi cerebro per ſexti conjugii nervos qualitate dolorifica. Motiva vero qualitate cerebrum in ſympathiam trahitur ex convulſione unius partis determinatæ, quam Galenus, ita exponente Capivacceo; proponere viſus eſt 3. Prog. 34. His ergo ita de convulſionis natura in genere præhabitis, ſupereſt præſentis capitis ſcopum attingere, ut ſciamus; quæ ſit hæc thoracis convulſio, quam inæqualis reſpirationis magnæ, & denſæ cauſſam eſſe ſtatuit Galenus; & ex quibus propendeat cauſſis. De cauſſis inæqualis reſpirationis ſuperinſpirationis dictæ Galenus egit 6. aph. 54. ubi tres primum enumerat, nempe *virium imbecillitatem*; *inſtrumenti duritiem*, quam *&* *duritatem* appellat, & cap. 6. primi de dyſpn. *offenſum*; ulterius *muſculorum pectoris affectionem convulſoriam*. Hiſque ſub capitis fine quartam addit, nimirum *paſſionem dolorificam*, quæ ſuſpirii luctuoſi in febribus conſuevit cauſſa eſſe. Sed & quinta eſt annumeranda, quam in libris *de dyſpn.* ſæpius propoſuit, aſperarum ſcilicet arteriarum *coarctatio*, nam & hæc duplicati ſpiritus cauſſa eſt. Ceterum Galenus loc. cit. de convulſoria muſculorum thoracis affectione loquens, hanc fieri ait vel cum febre, vel ſine febre. Si abſque febre, *ex frigore* oriri docet, *cum frigus pectoris muſculos, aut etiam nervos ſubierit; durities enim quædam inſtrumentis conciliari poteſt, & motio convulſoria*. Quam enim 13. meth. ultimo convulſionis cauſſam abſolutam eſſe ſtatuit, nempe *frigus ingens, quando tale quippiam, quale in gelu, efficit*, ut & 3. progn. 34. eandem tamquam unam potiſſimam cauſſam ſtatuit convulſionis muſculorum thoracis, illius videlicet, quæ ſine febre. Pro frigore autem extrinſecum tum aeris, tum gelidæ potus intelligit. Aeris quidem, quoniam ſicut exiſtimavit ex bruma thoracis venas diſtendi, & rumpi, ita obſervavit, thoracis muſculos & nervos tendi, & convelli. De gelidæ potu conſpicua eſt ejus auctoritas 9. meth. 5. cum ait: *Nonnulli ex intempeſtiva, & immodica gelida potione, non multo interpoſito tempore, nec poſtmodum, ſed illico difficultate ſpirandi, & convulſione, & tremore corripiuntur*. Sed præter aerem, & gelidum potum Avicennas ex opio convulſionem aliquando cieri nos docuit. Et Methodicus Capivacceus præter externum frigus proponit etiam internum ex mente Galeni 4. de ratione victus in acutis tex. 27. cum in apopleſibus ſanguis in nervis thoracis concretus refrigeratur. Enimvero dubitatur, quam convulſionis ſpeciem frigiditas producat. Saxonia vult, refrigerationem unam eſſe convulſionis cauſſam a repletione, & inanitione ſpecie diſtinctam. Tamen decipitur, quia muſculorum thoracis convulſio ex frigiditate poteſt eſſe & legitima, & ſpuria. Legitima quidem tam ex repletione, quam ex inanitione. Ex repletione quatenus ex frigore excrementa retinentur. Ex inanitione, cum rorida nervorum humiditas congelatur & exſiccatur, cujus cauſſa præ frigore rigent nervorum, & muſculorum membranæ, & tenduntur. Sed poteſt etiam eſſe ſpuria convulſio duobus modis; quorum alterum Capivacceus propoſuit; & eſt quia frigus nervorum calido innato ita eſt infenſum, ut eorum expultrix ad expellendum irritetur. Alium modum ex Hippocrate ipſe elicio, cum ait, *frigus ulceribus mordax*, ingens enim frigus ob ſuam mordacitatem irritat. Porro ſi thoracis convulſio fiat cum febre, non ex frigore ait Galenus pendere 6. aph. cit. ex qua cauſſa vero difficile eſt percipere, inquit enim: *Conjuncta vero ſi febris ſit, non tam muſculorum pectoris, aut nervorum perfrigerationem cauſſari poſſumus, ſed vel duritiem contractam, vel virium imbecillitatem, vel affectionem convulſoriam*. At quæſo quæ tertia cauſſa eſt, quam *affectionem convulſoriam* dicit; & quomodo non ſine autologia dictum eſt, convulſoriam affectionem muſculorum thoracis, quæ non ex frigore, ſed ex febre, convulſoriam eſſe affectionem? Quare dicendum eſt, quod marginalis obſervatio, hujuſmodi convulſionem, quæ non ex frigore, eſſe ex ſiccitate, & inanitione, qualis in malignis, hoc eſt maximis ardentibus febribus fieri ſolet. Ita ut ex ſiccitate, nedum ex frigore thoracis muſculi convellantur, ut ſuperinſpiratio ad pueri plorantis modum ſequatur. Ceterum ex aliis quoque cauſſis thoracis convulſionem fieri cenſeo, ut puta ex inflammatoria repletione, quæ in cervicis, & thoracis vertebrarum luxationibus excitari ſolet, quamque Galenus præter paralyſin propoſuit 4. de locis aff. 3. ſupra citato. Ex nimia quoque nervorum ſpinalium internorum, & externorum thoracis humectatione in pueris convulſionem hanc fieri in fine obſervavi, quam thoracis epilepſiam appello, ſoliſque oleis nervalibus ſpinæ admotis curatam vidi, potiſſimum in pueris infra ſeptennium, & lactentibus, maximeque in pleniluniis, quemadmodum Ariſt. obſervavit 7. hiſt. Anim. 12. In malignis quoque febribus ſuperinſpirationem luctuoſam etiam ſæpius obſervavi, velicatis muſculorum, nervorumque membranis ab acribus, & malignis halitibus, potiſſimum ex verminoſa minera elevatis. In malignis quoque febribus ex prava pulmonum phlogoſi pendentibus in conſenſum ita trahi ſpinale thoracis nervos obſervavi, quibus pulmones incumbunt, ut inde convulſoria hæc reſpiratio traxerit ortum. Tandem hyſtericam convulſionem ortam in thorace vidi ex halitu diaphragma, & non cor, pulmoneſque petente: quam & comprehendiſſe Hippocratem exiſtimo in Coacis de convulſione tex. 3. qui eſt: *Quæ cadunt in hyſtericas ſine febre convulſiones faciles*: quas ceteris irritis ſolo Jovis magiſterio, ut & bezoartico Jovialis curatas vere vidi. Hoc ergo pro comperto habeas, ſæpe dyſpnœam hanc ex thoracis muſculorum convulſione naſci prædictis ex cauſſis Medicis quampluribus incognitam, cujus cauſſam anguſtiam, vel aliam eſſe credunt, quam tamen genuinam ignorant.

Tetanus non eſt univerſalis ſpaſmus.

Tendinoſæ ſubſtantia quæ.

Convulſio improportionata fit per errorem externum.

Cauſſæ inæqualis reſpirationis ſuperinſpirationis dictæ.

Epileſia thoracis.

SYNO-

SYNOPSIS

De magnæ & denſæ reſpirationis cauſſa ex Anguſtia Cerebri, Vaſorum jugulorum, & Narium; ac de muſculorum thoracis Convulſione.

Cauſſa difficilis reſpirationis Magna & Denſa eſt vel

- **1. Anguſtia**
  - **1. Cerebri & Vaſorum jugularium, ſive Reſpiratio Apoplectica, quæ**
    - 1. Ita fit præter naturam aut totalis, aut partialis: ſicut in ſomno anguſtia fit naturalis in cerebro ob vaporis condenſationem reſervata reſpiratione. In Apoplexia cum ſenſibili læſione reſpiratio ſervatur; in reliquis finitimis affectibus (Catalepſi, Sopore, Morbo comitiali, & Lethargho) ſine ſenſibili læſione, facultate ad muſculos thoracem attollentes per nervos a ſpinali cervicis medulla diremptos influente.
    - 2. Eſt quadruplex
      - 1. Maxima, quæ ſubito enecat, reſpiratione affatim ablata.
      - 2. Magna, ſeu vehemens, quæ
        - Violenta.
        - Inordinata.
        - Inæqualis.
      - 3. Minor, quæ citra violentiam eſt
      - 4. Debilis, quæ ordinem aliquem ſervat.
        - Inæqualis.
        - Inordinata.
        - Intermittens.
  - **2. Narium primi in ordine reſpirandi inſtrumenti.**
    - 1. Compreſſio ex vitiata figura
      - Sima.
      - Reſima.
    - 2. Conſtipatio e Polypo, quæ eſt ratione
      - 2. Materia
        - 1. Mollis, quam duplex
          - 1. Longus, qui legitimus eſt,
            - Laxus.
            - Subalbicans.
            - Pedunculo circumſcriptus.
            - Papillæ inſtar, vel gurgulionis pendens.
            - Unica avulſione ſeparabilis.
          - 2. Rotundus, qui potius a caruncula non pendet, & carunculæ in morem luxuriatur, ut non integer una avulſione poſſit ſeparari.
        - 2. Durus vel
          - 1. Scirrhoſus.
            - Æqualis.
            - Indolens.
          - 2. Cancroſus.
            - Inæqualis.
            - Dolens.
      - 2. Loci ſextuplex
        - 1. Mollis pendens, ex medio cartilaginum, in expiratione foras exiens, in inſpiratione retrocedens utramque imminuit, lædit vocem, per ſomnum ore clauſo fit ſtertoroſa.
          - Parva ratione ſpiritus libere non ingredientis.
          - Magna Denſa, reſpectu thoracis.
        - 2. Mollis rotundus prominens, extrinſecus ex cartilagine, ex penitiore ſcilicet loco media narium cartilaginis; eadem fere ut in primo difficilis reſpiratio citra tamen polypi intro extraque motum.
        - 3. Durus implens, e locis, e quibus mollis reſpiratio per nares aboletur.
        - 4. Canceroſus deſcendens, intrinſecus circa cartilaginem alicunde; reſpiratio ſtrepens.
        - 5. Cancroſus tranſverſus, ex obliquo cartilagines in ſummo occupans; minus difficilis eſt reſpiratio, quam in deſcendente.
        - 6. Mollis infimus & profundus, ex oſſe aratri infernam narium cavitatem diſtinguente. Læditur magis vitalis, quam animalis reſpiratio.
- **2. Convulſio muſculorum thoracis, quæ**
  - **1. In Genere duplex**
    - 1. Proportionata, quæ fit per læſam facultatem a cauſſa ut replente, aut inaniente mobile nervoſum tamquam ſubjectum facultatis animalis motricis.
    - 2. Improportionata, quæ fit a cauſſa irritante mobile nervoſum per errorem externum, vel per
      - 1. Simplicem irritationem a ſimplici qualitate materiali aut
        - Venefica.
        - Manifeſta.
      - 2. Repletionem momentaneam, quæ fit vel a
        - 1. Vapore nervos irritante.
        - 2. Flatu muſculos diſtendente.
        - 3. Materiablioſa nervorum menynges replente.
        - 4. Pituita nervorum exortus irrigante.
      - 3. Simplicem ſyntimoriam, cum cerebrum ex unius partis noxa ita per nervos trahitur in conſenſum, ut fiat convulſio communicata ipſi cerebro qualitate ſola ſpirituali, vel
        - 1. Dolorifica, ut in nervi punctura.
        - 2. Motiva, quando cerebrum in ſympathiam trahitur ex convulſione unius partis determinata.
  - **2. In Specie fit vel a**
    - 1. Frigore abſque febre
      - 1. Externo vel
        - 1. Aeris, ſicut enim ex bruma thoracis venæ diſtenduntur & rumpuntur: ita thoracis muſculi & nervi tenduntur & convelluntur.
        - 2. Gelidæ potiones 9. *Meth.* 5.
        - 3. Opii. *Avic.*
      - 2. Interno, cum in apopleſibus ſanguis in venis thoracis concretus refrigeratur.
    - 2. Convulſoria affectione cum febre, ſcilicet ex ſiccitate & inanitione, qualis in malignis, vel maxime ardentibus febribus fieri ſolet.
    - 3. Repletione inflammatoria, quæ excitari ſolet in luxationibus vertebrarum
      - Cervicis.
      - Thoracis.
    - 4. Humectatione nervorum ſpinalium thoracis (Internorum / Externorum) Sine febre in pueris, quæ thoracis Epilepſia mihi dicitur.
    - 5. Acribus & malignis halitibus vellicantibus nervorum & muſculorum membranas in malignis febribus.
    - 6. Phlogoſi prava pulmonum in malignis febribus trahente in conſenſum ſpinales thoracis nervos, quibus pulmones incumbunt.
    - 7. Hyſterica convulſione in thorace orta ex halitu, diaphragma & non cor, pulmoneſque petente.

PARS

PARS QUARTA LIBRI QUARTI.

DE CAUSSIS PARVÆ ET RARÆ reſpirationis.

CAPUT PRIMUM.

Et Primum ex uſu imminuto.

ULTIMO loco parvæ, & raræ reſpirationis cauſſæ examinandæ ſuperſunt. Quæ in duplici ſunt diſcrimine: earum enim una eſt parvæ, ac raræ ſpirationis æqualis cauſſa, & eſt *uſus imminutus*; aliæ ſunt ejuſdem, inæqualis tamen cauſſæ, referuntur ad unicam facultatis imbecillitatem. Ex uſu imminuto parvam, ac raram fieri reſpirationem inde patet, quia eodem aucto fit magna & denſa. Ceterum ut res de uſu aucto eſt conſpicua, ita exoluto, ſeu imminuto, captu eſt difficilis. Neque enim primo apparet ingreſſu, quid pro uſu imminuto ſit intelligendum, & an ex ipſo parva, ac rara reſpiratio æqualis producatur; Cum igitur, ut in methodo dictum eſt, uſus ſit duplex, naturalis, & animalis, ideo pro uſu imminuto naturalem, non animalem intelligendum fore ſtatuo. Non ſane animalis eſt intelligendus, quoniam, ut docuimus lib. 3. cap. 2. animalis uſus tunc imminutus dicitur, cum auctus eſt ſpiritus animalis; auctus, cum imminutus. Ideo ſicut imminuto animali ſpiritu, reſpiratio ad magnitudinem, & denſitatem non naturalem ſola alteratur: ita eodem aucto reſpiratio fit parva, & rara ſecundum naturam. At vero hic quærimus parvæ raræque ſpirationis cauſſas ex uſu imminuto præter naturam, qualis eſt tantum naturalis præter naturam imminutus. Dixi uſum naturalem, ſed præter naturam imminutum, quoniam uſus naturalis ad calorem refertur, qui eſt duplex, naturalis & præter naturam. Si caloris præter naturam uſus exolvatur, fit reſpiratio quidem parva, & rara, ſed naturalis, dummodo cum calore præternaturali ſimul naturalis non exolvatur.

Pro uſu imminuto naturalis intelligitur.

Verum ſi naturalis caloris uſus imminuatur, fit reſpiratio parva, & rara præter naturam. Quamobrem naturalis caloris uſus præter naturam imminutus parvæ, ac raræ reſpirationis præternaturalis eſt tantum cauſſa, quam hoc in loco nos quærimus. Sciendum porro eſt naturalis caloris uſum aut *mediocriter*, aut *multum* imminui: uſus enim imminutus eandem juxta proportionem diviſionem patitur, quam facultas imbecilla, a nobis *lib. 3. cap. 3.* ex primo *de dyſp. 5. & 6.* propoſitam: facultas enim, aut *moderate* fit debilior, aut *amplius*; ergo & uſus vel modice, vel multum imminuitur. Si modice imminuatur, reſpiratio præter naturam fit parva, & rara æqualis: & ratio eſt, quoniam ita uſus imminuitur citra facultatis imbecillitatem. Quemadmodum enim uſu præter naturam aucto cum facultate moderate imbecilla reſpiratio fit parva, denſa, tarda, & æqualis, quia negligitur facultas, nullo præterea exiſtente ex parte inſtrumenti impedimento: ita uſu modice imminuto reſpiratio fit parva, & rara æqualis, quoniam eſt citra talem facultatis imbecillitatem, quæ inæqualitatis eſt cauſſa. Et ſicuti ex Galeno eodem in loco, uſu aucto cum organo quidem diſpoſito, cum facultate tamen maxime imbecilla, fit reſpiratio parva, & denſa inæqualis ob nimiam facultatis imbecillitatem, cujus cauſſa fit ut velocitas, & magnitudo reſpirationis exolvatur. Similiter ſi uſus multum imminuatur parva, & rara reſpiratio inæqualis ob eandem cauſſam efficitur. Quare ut uſus auctus ex ſua natura pulſum, & reſpirationem magnam, & denſam æqualem reddit, ejuſque inæqualitas ſolo vitio facultatis, vel organi producitur: ita & uſus imminutus, quantum eſt ex ſe, eandem reſpirationem parvam, & raram æqualem ſortitur, neque ipſamet inæqualitate afficitur, niſi ex iiſdem cauſſis, ex quibus quæ ex aucto, & potiſſimum ex facultatis imbecillitate. Si enim amplius uſus exolvatur, neceſſario facultatem imbecillam auctus ejuſdem parvæ, ac raræ ſpirationis inæqualis cauſſa efficitur. In hoc enim differunt uſus auctus, & imminutus. Quoniam auctus etiam immodice conjungi poteſt utroque modo cum facultate & robuſta, & imbecilla: at uſus immodice imminutus nec neceſſario facultatem imbecillam adſciſcit, ſi non animalem, ſaltem naturalem. Et hoc eſt, quod diſtinctione potiſſimum opus habet, pro qua ſciendum facultatem geminam eſſe *animalem*, *& naturalem*. Animalis eſt motrix thoracis: naturalis attinet ad calidum innatum cordis, & pulmonum. Prior imbecilla redditur, aut per eſſentiam, aut per concentrationem: per eſſentiam quidem ex frigida nervorum, & muſculorum intemperie: per concentrationem vero, cum ejus irradiatio vitio cerebri impeditur, ut in apoplexia, & apnœa apoplectica, ſicut diximus libro tertio capite octavo, cujus impedimentum reſolutio tandem ſequitur, & omnimoda reſolutio, ſi nimium ſit. At naturalis facultas imbecilla ſemper ob reſolutionem redditur, cum ſcilicet innatum cordis, & pulmonum calidum vel a ſimplici qualitate frigida venefica refrigeratur, ut in apnœis, aut cum ita ſuffocatur, & extinguitur a materia frigida, ut expiratio fiat cum pernicioſa ſpiritus frigidi exſufflatione. Differunt igitur hæ duæ facultatum imbecillitates, quoniam animalis imbecillitas utroque modo comparata, tam per eſſentiam, quam per concentrationem non neceſſario cum uſu naturali imminuto copulatur, cum poſſit etiam conjungi cum aucto. Poteſt namque motrix facultas nervorum, & muſculorum vitio cum uſu aucto in febribus conjungi & cum imminuto copulari; ex ſe tamen parvam, & raram inæqualem efficit reſpirationem. Similiter concentrata facultas cum uſu aucto eſſe poteſt, ut in apoplexia poſitiva ex cerebri obſtructione; poteſt & conjungi cum uſu imminuto, ut in apnœa apoplectica. Verum naturalis facultatis imbecillitas ſive ex ſpiritu frigido, ſive ex cordis, & pulmonum refrigeratione neceſſario cum uſu ſecundum magis, & minus imminuto ſemper aſſociatur. Immo cum naturalis facultatis exolutio ſit longe, quam animalis potentior, hinc eſt ut naturalis imbecillitas neceſſario animalem in conſenſum trahat, non ita tamen animalis naturalem. Cum ergo uſus immodice imminuitur, neceſſario reſpiratio parva, & rara fit inæqualis vario modo ob facultatis imbecillitatem vario modo contractam. Hinc jam præhabito diſcurſu de parva, & rara ſpiratione æquali ex ſolo uſu imminuto, ſequitur ut de eadem inæquali agamus, quatenus tum ex motricis facultatis imbecillitate, tum ex naturalis refrigeratione demanat; de ea enim, quæ fit ex frigido ſpiritu, abunde egimus *lib. 3. cap. 8.* ut & de reſpiratione apoplectica in tertia parte hujus quarti libri.

Uſus caloris naturalis dupliciter imminuitur.

Facultas geminans.

Facultas animalis quando imbecilla redditur, & quando naturalis.

CAPUT II.

De Cauſſis parvæ, & raræ reſpirationis ex facultatis motricis imbecillitate.

DIfficilem fieri reſpirationem ex facultatis reſpiratoriæ imbecillitate pluribus in locis apud Galenum patet. Et primo *de dyſpn.* 18. cum docet ſub capitis calce, inæqualem ſpirationem fieri quoque *ex debilitate facultatis ipſam efficientis*. Nam & ſupra de induſtriis loquens dixerat, nonnunquam inæqualiter eos ſpirare, *niſi prius ad extremam debilitatem eorum facultas redigatur*. Similiter cap. 23. ejuſdem libri facultatem reſpiratoriam *ægrotantem* nuncupavit. Et 4. *de loc. aff. 7.* unam ex tribus dyſpnœæ cauſſis eſſe ſtatuit *virtutem infirmam*. Alarumque narium contractionem *efficax imbecillæ facultatis indicium* eſſe exiſtimavit. Cujus rei baſis poſita eſt in 4. de præſag. pulſ. cap. 11. ut enim de facultate robur, ita & imbecillitas prædicatur, quoniam oppoſita circa idem verſantur. Ceterum non reſpectu ſui, ſed organi facultas imbecilla dicta eſt a Galeno, ut ad ipſius mentem partem imbecillam, ac facultatem ipſam idem ſit enunciare. Quamobrem difficilem ſpirationem ex facultatis imbecillitate quærere eſt thoracis partes imbecillas, quibus ipſa reſpiratio quoquomodo efficitur. Ut ergo ſciatur, quæ ſint hæ partes, quibuſque ex cauſſis inertes reddantur, & difficilem ſpirationem pariant, præſcire eſt neceſſe, in quo formaliter conſiſtat, quod infirmum, ſeu imbecillum eſſe vocatur; ita enim ex forma cauſſa, & ſubjectum habebitur, & ex triade unicum, quod de læſa reſpiratione methodice quæritur. Infirmum ſane ac imbecillum id dicitur eſſe, ut docuit Galenus de ſympt. diff. c. 4. quod vix, difficulter, & multo cum tempore agit. Ideoque imbecillitas ad actionem læſam neceſſario refertur, non quidem depravatam, quia imbecillum, ac iners non eſt, quod ſupra ſuam actionem agit, ſed *deficientem*. At cum actio deficiens, vel tota aboleatur, vel pars ejus imminuatur, propterea huic rei maxime ſcire congruit, nunquid hæc dicta imbecillitas in diminuta, vel ablata actione conſiſtat. Et ſane id maxime eſt imbecillum, quod ſua actione omnino eſt caſſum: ad quod Galenus de plenit. 5. proſpiciens ſcripſit, præ reſolutione imbecilles reddi muſculos. Attamen hujuſmodi reſolutum potius, quam imbecillum dicendum eſt: ſi enim proprie imbecillum eſt, quod agit quidem ſed cum difficultate, conſtat non hujuſmodi eſſe, quod prorſus eſt reſolutum. Hinc fit, quod ad motum imbecillitas in torpore potius, quam in partis paralyſi eſt poſita. Et ideo pro thoracis imbecillitate ea ægritudo eſt intelligenda, ſub qua thorax movetur quidem ſecundum omnes ſui partes, diminuto tamen motu, cujuſmodi eſt torpor, non paralyſis. Et quamquam unius lateris thoracis reſolutio, cujus cauſſa ſemiſpirans animal redditur, ab hoc capite removenda eſſe non videatur, quippe quæ ex 4. *de loc. aff. 6.* reſpirationem difficilem efficiat ad parvam, raramque a nobis relatam *lib. 2. c. 1.* tamen veram imbecillitatem ad torpo-

Partem imbecillam, & facultatem ipſam dicere idem eſt.

Imbecillum eſt quod ſua actione caret.

torporem referendam eſſe ſtatuo cum Gal. 4. *de loc. aff.* 4. & 7. In his enim capitibus ex profeſſo agit de reſpiratoriæ facultatis imbecillitate. Et quarto capite aperit nobis, ſeptum tranſverſum ſolum infirmum ſpirandi provinciam perficere non poſſe, ſed interdum ſuperiorum muſculorum opera & ope indigere; ut ideo thorax quidem ſecundum omnes ejus partes moveatur, diminute tamen, quippe ad motum torpente ipſo diaphragmate. Capiteque ſeptimo eandem omnium thoracis partium diminutam motionem confirmat his verbis. *Igitur ubi virtus dumtaxat fuerit infirma, ad trium moventium muſculorum genera venire, eoſque omnes ad motionem excitare ſolet, quod unum genus vehementer movere ipſa nequeat: quippe, ſi ſeptum tranſverſum ſolum ſufficienter movere poſſet, virtus, veluti cum ſecundum naturam ſe habebat, neque intercoſtalibus, neque ſuperioribus muſculis indigeret: quoniam vero eſt imbecilla, omnes ſenſim movet.* Cum igitur ex inerti facultate ſublimis reſpiratio ad nares producatur, in qua omnes muſculos ſenſim & ſimul moveri eſt neceſſe, apparet, ejus imbecillitatem ad eorum organorum torporem, quibus ipſa ad movendum abutitur, non ad perfectam paralyſin eſſe referendam.

Torpor per imminuti etiam motum definiendus eſt.

Et quamquam Capivacceus torporem per imminutum tactum tantum definiat, non minus tamen per motum imminutum eſt definiendus; complectitur enim torpor utramque actionem, deficientem motum, & tactum, cum ſeorſim pars ſenſu, motuque torpeat, & conjunctim. Hæc ergo eſt hujus imbecillitatis forma. Verum enim vero cum hic motus thoracis imminutus torpor dictus fiat vitio facultatis reſpiratoriæ imbecillæ, & vitium facultatis ſit vitium inſtrumenti, aut deferentis, aut ſuſcipientis; propterea examinandum eſt, quodnam ſit hoc ſubjectum deferens, & ſuſcipiens, cujus cauſſa facultas ad movendum iners efficitur.

Motricis imbecillitatis dyſenteriæ duplicis.

Hinc enim hujus imbecillitatis differentiæ erunt depromendæ, quæ ex gemino ſubjecto duplices erunt, altera ſymptomatica, alia idiopatica. Subjectum ergo ſeu organum deferens eſt ſpiritus animalis, qui ſuis radiis vim defert motricem, ad differentiam pulſificæ, quæ non per ſpiritum vitalem, ſed per ipſas arteriarum membranas aurigatur. Suſcipiens vero ſunt *ſpinalis medulla, nervi, & muſculi motores.* Suſcipiunt namque hæc tria ſpiritum, lumen, & cum lumine facultatem, ſed diverſo modo: ſpinalis enim medulla, nervique ex ea prodeuntes a cerebro vim motivam ſuſcipiunt, ut eam trajiciant ad muſculos: muſculi vero eandem ſuſcipiunt, ut ipſius vi moveant. Ratione igitur organi deferentis fit imbecillitas accidentalis, utpote ſymptomatis rationem conſequens, quam per errorem externum recentiores appellant.

Imbecillitas accidentalis & eſſentialis quomodo.

At ratione organi utroque modo ſuſcipientis fit imbecillitas eſſentialis & morboſa, quam per læſam facultatem eſſe inquiunt. Utramque differentiam ratione ſubjecti complexus eſt Galenus 4. de præſag. pulſuum cap. 11. qui habet: *Facultas ex commodo temperamento vel intemperie corporum ſolidorum; nam ſi imbecillitates quædam ob ſpiritum animalem accidant, breves ſunt illæ: & ſymptomatum rationem conſequuntur.* Quamobrem utriuſque imbecillitatis, & torporis thoracis cauſſæ ſunt inveſtigandæ ex parte utriuſque ſubjecti. Et ſane imbecillitas, quæ fit vitio ſpiritus animalis, dummodo ſit præter naturam, eſt brevis, ac potius momentanea ſymptomatis rationem conſequens, tam ad bonum, quam ad malum eventum. Neque enim eſt una hujus imbecillitatis cauſſa, ſed multiplex; ideo recte Galenus *imbecillitates* nominavit. Quas cum *breves* dixit, eas tantum, quæ ſunt præter naturam intellexit. Nam & una eſt imbecillitas diuturna vitio ſpirituum intra ſanitatis latitudinem contenta. Non propterea tamen quod breves eas appellat, & ſymptomaticas, leves eſſe voluit, ſed potius acutas ſæpius cum periculo, & cum pernicie conjunctas. Quinimmo iis, quæ vitio membrorum eſſentiali producuntur, longe magis periculoſas. Quæ cum captu ſint difficilia, magnumque in re medica momentum habeant, propterea adamuſſim ſunt enucleanda.

Animalis ſpiritus quatenus imminutus influit, motricis imbecillitatis cauſſa eſt.

Et reapſe animalis ſpiritus, quatenus imminutus influit hujus imbecillitatis eſt cauſſa. Diminutus, & parcior influit, aut quia intercipitur, aut quia non generatur, aut quia reſolvitur; Intercipitur ob cerebri anguſtiam, ut in apoplexia; in hac enim vix facultate ad thoracem delata, reſpiratio accidit parva, & rara, ſublimis & ſtertoroſa, cum motu alarum narium, & coacervato thoracis collapſu, quæ omnia ſunt facultatis reſpiratoriæ imbecillæ indicia conſpicua, eſtque omnino pernicioſa hæc imbecillitas. Et hanc imbecillitatem Galenus circumſcripſit 4. *de loc. aff.* 4. cum dixit: *Porro ſolet imbecillitas accidere interdum cerebri vitio, utpote a quo & ſentiendi, & movendi facultatem recipit.* Et hanc eandem, quam cerebri vitio fieri ſtatuit, eodem in capite *virium infirmitatem* appellat, ad illius eſſentialis imbecillitatis diſcrimen, quæ fit vitio unius partis determinatæ, puta ſepti tranſverſi, de qua ſuo loco. Non generatur ſpiritus animalis, ut deberet, ob cauſſam tum naturalem, tum præter naturam. Naturalis cauſſa eſt cerebri intemperies frigida, cujus cauſſa fit, ut in ſenibus parva, & rara ſpiratio ſublimis edatur: & hujuſmodi imbecillitas non eſt momentanea. Cauſſa præter naturam eſt, cum ex immodica evacuatione, ſubtracta nutritionis materia, animalis ſpiritus imminuitur: ita enim parcior redditus torporis thoracis, ut & ceterarum partium, ad quas imminutus irradiatur, cauſſa redditur. Et hæc imbecillitas momentanea eſſe ſolet, nec ſemper pernicioſa.

Animalis ſpiritus præter naturam reſolvitur ob duplicem cauſſam.

Reſolvitur denique animalis ſpiritus ſemper præter naturam ob duplicem cauſſam. Aut namque reſolvitur animalis ob vitalis reſolutionem, ut in ſyncope. Aut imminuitur animalis aucto vitali. In priori reſolutione ut pulſus parvus, & rarus: ita reſpiratio ſublimis ad nares, ac ima efficitur, ut dictum eſt lib. 2. cap. 2. Verum poſteriori modo non parva, & rara, ſed magna denſa fit reſpiratio, ut in methodo lib. 3. cap. 7. In immodicis enim exercitiis naturalem caliditatem augeri, animalem vero ſpiritum imminui, & contabeſcere, demonſtravimus, qui ut cito renutriatur, reſpirationem ad magnitudinem, & denſitatem ſtimulat. Ut propterea momentanea animalis ſpiritus reſolutio a cauſſa externa imbecillæ facultatis ad thoracem attinentis haud ſit cauſſa, ad differentiam illius reſolutionis, quæ fit a cauſſa interna, & morboſa, hæc enim non ita eſt momentanea. Tot modis ergo contingit, reſpiratoriam facultatem ad motum torpere, ac ſatisfacere vitio organi deferentis. Accedit imbecillitas altera, quæ fit vitio organi ſuſcipientis, ſpinalis nempe medullæ, nervorum, & muſculorum, potiſſimum ſepti tranſverſi: harum enim partium languore imbecillitatem eſſentialem fieri accidit, nunquam per errorem externum, ut credidit Capivacceus: nec ſolum in nervo torporis cauſſa fovetur, ut idem exiſtimavit, ſed etiam in muſculo.

Torporis cauſſa in nervo & muſculo fovetur.

Harum igitur partium per eſſentiam imbecillium nullam aliam cauſſam eſſe ſtatuo, niſi quæ vera & genuina torporis, & imbecillitatis eſt cauſſa. Pendet enim partis & facultatis imbecillitas ex intemperie, ut ex Galeno habetur 11. meth. 20. ubi hæc: *Voco imbecillam partem, vel quæ natura eſt intemperantiori, vel quæ ex præcedente aliquo morbo intemperiem contraxit: vel quæ in præſenti tempore in hanc ſit perducta.* Ex 4. etiam de præſag. pulſ. cap. 11. Igitur & facultatis reſpiratoriæ ad motum torpentis cauſſa erit intemperies, eaque non calida, ſed frigida. Hanc enim, tametſi non perfectam, torporis cauſſam eſſe ſtatuit 2. *de loc. aff.* 2.

Non perfectam dixi, quoniam cum perfecta & omnimoda eſt refrigeratio, nullo modo ſuſcipitur facultatis influxus, fitque paralyſis. Eſt tamen intemperies morbus, cum partes aliquas, etſi non omnes, factas habeat, non tantum reſpectu temperamenti ipſius partis, ſed etiam calidi inſiti, quod & ipſum una eſt propria partis conſtitutio, qua læſa læditur & facultas. Ideoque ſive accidat, calidum innatum pati a cauſſis refrigerantibus ſecundum ſubſtantiam, ſive ſecundum ejus complexionem, ipſius intemperies, ſeu incomplexio ſemper erit morboſa; nec niſi calorificis curari poterit, ut Galenus docuit 2. *de loc. affect.* 6. Hanc porro intemperiem frigidam Galenus 4. *de loc. aff.* 4. competere docuit, aut ſpinali medullæ thoracis, aut ejus nervis, aut ſepto tranſverſo, aut aggregato ex utriſque, ut in caſu Athletæ.

Intemperies frigida poſitiva & privativa.

Sed maxime ſcire eſt opus, hanc intemperiem ſegnis facultatis cauſſam eſſe duplicem, poſitivam, & privativam. Poſitiva frigiditas eſt, quæ fit a cauſſis refrigerantibus, ut a balneo frigido, opiatis, circumfuſo aere, potiſſimum a gelidæ potu, & localium nimis refrigerantium applicatione. De intempeſtivo, & immodico gelidæ potu ſeptum refrigerante locutus eſt Galenus 9. meth. cap. 5. De importuna localium nimis refrigerantium præcordiis applicitorum adminiſtratione 7. meth. 8. Ex utraque enim cauſſa facile accidit, ſeptum refrigerari, ut ad motum torpidum, imbecillumque reddatur. Sed privativa frigiditas innati calidi diſſolutionem ſequitur, quæ fit in vehementia caliditatis, quæ vel ex ferventi balneo, vel ex febre ardenti, vel ex ſepti inflammatione cum, & ſine ictu contrahitur. Ictus enim eatenus eſt cauſſa imbecillitatis, quatenus eſt cauſſa inflammationis; hanc enim prætereuntem imbecillitas ſæpenumero comitatur. Cujus exemplum habetur in 4. *de loc. aff.* 4. de eo, quem in præcordiorum regione equus calcitravit, ex inflammatione enim, diſſipato ejus calido, ſeptum imbecillitatem contraxit, quæ perennis cauſſa fuit parvæ, ac raræ reſpirationis inæqualis. Ita eodem in loco a curata peripneumonia curabilem manus imbecillitatem habemus. Quamobrem ſicut ob frigus fit imbecillitas per intemperiem frigidam poſitivam, ita per ictum inflammatorium fit imbecillitas per intemperiem frigidam privativam: & aliquando cum ſcirrho, ex Medici incuria, ut Gal. obſervat. 1. *de loc. aff.* 6. cujus negligentia ſita eſt, vel in immodica reſolventium adminiſtratione, deferveſcente inflammatione, vel impenſa refrigeratione, eadem flagrante: at ſcirrhus paralyſis potius, quam imbecillitatis eſt cauſſa. His duæ aliæ accedunt cauſſæ, quæ & ipſæ in frigidam intemperiem

reſc-

referuntur, tamquam in adæquatam imbecillicitatis cauſſam. Earum altera eſt *laxitas* ſepti tranſverſi; alia eſt nimia ejuſdem *coaleſcentia*. Laxantur ſepti vincula a cauſſa externa non tamen atrociter, ſed paulatim agente. Si enim agat cum violentia, fit apoſpaſma cum inflammatione: verum ſi minori cum vehementia agat & diuturniori tempore, poſſunt ejus ligamenta mediocriter laxari, ut inde ſeptum imbecillitatem contrahat. Et ratio eſt, quia cum muſculi robur non tantum ex nervo duriori, ſed etiam ex ligamento pendeat, propterea ſi accidat ligamentoſam ſubſtantiam ad muſculi fabricam accedentem laxari: ſequitur imbecillitas, quæ fit non vitio nervi, ſed ligamenti, quemadmodum circa artus nonnunquam obſervari ſolet, cum inertes fiunt ob ligamentorum laxitatem. Hujuſmodi imbecillitatem exiſtimo expertum eſſe Secundum illum, cujus caſum Galenus cenſet. Qui nullam aliam cauſſam ipſius imbecillitatis affert, nempe nec frigus, nec ictum, nec aliam id genus. Athletam tamen fuiſſe fatetur; quare & ratione eſt congruum, ex diuturniori lucta laxitatem hanc in ſepto contraxiſſe. Maxime cum dicat præcinctis zona præcordiis, ita ſolo ſepti motu reſpirare potuiſſe, non tamen ſine cingulo; ut ideo vinculi laxati vices in eo zona ſuppleret. Laxitatem hanc, non ad morbum Fernelii materialem, ſed ad ipſam intemperiem reducendam eſſe exiſtimo. Ejuſdem quoque ſepti *coaleſcentia* imbecillitatis cauſſa eſſe ſolet, nimirum cum idipſum membraneis nexibus cum naturalibus, potiſſimum cum epatis gibba, præter naturam coaleſcit: quæ coaleſcentia aut eſt inflammationis ſoboles, aut etiam ſæpe ex formationis errore contingit. Ejus enim cauſſa fit, ut diaphragma libere ut deberet movere ſe non poteſt, ideo reliquorum muſculorum magiſterio indiget: quæ coaleſcentia ſive nativa, ſive adventitia, non fit abſque intemperie, cum non ſine imbecillitate, ut facultas motrix non tantum impedita, ſed etiam labefactata ad motum infirma reddatur. Ex frigore igitur, ictu, laxitate, & coaleſcentia ſeptum imbecillum efficitur, & morboſa imbecillitate afficitur. Ad hæc ſi quæ de inæquali reſpiratione ob facultatem infirmam diximus *lib.* 3. *cap.* 8. ad memoriam revocemus, & cum iis quæ de torpore Galenus ſcripſit 2. de ſympt. cauſ. 2. conferamus, dubio procul inveniemus, obſtructionem & ipſam unam eſſe aliam hujus imbecillitatis cauſſam. Obſtructionem nempe non admodum compactam ad differentiam tremoris, virtute enim ſe inæqualiter injiciente, membrum torpidum interpoſita quiete movetur: quo modo & reſpiratio inæqualis redditur facultate potius impedita, quam labefactata. Poſtremo loco inquirendum remanet, quomodo ex eſſentiali thoracis imbecillitate, potiſſimum ſepti tranſverſi, fieri contingat inæqualis reſpiratio parva, & rara, ſublimis ad nares dicta, de qua *lib.* 2. *cap.* 2. *& lib.* 3. *cap.* 8. Hanc Gal. 7. meth. 8. *ſuſpiranti ſimilem* eſſe docuit, de illo loquens, quem ex impenſe refrigerato ſepto *ſuſpiranti ſimiliter reſpirare, tamquam ægre totum thoracem moveret*, eſt confeſſus. Eccur ſuſpiranti ſimiliter reſpirare dixit? ſuſpirioſa enim arthopnœa denſa & magna eſt reſpiratio, non parva, & denſa. Reſpondeo, ſimilitudinem attendi penes thoracis motum: ex imbecillitate enim diaphragmatis ita accidit totum moveri thoracem, ſicut in orthopnœa ex anguſtia bronchiorum. At vero diſſimilitudo eſt, quoniam in orthopnœa totus thorax movetur magna, & denſa reſpiratione; in ipſa autem imbecillitate movetur totus thorax pauca & rara, eaque inæquali reſpiratione. Ad quam diſſimilitudinem reſpiciens Gal. 4. *de loc. aff.* 4. hæc ſcripſit. *Quum itaque hominem ſpirandi opus omnibus thoracis partibus perficere videris, non fuerit tamen conferta inſpiratio, quantum thorax dilatetur, perpende: inſuper & narium pinnas, has enim ipſum contrahere videbis, & parvam thoracis facere dilatationem*: pro *conferta* enim denſam inſpirationem intelligit, quam ex thoracis imbecillitate fieri negat, ut & magnam. Igitur ex hac imbecillitate, parva, & rara fit reſpiratio interrupta cum pinnarum narium motu, & coacervato thoracis collapſu. Sed ex proxime allegato loco de locis affectis pullulat difficultas, cum ex una parte non confertam inſpirationem formari dicat, ſed raram; ex alia in caſu Athletæ ponat, ob ſepti ægritudinem *intercoſtales muſculos ſine intermiſſione* moveri. Si ſine intermiſſione, igitur conferta fiet inſpiratio. Ulterius ſi ſine intermiſſione, quomodo erit inæqualis intermittens in una, vel pluribus reſpirationibus? Dicendum primo, hæc duo non repugnare, thoracem ſine muſculorum intermiſſione moveri, inſpirationem tamen eſſe parvam, & raram ob virtutis imbecillitatem citra celeritatem, & magnitudinem. Etenim reſpiratio, virtute debili exiſtente, unius muſculi opera fieri non poteſt, ſed omnium ope indiget; majus enim facultatis robur requiritur ad hoc, ut uno muſculo reſpiratio tota naturaliter perficiatur, quam ab omnibus ſimul mutuam opem ſibi afferentibus. Eſt vero inæqualis, quoniam præ impotentia thorax quieſcere cogitur: propterea dum movet, ſine intermiſſione quidem movet, ſed hic motus media quiete interpellatur ob facultatis imbecillitatem; neque implicat, eſſe motum ſine intermiſſione, & intermittere. Quemadmodum implicantia non involvitur, facultatem movere cum motu, & cum quiete thoracis. Movere enim cum motu thoracis eſt movere abſque omnium thoracis muſculorum intermiſſione, cum ſit opus totius thoracis. At movere cum thoracis quiete eſt opus ſolius ſepti vel ſecundum naturam conſtituti, vel ſaltem externo aliquo auxilio adjuti. De ſepto naturaliter conſtituto movente cum quiete thoracis auctoritas eſt Galeni 4. *de loc. aff.* 4. qui ait: *Dum quieſcit Animans*, ſcilicet ſecundum thoracem, *liberam ſpirationem ſolum ſeptum tranſverſum modo valeat efficere ſolet*. De ſepto imbecillo zona externa adjuto movente pariter cum thoracis quiete leguntur hæc apud Galenum loco citato in caſu Athletæ. *Interdum autem zonam circumdans præcordiorum partibus ſola ſepti tranſverſi motione ſufficienter ſpirabat: quo tempore quieſcebat*; ſcilicet ſecundum thoracem. Hæc de imbecillitate.

Laxitas coaleſcentia imbecilitatis cauſſa.

Laxitas ad intemperiē reducitur.

Coaleſcentia ad intemperiem refertur.

Dubium.

Reſponſio.

Inſpiratio conferta Galeno cauſſa eſt.

Movere cum motu thoracis, & movere cum thoracis quiete quid ſit.

CAPUT III.

De cauſſis parvæ & raræ reſpirationis ex reſpiratione. Seu de Apnœis. Et de hyſtericis.

Imbecillitati refrigeratio ſuccedit pro frigida qualitate, & non pro ſubſtantia uſurpata. De frigido enim ſpiritu lib. 2. cap. 7. ad ſaturitatem egimus, eoque benevolum lectorem ablegamus. Refrigeratio autem cum apnœam producat, quæ minima, ſeu minutula, & longiſſima eſt ſpiratio; ideo ad hanc partem ſpectat, quæ eſt de parva & rara ſpiratione. Et ſana in quarto modo per ſe ſunt refrigeratio & apnœa. Non ſola tamen ac ſimplex eſt apnœa, ideo nec ſimplex ſpecie eſt ejus refrigeratio. Plures eſſe apnœas ex Galeno patet 3. *de dyſpn. cap.* 10. dum ait, *& omnino omnes apnœas, ideſt ſpiritus interceptiones*. Et 6. de loc. aff. *ſive ea apnœa*. Pro quarum demonſtratione habenda id præſcire eſt opus, apnœam, & apoleſin non idem prorſus ſignificare: etiamſi ambo ſpiritus interceptionem ſignificent. Etenim apoplesſis ſpiritus vitalis, vel animalis interceptionem, unde aſphyxia, vel apoplexia, & oppletione arteriarum, aut prope cor, aut prope cerebrum, importat. Apnœa vero ſpiritus, hoc eſt, aeris, interceptionem ſeu potius privationem ex mera refrigeratione ſignificat, ideo apoleſis primario actionem vitalem, vel animalem; apnœa autem reſpirationem per ſe, & primo offendit. Nos ergo de apnœis loquemur nunc, quatenus ab apoleſibus diſtinguuntur. Haſque binas eſſe ſupponimus, *hyſtericam* unam, *apoplecticam* aliam, & ut viro hyſterica non contingit: ita apoplectica eſt utrique ſexui communis. Hoc enim modo cenſeo forſe Galenum intelligendum, cum ait 3. *de dyſpn. cap.* 10. apnœam *aliquando etiam viris accidere*, nempe apoplecticam. Ut ergo utramque & agnoſcere & diſtinguere per reſpirationem potiſſimum addiſcamus, utriuſque natura ſeorſim eſt inveſtiganda, ſumpto exordio ab apnœa hyſterica. Pro qua prius inquirendum, nunquid omne pathema hyſtericum ſit apnœa, an potius ipſius una ſpecies exiſtat, & quæ? Et ſane conſtat ſatis, apnœam non genus, ſed uterini affectus ſpeciem unam exiſtere. Quæ porro hæc ſit, ſciri non poteſt, niſi omnes affectionis hyſtericæ differentiæ præcognoſcantur. Stephanus Athenienſis primo ad Glauc. hyſtericum genus in duas diſcludit ſpecies, *apnœam* videlicet, *& ſtrangulatum*. Hanc ex repentina cordis & corporis refrigeratione, hunc ex oppreſſione ſepti ingruere fatetur. Verum cum in utroque affectu ægram reſpiratione orbari dicat, eoſdem affectus forma facere conſtat, quos cauſſa diſtingui opinatur, & hallucinatur; ita enim forma, ut cauſſa, diſtinguuntur, ſuntque, ut recte Mercatus, duæ affectus ejuſdem, nedum cauſſarum differentiæ ſpecificæ. Eandem viſus eſt excoluiſſe opinionem Duretus in Coac. de morbis Mulierum tex. 45. & de convulſione tex. 3. qui progenii hyſterici differentiis ſuffocationem, ſeu ſtrangulatum ex diaphragmatis oppreſſione; & apnœam perfrigerato vivifico cordis calore enumerat. Strangulati vero convulſionem implicuit cerebro in ſepti compreſſi conſenſum attracto. Revera tamen tergeminæ, non geminæ ſunt uterinæ paſſionis ſpecies, quas Galenus 6. de locis affectis 5. propoſuit, & Mercatus confirmavit, non tamen ex Galeni placito, neque experientia demonſtravit. Tres igitur eſſe inter initia capitis citati Galenus aperuit ſcribens, mulierum alias eſſe *ſine ſenſu immobiles jacentes, cumque obſcuriſſimo, minimoque pulſu, vel omnino ſine ullo ſenſu apparentes*, his enim *apnœam* intelligit. *Alias ſentientes quidem & movere potentes, atque integra ratione, ſed tamen animo deficientes, & vix ſpirantes; & ſtrangulatum* deſcribit. *Alias etiam crura, & brachia contrahentes*, hiſque *ſpaſmum* delineat. Quem & Hippocrates 3. Prorrhet. 27. & in Coacis de morbis Mulierum tex. 45. propoſuit hoc breviario; *Quæ fiunt hyſtericis fibre va-*

Apnœæ plures apud Galenum.

Apnœæ & apolepſeos differentiæ.

Hyſtericis generis duæ ſpecies.

cujus convulſiones; faciles: ſicut Dorcadi. Simile legitur de convulſione tex. 3. quod eſt: *Quæ cadunt in hyſtericas ſine febre convulſiones; faciles.*

Hyſterici affectus differentiæ tres, apnœa ſtrangulatus & convulſio.

Quamobrem ex Galeno 3. ſunt hyſterici affectus differentiæ, *apnœa, ſtrangulatus, & convulſio*. Et ſicuti ex mente etiam Heraclidis Pontici apnœam *primam ſpeciem* appellat: ita ſecundum, & tertiam a prima ſpecie diſtingui ſupponit. Has quoque in 3. diſtribuit claſſes, dum ait, *ſive ea apnœa, ideſt, non ſpirationes; ſive ſuffocationes; ſive etiam contractiones quædam fuerint.* Et eodem in capite non forma tantum, ſed cauſſa quoque eaſdem tripertitur. Dum enim ait: *Etenim noxia cauſſa univerſum corpus refrigerare potente, adeo vehementer infrigidatur corpus, ut & ſpiratio & arteriarum pulſus ſenſu deprehendi nequeant*; apnœam aperit. Et cum ſubjungit: *quæ ſi vel craſſa fuerit, vel acris, convulſiones*: ſecundam ſpeciem aſſert. Tandem poſtremis periodum abſolvens. *Si vero atra bilis naturam habuerit, mœſtitiam inducit*: tertiam ſpeciem indicat, mœrorem nempe, qui cum non ſine ſuſpirio fiat aporiphero, apparet non citra difficilem ſpirationem eſſe ac ſtrangulatum.

Dubium.

Sed oritur dubium, cum Galenus eodem ex loco quatuor ſpecies proponere videatur, præter enim tres aſſignatas quartam adducit, *ſoporem integrum*: inquit enim, ut explodat ex oppreſſo diaphragmate ab utero hyſtericas fieri affectiones. *Quid momenti habebit id, ut ſpirationem tollere, aut animi defectionem, aut membrorum contractionem, aut integrum ſoporem inducere poſſit?*

Reſponſio.

Reſpondendum, in apnœa non neceſſario ſoporem fieri, ni fortis fuerit refrigeratio; quare ſopor eſt conſequens fortem apnœam, ſicut de delirio in pleuritico Anaxione Galenus dixit. At obſerva, ſoporem aut eſſe integrum, aut non integrum. Si non eſt integer, apnœa hyſterica non in aliam migrat ſpeciem. Non eſt autem ſopor perfectus, ſi ſit brevis, & mulieres apnœa cito expergiſcantur. Si vero diuturnior permaneat, ex apnœa hyſterica fit apoplectica, in qua tardanda eſt ſepultura 72. horarum ſpatio. Huncque ſoporem Galenus intellexit, quem integrum nuncupavit.

Apnœæ apoplecticæ ab hyſterica differentia.

Differt vero apnœa apoplectica ab hyſterica, tum quia ex refrigeratione ab utero non pendente fieri poteſt, tum quoniam uterina apnœa ex primaria cordis refrigeratione dependet, quæ ideo fugacem habet ſoporem, utpote cerebro per conſenſum affecto: apnœa vero apoplectica fit ex primaria cerebri refrigeratione. Quare in formali affectus ratione differt integer ſopor ab apnœa hyſterica. Tot ergo ſunt ſpecies. Hinc quorundam error, ut Mercati, & Capivaccei, eſt colligendus, & eliminandus, qui unam ſpeciem per aliam definiunt, uteri enim ſtrangulatum per apnœam definiunt: cum tamen ſingula ſpecies ſolitaria definitione abſolvi debeat, nimirum apnœa hyſterica, ſuffocatio hyſterica, convulſio hyſterica. Quod ut recte aſſequamur, inquirendum, in quo ſingulæ ſpeciei forma ſita ſit; ex hoc enim & generis affectus forma patefiet.

Apnœa quomodo definienda.

In apnœa definienda videntur labi, qui affectus ſpeciem per ejus cauſſam definiunt, ſtatuentes alii quidam, ut Capivacceus, eſſe *refrigerationem*: alii, ut Altimarus, *intemperiem frigidam*: alii, ut Mercatus, uteri *convulſionem*. Sunt enim hæ cauſſæ, quarum tandem illa prius ſit. Verum forma in primario ſymptomate eſt allocanda, quæ eſt reſpiratio parva, & denſa ad ſenſum ablata. Etenim reapſe non deficit, ſed pro ejus parvitate deficere omnino putamus, ut hauritur ex 3. *de dyſpnœa* 10. *&* 1. *cap.* 8. Et quamquam 6. de loc. aff. 5. affirmetur, nullam ex ore prodire reſpirationem, tamen lateſcere vult Galenus, ut in animalibus in latebris degentibus.

In apnœa difficultas de pulſu apud Galenum.

Sed de pulſu eſt difficultas. Siquidem Galenus una ex parte loco citato vult reſpirationem auferri, pulſum tamen ſervari pro tranſpiratu. Ex alia vero parte etiam pulſum aboleri ſcribit inquiens: *alias cum obſcuriſſimo, minimoque pulſu, vel omnino ſine pulſu ullo apparere.* Si ergo una cum reſpiratione pulſus aufertur, quomodo tranſpiratio pro vita ſervanda ſervatur? Solvendum cum eodem Galeno eodem in loco, quemadmodum de reſpiratione, videlicet, non auferri, ſed pro ſui parvitate ſenſum effugere, ac vix effulgere, ait enim, *ut reſpiratio, & arteriarum pulſus ſenſu deprehendi nequeant.* Diſcrimen tamen eſt inter pulſum, & reſpirationem. Quandoquidem in apnœa neceſſario ad ſenſum tollitur reſpiratio, non neceſſario tamen pulſus, qui ut plurimum ſervatur, tollitur & aliquando una cum reſpiratione pulſus. Et hæc varietas ex majori, ac minori caloris cordis, & totius refrigeratione naſcitur. Pulſum in apnœa hyſterica aliquando ſervari, aliquando aboleri patet ex Galeno, cum inquit: *Quamvis ea, quæ in arteriis fit, nunquam intercipiatur; poteſt etiam adeo eſſe exigua, ut ſenſum omnino effugiat.* Difficultatem tamen habet maximam, quoniam ſi reſpiratio ceſſat, imminuto cordis uſu, videtur etiam pulſus debere deficere, ceſſante ejus uſu, totius nempe calore, qui perfrigeratur. Ut enim alibi dictum eſt, reſpiratio fit gratia cordis, pulſus gratia totius refrigerandi; & in apnœa non tantum cor, ſed etiam totum contegitur; igitur ſicut refrigerato cordis calore interit reſpiratio: ita toto perfrigerato pulſus deficere deberet. Solvendum, pulſum in apnœa ſervari, non totius, ſed cordis gratia, cujus defectum ſupplet. Quod ſi cor impenſe perfrigeretur, nec ſenſibilis pulſus tranſpiratio eſt neceſſaria, utraque vero actio inſenſibilis ſufficit. Et propterea aſphyxia in apnœa eſt conſequens fortem refrigerationem.

Apnœa gradus duo.

Duoſque habet hæc prima ſpecies gradus; primus eſt cum ſola reſpiratio aufertur ſuperſtite pulſu: ſecundus quando pulſus ſimul cum ſpiratione aboletur.

Strangulatio hyſterica in quo conſiſtat.

Ceterum ſicuti apnœa in ſenſibili reſpirationis privatione eſt ſita: ita ſecunda ſpecies hyſtericæ paſſionis ſtrangulatio dicta in difficili ſpiratione tali, qualis in anguſtiis fieri ſolet, fundatur. Et in hoc multi profecto decepti ſunt, ut Mercatus, Duretus, qui cum apnœa ſtrangulatum confundunt. Cum tamen ſtrangulatus ex oppreſſione diaphragmatis pendeat, quæ non apnœam, ſed anguſtioſam parit dyſpnœam. Et quando Galenus ſpeciem hanc *mœſtitiam, ſuffocationem, animique defectionem* appellat, necnon *vix ſpirantes* feminas ea conflictatas vocat, non aſphyxiam cum perdita ſpiratione intelligit, ſed ſpirationem cum aporia, qualem in anguſtiis excitari videmus ex oppreſſo diaphragmate. Ob nervorum vero cum ſexto pari conſenſum ſuffocationis ſenſus in gutture excitatur, qui non eſt in vera apnœa: neque enim ullus illaqueationis ſenſus eſſe poteſt, ubi nullus eſt ſenſus. At in apnœa ſtrangulationis loco fit aphonia, quippe corde per nervos vitales a recurrentibus decerptos laryngem & linguam ita in conſortium trahente, ut Mulier omnino obmuteſcat. Tametſi ſemel ipſe viderim, dum Mortis Xenodochio Bononiæ Juvenis aſſiſterem, aphoniam hyſtericam in Virgine citra refrigerationem, necnon ſenſus, & motus abolitionem, quæ & recordabatur. Etenim per intervalla quædam extemplo obmuteſcebat, aſſiſtentes tamen videbat, & audiebat, recuperatoque ſermone omnium, quæ acta erant, recordabatur.

Convulſio hyſterica quarũ partium vitio fiat.

Porro convulſio hyſterica fit ſæpius cum difficili anhelitu, qualem ex muſculorum thoracis ſpaſmo contingere docuimus. Et fit vitio vel cerebri, vel ſepti tranſverſi; & muſculorum thoracis. Si vitio cerebri, convulſio eſt epileptica, quam Galenus indicavit cum dixit, mulierum alias eſſe *bronchia, & crura contrahentes*; patet enim vitio ſolius ſepti non contrahi brachia, nec crura, ſed tantum in univerſali convulſione epileptica. Sed vitio ſepti fit tantum convulſio ad thoracem attinens: & hoc vitium non eſt oppreſſio, ſed irritatio, & fit cum difficili ſpiratione. Quamobrem tres ſunt ſpecies hyſtericæ affectionis, in quibus diverſimode læditur ipſa ſpiratio. Hinc hauriendum, genus & formam hyſterici affectus generice accepti nullam aliam eſſe, niſi unicam *dyſpnœam*. Cujus differentiæ habitæ ex ſubjecto habentur, & ex cauſſa vario modo diſpoſita.

Hyſtericæ dyſpn. ſubjectum duplex.

Subjectum eſt uterus & thorax. Cauſſa eſt triplex, refrigerans, irritans, & opprimens. A ſubjecto ordiamur, quod eſt duplex, efficiens & eſt uterus, & formale, quod eſt thorax; ideo niſi thorax ex utero afficiatur non eſt legitima paſſio hyſterica. Hoc dico ad differentiam quarundam hyſtericarum affectionum, quæ quidem uteri vitio fiunt, ſine tamen ſpirabilium partium affectione. Ut cum uterus coxam, ſeu coxendicum articulum tantum petit: fit enim in coxa dolor, qui verum iſchias e pituitoſo rheumate æmulatur, ut non raro inexpertes medici decipiantur; curatur enim, ut ſæpe praxis me docuit, antehyſtericis, ut Jovis magiſterio, reliquis diverſi generis irritis medicamentis. Huncque Hippocrates 2. de morb. mul. nob. deſcripſit dicens: *Si uteri ad ſiniſtram partem, ac coxam declinaverint, dolor acutus, ac vehemens habet lumbos, & laterum mollitudinem, ac ipſum crus, & claudicat.* Ex cujus diuturno uteri motu in coxam aliquando accidit, mulierem fieri *emotam* ex 5. Aph. 17. ſuppuratione, & abſceſſu illuc exorto, quem *panum* Galenus nominavit 6. de loc. aff. 5.

Panus quid.

Eſt enim panus tumor dolens ſub inguinibus innatus ex inveterata menſtruorum retentione, cujus cauſſa uterus in coxam retrahitur: raro tamen accidit ex laterali uteri perverſione panum fieri, ſæpius tamen dolorem coxendicum, qui curatur facile cognitus. Solet hic quoque aliquando & conjungi cum ſtrangulatu ab utero, ut ſimul ſibi conſentiant guttur, & coxa, ſuperfluente uteri vitio; tuncque veræ paſſionis hyſtericæ ideam induit, quippe thorace *dyſpnœa* affecto. Et ejus complexum ad miraculum Hippocrates 5. popularium deſcripſit nobis dicens: *Polemarchi uxori in morbo articulari coxæ dolor quidam vehemens cauſſa erat, quod menſes non prodierunt: vox intercipiebatur per totam noctem uſque ad meridiem, audiebat autem, & ſapiebat, & per manum ſignificabat, quod circa coxam eſſet dolor*; erat enim hæc vera ex utero ſtrangulatio cum dolore coxendico uterina. Cui ſimilem ſemel curavi ego pilula antehyſterica aſſæ fœtidæ, ceteris nil conferentibus.

Coxa in uteri conſenſũ trahitur dupliciter.

Accidit autem coxam in uteri conſenſum trahi cum, & ſine uteri perverſione; Sine perverſione quidem ob ſolam pravorum halituum per vaſa hypogaſtrica tranſmiſſionem. Cum perverſione vero, contractis iis nervis ob repletionem una cum venis hypogaſtricis uteri, qui per oſſis innominati foramina ad muſculos feruntur, tum

narium formatores, tum obturatores. Adhuc quoque repletis uterinis cornubus, iiſque revulſis in latera; quorum cauſſa accidit, ut coxendicus articulus, perforatis muſculorum abdominis tendinibus compreſſis, conſentiat & doleat: maxime enim horum ligamentorum laterali oppletione accidit, uterum in latus ſua perverſitate decumbere. Porro, ut dictum eſt, ni præter efficiens formale ſubjectum concurrat, non eſt vera hyſterica affectio.

Hyſtericæ apnœæ cauſſæ triplices.

Nam & in muliere admirabile quoddam ex utero ſymptoma obſervavi ſine ſuffocatione, & omnino abſque ulla hyſterica affectione; erat autem nocturna pedum inquietudo, ut ægra inquies loco pedibus per unam, ac alteram horam ſtare non poſſet, irritato quippe ab uterinis halitibus tendine pedum plantari, quam & unico Jovis magiſterio ſanavi. Enimvero cum uterus ſit ſubjectum efficiens & cauſſarum omnium cloaca, examinandum, quot modis ipſe ad efficiendas tres dictas hyſtericæ affectionis ſpecies concurrat. Et ſane tribus concurrit modis, ut ſupra tetigimus. Etenim apnœam producit refrigerando, ſtrangulatum opprimendo, convulſionem tum replendo, tum maxime irritando.

In apnœa hyſterica refrigeratio, vel totius, vel cordis accidit.

Ab apnœa utpote principaliter intenta exordiamur, cujus cauſſam immediatam refrigerationem eſſe dico primum cordis, ſecundo corporis totius. Cordis quidem & pulmonum, ut habetur 4. de loc. aff. 7. ubi hæc: *Rarus vero vehementem refrigerationem, & quidem ſpiritualium dumtaxat, præcipue pulmonis, & cordis*; his enim non ſpiritum frigidum, ſed refrigerationem hyſtericam intelligit, ut & primo *de dyſpn. c. 21.* ſicut declaravimus *lib. 2. cap. 7.* Totius vero, ut habetur in 3. *de dyſpn. cap.* 10. dum inquit: *In aliis vero morbis, qui citra febrem conſiſtunt, frigiditas totum animalis habitum apprehendit, at accidit quidem, neque his extra periculum, non tamen penitus pernicioſa. Ex his eſt ſtrangulatio uteri appellata, & omnino omnes apnœæ*, quia in ſtrangulatu non refrigeratur corpus, niſi una cum eo apnœa fiat. Diſtinguit vero hujuſmodi refrigerationem, utpote periculoſam quidem, non tamen pernicioſam ab ea, quæ fit in febribus acutis vel ob multitudinem materiæ frigidæ, vel ob viſcerum inflammationem: de qua refrigeratione etiam egit Hippocrates in Coacis de febrium accidentibus tex. 2. & 3.

Perfrigerata & contecta corpora quæ.

Cumque paſſim Hippocrates corpora *perſrigerata, & contecta* appellat, non perfrigerationem hyſtericam, ſed vel inflammatoriam, vel refrigeratoriam intelligit. Totum quoque refrigerari in apnœa hyſterica habemus ex Galeno 7. de loc. aff. 5. in quo hæc. *Etenim noxia cauſſa univerſum corpus refrigerare potente, adeo vehementer infrigidatur corpus, &c.* Et pro hac refrigeratione non privativam, quæ fit, aut *retractione*, aut *interceptione* caloris, ſed poſitivam intelligit, quippe a cauſſa impenſe refrigerante pendentem. Hincque colligendum fore exiſtimo, lapſum eſſe Mercatum, qui apnœam, ut & reliquas hyſterici affectus ſpecies, ob ſepti oppreſſionem, tamquam ob cauſſam immediatam, fieri animo volutavit, cum tamen diaphragmatis oppreſſio apnœæ cauſſa eſſe nequeat. Minime autem refert, ſi aut cum Capivacceo refrigerationem, aut cum Altimaro intemperiem frigidam dicamus, dummodo frigida intemperies in fieri, non in eſſe facto, ſumatur, qualem Altimarum ſumpſiſſe exiſtimo. Sed neque fortaſſis ab re erit credere, refrigerationem ſemper quidem momentaneam ad totum, intemperiem vero frigidam aliquando ad uterum attinere. Si enim refrigerationis totius cauſſa frigida eſt in utero fixa, & ſæpe diuturna, non ſine intemperiei uteri labe eſſe poſſe videtur. Ideo falſum eſt quod Capivacceus ex Galeno adducit 6. de loc. aff. 5. nempe nullo admoto remedio ipſi utero ratione ejus corporis, ipſius affectus curationem inſtituere: ibi namque Galenus de ſolo uterino profluvio tunc temporis loquebatur vitio totius, & non uteri facto, ideo & toti ſoli remedia admovet: & cum loquitur de apnœa, etiam ex obſervatione ejuſdem Capivaccei, calorifica utero apponit.

Morbi qui cito fiunt & finiuntur, in intemperiē non ſunt referendi.

Pariter nec verum eſt quod ex 3. de loc. aff. 7. refert idem Capivacceus, morbos, qui cito fiunt, & finiuntur in intemperiem non eſſe referendos; Etenim eo in loco loquitur Galenus de epileptico inſultu, qui cito fit, citoque finitur, aitque, conſentaneum eſſe, eum ex ſubitaria meatuum cerebri obſtructione fieri potius quam ex ejus menyngum omnimoda ariditate. Quare non abſurdum cenſeo, in apnœa hyſterica momentaneam profecto eſſe totius refrigerationem, permanentem vero cauſſam in utero foveri, quæ cum non ſemper eodem agat modo in cor, & corpus, ideo nec permanentem efficit affectum. Nec tamen is ſum, qui velim in omnibus apnœis hyſtericis uterum intemperie frigida morboſa ſemper conflictari, cum ſola morbificæ cauſſæ materialis vel excretione, vel ejaculatione, hunc curatum affectum ſæpius viderim. Ideo etiam credidi, extemporaneam hanc perfrigerationem ad innati calidi temperiem cordis & totius potius, quam ad eorum temperamentum eſſe referendam.

Apnœa hyſterica per refrigerationē quomodo a ſimilibus diſtinguitur.

Verum quomodo apnœa hyſterica per refrigerationem a ſimilibus diſtinguitur? Dico a ſyncope per pulſum, ab apnœa apoplectica refrigerationis brevitate, a pernicioſis refrigerationibus per febrem, & a venenis per propria venenorum ſigna diſcriminari. Sed & hujus perfrigerationis cauſſa eſt inveſtiganda. Quam alii, ut Mercatus, uteri perverſionem eſſe volunt, hancque omnium hyſtericorum affectuum antecedentem cauſſam, ſicut immediatam ſepti oppreſſionem, eſſe dicunt. Uterum vero perverti, & in fervorem concitari inquiunt, aut ob ſiccitatem in exhauſto, & ſiti, ut ait Duretus; aut ob plenitudinem; aut ob morſum ex genituræ orgaſmo ob inexpletam libidinem coitu denegato. Alii, ut Capivacceus, antecedentem cauſſam referunt in frigidum venenum ex unica vaſorum uteri obſtructione progenitum. Priorum ſententia non eſt recipienda, quia ſi ut non ſemper ſumptum opprimitur, ita nec uterus ſemper in ſeptum vellitur & pervertitur, maxime in apnœa ex retento ſemine, ut habemus ex 6. de loc. aff. 5. his: *Quæ vero circa perverſionem, & menſtruorum retentionem viduas moleſtant noxiæ, hæ ob retentum ſemen eveniunt.* Poſteriorum quoque opinio abſolute non eſt recipienda, cum ſæpe ſemen, & ſanguinem menſtruum in uteri cavitate corrumpi, indeque deleteriam auram in cor elevari contingat; ideo vaſorum uteri obſtructio non eſt perpetua refrigerationis cauſſa: & cum adeſt, non ſub forma obſtructionis, ſed corruptionis, vel repletionis potius apnœam, ac ſtrangulatum efficit. Quare dicendum, apnœam neceſſario fieri a veneno frigido, ut plurimum vel a ſemine, vel a ſanguine menſtruo corrupto elevato. Et ſemen profecto non niſi per ſui corruptionem apnœam producit, idque non per vim qualitatis; ut de torpore torpedinis dicunt, ſed per auræ frigidæ, ac ſpiritus, ſeu halitus venefici appulſum in cor. Menſtruum vero retentum aut venenum concipit, aut tantum uteri vaſa, & ligamenta opplet. Si tantum repleat, ſola uteri perverſione ſtrangulatum efficit, preſſo diaphragmate, citra refrigerationem. Si vero etiam corrumpatur, venenum concipit frigidum, cujus in cor ejaculatione apnœam parit.

Venenum uterinum.

Siccitas porro ejuſdem contractionis eſt cauſſa, & per ſepti oppreſſionem ſolum affert ſtrangulatum. Sed de uterino veneno illud eſt obſervatione dignum, id nempe, aut frigida qualitate, aut acrimonia, & craſſitie prævalere. Si frigiditate, in cor agens apnœam producit. Si craſſitie, & acredine, in muſculos, ac nervoſas partes evaporans convulſionem hyſtericam inducit. Quam diſtinctionem apud Galenum reperietis 6. de loc. aff. 5. ubi ait: *Etenim noxia cauſſa univerſum corpus refrigerare potente, adeo infrigidatur corpus, ut & ſpiratio, & arteriarum pulſus ſenſu deprehendi nequeant*: ecce præpollentem frigiditatem. *Quæ ſi vel craſſa fuerit, vel acris, convulſiones*: craſſa quidem & vaporoſa nervos & muſculos replens convulſionem efficit quoquo pacto proportionatæ reſpondentem: acris vero irritat & ſpaſmum creat improportionatum. Et cum venenum eſſe poſſit ſimul acre, & frigidum una cum uteri perverſione ob cohibitos menſes, hinc eſt quod ipſæ tres hyſterici affectus ſpecies ſimul in eadem muliere ſe exerant, ſtrangulatus nempe, convulſio & apnœa, ut aliquoties obſervavi. Sæpe tamen ſolitariæ conſpiciuntur, ut nec raro Mulieres ſtrangulentur ſine refrigeratione. His itaque ſic ſtantibus, ſingulæ affectiones ita ſunt definiendæ.

Apnœa hyſterica quid.

Apnœa eſt ſpirationis privatio ex cordis & totius refrigeratione pendente a veneno frigido ex utero elevato. Forma eſt reſpirationis privatio, quæ ad parvam, & raram refertur, ut in reductionibus demonſtratum eſt. Reliqua ſtant loco differentiæ, & cauſſæ: & cum venenum frigidum ex utero profertur, non ex ſemine ſolo, ſanguineque menſtruo, ſed a quocumque alio humore, venenoſum hunc halitum elevari intelligimus, dummodo corruptionis labem in utero concipiat.

Strangulatus quid.

Convulſionis hyſtericæ definitio.

Strangulatus reſpiratio eſt anguſtioſa ex oppreſſione diaphragmatis ab uteri perverſione pendente. Convulſio demum hyſterica definienda eſt per *convulſoriam reſpirationem ex irritatione facta ab acri materia ex utero elevata.* Sed pro colophone ſolvenda ſunt dubia. Primum eſt, an viri apnœæ hyſtericæ ſubjiciantur: videtur enim, eam ob virulentam ſeminis corruptionem etiam viris accidere poſſe, tum quia æque poteſt in viro, ac femina ſemen retentum corrumpi: tum quia Galeni placitum eſt conſpicuum 3. *de dyſp. cap.* 10. qui de apnœis loquens ait: *Præſertim Viduis accidere, raro autem aliquando & viris*, iis ſcilicet, quos, referente eodem Galeno, Plato *arboribus immodice fructiferis* comparavit. Dicendum, non parilem eſſe utriuſque viri & feminæ ſeminis conditionem, quippe femineum maſculino eſt frigidius, ideo quod ex ſui corruptione feminis eſt apnœa, & aphonia, viris eſt mœſtitia, & inappetentia. Corripiuntur vero viri apnœa apoplectica, de qua mox.

Perverſio uteri.

Alterum dubium eſt de uteri perverſione, etenim ſuo errore, & incurſione uterum ad ſeptum excurrere non poſſe Galenus pluribus rationibus demonſtravit 6. de loc. aff. 5. Mercatus tamen, & Duretus omnem hyſtericam affectionem fieri autumant ab utero, non quidem immediato contactu, ſed mediante jecore, in ſeptum incumbente. Et Hippocratis ſententiam fautricem habent, quæ eſt: *At poſtquam uterus ad hepar appulit, ſtrangulationem parit, &c.* Ideo ajunt, uterum

uterum non ſane dimotum e venis tamen trahentem reapſe ad jecur, tamquam ad fontem gratioſi humoris, accedere, & per jecur ſeptum comprimere. Quod tamen impoſſibile etiam cenſeo, ſuperioribus enim ligamentis vertebris lumborum ita uterus alligatur, ut ad jecur uſque, niſi mole auctus, aſcendere nequeat. Inferioribus vero vinculis cremaſteribus dictis vulvæ clitori potius, quam ſuperioribus alligatur partibus; Neque enim uteri cornua, ut in brutis, renibus alligantur, in quibus propterea talis uteri aſcenſus fortaſſis poſſet admitti. Quare ego credere malui, uterum ad eam ſepti partem ſolam aſcendere, quæ in excarnes lumborum vertebras protenditur, ad quas etiam uteri vincula producuntur; ſua enim perverſitate uterus ita poteſt hanc ſepti tendinoſam extremitatem opprimere, ut inde toti muſculo conſenſus illatus *dyſpnœam*, ac ſtrangulatum efficiat. Et cum Galenus ad ſeptum uſque aſcendere negavit, de ſepto coſtas ipſas intercipiente eſt locutus. Sed nec minus arduum eſt percipere, quomodo uteri perverſio fiat vaſis, & ligamentis uteri oppletis, & exſiccatis, Galenus ſane voluit ex plenitudine non tantum vaſorum, ſed etiam vinculorum, uterum ſurſum, & in latera moveri. Attamen pro vinculis modo uteri, modo venarum vincula viſus eſt intellexiſſe. Venarum quidem, dum ait; *Ea cenſetur vaſorum ad ip'um pervenientium plenitudo una cum eorum vinculis*. Uteri vero, dum ſubjungit; *Itaque multiplicatus in venis eas extendit, atque vicina ipſis vincula madefacit*. Nec videntur uteri vincula ſuperiora potiſſimum repleri poſſe, cum omnino ſint membranoſa ex peritonœo decerpta. Mercatus pro vinculis, quorum cauſſa uterus retrahitur, uteri cornua uſurpavit. Sed eorum magiſterio uterus quidem in latus, non ſurſum tamen convellitur. Quare pro ſolutione dicendum, uteri vincula, potiſſimum ſuperiora, quorum cauſſa ſurſum uterus trahitur, non vere repleri; quæ enim vere replentur ſunt vaſa, ſed repleri una cum vaſis dicuntur, quatenus extenduntur; dictum enim eſt de plenitudine tenſionem plenitudinis ſymptoma eſſe conſectarium. Quare ex vaſorum plenitudine uteri vincula extenduntur, & ad eorum extenſionem uterus retrahitur; quod ſatis etiam Galenus expreſſit 6. de loc. aff. cit. ſcribens: *Ad horum autem extenſionem continuo uterum retrahi eſt neceſſe*: nam & veræ convulſionis cauſſam adæquatam nervorum tenſionem Galenus ſtatuit. Extenduntur ergo vincula, quæ vaſorum & uteri ſunt communia, feruntur enim ſuperiora vaſa e ſpermaticis divaricata per uteri vincula ad uterum, ut iiſdem vaſa cum utero, & uterus cum lumborum vertebris coaleſcat. Hic quoque obſervandum cenſeo, uterum ex inferiorum vaſorum, & ligamentorum extenſione, ac repletione in latus contorqueri, & ad coxam: ſunt enim hæc vaſa hypogaſtrica e cruralibus propaginibus decerpta, quæ & cum utero cervicem in latus intorquent, cum ad cervicem potiſſimum deſinant. Verum ex ſuperiorum ligamentorum, vaſorumque in uteri fundum deſinentium opera uteri corpus ſurſum verſus prædictam diaphragmatis inſertionem contrahitur, & pervertitur. Poſtrema difficultas verſatur circa ſiccitatem uteri, dubitatur enim, quomodo uterus exſiccetur, anque hujuſmodi ſiccitas ſit accidentalis, vel eſſentialis? Capivacceus accidentalem eſſe putat, qui vult ex repletione uterum inaniri. Nos vere exſiccari credimus, aut coitu denegato, aut præ vetuſtate deficiente ejus humido, aut menſibus deficientibus, aut alio ſe derivantibus. Non voluntaria tamen cibi abſtinentia uterus macret, cum non ſit animal; ſi enim animal eſſet, dubio procul animal eſſet amatorium, quod ſe privari eo quod concupiſcit ægre ferret, aut fortaſſe a cibo abſtineret, quemadmodum *Phœnices amatores affici perhibentur*, qui ob rei amatæ carentiam voluntaria cibi abſtinentia ſe macerant. Sed de apnœa hyſterica, & conſociis affectibus hæc ſufficiant, ex quibus ſatis apparet, quomodo inter ſe difficili ſpiratione differant.

Uterus non aſcendit per jecur ſeptū comprimēdo.

Uteri vincula quando repleantur in uteri ſurſum retractione.

Utero ſiccitas quando accidat.

Pauca his de apnœa apoplectica ſunt conglomeranda, utpote reſpirationis parvitate, & raritate, ſeu potius privatione, hyſtericæ ſimili. A qua ergo cauſſa dependeat, aperiendum, quomodoque tum a vera apoplexia, tum ab apnœa hyſterica diſtinguatur. Et ſane conſpicuum eſt ex Avicenna *lib. 3. fen. 8. tract. 5. cap.* 12. apnœam apoplecticam ex primaria cerebri refrigeratione oriri, inde & cordis, calore ac vita in eo, carbonis igniti inſtar ſub cineribus conſopiti lateſcente. Et in hoc differunt apnœa hyſterica & apoplectica, hæc enim per conſenſum e cerebro, illa a corde gignitur. Ambæ tamen a qualitate frigida & deleteria naſcuntur. Hinc in eadem muliere tranſitus datur ex una in aliam apnœam. Datur vero in viro apnœa apoplectica ex veneno frigido, quæ non eſt hyſterica. Et quamquam in utraque reſpiratio, & pulſus deficiant, ut æger cadaver videatur, longitudine tamen paroxyſmi, fucataque Mortis umbra diſtinguuntur, cum longe longior ſit apoplecticus inſultus, quam hyſtericus paroxyſmus, qui ideo triduum ſepulturam moratur. In reliquis ſymtomatum facie & refrigerationis forma ambæ apnœæ non variant. Ceterum ab apoplexia differt apnœa apoplectica tum reſpiratione, tum refrigeratione: in poſitiva enim apoplexia non refrigerantur ægri, & ægre ſpirant cum ſtertore, & cum ſpirare nequeunt, moriuntur. In apnœa tamen apoplectica, ut refrigerantur, ita nec ſtertunt, nec ſpirant, & tamen vivunt, & expergiſcuntur, dummodo pulſus non cadat. Et propterea apnœa apoplectica eſt ipſa apoplexia minus pernicioſa, longe enim facilius eſt qualitatem frigidam quamquam deleteriam vincere, quam integram cerebri anguſtiam.

Apoplecticæ apnœæ cauſſæ.

Hyſtericæ & apoplecticæ apnœæ differentia.

Apoplecticæ apnœæ ab apoplexia differentia.

SYNO-

SYNOPSIS

De parvæ, & raræ reſpirationis cauſſis ex Uſu imminuto, Facultatis motricis imbecillitate, & Refrigeratione.

Cauſſæ parvæ, & raræ reſpirationis

- 1. Uſus naturalis propter naturam imminutus vel
  - 1. Modice, qui æqualem reddit reſpirationem parvam & raram, quia citra facultatis imbecillitatem minuitur.
  - 2. Immodice, & inæqualis reſpiratio efficitur parva & rara ob nimiam imbecillitatem facultatis
    - 1. Naturalis ſemper propter innatum calidi cordis & pulmonum vel
      - 1. Reſolutionem a ſimplici qualitate venefica. Apnœis.
      - 2. Suffocationem & extinctionem a materia frigida. In expiratione cum ſpiritus frigidi exufflatione pernicioſa.
    - 2. Animalis, quæ non neceſſario, ſive ſit per eſſentiam, ſive concentrationem cum uſu imminuto naturali jungitur, cum & poſſit cum aucto copulari.
- 2. Facultatis motricis imbecillitas, cujus
  - 1. Forma in torpore potius, quod in paralyſi conſiſtit, cum
    - 1. Non omnino actio auferatur, ſed potius in motu torpeat.
    - 2. Imbecillum maxime dicatur, quod ſua actione non omnino eſt caſſum.
  - 2. Subjectum, ſeu organum
    - 1. Deferens eſt ſpiritus animalis, qui ſuis radiis vim defert motivam, ad differentiam pulſificæ, quæ non per ſpiritum vitalem, ſed per ipſas arteriarum membranas defertur. Fit imbecillitas accidentalis per errorem externum ſymptomatis rationem conſequens.
    - 2. Suſcipiens
      - 1. Spinalis medulla
      - 2. Nervi.
        - } a cerebro vim motivam ad muſculos trajicientes
      - 3. Muſculi motores motiva, vi ſuſcepta moventes potiſſimum diaphragma.
      - } Fit imbecillitas eſſentialis & morboſa per læſam facultatem dictam ab Auctoribus.
  - 3. Cauſſa
    - 1. Animalis ſpiritus imminutus influens, aut quia
      - 1. Intercipitur ob cerebri anguſtiam. In Apoplexia.
      - 2. Non generatur ob cauſſam
        - 1. Naturalem, cerebri ſcilicet intemperiem frigidam: ut in Senibus.
        - 2. Præternaturalem, immodicam ſcilicet evacuationem, ſubtracta nutritionis materia.
      - 3. Reſolvitur, vel ſi vitalis.
        - 1. Reſolvatur. In ſyncope.
        - 2. Augeatur. In immodicis exercitiis.
    - 2. Languor organi ſuſcipientis per læſam facultatem, intemperiem ſcilicet frigidam vel
      - 1. Poſitivam.
      - 2. Privativam.
    - 3. Laxitas
    - 4. Coaleſcentia
      - } Septi tranſverſi ſecundum intemperiem.
- 3. Pefrigeratio, ſeu Apnœa (quatenus ab apolepſi diſtinguitur) alia eſt
  - 1. Hyſterica cujus
    - 1. Differentia triplex
      - 1. Apnœa
        - 1. Refrigerato ſcilicet, vel corde vel toto corpore, & eſt duplicis gradus, cum
          - 1. Sola reſpiratio aufertur ſuperſtite pulſu.
          - 2. Pulſus ſimul cum reſpiratione aboletur.
        - 2. Diſtinguitur a
          - 1. Syncope pulſu.
          - 2. Apnœa apoplectica refrigerationis brevitate.
          - 3. Pernicioſis refrigerationibus per febrem.
          - 4. Venenis per propria venenorum ſigna.
      - 2. Strangulatio, quæ opprimendo fit, & in difficili ſpiratione tali, qualis in anguſtiis eſt, fundatur.
      - 3. Convulſio, quæ fit cum
        - 1. Replendo.
        - 2. Irritando maxime, vitio ſepti utero ad thoracem tracto.
    - 2. Subjectum duplex
      - 1. Efficiens, uterus.
      - 2. Formale, thorax.
    - 3. Cauſſa, venenum frigidum elevatum vel a corrupto
      - 1. Semine; alitu venefico, ſe aura frigida ac ſpiritu in cor appellente.
      - 2. Sanguine menſtruo retento, quod aut
        - 1. Opplet tantum uteri vaſa & ligamenta, & ſic ſtrangulatum ſola uteri perverſione efficit, preſſo diaphragmate citra refrigerationem.
        - 2. Corrumpitur, tuncque venenum concipit frigidum, quod ejaculatum in cor apnœam parit.
        - 3. Prævalet
          - 1. Frigida qualitate apnœam cauſſans.
          - 2. Acrimonia
          - 3. Craſſitie
            - } Convulſionem inducit hyſtericam in muſculos & nervoſas partes evaporans.
  - 2. Apoplectica cujus
    - 1. Cauſſa refrigeratio
      - 1. Cerebri primario.
      - 2. Cordis, calore ac vita in eo carbonis igniti inſtar ſub cineribus conſopiti lateſcente.
    - 2. Differentia ab
      - 1. Hiſterica, quod
        - 1. Hiſterica a corde
        - 2. Apoplectica a cerebro
          - } Per conſenſum generatur.
      - 2. Apoplexia, ægri in
        - 1. Apoplexia poſitiva
          - 1. Non Refrigerantur.
          - 2. Spirant ægre cum ſtertore.
          - 3. Moriuntur, cum ſpirare nequeunt.
        - 2. Apnœa apoplectica
          - 1. Refrigerantur.
          - 2. Non ſtertunt.
          - 3. Non ſpirant, & tamen vivunt, & expergiſcuntur, dummodo pulſus non cadat.

OPISTOGRAPHUS.

De difficili ſpiratione a prænotione mortis repentinæ.

Methodum de difficili ſpiratione in genere prioribus tribus libris, ac ſingulas ejus partes in quarto non perfunctorie, ni fallor, perfunctus ſum. Nec aliquis mihi objiciat, quartum librum non in quatuor, ſed in quinque partes juxta cardinales quinque methodi differentias dividi potius debuiſſe. Etenim quintam inæqualem dictam in ipſis quatuor contineri ſatis demonſtravi, ejuſque cauſſas omnes ſatis ſuperque aperui. Ulterius ſtudioſus aliquis inconſtantiæ quæſo me non accuſet, ſi ſimplicem dolorem ad parvam, & raram ſpirationem non retulerim, ad quam referri debere ex methodo decrevi. Quandoquidem quomodo difficilis ſpiratio ex ſimplici dolore ad raritatem, ut & ad denſitatem ſit referenda aperui, & de ſimplici dolore abunde *lib.* 4. *cap.* 2. pertractavi. Quamobrem ſupereſt tantum quintum librum Therapeuticum prioribus quatuor adſcribere. Quem libenti animo, accuratoque exequar, poſtpoſito tamen prius de difficili reſpiratione ad mortis repentinæ prænotionem brevi opiſtographo, quem maxime utilem eſſe cenſeo, tum quia multum Medico, & ægro negotii refert, eam difficilem ſpirationem noſſe, quæ inopinatæ mortis eſt ſymbolum, tum quia ejus idea a nullo Practicantium typo adumbrata eſt, nedum delineata. Breviter ergo dicendum, quid pro morte repentina hoc loco ſit uſurpandum: præterea quo læſæ ſpirationis charactere ad prænotionem deſignetur: ulterius, qua ex cauſſa proveniat, ut ſciamus, an præcaveri poſſit.

Diviſio libri 4. quare in quatuor partes.

Mors repentina quæ.

Quoad primum, Mors repentina illa eſt, quæ *illico*, & *inopinanter* adoritur, ſubitaque admiratione, ac timore Medicos, & ſpectatores percellit. Et quæ cum utraque conditione mors præmatura ingruit, vera eſt mors repentina, *ſubita* ſimul, & *inopina*: & cum quis ſibi & aliis ſanus viſus citra cauſſam aliquam manifeſtam illico occumbit; de quo exemplum eſt apud Laurentium *lib.* 9. *quæſt.* 18. de Guiſchardino Equite. Quantum vero mors alterutra conditione, vel ab utraque ſimul recedit, tantum etiam a ſubitæ mortis proprietate ſecundum proportionem deſciſcit. Et ita eſt triplex. Alia eſt *ſubita*, *ſed non inopina*. Alia eſt *inopina*, *ſed non ſubita*. Alia *nec ſubita eſt*, *nec inopina*.

Mors nec ſubita, nec inopina.

Prima autem relicta propriiſſimo modo ſumpta, utpote nec prænotionem ullam, nec curationem aliquam admittente, tres poſtremæ ſpecies ſunt perpendendæ, ut in quo genere ea ſit reponenda ſciamus, ad cujus prænotionem difficilis reſpiratio maxime confert. A poſtrema in ordine tertia primum exorſus dico, *citum potius interitum*, quam repentinam mortem fore vocandam, cum nec ſubita, nec inopina exiſtat: & hujuſmodi in acutiſſimis locum habet, ut cum quis ex angina, aut ex peripneumonia in primo fere occumbit decubitu, hic enim cito quidem, non tamen ſubito, nec citra opinionem interit, cum ſciamus peracutos exacte cito, & cum periculo, immo magis cum pernicie moveri ad interitum. In chronicis vero nec cito, nec ſubito ægri moriuntur, nec citra ſpem, ſeu opinionem, ut ex hydrope thoracis, aſthmate, empyemate, ſed ex longo intervallo. At mors inopina, non tamen ſubita, eſt quæ ex acutiſſimo ſane eſt, non tamen ut tali agnito: & hæc vere *inopina* mors eſt dicenda, ſicut prior *cita*.

Mors inopina, ſed non ſubita.

Differunt enim cita, & inopina, quia non convertuntur: quæ enim eſt inopina, eſt quidem cita: quæ vero cita, non ideo inopinato accidit. Hujus ſecundæ exemplum eſt de Critone apud Hippocratem, de quo hæc Galenus. *Non parvum miraculum eſt*, *hominem ambulantem*, & *conſueta munia obeuntem*, *deinde magnum pedis digitum vehementer dolentem*, *prima die ſub excalefactum eſſe*, *ſequenti die mortuum*. Ita ſi quis cito ex cruris vulnere intereat, quod leve eſſe videtur, ut ſæpe accidit, iliacis vaſis confoſſis, mors eſt inopinata.

Mors ſubita, ſed non inopina.

Succedit tertia ſpecies quæ ſubita eſt, ſed non inopinata, qua homo quidem extemplo cadit, non tamen citra opinionem, cum hæc per longum tempus ſui prænotionem afferat, cujuſmodi Antipatro accidit. Et hæc mors *ſubita* eſt, non tamen repentina proprie ſumpta, quæ non tantum eſt ſubita, ſed etiam inopina, ideo eſt ſubita ſine intervallo: at ſubita mors cum intervallo non inopinanter hominem proſternit. Quare ſpecie differunt hæ quatuor mortes, *repentina*, *ſubita*, *cita*, *inopina*. Hoc præfato dioriſmo videndum, in quo genere mors illa ſit allocanda, cujus prognoſis eſt difficilis reſpiratio. Et ex dictis ſatis conſtat, hanc eſſe, quam *ſubitam* nuncupavimus, quæ ad repentinam veram reliquis duabus longe magis accedit, & ex ſymptomate ſui prænotionem adſciſcit. Hanc enim geminam proponi a Doctoribus obſervo: ab *exolutione* nimirum, & *pulſus inæqualitate*.

Mors ſubita, vel ab exolutione, vel a pulſus inæqualitate eſt.

De ſubita morte, quam ex longo intervallo pulſus inæqualitas hariolatur, exemplum attulit Galenus 4. de loc. aff. ult. de Antipatro loquens, quippe qui ſex menſium ſpatio inæquali pulſu laboravit, a quo *difficillima de repente oborta ſpiratione exolutus ſtatim interiit aliorum quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant*. Mors ſubita ab exolutione proponitur in aphoriſmis hoc theoremate. *Qui frequenter*, & *fortiter exolvuntur ſine cauſſa manifeſta*, *de repente moriuntur*. Eſt enim cauſſa hæc immanifeſta, quæ ad eſſentialem cordis, & facultatis vitalis imbecillitatem refertur, quæ eſt proprium cordis pathema, unde & ſyncopoſus maraſmus, ut in lib. de macie aperuimus, cujus titulus eſt Ars Analeptica. Nec aliquis opinetur, utramque ſubitæ mortis cauſſam eandem eſſe, quæ per pulſum inæqualem, & per exolutionem ſignificatur, eo quia Antipater exolutus interierit; necnon ex vitalis facultatis imbecillitate pulſus inæqualis reddatur. Etenim maxime differunt; qui enim per repetitas exolutiones ſubito moriuntur, primario ob exolutionem intereunt. Qui vero ob pulſum inæqualem, exolvuntur quidem, ſed tantum ſub fine cum ſunt morituri. Propterea diverſa eſt prænotio, quæ ſumitur ex pulſu inæquali, & ab ipſa exolutione. Et quamquam ex vitalis facultatis imbecillitate pulſus omni modo fiat inæqualis, tamen a potiori ſymptomate prænotio ſumitur, quod eſt exolutio. Quemadmodum in caſu Antipatri potior prognoſis ex inæquali habetur pulſu, non ab exolutione, utpote ſub fine tantum accedente, nec per totum morbi ſtadium, ſeu ſtatum ingruente. A diverſa vero cauſſa pendet pulſus inæqualis, qui eſt ſignum mortis ſubitæ, ut in Antipatro, & qui cum exolutione eſt conjunctus: hic enim ex unica vitalis facultatis imbecillitate oboritur; ille vero ex facultate impedita ob lævium arteriarum obturationem. Sunt ergo utriuſque ſubitæ mortis prænotiones, & cauſſæ diverſæ.

Mortis ſubitæ ſpecies tertia.

Enimvero præter has duas ſubitæ mortis ſpecies eſt & tertia ſæpe occurrens, quam omnes præterire, & ſolam ex difficili reſpiratione prænotitiam ſortitur citra pulſum inæqualem ſæpe, necnon exolutionem. Et quamvis inopinantes Medicos habeat, ipſa tamen ex ſe non eſt inopinata, cum prænotionem habet diuturnam, utinam non inopinoſa! & hujus gratia præſentem ſubii laborem. Refert enim admodum ejus præcognitione imminens præſagire infortunium, ut Medicus ſuæ exiſtimationi, & æger proprio exitio, animæque, ſi non corporis ſaluti, tempeſtive ſaltem conſulat. Accedo igitur ad hujus *dyſpnœæ* characteriſmum exarandum, quo prædicta mors ſubita ad ſui prænotionem deſignatur. Qui igitur ad ſubitum interitum difficulter ſpirant, nullam ſenſibilem tantæ reſpirationis læſæ cauſſam in ſe continent. Etenim nec pneumatiæ ex ilium affectibus ſunt, nec empyi, nec ſthit-hydropici, nec ſtertoroſa laborant ſpiratione, nec aſthmate; horum enim ſigna abſunt.

Signa mortis ſubitæ.

Tamen difficulter ſpirant, ambulantes enim itionem interpellare, gradumque ſiſtere coguntur laborantes tunc temporis ſecundum totum thoracem magna, & denſa *dyſpnœa*, eorum inſtar, qui in acclivium viarum aſcenſu laborioſum trahunt ſpiritum, aut oneratorum bajulorum more, qui onera portantes ſæpius deponunt, ut motum, ac penſum interpoſita mora abſolvant. His enim ſola quies laborioſæ, ac oneroſæ reſpirationis medela eſt, ac ſolatium citra ullam ſenſibilem per os, aut materiæ alicujus excretionem, aut flatuum eruptionem. Perſentiſcunt autem in difficili hac ſpiratione circa ſternum noxam quandam potius indicibilem, quam doloroſam, quæ paulatim verſus os juguli aſcendit: eodemque tempore ſentiunt flammeum calorem, qui ſenſim, furtimque in faciem irrepit, eamque accendit, & fugaci rubore colorat, qui & ipſe una cum læſæ ſpirationis motu ſola quiete illico evaneſcit. Et quieſcentes ægri ſani videntur. Cubantes vero in utrumque æque latus decumbunt, & cum quieſcere ſe credunt, de repente ſurgere coguntur, & non ſolum reſidere, ſed etiam ambulare: ſic motu ſubito nocturnam quietem interrumpit difficilis ac furtiva hæc ſpiratio, quæ in ambulationis motu erumpens ſola quiete miteſcit. Nonnulli vero citra ſtertorem ſurgunt: alii ſtertunt quidem, ſtertor tamen ſola quiete, ac reſidentia ceſſat abſque ulla tuſſi, vel etiam ſcreatu. Plures pulſus in utroque carpo æquales habent. Aliqui in uno tantum, in alio parvum, compreſſum, vixque perceptibilem. Hi vere animo non delinquunt, nec exolvuntur, nec *ipſis* cor palpitat, eorum pedes ac crura minime tument. Sunt implacidi ſibi ac aliis, de facili iraſcuntur moroſi ad modum, ac indignabundi. Iſtorum quidam ventriculo ſunt flatuoſi, ex empneumatoſi hæc accidere putant, quæ occulto pulmonum fiunt vitio. Videntur hi maxime inter hujus affectus initia intervalla aliqua ſortiri minoris moleſtiæ, quorum cauſſa hallucinantur, cum pejora prioribus ſequantur. Et in progreſſu ab omnibus læduntur. Porro teſtudineo greſſu & per longum tempus incipit hæc *dyſpnœa*, & paulatim ſuſcipit incrementum. Nec carnoſos, & pingues magis, quam graciles angit, qui & per annum, ac ultra anguſtioſam vitam vivunt, donec extemplo moriantur. Moriuntur autem alii ſtantes,

alii

alii ambulantes, alii ſuper ſella ab aſſumpto pharmaco animam cum excretis excernentes. Hujuſmodi ergo eſt *dyſpnœa* hujus characteriſmus ad ſubitæ mortis prænotionem indigitandam pro virili, & pro veritate delineatus. Me vero non piget, nec pudet profecto caſus aliquot inter multos recenſere, quos ipſe obſervavi. Cauſſa mortis ſubitæ. Unus eſt D. D. Franciſci Capilli Procuratoris Bononienſis, qui poſt diuturnam hanc *dyſpnœam* in clyſteris redditu ſuper laſano ſubito expiravit. Alius nobiliſſimi viri Bononienſis ex familia Ghiſeleria famulus fuit, qui cum ab aſſumpto pharmaco veſpere extra domum in propinquum D. Dominici ſepulcretum ſe contuliſſet, ut ſacri loci viriditate, & aeris ſerenitate ſe paullulum recrearet, ſtatim in terra cadens occubuit, eundemque locum pro feretro, & ſepulcro habuit. Tertius caſus miſerandus hic fuit. Cum anno 1627. æſtivo tempore poſt publicas lectiones Mantua Bononiam me contuliſſem ob negotia domeſtica inter alios amicos viſitavi Magnificum D. Alexandrum Pharmacopœum ad Pontificis inſignia, qui poſt amica colloquia Adoleſcentem temperamenti pituitoſi, & melancholici habitus gracilis, & albicantis decolorationis mihi objecit hujuſmodi *dyſpnœa* a multo tempore conflictatum; opellamque meam pro ipſo imploravit, cui pro modulo ſatisfeci. Seorſim tamen ab ægro amico indicavi ſubmiſſo murmure, ut de ſubita morte miſerum Juvenem moneret, quippe qui monitore magis quam Medico indigeret. Et ſequenti anno eodem tempore Bononiam reverſus ab eodem intellexi, Adoleſcentem eum ſubito interiiſſe, dum genu flexus oraret. Enimvero ſi ex me aliquis ſciſcitetur, ex qua cauſſa pendeat hæc *dyſpnœa*, futuræ mortis ſubitæ ſignum ſyllogiſticum. Hunc ſcire cupio, ut plurimum, aut a pulmonum tuberculis, aut a levium arteriarum obturatione pendere, cum ſcilicet aſperæ pulmonum arteriæ, vel a pulmonum tuberibus, vel vaſorum obturationibus comprimuntur. Reſpir. enim hoc modo lædi, ſuperſtite pulſu in proprio cap. aperte demonſtrav. Sed cohibeo.

SYNOPSIS

De Morte repentina, ex difficili Reſpiratione.

Mors repentina
- Eſt, quæ illico & inopinanter adoritur, ſubitaque admiratione ac timore percellit
  - Medicos.
  - Spectatores.
- Triplex
  - 1. Subita & non inopinata, ut in caſu Antipatri.
  - 2. Inopina, ſed non ſubita, ut ex acutiſſimo non tamen ut tali agnito.
  - 3. Nec ſubita, nec inopina, quæ potius citus interitus eſt, ut in
    - Acutiſſimis.
    - Angina.
    - Peripneumonia.
- Prænoſcitur ab
  - 1. Exolutione.
  - 2. Pulſus inæqualitate.
  - 3. Difficili ſpiratione citra
    - 1. Pulſum inæqualem.
    - 2. Exolutionem.
- A ſignis
  - Ambulantes
    - 1. Gradum ſiſtere coguntur.
    - 2. Secundum thoracem totum magna denſa dyſpnœa laborioſum trahunt ſpiritum, interpoſita mora inter abſolventes.
    - 3. Solam quietem laborioſæ ac oneroſæ reſpirationis medelam habent, citra ullam ſtabilem per os aut
      - 1. Materiæ alicujus excretionem.
      - 2. Flatuum eruptionem.
    - 4. In difficili ſpiratione ſentiunt
      - 1. Noxam quandam indicibilem potius, quam doloroſam verſus os juguli aſcendentem.
      - 2. Flammeum calorem ſenſim furtimque in faciem irrepentem, eamque accendentem, & colorantem fugaci rubore, qui ſola quiete illico evaneſcit cum læſæ reſpirationis motu.
  - Quieſcentes ſani videntur.
  - Cubantes
    - 1. In utrumque latus decumbunt.
    - 2. Credentes ſe quieſcere, coguntur de repente ſurgere; & non ſolum reſidere, ſed etiam ambulare.
  - Quidam
    - 1. Citra ſtertorem ſurgunt.
    - 2. Stertunt; & ſtertor ceſſat ſola quiete ac reſidentia abſque ulla
      - Tuſſi.
      - Screatu.
    - 3. Pulſum in altero carpo æqualem habent, in altero parvum, compreſſum, vixque perceptibilem
    - 4. Pulſus in utroque carpo æquales habent, & quidam ventriculo ſunt flatuoſi ex occulto pulmonum vitio.
      - 1. Animo vere non delinquunt.
      - 2. Non exolvuntur.
      - 3. Cor ipſis non palpitat.
      - 4. Crura & pedes minime tument.
      - 5. Sunt
        - Implacidi.
        - Moroſi.
        - Indignabundi.
      - 6. Affectus initia iis minoris moleſtiæ ſunt.
  - Dyſpnœa hæc per longum tempus paulatinum ſuſcipit incrementum.

METHO-

METHODI
DE
DIFFICILI RESPIRATIONE
LIBER QUINTUS.
DE
DIFFICILIUM RESPIRATIONUM CURATIONIBUS
Et primum in Genere.
NECNON DE VITALI CURATIONE PER HALITUM SPIRABILEM ex uſu Pneumatolabii.

PROTOGRAPHUS.

De Floribus, & Lapillis Aſæ Dulcis.

PLACUIT quintum hunc librum quatuor aliis aſcribere, ut non tantum ex difficili ſpiratione cognitio, & cauſſarum ejus præter naturam prænotio, ſed etiam earundem curatio haberetur. Nullanea enim illa medica cognitio cenſetur, quæ nulla potitur curatione, ſicut inutilis eſt illa Therapeuſis, cui nulla eſt remedii materia. Et quemadmodum eas difficilis ſpirationis differentias artificioſas quidem, ſed non utiles a methodo diſpeſcuimus: ita ipſarum utilium cognitio tamquam inutilis haberetur, ſi ſuo curationis fine fruſtraretur. Difficilium ergo ſpirationum curatu ſane difficilium curationes inſtituo, non Empiricorum more, ſed Rationalium methodo per indicationes quidem, & remediorum materias a priori elicitas, experientia tamen ac analogiſmo confirmatas: fulcitur enim Ars medica utroque rationis, & experientiæ crure, ac fulcro, & claudicat ipſorum alterutro deficiente. Nec ſane rationabilis ille eſt cenſendus, qui rationalium medicorum medicamentis tantum utitur, cujuſmodi ævo etiam noſtro quam plures inveniuntur, qui ab ignaro Vulgo Rationales creduntur, cum tamen ſint puri empirici, quippe eorum, quæ faciunt, rationem afferre ignorantes. Et e contra non eſt Empiricus ille æſtimandus, qui Empiricorum remediis utitur, dummodo cum ratione utatur: quod enim in Empirici manu eſt remedium empiricum, in Dogmatici manu eſt dogmaticum. Hoc dico, quia cum Vulgares, virulentique Medici aliquem in arte verſatum virum vident aliquando Chymicorum uti præſidiis, illico Empiricum eſſe ajunt, quem tamen ex methodo omnia peragere ſciunt. Verum malevoli, ac viroſi iſti viri ſuæ ignorantiæ, ac malitiæ pœnas luent, cum Deo ſuarum cavillationum rationem reddent. Ipſe autem vera Gal. Therapeuſi edoctus nullam individuam remedii materiam ſive Chymicam, ſive dogmaticam abſque appoſita ejus indicatione, & ſolida experientia proponam. Grex Empiricorum meridiationem hanc meam fortaſſis ridebit, pſeudoque rationales ficti picti, atque tota quaſi hædera vendibiles flocculabunt (utar verbo Plautino) iſthæc mea, quos ego de me ſtulte loquentes ad hiſtoriam, quam de L. Martio, Mediciſque Romanis Galenus recenſet, lubens ablegabo: nec devius ero, ſi a Galenico tramite minime deviavero: Sed ad rem, difficilium ſpirationum curationes abſolvere mihi eſt conſultum, quas particulatim proſequar, nonnullis gregatim de iiſdem prælibatis. Illud ergo imprimis inter pulſum, & difficilem reſpirationem obſervandum diſcrimen eſt. Quod ſicuti longe plures affectuum prænotiones ex reſpiratione, quam ex pulſu habentur: ita longe plures remediorum materiæ reſpirationi, quam pulſui; thoraci, quam arteriæ coaptantur. Arteriæ enim ac pulſui vitalia ſolum, ut in ſyncope; thoraci vero non hæc tantum, ſed curativa, & præſervativa etiam admoventur auxilia. Curationes porro difficilium ſpirationum in duplici ſunt differentia; aliæ enim per ſe, aliæ per accidens ad thoracem attinent. Curationes per ſe ipſæ ſunt, quæ tum proprios thoracis affectus, cujuſmodi ſunt dolor, & anguſtia, quæ vel ad totum thoracem, vel ad integrales, ac eſſentiales ejus partes ſpectant; tum utrumque uſum vitalem auctum, & imminutum reſpiciunt. Curationes vero per accidens ſunt, quæ thoracis affectus accidentales reſpiciunt, cujuſmodi ſunt, dolor quidem cum naturalium partium, tum cervicis; anguſtia vero, quæ aut eorundem viſcerum naturalium, aut narium, & cerebri vitio thoraci quoquo modo eſt infenſa. Accidentalis quoque eſt illa difficilis ſpirationis duratio, quæ ad delirium refertur: ut & quæ ad uſum animalem ſpectat. Quemadmodum enim aut ex ſympathicis, ſeu ſymptomaticis affectibus, aut ex uſu animali tantum aucto, reſpiratio per accidens oblæditur: ita eorundem curatio eſt ipſi reſpirationi, ac thoraci per conſequens accidentalis. Sibi ergo affectus, & curatio conſentiunt; ſi enim affectus reſpirationi eſt eſſentialis, curatio quoque eſt per eſſentiam, ſi accidentalis, per conſenſum. Utraque tamen curatio præſentis eſt negotii, quod eſt de læſa reſpiratione. Ulterius eſt animadvertendum, indicationes in genere acceptas e difficilis ſpirationis cauſſis, ut & alias omnes conſimiles, eſſe quidem artificioſas, ſed non utiles, cum genericæ indicationes ſpecificis, ac individuis remediorum materiis careant; propterea non mihi admodum erit circa harum inventionem excubandum. Etenim quod aut ſub propria, aut ſub aliena morbi, & cauſſæ ratione indicat, eſt, quod per ſe, vel per accidens reſpirationem lædit, & hoc eſt aut uſus, aut affectus, ut ex methodo. Uſus ſane quatenus auctus, vel imminutus ea poſtulat, quæ vel auctum imminuunt, vel imminutum adaugent; hæc tamen indicatio eſt abſque utilitate. Ita affectus pro generica ſui varietate quid agendum quidem, ſed genericum indicat, ut puta dolor, delirium, anguſtia, præfrigeratio, imbecillitas. Dolor enim qua ſuæ indicationis diverſitate aut paregoricum, aut emplaſticum, aut narcoticum exigit, indicat quidem ſub alieno artificio, ſed non utile. Ita delirium cum quod mentem a viſis, & curis retrahens indigitare dicitur, eſt ſine uſu. Idem perfrigeratio quod calefacit, & imbecillitas corroborans inutiliter indicat. Verum ſi uſus & affectus in ſuas dividantur ſpecies & differentias, indicantia evadunt utiliſſima. Uſus enim vitalis, quatenus diſtinguitur in recrementum, & incrementum, eatenus utiliter indicat, vel alterans, vel eradicans; exolutus quoque uſus ut ad naturalem calorem refertur. Ita animalis vel reſolutus, vel interceptus eſt uſus ex uſu indicans. Uſui vero parilis eſt affectus hoc modo. Etenim commode thoracis dolor in ſimplicem, & compoſitum diviſus indicat: & quo magis dividitur, eo magis utibilis ejus indicatio efficitur. Cum fructu quoque indicabit delirium ut phreniticum, ut phanaticum, ut melancholicum. Pariter refrigeratio aut pro ſpiritu frigido, aut pro apnœa accepta. Item imbecillitas, quæ differentias haurit ex diaphragmate, & ſpinali medulla. Cauſſæ igitur difficilium ſpirationum generice indicantes indicationem quidem aliquo modo artificioſam, non utilem tamen continent. Hæc enim eſt, quæ conjunctam ſibi affert remedii materiam. Sed & hoc in loco quærendum, utrum ipſamet *dyſpnœa* per ſe indicet, & quatenus ipſa: videntur enim ſymptoma non poſſe indicare. Tamen indicat difficilis reſpiratio ſub aliena ratione cauſſæ morbificæ tum morbum augentis, tum & potiſſimum vitales vires lædentis, maxime cum ſuffocatio imminet, niſi difficili ſpirationi remedio occurratur, etiam morbo neglecto. Ita enim in thoracis hydrope ob unicam *dyſpnœam* thoracem denudamus, & circumfuſum aerem flabellamus, ut inſpirabilis aeris paucitatem ipſa frigiditate ſuppleamus, & ſuffocationem arceamus: etiamſi frigiditas ipſi morbo & cauſſæ ſit contraria. Similiter in catarrho ſuffocativo coſtarum radicibus cucurbitulas affigimus ex unica reſpirationis difficilis urgente indicatione deſumptas.

Sed de indicationibus in genere hæc ſatis, ad ſpecifica, quippe utilia, eſt tranſeundum. Hæc vero me commodius abſolvere poſſe arbitror, ſi vitalem indicationem, ejuſque remedii materiam omnibus curationibus communem præmiſero: nam & optimo jure primum calculum ſortitur partium virtus. Hæc enim cum duplex ſit, partium ſcilicet ſubſtantia, & ſpiritus innatus, & influens, idcirco duplex vitale præſidium poſtulat, alimentum, & medicamentum. Alimentum ſane

Rationalis Medicus quis.

Empiricus quis.

Curationes difficilium ſpirationũ per ſe & per accidens.

Dolor quod indicet.

Dyſpn. per ſe utrum indicet.

Virtus partium conſervāda duplex præſidium poſtulat.

ſane a partis ſubſtantia, medicamentum vero vitale a ſpiritu indicatur. Et de hoc nunc eſt ſermo. Quare videndum eſt, quomodo innatum calidum & influens partium ſpirabilium in *dyſpnœa* vitale præſidium & quale indicet, & quæ ejus ſit materia. In hoc etenim differt harum partium indicatio vitalis a quacumque alia aliarum. Indicat enim calidum innatum in quovis partium morbo ſuo motu, quæ roborant, & adſtringunt ut paſſim ex Gal. colligitur 11. meth. 13. & 16. necnon *lib.* 13. *cap.* 16. At in difficili ſpiratione nulla poteſt, nec debet eſſe vitalis indicatio per adſtringentia, & roborantia, cum hujuſmodi prohibeantur a difficili reſpiratione. Et ideo Galenus *terram Samiam*, utpote aeream, & omnis adſtrictionis expertem in difficili ſpiratione laudat, & extollit. Quoniam etiamſi pulmo ſit totius corporis pars laxior, longe minus tamen adſtringentia expoſcit, atque omnino in difficili reſpiratione nulla. Non indicabit igitur ſpirabilium partium calor innatus ſuo motu, nec ejus vitale præſidium adſtringens erit. Potius vero quod calidi innati pulmonum proportionem & conſtitutionem reſpicit. Eſt namque calidum innatum pulmonum ſpiritus ſua peculiari conſtitutione maxime aereus, quippe cum ritu ſpirabili, aere ſcilicet cognationem maximam habens. Qui ideo nullum magis ſibi ſymmetrum ipſo aereo habere poteſt, cujuſmodi eſt *halitus ſpirabilis* non expiratus, ſed ſimplici thoracis contractione ab homine ſano, probeque nutrito emiſſus. Hic ſiquidem in vitro idoneo frigidi ope in liquorem, inde in cryſtallum concretus verum vitale pulmonum præſidium eſt. Emitti, non expirari humanum hunc halitum debere duxi, & dixi, ne fuligo, ſed ipſemet aer numero & ſpecie intra pulmones primum attractus, mox ab homine ſano, probeque nutrito emiſſus habeatur. Huic enim coagulato ſpiritui mira ineſt innatum pulmonum calidum recreandi proportio. Coagulatur autem hunc in modum. Paratur *pneumatolabium* vitrum rotundis euripis excavatum, & ex utraque parte roſtratum, cujus elegantem formam omnium oculis non occulere, ſed fideli delineatione objicere placuit. Hujus inferior tubus e vitri medio propendens in nivis acervo eſt ſepeliendus. Poſtmodum aer ex ore naturali reſpiratione per alterutrum roſtrum, ceu per vitream arteriam eſt intromittendus: dum enim per vitreos circulos intruſus halitus circulatur frigidi magiſterio in *aquam* deſtillatur. Hanc in urinali vitreo aperto concluſam ſub dio reponimus, quæ lente evaporans in albicantes *cryſtallos* capillorum modo diſpertitas concreſcit. Has curioſe colligimus, & in conſervis, vel congruentibus liquoribus dyſpnoicis propinamus. Modum hunc humanum halitum deſtillandi, & cryſtallizandi revelavit mihi Sereniſſimus Ferdinandus Gonzaga Dux Mantuæ & Montisferrati ſcientiarum omnium, Chymicarum potiſſimum, peritiſſimus; quem & ipſe communis beneficii cauſſa revelare decrevit. Eundem ſcopum vitalem implet *aſa dulcis*, maxime ſi in ſpiritum elevetur quem *florem* appellant; ita enim innato pulmonum ſpiritui ſit admodum ſymetra. Elevatur vero in florem communi more per cartaceum cucullum. Sed nos magis phyſice procedentes, *reſinam* ex aſa dulci, & ex reſina flores exaltamus hoc magiſterio.

Terra Samia ad diffic. reſpirationem.

Halitus ſpirabilis medicamentū.

Pneumatolabium inſtrumētum ad colligēdum halitū humanum.

Flores aſæ dulcis.

Solvimus in vini ſpiritu aſam dulcem, hunc in frigidam immergimus, quæ lacteſcit, reſina inde albicans deſtillationis ope ab omni vini ſpiritu liberatur, hac eadem utimur in conſervis, & liquoribus propriis. Vel per cucullum cartaceum eandem in candidiſſimos flores armoniacos ſublimamus, quibus in difficili ſpiratione nullum majus confortans invenitur. Habemus & modum lapillandi aſam dulcem, & ſine ſublimatione colligendi, & eſt ut verus ita ſecretus.

Reſina aſæ dulcis.

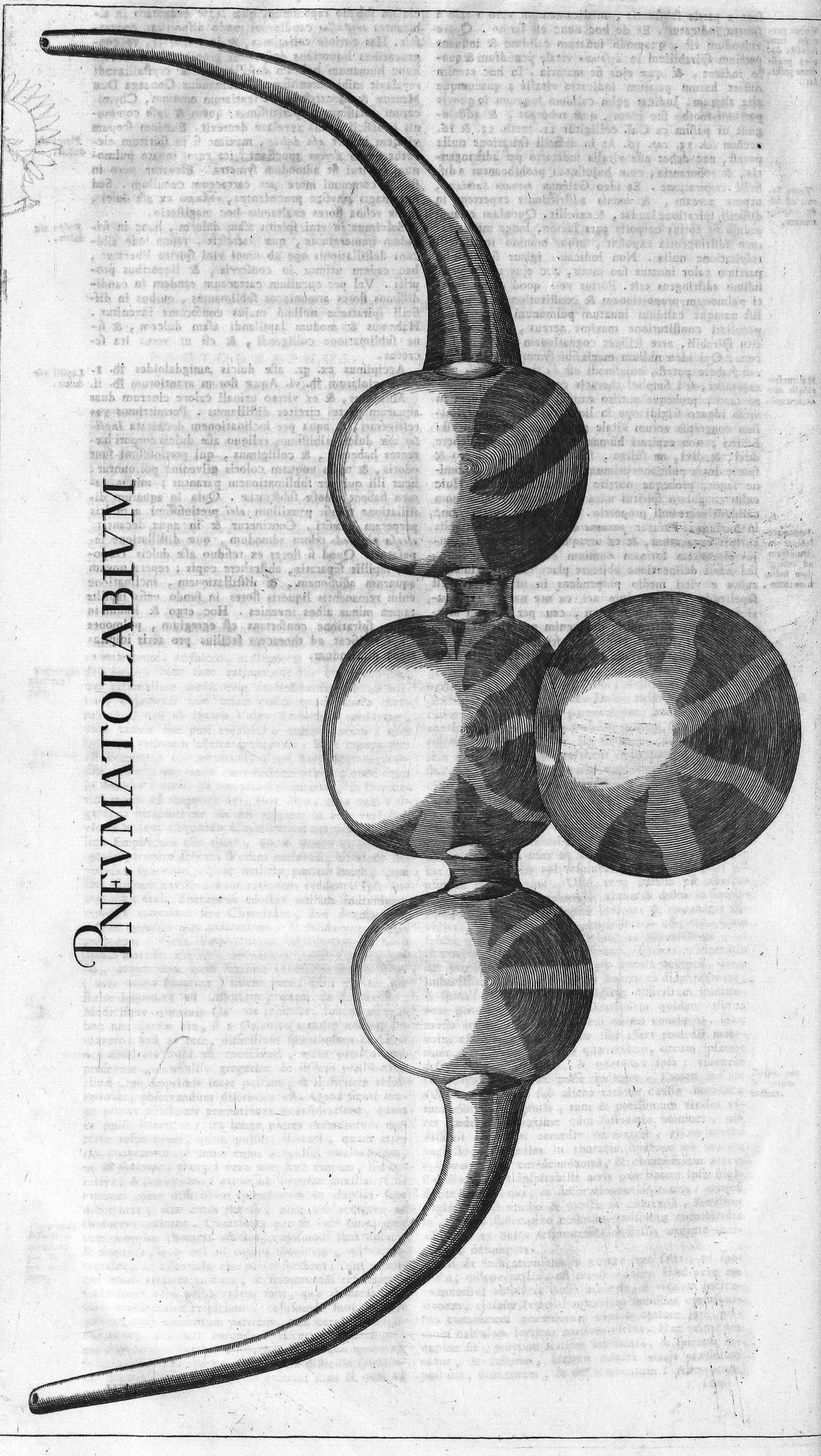
Accipimus ex. gr. aſæ dulcis amigdaloides ℔. I. Aquæ violarum ℔. vi. Aquæ florum arantiorum ℔. ii.

Lapilli aſæ dulcis.

Miſcemus, & ex vitreo urinali calore cinerum duas aquarum partes circiter diſtillamus. Permittimus vas refrigerari, & aqua per inclinationem decantata *lapillos* aſæ dulcis albiſſimos reliquo aſæ dulcis corpori hærentes habemus, & colligimus, qui pretioſiſſimi ſunt odoris, & nulla unquam coloris gilvedine polluuntur, ſicut illi qui per ſublimationem parantur; minus tamen habent oleoſæ ſubſtantiæ. Quia in aquarum diſtillatione tranſit pauxillum *olei* pretioſiſſimi a multis perperam quæſiti. Continetur & in aqua decantata *oleoſa pinguedo* odora admodum, quæ diſtillatione ſeparatur. Quod ſi flores ex reſiduo aſæ dulcis corpore, lapillis ſeparatis, abſtrahere cupis; repete novam aquarum affuſionem, & diſtillationem, inclinatione enim remanentis liquoris flores in fundo vaſis lapillis tamen minus albos invenies. Hoc ergo & ipſum in ardua ſpiratione confortans eſt egregium, pulmones enim vivificat ad thoracem facilius pro aeris inſpiratione dilatandum.

PNEU-

Hieronymus Glazza M. 6
1794

PARS PRIMA.

LIBRI QUINTI.

DE CURATIONE DIFFICILIUM reſpirationum IN SPECIE

CAPUT PRIMUM.

Et primum de communi curatione magna, & rara, ex deliriis ſecundum vehementiam abſolutam indicantibus.

AGE igitur, ad ſpecificas *dyſpnœarum* curationes quod ſpecificis præſidiorum materiebus abſolvuntur, accedamus; methodicis tamen earum indicationibus, ac prognoſibus prælibatis. Et primum quidem a deliriis exordiamur. Delirium ergo reſpectu ſuarum cauſſarum ut difficilis ſpirationis magnæ, ac raræ eſt cauſſa, neceſſario indicat quatenus eſt vehemens, idque cum ancipiti eventu, non certo tamen ac cito ad interitum. Indicat quidem ut vehemens, & hoc eſt, quod fit cum morboſa hypotheſi, & animum percellit, ad differentiam delirii ebriorum. Caveat ergo ſibi Medicus Junior, ſuæque exiſtimationi prudens conſulat, ne ad ebrium vocatus ceu morboſi delirii curationem inſtituat, ut aliquando accidere obſervavi, ne a Popello irrideatur. Sed neque ex acutiſſimo delirio, quippe fere ſubito interficiente, ſumenda eſt temera indicatio: extremis enim morbis extrema tunc haud conveniunt remedia, cum ſubita morbi extremi pernicies, ac mortis pernicitas extremam remediorum præſtolatur adminiſtrationem. Ita namque in furientis Critonis caſu Hippocratem obſervamus ſymptomatum celeritate, & magnitudine perterrefactum ægrum ſine annotatione, eo magis abſque curatione prognoſtico reliquiſſe. Ceterum delirium quod indicat ut vehemens, aut indicat ſecundum vehementiam abſolutam, aut reſpectivam. Delirium indicans ſecundum vehementiam abſolutam illud eſt quod eſt ſimplex, hoc enim ſimpliciter indicat, quod mentem tum a viſis, tum a curis vellit. Tumultuarium enim, ſeu phreneticum a *viſis*: quod eſt mœrentium, tam cum febre, quam ſine febre, a *curis* mentem diſtrahens indicat. Cumque eadem ſit magnæ, raræque reſpirationis cauſſa in deliris facultas, ut deberet, ad thoracem non influens, quæ diſtracta, ut in Capivacceum ſuo loco ex Galeno demonſtravimus: propterea conſtat, unicam quoque eſſe ejus indicationem, quæ ſcilicet diſtractam mentem ad viſa, & ad curas alioſum avertit. Sed dubium eſt, quid ſit hoc indicatum, nempe *mentem avertens*? Capivacceus vult, hoc mentem alioſum flectens eſſe tum quid agendum curatorium, tum anodynum; & indicari ab affectione *ignea* in mania, a *tenebricoſa* in melancholia, & ab *inflammatoria* in phrenitide. Poſſe quidem eſſe aliquando curatorium dicit, cum delirium oritur a cauſſa externa, ut cum melancholicus a cauſſa externa ſe ſine capite imaginatur, qui pilei plumbei impoſitione curatur. Ut plurimum tamen quod mentem avertit, anodynum eſſe profitetur, quod quidem demulcet, ſed non curat, cum delirium morboſum a cauſſa interna dependeat. Ego autem ratione & experientia ductus exiſtimo, etiam in delirio pendente a cauſſa interna, mentem avertens eſſe poſſe indicatum curatorium, & hoc quidem duplex per ſe, & per accidens. Sed prius ſcire eſt opus, quid ſit mentem deliram avertere. Mens ſane ægreſcens eatenus alio dicitur averti, quatenus a ſpectris, & curis, circa quas in deliris occupatur, diſtrahitur. Diſtrahitur autem duobus modis, per ſe, & per accidens. Per ſe quidem cum introducitur affectio contraria ipſi morboſæ, ut ſi affectio tenebricoſa ſit, & contraria introducatur, quæ eſt luminoſa, aut ſaltem efficacior. Per accidens vero mens averti dicitur, cum materia morbifica revellentibus intercipientibus & id genus ceteris avertitur. Et hoc modo conſtat remedium eſſe ſanatorium, quod per accidens mentem revellit. Sed de eo, quod per ſe mentem diſtrahit, eſt propoſita difficultas. Dico autem etiam in delirio a cauſſa interna, non cauſſa externa facto dari poſſe mentem avertens ſanatorium. Quam ſicut in delirio nato a cauſſa externa per remedii materiam externam introducitur affectio contraria, aut ſaltem morboſam vincens, ut de pileo plumbeo factum eſt. Ita in delirio pendente a cauſſa interna per remedii materiam internam poteſt immutari cerebri affectio, aut ignea, aut tenebricoſa, ita ut æger curetur aliquando: & hujuſmodi mentem avertens eſt ſanatorium, & ex uſu. Eſt porro hoc remedium internum mentem per ſe avertens *pharmacum phantaſticum*, utpote talem phantaſmatis ſpeciem introducens, qualem pro ſui curatione delirii ſpecies exigit. Ex. gr. Si delirium eſt maniacum, & æger ſe a Dæmonibus vexatum imaginetur, poteſt hoc pharmacum phantaſticum *ſpecificum* redditum oppoſitam afferre imaginationem, ita ut æger ſibi videatur eſſe inter viridaria, Angelos, choreas, & amorum dulcedines: ita ad oppoſitum ſpectrum mens diſtrahitur, & delirium aliquando curatur, maxime ſi per errorem externum, ſeu per compatiendi rationem, & non per læſam facultatem, delira affectio ſit in cerebro genita, qua de cauſſa ſcripſit Hipp. in aphoriſmis extaſin maniam curare. Quare quod extaſin ſuſcitat delirium curare poterit. Ipſum vero phantaſticum pharmacum *per ſe propinatum* illud boni adfert, ut aſſumenti obedientiam præſtet, quæ in deliris non modicum curationis habet momentum, quippe qui ſæpius nec bibere, nec comedere, nec remedia aſſumere, & omnino Medico minime obtemperare volunt. Quod ſi curationis ſcopum non attingat, delirii ſeveritatem ſaltem demulcet, placatque. Et hoc ſane methaphorice *anodynum* a Capivacceo dictum eſt, non methodice a Methodico. Quod enim vere anodynum eſt, non ratione judicii, ſed receptionis, ſeu organi reſpectu ſolum indicatur, & judicatur ab eodem Capivacceo de thoracis dolore. Quare quod judicium mitigat tumultuarium, vel maniacum, vel melancholicum, non eſt verum anodynum, ſed catachriſticos. Sed & hoc in loco quærere fas eſt, an anodynum *narcoticum* ſit deliræ mentis anodynum? Dicendum autem, narcoticum eſſe verum anodynum, improprium tamen, ratione organi: ratione autem mentis, nec verum, nec proprium. Eſt quidem ratione organi verum, ſed improprium. Verum quia anodynum verum eſt reſpectu organi, & non judicii: cujuſmodi eſt narcoticum, quod indicatur ab organi caliditate, quæ in triſti ſenſatione rationem habet cauſſæ morbificæ. Non eſt tamen proprium, cum frigida ejus narcoſis innato calido organi, cerebri potiſſimum, ſit contraria; quale nec emplaſticum eſt, nec paregoricum. At mentis, quam conſopit, nec verum eſt, nec proprium; ſed falſum & improprium. Differt autem narcoticum a pharmaco phantaſtico, quia non convertuntur, quod enim eſt anodynum narcoticum, id non eſt pharmacum phantaſticum. Nam etſi pharmacum phantaſticum admittat narcoticum, viribus tamen, & virtute, quæ ex mixtione ab ipſo anodyno valde eſt diſſitum. Ideo hoc quidem (ut laudanum opiatum, pilula de cinogloſſa, & id genus) ſomnum conciliabit, & mentem conſopiet. Illud vero præter ſoporem, ad intenta phantaſmata phantaſiam, pro affectionis morboſæ indicatione potiſſimum permutabit.

Delirium dupliciter indicat.

Mētem deliram avertere quid.

Anodynum verū quod.

Sed & de delirio in univerſum id eſt ſumendum, anodynum narcoticum indicari, non ut anodynum, ſed ut remedium ſanans. Non indicatur quidem ut anodynum, quoniam ibi nulla eſt anodyni indicatio, ubi nullus ſenſus doloris: ibi autem nullus ſenſus doloris, ubi mens ægrotat, ut in delirio quocumque. Quare anodynum narcoticum indicatur a delirio, ut remedium ſanans; quia ut alterans. Alterat autem narcoticum utraque qualitate frigida, & humida. Ideo in maniaco, & phrenetico delirio indicatur, ut refrigerans: in melancholico ut humectans, ſi enim ſomnum conciliat, ut humectet neceſſe eſt, cum vigilia a ſiccitate pendeat. Et qua parte ſua frigiditate non convenit, calidis caſtigatur, reſpectu habito, tum naturalis caloris cerebri conſtitutionis, tum etiam morbiferæ frigidæ, cujus eſt ipſa melancholica affectio. Mentem ergo avertens eſt triplex ſecundum præfatam methodum, *intercipiens*, quod per accidens mentem avertit: *pharmacum phantaſticum*, *& anodynum narcoticum*. Quæ tria præſidia omnibus deliriis diverſimode ſunt communia. Ceterum de eo quod per accidens mentem deflectit, non hic locus pertractare, niſi in genere dicamus, quodcumque intercipientis eſſe genus, nempe repellentia, derivantia ſimplicia & miſta: repellentia, & id genus; quorum remediorum materiæ ſunt individuæ, *cucurbitulæ*, *venæ ſectio*, *ligaturæ*, *frictiones*, *oxyrhodina*, *veſicantia*, *hirudines*, *viva animalia* per medium exenterata pedibus, vel capiti applicita: quæ in ſpecificis deliriorum curationibus exacte perpendemus. Præſentis vero inſtituti eſſe videtur, ut de propoſito pharmaco phantaſtico ſermo inſtituatur, tamquam de eo, quod per ſe mentem deviam avertit, & quod omni delirio eſt commune. Ita & de anodyno narcotico, quod mentem conſopit: ut in ſpecificis curationibus, & illud pro delirii ſpecie ſpecificetur, & hoc pro ejuſdem diverſitate varietur. Nam & prognoſtica in genere pertractare ſuperfluum reor, quæ potius ad peculiaria capita attinere videntur. Pharmaci ergo phantaſtici, ut hinc exordiar, hæc genuina eſt deſcriptio.

Mentem avertens triplex.

Pharmacum phantaſticum.

Accipe vini albi generoſi partes xii. Aquæ vitæ partes quatuor. Salis communis partes duas. Seminis phantaſtici ex India advecti partes quatuor. Coccolæ Indicæ Orientalis partes duas. Croci partem unam. Cyperi, Ligni aloes quartam partem unius partis, utriuſque ſcilicet baſis proportione, non tamen eorum, quæ pro haurienda tinctura rationem ſortiuntur.

Contun-

Contundenda tunde craſſo modo, inde in vaſe vitreo infunde, & loca ſub fimo per horas 40. mox facta forti expreſſione liquorem expreſſum vel in balneo, vel in eodem fimo per dies 15. circula. Et cum digeſtionis ſignum obſervaveris ad omnem claritatem, inclinatione a fœcibus liquorem tinctum ſegrega, & ſerva. In hoc pharmaco Daturæ ſemen baſis locum habet. Coccola Orientalis eſt coadjuvans. Crocus locum habet coadjuvantis, & corrigentis. Cyperus, & lignum aloes habent rationem corrigentis. Sal fermentat, & corrigit. Vinum & aqua locum obtinent corrigentis, & vehiculi, tum ratione compoſitionis pharmaci, tum ejuſdem actuationis in ægro. Ex debita autem miſtione pharmacum reſultat, ut dictum eſt, non abſolute narcoticum, cujuſmodi eſt laudanum, vel philonium, ſed phantaſticum.

Obmurmurabunt Chymicorum vituperones, hoc nimis calidum eſſe pro phrenitide, & mania. Cum tamen calidiores ſint pilulæ de cynogloſſa, & philonium Romanum, quibus in propoſitis deliriis etiam utuntur. Quod ſi vinum, ac vini ſpiritum reformidant, poterunt eundem liquorem ad extracti formam evaporare, cui nulla inerit vini ſpiritus eſſentia, ſicque remedium habebunt organi frigidi quovis narcotico longe minus calidum. Doſis liquoris eſt ad drachmam unam & mediam; vel ad ſummum ad duas. Extracti ad grana duo, ad ſummum ad tria. Hoc pharmacum phantaſticum ſimplex datum, ut dixi, obſequentem aſſumentem reddit. Mixtum vero cum ſpecificis adfert eam phantaſmatis ſpeciem, quæ pro delirii ſpecie ex uſu a mente diſtrahenda indicatur. Quomodo autem ſpecificetur, ſuis patebit capitibus. Nam & hoc in loco conſultum eſt reticere; quomodo id ſanis etiam hominibus verum magicum naturale efficiatur; & circeum, & venereum, & maniacum, & melancholicum, ut & nonnulli ſe tamquam piſces in concam innatare exiſtiment: alii volantes aves eſſe imaginentur; aliqui quadrupedes. Non enim de remedii abuſu, ſed de uſu ſalubri tantum eſt nobis ſermo inſtitutus, cum & remedio abuti impium eſſe ſemper exiſtimaverim.

Nec volo naſutulum ſupercilio cenſorio me ire argutum, quod maniam curare nequeat id, quod hominem ſanum maniacum efficere valet. Dico enim quod ſemper dixi pharmacum phantaſticum ex ſe indifferens eſſe, ut quis eo uti, & abuti poſſit; maniacum enim ſanum hominem reddet, ſi ſceleſtus ad maniam id ipſum materia idonea limitet. At hominem maniacum curabit, ſi prudens Medicus oppoſitam affectionem per debitam illius ſpecificationem procurabit, ut dictum eſt, ſuoque loco enucleatius. Hæc de pharmaco phantaſtico communi.

Anodyna narcotica.

Accedo ad anodinum Narcoticum, cujus materiæ complures, & ut ſummis laudibus pilulas de cynogloſſa philoniumque Romanum, necnon potiſſimum Nicolai requiem extollo: ita præter modum laudo eſſentiam opii cum ſpiritu chalcanti volatili extractam, laudanum Crollii, & Quercetani. Extractum ſeminum ſtramonii, quæ ex Roma habentur. Saccharum narcoticum. Nitrum ſolani hortenſis. Amylum papaveris albi, & lolii. Potiſſimum ſpiritum lolii, qui præſtantiſſimus eſt. Quæ omnia ut parantur aperiam, Deo dante, in mea Pharmacopæa Chymicorum reſtituta; ſeu de rationali medicamentorum Chymicorum præparatione, indicatione, & uſu.

Laudanum ex fructibus Daturæ.

Ne tamen ſtudioſum Medicum omnino jejunum detineam, ſequens laudanum ex fructibus daturæ annectere volui, viris quibuſdam & mihi, ut expertum, ita ſecretum. Et paratum hoc modo.

Sumuntur Daturæ poma, cum adhuc ſunt lactaria ad perfectam maturitatem nondum redacta. Pomorum ſuccus extrahitur, & diſtillationis magiſterio per balneum aquoſitas evocatur. E denſato ſucco vini ſpiritu tinctura abſtrahitur. Ex fœcibus ſal petreum elicitur, quod cum tinctura permiſcetur. Hujus Tincturæ accipitur uncia. Cui drachmæ duæ tincturæ croci, & ſcrupuli duo olei e corticibus citri per balneum deſtillati admiſcentur, ut fiat paſta ſecundum legem. Doſ. eſt a duob. ad quart. grana.

Sulphur vitrioli.

Nonnulli pro narcotico extollunt vitrioli ſulphur, cui tamen nulla ineſt narcoſis, quovis modo eliciatur ſive per cryſtallizationem, ſive per præcipitationem, ſive per ſublimationem ad laminas ferreas, vel argenteas, & ideo in frænando delirio nullius revera eſt uſus. Et pilulæ quæ ex ipſo parantur, vel nullam continent conſopiendi facultatem, vel eam quam habent a croco potius, quam a chalcanti ſulphure dicto ſortiuntur. At de curatione deliriorum in genere ſint hæc dicta, quippe peculiaribus eorum curationibus recto uſu applicanda.

CAPUT II.

De curatione propria magna, & rara reſpirationis ex delirio phrenetico.

IN delirio phrenetico *curativa* indicatio utilis ſumitur ab intemperie calida tum cerebri, tum menyngum, quæ *refrigerantia* magis & minus talia expoſcit. Si enim intemperies ſit *eryſipelacea*, magis, ſi phlegmonacea, minus. Menyngum, piæ potiſſimum tumor (hæc namque ut plurimum inflammatur, ut in libello de loc. affectis in phrenitide alias docui) non indicat curatorium utibile, ſed præſervatorium. Eatenus enim tumor curatur, quatenus ejus materia, vel impacta diſcutitur, vel collecta ſuppuratur; quare in phrenitide tumor aut *diſcutiens*, aut *ſuppurans* indicat. Hinc colligo, diminutos eos fuiſſe, & ſocordes, veluti Capivacceum, qui ſuppurandi tumoris indicationem prætermiſerunt, quam tamen Saxo diligenter examinavit. Etenim aliquando occurrit membranarum tumorem ſuppurari, qui ſi liberam habeat anacatharſin, æger periculo defungitur, alioqui pia matre purulenta effecta, etiam cerebro ſine corruptionis labe exiſtente, periclitatur. Porro indicatio *præſervativa* alia eſt juxta ſpeciem & vitium humoris *vacuandi*, *averrucandi*, *repellendi*, *intercipiendi*, *derivandi*, ut ex medendi methodo ſatis conſtat. Eſt & aliqua indicatio *alterandi* præſervativa, cum *totum*, vel *jecur* reſpicit: Quia etſi intemperati viſceris ſit curativa: cerebri tamen reſpectu eſt præſervativa. Ita ex eſſentiali phrenetici delirii curatione per accidens *dyſpnœa* curatur magna, & rara. Enimvero phrenitis, quæ curationem ex voto pollicetur, hæc præbet ſigna, nempe reſpirationem non admodum obliviosam. Vegetam videndi aciem. Promptitudinem ad oblata. Simplicem imaginationis, vel rationis læſionem. Et rigorem criticum cum critico ſudore. Ex adverſo ſalutis ſpem tollunt hæc. Reſpiratio per longa intervalla. Vigilia intenſa. Convulſio 12. meth. ult. Et de rigore & convulſione ultimo. Æger paucibibus, qui nec cibum capeſſit. Excreta nigra, & æruginea alvo, & vomitu rejecta viridis æris, non porrorum colorem referentia; hæc enim vera eſt bilis æruginea, ſeu potius ærugo 5. aph. 2. Urina perſpicua & ſuppreſſa. Tremor cum ſudore frigido. Supputator fanaticus. Ilii revulſio non ſubito 5. de loc. aff. 4. Translatio peripneumoniæ, vel pleuritidis in phrenitidem: & hujus in hecticam, vel lethargum, vel ſphacelum. Suppuratio denique citra puris excretionem.

Indicatio præſervativa varia.

Phrenitidis curabilis ſigna.

In phrenitidis principio fluente materia, vacuantia, & revellentia conveniunt. Et primum quæ per ſanguinis miſſionem, maximeque per *ſectam venam*, ni vires prohibeant. Quare in phrenitide ſanguinea, peccante ſanguine motu, & copia vena eſt ſecanda vacuationis, & revulſionis cauſſa. In bilioſa vero, & atrabiliaria venæ ſectio convenit primo revulſiva, ſecundario vacuativa, utpote peccante ſanguine, vel ut cauſſa ſine qua non in toto, vel ut cauſſa coadjuvante ſub plenitudinis potentialis forma cum bile miſto. Non eſt tamen neceſſe miſceri cum bile ſanguinem ad internum eryſipelas efficiendum, ut Capivacceus ſuppoſuit, quem ſibi contrariari obſervo. Etenim *lib.* 3. *cap.* 4. ſtatuit, internum eryſipelas eſſe poſſe tantummodo ſincerum: quod poſtea de phrenitidis curatione negavit. Et cum Galenus 2. ad Glauc. 2. in eryſipelate venam ſecari debere prohibuit, de externo quidem loquitur eryſipelate, de eo tamen non quod ex ſanguine, ſed ex ſanguinis ichore producitur ad aliud diſcrimen, quod non ex bile tantum, ſed etiam ex ſanguine generatur, in quo non eſt ſectio venæ prohibita. Sed etiam in eryſipelate interno ſincero dico ſectam venam convenire revulſionis cauſſa: & aliquando vacuationis, quando bilis eſt alimentaris motu, & copia peccans, a qua legitimum eryſipelas & externum, & internum oriri in eundem Capivacceum demonſtravi de locis in cute affectis ex Guidonis, Aquæpendentis, & Peccetii auctoritate. Quod ſi vires venæ ſectionem prohibeant, ſubſtituendæ ſunt *cucurbitulæ*. Ceterum de recto uſu phlebotomiæ dubitatur. Conveniunt quo ad tempus fere omnes cum Avicenna, *ſtatim* ante alia medicamenta debere adminiſtrari, tum propter indicantis vehementiam, tum ob lapſarum virium ſuſpicionem. Ideo Aetius poſt quartam prohibet venam tundi. Eam tamen Aretius uſque ad ſextam protrahit, non ultra, Saxo etiam poſt. Primo quia poſt ſeptimam aliquando ex pleuritide incipit phrenitis. Secundo quoniam Cælius Aurelianus octava die, ut Hippocrates in Anaxione, venam aperit. Ego primis diebus ſecari credo, ac jubeo, etiam cum in octava tunditur: & ratio eſt, quia ex metaptoſi pleuritidis in phrenitidem poſt ſeptimam octava totius morbi eſt prima facti abſceſſus. Ulterius de loco ſuſpicatur, qua ex vena? Semper in principio morbi ſecanda eſt cubiti vena, ni vires prohibeant. Propterea improbanda abſolute eſt eorum opinio, qui hoc tempore frontis venam ſcindunt. Cephalica magis laudatur quam axillaris, quoniam cum

Venæ ſectio in eryſipelate interno ſincero.

Phlebotomiæ uſus.

Quæ vena in phrenitide tundēda.

hume-

humerum, a quo humoraria eſt dicta, conſcendat, majorem cum capite rectitudinem habet. Et ſi delirium ortum ſit ex anadrome ſanguinis menſtrui, vel hæmorrhoidalis ſuppreſſi, inferiores venæ erunt reſerandæ & ſedales, externæ quidem plethora in toto exiſtente, internæ autem in præcordiis ſubſiſtente. Cucurbitulæ dorſo, cruribus, & brachiis ſunt affigendæ. Hæc de recto uſu *ibi*, *& tunc*, cujus indicans eſt *ubi*, *& quomodo*, non indicatum: & eſt reapſe unicum, cum præſentia, & ſubſiſtentia re non differant. *Quantum* enim, & *quomodo* non ſunt indicata ſecundaria, ſed ſunt quid agendum quantum, & quomodo, quæ a majori, vel minori indicantis primarii vehementia indicantur, ut ad ſaturitatem de recto præſidiorum uſu in palimpſeſto ad Capivacceum. A ſecta vena datur *pharmacum*, quod in mitiori phrenitide futurum eſt ſimplex *leniens*. In vehementiori *purgans* miſtum ſumpta indicatione a magnitudine, quæ plus poteſt ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum. In phrenitide ergo bilioſa, & ſanguinea miti leniens erit *caſſia*, *manna*, *ſerum lactis*, *ſyrupus roſatus aureus*, *& manna ſeri*. Hæc duo poſtremo aperio quæ occulta.

Syrupus aureus ſolutivus.

Syrupus aureus fit hoc modo. ♃. Julep. roſ. ℔ iv. Roſarum Moſchettarum ℔. i. Infundantur in B. M. per horas 24. mox fiat colatura cum forti expreſſione. Doſis eſt ab unc. iv. uſque ad ſex. Bilioſam ſaburram ad miraculum ſubducit.

Syrupus aureus cordialis.

In phrenitide autem atrabilaria fit cordialis ſyrupus aureus hoc modo.

Accipe ſucci roſarum, Julep. roſati an. ℔. ii. ſ. Moſchettarum uncias octo, Santali citrini, Corticis citri an. drachmas tres, Chermes unciam ſemis. Infundantur roſæ albæ in julepo, & ſucco roſarum per horas duodecim. Deinde parum bulliant addendo omnia cum leni ebullitione, & per manicam Hippocratis fiat colatura. Eadem eſt doſis.

Manna ſeri.

Manna ſeri hæc. Diſtilla leni balnei calore ſerum lactis, donec in fundo vaſis butyracea fœx ſubſideat, cui hærebit ſalina quædam ſubſtantia ſubalbida. Hanc curioſe ſegrega, eſt enim ſal ſeri eſſentiale; ſeu nitrum, cujus cauſſa nitroſum dicitur ſerum, huicque tota abſtergendi vis ineſt. Solve in aqua propria, & coagula. Opus repete, donec ſeri cremorem habeas ſapore omnino mannam referentem. Operatur ad unciam magis, quam manna vulgaris ad uncias tres. Phrenetico propinari poteſt cum ſero depurato. Miſcetur etiam cum ſyrrupo roſato, & cum caſſia.

Porro in vehementiori phrenitide bilioſa, & ſanguinea purgans dandum erit cum lenientibus frigidis conjunctum, ut *diacrydium* ad grana quinque cum uncia caſſiæ. Ego *ſcammonii reſina* per aquam frigidam parata utor ad ſcrupulum unum cum drachmis duabus cremoris ſeri ex ptiſſana. In phrenitide atrabilaria datur *epithymus*, *polypodium*, *& ſenna* ex infuſione ſeri ſimplici acetoſo depurati. Et cum maxima eſt vehementia ad helleborum uſque aſcendere expedit. Cujus extractum liquiritiæ ſucco correctum ego ad drachmam exhibeo corallorum, perlarum, & cranii humani magiſteriis fabrefactum.

Aqua ſolutiva ad ſyrupum aureum.

Datur & ſyrupus aureus cum ſolventi aqua permiſtus. Aqua hæc. ♃. Infuſionis roſarum ſolutivæ libras tres,

Foliorum ſennæ el. uncias tres. Polypodii unciam unam. Paſſularum uncias duas. Infundantur per horas xxiv. poſtea ex balneo aqua eliciatur.

Doſ. unciæ duæ cum quatuor ſyrupi aurei. Ciro autem agendum eſt cum pharmaco, quia phrenitici tranſactis primis diebus medicamenta reſpuunt. Lenita, vel ſoluta alvo *refrigerantibus* utendum eſt, quæ

Refrigerantia in phrenitide.

cum præparant, tum fervorem ac motum humoris compeſcunt. Sunt hæc *ſtillatitium ſerum* cum ſyrupis de *lactuca*, *nymphæa*, *& papavere*: eſt & violarum *tinctura* ſine igne parata. Interim *repellentia* ſunt admovenda, quippe frigida, & adſtringentia. Non omnia tamen ſunt *oxyrhodina*. Immo errant maxime qui omnem capitis perfuſionem ex oleo, & aceto oxyrhodinum dicunt. Eſt enim oxyrhodinum roſaceum ſolum, ut colligitur ex Gal. 1. de Glauc. 15. Quare aliud eſt *oxyrhodinum*, & aliud *omotribes*, hoc eſt *omphacinum*, quia eſt adſtringens magis & frigidum. In phrenitide ergo ſanguinea convenit oxyrhodinum, in bilioſa, & atrabilari omotribes, ſeu omphacinum. Hoc tamen diſcrimine, quia in bilioſa a bile pallida convenit omphacinum, ſed miſtum cum oxyrhodino, cum ſit minus calida. A flava vero bile ſolum convenit omotribes, quia eſt calidior. A bile æruginea omphacinum cum frigidioribus eſt miſcendum, ut cum ſucco nympheæ, & lactucæ. Ab atra bile datur cum ſucco capitum papaveris, aut juſquiami, aut mandragoræ. Et cum oleo in oxyrhodino ob phrenitidem ſanguineam, & bilioſam a bile pallida miſcendum eſt acetum. In reliquis aceti loco ſuccus citri eſt immiſcendus. Ego citri aceto loco aceti utor e ſolo citri ſucco chymica fermentatione exhauſto. Galenus loco proxime adducto, præter omotribes, & oxyrhodinum, proponit quoque *teneræ olivæ germina*, *hederæ corymbos*, *mentam viridem*, *& ſiſymbrium*. Et myſterium eſt; hæderæ enim corymbi oxyrhodino reſpondent, cum quo miſceri poſſunt. Germina olivæ omphacino congruunt. Sunt enim hæc magis, quam illi frigida, ex eodem Galeno. At menta viridis, & ſiſymbrium non proponuntur a Galeno in ſerie repellentium tamquam repellentia, ſed digerentia, ut nobis indicaret poſt phrenitidis principium repellentibus digerentia fore miſcenda, qualia ſunt ambo propoſita.

Caro cucurbitæ in phrenitide.

Obſervo in fervidiori phrenitide licere uti cucurbitarum carne tuſa, niveque refrigerata capiti abraſo appoſita, qua præter omnium ſpem deploratus phreniticus fuit liberatus.

Cum oxyrhodino quoque & omphacino juvat admodum miſcere aquam ſtillatitiam e ſpermate ranarum, quæ inflammationis cujuſcumque fervorem tuto compeſcit.

Puina experimentũ Cardani in phrenitidi.

Egregium eſt Cardani expertum, quod paratur ex illa lactarii ſpecie, quæ a noſtratibus *Puina* vocatur, cui admiſcetur vel omotribes, vel oxyrhodinum pro indicationis ratione. Hoc eodem tempore dandum eſt *ſoporiferum*, non adhuc tamen pharmacum phantaſticum. Soporiferum eſt *internum*, *& externum*. *Internum* erit laudanum daturæ dandum, amylum papaveris, laudanum opiatum. *Externum* eſt frontale ex unguento populeo, & alabaſtrino cum granis aliquot opii commiſtum. Singulare ſoporiferum externum pauciſſimis notum eſt hoc. In ſpongiis, quæ cynosbato, ſeu roſæ caninæ adnaſcuntur, cum jam maturuerint, vermes inveniuntur, quorum magno numero inter duos lapides compreſſo exibit liquor quidam, quem in vitrum colliges, & aſſervabis quamdiu volueris, nec enim corrumpitur. Et inunge tempora, & ſomnum induces. Hæc in cujuſcumque phrenitidis principio.

Soporiferũ externum.

Liquor ex vermibus cynosbati.

Sequitur curatio phrenitidis in augmento. Quæ fluxam potius, quam fluentem materiam reſpicit, non adhuc tamen impactam, a qua quæ caput vacuant, & derivant, indicantur; nec tamen quæ a capite revellunt præſidia excluduntur. Revellunt *viva animalia* eviſcerata, puta columbacea, pedum volis applicata: ſuo enim calore trahunt, revelluntque. In contumaci phrenitide hoc tempore *veſicantia* ſunt admittenda, ob rationes a Saxonia allatas. Etenim, ut in bilioſa, atrabilariaque phrenitide ſanguis, ut cauſſa coadjuvans peccat, ita bilis, vel ichor in ſanguinea; ideo veſicantibus non tantum humor ſanguineus fluens retrahitur, ſed ejus vehiculum maxime detrahitur. Fœmoribus vero revulſionis, & brachiis interceptionis, derivationiſque miſtæ cauſſa ſunt affigenda. Aſt derivantia ſunt caput vacuantia: & ſunt *frontis venæ ſectio*, *hirudines* pone aures, & *venarum narium*, quæ fit cum ſeris porcinis apertio, natura potiſſimum ad nares converſa. Practicantium quidam, ut Saxo, ſyncipiti *cucurbitulam* a Galeno prædicatam affigunt. Quorum ſententia non eſt approbanda; cum ea adhibeatur ad materiam infarctam, quæ tantum in ſtatu, ideo nec niſi in ſtatu cucurbitula eſt conveniens. Quemadmodum nec niſi eodem in tempore in pleuritide parti dolenti affigitur, ne forte, fluente adhuc in augmento humoris parte, major ad locum affectum per cucurbitulam ſequatur attractio. Hoc quoque tempore cum *digerentibus* miſta *repellentia* conveniunt; hæc ſane ob materiam adhuc fluentem, illa autem ob fluxam non impactam. Repellentibus ergo juxta humoris tum ideam, tum motum adhibendis miſcenda ſunt *chamomelum*, *pulegium*, *menta viridis*, *ſiſymbrium*. Non tamen viva animalia ſunt ſyncipiti admovenda, quæ neque in ſtatu.

Cucurbitulas ſyncipiti affigere in phrenitide augmento non probatur.

Clyſter non omittendus nenupharinus, vel violaceus.

Neque ob phreniticas excubias pilula de *cynogloſſa*, vel *laudanum opiatum* eſt deſerendum. Etiamſi mihi magis probetur *opii eſſentia* volatili chalcanti ſpiritu parata. Chalcanti enim ſpiritus volatilis multa operatur. Opii narcoſin corrigit, acida ſua qualitate moderata humoris motum cohibet, refrigeratque ſuaque volatilitate vim remedii ad cerebrum aurigatur. Qui quomodo hauriendus in Pharmacopæa rationali aperiam. Pharmacum phantaſticum affectionis phreniticæ vigorem ſupponit, qui in ſtatu.

Intentio in ſtatu phrenitidi.

Status illud eſt tempus, in quo ſummum eſt delirium, ægerque cœptis immanibus effertur fanaticus. Quare in hoc tempore confugiendum eſt ad *phantaſticum pharmacum*, cujus beneficio phantaſia ita afficiatur, ut æger Medico obediens efficiatur, & oppoſita affectio morboſæ pro virili introducatur. Quare, aut dandum eſt ſimplex, aut ſpecificandum congrua remedii materia tumultuoſum delirium e diametro oppugnante. *Specificabitur* ergo cum refrigerantibus, cum affectio ſit inflammatoria, ſicut maniaca eſt ignea, & melancholica eſt opaca. Hujuſmodi erunt ſucci nymphææ, lactucæ, ſerum, nitrum prunellæ, & id genus, ſub liquoris enim forma cum his miſceri ac propinari poterit, ut facilius aſſumatur. In hoc tempore *digerentia* laudantur, non ſimplicia tamen, & vehementia, qualia paſſim a Practicis uſurpantur, ſed cum repellentibus conjuncta, a vigente enim inflammatione impermiſta prohibentur. Hæc enim repellentium, ac

digeren-

digerentium in phrenitide recta adminiſtratio eſſe debet. Ut in principio *ſola repellentia*. In augmenro *repellentia ſimul & digerentia*. In ſtatu *digerentia & repellentia*. In declinatione ſola *digerentia* adminiſtrentur. Quare in ſtatu digerentia cum repellentibus ſunt admiſcenda, ita tamen ut digerentia repellentia ſuperent, ſicut in augmento hæc illa ſuperant. Cum oleo ergo *omphacino* vel potius cum *oxyrhodino anethinum* miſcebitur; vel ſiſymbrii, mentæ, & pulegii decoctum, aceto addito. Uſurpanda porro cucurbitula erit ſcarificata a Gal. 13. meth. *cap.* 21. propoſita ſyncipiti, non bregmati, appoſita; eſt enim ſynciput (Clariſſimi Septalii pace dixerim) non bregma, menyngum locus, ac venæ e duræ matris ſinu per futuram coronalem, & ſagittalem ad pericranion aſſurgunt. Si in morbi oblivioſi vigore urina ſupprimitur, diuretico frigido provocatur, ut cryſtallo ſalis dulcis, aut ſimili, & topico ex anagalide, & parietaria. Si convulſio a ſiccitate timeatur, ſpina oleo violaceo irrigetur, & dulci aqua tepida caput perfundatur, cauteque Medicus cum digerentibus agat, quorum intempeſtiva adminiſtratione non raro ſpaſmus hujuſmodi procuratur.

Synciput quid.

Vergente phrenitide cum eventu ſalubri ad declinationem, abſolutis digerentibus tunc temporis agendum eſt, capiti appoſitis *pullis Collumbaceis*, & *Faſianis*, non tamen juſquiami pulvere infrapoſitis, quod tamen reliquis temporibus eſt conveniens. Ubique materia eſt nimium impacta, ex *ſynapi*, *caſtoreo*, & *euphorbio* medicamentum eſt utile. Ut & *oleum ſuccini* ſyncipiti illitum, & *coronatum balſamum*. *Maſticatorio*, & *errhino* digeſtio eſt juvanda. Quod ſi rigor inordinatus in hoc tempore ingruat, vergente quippe ad ſuppurationem inflammatione, pepaſmus erit juvandus cum *emplaſtro lactis* addito altheæ, & reliquorum emollientium cremore, donec anacatharſeos ſignum per partem conferentem elucеſcat, quæ errhino, vel apoplegmatiſmo erit acceleranda. Alioqui ſtagnante in membranis pure æger occumbit: ut & cum in hecticam, vel lethargum phrenitis permutatur, cum effetis viribus. Victus ratio juxta quatuor tempora reſpondeat. Hæc de phrenitidis curatione quatenus ad ejus curationem magna, ac rara *dyſpnœa* per accidens curatur.

CAPUT III.

De propria curatione magna, & rara ſpirationis ex delirio maniaco.

MAgnam, ac raram *dyſpnœam* delirantium propriam non tantum ex delirio phrenitico, ſed etiam ex eo, quod mœrentium eſt proprium, in methodo fieri docuimus. Et hoc ſane cum & ſine febre Dealcis Uxoris exemplo demonſtravimus. Cui Galeni locum 3. de loc. aff. 7. pro confirmatione addere placet, in quo hæc: *Alter atra bilis ſuccus, qui praaſſata bile naſcitur ferina deliramenta inducit, modo ſine febre, modo cum febre*. Idem vero ſunt *ferinum*, & *atrabilarium* delirium. Et quod ferinum cum febre eſt duplex, cum & ſine mœrore. Quod ſine mœrore eſt ferinum phreniticum atrabilare, quod quidem neceſſario eſt cum furore, non neceſſario tamen cum mœrore; eſtque cum febre ſymptomatica. Sed quod cum mœrore eſt ferinum, non eſt neceſſario cum furore, nec eſt phreniticum, in quo febris eſt eſſentialis. Cujuſmodi Dealcis Uxor eſt conflictata, quam ex mœrore acutam febrem adortam eſſe Hippocrates recenſuit. Simili obſervavi ego Bononiæ Juvenem laboraſſe ex mœrore acuta febre oppreſſum, cum furtivo furore, qui inconſulto cultro, quo ejus Uxor anguriam ſecuerat, cor clanculum ſibi confodit, & obiit. Ferinum ergo delirium eſt quidem atrabilare, hoc tamen non neceſſario eſt cum mœrore conjunctum, ſi cum febre. Ad aliud diſcrimen quod ſine febre debacchatur. Ceterum non convertuntur quod mœrentium eſt proprium, & ferinum cum mœrore. Hoc enim, ut dictum eſt, neceſſario eſt atrabilare; ſed præter hoc datur & melancholicum, quod non ferinum eſt, ut Galenus docet loc. cit. Ut enim atrabilare, & melancholicum mœrore conveniunt, ita timore diſcrepant. Et ferinum cum mœrore, timoris loco, furorem; melancholicum vero pro furore timorem habet. Enimvero ſicut ferinum phreneticum ad phrenitidis curationem attinet: ita ferinum cum febre ex mœrore ad febris curationem curatur, utpote ſymptomaticum. Hoc igitur loco ſolum eſſentiale delirium cum mœrore, quod ſine febre, curatu offertur; prout ex eo magnam, ac raram ſpirationem cieri dictum eſt. Cujus curatio ut methodice inſtituatur, ipſius delirii *indicantia* ſunt examinanda, quæ quamquam in dubium a nullo revocentur, attamen difficultatibus non carent. Conveniunt omnes, quod ſicut mania nil aliud eſt, quam delirium ex ignea pendens affectione, ita ipſius utiles indicationes ſint, *curatoria* quidem, ut fervida cerebri intemperies refrigeretur: *prſervativa* vero, ut mordax ſuccus juxta ſui ſpeciem ac vitium corrigatur. Porro ab ignea affectione ſolum anodynum indicari voluit Capivacceus. Verum cum Medicus ſit Artifex, & ſcientificus ſenſatus, quippe qui ſenſu, & inductione utitur; propterea eorum exemplo, quæ in humano corpore ab extrinſecis pendere videt, maximam eorum, quæ intrinſecus operantur, cognitionem ſibi comparare debere videntur. Eſt autem compertum viris doctis, & expertis, quæ extrinſecus ad luſum propinantur omnigenam maniam cum riſu, temeritate, & ſtudio citra damni periculum afferentia citra ullum calorem, ac igneam cerebri impreſſionem delirium efficere. Sunt enim hæc omnia *mania* ſomnifica, & frigida, quæ plus paulo data dementare ait Porta in ſua Magia naturali. Unde Dioſcorides *Morion*, quod mandragoræ floris purpurei eſt genus, infatuare dixit. Quod de ſolatro furioſo a Dioſcoride oculato aperte patet. Cujus radicem ex vino inſolatam amico ſemel propinari vidi, qui poſt ejus hauſtum ita extra rationis liram emotus eſt, ut delirans ſe per feneſtram ejicere vi magna tentaverit, quem illico vomitus in rectam ſemitam deduxit citri ſucco, frigidæque potu excitatus.

Delirium ferinum duplex.

In dicationes delirii.

Solatri furioſi vires.

Vidi ſimiliter nucis metellæ ſemen ad certum pondus datum lætam efficere ſtultitiam cum riſu, & jucunda animi alienatione, ac liberalitate, ut qui ſumpſerit omnia libere concederet: quod delirium ei, quod cum riſu fieri dicitur, reſpondebat.

Nucis metellæ ſemé.

Pariter obſervavi datam ferri æruginem, quam alii martis crocum per ſimplicem aquam appellitant, ad certam doſin in vino infuſam cum eodem nucis metellæ ſemine hominem delirum ita efficere, ut omnia quæ poſſideret, libera manu concederet, occulta promulgaret, delicta fateretur, ac omnibus impoſitionibns obtemperaret.

Hac eadem læta ac ridibunda ſtultitia affici homines obſervavi poſt ſumptum ſemen, aut corticem hyoſciami Peruani ſub certa quantitate, qui in delicioſiſſimam ectaſin ſe raptos eſſe ſibi imaginabantur, ut & inter amœna viridaria, Angelos, amorumque dulcedines verſari animo volutarent.

Seminis aut corticis hyoſciami Peruani vires.

Et Venetiis Perſa doctiſſimus retulit, Indicos Satrapas eo uti cum croci tinctura, & ſaccharo, cum ſalebroſas animi curas demulcere volunt.

Ex adverſo vidi nigri hyoſciami ſemen certa doſi datum jurgioſam efficere ſtultitiam, ut qui id acceperint injuriis, & contumeliis aſtantes increparent, ac tali excandeſcentia furerent, quæ proportione ei, quæ cum temeritate, reſpondet ob bilis fervorem.

Hyoſciamũ nigrum.

Eandem quoque delirii ſpeciem nigrum magnetem cum urticæ ſeminibus, pinguedine Serpentis & ephemero, ſeu malo hermodactylo certa miſtione exhibitum efficere adnotavi, ut vir veluti bilioſa ebrietate lymphatus & contumelioſus fureret, ac effutiret.

Magnes niger deliriũ cauſſans.

Poſtremo delirium cum mœrore ferinum atrabilario dicto proportione reſpondens a ſemine ſolatri majoris factum vidi, quo perculſus homo cum mœrore delirabat, ſeque a Dæmonibus vexari, & a Serpentibus, ac Satellitibus urgeri opinabatur. Et tamen ut dixi, hæc ferina ſua potius frigiditate, quam caliditate, igneaque affectione, lymphare contingit. Cujus ſignum id clarum habetur quoniam ſolventes horum furorum criſes ſæpenumero per ſomnum promoventur. Quamobrem a ſimili ſtatuendum eſſe videtur, maniaca deliria ex interna cauſſa a nulla ignea pendere affectione, ſed potius ab alia. Quod ſi verum, alias eſſe debere curatrices indicationes, quam paſſim propoſitas, ut aſſeramus, neceſſum erit. Qui Hermeticorum placita tuentur, facile ſe ab hac difficultate extricarent, cum narcotica calida, & ſulphurea eſſe velint, ideo ignea ſua qualitate narcotica cerebrum in furorem maniacum excitare exiſtimarent. Et hoc modo de narcoticorum natura a Dogmaticis diſcrepantes, cum iiſdem circa maniæ quidditatem convenirent. Ipſe tamen, qui ne latum quidem unguem a Gal. doctrina recedo, ſecus ſolvendam fore difficultatem cenſeo. Etenim etiamſi eadem videatur eſſe ab utriſque cauſſis furorum forma, eorum tamen cauſſas diverſas judico, internas, & externas. Et profecto, qui ob maniaca pharmaca luſoria propinata furiunt, citra igneam impreſſionem in fervorem concitantur, non tamen qui ob cauſſam internam morbificam, hæc enim duntaxat affectione ignea maniam efficere valet. Quod ut demonſtrem, ad memoriam revoco, quæ de Metone Galenus ſcripſit 2. *de dyſpn. cap.* 10. ut & de 7. & 9. ægro poſt peſtem, quæque nos de iiſdem diximus in 3. parte *lib.* 4. Diximus enim, aliud eſſe delirium, quod fit cum morboſa hypoteſi, & aliud ſine, & hoc quidem non morboſum eſſe, fierique ad modum ebrii; ideo non eſſe veram deſipientiam, in qua tantum magna, ac rara fit reſpiratio, videamus ergo quomodo ex *polypoſia* ebrii delirent, quoniam & cauſſa conſtabit, ob quam ii, qui citra morboſam hypotheſin delirant, tam ab interna, quam ab externa cauſſa. Delirant ſane ebrii ob unicam capitis repletionem; ita enim Galenus de Metone loc. ci. *Verum ſic delirabat, velut ebrii ex capitis repletione contigit. Ob hoc autem vocem Hippocrates ſumpſit (delirabat,) ut oſtenderet ſimilitudinem ad ebrietatem ipſi factam ex capitis repletione.* Quicumque ergo delirant ob ſolam capitis repletionem, citra morboſam hypotheſin delirant. Ita furiavit Meton ob criticam per nares hæmorragiam, extemporaneo nempe delirio ad modum ebrii, quod ideo delirium

Semen ſolatri majoris.

Delirium a pharmaco luſorio, & cauſſa morbifica interna quomodo differat.

non

non fuit morboſum, quippe ſanguine capite gravato. Similiter qui ſeptimus & nonus poſt peſtem recenſitus, ideo nec Hippocrates ipſorum meminit reſpirationis, cujus ſtructura non niſi in vera deſipientia depravatur. Eodem igitur prorſus modo ex maniacis, ſolatris, & id genus aliis maniacum delirium creari puto, ſcilicet ad modum ebrii ob unicam capitis repletionem. Sunt enim narcotica hæc vaporoſa, & graveolentia admodum, ideo caput halitu vaporoſo opplentia delirium in ebrii morem, quod maniacum mentitur, efficiunt: & juxta temperamentorum, ac morum diverſitatem, necnon vaporum replentium diverſam ideam ac ſpeciem, diverſa quoque ſpectra ſenſui communi objiciunt, diverſa quoque deliriorum genera appareant. Hinc ipſorum

Inſomnia maniaca. potius *inſomnia maniaca*, quam deliria maniaca nuncupanda fore credo. Somniculoſos enim, ut ebrioſos, delirare eos puto, quibus narcotica hæc mania offeruntur; eorum more, qui dormientes noctivagantur, rixantur, ac furunt. Ex unica autem capitis repletione hos delirare patet, quia ex minori dictarum plantarum doſi ſomnus ſolum; ex paulo majori non ſolus ſomnus, ſed & per ſomnum furioſum adducitur delirium, utpote ex majori repletione narcotica, & viſorum varietate. Quo copioſiori vapore replente capitis, corporiſque inconcinno motu imminuto, ſolo ſuperſtite ſomno, mentita digeritur mania. Hinc experrecti pſeudomaniaci eorum quæ acta ſunt, minime recordantur. Ut nunc mihi in bajuli curatione accidit, cui ſchedacedon fractura crus cum magno vulnere eſt confractum. Cum enim ob violentam cruris fracti convulſionem de gangræna mihi magna eſſet ſuſpicio, reliquis irritis, aliquid de noſtro laudano ſine opio dedi, a cujus aſſumptione miti delirio dormiens deliravit, qui tamen oculos apertos habuit, ut etiam reſponderet, ac loqueretur: poſt diuturnum, blandiſſimumque ſomnum experrectus, convulſione non amplius ſæviente, ignorare ſe dixit, me Hippocratica faſcia, *aſcia* dicta, ipſius tibiam circumligaſſe, ita oblivioſus ut ſomniculoſus. At qui ſunt veri maniaci, non ſoporoſi, ſed vigiles admodum delirant, quibus nec per valida ſomnifera ſomnus conciliari poteſt; ideoque non ex ſola capitis repletione morboſa oritur mania. Et cum morboſa cietur ad ebrii modum, de qua Galenus 6. aph. 53. non ex capitis repletione, ſed ex nuda cerebri intemperie calida dependet. Ut propterea aliqua morboſa mania fiat quidem in morem ebriæ; ipſa tamen ebria non omnino ſit morboſa, ſive ex ſoporoſo, ſive ex ſapido oriatur potu. Et quæ fit ab intemperie, cum materia non pendet a materia, quatenus replet, ſed quatenus fervet, igneamque affectionis impreſſionem in cerebrum imprimit. Dices maniam ex narcotico aceto, & acidis quæ ſunt frigida,

Quare mania ab acidis ſolvatur. ſolvi. Reſpond. ſolvi ab aceti acritudine, ac tenuitate, non ab aciditate, ejus enim cauſſa fit, ut replens vapor frigidus, & craſſus attenuetur & reſolvatur; ita enim acetum ſomnum, & ſomnolentos expergefacit. Diverſæ igitur ſunt cauſſæ morbificæ maniæ, & non morboſæ. Et quæ ſunt morboſæ, indicationes habent

Dubium. principes a fervore, non a frigore. Sed cur in mania indicat ſola affectio ignea, & non inflammatoria, cum ex iiſdem ſpecie & qualitate humoribus mania, ut phre-

Solutio. nitis fiat? Non aliam aſſignabilem cauſſam cenſeo, niſi quia mania, ut phrenitis, non neceſſario fit ex minera in cerebro contenta, cum etiam a vapore, puta a verme ſpirato, fieri poſſit; ut præterito anno in ſene Aulico Mantuano viſum eſt, qui temeraria mania divexatus citra febrem, eodem excreto lumbrico ſanguine ſaturato, ſanitati eſt reſtitutus præter Medici curantis opinionem, quippe qui veſicantia adhibere volebat, & indignabundus ægre tulit, me contra lumbricum remedio exhibito, ægrum illico ſanaſſe. Sed & cum manicus humor ſubſidet in cerebro, fervet tantum & in venis continetur, ideo cerebrum ad igneam tantum naturam citra inflammationem efferum reddit. Ideo Arabes, & cum ipſis Mercatus eſt deceptus, qui phrenitidem abſque inflammatione fieri voluit, quoniam phrenitis a mania non diſtingueretur, ut in lib. de loc. in phrenitide affectis docuimus. Sed neque in vero furore febris efficitur, quia humor in cerebro non putret, ſed fervet, uriturque citra inflammationem, ita ut nec cerebri fervor cordi inuratur. Eſt autem maniacus furor iracundiæ ſimilis, quæ in corde accenditur, ſcilicet non febrilis; ideo Plutarchus de ira cohibenda maniaco iracundum comparat. Nec raro mania oritur ex cordis fervore, ut infra fuſius. Hæc duo igitur in mania indicant, *affectio ignea*, *& intemperies calida*. De priori quomodo mentem avertens ut curatorium indicet, de curationibus deliriorum in genere dictum eſt. At poſterius indicans refrigerantia, & narcoticum ſimplex indicat, ſi nuda ſit cerebri intemperies: compoſita vero, ſi compoſita ſit cum materia ipſa intemperies. Materiam porro indicantem *mordacem ſuccum* eſſe ajunt, quem triplicem fa-

Mordax ſuccus triplex. ciunt, *bilioſum*, *ſanguineum*, *atrabilarem*. Ego atrabilarem omnem eſſe reor, cum humor, niſi exuſtus maniam pariat, media enim uſtione igneus redditus igneam pro-

Delirium ferinum cũ fletu nõ detur. ducit affectionem. Quare *putredo*, ut recte ait Mercatus, ab humore maniaco ſemovenda eſt. Nec recte Capivacceus diſtinxit, atrabilarium ſuccum maniam producentem, aut putredine, aut exuſtione generari. Ut qui putredine, excandeſcentiam cum fletu, exuſtione vero eandem cum ad percutiendum proclivitate producat. Non enim datur delirium ferinum cum fletu, ut Capivacceus ſupponit, quod ex Galeno eſt tantum triceps, nempe cum *riſu*, cum *temeritate*, *& cum ſtudio*, ſive id maniacum, ſive ſit phreniticum. Ab atra quidem bile bilioſa fit delirium maniacum cum temeritate. A ſanguinea cum riſu. A melancholica cum ſtudio. Et hoc ſane non a bile, ut idem poſuit Capivacceus. Proclivitas vero ad percutiendum ex ſe non ſtatuit delirii ſpeciem, ſed quod cum ſtudio eſt ac temeritate, conſequitur. Quæ duo poſtrema nomen a more ſunt nacta, unum namque *lycaonem*, quod nunquam cicur eſt; alterum *cynanthropiam*, quod patens, appellant. Tertium quod cum riſu *ebrium* dici poterit. At quod cum fletu eſt, non ferinum eſt delirium, ſed melancholicum, in quod maniacum ſæpe migrat. In quo nec fletus fit ob putredinem (in melancholia enim nulla eſt putredo), ſed ob partium aquearum a terreis prægreſſo fervore maniaco expreſſionem. Humor ergo eſt atrabilarius diſtinguendus in bilioſum, ſanguineum, & melancholicum: non autem eo modo, quo Recentiores, ut nempe alius ſit humor bilioſus, alius ſanguineus, & alius atrabilaris. Unuſquilibet autem indicat juxta ſuam ſpeciem ac vitium in ſubſtantia, quantitate, qualitate, motu, & quiete. Ceterum humor non tantum indicat cum intemperie in mania eſſentiali, ſed etiam *ſpiritus*, *& vapor* in mania, quæ per conſenſum. Vapor profecto ſylveſtris, ſeu exhalatio ignea a minera humoroſa, vel verminoſa ſublimata, & cum animali ſpiritu in cerebri ſubſtantia conjuncta, hæc enim tum ſui, tum mineræ reſpectu, ex uſu indicat, quæ juxta ſpeciem ac vitium peculiarem poſtulat curationem. Spiritus quoque vitalis ob cordis fervorem tenebricoſus & ferinus redditus cerebro oblatus, ex quo animalis ejuſdem gignitur conditionis, præſidia exigit, quæ fervidam cordis incomplexionem retundunt. Scriptum enim in Arte Galenus reliquit; *cor nimis calidum furere*: & Avicena, ex cordis complexionis corruptione oriri maniam. Quare indicant in mania: *Affectio ignea*. *Intemperies calida*. *Humor atrabilaris*. *Vapor ſylveſtris igneus*. *Et ſpiritus vitalis ferinus*. Indicantia in mania.

Curatur illa mania, quæ criſin ſortitur, aut per ſolutionem, aut per abſceſſum. Solutione quidem, tum *hæmorrhagia* per nares, tum *alvi fluxu*, *& extaſi*. De maniæ ſolutione per *hæmorrhagiam* locutus eſt Hippocrates 6. aph. 6. Et Mercatus velut Hippocratem corripiens ait, hunc eventum verificari de ſola mania ſanguinea, non bilioſa, nec melancholica. Hi enim duo humores ſanguinis fræno detracto effreniores fiunt. Ego de omni mania humorali propoſitionem verificari exiſtimo. Una enim cum ſanguine per nares manante utraque bilis alimentaris exuſta immediata maniæ cauſſa expurgari, & deferveſcere poteſt. Quod ſi a bile & melancholia excrementitia mania naſcatur ſolutionem habet per *alvi fluxum*, non tamen per dyſenteriam ſalutarem, de quo Hippocrates 5. aph. 7. eſt intelligendus. Solvitur & mania per *extaſin*, hoc eſt, per mentis emotionem vehementiorem, quam & mentis alienationem vocant. Cum enim mentis emotio materiæ motum ſequatur, fit, ut ex vehementiori motu materia magis reſolvatur, ſic enim mens mota emota tandem quieſcit. Et hinc jure optimo indicationis pharmaci phantaſtici rationem ſumpſimus, quo mens ad oppoſitam extaſin diſtrahitur; eſt enim Medicus naturæ imitator. Sed & per *abſceſſum* criſin ſolet ſortiri, periculoſam tamen. Et eſt, quando mania in *hydropem* degenerat ex loc. cit. Hip. Quomodo autem mania in hydropem terminetur, non ita patet. Mercatus ait, maniam ſæpius in hydropem terminari, aut ex ſuppreſſa aliqua evacuatione, cujus humorem ad eam partem mittat natura, aut ex jecoris imbecillitate ob recurſum pravi humoris ad ipſum, qua occaſione aqua intercutem oritur. Gal. in Commento hydropem maniæ vult eſſe ſuccedaneum ob unicam materiæ maniæ tranſlationem: cujus ſententiam veram cenſeo. Qui enim fieri poteſt, ut ex ſuppreſſa vacuatione, puta hæmorrhoidum, hydrops ſequatur, cum ex eadem mania orta eſt? Quod ſi ſuppreſſæ vacuationis materia e cerebro ad jecur recurrit, jam non duæ, ſed una tamen ejus eſt cauſſa, nempe recurſus, ſeu tranſlatio. Et hæc ſane non ad hepar, ſed ad ventris cavitatem eſt referenda. Ob maniacum enim fervorem ichor gignitur, qui more hydropis ex acuto deponitur in inteſtinorum ſpatium citra jecoris imbecillitatem, quæ potius eſt ſubſequens, quam antecedens. Degenerat etiam mania ut plurimum in *melancholiam*, & aliquando in *fatuitatem*. At captu eſt difficile, quomodo in melancholiam mania degeneret, cum in ipſa humor exuratur melancholicus, nedum bilioſus, & ſanguineus, & ab exuſta materia melancholicus affectus oriri poſſe non videatur, ut Capivacceus *cap.* proprio ex Galeno ſupponere viſus. An ergo dabitur delirium melancholicum atrabilare non ferinum? Vel ipſamet bilis atra e melancholico ſucco exuſto orta in eundem ſpecie humorem melancholicum migrabit? Diceremus utrumque modum admittendum fore. Etenim maniacum delirium non fit, niſi cum bilis atra efferveſcit: & ideo tunc potiſſimum

Mania quomodo in hydropẽ terminatur.

Dubium.

Solutio.

tiſſimum oritur mania, quod ſanguis, vel bilis, vel humor melancholicus fervet. At cum facta eſt atra bilis exuſta, ceſſante empyreumate, exiſtens frigida, quippe acida, & tenebricoſa melancholicum delirium efficiet, quod quidem eſt atrabilare, non tamen ferinum, hoc eſt non furioſum. Ex incendio quoque ita poteſt materia exuri, ut in carbones, ac cineres finiatur, qui melancholici humoris magis, quam atrabilarii naturam redolebunt. Hoc enim modo abſurdum non eſt, atram bilem ex humoris melancholici incendio natam, incendio defervefacto, in eundem reſolvi. Ita videmus, cineres ſuo ſale exanimes redditos in caput mortuum degenerantes, quod proportione humori melancholico reſpondet, ſicut cinerum ſal ipſi atræ bili, ſal enim fixum fervet, & bullit, bilis atræ inſtar. Similiter a tartaro aciditate ſejuncta, fæx nigerrima nullius ſaporis ſidat, quæ melancholico humori proportione reſpondet, quemadmodum ejuſdem tartari aciditas atræ bili acidæ. Quare alia eſt fæx ſanguinis naturalis, & alia quæ præter naturam. Ex priori effervеſcente atra bilis gignitur. Poſterior ex atra bile defervefacta naſcitur; ex utraque vero melancholia oriri poteſt.

Prognoſis delirii.

Enimvero prognoſis, non ex eventu ſolum, ſed ex modo, & tempore etiam ſumitur, quæ ex majori vel minori delirii maniaci vehementia dependent. Temporibus ergo facilius curatur mania ebria, quæ aut a nuda intemperie, aut a ſanguine fit; ſimiliter quæ ex vapore, & polypoſia, ſeu temulenta ebrietate: & quæ reſpirationem non nacta eſt admodum oblivioſam. Quo enim minor eſt morboſa hypotheſis, eo curatur facilior & celerior eſt hujuſmodi affectus. Secus ſtatuendum, ſi mania ſit non tantum idiopathica, ſed fixa, & habitualis, quæ cognoſcitur, tum ex delirii reditu, tum quia per majorem exacerbationem non minuitur ſed augetur. Item quod cum ſtudio, & temeritate ſe prodit, periculoſius eſt delirium, & prolixius.

Curatio maniæ ebriæ.

Nunc ſingulæ maniæ curationes ſunt abſolvendæ, ſumpto exordio a curatione maniæ idiopathicæ. *In ebria* ergo, quæ ab atra bile ſanguinea, primario *venæ ſectio* convenit, quia in ea primario peccat materia ſanguinea. Et primo convenit vacuationis gratia, ſi adſit plenitudo. In plethora quidem ex utroque brachio, exiſtente plethorica ſyndrome, ut paremptoſis ſiſtatur vacuatione. In plenitudine vero potentiali ex uno tantum brachio. Ideo non eſt Mercatus laudandus, qui in hac utrumque ſecat cubitum, ingeminata ſanguinis miſſione, quia non facit in plethora. Quod ſi plenitudo maxime ex aſſueta aliqua evacuatione ſuppreſſa, puta hæmorrhoidum, menſium, narium, ſuccreverit; reſpectu hæmorrhoidum externis vaſculis *hirudines* adhibebuntur. Menſium vero, *tali vena* aperietur. Narium denique *cubiti vena* ſecabitur. Verum ſi ſangnis non copia, ſed motu tamen peccet, ſolius revulſionis cauſſam *crurales* venæ tundendæ erunt. Revulſionis porro miſtæ gratia *axillares*. Et ob ſolam derivationem ſcindenda erit vena *frontis*, *naſi*, *linguæ*. Denique ad materiam ſanguineam capiti impactam cucurbitula cum ſcarificatione ſyncipiti eſt affigenda. Ceterum a ſanguine exuſto, & in atram bilem mutato *pharmacum* indicatur, quod mite, ac blandum eſſe debet. Cujuſmodi ſunt quæ in phrenitidis curatione poſuimus. Præter quæ non modici eſt momenti *confectio Hamech* ſine ſcammonio, & colocintide confecta. Et *mel roſ. ſolutivum ex ſuccis*, ſi una cum atra bile ſanguinea crudus etiam humor in primis viis exiſtat. Et paratur hoc modo:

Mel roſarũ ſolutivum ex ſuccis.

Accipe ſucci roſarum, Endiviæ, Cicoriæ, Borraginis an. ℔. ii. Myrobalanorum omnium an. unc. ſ. Polypodii quercini unc. iv. Calami aromatici unc. i. Florum cordialium m. iii. Aniſorum, Cinnamomi an. unc. ſ. Infundantur in ſupradictis ſuccis, deinde bulliant in duplici vaſe ad conſumptionem mediet. Poſt refrigerationem coletur, & colato adde mellis albi ℔. v. & ſecundum legem fiat mel roſ. ex ſuccis, quod non infimum locum in Therapeuſi meretur. Confert mirum in modum *ſuccus pollypodii quercini* calore balnei digeſtus, & clarificatus ad uncias quatuor, vel quinque propinatus. Miſcetur cum utilitate epithymus cum polypodio ita:

Decoctio Epithymi cum polypodio.

Accipe epithymi, Polypodii an. unc. ſ. Paſſularum. Liquiritiæ an. drach. ii. Sem. citri num. viii. Decoquantur ex jure pulli, vel ſero lactis: & facta colat. adde ſyrupi roſ. ſolutivi unc. i. & ſ. pro potu. Et quia quilibet maniacus medicamentis quantum fieri poteſt, eſt decipiendus, propterea cum oleribus, maxime cum lactuca pro raro *acetum de polopodio* erit uſurpandum, quod ſic paratur.

Aniſum ſolutivum.

Recipe polypodii quercini recentis drach. x. Paſſularum unc. i. Aniſorum drach. i. Aceti optimi ℔. ii. Miſce, bulliant ad quartas, deinde adde. Foliorum ſennæ electæ drach. x. Florum, & fructuum cord. pug. I. Miſce, bulliant unica ebullitione, deinde maneant in infuſione, quouſque liquor refrigeretur.

Succedunt *alterantia refrigerantia* eadem fere quæ in phrenitide. Peculiaris potus eſt.

Potus in delirio.

Accipe aquæ nymphææ. Bugloſſæ an. unc. iv. Syrupi de nymph. de bugloſſa ana unc. i. Sacchari prunellæ drach. i. Miſce pro potu. Refrigerant etiam *narcotica* & ebullientis ſanguinis fervorem compeſcunt, ſævaſque infrænant vigilias. Quare aliquid dandum eſt de laudano daturæ, aut guttæ aliquot ſpiritus lolii in aqua lactucæ vel endiviæ, quo nullum eſt præſtantius, ac tutius. Vel loco anodyni narcotici dandum eſt *pharmacum phantaſticum* ad ecſtaſin promovendam, quod & vigilias ſedat. Et poteſt ſpecificari ad majorem lætitiam cum lætificanti Galeni, aut cum aliquot granis *ſalis opii*; hoc enim, quod mirum & verum eſt, exultare facit abſque ulla vi narcotica. Et ſi extrinſecis agere cupias laudo hoc *frontale epithema*.

Epithema frontale.

Recipe aquæ ſolani. Lactucæ an. unc. ii. Aceti roſati unc. ſ. Laudani opiati ſcrup. i. Camphoræ gran. vi. Miſce, cum duplicatis linteis fronti admoveatur.

Linimentũ ad ſomnum

Ad conciliandum ſomnum laudo quoque ſequens *linimentum* naribus admovendum.

Accipe unguenti populeonis drach. i. Eſſentiæ opii gr. iii. Miſce. Vel Recipe olei nucis moſcatæ per expreſſionem parati ſcrup. i. Laudani opiati ſcrup. ſ. miſce.

Brachia quoque & crura in eundem finem poterunt lavari ſequenti *decocto*.

Balneum ad ſomnum.

Recipe florum nymphææ, Roſarum, Foliorum vitum, Salicis q. v. Capitum papaveris albi, & ſeminum lactucæ ad libitum pro decocto. Et quia in ſanguinis bullitione generantur *ichores*, ideo ſi opus ſit, poterunt determinato pharmaco educi. Avicenna ad hunc ſcopum reſpiciens *diuretica* propoſuit, quæ niſi in morbi declinatione, ſuſpecta eſſe videntur ob eorum caliditatem, & ſiccitatem. Ego magis laudo *hydragogum mochlicum*, cujuſmodi eſt *conſerva pomorum redolentium*, quæ ſic paratur.

Conſerva pomorum redolentiũ.

Recipe polypodii quercini recentis unc. iii. Foliorum ſennæ el. unc. iv. Vini albi odorati lib. 5. Aniſorum drach. ii. miſce. Bulliant pluſquam ad mediet. poſt maneant in infuſione per noctem. Deinde accipe colati, & expreſſi ℔. i. ſ. Pulpæ pomorum apiorum, Sacchari fini an. ℔. i. Miſce, bulliant ad conſiſtentiam, & in fine adde. Pulveris mechiocan elec. drach. xvi. Cinnamomi el. drach. iii. Fiat conſ. Doſ. ab unc. ſ. ad i. ſ. Hoc tempore *cordialia* laudantur, quæ ſint *organi frigidi* externa, & interna. Pro interno

Accipe ſuccorum concretorum acetoſæ, Endiviæ ſylveſtris, Radicum quinquefolii ana unc. i. Limaturæ auri ſcrup. ii. (vel ejus loco Margaritæ auriferæ noſtræ deſcriptionis ſcrup. i.) Camphoræ drach. i. Serici crudi drach. i. Sem. citri mundat. drach. ſ. Conſ. ex floribus endiviæ ſylveſtris. Roſarum communium ana unc. i. Miſce, cum ſyrupo de pomis fiat opiata cordialis. Doſis drach. i.

Opiata cordialis.

Tandem ad diſcutiendum, quod eſt exuſtum, proponuntur *diaphoretica*, quæ tum manifeſtis, tum occultis agunt qualitatibus. Inter ea, quæ agunt manifeſta potentia principem locum obtinet *balneum aquæ dulcis* temperatum, a quo Alexander totum *hydrolæo* inungit. Quæ ſecretis agunt viribus ex auro, ac ſtibio ſunt petenda, aurum enim ſanguinem reſpicit, quem clarificat, depuratque: antimonium quoque ut aurum perficit, & ab argento ſeparat, & a quacunque impuritate: ita ſanguinem retenta qualitate pollutum mundat, & cæmentat.

Aurum & antimoniũ purificant ſanguinem.

Inter aurifera præſidia chymice parata laudo *aurum potabile* cum inſipido menſtruo ex lapide lazuli abſtracto paratum ex aqua borraginis, lactucæ & ſimilium ad guttas datum. *Flos auri* quoque ex conſerva borraginis mihi valde probatur: quæ omnia in propria pharmacopœa detegam. *Antimonium quoque diaphoreticum* ſolari calcinatione paratum ſine igne & aquis fortibus, non infimum habet locum in hujuſmodi curatione ad pauca grana.

Succedit curatio maniæ ab atrabile bilioſa. In qua caute eſt procedendum cum venæ ſectione, ne, ſanguine vacuato, bilis fervor augeatnr. *Veſicantia* potius convenire videntur, & id genus revellentia. A principio quoque licet uti *purganti*, quia materia morbifica eſt vehemens, & maniacus bile lymphatus poſt primos dies medicamenta reſpuit. Datur *rhabarbarum*, *& diacrydium*. Rhabarbarum ita ſpecificatur.

Potus purgĩs ex rhabarbaro.

Recipe Rhab. drach. ii. Sennæ drach. iii. Paſſularum unc. ſ. Decocti thamarindorum, & acetoſæ q. ſ. fiat infuſio. Adde expreſſo ſyrupi roſ. ſol. unc. iii. pro potu.

Neque hoc loco publicæ utilitatis cauſſa occultandus eſt modus pro auferendo ingrato ſapore Sennæ, & rhabarbari, quo Medicus vaſrum maniacum eludere poterit. Accipe igitur ſennæ, & rhabarbari ana drach. i.

Infuſio rhabarbari, & ſenæ grati ſaporis.

Has infunde in quatuor uncias juris primi pulli, vel alterius liquoris convenientis cum ſuis corrigentibus, & cum decem, aut duodecim granis ſalis tartari, vel ſcrup. ii. olei ejus mercurialis, ſcilicet per deliquium facti: deinde cola, & exprime per linteum, quantum exprimi poteſt. In qua expreſſione ſolve ſacchari fini unc. i. & ita habebis infuſionem ſennæ, & rhabarbari minime ingratam, & plus acceptam, quam ſi purgantia fuiſſent infuſa in ſucco citri, quæ & magis purgabit; tartarum enim duo præſtat, extrahit vim purgantem, & ſaporem immutat: & non ſolum alienos ſapores, ſed & proprium inſulſum reddit, qui ex propria natura eſt acidus, ſicut guſtare accidit in tartaro, quem

tartari-

tartarizatum, ad vitriolati diſcrimen appello. Quod ſi quis noverit loco communis olei tartari ſumere liquorem oleoſum ex reſolutione ipſius camphoræ provenientem, ille etiam ſciet ingratos purgantium ſapores melius corrigere, ac dulcorare. Datur & *diacrydium* ex cydoniato, ut æger decipiatur, vel ex gelatina. Occluditur etiam ſcammonii reſina cum ſaccharo in amigdala. Magnæ quoque utilitatis eſt *electuarium de pſyllio*.

Alterantia in mania.

Alterantia porro refrigerantia magis ac humectantia eſſe debent in hac ſpecie maniæ, quam in ebria a ſanguine; ideo conveniunt quæ in bilioſa phrenitide propoſuimus: immo *& frigida potus agoniſticus*, qui in phrenitide ob inflammationem non convenit. Pluvialem aquam proponit Mercatus, quippe magis concoctam. Nos vero *Criſtallum minerale* non communi modo, ſed philoſophico paratum cum aqua potabili miſcemus, & propinamus, Philoſophica enim nitri præparatio in eo eſt ſita, ut nitrum a ſale ſegregetur, & pars frigida a calida dividatur: quæ diviſio quomodo facienda, alibi aperiam. Huc ſpectant *narcotica*, quæ ut alterantia, & ſomnifica conveniunt, major enim hujus affectus curatio in ſomno conciliando eſt ſita. Proponitur *Philonium Romanum* quod quidem laudo, ſed maniacus bilioſus vix illud ſumere cogitur. Quare fraudulentum maniacum omni ingenio fraudare Medicus adniti debet. Quod facile præſtabit, ſi cum cibo, vel potu miſceat albi papaveris, vel lolii *amylum*, aut ejus ſpiritum. Pariter ſi ad ecſtaſim promovendam *phantaſticum pharmacum* cum potu miſceat refrigeranti, aucta tamen & imminuta pauliſper ipſius doſi pro vigiliæ, furoris, & ægri temperiei bilioſæ ratione, & proportione.

Balneum in mania.

Ad *balneum* quoque, ceu ad ſacram anchoram, ex aqua potabili paratum eſt confugiendum, quod ut majorem alterandi vim obtineat, excoqui in eo poterunt nymphææ folia, papaverum capita, violæ, borrago, bugloſſa, ſalicis folia, & hujuſmodi. Et caput eodem perfundi poterit, maxime cum animalium parvorum extremitatibus, & pſyllio alterato. Quinimmo eodem tempore, quo toti balneum admovetur, confert admodum ſuper abraſum ſynciput inſtillare *lac caprinum* ex capræ uberibus mulctum, ut ex accliviori ſitu lac quod exprimitur, ad ſtillicidii modum cadat, ſuoque motu non tantum humectet, refrigeretque, verum etiam aliquid de impacto bile diſcutiat. Fervidiori epati *epithemata* refrigerantia admovenda ſunt & roborantia. Ita & cordi accenſo.

Cordialia organi frigidi.

Nec *cardiaca* organi frigidi ſunt omittenda. Cujuſmodi ſunt *electuarium de gemmis*, *Diamargariton frigidum*, & id genus reliqua cum conſervis cordialibus refrigerantibus permiſta. Nobis in uſu ſunt *Trochiſci gemmati*, quorum doſis eſt uſque ad grana x. & parantur hoc modo.

Trochiſci gemmati.

Accipe quinque gemmarum uſualium præparatarum an. drach. i. Cornu rinocerotis drach. ſ. Specierum diamargariti frigidi ſcrup. duos. Foliorum auri num. iiii. Reducantur omnia in pulverem, & cum *gummate cervino* ex cornubus ſcilicet cervi extracto formentur trochiſci ſigillandi, & inaurandi.

Electuariũ cerebrale.

A proprietate convenit *Electuarium celebrale* ita paratum.

Accipe Cerebrorum paſſerum num. 50. Cerebri vituli loti, & in furno exſiccati unc. una. Specierum Diamargariti frigidi. Electuarii de gemmis ana drach. ii. Dum ſyrupo de pomis, & de borragine fiat electuarium. Doſis drach. i.

Diuretica, furore inclinante, ad ichores expurgandos conveniunt, ut *& hydragoga* exuſtionem ſimul reſpicientia, qualis eſt *conſerva pomorum*, *& ſyrupus de pomis ſolutivus*, qui paratur.

Syrupus de pomis ſolutivus.

Accipe Mechoacæ cl. Polypodii contuſi. Turbit. Sennæ el. an. drach. ii. Cinnamomi ſcrup. i. Florum cordialium p. i. Infundantur in libris tribus ſucci pomorum redolentium per 24. horas in fimo, vel balneo. Deinde facta levi ebullitione lento igne, coletur, poſtmodum addatur ſacchari albi clarificati q. ſ. pro ſyrupo. Doſ. lib. ſ.

Sequitur curatio maniæ atrabilariæ melancholicæ, in qua *ſectio venæ* convenit ſubſiſtente melancholici humoris plenitudine in toto. Et *apertio hæmorroidum interiorum*, tum ut naturalium viſcerum cacochymia melancholica depleatur, tum ut a capite revulſio celebratur. *Purgantia* valida conveniunt, cum ſit maxima vehementia, *mochlica* nimirum ex elleboro nigro, ſtybio, & lapide lazuli petita. Ex *elleboro nigro* variæ remediorum formulæ parantur, quas hoc in loco ponere decrevi pro vario delectu. *Sirupus ellebori* ſic paratur.

Syrupus ellebori.

Accipe corticum radicum ellebori nigri unc. ii. Sem. aniſi. Fœniculi an. unc. ſ. Seminum citri drach. i. Foliorum bugloſſæ. Borraginis an. p. i. Infuſionis roſarum lib. iiii. Omnia bulliant ad tertias, & cum libris duabus ſacchari fiat. S. A. ſyrupus. Hujus accipe unc. ii. & ſ. Decocti fumariæ, bugloſſæ q. ſ. pro potu. Vel Recipe ſyrupi ellebori unc. i. ſ. Confectionis Hamech. drac. iii. Decoctionis borraginis, bugloſſæ q. ſ. pro potu.

Helleborus niger in ſubſtantia datur uſque ad drac. i. Miſcetur hoc modo.

Pilulæ ex elleboro nigro.

Accipe corticum ellebori nigri ſcrup. ii. Pilul. alephanginarum ſcrup. iiii. Cum ſyrupo fumariæ ſ. p. num. v. & aurentur. Sub forma potus.

Potus ex elleboro.

Recipe Foliorum cichorii. Fumariæ an. m. ſ. Sem. citri drach. i. Corticum ellebori nigri drach. i. ſ. Fiat decoctio S. A. & facta colatura, adde Confectionis Hamech. drach. ii. ſ. Syrupi roſati ſolutivi unc. ii. ſ. pro potu.

Extractus ellebori.

Ellebori extractus variis modis paratur. Omnium optimus eſt, qui procedit per ſpiritum chalcanti ſuo phlegmate dilutum, hoc namque tinctura ex ellebori nigri radicibus ad ſaturitatem extrahitur: quod tinctum eſt balneo revocatur ad conſiſtentiam extracti; cujus ſcrup. plus operatur quam drach. & tutius, quam alio modo; quia chalcanti ſpiritus maxime vim deleteriam ellebori corrigit; & ejuſdem phlegma ſua frigiditate, & humiditate caliditatem, & ſiccitatem ellebori caſtigat.

Admirandæ virtutis eſt ſequens *extractus*.

Alius.

Accipe radicum ellebori nigri menſe Octobris collectarum Luna in ſigno Libræ exiſtente, eaque decreſcente q. v. Abluantur optime aqua communi, poſtea ponantur in ſufficienti quantitate aceti fortis per 12. horas. Mox ſiccentur, inde groſſo modo contundantur, & in urinali vitreo imponantur, quibus ſuper affundatur ſerum caprinum deſtillatum ad eminentiam, aut ſuccus pomorum apiorum depuratus; fiatque maceratio per triduum in balneo tepido. Abſoluta fermentatione fiat colatura, & per torcular expreſſio. Super fæcibus novum ſerum, vel ſuccus affundatur, effundatur, exprimatur; ut ſupra, donec tota tinctura fuerit extracta. Hæc autem diligenter collecta calore balnei eſt evaporanda; in qua lenta evaporatione id maxime eſt obſervandum, ut fiat ſegregatio puri ab impuro, donec in fundo nil ſubſideat, & eo uſque liquor eſt evaporandus, donec in ſyrupi conſiſtentiam inſpiſſetur. Cujus inſpiſſati liquoris lib. 1. eſt ſumenda, eique chalcantini ſpiritus drachma media eſt miſcenda, & ad ignem lenem ulterior coctio inſtituenda; in cujus fine addenda hæc ſunt.

Tincturæ croci unc. ſ. Ambræ ſcrup. ſ. Margaritarum præparat. Corall. rub. præp. Cornu cervi uſti præparati. Tincturæ ſantalorum rubeorum an. drach. ſ. miſce. Ex fæcibus ſal petreum eliciatur, & cum extracto miſceatur. Doſ. a ſcrup. i. uſque ad drach. i.

Sed qua methodo *extremi ſapores* ſint conjungendi, amarum nempe, ac dulce pro vero extracto elleborino parando, necnon gemmarum tincturis, vel magiſteriis ſpecificando, alibi aperiemus.

Panis elleborinus.

Quod ſi maniacus inobſequens unum ex his ſumere nolit, aſtu eſt decipiendus. Facile autem decipietur, ſi *pinſitum elleborum* cum pane Medicus apponi juſſerit, ita ut panis ellebori drachmam ſingula vice capiat.

Ceterum cum *ſtibio* facilius eſt ægri verſutiam eludere; tum quia nullius eſt ingrati ſaporis; tum quia in modica quantitate datur, tam in ſubſtantia, quam in potu. Si ergo intentio, & indicatio ſit per utramque purgare partem, dabitur *Antimonium ementicum*, cujuſmodi eſt *metallorum crocus* optime rectificatus, *calx ſtibii*, & id genus alia. Verum ſi vomitus ſuſpectus habeatur, quippe qui tum ab ægri conſtitutione, tum a nocua in ipſum caput evaporatione prohibeatur, ſubſtituendum erit ſtibium per inferiora ſolummodo purgans, quale eſt *Antimonii magiſterium*, *crocus* ſublimatione paratus, *flores* communes albi ſale decrepitato cæmentati, *mercurius vitæ* prunellæ ſale ſemifixus redditus, *& pulvis ſtellatus*. Quorum genuinæ deſcriptiones aderunt in Pharmacopœa de rationali remediorum chymicorum præparatione, indicatione, & uſu. Præter hæc eſt *& lapis lazuli*, cujus uſus ſingularis eſt in curatione hujus maniæ, quem hoc in loco ſumma cum ratione Mercatus comprobat. Quam vero furioſus pilulas ex eo confectas renuit, ideo mihi in hoc caſu conſultum eſt ut *tinctura* lapis lazuli coloris cæleſtis, & odoris violacei; hæc enim purgat ſimul humorem ſibi cognatum, eſtque tum cordialis, tum cephalica. Immo ex hujus tinctura ſoleo ego *confectionem alchermes* vere cæleſtem parare; cujus ſcrupulus plus operatur in corde, cerebroque roborando, & exhilarando, quam integra drachma alterius communi modo paratæ.

Alterantia porro in hac mania humidiora eſſe debent, & minus frigida. *Narcotica* pauciora, & calidiora. *Phantaſticum pharmacum* lætificans Galeni eſt ſpecificandum ad ecſtaſin. Pro ſpecifico ad hanc maniæ ſpeciem aliqui pro ſecreto habent hanc *corallorum tincturam*.

Tinctura corallorum.

Accipe ſacchari candi, & corallorum pulverizatorum anaticam partem. Impone retortæ terræ, appoſitoque recipiente, & juncturis probe clauſis igne primum lento adhibito, poſt paulatim uſque ad extremum gradum adaucto, diſtillationem inſtitue. Et obtinebis tincturam præparatam. Doſ. gr. 16. præmiſſis lenientibus & præexhibito flore, ſeu tinctura lapidis lazuli ad gran. xii. cum ſcrup. uno tartari vitriolati.

Mercatus in habituali mania melancholica *uſtiones* prohibet, fortaſſis ob igneam capitis affectionem; nos vero, ſumpta indicatione a vehementia reſiſtentiæ materiæ morbificæ, & uſtiones, *& terebrationem* admittimus. Hæc de curatione omnis maniæ ſpeciei, cui ſingulæ congrua victus ratio reſpondere debet.

Ex hac arguere quis poterit, qualis curatio conveniat ei maniæ idiopathicæ, quæ ex nuda cerebri intemperie; Qui enim eam novit, quæ compoſitæ eſt conveniens, una etiam agnovit, quæ ſimplici congruit.

Mania ex vapore ſylveſtri.

Enimvero præpoſitæ annectenda ea eſt, quæ ſympathicam maniam percipit *ex vapore ſylveſtri*, *& viroli ſpiritu ferino*. Maxime autem quæ ex vapore. Etenim quæ ex cordis furore, ſeu fervore naſcitur, communem habet curationem cum ea, quæ ex humorum effervescentia dependet. At quæ ex vapore, peculiarem exigit curationem per ea, quæ vaporis mineram averuncant. Et cum vapor potiſſimum ex verminoſa minera exhalare ſoleat; idcirco ad hujus ſcopum dirigenda ſunt remediorum ſpicula. Sed præmittere neceſſarium puto hujus maniæ morem, & generationis modum, qui ad curationem abſque errore Medicum manuducat. Solet ergo mania ex verme primum lateſcere, tandem proſilire. Ipſo namque in cerebrum evaporante vapore, idque replente, æger prius comatoſus & aphnus redditur. Poſt eodem ex ſtatione in cerebro igneam effervesſcentiam concipiente, maniacus efficitur & effertur: ita ex comate vigilia, ex aphonia deſipientia naſcitur. Antequam vero mania detegatur, comatoſum affectum ex verme pendere cognoſcitur, quia ſi ventriculi regio manu exploretur, dolore ex tactu ea in parte, cui vermis, ejuſque minera hæret oborto, æger clamat, qui manu laxata rurſus obtumeſcit. Et hæc ex verme fiunt, modo ea deſint, quæ latentem illius partis inflammationem indigitant. Hoc ergo cognito ad ea præſidia confugere expedit, quæ vermem enecant, ejuſque mineram eliminant. Hæc varia. Sunt potiora mihi familiaria *ſyrupus de hyperico*, *phlegma chalcanti* ad cochleare unum datum, *pluma Mercurii*, *crocus chalcanti*, *& Mercurius dulcis* ex Mercurio Lunæ, vel Solis, non communi modo, ſed peculiari, & vere philoſophico exaltatus. Quorum omnium methodum claram indicabo in Pharmacopœa. At de curatione maniæ hæc ſatis, quatenus ex ejus curatione per accidens magna, & rara curatur ſpiratio, cujus cauſſa propria mens mota eſt, ut in methodo.

Mania ex vapore quomodo fiat.

CAPUT IV.

De curatione magna, & rara reſpirationis ex delirio melancholico.

EX melancholico quoque delirio, quod & ipſum mœrentium eſt unum, ob mentis alienationem ad curas magnam, ac raram formari reſpirationem, in methodo oſtenſum eſt. Quare & hujus curatio hoc loco reliquis eſt addenda, quæ thoraci eatenus debetur, quatenus melancholica mentis motio hujus dyſpnœæ cauſſa eſt propria. Ut autem hujuſmodi curatio recte inſtituatur, e propria ſecundum vehementiam abſolutam indicantium penu eſt depromenda. Quæ ergo indicant in delirio melancholico ex communi ſententia, mihi quoquo pacto ſuſpecta eſſe videntur, utrum *morbus*, vel *cauſſa*. An utrumque & quotum; curatorium nempe, & præſervatorium? & cum propria melancholiæ indicantia quæruntur, ea ſane, quæ in capite ſubſiſtunt quæruntur; eſt enim melancholia propria capitis affectio. Recentiorum ergo increbuit, invaluitque opinio, in qualibet melancholia, cum ab externa, tum ab interna cauſſa, ſolam ex uſu indicationem ex cauſſa ſumi, nullam a morbo, quam tuetur Capivacceus, & patrocinatur hoc ratiocinio. Si enim ex morbo, ſeu ex læſa facultate melancholia fieret, facultas aut impediretur, aut labefactaretur. Non poteſt facultas in melancholia impediri, quoniam cerebrum ut organicum afficeretur, quod negat Galenus 3. de locis affectis 7. Nec poteſt intemperie labefactari, quia aut calida eſſet, aut frigida. Non calida, fieret enim delirium maniacum. Non frigida, quoniam imminuta, vel reſoluta potentiæ principis functione, amentia naſceretur, vel fatuitas, non melancholia. Quod ſi intemperies cum materia conjungatur, jam non ab intemperie, ſed a materia actio corrumperetur, ſicut ab acri humore frigidi ventriculi chylificatio depravatur, quæ ab intemperie tantum imminuitur, vel aufertur. Et Galeni locum citatum, in quo ait cerebrum melancholico delirio vexatum ut ſimilare affici, dilucidare adnititur, dicens, affici ut ſimilare a materia, non ab intemperie. Primo quatenus materia ſimilarem cerebri ſubſtantiam, & non ventriculos ingreditur. Secundo, ut vi præexiſtentis caliditatis materia gignitur melancholica, ab hac enim, & non ab ipſa intemperie, imaginationis, ut & rationis actio corrumpitur. Tertio quia frigida cerebri intemperies, aut eſt antecedens, aut ſubſequens. Si antecedens, hæc melancholiam non alia parit ratione, niſi ut in conſenſum cor trahat, cujus cauſſa materia gignitur melancholica. Si ſubſequens, ergo a materia, quæ melancholiam peperit, dependet. Et ſane affectio tenebricoſa, tenebricoſum phantaſma, & ſylveſtris ſpecus, quæ ſunt claſſicæ hujus delirii cauſſæ, nullam morbi induunt formam. Quamobrem ut ſolius cauſſæ melancholicum ſymptoma eſſe putant: ita a ſola cauſſa, & non a morbo indicationem ſumi debere toto contendunt ingenii nixu. Ego autem etiam a morbo, nedum a cauſſa curationem fore eliciendam exiſtimo. Melancholiam enim etiam a morbo pendere probo ex allegato 3. de locis affectis 7. quem perperam Capivacceus expoſuit; ex cujus tamen germana interpretatione tota veritas derivatur. Videtur enim maxima Galeni eodem in loco contradictio, quippe qui loci affecti in morbo comitiali ab humore melancholico, & ipſa melancholia diverſitatem aſſignans, inquit, ex humore melancholico, ut ex pituitoſo, comitialem morbum tunc produci, quando ſuccus melancholicus *in meatibus ventriculorum* cerebri retinetur. *Ubi vero in cerebri corpore abundant*, melancholiam. Cui tamen determinationi paulo infra contrariari viſus eſt, ſtatuens, tunc morbum fieri comitialem, cum humor melancholicus *in cerebri corpus repetit: ſi vero in mentem, melancholiam*. Ceterum reſponſio ex eodem Galeno ibidem hauritur ſcribente: *Igitur craſſi humores, qui in cerebri corpore abundant, interdum ei, ut inſtrumentali, interdum ut ſimilari parti nocent. Cum enim meatus obſtruunt, ut inſtrumentali, cum vero temperamentum alteratur, ut ſimilari*. Quare cum dixit primum melancholiam fieri, cum humor melancholicus in cerebri corpore abundat, cerebri corpus & ſubſtantiam, non quatenus inſtrumentalem, ſed ut ſimilarem ratione temperamenti uſurpat. Cum autem ſubjungit, comitialem morbum ſuſcitari, cum humor melancholicus in cerebri corpore abundat, corpus cerebri, ut diſſimilare ratione meatuum aſſumit. Non ergo alia de cauſſa fit melancholia ex Galeno, niſi cum ſubſtantiæ medullaris cerebri temperamentum alteratur: non alteratur vero temperamentum niſi ab intemperie.

An in omni melancholia ex cauſſa ſola indicatio ſumatur.

Indicatio in melācholia a morbo.

Hinc patet, Capivacceum præallegatum locum ſuo loco non recte allegaſſe. Primo cum dixit, materiam melancholicam ſimilarem cerebri ſubſtantiam ingredi: non enim ſubſtantiam ut ſimilarem, ſed ut organicam ingreditur ob meatus quos replet. Secundo cum ait; affici intemperie calida humoris melancholici cauſſa, a qua melancholia. Etenim conſpicue ex Galeno patet, materiam melancholicam non efficere melancholiam, niſi quatenus cerebri temperiem immutat, quæ non eſt calida antecedens, & efficiens, ſed frigida, conſectaria, & formalis. Et cum ſciſcitatur ex ſe, an intemperies hæc frigida ſit, aut antecedens, aut ſubſequens, hoc eſt ante, vel poſt delirium? Dicendum adeſſe, cum adeſt delirium. Et eſſe tum ante, tum poſt. Ante quidem melancholiam, cum ex ſola frigida intemperie animalis ſpiritus ſecundum propriam ſubſtantiam opacus in cerebro gignitur, quod non eſt negandum, ut infra dilucidabo: & hoc modo ante delirium eſt intemperies. Poſt vero, cum ea eſt materiæ melancholicæ ſoboles; eſt enim hoc pacto poſt materiam melancholicam, non tamen poſt delirium melancholicum. Et cum affirmat Capivacceus, intemperiem cerebri frigidam amentiam, vel fatuitatem potius, quam melancholiam producere. Dico, eſſe ſane verum de frigida intemperie in habitu, non tamen de inæquali, & in fieri, a qua melancholia. Ulterius cum ait, frigidam intemperiem actionem remittere, vel perdere, non corrumpere, verum eſſe reſpondeo de intemperie, quæ agit refrigerando: verum intemperies cerebri melancholica non refrigerando, ſed obtenebrando melancholiam producit, cum & ſine materia, & hac ratione principis facultatis functionem corrumpit. Et reapſe Capivaccei ſimilitudo claudicat, cum una ex parte intemperiem cerebri frigidam cum materia frigida, nempe melancholica, uſurpat; & ex alia intemperiem frigidam ventriculi cum materia calida. Accidit enim ſoli cerebro, necnon melancholico affectui, & materiam frigidam, & frigidam intemperiem actionem depravare, ut dictum eſt. Porro inſtabis. Si melancholia ſemper ex cerebri intemperie oritur, ergo etiam ſemper ob læſam facultatem, nunquam per ſolum errorem externum orietur. Reſpondeo ex mente Galeni, melancholiam ſemper fieri cerebro affecto, utpote membro ſimilari, ejuſque vitiato temperamento, quod profecto niſi ab intemperie vitiari non poteſt. Pro cujus germana cognitione ſciendum, cerebri intemperiem melancholiæ effectricem eſſe duplicem. Alia enim eſt, quæ refertur ad primas qualitates; & alia quæ ad ſecundas. *Intemperies primarum qualitatum* eſt frigida, & eſt morbus, qui melancholiam parit. Et hanc ſane, non quatenus refrigerat, ſed quatenus opacat. Hoc eſt quatenus partes luminoſas, & diaphanas a vitali ſpiritu puro exprimit, & animalem ſpiritum opacum & ſylvoſum producit. Hoc enim quod Capivacceus negat, omnino eſt admittendum. Ejus enim deceptio eſt, quia vitalis ſpiritus non eſt *inviſibilis*, ut ille ſupponit. Eſt namque hic Eraſiſtrati error, quem Galenus in libello, *an ſanguis*, *&c. cap.* 4. *&* 11. eliminavit. His enim in locis determinavit, vitalem ſpiritum nec vaporem, nec aerem, nec ſpiritum, nec æthera eſſe, ſed ſanguinem vaporoſum, qui ex arteriis inſenſibiliter vacuari non poteſt, ut Eraſiſtrati ſectores opinabantur. Quod etiam ſanxit 6. de v. p. 17. ſtatuens vitalem ſpiritum nil eſſe aliud, quam ſanguinem purum, cujus exhalationem animalem ſpiritum

Intemperies frigida cerebri eſt ante & poſt delirium.

Inſtantia.

Reſponſio.

Intemperies primarum qualitatum.

Vitalis ſpiritus nō eſt inviſibilis.

eſſe

eſſe voluit. Igitur includit vitalis ſpiritus partes opacas. Ideo ſi cerebri intemperies frigida adſit, poteſt ex vitali puro, perſpicuo, lumineque ejus expreſſo, animalis ſylveſter, & opacus generari; non ſecus ac vitalis tenebricoſus ex frigidi cordis intemperie, ut Capivacceus poſuit. Poteſt & frigida intemperies ab ipſomet melancholico humore oriri, a qua melancholia per læſam facultatem. Poteſt & frigida intemperies cerebri ſanguinem gignere melancholicum, ut eundem ejuſdem cerebri calida gignit intemperies. Et quamquam melancholia hoc modo per errorem externum eſſe videatur; tamen quæ per primariam affectionem in cerebro gignitur, per læſam facultatem magis, quam per errorem externum melancholia dici meretur. Quamobrem res ita diſtinguenda eſſe videtur, quam melancholia, aut fit a ſola intemperie frigida, aut intemperie cum materia. Si a ſola intemperie, melancholia fit per læſam facultatem ex animali ſpiritu opaco genito. Si ab intemperie cum materia, non ſemper eſt melancholia per læſam facultatem ſtricto modo; hoc eſt, ab intemperie immediate proveniens.

Intemperies vel producit, vel producitur.

Etenim intemperies, vel producit, vel producitur. Si producit materiam melancholicam, melancholia eſt immediate a cauſſa, non a morbo. At ſi intemperies a materia producatur, poteſt melancholia immediate pendere ab intemperie, quatenus animalem ſpiritum generat melancholicum. Aliud enim eſt, animalem ſpiritum *reddi*, *& gigni* tenebricoſum. Redditur a materia, gignitur ab intemperie.

Intemperies ſecundarum qualitatum.

Ceterum *intemperies ſecundarum qualitatum* melancholiæ effectiva ſemper ad materiam attinet morbificam, & læſionis modum per errorem externum conſtituit. Quatenus hæc ſua opacitate animalem ſpiritum ſolum obumbrat. Sicut enim a nube ſolis lumen obtegitur: ita materia melancholica utriuſque ſpiritus animalis influentis, & innati ſplendorem obnubit. Ex intemperie vero frigida vere animalis ſpiritus tenebreſcit. Hac ergo de cauſſa ſcripſit Galenus 3. de locis affectis 7. melancholiam fieri ſemper, cum cerebri temperamentum alteratur, ab intemperie ſcilicet primarum, & ſecundarum qualitatum. A priori læſionis modus eſt per morbum. A poſteriori eſt per errorem externum. Prima melancholia eſt ſymptoma morbi. Secunda eſt ſymptoma cauſſæ. Quare in prima *curativa indicatio* ſumitur a morbo, intemperie ſcilicet frigida, quæ *calefacientia* expoſcit.

Refrigerantia in melacholia an cõveniant.

Dubitatur, utrum in melancholia conveniant *refrigerantia*, *& ſiccantia*? Convenire enim frigida videntur in ea melancholiæ ſpecie, quæ fit ob flavæ bilis, aut ſanguinis craſſioris in cerebro affectionem, quam Galenus loco citato, ita generari voluit. *Cum ejus loci calor aut bilem flavam, aut craſſum, atrumque ſanguinem ſuperuſſerit*. Quare ab hac calida intemperie poſt phrenitidem refrigerantia indicari videntur.

An ſiccantia.

Siccantia quoque ex Avicenna in ea melancholiæ ſpecie, quæ ex nimia cerebri humiditate dependet: cujus cauſſa fit, ut cerebrum facile melancholiæ cauſſam a corde ſuſcipiat. Dicendum tamen, refrigerantia nullo modo in melancholia convenire, quia cum fiat ab exuſta materia, nullus amplius in cerebro eſt calor, qui in exuſtione jam deferbuit. Siccantia per accidens, non per ſe, conveniunt. At calefacientia & humectantia ſunt indicata eſſentialia.

Melancholiæ cauſſa.

Sequitur *indicatio a cauſſa*. Quæ cum ſit multiplex, ideo videndum, quæ cum uſtione. Sunt ſane melancholiæ cauſſæ *affectio tenebricoſa*, *phantaſma tenebricoſum*, *& ſpiritus animalis tenebroſus*. Affectio tenebricoſa ad cerebri ſubſtantiam ſpectat; facta enim eſt cerebri ſubſtantia alba, ut in eo, tamquam in ſpeculo, objectorum ſpecies repræſententur. Propterea ſicut perſpicua ſimulacrorum idea illuſtratur, ita phantaſmatum tenebris offunditur, & offuſcatur. Phantaſma ergo tenebricoſum eſt hujus affectionis cauſſa. Ejus vero externa cauſſa eſt mœror, ſi longo perduret intervallo ex 6. Aph. 23. Eſt enim mœror melancholiæ *cauſſa*, *& effectus*. Eſt cauſſa melancholiæ pendentis a cauſſa externa. Eſt effectus melancholiæ pendentis a cauſſa interna. Interna autem cauſſa eſt *ſpiritus animalis tenebricoſus*. Hic namque objecti ſpeciem defert, qui in perſpicua cerebri ſubſtantia, ceu ſpeculari, repræſentatur, ut dictum eſt, quamque ratio ſpeculatur. Et cum objectum per recipientis modum recipiatur, idcirco, ſpiritu animali exiſtente opaco, ſpecies quoque objecti ut tenebroſa recipitur, quemadmodum per vitrum flavum gilva cernuntur objecta. Sibi ergo ſuccedunt tenebroſa cerebri affectio, opacum phantaſma, & ſpiritus ſylvoſus.

Indicationes in melancholia.

Hinc utiles exhauriuntur indicationes. Ab affectione enim, & phantaſmate tenebroſo, quorum cauſſa mens ad curas convertitur, indicatur quod mentem a curis avertit: & hoc poteſt eſſe ſanans in melancholia, non tantum ab externa cauſſa pendente, ut voluit Capivacceus, ſed etiam ab interna. Cum ſcilicet phantaſtici pharmaci opera oppoſitum phantaſma & efficacior affectio, quam tenebroſa procuratur. Qualis eſt *ecſtaſis*, quæ veluti maniam, ita melancholiam morboſam aliquando curare valet. Et quamquam ecſtaſis ſanatoria exiſtat, non ſolum quia contrarium, vel efficacius ſpectrum producit, ſed etiam quatenus quieſcentem in cerebro humorem commovet. Nihilominus ex ſe ſanationis alicujus rationem induit. Et propterea eum Paulus dixit, mentem alioſum eſſe avocandam, non de externis ſolummodo, ſed & de internis locutus eſt, quale eſt phantaſticum pharmacum. Etenim ſi melancholicus a cauſſa interna ſe ſine capite eſſe imaginetur, poteſt ſpecificari pharmacum, ita ut æger de capite continuo cogitet. Similiter ſi ſine pudendis ſe eſſe credat, ſpecificum fieri poteſt, ut in venerem melancholicus mirum in modum laſciviat. Ita ſi de mala cruce, vel de Dæmonibus ſibi imaginetur, oppoſitum phantaſma imprimi poteſt, & efficacior affectio tenebricoſa, quæ morboſam opinionem vincat.

Indicatio ab animali ſpiritu tenebricoſo reddito.

Porro utilior indicatio eſt, quæ ſumitur a cauſſis animalem ſpiritum tenebricoſum reddentibus. Hæ autem, præter cerebri intemperiem frigidam, de qua ſupra actum eſt, *materiales* ſunt, quæ animalem ſpiritum tenebricoſum reddunt, vitalis nempe ſpiritus ex cordis intemperie opacus factus, qui *cardiaca* organi calidi indicat; & materia melancholica (mitto aerem) tum humoroſa, tum vaporoſa. *Humor* aut in capite, aut in toto generatur. Qui in capite, melancholicus eſt atrabilaris, ſive exuſtus, ex flavæ bilis, vel craſſioris ſanguinis partis ſuperaſſatione genitus. Qui in toto, eſt melancholicus naturalis. Et hic melancholiam non per conſenſum a toto, ut ajunt, efficit, ſed per eſſentiam; non tamen per primariam affectionem. Non enim propoſitio eſt convertibilis, ſi melancholia eſt per eſſentiam; ergo & per primariam affectionem. Hæc enim ſola eſt, quæ ex melancholico humore in cerebro genito generatur. Qui ergo in toto & capite redundat, *vacuantia* exigit. Qui in cerebro eſt genitus, & impactus, *diſcutientia*. Ab utroque etiam & reliqua ex methodo indicantur juxta diverſum utriuſque vitium in ſubſtantia, qualitate & motu præter vitium quantitatis, & quietis.

Vapor melancholicus unde elevetur.

Vapor melancholicus a minera elevatur, aut naturali, aut exuſta in hypochondriis ſita. Ab utroque autem & vapore, & minera diverſa ratione peccante indicantur *revellentia*, *derivantia*, *vacuantia*, *& purgantia* infra præcordia, quæ ex Galeni methodo ſupponuntur. Hæc de indicatione a cauſſis.

Porro *vitalis indicatio* ſumenda eſt a ſpiritus innati cerebri conſtitutione; hic enim, ut cum animali obtenebratur, ea poſcit præſidia, quæ ejus puritatem cuſtodiunt, cujuſmodi ſunt *odorata cephalica*.

Nulla autem melancholia eſt contemnenda, cum reſiſtentiæ, ac dignitatis vehementiam contineat, maxime cum ratio eſt læſa, imminet enim diſcrimen, ne æger ſibi ipſi mortem conſciſcat. Curatu eſt difficilior, quæ fit per primariam affectionem, ſive ex intemperie, ſive ex materia. Et quæ ex intemperie fit, facile in fatuitatem, aut amentiam degenerat. Minus difficilis curationis eſt, quæ fit per eſſentiam ex totius & capitis repletione, curatur tamen. Item facilioris eſt curationis, quæ ex vapore hypochondriaco oritur. Difficilioris vero illa eſt melancholia ſympatica, quæ ex vitali ſpiritu impuro dependet.

An in melancholia per primariã affectionem venæ ſectio conveniat.

Accedo ad remediorum materias, quæ ſingulæ hujus affectus ſpeciei congruunt. Et exorſo a Chirurgia primum de *ſectione venæ* tria enodanda occurrunt. Primum eſt, an in melancholia per primariam affectionem in cerebro venæ ſectio conveniat. Galenus 3. de locis affectis 7. viſus eſt velle non convenire. Et Recentiores, e quorum numero eſt Capivacceus, ejus cauſſam eſſe inquiunt, quoniam in melancholia per primariam affectionem in cerebro nullo modo ſanguis peccat, ſive ut præcipua, ſive ut cauſſa ſine qua non. Non quidem poſtremo modo, cum in toto non redundat. Nec primo, quia in capite peccat melancholia excrementitia exuſta a cerebri calore ſuperaſſante. Aliquando tamen convenire fatentur, quando ſanguis in toto redundat; tunc enim primo ſecandam eſſe venam volunt, antequam purganti caput purgetur, reliquiſque expurgetur. Quorum tamen placitum non videtur recipiendum, eo quod ſibi, & Galeno haud reſpondeat. Qui loc. cit. in prædicta melancholia non convenire ſectionem venæ vult ſane reſpectu totius, ſed quidem *ob aliam quampiam cauſſam*. Quæ cauſſa alia eadem eſſe nequit, quæ totius eſt gratia; in hac enim melancholiæ ſpecie totum minime repletum ſupponitur, ut in ea, quæ vocatur per conſenſum a toto. Etenim in hoc ipſo totum curationis momentum, & diſcrimen collocavit Galenus, quoniam in melancholia ex totius plenitudine per ſectam venam curationem primo inſtituendam fore arbitratur: in ea autem, quæ eſt ſolius cerebri vitio, non ob hanc, *ſed ob aliam quampiam cauſſam* vena eſt ſecanda. Igitur hæc eadem, quæ alia eſt, eſſe non poteſt. Neque verum eſt quod Capivacceus aſſerit, nempe in melancholia ex primaria cerebri affectione ſemper in cerebro melancholicam materiam excrementitiam contineri. Galenus namque diſtinguit, cum totum ſanguinem continet melancholicum, & cum ſolum cerebrum. Si enim totum eſt, quod continet, phlebotomiam admittit. Si cerebrum ſolum, neutiquam, ſcilicet ob eandem cauſſam. Quare ſanguinem melancholicum in ſolo cerebro ibi redundare Galenus ſupponit, ubi de venæ ſectione loquitur. Cujus rei fundamentum

mentum paulo ſupra jecerat, cum ſtatuiſſet, melancholiam ex primaria cerebri affectione bifariam fieri: Aut cum ſanguinis pars craſſior, vel flava bilis in cerebro ſuperaſſatur. Aut cum ſanguis melancholicus *aliunde in cerebrum derivatur*. Ergo non humor tantum excrementitius, ſed etiam ſanguineus in ſolo redundat cerebro, qui primariæ, ac eſſentialis melancholiæ cauſſa eſt, cujus gratia venæ ſectionem *ob quampiam aliam cauſſam*, non ob eam, quæ eſt reſpectu ſanguinis in toto redundantis, convenire Galenus fatetur.

In melancholia revulſionis, & a capite evacuationis cauſſa vena tundenda eſt.

Videndum igitur eſt, quæ ſit *hæc alia cauſſa*, cujus cauſſa venam tundi debere Galenus docuit. Hanc ergo ego tum *revulſionem*, tum *capitis vacuationem* eſſe reor. Revulſionem quidem, indicatione ſumpta a ſanguinis motu ex parte aliqua determinata, puta hepate, in caput. Cujus revulſionis ſimplicis cauſſa tali, miſtæ vero cubiti vena tundi poteſt. Capitis vero vacuationem Galenum quoque, & maxime intelligere puto, ſumpta indicatione a ſanguine ſolum caput occupante, a quo ea venæ ſectio indicatur, quæ oppletum caput deplet. In hoc enim poſitum eſt illud a Galeno curationis momentum, & diſcrimen, quoniam ſicut in melancholia ex totius conſenſu venæ ſectio convenit, ut totius evacuativa: ita in melancholia ex primaria cerebri repletione eadem, non ejuſdem, ſed ut capitis vacuativa convenit. Et hoc modo duntaxat allata Galeni auctoritas eſt intelligenda. Quare *cephalica* in hoc caſu, *& frontis vena* eſt aperienda.

Vena in quem finem ſecanda in melancholia per eſſentiam.

Secundum enodandum de venæ ſectione eſt in melancholia per eſſentiam ex totius plenitudine, in quem ſcilicet finem vena eſt ſecanda? Capivacceus reſpondet, venæ ſectionem a Galeno proponi ut *ſignum*, non *ut materiam remedii*. Quoniam in libris de locis affectis agit de ſignis. Ceterum utroque modo ibi proponi apparet, & ut ſignum, & ut remedium. Et ſignum ibi potius in remedium, quam in locum affectum, perpendit. Ex plethorica enim melancholici ſanguinis ſyndrone, ut in toto redundantis, ſecandæ venæ indicationem depromit. Ipſaque ſectione venæ ad eandem indigitandam, ceu ſigno quodam utitur, ut certior fiat, ſibique omniquaque caveat. In hac ergo melancholiæ ſpecie ſanguis mittitur gratia totius: & pro toto, non tantum partes infra caput, ſed & caput ipſum eſt intelligendum. Ideo cum ratione Galenus jubet *medianam* fore ſecandam, quippe utriuſque, humorariæ, & axillari, communem. Tertium enucleandum eſt, utrum in melancholia per conſenſum ex hypochondriis venæ ſectio conveniat, cujuſve venæ? Convenire omnes ſupponunt, tum eventationis gratia, cum affectus ſit phlegmonodes, tum etiam evacuationis cauſſa, eo quod materia una cum ſanguine in hypochondriis generetur.

Venæ ſectio in melancholia per conſenſum ex hypochondriis an conveniat.

Ad hæc, quoniam ex Galeni obſervatione deobſtruentibus non eſt utendum, ni vena prius aperiatur, ipſiſque tranſitus phlebotomia recludatur. Rem tamen non ita abſolute determinandam eſſe credo. Si enim Capivacceus in melancholia eſſentiali ob melancholici ſanguinis in cerebro exuſtionem venam ſecari non debere confirmat, eo quia materia exuſta eſt excrementitia, quæ purganti opus habet. Ob eandem rationem in melancholia hypochondriaca ſanguis non eſſet mittendus, cum ex Galeno in Dioclem, tunc melancholia hypochondriaca producatur, quando a phlogoſi hypochondriorum ſanguis melancholicus exuritur, & excrementitius efficitur, a quo vapor, vel fuligo in caput. Quare ſtatuendum, in melancholia hypochondriaca non indicari ſectionem venæ a ſanguine melancholico principaliter peccante, ſed potius a materia melancholica exuſta primario purgans indicari. A ſanguine vero, tamquam a ſecundario indicante, phlebotomiam nimirum, quatenus ille, tamquam antecedens melancholiæ hypochondriacæ cauſſa, in hypochondriis redundat. Sed major eſt de *vena* difficultas. Capivacceus adverſus communes Practicantes in melancholia hypochondriaca nunquam cubiti, ſed cruris venam aperiendam eſſe aſſerit. Primo quia ſanguis melancholicus infra jecur, & per conſequens infra renes, ſubſiſtit; igitur deorſum eſt retrahendus. Secundo quia vitioſus ſanguis ad hypochondria, probus vero ad totum attinet; ergo cubiti venæ apertione ſanguis probus educitur, vitioſus vacui fuga ſurſum attrahitur. Tertio quia Galenus 3. de locis affectis 7. loquens de melancholia a toto, non ulterius vacuandum fore ſanguinem, cum ille eſt tenuis, monet; qualis profecto in toto eſt in melancholia hypochondriaca. Quamobrem crurum, non brachiorum venas tundendas eſſe ſtatuit. Cujus ſententiæ ego lubens me pro aliqua parte ſubſcribo.

Hæmorrhoides tuto aperiuntur in melancholia hypochondriaca.

Tutiorem tamen ſemper eam vacuationem ſum ratus, quæ ex *hæmorrhoidibus*, ſanguis namque melancholicus infra jecur ſubſiſtens in gaſtricis, ſplenicis, meſentericiſque venis hoſpitatur, qui immediate per ramum hæmorrhoidalem educitur. Unde nec omnino crurum venarum ſectio tuta eſſe videtur, cum ſit neceſſe, ſanguinem melancholicum e venis portis in cavam deſcendentem aſcendere: tamen dico ob allatas rationes, tali pertuſionem cubiti apertione longe tutiorem eſſe. Porro in melancholia per conſenſum a corde, ſanguine melancholico redundante in venis circa cor, cum utilitate maxima ſuperiores venas aperiri ſtatuo: non tamen, ſi cor ex intemperie frigida, & non ex pabulo, vitalem gignit ſpiritum tenebricoſum. Ita nec in melancholia per primariam affectionem ex frigida cerebri intemperie ſectio venæ indicatur, ſed potius ab intemperie prohibetur; in hoc enim differunt ſimiles affectus mania & melancholia ex nuda cerebri intemperie; in illa enim phlebotomia eventativa, ſeu refrigerativa convenit: in hac vero prohibetur.

Uſtio in melancholia ad ſyncipiut.

Enimvero in aliqua ſpecie melancholiæ *uſtio* etiam laudatur; in ea profecto, quæ fit per primariam affectionem, aut ex intemperie frigida, aut ex materia impacta. Quare neque in melancholia per eſſentiam ex totius repletione, neque in melancholia per ſolum conſenſum, vel a corde, vel ab hypochondriis uſtio capitis convenit. Ea vero non bregmati, ut Mercatus poſuit, ſed ſyncipiti eſt admovenda; ex hac enim parte capitis cerebro facile vis remedii communicatur, & per hanc partem cerebrum facile expurgatur. Hæc de Chirurgia.

Evacuantia in melancholia.

Sequitur Pharmacia. Et primum ante alterantia occurrunt *evacuantia*: & hæc quæ per ſenſibiles meatus diaphoreticis ſunt præmittenda. *In melancholia ergo ex primaria cerebri affectione* pharmacum tunc tantum convenit, quando melancholia fit a materia melancholica exuſta in capite genita. Quæ enim fit a ſanguine melancholico caput replente aliunde derivato ſectione venæ potius, quam pharmaco, ut dictum eſt, curatur. Et quæ ex nuda cerebri intemperie ſolis alterantibus. Sed objicies Galeni locum 3. de locis affectis 7. qui aſſiduis balneis, victuque euchymo, & humido recentem curat melancholiam ex humoris uſtura in cerebro genitam citra evacuationem. Reſpondeo, frequens balneum huic melancholiæ adhiberi a Galeno in ejus principio ut evacuans, nedum ut alterans. Ut *vacuans* quidem, quia cum pauca ſit a principio materia, ſufficiens eſt ejus per meatus inſenſibiles vacuatio: & balneum quatenus vacuans, eatenus eſt curans; & hoc modo diaphoreticum pharmaci locum habet.

Balneum fit vacuans & alterans, in melanchol.

Hinc puto pro balneo non quod toti, ſed capiti potiſſimum adhibetur Galenum intelligere: ſi enim dirigitur balneum ad melancholiam non ex totius ſympathia, ſed per idiopathiam in cerebro factam, capiti, & non toti admoveri illud eſt neceſſe.

Quod aperte colligitur 7. de Vuend. Valet. 9. ubi dum potabilis aquæ balneum proponitur, id ipſum intelligitur. Sed & balneum ut *alterans* etiam proponitur, quia cum hæc melancholiæ ſpecies a calidis cerebri diſpoſitionibus dependeat, ideo ut ulterior ejus humoris præaſſatio prohibeatur, balneum calido, nondumque deferveſacto capiti adminiſtratur; itaque balneum præſervantis remedii rationem induit. Quare ut curans, & præſervans, conſequenter ut vacuans, & alterans in hujus melancholiæ principio balneum a Galeno eſt propoſitum. Ceterum in recenti melancholia idiopathica, præter balneum, quæ placide attrabilarem humorem educunt, conveniunt, qualia placida ſunt quæ in mania atrabilari, & phrenitide melancholica adduximus. Præter quæ tamen hoc in loco ad publicam utilitatem peculiaria quædam afferre lubens decerno.

Potio ſolutiva magiſtralis, ſive ſyrupus ſolutivus.

Inter hæc potior eſt *Potio magiſtralis ſolutiva* jucundiſſimi tum ſaporis, tum coloris, quovis clariori vino clarior & carior: ad cujus exemplum aliæ ad libitum formari poterunt. Eſto igitur hæc norma.

Accipe foliorum ſennæ electæ drach. vi. Tartari albi drach. iii. Cinnamomi el. Santali citrini an. ſcrup. i. Aquar. Borraginis, Acetoſæ, Violar. an. unc. ii. & ſ. Miſce fiat decoctio S. A. & in fine adde. Mannæ electæ unc. ii. Succi limonum drach. vi. Succi pomorum paradiſi unc. ſ. Miſce ſ. p. cum albumine ovi clarificata S. A. addendo paulatim prædictum limonis ſuccum. Poteſt hæc potio etiam per infuſionem in balneo ſuavior parari. Miſcentur porro quæ bilioſum & pituitoſum etiam humorem reſpiciunt; vix enim fit, quin bilioſi, ac pituitoſi ſucci in toto ſuperfluant. Prædictæ autem decoctioni, aut infuſioni etiam pro delectu *polipodium*, *& epitymum* addi poteſt, & potio *gemmarum ſyrupo* aromatizari debet.

Verum ſi hæc melancholia inveteravit, *fortiora* ſunt uſurpanda. Cujuſmodi ſunt *pilula cochia cum extracto ellebori* nigri dulcurato, ſeu glycyrrhixato; aut cum *violacea lapidis lazuli tinctura* miſtæ. Tincturæ ſcrupulum cum pilularum drach. una miſceo.

Extractum hellebori glycyrrhizatum.

Extracti vero, & pilularum amaticam partem uſurpo, & ſine vomitu tutiſſima purgatio inſtituitur. *Clycyrrhizati extracti forma* hæc eſt.

Accipe hellebori nigri radices a lignoſo earum meditullio purgatas. Infunde per breves horas in albo aceto. Acetum effunde, & abjice. Hinc ſerum diſtillatum ſuperfunde, ut quatuor digitos tranſverſos ſupernatet cum libra media ſucci limonum. Digere in balneo per dies duos, & tingetur, effunde tinctum, & aliud ſerum cum ſucco affunde, donec amplius non tingatur. Quod effuſum eſt per linteum cola, & ut ſubſideat, permitte: ſic clareſcet ad evaporandum in craſſiuſculam conſiſtentiam. Quo facto ſolve ſuccum liqui-

ritiæ

ritiæ calamites in ſero ſtillatitio (unciæ duæ pro libra extracti) & eidem extractui commiſce. Mox adde

Salis ejuſdem hellebori drach. ii. Magiſterii corallorum. Cranii humani an. drach. ii. Et ſuccum liquidiuſculum ad veri extracti conſiſtentiam coque, ſub fine adde tincturæ corallorum viridiuſculæ drach. i.

Et ad propriam fermentationem repone pro uſu. Hæc in melancholia per aduſtionem in cerebro.

Purgans mochlicum in melancholia.

Sequuntur quæ ex uſu *in melancholia per eſſentiam ex totius repletione*, quam per conſenſum a toto alii appellant. In hac enim, ut primario venæ apertio, ita ſecundario mochlicum purgans convenit; plenitudo etenim ad vires eſt, in qua non tantum ſanguis, ſed etiam humor excrementitius a ſanguine diverſus peccat. Sciendum autem eſt, hanc melancholiæ ſpeciem quartanæ exquiſitæ proportione reſpondere; ideo quemadmodum in exquiſita quartana primum leviora, poſt fortiora conveniunt: ita in melancholia e totius repletione. In leviorum genere eſt *epithymum*. In graviorum claſſe *ſtibium*, *&* *veratrum* utrumque. Sed in mochlici pharmaci exhibitione totum & partes reſpicere eſt neceſſe, & non tantum partes, verum etiam ſubpeccantes humores, quales ſunt bilioſus, & pituitoſus. Quare ſi vitio fervidioris jecoris humoris melancholici plenitudo in toto ſuccreſcat, biliſque ſubdominium adſit, cum refrigerantibus miſcenda ſunt purgantia, puta epithymum cum ſero lactis. Et ab aſſumpto helleboro ſuperbibenda eſt aqua lactis ſimplici acetoſo clarificata. Quod ſi obſtructi lienis vitio melancholicum excrementum in toto exundabit, cum iiſdem calida erunt permiſcenda, cujuſmodi ex Galeno eſt *mulſa*; & ex Chymicorum placitis *tartarus vitriolatus*, *ſal zinziberis*, *&* *cubebarum*. Et ſi in ventriculo pituita redundat, danda eſt *triphera de epithymo*, quæ hieræ ſpeciem admittit: & cum extracto bellebori miſcendæ ſunt *pillulæ maſticinæ*. Ut vero humor a toto attrahatur, melancholiæ vehementia ita expoſtulante, dandus eſt ipſe *hellebori extractus unde cum pillula aggregativa*. Cujus gratia *ſtibium* quoque proponitur; hoc enim veluti elephantiaſin, & melancholiam a toto curat. Mihi autem familiaris eſt quidam ſtibii *crocus* ſublimatione paratus moſchi odorem referens, qui in tartari ſpiritu radicaliter ſolutus unius ſcrupuli quantitate citra vomitum tuto, cito, & cum jucunditate totum purgat; pariter in ſubſtantia datus a gr. 6. uſque ad 12. cum conſerva borraginis. Ab uſu *albi veratri* cavendum ex Oribaſio, & Heurnio.

Evacuantia ſenſibiliter in melanc. hypochondriac.

Succedunt quæ ſenſibiliter evacuant in *melancholia hypochondriaca*; ea autem ad hypochondriacum affectum ſunt dirigenda, quatenus eſt melancholicus, non quatenus hypochondriacus; poteſt enim eſſe affectus hypochondriacus & non melancholicus. Ideo non uſque adeo laudandus eſt Mercatus, qui hoc in loco curationem totam ad acidam, & nidoroſam ventriculi cruditatem convertit. Dubitatur ergo, an in melancholia hypochondriaca validis purgantibus uti liceat? Avicennas utitur *veratro albo*. Oribaſius, quem inter Recentiores Mercatus & Capivacceus inſequuntur, a validis abſtinet. Cum diſtinctione rem definiendam eſſe puto. Si enim mitis eſt affectus, blandioribus propoſitis utendum. Si vero vitio hypochondriorum vehemens delirium ſequatur, utpote cum mentis alienatione effatu digna, ob quam mortis inconſulte diſcrimen immineat, ad fortiora purgantia confugere expedit, cum plus poſſit delirii melancholici vehementia ad indicandum, quam reliqua ad prohibendum. Quamobrem tuto ad helleborum, tutius ad nigrum, quam ad album, accedemus. Inter helleborata libentius *glycyrrihzatum* elegimus, quia temperatius, cujus dracmam cum granis aliquot *magiſterii lunaris*, aut *floris lazuli* violarum odorem referentis propinamus. At de evacuantibus per ſenſibiles meatus hæc ſatis.

Evacuantia inſenſibiliter.

Deſcendo ad *evacuantia per inſenſibiles meatus*, quæ ad priorum diſcrimen duorum ſunt generum. Eorum enim alia ſunt, quæ per inſenſibiles meatus ſenſibiliter evacuant, & hæc ſunt *ſudorifica*: alia vero ſunt, quæ per inſenſibiles meatus inſenſibiliter evacuant, hoc eſt per ſimplicem diaphoreſim, & hæc ſunt vere *diaphoretica*. Quæ duo ad priorum diſcrimen dicta ſunt, quæ unius naturæ: quæ enim per ſenſibiles meatus evacuant, neceſſario ſenſibiliter operantur. De diaphoreticis ergo utriſque eodem ordine eſt agendum.

Diaphoretica externa.

Sunt autem diaphoretica alia *externa*, & alia *interna*. Inter externa primum reponitur *balneum*, quod ut ſudorificum, eatenus eſt diaphoreticum, temperatum enim tantum eſt alterans. Balneum ergo ut ſudoriferum ſumitur & pro *ſolio calido*, & pro *aere*: frigidæ enim ſolium ex Galeno in lib. de Marcore hecticæ ſolum, eique non omni convenit. Diſcrimen vero eſt inter melancholiam quæ a toto, & quæ cum in capite, tum in hypochondriis. In ea enim quæ a toto utrumque aquæ, & aeris ſolium convenit: in ea vero quæ in capite, & hypochondriis ſolium ſolum calidæ eſt ex uſu. Pro aere balnei ejus vapor intelligitur, cui magna, & major quam ipſi calidæ vis ineſt ſudorifica, maxime ſi in aqua ſimplicia excoquantur diaphoretica, ut ſunt *chamomælum*, *anethum*, *ſerpillum*, *urticæ folia*, & id genus. In ſolio enim, ſeu ſella æger collocatus & doliati inſtrumento circumſeptus, capite tamen denudato, balnei aerem ſuſcipit, & totus in ſudorem diffluit. Et hoc jure aeris balnei non minus ſolium eſt dicendum, quam ipſummet balneum calidæ, vel frigidæ. Sed & toti calidæ balneum adhibetur. Quod & capiti, & hypochondriis in particularibus melancholus. Etiam inter externa diaphoretica *Aetii inunctio* in quacumque melancholiæ ſpecie, quæ vacuationis indiget proponitur, maxime in ea, quæ totius plenitudinis vitio excitatur. In *melancholia hypochondriaca* Aetius utitur *ſinapiſmo*, ut materia impacta extra ducatur: quem ſinapiſmum maxime ego approbo in ea melancholia, quæ ſplenis vitio fit virulentam ſaniem in ventriculum eructantis. Et ad hujus ſimilitudinem ſoleo in contumaci lienis infarctu *ſinapiſmo humido* familiariter uti ex *ſinapi & urina* cum maximo fructu, ut etiam ejus uſu induratos fere lienes curaverim. Pro eodem ſcopo in ſinapis locum *cuminum* ſubrogare ſoleo cum *ſpecie hieræ S. G.* & mixtura hoc modo componitur.

Sinapiſmus.

Accipe ſpecierum hieræ S. G. drach. i. Pulveris cumini drach. vi. Cum reſina abjetina & ceræ modico fiat rubificans affecto hypochondrio affigendum.

Diaphoretica interna.

Ceterum ad *interna diaphoretica* animum adhibeamus *mitia*, & *fortia*, quæ pro ſubjecti conditione, & melancholiæ vehementia varianda ſunt. In *melancholia ergo eſſentiali* dandum eſt *diaphoreticum cephalicum*, quale eſt *Mithridatum* cum cerebro paſſerum & vituli. *Ligni vici quercini*, *&* *ſaſſafras* decoctum. *Confectio Alchermes* ex lazuli tinctura cum cephalicis conſervis. In chymicorum ſerie hæc nobis probata. *Cæruleum Lunæ* ſine corroſivo extractum ad grana quatuor ex conſerva florum boraginis. *Chalcanthi ſpiritus volatilis*, qui maxime eſt diſcutiens capitalis ad guttas. Necnon *chalchanthi ſpiritus lunaris*, ex lunæ ſcilicet magiſterio plurium cohobationum beneficio abſtractus, qua ratione ſal volatile ex gemmis ſeparatur; hæc enim artis recondita ac præcipua ſunt, de quibus non perfunctorie in noſtra Pharmacopœa Chymicorum reſtituta.

Ceterum in *melancholia hypochondriaca* hæc pro diaphoreticis proponuntur. Jura *columbi & galli* cum ligno ſancto aromatico roſato, ſuiſque corrigentibus, *Scilla* ab Avicenna eſt propoſita. Quare utiliter datur *oxymel ſcillinum chalcanthi phlegmate* temperatum ad unum, ac alterum cochleare. Mihi in uſu frequenti eſt *ſaccharum ſcileticum* ad ſcrupulum cum aqua miliſſæ, vel boraginis. Galeni *Diaſpoliticum* in melancholica hypochondriaca cum ventriculi cruditate ſingulare eſt præſidium, cujus uſu deſperatos hypochondriacos ad extremam fere maciem deventos aliquando feliciter curavi. *Sal Theriacale* Galeni ad tria grana cum totidem ſalis abſynthi, mihi ſæpius in uſu fuit. Palmarium in hac melancholia *Chalybs* obtinet. Inter chalybeata hæc mihi experta. *Crocus ex tinctura*. *Tinctura martis tartari ſpiritus extracta*. *Magiſterium martis*. *Tinctura e matris n triolo*. *Crocus per ſimplicem aquam*. *Tinctura per oleum olivarum*. *Crocus ſublimatus*. *Crocus reverberatus*. Et *ſpuma chalybis*. Dantur priora ad pauca grana, & guttas in aquis, & conſervis appropriatis. Spuma vero dicta hoc modo paratur.

Spuma chalibis.

Accipe vini aromat. odorati ℔. xx. Aceti opt. ℔. ii. Miſce. In hoc liquore extingue varias chalybis laminas ignitas tamdiu, donec vinum fiat turbidum, & nigrum. Hoc in urinali aperto evapora donec in vaſis fundo chalybis extractum remaneat. Liquor etiam ſic præparatur.

Modus alius.

Accipe aceti optimi ℔. xx. Paſſularum. Rad. althææ an. m. ſ.

Fiat ebullitio, & colatura. In hac chalybem prædicto modo extingue. Datur ſpuma ad drach. unam per ſe. Miſcetur hoc modo pro diaphoretico ad melancholiam hypochondriacam. Accipe ſpumæ chalibis, Conſ. boraginis an. drachm. ſ. Tincturæ abſynthii gutt. quatuor, vel ejuſdem extracti grana vi. pro bolo. Paratur etiam Chalybs pro hac melancholia hoc modo. Accipe Trochiſc. de capparibus, de Roſis an. ſcrup. i. Trycheræ de epithymo ſcrup. ii. Limaturæ chalybis in aceto præparatæ drach. i. ſ. Cum ſyrupo de borragine fiant boli.

Solus chalybeatus.

Demum *in melancholia a toto* diaphoretica ſunt, quæ totum reſpiciunt, & ſunt *ſudorifica*, non tamen omnia. A Galeno proponitur *Diacalaminthes*, tamquam id quod totum reſpicit ad inſenſibilem tranſpirationem. Eſt *Theriaca*, quæ uno, vel duobus granis *anthoræ* ad diaphoreſin magis ſpecificatur. Datur etiam cum granis ſex, vel octo *bezoartici mineralis*. Probatur *Antimonium diaphoreticum*. Etenim ſi ab omnibus Dogmaticis in vehementi melancholia proponitur pro purganti Antimonium ſolutivum: etiam pro inſenſibili evacuatione ſummis laudibus extollendum ut diaphoreticum. Hoc autem mihi maxime probatur, quod eſt *ſolare*, hoc eſt, non ſoli permiſtum, ſed ſole paratum; ſolius enim ſolis beneficio ſtibium diaphoreticum efficitur citra corroſionem. Calcinatur & ſtibium per *raſuram cornu cervi*, ita ut vires tantum obtineat diaphoreticas.

Tinctura etiam ſtibii ſtellifera, & aurifera ex martialibus ejus ſcoriis ſeparata & cum ſale microcoſmi phyſice conjuncta vera eſt panacæa diaphoretica. Uſus *carnis viperinæ* huc eſt referendus, quare laudantur *trochiſci viperini*, *pulvis viperinus* cum ſale prunellæ præparatus; eſt enim inſigne diaphoreticum in melancholicis. Adhuc *magiſterium* quod dicitur animale, quo referta eſt *Theriaca Cæleſtis* Quercetani, quæ & ipſa ad ſex, vel octo grana propinatur.

Pulvis viperinus.

Hæc *mumia viperina* nobis ſecreta eſt.

Mumia viperina.

Sume carnem decem viperarum S. A. præparatam. Hinc fruſtulatim divide, vino ablue, & ſpatio vigintiquatuor horarum in ſale conde. Mox aqua rutæ capraria elue, pannoque linteo exſicca. Super hanc vini ſpiritum affunde, & inflamma, ter repete. Ab incendio, quæ ſuperſtes eſt humiditatem ſepara, quæ eſt inutilis. Carnem vini ſpiritu imbutam in mortario lapideo piſtillo ligneo contunde, quam contuſam in bocia, ſeu matrario loca, ſequenſque menſtruum ad imminentiam quatuor digitorum ſuperinfunde, ut in balneo bulliat, donec materia optime, & ad ſaturitatem tingatur. Hanc deple, cola, & fortiter exprime. Expreſſam tincturam ex urinali diſtilla ad extracti formam.

Hujus accipe unciam unam. Salis viperini drach. ſ. Olei baccarum juniperi, Mari, Acori veri anagutt. ii. Magiſterii perlarum. Coralliorum an. ſcrup. i. Croci auri grana xv. Miſce, & ſerva. Doſ. a grana vi. ad x. hujus vires ſunt admirabiles in renovatione ſanguinis. Crocus auri quomodo paretur alibi oſtendam. Menſtruum eſt tale.

Menſtruum ad mumiā viperinam.

Accipe aquæ vitæ rectificatæ ℔. ii. Mari Cretici p. i. Cinnamomi. Piperis nigri. Cardamomi an. drach. i. ſ. Baccarum juniperi drach. i. Myrrhæ el. ſcrup. ii. Croci ſcrup. i. Digerantur per horas 24. & diſtillentur ad ſiccitatem. Oleum, ſi adſit, tritorio ſeparetur.

Alterantia in melancholia.

Alterantia accedunt, quæ vel partes, vel humores reſpiciunt. Quæ humores, ſunt *præparantia*. Quæ partes & partium intemperies, vere *alterantia*. Præparantia humorem melancholichum ſunt, quæ moderatam calefaciendi, humectandique, attenuandi, & emolliendi vim habent, & potiſſimum humectandi, humor enim melancholicus ſiccitate ſua magis lædit, & ideo humectari maxime avet. Quæ humectant & calefaciunt ſunt, *Borrago*, *bugloſſa*, *liquiritia*, *zizipha*, *nux viridis*, *amigdulæ dulces recentes*, & calefaciunt in primo gradu. Quæ attenuant humorem melancholicum ſunt calida in ſecundo gradu, ut *meliſſa*, *capparis*, *ſcilla*, *ruta*, *mentha*, *lapulus*, *ſcordium*, *calamus odoratus*, *ſemen rapæ*, *anethi*, & ſimilia. Quæ emolliunt ſunt *malva*, *althæa*, *paſſulæ*. Ex quibus & ſyrupi, & decocta parantur. Inter Chymica nullum eſt magis accommodatum præparans humoris melancholici ipſo *tartaro vitriolato*, mirifice enim attenuat ipſum & concoquit. Sed *alterantia* totum & partes reſpiciunt, & ſunt quæ potiſſimum humectant, excepta ea melancholiæ ſpecie, quæ fit ex humido capite, quod ſiccationem poſtulat. Totius ergo ratione ſolum convenit *balneum* cum humidis ſimplicibus, & unguinoſis carnibus alteratum. Et a balneo præſtat totum inungere oleo amigd. dulc. vel butyro. Ceterum reſpectu partium dubium eſt, an ſit calefaciendum? Et quidem videtur, cum melancholia ſit affectus frigidus & ſiccus. Non deſunt tamen, qui etiam frigidis utuntur, ut Capivacceus, qui Thermalibus frigidis utitur, & ægrotantes interfici ait, ſi calidis utamur, cum frigidis eſt utendum: immo quotidiana praxis docet, melancholiam frigidis potius quam calidis curari. Pro ſolutione dicendum, aut nos partes immediatas, aut mediatas reſpicere. Si immediatas, hæ in quavis melancholia ſunt calefaciendæ, *cor* nempe, *& caput*; utriuſque enim viſceris maleficio melancholia fieri non poteſt, niſi ex eorum frigida intemperie. At ſi medias partes reſpiciamus, aliquando contingit uti nos de aere refrigerantibus, puta reſpectu jecoris ſqualido calore æſtuantis, vel æſtuantis ventriculi phlogoſis. Non ſemper tamen harum partium ratione refrigerare oportet, quia ſi melancholia fiat vitio lienis, eſt calefaciendum. Quare non mirum, ſi diverſarum partium reſpectu Practici modo calida, modo frigida proponant. *Frigida* ſunt *ſerum depuratum*, *& diſtillatum*. Depuratum datur, ſi calida intemperies ad jecoris cavam attineat. Diſtillatum ſi ad gibbam. Sunt & aquæ *thermales frigidæ*, *Villenſis*, *B. V. P.* & *Noceræ*. *Calidæ* ſunt *Aponenſis*, *Tetuciana Porectana recens*. Et *Carſignanenſis*, quæ ob gagatis mineram maxime in melancholia eſt conveniens. Porro huc ſpectare videtur Pharmaci phantaſtici exhibitio, ſi enim in melancholico delirio ſit ſcopus *hilarem ecſtaſin* promovere, dandum eſt pharmacum cum ſale opii, quod lætificat, aut cum lætificanti Rhaſis. Si delirus eſt de capite, da pharmacum cum *cerebro vituli*, vel *paſſeris*. Si cogitat de Dæmonibus, propina cum minima doſi *hyoſciami peruani*. Si abſque pudendis ſe eſſe imaginetur, ſpecifica pharmacum ad *luxurioſam ſtultitiam* hoc modo.

Humor.

Totius & partium.

Serum quãdo diſtillatũ, & quando depuratum datur.

Pharmacũ ad luxurioſam ſtultitiam.

Accipe pulveris hirudinum in furno ſiccatarum drac. ii. Seminis apii drach. i. Pulveris renum ſtincorum ſeu ſtillionum drach. i. Fiat infuſio in vino generoſo per horas 12. & da vinum infuſum cum debita doſi pharmaci, & admiraberis.

Sequuntur *lætificantia*, quæ tum a partium proportione, tum a calidi nativi conſtitutione indicantur, & *ſpecifica* dicuntur. *Lætificans cephalicum* eſt *confectio Alchermes*, quæ eſt organi calidi. Eſt ex Cardano pulvis *chryſoliti* potus ex vino ſingula vice ad grana decem, qui eſt organi frigidi. *Lætificans cardiacum* eſt utrumque Rhaſis, & Galeni. *Diambra*. *Diamoſchi* mihi experta ſunt. *Aqua croci* ſic parata. Accipe ſucci borraginis depurati.

Lætificantia.

Aqua Croci.

Meliſſæ an. lib. ii. Croci Florentini unc. i. Fiat infuſio. S. A. poſtea ex balneo diſtillentur, & aqua omnino croci odorem refert. Doſ. cochleare unum ſingula vice. Eſt *elect. lætificans*.

Elect. lætificans.

Accipe ſuccorum concretorum acetoſæ. Endiviæ ſylveſtris. Rad. quinque folii, an. unc. i. Limaturæ auri ſcrup. ii. Camphoræ drach. i. Serici crudi drach. i. Sem. citri mundat. drach. ſ. Conſ. ex floribus endiviæ ſylveſtris. Viol. an. unc. i. Cum ſyrupo de pomis fiat elect. Doſ. drachm. i. *Oleum margaritarum* ſingulari enchiria paratum, cum liquore camphoræ tartari ad guttas datum ſimile non habet in melancholia ex corde palpitante: & eſt oleum unctuoſum. Gemmarum magiſteria in liquorem vertuntur, ex quo *verus gemmarum ſyrupus* paratur. Inſigne cordiale eſt *dulcis Antimonii tinctura* colore rubini, ſapore ſacchari inſtar. *Trochiſci purpurei* noſtri ſic parantur.

♃ Serici crudi grano tinctorio infecti q. v. Tincturam cum ſucco pomorum, & aqua roſacea extrahe (ſit vero ſucci pondus ad partes duas reſpectu unius aquæ.) Quod extractum eſt, ad mellitam conſiſtentiam evapora. Hujus extracti accipe unc. ſ. Cinnamomi ſcrup. ii. Ligni aloes. Santali citrini an. drach. ſ. Oſſis de corde cervi ſcrup. i. Magiſterii perlarum ex aceto citri. Unicornu veri; Lapidis bezoar. orient. Smaragdi præparati an. ſcrup. i. Ambræ griſeæ gran. xxxv. Moſci orient. grana x. Cum mucag. tiagacanthæ, & aqua florum aurantiorum fiant paſtilli. Doſ. a gr. x. ad xv.

Trochiſci purpurei cordiales.

Prodeſt *Magiſterium ambræ griſeæ*. *Pretioſum ejuſdem extractum*. *Moſci ſpiritus*, & alia de quibus alibi. Hæc pro melancholia. Quibus addenda eſt congrua victus ratio, de qua Practici abunde.

CAPUT V.

De Curatione magnæ, ac raræ reſpirationis ex delirio complexo ſecundum vehementiam reſpectivam indicante.

HActenus de curatione magnæ & raræ reſpirationis ex ſimplici delirio ſecundum vehementiam abſolutam. Nunc ejuſdem curatio ex delirio complexo afferenda eſt ſecundum vehementiam abſolutam indicante. Sufficiet autem hoc loco indicationes tantum tangere, quoniam prout miſſum delirium vincit vel vincitur, etiam curatio, aut ad delirii ſpeciem, aut oppoſitam affectionem, aut ad utrumque indicans eſt referenda. In delirio igitur complexo oppoſitam affectionem perfecte vincente, indicatio ſumitur ab ipſo delirio, victa affectio negligitur. Ex. gratia, in delirio perfecte vincente anguſtiam ex ſubmolli diſtenſione ilii oblonga, orbiculari, protenſa, anguſtia negligitur, delirium indicat. Pariter in delirio perfecte ventriculi angorem ſuperante, ut in Dromadæ Uxore, angor deſpicitur. Verum in delirio non perfecte, ſed ut plurimum contrariam affectionem vincente, uti perfrigerationem in Dealcis uxore, primum indicationis calculum delirium obtinet, perfrigeratio ſecundarium. E contra, in delirio perfecte a contraria affectione ſuperato, delirium negligitur; ut in Anaxione pleuritico, & ſumitur indicatio a contraria affectione, dolore & anguſtia thoracis. Ita prævalente dolore & anguſtia ad imum ventrem attinente, ſcilicet ex ilium inflammatione. Aut ſimplici perfrigeratione, vel cum alio affectu permiſta. Ut & dolore cum convulſione conjuncto, ſemper delirium perfecte ab uſu aucto vincatur. Sed in delirio ut plurimum ſuperato indicatio non tantum ſumitur a contrariis affectibus, verum etiam ex ipſomet delirio, ut in Pithione, in quo dolor & perfrigeratio ut plurimum delirium vicere. Tandem in delirio æqua potentia cum oppoſitis affectibus certante indicatio æqua ſumitur, ut in caſu Dromadæ uxoris, quæ delira ſimul & convulſa. Hæc de deliriorum curationibus, & conſequenter dyſpnœæ magnæ, & raræ.

Curatio ex delirio complexo.

PARS

PARS SECUNDA LIBRI QUINTI.

DE CURATIONE PARVÆ ET DENSÆ reſpirationis ex Thoracis dolore.

CAPUT PRIMUM.

Et primum ex ſimplici dolore, afflatu, & crudo humore.

Differentia indicationis a ſucco crudo in primis viis & ab eo qui circa thoracis parietes hæret.

SEQUITUR ex ordine curatio parvæ & denſæ reſpirationis, primum ex dolore thoracis, ſumpto pro dolore quoquomodo ad thoracem attinente, necnon reſpirationem ad parvitatem, ac denſitatem lædente, ut poſitum eſt in libro quarto parte ſecunda capite primo. Generalem vero doloris curationem per genericas traditam indicationes hic lubens prætereo, cum ad Algologiam in genere alias a nobis conſcriptam attineat: hocque tantum in loco juxta methodicam, ac medicam dolorum ſeriem præallegato libro propoſitam ſinguli thoracis doloris curationem ſerio proponam, breviterque percurram, a ſimplici dolore exordio accepto, qui eſt ſine aucto uſu, & anguſtia. Et cum ſimplex thoracis dolor, aut ad thoracem, aut ad hypochondrion referatur, de priori prius. Igitur cum ſimplex thoracis dolor a ſimplici pleuræ diſtenſione proveniat, quæ fit aut a flatu, aut ab humore crudo, hinc ratione flatus *diſcutiens*, ratione humoris crudi *incidens*, ſeu *diſſecans*, & *attenuans*, nedum diſcutiens, indicatur. Et differt indicatio, quæ ſumitur a ſucco crudo in primis viis redundante ab ea, quæ ab eodem circa thoracis parietes conglutinato. Ille namque per incidentia & attenuantia vere concoqui poteſt, cum ex Alexandro ſit pars cibi cruda, quæ in chylum verti non poteſt. Hic vero per incidentia & attenuantia & dirigendus, & reſolvendus. Prioris indicationem Galenus 4. de Tuend. Valet. 5. propoſuit, de quo & nos paulo infra: poſterioris vero 2. Acut. *text.* 5. Et cum humor crudus in thorace concoquitur, non migrat in alimentum, ſed in pus proportionale convertitur, ut in 2. comm. de natura humana in Hippocratem notum, & Eraſiſtratum Galenus ſanxit: quæ ſuppuratio non fit abſque febre. Sed nos hoc in loco de ſimplici dolore thoracis agimus, qui eſt ſine febre, & abſque inflammatione, de quo Galenus 1. *de dyſpn.* 9. 4. *de l. c. aff.* 7. & 1. Prorrh. 22. noſque *lib.* 4. *part.* 2. *cap.* 2. & 11. Sed & ulterius ſciendum, flatum thoracis latera contriſtantem ab humore crudo quippe ſibi conjuncto dependentem communem diſcutiendi ſortiri ſcopum. *A cibo autem incluſo*, de quo Hippoc. primo acut. 32. hoc eſt, ab oppilantibus inteſtinorum ſcybalis, ptiſſana potiſſimum præpoſtero ordine data, elevatum, præter diſcuſſiones, eam quoque præcipuam *ſubvacuationis* indicationem ſibi adſciſcit, quam Hippocrates loco citato propoſuit. Spuriæ ergo pleuritidis, ſeu ſimplicis doloris thoracis indicationes utiles ſunt propoſitæ. Quibus remediorum materiebus ſatisfacere non impoſſibile, dummodo cito doloris cauſſis occurratur. Alioqui ſimplicem dolorem fieri poſſe compoſitum, & inflammatorium ex Hippocrate patet primo acut. citato, cum ait, pulmonem, hypochondrion, & ſeptum tranſverſum exſiccari; ob frequentem enim reſpirationem thoracis, imique ventris partes concaleſcunt, ut Galenus habet in commentario: quibus concalefactis inflammatio ſuccendi facile poteſt. Et quamquam Duretus in Coacis ex Galeno ſtatuat, *nullam flatuum interceptionem inflammatoriam gignere diſpoſitionem*: tamen per ſe verum utique, non tamen per accidens, eſſe ſtatuo.

Remediorum materiæ huic dolori accommodatæ ſunt internæ, & externæ. *Localia* ſunt Hippocratis *fomenta*, tum ex *eruo*, tum ex *milio* parata. Et quod eſt ex eruo, diverſa ratione huic dolori eſt conveniens, qua vere pleuritidi cylindracea ſiliqua. In vera enim pleuritide eruum proponit Hippocrates 2. acut. 5. ad eruendum, incidendum quippe, ac attenuandum crudum humorem in phlegmone contentum. Quod ne inflammatum offendat, *hordeo* contuſo miſces, & in *aquoſo oxycrato* coquit, ut topicum temperetur. At in ſpuria pleuritide, ſeu ſimplici dolore non idem omnino fotus eſt faciendus, ex hordeo enim & diluto oxycrato dolor potius augeretur, crudo humore, flatuque a frigida materia crudiori, & flatulentiori reddito, unde majus quam emolumentum eſſet damnum, loco igitur hordei ſumendum eſt *anethum*, *chamomælum*, *melilotum*, *menta nobilis*. Et in oxycrati locum *vinum* eſt ſubrogandum. Aut etiam loco hordei accipiendus eſt *furfur*, quem Hippocrates in textu ſolitarium propoſuit. Porro *ſiccum* fotum ex milio, & ſale in frixorio torrefactis, quale in vera tentanda pleuritide ab Hippocrate proponitur, tale etiam in hujus doloris convenit curatione. Sicut enim ſalis acritudinem milium

Ad dolorem thoracis localia.

ſua lenitate emulcet, crudumque ſuccum in vera inflammatione tuto digerit: ita eundem & flatum in ſimplici affectu citra majoris cruditatis ſuſpicionem reſolvit. Si hæc non proſint, cogitandum de *cucurbitula ſicca*. Hæc namque cum ſcarificatione ſicut laudatur ab Aetio, & Hiſpanis in legitima pleuritide ſtipato fluxu: ita ad lateralem flatum diſcutiendum in materia pleuritide collaudanda eſt. Prodeſt ſatis gummis *catamaccha* lateri dolenti affixum, ejuſque *oleum balſamicum* leniſſimo calore ex retorta projectum. Confert *oleum cumini* per veſicam diſtillatum illitum: quod & ad guttas convenienti vehiculo potatur, vel cum penidiis lambitum. In pleuritico ſpadone, nimirum cum a vera pleuritide dolor fixus & diuturnus in latere infixus relinquitur, ab impacto humore crudo expertum mihi eſt hoc *rubificans*.

Cucurbitula ſicca ad lateralem flatum.

Rubificans ad ſpadonē pleuriticū.

♃. Specierum S. G. drach. ii. Pulveris cumini drach. ſ. Miſce cum reſina abietina & fac emplaſtrum. Et ſi pertinax, præſtat validiori uti rubificanti, quale eſt hoc.

♃. Ammoniaci præp. unc. i. ſ. Salis armoniaci. Salis nitri. Pyrethri. Euphorbii an. drach. i. Ceræ citrinæ drach. v. Cum modico terebinthinæ fac ceratum.

Vel. ♃. ſalis armoniaci unc. iii. Pyrethri. Euphorbii. Salis nitri an. drach. i. Infundantur in aceto optimo & diſſolvantur, cum drach. ii. ſ. terebenthinæ, & cum cera fiat dropax.

Nec aliquis armoniaci uſum reformidet, quem nec Galenus in oculorum affectibus reformidat, nec in confectione ſalis theriacalis abhorret. Et ſcias volo, dolorem huic ita thoraci infixum ac pertinacem eſſe, ut aliquando enchiria chirurgica indigeat, puta *ſetaceo* intercoſtali ſpatio dolenti affixo.

Sed præter localia ſunt & quæ intrinſecus aſſumuntur. Quare ad ſcybalorum ſubvacuationem *eceproticum* emolliens laudatur, aut per clyſterem infuſum, aut per os aſſumptum, cujuſmodi eſt oleum amigd. dulc. ſumptum ex jure cum cynnamomo alterato.

Interna.

Quod ſi crudi humoris in thorace exiſtentis *purgatio* indicetur, dandum eſt *oxymel cum agarico trochiſcato* permiſtum; vel *pulpa chartami* ad drachm. ii. cum uncia media pulpæ caricatum. Vel drachma olei e chartami ſemine cum juſculo. Pro attenuando porro, ac incidendo eodem humore craſſo, mirifice prodeſt *ſaccharum ſcillinum*. Galenus 4. de tuenda valetudine *helenium* proponit; quare ipſius ſyrupus ex ejus ſucco una cum ſaccharo paratus eſt bonus. Sed pro flatu diſcutiendo intus ſumitur *oleum aniſi*, vel *cumini* ad guttas.

Incidentia.

Ex oleo cinnamomi paratur confectio in rotulis hoc modo. Accipe ſacchari fini lib. i. Contundatur, cui adde Aquæ cinnamomi diſtillatæ unc. iii. Coquatur ſaccharum ad conſiſtentiam. Sub fine adde Olei cinnamomi veri ſcrup. i. ſ. Aquæ cinnamomi octavam partem. Fiat confectio in rotulis. In craſſo flatu mihi probatur *Elixir amygda. amararum*.

Confectio ex oleo cinnamomi.

♃. Spiritus vini rectificati lib. unam Amyd. amararum cont. unc. iv. Cinnamomi contuſi drach. ſ. Fermentata diſtillentur. Datur ad gutt.

Elixit amigd. amararum.

Hæc, & hujuſmodi ad ſimplicem dolorem ex flatu, & crudo humore thoracis latera exercente diriguntur.

Jam ſequuntur, quæ eundem dolorem ex eadem cauſſa reſpiciunt ad imum ventrem ita attinentem, ut thorace in conſenſum attracto, reſpiratio parva, & denſa efficiatur. Qui enim crapulæ, & deſidiæ ſunt dediti, facile in crudi humoris proventum præcipitantur, diriſque cruciatibus divexantur. Non omnes tamen eodem modo & more, crudo hoc tentantur humore. Quibuſdam enim accidit, hunc per alvum emitti, quem Galenus de plenit. *cap.* 11. elixæ fabæ ſimilem eſſe ſtatuit. Mallem ipſe cuidam gelatinæ potius aſſimilare. Et memini, me inter alios mulierem Bononienſem curaſſe, cui ſingula die tantus humoris crudi cumulus alvo dejiciebatur, qui Medici captationem ſuperabat. Aliis vero nec quidem modicum ejus alvo deponitur, ſed tantum vomitu ejicitur: hiſque per intervalla quædam cumulatus, & in flatu reſolutus punctorio dolore, ab indicibili angore ventriculum exercet, necnon difficilem parit ſpirationem: modoque crudorum vomitu æger ſublevatur: modo etiam ſola flatus eruptione ſymptomata miteſcunt.

Humoris crudi varietas ſecundū ſubjecta.

Aliis citra dolorem & dyſpnœam accidit per eadem intervalla eundem crudi ſucci cumulum evomi; hiſque, aut ſolo naturæ impulſu, aut vi ſponte ſibi illata in vomitu promovendo. Quare pro diverſa hominum conditione, & hujus humoris ſtatu varia incidunt accidentia. Dicam hoc in loco, quæ Puteanus in *Como* de crapula. *Sic quiſque ſibi tortor datur. Languor ætatem occupat, & ad metam non niſi per acerbos cruciatus itur.*

Sed ut miri, ac varii ſunt hujus humoris affectus: ita nulla fere juvantium lex certa aſſignari poteſt. Aliis enim mirifice proſunt *thermales calidæ*. Aliis maxime nocent. Quibuſdam *Terebinthina*, aut cum reli-

quis

quis lenientibus miſta, aut ſola etiam ad unciam uſque data mirum in modum confert. Et quibuſdam aliis propter rationem eſt admodum infenſa. Et uni quidem hominum generi *emetica* proſunt, & *ſubductoria* non exiguam afferunt noxam. Alteri vero e contra. Aliis *jus Galli veteris* potum juvat: quod aliis ſine jure eſt nocuum. Aliquos ſola ad miraculum Galeni *concoquentia* allevant, nempe *Diatriumpipeteon*, & *Diaſpoliticum* cum melle data. Quibus alii, niſi ſimul etiam vacuentur, læduntur. Quidam ab hujuſmodi doloribus *olei virginei* potu ſanitati ſunt reſtituti. Quidam vero ejuſdem uſu inſigne damnum ſibi adſcivere. Ut & alii a calidis juventur; alii autem æque a calidis, & frigidis lædantur.

Quare mirum eſt multum, quam varium eventum remedia etiam methodice adminiſtrata ſortiantur, obſervare. Summa ergo Medici dexteritas requiritur in propoſitorum remediorum uſu, ut ſuo loco, & tempore ſciat modo concoquentibus uti, modo evacuantibus, modo emeticis, modo diaphoreticis, modo acri, modo leni remedio. In ſerie Chymicorum ad humorem crudum concoquendum, aut præparandum, ſummis laudibus extollitur *ſal armoniacum* purificatum, ſale communi, & chalybis limatura ſublimatum ſæpius, cujus grana aliquot in vino abſynthite, aut decocto ſaſſafras adhibita ventriculum ab humore crudo infarctum liberant, ubi reliqua ſunt irrita, præmiſſis tamen iis, quæ partes & totum purgant. Ego autem *armoniaco fixo* utor, quod figo aut ovorum calce, aut albo ſulphuris ſpiritu, aut ſale prunellæ: quod ideo volatili longe eſt tutius. Hoc ipſum loco nitri ſoleo uſurpare in diaſpolitico conficiendo, ſed in minori doſi. Jubeo etiam Galeni Diaſpoliticum parari cum *nitro tartari*; ita enim majores in digerendo, ac detergendo vires aſſumit. Mutatur enim tartarum in nitrum, & ex fixo fit volatile, ſicut nitrum in ſal fixum commune convertitur. Fit vero *tartarum volatile* hoc modo.

Remedia Chymica ad humorē crudum.

Sume æquam partem olei tartari non diſtillati, & ſpiritus nitri optime defæcati; Affunde guttatim tartari oleum ſuper nitri ſpiritum, ut probe effervescant, & ſpumeſcant, nempe ad integram ſaturitatem. Permitte ut quieſcant, & fiet ſedimentum niveum. Inclina, & habebis nitrum tartari, ſeu tartarum in nitrum converſum; quod nitri inſtar flagrat. Poteſt ſolvi & coagulari S. A. ut acredinem amittat. Poteſt cum flore ſulphuris reverberari in cryſtallum minerale. Et obſerva, nitri ſpiritum cum iiſdem fere viribus remanere, quas ante affuſionem habuit. Eſt hoc tartari nitrum inſigne lyſipyreton. Eo igitur utimur in confectione diaſpolitici Galeni.

Tartarum volatile.

Nonnulli in hoc caſu pro magno habent ſecreto *ſulfur fixum*. Et Empiricus Bononienſis *ſpecificum ſtomachicum* appellat. Ego autem in mea Pharmacopœa demonſtrabo, quomodo, & quot modis ſulphur fixum fiat, ut quamlibet ignis probam ſuſtineat: & certe non eſt contemnendum remedium. Nec unquam aliquid proponam, quod minime utraque praxi manuali, & medica non fuerit probatum. Sed pro capitis colophone decrevi ad publicam utilitatem *ſyrupum* revelare chymice adminiſtratum, quem mihi revelavit Sereniſſimus Ferdinandus Dux immortalis gloriæ, & memoriæ, qui in præparando ſimul ac deturbando crudo ventriculi humore, ex lue potiſſimum originem trahente, ſingularis eſt facultatis.

Syrupus chymicus ad crudum humorem.

℞. Limaturæ guajaci veri unc. ii. ſ. Corticis ejuſdem drach. x. Raſuræ ſaſſafras. Santali citrini an. drach. iv. Spiritus vini lib. iii. Collocentur omnia hæc in matracio colli longi, quod cotone oleo amygd. dulcium recenti imbuto obturari debet, optimaque cera Hiſpanica ſigillari. Hoc vas in loco frigido, & noctu ſub dio tene, interdiu vero ter, quaterve agita quatuor dierum ſpatio. Poſt pone omnia in retorta, igneque ſecundi gradus diſtilla magno appoſito recipiente, optimeque clauſis juncturis, diſtillatum liquorem bis cohoba. Qui tertia vice fæcibus iiſdem adhuc affundi debet, & infundi per horas 40. commoto per aliquot vices ipſo vaſe. Quod demum aeri frigido exponendum eſt, donec liquor clareſcat. Inde clarus depleri debet, & ſervari in vaſe arcte obſtructo. Relictis fæcibus adde Aquarum calaminthæ, Cardui ſancti, Betonicæ an. lib. i. Vas ſæpius moveatur & inter calidos furfures ſepeliatur, ut tota tinctura abſorbeatur ſpatio horarum 24. Poſtea inclina, & fortiter exprime. Huic tincturæ commiſce Seminum cardui benedicti drachm. vi. Florum hiperici, Roſarum, Roriſmarini, Aurantiorum an. pug. ii. Diſtilla ex balneo, biſque diſtillationem ſuper fæcibus repete. Primas porro fæces ſervabis pro ſale extrahendo. Fæces autem ſecundæ diſtillationis ſuomet ſtillatitio liquore imbues, & calido furfurum fotu tincturam elicies, quam extractam decantabis, & decapulabis abjecto magmate. Huic tincturæ adjicies Foliorum ſennæ el. unc. i. ſ. Hermodactylorum contuſorum drach. ii. Rhabarb. electi minutim inciſi drach. ii. ſ. Rad. hellebori nigri, Specierum Diarrhodonis Abbatis, Aromatici roſati, Diamargariti frigidi, Cinnamomi electi ana drach. i. ſ.

Et infundes in balneo tepido per horas 24. Ejuſdemque balnei calore liquorem diſtillabis. Qui ſuper ſuis fæcibus eſt imponendus, ut tincturam eliciat, ut ſupra factum fuit. Inclinatam tincturam a diſſolvente per balneum ſeparabis, interim ſervatis fæcibus, ex quibus cum ſuperioribus permiſtis ſal extrahi debet. Tincturam vero ad melleam conſiſtentiam redactam cum primo illo vini ſpiritu tincto ſeorſim ſervato miſcebis, & in balneo per biduum digeres. Hanc mixtam materiam ſolutam, & fermentatam in vas aliquod argenteum effundes, quam accenſo papyro ſuccendes, ſed ſtatim ſuccenſam ſacchari candidi pulvere extingues. Et rurſus accendes, & extingues. Iſque labor eouſque eſt repetendus, donec materia uſualis ſyrupi conſiſtentiam acquirat. Cui ultimo loco ſal extractum ab omnibus fæcibus curioſe admiſcebis. Doſis eſt ad unc. ii. ad plures dies. Sed de ſimplici dolore a flatu, & crudo humore hæc ſatis, cujus curatio eſt dyſpnœæ parvæ, ac denſæ.

CAPUT II.

De Curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore thoracis inflammatorio, & primum ex utroque pleuritico pectorali, interno, & externo.

Poſt ſimplicis thoracis doloris curationem, ejuſdem dolor compoſitus ſecundo loco curandus occurrit. Qui cum ſit triplex, ut *libro 4. p. 2. cap. 3.* cum ſolo uſu aucto, cum ſola anguſtia, & cum utroque compoſitus, qui eſt inflammatorius; hujus ſolius tertii curatio hoc loco tantum eſt inſtituenda. Etenim qui cum ſolo uſu copulatur, curationem habet communem cum inflammatorio. Qui vero eſt cum anguſtia, eandem patitur curationem ex thoracis, & pulmonum anguſtia petitam. Ceterum cum dolor thoracis inflammatorius ſit duplex *pleuriticus*, & *peripneumonicus*, *ut libro quarto*, *parte ſecunda*, *capite quinto*, de priori prius. Qui cum iterum ſit duplex, *pleuriticus pectoralis*, & *pleuriticus lateralis*, primum pectoralem, mox lateralem curabimus. Deſumendæ ergo ſunt ſingulæ indicationes ex ſingulis doloris pectoralis differentiis, quas *libro & parte citata capite 6.* propoſuimus. Et primo in dolore pectorali externo deſcendente a cauſſa interna, in qua materia ſanguinea ſpontanea peremptoſi ex hepate ad muſculos intercartilagineos externos, reliquoſque e thorace deſcendentes transfluit, aut per epigaſtricas, aut per hypogaſtricas venas movetur.

Curatio doloris pleuritici lateralis.

Si per hypogaſtricas revulſionis, & interceptionis gratia ſecanda eſt *crurum vena*. Gratia derivationis *cubiti axillaris*, ſervata in utraque lateralis rectitudine. Si vero per epigaſtricas fluxus fiat, revulſio eſt facienda per apertionem venæ gibberi oppoſiti; derivatio per ſectionem venæ ejuſdem cubiti. Fluere vero materiam per hypogaſtricam venam, ex crurum venarum tumore facile cognoſcitur.

At in pectorali externo aſcendente ab eadem cauſſa interna, in qua materia ſanguinea ad ſerratos pectorales, & ad humerum fluit, ſi per hypogaſtricam ad mammariam, & per ſubclaviam ad humerum transfluxus fiat, revulſionis, ac interceptionis gratia cruris vena eſt tundenda, huic enim immediato aſſenſu conſentit hypogaſtricus ramus. Item ſi per ultimos venæ ſine pari ramos, qui cum cruralibus conjunguntur, ex inferioribus in ſuperiores thoracis partes motus accidat, ejuſdem interceptionis, ac revulſionis miſtæ gratia ejuſdem cruris vena eſt recludenda. Verum ſi derivatio magis attendatur, ejuſdem lateris affecti cubiti vena eſt aperienda, *axillaris quidem*, ſi materia ex inconjuga in thoracis, cum quibus axillaris conjungitur, transferatur: *cephalica* vero, ſi per ſubclavium ramum in humerum transfluat. Quorum vaſorum diſtinctio ex dolenti loco ſumenda eſt. Poteſt quoque eadem derivatio cum revulſione miſta per medium diametrum fieri ſecta vena cubiti oppoſiti, ſed minori cum fructu.

Eadem porro curatio eſt pleuritici pectoralis externi ad interiores thoracis muſculos attinentis aſcendentis, vel deſcendentis, quantum ad venæ ſectionem attinet, quæ pleuritici externi circa partes externas ejuſdem ab eadem cauſſa interna. In reliquis curatio differt. In externo enim ad interiores muſculos attinente præter venæ ſectionem conveniunt etiam ſecundum proportionem, quæ in dolore pleuritico interno pectorali, & laterali, de quibus ſuo loco.

Præterea in pectorali externo a cauſſa externa, nempe a vulnere, conſpicuum eſt, ſtatim ab inflicto vulnere, revulſionis gratia, oppoſiti lateris phlebotomiam convenire. Poſt derivationis reſpectu, ejuſdem lateris.

Tandem in interno pleuritico pectorali a cauſſa interna indicatio & curatio eadem eſt, quæ in pleuritico laterali. Diſcrimen eſt tantum ſecundum majorem indicandi vehementiam; vehementer enim eſt lateralis pleuriticus pectoralis ex ſe ob partium dignitatem,

nempe

nempe ob pleuræ pectoris cum interſepientibus membranis, pericardio, corde, & ſepto conjunctionem. Quare hujus curatio ad lateralis pleuritidis curationem eſt referenda.

Enimvero præter venæ ſectionem, ſi in dolore externo a cauſſa interna pars thoracis externa metheoră reddatur, hoc eſt, in ſublimem elevetur tumorem, indeque difficilior fiat reſpiratio, ad remedia, quæ ſimul tumoris inflammatorii dolorem demulceant, & dyſpnœam mitigent, eſt confugiendum, cujuſmodi eſt *lactis cataplaſma* cum althææ, vel malvarum cremore. Aut quod ex caſſiæ flore cum fructu paratur hoc modo.

Emplaſtrũ ad tumores.

℞. Foliorum malvarum. Violarum. Chamomillæ. Plantaginis an. m. i. Coquantur in aqua, mox piſtentur, quibus leviter preſſis adde; Pulpæ paſſularum. Floris caſſiæ rec. an. unc. ſ. Farinæ hordei cribratæ unc. i. ſ. Miſce cum oleo amygd. dulc. fiat emplaſtrum.

Quodſi tumor ad pepaſmum vergat, juvanda eſt ſuppuratio mica panis cum lacte. Etſi materia frigidior coctioni reſiſtat, utendum eſt Galeni emplaſtro ex aqua, oreo, & hordei, vel tritici farina parato. Quibus ſi croci parum cum ovi vitello addatur certe, & cito humor ſuppurabitur, & tumor ſponte aperietur. Sin minus, ſimplici inciſura tumoris cacumen erit aperiendum citra exciſionem, de qua plura in libro de præſidiorum uſu. Sumuntur vero pro dicto emplaſtro aquæ partes duæ, olei una, farinæ tantum bullienti liquori additur, quantum eſt ſat.

Emplaſtrũ maturum.

At in dolore externo a cauſſa externa, nempe a vulnere, præter venæ ſectionem ad reliqua vulneraria eſt confugiendum. Et maxime cavendum, ne in ferendo vulneris judicio, quod tantum externum eſt, internum: viceque verſa, quod internum externum eſſe credatur; utroque enim modo judicium falli contingit. Ut nunc dum hæc ſcriberem, in generoſo Gallo Mantuæ obſervatum eſt, cujus vulnus retro coſtas mendoſas enſe furtivo illatum tamquam internum habitum eſt, quod exteriores tantum muſculos penetraverat. Obpſoum enim ac reliquorum muſculorum thoracis, & abdominis profunditatem, necnon vulneris obliquitatem facile quis ob partium ignorantiam deluſus ad interiora penetrare vulnus exiſtimavit, quod externas tantum partes occupat. Ejuſdem quoque fodicata obliquitas aliquando etiam in arte verſatos deludit, cum ſcilicet obliquo, cæcoque ductu per muſculorum veluti cryptas vulnus pleuram confodit, nulla ſenſibili per vulnus exufflatione erumpente, ut extrinſecum eſſe exiſtiment, quod interna occupat. Utrumque vero ſi non tactu, ſymptomatis ſaltem, & potiſſimum difficili ſpiratione eſt diſtinguendum. In externo enim vulnere vix adeſt dyſpnœa, & niſi in thoracis motu: quæ tamen in interno eſt difficillima, & laborioſa. Ceterum in quovis thoracis vulnere, ut præſentis eſt inſtituti, dolori eſt proſpiciendum, cum hujus cauſſa attractio, & inflammatio fiat. Dolor autem ſedatur tum per *narcotica*, tum per *anodyna balſamica*. Galenus pro narcotico dat ſuum *Diaſpermaton*; quod & ipſe poſt clyſterem, venæque ſectionem habitam felici cum ſucceſſu exhibere ſoleo. Vel etiam ejus loco *laudanum opiatum*, cujus uſu dolor prohibetur, fluxio, & ardua ſpiratio, ut felicior curatio inde ſuccedat. Intra vulnus vero ſequens jubeo injici *balſamum anodymum*. Recipe olei abjetini unc. ii. Olei roſ. compl. unc. i. Sem. hypericonis unc. ii. Balſaminæ. Tormentillæ an. drach. ii.

Doloris ſedatio.

Anodynum balſamicũ.

Herbæ pulverizentur, mox cum reliquis miſceantur, bulliantque per duas horas in balneo, inde cola, & exprime. Siſtit dolorem: *Oleum catulorum* idem ad miraculum operatur, & citam coctionem promovet. Ut & noſtrum *oleum vulnerarium*, quod cum aliis in noſtra Chirurgia divulgabimus. Vulneris dolorem aufert quoque *unguentum ſympathicum* ex uſnea, ſi vulneratæ partis ſanguinis gutta acus acumen conſperſum in ipſo figatur. Ex quo etiam certa ſalutis, vel mortis ſigna haberi poſſunt.

Unguentum ſympathicum.

CAPUT III.

De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex dolore laterali pungitivo continenti, & benigno.

Succedit curatio doloris pleuritici lateralis ſumpto dolore laterali, non pro generico; ſed pro ſpecifico *coſtali*, ad cujus curationem, ut ſuperiori capite diximus, referendus eſt *pectoralis internus*. Satius autem dijudicavi non confuſo ordine omnia pleuritidis remedia in unum miſcere, ut communes Practici faciunt, ſed ſingulam ſingulæ pleuritidis ſpeciei curationem adhibere juxta ipſius theoriam *lib. 4. p. 2. cap. 11. 12. 13.* aſſignatam. Hanc vero curationem ab iis coſtalis pleuritici differentiis primum exordiri oportet, quas ex ipſius doloris idea, ſeu ſpecie primo loco deſumpſimus. Erant autem dolor *continens*, *continuus*, & *rarus* uterque *benignus*, & *malignus*. Qui enim dicitur pungitivus, peculiarem non exigit curationem: eſt enim univerſalis omnium lateralium dolorum natura, nec curationem variat, niſi prout in continentem, reliquoſque propoſitos dividitur. Et qui *gravativus* eſt nuncupatus, ad ſuppurativam pleuritidem, & conſequenter ad empyema attinet.

Curatio doloris pleuritici lateralis.

Age ergo a continentis curatione ſermonem aggrediamur. In qua primum dubitatur, an fomenta præter venæ ſectionem indicentur, quæ, quot, & quando, nimirum an præcoqua, vel poſtera competant. Utrumque enim præſidium ut quid agendum a dolore ut cauſſa indicante clare conſtat indicari. Porro Hippocrates *2. acut.* ſectioni venæ fomenta anodyna ut doloris tentamenta præmittit, non tantum per exordia, ut poſuit Capivacceus, ſed etiam poſt; ait enim in *text. primo*, *ſive per exordia, ſive poſtea*, ut in Anaxione idem præſtitit Hippocrates. Cui ſuffragari videtur Avicennas 4. primi *c. 20.* cum ait: *Cum evacuare volueris, prius ſeda dolorem*. Et *cap. 3. Cumque materiam ad longinquum trahere volueris, loci dolorem prius ſedabis*. Et tamen huic determinationi Galenus contrarius eſſe videtur, qui *primo aphor. 23.* in vehementiſſimis doloribus ſtatim venam ſecat. Et *2. acut. text. 2.* ait, ſe dixiſſe *de illis doloribus, qui a fotu nullo pacto, niſi prius vacuato univerſo corpore, juvantur*. Non ergo in omni dolore pars dolens ante vacuationem eſt fotu fovenda. Et rationem ex præcipiti occaſione eliciunt, quam ſi negligas, illico lethalem efficias affectum. Hinc noſtrates Medici fere omnes ſtatim alvo lenita contra Hippocratis conſilium a ſecta vena curationem aggrediuntur. Pro difficultatis enodatione, ne in re tam gravi in hominis perniciem error committatur, recentiores varios reſpondendi modos cogitavere. Alii dicunt, Hippocratem fotibus tentare dolorem coſtalem, ut experiatur, an ſit vera pleuritis. Alii, agere de flatuoſa pleuritide, ut Saxo. Quos alii refellunt, ut Capivacceus & Maſſarias. Priores quidem, cum Hippocrati ſatis per ſua ſigna comperta eſſet pleuritis, quæ rudioribus etiam Medicis innoteſcit. Poſteriores vero, quoniam ſi de pleuritide ſpuria a flatu locutus eſſet Hippocrates, fomentis in caſſum adminiſtratis phlebotomiam ſubrogare nequiviſſet. Quare Hippocratem de vera pleuritide, quippe inflammatoria, agere ajunt. Et loca diverſa conciliare adnituntur de *miti*, & *magna* pleuritide diſtinguentes. In miti enim fotus Hippocratem præmittere volunt, quibus non conferentibus, ſectionem venæ, aut purgans ſurrogare; in magna vero ſtatim plectora occurrere. Galenum porro cum Avicenna ita componunt. Dolorem videlicet magis urgentem fomentis præleniendum: ſanguinem vero venæ ſectione. Urgere dolorem magis inquiunt, cum ſanguis eſt remotus; cujus cauſſa etiam remotior vena eſt ſecanda. Magis vero ſanguinem, cum eſt proximus; cujus cauſſa vena proxima eſt ſecanda. De priori Avicennam, de poſteriori Galenum loqui dicunt. Sic rem univerſam ſanciunt. Ipſe autem ſanctioni huic haud acquieſco; quare dicta ſingula percurram. Et primo qui ajunt, Præceptorem fomentis affectum tentare, ſeu experiri; quo ſenſu experiri & tentare eſt idem, non male: non tamen qua parte omnino Hippocratem experiri pleuritidem ajunt. Tentat namque *plethoram*, non pleuritidem. Cum enim plethoræ cognitio ſit admodum conjecturalis, ejuſque potiſſimum, quæ ad penitiora corporis vaſa ſpectat, ut certior reddatur, fomentis pleuritidem tentat Hippocrates, ut plethoram adeſſe, aut non adeſſe certo agnoſcat experimento; indeque ſecandæ, vel non ſecandæ venæ neceſſitatem eliciat. Etenim Galenus in libro de plenitudine *cap. 4.* & in aliis capitibus docet: plenitudinem ad vaſa potiſſimum interna attinentem nullo ſenſu, ac ſigno poſſe cognoſci, niſi ſyſtematica pulſus inæqualitate, quæ in pleuritide etiam ab inflammatione dependet; ideoque hujuſmodi inæqualitas in pleuritide non eſt certum plethoræ ſignum; fomentis ergo Hippocrates plenitudinem tentat. Quoniam ſi fotuum uſu dolor augeatur, certiſſimum eſt lateſcentis plethoræ indicium, ut per fotum via ad venæ apertionem tuto aperiatur. Hancque Hippocratis mentem ſatis dilucidavit Galenus *2. acut. 2.* dum habet. *Verum cum præfata omnis dignotio conjecturalis ſit* (plethoræ nimirum) *& non ſcientifica, non certa, non compertaque, præſertim ubi in corporis imo ſita ſit, quæ dolore afficitur particula. Ab iis inchoare te oportet, quæ quam cetera, magis auxilio eſſe tibi videbuntur. Quod ſi nihil præſidii tuleris, ad alia etiam te transferre conveniet. Dolore autem non ſedato, ad totius corporis accedere evacuationem*, ſignum enim eſt aucto per fotum dolore, aut ſaltem non ſedato, plethoram in toto ſubſiſtere. In vera igitur pleuritide fomentis dolorem tentat Hippocrates, non pleuritidis, ſed plethoræ gratia. Et cum dolor fotu remittitur, tentamentum fit medicamentum, ut nec phlebotomia, nec alio opus ſit. Quamobrem nec recipiendi, qui ajunt, in quadrato, & Athletico corpore præmittenda fomenta non fore. Quia ſicut in corpore extenuato plenitudo eſſe poteſt: ita in corpore plethorico pleuritis excitari poteſt citra plenitudinem, cujus cognitio non certa, ſed conjecturalis eſt. Propterea in quo-

Continentiæ.

Quid de fomentis in dolore ſentiendum.

quocunque ſubjecto ſemper ex mente Hippocratis fomenta præcocia eſſe debent, & non tantum in quocunque ſubjecto, ſed in quocunque dolore, ut paulo infra demonſtrabo. Nec fortaſſis improbandus eſſet, ſi quis affirmaret, etiam ad pleuritidis veræ cognitionem præmitti fomenta debere. Nullus enim eſt affectus, qui Medicum magis, quam pleuritis eludat: cum ſæpenumero accidat, omnia ejus ſororiare ſigna, ut qui veram putet eſſe pleuritidem, quæ tamen eſt pravi moris, in qua vena ſi tundatur, eſt cum ægri interitu. Similem proximis diebus curavi ego prope ædes meas in quadam Virgine, cui omnia legitimæ pleuritidis ſigna affuere ab initio, quæ tamen poſt primos dies malignam ex pravo vermium halitu ſe declaravit, & prorſus abſque ſanguinis miſſione fuit liberata.

Quare tutius eſt ſemper fomentis experiri, tum plethoram, tum pleuritidem, neque præcipiti, inconſultaque venæ ſectione ſtatim uti. Ceterum qui dicunt, Hippocratem ubi de fomentis, ibidem de flatuoſa pleuritide pertractare, non omnino cum Capivacceo ſunt improbandi. Fotum enim ex eruo non alia de cauſſa Hippocrates adhibuit, niſi ad diſſecandum phlegma in phlegmone contentum, ſpiritumque flatuoſum diſcutiendum, ut in commento quinti textus Galenus aperuit. Quare de vera quidem pleuritide Hippocrates agit, quæ ex laterum inflammatione, non de ſola tamen exquiſita, ſed etiam de ſpuria. Etenim in *text.* 2. 3. & 4. de exquiſita loquitur, in quibus de ſolo fotu ex aqua ratiocinatur. In textu vero 5. & 6. de ſpuria, in qua non tantum ſanguis, ſed etiam crudus humor, flatuſque peccat, agit: ad quorum diſcuſſionem eruum, furfurem, ſal, & milium proponit.

Fomenta an in omni pleuritide ſint adhibenda.

Adhæc qui in miti tantum, non tamen in magna pleuritide præponunt fomenta, non videntur recipiendi. Ratio eſt, quia Hippocrates 3. *epid.* 79. Anaxioni cubitum ſecuit octava die, quem ſexta ſine fructu foverat: cognovit enim per fomenta plethoram, ideo ſcripſit: *Octava cubitum ſecui, multum, ut debebat, affluebat*; ut cognitam fotibus plenitudinem nobis indigitaret: & tamen maximus in Anaxione dolor fuerat, utpote continens, & cum delirio. Nec Galeno hac in re ſubſcribere me poſſum, qui videtur Hippocratem velle excuſare, eo quod ille a principio non fuerit vocatus, ideo nec a principio, ſed poſt venam ſecuerit. Non enim eſt credibile, Anaxionem tanta ac tali conflictatum pleuritide Medicum non niſi poſt ſextum, vel ſeptimum diem advocaſſe. Hippocratem ergo, aut a principio, hoc eſt ante quartam aut poſt quartam, aliis prius accerſitis, nempe ante quartam, advocavit. Si aliis accerſitis, jam Hippocrati nullus cubiti ſecandi locus ſuperſtes fuiſſet, quoniam ex Galeni obſervatione in commentario lex certa Medicorum illius ævi fuit, ultra quartam non ſecare venam; quare Anaxioni venam ſecaſſent a principio, hoc eſt, vel in quarta, vel ante quartam. Idem feciſſet Hippocrates, ſi a principio fuiſſet vocatus, irritis fotibus.

Quod ſi præſto ab initio non fuit, quippe poſt quartam vocatus, jam conſtat a quarta uſque ad ſeptimam fomenta adhibuiſſe, quibus non conferentibus, in octava cubitum ſecuit; in magna ergo pleuritide ſecto cubito, fotus præponit. Idem conſtat, apud Avicennam Fen. 4. primi, *capit.* 3. dum inquit, loci dolorem eſſe ſedandum, cum materia in longinquum eſt revellenda. Betus enim recte ait in commento, de vehementi dolore intelligendum fore Avicennam: quia cum dolor eſt mitis, revulſio abſque doloris mitigatione fieri poteſt, cum ex oppoſitis attractionibus non tanta humorum agitatio immineat. Igitur tam in magno, quam in miti dolore tentanda eſt plenitudo, ut vena tuto aperiatur.

Auctoritates Gal. & Avic. de fomentis in dolore perpenduntur.

Poſtremo loco perpendendæ ſunt Galeni, & Avicennæ auctoritates. Et prima ſane ex Galeno 1. *aphor.* 23. non multum negotii faceſſit; non enim Capivaccei conſequens ex Galeni antecedente tenet, ideo non eſſe fomenta præmittenda, eo quia maximum eſt in vehementiſſimis doloribus remedium venæ ſectio. Etenim expedit fomentis prius curationem experiri, ut inde judicium certius habeatur, aut de phlebothomia, aut de pharmaco. Et cum 2. *acut.* 2. ait, ſe alibi de illis doloribus egiſſe, qui a fotu nullo pacto, niſi prius vacuato univerſo corpore, juvantur, pro talibus doloribus clarum eſt, eos qui ex plenitudine intelligere; hi enim non juvantur a fotu, niſi vacuato univerſo corpore per venæ ſectionem, non eſt tamen ab evacuatione propterea inchoandum, ſed a fotu, ut plenitudo innoteſcat. Sed Avicennæ auctoritates ſunt captu difficiliores, quæ diverſo prorſus ſenſu ſumendæ ſunt, quo Hippocratis, & Galeni placita ſunt expoſita. Horum enim ſententia eſt, ſi ex fotuum uſu dolor non mitigatur, venam ſtatim fore ſecandam. At Avicennæ conſilium eſt, nullo modo venam eſſe ſecandam, niſi prius ſedatus ſit dolor. Quare Avicennas non loquitur de veris anodynis, de quibus Hippocrates & Galenus, ſed de anodynis ſecundum dici, de quibus etiam *capit. primo*, in quo *album papaver* proponit, & ſenſus propoſitarum propoſitionum Avicennæ eſt, Si fotibus reſolventibus primum adhibitis dolor idem, vel etiam auctus permaneat, & ſectionis venæ opus ſit, hæc ipſa non eſt celebranda, niſi dolor prius per ſtupefacientia, pro eo nimirum tempore leniatur, quo venæ ſectio eſt facienda. Ordo igitur agendorum hic eſſe debet. Statim injecto clyſtere, vel propinato lenienti, tentandum eſt latus dolore affectum fomentis pro doloris diverſitate diverſis. Si a fomentis dolor miteſcat, venæ ſectio eſt omittenda. Si augeatur, domeſtico ac tuto ſtupefacienti præmiſſo, ſecanda eſt vena.

Difficultas de anodynis impropriis.

Verum de anodynis impropriis eſt difficultas, quia Galenus *primo acut.* 33. ſtupefacientium uſum in pleuritide improbare videtur, cum ait: *Nempe eorum, quæ ex opio, hyoſcyamo, & mandragora conficiuntur, medicamentorum uſus doloroſam pleuritidis affectionem non ſanat, ſed ſenſum tollit, enecatque*. Dicendum ab Avicenna ſtupefacientium uſum proponi ſolum ante venæ ſectionem, non poſt, nec proponi ut remedium ſanans, ſed ut anodynum extemporaneum, cujus beneficio tuto vena ſcindi poſſit. Ideo nec præter album papaver aliud approbat. Inter enim omnia narcotica, familiare ac domeſticum eſt album papaver, ut experientia notum eſt: cum infantibus vigiliis, ac dolore affectis tutiſſime exhibeatur, quod & tutiſſime editur pane inſperſum, ac melle maceratum, ut teſtatus eſt Galenus 6. d. ſ. m. & de facultatibus alimentorum capite de ſemine papaveris. Et albo adhuc tutius, & convenientius eſt *rubrum*. In quacunque ergo pleuritide, in qua venæ ſectio eſt facienda, prius dolorem lenire convenit per rubrum, vel album papaver, cum eo in tempore materia ſit fluens potius quam fluxa, & potiſſimum cum tenuis eſt, ut Saxo recte obſervavit. Hactenus de ſcopis, & remediorum materiis in dolore continenti pleuritico.

Jam remediorum formulæ ſeriatim ſunt proponendæ, quæ primum ante vacuationem, deinde poſt ipſam conveniunt. Clyſtere igitur, aut lenienti præmiſſo, ad calidos fotus eſt deveniendum. Præter autem illa Hippocratis, ceterorum Practicantium exempla, quæ quoque nobis experta ſunt, candide proponemus.

Emplaſtrũ de caulib.

Inter alia ſingulare expertum eſt *emplaſtrum de caulibus*, cujus beneficio plures pleuriticos ſæpius etiam ſine venæ ſectione cito ſanatos vidi; ejus fidelis eſt deſcriptio. Sumuntur caulium radices Menſe Martio, a ſorde eluuntur, elotæ minutim inciduntur, in umbra exſiccantur, & in pulverem rediguntur.

Recipiuntur hujus pulveris unciæ ſex. Cymini unc. ſ. Caryophyllorum drach. ii. Mellis comm. q. ſ. pro emplaſtro.

Si fotu non leniatur dolor, ſed potius augeatur, *extemporaneo narcotico* erit ante vacuationem mitigandus, quo & fluxus quoquo pacto compeſcatur. Avicennas propinat mediam unciam emulſionis ſeminis papaveris albi cum ſaccharo, etiam ptiſſana. Quæ miſtio non mihi admodum probatur, quoniam Hippocrates primo acutorum 33. ptiſſanam ante vacuationem improbat. Quare tutius eſt ſimplicem cum ſaccharo emulſionem, vel cum penidiis exhibere. Ego felici cum ſucceſſu familiariter utor *aqua papaveris rheadis* ad quatuor, vel ſex uncias cum pulvere mandibularum lucii; licet enim ſtupefaciens domeſticum cum ſpecifico miſcere, ut partis laborantis ratio habeatur. Datur etiam *pulvis* rubri papaveris per ſe ad drachm. i. cum aqua violarum. *Syrupus* ex ejuſdem ſucco confectus datur ad unciam i. cum aqua ſcabioſæ. Ipſius *tinctura* quoque eſt utiliſſima, quam in curatione peripneumoniæ proponemus. Sed neque hoc loco ad publicum uſum ſubticere debeo, nec volo *aquam noſtram antipleuriticam*, quæ dolores ad miraculum ſedat, & paratur hoc modo.

Aqua antipleuritica.

Acc. Aquæ florum papaveris Rheadis libr. iii. Aquæ violatum lib. i. ſ. infunde in dictis aquis corticum interiorum avellanarum unciam ſ. Dentium apri in fuga capti. Eboris præparati an. unc. ſ.

In cucurbita vitrea per triduum digere in B. M. Tum ad cineres diſtilla igne ſuavi. Adſit vero ſacculus in zona pilei, in quo adſint Magiſterii concarum oculiformium ſcrup. ii. Sulphuris narcotici ex vitriolo ad laminas argenteas, vel chalybeas ſublimati gr. vi. Doſ. unc. i.

Pilulæ antipleuriticæ.

In eundem ſcopum dantur *pilulæ antipleuriticæ*, quibus nullum præſtantius remedium invenitur. Accipe extracti florum papaveris rheadis. Malvæ arboreæ rubeæ.

Ligni viſci quercio ana drachm. unam ſ. Raſuræ dentis apri. Cornu Rhinocerotis ana drachm. ii. Maxillarum lucii piſcis drachm. unam ſ. Corticum interiorum avellanarum drachm. i. Anodyni mineralis drachmam ſemis. Magiſterii corallorum drachm. i. ſemis.

Cum tinctura, vel ſucco denſato ſcabioſæ fiat paſta. Doſ. ſcrup. i. a principio cum unciis duabus aquæ ejuſdem papaveris rubri. Nam & in aliis pleuritidis temporibus datur cum aliis vehiculis. Mitigato dolore celebranda eſt vacuatio, de qua ſuo loco, ubi de curatione pleuritidis aſcendentis, & deſcendentis; nunc enim tantum remedia proponimus, quæ ad continentem dolorem diriguntur.

Anodyna poſt vacuationem an conveniant.

Sed adhuc poſt vacuationem, an anodyna, & quæ conveniant, dubium eſt maximum hactenus intactum. Hippocrates 2. Acut. 9. omnino per fomenta dolore augeſcente a fomentis deſiſtendum docet, dicens: *Verum ſi fomentis dolor non ſolvatur, ne diutius calefacito: ſiccat enim id pulmones, atque ad ſuppurationem excitat*: quod etiam in Coacis docuit. Et Galenus rationem affert dicens, ſuppurationem cieri, *lateris inflammatione non exhalante, ſed in pus tranſeunte: mox pure ipſo in mediam thoracis, pulmonumque regionem confluente*. Maxime vero inflammationis difflatio denſantium fotu prohibetur.

Attamen Practicantium nullus eſt, qui poſt vacuationem fomentis diſcutientibus, & emplaſticis non utatur, indicatione ſumpta tum a doloris vehementia; tum a materia aut reſolvenda, aut concoquenda, aut ſuppuranda. Solus inter recentiores Capivacceus hanc difficultatem per nubeculam vidit, quam tamen non diluit; ait enim: *Hippocrates fomentis ante venæ ſectionem utitur, ut inde cognoſcat, an materia copioſa ſubſit in Corpore. Nos autem loquimur de fomentis, quibus poſt venæ ſectionem uti licet ratione doloris vehementis, quæ ſunt humectantia, denſantia, emplaſtica ſuppurantia*. Sed cum ex Hippocrate pleuritidis ſuppuratio quantum fieri poteſt, fugienda ſit, fomenta poſt venæ ſectionem, ſicut nec ante, cum dolor permanet, convenire videntur, fotus enim ſuppuratum accerſit. Quare adhuc viget difficultas. Reſpondendum cenſeo, diverſam eſſe fotuum rationem, ante, & poſt venæ ſectionem. Ante quidem, cum dolor permanet, deſiſtendum; ne ſuppuratio eorum uſu excitetur, pro virili inhibenda. Maxime autem vacuatione prohibetur. Quod ſi poſt vacuationem dolor permaneat, ſuppuraturæ inflammationis eſt ſymbolum; ideo fotibus poſt vacuationem uti Medicus cogitur. Hippocrates ergo ulteriorem fotuum adminiſtrationem prohibet ante venæ ſectionem, ut eorum abſtinentia, ac vena ſecta ſuppurationem impediat. Poſt tamen, dolore perſeverante, eorum uſum non damnat, quando coctionis, vel etiam

Coquentia & ſuppurantia differunt.

ſuppurationis juvandæ neceſſitas urget. *Coquentia* porro & *ſupporantia*, quæ poſt vacuationem conveniunt, pro iiſdem cum Capivacceo non ſunt ſumenda: ut enim concoquentia maxime in pleuritide conveniunt, ita pro virili ſuppurantia ſunt fugienda, ne pleuritidi empyema ſuccedat. Quod ut recte percipiatur, demonſtrandum eſt, quomodo concoquentia a ſuppurantibus diſtinguantur, & pleuritis a quacunque alia inflammatione. Sunt ſane concoquentia a ſuppurantibus diverſa, quoniam quæ materiam morbificam coquunt, eam ad quandam mediocrem conſiſtentiam, ac quaſi tenuem craſſitiem redigunt, ut facile ſi non reſolvi, ſaltem per membranam inflammatam citra rupturam tranare, reſudareque valeat; eſtque vera coctio in pleuritide media inter diaphoreſin, & ſuppurationem, quam tantopere prædicavit Hippocrates, & inter neotericos ſolus fere cognovit Mercatus. Suppurantia vero ſunt, quæ impenſe craſſefaciunt, ut præ craſſitudine materia minime trajiciatur, ſed fracta membrana, in thoracem & pulmonem tantum ejiciatur. Quo diſcrimine differt a quacunque alia inflammatione pleuritis, quæ vel reſolvitur, vel ſuppuratur: at pleuritis inter reſolutionem, & ſuppurationem mediam habet coctionem. Suntque in ejus curatione tres ſcopi. Primus in executione, & intentione a principio eſt reſolvendi, ſi poſſibilis. Secundus concoquendi, qui laudabilis.

In pleuritide curanda, tres ſcopi.

Tertius ſuppurandi, qui evitandus. Poſt reſolventia ergo, de quibus ſupra actum eſt, de concoquentibus eſt tractandum, nam ſuppurantia ad empyematis curationem attinent. Sunt porro concoquentia partim incraſſantia, & partim reſolventia, ad differentiam ſuppurantium, quæ adhuc magis craſſefaciunt. Attenuantia, profecto ad hanc requiruntur coctionem, tum ratione membranæ, quæ debet ad humorem percolandum rarefieri, tum ratione ejuſdem humoris reſudandi. Incraſſantia vero ſolum reſpiciunt humorem, qui ſi ex ſua natura eſt tenuis, debet craſſeſcere ad debitam hypoſtaſin; ſi vero tenuis per accidens, hoc eſt, ad exitum per membranam attenuatus, rurſus ad perfectam coctionem debet incraſſari. Incraſſantia tamen pondere & mole attenuantia excedere debent, quia coctio procedit incraſſando. Et jure merito emplaſtica ſeu denſantia a Capivacceo *anodyna* dicta ſunt. Quæ tametſi reſpiciant materiam morbificam, dolorem tamen magis, quam materiam reſpicere dicuntur. Siquidem quæ materiam magis, ſunt quæ ad anacatharſin conferunt, quæ ad præſens inſtitutum minime attinent. Concoquentia ergo, quæ in pleuritide conveniunt poſt vacuationem, ſunt externa, & interna. In exteriorum ſerie præcipua hæc. In *fervidiori pleuritide*.

Linimentū concoquens in pleuritide fervidiori.

Acc. mucilaginis ſeminum malvarum. Pſyllii an. drach. vi. Olei violati. Amygd. dulcium recentis ana unc. ſ. Cum cera fiat linimentum. Ad eandem confert *emplaſtrum lactis cum malvarum cremore*. Præterea *omentum caſtrati* cum oleo amygd. dulci, & ſeſamino. *In minus calida inflammatione*.

In minus fervida.

Aliud.

♃. Mucilaginis ſeminum, & rad. altheæ. Cydoniorum an. unc. i. Mucilaginis ſeminum fœnugræci. Lini an. unc. i. Olei ſeſamini. Amygd. dulc. an. drach. iii. Olei vitellorum ovorum drachm. ii. Ceræ q. ſ. pro linimento. *Sequens ad miraculum operatur*. Acc. foliorum malvarum. Althææ an. m. ii. Chamomæli. Anethi. Meliloti an. p. i. Seminum lini. Fœnugræci an. unc. ii. Fiat decoctum cum ſpongiis applicandum.

Mirifice conducit *emplaſtrum Zacchariæ*. *Unguentum ex althæa ſimplex*. Et *braſſicæ folium* butyri infartum, & cymini pulvere inſperſum. *In frigidiori pleuritide*, eſt optimum concoquens *unguentum ex althæa compoſitum*, quod ſcillam, & gummata recipit. Ita *oleum nucis vetus* ſuper panno laneo applicitum. Excellit noſtrum *emplaſtrum de caulibus*. Inter chymica adeſt *ſpiritus mellis non rectificatus*, qui prædictis linimentis permiſcetur ad guttas, mirifice enim dolorem lenit, & concoquit. Multi ad hunc ſcopum proponunt *butyrum, pinguedines, farinam tritici, ficuum mucilaginem*, & id genus alia, quæ ſunt magis ſuppurantia, quam vere concoquentia.

In pleuritide frigidori.

Succedunt anodyna emplaſtica, ſeu concoquentia *interna*. Inter hæc præcipuum eſt oleum tum *ſeminum lini*, cum *amygdalarum dulcium* recenter expreſſum. Id quidem datur in minus fervida pleuritide ad unc. v. cum unciis duabus ſucci althææ decocto, & ſaccharo paratæ. Hoc autem, ubi febris fervet magis, ab unciis iv. ad viii. cum aqua hordei; utrumque enim mirifice dolorem lenit, & concoquit. Soleo ego ex *pane martio oleum* exprimere, & exhibere ad aliquot uncias cum magno fructu. Sed nullum præſtantius reperies *pilulis antepleuriticis*, cum oleo amygdalino dulci recenti propinatis. Hæc ergo ſunt anodyna, quæ ante & poſt vacuationem conveniunt in dolore laterali continenti dicto, ſeu benigno. Saxonia in genere concoquentium enumerat *ſtercus gallinæ, corallia*, & hujuſmodi, quæ non ſunt vera anodyna emplaſtica, ſed ſpecifica. Ceterum continens dolor coſtalis quamquam ob ſui magnitudinem ſit natura acutus & periculoſus, tamen cum pravitate careat, caret etiam pernicie, ut de Anaxione patet apud Hippocratem.

Concoquentia interna in pleuriti.

CAPUT IV.

De curatione difficilis reſpirationis ex dolore pleuritico raro maligno.

POſt continentem dolorem ſequitur, qui per intervallum eſt continuus dictus cum Galeno *lib.* 4. *part. ſecunda, cap.* 11. & rarus ab Hippocrate. Qui cum ſit duplex benignus, & malignus: & de benigni a flatu, crudoque humore curatione actum fuerit, remanet, ut ex ordine maligni rari curationem perſcribamus, quam Practicantium nullus fere ſcripſit. Cum autem alibi ex mente Galeni dictum ſit, malignitatem uſurpari, aut pro *magnitudine* (qua de cauſſa continentem Anaxionis dolorem, qui ſuo ſemper more eſt benignus, hoc eſt magnum, nuncupavit Galenus, aut pro *pravitate*: ex iis, quæ in præallegato loco obſervavimus conſtat, malignitatem nunc, non pro magnitudine, ſed pro pravitate uſurpari. Cujus curationes tot, quot ejuſdem malitiæ ſunt ſpecies. Quas ſane duas fecimus; alteram enim in pravam laterum inflammationem cum Hippocrate, & Galemo primo Prorrh. 1. *text.* 22. retulimus, quam Mercatus *natura* malignam dixit pleuritidem: aliam vero in virulentos vermium vapores pleuram mordentes cum Quercetano referendam fore exiſtimo, quæ præter communia pleuritidis ſymptomata, ea quoque quæ ſunt vermium propria, maxime vero ventriculi angorem, quibus ſe prodit, ſecum habet conjuncta: hancque eſſe reor, quam idem Mercatus a *corruptione* malignam nuncupavit. Hiſque binis tertia addi poteſt, quam unicus tetigit Capivacceus *ab aura gallica*; id enim peculiare aura hæc habet, quod oſſium membranas appellit, & pungit. Quamobrem ſicut tres ſunt malignæ pleuritidis ſpecies, *inflammatoria* nempe, *verminoſa*, & *gallica*: ita tres ſunt per propria remedia inſtituendæ, ac diſtinguendæ curationes. Etenim inflammatoria maligna ea exigit remedia, quæ non tantum partis affectæ proportionem, ſed etiam quæ individuam, ac ſpecificam pravæ phlogoſis ideam reſpiciunt, quæque a tota ſubſtantia eam reſolvunt, cum nec concoqui, nec ſuppurari poſſit, debeatque. Verminoſa pariter ea poſtulat, quæ occulta vi cum vapores, tum vermes ipſos ſubjugare poſſunt. Gallica quoque alexiteria, quæ virus pleuriticum vincunt, ex uſu poſtulat. Et ſæpe curantur pleuritides malignæ, ſi recte curantur: alioquin unico errore ab imperito perpetrato ægri periclitantur. Eſt autem error ille & maximus, *ſi vena ſecetur*. Mihi enim diuturna praxi eſt compertum, omnes fere quibus vena tunditur, mori: e contra periculo defungi, qui ſine phlebotomia ſunt curati. Hic porro in curatione error accidit ob putatitiæ hujus pleuritidis cognitionem, ſeu potius ignorantiam; adulterina enim hæc pleuritis cum omnia legitimæ, quam mentitur, ſymptomata ſecum ferat, propterea ab incauto Practico vera reputatur quæ putatitia, & adultera.

Tres ſpecies pleuritidis malignæ.

Hinc

Hinc vena ſecatur cum ægri interitu. Enim vero perniciosa in tali pleuriti eſt venæ ſectio, mea ſane ſententia; tum quia ejus pravitate vires furtim reſolvuntur, quæ ſecta vena illico perduntur: tum quia per venæ ſectionem ad locum affectum ſanguis adducitur, a quo nullus educitur. Maxime igitur perpendenda ſunt ſigna loco citato propoſita, quibus pleuritis maligna a manſueta diſtinguitur. Ceterum pleuritidis *inflammatoria malignæ* curationem primo loco inſtituamus. Et primum profecto dandum eſt *pharmacum evacuans*, quale eſt *manna*, vel *ſyrupus violatus* ſolutivus cum *trifera Perſica*, quæ pravitatem reſpicit. Extollunt Chymici aquam cardui benedicti ex infuſione *croci metallorum*: quæ tamen aut nihil, aut parum purgat. Mihi tamen non improbatur, dummodo crocus ſit a capite mortuo ſtibii, quod eſt plurimum & ſuperfluum, optime ſegregatus, cujus ſeparationem a nullo hactenus propoſitam ſuo loco aperiam. Pharmaca alexitaria ſuccedunt, quæ malignam phlogoſin a tota ſubſtantia reſolvunt. Inter externa Mercatus proponit *oleum naphthæ, & jaſminorum*; potiſſimum *oleum de ſcorpionibus* Matthioli, & *theriacam*: quorum portionem debita proportione cum unguento, vel emplaſtro pleuritico miſcet. Verum quid pro *oleo naphthæ* intelligat ignoro, niſi aquam illam eſſe, dicamus, quam lingua vernacula *Nanfa* appellamus, & Lucenſes *Aqua d' Angioli*; in cujus diſtillatione aliquid olei extillare ſolet. Hoc tamen mihi magis probatur *oleum corticum citri* maris balneo prolectum cum oleo amygdalino dulci permiſtum; & hujus loco ſumitur etiam quod per infuſionem factum ex Jenua portatur. Inter interna hæc præcipua. *Tinctura violarum* per ſe ſine menſtruo parata, & *papaveris rhœadis*. Aqua pectoralis decocta *cum ligno porcino*. *Cinis priapi tauri* ad drachmam. *Pomum curvipendulum cum olibano coctum* datum cum unciis tribus, vel quatuor aquæ cardui benedicti.

Pleuritidis inflammatoriæ malignæ curatio.

Item Acc. Raſuræ dentis apri. Medullæ ſeminum cardui benedicti an. drach. ſ. Sacchari perlati drach. ii. cum jure.

Flores tyneſpati per tres dies macerati in aqua cardui ſancti vel etiam ex Trago, in vino veteri, & diſtillati. *Aqua florum chamomillæ* ad uncias tres data cum drach. i. *ſtercoris gallinæ*, ex Saxonia. Fontanus extollit aquam cardui mariæ. Et hæc ſunt diaphoretica, quæ malignam phlogoſin ſenſibiliter, vel inſenſibiliter ſolvendam reſpiciunt. Ad hæc *pulvis* eſt præſtantiſſimus.

Pulvis ad pleuritidē.

♃. Salis prunellæ drach. ii. Florum papaveris rhœadis. Coralli rubri ana drach. i. Saccari violati unc. ſ. Fiat pulvis. Doſ. drach. ii. oed. præſtat noſtrum *Bezoardicum pretioſum* ſic paratum.

♃. Auri ſclopetantis rectificati (cujus rectificationem alibi oſtendam.) Solutionis omnium lapidum pretioſorum factæ cum ſpiritu albo acido therebintinæ ana, ex. gr. drach. i. Lapidis bezoardici moſci odorem ſpirantis ſcrupulum ſ. Cornu cervi phyſice calcinati drach. ſ. Pulveres ſolutione gemmarum imbuantur, & per aliquot cohodia idem menſtruum retrahatur, donec ab omni lapidum eſſentia exutum ſit. Poſtrema diſtillatione ad materiæ conſiſtentiam evocetur, quæ in puniceum pulverem pretioſum eſt terenda. Quod ſi timeas ſpirituum eſſentialium gemmarum, reliquorumque reſolutionem, poteris, non ad ſiccitatem uſque, ſed ad extracti formam menſtruum retrahere, inde cum colla cervina formare *trochiſcos*. Doſis eſt a gr. vi. ad xii. ad pleuriſin malignam cum vehiculis accommodatis; ſed & ad morbillos & variolas mali moris egregie conducit.

Bezoarticū pretioſum.

Beguinus in ſuo Tyrocinio idiomate Gallico conſcripto proponit *oleum antimonii antipleuriticum*: calcinat enim calcinatione ſolari ſtibium, cui in matratio ſpiritum vitrioli rectificatum, ut digitum ſuperemineat, affundit, per duos dies digerit, & ſpiritum tinctum inclinat. Et eouſque affundendo, & dirigendo progreditur, donec tota tinctura abſtracta ſit. Hanc ad oleitatem per balneum ſpiritus evocatione incraſſat. Ad 3. vel 4. guttas purgare ait, & remedium antifebrile, necnon antipleuriticum vocat. Ita vero ſuccedere admodum ambigo, quod nondum expertus ſum. Suſpicor tamen, & cum ratione, quia purgans ex tali diaphoretico reſultare poſſe, vix puto: & magis, chalcanti ſpiritum ex ſtibio ſic calcinato tincturam elicere, qui ſcio ſtibii ſolutionem unum eſſe ex artis difficilioribus. Fateor ſane ſuſpiciendæ facultatis *bezoarticum* eſſe prædictum ſtibium ſolum ſolari irradiatione calcinatum. Calcinatur autem, ſi ex ejus polline monticulus unus, vel plures formentur, retroque ſpeculum concavum ita collocentur, ut ſolis radii in centrum ſpeculi collineantes in ipſos refrangantur; continua enim ſolis colliſione antimonium in candidiſſimum pulverem calcinatur, qui per ſolam agit diaphoreſin, & in malignis mire prodeſt. Et hæc cælica calcinatio eſt vera, ac phyſica, non ea quæ per nitrum. Quemadmodum & illa quæ procedit cum *cervino cornu*, cujus ſalis eſſentialis fixi beneficio fit, ut antimonium calcinatum minerales & animales vires ſimul conjunctas ſortiatur alexipharmacas. Calcinandi modus hic eſt.

Calcinatio antimonii per ſpeculū.

Calcinatio ſtibii cum cornu cervi.

Acc. cornu cervi uſti partes duas. Antimonii partem unam. Ponantur una in crucibulo optime ignito.

Statim a projectione fit maſſa rubea inſtar croci metallorum. Si diutius detineatur, ex. gr. per quadrantem horæ fit alba. Eſt ſimplex diaphoreticum. Datur a gr. x. ad xv. Hoc calcinatum in ſua Baſilica de Antimonio Amerus Popius appellat *cinerem fruticis ſuper calvariam creſcentis*. Confert ergo in maligna pleuriſi his ad libitum uti.

Porro & *verminoſa pleuritis* ſua habet auxiliatoria potiſſimum mercurialia, quæ hanc pleuritidis ſpeciem eatenus curant, quatenus e veſtigio vermes eliminant. Quamobrem Quercetanus *magneſiam Saturni*, ſeu crocum metallorum in additione ad aquas extollit, utpote mercuriali virtute ditatum. Non vero qui ex ſublimata magneſia mercurium ſine mercurio, uti etiam ex Sole, & Luna, ſeparare comperimus, hoc ipſo meteorizato, ac dulcorato felici cum eventu, non tantum in hac pleuritide, verum etiam in epilepſiis, & quibuſcunque aliis affectibus ex pravo vermium halitu pendentibus, citra ullum ſalivationis periculum, quotidie utimur. In adultis quidem a 20. gr. uſque ad 40. In pueris vero a 10. uſque ad 12. In præſenti pleuritide damus ex conſerva papaveris rubri; pharmacum eſt, & alexipharmacum. Quod ſi cupias ſolum alexipharmacum, affunde ſuper vivum mercurium aquam cardui ſancti, hancque poſt debitam moram propina ex cochleari: ita medii ventris vermina curabis vermibus ex imo ventre ejectis. Eoſdem nectum ibis inſipido *vitrioli fragmate*, eſt enim de mercurii natura, quia volatilem ſpiritum maxime mercurialem in ſe continet. Datur ad cochleare cum aquis antipleuriticis. Mihi quoque in uſu eſt mercurium candefacere, igniti chalybis inſtar, & in aquis proportionatis extinguere, quæ inde ægro dolenti exhibentur. Verum quomodo mercurius excandeſcere debeat, alibi aperiam. In eundem ſcopum ſoleo aliam mihi ſecretam *mixturam* propinare. Accipe ſyrupi e tinctura florum hyperici unc. i. ſ. Aquæ violarum, cardui ſancti an. unc. iii. Spiritus vitrioli dulcorati gutt. vi. miſc. Do. cochlearia quatuor ſingulis tribus horis.

Pleuritidis verminoſæ curatio.

Mixtura ad vermes.

Tandem in pleuritide gallica eodem ſublimato dulci Lunari, vel antimoniali utimur eodem modo. Et per ſudorifico ſpecifico *Sal eſſentiale ligni ſancti* exhibemus in vehiculis debitis. Sal ligni ſancti eſſentiale hoc modo elicimus. Decoctione in aqua communi ligni tincturam totam exuberamus, & aquam evaporamus ad conſiſtentiam. Quod inde extractum eſt, in cella locamus, donec in ejus ſuperficie cryſtalli appareant, qui ſeparantur trajecta extracti ſubſtantia per ſetaceum aqua frigida; ita enim ſuper ſetaceo cryſtalli ab extracto remanent ſeparati, qui ſunt ſal ligni eſſentiale. Tandiu labor repeti debet, quouſque extractum non amplius lapilleſcat. Cave, ne ſcilicet calidam uſurpes. Hujus ſalis grana aliquot cum aqua cardui mariæ, vel chamomilæ ſudores creant, & huic pleuritidis generi medentur.

Pleuritidis Gallicæ curatio.

Sal eſſentiale ligni ſancti.

CAPUT V.

De curatione difficilis reſpirationis parvæ, & denſæ ex dolore pleuritico fugaci.

Pleuritici doloris differentiam a motu unam quidem cum metaſtaſi, aliam vero ſine fecimus *lib. 4. p. 2. cap. 12.* Et primam *fugacem pleuritidem* nuncupavimus, quæ ſuum habet motum raptumque in cerebrum, & omnino in paraphoricam phrenitidem degenerat. Hujus curatio in eo eſt ſita, ut ope medica pleuritis permaneat, & non permutetur, ejuſque metaptoſis, ac tranſenna pro modulo præpediatur, ut & pleuritis permanens curetur.

Nam ſi forte thoracis ſemitam prætergrediatur dolor, ſuaque violenta excurſione & pleura in piam cerebri matrem irrumpat, irruatque, mortiferum malum infert ex Hippocrate, nempe phrenitidem, ut & tamquam phrenitidis, non pleuritidis ſit tentanda curatio, quæ ſæpius incaſſum. Et hoc dicitur ad differentiam peripneumoniæ: cum enim latus in pulmonem incumbit, ejuſque inflammatio in peripneumoniam permutatur, non hoc modo fugax pleuritis eſt vocanda, cum dolor in thorace adhuc permaneat, & cum pulmone latus condoleat, unde & parum variant pleuritidis, & peripneumoniæ curationes, ut ſuo loco oſtendam. Varias ergo in humano corpore morboſas fieri tranſennas, ac metaſtaſes quotidiana docet praxis, quarum aliæ ſunt momentaneæ, aliæ vero non ita extemporales. Sic retractione bilis ex imo ventre ſurſum ex diarrhæa, aut parotidem, aut ſurditatem, aut per nares hæmorrhagiam extemplo fieri obſervamus. Ejuſdem vero deorſum retractione rurſus alvum illico profluere. Pariter ex colica paralyſin quibuſdam produci, & aliis vagum capitis eryſipelas per totum ſerpere, donec intro repat, & interficiat. Quare nec mirum, ſi pleuritidem in phrenitidem aliquando immutari obſervamus. Cujus mutatio ſi extemporanea, nec præcognoſci, nec præcaveri poteſt. Si vero non ita affatim fiat, ſed mutatio.

Metaſtaſes morboſa variæ.

tationis ſuæ præludium, ſeu portentum lateralis dolor præmittat, præcautionem aliquam admittit medicam. Aſt in curatione cavendum maxime, ne accidat error. Delirium enim quod in pleuritidem obſervatur, aut fortem conſequitur pleuritidem, aut non. Si eſt conſequens, negligitur, ut in Anaxione: ſi vero delirium mitem habeat conjunctum thoracis dolorem, ac per intervalla contriſtantem, ſitque potius animum percellens, quam conſequens, de raptu, ſeu metaſtaſi eſt timendum.

Hinc utilibus indicationibus ſumptis, vel ex *fugitiva inflammatione*, vel *a bilis orgaſmo* (neque enim *a flatu* indicationem Galenus hauriret, quem pro hujus mutationis cauſſa minime uſurpavit, ut falſo illi tribuit Duretus) ea ſtatim ſunt adhibenda præſidia, quæ vel fugitivam inflammationem continent, revelluntque; vel bilem declinant, cohibentque. Pro bile declinanda *purgans* eſt dandum, cum turgentis rationem materia habeat, & in principem partem ſit præceps, ac lubrica. Quale eſt *diacrydium*, ut elective purgans, non infra infimam doſin, ſed in ipſa minima doſi nimirum ad grana v. cum flore caſſiæ recenti. Aut electuarium *de pſilio*, & de *ſucco roſarum*. Quibus tamen longe tutior eſt *ſcammonii reſina* per frigidam parata, quæ a granis decem uſque ad viginti tuto datur, aut per ſe, aut cum flore caſſiæ, aut mannæ liquore. Eſt *liquor mannæ* ipſamet manna liquefacta ſub liquoris forma manens, quæ non amplius concreſcit jucunda guſtui, ac viſui, quæ quomodo paranda alibi aperiam. Cum tribus ergo unciis hujus roriferi liquoris propinantur grana 10. vel 12. reſinæ ſcammonii.

Diagridii doſis minima.

Sed quæ bilis motum cohibent ſunt, quæ ejus acrimoniam demulcent, ac tenuitatem incraſſant, cujuſmodi eſt *diacodion* cum ſaccharo roſaceo, aut conſerva violarum. Item *tincturam violarum, & papaveris rubri, amylum papaveris, & ſpiritus chalcanthi violaceus*, florum ſcilicet violarum tinctura imprægnatus ad guttas exhibitus, cum aqua violarum, vel lactucæ, vel ninphææ. Sua enim adſtrictione chalcanti ſpiritus bilis motum cohibet, aciditate refrigerat, & violacea facultate incraſſat. Dolenti lateri apponenda ſunt, quæ in fervidiori pleuritide propoſuimus antecedente capite. Immo ſi neceſſitas ita exigat, omittenda non ſunt *veſicantia* tibiis, fæmoribuſque applicita. Ceterum fugitiva inflammatio continetur, & revellitur. Revellitur ſectione venæ tali ob cruralium vaſorum, cum ultimis venæ azygos propaginibus conjunctionem, de qua ſequenti capite. Ejuſdem vero retinaculum eſt *cucurbitula ſcarificata*, cum ſale adhibita loco dolenti, de qua pariter ſequenti capite: congregat enim cucurbitula diſperſam pleuræ inflammationem, & ne tam facile ſubterlabatur, prohibet, quinimmo & ad externas thoracis oras extrahit. Interim vero capiti *repellentia* ſunt applicanda, ne cerebrum ſuſcipiat, ſed ſuo nixu repellentium auxilio a ſe pro virili repellat. De quibus repellentibus in cap. de phrenitide.

Bilis motū cohibentia.

CAPUT VI.

De curatione doloris pleuritici aſcendentis, & deſcendentis.

ORdo poſtulat, ut de doloris lateralis curatione ſermonem inſtituamus, qui a motu ſine metaſtaſi differentiam nactus eſt, utpote in thorace ſtabilis, cum motu tamen ſurſum, & deorſum, qui *aſcendens*, *& deſcendens* dicitur. Geminam utriuſque indicationem curativam Hippocrates 2. acut. tex. 10. & 11. aperuit, quo loci ſtatuit, in aſcendente quidem *venæ ſectionem*, in deſcendente vero *purgans pharmacum* indicari, ut ideo ſectio venæ in aſcendente, purgans in deſcendente indicatum, ſeu quid agendum ſit ſpecificum. Verum qua ratione utrumque ab utroque indicetur, maximam habet difficultatem, quæ hactenus medicorum ingenia ſummopere extorſit, ut & multi ab Hippocratis ſemita deviaverint. Ego autem, tametſi lib. 4. parte 2. cap. 12. qui hac de re opinor, ex mente Hippocratis libere protulerim, tamen ob diſſentientes circa hujuſmodi indicantia ſententias rem rurſus expendere veritatis æſtro percitus exſtimulor, cum & ad hunc locum hujus rei conſideratio magis attineat. Præfato igitur loco Hippocratem agere de dolore pleuritico coſtali, vereque thoracico, omnes, preter Weſalium, & Augenium, exiſtimant. Quorum alii, longeque plures ſunt, qui ab Hippocratis ſanctione recedentes vario modo illius ſententiam interpretari adnituntur. In Antiquiorum ſerie ſunt Galenus, Ægineta, Soranus, & Raſius, quibus inter recentiores aſcribunt ſe Mercatus, Capivacceus, & Maſſarias. Alii autem Hippocraticam dignitatem hoſce depeculari putant, ut Alexander, & Aetius, quibus Saxo, & Triverius inter Neotericos aſſentiuntur, qui ne latum quidem unguem ab Hippocrito decreto ſe debere recedere jure optimo profitentur. Galenus ergo, & reliquorum, cum Galeno credentium, Hippocratem pro dolore, tum aſcendente, tum deſcendente ſemper pleuriticum coſtalem intelligere nonnulli, ut Capivacceus, hanc indicationis diverſitatem ex locorum affectorum, venarumque *diſtantia*, conſequenter ex conjunctæ materiæ *ſubſiſtentia*, deſumendam fore volunt. Quam quidem diſtantiam Galenus primum 2. acut. 10. indicavit, ubi ſtatuit. In aſcendente quidem dolore ſecandam fore cubiti venam, affectis nempe ſuperioribus thoracis partibus venarum propagines a *coſtali ramo* ſuſcipientibus (quem ramum ante Weſalium, reliquoſque Anatomicos ad vivum eo in loco nobis delineavit, ſcribens: *Ceteræ autem ſublimiores thoracis coſtæ quatuor ab alio venarum nutriuntur conjugio, quod a vena propagatur, priuſquam in jugulares ſcindatur.*) In deſcendente vero purgans laudari magis ab Hippocrate, eo quod vena inconjuga inferiorem thoracis nutriens partem ex ea naſcatur ſede in hominibus, *quam jam cordis aurem vena cava tangit*, hypochondriis ideo longe proximior (ut hinc liceat in Weſalium colligere, Galenum hominem ſecuiſſe.) Et quamquam hanc Galenicam venæ ſine pari *e regione dexteræ auriculæ* originem Weſalius in ſua epiſtola maligno ſuo more mordicus redarguat, quippe perpetuo *ſupra cordis auriculam ad naturalem ejus ſitum* ſemper & æque in hominibus, ac in ſimiis, & canibus, naſcatur. Tamen marginalis obſervationis neglectus, & imperfecta ocularis demonſtrationis inſpectio ipſius lapſus cauſſa fuit. Habet enim margo, *in quibuſdam hominibus*, ut non in omnibus hujuſmodi originem eſſe Galenus voluerit, qui & ſupra cordis aurem aliquando in aliis pronaſci fortaſſe viderat. Etenim in diverſis hujus venæ ortus variat; in aliquibus enim (ut anno 1628. in Anatome Mantuana Nationi Germanicæ demonſtravi) paulo infra claviculam a cava divaricatur, qualis profecto originis ſitus non tantum eſt ſupra dexteram cordis auriculam ad naturalem ejus ſitum, ut Weſalius voluit, ſed longe altius ultra etiam auriculæ apicem digitis ad ſuperiora attenſum, quod negavit Weſalius. Is vero longe infra eſt ſupra cor. Et poteſt eſſe, Galenum in quibuſdam hominibus ejus ortum, nec ſupra, nec infra auriculam vidiſſe, quem nos non viderimus, maxime cum noſtri thoraces in multis ab Antiquioribus ſint diverſi, ut in pectoris oſſibus, pulmonumque alis, ut Duretus in Coacis obſervavit. Quare ſicut Weſalius venæ non jugæ ortum prope claviculam ignoravit, ita in aliis prope auriculam. Dicere etiam poſſumus, Weſalium locum illum Galeni in 2. acut. non bene percepiſſe, nec illius artificium recte perpendiſſe: Namque non videtur Galenus ita velle, venam ſine pari e regione dexteræ cordis auriculæ naſci, ut non paulo etiam ſupra: ſed humiliorem potius, ac depreſſiorem ejus trunci progreſſum indigitare voluit, quo declararet, hanc venam ſuis ramis a ſublimiori thoracis parte multum diſtare, ut inde ex venarum, & locorum affectorum diſtantia ex Hippocrate rationem hauriret, cur in deſcendente dolore non ſit vena ſecanda, ſed purgans exhibendum. Et eſſe hoc Galeni artificium, oſtendo. Quandoquidem ſub capitis calce Hippocratis ſententiam confirmans, ait, internam cubiti venam eſſe tuendam, *ubi ſanguinis redundantia ad ſuperiora vergere videatur, aut ſuperiores thoracis partes affectæ ſint. Tunc enim gravitas magis in brachio, & circa manum fit.* Et de dolore deſcendente ſubjungit: *Verum, quæ partes thoracis inferiores prope ſeptum tranſverſum infeſtant phlegmonæ, non ab re dolorem ad hypochondrium tranſmittunt. Quo fit, ut dolores hujuſmodi non admodum juvet, quæ in cubito fit vacuatio, corde ſcilicet medium occupante: nempe venam, quæ inferiores thoracis alit partes, infra cor emergere nuper audiviſti.* Dico, ſi paulo ſupra ſtatuit, venam abſque pari oriri, qua parte vena cava cordis auriculam tangit, qualem originem ex Galeni placito *e regione auriculæ* vocavit Weſalius, quomodo in loco proxime allegato *infra cor* emergere dixit? Si enim prope ejus baſin, quomodo infra? Ni dicas, impropriiſſimo tamen loquendi modo, infra cor id quod ſub ejus dextera baſi enaſcitur, nuncupare. Cum ergo infra cor emergere ait, non venæ ortum, ſed humiliorem ejus trunci progreſſum ad infernam thoracis partem, conſequenter infra cor deſcendentem, nobis indicare voluit. Quem progreſſum infra cor apprime his delineavit.

Galen. hominem ſecuit.

Hinc ſiquidem emergens, humilius, depreſſiuſque per cor defertur, atque in ſpinam contorquetur. Pro hac igitur parte Galenus venarum thoracis diſtantiam recte, & locorum in pleuritico dolore aſcendente, & deſcendente affectorum conſtituit, ut conſtet, in uno vacuandæ materiæ conjunctæ cauſſa phlebotomiam, in alio purgans fore exhibendum. Et dum ſcripſit, *corde ſcilicet medium occupante*, Weſalius Galeni mentem non percepit, qui ob ſolam diſtantiam a vena ſecanda, & propinquitatem a pharmaco propinando hæc tantum protulit verba: & non propterea quod minime liceat ſanguinem pravum ex affecta parte per nobiliorem attrahere. Non enim quod debeat, ſed æque bene ob loci diſtantiam attrahi poſſit, Galenus negat.

Venæ ſectio in dolore deſcendente non probatur.

Ceterum, ut in aſcendente ſemper venæ ſectionem conve-

Pro dolore laterali aſcendente, & deſcendente quid Hipp. intelligat, variæ opiniones.

convenire Galenus cum Hippocrate confirmat, ita in deſcendente non ſemper purgans exhiberi debere contendit, & eo ſecuriorem eſſe venæ ſectionem affirmat, maxime cum febris eſt acuta, & laborantis natura in pharmaci uſu medico non eſt comperta, atque ita ſumma qua potuit moderatione Galenus ſe repreſſit, ut quam minime ab Hippocratis ſanctione recedere videretur. Galeno Capivacceus in omnibus ſuffragatur. Primo *aph.* 2. idque ſolum ſuo marte addit, nempe, in deſcendente dolore eo magis purgans convenire ob craſſiorem materiam ſuo pondere gravitantem. In aſcendente venæ ſectionem, ob bilem ſua levitate aſcendentem. Maſſarias maxime Galeno favet, ejuſque decretum fovet, qui phlebotomiam in cacochymia, nedum plenitudine indiſcriminatim commendat. Sed pro doctrinæ Hippocraticæ ſanctione confirmanda amabo liceat ab ipſo Galeno, ejuſque ſectatoribus nobis recedere. Primum ergo cum inquiunt: ita in deſcendente purgans, ut in aſcendente phlebotomiam, ob loci viciniam magis indicari, non ita prorſus verum enunciare videntur. Etenim a venæ inconjugæ propaginibus ad meſariacas, & inteſtina nulla eſt via, niſi per truncum cavæ ab ortu ejuſdem venæ inconjugæ. Quare in deſcendente dolore a ſeligenti purgante materiam ex infimis coſtis ſurſum attrahi, ut deorſum trahatur, eſt neceſſe; ideoque major videtur eſſe diſtantia ab infimis, quam a ſublimibus coſtis, & materiæ purgandæ longe facilior tranſitus: cum materiam morbificam immediato motu a ſublimi loco deſcendere ſit facilius, quam ex infimo reflexo motu aſcendere, & deſcendere. Propterea ſi ex propinquiori diſtantia ratio vacuandi per purgans, & per venæ ſectionem deſumenda eſſet, in aſcendente magis, quam in deſcendente dolore purgans conveniret. Neque cum Capivacceo eſt dicendum, eo magis in deſcendente propter craſſiores humores purgans ex uſu eſſe debere; & in aſcendente ob bilem phlebotomiam. Quoniam in utroque ob eandem rationem dandum eſſet purgans, & ſi non in uno, neque etiam in alio; bilis enim non minus, quam craſſus humor, eſt purganda. Agere vero Hippocratem de phlegmone a notha plenitudine dimanante, verum eſſe fateor, non tamen a notha cacochymia, quam cum ſpuria plenitudine immerito Capivacceus confundit. Siquidem notha plenitudo illa eſt, in qua ſanguis primo, ſecundo loco alius humor, iſque excrementitius, peccat. Notha vero cacochymia eſt, in qua primario humor excrementitius, ſecundario ſanguis peccat. Propterea, ut in priori primo loco ſanguis, ſecundo purgans convenit, ita in poſteriori hoc prius, ille poſterius. Si ergo Hippocrates de inflammatione ad coſtas nothas attinente loqueretur a notha plenitudine dependente; purganti venæ ſectionem, ita in deſcendente, ut in aſcendente, præpoſuiſſet. Cum nec ratio ſit major, ut in meteoriſmo pleuritico de notha plenitudine, in deſcendente dolore de notha agat cacochymia. Sed proſequamur; ajunt cum Galeno, purgans in deſcendente affectu majus ſane auxilium, minus tamen tutum eſſe venæ ſectionem, quando ſcilicet, tum a febris acutie, tum ab individua ægri natura non perhibetur, ſed prohibetur; ut ſolum purganti ſit locus in miti febre, & in ægri natura recte præcognita. Hoc vero ultimum jure ridet Alexander, quotidianos Medicos eos appellans, qui ob inexperientiam trepidantes purganti phlebotomiam ſubſtituunt. Sed quod de miti febre dicitur, aliquam veritatis umbellam habet, puta cum mitis eſt laterum inflammatio, a qua febris nec magna, nec acuta. Quemadmodum ex comm. 2. primi Pror. *tex.* 21. ex eodem Galeno colligitur, quippe qui Prorrheticorum *Auth.* redarguit ſtatuentem, omnes hypochondriorum febres inflammatorias eſſe malignas, hoc eſt, magnas: cum tamen ex mitibus tum viſcerum, tum partium continentium inflammationibus febres, nec malignæ, nec acutæ producantur. Ergo in hujuſmodi phlebotomiæ loco ſtatim purgans dandum erit; non tamen in acutis, & magnis, in quibus pharmaci vice ſecanda eſt vena. Aſt libenter ego ab his peterem, cur in levi pleuritide aſcendente non ſecatur vena: & in miti deſcendente ab iiſdem datur purgans? Si namque ob affectus parvitatem venæ ſectio negligitur, ob eandem quoque purgans deberet negligi, cum levis inflammatio, utpote ſine plenitudine, facile una cum febre a fotu ſuperetur. Quamobrem, ſi in deſcendente dolore, cum magna febre purgans non prohibetur, neque cum miti erit conveniens ejuſque indicationis illatio neceſſaria conſtabit. Satis igitur apparet hucuſque, Hippocratis ſententiam non uſque adeo a Galeno, ejuſque Sectatoribus recte fuiſſe perceptam. Jam pauliſper ad mercatum examen derivemus, qui alio modo Oraculi reſponſum interpretari, idque reſpuere videtur. Vult ipſe *lib.* 2. *cap.* 6. *In quavis pleuritide a quovis ſucco, etiamſi ipſi debeatur purgans, inchoandum a vena ſectione.* Quæ hypotheſis a propoſitione Hippocratica plurimum differt. Rationes adducit. Primo, quia in tumorum principiis ab affecta parte purganti nihil, phlebotomia plurimum extrahitur. Secundo, quia pharmacum majorem affert commotionem, ut

In dolore laterali aſcendente, & deſcendente indicat. remedij conſideratio.

Plenitudo notha.

Cacochymia notha.

Mercatus examinatur.

In omni pleuritide, an a venæ ſectione ſemper inchoandum.

quod commotum eſt citatiori curſu in affectum locum moveatur. Tertio, quia tutius eſt fluxionis impetum venæ ſectione prius ſiſtere, mox quod per corpus vagatur, purganti educere, ne dolore, fluendique impetu in partem illabatur. Quarto, quia quod in phlegmone continetur, purgante expurgari non poteſt, ſed potius ſuppuratione, reſudatione, tuſſi, & diaphoreſi. Ex Hippocrate porro dolore deſcendente, purgans convenire ſubjungit ob materiam antecedentem, quæ a ſplene, aut hepate ſuppeditatur; non tamen ob conjunctam, quæ in thorace. Neque ſanguinis detractionem Hippocratem renuere ait, ſed tantum ex methodo determinare, quo prædictorum auxiliorum utendum ſit magis. Hinc purgante tunc tantum utendum eſſe vult, quando levis eſt dolor, æger gracilis citra plenitudinem, cumque vires ſunt infirmæ, cum difficili anacatharſi; eoque magis ſi pleuritis coctionem ſuſcipiat, & patiens ſanguinis detractionem vereatur. Enimvero Mercati auſum in Hippocratem ſatis redarguere nequeo, cum clare appareat, Hippocratem non ſolius antecedentis cauſſæ, ſed maxime reſpectu conjunctæ, quæ doloris cauſſa eſt immediata, ita pharmacum, ut phlebotomiam propoſuiſſe, cujus adminiſtratione non tantum revulſio, ſed etiam derivatio celebratur, & dolor ſedatur. Utrumque enim præſidium, ut genuinum dolorum ſedativum Hippocrates, & Galenus propoſuere; quod non eſſet, niſi ab affecta parte, quod nondum tamen eſt infarctum, vacuarent. Id ſolum eſt perpendendum, an dolor a materia ſanguinea, vel potius ab humorali excrementitia dependeat: nam prior venæ apertione, poſterior pharmaco vacuatur. Ideoque cum Hippocrates in dicto dolore deſcendente ſolum purgans propinet, ſecluſa phlebotomia, dicendum eſt, non de laterali dolore inflammatorio re vera tractaſſe. Cujus loci veram expoſitionem ſoli Weſalius, & Augenius agnoverunt, quam tamen diverſimode expoſuerunt. Vult Weſalius, Hippocratem lateris ſignificatione *univerſum fere latus a claviculis ad ilium oſſa* uſurpare, conſequenter pro lateris dolore aſcendente in prima periodo totam lateris partem duodecim coſtis interſeptam intelligere: cujus punctilis doloris extenſionem, quacunque in pleuræ parte inflammatio ſit, etiam ex imis coſtis ad jugulum ſemper pertingere opinatur. Quia ſi in hepatitide dolor per ſuccedaneam membranæ diſtenſionem ad jugulum extenditur: eo magis in pleuritide notharum coſtarum ob eandem ſympathiam ad claviculam dolor propagabitur. Et omnino impoſſibile putat, membranam anguſtiorem, & duriorem, naturaque maxime protenſam aliqua ſui parte vehementius inflammatione prætendi, quin univerſa tenſionis particeps illico efficiatur, & afficiatur. Verum in altera periodo pro lateris dolore deſcendente, quem *ſub ſepto* Hippocrates dixit, non coſtarum, ſed *lumborum* dolorem intelligendum fore credit Weſalius; in quo jure optimo Præceptor præcipit, non fore cubitum perforandum, ſed dandum purgans. Lumbis enim ſub ſepto locatis nil remotius in corpore a venis ſecandis imaginari licet: qui & *exiles venulas* habent, ac naturalibus viſceribus, per quæ facile purgante expurgari poſſunt, ſunt attigui. Attamen Weſalius, ut lateris partem ſub ſepto recte pro ilio, non pro infima thoracis parte, uſurpavit: ita non recte ad mentem Hippocratis ilium ſumpſit. Hippocratem enim pro iliis, non lumbos ad ilium oſſa protenſos, ſed hypochondria uſurpaſſe, ſatis, ſuperque patet ex iis, quæ ſcripſimus *libr.* 4. *parte prima, cap.* 6. 7. 8. Et parte ſecunda, *cap.* 11. Quare pro latere, partibuſque ſub ſepto dolentibus non lumbi, ſed hypochondria ſunt accipienda. Unde & parum conſtant, quæ hac de re a Weſalio proferuntur. Etenim pro lumbis laterali dolore inflammatorio conflictatis, aut partes ſupra, aut infra renes; eaſque vel internas, vel externas, vel ipſoſmet renes etiam intelligit. Si partes ſupra renes, conſpicuum eſt, cubiti ſectionem derivationis cauſſa per mediam dyametrum convenire. Si infra, tali. Ab utraque parte, ſi renes. Nec tantum cum internæ; ſed etiam cum externæ poſtmodum partes inflammantur. Ob ramos enim extremos venæ azygos, qui cum cruralibus conjunguntur, & per lumbos exeunt; revulſio, & derivatio commoda fieri poteſt; illa quidem cubito, hæc vero talo ſecto. Quoque exiles ſunt magis externorum lumborum venæ; eo etiam magis difficilis eſt attractio per purgans ob majorem humoris in anguſtiori loco impactionem; a quibus venis nec ita patens via eſt ad viſcera, ut idem ſuppoſuit Weſalius. Quod demum de pleuræ diſtenſione in Galenum profert, non ita abſolute eſt accipiendum. Primum inquiens, Hippocratem de ſola tenſivi doloris extenſione, non autem de phlegmone, doloriſque punctilis regione loqui. Etenim cum ait in textu: *Si dolor ad claviculam pertigerit & gravitas*, recte ex Galeno in commentario, *gravitatem, & non dolorem dixit, nempe quod hoc in loco ſanguis magis acervetur, repatque ſignum, eſt gravitas, qua ex multitudine.* Quemadmodum punctilis dolor eſt ex doloris proprietate. Similiter ſi gravitas ad hypochon-

Weſalii opinio de lateris dolore aſcendente & deſcente.

Weſalius corrigitur.

chon-

chondrion vergat, ſubſiſtentis in infima pleuræ parte ſanguinis, phlegmones conſequenter, eſt indicium, & judicium; cujus dolor deſcendens quidem vocari poteſt, at non ille eſt, quem ſub ſepto cieri ſcripſit Hippocrates, de quo habita eſt controverſia. Præterea, cum inquit Weſalius, pleuram quaqua parte inflammatam neceſſario tenſivi ſui doloris extenſionem ad claviculam protendere, non omnino eſt verum, quia potiſſimum tenduntur, quæ non tantum continuæ, ſed quæ parti pleuræ inflammatæ ſunt partes *attiguæ*, ſuperiores, ut Galenus optime docuit in Arte Medica *cap.* 15. *&* 2. *Acut. text.* 10. Neque eadem eſſet doloris extenſio, quæ ex hepate inflammato, & quæ ex pleura, ut credidit Weſalius. Quoniam ex jecore dolor ad jugulum protenditur, *ob venæ concavæ tenſionem*, ut Galenus demonſtravit 2. *de loco eff.* 7. & nos in libro de plenitudine; & non ob coſtarum pleuræ diſtenſionem, velut evenit, cum illa eſt phlegmone obſeſſa. Quamobrem nec cum Weſalio ſub ſepto dolor lumborum inflammatorius eſt accipiendus.

Extenſio doloris ex hepate inflammato, & ex pleura diverſa eſt.

Potius autem lateralis hypochondriacus non inflammatorius, ob rationes a nobis aſſignatas in *lib.* 4. *parte* 2. *cap.* 12. quas iterum recenſere actum eſſet agere non actum. Obſervabo tantum in comprobatæ veritatis confirmationem, Hippocratem eundem dolorem, quem *ſub ſepto* in partibus fieri dixit 2. *acut.* 11. eorundem *Acut.* 4. *text.* 76. *ſub thorace* dixiſſe; ut hinc etiam pateat, pro laterali dolore hypochondriacum, non vere thoracicum, & coſtalem, huncque non inflammatorium intellexiſſe. Et hujus ſane loci Hippocratis, cum me primum expoſitorem nimis fortaſſe jactabundus aliquando gloriarer, hæc tandem evolvens inveni. Weſalium primum a Galeni, omniumque interpretatione, poſt ipſum Augenium, deſciviſſe. Qui eamdem, ut ipſe, opinionem eſt nactus, non ſibi tamen, ut nobis inſciis eodem modo comprobatam. Et cum Maſſarias *lib.* 3. ſuæ Apologiæ *diſput.* 3. *ad caput decimum* novam hanc hujus loci Hippocratis dilucidationem obtenebrare ſtudeat, ideo Augenii vice pro hac vice fungi conari debeo. Ait Maſſarias, Hippocratem 2. *Acut.* agere utrobique de vera pleuritide, quam ſua dialecto pleuræ dolorem appellat; ideo ridiculum eſſe pleuritidis nomine hypochondriacum dolorem intelligere. Sed certe fallitur; Siquidem pleuritis, ita recte obſervante Weſalio, eſt affectus, qui ſuum a loco affecto nomen ſortitur, a toto nempe latere, non a ſola pleura; unde idem eſt pleuritidem in ſua ſignificatione, ac lateralem dicere dolorem. Quare ſicut Hipp. pro laterali dolore ſæpe hypochondriacum, ita hunc pro pleuritico uſurpat, ut & illum pro hypochondrio. Secundo igitur & 4. *acut.* lateralem dividens dolorem, hunc vel ad thoracem, vel ad partes ſub thorace ſitas, hypochondria nimirum, refert. In dolore partium thoracis ſive aſcendente, ſive deſcendente, dummodo fotis non cedat, venam ſemper ſecandam eſſe docet. In dolore tamen partium ſub ſepto, ſeu ſub thorace, dummodo non ſit inflammatorius, purgans dandum eſſe jubet. Sed in utroque aut ſimplex eſt indicatio, aut complexa. In thoracico coſtali quocumque ſola venæ ſectio indicatur, cum ſola adeſt ad vaſa plenitudo. Præter hanc tamen ſecundario purgans convenit, cum ad potentiam plenitudo peccat, in qua non tantum ſanguis, ſed etiam humor excrementitius adeſt. Pariter in hypochondriaco ſolum indicatur purgans, ſi ſola eſt cacochymia; & præter hoc venæ ſectio, quando dolor pendet a notha cacochymia, in qua non tantum humor excrementitius, ſed etiam ſanguis peccat, ut ex profeſſo in Polyæmia demonſtravimus.

Pleuritis & lateralis dolor idem eſt.

CAPUT VII.

De recto uſu phlebotomiæ, & cucurbitulæ ſcarificatæ in pleuritide coſtali aſcendente, & deſcendente.

CUm in dolore pleuritico coſtali inflammatorio quocunque & cujuſcunque thoracis partes venæ ſectionem, ut quid agendum ſpecificum competere ſupra demonſtraverimus, remanet, ut de convenienti ejus adminiſtratione nunc ſermo inſtituatur, ut poſt de purgantibus tum in pleuritico hypochondriaco, tum coſtali diſcurſus habeatur, & doloris utriuſque curatio inſtituatur. De loco igitur potiſſimum, a quo ſanguis hauriendus eſt, ſalebroſa eſt controverſia, eaque jampridem inter Gallos, Hiſpanos, Germanos, Belgas, Italoſque Medicos mordicus agitata, quæ & ſuos Andabatas, & oculatos habuit digladiatores, ut nec ullam unquam ars medica difficultatem rixarum pleniorem nutrierit hac ipſa, quæ de phlebotomia in pleuritide. Quærit hæc quæſtio, ex qua vena, & quota, & ex quo latere?

Ego autem, qui & ipſe una cum aliis ſenatus medici decreto hoc in jurgio lubens aſſentior, pauciſſimis me ab hoc modo liberarem, nec nodum amplius in ſcirpo medico mendicarem; Verum cum Weſalius in ſua epiſtola ad Nicolaum Florenatum communem ſententiam propriam mutilaverit, & dimidiam tantum approbaverit, ideo jus medicum minime violandum exigit, ne ſine rigoroſo examine indicta ejus opinio ad poſteros, ut ad nos, injudicata tranſeat. Quamobrem rem totam paucis perſtringam: tribus enim videtur medicorum involvi ambagibus, etiamſi Saxo quinque enumeret. Prima eſt, ſanguinem mittendum eſſe e directo. Secunda, ex ſolo oppoſito. Tertia, ſemper ex latere dextero. Inter primipilos eſt diverſitas. Alii ex mente Hippocrat. 1. 2. & 4. *acut.* Galeni de curandi ratione per ſangu. miſſ. 16. ſemper ſervata rectitudine lateris affecti ſolam approbant venæ ſectionem, inter quos præcipuus eſt Petrus Briſotus Pariſienſis; alii quorum princeps eſt Avicen. primum ſecant venam tali oppoſiti, deinde venam brachii ejuſdem, ultimo venam e directo latere affecto. Inter ſecundos nominantur, & numerantur Aurellian. 2. *acut.* 18. Archig. ex Aet. 2. Tetr. ſer. 4. *cap.* 58. Gariopontius, And. Tucinas, & Trincavell. Poſterior opinio unicum Weſ. habuit Inventorem, cujus cauſſa præſentem laborem ſubivimus. Græcor. opinio apud omnes nationes etiam prævaluit, ut medicor. nullus inveniatur, qui phlebotomiam e directo affecti lateris tantum non moliatur, ob eam præcipuam rationem, quoniam ejus beneficio revulſio fit ſimul cum immediata derivatione conjuncta. Inveniuntur porro, qui Avicennæ ſententiam tueri conantur. Quorum alii ſentiunt cum Avicenna prius ſemper tuendam eſſe tali, & brachii oppoſiti venam, cum revulſio, quæ eſt in diſtans, & oppoſitum, derivationem præcellere debeat. Alii, ut Capivacceus, inquiunt Avicennam non tres ſemper ſecare venas, ſed in miti dolore, plenitudine in toto exiſtente, ſaphenæ, cubitique oppoſiti apertione revellere tantum, & vacuare. In vehementi vero dolore ſtatim lateris dolentis cubitum aperire.

Venæ, quæ quota & in quo latere ſecanda ſit in pleuritide.

Sententia variæ Auctorum.

Alii, referente Weſalio, ob virium languorem ſecari prius ob revulſionem ſaphenam dicunt, poſt ob derivationem affecti lateris venam; nimirum cum vires ex eadem vena mixtam cum derivatione revulſionem, quæ copioſiorem unico tractu vacuationem poſtulat, præferre nequeunt. Alii, ut Mercatus, cum prioribus convenientes, præcavendæ fluxionis gratia revulſionem ad partes diſtantiores fieri autumant, ideo primum ſecant talum oppoſitum. Incipiente vero fluxu revulſionem in latus oppoſitum imperant. In fluente ſimul & fluxa materia revulſionis miſtæ cauſſa rectitudinem ſervant, *unde enim humor digreditur, eodem retrahi debet*: ita Avicennæ ſententiam de triplici vena vario modo interpretantur. Quæ tamen expoſitiones & veritati, & menti Avicennæ ſunt parum conſentaneæ. Illa quidem Capivaccei ob duplicem rationem. Prima eſt, quia in miti dolore non ſectio venæ, ſed fomentis eſt inchoandum, ut plethora cognoſcatur: a quibus, aut dolor imminuitur, aut augetur. Si imminuitur, nulla venæ ſecandæ neceſſitas oritur. Si augetur, jam neceſſitas ejuſdem lateris ſecandæ venæ urget. Secunda ratio eſt, quia quando Avicennas ſen. 4. primi cap. 3. ait, materiam in longinquum, puta tali vena, eſſe revellendam, jubet, loci dolorem fore ſedandum, & loquitur ibi de dolore non miti, ſed vehementi, ut alibi cum Commentatore Beto explicuimus. Ergo cum in pleuritide materiam in longinquum, ſeu diſtans avertere admittitur Avicennas, dolorem in latere non manſuetum, ſed vehementem ſupponit. Plenitudo autem æque bene ejuſdem lateris venæ ſectione, ac tali, & brachii oppoſiti minuitur. Mercati quoque expoſitio non reſpondet, quia cum agitur de curanda pleuritide, non præcautionis, ſed curationis cauſſa diſtans vena tali ab Avicenna tunditur. Cumque incipit fluxio, non niſi punctili dolore cognoſcitur, qui tunc temporis mitis fomentis tentatur, & auctus non ſolam revulſionem in oppoſitum, ſed cum derivatione in oppoſitum, ſeu cum derivatione miſtam expoſtulat. Quare in pleuritide venæ ſectione curanda, ſemper & ſola ſecanda eſt vena lateris inflammati. Et quod Weſalius de virium ait infirmitate, infirmo innititur fundamento quia inter pleuritidis initia vires ſatis conſtant: quæ ſi forte languent, ſecundationem, vel venæ axillaris manus, quæ lateri dolenti reſpondet, apertionem admittunt. Ego autem etſi huic catholico Galeni, & Hippocratis dogmati de cubiti ſectione ſervata rectitudine aſſentiar, tamen neque illud de tali, ſeu poplitis apertione ſubticere poſſum, nec debeo, maximam ſcilicet ac immediatam habere cum inferioribus thoracis partibus, & rectitudinem, & communionem, quam anatomica auptoſia mihi aperuit. Fertur enim ramus in plura flagella diviſus ab extremitate azygos revulſus infra ultimam thoracis coſtam una cum nervo lumbari deſcendens, ſub ſextoque dorſi muſculo latens, ac per iliacum, cum ſocio nervo proreptans, obliquumque muſculum abdominis aſcendentem perforans (quod a nemine fortaſſe fuit obſervatum) partim per poſtmodum, partim per fœmoris muſculos diſpergitur, & cum ramis cruralibus confunditur,

Vena quando ſecanda in pleuritide, & quando non.

& copulatur. Hinc igitur haurio, tali, maxime poplitis ſectionem admodum conferre in inflammatoria pleuritide inferiores thoracis partes prope lumbos occupante. Neque ſola hoc in caſu tali dexteri vena tundi debet, ut Weſalio in Epiſtola *pag.* 48. placuit, & Falloppio in obſervationibus *pag.* 80. cum hujus rami devaricatio, tam in ſiniſtro, quam in dextero latere inveniatur; ideo in poplitis, vel ſaphena vena ſecanda dolentis lateris rectitudo ſervanda eſt. Hæc ergo in primæ ſententiæ confirmationem dicta eſſe volo.

Rectitudo lateris dolentis obſervanda in poplitis vel ſaphenæ ſectione.

Circa ſecundam pauciora ſubjungam. Qui enim ſemper oppoſiti lateris venam ſecant, non aliam fortiorem rationem afferre poſſunt, niſi quia hujus pertuſione major revulſio cum derivatione permiſta celebratur. Major quidem fit revulſio, quia in oppoſitum. Derivatio autem ſimul cietur ob mutuam vaſorum communionem; ſibi enim mutuis ductibus, tractibuſque utriuſque lateris inconjugæ venæ propagines conſentiunt; unde ſi uno crure inflammato ex Galeni præcepto alterum ſacrificari debet, ob eandem rationem & validiorem uno thoracis latere inflammato, oppoſitum eſt ſacrificandum. Tamen ut dolentis ita lateris oppoſiti ſectio non eſt frugi, propterea quia non tanta ejus auxilio fit derivatio, quanta ex affecto latere: & in pleuritide derivatio juvat magis, quam revulſio. Nec tam cito humor in oppoſitum retrahitur, ſicut unde digreditur. Præterea nec tuta eſt oppoſiti lateris apertio; periculum enim imminet, ne ex una pleuritide fiat duplex, ut cuidam Principi Pedemontano contigiſſe narrat Weſalius. Quam ob ſimilem cauſſam in grangræna dexteri pedis Comitis Salvatti Mantuani a cauſſa interna oppoſiti tali venam tundere non ſum auſus, ne ex una in utroque pede fieret gangræna. Popoſitis igitur reliquis, quæſo, Medico obeliſco ultimam Weſalii ſenteniam ponderemus, ut ex ejus levitate Cæſareæ ſententiæ gravitas firmetur (Cæſaream appello, quippe a Cæſareis Medicinæ Senatoribus, & a Cæſare ipſo Carolo Quinto ſancitam.) In quacunque ergo pleuritide, tam dexteri, quam ſiniſtri lateris ſecandum ſemper fore cubitum dexterum, Weſalius cenſet, exceptis tamen ſiniſtri lateris coſtis duabus, vel tribus ſuperioribus venarum propagines a coſtali ramo ſuſcipientibus, tunc enim ejuſdem lateris venam aperiendam eſſe, admittit. Verum raro hanc ſuperiorem thoracis partem inflammari affirmat. In ſiniſtri ergo lateris pleuritide, decem ſcilicet coſtarum inferiorum a vena inconjuga venas ſuſcipientium, dexteri cubiti venam eſſe ſecandam, unica demonſtratione ſe clare demonſtrare credit. Demonſtrationem vero elementarem ſibi confingit, quam nos brevi ratiocinio ita perſtringemus.

Demonſtratio Weſalii quod ſemper ſit vena cubiti dexteri ſecanda in pleuritide.

In quacunque revulſione, & derivatione ſervanda eſt rectitudo:

Sed in pleuritide ſiniſtri lateris, tribus exceptis intercoſtalibus ſpatiis, ſecta vena ejuſdem lateris rectitudo non ſervatur, quæ ſervatur ſecta vena dexteri lateris;

Ergo in pleuritide ſiniſtri lateris, nedum dexteri, ſecanda eſt vena axillaris dexteri brochii, vel revulſio, & derivatio ſimul celebretur.

Majorem propoſitionem de rectitudine probat eo quod hujuſmodi *catheixis* ex mente Hippocratis non pro *laterali latitudine* ſimpliciter, ſed pro *fibrarum venarum conſenſu*, cum ſuo exortu ſit accipienda, quæ etiam inter oppoſitorum laterum, nedum ejuſdem lateris partes locum habet, ut inter malleolum dexterum, & ſiniſtrum, manum dexteram, & ſiniſtram, occiput, & frontem; in his enim ex Galeno, & Hippocrate ita oppoſiti lateris vena aperta rectitudo ſervatur, ut in aliis ejuſdem. Ex quo nec rectitudinem e directo latere ſervari ait, dummodo conſenſus, & rectitudo fibrarum venarum cum earum exortu deficiat. Deficere autem in ſiniſtro thoracis latere oculari demonſtratione demonſtrat, eo quod hujus lateris venæ, quæ ab azygos ſuam fibrarum rectitudinem, & conſenſum cum proprio ſervent exortu, qui in dextero tantum eſt latere. Quare ut rectitudo ſervetur, fiatque immediata tum revulſio, tum derivatio, nunquam eſſe ſecandam axillarem ſiniſtram ſiniſtro latere affecto, ſed dexteram, ut & eodem laborante, concludit. Non enim medii digiti pollicis diſtantia, quam æquat media venæ cavæ latitudo, eſt attendenda, ſed fibrarum venarum rectitudo cum vario ejuſdem cavæ exortu, alioqui ridiculum eſſet diſputare in pleuritide, quo ex latere mittendus eſt ſanguis, intercedente quippe inter utramque partem tam brevi venæ cavæ caudicis ſpatio. Excipit porro tria ſuperiora ſiniſtri lateris ſpatia intercoſtalia, quorum vaſorum rectitudo non in venæ imparis exortum, ſed in longe ſublimiorem venæ cavæ ſedem, quæ ad glandium intra jugulum continetur, refertur: iis enim affectis, rectitudinem recte ſervari ſiniſtri brachii vena tonſa fatetur. At raro in ſublimi hac parte inflammationem ſuccendi ſubjungit, quoniam inflammatio in ea potiſſimum pleuræ parte fit, quæ rarior, laxior, major, & imbecillior eſt, cujuſmodi circa lateris medium, non quæ circa jugulum. Ideo hinc concludit, in omni pleuritide fere ſemper eſſe ſecandam axillarem dexteram. Quæ tamen omnia a Weſalio effutita, conſtabunt, ſi gregatim propoſitorum ſingula examinabimus. Et primum quæ de cathixi proloquitur non ſunt vera, etiam ſi veritatis ſpecimen redoleant; neque enim majus abſurdum cogitari poteſt, quam pro rectitudine obliquitatem uſurpare. Propterea Galenus, & Hippocrates pro rectitudine lateralem, ſeu ſitualem intelligunt; non autem conſenſum vaſorum ejuſdem, vel oppoſiti lateris cum eorundem exortu, quam alii ſynthimoriam appellant, ſunt enim hæc duo diſtincta *rectitudo*, & *vaſorum communio*. Nec infructuoſa revulſione vena oppoſiti lateris ſecatur, ſervata vaſorum communione, niſi deficiente ejuſdem lateris rectitudine, quæ ad prædictam revulſionem neceſſario requiritur: ideoque deficientem unius lateris rectitudinem ſupplet, quæ inter oppoſita latera intercedit vaſorum communio. Sed primo loco demonſtremus ex mente Hipp. & Galeni, rectitudinem pro laterali, & non pro vaſorum ſynthimoria ſumi. Primus locus Galeni eſt 2. ad Glauc. 2. & de cur. rat. per ſang. miſſ. 16. qui liene affecto ex ſiniſtro brachio venam tundit, ea motus ratione, quia natura ſervata rectitudine per ſiniſtras nares lienoſos expurgat. Neque ex eodem Hipp. in Coacis ea ſanguinis per nares excretio laudatur, quæ in oppoſitum latus, ut ſi jecur per ſiniſtras, & lien per dexteras nares, expurgatur. Natura enim ita lateralem rectitudinem affectat, ut quamquam ſanguinem in unicum cerebri vas turcular dictum effundat, tamen niſi impediatur, conſtituto ſibi veluti quodam in vaſis medio interſepto, eum ſecernit, & ex liene per ſiniſtras, ex epate vero per dexteras partes excernit. Et tamen in hoc caſu vaſorum lienis rectitudo ſeu conſenſus cum proprio exortu, qui eſt portæ caudex, negligitur, ob quam immerito Dunus, & Sennertus, liene affecto, non ſervandam eſſe rectitudinem lateris affecti, ſed ſecandam fore dexteri cubiti venam, crediderunt. Secundus locus Galeni eſt de curandi ratione per ſang. miſſ. 15. ubi ex mente Hippocratis κατ' ἴξιν explicat in *rectum*, non in obliquum, ſeu oppoſitum. Nec ſolum in ſanguinis eruptionibus per nares cucurbitulam in directo hypochondrio figendam jubet, ſed etiam quando in iiſdem revulſionis gratia vena ſecatur. Habet enim Galenus. *Indirecte quidem oppoſitis ſanguinis eruptionibus citiſſime conſpicuam videbis utilitatem; at ſi contra ſeces, nihil profueris.* Non enim eſt ſenſus, in oppoſito latere ſecandam eſſe venam, *ſed in directe*, hoc eſt, in *directo* latere, quod ſcilicet profluenti nari e directo reſpondent. Tertius locus eſt in 2. acut. ad tex. 10. ubi non tantum affecti lateris rectitudinem ſervandam eſſe docet, ſed & venæ peculiaris rectangulum cum partibus præcipue affectis ejuſdem lateris, puta humerariæ cum ſuperioribus thoracis partibus. Quartus locus eſt in 4. acut. ad tex. 73. in quo Hippocrates (quicquid Weſalius) clare præcipit, in pleuritide ſecandam eſſe internam brachii venam, *qua dolor afficit parte*, hoc eſt, *recto a latere dolente tramite*, ut exponit Galenus, ſive id dexterum, ſive ſiniſtrum. Ex quibus in via Galeni, & Hippocratis patet, rectitudinem ſumi pro lateris affecti rectitudine, non ſimpliciter pro vaſorum ſynthimoria, ſeu communione. Et cum Galenus affecto uno crure alterum ſcarificat, & Hippocrates dolente occipire frontem findit, non propterea revellit, derivatque per rectitudinem; ſed utique per vaſorum communionem, quæ ſcilicet in uno trunco biſurco communicant. Differunt enim hi duo modi revellendi, derivandique nimirum per rectitudinem, & per vaſorum communionem: cujus diſtinctionis ſignum eſt, quia cum deficit rectitudo vaſorum, communio ſubrogatur. Si enim ex. gr. crure ſiniſtro affecto, poſſet tum derivatio, tum revulſio ſimul fieri, & citra periculum ejuſdem cruris, venæ ſectione non eligeretur oppoſitum. Idem de occipite reſpectu frontis dicendum eſt. Verum cum fieri nequeat, nec citra periculum, ideo rectitudinis defectum revulſio, quæ per oppoſiti cruris fit ſcarificatum, ſupplet; quod tamen non accidit in thoracis dolore. Ulterius diferre conſtat, quia rectitudo abſque vaſorum conſenſu eſſe poteſt, ut cum vena lienaria ſecatur, ſplene inflammato. Poteſt & communio vaſorum eſſe abſque rectitudine, ut de oppoſiti cruris ſcarificatu dictum eſt. Poteſt & rectitudo cum vaſorum communione convenire, ſicut in ſectione venæ cubitis, ſervato latere, infra patebit. Ex mala ergo rectitudinis intellectione non eſt mirum, ſi Weſalius etiam in reliquis ſuiſmet captiunculis irretitus ſit, credens ſiniſtrum, non ad ſe, ſed ad dexterum tantum latus rectitudinem habere ob ſui venarum conſenſum cum ajugæ exortu. Conantur vero nonnulli ſervile hoc Weſalii dogma evertere ex Amati Luſitani obſervatione da *valvula* in ortu imparis ſanguinis regreſſum præpediente: quam Luſitani valvulam immerito deluſerunt Laurentius lib. 7. cap. 3. & Falloppius in obſervationibus de vena azygo. Re vera enim adeſt hæc valvula, quæ & gemina eſt aliquando, ut anno

Weſalii ſententiæ reprobantur.

Quid apud Galenum κατ' ἴξιν.

Rectitudo quomodo ſumatur apud Gal. & Hipp.

Valvula in vena azygo.

ut anno 1629. in Anatome Mantuana Nationi Germanicæ publice demonſtravi, quæ multis ob ſectionis imperitiam occulatur. Cujus ſane uſus non eſt, ut ajunt, ingreſſum admittere, ſanguiniſque egreſſum prohibere, cum intus aperta, exteriuſque ſit clauſa, ut cuique capitato perſpicillo patebit. Etenim ſi ejus officium eſſet, quale aſſignant, non ob hanc cauſſam Weſalii ſententiam redarguere poſſent: ſi enim facile ſanguinis ingreſſum admitteret, facile etiam venæ cubiti dexteri ſectio ſanguinem in ſiniſtro latere impactum per apertam venæ valvulam eliceret; atqui liberum transfluxum e ſiniſtro in dexterum latus ſatis prohibet; eſt enim, ut reliquarum valvularum in artuum venis, ipſius uſus ſanguinis nempe ingreſſum remorari, ut clauſtrum quoddam in aquarum impetu, ne ex cavæ trunco totus in truncum azygi devehatur. Eo magis liberam in lævo latere ſanguinis impacti paremptoſin remorabitur, quam Weſalius dexteri cubiti apertione ocyus promovere ſupponit. Et hæc una eſt ex primis rationibus, quæ novam, & vanam Weſalii imaginationem peſſundat. Reſpondet Saxo, pleuritidem non ſemper circa octo coſtas ſiniſtri lateris infernas, ſed etiam circa quatuor ſupernas ſuccreſcere, quarum venæ cum ajuga rectitudinem non habent; quo in caſu conſtat, ſecandam fore ſiniſtri cubiti venam. Quæ reſponſio Weſalii machinam non demolitur, qui & ipſe fatetur, hunc ſolum caſum eſſe excipiendum.

Weſalii ratio infringitur.

Vera igitur reſponſio, quæ Weſalii machinationem deſtruit, illa eſt, quam de conſenſu, ſeu vaſorum communione Mercatus affert; quæ eſt, communionem duplicem eſſe, unam quæ in uno communi vaſorum trunco conſiſtit, qualis communio inter venas iliacas reperitur in uno communi venæ cavæ trunco concurrentes, & *alteram*, quæ fit inter *venarum oſcula*; nimirum cum venarum ejuſdem lateris oſcula cohærent. Qualis ſane communio invenitur inter ſiniſtri, nedum dexteri lateris ab impari vena propagines, & thoracicas exteriores juxta denticulatas ſerrati majoris, & obliqui aſcendentis inſertiones, per quarum venarum anaſtomoſes immediata fit ex ejuſdem lateris dolentis cubito tum revulſio, tum derivatio. Quarum anaſtomoſeon ignorantia Weſalii lapſus hac de re cauſſa fuit apertiſſima.

Ramus intercoſtalis in ſiniſtro latere ex vena ſine conjuge.

Sed & quod ab Anatomicorum Choro hactenus non eſt obſervatum, ex vena ſine conjuge in ſiniſtro latere ramus oritur intercoſtalis, qui omnia fere nutrit coſtarum intervalla, hicque cum phrenica ſubclavia (quæ ſcilicet a ſubclavio nata recta in diaphragma fertur a nobis inventa) conjunctus in communem deſinit ductum, qui ab eodem ramo ſubclavio ſiniſtro eſt decerptus: per quem ideo cubiti ſiniſtri vena ſecta immediata ſanguinis in ſiniſtro latere lateſcentis eductio fieri poteſt, ut & per reliquas aliarum propaginum venæ inconjugæ cum thoracis exterioribus conjunctarum anaſtomoſes, quæ non minus in ſiniſtro, quam in dextero latere a perito Anatomico, & tubulo, & cultro obſervantur.

Rumpi venæ mammariæ utrinque ſpatia inter cartilaginea perforantes.

Adhuc quoque utriuſque mammariæ rumpos non ſubticebo ſpatia intercartilaginea utrinque ad ſterni latera perforantes; ut hinc quoque colligere debeam, in ſterni, & mediaſtini pleuritide per utramque mammariam laterali rectitudine ſervata ſanguinem cubiti ſectione poſſe evacuari. His ergo ita ſtantibus determinandum. *In quacunque pleuritide coſtali inflammatoria ſemper, & ſolam ſecandam eſſe cubiti venam & directo lateris affecti, revulſionis, & derivationis mixta gratia.*

Quod denique Weſalius addidit pleuram nimirum circa tria ſpatia intercoſtalia raro, & fere nunquam inflammari, ſed tantum quæ circa thoracis medium, minime eſt accipiendum. Si quidem tam ſuperiores, quam inferiores pleuræ partes æque, ac mediæ inflammantur, ut ex Galeno habetur 15. *c. Conſt. Med.* immo inflammationis fervor magis circa ſuperiora concipitur, quam circa media, eo quod ſint loca fervidiora, ut ex decem pleuritidibus fere octo eſſentia, aut conſenſu thoracis ſublimiora petant: & cum tantum medias coſtas inflammatio occupet, mitis eſt pleuritis ex Galeno eodem in loco. Hæc de phlebon-topotomia in pleuritide. Cetera de *quando*, *quanto*, & *modo* ſunt ex Practicantibus ita conſpicua, ut ulteriori calculo non indigeant.

Cucurbitula an dolenti lateri affigenda.

Ad hunc tamen locum cucurbitulæ conſideratio dolenti lateri affigendæ ſpectat, quæ in hoc genere affectus non levis eſt momenti, de qua eſt difficultas, an conveniat, & quo tempore, & quo modo. Doctores enim ſunt varii. Trallianus *lib. 6. cap.* 1. cucurbitulam dolenti lateri affixam extollit; eamque in pleuritidis principio; quod colligo, cum ait, ejus beneficio dolorem etiam vehementiſſimum ita conquieſcere ut *neque fomento, neque alio præſidio* opus ſit. At fomentis ab initio utimur. Paulus *lib. 3. cap.* 34. dolenti parti poſt 14. diem cucurbitam apponit, *permanente affectione, declinationeque facta* ad balneum confugit. Quem inter Noſtrates Maſſarias ſectatur. Aetius: *Tetrab. 2. ſerm. 4. capite* 68. quem inter Recentiores ſequitur Capivacceus, poſt ſeptimum diem utitur cucurbitula, ex cujus applicatione manifeſtiſſimam utilitatem prædicat. Cujus ſententiam utiliorem eſſe reor. Etenim Trallianus unum ſupponit, quod vix verificari poteſt, nempe dolorem vehementiſſimum, & exiguam in venis copiam ſanguinis eſſe, doloris enim vehementia plenitudinem conſequitur; quoque major, & uberior eſt plenitudo, eo dolor eſt vehementior: neque ut dictum eſt, a principio fomentis utimur, niſi ut per fomenta, aucto dolore, plenitudinem cognoſcamus. Quare a principio cucurbitulæ appoſitio eſt admodum timoroſa. Paulus ante ſpadonem pleuriticum potius quam pleuritidem curare videtur: A 14. enim pleuritis declinare ſolet, unde & dolor inflammatorius eo tempore miteſcit, & qui ex lateris apoſpaſmate, ſeu ſpadone infixus dolor remanet, ſcarificata cucurbitula, ut & dropace curari poteſt. Verum dum hoc in loco quæritur de cucurbitulæ indicatione, & uſu, de pleuritide, cum ipſa adeſt, ſævoque ſuo dolore inflammatum latus affligit, agitur. Poteſt tamen Paulus tueri, propterea quia diuturniorem ille ſupponat pleuritidem, tamquam non exacte acutam: ita namque etiam poſt decimam quartam in vigore conſiſtit, quæ in vigeſima judicatur. Ideo Paulus ea addidit verba, *permanente affectione*, ſcilicet poſt decimam quartam. Utcumque tamen laudabilior, utiliorque eſt Aetii ſententia: eſt enim pleuritis in plurimum morbus exacte acutus; qui poſt ſeptimam in ſuo vigore conſiſtit, quo in tempore conſtat, ſanguinem non amplius fluere, ſed pro majori parte fluxum eſſe. Hinc præmiſſis iis, quæ tum revellere, tum ſimul derivare ſolent, videtur poſt ſeptimam tempus aptum pro cucurbitula dolenti lateri affigenda. Cujus indicatio derivatio eſt humoris in latere contenti *ex alto evocandi*, quam egregie Trallianus indigitavit. Evocatur vero ex alto materia per ſe eaſdem venas thoracicas exteriores cum inconjugis ramis ſub cute coeuntes, per quos ad cutim contenti humoris eductio fieri poteſt.

Cucurbitula in pleuritide quando & quomodo adhibendæ.

Obſervandum tamen, Aetium *poſt ſeptimum diem* dixiſſe, pro cujus termino non ſolam unius ſubſequentis diei intercapedinem, ſed plurimum dierum latitudinem nobis circumſcripſit, ut non octavo tantum, ſed & nono; & decimo die cucurbitula affigi poſſit: hujus enim delectus eſt ex Medici curantis judicio, & conſilio, quod præciſe determinari non poteſt. Poſt ſcarificatum vulnuſculum *ſale*, aut *nitro* Aetius inſpergit in iis, qui ſuſtinere valent? in aliis linteum oleo madefactum, ſaleque aut nitro inſperſum imponit. Idque meo judicio, ut a ſalis vel nitri acritudine exterius ſanguis evocetur: cujus ſignum eſt, quia ſequenti die cucurbitulam rurſus apponit, *ut ſanioſus ſanguis ex impactis vulnuſculis attrahatur*, unde dolor magis, ac magis conquieſcat. Et ipſe, qui ſæpe felici cum ſucceſſu cucurbita more Aetii utor, poſt ſcarificationem madefactum linteum *minerali anodyno* inſpergo, cujus facultas eſt non tantum e thoracis profundo humorem evocandi, ſed & inflammationem, & dolorem conſopiendi. Ob hoc enim minerale anodynum dictum eſt, quod ex nitro conficitur, quia exterius admodum dolores ex inflammationibus provenientes mirifice ſedat: Tertia die ab extracto ſanguine tum pertuſæ carni, tum lateri univerſo ceratum *cyprium*, vel *rutaceum* apponit ad perfectam reſolutionem: nos ex *tacamaca* emplaſtro utimur, vel ex reſina objetina cum ſpecie hieræ S. G. & ſi opus ſit, cumino addito.

CAPUT VIII.

De Purgantibus, & Emeticis in dolore pleuritico coſtali inflammatorio.

Purgantia in pleuritide an conveniant in principio.

IN vera igitur pleuritide coſtali inflammatoria cujuſcunque thoracis partis a principio purgantia non conveniunt, maxime valida, ſed mitia, & lenientia, quæ vel ante, vel poſt venæ ſectionem conveniunt. Purgantia vero non niſi ſubacta febre, & concocta materia propinari debent.

Quare in *biliosa pleuritide* ab initio datur *manna*, *ſyrupus violaceus ſolutivus*, *caſſia cum manna*, non tamen cum *thamarindis* ut Saxo, qui ob ſuam adſtrictionem ſunt ſuſpecti.

In *melancholica* datur *confectio Hamech ſine ſcammonio*, & *colocynthide*, *ſyrupus roſ. ſol.* cum infuſione noſtratis *epithymi*, quod eſt *opithymbra*, ſeu *cuſcuta* Pauli & Aetii, quæ & *epthyſſopus* dicitur, eo quod ſuper hyſſopo pullulet. Excellit *potio noſtra clarificata* propoſita de curatione delirii melancholici.

In *pituitoſa* lenientis loco datur *manna cum mele roſ. ſolutivo*, addito *cremore tartari* una cum ſaccharo cryſtallizato, aut cum *manna ſeri* propinato.

Porro ſub declinatione *mitiora purgantia* exhiberi debent, ut ſunt *trochiſci de violis* cum, & ſine ſcammonio prout bilis, vel pituitæ, vel utriuſque ſimul purgandæ neceſſitas viget, urgetque. Pro melancholico humore & thoracis venis extrahendo maxime laudo noſtrum *extractum ellebori glycyrrhizatum*; hoc enim blandiſſime thoraci infarctam melancholiam per venas educit, ut nec magis blandum purgans

purgans excogitari poſſit. Ceterum de fortibus purgantibus ad mentem Antiquorum ſcrupulus nobis eximendus occurrit; clarum enim eſt, Hippocratis auctoritate ductos Aetium, Paulum, Trallianum, ac reliquos Græcæ familiæ in pleuritide inflammatoria, quam vocitant deſcendentem, fortiſſima pharmaca in uſu frequenti habuiſſe, quippe ex *plepo, ſeu eſula, elleboro, ſcammonio, & colocynthide* confecta. In quorum tamen adminiſtratione maximum obſervo diſcrimen. Galenus enim, ut ſuperioribus capitibus dictum eſt 2. *acut.* 11. iis non utitur, niſi cum febris eſt mitis. At Hippocrates ſecundo de morbis in curatione tabis ex aphtis aſperæ arteriæ, iiſdem tantum utendum jubet, cum *fortes ſunt febres*: & in mitibus ſolo lacte purgandum docet; ita ut fortia in fortibus, & mitia in mitibus febribus ſecundum eandem proportionem ſint uſurpanda; & non in mitibus pleuritibus fortia pharmaca; ut Galenus indicavit. Ad diverſa Hippocratem, & Galenum reſpicere, judico. Hunc quidem ad febris æſtum, ægrique naturam ægre purgans validum præferentem. Hippocr. vero ad humores in remotioribus locis æſtuoſam febrem accendentes, quos ad ſe non niſi validum purgans, allicere poteſt. Et cum indicans plus quam prohibens poſſit, vehementi febri vehemens, non mite remedium adhibet; qua vero parte ab æſtu prohibetur, id lactis ſorbitione corrigit, temperatque. Quod ſi prohibens viribus indicans ſuperet, in vehementioris locum ſubrogandum eſt debilius pharmacum. Obſervandum tamen eſt, fortioris pharmaci uſum in febribus vehementibus ex Hippocrate, locum in iis tantum febribus habere, quæ ex humoribus in venoſo genere concalefactis demanant, & non in inflammatoriis, ut etiam Coſtæo placuit. Qua de cauſſa recte a nobis determinatum eſt, Hippocratem ſecundo Acutorum citato in mochlici exhibitione non de pleuritide coſtali inflammatoria, ſed potius de hypochondriaca citra phlogoſin locutum fuiſſe. Ad hæc quæritur, quæ ſit illa apud Galenum tam famoſa Hiera ex colocynthide elleborum nigrum recipiens, quam ſuam Galenus vocat, iiſque, *qui medicamen ſubductorium aſſumere omnino poſſunt, optimum eſſe prædicto loco prædicat*. Hujus enim deſcriptionem nullibi reperies, neque in libro de Antidotis, neque in libro de compoſitione medicamentorum per loca. Solus Fallopius hanc curioſe inveſtigavit de cancro exulcerato, nullamque aliam eſſe putavit, niſi quam aut Aetius ex Gallen. Tetrab. primo, ſermone 3. *capite* 113. aut Actuarius ex eodem 5. methodi *capite nono*, proponit; cujus tamen locum Fallopius non recte allegavit, qui nec librum, nec caput legitimum citat. Præter enim locum a me citatum haud eſt alium reperire, in quo Actuarius de medicamentis purgantibus compoſitis loquatur; ibique hieram hanc *ſacram* Galeni appellat *adverſus maxima, & deterrima vitia*. Attamen neutram Galeni propoſitam eſſe puto. Non ſane quam Aetius maximis extollit encomiis, quoniam illa Galeni, ſicut quæ ab Aetio deſcribitur, ſcammonium non recipit; hæc enim de illa Galenus loco citato. *Quo e numero eſt, quod ex colocynthide paratur medicamentum: quod jam ex uſu hieram vocant. Id ſane variis parant modis; ſed quod elleborum accipit, ſcammoneamque non habet, id iis, qui medicamen ſubductorium omnino aſſumere poſſunt, optimum eſt.* Pariter nec illam cenſeo eſſe, quam Actuarius in actum protulit, quoniam etſi referta ſit elleboro, & ſcammoneo careat, tamen viginti octo tantum, & non triginta duo, ut Galenica hiera, nec triginta octo, ut inconſiderate Fallopius ponit, medicamenta ſimplicia recipit. Quare hanc Galeni hieram aliam fuiſſe exiſtimo, cujus deſcriptionem poſteris occultaſſe mihi ſuadeo. Cui tamen nullam aliam ſubſtituendam eſſe, niſi Aetii, & Actuarii hieram, confiteor. Utriuſque vero receptum hoc loco deſcribere utile judicavi, Aetii una hæc.

Purgante valido in pleuritide quando antiquiores utebantur.

Purgans forte in quibus febribus ab Hippocrat. laudetur.

Hiera ex colocynthide Galeni ab Aetio deſcripta.

℞. Medullæ collocynthidis, ſeu trochiſ. Alandal. ſextantem, hoc eſt un. ii. & unciæ dimidium.

Camædryos. Agarici, Scillæ aſſatæ. Ammoniaci thymiamatis. Scammoneæ. Corticis veratri nigri. Stæchadis. Hyperici. ana ſextantem. Epithymi. Euphorbii. an. dr. viii. Polypodii ſicci. Bdelii. Aloes. Marrubii. Caſſiæ. ana ſextantem. Mirrhæ trogloditicæ. Sagapeni. Croci. Ariſtolochiæ longæ. Piperis albi. Longi communis. Cinnamomi. Opoponacis. Caſtorei. Petroſelini, an. dr. iv. Mellis quod ſat eſt. Doſis a dr. ii. uſque ad iv. cum aqua mulſa ſalita. Doſis dr. ii. elect. continet ſolventium omnium gra. xiii. Doſ. dr. iii. elect. continet eorundem gr. xix. & ſ. Doſis denique drach. iv. elect. conſtat eorundem pariter gr. xxvi. Altera ab actuario deſcripta hæc eſt. Accip. colocynthidis trientem, hoc eſt, unc. iv. Scillæ aſſæ ſextantem. i. un. ii. aut quadrantem, i. un. iii. Spicæ ſext. quatuor. i. ſcr. xvi. Juci odorati. Polii, Pulegii. Ajugæ, ſive jvæ artheticæ, an. ſextulas quatuor. Euphorbii ſemunciam. Gentianæ ſextulas octo. Agarici ſextantem. Ammoniaci unciam. Veratri nigri ſextantem. Bdelii ſeſquunciam. Aloes ſeſquunciam. Marrubii unciam. Trium piperum an. ſextulas quatuor. Sagapeni ſemunciam. Croci duelam. i. ſcrupul. viii. Ariſtolochiæ longæ. Rotundæ, an. ſemunciam. Zinziberis trientem. Cinnamomi ſemunciam. Opoponacis. Caſtorei. Petroſelini. an. ſemunciam. Cum melle deſp. S. A. fiat elect. Doſis drach. ii. continet colocynthidis gran. vii. euphorbii gran. v. Agarici gr. iii. ſ. ellebori totidem, Aloes gran. v.

Hiera Galeni ex colocynthide ab Actuario deſcripta.

Soleo ego in morbis frigidis per ſe iis uti. In magnis vero febribus citra inflammationem extirpandis, in quibus indicatio viget concalefactos humores e penitioribus venis trahendi, hanc, vel illam miſceo vel cum pulpa caſſiæ, vel cum elect. lenitivo, vel ab aſſumptione jubeo, more Hippocratis, lactis ſerum, vel ptiſſanam ſuperpotandam. In pleuritide inflammatoria earum uſus eſt mihi ſuſpectus: ſolumque in ſpuria pleuritide a crudo humore, necnon in dolore laterali hypochondriaco, non tamen inflammatorio, tam cum febre, quam ſine febre, alterutra utor. Verum ut verum fateat, libentius in earum locum *pilulam* ex colocynthide, & elleboro confectam ſubrogare ſoleo, quæ in longe minori doſi eoſdem, ac longe præſtantiores, & ſecuriores parit effectus. Ejus compoſitio hæc eſt.

Pilulæ ex helleboro, & colocynthide Auctoris.

Sumo quadrantem, hoc eſt unc. iii. extracti noſtri elleborini gemmati, & dulcorati, ſeu glycyrrhizati. Sextantem, ſeu unc. ii. mercurii dulcis philoſophico more parati. Et drach. ii. extracti colocynthidis.

Additiſque olei nucis moſcatæ expreſſi, aut ejuſdem ſanguinis deſtillationis beneficio eliciti guttis aliquot pululatem paſtam conficio, cujus doſis eſt ſcrupulus, ſuperpota ptiſſana, ubi æſtum compeſcendi intentio adeſt. Hæc tria ſunt tres baſes, & mutuo ſe coadjuvant, corriguntque. Elleborus melancholiam. Mercurius dulcis bilem. Colocynthis pituitam primo educit. Hæc bilem. Ille humorem crudum. Hoc & pituitam, & bilem flavam ſecundario attrahit. Gemmarum magiſteria, & liquiritia, quibus ellebori extractus refertus eſt, corrigentium ſedem obtinent. Mercurius dulcis venenorum, ac venenatorum pharmacorum alexiterium. Colocynthis extracta eſt correcta. Additur ſanguis nucis moſcatæ ad uberiorem correctionem. Ceterum pro Mercurio dulci philoſophice præparato non communem mercurium dulcem intelligo quoquo modo paratum. Hunc enim non tutum eſſe affirmo, quoniam nec ab arſenicali quadam mercurii ſublimati fuligine, quæ maximum eſt venenum, nec ab impura, ac futili quadam mercurii terra eſt liberatus. At ille, quem jure philoſophicum appello, ab omni maligno recremento eſt defæcatus, & tinctura quadam imbutus, ut nuſquam ſalivationem efficiat, nec metallum tingat, omnibuſque cujuſcunque ætatis, ac ſexus hominibus tutiſſime exhibeatur. Quod accidit beneficio cujuſdam phyſici ſulphuris, quod cum vulgari mercur. aut ſolari, aut lunari indiviſibili nexu conjungitur, & metheorizatur. Sed de hac re alibi.

Mercurius dulcis philoſophice præparatus.

Dubitatur quoque, an in pleuritide conveniant *emetica*, ſeu vomitoria, & quæ? Hanc difficultatem lubens propono, cum nullus fere Rationalium medicorum eam examinet: neque ex Empiricorum grege deſint, qui in Galenicos mugiunt, contentioſeque ſuſtinent, in pleuritide emeticis utendum, ut vomica vomitu rumpatur, ideo nec vomitorium ex vitriolo exhibere verentur. Poteſt horum opinio Auctoris de morbis lib. 2. de curatione tabis ex aſperæ arteriæ aphtis, auctoritate confirmari; quippe qui purgationem per ſuperiora ex veratro ita inſtituit, ut per inferiora nihil moveat. Ideo analogiſmo inducti, etiam in pleuritide purgationem per ſuperiora collaudare poſſunt. Immo ſi Galenus in pleuritide, quam purgantibus curare Hippocratem exiſtimat, peplium, & elleborum, nedum colocynthidem, admittit, conſpicuum eſt, a vomitu non prorſus abſtinuiſſe. In oppoſitum tamen eſt, quod thoracis excrementa non niſi tuſſi efferri poſſunt, neque ulli ſunt meatus, per quos trahantur in ventriculum ad movendum. Ut difficultas aboleatur, animadverſione dignum eſt, vomitum aliquando, non tamen ſemper conferre ad ejicienda per os excrementa in thorace contenta. Confert ſane per accidens, ſicut tuſſis per ſe, nimirum cum ventriculus funditus in diaphragma ſe convertit: preſſo enim ſepto, & æſophago ob mutuum connexionis conſortium, aſperæ pulmonum arteriæ comprimuntur, & quæ in eis recrementa fluitant, vomitu per accidens eliminantur; ita quæ ſua natura tuſſiunt organa, per accidens evomunt. Quæ ergo in thorace continentur, ut per ſuperiora tuto expurgentur, duo requiruntur; unum eſt, ut materia non ſit impacta, ſed fluitans: alterum, ut ſit in cavernis, ſeu bronchiis pulmonum. Ideoque Auctor de morbis citatus, tabis principio, quæ a diſtillatione, vomitoria laudat, nondum facto catarrhoico empyemate. Quoniam 4. *Aphor.* 8. in tabidis vomitum interdixit. Sicut enim ſpontanea puris effuſio in thoracis cavitatem ſecurior eſt immediata ejuſdem anacatharſi per ſuperiora, ob ſuffocationis periculum; ita pus, & quamcumque aliam materiam in eadem thoracis cavitate ſtagnantem violento vomitu ad anacatharſin impellere, non eſt abſque ſuffocationis metu; eo magis

Vomitoria in pleuritide, an conveniant.

Vomitus in pleuritide quãdo conferat.

magis ſi materia fuerit impacta. Quod & dicendum duco de vomitu reſpectu vomicæ diſrumpendæ; ſatius enim eſt, lateris abſceſſum ſpontanea maturitate aperiri ad naturalem puris effuſionem intra thoracis ergaſtulum, quam violenta abſciſſione per vomitum lacerari, ut in ſuperiora pus vomitus vi efferatur. Ob quam cauſſam improbanda ſunt vomitoria in pleuritide, aut ſaltem raro, & cum maxima cautione uſurpanda: eoque magis, cum materia ſit lateri infixa, quæ nec per membranæ diſruptionem, ſed per tranſumptionem ſola tuſſi educi debet. Quamobrem, niſi natura in vomitum inclinante, temere non ſunt adhibenda emetica; eoque magis vitriolata ut ſunt *gilla*, *cæruleum*, *& bruneum*, ob impenſam eorum adſtrictionem. Ni fortaſſe quis gillam ad binos ſcrupulos cum unciis tribus, vel quatuor olei amygdalini dulcis recentis miſceret. Hactenus de omnigena curatione pleuritidis aſcendentis, & deſcendentis.

CAPUT IX.

De curatione pleuritidis ſtertoroſæ.

SUccedit ſtertoroſæ pleuritidis curatio, quæ ex ſua natura aſcendente, & deſcendente eſt curatu difficilior; hæc enim eſt periculoſa, ſed ſtertoroſa dicta ad perniciem accedit, quam ideo Galenus primo *de dyſpnœa 17. pernicioſam* nuncupavit. Ipſius ergo tot ſunt curationum genera, quot ejuſdem cauſſæ. Cauſſas autem quinque enumeravimus *lib. 4. cap. 12. Sputum crudum citra coctibilitatem glutinoſum*: ex Hippocrate. *Sputum ex ardore ſuperaſſatum*: ex Dureto. *Virium imbecillitatem*, *Doloris formidinem*, *& efferam tenuitatem*. Mercatus *membranæ denſitatem*, *& viarum obſtructionem addit*. Obſtructio tamen ad primam cauſſam refertur, & communem cum ea habet curationem. Membranæ vero denſitas naturalis eſt conſtitutio, quæ ut morbifica eſt per accidens, ita etiam per accidens curatur ad curationem primæ cauſſæ. Addit & Mercatus *ſputum craſſum* ob coctionem, ſed immerito, cum hoc nihil ut morbificum indicet. *Sputum ergo glutinoſum*, quod eſt prima cauſſarum, quæ incidunt, attenuant, & concoquunt, indicat, ſedato tamen prius dolore aut per phlebotomiam, aut per purgans, ut Hippocr. monuit 1. Acut. 33. alioqui concoquentia præpoſtero ordine adhibita, nempe immediate poſt fomenta, ſuffocationem efficiunt ob cauſſam, quam lib. 4. proxime cit. attulimus. *A ſupreſſato ſputo*, quæ ob ardorem refrigerant, & quæ potiſſimum ob ſqualidam ſiccitatem humectant, indicantur. *Virium imbecillitas*, ſeu reſpiratoriæ, ac tuſſiferæ facultatis languor ſpecificum vitale expoſtulat, quæque ad tuſſim extimulant. *Doloris formido* non niſi per ea quæ dolorem ipſum demulcent, aufertur. *Efferam denique tenuitatem* incraſſantia manſuefaciunt. Aſt a cauſſa prima curationem aggrediamur. Cur ergo a pleuritidis principio ex calefactoriis fomentis præhabitis, ſtertor in thorace percipitur cum denſo ſpiritu, ut nihil tuſſi efferatur, ſtatim aut de phlebotomia, aut de pharmaco eſt cogitandum, maxime ubi humoris crudi ſigna apparent, ut antecedentis materiæ vacuatione, & interceptione præmiſſa, alterius in thorace ſtrepentis concoctio tuto inſtitui poſſit. Totum porro curationis momentum in remedii univerſalis electione conſiſtit, ne unius loco alterum adminiſtretur, puta loco purgantis phlebotomiæ, & vice verſa. Cujus rei cardo eſt, quem *libro 4. capite cit.* poſuimus, & de quo abunde in Polyemia; nimirum humorem glutinoſum, incoctilem, & crudum, aut a crudorum cacochymia, aut ab eorum plenitudine pendere, ea ſcilicet, quæ ad vires vocatur. Si enim a cacochymia, non eſt ſecanda vena, ſed dandum purgans. Si a plenitudine viribus coindicantibus, ſecanda eſt vena; nulla enim eſt ex Galeno de *curan. rat.* per *ſang. miſſ. cap. 13.* crudorum humorum plenitudo, quæ ex ſe venæ ſectionem prohibeat. Utriuſque vero ſigna propria adſint, quorum Galen. meminit de plenit. ultimo, & de curandi ratione per ſanguinis miſſionem ſexto, & decimo. At facile quis in crudorum plenitudine phlebotomiam admittit, non ita tamen in eorundem cacochymia purgationem, quam Hipp. 1. *Aphor.* interdixit. Qui tamen in primo acut. citato coctionem, & coquentia ante purgationem prohibet, vultque crudorum copiam purgatione debere minui, antequam quod affectis partibus eſt infarctum, concoquatur. Dicendum ex Galeno 4. de *tuend. valet.* 4. Hippocratem 1. *aph.* 22. de crudis loqui circa jecur, & meſenterium exiſtentibus, quæ nullo præſidiorum genere ante coctionem ſunt movenda, ob rationes ibi a Galeno aſſignatas, & ab Aetio. Sed 1. acut. de crudis agere ultra jecur in thorace, & in toto præ ſui copia redundantibus, quæ ut in venis ultra jecur exundant, confert movere, & revellere, maxime in contumaci, & pernicioſo affectu, qualis eſt pleuritis ſtertoroſa. Quemadmodum etiam cum in toto redundant, acopis, frictionibus, & ſimilibus movere expedit, ex eodem Galeno de curandi ratione per ſang. miſſ. cap. 6. quæ tamen 4. de tuend. valet. 5. interdixit. Nec alio modo hanc alioquin arduam difficultatem a nemine conſideratam ſolvi poſſe, & oppoſita Hippocratis loca conciliari, exiſtimo. In pleuritide igitur ſtertoroſa a crudorum cacochymia prædicto tempore purgans exhibebitur, quale ab Hippocrate fuit circumſcriptum, cum alvi *emollitionem* dixit; hanc enim in commentario Galenus *purgationem* vertit, nempe emollidam, & laxam, quam ipſe hiera ſua ex colocynthide ſine ſcammonio procurabat. Unde & nos hiera Actuarii, vel Aetii utimur. Aut earum loco *Diaphinicone* cum *melle violato ſolutivo*. Vel *trochiſcis de violis ſine ſcammonio*, cum tribus, aut quatuor unciis *mannæ*, aut *ejus liquoris*, aut *manna ſacchari*.

Pleuritidis ſtertoroſæ cauſſæ, & curatio.

Curatio prima cauſſa.

Cruda ante coctionem quando movenda, & quando non.

Manna ſacchari.

Fit *manna ſacchari*, ſi vitrum lati fundi, quale eſt matracium, aceto prius eluatur, poſt ſponte exſiccatum tertia ſui parte ſaccharo candido repleatur, inde diutius ad ignem manu artificis tractetur, donec ſaccharum fundatur, fluatque. Poſt enim ſuper marmor effuſum ſaccharum lapideſcit, & collocatum in cella abit in deliquium tinctum colore ſubrubro.

Incoctibilitatis ſputi curatio.

Ceterum dolore aut per evacuationem, aut per purgationem lenito, ad *concoquentia* incidentia quippe, & attenuantia eſt tranſeundum. Hippocrates dat *priſſanam*, Galenus in commento *mulſam*, *oxymel*, *& vinum*, nempe non ænodes. Sed ad pleuritidem ſiccam, & ſtertoroſam ob ſputi incoctibilitatem varia ſunt inventa, quæ & conveniunt, & differunt. Conveniunt eo quia in omni pleuritide ex tali ſputo incidentia & attenuantia conveniunt. Differunt, quia in ſtertoroſa pleuritide a ſola crudorum cacochymia calidiora admittuntur, cum ea quidem ſit cum imaginatione inflammationis, ut Aetius dixit, revera tamen ſine inflammatione. Verum in pleuritide ſtertoroſa a crudorum plenitudine cum calidis miſcenda ſunt frigida, ut inflammationis etiam ratio habeatur, & qui hanc rem non hoc modo diſtinguunt, in maximos dilabuntur errores, quoniam vel calidioribus inflammationem adaugent, vel frigidioribus cruditatem inculcant. Quare primum quæ ſimilia ſunt, occurrunt, nempe *melicraton*, ſeu *aqua mulſa*, *Apomeli*, *Hydromeli*, *& Oxymeli*. Aqua mulſa in difficili anacatharſi per ſputum princeps eſt remedium ex Tralliano, & cum maxime eſt aquoſa, non nocet febri. Melicrato fortius remedium eſt hydromeli, quod nonniſi vetuſtate, ac imbre a melicrato differt. Hydromelite potentius eſt apomeli, quod ex apum favo paratum tepidum ſuperſorbetur ex Tralliano. Hoc denique efficacius eſt oxymeli, quod incidit magis, & attenuat. Hæc ergo ad ſputum incoctile, quod cum inflammatione, ut ſimpliciter parata conveniunt, & cum majori utilitate alterantur, & cum temperatis attenuantibus miſcentur, ut ſunt *radix violæ purpureæ*, *liquiritia*, *althea*, quam *albam* appellat Aetius; item *zizipha*, *& pulmonaria*. Oxymeli cum ſaccharo miſcetur, & *ſaccharinum* vocatur. Hæc eadem in cruda pleuritide citra inflammationem variis alterantur ſimplicibus. Trallianus præparat oxymeli, in quo ſit incoctum *marrubium*. Aetius dat melicratum, in quo *hyſſopus*, *pulegium*, *iris*, *& carica* ſint incoctæ. Mercatus propinat mulſam cum *ſtæchade*, *chamedryo*, vel *chamepityo* decoctam, aut cum *althæa*, *hyſſopo ac thymo*. Paratur *hydromel ex ſalſaparilla*, quæ maxime attenuat, hoc modo.

Hydromel e ſalſa parilla.

℞. Salſæ parillæ unc. i. ſ. Radicis enulæ. Ireos. an. unc. ſ. Salviæ Betonicæ an. m. ſ. Coquantur, & in colatura diſſolve mellis q. ſ. pro hydro. Miſcetur oxymel cum *ſyrupo depraſſio*. Datur & a quibuſdam *ſcillinum*. Sed & magis arridet *ſaccharum ſcillinum* ex aqua farfaræ. Fit *melicraton cum radice Phu* hoc modo.

Melicratū cum radice Phu.

Accipe radicis phu faſciculum. Decoquito in tribus ſextariis aquæ, nempe unc. xxxxxx. & expreſſo liquori ad ſextarium unum. i. ad unc. xx. mellis trientem. i. unc. iiii. adjicito, & rurſus coquito: e veſtigio auxiliatur, datur ad cyathum.

Aetius in mulſa decoquit *rutam*: poſt *hyſſopum*, aut *calaminthum*, aut *origanum*, aut *iridem*, aut radicem *ariſtolochiæ*.

Eclegma pineatum.

Præter hæc accedunt *eclegmata*, *& ſyrupi delynguibiles*. In ſtertoroſa pleuritide a ſputo crudo una cum inflammatione lateris hæc proſunt. *Eclegma pineatum*.

Recipe Pineatum repurgatarum drac. xii. Palmularum pinguium, ſeu fructuum dactylorum drach. xviii. Liquiritiæ loco iridis drach. xii. Seminis lini non torrefacti drach. viii. Tragacanthæ drach. xii. Amyg. dul. delibratarum drach. xvi. Mellis deſp. q. ſ. Mel depuratum cum tragacantha miſceatur in aqua farfaræ diſſoluta, & cum reliquis.

Eclegma ex ibiſco.

Eclegma ex hybiſco. Sume cremorem altheæ per ſetaceum tranſmiſſum; & cum melle coque ad formam delinguibilem, & eſt rarum.

Eclegma ex carne dactylorum Galeni.

Eclegma ex carne dactylorum Galeni. Recipe Fænum græcum in aqua maceratum, & coquito, primamque decoctionem abjicito. Rurſus cum dactylorum carne exco-

excoquito, & ſuccum exprimito, cui mel miſceto ad mediocrem conſiſtentiam.

Coquitur *& butyrum* cum æqualis mellis parte ad deliniendum. Linguntur *ſyrupi de hyſſopo, de glycyrrhiza, & de capillis veneris*: quibus maximo cum fructu admiſcetur *oleum ſeminum lini*, vel *amygdalarum dulcium*. Prodeſt mirum in modum ſyrupos diluere, ut adnotat Mercatus, cum hordei, & glycyrrhizæ decocto, quod ab Aetio deſumpſit, qui ſcripſit, eos, qui ob pituitæ craſſitudinem nihil educere poſſunt, ab humectantibus plus emolumenti perſentiſcere; maxime eo quod quodammodo ſimul extenuatoria facultate participant; ideo & ad ſiccam tuſſim *aquæ ferventis* ſorbitionem præbet. Porro in ſtertoroſa pleuritide a crudo ſputo citra inflammationem acriora & calidiora perhibentur.

Eclegma pineatum aliud.

Eclegma pineatum.

Accipe Seminis urticæ. Lini. Nucum pineatum. Amyli an. cyatum unum, hoc eſt an. drachm. xii. Amygdala amara decorticata xxv. Piperis gr. xxxxx. Torrefiant lini ſemen, nuceſque pineæ, reliqua adjiciantur cribrata, & cum melle deſpumato miſceantur.

Electuariũ ad ſputum crudum.

Electuarium. Accipe Seminis urticæ drach. ii. Hiſſopi. Origani an. drach. i. Redigantur in pollinem, & pollen miſceatur cum ſyrupo de farfara.

Placentula ad idem.

Coptarium, ſeu placentula. Accipe, Seminis lini contuſi, & cribrati. Uvæ paſſæ pinguis exacinatæ an. ſextarium unum. i. unc. xx. Nucum pinearum torrefactarum. Avellanarum an. ſextarium dimidium. ſc. unc. x. Piperis ſextantem. i. unc. ii. Myrrhæ unc. i. Croci unc. i. Mellis q. ſ. Semen lini cum melle decoquatur, hiſque S. A. reliqua miſceantur.

Eclegma ex Cumino.

Eclegma ex cumino. ♃. Cumini. Piperis. Sem. urticæ an. unc. i. Mellis deſpum. unc. xx. Contrita cum melle ſubigito, & parumper fervefacto.

Utiliter datur *ſpiritus nitri albus* cum vini ſpiritu circulatus ad guttas in aqua pectorali, qui & vini ſpiritus odorem, & ſaporem fere immutat. *Semen urticæ* ad ſcrup. i. tingitur cum ſyrupo de jujubis. Confert *decoctum ſiliquarum maritimarum*. Et *mel* earundem eſt admirabile expectorans, quod e ſiliquis naturis extillat ſponte. *Cremor chinæ* pro lambendo eſt inſigne attenuans, qui paratur macerata china in jure, & per ſetaceum trajecta. Et circa uſum horum obſervandæ ſunt illæ conditiones, quas ex teſtimonio Galeni Maſſarias obſervavit. Dubitatur, an in pleuritide ſtertoroſa a crudo ſputo conveniant *narcotica*.

Narcotica in ſputo crudo an conveniãt.

Trallianus *Philonium*, *& Diacodium* prohibet, & Galenus 1. acut. 33. omnia narcoſim afferentia expungere viſus eſt. Alii vero *Antidotum Iſotheon*, quæ ſiccum mandragoræ ſuccum recipit, ſummis extollunt encomiis; inquiunt enim, ſomnum dulcem inferre, & humores *quo facile ſurſum efferantur præparare*, tuſſim ſedare, & dolorem diſpergere; hancque antidotum dant in pleuritide a crudis ſuccis. Ego revera ejus uſum laudo magis in tenui, quam craſſa materia. Tamen pro graviſſimorum virorum defenſione dico, ipſos nonniſi poſt vomitum arte illatum hanc antidotum exhibere, cum ſcilicet ex violento motu præhabito tenues ita redduntur humores cum tuſſis exacerbatione, ut efferri nequeant: quo in caſu licet antidoto uti, quippe quæ præter unicum mandragoræ ſuccum multa admittit, quæ humorem glutinoſum & attenuare, & incidere poſſunt. Antidoti deſcriptio hæc eſt.

Antidotus iſoreos.

Acc. Spicæ nardi drach. ii. Mirrhæ drach. i. Croci. Coſti. Piperis albi an. drach. i. Galbani drach. i. Opobalſami. Cinnamomi. Mandragoræ ſucci ſicci. Caſtorei. an. drach. ii. Sem. dauci drach. ſ. Caſiæ drach. ſ. Mellis deſp. q. ſ. Drach. i. hujus antidoti grana tria continet ſucci mandragoræ, quem extracti in modum ad mellitam conſiſtentiam incraſſare jubemus.

Curatio ex ſecunda cauſſa.

Accedit ſecunda cauſſa ſtertoroſæ pleuritidis *a ſputo ſuperaſſato* ob ardorem, cui humidis eſt occurrendum. Cujuſmodi eſt *aqua pectoralis*, *ſyrupus acetoſus*, *de jujubis*, *violaceus*, & hujuſmodi. Præter hæc eſt *ſuccus anguriæ*, qui paratur hoc modo.

Succus anguriæ.

Anguriæ paſta obducitur, & in furno coquitur: cocta a paſtæ involucro dividitur, pluribuſque in decliviori ſui parte foraminibus aperitur, ſuſpenditur; ex ea ſuccus aqueus dulcis diſtillat mirifici uſus.

Laudatur, & ptiſſana *cum nitri medulla*, cum ſaccharo potata. Nitri medulla quomodo paranda alibi aperiam.

Ex tertia.

Quod ſi ſtrepens pleuritis *a virium imbecillitate* dependeat, hæc citra adſtrictionem eſt roboranda cum *lapillis*, aut ex halitu ſpirabili, aut ex aſa dulci elicitis. In virium tamen languore unicum præſidium eſt *ſulphur*, ſeu *mercurius vegetabilis Philoſophorum*, cui inexplicabilis vis ineſt vires omnes, & facultates languentes roborare, ut & multos ſub agone ſæpius reſtituat. De hoc ænigmatice egit Quercetanus de Priſc. Philoſ. Medicina, & felix eſt ille, qui hoc poſſidet. Debet & tuſſifera facultas deficiens aliquo modo ad anacatharſin excitari, ſed *lente*, *& ſenſim* cum ſyrupo *de praſſio*, & *acetoſis*: aut acetoſorum vice *decocto cardui benedicti*, *ungulæ caballinæ*, & ſimilium, ne ex nimia tuſſis irritatione vires imbecilliores reddantur.

Quarta.

Doloris formido tollitur anodynis potiſſimum externis, de quibus lib. 5. p. 2. cap. 3. abunde.

Quinta.

Efferam denique tenuitatem incraſſantia manſuefaciunt, qualia ſunt *ſyrupus violaceus*, *nenupharinus*, *de papavere*, *Tragacantha*, *& amylum* cum ſaccharo liquefactum. Paratur *amyli conditum* hoc modo:

Conditum amyli.

Accipe ſaccharum finum, & aſperge oleo amygd. dulc. recenti, inde ad ignem ſolve, dumque bullire incipit, inſperge amylum, & miſce, quod defervefactum erit tamquam gelatina. Convenit & *amylum papaveris*, necnon *tinctura violarum*, quam per ſe ſolo fermentationis beneficio parare novimus. Datur quoque cum utilitate *diacodion in ſapa diſſolutum*. Hæc de remediis mihi comprobatis ad pleuritidis ſtertoroſæ cauſſas. De victus ratione ne verbum, quæ ad ſaturitatem a Practicis pertractatur.

CAPUT X.

De Curatione reliquarum pleuritidum, & potiſſimum Dorſalis.

IN hac poſtrema parte, quæ eſt de parvæ, ac denſæ reſpirationis curatione ex pleuritide, ſupereſt agendum de ejuſdem curatione ſumpta indicatione *a ſitu*, *magnitudine*, *& anacatharſi*. Et primo quidem a ſitu partis, ſeu lateris, cujus habito reſpectu tres eſſe thoracis dolores ſtatuimus, *internum*, *externum*, *& medium*: quem lateralem dolorem *dorſalem* cum Hippocrate nuncupavimus lib. 4. p. 2. cap. 13. Porro quæ dicturi ſumus, ut recte percipiantur, illud ex medendi methodo in genere eſt ſupponendum, *ſitum partis* indicare, ut ſignum ſubſiſtentiæ affectus indicantis *ibi* agendum, *ubi* eſt morbus. Ad differentiam *figuræ*, quæ eſt ſignum *paſſionis* indicantis *modum*, quo morbus pati debet a pharmaco. Hæc enim duo ita in indicandi ratione formaliter ſunt diſtinguenda, ut nec modus a ſitu, nec ibi a figura indicetur. Etiamſi Capivacceus de medendi methodo cap. 27. utrumque viſus fuerit confudiſſe, qui voluit in exemplo a Galeno 4. meth. ultimo allato de ulcere gulæ, medicamenti modum, nempe eclegmatis paulatim, & aſſidue delinguendi, necnon ſub forma magis lenta ab utroque indicari, nempe a ſitu, & a partis figura; cum tamen ab uno linctus per os, nempe a ſitu, & ab alio, ſcilicet a figura paulatina, ac ſolida ſorbitio indicetur. Hoc ergo ſuppoſito dioriſmo, nimirum a partis ſitu, tamquam a ſigno ubi agendum indicari, clare conſtat quid lateralis dolor coſtalis inflammatorius indicet, internus, externus, & dorſalis. Ab interno enim quæ intrinſecus: ab externo quæ extrinſecus magis apponuntur: a dorſali vero, quippe interno ſimul & externo, utroque modo adhibenda indicantur. Ita enim varia dolorum ſubſiſtentia expoſtulat. Dixi *magis*, quoniam & ab interna pleuritide exteriora, nedum interiora, & ab externa interiora, nedum exteriora coindicantur præſidia, quamquam diverſo modo. Ab externa quidem pleuritide muſculos occupante intrinſecus aſſumenda indicantur, quia cum exterioribus internæ partes coafficiuntur. Ab interna vero pleuram exercente exteriora præſidia, tum quia cum internis partibus externæ affliguntur, tum quia localium facultas utriuſque partibus prodeſt. De medicamentis tam internis quam externis non perfunctorie in præcedentibus c. actum eſt. Peculiaria tantum de dorſali pleuritide ſunt afferenda, quæ reliquis longe eſt periculoſior ob ſuæ inflammationis tum intenſionem, tum extenſionem. Verum ut dorſalis pleuritidis indicationis curativæ, remediorumque materiæ, quæ difficilioris ſunt inventionis, eluceſcant, pauliſper circa ejus *ſigna* eſt immorandum, cum prædicta parte, & capite ſola reſidentiæ, & dyſpnœæ ratio habita ſit. De his ſignis egit Hippocr. 3. de morbis text. 40. & ſunt *dolor dorſi velut ex plaga*, punctorius videlicet, velut ex partium nervoſarum vulnere, quæ ſunt non tantum pleura, quæ dorſum inveſtit, ſed etiam nervi ſpinales, & coſtales. Spinales, qui ex dorſi ſpina ad coſtas procedunt: coſtales, qui per ejuſdem latera feruntur. Hunc dolorem ad *pectus*, *& inguem* propagari ait Hipp. tex. 41. Sed quomodo ex dorſo ad inguen? Ad pectus enim res caret difficultate, cum nervi ſpinales per coſtarum ſurculos una cum vena, & arteria ad pectus uſque porrigantur. De inguine, ait Diverſus, accidere dolorem ex dorſo ob nervos, qui ex oſſe ſacro ad hæc accedunt. Sed quæſo, quæ peculiaris ſympathia inter dorſum, & inguen ob nervos, qui ab oſſe ſacro? Mallem dicere ob nervos ſpinales internos, qui ex dorſi ſpina. Quorum ultima propago ad ultimam coſtam utrinque una cum venæ ajugæ ramo verſus inguina deſcendit. Addit *ſuſpirium*, nempe luctuoſum, & reſpirationem *acervatim factam*, quæ eſt non tantum denſa, & continens, ſed etiam quæ ob laſſitudinem fit coacervato thoracis collapſu. *Sputum paucum* ſubjungit in text. 40. *& purum* in text. 41. Paucum

Situs partis quid indicet.

Pleuritidis dorſalis ſigna.

quidem

quidem ob denſiorem dorſi pleuram, per quam pauca reſudat materia. Sed cur *ſtatim* ſcribit Hippocrates, cum perpetuo in hac pleuritidis ſpecie ſputum paucum reddi, recte Salius obſervet? Præterea cum neque hujus pleuritidis peculiare ſignum videatur eſſe ſputum, quod ſtatim paucum apparet, quod & ceteris inchoantibus pleuritidibus vehementibus eſt commune? Dicendum, ſputum ſtatim paucum vocari ab Hippocrate, ut ſtatim expectorandæ materiæ difficultas nobis indicetur, quæ quam in reliquis longe eſt major, non tantum in principio, ſed etiam in progreſſu. *Purum* porro additum eſt ex eadem cauſſa, ob quam paucum, nimirum ob difficilem diapedeſin. Ad hæc inter ſigna *corporis laſſitudinem* reponit. Cujus cauſſam, ait Salius, eſſe diſſolutionem ſubſtantiæ nervorum, quæ ex nimio fervore, cujus Hippocrates meminit 5. Aphor. 16. ubi nervorum imbecillitatem ex nimio calore *incontinentiam* nuncupavit. Eccur hanc infirmitatem potius, quam convulſionem? cum ſciamus convulſionem fieri quoque ex inanitione ob ſubſtantiæ nervorum conſumptionem a nimio fervore? Videntur autem hæc duo oppoſita *incontinens*, *& convulſum*: quod enim incontinens, hoc eſt laſſum, laxum eſt: & quod laxum, non tenſum, quale eſt convulſum. Quomodo ergo ex eadem cauſſa duo oppoſita laxum, & tenſum? incontinens, & convulſum? curve unum, & non alterum? Dicendum, diverſitatem ex diverſa nervorum humiditate, quæ a fervore exſiccatur, pendere. Quando enim calor ſolidam nervorum depaſcit, ac diſſolvit ſubſtantiam, fit convulſio ex inanitione. Quando autem roridam tantum humiditatem, fit nervorum incontinentia, non convulſio, quæ tantum ex frigore, & frigidis ſecundum Avicennam, qui conſumpta a frigore rorida nervorum ſubſtantia convulſionem fieri docuit: ex fervore autem oppoſita affectio, quæ incontinentia, ſeu nervorum laſſitudo dicta eſt ab Hippocrat. Ob quam ſane cauſſam accidit, in dorſali pleuritide corpora delaſſari. Subdit in tertia, aut quarta die *ſaniem ſubcruentem* mingi, hoc eſt, *lotium ſubcruentum*, ut tex. 41. habetur, in quo iterum habet *miſtionem cruentam*, *velut ſeroſam a carnibus aſſis ſaniem* excerni: a nimio enim inflammati dorſi fervore ſanguis in magnis vaſis, & in trunco azygos ſuperaſſatur, unde ichor, ut cruor rubeus per emulgentes emungitur. Poſtremo in text. 42. addita ſunt duo tamquam præcipua hujus pleuritidis acceſſoria, *recta ſpiratio gravis ex dorſi*, *& humerorum incandeſcentia*, *& diarrhæa bilioſa colliquativa* ob communicatum epati incendium; cujus cauſſa chylum in bilem graveolentem, & cum virore pallidam immutari contingit. Obſervandum tamen, in pleuritide dorſali non neceſſario hæc ſigna adeſſe, quæ non patognomonica, ideo recte Hippocratem ſcripſiſſe. *At ſi alicui contingat*, qui non omnibus hujuſmodi pleuritide conflictatis contingere cognovit. Sunt enim hæc duo vehementioris pleuritidis dorſalis ſymptomata ſubſequentia: pro cujus incremento accidit, non tantum interiora, ſed etiam exteriora ſuccendi: nec tantum ſpiritualia, ſed etiam naturalia viſcera eodem conflagrare fervore. His de ſignis ſic ſtantibus *indicationes* eluceſcunt, quæ ſunt *vacuandi*, *& refrigerandi* potiſſimæ. Utrumque enim præſidium interna expoſcit inflammatio, *evacuans*, *& eventans*. Et cum in dorſali pleuriſi dorſum, humerique incandeſcunt, non eventans, & evacuans tantum, ſed etiam a materiæ motu extra *evocans* indicatur. Et cum diarrhæa colliquativa, ſeu alvus profuſa adeſt, ob conceptum jecoris fervorem *attemperantia* expediunt, quæ ſanguificationis errorem ex unico corrigunt fervore. Ceterum hoc pleuritidis genus eſt periculoſum admodum, fereque ad perniciem accedit. Reliquæ enim pleuritides ſunt tantum acutæ; hæc vero acuta, & peracuta, quia ex Hippocrate, aut in quinta, aut in ſexta, aut in vigeſima interficere ſolet, quod ſi hos limites evadat, ſuperato morbi vigore, viribuſque non effætis, curationem admittit. Sed quæres, quomodo ex peracuta acuta, eaque non exacte fieri accidit? Dicam accidere ob majorem, aut minorem morbi, & ſymptomatum intenſionem, quæ cum, vel ſine extenſione doloris, & inflammationis ad alias partes. Etenim conſiſtente circa ſolam dorſi pleuram tota inflammatione, ac dolore velut vulnerario ibidem circumſcripto, pleuritis fit exacte peracuta, ut plurimum circa quintam interficiens, quam ſi, ſuperato vigore, æger evadat, ſanatur. Verum ſi dolor ad pectus, & ad inguem extendatur, ob ſymptomatum remiſſionem, quæ ex doloris extenſione, pleuritis peracuta non exacte fit, quæ ut plurimum enecat in ſeptima. Quod ſi inflammatio poſt ſeptimam ab interno dorſo exteriori coextendatur, ex peracuta non exacte fit acuta non exacte, ob inflammationis coextenſionem, quæ internas dorſi partes minus excruciat. Et quamquam reſidere his ita affectis ſit magis grave, tamen ſymptoma eſt minus periculoſum, quam reſidere cum majori tolerantia dorſo interno tantum affecto. Similiter etiam ſi graveolenta dejicere malum ſit, tamen in tali caſu minus eſt malum, cum ſit ſignum fervoris inflammatorii per dorſum jecori communicati. Quamobrem tam ad bonum, quam ad malum eventum pleuritis dorſalis foras converſa ſuum ſortitur in vigeſima die terminum; hacque de cauſſa ex peracuta non exacte fit acuta non exacte. Et hinc ratio eſt ſumenda, ob quam ſecluſa eſt ab Hippocrate decima quarta. Quia ſi terminatur in ſeptima ad bonum, pro ſalutis integritate ſufficit uſque ad decimamquartam ægrum cuſtodire. Si vero poſt ſeptimam non finitur, quippe ſecundum partem inflammatione foras converſa, alvique profuſione adſcita, conſtat ad vigeſimam uſque ſuum extendere judicium, cum unico ſeptenario plurium partium multiplex affectio dijudicari nequeat. Sed jam remediorum materiæ ſuccedunt. Et primo quod ad *chirurgiam*. *Venæ ſectio* poſt ſeptimam a quibuſdam laudatur, ut a doctiſſimo Salio Diverſo, quæ tamen non eſt approbanda, cum eo tempore natura exterius dorſum, & humeros inflammationis mole onerare intendat, alvique profuſio erumpat. Ideo tutius eſt inflammationis ſarcinam ante ſeptimam imminuere. Poſt vero *cucurbitulas* brachiis potiſſimum affigere, quarum beneficio inflammationem ſecundum naturæ inſtitutum evocari magis contingit. Pro *Pharmacis* quæ thoracis, hepatiſque fervorem, ac dolorem demulcent, arduamque leniunt reſpirationem, conveniunt. Inter hæc eſt *ſerum* cum liquiritia, jujubis, hordeoque diſtillatum, quod & cum maximo fructu propinari ſolet cum unciis duabus, vel tribus *ſucci violarum* recentis, aut ejus defectu cum tinctura violarum ſaccharo dulcorata, vel florum papaveris erratici ſine errore parata. Ante cujus aſſumptionem convenit devorare *pilulam* noſtram antipleuriticam. Extra epati *epithemata* refrigerantia, non tamen dorſo, applicantur, ne ex refrigerantium appoſitione inflammatio extra vergens rurſus intro pellatur: iis tamen exceptis, quæ *ex nitro* parantur. Trahit enim nitrum foras inflammationem ſimul, & refrigerat. Ideo prodeſt uti *anodyno minerali* abſque ſulphure parato, & in aqua violarum, vel malvarum ſoluto. Epati *epithemata* admoventur ex ſucco chichorii, nympheæ cum ſpecie cerati ſantalini, & aceto. Soleo felici cum ſucceſſu uti *epithemate minerali*, quo nullum præſtantius agnoſco in compeſcendo jecoris fervore, & paratur hoc modo.

Incontinens & convulſum quid.

Indicationes in pleuritide dorſali.

Prognoſis pleuritidis dorſalis.

Curatio pleuritidis dorſalis.

Venæ ſectio in pleuritide dorſali poſt ſeptimam non approbatur.

Epithema minerale.

℞. Aquarum hyoſciami. Nenupharis Florum liliorum alborum. Plantaginis. Roſarum rubearum an. unc. i. ſ. Salis Saturni. Caphuræ in ſpiritu vini diſſolutæ an. ſcrup. 1. Salis prunellæ drach. ſ. Miſceantur, quibus adde parum tragacantæ pulverizatæ, ut fiat mixtum inſtar pulticulæ. Linteo adhibetur jecoris regioni. Hujus pulticulæ uſus plures, & præſtantes agnoſco, quorum præcipuus eſt ad jecoris fervores. Tollit & ſolum adhibitum puerorum, & delicatarum mulierum tertianas. Prohibet purgantia medicamenta ob nimium epatis calorem, vique ſua purganti deſtitui, cujus ratio eſt, quia omne purgans, quando nimium exuritur operatione ſua ſpecifica deſtituitur ex Galeno; unde rhabarbarum uſtulatum conſtringit, non toſtum alvum ducit: hæc tamen obiter. Ratio victus reſpondere debet.

CAPUT XI.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex pleuritidi a magnitudine, & anacatharſi.

POſtremæ pleuritidis differentiæ ex magnitudine, & anacatharſi elicitæ ſua quoque peculiaria expetunt præſidia. A magnitudine quidem pleuritis alia magna, alia mitis eſt vocata. Et de cura magnæ, quam continentem cum Hippocrate nuncupavimus, egimus. De miti in præſentiarum pauca. Id ſolum, mitem pleuritidem, quæ ſcilicet ex magnitudine, & non ex more, eſt mitis, manſuetis ſanari medicamentis: ſicut quæ ex pravo more eſt mitis, alexipharmacis curatur. Qua de cauſſa factum eſt, Hippocratem 6. epid. 3. 44. cuidam pleuritico ſanguinem non miſiſſe: & jure quidem, quia venæ ſectio eſt magnum remedium, quod ex methodo non niſi magno congruit morbo. Huic ergo cognitioni hoc loco incumbendum, ut pleuritidis manſuetudo cognoſcatur, ut & mos, & magnitudo alibi. Mitis ſane pleuritidis indicium unum Capivacceus poſuit; eſtque cum æger a principio ſanguinem copioſe extuſſit, cum ſenſibili doloris remiſſione; ſignum enim eſt ſanguinem non retineri, ſed fluentem effluere, unde & levis naſcitur inflammatio. Quod non accidit, quando ſputum ſanguinolentum eſt paucum majori cruciatu; ideo ut in hoc venæ ſectio non eſt omittenda, ita in illo eſt negligenda: Alterum manſuetæ pleuritidis indicium eſt, quod Galenus in arte medicinali allocavit, nempe cum lateralis dolor caret extenſione, aut ad jugulum, aut ad hypochondrion: non enim dolor extenditur, quia inflammatio non intenditur. Sed quemadmodum phlebotomia in hoc dolore non eſt conveniens, aut ſaltem non neceſ-

Pleuritidis mitis indicium.

Purgans in miti pleuritide non adhibendum.

neceſſaria, ita nec *pharmacum purgans*: & ratio eſt, quia purgans anacatharſin per ſputum ſiſtit, quæ non ſiſtenda; alioqui ſanguinis ſtatio in thorace inflammationem adauget, hinc ex pharmaco intempeſtive adhibito ex miti magna pleuritis excitatur. Potius miti pleuritidi mite convenit pharmacum, cujuſmodi eſt *manna* cum *trochiſcis de violis ſine ſcammonio*, *ſyrupus violatus*, & id genus. Reliqua ſunt uſurpanda, quæ miti benignæ, nedum magnæ, conveniunt, de quibus ad ſatietatem in cap. 3. hujus partis.

Sequuntur auxilia, quæ *pleuriticæ anacatharſi* opitulantur. Et primo *per ſputum*. Hæc enim quæ ſalutare ſputum juvant, ſunt inventu facilia: ſalutaris autem ſputi ſigna enumeravimus libr. 4. p. 2. cap. 13. At quæ ſputum pravum emundant, expectorantque inventu ſunt difficilia, nec inveniri poſſunt, niſi præhabita ſputi pravi diſtinctione in ſputum ex ſua natura pravum, ex crudioris, vel fervidioris affluxu; & ex prava lateris inflammatione. De auxiliis, quæ pravum ſputum, tum ex ſua natura, tum ex maligna phlogoſi, reſpiciunt, actum eſt in proximo capite 4. Pariter de iis, quæ glutinoſam humoris cruditatem, & efferam tenuitatem, in capite de ſtertoroſa pleuritide. Ceterum anacatharſin *per diarrhæam* ſalubrem *clyſmatis* eſt juvanda. His enim pleuritidem non tantum juvari, ſed etiam magnam curari Paulus docuit in iis, quibus ob ætatem, vel vires interdicta eſt venæ ſectio, juxta placitum Arabis de curatione pleuritidis aſſerentis, veneris ſolutionem ſemel, vel bis factam in die excuſare a phlebotomia. *Perirhæa* pariter pleuritica *diureticis* eſt juvanda Hippocratis exemplo, qui eclegmatibus diuretica miſcet. Qualia ſunt *ſemina cucumeraria*, *althæa*, *glycyrrhiza*, *hordeum*, *capillus veneris*, ex quibus emulſiones, decoctiones, & linctus formantur. His immiſcere multum prodeſt ad guttas *ſpiritum acidum* therebintinæ, qui maxime urinas ciet, & humores thoraci, & pulmonibus infixos ſua abſterſione ad renes movet; eos quidem lentos, craſſos, viſcidoſque attenuando, incidendo, & abſtergendo; biloſos autem ſua diuretica aciditate coagulando, & per venas ad vias urinæ aurigando. Eſt enim hic ille therebintinæ ſpiritus diureticus, qui & infarcta pectora expectorat, renumque tophos frangit, vitriolica quippe, ac montana aciditate refertus, qua & perduros lapides pretioſos a ſuis tincturis expoliat: non alter ſulphureus, & combuſtilis, quo communes practici utuntur, & decipiuntur, qui calidus, volatilis, & ingrati tum odoris tum ſaporis eſt; cum tamen ille fixus, frigidus, acidus, & minime inſuavis exiſtat. Fixa vero, & non volatilia urinas, & cum urinis humores movere, ſapientes noverunt. Sed mihi maxime omnium in uſu eſt pro juvanda pleuritica perirhæa divinum illud naturæ, neſcio medicamentum, an potius miraculum dicam, ex ſale ſimul & ſulphure naturæ paratum, in quo cum omnes medicamentoſæ vires eminenti quodam gradu continentur, diuretica quoque eſt non infimi gradus facultas, quæ non raro imi, & medii ventris humores per renes expurgat.

Veneris ſolutio excuſat a phlebotomia.

Spiritus therebinthinæ communis non eſt verus ſpiritus.

Tandem ad anacatharſin reducitur *& pleuriticus ſpado*, qui *cucurbitula*, *& ſinapiſmo* curatur, de quo in primo cap. hujus ſecundæ partis. Hæc omnia, juxta theoriam quarto libro traditam, ad parvæ, denſæque reſpirationis curationem ex dolore coſtali, ſeu pleuritico attinebat.

CAPUT XII.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore peripneumonico. Et primum ab inflammatione legitima.

PLeuritica peripneumonica reſpiratio curanda ſuccedit, quæ anteriorem theoriam nacta eſt in lib. 4. cap. 7. 8. 9. & 10. Hujus autem triplex curationis caput eſſe debet, cum tria ſint ejus inflammationum genera, unum quidem quod eſt verum *Peripneumonicum*, alterum quod *Malignum*, tertium quod *Tabificum*. Primi ergo generis prima curatio erit tamquam legitimæ inflammationis. Quæ cum ex omnium ſuffragio ſit pleuritidi admodum affinis, ideo in quo utriuſque curatio differt, aperiendum. Quod ut innoteſcat, in quo conveniunt, diſcrepantque pleuritis, & pulmonia, oſtendendum. Et ſane in communi morbo, qui eſt inflammatio, conveniunt. In ſpecifica tamen ejus natura, quæ ex parte habetur determinata, diſcrepant. Pleuritis enim pleuræ, peripneumonia pulmonis eſt inflammatio. An vero totius pulmonis, vel partis, & cujus eſt dubium. Celſus lib. 4. c. 7. *pulmonem totum affici* in peripneumonia docet, quæ fuit Herophili ſententia. Soranus totum quidem corpus in pulmonia, non tamen totum ſemper pulmonem inflammatione vexari voluit. Et Aſclepiades bronchia tantum. Ronſſeus indictionum Celſi enarratione ſecunda in ipſum Celſum, etiam in confirmata pulmonia pulmonem totum phlegmone non occupari, obſervat. Mercatus modo totum, modo partem, immo & bronchia in ea peripneumoniæ ſpecie ſola affici putat, quæ a ſanguine pendet pituitoſo a capite in aſperas arterias defluxo. Re vera ex Hippocr. in Coacis non ſemper totus pulmo afficitur, cum ibi, modo alam ſuperiorem, modo inferiorem, modo mediam inflammari; & aliquando quidem totum, aliquando ambos coinflammari pulmones aperiat. Sed poteſt Celſus noſter excelſus, immo debet a calumnia tueri: eo quod aliud ſit totum pulmonem affici, & aliud totum inflammatione occupari; non enim implicat, totum affici pulmonem, etiamſi totus phlegmone non occupetur, ſicut oculus ex unius partis læſione tantum totus afficitur. Ideo Ronſſeus excuſatione non eſt dignus, qui ut Celſum in hoc carperet ejus dictionem pervertere eſt auſus. Et eo magis cum in confirmata pulmonia totum non affici ſcripſerit, qui in vera, & progreſſa peripneumonia ſecundum totum facile ſuccenditur. Porro ſecundum parenchyma pulmonem inflammari patet, vix enim verum eſſe duco, quod aſſerit Mercatus, nempe pituitoſum ſanguinem e cerebro fluentem ſolas aſperas pulmonum arterias replere, quæ aſclepiadis ſententia fuit. Et ratio eſt, quia peripneumonia non eſſet inflammatio, ſubſiſtente quippe in ſolis bronchiis conſanguinea plenitudine; quod ſi eſt inflammatio, bibulam pulmonum carnem non tantum repleri, ſed & in ea plenitudinem impingi, eſt neceſſe. Nec credibile eſt, pituitoſum ſanguinem a cerebro per infundibulum ad bronchia fluere, ſed potius per venas ad pulmonem ipſum transfluere. Eſt ergo pulmonia pulmonis inflammatio, ut pleuritis pleuræ. Et hinc *curativa indicatio* emicabit, ſi pro convenientia, & diſcrimine *præſervativa* oſtenderimus, quomodo utriuſque affectus cauſſa conveniat, & diſcrepet. Et pro cauſſa *cauſſam*, *& modum* intelligimus. Cauſſa igitur an omnino diſcrepans ſit, vel conveniens controvertitur. Diſcrepare omnino ex Galeno videtur 6. Aph. 33. ubi pleuræ pulmonem comparans, illius propriam bilem, hujus pituitam ſuſcipere ſtatuit. Quod & conceptiſſimis verbis 4. de cauſ. pul. 12. confirmat: quo in loco bilem in bibulo pulmone imbibi non poſſe, ſed craſſiorem tantum ſanguinem, affirmat. Recentiores omnes hoc modo Galenum exponunt, a pituita magis, a bile minus pulmonem inflammari. Et Mercatus velut Galenum arguens ait, aptiorem ſane eſſe pulmonem ad pituitæ infarctum, in cavernoſa tamen, & foraminoſa ejus ſubſtantia, non minus ac in ſpongia aqua immoratur, bilioſum contineri humorem. Celſus ſcribit ab inflammato viſcere ex præcordiis bilem attrahi, ut a ſola bile hoc viſcus non inflammari nobis indicaret. Cujus Celſi ſententiam veram, immo Galeni ipſam eſſe exiſtimo. A ſincera namque bile pulmonem quamquam bilioſum igneſcere, & iraſci, jure negat Galenus, non tamen cum pituitoſo ſanguine commiſta, ut colligitur ex 2. de loc. aff. 9. cum habet, *idque maxime ſi eryſipelatis particeps fuerit inflammatio*, nempe pulmonis pituitoſa. Nec Mercatus rem recte eſt aſſecutus, cum aliud ſit in raro pulmonis parenchymate contineri bilem, velut aquam in ſpongia, & aliud retineri pro aſſerenda inflammatione. Continetur ſane in bilioſo, & ſpumoſo viſcere bilis ſyncera, ut aqua in ſpongia, ſed minime abſque pituitæ retinaculo retinetur, pro ejus enim tenuitate, & partis raritate, in conſtrictionis motu exprimitur, & dilabitur, ſicut aqua ex ſpongia: & ideo Galenus præallegato loco, bilem puram in pulmone contineri, ſed retineri, & conſtringi, non negavit. Quamobrem a ſolo ſanguine pituitoſo pulmo inflammari, ut a ſola bile pleura, poteſt: non hæc tamen a ſola pituita, nec illa a ſola bile, ſed quidem utraque pars ſecundum proportionem ſimul ab utroque humore. Quæ fuit ſententia Hipp. 1. de morbis tex. 127. Et quamquam tex. 16. dixerit, phrenitidem in peripneumoniam terminare, non tamen a ſola bile, ut phrenitidem, peripneumoniam gigni poſſe voluit. Ceterum an in modo utriuſque affectus cauſſæ conveniant, dubitatur. Alyabas cum ſtatuit, pulmoniam fieri a ſanguine, qui ad pulmonem incurrit, *primogenium* affectum deſcripſit, qui paremptoſin per venam arterioſam ſortitur; & in hoc a pleuritide variat, cujus transfluxus eſt per venam ajugam. Cum idem addidit, interdum a *catharro*, interdum a *pleuritide* naſci, *ſuccedaneam* peripneumoniam adumbravit. Quemadmodum enim æque conveniunt ſuccedanea pleuritis, & pulmonaria in defluxu a cerebro, a quo tam hæc, quam illa: ita invicem diſcrepant, quia pleuritide ad peripneumoniam facilis eſt greſſus, non e converſo, ob aſſignatas a Mercato rationes. Sed & *aſthmati* per accidens aliquando pulmonia ſuccedit, ob citatiorem pulmonis motum, quo accenditur, & attracto ſanguine inflammatur. *Angina* quoque ſuccedit ex 5. aph. 10. Noſque lib. 4. p. 3. cap. 5. ex mente Hippocratis in Coacis oſtendimus, quomodo ex lethargo peripneumonia oriatur. Ut enim hi duo affectus, tum ob mollem partium conſtitutionem, tum ob inflammationis ideam valde conveniunt, ita facile ſibi conſentiunt, invicemque permutantur. Etiam phrenitidi peripneumoniam ſuccedere obſervavit Hippocr. 1. de morbis text. 16. Hacte-

Pleuritidis, & pulmonis differentia.

Pulmo totus non ſemper afficitur, in peripneumonia.

Pleuritidis & pulmoniæ cauſſa, an omnino differat.

Mercatus circa pulmoniam reprehenditur.

Pulmoniæ & pleuritis, an in modo conveniant.

Pleuritidis, & pulmoniæ in ſymptomatis differentia.

Hactenus de modo, & cauſſa. Hincque diverſa indicatio *præſervativa* deſumenda erit, ſi adhuc, quomodo uterque affectus in ſuis ſymptomatis differat, pauliſper examinemus. Aetius Tetrabili 2. lib. 4. cap. 66. a quo omnia fere tranſcripſit Mercatus, ſymptomata ceu ſigna recenſet, quibus unus affectus differt ab alio: eadem & ipſe recenſebo, & paucis delineabo. Primum ſymptoma eſt *dolor*. Ait Aetius conſequi affectus thoracis *gravitatem* abſque dolore. Quod ſi una cum pulmone *pellicula* inflammentur, nempe *mediaſtina*, gravitatem eſſe dolorificam. Celſus idem affirmavit, cum dixit: *id genus morbi plus periculi, quam doloris habere*. Addit Ronſſeus de pellicula, quod Aetius, qui totam fere Aetii dictionem tranſcribit, quam Mercatus pluribus dilatat: tunc enim ad dorſum, & pectus dolorem extendi, inflammato mediaſtino, ſubjungit Mercatus. Secus ſentire Hippocratem obſervo, qui in Coacis tex. 13. & 19. de pleurit. & peripn. *dolorifica mala* ambo vocat, & dolorem peripneumonicum ſub omoplata ad mammam, & jugulum extendi docet, ſola ſupera pulmonis ala inflammata. Quare eſt quidem gravans dolor, ad differentiam pleuritici, ſed cum acerba tenſione, nec minus ut ille punctione ſua acerba gravitate contriſtat. Hac de re vide cap. 5. & 8. lib. 4. par. 2. Et quamquam Hipp. 3. de morbis tex. 31. in crudiori peripneum. non ſemper dolorem adeſſe ſcripſerit, ſed tantum cum tuſſis incipit. Tamen etiam a principio dolorem, etſi non ita acerbum, adeſſe exiſtimandum. Nec tantum gravativus cum punctorio conjungitur, conflammatis interſepientibus membranis, ſed maxime cum pulmo in latus incumbit, ut coſtis adhæreſcat; hujus enim Hippocrates potiſſimum meminit, & non ejus, cujus Aetius, & reliqui. In *febre* acuta diſcrimen tantum eſt ſecundum magis, & minus. *Tuſſim ſiccam* cieri in peripneumonia ſubjungit Aetius, quam *humectionem* appellat Mercatus. Sed fortaſſis non differt hoc modo minus ſiccam tuſſim humectionem, quam in pleuritide appellare. Hippocrates quoque loc. cit. tuſſim proponit a principio humidam tenui ſaliva in humida peripneum. ſiccam in ſicca, ex 1. de morbis tex. 129. *Sputum* tamen in peripneumonia *ſpumoſum*, hoc eſt *bilioſum*, & aliquando *cruentum*, *&* *floridum* efferri, Aetio, & Mercato non tam facile admittam, quod ut plurimum eſt *pituitoſum*: & ſi ſpumoſum, non ob id tamen bilioſum, cum ſanguis pituitoſus ex agitatione in ſpongioſo pulmone facile ſpumeſcat. Ideo & in hoc a pleuritide differt, cujus ſputum bilioſum; Ægros ægre ſpirare, *&* *erecta cervice*, ſcripſit Aetius. Eſt vero hæc dyſpnœa parva, & denſa ratione ſpiritus, quam ideo Celſus *ſpiritus difficultatem* nuncupavit, & ſi pulmo in coſtas, vel in cor incumbat, etiam ratione thoracis. Et hæc reſpiratio, quam multi ignoraverunt, in genuina peripneumonia neceſſario eſt orthopnoica cum fervido efflatu, ut in methodo aperui ex mente Hippocratis. Ad differentiam pleuritidis, in qua non omnino reſidere æger cogitur, & in dorſali non poteſt. Hæc eadem dyſpnœa orthopnoica ab Hippoc. eſt propoſita loc. cit. *Pulſum* peripneumonicum Aetius ſubticuit, & Hippocrates, quem Mercatus ex mente Gal. 4. de cauſſ. pulſ. 12. prolixe examinavit. Summarium eſt, hunc *magnum*, *frequentem*, *mollem*, *languidum*, *inæqualem collectiva inæqualitate*, raro *dicrotum*, *&* *intermittentem*, ſæpe *intercurrentem*, *&* *undoſum* eſſe, ad differentiam lethargi. Differt autem pulſus peripneumonicus a pleuritico potiſſimum per *mollitiem*: a lethargico per *celeritatem*, *&* *inæqualitatem*. In pleuritide pulſus durus, in peripneumonia eſt mollis. Cujus mollitiem in Galenum & omnes, immo contra ſe ipſum Mercatus exiſtimat non ex partis conſtitutione, ſed ex pituitoſo ſanguine inundante, & humectante arterias pronaſci. Nos ab utroque pulmone, & humore; pituitoſa enim inflammatio in parte molli mollit pulſum, hoc eſt, minus durum efficit, quam in parte dura binoſa phlogoſi obſeſſa: itaque peripneumonici pulſus mollities eſt intelligenda. Nec negat Galenus etiam indurari pulmonem, & arteriam, ſed *raro*, cum & aliquando ſcirrhoſum pulmonem fieri obſervamus, etiamſi Gal. 4. de præſag. pulſ. 9. id negare ſit viſus, quod tamen Hippocrates cognovit 1. de morb. tex. 131. Quare & raro peripneumonicus pulſus eſt dicrotus, ſeu vibratus, qui non tantum ex contrario uſu, ſed etiam ex inſtrumenti duritie dependet. Porro per crebritatem a lethargico differt, qui tardior ob partis a corde diſtantiam, & per inæqualitatem, qui potius intermittentes ob eamdem longinquitatem; ſicut ob viciniam intercurrens eſt, & frequens peripneumonicus. In reliquis ob analogiam cum partis, tum inflammationis finitimi ſunt affectus lethargus, & peripneumonia, ſicut ob viciniam proximiores ſunt pleuritis, & peripneumonia. Accedit *rubor* faciei ob ſanguineum vaporem in faciem elevatum. De quo non negligendam obſervo difficultatem a Practicantibus aut neglectam, aut non viſam. Galenus enim 1. de loc. aff. 5. quinque capita proponens dignoſcendorum affectorum locorum, unum eſſe *propriorum accidentium* docet, inter quæ *maxillarum rubedinem*, tamquam ſignum proprium inflammati pulmonis, proponit; ut & angorem oris ventriculi; & excretum lotæ carnis inſtar hepatis imbecillis. Cum tamen faciei rubor ſit potius commune, quam proprium ſymptoma, nam & in pleuritide, & in aliis viſceralibus inflammationibus malas rubere conſtat: non ita tamen accidit, angorem fieri non laborante ore ſuperno ventriculi; nec excretum loturæ carnis inſtar alvo deponi, niſi imbecillo jecore, & non alia parte. Excuſari Galenus non poteſt ſecus, quam dicere, proprium eſſe hoc ſymptoma, non tamen maxime proprium, ut reliqua duo: omni enim peripneumoniæ, & ſemper, non tamen ſoli competit. *Linguam* addunt *rubentem*, *tumentem*, *aſperam*. Ideo Hipp. 3. de morbis text. 31. hanc rubedinem non propoſuit, in quo reliqua ſigna, ſeu potius ex Hipp. loc. cit. in principio in album flaveſcentem, in progreſſu nigram, fiſſam denique & inhærentem. Quam & obſcuram in Balis filio nuncupavit 7. epid. 18. Ad hæc *coma vigil* cum *delirio*, ut in Euridamo, ſed non ſemper; *venas temporum elatas*, *cibi faſtidium*, *aqua frigida*, *&* *magis aeris frigidi concupiſcentiam*, *naſum ſimum*, *extrema frigida*, *ungues lividos*, *&* *curvos*; quæ unico tabis nomine Celſus complexus eſt. Ex quibus ſatis diſtingui videntur pleuritis, & peripneumonia. Ex Hipp. 3. de morbis tex. 31. *Anxietatem*, *jactationem*, *&* *impotentiam ad motum*.

Pulſus differentia in pleuritide & peripneumonia.

Ex dictis propoſitæ eluceſcunt *indicationes*, quas unica vitali excepta, eaſdem fere faciunt utriuſque affectus Græci, Arabes, & Latini. Et ſane in communi indicatione inflammationes conveniunt: diſcrepant tamen, quatenus una a ſanguine bilioſo, alia inflammatio a pituitoſo potiſſimum pendet. Diſcrepant & in individuis remediorum materiebus. Decipiuntur ergo, qui penitus eandem curationem faciunt. Sed antequam remedia proponantur, de *eventu* quædam ſunt proponenda non omittenda, de ejuſdem *tempore*, *&* *modo*. Quo ad eventum, conſideratur peripneumonia *ad ſe*, *&* *ad alios affectus ſimiles*. Ut ad ſe, dubitatur, quæ periculoſior ſeu acutior, bilioſa, vel pituitoſa? Et quidem non abſolute bilioſa periculoſior eſt judicanda, ſed cum diſtinctione; acutior enim bilioſa eſt ob majorem activitatem; acutior tamen eſt pituitoſa ob majorem reſiſtentiam, & ob declinationem a ſtatu naturali. In collatione ad alios affectus quæritur, quæ lethalior, pleuritis, vel peripneumonia? Et profecto dicendum, peripneumonia, ob pulmonis cum corde viciniam, perennem motum, partis præſtantiam, & fervorem, cujus cauſſa major in pulmone, quam in pleura inflammatio ſuccreſcit. Ulterius indagandum, quis affectus eſt pernicioſior, peripneumonia, an lethargus? Gal. ſolvit difficultatis nodum 4. de cauſſ. pulſ. cap. 13. ſcribens, *lethalior eſt peripneumonia lethargicus affectus*, & tamen longe acutior lethargo peripneumonia videtur. Subaudienda igitur eſt ſuperior diſtinctio de bilioſa, & pituitoſa pulmonia; qualis enim eſt inter bilioſam, & pituitoſam peripneumoniam proportio, talis eſt inter hanc, & lethargum. Etenim ſi acutiem activitate metiamur, lethalior eſt peripneumonia, quia acutior, hoc eſt activior: ſi vero acutiem, ſeu magnitudinem accipiamus pro receſſu a ſtatu naturali, longe lethalior eſt lethargus, quia eſt frigidior affectus, ideo intermittentem ſortitur pulſum ob perfrigeratam facultatem, qui intercurrenti, & undoſo eſt lethalior. Cujus cauſſa etiam puto pituitoſam peripneumoniam bilioſa lethaliorem eſſe. Hæc de eventu.

Pleuritidis indicationes, & pulmoniæ.

Peripneumonia quæ periculoſior.

Pleuritidis utrum lethalior an peripneumonia.

Peripneumonia an lethalior lethargo.

Peripneumoniæ prognoſtica.

Tempus porro & modus in ordine, vel ad perniciem, vel ad ſalutem, vel ad tabem perpenduntur. *Modus* vero, ut ab hoc ordiamur, eſt ad ſalutem ex Aetio, & Areteo, ſi copioſa *hæmorragia* per nares fiat, vel *alvi exturbatio*, *multis exeuntibus bilioſis*, *&* *ſpumoſis humoribus*. Obſervat Mercatus, a principio diarrhæam eſſe ſalutarem, non in ſtatu, nec in declinatione ob effætas vires, & quoniam in his temporibus, ut a principio, nihil antecedentis, conjunctæque cauſſæ detrahitur. Quod tamen meo judicio rotundam non habet veritatem, tum quia ex Gal. 4. de loc. aff. 7. non neceſſario, ut in empyemate, vires in peripneumonia emaſculantur, tum quia abſurdum eſt, in ſtatu, & declinatione materiæ utriuſque aliquid alvo non detrahi, quæ in ſtatu, & declinatione a natura ſuperatur, quod etiam Duretus in comm. Hipp. confeſſus eſt. Eccur bilioſis exeuntibus, & non pituitoſis, ait Aetius, qui a pituita peripneumoniam naſci voluit? Dicerem, bilem tamquam pituitæ vehiculum ipſum indigitaſſe, ut una cum vehiculo, quod vehitur excerni nobis ſupponeret. Addunt ad bonum eventum modum per *parotides*, *&* *crurales abſceſſus*, qui ſane ſunt ſalutares, modo fiſtulentur, & vires non labantur, probis coctionis ſignis in urina, & pulſu apparentibus; alioquin utrique abſceſſus ſunt pernicioſi, & multi, iis accedentibus, intereunt. Sed & felicem eventum portendit *puris miſtio*, deſinente pulmonis inflammatione in pus; *ſtatim enim ab omni moleſtia liberari* inquit Aetius; hoc tamen ad purulentas urinas potius attinet, quæ in empyemate. Enimvero malum eventum alter hariolatur modus. Unus eſt qui procedit per *abſceſſus pleuritidis*, vel *angina*, vel lethargi, vel phrenitidis

tidis in peripneumoniam, ex 5. aph. 10. Et 7. 2. Quæ permutatio eſt quidem periculoſa, non omnino pernicioſa. Nunc enim pernicies pro malo eventu, qui acuto congruit morbo, uſurpatur, & tabe, quæ diuturnior eſt affectio, in quam ſæpe permutata peripneumonia terminatur. (De permutatione peripneumoniæ in febrem ardentem eſt difficultas. Hippocr. enim 1. de morbis tex. 17. hunc tranſitum denegat peripneumoniæ, quem pleuritidi concedit. Cui tergiverſatur tex. 132. in quo docet, febrem ardentem non tantum bilioſos, ſed etiam pituitoſos corripere. Solvendum, verum eſſe de ardenti notha, non de legitima.) Hoc longe pejor eſt modus, qui per *tabifica ſymptomata*. Sunt tabifica ſymptomata, quæ non in tabe, ſed in ipſa peripneumonia occurrunt tabi ſimilia, nempe *extremorum frigiditas, ungues lividi, & adunci* cum delirio, ceteriſque ſymptomatis, quorum ſupra meminimus; hæc enim imminentem interitum minantur, ut & *nihil ſpuere*, vel *pauca*, etiamſi cocta; ſuppurationis enim ſunt ſigna ſyllogiſtica. At eventus per ſuppurationem ad empyema attinet.

Tempus tandem occurrit, quod & ipſum eſt ad perniciem, vel ad ſalutem. Si pernicioſa ſit peripneumonia, ex Aetio terminatur in quarta, vel in ſeptima ad malum, cum ſit peracuta exacte, vel non exacte. Quod ſi loco perniciei periculum tantum ſubeat, judicari ſolet ad bonum, vel in primo, vel in ſecundo, vel in tertio ſeptenario ex Hippocrate 2. & 3. de morbis, & in libro de affectionibus. Quique vigeſimam tranſeunt, ſuppurantur. Hac ratione Aetius cum Hippocrate conciliatur; Aetius enim in quarta, vel in ſeptima mori affirmat. Hippocrates vero breviſſimam peripneumoniam eſſe ait, quæ in ſeptima judicatur, longiorem, quæ in 14. longiſſimam, quæ in vigeſima. Et quomodo breviſſima, quæ in 7.? nonne brevior, quæ in 4.? Dicendum, Aetium loqui de tempore eventus ad malum, Hippocratem ad bonum. Pernicioſa enim peripneumonia in 4. occidit, & ſi non tam cito, ſaltem hoc tempus habet tamquam futuræ mortis in ſeptima præcurſorium. Verum quæ periculoſa eſt affectio, periculo defungi ſolet in 7. vel 14. vel 20. cum ſit acuta exacte, vel non exacte. Et cum vigeſimam prætergreditur, in tabem prælabitur.

Peripneumoniæ tempora judicatoria.

Sed hoc in loco neceſſarium duco ex mente Hippocratis, judicatoria peripneumoniæ tempora ſuis diſtinguere limitibus tam ad bonum, quam ad malum eventum. Videntur enim diverſimode ab Hippocrate limitari in 1. 2. & 3. lib. de morbis, ut res diverſitate, & difficultate multa non careat. Prima ergo diverſitas de toto eventus tempore erit. Reliquæ de ſingulis temporibus. De toto igitur eventus tempore non exigua in breviariis Hippocratis invenitur diverſitas. Etenim 1. de morbis tex. 15. loquens de iis acutis, qui cito decernuntur, in eorum ſerie peripneumoniam reponit, quam Diverſus raro *ſeptimam* traſcendere commentatur. At lib. 2. tex. 92. peripneumoniam in 14. terminari ſcribit, ad ſummum in 18. Item lib. 3. tex. 32. peripneumoniæ terminum breviorem 14. ſtatuit: longiorem 21. Et lib. 2. tex. 44. peripneumonicos mori ait, aut in 7. aut in 14. Sic tempora quaſi incoſtans variat, & diverſitas diſtinguit limitibus, quæ menſura quadam judicii determinata limitanda videntur.

Secunda diverſitas non minor apparet in temporum diſtinctione aſſignanda. Nam lib. 2. tex. 42. & lib. 3. tex. 32. *principio ſex dies* aſſignat, in quibus ſalivam tenuem, ſpumoſam, & multam cum tuſſi excerni nobis obſervat, cruda adhuc exiſtente materia. *Augmento 7. & 8.* in quibus ſalivam craſſam, & puram, quippe concoctam expectorari docet. *Vigori 9. & 10.* in quibus *purulenta*, hoc eſt concocta uſque ad 14. *Declinationi totam 15.* tribuit, alioquin uſque ad 18. extendi annotat lib. 2. tex. 92. Quo tempore quieſcente tuſſi, & reſiccato pulmone ægri ſanantur. Sputo retento, aut moriuntur, aut ſuppurantur. Ex adverſo iiſdem in locis tempora a propoſitis facit diverſa. *Principio enim octo dies* tribuit, in quibus nulla ſalivatio. *Augmento 9. & 10.* in quibus ſubpallida, ſubflava, ſubcruenta, utpote modice concocta rejici annotat lib. 3. tex. 32. *Vigori 12.* in qua uſque ad 14. *purulenta*, hoc eſt cocta, efferri eodem in loco obſervat. *Declinationi* 14. dicat, quam ad 21. vel 22. protendi inquit eodem in lib. & textu. Quo in tempore quieſcente tuſſi, & reſiccato pulmone ægri ſanantur. Retento ſputo moriuntur, vel ſuppurantur; pro ut reliqua accidentia, vel ſalutis, vel mortis vel ſuppurationis accedunt, quorum ſupra meminimus.

Tertia diverſitas eſt de ſuppuratione dierum, quibus ſuppuratio incipit. Libro enim 3. tex. 32. erumpente in guſtu dulcis ſalivæ ſapore, puris nimirum ſuppurationem poſt 22. inchoare ait. At lib. 2. tex. 32. & 44. peripneumoniam poſt 18. in tabem degenerare affirmat. Quod ſi ſalivæ dulcis loco *inſuavis* deguſtetur, ob pulmonis corruptelam *primis diebus*, hoc eſt, in 7. ægrum mori nobis indicat. Quod tamen impoſſibile videtur, cum ſputum inſuave, aut dulce, non primis diebus, ideo neque in 7. ſentiatur. Quare hæc omnia, quibus inconſtantiæ Hippocratem quis temere accuſare poſſet; explicatione indigent, quæ non abſque myſterio ab Oraculo fuere reſponſa.

Ut autem hæc conſtantiſſimi Hippocratis dierum ſuppuratio in peripneumoniis eluceſcat, duo lemmata ſunt ſupponenda. Primum eſt, peripneumoniam non quidem a ſola bile fieri poſſe in doctrina Hippocratis & Galeni, ab exuperante tamen bile, & jure ſit diſtinguenda in *bilioſam & pituitoſam*, a dominio ſumpta denominatione. Quod ſi verum fateamur, etiam verum erit, bilioſam peripneumoniam breviorem, pituitoſam longiorem eſſe. Aliud eſt lemma, peripneumoniam, ut pleuritidem, geminam eſſe *humidam* unam; *ſiccam* aliam. Humida peripneumonia eſt, quæ etiam ab initio tuſſim habet humectatiorem, utpote cum tenui ſputo, quippe adhuc crudo, quod *ſalivam* Hippocrates dixit. Sicca peripneumonia eſt, quæ primis diebus tuſſim aridam habet, & in progreſſu humeſcit. Quo ſtante conſtat, humidam peripneumoniam breviorem eſſe, cum celeriorem habeat anacatharſin; ſiccam vero eſſe longiorem, cum tardiorem coctionem, & ſalivationem habeat. Hippocrates ergo divinus modo ad bilioſam, modo ad pituitoſam peripneumoniam reſpiciens, & ad hanc quidem modo humidam, modo ſiccam, varios ſtatuit dierum limites. Hinc quo ad primam diverſitatem, cum 1. de morb. tex. 15. ſeptem dies peripneumoniæ tribuit, ut & lib. 2. tex. 44. cum ait, ægros in ſeptima occumbere, de bilioſa loquitur. Et Aetius hujus bilioſæ peripneumoniæ acutiem, & perniciem magis reſtrinxit, cum ſtatuit mori in 4. In reliquis porro locis, in quibus Hippocrates pro terminis ponit 14. 18. & 21. locutus eſt de peripneumonia pituitoſa humida, vel ſicca. Etenim quo ad ſecundam diverſitatem, cum pauciores dies morbo aſſignat, de humida loquitur, quæ brevior. Cumque plures, de ſicca, quæ prolixior; ideo res caret difficultate. Hinc ultimæ diverſitatis ratio apparet. Suppuratio enim, quæ eſt a ſicca peripneumonia, tardiorem habet generationem, puta poſt 22. Quæ vero ab humida celeriorem, nempe poſt 28. Difficultas vero de pure inſuavi lethifero ſolvitur, eo quod Hippocrates pro primis diebus non totius morbi, ſeu converſionis peripneumoniæ in ſuppurationem, dies intelligat: ita enim verificatur, ob cœnoſi puris inſuavitatem ægros mori in ſeptima, ſcilicet, aut poſt 18. aut poſt 22. Hæc ergo eſt Hippocr. dierum criticorum in peripneumoniis lex ſtabilis, & certa.

Peripneumonia bilioſa, & pituitoſa.

Peripneumonia humida, & ſicca.

Ceterum peripneumonia iiſdem prorſus habitis ſcopis eſt curanda, quos Hipp. lib. 3. de morbis tex. 33. nobis propoſuit, a quibus ſi aliquis receſſerit, a ſcopo omnino aberrabit. Quatuor vero, vel quinque ſunt ſcopi ibi poſiti, quos ſingulatim adimplebimus. Primum ait Hippocrates eſſe, *caput levius* facere, *ne aliquid in pectus inſtuat*. Dices hunc primum ſcopum locum habere in ea tantum peripneumonia, quæ a capite pendet, & non eſſe adæquatum. Reſpondeo, ut commune præceptum ab Hipp. proponi. Etenim ex eodem 2. prognoſt. 49. pulmonum morbos, vel præire, vel ſubſequi fere ſemper ſolent capitis mala, quæ affectos pulmones magis afficiunt. Et cum levis facere caput ſit totum levare corpus, hocque primum præſtare ſit omnibus peripneumoniis commune; propterea levius caput reddere totius curationis eſt caput. Cumque totum levandum ſit evacuantium beneficio, ideo ab *evacuantibus* eſt inchoandum. Quæ duorum ſunt generum; alterum quod chirurgia, aliud quod pharmacia perficitur, utrumque enim corpus, caputque allevat. Chirurgicum vacuans eſt *phlebotomia*, de qua eſt dubium, an conveniat, ex quo loco, quantum, & quando. Convenire phlebotomiam omnes conveniunt, non prohibentibus viribus, quæ in hoc malo facile labeſcunt. Ita Celſus ſcribit, *oportet, ſi ſatis valida ſunt vires, ſanguinem mittere*, & Aetius, *ſtatim ſecanda eſt vena in cubito, & ſi ſuſtinuerint vires, ſanguinem mittere*, & Paulus, *concedentibus in hoc numeris vena ſecanda eſt*, iis nempe quibus vires numerantur: Nec tantum in ſpontanea, ſed etiam in ſuccedanea peripneumonia Paulus venam ſecat; quare Mercatus Pauli locum oſcitanter legit, cum ait, Pauli verba hac lege eſſe intelligenda, qui ſolum jubet ſanguinem mittere, ubi incipiendo procedit, non tamen cum ab alio affectu ſuboritur, etenim Pauli ſententia hæc eſt. *In his igitur, qui ex morbis aliis in hoc recidiverunt, vena inciſio petenda eſt: maxime vero ſi diutius duraverit malum, aut ab initio ſanguinem per venam detrahere ſuperſederint*. Idem de eadem ſponte facta hæc præmiſit. *Quod ſi peripneumonia confeſtim ab initio fuit affectio, concedentibus quidem in hoc numeris, vena ſecanda eſt*. Paulus ergo in utraque peripneumonia venam tundit. Dices Hipp. 3. de morbis cit. ſubductorii pharmaci, non ſectæ tamen venæ meminiſſe, qui in pleuritidis curatione utriuſque præſidii expreſſe meminit. Reſpondeo, Hippocratem in hoc maxime ſupponere, eandem eſſe debere peripneumoniæ, pleuritidis, & phrenitidis curationem, ideo quod in analogia curationem ſuppoſuit, tacuiſſet: non enim tantum caput, & totum

Peripneumoniæ cura in ſcopis conſiſtit quinque.

An phlebotomia in peripneum. conveniat.

totum levat, quod alvum ſubducit, ſed etiam, & potiſſimum, quod ſanguinem educit, plenitudinem allevat. Sed in peripneumoniis phlebotomiam non convenire, Maſſarias addubitat, immo maxime dubitat, eo quod peripneumonicorum pulſus ſit *languidus* 4. de cauſ. pulſ. cap. 12. ut unica hac de cauſſa cubiti ſectionem vires non admittant, quæ maxime ſunt cuſtodiendæ, ne in ſputorum eductione fatiſcant. Verum ſi qua ratione pulſus peripneumonicus, quatenus talis, languidus efficitur, quoque languore vires infirmentur, recte cognoverimus, omnino acquieſcemus. Eſt enim hic languor, qui fit ob virium aggravationem; *pituitoſa enim fluxio*, ait Galenus, *tunicam irritat vaſorum, frangit autem vim facultatis, quæ in illis eſt*: non tamen regentium corpus facultatum vires reſolvit. Hucque virium languorem per aggravationem paulo infra expreſſit dicens: *Atqui quod in peripneumonia comprimantur, & degraventur, conſtringanturque, atque debiles ſint pulmonum arteriæ, quid refert dicere?* Ideoque pulſus non tantum debiles, ſed etiam intercurrentes, & undoſi, quales pulſus aggravatam facultatem inſequi ſolent, fiunt. Neque tantum abeſt, ut phlebotomiam prohibeant, ut eam potius indicent. Nam & Hippoc. 3. de morb. 33. corpus peripneumonicorum jubet debile reddi ea debilitate, quæ plenitudinis degravationem, & non virium corpus regentium reſolutionem ſequitur, de qua in 2. lib. de natura humana tex. 10. Viribus ergo permittentibus, vena eſt ſecanda.

Vena quæ ſecanda in peripneumonia.

Sed quæ? cujuſve lateris? Ab ea profecto, quæ ſubſiſtenti plenitudini eſt congrua. Quæ plenitudo, & transfluxus, aut eſt a toto, aut a parte. Si a parte, eſt hæc vel ſuperna, vel inferna, caput nempe, & quæ tum ad uterum, tum ad hæmorrhoides attinent. Ergo ratione capitis tres occurrunt venæ aperiendæ, *cephalica cubiti*, vacuationis, interceptionis, revulſionis, & derivationis mixtæ gratia. *Cephalica manus*, ubi vires ſunt languidiuſculæ, *& vena ſub lingua*, quæ non ſolum pituitoſum ſanguinem a cerebro in pulmones fluentem intercipere, ſed etiam pulmones occupantem imminuere poſſunt. Hæmorroidum porro, & menſium ſuppreſſorum cauſſa tali, poplitiſque venas tundendas eſſe omnibus eſt conſpicuum, præmiſſa, vel poſtpoſita venæ cubiti ſectione, prout menſes imminent, non a totius plenitudine urgente cum Aetio indicatione deprompta. Quod ſi a toto ad pulmonem recurrat pituitoſus ſanguis, *mediana cubiti* eſt ſecanda, quæ totum deplet. Eaque meo judicio, *dexteri* ſemper lateris utro pulmone laborante. Quod enim Weſalius de pleuritide credidit, de peripneumonia affirmandum reor. Sunt enim tam ſiniſtri, quam dexteri pulmonis venæ omnes & vena arterioſa, quæ ex dextero tantum cordis latere, ideo uterque pulmo per venam arterioſam neceſſario vacuari debet, ſicut a toto per eandem ſanguis in ipſos influit. Ni affectæ partis rectitudinem pluris facias, quam venarum motum, & concurſum. Ceterum ſanguis pro ejuſdem plenitudine, conditione, ægri ætate, anni, temporis, locique conditione, eſt vacuandus. Puta in bilioſa peripneumonia minus ejus, in pituitoſa plus hauries. Parili jure in plethora notha, & legitima. In juvenili, & virili ætate. In vere, autumnoque, vel in æſtate, & hyeme. Eadem & de loco habenda eſt conſideratio.

Cucurbitulæ in peripneumon.

Enimvero præter venæ ſectionem proponuntur, *& cucurbitulæ*, tum inanes, tum ſcarificatæ. Sed quibus partibus, & in quem finem ſint affigendæ, eſt dubium. Celſus *præcordiis*. Aetius non his tantum, ſed *dorſo, & tergo* apponit. Paulus *pectori, & lateribus*, quem Altimarus inſequitur. Mercatus *brachiis* primum, poſt pectori, ſi carnulentum, e regione pulmonis affecti, cumque ex malo corporis habitu pulmonia orta eſt. Maſſarias una cum Mercato Paulum, ejuſque ſectatores redarguens, primis diebus circa partes laborantes cucurbitularum abuſum interdicit, quas tantum in declinationem convenire mordicus contendit. Ab initio autem revulſionis cauſſa ad partes remotas, cui ſuffragatur Diverſus in comm. 33. tex. tertii de morbis. Et ſane fateri oportet, in varia hac cucurbitarum applicatione varios ſibi proponere ſcopos: etenim ſimplicis revulſionis gratia inferioris corporis parti eas affigunt. Simplicis derivationis cauſſa lateribus thoracis, & dorſo e regione pulmonis inflammati. Revulſionis, & derivationis mixtæ gratia brachiis. Sed cur præcordiis? Non alium ob finem, meo judicio, niſi ob miſtam interceptionem, ac derivationem. Fluens enim per hypograſticas venas, & per mammarias ad pulmones humor cucurbitulis hypochondriis affixis intercipitur. Fluxus vero iiſdem a thorace ad præcordia trahitur, & derivatur. Et hinc patet, qualis eſſe debeat earum adminiſtratio. A principio enim, aut ſolius revulſionis reſpectu partibus remotis; Aut, quod eſt magis proficuum, ob miſtam, tum derivationem, tum revulſionem brachiis, aut interceptionis, derivationiſque ſimul gratia præcordiis, ſed inanes ſunt admovendæ. Non tamen adhuc thoracis lateris lateribus, & dorſo, ideo cautus Paulus ea addidit verba, *ſi nihil obſtet*, obſtat autem a principio humor fluens. Aſt neque in declinatione, ut Maſſarias, tunc enim cucurbitularum nulla fere eſt utilitas, inclinante jam inflammatione, ac intereunte dolore. Dorſo enim cucurbitula affigitur in peripneumonia, ut lateri in pleuritide, nempe ut humoris plegmonici derivatione excrucians dolor demulceatur. Quamobrem eodem tempore, & modo affigenda eſt dorſo cucurbitula, velut in pleuritide lateri, de quo ſuo loco ſatis diſtincte.

Frictiones in peripn.

Sed & *frictiones* a Practicis laudantur. Celſus frictum hoc modo his verbis inſtituit. *Frictione uti diutiſſime in ſcapulis, proxime ab his in brachiis, & pedibus, & cruribus, leniter contra pulmonem, idque his quotidie facere*. Cum potius tamen oppoſito ordine uſurpari debere videantur, a pedibus, cruribuſque exordio accepto, non autem a ſcapulis ad brachia, & contra pulmonem, non enim ſine humoris noxii attractione ad affectam partem eſſe poteſt. Putarem, Celſum ab excelſo loco, nempe a ſcapulis, contra pulmonem lenem frictum exordiri, non a principio, ſed in declinatione ad humoris impacti diſcutionem, quemadmodum a princip. a pedibus, cruribuſque frictio eſt inchoanda.

Pharmaca in peripn.

Poſt Chirurgicum *pharmaceuticum* præſidium accedit, nempe *pharmacum*, quod eſt alterum duorum, quæ corpus, & caput allevant; quod ex Hippocratis conſilio ab initio eſt adminiſtrandum, dum inquit: *Alvum autem in primis diebus quatuor, aut quinque ſubducere oportet, & hoc paulo amplius, quo & febres obtuſiores ſint, & dolores leviores*. Nam & ſorbitionibus præmittendum eſſe pharmacum dixit 1. acut. 32. Utrum autem peccent, qui a Præceptoris theoremate recedunt, inquirendum. Paulus enim, Celſus, & Aetius ſolis utuntur clyſmatis, & Avicenna purgationem non laudat in hoc affectu. Cujus cauſſam Mercatus adducit dicens: *Exagitatur enim furioſius motus humorum, & uberius conſluit in locum affectum, præterquam quod ab eo, qui in parte inflammata continetur, nihil trahit medicamentum*. Et videtur horum ſententia etiam divini ſenis auctoritate poſſe confirmari ex 7. aph. 16. in quo habet. *A peripneumonia alvi profluvium adveniens malum*. Si malum quod natura, pejus quod ars promovet, erit. Solvendum, alvi profluvium natura, aut arte comparatum ſemper eſſe malum, ſi fiat in augmento, dumque ad ſtatum morbus tendit; in hoc enim tempore materia eſt cruda, & ſymptomata ſunt vehementia, ideo enim ea ipſa incommoda ſuccedunt, quæ Mercatus dictat. Verum in fine ſtatus, vel poſt vigorem, celebrata jam coctione, ſuperveniens alvi profluvium eſſe poteſt ſalutare, evicta quippe materia morbifica, naturaque ſuperante. Hujuſmodi fuit in Caupone peripneumonico 7. epid. hiſt. 14. ideo ſanitati eſt reſtitutus. Idem eodem tempore tuto Medicus procurare poterit, ſi in inferiorem ventrem naturam inclinare viderit. Secus purgans deſerere conſultius erit, ob rationem, quam 3. de morb. Hippocr. aſſignat, quoniam *infra humore ſecedente, ſuperna partes reſiccantur, & ſputi purgatio non prodit*. Propterea ſputi purgatio per ſuperiora purgatione per inferiora non eſt ſiſtenda, niſi, ut dictum eſt, in alvum natura inclinet. Hinc eſt, ut facile credam cum Hippocrate, tutius eſſe primis tantum diebus uti purganti, cujus cauſſa fluens humor evacuatione intercipitur, & a pulmonibus, in quos rapitur, retrahitur: nec tunc anacatharſis per ſputum, ac reliqua prohibent. Qualia vero hæc eſſe debeant ſubducentia, Hippocrates, velut in ſubſequenti textu emetica, non propoſuit.

In peripneumonia pituitoſa datur felici ſucceſſu *Electuarium diacolocynthidos* Actuarii ad drach. ii. ſuperpotis duabus vel tribus unciis ſyrupi violacei ſolutivi. Aut *ſpecies* ejuſdem ad drach. i. cum tribus, vel quatuor floris caſſiæ.

In bilioſa datur *manna* ad unc. iii. vel iv. cum drach. ii. trochiſc. de violis. Utor ipſe aliquando *pulvere phlegmagogo* utrumque humorem ſubducente ex anatica doſi turbith, hermodactylorum, floris ſcammonii, & cremoris tartari per lixivium parati, addito cinnamomo, cujus doſis eſt ab uno ſcrup. uſque ad duos, ſuperpoto hordeaceæ ptiſſanæ cremore.

Clyſter in peripneum. qualis eſſe debeat.

Quod ſi clyſterem in pharmaci locum ſubrogare cupis, ex Aetio, & Mercato *acris* eſſe debet, non laxans, & emolliens a Paulo propoſitus: huic enim poſt quintam tantum eſt locus tertio quoque die, ne vires dejiciantur, alvuſque lubrica ſervatur. *A quinta enim die ſi multus humor infra ſecedat, mortem inducit*; ideoque acris clyſter primis tantum diebus eſt ex uſu. Hunc Aetius parat ex *decocto colocynthidis, ruta, & hyſſopi, melle, & oleo* copioſo addito, *nitroque, & ſale* adjecto. Reformandus eſt Clyſter Aetii hoc modo.

Clyſter ex Aetio in peripneum.

℞. Decocti communis pro clyſt. ex additione rutæ, & hyſſopi q. ſ. Olei diacolocynthidos ſecundum deſcriptionem Quercetani unc. ii. Olei violati unc. iii. Sacchari rubri unc. i. ſ. Nitri præparati, ſeu potius lapidis prunellæ. Salis communis an. drach. ſ. miſce pro clyſtere.

Hæc ergo primum Hippocratis ſcopum implent.

Huic alter ſuccedit *ſorbitionum dulcium*, quarum uſum uſque ad primum quaternarium, quod ex eodem Hippocrate primo prognoſt. 11. trium eſt dierum, collaudat

laudat in eum finem, ut quod in pulmone inſedit, & compactum eſt, elevetur, & commoveatur. Ideo Celſus non omnino recipiendus videtur, qui in peripneumoniæ curatione dulcia omittit, & ab initio ſola pinguia, & adipata premittit. Secus Paulus, & Aetius, qui Hippocratis veſtigia inſiſtentes *dulciaria ſorbillamenta* proponunt. Attamen a methodo abſonum videtur dulcia pinguibus præponere: hæc enim ita concoquunt, ut extuſſiant; dulcia vero, quod adhuc crudum, & impactum eſt a principio extundunt, & ut dicam cum Hippocrate, commovent. Atqui cruda ab initio movere quocumque artificio maleficium eſt, quiete enim, & non motu, cruda concoquuntur. Dicendum, dulcia materiam a principio, non omnino tamen impactam tuſſifero, eoque blando motu promovere ad coctionem, & efficere, ne in pulmone nimium impinguetur, quod pinguia ſorbillata eo tempore dubio procul efficerent; dulcibus enim humor in pulmone impactus ſtatim eluendus, ac movendus eſt, ut inde in augmento pinguibus coerceatur, concoquatur, & ad facilem anacatharſin diſponatur. Pinguibus ergo dulces ſorbitiones ſunt præmittendæ, ac ſorbillandæ. Verum de dulcibus ſorbitionibus oritur dubium; Hippocrates enim 3. de morbis tex. 33. impermixta exhibet, Aetius, & Paulus miſcent acribus dulcia. Danda eſt diſtinctio. Etenim in bilioſa peripneumonia danda ſunt dulcia, eaque *ſaccharata*, vel *penidiata* cum frigidis, humidiſque permixta. In pituitoſa *mellita* cum *acribus* mixta. Quemadmodum in ſpuria peripneumonia a crudo humore *ſola acria* ab Hippocrate propinantur. In bilioſa ergo peripneumonia dulcia frigida, humidaque, præter ea, quæ in bilioſæ pleuritidis curatione propoſita ſunt, erunt. Inter *ſimplicia paſſulæ*, *ficus*, *dactyli*, *zyzypha*, *jujubæ*, *ſuccus glycyrrhizæ*, *pinei nuclei* in aqua macerati. Inter *compoſita* primum.

Dulces ſorbitiones an pinguibus præponēdæ ſint in peripneumonia.

Dulcia frigida humidaque ſimplicia in peripneum.

Compoſita.

℞. Jujubarum nu. xx. fiat decoctio ex aqua ad libram: in qua diſſolve, Sacchari cryſtallini unc. ſ. Tragacantæ unc. i. pro julapio lingendo. Conducunt *conſervæ violarum*, *& bugloſſæ*. ℞. Conſ. capillorum veneris. Bugloſſæ an. unc. ſ. Diatragacanthæ frigidæ. Diairis ſimpl. an. drach. i. Penidiarum. Sacchari candi an. drach. ii. Syrupi de glycyrrhiza parum, fiat opiata.

Prodeſt *pinguium ſiliquarum* decoctum. Vel *ſuccus* qui ex ipſis ſponte emanat. Ut & ejus recens *extractum*, quod diutius aſſervatum facile ſitum contrahit, ac putet.

Probata eſt *emulſio* ſine igne cum aqua violarum e ſeminibus althææ, malvarum, pſylii mulcta, additis penidiis.

Conferunt maxime *ſacchari deliquia* ex ovo, & pomo, potiſſimum glycyrrhizata. Excavatum enim ovum ſacchari candidi polline, & liquiritiæ raſura oppletum, & ſuſpenſum in frigido liquorem liquiritiæ ſapore dulcuratum extillat in excipulum.

Sacchari deliquium.

Ut *prunellæ ſaccharum* eſt in hoc caſu præcipuum, quod fit ſi una cum nitro chymice præparato in aqua violarum ſaccharum cryſtallinum ſolvatur, ut ambo conjuncta in cryſtallos ex more concreſcant: datur cum ſyrupis, & aquis idoneis. Simili artificio in vaſe ligneo concreſcunt *tartari cremor*, *& ſaccharum*, ad lambendum cum liquoribus proportionatis.

Saccharum prunellæ.

Sed neque hoc in loco *papaveris rubri tinctura vera* eſt omittenda, quæ non tantum humoris phlegmonici, vel eryſipilacei, ſed & partis conſtitutionem reſpicit. Paratur hoc modo: Acc. papaveris rhæados, ſive erratici florum minutim inciſorum q. v. Infunde in ſufficienti quantitate aquæ violarum (pro libra florum ſumuntur 4. aquæ) loca ad calorem cineris, vel balnei per horas 12. & extrahetur tinctura. Torculari exprime flores, expreſſumque ſuccum cola per linteum. Colatum ut conſidat per 12. horas relinque, & ad tertias evapora. Hinc adde ſacchari albi, & mundi lib. ſ. ad libram unam ſucci, ad melliſque liquidiſſimi conſiſtentiam evapora, ſed continuo rudicula lignea miſce, ne ſaccharum comburatur, & obſerva continuo extra ignem movendam eſſe tincturam, donec deferbuerit, alioqui vetulam contrahit, & grumeſcit tinctura, quæ amplius non ſolvitur. Eſt egregium pulmonicum hæc tinctura, quæ & liquores alios, & pulveres diſcolores jucunda reddit deceptione, ut plus, minuſve ipſis miſcetur. His porro accedunt *hydroroſatum*, & *hydromalum* Pauli.

Tinctura papaveris rubri.

Sed & ad chymicorum ſeriem *dulces ſalis communis*, *& ſaccharinos cryſtallos* lubens redigo, quorum uſus fere ad miraculum accedit. Nec pro cryſtallis his dulcibus eos intelligo, quos in Tetrade Quercetanus deſcripſit, vix enim, ut credam inducor, ita quemadmodum ille deſcribit, ſuccedere. Eo enim reducendum eſt ſal commune, ut ceræ inſtar fuſile fiat; inde enim quibuſdam repetitis cohobiis in cryſtallos abit inſtar ſacchari dulces, pellucidos, & ut lapidis prunellæ, guſtui frigidos. Hi in aquis, & ſyrupis convenientibus ſoluti ſitim, quæ in bilioſa peripneumonia eſt clamoſa, extinguunt, bilis inflammatis fervorem compeſcunt, ſaccharina ſua dulcedine tuſſim proritant, ut in impactam materiam futuram coctionem promoveant.

Cryſtalli ſales dulces.

Veruntamen in hac peripneumoniæ ſpecie etiam *externa* thoraci admovenda conveniunt. Ut ſunt olea de *cucurbita*, de *amygdalis dulcibus*, de *violis*, *& lino* una cum adipibus, & axungiis temperatis. Multum prodeſt *inunctio* ex oleo violaceo cum ptiſſana hordeacea.

Hæc *duo emplaſtra*, ut in pleuritide, ita & in peripneumonia bilioſa ſunt admirabilia. Primum:

Emplaſtra duo in pleuritide & peripneumon. bilioſa.

Acc. rad. althææ unc. iii. Aneti. Violarum. Farinæ hordei. Fænugræci. Sem. lini, an. unc. ii. Olei violati. Chamomælini. Amygd. dul. an. unc. viii. Ceræ. Butyri, an. unc. iv.

Coquantur radices in aqua, contundantur, & per ſetaceum trajiciantur. Cera & butyrum liqueſcant, & cum reliquis pulverizatis miſceantur pro empl. Secundum:

Acc. rad. althææ unc. ii. Florum chamomillæ Violarum. Meliloti, an. m. i. Caricarum nu. v. Aquæ comm. q. ſ. Bulliant ad mediet. Quib. adde. Farinæ fænugræci. Lini an. unc. i. Fabæ unc. i. ſ. Olei anethini. Violati. Amygdalini dulcis an. q. ſ. pro emplaſtro. Cave tamen a diuturna appoſitione, quia fotus diutius facti ſuppurant.

Succedit pituitoſæ peripneumoniæ curatio per *dulces ſorbitiones* a principio propinandas; in quantum convenientia *mellita acribus* permiſcenda diximus, ſicut Paulus, & Aetius. Hic laudat *mulſam*, in qua decoctum ſit *hyſſopum*, aut *iris ſicca*. *Ptiſſanam cum origano*, vel *hyſſopo*. *Halicam coctam ex aqua mulſa*. *Mel in paſtillos* redactum, cui *calaminthæ*, vel *hyſſopi* pulvis fuerit inſperſus. Paulus extollit *ſorbitionem hordeaceam* cum *melle* deſpumato, more Hippocratis: aut cum *emulſione amygd. amararum*, *cum ſiligine*, vel *chondro*. Sed halica in bilioſa potius convenit: & amygdalæ amaræ, ut pinguia magis conveniunt in augmento. Proponit & *jus ficcum* cum elixatione *hyſſopi*, aut *iridis* in mulſo peracta. Viribus deficientibus dat *melicratum* cum Celſo, una cum *pinearum*, *& melonum* emulſione. Mercatus ait, hanc affectionem valentiora, præter oxymel, non admittere, cum tamen iris ſit longe efficacior, qua omnes Græci in hoc affectu utuntur. Ea tamen ſola, ut Paulus, non uterer ipſe ad cochlearia duo, valide enim ſubducit, & cum torminibus, ut egregius Falloppius obſervavit, niſi optime corrigatur, & in *gummoſam ſubſtantiam* reducatur, de qua alibi. Præter hæc *decoctum pectoralium* cum *melle*, ac *thymo* laudatur. *Scordium* quoque ad drach. cum violarum conſerva. *Pomum* prodeſt excavatum roſaceo melle repletum, & aſſatum. Item prodeſt aqua *tuſſilaginis* vel *hellenii* ad vini rubri colorem tincta erratici papaveris tinctura: quæ ſi guttulis aliquot *ſpiritus albi ſulphuris*, vel *aciditatis therebentinæ* acidula reddatur, & ſorbilletur, palmarium fortaſſe obtinebit. Sed nec infimum locum potiuntur *flores aſæ dulcis* cucullo, vel balneo facti, maxime ſi per aquam violarum floruerint dati ad ſcrup. i. cum ſyrupo, vel conſerva violarum: quorum beneficio, præter reliqua, paucos ante dies mulierem ſanavi in ædibus Illuſtriſſimi Marchionis Rivatæ, pituitoſa pulmonia admodum conflictatam. Remedium quoque non contemnendum eſt *mella mellis ſubſtantia* ad lambendum. Eſt vero hæc quæ ab omni mellis impuritate ſecernitur, ita ut nullam amplius fermentationis labem experiatur: hancque pro noſtrorum balſamorum chymice paratorum corpore uſurpamus, quæ hujus beneficio non tantum mollia conſervantur, ſed ab omni ebullitione, & fermentatione immunia præſervantur; ad linctum ergo datur. Ut & *ſaccharum ſcyllinum*, quod cum ſyrupo aliquo ſorptum uſque ad ſcrupulum non modice juvat. Iiſdem præſidiis utimur quoque in utroque modo ſicca peripneumonia, quæ eſt per ſe, & per accidens. Sicca per ſe eſt, quæ *ſtertoroſa*, in qua nihil, vel modicum ſaltem, per totum tempus effertur. Per accidens, quæ per octiduum ſalivatione caret. In utraque ergo dulcia acribus permixta conferunt: Extrinſeca interim intrinſecis proportione reſpondeant, inter quæ nullum præſtantius agnoſco eo, quod a Mercato proponitur, quod cum reliquis lotam recipit therebintinam. Hæc pro curatione utriuſque peripneumoniæ per ſorbitiones utroque modo dulces juxta ſecundum ſcopum.

Peripneumoniæ pituitoſæ curatio.

Peripneumonia ſicca duplex.

Sequuntur pro tertio ſcopo *eclegmata pinguia*, quæ dulcib. prætermiſſis conveniunt in augmento 4. ſcil. 5. & 6. die; de his namque ita Hipp. *Quarta die, ac quinta, & ſexta non amplius dulces, ſed pingues, nam ad ſputum ſurſum excitandum conducunt*. Ut enim dulcia a principio materiam in pulmonibus movent, tuſſimque proritant: ita pinguia in augmento, & concoquunt, & ad facilem anacatharſin diſponunt, expectorantque. Verum perpendere oportet, quid pro pinguibus Hippocrates intelligat, anque omnino abſque dulcibus uſurpari debeant: ulterius an cum acribus, & quomodo. Pro pinguibus, ait Diverſus, Hippocratem non tantum *unguinoſa*, ſed & dulcia, & ſuavia intelligere. Ipſe tamen puto pro pinguibus hoc in loco cujuſcumque generis *oleoſa* intelligere, quæ lenitatis aliquid habent, cujus cauſſa hærent. Cum enim inquit Hipp. *non amplius dulces, ſed pingues*, conſtat pinguia

Pinguia in peripneum. Hipp. quæ ſint.

a dulci-

a dulcibus diſcriminare, ab iis ſcilicet dulcibus, quæ non ſunt oleoſa, nam & hæc pinguia ſunt ex Galeno *6. epid. ſect. 5. comm.* 14. Sunt & quædam *amara* pinguia, ut *ſeſamum*, *& amygdalæ amaræ*, quas in tex. 35. proponit. Tranſcendit ergo pingue utrumque genus amarorum, & dulcium, ſuavium, & inſuavium, & convertitur cum *lento, & oleoſo*. Nam & lentum eſſe poteſt, quod non oleoſum, ut mucago althææ, & id genus. Cumque Hipp. dulces ſorbitiones in augmento prohibet, eas tales interdicit, quales a principio collaudat, nempe impermixtas, pinguibus tamen dulcia permiſceri poſſe haud prohibet. Hæc enim eſt inter ſorbitiones diſtinctio, quæ a principio, & quæ in augmento: dulcia enim ſine pinguibus ab initio ſunt uſurpanda: at in augmento pinguia dulcibus permiſceri poſſunt. Quemadmodum utroque in tempore dulcia, & pinguia ſeorſim cum acribus miſcentur, nam & dulcia cum acribus a principio, & pinguia cum iiſdem, nedum cum dulcibus, pro indicationum diverſitate copulari poſſunt. Et ratio eſt, quoniam in principio dulcia dantur, ut quod eſt in pulmone eluatur, & commoveatur, quorum ſane utilem operationem pinguia ſuo retardaret lentore, quam tamen acria juvant. *In bilioſa* ergo peripneumonia dantur pinguia, hoc eſt *lenta & mucoſa* ſaccharo dulcorata, quippe frigida, ut

Loch. in bilioſa peripneumonia.

℞ mucaginis ſeminis althææ cum aqua violarum extractæ unc. i. emulſionis ſeminum frigidiorum majorum unc. ii. ſacchari albi, & penidiarum unc. i. fiat loch. Dantur, & *pinguia oleoſa*, quale eſt *oleum amygd. dulcium* cum aqua hordei, vel pectorali. Miſcetur & ſaccharum candidum cum oleo amygd. dulci recenti ad formam *linctus*. Prodeſt *gelatina* ex tragacanta cum oleo amygdalino parata ea enchiria quam in pleuritidis curatione deſcripſimus ex amylo. Sed potiſſimum in pleuriticis, & peripneumonicis *butyrum* a Galeno laudatur 10. de ſimpl. medic. fac. proprio. Et in bilioſa quidem peripneumonia miſcetur butyrum cum mucagine althææ, & ſaccharo. Ceterum in pituitoſa pulmonia pinguia non tantum cum dulcibus, ſed etiam cum acribus componuntur. Puta *butyrum* cum mucagine althææ, ac melle, & modo cum modico terebinthinæ. Adhuc butyrum cum emulſione amygd. amararum. *Oleum quoque ſeminum lini* probatiſſimum eſt remedium cum ſucco althææ potatum. Nec *olea penidiata* ad lingendum ſubticere volo. Deducuntur penidiæ in mortario vitreo, & vitreo piſtillo ſuperaffuſis guttis aliquot olei alicujus ſtillatitii, ut *aniſi*, quod eſt maximum pectorale, vel *ammoniaci*, donec vis, & ſubſtantia oleoſa in debita proportione, quæ guſtu eſt dijudicanda, penidiis optime ſit admixta; quæ non glomeratæ, ſed ſub lambilis pulveris forma remanent, qui ſeorſim, aut cum oleo e pineis expreſſo lingitur.

Peripneum. ſpuria.

Obſervo dari quandam peripneumoniam ſpuriam a crudo humore pulmonibus infarcto, quæ proportione pleuritidi Aetii reſpondet, ſuiſque ſymptomatis veram eludit, quæ ſunt gravitas in thorace, dolor ſub omoplata ad jugulum, & mammam extenſus, & cum orthopnœa, quibus nonnunquam febris adjungitur: & tamen non inflammantur, ſed infarciuntur pulmones.

Potiones ex Hippocr. in peripneum. ſpuria.

Huic ergo Hippocrates acria abſolute præſcribit 3. de morbis tex. 35. duaſque potuum formulas ibi deſcribit; quarum prima eſt.

℞. Rad. ari magni conchulam majorem. Sem. dauci. Urticæ an. conch. unam. Sinapis. Rutæ an. p. ſ. Succi ſylphii fabam. Pulverizata miſceantur cum *aceto dulci*; hoc eſt mulſo aqua diluto, pro potu.

Acetum dulce.

Nos autem ari radicem piperino ſale exuberantem eo modo paratum quem in Pharmacopœa Querc. proponit, uſurpamus. Et loco ſucci ſylphii, ſeu Cyrenaici, quo caremus, *aſa dulcis florem*, aut cryſtallum, verum ejus ſuccedaneum, accipimus. Secunda remedii forma, apparente *ſputo puro*, hoc eſt concocto, eodem tamen craſſo, ita paratur.

Succi cyrenaici ſuccedaneum.

℞. Rad. ari majoris conchulam unam majorem. Seſami. Amygd. amararum an. conchulam mediam. Miſce, dentur pulverizata ex aceto dulci diluto. Quod ſi magis educere neceſſitas urgeat, prædictis immiſce radicem capparis in pulverem ſubtilem redactam.

Enimvero ultimum ſcopum implent medicamenta *ſurſum educentia*, nempe *emetica*, ut ex Hipp. colligitur in tex. 33. & 34. 3. de morbis. Si enim ad ſputi eductionem ſorbitiones non proſint, tamquam ad ultimum auxilium vult nos ad vomitiva debere confugere. Quæ ſi non profuerint, nullam ſalutis ſpeculam nobis relinqui vaticinatur. Jubet autem ea in vigore morbi adminiſtrare, quem diebus 6. 7. & 9. nobis circumſcripſit. Vomitoria validiſſima præſcribit ex æquis partibus *veratri albi*, *thapſiæ*, & *claterii recentis*. Hæc refutat Diverſus tamquam quoad qualitatem noſtris temporibus *incommoda*, quoad tempus *intempeſtiva*, quoad ſubſtantiam ſupra quam decet *valida*. Ego ſane vomitivorum Hippocratis validitatem nimiam fateor, & ſupra noſtratium vires; non tamen omnino quoad qualitatem noſtris temporibus incommoda, & quoad tempus intempeſtiva eſſe judico: immo in aptis corporibus admodum commoda, tempeſtiva, & utilia,

Vomitorio in peripn. quādo danda.

Vomitorio Hippoc. an noſtro tempore proſint.

dummodo purgatio per ſuperiora benignioribus procuretur. Cujuſmodi ſunt *oleum amygd. dulce*, *& ſeminum lini*, id quidem in bilioſa; hoc autem in pituitoſa peripneumonia copioſe bibitum. Sicut in pulmonia a crudo humore Fernelii *Diaſarum* conveniens eſt, ut & *acetum mulſum*, cum aqua chamomillæ tepidum, & copioſum propinatum. Vomitiva porro ex vitriolo ut gilla, ſunt relinquenda ob unicam adſtrictionem ſuſpecta.

De *ſudorificis* quoque quæſtio eſſe poteſt, an conveniant? Ex una enim parte Hipp. 4. acut. 78. admonet, in peripneumonicis cum ad ſtatum pervenerint, ſudores eſſe malos. Ex alia Cauponem habemus peripneumonicum, qui octava die ſudavit cum ſalute. Reſpondendum, *ephydroſin*, hoc eſt *ſudatiunculam* eſſe malam, non *ſudorem*, qui fit æſtu deferveſcente; & vincente natura. Quare ſi natura in criticum ſudorem inclinet, poteſt Medicus, ſi opus eſt, ſudorificis manus auxiliares naturæ præbere. Hæc de auxiliis.

Sudorifica in peripn. an conveniant.

Quo ad *victus rationem* eſt aliqua difficultas de *cibo*, *& potu*. Quoad cibum, Celſus prohibet *ſalſa*, *acria*, *& amara*, quæ Areteus comprobat. Mercatus ex verbo Aetii. Celſum cum Areteo conciliare adnititur, cum ait: Aetium aſſerere, cibum debere eſſe *extenuatorium*, qui tamen de victus ratione protulit, *univerſam eorum diætam eandem eſſe debere, qua pleuriticorum*, *& ſuppuratorum*. Nec Aetius acria prohibet, qui cum Celſo *porrum capitatum* proponit. Quare dicendum, Celſum acria ſalſa, & amara prohibere in bilioſa peripneumonia, non tamen in pituitoſa, & in ea potiſſimum, quæ ex crudis humoribus pendet, cui Hippocrates acria admodum tribuit. Inter *olera* autem Celſus, & Aetius *porrum* potiſſimum proponunt: eſt enim porrum ad omnia pectoris vitia efficax: unde Dioſcorides ptiſſanam, in qua porrum incoctum ſit, pectoris vitia ſanare affirmat. Hippocrates tamen 2. de morbis tex. 93. ptiſſanam cum melle condiebat. Pariter quoad *potum*, eſt difficultas; Aetius enim cum Galeno 7. loc. cap. de orthopnœa, vult potum quantitate eſſe paucum. Hos autem corripit Mercatus, qui ex Hippocrate 1. de morbis tex. 131. & 2. tex. 83. ait, copioſum potum eſſe debere, ne pulmo reſiccetur, & ſputum provocetur. Sed Hippocratis loca non bene conſideravit Mercatus; cum enim 1. de morbis 131. Hippocrates copioſum laudat potum, de ſicca loquitur peripneumonia, qualem in humida non convenire eſt conſentaneum, & lib. 2. tex. 83. in quo de pituitoſa loquitur, non copioſe, ſed paulatim vinum dulce, & aquoſum ſorbillandum proponit. At Celſus vinum in refectione, eo magis in curatione prohibet, in qua laudat Hippocrates. Sed fortaſſe Celſus de bilioſa tunc loquitur peripneumonia, ſicut Hippocrates de pituitoſa. Ulterius *mulſam gelidam* pro potu proponit Celſus, & in æſtate etiam *frigidam*. At Ronſſeus frigidam ſemper interdicit, quæ in omnibus inflammationibus eſt ſuſpecta. Sed aliud, meo judicio, eſt *gelidam*, & aliud *frigidam* offerre; de frigidæ, non de gelidæ potu loquitur Celſus, de frigida nimirum mulſa, non de aqua gelida; uti enim hæc ſuſpecta; ita in æſtate eſt conveniens.

Victus ratio in peripn.

Mercatus in exponendo Hippocratem reprehēditur

CAPUT XIII.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex maligna, & tabifica pulmonum inflammatione.

Malignæ, ac adulterinæ pulmonum phlogoſeos ideam ſatis abunde in *lib. 4. parte 2. cap. 7.* & quam varias, Protei inſtar ſymptomatum formas induat, diverſoque more, & modo reſpirationem lædat, aperimus. Hoc tantum in loco ejus curatio, ſi aliquam admittit, abſolvenda ſupereſt. Vix enim peripneumoniam hanc, ut medica conjectura cognoſcibilem, curabilem cenſeo, cum omnes ea laborantes fere interfectos viderim. Quorum nuperus fuit Aurifaber Mantuanus Paliareus, qui cum poſt vigeſimam a ſui decubitus diem me advocaſſet, eum reperi, ut naturali corporis mole ſatis gravem, moribus petulantem, ita jactabundum, & luctuoſo ſuſpirio ſuſpirioſum: pulſum vero in utroque carpo, potiſſimum in ſiniſtro parvum, & latentem cum lenta febricula, & extremitatum perfrigeratione obſervavi, ut nec leviſſima linteamina perferre vellet, aut poſſet. Retulit porro curantis medici alioquin viri eruditi judicium tanquam de leviſſimo affectu eſſe, qui ut & ſurgeret, ſuadebat. Ego autem fraudulenti mali natura proſpecta, ejus perniciem ægro patefacere ſum coactus, qui necdum de confeſſione cogitaverat: cumque indignabunde meam tuliſſet prognoſim, me deſeruit, & priorem medicum convocavit. Poſt vigeſimam ſeptimam obiit. Et quoniam pluribus, potiſſimum Illuſtriſſimo Marchioni Fontanellæ ægri ipſius Protectori, ſignificaveram, ægrum furtiva hac ſiniſtri pulmonis inflammatione occupari cordiſque illius lævum ſinum, & arteriam aortam lentiſſimis mucoribus infarciri, & obturari; ideo pluribus convocatis teſtibus, in Eccleſia ſanctæ Caritatis ejus cadaver exenterari juſſi, ut occulta

Phlogoſeos pulmonum malignæ caſus.

veritas

veritas cerneretur, quæ omnibus ſatis ſuperque obvia fuit, Obturationem cordis pulſus, & indicibile faſtidium, quod ſupra ventriculi angorem erat, mihi aperuit malignam phlogoſin, luctuoſum ſuſpirium.

Obturati cordis & malignæ phlogoſeos ſigna.

Vix ergo curabilem agnoſco hunc affectum: & qui malignis decumbunt febribus ex decem novem fere pereunt ob duas has cauſſas, nempe ob concentricam cordis obturationem, & parvam pulmonum phlogoſin, quæ ſua furtiva caloris uſtura in nativo caloris morticinium conſpirat, & in pulmonum narcoſin clanculum terminatur. Cujus tamen curationem ſi quis pro virili aggredi aveat, neceſſe eſt pro varia ejus conditione varios ſibi proponere ſcopos, & varias remediorum materias. Alio namque modo ſunt curandi qui conteguntur, & frigidum ſpiritum exſufflant, & alio qui intus, extraque maligna uruntur uſtione cum lingua hiulca, & arida. Alio iterum modo, qui intermittentibus perfrigerantur in die mala, & in bona ſibi, & aliis ſani videntur.

Pulmonum inflammationis curatio varia.

Item diverſo modo, qui ſine perfrigeratione, & linguæ ariditate comatoſi fiunt, aphni, deliri, convulſi, & verminoſi. Tandem modo alio, qui nephritici, vel antequam ſenſibiliter febre corripiantnr, vel poſtquam febre per dies aliquot conflictantur. Et quidem omnes in una communi *indicatione curativa* convenire videntur ab ipſa prava pulmonum phlogoſi deſumpta; hæc enim quæ refrigerant, humectantque, & quæ a tota ſubſtantia poſtulare videntur, *alexiteria organi frigidi* appellata: maxime ubi calor urens uſtione maligna intus, & extra exuperat. Verum ubi in parte affecta nata phlogoſis innatum calidum furtim depaſcit, ut in iis qui conſequuntur, ea potius indicantur alexiteria, quæ ſunt *ordinis calidi*, eo nempe calore, qui inſitum refocillat, & meleficam abſumit phlogoſin, & partis narcoſin vetant. Et qui in intermittentium febrium acceſſionibus non accenduntur, ſed perfrigerantur, ante acceſſiones tam internis, quam externis præſidiis ita ſunt muniendi, ut calor nativus in paroxyſmo intro violenter raptus non quieſcat, ſed extra impulſus, & attractus alterno ſuo motu quantum fieri poteſt, diffluat, diffugiatque. Pariter qui modo aphni, modo deliri, modo comatoſi cum reſpiratione luctuoſa fiunt, modo uno ex latere convelluntur, peculiaria exigunt præſidia, quæ non tantum refrigerant, ſed & hæc varia corrigunt ſymptomata, ut & quæ ad malignam verminationem, quæ ſæpenumero latet, diriguntur. Demum qui nephritide corripiuntur, antequam febriant non calidis, ſed temperatis ſunt curandi, ne latens phlogoſis magis accendatur. Et ſi lenta febricula ante calculi excretionem detineantur, cum linguæ ariditate, & inappetentia, cujuſmodi eſſe ſolent, qui ſuo vitæ curſu nephritidi obnoxii fuere, eodem modo quo priores, ſunt tractandi, alioquin calidis remediis adhibitis facile maligna hac pulmonia cum pernicioſa perirhœa pereunt.

Inflammationis pulmonū uſtulantis curatio.

Uſtulanti igitur phlogoſi hæc ſæpe cum felici ſucceſſu præſcribuntur. Alvus primum ſubducitur, cum *ſyrupo violato ſolutivo, & liquore mannæ*, ſuperporo ſero lactis depurato copioſo. Cavendum a *venæ ſectione*, ne vires infirmentur, quæ facile reſolvuntur. *Alterantur* pulmones, & humores, *ſero lactis diſtillato* ad lib. exhibito, *papaveris erratici tinctura* tincto, addendo ſingula vice *lapidis prunellæ* drachmam, vel miſcendo *violarum ſuccum*, aut *tincturam*. Eſt vero in hoc affectu magnum alexiterium *aurum potabile ex terra ſigillata* ob analogiam ita nuncupatum, quod paratur hoc modo.

Aurum potabile e terra ſigillata.

Accipe terram ſigillatam, imbibe ſpiritu nitri rectificato ad formam pultis, in frigido dureſcet inſtar lapidis. Hunc optime in porphyriotere in pollinem, inde veſiceæ mundæ ex animali, quæ in fundo ſit perforata, & in loco frigido reſolvetur in liquorem rubicundiſſimum. Idem modus ſervatur cum ſpiritu chalcanti. Prioris ergo liquoris accipe q. p. adde ſpiritum ceraſorum nigrorum ſubdulcium æqualem partem, & in athanore digere, donec uniantur exactiſſime. Doſis eſt ſcrupulus in aqua papaveris errantis vel violarum.

Aqua Rhinocerotis ſimplex.

Eſt quoque magni momenti *aqua noſtra Rhinocerotis ſimplex*, cujus deſcriptio hæc eſt.

Accipe Cornu Rhinocerotis limati unc. iii. Aquæ rutæ capraria ℔. v. Aquæ acetoſæ ℔. iv. Aquæ ſcordii ℔. ii. Succi limonum depurati ℔. ii. Olei ſulphuris albi drach. i.

Pone limaturam Rhinocerotis in urinali vitreo, dein deſuper affunde ſuccum limonum, & ſulphuris acciditatem. Miſce probe agitando cum rudicula, inde vaſi antinotorium admove, & ſine quieſcere donec efferbuerint; tunc projice ſuper dictam limaturam aquas, & maneant in balneo donec probe coloratus fuerit liquor. Digere per quinque dies in dicto balneo, & admoto pileo roſtrato diſtilla ad ſiccitatem. Doſis ab unc. i. ad ii.

Phlegmonis perfrigerātis cura Aqua Rhinocerotis cōpoſita.

Ceterum phlegmoni *perfrigeranti* non ſine fructu hæc damus. Unum eſt *aqua Rhinocerotis compoſita*, quæ ſic. Accipe Aquæ Rhinocerotis ſimplicis, hoc eſt ſimpliciter diſtillatæ ℔. i. Spiritus Juniperi. Roſarum, an. unc. i. Confect. ex hyacintho. Theriacæ gemmatæ, an. unc. ſ.

Digerantur in balneo in bocia, poſtea e cineribus diſtillentur non tamen ad perfectam ſiccitatem. Fæcibus addes.

Aquarum ſcordii. Citri. Florum aurantiorum. Roſarum. Scorzoneræ. Papaver. errat. unc. iv.

Digerantur per biduum, poſtea diſtillentur, & iterum. Tandem conjungantur omnia, & diſtillentur ex balneo, his in fine addendo.

Spiritus chalcanti drach. ii. Salis viperini theriacalis ſcrup. ii.

Inſolentur per octiduum, & ſerventur. Doſ. a drac. ii. uſque ad unc. ſ. Ad frigidi ſpiritus efflationem mirifice conducit. Ut & *elixir gemmatum* ad guttas ex deſcriptione Sereniſſimi Ferdinandi Ducis. *Theriaca Cæleſtis* Quercetani ad pauca grana. *Pulvis viperinus* lapide prunellæ paratus. Sed excellit illa priſcorum Medico-Philoſophorum Medicina ex ſale, & ſulphure naturæ parata, quam multi perperam cum Quercetano in vino, & tartaro quærunt. Etenim ex fictili terra elicitur, eſtque ſal, & ſulphur ſimul ardens, & non ardens, fixum, & volatile, geminæ naturæ: nil in natura eſt, quod naturali calido ſit magis analogum.

At *ſymptomata*, quæ in æſtuoſis febribus ab hac pulmonia pendentibus accidunt, ſuiſmet ſunt corrigenda præſidiis, *coma* nempe, *aphonia*, *& improportionatæ vellicationes*, quæ revellentibus *frictionibus*, *cucurbitulis*, *& veſicantibus* ſunt removenda; quamquam tamen parum prodeſſe videantur, cum non ab humoribus, ſed ab æſtu maligno pulmonum pullulent.

Vermes ſaturatæ rubedinis propriis ſpecificis ſunt eliminandi, qualis eſt *emulſio ſeminum citri chalcanti plegmate* extracta, *aqua ex infuſione*, vel *extinctione mercurii*, quæ pueros fere defunctos redivivos reddit. *Vermium cura.*

Maligna denique *nephritis* a latente pulmonia fota temperatis, ut dictum eſt, eſt tractanda. *Nephritis malignæ cura.* Quare *ſpecies eleſcoph*, qua ſæpe inconſultus Medicorum vulgus utitur, eſt vitanda: ut & *Benedicta laxativa* in hoc caſu maledicenda, & id genus. Ad hæc *ſpecies*, *& lectuarium Juſtini*, *& litontribon* fugienda ſunt, & *Aqua ononidis compoſita* Matthioli, quippe vino malvatico confecta. *Hebræorum pulveres urinarii*, *& ſemen eryſimi* pariter ſunt omittenda. *Clyſmatis* porro caute utendum eſt, quæ nimiæ acritudinis expertia eſſe debent. Sed potius laxantibus ſunt paranda. Et per os dandum *Diaſebeſten leniens*, *oleum amygdalium dulcium*, *caſſia cum cremore ſeri*, vel *tartari*, & alia hujus generis. *Syrupi attemperantes* propinantur cum *cryſtallo minerali*, quod maxime prodeſt cum emulſione ſeminum melonum potatum. *Fotus* quoque externi *frigidi* potius, quam calidi conveniunt; ideo quæ ex *cæpa*, *& raphano* fiunt una cum *oleo ſcorpionum* Matthioli non conferunt. Probantur *ſuillæ veſicæ* aqua, vel oleo tepido oppletæ. Ceteriſque non conferentibus, dolorem delent *actu frigida*, quæ ſua actuali frigiditate expultricem ad calculum expungendum proritant: & mihi ſæpe experta ſunt *nymphææ folia* actu frigida dolenti parti admota, & *orbes ſtannei* frigidi repetiti. His enim nephritis maligna curari debet, quæ oppoſitis ſollicitata pulmonem ad phlogoſin ſuſcipiendam aptum ſuccedere in hominis perniciem conſuevit.

Verum enimvero *tabifica phlogoſis*, quæ vel fractum pulmonis vas, vel ipſius ulcus ſubſequitur, facta eſt inſanabilis. *Curatio tabificæ phlogoſeos.* Antequam vero quæ ex vaſorum fractione fiat, inhiberi poteſt iis, quæ valide adſtringunt, & ſolutum vas uniunt: cujuſmodi ſunt *paſtilli Andronis*, *&* omnino quæ parantur ex *chalcante*, de quibus alibi.

De curatione vero doloris peripneumonici, & difficilis ejus reſpirationis, ex *diverſo doloris poſitu*, de quo actum eſt *lib.* 4. *p.* 2. *cap.* 8. nil peculiare requiritur; ſive enim aſcenderit, ſive deſcenderit eadem eſt curatio, nec variat, ſicut in pleuritide.

Cohærentia vero, de qua eodem loco cap. 9. nullam aliam peculiarem exigit curationem, niſi quæ per *decubitum*: ut enim recte Maſſarias obſervavit, in peripneumonia ægri *reſupinati* debent jacere: ratio eſt, quam Maſſarias omiſit, ne ex decubitu in latus pulmo inflammatus lateris adhæreſcat. *Cohærētiæ.*

Curatio denique *metaptoſeos* inflammati in ſuppuratum, de qua eodem in loco cap. 10. attinet ad curationem empyematis, de qua ſuo loco. *Metaptoſeos.* Hæc igitur de curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex peripneumoniis.

CAPUT XIV.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore tum jugulari, tum thoraci accidentali.

DE utriuſque doloris natura, cauſſis, & affectis partibus non perfunctorie actum eſt in *lib.* 4. *p.* 2. *cap.* 14. *&* 15. ſequitur *curatio*. *Reſpirationis ex dolore jugulari cura.* A jugulari autem exorſus dico, hunc nullam prorſus ſolitariam ſibi curationem adſcire, ſed ad earum partium præter naturam affectarum, quibus ipſum conſentit jugulum curationem curari; ita enim accidit, una fidelia duos dealbari parietes.

parietes. Et patet hoc, ſi juguli dolorem perpendamus in ordine, aut ad *affectum*, aut ad *partem affectam*, aut ad *doloris formam*, ſemper enim inveniemus ſub aliena cura militare. Et ſane ob affectum, qui ſit flatuoſus, vel ad *thoracis latera*, vel ad *oppilata inteſtina*, vel ad arctatum attinet *œſophagum*; ideo & curatio per *diſcutientia* primario ad has partes eſt referenda. Pariter ob tumorem, qui ſive *inflammatorius*, ſive *ſcirrhoſus* ad jecur ſpectat, quare & jecori admovenda ſunt remedia. Similiter ob plenitudinem, quæ eſt cum inflammatione, vel ſine: prioris enim curatio ad pleuritidem, poſterioris ad jecur, & pulmonem ſpectat. Ideoque & in ordine ad partem affectam ſatis conſtat, jugulum, ut vel lieni, vel hepati, vel pleuræ, vel pulmoni condolet: ita in curatione his partibus conſentire. Quod ſi doloris formam attendamus, illud idem ut affirmemus, eſt neceſſe, doloris enim extenſio cum gravitate ad inflammatæ pleuræ curationem refertur; abſque gravitate ad ceterorum viſcerum curationem, puta hepatis, & ſplenis, quibus clavicula ſola doloris extenſione conſentit. Itaque patet, juguli dolorem, cujus cauſſa parva & denſa fit reſpiratio, nullam peculiarem exigere curationem; ſola ejus inflammatione excepta, quæ a cauſſa oritur externa, nempe a *fractura*. Clavicula enim, ut facile frangitur; ita cum difficultate luxatur, ſed de ejus fractura, & inflammatione pertractare non eſt hic locus.

Non ita accidit cervicis dolori, qui thoraci eſt accidentalis, nedum eſſentialis; ut enim propriam tum eſſentiam, nempe inflammatoriam, tum in cervicis ipſius, & capitis muſculis ſubſiſtentiam; ita & propriam ſortitur curationem. Pendet autem cervicis dolor inflammatorius, aut ab interna, aut ab externa cauſſa, nempe a vulnere (ut pro nunc ejus luxationem omittam, quæ potius eſſentialis thoraci doloris eſt cauſſa, de qua in proxime ſequentibus.) Prior inflammatio communibus vacuantibus, revellentibus, & derivantibus, potiſſimum *venæ cephalicæ* ſectione ab initio eſt curanda: in progreſſu diſcutientibus, vel ſuppurantibus, prout ad diaphoreſin, vel ad abſceſſum natura inclinat. Altera inflammatio vulneris curatione curatur, iis nimirum, quibus reliqua carnoſarum partium vulnera curantur, quæ aut *phyſico*, aut *manuali contactu* ſanantur. Phyſico quidem, qui fit per *curam magneticam*: manuali vero, qui per topica *traumatica*, quorum delectus ad præſens inſtitutum non attinet. In remediorum autem adminiſtratione localis appoſitio pro cervicis, aut capitis muſculorum affectorum varietate varianda eſt, quæ ſola ex ſolerti ipſius colli anatome habenda eſt.

CAPUT XV.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex dolore thoracis eſſentiali. Et primum ex ſecundo genere anginæ, ſeu ex catarrho ſuffocativo.

Anginarum generum unum eſſe ex mente Galeni a catarrho ſuffocativo *lib. 4. parte 2. cap. 16.* oſtendimus, cujus ideam, & cauſſam ſatis, ni fallor, ibi aperuimus. Modo in curatione, de qua interim, quid agendum ſumitur potiſſimum *a præcipiti catarrho* a capite ad guttur irruente. A cujus motu in paroxiſmo *revellentia*, *interripientia*, *derivantia*, & *repellentia*, tum ſimplicia, tum mixta indicantur. Pariter in acceſſione *a materia fluxa* illico guttur obſtruente, quæ facilem, ſubitumque promovent *ſcreatum*, indicantur. Quæ vero, & *concoquunt*, *purgantque* extra paroxiſmum ab ipſa materia. Ut quæ *caput vacuant*, *ſiccant*, *& roborant*. His enim quatuor ſcopis tota perficitur curatio. Affectus vero hic, ut quævis alia angina, ſtrangulabundus eſt, ſummo enim, & ſoli gutturi ineſt de repente ſuffocari. Vocatus ergo Medicus ſtatim præmiſſo clyſtere in ipſamet etiam acceſſione, ætate, ac viribus conſentientibus, *venam cubiti cephalicam* facta ſecunda ſectione ſecabit, ut major tum revulſio, tum interceptio fiat citra virium jacturam. Sed ille inſtabit, nullam eſſe miſſionis ſanguinis indicationem, cum peccans materia non ſit ſanguinea; hæc autem ſit adæquatum indicans miſſionis ſanguinis, ſi non venæ ſectionis. Dicendum, ſanguinis evacuatione per accidens materiam a ſanguine diverſam revelli, ideo phlebotomiam convenire: quia ſecta vena totum vacuat, præſtat enim quam ocyſſime in ocyſſimo affectu totum vacuare. Rurſus inſtabit, venæ ſectione ad guttur materiam trahi, cum neceſſario per cervicales, & jugulares venas attrahatur. Reſpondendum, materiam ſuffocativam una cum ſanguine per prædictas venas quidem attrahi, ſed ſimul etiam ab infundibulo per quod in guttur a capite dilabitur, interverti, quod maxime eſt utile. In unica ergo phlebotomia jure optimo univerſam ſalutis ſpem Rhaſis, Paparella, & Mercatus poſuerunt, etiamſi Avicennas ſecus ſenſerit 9. 3. *cap.* 11. Revulſionis quoque gratia conferunt *frictiones*, *ligaturæ*, *& cucurbitulæ*. Quod ſi caput toti conſentiat, *veſicantia* cruribus, & fœmoribus ſunt affigenda. Aut ſedalibus venis externis *hirudines*, quæ totum reſpiciunt, ſunt apponendæ: quæ eatenus a capite revellunt, quatenus toti caput conſentit. Etſi revellendi ſimul, & derivandi per mediam diametrum indicatio urgeat, brachiis *phœnigmata*, maximeque brachiorum humeris, ſeu deltoidibus, admoventur. Sicut ob derivationem, & revulſionem miſtam profunditatis diametro ipſis imponuntur ſpatulis. Porro imminente ſuffocationis periculo, ne extemporanea revulſio a gutture, ſicut a thorace, fiat, abraſo ſyncipiti applicitum veſicatorium admodum juvat: & in majori diſcrimine eidem inuſtum *cauterium*; ob menyngum enim cerebrique vaſorum ſuſpenſionem ad ſyncipVt in cohibendo violento a capite fluxu, maxime poteſt. Verum ſi tanta præcipitii non adſit urgentia, *topica* ſubroganda ſunt. Quorum unum eſt *ovum* coctum ad duritiem calidum, per medietatem diviſum, excavatum, maſticiſque polline oppletum, ac deraſo ſyncipiti appoſitum, ſuperimpoſita per medium horæ quadrantem faſcia; hæret enim ceu colla; & roborando ſuſpenſorium cerebri materiæ impetum ſiſtit; unde & hoc nomine a gutture revelli dicitur. Inſpergitur capillis *pulvis capitalis* conſtringens; Vel *ceratum capitale* applanatur, ut

Acc. Empl. contra rupturam unc. i. ſ. Gummi ammoniaci unc. ſ. Maſtiches. Succini, an. drach. i. Myrrillorum drach. ſ. Malaxentur pro emplaſtro.

Sed & *repellentia* conveniunt, quæ tamen cum cautione ſunt adminiſtranda: ſi enim plus fluens humor urgeat, repellentia: ſin fluxa, gutturque obſtruens, *ſcreatum moventia*: ſi utraque mixta, *repellentia* ſunt, ut

Acc. ſyrupi de papavere albo. Myrthini, an. unc. ii. Vini granatorum unc. ſ. Aquæ plantaginis. Scabioſæ, an. unc. i. ſ. Miſce pro gargariſmo.

Sequentes etiam *orbiculi* ſi in ore teneantur, juvant.

Acc. ſpicæ nardi drac. i. Maſtices drac. ii. ſ. Boli armeni in aqua roſ. loti drac. ii. Gummi tragacanthæ, vel cornu cervi drac. ii. Sacchari candidi unc. i. Cum ſyrupo de roſ. ſiccis fiant orbiculi lupinis ſimiles. Quomodo autem pellucidum gummi cervinum extrahatur, non eſt præſentis otii.

Quæ vero ſecreatum movent ſunt, ut

♃. Succi pomorum paradiſi unc. iv. Succi citri recentis unc. ii. Cum ſaccharo fino fiat julapium. Vel

♃. Radic. ireos. Liquiritiæ. Summitatum lentiſci. Malvæ an. Fiat decoctio in mulſa. Vel

♃. Tragacanthæ Liquiritiæ. Iridis, an. drach. ſ.

Cum ſaccharo diſſoluto in decocto ſupraſcripto fiant rotulæ; aliqui addunt, vel ſulphuris florem, vel butyrum ejuſdem iridis odore correctum. Ego feliciſſimo cum ſucceſſu utor *aqua violarum*, vel *tuſſilaginis cum ſpiritu albo ſulphuris* ad guttas infuſo in periculo ſuffocationis, & multos ab imminenti diſcrimine ſublevavi.

Prodeſt *deliquium ſacchari ex citro*, quod hoc modo paratur.

♃. Cucurbitam lati fundi, affunde acetum, appone cineribus calidis, ut exhalet. Hoc facto injice ſaccharum calidum pulverizatum, & coque donec ad ſummam rubedinem perveniat. Tunc ſit in promptu malum citrinum ab una parte apertum exempta pulpa, cui infunde ſaccharum rubicundum, & alicujus temporis ſpatio in liquorem reſolvetur, malum ſit infra perforatum, datur ad cochlearia. *Defructum* quoque cum diacordio commixtum prodeſt, ubi mixta eſt repellendi, & ſcreandi neceſſitas, & materia tenuis. Et qui noverunt *terebinthinam in lacteam emulſionem* converſam potabilem reddere, medicamentum noverunt reliquis anteponendum. Enimvero extra acceſſionem, quæ & coquunt, & purgant ex uſu ſunt. Inter *purgantia* præter communia hæc meri ſunt uſus. Primum eſt *julapium* ita paratum.

Accipe infuſionis violarum ſolut. clarificatæ unc. iv. Thurbit albi drach. i. Cinnamomi ſcrup. i. Infundetur S. A. per horas x. & facta forti expreſſione cum ſaccharo fiat julapium.

Eſt & *pulvis hermodactylatus*.

Acc. Thurbit elect. Hermodactyl. præp. an. drach. ſ. Diacrydii a gr. iii. uſque ad vi. Zinziberis gr. vii. Sacchari ſcrip. i. Miſce; fiat pulvis ſubtilis.

Huc quoque pro pituitoſo humore purgando referri poteſt *ſalvia cathartica* ad drach. i. data ex juſculo cum ſaccharo, vel penidiis. Pro vacuando capite *naſalibus* eſt utendum, quæ & fluxuro humori viam, quæ per os, deflectunt. Cujuſmodi eſt *radix ireos* decorticata, & in forma turundæ naribus impoſita. *Succus betæ rubræ* per nares attractus. *Nigella Romana* in pollinem redacta, & cum aqua majoranæ ex vola manus intra nares abſorta. Validum eſt ſubſequens *naſipurgium*, quod mihi a Sereniſſimi Coſmi Medici magni Ducis avo communicatum eſt, quo tempore me ad ſui curationem Florentiam Bononia advocavit.

♃. Euphorbii pulverizati drach. ii. Aquæ fontis unc. iv.

Ponantur in vaſe vitreo bene occluſo, ſtentque in temperato calore per integram noctem, & ultimo fiat

levis

Catharri ſuffocativi cura.

Vena ſectio in catarrho.

Veſicantia.

Hirudines.

Emplaſtrũ capitale in catarro.

Gargariſmus repellens in catarrho.

Orbiculi in catarrho.

Screatum moventia.

Deliquium ſacchari e citro.

Julapium purgans.

Pulvis hermodactylatus purgãs.

Naſalia.

Naſipurgiũ.

levis ebullitio: & ſi in ebullitione aliquid aquæ evanuerit, ſuperadde quod defuerit, tandem adde ſpiritus vini unc. ii. Iterum ſine pauliſper in aqua calida, ut melius extrahat, poſtmodum cola, & uſui ſerva in vaſe obturato. Et de eo quid pauxillum per nares attrahat, mirifice enim expurgat. Veruntamen *caput exſiccatur*, & a novo fluxu præcavetur *pilula ex ladano* hac via.

Pilula ex laudano caput exſiccans.

℞. Vernicis. Thuris albi. Maſtiches. Storacis calamitæ. Cubebarum. Cinnamomi. Nucis moſcatæ. Sem. coriandrorum, an. drach. ſ. Ladani in vino albo purgati unc. ſ. cum piſtillo calido fiant pilul. ſcrup. ſ. pro qualibet, duas æger capiat hora ſomni. Purgatur ladanum infuſione in vino albo aromatico per horas 24. & forti ejuſdem per ſacculum expreſſione, quod enim tranſumitur ladanum, eſt purgatum. In eundem ſcopum a quibuſdam extollitur *vini ſerpilli* diſtillatum, ſi integrum prius digeratur per octiduum in vino albo, poſtea diſtilletur. Roboratur tandem caput *coronato balſamo*, ſi nares eo perfricentur. *Pileolus* capitalis hoc modo paratur.

Purgatio ladani.

Pileolus capitalis in catarrho.

Acc. florum meliſſophili. Samſuci. Betoninæ. Summitatum origani, an. m. ſ. Nucis moſcatæ. Caryophyllorum, an. drach. ii. Aſæ dulcis drach. iii. Cyperi Macis, an. drach. i. ſ. Thuris. Maſtiches. an. drach. iii. Roſ. rubear. p. ii. Omnia in craſſum pulverem redacta ſerico rubro includantur proapileolo. Fiunt & *trochiſci* ad caput ſuffiendum.

Trochiſci capitales pro ſuffien.

Acc. Maſtiches. Olibani, an. drach. ii. Thymiamatis. Benzoini, an. drach. i.

Tachamacæ q. ſ. ad incorporationem pro trochiſcis ad fumum panno excipiendum, capitique applicandum. Hæc vero ad frigidam cerebri intemperiem diriguntur, a qua ut plurimum catarrhus prodit ſuffocativus. Quod ſi diſtillatio ſit tenuis a calido cerebro, temperatis eſt utendum; pro uberiori quorum ſylva ad tractatum de catarrho eſt confugiendum; hoc enim in loco ea tantum poſuimus, quæ catarrhi ſuffocativi quoquomodo curationi proſpiciunt, quatenus parvæ, ac denſæ reſpirationis, ejuſque ſublimis ad fauces eſt cauſſa, qualis in vera angina.

CAPUT XVI.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex tribus aliis anginæ generibus, primo nimirum, tertio, & quarto.

DE harum trium anginarum (quæ una cum priori abſoluta quatuor genera efficiunt) natura, quæ ex partium diverſitate ſumitur, actum eſt in *lib.* 4. *p.* 2. *cap.* 12. De earundem curatione nunc ſedulo agendum, & diſtincte. Præmittendæ vero ſunt *generales indicationes*, ceu diorisſmi, & poſt has *particulares*. Diorisſmus primus, ſine cujus internotione auxiliorum materias ad mentem Græcorum percipere impoſſibile credo, eſt ex hypotheſi anginæ, quæ non tantum ex partis, ſed etiam ex humoris conditione habetur. Ob quam veram eſſe judico Capivaccei diviſionem, non ſufficienter tamen probatam, anginam aliam eſſe *notham*, & aliam *exquiſitam*. Notha paucis nota eſt, quæ fit ex materia pituitoſa citra inflammationem; hæc enim tametſi legitima eſſe poſſit ob locum; ob morbum tamen, & morbi cauſſam eſt adulterina. Hinc inter Neotericos, præter Capivacceum, alii, ut Mercatus, noverunt, qui in angina a materia frigidiori, quippe citra eryſipelas, & phlegmonem, pendente, repellentibus quæ valde reſolvunt, miſcet. Nec Recentiores hanc notham anginæ ſpeciem ſibi ſomniarunt, cum de hac anxie Arabes, & Græci admodum pertractaverint. Inter Arabes hanc novit Avicennas *q.* 3. *cap.* 11. quando in angina ex pituita a cerebro ſuper amygdalas, colatorii, & faucium parte deſcendente orta phlebotomiam vetuit. Sed ut Græcorum Princeps Hippocrates hanc apprime calluit 2. de morbis tex. 14. cum ſcripſit, anginam fieri *a pituita in caput commota, & acervatim defluxa*. Pro pituita enim non ſanguinem pituitoſum intellexit, ſicut Diverſus commentabatur: quæ enim fit a ſanguine pituitoſo angina, non eſt abſque inflammatione, & per conſequens abſque febre: propoſitam veró anginam, ut plurimum ſine febre voluit Hippocrates eſſe, cui raro febrem aſſociari exiſtimavit. Diverſum porro recte Hippocratis mentem non eſſe aſſecutum, ex hoc facile eſt conjecturari. Etenim Hippocrates eodem *lib.* 2. de morbis tex. 49. illam anginarum triadem proponens, primam Diverſus eſſe ſtatuit, quæ a *ſanguine crudiori, ut magis pituitoſo:* hanc tamen cum febre fieri ſtatim in textu dixit Hippocrates, qui eſt. *Febris corripit*. Et Diverſus pro cauſſa inflammationem aſſignat. Quæ ergo eſt cauſſa, ut eodem libro tex. 14. & 48. de eadem angina loquens Hippocrates, nempe pituitoſa, uno in textu raro cum febre, in alio ſemper cum febre eſſe ſupponat, & doceat? Non ergo alia eſt ratio diverſa, quam Diverſus non diſtinxit, niſi quod in priori textu agit de angina notha a pituita excrementitia: in poſteriori de exquiſita a ſanguine pituitoſo, utpote cum inflammatione conjuncta. Hanc quoque ceteri ab Hippocrate noverunt Græcæ familiæ. Aetius potiſſimum Tetrabibili 2. ſerm. 4. *cap.* 47. qui anginæ remedia in duas claſſes diſcluſit, nempe in *manſuetiora*, *& acriora*. Ac ſane priora inflammatis deſtinavit; poſteriora vero in ea laudavit angina, quæ eſt *ſine ulcere, & inflammatione:* de hac enim hæc: *At cum angina eſt ſine ulcere, & inflammatione, ubi ſola multitudine ægri obturati periclitantur, in his, quæ acriora ſunt, periculum eſt faciendum*. Hæc vero nulla eſt alia, niſi hæc, quam notham a pituita excrementitia nuncupavimus. Quamobrem factum eſt ut non tantum ab Hippocrate, verum etiam ab Andromacho, Aetio, Paulo, Celſo, Archigine, Areteo, & Tralliano calida, acriaque nimis fuerint in angina ævo illo adminiſtrata, utpote ex ſinapi, nitro, ſulphure, ſucco ſalis calidi, & reliquis id genus conſtantia; qualis eſt Antidotus *Diabeſaſa*, *& Diachelidonon* dicta, quæ in anginis inflammatoriis minime competere videntur, præterquam in propoſita. Eſt vero duplex hæc ob materiam notha angina: una quidem, quam ex catarrho ſuffocativo ſuperiore capite curavimus, exquiſitam ſane ob locum, ſpuriam tamen ob materiam, quam cum anguſtia quidem nempe obſtructione gutturis, citra tamen dolorem, & tumorem fieri rectiſſime cum Galeno obſervavit Mercatus. Et hanc, mea ſane ſententia, Hipp. 2. de morbis text. 14. intellexit, cum ſtatuit, anginam naſci *a pituita in caput commota, & acervatim deorſum defluxa*; his enim, quæ a catarrho ſuffocativo eſt, anginam delineaſſe mihi viſus eſt. Quamque Aetius quoque deſcripſit, cum dixit, in acrioribus pharmacis periculum eſſe faciendum, *ubi ſola multitudine*, ſcilicet recrementorum pituitoſorum, *ægri obturati periclitantur*, gutture nimirum copia, & qualitate obſtructo. Alia vero eſt, quæ etiam fit cum levi tumore frigido pariter citra dolorem, & inflammationem, quam Galenus 3. aph. 34. propoſuit, quamque ego aliquando curavi. Hic ergo diorisſmus eſt pro diverſa auxiliorum indicatione generica artificio maximo inventa: quorum quædam in anginis inflammatoriis *manſueta*; alia in ſpuriis *acria* competunt. Sed præter primum alius eſt ſupponendus diorisſmus non minus, quam prior pro remediorum indigentia, & ſumma indicatione neceſſarius: qui quidem amethodus eſſe videtur, non omnino tamen eſt ſine methodo; ex cujus intellectione patebit quoque, cur Hippocrates, & ceteri Græcæ proſapiæ uſque adeo calida, acriaque remedia propoſuerint, præter temperata in anginis non tantum ſpuriis, ſed etiam inflammatoriis. Eſt ergo hic canon. In anginis etiam phlegmonoſis, & eryſipelaceis aliquando acria, & calida convenire, quæ in regulari cura haud conveniunt, ſed manſueta, ac mollia. Et caſus eſt, quando tentatis incaſſum iis omnibus, quæ ex uſu conferre poſſe viſa ſunt, nulla percipitur utilitas, & affectus remiſſio, ſed potius intenſio, cum imminenti ſuffocationis diſcrimine. Tunc enim ob affectus vehementiam, & ſuffocationis diſcrimen licet in validis, acribuſque remediis periculum curationis experiri: quæ alioquin ex morbi, & cauſſæ morbificæ natura minime convenirent: ita namque morbis aliquando vim inferre non eſt præter methodum. Hanc neceſſitatem inter recentiores agnovit Mercatus, qui in extremo anginæ periculo cujuſcumque violenti generis præſidia tentare audet, ut larynogotomiam, & reliqua id genus, immo & *acriori gargariſmate* utitur. Sed Aetius ad miraculum neceſſitatem hanc loc. cit. expoſuit his verbis: *Ceterum magis lancinantia offerre illis oportet*, iis nimirum, quibus etiam ob anginam inflammatoriam ſuffocationis periculum imminet, *quo rurſus inſurgat caro*, ſcilicet muſculoſa faucium, vel gutturis a remedio calido, & acri lancinata, & *tranſmutare queat eam, quam in profundo pertulit coarctationem*, excutiendo nimirum, aut diſrumpendo id quod vel faucium, vel gutturis cavitatem anguſtat. A quibus jubet ad *mediocria* eſſe tranſeundum, ſubjungens: *Ab acribus autem & his, quæ dilaniantem vim obtinent, ad mediocriora eſt tranſeundum:* quæ tamen, nec omnino mediocria ſunt, qualis eſt paſtillus Andronis ibi propoſitus. Non mirum ergo ſi in hujuſmodi periculo Græci validiſſima propinarent, ut ſunt vomitoria ex elaterio, & nitro illiniendo, Diabeſaſa, Diamoron cum myrrha, & id genus, quibus aliquando uti licet. Ea tamen moderatione, ut nunquam temperantium indicatio deſeratur, ſed vel acribus permiſceantur, vel ſtatim acribus ſuccedant, ut Aetius dixiſſe viſus eſt, cum protulit, *ab acribus ad mediocria* eſſe tranſeundum. Ut urgente quidem neceſſitate a mediocribus ad acriora, & lancinantia ſit tranſeundum, rurſus tamen ab acribus ad mediocria remeandum: quippe quæ damnum, quod priora præter utilitatem ſua acritudine, & caliditate afferre poſſunt, corrigant. Sunt idcirco hæ duæ generales remediorum indicationes, *acrium* ſcilicet, & *temperatorum*, quæ tum pro anginarum varietate, tum pro earundem magnitudine, & manſuetudine vario modo ſunt adminiſtranda.

Angina notha quæ.

Angina notha duplex.

Anginæ phlegmonoſæ aliquando calida conveniunt.

Anginam validiſſimis curarunt Græci.

In reliquis *particularibus indicationibus* conveniunt, & differunt omnes anginæ, tam inflammatoriæ, quam frigidæ.

Anginarum differentiæ, & cōcordã-

tiæ in indicationibus particularibus.

frigidæ. Conveniunt quidem, cum in omnibus *vacuandum* ſit, *revellendum*, *repellendum*, *derivandum*, *diſcutiendum*. Differunt tamen pluris, & minoris modo. Quoniam in calidis magis, quam in frigidis eſt repellendum: in frigidis vero magis, quam in calidis reſolvendum. In nulla vero impermixta conveniunt ſive repellentia, ſive reſolventia, ut recte Trallianus obſervavit, ſed utraque ſimul, magis, vel minus miſceri debent, ſervata tum morbi tum temporis utriuſque debita proportione, ut ſuo loco ſpecificabimus. Differunt quoque in *elective purgantibus*, quorum indicata ex ſpecifica humorum natura habentur. Diſcriminantur, & in *anodynorum* indicatione, quæ in ſpuriis anginis nulla eſt, maxima in inflammatoriis. Adhuc *in vomitivis illinitionibus* variant, quoniam in anginis inflammatoriis licet tantum ex cura regulari guttur, & fauces, aut *gargarizare*, aut *colluere*, prout major, & minor eſt anguſtiæ ſubſiſtentia; ſed in frigidis etiam *illinire* vomitivo illitu, ut redundans in ventre, & œſophago pituita educatur, nedum ſubducatur. De *laxantibus* eſt dubium. Etenim Hippocrates 2. de morbis tex. 51. in bilioſa angina ab initio ſolis utitur laxantibus. Diverſo, ut convenit, ita exponente, qualis eſt ſpongia aqua calida imbuta collo applicita. Trallianus vero loc. cit. de laxantibus hæc ſcripta reliquit: *Qui ſola laxatoria ratione uſi ſunt, ſive intus, ſive foris, hi inſignium malorum ductores extiterunt. Vel enim ſuffocationem acutiſſimam intulerunt, vel inflammationem auxerunt, ut his obortis æger poſtea vix reſpiraverit, ſervatuſque ſit.* Nunquid ergo Hippocrates tanti mali Auctor? Non ſane, etenim eo in loco laxantibus tantum extra utitur, ut inflammationem ad externas partes evocet: intus vero *frigidam* præſcribit, ut repellat; ceteraque repellentia in priori angina propoſita in ſecunda ſupponit. Et licet intus repellentibus uti, extra vero laxantibus, quod ſi quis ſolis laxantibus, vel internis, vel externis, vel utriſque utrinque uteretur; ea profecto ſequerentur abſurda, de quibus Alexander.

Anginarum indicationes propriæ.

His ultimo tribus propoſitis anginarum generibus, velut propriæ accedunt indicationes. Etenim in *ſynanche*, quæ potiſſimum tonſiliis, & ſphœnoicis muſculis eſt finitima, & lateralis, *ſuppurantia* præter reliqua communia indicantur; hanc enim ſuppurari non tantum praxis oſtendit, ſed etiam docet Hipp. 2. de morb. tex 52. Raro autem gutturalis ſuppuratur. Sed hæc ob viciniam, & commeatum facili greſſu in pulmones tranſumitur, & in pulmoniam terminatur; ideo ſolers Medicus eſſe debet, ut metaptoſin impediat iis, quæ *ſurſum, & extra* trahant, ut motus introrſum, & deorſum præcavetur. Quemadmodum & in tertio genere, cum muſculi externi inflammatione impetuntur, tumor ab extra intus non eſt provocandus; ideo iis, quæ tantum extra thahunt, minime vero retrahunt, utendum eſt: quæ enim retrahunt, exteriora ad interiora trahunt.

Anginarum prognoſtica.

De *eventu*. Hipp. 2. de morbis tex. 49. primam anginam antecedenti textu primo loco propoſitam curandam *lethalem* eſſe, & *pauciſſimos* evadere ſcripſit, qualem prognoſin de reliquis duabus non protulit. Et tamen Diverſus ſentit, Hippocratem pro hujuſmodi angina tertiam a nobis in ordine poſitam proponere, quæ eſt, cum partes externæ magis anguntur. Eccur hæc reliquis lethalior? Dicendum, hanc ex Hippocrate utique curari, dummodo non retroceſſerit, retrocedentem vero eſſe lethalem, & multos deperdere; ex ſua tamen natura reliquis eſt minus lethalis. Sed hac lethalior eſt, quæ primi generis *ſynanche* dicta eſt, & internos gulæ muſculos cum faucium æqualitate affligit. Hacque non lethalior eſt *paracynanche*, ut voluit Capivacceus, quoniam in ſynanche non tantum deglutitio, ſed etiam reſpiratio læditur, cum gulæ ſphincteres utrique ſcutiformem laryngis cartilaginem ambiant; ideo iis inflammatis neceſſario comprimitur larynx. Quod ſi pro ſynanche eam faucium anginam, quæ ſupremos muſculos angit, intelligit, jam Capivacceo ſatis admitti poteſt, paracynanchem minus lethalem eſſe, cum in ea fere reſpiratio non lædatur, ſed ſola deglutitio: & hæc eſt, quæ media ſuppuratione facile curatur, ut dum ægri mori videntur, illico exiliente pure, ſanitati reſtituantur. Sed quartum genus fere eſt deploratum, utpote ſæpe in quarta, & aliquando eadem die interficiens, maximeque ſpuma in ore orta. Hæc ſolet etiam facile in pulmones transferri, & in lethiferam peripneumoniam terminari, quæ ſi forte fortuna ad *præcordia* vergat, ex Celſi obſervatione eſt cum ſalute, ejus dictio eſt: *At interdum natura quoque adjuvat, ſi ex anguſtiori ſede vitium tranſit in latiorem: itaque rubore, & tumore in præcordiis orto, ſcire licet fauces liberari.*

Anginarum cura.

In curatione omnium ſuffragio a *phlebotomia* eſt inchoandum: & quamquam Hippocrates 2. de morbis ſectionis venæ non meminerit ſtatim in tex. 49. a cucurbitula colli verticulo applicita exorſus; reſpondeo tamen cum Diverſo, Hippocratem univerſales ſupponere vacuationes, quarum præcipua eſt venæ ſectio.

Phlebotomia.

Convenit autem venæ ſectio non ſolius plenitudinis deplendæ gratia, ſed ut debita, tum revulſio, tum derivatio mixta celebretur; propterea non uſque adeo Celſus laudandus eſt, qui niſi ſanguine abundante ſanguinem non mittit. Fluit porro ad cervicem ſanguis, vel a toto, vel a parte: ſi a *toto* cubiti vena, & hæc quidem *cephalica* eſt ſecanda, quæ majorem cum cervice rectitudinem habet ob altiorem ejus per ſerratum pectoralem ad ſummum humerum divaricationem. Si vero a *parte*, aut ob menſes ſuppreſſos, aut ſuppreſſas hæmorrhoides dubio procul cum Tralliano *talis* vena eſt ſecanda, niſi ſumma adſit affectus vehementia: tunc enim ſecto talo cubiti apertio, etiam in puerpera muliere, cautione obſervata, præmittenda eſt: in gravida vero brachii vena tantum eſt tundenda.

Sanguinea mittendi quantitas in angina.

De *quantitate* omnes tam Græci quam Latini conveniunt, non affatim, nec *cumulatim*, ut ait Paulus, ſanguinem eſſe extrahendum, nec *univerſim*, ut inquit Trallianus, ſanguinis detractionem eſſe celebrandam, ſed per *epicraſin*. Rationem concordes afferunt, quoniam nil aliud æque hos offendit, ut animi defectio, quæ ex univerſa ſequitur vacuatione. Eccur tantopere animi defectio in hoc affectu inflammatorio eſt timenda? Reſpondent diverſimode. Ait Paulus, quem Mercatus ſectatur, ne fiat ſuffocatio; *nam quum qui violenta, & immodica inanitione in animi deliquium cadunt, ſuffocationis periculum ſupervenit, confluente ubertim in affectam partem materia*. Paulum ſequi Trallianus eſt viſus, cum ſcribit, univerſam ſanguinis miſſionem *efficere frequenter, ut materia tota in altum confluat*. Aetius tamen aliam adducit cauſſam, ſcribens ex *refrigerationibus, & animi defectione perfacile materiam a faucibus ad pulmonem defluere, & inevitabile malum afferre*: ſi a faucibus aliorſum non ergo ad fauces, quare Aetius non timet ſuffocationem, ut Paulus, & Trallianus, ſed potius peripneumoniam reformidat, tamquam inevitabile malum. Ego autem utrumque damnum ex omnimoda phlebotomia ſequi poſſe ſuſpicor; ejus enim maleficio facile fieri poteſt, ut violento motu materia e faucibus in pulmones trahatur: accidere etiam poteſt, ut fauces affatim, & cumulatim inanitæ rurſus, magis quam prius repleantur, ſuffocenturque. Quamobrem repetitis vicibus detrahendus eſt ſanguis: quinimmo & *tertio, & quarto*, ut obſervat Trallianus, dummodo abſque animi defectu, ægrique timore ex cautiore Aetio. Nec tantum ex brachio *e veſtigio*, ut ait Aetius, ſed etiam ex *utroque*, ut Trallianus: ſed quæ fit e veſtigio ex locis affectis cauſſam elidit, quæ ex oppoſito revellit. Nec prolixa venæ *deductio* eſſe debet ex Aetio, quæ animi deliquia inducit. Ceterum omnes venæ ſectionem ventris ſubductioni etiam per clyſterem præmittunt, Aetii monitione. Mercatus vero clyſterem phlebotomiæ præmittit. Verum Aetius de *acri* loquitur, qui in phlebotomiæ locum ſubrogatur, quem fortaſſis etiam Celſus intellexit, cum dixit: *ſi vires patiuntur, ſanguis mittendus, ſi non abundant, ſecundum eſt ſubducere alvum*, nempe per acrem clyſterem. Et Mercatus loquitur de clyſtere *emolliente*, qui ſectioni venæ ſemper eſt præmittendus.

Et quoniam curationis ſeries in omnibus morbis, & maxime in hoc affectu cordi eſſe nobis debet, quippe apud omnes fere admodum confuſa; ideo mihi curæ erit hujus curationis contextus, ut citra errorem quilibet, quo prius, & poſterius remediorum utendum ſit, addiſcat. Cumque recte Archigenes enunciaverit, in omnis anginæ exortu *compendiarium*, ac *præceps* requiri auxilium; ideo ut optime a phlebotomia exorſi ſumus, qua nullum eſt compendioſum magis, ac præceps remedium: ita quo ordine in reliquorum adminiſtratione ſit procedendum, quidque poſt venæ ſectionem agendum, quæritur.

In angina poſt venæ ſectionem quid agendum.

Alii ſtatim ſecant *venas ſub lingua*, ut Trallianus, & Paulus, ille quidem, qui urgente affectu eadem die utramque tundit venam, cubiti primum, mox linguæ: hic vero, qui ſtatim poſt phlebotomiam venas ſub lingua ſecat, immo & linguam ipſam, ſi nimis exerta, aut infrænatior videatur. Alii poſtremum locum venarum ſub lingua ſectioni tribuunt, ut Aetius, & Celſus. Aetius ſane, qui poſt purgans, cucurbitulas, & repellentia, nedum poſt cubiti apertionem, ultimo loco venas ſub lingua reſecat. Celſus vero, qui poſt ſubductam alvum, fomenta, gargariſmata, illitiones, inſperſiones, maxillæ, & palati ſcarificationes, tandem venas ſub lingua dividit. Hoſque omnes fere recentiores Practici, Mercatus potiſſimum, & Capivacceus ſectari videntur. Mercatus hercle, qui poſt univerſales, & particulares evacuationes, & repellentium uſum, vel proximo loco cucurbitulam affigit, vel venas ſub lingua recludit. Capivacceus vero, qui poſt phlebotomiam capitis venam incidit, hirudines pone aures applicat, narium venas reſerat, ultimo venas ſub lingua ſecat; ante quarum ſectionem neceſſario purgans datum, & data repellentia ſupponit. Hanc & ipſe Aetii, & Celſi ſententiam tutiorem opinor ob plures rationes. Prima eſt, quia venarum ſub lingua apertio eſt remedium particulare, quod ſupponit univerſale, & hoc non tantum eſt cubiti venæ ſectio, ſed & purgans, & cucurbitulæ. Secunda eſt, quia derivantia a capite, & retrahentia a faucibus, & gutture ex methodo iis, quæ vel a faucibus, vel a gutture derivant, præmittenda ſunt; igitur ſectio venæ

venæ ſrontis hirudines pone aures & venarum narium apertio, tanquam ea, quæ ſubſiſtentem in capite ſanguinem reſpiciunt, ſectioni venarum ſub lingua debent præmitti, quæ ſanguinem ſub lingua redundantem tantum evacuant: ita & cucurbitula Celſi poſticæ cervici affixa ab Hippocrate 2. de morb. tex. 49. primum propoſita earundem ſectioni eſt anteponenda, cum retractio etiam per diametrum profunditatis quacumque derivatione natura, & tempore prior eſſe debeat; non ergo immediate poſt cubiti ſectionem etiam urgente affectu, ſecandæ ſunt ſub lingua venæ: alioquin a principio morbi fluxu vigente, ſectæ linguæ venæ ad locum affectum uberiorem ſanguinem allicere poſſunt. Propterea hujus ſum opinionis, hanc partialem phlebotomiam convenire ſolum, aut in fine augmenti, aut in principio ſtatus. Sed ex me ſiſcitaberis quid faciendum poſt univerſalem phlebotomiam; Cum Celſo, Aetio, & reliquis dico, eſſe *purgandum*, poſt affigendas *cucurbitulas*.

Sententia Auctoris.

Purgantia in angina.

Quo ad *purgantia*, video Trallianum ab Aetio diſſentientem; Ille enim exhibet *lachrymam ſcammonii ex cremore ptiſſanæ*, quæ bilem purgat; Aetius vero dat *elaterium* cum *ſero lactis*, *& enico* in lacte cocto, quæ pituitam purgant; daret & catapotia ex aloe, & colocynthide, ſi æger devorare poſſet. Sed uterque rectiſſime, bilioſa enim, angina cholagogis pituitoſa phlegmagogis purganda eſt; ideoque Trallianus non tantum ſcammonii lachrymam, ſed & *liquorem tithymali recentem*, qui pituitam elective ducit, proponit. Idcirco nec ſunt recipiendi, qui in omni angina pharmacum *cum rhabarbaro* propinant, ut Capivacceus. Danda autem ſunt elective purgantia illico poſt ſanguinis evacuationem, non ante, quia, ut ait Methodicus, materia in fauces, gutturque irruens majorem ſortitur ad purgans indicandum, vehementiam, quam materiam turgens. Ego in bilioſa angina exhibere ſoleo *reſinam ſcammonii* in frigida paratam ad gr. xii. vel xx. ex cremore ptiſſanæ more Tralliani. Et in pituitoſa infundo drachmam *Thurbit* in aqua violarum, factaque optima, tum maceratione, tum expreſſione cum unc. iv. ſyrupi roſ. aurei miſceo. Aut præſcripo *liquorem mannæ* ex infuſo agarico, vel thurbit. Vel *mannam* exhibeo cum *trochiſcis de violis*. In ablata delutione loco purgantis *clyſter acris* adhibetur; in bilioſa quidem angina *ex elect. roſ.* Meſ. vel *ex ſucco roſ.* in pituitoſa vero ex *hiera Archiginis de colocynthide*, Aetii exemplo, decocto facto cum centaurea, calamentha, & ariſtolochia, malvis eduro clyſmate reddito.

Cucurbitulæ in angina adhibẽdæ.

Secta vena, & dato purganti, ſi fluxio adhuc effrenis ſit, ad *cucurbitulas* eſt deſcendendum, quæ revellendi, intercipiendi, & derivandi mixtam habent facultatem: & purganti ſunt poſtergandæ, non cum Mercato anteponendæ. Rectam harum adminiſtrationem Areteus deſcripſit ex Aetii judicio, qui ait. *Cucurbita accipiatur, primumque infra umbilicum adhibeatur, mox ad latera, dorſum, & ſcapulas; ita ut aſſidue a loco uno ad alterum transferatur, & in admotione ex ſupernis locis deorſum trahatur*. Eccur primum ad umbilicum, non ad ſuras, fœmoraque? Fortaſſis ut fiat major retractio, non tantum ad longinqua, ſed ad oppoſita, ut ſcilicet primum in anteriora, mox in poſteriora ſucceſſiva fiat revulſio, ab umbilico ad lumbos, a lumbis ad dorſum, a dorſo ad ſpatulas. Sed qualis eſt hæc admotio, & tractio ex ſupernis locis deorſum, ſi ex loco inferiori in ſuperiorem tranſponendam eſſe cucurbitulam imperat? Hoc ſane modo affigendas eſſe cucurbitulas judico, & dico, quoniam ex translatione cucurbitulæ ex inferno loco in ſupernum materiæ attractio deorſum ſequitur, quæ ſecus fieret, ſi ex ſupernis partibus cucurbitulæ ad infernas deſcenderent. Hic diſcant ex Areteo Practicantes, in tali revulſione non eſſe cucurbitulas ſimul omnes affigendas, ſed unam poſt aliam ex uno in alium locum. Verum in hoc tempore adhuc non eſt cum Mercato *cervici* apponenda cucurbitula, quæ tantum in ſtatu, ut infra aperiam. Idem dicendum de cucurbitula Hippocratis vertebræ circulari ex 2. de morb. *tex.* 49. Et hæc curationem complent, quæ in principio morbi.

Repellentia in angina quando cõveniant.

Sequuntur *repellentia*, quæ ex methodo conveniunt ſolum in *augmento*, quod tempus nobis Aetius deſignavit, cum dixit, *majorem vero ſpem in ſequentibus diebus in illinitionibus, & gargariſmis reponere convenit*. Et ratio eſt, quia repellentia non conveniunt niſi poſt univerſales vacuationes, quæ phlebotomia, purganti, & cucurbitulis toto fere principii tempore abſolvuntur. Quare Paulus, & qui Paulum ſequuntur, non omnino recipiendi videntur, qui ſtatim a principio repellentibus utuntur, niſi valde ſimplicibus utantur. De repellentium ergo natura, & numero in angina tanta eſt apud Practicos diverſitas, & confuſio, ut vix ex hoc labyrintho extricare me poſſe aliquando crediderim. Trallianus putat, repellentia impermixta non convenire, ſed cum *diſcutientibus* mixta, ut & hæc cum iiſdem ſemper Mercatus tum ob partium conſtitutionem, tum ob inflammationem ipſam cum *adſtringentibus* miſceri debere exiſtimat. Capivacceus cum *laxantibus*. Tralliani opinio mihi jure probatur, qui tamen *ſincera* repellentia potiſſimum in mollibus corporibus ſine diſcutientibus proponit. Mercatus autem ſi de veris loquitur repellentibus, non abſque autologia inculcat, repellentibus adſtringentia miſceri oportere, cum vera repellentia ſint adſtringentia, quæ cum ſeipſis haud miſcentur: at ſi de repellentibus aqueis loquatur, cum ratione ait, terreſtria aqueis eſſe commiſcenda. Capivacceus & ipſe in curatione laxantia, ſeu dulcia non cum quibuſcumque repellentibus, ſed cum vehementibus miſcet; ita cum Trallianus jubet cum antidoto diabeſaſa *dulcis radiculæ*, hoc eſt *liquiritiæ* ſuccum miſceri debere, ut non tantum quæ calida ſunt, ſed quæ & adſtringunt nimis, temperentur: *ſic enim*, inquit, *multi uſus, & innocentius in omnibus erit medicamentum*: quare debita proportione in angina repellentia cum diſcutientibus, & laxantibus ſunt permiſcenda. Proportio porro in gradu conſiſtit, qui ex morbi gradu, ſeu tempore indicatur. Ideo in principio minus cum repellentibus diſcutientia, & dulcia ſunt componenda; magis in augmento, adhuc magis in ſtatu. In quo tempore ſi diſcutiendæ anginæ indicatio prævalet, etiam diſcutiens in mixtione laxans ſuperare debet: ſi vero ſcreandæ, & concoquendæ ejuſdem indicatio ſuperat, laxans diſcutiens, ut ſunt *caricæ*, *radiculæ dulcis*, *paſſula*, *jujubæ*, & id genus.

Repellentium natura in angina qualis.

Sed ad repellentium in angina competentium naturam attinet quoque, quam maxime ſcire, verſari in triplici diſcrimine. Quædam enim ſunt repellentia, ſeu adſtringentia *calida*; quædam *frigida aquea*; & quædam *frigida terrea*, quæ vere ſunt repellentia. Calida ſunt acria, in quæ tam ſincera, quam compoſita conveniunt, ſincera ſane, ut in indicationibus dictum eſt, in anginis frigidis a crudo humore citra inflammationem pendentibus, *per ſe* conveniunt. Per *accidens* vero in anginis inflammatoriis, cum ſuffocationis diſcrimen imminet, ut vi illata morbo, & cauſſæ viæ arctiſſimæ aperiantur, & ſuffocatio præpediatur. Eadem repellentia calida ceu diſcutientia cum aqueis, ac terreſtribus frigidis magis, vel minus miſcentur in augmento, & ſtatu in anginis inflammatoriis; in quarum declinatione nonnunquam ſincera apponuntur, dum ſola reſolvendi indicatio tunc vigeat. Hæc ergo de repellentium natura, quatenus ad anginarum curationem diriguntur.

Jam de earundem *numero* nos fari opus eſt, qui ſecundum quatuor morbi tempora integratur. Hoc ergo in loco non tantum quæ in augmento, de quo nunc ſermo eſt, ſed quæ etiam ab initio, de quo ſupra actum eſt, conveniunt, agemus. In anginæ inflammatoriæ *bilioſæ*, & *ſanguineæ* principio hæc. *Diamoron ſimplex* ex moris ſylveſtrib. ſecundum Paulum. *Diacaryon ſimplex*: quæ & ex Tralliano maximum uſum habent in mollibus. *Succum* Putaminum nucum viridium exprimebat Præceptor meus, quem in patinis pluribus diviſum inſolabat ad melleam ſpiſſitudinem, & ad uſum ſervabat. Miſcentur hujuſmodi cum aquis refrigerantibus, & cum *defruto* ob dolorem, ex Capivacceo, datur ex Paullo ſimplex diamoron cum elixatione *rhoos*, ex Aetio decoctum *roſarum*, & *lentium* (quas ut repellentes in angina etiam cognovit Mercatus) necnon *palmarum* in aqua. Item *flos roſarum ex hyaromelite*. Vel *rhus obſoniorum* ex eodem, quem *cremorum* appellat Aetius. Ad hæc *illitus ex ſucco mali punici integri* cum melle. Celſus præter diamorum nullum repellens proponit, quod in anginis cum phlegmone conveniat. Reliqua ab ipſo poſita ad anginas pituitoſas referuntur. Sed & cum frigidis adſtringentibus miſcentur frigida *aquea*, ut ſunt aqua *auriculæ muris*, *intubi*, *lactucæ*, *lentis paluſtris*, *portulacæ*: at decoctum *plantaginis*, *polygonii*, *poſilii*, *umbilici veneris*, quibus utiliter *emphacium* additur. Prodeſt hoc

Repellentia in angina inflammatoria bilioſa, & ſanguinea.

℞. Plantaginis. Oxalidis. Portulacæ an. m. ſ. Corticum mali granati. Rhu. an. unc. ſ. Roſ. rub. p. i. Coquantur in aqua ad tertias, & colaturæ adde. Diamor. ſimpl. unc. ſ. Syrupi myrthini. De papavere an. unc. i.

Potus in anginæ principio.

Aceti unc. ſ. miſce hæc in principio utriuſque anginæ phlegmonaceæ, & erypelaceæ fluxu mediocri exiſtente. Quod ſi fluxus ſit vehemens, licet cum Capivacceo ad validiora repellentia confugere, ut ſunt *balauſtium*, *malicorium*, *hipociſtis*, *acacia*, quæ tamen cum laxantibus debite ſunt admiſcenda, ne fluxus in faucibus, & gutture nimis impingatur. Exempl.

℞. Decocti balauſtiorum, & malicorii, vel hypocyſtidis, myrtillorum, acaciæ, liquiritiæ, caricum lib. ſ.

Omphacii unc. ſ. Diamoron ſimpl. unc. i. Miſce pro gargariſmate. Hippocrates utitur *frigida* in curatione ſecundæ anginæ.

Ego autem hoc in loco nec poſſum, nec debeo quæ longo uſu mihi ſunt comprobata, ſilentio involvere paucis profecto revelanda. Unum eſt *magiſterium concharum oculiformium*, quod paratur hoc modo.

Magiſteriũ concharum oculiformium.

Eliguntur conchilia lacunoſa, quæ intus perlacea quam cruſta invitreantur, eluuntur, inde diſtillato aceto ſingulæ replentur, quod paulatim perlaceam cruſtam ſolvit, velut perlas, cum intentio eſt perlarum magiſterium fabrefacere (citri acetum deſtillationis beneficio e citriis malis abſtractum longe eſt melius.) Acetum ſubſtantia perlacea imprægnatum per linteum

dupli-

duplicatum decapulatur, tandem tartari oleo magiſteriorum more perlaceum contentum deponitur qualibet nive candidius, eluitur, exſiccatur. Hoc ergo magiſterium cum ſaccharo mixtum intra fauces inſperſum, vel inſpiratum more Hippocratis magno cum fructu repellit, & anginam inflammatoriam curat.

Pulvis gutturalis Ferdinandi Ducis Mantuæ.

Eundem effectum præſtat *pulvis guttularis* Sereniſſimi Ferdinandi Ducis, compoſitus ex *criſtallo minerali*, *tartari cremore*, *& ſaccharo*. Sumuntur pro ſingula media uncia cryſtalli uncia cremoris, & duæ ſacchari. Cui mixturæ ſi miſceantur drach. duæ magiſterii oculiformis, remedium fit multo utilius. Hic ſane pulvis ſummum eſt in angina curanda arcanum, omnes enim adæquat ſcopos; ratione enim nitri actu & potentia refrigerando repellit. Quod fluxum eſt nitrum reſolvit, & tartarum detergit, perlaceum magiſterium adſtringendo repellit, ſaccharum demulcet, concoquit. Quod ſi Trallianus, Aetius, & reliqui Græcæ familiæ nitro tamquam reſolventi tantum in vigore utebantur in iis, qui roſionem, & medicatas qualitates ſuſtinent, hoc oriebatur, quia ea Antiquitas veras nitri vires non agnovit, nec præparationem, nec mixtionem.

Saccharum Saturni, an conveniat in angina.

Hoc etiam in loco non præter rationem eſſe exiſtimo quærere ad mentem chymicorum, nunquid *ſaccharum Saturni*, quod ſane maximum eſt repellens, ac frigidum, ex uſu eſſe poſſit in angina inflammatoria. Et ſane ſi Priſci illi de arte medica tam bene meriti, referente Tralliano, diamoron, & diacaryon cum *alumine* componebant, quod ſuamet adſtrictione materiam repellit, eo magis conſentaneum eſſe videtur, ſal plumbi poſſe conferre. In vehementiſſimo nempe fluxu fervido, magnæque inflammationis exordio coercendo ad pauca grana cum diamoro pro illitu, & cum aquis pro gargariſmate. Quod ſi cupis facilem habere modum extrahendi ſaccharum plumbi, & arcanum, hunc in modum progredere.

Sacchari Saturni præparãdi modus facilis.

Sume ollulam terream non admodum cavam, hujus partes duas aceto optimo communi reple, latiuſculum vaſis orificium plumbi lamina lata, & craſſa craſſitudine medii digiti obſtrue. Serva in loco ſicco, & poſt quatuor, vel quinque dies videbis interiori lamine ſuperficiei albiſſimum, & dulciſſimum plumbi cremorem hærere, quem leni cultro derades. Rurſus eadem lamina ollæ obſtrues, & poſt dictum circiter tempus ſaccharum colliges, tamdiu progredi poteris quouſque volueris. Sed de repellentibus in anginis inflammatoriis a principio, & augmento hæc ſatis.

Repellentia in angina pituitoſa inflammatoria.

Sequuntur, quæ in iiſdem temporibus conveniunt in *angina pituitoſa inflammatoria*; hæc enim minus repellere debent, quam in bilioſa, & ſanguinea, & cum moderate reſolventibus ſunt admiſcenda. Quale eſt diamoron ſimplex cum *decocto nucum cupreſſi*, *& menthæ*. Mentha enim & repellit, & moderate reſolvit. Diamoron vero compoſitum, & diacaryon in ſtatu magis, quam in principio hujus anginæ, & in augmento ex Tralliano conveniunt, de quibus infra. Huc Pauli repellens eſt referendum *ex cremore rutæ*, *& lacte* paratum: & pro ruta *agreſtem*, quæ eſt baſis antidoti diabeſaſæ, intelligere credo: ab hac enim humor ſimul repellitur, & diſcutitur; pro ea autem parte, qua ſuo calore accendit, lacte temperatur. Sequens eſt egregium.

Acc. Uvarum paſſulatum unc. i. Caricarum num. v. Glycyrrhizæ drach. iiij Hyſopi, vel, ſi cum Celſo, nepetæ drach. iij. Coquantur in aqua plantaginis ad medietatem. Uni libræ colaturæ adde.

Melli. roſar. unc. ij. ſyrupi granatorum unc. i. Oxymelitis unc. ſ. Miſce.

Hac etiam referri poteſt *gargariſma* Hippocratis propoſitum in angina inflammatoria ex crudiori ſanguine, compoſitumque ex *aceto*, quod repellit, & incidit, ex *nitro*, quod attenuat, & abſtergit, ex *origano*, quod attenuat, & diſcutit, ex *ſaturegia*, quæ attenuat; & ex *mulſa acquoſiori*. Tametſi in ſtatu potius, ut & ejuſdem *ſuffumigium*, convenire, cum doctiſſimo Diverſo exiſtimem.

In angina pituitoſa excrementitia.

Tandem in principio, & augmento *anginæ a pituita excrementitia* circa inflammationem, præter ea, quæ in curatione anginæ ex catarrho ſuffocativo propoſuimus, hæc ſunt admodum utilia. *Diamoron compoſitum* ex additione *myrrhæ*, *& croci*, abſque alumine, & cum *omphacio*, vel ſucco *rhu*, vel cum vino auſtero juxta Galeni perſcriptionem, de qua Trallianum conſule. Eodem ſtylo componitur *diacaryon*, quod in principio, & augmento hujus anginæ, & ipſum compoſitum eodem convenit modo: ad differentiam ſuperioris anginæ, pituitoſæ ſcilicet inflammatoriæ, in cujus ſtatu tantum, ut ſuo loco actum eſt, hæc duo conveniunt. In hac quoque maxime prodeſt *Antidotus Diabeſaſa*, ſi more Alexandri cum adſtringentibus miſceatur, ut *cum ſucco uvæ acerbæ*, ſeu omphacio, aut *nucum putaminum*, *cornorum*, aut *ſorborum*, vel *ilignearum glandium*. Vel ſi cum Aetio diluatur cum decocto aliquo mediocriter adſtringente. De hac antidoto ſunt tantum locuti Aetius, & Trallianus. Cujus inventum ipſi Andromacho Aetius tribuit. Et cum præcipue inter reliqua *rutam agreſtem* recipiat, quem Syri *Beſaſan*, & *Harmalam* appellant, ut Mauritani *Harmel*; ideo *diabeſaſa*, & *diaharmala* eſt vocata; quemadmodum etiam a cinere *hyrundinum Diachelidonon*. Variant porro ambæ ejuſdem deſcriptiones ab utroque propoſitæ tum in numero, & qualitate ſimplicium, tum in aliquarum earum doſi. Quæ enim ab Alexandro deſcribitur, *hederam* admittit, quæ non ingreditur compoſitionem illius Aetii. Hæc vero *cinnamomum*, *myrrham*, *& ariſtolochiam*, quæ deſiderantur in illa Tralliani. In *doſi* quoque aliquorum, maxime *amomi*, *ſpicæ*, & *cineris hirundinum* admodum variant, cum majorem eorum longe doſim Tralliani antidotus, quam Aetii recipiat. Utramque optimam eſſe reor, tutiorem tamen Aetii, & in pharmacopœis ſervari deberent. Quamquam autem ambo illi Medicinæ Senatores hac utantur antidoto in anginis etiam inflammatoriis: attamen tutiorem illius uſum exiſtimo in anginis pituitoſis, in inflammatoriis enim tunc tantum convenire arbitror, ut in indicationibus dictum eſt quando ſuffocatio imminet, in quo diſcrimine licet in acrioribus periculum experiri. Quod etiam Mercatus indicavit, cum in angina inflammatoria dixit, fortaſſis ad Antiquorum medicamenta alludens, *tutius eſſe uti mitioribus: niſi dum ſævitia morbi valentiora expoſtulet*.

Præter hæc in principio, & augmento anginæ inflammatoriæ, inſæviente dolore, *anodyna* expediunt cum interna, tum externa, ne ob dolorem fiat præter tranſmiſſionem attractio, & inflammatio augeatur. Laudatur *defrutum*, in quo diſſolutum ſit *diacordion*, *lac & ſerum* gargarizatum, nec non emulſio ſeminum *papaveris albi*. *Succus anguriæ* in furno coctæ cum plantaginis decocto dilutus mirus eſt. *Pulpa caſſiæ*, & *tamarindorum* in ore detenta maxime dolorem lenit, ut & ejuſdem *gargariſma*, quod ſic paratur.

Gargariſma e caſſia in angina.

Acc. Cremoris caſſiæ unc. i. Decocti roſ. plantaginis unc. ii. Aquæ ſorborum, aut meſpillorum ſtillatitiæ unc. iv. Miſce.

Et Hippocrates in hunc ſcopum collineans *oleum* pro ſuffitu proponit. Et Celſus idem ad gargarizandum. Quare *oleum amygdalinum dulce*, non tamen ſimplex, ſed cum aliquo adſtringente compoſitum convenit. Sed ad dolorem leniendum excellit *pulvis gutturalis* ob anodynum minerale, magis prodeſt, ſi exhibeatur cum violarum tinctura. Porro *xterna*, quæ a principio, & in augmento anginæ inflammatoriæ proſunt, mere *lenientia* eſſe debent, non attrahentia, nec reſolventia, nec repellentia; ideo ex methodo non medentur, qui ſtatim in principio apponunt *emplaſtrum ex nido hirundinum*, quod reſolvit, quodque a ſuo limo non recte expurgatum repellit. Et propterea Hippocrates ſola utitur *ſpongia aqua moderate calida* imbuta. Et Celſus fortaſſis ad Hippocratem reſpiciens *fomentis humidis* utendum eſſe ait, *nam ſicca ſpiritum elidunt*; & ſpongiam *oleo calido* magis, quam calida aqua imbutam laudat. Ratum eſt *emplaſtrum*, quod paratur ex flore caſſiæ, ſapa, oleo amygd. dulc. & caricis. Vel quod ex lacte, pane, & oleo violaceo, addito ovi vitello. Mercati autem emplaſtra non uſque adeo laudanda, quippe reſolventia, & repellentia.

Chirurgica præſidia in angina.

Verum enim vero præter repellentia, & anodyna, non cedente affectu, augmenti tempore ad alia præſidia chirurgica eſt deveniendum, *retractionis*, ac *interceptionis* gratia; hæc vero ſunt, quæ circa caput fiunt. Retractionis namque gratia Hipp. 2. de morbis tex. 49. *cucurbitulas* apponit, primum *vertebræ circulari*, deinde *praraſo capiti*, & *juxta aurem ab utraque parte*. Cujus exemplo Celſus *ſcarificationem* laudat *ſub maxillis ſupra collum*, quam partem cerebri emunctorium occupat. Aetius quoque *cucurbitulam* in occulta cynanche proponit *retro ſub colli nervo juxta primum verticulum*; ſub eo ſcilicet colli nervo, qui perforatis capitis muſculis cutim colli erumpit in uſtione etiam vitandus: in alium tamen ſcopum Aetius hujuſmodi cucurbitulam proponit, & in alium Hippoc. retractationis enim gratia Hippoc. attractionis vero cauſſa Aetius. Sed & *interceptionis* gratia, quando a capite humor phlegmonicus fluit, *venæ frontis* ſectio ab Aetio proponitur, quem inter recentiores ſolus vidit Capivacceus: ſecat & *venam ad angulum oculi majorem*; hæc enim vena eſt a jugulari externa, ideo cum faucium, & gutturis venis immediatum habet conſenſum: cumque per foramen quoddam in oſſe frontis exſculptum paucis cognitum intra caput ſe recipiat; hinc & caput repletum vacuare poteſt, & fluentem ad fauces humorem intercipere. Capivacceus Hippocratis, & Celſi auctoritate excitatus *hirudines* poſt aures affigit, & *narium venas* pandit; illas ſane retractionis cauſſa in poſteriora adhibet: has vero reſerat, ut intercipiat. Hæc circa principium, & augmentum.

Vena ad angulũ oculi majorem in angina quale ſecetur.

Sequuntur quæ in ſtatu & primum quæ ex Chirurgia: Cum enim a proximo ex loco derivandi indicatio vigeat propterea cum ratione ab Aetio laudatur *cucurbitula* ſub mento tumenti loco cum ſcarificatione affigenda, ſciſſuris poſt ſale reſperſis, & confricatis. Quam quidem Mercatus intellexit, cum dixit, *proximo loco eſſe apponendam*, proximo ſcilicet loco circa interiorem cervicem tumenti. Celſus ejuſdem derivationis

tionis reſpectu *ſcarificationem* circa uvam laudat. Sed omnium maxime utilis eſt ſectio *venarum ſub lingua*, utpote per laryngis, & faucium partes ad linguam prorepentium: quæ ſi non ferro, ſaltem hirudinibus aperiri debent. Hoc in tempore *reſolventia*, & *abſtergentia* magis quam repellentia intus, & extra laudantur. In anginis ergo inflammatoriis Aetius extollit *ſuccum ptiſſanæ*, & *halicæ* ore collutum; ait enim: *In vigore omnium utiliſſimus eſt ſuccus ptiſſanæ, aut halicæ ore collutus; nam & a multis minis liberat*. Atqui ſatis omnibus conſtat, halicæ, & ptiſſanæ ſuccum non reſolvere. Dicendum, hoc remedium ab Aetio proponi, non ut reſolvens, ſed ut abſtergens, ubi in ſtatu latentis abſceſſus eſt ſuſpicio; ideo addit, *& abſceſſus metum eximit confeſtim*: ſua enim abſterſione hic ſuccus latentem abſceſſum puris promotione manifeſtat. Qui abſceſſus ſi non adeſt, idem ſubjungit Aetius, *furfures probe cocti ei ſuccedere poſſunt*, qui non tantum abſtergunt, ſed etiam citra acrimoniam reſolvunt. Eoſdem furfures una cum aliis ex Aetio Mercatus tranſcripſit.

Succus halicæ abſtergens in angina.

Ceterum reſolventia in anginæ ſtatu in triplici ſunt diſcrimine; alia enim ſunt *arteriaca*: alia *diaphoretica*; alia *ſtercoracea*. Arteriaca ſunt, ut *caricæ*, *jujubæ*, *glycyrrhiza*, *dactyli*, idque genus: reſolvunt enim quatenus coquunt, & digerentia ſunt reſolventia. Diaphoretica ſunt, quæ ab Antiquis proponuntur. *Caſſia*, *iris*, *panax*, *gentiana*, *centaurea*, & *ariſtolochia* ab Aetio. *Hyſſopum*, *melanthium*, *abrotanum* e Paulo. *Nepeta*, *thimus*, *abſynthium* a Celſo. *Puleglum*, *origanum*, *calamintha* a Tralliano. *Semen naſturtii*, *ſatureja*, *mentha*, *apium* ab Hippocrate. *Fœnum græcum* a Mercato, & Capivacceo. In anginis, ergo inflammatoriis bilioſis, & ſanguineis non ſola reſolventia diaphoretica conveniunt, cum nimis ſint calida, ſed mixta cum arteriacis, quæ priorum acrimoniam retundunt, adjectis in minore doſi repellentibus. Ex. gr.

Reſolventia in anginæ ſtatu triplicia.

♃. Caricarum. Dactylorum, vel fructuum ſebeſten. an. nu. 6. Jujubarum nu. x. Seminis fœnugræci drach. ii. Hyſopi, vel alterius reſolventia drach. iv. fiat decoctum ad libram, cui adde. Rob. nucum unc. i. ſ. Oxyſaccharæ ſimpl. unc. i. miſce.

Arteriarum in angina.

Anagargariſma vocatur a Paulo, quod ex utriſque reſolventibus eadem doſi eſt paratum. Qui Paulus magis quam Aetius eſt laudandus; cum Aetius reſolventibus diaphoreticis impermixtis utatur. Verum anagargariſmatis uſu mixta facultate præditi, ſi natura in pepanſum inclinet, hunc Medicus juvat; ſi in diaphoreſim, hanc eandem molitur. Enimvero præter illa duo reſolventium genera accedit & *tertium ex oleis* erutum, quod ſua ſiccitate, & peculiari quadam dote potius, quam excedenti caliditate reſolvunt: quorum uſus tam intus, quam exterius eſt. Tria autem ſunt oleta, *caninum candidum*, *humanum puerile*, & *ſylveſtrium hirundinum*: quorum *cinis* præter ſtercus etiam laudatur. Paulus dat oletum caninum, vel hirundinaceum ex mulſa. Aetius humanum cum nardo, & myrrha abſcondit. Trallianus miſcet utrumque caninum, & humanum cum diabeſaſa. Illinit & cum melle ſolum caninum. Quod & per calamum in pollinem redactum inſpirat. Quæ tamen mixturæ non conveniunt in anginis inflammatoriis bilioſis, & ſanguineis: in his enim tutius eſt ſtercora illinere cum diacaryo, vel diamoro ſimplici, vel cum ſyrupo jujubino, & de farfara miſcere pro linctu.

Oleta in angina triplicia.

Sed & idem beneficium, ac longe majus præſtant *oſſa* tum *bovina*, tum *humana*, ſi in *magiſterium* reducantur; ſi enim caninum ſtercus eatenus prodeſt, quatenus eſt recrementum oſſeum: eo magis os ipſum proderit, ſi in magiſterium comminuatur; ſiccando etenim, ac reſolvendo internos abſceſſus curat. Paratur autem, ſi oſſa in furno exſiccata, ut ab unguine liberentur, & limata in aceto deſtillato ſolvantur, poſt per linteum trajecta prius tartari deliquio præcipitentur, & eluantur. Intra fauces inſpiratur per tubulum, vel datur ad lambendum cum ſyrupo de roſ. ſiccis, & ſimilibus. Melius quoque eſſe judico *ex cinere ſylveſtrium hirundinum ſal* chymico more elicere, quam cum ſale communi pullum hirundinis, quem ita Celſus appellat, concremare: & fortaſſis Celſus cum dixit, in anginæ curatione efficaciſſimum eſſe *ſuccum ſalis calidi*; ſalem prædicto modo confectum, aut ſimilem ſolutum intellexit.

Magiſteriū oſſium in angina.

Verumtamen in ſtatu anginæ inflammatoriæ pituitoſæ calidioribus reſolventibus ſecundum proportionem utendum eſt, quale eſt *diacaryon*, & *diamoron compoſitum* ex additione *croci*, & *mirrhæ* cum ſimplici oxyſacchara, vel compoſita. Huc quoque illa duo Hippocratis 2. de morbis propoſita referenda conſulo, *gargariſma*, & *ſuffumigium*, tametſi nimis acria ſemper mihi fuerint viſa. Licet uti oleto canino ex melle, vel mulſa. Doſis eſt drach. ad unc. i. vel duas pariter cinere, vel ſale hirundinum, & magiſterio oſſium.

In ſtatu anginæ pituitoſæ citra inflammationem danda eſt Antidotus diaharmala cum oleto canino: cui etiam ſolent Trallianus, & Aetius miſcere *nitri*, & *ſulphuris* momentum: quæ tamen in declinatione magis, quam in ſtatu ſunt uſurpanda, niſi loco nitri *prunellæ lapidem*, & loco ſulphuris ejus *butyrum* per odorem ireos correctum acceperis.

In eodem ſtatus tempore *externa reſolventia*, & *attrahentia* ſunt utilia, *In bilioſis* quidem, & *ſanguineis* anginis prodeſt hoc.

♃. Defruti, ſeu ſapæ. Floris caſſiæ rec. an. drac. iii. Nidi hirundinis drach. vi. fiat empl. In *pituitoſa inflammatoria*.

Emplaſtrū in angina bilioſa.

♃. Ung. ex althæa. Oeſipi, an. drach. ii. Nidi hirundinis a ſuo limo expurgati unc. iii. Rad. iridis drach. ſ. Cum oleo violaceo, & liliaceo fiat empl. *In pituitoſa ſine inflammat.*

In pituitoſa inflammatoria.

♃. Olei anethini. Liliacei an. unc. ii. Rad. iridis pul. drach. i. Stercoris canini. Hirundinis an. drach. ii. miſce pro emplaſtro. Celſus, ut credo, in hac ſpecie anginæ palatum *taurino felle* inungebat, vel piperis pollinem inſpergebat.

In pituitoſa ſine inflammatione.

Et quoniam, ut dictum eſt in ſtatu anginæ primi generis ſæpius accidit *ſuppuratio*, ideo de *ſuppurativis* potiſſimum extrinſecis hoc in loco eſt agendum. Hippocrates in curatione tertiæ anginæ, quæ ſecundum noſtram diviſionem eſt prima, ad ſuppurationem tendentis *emplaſtrum* ſupponit ex pane, & *farina*, quod noſtrates *oleo*, & *aqua* adjectis *farinellam* appellant. Sed maxime prodeſt *empl. lactis* cum oleo, & pane, additoque vitelo, & croco. Præſens eſt præſentaneum. Acc. althææ. Malvæ an. p. i. Florum meliloti. Chamomæli an. p. i. Seminis lini. Fœnugræci an. drach. ſ. Ficuum pinguium nu. x. Farinæ triticeæ p. ii.

Farinella.

Empl. præſentaneum in angina.

Fiat empl. S. A. cui addi poteſt medulla pomi dulcis ſub cineribus cocti. Ad abſceſſus ruptionem uteris feliciſſime *cataplaſmate*, ex *cremore radicum iridis recentium* cum *butyro*, & *oleo violaceo*: quod ſecretum fuit Præceptoris mei in Chirurgia, quo plures abſolvit curationes admirabili cum eventu. Abſceſſus porro poſt apertionem *furfurum decocto* eſt detergendus, aut *ſimplici oxyſacchara*, inde *cinere hirundinis*, vel *canini ſtercoris* polline per tubulum eſt inſpergendus, aut per *arundinem* more Hippocratis, aut per *ovum* more Aetii. Qui & *panis cremore* utitur. Sed præſtat Archigenis *pharmacum*.

Cataplaſma e cremore radicū iridis.

Acc. *Rhois culinarii*, ſeu opſonici drach. viii. Florum roſ. drach. iv. Coſti. Crobi an. drach. ii.

Archigenis gargariſma Rhus obſenicuit.

Inſpergantur hæc in mulſa pro gargariſmate. Eſt vero *rhus culinarius*, ſeu opſoniorum non ab alio diſtinctus, ut Plinius exiſtimavit, ſed unus idemque eſt, cujus fructu quippe acido in opſoniis Antiqui utebantur frutice in corrugandis coriis.

Adhuc quoniam in ſtatu potiſſimum ſuffocationis diſcrimen contingere ſolet, propterea juxta perſcriptam ab initio indicationem in acribus periculum experiri licet; quare cum Archigene convenit *vomitivo illitu* fauces illinere ad materiæ infarctum, quem ipſe ex *elaterio*, & *ſquamma æris* cum melle parabat. Cum *diabeſaſa* quoque *caninum ſtercus*, & *elaterium* miſcebant, referente Tralliano, *ne ſpiritus via intercluſa, obſtructaque ægrum tamquam ex gravi laqueo ſtragulari contingeret*: multos enim hoc præſidii genere curatos fuiſſe atteſtatur, *ut venæ ſectione*, aut *purgatione indiguerint*. Præter hanc plures illinitiones vomitivas proponunt Aetius, & Trallianus, quas ad libitum percurrere poteris. Sed ad cito reſolvendum in ſuffocationis diſcrimine Archigenis gargariſma eſt præſtans, nempe *ſinapi cum oxymelite* gargarizatum, cujus etiam meminit Aetius, & Trallianus. Qui præter hæc audet *ſalem armoniacum* cum antidoto diabeſaſa miſcere. Nos ejus loco ipſius *florem* ex arte correctum ſumimus, vel hoc ſalis genus figimus ſpiritu ſulphuris aloe, & ad pauca grana urgente periculo cum illa admirabili antidoto permiſcemus. Damus & *ſpiritum ipſum ſulphuris* cum aqua farfaræ, & violarum. Omnibus eſt præferendum *oleum*, vel *ſpiritus ſtercoris equini*, ſi ad unam, vel alteram guttam exhibeatur cum convenienti liquore. Mercatus laudat *ſpongiam* filo appenſam, aut *aſſæ carnis* fruſtum eodem filo deligatum ab ægro deglutitum, ut ſubita ejuſdem per filum retractione tumor diſſiliat, viaque intercluſa recludatur. Hic modus eſt ab Aetio deſumptus, qui tamen non aſſæ, ſed crudæ carnis fruſtulum accipit: hocque tantum utitur in eximendis ſpinis tonſillis infixis, qui in angina nullum fere uſum habere poteſt deglutitione ferme ablata; propterea melius eſt, ut in Hippocratem obſervat Duretus, candelam vi intra fauces mittere, & retrahere. Aliqui in deſperata angina meteoriſmo fere intercepto, ad *laringotamiam*, accedunt, quæ an tuto fieri poſſit, vix credo; quare in caſu ita deplorato melius eſt, ægrum a morbo ſuffocari, quam a medico jugulari. Trallianus profitetur, ſe felici cum ſucceſſu *jugulares venas* aperuiſſe, qui ſcribit. *Novi etiam jugulares venas a me ſectas eſſe, quum linguæ ſubjectas non invenirem, & plurimum adjuviſſe*, jugulares ſcilicet externas, quæ circa exteriorem laryngem fruticant: quæ tamen ob magnum conſenſum cum internis non omnis periculi ſunt expertes. Ad hæc Capivacceus *ſinapiſmum* proponit, quem ex Aetio ſumpſit, qui ex ſententia Aretei ſic loquitur: *Quod ſi vehementer urgeat ſuffocatio, ſinapi aqua tritum, & vili panno exceptum pectori impone*,

Vomitivus illitus Archiginis in angina.

Oleum, vel ſpiritus ſtercoris equini in angina.

Candela intra fauces miſſa medicamentum eſt in angina.

impone, hoc eſt gutturi, quod eſt pars thoracis. Quamobrem in omnibus anginis, in quibus ſuffocationis periculum imminet, his & ſimilibus uti convenit magis, minuſque fortioribus pro imminentis periculi vehementia.

Declinatio ultimo loco eſſet perpendenda, in qua ſola conveniunt *reſolventia*: tamen ex dictis non perfunctorie, qualia eſſe debeant, unuſquiſlibet decernere poteſt. De *victus ratione* præter communia ab omnibus poſita, nil peculiare. Hæc pro curatione anginarum, conſequenter ſublimis reſpirationis, quæ & ipſa ad parvam, & denſam in methodo relata eſt.

CAPUT XVII.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex quinto anginarum genere, ſeu ex luxatione vertebrarum cervicis.

SUpereſt poſtrema angina curanda ex vertebrarum cervicis luxatione, de cujus natura, & cauſſa actum eſt in lib. 4 p. 2. cap. 18. Ejus ergo curativæ *indicationes* ex morbo, & ex cauſſa deſumuntur. Ex morbo quidem ſemper, non tamen ſemper ex cauſſa. Morbus eſt vertebrarum cervicis luxatio, quæ eſt morbus in mala compoſitione ob vitiatum ſitum, qui ſemper vertebræ repoſitionem in proprium locum indicat. Cauſſa eſt externa & interna: externa non indicat; ideo luxatio a cauſſa externa ſimpliciter indicat: quæ autem eſt ab interna, coindicat. Et cauſſa profecto in ordine agendorum primum indicationis poſſidet calculum, non tamen principem, quo ipſa potitur luxatio. Cum enim vertebra a ſuo loco dimota reſtitui nequeat, in cauſſa interna auferatur; hinc eſt, quod illa primo loco indicat, non tamen principaliter; quæ eſt triplex, *crudum tuberculum*, *inflammatio*, & *Rheuma*, de tuberculo crudo egit Hippocrates 1. de morbis tex. 58. & 6. epid. ſect. 3. tex. 4. in caſu Agaſis filiæ, quem & Gal. 3. de dyſpn. ult. examinavit. Cum enim tuber tumor ſit a toto genere præter naturam congeſtione acervatus: folliculoque incluſus naptæ omnino ſimilis, & inconcoctilis, ideo ſuam per ſe primo eradicationem poſtulat, quæ fit, aut per *ruptionem*, aut per *apertionem*. Tuberis curatio per ruptionem eſt *fortuita* ex Hippocrate loc. cit. quæ tum externis circa exteriorem thoracem, tum & maxime internis partibus accedere ſolet, quando nimirum præter intentionem, vel violento vomitu, puta per radicem ellebori albi, vel violenta tuſſi, aut caſu, aut gravi oneris geſtatione vomica crepat, ut Agaſis filiæ contigit: poteſt tamen & ruptio ex arte tentari. At curatio per apertionem nunquam eſt inconſulta ab expertiſſimo Medico cum folliculi, & contentæ ſubſtantiæ eradicatione celebrata. Si ergo ab exteriori tuberculo circa exteriores cervicis muſculos, & poſticos, unius vel plurium vertebrarum luxatio, vel ſubluxatio orta eſt, omni ſtudio eſt conandum, ut vel tuber rumpatur, vel aperiatur. Quod ſi tuberculum in ipſamet vertebrarum cavitate ſit abſconditum, ut aliquando accidere ſolet (maxime in cavitate vertebrarum thoracis) ſola ruptio eſt poſſibilis. Ruptio igitur tuberculi, quæ non eſt fortuita per *compreſſionem* eſt tentanda in luxatione per obliquum, ſeu tranſverſum facta, non in excavationem. Quia in lordoſi compreſſio non tumorem ſolum, ſed & vertebram ipſam in anteriora luxatam magis intro luxaret, unde larynx, & fauces preſſius læderentur. At in luxatione obliqua, dum pars vertebræ extrorſum dimota introrſum paulatim comprimitur, una tuber premitur, eoque fracto, oppoſita ejus pars introrſum vergens in ſuum naturalem ſitum ſenſim extruditur: ita accidit tuber rumpi, & luxationem ſimul curari. Porro compreſſio inſtrumento apto fieri debet, vel faſcia ſuppoſita lamina ferri albi, vel ex oſſe ceti parata. Ruptio autem tuberculi in lordoſi tentanda eſt per ipſius vertebæ *attractionem* in poſteriora; hujuſmodi enim attractione fieri poteſt, ut tuber frangatur, & vertebra non amplius a tumore preſſa in locum ſenſim reſtituatur. Fit attractio ex Aetio *cucurbitulis* luxatæ vertebræ affixis, & repetitis, ex qua *occultam cynanchem* produci ſtatuit, de qua hæc: *Quod ſi nullus extrinſecus tumor appareat, velut fieri ſolet in ea, quæ occulta appellatur cynanche, retro ſub colli nervo inſigenda eſt cucurbita juxta primum verticulum, & conſtanti attractione utendum, & frequentius cucurbitula avellenda, ea enim inſtantia factis vertebrarum diſceſſibus, & luxationibus probe ſe opponit.* Et quamquam Paulus lib. 6. cap. 109. & Albucaſis lib. 3. cap. 31. in repanda ſpina cucurbitulas, ut & reliqua præſidiorum genera, irrideant, tamen dico, Paulum loqui de repanditate a cauſſa externa: me tamen cum Aetio de ea, quæ a tuberculo. Ceterum exterius tuberculum, aut *ferro tricuſpidis teli* inſtar figurato, aut *pyrotico* eſt aperiendum: & folliculus ſenſim *ſeptico* eſt corrumpendus, & extrahendus; tale eſt *mercurius præcipitatus rubeus cum butyro*; vel *præcipitatus albus* cum *ſaccharo Saturni* permixtus, quod eſt egregium ſepticum. Excellit *noſter Saturni balſamus* ad formam, & duritiem lapi-

Tuberculi indicatio.

Tuberculi ruptio quomodo tentanda.

Præcipitatus albus cũ ſaccharo Saturni ſepticum medicamentũ eſt

dis phyſice percoctus, ſi teratur in pulverem, & inſpergatur, fruſtulatim namque folliculum depaſcit abſque dolore. Aperto, & eradicato tuberculo, vertebra in cavum dimota cucurbitulis eſt trahenda; in obliquum emota enchiria chirurgica pro virili eſt reponenda, de qua infra.

Verum *inflammationis* curatio minus laborioſa, magis tamen eſt periculoſa, ſive oriatur hæc muſculorum cervicis inflammatio ab interno tranſfluxu, ſive ab avulſione, quæ per cauſſam externam, de qua Hippoc. 1. de morbis. Curatur ergo primum inflammatio iiſdem fere præſidiis, quibus angina inflammatoria. Quia ſuppurata, vel reſoluta, vertebra in cavum luxata cucurbitula eſt attrahenda, in tranſverſum pro poſſibili reponenda.

Inflammationis muſculorũ cervicis curatio.

Rheumaticus denique fluxus, de quo Galenus integrum, qui periit, librum conſcripſit, per ea maxime, quæ tum per os, nareſque retrahunt materiam, tum per ea, quæ febrem aliqualem inducunt, curandus eſt: his enim præterito anno curatam manus paralyſin vidi ex poſtrema cervicis vertebræ luxatione in eo puero, cujus hiſtoriam narravi in lib. 4. ceteris incaſſum adminiſtratis. Quare in hoc caſu *irrhinis*, & *apophlegmatiſmis* utendum: & pro febre afferenda non eſt improbandus *confect. anacardinæ* uſus, inde tentanda eſt repoſitio. Hactenus de curatione anginæ ex vertebrarum cervicis luxatione a cauſſa interna, tuberculo nempe, inflammatione, & rheumate.

Rheumatis cura.

Remanet curatio luxationis *a cauſſa externa*, quæ & reliquis luxationibus ab interna cauſſa communis eſt poſt cauſſæ ablationem. Sciendum ergo, luxationem *lordoſin* appellatam, eſſe incurabilem, de qua Albucaſis. *Dico ergo, quod in gibboſitate, quæ accidit ab interiori parte, non eſt ingenium, neque ſanatio ex ea.* Rationem affert Paulus dum ait: *Spinæ igitur in interiorem partem inclinatio dirigi nullo modo poteſt, cum ab interiori parte per ventrem repellendi nullæ nobis facultas exhibeatur*, dummodo ſit vera luxatio. Aliquando enim locus cavus circa vertebram conſpicitur, quando oſſiculum aliquod ex ſpinæ eminentia confractum eſt, quæ fractura tamen eſt abſque vertebræ luxatione in cavum: unde ex Pauli objurgatione multi jactant ripandos ſe curare, fracturam ſpinæ potius, quam vertebræ lordoſin curantes. In vera igitur ripanditate nullum habet locum remedium, niſi Aetii cucurbitula. Quæ tamen ſit in obliquum, ſeu in tranſverſum, repoſitionem admittit, maxime ſi ſit ſubluxatio, quam Chirurgorum nullus præter Pareum propoſuit, quam tamen non integram docet. Ille enim ægrum in humili ſella locat, ego in aſſere plano eum ſedere jubeo; Miniſtrum ille humeris, ægrique ſcapulis toto corporis pondere innixum aptat: ego non tantum miniſtro, ſed & faſciis patientem ita vincio, ut ſurgere nequeat. Ille manibus utrinque caput ad aures comprehenſum concutit, & in omnem excitat partem, ſolaque capitis verſatione, & ratione vertebram in ejus locum reſtitui poſſe affirmat. Quod vix ſuccedere poſſe, praxis me docet, niſi ab alio perito Chirurgo oppoſitis digitorum manuumque motibus vertebra in obliquum ſubluxata reſtituatur. Quare eomet tempore, quo ab uno Chirurgo caput circumquaque rotatur, ab alio digitorum oppoſito motu emota vertebra eſt movenda, & reponenda. Et a repoſitione in oppoſitam luxatæ vertebræ partem caput eſt reclinandum, humerique oppoſito leniter deligandum. Ita ex vertebræ repoſitione difficilis reſpiratio curabitur.

Luxationis a cauſſa externa curatio.

CAPUT XVIII.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex angina paralytica, phrenitica, convulſoria, & maligna.

DE his anginarum differentiis luculentum habuimus ſermonem in *lib. 4. p. 2. cap. 18.* Nunc ſingulam earum curationem luſtrabimus. Prima in ordine eſt *paralytica*, quam referente Aetio cognovit etiam Archigenes, cum dixit: *Occultam anginæ cauſſam eſſe in quibuſdam nervis, qui ad ſtomachum referuntur, dum male adficiuntur.* Eos ſcilicet nervos ſexti conjugii, qui non tantum ad œſophagum inextricabili textu divaricantur, ſed etiam ad gulæ ſphincteres propagines tranſmittunt: quibus reſolutis, deglutitionem auferri eſt neceſſe. Verum Archigines non vere poſuit, ab his nervis *cor, & pulmones inflammari*; cum hæc angina ſit non inflammatoria, nec ſit poſſibile, ab his nervis cor, & pulmones ſuccendi. In angina ergo paralytica abſque febre, cum reſolutio ex ſpirituum interceptione naſcatur, quippe facta ex nervorum prædictorum obſtructione, ea quæ nervos pervadere poſſunt, indicantur. Sed ſi veritatem fateri debeam, nullum unquam ex hac angina evaſum vidi, deglutitione quippe ablata, vel voce, & reſpiratione læſa ob eandem vim animalem ad laryngis muſculos irradiari ſolitam. Ego præter univerſalia, quæ paralyſi debita ſunt, nullum agnoſco præſidium efficacius *oleo ſuccini*, cum ſuo ſale eſſentiali conjuncto, aut ſolo guttatim intra fauces injecto, vel penicillo, & in ore detento, ut paulatim liqueſcat. Maxime

Anginæ paraliticæ curatio.

Oleum ſuccini ad paralyſin.

prodeſt *therebintina potabilis* reddita peculiari artificio cum aqua primulæ veris. Admirabilis eſt *Aqua Anhaldina*, quam alibi dilucidabimus. Medicamenta porro & cibaria potulenta per oblongum, & recurvum ſyphonem intra œſophagum ex utriculo manu exprimi debent. Quod ſi gutturis, fauciumque paralyſis cum febre naſcatur; citiſſimum habet interitum, ægri enim illico obmuteſcunt, deglutioneque omnino ablata, & reſpiratione interrupta ante quatriduum occumbunt.

Anginæ phreniticæ curatio.

Sequitur Angina *phrenetica*, quæ ab acceſſorio, & oblivioſo delirio ſuam ſortitur denominationem. Cujus curatio nil penitus a curatione anginæ inflammatoriæ variat, niſi ex anginæ translatione in cerebrum eſſentialis fiat phreneſis, cujus curatio jam habita eſt, neque ad hunc attinet locum.

Convulſoria.

Occurrit tertia *convulſoria* dicta ob anginæ permutationem in convulſionem, inflammatione translata a faucibus in ſpinalem medullam cervicalem, quæ aliquando accidere ſolet ob intempeſtivam retractionem in vera angina factam cum cucurbitula poſticæ cervici applicita. Curatur hæc revulſione, & derivatione mixta *per ſectionem venæ cubiti* acta, & utriuſque cubiti, ſi corpus ſit plethoricum, & vires admittant; Maxime etiam laudatur revulſio deorſum per *cucurbitulas* lumbis affixas. Retractioniſque cauſſa *vena ſub lingua ſecta* proſunt, quas in vera angina ſolius derivationis cauſſa convenire demonſtravimus. Impacta materia *cucurbitula* ſcarificata loco inflammato adhibita non minus convenit, quam capiti in phrenitide, & thoraci in pleuritide, immo & loco tumenti in angina, ſciſſuris, Aetii more, ſale, vel nitro reſperſis. Convenit etiam *phenigma* in oppoſito cervicis latere poſitum. Colli duritas, quæ inflammationis eſt ſoboles, *unguinoſis* eſt remollienda, & ab initio parce reſolvenda. Ideo laudatur inunctio ex oleo violaceo, & roſaceo cum aliqua portione anethini, vel chamomælini.

Butyri elotio.

Proſunt & pinguedines moderate reſolventes, nedum emollientes. Excellit *butyrum elotum*, Maji menſe nempe collectum, & in urinali vitreo ſoli expoſitum per totum menſem Auguſti: una tamen vel pluribus vicibus aperto vaſe cadente rore elotum, & percolatum. Tandem viginti diebus mane, & veſpere cum aqua communi decies lotum, ultimo cum aqua roſacea nutritum, quod candore nivem vincit, collique duritatem remollit.

Anginæ malignæ cura.

Poſtrema eſt angina *maligna*, quæ malignis febribus ſæpe accidit. Et ſi a maligna, ac furtiva pulmonum inflammatione oriatur, nullum habet ſuccurſum: ſuam vero notionem ſortitur ex lingua arida, & hiulca, malarum rubedine, deglutione fere impedita, quæ nunquam minuitur, ſed uſque ad omnimodam abolitionem ſemper augetur, & ex vocis clangore cum reſpiratione ſuſpirioſa. Quod ſi phlogoſis uvæ, & gulæ a pravis naſcatur vaporibus, vel a maligna deſtillatione, facile curatur iis, quæ ſua facultate attemperant, refrigerantque cum leviſſima abſterſione; hujuſmodi eſt *lac aſininum* gargarizatum, aut ad cyatum potatum. *Looc de mucilaginibus*, *aqua villenſis*, *ſuccus anguriæ in furno cocta*, *ſerum*, & id genus juvant. Curationis veſtigium relinquit cruſtæ ſeparatio, quæ linguam, palatum, & uvam inveſtit. Si ulcus adſit, curandum per *oletum caninum* inſufflatum, vel per *magiſterium oſſium*. *Sal prunellæ* in aquis refrigerantibus ſolutum, idque gargarizatum, vel potatum miri uſus eſſe ſolet.

Nitri phyſica præparatio.

Unde nec ſimile præſidium habetur nitro phyſice præparato. Paratur autem, ſi nitrum volatile ex utiliſſima terra abſtractum cum nitro fixo figatur, ſed hoc altiorem exigit indaginem.

CAPUT XIX.

De curatione parvæ, & denſæ reſpirationis ex inflammatorio diaphragmatis affectu.

DE inflammati ſepti, & ob propriam inflammationem intro revulſi cognitione egimus in *lib.* 4. *part.* 2. *cap.* 20. Nunc brevibus ejus curatio eſt abſolvenda. Ut reliquæ vero reliquorum viſcerum internorum inflammationes, diaphragmatis inflammatio & ipſa eſt curanda. Curativos porro inflammationis ſcopos ante oculos Galenus 13. meth. 8. nobis poſuit. In membri namque eryſipelate refrigerandum magis, minus vacuandum eſſe docet, e contra, in phlegmone magis vacuandum, minus refrigerandum: ulterius repellendum.

Phlegmones ſepti cura.

Ut ideo in phlegmone ſepti hæc tria ſint præſtanda, *vacuatio*, *repulſio*, *refrigerantia*. *Vacuatio* autem eſt duplex. Prior fit a principio, eſtque vacuatio *convulſiva*. Poſterior in morbi declinatione celebratur, eſtque vacuatio tum *derivativa*, tum *diſcuſſiva*; omneſque in hac phlegmone conveniunt; cum nec pars propriam aliam exigat vacuationem a jam dictis diverſam: de quarum ſane vacuationum diverſitate pro diverſa membrorum inflammatorum natura egregie tractavit Galenus 13. meth. *cap.* 18. *Repulſio* eſt facienda in augmento, quod clare ex Galeno colligitur loc. cit. cum ait: *Quod vero ex eo, quod in laborante membro continetur quidpiam in proximas partes repellat, hoc phlegmones jam genitæ medella eſt.* Hæc enim verba de augmento ſunt interpretanda, habita ad principium relatione, non de ſtatu, nec declinatione. Quamobrem in augmento phlegmones repellendum. Sed utrum liceat ex inflammato ſepto in propinquas partes contentum humorem phlegmonicum repellere; An ne fortaſſis cor, quod ſepto media ejus capſula mucrone connaſcitur, hanc interdicat repulſam: jecurque lienque, in quæ viſcera per vaſa propinqua humor facile poteſt repelli? Et difficultas augetur, num in phrenitide a ſepto repellentia ſint, nedum in eſſentiali phrenitide etiam capiti apponenda, an thoraci circa ſeptum?

Mens in qua parte ſtatuenda.

Galenus enim 13. meth. 21. eatenus contra Theſſali, & Athenæi ſectatores mentem in cerebro, & non in corde eſſe confirmat, quatenus ab iiſdem oxyrhodinum capiti, & non thoraci admovebatur. Quare ſi in delirio e ſepto inflammato eidem, & non capiti, oxyrhodinum adhiberi deberet, facile quis mentem in ſepto collocandam fore ſibi ſuadere poſſet: quam quoque partem Antiquiores illi mentis ſedem voluerunt eſſe. Et ſane huic parti cum timore maximo repellentia ſunt admovenda, ob circumſitas ſupra, & infra partes principes, in quas humoris noxii excurſus, & expreſſio facile fieri poteſt. Ac potius moderate refrigerantia, quam vera conveniunt repellentia; ideo non omotribes, ſed dilutum valde oxyrhodinum convenit, ut minima ejus ſit exprimens, & adſtrictoria facultas. Nec ſepto oxyrhodinum ceu parti, cui mens ineſt, apponitur, neque ut humoris repulſa mens mota immota reddatur: ſed ut ejus beneficio minuatur diaphragmatis inflammatio, & miteſcat. Caput autem oxyrhodino eſt perfundendum, ut a delirio mens præcaveatur. Ceterum *refrigerantia* moderata eſſe debent, non ſolum quia ex Galeno 13. meth. 8. inflammatio, verum etiam quia & partis natura id exigit. Ab immodice enim refrigerantibus maxime diaphragma læditur, ex cujus imbecillitate poſt intenſam refrigerationem relicta perennis ſpirandi oboritur difficultas, ſicuti ſuo loco demonſtravimus. In ſepto igitur inflammato vacuandum eſt in principio vacuatione revulſiva: in augmento moderate eſt repellendum, & refrigerandum: in ſtatu, & declinatione derivandum, & diſcutiendum. Veruntamen ſepti inflammatio periculoſus admodum eſt affectus ob partis dignitatem, actionem, uſum, & connexionem cum partibus principibus, & ut plurimum ægros perdit. Et pauciſſimi ſunt ex medicis, qui hanc agnoſcant inflammationem, quippe quæ virum in exenterandorum cadaverum arte verſatum maxime requirit.

Diaphragma inflãmatum ſuppurati inde hectica.

Solet & diaphragma inflammatum ſuppurari aliquando, inde hectica producitur febris, quæ ante factum maraſmum hominem perimit. In principio igitur cognita ſtatim partis inflammatione ex illico facta ilii revulſione, & ex reliquis, ſtatim e veſtigio, ejus ſepti partis: quæ ob inflammationem ilium intro attractum tactui præbet, *vena cubiti eſt ſecanda*.

Venæ ſectio.

Ideoque non tantum dextera ſepti parte inflammata cubiti dexteri vena eſt ſecanda, ſed etiam ſiniſtri ſiniſtra phlegmone oppreſſa: ob phrenicam enim venam ſubclaviam immediata fit tum revulſio, tum derivatio mixta a læva inflammata.

Clyſter.

Sectioni venæ præmittendus eſt *lenis clyſter* vel *leniens epiteraſticum*, quale quod ex *caſſia*, *& ſyrupo violato ſolutivo* conficitur. In augmento moderate eſt repellendum, ſed potius refrigerandum cum internis, & externis.

Externa.

Inter externa laudatur *oleum violaceum*, *& roſaceum* cum *lacte* impoſitis petiis hypochondrio revulſio, & circum ſitis coſtis mendoſis: quin immo & mediæ regioni circa mucronatam cartilaginem, cui alligatur diaphragma, & ad quam ſuas de facili noxas tranſmittit. Inter interna ſunt *ſerum ſtillatitium* cum *ſale prunellæ*, *aqua*, *& ſyrupi refrigerantes* citra adſtrictionem. Proſunt *Conſervæ violarum*, *& nymphææ*. Capiti apponenda ſunt oxyrhodina. In ſtatu vacuatio convenit derivativa *cucurbitulis* circa mendoſas coſtas lateris laborantis applicitis cum ſcarificatione, ſciſſuris ſale, vel nitro reſperſis more Aetii in pleuritide, & angina. Diſcutientia, ut & in declinatione competunt ex oleo *anethino*, *chamomælino*, *liliaceo*, & hujuſmodi quibus in ſtatu, non impermixtis tamen utendum. Victus ratio reſpondeat.

CAPUT XX.

De curatione parvæ, ac denſæ reſpirationis ex dolore inflammatorio imi ventris partium. Et primum continentium.

DIfficilium ſpirationum ex doloribus inflammatoriis partium thoracis dependentium curationes hactenus abſolvimus. Modo ſe offerunt earundem curationes ob dolores, & affectus inflammatorios ad imi ventris partes, & viſcera ſpectantes, quorum cauſſa ita thoracem in ſympathiam trahi, ut inde parva, & denſa ſequatur reſpiratio, diximus in *lib.* 4. *p.* 2. *cap.* 21. Singulam ergo partium tum continentium, tum contentarum curationem inſtituta proſequamur methodo. Et primum continentium partium inflammatio curanda occurrit, muſculorum ſcilicet, peritonæi, & pelliculæ, ſeu fræni epatis,

epatis, quod cum peritonæo coaleſcere diximus. Quomodo enim viſu, & tactu harum partium phlegmone ab epatis inflammatione ſit diſcriminanda, *lib.* 4. *p.* 2. *cap.* 22. ex Galeni mente aperuimus, a quo Aëtius Tetrabibli 3. *ſerm.* 1. *cap.* 3. & Trallianus *lib.* 8. *cap.* 1. ſigna ſumpſere diſtinctiva. Caveant ergo ſibi imperitiores, ne pro epatitide muſculorum tumorem uſurpent, ſicut in Steſiani exemplo Galenus 5. de loc. aff. ultimo obſervavit. Noſcant & affectum muſculorum inflammatorium ab eo, qui peritonæum, & ſibi connatam pelliculam exercet, contradiſtinguere, nempe minori meteoriſmo, ſubmollitie potius quam duritate, & doloris proprietate. Qui enim in muſculorum parenchymate gravans, qui in peritonæo potius eſt pungens, quem Trallianus in tunicis, & ambientibus vaſis non tantum epatis, ſed & partium continentium dolorem *acriorem* nominavit. Continentium ergo partium inflammationes, ut externarum partium reliquæ ſunt curandæ. Et quidem ab initio vacuanti, & revellenti *venæ ſectione*, ſi inflammationis magnitudo eam poſtulat. Sed dices, ſectione cubiti materiam intus trahi ad epar, ideo ob metum epatitidis ſectionem venæ cubiti prohiberi. Reſpondeo per mammarias venas ſanguinem immediate per ſubclavium, axillaremque ramum vacuari, nec neceſſario ſanguinem ad jecur trahi. Quare ſi in ſuperiore parte inflammatio eſt, ſecanda eſt *axilaris cubiti* e veſtigio lateris affecti. Si vero inflammatio muſculorum partes inferas occupet, aperienda eſt *vena poplitis vel tali*; ut per ramum hypogaſtricum materia ſanguinea tum deorſum trahatur, tum vacuetur. *Repellentia* in extrema inflammatione periculo non vacant, quoniam humor poteſt in interiora repelli. Ab initio tamen non ſpernendum *oleum roſaceum*. Inde, ſi poſſibile, tentanda eſt tumoris reſolutio *anethino*, *liliaco*, *& chamomelino* oleo roſaceo admixtis. Quod ſi ſuppuratio evitari nequeat ea erit juvanda emplaſtris *ex lacte*, vel *ex farina triticea*; ubique ſinus, in quo pus ſtagnans latet, ſi non acumen tactu, vel ex magis reconditis abſceſſus ſignis apparet, facienda eſt ſectio fibrarum muſculorum rectitudine, ſeu potius poſitione ſervata (non enim niſi rectorum fibræ ſunt rectæ) ut recte monuit Falloppius in cap. de abſceſſu, cum de muſculis abdominis loquitur. In reliquis, ut in reliquis ſuppuratis inflammationibus, eſt procedendum. Cavendum tamen, ut etiam in *lib.* 4. *parte* 2. *cap.* 22. obſervavimus, aliquando flatum craſſum & copioſum inter abdominis muſculos circumſcripta ſibi cavitate contineri, qui ob partium diſtenſionem dolorem cum aliqua rubedine inducit cum adultera inundatione: qua mentita abſceſſus forma aliqui non ſecus ſunt decepti, ac ii, qui in pleuritide a flatu venam ſecant, ſputo aliquo modo ſanguineo exiſtente; extillante quippe e membrana flatu inflata ſanguine pauco: ita enim tumorem flatuoſum pro inflammatorio uſurpantes (qui febre cum inæquali rigore pepanſum verum præcedente, & concomitante eſt diſtinguendus) ſecant, & cum puris copiam expectant, ſolum flatum erumpere obſervant.

Inflammationis muſculorum, & peritonæi diſtinctio.

Dubium.

Reſponſio.

Sectio fibrarum muſculorum abdominis in abſceſſu.

Flatus tumorē cauſſans.

CAPUT XXI.

De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex partium contentarum inflammatione, & primum ex inflammatione hypochondriaca.

De Epatitide.

AD præſentem curationem referuntur *epatis ventris*, *& lienis* inflammationes, ſeponto nunc ſepto, cujus inflammati curationem ſupra tractavimus, tamquam partis ad thoracem ſpectantis; horum namque viſcerum inflammationes totam hypochondriacam dictam inflammationem conſtituunt, ſicut *lib.* 4. *p.* 2. *cap.* 21. Exordiamur ab *epatitide*, cujus naturam, & ſymptomata enumeravimus *lib.* 4. *p.* 2. *cap.* 21. *&* 22. Curationem ergo nunc inſtituamus, præſuppoſitis ex methodo communibus indicationibus, quæ ex morbo inflammatorio, ejus cauſſa, & membri virtute eliciuntur, non ſemper repetendæ. Porro affectus prognoſin Aëtius, Celſus, & Paulus prætermiſere, quam tamen ex reliquis, Hippocrate potiſſimum, & Galeno, recentiores collegerunt. Habet ſane hic morbus ex ſua natura acutus prognoſin in bonum, & malum eventum. In malum quidem, quia ſæpe in hydropem, vel in tabem deſinit. Tabes, ſeu atrophia inflammati jecoris ſuppurationem, de qua Aëtius Tetrabibli 3. *ſerm.* 1. *cap.* 4. hydrops privativam ſequitur jecoris refrigerationem; & qui ex acuto eſt hydrops, maxime eſt epatitide. At inflammatio melancholica, in ſcirrhum ſolet facile terminari: & quæ ex bile acutior: & periculoſior eſt, quæ ex ſanguine. Singultus epatitidi ſuperveniens malus ex 7. aph. 17. eſt enim redundantis cavæ hepatis inflammationis ſymptoma. Alvum profuſam in hoc affectu, & affecto viſcere pernicioſam eſſe jure judicavit Avicennas, quem audax Maſſarias ſine ratione convellit: non enim de critica, & humorali excrementitia loquitur Avicennas, ſed de alimentari chyloſa, cujus dejectionem profuſionem alvi nobis in Coacis, ut lethalem indixit Hippocrates. Urina autem reſes cum contento eruino gibbæ jecoris inflammationem, & colliquationem atteſtatur ex Galeno 3. *de dyſpnœa cap.* 11. quem locum recentiores non viderunt. Eſt namque gibbæ inflammatio longe periculoſior ea, quæ ſimam occupat, ob unicam *dyſpnœam*; & hanc Paulus eruditiſſimus *irruptum ſuſpirium* nuncupavit, nempe luctuoſum, quod anxifero longe eſt pejus. Ceterum in bonum eventum ſunt narium hæmorrhagia per rectum: ſudor copioſus: copioſa urina: parotides gibba affecta ſi fiſtulentur. Cava vero, ſi vomitu, & dejectionibus criticis materia expurgetur: & aliquando cruenta dejectio ſolvit cavæ inflammationem; velut narium hæmorrhagia ejuſdem convexæ phlegmonem.

Hepatitidis cura.

Urina reſes cum contēto eruino quid ſignificet.

Accedo ad materias medicas. Et *chirurgia* primo curationis ſcopo ſatisfacit, nempe totius, partiſque affectæ evacuationi, quæ per *ſectam venam*. Hanc enim ſtatim ab initio convenire omnes jubent: & Alexander rationem affert, niſi enim totum tempore debito depleatur, & a recrementis liberetur, intempeſtiva remedii adminiſtratione pus, vel ſcirrhus oboritur; unde venæ ſectionem differre periculoſum eſſe ſcribit. Sed de hac vacuatione eſt dubium, quanta, quota die, quaque ex vena celebrari debeat. Reſpondent primum omnes, vacuationem faciendam eſſe uſque ad animi deliquium, cum talem viſcus inflammatum exigat. Hanc ſemel omnes moliuntur, præter Aëtium; qui non tantum in prima, & ſecunda die, verum etiam & in ſeptima venam ſecat; denique omnes cubiti venas tundunt: & Capivacceus talium aperit ſuppreſſis menſibus. Quo ad primum, non in omni inflammatione ſemper vacuandus eſt ſanguis uſque ad animi deliquium, non ob vires tantum, ſed etiam ob partis laborantis ſitum, & ſtructuram, ob quam aliud malum facile contingere ſolet; ideoque in angina prohibent omnes omnimodam vacuationem ob ſuffocationis metum. Quod ſi in epatitide, hujuſmodi non inſtat diſcrimen, vires tamen dejici poſſunt, quæ ex Galeno maxime in hoc vitio ſunt conſervandæ: & huc fortaſſis Aëtius reſpexit, cum ſcripſit *inciſionem opportune fieri in prima*, *& ſecunda die*; ſecundationem enim nobis indigitavit, ut vires ſervaret: quin immo & in ſeptima, ſi dolores urgeant. Recte autem utraque jecoris parte inflammata ſupernæ venæ tunduntur. Occurrunt *cucurbitæ* quas in phlebotomiæ locum a viribus denegatæ circa crura omnes ſubrogant. Aëtius tamen ſequenti a venæ ſectione die cucurbitas cum ſcarificatione affigit, & rurſus poſt aliam diem cucurbitam aliam apponit, ſubjungens, non paucos a ſecunda adhibitione opem majorem, quam a priore ſentire. Quamobrem cenſeo, Aëtium loqui de cucurbitula, quæ eſt topicum medicamentum parti affectæ affigendum derivationis cauſſa: Recentiores vero de cucurbitulis; quatenus vacuant, revelluntque, denegata a viribus phlebotomia.

Vena in hepatitide quare ſtatim ſecanda.

Cucurbitarum adminiſtratio.

Sequitur *pharmacia*, quæ pharmaca tum communia, tum propria præbet. Communia ſunt lenientia, præparantia, purgantia, diuretica, & ſudorifica, de quibus nil apud Antiquiores invenitur, Trallianum potiſſimum, & Aëtium. Circa *lenientia* Recentiorum aliqui, inter quos præcipue eſt Capivacceus, illius fuerunt ſententiæ, ea in gibbæ quidem, non jecoris tamen cavæ inflammatione convenire. Quia cava exiſtente inflammata, ventriculus, & venæ meſaraicæ coafficiuntur, quæ ex lenientibus irritantur, & agitantur; ideo ajunt ſolos clyſmos eſſe ex uſu. Horum tamen opinio non uſque adeo approbanda eſt: lenientia enim a principio data antecedentem materiam per meſaraicas transfluentem infra cavam epatis blande intercipiunt: præterea attemperant, ac incipientem fervorem compeſcunt. Addunt & aliqua eorum robur, quod ab initio maxime deſideratur, ut non tantum externis, ſed etiam internis humor repellatur. Igitur in inflammatione *pituitoſa* cava, nedum gibba affecta, utiliter dabitur *mel roſ. ſol. ex ſuccis*; aut cum decocto *tamarindorum*, aut cum *ſero* lactis depurato. In *bilioſa tamarindi* proſunt, & *caſſia*. Ut

Pharmacia in hepatitide.

Lenientia.

℞. Floris caſſiæ unc. i. Pulpæ tamarindorum drac. ii. Specierum diarhod. Ab. cum ſeminibus recentibus, vel trium ſantalorum ſcrup. i. Miſce pro bolo.

Leniens in inflammatione hepatis.

Idem competit pharmacum in *melancholica*, ſi prædictis conſilio Heurnii addatur drach. i. ſ. ſyrupi de fumaria. *Ptiſſana laxativa*, & *potio noſtra clarificata* alibi deſcripta.

Inter chymica laudatur *tinctura tamarindorum*, & *caſſiæ* ſero lactis elicita more Quercetani.

Succedunt *præparantia*, quæ non ſunt ex methodo tam facilis inventionis. Sunt ſane præparantia concoquentia, & concoquentia alterantia, quæ nimirum alterant materiam phlegmonicam. Dubium eſt tamen an ſit poſſibilis hujuſmodi concoctio, cum inflammationis materia ſit ſanguinea, quæ vel digeritur, vel ſuppuratur. Dicendum, inflammationis materiam non tantum digeri, & ſuppurari, ſed etiam concoqui, quatenus phlegmones materia alioqui ſanguinea in humoralem excrementitiam convertitur; hæc enim ea eſt, quæ purganda. Secus accidit, cum in pus vertitur. Sed concoquentium iſtorum natura quæritur. Quam Alexander

Præparantia.

de victu loquens ſupra omnes nobis indicavit, cum dixit, hunc nec craſſum, nec flatuoſum eſſe debere; utique tamen refrigerantem; minime dulcem, nec adſtringentem, nec aperientem: quæ conditiones ſunt abſolute accipiendæ, nempe ne cibus ſit abſolute craſſus, dulcis, adſtringens, & aperiens, ſed mixtæ vires ejus eſſe debent, invicemque refractæ. Si enim Alexander *avenæ cremorem*, *erunaceum*, *pectineſque* concedit in eryſipilacea inflammatione, conſtat prædicta non omnis craſſitiei eſſe expertia, qualis huic inflammationi eſt congrua. Item ſi *troximos* laudat, & *cichorium*; apparet, eos quidem dulces eſſe modiceque laxantes, hoc vero moderate adſtringens. Tandem ſi *radicis apii* dilutum a principio, & *oxymeli* collaudat, conſpicuum eſt admittere a principio, quæ parce aperiunt. In quacumque ergo jecoris inflammatione moderate *aperientibus*, *adſtringentibus*, *laxantibus*, & *refrigerantibus* eſt utendum, vario habito ad varios humores reſpectu. In pituitoſa enim inflammatione aperientia magis: in melancholica laxantia: in bilioſa adſtringentia magis refrigerantia, ac moderate incraſſantia, quam in ſanguinea conveniunt. In pituitoſa ergo cum fructu datur *dilutum radicis apii*, *agrimonii*, *betonicæ*, *cichorii* cum *oxymelite*, ſyrupis *de betonica*, *de cichorea*, & ſimilibus. In melancholica Decoctum *croximorum*, *liquiritiæ*, *borraginis*, *bugloſſæ*, *endiviæ*, *malvæ rad.* *graminis* cum ſyrupis *de borragine*, *de althœa*, & *oxymelite*. In bilioſa Dilutum *ſonchi*, *intybi*, *epaticæ*, *alchachengi*, *nymphœæ*, *lactucæ* cum ſyrupis de *endivia*, *de agreſta*, & *violaceo*. In ſanguinea Decoctum *acetoſæ*, *lichenis*, *cichorii* cum ſyrupis de *acido citri*, & cum *omphacio*. In bilioſis, & ſanguineis hoc ſummopere prodeſt.

Præparans in inflamm. epatis.

♃. Aquæ roſ. unc. iv. Plantaginis. Aceti roſ. an. unc. ſ. Santali rubri ſcrup. i. Camphoræ ſcrup. ſ. Miſce. Proſunt *Conſ.* nymphœæ, capillorum veneris, florum cichorii, acetoſæ, roſarum, bugloſſi, violarum. Elect. diatragac. frig. trium ſantalorum, & id genus.

Elect. in inflammat. epatis.

♃. Conſ. florum cichorii, & nymphœæ, an. drach. Specierum triumſant. Diatragacanthæ frig. an. drach. ſ. Cum ſaccharo diſſoluto in aqua endiviæ fiat El.

Aqua deſtillata *ex anguria*, & *lente paluſtri* illico ſiſtit incendium bilioſo: pituitoſum vero, & melancholicum *aqua cardui benedicti*, in qua *cyaniflores* ſint macerati. *Acetum diſtillatum*, citri potiſſimum, in quo deferbuerit *ſal cichorii* eſt egregium epaticum ad pituitoſam inflammationem.

Purgantia.

Purgantia accedunt, quæ ſima affecta, & concocta materia competunt, vel gibba lotium provocantia ex 13. meth. 15. Unicum, idque validum purgans a Gal. eſt propoſitum, nempe *cortex radicum hellebori nigri*: quem & Celſus cum cautione propoſuit ſcribens: *Venter ſolvendus eſt: ſi non poteſt aliter, per nigrum veratrum*. Quare ab uſu veratri, ſi ſecus fieri poteſt, cavendum. Utiliter purgantia cum ſorbitionibus, & alimentis confunduntur, quippe quæ ſimul cum cibo a jecore abſorbentur, haſque *ſorbitiones attractorias* vocavit Hippocrates 4. Acut. 18. ut recte obſervavit Maſſarias. In bilioſa igitur phlegmone ſicut *rhabarbarum* eſt laudatiſſimum: ita proficua eſt multum *reſina ſcammonii* per frigidam rata a gr. x. ad xv. cum ptiſſana hordeacea, & cryſtallo tartari. Et mihi maxime probatur *radix Necoacæ* cum jure propinata, ichores enim bilioſos purgat, & viſceri robur imprimit.

Purgantia in phlegmone bilioſa.

In pituitoſa.

In pituitoſa ſicut *angaricum* eſt expertiſſimum: ita *carthamum* eſt omnis noxæ expers; cujus *oleum* expreſſum ad unam, ac alteram drachmam datur ex jure cum ficuum carne hoc modo.

♃. Pulpæ carycarum pinguium unc. ſ. Pulpæ ſem. carthami drach. iii. Miſce.

In melancholica.

In melancholica tandem datur *epithymus*, & *polypodium*: ut. ♃. Epithymi. Polypodii, an. unc. ſ. Paſſularum liquiritiæ ana drach. ii. ſem. citri n. vi.

Decoquantur ex jure pulli, vel ſero lactis, & facta colatura adde ſyrupi roſ. ſol. unc. i. ſ. pro potu. *Myrobalani Indi* infundantur ad drach. vi. in aqua fumariæ: dantur in ſubſtantia ad drach. ii. ex ptiſſ. Non eſt porro improbandus *pulvis elebori nigri* a Maſſaria deſcriptus in cap. de epatitide.

Diurætica & ſudorifica in gibbæ epatis exudatione.

Quod ſi gibba exundat *diuraticis*, vel *ſudorificis* eſt exoneranda, eadem enim eſt ſudoris, & urinæ materia, quæ ſudoriferis non minus, quam urinariis educitur. Quamobrem concocta materia, licet veris uti diureticis, nedum impropriis a Tralliano, Aetio, & Celſo propoſitis. Etenim Trallianus proponit *aſarum*, *meum*, & *nardum gallicam*, montanam ſcilicet, quæ & Celtica vocatur. Aetius inter vera diuretica laudat *paſtillum amygd. amararum*; niſi penitus magna adſit caliditas; cujus ſimilitudine *Maſſarias paſtillum ex amygdalis* amaris componit, laudat & quam maxime *ſeridum*, ſeu *intyborum* pulverem, aut decoctum, vel etiam depuratum ſuccum ad cyathum cum duobus cochlearibus mellis, quod & ipſum diuteticum eſſe, aſſerit. Intybo enim tres tribuit facultates refrigerandi, roborandi, oraque venarum hepatis repurgandi; ut neque hoc melius inveniatur. Excellit *Capnon*, ſeu *ſplith Illirica*, non Plinii chelidonium, phragmites Dodonei, quod forſitan intellexit Aetius, cum dixit, *capnii herba, quod & chelidonia appellatur*; Sed *corydulis* Gal. ſeu *fumaria lutea*; huic enim maxima ineſt vis diuretica, & jecoris expurgatoria, ſive infundatur & decoquatur; ſive in ſubſtantia accipiatur. Hancque fumariam fortaſſe Capivacceus de jecoris obſtruct. pro *majori chelidonio* uſurpavit. Non ſunt negligenda præter hæc *glycyrrhizæ*, *eryngii marini*, & *paſtinacæ agreſtis* radices.

Intybi facultas.

Capnii virtus.

Inter *Chymica* prævalet *nitrum fixum*, & *tartarum tartarizatum*, quod hoc in loco communis beneficii cauſſa occultare non debeo, nec poſſum. Sicut enim tartarum chalcanti ſpiritu coagulatum vitriolatum denominatur: ita idem tartarum ſui ipſius beneficio præcipitatum *tartarizatum* appello.

Tartarum tartarizatũ.

Sume ex. gr. libram unam tartari Bononien. purgati: Solve in bullienti aqua: Inde ferventem ſolutionem præcipita cum media libra olei tartari, id guttatim circumquaque affundendo, & fiet maxima efferveſcentia. Et ex unione ſalis oleo inexiſtentis, ſpiritus in ipſo tartaro lateſcentis fit coagulum. Id ipſum elue, & albicantes cryſtallos ab impuro ſedimento curioſe ſegrega. Cryſtallos in pollinem redige. Datur ad 6. grana & hic admirare licet, quomodo tartarum ab omni fere ſua aciditate expoliatum remaneat.

Quod ſi natura in ſudorem inclinat, *ſudorificis* eſt agendum. Hæc de communibus.

Propria ſeu epatis inflammationes.

Sequuntur propria, *repellentia* nimirum, *reſolventia*, *anodyna*, & *ſpecifica* ab Aetio tantum propoſita. Quantum ad *repellentia*, hæc in eryſipelate frigida eſſe debent: in pituitoſa vero, & melancholica phlegmone dicunt abſque refrigeratione repellere: utraque vero actu frigida appoſita a jecoris virtute prohibentur. At quia prohibens reſpexit Celſus, cum ſcripſit, *abſtinendum eſſe ab omnibus frigidis: neque enim res ulla magis jecur lædit*. Et Ronſſeus recte obſervat de actu frigidis Celſum loqui. Sed & in eryſipelate repellentia ſincera conveniunt. Alia vero in aliis inflammationibus cum attenuantibus primum ſunt permiſcenda, mox cum reſolventibus, ne fiat ſcirrhus. Cum utriſque vero, quæ tenuium ſunt partium, ut ad jecur vim deferant repellentem.

In inflammatione igitur eryſipelacea quæ refrigerant repellentia in principio, & augmento conveniunt: in ſtatu, & declinatione quæ moderate reſolvunt repellentibus ſunt permiſcenda. At in pituitoſa, & maxime in melancholica inflammatione attenuantia cum repellentibus ſunt conjungenda. Et quidem in principio repellentia ſuperare debent. In augmento pari pondere ſunt miſcenda. In vigore emollientia repellentia excellere dicunt. In declinatione reſolventia utraque & repellentia, & relaxantia. Ideo non ſine repellentibus reſolventibus eſt utendum, ut voluit Maſſarias, quia ſi roborantia eo in tempore non ſunt omittenda, conſtat nec repellentia, cum & hæc ſint roborantia: quæ ſi non ratione inflammationis, ſaltem ratione virtutis viſceris non ſunt deſerenda, ut recte Capivacceus, quod perpetuo ab initio uſque ad finem robore indiget, ut ex Galeno colligitur 13. meth. 15. in hiſtoria Theaginis Philoſophi Cynici.

In principio ergo eryſipelaceæ inflammationis.

Aquæ in inflammatione eryſipelacea.

♃. Aquarum lentis paluſtris, Cichorii an. unc. iii. Omphacii unc. i. miſce. Vel ♃. Aq. nymphææ. Endiviæ an. unc. ii. Sperniolæ unc. i. Olei omphacini unc. ſ. miſce. Vel ♃. prædictarum aquarum lib. ſ. Olei cydoniorum; myrthini an. unc. ſ. Specierum triumſant. drach. ii. Aceti parum pro epith.

In ſtatu & declinatione prædictis adde aliquod reſolvens, quale eſt oleum anethinum, & chamomælinum.

Ceterum in œdematoſa, & ſcirrhoſa phlegmone hæc erunt ex uſu. In principio laudatur *emplaſtrum ex palmulis* Aetii, & Tralliani: & paratur, ſi palmulæ, exempta medulla, tundantur cum æqua portione cerati roſacei, ſub fine addendo modicum olei roſacei. Eſt expertum Tralliani *emplaſtrum* ex farina hordeacea, & fœnugræci, ſi ambæ decoquantur in decocto malorum cotoneorum: & utrumque eſt repellens & attenuans. Huc quoque eſt referendum *epithema* Tralliani ex aloe, & maſtiche.

Epithema Tralliani in phlegmone œdematoſa. Emplaſt. Aetii.

♃. Aloe ex.gr. unc. iii. Maſticis unc. i. Ceræ unc. iii. Olei nardini, vel melini totidem. Et ſi majoris roboris opus eſt, aloes æqua portione cum maſtiche eſt miſcenda. *Empl.* Aetii eodem tempore eſt præſtans.

♃. Farinæ hordeaceæ Fœnugræci an. Coquantur in mulſa; hiſque addantur Abſinthium, maſtiche & meliloti in pollinem redacta. Sit pulveris doſis mediæ drachmæ ad unc. ii. pulticulæ. Excellit *linimentum* repellens Gal. ♃. Olei abſinthii. Decocti cynodiorum an. Miſceantur, additaque cydoniorum carne decoquantur ad aquæ conſumptionem. Pro ſingula unc. olei ſumitur Pulveris myrabolanorum Chebulorum. Et rad. ireos drach. ſ. Ceræ drach. ii. pro linimento.

Linimentũ Gal.

Hæc in principio. In augmento pari pondo ſunt miſcenda emollientia, & repellentia; unde juvant *lanæ ſuccidæ* oleo abſintii imbutæ & impoſitæ, proſunt *Diameliloton*, & *diachamælon*. In ſtatu, in quo emollientia vincunt, maxime melancholica exiſtente inflammatione, ne induretur, laudatur *decoctum ficuum* & althææ, ſi cum

ſi cum eo hordei, fœnugræci, & lini farinæ infarciantur cum oleo abſinthino. Ulterius *braſſica folia* cum melle trita, & oleo abſinthii reſperſa; omnes enim induratas inflammationes emolliunt, reſolvuntque. Tralliani *epithema* ad hoc tempus attinet.

Epithem. Tralliani.

℞. Comæ abſinthii. Nardi gallicæ, Aſari, Croci ana unc. i. Iridis, Myrthi, Styracius, Bdelii Ammoniaci an. unc. ii. Medullæ vitulinæ unc. iv. Cerati lentiſcini lib. iv. miſce.

In declinatione, in qua reſolventia reliqua ſuperare debent, ex Aetio prædictis addere oportet *chamelion*, aut *chamepitin*, aut *pulium*, aut *daucum*, *eryngiique* tum ſemen, tum radicem, quæ diureticis per aſſumptis proportione univoca reſpondent. Celſus non tantum repellentia extrinſecus admota, ſed quæ intrinſecus aſſumuntur collaudat, quale eſt ex abſinthio *catapotium* cum melle trito devoratum; quare & ego *extractum abſinthii* ad medium ſcrup. propinare ſoleo; aut unam ac alteram guttam *olei abſinthiaci potabilis* in liquore congruo.

Oleum abſinthii.

Para oleum abſinthii potabile hoc modo. Diſtilla aquam ex abſinthio mere communi. In hanc aquam inde abſinthium maturum diſtilla per vas cupreum longi colli cum refrigeratorio. Quando prius infuſum abſinthium probe digeſtum fuerit, diſtilla tertia, ac quarta vice, ſemper cum liquore deſtillato novum abſinthium digere, ſicque copioſum prodibit oleum, quod cum aqua mixtum infundibulo ſeparabis, & erit viridantis caloris.

Enimvero Aetius ſolus *anodyna* in epatitide propoſuit, nimirum cum *magni circumſtant dolores*. Pro externa ergo irrigatione hoc proponitur.

Anodynum externum in hepatis inflammatione.

℞. Chamæmeli. Anethi humidi. Rutæ viridis. Sem. lini an. unc. i. Caulium papaveris nu. x. Olei ſextarium unum, quod eſt unciarum circiter viginti. Semen lini contuſum in linteolo deligato, & cum aliis in cacabum conjectum ad prunas decoquito, donec vires ſuas diſtribuat: deinde olla in ferventi cinere collocata foveto.

Intrinſecus mirifici uſus eſt *erigeron* vel *ſenecionis* decoctum, quod & ad dolores ex bile foras illinitur ex Dioſcoride cap. 12. Ab Aetio commendatur ſuccus *radicis dulcis*, glycyrrhizæ videlicet ad obulos duos, id eſt ad ſcrup. i.

Specifica in phlegmone hepatis.

Denique occurrunt *ſpecifica*. Unum eſt ex Gal. *hepar lupinum*. Secundum ex Aetio eſt *caro cochlearum terreſtrium* contuſa, & in pulverem redacta. Alterutrum datur ad drach. i. cum aquis appropriatis, aut cum depurato intybi ſucco. Tertium ex Celſo eſt *jecur columbinum*. Agunt etiam hæc a tota ſubſtantia, nec frigidas, nec calidas lædunt intemperies, ut recte Aetius monuit. *Erinaceum* ſolum inter teſtacea laudavit Trallianus velut agens, ut opinor, a tota ſubſtantia.

Victus ratio reſpondeat. De qua Alexandrum conſule, qui in præſcribendo victu reliquos diligentia, ac eruditione ſuperat.

CAPUT XXII.

De curatione parvæ & denſæ reſpirationis ex ventris inflammatione.

SUb hypochondriacæ inflammationis notione non jecoris tantum, ſed & ventris, & lenis inflammationem contineri ſatis, ni fallor, lib. 4. p. 2. cap. 21. demonſtravimus. Quare poſt jecoris inflammati curationem de reliquis duobus viſceribus inflammatis curatio eſt inſtituenda.

Ventricul. raro vera inflammatione inflâmatur.

Ordiamur a ventre, quem pro ventriculo Gal. uſurpaſſe, & ex ejus potiſſimum oris ſuperni inflammatorio dolore reſpirationem ad parvitatem, & denſitatem coarctari alibi aperuimus. De ventriculi inflammatione aliqua ex methodo Gal. tetigit 10. methodi c. 5. Celſus lib. 4. cap. 5. Trallianus lib. 7. cap. 12. Aetius Tetrabibli 3. ſermone p. cap. 16. & inter Recentiores Capivacceus de tumore ventriculi. Ego autem qui hactenus in Cadaverum apertione viginti ab hinc annis ſedulo me exercui, raro vera & ſpontanea inflammatione ventrem inflammatum obſervavi, & fere nunquam niſi a cauſſis externis, vulnere nempe & veneno; ſæpe ſecundum pyloron & fundum hypochondriaca phlogoſi accenſum. Inflammari tamen aliquando fateor ea inflammationis ſpecie, de quo nunc loquemur. Nec ſane pro ventriculi inflammatione omnem ventriculi tumorem cum Tralliano, & Aetio, ſed verum tumorem, vel phlegmonoſum, vel eryſipelaceum intelligimus. Vetriculi porro tunicam exteriorem quippe carnoſiorem inflammatione potiſſimum turgere exiſtimo, eaque præcipue ventriculi parte, qua carnoſior cernitur fundo nimirum, ore ſuperno, necnon œſophago, quam & ob partium thoracis, quibus continetur, fervore facile ſuccenditur, ut inde reſpiratio magis lædatur. A ſanguinis ichore, & a bile flava internum eryſipelas cieri ex Galeno conſtat 2. de Glauc. primo, & de tumoribus preter naturam, ab ipſomet ſanguine phlegmonem tum exquiſitam tum ſpuriam generari ſuppono; ad formalem cujus generationem non tantum eſt neceſſe fluxum ſanguineum in partis parenchymate impingi, ſed etiam putreſcere ex 2. de criſ.| 12. Ventriculum ſuccenſum exæſtuantem

Eryſipel. ventriculi unde, & ſigna.

conſectantur acuta febris, ſitis, inappetentia, dolor, maxime deſcendente chilo, implacabilis, laborante fundo ad medium hypochondrion ore ſuperno ad vertebram thoracis duodecimam: dyſp. parva, & denſa, delirium, angor, ſuſpirium cum aporia, & ſingultus. Curativæ ipſius indicationes eædem ſunt quæ ceteris viſceribus inflammatis communes, revellendi, vacuandi, repellendi, derivandi, diſcutiendi, refrigerandi, emolliendi, & aliquando ſuppurandi. Quibus ſatisfacere difficillimum eſt; etenim ventriculi inflammatio periculoſus eſt affectus; qui ſæpenumero vel in pravam lipyriam vel in gangrænam, vel in abſceſſum, & ulcus, vel etiam in ſcirrhum terminatur, ut in praxi, & cadaverum apertione obſervavi, & omnino iis, qui vires obtinent languentes, ventriculi inflammatio eſt lethalis ex 10. meth. 5. Solet aliquando ventriculi inflammatio facta, & fracta vomica puris vomitu curari: ex ſe tamen eſt affectus omni periculo plenus, cum ſit magnus omnigena magnitudine eſſentiæ, facultatis, & dignitatis. Sed remedia e tribus fontibus ſunt haurienda; & primum ex Chirurgico, cum enim ex Tralliano *venæ ſectio omnibus viſceribus inflammatis ſit remedium*, ſatis conſtat, etiam inflammato ventriculo non denegandam eſſe venæ ſectionem cum revulſivam, tum vacuativam ex cubito, modo ætas, & vires non prohibeant, quo in caſu phlebotomiæ ſubſtituendæ ſunt *cucurbitulæ* partibus inferniis. *Pharmaca* per os aſſumpta ab initio ſunt vitanda, ſolis *clyſmis* eſt locus; & hæc de communibus ſat eſt tetigiſſe.

Ventriculi inflam. indicationes curativæ.

Prognoſis.

Curatio.

De propriis modo, quæ ad ipſammet ventriculi inflammationem diriguntur; ſuntque *repellentia*, *emollien. reſolven. robor. & ſuppurantia* propria; & hæc quidem tum interna, tum externa. Quæ ita ſunt diſponenda, ut a principio ſola adhibeantur repellentia: in augmento repellentia & emollientia, in ſtatu & declinatione emollientia, & reſolventia, eo tamen diſcrimine, ut in ſtatu emollientia, in declinatione reſolventia præponderent, quibus ſemper roborantia ſunt admiſcenda, ut innati ventriculi calidi robur ſervetur, ne ex emollientium, reſolventiumque motu diſſolvatur. In hoc enim roborantia a repellentibus diſtinguuntur, quoniam hæc materiam morbificam reprimunt, illa vernaculi caloris ventriculi ſubſtantiam coercent, ne reſolvatur. At reſolventium loco *ſuppurantia* adminiſtrantur inflammatione in ſuppuratum vergente. Quo igitur ad *repellentia*, hæc in inflammatione ſanguinem minus, in bilioſa magis frigida eſſe debent. In ſanguinea ergo hæc ex Tralliano, nempe *emplaſtrum ex abſinthio, roſis, anantha, & palmulis* in vino maceratis cum *oleo melina*.

Roborantiū a replentibus diſtinctio.

Ex Galeno hoc *linimentum* præſtat in moderata inflammatione.

Linimentū Gal. in inflammato ventriculo.

℞. Olei nardini. unc. viii. Ceræ albæ totidem. Maſtiches. unc. i. Aloes unc. v. Succi abſinthii, vel œnanthæ, vel capreolorum vitis q. ſ. pro linimento.

Ex Aetio Ung. *nardinum*, *mellinum*, *& cydoniorum* cum *maſtiche* repellunt.

Excellit ejuſdem Aetii *ceratum*.

Ceratum Aetii.

℞. Ceræ unc. i. Unguenti nardini totidem. Aloes drach. i. Maſticis drac. i. Omphacii ſucci ſicci, nempe in patinis inſolati, aut abſinthii aut œnanthæ, aut rhois rubri drach. i. miſce.

Celſus duo proponit repellentia, *acetum cum roſa*, *& pulverem cum oleo*, nempe acetum roſatum, & pulverem roſarum cum earundem oleo.

Prodeſt *poſca* ex aqua roſarum cum drach. ſ. ſpecierum diarhod. Abb.

Intus repellunt *pilulæ* de abſinthio & ſunt.

Repellentes Pilulæ ex abſinthio.

℞. Pulveris menthæ. Maſtiches. Abſinthici Pontici an. gr. xv. Cum miva cydoniorum ſimplici fiant pilulæ omnes devorandæ. Earum loco datur *extractum* abſinthii ad ſcrup. ſ. vel guttæ ſex *olei* noſtri abſinthiaci cum aqua roſarum.

Magis repellit hoc.

Pulvis repellens.

℞. Sacchari roſati veteris drach. i. Pulveris lapidum cancrorum drach. ſ. Boli Armenæ ſcrup. i. miſce ex Fernelii conſilio. Siſtit fluxum phlegmonicum *Philonium Romanum* cum poſca deglutitum: *& pilulæ de cynogloſſa*.

Nec non minori laude dignus eſt cenſendus *paſtillus Amazonum* ex frigida datus conſilio Tralliani; componitur autem.

Paſtillum Amazonū.

℞. Semin. aprii drach. vi. Aniſi totidem. Abſinthii drach. iv. Mirrhæ. Piperis longi. Cinnamomi. Caſtorei. Opii. an. drach. ii. Levigato ex aqua, & fingito paſtillos, qui ſinguli pendant drachmam; & hæc in minus calida inflammatione.

In *bilioſa* autem repellentia frigida conveniunt. Quæ intrinſecus adminiſtrantur ſunt, ut

Repellentia frig.

℞. Succi cydoniorum, vel granatorum depurati q. ſ. Sacchari lib. ſ. aceti un. i. ſ. coquantur ad ſpiſſitudinem. Vel Rec. Specierum diarrhod. Abb. drach. i. Syrupi de agreſta unc. i. ex Paſcaſio. Proſunt *trochiſci* de camphora, & de ſpodio. Diamargariton frigidum. Aqua roſacea ad unc. iv. Pilulæ Capivaccei, quæ componuntur hunc in modum.

Pilulæ Capivaccei repellentes.

℞. Pulveris roſ. rube. Corallorum rubeorum. Santalo-

talorum rubeorum an. ſcrup. ſ. Canphoræ gr. v. cum omphacio fiant pilulæ.

Chalcantũ an conveniant in inflam. ventric.

Inter chymica optimum eſt *magiſterium corollarum*, & *concharum oculiformium* alibi deſcript. Dubitatur *de chalcanto* utrum conveniat. Capivac. Galeni auctoritate 13. meth. 20. id reprobat, ut nimis ſiccans, & naturæ inimicum, maxime cum alia uſurpari queant ad ſimilitudinem chalcanti reprimentia benigna, ut ſunt *balauſtium*, & *hypociſtis*. Quod quidem de ipſo chalcanto, aut non præparato, aut tantum uſto verum eſt, non tamen de ejus *phlegmate*, quod eſt frigidum, & benignæ ſtipiti citati particeps; nam & ejuſdem ſpiritus in incipiente eryſipelate eſt ſuſpectus; phlegma datur utiliter ad unum cochleare in aquis appropriatis.

Phlegma Chalcanti convenit.

Externa repellentia.

Quantum attinet ad externa, *Emplaſtrum* Capivaccei eſt ſingulare. Præter hoc ſunt *diaphœnicon frigidum emplaſtrum* ex portulaca, ſoncho, & ſucco umbilici veneris, *oleum* cydoniorum, myrthinum, ſantalinum cum aceto lotum, & hujuſmodi. Hæc de repellentibus a principio.

In augmento.

In augmento miſcenda ſunt repellentibus laxantia, ſeu emollientia in minima doſi: quæ emollientia quidem reſolventia ſecundum quod dici poſſunt, non prorſus tamen, ut voluit Capivac. qui emollientibus nimiam vim reſolventem tribuit, & quidem moderate emollientia ſunt moderate reſolventia, & reciproce.

Ad quod fortaſſis Trallianus reſpiciens *chamæmelum* inter laxantia repoſuit, quod eſt moderate reſolvens: quemadmodum *melilotum*, quod moderate emollit, inter moderate reſolventia reponitur. In augmento igitur inflammati ventriculi quæ moderate emolliunt & reſolvunt repellentibus ſunt permiſcenda, ut *Chamæmelum*, *melilotum*, quod pro *ſertula campana* Aetius uſurpavit. *Althæa* quoque & *liquiritia* intus & extra. Ad hunc locum redigi debet *epithema* Antiq. ex micis ſiligineis, quod hoc modo paratur.

Epithema e micis ſiligineis ad ventriculi inflam.

♃. Micarum ſiliginearum quadr. i. ℥. iii. Carnis palmarum pinguium, vel fructuum, un. i. Meliloti un. i. Comæ abſinth. drac. iv. Maſtiches unc. i. Aloes drac. iv. Adipis anſerini recentis ſextantem, ideſt, unc. ii. Ceræ quicuncem. i. unc. v. Stiracis unc. i. Pilularum chamæmeli unc. i. Macerentur maceranda in defruto, ſeu ſapa per diem; deinde lento igne decoquantur exprimantur, & percolentur. In decocto micas maceratas percoquito, ſtiracem vero per ſe cum pauco oleo liquefacito, & micis ammiſceto: reliqua ultimo liquefacta aridis perfundito, & utitor.

In ſtatu.

In *ſtatu* emollientia ſuperare debent reſolventia, ne inflammationis duritas in duritiem abeat: Quamobrem extra laudatur ab Aetio *empl. de mililoto* tamquam id, quod *omnibus circa præcordia inflammatis conducat*. Emplaſtrum filii Zaccariæ eſt optimum, necnon *epithema* Philagrii, quod ſic paratur.

Epithema Philagrii.

♃. Ceræ quadrantem. i. unc. iii. Oenanthes paluſtris unc. i. Aloes ſextantem. i. unc. ii. Maſtices totidem. Ammoniaci thymiamatis. Bdellii. an. unc. i. Adipis anſerini trientem. i. un. iv. Stiracius un. i. Oeſyp. beſſem. i. unc. iv. Olei roſ. lib. ii. cum vino q. ſ. fiat epithema.

Hoc præſtans eſt.

Aliud.

♃. Medullæ vitulinæ. Adipis anſerini an. unc. ſ. Ammoniaci. Bdelii an. drach. i. Muccag. althææ. Sem. lini an. drach. ii. Olei amygd. dulc. unc. i. Maſtiches drach. ſ. Miſce. Soleo ego in lacte ſuper calidis cineribus paulatim ſolvere medullam vitulinam, vel pinguedinem aliam temperatam, huicque calenti addo farinam ſemin. lini ad conſiſtentiam molliotis empl. ſuperaddito pulvere roſarum, vel maſticis.

Intus cum robore emolliendum eſt; hinc Practici extollunt uſum ammoniaci in aceto ſoluti. Ego utor *lacte* ejuſdem gummatis quod miros præſtat effectus nulli hactenus, quod ſciam, cognitos: fit vero gummi ammoniacum lacteum, ſi cum aceto citri, e citriis malis, eorum nempe acido diſtillationis beneficio abſtracto, quod cum communi aceto etiam diſtillato non fit, quo fuſcum potius redditur: neque hoc tantum gummi, ſed quodcunque aliud eodem citri aceti medio in albiſſimum lac emungitur: lacte igitur ammoniaci emollimus, aceto citri repellimus, & refrigeramus. Doſ. eſt ſcrup. ſingula vice.

Gummi ammoniacũ lacteum.

In declinatione.

In *declinatione* reſolvendum magis, quam emolliendum iis nempe, quæ non impenſe calefaciunt. Inter *externa* famoſum apud Antiquos fuit *illud Nilei* ad induratas ſtomachi inflammationes, quod ſub hac forma componitur.

Nilei ceratum ad indurata, ſtomachi inflammat.

♃. Ceræ lib. i. Croci drach. iv. Ammoniaci unc. ii. Cum ſufficienti quantitate unguenti roſacei, & nardini reformetur ceratum molle.

Veſica hydreleo ſemiplena calida appoſita reſolvit, & eſt remedium Aetii.

Intus datur *decoctum* majoranæ, ſerpilli, meliſſæ, quibus additur *China*, ſi opus ſit, quæ reſolvit ſimul & emollit citra calorem. Quod ſi inflam. in ſuppuratum abeat, quod ex ſuperveniente inæquali rigore, ptyeliſmo, febre, dolore acerbo, & dyſpnœa cognoſcitur, ad *ſuppurantia* eſt recurrendum, quæ calida & humida temperata ſunt, nec ab emollientibus differunt, niſi in eo, quia emplaſtica ſunt, & poros infarciunt, ut caloris nativi ſubſtantiam adaugeant.

Intrinſecus valet *elect. pepticum*, quod fit.

Electuar. pepticum.

♃. Caricarum pinguium. Dactylorum. an. unc. ſ. Emulſionis amygd. dulc. un. i. Defruti unc. ſ. miſce. Aut ♃. Olei amygd. dulc. un. i. Lactis humani unc. i. ſ. Butyri rec. unc. ſ. Miſce. Aut Rec. Olei amyg. dulcis recentis unc. i. Olei vitellorum ovorum expreſſi drac. ii. Amyli q. ſ. pro infarciendo elect. ſi enim ex Galeno 5. ſimpl. 4. farina triticea a furfuribus craſſata eſt ſuppurantium optima, eo magis amylum cum purius ſit, ac viſcoſum.

Pulvis lapidis pavonii vomitorius.

Extrinſecus empl. e farina triticea adhibetur. Celebrato pure ſi vomica eſt rumpenda; laudatur *decoctum ſeminis urticæ*, *radicis arundinis*, & *iridis*, adjectis emollientis & mulſa: datur more vomitorii tepidum.

Pro experto habeo *pulverem lapidis pavonii*, qui & *melachites* dicitur, cujus odor abſinthii odorem referre videtur, hujus ergo pulvis ad drachmam potatus pus vomitu expurgat, fracta ventriculi vomica. Si opus eſt, ventriculus *melle reſolut.* eſt detergendus; inde agglutinandus, maximeque cavendum, ne ulcus fiat ex abſceſſu. Victus ratio reſpondeat: ita ex inflammati ventriculi curat. curatur reſpiratio parva, & denſa. Et hæc de difficilium reſpirationum curatione nunc dicta ſint.

F I N I S.

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM
in quinque his de DYSPNŒA Libris contentarum.

A

ACTIO duplex in reſpirat. ſicut in pulſu ſpecie diverſa. *Pag.* 2
Aer inſpiratus Cor non ingreditur. 102
Affectus contrarii quomodo a Gal. dicantur. 58
Alvus quid Galeno. *ibid.*
Anacatharſis materiæ a pulmonibus ad renes. 65
Angina cervicis dolor Hippocr. 72
Anginæ definitio Capivaccei non recipitur. *ibid.*
Angina exquiſita non ſolum ab inflammatione eſt. *ibid.*
Anginæ ſpecies non recte deſcriptæ ab Auctoribus. *ib.* 74
Angina a crudo tuberculo & rheumate non eſt vera angina. 76
Angina paralytica quæ. *ibid.*
Angina paralytica quot modis fiat. 76
Angina maligna. *ibid.*
Angina phrenetica quæ, & unde. *ibid.*
Angina Convulſoria quæ, & unde. *ibid.*
Angina notha quæ. 160
Angina nota duplex. *ibid.*
Anginæ phlegmonoſæ aliquando calida conveniunt. *ibid.*
Anginam validiſſimis curant Græci. *ibid.*
Anginarum differentiæ & concordantiæ in Indicationibus particularibus. 160. 161
Anginarum Indicationes propriæ. *ibid.*
Anginarum Prognoſtica. *ibid.*
Anginarum curatio. *ibid.*
Anginæ Paralyticæ curatio. 165
Anginæ phreniticæ curatio. 166
Anginæ Convulſoriæ curatio. *ibid.*
Anginæ malignæ cura. *ibid.*
Anguſtia thoracis eſt affectus ſimplex & compoſitus. 10
Anguſtia ſine dolore fieri poteſt. 20
Anguſtiæ & doloris ratio diverſa. 38
Anguſtia & uſus auctus quomodo proprius corporis affectus fiat. 39
Anguſtia communis, & propria. 41
Anguſtia gutturis magnam thoracis dilatationem quare impediat. *ibid.*
Anguſtia quomodo communis, & quomodo propria læſa reſpirationis cauſſa. 45
Anguſtia thoracis e diſtorſione ſpinæ duplex. 85
Anguſtia in latum & acutum. *ibid.*
Anguſtia aſperarum arteriarum triplex. 100
Anhelatio bifariam ſumitur. 22
Anhelatio quando fiat. *ibid.*
Anhelatio ſub parvam, & denſam reſpirationem refertur. 23
De Anhelatione Mercati opinio. 22
Animalis ſpiritus nutritur aere immediate per nares in cerebri ventriculos attracto. 36
Animalis facultas bifariam conſideratur. 38
Animalis ſpiritus quatenus imminutus influit, motricis imbecillitatis cauſſa eſt. 114
Animalis ſpiritus præter materiam reſolvitur ob duplicem cauſſam. *ibid.*
Anodyna impropria in pleuritide an conveniant. 140
Anodyna poſt vacuationem an conveniant. 141
Apnœæ plures apud Galenum. 115
Apnœæ & apolipſeos differentiæ. *ibid.*
Apnœæ apoplecticæ ab hyſterica differentia. 116. 118
Apnœa quomodo definienda. 116
Apnœa gradus duo. *ibid.*
Apnœa hyſterica per refrigerationem quomodo a ſimilibus diſtinguatur. 117
Apnœa hyſterica quid. *ibid.*
Apnœæ apoplecticæ cauſſa. 118
Apoplexia duplex. 105
Apoplexiæ poſitivæ, & privativæ differentia. 45
In Apoplexia quomodo anguſtia in cerebro fiat. 107
In Apoplexia omnis ſenſibiliter reſpiratio læditur. *ibid.*
In Apoplexia, & in ei vicinis affectibus anguſtia ad cerebrum, ejuſque partes attinet. *ibid.*
Apoplexiæ gradus quatuor. *ibid.*
Apoplexia violenta cur dicta. *ibid.*
Apoplecticæ apnœæ ab apoplexia differentia. 118
Ardor & uſus auctus idem eſt. 61
Aſthma dupliciter ſumitur. 23
Aſthma generice quid, quid ſpecifice ſumptum ſignificet. *ib.*
Aſthma ad magnam & parvam, necnon denſam reſpirationem refertur. *ibid.*
Avulſio per tenſionem membranæ coſtas ſuccingentis, quæ. 77

B

BAlneum ut vacuans, & alterans in Melancholia. 133
Breviſpirus qui dicatur. 31
Brevis reſpiratio magna potius quam parva eſt. 25

C

CAcochymia notha. 144
Calida & frigida expiratio quid. 26
Calor præter naturam bifariam ſumitur. 88
Calor præter naturam fumoſum recrementum eſt. *ibid.*
Calores duo in febre putrida. 89
Calor auctus & imminutus naturalis & præter naturam. *ibid.*
Capivaccei opinio de apoplexia. 106
Caprizans reſpiratio. 14
Carnis hepatis colliquatio. 81
Catarrhus ſuffocativus eſt anginæ ſpecies. 73
Catarrhi ſuffocativi cura. 159
κατ' ἕξιν quid apud Gal. 146
Cauſſa urgens quæ. 17
Cauſſa impediens. *ibid.*
Cauſſa irritans. *ibid.*
Cauſſa parvæ & raræ reſpirationis. 47
Cauſſa communis difficilis reſpirationis. *ibid.*
Cauſſa pleuritici doloris fugacis. 69
Cauſſa reſpirationis tot ſunt, quot pulſus. 35
Cauſſæ communes reſpirationis & pulſus tres. *ibid.*
Cauſſæ differentiarum difficilis reſpirationis duplices. 37
Cervicis nomine quid intelligatur. 73
Cervix poſtica & antica. *ibid.*
Cervicis & colli dolorem dicere idem eſt. *ibid.*
Cervicis dolor attinet ad thoracem aut per ſe, aut per accidens. *ibid.*
Clavicula & jugulum Hippocrati idem. 72
Clyſter in peripneumonia qualis eſſe debeat. 155
Clyſter ex Aetio in peripneumonia. *ibid.*
Coaleſcentia pulmonum. 91
Coaleſcentia ad intemperiem refertur. 115
Coaleſcentia e nexu membraneo duplex. 85
Coaleſcentia pulmonum cum coſtis ſimplex reſpirationem vix lædit. *ibid.*
Cognita ita cauſſa difficilis reſpirationis utilitas cognoſcitur. 34
Compoſitio per ſe diffic. reſpirationis non fit ex oppoſitis, ſed ex diverſis genere. 6
Compoſitio cum, vel ſine rhithmo in ceſſationibus non datur. 7
Compreſſio ſepti e revulſo & elevato hypochondrio. 77
Compreſſio gutturis ab excreſcentia carnea œſophagi interius, a tumore exterius. 85
Compreſſio pulmonum a mediaſtini pinguedine. 91
Compreſſio bronchiorum pulmonis a levibus arteriis. 101
Conſonantia, & diſſonantia in reſpiratione duplex. 7
Continenter inſpirare & expirare quid ſit. 31
Contradictoria Galeni loca de reſpiratione examinantur. 48
Conſtipatio aſperarum arteriarum a grandine. 100
Conſtipatio aſperarum arteriarum a calculo & tuberculo. *ibid.*
Convulſio duplex. 109
Convulſorie inſpirare quid. 31
Convulſoria reſpiratio quæ. 76
Convulſio e ſpinalis medullæ inflammatione. *ibid.*
Convulſionis proportionatæ cauſſa. 109
Convulſio e nervorum repletione & inanitione. 110
Convulſio excitari poteſt in ardentibus febribus ad tabem tendentibus potiſſimum. *ibid.*
Convulſio e nervis extra muſculos dependet. *ibid.*
Convulſio e ſiccitate fieri poteſt. 110
Convulſio improportionata fit per errorem externum. 111
Convulſio hyſterica quarum partium vitio fiat. 116
Convulſionis hyſtericæ definitio. 117
Coquentia & ſuppurantia differunt. 140
Coxa in uteri conſenſu trahitur dupliciter. 116
Crebra & frequens reſpiratio apud Gal. quid ſit. 31
Cruda ante Coctionem quando movenda & quando non. 149
Cucurbitulas ſyncipiti affigere in prenitidis augmento non probatur. 127
Cucurbitula an lateri dolenti affigenda. 147
Cucurbitula in pleuritide quando & quomodo adhibenda. *ib.*
Cucurbitulæ in angina quando adhibendæ. 109

D

DEfectus pulmonis. 91
Dejectio nigra. 81
Per Dementiam quid Hipp. intellexerit. 55
Denſitas in reſpirat. ſupplet & compenſat, raritas tamen compenſat. 50
In Deliriis, & deliris reſpiratio magna & rara fit. 54
Deliros non ſemper magnum & rarum ſpiritum ducere ex Hippocr. demonſtratur. 54. 55
Delirium ebrio ſimile quid ſit. 55
Delirium aut ſimplex, aut cum alio affectu complexum eſt. *ib.*

Deli-

Delirium cum uſu aucto, vel imminuto. 56
Delirium cum affectu quotuplex. 57
Delirium ſola anguſtia complexum per exempla proponitur. *ibid.*
Delirium complexum quando ut plurimum ſuper affectum aſſociatum. *ibid.*
Delirium ſuperatum perfecte a contrariis & diverſis affectionibus. *ibid.*
Delirium ſuperatum perfecte ante peſtem. 58
Delirium ſuperatum perfecte poſt peſtem. *ibid.*
Delirium ab uſu aucto ſuperatur. 59
Delirium ut plurimum ſuperatur. *ibid.*
Delirii a diaphrag. inflam. cauſſa. 77
Delirium dupliciter indicat. 125
Delirium ferinum duplex. 128
Delirii indicationes. *ibid.*
Delirium a pharmaco luſorio, & cauſſa morbifica interna quomodo differat. *ibid.*
Delirium ferinum cum fletu non datur. 129
Delirii prognoſis. 130
Diaphragma inflammatum ſuppuratur, inde hectica. 166
Differentiarum difficilis reſpirationis compoſitarum tria capita. 5
Differentia inter mutuo & viciſſim compoſita. *ibid.*
Differentiarum per ſe compoſitarum conjugia quatuor in alterutro motu. *ibid.*
Differentiæ reſpirationis per ſe minus ſunt artificioſæ & inutiles omnino: accidentales utiliſſimæ & artificioſæ. 35
Differentia inter nutritionem, & renutritionem. 36
Differentia inter animalem & naturalem facultatem. 42
Differentiæ ſimplices nullam certam cauſſam ſeorſim demonſtrant. 48
Differentiæ per ſe & mutuo compoſitæ an ad prænotionem utiles ſint. *ibid.*
Difficilis reſpirationis ſecundum rhythmum Compoſitio. 7
Difficilis reſpirationis differentia ſecundum thoracem duplex eſt. 16
Difficultas ſpirandi ob tuberculum aſperas arterias comprimens. 86
Difficultatis reſpirandi compoſita ſpecies non poteſt ſic fieri in ceſſationibus per ſeorſim acceptis. 6
Dipnœa pulſui dicroto reſpondet. 13. 28
Diſcrimen inter thoracem & arteriam quale apud Galenum. 38
Diſcrimen inter continuum & continens. 68
Diſcrimen inter luxationem in concavum, & eam quæ in obliquum. 75
Diſtenſio dorſi. 85
Diſtenſio elevata duplex. 58
Diſtenſio unde fiat. 60
Diſtenſio vaſorum. 63
Diſtenſio ſubmollis duplex. 58
Diſtenſio ſubmollis hepatis ſimam magis, duritas gibbam inflammatam magis ſequitur. 79
Diſtenſionis & compreſſionis differentia. 62
Diſtento Ventriculo quare ægri ab anguſtia ſublevantur intumente pancreate. 84
Diſtinctio in denſitate, & velocitate duplex. 51
Diſtinctio in denſitate & tarditate triplex. *ibid.*
Diſtinctio in raritate & tarditate duplex. *ibid.*
Dolor & labor idem. 9
Dolor quid. 61
Dolor thoracis non poteſt eſſe ſine uſu aucto partis dolentis. 10
Dolor cum anguſtia & uſu aucto cur a Gal. omiſſus. 40
Dolor potentior delirio eſt ad reſpirationem alterandam. 56
Dolor ſimplex ſine uſu aucto datur. 61
Dolor e pleura diſtenſione a flatu. 62
Dolor quid indicet. 122
Dolor ex humoris crudi tranſpoſitu. 62
Dolor e flatu & crudo humore ſine febre ut plurimum eſt. *ib.*
Dolor e repletis ſpiritu flatuoſo arteriis. *ibid.*
Dolor ſimplex a ſimplici coarctatione quomodo differat. *ibid.*
Dolor ad thoracem attinens quomodo conjungatur. *ibid.*
Dolor pro ipſo affectu inflammatorio ſumitur. 61
Dolor cum coaleſcentia. 63
Dolor pleuriticus punctorius, peripneumonicus gravativus eſt. *ibid.*
Dolor pectoralis internus quando aſcendat, & quando deſcendat. 64
Dolor & difficilis reſpiratio remittunt pure confecto. 66
Dolor lateralis pleuriticus cum gravitate a peripneumonico quomodo diſtinguatur. 67
Dolor pungitivus eſt ſymptoma neceſſarium: continuus ut plurimum. 68
Dolor lateralis coſtalis non continens nec continuus duplex. *ibid.*
Dolor continens malignus a duabus cauſſis pendet. 69
Dolor lateralis aſcendens & deſcendens. *ibid.*
Dolor aſcendens quare gravis ab Hipp. dictus. *ibid.*
Dolor lateris ſine motu materiæ. 70
Dolor lateris externus. *ibid.*
Dolor lateris internus. *ibid.*
Dolor ingraveſcens. *ibid.*
Dolor mitis. *ibid.*
Dolor lateris cum ſpaſmate. *ibid.*
Dolor jugularis. 74
Dolor jugularis eſt extenſivus aut cum gravitate aut ſine. *ib.*
Dolor punctorius ad aurem interiorem unde. *ibid.*
Doloris medela eſt velocitas & denſitas, ut & parvitas. 39
Doloris pectoralis a peripneumonico diſcrimen. 64
Doloris pectoralis inflammatorii pleuritici diviſio. *ibid.*
Doloris pleuritici fugacis cauſſa. 69
Doloris pleuritici pectoralis curatio. 138
Doloris pleuritici lateralis curatio. 139
Doloris pleuritici curandi tres ſcopi. 141
Doloris lateris notione Hipp. pleuriticum & hypochondriacum intellexit. 70
Doloris a poſitu differentia triplex. *ibid.*
Doloris jugularis differentiæ. 72
Doloris ex tumore cauſſæ. *ibid.*
Doloris gradus tres in puris eruptione. 67
Doloris lateralis differentiæ. *ibid.*
Dolorem inducunt tubercula pulmonum. 63
Pro Dolore partium ſub ſepto quem Hipp. intellexerit. 39
Pro Dolore laterali aſcendente quid, quid pro deſcendente intelligatur. 70. 143
Dolores Inflammatorii a thoracis vulneribus. 64
Duritas & durities quomodo differant. 79
Dulces ſorbitiones an pinguibus præponendæ in peripneumonia. 156
Dyſpnœa ſpecie & numero compoſita quæ. 5
Dyſpnœa dupliciter a Maſſaria ſumitur. 22
Dyſpnœa propria in dorſali dolore maxime fit. 71
Dyſpnœa in ſepto inflammato qualis contingat. 78
Dyſpnœa per ſe utrum indicet. 122
Dyſpnœæ cauſſa circa fauces duplex. 63
Dyſpnoici qui. 22

E

Ebullitio in hydrope thoracis. 99
Empiricus quis. 122
Empyema quid ſit, multorum opinio. 91
Empyema quomodo a ſuppuratione diſtinguatur. *ibid.*
Empyema ſalubre & pernicioſum. *ibid.*
Empyema parvam aeris inſpirationem, & parvam thoracis dilatationem cauſſat. 42
Empiematis, & empyi diſtinctio. 91
Empyematis ſigna duplicia. 93
Empiematis fientis ſigna. *ibid.*
Empyematis effuſi ſigna. *ibid.*
Empyematis tabifici ſigna. *ibid.*
Empyematis pravi ſignum. 94
Empyematis lethargici ruptio. 96
Empyematis Criſis e tranſlatione humoris. *ibid.*
Empyematis criſis ex anacatharſi. 97
Empyematum genera e cauſſis decem. 81
Empyematum generis unicuique congruentia ſigna. 93
Empyematum prognoſtica. *ibid.*
Empyematum eventus certus ad bonum. *ibid.*
Empyematum eventus certus ad malum. *ibid.*
Empyematum eventus anceps. 95
Empyematum ſuppuratio aut cum ruptione, aut ſine eſt. *ib.*
Epilepſia aliqua poteſt eſſe legitima convulſio. 110
Epilepſia thoracis. 161
Errores ſcriptorum circa convulſionem. 109
Eryſipelas ventriculi unde. 169
Eryſipelatis ventriculi ſigna. *ibid.*
Evacuantia in melancholia. 134
Evacuantia ſenſibiliter in melancholia hypocondriaca. 135
Evacuantia inſenſibiliter. *ibid.*
Exempla pro annexu pulmonum. 85
Exempla tuberculorum in pulmonibus. 101
Eximium quid reſpirationem habere quomodo Gal. intelligat. 41
Experimentum puris in thoracis cavitate exiſtentis. 93
Expiratio quando ſimilis vel diſſimilis motui ſyſtoles arteriarum. 2
Expiratio calida ad magnam & denſam reſpirationem refertur. 26
Expiratio frigida ad parvam & raram refertur reſpirationem. *ibid.*
Expiratio calida & frig. quid. *ibid.*
Expiratio in refrigeratione qualis fiat. 27
Expurgatio in dolore laterali. 71
Expurgatio in pleuritide per diarrhæam. *ibid.*
Expurgatio in pleuritide per perirhæam. *ibid.*
Extenſio doloris ex hæpate inflammato, & e pleura diverſa eſt. 145

F

Facultas reſpiratoria animalis, pulſatoria vitalis eſt. 14
Facultatis animalis & vitalis concordantia, & diſcrepantia. *ibid.*
Facultas ægrotans quæ. 42
Facultas animalis quomodo imbecilla reddatur, & quomodo naturalis. 113
Facultatis inbecillæ ſigna. 52
Facultatis robur aliquo modo exſolvi quomodo intelligatur apud Galenum. 37
Facultate exiſtente debili, qualis actio fiat. *ibid.*
Febris ardens ex humorum excandeſcentia non ex uſtione eſt. 89

Febrem

Febrem continuam acutam pro raro neceſſario Hipp. ſumit. 68
Fibræ nervorum a quinta conjugatione reſpirationi inſervientes non dantur. 106
Flatus tumores cauſſat. 167
Fluctuatio ſubſiſtentiæ puris ſignum abſolute non eſt. 94
Fomenta an in omni pleuritide ſint adhibenda. 140
Fomentorum in dolore conſideratio. ibid.
de Fomentis in dolore, auctoritates Gal. & Avicennæ. ib.
Frigidus Spiritus diſtinguitur a refrigeratione, & imbecillitate. 26
Frigidus ſpiritus triplici caſu expiratur. ibid.
Frigidus ſpiritus fit tantum in morbis acutis. ibid.
Frigidus ſpiritus exſufflatus eſt lethalis. ibid.

G

Galenus phreneticus. 44
Galenus hominem ſecuit. 143
Galenus quid pro demonſtratione, quid pro rei natura intelligat. 49
Gal. inconſtantia circa anginam. 76
Gibboſis febris difficilem reſpirationem reddit. 86
Glandinis cauſſa. 100

H

Hæmorrhois narium. 108
Hæmorrhoides tuto aperiuntur in melancholia hypochondriaca. 134
Hepar ſecundum plures ſuas partes ſeptum infeſtat. 84
Hepatitidis cura. 167
Humoris crudi varietas, ſecundum ſubjecta. 137
Hydrops thoracis ex refrigerato pulmone. 99
Hydropis, thoracis fientis ſigna diagnoſtica. ibid.
Hydropis thoracis facti diagnoſtica. ibid.
Hydropis thoracis prognoſtica. 100
Hydrops imi ventris e thoracis hydrope. 99
Hydrops thoracis. 63
Hydrops thoracis Galeno vix notus fuit. 98
Hydropis thoracis cognitio in tribus conſiſtit. ibid.
Hydropis thoracis cauſſæ. ibid.
Hydropis thoracis forma ad thoracis cavitatem ſpectat. ib.
Hypochondrii dolor obtuſus. 81
Hypochondriorum meteoriſmus. 82
Hypochondria tactu ratione mollitiei judicanda. ibid.
Hypochondriorum nomine quot partes comprehendantur. 78
Hypochondriorum recte conſtitutorum conditiones tres. 79
Hypochondria abſque inflammatione dolere poſſunt. 62
Hypotheſis morboſa quæ. 55
Hyſterica apnoea quid. 117
in Hyſterica apnoea refrigeratio vel totius vel cordis accidit. ibid.
Hyſtericæ apnoeæ ſubjectum duplex. 116
Hyſtericæ apnoeæ cauſſæ triplices. 117
Hyſtericæ apnoeæ differentiæ tres, apnoea, ſtrangulatus & convulſio. 116

I

Icterus unde fiat. 81
Imbecillitas facultatis animalis ob reſolutionem & concentrationem. 46
Imbecillitas accidentalis & eſſentialis quæ. 114
Imbecillium eſt quod ſua actione caret. ibid.
Inæqualis reſpirationis differentia quinta an detur. 9
Inæqualitas accidentalis ſola conſtituit quintam differentiam diffic. reſpirationis. ibid.
Inæqualis differentia per accidens & per ſe, quæ. 9
Inæqualis reſpirationis ſpecies duplex. 10
Inæqualis reſpiratio fit ex triplici cauſſa. ibid.
Inæqualitatis circa diff. reſpir. genera quinque. 11
Inæqualitatis in denſitate ab ea quæ eſt ſecundum tarditatem, & velocitatem differentia. ibid.
Inæqualitatis genus ſecundum eſt motus. 12
Inæqualitatem quæ reſpiratio ſumat. 11
Inæqualitas ſingularis, & ſyſtematica. 12
Inæqualitas tremens, ſpaſmoſa & ſtrepens in reſpiratione. 13
Inæqualitas naturalis circa reſpirationem. 14
Inæqualitas præternaturalis. ibid.
Inæqualitas ratione ſpiritus unde & quomodo. 15
Inæqualitas conjuncta quotuplex. ibid.
Inæqualis reſpiratio ſingularis eſt intermittens. 28
Inæqualitas reſpirationis ratione ſubjecti. 14
Inæqualis motus intermittens in qua reſpirationis parte fiat. 28
Inæqualis reſpiratio per accidens eſt magna & denſa ex anguſtia. 29
Inæqualitas accidentalis reſpectu cauſſarum duplex eſt. 46
Inæqualitas communis ſecundum motum eſt ſingularis & ſyſtematica. ibid.
Inæqualis ſpiratio fit intermittens in fortiori anguſtia. 46
Inæqualitas accidentalis quomodo e propria dependeat cauſſa. ibid.
Inæqualis redditur reſpiratio ex omni erranti muſculorum motu. 47
Inæqualitatis cauſſa eſſentialis propria duplex. ibid.
Incineratio in febribus. 89
Incontinens & convulſum quid. 151
Incoctibilitatis ſputi curatio. 149
Indicatio præſervativa varia. 126
Indicantia in mania. 129
Indicatio ex cauſſa ſola in omni melancholia ſumatur. 132
Indicatio in melancholia a morbo. ibid.
Inflammatio ardor a Gal. vocatur. 63
Inflammationis idea triplex. 65
Inflammatio viſceralis triplex. 79
Inflammitio vera quæ. 65
Inflammatio pulmonum maligna febrium pernicioſarum cauſſa eſt. ibid.
Inflammatio muſculorum dorſi. 86
Inflammationis ſpecies ex rupto pulmonum vaſe. 65
Inflammationi malignæ pulmonum nulla lex certa eſt. ibid.
Inflammatio cum dolore, & dyſpnœa propter thoracis partium avulſionem a cauſſa externa. 72
Inflammati ſepti cauſſa a variis locis. 77
Inflammatio quomodo cauſſet luxationem vertebrarum. 76
Inflammato diaphragmate dolor ad jugulum quare non extendatur. 77
Inflammationis muſculorum cervicis curatio. 165
Inflammatio muſculorum abdominis & peritonæi diſtinctio. 167
Inſania fanatica quid Hipp. 55
Inſpiratio confert. a Galeno denſa eſt. 115
Inſtrumenti offenſa quid Gal. 37. 38
Intemperies frigida poſitiva & privativa eſt. 114
Intemperies primarum qualitatum. 133
Intemperies vel producit vel producitur. ibid.
Intemperies ſecundarum qualitatum. ibid.
Intentio in ſtatu phrenitidis. 127
Jugulum & clavicula Hippocrati idem eſt. 72

L

Labyrinteus ductus Auctoris. 106
Laxitas & coaleſcentia imbecillitatis cauſſa. 115
Laxitas ad intemperiem reducitur. ibid.
Lenis caput quid. 57
Longa ſpiratio non tantum rara ſed etiam magna eſt. 24
Longa reſpiratio continuarum oſcitationum ſanatoria eſt. ib.
Loquacitas Galeni ampla eſt doctrina. 54
Luxatio dorſi triplex. 86
Luxationis vertebrarum cervicis cauſſa duplex. ibid.
Luxationis ſpinæ cauſſæ. ibid.
Luxationis a cauſſa externa curatio. 165

M

Magna reſpiratio, ſimulque denſa, magna dupliciter eſt. 23
Magna & denſa fit reſpiratio ex convulſione muſculorum thoracis. 41
Magnæ reſpirationis, quæ crebra, differentiæ. 109
Magnitudinem reſpirationis ex thoracis dilatatione Gal. negligit, & quare. 22. 23
Magnitudo reſpirationis quare reſpectu dilatationis thoracis perpendenda. 23
Magnitudo ſoli reſpirationi eſt propria. 43
Magnæ & raræ reſpirationis ex delirio complexo curatio. 136
Mania quare ab acidis ſolvatur. 129
Mania quomodo in hydropem terminetur. ibid.
Mania e vapore ſylveſtri. 132
Mania e vapore quomodo fiat. ibid.
Maniæ ebriæ curatio. 130
Medicus rationalis, quis. 122
Melancholiæ cauſſæ. 133
Melancholicus vapor unde elevetur. ibid.
in Melancholia an refrigerantia conveniant. ibid.
an ſiccantia conveniant, ibid. per primam affectionem an Venæ ſectio conveniat, ibid. per eſſentiam in quem ſinem vena ſecanda. 134
per conſenſum venæ ſectio ex hypochondriis an conveniat. ibid.
Membranularum pulmonem coſtis colligantium materia eadem eſt, quæ fulliculorum naptæ. 85
Mens in qua parte ſtatuenda. 166
Mentem deliram avertere quid. 125
Mentem avertens triplex. ibid.
pro Mente quid Gal. intelligat. Quid pro mente mota. 43
Mercatus circa pulmoniam reprehenditur. 152
Mercatus in exponendo Hippoc. reprehenditur. 157
Metaſtaſes morborum variæ. 142
Methodi lex notum & ignotum conſiderat. 1
Methodum de unitate reſpirationi bene applicat Galen. 2
Methodum component diff. quatuor. 52
Methodus differ. reſpirationis magnæ & raræ bimembris eſt. 64
Mors repentina quæ. 120
Mors inopina ſed non ſubita quæ. ibid.
Mors ſubita, ſed non inopina quid. ibid.
Mors ſubita vel ab exſolutione, vel a pulſus inæqualitate fit. ibid.
Mortis ſubitæ ſigna. 120
Mortis ſubitæ caſus aliquot. 121

Morbi qui cito ſiunt & cito finiuntur in intemperiem non ſunt referendi. 117
Motus muſculorum thoracis ſimpliciter naturalis eſt. 106
Motricis imbecillitatis differentiæ duplices. 114
pro Motuum qualitate velocitas & tarditas intelligitur. 49
Movere cum motu thoracis, & movere cum thoracis quiete quid ſit. 115
Moveri thoracem quid ſit. 16
Moveri thoracem ſecundum totum & ſecundum partem quid. 17
Multa reſpiratio ad multas differentias excurrit. 25
Muſculi thoracem moventes triplices. 16
Muſculi interni pectoris qui inflammentur. 64
Muſculi thoracis a ſpinali cervicis medulla nervos ſuſcipiunt. 106
pro Muſculis ſuperioribus thoracem moventibus quid Gal. intelligat. 78
Muſculus circa præcordia quis Galeno. *ibid.*

N

NAres unde dictæ. 107
Nares primum reſpirationis inſtrumentum deferens eſt, non os. *ibid.*
Nares adæquatum omnis reſpirationis inſtrumentum eſt. *ibid.*
Narium anguſtia duplex. *ibid.*
Naſus reſimus difficilis reſpirationis cauſſa. *ibid.*
Narcotica in ſputo crudo an conveniant. 150
Nephritici dolores a pulmonum affectu. 95
Nephritidis malignæ cura. 159
Nervi ligamenta ab Hipp. Gal. corpora nervoſa dicuntur. 87
Nervi qui thoracem movent, quos muſculos moveant. 107

O

OBauditio ex polypo. 109
Obſtructio aſperæ arteriæ a materia lenta, craſſa, & viſcoſa. 85
Obſtructio aſperarum arteriarum. 101
Obturationes lævium arteriarum in pulmonibus. *ibid.*
Obturatio lævium arteriarum malignæ febris cauſſa. 100
Obturationes arteriarum. 63
pro Organo dolenti quid intelligendum. 38
Orthopnœa quid. 19
Orthopnœa quotuplex. 21
Orthopnœa ad quam methodi ſpeciem referenda ſit. 19
Orthopnœa legitima. 21
Orthopnœa idiopathica. *ibid.*
Orthopnœam quomodo Gal. magnam & parvam reſpirationem dixerit. 19
pro Orthopnœa quam ſpeciem reſpirationis Gal. intellexerit. 20
Oſcitationis a ſingultu differentia. 24

P

PAlpitatio cordis ob vaſorum pulmonis obturationem & tuberculum. 102
Panus quid. *ibid.*
Paralyſis cum convulſione male æquiparatur a Mercato. 110
Partes reſpirationem componentes. 2
Partes thoracis quæ inflammentur. 64
Partes continentes hypochondriorum. 78
Partes quod ſeptum coarctant variæ. 84
Partem imbecillam, & facultatem ipſam dicere idem eſt. 114
Partium nomine, quæ circa reſpirat. moventur, quid Gal. intelligat. 61
Parvitas libera eſt in dolore cum uſu aucto conjuncto. 40
Parvitas coacta eſt in dolore cum anguſtia, & in ſola anguſtia. *ibid.*
Pectoris oſſa Priſcis ſeptem erant, Nobis tria ſunt. 64
Pellicula quæ pars Galeno. 78
Perſrigerata & contecta corpora quæ. 117
Peripneumonia quæ periculoſior. 153
Peripneumonia an lethalior lethargo. *ibid.*
Peripneumonia biliosa & pituitoſa. 154. humida & ſicca. *ib.* ſicca duplex. 156. ſpuria. *ibid.*
Peripneumoniæ prognoſtica. 153. Tempora judicatoria. *ib.* Cura quinque ſcopis conſiſtit. 154
Permutatio differentiarum diff. reſp. ſecundum motum & quietem. 8
Permutatio circa velocitatem & tarditatem. 9
Permutatio raritatis & denſitatis cum magnitudine, & parvitate. 8
Perverſio uteri. 117
Phlebotomiæ uſus. 126
Phlebotomia in peripneum. an conveniat. 154
Phlegmones ſepti cura. 166
Phlogoſis bifariam ſumitur. 62
Phlogoſeos pulmonum malignæ caſus. 158. Signa. *ibid.* Curatio. *ibid.*
Phrenetici & mœrentes circa quæ diſtrahantur. 44
Phrenitis paraphorica. 69
Phrenitis cum vel ſine mutatione pleuritidis fit. *ibid.*
Phrenitidis, curabilis ſigna. 126
in Phrenitide quæ vena tundenda. *ibid.*
Pinguia in peripneumon. cura Hippocrati quæ ſint. 156
Plenitudo notha. 144
Pleura ut peritonæum dividua eſt. 70
Pleuritis dorſalis. 71
Pleuritis ſicca quæ. 69
Pleuritis utrum lethalior, an peripneumonia. 154
Pleuritis & dolor lateralis idem eſt. 145
Pleuritis arida, pernicioſa, ſtertoroſa, moroſa, magna. 70
Pleuritidi ex crudo humore venæ ſectio convenit. *ibid.*
Pleuritidis malignæ ſpecies tres. 142
Pleuritidis inflammatoria malignæ curatio. *ibid.*
Pleuritidis ſtertoroſæ cauſſæ & curatio. 149
Pleuritidis verminoſa curatio. 142
Pleuritidis Gallicæ curatio. *ibid.*
Pleuritidis mitis indicium. 151
in Pleuritide omni, an a venæ ſectione ſemper inchoandum. 144
Pleuritidis dorſalis ſigna. 150. Indicatio. 151. Prognoſis. *ib.* Curatio. *ibid.*
Pleuritidis & pulmoniæ cauſſa an omnino differat. 152
Pleuritidis & pulmoniæ in ſymptomatis differentiæ. 153
Plexus retiformis uſus. 36
Pneumatodes & pneumatia an idem ſignificet. 23
Pneumatoſis hypochondriorum. 63
Polypi differentia ratione loci. 108. 109
Polypi materia duplex. 109
Polypi mollis & cancroſi origo. *ibid.*
Polypi inferni a ſuperno variatio. *ibid.*
Polypodes materia cordis ventriculos, auriculas & venas in pulmones infarciens. 102
Polypus e medio cartilaginum pendulus. 108
Polypus membraneus. *ibid.*
Poſitio ad locum & in loco quæ. 4
Præter naturam quod & quotuplex ſit genere. 1
Privatio ad defectum refertur. 2
Pulmo totus Hippocrati quomodo dicatur. 66
Pulmo unus ſecundum tres partes tres doloris poſitus habet. *ib.*
Pulmo totus non ſemper afficitur in peripneumonia. 152
Pulmo inflammatus quomodo in latus incumbat, & coſtis conglutinetur. 66
Pulmonis alæ olim tres, nunc duæ. 63
Pulmonis inflammati adhæſus qualem dolorem generet. 66
Pulmonis inflammati & dolentis coalitus qualem reſpirationem cauſſet. *ibid.*
Pulmonia & pleuritis an in modo conveniant. 152
Pulſus ſenſu tactus, reſpiratio ſenſu viſus magis dijudicatur. 13
Pulſus & reſpiratio quomodo conveniant, & quomodo diſcrepent. *ibid.*
Pulſus & reſpiratio quomodo differant. 29
Pulſus & reſpiratio conveniunt in uſu naturali, non in voluntario. 35
Pulſus & reſpiratio quomodo conveniant & diſcrepent in naturalibus, præternaturalibus, & non naturalibus cauſſis. 48
Pulſus hypochondriacus qualis. 81
Pulſus inæqualitas febrilis. 90
Pulſus differentia in pleurit. & peripneumonia. 153
Pulſus & reſpirationis communes conditiones cauſſarum tres ſunt. 36
Puris copioſi in empyemate ſignum. 94
Puris lividi & cænoſi differentia. 95
Purgans forte in quibus febribus ab Hipp. laudetur. 148
Purgans in miti pleuritide non adhibendum eſt. 152
Purgante valido in pleuritide quando Antiquiores utebantur. 148
Purgantia in pleuritide an conveniant in principio. *ibid.*

Q

QUalitas & quantitas ſanitatis capax quæ ſit. 1
Qualitas duplex. 2
Qualis e tumore ſimplicis, & qualis conjuncto cum dolore fiat ſpiritus. 19. 20
Qualis & quomodo expiratio fiat in imbecillitate. 20
pro Quantitate & qualitate ceſſationis motuum quid Gal. intelligat. 6
Quare multa Galeni loca contraria videantur. 53
Quæ nunquam aut raro accidunt, in re medica nullam, aut ſaltem exiguam habent utilitatem. 56
Quietum ſpecies pauciores, quam motuum, & quare. 3
Quietis & motus localis diſcrimen. *ibid.*
Quid Galenus pro inſtrumenti offenſa intelligat. 37. 38
Quid Hipp. pro Dementia intellexerit. 55
Quot & quæ viſcera pro contentarum partium hypochondriorum nomine comprehendantur. 78

R

RAmus intercoſtalis in ſiniſtro latere e vena ſine conjuge. 147
Raritas ſoli animali facultati competit. 42
Raritas & velocitas philoſophice conſiderata quomodo differant a medice conſideratis. 51
Rationes quibus velocitatis & tarditatis utilitas perſuadetur. 49
Reſidere quid Gal. dicatur. 19
Rectitudo lateris dolentis obſervanda in poplitis vel ſaphenæ ſectione. 146
Rectitudo quomodo ſumatur apud Gal. & Hipp. *ibid.*
Reſpiratio res eſt, quæ facere aliquid, & pati poteſt. 11
Reſpiratio impar citata. 13
Reſpiratio intermittens. *ibid.*

Reſpiratio integra, & dimidia quid. 17
Reſpiratio eurhythma & arhytma. 7
Reſpiratio naturalis quare ſolo ſepti motu celebretur. 17
Reſpiratio ſublimis quid, & quotuplex. 18
Reſpiratio a facultate labefacta & impedita quæ. *ibid.*
Reſpiratio ſtertoroſa ad expirationem magis, quam inſpirationem attinet. 21
Reſpiratio ex duplici motu per ſe, ex duabus ceſſationibus per accidens componitur. 2
Reſpirationis & pulſus convenientia & diſcrepantia. *ibid.*
Reſpirationis tot ſunt, quot pulſus cauſſæ. 35
Reſpirationis difficilis cauſſæ ſecundariæ duplices. 48
Riolani error de empyemate. 93
Rheumatis cura. 165
Rhythmus quid. 7
Roborantium a repellentibus diſtinctio. 169
Rumpi venæ mammariæ utrinque ſpatia intercartilaginea perforantes. 148

S

Sanguinis mittendi quantitas in angina. 161
Saxonia reprehenditur circa motum muſculorum thoracis. 106
Scirrhoſa durities in pulmone. 90
Sectio fibrarum muſculorum abdominis in abſceſſu. 167
Septum inflammatum hectica ſubſequitur. 78
Septum ex utraque parte inflammari poteſt. *ibid.*
Septum inflammatum pro ilio, & ilium pro hypochondrio ab Hipp. uſurpatur. 77
Septum transverſum aut propria aut aliena inflammatione ſurſum trahitur. *ibid.*
Signa alterius pulmonis ulcerati. 65
Signa quibus partes pulmonum inflammatæ dignoſcuntur. *ibid.*
Signa, quibus motus cum translatione materiæ cognoſcatur. 69
Signa exiſtentiam puris in thoracis cavitate oſtendentia. 93
Situs partis quid indicet. 150
Spado quotupliciter accipiatur. 71
Spaſma quotupliciter ſumatur. *ibid.*
Sphincteres gulæ plures. 74
Spinæ vertebræ tribus modis luxantur. 75
Spiratio longa ad raram, brevis ad denſam refertur. 24
Spiritus miſſio quid. 3
Spiritus ſimpliciter quid. 23
Spiritus frigidus & calidus ab Hipp. quis dictus. 26
Spiritus frigidus triplici caſu expiratur. *ibid.*
Spiritus offendens dipnœa a Galeno eſt. 28
Spiritus frigidi a materia frigida oriuntur. 26. pro ſpiritu intus relicto quid Hipp. intelligat. *ibid.*
Spiritus rarus per intervallum quid. 32
Spiritus tenuis & imminutus quis. *ibid.*
Spiritus magnus & per multum tempus deſipientiam ſignificat. 54
Spiritus magnus & rarus in ſolo delirio accidit. 55
Spiritum magnum & rarum deſipientiæ eſſe ſignum non eſt propoſitio convertibilis. *ibid.* pro Spiritus inſtrumentis refrigeratis quid Gal. intelligat. 101
Sputi boni & pravi ſigna. 71
Sputum in pleuritide dolorem non ſolvens pravum. *ibid.*
Status triplex in frigido ſpiritu. 27
Stertor ubi fiat. 21
Stertor potius orthopnœæ, quam aſthmatis formalis eſt ratio. *ibid.*
Strangulatus hyſtericus quis. 117
Strepitus a ſtertoroſa reſpiratione differt. 94
Subſidentia pulmonum e ſiccitate. 91
Sudorifica in peripneumonia an conveniant. 156
Supputatio dierum Criticorum ad prognoſim in empyematibus. 96
Supputatio empyematum in peracutis non exacte. *ibid.* in acutis exacte. *ib.* in acutis non exacte. *ib.* in acutis ex decidentia. 97
Surditas pravi empyematis ſignum. 95
Suſpiria ad magnam & raram reſpirationem reducuntur. 30
Suſpirii duplex ſignificatio, generica & ſpecifica. *ibid.*
Suſpirio tumultuario qualis reſpiratio accidat. 103
Suſpirium ad reſpirationem attinet. 30
Suſpirium luctuoſum eſt reſpiratio interrupta. 28
Suſpirium cum ſonitu. 30
Suſpirium ſine ſonitu. *ibid.*
Suſpirium aporiphoron. *ibid.*
Suſpirium oblivioſum. *ibid.*
Suſpirium luctuoſum. *ibid.*
Suſpirium amatorium. *ibid.*
Suſpirium in melancholicis & maniacis oblivioſum denominandum non eſt. 43
Symptomata ex hypochondriorum inflammationibus duplicia. 80
Sinciput quid. 128

T

Tabificæ phlogoſeos cura. 158
Tendinoſa ſubſtantia quæ. 111
Tenſio ad jugulum quomodo ab hepate & liene deferatur. 72
Tenſio uſque ad diaphragma in phrenitide utrum ſepti inflammati ſignum ſit. 77
Tetanus non eſt univerſalis ſpaſmus. 111
Thorax totus quis. 84
Thorax in apoplectico non movetur per accidens. 106
Torpor Hippocrati quid. 64
Torpor per imminutum etiam motum definiendus eſt. 114
Torporis cauſſa in nervo & muſculo fovetur. *ibid.*
Tranſitio a differentia ad differentiam quid. 11
Tranſitus inæqualis ad varias reſpirationis differentias. 46
Tranſitus reſpirationis ob ſeptum inflammatum qualis. 78
Tuberculum Gal. in pulmonis ſubſtantia. 91
Tuberculum crudum & durum vel pulmonum vel thoracis. 86
Tuberculi ruptio quomodo tentanda. 165
Tumor præter naturam quomodo dicatur ſecundum naturam. 75
Tumor viſcerum a tumore muſculorum quomodo diſcernendus. 79
Tumor ſecundum naturam naſcens vel inflammatorius eſt, vel ſcirrhoſus. 75
Tumor flatu turgidus in epigaſtrii muſculis. 80

V

Valvula in vena azygo. 146
Valvulæ cordis oſſeæ. 102
Velocitas & tarditas ad prænotiones neceſſariæ non ſunt. 9
Velocitas & denſitas ſecundum gradus differunt. 39
Velocitas & tarditas neque ſimplices, neque compoſitæ ad prænotiones ſunt neceſſariæ. 49
Velocem reſpirationem quomodo Gal. veloci pulſu non minus imo magis melius dixerit. 53
Vena in phrenitide quæ tundenda. 126
Vena quæ ſecanda in peripneumonia. 155
Vena quæ, quota, & in quo latere ſecanda ſit in pleuritide. 145
Vena quando ſecanda in pleuritide, & quando non. *ibid.*
Vena in hepatitide quare ſtatim ſecanda. 167
Vena ad angulum oculi majorem in angina quare ſecetur. 163
Venæ ſectio in eryſipelate interno ſyncero convenit. 126
Venæ ſectio in dolore deſcendente non probatur. 143
Venæ ſectio in pleuritide dorſali poſt ſeptimam non approbatur. 151
Venenum uterinum. 117
Veneris ſolutio excuſat a phlebotomia. 152
Venter Galeno Ventriculus eſt. 56
Venter prominens quis. 83
Ventriculus raro inflammatione vera inflammatur. 169
Ventriculi inflammati indicationes curativæ. *ib.* prognoſis. *ib.* Curatio. *ibid.*
Vermium cura. 158
Veſalii opinio de lateris dolore aſcendente & deſcendente. 144
Veſalii opinio, quod ſemper ſit vena cubiti dextri ſecanda in pleuritide improbatur. 146
Virtus partium conſervanda duplex præſidium poſtulat. 123
Vitalis ſpiritus non eſt inviſibilis. 132
Vitia dolorem non inferentia. 63
Unitas quomodo a Gal. ſumatur. 1
Vomitoria in pleuritide an conveniant. 149
Vomitus in pleuritide quando conferat. *ibid.*
Vox & ſermo ob quam cauſſam lædantur. 74
Vox clangoſa quando pernicioſa. 76
Vox ubi fiat. 21
Urgens cauſſa quæ. 17
Urina reſes cum eruino quid ſignificet. 167
Uſus auctus Galeno fumoſa caliditas, phlogoſis, inflammatio & favilloſa uſtura eſt. 26
Uſus animalis præter naturam ſoli competit reſpirationi, non pulſui. 36
Uſus animalis auctus quomodo differat a vitali. *ibid.*
Uſus animalis præter naturam auctus quam reſpirationis partem lædat, quam vitalis. *ibid.*
Uſus auctus ſoli animali ſpiritui convenit. *ibid.*
Uſus auctus pro phlogoſi ſumitur. 62
Uſus auctus qualis calor & cujus partis ſit. 88. 89
Uſus caloris naturalis dupliciter imminuitur. 113
pro Uſu imminuto naturalis intelligitur. *ibid.*
Uſus narium ſeptem. 107
Uſtio melancholici ſucci quid ſit. 89
Uſtio in melancholia ad ſinciput. 134
Utilitas adaucta quid. 87
Utilitates adauctæ quot. 88
Uteri ſiccitas quomodo accidat. 118
Uteri retractio non eſt vera revulſio. 109
Uteri vincula quomodo repleantur in uteri ſurſum retractione. 118
Uterus non aſcendit per jecur ſeptum comprimendo. *ibid.*

X

Xiphois cartilago in gratiam diaphragmatis eſt. 99

INDEX MEDICAMENTORUM

Præcipuorum in Libro Quinto contentorum.

A

ACetum ſolutivum. *Pag.* 130
Acetum dulce. *ibid.*
Alterantia in Mania. 131
Alterantia in Melancholia. 136
Anodyna poſt vacuationem an conveniant. 141
Anodynum vero quod. 125
Anodynum balſamicum. 139
Anodynum externum in hepatis inflammatione. 169
Anodyna narcotica. 126
Antidotus iſotheos. 151
Aqua ſolutiva ad ſyrupum aureum. 127
Aqua Croci. 136
Aqua antipleuritica. 140
Aqua Rhinocerotis ſimplex. 158
Aqua Rhinocerotis compoſita. *ibid.*
Aqua in inflammatione eryſipelacea. 168
Archigenis gargariſma in angina. 164
Arteriarum in angina. *ibid.*
Aurum & antimonium purificant ſanguinem. 130
Aurum potabile e terra ſigillata. 158

B

BAlneum ad ſomnum. 130
Balneum in mania. 131
Bezoardicum pretioſum. 142
Bilis motum cohibentia. 143
Bolus chalybeatus. 135
Butyri elotio. 166

C

CAlcinatio antimonii per ſpeculum. 142
Calcinatio ſtibii cum cornu cervi. *ib.*
Candela intra fauces miſſa medicamentum eſt in angina. 164
Capnii vires. 168
Caro cucurbitæ in phrenitide. 127
Cataplaſma e cremore radicum iridis in angina. 164
Ceratum Nilei ad induratas ſtomachi inflammationes. 170
Chalcantum an conveniat in inflamm. ventriculi. *ibid.*
Chymica remedia ad humorem crudum. 138
Concoquentia interna in pleuritide. 140
externa in pleuritide. *ibid.*
Conditum amyli. 152
Confectio ex oleo Cinnamomi. 137
Conſerva pomorum redolentium ſolutiva. 130
Cordialia organi frigidi. 131
Chryſtalli ſalis dulces. 156
Cucurbitula ſicca ad lateralem flatum. 137
Curationes difficilium ſpirationum per ſe & per accidens. 122

D

DEcoctio epithymi cum polypodio. 130
Deliquium ſacchari e citro pro catarrho. 159
Diagridii doſis minima. 143
Diaphoretica externa. 134
Diaphoretica interna. 135
Diuretica & ſudorifica in gibbæ hepatis exundatione. 169
Dolorem ſedantia. 139

E

EClegma pineatum duplex. 150
Eclegma ex ibiſco. *ibid.*
Eclegma e carne dactylorum Galeni. *ib.*
Eclegma e cumino. *ibid.*
Electuarium ad ſputum crudum. *ibid.*
Electuarium cerebrale. 131
Electuarium lætificans. 136
Electuarium pepticum. 170
Elixir amygdalar. amararum. 136
Emplaſtrum ad tumores. 139
Emplaſtrum maturans. *ibid.*
Emplaſtrum de Caulibus. 140
Emplaſtrum capitale in Catarrho. 159
Emplaſtrum præſentaneum in angina. 164
Emplaſtrum Aetii in phlegmon. ſcirrhoſa. 168
Emplaſtrum in angina biliosa. 164. pituitoſa inflammatoria. *ibid.* pituitoſa ſine inflam. *ibid.*
Empithema frontale refrigerans. 130
Epithema minerale. 151
Epithema Tralliani in phlegmone ædematoſa. 168
Epithema Tralliani in phlegm. ſcirrhoſa. *ibid.*
Epithema e micis ſiligineis ad ventriculi inflammationem. 170
Epithema Philagri ad idem. 168
Evacuantia in Melancholia. 138
Extractum hellebori. 131
Extractum hellebori glicyrrhizatum. 134

F

FArinella. 164

G

GArgariſma e caſſia in angina. 163
Gargariſmus repellens in catarrho. 159
Gummi ammoniacum lacteum. 170

H

HAlitus ſpirabilis medicamentum. 123
Hiera e colocynthide Galen. ab Aetio deſcripta. 148
Hiera e colocynth. Galeni ab Actuario deſcripta. *ibid.*
Hydromel e ſalſa parilla. 149
Hyoſciami Peruani vires. 128
Hyoſciami nigri vires. *ibid.*

I

INtybi facultas. 168
Julapium purgans in catarrho. 159

L

LApilli aſæ dulcis. 123
Laudanum e fructib. daturæ. 126
Lætificantia. 136
Leniens in inflammatione hepatis. 167
Linimentum ad ſomnum. 130
Linimentum concoquens in pleurit. fervidiori. 141. in minus frigida. *ibid.*
In frigidiori. *ibid.*
Linimentum Galeni in inflammato Ventriculo. 169
Liquor e vermibus cynosbati. 127
Loch in bilioſa peripneumonia. 157
Localia ad dolorem thoracis. 137

M

MAgiſterium concharum oculiformium. 162.
Magiſterium oſſium in angina. 164
Manna ſeri. 127
Manna ſacchari. 150
Mel roſatum ſolutivum ex ſuccis. 130
Melicratum cum radice phu. 149
Menſtruum ad mumiam viperinam. 136
Mercurius dulcis philoſophice præparatus. 148
Mixtura ad vermes. 142
Mumia viperina. 136

N

NAſi purgium. 159
Nilei ceratum ad induratas ſtomachi inflammationes. 170
Nucis metellœ ſemen. 128

O

OLei abſynthii diſtillandi modus. 169
Oleum ſuccini ad paralyſin. 165
Oleum vel ſpiritus ſterquilinii in angina. 164
Oleta in angina triplicia. *ibid.*
Orbiculi in catarrho. 159

P

PAnis helleborinus. 132
Paſtillus Amazonii in phlegm. ventriculi. 169
Pharmacum phantaſticum. 125
Pharmacum ad luxurioſam ſtultitiam. 136
Phlegma chalcanti convenit in inflam. ventriculi. 170
Pileolus capitalis in catarrho. 159
Pilula ex laudano caput exſiccans. *ibid.*
Pilulæ antipleuriticæ. 140
Pilulæ ex helleboro nigro. 131
Pilulæ Capivaccei repellentes in inflammatione Ventriculi. 170
Placcentula ad ſputum crudum. 150
Pneumatolabium inſtrumentum ad colligendum halitum humanum. 123
Potus peculiaris in delirio. 130
Potus purgans ex rhabarbaro. *ibid.*
Potio ſolutiva magiſtralis. 148
Potiones ex Hipp. in peripneumonia ſpuria. 157
Præcipitatus albus cum ſaccharo Saturni ſepticum medicamentum eſt. 165
Puina experimentum Cardani in phrenitide. 127
Pulvis viperinus. 136
Pulvis ad pleuritidem. 142
Pulvis hermodactylatus purgans. 168
Pulvis gutturalis Ferdinandi Ducis Mantuæ. 163
Pulvis repellens in inflammato ventriculo. 168
Pulvis lapidis Pavonii Vomitorius. 170
Purgatio laudani. 160
Purgans in inflam. hepatis. 168
Purgans mochlicum in melanch. hypochondriaca. 135
Purgans in phlegmone bilioſa. 168. pituitoſa. *ibid.* melancholica. *ibid.*

R

REfrigerantia in phrenitide. 127
Repellentia in angina inflammatoria bilioſa & ſanguinea. 162
Repellentia in angina pituitoſa inflam. *ibid.*
Repellentia in angina pituitoſa excrementitia. 163
Reſina aſſæ dulcis. 123
Rhus opſonicus. 164
Rubificans ad ſpadonem pleuriticum. 137

S

SAcchari deliquium. 156
Saccharum prunellæ. *ibid.*
Saccharum Saturni an conveniat in angina. 163
Sacchari Saturni præparandi modus facilis. *ibid.*
Sal eſſentiale ligni ſancti. 142
Screatum moventia in catarrho. 159
Serum quando deſtillatum, & quando depuratum dandum. 136
Sinapiſmus. 135
Solatri furioſi vires. 128
Solatri majoris ſeminis vires. *ibid.*
Soporiferum internum & externum. 127
Specifica in phlegmone hepatis. 169
Spiritus therebinthinæ communis non eſt verus ſpiritus. 152
Spuma chalybis. 136
Succi Cyrenaïci ſuccedaneum. 157
Succus anguriæ. 150
Succus alicæ abſtergens in angina. 164
Sulphur Vitrioli an narcoticum ſit. 126
Syrupus aureus cordialis. 127
Syrupus aureus ſolutivus. *ibid.*
Syrupus hellebori. 131
Syrupus Chymicus ad crudum humorem. 138
Syrupus e pomis ſolutivus. 131

T

TArtarum tartarizatum. 168
Tartarum volatile. 138
Terra ſamia ad diffic. reſpirationem. 123
Tinctura papaveris rubri. 156
Trochiſci gemmati. 131
Trochiſci purpurei cordiales. 136
Trochiſci capitales pro ſuffitu. 159

V

UNguenti ſympathici facultas. 139
Vomitoria in peripneumonia quando danda. 157
Vomitoria Hipp. an noſtro tempore proſint. *ibid.*
Vomitivus illitus in angina. 164

F I N I S.

ad humorum acrimoniam, uti dictum supra, et ad haemorrhagias &c.

℞ vad. symphyti maj. alth. an. ℥ß. folior. borago. adianthi, ruststag. an. m. j. decoquantur &c. pastulan an. ℥ij. sem. pap. alb. contus. et in nodulo suspensi ℥ß. liquor. rubr. ℥iij. flor. bloem. aa. colat. ℥j. coq. ad decoc. horde. ad ℥viij. quo solve syr. viol. ℥vj.

Hepaticus. ℞ aq. portulac. et lactuc. aa. ℥iij. syr. limon. ℥vj. spir. sulph. gutt. vj. ℥ vel

Haemorrhagiam ℞ aq. plantagi. rosar. rubr. aa. ℥iij. sang. drac. ℈j. alumin. usp. gr. xv. syr. de ross. sicc. ℥ij. ℥ dil.

ad vomitum aq. menth. ℥iv. sal. absynth. ℈j. syr. limon. ℥j. ℥ dil. ℈j. non cedit vomitus ℞ sal. absynth. ℈j. succi limon. cochl. j. permixta. forment. de effervescent.

Vaporosus vitiorum ordinarius ℞ decoct. capit. pap. alb. ℥vj. syr. nymph. ℥vj. laudan. opiat. gr. j. ℥ dil.

Ad vermes ℞ aq. portulac. et cicor. aa. ℥iij. sem. contra vermes pulv. ℥ß. confec. de hyacinth. ℈j. syr. limon. ℥vj. ℥ dil. cap. hem. somni. (cochlear. ℥j.)

Ad vires reparandas. ℞ aq. card. b. et napha. aa. ℥iij. aq. cinnamom. ℥ß. theriac. et confec. alkerm. aa. ℥j. tinct. cinnam. gtt. xxx. sal. volatil. vipera. gr. x. m. ℥ pro. interim etiam in absor. febril.

Pro spiritus depressione et terrore ℞ aq. C. B. et naphae aa. ℥iij. theriac. ℥j. mundi ℥ß. tinct. castor. gtt. xxx. m.

Ad debilitatem stomachi ℞ aq. cicor. et napha aa. ℥iij. semen. contus. pulv. ℥ß. rhabarb. de altho. reducta ℥j. sal. absynth. ℈j. confec. de hyacinth. ℥ß. syr. absynth. ℥j. m. misc.

Ad partum promovendum. ℞ aq. artemis. matricar. et napha aa. ℥iij. aq. cinnam. ℥ß. theriac. et confec. alkerm. aa. ℈j. macis gr. xv. trochisc. myrrh. gr. xxv. elixir. propr. paracels. gtt. xxx. m.

Sudorifera in malignis et defecti variol. erupt. ℞ aq. C. B. et scabios. aa. ℥iij. theriac. ven. ℥j. pulv. corn. ℥ß. bezoar. min. gr. xx. aq. cinnam. ℥ij. m. ℥ pro. haustu dando.

Pro pleuritide cum sputis sanguine crasso. ℞ aq. boragi. et naphae aa. ℥iij. confec. alkerm. ℥j. anem. sperm. ceti et sang. dracon. syr. aa. ℥ß. m. ℥ pro. vel sperm. d. pro. boragi. ℥iij. anem. sperm. ceti et sang. dracon. syr. aa. gr. xx. m. ℥ pro.

Ad epilepsiam ℞ aq. betonic. et meliss. aa. ℥iij. vad. paeon. mar. pulv. ℥ß. syr. de hermodact. ℥ß. ℥ pro.

Pro urinae suppressione ℞ aq. lactuc. et parietar. aa. ℥iij. spir. sal. gutt. x. syr. de nymph. ℥ß. ℥ pro. saepius.

Alio ℞ decoct. rad. asparagi et petrosel. aa. ℥vj. millepedum pulv. ℥ß. spir. terebinth. gutt. x. ℥ pro. haustu dando.

Hydrops. ℞ menth. sal. absynth. ℞ aq. cinnam. cardui. et altho. reduct. croci mart. aper. sulphur. pariter an. ℥j. scamon. et pulv. vad. ℥ij. syr. de limon. ℥ß. v. m. cap. cochl. j. vel ij. mane. (Si dolores colici laud. opiat. gr. j. vel ij.)

Ad icterum perniciosum. ℞ vad. chelidon. ℥ij. millepedum loto et adhuc vivos contusos n. xij. coque in quantum vini arom. cum ex scillitico loto ac contusos in ij. vasis aquae p. j. coq. ter m. f. cum spiritu coct. viride. subsequitur. (cum limon. semi rad. apr. de xiij. f. illa p. pars.) ℥ addantur millepedes ad vesic. pro hydrope. j. ℥ addatur croci et aurantior. amar. visceras morae.

Pro deliratione. ℞ limon. semi rubr. gross. ℥iv. coq. in aq. fontan. ℔ viij. ad quibus infunde thea. minutim inciso et in nodulo suspens. ℥j. col. ad usum.

Ad dehaeribendam lac per urinam, viz. a mammis. ℞ vad. arundinis ℥iij. fol. scolopendr. m. viij. coq. in aq. fontan. ℔ vj. ad quartam.

Potum sudorifica ℞ antim. crud. incis. in ℥vj. in nodulo suspende sassafras ℥j. infunde cerevis. in ℔ viij. aq. ad medias.

Pro melancholic. ambulans ℞ succi pomor. redolentium boragi. et cicor. aa. ℔ ij. in quibus infunde sennae mundae ℥iij. thea minutim inciso ℥j. in nodulo. radic. hellebor. nigr. ℥ß. corn. cerv. aa. ℥iij. et bulli de colaturi aeth. sacchar. ℔ ij. f. syr. cap. bis per hebdomad.

Ad expectorationem in debilitate. ℞ syr. violac. ℥j. oxymel. simpl. ℥j. flor. sulph. ℥j. vel benzoin ℥ß. m. f. looch.

In tussi a acredine. ℞ syr. de tussilag. ℥ij. syr. papav. alb. ℥j. m. f. looch. vel ℞ ol. amygd. dulc. ℥ij. syr. de alth. ℥vj. syr. diacod. ℥j. m.

Spiritu vel ruborem vedenus. ℞ syr. de erisimo et de hedera terrestr. aa. ℥j. anisi. cum spir. ℈j. flor. benzoin ℈j. aq. boragi. cochl. iij. aq. napha cochl. j. m. f. looch.

Ad menses suppress. ciendum ℞ croci mart. ℥j. thei pulv. ℥ß. sal. ammon. croci cort. e marti aa. ℈j. elixir. propr. paracels. ℈j. f. opiat. cum syr. de artemis. m. cap. viij. dosibus.

Ad gonorrhoeas ℞ rhab. electr. pulv. ℥j. confec. de hyacinth. ℥ß. syr. capill. ven. ℥j. mel. cochl. f. op. in iij. doses.

Ad quartanam ℞ tinctura in alkool ordinaria ʒij
cascarillae pulv. et sal ammon. aa ʒi flor. cha-
momel. et ord. florum aa ʒi vel quartanam pulv. ʒiv.
cum syr. flor. persic. f. opiatam dosis ʒii

Melior ℞ chinchina in pulv. ord. ʒij croci mart. ʒs
sal ammon. et absinth. aa ʒiij cum syr. de absinth.
f. opiatam d. ʒii bis [illegible] [illegible] pro [illegible]

Ad idem ℞ [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible]
aa ʒi [illegible] de [illegible] ʒij cascarillae [illegible]
aa gr. XXX cum syr. [illegible] f. opiatam pro iij dosib.

Absorbens in usu lactis ℞ coralli rubr. ℥ß et lapid. cancr.
aa ʒs chinchina et [illegible] aa ʒij cum syr. de
[illegible] f. opiatam

Ad cancrum ℞ [illegible] [illegible] [illegible] et coralli rubr.
℥ß aa ʒs plumb. ust. et ocul. cancr. fluv. aa ʒij cum
syr. de [illegible] f. opiatam ad ʒi

Ad venerem ℞ conserv. [illegible] ʒiv. [illegible] cond. ʒiij
confec. alkerm. et de hyacinth. aa ʒi pulv. [illegible] ʒss.
moschi et ambr. gris. aa gr. XV. cum syr. chermes
f. opiatam ad ʒij per XII dies per 4 menses.

Refrigerans venereum ℞ conserv. [illegible] ʒij
sal prunell. ʒi sacchar. saturn. ʒi cum syr. de
nymphaea f. opiatam cap. ʒij sing. diebus per XII dies.

Suppressio urinae cum ardore [illegible] [illegible] ℞
pulp. cass. ʒi [illegible] [illegible] cum [illegible] [illegible]
ʒs pulv. [illegible] gr. XII. cum sacchar. [illegible] f. bol.

Ad [illegible] pulp. cass. ʒi aqu. [illegible] alb. ʒi vel [illegible]
[illegible] ʒs [illegible] gr. XII. [illegible]

Ad hydropem [illegible] gr. VI sal [illegible] ʒs cum
conserv. ros. f. pilul. [illegible] mane

Cineraria ℞ [illegible] gr. VIII [illegible] gr. VI. cum
[illegible] conserv. ros. f. pilul.

Aperiens ad [illegible] ℞ [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ʒi rhabarb. elect. et [illegible]
[illegible] aa ʒij sal. ʒij [illegible] ʒiij cum
syr. de [illegible] f. massa pil. cap. ʒi mane.

Ad vires restaurandas in senibus et convalescentibus
℞ confect. alkerm. ʒi ambr. et [illegible] aa ʒij sacchar.
ad [illegible] [illegible] [illegible] f. tabella dos. ʒi-ij
[illegible] per [illegible]

[illegible] veneno aqu. alb. ʒi [illegible] [illegible] ʒij sacchar.
ʒvi. cum [illegible] [illegible] [illegible] f. tabella [illegible]
[illegible] mane [illegible] veneri

Purgans in hydrope [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] ʒij olei [illegible] ʒi [illegible] [illegible] ʒiij
elaterii ʒs. in [illegible] pulv. do. ʒi

Pulv. [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible]
℞ croci mart. aper. et [illegible] [illegible]

aa ʒij sacchar. cand. pulv. ʒs m. f. pulv. dos.
gr. XX. bis vel ter in die deambulando
pro [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible]
cancr. fluviat. alcoh.

℞ croci mart. aper. [illegible] ℥ß aa ʒij cinnam.
[illegible] florum aa ʒs sacchar. cand. pulv. ʒij m.
dos. gr. XX bis in die — add. [illegible] et
boracis ad ʒi vel adminules [illegible]

℞ croci mart. ʒij croci orient. et macis
aa ʒi borac. et cinnam. aa ʒij sacchar.
cand. ʒiv. cap. ʒs mane [illegible] [illegible]
superbibendo.

Ad vermes ℞ [illegible] ʒs vel ij [illegible] gr. 7
vel XV. m. f. pulv. [illegible] cum [illegible]
[illegible] vel pulpa [illegible] [illegible]

Pulv. refrigerans ℞ sal prunel. gr. XX
sacch. saturn. ʒs f. pulv. [illegible] [illegible]

Roborans [illegible] ℥ß [illegible] chinchina
aa ʒs olei ʒij f. pulv. dosis ʒi

Absorbens corall. rubr. p. ⊕ aa gr. X [illegible] ℥ß
gr. XX f. pulv. cap. mane [illegible]

Expectorationem promovens ℞ flor. benzoe
gr. VI. sulphur. [illegible] gr. X. cascarill. gr. XII.
f. pulv. [illegible] in [illegible] [illegible]

Ad hydropem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
V. ʒX. [illegible] [illegible]

Ad [illegible] [illegible] ord. v. flor. [illegible] flor. [illegible]
melis. [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

Collyr. [illegible] ad maculas [illegible] ℞
sacchar. [illegible] ʒij [illegible] [illegible] ʒi [illegible]
ʒij f. pulv. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

Ad ocul. [illegible] ℞ aq. plantag. et
rosar. aa ʒij [illegible] ℥ß [illegible] alb. gr. XV
m. f. collyr. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ad eadem [illegible] ℞ album. ovi. aq.
[illegible] ʒij [illegible] add. pulv. [illegible]
ʒs. f. collyr. [illegible] [illegible]

Ad ~~maculas [illegible] a variolis~~ ℞ aq. euphras.
[illegible] aa ʒiv sacchar. [illegible] ʒi
f. collyr.

Ad maculas delend. a variolis relictas
℞ aq. [illegible] ʒi [illegible] [illegible] ʒij m. f. collyr.

Ad [illegible] [illegible] ℞ aq. plantag. [illegible]
[illegible] ʒiv. [illegible] ℥ß ʒi [illegible] ʒs f. collyr.

Ad [illegible] ℞ aq. plantag. [illegible]
aa ʒiv [illegible] ℥ß sal [illegible] ʒij m. f. collyr.

Ad [illegible] ℞ aq. [illegible] [illegible] euphras. aa
ʒij croci metall. ʒi m. f. collyr.

Ad [illegible] [illegible] ℞ [illegible] pulv. super [illegible] ad [illegible]

In prolapsu [illegible] post reductionem

℞ rad. symphiti [illegible] [illegible] ℥j [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pulv. [illegible] [illegible] f. [illegible]

Ad dolorem [illegible] dolore

℞ [illegible] [illegible] [illegible] calaminar. vel [illegible] [illegible] [illegible]

Ad herpetes [illegible] [illegible] et ad [illegible]

℞ ol. [illegible] ℥ij [illegible] ℥j [illegible] [illegible] ol. [illegible] [illegible] super [illegible] ad [illegible] per XX dies [illegible] [illegible] [illegible] singulis diebus [illegible]

Ad herpetes. ℞ [illegible] [illegible] ℥j [illegible] [illegible] [illegible] per 6 dies.

Ad fissuras mammarum ℞ [illegible] ℥j ol. amygdal. dulc. ℥j [illegible] f. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ol. [illegible] et [illegible] [illegible] ol. [illegible]

Ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quod [illegible] Vel

℞ [illegible] [illegible] ℥j [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ℞ empl. de [illegible] ℥j pulv. [illegible] ℥j [illegible] ol. [illegible] f. empl.

Resolvens ℞ empl. [illegible] [illegible] quadruplo [illegible] [illegible] [illegible] ℥j [illegible] ℥j [illegible] ol. [illegible] f. empl.

Ad [illegible] [illegible] ℞ [illegible] ad [illegible] [illegible] ℥j [illegible] ℥j [illegible] [illegible] [illegible] pulv. [illegible] ol. [illegible] [illegible] [illegible] ℥j f. ung.

Ad lac [illegible] fugand. ℞ [illegible] ℥j [illegible] ℥j [illegible] ad [illegible] [illegible] ℥j [illegible] ℥j f. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] pulv. [illegible] [illegible] vel [illegible] ℥j f. [illegible] super[illegible] [illegible]

Ad paralysin et [illegible] [illegible]

℞ [illegible] [illegible] ℥j [illegible] ℥j [illegible] pulv. ℥j [illegible] [illegible] camphor. ℥j [illegible] f. [illegible] Vel ℞ ol. [illegible] ℥j ol. [illegible] ℥j [illegible] ℥j f. [illegible]

Ad hemorrhoid. [illegible] dolentes. ℞ ung. populeum ℥j ol. [illegible] ℥j laudan. liquid. gutt. XXXX. f. [illegible]

Ad arthritidem ℞ [illegible] ol. [illegible] ℥j [illegible] [illegible] laudan. liquid. ℥j f. [illegible] [illegible] [illegible]

Ad glandulas [illegible] [illegible]

℞ [illegible] ℥j laudan. opiat. ℥j super laminam [illegible] [illegible] [illegible] f. pulv. et [illegible] [illegible] per XII hor. [illegible] [illegible] [illegible] dies [illegible]

Ad pediculos necandos ℞ [illegible] ℥j f. pulv. [illegible] [illegible]

Ad [illegible] [illegible] ℞ [illegible] ℥j [illegible] [illegible] ℥j [illegible] [illegible] f. pulv. [illegible] [illegible]

Ad aphtas et ulcera oris [illegible]. ℞ [illegible] [illegible] ℥j [illegible] [illegible] vel [illegible] ℥j [illegible] [illegible] ℞ [illegible] ℥j [illegible] [illegible] [illegible] ℥j f. gargarism.

[illegible] ℞ [illegible] ℥j [illegible] ℥j [illegible] ℥j f. [illegible]

Ad [illegible] ℥j [illegible] ℥j [illegible] ℥j [illegible]

Ad [illegible] [illegible] ℥j laudan. [illegible] f. [illegible]

In [illegible] ℞ [illegible] [illegible] [illegible]

Ex Barbetiae de formulis medicam. 1790